ST. FRANCIS
HIGH SCHOOL
ATHOL SPRINGS, N.Y.

SŁOWNIK JĘZYKA POLSKIEGO

Digitized by the Internet Archive
in 2025

https://archive.org/details/slownikjezykapol0003vari

SŁOWNIK

JĘZYKA POLSKIEGO

ułożony pod redakcją

JANA KARŁOWICZA, ADAMA KRYŃSKIEGO

i

WŁADYSŁAWA NIEDŹWIEDZKIEGO

TOM III

N—Ó

DZIEŁO NAGRODZONE PRZEZ KRAKOWSKĄ AKADEMJĘ UMIEJĘTNOŚCI NA KONKURSIE IMIENIA LINDEGO I ZALECONE PRZEZ SZKOLNĄ RADĘ GALICYJSKĄ DO UŻYTKU SZKÓŁ

WARSZAWA
Nakładem prenumeratorów i Kasy im. Mianowskiego.
W drukarni „Gazety Handlowej"
Szpitalna, 10.
1904

Дозволено цензурою,
Варшава, 28 Ноября 1904 г

Spis skróceń w tomie I, II i III.

a) Wyrazy:

a. = albo.
Ags. = anglosaski.
Ameryk. = amerykański.
an. = analogja, analogicznie, analogiczny.
anat. = anatomiczny.
Ang. = angielski.
antr. = antropologiczny.
apt. = aptekarski.
Ar. = aryjski, indoeuropejski.
Arab. = arabski
arch. = archeologiczny.
astr. = astronomiczny.
Azjat. = azjatycki.
bakt. = bakterjologiczny.
bart. = bartniczy.
bed. = bednarski.
Belg. = belgijski.
bezok. = bezokolicznik.
bil. = bilardowy.
biol. = biologiczny.
blach. = blacharski.
Blg. = bulgarski.
blm. = bez liczby mnogiej.
blp. = bez liczby pojedyńczej.
bł. = błędnie.
bot. = botaniczny.
Braz. = brazylijski.
Brs. = białoruski.
buch. = buchalteryjny.
bud. = budowniczy.
bur. = bursztyniarski.
chem. = chemiczny.
Chiń. = chiński.
chir. = chirurgiczny.
Chor. = chorwacki.
cieś. = ciesielski.
Clt. = celtycki.
cukier. = cukierniczy.
cukr. = cukrowniczy.
Cyg. = cygański.
cyk. = cyklistowski.
cz. = czasownik, słowo.
czcion. = czcionkarski.
Czes. = czeski.
częstot. = słowo częstotliwe.
częś. = częściej.
czyn. = czynny.
daw. = dawny, dawniej.
den. = dentystyczny.
Dłż. = dolnołużycki.
Dnm. = dolnoniemiecki.
dok. = słowo dokonane.
dom. = domyśla się.
dosł. = dosłownie.
druc. = druciarski.
druk. = drukarski.
Duńs. = duński.
dziec. = dziecięcy.
Dźwn. = dźwiękonaśladowczy, onomatopeiczny.
Dżagatajs. = dżagatajski.
ekon. = ekonomiczny.
elektrot. = elektrotechniczny.
embr. = embrjologiczny.
farb. = farbiarski.
fecht. = fechtunkowy.
fil. = filozoficzny.
Fiń. = fiński.
fiz. = fizyczny.
fizj. = fizjologiczny.
fl. = flisacki.
fortep. = fortepjanistowski.
fot. = fotograficzny.
Fr. = francuski.
garb. = garbarski.
garn. = garncarski.
gie. = gieograficzny.
gieol. = gieologiczny.
gim. = gimnastyczny.
gis. = giserski.
Głż. = górnołużycki.
gm. = gminny.
Gnm. = górnoniemiecki.
gorz. = gorzelniczy.
Got. = gocki, gotycki.
gór. = górniczy.
Gr. = grecki.
gram. = gramatyczny.
haf. = hafciarski.
han. = handlowy.
Hb. = hebrajski.
her. = heraldyczny.
hist. = histologiczny.
Hl. = holenderski.
Hp. = hiszpański.
hut. = hutniczy.
im. = imiesłów.
in. = inaczej.
intr. = introligatorski.
inż. = inżynierski.
ir. = ironiczny.
Japońs. = japoński.
jednot. = cz. jednotliwy.
jęz. = językoznawczy.
jub. = jubilerski.
kam. = kamieniarski.
karc. = karciarski.
kip. = kiperski.
kol. = kolejowy.

koł. = kołodziejski.
koń. = koniarski.
kosz. = koszykarski.
kośc. = kościelny, teologiczny.
kotl. = kotlarski.
kow. = kowalski.
kraw. = krawiecki.
kuch. = kucharski.
kuśn. = kuśnierski.
lek. = lekarski.
lekc. = lekceważący.
lep. = lepiej.
leśn. = leśniczy.
licz. = liczebnik.
Lit. = litewski.
lm. = liczba mnoga.
lp. = liczba pojedyńcza.
lpd. = liczba podwójna.
Łć. = łaciński.
Łt. = łotewski.
łyż. = łyżwiarski.
m. = rodzaj męski.
Mal. = malajski.
malar. = malarski.
mat. = matematyczny.
mech. = mechaniczny.
Meksyk. = meksykański.
men. = menniczy.
met. = meteorologiczny.
mier. = mierniczy.
min. = mineralogiczny (i krystalograficzny, petrograficzny).
mł. = młynarski.
Mongol. = mongolski.
mor. = morski, marynarski.
Moraw. = morawski.
mul. = mularski.
muz. = muzyczny.
myd. = mydlarski.
myśl. = myśliwski.
Ngr. = nowogrecki.
ni. = nijaki; rodzaj nijaki.
nied. = niedokonany.
niek. = niekiedy.
nieod. = nieodmienny.
nieos. = nieosobowy, nieosobowo
Nm. = niemiecki.
Now. = w nowszych czasach dowolnie utworzony.
noż. = nożowniczy.
ogr. = ogrodniczy.
okrzyk. = okrzykowy, wykrzyknikowy.
org. = organmistrzowski.
Orm. = ormiański.
os. = osoba.
osn. = osnowa (temat, źródłosłów).
p. = patrz.
pal. = paleontologiczny.
Pg. = portugalski.
piecz. = pieczętarski.
piek. = piekarski.
piern. = piernikarski.
piesz. = pieszczotliwy.
piw. = piwowarski.
pń. = pień (pierwiastek).
poch. = pochodny, pochodzi.
poet. = poetycki.
pog. = pogardliwy.
Pol. = polski.
poł. = położniczy.
por. = porównaj.
posp. = pospolity, nieliteracki.
pouf. = poufały.
pow. = powoźniczy.
powr. = powroźniczy.
późń. = późniejszy.
pp. = przypadek.
praw. = prawniczy.
prow. = prowincjonalny.
Prs. = perski.
Prz. = przysłowie.
przeć. = pojęcie przeciwne.
przen. = przenośnie.
przyi. = przyimek.
przym. = przymiotnik.
przyrod. = przyrodniczy.
przys. = przysłówek, przysłówkowo
Pśń. = pieśń.
pusz. = puszkarski.
ret. = retoryczny.
ręk. = rękawiczniczy.
rod. = rodzaj (gramatyczny).
rol. = rolniczy.
Ros. = rosyjski.
roś. = roślina.
rozk. = rozkazujący.
rub. = rubaszny.
Rum. = rumuński.
ryb. = rybacki.
rz. = rzeczownik.
rzem. = rzemieślniczy.
rzeź. = rzeźniczy.
rzeźb. = rzeźbiarski.
S. = staro-.
siod. = siodlarski.
S. Irl. = staro-irlandzki.
Skd. = skandynawski.
Skr. = sanskrycki.
sld. = słoworód ludowy (nowotwór, analogizm).
Sł. = słowiański.
Słc. = słowacki.
słd. = słoworód.
sł. lud. = słoworód ludowy (nowotwór, analogizm).
Słń. = słoweński.
sp. = spójnik.
Srb. = serbski.
st. n. = stopień najwyższy.
st. r. = stopień równy.
st. w. = stopień wyższy.
stol. = stolarski.
szczeg. = szczególnie.
szczot. = szczotkarski.
szew. = szewcki.
szk. = szklarski.
szm. = szmuklerski.
Szwed. = szwedzki.
ś. = się.
ślus. = ślusarski.
Śr. = średniowieczny.
Śr. Grn. = średniowieczno-górnoniemiecki.
Śr. Łć = średniowieczno-łaciński.
tap. = tapicerski.
Tat. = tatarski.
teatr. = teatralny.
tech. = technologiczny.
tel. = telegraficzny.
tkac. = tkacki.
tok. = tokarski.
Tur. = turecki.
ucz. = uczniowski.
Ukr. = ukraiński.
Ur. = uralsko-altajski.
w. = wykrzyknik.

wet. = weterynarski.
Węg. = węgierski.
węgl. = węglarski.
wiośl. = wioślarski.
wł. = imię własne.
właśc. = w znaczeniu właściwym; właściwie.
Włos. = włoski.
wog. = wogóle.
woj. = wojskowy.
wym. = wymawia się.
z. = zaimek.
zag. = zagadka.
zam. = zamiast.
zap. = zapewne.
zb. = zbiorowy.
Zd. = zendzki.
zdń. = zduński.
zdr. = zdrobniały.
zeg. = zegarmistrzowski.
zgr. = zgrubiały.
zł. = złodziejski.
zn. = znaczenie, w znaczeniu.
zool. = zoologiczny.
zoot. = zootomiczny.
ż. = żeński; rodzaj żeński.
żart. = żartobliwy.
Żyd. = żydowski.
† staropolski.
! wyraz, którego unikać należy.
× mało używany.
[ ] gwarowy.
< > uwaga o pochodzeniu wyrazu.
* domniemana postać wyrazu.

b) Autorowie i źródła.

AB. = August Bielowski.
Abg. = Abgar Sołtan (Michał Abgarowicz).
Abr. = Władysław Abraham.
Ad. = Samuel Adalberg.
A. Jag. = Anna Jagielonka.
Alb. = Albertus z wojny.
Alber. = Jan Albertrandi.
An. = Władysław Ludwik Anczyc.
And. = Antoni Andrzejowski.
And. z Kobyl. = Andrzej Glaber z Kobylina.
Ant. = Karol Antoniewicz.
Ant. z Przem. = Antonin z Przemyśla.
Arc. = Krzysztof Arciszewski.
Art. haft. = Artykuły cechu haftarskiego.
Ask. = Szymon Askenazy.
Asn. = Adam Asnyk.
Auszp. = Kazimierz Auszpurgier.
Azul. = Azulewicz.
Bach. = Feliks Bachowski.
Bal. = Michał Baliński.
Balc. = Oswald Balcer.
Baliń. = Karol Baliński.
Bals. = Kacper Balsam.
Bał. = Michał Bałucki.
Ban. = Jerzy Samuel Bandtkie.
Ban. W. = Wincenty Bandtkie.
Bar. = Sadok Barącz.
Baran. = Marjan Baraniecki.
Bardz. = Jan Alan Bardziński.
Barszcz. = Jan Barszczewski.
Bart. = Juljan Bartoszewicz.
Bart. A. = Artur Bartels.
Bartk. = Bartkowski.
Baz. = Cyprjan Bazylik.
Bądz. = Antoni Bądzkiewicz.
B. B. = Biblja Brzeska.
BdC. = Jan Baudouin de Courtenay.
Beł. = Stanisław Bełza.
Bełc. Adam Bełcikowski.
Bem = Antoni Gustaw Bem.
Bent. = Feliks Bentkowski.
Bent. W. = Władysław Bentkowski.
Bern. = Feliks Bernatowicz.
Berw. = Ryszard Berwiński.
Bew. = Bewerley czyli Gracz angielski, tragiedja 1777 r.
B. G = Biblja Gdańska.
Biał. = Marcin Białobocki.
Białob. = Marcin Białobrzeski.
Biel. = Tomasz Bielawski.
Biel. J. = Joachim Bielski.
Biel. M. = Marcin Bielski.
Biel. P. = Piotr Bieliński.
Bier. = Czesław Biernacki.
Bies. = Biesiady Baltyzera.
Big. = Henryk Biegeleisen.
Birk. = Fabjan Birkowski.
Bk. = Piotr Baryka.
Bl. = Jan Bloch.
Bliź. = Józef Bliziński.
Błaż. = Marcin Błażowski.
Bob. = Michał Bobrzyński.
Bobr. = Florjan Bobrowski.
Bobrow. = Jan Bobrowicz.
Bocz. = Boczyłowicz.
Bodz. = Bodzantowicz (Kajetan Suffczyński).
Bog. = Józef Jerzy Boguski.
Bog. W. = Władysław Bogusławski.
Bog. Woj. = Wojciech Bogusławski.
Bogar. = Bogarodzica.
Boh. = Franciszek Bohomolec.
Boh. J. = Jan Bohomolec.
Boh. K. = Ksawery Bohusz.
Boh. M. = Michał Bohusz.
Bońk. = Bońkowski.
Bost. = F. Bostel.
Boż. = Bożydar (Edmund Bogdanowicz).
Bratk. = Daniel Bratkowski.
Brk. = Aleksander Brückner.
Brodz. = Kazimierz Brodziński.
Bron. = Marcin Broniowski.
Brud. = Zygmunt Brudecki.
Brz. = Paweł Brzostowski.
Brzoz. = Karol Brzozowski.
B. Sz. = Biblja Szaroszpatacka.
Bt. = Zdzisław Bittner.
Bud. = Szymon Budny.
Bud. B. = Bieniasz Budny.
Budz. = Michał Budzyński.
Buk. = Zofja Bukowiecka.
Bukar = Pamiętniki Bukara.
Burl. = Burleszki a. żarty dla poczciwych kompanów.
Byk. = Piotr Jaksa Bykowski.
Bz. = Abraham Bzowski.
Cham. = Ksawery Chamiec.
Chdź. = Jan Borejko Chodźko.
Chełch. = Henryk Chełchowski.
Chełm. = Zygmunt Chełmicki.
Chęć. = Jan Chęciński.
Chl. = Antoni Chleboradzki.
Chleb. = Bronisław Chlebowski.
Chł. = Kazimierz Chłędowski.
Chm. = Piotr Chmielowski.
Chm. B. = Benedykt Chmielowski.
Cho. = Jan Kanty Chodani.

Choc.=Józef Chociszewski.
Chod.=Stanisław Chodyński.
Chodk.=Karol Chodkiewicz.
Chodk. A.=Aleksander Chodkiewicz.
Chodk. K.=Krzysztof Chodkiewicz.
Chodź.=Ignacy Chodźko.
Choiń.=Teodor Jeske Choiński.
Chom.=Jan Chomętowski.
Chr.=Wojciech Chróściński.
Chrzan.=Wojciech Chrzanowski.
Chrząsz.=Pamiętniki Chrząszczewskiego.
Chwal.=Stanisław Chwalczewski.
Cich.=Mikołaj Cichocki.
Ciec.=Franciszek Ciecierski.
Ciecisz.=Cieciszewski.
Ciek.=Piotr Ciekliński.
Cieszk.=August Cieszkowski.
Cyan.=Jędrzej Cyankiewicz.
Cyg.=Mateusz Cygański.
Cz.=Tadeusz Czacki.
Czahr.=Adam Czahrowski.
Czaj.=Antoni Czajkowski.
Czajk.=Michał Czajkowski.
Czar.=Bronisław Czarnik.
Czart. A.=Adam Czartoryski G. Z. P.
Czer.=Rafał Józef Czerwiakowski.
Czer. S.=Stanisław Czerski.
Czerm.=Wiktor Czermak.
Czern.=Gustaw Czernicki.
Cziach.=Piotr Cziachowski.
Czoł.=Aleksander Czołowski.
Czucz.=Aleksander Czuczyński.
Ćwik.=Ludwik Ćwikliński.
DAbr.=Djalog o Abrahamie (XVI w.).
Dambr.=Samuel Dambrowski.
Dan.=Gustaw Daniłowski.
Dar.=Adam Darowski.
Dar. J.=Jan Kazimierz Darowski.
Darow.=Aleksander Weryha Darowski.
Das.=Wacław Dasypodius.
Dąb.=Ignacy Dąbrowski.
Dek.=Jan Dekan.
Deo.=Deotyma (Jadwiga Łuszczewska).
Derd.=Hieronim Derdowski.
Dęb.=Władysław Michał Dębicki.
Dęb. L.=Ludwik hr. Dębicki.
Dęboł.=Wojciech Dębołęcki.
Dict.=Dictionarium trium linguarum.
Djar. gr.=Djarjusz sejmu grodzieńskiego 1784.
Djar. w.=Djarjusz marszu wiedeńskiego r. 1683.
Dm.=Franciszek Ksawery Dmochowski.
Dmusz.=Ludwik Adam Dmuszewski.
Dobrz.=Stanisław Dobrzański.
Donim.=Antoni Donimirski.
Dor.=Krzysztof Dorohostajski.
Dow.=Dowód jasnej szkody cudzoziemskich pieniędzy, 1645 r.
Drozd.=Jan Drozdowski.
Drużb.=Elżbieta Drużbacka.
Drz.=Pamiętniki Drzewieckiego.
Dub.=Piotr Dubiński.
Dub. M.=Marjan Dubiecki.
Dudz.=Michał Dudziński.
Duńcz.=Stanisław Duńczewski.
Dworz.=Ignacy Karol Dworzaczek.
Dyak.=Mikołaj Dyakowski.
Dyb.=Władysław Dybowski.
Dyg.=Adolf Dygasiński.
Dyk. M.=Dykcjonarz Medyki.
Dz.=Kodeks dzikowski.
Działyń.=Tytus Działyński.
Dzierz.=Józef Dzierzkowski.
Dziew.=Dziewosłąb dworski mięsopustny z czasów Władysława IV.
Dzik.=Kodeks dzikowski.
Dzw.=Jan Dzwonowski.
Ehr.=Gustaw Ehrenberg.
Ejs.=Marcin Ejssymont.
Ek.=Ekonomja abo gospodarstwo.
Epist.=Epistola albo list Rabi Samuela 1588
Er.=Erotyki, Fraszki, Obrazki, Epigramaty Anonima protestanta w. XVI.
Es.=Esteja.
ES.=Euzebjusz Słowacki.
Est.=Ewaryst Estkowski.
Estr.=Karol Estreicher.
Ew. ś. Mat.=Ewangielja św. Mateusza
Eww.=Ewweli-Bej.
Ext.=Exterus (Ludwika Godlewska).
Ez.=Żywot Ezopa Bernarda Lubelczyka.
Fac.=Facecje polskie r. 1624.
Fal.=Krzysztof Falissowski.
Faleń.=Felicjan Faleński.
Falib.=Krzysztof Franciszek Falibogowski.
Falim.=Stefan Falimierz.
Farn.=Stanisław Farnowski.
Fel.=Alojzy Feliński
Feliń.=Zygmunt Feliński.
Fil.=Filozof bez religji (Ksawery Bohusz).
Filip.=Kazimierz Filipowicz.
Fin.=Ludwik Finkiel.
Fort.=Fortuny i cnoty różność.
Fred. A.=Aleksander Fredro.
Fred. J.=Jan Aleksander Fredro.
Fred. M.=Andrzej Maksymiljan Fredro.
Fund.=Fundamenta wiary.
Fur.=Stefan Furman.
Gac.=Józef Gacki.
Gad. albo Gadom.=Jan Gadomski.
Galat.=Joanniejusz Galatowski.
Gał.=Jędrzej Gałka z Dobczyna.
Gam.=Gamaston (Gustaw Kamieński).
Garcz.=Stefan Garczyński (pisarz XIX wieku).
Garczyń.=Stefan Garczyński (pisarz XVIII wieku).
Gasz.=Konstanty Gaszyński.
Gaw.=Marjan Gawalewicz.
Gawar.=Wincenty Hipolit Gawarecki.
Gawiń.=Jan Gawiński.
Gawr.=Franciszek Rawita Gawroński.
Gąś.=Wacław Gąsiorowski.
Gd.=Modlitwy gdańskie.
Gdac.=Gdaciusa „Kazania".
Gers.=Wojciech Gerson.
Gęb.=Jakób Gębicki.
Gil.=Paweł Giłowski.
Gill.=Agaton Giller.
Girt.=Sebastjan Girtler.
Gl. a. Glog.=Zygmunt Gloger.
Glc.=Ustawy cywilne dla Galicji zachodniej (r. 1797).
Gl. Ep.=Glossa super Epistolas.
Glicz.=Erazm Glicznер.
Gliń.=Kazimierz Gliński.
Gliń. J.=Józef Gliński.
Gnat.=Jan Gnatowski.
Gocz.=Wojciech Goczałkowski.
God.=Cyprjan Godebski.
Gol.=Filip Golański.
Golj.=Krzysztof Goljan.
Goł.=Łukasz Gołębiowski.

Gom.=Wiktor Gomulicki.
Gor.=Antoni Gorecki.
Gosł.=Stanisław Gosławski.
Gosł. M.=Maurycy Gosławski.
Gost.=Anzelm Gostomski.
Gostk.=Wojciech Gostkowski.
Gostyń.=Spisanie budowania na zamku gostyńskim r. 1561.
Gosz.=Seweryn Goszczyński.
Goś.=Wawrzyniec Goślicki.
Górn.=Łukasz Górnicki.
Górs.=Konstanty Górski.
Górs. A.=A. Górski.
Górs. J.=Jakób Górski.
Górs. K. M.=K. M. Górski.
Gr.=Aleksander Groza.
Grab.=Ambroży Grabowski.
Grab. B.=Bronisław Grabowski.
Grab. P.=Piotr Grabowski.
Grabow.=Sebastjan Grabowiecki.
Grcz.=Jan Gorczycewski.
Greg.=Jan Kanty Gregorowicz.
Greg. K.=Kazimierz Gregorowicz.
Groch.=Stanisław Grochowski.
Grod.=Jan Grodwagner.
Grodz.=Grodzki.
Groic.=Bartłomiej Groicki.
Grudz.=Stanisław Grudziński.
Grusz.=Artur Gruszecki.
Grz.=Stanisław Grzebski.
Gut.=Błażej Gutkowski.
Gwag.=Aleksander Gwagnin.
Haj.=Hajota (Helena Janina z Boguskich Szolc-Rogozińska).
Haur=Jakób Kazimierz Haur.
Hel.=Zygmunt Antoni Helcel.
Henr.=Henrichman.
Herb.=Jan Herburt.
Hil.=Ojciec Hilarjon (Fałęcki).
Hist. Aleks.=Historja o żywocie i znamienitych sprawach Aleksandra W.
Hist. w Lan.=Historja w Landzie.
Hist. rzym.=Historje rzymskie.
Hist. uc.=Historja ucieszna.
H. Jana.=Historja prawdziwa księcia finlandzkiego Jana.
Hös.=Ferdynand Hösick.
Hof.=Klementyna z Tańskich Hoffmanowa.
Holew.=Władysław Holewiński.
Hoł.=Ignacy Hołowiński.
H. Pol.=Herbarz rodzin szlacheckich Królestwa Polskiego.
HR.=Hube: Roty.
Hrb.=Benedykt Herbest.
H. Tr.=Historja Trojańska (z r. 1563).
Hube=Michał Jan Hube.
Hube R.=Romuald Hube.
Hul.=Benedykt Hulewicz.
Hylz.=Jan Augustyn Hylzen.
IGost.=Inwentarz starostwa gostyńskiego r. 1726.
In. I.=Inwentarz ilski.
Ins. c. l.=Instruktarz celny litewski.
Ist. o św. Józ.=Istorja o św. Józefie (1540).
Iż.=Iżycki.
Jabcz.=Jan Nepomucen Jabczyński.
Jabł.=Jan Jabłonowski.
Jabł. A.=Aleksander Jabłonowski.
Jabł. J. A.=Józef Aleksander Jabłonowski.
Jach.=Stanisław Jachowicz.
Jag.=Stanisław Serafin Jagodyński.
Jak. J.=Józef Jakubowski.
Jak. W.=Wojciech Jakubowski.
Jam.=Stanisław Jamiołkowski.
Jan.=Jan Januszowski.
Jan. Cz.=Czesław Jankowski.
Jan Kaz.=Jan Kazimierz, król.
Jancz.=Pamiętniki Janczara Polaka.
Jank.=Edmund Jankowski.
Jar.=Feliks Paweł Jarocki.
Jaracz.=E. Jaraczewska.
Jaroch.=Kazimierz Jarochowski.
Jaś.=Jan Nepomucen Jaśkowski.
Jell.=Cezary Jellenta (Napoleon Hirszband).
Jeł.=Aleksander Jełowicki.
Jen.=Ludwik Jenike.
Jent.=Jentys.
Jez.=Franciszek Jezierski.
Jeż=Teodor Tomasz Jeż (Zygmunt Miłkowski).
Jeżow.=Władysław Stanisław Jeżowski.
Jędrz.=Jan Jędrzejewicz.
JGr.=Podkanie Jonasa z Gregorjasem, r. 1598.
J. Kaź.=Jan Kazimierz.
JKn.=Rozmowa Janasza Knutla z Chlebówki, magistrata, r. 1642.
Jord.=Jordan (Juljan Wieniawski).
Jun.=Klemens Junosza (Szaniawski).
Jund.=Bonifacy Jundziłł.
Jur.=A. Jurowjusz.
Jurk.=Jan Jurkowski.
J. Zaw.=Jakób Zawisza z Kroczowa.
Kaczk.=Zygmunt Kaczkowski.
Kajs.=Hieronim Kajsiewicz.
Kal.=Walerjan Kalinka.
Kalic.=Bernard Kalicki.
Kam.=Jan Nepomucen Kamiński.
Kan.=Klemens Kantecki.
Kant.=Kantyczki.
Karcz.=Wacław Karczewski (Marjan Jasieńczyk).
Karł.=Jan Karłowicz.
Karnk.=Stanisław Karnkowski.
Karp.=Franciszek Karpiński.
Karw.=Józef Dunin Karwicki.
Kasp.=Jan Kasprowicz.
Kasz.=Kazimierz Kaszewski.
Kat. G.=Katechizm Gdański.
Kaw. Nar.=Kawalerja Narodowa.
Kawcz.=Maksymiljan Kawczyński.
Kaz. Gnieź.=Kazania Gnieźnieńskie.
Kaz. Święt.=Kazania Świętokrzyskie.
Kaz. 1555.=Kazania niedzielne i świąteczne nieznanego autora, spisane około r. 1555.
Kąc.=Walery Kącki.
Ken.=Józef Kenig.
Kbrz.=Księgi brzeskie od r. 1402.
Kęt.=Wojciech Kętrzyński.
K. G.=Kancjonał Gdański.
Kil.=Jan Kiliński.
Kir.=Adam Honory Kirkor.
Kirch.=Henryk Kirchaim.
Kis.=Aleksander Kisielewski.
Kisz.=Leon Kiszka.
Kit.=Jędrzej Kitowicz.
Kkoś.=Księgi kościańskie.
Kl.=Juljan Klaczko.
Klecz.=Stanisław Kleczewski.
Klim.=Zofja Klimańska.
Kln.=Antoni Kalina.
Klon.=Sebastjan Fabjan Klonowicz.
Kluk=Krzysztof Kluk.
Kł.=Tomasz Kłos.
Kłob.=Adam Antoni Kłobukowski.
Kłok.=Hieronim Kłokocki.

Kłos = Tomasz Kłos.
Km. = Achacy Kmita.
Kmw. = Kiermasz wieśniacki (z w. XVII).
Kn. = Grzegorz Knapski.
Knc. = Stanisław Koniecpolski.
Kniaź. = Franciszek Djonizy Kniaźnin.
Kob. = Marcjan Kobierniçki.
Kobl. = Józef Koblański.
Kochan. = Jan Kochanowski.
Koch. J. = Jędrzej Kochanowski.
Koch. W. = Wespazjan Kochowski.
Kol. = Kolęda, komedja 1778 r.
Kolb. = Oskar Kolberg.
Koł. = Klemens Kołaczkowski.
Kołak. = Stanisław Kołakowski.
Kołł. = Hugo Kołłątaj.
Kom. = Ignacy Komorowski.
Kon. = Marja Konopnicka.
Kon. St. = Stanisław Konarski.
Koncz. = Franciszek Koneczny.
Koń. = Michał Kończa.
Kop. = Izydor Kopernicki.
Kopcz. = Onufry Kopczyński.
Kor. = Wincenty Korotyński.
Korcz. = Wit Korczewski.
Koron. = Koronowicz (Walerjan Wróblewski).
Koryt. = Onufry Korytyński.
Korz. = Józef Korzeniowski.
Kos. = Wincenty Kosiakiewicz.
Koss. = Józef Kossakowski.
Koss. A. = Antoni Kossakowski.
Koss. H. = Henryk Kossowski.
Kosz. = Stanisław Koszutski.
Kościał. = Willa Zyndram Kościałkowska.
Kość. = Tadeusz Kościuszko.
Kot. = Józef Kotarbiński.
Kotł. = Henryk Kotłubaj.
Kow. = Zofja Kowerska.
Kozier. = K. Kozierowski.
Kozł. = Stanisław Kozłowski.
Koź. = Kajetan Koźmian.
Koź. A. = Andrzej Edward Koźmian.
KP. = K. Przyborowski.
Kpzn. = Księgi ziemi poznańskiej od r. 1386.
Kraj. = Jan Krajewski.
Kraj. M. = Michał Krajewski.
Kram. = Stanisław Kramsztyk.
Kras. = Ignacy Krasicki.
Kras. A. = Adam Stanisław Krasiński.
Krasiń. = Zygmunt Krasiński.
Krasz. = Józef Ignacy Kraszewski.
Krasz. K. = Kajetan Kraszewski.
Kraus. = Aleksander Kraushar.
Krech. = Adam Krechowiecki.
Krem. = Józef Kremer.
Krop. = Ludwik Kropiński.
Krm. = Olbracht Karmanowski.
Krow. = Marcin Krowicki.
Krum. = J. Krumłowski.
Krup. = Jędrzej Krupiński.
Krup. F. = Franciszek Krupiński.
KRyb. = Komedja rybałtowska z r. 1615.
Kryń. = Adam Antoni Kryński.
Krzem. = Stanisław Krzemiński.
Krzyw. = Ludwik Krzywicki.
Księgi Jez. = Księgi Jezusa, syna Syrachowego.
Ksk. = Konstytucje sejmu koronnego r. 1576.
Ks. Ł. = Księgi sądowe łęczyckie r. 1393.
Kub. = Ludwik Kubala.
Kucz. = Walenty Kuczborski.
Kul. = Jan Alojzy Kulesza.
Kulicz. = Adam Kuliczkowski.
Kulig. = Mateusz Ignacy Kuligowski.
Kur. = Ewaryst Andrzej Kuropatnicki.
Kurp. = Karol Kurpiński.
Kwiat. = Marcin Kwiatkowski.
Kźm. = Kajetan Koźmian.
L. = Słownik Lindego.
Lach. = Sebastjan Lachowski.
Lachn. = Ignacy Lachnicki.
Lam = Jan Lam.
Lange = Antoni Lange.
Las. = Kazimierz Laskowski.
Lat. = Jan Latos.
Leg. Al. = Legienda o św. Aleksym.
Lekar. = Lekarstwo na uzdrowienie Rzpltej.
Lel. = Joachim Lelewel.
Len. = Teofil Lenartowicz.
Leon. = Leonard z Urzędowa.
Leop. = Jan Leopolita.
Les. = Józef Franciszek Leski.
Lesz. = Rafał Leszczyński.
Leszcz. = Stanisław Leszczyński.
Leszcz. S. = Samuel Leszczyński.
Lew. = F. H. Lewestam.
Li. = Jan Libicki.
Lib. = Karol Libelt.
Lied. = Wacław Lieder.
Lifl. = Wszystkiej Liflanckiej ziemi opisanie (r. 1567).
Lip. = Pamiętnik Lipskich.
Lip. J. = Józef Lipiński.
Lis. = Ksawery Liske.
Lis. H. = Henryk Lisicki.
Lsz. = Jacek Liberjusz.
Lub. = Edward Lubowski.
Lubel. = Psałterz Lubelczyka r. 1558.
Lubien. = Stanisław Lubieniecki.
Lubom. = Stanisław Herakljusz Lubomirski.
Łab. = Hieronim Łabęcki.
Ład. = Remigjusz Ładowski.
Łag. = Stosław Łaguna.
Łączn. = Jakób Łącznowski.
Łepk. = Józef Łepkowski.
Łęcz. = Paweł Łęczycki.
Łęt. = Juljan Łętowski (Władysław Książek).
Łoś = Wincenty Łoś.
Łoź. = Walery Łoziński.
Ls. = Józef Franciszek Łęski.
Łuk. = Józef Łukaszewicz.
Łźń. = Władysław Łoziński.
Mac. P. = Encyklopedja Macierzy Polskiej.
Mac. S. = Samuel Maciejowski.
Mac. z Róż. = Maciej z Różana.
Mag. = Antoni Magier.
Magd. = Artykuły prawa magdeburskiego.
Mahr. = Adam Mahrburg.
Maj. = Erazm Majewski.
Mal. = Mikołaj Malinowski.
Malcz. = Antoni Malczewski.
Malesz. = Władysław Maleszewski.
Malin. = Lucjan Malinowski.
Mal. N. = Norbert Eugienjusz Malinowski.
Mal. P. = Piotr Malinowski.
Mał. = Antoni Małecki.
Małp. = Małpa-Człowiek.
Małyszcz. = Stanisław Małyszczycki.
Mańk. = Aleksander Mańkowski.
March. = Marchołt.
Mas. = Tomasz Massalski.
Mas. J. = Józef Massalski.
Mask. = Samuel Maskiewicz.
Masł. = Ludwik Masłowski.
Mass. = Marjan Massonius.

Mat.=Marcin Matuszewicz.
Mát.=Karol Mátyás.
Mat. I.=Ignacy Matuszewski.
Matejko=Jan Matejko.
Matl.=Władysław Matlakowski.
Mącz.=Jan Mączyński.
Mell.=Zofja Mellerowa.
Menin.=Franciszek Meniński.
Mer.=Henryk Merczyng.
Mian.=Mikołaj Mianowski.
Mias.=Kacper Miaskowski.
Mic.=Tadeusz Miciński.
Mich.=J. F. de Michelis.
Mick.=Adam Mickiewicz.
Mik.=Kacper Mikosza.
Mik. z Wilk.=Mikołaj z Wilkowiecka.
Mikl.=Franciszek Miklosicz.
Miłk.=Juljan Miłkowski.
Min.=Józef Epifani Minasowicz.
Minisz.=Józef Aleksander Miniszewski.
Min. W.=Władysław Miniewski.
Mir.=Mirjam (Zenon Przesmycki).
M. Koch.=Mikołaj Kochanowski.
Ml.=Stanisław Mleczko.
Ml. duch.=Mleko duchowne.
Młodź.=Tomasz Młodzianowski.
Mochn.=Maurycy Mochnacki.
Modl. Konst.=Modlitewnik siostry Konstancji
Modl. Wac.=Modlitwy Wacława.
Mor.=Hieronim Morsztyn.
Mor. A.=Andrzej Morsztyn.
Mor. K.=Kazimierz Morawski.
Mor. T.=Teodor Morawski.
Mor. Tob.=Tobjasz Morsztyn.
Moracz.=Jędrzej Moraczewski.
Moraw.=Franciszek Morawski.
Morz.=Walerja Morzkowska.
Mosk.=Moskorzowski.
Mosz.=Jerzy Moszyński.
Moż.=Możdżeński.
Mrong.=Krzysztof Celestyn Mrongowjusz
Mrow.=Jan Mrowiński.
Mrz.=Józef Morozewicz.
Mrzc.=Antoni Morzycki.
Muehl.=Antoni Muchliński.
Mur.=Murmelius.
Murin.=Marcin Murinius.
Myc.=Jerzy Mycielski.
Mym.=Franciszek Mymer.
Nag.=Nagoda (Irena Mrozowicka).
Nagan.=Edmund Naganowski.
Nagł.=Antoni Nagłowski.
Nagur.=Ignacy Nagurczewski.
Nak.=Józef Nakonieczny.
Nałk.=Wacław Nałkowski.
Nam.=Namowy rozliczne r. 1527.
Napom.=Napomnienie ku zgodzie (w. XVI).
Nar.=Adam Naruszewicz.
Naw.=Książeczka Nawojki.
Nen.=Marceli Nencki.
Niedź.=Leonard Niedźwiedzki.
Niem.=Juljan Niemcewicz.
Niem. A.=Andrzej Niemojowski.
Niemoj.=Ludwik Niemojewski.
Nies.=Kacper Niesiecki.
Niesz.=Statuty nieszawskie Kazimierza Jagiellończyka.
Nisz.=Krzysztof Niszczycki.
Nor.=Cyprjan Norwid.
Now.=Myksymiljan Nowicki.
Now. M.=Michał Nowodworski.
Nowiń.=Józefat Nowiński.
Nowod.=Jan Nowodworski.
Nr.=Władysław Nehring.
Ob.=Aleksander Obodziński.
Ochoc.=Pamiętniki Jana Duklana Ochockiego.
Ochor.=Juljan Ochorowicz.
Ocz.=Wojciech Oczko.
Oczap.=Józef Bogdan Oczapowski.
Od.=Antoni Edward Odyniec.
Od. Sz.=Oddawanie tryumfalne Wasila Szujskiego na sejmie warszawskim r. 1611.
Odym.=Walenty Odymalski.
Okol.=Szymon Okolski.
Ol.=Władysław Olendzki.
Oliz.=Tomasz Olizarowski.
Olsz.=Jakób Olszewski.
Op.=Baltazar Opeć.
Opal.=Krzysztof Opaliński.
Opal. Ł.=Łukasz Opaliński.
Ork.=Władysław Orkan.
Orm.=Prawa Ormian r. 1601.
Orn.=Jan Ornowski.
Or-Ot=Artur Oppman.
Ort.=Ortyle prawa madgeburskiego.
Orw.=Jerzy Orwicz.
Orzech.=Stanisław Orzechowski.
Orzesz.=Eliza Orzeszkowa.
Os.=Ludwik Osiński.
Os. A.=Alojzy Osiński.
Os. J. Józef Osiński.
Oss.=Józef Ossoliński.
Ossol.=Jerzy Ossoliński.
Ossow.=Godfryd Ossowski.
Ost.=Ostoja (Józefa Sawicka).
Ostr.=Teodor Ostrowski.
Ostr. B.=Bronisława Ostrowska.
Ostr. S.=Stanisław Ostrowski.
Ostror.=Jan Ostroróg (Myśliwstwo z ogary).
Ośw.=Stanisław Oświecim.
Otw.=Walerjan Otwinowski.
Otw. S.=Samuel Otwinowski.
Padw.=Pieśni, tańce, padwany w. XVII.
Pank.=Jan Pankiewicz.
Papr.=Bartosz Paprocki.
Papr. F.=Franciszek Paprocki.
Papr. J.=Jan Aleksander Paprocki.
Park.=Jakób Parkosz z Żórawicy.
Pas.=Jan Chryzostom Pasek.
Paszk.=Marcin Paszkowski.
Paszk. F.=F. Paszkiewicz.
Pat.=Jan z Szamotuł Paterek.
Paw.=Adolf Pawiński.
Pawl.=Stefan Pawlicki.
Pawlik.=Mieczysław Pawlikowski.
P. cheł.=Prawo chełmińskie.
Perz.=Ludwik Perzyna.
Petr.=Sebastjan Petrycy.
Pias.=Józef Piasecki.
Piątk.=A. Piątkowski.
Piek.=Franciszek Piekosiński.
Piel.=Eljasz Pielgrzymowski.
Pien.=Krzysztof Pieniążek.
Pieńk.=Karol Pieńkowski.
Piet.=Antoni Pietkiewicz (Adam Pług).
Pil.=Roman Pilat.
Pilch.=Dawid Pilchowski.
Pim.=Euzebjusz Pimin (Piotr Mohyła).
Piotr.=Jan Piotrowski (1581).
Piotr. J.=Jakób Piotrowicki.
Pir.=Grzegorz Piramowicz.
Pis.=Szymon Pisulewski.
P. Koch.=Piotr Kochanowski.
Pleb.=Józef Kazimierz Plebański.

PmK.=Prawa i przywileje miasta Krakowa r. 1560.
Pobł.=G. Pobłocki.
Poc.=Hipacjusz Pociej.
Podcz.=Karol Podczaszyński.
Podk.=Krzysztof Podkański.
Podl.=Stanisław Podlodowski.
Pol.=Wincenty Pol.
Połuj.=Aleksander Połujański.
Pon.=Józef Poniatowski.
Popł.=Seweryn Popławski.
Poręb.=Edward Porębowicz.
Post. pr.=Postępek prawa czartowskiego przeciw narodowi ludzkiemu r. 1570.
Pot.=Wacław Potocki.
Pot. A.=Antoni Potocki.
Pot. L.=Leon Potocki.
Pot. S.=Stanisław Potocki.
Pow. o pap. Urb.=Powieść o papieżu Urbanie.
Pr.=Proteus abo odmieniec z XVI w.
Praż.=Teresa Prażmowska.
Proch.=Antoni Prochaska.
Prot.=Jan Protasewicz.
Prus=Bolesław Prus (Aleksander Głowacki).
Prusi.=Jan Prusinowski.
Prusz.=Seweryna Pruszakowa.
Przem.=Antonin z Przemyśla.
Przezdz.=Aleksander Przezdziecki.
Przędz.=Przędziwa, lnu, konopi przyprawa.
Przyb.=Jacek Przybylski.
Przybor.=Walery Przyborowski.
Przybysz.=Stanisław Przybyszewski.
Przyst.=Aleksander Przystański.
P. Sand.=Pieśni Sandomierzanina.
Ps. flor.=Psałterz florjański.
Psm.=Zenon Przesmycki.
Ps. puł.=Psałterz puławski.
Ps. 1540.=Psałterz z r. 1540.
Pudł.=Melchjor Pudłowski.
Pulp.=Pulpit żyjący, 1781.
Puł.=Kazimierz Pułaski.
Pytl.=H. St. Pytliński.
Radl.=Ignacy Radliński.
Radz.=Michał Radziwiłł.
Radz. K.=Krzysztof Radziwiłł.
Rak.=W. Rakowski.
Rast.=Edward Rastawiecki.
Rej=Mikołaj Rej.
Rel. 1685=Djarjusz prawdziwej relacji z 1685 roku.
Remb.=Aleksander Rembowski.
Rew.=Stanisław Rewieński.
Reym.=Władysław Stanisław Reymont.
Rod.=Rodoć (Mikołaj Biernacki).
Rodz.=Marja Rodziewiczówna.
Rog.=Józef Rogosz.
Rogal.=Józef Rogaliński.
Rog. L.=Leon Rogalski.
Rogoź.=Stefan Szolc-Rogoziński.
Rog. St.=Stanisław Roguski.
Roj.=Kazimierz Rojan.
Rol.=Antoni Rolle.
Rom.=Mieczysław Romanowski.
Ross.=Stanisław Rossowski.
Rost.=Józef Rostafiński.
Rot.=Roty przysiąg w. XV.
Rozb.=Soter Rozmiar Rozbicki.
Rozm.=Rozmowa Polaka z Litwinem, 1564.
Rozm. piel.=Rozmowa niektórego pielgrzyma.
Rozm. um. Pol.=Rozmowy umarłych Polaków.
Rozw.=Jan Rozwadowski.
Rul.=Józef Rulikowski.
Rut.=Welamin Józef Rutski.
Ryb.=Maciej Rybiński.
Ryb. J.=Jan Rybiński.
Rych.=Bazyli Rychlewicz.
Ryd.=Lucjan Rydel.
Ryg.=Leon Rygier.
Rys.=Salomon Rysiński.
Rys. A.=Andrzej Rysiński.
Rysz.=Józef Ryszkiewicz.
Ryszk.=Franciszek Ksawery Ryszkowski.
Rzącz.=G. Rzączyński.
Rzew.=Henryk Rzewuski.
Rzew. W.=Wacław Rzewuski.
Rzęt.=Stanisław Rzętkowski.
Rzym.=Historja rzymska.
Sak.=Kasjan Sakowicz.
Sak. K.=Kalikst Sakowicz.
Salin.=Wojciech Salinarjusz.
Sap.=Lew Sapieha.
Sar.=Stanisław Sarnicki.
Sarn.=Zygmunt Sarnecki.
Sb.=Jakób Sobieski.
Sb. J.=Jan Sobieski.
Schob.=Feliks Schober.
Schot.=Herman Schotten.
Sez.=Ludwik Sezaniecki.
Sekl.=Jan Seklucjan.
Sew.=Sewer (Ignacy Maciejowski).
Sęp=Mikołaj Sęp Szarzyński.
Sg.=Słownik gieograficzny.
Sf.=Leopold Staff.
S. Grodz.=Sejm Grodzieński 1793.
Siark.=Władysław Siarkowski.
Siem.=Lucjan Siemieński.
Siem. J.=Juljan Siemiaszko.
Siemir.=Józef Siemiradzki.
Sien.=Marcin Siennik.
Sienk.=Henryk Sienkiewicz.
Sier.=Wacław Sieroszewski.
Sir.=Bernard Maciej Siruć.
S. K.=Słownik łacińsko-polski wyrazów lekarskich F. K. Skobla i A. Kremera.
Sk.=Fryderyk Skobel.
Skal.=Pamiętnik Cefasa Skalskiego 1685.
Skar.=Piotr Skarga.
Skarb.=Fryderyk Skarbek.
Skiba=Wołody Skiba (Władysław Sabowski).
Skr.=Stanisław Skrodzki.
Skrzet.=Wincenty Skrzetuski.
Sk. umier.=Skarga umierającego.
SŁ.=Statut Łaskiego r. 1541.
Słonk.=Marcin Słonkowicz.
Słotw.=Adam Słotwiński.
Słow.=Juljusz Słowacki.
Słpn.=Sługa pani, opera 1780.
Słup.=Stanisław Słupski.
Sł. wil.=Słownik wileński (wydanie Orgelbranda).
Sm.=Stanisław Smolka.
Smal.=Walenty Smalcius.
Smarz.=Tadeusz Smarzewski.
Smol.=Władysław Smoleński.
Smotr.=Melecjusz Smotrycki.
Sob.=Franciszek Maksymiljan Sobieszczański.
Sok.=August Sokołowski.
Sol.=Stanisław Solski.
Sow.=Leonard Sowiński.
Sp.=Wł. Spausta.
S. Par.=Sąd Parysa.
Spas.=Włodzimierz Spasowicz.
Spicz.=Hieronim Spiczyński.
Spk.=Sejm piekielny (r. 1622).

Spr.=Sprawa chędoga o Męce Pańskiej 1544.
Srzn.=Stanisław Starzyński.
SS.=Stanisław ze Szczodrkowic.
Stadn.=Kazimierz Stadnicki.
Star.=Szymon Starowolski.
Stark.=Juljusz Starkel.
Starz.=Leopold Starzeński.
Stasz.=Stanisław Staszyc.
Stat. Kaz. Jag.=Statut Kazimierza Jagiellończyka 1503 r.
Stat. w.=Statut wiślicki z r. 1541.
St. Aug.=Stanisław August Poniatowski.
Staw.=Sebastjan Stawicki.
Steb.=Ignacy Stebelski.
Stef.=Antoni Stefanowicz.
Stęcz.=Bohusz Zygmunt Stęczyński.
St. lit.=Statut litewski.
Str.=Henryk Struve.
Stroj.=Stanisław Strojnowski.
Strum.=Olbrycht Strumieński.
Stryjk.=Maciej Stryjkowski.
Sts.=Ludwik Stasiak.
St. wiśl.=Statut Wiślicki z r. 1460.
St. Z.=Statut ziemski Zygmunta I.
Sul.=Sulima (Walery Przyborowski.)
Sulistr.=Józef Sulistrowski.
Sum.=Sumarjusz umiarkowania monety r. 1641.
Sup.=Józef Supiński.
Sur.=Wawrzyniec Surowiecki.
Sur. K.=Karol Surowiecki.
Sus. J.=Jędrzej Suski.
Susz.=Remigjusz Suszycki.
Swad.=Swada polska i łacińska (Lublin r. 1745).
S. wiśl.=Statut wiślicki z r. 1503.
Syg.=Antoni Sygietyński.
Syk.=Erazm Sykst.
Syn.=Michał Synoradzki.
Syr.=Szymon Syreński.
Syrok.=Władysław Syrokomla.
Sz.=Paweł Szczerbicz.
Szaj.=Karol Szajnocha.
Szaj. W.=Władysław Szajnocha.
Szan.=Józef Kalasanty Szaniawski.
Szawł.=Teodor Szawłowski.
Szczep.=Józef Szczepkowski.
Szost.=Urban Szostowicz.
Szt.=Jan Sztolcman.
Sztyrm.=Eleonora Sztyrmer (Ludwik Sztyrmer).
Szuj.=Józef Szujski.
Szuk.=Wandalin Szukiewicz.
Szym.=Józef Szymanowski.
Szym. A.=Adam Szymański.
Szym. W.=Wacław Szymanowski.
Szym. z Ł.=Szymon z Łowicza.
Szymon.=Szymon Szymonowicz.
Ślesz.=Sebastjan Śleszkowski.
Ślós.=Antoni Ślósarski.
Śniad.=Jan Sniadecki.
Śniad. J.=Jędrzej Śniadecki.
Św.=Tomasz Święcki.
Święt.=Aleksander Świętochowski.
Świt.=Piotr Świtkowski.
Św. z Woc.=Świętosław z Wocieszyna.
Tacz.=Władysław Taczanowski.
Tarn.=Stanisław Tarnowski.
Tarn. J.=Jan Tarnowski.
Tat.=Lucjan Tatomir.
Teof.=Szymon Teofil.
Tet.=Kazimierz Tetmajer.
T. K.=Tadeusz Korzon.
Toł.=Adam Tołłoczko.
Toław.=Mikołaj Tołwiński.
Tom.=Dyzma Bończa Tomaszewski.
Tomk.=Stanisław Tomkowicz.
Torz.=Józef Torzewski.
Trejd.=Jan Trejdosiewicz.
Tremb.=Stanisław Trembecki.
Tren.=Bronisław Trentowski.
Trep.=Mścisław Edgar Nekanda Trepka.
Tretj.=Józef Tretiak.
Trąb. W.=Wł. Trębicki.
Troc=Michał Abraham Troc.
Troj.=Feliks Trojański.
Trzt.=Trztyprztycki.
Trzyc.=Jędrzej Trzycieski.
Tuch.=Jan Tucholczyk.
Turcz.=Juljusz Turczyński.
Tw.=Samuel Twardowski.
Tworz.=Marcin Tworzydło.
Tym.=Kantorbery Tymowski.
Tysz.=Aleksander Tyszyński.
Tyt. pr. magd.=Tytuły prawa magdeburskiego.
Uj.=Kornel Ujejski.
Un.=Uniwersał poborowy r. 1577.
Urb.=Aureli Urbański.
Urs.=Jan Ursynus.
Urzęd.=Marcin z Urzędowa.
Ust.=O ustanowieniu i upadku konstytucji.
Ust. cen.=Ustawa cen miasta Warszawy 1573 r.
Ustrz.=Andrzej Ustrzycki.
Vol.=Volumina legum.
Volck.=Mikołaj Volckmar.
W.=Jakób Waga.
W. A.=Antoni Waga.
Wad.=Józef Wadowski.
Wag.=Stanisław Wagner.
Wal.=Aleksander Walicki.
Wał.=Antoni Wałecki.
Warg.=Andrzej Wargocki.
Warsz.=Krzysztof Warszewicki.
Was.=Edmund Wasilewski.
Wawrz. z Prażm.=Wawrzyniec z Prażmowa.
Wei.=Teodor Weichardt.
Wej.=Aleksander Wejnert.
Wejs.=Józef Weyssenhoff.
Wen.=Poemat „Wenecja“ w. XVI.
Wer.=Józef Wereszczyński.
Wern.=Henryk Wernic.
Wessl.=Marja Wesslówna.
Weys.=Józef Weyssenhoff.
Węc.=Zygmunt Węclewski.
Węg.=Kajetan Węgierski.
Węgrz.=Antoni Węgrzynowicz.
Węż.=Wężyk Widawski.
Wiel.=Aleksander Wielopolski.
Wiel. W.=Wojciech Wincenty Wielądko.
Wielis.=Wielisław (Eugienjusz Skrodzki).
Wierzb.=Teodor Wierzbowski.
Wiet.=Hieronim Wietor.
Wil.=Paulina Wilkońska.
Wilcz.=Albert Wilczyński.
Wilk.=August Wilkoński.
Wirt.=Marja z Czartoryskich ks. Wirtemberska.
Wiszn.=Michał Wiszniewski.
Wiśl.=Adam Wiślicki.
Wiśn.=Michał Serwacy Wiśniowiecki.
Wiśniow.=Sygurd Wiśniowski.
Wit.=Stefan Witwicki.
Witk.=Stanisław Witkiewicz.
Włod.=Ignacy Włodek.
Wod.=Kazimierz Wodzicki.

Wol.=Konstanty Wolski.
Wol. J.=Jan Wolan.
Wol. W.=Włodzimierz Wolski.
Wolsz.=Wolsztajn.
Wor.=Jan Paweł Woroniec.
Wóje.=Kazimierz Władysław Wójcicki.
Wr.=Walenty Wróbel.
Wrześ.=August Wrześniowski.
Wuj.=Jakób Wujek.
Wyb.=Józef Wybicki.
Wybr.=Pamiętniki Wybranowskiego.
Wypr.=Wyprawa plebańska Albertusa.
Wyrw.=Karol Wyrwicz.
Wys.=Szymon Wysocki.
Wysp. Stanisław Wyspiański.
Wys. W.=Włodzimierz Wysocki.
Wysz.=Walerjan Wyszyński.
Z. A.=Zygmunt August.
Zab.=Ignacy Zaborowski.
Zabł.=Franciszek Zabłocki.
Zabor.=Zaborski.
Zach.=Jan Zacharjasiewicz.
Zachar.=Grzegorz Zacharjasiewicz.
Zag.=Włodzimierz Zagórski.
Zaj.=Szymon Zajączkowski.
Zakrz.=Walenty Zakrzewski.
Zal.=Bohdan Zaleski.
Zal. K.=Kazimierz Zalewski.
Zał.=Andrzej Załuski.
Zał. S.=Stanisław Załęski.
Zam.=Andrzej Zamojski.
Zam. J.=Jan Zamojski.
Zan=Tomasz Zan.
Zap.=Gabrjela Zapolska.
Zaw.=Teodor Zawacki.
Zaw. I.=Ignacy Zawadzki.
Zawil.=Roman Zawiliński.
Ząbk.=Stanisław Ząbkowicz.
Zbyl.=Piotr Zbylitowski.
Zbyl. A.=Andrzej Zbylitowski.
Zdrow.=Dobrego zdrowia rządzenie r. 1532
Zd. Szl.=Zdanie wolnego szlachcica na sejmiki r. 1608.
Zdziech.=Marjan Zdziechowski.
Ziel.=Gustaw Zieliński.
Ziem.=Eleonora Ziemięcka.
Zigr.=Jan Zigrovius.
Zim.=Bartłomiej Zimorowicz.
Zm.=Roman Zmorski.
Zwr. M.=Zwrócenie Matjasza z Podola
Zych=Maurycy Zych.
Żarn.=Grzegorz z Żarnowca.
Ż. B.=Żywot św. Błażeja.
Ż. E.=Żywot Eufraksji.
Żebr.=Jakób Żebrowski.
Żegl.=Arnolf Żeglicki.
Żel.=Władysław Żeleński.
Żer.=Stefan Żeromski.
Żm.=Narcyza Żmichowska.
Żoch.=Feliks Żochowski.
Żółk.=Stanisław Żółkiewski.
Żółkow.=Alojzy Gonzaga Żółkowski.

SPROSTOWANIA.

Kłóć. Zam.: **kłuje** [a. **kłóje**... **!Kłuć**, ma być: **kłuje**... **Kłuć.**

!Kłuć poprawić na: **Kłuć.**

Kosatka. Zam. p. **Pajętrznica**, ma być: p. **Pajęcznica.**

Nadkłóć. Zam. **kłóje**, ma być: **kłuje.**

Nakłóć. Zam. **nakłóje**, ma być: **nakłuje.**

[Nagiątek]. Zam.: p. **Nogietek** ma być: p. **Nogiet.**

[Nieciecz]. Zam. z zopustu, ma być: z zapustu.

Nieskończonościowy. Zam. infinitowy ma być: infinitarny.

†**Odżeńca.** Zam. <Od + Odżenić> ma być: <Od Odżenić>

Owoc (str. 919, wiersz 5-y od dołu) zam. zowią, ma być: zową.

Ozionąć (str. 926, wiersz 17-y od dołu) zam. ozione, ma być: ozionie.

†**Oznamić.** Zam. Znajowy, ma być: Znajomy.

N

N I. *spółgłoska językowo-zębowa nosowa a. przednio-językowa nosowa* (np. nagły, nowy, nędza). *Obok tego brzmienia jest jeszcze w polskim językowo-zębowe nosowe i jednocześnie podniebienne a. miękkie* **ń** (np. dzień, państwo, nizina, lutnia, nieść). *W piśmie polskim miękkie to brzmienie wyraża ś. albo przez ń kreskowane* (dzień, pański), *gdy kończy wyraz lub zgłoskę; a. przez* n, *gdy po nim następuje* i *lub* j (niwa = ńiwa, linja = lińja); *a. przez* ni, *gdy po nim następuje jakakolwiek samogłoska, oprócz* i (np. studnia, studnię, niosę, niebo, w dniu). *W staropolskim, w rękopisach wieku XIV—XV miękkie* ń *wyrażano przez* ny, *rzadziej* ni, *a. przez* n *bez żadnego znaku dodatkowego* (np. na nyebye, obwynyon, mne,, ogyen). N i ń *na końcu zgłoski (podobnie jak* m i m) *nie zmieniają w języku warstw wykształconych poprzedniej samogłoski jasnej na ścieśnioną* (dom, dzwon, koń, gońcie). **2.** w skróceniach: a) N. (z kropką u dołu) lub Nr., № znaczy numer a. liczbę: N. domu, N. 13. b) N. *znaczy imię osoby lub miejscowości niewiadome lub niewymienione:* Pan N., wieś N. N. N. zam. niewymienionego imienia i nazwiska. c) N. P. = *Najjaśniejszy Pan.* N. S. = *Najjaśniejsze Stany.* N. M. P. = *Najświętsza Marja Panna.* d) NB. a. Nb. = *nota bene, dobrze zauważ.* e) r. n. = *rodzaj nijaki.* f) n. s. = *nowego stylu (=w rachubie czasu podług kalendarza gregorjańskiego).* g) np. = *naprzykład.* **Ń, ń** *na końcu przyimków:* we, za, na, nade, po, do, dla, ze... *jest skróceniem form zaimków przyp. 4-go lub 2-go:* ń, niego, niej, t. j. weń = w niego, nań = na niego, dlań = dla niego, dla niej; nadeń, zań, weń i t. p.

I. Na przyi. I. z 4 pp. na kogo, na co = **I.** Wyjść na dwór. Nigdy nie wychodzi na słońce, na świat boży. Wynieść kwiatki na deszcz. Dziecię przyszło na świat. Włóż go na ramię, na plecy. Broń na ramię! Dziecko chce na ręce, na kolana. Paść na kolana, na twarz. Upaść na głowę. Leć na łeb, na szyję *(=co tchu).* Pobić na głowę. Konie wędzidła nie czując, na łeb lecą. Jabł. Trafił z pieca na łeb. Z góry na dół, z górki na pazurki. Uciekać z góry na górę. Biega z góry na dół. P. Koch. Po krętej ścieżce na skały ś. wiją. Mick. Położyć co na stół. Włożyć co na siebie. Wejść na mównicę. Iść na pole *(=w pole).* Iść na cmentarz. Gdzie są trębacze? niechaj o północy zjadą na miasto. Mick. Oddać list na pocztę. Wsiąść na koń a. na konia. Bryznąć, plunąć na kogo. Rzucić co na kogo. Rzucić na kogo klątwę. Na wolę wiatrów puścił strusiej grzywy pióra. Mick. Przechylić na tę lub ową stronę. Pas taki można równie kłaść na strony obie. Mick. Natrafić na co. Brać na tortury. Charty poszły na powrozy. Mick. Oczy mu wylazły na wierzch. Prawda wyszła na wierzch. Patrzyć, spoglądać na co. Nie dba na przeszkody. Mick. Wzgląd na kogo, na co. Zważać na kogo, na co. Na żale ten świat nie ma ucha. Mick. Pamiętać na co. Silić ś. na co. Nastawać na co. Gotów na wszystko. Działać, wpływać, mieć wpływ na kogo, na co. Czekać na kogo, na co. Odważyć ś., pozwolić, zgodzić ś., zdecydować ś. na co. Zdać, zdać ś. na kogo. Spuścić ś. na kogo. Liczyć na co. Przyjąć co na siebie. Brać co na swoją odpowiedzialność, na ryzyko. Panie Janie Dęboróg, na waćpana kolej. Syrok. Gdyby tak na mnie (dom.: wypadło)! Dziedzictwo przechodzi z ojca na syna. Wyszła, padła na ten numer wygrana. Wpaść na myśl. Wziąć na rozum, na uwagę *(=pod).* Dostał ś. na posadę. Koronacja na cesarza, na królestwo. Wstąpienie na tron, na stolicę. Powołany na katedrę. Przyszła na mnie bieda. Spadło nań nieszczęście. Wziął ś. na sposób. Na jedną kartę. Przepisać co na kilka rąk. Śpiew na dwa głosy. Grać na cztery ręce. Dzielić na dwoje, na troje. Na dwoje babka wróży. Prz. [Na dwoje] = a) *dwojako.* b) *jedno z dwojga (wybieraj).* Zmówili ś. na jedno. Narazić kogo na wstyd, na niebezpieczeństwo, na nieprzyjemność. **2.** na co = *na przeciąg czego, w ciągu czego, na czas czego:* I tak-li nasza Nice na stare lata za mąż idzie! i myśli jeszcze zażyć świata! Szymon. Został ś. tam na noc. Sekl. Starczy tej roboty na wieczór. Mamy zapasów na dwa dni. Robić przygotowania na święta. Wyjadę na wakacje do rodziców. Na czas nieograniczony. Na czas wystawy urządzono specjalną komunikację. †Królowi Janowi królewstwa węgierskiego na czas zwierzył. Orzech. Na zawsze. Dziewica blada na kamiennym progu usnęła — może usnęła na wieki. Słow. Na wieki wieków. Pamięć o nim zostanie na wieczne czasy *(=po wieczne czasy).* Raz na dzień jeść mi przynosił. Kras. Ewangielja na dzień dzisiejszy. Wyjść na chwilę. Na moment nie przestaje hałasować. L. Raz na rok około Wielkanocy *(=w rok).* Kto ś. chce mieć dobrze na dzień, niech sobie gęś zarznie; kto na tydzień, niech wieprza zakole; kto na miesiąc, niech wołu zabije; kto na cały rok, niech żonę pojmie; a kto do śmierci, niech księdzem zostanie. Prz. Na codzień a. [na często]. Używać pewnego ubrania na codzień. Odłożyć co na później. Na przyszłość. Przyrzekł na początek dać małą wieś. Mick. [Na dalej] p. **I. Dalej. 3.** *(ku, pod):* Już dobrze po północy na dzień ś. skłoniło. Bardz. Na dzień najsmaczniej ś. sypia. L. Trzecia dopiero godzina na dzień. Odym. Już ś. zbierało na ranek. Mick. Kwadrans na czwartą. To ś. przeniesie już na trzeci kwartał. Gdy ś. dymy po mieszka-

niach włóczą, na deszcz. Haur (= *zapowiadają deszcz*). Na deszcz wrona kracze, psy wyją, kot ś. myje. Ognie niecące kometa, prognostyki swoje morzu daje na fale, królestwom na boje. Ustrz. Ta niemoc nie jest na śmierć. Sekl. Ta ś. choroba choć szerzy, jej zaraza jest na życie. Karp. **4.** *(do, w):* Na Węgry, na Szląsk, na Mazowsze, na Kurpie, na Kujawy, na Wołyń, na Litwę, na Ukrainę, na Podlasie, na Ruś. Precz stąd na lasy, na rzeki. Mick. †Litwa z margrabstwa idąc na dom, Mazowsze bardzo wojowała. Biel. M. Iść na Żydy w celu kupna= *do dzielnicy zamieszkanej przez kupców żydowskich.* Spieszę ś. na kolej, na pociąg. Na uniwersytet, × na teatr. Na folwark dążył pokryjomu. Mick. Szeptać komu na ucho. Na ustęp. Mają na zamek zgromadzić ś. wszyscy. Mick. Skoczył na księżny pokoje. Mick. Na górę, na dół. Wejść na schody. Wyjść na targ. Widok na ogród. × Wziął go do siebie na karetę i bratem go nazwał. Birk. × Serce dobre rzecz wszelką na dobrą stronę bierze. L. (= *z dobrej strony*). Wszystko sobie tłomaczysz na dobre. L. Przełożyć co z francuskiego na język polski. × Wé Panów wszystkich proszę na kompanję. L. Poszedł na kwaterę, na gospodę. [Jabłuszko na okienko zapuknęło]. Składać na kupę. Bieda na biedę przyjdzie, a wieść na wieść będzie. Bud. × Szły dzień na dzień uniwersały. Ust. (= *z dnia na dzień*). × Bogaci, u nich wino na wino, pieniądz na pieniądz. Z bitwy na bitwę. Mick. Sam na sam. Raz na raz (=*w*). **5.** *(do, ku, z):* Wołam na ciebie. Krzyczeć na kogo. Tyś to, krzyknęli na Marji syna. Mick. Spragniony, wyje na suchą fontannę. Mick. Mrugać na kogo. Bieży na zgubę, na śmierć niechybną. Na moje zmartwienie, na moją pociechę. Na hańbę, na pośmiewisko, na szczęście. Ona śpiewa, jak na biedę, tę piosenkę, co ja lubię. Syrok. Jak swe złe to uczynił. Kn. Pożądliwość zahamuj, bo cię ta zawsze będzie wiodła na pychę, na gniew, na pomstę, na łakomstwo, na obżarstwo i na insze przypadki. Rej. Na chwałę Bożą. Nie umrę na złość złemu. Prz. Na podziw a. [na dziw] = *dziwnie.* **6.** na co *(=przeciw komu, przeciw czemu, pod co):* Skarżyć ś. na co. Będą łzy na szaleństwo, na niewdzięczność skarga. Mick. Ślepo na miecze bieży. Górn. Nie przestając spotkania, na pałasze idą. Dm. Na broń pójdę z gołemi rękami. Bardz. Iść na bagnety, na strzały. Pozywa go na szable i drzewa. P. Koch. Wyzwę na rękę i uszy otnę. Syrok. Wszystkich na charty wyzwałem. Mick. × Na pany sejm złożył. Biel. M. × Biskup kazanie na cesarza uczynił; gdy z kazalnicy zszedł, rzekł mu cesarz: przeciw mnie kazanieś uczynił. Skar. †Nieprzyjaciel, widząc złą sprawę naszych, wziął na nich serce. Stryjk. Rozum na rozum i głowa na głowę. Jabł. Jest sposób na sposób. Na złe jest dobre. Prz. Iść na wroga. Iść na dzika, na ryby, na raki. Polować na co. †Samsonie, masz na ś. Filistyny. B. B. †Jozue dostatecznie Żydów w pokoju nie zostawił, mając zawsze na ś. nieprzyjaciele. Białob. Kija na niego! †Królowa Elżbieta, iż miała na ten czas co innego na ś., bo Węgrzy posłali byli do Napuljej po innego króla, wątpliwą odpowiedź dała. Biel. M. †Jeszcze po wielkim strachu, który na ś. mieli, k sobie nie przyszli. P. Koch. Powstawać na kogo. Wymyślać, zrzędzić, narzekać na kogo. Porwać ś. na kogo. Gniewać ś. na kogo. Na winnych kara. Mick. **7.** *(=w co; czym):* Przemienić ś. na co. Przerobić na co. Koral z wody wywleczony, twardnieje na kamień. Otw. Na nic dobrego im nie wyszło. Kn. Pomieniali ś. na towary. Syn jego w narodzie Marsów na bohatyra wyrósł. Stasz. Wyszedł na porządnego człowieka. Spalić co na popiół. Zetrzeć na proszek. Porąbać na kawałki. Obliczać co na godziny. Ja życie moje liczę na wieczory. Mick. **8.** *(=za co, czym):* Na mój mieszek, na mój koszt, na moją szkodę. Mącz. †Prosił mię, abym mu konia w swej stajni na jego grosz i na jego szkodę postawić dozwolił. Sz. Na to oko nie widzę. Nie słyszę na lewe ucho. Łapać ryby na wędkę. [Żąć na kosy]. Przen.: †Widzicie sami na oko, iż Soliman przybliża ś. k wam. Orzech. **9.** na co *(=od czego, przeciw czemu, do, dla):* Poradzić na co. Czy ty nie możesz mi pomóc na te straszne sny? Przybysz. Lekarstwo, sposób, środek na co. Woda na piegi. Krople na kaszel. Płyn na porost włosów. Na oczy, na zęby dobry = do oczu dobry. Kn. Próżne są leki, niemasz ziół na starość. L. Wziął na przeczyszczenie. Broń na ptaki. Mick. Przen.: Wziąć na ambit, na wspaniałomyślność, na skromność. **10.** *(=od czego, z przyczyny czego, z czego, wskutek czego, przez co, za czym, po czym, na podstawie czego, wobec czego, dla czego, na zasadzie czego):* Owce pozdychały na motylicę. Umrzeć na tyfus. Na dany znak wszyscy opuścili salę. Odpowiedzieć na pytanie. Coby rzekł na to stary Rejtan, gdyby ożył? Mick. † Włostowicz mówił Bolesławowi, aby na jego fortel ze wszystką Polską od wojny ruskiej spał bezpiecznie. Stryjk. Na przyczynę czyją uczynić. Kn. × Nie bądźże tak srogi, uczyń to na łzy moje. Pot. Czyjeż na tak wspaniały widok nie rozrzewni ś. serce? L. Najlepiej głuchym być na takie baśnie. L. Na jego imię drżą odległe kraje. Auszp. Na samo wspomnienie krew mi uderza do głowy. Wypuścili go z niewoli na słowo. Wydadzą ci na kwit, na moje zapewnienie, na jego prośbę. Na tę brodę przyrzekłeś mi siwą. L. Na moją poczciwość. L. Klnę ś. na honor. Na moje sumienie. Zaklina go na przyjaźń. Proszę cię na miłość boską! Na Bogal człowieku, co robisz! (=*przebóg*). Prosi na żywy Bóg. Boh. Przysiąc na Boga. Pożyczać na fanty. Na doradzenie swych rycerzów. Chwal. (=*za poradą*). Na mój wniosek dług umorzono. Koń rży na widok, na głos swego pana. Na wszelki przypadek. Opatrzyłem ś. na przypadek w trzeci akt tragiedji Mindowe. Słow. Cieszą ś. rycerze na wojnę. Sienk. (= *w przewidywaniu wojny*). Ja ś. tak cieszę na dziś wieczór. Przybysz. [Na desper] p. **Desper.** **11.** †*(=o kim, o czym):* Zakazał trędowatemu Jezus, aby nań nikomu nie powiadał, iż go on zleczył. Skar. Wolę umrzeć, niźlibym miał na ś. wiedzieć jeden błąd. Baz. Rozumiałby kto na pola, że to ogrody. L. Wie to na was ociec wasz niebieski, że wam tego wszystkiego potrzeba. Leop. **12.** (= *na rachunek, na karb czego):* Kto winien różne sumy, a dałby co na to, wolno obierać mu na którą sumę to, co dał, będzie chciał rachować. Sz. Weksel na okaziciela. Za Zamojskiego do Inflant po złotych 15 na koń dawano. Star. Dać co na dług. Nie pij na skórę niedźwiedzia żywego. Jabł. **13.** posp.: na co (=*po czemu):* Na dwa złote kopa. Łokieć na trzy dukaty. **14.** na co (= *o co; do jakiej wysokości, do jakiego stopnia):* Teokryt żył na lat 270 przed narodzeniem Pańskim. Kras. Stoją jedna od drugiej jakoby na łokieć. Star. W wojsku tureckim nie rachować

na 100,000 wojennika. Kłok. Obliczają jego majątek, długi na 50,000. Obraz ten oceniono na 5,000. Głęboko, szeroko na sążeń. Długi na dwa łokcie. Wzrostu na sześć piędzi tylko. P. Koch. Miał bliznę wyciętej skóry na szerokość dłoni. Mick. Jest tam miejsce na stopień wyżej uczynione. Star. Nie rusza ś. z domu ani na krok (=*ani krokiem*). Nie odstępuje jej i na krok. Stasz. Dopuścił ich na śmiertelną metę. Krasiń. Niechaj ś. jeszcze choćby sto lat smuci, na jeden fenik szkody nie powróci. Karp. Nie omyli ś. ani na jotę. Mieć wierszy na dwa tomy. †Na trzy misy=*bardzo dużo*. Hist. uc. **15.** (=*jako co, w charakterze czego, za kogo*): Dać co na kolędę, na obiad, na drugie danie, na wety, na znak przyjaźni, na dowód życzliwości (=*w*), na przykład (=*dla przykładu*). Powiedz mi, mój Janie, co ty jadasz na śniadanie? Jach. W końcu wniesiono zrazy na ostatnie danie. Mick. Spalić co na ofiarę. Zapisz to na moje dobro, na moje konto. Weź to na pamiątkę, na próbę, na zadatek. Na odpowiedź palcami mężowi pod nosem strzyże. Mick. Ledwie był czas z moździerza na trwogę wypalić. Mick. Zagrzmi na hasło rusznica. Mick. Mam na imię Stanisław. Obrali go na króla, na opiekuna, na powiernika (= *królem, opiekunem, powiernikiem*). Nawet strony przeciwne weźmiemy na świadki. Mick. Na sawantkę wyglądała. Słow. Wziąłem go na cel. Mick. [Na dokładkę]= *w dodatku, na dobitkę*. **16.** na kogo, na co = *co do kogo, co do czego, pod względem czego, w stosunku do kogo, do czego, w porównaniu z kim, z czym, według kogo, według czego:* Na mój mieszek dość kosztowny. L. To nie na moją kieszeń. Nie wieleż nań? Orzech. Na stare nogi droga niedaleka. Słow. Rzecz to, jak na mój rozum, niedorzeczna. Przerobić na swoje kopyto. Na tę nutę pieśń. L. To nie na mnie trzewiki. Gaik ten, jeżeli nam przeszkadza widzieć, z drugiej strony jest bardzo na rękę, bo nas nikt widzieć nie może. L. †Dobrze tak na niego, gdyż tego sam sobie nawarzył. Stryjk. (= *dobrze mu tak*). †Nasi naskwierali potrwożonym nieprzyjaciołom, a właśnie jak na toż drobny deszczyk przetrzepując, kurzawę pokropił. Błaż. Szata złota w lecie ciężka, w zimie zimna; sukienna tak na lato, jako i na zimę sposobniejsza jest. Warg. Nie dosyć na ojca być dobrym dla siebie samego, jeżeli ś. nie stara, aby i dzieci jego dobre były. Zał. †Czynisz, jako na wiernego należy. Leop. I to wiele, jak na niego. Sceptycyzm Byrona różny jest od tej obojętności na wszystko. Mick. Dwa łokcie na długość, na szerokość, na grubość, na głębokość (=*w długości, w szerokości i t. d.*). Ta potrawa na słoność akurat. Pod Erymantem zabił srogiego dzika na wielkość rzadko widzianego. Lubom. Chory na głowę, na tyfus. Wielu ludzi, którzy ś. na rozmaite niemocy źle mieli, Jezus uzdrowił. Sekl. **17.** (=*do czego, dla kogo, dla czego, na jaki cel, w jakim celu, po co, na kogo, na czyją korzyść, w interesie czyim, gwoli czego, aby co osiągnąć*: Na to to on jedyny (a. zuch, majster). Urwis, metr na wszystkie figle. Mas. J. Potrzebny na co. ✕Na listy polskie dobry pisarz. Papr. Ja na dobre me słaby i zachorzały, na złe zdrowy i duży. P. Koch. Ta na dobre, a ta na złe uczy. Mick. Wybrać miejsce na co. Zróbmy na drogę przybory. Mick. Drewno na koły, pale, tyki. Kn. Materjał na ubranie. Ogród na ogórki. Mick. Na co ś. to zdało? Na cóż piszecie prawa, jeżeli ich nie słuchacie? Kras. Ej, Rymedonie, nie na toć ta dana i powierzona chorągiew ode mnie. P. Koch. Nie mieć czasu na co. Męczenniki związane na śmierć wiedziono. Skar. Farao dał szukać na stracenie Mojżesza. Leop. Człowiek ś. rodzi na pracę, a ptak na latanie. Leop. Posłał go do Krakowa na naukę. Oddał go do stolarza na naukę (=*do terminu*). Sprawił gody na wszystkie swe sąsiady i na wszystkie przyjacioły. Leop. Sprawił wielką cześć na pany swoje. Zbyl. Składka na ubogich, na kościół. Obiady na ubóstwo sprawują. Błaż. Orał rolę ręką swoją na ubogie, aby im potu swego udzielać mógł. Skar. Nigdy nic nie jadł, jedno chleb jęczmienny, na który sam młócił i sam go na mąkę zmłoł. Skar. Pracować na chleb. Skarby, przez baszów zebrane, po śmierci na cesarza idą, nie czują jednak, że na pana zbierają. Kłok. Dobra, które na skarb zabierano. Mick. Chłop na pana robi. Leszcz. †Szczepanowski kupił wieś Piotrowin na biskupstwo krakowskie. Biel. M. †Woźnica poszedł na sprawy swe. Baz. (= *za swojemi interesami*). Mienia na złe używają. Wydaje na bagatelki. Na głupich orać nie trzeba, ani siać, sami ś. rodzą. L. ✕Kocha, słyszę, na męża Walera. L. Iść na polowanie. Idąc na rozstrzygnięcie śmiertelnego sporu... Mick. Iść na odsiecz. Nie kupuje gruntu, ale idzie na arędę. L. (=*arędą*). Idź między ludzi i na służbę przystań. Mick. Uczy ś. na księdza. Łożyć na co. Trudno było wyłożyć koszt na utrzymanie. Mick. Pan grosza skąpisz na proces. Mick. Miecza na jego obronę nie dźwignął. Mick. Pójść na wojnę. Wyzwać kogo na pojedynek. Całe powietrze w Arabistanie ledwie mi na oddech stanie. Mick. Mierz siłę na zamiary. Mick. Iść na pacierze, na koncert, na przedstawienie, na Halkę (do teatru), na obiad, na bal, na zabawę, na bilard, na karty, na kawę, na kolację, na grzyby, na spoczynek. Może pozwolisz na trochę strawy, albo na szklankę miodu? Mick. Tym wina utoczę na ślubne toasty. Mick. Dać na mszę. Trzy osoby na wybór. Mick. **18.** [Na co]=a) *na czym:* Siedzieć na róg stołu. Na hyrbak nieść = *nieść na grzbiecie*. b) *za co:* Na rok. c) *po co:* Pojechał na towary. d) *czemu, dla czego:* Na co stołek trzeszczy? **19.** [Na drugie] = *znowu, powtóre*. **20.** [Na imię] p. **Imię.** **21.** na co, przys. = a) sposobu: Na domysł, na przekór, na przełaj, na kant, na ukos, na bakier, na kształt (=*kształtem, w kształt*), na wyścigi (=*jeden przez drugiego*), na oścież, na wylot, na wskróś, na wypłat, na kredyt, na raty, na przemiany, udry na udry, na gwałt, na pamięć (nauczyć ś.), na krzyż, na schwał, na oko, na pozór, na funty, na łokcie, na garnce (= *funtami, łokciami, garncami*), na ślepo. Nie ujdzie ci to na sucho. Na pewno. Pasztet na zimno. Malować na niebiesko. Pobić na głowę. Na urząd. Zrobić na urząd wielkie polowanie. Mick. Mówi na wiatr. Na nowo. Na pół. Na ostre gonić. [Na awantaż]=*ku lepszemu:* Na awantaż wyglądać (=*zdrowo, lepiej niż dawniej*). [Na bosaka]=*boso*. [Na całego] p. **Cały.** [Na chybcika] p. **Chybcika.** [Na chyżego]=*prędko:* Upiec chleb na chyżego. [Na czerwoną]=*psia krew* (*przekleństwo*): Klął na czerwoną. [Na czysto]=*zupełnie, doszczętnie*. [Na darmosa] p. **Darmoso.** Na dobre a. [na dobrze]=*dobrze, zupełnie*. [Na dokument]=*dokumentnie, dokładnie, na pewno*. [Na dubelt] α) *w dwójnasób*. β) *napewno*. γ) *doskonale*. [Na duch]=*prędko, żwawo, wartko, co sił, szybko, duchem*. [Na durch] p. **Durch.** [Na galop] p. **Galop:** Zając na galop przyleciał do drugiego brzega. [Na gładko] = *gładko, zgodnie:* Skoń-

czymy na gładko. [Na głucho] = *zupełnie:* Kukułka okukała na głucho tego, kto, gdy kukała, nie miał przy sobie pieniędzy. [Na hałaj na bałaj] p. **Hałaj:** Pójdzie wszystko na hałaj na bałaj *(=na marne).* [Na harc a. **Wartko**] *prędko, wnet, w lot.* [Na imostratne]=*na nic, na darmo.* [Na jeden raz]=*raptem.* [Na jedno]=α) *za jedno, w porozumieniu.* β) *raptem.* γ) *razem.* [Na kiepsko]=*źle:* U pana Bartosza na kiepsko. [Na olá Boga]=*do szczętu:* Lasy wycion na olá Boga. [Na porządek]=*porządnie:* Rowem każemy okopać na porządek. Sienk. Lepiej mieć sumienie na porządek. Sienk. *(= w porządku).* b) czasu, *w:* Na wieczór *(=wieczorem),* na jesień, na lato, na zimę, na wiosnę, na święta, na wakacje. ✕Na ten czas (p. Natenczas), raz na raz. ✕Ktoby zboże na drogość kupował, a. ktoby zboże chował, aby je drożej przedał, ma być karan. Sz. *(=czasu drożyzny).* Przybyła na czas. Przybyła na swój czas *(= o swoim czasie).* Zrobić co na czas. Na ten raz dobrze postąpił. Na wypadek, gdyby... *(=w razie).* [Na czas]=*wcześnie.* [Na bezrok]=*na przyszły rok.* [Na beztydzień] = *za tydzień.* [Na cząstki] = *często.* [Najagody] = *na wiosnę.* [Na kikolek]=*kiedykolwiek:* To ś. jeszcze zrobi na kikolek. c) miejsca: Stanąć a. postawić komu na oczy *(=do, przed).* Wyrzucać co komu na oczy *(=w).* Na wieś, na miasto, na dwór i t. p., p. wyż. Na środek, na dół, na bok *(=w),* na spód *(=pod),* na prawo, na lewo. Igła magnesowa zwraca ś. na północ *(=ku).* Anglja leży na zachód Europy. [Na bezwieści]=*niewiadomo gdzie:* Leci na bezwieści. [Na blak]=*na prawo.* [Na copel] = *nazad.* d) celu, *(dla):* Na kpiny, na żarty, na śmiech, na pokaz, na popis, na urągowisko, na hańbę, na złość. [Na dopitkę] =*na zakończenie picia.* II. z pp. 7=I. Jechać na koniu *(=konno, wierzchem).* Kto na koniu, ten pod koniem czasem być musi. Rej. Na czyim wózku siedzisz, tego piosnkę śpiewaj. Prz. Przyjechał pan podczaszyc na francuskim wózku. Mick. Przen.: †Jechali nasi do cesarza pod namioty na glejcie. Biel. M. *(=za glejtem, na zasadzie otrzymanego glejtu).* Powierzchnia szata na nim bielsza śniegu była. Groch. Pierścień na palcu. Na grzbiecie mundur skiereszowany, na piersi krzyżyk, pod nim dwie rany. Chęć. Żaden z tych bohatyrów na swoim łóżku nie umarł. Lach. Stać na dachu, na murze. Na filarach, na słupach dom stojący. Kn. Most na arkadach. Budować zamki na lodzie. Miasto na górze. Mieszkam na górze, na piętrze, na dole. Został na bruku, na koszu. Niosę na ramieniu. Na rękach kogo wynieść. Dom o tysiąc kroków widny jak na dłoni. Mick. Podniósszy ś. na palcach, pogląda do góry. Bardz. Na czworakach, na bałyku. [Na czepku]=*w kuczki.* Na torturach. Na jednej ziemi kąkol i pszenica rośnie. Kn. Kościół Cię nie ogarnie, wszędy pełno Ciebie, i w otchłaniach i w morzu, na ziemi, na niebie. Kochan. Potrawa na maśle, na łoju, na occie. Na wierzchu. Na boku, na stronie, na osobności. Na skręcie. Na stronicy dwudziestej pierwszej. Na początku *(= z początku).* Na końcu *(= w końcu).* Jest na liście skazańców. Figuruje na liście mieszkańców. Czytać na książce. Dowód na piśmie. Czarne na białym. Młodość go pocznie na swoim łonie. Mick. W kapeluszu na głowie. Z wieńcem na głowie. Krosta na czole. Na włosach listki ziela. Mick. Powiesić na drzewie. Wisieć na krzyżu. Opierać ś. na kiju. Chodzić na kuli *(=o kuli).* Być na urzędzie, na posadzie. Na skrzydłach tęczy podlatując. Mick. *(=za pomocą skrzydeł).* Wisi, trzyma ś. na nitce, na włosku. Trzymać kogo na wodzy. Na posterunku, na straży. Na wschodzie, na zachodzie i t. d.=*w stronie wschodu, zachodu i t. d.* Widziałem w botanicznym wileńskim ogrodzie owe sławione drzewa rosnące na wschodzie i na południu, w owej pięknej włoskiej ziemi. Mick. Był na obiedzie, na przechadzce, na wizycie, na piwie. Grać na fortepianie, na flecie. *(Po):* Pisać na papierze, na tablicy. Malować na płótnie. Na obu stronach. Na prawej ręce. Gdzie są wody, na których potym w dzikie pływałem ustronia. Mick. Tymczasem na ich zamkach zasiadły opaty. Mick. Na tym moście będą musieli muzułmanie przechodzić do raju. Mick. Tkanina ta ma na sobie paski. Przen.: Mieć kogo na oku *(=pod okiem).* Służyć panom pilnie nie tylko na oczu, ale i krom oczu. Gil. Mieć na widoku, na celu. Mieć ś. na baczności. Przen.: Zrobić na kim wrażenie. Wpływ ten odbił ś. na jego usposobieniu. Zemścić ś. na kim. Polegać na kim, na czym. Znać ś. na czym. **2.** *(w):* Za wstyd żołnierzowi rozumiał na leży być, gdy hetman pod namioty. Birk. Zamek, na którym brzmiało wesele, wieczna żałoba pokryje. Mick. Wielki szmer na sali. Mick. Jest teraz na zamku, na pokojach, na mieście, na teatrze, na uniwersytecie, na robocie. Mieszkać na wsi. Siedzieć na własnym majątku. Na swoim gospodarstwie. Siedzi, jak mnich, na swym dworze. Mick. Na folwarku nie uszło baczności, że przed ganek zajechał któryś z nowych gości. Mick. Suszyć na słońcu. Tak sobie na chłodzie milusieńko drzymał. Nar. ✕Za panowania na monarchji polskiej Hermana. Stryjk. Założyć dziennik na emigracji. Wszystko strwonił, na wielkim figurując świecie. Mick. Ma dotąd pierwsze na świecie ogary. Mick. Na tym świecie tylko do czasu, jako na gospodzie mieszkamy. Kosz. *(=gospodą).* [Nocowali na oberży]. Niemasz rumaków na stajniach Hassana. Mick. Miej to zawsze na myśli i na języku, jeśli on to cierpiał, cóż ja? Birk. Mieć co na sercu, na głowie, na myśli, na pamięci, na sumieniu. Na Mazowszu, na Kurpiach, na Węgrzech, na Szląsku, na Wołyniu, na Kaszubach, na Podolu, na Ukrainie, na Litwie, na Podlasiu, na Rusi, na Kujawach. Kupić co na Żydach=*w dzielnicy żydowskiej, u Żydów.* †Ja te księgi, na Moskwie za kapelana służąc, przełożyłem. Łęcz. Mniejsze od Witołda gmachu, co jest na Wilnie lub Trockim jeziorze. Mick. Pan na Płużynach. Mick. *(= Płużyn).* Piotr herbu Jasieńczyk, Pszonką zwan, pan na Krzyżanowie. Gosz. *(=Krzyżanowa).* Książę na Krakowie i Sandomierzu *(=krakowski i sandomierski).* Na czele wojska, drużyny, orszaku. Z chorągwią na czele. Mieć kogo na opiece. Być u kogo na opiece, na nauce, na próbie. Naród bywa na takiej katuszy. Mick. **3.** na czym *(=przy czym, u czego):* Mieszkam na ulicy Obożnej, na rogu. Na przełomie dwuch epok. Na popasie. Na rozdrożu, około krzyża. Chęć. Stanął na mecie. Na tym stanęła nasza umowa. Na tym rzecz utknęła. Na tym mówić przestał. Stasz. Nie dość na tym, co mamy dziś, trzeba myśleć, co będzie jutro. Kras. [Koń na biczu] = *koń zaprzężony z prawej strony.* **4.** *(od, w, z):* Sułtan naznacza im pewne dochody na miastach, miasteczkach i wsiach. Kłok. Czyś ty z Inacha rodu i bogaty, nic na tym, czyś z podłej żebrak chaty, na ofiarę pójść Plutona trzeba. Nar. Nie na tym ci to szczęśliwość, nie na

tym, gdy kto na ziemi potężnym, bogatym. Karp. Mnie wiele na tym. Kn. (dom.: *zależy*). Na tym wszystko. Kn. (=*to grunt*). Mało tobie na tym. Kn. (=*wszystko ci jedno*). Na tym wszystko zależy. Młodzież, na której ojczyzny nadzieje. Mick. × Ich potęga na piechocie. [Co komu na tym?] (=*co komu do tego?*). Przestawać na czym. Wiele masz na tym towarze, na tej tranzakcji zysku? Nikt na tym nic nie stracił, a pan może zyska. Mick. Młódź cierpi na tym, że niema szkół uczących żyć z ludźmi i światem. Mick. Zdobyć na nieprzyjacielu. Wymóc na słabym. Filistynko, na cudzej wytuczona szkodzie. Mick. Na trudach naszych w potęgę urasta. Mick. **5.** na czym (=*wśród czego, w czym*): (Słowa) w ustach wietrzeją, na powietrzu stygną. Mick. Na polu, na otwartym, na świeżym powietrzu. Na obczyźnie. Na dworze. Wóz rozleciał ś. na drodze. Księżyc na niebie. **6.** na czym = *pod względem czego, co do czego, w czym:* †Nie był on w podejrzaniu i o nim na wszystkim dobrze trzymano. Glicz. †Kazimierz ś. panom litewskim na wszystkim w sprawach wojennych i domowych podobał. Stryjk. Jagnieszka w ciele młodą, ale na duszy starą, na ciele niedorosłą, ale na sercu siwą, na twarzy piękną, ale w wierze piękniejszą była. Skar. Jako-li ś. ma Laban na zdrowiu? Leop. Podupadł na nogach. Mick. Poszkodowany na majątku, na sławie. Zdarzenie to niemałą we mnie sprawiło na cerze i na zdrowiu odmianę. L. Wielką na sercu zjęty był boleścią. Skar. Lżej na sercu. Upaść na duchu. Opadły na sile. Mick. Wielkie szczęście na wszem od Boga poznali. Papr. Na małych rzeczach, jako i na wielu, złym być nie przystoi. Skar. Jednych na czciach, drugich na gardle karano. Biel. M. Zbywać na czym. Na zwierzynie nie brakło i miodzie. Mick. × Litwie na podobnych nie zeszło przykładach. Mick. Znać, żem na jego nie zwiedziony słowie. Mick. **7.** na czym (= *podczas czego, w czasie czego, w trakcie czego, wśród czego, o czym, przy czym*): × Cezar odniósł zwycięstwo na trzydziestu dwuch bitwach. L. Na wojnie. Dwuch zarąbałem w kłótni, dwuch na pojedynku. Mick. Być na rozdawaniu nagród, na popisie, na zabawie, na wizycie u doktora, na kazaniu, na mszy, na pogrzebie, na komedji, na polowaniu. Co na kazaniach bywa, tego dziś nazywają nabożnisiem. Boh. Na gwałcie abo na złym uczynku pojmany. Groic. Ale czas darmo tracę na mym narzekaniu, darmo gubię momenta na płaczu, wzdychaniu. Min. Dzionek na towarzyskim skracają igrzysku. Mick. Niechaj na słowach droga chwila nie upływa. Dm. Nie jednegom półzłotka przepił na gorzałce. L. Wyznać na spowiedzi (=*przy*). Na rozstaniu, na wsiadaniu, na schyłku, na dorobku, na wylocie. Panna na wydaniu. Jest już na wyzdrowieniu. Na świtaniu, na jawie. Księżyc na nowiu. †Na porze (będący)= *dojrzały, który doszedł pory dojrzałości.* Otw. S. Nie mogłem ś. na razie zorjentować (=*odrazu*). Na czasie=a) Być na czasie=*być blizką porodu:* Żona moja jest na czasie. Na polowaniu ubito wilczycę, będącą na czasie. b) !zam.: *w samą porę, w sam czas, na dobie:* Było to żądanie najsłuszniejsze, lecz czy na czasie? Kal. Czynność nie będąca na czasie. Big. **8.** na czym (=*na jakich warunkach, w jakim charakterze, na jakiej zasadzie*): Żyje na łaskawym chlebie, na łasce, na swoim chlebie, na pensji. × Poznali, że on to był, co na jałmużnie siadał u drzwi kościelnych. Leop. Siedzi w areszcie na chlebie i wodzie (=*o chlebie i wodzie*). Być na czyim żołdzie. Postawiono je (konie) razem na obroku. Mick. **9.** na czym=*w posiadaniu czego:* Czuć ś. na siłach. Pani, co dozwala paziowi żartować, czując ś. na władzy jego ukarania. Krasiń. **10.** być na czym= *oddać ś. czemu, nastawać na co, być za czym, postanowić co; zabiegać, starać ś. o co, myśleć o czym; trzymać ś. czego:* †Biskup Paweł, z więzienia wypuszczony, na tym wszystek był, jakby nad królem zemścić ś. Błaż. †Wacław na niczym nie był, jedno żeby Łokietka do gruntu wykorzenił. Biel. M. †Nieprzyjaciel był na tym, aby naszych mógł gdzie z kąta użyć. Biel. M. †Prosił Witołd Jagiełła o koronę litewską, a gdy król na tym z senatory zasiadł... Stryjk. Być komu na zdradzie. **II.** na czym, przys.: a) miejsca: Mieć konie na stajni, krowy na oborze (=*trzymać konie, krowy*). Ma uczniów na stancji. Przen.: Mamy dziesięć osób na stole (=*stołujemy*). b) sposobu: Na klęczkach. III. przyi. nierozdzielny, nadający znaczeniom czasowników różne odcienie, a mianowicie **I.** a) wykonania czynności na kim, na czym: Namalować, narysować, nakreślić, napisać, nabazgrać na ścianie, na papierze. b) sprowadzenia czynności na kogo, na co: Najechać, najść, napaść, nawinąć, nasłać kogo na kogo. Narzucić, nadziać, nałożyć, nakapać, nakleić, napluć na co. Nastawić wywichnięty członek. Przen.: Nalegać na kogo. Przen.: Nastawić zegarek na pewną godzinę. **2.** nagromadzenia: Nabudować, nastawiać, nabuntować, nawbijać, naborgować, nabrać, naciąć, nadrobić, nakrajać czego. Przen.: Nałajać, nafukać, nakłamać, nahałasować. [O bodajeś nagadał! Bodajeś nawydziwiał! i t. p.] (=*bodajeś ś. nagadał, bodajeś ś. nawydziwiał*). Czasowniki o takim znaczeniu, przybierając zaimek *ś.*, otrzymują znaczenie: **3.** nasycenia ś., namordowania ś. czynnością: Nagniewać ś., nagonić ś. Nie mógł ś. nachwalić (=*odchwalić, wychwalić*). Nagościć ś., nahulać ś., najeść ś., nakląć ś., naprzeklinać ś., nakochać ś., naśmiać ś., nakpić ś., nastać ś., nakłopotać ś., namartwić ś., napracować ś., namordować ś., nameczyć ś., naczekać ś., naprosić ś., napłakać ś. **4.** rozpoczęcia czynności, pierwszej jej chwili, pierwszych zarysów, *nad-:* Naciąć drzewo. Nabucznieć=*zacząć gnić.* Nagnić=*nadgnić.* Natrącić. Nakąsić, nakroić (=*nadkąsić, nadkroić*). Napocząć (= *zapocząć*). **5.** *przy-:* Nabladnąć. Piersi macierzyńskie nabrały. Nacisnąć, nagnieść, nadeptać, nagiąć, nagodzić ś., nawyknąć, naganić. **6.** zaciągnięcia, zawleczenia, zakrycia czym: Naczesać włosy na czoło. Nachmurzyć. Nawozić rolę. Nabiec krwią. Nagarnąć, nagrabić, namieść piasku na kałużę. Nasunąć co na co. Nagnać. **7.** wypełnienia: Nabić fajkę tytoniem. Naładować, napchać. Napuścić dymem butelkę. Narubować kieszeń. Mick. Nadziać kiełbasę. Nadąć. Nacedzić, naciec, nakapać w co. **8.** rozsadzenia, *wy-, wz-:* Napęcznieć, napuchnąć, nadąć ś., nabrzmieć, nabrzęknąć. **9.** zwrócenia ku pewnemu punktowi: Nakierować, nakłonić, naprowadzić, nakręcić, nastawić, naprostować, nawrócić. **10.** wogóle tak jak i inne przyimki, zamienia czasownik niedokonany na dokonany: Napisać dzieło. Nastroić fortepjan. Namazać, nauczyć. Nawlec nitkę. Narysować figurę. **II.** czasami nie zmienia znaczenia czasownika: Gabać — nagabać, uczyć — nauczać, zwać — nazywać, przeć — napierać, cisnąć — naciskać. <N/ON>

2. Na! w. **I.** a. **Nać, Naści!** †**Naci!**, †**Nęć!**, †**Nęż!**, [**Nata, Natuj, Nacie, Nace, Naże**], w lm.

Nacież *masz!, weź!, bierz!, daję ci!, oto masz!:* Na (podawając co komu), naści, nać, ów, weźmi to; bierz-że, maszli brać. Kn. Na, cheeszli. Das. Na talar na wino! Troc. Na! schowaj to! **2.** [Na tu, na!]=*przywoływanie psów.* **3.** [Na pyw!]=*przywoływanie owiec.* **4.** [Na ksi!]=*nawoływanie wołów.* **5.** ×*ej!, hej, no!:* Oj nie, nie wierzę ja temu! — Na! o zakład! L. <N/ON>

[**Na**] *no!* Na dyć tak *(=odpowiedź twierdząca).* <N/ON>

†**Na-**, [**Na-**] p. **Naj-**: Namilszy. Namilej. Nalepszy. Nalepiej. Nálekcéj. Námilsá.

Naadmirować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś. podziwianiem, admirowaniem, nadziwić ś.:* N. ś. nie mógł głupoty gościa. Jeż. Tak tę osobliwość ogląda, bo ś. jej N. nie może. Łoż. <Na + Admirować>

Naadmirowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naadmirować ś.**

Naawanturować się, uje ś., ował ś. *awanturując ś, nasycić ś.; narobić awantur, przeżyć czas jakiś w awanturach:* Cośmy ś. w tym Wiedniu nie naawanturowali! Bał. <Na + Awanturować ś.>

Naawanturowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naawanturować ś.**

Nabab, a, lm. **owie a. i, Nabob i.** *gubernator prowincji, namiestnik panującego w Indjach muzułmańskich, książę indyjski.* **2.** *zastępca imama, mołły a. kadego, sędziego, wikary w sprawach duchownych i sądowych.* **3.** *tytuł bogatych, znakomitych indusów;* przen. *bogacz wielki, szczeg. który ś. dorobił majątku w kolonjach:* To baron L., miljoner, N. Bał. <Hp. nabab, z Arab. nowab, lm. od nāib = wice-król>

× **Nababać, a, ał,** × **Nababić** *po wiele razy nazwać kogo babą, nawymyślać od bab; nałajać komu* (Troc); *nałajać której, że baba, babą ją często z urąganiem nazywając.* L. <Na + *Babać, od Baba>

× **Nababanie, a,** blm., czynność cz. **Nababać.**

Nababesa, y, lm. **y, Nabobesa** *żona nababa.* <Fr. nababesse, p. Nabab>

× **Nababić, i, ił** p. **Nababać.**

× **Nababienie, a,** blm., czynność cz. **Nababić.**

Nababja, i, lm. **e, Nabobja** *godność, urząd nababa.*

Nababrać, rze, rał *nagryzmolić, nabazgrać, nagwazdać.* **N. ś.** *nagrzebać ś. w czym nieczystym, nieprzyjemnym:* Nababrał ś. dosyć w prosektorjum. <Na + Babrać>

Nababranie, a, blm., czynność cz. **Nababrać.**

Nababranie się, a ś., blm., czynność cz. **Nababrać ś.**

Nabać się, boi ś., bał ś. *niemało doznać strachu, bojaźni, nastrachać ś., nalękać ś., najeść ś. strachu.* <Na + Bać ś.>

Nabadać a, ał *badając po kolei, wielu wybadać a. zbadać:* Nabadał dziś sporo świadków. Nabadał wielu chorych. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. badaniem:* Gdy ś. pan wojski dosyć napytał, nabadał, na samym końcu dzieje tego dnia powiadał. Mick. <Na + Badać>

× **Nabadać, a, ał** p. **Nabość.**

Nabadanie, a, blm., czynność cz. **Nabadać.**

× **Nabadanie, a,** blm., czynność cz. × **Nabadać.**

Nabadanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabadać ś.**

Nabagnica, y, lm. **e, Nadbagnica Starodub** bot. (ostericum) *roś.* <Na + Bagnica>

Nabagnik, a, lm. **i** zool. (hydrocyphon) *chrząszcz.* <Na + Bagnik>

[**Nabaić, i, ił**] p. **Nabajać.**

Nabajać, e, ał, [**Nabaić**], **Nabajdurzyć, Nabańdurzyć** *nagadać bajek, baśni; nazmyślać, napaplać, napleść, dubów smalonych naprawić:* O Argonautach błędnych nabajali siła Grekowie. P. Koch. Turcy wierzą plotkom, co im Mahomet w piśmie swym nabajał. Biel. M. Nabaje i naplecie, co ś. i nie śniło. Opal. To, coś ty jak baba nabajał, mówić jest nieprzystojna. Pim. Nabajał mi uszy aż do uprzykrzenia (a.: aż mi jeszcze dotąd bolą). Troc. N. komu niestworzone rzeczy, a. niestworzonych rzeczy, a. o niestworzonych rzeczach. **N. ś.** *nagadać ś. bajek do woli; do nasycenia ś. pobajać.* (L.): Nabajawszy ś. o tych aparatach po dostatku. Pim. <Na + Bajać>

Nabajanie, a, blm., czynność cz. **Nabajać.**

Nabajanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabajać ś.**

Nabajany *zmyślony, wymyślony:* Morze nabajanemi osławione dziwami. Fal.

Nabajcować, uje, ował rub. *nakłamać, nablagować.* **N. ś.** *nasycić ś. bajcowaniem, nakłamać ś.* <Na + Bajcować>

Nabajcowanie, a, blm., czynność cz. **Nabajcować.**

Nabajcowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabajcować ś.**

Nabajdurzenie, a, blm., czynność cz. **Nabajdurzyć.**

Nabajdurzenie się, a ś., blm. czynność cz. **Nabajdurzyć ś.**

Nabajdurzyć, y,ył i **N. ś.** p. **Nabajać.** <Na + Bajdurzyć>

[**Nabajenie, a,** blm.] czynność cz. **Nabaić.**

[**Nabajenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nabaić ś.**

Nabakałarzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabakałarzyć ś.**

Nabakałarzyć się, y ś.,ył ś. *być przez czas długi bakałarzem, nauczycielem:* On ś. dość nabakałarzył w swoim życiu. <Na + Bakałarzyć>

× **Nabakierować, uje, ował I.** *sprowadzić na bok, skierować, nawrócić na bok:* N. wóz. N. czapkę *(=wziąć na bakier).* **2.** przen. *uplanować, pokierować, urządzić:* Tak rzeczy nabakierował, aby ś. zeszli i pogodzili. <Na + Bakierować>

× **Nabakierowanie, a,** blm., czynność cz. **Nabakierować.**

Nabalować się, uje ś., ował ś. *nażywać ś. balów, wybalować ś., nahulać ś.* <Na + Balować>

Nabalowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabalować ś.**

Nabałamucenie, a, blm., czynność cz. **Nabałamucić.**

Nabałamucenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabałamucić ś.**

Nabałamucić, i, ił *wiele razy zbałamucić:* A szaławiła! szaławiła! szlachcianek i naszych dziewek nabałamucił już dosyć. Krasz. **N. ś.** *przepędziwszy pewien czas na bałamuctwie, przesycić ś. nim.* <Na + Bałamucić>

Nabałwanić się, i, ś., ił ś. *nastać ś. do syta jak bałwan, nieruchomie, bezmyślnie; nagapić ś., nagawronić ś.:* Dość już nabałwaniłeś ś. i przeszłością napieściłeś, to jedź prędzej. Gl. <Na + Bałwanić ś.>

Nabałwanienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabałwanić ś.**

Nabandażować, uje, ował *bandażując po kolei, wiele obandażować:* N. chorych, ran. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. bandażowaniem* <Na+Bandażować>

Nabandażowanie, a, blm., czynność cz. **Nabandażować.**

Nabandażowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabandażować ś.**

Nabanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabać ś.**

Nabankietować się, uje, ś., ował ś. *nauczto-wać ś., nabalować ś.* <Na+Bankietować>

Nabankietowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabankietować ś.**

Nabankrutować, uje, ował *bankrutując jeden po drugim, w znacznej ilości zbankrutować:* Wielu kupców nabankrutowało. <Na+Bankrutować>

Nabankrutowanie, a, blm., czynność cz. **Nabankrutować.**

Nabańdurzenie, a, blm., czynność cz. **Nabańdurzyć.**

Nabańdurzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabańdurzyć ś.**

Nabańdurzyć, y,ył i **N. ś.** p. **Nabajać.** <Na+Bańdurzyć>

Nabaraszkować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś. baraszkowaniem.* <Na+Baraszkować>

Nabaraszkowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabaraszkować ś.**

[**Nabargować, uje, ował**] *nazbierać.* <Na+Bargować>

[**Nabargowanie, a,** blm.] czynność cz. **Nabargować.**

Nabarłożenie, a, blm., czynność cz. **Nabarłożyć.**

Nabarłożyć, y,ył *barłogiem zabrudzić, śmieciem zawalić, zapaskudzić; gnoju, słomy natrząść, naśmiecić, zabarłożyć:* N. pokój, dziedziniec. Nabarłożona stajnia. Umiatanie nabarłożonego domu potrzebne jest. Petr. Przen. *nagadać niedorzeczności, napleść bez sensu, nakłamać.* <Na+Barłożyć>

[**Nabartkować się, uje ś., ował ś.**] *namocować ś., wodząc ś. za bary, zmordować ś.:* Nabartkowali ś., aż zmokli (=spotnieli). <Na+Bartkować ś.>

[**Nabartkowanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nabartkować ś.**

Nabarwia, i, lm. **e** bot. p. **Turecznia.** <Na+Barwa>

Nabarwić, i, ił *ubarwić, zabarwić, pofarbować:* Nadobne macoszki, żółto i fjoletowo nabarwione. <Na+Barwić>

Nabarwienie, a, blm., czynność cz. **Nabarwić.**

[**Nabarzyj**] (Nabar-zyj) p. **Nábarży.**

[**Nábarży, Nabarzyj**] *najbardziej.* <Na-+BAR(D)Z>

Nabasować, uje, ował I. *napisać podwójną kredką, nasmarować; wystosować, suto licząc:* N. rachunek komu. **2.** *napochlebiać; komplementów, pochlebstw, słodkich słówek nagadać:* Żeby był przyjęty gościnnie do koła, byłby pan poseł tak samo mówił, ale byłby także mniej centrałom nabasował. <Na+Basować>

Nabasowanie, a, blm., czynność cz. **Nabasować.**

Nabatożenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabatożyć ś.**

Nabatożyć się, y ś.,ył ś. *nabić ś. batogiem, nażywać ś. batoga:* Nabatożył ś. chłopów w czasie swego ekonomstwa. <Na+Batożyć>

Nabawiać, a, ał i **N. ś.** p. **Nabawić:** Nabawiam kogo czego złego, dobrego — przyprawiam kogo o co, abo do czego, wdaję kogo w co, jednam, zadaję co komu. Kn. Nabawiam ślepoty, oślepiam. Kn. Nabawiam rzeczy pożądanej kogo. Kn. Bezczynność przykrą nabawia tęsknotą. Szost. Tylko cnota nabawia człowieka szlachectwa. Sł. wil. N. ś. niesławy, podejrzenia, choroby z przeziębienia. Sł. wil.

Nabawianie, a, blm., czynność cz. **Nabawiać.**

Nabawianie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabawiać ś.**

Nabawiciel, a, lm. **e** *ten, co nabawia a. nabawił czego, sprawca, dawca:* Bądź nam, Panie, zbawicielem od grzechów, wybawicielem od nieprzyjaciół i nabawicielem pokoju. Skar.

Nabawicielka, i, lm. **i** forma ż. od **Nabawiciel.**

Nabawić, i, ił, nied. **Nabawiać I.** ×N. *do syta kogo ubawić.* **2.** *przyprawić kogo o co, ściągnąć, sprowadzić co na kogo, sprawić komu co, przyczynić czego komu, narazić na co, doprowadzić kogo do czego:* Czuję tu zapach rozmarynu; to mię zapewne kataru nabawi. L. On mnie bojaźni, a jam jego gniewu nabawił. Boh. Dzieci te nabawiły mnie niemało zgryzoty. L. N. strachu, trwogi, kłopotu, biedy, żałości, bólu głowy. Nabawisz go ślepoty, rzeczy pożądanej. Troc. Nabawi pewnie klęski, a. znacznej straty. Mick. **3.** ×N. *napełnić:* Nad ziemiąś powietrze sprawił i ono ptastwem nabawił. K. G. N. wstydem, strachem. **4.** †N. kogo czego a. komu co = *obdarzyć:* Wieczny Królu z wysokości, Tyś nas nabawił wolności. Groch. Nabawię ojczyźnie, co przedtym zgubiła. Otw. S. (= *przywrócę*). N. swobody, uszczęśliwienia. Jazonowi to Medea sprawiła, że go tą złotą wełną nabawiła. Klon. **N. ś. I.** *użyć zabawy do syta, ubawić ś.:* Bylibyście ś. Wać Państwo nabawili z sobą do woli. L. Dobrze nabawiliśmy ś. na wczorajszym widowisku. Sł. wil. **2.** z kogo, z czego a. kim, czym = *naśmiać ś., nażartować ś., ubawić ś. czyim kosztem:* N. ś. z nieporadności czyjej. N. ś. strachem czyim. **3.** gdzie = *nagościć ś., nasiedzieć ś. w gościnie.* **4.** czego = *ściągnąć na siebie co, narazić ś. na co:* Niesławy ś. wkrótce nabawi. L. N. ś. podejrzenia. N. ś. choroby z przeziębienia. <Na+Bawić>

Nabawienie, a, blm., czynność cz. **Nabawić.**

Nabawienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabawić ś.**

Nabazgrać, ra a. **rze, rał I.** *niekształtnie, ladajako nakreślić, napisać, narysować; nagryzmolić:* N. kredą, węglem na ścianie. N. obraz. Nabazgrałeś list, którego nikt przeczytać nie zdoła. **2.** przen. *niepoprawnym stylem co ułożyć; źle, niedokładnie myśli swe pismem wyrazić; pracę jaką literacką źle napisać; popisać brednie, banialuki:* N. powieść. Nabazgrał jakieś tam dzieło. N. co wierszem, prozą. **N. ś.** *bazgrząc, nasycić ś., namęczyć ś.:* Nabazgrałem ś. dosyć w swoim życiu. <Na+Bazgrać>

Nabazgranie, a, blm., czynność cz. **Nabazgrać.**

Nabazgranie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabazgrać ś.**

†**Nabażenie się, a ś.,** blm., [**Nabażenie ś.**] czynność cz. **Nabażyć ś.**

†**Nabażyć się, y ś.,ył ś.,** [**Nabażyć ś.**] *nadąć ś., napuszyć ś., postawić ś. hardo:* Nabażył ś. jak indor. Prz. Niech ś. przeciw mnie sroży i nabaży. Chr. Choć ś. tak Porta nabażyła... Jabł. Wszyscy, którzy ś. mądrością nabażą, badać ś.

pewnie tego odważą. Chr. Kleopatrę Antoni szatą ozdabiał Izydy, czym ś. wyniosła niewiasta nabaży i boginią ś. zowie. Chr. Niechaj poganin jak chce ś. nabaży, niech na trzy tuzy każe, wiem, nie wskóra. Jabł. <Na + Bażyć ś.>

[**Nabąbać się, bie ś., bał ś.**] **I.** *napić ś. dużo.* **2.** *upić ś.* <Na + *Bąbać, może z Włos. bomba = pijatyka>

[**Nabąbanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nabąbać ś.**

Nabebłać, a, ał *nabełtać, namieszać płynów.* <Na + Bebłać>

Nabebłanie, a, blm., czynność cz. **Nabebłać.**

Nabechtacz, a, lm. **e** p. **Nabechtywacz.**

Nabechtaczka, i, lm. **i** forma ż. od **Nabechtacz.**

Nabechtać, ta a. **ce, tał,** × **Nabektać,** nied. **Nabechtywać I.** kogo = *podbechtać, poduszczyć kogo, podburzyć do czego, podmówić, namówić do czego:* Tak męża nabechtała, że ś. na wszystkich gniewa. Cesarz od żony nabechtany, niechętną twarz Pulcherji pokazywał. Skar. Pospólstwo nabechtane, iż Mirabeau został otrutym, żądało koniecznie, ażeby ciało jego otworzono. L. N. kogo przeciw komu = *podbudzić, podjudzić, podżegnąć, zbuntować, podniecić kogo na kogo a. przeciw komu:* Daje ś. N. Oss. (= *nie ma własnego zdania; łatwo ś. daje kierować cudzym wpływom*). **2.** co komu = *wmówić co komu; naklektać, nabębnić, nagadać co komu:* Nabechtała mu głowę plotkami. Młodemu panu leda kto łatwie uszy nabechce. Biel. M. <Na + Bechtać>

Nabechtanie, a, blm., czynność cz. **Nabechtać**|: Wszystko, co mówiła, mówiła z jego nabechtania (= *nastrojona od niego.* L.).

Nabechtywacz, a, lm. **e, Nabechtacz** *ten, co nabechtywa, podżegacz, poduszczyciel.*

Nabechtywać, a, ał p. **Nabechtać.**

Nabechtywanie, a, blm., czynność cz. **Nabechtywać.**

Nabeczeć się, y ś., ał ś., gm. **Nabuczeć ś.** *becząc, nameczyć ś.; wybeczeć ś.* <Na + Beczeć>

Nabeczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabeczeć ś.**

Nabednarzować się, uje ś., ował ś. *bednarzując nasycić ś. a. nameczyć ś.* <Na + Bednarzować>

Nabednarzowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabednarzować ś.**

[**Nabedryk, a,** lm. **i**] p. **Nabiedrznik.** <Ukr. nabedrŷk = nabiodrek>

× **Nabektać, ta** a. **ce, tał** p. **Nabechtać.** Kn. <Na + Bektać>

× **Nabektanie, a,** blm., czynność cz. **Nabektać,** *nabechtanie.*

Nabel, bla, lm. **ble** hut. *miejsce w urabianym naczyniu szklanym, zwykle grubsze, stanowiące środek ciężkości naczynia, za które ujmują, odczepiając wyrób od piszczela.* Torz. <Nm. Nabel dosł. = pęp>

Nabełkotać, cze a. × **ce, tał,** × **Naberkotać** *nagadać, bełkocząc lub prawiąc od rzeczy; naklektać.* **N. ś.** *nasycić ś. a. nameczyć ś., bełkocząc.* <Na + Bełkotać>

Nabełkotanie, a, blm., czynność cz. **Nabełkotać.**

Nabełkotanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabełkotać ś.**

Nabełtać, a, ał *namieszać rozmaitych płynów bezładnie:* N. mleka z wodą. <Na + Bełtać>

Nabełtanie, a, blm., czynność cz. **Nabełtać.**

× **Naberkotać, cze** a. **ce, tał** p. **Nabełkotać:** Jak mu głowę naberkocą, napłaczą, nakrzyczą, w taką zgryzotę wpada, że cały świat zjeść chciałby. Orzesz. <Na + Berkotać = Bełkotać>

× **Naberkotanie, a,** blm., czynność cz. **Naberkotać,** *nabełkotanie.*

Nabesztać, a, ał, nied. **Nabesztywać** kogo = *zbesztać, zwymyślać, zbuzować.* <Na + Besztać>

Nabesztanie, a, blm., czynność cz. **Nabesztać.**

Nabesztywać, a, ał p. **Nabesztać:** Wyręczano go, nabesztywano, robiono zeń, co chciano. Krasz.

Nabesztywanie, a, blm., czynność cz. **Nabesztywać.**

Nabębnić, i, ił I. *nagadać do woli, naklektać, nabechtać:* Nabębnić komu głowę. Nabębnić co komu do ucha. **2.** *nagderać, nałajać, nafukać, nakrzyczeć:* Przyszedszy w gniewie, nabębnił nam dobrze. **N. ś. I.** *bębniąc, zmordować ś., bębniąc, nasycić ś.* **2.** *nagadać ś., nałajać do zbytku; gderając, zmordować ś.* **3.** [N. ś.] *najeść ś. do syta* (p. Bębnić). <Na + Bębnić>

Nabębnienie, a, blm., czynność cz. **Nabębnić.**

Nabębnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabębnić ś.**

Nabęczeć, y, ał i N. ś. I. *nawydawać ś. głosu podobnego do głosu bąka.* **2.** *namruczeć ś., nabeczeć ś. do woli.* <Na + Bęczeć>

Nabęczenie, a, blm., czynność cz. **Nabęczeć.**

Nabęczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabęczeć ś.**

Nabiadać się, a ś., ał ś. I. *do woli ś. biadaniem nasycić, nażalić ś., naskarżyć ś. na swą biedę, nagadać wiele o swej biedzie.* Żebr. **2.** × N. ś. p. **Nabiedować ś.** <Na + Biadać>

Nabiadanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabiadać ś.**

[**Nabiadkować się, uje ś., ował ś.**] *napasować ś., namocować ś.* <Na + Biadkować ś.>

[**Nabiadkowanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nabiadkować ś.**

Nabiał, u, × lm. **y, Mleczywo,** † **Mleczno,** [**Mleczno**] *mleka i wszelkie produkty mleczne (śmietana, śmietanka, mleko kwaśne, sery, masło, serwatka, twaróg):* Holenderskie krowy osobliwie obfite są co do nabiału. Kluk. Folwark, gdzie wiele wydaja ś. mleka, powinien mieć obszerne sklepiki do chowania nabiału. Świt. Od mięsa, jajec, sera i od wszelakich nabiałów, z których ś. mięso rodzi, wstrzymywał ś. Birk. × Krowa ś. w N. zabiera. Troc. <Na + BIAŁ>

Nabiałnica, y, lm. **e** bot. p. **Świeżan.** <?>

Nabiałowy I. przym. od **Nabiał,** *mleczny:* Gospodarstwo nabiałowe. Produkty nabiałowe. **2.** [Korzeń N.] = *radix levistici.* [Proszek N.] p. **Proszek.**

Nabicie, a, lm. **a I.** czynność cz. **Nabić:** † Lekarstwo nabiciu boków i rozpieraniu z wiatrów zbytnich. Syr. **2.** † N. p. **Nabój:** Stare N. rurę rozrywa. Troc.

Nabiczować się, uje ś., ował ś. *biczując (kogoś a. siebie), nasycić ś. a. nameczyć ś.* <Na + Biczować>

Nabiczowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabiczować ś.**

Nabić, ije, ił, nied. **Nabijać I.** co na co = *bijąc, wtłoczyć, nasadzić:* N. obręcz na beczkę. N. skówkę na laskę. N. futro w tokarni = *osadzić w nim drzewo, kość, metal do obtoczenia.* **2.** *zrobić na czym przez uderzenie:* Nabił sobie guza. **3.** *przybiwszy nadsztukować; nadbić:* N. obcasy. **4.** *obić, powlec:* N. krzesło skórą. N. materac płócienkiem. N. ramę od łóżka taśmami. **5.** kogo (gm.) a. † komu = *obić, wybić, zbić, nakłaść komu (razów) na kark:* Natłukają, nabijają wołom, gdy źle

robią. Mącz. **6.** *nazabijać:* N. zwierzyny na polowaniu. Nabił wołów i bydła tłustego i wezwał wszystkich do uczty. Wuj. Nabił Salomon ofiar spokojnych. Leop. Z szańcu wiele mu ludzi nabito. Troc. **7.** *nazbijać, natłuc, narozbijać:* N. jajec na jajecznicę. Troc. **8.** *ponabijać:* W drewnianą skrzynię, wewnątrz gwoździmi nabitą, był wsadzon. Kosz. W beczkę go wsadzili, która była ze wszech stron ostrych gwoździ nabitą. Warg. N. gwoździ w ścianę, ćwieków w podeszwy. Przen.: Nie nabijasz swoich frazesów ideą, rozwojem, absolutnym stanowiskiem i tym podobnemi słowami, aby filozoficznie pukały. Korz. *(= nie szpikujesz).* (P. Nabijany). **9.** co czym = *naładować, napakować, napchać, wypchać, wypakować, wyładować, natłoczyć:* Pisarze dobrze wory nabijają efendemu i do niezmiernych go dostatków przywodzą. Kłok. N. materac. Rynek był gminem nabity, i grodze rozmaitą hałastrą napełnione. Pilch. Nabite ludem kościoły. L. N. broń=*włożyć w nią nabój, ładunek:* N. pistolet, armatę. Trzymał nabitą lulkę i lont zapalony. Mick. Lokaj wybrał z nich cybuch półtrzeciałokciowy, nasadził piętę, nabił, zapalił i wtyka cybuch w usta hofrata. Mick. Kobieta nabita (rub.) = *ciężarna.* Ciało nabite = *ścisłe.* Przen.: N. komu uszy=*nagadać, nakłaść komu w uszy do uprzykrzenia:* I moja także matka najczęściej tą mi gadką nabijała uszy. Zabł. Święty Damascen często to nabija, iż obrazom cześć boska nie należy. Skar. *(= powtarza).* N. komu głowę = *nakłaść, naklektać komu w głowę, zamrzątnąć komu głowę, zabić mu klina w głowę:* Panny młode, nie mając jeszcze doświadczenia żadnego, nabijają sobie głowę tym, co w romansach czytały. Kras. N. głowę nauką jaką. Niem. Rozrywa światło żale, co mu sny nabiły. Jabł. *(=któremi mu sny natłoczyły głowę).* Nabił sobie głowę temi kłopotami i zasnąć nie może. Głowę mając dzikiemi rzeczami nabitą, wie dobrze, co ananas, a nie wie, co żyto. Niem. Kto sobie strachami głowę nabije, boi ś. i swojego własnego cienia. Oss. **10.** czego w co=*napchać, naładować, nafasować:* Słodu w miedziane garce czyste i chędogie na wódkę N. Haur. N. słomy w siennik. Ludzi, jak nabił, po całym Palmirze. Pot. **11.** × N. sobą ku czemu = *uderzyć na co:* Od Sącza płynie (Dunajec) wprost ku północy, nabijając sobą często i znacznie w swym biegu ku brzegom. Pol. **12.** [N.] (o deszczu) = *napadać:* Nabiło dęsca. **13.** anat. *wbić, wgwoździć, wklinować,* × *zaklinować,* † *wpędzić jedną kość w drugą.* **14.** bart.: N. baré=*w głowie barci przylepić woskiem plastry czyste w tym kierunku, w którym pszczoły mają prowadzić swą robotę.* **15.** bur.: N. stal= *wsadzić w ziemię styl, t. j. szpadę żelazną, gdy trzeba kopać w głębi ziemi.* **16.** fl.: N. kawkę p. **2. Kawka. 17.** † N. lek. *wcisnąć, wtłoczyć, wpuścić, wprawić, nastawić:* N. członek wywichniony ze stawu. Wybitą w ramieniu rękę jak nazad nabijać. Perz. **N. ś. 1.** *zadowolnić ś. długim biciem; namordować ś., bijąc, natłuc ś.:* Złapawszy złodzieja, nabili ś. go do woli. Leda kto ś. go nabija. Kn. *(= leda kto nad nim dokazuje.* L.). Na niego patrzono we wsi, jak na straceńca; abo ś. go nie nabili? Prus. **2.** *zadowolnić ś. długim zabijaniem; namordować ś., zabijając, nazabijać ś.:* Epireńscy żołnierze byli ś. już i spracowali i do woli nabili. Baz. Nabili ś. dosyć ojców naszych. Kaczk. **3.** [N. ś. w głowę]=*wleźć w głowę, strzelić do głowy, ubrdać ś.:* W głowę mu ś. nabiło. <Na + Bić>

Nabiec, gnie a. **ży, gł, Nabiegnąć,** † **Nabieżeć,** nied. **Nabiegać 1.** × N. *biegnąc, wpaść na kogo, na co; nalecieć na kogo, na co, napaść kogo, co:* Tatarowie nabiegli kraj nasz w drużynie. Syrok. Na śmierć ciała swe wydawali, na działa nabiegali. Rej. Ruś, choćby chciała, nierychło nabieży. Krasz. Czekał czasu, żeby go we śpiączki nabieżał. Papr. *(= nadbiegszy, zastał).* **2.** × N. *biegnąc, doścignąć:* Gnuśny pies nie nabiega nic. Ostror. **3.** *zmordować bieganiem, spędzić:* N. konia. Kn., Włod. Nabiegł charty polowaniem. Mrong. **4.** *zajść, nabrzmieć, ociec, nabrać, wezbrać, przepełnić ś., napłynąć:* Oczy krwią nabiegły. Żyły mi nabiegły. Łzy nabiegają do oczu. On nabiegł, jak karmazyn. Pol. *(=spłonął).* Dobywszy kańczuka, tak mię wyciął po ręku, że mi zaraz nabiegła. L. Zwaliła mię kością w łeb, aż mi guz nabiegł. L. *(=wystąpił, wyskoczył).* Pierzem nabieżała. Żebr. *(=przemieniwszy ś. w ptaka, nagle pierzem ś. okryła).* **5.** × N. *zajść, upłynąć już w części:* Na wiek szesnasty dobrze już nabiegło. Pol. † **N. ś.** *wpaść na co:* Sam ś. nabiegł na szpadę. Troc *(= nadział ś., whiegszy na nią).* <Na + Biec>

Nabiedować się, uje ś., ował ś. 1. *na biedę swą naużalać ś.:* Nabiedowawszy ś., poszedł. **2.** a. **Nabiedzić ś.** *nacierpieć ś. biedy, kłopotu, namordować ś.* <Na + Biedować>

Nabiedowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabiedować ś.**

[**Nabiedrek, drka,** lm. **drki**] p. **Nabiedrznik.**

[**Nabiedrznik, a,** lm. **i, Nabiedrzyk, Nabiodrek, Nabiedrek, Nabedryk**] *część uprzęży końskiej, rzemyk boczny w zaprzęgu, spadający na biodro konia.* <Na + Biodro>

[**Nabiedrzyk, a,** lm. **i**] p. **Nabiedrznik.**

Nabiedzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabiedzić ś.**

Nabiedzić się, i ś., ił ś. p. **Nabiedować ś.:** Dosyć ś. nabiedził ze złym sąsiadem. Nabiedził ś. z tą sprawą. <Na + Biedzić ś.>

Nabieg, u, lm. **i 1.** × N. *napad, najście, napaść, inwazja:* Ochronić kraj silnym wałem od nabiegów koczowników. Proch. Częste nabiegi Polaków wojsko Henryka nadraziły. Błaż. W Galilei dla nabiegów arabskich nie orzą. Warg. Podatki przeciw tatarskim nabiegom. Biel. M. **2.** × N. *nadbieżenie, przybieżenie, rychłe przybycie, zjawienie ś.:* Za nabiegiem domowych, co zaczął, nie mógł dla zabronienia kończyć. Warg. **3.** lek.: N. krwi (hyperaemia)=*napływ, nabiegnienie, miejscowe przepełnienie krwią.* <Na + Bieg>

Nabiegać, a, ał p. **Nabiec. N. ś. 1.** dok. *nasycić ś. a. namęczyć ś., biegając:* Nabiegałem ś., ucieszyłem ś., biegałem do woli. Kn. **2.** × N. ś. nied. a. × **Nabijać ś.** *dobijać ś., nastręczać ś., napraszać ś., narzucać ś.*

Nabieganie, a, blm., czynność cz. **Nabiegać:** Tatarowie częstym nabieganiem podolską i ruską ziemię pustoszyli. Papr. N. żył. N. krwią oczu. Hut.: N. stali=*przybieranie przez stal pewnych barw przy hartowaniu.*

Nabieganie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabiegać ś.:** × Nie mogłem ś. poniżyć aż do nabiegania ś. panu, który wyraźnie mnie unikał. Rzew.

Nabiegłość, i, lm. **i** *miejsce nabiegłe, nabrzmiałość.*

Nabiegły 1. *nabrzmiały, ociekły, wezbrany:* Gruczoły nabiegłe. Nabiegłe krwią oblicze. **2.** Barwy nabiegłe = a) chem. *barwy, okazujące ś. na powierzchni ciał skutkiem utworzenia ś. cieniutkiej*

warstewki ciała innego, np. warstewki tlenku na powierzchni metalu. b) min. p. **Naleciały.**

Nabiegnąć, gnie, gł p. **Nabiec.**

Nabiegnienie, a, lm. **a, Nabiegnięcie,** †**Nabieżenie** czynność cz. **Nabiec,** *nabieg.*

Nabiegnięcie, a, lm. **a** p. **Nabiegnienie.**

× **Nabielać, a, ał** p. **Nabielić.**

× **Nabielanie, a,** blm., czynność cz. **Nabielać.**

Nabielenie, a, blm., czynność cz. **Nabielić.**

Nabielenie się, a ś. blm., czynność cz. **Nabielić ś.**

Nabielić, l, il, nied. × **Nabielać l.** × N. *pobielić, wybielić, ubielić:* N. mur, ścianę wapnem, gipsem. N. twarz bielidłem. N. pudrem włosy. **2.** N. czego = *wiele czego pobielić, ubielić, wybielić:* N. dużo wosku. Dworka powinna serwet dostatek nadziałać, nici naprzyczyniać, sznurków N. Haur. **N. ś.** *bieląc, nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Bielić>

Nabielne, ego, blm. *dochód z nabiału:* Matkać z nabielnego wlecze też, co może, jedno nic nie powiadaj przed ojcem, nieboże. Rej. <Od Nabiał>

× **Nabieluchny** *bieluteńki:* Karczek N. Troc. <Na + Bieluchny>

Nabieracz, a, lm. **e l.** *ten, co nabiera.* **2.** p. **Lewarek. 3.** × N. druk. *zecer.* <p. Nabrać>

Nabierać, a, ał p. **Nabrać.**

Nabieranie, a, blm., czynność cz. **Nabierać.**

Nabieranie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabierać ś.**

Nabierany l. im. od **Nabierać. 2.** †N. *mięsisty:* Nabierane czoło i pełne zmarsków. Troc.

Nabierka, i, lm. **i** piw. p. **Wybijak.**

Nabierzmować, uje, ował *bierzmując jedno po drugim, wiele wybierzmować.* <Na + Bierzmować>

Nabierzmowanie, a, blm., czynność cz. **Nabierzmować.**

Nabiesiadować się, uje ś., ował ś. *biesiadując, nasycić ś.* <Na + Biesiadować>

Nabiesiadowanie się, a ś. blm., czynność cz. **Nabiesiadować ś.**

†**Nabieżeć, y, ał** p. **Nabiec.**

†**Nabieżenie, a,** lm. **a** p. **Nabiegnienie.**

Nabijacz, a, lm. **e l.** *ten, co nabija, wtłacza:* N. działa = *kanonjer.* **2.** *narzędzie do nabijania, do tłoczenia:* N. do strzelby, do działa = *pręt do nabijania broni palnej.* Nabijaczem kapustę w kadziach zbijają (= *ubijakiem*). Bruk biją nabijaczem (= *tarankiem*). <Na + BI>

Nabijać, a, ał p. **Nabić. N. ś. l.** p. **Nabić. 2.** × N. ś. p. **Nabiegać.**

Nabijanie, a, blm., czynność cz. **Nabijać.**

Nabijanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabijać ś.**

Nabijany, Nabity czym = *upiększony wbijanemi ozdobami, inkrustowany:* Zbroja złotem nabijana. P. Koch. Hełm N. złotem. Niem. Na dalekich wodach dom jego N. kością słoniową i złotem. Krasiń. Biodra opasuje wązki rzemień, N. srebrem i złotem. Paw.

× **Nabikować się, uje ś., ował ś. l.** *w próżnowaniu, w włóczęgostwie dość czasu podług upodobania przepędzić.* **2.** gm. *napchać ś., natkać ś., naładować ś. porządnie, objeść ś.:* Chłop, kiedy ś. u pańskiego stołu raz potraw z korzeniem nabikował, usnął. Bies. <Na + Bikować>

× **Nabikowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Nabikować ś.**

Nabilnice, ic, blp., [**Nabiły, Nabiłki, Zbijacze, Bidła** lm., **Bijadło, Bijaczka**] *przyrząd, którym przybija ś. wątek przy robieniu płótna w warsztacie, część krosien domowych,* lada, przybijaczka. <Zam. *Nabijnice>

[**Nabiłki, łek,** blp.] p. **Nabiły.**

[**Nabiły, ił,** blp.] p. **Nabilnice.** Zdr. [**Nabiłki**]. <Na + BI>

Nabiodrek, rka, lm. **rki l.** w lm. *część zbroi, okrywająca biodra.* Troc. **2.** [N.] p. **Nabiedrznik.** <Na + Biodro>

× **Nabiór, oru,** lm. **ory** *przybór, napływ, wezbranie, przybieranie, wzniesienie wód:* Z deszczu pełne wód nabiory. Przyb. Tybr niezmiernym wód nabiorem zerwał mosty. Nar. <Na + *Biór, od Brać>

Nabirbantować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś. długim birbantowaniem ś., nahulać ś.* <Na + Birbantować>

Nabirbantowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabirbantować ś.**

Nabisurmanić się, i ś., il ś. *nasycić ś., zmęczyć ś. długim bisurmanieniem ś.* <Na + Bisurmanić>

Nabisurmanienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabisurmanić ś.**

[**Nabitki, tek,** blp.] p. **Nabilnice.** <Na + BI>

Nabito przys. od **Nabity:** Rojno, tłumno, jak N.

× **Nabitość, i,** blm. rz. od **Nabity.**

× **Nabitszy** st. w. od **Nabity:** Ciało im więcej zamyka cząstek w mniejszym rozłożeniu, tym jest nabitsze. Rogal.

Nabity l. im. od **Nabić:** Kościół, jak N. Broń nabita. **2.** *ścisły, twardy, gęsty, dychtowny:* Ciało nabite. Drzewo nabite. Płótno nabite. Materja nabita. **3.** [N.] *silnie zbudowany, krępy, pełny:* Mazur każdy mały a N., jak pień. Kaczk. Chłopak niewielki wzrostem, ale N., smagławy, czarny. Kaczk. **4.** p. **Nabijany:** Wspaniała rękojeść od karabeli, nabita drogiemi kamieniami. Przybor. <Od Nabić>

Nabladnąć, nie, dł p. **Nadbladnąć.** Troc. <Na + Bladnąć>

Nabladnięcie, a, blm., czynność cz. **Nabladnąć,** *nadbladnięcie, przybladnięcie.*

Nablagować, uje, ował *blagując, nagadać:* Nablagowałem o nim, co ś. zmieści. Es. **N. ś.** *nasycić ś. blagowaniem.* <Na + Blagować>

Nablagowanie, a, blm., czynność cz. **Nablagować.**

Nablagowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nablagować ś.**

Nablazgonić, i, ił *nabzdurzyć, napaplać, nabajać, napleść, nagadać niedorzeczności.* <Na + Blazgonić>

Nablazgonienie, a, blm., czynność cz. **Nablazgonić.**

Nablechować, uje, ował, Nablichować *blechując jedno po drugim, wiele nablechować.* <Na + Blechować>

Nablechowanie, a, blm., czynność cz. **Nablechować.**

Nablichować, uje, ował p. **Nablechować.** <Na + Blichować>

Nablichowanie, a, blm., czynność cz. **Nablichować.**

[**Nabliżać się, a ś., ał ś.**] *przybliżać ś., zbliżać ś., nadchodzić:* Ale niech was Bóg uchroni N. ś. wtedy. Ork. Nie nabliżali ś. zbytnio ku żadnemu zboczu. Ork. <Na + *Bliżać ś., od Blizki>

[**Nabliżanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nabliżać ś.**

Nabluzgać, a, ał *nabluźnić, nazłorzeczyć.* **N. ś.** *nasycić ś. bluźnieniem.* <Na+Bluzgać>

Nabluzganie, a, blm., czynność cz. **Nabluzgać.**

Nabluzganie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabluzgać ś.**

Nabluźnić, i, ił *nagadać bluźnierstw,* **N. ś.** *nasycić ś. bluźnieniem.* <Na+Bluźnić>

Nabluźnienie, a, blm., czynność cz. **Nabluźnić.**

Nabluźnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabluźnić ś.**

Nabłaznować się, uje ś., ował ś. *nażartować ś. po błazeńsku:* O Afrodyty synie nućmy sobie, z tego kędziorki wybieraj wzorki, nabłaznuj ś. śmiele. Koch. W. <Na+Błaznować>

Nabłaznowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabłaznować ś.**

Nabłądzenie, a, blm., czynność cz. **Nabłądzić.**

Nabłądzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabłądzić ś.,** *nabłąkanie ś.*

Nabłądzić, i, ił *błędów narobić, nagrzeszyć.* **N. ś.** p. **Nabłąkać ś.** <Na+Błądzić>

Nabłąkać się, a ś., ał ś., Nabłądzić ś. *błąkając ś., błądząc, nałazić ś.:* N. ś. po lesie, po mieście, po różnych krajach. Przen.: Nabłąkałem ś. po różnych systematach filozoficznych. Bał. <Na+Błąkać>

Nabłąkanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabłąkać ś.**

Nabłękitnić, i, ił *naprowadzić barwą błękitną:* Szarość nabłękitniona przechodzi w kolor stalowy. <Na+*Błękitnić, od Błękitny>

Nabłękitnienie, a, blm., czynność cz. **Nabłękitnić.**

Nabłocenie, a, blm., czynność cz. **Nabłocić.**

Nabłocić, i, ił co a. gdzie = *błotem nabrudzić, nanieść gdzie błota na obuwiu:* N. pokój. <Na+Błocić>

Nabłogosławić się, i ś., ił ś. *długo błogosławiąc, zadowolnić ś.:* Nie mogę ś. dosyć N. sprawiedliwości boskiej. Kaczk. <Na+Błogosławić>

Nabłogosławienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabłogosławić ś.**

Nabłonek, nka, lm. **nki** hist. (epithelium) *warstwa komórkowa pokrywająca powierzchnię zewnętrzną błon śluzowych,* przybłonek, nadbłonek: N. brukowaty, płaski (e. planum). N. rzęskowy, migotny (e. ciliare). <Na+Błona>

Nabłonkowy przym. od **Nabłonek:** Komórki nabłonkowe (cellulae epitheliales).

Nabłotny *leżący na błotach, błotny.* L. <Na+Błotny>

Nabłyszczać, a, ał garb. *glansować, nadawać połysk skórze.* <Na+*Błyszczać, od Błyszcz>

Nabłyszczanie, a, blm., czynność cz. **Nabłyszczać.**

Nabłyszczeć się, y ś., ał ś. *przez dłuższy czas błyszczeć do woli.* <Na+Błyszczeć>

Nabłyszczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabłyszczeć ś.**

Nabob, a, lm. **owie** p. **Nababb:** Że tego wieczora dziwnie mi służyło szczęście, zdebankowałem naboba, który karty rzucił i cygaro zaczął palić w milczeniu. Krasz.

Nabobesa, y, lm. **y** p. **Nababesa.**

Nabobja, i, lm. **e** p. **Nababja.**

Nabobrować się, uje ś., ował ś. *zadowolnić ś. a. namęczyć ś. długim bobrowaniem.* <Na+Bobrować>

Nabobrowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabobrować ś.**

Naboczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naboczyć ś.**

Naboczny anat.: Linja naboczna p. **Linja.** <Na+Boczny>

Naboczyć się, y ś., ył ś. l. *ująć ś., podeprzeć ś. pod boki:* Któż ś. odważy strofować go w oczy? zwłaszcza gdy ś. tu nadmie i naboczy. Chr. 2. [N. ś.] *nadąsać ś., odąć ś., zagniewać ś.* <Na+Boczyć ś.>

Naboda, y, lm. **y, Krowie drzewo** bot. (bucida) *roś. z rodziny trudziczkowatych.* <?>

[**Nabojeczka, i,** lm. i] p. **Nabojka.** Gl.

[**Nabojeć się, i ś., jał ś.**] *natrwożyć ś.* <Na+Bojeć ś.>

[**Nabojka, i,** lm. **i, Nabój**] *płótno drukowane.* Zdr. [**Nabojeczka**]. <Na+BI>

Nabojować się, uje ś., ował ś. *bojując, namęczyć ś.* <Na+Bojować>

Nabojowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabojować ś.**

Nabojowy przym. od **Nabój:** Miarka nabojowa. Hut.: Tablica nabojowa=*tablica do kontrolowania ilości zasypanych w wielkim piecu nabojów.*

Naboleć, i, ał l. [N.] *boleć aż do naprzykrzenia:* Nie bólze mnie, moja głowiś, teraz, boś mnie nabolała u matusi nieraz. 2. *nacierpieć ś.:* I ja w życiu nabolałem nieraz. Krasz. 3. *naskarżyć ś. na biedę, nabiedować ś.* <Na+Boleć>

Nabolenie, a, blm., czynność cz. **Naboleć.**

Nabombłować się, uje ś., ował ś. *bombłując, nasycić ś.; nahulać ś.* <Na+Bombłować>

Nabombłowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabombłować ś.**

× **Naborg, u,** blm. p. **Nakredytowanie.** Żart.: Już N. umarł, kredyt pochowali. Prz.

Naborgować, uje, ował p. **Nakredytować.**

Naborgowanie, a, blm. p. **Nakredytowanie.**

[**Nabormaszenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nabormaszyć ś.**

[**Nabormaszyć się, y ś., ył ś.**] p. **Nabundziuczyć ś.** <Na+*Bormaszyć ś., por. Naburmaszyć ś. i t. p.>

Naborykać się, a ś., ał ś. *nawalczyć ś., napasować ś., namocować ś.* <Na+Borykać ś.>

Naborykanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naborykać ś.**

Nabość, odzie, ódł l. i nied. × **Nabadać** *nadziać na rogi, wziąć na rogi:* Wół go nabódł na rogi. L. 2. kogo a. **N. ś.** kogo=*nasycić ś. bodzeniem.* Przen.: *nakłóć kogo, nadokuczać, natrapić, namęczyć.* <Na+Bość>

Nabożenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabożyć ś.**

Nabożeństwo, a, lm. **a l.** blm. *zewnętrzny objaw pobożności, mianowicie przez pomnożone modły i dopełnianie praktyk religijnych, nabożność:* Niebezpieczeństwa nauczą nabożeństwa. Prz. Ten, co opatruje wielbłąda, który z alkoranem do Meki chodził, zbiera pianę, co od gęby mu ciecze, i smaruje sobie brodę nią z wielkim nabożeństwem. Kłok. *(=pjetyzmem).* N. czyste i niepokalane u Boga i Ojca to jest: nawiedzać sieroty i zachować ś. nieskalanym od tego świata. Wuj. Mszy świętej w dni święte z nabożeństwem i uczciwością słuchać. Posłuszeństwo—żołnierskie N. Prz. N. hultaja tego napada. Troc *(=skrucha).* Naczynie osobliwszego nabożeństwa. Przen. żart.: *pociąg, upodobanie:* Ma do niego dziwne N. Nie mam do niego nabożeństwa *(=przekonania).* Ziele to kto z winem pije, zapala ku nabożeństwu do młodej pani. Sien. *(=chuci, żądzy, ogniowi).* Człowiek dziwnego nabożeństwa = *dziwak, zagadkowy, z którym trudne porozumienie, któremu trudno dogodzić, z którym*

trudno trafić do końca: Ależ jakiż to dom, ludzie jakiego nabożeństwa i humoru? Krasz. **2.** *akt religijny, odbywający ś. z przepisanemi modlitwami i obrzędami, służba boża:* Solenne, żałobne, czterdziestogodzinne, wielkotygodniowe, majowe N. N. z kazaniami, procesjami. N. dziękczynne. Odprawiać, celebrować N. Byłem uczestnikiem nabożeństwa. Kras. Na nabożeństwie mają być generałowie. Mick. Wysłuchać nabożeństwa. N. za umarłych, za poległych. Dzwonić na N. Przen. żart.: Flisowskie N. = *zapamiętałe przeklinanie.* **3.** *modlenie ś.; zbiór modlitw, komplet modlitw do odmawiania w czasie nabożeństwa kościelnego:* Książka do nabożeństwa (=*modlitewnik*). N. do serca Jezusowego. Zbiór katolickiego nabożeństwa. **4.** †N. *wyznanie, wiara, religja, obrządek:* Każdego, który ś. do przysięgi bierze, pyta pisarz, któregoby był nabożeństwa. Baz. Coś zacz, a jakiegoś nabożeństwa? powiedział, że chrześcijanin. Skar. <Od Nabożny>

× **Nabożnica, y,** lm. **e,** × **Nabożniczka** *kobieta nabożna:* Ta była wielka N. zakonu naszego.

× **Nabożnictwo, a,** blm. *udawana a. przesadzona pobożność, bigoterja.* L.

× **Nabożniczek, czka,** lm. **czkowie** p. **Nabożnik** i **Nabożniś:** Zmyślony N. Troc. Brańcy z Rusi, pospolicie niewielcy nabożniczkowie, snadno lada pogróżką dadzą ś. Turkom ustraszyć. Kłok.

× **Nabożniczka, i,** lm. **i** p. **Nabożnica:** Cóż to złego, że cię niezbożni nazwą nabożniczką, zakonnicą, świętą? L.

Nabożnie, × **Nabożno** przys. od **Nabożny:** Modlić ś. N. Schylić głowę N. Słuchać N. kazania i mszy św. Złożyć ręce N.

Nabożnieć, eje, ał *stawać ś. nabożnym, przejmować ś. pobożnością.* Troc.

Nabożnienie, a, blm., czynność cz. **Nabożnieć.**

× **Nabożnik, a,** lm. **cy** l. p. **Nabożniś:** N. Paweł trzech mszy słuchał, zmówił cztery różańce, na gromnice dmuchał, wpisał ś. w wszystkie bractwa, dwie godziny klęczał, krzywił ś., szeptał, mrugał i wzdychał i jęczał; a pieniądze dał na lichwę. Kras. **2.** a. × **Nabożniczek** *człowiek nabożny:* Nie schodzi w Turczech na zmyślonych nabożnikach, co ś. schodząc pod maszkarą nabożeństwa i kazania, niemało zamieszania w państwie czynić zwykli. Kłok.

Nabożnisia, i, lm. **e** forma ż. od **Nabożniś,** *dewotka, świętoszka.*

Nabożnisiostwo, a, blm. *usposobienie, sposób życia nabożnisia.*

Nabożniś, a, lm. **e,** × **Nabożnik,** × **Nabożniczek** *człowiek udający pobożność, który swą pobożność na słowach i powierzchowności zasadza, przesadnie nabożny, świętoszek, bigot:* Cnota twa nabożnisiom ofiary nie pali, od potwarzy dewotek nikt cię nie ocali. Węg.

Nabożniuchno przys. od **Nabożniuchny,** *nabożniutko:* Mistrz krzyżacki Władysławowi pochlebnie i N. odpowiada, że cokolwiek czynił, tedy z dobrym Władysławowym wszystko czynił. Błaż. (=*układnie*).

Nabożniuchny, Nabożniutki *bardzo nabożny.*

Nabożniutki p. **Nabożniuchny.**

Nabożniutko przys. od **Nabożniutki,** *nabożniuchno.*

× **Nabożno** p. **Nabożnie.** L.

Nabożność, i, blm. *pobożność, nabożeństwo:* Słuchał mszy św. z nabożnością.

Nabożny I. *pobożny, przejęty nabożeństwem, oddany nabożeństwu, bogobojny, świątobliwy:* N., pobożny, świątobliwy — wyrazy te oznaczają człowieka, zajętego Bogiem lub boskiemi rzeczami. Brodz. N. jestem ku któremu świętemu, mam nabożeństwo do obrazu tego, ku relikwiom etc. L. N. jest do św. Antoniego. Troc. Z młodości był ku Panu Bogu N. Skar. Wszyscy jesteście nabożnemi, Panu Bogu ś. modlicie, Jemu chwałę wzdawacie. Baz. **2.** *służący do nabożeństwa; wzbudzający pobożność, zachęcający do nabożeństwa:* Książki, modlitwy, pieśni nabożne. Rozmyślania nabożne. Nauki nabożne. <Na + Bożny>

Nabożyć się, y ś., ył ś. *naprzysięgać ś., nakląć ś. na imię Boskie.* <Na + Bożyć ś.>

Nabój, oju, lm. **oje** l. a. †**Nabicie** *proch i kula, użyte do nabicia broni palnej, ładunek:* N. pistoletowy, armatni. Gdy N. z pistoletu wykręcono, odkryto w nim dwie kule, kilka ziarn szrotu i kilka gwoździ żelaznych. L. Cały N. utkwił mu w boku. N. ostry, ślepy. **2.** *śnieg ubity, droga ujeżdżona:* Pomiędzy ujeżdżoną drogą, tak zwanym nabojem, a polami zniknęła różnica; droga była ciężka i kopna. Grusz. Jeżeli ś. ze śniegu N. tworzy pod pęciną, (konie) wracają do legowiska. Pol. Jechać po naboju a. nabojem. Zjechać z naboju. Stado trznadli przypada do ziemi, szukając czegoś w zimowym naboju po drodze. Pol. **3.** [N.] p. **Nabojka. 4.** gór. *dół zasypany.* **5.** hut. p. **Gichta:** N. pusty (=*nabój bez rudy i roztopu, z węgla tylko złożony dla rozgrzania pieca wielkiego*). N. ostry (=*przesadzony rudą*). N. prochu = *ładunek.* N. z kruszcu = *szarża.* <Na + Bój>

! [Nabór, oru, lm. **ory]** *pobór, branka do wojska, rekrutacja.* <Ros. nabòrъ>

Nabrać, bierze, brał, nied. **Nabierać I.** *biorąc wielokrotnie a. pobrawszy wiele rzeczy, zaopatrzyć ś., nagromadzić sobie; nazbierać, nachwytać, nałapać; naprzyjmować:* Nabierze w tym roku niemało pieniędzy za zboże. Nabrał gruszek pełne kieszenie. N. łapówek. Nabrał na siebie rozmaitych ciężarów (=*obładował ś. niemi*). Nabrał na siebie różnych obowiązków, a teraz podołać im nie może. Nabrawszy pożywienia na bydło, pojechał. Leop. Nabierz sobie mych kwiatków, a w mojej wonności użyj sobie rozkoszy i każdej wolności. Papr. N. pełen wóz siana, zboża (=*naładować*). N. płynu = *naczerpnąć.* Przystąpiła do studni i nabrała wody. Leop. N. wody w szpryckę = *naciągnąć.* N. wody w usta. Do tańców już dobrze nabrał w czuprynę, to jest podpił. Byk. N. czego na kredyt, na borg, na rachunek. Gm.: N. sobie materjału na ubranie = *nakupić, kupić, wziąć:* Nabrał sobie na spodnie. **2.** czego w siebie = *naciągnąć czego, nasiąknąć czym:* Bibuła nabrała w siebie atramentu, gąbka wody. **3.** czego = *dostać; zyskać co, przyjść do czego, poczuć co w sobie, wyrobić co sobie:* N. sił, kolorów, odwagi, serca, śmiałości, rozumu, chęci, ochoty, cery, ciała, tuszy. Nabierają mleka krowy. Kn. N. właściwej barwy. N. zapachu. N. poloru, ogłady, smaku, doświadczenia. Szkoła Konarskiego coraz większej nabierała w narodzie wziętości. Łuk. (= *zyskiwała, wyrabiała sobie*). Przejęty ważnością, jakiej wtedy nabierać zaczęła sprawa. Chm. N. o czym pewnego wyobrażenia. N. przekonania (= *dojść do przekonania, utwierdzić ś. w przekonaniu*). **4.** *przybrać, wezbrać, nabiec, nabrzmieć:* Rzeki nabierają, im ś. dalej oddalają. Birk. Rzeki nabrane od śniegów. Li. Piersi, wymiona nabrały. Posp.: Wrzód nabiera = *zbiera ś., zbiera, naciąga, tworzy ś.* Wrzody i pryszcze nabrane. Leop. (= *ociekłe*). Żyły nabierają. **5.** [N. kogo] = a) *wyłajać, zwymyślać, nastraszyć:* A cóż to? mówił, nabierając

Żyda z góry, cóż jej to ubliżać może? Bał. b) nied. *nalegać na kogo.* **6.** kogo, gm. = *oszukać, wyprowadzić w pole, odrwić; naciągnąć; zadrwiwszy z kogo, wyzyskać go:* Nabrał frajera. **Nabrać ś. I.** czego=*nabrać do woli:* N. ś. łupów, zdobyczy na nieprzyjacielu. Czy mało ś. nabrał na tym urzędzie? Nabrał ś. też batów, nabrał! **2.** †N. ś. *zaopatrzyć ś., obładować ś., obłowić ś.:* Bolesław, zebrawszy wojsko do Morawy, tam nabrawszy ś., wrócił do domu. Biel. M. Już byli Tatarowie uszli, nabrawszy ś., jak zawzdy czynią. Biel. M. Nikt ś. N. nie może, nikt nie mówi, mam dosyć. Górn. **3.** ×N. ś. czego=*uzbroić ś., opatrzyć ś. w co, przejąć ś. czym:* Nabierz ś. cierpliwości. L. Dziecię ś. strachu nabrało. Gęb. (=*najadło ś. strachu*). **4.** nieos. = *nagromadzić ś., napłynąć, nazbierać ś.:* Wiele z Afryki heretyków do Rzymu ś. nabrało. Skar. Iż trojaka biblja była, różności ś. w nie i skazy bardzo wiele nabrało. Skar. Nabrało mi ś. wody w uszy. Nabrało im ś. piasku w dziurawe buty. Skąd ś. was tutaj tylu nabrało? <Na+Brać>

Nabrajtować, uje, ował garb. p. **Nałożyć.** <Na+Brajtować>

Nabrajtowanie, a, blm., czynność cz. **Nabrajtować.**

Nabram, u, lm. **y** bot. (dalea) *roś.* <?>

Nabranie, a, lm. **a** czynność cz. **Nabrać:** Wziął pióro w rękę, zatoczył nim kilka kół, jakby dla nabrania rozpędu, i począł szybko pisać. Sienk. Żadna może gałąź górniczego przemysłu w Galicji nie okazuje tak wielkich i częstych nabrań w produkcji, jak eksploatacja węgla brunatnego. Szaj. W.

Nabrany I. im. od **Nabrać. 2.** *wezbrany, pełny:* Krowy z nabranemi wymionami. Krąg powietrzny wiosennym błękitem N. Kon.

[**Nabrawędzenie, a,** blm.] czynność cz. **Nabrawędzić.**

[**Nabrawędzić, i, ił**] *nabredzić, nazmyślać.* <Na+Brawędzić>

[**Nabrdysać się, a ś., ał ś.**] *nabrykać ś., naskakać ś.* <Na+Brdysać>

[**Nabrdysanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nabrdysać ś.**

[**Nabrechać, a, ał, Nabrechtać, Nabrzechać, Nabrzechtać**] *nagadać, nazłorzeczyć, naszczekać na kogo; nabechtać kogo.* <Na+Brechać>

[**Nabrechanie, a,** blm.] czynność cz. **Nabrechać.**

[**Nabrechtać, a, ał**] p. **Nabrechać.** <Na+Brechtać>

[**Nabrechtanie, a,** blm.] czynność cz. **Nabrechtać.**

Nabredzenie, a, blm., czynność cz. **Nabredzić.**

Nabredzić, i, ił *nagadać dużo bredni, niedorzeczności; nabzdurzyć; napisać dużo głupstw.* <Na+Bredzić>

Nabrnąć, nie, nął na kogo = *brnąc, najść, napaść; nasunąć ś.:* Sułtan Nuradyn szerokim nabrnął zagonem na wodza chcącego pomsty. Susz. <Na+Brnąć>

Nabrnięcie, a, blm., czynność cz. **Nabrnąć.**

[**Nabroczenie, a,** blm.] czynność cz. **Nabroczyć.**

×**Nabroczniający** *pomnażający ilość brocznika we krwi* (erythroticus) <Na+*Broczniać, od BROCZ>

[**Nabroczyć, y,ył**] *zabroczyć:* Krwią nabrocył ścieżkę. <Na+Broczyć>

×**Nabrodzenie, a,** blm., czynność cz. **Nabrodzić.**

Nabrodzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabrodzić ś.**

×**Nabrodzić, i, ił,** częś. **N. ś.** *namęczyć ś. a. zadowolnić ś. długim brodzeniem:* Aż w ten czas swego dochodzi, gdy ś. w krwi własnej nabrodzi. Dar. J. N. ś. po wodzie. <Na+Brodzić>

Nabroić, i, ił *narobić złego, napłatać figlów, napsocić:* Wiele złego na świecie nabroił. Oss. Czego wino nie nabroi? Troc. Tyle złego, co włosów na głowie, nabroili. Wor. Co gospodarz nabroił, to gospodyni naprawiła. Chodź. Nabroiwszy, wstyd ich był kajać ś. Warg. Trzymali ś. tych błędów, których on sam nabroił. Leop. (=*dopuścił ś.*). Złego uczniowi nawarzył i szkody nabroił. Glicz. × Wiele dobrego nabroił. Troc. **N. ś.** *brojąc, nasycić ś.:* Niemało ś. nabroił w ciągu swej młodości. <Na+Broić>

Nabrojenie, a, blm., czynność cz. **Nabroić.**

Nabrojenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabroić ś.**

†**Nabronić, i, ił** p. **Nabronować.** Wol. J. **N. ś. I.** *broniąc, nasycić ś. a. namęczyć ś.* **2.** †N. ś. p. **Nabronować.** <Na+Bronić>

†**Nabronienie, a,** blm., czynność cz. **Nabronić.**

Nabronienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabronić ś.**

Nabronować, uje, ował, †**Nabronić** *bronując skibę za skibą, obrobić w ten sposób pewną ilość pola:* Dzisiaj dużo nabronowałem. **N. ś.** *bronując długo, napracować ś.* <Na+Bronować>

Nabronowanie, a, blm., czynność cz. **Nabronować.**

Nabronowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabronować ś.**

Nabróździć, i, ił I. *wiele bróżd naorać; bróżdami co napełnić.* **2.** *bróżdżąc przez jakiś czas, w wielu razach naprzeszkadzać, naparaliżować.* <Na+Bróździć>

Nabróżdżenie, a, blm., czynność cz. **Nabróździć.**

Nabrudzenie, a, blm., czynność cz. **Nabrudzić.**

Nabrudzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabrudzić ś.**

Nabrudzić, i, ił, Nabrukać *brudu narobić; brudząc przez jakiś czas a. wiele rzeczy, nagromadzić:* N. dużo bielizny. Pies, kot nabrudził (=*napaskudził, nafajdał*). **N. ś.** *być wystawionym na brudzenie ś. do naprzykrzenia:* Com ś. naczyścił, nasprzątał, nabrudził! <Na+Brudzić>

Nabrukać, a, ał p. **Nabrudzić.** <Na+Brukać>

Nabrukanie, a, blm., czynność cz. **Nabrukać.**

Nabrukanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabrukać ś.**

Nabrukować, uje, ował *zabrukować wiele, do woli:* Nabrukował już wiele ulic w swym życiu. **N. ś.** *namęczyć ś., brukując.* <Na+Brukować>

Nabrukowanie, a, blm., czynność cz. **Nabrukować.**

Nabrukowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabrukować ś.**

[**Nabrusić, i, ił**] *naostrzyć (nóż).* <Na+Brusić>

[**Nabruszenie, a,** blm.] czynność cz. **Nabrusić.**

Nabrykać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. a. zmęczyć ś. brykaniem.* <Na+Brykać>

Nabrykanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabrykać ś.**

Nabryzgać, a, ał *bryzgając, nabłocić; płynem jakim nachlapać, nachlustać, napryskać.* <Na+Bryzgać>

Nabryzganie, a, blm., czynność cz. **Nabryzgać.**

[**Nabryżdżenie, a,** blm.] czynność cz. **Nabryżdżyć.**

[**Nabryżdżyć, y,ył**] *nasmażyć ladajako, napitrasić.* <Na+Bryżdżyć>

Nabrząkać się, a ś., ał ś. *zadowolnić ś. a. namęczyć ś. brząkaniem, nabrzdąkać ś.* Na+Brząkać>

Nabrząkanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabrząkać ś.**

Nabrzdąkać, a, ał *wiele czasu strawić na brzdąkaniu:* No! siadaj, paniczyku; odpocznieta sobie, boście tym szabliskiem nabrzdąkali. Byk. **N. ś.** *brzdąkając, zadowolnić ś.; namęczyć ś. brzdąkaniem; nabrząkać ś.* <Na+Brzdąkać>

Nabrzdąkanie, a, blm., czynność cz. **Nabrzdąkać.**

Nabrzdąkanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabrzdąkać ś.**

[**Nabrzechać, cha** a. **sze, chał**] p. **Nabrechać:** Nic mu nie pomogło, co przed panem nabrzechał. Troc. <Na+Brzechać>

[**Nabrzechanie, a,** blm.] czynność cz. **Nabrzechać.**

[**Nabrzechtać, a, ał**] p. **Nabrechać.** <Na+Brzechtać>

[**Nabrzechtanie, a,** blm.] czynność cz. **Nabrzechtać.**

Nabrzeże, a, lm. **a** bud. *mur z ciosów wzdłuż brzegów rzeki lub kanału wyprowadzony i stanowiący ściany pochyłe koryta.* <Na+Brzeg>

Nabrzeżny *nad brzegiem położony, nad brzegiem mieszkający, nadbrzeżny, pobrzeżny.*

Nabrzeżyca, y, lm. **e** bot. (corrigiola) *roś. z rodziny zapartnicowatych.*

Nabrzęk, u, lm. **i** lek. (intumescentia) p. **Nabrzęknienie.** <Na+Brzęk>

Nabrzękać, a, ał p. **Nabrzęknąć.** <Na+Brzękać>

Nabrzękanie, a, blm., czynność cz. **Nabrzękać.**

Nabrzękłość, i, lm. **i** lek. p. **Nabrzęknienie. 2.** wet.: N. pęcinowa u koni = *guz chorobliwy około stawu pęcinowo-koronowego.*

Nabrzękły, !Nabrzęknięty *który nabrzękł, obrzękły, ociekły, nabrzmiały, odęty, wzdęty, nabrany, napuchły, opuchły:* Co z nabrzękłemi zawałkami w czeluściach będącemi robić. Perz. Żelazem po świeżo nabrzękłych ranach ryje i porze, nowe w ranach zadając rany. Pilch. Oczy nabrzękłe.

Nabrzęknąć, knie, knął a. **kł,** nied. **Nabrzękać** *nabrzmieć, obrzęknąć, obrzmieć, opuchnąć, spuchnąć, wzdąć ś.:* Z płaczu oczy mu nabrzękły.

Nabrzęknienie, a l. blm. a. **Nabrzęknięcie** czynność cz. **Nabrzęknąć. 2.** lm. **a** lek. (oedema) *miejsce nabrzękłe,* nabrzękłość, nabrzęk, nabrzmiałość, nabrzmienie, puchlina, opuchlina.

Nabrzęknięcie, a, blm. p. **Nabrzęknienie.**

!Nabrzęknięty p. **Nabrzękły.**

Nabrzmiałość, i, lm. **i** lek. p. **Nabrzękłość.**

Nabrzmiały, !Nabrzmiony, [Nabrznięty] = Nabrzękły: Nabrzmiałe oczy. Przen.: Z wiosennych roztopów staw N. Tw. Przen.: Rzeka deszczami nabrzmiała. Przen.: Zwrócili ś. do niej z nabrzmiałemi troskliwością zapytaniami. Jeż. Przen.: Tak nabrzmiałe mowy żadnego wyraźnego śladu nie zostawują. L. *(= nadęte, napuszone, górnolotne).* <Od Nabrzmieć>

Nabrzmieć, i, ał, [**Nagrzmieć**], nied. **Nabrzmiewać = Nabrzęknąć:** Łzą perłową nabrzmiewa powieka. Mick. Rzeka, nabrzmiawszy deszczami... Nar. Policzki mu nabrzmiały, pożółkły i zbladły. Mick. Nabrzmiała mi ręka, żyła. Guz nabrzmiewający = *naczyniak* (angioma teleangiectodes); p. **Guz.** <Na+2. Brzmieć>

Nabrzmienie, a l. blm., czynność cz. **Nabrzmieć:** N. żył. **2.** lm. **a** lek. p. **Nabrzęknienie.**

Nabrzmiewać, a, ał p. **Nabrzmieć.**

Nabrzmiewanie, a, blm., czynność cz. **Nabrzmiewać.**

!Nabrzmiony p. **Nabrzmiały.**

[**Nabrznięty**] p. **Nabrzmiały:** Ciało nabrznięte. <Na+2. Brzmieć>

× **Nabrzuszek, szka,** lm. **szki** *trzos.* <Na+Brzuszek>

Nabrzusznik, a, lm. **i** *część zbroi brzuch osłaniająca.* Ml. Widać było nabrzuszniki, ryngraty, stalowe harnasze wielkiej ceny. Sienk. <Na+*Brzusznik, od Brzuch>

Nabrzuszny *właściwy górnej części brzucha* (epigastricus). Anat.: Tętnica nabrzuszna (arteria epigastrica). <Na+Brzuszny>

Nabrzydzenie, a, blm., czynność cz. **Nabrzydzić.**

Nabrzydzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabrzydzić ś.**

Nabrzydzić, i, ił *dużo brzydactwa narobić, zanieczyścić, napaskudzić, nafajdać.* **N. ś.** *brzydzić ś. czym mocno i długo:* Tak bestjalską okrutnością nikt nigdy ś. słusznie nie będzie mógł N. Ustrz. <Na+Brzydzić>

Nabuchać, a, ał czego **l.** *nawalić czego, napakować, naładować.* **2.** *buchając, nagromadzić ś.:* Nabuchało pary, krwi. **3.** [N.] *nabić do woli, naszturchać.* **N. ś. l.** rub. *najeść ś. do sytości, obuchać ś., napchać ś., naćpać ś., obetkać ś.* **2.** *napracować ś. dużo, namachać ś.* <Na+Buchać>

Nabuchanie, a, blm., czynność cz. **Nabuchać.**

Nabuchanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabuchać ś.**

Nabuczeć się, y ś., ał ś. gm. p. **Nabeczeć ś.:** Gdy ś. bachor nabuczał, usnął. <Na+Buczeć>

Nabuczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabuczeć ś.**

Nabucznieć, eje, ał *zacząć gnić, nadgnić:* Gdyby pniak macicy winnej był naruszon a. nabuczniał od słońca, od deszczu, a. od robaków był wydupniały, wszystko spróchniałe ma być wyczyszczone. Trzyc. <Na+Bucznieć>

Nabucznienie, a, blm., czynność cz. **Nabucznieć.**

Nabudować, uje, ował *budując, nastawiać:* Nabudował też Salomon okrętów w Afjongabar. Wuj. Gospód dla gości nabudowała. Skar. Słup jest rzecz doczesna; wolę ja tych słupów N. około siebie, co ś. nigdy nie obalą. Rej. N. domów, kościołów, miast, mostów. **N. ś.** *zaspokoić chęć budowania; znużyć ś. budowaniem.* <Na+Budować>

Nabudowanie, a, blm., czynność cz. **Nabudować:** Darjusz dał im co rok 20 talentów na nabudowanie kościoła, pókiby go nie dobudowali. Leop. *(=popchnięcie naprzód budowy).*

Nabudowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabudować ś.**

Nabudzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabudzić ś.**

Nabudzić się, i ś., ił ś. *budząc, namęczyć ś.* <Na+Budzić>

Nabujać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. bujaniem, nakołysać ś., nahuśtać ś.* <Na+Bujać ś.>

Nabujanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabujać ś.**

Nabundziuczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabundziuczyć ś.**

Nabundziuczyć się, y ś.,ył ś., Nabuńczuczyć ś., [Nabuńduczyć ś., Nabzdyczyć ś., Nabzyczyć ś., Nabyczyć ś., Nabażyć ś., Naburmuszyć ś., Naburmaszyć ś., Nabormaszyć ś., Naburzyć ś.] *nachmurzyć ś., naczupurzyć ś., nasrożyć ś., nadąsać ś.:* Nasrożyłem ś. i nabundziuczyłem na Żyda — i tyle. Krasz. <Na + Bundziuczyć ś.>

Nabuntować, uje, ował I. *pobuntować wielu:* Nabuntował wielu najemników. **2.** *podburzyć, nabechtać, podburzyć:* N. pospólstwo. **N. ś.** *nasycić ś. buntem:* Nabuntował ś. dosyć, już siedzi spokojnie. <Na + Buntować>

Nabuntowanie, a, blm., czynność cz. **Nabuntować.**

Nabuntowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabuntować ś.**

Nabuńczuczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabuńczuczyć ś.**

Nabuńczuczyć się, y ś., ył ś. p. **Nabundziuczyć ś.:** Odbąknął mi półgębkiem, nabuńczuczony. Bał. <Na + Buńczuczyć ś.>

[Nabuńduczenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Nabuńduczyć ś.**

[Nabuńduczyć się, y ś., ył ś.] p. **Nabundziuczyć ś.**

Naburczeć, y, ał *nafukać, nałajać, nakrzyczeć:* Zagniewał ś. w początku na tego pokrewnego, naburczał, wreszcie na zamek samotrzeć ruszył. Krasz. Naburczy pszczółkę, że ś. też nie spieszy na rój, na wrzosy, a jeszcze dziedzinę musi niejedną oblecieć. Kasp. **N. ś.** *do woli naburczeć.* <Na + Burczeć>

Naburczenie, a, blm., czynność cz. **Naburczeć.**

Naburczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naburczeć ś.**

[Naburmaszenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Naburmaszyć ś.**

[Naburmaszyć się, y ś., ył ś.] p. **Nabundziuczyć ś.** <Na + *Burmaszyć ś., por. Nabormaszyć ś. i t. p.>

Naburmistrzować się, uje ś., ował ś. I. *nabyć ś. burmistrzem.* **2.** przen. *naprzewodzić ś., narozpościerać ś.* <Na + Burmistrzować>

Naburmistrzowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naburmistrzować ś.**

[Naburmuszenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Naburmuszyć ś.**

[Naburmuszyć się, y ś., ył ś.] p. **Nabundziuczyć ś.** <p. Naburmaszyć ś.>

Naburszować się, uje ś., ował ś. *burszując, naparadować ś.* <Na + Burszować>

Naburszowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naburszować ś.**

Naburta, y, lm. **y** fl. *bale na burcie szkuty po obu stronach budy, których końce wychodzą przed schodki i w które wpuszczone są krokiewki od budy.* Mag. <Na + Burta>

× **Naburzać się, a ś., ał ś.** *stawać ś. burzliwym, burzyć ś.* <Na + *Burzać ś., od Burza>

× **Naburzanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Naburzać ś.**

Naburzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naburzyć ś.**

Naburzyć, y,ył *burząc jedno po drugim, wiele zburzyć.* **N. ś. I.** *burząc ś., nasycić ś.; nasrożyć ś., nairytować ś.:* Ona go zawsze przestała, milcząc, aż, pogniewawszy ś. i naburzywszy, odchodził, gniew na pole wynosząc. Krasz. **2.** [N. ś.] p. **Nabundziuczyć ś.** <Na + Burzyć>

Nabutwiały p. **Nadbutwiały.** Przen.: N. starością. Troc. <Na + *Butwiały, od Butwieć>

Nabutwieć, eje, ał p. **Nadbutwieć.**

Nabutwienie, a, blm., czynność cz. **Nabutwieć,** *nadbutwienie.*

Nabuzować, uje, ował I. kogo a. komu = *nałajać, nawymyślać komu, zbuzować, zbeształ, zgromić kogo, natrzeć komu uszu, zmyć komu głowę:* Nabuzował, nałajał podstarościemu. Falib. **2.** *wiele napalić, narobić wielkiego ognia:* Nabuzował w piecu, że nie można wytrzymać. <Na + Buzować>

Nabuzowanie, a, blm., czynność cz. **Nabuzować.**

Nabycie, a, blm. **I.** a. × **Nabytek** czynność cz. **Nabyć:** Łacne N., łacne zginienie. Prz. **2.** p. **Nabytek:** Dobre N. trwałe. Prz. Złe N. w korzyść ś. nie obróci nigdy. Opal. Dość mam i nadto z twej szczodroty w życiu moim, o większym nie myślę nabyciu. Nar. *(= dobytku).*

[Nabyczenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Nabyczyć ś.**

[Nabyczyć się, y ś., ył ś.] p. **Nabundziuczyć ś.** <Na + Byczyć ś.>

Nabyć, będzie, był, nied. **Nabywać I.** czego = *zyskać, zdobyć sobie, przyjść do czego, dojść do czego, osiągnąć, zaopatrzyć ś. w co, dostać co, nabrać czego:* Siedział żebrak przy drodze, żebrząc a nabywając żywności swojej. Rej. Naprzód mądrości nabywaj, a we wszym nabyciu twoim nabywaj roztropności. Bud. Nabywaj mądrości, bo lepsza jest nad złoto. Wuj. Upada-ć serce, biegasz, nabywasz rady. Rej *(= zasięgasz rady, pytasz o nią, szukasz jej).* Młody nabywaj, stary zażywaj. Prz. *(= gromadź).* Rychło wszystkich cnót nabyła. Op. Omyj mię, a śnieżnej jasności nabędę. Kochan. N. prawa do czego. N. doświadczenia, sławy. Z oręża takiej nabył chwały. Mick. † Nabył bogactw, urzędu. Troc. † Nabył kaszlu, febry. Troc *(= nabawił ś).* Lękał ś., żeby córka jego przez pobyt w Szwajcarji nie nabyła wola. Chm. Serca nabądź z tego. Troc *(= nabierz).* † Nabyłem jego przyjaźni. Troc *(= dostąpiłem).* † Jedną córkę przez miłego Boga nabyliśmy i już dosyć w niej miejmy. Ż. E. **2.** co = *kupić:* Król na rzecz swoją nie może nabywać żadnych dóbr. Zam. N. majątek. N. co na licytacji. Tu można N. urządzenie sklepowe. Tu można N. rękawiczek *(= można dostać, dostanie; tu są do sprzedania rękawiczki).* **3.** [N.] *będąc gdzie, wytrzymać, wysiedzieć, wybyć:* Już ja tam długo nie nabędę. **N. ś. I.** *być do nasycenia ś., wyłyć ś. do woli; być aż do naprzykrzenia ś.:* Panną ja ś. nie nabyła. Moja córusiu! moja rodzona! jużeś ś. u mnie nabyła! Pśń. **2.** [N. ś. czego] = *nabawić ś., zarwać, dostać; narazić ś. na co, złapać co:* N. ś. choroby (= i: *zarazić ś. nią).* <Na + Być>

[Nabylenie, a, blm.] czynność cz. **Nabylić.**

[Nabylić, i, ił] I. *napleść, nagadać, narobić plotek.* **2.** *napomknąć, przypomnieć.* <Na + *Bylić, por. Bylica>

Nabytek, tku, lm. **tki I.** × N., blm. p. **Nabycie:** Zdawna już nie mam nic ani do utraty, ani do nabytku. **2.** a. **Nabycie** *to, co ś. nabyło, rzecz nabyta:* Z niesprawiedliwego nabytku nie weźmie potomek łupieżcy pożytku. Gil. Obowiązali ś. krzyżacy wszelkie w Prusiech nabytki między sobą z książętami mazowieckiemi dzielić. Nar. *(= zdobycze).* Z nieprawego nabytku niema pożytku. Prz. Poczynić nabytki w cudzej ziemi *(= aneksje; dopuścić ś. zaborów).* Nie miał sposobności odświeżyć swoich nabytków dawniejszych w tej gałęzi nauki. Chm. **2.** *przybytek, zysk, profit, przyrost:* Z tego rzemiesła mamy nie-

mały zysk a N. Leop. Słownik języka polskiego w ciągu wieku XIX wzbogacił ś. nowemi nabytkami. Gdy pojedyńczy członek społeczeństwa zaskarbi sobie miłość i szacunek u obcych, z nabytków tych korzystają następnie wszyscy jego współziomkowie. Ol. <Na+*Bytek, od Być>

[**Nabytni, ego,** lm. **i, Nábytniá, Nábytniák**] pog. *dziecię nieprawego łoża, bękart, znajdek:* E ty gałganie nábytni!

[**Nábytniá, i,** lm. **e**] p. **Nabytni.**

[**Nábytniák, a,** lm. **i**] p. **Nabytni.**

× **Nabytny** I. *przeznaczony do nabycia.* 2. p. **Nabyty.**

Nabyty I. im. od **Nabyć:** Pługiem nabyte najpewniejsze skarby. Pot. Dom N. na licytacji. 2. *nie swój własny, nie przyrodzony, przyswojony; cudzy, pożyczany:* Przyrodzony i N. przymiot. Troc. Przyrodzony i N. rozum. Górn. Miesiąc już stracił swą jasność nabytą. Auszp. Wszystkie wyobrażenia są nabyte. Śniad. J. Choroba nabyta, nie wrodzona, nie dziedziczna (morbus acquisitus). Suchoty nabyte i dziedziczne. 3. a. × **Nabytny,** × **Nabywalny** *który można nabyć:* Staraj ś. tylko o zdrowie, bo pieniądz to rzecz nabyta. Wolałem łaski pańskiej postradać, która nabyta jest i kiedykolwiek przywrócić ś. może, aniżeli w uczciwym szwankować z niepowetowaną hańbą. Boh. Bogactwa rzecz nabyta i odbyta jako ciekąca woda. Otw. S.

× **Nabywacz, a,** lm. **e** p. **Nabywca:** N. pieniędzy dla kogo. Troc. <Od Nabywać>

Nabywać, a, ał p. **Nabyć. N. ś. I.** nied. = a) p. **Nabyć.** b) *być nabywanym.* 2. dok. *bywając wielokrotnie, nasycić ś.:* Nabywałem ś. tego roku w teatrze do woli. <Na+Bywać>

× **Nabywalnik, a,** lm. **cy** p. **Nabywca.** Troc.

× **Nabywalny** p. **Nabyty.**

Nabywanie, a, × lm. **a** czynność cz. **Nabywać:** Kredyt mu pomagał do tych nabywań. Rzew. *(=nabytków).*

Nabywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabywać ś.**

Nabywca, y, lm. **y,** × **Nabywacz,** × **Nabywalnik** *ten, co nabywa, kupujący, kupiec; kundman:* N. majątku, prawa do czego, przywileju. Zostać, stać ś. nabywcą czego. Sprzedawca i N.

Nabywczy przym. od **Nabywca;** *tyczący ś. nabywania:* Prawa nabywcze. Środki nabywcze. Trudność dostatecznego poznania czyjejś zdolności nabywczej. Pias. *(=zdolności płatniczej nabywcy).* Akt, kontrakt, stempel N.

Nabywczyni, i, lm. **e** forma ż. od **Nabywca:** Historja o medaljonie, wobec zaparcia ś. mniemanej nabywczyni, przybierała pozór kłamstwa i wykrętu. Orzesz.

[**Nabzdęgolenie, a,** blm.] czynność cz. **Nabzdęgolić,** *nabzdurzenie.*

[**Nabzdęgolenie się, a ś.** blm.] czynność cz. **Nabzdęgolić ś.**

[**Nabzdęgolić, i, ił** i **N. ś.**] p. **Nabzdurzyć.** <Na+Bzdęgolić>

Nabzdurzenie, a, blm., czynność cz. **Nabzdurzyć.**

Nabzdurzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabzdurzyć ś.**

Nabzdurzyć, y,ył, [**Nabzdyrzyć, Nabzdęgolić**] *nagadać bzdurstw, nabajać, napleść, nabarłożyć.* **N. ś.** *do syta nagadać ś. bzdurstw:* Nabzdurzą ś., nabzdurzą, nakoniec przestaną. Zabł. <Na+Bzdurzyć>

[**Nabzdyczenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nabzdyczyć ś.**

[**Nabzdyczyć się, y ś.,ył ś.**] I. p. **Nabzyczyć ś. 2.** p. **Nabundziuczyć ś.** <Na+Bzdyczyć ś.>

[**Nabzdyrzenie, a,** blm.] czynność cz. **Nabzdyrzyć.**

[**Nabzdyrzenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nabzdyrzyć,** *nabzdurzenie ś.*

[**Nabzdyrzyć, y,ył** i **N. ś.**] p. **Nabzdurzyć.** <Na+Bzdyrzyć>

† **Nabzdyżyw, a,** lm. **i** *pochlebca, pasorzyt, darmozjad, pasibrzuch:* Tak bogate sieroty gubią jako żywi niewstydliwi pochlebcy, chytrzy nabzdyżywi. Klon. <Na+Bzdy+Żyw>

Nabzikować, uje, ował, N. ś. *narobić głupstw, nawarjować ś.* <Na+Bzikować>

Nabzikowanie, a, blm., czynność cz. **Nabzikować,** *nabzikowanie ś.*

Nabzikowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nabzikować ś.,** *nabzikowanie.*

[**Nabzyczenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nabzyczyć ś.**

[**Nabzyczyć się, y ś.,ył ś., Nabzdyczyć ś.**] I. *nadąć ś., być dumnym.* 2. p. **Nabundziuczyć ś.** <p. Nabzdyczyć ś.>

Nabździeć, i, ał *napuścić bździn, nasmrodzić.* Przen. żart.: [N. w dołek] = *umrzeć:* Jeżeli małe dziecko rośnie prędko i jest mądre, to nabździ w dołek *(=wnet umrze).* <Na+Bździeć>

Nabżdżenie, a, blm., czynność cz. **Nabździeć.**

[**Nacabanić, i, ił**] *nałajać obelżywie, nabeształ, nawymyślać.* <Na+Cabanić>

[**Nacabanienie, a,** blm.] czynność cz. **Nacabanić.**

Nacackać, a, ał I. × N. *narobić cacek, narobić czego misternie:* Nacackał floresów. 2. a. **Naceckać** *napieścić:* Już dosyć go nacackała. **N. ś., Naceckać ś.,** × **Nacieckać ś.** I. nad czym = *namozolić ś., cackając co:* Nacackałem ś. nad tą błahotą. 2. z kim = *napieścić ś., naciészyć ś. cackaniem:* Nie może ś. z nim N. Mąż o niczym wiedzieć nie będzie, a oni ś. z sobą nacackają do woli. L. <Na+Cackać>

Nacackanie, a, blm., czynność cz. **Nacackać,** *naceckanie.*

Nacackanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nacackać ś.,** *naceckanie ś.*

Nacałować, uje, ował *całując jedno po drugim, wiele ucałować.* **N. ś.** *nasycić ś. całowaniem, wycałować ś.:* Nie mogą ś. N. z sobą. Nacałowała ś. go do woli. Nie mogła ś. napatrzeć i N. onych ran świętych. Groch. *(=odcałować ś.).* <Na+Całować>

Nacałowanie, a, blm., czynność cz. **Nacałować.**

Nacałowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nacałować ś.**

Nacapać, pie, pał *capiąc, nagromadzić; nachwytać, nałapać, nakraść.* **N. ś.** *nasycić ś. capaniem.* <Na+Capać>

Nacapanie, a, blm., czynność cz. **Nacapać.**

Nacapanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nacapać ś.**

Nacarować się, uje ś., ował ś. *nabyć ś. carem.* <Na+Carować>

Nacarowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nacarować ś.**

[**Nace**] p. **2. Na.**

Nacechować, uje, ował *naznaczyć cechą, naznaczyć, napiętnować:* N. wołu, drzewo. Nie darmo cię natura nacechowała. Prz. Gdzie kogo szatan opoi, niejednego sobie nacechuje, temu niedostawa palca, tego usieczono, trzeciemu nogę ugolono. Rej. Każdego szelmę Pan Bóg nacechuje.

Przen.: Nacechowany = *odznaczający ś.:* Wiek nacechowany uciskiem, poniżeniem. Budowa nacechowana architekturą wieków średnich. <Na+Cechować>

Nacechowanie, a l. blm., czynność cz. **Nacechować. 2.** †N., lm. **a** *szkic, konspekt, spisanie punktów:* Protocollum, krótkie naznaczenie, N. pisarskie, pisanie a. sprawy, z której potym szerzej w księgi piszą. Mącz.

[**Nacechtać, ce, tał**] (o zającu) *nadeptać, zostawiając drobne a gęste ślady.* <Na+Cechtać>

[**Nacechtanie, a,** blm.] czynność cz. **Nacechtać.**

[**Nacechtować się, uje ś., ował ś.**] p. **Nacertować ś.:** Nacechtują ś. z godzinę.

[**Nacechtowanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nacechtować ś.,** *nacertowanie ś.*

Naceckać się, a ś., ał ś. p. **Nacackać.** <Na+Ceckać>

Naceckanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naceckać ś.**

Nacedzać, a, ał p. **Nacedzić.** L.

Nacedzanie, a, blm., czynność cz. **Nacedzać,** *cedzenie.*

Nacedzenie, a, blm., czynność cz. **Nacedzić.**

Nacedzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nacedzić ś.**

Nacedzić, i, ił, nied. **Nacedzać** *cedząc, napuścić; nasączyć:* N. z beczki wina. Nacedził kwartę miodu. N. patoki z plastrów miodu. Hojnej nacedziwszy juchy, napił ś. Gradyw i Bellona syta. Jabł. **N. ś.** *cedząc, napracować ś.* <Na+Cedzić>

Nacembrować się, uje ś., ował ś. *cembrując, napracować ś.* <Na+Cembrować>

Nacembrowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nacembrować ś.**

Naceregielować się, uje ś., ował ś., Naceremonjować ś. *nasycić ś., robiąc ceremonje, nawzdragać ś., nadrożyć ś.* <Na+Ceregielować ś.>

Naceregielowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naceregielować ś.**

Naceremonjować się, uje ś., ował ś. p. **Naceregielować ś.** <Na+Ceremonjować ś.>

Naceremonjowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naceremonjować ś.**

Nacerować się, uje ś., ował ś. *napracować ś., cerując.* <Na+Cerować>

Nacerowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nacerować ś.**

Nacertować się, uje ś., ował ś., [**Nacechtować ś.**] *nasprzeczać ś.* <Na+Certować ś.>

[**Nacertowanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nacertować ś.**

× **Nacewiać, a, ał** p. **Nacewić.**

× **Nacewianie, a,** blm., czynność cz. **Nacewiać.**

× **Nacewić, i, ił,** nied. × **Nacewiać** *nawinąć na cewy.* L. <Na+Cewa>

× **Nacewienie, a,** blm., czynność cz. **Nacewić.**

Nacętkować, uje, ował co = *narobić na czym cętek.* **N. ś.** *napracować ś., cętkując.* <Na+Cętkować>

Nacętkowanie, a, blm., czynność cz. **Nacętkować.**

Nacętkowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nacętkować ś.**

[**Nachachmęcenie, a,** blm.] czynność cz. **Nachachmęcić.**

[**Nachachmęcić, i, ił**] *naplątać, nawikłać; naszachrować, naoszukiwać, natumanić.* <Na+Chachmęcić>

[**Nachláj, a,** lm. **e**] p. **Nąchał.**

[**Nachał, a,** lm. **e, Nachláj**] *ogon krowi* (w zagadce). <p. Nahaj>

Nachapać, pie, pał, Nahapać *chapiąc, nabrać; nałapać, nachwytać:* Wydrę ci wszystko, coś nachapał. Mam ja w sobie cudzoziemskich przymiotów cokolwiek, com ich różnie nachapał. L. **N. ś.** *chapiąc, obłowić ś.* <Na+Chapać>

Nachapanie, a, blm., czynność cz. **Nachapać.**

Nachapanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nachapać ś.**

Nacharchać, cha, chał i **N. ś.** p. **Nacharkać.**

Nacharchanie, a, blm., czynność cz. **Nacharchać,** *nacharkanie.*

Nacharchanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nacharchać ś.,** *nacharkanie ś.*

Nacharkać, ka a. **cze, kał, Nacharchać** *charkając, napluć.* **N. ś. l.** *nameczyć ś. charkaniem.* **2.** [N. ś.] *nakłócić ś.* <Na+Charkać>

Nacharkanie, a, blm., czynność cz. **Nacharkać,** *nacharkanie.*

Nacharkanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nacharkać ś.,** *nacharkanie ś.*

[**Nachci**] p. **Nakci.**

Nachełpić się, i ś., ił ś., Nachlubić ś. *nasycić ś. chełpieniem ś., napysznić ś., nachwalić ś., naszczycić ś.:* Niech ś. nachełpi zbytkiem nikczemnym. Karp. <Na+Chełpić ś.>

Nachełpienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nachełpić ś.**

†**Nacheły** p. **Nachyły.** Żebr.

Nacherlać się, a ś., ał ś. *cherlając, nameczyć ś.* <Na+Cherlać>

Nacherlanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nacherlać ś.**

Nachędożenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nachędożyć ś.**

Nachędożyć się, y ś.,ył ś. *nasycić ś. a. nameczyć ś. chędożeniem.* <Na+Chędożyć>

Nachichotać się, ta ś. a. **cze ś., tał ś., Nachychotać ś.** *nasycić ś. długim chichotaniem.* <Na+Chichotać>

Nachichotanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nachichotać ś.**

Nachingierek, rka, lm. **rki** powr. *jeden z przyrządów powroźniczych.* <Z Nm. Nachhänger>

Nachja, i, lm. **e** *powiat, okrąg w Turcji:* Zwyczajna siła zbrojna ściągana z nachji, na które kraj podzielony, składa ś. z pięciu brygad. Spas. <Tur. nahija = powiat, okrąg>

Nachlać się, a ś., ał ś. l. *nasycić ś. chlaniem:* Nie może ś. N.! **2.** [N. ś.] *opić ś. i najeść ś.* <Na+Chlać>

Nachlanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nachlać ś.**

Nachlapać, pie, pał l. *chlapiąc, nalać:* Jedząc, nachlapał na stół. **2.** *chlapiąc, narobić:* Plamy kolorowe, nachlapane kapryśną i nieumiejętną ręką dzieciaka. Kos. **N. ś. l.** *zadowolnić ś. długim chlapaniem.* **2.** a. **Nachlipać ś.,** [**Nachleptać ś., Nachłopać ś.**] *chlapiąc, napić ś.; nażłopać ś.:* Nachlapałeś ś. tego na okręcie, jak świnia pomyi. Dyg. <Na+Chlapać>

Nachlapanie, a, blm., czynność cz. **Nachlapać.**

Nachlapanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nachlapać ś.**

Nachlastać, ta a. **szcze, tał** *chlaszcząc jedno po drugim, wiele pochlastać, naciąć, nakrajać:* Ten chirurg nachlastał chorych w swoim życiu. Rub.: N. studentów na egzaminie. **N. ś. l.** *nasycić ś.*

a. zadowolnić ś. długim chlastaniem = krajaniem. **2.** × N. ś. *najeść ś., napchać ś.* <Na + Chlastać>

Nachlastanie, a, blm., czynność cz. **Nachlastać.**

Nachlastanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nachlastać ś.**

Nachlipać się, pie ś., pał ś. I. p. **Nachlapać:** Nachlipał ś. wody. Przen.: Dolatywać tak na skrzydłach choć na moment, N. ś. smrekowych zapachów i wrócić. Ork. **2.** *chlipiąc (=płacząc) do woli, ustatkować ś.; namęczyć ś. chlipaniem, napłakać ś., naszlochać ś.:* Ociec, żalem przejęty, nic nie odpowiada, dość ś. nachlipawszy, na te słowa wpada. Jabł. <Na + Chlipać>

Nachlipanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nachlipać ś.**

Nachlubić się, i ś., ił ś. p. **Nachełpić ś.** <Na + Chlubić ś.>

Nachlubienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nachlubić ś.**

Nachlustać, a, ał *nalać, chlustając:* N. wody na kąpiącego ś. **N. ś.** *nasycić ś. chlustaniem.* <Na + Chlustać>

Nachlustanie, a, blm., czynność cz. **Nachlustać.**

Nachlustanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nachlustać ś.**

[**Nachłapać się, pie ś., pał ś.**] p. **Nachlapać.** <Na + Chłapać>

[**Nachłapanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nachłapać ś.**

[**Nachłeptać się, ce ś., tał ś.**] p. **Nachlapać:** Krwi ś. nachłeptał. Przen.: Mało to biedy ś. tu nachłeptałam. Zap. <Na + Chłeptać>

[**Nachłeptanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nachłeptać ś.**

× **Nachłodzenie, a,** blm., czynność cz. **Nachłodzić.**

× **Nachłodzenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Nachłodzić ś.**

× **Nachłodzić, i, ił** co = *napuścić w co chłodu, wyziębić, ostudzić, wystudzić:* N. pokój. × **N. ś.** *nacierpieć ś. chłodu, naziębić ś.* <Na + Chłodzić>

× **Nachłopać, a, ał** komu = *nawymyślać od chłopów.* <Na + Chłopać>

× **Nachłopanie, a,** blm., czynność cz. **Nachłopać.**

[**Nachłopotać się, ce ś., tał ś.**] p. **Nakłopotać ś.**

[**Nachłopotanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nachłopotać ś.,** *nakłopotanie ś.*

× **Nachłostać, sta** a. **szcze, stał** *w miarę wychłostać.* **N. ś. I.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. chłostaniem.* **2.** × N. ś. = *wychłostać siebie w miarę.* <Na + Chłostać>

× **Nachłostanie, a,** blm., czynność cz. **Nachłostać.**

Nachłostanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nachłostać ś.**

† **Nachłysnąć się, śnie ś., snął ś.** a. **sł ś.,** nied. † **Nachłystać ś.** *połknąć; chłysnąwszy, napić ś.* Rej. Legszy na brzuch, mętnej ś. nachłysnął (nachłysł) wody. Troc. <Na + Chłysnąć>

† **Nachłysnięcie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Nachłysnąć ś.**

† **Nachłystać się, a ś., ał ś.** p. **Nachłysnąć ś.** <Na + Chłystać>

† **Nachłystanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Nachłystać ś.**

[**Nachmielenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nachmielić ś.**

[**Nachmielić się, i ś., ił ś.**] *podchmielić sobie, napić ś., podochocić sobie.* <Na + **Chmielić**>

Nachmurzać, a, ał p. **Nachmurzyć.**

Nachmurzanie, a, blm., czynność cz. **Nachmurzać.**

Nachmurzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nachmurzać ś.**

Nachmurzenie, a, blm., czynność cz. **Nachmurzyć.**

Nachmurzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nachmurzyć ś.**

Nachmurzyć, y,ył, nied. **Nachmurzać I.** *napełnić chmurami, zachmurzyć.* **2.** przen. *zasępić:* Czoło nachmurzy, jakoby ś. gniewał. Leszcz. S. **N. ś. I.** *pokryć ś. chmurami, zachmurzyć ś.:* Niebo ś. nachmurzyło. Widnokrąg nachmurzył ś. **2.** przen. *nasępić ś., zmarszczyć ś., nasrożyć ś.:* Tak był niewesół, tak ś. nachmurzył. <Na + Chmurzyć>

Nachname nieod. *dowód od kolei żelaznej o przyjęciu towaru do wysyłki i podjęciu ś. przez nią ściągnienia od odbiorcy należności za niego.* <Nm. Nachnahme>

† **Nachodny** p. **Napastniczy.** L. <Na + Chodny>

Nachodzenie, a, blm., czynność cz. **Nachodzić.**

Nachodzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nachodzić ś.**

Nachodzić, i, ił p. **Najść. N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. chodzeniem:* Nogi mię bolą, nachodziłem ś. <Na + Chodzić>

Nachodźca, y, lm. **y,** × **Nachódca I.** × N. *ten, co nachodzi, napastnik:* Moje meble, szkła, porcelany saskie zostały łupem nachodźców. Rzew. **2.** [N.] *ten, co znalazł, znalazca.*

[**Nachomarzenie, a,** blm.] czynność cz. **Nachomarzyć.**

[**Nachomarzyć, y,ył**] *nagadać od rzeczy, nabredzić.* <Na + Chomarzyć>

[**Nachopać, pie, pał**] *nawiać, nalecieć:* Nachopało z piecka. <Na + Chopać>

[**Nachopanie, a,** blm.] czynność cz. **Nachopać.**

Nachorować się, uje ś., ował ś. *namęczyć ś., chorując.* <Na + Chorować>

Nachorowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nachorować ś.**

Nachować, a, ał, nied. × **Nachowywać I.** *chowając, nagromadzić, nazbierać:* N. sobie na potym, na przyszłość, na zapas, podostatkiem. W mieście nachowano żyta i spichlerze tak naśpiżowano, iżby na cały rok żołnierze mieć mogli. Baz. **2.** umarłych = *nagrzebać.* **N. ś.** *nakryć ś.:* Co ś. też nachował, ażeby go nie znaleziono! <Na + Chować>

Nachowanie, a, blm., czynność cz. **Nachować.**

Nachowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nachować ś.**

× **Nachowywać, uje, ywał** p. **Nachować.**

× **Nachowywanie, a,** blm., czynność cz. **Nachowywać.**

× **Nachód, odu,** lm. **ody** p. **Najście:** Tak ów Karol trwożliwy już umykał z tronu przed nachodem powstańców i wojsk Albionu. Mick. <Na + Chód>

× **Nachódca, y,** lm. **y** p. **Nachodźca:** Idzie walczyć z nachódcą wśród morskiej płaszczyzny. God.

× **Nachów, owu,** lm. **owy** *to, czego nachowano, zapas.* Szaj. W. <Na + Chów>

† **Nachramować, uje, ował** p. **Nachromywać:** Raniony na wojnie nachramował. Bud. Strącony z nieba Wulkan zgruchotał goleń sobie srodze tak, że musiał o jednej N. nodze. Min.

†**Nachramowanie, a,** blm., czynność cz. **Nachramować.**

†**Nachramywać, uje, ywał** p. **Nachromywać.** Rej.

†**Nachramywanie, a,** blm., czynność cz. **Nachramywać.**

Nachrapać się, pie ś., pał ś. *wychrapać ś. do woli.* <Na + Chrapać>

Nachrapanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nachrapać ś.**

Nachrobotać się, ta ś. a. cze ś., tał ś. *namęczyć ś. a. nasycić ś. chrobotaniem:* Com ś. też nachrobotał! i wszystko napróżno, bo mi nie otworzono. <Na + Chrobotać>

Nachrobotanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nachrobotać ś.**

Nachromować, uje, ował *przepuścić przez roztwór chromianu:* N. tkaninę, skórę. <Na + Chromować>

Nachromowanie, a, blm., czynność cz. **Nachromować.**

× **Nachromywać, uje, ywał,** † **Nachramywać,** † **Nachramować,** † **Nadchramować** *chodząc, na jedną nogę napadać; kuleć nieco, utykać.* <Na + Chromać>

× **Nachromywanie, a,** blm., czynność cz. **Nachromywać.**

Nachrupać się, pie ś., pał ś. *nagryźć, najeść ś., chrupiąc:* Kot nachrupał ś. myszek. <Na + Chrupać>

Nachrupanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nachrupać ś.**

Nachrząkać się, a ś., ał ś. *chrząkając, nasycić ś. a. namęczyć ś.:* Nachrząkał ś., a wszystko napróżno, bo nie zwrócono na niego uwagi. <Na + Chrząkać>

Nachrząkanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nachrząkać ś.**

Nachrzcić, i, ił *chrzcząc jedno po drugim, niemało ochrzcić:* Ksiądz wiele dziś nachrzcił dzieci. **N. ś. I.** *namęczyć ś. chrzczeniem.* **2.** *naprzyjmować chrzest:* Wielu ś. niewiernych nachrzciło. <Na + Chrzcić>

Nachrzczenie, a, blm., czynność cz. **Nachrzcić.**

Nachrzczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nachrzcić ś.**

Nachszub, u, lm. **y** piek. *bochenki dosadzone w piec do forszubu, po sferykowaniu go, gdy wyjęto pieczywo pierwotnie wsadzone.* <Nm. Nachschub>

Nachuchać, a, ał I. na co, w co = *chuchając, napuścić pary z ust:* N. na zwierciadło. N. w ręce. **2.** zł. *naobiecywać.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. chuchaniem.* <Na + Chuchać>

Nachuchanie, a, blm., czynność cz. **Nachuchać.**

Nachuchanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nachuchać ś.**

× **Nachudnąć, dnie, dł** p. **Nadchudnąć:** Nachudł w tym kłopocie. Troc. Nachudło mu. Troc *(= schudł).* <Na + Chudnąć>

× **Nachudnięcie, a,** blm., czynność cz. **Nachudnąć.**

Nachwalenie, a, blm., czynność cz. **Nachwalić.**

Nachwalenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nachwalić ś.**

Nachwalić, i, ił kogo = *nawychwalać, naoddawać komu pochwał.* **N. ś. I.** *samego siebie nawychwalać, naoddawać sobie pochwał.* **2.** *nasycić ś., chwaląc:* Nie może ś. go dosyć N. *(=odchwalić).* Nie mógł ś. N. śpiewu jego. <Na + Chwalić>

[**Nachwatać, a, ał**] p. **Nachwytać.** <Na + Chwatać>

[**Nachwatanie, a,** blm.] czynność cz. **Nachwatać.**

Nachwyt, u, lm. **y** gim. *chwycenie dłonią za drążek z góry.* <Na + Chwyt>

Nachwytać, a, ał, [**Nachytać, Nachwatać**] *chwytając, nazbierać, nagromadzić; nałapać:* N. much, ptaków. N. wieści, plotek na mieście. Jużem zdrów, nachwytałem niemało złotych plastrzyków. Boh. Wielbłądom twoim nachwytam wody, żeby ś. napili. Leop. *(= naczerpię).* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. chwytaniem.* <Na + Chwytać>

Nachwytanie, a, blm., czynność cz. **Nachwytać.**

Nachwytanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nachwytać ś.**

Nachy, ów, blp., **Nastki** zł. *spodnie.* <?>

Nachychotać się, cze ś., tał ś. p. **Nachichotać ś.** <Na + Chychotać>

Nachychotanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nachychotać ś.,** *nachichotanie ś.*

Nachylać, a, ał p. **Nachylić. N. ś. I.** dok. *chylając ś., namęczyć ś., naschylać ś.:* Nachylałem ś. przez cały dzień, więc mię teraz kark boli. **2.** nied. p. **Nachylić.** <Na + Chylać>

Nachylanie, a, blm., czynność cz. **Nachylać.**

Nachylanie się, a ś., blm. **I.** czynność cz. **Nachylać ś. 2.** × N. ś., fizj. (flexio) *zginanie ś. członków.*

Nachylenie, a I. blm., czynność cz. **Nachylić:** Sposoby te więcej mogą ku nachyleniu duszy, niż ku poprawieniu. Zigr. **2.** lm. **a,** × **Nachył,** × **Nachyłek** *nachylenie ś., pochyłość:* a) **a. Inklinacja** igły magnesowej, fiz. = *kąt, jaki z linją poziomą tworzy igła magnesowa tak zawieszona, że ś. może obracać w płaszczyźnie pionowej:* Igła nachyleń *(= igła tak zawieszona).* N. osi ziemskiej, p. **Pochylenie.** b) gór.: N. żyły kruszcowej = *zboczenie jej od linji pionowej a. od właściwego kierunku.* c) hut.: N. dysz = *zapuszczenie dysz w ognisko lub do pieca pod kątem.* d) lek. (anteversio) *pochylenie ś. macicy ku przodowi.* e) mat.: N. płaszczyzn, boków trójkąta.

Nachylenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nachylić ś.**

Nachylić, i, ił, nied. **Nachylać I.** *nakłonić, skłonić, przychylić, schylić, zniżyć:* Nachyl wiaderka twego, że ś. z niego napiję. Leop. Za młodu nachylaj gałązki. Jabł. *(= naginaj).* On w swej nadętości ledwie co na dół swej głowy nachylił. Auszp. Nim niedogodna starość cię nachyli, a rzeskie lata i dobra myśl służy, teraz wdzięcznej użyj krotofili. Kniaź. *(=zgarbi).* Na skargi poddanych zawsze ucha nachylał. Troc *(= nadstawiał).* **2.** †N. przen. = *upokorzyć, przygiąć karku, rogów:* Nieszczęście dużo nachyliło tego człowieka. **3.** †N. przen. *skłonić, nakłonić, nałamać do czego, wdrożyć w co, przyuczyć do czego:* Nachylał go do cnoty, do pomsty. Troc. **4.** †N. przen. *naprowadzić, przechylić, nakręcić, obrócić:* Na swój pożytek wszystkie rzeczy nachyla. Troc. **5.** †Ten koń nachyla na pośladek. Troc = *przysiada na tyle, upada na pośladek.* **6.** †Nachylać słowa = *odmieniać, przypadkować, deklinować.* L. **N. ś. I.** a. †**Nachynąć ś.** *schylić ś., przychylić ś., nagiąć ś., skłonić ś.:* N. ś., aby podnieść rzecz upuszczoną. Nachyliwszy ś., umknął razu. Troc. Dom ś. nachyla. Troc *(= przechyla, chyli ś.).* Widziałem, jak ś. każdy z nich zadziwiał, bo nachyliłem ś. był i posiwiał. Słow. *(=zgarbiłem ś.).* Przen.: Spojrzyj ku Litwie, gdy ś. dzień

nachyli. Miek. *(= ma ś. ku schyłkowi).* Noc ś. dobrze nachyliła. Troc. **2.** †N. ś. ku czemu, na czyją stronę=*skłonić ś., obrócić ś., przechylić ś.:* Nachyliły ś. rzeczy do tego. Troc. Na jego dobro ś. rzeczy nachylają. Troc. **3.** †N. ś. *odchylić ś., ustąpić:* Już ś. piechota nachyla. Troc.

[**Nachylisty**] *nachylony, pochyły, spadzisty:* Nachyliste położenie.

× **Nachylność, i,** blm. rz. od **Nachylny.** L.

× **Nachylny l.** *mogący być nachylonym, dający ś. nachylić, skłonić, giętki.* **2.** *skłonny, przychylny.* **3.** *łatwo dający ś. skłonić ku czemu, namówić do czego.*

Nachylony l. im. od **Nachylić.** **2.** *który ś. nachylił:* Ku południu dzień jest N. Li. *(=ma ś.).* Był nosa z góry nachylonego. Wys. *(=zakrzywionego).* Nachylona łodyga, gdy wierzch prosty łodygi poziomo jest pochyły. Jund. Pszczoła nachylona nad kielichem kwiatu. Krasiń. O tym przemyśla wielki Jan Zamojski, jakoby nachyloną ojczyznę na mary i na upadek blizki, rozumem ratował. Groch. *(=chylącą ś., nadwątloną).* Biskup warmieński, upatrując powodzenie Krzyżaków bardzo nachylone, przy królu przestawać jawnie zeznawa. Błaż. *(=zachwiane).* **3.** × gram.: Przypadek N.=*poboczny, uboczny, zależny.* L.

×**Nachył, u,** lm. **y** p. **Nachylenie:** Nawiódł je na to miejsce przez pewne nachyły. Przyb. <Na+Chył>

Nachyłek, łku, lm. **łki l.** × N. p. **Nachylenie.**

× **Nachyłkiem** przys. *nachyliwszy ś.:* Idź do wody z ludźmi, którzyć będą rękami łeptać wodę, tych nie bierz; ale którzy będą pili nachyłkiem, tych weźmi z sobą. Rej. **2.** a. **Pluskiewnik** bot. (coreopsis) *roś. z rodziny złożonych.*

× **Nachyło** przys. *z uszczerbkiem, z nadwerężeniem; nieszczęśliwie:* Troi szło wszystko N. Żebr. *(=koślawo).* Czech wyrok czyni Polakom N., ale szczęście Krzyżakom i w tym nie służyło. Kochan.

× **Nachyły,** †**Nacheły** *nachylony, pochyły.*

†**Nachynąć się, nie ś., nął ś.** p. **Nachylić:** Drzewo ś. pod ciężarem smoczym nachynęło. Żebr. <Na+Chynąć>

[**Nachytać, a, ał**] p. **Nachwytać.**

[**Nachytanie, a,** blm.] czynność cz. **Nachytać.**

†**Naci** p. **2. Na.** <2. Na+Ci>

†**Naciast, u,** lm. **y** p. **Naciastek:** Kwas a. N. nic innego nie jest, jeno ciasto z jakiegokolwiek zboża mąki, ciepłą wodą zaczynionej, nagniłością zakwaszone. Syr. <Na+Ciasto>

†**Naciasta, y,** lm. **y** p. **Naciastek.** Troc.

[**Naciastek, tku** a. **tka,** lm. **tki, Naciastko**], †**Naciast,** †**Naciasta** *resztki ciasta, przywarłe do dzieżki, służące zamiast drożdży; drożdże.*

[**Naciastko, a,** lm. **a**] p. **Naciastek.**

Naciasto przys. od **Naciasty; Nacisto,** *obficie, bujno w nać.* <Od Naciasty>

Naciasty, Nacisty *mający wiele naci, mający bujną nać:* Rzepa naciasta pospolicie małe ma korzenie. <Od Nać>

Naciąć, tnie, ciął, nied. **Nacinać l.** a. **Nadciąć** *napocząć ciąć; niezupełnie, powierzchownie wciąć a. rozciąć; tnąc, naznaczyć; nakarbować, naderznąć;* nied. *nasiekiwać:* N. korę na drzewie. N. pilnik. N. skórę pod bańki. **2.** czego=*tnąc, nagromadzić, nazbierać; narznąć, narąbać:* N. gałęzi, sieczki. N. zielska dla krów. N. papierów *(=nastrzyc).* **3.** *tnąc, nazabijać:* Jak wsiedli na Litwinów lubomirczykowie, tak ś. ani złożyć nie dali, aż ich nacięto, nabito. Pas. **4.** anat.: Zęby nacinające = *przednie zęby, zęby sieczne, siekacze* (dentes incisivi). **N. ś.** *nasycić ś. a. namordować ś. cięciem.* <Na+Ciąć>

Naciąg, u, lm. **i l.** × N. p. **Naciągnięcie.** **2.** apt. (tinctura) *wyciąg, sporządzony przez kilkodniowe moczenie środka jakiego w wyskoku lub wodzie,* nastój, nalewka, †wymok, !namok. **3.** a. **Rafcęgi** bed. *narzędzie żelazne, którym bednarze naciągają obręcze na naczynia.* **4.** a. **Ścięgacz** bud. *pręt żelazny, opatrzony po końcach kotwiami, do naciągania dwuch przeciwległych ścian lub napięcia czego tym podobnego.* Podcz. **5.** a. **Naciągadło** lek. *przyrząd do naciągania, do prostowania skrzywionych a. przykurczonych członków,* przyrząd wyciągowy. **6.** mech. *pręt żelazny opatrzony pazurem do naciągania obręczy na koło.* <Na+Ciąg>

Naciągacz, a, lm. **e l.** *ten, co naciąga; oszust, wyzyskiwacz:* Statut bezsilny, rozerwali go naciągacze. Rej. **2.** *przyrząd do naciągania:* N. pasów na koła maszynowe. **3.** N. soku = *jedna z odrośli zostawionych u drzew ogławianych, aby prędzej odrastały.* **4.** [N.]=a) *część krosien, służąca do nawijania zrobionego płótna na nawój.* b) *kochanek, amant.* <Na+Ciągacz>

Naciągaczka, i, lm. **i** posp. *oszustka, wyzyskiwaczka.*

Naciągać, a, ał l. nied. p. **Naciągnąć.** **2.** dok. =a) *często ciągając, nagromadzić, naznosić:* Szczury naciągały śmieci do nory. b) *często ciągnąc, wiele naczerpać:* N. wody ze studni. c) *zmusić do częstego chodzenia po różnych miejscach:* Naciągali go po sądach. **N. ś. l.** nied. p. **Naciągnąć.** **2.** dok. *ciągając a. ciągając ś., nasycić ś. a. namęczyć ś.:* Nabił ś. jej, naciągał za włosy. Naciągali ś. po sądach. <Na+Ciągać>

Naciągadło, a, lm. **a l.** *narzędzie do naciągania; lewar do naciągania płynów.* **2.** × N. lek. p. **Naciąg.**

Naciąganie, a, lm. **a** czynność cz. **Naciągać:** N. łuku, zegara, strun. Jaskier na N. bęblów używać ś. może. Jund. N. herbaty. N. na swój pożytek, na swoją stronę. Troc. Bez tendencyjnych podkreśleń i naciągań. Mały ten myślał ciągle o naciąganiu, trzebaby mu było opłacać każde słowo, każdy krok. Kos. Jan przejść musiał przez podobnego rodzaju naciągania. Zap.

Naciąganie się, a ś., blm., czynność cz. **Naciągać ś.**

Naciągany l. im. od **Naciągać.** **2.** *nakręcony, bałamutny, wymuszony, sztuczny, nienaturalny:* Naciągane porównanie, rozumowanie. Bez żadnego naciąganego efektu. Chm.

× **Naciągiwać, a, ał** p. **Naciągnąć.** L.

× **Naciągiwanie, a,** blm., czynność cz. **Naciągiwać.**

Naciągnąć, nie, nął, [**Nacignąć**], nied. **Naciągać,** częstot. × **Naciągiwać l.** *ciągnąc, nabrać:* N. wody ze studni. N. wina z beczki, wódki z kufy *(=natoczyć).* **2.** N. w siebie = *wciągnąć w siebie, przejąć ś., przejść, nasiąknąć czym, nabrać czego:* N. zapachu, smaku, koloru. Naparz rumianku i postaw, niech naciągnie. Ta herbata nie naciąga. **3.** *zrobić przez wciąganie:* Plastr ten nie powinien być odejmowany, póki pęcherzyków nie naciągnie. Krup. **4.** *wciągnąć, wdziać, włożyć na co:* Naciągnął na ręce świeżutkie rękawiczki i pojechał do Niemenki. Orzesz. N. spodnie. N. obręcz na koło, na beczkę. **5.** co czym=*obciągnąć, obić, pokryć:* N. krzesło skórą. **6.** *napiąć:* N. łuk. Ślepo naciągał sprężystej cięciwy. Fred. A. Z Memnozyny zrodzone pologu, naciągnijcie mi

stron (=strun) ku tej potrzebie. Jabł. Wszystkie żywioły naciągnął jak struny. Mick. Przen.: *natężyć, wytężyć, wysilić:* Wszystkie myśli swoje na to zaczął naciągać, jakoby całą Polskę uspokoić. Błaż. **7.** N. wagi zegarowe, przen. N. zegar=*podciągnąć wagi, aby zegar szedł.* **8.** co na kogo, na co a. do czego=*nakierować, naprowadzić, ściągnąć, skierować, sprowadzić:* N. rozmowę na co. Naciągali na ś. wojnę od Szwedów. Troc. Obce zaś co dobrego do polskiego naciągał zwyczaju. Troc *(=przejmował).* Kto do jakiej namiętności skłonny, ten wszystko do niej naciąga. L. Zawsze naciąga do Lubieckiego, jak widzę, chce mię do jego przeciągnąć strony. L. Naciągam co na swój pożytek. Troc *(= garnę do siebie, na swe koła wodę ciągnę).* **9.** N. staw, członek wywichnięty=*wprawić, nastawić:* N. rękę, nogę, palec. [N. dziecko usunięte]. Skarżyła ś., że jej dziecko zaziębią lub przełamią, a ona potym naciągać je będzie musiała. Zap. **10.** przen. *gwałtem pociągnąć dokąd, przekręcić na swoje,* **nadciągnąć:** Naciągać wyrazy, wyrażenia, znaczenie myśli. Pokaleczył Horacjusza wiersze, do swoich je naciągając. Boh. Tych słów naciągają niektórzy przeciw prawdziwej obecności ciała. Dambr. *(= nadużywają).* **11.** przen. posp.: N. kogo na co, N. kogo=*wymóc na kim podstępnie, filuternie, wyciągnąć kogo na co; odrwić, oszukać go, namówić, wyzyskać,* nied. *garotować:* N. kogo na kolację, na teatr. Przekupień ten naciąga po groszu na każdym funcie. Rzuca ś. w prawo i w lewo, sklepu nie pilnuje, perkaliki sprowadza, szlachtę jakby chciał N. Prus. Fundował! — pomyślał chłopak — nie w smak mu, że go ów naciągnął. Radz. Oszukać mnie i naciągać nie staraj ś., bo ja jestem stary, kuty wyga. Krasz. N. dziewczynę *(=zbałamucić).* **12.** [N. dokąd]=*ciągnąc, nadejść, nadjechać; nadciągnąć.* **13.** [N.] *futuere.* **14.** gorz.: N. drożdże = *przelać drożdże z jednego naczynia w drugie celem nasycenia ich powietrzem.* **15.** lek. =a) N. nerw=*pociągnąć za nerw po częściowym oddzieleniu go za pomocą noża od tworów sąsiednich.* b) N. członek, kręgosłup = *wyciągnąć stale tych części ciała skrzywienia w celu naprostowania ich.* **16.** szczot. *ponawlekać deseczkę pęczuszkami włosów, robiąc szczotkę, i umocować je drutem.* **N. ś. 1.** *ciągnąc, nasycić ś. a. namordować ś.* **2.** *oszukać ś., zawieść ś., źle wyjść (na czym):* Naciągnąłem ś. na tym kupnie, na tej zamianie. **3.** *być naciągniętym:* Te krzesła naciągną ś. adamaszkiem. Struny naciągają ś. na skrzypce za pomocą kołeczków. <Na+Ciągnąć>

Naciągnienie, a, blm. p. **Naciągnięcie.**

Naciągnienie się, a ś., blm. p. **Naciągnięcie ś.**

Naciągnięcie, a, blm., **Naciągnienie,** × **Naciąg** czynność cz. **Naciągnąć.**

Naciągnięcie się, a ś., blm., **Naciągnienie ś.** czynność cz. **Naciągnąć ś.**

Naciągowy l. apt. przym. od **Naciąg. 2.** lek. *do naciągania służący:* Łoże naciągowe.

[**Nacichnąć, chnie, chł**] (o deszczu) *przestać padać:* Nacichło, słonecko zaświeciło. <Na+Cichnąć>

[**Nacichnięcie, a,** blm.] czynność cz. **Nacichnąć.**

[**Nacie**] p. **2. Na.** <Na+końcówka konjugacyjna osobowa 2 osoby lm.>

Naciec, cze, kł, Nacieknąć, nied. **Naciekać** *ciekąc, nalać ś.:* Naciekło przez dach do mieszkania. Naciekło z beczki na podłogę. <Na+Ciec>

× **Nacieckać się, a ś., ał ś.** p. **Nacackać.**

× **Nacieckanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Nacieckać ś.,** *naceckanie ś.*

Nacieczenie, a l. blm., czynność cz. **Naciec. 2.** lm. **a** lek. p. **Naciek.**

Naciek, u, lm. **i l.** *to, co ś. utworzyło z cząstek naciekłych i stwardniałych, np. sopel.* **2.** a. **Nacieczenie, Nasięk,** × **Nasiąk,** ! **Infiltracja** lek. (infiltratio) *nieprawidłowe przesiąknięcie tkanek danej części ciała cieczami organicznemi, napęcznienie:* N. moczowy (i. urinae). <Na+Ciek>

Naciekać, a, ał p. **Naciec.**

Naciekanie, a, blm., czynność cz. **Naciekać.**

Nacieknąć, nie, nął p. **Naciec.**

Nacieknięcie, a, blm., czynność cz. **Nacieknąć,** *nacieczenie.*

Naciekowy przym. od **Naciek:** Plama, warstwa, żyła naciekowa.

Nacielenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nacielić ś.**

Nacielić się, i ś., ił ś. *cieląc ś. jedno po drugim, ocielić ś. w znacznej ilości:* Nacieliło ś. dużo krów. <Na+Cielić ś>

Naciemiężenie, a, blm., czynność cz. **Naciemiężyć.**

Naciemiężyć, y, ył *namęczyć, ciemiężąc:* Naciemiężył ludzi niemało! <Na+Ciemiężyć>

Nacieniować, uje, ował, nied. **Nacieniowywać** co=*nadać czemu cienie, obficie pocieniować:* Obraz zanadto nacieniowany. Cera żółta, nacieniowaną męskiemi brwiami, wąsem i brodą, nieźle ś. wydaje. <Na+Cieniować>

Nacieniowanie, a l. blm., czynność cz. **Nacieniować. 2.** lm. **a** *miejsce nacieniowane.*

Nacieniowywać, uje, ywał p. **Nacieniować.**

Nacieniowywanie, a, blm., czynność cz. **Nacieniowywać.**

[**Naciepać, pie, pał, Naciupać, Naciukać**] *narąbać:* Naciepał pniaków. [**N. ś.**] *namęczyć ś. ciepaniem.* <Na+Ciepać>

[**Naciepanie, a,** blm.] czynność cz. **Naciepać.**

[**Naciepanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Naciepać ś.**

Nacieracz, a, lm. **e** *ten, co naciera.*

Nacierać, a, ał i N. ś. p. **Natrzeć.** <Na+Cierać, od Trzeć>

Nacieradło, a, lm. **a** *część składowa maszyny elektrycznej.*

Nacieranie, a l. lm. **a,** czynność cz. **Nacierać. 2.** *lek, użyty do nacierania.*

Nacieranie się, a ś., blm., czynność cz. **Nacierać ś.**

[**Nacierny**] *natrętny:* N. jak świérbiączka.

Nacierpieć się, i ś., ał ś. *cierpiąc, namęczyć ś.:* Nacierpiał ś. tam męki i ucisku. Paszk. Nacierpią ś. głodu, jako psi. Wr. N. ś. biedy. <Na+Cierpieć>

Nacierpienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nacierpieć ś.**

× **Naciesać, sze, sał** i × **N. ś.** p. **Naciosać:** Nacieszemy drzewa z Libanu, ileć go będzie potrzeba, i spuścimy je traftami. Wuj. <Na+Ciesać>

× **Naciesanie, a,** blm., czynność cz. **Naciesać,** *naciosanie.*

× **Naciesanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Naciesać ś.,** *naciosanie ś.*

× **Nacieszać się, a ś., ał ś.** p. **Nacieszyć ś.:** Marząc, że śpi jej carewicz, naciesza ś. okazałością jego. Krasiń.

× **Nacieszanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Nacieszać ś.**

Nacieszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nacieszyć ś.**

Nacieszyć się, y ś.,ył ś., nied. × **Nacieszać ś.** *ciesząc ś., nasycić ś.:* N. ś. i naśmiać do upadłego. L. Oczy jego nie mogły ś. N. oglądaniem tego, co już oglądały tyle razy. Stasz. Nacieszyła ś. synem swoim. Daj Boże, by ś. z tobą długo Kornelja nacieszyła. Bardz. N. ś. z kogo, z czego, [komu, czemu]. Nie mógł ś. N. z posiadania pierwszego w życiu zegarka. Nacieszyliśmy ś. z jego figlów, konceptów *(=naśmialiśmy ś., ubawiliśmy ś.).* [Nacieszcie ś. ludzie matusinej budzie]. <Na + Cieszyć>

Nacież! p. **2. Na.** <Na + końcówka czasownikowa 2 os. lm. + Ż(e)>

Nacięcie, a, lm. **a i.** czynność cz. **Naciąć. 2.** *znak od cięcia czym ostrym, narznięcie, karb:* Zrobić N. na drzewie, na kamieniu. **3.** a. †**Ciosna,** †**Karb,** †**Narznięcie,** †**Szczerbina,** × **Wycinek,** †**Wyrznięcie** anat. *wcięcie.* **4.** a. **Ciosna** bud. *odpowiedni wrębowi wysterk w drugiej połowie zamka.* **5.** gór. = a) a. **Granicznik** *jeden ze znaków ponacinanych w ścianach chodników kopalni i wskazujących, do którego punktu z końcem miesiąca, kwartału lub roku doszły roboty.* b) p. **Gniazdo** pod **16. 6.** lek. (incisio) *rana powierzchowna, nożem zadana:* Robić N. na skórze. <Od Naciąć>

Naciętnica, y, lm. **e** rzem. *gatunek piły* (Schweissäge; Schiessäge).

†**Naciężeć, eje, ał** *nabrać ciężkości:* Niepobożnie żyłem, stąd przymnożył ś. i naciężał grzech mój. Baz. <Na + Ciężeć>

†**Naciężenie, a,** blm., czynność cz. **Naciężeć.**

[**Nacignąć, nie, nął**] p. **Naciągnąć.**

[**Nacignięcie, a,** blm.] czynność cz. **Nacignąć.**

[**Nacina, y,** lm. **y**] p. **2. Nać:** N. buraków *(=botwina).* Sł. wil. <Od 2. Nać>

Nacinać, a, ał p. **Naciąć.** <Na + *Cinać, od Ciąć>

× **Nacinadło, a,** lm. **a** lek. *maszynka do nacinania skóry przy stawianiu baniek,* banieczn ik.

Nacinak, a, lm. **i** *nadstawka stalowa, której część dolna graniasta zapuszcza ś. w otwór odpowiedni kowadła, a na górnej ostrej krawędzi poziomej kładzie ś. sztuka metalu i uderza ś. młotkiem dla odcięcia żądanej części.*

Nacinalnia, i, lm. **e** tech. *przyrząd do wyrzynania zębów na obwodzie kółek (np. zegarkowych),* zęborzeźnia. Łab.

Nacinanie, a, blm., czynność cz. **Nacinać.**

Nacinany i. *pełen nacięć, karbowany.* **2.** × Bańki nacinane = *cięte.* Sł. wil. **3.** Świderek N. = *świderek kilkoostrzowy do wiercenia w metalu.*

Nacinka, i, lm. **i** p. **Kitajka.**

Nacios, u, lm. **y** *nacięcie zrobione ciosaniem:* Do liczby znaków granicznych należą naciosy na drzewach. Ostr. N. nakształt krzyża. <Na + Cios>

Naciosać, sze a. **sa, sał,** × **Naciesać,** †**Naczosać,** × **Naczesać,** nied. **Naciosywać** *ciosając jedno po drugim, zrobić zapas, nagromadzić:* N. kołków, kamieni. **N. ś.** *namęczyć ś., ciosając.* <Na + Ciosać>

Naciosanie, a, blm., czynność cz. **Naciosać.**

Naciosanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naciosać ś.**

Naciosywać, a, ał p. **Naciosać.**

Naciosywanie, a, blm., czynność cz. **Naciosywać.**

Nacirkać się, a ś., ał ś. *cirkając, nasycić ś.:* Wróble nie mogą ś. N. <Na + Cirkać>

Nacirkanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nacirkać ś.**

[**Nacirzknąć, nie, nął**] p. **Naczerpnąć:** Nacirzknies wody w cape. <Na + *Cirzknąć = Cyrknąć>

[**Nacirzknięcie, a,** blm.] czynność cz. **Nacirzknąć.**

Nacisk, u, lm. **i i.** *naciśnięcie, naciskanie, akcent, przycisk; presja, przymus:* Położyć na co N., mówiąc, pisząc *(=zaakcentować, podkreślić coś).* Zrobić coś pod naciskiem, pod naciskiem opinji publicznej. **2.** †N. *to, co naciska, przygniata, ciężar, brzemię:* Tyfon nieraz ś. N. ziemski zawodzi odwalić, a miasta i wysokie mury z siebie zwalić. Żebr. **3.** × N. *ścisk, natłok, tłok, ciżba:* Wielki N. o ten towar. Troc *(=dobijanie ś.).* Nie naciskiem w obóz weszli, ale porządkiem. Konrad nie słynął w przydwornym nacisku gładkością mowy, składnością ukłonów. Mick. **4.** × N. *nawał:* N. coraz podlejszych monet zagranicznych kraj cały o niepowetowaną szkodę przyprawił. L. **5.** lek. = a) (pressio) *uciskanie danej części ciała za pomocą opatrunku.* b) × N. p. **Nagniotek. 6.** mł. *naciskanie walca ruchomego za pomocą stosownego urządzenia.* <Na + Cisk>

× **Naciskacz, a,** lm. **e i.** × N. *tłocznia, prasa.* **2.** anat.: †N. Herofila a. †prasa Heropilego (Perz.), Herofiluszowa (Krup.), †prasownia Herofila (Ryszk.), tłocznia Herofilowa, stek zatokowy opony mózgowej twardej, zatoka pionowa (torcular Herophili s. sinus perpendicularis cerebri).

Naciskać, a, ał i. nied. p. **Nacisnąć. 2.** dok. *ciskając, nagromadzić; narzucać:* Kto tu naciskał kamieni? Troc. **N. ś. i.** nied. p. **Nacisnąć. 2.** dok. = a) *ciskając ś. (=miotając ś. w gniewie), nasycić ś.; narzucać ś.:* Naklął ś, nawymyślał nam, naciskał ś. i wyszedł. b) *nasycić ś. ciskaniem:* Naciskał ś. kamieni do woli. Troc. <Na + Ciskać>

Naciskanie, a, blm., czynność cz. **Naciskać.** Lek.: N., naciśnięcie igłą=*sposób tamowania krwotoków tętniczych za pomocą igieł* (acupressura).

Naciskanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naciskać ś.**

Nacisnąć, śnie, snął, nied. **Naciskać i.** *cisnąc, nagnieść; przycisnąć:* N. sprężynę *(= pocisnąć).* N. ser dla wytłoczenia wilgoci. **2.** × N. *wyciskając, nasączyć; nagnieść:* N. soku z malin, z jabłek, z cytryny. N. lagru z beczki. **3.** kogo, przen. = *przycisnąć, przymusić, naprzeć, znaglić, wziąć kogo w obroty:* Naciska go o dług. **N. ś.** *natłoczyć ś.; cisnąc ś., nagromadzić ś.:* Lud ś. na to miejsce nacisnął. Troc. Tylko co otarła łzy, które ś. nacisnęły do jej oka. Korz. <Na + Cisnąć>

Nacisto p. **Naciasto.**

Nacisty p. **Naciasty.**

Naciśnienie, a, lm. **a, Naciśnięcie** czynność cz. **Nacisnąć:** Człowiek we śnie przez krwi N. chce wołać, a nie może, tracąc odetchnienie. Jabł.

Naciśnięcie, a, lm. **a** p. **Naciśnienie** i **Naciskanie.**

[**Naciukać, a, ał**] **i.** *nakłaść w uszy, nagadać.* **2.** i [**N. ś.**] p. **Naciepać.** <Na + Ciukać>

[**Naciukanie, a,** blm.] czynność cz. **Naciukać.**

[**Naciukanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Naciukać ś.**

Naciułać, a, ał posp. *ciułając, naskładać, nagromadzić; uciułać wiele:* O! dużo musieli już N. Rodz. <Na + Ciułać>

Naciułanie, a, blm., czynność cz. **Naciułać.**

[**Naciunie, a,** lm. a] p. **Natonie.** L. <p. Natonie>

[**Naciupać, a, ał i N. ś.**] p. **Naciepać.**

[**Naciupanie, a,** blm.] czynność cz. **Naciupać.**

[**Naciupanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Naciupać ś.**

Nacja, i, lm. **e, Nacjonalność** *naród, narodowość:* Kupcy wszelakiej nacji. Vol. Przodkowie nasi u wszystkich pogranicznych nacji zawołani byli. Star. Ormiańska N. Nies. Żadna N. Skar. Zdr. **Nacyjka.** <Łć. natio>

Nacjonalista, y, lm. **ści i.** × N. *członek pewnej narodowości.* Troc. **2.** × N. *rodak, ziomek.* Troc. **3.** p. **Narodowiec:** Nacjonaliści francuscy. Ministerjum Szapany'ego drażniło do najwyższego stopnia madziarskich ultranacjonalistów.

Nacjonalizacja, i, blm. p. **Nacjonalizowanie:** N. czyli unarodowienie Żydów.

Nacjonalizm, u, blm. *zasady, dążenia nacjonalistów:* Krew ś. leje i gwałty ś. dzieją wskutek państwowości i nacjonalizmu. Spas. <Z Fr. national = narodowy>

Nacjonalizować, uje, ował *robić nacjonalnym, wcielać do jakiejkolwiek narodowości, unaradawiać, pozbawiać cech kosmopolityzmu.* < Fr. nationaliser>

Nacjonalizowanie, a, blm., **Nacjonalizacja** czynność cz. **Nacjonalizować.**

Nacjonal-liberalizm, u, blm. p. **Nacjonał-liberalizm.** <Nm. National-Liberalismus>

Nacjonal-liberalny p. **Nacjonał-liberalny.**

× **Nacjonal-lista, y,** lm. **y** *lista rekrutów według narodowości, pochodzenia:* Trudno jest obliczyć wypadek każdego zaciągu podług szczegółowych raportów czyli nacjonal-list. T. K. <Nm. Nationalliste>

Nacjonalnie przys. od **Nacjonalny,** *narodowo.*

Nacjonalno-liberalny p. **Nacjonał-liberalny:** Nawet nacjonalno-liberalni zawahali ś. przyłożyć rękę do projektu rządowego. <Nm. Nationalliberal>

Nacjonalność, i I. blm. rz. od **Nacjonalny. 2.** lm. **i** p. **Nacja.**

Nacjonalny *narodowościowy, narodowy:* Egoizm stanowy lub N. Proch. <Fr. national>

Nacjonał, a, lm. **owie** p. **Narodowiec.**

Nacjonał-liberalizm, u, blm., **Nacjonal-liberalizm** (w Niemczech) *liberalizm narodowy.* <p. Nacjonalno-liberalny>

Nacjonał-liberalny, Nacjonal-liberalny, Nacjonalno-liberalny *nacechowany nacjonał-liberalizmem, narodowo-liberalny.*

Nacjonał-liberał, a, lm. **owie** *zwolennik, wyznawca liberalizmu narodowego.*

Naclapać się, pie ś., pał ś., Naczłapać ś. *clapiąc, nachodzić ś.* <Na + Clapać>

Naclapanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naclapać ś.**

Nacmokać się, a ś., ał ś., Nacmoktać ś. *nacieszyć ś., zadowolnić ś. długim cmokaniem:* Udawała zafrasowaną, i nierychło nacmokawszy ś., poczęła pocichu szeptać coś Tomkowi. Krasz. <Na + Cmokać>

Nacmokanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nacmokać ś.**

Nacmoktać się, a ś., ał ś. p. **Nacmokać ś.**

Nacmoktanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nacmoktać ś.,** *nacmokanie ś.*

Nacucenie, a, blm., czynność cz. **Nacucić.**

Nacucenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nacucić ś.**

Nacucić, i, ił *cucąc jedno po drugim, wiele osób ocucić.* **N. ś.** *namęczyć ś. cuceniem.* <Na + Cucić>

× **Nacudować się, uje ś., ował ś.** *cudując ś., nasycić ś.; nadziwić ś. a. nawydziwiać, nadokazywać ś.:* Falibowski nacudował ś. nad nim i namęczył. Pas. Nacudowali ś. nad niemi nasi chłopcy niemało. Sienk. <Na + Cudować>

×**Nacudowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Nacudować ś.**

[**Nacugować się, uje ś., ował ś.**] *iść cugiem:* Jak ś. nacugujesz, do dom powędrujesz. <Na + Cugować>

[**Nacugowanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nacugować ś.**

Nacwałować się, uje ś., ował ś. *najeździć ś. w cwał.* <Na + Cwałować>

Nacwałowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nacwałować ś.**

[**Nacychtać, a, ał**] *nazostawiać drobnych i gęstych śladów:* Jak to tu nacychtane; musiał tu być zając, pies? <Na + Cychtać>

[**Nacychtanie, a,** blm.] czynność cz. **Nacychtać.**

[**Nacyckać, a, ał**] *nassać.* <Na + Cyckać>

[**Nacyckanie, a,** blm.] czynność cz. **Nacyckać.**

Nacyfrować, uje, ował *napełnić powierzchnię czego cyfrowaniem, zarysować co szczelnie:* Szklanne a. złotem nacyfrowane obręcze na kielichu. Kaczk. <Na + Cyfrować>

Nacyfrowanie, a, blm., czynność cz. **Nacyfrować.**

Nacyganić, i, ił *naoszukiwać, nakłamać, naobelgiwać.* **N. ś.** *naoszukiwać ś., nakłamać ś.* <Na + Cyganić>

Nacyganienie, a, blm., czynność cz. **Nacyganić.**

Nacyganienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nacyganić ś.**

Nacyjka, i, lm. **i** p. **Nacja:** Gdzieś tam jeszcze maleńkie nacyjki dochowały swój indywidualny charakter. Byk.

[**Nacykać, a, ał**] *z trudem nadoić:* Mleka ledwie pół ściklanki sie nacyka. <Na + Cykać>

[**Nacykanie, a,** blm.] czynność cz. **Nacykać.**

Nacytować, uje, ował *naprzytaczać cytat.* <Na + Cytować>

Nacytowanie, a, blm., czynność cz. **Nacytować.**

Nacywilizować, uje, ował *cywilizując jednego po drugim, wielu ucywilizować.* **N. ś.** *cywilizując ś. jeden za drugim, ucywilizować ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Cywilizować>

Nacywilizowanie, a, blm., czynność cz. **Nacywilizować.**

Nacywilizowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nacywilizować ś.**

Nacyzelować, uje, ował, Nacyzlerować *cyzelując, nagromadzić.* **N. ś.** *namęczyć ś. cyzelowaniem.* <Na + Cyzelować>

Nacyzelowanie, a, blm., czynność cz. **Nacyzelować,** *nacyzlerowanie.*

Nacyzelowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nacyzelować ś.,** *nacyzlerowanie ś.*

Nacyzlerować, uje, ował i N. ś. p. **Nacyzelować.** <Na + Cyzlerować>

Nacyzlerowanie, a, blm., czynność cz. **Nacyzlerować,** *nacyzelowanie.*

Nacyzlerowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nacyzlerować ś.,** *nacyzelowanie ś.*

†**Nacz** = *na co:* Widzieliśmy go i nie było N. spojrzeć. Wuj. Znam to do siebie, że ś. nie N.

nie godzę. Górn. (=*na nic*). Kto w ninacz nie zmierza, w nic nie uderza. Troc. <Na + Co>

Naczadzenie, a, blm, czynność cz. **Naczadzić.**

Naczadzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naczadzić ś.**

Naczadzić, i, ił *napuścić, narobić czadu, naswędzić, nakopcić:* Lampa naczadziła. **N. ś.** *nakopcić ś., naswędzić ś.:* W pokoju z pieca naczadziło ś. <Na + Czadzić>

Naczaić się, i ś., ił ś. *czając ś., nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Czaić ś.>

Naczajenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naczaić ś.**

Naczapkować się, uje ś., ował ś. *czapkując, nakłaniać ś. komu.* <Na + Czapkować>

Naczapkowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naczapkować ś.**

†**Naczarł** p. **Naczrzeć.**

Naczarować, uje, ował I. *narobić czarów.* **2.** kogo = *czarując jednego po drugim, wielu oczarować.* <Na + Czarować>

Naczarowanie, a, blm., czynność cz. **Naczarować.**

Naczatować się, uje ś., ował ś. *namęczyć ś., czatując.* <Na + Czatować>

Naczatowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naczatować ś.**

[**Nacząć, nie, ął,** nied. **Naczynać**] i †**Nacząć** *zacząć, począć:* Teraz naczęłem mówić do Pana mego. Bud. Otóż ci, dopierom naczął rozumieć. Wr. I tak w łeb wzięła naczęta już zwada. Kon. [**N. ś.**] *zacząć ś.:* Teraz mi ś. naczną miłe wczasy moje. Pśń. <Na + *Cząć, które jest np. w Zacząć i t. d.>

[**Nacząszczać, a, ał**] p. **Naczęszczać.**

[**Nacząszczanie, a,** blm.] czynność cz. **Nacząszczać,** *naczęszczanie.*

†**Naczątek, tku,** lm. **tki** i [**Naczątek**] *początek, zaczątek, zawiązek, pierwociny:* Poświęcon był Izrael Jehowie, N. urodzajów jego. Bud. (=*z pierwocinami urodzajów.* B. G.). Bom ci proch a glina jest, do ziemi ś. wracam, a w co byłem z naczątku, znowu ś. obracam. Kon. <p. Nacząć>

Naczczo, Na czczo przys. *nic nie jadszy od rana, bez śniadania:* Wyszedłem N. z domu. Jestem jeszcze N. Od rana jestem N., mdli mię. Mick. <Na + Czczo>

†**Naczczy** *naczczo będący:* Ślina naczcza. Mącz.

[**Naczechlenie, a,** blm.] czynność cz. **Naczechlić.**

[**Naczechlić, i, ił**] *naskrobać (np. kartofli).* <Na + Czechlić>

Naczekać się, a ś., ał ś. *czekając długo, stęsknić ś., sprzykrzyć sobie czekanie:* Drugi, siła nie służąc, nabrał; drugi naczeka ś. chwilę, niżli mu co podadzą. Star. Naczekasz ś., nim długu dostaniesz. Troc. <Na + Czekać>

Naczekanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naczekać ś.**

×**Naczekiwać, iwa** a. **uje, iwał** *czekać z natężoną uwagą, wyczekiwać, wyglądać czego:* Pokoju im ani odmawiał, ani przyrzekał; a tymczasem na obietnicę posłów naczekiwał. Pilch. Obóz zmocniwszy, królów naczekiwał. Pilch. Wypogodzonym czołem w spokojności śmierci naczekiwają. Pilch. Na znaczniejszych żupanów naczekiwano jeszcze. Krasz.

×**Naczekiwanie, a,** blm., czynność cz. **Naczekiwać.**

Naczelnictwo, a, blm. **I.** a. **Naczelnikostwo, Naczelnikowstwo** *rola, godność naczelnika.* **2.** a. [**Naczelstwo**] *władza zwierzchnia, zwierzchność, przełożeństwo, przewodnictwo, dowództwo:* Najwyższe N. N. narodu. N. nad wojskiem. N. na wojnie (=*najwyższa komenda*). Objąć N. czego a. nad czym. Powierzyć komu N. Być pod naczelnictwem czyim. **3.** ×N. zb. *naczelnicy.*

Naczelniczenie, a, blm., czynność cz. **Naczelniczyć.**

Naczelniczka, i, lm. **i** forma ż. od **Naczelnik:** N. zakładu szewskiego. N. towarzystwa pracy kobiet.

Naczelniczy p. **Naczelnikowski.**

Naczelniczyć, y,ył p. **Naczelnikować:** Drugi prąd silniejszy, któremu naczelniczył sam Batu, zwrócił ś. ku Krakowowi. Szaj.

Naczelnie przys. od **Naczelny:** N. dowodzący. Mrong.

Naczelnik, a I. lm. **ki, Naczolnik, Naczołek,** [**Naczółek**]=a) *przepaska na czoło; rzemień przypadający w uprzęży na czoło konia:* Mógłbym ukazać kopje, chorągwie, naczelniki i inne wojenne narzędzia zdobyte. Pilch. Niedługo ukazał ś. na dzielnym rumaku, którego maść kara połyskiwała pod słońcem, a kita ze szklanego włosia z naczelnikami, djamentami sadzonemi, zdawała ś. ogień rozrzucać na patrzących. Skarb. b) *skrzyneczka z modlitwą, którą Izraelici przytwierdzają sobie rzemykami do czoła, modląc ś.* c) [N.] *naszyjnik.* d) †N. lek. *lekarstwo miejscowe, przykładane na czoło:* N. płynny, suchy, kojący. **2.** lm. **cy** = a) *stojący na czele czego, przełożony, zwierzchnik, dowódca:* N. aniołów, wierny bóstwu, Michał. Przyb. (=*archanioł*). Tadeusz Kościuszko, najwyższy N. siły zbrojnej narodowej. N. oddziału powstańczego. N. wyprawy. N. plemienia afrykańskiego. N. wydziału. N. kontroli. N. służby drogowej na kolei. N. stacji kolejowej (=*zawiadowca*). N. telegrafu. N. ruchu. N. wydziału mechanicznego=*mechanik naczelny.* N. powiatu. N. straży ziemskiej, pogranicznej. b) gm. *dozorca rewirowy w policji, rewirowy.* <Na + Czoło>

Naczelnikostwo, a, blm. **I.** p. **Naczelnictwo. 2.** a. **Naczelnikowstwo** zb. *naczelnik z żoną.*

Naczelnikowa, ej, lm. **e** *żona naczelnika.*

Naczelnikować, uje, ował, Naczelniczyć *być naczelnikiem:* Winszujemy temu powiatowi, któremu będzie naczelnikował. Dostać ś. na Żmudź, gdzie Załuski, Ronikier i Wolmar naczelnikowali. Mick.

Naczelnikowanie, a, blm., czynność cz. **Naczelnikować.**

Naczelnikowicz, a, lm. **e** *syn naczelnika.*

Naczelnikowski, Naczelniczy przym. od **Naczelnik.**

Naczelnikowstwo, a, blm. **I.** p. **Naczelnictwo:** W marcu ofiarował N. rządu cywilnego Krzywickiemu, który odmówił. Lis. H. **2.** p. **Naczelnikostwo.**

Naczelnikówna, y, lm. **y** *córka naczelnika.*

Naczelny I. *będący na czole, na czoło przeznaczony:* Przepaska naczelna. L. (=*naczelnik, naczołek*). Wieniec N. Włosy naczelne (=*grzywka*). N. płomyczek. Nar. **2.** przen. *będący na froncie, frontowy, przedni, pierwszy:* Naczelne pułki. Troc. Tu i owdzie migocą straży naczelnych proporce. Mick. Naczelne miejsce w tym salonie zajmował fortepjan, a na nim duży tombakowy samowar. Jun. **3.** przen. *celny, pieruszorzędny, pryncypalny, pierwszy; główny, kardynalny, zasadniczy, podstawowy:* O Wersalu! naczelne dzieło

wielkiego króla. Karp. U Persów trzy były naczelne prawa narodu: nie zadłużać ś., nie zmyślać i nie próżnować. Krup. **4.** przen. *główny, przodujący, przewodniczący, zwierzchni:* Dowódca N. Naczelne wodzostwo. Mick. Władze naczelne i miejscowe *(= centralne).* Inżynier N. Lekarz N. = a) *lekarz zarządzający szpitalem.* b) *naczelnik służby zdrowia w wojsku.* **5.** zool.: Zwierzęta naczelne (primates) *rząd zwierząt ssących żyworodnych łożyskowych, obejmujący rzędy zwierząt wyniosłych* (erecta), *małp* (pitheci) *i małpozwierzów* (prosimii). <Na + Czelny>

[**Naczelstwo, a,** blm.] p. **Naczelnictwo:** Synod pod naczelstwem Teodozjusza arcybiskupa. Steb. *(= pod prezydencją).* Król wszyćko nácelstwo zmienił. <Ros. načalьstvo>

Naczepiać, a, ał I. dok. *czepiając, naprzypinać, nawieszać:* Ileż tych wianków różanych na tych świętych ołtarzach naczepialiśmy. Wor. **2.** nied. p. **Naczepić. N. ś. I.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. czepianiem.* **2.** *naprzyczepiać ś.; czepiając ś., nagromadzić ś.:* Naczepiało mu ś. mnóstwo ostu do włosów i ubrania. Przen.: Nie bez tego, żeby ś. do nas siła naczepiała młodzieży. Kaczk. <Na + Czepiać>

Naczepianie, a, blm., czynność cz. **Naczepiać.**

Naczepianie się, a ś., blm., czynność cz. **Naczepiać ś.**

Naczepić, i, ił I. i nied. **Naczepiać** *czepiając, założyć na co:* N. robaka na wędkę. **2.** *czepiąc jedną po drugiej, dużo kobiet oczepić.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć oczepianiem.*

Naczepienie, a, blm., czynność cz. **Naczepić.**

Naczepienie się, a ś., blm., czynność cz. **Naczepić ś.**

†**Naczérać, a, ał** p. **Naczerpać.** B. Sz. <p. Naczrzeć>

†**Naczéranie, a,** blm., czynność cz. **Naczérać.**

Naczerniać, a, ał p. **Naczernić.**

Naczernianie, a, blm., czynność cz. **Naczerniać.**

Naczernić, i, ił, nied. **Naczerniać I.** *natrzeć, namazać, napuścić czym czarnym; poczernić, przyczernić:* N. wąsy, włosy, brwi. N. sobie oczy. L. Płaszcz szeroki, krzyżem naczerniony. Mick. **2.** *czerniąc jedno po drugim, wiele uczernić; narobić czarnym:* Naczerniła w tym miesiącu kilkadziesiąt postawów płótna. Przen.: Naczernił wiele osób *(=naobgadywał).* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. czernieniem.* <Na + Czernić>

Naczernieć, eje, ał *poczernieć.* <Na + Czernieć>

Naczernienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Naczernić. 2.** czynność cz. **Naczernieć.**

Naczernienie się, a ś., blm., czynność cz. **Naczernić ś.**

Naczerpać, pie, pał, †**Naczrzeć,** nied. †**Naczérać,** †**Naczyrać** *czerpiąc, nabrać:* Wielbłądom twoim naczerpię wody, żeby ś. wszyscy napili. Leop. Naczerpali z rzeki wody. Przyb. **N. ś.** *czerpiąc, nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Czerpać>

Naczerpanie, a, blm., czynność cz. **Naczerpać.**

Naczerpanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naczerpać ś.**

Naczerpnąć, nie, nął, [**Nacirzknąć**] *zaczerpnąwszy, nabrać.*

Naczerpnięcie, a, blm., czynność cz. **Naczerpnąć.**

× **Naczerstwić, i, ił** *zrobić czerstwiejszym.* <Na + Czerstwić>

Naczerstwieć, eje, ał *czerstwiejąc, nazbierać ś.:* Wiele chleba, bułek naczerstwiało. <Na + Czerstwieć>

Naczerstwienie, a, blm. **I.** × N. czynność cz. **Naczerstwić. 2.** czynność cz. **Naczerstwieć.**

Naczerwienić, i, ił *napuścić, nałożyć kolorem czerwonym:* Naczerwieniona farba szara przechodzi w burą. <Na + Czerwienić>

Naczerwienienie, a, blm., czynność cz. **Naczerwienić.**

Naczesać, sze, sał, [**Naczosać**], †**Naczosać,** nied. **Naczesywać I.** na co = *czesząc, nasunąć, nagarnąć:* N. sobie włosy na czoło. Czoło gładkie i wysokie, nad nim resztki włosów zręcznie naczesane tak, że łysiny ledwie ś. można pod niemi domyślić. Rog. **2.** *czesząc, nagładzić, naprostować, naczyścić wiele czego:* N. lnu, wełny. **3.** czego = *czesząc, nazbierać; nawyczesywać:* N. włosów z głowy. N. paździerzy z lnu. **4.** *czesząc, nastawić; zrobić przez czesanie:* N. sobie czuprynę, czub. **5.** [N.] = a) *drapiąc, sprowadzić, wywołać co:* Skrobiąc ś., naczesał czerwoność. b) przen.: N. komu skórę = *wyćwiczyć, wysmagać.* **6.** × N. p. **Naciosać. N. ś.** *czesząc, nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Czesać>

Naczesanie, a, blm., czynność cz. **Naczesać.**

Naczesanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naczesać ś.**

†**Naczesny** *we właściwym czasie będący:* Przez on swój niesłuszny ani N. upór w ohydę do niej przyjdzie. Górn. <Na + 2. Czesny>

Naczesywać, uje, ywał p. **Naczesać.**

Naczesywanie, a, blm., czynność cz. **Naczesywać.**

Naczęcie, a I. †N. i [N.] blm., czynność cz. **Nacząć. 2.** × N., lm. **a** *początek, zawiązek, zaczątek:* Choćby oślepły w blasku więcej, niźli z naczęcia były, błogosławić mnie będą. Kon. <Od Nacząć>

†**Naczęcie się, a ś.,** blm., [**Naczęcie ś.**] czynność cz. **Nacząć ś.**

Naczęstować, uje, ował *częstując jednego za drugim, wielu uczęstować.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. częstowaniem.* <Na + Częstować>

Naczęstowanie, a, blm., czynność cz **Naczęstować.**

Naczęstowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naczęstować ś.**

[**Naczęszczać, a, ał, Nacząszczać**] *uczęszczać, przesiadywać u kogo a. w jakim miejscu.* <Na + CZĘS(T)>

[**Naczęszczanie, a,** blm.] czynność cz. **Naczęszczać.**

Naczłapać się, pie ś., pał ś. p. **Nacłapać ś.** <Na + Człapać>

Naczłapanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naczłapać ś.**

[**Naczłordać, a, ał**] *nadeptać.* <Na + Człordać>

[**Naczłordanie, a,** blm.] czynność cz. **Naczłordać.**

Naczochrać, a, ał, Naczuchrać I. co = *czochraniem, skubaniem nastroszyć, napuszyć:* N. włosy, kudły, wełnę, len. **2.** czego = *czochrając, naskubać:* N. wełny, lnu. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. czochraniem, natargać ś.* <Na + Czochrać>

Naczochranie, a, blm., czynność cz. **Naczochrać.**

Naczochranie się, a ś., blm., czynność cz. **Naczochrać ś.**

Naczolnik, a, lm. **i I.** p. **Naczelnik. 2.** a. **Naczołek, Kapitelszteg** druk. *głowa, główka tabeli.* <Na + Czoło>

Naczołek, łka, lm. **łki** **I.** p. **Naczelnik.** **2.** [N. a. **Naczółek**] = a) *rodzaj czepka, czapki kobiecej.* b) *część koła młyńskiego (w której umocowane są palce).* **3.** bud. *trójkątna połać dachu na przyczółku budynku:* Widziałem naczołki świątyń połyskujące. **4.** druk. p. **Naczolnik.** <Na + Czoło>

Naczołem przys. myśl. *przodkiem, na czele, ławą.*

Naczołgać się, a ś., ał ś. *czołganiem namęczyć ś.* <Na + Czołgać ś.>

Naczołganie się, a ś., blm., czynność cz. **Naczołgać ś.**

[**Naczorchać, a, ał**] *nazdzierać, nazbijać:* Kile já ju butów naczorchał na tych kaminiach. <Na + Czorchać>

[**Naczorchanie, a,** blm.] czynność cz. **Naczorchać.**

[**Naczosać, a, ał**] p. **Naczesać:** Naczosa wszów cały grzebiń.

[**Naczosanie, a,** blm.] czynność cz. **Naczosać.**

[**Naczółek, łka,** lm. **łki**] **I.** p. **Naczelnik.** **2.** p. **Naczołek.** **3.** 2 pp. **łku** *przyczółek mostowy:* Gdy przechodzili przez most, mnóstwo oficerów i żołnierzy żegnało ich przy naczółku. Sienk.

†**Naczrzeć, czrze, czarł,** p. **Naczerpać.** B. Sz. <Od Naczerpać, por. Ssł. črêti, črъti, Czes. čříti, Głż. čŕeć, Ukr. czerety, czerty>

Naczubić, i, ił **I.** *nastawić czuba, nastroszyć:* Już więc ksiądz Marek... przypieczętować chciał, już tak naczubił... pieczątkę. Słow. **2.** *jednego po drugim czubiąc, wielu wyczubić; naczochrać, natargać za czuprynę.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. czubieniem.* <Na + Czubić>

Naczubienie, a, blm., czynność cz. **Naczubić.**

Naczubienie się, a ś., blm., czynność cz. **Naczubić ś.**

Naczuchrać, a, ał i **N. ś.** p. **Naczochrać.** <Na + Czuchrać>

Naczuchranie, a, blm., czynność cz. **Naczuchrać,** *naczochranie.*

Naczuchranie się, a ś., blm., czynność cz. **Naczuchrać ś.,** *naczochranie ś.*

[**Naczucie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Naczuć ś.**

[**Naczuć się, uje ś., uł ś.**] *nasłuchać ś.* <Na + Czuć>

Naczulenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naczulić ś.**

Naczulić się, i ś., ił ś. *czuleniem nasycić ś.* <Na + Czulić ś.>

[**Naczupirzenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Naczupirzyć ś.**

[**Naczupirzyć się, y ś.,ył ś.**] *wystroić ś. jak czupiradło.* <Na + Czupirzyć ś.>

Naczupurzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naczupurzyć ś.**

Naczupurzyć się, y ś.,ył ś. p. **Nabundziuczyć ś.** <Na + Czupurzyć ś.>

Naczuwać się, a ś., ał ś. *czuwaniem namęczyć ś. a. nasycić ś.* <Na + Czuwać>

Naczuwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naczuwać ś.**

Naczyhać się, a ś., ał ś. *czyhaniem namęczyć ś. a. nasycić ś.* <Na + Czyhać>

Naczyhanie się, a ś., blm, czynność cz. **Naczyhać ś.**

[**Naczyna, y,** lm. **y**] *to, czym ś. co napełnia, nadzienie, farsz, fasz.* Zdr. [**Naczynka**]. <Od Naczynić>

[**Naczynać, a, ał** i **N. ś.**] p. **Nacząć:** Nacynaj śniadać.

[**Naczynanie, a,** blm.] czynność cz. **Naczynać.**

[**Naczynanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Naczynać ś.**

× **Naczyniać, a, ał** p. **Naczynić.** L.

× **Naczynianie, a,** blm., czynność cz. **Naczyniać.**

Naczyniak, a, lm. **i** lek. **I.** a. **Angjomat,** × **Kędzierzak,** × **Kędzierak** (angioma) *nowotwór chorobliwy, składający ś. przeważnie z naczyń krwionośnych włoskowatych a. drobnych.* **2.** p. **Krwawiak.** **3.** N. mleczowy (chylangioma).

Naczyniasty, Naczynisty, × **Naczyńkowaty** lek. *nader obfity w naczynia:* Guzik N. (tumor telangiectodes). Rak N., in. kędzierzakowiec, × rak kędzierzakowy, × grzyb krwawy.

× **Naczyniciel, a,** lm. **e** *ten, co naczynił, a. co naczyni czego.* L.

× **Naczynicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Naczyniciel.**

†**Naczyniczko, a,** lm. **a** p. **Naczynie.** Urs.

× **Naczynić, i, ił,** nied. × **Naczyniać** **I.** *narobić, natworzyć:* N. okrętów. Miła koza! sama jedna za czterech żołnierzy naczyni warchołu po komnatach. Sienk. Naczyniłeś sobie bogów cudzych i litych. Wuj. Nabudowałem sobie domów, naszczepiłem winnic, naczyniłem ogrodów. Leop. Z kamienia prawie chce N. chleba sobie. Rej. **2.** [N.] = a) *nalać, nasypać, napełnić, nadziać:* Kobieta zerwała ś. przebudzona nagle i naczyniła okowitę w półkwaterek. Bał. b) *zaczarować:* Miał pałkę naczynioną. †**N. ś.** **I.** *natworzyć ś., narobić ś.* And. z Kobyl. **2.** czego = *narobić sobie czego, narazić ś. na co, ściągnąć na ś. wielokrotnie:* Chociaż twój koń nigdy nieprzyjaciela nie widział, ale ś. ustawnie naczynił despektów i narzekania żołnierstwa twego. Jan. <Na + Czynić>

Naczynie, a, lm. **a** **I.** *sprzęt obejmujący rzeczy płynne, rzadkie, sypkie, statek, sądek:* Naczynia kuchenne, stołowe, gospodarskie, chemiczne, gliniane, szklane, bednarskie, złote, drogie, stare, kościelne, ofiarne, greckie. Naczynia ogniotrwałe, używane w probierstwie, jako to: mufle, tygielki, tutki, kapelki, miseczki, szerble. Łab. Spiżarnie mają być w równinie budowane, w których ś. chowało N. piwne, winne a. też olejowe. Trzyc. Mis, czasz i kadzidlnic po dwanaście; a wszystkiego srebra w onym naczyniu było 2,400 syklów. B. G. Stopione masło w jakie piękne wlewać N. Haur. Złe N. najlepszy likwor skazi. L. †N. potrzebne = *nocnik, urynał.* Fiz.: Naczynia połączone, komunikujące, × spółkujące = *naczynia tak połączone, że ciecz z jednego przechodzić może do drugiego.* Naczynia włoskowate = *rury nader wązkie, w których uwydatnia ś. włoskowatość.* Przen.: Cały przepędziwszy dym przez ust N., puścił z nich jedną kulę. Mick. Przen.: *siedlisko, przybytek:* N. mądrości, prawdy, osobliwszego nabożeństwa. N. wybrane. Heretyk, djabelskie N., zazdrości i złości pełne. Skar. **2.** †zb.: N. wodne = *statki wodne, okręty i t. p.:* W 700 okrętów abo naczynia wodnego do Rzymu ś. brał. Skar. Oskold w naczyniu wodnym, w okrętach i galerach ciągnął na Konstantynopol. Stryjk. **3.** *narzędzie, instrument, przyrząd, statek:* Dobremu rzemieślnikowi każde N. dobre. Prz. Dobry rzemieślnik leda naczyniem dobrze zrobi. Prz. Grać na muzyckim naczyniu. Wuj. I znowu byłem, jakby jakie N. muzyckie, jakby owa harfa. Kaczk. N. do torturowania. Km. Naczynia szturm-

mowe Turkom pobrano. Baz. Zb.: *naczynia, narzędzia, instrumenty, sprzęt:* Pozbierać N. Przyszedł mularz do roboty, ale bez naczynia. N. szewckie (= *gratki*). **4.** anat. = a) (vas) *jeden z rozgałęzionych przewodów błoniastych, w których krążą płyny dla życia ustroju konieczne:* Naczynia chłonne, chłonące, chłonice, †lipkowodne, ssące, wciągające, wziewające, †żyły ssące, sysające, wodniste, limfatyczne (vasa lymphatica). Naczynia błędne żółciowe (vasa aberrantia bilifera). N. ×donoszące, †donośne, †dostarczające, ×dowodzące, ×doprowadzające (v. deferens) = *przewód nasienny,* ×*nasieniowód,* †*kanał nasieniowy a. nasienie odnoszący, odprowadzający.* N. grzbietowe (v. dorsalis). Naczynia krwionośne, †krwiste (vasa sanguinifera) = *tętnice i żyły.* Naczynia mleczowe, mleczne (vasa chylifera s. lactea). Naczynia naczynne (vasa vasorum) = *naczyńka odżywiające ściany naczyń większych.* Naczynia wirowe, wirowate, zakręcone (vasa vorticosa) = *żyły drobne w naczyniówce oka.* Naczynia włoskowate (vasa capillaria) = *najdrobniejsze rozgałęzienia naczyń krwionośnych.* b) †Naczynia wietrzne p. **Oskrzele.** c) †Naczynia dzieciorodne, †członki dzieciorodne = *części płciowe* (genitalia). †N. męskie = *penis.* Mur. d) †Zmysłów naczynia, narządy, przyrządy = *narządy zmysłowe.* **5.** bart.: Naczynia Malpigjusza = *narządy, wyrabiające mocz u pszczoły.* **6.** mech.: N. skrzynkowe = *przyrząd do mierzenia wody w rurach, małych strumieniach i rowach.* Zdr. **Naczyńko,** †**Naczyniczko.** <Na + CZYN>

× **Naczynienie, a,** blm., czynność cz. **Naczynić.**

†**Naczynienie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Naczynić ś.**

Naczyniomięsak, a, lm. **i** lek. (angiosarcoma) *mięsak obfitujący w niezwykłą ilość naczyń krwionośnych.* <Naczynie + Mięsak>

Naczynioruchowy anat. *wywierający wpływ na kurczenie a. rozszerzanie ś. naczyń krwionośnych:* Nerwy naczynioruchowe (nervi vasomotorii). <Naczynie + Ruchowy>

Naczyniowy, Naczynny przym. od **Naczynie.** Anat. in. naczyńkowy: Układ N. ciała. Ściany naczyniowe. Sploty naczyniowe, naczyniówkowe, †żyliste w mózgu, tkań naczyniowa, †zawicia siatkowate (plexus chorioidei). Gruczoł N. = × *zwój krwisto-naczyniowy.* Tkanka naczyniowa p. **Korowy.** †Błona naczyniowa oka p. **Naczyniówka.**

Naczyniówka, i, lm. **i** anat. **l.** a. †błona naczyniowa oka, !błona chorowa, †błona czarna żylista, †błonka żyłkowata, przędziwkowata, jagodowa, winogronowa (tunica chorioidea) = *bogata w naczynia krwionośne błona wyścielająca wnętrze gałki ocznej.* **2.** *opona naczyniowa, miękka mózgu,* †błona cienka mózgu, !†pobożna matka (meninx vasculosa, pia mater).

Naczyniówkowy przym. od **Naczyniówka:** Sploty naczyniówkowe p. **Naczyniowy.**

Naczynisty p. **Naczyniasty:** Błona naczynista, dlatego tak zwana, ponieważ złożona jest z wielu naczyń. Krup.

[**Naczynka, i,** lm. **i**] **l.** p. **Naczyna. 2.** *kulesza, wypiekana na słoninie.*

Naczynny p. **Naczyniowy.** Anat.: Naczynia naczynne p. **Naczynie.** Hut.: Piec N. = *ogólna nazwa pieców, w których jest palenisko z rusztami i pochylnikiem, a płomień krąży około przestrzeni, gdzie ś. zawiera ruda lub kruszec, a. gdy te znajdują ś. w zamkniętym naczyniu.*

Naczyńko, a, lm. **a l.** p. **Naczynie:** Naczyńka wężykowate, poniki nasienne w jądrach (vascula serpentina). **2.** anat. p. **Ceweczka.**

× **Naczyńkowaty** p. **Naczyniasty.**

Naczyńkowy przym. od **Naczyńko:** Barometr N. Embr.: × Błona naczyńkowa p. **Kosmówka.**

†**Naczyrać, a, ał** p. **Naczerpać.**

†**Naczyranie, a,** blm., czynność cz. **Naczyrać.**

Naczyszczenie, a, blm., czynność cz. **Naczyścić.**

Naczyszczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naczyścić ś.**

Naczyścić, i, ił *czyszcząc jedno po drugim, wiele oczyścić.* **N. ś.** *czyszczeniem namęczyć ś.* <Na + Czyścić>

× **Naczytać, a, ał** co = *czytając, natrafić na co:* Czytaliśmy wszystkie synody, a żadnegośmy takiego nie naczytali, któryby rzymskiej stolicy poddawał pod posłuszeństwo stolicę konstantynopolską. Smotr. **N. ś.,** nied. **Naczytywać ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. czytaniem:* Tam ś. naczyta do woli, co pogańscy królowie dobrego czynili. Wer. <Na + Czytać>

× **Naczytanie, a,** blm., czynność cz. **Naczytać.**

Naczytanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naczytać ś.**

Naczytany *oczytany, który sobie nabił głowę tym, co czytał:* Naczytana francuskiemi romansami. Krasz.

Naczytywać się, uje ś., ywał ś. p. **Naczytać.**

Naczytywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naczytywać ś.**

I. Nać p. **2. Na.** <Na + C(i)>

2. Nać, i, blm., [**Nacina, Nęć, Macina, Hyczka**] *liście warzywa, łodygi rośliny:* N. kartoflana. N. od buraków = *bocwina.* Jesienią N. warzywną bydłu oddawać. Chodź. Jaka mać, taka N. Prz. Zdr. **Natka, Nateczka.** <NA(T)>

[**Naćkać, a, ał**] *nabić, natkać.* [**N. ś., Naćpać ś., Nadźgać ś.**] *objeść ś., najeść ś. za wiele, nażreć ś., obetkać ś., napakować ś.:* Ta szuja zawsze głodna, żre, żre, a nigdy ś. N. nie może. Krasz. <Na + Ckać>

[**Naćkanie, a,** blm.] czynność cz. **Naćkać.**

[**Naćkanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Naćkać ś.**

Naćmić, i, ił *ćmiąc (= paląc) tytoń, dużo dymu narobić:* Naćmili w pokoju. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. ćmieniem.* <Na + Ćmić>

Naćmienie, a, blm., czynność cz. **Naćmić.**

Naćmienie się, a ś., blm., czynność cz. **Naćmić ś.**

[**Naćmyrać się, a ś., ał ś.**] *namęczyć ś.* <Na + *Ćmyrać, por. Gmerać>

[**Naćmyranie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Naćmyrać ś.**

[**Naćpać się, a ś., ał ś.**] p. **Naćkać.** <Na + Cpać>

[**Naćpanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Naćpać ś.**

Naćwiartować, uje, ował i **N. ś.** p. **Naćwiertować.** <Na + Ćwiartować>

Naćwiartowanie, a, blm., czynność cz. **Naćwiartować.**

Naćwiartowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naćwiartować.**

[**Naćwiczenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Naćwiczyć ś.**

[Naćwiczyć się, y ś., ył ś.] *najeść ś.* <Na + Ćwiczyć>

Naćwiertować, uje, ował, Naćwiartować *rąbiąc jedno po drugim na ćwierci, wiele nagromadzić.* **N. ś.** *namęczyć ś. ćwiertowaniem.* <Na + Ćwiertować>

Naćwiertowanie, a, blm., czynność cz. **Naćwiertować.**

Naćwiertowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naćwiertować ś.**

[Naćwikać, a, ał] *ćwikając nasycić ś. a. namęczyć ś.:* Tyle nam naczuchrano czupryny, tyle nam naćwikano w oczy, jakbyśmy Bóg wie co złego zrobili. Gaw. <Na + Ćwikać>

[Naćwikanie, a, blm.] czynność cz. **Naćwikać.**

Nad, Nade przyi. I. z 4 pp. **1.** *wyżej od..., kierując ś. w górę od...:* Wzlatać N. dom. Unosić ś. N. chmury. Wzniósł ś. N. niedostępne skały. Rybka N. wodę podskoczy. Mick. Lilja jezior, skroń białą wznosząca N. wodę. Mick. Wyrastać N. las. Wyrósł niemowlęciu N. głowę. Krasiń. Podniosła głowę N. łóżko. Mick. Pokłon przeczystej Rodzicy! N. niebiosa Twoje skronie. Mick. Aż tam, gdzie N. mój turban była tylko gwiazda. Mick. Grzmiącą piersią N. zgliszcza i groby nuci podróżnym piosenkę żałoby. Mick. Przen.: Wzbić ś. N. gmin, N. przesądy wieku. Wznieść ś. N. obawę *(= przezwyciężyć obawę).* **2.** N. co = *na brzeg czego:* Przyjść N. staw, N. rzekę. Poszli przechadzką N. rzeczkę. Mick. **3.** p. niżej pod II 3: N. wieczór przyniósł jej krawiec suknie. Niem. *(=pod).* **4.** a) *więcej od..., więcej niż...:* Kochać kogo N. życie. Cenić cnotę N. rozum. Skoczył do góry N. łokieć. Troc. To jego wszystka myśl i to staranie, N. świecką sławę i N. panowanie, by z miasta świętego wyrzucił pogany. P. Koch. Do wojny ochotnemi nas najdziesz i posłusznemi N. innych wszystkich. Skar. Oto N. wiek młodziana przerosłeś niewiele. Mick. †Mieć co N. kogo = *mieć czego więcej od kogo, przewyższać kogo czym:* Miał wiele N. insze hetmany, N. przeważne, w cnotach pokazałe pany. Groch. Wiele ma prawda N. nieprawdę. Smotr. Tłumaczenie biblji siedmiudziesiąt ma wiele N. inne. Skar. Do takiego zbytku przyszło, iż pan stanu najwyższego nic nie ma N. szlachcica. Skar. Panowie chcą mieć N. pospólstwo w szatach, w porządku, jedzeniu i piciu. Kosz. Prusacy utarczki z naszemi miewali, ale nasi wszędzie mieli N. nie. Biel. M. — (Ze stopniem wyższym przymiotnika a. przysłówka:) *Od..., niż...:* N. Boga niema nic lepszego. Niema stanu spokojniejszego N. duchowny. Cóż N. spoczynek być może milszego? Kras. Znowu jestem spokojny, zimniejszy N. głazy. Mick. Księżna, wyższa N. żon prostych rzędy. Mick. Wyższy N. swój wiek *(=przewyższający ludzi współcześnie żyjących).* N. blask, co berło udziela, wyżej cenię przyjaciela. Niem. Nie wiem ja, rzekła, czyli N. rycerzy więcej u pana słowo niewiast płaci. Mick. Nikt lepiej N. niego nie znał polowania. Mick. Nie więcej bawił N. godzinę. (Z opuszczeniem stopnia wyższego:) N. piekielne męki umęczona dziś dusza moja. Lubom. *(= mękami większemi od piekielnych).* Uciecho moja, N. którą mię inna z trudna ma potkać. Groch. *(=od której większa).* Być N. kogo = *być lepszym od kogo, przewyższać kogo:* N. tatarskie niema w świecie koni. Mick. Kosarzu! robotniku dobry! coć ś. stało, przedtym między czeladzią N. cię nie bywało, teraz ani docinasz i pokosy psujesz, ani równo z inszemi w rzędzie postępujesz. Szymon. Jest rozum N. rozum. Kn. (dom. większy). Będzie krawiec N. krawca, będzie tkacz N. tkacza. Pot. (dom. lepszy). Wydatek N. przychód. L. (dom. większy). N. ludzie coś. Kn. *(= coś nadludzkiego).* Sprawiedliwością, rozumem, porządnemi obyczajmi N. pospolitego ś. człowieka miał. Kosz. (dom. za lepszego). Niemasz sędziego N. Boga. Leop. (dom. lepszego, sprawiedliwszego). — N. co = *przekraczając granice, przechodząc miarę czego:* Ma rozum N. lata. Nagroda N. zasługę. N. zasługi, za wiele Alba mnie ocenia. Os. N. miarę. Żyć N. możność, N. stan. Pracować N. siły. Daję N. potrzebę, N. zamiar. N. wyraz. N. spodziewanie. N. wiarę. Troc. N. pojęcie. To jest N. rozum człowieczy! Mick. To N. ich rozumienie było, gdy książeczka w ogień wrzucona, nie zgorzała. Birk. Hałas i zgiełk N. podziw wielki rozszedł ś. po wszem mieście. Mick. [N. zbyt] = *nazbyt.* N. komplet = *więcej, niż potrzeba.* [Mądry N. komplet] = *bardzo, kompletnie mądry.* **5.** *prócz, oprócz, krom:* Spróbuj, czy ze mnie co więcej wyciśniesz N. krew. Słow. ×Było nas trzech N. siostrę twoję. Troc. ×N. to p. **Nadto. 6.** †N. *mimo, przeciw, wbrew, bez względu na:* A jakoby czart mógł dopuścić co N. wolą Bożą? Kaz. 1555. Żadna rzecz nie zginie N. jego świętą wolą. Kaz. 1555. Nikt nie ma ś. nic nad Pismo Święte domyślać. Hrb. N. wiadomość i uchwałę rzpltej stało ś. Warg. Dano mu konsulat w młodszym wieku jego N. prawo. Warg. Uciekł N. zakazanie. P. cheł. **7.** [N.] *pod:* Nadjechały N. dwór. **8.** [N. wszystko] = *na wszystko, usilnie:* N. wszystko prosić. II. z 6 pp. **1.** N. kim a. czym = *będąc wyżej od kogo, od czego:* Bocian lata N. gniazdem. N. wodami mgła ś. unosi. Wisieć N. przepaścią. Pszczoła nachylona N. kielichem kwiatu. Krasiń. Przen.: Niebezpieczeństwo wisi N. głową *(=grozi).* Jugurcie zguba N. karkiem wisi. Pilch. Nieprzyjaciele już nam N. karkiem wiszą. Kłok. Przen.: Mieć kogo N. sobą *(= być podległym komu, słuchać czyich rozkazów).* Przen.: Mieć władzę N. kim, N. czym. Być przełożonym N. gminą. Mieć dowództwo N. wojskiem. Dzielne gienjusze panują N. światem. Mick. Wziąć górę N. czym. Mieć N. czym przewagę. Przen.: Pan N. panami. Marność N. marnościami. O miłości N. wszystkiemi miłościami gorącemi! Groch. Wianek to będzie N. wianki. Mick. **2.** *przy, obok, koło, u:* N. rzeką, N. morzem a. N. brzegiem rzeki, N. brzegiem morza = *na brzegu rzeki, morza.* N. samą granicą. Krzyż N. drogą. Żebrak siedzi N. drogą. N. wsią stojąca sosna. Li. *(=na końcu wsi).* Pomnik N. grobem. Stać N. grobem *(= przy grobie).* Przen.: Stać N. grobem = *być blizkim śmierci.* — Stać N. kim = *stać przy kim siedzącym a. leżącym.* Przen.: Stać N. kim a. N. karkiem komu = *pilnować, przynaglać go w robocie.* O czeladź swoję Krassus bardzo ś. starał, stojąc częstokroć N. niemi, gdy ś. uczyli. Kosz. — Czytać modlitwy N. umarłym. Siedzieć N. robotą *(=przy robocie).* Ślęczeć N. książkami. N. książkami straciłem i zdrowie i oczy. Karp. N. robotą dukwiąc, święta gwałcą. Bals. Pracować N. czym. Czuwać N. kim, N. czym. †Mieć nieprzyjaciela N. sobą *(= tuż za sobą).* Szyper głosem zawoła: Miejmy ś. ku zbroi, ludzie mamy N. sobą, a nie wiedzieć kogo. Kochan. Wilk ten zawzdy ustawicznie N. niemi chodzi, jakoby je podrapać a pożrzeć mógł. Rej. Swoje śpiegi N. nami wszędy mieli. Warg. **3.** N. czym a. N. co = *około, blizko czego, ku czemu, przed*

czym: N. wieczorem. N. świtaniem. **4.** *o czym, względem czego, w kwestji czego:* Podkomorzego uwagi polityczne N. modami. Mick. Rozwodzić ś. N. czym. Rozmyślać N. marnościami świata. **5.** N. kim, N. czym = *kogo, czego; wobec kogo, czego, z powodu kogo, czego:* Płakać N. umarłym (=*po*). Płakać N. śmiercią, nieszczęściem, niedolą czyją. Tak, godną łezkę N. nim uronić tobie zostało, mój bracie. Mick. Piękność N. każdym nieszczęściem łzy leje, nae sióstr upadkiem tylko ś. zaśmieje. Mick. Rozpaczać N. czym. Litować ś. N. nieszczęśliwym. Drżał N. przyszłością Litwinów. Mick. (= *o przyszłość*). N. własną mową ś. zadziwił. Mick. **6.** [N.] *względem:* Zdrajca N. synem. **7.** Po nad p. **Ponad:** Jeden z waszych biec musi za Olgierdem ku Rusi po N. Ilmen. Mick. Po N. brzegiem, po N. rzeką chodzi. Troc. Pasła po N. tym laskiem swą trzodę. L. **8.** Z nad p. **2. Z:** Szata z N. piersi gwałtownym biciem tych piersi odsunięta. Krasiń. Z N. Niemna śpiew słowika płynie. Słow. Z każdej wydasz stopy, żeś z N. Niemna. Mick. III. przyi. nierozdzielny: **I.** = a) potęguje znaczenie imion, czasowników: [Nadbiada] (=*wielka bieda*). Nadkonduktor, nadleśny, nadporucznik, naddziad. Bych kreślił i nadkreślił, fraszka fraszką będzie. Kochan. Żebym im wszystkim gadał i nadgadał, nie zrozumieliby nawet. Orzesz. Nadobfitować. [Nadprzeklinać. Żeby strzegła i nadstrzegła, to mnie nie ustrzeże. Choćbyś ty ś. sznurowała i nadsznurowała, nie ukryjesz ciąży]. Niek. piszą tu N. oddzielnie: Byś wołał i N. wołał, tedy ja mówić będę, żeś ty zdrajca. Orzech. Nie przylecą do lenia pieczone gołąbki, byś siedział i N. siedział, zgotowawszy ząbki. Prz. Oznacza: b) *przekroczenie normy:* Naddatek, nadmiar, nadliczbowy, nadmierny, nadludzki (wysiłek), nadczułość, nadspodziewany. Naddać, nadmierzyć, nadważyć. c) *powiększenie w wysokości a. w długości:* Nadstawa. Nadłożyć, nadrosnąć, nadstawić, nadsztukować, nadbudować, nadmurować. d) *zajmowanie wyższego miejsca względem czego:* Nadoknie, nadedrzwie, nadgrobek, nadmogilny, nadbrzuszny. e) *przy-, po-:* Nadbrzeże. Nadprucie. Nadgraniczny, nadmorski, nadpuszczański. f) *zjawienie ś. dążącego w danym miejscu, w danej chwili; przy-:* Nadejść, nadjechać, nadpłynąć, nadciągnąć, nadskakiwać. Nadesłać. g) *kierunek czynności z wyższego miejsca ku niższemu:* Nadzierać (nad-zierać), nadzór, nadglądać. h) *zaczynanie a. zaczynanie ś. czynności; czynność dopiero z grubszego dokonaną:* Nadgryźć, nadłamać, nadpsuć, naderznąć, nadgnić, nadbutwieć. i) *na-:* Nadpis, nadpisać, nadskórek, nadgradzać, nadgłośnia, nadbagnica, nadbutwieć, nadbłonek. j) a. **Hiper**chem. *przyrostek, używany błędnie na oznaczenie związku, zawierającego więcej pewnej części składowej, aniżeli inny związek, uznawany za normalny:* Kwas nadmanganny, nadchlorny. <N/ON>

Nadać, da, dał, nied. **Nadawać I.** komu co a. × czego a. × kogo czym = *dać co komu, zrobić komu z czego datek, udzielić komu czego, obdarzyć kogo czym:* N. komu przezwisko, tytuł, urząd, przywilej. N. kościołowi wieś. Dorota Tarłowa nadała konwiktowi Konarskiego wieś Zielonkę z folwarkami. Łuk. N. wolność włościanom. N. ludowi prawa. N. krajowi konstytucję. Karol V nadał Maltę kawalerom Maltańskim. Niem. Kościół mi rozkazuje i nadaje władzę oświecać lud, wytępiać reszty zabobonu. Mick. N. przewagę nerwom nad mięśniami. Chm. Zdrowy pokarm nadaje siły człowiekowi. Duch nadziei życie mu nadaje. Mick. N. życie obrazowi. N. ruch machinie. N. ruchu towarzystwu. Sł. wil. (=*ożywić je, rozweselić*). N. czemu stosowny kierunek. N. wyraz licu. N. czemu piętno właściwe. N. czemu odpowiednią formę. N. czemu odmienną postać. Przychodnim bogom swojskie nadaje postaci. Mick. Edukacja kształci rozum, ale go nie nadaje. L. Częstokroć zdarzenie szczęśliwe nada myśl niewyćwiczonemu, na którąby ś. najdoskonalszy nie zdobył. Kras. Niech ludzkie dobro pierwszy nasz cel będzie, boska to rozkosz nadawać wesela. Jak. W. — Nadajcie rolników wolnością. Ust. N. kościół, klasztor, szpital. Zbudował tam kościół i nadał go dochodami hojnemi. Tworz. Nie z pobożności hojnie kościół nadał. Mick. Nie są to rzeczywiste dobra, któremi oni ciebie nadanym radziby widzieć. Pilch. **2.** †N. i [N.] p. **Nadawać:** Bóg błogosławił panu memu bardzo, nadał mu owiec i wołów. Leop. Nadał mu pieniędzy i żywności. Troc. Miasto żywności złych słów mu nadał. Troc. Boć mi takie dary macocha nadała, że nie będę długo z Jasieńkiem mieszkała. Pśń. **3.** p. **Naddać:** Publikowano uniwersał podskarbiego, żeby nie nadawać, i tak trochę staniały dobre pieniądze. Kub. **4.** *sprowadzić, nadarzyć:* Djabli nadali taką robotę. Djabli go tu nadali. Jakieś licho zawsze go tu nadaje. Jakieś nieszczęście nadało mi spotkać ś. z nim. **5.** *przydać ś., sprawić, pomóc:* Twoje wybiegi nic ci nie nadadzą. Gdzie miękkie serce, tam rozum nie nada. Kras. Wszakże nic nie nadadzą, jak nie nadały dotąd słowa moje, jeżeli ty sam do nich nie przemówisz. Wor. Nic nie nada miłość. Żer. [Lekarstwo nadało]. **6.** *podać, podsunąć:* Nadawka drzewa nadaje pod piłę. Troc. N. komu piłkę (do grania) = *rzucić, odbić ją palantem do kogo.* **7.** †N. *nadstawić:* Wstyd było ustąpić tej trwodze, wszakżem zieloną szatę swą zrzuciwszy z siebie, ramion nadał i w placum stanął ku potrzebie. Otw. **8.** †N. *skierować, zwrócić:* Rzeka ta raz w tę stronę, skąd ś. wzięła, nadaje biegu, drugi raz do pięknego morza ciągnie brzegu. Otw. Lapończykowie, bardziej ku północy nadani, kłaniają ś. wschodzącemu słońcu. Chm. B. **9.** [N.] = a) (o zadaniach, zagadkach) *zadać, wyznaczyć do zrobienia, do rozwiązania:* Já ci tu nadám zagadke. b) *przeznaczyć:* Drużbowie od Boga nadani. c) nied. *wymyślać, przezywać.* **10.** druk.: Nadawać farbę na formę = *pokrywać farbą czcionki na prasie.* **11.** fl.: N. linkę = *popuścić ją flisom, gdy holują.* **12.** gór.: Nadawać godzinę = *zaznaczać kierunek prowadzonych chodników przez zawieszenie pod wciasami ciężarków na szpagacie, w linji, w której chodnik ma być prowadzony.* **13.** kol. *oddać towary a. tłomoki do przewozu koleją.* **N. ś. I.** †N. ś. = *nadstawić ś., poddać ś.:* Patrz, jak ś. jałowica goni za dorodnym buhajem, i nadawa sama. Tw. Tym dzielnym woźnikom nie dasz rady, mnie samemu ledwie ś. nadadzą, a jak ś. rozbiegają, i na lec nie dadzą. Żebr. **2.** †N. ś. = *skierować ś., zwrócić ś.:* Tę krainę węgierską, która ku Polszcze nadaje ś., plondrowano. Błaż. **3.** *przydać ś., zdać ś.:* Ten klucz nadaje ś. do tego zamku. Umysł bystry i giętki zarówno ś. do intryg i do dyplomatycznych wybiegów nadawał. Sienk. Nadają ś. do siebie (=*zgadzają ś. z sobą, przypadają do siebie*). **4.** × N. ś. = *trafić ś., zdarzyć ś., nadarzyć ś., nastręczyć ś.:* To mu ś. dobrze nadało kupić. Sł. wil. Nadaje mi ś. okoliczność pojechania. Sł. wil. **5.** × N. ś. = *udać ś., po-*

wieść ś.: Niech mię ludzie przewyższają, byleby mi ś. nadało fortunę pokonać. Pilch. Szalony to, kto pomstę na niepewną wkłada wojnę, która sam nie wie, jako mu ś. nada. Mor. A. Dobrze ś. kazanie, nabożeństwo jego nadaje. Troc. Wiersze mu ś. nadają. Troc. Komu rzadkim nadało ś. cudem złączyć natchnienie boskie z ziemianina trudem... Mick. Gdzie wiele jest dzieci, choć jedno ś. nada. Pol. **6.** [N. ś.] = a) (o bydle) *wychować ś.*, nied., *chować ś.*, *darzyć ś.*: Krowa ś. nadała. b) *podobać ś.*: Chciałem na gospodarstwie osiadać, ba! i żenić ś. zaraz, bo mi ś. bardzo była nadała Woroniecka kniahini wdowa. Kaczk. c) *spotkać ś.* d) nied. (o płaczu) *brać*: Płacz mi ś. nadaje. <Na + Dać>

× **Nadajać, a, ał** p. **Nadoić.**

[**Nadajać się, e ś., ał ś.**] **I.** *pysznić ś.* **2.** *grymasić.* <Czes. nadávati se>

× **Nadajanie, a,** blm., czynność cz. **Nadajać.**

[**Nadajanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nadajać ś.**

Nadal, Na dal przys. *odtąd, od tego czasu, w dalszym ciągu, na przyszłość*: On i N. będzie robił to samo. <Na + Dal>

Nadalpejski *nad Alpami ś. wznoszący*: Gór nadalpejskich śnieżysta dziewica (= Jungfrau). Słow. <Nad + Alpejski>

Nadanie, a I. blm., czynność cz. **Nadać. 2.** lm. **a** = a) *przywilej, dokument, przeznaczający komuś jakiś dar.* b) a. †**Nadatek** *rzecz nadana, darowana*: N. kościoła *(= to, czym go uposażono).* c) †N. *pomyślność, powodzenie*: Siła wojen z pany greckiemi szczęśliwym nadaniem zwodził. Błaż. Poddał ś. Knajpów, a nadaniem tym uniesieni Krzyżacy już mniej z sobą traktować dopuszczali. Błaż. d) gór. *pozwolenie na prowadzenie robót w kopalniach*, in. licencja. e) hut. *pewna ilość rudy, paliwa i roztopu, na raz do pieca zasypywana.*

Nadanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadać ś.**

Nadanszlagowy *nieobjęty anszlagiem, nieprzewidziany w anszlagu.* <Nad + Anszlagowy>

Nadany I. im. od **Nadać**: a) Prawa nadane. L. *(= udzielone, pisane, nie zwyczajowe).* b) Klasztor panieński, wielkiemi bogactwy N. P. Koch. *(= obdarzony, opatrzony, uposażony).* Jedzie w zupełnej zbroicy Gwelf od fortuny bogacie N. P. Koch. Przywilejem N. Troc. c) †Lapończykowie, bardziej ku północy nadani, kłaniają ś. wschodzącemu słońcu. Chm. B. *(= zwróceni).* **2.** †N. *udatny, nadobny, ładny*: Niedawno w świat puszczony, dziś chłopczyk N. Żebr. **3.** †Nienadany = a) *dziki, barbarzyński, nieucywilizowany*: Pójdźmy, zgładźmy ten naród nienadany. Kochan. Jezus Jana chciał mieć aż dotąd żywego, póki Żydów naród nienadany od Rzymianby nie był zawojowany. Odym. b) *nieszczęśliwy, niepomyślny*: O nienadana miłości, śmiech stroisz z mojej ciężkości. Petr.

× **Nadarć, drze, darł** p. **Nadrzeć.**

Nadaremnie, Nadaremno przys. od **Nadaremny; Nadarmo**: N. wystawiać kogo na niebezpieczeństwo. Zgrzeszyłem tylko, że moje lata tak ś. N. starły. Mick. <Na + Daremnie>

Nadaremno p. **Nadaremnie**: Nie będziesz brał imienia Pana Boga twego N. Którego imienia nikt bezkarnie N. nie wezwał. Rzew.

Nadaremność, i, blm. rz., od **Nadaremny**: Nadaremnością poprzedzających starań zrozpaczony w brodę całowałem brodate bóstwo złotej rzeki. Orzesz.

Nadaremny *daremny, niepotrzebny, bezużyteczny, bezskuteczny, próżny*: Nadaremne zabiegi i starania. Alem ś. nadaremnym nie zdradził zapałem. Mick. <Na + Daremny>

Nadarmo p. **Nadaremno**: To są pytania, na które N. szukalibyśmy odpowiedzi w dziele autora. Piek.

Nadarzać, a, ał i **N. ś.** p. **Nadarzyć.** <Na + *Darzać, p. Darzyć>

Nadarzanie, a, blm., czynność cz. **Nadarzać.**

Nadarzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadarzać ś.**

Nadarzenie, a I. blm., czynność cz. **Nadarzyć. 2.** lm. **a,** a. **Nadarzenie się** *zdarzenie, przypadek, wypadek, traf.*

Nadarzenie się, a ś. I. blm., czynność cz. **Nadarzyć ś. 2.** lm. **a ś.** p. **Nadarzenie**: Nadarzeń ś. takowych mnogie żyją świadki. Mick.

Nadarzony I. im. od **Nadarzyć,** *który ś. nadarzył*: Ludzie, korzystając z nadarzonej zręczności, hałaśliwie ś. a hulaszczo bawili. Rol. Korzystał z nadarzonej sposobności, ażeby ś. czegośkolwiek dowiedzieć. Chm. **2.** †Nienadarzony = *nie nadający ś., źle dobrany*: Dwakroć miały sarmackie grody nienadarzone wojewody. Mias.

Nadarzyciel, a, lm. **e** *ten, co nadarza, dawca, nastręczyciel*: Darów boskich N. Pśń. kość.

Nadarzyć, y,ył, nied. **Nadarzać I.** †N. kogo czym = *nadawać komu darów, obdarzyć kogo*: Hojnie go na tym zamku rzkomo nadarzono. Piel. Sama dawałaś dary miłośnikom swym i nadarzałaś ich, żeby do ciebie wchodzili. Bud. Dlaczego was natura językiem nadarzyła? Smotr. **2.** komu co = *nastręczyć, podać*: Nadarzył mi sposobność pisania do siebie. Przyszedłem do niej, ale mi coś lepszego niż ją miłość nadarza. Węg. Panu Bogu chwała, że mi nadarzył świętą kobietę za żonę. Słow. †Nadarz Bóg = *szczęść Boże, niech Bóg pomaga*: U nas nadarz Bóg, a swoje chowamy, żeśmy Jego szafarze, nie nie pamiętamy. Papr. **N. ś. I.** *zdarzyć ś., nastręczyć ś., nawinąć ś.*: Przyjął urząd, jaki mu ś. nadarzył. Nadarzyła ś. dobra sposobność. **2.** × N. ś. = *nastręczyć ś., ofiarować ś.*: Sami nadarzają ś. cudzoziemcom za narzędzie do prędszego uskutecznienia gwałtów. Stasz. <Na + Darzyć>

†**Nadatek, tku,** lm. **tki I.** p. **Nadanie**: Szczodrobliwości Elżbiety okazałe nadatki trwają jeszcze i po dziś dzień. Błaż. **2.** *sposobność, okazja, zdarzenie, okoliczność, powód.* **3.** p. **Naddatek**: a) Mierz, waż należycie, nadatku i nadmiarku nie chcę. Troc. b) Pomnożenia złej monety nadatki są przyczyną. Troc. Bez nadatku zmienić talar biły. Troc. <Na + Datek>

Nadatlantycki *nad oceanem Atlantyckim położony*: Wschodnie wybrzeże ma klimat gorętszy o 4 stopnie od położonych pod tą samą szerokością brzegów nadatlantyckich. Sienk. <Nad + Atlantycki, od nazwy oceanu Atlantyckiego>

Nadawacz, a, lm. **e I.** p. **Nadawca. 2.** [N.] *przyrząd wiatraczny do miarkowania ilości ziarna, sypiącego ś. z kosza w kamienie.* **3.** druk. *walec elastyczny, przenoszący farbę na formę i smarujący ją.* <Na + Dawacz>

Nadawać, daje a. nied. × **dawa, dawał I.** nied. p. **Nadać. 2.** a. †**Nadać,** [**Nadać**] dok. *dając jedno po drugim, dać wiele*: N. komu podarunków. Nadawali mu prezentów bez liku. Mick. **N. ś. I.** nied. p. **Nadać. 2.** dok. *dając, nasycić ś. a. zmęczyć ś.* <Na + Dawać>

Nadawanie, a, blm., czynność cz. **Nadawać:** Nastawał na potrzebę nadawania chłopom wolności. Chm.

Nadawanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadawać ś.**

Nadawca, y, lm. **y, Nadawacz** i. *ten, co coś komuś nadaje, co kogoś czymś obdarza:* N. przywileju. Cz. N. kościoła, klasztoru *(=fundator).* **2.** druk. *ten, co nadaje farbę preserowi.* **3.** kol. *ten, co oddaje towar do przewiezienia.*

[**Nadawcza, ej,** lm. **e**] kol. *pokwitowanie z odbioru towaru do przewozu,* in. poświadczenie nadawcze, recepis nadawczy.

Nadawczy przym. od **Nadawca:** Akt, przywilej N. Wolności jest nadawczym panem Stwórca. Jez. Kol.: Poświadczenie nadawcze, recepis N. p. **Nadawcza.**

Nadawczyni, i, lm. **e** forma ż. od **Nadawca.**

× **Nadawić, i, ił** *dusząc jedno po drugim, wiele udusić.* <Na + Dawić>

× **Nadawienie, a,** blm., czynność cz. **Nadawić.**

Nadawka, i, lm. **i i.** *przyrząd w tartaku, nadający drzewo pod piłę.* **2.** a. **Piesek** *przyrząd, powstrzymujący ruch koła trybowego, np. w tartaku, w młynach wietrznych i t. p.* <Na + Dawka>

Nadąć, dmie, dął, nied. **Nadymać i.** *dmąc, napełnić powietrzem a. innym gazem:* N. pęcherz. N. balon wodorem. Wiatr nadyma żagle. N. policzki. Przen.: N. gębę = *nadąć ś.* = *okazywać twarzą niezadowolenie, nadąsać ś.* Długoli mu będzie wolno tak nadymać postawę swoję? Wer. *(=nadymać ś.=pysznić ś.).* [Jak jeho nadmią, tak trąbi]. Prz. *(=nie ma swego zdania, słucha cudzych podszeptów).* **2.** przen. *pychą kogo napełnić, pysznym kogo uczynić:* Pismo Święte ostrzega, że nauka nadyma. Hoł. **N. ś. i.** *wskutek nadymania wypełnić ś.:* Cybuch spuścił na dół i czystym, z płuc ciągnionym powietrzem ś. nadął. Mick. Nadął ś., jako prośna świnia. Rej *(= obżarł ś.).* **2.** przen. *pysznym ś. okazać, napuszyć ś.,* nied. *pysznić ś.:* Czemu ś. nadyma przeciw Bogu duch twój? Wuj. **3.** przen. *okazać twarzą niezadowolenie, nadąsać ś.:* Obraziwszy ś., nadął ś. i usiadł, nic nie mówiąc. <Na + Dąć>

Nadąs, u, blm. p. **Nadąsanie ś.:** Spytajcie ś. mego ojca, jeżeli za kasztanki nie zapłaciłem gotowemi pieniędzmi, rzekł z nadąsem. Orzesz. <Na + Dąs>

Nadąsać się, a ś., ał ś. i. *rozgniewać ś., rozgrymasić ś., wpaść w zły humor:* Nadąsał ś. i usiadł w kącie. I zajrzy w oczy, i główkę schyli, to ś. nadąsa, to ś. umili. Zabł. **2.** *dąsaniem ś. nasycić:* Chyba ś. już dosyć nadąsał! <Na + Dąsać ś.>

Nadąsanie, a, blm. p. **Nadąsanie ś.:** Ze szczególnym połączeniem nadąsania i filuterności zawołała. Orzesz.

Nadąsanie się, ą ś., blm., **Nadąsanie, Nadąs** czynność cz. **Nadąsać ś.**

Nadąsano przys. od **Nadąsany:** Odparł krótko, N. Krasz.

Nadąsany *który ś. nadąsał, gniewny, zagniewany, nieukontentowany.*

Nadążać, a, ał p. **Nadążyć.** <Na + Dążać>

Nadążanie, a, blm., czynność cz. **Nadążać.**

Nadążenie, a, blm., czynność cz. **Nadążyć.**

Nadążyć, y,ył, †**Nadężyć,** nied. **Nadążać** za kim a. × kogo, × komu = *zdążyć, nie zostać w tyle za kim, dorównać komu szybkością:* Tak szybko idzie, że nie mogę za nim N. Nie nadążysz mu w prędkości, w robocie, w pisaniu, w bieganiu. Troc. Na maj N. Sienk. *(=zdążyć przybyć na początek maja).* <Na + Dążyć>

[**Nadba, y,** lm. **y**] p. **Nadzieja:** Mieli nádbę na siebie *(=mieli nadzieję ś. pobrać).* <Na + DZIĘ>

× **Nadbaba, y,** lm. **y** p. **Prababka.** <Nad + Baba>.

× **Nadbabka, i,** lm. **i** p. **Prababka.**

Nadbagnica, y, lm. **e** bot. p. **Nabagnica.** <Nad + Bagnica>

Nadbałtycki, Nadbałtycki *nad morzem Bałtyckim znajdujący ś.:* Lud Niemiec, w nadbałtyckiej urodzony ziemi. Syrok. <Nad + Bałtycki, od nazwy morza Bałtyckiego>

Nadbałtycki p. **Nadbałtycki:** Kazimierz Wielki nadbałtycką północ Europy chwałą imienia swego napełnił. Szaj.

Nadbarkowy anat. (acromialis) *barko-szczytowy, łopatko-szczytowy.* <Nad + 1. Barkowy>

[**Nadbiada, y,** lm. **y**] *wielka bieda.* <Nad + Biada>

Nadbicie, a, blm., czynność cz. **Nadbić.**

Nadbić, bije, bił i. *nieco rozbić:* Ubogi żak, boso, z dzbanuszkiem nadbitym i próżnym w ręku, zaszedł im drogę. Krasz. Ja tylko o uszak łba sobie nadbiłem. Krasz. **2.** [N.] *wynagrodzić, uzupełnić, wyrównać, nastarczyć, dogodzić.* <Nad + Bić>

Nadbiec, gnie, gł, Nadbiegnąć, Nadbieżeć, nied. **Nadbiegać i.** *biegnąc przybyć, przybiec (w chwili czego):* Na jej krzyk nadbiegła matka. N. komu na pomoc. **2.** × N. kogo a. na kogo = *biegnąc wpaść na kogo:* Nadbiegł nas znienacka. Burza nas nadbiegła *(=zaskoczyła).* Tysiąc okropnych myśli nadbiegną ją w tłumie. L. **3.** †N. konia a. koniowi = *zmęczyć, zmordować konia biegniem.* <Nad + Biec>

× **Nadbieg, u,** lm. **i** p. **Nadbiegnięcie.** <Nad + Bieg>

Nadbiegać, a, ał p. **Nadbiec.** <Nad + Biegać>

Nadbieganie, a, blm., czynność cz. **Nadbiegać.**

Nadbiegnąć, gnie, gł p. **Nadbiec.**

Nadbiegnięcie, a, blm., × **Nadbieg** czynność cz. **Nadbiegnąć.**

Nadbierać, a, ał p. **Nadebrać.** <Nad + Bierać>

Nadbieranie, a, blm., czynność cz. **Nadbierać.**

Nadbieżeć, y, ał p. **Nadbiec:** Skoro przybliżywszy ś. nań nadbieżał, pyta, dlaczego takim pędem bieżał. P. Koch. Nadbieżał mnie wilk. Li. Gdy też chęć łakoma nadbieży którego, stańmy ś. miłosierni, a bądźmy hojnemi. Papr. Godzina dwunasta nadbieży. Mick. Nadbieży czas, że prawda na wierzch wyjdzie. Sienk. <Nad + Bieżeć>

Nadbieżenie, a, blm., czynność cz. **Nadbieżeć.**

Nadbiodrza, y, blp. anat. (ilia) *części tułowia nad biodrami bezpośrednio położone,* in. słabizny. <Nad + Biodro>

Nadbitka, i, lm. **i** *artykuł odbity z większej całości bez zmiany paginacji, abdruk.* <Nad + Bitka>

Nadbladnąć, nie, nął a. **dł,** × **Nabladnąć** *stać ś. nieco bladym; nieco spłowieć, przybladnąć.* Przen.: Już prawie na punkcie ostatnim stanęło cesarstwo chrześcijańskie, bo już nadbladnęło. Stryjk. *(=zachwiało ś., zaczęło upadać).* Nieos.: †Nadbladło a. †nadbladło ś. a. †nabladło komu = *zbladł:*

Cnota nogę złamała, z prawdy dno wypadło, a pokorze u dworu już bardzo nadbladło. Prz. Powstał wielki szturm na morzu, a w takim razie i Arystypowi ś. nadbladło. Bud. B. (= *strach go napadł*). <Nad + Bladnąć>

Nadbladnięcie, a, blm., czynność cz. **Nadbladnąć.**

× **Nadblakować, uje, ował** *nieco zblaknąć:* Z przestrachu nadblakuje i poblednie zorza. Leszcz. S. <Nad + Blakować>

× **Nadblakowanie, a,** blm., czynność cz. **Nadblakować.**

! **Nadbłonek, nka,** lm. **nki** hist. p. **Nabłonek.** <Nad + Błona>

Nadbłotny *nad błotem leżący:* Nadbłotne wiszary. Nagł. <Nad + Błotny>

Nadbohowy, Nadbohski *nad rzeką Bohem znajdujący ś.:* Osady wojenne nadbohowe. And. <Nad + *Bohowy, od nazwy rzeki Boh>

Nadbohski p. **Nadbohowy:** Dwa inne powiaty Zwinogrodzki i Nadbohski i niejednocześnie i znacznie później utworzone zostały. Rol. <Nad + *Bohski, od nazwy rzeki Boh>

Nadbosforski *nad cieśniną Bosforem znajdujący ś.* <Nad + Bosforski, od nazwy cieśniny Bosfor>

Nadbożanin, a, lm. **anie** *mieszkaniec krainy nad rzeką Bohem znajdującej ś.:* Nasz N., kilką strzałami ranny, wyszedł był z innemi z obozu. Krasz. <Nad + *Bożanin, od nazwy rzeki Boh>

Nadbór, oru, lm. **ory** *to, co wzięto prócz tego, co ś. należało.* <Nad + BIOR>

Nadbrodek, dka, lm. **dki 1.** *wklęsłość wyżej brody u konia, gdzie łańcuszek munsztukowy ś. zapina.* **2.** [N.] *koniec dzwona w kole, a raczej kant wewnętrzny na końcu, ulegający łatwo odszczypaniu.* <Nad + Broda>

Nadbrodnik, a, lm. **i, Storzan** bot. (epipogium) *roś. z rodziny storczykowatych.* <Nad + Broda, naśladowanie nazwy Gr.>

Nadbrusie, a, lm. **a** bud. *pas poziomy pod głównym gzymsem budynku,* in. fryz, pas, strefa, średnik, środobelk, tablica, zwierzyniec. <Nad + Brus>

Nadbrzeg, u, lm. **i** p. **Nadbrzeże:** Gdzie lśni ś. ów prąd Wisły, nad nim wzniosły N. chyli... Moraw. <Nad + Brzeg>

Nadbrzeż, y, lm. **e** ż. p. **Nadbrzeże:** Bałwany powodzi cofnęły ś. w zad od tłuczonej nadbrzeży. Krasiń. <Nad + Brzeg>

Nadbrzeżanin, a, lm. **anie** *mieszkaniec nadbrzeża:* Nadbrzeżanie koromandelscy i malabarscy. Wyrw.

Nadbrzeże, a, lm. **a, Nadbrzeg, Nadbrzeż** *pas ziemi nad brzegiem rzeki, jeziora, morza leżący, wybrzeże:* Po nadbrzeżach morza Czarnego. Nar. <Nad + Brzeg>

Nadbrzeżny 1. przym. od **Nadbrzeże,** *nad brzegiem czegoś znajdujący ś.:* Łąki nadbrzeżnej kobierce. Mick. Widziano giaura na czarnym rumaku, w cwał lecącego po nadbrzeżnym szlaku. Mick. Po nadbrzeżnym błądził piasku. Mick. Dotąd stoicie na nadbrzeżnej skale. Mick. Szybko pod cienie nadbrzeżne ś. wciska statek. Mick. **2.** *na krańcu leżący, nadgraniczny, pograniczny:* Województwo Poznańskie, jedno z nadbrzeżnych. L.

Nadbrzuchowy, Nadbrzuszny, × **Nadżołądkowy** *do nadbrzusza odnośny, jemu właściwy* (epigastricus). <Nad + Brzuchowy>

× **Nadbrzusie, a,** lm. **a** anat. p. **Nadbrzusze.**

Nadbrzusze, a, lm. **a,** × **Nadbrzusie** anat. (epigastrium) *górna część brzucha, tuż pod mostkiem i żebrami położona,* in. nadpępcze, okolica nadpępkowa, [podłyżkowa], dołek podsercowy a. serca, sercowy, × łyżka, †nadołek serca. Por. **Dołek.** <Nad + Brzuch>

Nadbrzuszny p. **Nadbrzuchowy.**

Nadbudować, uje, ował, nied. **Nadbudowywać** *dobudować nad czym.* <Nad + Budować>

Nadbudowanie, a 1. blm., czynność cz. **Nadbudować. 2.** lm. **a** a. **Nadbudówka** *rzecz nadbudowana.*

Nadbudowywać, uje, ywał p. **Nadbudować.**

Nadbudowywanie, a, blm., czynność cz. **Nadbudowywać.**

Nadbudówka, i, lm. **i** p. **Nadbudowanie:** Chce odnaleźć dawne gimnazjum i oczyścić z późniejszych rzymskich nadbudówek. Wejs.

Nadburgrabia, ego a. **i,** lm. **owie** *starszy, przedniejszy między burgrabiami:* Nadburgrabiego Kościuszkę za podobną skłonność porwać kazała. Kan. <Nad + Burgrabia>

Nadburmistrz, a, lm. **owie** *starszy, przedniejszy między burmistrzami:* N. miasta Berlina. <Nad + Burmistrz>

Nadbutwiały, Nabutwiały *który zaczął butwieć, nadgniły, nadpsuty:* Księgi nadbutwiałe. <Nad + *Butwiały, od Butwieć>

Nadbutwieć, eje, ał, Nabutwieć *zacząć butwieć, nieco zbutwieć, nadgnić, nadpsuć ś.* <Nad + Butwieć>

Nadbutwienie, a, blm., czynność cz. **Nadbutwieć.**

Nadbużański, Nadbużny *nad rzeką Bugiem znajdujący ś.:* Król Kazimierz zostawił za sobą Włodzimierz i nadbużańskie grody z załogami litewskiemi. Stadn. <Nad + Bużański, od nazwy rzeki Bug>

Nadbużny p. **Nadbużański:** Łęgi nadbużne. Krasz.

Nadchadzać, a, ał 1. p. **Nadejść:** Trzoda, pasąc ś. blizko, nadchadzała. Szymon. Trzecia noc nadchadzała, jako ś. ze mną zmówił, żebym go czekała. P. Koch. **2.** †N. kogo = *często do kogo przychodzić, często bywać u kogo, uczęszczać do kogo:* Sam gdy ś. zstarzał, dzieci go młode nadchadzały. Papr.

Nadchadzanie, a, blm., czynność cz. **Nadchadzać.**

Nadchmurny *nad chmurami ś. znajdujący:* Nadchmurne wierzchołki skały. Garcz. Podle ś. z nim (z górą Tumanem) losy zaobeszły, dając mu zwykłą dumę wirchów i nadszczytów, a nie dając ich wielkości nadchmurnej. Ork. To silny polot orliey, co pewna swojej potęgi, w nadchmurne szybuje sfery. Mick. Och! nieraz krwawo serce nas zaboli, nim ś. w N. uniesiemy świat. Syrok. <Nad + Chmurny>

Nadchmurzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadchmurzyć ś.**

Nadchmurzony *nieco nachmurzony:* Nadchmurzona, smutna, wyszła z drugiego pokoju piękna pani. Krasz. <Nad + Chmurzyć>

Nadchmurzyć się, y ś., ył ś. *nieco nachmurzyć ś.:* Umilkł, ale nadchmurzył ś., widocznie zakłopotany i w duszy zły na siebie. Krasz. <Nad + Chmurzyć ś.>

Nadchodzenie, a, blm., czynność cz. **Nadchodzić.**

Nadchodzić, i, ił p. **Nadejść.** <Nad + Chodzić>

× **Nadchód, odu,** lm. **ody** p. **Nadejście.** <Nad + Chód>

† **Nadchramować, uje, ował** p. **Nachromywać.** <Nad + * Chramować, od Chromać>

† **Nadchramowanie, a,** blm., czynność cz. **Nadchramować.**

Nadchudnąć, nie, dł, Nachudnąć *nieco schudnąć:* Po zimie zawsze musi N. bydło. Haur. <Nad + Chudnąć>

Nadchudnięcie, a, blm., czynność cz. **Nadchudnąć.**

Nadciąć, nadetnie, nadciął, nied. **Nadcinać I.** *nieco uciąć:* N. kija, bo za długi. **2.** *nieco zaciąć, naciąć:* Dwa palce mu uciął i trzeciego aż do kości nadciął. Steb. Wtenczas zły jarmark, kiedy na jarmarku pijanemu często nadcinają karku. Bratk. <Nad + Ciąć>

Nadciągać, a, ał p. **Nadciągnąć.** <Nad + Ciągać>

Nadciąganie, a, blm., czynność cz. **Nadciągać.**

Nadciągnąć, nie, nął, nied. **Nadciągać I.** *nieco naciągnąć:* Niedość wiersz pisać pospolitym kształtem, a tymbardziej nadciągać kadencyą gwałtem. L. **2.** [Nadciągać] = *wykonywać rękoczyny, mające usunąć [uchynienie] a. [oberwanie ś.], wykonywać rodzaj miesienia przez lud stosowanego.* **3.** *ciągnąc = posuwając ś., nadejść, zbliżyć ś.:* Wojsko nadciąga. Zygmunt dopiero w październiku do Inflant nadciągnął. Niem.

Nadciągnienie, a, blm. p. **Nadciągnięcie:** N. Alibasza Skanderbeg lekce ważył. Baz.

Nadciągnięcie, a, blm., **Nadciągnienie** czynność cz. **Nadciągnąć.**

Nadciec, cze, kł *ciekąc dojść.* <Nad + Ciec>

Nadcieczenie, a, blm., czynność cz. **Nadciec.**

Nadcierać, a, ał p. **Nadetrzeć.** <Nad + Cierać>

Nadcieranie, a, blm., czynność cz. **Nadcierać.**

Nadcięcie, a I. blm., czynność cz. **Nadciąć. 2.** lm. **a** = a) *cięcie lekkie, powierzchowne.* b) a. **Nona, Nadłokieć** fecht. *rodzaj cięcia w prawy bok przeciwnika.* <Nad + Cięcie>

Nadciężarek, rka, lm. **rki** *to, co wypada nad ciężar oznaczony.* <Nad + Ciężarek>

Nadcinać, a, ał p. **Nadciąć.** <Nad + Cinać>

Nadcinanie, a, blm., czynność cz. **Nadcinać.**

Nadcios, u, lm. **y** gór. *wcięcie ś. w ścianę solną dla wydobycia t. zw. zbojów, zrobione z góry,* in. ocios wierzchni, wierzch. <Nad + Cios>

Nadciosać, ciosa a. **ciesze, ciosał** *nieco ociosać.*

Nadciosanie, a, blm., czynność cz. **Nadciosać.**

Nadcisnąć, śnie, snął *nieco nacisnąć.* <Nad + Cisnąć>

Nadciszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadciszyć ś.**

Nadciszyć się, y ś., ył ś. *nieco uciszyć ś.:* Nadciszyły ś. mowy w tej materji częste i obwiniające. Krasz. <Nad + Ciszyć ś.>

Nadciśnięcie, a, blm., czynność cz. **Nadcisnąć.**

† **Nad czczo** (właśc. na tczo) p. **Czczo.** <Zam. Na czczo>

Nadczerstwiały *nieco zczerstwiały:* Chleb N.

Nadczerstwieć, eje, ał *nieco zczerstwieć.* <Nad + Czerstwieć>

Nadczerstwienie, a, blm., czynność cz. **Nadczerstwieć.**

Nadczłowieczy *wyższy niż u człowieka, nadludzki, nadziemski:* Poznał, że pieśń była nadczłowiecza. Słow. Czucie nadczłowiecze. Krasz. Tu trzeba sięgnąć po broń nadczłowieczą. Deo. Dawna pasja osłabła pod wpływem nadczłowieczych pragnień. Jel. <Nad + Człowieczy>

Nadczłowiek, a, lm. **nadludzie** fil. *człowiek o cechach duchowych, prześcigających pospolitą miarę ludzkiej natury:* a) *o naturze doskonalszej, wyższej, subtelniejszej od ludzkiej;* b) *nie poczuwający ś. do obowiązków i norm przez ogół uznawanych:* Czas więc umrzeć człowiekowi przejściowemu, niech nadczłowiekowi ustąpi miejsce. Bog. W. Więc ś. wciąż truje w gronie nadludzi absyntem, w braku cykuty. Asn. W duchu tych zasad, za przykładem „wielkiej" rewolucji, strącono Boga żywego z tronu wszechświata, a na jego miejscu posadzono nie panią Momoro, jak w roku 1793, ale ubóstwiany „oryginał," jakiegoś „nadczłowieka," który w gruncie rzeczy jest najzwyczajniejszym człowieczkiem, tylko nad wszelką miarę zarozumiałym, mającym siebie za gienjusz, za samego nawet Boga, bo za najwyższego prawodawcę, niezależnego od żadnych praw boskich i ludzkich, odrzucającego „sumienie" jako zmorę, wstrzymującą rozwój ludzkości. Str. <Nad + Człowiek>

[**Nadczołnik, a,** lm. **i**] *rzemień u uzdy (nad czołem konia).* <Nad + Czoło>

Nadczułność, i, blm. fil. i lek. rz. od **Nadczuły,** p. **Nadczułość.**

Nadczułny, lep. **Nadczuły, Hiperestetyczny** fil. *nienormalnie wrażliwy, zbyt pobudliwy.* <Nad + Czulny>

Nadczułość, i, blm. fil. i lek. (hyperaesthesia) rz. od **Nadczuły; Nadczułność, Nadpobudliwość, Hiperestezja,** *niezwykła drażliwość nerwów na bodźce zewnętrzne, nadmierna pobudliwość, wrażliwość zmysłowa; stan przeczulenia pewnego zmysłu (np. wzroku, słuchu, dotyku); nienormalna wrażliwość na zbyt słabe podniety.* <Nad + Czułość>

Nadczuły fil. p. **Nadczułny:** Lubuje ś. w charakterach nienormalnych, nadczułych, wydelikatnionych. Kot. <Nad + Czuły>

Nadczynność, i, blm. *wzmocnienie, przyśpieszenie czynności życiowych nad stan zwykły.* <Nad + Czynność>

Naddać, a, ał, nied. **Naddawać I.** *dać więcej, dodać, dołożyć:* Naddałem mu jeszcze jeden złoty. Niech Bóg z naszych lat nadda twojemu wiekowi. Troc. Kiedy kuflem chłodne mleko nachylała, drugim kuflem rzadkiego miodu naddawała. Otw. **2.** a. **Nadać,** nied. **Nadawać** *zapłacić ażjo:* Na stu po kilka złotych naddawali. Gostk. **3.** fl.: a) Naddawać linę = *puszczać ją wolno,* in. luzować, odkładać. b) Naddawać żagiel = *puszczać go wolno.* **4.** kraw. p. **Nadtrzymać.** × **N. ś. I.** czemu = *oddać ś., poświęcić ś.:* Interesom swoim nadskakują, naddają ś. i ledwie ze skóry nie wydzierają. L. **2.** z czym = *wystąpić szumnie:* Byli u nas znaczniejsi panięta, ale żaden ś. z swemi pieniędzmi tak nie naddawał, jak We Pan. L. <Nad + Dać>

Naddanie, a, blm., czynność cz. **Naddać.**

× **Naddanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Naddać ś.**

Naddarcie, a I. blm., czynność cz. **Nadedrzeć. 2.** lm. **a** *miejsce naddarte, rozdarcie niezupełne:* W 19 miejscach słupa dębowego poczynił wyłomy i naddarcia. Rol. Chir.: N., in. pęknięcie, rozpadlina, × rozpęk, × rozpęklina, × rys, × rysa, szczelina. N. krocza przy porodzie (ruptura perinei incompleta). <Nad + Darcie>

× **Naddarować, uje, ował** komu = *hojnie kogo obdarzyć.* Troc. <Nad + Darować>

× **Naddarowanie, a,** blm., czynność cz. **Naddarować.**

Naddarty im. od **Nadedrzeć.**

Naddatek, tku, lm. **tki,** † **Nadatek,** × **Naddawek** 1. *to, co ś. daje nad miarę, nad oznaczoną ilość, dokładka, przykładka:* Korce bez żadnych naddatków wymierzone być mają. Vol. (= *bez czubów, pod strych*). 2. *przewyżka ceny targowej pieniędzy a. papierów wartościowych nad ich wartość nominalną, mienne, wymienne, zwyżka, laża, ażjo:* Do pomnożenia złej monety naddatki są wielką przyczyną. Haur. <Nad + Datek>

Naddatkowy przym. od **Naddatek.**

Naddawać, daje a. × **dawa, dawał** i × **N. ś.** p. **Naddać.** <Nad + Dawać>

Naddawanie, a, blm., czynność cz. **Naddawać.**

× **Naddawanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Naddawać ś.**

× **Naddawek, wka,** lm. **wki** p. **Naddatek.**

Naddłubać, bie, bał, nied. **Naddłubywać** *nieco wydłubać.* <Nad + Dłubać>

Naddłubanie, a, blm., czynność cz. **Naddłubać.**

Naddłubywać, uje, ywał p. **Naddłubać.**

Naddłubywanie, a, blm., czynność cz. **Naddłubywać.**

× **Naddłużać się, a ś., ał ś.** *nieco dłużej rozciągać ś.*

× **Naddłużanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Naddłużać ś.**

Naddłużenie, a, blm., czynność cz. **Naddłużyć.**

Naddłużyć, y,ył *nieco przedłużyć:* Postanowiłem siebie zabić, jeśli mnie co zabić zdoła, a jego wskrzesić, jemu radością życia N. Krasiń. <Nad + Dłużyć>

Naddnieprowski, Naddnieprzański, Naddnieprski *nad rzeką Dnieprem znajdujący ś. a. zachodzący:* Gabinet berliński patrzał z niespokojnością na układy naddnieprowskie. Rzew. <Nad + Dnieprowski, od nazwy rzeki Dniepr>

Naddnieprski p. **Naddnieprowski:** Po zdobyciu stolicy naddnieprskiej mieli Tatarowie ciągnąć na Halicz. Szaj.

Naddnieprzański p. **Naddnieprowski:** Przedhistoryczni Polanie naddnieprzańscy. Dub. M.

Naddniestrzański *nad rzeką Dniestrem znajdujący ś.:* Dzicy rybacy porzucili swoje komysze naddniestrzańskie. Sienk. < Nad + Dniestrzański, od nazwy rzeki Dniestr>

Naddniówka, i, lm. **i** *zajęcie poza zwykłemi godzinami.* <Nad + Dniówka>

[**Naddołek, łka,** lm. **łki**] p. **Nadołek.**

Naddoński *nad rzeką Donem znajdujący ś.:* Obwód N. <Nad + Doński, od nazwy rzeki Don>

Naddozór, oru, lm. **ory** *dozór zwierzchni:* Tyniec miał N. nad Staniątkami i benedyktyni tynieccy byli duchownymi w Staniątkach. Kęt. <Nad + Dozór>

Naddrobnieć, eje, ał *nieco drobniejszym ś. stać.* Nieos.: † Naddrobniało komu = *ktoś naddrobniał, podupadł:* Aby nie rozpaczali, jeśliże im naddrobniało, ale Panu dufali, który je jeszcze może wydźwignąć. Gil. <Nad + Drobnieć>

Naddrobnienie, a, blm., czynność cz. **Naddrobnieć.**

Naddroże, a, lm. **a** *miejsce przy drodze:* Niezliczona ilość malutkich susłów okrywała brzegi pola i N. Krasz. <Nad + Droga>

Naddrożny *nad drogą, przy drodze znajdujący ś.:* Stáś z głębokim wzruszeniem ujrzał ś. na znanym kawałku ziemi, witając krzyże naddrożne, kamienie stare. Krasz. Rozsiadły ś. karczemki naddrożne. Dzierz. Jest to jakby obowiązkiem podróżnych pokłonić ś. tej pokusie naddrożnej. Krasz. <Nad + Drożny>

× **Naddrzwiernik, a,** lm. **i** bud. p. **Naddźwierek.**

× **Nadduchowość, i,** blm. *stan nadmiernego rozwoju strony duchowej w człowieku:* W swej nadduchowości cierpkiej i zgryźliwej robi wrażenie średniowiecznego mnicha. Jel. <Nad + Duchowość>

Naddunajski *nad rzeką Dunajem znajdujący ś. a. zachodzący:* Księstwa naddunajskie. Hordy naddunajskie. Nar. Naddunajskie zdarzenia. Lel. <Nad + Dunajski, od nazwy rzeki Dunaj>

Naddusić, i, ił *nieco udusić:* N. pieczeń, jarzynę. <Nad + Dusić>

Nadduszenie, a, blm., czynność cz. **Naddusić.**

Naddwubitny lek.: Tętno naddwubitne (pulsus catadicroticus) = *jedna z nieprawidłowych odmian tętna.* <Nad + Dwa + Bitny>

Naddziad, a, lm. **y i.** × N. p. **Pradziad:** N., dziad drugi. Troc. 2. częś. w lm. *pradziad = przodek, antenat:* Dziki stanął, krwi niesyty mąż, dziedzic Gengiskańskiego rodu, w postawie naddziada. Krasiń. Płochych z Ikarami nie dzieląc układów, żądał tylko odzyskać szczęśliwość naddziadów. God. <Nad + Dziad>

Naddział, u, lm. **y** *część otrzymana prócz tej, która z równego podziału przypadła.* Zdr. **Naddziałek.** <Nad + Dział>

× **Naddziałać, a, ał** *zdziałać więcej, nadrobić.* <Nad + Działać>

× **Naddziałanie, a,** blm., czynność cz. **Naddziałać.**

Naddziałek, łka, lm. **łki** p. **Naddział:** Bór Biedużeński rodziny Nasiadków posiadałby niektóre drzewa swoje poniżej Lelisu, co wynosiłoby od chaty jego, prawdopodobnie dzisiejszej wsi Nasiadki, z górą wiorstę drogi, a naddziałki pod Gnatami, dokąd z Nasiadek jest mila. Krzyw.

Naddziecinny *większy od właściwego dziecku:* Było coś niemal przerażającego w pismach jej, dojrzałością sądu, goryczą poglądów, energją naddziecinną. Krasz. <Nad + Dziecinny>

× **Naddzienny** *nade dniem będący, nad dniem stający ś.:* Mara, co w naddziennym drzymaniu ś. przekaże. Przyb. <Nad + Dzienny>

Naddzierać, a, ał p. **Nadedrzeć.** <Nad + Dzierać>

Naddzieranie, a, blm., czynność cz. **Naddzierać.**

Naddzierżawca, y, lm. **y** *starszy dzierżawca:* Laucz został naddzierżawcą lasów rządowych w W. Ks. Poznańskim. Chm. <Nad + Dzierżawca>

Naddziobać, bie, bał *nieco podziobać:* Wybierały te zwłaszcza wiśnie, co szpaki i wróble naddziobały trochę. Jeż. Choć trochę naddziobią go wrony a kruki, plon zbiorą choć nie my, to nasze prawnuki. Uj. <Nad + Dziobać>

Naddziobanie, a, blm., czynność cz. **Naddziobać.**

Naddźwierek, rka, lm. **rki, Naddźwiernik,** × **Naddrzwiernik** bud. *przyozdobienie nad drzwiami a. miejsce na nie,* in. kamzans, supraport. <Nad + Dźwierze = Drzwi>

Naddźwiernik, a, lm. **i** bud. p. **Naddźwierek.**

Nade p. **Nad:** a) N. mnie. Kto kogo raz stłucze, ma już nadeń wiele. Tw. Nikt nadeń zacnością i majętnością nie miał. P. Koch. b) N. mną. N. brwiami. Mick. N. dniem. N. drzwia-

mi. Niewidomy siedział N. drogą żebrząc. Sekl. N. granicą. Sienk. †N. drwy (= *nad drzewem*). Urząd, urzędnik N. drwy.

Nadebatować się, uje ś., ował ś. *namęczyć ś. debatowaniem.* <Na + Debatować>

Nadebatowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadebatować ś.**

Nadebrać, nadbierze, nadebrał, nied. **Nadbierać I.** *wziąć nieco, nabrać nieco:* [Trzeba N. miodu]. Król chodzi cały od stóp do głowy okryty djamentami, choć mu ich kochanki sporo nadebrały. Krasz. **2.** *wziąć więcej niż ś. należy, wziąć za wiele:* Nadebrał u kupca nad przyzwolony mu kredyt. <Nad(e) + Brać>

Nadebranie, a, blm., czynność cz. **Nadebrać.**

Nadecznik, a, lm. **i** zool. (spongilla) *gąbka wód słodkich z krzemiennemi igłami.* <Może *Nadeszeznik? Por. Ukr. nadòsznyk a. natosznyk, Ros. nadosznikъ a. nadoźnikъ>

Nadedrzeć, nadedrze, naddarł, nied. **Naddzierać** *nieco rozedrzeć a. odedrzeć:* Szaty naddarte. Zał. Za wiele ważyło, więc naddarłem. Sł. wil. Przen.: Naddarł mu czupryny (=*wytargał go za włosy*). **N. ś.** *nieco ś. rozedrzeć:* Jeszcze używam tej sukni, ale już ś. naddziera. Sł. wil. <Nad(e) + Drzeć>

Nadedrzwie, a, lm. **a, Nadproże, Nadprożek, Nadprożnik** bud. *spojenie w górze odrzwi.* <Nad(e) + Drzwi>

Nadefraudować, uje, ował *defraudując jedno po drugim, wiele zdefraudować.* <Na + Defraudować>

Nadefraudowanie, a, blm., czynność cz. **Nadefraudować.**

Nadegradować, uje, ował *degradując jednego po drugim, wielu zdegradować.* <Na + Degradować>

Nadegradowanie, a, blm., czynność cz. **Nadegradować.**

Nadejście, a, blm., †**Nadeście,** †**Nadście,** ×**Nadchód** czynność cz. **Nadejść.**

Nadejść, nadejdzie a. †**nadnidzie,** †**nadnijdzie, nadszedł,** nied. **Nadchodzić,** częstot. **Nadchadzać I.** *podejść, przyjść, przylnąć, zbliżyć ś. (szczeg. ku komuś czekającemu a. w chwili czegoś):* Zaczekaj na mnie, nadejdę niebawem. Nie włócz ś. tu, bo ktoś może N. Lada chwila nadejdzie. Ujdziem tam podejźrzenia, chociaż kto nadnidzie. Pot. Wojsko nadeszło. Przen.: W tym czasie wiele zboża do nas nadeszło. Wkrótce nadejdzie list od ojca. Nadeszła smutna wiadomość. Nadchodzi noc, wieczór. Słońce we lwa nadnidzie w auguście. Jabł. Zima już nadchodzi. Dżdżysta nadchodzi pora. Mick. Nadszedł czas utrapienia. Straszna chwila nadchodzi. Mick. Nadeszła chwila ostatnia. Nadeszła godzina śmierci. Nadchodzące niebezpieczeństwo. Burza nadeszła. **2.** po czym, za czym=*nastąpić, iść po czym:* Po rozkoszy nadchodzi żal. L. Słowa jego niekunsztowne, ale skutek za niemi nadchodzi. Kras. **3.** †N. i [N.] = a) kogo = *najść kogo, napaść na kogo, zdybać kogo:* Nadszedłem go nad tym uczynkiem. L. Judasz nadszedł Pana w ogrójcu, gdzie ś. modlił. Dambr. Nie zwłaczaj pokuty, aż cię śmierć nadejdzie. Troc (= *zaskoczy*). [Nadeśli je dwa psi]. b) kogo, co = *znaleźć, spotkać, natrafić na kogo, na co:* Nadeszli jednę wyspę. Paszk. Nadszedszy różne ścieżki, zdumiawszy ś. stoi, przypatrując ś. każdej, zbłądzenia ś. boi. Groch. Świat na krąg obeszła, pragnąc, by gdzie lub trupa, lub kości nadeszła. Żebr. [Nadesła niedźwiedziową dziurę. Nadeszedł dziewczątko śpiące]. c) kogo=*nawiedzić kogo, przyjść komu:* [Dobra myśl cię nadejdzie] (=*nawiedzi*). Nadeszła go żądza do pieniędzy. Troc. Daruj mi, ja nie wiem sam, co mnie nadeszło. Ork. Dorzucał do swego planu w bezładzie, co nadeszło, pewny, że ś. całość stworzy z tych właśnie rozskoków. Ork. (=*przyszło na myśl*). Takową pokusą nadchodził i proroki. Kaz. 1555. **4.** †Nadchodzić=*ulegać fermentacji, fermentować, robić:* Dzieża nadchodzi, mnoży ś. Mącz. <Nad(e) + Iść>

Nadekscytacja, i, blm. *nadmierna ekscytacja:* Chorobliwa N. nerwowa. <Nad + Ekscytacja>

Nadelbiański *nad rzeką Elbą znajdujący ś., mieszkający, leżący:* Nadelbiańscy Słowianie. Nar. (=*nadłabscy, połabscy*). <Nad + Elbiański, od nazwy rzeki Elba>

Nadelektować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś. delektowaniem:* Zbliżyła ś. do barona, który, nadelektowawszy ś. obrazem, otrzepywał teraz z kurzu biust Nerona. Bał. <Na + Delektować ś.>

Nadelektowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadelektować ś.**

Nademdlały p. **Nademdlony.**

Nademdleć, eje, ał, †**Nadmdleć,** nied. **Nademdlewać,** †**Nademdliwać,** †**Nademgliwać I.** *zacząć mdleć:* Wysilony prawie nademdlałem. Lubom. **2.** *nieco osłabnąć:* Srodzem nademdlała, chodzić nie mogę, com ś. zmordowała. Lubom. Kraj nademdlewa (= *skłania ś. ku upadkowi*). **3.** *zacząć mięknąć w gotowaniu:* Botwina w kotle na ogniu już nademdlewa. <Nad(e) + Mdleć>

Nademdlenie, a, blm., czynność cz. **Nademdleć.**

Nademdlewać, a, ał p. **Nademdleć.**

Nademdlewanie, a, blm., czynność cz. **Nademdlewać.**

†**Nademdliwać, a, ał** p. **Nademdleć:** Podrzucają hetmani nademdliwającym świeże roty posiłkujące. Błaż.

†**Nademdliwanie, a,** blm., czynność cz. **Nademdliwać.**

Nademdlony, Nademdlały *nieco zemdlony, nieco słaby:* Długo już czekał Tankred N., aza ś. kiedy poganin zmorduje. P. Koch. Jest on od Boga wyznaczony, aby nademdloną dźwigał Sarmację. Koch. W. Dla imienia Pańskiego walcząc, nademdloną wskrzesimy reputacją. Koch. W.

†**Nademgliwać, a, ał** p. **Nademdleć:** Ludwik też już nademgliwający z nienagła truchleć napoczął. Błaż.

†**Nademgliwanie, a,** blm., czynność cz. **Nademgliwać.**

Nademleć, nadmiele, nademlał, nied. **Nadmielać** *pierwszy raz zemleć.* <Nad(e) + Mleć>

Nadempiryczny *nie mogący być poznanym za pomocą doświadczenia, leżący poza obrębem doświadczenia:* W ideach widzi on (Wundt) wytwory rozumu, uzupełniające dane doświadczenia z odrębnego nadempirycznego i syntetycznego punktu widzenia. Str. <Nad + Empiryczny>

†**Nademrzeć, nademrze, nadmarł,** nied. †**Nadmierać** nieos. (o głodzie) *dać ś. trochę czuć:* Nadmarło mi=*głód trochę czuję.* Nadmiera mi = *zaczynam doznawać głodu.* <Nad(e) + Mrzeć>

[**Nadennik, ka,** lm. **cy**] *najemnik (dzienny), robotnik.* <Czes. nádeník>

Nadeń *nad niego.* <Nad'e) + Ń, od On>

[**Nadepkać, a, ał**] p. **Nadepnąć.**

[**Nadepkanie, a,** blm.] czynność cz. **Nadepkać.**

Nadepnąć, nie, nął I. p. **Nadeptać. 2.** [N. a. **Nadepkać**] *wleźć w co:* Nadepnęła w smołę.

Nadepnięcie, a, blm., czynność cz. **Nadepnąć.**

Nadeptać, cze, ce a. × **ta, tał,** nied. **Nadeptywać I.** a. **Nadepnąć** kogo, co, a. komu co a. na co= *stąpając, nogą przycisnąć, nastąpić na co:* Nadeptałeś mi nogę a. na nogę. Ktoby ś. też na tego gniewał, coby go w ciżbie nadeptał a. potrącił? Górn. Nadeptał robaka. **2.** co=*tratując nogami, dużo ugnieść:* N. beczkę kapusty. **3.** czego=*nanosić obuwiem:* Nadeptał błota na podłogę. **N. ś. I.** *nadeptać jeden drugiemu na nogę:* Niewielu ich było, a jednak ścisk był taki, że popychali ś. i nadeptywali wzajem. Orzesz. **2.** przen. *nachodzić ś., nabiegać ś., nadreptać ś.:* Nadeptałem ś. też ja dziś dosyć. Kniaź. <Na+Deptać>

Nadeptanie, a, blm., czynność cz. **Nadeptać.**

Nadeptanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadeptać ś.**

Nadeptywać, uje a. **ywa, ywał** i **N. ś.** p. **Nadeptać.**

Nadeptywanie, a, blm., czynność cz. **Nadeptywać.**

Nadeptywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadeptywać ś.**

Nader, †**Nadert** *bardzo, wielce:* N. dobry, N. poczciwy. W słowie twym naderem miał nadzieję. Leop. <? Może z Czes. nadheřně=pysznie>

× **Naderbękart, a,** lm. **y** *syn nieprawy, spłodzony z kobietą zamężną lub mężczyzną żonatym.* Cz. <Nader+Bękart>

Naderfajla, i, lm. **e** rzem. *drobny, maleńki pilniczek.* <Z Nm. Nadelfeile>

Naderspan, a, lm. **owie, Nadirszpan** *wielki pan węgierski:* Jako palatyna węgierskiego, zwano Władysława Opolczyka powszechnie w Polsce i u Krzyżaków z węgierska naderspanem. Sł. wil. <Częściowy przekład Nm. Obergespan=nadżupan>

[**Naderszać, a, ał**] p. **Naderszeć.**

[**Naderszały**] **I.** *z podniesionym w górę pierzem, włosem:* Napuszona, naderszała sowa ma minę zhipokondrzałego uczonego. Sł. wil. W postawie naderszałego zadumania można często i nasze bociany widzieć. Sł. wil. **2.** *nadęty, zasępiony:* N., jak sowa. Prz. **3.** a. [**Naderszały, Naderżały**] *nadwątlały, stary, słaby, schorowany.*

[**Naderszanie, a,** blm.] czynność cz. **Naderszać.**

[**Naderszały**] p. **Naderszały.**

[**Naderszeć, eje, ał, Naderszyć, Naderszyć ś.,** nied. **Naderszać**] *podnieść w górę pierze, włosy, najeżyć ś.:* Komiczną staje ś. postawa szczudłowca, gdy jak marabu ś. zgarbi, szyję do tułubu ściągnie, naderszeje. Sł. wil. <? Jedna z licznych postaci nieustalonego wyrazu: nasierszać, nastroszyć, naszerszniеć, nastrożyć, nastrnożyć i t. d.>

[**Naderszenie, a,** blm.] czynność cz. **Naderszeć** i **Naderszyć.**

[**Naderszenie się, a ś.,** blm] czynność cz. **Naderszyć ś.**

[**Naderszyć, y, ył** i **N. ś.**] p. **Naderszeć.**

†**Nadert** p. **Nader:** To, iż ś. oni baczą być w cudzym domu, N. rozpustnej a próżnującej swobody w nich powściąga. Kwiat.

Naderwać, rwie, rwał, nied. **Nadrywać I.** *nieco rozerwać, nadszarpać:* Ciągnąc na siebie płaszcz, naderwałem rękawów. Jak członek naderwany tylko czyli nadszarpany opatrywać. Perz. **2.** *ciężką pracą nabawić choroby:* Nadrywa poddanych, każąc dźwigać kamienie. Sł. wil. **3.** przen. rub. *przyprawić o stratę:* Synalek ten grubo naderwał kieszeń swego ojca. **N. ś. I.** *nieco ś. rozerwać:* Lina ś. naderwała, niebezpieczno jej używać. Sł. wil. **2.** *wskutek zbytniego wysiłku nabawić ś. choroby, oberwać ś., podźwigać ś.:* Tak ś. pieniędzmi ujuczył, że nim do siebie dolazł, z ciężaru i zadyszenia naderwał ś. i umarł. Nar. <Nad(e)+Rwać>

Naderwanie, a, blm. **I.** czynność cz. **Naderwać. 2.** p. **Naderwanie ś.:** Wybicie niezupełne kości, czyli N. Perz.

Naderwanie się, a ś., blm., **Naderwanie** czynność cz. **Naderwać ś.**

Naderznąć, nie, nął, nied. **Nadrzynać I.** *nieco oderznąć, nadciąć.* **2.** p. **Narznąć.** <Nad(e)+Rznąć>

Naderznięcie, a I. blm., czynność cz. **Naderznąć. 2.** lm. **a** *znak od rznięcia, nacięcie, nadcięcie, karb.*

[**Naderżały**] p. **Naderszały.**

Nadeschły *który nadeschnął, nieco wyschły:* Jakoż miejscami po większej części dobra droga i nadeschła była. Ośw.

Nadeschnąć, nie, nął, nied. **Nadsychać** *nieco wyschnąć:* Miejscami nadeschło było. Ośw. <Nad(e)+Schnąć>

Nadeschnięcie, a, blm., czynność cz. **Nadeschnąć.**

I. Nadesłać, śle a. szle, słał, nied. **Nadsyłać** *przysłać nagle (szczeg. gdy ktoś czeka a. w chwili czegoś):* Zaczekaj kilka dni, może on jeszcze nadeśle ci wiadomość. N. pieniądze, żywność, wojsko. Nadesłał wypadek kilku kozaków. Rzew. Artykuł nadesłany. <Nad(e)+1. Słać>

2. Nadesłać, ściele, słał, nied. **Nadścielać,** × **Nadścielać** *posłać czego wyżej, rozpostrzeć co nad czym.* <Nad(e)+2. Słać>

I. Nadesłanie, a, blm., czynność cz. **I. Nadesłać.**

2. Nadesłanie, a, blm., czynność cz. **2. Nadesłać.**

[**Nadespecenie, a,** blm.] czynność cz. **Nadespecić.**

[**Nadespecić, i, ił**] *zrobić na złość, napsocić:* Złe nadespeciło. <Na+*Despecić, od [Despet]=despekt>

Nadesperować się, uje ś., ował ś. *namęczyć ś. desperowaniem.* <Na+Desperować>

Nadesperowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadesperować ś.**

Nadestylować, uje, ował i **N. ś.** p. **Nadystylować.** <Na+Destylować>

Nadestylowanie, a, blm., czynność cz. **Nadestylować.**

Nadestylowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadestylować ś.**

Nadeszły *który nadszedł, przybyły:* Dla nadeszłej burzy znalazł ś. okręt w najniebezpieczniejszym stanie. L. *(=powstałej).* Dumając nad przeznaczeniem nadeszłego roku, wystawcie sobie pochmurny lub dżdżysty dzień później naszej jesieni. Drz. <Nad(e)+*Szły, od CHOD>

†**Nadeście, a,** blm. p. **Nadejście.**

Nadetatowy *poza etatem będący, nieobjęty etatem:* Ordynator N. kliniki terapeutycznej. <Nad+Etatowy>

Nadetrzeć, nadetrze, nadtarł, nied. **Nadcierać** *nieco wytrzeć:* Dobrze już nadtarłem sukien swoich. Sł. wil. *(=zużyłem je).* **N. ś.** *nieco ś. wytrzeć:* U Waści sukmana nadtarła ś. L. <Nad(e)+Trzeć>

Nadeuropejski, †**Nadeuropski** *poza granicami Europy znajdujący ś.*; przen. *lepszy niż w Europie:* Nadeuropejska cnota. <Nad + Europejski, od Europa>

†**Nadeuropski** p. **Nadeuropejski**: Grubość, w której nadeuropskie kraje żyją. Tw.

Nadewszystko przys. *więcej niż wszystko, niż cokolwiek innego, najbardziej:* Kochać Boga N. N. to miej na pamięci. <Nad(e) + Wszystko>

Nadębieć, eje, ał, garb. p. **Nadębnieć.** <Na + Dębieć>

Nadębienie, a, blm., czynność cz. **Nadębieć.**

Nadębnieć, eje, ał, Nadębieć garb. *nabrać twardości właściwej dębowi.*

Nadębnienie, a, blm., czynność cz. **Nadębnieć.**

Nadęcie, a, blm. **I.** czynność cz. **Nadąć. 2.** a. **Nadętość,** †**Nadymanie** lek. (flatulentia) *przepełnienie nadmierne kiszek gazami,* in. odma brzuszna, wzdęcie brzucha, [wiatry]. <Na + Dęcie>

× **Nadęcie,** × **Nadęto** przys. od **Nadęty,** *pysznie, dumnie, butnie, hardo:* Liczne w salach obrazy i herby rachujesz, N. starożytnych przodków pokazujesz. Toł. <Od Nadęty>

Nadęcie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadąć ś.**

× **Nadęto** p. × **Nadęcie.**

× **Nadętonogi** *mający nogi nadęte, t. j. nabrzmiałe:* Edyp N. <Nadęty + Noga>

Nadętość, i, blm. rz. od **Nadęty:** a) N. ś. tu wydaje. Troc. Ociekłość, N. nóg. Kn. b) lek. p. **Nadęcie.** c) N. oznacza nierozumną i śmieszną pychę, która dmie ś. jak paw, mniemając, że pogardliwym spojrzeniem, nakazującą postawą i pełną przesady mową wszystkich oczy na siebie zwrócić potrafi. Kras. A. Pycha jest przewrotna przewyższania w którejkolwiek rzeczy chęć, z nadętością serca, a umysłem wzgardzenia drugich złączona. Baz. W szczęściu nadętości, a w nieszczęściu upadłej myśli znać nie było. Górn. Takiej pychy i próżnej nadętości dosyć jest między naszym narodem. Skar. Próżność i N. z umiejętności, jest znakiem słabej głowy. Śniad. d) N. stylu, mowy. <Od Nadęty>

Nadęto-wielki *nadęty swoją wielkością:* Za pomocą Boga połkniemy tych nadęto-wielkich. T. K. <Nadęty + Wielki>

Nadętuch, a, lm. **y** *człowiek nadęty, pyszałek:* Prawda, że bić lubię, zobaczywszy błazna, nadętucha, zawalidrogę, trutnia, aż mi dłoń świerzbi. Krasz. <Od Nadęty>

Nadęty I. im. od **Nadąć,** *dęciem wypełniony:* Pęcherz N. × Szata nadęta. Troc (=*buchasta*). Przen.: Nadzieja ta jest bardzo daleka i wiatrem nadęta. Kłok. Nadęte różnemi nadziejami obietnice z wiatrem oraz zginęły i minęły. Troc. **2.** lek. (ventosus) *cierpiący na nadęcie.* **3.** *nabrzmiały, ociekły:* Pryszcze nadęte. Leop. **4.** × N. *otoczony wyziewami, chmurami:* Księżyc N. deszcz znamionuje. Troc. Gwiazda nadęta. Troc. **5.** *dumny, pyszny, zarozumiały, butny:* Pychą nadęte serce. Skar. N. swoim urodzeniem. **6.** *wymuszony, przesadny:* Styl N. **7.** *gniewny, zagniewany, nadąsany:* Mina nadęta. Twarz o srogich i nadętych rysach. Krasiń. Twarz Tatara skrzywiła ś, i z miękkiej, świeżej, na chropowatą, nadętą ś. zmienia. Krasiń. <Na + Dęty>

†**Nadężenie, a,** blm., czynność cz. **Nadężyć.**

†**Nadężyć, y,ył** p. **Nadążyć:** Jeśli z pieszemi bieżąc umordowałeś ś., jakoż będziesz mógł N. koniom? Leop.

Nadfenomenalny *poza fenomenami, t. j. zjawiskami istniejący:* Takiej przyczynowości Comte nie wyróżnił od przyczynowości metafizycznej, nadfenomenalnej. Str. <Nad + Fenomenalny>

Nadfizyczny *niematerjalny, nadzmysłowy, duchowy:* Mowy być nie może o zaspokojeniu nadfizycznych, umysłowych potrzeb. Spas. <Nad + Fizyczny>

Nadformowy hut.: Kamień N. p. **Nadkładowy.** <Nad + Formowy>

Nadforsować, uje, ował *nieco sforsować.* <Nad + Forsować>

Nadforsowanie, a, blm., czynność cz. **Nadforsować.**

[**Nadganiacz, a,** lm. **e**] *ogon krowy* (w zagadce). <Nad + Ganiacz>

Nadgarstek, tka, lm. **tki** anat. (carpus) *dwa rzędy kostek pomiędzy kośćmi przedramienia a dłonią,* in. napięstek, × przydłoniek, †korzenie palców, †przednia część ręki, †przedręcze, †dłoni początek. <Nad + Garść>

Nadgiąć, nadegnie, nadgiął, nied. **Nadginać** *nieco zgiąć.* <Nad + Giąć>

Nadgieometrja, i, blm. mat. p. **Metagieometrja.** <Nad + Gieometrja>

Nadgięcie, a, blm., czynność cz. **Nadgiąć.**

Nadginać, a, ał p. **Nadgiąć.**

Nadginanie, a, blm., czynność cz. **Nadginać.**

× **Nadginąć, nie, nął I.** *w części zginąć, zostać zatraconym częściowo:* Miałem dużo książek, ale przez pożyczkę nadginęły. Sł. wil. **2.** przen. *nieco zubożeć, podupaść:* Przez niedozór nadginął majątek. Sł. wil. <Nad + Ginąć>

× **Nadginięcie, a,** blm., czynność cz. **Nadginąć.**

Nadglądać, a, ał, × **Nadzierać** *mieć nad czym dozór, doglądać, dozorować:* Nadglądałem roboty szynek, salcesonów i kiełbas. Kaczk. <Nad + Glądać>

Nadglądanie, a, blm., czynność cz. **Nadglądać.**

× **Nadgłaszać się, a ś., ał ś.** p. **Nadgłosić.**

× **Nadgłaszanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Nadgłaszać ś.**

× **Nadgłodzenie, a,** blm., czynność cz. **Nagłodzić.**

× **Nadgłodzić, i, ił** *nieco wygłodzić.* L. <Nad + Głodzić>

[**Nadgłosić, i, ił**] *nagadać.* **N. ś. I.** × N. ś., nied. × **Nadgłaszać ś.** = a) *odezwać ś.:* Lutnia miłości poświęcona nasza miłosnym tylko dźwiękiem ś. nadgłasza. Min. b) nieos.: × Nadgłasza ś. = *ogłasza ś., oznajmia ś.* **2.** [N. ś.] *zgłosić ś.* <Nad + Głosić>

[**Nadgłoszenie, a,** blm.] czynność cz. **Nadgłosić.**

× **Nadgłoszenie się, a ś.,** lm. **a ś.** czynność cz. **Nadgłosić ś.:** Po kilkakrotnych nadgłoszeniach ś. do Henryka o powrócenie uzurpacji, wyszedł w pole Kazimierz. Nar. (=*odezwach*).

× **Nadgłośnia, i,** lm. **e** anat. p. **Nagłośnia.** <Nad + Głośnia>

Nadgłówek, wka, lm. **wki I.** p. **Nagłówek. 2.** !N. lek. (cephalaematoma) *wylew krwi pod skórę czaszki u noworoków, powstały podczas trudnego, długo trwającego porodu,* in. guz krwawy czaszkowy, krwiak czaszkowy, wybroczyna nagłówna u noworodków. <Nad + Głowa>

× **Nadgłównik, a,** lm. **i** p. **Zenit.**

Nadgłówny *nad głową będący:* × Punkt N. p. **Zenit.** <Nad + Główny>

Nadgminność, i, lm. **i** rz. od **Nadgminny**; *to, co jest wyższe nad gmin:* Wszystkie nadgminności owej epoki z jednejże stali były wykute. Rzew. <Nad + Gminność>

Nadgminny *wyższy nad gmin:* Nie umiał pojąć, że człowiek N. musi pokładać ścisłą wiarę w tę maksymę. Rzew. <Nad + Gminny>

Nadgniatać, a, ał p. **Nadgnieść.**

Nadgniatanie, a, blm., czynność cz. **Nadgniatać.**

Nadgnicie, a, blm., czynność cz. **Nadgnić.**

Nadgnić, ije, ił, × **Nagnić** *nieco zgnić.* <Nad + Gnić>

Nadgniecenie, a, blm., czynność cz. **Nadgnieść.**

Nadgnieść, gniecie, gniótł, × **Nagnieść,** nied. **Nadgniatać** *nieco zgnieść:* N. mąki do ciasta. Tak pierwsze jarzmo karków więc nadgniecie, kiedy kto młode cielce pod nie wplecie. Chr. <Nad + Gnieść>

× **Nadgniewać, a, ał** *nieco rozgniewać:* Nie chcąc sobie nikogo N., gadać czasem nie chcemy. Hrb. <Nad + Gniewać>

× **Nadgniewanie, a** **I.** blm., czynność cz. **Nadgniewać.** **2.** × N., lm. **a** *obraza, uraza:* Pospolite nadgniewania winniśmy wszystkie zawzdy odpuszczać. Hrb.

Nadgniły, × **Nagniły,** [**Nadgnity**] *nieco zgniły, nadpsuty:* Owoc, syr N. Ściany chałup pochyłe, nadgniłe i upadku blizkie. Pilch. Na dachu świeciły łaty słomy świeżej, odbijającej od dawniejszej, poczerniałej, nadgniłej. Jeż. <Nad + Gniły>

Nadgniotek, tka, lm. **tki** p. **Nagniotek.** <Nad + Gniotek>

[**Nadgnity**] p. **Nadgniły.**

Nadgnoić, i, ił *nieco zgnoić:* Rolę, syr N. <Nad + Gnoić>

Nadgnojenie, a, blm., czynność cz. **Nadgnoić.**

Nadgoić, i, ił *nieco zagoić.* **N. ś.** *nieco zagoić ś.:* Póki ś. rana nie nadgoi. Dor. <Nad + Goić>

Nadgojenie, a, blm., czynność cz. **Nadgoić.**

Nadgojenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadgoić ś.**

× **Nadgonić, i, ił** **I.** *goniąc dopędzić:* Gdy był w drodze, już niedaleko od miasta, nadgonił go sekretarz królowej. Baz. **2.** *nadjechać, przypędzić:* Gdy szlachta była zajęta tą radą, nadgonił dworzanin na koniu. Pol. <Nad + Gonić>

× **Nadgonienie, a,** blm., czynność cz. **Nadgonić.**

Nadgoplański *nad jeziorem Gopłem znajdujący ś.:* W nadgoplańskim borze. Słow. Majestat N. Krasiń. <Nad + Goplański, od nazwy jeziora Gopło>

Nadgorzały *który nadgorzał, nieco opalony:* Widzieli nadgorzałe komory. Warg. <Nad + Gorzeć>

Nadgorzeć, eje, ał *nieco zgorzeć, opalić ś.:* Słup ów wysoki nadgorzał u dołu i zwalił ś. na resztki gorejącego stosu. Kaczk.

Nadgorzenie, a, blm., czynność cz. **Nadgorzeć.**

Nadgorzknąć, nie, nął, Nadgorzknieć *nieco zgorzknąć.* <Nad + Gorzknąć>

Nadgorzknieć, eje, ał p. **Nadgorzknąć.** <Nad + Gorzknieć>

Nadgorzknienie, a, blm., czynność cz. **Nadgorzknąć** i **Nadgorzknieć.**

Nadgórny *nad góry wznoszący ś., górny:* Lot N. <Nad + Góra>

Nadgradzać, a, ał **I.** p. **Nadgrodzić.** **2.** × N. p. **Nagrodzić.** <Nad + *Gradzać, od Grodzić>

Nadgradzanie, a, blm., czynność cz. **Nadgradzać.**

Nadgranica, y, lm. **e** *miejscowość leżąca nad granicą, pogranicze.* <Nad + Granica>

Nadgraniczny *nad granicą leżący, pograniczny:* Słup N. Wśród nadgranicznego mątu łatwo było natknąć ś. na jakiego zbrojnego Niemca. Sienk. <Nad + Graniczny>

† **Nadgrąznąć, nie, nął** p. **Nagrzęznąć.** <Nad + Grąznąć>

Nadgrobek, bka, lm. **bki** p. **Nagrobek.** <Nad + Grób>

† **Nadgrobiec, bca,** lm. **bce** p. **Nagrobek:** Taki tyranowi N. położył: umarł krwi pełny. Skar.

Nadgrobkowy przym. od **Nadgrobek:** Jakób Laskoski, urzędnik ziemski na Żmudzi, wymienia boga Krikstosa, strzegącego na cmentarzach krzyżów nadgrobkowych. Lel.

Nadgrobny p. **Nadgrobowy.** L.

Nadgrobowy, Nadgrobny *nad grobem będący, znajdujący ś.:* Cisza była wokoło, jak w nadgrobowej kaplicy. Kaczk. Świerszcze polne, pomiędzy kamienie przed nadgrobowym pochowane słońcem. Słow. Przen. *nad grobem stojący, blizki śmierci:* Tu jużbyś nie poznał owego nadgrobowego staruszka. Byk.

Nadgroda, y, lm. **y** **I.** *ogrodzenie, zrobione nad czym.* **2.** †N. i [N.] p. **Nagroda.** <Nad + *Groda, od Grodzić>

× **Nadgrodca, y,** lm. **y** p. **Nagrodziciel.** Wor.

× **Nadgrodek, dka,** lm. **dki** p. **Nadgrodzie.** <Nad + Gród>

× **Nadgrodny** przym. od **Nadgroda,** p. **Nagrodny.**

Nadgrodzenie, a, blm., czynność cz. **Nadgrodzić.**

× **Nadgrodziciel, a,** lm. **e** p. **Nagrodziciel.**

Nadgrodzić, i, ił, nied. **Nadgradzać** **I.** *wyżej ogrodzić, rzecz ogradzającą podwyższyć:* Nadgradzam płot, bo za nizki. Sł. wil. **2.** × N. p. **Nagrodzić:** Szkody, jeżeli jakie były przy zrządzeniu gwałtu, z dwuch części pozostałego majątku wróconemi czyli nadgrodzonemi będą. Cz. Odmień twarz z umysłem, czas szkodę nadgrodzi. Hul. <Nad + Grodzić>

× **Nadgrodzie, a,** lm. **a,** × **Nadgrodek** *twierdza strzegąca miasta, cytadela.* <Nad + Gród>

Nadgrubieć, eje, ał *nieco zgrubieć.* <Nad + Grubieć>

Nadgrubienie, a, blm., czynność cz. **Nadgrubieć.**

Nadgryzać, a, ał p. **Nadgryźć.**

Nadgryzanie, a, blm., czynność cz. **Nadgryzać.**

Nadgryzienie, a, blm., czynność cz. **Nadgryźć.**

Nadgryźć, zie, zł, nied. **Nadgryzać** *nieco ugryźć:* Mysz nadgryzła jabłko. Że też ta hałastra jeszcze Łańcuta nie zjadła! — Nie zjadła, ale nadgryza — odrzekł śmiejąc ś. Stadnicki. Krech. <Nad + Gryźć>

Nadgrzebieniowy anat. (supraspinatus) *znajdujący ś. powyżej grzebienia łopatki:* Dołek N. Mięsień N. a. nadłopatkowy, †nadkrawędziowy, †nadościeniowy, †nadościowy, × muskuł nadkolczysty, †myszka nadtarniowa, nadłopatkowa a. wyższa łopatki. <Nad + Grzebieniowy>

Nadgwiazdkowaty bot.: Rośliny nadgwiazdkowate p. **Nagwiazdkowaty.** <Nad + Gwiazdkowaty>

Nadgzemsowanie, a, lm. **a** bud. p. **Nadgzymsowanie.**

Nadgzymsowanie, a, lm. **a**, **Nadgzemsowanie** bud. *część górna gzymsu.* <Nad + Gzymsowanie>

Nadheblować, uje, ował *nieco zheblować.* <Nad + Heblować>

Nadheblowanie, a, blm., czynność cz. **Nadheblować.**

†**Nadhołdować, uje, ował** *uczynić hołdownikiem, zhołdować, podbić.* <Nad + Hołdować>

†**Nadhołdowanie, a,** blm., czynność cz. **Nadhołdować.**

×**Nadimię, enia,** lm. **ona** *przezwisko, przydomek.* <Nad + Imię>

Nadinspektor, a, lm. **owie** *starszy inspektor.* <Nad + Inspektor>

Nadintendent, a, lm. **ci** *starszy intendent.* <Nad + Intendent>

Nadintratny *przewyższający dochody:* Zbytek N. <Nad + Intratny>

Nadinżynier, a, lm. **owie** a. **rzy** *starszy inżynier.* <Nad + Inżynier>

Nadir, u, blm., **Nadyr** astr. *punkt przecięcia linji wierzchołkowej ze sklepieniem niebieskim po drugiej stronie poziomu, punkt najniższy pod stopami naszemi.* < Arab. nadhīr dosł. przeciwległy>

Nadirszpan, a, lm. **owie** p. **Naderspan.**

†**Nadistny,** †**Nadpostatni** *wyższy nad wszelkie istnienie:* Sam Ociec jest źródłem nadistnego bóstwa. Pim. <Nad + Istny>

†**Nadjachać, jadzie, jachał** p. **Nadjechać** i **Najechać:** Puścił ś. za mężem bożym i nadjachał go siedzącego pod terebintem. Leop. <Nad + Jachać>

†**Nadjachanie, a,** blm., czynność cz. **Nadjachać.**

†**Nadjać, jedzie, jał** p. **Nadjechać.** <Nad + Jać>

×**Nadjazd, u,** lm. **y** p. **Nadjechanie:** Odstąpił od oblężenia, upewniony o nadjeździe Matjaszowym. Błaż. <Nad + *Jazd, od Jeździć>

†**Nadjądro, a,** lm. **a** anat. p. **Przyjądrze.** <Nad + Jądro>

†**Nadjądrzny** przym. od **Nadjądro:** Gruczoł N. p. **Przyjądrze.**

Nadjątrzenie, a, blm., czynność cz. **Nadjątrzyć.**

Nadjątrzyć, y,ył *nieco rozjątrzyć.* <Nad + Jątrzyć>

Nadjechać, jedzie, jechał, †**Nadjachać,** †**Nadjać,** nied. **Nadjeżdżać** I. *przybyć jadąc, przyjechać (szczeg. nagle a. w chwili czegoś):* Przyjeżdżaj zaraz do Warszawy, tam a. mię znajdziesz a. kilka dni zaczekasz, nim nadjadę. Boh. Możeby gorzej jeszcze z moim zdrowiem było; szczęściem nadjechał właśnie z wizytą Kiryło Gawrylicz Kozodusin. Mick. Wtym dojrzał mgłę kurzawy, wzniesioną broń trzyma, bierze na cel; mgła bliżej, lecz nikt nie nadjechał. Mick. **2.** †N. i [N.] p. **Najechać.** Rej. Nadjechałem kacmareczkę. <Nad + Jechać>

Nadjechanie, a, blm., ×**Nadjazd** czynność cz. **Nadjechać.** <Nad + Jechanie>

Nadjeziorny *nad jeziorem leżący:* Po nadjeziornej ścieżce szli. Słow. <Nad + Jeziorny>

Nadjeżdżać, a, ał p. **Nadjechać.** <Nad + Jeżdżać>

Nadjeżdżanie, a, blm., czynność cz. **Nadjeżdżać.**

Nadjordański *nad rzeką Jordanem leżący:* Poszedł Chrystus w nadjordańskie strony. Syrok. <Nad + Jordański, od nazwy rzeki Jordan>

Nadkarcze, a, lm. **a** antr. (inion v. inium) *miejsce na kości potylicowej tuż poniżej guza potylicowego zewnętrznego, od którego rozpoczyna ś. kark,* in. guzek potyliczny zewnętrzny. N. wewnętrzne, in. guzowatość potyliczna wewnętrzna (endinion). <Nad + Kark>

Nadkarko-gładzinkowy antr.: Średnica nadkarko-gładzinkowa = *wymiar czaszki od nadkarcza do gładzinki.* <Nad + Kark + Gładzinka>

Nadkarkowy antr. *z nadkarczem w związku będący.* <Nad + Karkowy>

Nadkarmiać, a, ał *zbytnio karmić:* Drób omal że nie nadkarmiany. Rzew. <Nad + Karmić>

Nadkarmianie, a, blm., czynność cz. **Nadkarmiać.**

Nadkarpiec, pca, lm. **pce** leśn. *wzgórek, powstały ze zgniłych korzeni drzewa wywróconego z korzeniami przez burzę i pozbawionego następnie pnia.* <Nad + Karpa>

Nadkaspijski *nad morzem Kaspijskim leżący:* Konnicę z wielbłądów zjadł piasek nadkaspijskich lądów. Słow. <Nad + Kaspijski, od nazwy morza Kaspijskiego>

[**Nadkaśtik, a,** lm. **i**] *szafeczka, umywalnia.* <Z Nm. Nachtkastel, od Nachtkasten dosł. = szafeczka nocna>

Nadkazić, i, ił *nieco skazić, nadpsuć:* Jakoś mię sprawca boski i ludzki nadkaził, dotknąwszy piorunowym powietrzem zaraził. Koch. J. Deszpot także bosseński serca mu nadkaził, gdy mu wojska janczarskie i jezdne poraził. Stryjk. <Nad + Kazić>

Nadkażenie, a, blm., czynność cz. **Nadkazić.**

Nadkąsać, a, ał p. **Nadkąsić.** <Nad + Kąsać>

Nadkąsanie, a, blm., czynność cz. **Nadkąsać.**

Nadkąsić, i, ił, Nadkąsać *nieco ukąsić, nadgryźć:* N. gruszkę, jabłko. Przen.: Ona, jak zepsute dziecko, rajski ten owoc nadkąsiła tylko i rzuciła go na gościniec. Krasz. Obawiano ś., aby prawem nowym starych swobód, jakich duchowni używali, nie nadkąsił. Krasz. < Nad + *Kąsić, od Kąsać>

Nadkąszenie, a, blm., czynność cz. **Nadkąsić,**

†**Nadkidać, a, ał** *rzucić więcej, nadrzucić, dorzucić.* <Nad + Kidać>

†**Nadkidanie, a,** blm., czynność cz. **Nadkidać.**

Nadkitajski *koło Chin leżący:* Z nadkitajskich wzięliśmy tę zabawę granie. Mick. <Nad + Kitajski, p. Kitaj>

Nadkład, u, lm. **y** I. ×N. gór. p. **Strop. 2.** kol. *ciężar, włożony do wagonu ponad ilość dozwoloną.* <Nad + Kład>

Nadkładać, a, ał p. **Nadłożyć:** [Traktamentu nadkładają]. Same stany niedostatki prawa mogą N. i wykładać. Petr. Matka im tę dała przestrogę, aby pilnie na wszystko ucha nadkładały i onej zaś odnieśli, coby usłyszały. Błaż. <Nad + Kładać>

Nadkładanie, a, lm. **a** czynność cz. **Nadkładać:** Nie potrzeba było żadnych sztucznych sztukowań, ani nadkładań. Jeż. Należało objeżdżać głębie, z czego wynikała wielka strata czasu i N. drogi. Sienk.

Nadkładek, dka, lm. **dki** I. ×N. p. **Nadkładka. 2.** hut. *kamień nad krzyżakiem w zaprawie wielkopiecowej położony.*

Nadkładka, i, lm. **i,** ×**Nadkładek** *dokładka, dodatek, naddatek.*

Nadkładowy przym. od **Nadkład.** Gór.: Pokład N. Szaj. W. Kamień N. = *z którego utworzony jest nadkład, znajdujący ś. nad głównym pokładem,* in.

kamień wierzchni. Hut.: Kamień N. a. nadformowy=*jeden z kamieni ogniotrwałych w zaprawie wielkiego pieca.*

Nadkłócie, a, blm., czynność cz. **Nadkłóć; Nadkłucie.**

Nadkłóć, kłóje a. **kole, kłół, Nadkłuć I.** *nieco ukłóć.* **2.** [N.] *nadrąbać:* Kłoda do połowy nadkłóta. <Nad+Kłóć>

Nadkłucie, a, blm., czynność cz. **Nadkłuć; Nadkłócie.**

Nadkłuć, uje, ął p. **Nadkłóć.**

× **Nadkolanek, nka,** lm. **nki,** × **Nakolanek** anat. (patella) *kość okrągława, płaska na przodzie stawu kolanowego,* in. rzepka, †kość kolanowa, †czaszka goleniowa kolana, †jabłko nakolenne, †jabłko na kolanie. <Nad+Kolano>

Nadkolczysty anat.: × Muskuł N. p. **Nadgrzebieniowy.** <Nad+Kolczysty>

Nadkołatać, cze, ce a. **ta, tał,** nied. **Nadkołatywać** *nieco nadwerężyć, nieco zrujnować, nieco rozkołatać:* N. zdrowie, majątek. Rzeczpospolita Rzymska, wojną domową nadkołatana, pod jednego panowanie przyszła. Błaż. **N. ś.** *nieco ś. nadwerężyć, zrujnować:* Państwo ś. nadkołatywa. Sł. wil. Prędko ś. nadkołata, bo nie szczędzi zdrowia. Sł. wil. <Nad+Kołatać>

Nadkołatanie, a, blm., czynność cz. **Nadkołatać.**

Nadkołatanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadkołatać ś.**

Nadkołatywać, a, ał i **N. ś.** p. **Nadkołatać.**

Nadkołatywanie, a, blm., czynność cz. **Nadkołatywać.**

Nadkołatywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadkołatywać ś.**

Nadkomisarz, a, lm. **e** *starszy komisarz:* Doktor i N. żądają zniesienia zakazu. Szaj. W. <Nad+Komisarz>

Nadkompletny *będący nad komplet, nadliczbowy, zbywający.* <Nad+Kompletny>

Nadkonduktor, a, lm. **owie** a. **rzy, Oberkonduktor** *starszy konduktor kolejowy, prowadzący pociąg.* <Nad+Konduktor>

Nadkontroler, a, lm. **owie** a. **rzy** *starszy kontroler.* <Nad+Kontroler>

Nadkopycie, a, lm. **a, Nadkopytko** wet. *krążek u góry kopyta końskiego.* <Nad+Kopyto>

Nadkopytko, a, lm. **a** wet. p. **Nadkopycie.**

Nadkosić, i, ił *nieco skosić:* Kiedy żyta i pszenice grożą niebezpieczeństwem wylegania, nadkoszą ś. a. nadeżną. Kluk. <Nad+Kosić>

Nadkostkowy anat. *nad kostką nogi będący:* Nerw N. (nervus supramalleolaris). <Nad+Kostkowy>

Nadkoszenie, a, blm., czynność cz. **Nadkosić.**

× **Nadkoszulka, i,** lm. **i** *komża kanonicka, rokieta.* <Nad+Koszulka>

Nadkowek, wku, lm. **wki?:** Fryszerze z żelaza odebranego z zuzlu nie mogą mieć tego nadkowku, który mają z gęsi. Os. J. <Nad+KU/KOW>

Nadkracać, a, ał p. **Nadkrócić.** <Nad+*Kracać, od Krócić>

Nadkracanie, a, blm., czynność cz. **Nadkracać.**

Nadkrajać, e, ał, Nadkroić *nieco ukrajać.* <Nad+Krajać>

Nadkrajanie, a, blm., czynność cz. **Nadkrajać.**

† **Nadkrawędziowy** anat.: Mięsień N. p. **Nadgrzebieniowy.** <Nad+Krawędziowy>

Nadkręcać, a, ał p. **Nadkręcić.**

Nadkręcanie, a, blm., czynność cz. **Nadkręcać.**

Nadkręcenie, a, blm., czynność cz. **Nadkręcić.**

Nadkręcić, i, ił, nied. **Nadkręcać I.** *nieco skręcić:* Dwunastu rajtarom karku nadkręcił, a mnie trzynastemu obiecuje. Sienk. **2.** [N.] *dorobić, przykręcić bicza.* <Nad+Kręcić>

Nadkroić, i, ił p. **Nadkrajać:** Chleb nadkrojony leżał i nóż przy nim mały. Krasz. <Nad+Kroić>

Nadkrojenie, a, blm., czynność cz. **Nadkroić.**

× **Nadkrokowy** anat. *nad krokiem a. łonem położony:* Wzgórek N. p. **Łonowy.** <Nad+Krokowy>

× **Nadkropić, i, ił** p. **Nakropić.** <Nad+Kropić>

× **Nadkropienie, a,** blm., czynność cz. **Nadkropić.**

Nadkrócenie, a, blm., czynność cz. **Nadkrócić.**

Nadkrócić, i, ił, nied. **Nadkracać** *nieco skrócić a. ukrócić:* Bardzo już nadkrócona była potęga Krzyżaków. Błaż. <Nad+Krócić>

Nadkrtaniowy anat. *nad krtanią będący,* in. języko-nagłośniowy. <Nad+Krtaniowy>

Nadkruszenie, a, blm., czynność cz. **Nadkruszyć.**

Nadkruszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadkruszyć ś.**

Nadkruszyć, y,ył *nieco pokruszyć:* Kilka tylko kawałków kamienia odpadło, znać dawniej nadkruszonego. Krasz. **N. ś.** *nieco ś. pokruszyć.* <Nad+Kruszyć>

[**Nadkrycie, a,** blm.] czynność cz. **Nadkryć.**

[**Nadkryć, yje,ył**] *nakryć, przykryć:* Nadkryłem bronami chałupę. <Nad+Kryć>

Nadkrzywiać, a, ał p. **Nadkrzywić.** <Nad+*Krzywiać, od Krzywić>

Nadkrzywianie, a, blm., czynność cz. **Nadkrzywiać.**

Nadkrzywić, i, ił, nied. **Nadkrzywiać** *nieco skrzywić:* Bolesław nazwany Krzywousty, że mu w dzieciństwie wrzód wargi nadkrzywił. Nar. <Nad+Krzywić>

Nadkrzywienie, a, blm., czynność cz. **Nadkrzywić.**

Nadkwadryka, i, lm. **i** mat. *nadpowierzchnia rzędu drugiego w nadprzestrzeni czyli w przestrzeni wielowymiarowej.* <Nad+Fr. quadrique>

Nadkwasić się, i ś., ił ś. p. **Nadkwaśnieć.** <Nad+Kwasić>

Nadkwaszać się, a ś., ał ś. p. **Nadkwaśnieć.**

Nadkwaszanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadkwaszać ś.**

Nadkwaszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadkwasić ś.**

Nadkwaśniały *który nadkwaśniał, nieco skwaśniały:* Przyczyną tej choroby była ostrość nadkwaśniała. Perz.

Nadkwaśnieć, eje, ał, Nadkwasić ś., nied. **Nadkwaszać ś.** *stać ś. nieco kwaśnym, nieco skwaśnieć.* <Nad+Kwaśnieć>

Nadkwaśnienie, a, blm., czynność cz. **Nadkwaśnieć.**

Nadkwatermistrz, a, lm. **e** *starszy kwatermistrz.* <Nad+Kwatermistrz>

Nadlać, eje, ał, nied. **Nadlewać I.** *nalać więcej, dolać:* Dała mi mleka kwartę i jeszcze nadlała. **2.** *odlać więcej, zrobić więcej odlewów.* <Nad+Lać>

Nadlanie, a, blm., czynność cz. **Nadlać.**

Nadlatywać, ywa a. **uje, ywał** p. **Nadlecieć.** <Nad+Latywać>

Nadlatywanie, a, blm., czynność cz. **Nadlatywać.**

Nadlecenie, a, blm., czynność cz. **Nadlecieć.**

Nadlecieć, i, ał, nied. **Nadlatywać I.** *lecąc (na skrzydłach) przybyć:* Ptak, motyl nadleciał. Przen.: Coraz nowe wieści nadlatywały do obozu. Sienk. Jakaś nieznana dotąd trwoga zaczęła nań nadlatywać z mroku. Sienk. **2.** *szybko przybiec, nadbiec:* Konnica nadleciała. Na ten hałas ludzie nadlatują. <Nad + Lecieć>

† Nadlegać, a, ał p. **Nalec:** Okręt był w niebezpieczeństwie, niepogoda niemała nadlegała. Wuj. <Nad + Legać>

† Nadleganie, a, blm., czynność cz. **Nadlegać.**

Nadległy *leżący nad czym:* Dwa (pręciki) są nadległe względem działek (kielicha). Rost.

Nadleśniczy, ego, lm. **owie, Nadleśny** *starszy leśniczy.* <Nad + Leśniczy>

Nadleśny, ego, lm. **i** p. **Nadleśniczy.** <Nad + Leśny>

Nadlew, u, lm. **y** p. **Nadlewek.**

Nadlewać, a, ał p. **Nadlać.** <Nad + Lewać>

Nadlewanie, a, blm., czynność cz. **Nadlewać.**

Nadlewek, wku, lm. **wki I.** *to, co ś. nadlewa.* **2.** a. **Nadlew** *zbytnia ilość kruszcu roztopionego przy odlewaniu, wystająca nad formę.* <Nad + × Lew>

× Nadleżeć, y, ał p. **Należeć.** <Nad + Leżeć>

× Nadleżenie, a, blm., czynność cz. **Nadleżeć.**

Nadliczać, a, ał p. **Nadliczyć.** <Nad + *Liczać, od Liczyć>

Nadliczanie, a, blm., czynność cz. **Nadliczać.**

† Nadliczbny p. **Nadliczbowy.** Anat.: †Muskuły nadliczbne w bok zginające głowę (musculi supernumerarii). <Nad + *Liczbny, od Liczba>

Nadliczbowy, Nadliczebny, † Nadliczbny I. *nad liczbą ś. znajdujący:* Wykładnik N. **2.** *przenoszący zwykłą a. umówioną ilość, nadkompletny:* Żołnierz N. Ucałowaniem nadliczbowym ręki hrabiny przyjął tę wieść. **Nadliczbowy, ego,** lm. **i** rz. *urzędnik nadetatowy:* Rozpoczynał od bardzo skromnej posady nadliczbowego zawód urzędniczy. Krasz. <Nad + Liczbowy>

Nadliczebny p. **Nadliczbowy.** <Nad + Liczebny>

Nadliczenie, a, blm., czynność cz. **Nadliczyć.**

Nadliczyć, y,ył, nied. **Nadliczać** *naliczyć nad oznaczoną ilość, nadrachować:* N. komu = *dać komu więcej niż potrzeba.* <Nad + Liczyć>

Nadlimański *nad limanami ś. znajdujący:* Dostali ś. do stolicy nadlimańskiej, t. j. Akiermanu. Jeż. <Nad + *Limański, od Liman>

Nadlinjowy *nad linją ś. znajdujący.* <Nad + Linjowy>

Nadlotka, i, lm. **i I.** *pióro w skrzydle, nad lotkami ś. znajdujące.* **2.** myśl. *pióro najpierwsze w skrzydle u ptaka.* <Nad + Lotka>

Nadlotny *nad piórami lotnemi ś. znajdujący:* Pióra nadlotne (=*nadlotki*). <Nad + Lotny>

Nadludzki *przechodzący zwykłą miarę sił, zdolności ludzkich; wyższy nad to, co ludziom właściwe:* Rozum, wysiłek N. Siła woli nadludzka. Złość nadludzka. Okrucieństwo nadludzkie. Dziewica nadludzkiej urody. Tw. Nadludzkie tobie cudo muszę wyspowiadać. Mick. Nie wierzący w nadludzkie ani w ludzkie cudy. Mick. Świat mój wydaje mi ś. teraz chwałą nadludzką, patrząc na świat wasz. Krasiń. <Nad + Ludzki>

Nadludzko przys. od **Nadludzki:** Śpiewali ciągle, dziwnie, strasznie i N. spokojnie. Krasz.

Nadłabski *nad rzeką Łabą (=Elbą) ś. znajdujący:* Posiadamy tylko niewiele wzmianek o kulcie ruskim, nieco więcej o kulcie nadłabskim i pomorskim. Brk. <Nad + *Łabski, od nazwy rzeki Łaba = Elba>

Nadłamać, mie, mał, † Nałamać, † Nałomić, nied. **Nadłamywać** *złamać niezupełnie, cokolwiek złamać:* N. kija. Zgładzić jednego między tak wielu tyrany, byłoby do połowy N. kajdany. Mias. Stary ratusz z nadłamaną wieżą. Krasz. Zawsześ parolu nadłamał. Kaczk. **N. ś.** *złamać ś. niezupełnie, cokolwiek.* <Nad + Łamać>

Nadłamanie, a I. blm., czynność cz. **Nadłamać. 2.** lm. **a** a. **Nadłom** = a) *miejsce, gdzie ś. odbyło częściowe złamanie.* b) chir. (infractio) *pęknięcie, niezupełne złamanie kości.*

Nadłamanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadłamać ś.**

Nadłamywać, uje a. **ywa, ywał** i **N. ś.** p. **Nadłamać.**

Nadłamywanie, a, blm., czynność cz. **Nadłamywać.**

Nadłamywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadłamywać ś.**

Nadłatać, a, ał, nied. **Nadłatywać** *nieco załatać:* Nadłatałem trochę dziur, ale jeszcze wiele pozostało. <Nad + Łatać>

Nadłatanie, a, blm., czynność cz. **Nadłatać.**

× Nadłatwiać, a, ał p. **Nadłatwić.** <Nad + *Łatwiać, od Łatwy>

× Nadłatwianie, a, blm., czynność cz. **Nadłatwiać.**

× Nadłatwianie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadłatwiać ś.**

× Nadłatwić, i, ił, nied. **× Nadłatwiać** *nieco ułatwić.* **× N. ś.** *nieco załatwić ś.* <Nad + *Łatwić, od Łatwy>

× Nadłatwienie, a, blm., czynność cz. **Nadłatwić.**

× Nadłatwienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadłatwić ś.:** Cesarz do nadłatwienia ś. swego z kłopotami wojennemi sprawę polską odłożył. Błaż.

Nadłatywać, uje a. **ywa, ywał** p. **Nadłatać.**

Nadłatywanie, a, blm., czynność cz. **Nadłatywać.**

Nadławić, i, ił *dławiąc jedno po drugim, wiele zadławić; nadusić.* <Na + Dławić>

Nadławienie, a, blm., czynność cz. **Nadławić.**

† Nadłazić się, i ś., ił ś. *nagnieść, nadeptać, naponiewierać do woli:* Jeżeli ty to sobie będziesz lekko ważyć, leda kto ś. na potym może nas N. Rej. Rado ś. więc nieszczęście takiego nadłazi, gdy kto sobie przypadłe rzeczy lekce waży. Rej. <Na + Dłazić>

† Nadłażenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadłazić ś.**

Nadłokieć, kcia, lm. **kcie** fecht. p. **Nadcięcie.** <Nad + Łokieć>

Nadłom, u, lm. **y** p. **Nadłamanie.** <Nad + Łom>

Nadłonowy *nad łonem będący.* Lek.: Cięcie nadłonowe p. **Cięcie.** <Nad + Łonowy>

Nadłopatkowy anat. *powyżej łopatki będący, na górnym jej brzegu:* Tętnica nadłopatkowa (arteria suprascapularis). Wcięcie nadłopatkowe (incisura suprascapularis). Mięsień N. a. † myszka nadłopatkowa p. **Nadgrzebieniowy.** <Nad + Łopatkowy>

Nadłożenie, a, blm., czynność cz. **Nadłożyć.**

Nadłożyć, y,ył, nied. **Nadkładać I.** *więcej wyłożyć, naddać, dodać:* Tu masz na koszta, a cokolwiek nadłożysz, za powrotem moim ci zapłacę. Wuj. Nadłóż nieco, a dobijemy targu. Nie synowie mają skarbić rodzicom, ale rodzice synom; a ja bardzo rad nałożę i nadłożę sam siebie za dusze wasze. Leop. Dni na dni królowy nadłożysz lata jego. Ps. flor. N. drogi *(=większą drogę odbyć do danego miejsca, niż należało).* †N. ucha=*nadstawić ucha, pilnie słuchać:* Racz N. uszu Twoich ku głosu modlitwy mojej. Wr. **2.** czym=*nadstawić, nadsztukować, nadłatać:* A jakoż uczyć mają, nie umiejąc sami, muszą pewnie N. kazania baśniami. Kochan. **3.** [N.] *więcej włożyć:* Ja juz włozyła i nadłozyła. <Nad+Łożyć>

Nadłubać, bie, bał *dłubiąc jedno po drugim, wiele podłubać, wydłubać;* przen. *powoli czego narobić.* **N. ś.** *dłubaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na+Dłubać>

Nadłubanie, a, blm., czynność cz. **Nadłubać.**

Nadłubanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadłubać ś.**

Nadłupać, pie, pał *nieco rozłupać:* Pan Orlik herbu Nowina, z czaszką złotem lutowaną, bo mu ją szwedzki granat czasu swego nadłupał. Sienk. <Nad+Łupać>

Nadłupanie, a, blm., czynność cz. **Nadłupać.**

†**Nadłużenie się, a ś.,** blm., czynność cz. †**Nadłużyć ś.**

[**Nadłużenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. [**Nadłużyć ś.**].

†**Nadłużyć się, y ś., ył ś.** *długami ś. obciążyć.* <Na+Dłużyć ś., p. 2. Dłużyć>

[**Nadłużyć się, y ś., ył ś.**] *naprzykrzyć ś., znudzić ś.:* Chłopákowi nadłużyło sie sużyć. <Na+1. Dłużyć>

× **Nadmagać, a, ał** p. **Nadmóc.** <Nad+*Magać, od Móc>

× **Nadmaganie, a,** blm., czynność cz. **Nadmagać.**

Nadmajster, tra, lm. **trowie, Obermajster** *starszy majster.* <Nad+Majster>

× **Nadmalować, uje, ował** p. **Namalować.** L. <Nad+Malować>

× **Nadmalowanie, a,** blm., czynność cz. **Nadmalować.**

†**Nadmarło** p. **Nademrzeć.**

Nadmarszałek, łka, lm. **łkowie** *wyższy, naczelny marszałek:* N. dworu następcy tronu austryjackiego. <Nad+Marszałek>

Nadmarszczać, a, ał p. **Nadmarszczyć.**

Nadmarszczanie, a, blm., czynność cz. **Nadmarszczać.**

Nadmarszczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadmarszczać ś.**

Nadmarszczenie, a, blm., czynność cz. **Nadmarszczyć.**

Nedmarszczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadmarszczyć ś.**

Nadmarszczyć, y,ył, nied. **Nadmarszczać** *trochę zmarszczyć:* N. czoła. **N. ś.** *trochę ś. zmarszczyć.* <Nad+Marszczyć>

Nadmarzać, a, ał p. **Nadmorzyć.** <Nad+*Marzać, od Morzyć>

Nadmarzanie, a, blm., czynność cz. **Nadmarzać.**

× **Nadmazać, że, zał** p. **Namazać.** L. <Nad+Mazać>

× **Nadmazanie, a,** blm., czynność cz. **Nadmazać.**

†**Nadmdleć, eje, ał** p. **Nademdleć.** Nieos.: Nadmdlało mu=*osłabł.* <Nad+Mdleć>

†**Nadmdlenie, a,** blm., czynność cz. **Nadmdleć.**

Nadmiar, u, lm. **y I.** × N. *różnica dwuch liczb, przewyżka:* Liczba, po odciągnieniu mniejszej od większej, nazywa ś. resztą lub różnicą lub nadmiarem. Łs. Zamieniwszy swoje towary na cudzoziemskie, jeszcze za N. gotowe biorą od sąsiadów pieniądze. Wyrw. **2. a.** †**Nadmiarz** przen. *ilość przechodząca właściwą miarę, ilość zbyt wielka, zbytek:* N. szczęścia nie olśnił go. N. własnych swych uczuć. Piet. Tak właściwość umysłu, nadmiarem eterycznej wyobraźni nacechowana. Chm. **3.** bot. p. **Wyżygin. 4.** mat. *nadwyżka, różnica pomiędzy wartością przybliżoną większą od istotnej wartości pewnej wielkości a tą wartością istotną:* Przybliżenie przez N. Wyznaczyć wartość pierwiastka sześciennego z danej liczby z przybliżeniem do $^1/_{10}$ przez N. N. czyli przepełnienie kuliste=*różnica pomiędzy sumą kątów trójkąta kulistego a dwoma kątami prostemi.* <Nad+Miara>

× **Nadmiar,** †**Nadmiarz** przys. *nad miarę, nadmiernie, niezmiernie, zbyt, zbytnio, bardzo:* Dłonie szerokie i N. potężne. Sienk. Czupryna, którą miał N. wielką, czoło mu szpakowatemi włosami zasypała. Orzesz.

Nadmiarek, rku, lm. **rki I.** *ilość nadmierzona, dokładka, dodatek, naddatek, przydatek:* Mierz, waż należycie, nadatku i nadmiarku nie chcę. Troc. N. łokciowy. Troc. Przen.: Żeby te nasze bole wyższy stopień miały, jeszcze nam ten N. wyroki przydały. Toł. **2.** [N. a. **Przymiarek**] *nadsypka nieprawa przy mierzeniu zboża.*

Nadmiarowość, i, blm. lek.: N. oka (hypermetropia) = *wada wzroku,* in. dalekowidztwo. <Nad+Miarowość>

Nadmiarowy lek. (hypermetropicus) *do oka nadmiarowością dotkniętego odnośny.*

I. †**Nadmiarz, y,** lm. **e** p. **Nadmiar.**

2. †**Nadmiarz** przys. p. × **Nadmiar.**

Nadmielać, a, ał p. **Nademleć.**

Nadmielanie, a, blm., czynność cz. **Nadmielać.**

Nadmielenie, a, blm., czynność cz. **Nademleć.**

Nadmieniać, a, ał p. **Nadmienić.** <Nad+*Mieniać, od 2. Mienić>

Nadmienianie, a, blm., czynność cz. **Nadmieniać.**

Nadmienić, i, ił, †**Namienić,** nied. **Nadmieniać,** †**Namieniać** *wzmiankę zrobić, wspomnieć, napomknąć, natrącić, dotknąć:* N. komu o czym. Jakem ci nadmienił. Jord.

Nadmienienie, a, blm., czynność cz. **Nadmienić.**

†**Nadmierać, a, ał** p. **Nademrzeć.** <Nad+*Mierać, od Mrzeć>

†**Nadmieranie, a,** blm., czynność cz. **Nadmierać.**

Nadmiernie, × **Nadmierno** przys. od **Nadmierny:** Wszystko skrzy ś. i błyszczy N. Sienk.

× **Nadmierno** p. **Nadmiernie.**

Nadmierność, i, blm. rz. od **Nadmierny.**

Nadmierny I. *miarę przechodzący, zbyt wielki:* Wzruszenie nadmierne. **2.** †N. *trochę większy od miernego, niebardzo wielki:* Był on wzrostu nadmiernego przy dziwnej układności ciała. Ustrz. <Nad+Mierny>

Nadmierzać, a, ał p. **Nadmierzyć.** <Nad+*Mierzać, od Mierzyć>

Nadmierzanie, a, blm., czynność cz. **Nadmierzać.**

Nadmierzenie, a, blm., czynność cz. **Nadmierzyć.**

Nadmierznąć, nie, nął (Nadmier-znąć) *nieco obmierznąć:* Byś ś. trochę obaczył, nadmierzłyby ci czacka świata tego. Rej. <Nad+Mierznąć>

Nadmierznięcie, a, blm., czynność cz. **Nadmierznąć.**

Nadmierzyć, y,ył, nied. **Nadmierzać** *przy mierzeniu naddać, przydać do miary.* <Nad+Mierzyć>

× **Nadmieście, a,** lm. **a i.** *zamek a. twierdza mała w mieście a. w fortecy, zwykle na miejscu wyższym znajdująca ś.* **2.** *przestwór ponad miastem.* <Nad+Miasto>

× **Nadmipysk, a,** lm. **i** *człowiek z odętą twarzą.* <Nadmij, od Nadąć+Pysk>

[**Nadmłynarz, a,** lm. **e**] *starszy młynarz.* <Nad+Młynarz>

Nadmniejszać, a, ał p. **Nadmniejszyć.**

Nadmniejszanie, a, blm., czynność cz. **Nadmniejszać.**

Nadmniejszenie, a, blm., czynność cz. **Nadmniejszyć.**

Nadmniejszyć, y,ył, nied. **Nadmniejszać** *nieco zmniejszyć:* Haniebnie było nadmniejszone wojsko Olbrychta. Błaż. <Nad+Mniejszyć>

Nadmogilny *znajdujący ś. nad mogiłą, nadgrobny:* Ogniska nadmogilne do palenia ciał zmarłych. <Nad+Mogilny>

Nadmokły *trochę mokry, nieco błotnisty:* Omulew ma szeroko nadmokłe brzegi. Pol. <Nad+*Mokły, od Moknąć>

Nadmoralny *poza obrębem moralności znajdujący ś.:* Użyć formułki moralnej w znaczeniu nadmoralnym. <Nad+Moralny>

Nadmordować, uje, ował, nied. **Nadmordowywać** *nieco zmordować:* Nadmordował nieprzyjaciela harcami. Leszcz. S. Będąc nadmordowane, smacznie bardzo jadły. Tw. <Nad+Mordować>

Nadmordowanie, a, blm., czynność cz. **Nadmordować.**

Nadmordowywać, uje, ywał p. **Nadmordować.**

Nadmordowywanie, a, blm., czynność cz. **Nadmordowywać.**

Nadmorski i. a. †**Nadmorzny** *nad morzem ś. znajdujący:* Brzeg N. †Góra nadmorska a. nadmorzem, nadmorzna, namorska, pomorska = *przylądek.* Kraj N. Z dalekich nadmorskich stron. Kluk. Miasto nadmorskie. Mieszkańcy nadmorscy. **2.** bot.: Jarmuż N. p. **Modrak.** Modrak N. p. **Modrak.** <Nad+Morski>

Nadmorze, a, lm. **a** *wybrzeże morskie; kraj nad morzem leżący, pomorze.* <Nad+Morze>

× **Nadmorzec, rca,** lm. **rcy** *mieszkaniec wybrzeża morskiego, pomorzanin.* Wor.

Nadmorzenie, a, blm., czynność cz. **Nadmorzyć.**

†**Nadmorzny** p. **Nadmorski:** Nadmorzna góra. Urs.

Nadmorzyć, y,ył, nied. **Nadmarzać i.** *trochę wygłodzić:* Z nadmorzonym źrzebcem do stajni powrócił. Dor. **2.** *nieco osłabić.* <Nad+Morzyć>

× **Nadmowa, y,** lm. **y** *ostatni rozdział książki, epilog.* <Nad+Mowa>

× **Nadmożenie, a,** blm., czynność cz. **Nadmóc.**

[**Nadmożenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nadmóc ś.**

†**Nadmożony** *wysilony nad możność, zmożony:* Drzewko skrzywione zostało, ciężarem węża nadmożone. Otw. Odłóżmy na dalej swe łowy, już bowiem i sieci i oszczepy zjuszone krwią zwierzęcą wielce są teraz nadmożone. Otw. <Nad+*Możony, od Móc>

× **Nadmóc, może, mógł,** nied. × **Nadmagać** *jedno drugim z potrzeby zastąpić, wyręczyć ś., nadsztukować:* Nie znając przedmiotu, konceptami nadmaga. [**N. ś.**] *zdźwigać ś., naderwać ś.; zaszkodzić sobie, robiąc coś nad siły.* <Nad+Móc>

Nadmrozić, i, ił *nieco przemrozić:* N. kartofle. <Nad+Mrozić>

Nadmrożenie, a, blm., czynność cz. **Nadmrozić.**

Nadmuch, u, lm. **y** lek. *natrysk gazowy.* <Na+Dmuch>

Nadmuchać, a, ał, jednot. **Nadmuchnąć,** nied. **Nadmuchiwać, Nadmuchywać i.** na co, w co, do czego = *dmuchając, napuścić na co a. w co powietrza:* N. na świeże pismo, aby prędzej wyschło. Przen.: N. komu w ucho a. w uszy = *nagadać, napleść czego wiele.* **2.** czego = *dmuchaniem poruszając co, nasypać na co:* N. kurzu ze stołu na książkę. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. dmuchaniem.* <Na+Dmuchać>

Nadmuchanie, a, blm., czynność cz. **Nadmuchać.**

Nadmuchanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadmuchać ś.**

Nadmuchiwać, uje, iwał p. **Nadmuchać.**

Nadmuchiwanie, a, blm., czynność cz. **Nadmuchiwać.**

Nadmuchnąć, nie, nął p. **Nadmuchać.**

Nadmuchnięcie, a, blm., czynność cz. **Nadmuchnąć.**

Nadmuchywać, uje, ywał p. **Nadmuchać.**

Nadmuchywanie, a, blm., czynność cz. **Nadmuchywać.**

Nadmulać, a, ał p. **Nadmulić.**

Nadmulanie, a, blm., czynność cz. **Nadmulać.**

Nadmulenie, a, blm., czynność cz. **Nadmulić.**

Nadmulić, i, ił, nied. **Nadmulać** *nieco namulić:* Kark ich, jeśli nie nadmulony... Kluk. <Nad+Mulić>

Nadmurować, uje, ował, nied. **Nadmurowywać** *wymurować nad czym:* N. ścianę, kominek. <Nad+Murować>

Nadmurowanie, a, blm., czynność cz. **Nadmurować.**

Nadmurowywać, uje, ywał p. **Nadmurować.**

Nadmurowywanie, a, blm., czynność cz. **Nadmurowywać.**

Nadmurszały *który nadmurszał, nieco zmurszały.*

Nadmurszeć, eje, ał *nieco zmurszeć.* <Nad+Murszeć>

Nadmurszenie, a, blm., czynność cz. **Nadmurszeć.**

Nadnaturalnie przys. od **Nadnaturalny,** *w sposób nadprzyrodzony, w drodze nadprzyrodzonej, dzięki czynnikom, wpływom nadprzyrodzonym.*

Nadnaturalność, i, blm. rz. od **Nadnaturalny,** p. **Nadprzyrodzoność.**

Nadnaturalny p. **Nadprzyrodzony.** <Nad+Naturalny>

†**Nadnawięcsze** *najwięcej.* Glosy w. XV.

Nadnercze, a, lm. **a** anat. (w lm. renes succenturiati s. glandulae suprarenales) *nazwa gruczołów parzystych nad nerkami położonych,* in. w lm. gruczoły a. gruczołki nadnerkowe, †nerkowe, × ponadnerkowe, †kaletki czarnożółciowe, przynercza, †nerki maluczkie, †nadnerki, †przynerki, †przynyrki, †przysadki nerkowe. <Nad+Nerka>

Nadnerczowy przym. od **Nadnercze:** Tętnice nadnerczowe (arteriae suprarenales).

†**Nadnerki, rek,** blp. anat. p. **Nadnercze.**

Nadnerkowy anat. *ponad nerkami położony:* Gruczoły, gruczołki nadnerkowe p. **Nadnercze.**

Nadnewski *nad rzeką Newą znajdujący ś.:* Pismo nadnewskie *(=petersburskie).* <Nad+Newski, od nazwy rzeki Newa>

Nadniebiański, Nadniebieski *wyższy od niebian, przewyższający niebian:* Nadniebiańskie jestestwo. Mat. I. <Nad+Niebiański>

Nadniebieski p. **Nadniebiański:** Pięknością jasne nadniebieską widział jej oczy. Słow. Tam świat myśli naszych jest podszeptaniem i tchnieniem nadniebieskim stworzony. Słow. <Nad+Niebieski>

Nadniebny *nad niebem będący, wyższy od nieba:* Ujrzał młodzieniec na tym czole nadniebnym koronę cierniową. Krasiń. <Nad+Niebny>

Nadniemeński, Nadniemnowy *nad rzeką Niemnem znajdujący ś.:* Może to pożar wkradł ś. w nadniemeńskie bory. Słow. Z cór nadniemeńskich pierwsza krasawica. Mick. *(=litewskich).* <Nad+Niemeński, od nazwy rzeki Niemen>

Nadniemnowy p. **Nadniemeński:** Widzę krwią zbryzgane nadniemnowe pole. Syrok.

Nadniesienie, a, blm., czynność cz. **Nadnieść.**

Nadnieść, niesie, niósł, nied. **Nadnosić I.** *przynieść (szczeg. w chwili czegoś):* Poczekajcie nieco u stołu, wnet nadniosą wety. Sł. wil. Nadniesiona przy oblężeniu Odolanowa wiadomość o śmierci króla. Sł. wil. Piorun nadniósł jakiegoś skądsiś Starogdyrskiego. L. *(=nadał).* Jakoś nad jesień nadnosi licho do Bereski Przemyślanina. Kaczk. **2.** *unosząc usunąć:* N. jednego końca belki. <Nad+Nieść>

Nadniewalać, a, ał p. **Nadniewolić.**

Nadniewalanie, a, blm., czynność cz. **Nadniewalać.**

Nadniewolenie, a, blm., czynność cz. **Nadniewolić.**

Nadniewolić, i, ił, nied. **Nadniewalać** *nieco zniewolić, nieco wolności pozbawić:* Dorys Memnona oko, serce nadniewala. L. <Nad+Niewolić>

Nadnilowy *nad rzeką Nilem znajdujący ś.:* O tym rozmawiał z nadnilowym żeńcem. Słow. *(=egipskim).* <Nad+Nilowy, od nazwy rzeki Nil>

Nadniszczenie, a, blm., czynność cz. **Nadniszczyć.**

Nadniszczyć, y, ył *trochę zniszczyć, podniszczyć:* W majątku dziedzicznym hrabiego drzewo było dobrze nadniszczone istotnie sofy i krzesła. Orzesz. <Nad+Niszczyć>

Nadnosić, i, ił I. nied. p. **Nadnieść. 2.** ×N. dok. *trochę powynosić:* Miałem kopę gruszek, ale ten filut nadnosił już trochę. Sł. wil. <Nad+Nosić>

Nadnoszenie, a, blm., czynność cz. **Nadnosić.**

Nadnotecki *nad rzeką Notecią znajdujący ś.:* Pod Piłą, Ujściem i Wieluniem zabyli rotmistrzowie pasy nadnoteckie. Sienk. <Nad+Notecki, od nazwy rzeki Noteć>

×**Nadoba, y,** blm. p. **Nadobność:** Miłości, których ty zajmiesz twą nadobą, gardzą wszystkim, cokolwiek nie jest iście tobą. Przyb. <Na+DOB>

†**Nadoba, y,** lm. **y** *naczynie:* W przybytku były stoły z nadoby ich. Leop. <Może z Czes. nádoba=naczynie>

[**Nadobek, bku,** lm. **bki**] *wszelkie naczynie próżne (garnek, flaszka):* Biéda w chałupie bez nádobku. <p. †Nadoba>

Nadobficie przys. od **Nadobfity.**

Nadobfitość, i, blm. rz. od **Nadobfity.**

Nadobfitować, uje, ował *bardzo obfitować, nader hojnie opatrzonym być, opływać:* W śmierci boskiej nadobfitująca dobroć Chrystusa okazuje ś. Bals. Polityczno-socjalna religijność nadobfituje w pierwiastki groźne dla dotychczasowego całoskładu państwa, pierwiastki rozkładowe. Nagan. <Nad+Obfitować>

Nadobfitowanie, a, blm., czynność cz. **Nadobfitować.**

Nadobfity *więcej, niż obfity.* <Nad+Obfity>

†**Nadobie, a,** lm. **a** *sprzęt.* B. Sz. <Czes. nádobí>

Nadobierać, a, ał *dobierając, wiele nagromadzić.* **N. ś.** *namęczyć ś. dobieraniem.* <Na+Dobierać>

Nadobieranie, a, blm., czynność cz. **Nadobierać.**

Nadobieranie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadobierać ś.**

Nadobijać, a, ał *dobijając po kolei, wiele dobić.* **N. ś.** *namęczyć ś. dobijaniem.* <Na+Dobijać>

Nadobijanie, a, blm., czynność cz. **Nadobijać.**

Nadobijanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadobijać ś.**

Nadobłocze, a, lm. **a** *przestrzeń nad obłokami:* W ręku coś... jakby w dymu nadobłoczach narzędzie pieśni. Słow. <Nad+Obłok>

Nadobłoczny *znajdujący ś. nad obłokami; sięgający niebios:* Przestrzeń, podróż nadobłoczna. O! spokoju dla ducha nie znajdę, nie spocznę, aż zgłębię tajemnice sztuki nadobłoczne. Syrok. <Nad+Obłoczny>

Nadobnia, i, lm. **e** bot. p. **Amarylek.** <Od Nadobny>

Nadobnica, y, lm. **e** bot. p. **Amarylek.**

†**Nadobniczek, czka,** lm. **czkowie** p. **Nadobniś.**

†**Nadobniczka, i,** lm. **i** p. **Nadobnisia.**

Nadobnie przys. od **Nadobny:** Bóg N. przyodziewa kwiatki polne. Wuj. I to też św. synodowi N. i uczciwie ś. podobało. Smotr. Ciesząc bracią, N. z niemi mówił. B. B. *(= łagodnie, grzecznie).* Dowodnie i N. to jeden doktór kościelny pokazuje. Wuj.

†**Nadobnisia, i,** lm. **e,** †**Nadobniczka** *kobieta nadobna, piękność.*

†**Nadobniś, a,** lm. **owie,** †**Nadobniczek** *człowiek nadobny.*

Nadobniuchno przys. od **Nadobniuchny.**

Nadobniuchny, Nadobniusieńki, Nadobniutki *bardzo nadobny, ładniuchny, ślicziuchny, pięknuchny:* Nadobniuchna to panienka. Troc.

Nadobniusieńki p. **Nadobniuchny:** Jasieńku mój maleńki, mój N. Koch. W. Dzieciątko nadobniusieńkie. Syr.

Nadobniusieńko przys. od **Nadobniusieńki,** *nadobniuchno.*

Nadobniutki p. **Nadobniuchny.**

Nadobniutko przys. od **Nadobniutki,** *nadobniuchno.*

Nadobność, i, blm. rz. od **Nadobny;** ×**Nadoba** *wdzięk, powab; piękność:* N. postaci, wymowy, stylu. N. jego rysów twarzy. Rzew.

Nadobny I. *powabny, wdzięczny, miły, ujmujący, gładki, ładny, dorodny, przystojny:* Złotemi plamki nadobna (rybka). Mick. Nadobna Marysiu, ty różany kwiecie, pierwszą ja cię widzę tak ładną

na świecie. Pśń. Grzeczność, którą powinna młódź dla płci nadobnej. Mick. Odpłacać pięknym za nadobne. Prz. Dzieci zdrowsze bywają, które plugastwa zwierzchnie mają, aniżeli owe, co nadobne z dzieciństwa trwają. Syr. Widziałem pachołę tak nadobne, jakoby w czterech latach. Skar. Złoty, jak mówią, był wiek za króla onego, tak w nadobnym pokoju kwitnął świat za niego. Koch. J. Aleksander wszystek Egipt, miejsca pamiątkami staroświeckiemi nadobne, przechodził. Orzech. Sztuki nadobne. Śniad. J. Literatura nadobna. Rzew. Utwory nadobne. Sienk. Sztuk nadobne kwiaty. Mick. Czy nie tknęła twej duszy nadobna pokuska? Syrok. Nadobne słowo. Troc (=*grzeczne, łaskawe*). **2.** zool.: Czapla nadobna p. **Czapla.** <Na + DOB>

Nadobojczykowy anat. *nad obojczykiem będący:* Nerwy nadobojczykowe (nervi supraclaviculares). Dołek N. p. **Dołek.** <Nad + Obojczykowy>

× **Nadobowiązkowy** *nie objęty obowiązkiem, nie obowiązujący:* Języki nadobowiązkowe. <Nad + Obowiązkowy>

[**Nadobracać, a, ał**] *usilnie obracać:* Żebyś obracał i nadobracał, nie nie zrobisz. [**N. ś.**] *usilnie obracać ś.* <Nad + Obracać>

× **Nadobrzeć, eje, ał** *nabrać dobroci, ulepszyć ś., poprawić ś.:* Rola nadobrzała po osuszeniu jej przez wykopanie rowów. <Na + Dobrzeć>

× **Nadobrzenie, a,** blm., czynność cz. **Nadobrzeć.**

× **Nadobyczajnik, a,** lm. **cy** *ceremonjarz.* L.

Nadobywać, a, ał *nagromadzić przez dobywanie, nadostawać, nawyciągać:* Nadobywano papierów kupę. Kaczk. **N. ś.** *namęczyć ś. dobywaniem.* <Na + Dobywać>

Nadocinać, a, ał *docinając, nadokuczać; naprzycinać, nadogryzać komu.* **N. ś.** *docinając, nasycić ś.* <Na + Docinać>

Nadoczny, Nadoczodołowy, Nadoczowy *nad okiem będący:* Wydatne łuki nadoczne. Anat.: Naczynia nadoczne, nerw N. (vasa et nervus supraorbitales). <Nad + Oczny>

Nadoczodołowy p. **Nadoczny.** <Nad + Oczodołowy>

Nadoczowy p. **Nadoczny.** <Nad + Oczowy>

Nadogadywać, uje, ywał *naprzymawiać, nadocinać, naprzygryzać.* **N. ś.** *nasycić ś. dogadywaniem.* <Na + Dogadywać>

Nadogadzać się, a ś., ał ś. komu = *nasycić ś. a. namęczyć ś. dogadzaniem.* <Na + Dogadzać>

Nadogonie, a, lm. **a** *miejsce nad ogonem, początek ogona:* N. np. u ptaków, sam początek ogona. Kluk. <Nad + Ogon>

Nadoić, i, ił, nied. × **Nadajać I.** *dojąc jedno po drugim, wiele wydoić:* Nadoiła wiele krów. Przen.: N. kogo a. N. z kogo niemało = *wyciągnąć z kogo wiele korzyści dla siebie, wyzyskać, wyeksploatować go.* **2.** *dojąc, napełnić:* Nadoiła siedem garncy mleka. **N. ś. I.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. dojeniem.* Przen.: Nadoił ś. dobrze z mojego majątku. **2.** przen. *napić ś. obficie:* Nadoił ś. dobrze wina. <Na + Doić>

[**Nadoj, u,** lm. **e, Podoj**] *udój (mleka).* <Na + *Doj, od Doić>

[**Nadojadać, a, ał** i **N. ś.**] p. **Nadojeść.**

[**Nadojadanie, a,** blm.] czynność cz. **Nadojadać.**

[**Nadojedzenie, a,** blm.] czynność cz. **Nadojeść.**

Nadojenie, a, blm., czynność cz. **Nadoić.**

Nadojenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadoić ś.**

[**Nadojeść, je, jadł,** nied. **Nadojadać**] *dojeść, dokuczyć, dogryźć:* Oni mi już tak swoim zachowaniem ś. nadojedli, żebym ś. chciała gdzieś daleko od nich schować. Jeż. <Ros. nadoêstь>

Nadojrzewać, a, ał *dojrzewając kolejno, nagromadzić ś.:* Dużo już gruszek nadojrzewało. <Na + Dojrzewać>

× **Nadokazować, uje, ował** p. **Nadokazywać:** Wywczasowywał ś. po mocnym piwie, dużo z nim wprzódy nadokazowawszy. Krasz. <Na + Dokazować>

Nadokazywać, uje, ywał i **N. ś.,** × **Nadokazować** *nasycić ś. dokazywaniem, nabroić, naswawolić:* Wyniósł ś. może na Zaporoże, ale przed ucieczką nadokazywał niemało, stojąc na czele wszystkich kozaków. Rol. <Na + Dokazywać>

Nadokazywanie, a, blm., czynność cz. **Nadokazywać.**

Nadokazywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadokazywać ś.**

Nadokienek, nka, lm. **nki** bud. *nadprożnik w oknie.* <Nad + Okno>

Nadokładać, a, ał *dokładając, wiele nagromadzić; nadodawać.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. dokładaniem.* <Na + Dokładać>

Nadoknie, a, lm. **a, Binda** bud. *przyozdobienie a. miejsce na nie, nad oknem zrobione.* <Nad + Okno>

Nadokuczać, a, ał i **N. ś.,** × **Nadokuczyć** *nasycić ś. dokuczaniem:* Chciało ś. też trochę poskubać Tatarów, co mi ś. nadokuczali hultaje. Kaczk. <Na + Dokuczać>

Nadokuczanie, a, blm., czynność cz. **Nadokuczać.**

Nadokuczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadokuczać ś.**

× **Nadokuczyć, y,ył** p. **Nadokuczać.** <Na + Dokuczyć>

Nadole, a, lm. **a I. a. Nadołek** *dolna część czego, dół czego, spód.* **2.** †N. a. †**Nadół** *dolina.* B. Sz. **3. a. Przyziom** *dolna część budynku.* <Na + Dół>

[**Nadoleć, i, ał**] p. **Nadołać.** <Na + *Doleć, por. Dołać>

Nadolewać, a, ał *dolewając po kolei, do wielu dolać.* **N. ś.** *namęczyć ś. dolewaniem.* <Na + Dolewać>

Nadoliczać, a, ał *licząc, nadodawać.* <Na + Doliczać>

†**Nadolny, †Podolny I.** *będący na dole, dolny, spodni; parterowy:* Wyszedłem broną nadolną. Bud. Nadolne mieszkanie. Troc. **2.** *na padole ziemskim znajdujący ś., ziemski:* Wszystek świat N. swą zgubę obaczy. Kulig. Noc już przynieść miała sen zwierzętom i ptastwu i uspokojenie na ludzie i insze nadolne stworzenie. Kulig. N., dolny, spodni. Kn. <Na + Dolny>

[**Nadołać, a, ał, Nadoleć**] *dorównać komu w pośpiechu przy robocie, nadążyć.* <Na + Dołać>

[**Nadołanie, a,** blm.] czynność cz. **Nadołać.**

Nadołączać, a, ał *dołączając kolejno, do wielu dołączyć.* <Na + Dołączać>

Nadołek, łka, lm. **łki I.** †N. p. **Nadole:** N. sukni (=*podołek*). Poczyńcie sobie bramy u nadołków szat swoich. B. B. (= *na krajach szat swoich.* B. G.). Wierzchnej szaty uchyli i N. ukaże bogaty. Pot. **2.** [N., **Naddołek, Nadtoczka, Podołek, Podwalina**] *dolna część koszuli z grubszego płótna uszyta.* **3.** anat.: †N. serca, p. **Nadbrzusze:** Spodem piersi jest N., *scrobiculus cordis.* Perz. <Na + Dół>

Nadołować, uje, ował jarzyn = *dołując, nagromadzić; nakopcować:* N. jarzyn na zimę. <Na + Dołować>

Nadołowanie, a, blm., czynność cz. **Nadołować.**

Nadomny *znajdujący ś. na domie:* Strop a. astrych N. Mącz. <Na + *Domny, od Dom>

Nadopisywać, uje, ywał *dopisując kolejno, wiele podopisywać.* <Na + Dopisywać>

[**Na dopitkę**] *pijąc na pożegnanie, ostatni raz:* Łyknąć na dopitkę wódki.

Nadopominać się, a ś., ał ś. *namęczyć ś., dopominając ś.* <Na + Dopominać ś.>

[**Na doprawdy**] *naprawdę.* <Na + Do + Prawda>

Nadopuszczać się, a ś., ał ś. *dopuszczając ś. wielokrotnie, dopuścić ś. wielu rzeczy.* <Na + Dopuszczać>

Nadopytywać się, uje ś., ywał ś. *dopytywaniem namęczyć ś.* <Na + Dopytywać>

Nadorabiać, a, ał *dorabiając jedno po drugim, wiele dorobić.* <Na + Dorabiać>

Nadoradzać, a, ał *doradzając wielokrotnie, wielu rzeczy doradzić.* **N. ś.** *namęczyć ś. doradzaniem.* <Na + Doradzać>

× **Na doręczu** p. **Doręcze.** <Na + Do + Ręka>

Na dorędziu przys. **1.** †*na pogotowiu, pod ręką:* Mieć co na dorędziu. Być na dorędziu. **2.** [N.] *na razie:* Na dorędziu nic nie pedziałem. <Na + Do + Orędzie>

Nadorganiczny *przechodzący zakres świata organicznego:* Zjawiska życia nadorganicznego. <Nad + Organiczny>

Nadoskakiwać się, uje ś., iwał ś. *nasycić ś. doskakiwaniem:* Co ś. nazłościł! co ś. do mnie nie nadoskakiwał! <Na + Doskakiwać>

[**Nadoskwierać, a, ał**] *nadokuczać, nadocinać, nadojmować.* <Na + Doskwierać>

Nadostarczać, a, ał *dostarczając wielokrotnie, wiele dostarczyć.* <Na + Dostarczać>

Nadostawać, aje, awał *dostając wielokrotnie, wiele dostać:* Hanuś od panienek ze dworu nadostawała kwiatów. Sew. <Na + Dostawać>

Nadostrożność, i, blm. *zbytnia ostrożność:* Niektórych praw naszych N. smutnym jest przypomnieniem dawnych między majestatem a narodem nieufności. Djar. gr. <Nad + Ostrożność>

Nadosypywać, uje, ywał *dosypując wielokrotnie, wiele dosypać.* <Na + Dosypywać>

†**Nadościeniowy** mięsień, anat. p. **Nadgrzebieniowy.** <Nad + Ościeniowy>

Nadościowy anat. p. **Nadgrzebieniowy.** <Nad + Ościowy>

[**Nadość**] *zadość, poddostatkiem:* Mámy siły N. <Na + Dość>

Nadoświadczać, a, ał *nadręczyć doświadczaniem:* Ileż to mię Bóg w życiu moim nadoświadczał! <Na + Doświadczać>

Nadotykać się, a ś., ał ś. *dotykaniem nasycić ś.:* Jacek tego świata owoczesnego niemało ś. nadotykał. Kaczk. <Na + Dotykać>

Nadowcipkować, uje, ował i **N. ś., Nadowcipować ś.** *wiele dowcipów naopowiadać, nażartować ś.*

Nadowcipować się, uje ś., ował ś. p. **Nadowcipkować:** Każdy przychodził, napatrzył ś., naśmiał, nadowcipował, zabawił i odchodził obojętny. Krasz. <Na + Dowcipować>

Nadowiadywać się, uje ś., ywał ś. *namęczyć ś. dowiadywaniem.* <Na + Dowiadywać ś.>

Nadowodzić się, i ś., ił ś. *namęczyć ś. dowodzeniem:* Co ś. nasumitował, co ś. nadowodził! <Na + Dowodzić>

Nadowozić, i, ił *dowożąc, wiele nagromadzić.* <Na + Dowozić>

Nadoznawać, aje, awał *nadoświadczać; doznając wielokrotnie, wiele doznać.* <Na + Doznawać>

Nadozorować się, uje ś., ował ś. *dozorując, namęczyć ś.* <Na + Dozorować>

Nadożerać, a, ał komu = *nadokuczać, nadogryzać.* <Na + Dożerać>

†**Nadół,ołu,** lm. **oły** p. **Nadole.** B. Sz. <Na + Dół>

× **Nadpadać się, a ś., ał ś.** p. **Nadpaść ś.** <Nad + Padać>

× **Nadpadanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Nadpadać ś.**

× **Nadpadany** *który ś. nadpadł:* Klocki narznięte znalazły ś. być bardzo nieznacznie nadpadane, i prawie tylko samo narznięcie otworzyło ś. Jak. J.

× **Nadpadnięcie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Nadpaść ś.**

Nadpalać, a, ał p. **Nadpalić.**

Nadpalanie, a, blm., czynność cz. **Nadpalać.**

Nadpalanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadpalać ś.**

Nadpalenie, a, blm., czynność cz. **Nadpalić.**

Nadpalenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadpalić ś.**

Nadpalić, i, ił, nied. **Nadpalać** co a. czego = *opalić, nieco przypalić; nadpsuć paleniem:* N. sobie włosów, sukni. N. świecę. Nadpalać koniec kija. **N. ś. 1.** *spalić ś. w części.* **2.** gm. *opalić ś. na słońcu, ogorzeć:* Twarz ś. nadpaliła. <Nad + Palić>

Nadpalmowy *nad palmami będący:* Aniołowie mi ciebie nadpalmowi pokazywali. Słow. Nadpalmowego widzę wschód księżyca. Słow. <Nad + Palmowy>

× **Nadpalony** *nieco opalony, ogorzały.* Bardz.

× **Nadpaść się, padnie ś., padł ś.,** †**Napaść ś.,** nied. × **Nadpadać ś.,** †**Napadać ś.** *trochę ś. spadać, nadpęknąć, nadłamać ś.:* Jeszczebyśmy mogli byli dalej jechać, ale u galery nadpadła ś. żerdź, na której żagle wiszą. Warg. <Nad + Paść>

× **Nadpełnić, i, ił** *dopełnić, przepełnić.* L. <Nad + Pełnić>

× **Nadpełnienie, a,** blm., czynność cz. **Nadpełnić.**

†**Nadpełnopełny** mat.: Liczby nadpełnopełne = *powstałe z pięciu liczb równych przemnożonych.* Sol. <Nadpełny + Pełny>

†**Nadpełny** *zupełny, przepełniony.* Głosy w. XV. <Nad + Pełny>

Nadpełtwiański *nad rzeczką Pełtwią leżący:* N. gród = *Lwów.* Zbijał bąki w nadpełtwiańskim grodzie. Big. Z szarego końca nadpełtwiańskich literatów plebejusz. Urb. (= *lwowskich*). <Nad + Pełtwiański, od nazwy rzeki Pełtew>

Nadpęcie, a, lm. **a, Nadpęcina** wet. *część nogi u koni i bydła rogatego powyżej pęciny:* N. przodkowe (metacarpus). N. tylne (metatarsus). <Nad + Pęto>

Nadpęcina, y, lm. **y** wet. p. **Nadpęcie.**

Nadpękać, a, ał p. **Nadpęknąć.** <Nad + Pękać>

Nadpękanie, a, blm., czynność cz. **Nadpękać.**

Nadpęklina, y, lm. **y** (hernia Littrica lateralis) *przepuklina częściowa, wypadnięcie jednej strony jakiejkolwiek wnętrzności.* <Nad + *Pęklina, od Pękać>

Nadpęknąć, nie, nął, nied. **Nadpękać** *pęknąć niezupełnie, powierzchownie.*

Nadpęknięcie, a, blm., czynność cz. **Nadpęknąć.**

Nadpęknięty *uszkodzony nieco przez pęknięcie.*

Nadpępcze, a, lm. **a** anat. p. **Nadbrzusze.** <Nad + Pępek>

Nadpępkowy anat. *powyżej pępka będący:* Okolica nadpępkowa (regio epigastrica). Por. **Nadbrzusze.** <Nad + Pępkowy>

Nadpicie, a, blm., czynność cz. **Nadpić.**

Nadpić, ije, ił, nied. **Nadpijać** czego = *upić:* N. wina z kieliszka. Nadpij swojej szklanki. <Nad + Pić>

Nadpiecek, cka, lm. **cki** 1. *miejsce na murach pieca a. nad piecem.* Os. J. 2. hut. *obmurowanie nad wylotem wielkiego pieca, chroniące od wiatru.* Łab. <Nad + Piec>

Nadpielać, a, ał p. **Nadpleć.** <Nad + * Pielać, od Pleć>

Nadpielanie, a, blm., czynność cz. **Nadpielać.**

Nadpielenie, a, blm., czynność cz. **Nadpleć.**

Nadpiersień, a, lm. **e** woj. *nasyp na wale dla osłony strzelców.* <Nad + Pierś>

†**Nadpierszek, szka,** lm. **szki** 1. *podgardłek u koguta.* 2. p. **Napierśnik.** <Nad + Pierś>

Nadpiętka, i, lm. **i** *podstawa pługa, która zawsze w bróździe zostaje i dotyka spodniej części pługa.* <Nad + Piętka>

Nadpiętkowy p. **Napiętkowy.**

†**Nadpiętny** anat. *ponad piętą będący:* Cięciwa Achillesa lub nadpiętna. Perz. (tendo Achillis). Por. **Giża.** <Nad + * Piętny, od Pięta>

Nadpięto-łódkowy anat. p. **Napiętko-czołenkowy.** <Nad + Pięta + Łódkowy>

Nadpiętowy anat. p. **Napiętkowy.** <Nad + * Piętowy, od Pięta>

Nadpijać, a, ał p. **Nadpić.**

Nadpijanie, a, blm., czynność cz. **Nadpijać.**

Nadpiłować, uje, cwał, nied. **Nadpiłowywać** *nadebrać nieco pilnikiem z wierzchu; nieco, w części przepiłować.* <Nad + Piłować>

Nadpiłowanie, a, blm., czynność cz. **Nadpiłować.**

Nadpiłowywać, a, ał p. **Nadpiłować.**

Nadpiłowywanie, a, blm., czynność cz. **Nadpiłowywać.**

× **Nadpis, u,** lm. **y** 1. *napis u góry czego.* 2. p. **Napis.** <Nad + * Pis, od Pisać>

× **Nadpisać, sze, sał,** nied. × **Nadpisywać** 1. *napisać za wiele, nad miarę:* Reklamacje o wykreślenie dymów nadpisanych. T. K. 2. *napisać u góry czego.* <Nad + Pisać>

× **Nadpisanie, a,** blm., czynność cz. **Nadpisać:** Za deficyt a. niedbalstwo, a. za branie kwitowego i N. sumy podymnego. T. K.

× **Nadpisywać, uje, ywał** p. **Nadpisać.**

× **Nadpisywanie, a,** blm., czynność cz. **Nadpisywać.**

Nadpleć, piele a. **pele, pełł, Nadplewić,** nied. **Nadpielać, Nadplewiać** *opleć już pierwszą część pielonego obszaru; opleć z grubszego:* N. pszenicy, zagona. Przen.: Gorliwemi wystąpieniami nadpeł przekupstwa (= *nadplenił*). <Nad + Pleć>

Nadpleniać, a, ał p. **Nadplenić.**

Nadplenianie, a, blm., czynność cz. **Nadpleniać.**

Nadplenić, i, ił, nied. **Nadpleniać** *wyplenić z grubszego; przerzedzić:* Nieprzyjaciel pierwszą bitwą dobrze nadpleniony. Błaż. <Nad + Plenić>

Nadplenienie, a, blm., czynność cz. **Nadplenić.**

Nadpletek, tka, lm. **tki** p. **Napletek.** <Nad + Płeć (wyraz mylnie utworzony, zam. * Nadpłetek)>

Nadplewiać, a, ał p. **Nadpleć.**

Nadplewianie, a, blm., czynność cz. **Nadplewiać,** *nadpielanie.*

Nadplewić, i, ił p. **Nadpleć.** Przen. żart.: Brody sobie nadplewię. Wer. <Nad + Plewić>

Nadplewienie, a, blm., czynność cz. **Nadplewić.**

Nadpłacać, a, ał p. **Nadpłacić.**

Nadpłacanie, a, blm., czynność cz. **Nadpłacać.**

Nadpłacenie, a, blm., czynność cz. **Nadpłacić.**

Nadpłacić, i, ił, nied. **Nadpłacać** *zapłacić więcej, zapłacić nad to, co wypada, nad umowę, nad wartość, przepłacić.* <Nad + Płacić>

[**Nadpłakać, cze, kał**] *bardzo płakać:* Żebyś płakał i nadpłakał, nic nie pomoże. <Nad + Płakać>

Nadpłaszczyzna, y, lm. **y** mat. *rozmaitość określona przez równanie linjowe jednorodne pomiędzy spółrzędnemi punktu w przestrzeni wielowymiarowej.* <Nad + Płaszczyzna>

× **Nadpłat, u,** lm. **y** *przyszwa u obuwia.* Zdr. × **Nadpłatek.** <Nad + Płat>

Nadpłata, y, lm. **y** *to, co ś. daje więcej nad płacę ugodzoną, kwota nadpłacona.* <Nad + PŁAT>

× **Nadpłatek, tka,** lm. **tki** p. **Nadpłat.**

!**Nadpłodek, dka,** lm. **dki** lek. p. **Nadpłodnienie.** <Nad + Płód>

Nadpłodnienie, a, blm., !**Nadpłodek** lek. (superfoetatio) *zajście ponowne w ciążę niewiasty już ciężarnej.* <Nad + * Płodnienie, od Płodnić>

Nadpłynąć, nie, nął, nied. **Nadpływać** 1. *płynąc, nadejść; podpłynąć, przypłynąć:* Okręt nadpływa. Poczekajmy, nim czółno nadpłynie. Przen.: To, co z miasta nadpływa z nową siłą codzień. Uj. (= *napływa, nadchodzi, dostaje ś. do nas*). Przen.: Królu! przy tobie słodsze nadpłyną nam lata. L. 2. *płynąc, natknąć ś. na co:* N. na wir, na prąd morski. <Nad + Płynąć>

Nadpłynięcie, a, blm., czynność cz. **Nadpłynąć.**

Nadpływać, a, ał p. **Nadpłynąć.** <Nad + Pływać>

Nadpływanie, a, blm., czynność cz. **Nadpływać.**

Nadpobudliwość, i, blm. p. **Nadczułość:** N. nerwowa. <Nad + Pobudliwość>

Nadpocząć, nie, ął p. **Napocząć:** Okseftu z gorzałką dobrze nadpoczęli. Kaczk. Lasy już nieco nadpoczęte i niestarannie utrzymane. Spas. Orzeł siedział na wilku i nadpoczął go już. Pol. <Nad + Począć>

Nadpodeszwie, a, lm. **a** *pierwsza cieńsza podeszwa w obuwiu,* brandzel. Troc. <Nad + Podeszwa>

[**Nadpodlewać, a, ał**] *bardzo podlewać:* Żebyś podlewał i nadpodlewał, to już i tak nic nie zrobisz. <Nad + Podlewać>

†**Nadpodstatni** (transsubstantialis) *nadistotny:* Chleb duszom ku obżywieniu N. niebieski, ciałom zaś ku posileniu nasz ten powszedni ziemski. Tworz. W imię nadpodstatniej Trójcy św. Żarn. <Czes. nadpodstatný>

Nadpolski *wyższy, szerszy w pojęciu, niż polski:* Sercem, że tak powiem, nadpolskim, ogólniejszym odczuł on najmniej dla Polaka zrozumiały heroizm niewoli. Spas. <Nad + Polski>

Nadporucznik, a, lm. **cy** *stopień wojskowy austryjacki, ober-lejtnant.* <Nad + Porucznik>

Nadporucznikostwo, a, blm., **Nadporucznikowstwo** *stopień, godność nadporucznika.*

Nadporucznikowa, ej, lm. **e** *żona nadporucznika.*

Nadporucznikowski przym. od **Nadporucznik.**

Nadporucznikowstwo, a, blm. p. **Nadporucznikostwo.**

Nadpospolity *nadzwyczajny, niezwykły, niepospolity:* Szare bielmo dzielić ś. zwykło na pospolite i na nadpospolite. Perz. <Nad + Pospolity>

Nadpotrzebny *przechodzący potrzebę; zbywający, zbyteczny:* Wydatki nadpotrzebne *(=niepotrzebne).* <Nad + Potrzebny>

Nadpowierzchnia, i, lm. **e** mat. *ogół punktów w przestrzeni wielowymiarowej, których spółrzędne związane są jednym równaniem:* Nadpowierzchnie algiebraiczne. <Nad + Powierzchnia>

Nadpowietrzny I. *wychodzący poza powietrzokrąg ziemski:* Niezwykłe cuda i w nadpowietrznych rzeczach dziwowiska. Koch. W. Dzięki wam nadpowietrzni! Krasiń. *(=duchy).* Szatana starła w potyczce wszystkowładna siła i trzasnąwszy piorunem, na głowę strąciła z nadpowietrznego stropu w zgubę niezbrodzoną. Przyb. Słońce, wódz światów nadpowietrznych. Nar. Zjawiska nadpowietrzne. **2.** !N. zam. **Napowietrzny:** Nadpowietrzna jazda balonem. **3.** astr.: ✕ Kamień N., p. **Meteoryt.** <Nad + Powietrzny>

†**Nadpowyższenie, a,** blm., czynność cz. **Nadpowyższyć.**

†**Nadpowyższyć, y,ył** *wywyższyć nadmiernie.* Ps. flor. <Nad + Powyższyć>

Nadpoziomy *nie poziomy, wzniosły:* W literaturze ojczystej nie znajduje owego wzniesienia ś. a raczej śmiałego objawienia nadpoziomej myśli. Wil. <Nad + Poziomy>

Nadpracować się, uje ś., ował ś. *nadwątlić ś. pracą.* <Nad + Pracować>

Nadpracowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadpracować ś.**

Nadpracowany *pracą nieco nadwątlony:* Nasi na pomoc już nadpracowanym przypadną i bitwę znowu rozmocnią. Błaż.

†**Nadpradziad, a,** lm. **owie** *prapradziad.* Jabł. <Nad + Pradziad>

Nadprezes, a, lm. **owie** *naczelny prezes.* <Nad + Prezes>

Nadprezesostwo, a, Nadprezesowstwo I. lm. **a** *urząd, godność nadprezesa.* **2.** blm. *nadprezes z żoną.*

Nadprezesowa, ej, lm. **e** *żona nadprezesa.*

Nadprezesowstwo, a, lm. **a** p. **Nadprezesostwo.**

Nadproboszcz, a, lm. **owie** *urząd wyższego proboszcza, dziekan.* <Nad + Proboszcz>

Nadprodukcja, i, blm. *produkcja, przewyższająca zapotrzebowanie,* hiperprodukcja: Towarzystwo nie chce powiększyć wydajności kopalni djamentów w Kimberley, pragnąc uniknąć nadprodukcji. <Nad + Produkcja>

Nadprodukcyjność, i, blm. rz. od **Nadprodukcyjny.** <Nad + Produkcyjność>

Nadprodukcyjny przym. od **Nadprodukcja.**

Nadprogramowy *nie przewidziany w programie, nie objęty programem:* N. numer koncertu. <Nad + Programowy>

Nadprokurator, a, lm. **owie** *naczelny prokurator.* <Nad + Prokurator>

Nadprokuratorowa, ej, lm. **e** *żona nadprokuratora.*

Nadprokuratorski przym. od **Nadprokurator.**

Nadprokuratorstwo, a I. lm. **a** *urząd, godność nadprokuratora.* **2.** blm. *nadprokurator z żoną:* N. wyjechali.

[**Nadprosić, i, ił**] *usilnie prosić, prosić nie wiedzieć jak:* Żebyś prosił i nadprosił, to nic nie pomoże. <Nad + Prosić>

[**Nadproszenie, a,** blm.] czynność cz. **Nadprosić.**

Nadproże, a, lm. **a, Nadprożek, Nadprożnik** *spojenie w górze podwojów,* nadedrzwie: Herbami wrót nadproża piętnuje. Min. <Nad + Próg>

Nadprożek, żka, lm. **żki** p. **Nadproże:** N. kamienny. Boh.

Nadprożnik, a, lm. **i** p. **Nadproże:** Poruszyły ś. nadprożniki z zawiasami od głosu tego. Wuj.

Nadpróchniały *który począł próchnieć.* <Nad + *Próchniały, od Próchnieć>

Nadpróchnieć, eje, ał *zacząć próchnieć.*

Nadpróchnienie, a, blm., czynność cz. **Nadpróchnieć.**

Nadprócie, a, blm., czynność cz. **Nadpróć.** <Nad + Próć>

Nadpróć, óje a. ✕ **porze, ół,** nied. **Nadprówać** *nieco rozpróć, rozpróć pierwsze ściegi:* N. szwu. <Nad + Próć>

Nadprówać, a, ał p. **Nadpróć.** <Nad + Prówać>

Nadprówanie, a, blm., czynność cz. **Nadprówać.**

***Nadprzeciwek** tylko w wyrażeniu: Z nadprzeciwka=*z przeciwka, z drugiej strony:* Z nadprzeciwka bramy klasztornej posuwali ś. poważnym krokiem burmistrz i pan Krajkowski. Dzierz. <Nad + Przeciwek>

[**Nadprzeklinać, a, ał**] *bardzo kląć, przeklinać:* Zebyś ty klęła i nadprzeklinała, zawse ja sobie jednaki *(= nie wiem, jak klęła).* <Nad + Przeklinać>

Nadprzestrzeń, i, lm. **e** mat. *przestrzeń lub rozmaitość wielowymiarowa, układ elementów (punktów) określonych przez* n *spółrzędnych.* <Nad + Przestrzeń>

Nadprzykrzyć się, y ś., ył ś. *sprzykrzyć ś. nieco:* Nam ś. nadprzykrzyła ta vigilantia. Ośw. <Nad + Przykrzyć>

Nadprzyrodzenie, Nadprzyrodzono przys. od **Nadprzyrodzony:** W tej tajemnicy niektóre rzeczy przyrodzonym porządkiem stały ś., niektóre N. Karnk.

Nadprzyrodzono p. **Nadprzyrodzenie.**

Nadprzyrodzoność, i, blm. rz. od **Nadprzyrodzony; Nadnaturalność:** Wiara w jego (magnetyzmu) N. Kor.

Nadprzyrodzony, Nadnaturalny I. *leżący poza obrębem przyrody, nadzmysłowy, dla zmysłowych postrzeżeń i doświadczenia niedostępny:* Świat, czynnik N. Przyczyna, siła nadprzyrodzona. Nauka przyrodzona=fizyka; nauka nadprzyrodzona=metafizyka. Białob. **2.** *pochodzenia nadzmysłowego, zależny od wpływów tajemniczych, niezbadanych, nie dający się objaśnić za pomocą znanych w przyrodzie sił i czynników:* Dar, gienjusz N. Cnota nadprzyrodzona. **3.** *nadzwyczajny, niezgodny z pospolitym biegiem rzeczy w przyrodzie, przekraczający zwykłą miarę rzeczy w przyrodzie, cudowny:* Zjawisko nadprzyrodzone. Fenomen N. Wielkość państwa tureckiego nadprzyrodzonej jakiej przyczynie, aniżeli roztropnemu rządzeniu przypisować należy. Kłok. <Nad + Przyrodzony>

†**Nadpsować, uje, ował** i †**N. ś.** p. **Nadpsuć:** Pozostaje Waszej Królewskiej Mości z obyczajami walka, które z winy czasów nadpsowane. Szaj. Co ś. w obyczajach i prawach nadpsowało, egzekucją pilną poprawić trzeba. Star. <Nad + Psować>

†**Nadpsowanie, a,** blm., czynność cz. **Nadpsować,** *nadpsucie.*

†**Nadpsowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Nadpsować ś.**

Nadpsucie, a, blm., czynność cz. **Nadpsuć.**

Nadpsucie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadpsuć ś.**

Nadpsuć, uje, uł, †**Nadpsować,** nied. **Nadpsuwać** *zacząwszy psuć, spowodować pierwsze skutki zepsucia; zepsuć cokolwiek, nadniszczyć, nadrujnować:* N. czego. Troc. N. sobie zęby używaniem słodyczy. Ząb, owoc, wzrok nadpsuty. Nasi długością bitwy znużeni i w ludziach nadpsuci, gdy im na początku złamano Rusinów, nie chcieli ś. za nieprzyjacielem daleko zapędzać. Nar. *(= osłabieni).* **N. ś.** *ulec pierwszym skutkom zepsucia; zepsuć ś. nieco:* Jabłko, leżąc długo, nadpsuło ś. <Nad + Psuć>

Nadpsuwać, a, ał i **N. ś.** p. **Nadpsuć.**

Nadpsuwanie, a, blm., czynność cz. **Nadpsuwać.**

Nadpsuwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadpsuwać ś.**

Nadpuszczański *znajdujący ś. obok puszczy:* Bliższe zbadanie Kurpiów, zwłaszcza pasa nadpuszczańskiego. Krzyw. <Nad + Puszczański, od Puszcza>

†**Nadpwać, a, ał** *wielce ufać:* Omdlała jest we zbawieniu Twoim dusza moja, a w słowo Twoje nadpfał jesm. Ps. flor.

†**Nadpwanie, a,** blm., czynność cz. **Nadpwać.**

Nadra, y, lm. **y,** × **Nadro,** × **Nadrze, Nadra** lm., [**Niadro, Nadry**] **I.** *zanadrze, pazucha:* Włożyć co za nadrę. Nosić co za nadrą. Co czwartek przychodził na obiad z pełną nadrą nowinek różnych dla każdego z familji. Krasz. Zaraz ś. rozżarzał żarliwością, jakby mu kto ognia za nadry nasypał. Kal. Wziąwszy za nadrę listy, groźbę i odprawę, musiałem tu załatwić honorową sprawę. Słow. **2.** × N. przen. *łono, piersi, serce.* <NADR>

Nadrabiać, a, ał p. **Nadrobić.** <Nad + Rabiać>

Nadrabianie, a, blm., czynność cz. **Nadrabiać:** Tu przyjmują pończochy do nadrabiania.

[**Nadrach, a,** lm. **y**] *obdartus, tadrach:* Obdarty, jak N. <? Por. [Dadrach, Tadrach]>

Nadrachmistrz, a, lm **e** *starszy rachmistrz.* <Nad + Rachmistrz>

Nadrachować, uje, ował p. **Nadliczyć.** <Nad + Rachować>

Nadrachowanie, a, blm., czynność cz. **Nadrachować.**

†**Nadragi, ów,** blp. *spodnie męskie:* Krawiec szlachcicem został, cóż tu za tym idzie? To, że nam samym sobie N. szyć przyjdzie. J. Koch. <Węg. nadrág, Rum. nădrăgei, S. Sł. nadragy>

Nadrałować się, uje ś., ował ś. *namęczyć ś. drałowaniem.* <Na + Drałować>

Nadranny *blizki rana, nad ranem pojawiający ś., istniejący:* Wszystkie ś. jak mgły nadranne rozsypały. Słow. <Nad + Ranny>

Nadrapać, pie, pał, nied. **Nadrapywać I.** *wydrapać do woli:* Nadrapał kot dziecku skóry. Przen.: N. sobie głowy = *nabiedzić ś., nakłopotać ś., nałamać sobie głowy.* **2.** × co = *drapiąc zrobić:* N. sobie wzród, czerwoność. **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. drapaniem:* Nadrapali ś. po onych lasach i na łby utykali. Pas. Niemało nadrapał ś. o to w głowę *(= naskrobał ś.).* <Na + Drapać>

Nadrapanie, a, blm., czynność cz. **Nadrapać.**

Nadrapanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadrapać ś.**

Nadrapywać, uje, ywał i **N. ś.** p. **Nadrapać.**

Nadrapywanie, a, blm., czynność cz. **Nadrapywać.**

Nadrapywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadrapywać ś.**

Nadrast, u, lm. **y, Wezgłowie, Wezgłownik, Zapaśnik** *kamień płaski, wydatny, bezpośrednio pod wsporą sklepienia na słupie a. na ścianie leżący.* Podcz. <?>

Nadrastać, a, ał p. **Nadrosnąć.** <Nad + *Rastać, od Rość>

Nadrastanie, a, blm., czynność cz. **Nadrastać.**

× **Nadrastywać, a, ał** p. **Nadrosnąć:** Z rozterku domowego Czechów dzień w dzień więcej kłopotów nadrastywało. Błaż.

× **Nadrastywanie, a,** blm., czynność cz. **Nadrastywać.**

†**Nadraza, y,** lm. **y** *nadrażenie, mała uraza:* Z niejaką Kazimierza nadrazą Matjaszowi papież królestwo czeskie poślubił. Błaż. <Nad + *Raza, od Razić>

†**Nadrazić, i, ił,** nied. †**Nadrażać** *nieco porazić, uszkodzić:* Buczacki plondrowniki tatarskie zaskoczywszy, niemałą klęską nadraził. Błaż. Częste nabiegi Polaków wojsko cesarza nadraziły. Błaż. Nawałność niemal wszystkie nawy nadraziła i na brzegi wyrzuciła. Warg. <Nad + Razić>

Nadraźnić, i, ił, Nadrażnić, gm. **Nadrzaźnić I.** co = *bardzo rozdrażnić, rozjątrzyć:* N. wrzód, różę w twarzy, ranę. **2.** przen. kogo = *rozdrażnić, zirytować:* N. pijaka, psa. **N. ś.** kogo a. z kim = *nasycić ś. drażnieniem:* Nadraźnił ś. z kotem. Bitny Mitrydat z gardłem uchodzi, nadraźniwszy ś. rzymskiej fortuny i młodzi. Bardz. <Na + Drażnić>

Nadraźnienie, a, blm., czynność cz. **Nadraźnić.**

Nadraźnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadraźnić ś.**

†**Nadrażać, a, ał** p. **Nadrazić.**

†**Nadrażanie, a,** blm., czynność cz. **Nadrażać.**

†**Nadrażenie, a,** blm., czynność cz. **Nadrazić.**

Nadrażnić, i, ił i **N. ś.** p. **Nadraźnić.**

Nadrażnienie, a, blm., czynność cz. **Nadrażnić,** *nadraźnienie.*

Nadrażnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadrażnić ś.,** *nadraźnienie ś.*

Nadrąbać, bie, bał, nied. **Nadrąbywać,** × **Nadrębywać** *wyrąbać a. urąbać dopiero z początku; rąbiąc, wyciąć z grubszego; rąbiąc, zrobić dopiero powierzchowne cięcie:* N. drzewo *(= nakarbować).* †Nadrąbał lasowi. Kn. *(= przerzedził las).* N. głowę cukru, aby mniej ważyła. <Nad + Rąbać>

Nadrąbanie, a, blm., czynność cz. **Nadrąbać.**

Nadrąbywać, a a. **uje, ywał** p. **Nadrąbać.**

Nadrąbywanie, a, blm., czynność cz. **Nadrąbywać.**

Nadrążenie, a, blm., czynność cz. **Nadrążyć.**

Nadrążenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadrążyć ś.**

Nadrążyć, y,ył *nawydrążać, nawydłubywać, nażłobić.* **N. ś.** *namęczyć ś. drążąc.* <Na + Drążyć>

Nadrelować, uje, ował i **N. ś.** p. **Nadrylować.** <Na + Drelować>

Nadrelowanie, a, blm., czynność cz. **Nadrelować,** *nadrylowanie.*

Nadrelowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadrelować ś.**, *nadrylowanie ś.*

× **Nadrepcenie, a**, blm. p. **Nadrepczenie.**

× **Nadrepcenie się, a ś.**, blm. p. **Nadrepczenie ś.**

× **Nadrepcić, i, ił** i **N. ś.** p. **Nadreptać**

× **Nadrepczenie, a**, blm., × **Nadrepcenie** czynność cz. **Nadrepcić**, *nadreptanie.*

× **Nadrepczenie się, a ś.**, blm., × **Nadrepcenie ś.** czynność cz. **Nadrepcić ś.**, *nadreptanie ś.*

Nadreptać, pcze a. × **pce, ptał, Nadrepcić** *drepcząc, natratować, nagnieść, namiażdżyć:* Przez zimę bydło jedząc, chodząc, wiele słomy nadrepce. Haur. **N. ś.** *namordować ś. dreptaniem:* Nadreptała ś. po mieście niemało, zanim go znalazła. N. ś. za jaką sprawą. <Na + Dreptać>

Nadreptanie, a, blm., czynność cz. **Nadreptać.**

Nadreptanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadreptać ś.**

Nadreszczka, i, lm. **i** bot. p. **Wielizdoba.** <?>

× **Nadrębywać, uje, ywał** p. **Nadrąbać.**

× **Nadrębywanie, a**, blm., czynność cz. **Nadrębywać**, *nadrąbywanie.*

Nadręczenie, a, blm., czynność cz. **Nadręczyć.**

Nadręczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadręczyć ś.**

Nadręczyć, y, ył kogo = *namęczyć, natrapić, nagnębić, nadokuczać komu, naznęcać ś. nad kim:* Wszelaki ból rozwalniają, gdy owe części, które dobrze nadręczył, przytępią. Pilch. **N. ś. i.** *namartwić ś., nagryźć ś., natrapić ś.:* Niemało ś. nadręczył, zanim go uspokojono. **2.** kogo = *nasycić ś. dręczeniem kogo:* Nadręczywszy ś. dziwnie onych niewiernych swoich, umarł. Rej. <Na + Dręczyć>

Nadro, a, lm. **a** p. **Nadra:** Ręce za nadra włożyć. Klon. <NADR>

I. Nadrobić, i, ił, nied. **Nadrabiać I.** *robiąc, naddać, nadstawić, nadsztukować; przyrobić w długości:* N. pończochę. Nadrobiła łokieć płótna. **2.** *robiąc, nagrodzić, odwetować; odrobić:* Maszynista nadrobił w dalszej drodze początkowe opóźnienie ś. pociągu. **3.** Nadrabiać miną, fantazją i t. p. = *okazywać dobrą minę, fantazję i t. p., dla zamaskowania swego właściwego usposobienia, zuchować:* Poszło kaducznie złym duchom po piętach, przecież nadrabiali fantazją. Oss. Nadrabiać głosem, śmiałością, zuchwalstwem. **4.** z kim = *ująwszy sobie kogo, zyskać jego zgodę, współudział dla swej sprawy:* Czartoryscy nadrobili tak z Brylem, że dobra neuburgskie pociągnięto do opłacenia kwarty. Bart. Czarniecki nadrobił ze starszyzną Tatarów budziackich, iż na noc cofnięto ś. w tym jedynie celu, aby wojsko polskie na bok odprowadzić. Moracz. **5.** karc. *wziąć więcej lew, niż zadeklarowano.* <Nad + Robić>

2. Nadrobić, i, ił czego **I.** *drobiąc, narobić drobnych kawałków; nakruszyć:* Nawarzył warzy i nadrobił chleba na miseczkę. Leop. N. ptastwu chleba. **2.** *drobiąc, nawpuszczać:* Nadrobić chleba do zupy. Nadrobić bułki w mleko. <Na + Drobić>

I. Nadrobienie, a, blm., czynność cz. **I. Nadrobić.**

2. Nadrobienie, a, blm., czynność cz. **2. Nadrobić.**

Nadrodański *położony nad rzeką Rodanem:* Wybrzeże nadrodańskie. Krasz. <Nad + Rodański, od nazwy rzeki Rodan>

Nadrosnąć, rośnie, rósł, nied. **Nadrastać,** × **Nadrastywać** *przyrosnąć na wysokość, wzrosnąć, podrosnąć:* Guz nadrosł do góry. Troc. (= *narosł*). Chłopiec nadrasta. Troc. <Nad + Rosnąć>

Nadrost, u, lm. **y I.** *narośl, narost, wyrostek* (np. wilk u krzaków): Krzewy bujają przez nadrostów zbytek. Przyb. **2.** *guz paznogciowy.* <Nad + Rost>

Nadrostek, tka, lm. **tki I.** anat. = a) (epiphysis) *koniec stawowy kości długich*, nasada, †przyrost, przyrostek, †przyłączanie, †przysada a. dodatek kości. b) bł. zam. *wyrostek.* **2.** lek.: N. kości (ganglion) = *guz zapalny pochewki ścięgnistej*, martwa kostka.

Nadrośl, i, lm. **e** *to, co wyrasta nadto, zbytecznie, niepotrzebnie*, nadrost, narośl: N. na drzewie (= *wilk*). N. kostna. <Nad + *Rośl, od Rość>

Nadrośnięcie, a, blm., czynność cz. **Nadrosnąć.**

Nadrożenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadrożyć ś.** <Na + Drożenie ś.>

Nadrożne, ego, blm. *pieniądze na koszta podróży, strawne; żywność na drogę dana, opatrzenie na drogę:* Idź! Wiesławowi przygotuj N. Brodz. <Na + Drożny>

Nadrożnik, a, lm. **cy** *ten co daje nadrożne, co wyprawia na drogę.* Troc. <Na + Drożnik>

Nadrożny I. *na drodze będący, przydrożny, po drodze spotykany, drogowy, przy drodze znajdujący ś.:* Słup N. Nadrożne wsi i miasta. Troc. Przen.: × Człowiek N. = *człowiek, jakich wszędzie pełno; nic osobliwego, człowiek pospolity.* **2.** *do drogi służący, podróżny, do podróży należny, potrzebny:* Pieniądze, opatrzenie nadrożne. Suknia nadrożna. Troc. <Na + Drożny>

× **Nadrożny** *nad rogiem będący, narożny, rogowy:* Ozdoby nadrożne. Sł. wil. <Nad + *Rożny, od Róg>

Nadrożyć się, y ś., ył ś. *naociągać ś., nawzdragać ś., naceremonjować ś.* <Na + Drożyć ś.>

Nadrujnować, uje, ował *trochę zrujnować.* Wor. Pobudki, które nadrujnowanego człowieka skłoniły do niepotrzebnego kroku. Krasz. **N. ś.** *trochę zrujnować ś.* <Nad + Rujnować>

Nadrujnowanie, a, blm., czynność cz. **Nadrujnować.**

Nadrujnowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadrujnować ś.**

†**Nadrukdanie, a**, blm. *łożenie na drukowanie książki, nakład.* Troc. <Na + Druk + Danie>

Nadrukować, uje, ował, nied. × **Nadrukowywać I.** †N., [N.] na czym, w czym = *wydrukować:* Nietylko napisali, ale i nadrukowali w swoich mszałach bluźnierską tę naukę. Sak. **2.** *drukując jedno po drugim, wiele wydrukować:* Nadrukował mnóstwo ogłoszeń, prospektów i wszędzie je rozesłał. Można nie być poetą, narobiwszy i nadrukowawszy bardzo wiele wierszy. Wit. **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. drukowaniem.* <Na + Drukować>

Nadrukowanie, a I. blm., czynność cz. **Nadrukować. 2.** [N., lm. a] *druk:* Czytałem o tym w nadrukowaniu.

Nadrukowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadrukować ś.**

Nadrukowywać, uje, ywał p. **Nadrukować.**

× **Nadrukowywanie, a**, blm., czynność cz. **Nadrukowywać.**

× **Nadrukowywanie się, a ś.**, blm., czynność cz. **Nadrukowywać ś.**

Nadrumienić, i, ił *zrumienić nieco, przyrumienić:* N. grzankę, pieczeń. <Nad + Rumienić>

Nadrumienienie, a, blm., czynność cz. **Nadrumienić.**

× **Nadruszenie, a,** blm., czynność cz. **Nadruszyć,** *naruszenie.*

× **Nadruszyć, y,ył** p. **Naruszyć:** Dekreta ultimae instantiae gdyby były nadruszone, zawszeby wyniknęła stąd szkodliwość dla powszechności. St. Aug. <Nad + Ruszyć>

Nadrutować, uje, ował *drutując jedno po drugim, wiele odrutować.* **N. ś.** *drutując, namęczyć ś.* <Na + Drutować>

Nadrutowanie, a, blm., czynność cz. **Nadrutować.**

Nadruzgotać, cze a. × **ce, tał** *druzgocząc jedno po drugim, wiele podruzgotać; nałamać, nakruszyć, nagruchotać, namiażdżyć.* <Na + Druzgotać>

Nadruzgotanie, a, blm., czynność cz. **Nadruzgotać.**

Nadrużbować się, uje ś., ował ś. *nabyć ś. po wiele razy drużbą, nasycić ś. drużbowaniem.* <Na + Drużbować>

Nadrużbowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadrużbować ś.**

Nadrwić, i, ił, Nadrwinkować i **N. ś.** z kogo, z czego = *nasycić ś. drwieniem, nakpić ś., naszydzić ś.* <Na + Drwić>

Nadrwienie, a, blm., czynność cz. **Nadrwić.**

Nadrwienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadrwić ś.**

Nadrwinkować, uje, ował i **N. ś.** p. **Nadrwić.** <Na + Drwinkować>

Nadrwinkowanie, a, blm., czynność cz. **Nadrwinkować,** *nadrwienie.*

Nadrwinkowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadrwinkować ś.,** *nadrwienie ś.*

[**Nadry, dr,** blp.] p. **Nadra:** Schować za N.

Nadrygać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. dryganiem.* <Na + Drygać>

Nadryganie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadrygać ś.**

Nadrylować, uje, ował, Nadrelować *nawyjmować pestek z owoców.* **N. ś.** *namęczyć ś. drylowaniem.* <Na + Drylować>

Nadrylowanie, a, blm., czynność cz. **Nadrylować.**

Nadrylowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadrylować ś.**

Nadrywać, a, ał p. **Naderwać.** <Nad + * Rywać, od Rwać>

Nadrywanie, a, blm., czynność cz. **Nadrywać.**

Nadrzaźnić, i, ił i **N. ś.** gm. p. **Nadraźnić.** <Na + Drzaźnić>

Nadrzaźnienie, a, blm., czynność cz. **Nadrzaźnić,** *nadraźnienie.*

Nadrzaźnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadrzaźnić ś.,** *nadraźnienie ś.*

× **Nadrze, a,** lm. a p. **Nadra:** Za nadrzem węża sam odżywił. Jabł.

Nadrzeczanin, a, lm. **anie** *ten, co mieszka nad rzeką, porzeczanin, mieszkaniec wybrzeża rzeki, nadbrzeżanin:* Nadrzeczanie przeszli za Jordan. Bud. <Nad + * Rzeczanin, od Rzeka>

Nadrzecze, a, lm. **a** *porzecze, nadbrzeże rzeczne; okolica, kraj ponad rzeką położony:* Pałace te po nadrzeczu wesołe oczom sprawują widzenie. Lubom. <Nad + Rzeka>

Nadrzecznik, a, lm. **i** bot. (cordiera) *roś.*

Nadrzeczny *nad rzeką leżący, nadbrzeżny:* Okolica nadrzeczna. Mieszkańcy nadrzeczni. Nadrzeczne wierzby. Chr. Płynie pod chrosty nadrzeczne. Mick. <Nad + Rzeczny>

Nadrzeć, drze, darł, × **Nadarć I.** *drąc, przygotować pewną ilość:* N. pierza na poduszkę. **2.** p. **N. ś.:** N. komu uszu, czupryny. **3.** *nadedrzeć; naruszyć darciem:* Lepiej zdaleka bronić granic swoich, niż po czasie zblizka już nadartych poprawiać i bronić. L. **N. ś. I.** czego a. N. czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. darciem:* Nadarł ś. łyka na opałki. **2.** †**N. ś.** *wedrzeć ś. dokąd natarczywie:* Nadarł ś. do pani wojewodziny do osobnej izby, gdzie publice perswadował jej, aby ś. Lachów wyrzekli, a z Kozakami zostali. Rol. **3.** *drąc ś., nasycić ś. a. namęczyć ś.; nakrzyczeć ś., nawrzeszczeć ś.* <Na + Drzeć>

Nadrzedzenie, a, blm., czynność cz. **Nadrzedzić.**

Nadrzedzić, i, ił *zrobić nieco rzadszym, przerzedzić, przetrzebić:* N. las. <Nad + Rzedzić>

Nadrzemać się, mie ś., mał ś., Nadrzymać ś. *nasycić ś. drzemaniem.* <Na + Drzemać>

Nadrzemanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadrzemać ś.**

[**Nadrzewie, a,** blm.] *miejsce na drzewach, wśród koron i gałęzi drzew:* Myśliwi po nadrzewiu nasłuchiwali. <Na + Drzewo>

Nadrzewny *mieszkający, przebywający na drzewach:* Zwierzę nadrzewne. Roślina nadrzewna. Rost. <Na + Drzewny>

Nadrzędny *do wyższego rzędu należący, główny, główniejszy:* Główniejsze pojęcia nazywamy pomysłami nadrzędnemi, mniej znaczące — podrzędnemi. <Nad + Rzędny>

Nadrzucać, a, ał p. **Nadrzucić.** <Nad + Rzucać>

Nadrzucanie, a, blm., czynność cz. **Nadrzucać.**

Nadrzucenie, a, blm., czynność cz. **Nadrzucić.**

Nadrzucić, i, ił, nied. **Nadrzucać I.** *dorzucić, przyrzucić jeszcze, naddać, dołożyć:* Nadrzucić po dwa grosze na każdym łokciu. Szukajcie sprawiedliwości boskiej, a insze wszystkie rzeczy będą wam nadrzucone. Gil. **2.** mul. *narzucić wapnem nierówną powierzchnię dla wyrównania.* <Nad + Rzucić>

Nadrzymać się, mie ś., mał ś. p. **Nadrzemać ś.**

Nadrzymanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadrzymać ś.**

Nadrzynać, a, ał p. **Naderznąć.** <Nad + * Rzynać, od Rznąć>

Nadrzynanie, a, blm., czynność cz. **Nadrzynać.**

Nadrżeć się, y ś., ał ś. *drżąc, nacierpieć ś.:* Co ś. tam przy tych robotach biedna Sabinka nadrży i nacierpi! Orzesz. <Na + Drżeć>

× **Nadsadzać, a, ał** p. **Nadsadzić:** Odprawujesz spław pracą, nadsadzasz siłami. Bach. Jestami N. Węg. <Nad + Sadzać>

× **Nadsadzanie, a,** blm., czynność cz. **Nadsadzać.**

× **Nadsadzenie, a,** blm., czynność cz. **Nadsadzić.**

[**Nadsadzenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nadsadzić ś.**

× **Nadsadzić, i, ił,** nied. × **Nadsadzać** czym = *nadrobić:* N. miną, fantazją. [**N. ś.**] *naderwać ś.* <Nad + Sadzić>

Nadsekretarz, a, lm. **e** *sekretarz naczelny:* N. irlandzki Morley oświadczył, że mylnie opozycja utrzymuje. Kos. <Nad + Sekretarz>

Nadsekwański *położony nad rzeką Sekwaną:* Cesarz chciał założyć kolonję z gości nad-

sekwańskich złożoną. Rol. N. Babilon (=*Paryż*). <Nad+Sekwański, od nazwy rzeki Sekwana>

!Nadsełka, i, lm. **i** p. **Nadsyłka:** Nadsełką upominków bogatych przemówił hospodar do wodza tatarskiego. Szaj.

[**Nadsiąść się, siądzie ś., siadł ś.**] *przełamać ś., oberwać ś., zruszyć ś.:* Tyś ś. musi nadsiad. <Nad+Siąść>

Nadsiebierny p. **Nadsiębierny.** <Nad+Się+Bierny>

Nadsiec, ecze, ekł, nied. **Nadsiekać** *siekąc, nadciąć; odsiekując, zmniejszyć co o pewną część:* Nie nadsiekaj tej belki, bo i tak za krótka. Sł. wil. <Nad+Siec>

Nadsieczenie, a, blm., czynność cz. **Nadsiec.**

[**Nadsiedzenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nadsiąść ś.**

[**Nadsiedzieć, i, ał**] *bardzo długo siedzieć:* Choćby siedział i nadsiedział, nic nie wysiedzi. <Nad+Siedzieć>

Nadsiekać, a, ał p. **Nadsiec.** <Nad+Siekać>

Nadsiekanie, a, blm., czynność cz. **Nadsiekać.**

Nadsiewek, wku, lm. **wki** *to, co ś. wysiewa nad miarę; to, co ś. dodaje do oznaczonej miary zasiewu:* Bonifikacja za N. <Nad+*Siewek, od Siew>

Nadsiębierny, Nadsiebierny, Nadsiębierny: Koło wodne nadsiębierne=*ciężarem wody spadającej poruszane, zwykle korcówkowe.* Łab. <Nad+Się+Bierny>

Nadsięwłam, u, lm. **y, Włam, Włamanie** gór. *wydrążenie w kopalni pod stropem lub włamanie ś. lub wcięcie ś. w górę dla wybrania ciała kopalnego, które ś. wspina lub które ś. przerzuciło w górę, lub wreszcie zgrubiało.* Łab. <Nad+Się+Włam>

Nadsięwodny p. **Nadsiębierny:** Nadsiębierne, nadsięwodne koło. <Nad+Się+Woda>

Nadsiodłać, a, ał, nied. **Nadsiodływać** *wyżej niż potrzeba, niż zwyczajnie osiodłać:* Siodłem zwyczajnym raczej nieco nadsiodływać trzeba, aniżeli w pośrodku grzbietu przypinać. Dor. <Nad+Siodłać>

Nadsiodłanie, a, blm., czynność cz. **Nadsiodłać.**

Nadsiodływać, uje, ywał p. **Nadsiodłać.**

Nadsiodływanie, a, blm., czynność cz. **Nadsiodływać.**

Nadskakiwać, uje, iwał I. p. **Nadskoczyć.** 2. komu=*zabiegać o czyją łaskę, o względy; zasługiwać ś. usilnie komu:* Szczęśliwym nadskakują wszyscy. Niem. Urzędy rozdawała pomiędzy tych, którzy jej nadskakiwali. Wirt. Widzę, że starościnie bardzo nadskakuje. Niem. 3. [N. a. **Nadskakować**]=a) *krzątać ś.* b) nad kim = *uwijać ś. około kogo:* Wróbel bardzo nadskakuje nad małom dzierlatkom. <Nad+*Skakiwać, od Skakać>

Nadskakiwanie, a, lm. **a,** ×**Nadskok** czynność cz. **Nadskakiwać:** Nadskakiwaniem wróbla ujęta, raczyła godność mu ofiarować pełnomocnego plenipotenta. Mas. J. Lekkomyślnej młodzieży przysługi i nadskakiwania bynajmniej mnie nie poruszyły. Węg.

[**Nadskakować, uje, ował**] p. **Nadskakiwać.**

[**Nadskakowanie, a,** lm. **a**] czynność cz. **Nadskakować.**

Nadskakująco *w sposób nadskakujący:* Nie była dlań, jak dawniej, N. grzeczną. Krasz.

Nadskalny *górny, nad skałami będący:* Ludzie borealni, tam nędzni — dla nas posępni, nadskalni. Słow. <Nad+Skalny>

Nadskoczenie, a, blm., czynność cz. **Nadskoczyć.**

Nadskoczyć, y,ył, nied. **Nadskakiwać** gdzie =*przybyć w skok; przybiec, nadbiec cwałem, galopem:* N. z ludźmi na ratunek. Nadskoczyła sotnia kozaków. <Nad+Skoczyć>

×**Nadskok, u,** blm. p. **Nadskakiwanie:** Umarłby pieszczoch bez tych umizgów nadskoku. Przyb. <Nad+Skok>

Nadskokowy: Stawidło nadskokowe przy kołach nadsiębodnych = *doprowadzające wodę na wierzch koła w korcówki.* Łab.

Nadskończony mat. (transfinitus) pozaskończony = *nazwa nadawana pewnym kategorjom liczb nieskończonych, używanych w najnowszej matematyce.* <Nad+Skończony>

Nadskórek, rka, lm. **rki** I. *skórka zwierzchnia w korze.* 2. !anat. p. **Naskórek.** 3. bot. *zewnętrzna warstwa ścianek naskórka.* <Nad+Skóra>

Nadskórkowy przym. od **Nadskórek:** Warstwy nadskórkowe.

Nadskórze, a, lm. **a** anat. p. **Naskórek.**

Nadskrobać, bie, bał, nied. **Nadskrobywać** *nieco, z wierzchu zeskrobać.* <Nad+Skrobać>

Nadskrobanie, a, blm., czynność cz. **Nadskrobać.**

Nadskrobywać, uje, ywał p. **Nadskrobać.**

Nadskrobywanie, a, blm., czynność cz. **Nadskrobywać.**

Nadskronie, a, lm. **a** antr. (stephanion) *okolica nadskroniowa.* <Nad+Skroń>

Nadskroniowy anat. przym. od **Nadskronie:** Kości nadskroniowe u ryb (ossa supratemporalia).

Nadskrzydle, a, lm. **a** antr. (pterion) *miejsce zetknięcia ś. końca szwu wieńcowego z brzegiem górnym skrzydła kości klinowej.* <Nad+Skrzydło>

Nadskrzynie, a, lm. **a** hut. górna zaprawa *wielkiego pieca, to jest część wierzchnia aż do poziomu form, część, gdzie ś. odbywa topienie surowizny.* Łab. <Nad+Skrzynia>

Nadsłabić, i, ił *osłabić już nieco, nadwątlić:* Gdy prace pożyteczne me siły nadsłabią, chciałbym być za nagrodę tej chaty murgrabią. Tremb. <Nad+Słabić>

Nadsłabienie, a, blm., czynność cz. **Nadsłabić.**

Nadsłodowniczy, ego, lm. **owie** *dozorca słodowniczych w browarze.* <Nad+Słodowniczy>

Nadsłoneczny *zaświatowy, nadziemski:* Dosyć.. o świecie tu ziemskim — i tam nadsłonecznym. Słow. <Nad+Słoneczny>

Nadsłuchać, a, ał, częś. nied. **Nadsłuchiwać** *przysłuchać ś., nadstawiwszy uszu, podsłuchać, przysłuchiwać ś. z natężoną uwagą:* Skoro usłyszał on płacz, zatrzymał ś., nadsłuchał. Prus. <Nad+Słuchać>

Nadsłuchanie, a, blm., czynność cz. **Nadsłuchać.**

Nadsłuchiwać, uje, iwał p. **Nadsłuchać:** Czasem przykląkszy, nadsłuchują ziemi; co ś. tam dzieje? grzmi nad nią? Grzmi nad nią... Grzmi pod nią... Deo. Wszyscy nadsłuchują. Wor. Tylko nawiasem nadsłuchiwałem, upatrując pogodnego czasu. Pas.

Nadsłuchiwanie, a, blm., czynność cz. **Nadsłuchiwać.**

Nadsługiwać, uje, iwał, †**Nadsługować** komu I. †N. *służyć, usługiwać:* Zamiast narodowi, co mi nadsługuje, być użyteczną, teraz staję ś. szkodliwą. Przyb. 2. *nadskakiwać, być czyim służką,*

płaszczyć ś. przed kim: Nie miała konstytucja na prowincjach nieprzyjaznych tylko tych, którzy magnatom, w Jassach bezbożne knującym zamysły, podle nadsługiwali. Ust. Doma rozkoszom, pieniądzom, prywacie nadsługujecie. Pilch. <Nad + Sługiwać>

Nadsługiwanie, a, blm., czynność cz. **Nadsługiwać:** Krom przywiedzionych tu świadectw o tym gościnnym nadsługiwaniu rodzinie królewskiej i dworowi, nie znany on jest z żadnych czynów publicznych. Szaj.

†**Nadsługować, uje, ował** p. **Nadsługiwać:** Co w pięciudziesiąt lat już, nie mają sprawować urzędu, ale braci swojej N. będą w przybytku. B. B.

†**Nadsługowanie, a,** blm., czynność cz. **Nadsługować.**

Nadsłupie, a, lm. **a** bud. *gruba belka a. brus kamienny, spoczywający na głowicach słupów,* architraw. <Nad + Słup>

Nadsłużenie, a, blm., czynność cz. **Nadsłużyć.**

Nadsłużyć, y,ył *przesłużyć nad termin:* Nadsłużył dwa lata. <Nad + Służyć>

Nadsmotrycki *leżący nad rzeką Smotryczem:* Nowatorstwo na skale nadsmotryckiej zatknęło swój sztandar cywilizacyjny. Rol. <Nad + Smotrycki, od nazwy rzeki Smotrycz>

†**Nadspieszać, a, ał** p. **Nadspieszyć:** Nadspieszające niebezpieczeństwa. Błaż.

†**Nadspieszanie, a,** blm., czynność cz. **Nadspieszać.**

†**Nadspieszenie, a,** blm., czynność cz. **Nadspieszyć.**

†**Nadspieszyć, y,ył,** †**Nadśpieszyć,** nied. **Nadspieszać,** †**Nadśpieszać** dokąd = *spiesznie nadejść, nadążyć.* <Nad + Spieszyć>

Nadspodzianie przys. od **Nadspodziany,** nadspodziewanie: Spotkać się z kim N. Nadejść N. Rozpogodziło ś. N. Szczęście służy N. Wiszn. <Nad + Spodzianie>

Nadspodziany p. **Nadspodziewany.**

Nadspodziewanie przys. od **Nadspodziewany,** nadspodzianie. <Nad + Spodziewanie>

Nadspodziewany, Nadspodziany *niespodziewany, przechodzący nadzieję i oczekiwanie:* Traf N. Wypadek N. Nadeszła burza nadspodziewana. <Nad + Spodziewany>

†**Nadsporzenie, a,** blm., czynność cz. **Nadsporzyć.**

†**Nadsporzyć, y,ył** *sporo przysporzyć:* Cnotliwym Pan niebo otworzy, tam wiele pociech nadsporzy. K. G. <Nad + Sporzyć>

Nadsprejski *położony nad rzeką Sprewą:* Nadsprejska stolica. Krasz. *(= Berlin).* <Nad + Sprejski, od nazwy rzeki Sprea a. S(z)prewa>

× **Nadstać, nie, ał,** × **Nadstanąć,** nied. × **Nadstawać I.** *ustać, przestać trwać, przerwać ś.:* Wiele uszło czasu, zaczym nadstały nieco ich wzajemne zawiści. Tarn. Gdy wrzawa nadstała i książę siadł w ganku, rzekł do mnie... Pol. Poczynają zwykle (wiatry) wiać po drugiej z południa, a nadstają dopiero po północy. Pol. Powyżej ujścia Nissy żegluga nadstaje zupełnie. Pol. **2.** p. **Nastać.** L. <Nad + Stać>

× **Nadstalenie, a,** blm., czynność cz. **Nadstalić.**

× **Nadstalić, I, ił** p. **Nastalić.** <Nad + Stalić>

× **Nadstanąć, nie, nął I.** *nadejść.* L. **2.** p. **Nadstać.** <Nad + Stanąć>

× **Nadstanie, a,** blm., czynność cz. **Nadstać.**

× **Nadstanięcie, a,** blm, czynność cz. **Nadstanąć.**

× **Nadstarczać, a, ał** p. **Nadstarczyć.** <Nad + *Starczać, od Starczyć>

× **Nadstarczanie, a,** blm., czynność cz. **Nadstarczać.**

× **Nadstarczenie, a,** blm., czynność cz. **Nadstarczyć.**

× **Nadstarczyć, y,ył,** nied. × **Nadstarczać** *dostarczywszy, nadstawić, nadrobić, nagrodzić:* Mechanika nadstarcza słabości rąk ludzkich. L. Żartkiemi przeskoki już osłabionych posiłkuje, już miasto ranionych zdrowemi nadstarcza. Pilch. Ani nadstarczaj uchybień w danym ci obowiązku a. poleceniu zbytnim naleganiem, oświadczeniami i prawie niewolniczą powierzchownością. Wiszn. Tu nic zgoła własną nie nadstarczam głową, a com z giermka usłyszał, oddam słowo w słowo. Mick. <Nad + Starczyć>

Nadstarzały *nieco stary, podstarzały:* Twarz nadstarzała rozumna szanowniejsza od twarzyczki kształtnej a głupiej. L. Nadstarzałe jej kości. Pot. Już mu był włos siwy przyprószył skronie, już był nadstarzałym. Odym. <Nad + Starzeć>

Nadstawa, y, lm. **y I.** †N. *to, co nadstawiono, nadsztukowanie, uzupełnienie, pozór maskujący niedostatek:* Niedoskonałość potrzebuje nadstawy, aby ś. nagrodziła niedoskonałość. Petr. Im gładsza niewiasta, tym mniej potrzebuje nadstawy zwierzchniej. Petr. **2.** [N.] m. p. **Nadstawnik. 3.** bud. p. **Nadpiecek.** <Nad + *Stawa, od Stawić>

× **Nadstawać, aje, awał** p. **Nadstać.**

× **Nadstawanie, a,** blm., czynność cz. **Nadstawać.**

[**Nadstawca, y,** lm. **y**] p. **Nadstawnik:** Jakie bywają okrucieństwa owych nadstawców. Kluk. <Nad + *Stawca, od Stawić>

Nadstawek, wka, lm. **wki I.** *kawałek rury, który ś. wprawia a. wśrubowuje w drugą dla jej przedłużenia lub zmienienia kierunku.* **2.** myśl. *pal w dole wilczym, na którym jest krąg drewniany z pręcikami słomą przykrytemi.* **3.** †N. a. †**Kręgielek armatny** woj. *cel u działa a. linijka drewniana lub mosiężna dla nadania właściwego nachylenia armacie.* <Nad + Stawek>

Nadstawiać, a, ał i N. ś. p. **Nadstawić.** <Nad + Stawiać>

Nadstawianie, a, blm., czynność cz. **Nadstawiać.**

Nadstawianie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadstawiać ś.**

Nadstawić, i, ił, nied. **Nadstawiać,** częstot. × **Nadstawywać I.** a. **Nastawić,** nied. **Nastawiać** co a. czego = *wystawić na co, to jest przeciw czemu, postawić; wystawiwszy, naszykować:* Kto cię uderzy w policzek, nadstaw mu i drugiego. B. G. Żołnierz życie własne nadstawił był dla bezpieczeństwa narodu. L. *(= naraził).* Katolicy w arjańskim prześladowaniu majętności i gardła nadstawiać musieli. Skar. Koniowi nogę kują, a żaba też swojej nadstawia. Prz. Od początku wojny piersi za swego monarchę i swój kraj nadstawiał. Sienk. Gdzie lwiej skóry nie dosyć, nadstaw lisią. Oss. Jaki taki czart nadstawia to kły, to pazury, to skrzele, to szpony, to rogi. Oss. Nadstaw tylko lepiej ucha. Mick. Siedział biedny zając, płaszcząc ś. pod kamieniem, uszy nadstawiając. Mick. Potwarzom nie nadstawiaj łatwo ucha. Pilch. Nadstawcie ucha tu pilnego, bowiem nowe wam rzeczy a nieznane powiem.

Nar. **2.** N. co p. **N. ś.** pod 2: Niechaj ten sobie obcą nadstawia okrasę, komu na własnej zbywa. Nar. **3.** *naddać, nadsztukować, nadstosować; nadrobić:* Nie godzi ś. urzędowi nadstawiać prawa, co w nim nie dostaje. Petr. Gdy język nasz nie jest prawie doskonałym, jakim językiem nadstawiać swego mamy? Górn. [Trzeba izby N.]. Jak może, tak męstwa nadstawia uporem. Pot. Rozumem nadstawiać urody. Prz. Fałszywi prorocy powagi swojej nadstawiają sobie szerokiemi płaszczami, długouchatemi myckami. Gil. **4.** [Gwiazdy nadstawiane]=*rodzaj wzoru na pisankach.* **5.** anat.: Mięsień nadstawiający ucho = *musculus protrahens auriculae.* **6.** lek. *zastąpić utracone członki przez sztuczne.* **N. ś. I.** *wystawić siebie na co, przeciw czemu; naszykować ś. komu, czemu, podstawić ś., stawić ś. komu a. czemu:* N. ś. na plagi, na cięcia, na pokaz. W tył razów nie ciska, choćby kark nieprzyjazny nadstawiał ś. zblizka. Mick. Jak ś. on nadstawia, jak puszy, jak pstry cały, gdyby ogon pawia. Zabł. Im więcej po wierzchu ś. nadstawiasz, tymeś mniejszy u mnie. Opal. **2.** × N. ś. czym = nadstawić co swego, *wyjeżdżać z czym, zastawić ś. czym, wystawić co na pokaz, popisać ś. czym, wywyższać ś., pysznić ś. czym, prezentować co dla popisu:* Jeleń nadstawiał ś. zgrabnym kształtem, wysmukłą szyją, gałęzistemi rogami. Oss. Już babą wydają cię lica, ty przecię chcesz ś. nadstawiać urodą, igrasz i pijesz, jakbyś była młodą. Nar. Nie mając żadnych przez siebie samych zasług, nadstawiamy ś. długą naszych przodków liczbą. L. Owa księga pod ławą lega, która ś. słowy, a nie rzeczą nadstawia. Górn. **3.** *nadsztukować ś., podwyższyć ś., uzupełnić ś.:* Aktorowie greccy nadstawiali ś. i obuwiem wysokim i strojem głowy. Czart. A. Nadstawia ś. korkami. L. Mowa turecka, będąc przez ś. jałowa, perską i arabską nadstawia ś. i zdobi. Kłok. <Nad + Stawić>

Nadstawienie, a, blm., czynność cz. **Nadstawić.**

Nadstawienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadstawić ś.**

Nadstawka, i, lm. **i** fl. *bal długi jak statek wodny, pierwszy od góry przy boku burty.* Sł. wil.

Nadstawkowy przym. od **Nadstawka.**

Nadstawnik, a, lm. **cy,** [**Nadstawca, Nadstawa**] *ten, co stoi nad kim dla dozorowania, dozorca:* N. zawsze musi być przytomnym, kiedy górnicy do kopalni wchodzą i wychodzą. On w jednej osobie był ekonomem, leśniczym, polowym, nadstawnikiem i gajowym. Rog.

Nadstawny I. *nadstawiony:* Czylim z nadstawnym uchem za plotkami latał? Mick. **2.** *nadarzający ś., nastręczający ś.:* Nadstawna pora. Wor.

× **Nadstawywać, uje, ywał** p. **Nadstawić:** Nadstawują ucha. Wor.

× **Nadstawywanie, a,** blm., czynność cz. **Nadstawywać.**

[**Nadstąpić, i, ił**] *przyjść, nadejść:* Nu, klępa, nadstępi! (=*przywoływanie krów*). <Nad + Stąpić>

[**Nadstąpienie, a,** blm.] czynność cz. **Nadstąpić.**

Nadsterowy, × **Nadstyrowy** *nad sterem będący:* Pierze nadsterowe u sokoła śniade. L. (=*znajdujące ś. nad sterówkami*). <Nad + Ster>

Nadstosować, uje, ował, nied. **Nadstosowywać I.** *przystosowawszy, nadsztukować; nadstawić, nadłożyć.* **2.** garb. p. **Napchać.** < Nad + Stosować>

Nadstosowanie, a, blm., czynność cz. **Nadstosować.**

Nadstosowywać, uje, ywał p. **Nadstosować.**

Nadstosowywanie, a, blm., czynność cz. **Nadstosowywać.**

Nadstygać, a, ał p. **Nadstygnąć.** <Nad + *Stygać, od Stygnąć>

Nadstyganie, a, blm., czynność cz. **Nadstygać.**

Nadstygły *który nadstygł:* Odświeżają nadstygłe warkoczów pierścionki. Mick.

Nadstygnąć, nie, gł, nied. **Nadstygać** *nieco ostygnąć, letnim ś. stać:* Papkowate okładania na miejsce zaognione przykładać ciepło, a co nadstygnie odmieniać. Perz. Jak nadstygnie rosół, zawołaj mnie do stołu. <Nad + Stygnąć>

Nadstygnięcie, a, blm., czynność cz. **Nadstygnąć.**

× **Nadstyrowy** p. **Nadsterowy.** L.

Nadsunąć, nie, nął, nied. **Nadsuwać** *przysunąć nieco, przybliżyć sunąc:* N. krzesło, stół do kanapy. Przen.: Po śpiesznym twoim z stolicy wyjeździe wydarzeń tok nadsunął niejedno. Mał. (=*podsunął, nastręczył*). **N. ś.** *przysunąć ś. nieco bliżej:* Po błocie nadsunęła ś. landara. Krasz. <Nad + Sunąć>

Nadsunięcie, a, blm., czynność cz. **Nadsunąć.**

Nadsunięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadsunąć ś.**

Nadsuwać, a, ał i **N. ś.** p. **Nadsunąć.** <Nad + Suwać>

Nadsuwanie, a, blm., czynność cz. **Nadsuwać.**

Nadsuwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadsuwać ś.**

Nadsychać, a, ał p. **Nadeschnąć.** < Nad + *Sychać, od Schnąć>

Nadsychanie, a, blm., czynność cz. **Nadsychać.**

Nadsyłać, a, ał p. **Nadesłać.** <Nad + *Syłać, od Słać>

Nadsyłanie, a, blm., czynność cz. **Nadsyłać.**

Nadsyłka, i, lm. **i,** !**Nadsełka I.** *nadesłanie, nadsyłanie.* **2.** *rzecz nadesłana,* posyłka. <Nad + *Syłka, od Słać>

Nadsypać, pie, pał, nied. **Nadsypywać** *usypać nieco; odsypawszy, ująć trochę.* <Nad + Sypać>

Nadsypanie, a, blm., czynność cz. **Nadsypać.**

Nadsypka, i, lm. **i, Nasypka** bud. *materjał spoczywający na sklepieniu.*

Nadsypywać, uje, ywał p. **Nadsypać.**

Nadsypywanie, a, blm., czynność cz. **Nadsypywać.**

Nadszaniec, ńca, lm. **ńce, Kawaler** woj. *nasyp wewnętrzny w narożniku, podnoszący ś. ponad wał zewnętrzny.* <Nad + Szaniec>

Nadszańcowy I. *nad szańcem będący:* Baterja nadszańcowa. Działobitnia nadszańcowa (=*z której ponad przedpiersień a. ponad szaniec strzelają*). **2.** przym. od **Nadszaniec.**

Nadszargać, a, ał, nied. **Nadszargiwać** *szargając, nadbrudzić:* N. odzienia. Przen.: N. imienia, sławy, majątku. **N. ś.** *szargając ś., nadbrudzić ś.:* Suknia moja nadszargała ś. już dobrze. Natura upominała ś. o reperacją sił, mocno nadszarganych. Jeż (=*nadszarpanych*). <Nad + Szargać>

Nadszarganie, a, blm., czynność cz. **Nadszargać.**

Nadszarganie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadszargać ś.**

Nadszargiwać, a, ał i **N. ś.** p. **Nadszargać.**

Nadszargiwanie, a, blm., czynność cz. **Nadszargiwać.**

Nadszargiwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadszargiwać ś.**

Nadszarpać, pie, pał, Nadszarpnąć *szarpaniem nadwątlić, nadwerężyć:* Jak członek naderwany tylko, czyli nadszarpany, opatrywać. Perz. Łaszcz zjechał z pola w końcu grudnia z chorągwią dobrze nadszarpaną. Rol. <Nad + Szarpać>

Nadszarpanie, a, blm., czynność cz. **Nadszarpać.**

Nadszarpnąć, nie, nął p. **Nadszarpać:** Będąc jeszcze kawalerem nadszarpnął fortuny. Rol. *(=nadszargał).* Przyjechał w te strony z nadszarpniętą reputacją. Sienk.

Nadszarpnięcie, a, blm., czynność cz. **Nadszarpnąć.**

Nadszarzać, a, ał *szarzając, nadwątlić; nadterać:* Sam czas i wojsko nadszarzane radzą traktować z nieprzyjacielem. Chr. **N. ś.** *nadterać ś., nadwątlić ś. szarzaniem:* Surdut mój dobrze ś. już nadszarzał. Ponieważ im ś. wojną lud nadszarzał, na zimowe go rozwiedli statywy. Chr. <Nad + Szarzać>

Nadszarzanie, a, blm., czynność cz. **Nadszarzać.**

Nadszarzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadszarzać ś.**

Nadszastać, a, ał *szastając, nadwerężyć, nadużyć:* Nadszastał już cudzej gotowizny. Kor. Dał na laskę trybunalską tysiąc talarów bitych, których już marszałek dobrze nadszastał. Rzew. Majątek choć znaczny, mocno pono nadszastany. Krasz. *(=nadszargany).* **N. ś.** *szastaniem nadwerężyć ś.:* Djabelnie nadszastałeś ś. L. <Nad + Szastać>

Nadszastanie, a, blm., czynność cz. **Nadszastać.**

Nadszastanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadszastać ś.**

× **Nadszczekać, a, ał** p. **Naszczekać.** <Nad + Szczekać>

× **Nadszczekanie, a,** blm., czynność cz. **Nadszczekać.**

× **Nadszczekiwać, uje, iwał** p. **Naszczekiwać.**

× **Nadszczekiwanie, a,** blm., czynność cz. **Nadszczekiwać.**

Nadszczepać, pie, pał, Nadszczepić, nied. × **Nadszczepiać** *szczepaniem nadciąć, nadłupać, nadpłatać.* <Nad + Szczepać>

Nadszczepanie, a, blm., czynność cz. **Nadszczepać.**

× **Nadszczepiać, a, ał** p. **Nadszczepać.**

× **Nadszczepianie, a,** blm., czynność cz. **Nadszczepiać.**

Nadszczepić, i, ił p. **Nadszczepać.**

Nadszczepienie, a, blm., czynność cz. **Nadszczepić.**

Nadszczerbić, i, ił *wyszczerbić nieco, wyszczerbić płytko, nadtłuc, nadtrącić:* N. garnek. Przen.: Stara miała męża, dziada ślepego prawda, niezdarę, pijaka, haraburdę, który jej często boki łatał i nadszczerbił. Krasz. Nadszczerbiona reputacja. Korz. Przez kilka z kolei lat uderzała ta potęga siłą rozhukanego morza w nadszczerbione granice polskie. Szaj. <Nad + Szczerbić>

Nadszczerbienie, a, blm., czynność cz. **Nadszczerbić.**

Nadszczyt, u, lm. **y** *szczyt górujący nad innemi:* Podle ś. z nim losy zaobeszły, dając mu zwykłą dumę wirchów i nadszczytów, a nie dając ich wielkości nadchmurnej. Ork. <Nad + Szczyt>

[**Nadszelepać, a, ał**] *nadszarpnąć, uszczuplić, zmniejszyć:* N. majątku. <Nad + Szelepać>

[**Nadszelepanie, a,** blm.] czynność cz. **Nadszelepać.**

Nadszmelcerz, a, lm. **e** *robotnik przy wielkim piecu, kierujący robotą szmelcerzy przy wyrabianiu (gracowaniu) zaprawy, przy spuście surowizny, przy puszczaniu wiatru i t. d.* <Nad + Szmelcerz>

Nadszmulać, a, ał *zaszmulać nieco, nadszarzać, nieco powalać, pobrudzić; nieco zużyć:* Książka, odzież nadszmulana. <Nad + Szmulać>

Nadszmulanie, a, blm., czynność cz. **Nadszmulać.**

Nadsztukować, uje, ował, nied. **Nadsztukowywać** *nadstawić, nadstosować, nadłożyć:* N. rękawów, linki. Przen.: Dał pokój i tym chciał N., że węgrzynkowi od siebie ofiarował pięć czatych. Kaczk. *(=nadrobić).* <Nad + Sztukować>

Nadsztukowanie, a, blm., czynność cz. **Nadsztukować.**

Nadsztukowywać, a a. uje, ywał p. **Nadsztukować.**

Nadsztukowywanie, a, blm., czynność cz. **Nadsztukowywać.**

Nadsztygar, a, lm. **owie** gór. *urzędnik młodszy, przełożony nad kopalnią i prowadzonemi w niej robotami.* Łab. <Nad + Sztygar>

Nadsztygarowa, ej, lm. **e** *żona nadsztygara.*

Nadszybie, a, lm. **a** gór. *wyjście z szybu na powierzchnię ziemi.* <Nad + Szyb>

Nadszybikowy: Komora nadszybikowa = szerzyzna kołowrotowa a. machinowa = *miejsce rozszerzone w kopalni nad szybikami (szybami wewnętrznemi), dla pomieszczenia kołowrotu lub innej machiny.* Łab. <Nad + Szybikowy>

[**Nadszycie, a,** blm.] czynność cz. **Nadszyć.**

[**Nadszyć, yje,ył**] *szyjąc, nadsztukować:* Nadszyje mi ón pasika. <Nad + Szyć>

† **Nadścia, a,** blm. p. **Nadejście.**

× **Nadściełać, a, ał** p. **2. Nadesłać.**

× **Nadściełanie, a,** blm., czynność cz. **Nadściełać,** *nadściełanie.*

Nadściełać, a, ał p. **2. Nadesłać.** <Nad + *Ściełać, od Słać>

Nadściełanie, a, blm., czynność cz. **Nadściełać.**

† **Nadścigać, a, ał 1.** p. **Nadścignąć. 2.** a. † **Naścigać** *ścigać, prześladować:* Zbaw mię od nadścigających mię, bo posilnieni są nademną. Ps. flor. <Nad + Ścigać>

† **Nadściganie, a,** blm., czynność cz. **Nadścigać.**

† **Nadścignąć, nie, nął,** nied. † **Nadścigać** *nadbiec; doścignąć, dopędzić; nadążyć:* Zabawili nieprzyjaciół, dokądby była piechota nie nadścignęła. Błaż. Posła wielkiego niż nadścignę wyprawić, raczcie teraz gońca mego miłościwie przyjąć. Zigr. *(=nim nadążę z wyprawą jego).*

† **Nadścignięcie, a,** blm., czynność cz. **Nadścignąć.**

Nadślepiać, a, ał p. **Nadślepić.**

Nadślepianie, a, blm., czynność cz. **Nadślepiać.**

Nadślepić, i, ił, nied. **Nadślepiać** *robić nieco ślepym, zaślepić trochę:* Powodzenie i zdradna mamona trochę ją nadślepiła. L. <Nad + Ślepić>

Nadślepieć, eje, ał, Nadślepnąć *olśnąć nieco, w części zaniewidzieć.* L. <Nad + Ślepieć>

Nadślepienie, a, blm. **1.** czynność cz. **Nadślepić. 2.** czynność cz. **Nadślepieć.**

Nadślepnąć, nie, nął a. **pł** p. **Nadślepieć.**

Nadślepnięcie, a, blm., czynność cz. **Nadślepnąć.**

Nadśmiertelny *nadludzki, przechodzący śmiertelników:* Obaczył bohatera nadśmiertelną postać. Dm. <Nad + Śmiertelny>

× **Nadśpiać, eje, ał** *nadejść, zbliżyć ś., zdążyć:* Kumejskich proroctw już nadśpiały czasy. Nagur. <Nad + Śpiać>

× **Nadśpianie, a,** blm., czynność cz. **Nadśpiać.**

† **Nadśpieszać, a, ał** p. **Nadspieszyć.**

† **Nadśpieszanie, a,** blm., czynność cz. **Nadśpieszać.**

† **Nadśpieszenie, a,** blm., czynność cz. **Nadśpieszyć.**

† **Nadśpieszyć, y,ył** p. **Nadspieszyć.** <Nad + Śpieszyć>

Nadśrodkowy *znajdujący ś. nad środkiem:* Plaskur N. Łab. <Nad + Środkowy>

Nadświat, u, blm. *sfera nadziemska:* Świat cały i N. jest pełen świętych moich i twoich. Słow. <Nad + Świat>

× **Nadświatny** p. **Nadświatowy:** On patrzał — patrzał pomocy z wysokości nadświatnych. W sztukach pięknych obaczysz na oczy wszystką treść człowieka, ale oblaną wdziękiem nadświatnym. Krem. <Nad + *Światny, od Świat>

Nadświatowy, × **Nadświatny,** × **Nadświetny** *nadziemski.*

× **Nadświetny I.** *prześwietny.* L. **2.** p. **Nadświatowy.** L. <Nad + Świetny>

Nadtaczać, a, ał p. **Nadtoczyć.** <Nad + Taczać>

Nadtaczanie, a, blm., czynność cz. **Nadtaczać.**

Nadtarcie, a, blm., czynność cz. **Nadetrzeć.**

Nadtarcie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadetrzeć ś.**

Nadtargnąć, nie, nął *stargać nieco, nadszarpnąć, nadterać.* <Nad + Targnąć>

Nadtargnienie, a, blm., **Nadtargnięcie** czynność cz. **Nadtargnąć:** Dosyć najeździł ś. po świecie, z wielkim nakładem swym, nadtargnieniem zdrowia. Bart. <Nad + Targnienie>

Nadtargnięcie, a, blm. p. **Nadtargnienie.**

† **Nadtarniowy** anat. *położony nad † tarnią łopatki:* Myszka nadtarniowa p. **Nadgrzebieniowy.** <Nad + Tarniowy>

Nadtarty im. od **Nadetrzeć.**

Nadtatrzański *znajdujący ś. nad Tatrami:* Orzeł N. Kon. <Nad + Tatrzański>

Nadterać, a, ał, Nadtyrać, Natyrać *nadkruszyć, nadszarpać, nadtargnąć, nadwerężyć, nadwątlić:* N. zdrowia, majątku, sławy. <Nad + Terać>

Nadteranie, a, blm., czynność cz. **Nadterać.**

Nadterminowy *po terminie odbywany, dziejący ś., wychodzący poza termin:* Za pracę nadterminową otrzymywali zapłatę. Spas. <Nad + Terminowy>

Nadtłuc, cze, kł *stłuc nie ze wszystkim; nadtrącić, wyszczerbić:* Owdzie wisiał zatłuszczony szlafrok męski, to znów sterczał nadtłuczony garnek. Orzesz. <Nad + Tłuc>

Nadtłuczenie, a, blm., czynność cz. **Nadtłuc.**

Nadto przys. **I.** *nazbyt, zbytecznie, nad miarę, za wiele:* Patrz! oto piórem błyska Hiszpan dumny, N. poważny, chociaż jeszcze młody. Słow. Wszystko, co jest N., człeku szkodzi. Nar. N. a. za N. sobie pozwalać. Nie żądaj niczego N. Chcieć N. jest grzechem. Nar. Mieć czego aż N. (= *aż do zbytku*). A już co tego to N. Już też to tego N. Tremb. N. szczupłe mieszkanie. N. jeść szkodzi zdrowiu. Za N. biały, czarny. Za N. skąpy, rozrzutny. Co za N., to niezdrowo. Prz. A tego mi już za N.! **2.** *prócz tego, oraz, co więcej, tudzież, jako też, a nawet:* Sprzęty, papiery, a N. pieniądze przeszły w obce kraje. Nie tylko teraźniejsze, lecz N. i przyszłe życie zależy od wychowania. <Nad + To>

Nadtoczenie, a, blm., czynność cz. **Nadtoczyć.**

[**Nadtoczka, i,** lm. **i**] p. **Nadołek.** <Nad + *Toczka, od Toczyć>

Nadtoczyć, y,ył, nied. **Nadtaczać I.** *tocząc, nadebrać; utoczyć więcej, niż trzeba:* N. wina. **2.** [N.] *nadsztukować:* N. suknię. N. kawał belki, murłata (tej samej grubości). Przen.: Nadtaczać biedę = *żyć jak można, łatać biedę, pchać biedę.* <Nad + Toczyć>

Nadton, u, lm. **y** fiz. *przyton, alikwota* (p. Harmonijny). <Nad + Ton>

Nadtracać, a, ał i **N. ś.** p. **Nadtracić.**

Nadtracanie, a, blm., czynność cz. **Nadtracać.**

Nadtracanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadtracać ś.**

Nadtracenie, a, blm., czynność cz. **Nadtracić.**

Nadtracenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadtracić ś.**

Nadtracić, i, ił, nied. **Nadtracać** czego = *część czego stracić; tracąc, nadmniejszyć; nadszarpnąć:* N. majątku, pieniędzy, zdrowia, sił, dobrej opinji. **N. ś.** *nadszarpnąć ś., nadrujnować ś.:* Temi laty dosyćeśmy ś. nadtracili, nikomu nic nie dam. Krasz. <Nad + Tracić>

Nadtrącać, a, ał p. **Nadtrącić.** <Nad + Trącać>

Nadtrącanie, a, blm., czynność cz. **Nadtrącać.**

Nadtrącenie, a, blm., czynność cz. **Nadtrącić.**

Nadtrącić, i, ił, nied. **Nadtrącać I.** *trącaniem nadwerężyć; nadtłuc, wyszczerbić.* **2.** *lekko trącić:* Po owoc ś. schyla, który stopą nadtrąci. Miek. <Nad + Trącić>

† **Nadtruchleć, eje, ał,** nied. † **Nadtruchlewać** *zasłabnąć.* <Nad + Truchleć>

† **Nadtruchlenie, a,** blm., czynność cz. **Nadtruchleć.**

† **Nadtruchlewać, a, ał** p. **Nadtruchleć:** Władysław, wróciwszy ś. do Krakowa, N. zapoczął. Błaż.

† **Nadtruchlewanie, a,** blm., czynność cz. **Nadtruchlewać.**

Nadtrwonić, i, ił *trwoniąc, nadwerężyć; strwonić w części:* Nadtrwoniwszy majątku na hulankę długą, oddał nareszcie dzieciom niedobitki fortuny. Słow. <Nad + Trwonić>

Nadtrwonienie, a, blm., czynność cz. **Nadtrwonić.**

× **Nadtrząść, trzęsie, trząsł** p. **Natrząść.** L. <Nad + Trząść>

× **Nadtrzęsienie, a,** blm., czynność cz. **Nadtrząść.**

Nadtrzymać, a, ał, nied. **Nadtrzymywać** (u krawca, szwaczki) *zszywając dłuższy brzeg materjału z krótszym, zebrać dłuższy w zmarszczki, przytrzymać je i zeszyć z dłuższym brzegiem, naddać.* <Nad + Trzymać>

Nadtrzymanie, a, blm., czynność cz. **Nadtrzymać.**

Nadtrzymywać, uje, ywał p. **Nadtrzymać.**

Nadtrzymywanie, a, blm., czynność cz. **Nadtrzymywać.**

Nadtwardniały *który nadtwardniał.* <Nad + *Twardniały, od Twardnieć>

Nadtwardnieć, eje, ał *stwardnieć nieco.* <Nad + Twardnieć>

Nadtwardnienie, a, blm., **Nadtwardnięcie** czynność cz. **Nadtwardnieć.**

Nadtwardnięcie, a, blm. p. **Nadtwardnienie.**

!Nadtwór, oru, lm. **ory, !Nadutwór** lek. (heteroplasis) *tworzenie ś. w ciele tkani nie należących do ustroju prawidłowego,* nowotwór, wytwór obcy. <Nad + Twór>

Nadtybrowy *nad rzeką Tybrem znajdujący ś.:* Pepita oddychała powietrzem wilgotnym nadtybrowym. Krasz. Z nadtybrowych gazet dostał trochę pogardy dla ducha czasu. Syrok. <Nad + Tybrowy, od nazwy rzeki Tyber>

Nadtybrzaniec, ńca, lm. **ńcy** *mieszkaniec z nad Tybru, Rzymianin.* Wor.

Nadtyrać, a, ał p. **Nadterać:** Panowie teraz wolą i swojej reputacji i majętności N., tylko żeby swojej dumie dosyć uczynili. Star. Porwać ś. na nieprzyjaciela z tak umniejszonym wojskiem i nadtyranym niebezpieczno. Birk. Nadtyrał pod on czas zdrowia. Birk. <Nad + Tyrać>

Nadtyranie, a, blm., czynność cz. **Nadtyrać,** *nadteranie.*

[Naduciekać, a, ał] *bardzo uciekać:* Żebym uciekała i naduciekała, nie ujdę. <Nad + Uciekać>

[Naduciekanie, a, blm.] czynność cz. **Naduciekać.**

[Naducie się, a ś., blm.] czynność cz. **Naduć ś.,** *nadęcie ś., napuszenie ś.*

[Naduć się, uje ś., uł ś.] *nadąć ś., napuszyć ś.* <Ukr. naduty sja>

Nadudnić się, I ś., ił ś. *dudniąc, nasycić ś. a. namęczyć ś.:* N. ś. na fortepianie. <Na + Dudnić>

Nadudnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadudnić ś.**

Nadukać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś. dukaniem.* <Na + Dukać>

Nadukanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadukać ś.**

[Nadulać się, a ś., ał ś.] *namordować ś., nadźwigać ś.* <Na + *Dulać ś., por. Dulczeć>

[Nadulanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Nadulać ś.**

Nadulczeć się, y ś., ał ś., Nadulczyć ś. *nasłęczeć ś., namozolić ś., napracować ś.* <Na + Dulczeć>

Nadulczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadulczeć ś.**

Nadulczyć się, y ś., ył ś. p. **Nadulczeć ś.**

Nadumać się, a ś., ał ś. *do woli ś. namyśleć:* Mój smutny przyjacielu, mój dawny sąsiedzie, nadumałeś ś. dosyć o domowej biedzie. Tremb. <Na + Dumać>

[Nadurek, rka, lm. **rki]** p. **Dureń.** <Na + Durek>

Nadurniać, a, ał komu=*nawymyślać mu od durniów.* <Na + Durniać>

Nadurzenie, a, blm., czynność cz. **Nadurzyć.**

Nadurzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadurzyć ś.**

Nadurzyć, y, ył i **N. ś.** *naokpiwać, nałudzić, nabałamucić, nazwodzić:* Nadurzył niemało dziewcząt. Nadurzył wielu obietnicami. <Na + Durzyć>

Nadusić, i, ił, [Naduszyć] *nacisnąć, przydusić:* Bylem gdzie grzywien dostał; chyba biskupa którego N. Krasz. **N. ś.** *nabyć ś. w ciasnocie, natłoczyć ś., naściskać ś.:* Nadusili ś. w kościele co nie miara! <Na + Dusić>

Nadusze, a, lm. **a** antr. *ściśle oznaczon miejsce nad uchem.* <Nad + Ucho>

Naduszenie, a, blm., czynność cz. **Nadusić.**

Naduszenie się, a ś., blm, czynność cz. **Nadusić ś.**

Nadusznica, y, lm. **e** *ozdoba arcykapłanów rzymskich:* Cezar leżał z obłąkanym wzrokiem; do djadematu przypiął był nadusznice arcykapłana. <Nad + Usznica>

[Naduszyć, y, ył] p. **Nadusić:** Naduszyła mora. <Na + Duszyć=Dusić>

!Nadutwór, oru, lm. **ory** lek. p. **Nadtwór.** <Nad + Utwór>

[Naduty] I. im. od **Naduć ś. 2.** *dumny.* <Ukr. nadutyj>

Nadużycie, a I. blm., czynność cz. **Nadużyć:** N. sił, łatwowierności, cierpliwości czyjej, dobroci, zaufania, prawa, trunków, rozkoszy, uciech. N. w jedzeniu, piciu. **2.** lm. **a** a. × **Nadużywanie** *pogwałcenie prawa, przemoc, gwałt, bezprawie; malwersacja:* Kazimierz Wielki chciał nadużycia dziedziców względem kmieciów poskromić. Kras. A. Rzucając nieuważnie stare nadużycia, wplątaliśmy ś. w nowe. Śniad. Położyć koniec nadużyciom. Odkryto w kasie wiele nadużyć. Zapobiegać nadużyciom. Dopuścić ś. nadużyć. <Nad + Użycie>

Nadużyć, yje, ył, nied. **Nadużywać** czego **I.** *użyć czego przesadnie, nieumiarkowanie:* N. sił, zdrowia, trunków. **2.** *użyć czego na złe, skorzystać z czego w złym celu; dopuścić ś. nadużycia:* N. czyjej cierpliwości, zaufania, dobroci. N. władzy, prawa. **3.** kogo = *nadużyć czyjej dobroci:* Nie lepiejże być zwiedzionym i nadużytym, niżeli nieużytym? Krasz. <Nad + Użyć>

× **Nadużytny** *mogący być nadużytym.* <Nad + *Użytny, od Użyć>

Nadużywać, a, ał p. **Nadużyć.** <Nad + Używać>

Nadużywanie, a I. blm., czynność cz. **Nadużywać. 2.** × N., lm. **a** p. **Nadużycie:** Jeżeli zdołam z nadużywań religji a. moralności złożyć piękną, udatną całość, utwór mój będzie piękny. Spas. <Nad + Używanie>

Nadwaga, i, blm. *przewyżka, dodatek do wymaganej wagi; ilość przeważająca:* Jeździec z nadwagą wyścignął lżejszego. <Nad + Waga>

Nadwalny woj. *nad wałem będący:* Baterje, szańce nadwalne. Nadwalna działobitnia. Jak. J. <Nad + *Walny, od Wał>

Nadwałek, łka, lm. **łki** woj. p. **Przedpiersień.** <Nad + Wałek>

Nadwartański *nad rzeką Wartą będący:* Obrządek ten nie zasięgnął do nadodrzańskich i nadwartańskich okolic. Lel. <Nad + Wartański, od nazwy rzeki Warta>

Nadwartość, I, blm. *to, co przewyższa wartość czego, nadpłata:* Spekulanci składają za kolektora kaucję i zgarniają N. biletów. <Nad + Wartość>

Nadwarzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadwarzyć ś.**

Nadwarzyć się, y ś., ył ś. *trochę ś. zwarzyć:* Śmietanka ś. nadwarzyła. Mleko ś. nadwarzyło. <Nad + Warzyć ś.>

Nadważać, a, ał p. **Nadważyć.**

Nadważanie, a, blm., czynność cz. **Nadważać.**

Nadważenie, a, blm., czynność cz. **Nadważyć.**

Nadważyć, y, ył, nied. **Nadważać** *przeważyć nieco; ważąc, dać więcej nad umówioną wagę.* <Nad + Ważyć>

Nadwątlać, a, ał p. **Nadwątlić.**

Nadwątlały *nadwątlony, nieco osłabiony:* Gmach ów N., nie doczekawszy pomocy, spadł na głowy nieszczęśliwych. Niem.

Nadwątlanie, a, blm., czynność cz. **Nadwątlać.**
Nadwątlenie, a, blm., czynność cz. **Nadwątlić.**
Nadwątlić, i, ił, nied. **Nadwątlać** *zrobić nieco wątłym, nadwerężyć:* Turcy już byli nadwątleni od pierwszych dwuch regimentów. Dyak. N. zdrowie, wiarę czyją. Annibala, którego niedostępne Alpy przytrzeć i N. nie mogły, rozkosze Kampanji osłabiły. Pilch. <Nad + Wątlić>
†**Nadweredzać, a, ał** p. **Nadwerężyć:** Postem i niespaniem N. swego zdrowia. Pim.
†**Nadweredzanie, a,** blm., czynność cz. **Nadweredzać,** *nadwerężanie.*
†**Nadweredzenie, a,** blm., czynność cz. **Nadweredzić.**
†**Nadweredzić, i, ił** p. **Nadwerężyć:** Jezus w rękach spracowany, w nogach nadweredzony, w siłach zwątlony. Poc.
Nadwerężać, a, ał p. **Nadwerężyć:** Bezimiennik wziął ś. do kompilowania kronik poprzednich, czyli raczej do nadwerężanego onych przepisywania. Lel.
Nadwerężanie, a, blm., czynność cz. **Nadwerężać.**
Nadwerężenie, a i. blm., czynność cz. **Nadwerężyć. 2.** lm. **a** *miejsce nadwerężone, osłabione, część nadwerężona.*
Nadwerężyć, y,ył, Nadwyrężyć, [Nadwrężyć, Nadwyrążyć], †Narężyć, †Nadweredzić, nied. **Nadwerężać, Nadwyrężać, †Nadweredzać** *nadwątlić, uszkodzić przez zbytni wysiłek:* Że z początku nadwerężył nogi, zelżył kroku na środku. Kras. Czyli twoja niespokojność nie nadwerężyła ci zdrowia? Brodz. Nadwerężyć zdrowie, siły. Uderzywszy ś., nadwerężył sobie rękę. Inaczej było z nadwerężonym ustrojem politycznym państwa. Kor. Sejm jest złożony nie na przywrócenie do mocy sądem sejmowym nadwerężonego prawa. Moracz. <Nad + *Weręży, z Ukr. weredyty, Brs. wiaredzić dosł. = szkodzić>
†**Nadweselenie, a,** blm., czynność cz. **Nadweselić.**
†**Nadweselić, i, ił** *wielce rozradować.* Ps. flor. <Nad + Weselić>
Nadwęglać, a, ał p. **Nadwęglić.**
Nadwęglanie, a, blm., czynność cz. **Nadwęglać.**
Nadwęglenie, a, blm., czynność cz. **Nadwęglić.**
Nadwęglić, i, ił, nied. **Nadwęglać** drzewo = *nadpalić, zwęglić niezupełnie, obrócić w głownie, zgłownić.* <Nad + Węglić>
Nadwiać, eje, ał *wiejąc, napędzić na dane miejsce:* Że też nigdy chmurki Bóg nie nadwieje, aby cię zakryła. Słow. <Nad + Wiać>
Nadwianie, a, blm., czynność cz. **Nadwiać.**
Nadwiązać, że, zał, nied. **Nadwiązywać,** × **Nadwięzywać** *nadstawić, nadsztukować przez wiązanie:* N. powróz. <Nad + Wiązać>
Nadwiązanie, a, blm., czynność cz. **Nadwiązać.**
Nadwiązka, i, lm. **i** *związanie wyżej czego.* L. <Nad + Wiązka>
Nadwiązywać, uje, ywał p. **Nadwiązać.** <Nad + *Wiązywać, od Wiązać>
Nadwiązywanie, a, blm., czynność cz. **Nadwiązywać.**
Nadwichnąć, nie, nął, × **Nadwinąć** lek. (subluxare) *zwichnąć niezupełnie.* <Nad + *Wichnąć>
Nadwichnienie, a, lm. **a, Nadwichnięcie** (subluxatio, distorsio) czynność cz. **Nadwichnąć,** †narwanie (członków).
Nadwichnięcie, a, blm. p. **Nadwichnienie.**

Nadwieczny *nad wiekami będący:* Coraz gorącej zakochują ś. w Tym, który przedwiecznym i zawiecznym, i nadwiecznym zarazem. Krasiń. <Nad + Wieczny>
Nadwieczorny *koło wieczora przypadający:* Była to godzina nadwieczorna, osób dosyć. Krasz. Schadzka powszechna nadwieczorna. Rul. Atmosfera nadwieczorna dyszała wonią kwiatów. Jeż. <Nad + Wieczorny>
Nadwieprzański *znajdujący ś. nad rzeką Wieprzem:* Posłany był rozkaz ruszenia z obozu nadwieprzańskiego ku dywizji głównej Kościuszki. T. K. <Nad + Wieprzański, od nazwy rzeki Wieprz>
Nadwiercać, a, ał p. **Nadwiercić:** Robáki nadwiercają deskę.
Nadwiercanie, a, blm., czynność cz. **Nadwiercać.**
Nadwiercenie, a, blm., czynność cz. **Nadwiercić.**
Nadwiercić, i, ił, × **Nadwiercieć,** nied. **Nadwiercać** *napuścić nieco świdrem.* <Nad + Wiercić>
× **Nadwiercieć, i, ał** p. **Nadwiercić.** L.
Nadwierzchołek, łka, lm. **łki** *najwyższy wierzchołek:* Boże, wejrzyj z nadwierzchołka tych słońc gorejących. Wor. <Nad + Wierzchołek>
†**Nadwiesz, a,** lm. **e** *wieko, nakrycie, baldachim.* L. Zjawiać ś. tobie będzie Bóg z nadwiesza. Bud. <Nad + *Wiesz, od Wieszać>
Nadwieszka, i, lm. **i** bud. *miara pokazująca, o ile część jaka w budowli wystaje w stosunku do ściany pionowej.* <Nad + *Wieszka, od Wieszać>
Nadwietrzać, a, ał p. **Nadwietrzyć:** Trudno, żeby pozadni psi zatarty trop od przednich nadwietrzali. Ostror.
Nadwietrzały *nieco wywietrzały:* Nadwietrzałe piwo. Myśl.: N. trop = *ślad, którego psy gończe dobrze nie czują.*
Nadwietrzanie, a, blm., czynność cz. **Nadwietrzać.**
Nadwietrzenie, a, blm., czynność cz. **Nadwietrzyć.**
Nadwietrzny *na wietrze unoszący ś.; leciuchny, nadpowietrzny:* Anielska istota gładka, nieśmiertelna i nadwietrzna. Przyb. <Nad + Wietrzny>
Nadwietrzyć, y,ył, nied. **Nadwietrzać** (o psach) *wietrząc, dojść, węchem dośledzić:* Pies nadwietrzył zwierzynę. <Nad + Wietrzyć>
Nadwiezienie, a, blm., czynność cz. **Nadwieźć.**
Nadwieźć, wiezie, wiózł, nied. **Nadwozić** *w ciągu czego co przywieźć; przywieźć na czas:* N. listy z miasta. Nadwieźli ogromne transporty zboża. <Nad + Wieźć>
Nadwiędły *który nadwiądł:* Nadwiędłą oczerstwić trawę. Troc. Kwiaty nadwiędłe. Stasz. Cera nadwiędła. Syr N.
Nadwiędnąć, dnie, ął a. **wiądł, Nadwiędnieć** *nieco zwiędnąć, nieco stracić świeżości, począć usychać:* Kwiaty długo niepolewane nadwiędły. Przen.: Już jej młodość nadwiędła. Botwina w garnku już nadwiędła (= *przez gotowanie zmiękła, nademdlała*). Syr nadwiądł (= *usechł nieco*). <Nad + Więdnąć>
Nadwiędnieć, eje, ał p. **Nadwiędnąć.** <Nad + Więdnieć>
Nadwiędnienie, a, blm., **Nadwiędnięcie** czynność cz. **Nadwiędnąć.**
Nadwiędnięcie, a, blm. p. **Nadwiędnienie.**
× **Nadwięzywać, uje, ywał** p. **Nadwiązać.**

× **Nadwięzywanie, a,** blm., czynność cz. **Nadwięzywać,** *nadwiązywanie.*

[**Nadwijać się, a ś., ał ś.**] p. **Nawinąć:** Ty ś. ku mnie nie nadwijaj. <Nad + *Wijać, od Winąć>

Nadwilejski *znajdujący ś. nad rzeką Wilją:* Opowiadał o nadwilejskim gospodarstwie. Orzesz. <Nad + Wilejski, od nazwy rzeki Wilja>

× **Nadwinąć, nie, nął** p. **Nadwichnąć:** Już to ostatnia, nadwinąwszy nogi, kamień, na wstręcie co był, zrzucać z drogi. L.

[**Nadwinąć się, nie ś., nął ś.**] p. **Nawinąć:** Nauczy ś. pamiętać o sobie, zagarniać to, co ś. nadwinie, i sam nie wie, jak chciwym zostanie. Moracz.

× **Nadwinięcie, a,** blm., czynność cz. × **Nadwinąć.**

[**Nadwinięcie się, a ś.,** blm.] czynność cz. [**Nadwinąć ś.**].

Nadwiślak, a, lm. **i** *ulicznik, wylegujący ś. nad Wisłą; łobuz, andrus, ulicznik.* <Nad + *Wiślak, od Wisła>

Nadwiślanin, a, lm. **anie** *ten, co nad Wisłą mieszka, mieszkaniec wybrzeża Wisły.* <Nad + Wiślanin, od Wisła>

× **Nadwiślany** p. **Nadwiślański:** Zamki nadwiślane. Nar.

Nadwiślański, × **Nadwiślany,** × **Nadwiślny I.** *nad rzeką Wisłą leżący:* Kraj N. Legja Nadwiślańska. **2.** bot.: Białodrzew N. i Topola nadwiślańska p. **Topola.** <Nad + Wiślański, od Wisła>

Nadwiśle, a, blm. *okolica nad rzeką Wisłą, nadbrzeże wiślane:* Wraz potym ciągłe po Nadwiślu skały ach! odgłos trzykroć przeraźliwy dały. Koss. A. <Nad + Wisła>

× **Nadwiślny** p. **Nadwiślański:** Pilnował tam nadwiślnych. T. K.

† **Nadwładny** *zwierzchni, zwierzchniczy, starszy, przełożony.* <Nad + Władny>

× **Nadwnuczka, i,** lm. **i** p. **Prawnuczka.** Troc. <Nad + Wnuczka>

× **Nadwnuk, a,** lm. **owie** p. **Prawnuk.** Troc. Ślad pracy ojców, niezapomnianej przez późne nadwnuki. Cz. Ten gabinet mineralogiczny przejdzie do naszych nadwnuków. Cz. <Nad + Wnuk>

[**Nadwodek, dku,** lm. **dki**] p. **Nadwodzie.** <Nad + Woda>

Nadwodnik, a, lm. **i,** niek. **Elatynek,** × **Powojńczyk** bot. (elatine) *roś. z rodziny nadwodnikowatych.* <Nad + Wodnik>

Nadwodnikowaty bot.: Rośliny nadwodnikowate (elatinaceae) *rodzina przyrodzona roślin dwuliściennych.*

Nadwodny *nad wodą, nad rzeką, jeziorem i t. p. będący:* Drzewa nadwodne. Otw. Wierzby nadwodne. Żebr. <Nad + Wodny>

Nadwodzie, a, lm. **a,** [**Nadwodek**] *miejsce, przyległe wodzie, nad wodą leżące, wybrzeże, porzecze.* <Nad + Woda>

[**Nadwołać, a, ał, Nadwoływać, Nawołać**] *bardzo wołać:* Niech tam wołają, niech nadwołają, ja ś. nie odezwę. <Nad + Wołać>

[**Nadwołanie, a,** blm.] czynność cz. **Nadwołać.**

[**Nadwoływać, uje, ywał**] p. **Nadwołać.**

[**Nadwoływanie, a,** blm.] czynność cz. **Nadwoływać.**

Nadwołżański *znajdujący ś. nad rzeką Wołgą:* Delegat ministerjum komunikacji do miejscowości nadwołżańskich. <Nad + *Wołżański, od nazwy rzeki Wołga>

Nadworny 1. *od dworu monarszego, należący do niego:* Marszałków wielkich marszałkowie nadworni zastępują. Herb. †Rok N. Troc, Vol. (= *wezwanie do sądu nadwornego*). Marszałek N. koronny. Troc. Sądy nadworne (=*królewskie*, zadworne). Dostawca N. **2.** *od dworu wielkiego pana:* Panowie nasi utrzymują żołnierzy na swym żołdzie pod imieniem gwardji nadwornej. Leszcz. Kapelan, doktór N. Nadworni ci żołnierze wycieńczali intraty obywatelów. Kras. Ksiądz proboszcz zatrudniał ś. czynnie tą usługą, i pani i panienka i nadworne panny. Mick. **3.** †N. *dworski, dworzaninowi właściwy:* Cnoty nadworne. **4.** × N. *podwórzowy; pod odkrytym niebem będący, polowy.* Kn., Włod. Pies N. Nadworna przechadzka. Troc. Nadworne obrony. Troc (=*zewnętrzne, na pole wychodzące*). <Na + Dworny>

† **Nadworować, uje, ował** kogo = *nażartować, naszydzić, nadrwić, nakpić z kogo:* N. kogo przed ludźmi. Troc. **N. ś.** *nażartować ś., nadrwić ś., nakpić ś., naszydzić ś., nadowcipkować ś.* <Na + Dworować>

† **Nadworowanie, a,** blm., czynność cz. **Nadworować.**

Nadworowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadworować ś.**

Nadworze, a, blm., × **Nadwór** *miejsce zewnątrz domu; podniebie, miejsce wolne, otwarte, wolne powietrze:* Spał na nadworzu. Włod. (=*pod gołym niebem, na dworze*). Z nadworza=*z zewnątrz.* Bóg zamknął Noego w korabiu z nadworza. Bud. (=*zamknął za nim.* B. G.). Z nadworza pustoszyć je będzie miecz, a wewnątrz strach. Wuj. <Na + Dwór>

Nadwozić, i, ił p. **Nadwieźć.** <Nad + Wozić>

Nadwożenie, a, blm., czynność cz. **Nadwozić.**

Nadwój, oju, lm. **oje** bot. (bauhinia) *roś. z rodziny brezyljowatych.* <Nad + WI>

× **Nadwór, oru,** blm. p. **Nadworze:** Domy z belek, z nadworu obwodzą smołą. L. Zamknął drzwi od nadworu. Jeż (= *ze dworu*). Z nadworu dochodził pluskot słoty. Jeż (= *ze dworu*) Chatę tę nazywano dworkiem, i słusznie, bo i z nadworu i we środku wyglądała po szlachecku. Jeż. <Na + Dwór>

Nadwrażliwość, i, blm. rz. od **Nadwrażliwy:** Objawiali bądź niezwykłą siłę muskularną, bądź jeszcze niezwyklejszą nieczułość lub N. zmysłów. Prus. <Nad + Wrażliwość>

Nadwrażliwy *zbyt wrażliwy, nadczuły:* Sięga wzrokiem ducha, a właściwie nadwrażliwej mózgownicy, dalej, niż ludzie zwykli. <Nad + Wrażliwy>

[**Nadwrężenie, a,** blm.] czynność cz. **Nadwrężyć,** *nadwerężenie.*

[**Nadwrężyć, y,ył**] p. **Nadwerężyć.**

[**Nadwybierać, a, ał**] *usilnie wybierać:* Choćbym wybiérała i nadwybiérała, nic nie poradzę. <Nad + Wybierać>

[**Nadwyrążenie, a,** blm.] czynność cz. **Nadwyrążyć,** *nadwerężenie.*

[**Nadwyrążyć, y,ył**] p. **Nadwerężyć.**

Nadwyrężać, a, ał p. **Nadwerężyć.**

Nadwyrężanie, a, blm., czynność cz. **Nadwyrężać,** *nadwerężanie.*

Nadwyrężenie, a, blm., czynność cz. **Nadwyrężyć,** *nadwerężenie.*

Nadwyrężyć, y,ył p. **Nadwerężyć:** Nadwyrężył panującą między gośćmi harmonję. Jord. (=*naruszył*).

Nadwyznacznik, a, lm. **i** mat. *nazwa nadawana niekiedy niezmiennikom.* <Nad + Wyznacznik>

†**Nadwyża, y,** lm. **e** *nadwyżka, zbyteczność, zbytek, przesada.* B. Sz. <Nad + Wyża>

†**Nadwyżej** przys. *najwyżej.* Glosy w. XV. <Nad + Wyżej>

Nadwyżka, i, lm. **i,** × **Nadzwyżka** *naddatek, przewyżka:* Otrzymawszy więcej żywności niż potrzebowali, sprzedawali nadwyżkę, nie troszcząc ś. o jutro. Tylko część folwarków dała nadwyżkę *(=superatę).* <Nad + Wyżka>

†**Nadzwyż** p. **Nadzwyż.** Troc. <Nad + Wzwyż>

Nadybać, bie, bał, nied. **Nadybywać I.** kogo= *dybiąc, napotkać, najść kogo; zdybać, przydybać:* N. kogo na uczynku. Nadybał ich razem z sobą. Starość go nadybała *(= zaskoczyła).* **2.** co = *znaleźć pod ręką, spotkać, złapać; natrafić na co:* Zwyczajna do Żyda chodzić na wódkę, wlecze co nadybie. L. <Na + Dybać>

Nadybanie, a, blm., czynność cz. **Nadybać.**

[**Nadybny**] *łatwo spotykany, pospolity:* Kuropatwy nadybne *(=kury).*

Nadybywać, uje, ywał p. **Nadybać.**

Nadybywanie, a, blm., czynność cz. **Nadybywać.**

†**Nadychać, a, ał** p. **Natchnąć:** Jadem go nadycha. Żebr. Chrystus o pocieszycielu mówi, ja nadycham w nim i dodawam mu tego, co mówi. Wuj. Potajemnie kogo napominam, nadycham komu. Mącz. **N. ś.** p. **Nadyszeć ś.** <Na + Dychać>

†**Nadychanie, a,** blm., czynność cz. **Nadychać.**

Nadychanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadychać ś.**

Nadygać się, a ś., ał ś. *narobić dygów, nakłaniać ś.* <Na + Dygać>

Nadyganie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadygać ś.**

Nadygotać się, cze ś., tał ś. *nadrżeć ś., natrząść ś.* <Na + Dygotać>

Nadygotanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadygotać ś.**

Nadyktować, uje, ował *dyktując przez pewien czas a. wielokrotnie, dużo podyktować.* **N. ś.** *nameczyć ś. a. nasycić ś. dyktowaniem.* <Na + Dyktować>

Nadyktowanie, a, blm., czynność cz. **Nadyktować.**

Nadyktowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadyktować ś.**

Nadymacz, a, lm. **e I.** *ten, co nadyma.* **2.** †N. anat. (musculus buccinatorius) *jeden z mięśni twarzowych, mięsień policzkowy, trębacki, trębaczy.* <Na + Dymacz>

Nadymać, a, ał i N. ś. p. **Nadąć:** Wiatr pomyślny nadyma żagle. Bog. Woj. N. policzki. Troc. Pierś nadyma, oczy wyszczerza. Krasiń. Nadyma flet = *dmie w flet.* Troc. Fortuna pospolicie umysły nadyma, komu płuży, rzadko ś. w swej mierze utrzyma. Groch. Wszystkie te rzeczy, które nas nadymają i wyżej niż człowieczeństwo dopuszcza, wynoszą... Górn. Pismo św. ostrzega, że nauka nadyma. Hoł. Długoli mu będzie wolno tak N. tę postawę swoją? Wor. **N. ś. I.** nied. p. **Nadąć:** Nadyma ś. jak ropucha. Kn. Nędzna, marna mucho, ocz ś. więc nadymasz? Rej. W oczach bożych podłemi zostawają, którzy ś. u ludzi chciwością próżnej chwały nadymają. Skar. Czemu ś. nadyma przeciw Bogu duch mój? Wuj. **2.** dok. *nasycić ś. a. nameczyć ś. dymaniem.* <Na + Dymać>

Nadymanie, a, blm. **I.** czynność cz. **Nadymać. 2.** †N. lek. p. **Nadęcie.**

Nadymanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadymać ś.**

× **Nadymiać, a, ał i** × **N. ś.** p. **Nadymić.**

× **Nadymianie, a,** blm., czynność cz. **Nadymiać.**

× **Nadymianie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Nadymiać ś.**

Nadymić, i, ił, nied. × **Nadymiać** *dymem napełnić, wiele dymu napuścić, zadymić, nakopcić:* Nadymił fajką w pokoju. **N. ś.** nieos.: Nadymiło ś.= *naszło dymu, narobiło ś. dymu, nakopciło ś.:* Nadymiło ś. z pieca. Nadymiło ś. w pokoju. <Na + Dymić>

Nadymienie, a, blm., czynność cz. **Nadymić.**

Nadymienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadymić ś.**

Nadyndać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. a. nameczyć ś., dyndając.* <Na + Dyndać>

Nadyr, u, blm. astr. p. **Nadir.**

Nadyrygować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś. a. nameczyć dyrygowaniem.* <Na + Dyrygować>

Nadyskontować, uje, ował, Naeskontować *dyskontując wielokrotnie, wiele zdyskontować.* <Na + Dyskontować>

Nadyskutować się, uje ś., ował ś. *dyskutując, nasycić ś. a. nameczyć ś.; nadysputować ś.* <Na + Dyskutować>

Nadysponować, uje, ował *dysponując jedno za drugim, wielu wydysponować.* **N. ś.** *nameczyć ś. dysponowaniem.* <Na + Dysponować>

Nadysponowanie, a, blm., czynność cz. **Nadysponować.**

Nadysponowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadysponować ś.**

Nadysputować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś. a. nameczyć ś.. dysputowaniem, nadyskutować ś.* <Na + Dysputować>

Nadysputowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadysputować ś.**

Nadystylować, uje, ował *dystylując jedno za drugim, wiele przedystylować.* **N. ś.** *nameczyć ś. dystylowaniem.* <Na + Dystylować>

Nadystylowanie, a, blm., czynność cz. **Nadystylować.**

Nadystylowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadystylować ś.**

Nadyszeć się, y ś., ał ś., Nadychać ś. *nasycić ś., dysząc:* Tam (w Soplicowie) ś. człowiek napije, nadyszy ojczyzny. Mick. Niech ś. pierś moja ciemności nadyszy. Kon. <Na + Dyszeć>

Nadyszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadyszeć ś.**

Nadyszkurować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś., dyszkurując; nagadać ś.:* Długo nadyszkurowawszy ś. o tym, nie mogli ś. zgodzić. Lubom. <Na + Dyszkurować>

Nadyżurować się, uje ś., ował ś. *nabyć ś. na dyżurze, nameczyć ś. dyżurowaniem.* <Na + Dyżurować>

Nadyżurowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadyżurować ś.**

†**Nadzamiar, u,** blm. *zbytek, usilność większa nad zamierzoną:* Wedle nadzamiaru prześladowałem zbór boży. Bud. <Nad + Zamiar>

Nadzawiązkowy kwiat=*kwiat, w którym pręciki i płatki korony wyrastają z nad zawiązka.* <Nad + Zawiązkowy>

[**Nadzber**] *rodzaj przyśpiewu:* Lidzber nadzber. <Okrzyk.>

Nadzbruczański *znajdujący ś. nad rzeką Zbruczem:* Z wydrążeń widzisz całą nadzbruczańską kotlinę, cudownym odznaczającą ś. położeniem. Rol. <Nad + Zbruczański, od nazwy rzeki Zbrucz>

Nadzębie, a, lm. **a** antr. *krawędź szczęki górnej pomiędzy zębami siecznemi wewnątrz.* <Nad + Ząb>

[**Nadziabać, bie, bał**] *nałupać, narąbać, dziabiąc; udziabać pewną ilość:* N. drzewa. <Na + Dziabać>

[**Nadziabanie, a,** blm.] czynność cz. **Nadziabać.**

Nadziać, eje, ał, nied. **Nadziewać I.** co = *napchać przez wtykanie, wypchać co czym:* N. kiełbasę mięsem. N. gęś jabłkami. Nadziewać gęś żywą = *tuczyć, karmić kluskami.* Kn. Nadzieja nie nadziewa. Min. Przen.: Nadziewać kogo djabłami = *przeklinać go.* L. N. brzuch ziemniakami, trzos złotem = *naładować, napchać, wypchać.* **2.** [N.] *wdziewając, nałożyć; wdziać, włożyć:* N. czapkę. **N. ś. I.** *natknąć ś., wbić ś. na co:* Z rozpaczy nadział ś. na miecz własny. W pierwszym starciu nadziało ś. kilkunastu na dzidy tatarskie. Jeż. **2.** *napchać ś., naładować ś., napakować ś. = objeść ś.* **3.** bud.: Mur nadziany = *którego środek jest z gruzu na zaprawie wapiennej, a ściany zewnętrzne obłożone są kamieniem ciosowym.* Podcz. <Na + Dziać>

†**Nadziać się, eje ś., ał ś.,** nied. †**Nadziewać ś. I.** czego = *powziąć nadzieję,* nied. *spodziewać ś., oczekiwać czego.* **2.** *zaufać, spuścić ś. na kogo, na co:* Nie na łuk mój nadzieję ś., ani miecz mój zbawi mnie. Bud. <Na + Dziać>

Nadziak, a, lm. **i** *czekan:* Czekan abo N., broń węgierska, różni ś. tym od obucha, że koniec od młotka idący jest zakrzywiony w obuchu; w czekanie zaś, czyli nadziaku, na prost idzie, i że i młotem i końcem razić można, tłukąc młotem, a nadziewając czyli dziobiąc końcem. Czart. A. Mając w ręku tylko lekki N. z mosiężną główką. Sienk. W ręku N. trzyma złotolity. Koch. W. Bystry N. w ręku. Pot. Nadziakiem, aż do złamania kija, srodze go ubił. Nar. <Tur. nadżak>

[**Nadział, u,** lm. **y**] *udział, działka, cząstka, część gruntu, niwa.* <Na + Dział>

†**Nadziałać, a, ał** *narobić, naczynić, nagotować:* Nabudowałem sobie domów, naczyniłem ogrodów i nadziałałem sobie stawów. Leop. Łotrowie do owczarni wiele dziur nadziałali, a z niej gołębińców naczynili. Żarn. Dworska powinna obrusów, ręczników, serwet dostatek N. Haur. <Na + Działać>

†**Nadziałanie, a,** blm., czynność cz. **Nadziałać.**

†**Nadziały** p. **Nadzieszny:** Zdziwią ś. nagłej odmianie nienadziałego zbawienia. Leop. Przypadł na mnie nagły i nienadziały strach. Leop.

Nadzianie, a, lm. **a** czynność cz. **Nadziać.**

Nadzianie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadziać ś.**

†**Nadzianie się, a ś.,** blm., czynność cz. †**Nadziać ś.**

Nadzianka, i, lm. **i I.** †N. *cokolwiek nadzianego; kiszka nadziana.* Troc. **2.** !lek. *przekrwienie długotrwałe narządu jakiego,* zawał, zawalina, †krа.

Nadziany I. a. [**Nadziaty**] im. od **Nadziać:** Wiatrem i dymem N., musi świat lekki być zwany. Dar. J. (*=podszyty*). Wiatrami nadziane puknęły nadzieje. Troc. Taka kiszka nalana, jak i nadziana. Prz. (*=wszystko jedno: czy ś. napić, czy najeść ś.*). Nadziane gołąbki. Troc. Krzemień żywym N. ogniem. Troc (*=napełniony, nasycony*). Mowa wysilonemi nadziana ekspresjami. Troc (*=naszpikowana*). **2.** †N. p. **Nadzieszny:** Nagłe a nienadziane odjechanie. Mącz.

[**Nadziaty**] p. **Nadziany:** Hej, chłopie borowy, szyszkami N.! (*=gdy ś. wyzywa w zapasy*).

Nadziąślnik, a, lm. **i** lek. *ramię gładkie, dziąsłowe, w kleszczach de la Fonsa, do wyrywania zębów służących,* podpórka. <Na + Dziąsło>

Nadziczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadziczyć ś.**

Nadziczyć się, y ś., ył ś. *dzicząc ś., nasycić ś.; niesłychanych rzeczy nadokazywać, nawydziwiać:* Bestja ta na lądzie do woli nadziczywszy ś. i napastwiwszy, do morza ś. wraca. Paszk. <Na + Dziczyć ś.>

Nadziegciować, uje, ował *nasmarować dziegciem.*

Nadziegciowanie, a, blm., czynność cz. **Nadziegciować.**

Nadzieja, i, lm. **e I.** a. [**Nadba, Nadźba**] *spodziewanie ś., ufność, otucha, oczekiwanie, zaufanie:* Tuszysz sobie, że dostąpisz dobra, którego pragniesz; czuciem twoim jest N. Pir. Wiara, N., miłość. Mieć nadzieję = *spodziewać ś.* Pokładać w kim nadzieję = *ufać mu.* Z odwagi w samej szabli nadzieję pokłada. Bardz. (*=liczy na nią*). Cieszyć ś. nadzieją. Tracić nadzieję. N. w Bogu, a w torbie chleb. Prz. Promień nadziei. Młodzieniec wielkich nadziei. Młodzieniec ten rokuje piękne nadzieje. Łudzić ś. nadzieją. Słaba N. Rej. Dobra N. Kn. Przylądek Dobrej Nadziei. Miasto w oblężeniu i w złej nadziei. Rej. †W nadzieję = *w nadziei.* W nadzieję ludzie orzą, i w nadzieję sieją. Kochan. Opuszcza go N. Nie porzucaj nadzieje, jakoć ś. kolwiek dzieje. Kochan. N. często zawodzi. Żywić w sobie nadzieję, karmić ś. nadzieją, żyć nadzieją = *mieć nadzieję.* Być w nadziei, że... (*=spodziewać ś.*). Ziścić czyje nadzieje (*=nie zawieść czyjego oczekiwania*). Zostawić kogo w nadziei (*=dozwolić komu spodziewać ś.*). Czynić komu nadzieję czego (*=obiecywać*). Żyć bez nadziei. Chory bez nadziei (dom.: wyzdrowienia). †W Bodze imam nadzieję. Ps. flor. I znów N. wstąpiła w moje serce. N. słabnie. N. ratunku. Oboje biegli, gromem tknięci, i bez nadziei już i bez pamięci. Słow. Na łoże padnę w nadziei, że snem chwilę cierpieniom ukradnę. Mick. Nie tak rad grzmieniu, skąd nadzieją sięgał dżdża nędzny oracz zgorzałemu zbożu. P. Koch. Nadziejo! czyż ja ciebie w złotej chciał mieć szacie? Karp. W Tobie ja samym, Panie, człowiek smutny nadzieję kładę, ty racz o mnie radzić. Kochan. Gdy N. zwycięstwo obiecuje, śmielej ś. następuje. Warg. Kto nadzieją żyw, wskóra-li, wielki dziw. Prz. Ach, prędkie tych, co kochają, nadzieje! Mor. A. O! który siedzisz na wysokim niebie, ja nie mam inszej nadziei, prócz Ciebie. Kochan. N., głupich matka. Prz. Wszystkie uczucia słuchacz z nim podziela, oprócz jednego uczucia — nadziei. Mick. Przen. (o osobie): To moja jedyna pociecha i N.! Witaj, nadziejo nasza, w smutku i radości. Pśń. Kobieta przy nadziei = *spodziewająca ś. słabości, brzemienna.* **2.** mat.: N. matematyczna = *nazwa, używana w rachunku prawdopodobieństwa na oznaczenie iloczynu oczekiwanej sumy przez prawdopodobieństwo jej osiągnięcia:* N. matematyczna gracza równa ś. jego stawce. <Na + DZIEJ>

× **Nadziejnie** przys. od **Nadziejny.**

× **Nadziejniej** st. w. od **Nadziejnie:** Rzewniej na sercu, N. w duszy. Syrok.

× **Nadziejny** przym. od **Nadzieja,** *spodziewany:* Pewniejsza pewna przegrana, niźli nadziejna wygrana. Prz.

! **Nadzielać, a, ał** p. **Nadzielić.**

! **Nadzielanie, a,** blm., czynność cz. **Nadzielać,** *obdarzanie, nadawanie.*

! **Nadzielenie, a,** blm., czynność cz. **Nadzielić,** *obdarzanie, nadanie.*

Nadzielenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadzielić ś.**

! **Nadzielić, i, ił,** nied. ! **Nadzielać** *obdarzyć, uposażyć, nadać.* **N. ś.** *namęczyć ś. dzieleniem.* <Na + Dzielić>

Nadziemny (Nad-ziemny) **I.** a. **Nadziemski** *nad ziemią będący:* Na nadziemnych pędach widzimy kwiaty. Rost. **2.** p. **Nadziemski.** <Nad + Ziemny>

Nadziemski (Nad-ziemski) **I.** p. **Nadziemny:** Przypadek swawoli w ludziach, jak wiatry w nadziemskim przestworzu. Mick. **2. Nadziemny** *nie ziemski, nie z ziemi pochodzący, nie mający z ziemią nic wspólnego, niebiański, zaziemski:* Nadziemska istota. Myśl jego gdzieś w nadziemskim pozostała raju. Asn. <Nad + Ziemski>

Nadziemsko przys. od **Nadziemski:** N. ty hożą, boś boleści tu boleścią. Krasiń.

Nadziemskość, i, blm. rz. od **Nadziemski:** N. Shelleya nie pozwoli mu spojrzeć trzeźwym okiem na rzeczywistość. Zdziech.

Nadzienie, a, lm. **a,** × **Nadziewanie** kuch. *to, czym nadziewa ś. pieczyste, farsz:* N. do prosięcia, do indyka, do gęsi. Zdr. **Nadzionko.** <Na + Dziać>

× **Nadzieracz, a,** lm. **e** (Nad-zieracz) p. **Nadzorca.** <Nad + *Zieracz, od ZOR>

Nadzierać, a, ał p. **Nadrzeć.**

× **Nadzierać, a, ał** (Nad-zierać) p. **Nadglądać.** <Nad + *Zierać, od ZOR>

Nadzieranie, a, blm., czynność cz. **Nadzierać.**

× **Nadzieranie, a,** blm. (Nad-zieranie), czynność cz. × **Nadzierać.**

Nadziergać, a, ał, Nadzierzgać I. *dziergając, narobić.* **2.** *uhaftować, wyszyć obficie.* **N. ś.** *namęczyć ś., dziergając.* <Na + Dziergać>

Nadzierganie, a, blm., czynność cz. **Nadziergać.**

Nadzierganie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadziergać ś.**

Nadzierzgać, a, ał i **N. ś.** p. **Nadziergać:** Świat, usłany mchami, bluszczem nadzierzgany i zarzucony igłami suchemi. Kos.

Nadzierzganie, a, blm., czynność cz. **Nadzierzgać,** *nadzierganie.*

Nadzierzganie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadzierzgać ś.,** *nadzierganie ś.*

† **Nadzieszny,** † **Nadziany,** † **Nadziały** używa ś. tylko z *nie = niespodziany, niespodziewany, nieoczekiwany:* Czas nienadziesznej potrzeby. Rej. <Na + DZIE>

Nadziewacz, a, lm. **e I.** *ten, co nadziewa nadzieniem; karmiciel.* L. **2.** [N.] *gatunek srokosza.* Dyg.

Nadziewać, a, ał i **N. ś.** p. **Nadziać.** <Na + *Dziewać, od Dziać>

† **Nadziewać się, a ś., ał ś.** i [**N. ś.**] p. † **Nadziać ś.:** Od kogo ś. najwięcej czego nadziewają, najwięcej temu zabiegają. Kosz. Nigdym ś. nie nadziewał, abym cię kiedy widzieć miał. B. B. Nadziewaj ś. każdy wierny, iż ci Bóg da łaskę. Rej. [Terazże mi nie trza już orać, ani siewać, teraz mi ś. wiecznego spocznienia N.]. Kon. I N. ś. będą w Tobie ci, co znają imię Twoje. Ps. flor. Lepiej N. ś. na Jehowę, niż ufać w człowieku. Bud.

Nadziewanie, a I. blm., czynność cz. **Nadziewać. 2.** × N., lm. **a** p. **Nadzienie:** Biegli kucharze w nadziewaniach kunsztownych. Nar.

† **Nadziewanie się, a ś.,** blm., czynność cz. † **Nadziewać ś.**

Nadziewanka, i, lm. **i, Nadzianka, Nadziewka** kuch. *coś nadziewanego; kiszka nadziana.* Troc.

Nadziewany I. *z nadzieniem, nadziany, faszerowany:* Szczupak N., po żydowsku. Karmelki nadziewane. Gęś nadziewana. **2.** [N.] *do nadziewania służący, wkładany, przywdziewany.*

Nadziewka, i, lm. **i I.** *nakrycie, okrycie, przykrycie, przyodziewek:* Komu obłoki nadziewką, a bratem strumień i drzewko. Len. **2.** p. **Nadziewanka:** Patrz, jak żarłocznie połyka auszpik, taka N. wystarczy mu na kilka dni.

[**Nadzieżnik, a,** lm. **i**] *płótno do nakrywania dzieży.* <Na + Dzieża>

Nadziękować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś. dziękowaniem.* <Na + Dziękować>

Nadziękowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadziękować ś.**

† **Nadziomek, mka,** lm. **mki** (Nad-ziomek) *taras:* Ja chcę wieniec przybarwić pachnącemi ziółki, po najbliższym nadziomku zbierając fijołki. Tremb. <Nad + Ziomek>

Nadzionko, a, lm. **a** p. **Nadzienie.**

Nadziurawić, i, ił *dziurawiąc jedno po drugim, wiele podziurawić.* <Na + Dziurawić>

Nadziurawienie, a, blm., czynność cz. **Nadziurawić.**

Nadziwaczenie, a, blm., czynność cz. **Nadziwaczyć.**

Nadziwaczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadziwaczyć ś.**

Nadziwaczyć, y,ył i **N. ś.** *narobić dziwactw, nakaprysić.* <Na + Dziwaczyć>

Nadziwić się, i ś., ił ś., Nadziwować ś. *nasycić ś., dziwiąc ś.; wydziwić ś.:* Pismom jego uczeni N. ś. nie mogą. Żebr. Nie może ś. N. tak wielkiej mądrości w tak młodym wieku. Stasz. Nie możono ś. temu N. Kaczk. <Na + Dziwić ś.>

Nadziwienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadziwić ś.**

Nadziwować się, uje ś., ował ś. p. **Nadziwić ś.:** Nieprzyjaciel może ś. tej twierdzy dobrze podziwować i N., aby ją miał otrzymać mocą. L.

Nadziwowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadziwować ś.**

† **Nadziwy** przys. *na podziw, do zadziwienia, zdumiewająco, nadzwyczaj:* Siostra Wisława, iż N. była szpetna, nikt jej pojąć nie chciał. Biel. M. <Na + Dziw>

Nadzmysłowość, i, blm. rz. od **Nadzmysłowy:** Wszystkiemi potęgami umysłu dążył ku nadzmysłowości. Spas. <Nad + Zmysłowość>

Nadzmysłowy *dla zmysłów niedostępny, nie podlegający postrzeganiu, doświadczeniu zmysłowemu, dający ś. poznać tylko rozumem a. intuicją, mistyczny, duchowy:* Świat, czynnik, wpływ N. Siła nadzmysłowa. Istność nadzmysłowa. Wor. Suszę tylko głowę, jak w rzecz wprowadzić rzeczy nadzmysłowe. Słow. Ile razy mowa o najwyższym pięknie, o miłości nadzmysłowej... zawsze

zjawia ś. imię Platona. Pawlik. <Nad + Zmysłowy>

Nadzorca, y, lm. **y** (Nad-zorca), × **Nadzieracz** *ten, co ma nadzór nad kim lub nad czym, inspektor:* N. domu przytułku i pracy, więzienia, domu badań (nazwy urzędników zarządzających temi instytucjami). N. szkoły rzemieślniczo-niedzielnej. <Nad + ZOR>

Nadzorczy (Nad-zorczy) przym. od **Nadzorca:** Rada nadzorcza kolei żelaznej.

Nadzorczyni, i, lm. **e** (Nad-zorczyni) **l.** forma ż. od **Nadzorca. 2.** *żona nadzorcy.*

Nadzorować, uje, ował (Nad-zorować) *mieć nadzór, doglądać, dozorować, pilnować, śledzić, mieć oko:* Sprzeciwiał ś. temu urząd cmentarnego stróża, nadzorowany przez kościelną władzę. Orzesz. Tak było co do joty, jak mu podszepnął ktoś, co pałac nadzorował. Jeż. Policja miała coraz czujniejsze nań oko i widocznie go nadzorowała.

Nadzorowanie, a, blm. (Nad-zorowanie), czynność cz. **Nadzorować.**

Nadzorowy (Nad-zorowy) przym. od **Nadzór,** *nadzorczy:* Wzmocnienie atrybucji nadzorowych władz wyższych.

Nadzór, oru, blm. (Nad-zór) *nadzorowanie, dozór:* Mieć N. nad czym. <Nad + ZOR>

Nadzwonić się, i ś., ił ś. *dzwonieniem nasycić ś. a. namordować ś.:* Nadzwoniwszy ś. pałaszami po rozmaitych brukach, popowracali przed czasem do domu. Dzierz. Nadzwonił ś. zębami, stojąc na zimnie. <Na + Dzwonić>

Nadzwonienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadzwonić ś.**

Nadzwyczaj przys. *nadzwyczajnie, niezwykle, nader:* Cera N. delikatna. Ta wzmianka o pośrednictwie była jej N. pożądaną. Krasz. <Nad + Zwyczaj>

Nadzwyczajnie, [Nadzwyczajno, Nadzwyczajniej] przys. od **Nadzwyczajny,** *niezwyczajnie, niezwykle, nader, nadzwyczaj:* Serce mu biło N. Mick.

[Nadzwyczajniej] p. **Nadzwyczajnie:** W okropny lament i żal uderzyli, że jak N.

[Nadzwyczajno] p. **Nadzwyczajnie.**

Nadzwyczajność, i l. blm. rz. od **Nadzwyczajny:** N. zdarzenia. **2.** lm. **i** *rzecz nadzwyczajna:* Same tu nadzwyczajności! *(= niespodzianki, dziwy).*

Nadzwyczajny, † Nadzwykły l. *niezwyczajny, niezwykły, niebywały, rzadki, fenomenalny:* Rzecz nadzwyczajna. Wypadek N. Piękność nadzwyczajna. Nadzwyczajne powodzenie, zdarzenie. Wydatki, dochody zwyczajne i nadzwyczajne. Nadzwyczajne zgromadzenie akcjonarjuszów. Profesor N. Sejm, poseł N. **2.** fiz.: Promień N. = *jeden z dwuch promieni, na które rozpada ś. promień światła w ciałach krystalizujących według szeregu nieforemnego.* **3.** gór.: Szychta nadzwyczajna = *odrabiana przez robotników w święto.* **4.** piw.: Piwo nadzwyczajne = *piwo górnej fermentacji nie rozcieńczone wodą, mające 12 stopni Ballinga.* <Nad + Zwyczajny>

† Nadzwykły p. **Nadzwyczajny:** Boska mądrość nieraz ś. przez nadzwykłe zjawy do serc uda. Przyb. <Nad + Zwykły>

† Nadzwyż, † Nadzwzwyż, † Nadwyż *nadto, nazbyt, prócz tego:* Dałeś im był pięć grzywien, otóżem drugą pięć N. urobił. Leop. Lichwy N. nie brał. Leop. <Nad + Zwyż>

× **Nadzwyżka, i,** lm. **i** p. **Nadwyżka:** Nadzwyżki tych sum rozdziela ś. na sejmie między mężów, którzy około spraw publicznych położyli zasługi. Kis. <Nad + Zwyżka>

[Nadźba, y, lm. **y]** p. **Nadzieja.** <Na + DZIE>

[Nadźgać się, a ś., ał ś.] p. **Naćkać.** <Na + Dźgać>

[Nadźganie się, a ś., blm.] czynność cz. **Nadźgać ś.**

Nadźwigać, a, ał l. a. **Nadźwignąć** *dźwiganiem naskładać, nanosić czego.* **2.** *nawznosić:* Tyle zamków własnym sumptem nadźwigali. Byk. **N. ś.** *dźwigając, namordować ś.* <Na + Dźwigać>

Nadźwiganie, a, blm., czynność cz. **Nadźwigać.**

Nadźwiganie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadźwigać ś.**

Nadźwignąć, nie, nął p. **Nadźwigać.**

Nadżarcie, a, lm. **a,** × **Nadżerek** lek. (erosio) *miejscowe zniszczenie naskórka a. nabłonka przez wydzieliny ciała, osobliwie przez ropę,* × n a g r y z. <Nad + Żarcie>

Nadżąć, dężnie, dżął *zżąć z grubszego:* Kiedy żyta i pszenice grożą niebezpieczeństwem wylegania, nadkoszą ś. a. nadeżną. Kluk. <Nad + Żąć>

Nadżdżenie, a, blm., czynność cz. **Nadżdżyć.**

Nadżdżyć, y,ył *deszczem napadać na co; wiele dżdżu nalać:* Na grunt już wyrobiony tak nadżdżyło, że siać nie można. **2.** † N. *naspuszczać deszczu:* Jeszcze Pan nie nadżdżył = *jeszcze deszczu nie spuścił.* <Na + Dżdżyć>

Nadżelasin, u, blm. chem. p. **Ferycyjan.** <Nad + Żelasin>

Nadżelazocyjan, u, blm. chem. p. **Ferycyjan.** <Nad + Żelazo + Cyjan>

Nadżerać, a, ał lek. *sprawiać nadżarcia.* <Nad + * Żerać, od Żreć>

Nadżeranie, a, blm., czynność cz. **Nadżerać.**

× **Nadżerek, rka,** lm. **rki** lek. p. **Nadżarcie.**

Nadżęcie, a, blm., czynność cz. **Nadżąć.**

Nadżgać, a, ał *nakłóć:* N. go piką dowoli. **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. dżganiem.* <Na + Dżgać>

Nadżganie, a, blm., czynność cz. **Nadżgać.**

Nadżganie się, a ś., blm., czynność cz. **Nadżgać ś.**

Nadżgnąć, nie, nął *dżgnąwszy, nasadzić:* N. prosię na rożen.

Nadżgnięcie, a, blm., czynność cz. **Nadżgnąć.**

× **Nadżołądkowy** anat. *nad żołądkiem będący;* p. **Nadbrzuchowy.** <Nad + Żołądkowy>

Nadżupan, a, lm. **owie** *wyższy stopień żupana.* <Nad + Żupan>

Nadżupański przym. od **Nadżupan.**

Nadżupaństwo, a, blm. **l.** *urząd, godność nadżupana.* **2.** *nadżupan z żoną:* N. przybyli.

× **Nadżycie, a,** blm., czynność cz. **Nadżyć.**

× **Nadżyć, yje,ył** *żyć po kim, dłużej od niego żyć, przeżyć kogo:* N. po kim. Troc. **[N. ś.]** *wynagrodzić ś. dalszym życiem:* Nadżyje ś., co przeszło, wszystko będzie dobrze. Ork. <Nad + Żyć>

Naedukować, uje, ował *edukując jedno po drugim, wielu wyedukować.* **N. ś.** *nasycić ś. edukowaniem wielu osób.*

Naedukowanie, a, blm., czynność cz. **Naedukować.**

Naegzaminować, uje, ował *egzaminując jedno po drugim, wielu wyegzaminować.* **N. ś.** *namęczyć ś. egzaminowaniem.* <Na + Egzaminować>

Naegzaminowanie, a, blm., czynność cz. **Naegzaminować.**

Naegzaminowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naegzaminować ś.**

Naegzekwować, uje, ował *egzekwując wielokrotnie, wiele wyegzekwować.* **N. ś.** *namęczyć ś. egzekwowaniem.* <Na + Egzekwować>

Naegzekwowanie, a, blm., czynność cz. **Naegzekwować.**

Naegzekwowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naegzekwować ś.**

Naegzercytować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś. egzercytowaniem.* <Na + Egzercytować>

Naegzercytowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naegzercytować ś.**

Naekonomować się, uje ś., ował ś. *nabyć ś. ekonomem.*

Naekspedjować, uje, ował *ekspedjując jedno po drugim, wiele wyekspedjować.* **N. ś.** *namęczyć ś. ekspedjowaniem.* <Na + Ekspedjować>

Naekspedjowanie, a, blm., czynność cz. **Naekspedjować.**

Naekspensować się, uje ś., ował ś. *nawydawać pieniędzy, nakosztować ś.* <Na + Ekspensować>

Naekspensowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naekspensować ś.**

Naeksploatować, uje, ował *eksploatując jedno po drugim, wiele wyeksploatować; nawyzyskiwać.* <Na + Eksploatować>

Naeksploatowanie, a, blm., czynność cz. **Naeksploatować.**

Naeksplodować, uje, ował *nawybuchać.*

Naeksplodowanie, a, blm., czynność cz. **Naeksplodować.**

Naelektryzować, uje, ował *nasycić elektrycznością.* Spojrzenia tworzyły w przestrzeni błyszczącą i drżącą sieć, splecioną niby z naelektryzowanych nici. Orzesz. Przen.: N. wzrokiem. Krasz. <Na + Elektryzować>

Naelektryzowanie, a, blm., czynność cz. **Naelektryzować.**

Naemigrować, uje, ował *emigrując jeden po drugim, wyemigrować w wielkiej ilości.* <Na + Emigrować>

Naeskontować, uje, ował p. **Nadyskontować.** <Na + Eskontować>

Naeskontowanie, a, blm., czynność cz. **Naeskontować.**

Naęsiać, a, ał dziec. *cacare.* <Na + Ęsiać>

Naęsianie, a, blm., czynność cz. **Naęsiać.**

Nafabrykować, uje, ował *fabrykując, narobić; napodrabiać, nafałszować, nafalsyfikować:* Nafabrykowali sobie wiele przywilejów, jakoby od zmarłego króla nadanych. Nar. <Na + Fabrykować>

Nafabrykowanie, a, blm., czynność cz. **Nafabrykować.**

Nafagasować się, uje ś., ował ś. *nabyć ś. fagasem, nasłużyć ś.*

Nafajdać, a, ał, [Nafejtać] *cacare.* <Na + Fajdać>

Nafajdanie, a, blm., czynność cz. **Nafajdać.**

Nafaktorować się, uje ś., ował ś., Nafaktorzyć ś. *faktorując, namęczyć ś. a. nasycić ś.* <Na + Faktorować>

Nafaktorowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nafaktorować ś.**

Nafaktorzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nafaktorzyć ś.**

Nafaktorzyć się, y ś.,ył ś. p. **Nafaktorować ś.** <Na + Faktorzyć>

[Nafalować, uje, ował] *chwalić ś., nadymać ś.* <Zam. *Nachwalować, z Na + *Chwalować, od Chwalić>

[Nafalowanie, a, blm.] czynność cz. **Nafalować.**

Nafalsyfikować, uje, ował p. **Nafabrykować.** <Na + Falsyfikować>

Nafalsyfikowanie, a, blm., czynność cz. **Nafalsyfikować,** *nafałszowanie, nafabrykowanie.*

Nafałdować, uje, ował co = *narobić na czym fałd.* <Na + Fałdować>

Nafałdowanie, a, blm., czynność cz. **Nafałdować.**

Nafałszować, uje, ował *fałszując, narobić; napodrabiać, nafabrykować, nafalsyfikować:* Syn pomysłowego pryncypała nafałszował weksli. <Na + Fałszować>

Nafałszowanie, a, blm., czynność cz. **Nafałszować.**

Nafantazjować, uje, ował *namarzyć, naroić, nasnuć z fantazji; nakaprysić, nadziwaczyć, nagrymasić.* **N. ś.** *fantazjując, nasycić ś.* <Na + Fantazjować>

Nafantazjowanie, a, blm., czynność cz. **Nafantazjować.**

Nafantazjowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nafantazjować ś.**

Nafantować, uje, ował *nazajmować rzeczy, natradować, nalicytować.* **N. ś.** *nazastawiać swoich rzeczy; fantując, nasycić ś.* <Na + Fantować>

Nafantowanie, a, blm., czynność cz. **Nafantować.**

Nafantowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nafantować ś.**

Nafarbkować, uje, ował *nazaprawiać farbką, nalazurować.* **N. ś.** *namęczyć ś. farbkowaniem.* <Na + Farbkować>

Nafarbkowanie, a, blm., czynność cz. **Nafarbkować.**

Nafarbkowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nafarbkować ś.**

Nafarbować, uje, ował, [Nafarwować] *farbując jedno po drugim, wiele ufarbować.* **N. ś.** *namęczyć ś., farbując.* <Na + Farbować>

Nafarbowanie, a, blm., czynność cz. **Nafarbować.**

Nafarbowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nafarbować ś.**

Nafarszować, uje, ował, Nafaszerować *farszem nadziać, nadzieniem napełnić, napchać.* Przen.: Recenzja szumna, napuszona, nafarszowana erudycją. Koź. A. *(=naszpikowana).* <Na + Farszować>

Nafarszowanie, a, blm., czynność cz. **Nafarszować,** *nafaszerowanie, nadzianie.*

[Nafarwować, uje, ował] p. **Nafarbować.**

[Nafarwowanie, a, blm.] czynność cz. **Nafarwować,** *nafarbowanie.*

Nafasonować, uje, ował *fasonując jedno za drugim, wiele przygotować:* N. wiele kapeluszy. **N. ś.** *namęczyć ś. fasonowaniem.*

Nafasować, uje, ował I. *nałożyć, nakłaść, napchać, naładować, napakować, napełnić, natłoczyć:* Zamek smoleński ścianami, blankami, k temu izbicami, z dębu zrobionemi, a ziemią nafasowanemi, dobrze opatrzony. Stryjk. N. puszkę aptekarską maścią a. N. czego w puszkę. Mięsną strawą chciwe brzucho nafasował. Żebr. **2.** gm. *nabić = zbić kogo, nakłaść mu* (na kark i t. p.): Takem-ci mu nafasował mordę, że... <Na + Fasować>

Nafasowanie, a, blm., czynność cz. **Nafasować.**

Nafastrygować, uje, ował *nazczepiać, zlekka nazeszywać.* **N. ś.** *namęczyć ś., fastrygując.* <Na + Fastrygować>

Nafastrygowanie, a, blm., czynność cz. **Nafastrygować.**

Nafastrygowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nafastrygować ś.**

Nafaszerować, uje, ował p. **Nafarszować.** <Na + Faszerować>

Nafaszerowanie, a, blm., czynność cz. **Nafaszerować,** *nafarszowanie.*

Nafatygować, uje, ował kogo = *natrudzić, narazić po wiele razy na fatygę.* **N. ś.** *natrudzić ś.*

Nafatygowanie, a, blm., czynność cz. **Nafatygować.**

Nafciany p. **Naftowy:** Przemysł N. Nowojorskie towarzystwo nafciane. Jeżeli są królowie kolejowi, nafciani, może być także król pszeniczny.

Nafciarnia, i, lm. **e** *miejsce, gdzie wydobywają i przygotowują do handlu naftę:* Zwiedziłem najsławniejsze nafciarnie galicyjskie.

Nafciarski przym. od **Nafciarz:** Krople ropy na kamieniu w języku nafciarskim nazywają ś. guzikami. Sew.

Nafciarz, a, lm. **e** *wydobywający naftę i handlujący nią.* <Od Nafta>

[**Nafejski**] *z kwiatu pomarańczowego:* Olej N. p. **Olej.** <?>

[**Nafejtać, a, ał**] p. **Nafajdać.** <Na + Fejtać>

[**Nafejtanie, a,** blm.] czynność cz. **Nafejtać,** *nafajdanie.*

[**Naferderować, uje, ował**] *nawydobywać, wydobyć:* Tyle kruszcu naferderował. <Na + Ferderować>

[**Naferderowanie, a,** blm.] czynność cz. **Naferderować.**

Nafertać się, a ś., ał ś. *nawiercić ś., nakręcić ś., naobracać ś., naszastać ś.* <Na + Fertać ś.>

Nafiglować się, uje ś., ował ś. *napłatać figlów, nazbytkować ś., naswawolić, napsocić.* <Na + Figlować>

Nafikać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. fikaniem, naskakać ś.;* żart. *natańczyć ś.* <Na + Fikać>

Nafiksatuarować, uje, ował *nasmarować fiksatuarem.* **N. ś.** *nasmarować sobie włosy, wąsy fiksatuarem.*

Nafiksatuarowanie, a, blm., czynność cz. **Nafiksatuarować.**

Nafiksować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś. fiksowaniem, nawarjować ś.*

Nafilować, uje, ował (o lampie) *nakopcić, naczadzić.*

Nafiltrować, uje, ował *filtrując, narobić, nagotować:* Chcąc N. dostateczną ilość wody do gotowania, trzebaby poświęcić temu całe godziny. Sienk. <Na + Filtrować>

Nafiltrowanie, a, blm., czynność cz. **Nafiltrować.**

[**Nafka, i,** lm. **i**] p. **Nafta.**

[**Naflak, a,** lm. **i**] *obcas.* <Na + Nm. Fleck>

Naflancować, uje, ował *nasadzić, naprzesadzać roślin.* **N. ś.** *namęczyć ś. flancowaniem.* <Na + Flancować>

Naflancowanie, a, blm., czynność cz. **Naflancować.**

Naflancowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naflancować ś.**

Naflirtować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś., flirtując.* <Na + Flirtować>

[**Nafolować, uje, ował**] *napełnić.* <Na + Folować>

[**Nafolowanie, a,** blm.] czynność cz. **Nafolować.**

Naformować, uje, ował *formując jedno za drugim, wiele uformować:* N. wiele pułków. <Na + Formować>

Naformowanie, a, blm., czynność cz. **Naformować.**

Nafornierować, uje, ował p. **Nafornirować.** <Na + Fornierować>

Nafornierowanie, a, blm., czynność cz. **Nafornierować,** *nafornirowanie.*

Nafornirować, uje, ował, Nafornierować *naoklejać fornirem.*

Nafornirowanie, a, blm., czynność cz. **Nafornirować.**

Naforsować, uje, ował *forsując wielokrotnie, bardzo sforsować; nadwerężyć; forsując jedno za drugim, wiele sforsować.* <Na + Forsować>

Naforsowanie, a, blm., czynność cz. **Naforsować.**

Naforszusować, uje, ował *nadawać tytułem forszusu.* <Na + Forszusować>

Naforszusowanie, a, blm., czynność cz. **Naforszusować.**

Nafotografować, uje, ował *nazdejmować fotografji.* **N. ś.** *namęczyć ś. fotografowaniem.* <Na + Fotografować>

Nafotografowanie, a, blm., czynność cz. **Nafotografować.**

Nafrasować, uje, ował kogo = *nagryźć, natrapić, nakłopotać, nadręczyć frasunkiem, naturbować.* **N. ś.** *nagryźć ś., nakłopotać ś., nadręczyć ś., natrapić ś., naturbować ś.:* N. ś. kogo. Leop. <Na + Frasować>

[**Nafrąkać, a, ał**] *zwymyślać.* <Na + Frąkać>

Nafroterować, uje, ował *froterując jedno po drugim, wiele wyfroterować.* **N. ś.** *namęczyć ś. froterowaniem.* <Na + Froterować>

Nafrymarczyć się, y ś., ył ś. *nasycić ś. frymarczeniem.* <Na + Frymarczyć>

Nafta, y, blm., [**Nafka**] chem. **I.** i min. *część oleju skalnego z punktami wrzenia mniej więcej od 150 do 270° C., używana jako materjał oświetlający; płyn bezbarwny a. nieco żółtawy, lotny i łatwo ś. na powietrzu zapalający, używany do oświetlania i na opał oraz do wyrabiania smoły, laku.* **2.** *część dystylatu ze smoły gazowej, używana jako rozpuszczalnik* (solvent-naphta). < Gr. náftha, skąd Łć. naphta>

Naftalin, u, blm. p. **Naftalina.**

Naftalina, y, blm., **Naftalin,** × **Decylen** chem. *węglowodór ze składem* $C_{10}H_8$: Warszawska fabryka gazowa wystawiła lak, naftalinę, proszek do dezynfekcji. <Z Nafta>

Naftalinowy przym. od **Naftalina:** Zapach N.

Naftalol, u, blm. apt. p. **Betol.** <Naftal(ina) + Łć. oleum = olej>

Naftazaryna, y, blm. tech. *alizaryna naftalinowa, farbnik.* <Nafta + A(li)zaryna>

Naftociąg, u, lm. **i** *urządzenie do wyciągania i przeprowadzania nafty:* Tu znajduje swoje ujście N. <Nafta + Ciąg>

Naftociągowy przym. od **Naftociąg:** Naftociągowe rury, mające setki mil długości.

Naftodajny *wydający, wydzielający naftę:* Spadkobierstwo prawne ziem naftodajnych w kraju Kaukaskim. <Nafta + *Dajny, od Dać>

Naftol, u, blm. chem. *fenol pochodzący od naftalinu,* $C_{10}H_7OH$: N. posiada zapach nieprzyjemny i działa trująco. <Nafta + Łć. oleum = olej>

Naftolowy przym. od **Naftol:** Połączenie naftolowe z bizmutem. Nen.

Naftosalol, u, blm. apt. p. **Betol.** <Nafta + Salol>

Naftowo-gazowy *ogrzewany gazem z nafty:* Kuchenka naftowo-gazowa. <Naftowy + Gazowy>

Naftowy, Nafciany przym. od **Nafta:** Kuchenka, lampa naftowa. Przemysł N. Chem.: Eter N. p. **Benzyna.**

Naftyl, u, blm. chem. *rodnik pochodzący od naftalinu, jednowartościowy,* $C_{10}H_7$. <Od Nafta>

Naftylamin, u, blm. p. **Naftyljak.** <Naftyl + Amin>

Naftylamina, y, blm. p. **Naftyljak.**

Naftyljak, u, blm., **Naftylamin, Naftylamina** chem. *zasada amonjakalna, pochodząca od naftalinu,* $C_{10}H_7NH_2$. <Od Nafta>

[**Nafudrować, uje, ował**] p. **Nafutrować:** N. konie.

[**Nafudrowanie, a,** blm.] czynność cz. **Nafudrować.**

Nafukać, a, ał *nakrzyczeć, nałajać:* A każdy naklnie, nafuka, nałaje. Mick. **N. ś.** *nasycić ś. fukaniem:* Nafukała ś. do woli, nakrzyczała, a nikt jej jednym słówkiem nie odpowiedział. Dyg. <Na + Fukać>

Nafundować, uje, ował *fundując jedno po drugim, a. fundując wielokrotnie, wiele ufundować a. zafundować:* Takich mu nafunduję panegiryków, że ś. niemi nakarmi na całe życie. Krasz. **N. ś.** *nasycić ś. fundowaniem.* <Na + Fundować>

Nafuszerować, uje, ował *narobić po fuszersku.* <Na + Fuszerować>

[**Nafutrować, uje, ował**] **I.** a. [**Nafudrować**] *nakarmić, popaść:* Nafutrował konie. **2.** *naoliwić.* <Na + 1. Futrować>

Nafutrowanie, a, blm., czynność cz. **Nafutrować.**

†**Nag** p. **Nagi:** Tobjasz z swym synem a z ową żoną N. uciekł. B. Sz.

×**Nagaba, y,** lm. **y** *nagabanie, nagabywanie:* Chcę ci dowieść, że twoje domysły są słabe, które ci wątpliwości sprawiły nagabę. Przyb. Twoja bojaźń zaręcza, rzekł mu Zefon śmiały, że cię najmniejszy zwalczy, mimo twe nagaby. Przyb. <Na + GAB>

†**Nagabacz, a,** lm. **e** *ten który nagabuje, podburzyciel, poduszczyciel, podszczuwacz, wichrzyciel:* Niespokojnik, N., jako niektórzy mówią. Mącz. <Na + GAB>

Nagabać, a, ał p. **Nagabnąć:** Nagaba mię choroba, napastuje mię, napada na mnie. Włod. Powoli nagabała ją tęskność, i chęci widzieć znowu stolicę wzmagały ś. Węg. Nagabani od duchów nieczystych. Pan i Zbawiciel nasz pozwolił N. siebie od wszystkich grzechów. Wor. Cudze żonki nagaba. Troc. Nagaba mię często, aż ś. rozgniewam. Troc. Nagaba mię podagra, febra. Troc. Niech nieprzyjaciół częstemi podjazdy nagaba, aby tak bitwy unikając, ich strudził. Stasz. [Nagabał komár muche]. <Na + Gabać>

Nagabanie, a I. blm., czynność cz. **Nagabać. 2.** lm. **a** = a) *skłonność, pociąg, pokusa:* Czuję do niej jakieś N. Magnetyzm wiele ma wspólnego z lunatyzmem pod względem nagabania do księżyca. Kor. b) †N. *napad, napaść, naj ście bezprawne:* Nagabanie gwałtowne czyjego przybytku. Św. z Woc.

Nagabnąć, nie, nął, nied. **Nagabać, Nagabywać I.** *zaczepić, zrobić propozycję złą, drażniącą a. nieprzyzwoitą;* nied. *napastować, niepokoić, podkusić:* N. kobietę. Nie nagabnę, ale nagabującemu odpowiem. Kn. **2.** *napaść:* N. nieprzyjaciela. Na gabnęła mię choroba, tęsknota.

Nagabnięcie, a, blm., czynność cz. **Nagabnąć.**

Nagabywać, uje, ywał p. **Nagabnąć:** Świętopełk tajemnie Prusaków nagabywał do rebelji. Błaż. Nie chcieli N., tylko napadnięci bronili mu ś. jak mogli. Moracz. Wojsko nagabywane zabiegami dworu, ucieszyło ś. niezmiernie. Moracz.

Nagabywanie, a, lm. **a** czynność cz. **Nagabywać:** Środki odwracania rozlicznych nagabywań. Jeż.

Nagacenie, a, blm., czynność cz. **Nagacić.**

Nagacić, i, ił *chróstem i gałęziami nakryć; nakłaść faszyny:* Gałęzi i chróstowiska nanosiwszy, a rzekę niemi nagaciwszy, w skok na tamtę stronę przejeżdżają. Błaż. Brukowana, nagacona droga. Mącz. <Na + Gacić>

Nagadać, a, ał, nied. ×**Nagadywać I.** komu czego a. komu o kim, o czym = *gadając długo a. wielokrotnie, wiele powiedzieć; naopowiadać, naprawić, narozprawiać, nabajać, napleść:* N. komu głupstw, morałów, niestworzonych rzeczy. Ciekawość, cośmy z sobą nagadali. Oss. **2.** komu = *narobić uwag, naperswadować, natłomaczyć, nakłaść w głowę:* Com mu nagadał, com mu natłomaczył, nic nie pomogło! **3.** na kogo przed kim = a) *naskarżyć:* Nagadał przed panem na niego. Troc. b) *nazmyślać, nakłamać, naszkalować; obgadać, obmówić, oczernić kogo:* Coś to Wpan przed kobietami na mnie nagadał? Fred. A. **4.** [N.] *nagadać ś.:* O, bodajeś nagadał! bodajeś nawydziwiał! **N. ś.** *nasycić ś. a. nameczyć ś. gadaniem, wygadać ś.:* Pan Wojski z Tadeuszem idą pod las drogą i jeszcze ś. do woli N. nie mogą. Mick. Nagadaliście ś. aż do sytości. Kras. <Na + Gadać>

Nagadanie, a, blm., czynność cz. **Nagadać.**

Nagadanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nagadać ś.**

×**Nagadywać, uje, ywał** p. **Nagadać.** Sł. wil.

×**Nagadywanie, a,** blm., czynność cz. **Nagadywać.**

Nagadzać się, a ś., ał ś. p. **Nagodzić ś.:** Zdumiałym coraz ś. nagadza. Żebr. Najwdzięczniejsza rzecz jest, która jest gotowa, a łatwo ś. nagadza. Kosz.

Nagadzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nagadzać ś.**

†**Nagalać, a, ał** p. **Nagalić:** Biskupstwo włodzławskie król Goszczyńskiemu nagalał. Błaż. Niech kupczy; morzu zdobyczy nagala. Min. Wprawą, gdym płachty nagalał, cóż czynisz? wrzasnął. Żebr.

†**Nagalanie, a,** blm., czynność cz. **Nagalać.**

†**Nagalenie, a,** blm., czynność cz. **Nagalić.**

†**Nagalić, i, ił,** nied. †**Nagalać I.** komu co = *nastręczyć, podsunąć, ofiarować, przedstawić, zaproponować co komu; przeznaczyć dla kogo co:* Co ś. powinie, czego gniew nagali, równa z ziemią. Tw. Co pierwej mam chwalić i skąd tak powiewnego polotu N. żaglom jego? Tw. Trafunek jej okazję dość sposobną do zemsty nad Duninem nagalił. Błaż. **2.** *nakierować.* <Na + Galić>

Nagalwanizować, uje, ował *poddać działaniu galwanizmu, naelektryzować:* Rzekłbyś, że to jest nagalwanizowana twarz trupa. Kaczk. <Na + Galwanizować>

Nagalwanizowanie, a, blm., czynność cz. **Nagalwanizować.**

Nagałować się, uje ś., ował ś.] *nakrzyczeć ś., nawołać ś.* <Na + Gałować>

[**Nagamonić, i, ił**] *namówić, podbechtać.* <Na + *Gamonić, zam. Gomonić>

[**Nagamonienie, a,** blm.] czynność cz. **Nagamonić.**

Nagana, y, lm. **y l.** *naganienie, przygana, bura:* Dać, dostać naganę. Zasłużyć na naganę. **2.** †N. = a) *apelacja do wyższego sądu.* b) *kara za nieuzasadnioną apelację.* c) N. dokumentu = *zarzut fałszywości dokumentu sądowego.* **3.** *zarzut, skaza, plama, ale:* Człowiek bez nagany. <Na + ŻON/GON>

Naganiacz, a, lm. **e l.** × N. *ten, co nagania = gani, ganiciel:* Epikur, Stylpona N. Pilch. **2.** a. × **Nagoniciel** *ten, co nagania = napędza.* **3.** [N.] = a) a. [**Honielnik, Goniec**] *najmłodszy juhas, chłopiec do napędzania owiec.* b) *kołek wbity pionowo w nasadek u pługa.* **4.** posp. *rajfur, stręczyciel.* **5.** myśl. *człowiek użyty do napędzania zwierza w polowaniu z naganką.* Przen.: Naganiacze giełdowi polują głównie na zrozpaczonych i wątpiących o swej przyszłości. Ajenci, zachęcający lud do emigracji, mają swoich naganiaczy, dostarczających im ofiar.

Naganiać, a, ał l. p. **Nagnać:** W dobrym bycie, kiedy komu szczęście zewsząd pędzi, zewsząd nagania... Górn. Na jej ślady nowe widowiska wicher nagania. Berw. Młodemu rozumu do głowy N. trzeba. Kn. [Naganiali, żeby był pił] (= *zmuszali, zachęcali*). Synkowi batogiem naganiał, aby nieodmiennie do założonej dojść mety. Kaczk. × Naganiam komu kłopot = *nabawiam go kłopotu.* Kn. Jedni uciekali, drudzy naganiali. Pilch. **2.** p. **Naganić:** Łatwiej jest czynności N., niżeli być czynnym. Djar. gr. **N. ś. l.** dok. *ganiając, namordować ś., nabiegać ś.* **2.** nied.: × N. ś. do kogo = *zapędzać ś.:* Rzekł: nie cierpię tego! i nagania ś. do Walka z kijem. L. <Na + Ganiać>

Naganianie, a, blm., czynność cz. **Naganiać.**

Naganianie się, a ś., blm., czynność cz. **Naganiać ś.**

[**Naganianka, i,** lm. **i**] p. **Naganka.**

Naganić, i, ił, nied. **Naganiać l.** *zganić, przyganić:* N. czyje postąpienie, zachowanie ś. †N. komu na szlachectwo = *zrobić zarzut jego szlachectwu.* **2.** †N. wyrok sądu = *zaskarżyć go do wyższej instancji, zaapelować.* <Na + Ganić>

Naganienie, a, blm., czynność cz. **Naganić.**

†**Naganione, ego,** blm. *opłata sądowa od strony apelującej:* Rozmaite sądowe opłaty: pozewne, niestanne,... N., niekoniecznie gotowym pieniądzem opłacano. Wiszn.

Naganka, i, lm. **i,** [**Naganianka, Nagonka**] **l.** *napędzanie zwierzyny pod strzały myśliwych, stojących na stanowiskach:* Polowanie z naganką. Przen. żart.: Pomimo naganki, sale balowe w tegorocznych zapustach odczuwają znaczny ubytek amatorów. **2.** *ludzie najęci do tej czynności:* N. z głośnym krzykiem pojawiła ś. na kilka kroków przed myśliwemi. <Na + ŻON/GON>

Nagannie przys. od **Naganny.**

Nagannoś, i, blm. rz. od **Naganny.** <Na + *Ganność, od Ganić>

Naganny *wart nagany, zasługujący na naganę; zły, sromotny, haniebny:* Naganne obyczaje. Naganny postępek. Sprawowanie naganne. <Na + *Ganny, od Ganić>

[**Naganobić, i, ił**] p. **Ganobić:** Naganobił ta biédák, ka móg. <Na + Ganobić>

Nagapić się, i ś., ił ś. *nasycić ś. gapieniem, nagawronić ś.* <Na + Gapić ś.>

× **Nagarbiać, a, ał** i × **N. ś.** p. **Nagarbić.**

× **Nagarbianie, a,** blm., czynność cz. **Nagarbiać.**

× **Nagarbianie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Nagarbiać ś.**

× **Nagarbić, i, ił,** nied. × **Nagarbiać** *nakrzywić garbato:* Był Ludwik twarzy wesołej, ramion troszeczkę nagarbionych. Błaż. × **N. ś.** *nakrzywić ś. garbato, zgarbić ś.:* N. ś., siedząc nad książką. <Na + Garbić>

× **Nagarbienie, a,** blm., czynność cz. **Nagarbić.**

× **Nagarbienie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Nagarbić ś.**

Nagarbować, uje, ował, nied. **Nagarbowywać** *garbując jedno po drugim, wiele wygarbować:* N. skór na zapas. **N. ś.** *namęczyć ś. garbowaniem.* <Na + Garbować>

Nagarbowanie, a, blm., czynność cz. **Nagarbować.**

Nagarbowywać, uje, ywał i **N. ś.** p. **Nagarbować.**

Nagarbowywanie, a, blm., czynność cz. **Nagarbowywać.**

Nagardłować, uje, ował *gardłując, nagadać:* Tyle nagardłowali przeciw uprzywilejowanym kastom. Bał. **N. ś.** *namęczyć ś., gardłując.* <Na + Gardłować>

Nagarnąć, nie, nął, nied. **Nagarnywać,** × **Nagartywać l.** *garnąc, nasunąć, nazsuwać; zgarnąć:* N. żyta do worka. N. włosów na czoło. Kazał Turniusa przywiązać i nagarnąwszy plugawego śmiecia, pod nim kurzyć. Wer. **2.** *utworzyć przez nagarnianie:* N. kupę śmieci. **3.** †N. *ogarnąć, objąć, owładnąć:* Miłością ku niej nagarniony. Żebr. Kasandrę widzę, że ją duch Apolinowy zwykły nagarnął. Kochan. † **N. ś.** *zbiec ś., skupić ś., zgromadzić ś., zebrać ś.:* Pogaństwa nagarnęło ś. wiele do kupy blizko szańca. Birk. <Na + Garnąć>

Nagarniać, a, ał i †**N. ś.** p. **Nagarnąć:** Znów chodził i znów czuprynę na czoło nagarniał. Sienk.

Nagarnianie, a, blm., czynność cz. **Nagarniać.**

†**Nagarnianie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Nagarniać ś.**

Nagarnięcie, a, blm., czynność cz. **Nagarnąć.**

Nagarnywać, a, ał i †**N. ś.** p. **Nagarnąć.**

Nagarnywanie, a, blm., czynność cz. **Nagarnywać.**

†**Nagarnywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Nagarnywać ś.**

× **Nagartywać, a a. uje, ywał** i × **N. ś.** p. **Nagarnąć.**

× **Nagartywanie, a,** blm., czynność cz. **Nagartywać,** *nagarnianie.*

†**Nagartywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Nagartywać ś.**

Nagasić, i, ił, nied. **Nagaszać l.** *gasząc, narobić:* N. kupę węgli. **2.** *gasząc jedno po drugim a. wielokrotnie, wiele ugasić.* **N. ś.** *namęczyć ś. gaszeniem.* <Na + Gasić>

Nagaszać, a, ał i **N. ś.** p. **Nagasić.**

Nagaszanie, a, blm., czynność cz. **Nagaszać.**

Nagaszenie, a, blm., czynność cz. **Nagasić.**

Nagawędzić się, i ś., ił ś. *nasycić ś. gawędzeniem.* <Na + Gawędzić>

[**Nagawica, y,** lm. **e**] p. **Nogawica.** < Zam. Nogawica, sł. lud. do Na->

Nagawronić się, i ś., ił ś. *gawroniąc ś., napatrzeć ś. do woli; nagapić ś.* <Na+Gawronić ś.>

[**Nagazdować się, uje ś., ował ś.**] *nabyć ś. gazdą, nagospodarować ś.:* Nagazdują ś., skoro mnie nie stanie. Ork.

Nagdakać się, cze ś. a. **ka ś., kał ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. gdakaniem.* Przen.: Po kilkakroć o tym wyżej nagdakawszy ś., tak dalej bluźni. Pim. *(= naszczekawszy ś.).* <Na+Gdakać>

Nagderać, a, ał *namęczyć ś. a. nasycić ś. gderaniem:* Dobrze choć tym sobie ulżyć nieco i N. na nieboszczyków. Krasz. <Na+Gderać>

× **Nagębek, bka,** lm. **bki** *kaganiec.* Włod. Włożyć komu na gębę, na pysk N. <Na+Gęba>

Nagębny *na gębie ś. znajdujący.*

Nagębować się, uje ś., ował ś. gm. *nasycić ś. gębowaniem, nagadać ś. zuchwale, napyskować ś.* <Na+Gębować>

× **Nagęszczać, a, ał** p. **Nagęścić.** <Na+*Gęszczać, od Gęścić>

× **Nagęszczanie, a,** blm., czynność cz. **Nagęszczać.**

× **Nagęszczenie, a,** blm., czynność cz. **Nagęścić.**

× **Nagęszczony I.** im. od **Nagęścić. 2.** *natłoczony, nabity, napełniony, tłumny:* N. senator do dworu królewskiego zjechał ś. Błaż.

Nagęścić, i, ił, nied. **Nagęszczać** *narobić gęstym, zgęścić, zagęścić ile trzeba.* **N. ś.** *narobić ś. gęsto, zagęścić ś.:* Tyle ś. teraz nagęściło ludzi różnego kalibru i prowenjencji. Krasz. K. *(= namnożyło ś.).* <Na+Gęścić>

Nagi, †Nag, [**Sagi**] **I.** *niepokryty niczym, goły, obnażony:* Nagim odzienie dawał. Wuj. Nagiego, tak jak ś. urodził, za koniem wlekli. Skar. Nagiego przyodziać. Skar. N. rozboju ś. nie boi. Prz. Cieszy ś. jak N. w pokrzywach. Prz. Dziesięć zbrojnych u jednego nagiego nic nie wezmą. Prz. Szyje nagie do ramion. Mick. Rozebrać kogo, rozebrać ś. do naga. Wszystkich do naga prawie wyzuje okrutna chciwość zdobyczy. Karp. Szarpajmy ciało na sztuki, niechaj nagie świecą kości. Mick. N. step w dali. Sienk. W zimie drzewa są nagie. Łodyga naga, bez liści, kolców, włosów i t. p. Jund. Nagie skały. Nagie ściany *(=bez ozdób).* Mur N. *(=bez tynku).* Nie mają nawet tej dzikich odwagi, piersi gotowej przyjąć oręż N. Mick. Przen.: Naga prawda, naga rzeczywistość *(= tak jak jest, bez ogródki, bez upiększeń).* Z bajecznej plewy prawdę wywiać nagą. Mick. Przyrzekłem powieść wierną i nagą. Słow. **2.** [Nagie kloski] p. **Kloska. 3.** piw.: Jęczmień N.=*jęczmień bez łuski.* **4.** zool.: Karp N. p. **I. Karp.** Ślimak N. p. **Pomrów.** <NAG>

Nagiąć, gnie, giął, nied. **Naginać,** [**Nagibać**] **I.** *gnąc, nachylić, zgiąć ku czemu, przygiąć:* N. gałąź. N. łuku. Stanął z nagiętym ku ziemi obliczem. Mick. Ciało w tę i ową stronę nagina. Krasiń. Przen.: N. komu karku *(= upokorzyć go).* W czasie i mnie starość nagnie siwa. Hul. **2.** przen. *nakłonić, nałożyć, nałamać, skłonić, przystosować, wdrożyć:* N. swe wymagania do warunków. N. młodzieńca do pracy, do cnoty, do posłuszeństwa. **N. ś. I.** *nachylić ś., ugiąć ś., schylić ś., przygiąć ś.:* Gałęzie nagięły ś. pod ciężarem owoców. **2.** przen. *nakłonić ś., nałamać ś., skłonić ś., zastosować ś., wdrożyć ś.:* N. ś. do okoliczności, do potrzeby. N. ś. do czyich pojęć *(=zniżyć ś.).* <Na+Giąć>

[**Nagiątek, tka,** lm. **tki**] p. **Nogietek.** <Sł. lud. do Nagiąć>

[**Nagibać, a, ał** i **N. ś.**] p. **Nagiąć.** <Na+Gibać>

[**Nagibanie, a,** blm.] czynność cz. **Nagibać,** *naginanie.*

[**Nagibanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nagibać ś.**

Nagiel, gla, lm. **gle** fl. *gwóźdź drewniany do zbijania tratew między sobą.* <Nm. Nagel>

Nagielflu, nieod. min. p. **Gomfolit.** <Nm. Nagelfluh>

Nagielgryf, a, lm. **y** noż. *przyrząd stalowy do wybijania w ostrzach składanych rowków do otwierania ich paznogciem.* <Nm. Nagelgriff>

[**Nagieniać, a, ał**] p. **Nagnać:** Tak jakosik zwijają ś., jakby jeden nagieniał drugiego. Prus. <Zam. Naganiać>

[**Naglenianie, a,** blm.] czynność cz. **Nagieniać,** *naganianie.*

Nagiet, a, lm. **y** bot. p. **Nogiet.**

Nagietek, tka, lm. **tki** bot. p. **Nogiet.**

Nagietka, i, lm. **i** bot. p. **Nogiet.**

Nagięcie, a I. blm., czynność cz. **Nagiąć:** Ta szpada nagięcia nie wytrzyma. Troc. **2.** lm. **a** *krzywizna, łuk, przegub:* Środek łoża armatnego, gdzie drzewo jest przecięte, zowią nagięciem. Dek. Przen.: Co za delikatność w nagięciach głosu, co za różność w jego odmianach! Węg. **3.** lek. (inflexio uteri) *zgięcie ukośne macicy.* <Na+Gięcie>

Nagięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Nagiąć ś.**

Naginać, a, ał i **N. ś.** p. **Nagiąć:** Gałąź rosła nie da ś. N. Prz. N. kolan przed kim. Troc. Snadno jest młode umysły N. i ku dobremu wkładać. Pilch. Anat.: Mięśnie naginające p. **Zginacz.**

× **Naginalny** *giętki, gibki.*

Naginanie, a, blm., czynność cz. **Naginać.**

Naginanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naginać ś.**

Naginąć, nie, nął *ginąc jeden po drugim, zginąć w wielkiej liczbie:* Godnych żołnierzy naginęło. Pas. Wojewodów, kniaziów, bojarów dumnych naginęło siła. Pas. <Na+Ginąć>

[**Naginiać, a, ał**] p. **Nagnać:** Naginiáł mnie do tańca. <Zam. Naganiać>

[**Naginianie, a,** blm.] czynność cz. **Naginiać,** *naganianie.*

Naginięcie, a, blm., czynność cz. **Naginąć.**

[**Nagis, a,** lm. **y**] *biedak i nagi.* Por. **Nagus.** <Od Nagi>

Nagjagit, u, lm. **y** *ziemia d. tellur blaszkowy, ruda znaleziona w kopalniach złota w Nagy-Ag w Transylwanji, składająca ś. z telluru, ołowiu, złota, miedzi, siarki i nieco krzemionki.* <Od miejscowości Węg. Nagyag>

Naglaiska, i, lm. **i** piecz. *wycięcie, np. na płaszczyźnie stempla do wstawiania numerków, które zmieniać trzeba.* <? Z Nm. Nageleisen dosł. = żelazko ćwiekowe>

Nagląco przys. od **Naglący:** N. i niecierpliwie zarzucił ją pytaniami. Orzesz.

Naglący I. im. od **Naglić. 2.** *nagły, pilny, nie cierpiący zwłoki, gwałtowny:* Interes N. Nagląca potrzeba.

× **Nagląd, u,** blm. *nadzór, dozór, dogląd:* Puszczono wieść, że Brzechwa, co był tego dnia w koszarach przy naglądzie, taką generałowi przygotował scenę. Drz. <Na+GLĘD>

× **Naglądacz, a,** lm. **e** *nadzorca, dozorca, obserwator:* Nielitościwy N. Ciec.

× **Naglądać, a, ał** p. **Naglądnąć:** Rozkładali ogniska, piekli kartofle i swawolili, naglądając

na bydełko i owce rozpierzchłe po łanie. Krasz. W każdy kierz, jeśli zając pod nim nie siedzi, naglądają. P. Koch. Biegun, włócząc ś. tylko, w cudze garńce naglądał. Skar. Do cudzych mieszków naglądam, kradnę. Mącz.

× **Naglądanie, a,** blm., czynność cz. **Naglądać.**

× **Naglądnąć, nie, nął,** × **Najrzeć,** nied. × **Naglądać,** × **Nazierać l.** *spojrzeć, popatrzeć na kogo, na co, wejrzeć, zajrzeć:* Odtąd już nie najrzy na to tam miejsce. Haur. Naglądnął na konie swoje, które ś. pasły od futoru nieopodal. Jeż. **2.** gdzie, do kogo=*zajrzeć; odwiedzić, nawiedzić kogo:* Dłużnicy i rzemieślnicy nadchodzą, naglądając do pana. L. Jak srogie twą kolebkę najrzały planety. Zabł. <Na+Glądnąć>

× **Naglądnięcie, a,** blm., czynność cz. **Naglądnąć.**

Nagle przys. **l.** *niespodzianie, wtym, naraz:* Umarł N. N. zginąć znośniejsza rzecz jest dla człowieka, niż kiedy w długiej trwodze klęski swojej czeka. Koryt. N. ś. zerwał i pobiegł. I N.— czemuż ta śmierć tak zdradziecko, tak cicho weszła pod namiotu żagle? Słow. Zmieszały ś.... N. z ich karków rosną maszty. Mick. **2.** *raptem, raptownie, gwałtownie, szybko:* Co N., to po djable. Prz. Pomału! nie tak N.! Obrócić ś. N. **3.** †Modlił ś. Panu, leżąc N. na ziemi. B. Sz.=*twarzą na ziemi.* **Znagła** *znienacka, z kopyta, naprędce:* Wojna ś. znagła zaczęła; wprzód ś. dowiedzieli o jej zaczęciu, aniżeli ś. na nią gotują. Siem. J. **Znienagła** p. ***Nienagła.**

[**Naglec, a,** lm. **e**] *człowiek prędki, żywiec, gorączka.*

Naglenie, a, lm. **a** czynność cz. **Naglić:** Im więcej nagleń, tym więcej lud stawał ś. obojętnym dla swojej wiary. Bart. Pomimo nagleń budżetowych, nie brała pierwszej lepszej lokatorki. Morz.

[**Naglenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Naglić ś.**

Naględa, y, lm. **y** bot. (wedelia) *roś. z rodziny złożonych.*

Naglić, i, ił *znaglać, przynaglać, pilić, napędzać, pobudzać do pośpiechu, nalegać na kogo:* N. do roboty sługi. N. do szybszej jazdy. Wyjazdu nie naglono. Chm. Czas, potrzeba nagli. Alboż nas co nagli? Kiedy bydlę w robocie zbytnie naglone będzie, następuje gwałtowne krwi okrążanie. Kluk. W naglonym biegu znajdował jakąś ulgę. Mick. [**N. ś.**] *spieszyć ś.* <Od Nagły>

†**Naglozować, uje, ował** *nanotować, nakreślić krótko, naznaczyć, namarkować:* Gomony czynią, jak ś. im nie wygodzi w czym, co w punktach swoich naglozowali. Birk. <Na+Glozować>

†**Naglozowanie, a,** blm., czynność cz. **Naglozować.**

[**Nagłabnąć, nie, nął**] *nachwytać:* Drużba gomółek nagłabnie. <Na+Głabnąć>

[**Nagłabnięcie, a,** blm.] czynność cz. **Nagłabnąć.**

Nagłaskać się, szcze ś. a. **ka ś., kał ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. głaskaniem:* N. ś. kogo. <Na+Głaskać>

× **Nagłodać, a, ał l.** *głodaniem, ogryzaniem naobjadać.* **2.** p. **Nagłodzić.** × **N. ś.** *głodając, najeść ś.:* Pies nagłodał ś. kości. <Na+Głodać>

× **Nagłodanie, a,** blm., czynność cz. **Nagłodać.**

Nagłodzenie, a, blm., czynność cz. **Nagłodzić.**

Nagłodzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nagłodzić ś.**

Nagłodzić, i, il, × **Nagłodać** *głodem kogo namorzyć.* **N. ś.** *nacierpieć ś. głodu.* <Na+Głodzić>

Nagłos, u, lm. **y** jęz. *pierwsze brzmienie morfematu.* <Na+Głos>

Nagłosowy a. **Nagłośny** jęz. przym. od **Nagłos.**

Nagłość, i l. blm. = a) rz. od **Nagły:** Mając wzgląd na teraźniejszą potrzebę i N. czasów. Vol. Miał w sercu jakiś lęk kryjomy przed nagłością powstania planu. Ork. b) [N.] *prędkość, pośpiech, nieoględność, nieopatrzność:* Ón to zrobiuł z nagłości. **2.** [N., lm. **i**] (w przekleństwie) *nagła choroba:* Niech cię nagłości ogarną! <Od Nagły>

Nagłośnia, i, lm. **e,** × **Nadgłośnia** anat. (epiglottis) *chrząstka nakrywająca krtań, tuż przy nasadzie języka położona,* †chrząstka głosowa, †czopek, †krtaniokrywka, × nakrywadełko, nakrywka krtaniowa, †panewka krztaniowa, †pastka, †pokrywka, †krtani błonka. <Na+Głośnia>

Nagłośniowy anat. (epiglotticus) przym. od **Nagłośnia.**

Nagłośny jęz. p. **Nagłosowy.** <Od Nagłos>

[**Nagłota, y,** blm.] *nagła śmierć:* Bogdaj cię N. spotkała! (=przekleństwo). <Od Nagły>

Nagłowacz, a, lm. **e** bot. (centaurea centauroides) *roś. z rodzaju chabru.* <Na+Głowacz>

Nagłowić się, i ś., ił ś. *głowy nałamać, napracować ś. głową, nasuszyć sobie głowy:* Często trzeba ś. dobrze N., zanim ś. sens połapie.

†**Nagłowie, a,** lm. **a** *część łóżka, gdzie ś. głowa kładzie.* Bud. <Na+Głowa>

Nagłowienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nagłowić ś.**

Nagłownik, a, lm. **i** p. **Nagłówek:** N. kolumny. Sienk. <Na+Głowa>

Nagłowny, Nagłówny *na głowie będący.* <Na+Głowny>

[**Nagłóweczek, czka,** lm. **czki**] p. **Nagłówek:** Nagłówecki z drzewa (u kolebki).

Nagłówek, wka, lm. **wki, Nadgłówek l.** *nakrycie głowy.* **2.** *ogłówka munsztuka końskiego.* **3.** [N.] *część łóżka, kolebki nad głową śpiącego.* **4.** *główka u laski:* Trzymała elegancką pozłacanym nagłówkiem ozdobioną laskę. Orzesz. **5.** *wiersz naczelny w piśmie, tytuł, nadpis.* **6.** N. stołu=*pierwsze miejsce za stołem:* Że pan Matczyński, co był u nagłówka stołu, nie słyszał ni słówka z tych pańskich gromów. Deo. **7.** N. mostu=*przyczółek mostu:* Pod Parkany podstąpił z tą myślą, ażeby wziąć naprzód Parkany, dość słabo ufortyfikowane miasteczko, prawie tylko N. mostu. Kaczk. **8.** a. **Nagłówka, Nagłownik** bud. *płyta nakrywająca kapitel, jako najwyższa część składowa słupa.* **9.** a. **Głowa** druk. *górna część czcionki, na której znajduje ś. wyobrażenie litery.* **10.** a. **Nagłownik** lek. = a) *opatrunek na głowę:* N. wielki, czworokątny (capitium magnum). N. mniejszy, trójkątny (c. minus). b) p. **Ogłowie.** Zdr. [**Nagłóweczek**]. <Na+Głowa>

Nagłówka, i, lm. **i** bud. p. **Nagłówek.**

Nagłówkowy przym. od **Nagłówek;** *nagłówny, na głowie będący:* Z nagłówkowych znaków (na koniu) idzie naprzód łysina. Pol.

Nagłówny p. **Nagłowny:** Odmiany i znaki nagłówne na koniu. Pol. Lek.: Wybroczyna nagłówna (=*krwiak czaszkowy*). <Na+Główny>

[**Nagłup, a,** lm. **y, Nagłupek**] *człowiek przygłupi, idjota.* <Na+Głupi>

[**Nagłupek, pka,** lm. **pki**] p. **Nagłup.**

Nagły l. *ni stąd, ni zowąd szybko zjawiający ś.; niespodziewanie, znienacka przychodzący; raptowny:* N. zwrot w polityce. Nagłe ukazanie ś. nieprzyja-

ciela pod murami miasta przeraziło mieszkańców. Nim spostrzegł ś., wleciała przez okno, świecąca, nagła, cicha i lekka. Mick. Będęć dziękował, żeś mię nagłej śmierci łaskawie uchował. Kochan. Od nagłej a niespodzianej śmierci zachowaj nas, Panie! Posp.: Od nagłej i niespodziewanej śmierci i od takiego człowieka zachowaj nas, Panie! Kochan. Zbladł i nagłym mu strachem kolana zadrżały. Otw. Deszcz padł N. Troc. N. przyjazd. Troc. Nagłej podlega odmianie. Nar. Wzmaga ś. burza, a zrażone oczy blask N. ślepi, gruba ciemność mroczy. Kras. **2.** *naglący, pilny, gwałtowny, nie cierpiący zwłoki, palący:* Kiedy nagła potrzeba przyjdzie, toż go szukać będziem. Kochan. N. interes. Nagłe listy. Troc. Nagłą mam sprawę. Troc. **3.** [N.] *prędki, żwawy, porywczy:* Lepiej, kiedy chłop N. **4.** lek. (acutus) *ostry z przebiegiem szybkim:* †Nagła choroba=*cholera.* †Nagła śmierć (apoplexia). **Znagła** przys. *znienacka, nagle, ni stąd, ni zowąd.* <Na+GŁ>

Nagmatwać, a, ał *gmatwając, namieszać; naplątać, nawikłać:* Siłaś zaraz nagmatwał rzeczy, nie wiem, na coć pierwej odpowiedzieć. Górn. N. cudze błędy w swoją naukę. Skar. W większym pułku stał motłoch nagmatwanego pospólstwa. Błaż. <Na+Gmatwać>

Nagmatwanie, a, blm., czynność cz. **Nagmatwać.**

Nagminny lek. *ogólny, pospólny, szeroko panujący* (epidemius): Choroba nagminna p. **Epidemja.** <Na+Gminny>

Nagnać, a, ał, Nagonić, nied. **Naganiać, [Naginiać, Nagieniać] I.** *goniąc, nagromadzić; zegnać na pewne miejsce, napędzić:* Ordę nagnał do parowu. Jabł. N. bydło. Trudno go N. do książki. Zemsta, choć leniwa, nagnała cię w nasze sieci. Mick. Przen.: N. komu strachu (=*napędzić, nabawić go strachu*). Jemu jazda trochę gorączki nagnała. Kaczk. [Nagnało mu do galat]=*nabawił ś. kłopotu.* **2.** *zganiając jedno po drugim, wiele zegnać:* Branek nędznych z Rusi, których Tatarowie nagnali, jako bydło do taborów tureckich na przedaj. Rej. [**N. ś.**] *pospieszyć ś.* <Na+Gnać>

Nagnajać, a, ał i **N. ś.** p. **Nagnoić.**

Nagnajanie, a, blm., czynność cz. **Nagnajać.**

Nagnanie, a, blm., czynność cz. **Nagnać.**

[Nagnanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Nagnać ś.,** *pospieszenie ś.*

Nagnębić, i, ił *wielu zgnębić a. wiele czasu strawić na gnębieniu.* <Na+Gnębić>

Nagniatać, a, ał i **N. ś.** p. **Nagnieść.**

Nagnicie, a, blm., czynność cz. **Nagnić.**

Nagnić, ije, ił, nied. **Nagniwać I.** *gnijąc jedno za drugim, zgnić w wielkiej ilości:* Nagniło wiele ziemniaków, siana. **2.** ×N. p. **Nadgnić:** Jabłka już nagniły. Troc. <Na+Gnić>

Nagniecenie, a, blm., czynność cz. **Nagnieść:** N. owocu. Troc.

Nagniecenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nagnieść ś.**

Nagnieść, gniecie, gniótł, nied. **Nagniatać I.** *gniotąc jedno po drugim, nazgniatać w wielkiej ilości:* N. owocu. Troc. **2.** *gniotąc, nacisnąć; przygnieść z wierzchu:* N. miecha, pęcherza. **3.** ×N. p. **Nadgnieść. N. ś. I.** *gniotąc, namęczyć ś. a. nasycić ś.* **2.** *odgnieść ś. nieco:* Gruszki ś. nagniotły. Troc. <Na+Gnieść>

Nagniewać, a, ał kogo I. *nadraźnić, pobudzając do ciągłego gniewu; nazłościć, nairytować.* **2.** [N.] *rozgniewać:* Przeproś, kieś mnie nagniewał. **N. ś., †Nagniewnąć ś. I.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. gniewem, nazłościć ś., nadąsać ś., nairytować ś.:* Pomyśliwszy o jego bezczelności, trzeba ś. naprzemiany i naśmiać i N. L. Nagniewa ś., ale ś. w końcu przeprosi. **2.** [N. ś.] *rozgniewać ś.* <Na+Gniewać>

Nagniewanie, a, blm., czynność cz. **Nagniewać.**

Nagniewany *nadąsany, pełen gniewu:* Wszedł i Żelisław Złota Ręka, lecz N. i chmurny. Krasz.

†Nagniewnąć się, nie ś., nął ś. p. **Nagniewać.**

×Nagniły p. **Nadgniły:** Owoc N. Troc. <Na+Gniły>

Nagniotek, tka, lm. **tki, Nadgniotek,** prow. **Nagniotka** lek. (clavus) *guzik bolesny, wskutek ucisku przez obuwie na nodze powstały,* odcisk, ×martwak, ×nacisk, ×narostek, ×odtręt, ×twardzizna, !kurze oko: W ciepłej wodzie nogę namoczywszy, gdy nagniotki odmiękną, dobyć je końcem nożyka ze swego miejsca. Perz. Mąż przy niej wygląda, jak żółty N. Krasz. Małpy miewają nagniotki pośladkowe i torebki policzkowe. Por. **Modzel.** <Na+Gniotek>

Nagniotka, i, lm. **i** prow. p. **Nagniotek.**

Nagniwać, a, ał p. **Nagnić.**

Nagniwanie, a, blm., czynność cz. **Nagniwać.**

Nagnoić, i, ił, nied. **Nagnajać, ×Nagnoiwać I.** *nałożyć gnojem, wynawozić, namierzwić:* N. rolę. **2.** *gnojąc jedno po drugim, wiele zgnoić.* <Na+Gnoić>

×Nagnoiwać, a, ał p. **Nagnoić.** L.

×Nagnoiwanie, a, blm., czynność cz. **Nagnoiwać:** Cóż mam mówić o pożytku nagnoiwania? Bud. B.

Nagnojenie, a, blm., czynność cz. **Nagnoić.**

Nago przys. od **Nagi, [W nagu]:** Dzicy chodzą N. Nagom wyszedł z żywota matki mojej i N. ś. tam wrócę. W jesieni pola wyglądają N. <Od Nagi>

†Nagoda, y, lm. **y** *powód, okazja, zdarzenie, traf, przygoda.* Włod., Kn. N. (powód) to do tego. Troc. <Na+Goda>

†Nagodnie przys. od **Nagodny.**

†Nagodny *szczęśliwie nadarzający ś., dogodny, odpowiedni, stosowny, sprzyjający, pożądany, pomyślny:* Okoliczność nagodna. Ujrzeli z żaglami rozpiętemi łodzie; cieszą ś. majtkowie i okiem chciwie za tak nagodnym ścigają widokiem. Przyb. Ode dnia do dnia ociągając ś., nagodnych wczasów i pogody zasypiają. Pilch. <Na+Godny>

[Nagodup', pia, lm. **pie]** *nędzarz, gołodupiec.* <Nagi+Dupa>

Nagodzenie, a, blm., czynność cz. **Nagodzić.**

Nagodzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nagodzić ś.**

Nagodzić, i, ił, [Nagrodzić], nied. **Nagadzać I.** ×N. *nastręczyć, nasunąć, nadarzyć:* Nagodził mi to kupno, ale ś. nie zgodziłem. **2.** [N.] co=*zdarzyć co, obdarzyć czym, użyczyć czego, nadarzyć co szczęśliwie* (zwykle o Bogu): Jak Pan Bóg dzieci nagodzi. Zje w kąciku, co jej Bóg nagodzi. Ork. Jak cieląt Pan Bóg nagodzi — jakże będzie? Ork. **3.** *upatrzyć naprzód:* I jako prosił, jam sygnet nagodził (w skarbcu). Pol. **4.** *godząc jedno po drugim, wielu zgodzić:* N. wielu przeciwników. **N. ś. I.** ×N. ś. *przygodzić ś., nawinąć ś., nastręczyć ś., nadarzyć ś., przydarzyć ś., przybyć w porę, przytrafić ś., napatoczyć ś.:* Złego nie szukaj, samo ś. nagodzi. Prz. Dobrze, mój Tadeuszu, żeś ś. dziś nagodził do domu, właśnie kiedy mamy panien wiele. Mick. Kapłan przy

tych asesorach wyjmie jedną kartkę, która ś. nagodzi. Bz. Z trafunku nagodzili ś. Piastowi dwaj nieznajomi w pielgrzymskim odzieniu młodzieńcy. Błaż. **2.** *godząc ś. jeden za drugim, pogodzić ś. w wielkiej liczbie, naprzepraszać ś.:* Małoż to ś. stron powaśnionych nagodziło? Kaczk. <Na+Godzić>

× **Nagogłowy** *mający gołą, nie nakrytą głowę.* L. <Nagi+Głowa>

Nagolenica, y, lm. **e l.** *ubiór na goleń, pończocha:* Odejmie Pan córkom syjońskim łańcuszki i manele i nagolenice. Wuj. W Norwegji noszą na wierzchu nagolenice i spodnie skórzane. L. **2.** a. **Nogolennik** *część zbroi noszona na goleniach, nakolanek:* Piechota rzymska oprócz kirysia i szyszaka żelazne nagolenice na prawej goleni miewała. Papr. F. <Na+Goleń>

Nagolennik, a, lm. **i** p. **Nagolenica:** Wszystkie części zbroi: naramienniki, nagolenniki, napierśnik, przystawały do siebie. Krasz.

× **Nagomędrzec, rca,** lm. **rcy** *asceta indyjski, gimnosofista.* <Nagi+Mędrzec>

Nagonasienny bot.: Rośliny nagonasienne=*gromada roślin jawnokwiatowych, mająca zalążki umieszczone na listkach osobnego kształtu.* <Nagi+Nasienny>

× **Nagoniciel, a,** lm. **e** p. **Naganiacz.** <Na+Goniciel>

Nagonić, i, ił l. p. **Nagnać. 2.** [N.] *dogonić, dopędzić.* **N. ś.** *namęczyć ś. gonieniem.* <Na+Gonić>

Nagonienie, a, blm., czynność cz. **Nagonić.**

[**Nagonka, i,** lm. **i**] p. **Naganka.**

Nagonny: Sieć nagonna = *pod którą napędzają ptaki.* <Na+Gonny>

† **Nagorszy** *najgorszy.* <Na(j)+Gorszy>

Nagorszyć, y, ył *gorsząc jednego po drugim, wielu zgorszyć.* <Na+Gorszyć>

Nagorzeć, rzeje a. **reje, rzał** *napalić ś., namnożyć ś. przez palenie:* Kapłan wybierze popiół ten, który nagorzał w ołtarzu. Leop. <Na+Gorzeć>

† **Nagorzej** *najgorzej.*

Nagorzenie, a, blm., czynność cz. **Nagorzeć.**

Nagoskórny *mający nagą skórę:* Słoń N. <Nagi+Skórny>

Nagoskrzelowy zool. *ze skrzelami niezasłoniętemi fałdem skóry.* <Nagi+Skrzelowy>

Nagospodarować, uje, ował *gospodarując, narobić:* Klucznica tak nagospodarowała, że niema ani kurczątka, ani gąsiątka. Rol. **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. gospodarowaniem.* <Na+Gospodarować>

Nagosz, a, lm. **e** bot. (gymnostomum) *roś. z gromady mchów liściastych, z rodziny potłumkowatych.* <Od Nagi>

Nagoszczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nagościć ś.**

Nagościć się, i ś., ił ś. *nabyć ś. w gościnie.* <Na+Gościć>

Nagość, i, blm., **Nagota** rz. od **Nagi,** *golizna:* Zrzuciłem do nagości wszystko me odzienie. Jabł. Łachmany pokrywające jego N. (=*ciało*). Tyś fundament założył nieobeszłej ziemi i przykryłeś jej N. zioły rozlicznemi. Kochan. Przen.: Jak ojczystą N. tę zasłonić, gdy nie wiedzieć, gdzie pierwej i komu ś. bronić? Tw. (=*bezbronność*). Przen.: Okropność mojego położenia w swojej nagości przedstawiła ś. przede mną. Rzew. (=*w całej prawdzie, w całej okazałości*). Prawda nigdy ś. lepiej nie wydaje, jak w swej nagości czystej. L. (=*bez ogródki, bez obsłonek, bez upiększenia*). Przen.: N. myśli i t. p.=*ubóstwo, czczość, jałowość, płytkość.* N. racji jego jasno ś. okazała. Zigr. <Od Nagi>

Nagota, y l. blm. p. **Nagość:** Cóż gdyby Jezus za nas tej nagoty i zelżywości przyjąć nie raczył? Wuj. **2.** [N., lm. **y**] *biedak, hołysz, mizerak.*

Nagotować, uje, ował, nied. **Nagotowywać l.** *naszykować, przygotować, przyszykować, przysposobić:* Nagotował broń i czekał zjawienia ś. dzika. Wdział jak mógł najprędzej niedzielne ubranie nagotowane z rana. Mick. Nagą szyję mieczowi nagotowaną ukazał. Birk. (=*nadstawioną, wystawioną*). Nagotujcie drogę Pańską, poczyńcie proste ścieżki Jego. Sekl. Proszę cię, abyś dziś przyszedł do mnie na ucztę, którąm nagotowała. Wuj. Lemieszem wyczyścił rolą, a przyprawił, a nagotował, aby się godziła przyjąć nasienie. L. **2.** czego=*nawarzyć czego:* N. kawy. Gdzie dwiema nagotują, i trzeci ś. pożywi. Prz. **N. ś. l.** *naszykować ś., przygotować ś., przyszykować ś, przysposobić ś.:* Muszę pójść do mego pokoju, żebym ś. nagotował na jaki modny komplement. Boh. **2.** *gotując ś., nasycić ś. czym, przejść czym:* Rosół nagotował ś. włoszczyzną. <Na+Gotować>

Nagotowanie, a, blm., czynność cz. **Nagotować.**

Nagotowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nagotować ś.**

† **Nagotowiu** przys. *na pogotowiu, na podorędziu:* Na wszystko ma N. odpowiedź. Jabł. (=*gotową odpowiedź*). <Na+Gotów>

[**Nagotowy**] *gotowy, zrobiony:* Kapelus N.

Nagotowywać, a, ał p. **Nagotować.**

Nagotowywanie, a, blm., czynność cz. **Nagotowywać.**

Nagotowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nagotowywać ś.**

Nagowieki zool.: Babka nagowieka p. **Babka.** <Nagi+Wiek>

× **Nagórny** *górny, górski, na górze leżący:* Potok N. Nagórne boginie. Żebr. N. mieszkaniec (=*góral, mieszkaniec gór*). <Na+Górny>

Nagórze, a, lm. **a** *okolica nagórna, płaszczyzna wyniosła, płaskowzgórze.* <Na+Góra>

[**Nagrabać, bie, bał**] p. **Nagrabić:** Nagrabaliśmy kopeńkę siana. <Na+Grabać>

[**Nagrabanie, a,** blm.] czynność cz. **Nagrabać,** *nagrabienie.*

Nagrabiać, a, ał p. **Nagrabić.**

Nagrabianie, a, blm., czynność cz. **Nagrabiać.**

Nagrabić, i, ił, [**Nagrabać**], nied. **Nagrabiać l.** *nagarnąć, nagromadzić, zebrać na kupę grabiami:* Nagrabił pięć wozów siana. **2.** *narabować, nałupić, gwałtem nabrać:* Nieprzyjaciel wiele bogactw nagrabił w mieście. Tym sposobem mógł niespodzianych N. jasyrów. Jabł. **N. ś. l.** *nazgarniać ś. grabiami do syta, grabiąc namęczyć ś.:* Nagrabiłem ś. już tego siana dosyć. **2.** *narabować ś., nałupić ś., nabrać gwałtem do syta:* Nagrabił ś. dosyć pieniędzy. <Na+Grabić>

Nagrabienie, a, blm., czynność cz. **Nagrabić.**

Nagrabienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nagrabić ś.**

Nagrać, a, ał l. *napełnić, naładować graniem:* Gramofony nagrane i naśpiewane. **2.** †N., nied. † **Naigrawać, Naigrawać ś.,** × **Najgrawać,** × **Najgrawać ś.,** † **Nagrawać,** [**Naigrywać**] *naszydzić, wyszydzić, wyśmiać, naurągać, nadrwić, zrobić sobie igraszkę z kogo:* Herod, obaczywszy, iże go tak

mędrcy nagrali, rozgniewał ś. (iż nagran abo zbłaźnion jest). Sekl. **Nagrać ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. graniem.* <Na+Grać>

Nagradzać, a, ał i **N. ś.** p. **Nagrodzić:** Staraj ś. zawsze sprawiedliwie karać i N. Hojnie nagradzałem cnocie. Mick. Co na jednym nie dostaje, drugim ś. nagradza. Kn. Co rok nagradza do dwuchset prząseł.

Nagradzanie, a, blm., czynność cz. **Nagradzać.**

Nagradzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nagradzać ś.**

Nagranie, a, blm., czynność cz. **Nagrać.**

Nagranie się, a ś., blm., czynność cz. **Nagrać ć.**

Nagrasować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś. grasowaniem, naplondrować ś., narabować ś., nagrabić ś., nałupić ś.:* Liczne bandy zawezwanych ku pomocy korsarzy, nagrasowawszy ś. z początku w imieniu stron wojujących, grasowały następnie w swoim własnym. Szaj. <Na+Grasować>

†**Nagrawacz, a,** lm. **e** p. **Naigrawacz:** Niemasz przy mnie nikogo jedno nagrawacze. B. B. W ostateczne dni przydą na świat nagrawacze prawdy, którym ś. będzie szczęściło wedle myśli ich. Rej.

Nagrawać, a, ał I. †N. p. **Nagrać:** Mężowie, którzy trzymali Jezusa, nagrawali go, bijąc. Sekl. Goljat piekielny twojej dziedzinie nagrawał. Bz. **2.** [N.] *igrać, swawolić, zbytkować:* Pachołek z dziewką nagráwáł. <Na+Grawać>

†**Nagrawanie, a** I. blm., czynność cz. **Nagrawać:** Jako już i dziś wierni Pańscy dosyć tego nagrawania mają. Rej. **2.** lm. a *nagabanie, pokusa:* Koral przy sobie noszony wszystkie nagrawania we śnie oddala, przeciw djabelskiemu nagrawaniu silną moc czyni. Urzęd.

†**Nagrawanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Nagrawać ś.**

†**Nagrawca, y,** lm. **y** p. **Naigrawacz:** Wyciągnął rękę swoję z nagrawcami. Leop.

× **Nagrażać, a, ał** p. **Nagrozić.** L.

× **Nagrażanie, a,** blm., czynność cz. **Nagrażać.**

× **Nagrząznąć, nie, nął** p. **Nagrzęznąć:** Po radleniu, jeżeli nastąpi pluskota, rola zbyt zaraz nagrąźnie i nierychło wysycha. Haur. Płakał cały Olimpus, płakały wszystkie nimfy, aż tym rodzajna ziemia nagrąznęła. L. Kto ś. puści na burzki morskie, jeśli tam nie zginie, tedy ś. wody opije, nagrąźnie, opracuje. Rej. Pójdziesz Faetonie śrzodkiem, by-ć skrzydła, gdzie ś. kiniesz spodkiem, z wód nie nagręzły, górą ogniem nie zetlały. Żebr. <Na+Grąznąć>

× **Nagrąźnięcie, a,** blm., czynność cz. **Nagrząznąć.**

× **Nagrążać, a, ał** p. **Nagrążyć:** Nie przestające deszcze ziemię z przyrodzenia lgnącą, tym bardziej nagrążały. Błaż.

× **Nagrążanie, a,** blm., czynność cz. **Nagrążać.**

× **Nagrążenie, a,** blm., czynność cz. **Nagrążyć.**

× **Nagrążyć, y,ył,** nied. × **Nagrążać** *grzązkim uczynić:* Deszcz ziemię nagrążył. <Na+Grążyć>

[**Nagrdulenie, a,** blm.] czynność cz. **Nagrdulić.**

[**Nagrdulić, i, ił**] *nagnieść:* Ciasto nagrdulone (=*niewyrosłe, zakalcowate*). <Na+*Grdulić, p. Grduła>

[**Nagrejzać, a, ał, Nagrezdać**] *nabazgrać, nagryzmolić, nagwazdać:* Nagrejzał tak, że i sam nie wyczyta. <Na+Grejzać>

[**Nagrejzanie, a,** blm.] czynność cz. **Nagrejzać.**

[**Nagrezdać, a, ał**] p. **Nagrejzać.** <Na+Grezdać>

[**Nagrezdanie, a,** blm.] czynność cz. **Nagrezdać.**

†**Nagręzić, i, ił** *zanurzyć w wodzie, pogrążyć:* Rybki głupie pływają w nawód nagrężony. Wad. <Na+Grzić>

†**Nagrężły, †Nadgrężły** *który nagrzązł:* Blada, szczura osóbka, twarzyczka nagrężła, wszystka u kredytorów majętność uwięzła. Klon. (=*ponura*). Ciężały mu pióra z napluskania, i nie śmiał już Perseus dalej mieć ufania w nagrężłych skrzydłach. Otw. <Na+GRĘZ>

†**Nagrężenie, a,** blm., czynność cz. **Nagrzęzić.**

Nagrobek, bka a. **bku,** lm. **bki, Nadgrobek, †Nagrobiec, †Nadgrobiec** I. *grobowiec nad mogiłą wzniesiony, pomnik nagrobny:* N., nagrobny kamień. Mącz. Wznieść, postawić komu nagrobek. Żył na świecie bez wieści, umarł bez nagrobku. Karp. Położyć napis na nagrobku. Nie było nagrobku z rytemi pochwałami na marmurze. Jez. **2.** *napis na nagrobku:* Położyć, napisać komu N. Kamień nagrobny, na którym nagrobki piszą. Otw. <Na+Grób>

× **Nagrobkować, uje, ował** *kłaść, pisać nagrobek:* Dowcipnie nagrobkuje. Troc.

× **Nagrobkowanie, a,** blm., czynność cz. **Nagrobkować:** To sądzić każe, że w czternastym wieku ogarnęła nagrobkowania ochota. Lel.

Nagrobkowy przym. od **Nagrobek; Nagrobny, Nadgrobny:** Kolumna nagrobkowa. Kamień N., na którym nagrobki piszą. Otw.

Nagrobny, Nadgrobny I. *na grobie będący a. być mający:* Nagrobna mogiła. Troc. **2.** p. **Nagrobkowy:** Kamień, krzyż, napis N. Tu na tym miejscu pogrzebem uczczona, gdzie trzy wiersze ma śrzodek nagrobnej tablicy. Groch. Nagrobne wiersze. Troc (=*wiersze na czyją śmierć, treny*).

Nagroda, y, lm. **y,** †**Nadgroda, [Nadgroda]** I. *korzyść materjalna a. moralna, odnoszona wskutek położonych zasług, dar nagradzający, wynagrodzenie za dobre postępki, zapłata:* N. cnoty, pięknego czynu, sprawiedliwości, poczciwości, pilności, wierności, cnotliwego życia, męstwa. N. za dobre prowadzenie ś., za zasługi, za waleczność. N. publiczna. N. wieczna. N. wielka, słuszna, sprawiedliwa, stokrotna, hojna, mała, skromna. Dostać, odebrać, otrzymać nagrodę. Mieć nagrodę za co. Udzielać komu nagrodę. Rozdawać nagrody. Zasługiwać na nagrodę. Przedstawić kogo do nagrody. Dać co komu w nagrodę (=*nagrodzić kogo czym*). Dasz ubogiemu kęs chleba, abo pieniądz; poprawdzie mały koszt, ale owo słówko: „Bóg miły zapłać,“ wielka to N. Rej. Mnie nic do tego, tylko to mówię, aby była N. równa zasłudze. Orzech. Gdzie nie bywają nagrody cnocie i występkom, ludzie gorsi ś. stają. Petr. Temi dwiema rzeczami rzeczpospolita stoi: nagrodą za poczciwe sprawy, a za złe karaniem. Kras. A. Ir.: Zbrodniarz ten otrzymał zasłużoną nagrodę (=*zapłatę*). **2.** *dar, przeznaczony dla najlepszego z współubiegających ś.:* Ubiegać ś. o nagrodę. Przyznać, przysądzić, dać komu nagrodę. On otrzymał na wystawie pierwszą nagrodę. Ona przeszła do trzeciej klasy z drugą nagrodą. **3.** *powrócenie szkody, powetowanie straty, uszczerbku, wynagrodzenie, indemnizacja, odszkodowanie:* W czym kto szkodę podjął, w tymże zaś szuka nagrody. Baz. N. a. besserunk. Sz. **4.** †N. *powetowanie szkód, ponoszonych przez wierzyciela z powodu pożyczki, wynagrodzenie za pożyczkę, procent:* Płacić nagrodę od pożyczki. Troc. Płacę prowizją i nagrodę daję. Grod. **5.** †N. *powrócenie kosztów pro-*

cesu a. należności, koszta procesu: N. ś. stanie aktorowi. Skr. *(= będzie wynagrodzony; odbierze należność).* <Na+GROD>

× Nagrodca, y, lm. **y** p. **Nagrodziciel.** L.

× Nagrodny, × Nadgrodny l. p. **Nagrodowy:** Zaraz nagrodne datki żołnierzom od króla posłano. Błaż. **2.** *możliwy do nagrodzenia, do powetowania:* Szkoda nagrodna.

Nagrodowy, × Nagrodny przym. od **Nagroda; × Nadgrodny,** *dany a. otrzymany w nagrodę:* Puhar N. Książka nagrodowa. Pieniądze nagrodowe.

× Nagrodzca, y, lm. **y** p. **Nagrodziciel:** Pan jest nagrodzcą, a siedmkroć więcej ci odda. Wuj.

Nagrodzenie, a, blm., czynność cz. **Nagrodzić.**

Nagrodziciel, a, lm. **e, × Nadgrodziciel, × Nadgrodca, × Nagrodca, × Nagrodzca** *ten, co nagradza a. ten, co nagrodził:* Bogatego gdy podejdą, wielu ma nagrodzicielów szkody. Leop. Bóg, N. wiernych posług. Wys.

Nagrodzicielka, i, lm. **i** forma ż. od **Nagrodziciel; × Nadgrodzicielka.**

Nagrodzić, i, ił, × Nadgrodzić, nied. **Nagradzać, × Nadgradzać l.** *narobić, nastawiać ogrodzeń, naogradzać, naopasywać:* N. wiele płotów. N. płot. **2.** *wynagrodzić, dać nagrodę, obdarzyć za zasługi, odwdzięczyć ś. podarunkiem, dać zapłatę, zapłacić:* Pan Bóg nagrodzi każdego według uczynków jego. N. ucznia za pilność i dobre postępy w naukach. N. kogo w miarę a. podług jego zasług. Król miał dobrze N., ktoby mógł tego zucha fortelem pochodzić. Papr. Skoro tylko córkę odbiorę straconą, osobliwie nagrodzę chęć sobie świadczoną. Ustrz. Twe służby dziecięce nagrodzę. Mick. Ty, coś mi wiernym został do grobu,... N. tobie nie mam sposobu. Mick. **3.** *przyznać, przysądzić nagrodę jednemu z współubiegających ś. o nią:* N. autora za dzieło konkursowe. Tę firmę nagrodzono na wystawie złotym medalem. **4.** *powrócić, zapłacić szkodę, wartość rzeczy, uszczerbek, wynagrodzić:* Ten, co zrobił szkodę, niech nagrodzi. Kto stratę czasu nagrodzi? Odmień twarz z umysłem, czas szkody nagrodzi. Hul. Brak zdolności N. pracą i pilnością. Skądinąd tę pracę sobie nagrodzę. N. komu poniesione koszta procesu. Mostowego ktoby nie oddał, we czwornasób to nagrodzi. Sz. Jadwiga, westchnąwszy, rzekła: to ś. ubogim ludziom dobytek wróci; ale płacz ich kto im nagrodzi? Biel. M. **5.** przen. *naprawić, powetować:* N. popełniony błąd, omyłkę, zapomnienie. Często chwilową nieuwagę trudno później N. **6.** przen. *zapłacić, odpłacić, oddać wet za wet, ukarać:* N. komu za zdradę, za przewrotność. Poczekaj, ja ci nagrodzę za twoją podłość! **7.** [N.] p. **Nagodzić:** Nagrodził jej Pan Bóg syna. **N. ś. l.** *narobić ś. ogrodzeń:* Już on dosyć nagrodził ś. rozmaitych płotów. **2.** *opłacić ś., wrócić wartość, wrócić ś.:* Nagrodziły mi ś. moje koszta. Co na jednym stracono, drugim się nagrodziło. Wszystko ś. N. może, tylko strach nie. Prz. Ukrzywdzonemu szkoda może ś. nagrodzić, ale łzy nigdy. Prz. <Na+Grodzić>

Nagromadzać, a, ał i N. ś. p. **Nagromadzić:** N. wiele pieniędzy. Nagromadzacie występków na występki.

Nagromadzanie, a, blm., czynność cz. **Nagromadzać.**

Nagromadzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nagromadzać ś.**

Nagromadzenie, a, blm., czynność cz. **Nagromadzić.**

Nagromadzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nagromadzić ś.**

Nagromadzić, i, ił, nied. **Nagromadzać** *nazgromadzać, nazbierać, naznosić, naskładać, nazgarniać do gromady, naściągać:* Nagromadził żywności na całą zimę. N. pieniędzy, skarbów, dzieł sztuki. N. ludzi, wojska. Przen.: Nagromadziliśmy grzechy na grzechy i zakon zgwałciliśmy naszemi złemi uczynkami. Leon. Wiele nagromadzonych skarbów. **N. ś.** *nazbierać ś., naschodzić ś., nazbiegać ś.:* Nagromadziła ś. zaraz kupa ochotników. Nagromadziło ś. złych książek. Troc. Nagromadziło ś. wiele gazów. <Na+Gromadzić>

Nagrozić, i, ił, nied. **× Nagrażać** *wiele gróźb wypowiedzieć, naodgrażać ś., nawygrażać:* Nagroził mi jakimś procesem i poszedł. **N. ś.** *grożąc, nasycić ś. a. zmordować:* Już nagroziłem ś. dosyć i więcej ani słowa nie powiem. <Na+Grozić>

Nagrożenie, a, blm., czynność cz. **Nagrozić.**

Nagrożenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nagrozić ś.**

× Nagrubijanić, i, ił, Nagrubjanić *nagadać* (komu) *grubijaństw.* <Na+Grubijanić>

× Nagrubjanić, i, ił p. **Nagrubijanić.**

[**Nagrykolenie, a,** blm.] czynność cz. **Nagrykolić,** *nagryzmolenie.*

[**Nagrykolenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nagrykolić ś.**

[**Nagrykolić, i, ił** i **N. ś.**] p. **Nagryzmolić.** <Na+Grykolić>

Nagrymasić, i, ił a. **N. ś.** *nastroić grymasów, nakaprysić, nadziwaczyć:* Nagrymasił w sklepie i nic nie kupił. <Na+Grymasić>

Nagrymaszenie, a, blm., czynność cz. **Nagrymasić.**

[**Nagrywać, a, ał**] *napadać, zaczynać ś.* (o paroksyzmie wścieklizny): Jak go poceno N. <Na+Grywać>

[**Nagrywanie, a,** blm.] czynność cz. **Nagrywać.**

× Nagryz, u, lm. **y** p. **Nadżarcie.** <Na+GRYZ>

Nagryzać, a, ał p. **Nagryźć.**

Nagryzienie, a, blm., czynność cz. **Nagryźć.**

Nagryzmolić, i, ił, [**Nagrykolić**], †**Nakrzymolić** *ladojako napisać, nagwazdać, nabazgrać:* Jak jął pisać, i nadto pismo nagryzmolił, w jednych łajał, łgał w drugich, a w trzecich swywolił. Kras. **N. ś.** *nasycić ś. gryzmoleniem.* <Na+Gryzmolić>

Nagryźć, zie, zł, nied. **Nagryzać l.** co=*zgryźć, przegryźć niezupełnie, nadgryźć, nadkąsać.* **2.** czego=*rozgryzając jedno po drugim, wiele czego rozgryźć:* N. orzechów, jabłek. **3.** przen.: N. kogo, =*namartwić, natrapić, nafrasować, natruć:* Tak mię dziś nagryzł, że dostałem bólu głowy. **N. ś. l.** *gryząc nasycić ś. a. namordować ś.:* Co go ś. nawet psy nie nagryzły! Prus. Przen.: Nagryzł mnie ś. pan pisarz i inna starszyzna. Kaczk. **2.** *nafrasować ś., namartwić ś., natrapić ś., natruć ś.* <Na+Gryźć>

Nagrzać, eje, ał, nied. **Nagrzewać l.** co=*sprawić, że coś najdzie, napełni ś. ciepłem, ogrzać, zagrzać:* N. szklankę, aby nie pękła. Nagrzał pościel. **2.** czego=*zagrzać czego, ile potrzeba, wiele:* N. wody do kąpieli. N. wina, piwa na polewkę. **3.** przen.: N. kogo=*dopiec mu, natrzeć na niego gorąco; dokuczyć komu; zagrzać, zachęcić, pobudzić kogo do czego:* Nagrzewać ustępującego nieprzy-

jaciela. Nieprzyjaciel nagrzewał Rzymian. Stryjk. Zamilkł, a wszyscy wnet zaczęli go nagrzewać, aby dalej o tym rzecz prowadził. Górn. **N. ś.** *napełnić ś. ciepłem, nabrać ciepła:* Pokój już ś. nagrzał. Już mi ręce nieco ś. nagrzewają. Dusza od żelazka już ś. nagrzała. Nagrzałem ś. już, stojąc przy piecu. <Na + Grzać>

Nagrzanie, a, blm., czynność cz. **Nagrzać.**

Nagrzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nagrzać ś.**

Nagrząznąć, nie, nął p. **Nagrzęznąć.**

Nagrząźnięcie, a, blm., czynność cz. **Nagrząznąć.**

Nagrzebać, bie, bał *grzebiąc przez czas dłuższy, wiele zagrzebać, pogrzebać.* **N. ś.** *grzebaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Grzebać>

Nagrzeszenie, a, blm., czynność cz. **Nagrzeszyć.**

Nagrzeszyć, y, ył *grzeszyć wielokrotnie, wiele zgrzeszyć.* <Na + Grzeszyć>

Nagrzewacz, a, lm. **e, Ogrzewacz** kol. *skrzyneczka do ogrzewania wagonów.*

Nagrzewać, a, ał i **N. ś.** p. **Nagrzać.** <Na + *Grzewać, od Grzać>

Nagrzewalnik, a, lm. **i** *naczynie do nagrzewania, np. pościeli, bielizny kąpielowej i t. p.*

Nagrzewanie, a, blm., czynność cz. **Nagrzewać.**

Nagrzewanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nagrzewać ś.**

Nagrzęzły, †Nagręzły I. *który nagrzązł.* **2.** †N. *ociekły, nabrzmiały:* Twarz nagrzęzła.

Nagrzęznąć, nie, nął, †Nagręznąć, Nagrząznąć, × Nagrąznąć, †Nadgrązнąć I. *nasiąknąwszy wilgocią, stać ś. grzązkim:* Gdy gliniasta rola od dżdżów nagrzęznie, nieprędko wysycha. **2.** × N. *namięknąć, namoknąć.* <Na + Grzęznąć>

Nagrzęźnięcie, a, blm., czynność cz. **Nagrzęznąć.**

[**Nagrzmiały**] *nabrzmiały.*

[**Nagrzmieć, i, ał**] p. **Nabrzmieć.** <Na + Grzmieć>

[**Nagrzmienie, a,** blm.] czynność cz. **Nagrzmieć.**

Nagrzmocenie, a, blm., czynność cz. **Nagrzmocić.**

Nagrzmocić, i, ił *obić, wygrzmocić:* Złapałem ją, nagrzmociłem, chciałem nawet wypędzić. Rog. <Na + Grzmocić>

†Nagrzonąć, nie, nął czego = *narzucać, naciskać wiele czego:* Nie inaczej wspłonął, jako gdyby kto ognia pod słomę nagrzonął. Żebr. <Na + Grzonąć>

Nagubić, i, ił *gubiąc wielokrotnie, gubiąc jedno po drugim, wiele zgubić:* N. wiele pieniędzy. Nagubił dosyć naszych wojewoda. Krasz. (= *natracił*). <Na + Gubić>

Nagubienie, a, blm., czynność cz. **Nagubić.**

Naguchno przys. od **Naguchny.**

Naguchny, Nagusieńki, Nagutki, Naguteńki, × Naguczki *zupełnie, całkiem nagi:* Potkał ubogiego naguchnego zgoła, dał mu swoją sukienkę. Prot.

× **Naguczki** p. **Naguchny:** Zwlókł ś. z szat swoich i śpiewał N. przez cały dzień i noc. Leop.

× **Naguczko** przys. od **Naguczki,** *naguchno:* Dla nabożeństwa N. bez wszego zgoła zakrycia chodzą. Warg.

[**Nagulec, lca,** lm. **lce**] p. **Nagus.** <Od Nagi>

Nagus, a, lm. **y,** [**Nagulec**] *człowiek nagi, golec.* Zdr. **Nagusek.** < Od Nagi, z końcówką niby Łć.>

Nagusek, ska, lm. **ski I.** p. **Nagus** (o dziecku). **2.** *lalka nieubrana:* Czego tu niema! podwiązki kobiece, gąbki, szczotki, naguski! Zap.

Nagusieńki p. **Naguchny.**

Nagusieńko przys. od **Nagusieńki,** *naguchno.*

Naguska, i, lm. **i** forma ż. od **Nagus.**

Naguteńki p. **Naguchny:** N., jak go matka urodziła. Falib.

Naguteńko przys. od **Naguteńki.**

Nagutki p. **Naguchny:** Widzieli go całkiem nagutkiego.

Nagutko przys. od **Nagutki,** *naguchno.*

Nagwarzyć, y, ył *gwarząc, nagadać:* Cośmy nagwarzyli, trudno powtórzyć. Wilk. **N. ś.** *gwarzeniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Gwarzyć>

Nagwazdać, a, ał, [**Nagwińdać**] *nabazgrać, nagryzmolić, napisać, namalować ladajako:* Franku, nagwazdaj jeszcze kilka tych wekslów. Kor. <Na + Gwazdać>

Nagwazdanie, a, blm., czynność cz. **Nagwazdać.**

Nagwiazdka, i, lm. **i, Łonozlita, Malpigja** bot. (malpighia) *roś. z rodziny nagwiazdkowatych.* <Na + Gwiazdka>

Nagwiazdkowany *gwiazdkami suto pokryty, nasadzony gwiazdkami:* Sepecik gwoździmi N. Deo.

Nagwiazdkowaty bot.: Nagwiazdkowate a. **Malpigjowe, Łonozlitowate** rośliny (malpighiaceae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.*

[**Nagwińdać, a, ał**] p. **Nagwazdać.** <Na + Gwińdać>

[**Nagwińdanie, a,** blm.] czynność cz. **Nagwińdać.**

Nagwożdżenie, a, lm. **a** wet. *przebicie podeszwy u koni przez złe przybicie podkowy,* zagwożdżenie. <Na + Gwożdżenie>

× **Nahaczenie, a,** blm., czynność cz. **Nahaczyć.**

× **Nahaczyć, y, ył** *naczepić na haku lub haczyku.* L. <Na + Haczyć>

Nahaftować, uje, ował *haftując, narobić:* Wdowa nahaftowała przyzwoitą ilość klejnotów szlacheckich. Byk. **N. ś.** *namęczyć ś. haftowaniem.* <Na + Haftować>

Nahaftowanie, a, blm., czynność cz. **Nahaftować.**

[**Nahaić się, i ś., ił ś.**] *nadarzyć ś.:* Jak ś. kto nahai. <Na + Haić>

Nahaj, a, lm. **e, Nahajka,** [**Nahaja, Hanaj, Hanajka, Chanajka**] **I.** *bat skórzany, bizun, kańczuk:* Rzędzian... czapkę na bakier nasunął, nahajem świsnął i pojechał. Sienk. **2.** przen. *plaga, raz:* Sto nahajów wyliczyć ci każę. <Tat. Nohaj, od imienia wodza Hordy Złotej Nohaj>

[**Nahaja, i,** lm. **e**] p. **Nahaj.**

[**Nahajenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nahaić ś.,** *nadarzenie ś.*

Nahajka, i, lm. **i** p. **Nahaj:** Część więźniów skrępowanych nahajką przed sobą pędził w dzikie krainy. Paszk.

Nahajkowy przym. od **Nahajka:** W Kodniu oprócz nahajkowych egzekucji ściągnięto 5,250 rubli.

Nahałasować, uje, ował *wiele hałasu narobić; nakrzyczeć.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. hałasowaniem.* <Na + Hałasować>

Nahańbić, i, ił *hańbiąc jedno po drugim, wiele zhańbić:* Małoż to owi psubratowie dyzgustów Bogu naczynili, mało napalili kościołów, mało nahańbili krzyżów? Sienk. <Na + Hańbić>

Nahapać, pie, pał i **N. ś.** p. **Nachapać.**

Nahapanie, a, blm., czynność cz. **Nahapać.**

Nahapanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nahapać ś.,** *nachapanie ś.*

Naharować się, uje ś., ował ś., †**Nahorować ś.** *namordować ś., harując.* <Na+Harować>

Nahasać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. hasaniem, wyhasać ś., natańczyć ś., naskakać ś.:* Traktował, przymilał ś., wywijał, ściskał, szeptał, poił i nahasał ś. do syta. Krasz. <Na+Hasać>

Nahasanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nahasać ś.**

[**Nahatolenie, a,** blm.] czynność cz. **Nahatolić.**

[**Nahatolić, i, ił**] *nawrzucać, namieszać:* Nahatolo do baszczu placka, chleba, kiełbasy i jedzo. <Na+*Hatolić, p. Hatlić>

[**Nahaukać, a, ał**] p. **Najawować.**

[**Nahawica, y,** lm. **e**] p. **Nogawica.** <Brs. nahawica>

Naheblować, uje, ował, [**Nahewlować**] *heblując jedno po drugim, wiele zheblować:* N. wiele desek. **N. ś.** *namęczyć ś. heblowaniem.* <Na+Heblować>

Naheblowanie, a, blm., czynność cz. **Naheblować.**

Naherbowany *nasadzony herbami:* Wtoczyła ś. obficie naherbowana karoca. Byk. <Na+Herbować>

[**Nahewlować, uje, ował**] p. **Naheblować.**

[**Nahewlowanie, a,** blm.] czynność cz. **Nahewlować,** *naheblowanie.*

Nahingier, gra, lm. **gry** powr. *haczyk do skręcania szpagatu na przeciwnym końcu, aniżeli koło* (p. **Koło**). <Nm. Nachhänger>

Nahingiersztanga, i, lm. **i** powr. *przyrząd, na którym osadza ś. nahingier.* <Nm. Nachhängerstange>

Nahipnotyzować, uje, ował *uśpić za pomocą hipnotyzmu, zahipnotyzować:* Stał ciągle koło łóżka, jak nahipnotyzowany, z głową pomiędzy ramionka wciśniętą. Zap. <Na+Hipnotyzować>

Nahipnotyzowanie, a, blm., czynność cz. **Nahipnotyzować.**

Nahodować, uje, ował I. *hodując jedno po drugim, wiele wyhodować:* N. koni. **2.** †N. kogo= *hodując, nasycić; naczęstować, ugościć do syta:* Bóg ci zapłać, Miłoszu, żeś nas nahodował. — W prawdziem ci ś. dla gości takich nie gotował, jednak, co dom miał, dałem wam ochotną ręką, tylko mało za wiele chciejcie przyjąć z dzięką. Zim. **3.** mul. *kilkakrotnym przyrzucaniem zaprawy robić gruby tynk, aby go do miary doprowadzić.* <Na+Hodować>

Nahodowanie, a, blm., czynność cz. **Nahodować.**

†**Nahorować się, uje ś., ował ś.** p. **Naharować ś.:** Dość z początku świata los mój po te ś. nahorował lata. Żebr. <Na+Horować>

[**Nahruz, u,** lm. **y**] *ładunek na statku.* <Ukr. nahruz>

[**Nahuckać, a, ał**] *nawygadywać, naszczuć na kogo; nabechtać, podmówić.* <Na+Huckać>

[**Nahuckanie, a,** blm.] czynność cz. **Nahuckać.**

Nahuczeć, y, ał *narobić huku.* <Na+Huczeć>

Nahulać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. hulaniem.* <Na+Hulać>

[**Nahuła, y,** lm. **y**] *niedołęga, bałwanisko, człowiek nieruchawy, niemrawy, powolny, rozlazły.* <Ukr. nahuła>

Nahuśtać się, a ś., ał ś., **Nachuśtać ś.** *nasycić ś. huśtaniem, nabujać ś.* <Na+Huśtać ś.>

[**Nai, Naji**] *nasz:* Po najemu (= *po naszemu*). <N>

Naib, a, lm. **owie** *sędzia cyrkułowy w większych miastach tureckich.* <Arab. naib dosł.=zastępca>

Naicześć, i, lm. **i** bot. (meriania) *roś.* <?>

†**Naić, jdzie, szedł** p. **Najść.** Pśń. <Na+*Iść=iść>

Naigrać się, a ś., ał ś. *igrając nasycić ś., nafiglować ś., naswywolić, nabawić ś.* <Na+Igrać>

×**Naigrawacz, a,** lm. **e,** †**Nagrawacz,** ×**Naigrawca,** †**Nagrawca** *ten, co ś. naigrawa, szyderca.*

†**Naigrawać, a, ał** kogo, **N. ś.** z kogo p. **Nagrać:** Uklękając, naigrawali go. Leop., Sekl. Tym sposobem dyssymulować jest jakoby Pana Boga N., który nie może być pośmiewan. Wer. Bóg sam będzie je naigrawał. Wr. Nic innego, jeno sny powiadamy, a sny, które naigrawają w nocy. Zigr. (=*łudzą, manią, oszukują*). Stateczność mężna, poprawuje częstokroć naigrawającego ś. i czyni wyśmiewacza naśladowcą. Kras.

†**Naigrawanie, a,** blm., czynność cz. **Naigrawać:** N. kogo=*naigrawanie ś. z kogo.*

Naigrawanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naigrawać ś.:** N. ś. z kogo.

×**Naigrawca, y,** lm. **y** p. **Naigrawacz.** Orzesz.

Naigrawnik, a, lm. **i** bot. (maregravia) *roś. z rodziny naigrawnikowatych.*

Naigrawnikowaty bot.: Rośliny naigrawnikowate (maregraviaceae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.*

†**Naigrzysko, a,** lm. **a,** †**Najgrzysko** *pośmiewisko, igraszka, urągowisko:* Którzy ś. naigrzyski i fukaniem nie ukarali, doznali sądu bożego. Leop.

×**Naimać, a, ał** *imając jedno po drugim, wiele pojmać; nałapać, nachwytać:* Szczęśliwie rozbił Tatarów, naimał żywcem i przywiódł do Kamieńca. Rol. <Na+Imać>

×**Naimanie, a,** blm., czynność cz. **Naimać.**

Naindyczyć się, y ś., ył ś. *nasrożyć ś., naczupurzyć ś., nabundziuczyć ś.:* Czegoś ś. naindyczył? Zap. <Na+Indyczyć ś.>

Nairytować, uje, ował kogo = *irytując, nadręczyć.* **N. ś.** *irytując ś., nadręczyć ś., nagniewać ś., nasierdzić ś.* <Na+Irytować>

Naiskać się, a ś., ał ś. *iskając nasycić ś.; naiskać ś. a. naszukać ś.* <Na+Iskać>

[**Naiścić się, i ś., ił ś.**] *namartwić ś.* <Na+Iścić>

†**Naiść, idzie, szedł** p. **Najść:** Gwałtownika pokoju poimać a. N. Sz.

Naiwna, ej, lm. **e** teatr. *aktorka grywająca charaktery naiwne, aktorka do ról niewiniątek, przedstawiająca dziewczątka niezepsute, nieświadome.*

Naiwnie przys. od **Naiwny:** Mówić, sądzić, zapatrywać ś. N.

Naiwniuchny, Naiwniutki *wielce naiwny.*

Naiwniutki p. **Naiwniuchny.**

Naiwność, i, blm. **I.** *wrodzona samorzutność, bezpośredniość, brak sztuki i pozy udanej.* **2.** *szczerość, prostota, dobroduszność.* **3.** *prostactwo, brak przenikliwości, która płynie z rozumu, doświadczenia, wiedzy; głupota.*

Naiwny I. *wrodzony, z natury dany, niesztuczny, nie wyuczony, nie udawany:* Dar N. Naiwna dobroć, prostota, wiara. **2.** *nie udający, szczery, prosty, dobroduszny:* N. człowiek. Naiwnym zowią człowieka niedaleko widzącego, który, jak mówią, Bogu duszę winien, czyli który swojego głupstwa w bawełnę nie obwija. Kras. A. **3.** *nieuprawny, nieokrzesany, prostaczy, głupi.* <Fr. naïf, z Łć. nativus=przyrodzony>

[**Naiwrować się, uje ś., ował ś.**] *nagryźć ś., namartwić ś.* <Na + Iwrować>

[**Naj**] przys. *tak!, tak jest!* <Toż co [Na]>

Naj-, †**Na-**, [**Na-, Nej-**] łączy ś. z przymiotnikami, przysłówkami i rzeczownikami pochodzącemi od przymiotników, dla wyrażenia st. n. Rzeczowników przymiotnych, przymiotników, przysłówków poczynających ś. od Naj, należy szukać pod odnośnemi wyrazami, odrzucając ten przyrostek, a więc: Największość p. Większość, Najlepszy p. Lepszy, Najlepiej, p. Lepiej i t. d. <N/ON>

[**Naja**] forma ż. od **Nai:** N. matka. <N>

†**Najachać, jedzie, jachał** p. **Najechać:** Kto, najachawszy na dom, zabije... Górn. <Na + Jachać>

†**Najachanie, a,** blm., czynność cz. **Najachać,** *najechanie, najazd.*

Najada, y, lm. **y** *grecka nimfa wodna.* <Gr. naïás, 2 pp. naïádos>

Najadać, a, ał i N. ś. p. **Najeść.** <Na + Jadać>

Najadanie się, a ś., blm., czynność cz. **Najadać ś.**

[**Najadek, dku,** lm. **dki**] p. **Najadka:** Po najadku.

[**Najadka, i,** lm. **i, Najadek**] *jedzenie, posiłek, zjedzenie:* Za tę gadkę należy ś. papki najadkę. <Na + JAD>

[**Najadłobić się, i ś., ił ś.**] *nagryźć ś., namartwić ś., nazłościć ś.* <Na + Jadłobić>

†**Najadły I.** a. [N.] *który ś. najadł, najedzony, syty.* **2.** *mogący ś. najeść.* <Na + JAD>

[**Najadowić się, i ś., ił ś.**] *nagniewać ś., nasrożyć ś.* <Na + Jadowić>

Najady, ów, blp., **Ochłony, Zajedź, Ząbry, Nasosy** wet. *obrzmienie podniebienia i dziąseł u koni.* <Na + JAD>

Najajecznikowy bot.: Krążek N. p. **Krążek.** <Na + Jajecznikowy>

[**Najamrotać, ce, tał**] *naszwargotać.* <Na + Jamrotać>

[**Najargolić się, i ś., ił ś.**] *nazłościć ś., nagniewać ś.* <Na + Jargolić>

× **Najarzmić, i, ił** *nałożyć jarzmo, ujarzmić, podjarzmić.* <Na + Jarzmić>

× **Najarzmienie, a,** blm., czynność cz. **Najarzmić.**

[**Najastek, tku,** blm., **Najedek**] *stopień pożywności jadła jakiego, posilność, posiłek:* Jedzenia siła, ale najastku niewiele *(= jadła dużo, ale posiłku mało).* <Na + JAD>

†**Najaśniejszy** zam. **Najjaśniejszy.** Troc.

[**Najawić się, i ś., ił ś.**] *wpaść w oczy:* Nić mógł ji sie N. tak wprędce. <Na + Jawić>

[**Najawienie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Najawić ś.**

[**Najawować, uje, ował**] *naszczekać,* [n a h a u k a ć]. <Na + Jawować>

Najazd, u, lm. **y,** [**Najeźdź**] *najechanie, napaść jezdnych, wtargnięcie konnych, inwazja, inkursja; natarcie, uderzenie na kogo:* N. graniczny. N. domu. Napad bywa chwilowy, a N. może trwać bardzo długo. Kras. A. Pieczyngowie Polakom częstemi najazdami dogrzewali. Stryjk. Których najazdy, im były chytrzejsze, pod płaszczem chrześcijaństwa, tym były szkodliwsze. Skar. N. na dom szlachecki. St. lit. Możecie ś. nie bać mocy Mahometowej, ani najazdów pogańskich. Baz. <Na + *Jazd, od Jeździć>

Najazdowy przym. od **Najazd:** Piękne kopułki wież pozostały na świadectwo o budownictwie szlaku handlowego a zarazem i najazdowego. Gers.

Nająć, jmie, jął, nied. **Najmować, [Najmać] I.** co od kogo=*wynająć, wziąć do czasowego użytku za pieniądze, zadzierżawić:* N. dom, mieszkanie, konie. N. na dzień, na rok, na miesiąc. N. stancję kątem=*wspólnie z innemi lokatorami.* Krzyczy, gada jak najęty *(= bez przestanku).* **2.** co komu = *oddać do użytku za pieniądze, wynająć, wydzierżawić.* **3.** kogo = *zgodzić kogo za pieniądze do swoich usług, do swojego rozporządzenia:* N. robotników do żniwa. N. ludzi, tragarzy. N. wóz do przeprowadzki. **N. ś.** *oddać swe usługi za zapłatę, wynająć ś., zgodzić ś.:* Najmuję ś. co komu zrobić, zbudować. Kn. Najęła ś. do mycia podłóg. <Na + Jąć>

Nająkać się, a ś., ał ś. *namęczyć ś. a. nasycić ś. jąkaniem:* Gniewać ś. nie umie, a kiedy już przyjdzie do tego, nająka ś., nająka, rozpłacze i dostanie bicia serca. Wilcz. <Na + Jąkać ś.>

× **Najątrzenie, a,** blm., czynność cz. **Najątrzyć.**

× **Najątrzyć, y,ył** kogo = *rozjątrzywszy, nasadzić kogo na kogo.* <Na + Jątrzyć>

Najbardziej I. a. [**Najbarzyj** (Najbar-zyj), **Nabarży**] st. n. od **Bardzo. 2.** [N.]=a) *wcale nie, bynajmniej.* b) *naj-:* N. większy = *największy.* N. więksi gazdowie radzi ją widzieli. Ork. <Naj + Bardziej>

[**Najbardziejszy**] *największy:* N. leniwiec.

[**Najbarzyj**] p. **Najbardziej.**

Najbielszy st. n. od **Biały.** Zool.: Uklej N. p. **Uklej.** <Naj + Bielszy>

[**Najchudobniejszy**] st. n. od **Chudobny,** *najbiedniejszy:* Ja, najchudobniejsza między dziwczętami. <Naj + Chudobniejszy>

Najda, y, lm. **y I.** †*znalezienie:* Szczęśliwa N. po nieszczęsnej zgubie. Poc. **2.** [N.] p. **Najduch.** Łoś. <Od Najść, Na + ID>

[**Najdalecz**] p. **Daleko.** <Naj + *Dalecz, od Daleki>

Najdalej I. st. n. od **Daleko. 2.** †N. *co najwięcej, co najwyżej, nie więcej:* N. mu daj talar. Troc. **3.** *najpóźniej:* Przyjdę N. za tydzień. †N. jutra. Troc. N. na święta. Troc.

[**Najdek, dka,** lm. **dkowie**] p. **Najduch.**

[**Najderek, rka,** lm. **rkowie**] p. **Najduch.**

Najdłuższy I. st. n. od **Długi. 2.** anat.: Mięsień N. grzbietu a. grzbietowy N., †muskuł nader długi grzbietu (musculus longissimus dorsi). × Muszkuł N. uda = *mięsień krawiecki a. udowy* (musculus sartorius). Kiszka najdłuższa p. **Jelito.** <Naj + Dłuższy>

†**Najdować, uje, ował,** [**Najdować**] **i** †**N. ś.,** [**N. ś.**] p. **Najść i Należć:** Najdowali zawsze sposób, jakoby onę ustawę pomiarkowali. Sz. A odpocznienia nie najduję sobie. Kon. †N. dekret. Sz. *(=wydać, orzec).* Uchwałą sejmu teraźniejszego najdujemy, aby żaden lustratorom sprzeciwić ś. nie śmiał. Herb. *(= stanowimy, postanawiamy).* Takie ś. doskonalstwo w Najświętszej Matce jego znajduje. Skar. <Na + ID>

†**Najdowanie, a,** blm., [**Najdowanie**] czynność cz. **Najdować,** *znajdowanie.*

†**Najdowanie się, a ś.,** blm., [**Najdowanie ś.**] czynność cz. **Najdować ś.**

Najduch, a, lm. **y I.** × N. *zbiór, w którym znaleźć łatwo, wiadomość, notatka; repertorjum.* **2.** †N. *znalazca.* **3.** [N., **Najda, Najderek, Najduk, Najdek**], †**Najduk** pog. *znajdek, znajda, dziecko*

cudze, wychowaniec, podrzutek, bękart, dziecko nieślubne: Ty najduchu djabli! <p. Najda>

[**Najducha, y,** lm. **y**] forma ż. od **Najduch.**

†**Najduk, a,** lm. **i,** [**Najduk**] p. **Najduch.**

×**Najdyczanka, i,** lm. **i** p. **Najtyczanka:** Sprawiłem sobie najdyczankę. Krasz. <p. Najtyczanka>

×**Najdywać, uje, ywał** i **N. ś.** p. **Należć.**

×**Najdywanie, a,** blm., czynność cz. **Najdywać.**

×**Najdywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Najdywać ś.**

[**Naje**] forma ni. od **Nai:** Najé dziecko. <N>

Najechać, jedzie, jechał, †**Najachać,** nied. **Najeżdżać 1.** na kogo, na co = *wjechać:* Wóz najechał na przechodnia. Najechał koniem na nas. Najechał na oparzeliska i lód ś. załamał. **2.** *zrobić najazd, napaść, natrzeć konno:* Codzień z większą wzgardą obóz najeżdżał. Warg. Kniaź Dymitr najechał zamek ostrogski. Rzew. Mówiłem panu zawsze: procesów zaniechać! Mówiłem panu zawsze: N., zajechać. Mick. Najeżdżam kogo, to jest majętność, dom czyj. Kn. Szwedzi najechali Polskę. Najechali mnie we własnym domu. Przen.: Gdy kto najedzie drugiego przed sądem słowy nieuczciwemi. Groic. Paweł pierwej gwałtownie najeżdżał na tych, którzy wzywali imienia Chrystusa. Wuj. (= *powstawał; gromił ich*). **3.** †N., †**Nadjechać,** †**Nadjachać,** [**Nadjechać**] kogo = *jadąc, natknąć ś. na kogo, na co; jadąc, napotkać; jadąc, dopędzić:* Najechał go przy pierwszej stacji pocztowej. **N. ś. 1.** *nazjeżdżać ś.:* Gości najechało ś. mnóstwo. [Najechali ś. do naszego pana]. **2.** *namęczyć ś. jechaniem:* Najechałem ś. ze trzy godziny, zanim stanąłem u celu. **3.** *najechać nawzajem jeden drugiego.* <Na+Jechać>

Najechanie, a, blm. **1.** czynność cz. **Najechać. 2. a. Natraf** gór. *natrafienie na żyłę lub pokład rudy kruszcowej przez górnika, który, poszukując, przeszedł przez płonne ziemie lub skały,* nacięcie. Łab.

[**Najedek, dku,** blm.] p. **Najastek:** Niema w tym żadnego najedku. <Na+JAD>

Najednać, a, ał, nied. **Najednywać** *jednając jednego po drugim, wielu zjednać:* Stara ś., iżby sobie więcej przyjaciół najednał. Górn. <Na+Jednać>

Najednanie, a, blm., czynność cz. **Najednać.**

Najednywać, a, ał p. **Najednać.**

Najednywanie, a, blm., czynność cz. **Najednywać.**

[**Najedziony**] p. **Najedzony.** <Zam. najedzony>

Najedzony, [**Najedziony**] *syty, nakarmiony.* <Od Najeść ś.>

Najem, jmu, blm. **1.** *najęcie, najmowanie, dzierżawa, arenda:* Akt najmu. N. od przedania tym tylko różny jest, iż przedanie na wieki, a N. tylko do czasu trwa. Groic. Najmem, z najmu, w najmie. Troc (= *najmując*). Trzymać dom najmem. Troc. Kobiety idą dziś za N. Hul. N. abo najęcie ś. czego zrobić komu. Kn. N., zakupowanie dóbr pospolitych, ceł, gór kruszcowych, młynów = aręda. Kn. ×Wszystko w N. dopomaga memu szczęściu (= *jak najęte, przekupione*). L. **2.** †N. *umowa najmowania, kontrakt:* Każdy najemnik powinien ś. we wszystkim zachować według umowy a. najmu, a jeśliby co w kontrakcie a. najmie dołożono nie było, to ma czynić według słuszności. Sz. Ktoś z najmu dom mu zapalił. Biel. M. (= *przekupiony na to*). **3.** †N. *opłata za wynajęcie, dzierżawa, czynsz:* Nalazł okręt i dał N. i wstąpił weń. Bud. Z najmu jesteśmy pobożni, wedle tego, jak nam kto zapłaci. Pilch. N. za mieszkanie = *komorne.* **4.** ×N. *zadatek:* N. = zadatek, jako część przyszłej płacy poczytany być ma. L. <Na+JM>

×**Najemca, y,** lm. **y,** ×**Najemniciel** *ten, co najął.* Ciek.

Najemiec, mca, lm. **mcy** p. **Najemnik:** Stamtąd Niemce i najemce za dalekie pławią morza maszty, klepki. Pol. Jedno nasze ramię tysiąc najemców zgruchoce i złamie. Uj.

Najemne, ego, blm. *opłata od najmu, kontraktowe:* N. nakładano rozmaicie na luźnych ludzi po miastach. Paw.

Najemnica, y, lm. **e,** [**Najmitka, Najmyczka, Najmyszka**] *kobieta najmująca ś., oddająca swoje usługi za opłatą, wyrobnica:* Pójść za najemnicę. Pracuj nie jak N., ale jak przychylna sługa. Pracuje, jak ostatnia N. Zdr. †**Najemnicka,** †**Najemniczka.**

×**Najemniciel, a,** lm. **e** p. **Najemca:** Każdy N. loży swej jest panem. Wej.

†**Najemnicka, i,** lm. **i** p. **Najemnica:** Mamka, będąc najemnicką, starać ś. nie będzie, aby ś. dziecię dobrze miało. Glicz.

×**Najemnicki** p. **Najemniczy.**

†**Najemniczka, i,** lm. **i** p. **Najemnica.**

Najemniczo, Najemnie przys. **1.** *za najem, sposobem najemniczym; przedajnie.* **2.** przen. *ladajako, niedbale, niepilnie; pod przymusem.*

Najemniczość, i, blm. p. **Najemność.**

Najemniczy, ×**Najemnicki** przym. od **Najemnik 1.** *najmu dotyczący:* W prawie najemniczym to sobie oprawują, aby najemnik kóz przy domie nie chował. Trzyc. Umowa najemnicza. **2.** p. **Najemny:** Wojsko najemnicze (= *najęte*). Charakter N. sługi.

Najemnie przys. od **Najemny,** p. **Najemniczo.**

Najemnik, a, lm. **cy 1.** a. [**Najmit, Najmyt, Najmita, Najmyta**] *ten, co ś. najmuje na robotę na pewien czas; wyrobnik:* Których gospodarz, nie mogąc poddanemi a. czeladzią wydołać, na dnie lub krótki jaki czas do roboty najmuje, są najemnikami. Kluk. Zatrzymanie zapłaty sługom i najemnikom. Zb.: Trudno dostać najemnika (= *ludzi do roboty*). **2.** †N. a. †**Najmacz** = a) a. †**Najmiciel** *ten, co drugiemu wynajmuje:* Najemnikiem wielekroć Polacy nazywają tak tego, który z imienia lub domu swego czynsz bierze, jako i tego, który daje. Groic. b) *ten, co najmuje od kogo, dzierżawca, czynszownik, arendarz:* Pan domu może najem wypowiedzieć przed czasem najemnikowi, gdy mu czynszu N. nie płaci. Groic. [N. gonu] = *dzierżawca polowania.* **3.** przen. *człowiek przedajny.* <Od Najemny>

×**Najemnikowy** *należący do najemnika:* Cokolwiek ś. w dobrach najętych szkody stanie, tedy ona szkoda najemnikowa jest, nie pańska. Sz. Żywot człowieczy na świecie jest bojowanie, a dni jego są jako dni najemnikowe. Leop.

Najemność, i, blm. rz. od **Najemny; Najemniczość.**

Najemny, Najemniczy 1. *mogący być najętym:* Robotnik, dom, grunt N. Troc. N. żołnierz = *płatny.* L. Sługę najemnego, gdyby pan wygnał przed czasem, powinien mu myto spełna zapłacić. Sz. **2.** Człowiek N. = *przedajny.* <Od Najem>

Najemstwo, a, blm. *trudnienie ś. najmowaniem:* Do pieniężnego handlu należy lichwa, N. Petr.

Najeść, je, jadł, nied. **Najadać 1.** *nakupować a. nakredytować do jedzenia:* Najadł w restauracji

na sześć złotych. N. ciast w cukierni za dwa złote. **2.** [N.]=a) *podjeść, najeść ś.:* Dali mi N. tyla. b) *jedząc, nasycić ś.; najeść ś.:* Gád mie najad (= *wszy mię nagryzły*). **N. ś.** *jedząc, nasycić ś.:* Jedli i najedli ś. Skar. Najecie ś., napijecie, nie dacie i halerza. Oss. Nie najem ś. tym. Kn. (= *to za mało na mój głód*). Przen. *mieć czego po uszy, doznać czego:* Wyczerpałem ostatki mej fortuny, by nie N. ś. wstydu. Przyb. Musiałem konfuzji wobec wszystkiego ś. wojska N. Sienk. Wolałbym ta siedzieć doma... nie najadłbym ś. tyla strachu. Krasz. A on widział waści? niech ś. strachu naje. Sienk. Patrz waćpan, co ja mam na starość, ja com najadł ś. oklasków do niestrawności. Krasz. <Na + Jeść>

Najezdca, y, lm. **y** p. **Najezdnik:** Ukrywa twórcze dzieła przed najezdcy okiem. God. <Na + *Jezdca, od Jeździć>

Najezdczyni, i, lm. **e** forma ż. od **Najezdca; Najezdnica:** Dumne najezdczynie, chcące dorównać mężczyznom. Kow.

[**Najezdek, dku,** blm.] *napływ (interesantów):* Do młyna był straśny N. <Na + *Jezdek, od Jeździć>

Najezdnica, y, lm. **e** forma ż. od **Najezdnik; Najezdczyni:** Była to jedna z tych najezdnic na duchowe pustoszenie naszego kraju. Byk.

Najezdniczy przym. od **Najezdnik; Najeźdźczy,** *napastniczy:* Wojna najezdnicza (=*zaczepna, zaborcza*).

Najezdnik, a, lm. **cy, Najezdca** a. **Najezdzca, × Najeźdźca, × Najeźnik** *ten, co najeżdża kogo, napastnik.* <Od Najazd>

Najezdny przym. od **Najazd:** W przyłbicach kwoczki siedzą, kotezy to N. koń, a poczet zaś woły; tak to teraz. Paszk.

Najezdzca, y, lm. **y** p. **Najezdnik.**

Najeździć, i, ił p. **Najechać:** Domy szlacheckie najeździł, wybierając znaczny jasyr. Rol. **N. ś.** *nasycić ś. a. nameczyć ś. jeżdżeniem:* Ja także coś ś. po świecie najeździłem. Kaczk. Zebrali ś. na Tatarów panowie polscy z szlachtą zbieraną; najeździwszy ś. nad niemi, dali im pokój, gdyż nierówny poczet ludzi mieli. Biel. M. <Na + Jeździć>

[**Najeźdź, i,** lm. **e**] p. **Najazd:** Cała sztuka, żeby dziki odwrócić, a nie puścić tej najeździ napowrót do wsi. Pol.

Najeźdźca, y, lm. **y** p. **Najezdnik.** Odzyskali moralną przewagę nad silnym, ale barbarzyńskim ciemiężycielem i pochłonęli go, jak Chiny najeźdźców tatarskich. Mick. Pewno Siciński króla do Upity zwabił, oddał w ręce najeźdźcom i ojczyznę zabił. Mick.

Najeźdźczy przym. od **Najeźdźca; Najezdniczy:** Pod Husiatynem połączyły ś. obie armje najeźdźcze. Szaj.

× Najeźnik, a, lm. **cy** p. **Najezdnik.**

Najeżać, a, ał i **N. ś.** p. **Najeżyć:** Skały gęsto owe miejsca brzegu najeżały. Przyb. Byka kolor czerwony poburza, żmiję cień najeża, niedźwiedzia biała chusta osroża. Pilch. Najeża ś., skąd ta śmiałość! Jabł.

Najeżanie, a, blm., czynność cz. **Najeżać.**

Najeżanie się, a ś., blm., czynność cz. **Najeżać ś.**

Najeżdżać, a, ał I. i **N. ś.** p. **Najechać:** Czemu nas najeżdżacie? Sienk. Codzień z większą wzgardą obóz najeżdżał. Warg. Paweł pierwej gwałtownie najeżdżał na tych, którzy wzywali imienia Chrystusa. Wuj. Najeżdżam kogo, to jest majętność, dom czyj. Kn. Kiedybyś tutaj chciał na starszych N., toby ci kości nie stało. Kaczk. Najeżdżali ś. podobnież i mieszkańcy kresów węgiersko-czeskich. Szaj. **2.** × N. *ujeżdżać:* Tam najeżdżano w wieniec rumaki. Pol. Gości, poluje, po Limanie czółnem pływa, bachmaty najeżdża. Jeż.

Najeżdżanie, a, blm., czynność cz. **Najeżdżać.**

Najeżdżanie się, a ś., blm., czynność cz. **Najeżdżać ś.**

Najeżenie, a, blm., czynność cz. **Najeżyć.**

Najeżenie się, a ś., blm., czynność cz. **Najeżyć ś.**

Najeżony I. *nastroszony, sterczący, stojący:* Włosy, które z czoła białego wisiały, znienagła najeżoną czupryną ś. stały. Otw. Włosy mu najeżone wszystkie na łbie stały. P. Koch. Znać po najeżonym łbie twoim. Rej. Oczy ma szare, przenikliwe i z wielkiemi najeżonemi brwiami. Słow. Twarz rumiana; płeć jego ledwo mchem młodości najeżona. Węg. Wybrzeże najeżone skałami. Zastępy najeżone lasem dzid. W okopach aloesami najeżonych. Krasiń. Łodyga najeżona, *caulis muricatus*, miękkiemi niekolącemi cierniami osadzona. Jund. Przen.: Sprawa najeżona trudnościami. **2.** bot.: Lepnik N. p. **Lepnik.**

Najeżyć, y,ył, nied. **Najeżać** *nastroszyć, nastorczyć, podnieść, postawić do góry, nastoperczyć:* Lew najeżył grzywę. Kot najeża sierść. N. czuprynę. **N. ś.** *nastroszyć ś., podnieść ś., powstać:* Włosy mu ś. najeżyły. Pies, najeżywszy ś., a sierść po sobie postawiwszy, począł bardzo szczekać. Kosz. Przen. *naczupurzyć ś., nasrożyć ś., naindyczyć ś.* <Na + Jeżyć>

Najęcie, a, blm. **I** czynność cz. **Nająć;** *najem.* **2.** [N.] *zakupienie:* N. mszy świętej. <Na + Jęcie>

Najęcie się, a ś., blm., czynność cz. **Nająć ś.**

Najęczeć się, y ś., ał ś. *nameczyć ś. jęczeniem.* <Na + Jęczeć>

Najędrnieć, eje, ał, [**Najędrznieć**] **I.** *nabrać jędrności, zjędrnieć.* **2.** [N.] *napęcznieć.* <Na + Jędrnieć>

Najędrnienie, a, blm., czynność cz. **Najędrnieć.**

[**Najędrznieć, eje, ał**] p. **Najędrnieć.**

[**Najędrznienie, a,** blm.] czynność cz. **Najędrznieć,** *najędrnienie.*

[**Najęty, tego,** lm. **ci**] *furman najęty:* Ja nie piechty, tylo najętym.

Najgorszy st. n. od **Zły:** Co najgorsza a. co najgorzej, to to, że... (=*co najwięcej, co najważniejsza*). Cóżeś ty najgorszego zrobił?! (= *najlepszego = coś zrobił*). <Naj + Gorszy>

Najgorzej st. n. od **Źle.** P. Najgorszy.

Najgórniejszy I. st. n. od **Górny. 2.** [N.] *najwyższy:* Ci nawet, co na najgórniejszych wierzchołkach ziemi tej jaśnieją, ku temu samemu, do czegoś ty tęskniła (ku ideałowi), idą... Orzesz. <Naj + Górniejszy>

× Najgrawać, a, ał i **× N. ś.** p. **Nagrać:** Najgrawał Żyda. Wuj. Najgrawali go, bijąc. Wuj. Szydersko najgrawają drogim pamiątkom. Wor. Wiedźma goplańska z djablików orszakiem śmieszy ponure dęby, a z płaczących brzóz ś. najgrawa. Słow. <Na + *Igrawać, od Igrać>

× Najgrawanie, a, blm., czynność cz. **Najgrawać.**

× Najgrawanie się, a ś., blm., czynność cz. **Najgrawać ś.**

† Najgrzysko, a, lm. **a** p. **Naigrzysko.** L.

[**Naji**] p. **Nai**: N. ogród. <N>

Najjaśniejszy, †Najaśniejszy I. st. n. od **Jasny**: Słońce dla nas jest najjaśniejszą gwiazdą. Ażeby cię najjaśniejsze pioruny zabiły! **2.** N. Pan, Najjaśniejsza Pani = *tytuł monarszy.* <Naj+Jaśniejszy>

Najkochańszy st. n. od **Kochany.** <Naj+*Kochańszy, od Kochany>

Najkrócej, [**Najkróciej**] st. n. od **Krótko.** <Naj+Krócej>

[**Najkróciej**] p. **Najkrócej.**

[**Najkrzepciej**] st. n. od **Krzepko.**

[**Najkrzepciejszy**] st. n. od **Krzepki**: N. czarowniku! <Naj+Krzepciejszy>

Najlekszy p. **Najlżejszy.** Słow. <Naj+Lekszy>

Najlepiej I. p. **Lepiej. 2.** [N.] *najbardziej*: N. bogaty. <Naj+Lepiej>

Najlepszość, i, blm. rz. od **Najlepszy**: Postępowanie, dobrym zwane, podnosi ś. do stopnia najlepszości, gdy odpowiada jednocześnie wszystkim kategorjom celów. Karł.

Najlepszy st. n. od **Dobry**: Przybiegam do niego, a on śpi sobie w najlepsze! (= *jakby nigdy nic*). Nuż wierzgać jak w najlepsze. Mick. [Gotowało ś. w najlepszem. W najlepszą chrapisz] (= *w najlepsze*). Coś ty najlepszego zrobił?! (=*najgorszego=coś zrobił*). <Naj+Lepszy>

[**Najlepszy**] przys. p. **Lepiej.**

Najlżejszy, Najlekszy st. n. od **Lekki.** <Naj+Lżejszy>

×**Najłzawszy** st. n. od **Łzawy**: Opłakać jej stratę przez jęki najłzawsze. Przyb. Rany to, skargi me najłzawsze. Wysp. <Naj+Łzawszy>

†**Najmacz, a,** lm. **e I.** p. **Najemnik**: N. tego ma patrzeć, któremu czego wynajął. P. cheł. N., zakupnik dóbr pospolitych, ceł, żup, gór, młynów. Kn. **2.** *przedsiębierca, antrepryner*: N., który ś. co komu zbudować, zrobić ogółem swym kosztem podejmuje. Kn. <Od Najmać, Na+JM>

Najmać, a, ał I. [N. i **N. ś.**] p. **Nająć**: Ón kosić najmá (= *on najmuje ludzi do koszenia*). **2.** fl. *wiosłować tak, aby łódź przysuwała ś. do żądanego miejsca.* [**N. ś.**] *najmować ś., wynajmować ś.* <Na+JM>

Najmaleńszy st. n. od **Maleńki**: Jeśli jaka struna z najmaleńszych zajęczy, pomyśl, że struna ci ta przypomina najmłodsze dziecko. Słow. <Naj+*Maleńszy, od Maleńki>

Najmanie, a, blm., czynność cz. **Najmać.**

[**Najmanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Najmać ś.**

†**Najmiciel, a,** lm. **e** p. **Najemnik.**

×**Najmicki** przym. od **Najmit**, *najemny, najemniczy.*

×**Najmictwo, a,** blm. *najemnictwo*: Każdy woli pracować na własną rękę, i N. jest zgoła niepodobne.

[**Najmiczka, i,** lm. **i, Najmyczka**] *najemnica u chłopa w karczmie*: Helena wniosła do izby jadło i przy pomocy najmiczki ustawiać takowe na stole poczęła. Jeż. <Ukr. najmyczka>

[**Najmilejszy, Najmilijszy, Námilejszy, Námileńszy**], †**Namilejszy** st. n. od **Miły**, *najmilszy*: Idzie woda między dęby, najmilejsza, daj mi gęby. <Naj+Milejszy>

[**Najmileńszy**] p. **Najmilejszy**: Oto moje syny najmileńsze, najczystsze. Wysp.

[**Najmilijszy**] p. **Najmilejszy.**

[**Najmiluśka**] *najmilsza* (rzeczownikowo): Ta moja N. krowy wygania. <Naj+Miluśka>

[**Najmit, a,** lm. **ci**] p. **Najemnik.** <Ukr. najmyt>

[**Najmita, y,** lm. **ci**] p. **Najemnik.**: Wolny N., tytuł wiersza Konopnickiej.

[**Najmitka, i,** lm. **i**] p. **Najemnica.**

×**Najmitowy** *należący do najmita*; ×**Najemnikowy.**

[**Najmłodziejszy**] st. n. od **Młody**, *najmłodszy.* <Naj+*Młodziejszy=młodszy>

[**Najmniej, Námniej**] *bynajmniej, wcale nie.* <Naj+Mniej>

Najmniejszość, i, lm **i I.** blm. rz. od **Najmniejszy. 2.** fiz.: N. barometryczna = *miejsce, gdzie panuje najmniejsze ciśnienie atmosferyczne.* **3.** mat. *wartość najmniejsza funkcji a. całki,* minimum: N. bezwzględna, względna. <Naj+Mniejszość>

Najmniejszy I. st. n. od **Mały**: Eh! o to, to najmniejsza (rzecz) (= *głupstwo, bagatela*). **2.** zool.: Mewa najmniejsza p. **Mewa.** <Naj+Mniejszy>

Najmować, uje, ował i N. ś. p. **Nająć.** <Od Nająć>

Najmowanie, a, blm., czynność cz. **Najmować.**

Najmowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Najmować ś.**

[**Najmyczka, i,** lm. **i**] p. **Najemnica i Najmiczka**: Wysługiwała ś. przez całe życie za najmyczkę, to u Żydów, to u chrześcijan. Jeż. <Ukr. najmyczka>

[**Najmyszka, i,** lm. **i**] p. **Najemnica.**

[**Najmyt, a,** lm. **ci**] p. **Najemnik**: N. młody, zajmując niby woły do wody, dopadł żebraka. Prusi. (=*parobek*).

[**Najmyta, y,** lm. **y**] p. **Najemnik**: N. barci mi w lesie pilnuje. Rol.

×**Najniedojrzańszy** st. n. od **Niedojrzany**: Balon wzniesie ś. do najniedojrzańszej wysokości. Fred. A. <Naj+Niedojrzańszy>

×**Najniepokalańszy** st. n. od **Niepokalany**: Wystaw sobie marmur N. Krasiń. <Naj+*Niepokalańszy, od Niepokalany>

†**Najnog, a,** lm. **i** p. **Minóg.** <Z Nm. Neunauge>

×**Najorlejszy** *najlotniejszy, najbystrzejszy z orłów*: Mój naród, N. ze wszystkich narodów. Uj. <Naj+*Orlejszy, od Orzeł>

×**Najotworzystszy** *najwięcej otwarty*: *A* ze wszystkich jednogłośnych liter najotworzystsza, do wymówienia najsnadniejsza. <Naj+*Otworzystszy, od Otworzysty>

Najpierw, Naprzód, Najprzód, [**Najprzódy, Najwprzód, Najsamprzód, Najsampierw**] przys. **I.** *raz, po pierwsze*: N. nie masz słuszności, a powtóre na nic to ś. nie zdało. **2.** a. **Najpierwej,** ×**Najpierwiej,** [**Najwpirw, Najpierwik**] *przedewszystkim, na pierwszym miejscu.* <Naj+Pierw(ej)>

Najpierwej p. **Najpierw.**

×**Najpierwiej** p. **Najpierw.**

[**Najpierwik**] p. **Najpierw**: Najpierwigek widział. <Najpierwiéj+K>

Najpomysłowszy st. n. od **Pomysłowy**: Hrabina Aurelja, jako najpomysłowsza, objęła główny ster w urządzaniu tych zabaw. Bał. <Naj+Pomysłowszy>

Najprzewielebniejszy st. n. od **Przewielebny**: N. arcypasterz. <Naj+Przewielebniejszy>

Najprzód p. **Najpierw.** <Naj+Przód, zam. Na+Przód>

[**Najprzódy**] p. **Najpierw.**

× **Najprzypłaszczeńszy** st. n. od *przypłaszczony:* Był dobrym mężem, najprzypłaszczeńszym perskim pantoflem. Krasz. <Naj + *Przypłaszczeńszy, od Przypłaszczony>

× **Najrzeć, y, ał,** nied. × **Nazierać,** × **Naglądać** I. dok. *spojrzawszy, napotkać; ujrzeć, spostrzec:* Gdzie najrzy szparkę w ścianie, myśli, jak ją zalepić. Krasz. Najrzała chłopaka, który niespokojnym okiem szukał sieroty. Krasz. Rozkwitała na czarowną dziewkę, o jakiej wieśniak z pieśni chyba lub podania, z najrzanej gdzieś zdaleka postaci mógł roić. Krasz. Taką to piękność najrzałem w oknie. Krasz. Najrzał ją zdaleka. Kon. I na onej koszulinie u boku, jakoby też kieszonkę igłą „przyściegła," ino że od spodku, coby chłopaki nie najrzały, i takech se tę groszówkę chowała. Kon. Antek najrzał w ścisku kogoś. Krasz. Zbiegli ś. do sieni, żeby choć ją przechodzącą N. Krasz. **2.** dok. *nawiedzić, odwiedzić, zajrzeć do kogo:* Chcecie ś. opiekować sierotą, ot, czasem mnie najrzyjcie... dowiecie ś., rzucicie chleba kawałek, jakby go bardzo zabrakło. Krasz. **3.** [Najrzeć] nied. *lubić, nawidzieć.* **4.** nied. [N. kogo a. **N. ś.** z kim] *zgadzać ś.* <Na + Zrzeć>

× **Najrzenie, a,** blm., czynność cz. **Najrzeć:** Stawało mu czasu na dobieżenie do cmentarza i N. na chatę Cygana. Krasz.

[**Najsampierw**] p. **Najpierw:** Jarke N. sieje. <Naj + Sam + Pierw>

[**Najsamprzód**] p. **Najpierw:** N. trzeba, żebyś aspan wiedział, że... Korz. <Naj + Sam + Przód>

[**Najszczać, y, ał**] p. **Naszczać.**

[**Najszczanie, a,** blm.] czynność cz. **Najszczać,** *naszczanie.*

Najszerszy I. st. n. od **Szeroki:** W najszerszym znaczeniu tego wyrazu *(=w najobszerniejszym).* **2.** anat.=a) Mięsień N. grzbietu a. grzbietowy, †muszkuł nader szeroki grzbietu, †myszka szeroka grzbietowa, †odbytoczochracz, †zadodrap (musculus latissimus dorsi s. †scalptor ani). b) × Muskuł N. szyi, mięsień podskórny a. szeroki szyi, †myszka szeroka szyje, †muskuł szerokołomuskułowaty (musculus latissimus colli s. platysma myoides). <Naj + Szerszy>

Najście, a, lm. **a,** × **Nachód,** †**Naście** I. czynność cz. **Najść;** *napaść, napad, najazd:* N. nieprzyjaciół. Zrobić komu N. domu. Spustoszenie, jak po najściu Tatarów. **2.** lek. (paroxysmus) *przystęp, napad, atak, paroksyzm.* <Od Najść>

Najść, jdzie, szedł, †**Naiść,** †**Naić,** †**Naść,** [**Naść**], nied. **Nachodzić** I. kogo a. na kogo, co a. na co=*zrobić najście, wtargnąć do kogo, do czego:* Pospolici ludzie naszli kościoły, posiekli obrazy. L. N. dom czyj. Czyż dawno Witołd kniaziów wielkich grody naszedł i z tronu zmiótł Olgierdowica? Mick. Z twarzą Achilles taką, z jaką więc pochodził, z mieczem Agamemnona gdy srogim nachodził. Żebr. **2.** nied. kogo=*przychodząc natrętnie, naprzykrzać ś., niepokoić:* Dłużnicy, komornicy go nachodzą. Nachodzi mię ciągle i nudzi mię ustawicznie. **3.** †N., [N., **Nańść,** nied. **Najdować**] kogo = *idąc, wleźć na niego = natknąć ś. na niego, należć, znaleźć, spotkać, zejść, zaskoczyć:* Jeśliby gwałtownika swojego gdziekolwiek naszedł, może go zatrzymać podług prawa. Sz. Naszedł paru komorników, ale ci, jakby ś. zlękli, obeszli go chyłkiem. Ork. [Naszła ich noc]. Głęboką wodę naszedł. Otw. S. A naszedszy inszy bartnik takowe drzewo z pszczołami, wyrąbi i do domu weźmie. Skr. [Najdłoby sie]. Kto jest godny, to ją wnetki najdzie, a kto nie, choćby ją (kryjówkę ze skarbem) i naszedł, to mu ś. w oczach straci. Ork. Przen.: Świnie orzechy z kształtu orzecha naszły sobie imię. Syr. *(=otrzymały).* **4.** przen. *przyjść na kogo; ogarnąć, opanować kogo, owładnąć kim, nawiedzić, zdjąć, napaść kogo:* Nachodziła ją trwoga grożącej burzy. Bał. Duszę jej nachodziły jakieś szalone pragnienia. Bał. Czy go myślenki wciąż nachodzą rzewne. Len. **5.** [N.] *nadejść, przybyć, zbliżyć ś., nastać:* Zapusty nasły. Post już nachodził. **6.** N. czym=*przejąć ś., przejść, przesiąknąć, naciągnąć czym:* Tyś wiatrem naszedł. Takem naszła z tej pary, kurzawy, tytuniu, że ledwie nie skonam. L. **7.** *nabiec, nabrzmieć, nabrzęknąć, nabrać, wzdąć ś.:* Pospolicie koniom w drodze nogi nachodzą. Dor. Od płaczu naszły jej oczy krwią *(=zaszły).* × Dachy mchem były nieforemnie naszły. Żebr. *(=narosły, pokryły ś.).* **8.** [N.] *wrócić:* Nachodź na swoje miejsce. **N. ś.** I. *naschodzić ś.:* Naszło ś. do nich niemało ludzi, a gdy ś. niemało ich nazbierało, zbudowali sobie klasztor. Skar. Bieżeli żołnierze na jedno miejsce, gdzie ś. było wiele niewiast i panien przed strachem naszło. Baz. **2.** [N. ś.]=a) *znaleźć ś.* b) *spotkać ś.* <Na + Iść>

Najtyczanka, i, lm. **i,** × **Najdyczanka,** × **Nejtyczanka** *rodzaj bryczki:* Mieniano ś. na najtyczanki. Krasz. Najtyczankę przedawszy, koczyk sprawiłem. Krasz. <Od nazwy miasta Czes. Nový Jíčín, po Nm. Neu-Titschein>

†**Naju,** [**Naju**] 2, 3, 4 pp. lpd. od **Ja**=*nas dwu, nas dwuch, w nas dwuch:* Jeden z N. Troc. Wszak wiesz, jako o N. u Ezopa stoi, iż ś. orła zębiaty wilk namniej nie boi. Biel. M. O najuć to idzie. Post. pr. *(=o nas-ci).* <N>

Najuczać, a, ał p. **Najuczyć.**

Najuczanie, a, blm., czynność cz. **Najuczać.**

Najuczenie, a, blm., czynność cz. **Najuczyć.**

Najuczyć, y,ył, nied. **Najuczać** kogo czym = *jukami obładować, objuczyć:* Cztery konie, dobrze najuczone, prowadził. Kłok. Odebrał pięć wielbłądów z inną niezliczoną liczbą bydląt, najuczonych złotem i srebrem. Ustrz. <Na + Juczyć>

Najukochańszy st. n. od *ukochany.*

[**Najutrznia, i,** lm. e] *pora dnia o wschodzie słońca i nieco później.* <Na + Jutrznia>

Najwięcej st. n. od **Wiele** a. **Dużo.** <Naj + Więcej>

Najwięcejnożny *mający najwięcej nóg:* Najwięcejnożne, ale dlatego nie najszybciejsze są gatunki stonogów, zwane wijami. <Naj + Więcej + Nożny>

Największość, i, blm. I. rz. od **Największy:** Dokoła największości czyli maksymum ciśnienia barometrycznego rozkład wiatrów jest inny. W stanie największości lub najmniejszości gwiazda przedstawia blask prawie stateczny. Kram. **2.** mat. *wartość największa funkcji lub całki,* maksymum: N. bezwzględna, względna. Teorja największości i najmniejszości funkcji, całek. <Naj + Większość>

Największy I. st. n. od **Wielki** a. **Duży. 2.** Kardamomki największe p. **Kajaputowy. 3.** anat.: Spoidło wielkie, największe mózgowe p. **Ciało.** <Naj + Większy>

[**Najwpirw**] p. **Najpierw.** <Naj + Wpierw>

[**Najwprzód**] p. **Najpierw.** <Naj+Wprzód>

Najwyszukańszy st. n. od **Wyszukany:** Najwyszukańsze zbytki, potrawy. <Naj+Wyszukańszy>

Najwyżej przys. od **Wysoko:** Co najwyżej, to... (=*co najwięcej, suto licząc*). <Naj+Wyżej>

Najwyższość, i, blm. rz. od **Najwyższy:** Termometr do najwyższości p. **Maksymalny.** <Naj+Wyższość>

Najwyższowładztwo, a, blm. *rządy najwyższe, władza najwyższa:* N. uprzywilejowanych zostałoby zapewnione. Kozł. <Najwyższy+Władztwo>

Najwyższy st. n. od **Wysoki:** N. dom w mieście. Troc. Stopień N. przymiotnika. N. stopień kary. Najwyższe miejsce za stołem. Najwyższa Izba obrachunkowa p. **Izba.** Mistrz orderu N. Troc. N. sędzia. Niech ci Bóg N. odpłaci. Rozkaz N. (=*monarszy*). Najwyższa władza. **N., ego,** blm. rz. *Pan Bóg:* Niech N. twoje pobłogosławi prace. Troc. <Naj+Wyższy>

Najzylber, bru, blm. *aljaż o srebrzystym wyglądzie, składający ś. z miedzi, cynku i niklu,* nowe srebro. <Nm. Neusilber>

Najzylbrowy przym. od **Najzylber:** Łańcuszek N.

†**Najżądańszy** *najpożądańszy.* <Naj+*Żądańszy, od Żądany>

[**Nak**] p. **Nakci.** <Zam. Jednak>

Nakadzać, a, ał i **N. ś.** p. **Nakadzić:** Lepiej ś. Słowianom Rusinom podobały nakadzane cerkwie carogrodzkie. Lel.

Nakadzanie, a, blm., czynność cz. **Nakadzać.**

Nakadzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nakadzać ś.**

Nakadzenie, a, blm., czynność cz. **Nakadzić.**

Nakadzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nakadzić ś.**

Nakadzić, i, il, nied. **Nakadzać I.** *kadząc, napuścić dymem:* N. w pokoju. **2.** gm. *nasmrodzić, nabździć.* **3.** lek. *puścić dym z leków spalonych a. wyparowanych na chore ciało a. na część jego,* podkadzić, wykadzić, †okurzyć. **N. ś.** *okadzić siebie.* <Na+Kadzić>

Nakakać, a, ał żart. *napaskudzić, nafajdać.* <Na+Kakać>

Nakakanie, a, blm., czynność cz. **Nakakać.**

I. Nakalać, a, ał p. **Nakłóć.** <Na+*Kalać, od Kłóć>

2. Nakalać, a, ał, Nakalić *kalając jedno po drugim, wiele zbrudzić; nabrudzić, nawalać.* <Na+Kalać>

I. Nakalanie, a, blm., czynność cz. **I. Nakalać.**

2. Nakalanie, a, blm., czynność cz. **2. Nakalać.**

Nakaleczyć, y,ył *kalecząc jednego po drugim, wielu pokaleczyć.* <Na+Kaleczyć>

Nakalenie, a, blm., czynność cz. **Nakalić.**

Nakalić, i, ił p. **2. Nakalać.**

Nakałać, a, ał p. **Nakalać.**

Nakamienny p. **Lapidarny:** Powstaje nawet jakaś forma ohydna, którą historycy literatury nazywają stylem nakamiennym. Górs. <Na+Kamienny>

[**Nakantować się, uje ś., ował ś.**] *najeść ś.* <Na+Kantować>

[**Nakantowanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nakantować ś.**

Nakap, u, lm. **y** *skamieniałość brodawkowata utworzona w jaskini wapiennej ze ściekającego na dno roztworu.* <Na+KAP>

Nakapać, pie, pał, nied. **Nakapywać I.** *napadać kroplami:* Nakapało mi z żyrandola stearyny na ubranie. Z dachu nakapało mi na kapelusz. Przez dach dziurawy nakapało do izby. **2.** *nachlapać, napryskać kroplami:* Nakapałem atramentu na papier. <Na+Kapać>

Nakapanie, a, blm., czynność cz. **Nakapać.**

Nakaprysić, i, ił *nagrymasić.* <Na+Kaprysić>

Nakaptować, uje, ował *kaptując jednego po drugim, wielu skaptować:* Stronników dla królewicza Karola nakaptował samym swym widokiem niemało. Sienk. <Na+Kaptować>

Nakaptowanie, a, blm., czynność cz. **Nakaptować.**

Nakapywać, uje, ywał p. **Nakapać.**

Nakapywanie, a, blm., czynność cz. **Nakapywać.**

†**Nakarać, rze, rał** *przywieść do upamiętania, upokorzyć, naprawić, nawrócić, nauczyć:* Jeśli go nie nakarze szkoda, niecham go w przedsięwzięciu jego. Klon. **N. ś. I.** *nabiedzić ś. karaniem:* N. ś. kogo. **2.** †N. ś. *upamiętać ś., wejść w siebie, poprawić ś., nawrócić ś., nauczyć ś., ustatkować ś., ukorzyć ś.:* Umrze, jeśli ś. nie upamięta a. nie nakarze. Kosz. Karz syna twego, póki nadzieja jest, aby ś. miał N. a polepszyć. Kosz. N. ś. z kogo. Pudł. (=*N. ś. cudzym przykładem, doświadczeniem*). <Na+Karać>

†**Nakaranie, a,** blm., czynność cz. **Nakarać.**

Nakaranie się, a ś., blm., czynność cz. **Nakarać ś.**

×**Nakarbaszować, uje, ował** p. **Nakarbować:** Jak ś. do szabliska porwie, pysk któremu nakarbaszuje. L.

×**Nakarbaszowanie, a,** blm., czynność cz. **Nakarbaszować,** *nakarbowanie.*

×**Nakarbić, i, ił** p. **Nakarbować:** Poborca a. też podskarbi, który co kradnie, nigdy nie nakarbi. Jabł. (=*nie napisze, nie nanotuje*). <Na+Karbić>

×**Nakarbienie, a,** blm., czynność cz. **Nakarbić.**

Nakarbować, uje, ował, ×**Nakarbić I.** a. ×**Nakarbaszować** co = *zrobić karb a. karby na czym, naciąć, naznaczyć karbem; zaznaczyć karbem a. karbami dla pamięci:* N. komu łeb pałaszem. Drudzy też miewają drewno nakarbowawszy, a tak w nie drugim drewnem chrostaj jako chróściel. Cyg. N. drzewo (=*nacechować*). **2.** czego = *naskładać w karby:* N. papierków na choinkę. <Na+Karbować>

Nakarcenie, a, blm., czynność cz. **Nakarcić.**

Nakarcić, i, ił, †**Nakartać** *karcąc wielokrotnie, skarcić należycie, nastrofować, nałajać:* Jak tak dziecię nakarciła, poszła dalej. Jak. W. **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. karceniem.* <Na+Karcić>

Nakaresować się, uje ś., ował ś. p. **Napieścić ś.** <Na+Karesować>

×**Nakarmiać, a, ał** p. **Nakarmić.** Troc.

×**Nakarmianie, a,** blm., czynność cz. **Nakarmiać.**

Nakarmić, i, ił, nied. ×**Nakarmiać I.** *dać do sytości pokarmu, nasycić karmieniem:* Mamka nakarmiła dziecko (=*dała mu piersi, dała mu ssać do syta*). Niańka nakarmiła dzieci. Łaknącego N. Dobrze mię przyjęli: dali mi wygody, nakarmili, napoili i wyprawili w dalszą drogę. Zastał dziewczynki swoje nakarmione i ogrzane. Bał. **2.** przen. *nasycić, zadowolnić, zaspokoić:* Co człowiek czyni dla siebie, nie nakarmi jego duszy. Krasz. Spróbuj, czy moja śmierć cię nie

uleczy i tygrysiego serca nie nakarmi. Słow. **3.** przen.: Nakarmić kogo czym a. †czego = *napaść, nabawić, napełnić:* Trwogami wielkiemi Szweda nakarmił. Birk. Wielkim strachem Jowisza ona nakarmiła młódź. Li. Śmiechem wszystkich nakarmił. Warg. Twoim postępkiem szlachetnym nakarmiłeś mnie pociechą. Kras. Śmierć syna smutku ciebie i żałości wielkiej nakarmiła. Skar. N. kogo strachu. Troc. **N. ś.** czym = *nasycić ś., zadowolnić ś., napaść ś. czym, najeść ś. czym:* Persowie zwycięstwy ś. nakarmili. Skar. <Na + Karmić>

Nakarmienie, a, blm., czynność cz. **Nakarmić.**

Nakarnawałować się, uje ś., ował ś. *karnawałując, nasycić ś.; nahulać ś. nabawić ś. w karnawale:* Cieszę ś., że Staś ś. zabawił, nakarnawałował. Koź. A. <Na + Karnawałować>

[**Nakarować się, uje ś., ował ś.**] *napracować ś., natrudzić ś., naharować ś.* <Na + Karować>

Nakarp, a, lm. **y** bot. p. **Nerkowiec.** <?>

[**Nakarśnik, a,** lm. **i**] *rodzaj obroży (do wiązania koni).* <Na + *Karśnik, od Kark>

Nakartać, a, ał l. †N. p. **Nakarcić. 2.** [N.] *namówić, nakłonić.* <Na + Kartać>

†**Nakartanie, a,** blm., [**Nakartanie**] czynność cz. **Nakartać:** Zamiast zganienia i nakartania dziecko o niepotrzebny płacz, oni mu dogadzają. Perz.

Nakaszlać, a, ał, × **Nakaślać** *kaszląc, napluć, nacharchać.* **N. ś.** *namęczyć ś. kaszlaniem.* <Na + Kaszlać>

Nakaszlanie, a, blm., czynność cz. **Nakaszlać.**

× **Nakaślać, a, ał** i **N. ś.** p. **Nakaszlać.**

× **Nakaślanie, a,** blm., czynność cz. **Nakaślać,** *nakaszlanie.*

[**Nakat, a,** lm. **y**] p. **Nakot:** Trzy mile jechałem, dla błota i nakatów, sześć godzin. Krasz.

Nakaz, u, lm. **y** l. *nakazanie, przykaz, rozkaz, rozporządzenie:* Prawa cóż są innego, jedno nakazy z przydanemi pogróżkami? Pilch. Żadna cnota nie zna nakazu i zmuszenia. Pilch. Dać komu N. Uczynić co z czyjego nakazu. N. urzędowy. Prośba pańska równo z nakazem chodzi. Prz. Surowe nakazy obowiązków, od których mimo tego, co ich spełnienie kosztuje, uwolnić ś. uczciwy człowiek nie może. Krasz. *(=wymagania).* **2.** †N. *przekaz, asygnacja:* Doszedł mię list z małym nakazem o 30 talerach. Troc. **3.** [N.] *ustne polecenie do przyjaciela lub krewnego.* Goł. **4.** a. **Rozkaźnik, Imperatyw** fil. (w etyce) *przepis, maksyma, reguła, przepisująca jak być powinno; zasada, nadająca moc obowiązkom i przepisom moralnym:* N. kategoryczny, r o z k a ź n i k kategoryczny, stanowczy (der kategorische Imperativ, Kant) = *zasadnicze prawo woli, powszechna norma postępowania praktycznego, tkwiąca a priori we wszystkich sumieniach; zasada moralna powszechnie i bezwzględnie obowiązująca.* **5.** praw. *akt wydany przez komornika sądowego na żądanie wierzyciela do strony dłużnej, aby zapłaciła należność dla uniknięcia egzekucji.* <Na + KAZ>

†**Nakaza, y,** blm. *nadpsucie, uszkodzenie:* Palnik klączę tak ma twardą, że bez nakazy i naruszenia trwa czas długi. Syr. <Na + *Kaza, od Kazić>

Nakazać, że, zał, nied. **Nakazywać,** †**Nakazować,** [**Nakazować**] **l.** *zalecić, rozporządzić, zapowiedzieć, przykazać, postanowić:* Dobrze czynić, choć nikt tego nie nakazuje, powinien każdy człowiek. N. podatki. Troc. Ruszaj, ruszaj kozacze — pośpiech nakazany. Malcz. Giest nakazujący. Spojrzenie nakazujące. Nakazujące spojrzenie brata zmusiło go do tej grzeczności. Chodź. Największe milczenie nakazywane było przez Hrycia. Krasz. N. komu milczenie. Wypełniać to, co prawo nakazuje. Religja nakazuje kochać bliźniego jak siebie samego. Wit. Czułość w sercu wzbudzona, ale nie nakazana być może. Węg. Okoliczności nakazywały zachować ś. jak najspokojniej. Chm. Gram.: × Tryb nakazujący = *tryb rozkazujący.* **2.** prow. *ustnie coś przez kogoś polecić:* Litery nie napisać, nie N. słówka. Mick. <Na + Kazać>

Nakazanie, a, lm. **a** czynność cz. **Nakazać,** *nakaz, rozkaz:* [Aby sie stawił zaraz pod nakázaniem króla].

Nakazany l. im. od **Nakazać. 2.** *konieczny, niezbędny, wymagany, potrzebny, nieodzowny:* Pośpiech w takich razach N.

†**Nakazić, i, il** *zepsuć, skazić, nadpsuć.* †**N. ś.** *skazić ś., zepsuć ś., nadpsuć ś.:* Rzadko żeby kto, ze złemi towarzystwo mając, nie nakaził ś. Groic. Ilekroć ś. na świat ukażę, tylekroć ś. w czym nakażę. Ku. <Na + Kazić>

[**Nakazować, uje, ował**] **l.** i †N. p. **Nakazać. 2.** *napominać, polecać.*

[**Nakazowanie, a,** blm.], †**Nakazowanie** czynność cz. **Nakazować.**

Nakazująco *w sposób nakazujący:* Zwykł był pieczętować nieodwołalnym wnioskiem N. rzucanym. Krasz. Oczy jej patrzyły, coś mówiąc N. Krasz.

[**Nakazywacz, a,** lm. **e**] *ten, co nakazuje, wydający nakazy.* Orzesz.

Nakazywać, uje, ywał p. **Nakazać.**

Nakazywanie, a, blm., czynność cz. **Nakazywać.**

Nakaźny przym. od **Nakaz,** *nakazujący:* Ataman N. = *zastępca hetmana:* Nakaźni atamani byli zależni od komisarza Rzeczypospolitej i miejscowego regimentarza. Rol. Hetman mianowany a N. nic nie znaczył; obierano sobie do boju najzdatniejszego. Moracz. Regiestrowano całe dziesiątki szefów pułkowników (właścicieli), nakaźnych pułkowników (dowodzących de facto), szefów i nakaźnych setników. Ów wspomniany w spisie był zastępcą Bohuna, to jest pułkownikiem nakaźnym. Rol. **N., ego,** lm. **i** rz. *wójt:* Jak przez mgłę widzę, że mnie N. do sąsiedniej chaty zapędzi z cmentarze. Krasz. <Ros. nakaznyj>

Nakażenie, a, blm., czynność cz. **Nakazić:** N. ciała, duszy. <Na + Każenie>

Nakąpać się, pie ś., pał ś. *kąpiąc ś., nasycić ś.* <Na + Kąpać>

Nakąsać, a, ał, nied. **Nakąsywać,** †**Nakęsywać** *kąsając jedno po drugim, wiele pokąsać; nagryźć:* Niemało ten pies ludzi nakąsał. <Na + Kąsać>

Nakąsanie, a, blm., czynność cz. **Nakąsać.**

Nakąsić, i, il co, czego = *napocząć kąsać, nagryźć.*

Nakąsywać, uje, ywał p. **Nakąsać.**

Nakąsywanie, a, blm., czynność cz. **Nakąsywać.**

[**Nakci, Nachci**] **l.** a. [**Nak, Nakcić**] *toć, przecież, jużci, jednak, naturalnie, rozumie ś.:* N. dojedziem *(=jakoś dojedziemy).* **2.** *naści, oto masz.* <Zam. Jednak + Ci>

[**Nakcić**] p. **Nakci.**

[**Nakeciać, a, ał, Napeciać**] *nagnieść ciasto, ale nie wyrobić go należycie.* <Na + Keciać>

[**Nakecianie, a,** blm.] czynność cz. **Nakeciać.**

†**Nakęsywać, uje, ywał** p. **Nakąsać.** Troc.

†**Nakęsywanie, a,** blm., czynność cz. **Nakęsywać.**

†**Nakfa, y,** lm. **y** p. **Makfa.** <?>

[**Nakidać, a, ał**] **I.** i †N., [**Nakidnąć, Nakinąć**] *narzucać, naciskać, namiotać:* Jeśli ś. żeglować komu próżnym przyda okrętem, kamieni weń i piasku nakida. Pot. **2.** *nalać czego gęstego.* L. <Na + Kidać>

[**Nakidanie, a,** blm.], †**Nakidanie** czynność cz. **Nakidać.**

[**Nakidka, i,** lm. **i**] *płótno, używane do oczepin i do nakrycia umarłej w trumnie.* <Od Nakidać>

[**Nakidły**] **I.** *nadtłuczony, niepewny.* **2.** *narwany.*

[**Nakidnąć, nie, nął**] **I.** p. **Nakidać.** **2.** *nadtrącić, nadtłuc.* <Na + Kidnąć>

[**Nakidnięcie, a,** blm.] czynność cz. **Nakidnąć.**

Nakierować, uje, ował, nied. **Nakierowywać** co do czego a. ku czemu = *nawrócić, nastawić ku pewnemu miejscu, skierować, nakłonić, naprowadzić:* Uchwycił uciekającego chorążego za gębę i ku miejscu własnemu nakierował go. Warg. O jakbym ci rad, Amorku, dziękował, gdybyś kochankę do mnie nakierował! L. **N. ś.** *nakłonić ś., nawrócić ś., skierować ś.:* Niemasz człowieka, żeby pilnym ćwiczeniem nie miał ś. N. do dobrego i cnoty. Petr. <Na + Kierować>

Nakierowanie, a, blm., czynność cz. **Nakierować.**

Nakierowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nakierować ś.**

Nakierowywać, uje, ywał i **N. ś.** p. **Nakierować.**

Nakierowywanie, a, blm., czynność cz. **Nakierowywać.**

Nakierowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nakierowywać ś.**

[**Nakinąć, nie, nął**] p. **Nakidać.** <Na + Kinąć>

[**Nakinięcie, a,** blm.] czynność cz. **Nakinąć.**

Nakipiały *który nakipiał:* Czynili zadość nakipiałym w nich oddawna gniewom i zawiściom. Orzesz.

Nakipieć, i, ał *wykipieć na co; kipiąc, naciec:* Woda z garnka nakipiała na podłogę. Przen.: Przez te nowe lata włóczęgi nakipiały w jej piersi war goryczy, zażaleń, gniewu. Orzesz. *(= kipiąc, nazbierały ś.).* <Na + Kipieć>

Nakipienie, a, blm., czynność cz. **Nakipieć.**

Nakisać, a, ał p. **Nakisnąć.**

Nakisanie, a, blm., czynność cz. **Nakisać.**

Nakisić, i, il *kisząc jedno po drugim, wiele ukisić; nakwasić:* N. ogórków.

Nakisnąć, nie, nął, nied. **Nakisać** *najść kwasem, nakwaśnieć.* <Na + Kisnąć>

Nakiszenie, a, blm., czynność cz. **Nakisić.**

Nakiśnięcie, a, blm., czynność cz. **Nąkisnąć.**

Nakiwać, a, ał, N. ś. czym = *nasycić ś. kiwaniem:* Kot, gracz myśliwski, co to nie z jednym widział ś. chartem i nieraz omykiem nakiwał. Przen.: Jestem ten, który umiem pod nos N. L. *(= nakiwać palcem, nagrozić).* Coś tam przeskrobał, kondemnatę wedle wieży na siebie ściągnął, sędziom piętami nakiwał, tu ś. dostał i ot... ma pacem. Jeż. Przen.: N. komu = *nagrozić, nagadać komu, napomnieć kogo:* Gdybym ducha potkał, nakiwałbym mu należycie. L. N. komu palcem w bucie = *nagrozić komu tak, że nikt nie widzi, w duchu.* <Na + Kiwać>

Nakiwanie, a, blm., czynność cz. **Nakiwać.**

Nakiwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nakiwać ś.**

Naklaskać się, szcze ś., skał ś. *klaskaniem nasycić ś. a. namordować ś.* <Na + Klaskać>

Nakląć, lnie, lął, × **Naklnąć,** nied. × **Naklinać** komu, kogo = *wiele przekleństw nagadać, nawymyślać:* Ażem mu srodze naklena (= nakląła), bo mię z strachu drżączka wziena (= wzięła). Tremb. Przynajmniej tyle mego, com mu naklął. Oss. Każdy naklnie, nafuka, nałaje. Mick. Naklął go i nałajał nas dobrze. Krasz. [Naklął od wszystkich biesów]. **N. ś.** *klnąc, nasycić ś.:* Nahałasowała dużo i nakląła ś., że co postanowione, to ś. zmienić nie może. Krasz. <Na + Kląć>

Naklecać, a, ał p. **Naklecić.**

Naklecanie, a, blm., czynność cz. **Naklecać.**

Naklecenie, a, blm., czynność cz. **Naklecić.**

Naklecić, i, ił, nied. **Naklecać** *klecąc jedno po drugim, wiele sklecić:* Nakleciłeś tych świętych za jeden dzień tak wiele; natworzyłeś teologów... Birk. <Na + Klecić>

Nakleić, i, ił, nied. **Naklejać I.** czego = *klejąc, narobić; nalepić:* N. pudełek. **2.** co = *przykleić co na czym, nalepić.* **N. ś.** dok. *namęczyć ś. a. nasycić ś. klejeniem.* <Na + Kleić>

Naklejać, a, ał p. **Nakleić.**

Naklejanie, a, blm., czynność cz. **Naklejać.**

Naklejenie, a, blm., czynność cz. **Nakleić.**

Naklektać, tą a. cze, tał I. *klekcząc, nagadać, nabajać:* N. komu do uszu. Powszednie bajeczki, które mu naklektano. Gosz. Naklektać głupstw. **2.** N. komu głowę = *klekcząc, nabić paplaniną.* **3.** kogo = *odurzyć klektaniem:* U paniąt, łagodną mową naklektanych, zboże bardzo tanio kupowali. Kosz. <Na + Klektać>

Naklektanie, a, blm., czynność cz. **Naklektać.**

Naklepać, pie, pał I. *klepiąc, narobić;* posp. *źle narobić:* N. nożów. **2.** gm. *nałgać, napaplać, naklektać, nabzdurzyć:* Naklepali na mnie przed ludźmi. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. klepaniem.* <Na + Klepać>

Naklepanie, a, blm., czynność cz. **Naklepać.**

Naklęcie, a, blm., czynność cz. **Nakląć.**

Naklęczeć się, y ś., ał ś. *namęczyć ś. klęczeniem.* <Na + Klęczeć>

× **Naklinać, a, ał** i × **N. ś.** p. **Nakląć.** L.

× **Naklinanie, a,** blm., czynność cz. **Naklinać.**

× **Naklnąć, nie, nął** i × **N. ś.** p. **Nakląć.**

Nakluczyć, y,ył *klucząc, nachodzić ś.:* Nakluczyliśmy, jak zające, niewiele po prawdzie drogi zrobiwszy. Sienk. <Na + Kluczyć>

[**Nakluć się, uje ś., uł ś.**] **I.** Nakluł ś. w moszenkach = *dostał ruptury.* **2.** *zaląc ś.:* Jajo już ś. nakluło, to ś. z niego kurczę wylęże. <Na + Kluć>

Nakład, u, lm. **y,** [**Nakładek**] **I.** *to, co nałożono, ładunek, ciężar; brzemię; zawartość:* Podług konstytucji zdrowia dzieci układam porządek nauk, aplikację myśli, N. pamięci. Kras. Wziąć beczkę miodu, w której jaki będzie N., słusznie obejrzeć potrzeba. Haur. **2.** *koszt poniesiony na co:* N. na gospodarstwo, na fabrykę, na szkołę. Budować kościół rozkazał, do tego im nakładu i pomocy dodając. Skar. Klasztor z wielkim nakładem zbudowała, bo była bardzo bogata. Skar. Bez nakładu zysk nie będzie. Kn. Radziby mieć korzyść bez nakładu. Kras. N. na druk książki. Nakładem i drukiem Zawadzkiego. Nakładem autora, wydawcy. Wydać co swoim nakładem. Tu N. ś. nawet nie wróci: Przyczyna

nakładu jakiego jest a. potrzeba, a. pożytek. Kosz. Prosił pana, aby co jeść dla nich nagotował, obiecując odrobić on N. Skar. (= *wydatek*). Wymógł na mieszkańcach wielkie sumy pieniężne za N. wojenny, którego byli przyczyną. Kras. Wiadomość stoi za N. pracy. Fal. **3.** †N. *wynagrodzenie:* Rewizorom tylko za zleceniem naszym piśmiennym lub podskarbiego naszego, a nie inaczej, mają starostowie N. dawać, który przy złożeniu tych listów naszych potrąconym zostanie. Paw. **4.** = a) *komplet wydrukowanych egzemplarzy:* Zepsuł cały N. Skonfiskowano cały N. b) *ilość papieru, na którym ma ś. drukować.* **5.** †N. *dodatek, przydatek:* Każdy miał przed sądem rzecz swą powiedzieć poprostu bez wszelkiego nakładu. Biel. M. **6.** gór. *strop, kryt, dach.* **7.** kol. p. **Przeciążenie.** <Na+Kład>

Nakładacz, a, lm. **e** druk. *robotnik, poddający maszynie papier, na którym druk ś. odbija.*

Nakładaczka, i, lm. **i l.** druk. forma ż. od **Nakładacz. 2.** gór. *kozieł z drągów do kopienia bałwanów lub beczek.*

Nakładać, a, ał p. **Nałożyć.**

Nakładanie, a, blm., czynność cz. **Nakładać.**

Nakładaniec, ńca, lm. **ńce** kuch. *kołacz ze śliwkami, jagodami lub wiśniami.*

Nakładany *z nadzieniem, nadziewany, faszerowany:* N. gołąbek, kapłun. Troc. Naleśniki nakładane. Troc. (=*przekładane*).

Nakładca, y, lm. **y, Nakładnik** *ten, co podejmuje nakład czego, co łoży na co:* Wydawnictwo to nie może znaleźć nakładcy.

Nakładczy, ego, lm. **owie** rz. *ten, co dogląda ładowania.*

[**Nakładek, dku,** lm. **dki**] p. **Nakład:** Trzok synów miał w skołak, to N. duzy.

Nakładka, i, lm. **i l.** × N. *deska pozioma w oknie do opierania ś. przy wyglądaniu,* parapet. **2.** = **Felc** pod **2. 3.** *wstęga blachy nakładana na miejsca spojenia, przymocowania blach.* **4.** mł. *część wierzchnia kamienia francuskiego, wypełniona kamieniami spajanemi cementem lub gipsem.*

!Nakładna, ej, lm. **e** kol. *wykaz przedmiotów napełniających wóz.* <Ros. nakładnaja>

Nakładnia, i, lm. **e** kol. *ładownia, w której ś. nakłada towar na wozy.*

Nakładnie przys. od **Nakładny:** Poseł N. by był czestowany, dojrzeć kazano. Auszp.

Nakładnik, a, lm. **i** *rydel 12 cali szeroki, służący do podrzynania kawałków torfu, już poprzednio siekaczem przeciętych.*

× **Nakładny I.** p. **Nakładowy:** Kopanie kruszców wielce nakładne jest. Petr. Ciesząc smętek i narzekania ludzi, Elżbieta na zamku krakowskim tańce i krotofile nakładne sprawowała. Stryjk. Przepyszne i nakładne budowanie. Skar. Królewska stolica bardzo nakładna. Leop. **2.** *ładowny:* Łodzie próżne i nakładne. Herb.

Nakładowe, ego, blm. kol. *należność za ładowanie towarów,* ładunkowe.

Nakładowy, × **Nakładny** przym. od **Nakład:** Gospodarstwo nakładowe p. **Gospodarstwo.** Księgarnia nakładowa=*podejmująca ś. wydawać dzieła swoim nakładem.*

Nakładzać, a, ał p. **Nakłodzić.**

Nakładzanie, a, blm., czynność cz. **Nakładzać.**

Nakłamać, mie, mał *nagadać kłamstw, nałgać.* **N. ś.** *nasycić ś. kłamaniem.* <Na+Kłamać>

Nakłamanie, a, blm., czynność cz. **Nakłamać.**

Nakłaniać, a, ał p. **Nakłonić. N. ś. I.** dok. *nasycić ś. a. namęczyć ś. kłanianiem:* Trzeba ś. naprosić, N., zanim ś. co wskóra. **2.** nied. p. **Nakłonić.**

Nakłanianie, a, blm., czynność cz. **Nakłaniać:** Śpiewanie psalmów z tak lekkim głosu nakłanianiem, że mówiącemu raczej podobne było, niż śpiewającemu. Ryb.

Nakłaść, kładzie, kładł p. **Nałożyć.** <Na+Kłaść>

Nakłodować, uje, ował, Baumować garb. *(skóry) na krąglaku rozłożyć.* <Na+*Kłodować, od Kłoda>

Nakłodowanie, a, blm., czynność cz. **Nakłodować.**

Nakłodzenie, a, blm., czynność cz. **Nakłodzić.**

Nakłodzić, i, ił, nied. **Nakładzać** gm. **I.** *nakłaść wiele kłód w jedno miejsce.* **2.** *wyciąć znak na kłodzie.* <Na+*Kłodzić, od Kłoda>

†**Nakłon, u,** lm. **y** *nachylenie, nakłonienie:* Dąb w nakłony nie podaje gałęzia wiatrowi. Błaż. <Na+Kłon>

Nakłonić, i, ił, nied. **Nakłaniać** *nagiąć, nachylić, przywieść = skłonić, naprowadzić, sprowadzić, zniewolić, namówić:* N. kogo do zgody, do ustępstw, do wzięcia udziału w czym. Dał ś. N. do podróży. N. kogo na drogę poprawy (= *nawrócić*). Nakłoń go, żeby ś. ożenił. Rzew. Nakłonię go postrachem a. obietnicami do tego. Troc. Nakłonił serce, myśl ku tobie. Troc. Wprzód go złamie, niżeli nakłoni. Bardz. (=*nieugięty*). Nakłoń ucha twojego a. ucho twoje do mnie. Troc. **N. ś. I.** *nachylić ś., przechylić ś., skłonić ś.:* Zwycięstwo ś. na naszą nachyliło stronę. Troc. Nakłaniało ś., co żywo, pod władzę panowania jego. Troc. **2.** ku czemu=*skłonić ś., przychylić ś.:* Nakłaniać ś. ku czemu = skłaniać myśl ku czemu. Kn. Nakłonił ś. do nauk. Troc. Niechaj ś. czasem umysł i do gry nakłoni. Mick. <Na+Kłonić>

Nakłonienie, a, blm., czynność cz. **Nakłonić:** N. umysłu. Kn.

Nakłonienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nakłonić ś.**

× **Nakłonny** *dający ś. nakłonić, możliwy do nakłonienia.*

Nakłopotać się, cze ś. a. **ce ś., tał ś.,** [**Nachłopotać ś.**] *najeść ś. kłopotu, nafrasować ś., natrapić ś., naambarasować ś.:* N. ś. o kogo, o co. <Na+Kłopotać ś.>

Nakłócić się, i ś., ił ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś., kłócąc ś.; wykłócić ś.* <Na+Kłócić ś.>

Nakłócie, a, blm., czynność cz. **Nakłóć.** Lek.: N. próbne (punctio probatoria)=*N. zrobione w celu przekonania ś. o zawartości jamy lub guza.* <Na+Kłócie>

Nakłóć, kole a. kłuje, kłół, nied. **Nakalać, Nakałać, Nakłować I.** *przekłóć zlekka, ukłóć powierzchownie:* N. papier szpilką. **2.** *nazabijać kłociem:* N. wieprzów. N. wrogów. **3.** lek. *przebić odpowiednim narzędziem ścianę jamy ciała w celu wypuszczenia z niej płynów chorobnych,* przebić, przekłóć. **N. ś. I.** *pokłóć ś., nazabijać ś. wzajemnie.* **2.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. kłóciem.* <Na+Kłóć>

Nakłótek, tka, lm. **tki** gieol. *rodzaj korala punktowanego, znajdowanego w utworach trzeciorzędowych, poczynając od paryskiego, skłótwa.* <Od Nakłóć>

Nakłówać, a, ał p. **Nakłóć.**

× **Nakłówadło, a,** lm. **a** lek. *narzędzie do nakłówania pęcherza płodowego.*

Nakłówanie, a, blm. **I.** czynność cz. **Nakłówać. 2.** lek. (acupunctura) *kłócie igłami skóry jako środek lekarski w Chinach i Japonji,* szpilkowanie. N. elektryczne p. **Elektropunktura.**

[**Naknęsać, a, ał, Naknysać**] **I.** *namieszać.* **2.** *nabróżdzić.* <Na + *Knęsać, por. Knesać>

[**Naknęsanie, a,** blm.] czynność cz. **Naknęsać.**

[**Naknować, uje, ował**] *narąbać, naciąć, nastrugać.* <Na + Knować>

[**Naknowanie, a,** blm.] czynność cz. **Naknować.**

[**Naknysać, a, ał**] p. **Naknęsać.**

[**Naknysanie, a,** blm.] czynność cz. **Naknysać.**

Nakochać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. kochaniem; narozkoszować ś., nalubować ś.:* Nakochał ś. niemało w swoim życiu. Nie mogę ś. jej nakochać. Synów narodzisz, a nie nakochasz ś. w nich, boć je zawiodą w niewolę. Leop. Duch ma to, że ś. może w panu N. Baz. <Na + Kochać ś.>

Nakolanek, nka, część. w lm. **Nakolanki I.** a. †**Nakolanka** *część zbroi na kolana u dawnych Rzymian, ozdoba na kolana:* Miał nakolanki miedziane na nogach. B. B. Tetys prosiła Wulkana, żeby Achillesowi tarcz, przyłbicę, karacenę i nakolanki przystojne wykował. Otw. Nakolanki u butów niemieckich. Troc. **2.** anat. p. **Nadkolanek. 3.** gór. *skórzane okrycie kolana, zapinane pod kolanem na sprzążkę, część uroczystego stroju górnika.* <Na + Kolano>

†**Nakolanka, nek,** blp. p. **Nakolanek:** Drudzy karaceny i ochędożone N. ze srebra czynią wyciągnione. Koch. J.

× **Nakolanny,** †**Nakolenny** *znajdujący ś. na kolanach.*

Nakolebać się, bie ś., bał ś. p. **Nakołysać ś.** <Na + Kolebać>

†**Nakolenny** p. **Nakolanny.** Anat.: †Jabłko nakolenne p. **Nadkolanek.**

Nakołatać się, ta ś. a. **cze ś., tał ś.** *namęczyć ś. kołataniem:* Nakołatałem ś. do drzwi, do bramy, nim je otworzono. <Na + Kołatać>

[**Nakoło**] p. **Naokoło.** <Na + Koło>

[**Nakołować się, uje ś., ował ś.**] *nakręcić ś. w koło:* Dosićem sie nakołował. <Na + Kołować>

Nakołysać się, sze ś., sał ś., Nakolebać ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś. kołysaniem, kolebaniem, nabujać ś.* <Na + Kołysać>

Nakombinować, uje, ował *kombinując wielokrotnie, wiele pokombinować.* **N. ś.** *natrudzić ś. a. nasycić ś. kombinowaniem.* <Na + Kombinować>

Nakombinowanie, a, blm., czynność cz. **Nakombinować.**

Nakomponować, uje, ował *komponując jedno za drugim, wiele skomponować; nazmyślać.* <Na + Komponować>

Nakoniec przys. *w końcu, nareszcie, wreszcie:* Kurjer, tak długo oczekiwany, przyjechał N. <Na + Koniec>

[**Nakoniec, ńca,** lm. **ńce**] *pętlica na końcu postronka (do zakładania na orczyk).* <Na + Koniec>

[**Nakonieczник, a,** lm. **i**] *koniec harapa.* <Ukr. nakoneczнyk>

Nakopać, pie, pał, nied. **Nakopywać I.** *kopiąc, dużo narobić:* N. rowów, kanałów, studzien. **2.** *kopiąc, dużo wydobyć:* N. kartofli, marchwi, piasku. **N. ś.** *kopaniem nasycić ś. a. zmordować ś.* <Na + Kopać>

Nakopanie, a, blm., czynność cz. **Nakopać.**

Nakopanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nakopać ś.**

Nakopcenie, a, blm., czynność cz. **Nakopcić.**

Nakopcenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nakopcić ś.**

Nakopcić, i, ił I. *kopcąc co, wiele czego nagromadzić:* N. szkła. **2.** *narobić kopciu, dymu:* Lampa nakopciła. N. z cygara, z fajki. Sł. wil. N. w pokoju, paląc papierosa. **N. ś.** *kopceniem=paleniem tytoniu nasycić ś.* <Na + Kopcić>

Nakopcować, uje, ował *kopcując, wiele nagromadzić, nadołować:* N. kartofli. <Na + Kopcować>

Nakopcowanie, a, blm., czynność cz. **Nakopcować.**

Nakopjować, uje, ował *kopjując, wiele nagromadzić.* <Na + Kopjować>

†**Nakopnąć, nie, nął** *kopaniem kogo nasycić ś.:* Jeśliże co poganisz, popraw i nakopń je. Rej. <Na + Kopnąć>

†**Nakopnięcie, a,** blm., czynność cz. **Nakopnąć.**

Nakopywać, uje, ywał p. **Nakopać.**

Nakopywanie, a, blm., czynność cz. **Nakopywać.**

[**Nakorenek, nka,** lm. **nki, Nakorynek**] *ród, źródło, początek czegoś:* Zniszczył z nakorenkiem (=*do szczętu, z kretesem*). <Ukr. nakorenok>

Nakorkować, uje, ował *korkując, nagromadzić:* N. butelek. <Na + Korkować>

[**Nakorynek, nka,** lm. **nki**] p. **Nakorenek:** Mawiał, że sprawa rycerza ozdabia, więc rząd i zbroja, a kto czym narabia, znać ś. powinien z rzemiosła i z sądu, i z nakorynku, i z samego rządu na tym, co dobre, i na tym, co zdatne i co rycerstwu wszemu jest popłatne. Pol.

Nakorzystać, a, ał *odnieść wiele korzyści z czego.* <Na + Korzystać>

Nakorzystanie, a, blm., czynność cz. **Nakorzystać.**

Nakosić, i, ił *kosząc, wiele nagromadzić.* **N. ś.** *koszeniem nasycić ś. a. zmordować ś.* <Na + Kosić>

Nakostniak, a, lm. **i** lek. p. **Kostniak.** <Na + Kostniak>

Nakostny *na kości ś. znajdujący.* Lek.: Chrząstniak N. p. **Chrząstniak.** <Na + Kostny>

Nakoszenie, a, blm., czynność cz. **Nakosić.**

Nakoszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nakosić ś.**

Nakosztować się, uje ś., ował ś. I. *nawydawać pieniędzy, naekspensować ś.* **2.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. kosztowaniem (dochodzeniem smaku).* <Na + Kosztować>

Nakosztowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nakosztować ś.**

[**Nakot, a,** lm. **y, Nakat**] *okrągła sztuka drzewa, kładziona wpoprzek drogi bagnistej:* Nakoty grobli. Miał jednak ów żółty koczyk tyle do przebycia grobel i nakotów. Krasz. <Z Ukr. nakàt>

× **Nakować, uje, ował** p. **Nakuć.** <Na + Kować>

†**Nakowadlnia, i,** lm. **e** p. **Nakowalnia.**

†**Nakowadlny** p. **Nakowadłowy.**

†**Nakowadło, a,** lm. **a** p. **Nakowalnia:** Nakowadła pod ciężkiemi jęczały młotami. Troc. <Na + Kowadło>

†**Nakowadłowy,** †**Nakowadlny** przym. od **Nakowadło.**

†**Nakowalnia, i,** lm. **e I.** a. †**Nakowadlnia,** †**Nakowadło** *przyrząd, na którym kują metale, kowadło:* Młoty brzmią z nakowalniami. P. Koch. **2.** anat. p. **Kowadełko.** Ryszk.

× Nakowanie, a, blm., czynność cz. **Nakować.**
[Nakowo] p. **Jednak.** <Zam. Jednakowo>
× Nakowywać, a, ał p. **Nakuć.**
× Nakowywanie, a, blm., czynność cz. **Nakowywać.**
× Nakoźlenie, a, blm., czynność cz. **Nakoźlić.**
× Nakoźlić, i, ił *nachmurzyć, zasępić:* N. czoło. <Na + Koźlić>
[Naków] p. **Jednak.** <Zam. Jednakow(o)>
Nakpić, i, ił i N. ś. *kpieniem nasycić ś., nażartować ś., nadrwić ś.* <Na + Kpić>
Nakpienie, a, blm., czynność cz. **Nakpić.**
Nakpienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nakpić ś.**
× Nakradać, a, ał p. **Nakraść.**
× Nakradanie, a, blm., czynność cz. **Nakradać.**
Nakradzenie, a, blm., czynność cz. **Nakraść.**
[Nakradzony] p. **Nakraść:** Miała nakradzoną pietruszkę.
Nakrajać, e, ał, Nakroić *krając, wiele nagromadzić:* N. chleba, mięsa. <Na + Krajać>
Nakrajanie, a, blm., czynność cz. **Nakrajać.**
Nakramarzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nakramarzyć ś.**
Nakramarzyć się, y ś.,ył ś. *kramarząc ś., nasycić ś. a. zmordować ś.* <Na + Kramarzyć>
Nakrapiacz, a, lm. **e** *ten, co nakrapia.*
Nakrapiać, a, ał p. **Nakropić.**
Nakrapianie, a I. blm., czynność cz. **Nakrapiać. 2.** lm. **a** *kropki, cętki, powstałe z nakrapiania:* N. czerwone, żółte.
Nakrapiany I. im. od **Nakrapiać. 2.** *mający po sobie kropki, cętkowany, upstrzony, pstry:* Tkanina nakrapiana. Odłączył barany pstre i nakrapiane, a wszystko stado jednostajnej barwy, to jest białej a. czarnej wełny, poruczył synom. Leop. Noc czarna puściła ś. zarazem przez głębokie morze, wysławszy nakrapiane wprzód przed sobą zorze. Zbyl.
Nakrasa, y, lm. **y** bot. (heisteria), *roś.* <?>
Nakrasić, i, ił I. × N. *krasząc = farbując, wiele nagromadzić.* **2.** *krasząc = okrasą zaprawiając, wiele okrasić.* <Na + Krasić>
† Nakrasszy st. n. od **Krasy,** *najpiękniejszy:* Ku czci Matuchny Bożej, wszech nakrasszej rajskiej róży. Brk. <Na + * Krasszy, od Krasy>
Nakraszenie, a, blm., czynność cz. **Nakrasić.**
Nakraść, dnie, dł, im. **Nakradziony** a. **[Nakradzony],** nied. × **Nakradać** *kradnąc, wiele nagromadzić:* N. pieniędzy, jabłek. <Na + Kraść>
Nakrawędny *na krawędzi ś. znajdujący:* Rzeczowniki męskie ze spółgłoską nakrawędną odkrytą. Mał. <Na + * Krawędny, od Krawędź>
† Nakrącać, a, ał, [Nakrącać] p. **Nakręcić.**
† Nakrącanie, a, blm., **[Nakrącanie]** czynność cz. **Nakrącać.**
Nakrążać, a, ał, × Nakrążyć I. *w krążki nakrajać:* Chrzan w talarki nakrążany w winie moczyć. Syr. **2.** *narznąć, nakrajać, nasiekać:* N. botwiny, pokrzyw dla świń. **3.** [N.] *nadrobić, nakruszyć:* Dziecko nakrążało bułki do mleka. Wal. **N. ś.** *krążaniem nasycić ś. a. zmordować ś.* <Na + Krążać>
Nakrążanie, a, blm., czynność cz. **Nakrążać.**
Nakrążanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nakrążać ś.**
Nakrążenie, a, blm., czynność cz. **Nakrążyć.**
Nakrążenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nakrążyć ś.**
Nakrążyć, y,ył I. a. część. **N. ś.** *w krąg nachodzić ś.:* Nakrążył ś. koło domu, nim odważył ś. wejść. Przen.: Nakrążył ś., nim schwycił główną myśl. **2.** × N. p. **Nakrążać.** <Na + Krążyć>
Nakredować, uje, ował, × **Nakredzić,** nied. × **Nakredzać** *natrzeć kredą:* N. kij, rękę. <Na + Kredować>
Nakredowanie, a, blm., czynność cz. **Nakredować.**
Nakredytować, uje, ował, Naborgować *kredytując przez pewien czas, dużo skredytować.* <Na + Kredytować>
Nakredytowanie, a, blm., **Naborgowanie** czynność cz. **Nakredytować.**
× Nakredzać, a, ał p. **Nakredować.**
× Nakredzanie, a, blm., czynność cz. **Nakredzać.**
× Nakredzenie, a, blm., czynność cz. **Nakredzić.**
× Nakredzić, i, ił p. **Nakredować.**
Nakreować, uje, ował *kreując jednego po drugim, wielu czymś zrobić:* Ile oni tam na poczekaniu nowej szlachty nakreowali z lada drukarzy i puszkarzy. Krasz. <Na + Kreować>
Nakreowanie, a, blm., czynność cz. **Nakreować.**
† Nakreszać, a, ał p. **Nakreślić.**
† Nakreszanie, a, blm., czynność cz. **Nakreszać.**
Nakreślać, a, ał p. **Nakreślić.**
Nakreślanie, a, blm., czynność cz. **Nakreślać.**
Nakreślenie, a, blm., czynność cz. **Nakreślić.**
Nakreślić, i, ił, nied. **Nakreślać, † Nakreszać I.** *kreśląc, wykonać:* N. linję, koło. N. plan. Przen.: N. plan postępowania *(= obmyślić).* N. znak krzyża na czole a.: N. czoło znakiem krzyża. Znakiem zbawiennym czoła nakreślili. Auszp. **2.** przen. *napisać:* Nakreślił matce list bardzo dotkliwy, którego po rozmyśle nie wysłał. Chm. W tym czasie nakreślił Balladynę. Chm. Przyjmie ustawy, w przyjacielskim nakreślone rymie. Mick. **3.** przen. *opisać, przedstawić, scharakteryzować:* N. obraz życia Cezara. Zestawić postać Świtezianki, nakreśloną przez Mickiewicza, z Goplaną Słowackiego. Chm. <Na + Kreślić>
Nakręcać, a, ał p. **Nakręcić.**
Nakręcanie, a, blm., czynność cz. **Nakręcać.**
Nakręcenie, a, blm., czynność cz. **Nakręcić.**
Nakręcić, i, ił, nied. **Nakręcać, † Nakrącać, [Nakrącać] I.** *kręcąc jedno po drugim, wiele naskręcać, nazwijać:* N. nici, powrozów. **2.** *kręcąc, nawinąć, wkręcić:* N. śrubę. **3.** *kręcąc, nastroić, uregulować:* Nakręć skrzypce i zagraj. Troc. N. zegarek. W niebie nakręcają to koło, którym przypadki biegają. Lubom. **4.** *wykręcić, naukręcić, nadłamać, nadwerężyć:* Przy przeprawie przez rzekę karku sobie nakręcił. Sienk. [Nakręca mi syi. Djabeł nakręciuł stodoły]. **5.** *kręcąc, nakierować:* Kark skręcony nazad nakręcać. Perz. Przen.: Sam na ś. nakręcił nawyższe kapłaństwo. Leop. **6.** przen. *naciągnąć, nakierować:* Wszystkie dyskursa do swego konia nakręca. Karp. Nakręcać znaczenie myśli do swego widzi mi ś. Sł. wil. Nakręcił go na swoją stronę. Troc. U Porty zawsze ze dwie a. trzy osoby wszystkie sprawy nakręcają i władną prawie całym państwem. Kłok. Płaskie śmiechy i nakręcone żarty. L. *(=wymuszone).* **7.** przen. *wiele krętactw narobić:* Dużo nakręcił w tej sprawie. **8.** przen. *oszukać:* Ty może myślisz, chamski gnacie, żem ja cię nakręcił. Prus. **9.** nied.: [Nakręcać] = *futuere.* **N. ś.** *kręcąc ś., nasycić ś. a. zmordować ś.* <Na + Kręcić>

Nakrętka, i, lm. **i** p. **Mutra.**

Nakrętkowy przym. od **Nakrętka.** Rzem.: Klucz N. (Mutterschlüssel). Sprawdzian N. (Mutterleere).

Nakrochmalenie, a, blm., czynność cz. **Nakrochmalić.** Przen.: Nie dałam jeszcze żadnego powodu do takiego nakrochmalenia względem mnie. Krasz. *(=sztywności).*

Nakrochmalić, i, ił *krochmalem napuścić.* Przen.: Alfred nakrochmalony, z zaciętemi ustami. Krasz. *(=sztywny).* <Na + Krochmalić>

Nakroić, i, ił l. p. **Nakrajać. 2.** *zacząć krajać, trochę ukrajać.* <Na + Kroić>

Nakrojenie, a, blm., czynność cz. **Nakroić.**

Nakropić, i, ił, × **Nadkropić,** nied. **Nakrapiać** l. *kroplami pooblewać:* N. wodą bieliznę do prasowania. Nakrapiać farbą brzegi książki. **2.** *kroplami napadać:* Deszcz nakropił mi na kapelusz. <Na + Kropić>

Nakropienie, a, blm., czynność cz. **Nakropić.**

Nakropkować, uje, ował *kropkami poznaczyć.* <Na + Kropkować>

Nakropkowanie, a, blm., czynność cz. **Nakropkować.**

Nakrój, oju, lm. **oje** *kształt, forma:* Piękny N. liści dębu. <Na + Krój>

†**Nakrótce** *krótko, w krótkości, pokrótce.* <Na + Krótko>

Nakruszać, a, ał p. **Nakruszyć.**

Nakruszanie, a, blm., czynność cz. **Nakruszać.**

Nakruszenie, a, blm., czynność cz. **Nakruszyć.**

Nakruszyć, y,ył, [**Nakryszyć**], nied. **Nakruszać** l. *krusząc, nasypać, nadrobić:* N. chleba do miski. **2.** *krusząc=łukąc, wiele potłuc, potrzaskać:* Niemało nakruszył bałwanów pogańskich. <Na + Kruszyć>

Nakrwawić, i, ił *krwawiąc jednego po drugim, wielu pokrwawić.* **N. ś.** *krwią ś. naoblewać;* przen. *nasmucić ś., nadręczyć ś.:* A co ś. nakrwawiło serce Anny z powodu złych mów o Zygmuncie Auguście! Bart. <Na + Krwawić>

Nakrwawienie, a, blm., czynność cz. **Nakrwawić.**

Nakrwawienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nakrwawić ś.**

Nakrycie, a l. blm., czynność cz. **Nakryć. 2.** lm. **a** *to, czym coś nakrywają, przykrycie:* N. domu=*dach.* × N. okrętu=*pokład.* N. stołu a. część. N.=a) *przybory do jedzenia na cały stół;* b) część. *przybory do jedzenia dla jednej osoby.* Brak jednego nakrycia. N. łóżka=*wszystko, czym ś. pościel nakrywa.* Drze przez sen kosztowne nakrycia i futra. Krasiń. N. głowy=*kapelusz, czapka.* Gdyby z twych oczu ziemskie odpadło N., obaczyłbyś niejedno w koło siebie życie. Mick. <Na + Krycie>

Nakrycie się, a ś., blm., czynność cz. **Nakryć ś.**

Nakryć, yje, ył, nied. **Nakrywać** l. *przykryć z wierzchu:* (Anioł) okrążył Świteź mieczą błyskawicą i nakrył złotemi pióry. Mick. N. dom gontami, dachówką, słomą. N. głowę kołdrą. N. głowę *(=włożyć na głowę kapelusz a. czapkę).* Z nakrytą głową *(=z kapeluszem a. czapką na głowie).* N. łóżko kapą. N. półmisek, garnek. Nakryj potrawę, aby nie wystygła. N. stół obrusem. N. stół a. do stołu=*przygotować stół do jedzenia.* N. na dwanaście osób. **2.** *pokryć, powlec:* Ubrany był w kożuch, suknem czerwonym nakryty. Kaczk. [Krwio nakryty] *(=pokryty).* **3.** przen. *przyłapać, ująć, pochwycić, wpaść na kogo:* Wielkim był łowcem na Tatarstwo, a podjechać i N. czambuł to już jego rzecz! Rol. **4.** bart.: Nakrywać barci=*znaczyć barci cechami a. liczbami.* **N. ś.** *włożyć co na siebie z wierzchu, okryć ś. z wierzchu:* N. ś. kołdrą, pierzyną. Nakryj ś. płaszczem i biegnij po doktora. Lepianka ich powoli ś. nakrywała i kończyła. Krasz. *(=dostawała dach).* Przen.: Pierwej jeszcze niejeden kondel nogami ś. nakryje. Sienk. *(=będzie zabity, zginie, polegnie).* <Na + Kryć>

[**Nakryszenie, a,** blm.] czynność cz. **Nakryszyć,** *nakruszenie.*

[**Nakryszyć, y, ył**] p. **Nakruszyć:** Nakryszył chleba do miski. Por. **Nakrzyć.** <Zam. Nakruszyć>

Nakrytykować, uje, ował *krytykując jedno po drugim, wiele skrytykować.* **N. ś.** *nasycić ś. krytykowaniem.* <Na + Krytykować>

Nakrywa, y, lm. **y** *wierzch, wieko do przykrycia czego, pokrywa:* N. kotła. N. do tego naczynia by dobrze przystawała. Torz. Nakrywy, wieka żelazne, któremi czopy armatne w panwiach łożowych przyciskają ś. Jak. J. Zdr. **Nakrywka.** <Na + *Krywa, od Kryć>

Nakrywacz, a, lm. **e** *ten, co nakrywa.*

Nakrywać, a, ał p. **Nakryć.**

× **Nakrywadełko, a,** lm. **a** anat. p. **Nagłośnia.**

Nakrywalny l. *do nakrywania służący.* Myśl.: Sieć nakrywalna = *sieć na kuropatwy używana, rozjazd, płachta.* **2.** × N. *mogący być nakrytym.*

Nakrywanie, a, blm., czynność cz. **Nakrywać.**

Nakrywka, i, lm. **i** l. p. **Nakrywa:** Ule ze słomianemi nakrywkami. Sienk. **2.** anat.: N. krtaniowa p. **Nagłośnia.**

Nakrywkowy przym. od **Nakrywka.** Zoot.: Kość nakrywkowa u ryb (os operculare).

Nakrzątać się, a ś., ał ś. *krzątaniem ś. nasycić ś. a. zmordować ś.:* Niejeden z panów więcej niż ja nakrzątał ś. na dokuczliwym upale. Orzesz. <Na + Krzątać ś.>

Nakrzątanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nakrzątać ś.**

[**Nakrzczenie, a,** blm.] czynność cz. **Nakrzczyć.**

[**Nakrzczyć, y, ył**] p. **Nakrzyć.**

[**Nakrzenie, a,** blm.] czynność cz. **Nakrzyć.**

†**Nakrzepczenie, a,** blm., czynność cz. **Nakrzepczyć.**

†**Nakrzepczyć, y, ył** *nastroszyć, podnieść.* Mącz. <Na + Krzepczyć>

Nakrzesać, sze, sał, †**Nakrzesić,** nied. **Nakrzesywać** *krzesząc przez czas dłuższy, wiele wykrzesać:* N. ognia. Mocen jest Bóg z tych oto kamieni N. synów Abrahamowi *(=naciosać).* Przen.: Żeby ludzie z tego nie nakrzesali jakich tam plotek. Kaczk. **N. ś.** *krzesaniem nasycić ś. a. zmordować ś.* <Na + Krzesać>

Nakrzesanie, a, blm., czynność cz. **Nakrzesać.**

Nakrzesanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nakrzesać ś.**

†**Nakrzesić, i, ił** p. **Nakrzesać.** <Na + Krzesić>

Nakrzesywać, a, ał p. **Nakrzesać.**

Nakrzesywanie, a, blm., czynność cz. **Nakrzesywać.**

†**Nakrzeszenie, a,** blm., czynność cz. **Nakrzesić.**

Nakrztusić się, i ś., ił ś. *krztuszeniem ś. namęczyć ś.* <Na + Krztusić ś.>

Nakrzyczeć, y, ał *wiele krzyku narobić:* Upominając ś., tak nakrzyczeli, nahałasowali, żem prawie ogłuchł. L. Nakrzyczy, nałaje, i na tym koniec. Chodź. N. na kogo = *z krzykiem nałajać komu, wykrzyczeć kogo.* N. na co=*narobić hałasu*

przeciw czemu. **N. ś.** *krzyczeniem nasycić ś. a. namordować ś.* <Na+Krzyczeć>

Nakrzyczenie, a, blm., czynność cz. **Nakrzyczeć.**

Nakrzyczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nakrzyczeć ś.**

[**Nakrzyć, y,ył**] **I.** a. [**Nakrzczyć**] *nakruszyć, narobić okruszyn.* Por. **Nakryszyć. 2.** *nagadać:* Nakrzyli ojcowie na mnie przed obcemi. <Na+Krzyć>

Nakrzykiwać, uje a. **iwa, iwał** *wydawać pojedyńcze krzyki:* Rycerstwo nakrzykiwało i klęło. Krasz. <Na+*Krzykiwać, od Krzyczeć>

Nakrzykiwanie, a, blm., czynność cz. **Nakrzykiwać.**

†**Nakrzymolenie, a,** blm., czynność cz. **Nakrzymolić.**

†**Nakrzymolić, i, ił** p. **Nagryzmolić:** Tak pisze, że nie wiedzieć, czy kijem, czy piórem nakrzymolił. Haur. <Na+Krzymolić>

Nakrzywdzenie, a, blm., czynność cz. **Nakrzywdzić.**

Nakrzywdzić, i, ił *krzywdząc jednego po drugim, wielu skrzywdzić.* <Na+Krzywdzić>

Nakrzywiaczka, i, lm. **i** *narzędzie do nakrzywiania.* <Na+*Krzywiaczka, od Krzywić>

Nakrzywiać, a, ał i N. ś. p. **Nakrzywić.**

Nakrzywianie, a, blm., czynność cz. **Nakrzywiać.**

Nakrzywianie się, a ś., blm., czynność cz. **Nakrzywiać ś.**

Nakrzywić, i, ił, nied. **Nakrzywiać I.** co=*krzywym zrobić, skrzywić, przekrzywić:* Trzęsąc głową, szyję nakrzywiła. Bardz. [Macocha nakrzywia mnie szyję] *(=wykręca).* Wargi ściśniecie i brwi nakrzywicie. P. Koch. *(=zmarszczycie).* Przen.: Dominikan, każąc, miejsce ono Pawłowe nakrzywiał ku swej stronie. Baz. *(=naciągał).* **2.** czego = *krzywiąc co, wiele czego nagromadzić, krzywego czego narobić:* Nakrzywił kabłąków. **N. ś. I.** *stać ś. krzywym, skrzywić ś., przekrzywić ś.* **2.** *krzywieniem ś.=okazywaniem niezadowolenia nasycić ś. a. zmordować ś., nagrymasić ś.:* Nakrzywił ś., nim przyjął. <Na+Krzywić>

Nakrzywienie, a I. blm., czynność cz. **Nakrzywić. 2.** lm. **a** *miejsce nakrzywione:* Pękło na nakrzywieniu.

Nakrzywienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nakrzywić ś.**

Nakształt I. N. czego=*na podobieństwo czego:* Bór czernił ś. N. ogromnego gmachu. Mick. **2.** × N. *jakby, niby:* On coś N. pomieszany ma rozum. L. <Na+Kształt>

Nakucie, a, blm., czynność cz. **Nakuć.**

Nakuć, uje, uł, × **Nakować,** nied. **Nakuwać,** × **Nakowywać I.** *kując jedno po drugim, wiele czego nagromadzić:* Nakuł kupę gwoździ. **2.** [N.] *nabić, natłuc:* Macocha pięścią nakuje. <Na+Kuć>

× **Nakuglować się, uje ś., ował ś.** z kogo = *nadrwić, nakpić, nażartować ś.:* A przedsię cierpi dwie szkodzie, i owego, jeśli nie dudek, co mu powiada, iż ś. z niego do woli nakuguje, i owego, co go szacuje. Rej. <Na+Kuglować>

× **Nakuglowanie się, a ś,** blm., czynność cz. **Nakuglować ś.**

Nakukać, a, ał *głos właściwy kukułce wydać znaczną ilość razy:* Ona mu nakukała. Jeż. **N. ś.** *kukaniem nasycić ś. a. zmordować ś.:* Kukułecka nakuká sie darmo. <Na+Kukać>

Nakukanie, a, blm., czynność cz. **Nakukać.**

Nakukanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nakukać ś.**

Nakuliwać, a, ał *trochę kuleć, utykać:* Przywlókł ś. nakuliwając, o kiju. Krasz. Trzymający ś. prosto, ale nieco nakuliwający na jedną nogę. Krasz. <Na+*Kuliwać, od Kuleć>

Nakuliwanie, a, blm., czynność cz. **Nakuliwać.**

Nakułacznik, a, lm. **i** *przyrząd żelazny, nakładany na rękę jako broń.* <Na+Kułak>

[**Nakupać, a, ał**] p. **Nakupować:** Maciek nakupał wołów.

[**Nakupanie, a,** blm.] czynność cz. **Nakupać.**

[**Nakupczenie, a,** blm.] czynność cz. **Nakupczyć.**

[**Nakupczyć, y,ył**] *kupcząc, nazbierać; natargować:* Duzoś nakupczyła? <Na+Kupczyć>

Nakupiać, a, ał p. **2. Nakupić.**

Nakupianie, a, blm., czynność cz. **Nakupiać.**

× **Nakupiciel, a,** lm. **e** *ten, co nakupuje.*

I. Nakupić, i, ił p. **Nakupować:** Jedźcie a nakupcie nam potrzeb. Wuj. <Na+1. Kupić>

2. Nakupić, i, ił, nied. **Nakupiać** *skupiając jedno po drugim, wiele nagromadzić.* <Na+2. Kupić>

I. Nakupienie, a, blm., czynność cz. **I. Nakupić,** *nakupowanie.*

2. Nakupienie, a, blm., czynność cz. **2. Nakupić.**

Nakupować, uje, ował, Nakupić, [**Nakupać**], nied. **Nakupowywać, Nakupywać** *kupując jedno po drugim, wiele czego nagromadzić:* Nakupował daktylów, na okręt zgromadził. Kras. <Na+Kupować>

Nakupowanie, a, blm., czynność cz. **Nakupować,** *nakupienie.*

Nakupowywać, ywa a. **uje, ywał** p. **Nakupować.**

Nakupowywanie, a, blm., czynność cz. **Nakupowywać.**

Nakupywać, uje, ywał p. **Nakupować.**

Nakupywanie, a, blm., czynność cz. **Nakupywać.**

Nakurzać, a, ał p. **Nakurzyć.**

Nakurzanie, a, blm., czynność cz. **Nakurzać.**

Nakurzenie, a, blm., czynność cz. **Nakurzyć.**

Nakurzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nakurzyć ś.**

Nakurzyć, y,ył, nied. **Nakurzać I.** w czym a. co=*kurzu gdzie narobić, kurzem co napełnić:* Wymiatając, N. w pokoju a N. pokój. Wszyscy razem wyskoczyli, pełną szopę nakurzyli. Kant. **2.** *paląc coś, dymu narobić, dymu napuścić, nadymić:* N. z fajki, z cygara. **3.** × N. *spalić czego dużo w celu narobienia dymu:* Tyle nakurzył kadzidła, że aż ciemno w pokoju. Sł. wil. **4.** †N. kogo a. co=*okadzić:* N. konia chorego strojami bobrowemi z rutą suchą. Haur. Gnój wymiatając i kadzeniem nakurzając, kościoły uczcili. Skar. **5.** żart. *nasmrodzić, nabździeć.* **6.** †N. komu=*wyłajać, zwymyślać kogo.* **N. ś.** *kurzeniem nasycić ś. a. zmordować ś:* Nakurzyłem ś. mocnego tytuniu, aż mię głowa boli. Sł. wil. <Na+Kurzyć>

Nakusić, i, ił *kusząc jednego po drugim, wielu skusić:* Jużeś dość ludzi nakusił. <Na+Kusić>

Nakuszenie, a, blm., czynność cz. **Nakusić.**

Nakuwacz, a, lm. **e** *kamieniarz, nakuwający kamienie młyńskie.* <Na+*Kuwacz, od Kuć>

Nakuwać, a, ał p. **Nakuć.** <Na+*Kuwać, od Kuć>

Nakuwanie, a, blm., czynność cz. **Nakuwać.**

Nakwasić, i, ił, †**Nakwaśnić,** nied. **Nakwaszać,** †**Nakwaśniać** *kwasząc przez czas dłuższy, wiele*

czego nagromadzić: N. kapusty, ogórków, mleka. <Na + Kwasić>

Nakwaszać, a, ał p. **Nakwasić.**

Nakwaszanie, a, blm., czynność cz. **Nakwaszać.**

Nakwaszenie, a, blm., czynność cz. **Nakwasić.**

†**Nakwaśniać, a, ał** p. **Nakwasić.**

× **Nakwaśniały** *nieco skwaśniały, nieco kwaśny*: Piwo nakwaśniałe jak naprawić. Syr.

†**Nakwaśnianie, a,** blm., czynność cz. **Nakwaśniać.**

†**Nakwaśnić, i, ił** p. **Nakwasić**: Cytryną wodę nakwaśnij. Troc.

× **Nakwaśnieć, eje, ał** *stać ś. nieco kwaśnym, nieco skwaśnieć, nadkwaśnieć*: Wino niezatkane czasu ciepłego łatwie nakwaśnieje. Trzyc. <Na + Kwaśnieć>

× **Nakwaśnienie, a,** blm. **I.** czynność cz. **Nakwaśnić. 2.** czynność cz. **Nakwaśnieć.**

Nakwielica, y, lm. **e, Błotnica** bot. (marica) *roś.* <?>

Nalabować się, uje ś., ował ś. *labowaniem nasycić ś. a. zmordować ś.* <Na + Labować>

Nalabowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nalabować ś.**

Nalać, leje. lał, nied. **Nalewać I.** czego do czego a. w co, na co = *płynu napuścić*: N. wody do konewki, herbaty do szklanki. N. wina w kieliszki. N. wody na ręce, na miednicę, na podłogę. N. rosołu na talerz. Spirytus nalany na pieprz turecki. N. komu herbaty, wina. Z próżnego i Salomon nie naleje. Prz. (= *z niczego trudno coś zrobić*). N. sobie do brzucha a. w gardło = *wypić*. Dziesięćby ś. ich pożywiło, co jeden w brzuch swój natka i naleje. Hrb. Zdumiane muzykanty wypędzono z sali, ani im zapłacili, ni w gardło nalali. Tremb. N. sobie w czub = *upić ś. porządnie*. Nalał w czub tak wiele, że rozum stracił. Jabł. Ostatniemi czasy za dużo nalewał. Kaczk. (=*pił*). Przen.: N. komu za skórę = *dogryźć, dokuczyć*. Przen.: Widziałem, jakie człek żądze zapalał, jakie i kiedy sobie myśli nalał. Mick. Nieprawdy w uszy wezyrskie codzień, co godzina przez swoje posły nalewali. Birk. **2.** co czym a. co czego = *płynem napełnić*: N. kieliszki winem. N. szklankę piwa. Sędzia jego puhar i swój kielich nalał. Mick. Butelka nalana winem. Dwa kałamarze N. Mick. N. sobie czym brzuch a. gardło = *opić ś. czego wiele*. N. komu brzuch a. gardło = *spoić kogo porządnie*. Brzuch nalany = *napełniony napojem, trunkiem*. Z nalanej jadem paszczęki zioną płomień i śmierć. Sow. **3.** co czym a. czego na co = *zanurzyć co w czym, zalać co czym*: N. korniszony octem. Piołun nalany spirytusem. N. wódki na wiśnie. **N. ś. I.** nieos. *nacieknąć, napłynąć*: Nalało ś. z beczki. Przen.: Obranaś z ozdób ojczyzno, lecz i to mało, bo ś. za skórę więcej nalało. Chr. (=*więcej jeszcze złego na cię ś. zwaliło*). **2.** *napełnić ś. płynem*: Nalał ś., ledwie chodzi. Sł. wil. (=*upił ś.*). Przen.: Ta komnata nalała ś. srebrnego blasku. Słow. <Na + Lać>

[**Naładować, uje, ował**] p. **Naładować.** <Na + Ładować>

[**Naładowanie, a,** blm.] czynność cz. **Naładować**, *naładowanie.*

Nalamentować się, uje ś., ował ś. *lamentowaniem nasycić ś. a. zmordować ś.* <Na + Lamentować>

Nalamentowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nalamentować ś.**

Nalanie, a I. blm., czynność cz. **Nalać. 2.** †N., lm. **a** apt. p. **Nalew.** <Na + Lanie>

Nalanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nalać ś.**

Nalany I. im. od **Nalać. 2.** przen. *obrzękły, ociekły*: Twarz nalana. Na twarzy i całym ciele nalani. Pir.

Nalatać, a, ał p. **Nalecieć. N. ś.** a. [**Nalatoszyć ś.**] *lataniem nasycić ś. a. zmordować ś.*: Nalatałem ś. po całym mieście, szukając ciebie (=*nabiegałem ś.*). Wiatry, zakradszy ś. w namioty, a nalatawszy ś. z niemi, w tysiąc sztuk one rozdzierały. Ustrz. <Na + Latać>

Nalatanie, a, blm., czynność cz. **Nalatać.**

Nalatanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nalatać ś.**

[**Nalatoszenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nalatoszyć ś.**

[**Nalatoszyć się, y ś.,ył ś.**] p. **Nalatać.** <Na + *Latoszyć ś., żart. z Latać>

Nalatywać, ywa a. **uje, ywał** p. **Nalecieć**: [Kupcy nalátują] (=*nadjeżdżają, nadchodzą*).

Nalatywanie, a, blm., czynność cz. **Nalatywać.**

†**Nalaz, u,** lm. **y,** †**Nalazek** *wynalazek, wymysł*: Grzeszyli są w nalazach swoich. Ps. flor. <Na + LAZ/ŁAZ>

†**Nalazek, zku,** lm. **zki I.** *rzecz znaleziona*: Jakich radości z tym nalazkiem zażył, ściska raz po raz znalezionego przyjaciela. Jabł. **2.** p. **Nalaz.** B. Sz. **3.** *wyrok*: Ja wedle nalazku waszego nagrodzę obrażonemu ode mnie każdemu. Orzech.

†**Nalazować, uje, ował** p. **Należć.** Przen.: Jałmużna od śmierci zbawia, od grzechów oczyszcza, a człowieku wieczny żywot nalazuje. B. Sz. (=*przygotowuje, zjednywa, zaskarbia*).

†**Nalazowanie, a,** blm., czynność cz. **Nalazować.**

[**Naląbrać, a, ał**] *naluskać* (np. orzechów). <Na + Ląbrać>

[**Naląbranie, a,** blm.] czynność cz. **Naląbrać.**

†**Naląc, lęże, lągł** p. **Nalec**: Ufanie w Bogu mieć mamy, gdy postrachy nalęgą. Skar. Żołnierz próżen korzyści nalęże na koronę, aż ś. mu uiści. Skar. <Na + Ląc>

[**Nale**] p. **No.** <No + Ale>

Nalec, gnie, gł, × **Nalegnąć,** †**Naląc,** nied. **Nalegać,** †**Nadlegać I.** †N. kogo, co a. na kogo, na co = *oprzeć ś. o kogo, o co, przyprzeć, nacisnąć kogo, co*: Porwał Saul miecz, a naległ nań i umarł. Leop. Broń końcem w nizkie piersi podprawiwszy, onę naległa, tak aż przepadł sztych na drugą stronę. Otw. Uwięziwszy drzewo w tarczy Skanderbegowej, tak go wielką mocą naległ, chcąc go z konia zbić, że ś. ono jego drzewo złamało. Baz. Woda wodą bywa popądzana, i przynagla jej owa, co z góry nabiega, a ta zaś na bieżącą przed sobą nalega. Otw. Przen.: Skanderbeg nie chciał na niesprawione Turki uderzyć i gwałtem N. Baz. (=*natrzeć, uderzyć*). Te miasteczka były własne Skanderbega; lecz gdy je Amurat bardzo naległ, otrzymał je. Baz. (=*oblegając, przycisnął*). Nie mógł Dawid budować kościoła dla walk, które go nalegały w koło. Leop. **2.** Nalegać na jedną nogę = *utykać, kuleć*. Trochę na jedną nogę nalegający. Krasz. **3.** częś. nied.: N. na kogo, †komu = *zażądać usilnie, natarczywie*, nied. *domagać ś.*: Jeśli We Pan będziesz o oddanie pierścienia nalegał, to ja będę nalegał o dotrzymanie słowa mej córce. Boh. Proś acan jegomości i nalegaj na to, aby zajrzał w alkowę. Słow. Nie nalegam na ciebie, dopełniam tylko zleceń tego, który mię przysłał. Krasiń. <Na + Lec>

Nalecenie, a, blm., czynność cz. **Nalecieć.**

Nalecenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nalecieć ś.**

Naleciałość, i, lm. **i** **I.** *właściwość obca danemu przedmiotowi i przyswojona przezeń tylko powierzchownie:* Przyswoił sobie te zalety, ale stanowiły one u niego N. tylko, nie zmieniły nawet przyzwyczajeń dawniejszych. Chm Jest to oznaką niedojrzałego umysłu, uwielbiać naleciałości w sztuce i literaturze, a lekko cenić to, co jest właściwe charakterowi narodowemu. Naleciałości językowe. **2.** min. *barwa, tworząca na powierzchni minerału tylko bardzo cienką warstewkę, a powstała z utlenienia ś. minerału na powierzchni a. od pokrycia go przez inny minerał,* in. barwa minerału, barwa naleciała, nabiegła, napuszczona. <Od Nalecieć>

Naleciały, Nabiegły, Napuszczony min. *znajdujący ś. tylko na powierzchni:* Barwa naleciała p. **Naleciałość.**

Nalecieć, i, ał, nied. **Nalatać, Nalatywać** **I.** a. **N. ś.** *lecąc, naprzybywać, nazlatywać ś.:* Naleciało wiele komarów, jaskółek, gęsi. Tam ś. ptactwa drobnego naleciało tłokiem. Karp. **2.** *lecąc nawpadać, naspadać:* Naleciało kurzu do pokoju. Gruszeczki same do chusteczki naleciały. **3.** *lecąc, wpaść na kogo:* Borys Szejn naleciał na Niemców. Górs. Coś go naleciało widać. Dąb. <Na + Lecieć>

[**Naleciu**] *w lecie.* <Na + Lato>

Naleczenie, a, blm., czynność cz. **Naleczyć.**

Naleczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naleczyć ś.**

Naleczyć, y, ył *lecząc jednego po drugim, wielu wyleczyć:* Naleczył niemało chorych. **N. ś.** *leczeniem a. leczeniem ś. nasycić ś. a. zmordować ś.* <Na + Leczyć>

†**Naledzać, a, ał** *lodem oziębiać.* Ocz. <Na + *Ledzać, od Lód>

†**Naledzanie, a,** blm., czynność cz. **Naledzać.**

×**Nalegacz, a,** lm. **e** *ten, co nalega na kogo:* Przykazał Farao urzędnikom onych robót, a ciężkim nalegaczom ludu... Leop.

Nalegać, a, ał p. **Nalec.** ×**N. ś.** p. **Należeć.** <Na + Legać>

Nalegająco *w sposób nalegający:* Uczyń mi pani łaskę jedną, dodał N. Krasz.

Naleganie, a, lm. **a** **I.** czynność cz. **Nalegać:** Usilne N. Tryb rozkazujący z naleganiem i bez nalegania, to jest z dodaniem przyrostku „że“ i bez niego. Już Konrad hamować nie zdoła zapędów ludu i nalegań rady. Mick. **2.** [N.] *nacisk, przypływ:* Bańki od nalegania krwi.

†**Naległość, i,** lm. **i** rz. od **Naległy,** *właściwość:* Zjednoczeni staliśmy ś. z djabłem i z jego właściwościami a naległościami wszystkiemi. Gil.

†**Naległy** komu = *właściwy, przyrodzony, wrodzony:* Mamy ś. wszystkiego warować, co jest zbytkowi a pysze naległego. Gil.

×**Nalegnąć, nie, nął** p. **Nalec.**

×**Nalegnięcie, a,** blm., czynność cz. **Nalegnąć.**

Nalenny bot.: Kanianka nalenna p. **Kanianka.** <Na + [Lenny]>

Nalepa, y, lm. **y** **I.** [N.] = a) *przypiecek, przymurek piecowy, rodzaj kominka; miejsce murowane przed piecem, gdzie ś. jeść gotuje; piec, [babka], ognisko:* Na nalepie ciepłych popiołów ruszyła. Żebr. Ona przy piecu siedzi na nizkiej nalepie. Pot. Kozaczek skoczył z komina na nalepę. Oss. Wrócił do koleby, rozpalił ognisko i począł ś. ogrzewać, siedząc przy nalepie. Ork. Wlazł na nalepę, kopie rzepę. Prz. *(=wlazł na gruszkę, rwał pietruszkę=plecie głupstwa).* b) *wylepienie powały gliną:* Chałupa má nálepę. Po srogiej ulewie spadła gdzieś ze ściany N., a. w skwar oschła osypała ś. glina. Krasz. **2.** leśn. *trzon a. spód w piecu wewnętrznym smolanym.* Zdr. [**Nalepka**]. <Na + Lepa>

Nalepiać, a, ał p. **Nalepić.**

Nalepianie, a, blm., czynność cz. **Nalepiać.**

Nalepić, i, ił, nied. **Nalepiać** **I.** *przylepić coś do górnej powierzchni czegoś; przylepiając, umieścić coś na czymś:* N. markę na papierze. N. sobie wąsy. Nalepiono mu po udach szóstaków. Oss. **2.** *lepiąc jedno po drugim, wiele nagromadzić:* N. garnków. **3.** [N.] *uderzyć, wlepić.* **N. ś.** *lepieniem nasycić ś. a. zmordować ś.* <Na + Lepić>

†**Nalepiej** p. **Lepiej.** <Na + Lepiej>

Nalepienie, a, blm., czynność cz. **Nalepić.**

Nalepienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nalepić ś.**

Nalepka, i, lm. **i** **I.** [N.] p. **Nalepa:** Zjadłbym rzepki z za nalepki, ale krzyżyk na nich jest. Prz. **2.** kol. *kartka z napisem a. liczbą, nalepiana na przedmioty, przeznaczone do przewozu.*

[**Nálepsi**] p. **Lepiej.** <Na(j) + Lepsi>

†**Nalepszy** p **Lepszy.** <Na(j) + Lepszy>

[**Nalesznik, a,** lm. **i**] p. **Naszyjnik.** <Przestawka, zam. Naszelnik = Naszyjnik>

Naleśnik, a, lm. **i** *gatunek ciasta cienko na patelni smażonego.* <Zam. *Nalistnik>

Nalew, u, lm. **y** **I.** ×N. p. **Napływ.** **2.** apt. (infusum frigide paratum) *lek sporządzony za pomocą nalania wodą zimną części roślinnych i moczenia ich przez czas pewien,* in. wymok, namok, ×namocz, †nalanie. **3.** piw. *woda ciepła, nalewana kilka razy na zacier po zejściu brzeczki z kadzi filtracyjnej w celu dalszego wysłodzenia:* N. pierwszy, drugi, trzeci. <Na + ×Lew>

Nalewacz, a, lm. **e** **I.** a. †**Nalewajko,** †**Nalewajka,** †**Nalewajca** *ten, co nalewa.* **2.** p. **Nalewka.**

Nalewaczka, i, lm. **i** **I.** forma ż. od **Nalewacz.** **2.** p. **Nalewka.** **3.** ×N. p. **Naleweczka.**

Nalewać, a, ał **I.** p. **Nalać.** **2.** [N.] = a) *dojrzewać:* Żyto nalewa. b) *grubieć, pęcznieć:* Klacz nalewa. c) a. [**Odpuszczać**] (o krowach) *mieć mleko w wymieniu przed ocieleniem ś.* **N. ś.** **I.** p. **Nalać.** **2.** [N. ś.] (o ziarnie) *napełniać ś. mleczem:* Żytko ś. nalewa. **3.** ogr. (o jabłkach) *przeświecać.* <Na + *Lewać, od Lać>

†**Nalewajca, y,** lm. **y** p. **Nalewacz.**

Nalewajka, i, lm. **i** **I.** †N. m. p. **Nalewacz.** **2.** [N.] ż. *naczynie blaszane do nalewania nafty.*

I. †**Nalewajko, a,** lm. **owie** p. **Nalewacz.** <Od Nalewać>

2. † **Nalewajko, a,** lm. **owie** *stronnik kościoła greckiego, dyzunita.* <Od nazwiska hetmana Ukr. Nalewajko>

×**Nalewalny** **I.** *do nalewania służący.* **2.** *dający ś. nalewać.*

Nalewanie, a, blm. **I.** czynność cz. **Nalewać.** **2.** ×N. lek. (infusio) *wlewanie a. wstrzykiwanie środków leczniczych do żył,* in. ×napawanie.

Nalewanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nalewać ś.**

Nalewarnia, i, lm. **e** cukr. *ogół naczyń, w które cukrzyca bywa nalewaną.*

×**Naleweczka, i,** lm. **i,** ×**Nalewaczka** *naczynie do wody a. wina, używane przy mszy, ampułka.*

Nalewka, i, lm. **i** l. a. **Nalewacz** *naczynie do nalewania płynów, czerpaczka:* N. do polewania wody na ręce należała w dawnych wiekach do naczyń kościelnych. Deszcz w kroplach pada, tak jakby je kto ogrodniczą przepuszczał nalewką. Min. *(=polewaczką).* U Żydów omywanie nalewek i statków stołowych jest z ustawy starszych. Sekl. *(=naczyń do picia).* †N. a. samowar = *czerpak w kształcie wiadra, służący do przelewania wody z cystern do rur.* **2.** *mały garnuszeczek do śmietanki, octu i t. p.* **3.** ×N. *miednica:* Wodę kryształową dają rękom nalewki, w puhary perłowe leją wino. Bardz. **4.** †N. *cysterna, basen:* Początek nazwania cystern czyli źródeł, które zwano w 1617 r. krynicami, zdrojami, a później dopiero nalewkami, był pierwotny od naczynia zwanego nalewką, którym przelewano wodę z cystern do rur połączonych z sobą. Nalewki takie w 1605 r. zwano samowarami. Były one spojone kilkoma obręczami i robione przez bednarzy. Wej. **5.** †N. gór. *mała beczka szybowa:* Tunny były większe od nalewek, a te większe od kibli. Łab. **6.** *trunek otrzymany z nalania spirytusu na owoce:* Prosi ich na sztukę mięsa przy kwarcie nalewki. Pot. N. wiśniowa. **7.** apt. p. **Naciąg.** **8.** †w lm. anat. p. **Nalewkowy.**

Nalewko-nagłośniowy anat. (ary-epiglotticus) *wspólny chrząstkom nalewkowym i nagłośni:* Więz, mięsień N., in. nalewko-nakrywkowy, ×nalewko-pokrywkowy. <Nalewka + Nagłośniowy>

Nalewko-nakrywkowy anat. p. **Nalewko-nagłośniowy.** <Nalewka + Nakrywkowy>

×**Nalewko-pokrywkowy** anat. p. **Nalewko-nagłośniowy.** <Nalewka + Pokrywkowy>

Nalewko-tarczowy anat. (ary-thyreoideus) *wspólny chrząstkom nalewkowym i tarczowej:* Więzy nalewko-tarczowe a. nalewko-tarczykowe. <Nalewka + Tarczowy>

Nalewko-tarczykowy anat. p. **Nalewko-tarczowy.** <Nalewka + Tarczykowy>

Nalewkowaty *do nalewki z wyglądu podobny.* Anat.: Chrząstki nalewkowate p. **Nalewkowy.**

Nalewkowy przym. od **Nalewka.** Anat.: Chrząstki nalewkowe a. nalewkowate, kabłąkowato-nawiasowe, †nalewki (cartilagines arytaenoideae) = *chrząstki, do których w krtani przyczepiają ś. struny głosowe.*

†**Naleziciel, a,** lm. **e** p. **Należca.** <Od Należć>

†**Nalezicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Nalezicie l:** Najświętsza Panna, N. łaski dla nas. Wuj. Minerwa, N. tkackiego i knapskiego rzemiesła. Wuj. *(=wynalazczyni).*

†**Nalezienie, a l.** i [**Nalezienie**] blm., czynność cz. **Należć:** a) Ten, co skarb nalazł, czwartą część jego weźmie, bo ta jest zapłata nalezienia prawem naszym ustawiona. P. cheł. Krzyża świętego N. święcimy. Hrb. b) Wiele królów niesnaski jego nalezieniem były porównane. Orzech. *(=wyrokiem).* **2.** lm. a *rzecz znaleziona.* Troc. Myślić będą we wszech dzielech Twoich, i w nalezieniach Twoich skuszą ś. Ps. flor. *(=wynalazkach, pomysłach).*

†**Nalezienie się, a ś.,** blm., [**Nalezienie ś.**] czynność cz. **Należć ś.**

†**Nalezionek, nka,** lm. **nki** *podrzutek, znajdek.* <Od Należć>

†**Nalezisty** p. **Należny.**

†**Należca, y,** lm. **y,** †**Naleziciel l.** a. †**Należnik,** [**Należnik**] *ten, co znalazł, znalazca:* Ratuj, należco dusz, ludzi zawiedzionych. Grabow. **2.** *ten, co wynalazł, wynalazca:* Łodzi pierwszy N. Jason. Żebr. Sem, patryarchy starszy syn Noego, wina N. słodkiego. Odym. Ulis, N. drogi do niecnoty. Koch. J. Merkury, marszałku boży, o niewysłowiony należco lutni, na której brzmią strony. Petr. <Od Należć>

Należć l. nalezie, nalazł, nied. **Nałazić** *nawiązić, nawchodzić:* Do tego naczynia nalazło co niemiara owadów. Aby natręty żadne tu nie należli. Orzesz. **2.** †N., **najdzie, nalazł,** †**Naiść,** †**Najść,** nied. †**Nalazować,** †**Najdować,** [**Najdować**], × **Najdywać** = a) i [N.] *znaleźć, wynaleźć, odkryć co, natrafić na co:* Po jej śmierci, kiedy grób otworzyć kazano, naleziono tabliczkę. Rej. Święta Helena dziwnie nalazła krzyż on, na którym Pan Chrystus wisiał. Hrb. Jeśli zaś nie najdziem go na postoju, to będzie znak, że już jest z niemi. Sienk. Między ślachtą rzadko N., któryby dobrze łaciński język rozumiał. Orzech. Nie naleziona jest we mnie lichota. Ps. flor. Kiedybyś weźrzał tam do głowy jego, więcejbyś snadź brudnego nalazł, niźli pstrego. Rej. Święty Jeronim nic łaski miłosierdzia, nic cudności a jasności, czegoby w Pannie Marjej nie nalazł. Pat. Przyzwoity swym obyczajom życia koniec nalazł Pilch. Nigdzie prawdziwego dobra nie nalazłem. Orzesz. Lecz tu nalezion jest wielki i mały. Kon. Inną radę zły jego umysł nalazł. Skar. *(= wynalazł, wymyślił).* Słuchajże pilnie, bom może co i nalazł. Sienk. Kiedy ś. kto ustawom przypatrzy, najdzie *(=przekona ś)* to, iż kiedy ustawa jaka przeciwna jest prawu przyrodzonemu, tedy cesarze i prawodawcy najdowali *(=wynajdowali)* zawsze sposób, jakoby onę ustawę pomiarkowali. Sz. †N. u siebie = *przekonać ś., przyznać w duchu:* Sami ty wszytkie rzeczy N. u siebie będziecie mogli, gdy to przed oczy swe weźmiecie, co ś. w Węgrzech dziś dzieje. Orzech. Każdy snadnie u siebie N. może, iżeśmy my Turkowi więcej pomogli swemi niesnaskami przeciwko sobie, niźli on szablą abo mocą swą sobie pomógł. Orzech. b) *orzec, postanowić, uchwalić:* Ławnik nie powinien sołtysowi dekretów najdować, oprócz prawdziwych dni sądowych. Groic. Jak im wierzyć, że ś. stawią do sądu, a wszystkiemu, co prawo najdzie, dostoją? Baz. Będzie powinien dać, ile jednacze najdą. Leop. Gotówem niewinności swej dowieść, tak jak Bóg i prawo najdzie. Sz. Uchwałą sejmu teraźniejszego najdujemy, aby żaden lustratorom sprzeciwić ś. nie śmiał. Herb. **N. ś., najdzie ś.** a. [**nalezie ś.**], **nalazł ś.,** nied. †**Najdować ś.,** [**Najdować ś.**] **I.** †N. ś. i [N. ś.] *znaleźć ś., zjawić ś., stawić ś.:* Więcej przeciwko im z waśni mówił, niż aby ś. tak wszystko N. miało. Górn. U Rzymian ta niecnota nigdy nie panuje, bo ty sami srogo karzą, kto ś. w niej najduje. Stok *(=pokazuje ś., że jest jej winien).* **2.** †N. ś. *znaleźć ś. nawzajem:* Dzień i noc ś. po lesie szukali, a dopiero ś. z sobą teraz najdowali. P. Koch. **3.** [N. ś.] *znaleźć ś. = zachować ś. odpowiednio:* Nie każdemu to jest dano umieć ś. N. Ork. **4.** [N. ś.] *urodzić ś.:* Kto ś. we wrześniu nalezie, nazywa ś. wrześniakiem. <Na + Leźć>

Należina, y, lm. **y, Andreea** bot. (andreaea) *roś. z gromady mchów liściastych, z rodziny andreeowych.* <?>

†**Należne, ego,** blm., [**Należne**] p. **Znaleźne:** Charta jego chować pono nie zawadzi, aza ten fortel w miłość go wprowadzi, i że w należnym

swoją pożądaną miłość za zdobycz da mi pożądaną. Lubom. Dałci mi N., jaz mię djabli wzięni. <Od Należć>

†**Należnik, a,** lm. **cy,** [**Należnik**] p. **Należca:** N. nie powinien znalezionej rzeczy sobie przywłaszczyć, aż wprzódy rzecz tę ogłosił. Haur.

†**Należny I.** a. †**Należisty,** †**Znależny** *łatwy do znalezienia.* **2.** i [N.] *znaleziony:* [Pieniądze należne]. Ameryka należna. Chodk. K. *(=odkryta).* **3.** *który znalazł:* Herkules, gdy był stracone woły nalazł, zbudował tam ołtarz bogu należnemu. Biel. M.

Należący im. od **Należeć.** × **Należący, ego,** lm. **y** rz. *krewny:* Taniec ceremonjalny przy asystencji należących i sąsiadów. Kras.

Należeć, y, ał, × **Nadleżeć I.** do kogo a. †komu=*być czyim, być czyją własnością:* Dom, w którym mieszkam, należy do mnie. Dobra te należą do klasztoru. Islandja należy do Danji. Dzieci należą do rodziców. Wszyscy do Boga należymy. Wiedz, że czas zgoła do ciebie nie należy. Pilch. Jeśliby kto skarb nalazł na cudzym gruncie, tedy skarb będzie należał panu onego gruntu. P. cheł. Fortece z municją, własnością samemu cesarzowi tureckiemu należą. Kłok. Mają z onego wioru uznawać, które znamię starsze i któremu borowi należy. Skar. **2.** do kogo a. †komu = *stanowić czyj przywilej a. obowiązek, sprawę, zależeć od kogo, podlegać komu, wchodzić w zakres czyjejś działalności:* Władza życia i śmierci do Boga tylko należy. Prawo bicia monety należy do panującego. Prawo stanowienia wyroków należy do sędziów. Nie ma nikt nikogo pozywać do sądu o rzeczy, onemu sądowi nie należące. Vol. Tobie N. będzie rozkazanie, mnie zaś powolne tylko wykonanie. Lubom. W zawód bieganie rycerskiemu rzemiesłu niejako należy. Górn. Orlandowi nic upadek i trwogi onego ludu nie należały. P. Koch. *(=nie obchodziły go).* Do mnie należy załatwienie tej sprawy. Zrobię wszystko, co do mnie należy. Nie do nas należy mścić ś. za nieba. Stasz. To do mnie wcale nie należy *(=to ś. mnie nie tyczy, to mnie nic nie obchodzi).* Są tu świeccy, do których nic to nie należy. Mick. **3.** †N. czego a. ku czemu a. [**N. ś.** do czego]=*dotyczeć czego, ściągać ś., odnosić ś. do czego:* Drugich części ustaw ile należy, te nie są przeciwko woli Bożej. Sekl. Ty są rzeczy, które ś. mnie zdały N. ku rzeczy pospolitej. Orzech. Co najlepszego ś. wam zdać będzie, to wam niech Pan Bóg poszczęści, a to niechaj raczy dać, aby rada wasza należała właśnie a wiekuiście ku pospolitej rzeczy. Orzech. [Zmiarkowała, ze sie to do nij nalezy]. **4.** do czego a. †czego = *być częścią, członkiem czego, być jednym z...:* On należy do naszej rodziny. N. do dworu pańskiego. Język polski należy do grupy języków indoeuropejskich. N. do pewnego gatunku zwierząt, roślin. Na sośnią a. na jakie insze drzewo boru jego należące. Skr. Pobyt w Lozannie należał do stosunkowo dość szczęśliwych lat w życiu naszego poety. Chm. **5.** do czego=*być uczestnikiem czego, mieć udział w czym:* N. do wyprawy, do spisku, do powstania. **6.** × N. do kogo=*być czyim krewnym:* Jak Aleksander We Panu należał? — Był moim dziadem. L. **7.** †N. *być potrzebnym; być koniecznym, nieodzownym:* Ty są rzeczy, które ś. mnie zdały N. ku rzeczy pospolitej. Orzech. W szczęściu wiara potrzebna, w nieszczęściu należy. Bardz. **8.** a. **N. ś.** nieos. *być powinnością, potrzebą:* Należy (komu a. †na kogo) a. Należy ś.= *trzeba, potrzeba, przystoi, wypada:* Należałoby pomyśleć o tym. Czyńmy, co nam czynić należy. Wszyscy poszli za gośćmi, jak sługom należy. Mick. Nie należy słuchać takiego rozkazu. Zrobił jak należy a. jak ś. należy. [Ubrane, jak sie temu należy]. Czynisz, jak na wiernego należy. Leop. Na nas to należy, abyśmy ś. starali o niebo. Leop. **9.** część. **N. ś.** komu = *stanowić względem kogo dług, należność, powinność:* Należy mi ś. od niego sto złotych. Ile ci ś. należy? Pieniądze, które mu ś. należały, odesłałem mu. Należy mu ś. wdzięczność za tyle dobrodziejstw. Okrzykną zaraz, żeś chciwy łupieży, wdarł ś. na państwo, któreć nie należy. Mick. Z wieku mu i z urzędu ten zaszczyt należy. Mick. Ta chwała należy chartu Sokołowi. Mick. Grzeczność wszystkim należy, lecz każdemu inna. Mick. **10.** †N. na kim, na czym, w kim, w czym = *zależeć na kim, na czym, zależeć, zawisnąć od kogo, od czego:* Wiesz, co należy na twojej osobie: wszystkiego wojska zdrowie, zdrowie twoje. P. Koch. Sprawiedliwość nasza nie na samej wierze należy. Wuj. Starać ś. o przyjaźń tego, co jest u Turków na urzędzie, i należy na nim, jest to wdać ś. w koszty bez potrzeby. Kłok. Wiele należy na tym królom, aby nie puszczali interesów swoich na uwagę tych, którzy jej mało mają. Ustrz. Wiele abowiem na tym należy ludzkiemu narodowi, aby z nim Pan Bóg cierpliwie sobie postępował. Birk. Panowie litewscy, w których należał porządek i zachowanie Rzpltej. Stryjk. Mądrość i roztropność z nauki pochodzą i w umiejętności należą. Petr. **11.** †N. *nalegać, naglić:* Przypadły mu sprawy niektóre w Medjolanie bardzo należące. Wys. **12.** †N. komu = *sprzyjać komu, dbać o kogo:* Samcy pawy jajcom swym bardzo nie sprzyjają, a dzieciom swym z młodu bardzo nie należą, póki im koronki na głowie nie wyrostą. Trzyc. **13.** [N.] = a) *leżąc, doczekać ś. czego złego:* A wstańże, synowa, bodajś należała. b) *przypadać, wypadać:* Ta piosenka należy na te świątecka. **N. ś. I.** nied. × **Nalegać ś.** *leżeniem nasycić ś.:* Należysz ś. w grobie. Kn. **2.** p. wyżej. <Na + Leżeć>

Należenie, a, blm., czynność cz. **Należeć.**

Należenie się, a ś., blm., czynność cz. **Należeć ś.**

†**Należeńszy** p. **Nałożny.** Mącz.

× **Należnie** przys. od **Należny.**

Należność, i I. blm. rz. od **Należny:** a) Nam episkopom, archymandrytom, igumenom, według każdego poważności i do tej sprawy należności, wiedzieć należy. Smotr. *(=należenia).* b) Z należności urzędu swego to uczynił. Troc *(=powinności, obowiązku).* c) N. sądów. Troc *(=właściwość, kompetencja).* **2.** lm. **i**=a) a. **Należytość** *to, co ś. należy, szczeg. pieniądze należne:* Odebrać N. Upomnieć ś. o N. Ziemię tę ze wszystkiemi należnościami... Vol. b) × N. *prawo, pretensja:* Oświadczył sądowi N. swoją do tego spadku. Zam.

Należny, st. w. × **Należniejszy I.** do kogo a. †**Należyty** komu = *będący czyją własnością, należący do kogo:* Łany ogromne ugoru, czarnoziemne, zapewne należne do dworu. Mick. Zabrał, jak mówią, grunta należne do fary. Mick. Wieś trzyma z należnemi intratami. Troc. **2.** komu = *należący ś., powinny:* Szacunek N. duchownej osobie. Mick. Ja mu obiecałam w duchu pomoc i tron N. Krasiń. **3.** †N. p. **Należyty:** Mają to sposobami należnemi warować. Vol. Należniejszym sposobem. Sak. Nieposłuszny każ-

dy pod należne karanie cerkiewne podpada. Smotr. Każdy z nich był z tej zmyślonej, a sobie nienależnej szaty rozebrany. Smotr. Sąd N. (=*właściwy, kompetentny*). Nikt nie ma nikogo od sądu należnego do drugiego wyzywać. St. lit. Termin N. (=*właściwy do osądzenia sprawy*).

Należycie, [Należyto] przys. od **Należyty,** *jak ś. należy:* Sprawić ś., odpocząć N. Człek mający ś. wcale N. Niem. Wybić kogo, upić ś. N. (=*mocno, silnie*).

†**Należysty** p. **Należyty:** Im rzeczy droższe i należystsze, tym szkodliwsza jest na nich omyłka. Skar. (=*potrzebniejsze*). Druga rzecz niemniej należysta. Łęcz.

[**Należyto**] p. **Należycie.**

Należytość, i l. blm. rz. od **Należyty. 2.** lm. **i** = a) p. **Należność:** Upominać ś. o N. b) †N. *rzecz potrzebna:* Wziąwszy chrześcijańskie około śmierci należytości, umarł. Skar.

Należyty l. a. †**Należny,** †**Należysty** *taki, jak być powinien, stosowny, właściwy, odpowiedni:* Niechby było myśliwstwo wszelakie i każda krotochwila, wielkiemu panu należyta. Górn. Czemu chorym wygody należytej nie czynisz? Skar. Póki nie upłynie tak drogi i N. czas i taka pogoda do dobrego żniwa, chwytajmy, róbmy. Skar. Przywrócić do dawnego trybu, co z kluby należytej wypadło. Kras. Tobie zapewne byłby N. piękności wieniec od Grecyi wity. Szym. Pokazać należytą w robieniu rzeczy umiejętność. Śniad. Robić co z należytą uwagą, w należytej formie. †Sąd N. (= *właściwy, kompetentny*). **2.** †N. p. **Należny:** Należyte mi księgi. Troc. **3.** [N. a. **Przynależyty**] *należący ś. komuś, przypadający mu.* **4.** posp. *wyborny, wyśmienity.*

Nałęgota, y, lm. **y, Żyworodka** zool. (paludina vivipara) *brzuchopełz przodoskrzelny.* <?>

Nałękać się, a ś., ał ś. *doznać częstokroć wiele strachu, najeść ś. strachu:* Nieraz ś. nałękałam: serce mi wróżyło z tych psów jakieś nieszczęście. Mick. <Na+Lękać ś.>

Nałękanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nałękać ś.**

Nalgnąć, nie, nął *lgnąc długo, w wielkiej ilości przylgnąć, nagromadzić ś.:* Muł, który przy ścianach onej studni nalgnął. Syk. <Na+Lgnąć>

Nalgnięcie, a, blm., czynność cz. **Nalgnąć.**

× **Nalichwiać, a, ał** p. **Nalichwić.**

× **Nalichwianie, a,** blm., czynność cz. **Nalichwiać.**

× **Nalichwić, i, ił,** nied. × **Nalichwiać** *lichwą wiele nazbierać, nagromadzić:* Pieniądze, które Żydzi z chrześcijan nalichwili. Wys. Po te czasy z nas nalichwiwszy cudzoziemcy kalwinowie, wielce dźwigali turbacje węgierskie. Gostk. <Na+Lichwić>

× **Nalichwienie, a,** blm., czynność cz. **Nalichwić.**

Nalicytować, uje, ował *licytując jednego po drugim, wielu zlicytować a. wiele sprzedać przez licytację.* <Na+Licytować>

Nalicytowanie, a, blm., czynność cz. **Nalicytować.**

Naliczać, a, ał p. **Naliczyć.**

Naliczanie, a, blm., czynność cz. **Naliczać.**

Naliczek, czka, lm. **czki l.** × N. *nakrycie na twarz, maska, larwa:* Panie polskie z XVII wieku używały w podróży dla osłony płci od słońca i wiatru naliczki z materji jedwabnych lekkich a. z aksamitu. Wójc. **2.** × N. *część szyszaka zasłaniająca twarz.* **3.** *ozdobna oprawa otworu u studni,* in. kurek, lwia paszcza. <Na+Lice>

Naliczenie, a, blm., czynność cz. **Naliczyć.**

Naliczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naliczyć ś.**

Naliczka, i, lm. **i** *ilość dodana, doliczona, dodatek, dokładka:* Miał on sześć już krzyżyków skończonych z naliczką kilku lat na siódmy. Jeż. <Na+*Liczka, od Liczyć>

Naliczyć, y,ył, nied. **Naliczać** *licząc, dojść do pewnej liczby:* W konwencie braci naliczył do trzydziestu. Birk. Kukułko! kukułko! a dużo tam jeszcze, a dużo naliczysz mi latek? Len. **N. ś.** *liczeniem nasycić ś. a. zmordować ś.* <Na+Liczyć>

†**Nalić** *wnet, zaraz:* A gdyż przydzie Dawid a mężowie jego do Sycielech trzeciego dnia, N. mężowie Amalechiccy pobili Sycielech. B. Sz. <S. Czes. nalit'>

[**Nalik, a,** lm. **i**] *roś. gwoździk:* Ogródeczek nalików. <Z Nm. Nelke>

†**Nalinąć, nie, nął** *obficie nalać.* †**N. ś.** *obficie nalać ś.:* Nie drzewiej pies popłynie, aż mu ś. wody w rzyć nalinie. Prz. <Na+†Linąć>

Nalinjować, uje, ował *linjując jakiś czas, wiele polinjować:* N. papieru, kajetów. <Na+Linjować>

Nalinjowanie, a, blm., czynność cz. **Nalinjować.**

Nalitować się, uje ś., ował ś. *litowaniem ś. nasycić ś.:* Nalitowawszy ś. nad matką, wszyscy śmieli ś. teraz z wypadku. Prus. <Na+Litować ś.>

Nalitowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nalitować ś.**

†**Nality** *nalany:* Niektóra rola nietylko iż wody jest wnątrz nalita ustawicznie, ale też jeszcze przez wielką część roku bywa wodą przykryta i zalewana. Trzyc. <Na+Lity>

Nalizać się, że ś., zał ś. *lizaniem nasycić ś. a. zmordować ś.:* Czego ś. nie najesz, tego ś. nie naliżesz. Prz. <Na+Lizać>

Nalizanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nalizać ś.**

†**Nalki, ów,** blp. *goździki (= suszone pączki kwiatowe goździka aromatycznego).* Troc. <Nm. Nelke>

[**Nalodek, dku,** lm. **dki**] *zamarzła kałuża:* Dziecko pokiełzło (=poślizgnęło ś.) na nalodku. <Na+Lodek>

Nalot, u, lm. **y l.** chem. *cienka warstwa krystaliczna a. bezkształtna, osiadająca przy zetknięciu ś. pary jakiegoś ciała z powierzchnią chłodną,* in. przelot, przesad, wysad, wznios. **2.** chir. *błoniasta powłoka, tworząca ś. na ranach ropiejących a. wrzodach.* **3.** leśn. *młode drzewko do lat pięciu, powstałe z naturalnego obsiewu nasion skrzydlatych.* <Na+Lot>

Nalotowy przym. od **Nalot.** Leśn.: Przestrzeń nalotowa = *miejsce, na którym przez naturalny obsiew nasion skrzydełkowatych lekkich drzewa młode wyrosły a. mogą wyrosnąć.*

Naludniać, a, ał p. **Naludnić.**

[**Naludniały**] *który utył, otyły.*

Naludnianie, a, blm., czynność cz. **Naludniać.**

Naludnić, i, ił, nied. **Naludniać** *napełnić ludnością, zaludnić.* <Na+Ludnić>

[**Naludnieć, eje, ał**] *utyć.*

Naludnienie, a, blm. **1.** czynność cz. **Naludnić. 2.** [N.] czynność cz. **Naludnieć.**

[**Nałustek, tka,** lm. **tki, Naluśnik, Naluśtek**] *żelazny a. wiciany łęk, zawieszony na luśni i kłonicy, do podtrzymywania drabiny; część składowa wozu.* <Na+Luśnia>

[**Nalustka, i,** lm. **i**] *wić uczepiona na łuśni i wsadzona na kłonicę, utrzymująca drabinę u wozu.*

[**Naluśnik, a,** lm. **i**] p. **Nalustek.**

[**Naluśtek, tka,** lm. **tki**] p. **Nalustek.**

Nalutować, uje, ował 1. co = *do górnej części czego przylutować.* 2. czego = *lutując, wiele narobić:* N. mnóstwo ogniw do łańcucha. **N. ś.** *lutowaniem nasycić ś. a. zmęczyć ś.* <Na + Lutować>

Nalutowanie, a, blm., czynność cz. **Nalutować.**

Nalutowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nalutować ś.**

[**Nalżeć, eje, ał**] (o deszczu) *zwolnieć, ustać.* <Na + [Lżeć] = Lżyć>

[**Nalżenie, a,** blm.] czynność cz. **Nalżeć.**

[**Nałabudać, a, ał**] *z trudem uzbierać:* Na siłę (=ledwie) tyle nałabudałem. Por. **Nałabuździć.** <Na + Łabudać>

[**Nałabudanie, a,** blm.] czynność cz. **Nałabudać.**

[**Nałabuździć, i, ił**] *nazbierać, użebrać:* Nałabuździł ta, ka móg. Por. **Nałabudać.** <Na + Łabuździć>

[**Nałabużdżenie, a,** blm.] czynność cz. **Nałabuździć.**

Nałacenie, a, blm., czynność cz. **Nałacić.**

[**Nałachać się, a ś., ał ś.**] *nabiegać ś. bez celu.* <Na + Łachać>

[**Nałachanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nałachać ś.**

Nałacić, i, ił *łat na czym naprzybijać.* <Na + Łacić>

†**Nałacwiej** st. n. od **Łacwie,** *najłatwiej.* <Na(j) + Łacwiej>

†**Nałacznąć się, nie ś., nął ś.** p. **Nałaknąć ś.:** Nałacznęli ś. i napragnęli ś. słowa Bożego. Wr. <Na + Łacznąć>

Naładować, uje, ował, nied. **Naładowywać** 1. a. [**Naładować**] *ładując napełnić, napakować:* N. wóz do drogi. Przen.: N. brzuch (=*najeść ś.*). 2. *ładując nakłaść czego:* N. żyta na szkuty, ciężarów na wóz. 3. [N.] = a) a. [**Naładzić**] *przygotować, przyrządzić, narządzić, naprawić:* Kosy naładuj. b) (o broni palnej) *nabić:* Naładował se dubeltówke. 4. fiz.: Przewodnik, kondensator naładowany = *posiadający ładunek elektryczny.* <Na + Ładować>

Naładowanie, a 1. blm., czynność cz. **Naładować.** 2. lm. **a** *to, czym naładowano, ładunek.*

Naładowywać, ywa a. **uje, ywał** p. **Naładować.**

Naładowywanie, a, blm., **Naładunek,** [**Naładunka**] czynność cz. **Naładowywać.**

Naładunek, nku, lm. **nki** p. **Naładowywanie:** N. statku. <Na + Ładunek>

[**Naładunka, i,** lm. **i**] p. **Naładowywanie.**

Naładunkowy przym. od **Naładunek:** Przystań naładunkowa.

[**Naładzenie, a,** blm.] czynność cz. **Naładzić.**

[**Naładzenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Naładzić ś.**

[**Naładzić, i, ił**] p. **Naładować:** Naładziła bełty do odczynku (=*urządziła skorupki do odczyniania*). Dziekan zawsze grosza przed czasem naładził, ludzi i chleba wcześnie przysposobił. Pol. [**N. ś.**] *przygotować ś.:* Chłop se naładził na dużo pieniędzy (=*przygotował ś. na duży wydatek*). <Na + Ładzić>

× **Nałagodzenie, a,** blm., czynność cz. **Nałagodzić.**

× **Nałagodzić, i, ił** *przygotować, przyszykować:* Zaraz ja dla was wszystko nałagodzę. Pol. <Na + Łagodzić>

Nałajać, e, ał komu a. × kogo = *porządnie kogo wyłajać:* Każdy naklnie, nafuka, nałaje. Mick. Nałajano ś., nasporzono dużo. Krasz. (=*wyłajano ś. porządnie nawzajem*). Przen.: Nałajęć dębowemi słowy. Kn. (=*wybiję cię*). <Na + Łajać>

Nałajanie, a, blm., czynność cz. **Nałajać.**

Nałajdaczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nałajdaczyć ś.**

Nałajdaczyć się, y ś.,ył ś. *łajdaczeniem ś. nasycić ś.* <Na + Łajdaczyć ś.>

Nałaknąć się, nie ś., nął ś., †**Nałacznąć ś.** *łaknąc, nacierpieć ś.:* N. ś. kawałka chleba. Przen.: N. ś. słowa Bożego. <Na + Łaknąć>

Nałaknięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Nałaknąć ś.**

Nałamać, mie, mał, [**Nałamić**], nied. **Nałamywać** 1. *łamiąc jedno po drugim, wiele połamać:* N. gałęzi. Ileż to dyszlów nocą pan Paweł nałamał! Pol. Przen.: N. sobie głowy = *namęczyć ś., myśląc nad czym, nasuszyć sobie głowy:* Nad tłumaczeniem tych liter nałamał sobie filozof głowy. Jabł. Siła sobie ludzie, pisząc księgi, głowy nałamali. Bud. B. Jeśliby kto uwziął ś. rzecz tak dziwną i tajemniczą wytłumaczyć, daremnie nałamałby sobie głowę i nicby nie odkrył. Korz. 2. †N. p. **Nadłamać:** Wiatr drzewa nałamał. Troc. Przen.: N. postu, pokoju, prawa. Troc. Nałamanych dołamać. Birk. 3. przen. *nakłonić, zmusić, przyzwyczaić:* Zadaniem wyprawy było rugować stamtąd zbuntowanych kozaków i do posłuszeństwa N. Rol. 4. przen. *nakręcić, naciągnąć:* Jednego i drugiego bronił zapamiętale, nałamując fakta, obronę tę podeprzeć mogące. Rol. **N. ś.** 1. *łamiąc ś. jedno po drugim, połamać ś. w wielkiej liczbie.* 2. *włożyć ś., przyzwyczaić ś., wciągnąć ś., wprawić ś., zastosować ś., nagiąć ś.:* Dziwnie dobrze robić to będą czeladnicy, byle nie byli starzy, bo ci już nigdy ś. nie nałamią. Torz. Wtenczas zapewne po raz pierwszy wszedł na salony pańskie i nałamywał ś. do panujących w nich manier. Chm. Musiał rad nie rad nałamywać ś. do prawideł sztuki. Jeż. Ciało ś. nałamywać zaczęło do nowych warunków. Krasz. 3. przen. *namęczyć ś., namordować ś., napracować ś.:* Mniemali, że niemało im przewalczyć, przecierpieć i N. ś. przyjdzie, nim z czymś podobnym odezwać ś. będzie bezpiecznie. Sienk. <Na + Łamać>

Nałamanie, a, blm., czynność cz. **Nałamać.**

Nałamanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nałamać ś.**

[**Nałamić, i, ił**] p. **Nałamać.**

[**Nałamienie, a,** blm.] czynność cz. **Nałamić,** *nałamanie.*

Nałamywać, uje, ywał i **N. ś.** p. **Nałamać.**

Nałamywanie, a, blm., czynność cz. **Nałamywać.**

Nałamywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nałamywać ś.:** Posiadał dar ludzi wybranych, nałamywania ś. do kółka, w którym przebywał. Rol.

Nałapać, pie, pał *łapiąc jedno po drugim, wiele złapać, nałowić, nachwytać:* N. ryb, raków. [Nałapám ryb]. Kot nałapał myszy. Przen.: Pocoześmy tu przyjechali? po służbie książęcej, wieści o Krzywonosie N. Sienk. <Na + Łapać>

Nałapanie, a, blm., czynność cz. **Nałapać.**

Nałasić się, i ś., ił ś. *łaszeniem ś. nasycić ś. a. zmęczyć ś.:* Nałasiwszy ś. przed swoją panią, wy-

biegł szczekać na cztery wiatry. Krasz. <Na + Łasić ś.>

Nałaszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nałasić ś.**

Nałatać, a, ał *łatając jedno po drugim, wiele połatać.* **N. ś.** *łataniem nasycić ś. a. zmordować ś.* <Na + Łatać>

Nałatanie, a, blm., czynność cz. **Nałatać.**

Nałatanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nałatać ś.**

× **Naławiać, a, ał** p. **Nałowić.**

× **Naławianie, a,** blm., czynność cz. **Naławiać.**

Nałazić, i, ił l. p. **Należć. 2.** [N.] *przypadać, być w miarę:* But ten dobrze nałazi. **N. ś.** *łażeniem nasycić ś. a. zmordować ś., nachodzić ś.* <Na + Łazić>

Nałażenie, a, blm., czynność cz. **Nałazić.**

Nałażenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nałazić ś.**

Nałączenie, a, blm., czynność cz. **Nałączyć.**

Nałączyć, y,ył *łącząc jedno po drugim, wiele połączyć.* <Na + Łączyć>

Nałebek, bka, lm. **bki** *część zbroi końskiej, wkładana na łeb:* Szły rumaki w stalowych okryciach i nałebkach. Krasz. <Na + Łebek>

Nałechtać się, cze ś. a. **ce ś., tał ś. l.** *łechtaniem nasycić ś. a. zmordować ś.* Przen.: Nieleć, żebyśmy dłużej tu siedzieli, aże ś. bieda tych gaurów nałechce. Jabł. *(= dokuczy im).* **2.** [N. ś.] *nagadać ś., nabluzgać ś.* <Na + Łechtać>

Nałechtanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nałechtać ś.**

Nałeptać się, cze ś. a. **ce ś., tał ś.** *łeptaniem nasycić ś.:* Wojna gdy ś. krwi nałepce... Chr. <Na + Łeptać>

Nałeptanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nałeptać ś.**

Nałęcz, a a. **u,** lm. **e l.** × N. a. × **Nałęczka** *chusta skręcona:* Wiążą sprawiedliwości oczy nałęczem, pokazując przez to, że nie powinna żadnego mieć do stron przywiązania. L. Pani młoda zawieszała na drzwiach domu N. wełniany. Nar. **2.** a. **Nałęcze** bud. *brzeg obłączysty, wystający na czole sklepienia a. wokoło łuku sklepionego,* in. archiwola, archiwolta, opaska. <Na + Łęk>

Nałęcze, a, lm. **a** bud. p. **Nałęcz.**

× **Nałęczka, i,** lm. **i** p. **Nałęcz:** Nałęczką mi głowę nakryła. Sienk.

× **Nałęczowaty** *podobny do nałęcza.* Anat.: † Binda szeroka nałęczowata = *powięź szeroka uda* (fascia lata).

Nałęczyk, a, lm. **i** bot. (phaca) *roś. z rodziny strąkowych.* <?>

Nałgać, łże, łgał, nied. × **Nałgiwać** komu a. przed kim = *wiele łgarstw nagadać, nakłamać:* Nałgał mi niestworzonych rzeczy. Nałgał przed panem, to mu powiadając, że ś. cud stanął, równego nie mając. Jabł. <Na + Łgać>

Nałganie, a, blm., czynność cz. **Nałgać.**

× **Nałgiwać, a, ał** p. **Nałgać.**

× **Nałgiwanie, a,** blm., czynność cz. **Nałgiwać.**

† **Nałknąć się, nie ś., nął ś.** p. **Nałykać ś.:** Wyżeniesz precz do chlewa te, co drożdży smrodliwych N. ś. nie mogą. Bz.

Nałobuzować się, uje ś., ował ś. *łobuzowaniem ś. nasycić ś. a. zmęczyć ś.* <Na + Łobuzować ś.>

Nałobuzowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nałobuzować ś.**

† **Nałodźny** *na łodzi będący:* Żołnierz N. Mącz. *(= morski).* <Na + Łodźny>

Nałogowiec, wca, lm. **wcy** *człowiek mający nałóg, człowiek nałogowy.* <Od Nałóg>

Nałogowo przys. od **Nałogowy:** Robić co N. *(= z nałogu, z przyzwyczajenia).* Król N. ś. do niego przywiązał. Krasz.

Nałogowość, i, blm. rz. od **Nałogowy:** Nie gasła i później z jego wiekiem i siłami zawsze wrząca i przemyślna N. dobrze czynienia. Wor. *(= nałóg).* <Od Nałóg>

Nałogowy przym. od **Nałóg l.** a. × **Nałożny** *z nałogu pochodzący, nałóg stanowiący:* Wada nałogowa. Pijaństwo nałogowe. **2.** *nałóg mający:* Człowiek, gracz, pijak N. Człowiek był bardzo sobie prosty, nieco dziwak i w dodatku N., ale sumienia wielkiego. Krasz. *(= pijak).*

Nałoić, i, ił l. *łojem nasmarować:* Papier nałojony. **2.** przen. żart.: Skórę komu N. = *zbić go porządnie, skórę mu wyłoić, wytatarować.* <Na + Łoić>

Nałojenie, a, blm., czynność cz. **Nałoić.**

† **Nałokać się, a ś., ał ś.** p. **Nałykać ś.** <Na + Łokać>

† **Nałokanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Nałokać ś.,** *nałykanie ś.*

† **Nałokietnica, y,** lm. **e** *bransoleta, manela:* Oblekła ś. Judyt w rucho ucieszenia swego, a obuła nogi swe w trzewice, i wzdzieje nałokietnice i lilje, i nausznice, i pirścienie. B. Sz. <Na + Łokietnica>

× **Nałokietnik, a,** lm. **i l.** *rękawek, idący od dłoni do łokcia.* **2.** *opaska na rękę złamaną w łokciu.* <Na + *Łokietnik, od Łokieć>

× **Nałom, u,** lm. **y** *miejsce nadłamane, szpara powstała wskutek nadłamania, nadłamanie, nadłom.* Zdr. × **Nałomek.** <Na + Łom>

Nałomać, a, ał zł. *nastręczyć.*

Nałomanie, a, blm., czynność cz. **Nałomać.**

× **Nałomek, mku,** lm. **mki** p. **Nałom.**

† **Nałomić, i, ił** i † **N. ś.** p. **Nadłamać:** Bóg mój nałomionej nie dołamał trzciny. Groch. Nałomił umowy Pańskiej. Leop. Krew ku siarce podobna, która ś. wnet zgęstnie, a niejako nałomi, ukazuje, że człowiek rychło zginie. Spicz. <Na + Łomić>

† **Nałomienie, a,** blm., czynność cz. **Nałomić,** *nadłamanie.*

† **Nałomienie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Nałomić ś.,** *nadłamanie ś.*

× **Nałomność, i,** blm. rz. od **Nałomny:** Dziecięctwu umysłowemu zawdzięczał Kiejstut nadzwyczajną N., naśladowniczość. Sł. wil. <Na + Łomność>

× **Nałomny** *dający ś. nałamać:* Łacno ku każdej rzeczy N. jest. Rej. Naród dziewczęcy jest mdły, a na wszystko snadnie N. Rej. <Na + Łomny>

Nałotrować, uje, ował *łotrostw narobić:* Wiele wy, przyjechawszy na Zaporoże, nałotrowali! Dar. **N. ś.** *łotrowaniem nasycić ś., do woli nabroić.* <Na + Łotrować>

Nałotrowanie, a, blm., czynność cz. **Nałotrować.**

Nałotrowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nałotrować ś.**

Nałowić, i, ił, nied. **Naławiać** *łowiąc jedno po drugim, wiele złowić:* N. ryb, raków, myszy, lisów. Przen.: N. ryb *(= oddać mocz we śnie).* Przen.: Na tym urzędzie naławiają niemało pieniędzy. Sł. wil. Nałowił kubanów. Sł. wil. **N. ś.** *łowieniem nasycić ś. a. zmęczyć ś.* <Na + Łowić>

Nałowienie, a, blm., czynność cz. **Nałowić.**

Nałowienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nałowić ś.**

Nałożek, żku, lm. **żki** p. **Nałóg:** Miał on N., drobny, maleńki... oto nie płacił długów.

Nałożenie, a, blm., czynność cz. **Nałożyć:** †N. ku bożej służbie = *obrzędy, ceremonje religijne.* Henr.

Nałożenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nałożyć ś.**

× **Nałożeństwo, a,** blm. p. **Nałożnictwo.**

Nałożnica, y, lm. **e** *kobieta żyjąca z mężczyzną na wiarę, kochanka, faworyta, metresa, utrzymanka,* × *konkubina:* (Salomon) miał żon jako królowych siedmset, a nałożnic trzysta. Wuj. <Na+Łożnica>

Nałożnictwo, a, blm., × **Nałożeństwo I.** *pożycie mężczyzny z kobietą nieślubne, pożycie na wiarę, konkubinat:* Siostry żony twej na N. przy niej nie weźmiesz. Wuj. **2.** × N. zb. pog. *nałożnicy i nałożnice.*

× **Nałożniczy** przym. od **Nałożnik** a. **Nałożnica;** × **Nałożny.**

× **Nałożnik, a,** lm. **cy** *mężczyzna żyjący z kobietą na wiarę.* <Na+Łożnik>

Nałożny I. × N. p. **Nałogowy:** Nałożne w dyskursach powszednich wady. L. **2.** [N.] *nawykły, przyzwyczajony, nałożony do czego:* N. do taki roboty. Młódź nienałożna dźwigać ciężary przed laty. Min. <Od Nałóg>

× **Nałożny** p. **Nałożniczy:** Pełni wszelkiej nieprawości, złości, nałożnej nieczystoty. Leop. <Na+Łoże>

Nałożyć, y,ył, nied. **Nakładać I.** *kładąc, umieścić na czym:* †Syna swego kazał N. i chłostę mu dać. Glicz. Nakładać opatrunek, przyparki (chir.). Nakładać farby. Nakładać pierwszym kolorem. Młody małżonek rękę na siebie nałożył. Rol. *(=zadał sobie śmierć).* N. strzałę. Troc. **2.** †N. łuk strzałą a. †N. łuk a. łuku=*przyłożyć strzałę do łuku, napiąć łuk:* Nałożyłeś łuk strzałami. Ryb. Wnet wszyscy swoich łuków chyżych nakładają mężowie, a z sajdaków strzały dobywają. Koch. J. Łuk w lewej trzymała ręce nałożony. Otw. Nałożony łuk, kusza. Kn. Dla naprawy do rzemieślnika ruśnice nienabite a łuki nienałożone bez strzał przynosić wolno. St. lit. **3.** Kurek nałożony=*odwiedziony:* Z długiemi ruśnicami i nałożonemi kurkami wypadli do nas. Warg. **4.** †N. *nadstawić:* Matka, przystąpiwszy, nałożyła ucha, a on jej ucho ukąsił. Glicz. **5.** a. **Nakłaść** co a. czego na co a. co czego=*kładąc na co, nagromadzić:* Nakładać siano na wóz. Nakłaść siana, drzewa na wóz. Będzie zgrzytał, jak skrzypi wóz barzo nałożony siana. Leop. Okręt bogatemi towary nałożony. Ustrz. Wóz próżny nałożonemu i lżejszy cięższemu ustąpić powinien. Sz. *(=naładowanemu).* Brogi nie mają ś. przychylać nałożone, bo brożyny miąższe mają być. Haur. Na grzbiet mój nakładali wielkie ciężary. Wr. Ziół moczonych w garnce nakładł. Biel. M. Nakładać masło do faski. N. faskę masła. Nakładać na talerz. N. fajkę *(=napchać w nią tytoniu).* Ułożył drwa, i zrąbał na sztuki wołu, i nakładł na drwa. Leop. N. pełny piec drzewa. Nałóż drewek na kuchnią. Troc. Drewka na kuchni nałożone. Troc. N. ogień *(= nakłaść drzewa i rozpalić).* Nałóżcie ogień, rzekła; a zatym i drwa straszliwie rozgorzały. Skar. Patrz, oto ogień służąca nakłada, siądź i pogrzej ś. Mick. Mróz ciśnie, trzeba ogień N. Mick. Przen.: [N. komu co w co] = *wlepić, dać:* Pan mu dwie kopie prętów nałożył w pośladek. Nakłaść komu na kark a. Nakłaść komu=*obić, zbić kogo.* Przen.: Nakłaść komu w uszy, do głowy = *nagadać komu wiele czego, szczeg. rad a. przestróg:* Tysiąc zawsze oświadczeń nakładzie mi w ucho, a w rękę nic. L. Gospodarz wszystko z ciekawością słucha, i gdy już w obie nakładli mu ucha przymówek, te ś. uprzykrzyły. Jabł. **6.** × N. *nadziać, nadzieniem napełnić:* Nakładać kapłuna, prosię. L. Naleśniki nakładane. Troc. *(=przekładane).* **7.** przen.: N. co na kogo = *wyznaczyć komu co, obciążyć, obarczyć kogo czym:* N. podatek na kraj. N. cło na towary obce. N. na kogo obowiązek, powinność zrobienia czego. N. karę. Pomieszanie twoje nakłada mi milczenie. Węg. *(=nakazuje).* **8.** *dołożyć, nadłożyć, dodać, naddać:* N. drogi. Kurjer spóźnił ś., bo musiał nakładać drogi, gdy zalane wszystkie tamte okolice. L. × N. po pięć groszy na łokciu. Sł. wil. Tym sposobem dziecię rzeczy łacińskiej sobie nabędzie, nałoży i jakoby naśpiżuje. Glicz. **9.** †N. i [N.] na co = *ponieść koszta czego, dać na co pieniędzy,* nied. *łożyć, wydatkować na co:* Nakładam koszt na ten budynek. Troc. Nakładam komu na naukę, na rzemiesło. Kn. Dla nakładu leda gdzie dają dzieci do szkoły, aby jedno niewiele nakładać. Glicz. Więcej sobie ociec waży gromady pieniędzy, niżeli rozum syna swego, któremu mógłby go dostać, kiedyby trochę pieniędzy usypał, a na nauki jemu nałożył. Glicz. Tym, co ś. mieli do nauk, lubo mu nie byli pokrewnemi, przystojnie do cudzej ziemi nakładał. Star. Nieraz nakładając ze swego na ludzie i strzelbę, otrzymał ś. pokój. Niem. [Na sukienkę sama nałożyła. Darmo nakładácie] *(= daremny wasz koszt).* A zięciowi niekoniecznie było nakładać na Franka. Ork. Przen.: Dla ciała żadnych kosztów nie żałują, a dla dusznego zdrowia nic N. nie chcą. Wuj. Ja bardzo rad nałożę sam siebie za dusze wasze. Leop. *(= poświęcę).* **10.** czym=*nadłożyć, przypłacić czym, poświęcić co:* Głową N. Sienk. Kusa rada, przyjdzie już N. głową. Mick. W otchłań otwartą za ojczyznę wpada Kurcjusz i swą głową za wszystkich nakłada. Leszcz. S. [Bodajeś głową nałożył!] (przekleństwo). N. zdrowiem, życiem. Którzy po cudze zdrowie przyszli, swoim nałożyli. Koch. W. Tyś go uwiódł, lecz zdrowiem swym oba nałożycie, jak ś. o tym dowiem. Min. Nakładaliż za wolność my szyję, w długich bojach i szyją i zdrowiem. Zal. **11.** N. kogo do czego a. †czego a. †komu co=*przyzwyczaić kogo do czego, włożyć, wprawić, wdrożyć kogo w co:* N. kogo do pracy. Z młodu chłopca pracy i nauk nakładać trzeba. Troc. Młode ludzie dobrze wychowywać umie, a to tym, że je nakłada miernie i powściągliwie żyć. Kosz. Potrzeba, aby dzieciom zwyczaj dobry z młodu rodzice nakładali. Glicz. Jakoby dziatki swoje uczyć, bronić, odłożyć i N. mieli. Sekl. **Nałożony** im., st. w. †**Należeńszy**=a) *który ś. przyzwyczaił, przyzwyczajony:* Człowiek nałożony do pracy. b) †*do którego ś. przyzwyczajono, który wszedł w zwyczaj, nałogowy:* Człowieku młodemu dać pieniądze do ręku, który za rozpustą idzie i nie rządzi ś. rozumem, żeby czym miał swojej nałożonej posilić rozpusty. Ciek. **12.** †Nakładać z kim=*mieć do czynienia, obcować, przestawać, żyć:* Towarzyszę z kim, towarzystwo mam z kim, nakładam z kim. Kn. Z jakim kto nakłada, takim ś. stawa. Prz. Pospolicie równi z równemi nakładają. Bud. B. Cesarz od Matjasza zdradzony nie chciał być z nim nigdy więcej w przyjaźni,

a raczej z Kazimierzem od tych czasów nakładał. Biel. M. Chodzi z czyniącemi nieprawość i nakłada z mężami niezbożnemi. Wuj. Co ś. działo, działo ś. z szatańskiej chytrości, z któremi on nakłada. Gosł. Amazonki z obcemi ludźmi w płodzie nakładały. Glicz. (= *obcowały cieleśnie*). **13.** †N. i [N.] z kim=*obejść ś., postąpić z kim:* Widząc, że mocą nie mógł, jął pięknie z nim nakładać. Biel. M. Od tego czasu cesarz począł dobrze z papieżem nakładać. Biel. M. Namawiali Bolesława, iżby do cesarza przyjechał, chcąc z nim przyjacielskie N. Biel. M. Upominali Olbrachta, aby z wojewodą wołoskim miłościwie nałożył, by w rozpacz nie przyszedł, a do Turków ś. nie uciekł. Biel. M. **14.** [N.]=a) *włożyć, wdziać.* b) [Nakładać]=*nakładać na furę.* c) [Nakładać]=*podnosić cenę:* Nakładali na prepinatora. **15.** a. **Nabrajtować** garb. *skóry na tafli ułożyć.* **16.** karc.: N. kartę a. karty=*położyć na kartę partnera.* **17.** tap. *umiejętnie ułożyć warstwę włosów a. waldharu na meblu, wyścielając go.* **N. ś.** do czego a. †czego, †czemu, †w czym=*przyzwyczaić ś., nawyknąć, przywyknąć do czego, włożyć ś. w co:* N. ś. do pracy. [Kónie nałozyły sie do roboty]. Nakładam ś. czego, przywykam czemu, wkładam ś. w co, zwyczaję ś. do czego, wyknę czego. Kn. Kto skłonny z przyrodzenia do czystości, wnet ś. nałoży czystości. Petr. Nie mogę ś. odjąć, jużem przywyknął a nałożył ś. tak łotrować. Gil. O tym ś. nałożyło myślić obłędliwe serce jego. Rej. Po długich ś. morzach żeglować nałożę. Otw. Niechaj dzieci z sobą biorą do kościoła, żeby ś. uczyły modlić, a powoli ś. wszystkim dobrym rzeczom nakładały. Wuj. Iż chleb i wino takie rzeczy są, którymeśmy ś. nałożyli, tedy ś. imi nie brzydzimy. Wuj. W czym ś. nałoży dziecię z młodu, w tym zatwardnieje zawżdy. Glicz. <Na+Łożyć>

Nałóg, ogu, lm. **ogi I.** *wciągnięcie ś., nałożenie ś. do czego, przyzwyczajenie, szczeg. złe a. niepotrzebne:* Mieć N. × Być w nałogu. Wpaść w N. Wejść, obrócić ś. w N. Przezwyciężyć N. Pozbyć ś. nałogu. N. dobry, zły. N. pijaństwa, palenia tytoniu. Zaciągnienie dobrych lub złych nałogów skutkiem jest samego nawyknienia. Kołł. N. drugie przyrodzenie. Prz. N. sam nie jest umiejętnością języka. Kopcz. Z nałogu patrzy obłędu oczyma w stronę łask Pańskich. Krasiń. **2.** †N. *załoga twierdzy, garnizon:* Nieprzyjaciel nałogi z fortec zwodzi. Troc. Zdr. **Nałożek.** <Na+LEG/ŁOG>

Nałudzenie, a, blm., czynność cz. **Nałudzić.**

Nałudzić, i, ił *nadurzyć, nazwodzić, naokpiwać, nabałamucić.* <Na+Łudzić>

Nałupać, pie, pał I. *łupiąc jedno po drugim, wiele ułupać:* Drew na kuchnię N. Troc. **2.** †N. *nakrajać:* Nałup cebulę, kapustę. Troc. **3.** *naćmić, naboleć:* Co mię też ząb w nocy nałupał! <Na+Łupać>

Nałupanie, a, blm., czynność cz. **Nałupać.**

× **Nałupiać, a, ał** p. **Nałupić.**

× **Nałupianie, a,** blm., czynność cz. **Nałupiać.**

Nałupić, i, ił, Nałuskać, Nałuszczyć, nied. × **Nałupiać I.** *łupiąc raz poraz, wiele złupić; naobierać, naodzierać:* N. kory jodłowej, łyk. Przen.: N. komu skóry=*wyćwiczyć, wybić kogo mocno.* **2.** przen. *naodzierać, nagrabić, narabować, naokradać:* N. miast, domów, kościołów. **N. ś.** *nameczyć ś. a. nasycić ś. łupieniem.* <Na+Łupić>

Nałupienie, a, blm., czynność cz. **Nałupić.**

Nałuskać, a, ał p. **Nałupić:** N. orzechów. <Na+Łuskać>

Nałuskanie, a, blm., czynność cz. **Nałuskać.**

Nałuszczenie, a, blm., czynność cz. **Nałuszczyć.**

Nałuszczyć, y,ył p. **Nałupić.** Przen.: Nałuszczą tam tych zamorskich djabłów. Sienk. (=*namordują, nazabijają*). <Na+Łuszczyć>

Nałużyn, a, lm. **y** bot. (leśa) *ros. z rodziny winowciowatych.* <?>

[**Nałyczman, a,** lm. **y**] *maska na twarz, używana przez rabusiów:* Był napad na gazdę, od którego ciemną nocą jacyś ludzie w nałyczmanach wydusili korale przeznaczone na wesele dla doni. <Ukr. nałyczman>

[**Nałyhácz, a,** lm. **e**] *powróz do prowadzenia pary wołów,* wołowód. <Ukr. nałyhàez>

Nałykać się, a ś., ał ś., †**Nałknąć ś.,** †**Nałokać ś.** *łykając, nasycić ś.:* Nałykałem ś. dosyć iskier i dymu. Krasz. <Na+Łykać>

Nam p. **My.** <N>

†**Nama,** [**Nama**] p. **My:** [Droga N. szła bez gore. Terá z N. będze amen!]

Namacać, a, ał, nied. **Namacywać I.** co=*macając, natrafić na co; poczuć pod palcami:* Matląc palcy po czole, co ujrzał, namacał. Żebr. N. co pociemku. Namacałem szpady w pociemku. Troc. Znajdą ją na łóżeczku i coś namacają. Opal. **2.** przen.: N. kogo kijem, batem i t. p. = *ściągnąć, uderzyć:* Zenas jak tylko do domu powraca, zaraz kijem Ezopa namaca. Jabł. Tym biczem do żywego namacany. Pot. O małe nie był kulą namacany. Biał. (=*trafiony*). **3.** przen. *odszukać, wyśledzić, odkryć, znaleźć, dosięgnąć:* Za śmiałe mi fortuna obraca swe koła, wszędzie tchórza namaca i na piecu zgoła. Pot. Ci, co światem władają, i pod ziemią namacają. Groch. Gorączka wszystkie członki namaca. Syk. Ktokolwiek w cnocie żyje, jej to własna praca, choćby ś. krył namyślnie, sława go namaca. Pot. <Na+Macać>

Namacalnie przys. od **Namacalny.**

Namacalność, i, blm. rz. od **Namacalny.**

Namacalny I. *dający ś. namacać, dotykalny.* **2.** przen. *łatwy do zrozumienia, oczywisty, wyraźny, widoczny, jawny, jasny, bijący w oczy, dotykalny:* Dowód N.

Namacanie, a, blm., czynność cz. **Namacać.**

Namachać, a, ał, jednot. × **Namachnąć I.** *machając, wskórać, dokazać, zrobić:* Na złej szkapie niewiele pałaszem namacha. Pot. Namachał ręką=*nakiwał.* **2.** przen. *machając jedno po drugim, wiele zmachać:* Namachałem dziś sporo roboty. Namachał dziś kawał drogi. **N. ś.** *machaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.; zmachać ś., zmordować ś., sforsować ś., utrudzić ś. pracą:* A tom ś. namachał! <Na+Machać>

Namachanie, a, blm., czynność cz. **Namachać.**

Namachlować, uje, ował I. *nałgać, nakręcić, nabałamucić, naszachrować, natumanić:* Namachlował coś w tej sprawie! **2.** *nazbierać machlowaniem:* Klęskę tę Żydom przyniosła zazdrość szalbierstwem bogactw namachlowanych. Iż. <Na+Machlować>

Namachlowanie, a, blm., czynność cz. **Namachlować.**

Namacywać, a, ał p. **Namacać.**

Namacywanie, a, blm., czynność cz. **Namacywać.**

Namaczać, a, ał I. dok. *maczając jedno po drugim, wiele zmaczać; maczając wielokrotnie, zmaczać należycie.* **2.** × N. nied. p. **Namoczyć.** <Na+Maczać>

Namaczalnik, a, lm. **i** piw. p. **Kadź.** <Na+*Maczalnik, od Maczać>

Namaczanie, a l. blm., czynność cz. **Namaczać. 2.** †N., lm. **a,** †**Naparzanie** lek. = *przykładanie leków wilgotnych zimnych lub ciepłych, a. leki same do tego używane;* o k ł a d, p r z y m o c z k a, p r z y p a r k a, k a t a p l a z m.

[**Namaćkać się, a ś., ał ś.**] *nasycić ś., nazywając kogo Maćkiem:* Namaćkawszy ś. — panie Macieju! Prz. <Na + Maćkać>

[**Namaćkanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Namaćkać ś.**

†**Namagać, a, ał,** [**N. ś.**] p. **Namóc.** <Na + *Magać, od Móc>

†**Namaganie, a,** blm., czynność cz. **Namagać.**

[**Namaganie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Namagać ś.**

Namaglować, uje, ował *maglując jedno po drugim, zmaglować pewną ilość:* N. dużo bielizny. **N. ś.** *namęczyć ś., maglując.* <Na + Maglować>

Namaglowanie, a, blm., czynność cz. **Namaglować.**

Namagnesować, uje, ował co = *nadać czemu siłę magnetyczną; natrzeć co magnesem.* <Na + Magnesować>

Namagnesowanie, a, blm., czynność cz. **Namagnesować.**

Namakać, a, ał p. **Namoknąć.** <Na + Makać>

Namakanie, a, blm., czynność cz. **Namakać.**

[**Namaklać, a, ał**] *namacać* (np. klamkę). <Na + Maklać>

[**Namaklanie, a,** blm.] czynność cz. **Namaklać.**

Namalować, uje, ował, × **Nadmalować l.** *wymalować, odmalować na czym:* N. konia, portret. **2.** czego = *malując jedno po drugim, wiele wymalować:* Namalował wiele obrazów. **3.** rub. *nasmarować, nabasować = narachować suto:* Miałem pozew zaniesiony do grodu, w którym było namalowanych kilkanaście tysięcy pretensji. Kaczk. Przen.: N. na kogo = *narobić komu wiele zarzutów, osmarować kogo:* Niedobrze z nim będzie... coś dużo namalowali na niego. Kaczk. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. malowaniem.* <Na + Malować>

Namalowanie, a, blm., czynność cz. **Namalować.**

Namanić, i, ił posp. *naoszukiwać.* [**N. ś.**] = a) *przypaść do usposobienia, nadać ś.:* Namaniła mu sie pogwárka. b) *zjawić ś., nawinąć ś., wziąć ś.:* Nagle namanił mu ś. żebrak. <Na + Manić>

Namanienie, a, blm., czynność cz. **Namanić.**

[**Namarachować, uje, ował**] *namęczyć, natrudzić.* [**N. ś., Namarmolić ś.**] *namęczyć ś., natrudzić ś., napracować ś.* <Na + Marachować>

[**Namarachowanie, a,** blm.] czynność cz. **Namarachować.**

[**Namarmolenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Namarmolić ś.**

[**Namarmolić się, i ś., ił ś.**] p. **Namarachować:** Tylam sie namármoluł. <Na + Marmolić>

Namarmurować, uje, ował *nadać wygląd marmuru:* Skóra rybia wydaje ś. czasami jak namarmurowana. <Na + Marmurować>

Namarmurowanie, a, blm., czynność cz. **Namarmurować.**

[**Namarmuszony, Namurmuszony, Namurmoszony, Namormaszony, Namormolony, Namurszony**] *skwaszony na humorze, chmurny, nasępiony, nachmurzony, nadąsany.* <Na + *Marmuszony>

Namarnieć, eje, ał, Namarnować ś. *marniejąc ustawicznie, zmarnieć w wielkiej ilości:* Z własnej winy namarniało wiele pięknych talentów wśród młodzieży szkolnej. <Na + Marnieć>

Namarnienie, a, blm., czynność cz. **Namarnieć,** *namarnowanie ś.*

Namarnotrawić, i, ił p. **Namarnować.** <Na + Marnotrawić>

Namarnotrawienie, a, blm., czynność cz. **Namarnotrawić,** *namarnowanie.*

Namarnować, uje, ował, Namarnotrawić *marnując jedno za drugim, wiele zmarnować; natrwonić:* Namarnować majątku, pieniędzy, odzieży. Przen.: Namarnować zdrowia, sił swoich, zdolności. Poczuł, że czasu namarnował niemało. Orzesz. **Namarnować ś.** p. **Namarnieć.** <Na + Marnować>

Namarnowanie, a, blm., czynność cz. **Namarnować.**

Namarszczać, a, ał p. **Namarszczyć.**

Namarszczanie, a, blm., czynność cz. **Namarszczać.**

Namarszczenie, a, blm., czynność cz. **Namarszczyć.**

Namarszczyć, y,ył, nied. **Namarszczać,** †**Namarszczywać l.** co = *narobić na czym marszczek, poskładać w marszczki, zmarszczyć:* N. falbankę. Namarszczył czoło. Sienk. N. brwi (= *ściągnąć*). × Siadł, nie dbając, że nań król namarszczył brwiami. Słow. **2.** *marszcząc jedno za drugim, wiele zmarszczyć:* N. falbanek. **N. ś.** *napracować ś. marszczeniem.* <Na + Marszczyć>

†**Namarszczywać, a, ał** p. **Namarszczyć:** To wam namarszczywa czoła. Bratk.

†**Namarszczywanie, a,** blm., czynność cz. **Namarszczywać.**

Namartwić, i, ił l. †N. *zrobić niezupełnie martwym:* Rzeczy namartwionych odrodzeniem i przetworzycielem jest Krystus. Gil. **2.** kogo = *martwiąc, namęczyć; natruć, nagryźć, nafrasować.* **N. ś.** *namęczyć ś. zmartwieniem, natruć ś., nagryźć ś., nafrasować ś.* <Na + Martwić>

Namartwienie, a, blm., czynność cz. **Namartwić.**

[**Namarykować, uje, ował** sobie] *ułożyć sobie, uroić sobie.* <Na + Marykować>

[**Namarykowanie, a,** blm.] czynność cz. **Namarykować.**

Namarynować, uje, ował *marynując jedno po drugim, wiele zamarynować.* <Na + Marynować>

Namarznąć, nie, nął a. **zł** (Namar-znąć) **l.** a. **N. ś.,** [**Namiarznąć ś.**] *nacierpieć ś. zimna na mrozie, naziębnąć.* **2.** *najść mrozem, zmarznąć niezupełnie:* Ziemniaki w piwnicy namarzły. <Na + Marznąć>

Namarznięcie, a, blm. (Namar-znięcie), czynność cz. **Namarznąć.**

Namarzyć się, y ś.,ył ś. *nasycić ś. marzeniem:* Tyle ś. namarzył głośno o przyszłości własnej i przyszłości społeczeństwa. Kow. <Na + Marzyć>

Namastnica, y, lm. **e** bot. (icica) *roś. z rodziny osoczynowatych.* <?>

Namaszczać, a, ał p. **Namaścić.**

Namaszczalnia, i, lm. **e** (u starożytnych) *izba, gdzie ś. zapaśnicy oliwą namaszczali.*

Namaszczalnie przys. od **Namaszczalny:** Koronacja odbyta N.

Namaszczalny l. *tyczący ś. namaszczania:* Jeśli użyty ktoś drugi do namaszczalnej posługi, innemu pokaże ziele, lub w oznaczonej godzinie twego ciała nie namaści, wtenczas skutek zioła zginie. Mick. **2.** *który bywa namaszczany, podlegający namaszczeniu:* Król węgierski od cesarza greckiego koronę otrzymał, gdy jeszcze królem namaszczalnym ukoronowanym nie był. Lel.

Namaszczanie, a, blm., czynność cz. **Namaszczać:** Na Wschodzie utrzymuje ś. zwyczaj namaszczania wonnościami znakomitszych biesiadników. Hoł.

Namaszczenie, a, blm., czynność cz. **Namaścić:** N. ciała tłustością. Ostatnie Olejem św. N. *(=pomazanie)* = *jeden z Sakramentów świętych kościoła rzymsko-katolickiego, udzielany ciężko chorym.* Przen.: Słuchać, mówić z wielkim namaszczeniem=*z wielkim przejęciem, skupieniem, powagą.* Przestrogi pełne namaszczenia religijnego. Chm.

× **Namaszczeniec, ńca,** lm. **ńcy,** × **Namazaniec** *człowiek namaszczony, pomazaniec:* Że ta została całą namaszczeńca głowa, którą Bóg na podporę niech ojczyzny chowa. Min.

× **Namaszczennica, y,** lm. **e** *kobieta namaszczona:* Wykonywa wolę namaszczennicy Pańskiej. Bart.

Namaszerować się, uje ś., ował ś. *maszerowaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na+Maszerować>

Namaścić, i, ił, nied. **Namaszczać,** [**Omaścić, Wymaścić**] *nasmarować, namazać, pomazać czym tłustym:* N. ciało wonnemi olejkami. Każ ciało posiec na ćwierci, w wodzie zgotować korzonki, pocięte N. członki. Mick. N. niebezpiecznie chorego Olejem św. = *włożyć na niego Oleje święte, opatrzyć go świętemi Sakramentami.* N. kogo na dostojeństwo jakie=*utwierdzić kościelnym obrzędem pomazania wybór jego:* Samuel namaścił na króla Dawida. Lel. N. króla. N. biskupa *(= konsekrować go).* Przen.: Z całej jej figurki, pobożnością namaszczonej, kłamstwo jawnie biło. Krasz. *(= okraszonej).* Żart.: [N. toporzyskiem po łytkach] *(=uderzyć).* **N. ś. l.** *nasmarować ś., namazać ś., pomazać ś.:* Starożytni kazali ś. namaszczać, wychodząc z łaźni. **2.** *zostać namaszczonym, poddać ś. obrządkowi namaszczania:* Królowie niemieccy namaszczali ś. w Akwizgranie. Lel. <Na+Maścić>

Namaślenie, a, blm., czynność cz. **Namaślić.**

Namaślić, i, ił l. *masłem namazać, nasmarować; zaprawić masłem.* **2.** × N. gm. *źle czego narobić; napartolić.* <Na+Maślić>

† **Namawiacz, a,** lm. **e,** † **Namównik,** † **Namówca** *ten, co namawia do czego, ten, co radzi, poduszczyciel:* N. równy przymusicielowi. Kn. N. na złe, do niecnoty. Troc.

† **Namawiaczka, i,** im. **i** forma ż. od **Namawiacz.**

Namawiać, a, ał i **N. ś.** p. **Namówić.**

Namawianie, a, lm. **a** czynność cz. **Namawiać; namowa.**

Namawianie się, a ś., blm., czynność cz. **Namawiać ś.**

Namaz, a, lm. **y** *modlitwa kanoniczna, którą muzułmanie są obowiązani odmawiać codzień pięć razy, w domu czy też w meczetach:* N., modlitwa muzułmańska, którą odprawiają, siedząc i bijąc pokłony. Mick. Mekkański przybylec nucił pieśń namaza. Mick. Przen.: Rannym szumi namazem niwa złotokłosa. Mick. <Arab. namaz>

Namazać, że, zał, × **Nadmazać,** nied. **Namazywać,** † **Namazować** *nasmarować, namaścić, natrzeć czym tłustym:* Przy koronacji arcybiskup, omoczywszy mały palec w oleju świętym, namazuje królowi rękę prawą. Paszk. Królowie nowochrzczeńców chcieli być także namazanemi. Lel. N. balsamem. Troc. Przen.: Ręce komu N.=*posmarować=przekupić go:* Opanował wiele zamków przez dobrowolne poddanie starostów, że im ręce namazał był dobrze. Biel. M. <Na+Mazać>

× **Namazalny** *tyczący ś. namazania; możliwy do namazania.* Troc.

Namazanie, a, blm., czynność cz. **Namazać.**

× **Namazaniec, ńca,** lm. **ńcy** p. **Namaszczeniec.**

† **Namazować, uje, ował** p. **Namazać.**

† **Namazowanie, a,** blm., czynność cz. **Namazować,** *namazywanie.*

Namazywacz, a, lm. **e** *ten, co namazuje, namazujący.*

Namazywać, uje, ywał p. **Namazać.**

Namazywanie, a, blm., czynność cz. **Namazywać.**

Namączenie, a, blm., czynność cz. **Namączić.**

Namączić, i, ił *mącąc jedno po drugim, wiele zmącić.* <Na+Mącić>

Namączenie, a, blm., czynność cz. **Namączyć.**

Namączyć, y, ył *mąką naprószyć, posypać.* <Na+Mączyć>

† **Namądrzej,** [**Námądrzej**] *najmądrzej.*

† **Namądrzejszy,** [**Námądrzejszy**] *najmądrzejszy, najmędrszy.* <Na(j)+Mądrzejszy>

[**Namcie**] *macie, weźcie.* <Na!+Wam+końcówka czasownikowa-cie>

† **Namdlały** *ten, co namdlał:* Jednego Manljusza pogróżki rzymskie siły namdlałe otrzeźwiły, pierwszą czerstwość im przywróciły. Warg. <Na+*Mdlały, od Mdleć>

† **Namdleć, eje, ał,** nied. † **Namdlewać** *stać ś. cokolwiek mdłym, zwątleć nieco, osłabnąć, nademdleć.* Przen.: Wychodziła na późny spacer, słońce gdy namdleje. Tw. Skoro dzień namdleje, do pięknej wzywa ich przewagi. Tw. <Na+Mdleć>

† **Namdlenie, a,** blm. **l.** czynność cz. **Namdleć. 2.** czynność cz. **Namdlić.**

† **Namdlewać, a, ał** p. **Namdleć.**

† **Namdlewanie, a,** blm., czynność cz. **Namdlewać.**

† **Namdlić, i, ił** *mdłym nieco uczynić, nadwątlić, nieco osłabić:* Pielgrzym, kiedy go praca i gorąco namdli, prześpi ś. w cieniu przy jakiej strudze. Górn. <Na+Mdlić>

Namedytować się, uje ś., ował ś. *medytowaniem nasycić ś. a. zmęczyć ś.* <Na+Medytować>

Namęczenie, a, blm., czynność cz. **Namęczyć.**

Namęczyć, y, ył *męcząc ustawicznie, wielce zmęczyć; namordować, nadręczyć, natrudzić, nafatygować.* **N. ś.** *namordować ś., natrudzić ś., nafatygować ś.:* Namęczył ś. biedak wiele, zanim skonał. <Na+Męczyć>

† **Namglejszy** st. n. od **Mgły,** *najmdlejszy.*

Namglenie, a, blm., czynność cz. **Namglić.**

Namglić, i, ił *narobić, napuścić mgły, napełnić mgłą, zamglić.* **N. ś.** *napełnić ś. mgłą, zamglić ś.* <Na+Mglić>

† **Namialszy** st. n. od **Miałki,** *najmialszy.* <Na(j)+Mialszy>

Namianować, uje, ował l. †N. p. **Namienić:** Bóg Chrystusa wyżej posadził, niż wszelkie państwo i niż wszelkie imię namianowane, niejedno w wieku tym, ale i w przyszłym. Bud. **2.** *mianując jednego po drugim, wielu zamianować:* N. urzędników. <Na+Mianować>

Namianowanie, a, blm., czynność cz. **Namianować.**

Namiar, u, lm. **y** hut. *odpowiednie domieszanie roztopu do rudy.* <Na+Miar>

[**Namiarznąć się, nie ś., nął ś.** a. **zł ś.**] (Namiar-znąć ś.) p. **Namarznąć.**

†**Namiast** przyi. *zamiast, w miejsce, miasto:* N. nagrody kijem oberwał. Troc. <Na+Miast(o)>

Namiastek, tka, lm. **tkowie** I. †N. p. **Namiestnik:** Słuchali królowie papieża, jako namiastka bożego na ziemi. Biel. M. Apostołowie posłali uczenie i namiastki swoje, jako Paweł św. Tymoteusza i Tyta. Wuj. **2.** †N. *potomek, następca.* B. Sz. Już z weselem umrę, gdy zostawiam cię namiastkiem swoim. Leop. **3.** [N., **tku,** lm. **tki**] *rasa, ród, gniazdo, pokolenie, nasienie:* Kura dobrego namiastku. Strasecnie zierna gadzina, bo idzie z dobrego namiastku. Dyg. <Na+*Miastek, od Miasto=miejsce>

†**Namiastka, i,** lm. **i** p. **Namiestnica:** Z tysiąca macoch jedną znalazłbyś, którąby swej namiastki polubiła dzieci. L. *(=poprzedniczki).*

Namiatać, a, ał I. p. **Namieść. 2.** ×N. p. **Namiotać.** <Na+*Miatać, od Mieść>

Namiatanie, a, blm., czynność cz. **Namiatać.**

Namiażdżenie, a, blm., czynność cz. **Namiażdżyć.**

Namiażdżyć, y,ył *natłuc, nagnieść na miazgę.* <Na+Miażdżyć>

Namiąć, mnie, miął a. ×**mnął** *mnąc jedno za drugim, wiele zmiąć; nagnieść, namiętosić.* <Na Miąć>

† **Namiecik, u,** lm. **i** p. **Namiot.** Leop.

Namiecznik, a, lm. **i** w dawnym uzbrojeniu, przy rękojeści pałasza lub szabli: a) *pewien rodzaj nawiązania, feldcechu.* b) *pewien rodzaj gardy.* <Na+Miecznik>

[**Namiejętnie**] przys. od **Namiejętny,** *namiętnie.*

[**Namiejętność, i,** lm. **i**] p. **Namiętność.**

[**Namiejętny**] p. **Namiętny.**

[**Namielec, lca,** lm. **lce**] *roś. sporysz* (claviceps europaea) <?>

Namieniać, a, ał posp., lep. **Nazmieniać** *mieniając jedno po drugim, wiele czego zmienić, odmienić, zamienić:* N. pieniędzy, listów zastawnych. <Na+Mieniać>

Namienianie, a, blm., czynność cz. **Namieniać.**

×**Namienianie, a,** blm., czynność cz. ×**Namieniać.**

Namienić, i, ił, nied. ×**Namieniać** I. †N. a. †**Namianować** *nazwać, nadać miano, oznaczyć imieniem:* Przezwiskiem ją nazwał i Orą namienił. Otw. **2.** ×N. p. **Nadmienić:** Mądremu dosyć N. Prz. On mi innego zięcia namienił. Boh. Proszę o tej sprawie N. Troc. Wzwyż namienione słowa. Troc. *(=wzmiankowane, przytoczone).* Namieniony wyżej. Nar. Sicińskiego, jak słusznie pan sędzia namienił, piorun zabił. Mick. Przen.: [Namienia na świtanie] *(=pierwszy brzask wschodu).* **3.** †N., [N.] *naznaczyć, przeznaczyć, wybrać.* Głosy w. XV. [Pomnij, królu, jaką ci Bóg namiéni]. <Na+2. Mienić>

†**Namienić się, i ś., ił ś.** *nasycić ś. przemieniając ś.:* We wsze osoby darmo ś. namieniwszy, nakoniec podoby zażył ptaka, co roznosi pioruny. Żebr. <Na+1. Mienić>

Namienienie, a, blm. I. ×N. czynność cz. **Namienić. 2.** [N.] *przeznaczenie:* Z boskiego namienienia.

†**Namierniejszy** *największej miary.* Wirzb. <Na(j)+Mierniejszy>

[**Namierzać, a, ał**] p. **Namierzyć:** Jako maro wy namierzacie, tako wam odmierzać będo.

[**Namierzanie, a,** blm.] czynność cz. **Namierzać.**

†**Namierzły** (Namier-zły) *który namierznął, obmierzły, przemierzły, obrzydliwy, wstrętny:* Chwała próżna i nikczemna Bogu namierzła bywa. Żarn.

†**Namierznąć, nie, nął** (Namier-znąć) *obmierznąć, obrzydnąć.* <Na+Mierznąć>

†**Namierznienie, a,** blm. (Namier-znienie), czynność cz. **Namierznąć:** Nierządnica dla namierznienia, podnosząc zapłatę... Leop.

Namierzwić, i, ił I. *mierzwą potrząść, nagnoić.* **2.** [N., **Namirwić**] *narozrzucać.* <Na+Mierzwić>

Namierzwienie, a, blm., czynność cz. **Namierzwić.**

Namierzyć, y,ył, nied. [**Namierzać**] I. *odmierzyć tyle, ile trzeba:* N. dziesięć łokci materjału na suknię. Namierzył kwartą cztery garnce. Ileć wierzą, tyleć namierzą. Prz. **2.** †N. *wymierzyć, wycelować, zmierzyć ś.:* Do jednego biegą celu; faryzeusz namierzył, celnik w cel uderzył. Poc. ×**N. ś.** *zamierzyć ś.:* Namierza ś., ale nie ma odwagi uderzyć. Sł. wil. <Na+Mierzyć>

Namiesić, i, ił *narobić przez mieszenie:* N. ciasta. <Na+Miesić>

×**Namiesięczny** I. *znajdujący ś. na miesiącu=księżycu.* **2.** ślek.: Środek N.=*lek podawany w celu wywołania zatrzymanej miesiączki* (emmenagogum). <Na+Miesięczny>

[**Namiesniczeniek, ńka,** lm. **ńkowie**] p. **Namiestnik.**

†**Namiestni** p. **Namiestny.** Troc.

†**Namiestnica, y,** lm. **e,** †**Namiestniczka** I. forma ż. od **Namiestnik. 2.** a. †**Namiastka** *kobieta zastępująca czyje miejsce.*

Namiestnictwo, a, lm. **a,** †**Namieśnictwo** I. a. **Namiestnikostwo, Namiestnikowstwo,** ×**Namieśnikostwo,** ×**Namieśnikowstwo** = a) *zastępstwo.* b) *zarząd namiestnika prowincji lub kraju.* c) *czas zarządu, trwanie rządów namiestniczych:* Zdarzyło ś. to za namiestnictwa ks. Zajączka. **2.** †N. *następstwo, dziedziczność, sukcesja:* Potomstwo księżny Libusy ustawicznym namiestnictwem (succesione) długo bardzo panowało u Czechów. Błaż.

†**Namiestniczka, i,** lm. **i** p. **Namiestnica.**

Namiestniczy p. **Namiestnikowski:** Władza namiestnicza. Rządy namiestnicze. Rozkaz N.

Namiestnik, a, lm. **cy,** †**Namieśnik,** [**Namieśnik**], †**Namiastek** I. *zastępca, pełnomocnik panującego w zarządzie krajem lub prowincją:* N. królewski. N. państwa. N. Galicji. **2.** *zastępca, pomocnik, pełnomocnik:* Na to namiestników chowam, aby mię zastępowali w tym, czego sam przez ś. czynić nie mogę. Kras. Uczynił biskup djakona swoim w kazaniu namiestnikiem, aby kazanie zań odprawował, gdy sam przez wadę języka nie mógł. Skar. Papież, N. Chrystusowy. W sądach grodzkich wycierali kąty, jako namiestnicy podstarościch (ostatni to szczebel w hjerarchji urzędniczej). Rol. **3.** †N. *ten, co następuje na czyje miejsce, następca, sukcesor:* Leszek Popiela namiestnikiem sobie jeszcze za żywota obrał. Błaż. **4.** [N.] *zastępca dziedzica a. ekonoma na folwarku, gumienny, karbowy, włodarz:* Służyć za namiestnika. **5.** w daw. wojsku polskim, *niższy oficer, dodany do pomocy rotmistrzowi, zastępujący go:* Rotmistrzem królewskiej chorągwi bywał sam król, prymasowskiej prymas, porucznikami w obudwuch wysocy dygnitarze dworscy, sprawowali zaś chorągwie istotnie namiestnicy, których z tego powodu w zwykłej mowie porucznikami i pułkownikami zwano. Sienk. **6.** *archimandryta:* Jeden z Didkowskich był przez czas długi namiestnikiem (archimandrytą) monasteru peczerskiego. Rol. **7.** [N.] *młodszy druż-*

ba weselny. **8.** na Litwie, *wojewoda:* Jędrzej Jakowicz r. 1440 był namiestnikiem, czyli wojewodą smoleńskim. Zdr. [**Namiesniczeniek**]. <Na + Miasto = miejsce>

Namiestnikostwo, a, Namiestnikowstwo, × **Namieśnikostwo,** × **Namieśnikowstwo ł.** lm. **a** p. **Namiestnictwo:** Fleming siła patryjotów województwa brzeskiego miał na namiestnikowstwach ekonomicznych. Rzew. **2.** blm. *namiestnik z żoną.*

Namiestnikowa, ej, lm. **e,** [**Namieśnikowa**] *żona namiestnika.*

Namiestnikować, uje, ował *być namiestnikiem.*

Namiestnikowanie, a, blm., czynność cz. **Namiestnikować.**

Namiestnikowski, Namiestnikowy, Namiestniczy, × **Namiestników** przym. od **Namiestnik:** Pałac N. Urząd N.

Namiestnikowstwo, a ł. lm. **a** p. **Namiestnictwo. 2.** blm. p. **Namiestnikostwo.**

Namiestnikowy p. **Namiestnikowski:** Orszak posła i N. posuwał ś. zwolna leśnym gościńcem. Sienk.

× **Namiestników** p. **Namiestnikowski:** Pałac N.

† **Namiestny,** † **Namiestni** *miejsce czyje zastępujący.* Kn.

Namieszać, a, ał *mieszając pewien czas, wiele domieszać a. zmieszać:* N. mąki do miodu. N. owsa do jęczmienia. N. piasku z gliną, grochu z kapustą. Przen.: N. kłamstw do powieści. <Na + Mieszać>

Namieszanie, a, blm., czynność cz. **Namieszać.**

Namieszczenie, a, blm., czynność cz. **Namieścić.**

Namieszenie, a, blm., czynność cz. **Namiesić.**

Namieszkać się, a ś., ał ś. *nasycić ś., mieszkając; nabyć ś. gdzie:* Giligin był ze trzy lata na państwie litewskim, jak umarł; a syn jego, nie namieszkawszy ś. też na tym państwie, umarł prędko. Biel. M. <Na + Mieszkać>

× **Namieścić, i, ił** *mieszcząc jedno po drugim, wiele pomieścić.* <Na + Mieścić>

Namieść, miecie, miótł, nied. **Namiatać** *nagarnąć, nasunąć miotłą:* N. kupę śmieci. <Na + Mieść>

† **Namieśnictwo, a,** lm. **a** p. **Namiestnictwo.**

[**Namieśniczek, czka,** lm. **czkowie**] p. **Namieśnik.**

[**Namieśnik, a,** lm. **cy**], † **Namieśnik** p. **Namiestnik.** Zdr. [**Namieśniczek**].

× **Namieśnikostwo, a ł.** lm. **a** p. **Namiestnictwo. 2.** blm. p. **Namiestnikostwo.**

[**Namieśnikowa, ej,** lm. **e**] p. **Namiestnikowa.**

[**Namieśnikowski**] przym. od **Namieśnik,** *namiestnikowski.*

× **Namieśnikowstwo, a ł.** lm. **a** p. **Namiestnictwo. 2.** blm. p. **Namiestnikostwo.**

[**Namieśnikówna, ej,** lm. **e**] *córka [namieśnika].*

[**Namietka, i,** lm. **i**] p. **Namiotek.**

Namiędlenie, a, blm., czynność cz. **Namiędlić.**

Namiędlić, i, ił *międląc pewien czas, zmiędlić pewną ilość:* Dość my namiędliły, naczesały dosyć. <Na + Międlić>

Namiękać, a, ał p. **Namięknąć.**

Namiękanie, a, blm., czynność cz. **Namiękać.**

Namiękły, gm. **Namięknięty** *który namiękł:* Owoc N. Drzewo namiękłe niedobre na opał.

Namięknąć, nie, nął a. **kł,** nied. **Namiękać** *stać ś. miękkim, pulchnym przez nasiąknięcie płynem; wymoczyć ś.* <Na + Miękнąć>

Namięknienie, a, blm. p. **Namięknięcie.**

Namięknięcie, a, blm., **Namięknienie** czynność cz. **Namięknąć.**

Namięknięty gm. p. **Namiękły.**

† **Namięta, y,** lm. **y** p. **Namiętność.** And. z Kobyl. <Na + M(I)ĘT>

Namiętnie przys. od **Namiętny:** Kochać kogo N. Żądać czego N. Całować N. Palić fajkę N.

Namiętnostka, i, lm. **i** *przelotna namiętność, skłonność do czego mająca pozór namiętności:* Rozważał, czy N., której uległ, wartą była, aby ją tak drogo opłacać. Krasz. Nikt z namiętnostką, ze skłonnością, z nałogiem, z popędem nie potrafił ś. zataić przed bystrym okiem współtowarzyszów. Krasz.

Namiętnościowy przym. od **Namiętność:** Rozwścieklone namiętnościową poswarką instynkta żołdaków milkły wobec niej. Rol.

Namiętność, i, lm. **i,** [**Namiejętność**], † **Namięta ł.** *stan a. usposobienie przewlekłe, ujawniające ś. w mniej więcej silnych afektach, żądza, popęd długotrwały,* pasja: N. miłości, nienawiści. N. do napojów, do gry w karty. N. gwałtowna, niepowściągliwa, niepohamowana, wzburzona, burzliwa. N. cielesna *(= pożądliwość, żądza, chuć, popęd cielesny).* Namiętności cielesne, które człek w sobie czuje, gniew, chciwość, pożądliwość cielesna etc. Karnk. Panować nad namiętnościami. Zaślepiony namiętnością. Walczyć z namiętnościami. Skar. Duch nasz natenczas zwycięża, gdy ma na wodzy ciało i namiętności swoje. Birk. Gorzeć, pałać namiętnością. Oddać ś. czemu z namiętnością *(= z uniesieniem, z zapałem).* Polowanie stało ś. jego namiętnością. **2.** blm. rz. od **Namiętny:** N. gniewu, mowy. N. wiary *(= fanatyzm).* **3.** anat.: Nerw namiętności (nervus patheticus) = *górny mięsień skośny oka.* <Na + *Miętność, od M(I)ĘT>

Namiętny, [**Namiejętny**] *nacechowany namiętnością, pełen namiętności, porywczy, gwałtowny:* Miłość namiętna. Wzrok N. Skłonność namiętna. Taniec N. Lada słówko obojętne w nim obudzało wzruszenia namiętne. Mick. Miło płakać, póki wiek N. Mick. O myśli! w twojej głębi jest hydra pamiątek, co śpi wpośród złych losów i namiętnej burzy. Mick. N. gracz. N. zwolennik czego. N. przeciwnik republikanizmu. Pisarz N. *(= zaślepiony stronnością).*

Namiętosić, i, ił czego = *miętosząc ustawicznie, wiele zmiętosić; namiąć, nagnieść.* <Na + Miętosić>

Namiętoszenie, a, blm., czynność cz. **Namiętosić.**

Namigać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś. miganiem.* <Na + Migać>

Namilczeć się, y ś., ał ś. *namęczyć ś., milcząc cierpliwie.* <Na + Milczeć>

† **Namilejszy,** [**Námilejszy**] p. **Najmilejszy.** <Na + Milejszy>

[**Námileńszy**] p. **Najmilejszy.**

Namiłować się, uje ś., ował ś. kogo, czego = *nasycić ś. miłowaniem; nakochać ś.:* Wnijdźcie, nie zajrzę wam tego, wnijdźcie, namiłujcie ś. go. Groch. O jak ś. ty tych książek N. nie możesz! Baz. N. ś. tego dosyć nie mogę. Troc. <Na + Miłować>

Namiocik, u, lm. **i** p. **Namiot.**

[**Namioł, u,** blm.] *ziarna zboża na wilgoci niedojrzałego a przerosłego.* <Na + MIOŁ>

Namiot, u, lm. **y ł.** † N. *namiotanie, to co namiotano:* Namiotem haniebnych gór ociśniony. Żebr. **2.** [N.] *stos chróstu, kamieni, drzewa na starych zgliszczach.* **3.** *budka z płótna do schronienia ś. przed słotą, upałem, szałas:* N. rozbiłem

na piasku. Słow. Pod namiotem tym zapowietrzonym żyliśmy, słowa nie mówiąc do siebie. Słow. Namiotu mego — córki go uprzędły — płótna na rosie poczerniały, zwiędły. Słow. Czemuż ta śmierć tak zdradziecko! tak cicho weszła pod namiotu żagle? Słow. Zwinąć N. Obozowali pod namiotami. Święto Namiotów u Izraelitów=*święto Szałasów, Kuczki.* Namiotu tego nie przestawiają, a kołki jego nie będą poruszone i wszystkie sznury jego nie będą odbierane. Bud. N., wojenna budka pod płachtami, szatra. L. N. królewski, hetmański. Troc. Tam od ostrych słońca grotów głowy jego nie ochroni ni palma zielonowłosa, ni białe łono namiotów; tam jeden N. — niebiosa. Mick. Na noc w łożu w łożu srebrnej topieli, pod namiotami zwierciadeł... śród boskich usnąć zwierciadeł. Mick. Czernią ś. kołem olbrzymy granitu, jak szatany, siedzące w dywanie Eblisa, pod namiotem ciemności. Mick. **4.** *pawilon nad łóżkiem, tronem, ołtarzem:* W marmurowej łożnicy pod pięknym namiotem jedwabnym. Kochan. Skrzydła nad nim złączywszy namiotem. Dan. **5.** anat.: N., namiotek móżdżku (tentorium cerebelli)=*część opony twardej mózgu, rozpięta pomiędzy nim a móżdżkiem,* †szatra. Zdr. **Namiocik,** †**Namiecik,** †**Namiotek.** <Na+Miot>

[**Namiota, y,** lm. **y**] p. **Namiotka:** Głowy niewiast jeszcze jak z podróży przybyły, białemi namiotami i zasłonami były poobwijane. Krasz.

Namiotać, a, ał, nied. × **Namiatać** *narzucać, naciskać:* Na onym miejscu namiotana jest wielka kupa kamieni. B. B. Przen.: Rad nie rad musiał ś. rozstać z swoją zdobyczą, namiotawszy mnóstwo przekleństw węgierskich. Rzew. **N. ś.** *narzucać ś., naciskać ś.:* Gdy tak nami gwałtownie ś. burzliwość morska namiotała, drugiego dnia wymiatywali, co mieli w okręcie. Leop. N. ś. w gniewie. <Na+Miotać>

Namiotanie, a, blm., czynność cz. **Namiotać.**

Namiotek, tka, lm. **tki I.** †N. p. **Namiot:** N. łóżkowy. Birk. Ciało jest jako N. z płótna. Skar. **2.** [N.] p. **Namiotka.**

[**Namiotka, i,** lm. **i**] **I.** a. [**Namietka, Namiota, Namitka, Namytka, Namiotek, Sierpanek, Zawojka**] *ubiór głowy wieśniaczek zamężnych, rańtuch, rodzaj chusty kobiecej na głowę.* **2.** *gatunek płótna:* Za łokieć paczesnego płótna grosz; za łokieć namiotek dwa grosze. St. lit.

× **Namiotniczy** przym. od **Namiotnik:** Św. Paweł był namiotniczego rzemiosła. Wuj.

× **Namiotnik, a,** lm. **cy I.** *ten, co robi namioty.* Kn. **2.** *ten, co stawia, rozbija namioty.* L. **3.** *ten, co mieszka pod namiotem.* Kn.

× **Namiotny** p. **Namiotowy.**

Namiotować, uje, ował *mieszkać w namiocie:* Zapraszają go do Komierowskiego, który namiotował u Prinz Max. Krasiń.

Namiotowanie, a, blm., czynność cz. **Namiotować.**

Namiotowy, × **Namiotny** przym. od **Namiot:** N. drąg. Troc. Dach N. p. **Dach. N., ego,** lm. **i** rz. p. **Obożny.**

[**Namirwić, i, ił**] p. **Namierzwić.**

[**Namirwienie, a,** blm.] czynność cz. **Namirwić.**

[**Namisto, a,** lm. **y, Namysto**] *ozdoba na szyję:* Dziewczyny czernichowskie na szyje kładą monety (namisty) i korale. <Ukr. namysto>

[**Namitka, i,** lm. **i**] p. **Namiotka.**

Namitrężenie, a, blm., czynność cz. **Namitrężyć.**

Namitrężyć, y,ył a. **N. ś.** *namarnować czasu:* Co ja ś. przy tym namitrężył, naklął, com zdrowia swojego sterał. Ork. <Na+Mitrężyć>

Namitygować, uje, ował *mitygując jednego po drugim, wielu umitygować.* **N. ś.** *mitygując, namęczyć ś.* <Na+Mitygować>

Namitygowanie, a, blm., czynność cz. **Namitygować.**

Namizdrzyć się, y ś., ył ś. *nasycić ś. mizdrzeniem.* <Na+Mizdrzyć ś.>

× **Namknąć, nie, nął,** nied. × **Namykać I.** *umknąć, usunąć, wziąć na bok:* Namykam czego, napieram, napycham na inszą stronę. Kn. Tyle widać naocznie, że namknął Szwecję na ląd polski i wtoczył ją między ujścia Wisły. Lel. [Namknę na to] *(=kichnę na to, nie dbam o to).* **2.** przen. *napomknąć, wspomnieć, podsunąć myśl:* Gdy postrzegli, że im chętnie nadstawiono uszu, namykali zręcznie samego żołnierstwa obelgi. Nar. Neronowi, niepewnemu, jak zabić matkę, namknął swój dowcip, *obtulit ingenium,* Anicet wyzwoleniec. Nar. **N. ś. I.** [N. ś.] *umknąć ś., usunąć ś., ustąpić ś.:* Kto nie namknie mi ś. w porę, tego wsadzę na rozworę. Kon. A nie słyszysz to, że ś. masz N.? Głuchyś, czy co?! Kon. **2.** [N. ś.] *przybliżyć ś., przysunąć ś.* **3.** × N. ś. dokąd=*wemknąć ś., wsunąć ś.:* Z umartwieniem widzi, że ś. namyka w straszne sidła, co zdrada zastawiła dzika. Przyb. <Na+Mknąć>

× **Namknienie, a,** blm. p. **Namknięcie:** Wiadomość o wsiach jest krótkim i dorywczym tak zasobnej sprawy namknieniem. Lel.

× **Namknięcie, a,** blm., × **Namknienie** czynność cz. **Namknąć.**

Namlaskać się, ska ś. a. szcze ś., skał ś. *nasycić ś. mlaskaniem, nacmokać ś.* <Na+Mlaskać>

Namleczny lek.: Środek N.=*środek przysparzający wydzielanie mleka (pokarmu),* mlekopędny (galactagogus). <Na+Mleczny>

Namleć, miele, mel, mełł a. × **mlel,** †**miółł** *mieląc przez pewien czas, wiele zemleć:* N. żyta na mąkę. Przen.: N. językiem. **N. ś.** *namęczyć ś., mieląc.* <Na+Mleć>

× **Namłacać, a, ał** p. **Namłócić.** Sł. wil.

× **Namłacanie, a,** blm., czynność cz. **Namłacać.**

† **Namłodszy** st. n. od **Młody,** *najmłodszy.* <Na(j)+Młodszy>

[**Namłot, u,** blm.] **I.** *namłócenie, namłacanie:* Tak minęło z pół godziny przy ciągłym namłocie sieczki i plewy. Dzierz. **2.** *to, co namłócono; to, co ś. da otrzymać z młócenia, wydajność ziarna przy młóceniu,* umłot. <Na+Młot>

[**Namłotni**] p. **Namłotny.**

Namłotność, i, blm. rz. od **Namłotny:** Żyta, odznaczające ś. obfitością i namłotnością kłosa.

Namłotny *obfity w ziarno, dający obfity omłot, z którego dużo można namłócić:* Kłos N. Przen.: Te spacery mniej były namłotne pod względem treści. Tet. <Na+Młotny, od Młócić>

Namłócenie, a, blm., czynność cz. **Namłócić.**

Namłócić, i, ił *młócąc pewien czas, wymłócić pewną ilość:* N. żyta na chleb. Z kopy namłócił półtora korca *(=wymłócił).* **N. ś.** *namęczyć ś., młócąc.* <Na+Młócić>

Namłynkować, uje, ował *naczyścić młynkiem (zboża).* **N. ś.** *namęczyć ś. młynkowaniem.* <Na+Młynkować>

Namłynkowanie, a, blm., czynność cz. **Namłynkować.**

Namnażać, a, ał i **N. ś.** p. **Namnożyć.** <Na+*Mnażać, od Mnożyć>

[**Námni**] st. n. od **Mni,** *najmniej.*

†**Namniej, [Námniej]** p. **Najmniej:** N. chodnika nie znać. <Na(j)+Mniej>

†**Namniejszy** st. n. od **Mały,** *najmniejszy.* Troc, Głosy w. XV. <Na(j)+Mniejszy>

Namniszenie, a, blm., czynność cz. **Namniszyć.**

Namniszyć, y,ył *narobić mnichami.* <Na+Mniszyć>

Namnożenie, a, blm., czynność cz. **Namnożyć.**

Namnożenie się, a ś., blm., czynność cz. **Namnożyć ś.**

Namnożyć, y,ył *mnożąc ustawicznie, rozmnożyć w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *mnożąc ś. ustawicznie, rozmnożyć ś. w wielkiej liczbie, naplenić ś.:* Namnożyło ś. tego roku gąsienic. Za czasów obu Zygmuntów namnożyło ś. rozmaitych wyznań w Polsce. Lel. Co dalej, to ś. większego złodziejstwa namnaża. Skr. <Na+Mnożyć>

[**Namocarzyć się, y ś.,ył ś.**] *namocować ś., naborykać ś., namęczyć ś., napracować ś.:* Teraz każdy na swoim namocarzy ś., narobi, a i tak nijak biedy nie zratuje, choćby i swoje ręce do łokci poudzierał. Ork. <Na+*Mocarzyć ś., od Mocarz>

Namocować się, uje ś., ował ś. *namęczyć ś. a. nasycić ś. mocowaniem, naszamotać ś., naborykać ś.* <Na+Mocować ś.>

Namocowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Namocować ś.**

× **Namocz, u,** lm. **e** apt. p. **Nalew.** <Na+Mocz>

Namoczenie, a, blm., czynność cz. **Namoczyć.**

Namoczyć, y,ył, nied. †**Namaczać I.** co=*nastawić w płynie, ażeby mokło, ażeby namiękło, wymokło:* N. śledzie, len, konopie. W ciepłej wodzie nogi namoczywszy, nagniotków dobywać scyzorykiem. Perz. Namocz to w spirytusie, a potym zlej w inne naczynie. **2.** czego = *mocząc jedno po drugim, wiele rzeczy nastawić, ażeby mokły w płynie:* N. lnu, konopi. **3.** *umaczać:* N. pióro w atramencie. N. chleb w mleku. **4.** *zmoczyć po wierzchu, pomoczyć, omoczyć, zwilżyć:* N. bieliznę, prasując ją. Gdy chcesz odedrzeć przyklejony papier, namocz go pierw, to łatwiej odstanie (=*odmocz go*). **5.** a. **Namokrzyć** *oddać mocz, naszczać:* Koń namoczył. **N. ś.** p. **Namoknąć.** <Na+Moczyć>

Namodelować, uje, ował *narobić modeli; nakształtować czego wiele podług modelu.* **N. ś.** *namęczyć ś. modelowaniem.* <Na+Modelować>

Namodelowanie, a, blm., czynność cz. **Namodelować.**

Namodlić się, i ś., ił ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś. modlitwą.* <Na+Modlić ś.>

Namogilny *na mogile będący, mogilny, grobowy:* Pomnik N. Namogilna nuta. Zal. <Na+Mogilny>

[**Namognięty**] *niespełna rozumu.*

Namok, u, lm. **i** apt. p. **Nalew.** Por. **Naciąg.** <Na+*Mok, od MOK>

Namokłość, i, blm. rz. od **Namokły:** Udał ś. na pole, w celu rozpoznania stanu namokłości gruntu. Jeż.

Namokły *który namokł, przemokły:* W wschodnich krajach ziemia lepszemi wodami namokła, obfitsze daje urodzaje. Petr.

Namoknąć, knie, kł, nied. **Namakać I.** *moknąc, nasiąknąć:* Gdy mokrą wiosną i południowemi wiatrami ziemia wszystka namaka dżdżystemi... Otw. Burka moja dobrze namokła. **2.** a. **Namoczyć ś.** *wymoknąć dostatecznie:* Śledzie już namokły. **N. ś.** *nacierpieć ś., moknąc:* Namokłem ś., stojąc w deszcz na warcie. <Na+Moknąć>

Namoknienie, a, blm. p. **Namoknięcie.**

Namoknięcie, a, blm., **Namoknienie** czynność cz. **Namoknąć.**

Namokrzenie, a, blm., czynność cz. **Namokrzyć.**

Namokrzyć, y,ył p. **Namoczyć.** <Na+Mokrzyć>

Namolestować, uje, ował *molestując, naprosić ś.:* Jak ich nie namolestowano! napisano, zadrukowano foljały... wszystko napróżno. Jeż. **N. ś.** *namęczyć ś. molestowaniem.* <Na+Molestować>

Namolestowanie, a, blm., czynność cz. **Namolestować.**

[**Namolnie**] przys. od **Namolny,** *natarczywie:* N. upomina ś. o bakszysz.

[**Namolny, Namólny, Namulny**] *naprzykrzony, natrętny, natarczywy, uprzykrzony, którego pozbyć ś. trudno:* Opędzano ś. od tych much namolnych, od tych chciwych pijawek. Paw. <Na+*Molny, od MODŁ>

Namonitować, uje, ował kogo=*nastrofować, nakarcić.* **N. ś.** *monitując, namęczyć ś.* <Na+Monitować>

Namonitowanie, a, blm., czynność cz. **Namonitować.**

Namontować, uje, ował *złożyć maszynę z części składowych, ustawić maszynę:* N. maszynę. <Na+Montować>

Namontowanie, a, blm., czynność cz. **Namontować.**

Namoralizować, uje, ował *naprawić morałów.* **N. ś.** *natrudzić ś. a. nasycić ś. moralizowaniem.* <Na+Moralizować>

Namoralizowanie, a, blm., czynność cz. **Namoralizować.**

Namordować, uje, ował I. *nazabijać (ludzi †i zwierząt):* Namordowano tam niemało bezbronnych ofiar. Namordował zwierząt z potrzebę. Żebr. **2.** *namęczyć, nadręczyć, natrudzić, naforsować:* Niemało namordował koni, przewożąc te ciężary. Co mnie namordował swojemi prośbami! **N. ś.** *namęczyć ś., nadręczyć ś., natrudzić ś., naforsować ś.:* N. ś. z kim, z czym. Com ś. namordował, zanim mi ś. udało wytłomaczyć temu głupcowi! Namordowawszy ś. z temi nędznemi przypadki świata tego, umarł. Rej. <Na+Mordować>

Namordowanie, a, blm., czynność cz. **Namordować.**

[**Namorgać, a, ał**] *najeść ś., napić ś. do woli.* <Na+*Morgać>

[**Namorganie, a,** blm.] czynność cz. **Namorgać.**

[**Namormaszony**] p. **Namarmuszony.** <Na+*Mormaszony, por. Naburmuszony i t. p.>

[**Namormolenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Namormolić ś.**

[**Namormolić się, i ś., ił ś.**] *nachmurzyć ś.* <Na+Mormolić ś.>

[**Namormolony**] p. **Namarmuszony.**

[**Namorożnie, i,** blp.] *deski, osadzone na wierzchu okleni a. wiązów.* <Ukr. námorozeń>

Namorusać, a, ał *nasmolić, nabrudzić, nawalać.* **N. ś.** *nasmolić ś., nabrudzić ś., nawalać ś.* <Na+Morusać>

Namorusanie, a, blm., czynność cz. **Namorusać.**

Namorzenie, a, blm., czynność cz. **Namorzyć.**

Namorzyć, y,ył I. *morząc jedno po drugim, wiele zamorzyć:* Tyś nie wart tego, aby ciebie żywiono, boś ty dużo namorzył ludzi. Krasz. **2.** *nadręczyć, namęczyć, natrapić:* N. kogo głodem (=*nagłodzić*). **N. ś.** *nasycić ś. morzeniem:* Namorzyliście ś. mnie dosyć przez te dni choroby mojej. Pas. <Na+Morzyć>

Namoszczenie, a, blm., czynność cz. **Namościć.**

Namościć, i, ił czego a. co czym=*nasłać, nakłaść; wysłać, wyłożyć:* N. drogę faszyną. N. wóz, aby było wygodnie siedzieć. N. na błocie desek dla przejścia. <Na+Mościć>

Namotać, a, ał l. *motając przez pewien czas, zmotać pewną ilość:* Namotała sto łokci przędziwa. Przen.: *naplątać, nagmatwać, nawikłać:* Namotał słów niepotrzebnych. **2.** *motając, nawinąć:* N. kłębek nici. **3.** ×N. na kogo=*zwrócić na kogo uwagę, zapamiętać sobie kogo, powziąć względem kogo zamiary, zagiąć parol na kogo:* Tomkowi już ta potrzeba kochanki, i zaraz namotał na ciebie... bywajże mi ostrożna! Krasz. Jesteś tam pewnie u niego namotany na bakienbardach. Kaczk. <Na+Motać>

Namotanie, a, blm., czynność cz. **Namotać.**

Namowa, y, lm. **y** l. a. [**Namówisko**] *namówienie, mowa nakłaniająca do czego, poduszczenie, podszept, perswazja:* Łagodna mowa pewna N. Prz. Ożenił ś. Herman z namowy panów radnych z księżniczką czeską. Biel. M. Pójść za czyją namową. Za namową żony wybrał ś. w podróż. Działać z namowy czyjej. **2.** ×N. *namówienie ś., narada, obrady, rokowanie, debaty, układy, konferencja, konsyljum:* Strony w czasie namowy sędziów (u nas deliberacją lub ustępem zwanej), z izby ustąpić muszą. Ostr. Gdy posłowie cesarscy list oddali, była długa N. Skar. Bolesław na on czas sądy, które namowami i głównemi sejmikami, *colloquia et terminos generales* zowiemy, w polu pod namioty odprawował. Błaż. Za przybyciem królewskim zaczęły ś. w tej ważnej sprawie częste między panami koronnemi i litewskiemi namowy. Niem. N. a. o chorobach, zszedszy ś. między sobą, radzenie. Ocz. **3.** [N.]=a) *przedstawienie, przełożenie, projekt, wniosek:* Przysła N. od gromady. b) a. w lm. *oświadczyny, układy:* Parobczak udaje ś. do rodziców dziewki na namowę. c) w lm. p. **Namówiny. 4.** †N. *umowa, zgoda, uchwała:* Za namową i zezwoleniem wszech stanów koronnych i Wielkiego Księstwa Litewskiego za prawo wieczne, skuteczne postanawiamy. **5.** †N.=a) *rozprawa:* O szkołach na inszym miejscu namowę mieć będziemy. Baz. b) *sentencja, maksyma:* N., sentencja, piękna powieść. Mącz. c) *rozmowa:* Namowy rozliczne (tytuł książki). Zdr. †**Namówka.** <Na+Mowa>

[**Namowiny, in,** blp.] p. **Namówiny:** Námowiny (=*swaty*) chodziły do nié bardzo bógate.

[**Namownicy, ków,** blp.] *goście na zaręczynach:* Wyprawiają ucztę dla namowników.

†**Namownie,** †**Namównie** l. przys od **Namowny:** N., nie gwałtownie. Kn. N. mówi. Troc. **2.** *z namowy:* N. (zmownie) to uczynił.

†**Namowność, i,** blm. rz. od **Namowny,** *wymowa.*

†**Namowny,** †**Namówny** l. *łatwy do namówienia.* Kn. **2.** *który łatwo namówi, wymowny, dowodny, przekonywający:* Mowa jego była wdzięczna i namowna, która wielu ludzi pozyskowała i do prawdy przyciągnęła. Skar. Mieć co u siebie za namowną =*za rzecz postanowioną, stanowczą, niechybną, pewną:* Za namowną u siebie mają, że dobre są rzeczy widome. Leop.

Namozolenie, a, blm., czynność cz. **Namozolić.**

Namozolenie się, a ś., blm., czynność cz. **Namozolić ś.**

Namozolić, i, ił *natrudzić, nameczyć:* Cóż wart ów pedant, co chłopca nieboraka namozolił, a zrobił nie człeka, lecz żaka? L. **N. ś.** *napracować ś. mozolnie; nameczyć ś., natrudzić ś., nabiedzić ś.:* Namozolił ś. niemało nad tym wynalazkiem. <Na+Mozolić>

[**Namożenie się, a ś.,** blm., **Namożenie**] czynność cz. **Namóc ś.,** *prawdopodobnie ból lędźwiowy, postrzał* (lumbago): Niedźwiedzie sadło na N. ś. <Na+Możenie>

Namóc się, może ś., mógł ś., nied. †**Namagać ś.** l. †Namagać ś.=*przeć ś., napierać, wysilać ś., mocować ś., wytężać siły:* Mógł on chorągwiami swemi naprzeć podskarbiego, mieć baczne oko na główną linję bojową; gdy ś. tam jednak namagają, aż jegomości znać dają, że większa od murowanego mostu nawalność. Fin. **2.** †N. ś. *naprzeć ś., zażądać czego uparcie:* Bolesław, do lat zarastywania przychodząc, z opieki Konradowej wydrzeć ś. już namagał. Błaż. (=*domagał ś.*). **3.** [Namóc ś.] p. **Oberwać:** Namogłem ś. snopkami. <Na+Móc>

[**Namólnie**] p. **Namolnie:** N. prosić.

[**Namólny**] p. **Namolny.**

[**Namółwić, i, ił**] p. **Namówić:** Ni mogę N. tej szwarnej dziewczyny.

[**Namółwienie, a,** blm.] czynność cz. **Namółwić.**

†**Namówca, y,** lm. **y,** †**Namównik,** †**Namawiacz** *ten, co namawia do czego, poduszczyciel:* N. dusz. Leop. <Na+Mówca>

[**Namówiać się, a ś., ał ś.**] p. **Namówić:** Słyszał te panne ś. z panem N.

[**Namówianie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Namówiać ś.,** *namawianie ś.*

Namówić, i, ił, [**Namółwić**], nied. **Namawiać** l. kogo do czego a. na co=*mówiąc, nakłonić; podmówić, zachęcić:* Ten mię wnet namówi, który czyni to, co mówi. Prz. Namówił dziewkę na nierząd. Troc. Namówił mię na pielgrzymkę z sobą. Oss. Przedniejsi kapłani i starsi namówili pospólstwo, aby prosili Barabasza a Jezusa stracili. Wuj. Szatan kusiciel pod postacią węża namówił Ewę, Ewa zaś namówiła Adama. Jeł. Ledwie go nie namówili, aby wsiadł zbrojno na koń. Górn. Poczęli go namawiać, poczęli prosić, aby... użalił ś. sędziwości ojcowskiej. Górn. Nie trzeba go wiele namawiać. Kn. (=*nie trzeba mu dwa razy mówić*). Gdzie idzie o powinność a. ofiarę, tam go nie trzeba namawiać. Od. [N. kogo na służbę; N. sobie służącego]=*umówić, zgodzić, nająć:* Namówiłem sobie lokaja. **2.** †N. komu=*nagadać, nałajać, nawymyślać:* N. komu zelżywie, sromotnie, naplwać komu w kaszę. Kn. **3.** †Namawiać komu=*przekładać, tłomaczyć, perswadować:* Ludziom ja teraz namawiam i nawodzę, czyli Bogu, czyli ś. chcą ludziom podobać. Leop. **4.** ×N. co, o czym=*umówić ś., rozmówić ś., porozumieć ś., naradzić ś., ułożyć ś.; obgadać, omówić, roztrząsnąć, rozpatrzyć, postanowić, zdecydować:* Porządek w tej mierze między sobą namówili. Wej. Na wyspie toruńskiej tymczasem pokój namawiać zaczęto. Błaż. Na sejmikach o tych rzeczach, które im na liściech naszych oznajmiono, namawiać mają. St. lit. Drugiego dnia król począł namawiać z zacnym senatem o tym pogrzebie. Zbyl. **N. ś.** i nied. [**Namówiać ś.**] **1.** *mówiąc, nasycić ś. a. nameczyć ś.; nagadać ś., wygadać ś.:* Jam ś. namówił, a tyś ś. nasłuchał. Kochan. Pociecha, gdy co boli, N. ś. do woli. Prz. **2.** *umówić ś., zmówić ś., porozumieć ś.:* Namówili ś., ażeby mu zrobić nieprzyjemność. [Jak ś. namówiemy, to ś. ożeniemy. Trzy świece ś. spalili, nim ś. namówili]. Zjawili ś. o jednej godzinie, jakby ś. namówili. <Na+Mówić>

Namówienie, a, blm., czynność cz. **Namówić.**

[**Namówiny, in,** blp., **Namowiny, Namowy, Zmówiny, Pytanki**] *następna po oględzinach wizyta u przyszłej panny młodej, zaręczyny, zrękowiny.*

†**Namówion** (jako orzeczenie) p. **Namówiony:** Dotąd postępek i sposób secundum pacta conventa nie był N., jakoby gwałtownicy karani być mieli.

Namówiony, †Namówion I. im. od **Namówić. 2.** *który ś. namówił:* Zaczęli ś. zjeżdżać, jak namówieni, ledwie nie w jedną godzinę. Koss. (=*umówieni*).

[**Namówisko, a,** lm. **a**] p. **Namowa:** Posła z namówiska, nie z upodobania.

†**Namówka, i,** lm. **i** p. **Namowa:** Namowa, N., sentencja, piękna powieść. Mącz.

†**Namównie** przys. od **Namówny,** p. **Namownie.**

†**Namównik, a,** lm. **cy,** †**Namawiacz,** †**Namówca** *ten, co namawia, poduszczyciel: Delinitor,* N., ubłagacz. Mącz.

†**Namówny** p. **Namowny.**

Namroczenie, a, blm., czynność cz. **Namroczyć.**

Namroczyć, y, ył *nachmurzyć, nasępić, zamroczyć:* Niespokojność twoja także mi nieraz namroczyła brwi i rzęsów. Słow. <Na+Mroczyć>

Namrozić, i, ił *mrożąc jedno po drugim, wiele zmrozić.* **N. ś.** *naziębić ś. na mrozie, namarznąć ś.* <Na+Mrozić>

Namrożenie, a, blm., czynność cz. **Namrozić.**

Namruczeć, y, ał *mrucząc, nagadać:* Pan Marcin, pokiwawszy głową i coś namruczawszy o grochu, zawrócił do domu. Krasz. **N. ś.** *nasycić ś. mruczeniem.* <Na+Mruczeć>

Namrugać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś. mruganiem.* <Na+Mrugać>

Namrzeć, mrze, marł *mrąc jedno za drugim, umrzeć w wielkiej liczbie.* **N. ś.** głodu a. głodem = *nacierpieć ś. głodu:* I głodu ś. namarł i pieszą ś. nazad wrócić musiał. Górn. Głodu ś. tam co dosyć namarli. Biel. M. <Na+Mrzeć>

Namszały *który namszał, omszony:* Czyszczenie jakiej rzeczy namszałej. Spicz.

Namszeć, eje, ał *mchem narosnąć.* <Na+Mszeć>

Namszenie, a, blm., czynność cz. **Namszeć.**

Namścić się, i ś., ił ś. *mszcząc ś., nasycić ś.* <Na+Mścić ś.>

Namulać, a, ał p. **Namulić.**

Namulanie, a, blm., czynność cz. **Namulać.**

Namulenie, a, blm., [**Namuł**] czynność cz. **Namulić.**

Namulić, i, ił, nied. **Namulać I.** *nakryć a. napełnić mułem, zamulić:* N. wodozbiór, staw, ujście rzeki, kanał, łąkę. **2.** *natrzeć skórę, obetrzeć, odcisnąć, odbić:* N. nogę butem. Woły od słoty łatwo sobie jarzmem namulają. Kluk. Gdyby jaki koń był okulbaczony, zawsze pode mną skórę odparzy i namuli. Krasz. Ścisnął dłoń namuloną swego rówieśnika. Krasz. Gdy ś. zastanowił przed progiem chaty, chcąc ciężar zrzucić z ramion namulonych, spostrzegł Motrunę płaczącą. Krasz. **N. ś.** i (dok.) **Namulać ś.** *natrzeć ś., obetrzeć ś., odcisnąć ś., odbić ś.:* Po skończonej robocie zawsze trzeba patrzyć, czy ś. wołom szyja nie namulała. Kluk. <Na+Mulić>

Namulisko, a, lm. **a, Odsypisko** *osad z namułu lub żwiru przy brzegu rzeki a. morza:* Strumienie wody niektóre już znikały w piaszczystych namuliskach. Bał. Po wielkiej ulewie można ś. dopatrzyć po namuliskach i po bróżdach... odrobiny spławionego piasku. Pol. <Na+Mulisko>

Namulisty *pełen namułu, namulony:* Namuliste łoże (rzeki). Pol. Proso udaje ś. najlepiej na gruncie namulistym. Rost. <Na+Mulisty>

Namulnica, y, lm. **e I.** *tama w korycie rzeki, z brzegiem zetkniętą, usypana na namuliisku dla stawienia oporu silnemu prądowi wody.* **2.** [N.] *rękojeść sochy.* <Na+Mulnica>

Namulnik, a, lm. **i, Mulnica, Kłosienica, Kłosienica** bot. (limosella) *roś. z rodziny trędownikowatych.* Gatunek: N. wodny (l. aquatica). <Na+2. Muł>

Namulny I. przym. od **Namuł,** *szlamowy:* Nieczystości namulne. **2.** *łatwy do namulenia:* Wół ten ma kark N.

[**Namulny**] p. **Namolny:** Srodze, rzekł, z ciebie namulna osoba. Deo.

Namuł, u, lm. **y I.** *muł nakrywający co, szlam:* Nie wypędzi ś. bydło na wiosnę, aż deszcze namuły zimowe opłóczą, a trawa znacznie podrośnie. Kluk. Staw powinien mieć odmiał taki, żeby od grobli piasek i N. spadkiem nieznacznym szły pod wodę. Kras. N. mineralny, kąpielowy. **2.** [N.] p. **Namulenie. 3.** lek.: ×N. języka p. **Obłoga.** <Na+2. Muł>

[**Namurek, rku,** lm. **rki**] *przymurek.* <Na+Murek>

Namurmoszony p. **Namarmuszony.**

[**Namurmusić się, i ś., ił ś.**] *namarszczyć ś., nachmurzyć ś., nadąsać ś., nadąć ś.* <Na+*Murmusić ś., por. Naburmuszony i t. p.>

[**Namurmuszony**] p. **Namarmuszony:** Jedna tylko Basia przyszła namurmuszona, z buzią wysuniętą naprzód. Sienk.

Namurować, uje, ował, nied. **Namurowywać** *murując, nawznosić:* Kazimierz Wielki kościołów wiele namurował. Papr. Kazimierz Wielki miast namurował. Stryjk. <Na+Murować>

Namurowanie, a, blm., czynność cz. **Namurować.**

Namurowywać, uje, ywał p. **Namurować.**

[**Namurszony**] p. **Namarmuszony:** Chodzi N.

Namuskać, ska a. **szcze, skał** *muskając, nagładzić; nagłaskać.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. muskaniem.* <Na+Muskać>

Namuskanie, a, blm., czynność cz. **Namuskać.**

Namustrować, uje, ował *mustrując, naćwiczyć.* **N. ś.** *naćwiczyć ś., mustrując ś.* <Na+Mustrować>

Namustrowanie, a, blm., czynność cz. **Namustrować.**

Namycie, a, blm., czynność cz. **Namyć.**

Namyć, yje, ył, nied. ×**Namywać** *myjąc jedno po drugim, umyć ile trzeba.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. myciem.* <Na+Myć>

Namydlać, a, ał p. **Namydlić.**

Namydlanie, a, blm., czynność cz. **Namydlać.**

Namydlenie, a, blm., czynność cz. **Namydlić.**

Namydlić, i, ił, nied. **Namydlać** *natrzeć, nasmarować mydłem, pomydlić:* N. brodę. Przen.: N. komu głowę = *zmyć komu głowę, natrzeć uszu, wytrzeć kapitułę; zgromić kogo.* <Na+Mydlić>

Namykać, a, ał I. i **N. ś.** nied. p. **Namknąć. 2.** [N.] dok. *naskubać, narwać:* Namykał całe fure siana. <Na+Mykać>

Namykanie, a, blm., czynność cz. **Namykać.**

Namylić się, i ś., ił ś. *narobić zmyłek.* <Na+Mylić ś.>

Namysł, u, lm. **y I.** *namyślenie ś., rozwaga, zastanowienie ś.:* Aby pan Kryski miał więcej czasu do namysłu. Górn. Trzeba czasu do namysłu i przygotowania. Górn. Prosił o czas do namysłu. Nar. Tak rzekł po długim namyśle. Mick. Po chwili namysłu, rzekł... Postanowić coś po namyśle. Odpowiedział bez namysłu (=*nie namyślając ś.; niewiele myśląc; nierozważnie*). **2.** *po-*

stanowienie, decyzja, rezolucja: Prędki N. w strachu. Pot. **Z namysłu** przys. = *umyślnie, naumyślnie, po namyśleniu ś., z dobrej woli.* <Na + *Mysł, od Myśleć>

[**Namysto, a,** blm.] p. **Namisto:** Na szyi różnokolorowe N., t. j. paciorki a. korale, związane jedwabną kokardką. Nabierz z kociołka tyle, ile dla niej potrzeba będzie na odzież, na N., na poduszki. Jeż. <Ukr. námysto>

Namyślać się, a ś., ał ś. nied. i [dok.] p. **Namyślić.**

× **Namyślanie, a,** lm. **a** p. **Namyślanie ś.:** Precz zimne namyślania, precz licha obawa. Tremb.

Namyślanie się, a ś., lm. **a ś.,** × **Namyślanie** czynność cz. **Namyślać ś.** *namysł:* Dzieło wymaga namyślań ś. długich. Mick.

[**Namyśleć, i, ał,** nied. **Namyśliwać**] *umyślić, zamyślić, wymyślić, obmyślić co:* Kaśka cosik namyśluje. **N. ś.** o kim, o czym = *nasycić ś. a. namęczyć ś. myśleniem:* Co ja ś. o tej niebodze tam w trawach namyślałem i rankiem i wieczorem i w południe! Sienk. <Na + Myśleć>

[**Namyślenie, a,** blm.] czynność cz. **Namyśleć. Namyślenie się, a ś.,** blm. **I.** czynność cz. **Namyśleć ś. 2.** czynność cz. **Namyślić ś.,** *namysł.*

× **Namyślić, ił** co = *obmyślić, rozważyć:* Głębokiego układu zamiary wielkie, długim lat przeciągiem namyślone i przetrawione. L. **N. ś.,** [**Namyślać ś.**], nied. **Namyślać ś.** *myśląc, przyjść do postanowienia; zdecydować ś.:* Namyślać ś. znaczy zatrzymywać myśl nad czym, niby naradzając ś. z samym sobą, jak w danym razie postąpić lub na co ś. zdecydować, iżby potym żałować tego nie przyszło. Kras. A. Zostawiam ci godzinę czasu, namyśl ś. Namyśl ś. wolno, a czyń spiesznie. Prz. Długo ś. namyślała, co miała czynić, a namyśliwszy ś., mocno do końca swego prowadziła. Skar. Dobrze ś. wprzód trzeba N. i przekonać, nim ś. nowość jaka wprowadzić ma. Kras. Życzę ś. dobrze N., bo niebezpieczeństwo większe może, niż ś. zdaje. Krasz. [Ale ś. wnet namyślała i poszła]. Wiecie co? — namyśliłem ś., nie pojadę (= *rozmyśliłem ś.*). On ś. jeszcze namyśla, ruszajże prędzej! (= *ociąga ś.*). Namyślając ś., często okazja ginie. Min. (= *ociągając ś., zwlekając*). Długo ś. namyślaj, a spieszno wykonaj. Prz. <Na + Myślić>

[**Namyśliwać, a, ał**] p. **Namyśleć.**

[**Namyśliwanie, a,** blm.] czynność cz. **Namyśliwać.**

× **Namyślnie** przys. od **Namyślny: I.** *umyślnie, rozmyślnie, naumyślnie:* Aptekarze włoscy gdy jaszczurki do terjaki użyć chcą, N. ją rozgniewają i głowę uciąwszy, do której jad ś. wniósł, ostatek wrzucą do banie. Birk. **2.** *z namysłem, po namyśle, z zastanowieniem:* Mylnieby ten rozumiał, ktoby chciał twierdzić N., że... Pol. **3.** † *N. z wolną myślą, ochoczo:* Mord namyślnie popełniony.

† **Namyślny I.** *z namysłem robiący, zastanawiający ś., baczny, ostrożny, rozważny:* Głowa namyślna. Namyślna jest fortuna w dawaniu, porywcza w odbieraniu. Błaż. **2.** *z namysłu robiony, rozmyślny, naumyślny, umyślny:* Jedne mordy są namyślne, drugie z przygody. Petr.

× **Namyślony** *który ś. namyślił, zdecydowany:* Odjeżdżam, N. nie widzieć ś. z nią więcej. L.

[**Namytka, i,** lm. **i**] p. **Namiotka.**

× **Namywać, a, ał** i × **N. ś.** p. **Namyć.**

× **Namywanie, a,** blm., czynność cz. **Namywać.**

Namżyć, y,ył *mżąc, napadać.* <Na + Mżyć>

[**Nan, a,** lm. **y**] *ojciec.* <Dziec.>

[**Nana, y,** lm. **y**] **I.** a. [**Nena, Nenia, Nienia**] *matka, mama.* Troc. **2.** *niańka, piastunka.* Zdr. [**Nanka, Nańka, Nanusia, Nęnula, Naneczka, Nanuśka**]. <Dziec.>

Nanarzekać, a, ał a. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. narzekaniem, nawyrzekać ś., nabiadać ś.:* Nanarzekawszy ś. w swym żalu jak trzeba, rzekł... Otw. <Na + Narzekać>

× **Nanaszać, a, ał** p. **Nanosić:** [Nanászá mie wody]. <Na + *Naszać, od Nosić>

× **Nanaszanie, a,** blm., czynność cz. **Nanaszać.**

[**Nancygier, a,** lm. **y**] *wódka, przemycana z za granicy.* <?>

[**Nanczyn, Nenczyn, Nenin**] *matczyn:* Bez nanczyny wiedzy.

[**Naneczka, i,** lm. **i**] p. **Nana.**

[**Nanek, nku,** lm. **nki**] p. **Nankin.**

Nanercz, a, lm. **e** bot. p. **Nerkowiec.** <Na + Nerka>

Nanerczowaty bot.: Rośliny nanerczowate (anacardiaceae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.*

Nanerwiać, a, ał p. **Nanerwić.**

Nanerwianie, a, blm., czynność cz. **Nanerwiać.**

Nanerwić, i, ił, nied. **Nanerwiać I.** *pobudzić mięsień w drodze nerwowej:* Nerw kulszowy nanerwia mięśnie tylnej kończyny. **2.** bł. zam. **Unerwić.**

× **Nanerwienie, a,** blm. (innervatio) **I.** fizj. = a) *sprawa pobudzania mięśni przez dochodzące do nich nerwy.* b) bł. zam. **Unerwienie** (nervatura). **2.** lek. *wpływ układu nerwowego na daną część ciała; jej zasób nerwowy;* u n e r w i e n i e, ! i n n e r w a c j a. <Na + *Nerwienie, od Nerwić>

Nanerwować się, uje ś., ował ś. *nairytować ś., naniepokoić ś., naniecierpliwić ś.* <Na + Nerwować>

Nanęcenie, a, blm., czynność cz. **Nanęcić.**

Nanęcić, i, ił *nęcąc jedno po drugim, wiele znęcić; nawabić:* Nanęciła sobie chłopców. <Na + Nęcić>

Nanękać, a, ał *nękając jednego po drugim, wielu znękać.* <Na + Nękać>

Naniańczyć, y,ył I. *niańcząc jedno po drugim, wiele wyniańczyć; napiastować:* N. wiele dzieci. **2.** a. **N. ś.** *namęczyć ś., niańcząc; nabyć ś. za niańkę:* Naniańczyła niemało ich dziecko. <Na + Niańczyć>

Nanicować, uje, ował *nicując jedno po drugim, wiele przenicować.* P. **Nicować.** <Na + Nicować>

Nanicowanie, a, blm., czynność cz. **Nanicować.**

× **Naniebie, a,** blm. *przestrzeń pod niebem rozciągająca ś.* <Na + Niebo>

Naniecać, a, ał p. **Naniecić.**

Naniecanie, a, blm., czynność cz. **Naniecać.**

Naniecenie, a, blm., czynność cz. **Naniecić.**

Naniecić, i, ił *niecąc, narobić; rozniecić, napalić:* Ognia kazawszy N., legł na posłaniu. Krasz. Wszystkie te ludy wystawiały sobie namioty, naniecając przy nich ogniska. Kaczk. Wrócił dopomóc Motrunie ogień N. Krasz. Grzali ś., naniecíwszy ogień wpośród sieni. Wuj. N. światła. Sienk. Ogień, dla oczyszczenia wilgotnego powietrza i dla światła naniecony. Krasz. <Na + Niecić>

Naniecierpliwić się, i ś., ił ś. *nadręczyć ś. przez swoją niecierpliwość.* <Na + Niecierpliwić ś.>

Naniepokoić, i, ił kogo = *nadręczyć, niepokojąc.* **N. ś.** *nadręczyć ś., niepokojąc ś.* <Na + Niepokoić>

Naniesienie, a I. blm., czynność cz. **Nanieść. 2.** lm. **a** gieol. *formacja aluwjalna.*

Nanieść, niesie, niósł p. **Nanosić.** <Na+Nieść>

Naniszczeć, eje, ał p. **Naniszczyć:** Wiele majątków naniszczało. <Na+Niszczeć>

Naniszczenie, a, blm., czynność cz. **Naniszczyć.**

Naniszczyć, y, ył *niszcząc jedno po drugim, wiele zniszczyć; niszcząc ustawicznie, bardzo zniszczyć:* N. ubrania. **N. ś., Naniszczeć** *niszcząc ś. ustawicznie, zniszczyć ś. w wielkiej ilości.* <Na+Niszczyć>

Nanitować, uje, ował *nitując jedno po drugim, wiele znitować.* **N. ś.** *namęczyć ś. nitowaniem.* <Na+Nitować>

Nanitowanie, a, blm., czynność cz. **Nanitować.**

Naniuchać, a, ał a. **N. ś.** *nasycić ś. niuchaniem, nawąchać ś. a. nasycić ś. zażywaniem:* Pies naniuchał ś. N. ś. tabaki. <Na+Niuchać>

Naniweczyć, y, ył *niweczą jedno po drugim, wiele zniweczyć.* <Na+Niweczyć>

Nanizać, że, zał, nied. **Nanizywać** *nawlec:* N. co na co. N. czego. N. paciorki, perły, korale na sznurek. Nanizała pięć sznurków pereł. Wdrapawszy ś. na stare dęby, sosny, świerki, Konrad nanizał sobie pięć strzelb, kulami nabitych. Chł. <Na+Nizać>

Nanizanie, a, blm., czynność cz. **Nanizać.**

Nanizywać, uje, ywał p. **Nanizać.**

Nanizywanie, a, blm., czynność cz. **Nanizywać.**

†Naniższy st. n. od **Nizki,** *najniższy.* Troc. <Na(j)+Niższy>

[Nanka, i, lm. **i]** p. **Nana.**

Nankin, u, lm. **y, [Ankin, Nanek] I.** *pewien gatunek tkaniny bawełnianej.* **2.** w lm. *spodnie nankinowe; kostjum nankinowy:* (Pies) chwycił za kort, przejął kort, chwycił za N., przejął N. i poczuwszy pełno w pysku, począł łbem wściekle targać. Sienk. Lekkie nareszcie oblókszy nankiny... Mick. <Od nazwy miasta chińskiego Nankin>

Nankinowy przym. od **Nankin:** Kitel N. Nankinowa suknia.

[Nankowy] przym. od **Nanek,** *nankinowy.*

Nanominować, uje, ował *nominując jednego po drugim, wielu zanominować; namianować.* <Na+Nominować>

Nanominowanie, a, blm., czynność cz. **Nanominować.**

[Nanosek, ska, lm. **ski]** *rzemień w uździe, przechodzący nad nozdrzami końskiemi.* <Na+Nosek>

Nanosić, i, ił, Nanieść, nied. × **Nanaszać I.** *nosząc ustawicznie, znieść w wielkiej a. w pewnej ilości, naznosić:* Nasi wielką korzyść w Rusi wzięli; bo było nanoszono dosyć z Węgier srebra i złota. Biel. M. Mysz nanosiła pełną norę orzechów. Naniósł drewek do kuchni. Troc. Nanosiły abo naniosły mrówki ziarn. Kn. N. wody do wanny. Kura naniosła jaj. **2.** Nanieść, nied. Nanosić, × Nanaszać = a) *przyniósszy osadzić, zostawić na czym; napędzić:* Rzeka nanosi piasku na łąkę. Nieos.: Naniosło mi łąkę *(=namuliło).* Koń naniósł. Rys. *(=nagnoił).* b) †Nanieść co czym = *zapełnić, zasklepić, zamknąć, wyrównać:* Bóg wyjął żebro Adamowi, a ciałem naniósł miejsce wyjętego żebra. K. G. c) *uniósszy w jednym końcu, nasunąć:* Tu nioma gdzie zawrócić, chyba, że naniesiesz wozu z tyłu. Nanosić ławy, woza, stoła, łóżka. Troc. d) Nanieść co na kogo = *ściągnąć, sprowadzić, naprowadzić; narazić, wystawić na co, nabawić czego:* Nanieść na siebie = *wziąć na siebie.* Heretyckiego upadku na dusze swe nanieść nie chcemy. Smotr. e) × Nanieść = *wnieść, wywnioskować, wyrozumować:* Nanieśliście i owo, że Nestor był kondemnowany; bezrozumnieście nanieśli. Smotr. **Nanosić ś.** *namęczyć ś. noszeniem:* Nanosił ś. dziś kamieni! <Na+Nosić>

Nanoszenie, a I. blm., czynność cz. **Nanosić. 2.** lm. **a** *gromada piasku a. żwiru przy ujściu rzeki a. u jej wybrzeża.*

× **Nanoś** przys. *na ramię, na rękę, aby nieść:* Biorę go N. i składam na wrzosy. Wysp.

Nanośniki, ów, blp. *binokle.* <Na+*Nośnik, od Nos>

[Nanośny] *naniesiony.* <Na+Nośny>

Nanotować, uje, ował I. *notując wielokrotnie a. jedno po drugim, wiele zanotować.* **2.** × N. *krótko napisać, zanotować.* L. <Na+Notować>

Nanotowanie, a, blm., czynność cz. **Nanotować.**

Nanowo przys. *powtórnie, od początku, znów:* Rozpocząć N. taniec. N. przejrzeć księgi. O autorów pytała Tadeusza zdania i ze zdań wyciągała N. pytania. Mick. <Na+Nowo>

Nanożny *na nogi przypadający, przeznaczony na nogi:* Odzież nanożną wełnianą, to jest skarpetki i pończochy zalecić można wszystkim, osobliwie podczas zimy. <Na+Nożny>

Nanudzenie, a, blm., czynność cz. **Nanudzić.**

Nanudzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nanudzić ś.**

Nanudzić, i, ił kogo=*nudząc, namęczyć, wynudzić.* **N. ś.** *namęczyć ś. nudami.* <Na+Nudzić>

[Nanukać, a, ał] *nukając, nagnać, napędzić.* <Na+Nukać>

[Nanukanie, a, blm.] czynność cz. **Nanukać.**

Nanumerować, uje, ował *numerując jedno za drugim, wiele a. ile trzeba ponumerować.* <Na+Numerować>

Nanumerowanie, a, blm., czynność cz. **Nanumerować.**

Nanurzać, a, ał *nurzając wielokrotnie, dobrze wypłókać, wykąpać:* N. psa w rzece. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. nurzaniem:* N. ś. w wodzie, w błocie. N. ś. we krwi. <Na+Nurzać>

Nanurzanie, a, blm., czynność cz. **Nanurzać.**

Nanurzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nanurzać ś.**

[Nanusia, i, lm. **e]** p. **Nana.**

[Nanuśka, i, lm. **i]** p. **Nana.**

[Nanykać się, a ś., ał ś.] *naszukać ś.* <Na+Nykać>

[Nanykanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Nanykać ś.**

Nań=*na niego.* <Na+Ń, od ON/N>

[Nańka, i, lm. **i]** p. **Nana.**

[Nańść, ńdzie, szedł] p. **Najść.**

Naobalać, a, ał *obalając jedno po drugim, wiele obalić, nawywracać, naprzewracać:* Burza naobalała wiele drzew w lesie. <Na+Obalać>

Naobalanie, a, blm., czynność cz. **Naobalać.**

Naobarczać, a, ał p. **Naobciążać.** <Na+Obarczać>

Naobchodzić, i, ił *obchodząc jedno po drugim, wiele obejść.* <Na+Obchodzić>

Naobciążać, a, ał, Naobarczać *obciążając jedno po drugim, wiele obciążyć.* <Na+Obciążać>

Naobcierać, a, ał, Naocierać I. *obcierając jedno po drugim, wiele obetrzeć.* **2.** *obcierając niejednokrotnie, wiele razy obetrzeć:* Napociwszy ś. do syta i naobcierawszy nosa, wystylizował on

testament. Przybor. **N. ś. I.** *naobcierać siebie.* **2.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. obcieraniem.* <Na + Obcierać>

Naobcieranie, a, blm., czynność cz. **Naobcierać.**

Naobcieranie się, a ś., blm., czynność cz. **Naobcierać ś.**

Naobcinać, a, ał *obcinając jedno po drugim, wiele obciąć; naobrzynać:* Naobcinać gałęzi z drzew. **N. ś.** *namęczyć ś. obcinaniem.* <Na + Obcinać>

Naobcinanie, a, blm., czynność cz. **Naobcinać.**

Naobcować się, uje ś., ował ś. z kim = *nasycić ś. obcowaniem.* <Na + Obcować>

Naobdarzać, a, ał *darząc kolejno, wielu obdarzyć.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś., obdarzając.* <Na + Obdarzać>

Naobdarzanie, a, blm., czynność cz. **Naobdarzać.**

Naobdłużać, a, ał *obdłużając jedno po drugim, wiele obdłużyć.* <Na + Obdłużać>

Naobdzielać, a, ał *obdzielając jednego po drugim, wiele obdzielić.* **N. ś.** *namęczyć ś. obdzielaniem.* <Na + Obdzielać>

Naobdzielanie, a, blm., czynność cz. **Naobdzielać.**

Naobdzierać, a, ał *obdzierając jedno po drugim, wiele obedrzeć.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. obdzieraniem:* Już mnie ś. ludzie dosyć naobdzierali. Rog. <Na + Obdzierać>

Naobdzieranie, a, blm., czynność cz. **Naobdzierać.**

Naobejmować, uje, ował *obejmując wielokrotnie, wiele objąć.* <Na + Obejmować>

Naobejmowanie, a, blm., czynność cz. **Naobejmować.**

Naobełgiwać, uje, iwał kogo = *naokłamywać, naoszukiwać, nazwodzić.* **N. ś.** *nasycić ś. obełgiwaniem.* <Na + Obełgiwać>

Naobełgiwanie, a, blm., czynność cz. **Naobełgiwać.**

Naobgadywać, uje, ywał, Naobmawiać, [Naobnosić] I. *obgadując wielokrotnie, bardzo obgadać.* **2.** *obgadując jednego po drugim, wielu obgadać.* <Na + Obgadywać>

Naobgadywanie, a, blm., czynność cz. **Naobgadywać.**

[**Naobiecować, uje, ował**] p. **Naobiecywać.**

[**Naobiecowanie, a,** blm.] czynność cz. **Naobiecować,** *naobiecywanie.*

Naobiecywać, uje, ywał, [**Naobiecować**] *narobić obietnic:* Wiele mu naobiecywano (= *złote góry mu obiecano*). <Na + Obiecywać>

Naobiecywanie, a, blm., czynność cz. **Naobiecywać.**

Naobierać, a, ał *obierając jedno po drugim, wiele obrać; obierając jednego po drugim, wielu obrać:* N. kartofli, jabłek. N. posłów (= *nawybierać*). **N. ś.** *namęczyć ś. obieraniem.* <Na + Obierać>

Naobieranie, a, blm., czynność cz. **Naobierać.**

Naobijać, a, ał *obijając jedno po drugim, wiele obić.* **N. ś.** *namęczyć ś. obijaniem.* <Na + Obijać>

Naobijanie, a, blm., czynność cz. **Naobijać.**

Naobjadać, a, ał *objadając jedno po drugim, wiele objeść.* **N. ś.** *nasycić ś., objadając.* <Na + Objadać>

Naobjaśniać, a, ał *objaśniając jedno po drugim, wiele objaśnić.* <Na + Objaśniać>

Naobjeżdżać, a, ał *objeżdżając jedno po drugim, wiele objechać.* **N. ś.** *namęczyć ś. objeżdżaniem.* <Na + Objeżdżać>

Naobjeżdżanie, a, blm., czynność cz. **Naobjeżdżać.**

Naobklejać, a, ał posp. = naoklejać; *obklejając jedno po drugim, wiele obkleić.* **N. ś.** *namęczyć ś. obklejaniem.* <Na + Obklejać>

[**Naobkoło**] p. **Naokoło.** <Na + Ob + Koło>

Naoblatywać, uje, ywał *oblatując kolejno, w wielkiej ilości oblecieć.* <Na + Oblatywać>

Naoblegać, a, ał *oblegając jedno po drugim, wiele oblec.* **N. ś.** *namęczyć ś. obleganiem.* <Na + Oblegać>

Naoblekać, a, ał, Naobłóczyć *oblekając jednego po drugim, wielu oblec.* **N. ś.** *namęczyć ś. oblekaniem.* <Na + Oblekać>

Naoblekanie, a, blm., czynność cz. **Naoblekać,** *naobłóczenie.*

Naoblepiać, a, ał *oblepiając jedno po drugim, wiele oblepić.* **N. ś.** *namęczyć ś. oblepianiem.* <Na + Oblepiać>

Naoblepianie, a, blm., czynność cz. **Naoblepiać.**

Naoblewać, a, ał *oblewając jedno po drugim, wiele oblać.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. oblewaniem.* <Na + Oblewać>

Naoblewanie, a, blm., czynność cz. **Naoblewać.**

Naoblizywać, uje, ywał *oblizując jedno po drugim, wiele oblizać.* **N. ś.** *nasycić ś. oblizywaniem ś.* <Na + Oblizywać>

Naobłamywać, uje, ywał *obłamując jedno po drugim, wiele obłamać.* **N. ś.** *namęczyć ś. obłamywaniem.* <Na + Obłamywać>

Naobłapiać się, a ś., ał ś. *nasycić ś., nacieszyć ś. obłapianiem:* Skanderbeg Uranokonta, naobłapiawszy ś. go, pocałował. Baz. <Na + Obłapiać>

Naobłapianie się, a ś., blm., czynność cz. **Naobłapiać ś.**

Naobłazić, i, ił *obłażąc kolejno, obleźć w wielkiej ilości.* <Na + Obłazić>

× **Naobłoczenie, a,** blm., czynność cz. **Naobłoczyć.**

× **Naobłoczyć, y,ył** *nawlec obłokami.* L. <Na + * Obłoczyć, od Obłok>

Naobłóczenie, a, blm., czynność cz. **Naobłóczyć,** *naoblekanie.*

Naobłóczyć, y,ył p. **Naoblekać.** <Na + Obłóczyć>

Naobłupywać, uje, ywał *obłupując jedno za drugim, wiele obłupić.* <Na + Obłupywać>

Naobłupywanie, a, blm., czynność cz. **Naobłupywać.**

Naobmawiać, a, ał p. **Naobgadywać.** <Na + Obmawiać>

Naobmawianie, a, blm., czynność cz. **Naobmawiać,** *naobgadywanie.*

Naobmazywać, uje, ywał *obmazując jedno po drugim, wiele obmazać.* <Na + Obmazywać>

Naobmazywanie, a, blm., czynność cz. **Naobmazywać.**

Naobmyślać, a, ał *obmyślając jedno za drugim, wiele obmyślić.* <Na + Obmyślać>

Naobmywać, a, ał *obmywając jedno za drugim, wiele obmyć.* <Na + Obmywać>

Naobmywanie, a, blm., czynność cz. **Naobmywać.**

[**Naobnosić, i, ił**] p. **Naobgadywać:** Mało ci to ją dziewuchą jeszcze naobnosiły! Karez. <Na + Obnosić>

[**Naobnoszenie, a,** blm.] czynność cz. **Naobnosić.**

Naobrabiać, a, ał *obrabiając jedno po drugim, wiele obrobić.* <Na + Obrabiać>

Naobrabianie, a, blm., czynność cz. **Naobrabiać.**

Naobracać, a, ał I. *obracając jedno po drugim, wiele obrócić.* **2.** *obracając niejednokrotnie, wiele razy obrócić:* Zanim wyda jaki krajcar, to go pierwej dobrze naobraca i z ręki do ręki naprzekłada. Bał. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. obracaniem a. obracaniem ś.* <Na + Obracać>

Naobracanie, a, blm., czynność cz. **Naobracać.**

Naobracanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naobracać ś.**

Naobrastać, a, ał *obrastając kolejno, obrosnąć w wielkiej liczbie.* <Na + Obrastać>

Naobrastanie, a, blm., czynność cz. **Naobrastać.**

Naobrażać, a, ał *obrażając jednego po drugim, wielu obrazić; obrażając wielokrotnie, wielce obrazić:* N. wielu ludzi. N. Boga. <Na + Obrażać>

Naobrażanie, a, blm., czynność cz. **Naobrażać.**

Naobrąbiać, a, ał *obrąbiając jedno po drugim, wiele obrąbić:* N. chustek, prześcieradeł. <Na + Obrąbiać>

Naobrąbianie, a, blm., czynność cz. **Naobrąbiać.**

Naobrąbywać, uje, ywał *obrąbując jedno po drugim, wiele obrąbać.* <Na + Obrąbywać>

Naobrywać, a, ał *obrywając jedno po drugim, wiele oberwać:* Kwiatków i owocu naobrywał. Troc. <Na + Obrywać>

Naobrywanie, a, blm., czynność cz. **Naobrywać.**

Naobrzucać, a, ał *obrzucając jedno po drugim, wiele obrzucić.* <Na + Obrzucać>

Naobrzucanie, a, blm., czynność cz. **Naobrzucać.**

Naobrzynać, a, ał *obrzynając jedno po drugim, wiele oberznąć; naobcinać:* N. suchych gałęzi z drzew. N. zeszytów. <Na + Obrzynać>

Naobrzynanie, a, blm., czynność cz. **Naobrzynać.**

Naobsadzać, a, ał *obsadzając jedno po drugim, wiele obsadzić.* <Na + Obsadzać>

Naobsadzanie, a, blm., czynność cz. **Naobsadzać.**

Naobserwować, uje, ował *obserwując jedno po drugim, wiele zaobserwować.* **N. ś.** *nasycić ś. obserwowaniem.* <Na + Obserwować>

Naobserwowanie, a, blm., czynność cz. **Naobserwować.**

Naobserwowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naobserwować ś.**

Naobsiewać, a, ał *obsiewając jedno za drugim, wiele obsiać.* <Na + Obsiewać>

Naobsiewanie, a, blm., czynność cz. **Naobsiewać.**

Naobstawiać, a, ał *obstawiając jedno za drugim, wiele obstawić.* <Na + Obstawiać>

Naobstawianie, a, blm., czynność cz. **Naobstawiać.**

Naobsychać, a, ał *obsychając kolejno, obeschnąć w wielkiej liczbie.* <Na + Obsychać>

Naobsychanie, a, blm., czynność cz. **Naobsychać.**

Naobsypywać, uje, ywał *obsypując jedno za drugim, wiele obsypać.* <Na + Obsypywać>

Naobszarpywać, uje, ywał *obszarpując jedno po drugim, wiele obszarpać.* <Na + Obszarpywać>

Naobszywać, a, ał I. *obszywając jedno po drugim, wiele obszyć.* **2.** *obszywając z wielu stron, obszyć należycie.* <Na + Obszywać>

Naobszywanie, a, blm., czynność cz. **Naobszywać.**

Naobtaczać, a, ał *obtaczając jedno po drugim, wiele obtoczyć.* <Na + Obtaczać>

Naobtulać, a, ał *obtulając jedno po drugim, wiele obtulić; obtulając wielokrotnie, obtulić należycie.* <Na + Obtulać>

Naobtykać, a, ał *obtykając jedno po drugim, wiele obetkać.* <Na + Obtykać>

Naoburzać się, a ś., ał ś. *nasycić ś., oburzając ś.* <Na + Oburzać ś.>

Naobwiązywać, uje, ywał *obwiązując jedno po drugim, wiele obwiązać.* <Na + Obwiązywać>

Naobwiązywanie, a, blm., czynność cz. **Naobwiązywać.**

Naobwijać, a, ał *obwijając jedno za drugim, wiele obwinąć.* <Na + Obwijać>

Naobwijanie, a, blm., czynność cz. **Naobwijać.**

Naobwiniać, a, ał *obwiniając jednego za drugim, wielu obwinić.* <Na + Obwiniać>

Naobwodzenie, a, blm., czynność cz. **Naobwodzić.**

Naobwodzić, i, ił *obwodząc jedno po drugim, wiele obwieść; naotaczać.* <Na + Obwodzić>

Naobwozić, i, ił kogo, co, **Naobwozić ś.** kogo, czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. obwożeniem.* <Na + Obwozić>

Naobwożenie, a, blm., czynność cz. **Naobwozić.**

Naobżerać się, a ś., ał ś. *obżerając ś. wielokrotnie, obeżreć ś. sowicie.* <Na + Obżerać ś.>

Naochocenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naochocić ś.**

Naochocić się, i ś., ił ś. *nabawić ś. ochoczo, nahulać ś.:* Wyhulałam ś. jakby na swoim weselu, i naochociłam ś. Sew. <Na + Ochocić ś.>

Naociągać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. ociąganiem ś.* <Na + Ociągać ś.>

Naocierać, a, ał p. **Naobcierać.** <Na + Ocierać>

Naocieranie, a, blm., czynność cz. **Naocierać,** *naobcieranie.*

Naociosywać, uje, ywał *ociosując jedno po drugim, wiele ociosać.* <Na + Ociosywać>

Naociosywanie, a, blm., czynność cz. **Naociosywać.**

Naoczepiać, a, ał *oczepiając jedną po drugiej, wiele (panien młodych) oczepić.* <Na + Oczepiać>

Naoczepianie, a, blm., czynność cz. **Naoczepiać.**

Naoczerniać, a, ał *oczerniając jednego za drugim, wielu oczernić.* <Na + Oczerniać>

Naoczernianie, a, blm., czynność cz. **Naoczerniać.**

[**Naocznice, ic**, blp.] *okulary.*

Naocznie przys. od **Naoczny:** Przekonać ś. N. (*=na własne oczy*). Ludność Krakowa rozdziela ś. N. na dwie warstwy społeczne. Gaw. <Na + *Ocznie, od Oczny>

Naoczny I. × N. *dziejący ś., będący przed oczami, z przodu kogo:* A bronią czynić uczył pan Maruszka: więc sprawą naoczną, więc sprawą zasiebną. Pol. **2.** Świadek N. = *który widział na własne oczy:* Gdzie w czasach i czynach zdarzy ś. zagadka, poradzisz ś. mamuta, naocznego świadka. Mick. Brali stronę Kusego, a. też Sokoła, ci jak znawcy, ci znowu jak naoczne świadki. Mick. **3.** *oczywisty, rzucający ś. w oczy, widoczny:* Więcej nad jego prawidła i rady znaczyły u niej naoczne przykłady. Kniaź. Dajesz oto i teraz naoczne przykłady. Zabł. <Na + Oczny>

Naoczyszczać, a, ał *oczyszczając jedno za drugim, wiele oczyścić.* **N. ś.** *namęczyć ś. oczyszczaniem.* <Na + Oczyszczać>

Naoczyszczanie, a, blm., czynność cz. **Naoczyszczać.**

Naodbierać, a, ał *odbierając wielokrotnie, odebrać w wielkiej ilości; naotrzymywać.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. odbieraniem.* <Na + Odbierać>

Naodbieranie, a, blm., czynność cz. **Naodbierać.**

Naodbijać, a, ał *odbijając jedno po drugim, wiele odbić:* N. zamków, jeńców. **N. ś.** *namęczyć ś. odbijaniem.* <Na + Odbijać>

Naodchodzić, i, ił *odchodząc kolejno, odejść w wielkiej liczbie:* Naodchodziło wielu z niczym. <Na + Odchodzić>

Naodciągać, a, ał *odciągając jedno po drugim, wiele odciągnąć.* **N. ś.** *namęczyć a. nasycić ś. odciąganiem.* <Na + Odciągać>

Naodcinać, a, ał *odcinając jedno po drugim, wiele odciąć.* **N. ś.** *namęczyć ś. odcinaniem.* <Na + Odcinać>

Naodciskać, a, ał *odciskając jedno po drugim, wiele odcisnąć.* **N. ś. I.** *namęczyć ś. odciskaniem.* **2.** *odciskając ś. wielokrotnie, odcisnąć ś. w wielkiej ilości.* <Na + Odciskać>

Naodczytywać, uje, ywał *odczytując jedno po drugim, wiele odczytać.* **N. ś.** *namęczyć ś. odczytywaniem.* <Na + Odczytywać>

Naoddalać, a, ał *oddalając jedno po drugim, wiele oddalić.* <Na + Oddalać>

Naoddawać, je, wał *oddając jedno za drugim, wiele oddać.* **N. ś.** *namęczyć ś. oddawaniem.* <Na + Oddawać>

Naoddłubywać, uje, ywał *oddłubując jedno po drugim, wiele oddłubać.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. oddłubywaniem.* <Na + Oddłubywać>

Naoddrapywać, uje, ywał *oddrapując jedno po drugim, wiele oddrapać.* **N. ś.** *namęczyć ś. oddrapywaniem.* <Na + Oddrapywać>

Naoddychać się, a ś., ał ś. *nasycić ś., oddychając:* Tu na wsi naoddycha ś. przynajmniej świeżym, zdrowym powietrzem. Kos. <Na + Oddychać>

Naoddzielać, a, ał *oddzielając jedno za drugim, wiele oddzielić.* **N. ś.** *namęczyć ś. oddzielaniem.* <Na + Oddzielać>

Naoddzierać, a, ał *oddzierając jedno za drugim, wiele odedrzeć.* **N. ś.** *namęczyć ś. oddzieraniem.* <Na + Oddzierać>

Naodejmować, uje, ował *odejmując jedno za drugim, wiele odjąć.* **N. ś.** *namęczyć ś. odejmowaniem.* <Na + Odejmować>

Naodgadywać, uje, ywał *odgadując jedno za drugim, wiele odgadnąć:* N. wiele zagadek. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. odgadywaniem.* <Na + Odgadywać>

Naodganiać, a, ał *odganiając jedno po drugim, wiele odegnać; naodpędzać:* N. wiele much. **N. ś.** *namęczyć ś. odganianiem.* <Na + Odganiać>

Naodgarniać, a, ał *odgarniając jedno po drugim, wiele odgarnąć.* **N. ś.** *natrudzić ś. odgarnianiem.* <Na + Odgarniać>

Naodginać, a, ał *odginając jedno po drugim, wiele odgiąć.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. odginaniem.* <Na + Odginać>

Naodgradzać, a, ał *odgradzając jedno po drugim, wiele odgrodzić.* **N. ś.** *namęczyć ś. odgradzaniem.* <Na + Odgradzać>

Naodgrażać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. odgrażaniem ś.:* Glińscy, naprzód naodgrażawszy ś., gdy to nic nie pomogło, jawny bunt podnieśli. Krasz. <Na + Odgrażać ś.>

Naodgryzać, a, ał *odgryzając jedno za drugim, wiele odgryźć.* **N. ś.** *namęczyć ś. odgryzaniem; namęczyć ś., odgryzając ś.* <Na + Odgryzać>

Naodgrzebywać, uje, ywał *odgrzebując jedno po drugim, wiele odgrzebać.* **N. ś.** *namęczyć ś. odgrzebywaniem.* <Na + Odgrzebywać>

Naodgrzewać, a, ał *odgrzewając jedno po drugim, wiele odgrzać.* **N. ś.** *namęczyć ś. odgrzewaniem.* <Na + Odgrzewać>

Naodjeżdżać, a, ał *odjeżdżając wielokrotnie, odjechać w wielkiej liczbie.* <Na + Odjeżdżać>

Naodklejać, a, ał, Naodlepiać *odklejając jedno po drugim, wiele odkleić, odlepić.* **N. ś. I.** *namęczyć ś. odklejaniem.* **2.** *naodstawać po przyklejeniu.* <Na + Odklejać>

Naodkładać, a, ał *odkładając jedno po drugim, wiele odłożyć.* **N. ś.** *namęczyć ś. odkładaniem.* <Na + Odkładać>

Naodkopywać, uje, ywał *odkopując jedno po drugim, wiele odkopać.* **N. ś.** *namęczyć ś. odkopywaniem.* <Na + Odkopywać>

Naodkrawać, a, ał *odkrawając jedno po drugim, wiele odkrajać.* **N. ś.** *namęczyć ś. odkrawaniem.* <Na + Odkrawać>

Naodkreślać, a, ał *odkreślając jedno po drugim, wiele odkreślić.* **N. ś.** *namęczyć ś. odkreślaniem.* <Na + Odkreślać>

Naodkręcać, a, ał *odkręcając jedno po drugim, wiele odkręcić.* **N. ś.** *namęczyć ś. odkręcaniem.* <Na + Odkręcać>

Naodkrywać, a, ał *odkrywając jedno po drugim, wiele odkryć.* **N. ś. I.** *naodkrywać siebie.* **2.** *namęczyć ś. odkrywaniem.* <Na + Odkrywać>

Naodlatywać, uje, ywał *odlatując wielokrotnie, odlecieć w wielkiej liczbie.* <Na + Odlatywać>

Naodlepiać, a, ał i **N. ś.** p. **Naodklejać.** <Na + Odlepiać>

Naodlew, Na odlew przys. **I.** †N. a. †**Odlew** *z lewej strony, lewą ręką.* **2.** przen.: Oddać komu, palnąć kogo N.=*trzasnąć kogo w policzek chwacko, nie namyślając ś.* <Na + †Odlew>

Naodlewać, a, ał *odlewając jedno po drugim, wiele odlać.* **N. ś.** *namęczyć ś. odlewaniem.* <Na + Odlewać>

Naodliczać, a, ał *licząc, naodtrącać.* **N. ś.** *namęczyć ś. odliczaniem.* <Na + Odliczać>

Naodłamywać, uje, ywał *odłamując jedno po drugim, odłamać w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. odłamywaniem.* <Na + Odłamywać>

Naodłączać, a, ał *odłączając jedno po drugim, wiele odłączyć.* **N. ś. I.** *namęczyć ś. odłączaniem.* **2.** *odłączając ś. wielokrotnie, odłączyć ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Odłączać>

Naodłupywać, uje, ywał *odłupując jedno po drugim, wiele odłupać.* **N. ś. I.** *namęczyć ś. odłupywaniem.* **2.** *odłupując ś. wielokrotnie, odłupać ś. w wielkiej ilości.* <Na + Odłupywać>

Naodmawiać, a, ał I. *odmawiając jedno po drugim, wiele odmówić:* N. pacierzy. **2.** *odmawiając jednemu po drugim, wielu odmówić:* N. wsparcia wielu proszącym. **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. odmawianiem.* <Na + Odmawiać>

Naodmiatać, a, ał *odmiatając wielokrotnie, odmieść w wielkiej ilości:* N. śmieci. **N. ś.** *namęczyć ś. odmiataniem.* <Na + Odmiatać>

Naodmieniać, a, ał *odmieniając jedno po drugim, wiele odmienić.* **N. ś. I.** *namęczyć ś. odmienianiem.* **2.** *odmieniając ś. wielokrotnie, odmienić ś. w wielkiej ilości.* <Na + Odmieniać>

Naodmierzać, a, ał *odmierzając jedno po drugim, wiele odmierzyć.* **N. ś.** *namęczyć ś. odmierzaniem.* <Na + Odmierzać>

Naodmykać, a, ał *odmykając jedno po drugim, wiele odemknąć.* **N. ś. I.** *namęczyć ś. odmykaniem.* **2.** *odmykając ś. wielokrotnie, odemknąć ś. w wielkiej ilości.* <Na + Odmykać>

Naodnawiać, a, ał *odnawiając jedno po drugim, wiele odnowić.* **N. ś. I.** *namęczyć ś. odnawianiem.* **2.** *odnawiając ś. wielokrotnie, odnowić ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Odnawiać>

Naodnosić, i, ił *odnosząc jedno za drugim, wiele odnieść.* **N. ś.** *namęczyć ś. odnoszeniem.* <Na + Odnosić>

Naodpadać, a, ał *odpadając ustawicznie, odpaść w wielkiej ilości.* <Na + Odpadać>

Naodparać, a, ał i **N. ś.** p. **Naodprówać.** <Na + Odparać>

Naodpędzać, a, ał *odpędzając jedno po drugim, wiele odpędzić.* **N. ś.** *namęczyć ś. odpędzaniem.* <Na + Odpędzać>

Naodpinać, a, ał *odpinając jedno po drugim, wiele odpiąć.* **N. ś. I.** *namęczyć ś. odpinaniem.* **2.** *odpinając ś. wielokrotnie, odpiąć ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Odpinać>

Naodpisywać, uje, ywał *odpisując jedno po drugim, wiele odpisać.* **N. ś.** *namęczyć ś. odpisywaniem.* <Na + Odpisywać>

Naodplatać, a, ał *odplatając jedno po drugim, wiele odpleść; narozplatać.* <Na + Odplatać>

Naodpływać, a, ał *odpływając wielokrotnie, odpłynąć w wielkiej ilości.* <Na + Odpływać>

Naodpowiadać, a, ał *odpowiadając ustawicznie, wiele odpowiedzieć.* **N. ś.** *namęczyć a. nasycić ś. odpowiadaniem.* <Na + Odpowiadać>

Naodpraszać, a, ał *odpraszając jednego po drugim, wielu odprosić.* **N. ś.** *namęczyć ś. odpraszaniem.* <Na + Odpraszać>

Naodprawiać, a, ał *odprawiając jedno po drugim, wiele odprawić:* Niezliczoną ilość pojedynków ci junakowie naodprawiali. Kaczk. **N. ś.** *namęczyć ś. odprawianiem:* N. ś. nabożeństw. N. ś. służących. <Na + Odprawiać>

Naodprowadzać, a, ał *odprowadzając jedno po drugim, wiele odprowadzić.* **N. ś. I.** *naodprowadzać siebie wzajemnie.* **2.** *namęczyć ś. odprowadzaniem.* <Na + Odprowadzać>

Naodprówać, a, ał, Naodparać *odprówając jedno po drugim, odpróć w wielkiej ilości.* **N. ś. I.** *namęczyć ś. odprówaniem.* **2.** *odprówając ś. wielokrotnie, odpróć ś. w wielkiej liczbie, w wielu miejscach.* <Na + Odprówać>

Naodprzedawać, aje, awał *odprzedając jedno po drugim, wiele odprzedać.* <Na + Odprzedawać>

Naodpuszczać, a, ał *odpuszczając wielokrotnie, wiele odpuścić.* <Na + Odpuszczać>

Naodpychać, a, ał *odpychając jedno po drugim, wiele odepchnąć.* **N. ś. I.** *naodpychać siebie wzajemnie.* **2.** *namęczyć ś. odpychaniem.* <Na + Odpychać>

Naodrabiać, a, ał *odrabiając jedno za drugim, wiele odrobić.* **N. ś.** *namęczyć ś. odrabianiem.* <Na + Odrabiać>

Naodradzać, a, ał *odradzając jedno za drugim, wiele rzeczy odradzić.* **N. ś.** *namęczyć ś. odradzaniem.* <Na + Odradzać>

Naodradzać się, a ś., ał ś. *odradzając ś. wielokrotnie, odrodzić ś. w wielkiej ilości.* <Na + Odradzać ś.>

Naodrapywać, uje, ywał *odrapując jedno po drugim, wiele odrapać.* **N. ś. I.** *naodrapywać siebie nawzajem.* **2.** *namęczyć ś. odrapywaniem.* <Na + Odrapywać>

Naodrastać, a, ał *odrastając wielokrotnie, odrosnąć w wielkiej ilości.* <Na + Odrastać>

Naodrąbywać, uje, ywał *odrąbując jedno po drugim, wiele odrąbać.* **N. ś.** *namęczyć ś. odrąbywaniem.* <Na + Odrąbywać>

Naodrywać, a, ał *odrywając jedno po drugim, wiele oderwać:* Kolubryna zbiła mur do tego stopnia, naodrywała tyle kamieni, cegieł, że... Sienk. **N. ś.** *namęczyć ś. odrywaniem.* <Na + Odrywać>

Naodrzekać się, a ś., ał ś. *odrzekając ś. wielokrotnie, nasycić ś. odrzekaniem ś.; odrzekając ś. jednego po drugim, odrzec ś. wielu rzeczy.* <Na + Odrzekać ś.>

Naodrzucać, a, ał *odrzucając jedno po drugim, wiele odrzucić.* **N. ś.** *namęczyć ś. odrzucaniem.* <Na + Odrzucać>

Naodsądzać, a, ał *odsądzając jednego po drugim, wielu odsądzić.* <Na + Odsądzać>

Naodsiadywać, uje, ywał *odsiadując jedno po drugim, wiele odsiedzieć.* <Na + Odsiadywać>

Naodsiewać, a, ał *odsiewając jedno po drugim, wiele odsiać; naoddzielać przesiewając.* **N. ś.** *namęczyć ś. odsiewaniem.* <Na + Odsiewać>

Naodskrobywać, uje, ywał *odskrobując jedno po drugim, wiele odskrobać.* **N. ś.** *namęczyć ś. odskrobywaniem.* <Na + Odskrobywać>

Naodskubywać, uje, ywał *odskubując jedno po drugim, wiele odskubać.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. odskubywaniem.* <Na + Odskubywać>

Naodsługiwać, uje, iwał *odsługując jedno za drugim, wiele odsłużyć.* **N. ś.** *namęczyć ś. odsługiwaniem.* <Na + Odsługiwać>

Naodstawać, aje, awał *odstając kolejno, odstać w wielkiej ilości.* **N. ś.** *odstając ś. kolejno, odstać ś. w wielkiej ilości:* Nalewki naodstawały ś. <Na + Odstawać>

Naodstawiać, a, ał *odstawiając jedno po drugim, wiele odstawić.* **N. ś.** *namęczyć ś. odstawianiem.* <Na + Odstawiać>

Naodstępować, uje, owal *odstępując jedno po drugim, wiele odstąpić; odstępując wielokrotnie, w wielu razach odstąpić.* <Na + Odstępować>

Naodstraszać, a, ał *odstraszając jedno za drugim, odstraszyć w wielkiej liczbie.* <Na + Odstraszać>

Naodstręczać, a, ał *odstręczając jednego po drugim, wielu odstręczyć.* <Na + Odstręczać>

Naodsuwać, a, ał *odsuwając jedno po drugim, wiele odsunąć.* <Na + Odsuwać>

Naodsyłać, a, ał *odsyłając jedno po drugim, wiele odesłać.* <Na + Odsyłać>

Naodsypywać, uje, ywał *odsypując jedno po drugim, wiele odsypać.* <Na + Odsypywać>

Naodszukiwać, uje, iwał *odszukując jedno po drugim, wiele odszukać.* <Na + Odszukiwać>

Naodświeżać, a, ał *odświeżając jedno za drugim, wiele odświeżyć.* <Na + Odświeżać>

Naodtapiać, a, ał *odtapiając jedno po drugim, wiele odtopić.* <Na + Odtapiać>

Naodtłaczać, a, ał *odtłaczając jedno po drugim, wiele odtłoczyć; naodciskać.* <Na + Odtłaczać>

Naodtrącać, a, ał *odtrącając jedno po drugim, wiele odtrącić.* <Na + Odtrącać>

Naodtykać, a, ał *odtykając jedno po drugim, wiele odetkać.* <Na + Odtykać>

Naodurzać, a, ał *odurzając jednego po drugim, wielu odurzyć.* <Na + Odurzać>

Naodwalać, a, ał *odwalając jedno po drugim, wiele odwalić.* <Na + Odwalać>

Naodważać, a, ał *odważając jedno po drugim, wiele odważyć.* <Na + Odważać>

Naodwiązywać, uje, ywał *odwiązując jedno po drugim, wiele odwiązać.* <Na + Odwiązywać>

Naodwijać, a, ał *odwijając jedno po drugim, wiele odwinąć.* <Na + Odwijać>

Naodwodzić, i, ił *odwodząc jednego po drugim, wielu odwieść.* <Na + Odwodzić>

Naodwozić, i, ił *odwożąc jedno po drugim, odwieźć w wielkiej ilości a. w wielkiej liczbie.* <Na + Odwozić>

Naodwracać, a, ał *odwracając jedno po drugim, wiele odwrócić.* <Na + Odwracać>

[**Naodwrot**] p. **Naodwrót.**

Naodwrót, [Naodwrot, Naodywrot, Naodywrót] przys. *odwrotnie, przeciwnie, na drugą stronę, wspak, naopak.* <Na + Odwrót>

[**Naodywrot**] p. **Naodwrót.**

[**Naodywrót**] p. **Naodwrót.**

Naodziać, eje, ał, nied. **Naodziewać I.** kogo czym = *nałożywszy co, odziać, przykryć:* Góry naodziane zielą marzących świerków. Kasp. Jako te śniegiem naodziane szczyty. Kasp. **2.** [N.] *uderzyć,* [p r z y o d z i a ć]: Naodział me kijem. **N. ś.** *nałożywszy co na siebie, odziać ś., przykryć ś.:* N. ś. płaszczem, kołdrą. Pastuchy workami od chłodu ś. naodziawszy, pod gruszą w sitka grali. Kon. <Na + Odziać>

Naodzianie, a I. blm., czynność cz. **Naodziać. 2.** †N., lm. **a** *ubranie.* Mącz.

Naodzianie się, a ś., blm., czynność cz. **Naodziać ś.**

Naodziedziczać, a, ał *odziedziczając jedno po drugim, wiele odziedziczyć.* <Na + Odziedziczać>

Naodzierać, a, ał *odzierając jedno po drugim, wiele odrzeć.* **N. ś.** *namęczyć ś. odzieraniem.* <Na + Odzierać>

Naodziewać, a, ał I. nied. p. **Naodziać. 2.** dok. *odziewając jednego po drugim, wielu odziać.* **N. ś. I.** nied. p. **Naodziać. 2.** dok. *odziewaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Odziewać>

Naodziewanie, a, blm., czynność cz. **Naodziewać.**

Naodziewanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naodziewać ś.**

Naodziębiać, a, ał (Naod-ziębiać) *odziębiając jedno po drugim, wiele odziębić.* <Na + Odziębiać>

Naodznaczać, a, ał (Naod-znaczać) *odznaczając jedno po drugim, wiele odznaczyć.* **N. ś. I.** *odznaczając ś. wielokrotnie, adznaczyć ś. w wielkiej liczbie.* **2.** *namęczyć ś. odznaczaniem.* <Na + Odznaczać>

Naodzywać się, a ś., ał ś. (Naod-zywać ś.) *odzywając ś. kolejno, wielokrotnie, odezwać ś. w wielkiej ilości.* <Na + Odzywać ś.>

Naogarniać, a, ał *ogarniając jedno za drugim, wiele ogarnąć.* **N. ś. I.** *naogarniać siebie.* **2.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. ogarnianiem.* <Na + Ogarniać>

Naoglądać, a, ał *oglądając jedno po drugim, wiele obejrzeć.* **N. ś.** *nasycić ś. a. natrudzić ś. oglądaniem a. oglądaniem ś.* <Na + Oglądać>

Naogłaszać, a, ał *ogłaszając jedno po drugim, ogłosić w wielkiej ilości.* <Na + Ogłaszać>

Naogradzać, a, ał *ogradzając jedno za drugim, wiele ogrodzić.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. ogradzaniem.* <Na + Ogradzać>

Naogrywać, a, ał *ogrywając jednego po drugim, wielu ograć.* <Na + Ogrywać>

Naogryzać, a, ał *ogryzając jedno po drugim, wiele ogryźć.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. ogryzaniem.* <Na + Ogryzać>

Naoklejać, a, ał *oklejając jedno po drugim, wiele okleić; naoblepiać.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. oklejaniem.* <Na + Oklejać>

Naokładać, a, ał *okładając jedno po drugim, wiele obłożyć.* <Na + Okładać>

Naokłamywać, uje, ywał *okłamując jednego po drugim, wielu okłamać; naobelgiwać.* <Na + Okłamywać>

[**Naokole**] p. **Naokoło:** My tak N. obesły.

× **Naokoliczny** *znajdujący ś. naokół, okoliczny:* Ustąpili naokoliczni Słowianie, a naszli Saksoni osiadać. Lel. <Na + Okoliczny>

Naokolusieńko, Naokoluteńko, Naokolutko *najzupełniej naokoło:* Ja go N. objechałem, mało trzydzieści pięć razy fiknąwszy. Sienk. Tymczasem jak rąbią, tak rąbią mur, i N. nie wiedzieć, gdzieby Szwedom ręce wrazić. Pas. <Zdrobnienie Naokoło>

Naokoluteńko p. **Naokolusieńko.**

Naokolutko p. **Naokolusieńko.**

Naokoło, Naokół, †Na okoł, †W okoł, [Naokole, Naobkoło, Nakoło, Naowkoło] *dokoła, wokoło, ze wszystkich stron:* N. rozlegało ś. tylko kucie dzięciołów. Sienk. Porwał za pałasz i mignął dwa razy kręgiem N. hełmu. Krasiń. <Na + Około>

Naokopywać, uje, ywał *okopując wielokrotnie, okopać w wielkiej ilości:* N. kartofli. <Na + Okopywać>

Naokół p. **Naokoło:** N. czarno od dorożek. Sienk. Coraz więcej ludzi kupiło ś. N. jeńców. Sienk. Rzuciła wzrok N. Krasiń. <Na + Okół>

Naokpiwać, a, ał *okpiwając jednego za drugim, wielu okpić; nadurzyć, naoszukiwać.* **N. ś. I.** *naokpiwać siebie nawzajem.* **2.** *nasycić ś. okpiwaniem.* <Na + Okpiwać>

Naokradać, a, ał *okradając jednego po drugim, wielu okraść.* **N. ś. I.** *naokradać siebie nawzajem.* **2.** *nasycić ś. okradaniem.* <Na + Okradać>

Naokrawać, a, ał *okrawając jedno po drugim, wiele okrajać.* **N. ś.** *namęczyć ś. okrawaniem.* <Na + Okrawać>

Naokrążać, a, ał *okrążając jedno po drugim, wiele okrążyć.* <Na + Okrążać>

Naokreślać, a, ał *określając jedno po drugim, wiele określić.* <Na + Określać>

Naokręcać, a, ał *okręcając jedno po drugim, wiele okręcić.* <Na + Okręcać>

Naokrywać, a, ał *okrywając jedno po drugim a. wielokrotnie, wiele a. wiele razy okryć.* **N. ś.** *namęczyć ś. okrywaniem.* <Na + Okrywać>

Naokurzać, a, ał, Naopylać *okurzając jedno po drugim, wiele okurzyć.* **N. ś.** *namęczyć ś. okurzaniem.* <Na + Okurzać>

Naokuwać, a, ał *okuwając jedno po drugim, wiele okuć.* **N. ś.** *namęczyć ś. okuwaniem.* <Na + Okuwać>

× **Naolejkować, uje, ował** *nasmarować olejkiem, namaścić olejkami:* Lekarstwy naolejkowany. Mącz. <Na + * Olejkować, od Olejek>

× **Naolejkowanie, a,** blm., czynność cz. **Naolejkować.**

Naoliwiać, a, ał p. **Naoliwić.**

Naoliwianie, a, blm., czynność cz. **Naoliwiać.**

Naoliwić, i, il, nied. **Naoliwiać** *nasmarować, napuścić oliwą:* N. zamek, tryby, koła maszynowe. <Na + * Oliwić, od Oliwa>

Naoliwienie, a, blm., czynność cz. **Naoliwić.**

× **Naołtarzny** p. **Naołtarzowy.** L. <Na + Ołtarzny>

× **Naołtarzowy, × Naołtarzny** *znajdujący ś. na ołtarzu, ołtarzowy.*

Naomiatać, a, ał *omiatając jedno po drugim, wiele omieść.* **N. ś.** *namęczyć ś. omiataniem.* <Na + Omiatać>

Naomijać, a, ał *omijając jedno po drugim a. wielokrotnie, wiele a. wiele razy ominąć.* **N. ś.** *namęczyć ś. omijając.* <Na + Omijać>

Naomywać, a, ał *omywając jedno po drugim, wiele omyć.* **N. ś.** *namęczyć ś. omywaniem.* <Na + Omywać>

Naonczas przys *natenczas, naówczas, podówczas, w tym czasie, wtenczas:* Autor, co te historje składał... był N. w mieście. Mick. <Na + On + Czas>

Naopadać, a, ał *opadając kolejno, opaść w wielkiej ilości.* <Na + Opadać>

Naopak, Na opak przys. p. **Opak.** <Na + Opak>

Naopakowywać, a, ał *opakowując jedno po drugim, wiele opakować.* <Na + Opakowywać>

Naopalać, a, ał *opalając jedno po drugim, wiele opalić.* **N. ś.** *namęczyć ś. opalaniem.* <Na + Opalać>

Naopasywać, uje, ywał *opasując jedno po drugim, wiele opasać.* **N. ś.** *namęczyć ś. opasywaniem.* <Na + Opasywać>

Naopatrywać, uje, ywał *opatrując jednego po drugim, wielu opatrzyć.* **N. ś.** *namęczyć ś. opatrywaniem.* <Na + Opatrywać>

Naoperować, uje, ował *operując jednego po drugim, wielu zoperować.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. operowaniem.* <Na + Operować>

Naopędzać się, a ś., ał ś. *namęczyć ś. opędzaniem.* <Na + Opędzać>

Naopiekować się, uje ś., ował ś. *namęczyć ś. a. nasycić ś. opiekowaniem.* <Na + Opiekować ś.>

Naopielać, a, ał *opielając jedno po drugim, wiele opleć.* <Na + Opielać>

1. Naopierać, a, ał *opierając jedno po drugim, wiele oprzeć.* <Na + 1. Opierać>

2. Naopierać, a, ał *opierając jednego po drugim, wielu oprać.* <Na + 2. Opierać>

Naopinać, a, ał *opinając jedno po drugim, wiele opiąć.* **N. ś.** *namęczyć ś. opinaniem.* <Na + Opinać>

Naopisywać, uje, ywał *opisując jedno po drugim, wiele opisać.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. opisywaniem.* <Na + Opisywać>

Naopłacać, a, ał *opłacając jedno po drugim, wiele opłacić.* **N. ś.** *namęczyć ś. opłacając.* <Na + Opłacać>

Naopłakiwać się, uje ś., iwał ś. *namęczyć ś. opłakując.* <Na + Opłakiwać>

Naopłókiwać, uje, iwał *opłókując jedno po drugim, wiele opłókać.* **N. ś.** *namęczyć ś. opłókiwaniem.* <Na + Opłókiwać>

Naoponować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś. oponowaniem.* <Na + Oponować>

Naoporządzać, a, ał *oporządzając jedno po drugim, wiele oporządzić.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. oporządzaniem.* <Na + Oporządzać>

Naopowiadać, a, ał *opowiadając jedno za drugim, wiele opowiedzieć.* **N. ś.** *nasycić ś. opowiadaniem:* Nie mogła mu ś. N., co tam za wrażenie zrobiło, że pierwsze kroki jego były do kościoła. Bał. Naopowiadawszy ś. do syta rozmaitych przygód myśliwskich, gospodarz wracał do domu. Rog. <Na + Opowiadać>

Naoprawiać, a, ał *oprawiając jedno po drugim, wiele oprawić.* **N. ś.** *namęczyć ś. oprawianiem.* <Na + Oprawiać>

Naoprowadzać, a, ał *oprowadzając jednego po drugim, wielu oprowadzić.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. oprowadzaniem.* <Na + Oprowadzać>

Naopukiwać, uje, iwał *opukując jednego po drugim, wielu opukać:* Doktór naopukiwał chorych. **N. ś.** *namęczyć ś. opukiwaniem.* <Na + Opukiwać>

Naopuszczać, a, ał *opuszczając jedno po drugim, wiele opuścić.* <Na + Opuszczać>

Naopychać, a, ał *opychając jedno po drugim, wiele opchać.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś., opychając ś.* <Na + Opychać>

Naopylać, a, ał p. **Naokurzać:** A cóż na to te mądrości, którychem nigdy N. dość nie mogła? Orzesz. **N. ś.** *namęczyć ś. opylaniem, naokurzać ś.* <Na + Opylać>

Naorać, rze, rał *orząc jakiś czas, zorać pewną przestrzeń:* Naorał trzy zagony w godzinę. **N. ś.** *namęczyć ś. oraniem.* <Na + Orać>

Naoranie, a, blm., czynność cz. **Naorać.**

Naorganizować, uje, ował *organizując jedno po drugim, wiele zorganizować.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. organizowaniem.* <Na + Organizować>

Naosadzać, a, ał *osadzając jedno po drugim, wiele osadzić.* **N. ś.** *namęczyć ś. osadzaniem.* <Na + Osadzać>

Naosiadać, a, ał *osiadając ustawicznie, osiąść w wielkiej ilości.* <Na + Osiadać>

Naosiedlać, a, ał *osiedlając jednego po drugim, wielu osiedlić.* **N. ś.** *osiedlając ś. ustawicznie, osiedlić ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Osiedlać>

Naoskarżać, a, ał *oskarżając jednego po drugim, wielu oskarżyć.* **N. ś.** *namęczyć ś., oskarżając.* <Na + Oskarżać>

Naoskrobywać, uje, ywał *oskrobując jedno po drugim, wiele oskrobać.* **N. ś.** *namęczyć ś. oskrobywaniem.* <Na + Oskrobywać>

Naoskubywać, uje, ywał *oskubując jedno po drugim, wiele oskubać.* **N. ś.** *namęczyć ś. oskubywaniem.* <Na + Oskubywać>

Naosłaniać, a, ał *osłaniając jedno po drugim, wiele osłonić.* **N. ś.** *namęczyć ś. osłaniając.* <Na + Osłaniać>

Naostatek, Na ostatek przys. p. **Ostatek:** N. i to musiał sobie zapisać, że... Krasz. Autor po zawiłej próbie parę miłośną N. złączył. Mick. <Na + Ostatek>

× **Naostrzać, a, ał** p. **Naostrzyć.** L.

× **Naostrzanie, a,** blm., czynność cz. **Naostrzać.**

Naostrzegać, a, ał *ostrzegając jednego po drugim, wielu ostrzec.* <Na + Ostrzegać>

Naostrzenie, a, blm., czynność cz. **Naostrzyć.**

× **Naostrzyciel, a,** lm. **e** *ten, co naostrzył a. naostrzy.* L.

Naostrzyć, y,ył, nied. × **Naostrzać** *ostrym co uczynić, wyostrzyć:* N. nóż, nożyce. Przen.: Chryzostom język swój na sprosne występki ich naostrzył. Skar. **N. ś.** *namęczyć ś. ostrzeniem.* <Na + Ostrzyć>

[**Naosypować, uje, ował**] *porozsypywać.* <Na + Osypować>

Naoszczędzać, a, ał *oszczędzając jedno po drugim, wiele oszczędzić; nazbierać oszczędzając.* <Na + Oszczędzać>

Naoszukiwać, uje, iwał *oszukując jednego po drugim, wielu oszukać; naokpiwać.* **N. ś.** *nasycić ś. oszukiwaniem.* <Na + Oszukiwać>

Naoścież przys. p. **Narozcież:** Nagle drzwi otworzył N. Krasz. <Na + O + Ścież>

Naoślep, Na oślep przys. p. **Oślep:** Byk rzuca ś. N. na grupę kapeadorów. Sienk. <Na + Oślep>

Naoświadczać, a, ał *oświadczając jedno po drugim, wiele oświadczyć.* **N. ś.** *namęczyć ś., oświadczając a. oświadczając ś.:* Co ś. naoświadczał z dobremi chęciami, zliczyćbym nie potrafił. Bliź. <Na + Oświadczać>

Naoświecać, a, ał *oświecając jedno po drugim, wiele oświecić.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. oświecaniem.* <Na + Oświecać>

Naotaczać, a, ał *otaczając jedno po drugim, wiele otoczyć.* **N. ś.** *namęczyć ś. otaczając; nasycić ś. otaczając ś.* <Na + Otaczać>

Naotłukiwać, uje, iwał *otłukując jedno po drugim, wiele otłuc.* **N. ś. I.** *namęczyć ś. otłukiwaniem.* **2.** *otłukując ś. ustawicznie, otłuc ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Otłukiwać>

Naotrząsać, a, ał *otrząsając jedno po drugim, wiele otrząść.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. otrząsając ś.* <Na + Otrząsać>

Naotrzymywać, uje, ywał *otrzymując jedno po drugim, wiele otrzymać.* <Na + Otrzymywać>

Naotulać, a, ał *otulając jedno po drugim, wiele otulić.* **N. ś.** *namęczyć ś. otulaniem.* <Na + Otulać>

Naotwierać, a, ał *otwierając jedno po drugim, wiele otworzyć.* **N. ś.** *namęczyć ś. otwieraniem.* <Na + Otwierać>

[**Naowkoło**] p. **Naokoło:** Chodziła N. wiśni. <Na + O + Wkoło>

Naozdabiać, a, ał *ozdabiając jedno po drugim, wiele ozdobić.* **N. ś.** *namęczyć ś. ozdabiając; nasycić ś. ozdabiając ś.* <Na + Ozdabiać>

Naoznaczać, a, ał *oznaczając jedno po drugim, wiele oznaczyć.* **N. ś.** *namęczyć ś. oznaczaniem.* <Na + Oznaczać>

Naoznajmiać, a, ał *oznajmiając jedno po drugim, wiele oznajmić.* <Na + Oznajmiać>

Naówczas przys. *natenczas, naonczas, podówczas, wtedy, wówczas:* N. biada zaczepionym. Sienk. Widać stąd było nowogródzkie mury, Litwy N. stolicę. Mick. Kraj ten (Grecja) stał ś. N. teatrem okrucieństw. Mick. Była N. książęciu zamężną córa na Lidzie możnego dziedzica. Mick. <Na + Ów + Czas>

[**Napachać się, a ś., ał ś.**] *nawąchać ś.:* Tam ś. napachasz ziela majowego. <Na + Pachać>

Napaciać, a, ał i **N. ś.** p. **Napaćkać.** <Na + Paciać>

Napacianie, a, blm., czynność cz. **Napaciać.**

Napacykować, uje, ował p. **Napaćkać:** [Stoi jak napacykowany] *(= jak malowany, milczy).* <Na + Pacykować>

Napacykowanie, a, blm., czynność cz. **Napacykować.**

Napaćkać, a, ał, Napaciać, Napeckać posp. **I.** *nawalać, nabrudzić, nachlapać, namazać:* Kiedy ty jesz, zawsze po tobie na stole napaćkane. N. w kajecie atramentem *(= narobić kleksów).* **2.** *narobić brei przez bezładne namieszanie czego:* Nie lubi czystej zupy, tylko napaćka, napaćka i zje. **3.** a. **Napacykować** *napisać a. namalować coś byle jako, nieporządnie, nabazgrać, nagwazdać, nagryzmolić:* Słowem, niezgrabnie przez sługę napaćkanym. Kras. **N. ś. I.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. paćkaniem.* **2.** [**N. ś.**] *najeść ś., napaść ś.* <Na + Paćkać>

Napaćkanie, a, blm., czynność cz. **Napaćkać.**

Napad, u, lm. **y I.** *napadnięcie, napaść, natarcie, atak, najście, najazd:* N. jest uderzenie na kogo znienacka, po nieprzyjacielsku. Kras. A. N. na kogo, na dom, na miasto, na obóz, na wojsko. Napady Tatarów na Polskę. U was tu jak po napadzie Tatarów *(= ruina, zniszczenie, nieład).* Prusacy często czynili napady na ziemię Chełmińską. Nar. Nagłym napadem zgraja na niego ś. zwala. Dm. Zaledwie pierwszym zwarli ś. napadem, pojrzeć, aliści komtur już pod koniem. Mick. N. zbójców, rabusiów. Wtedy godzina zemsty uderzy za śmierć i blizny tylu rycerzy i za te ciągłe, krwawe napady. Zal. Mnisi za napadem sług królewskich pomordowani zostali. Nar. **2.** lek. (insultus s. paroxysmus) *nagłe ukazanie ś. choroby, wzmożenie ś. jej, atak, paroksyzm:* N. apoplektyczny. N. zimniczy. <Na + *Pad, od Padać>

Napadać, a, ał I. dok. = a) *padając przez pewien czas, nagromadzić ś.:* Napadało śniegu na łokieć. b) *padając, naginąć, namrzeć:* Od zarazy dużo bydła napadało. Napadało ludzi, jak much. **2.** nied. p. **Napaść. N. ś. I.** dok. *padając nasycić ś. a. natrudzić ś.:* Deszcz nie może ś. jakoś N. *(= wypadać ś.).* Nabłagał, napadał ś. przed nim na kolana. **2.** nied. p. **Napaść.** <Na + Padać>

Napadanie, a, blm., czynność cz. **Napadać.**

†**Napadły I.** *napadnięty, oskoczony, najechany:* Od zbójców N. L. **2.** *na który napadało:* Droga śniegiem napadła. L. *(= zasypana).*

×**Napadnąć, nie, nął** p. **I. Napaść.**

Napadnienie, a, blm. p. **Napadnięcie:** Nagłe na obóz, na miasto N. Troc. N. na kogo, na miejsce, na słowa w księdze. Troc.

Napadnięcie, a, blm., **Napadnienie** czynność cz. **I. Napaść,** *napad.*

[**Napadnik, ka,** lm. **cy**] *swat, konkurent niespodziany:* Przychodzą napadnicy za pomocą ojca.

×**Napadniony** p. **I. Napaść:** Często nie dostrzega obrony i powodzenia napadnionego obyczaju starego. Lel.

Napajać, a, ał i **N. ś.** p. **Napoić.** <Na + *Pajać, od Poić>

Napajanie, a, blm. **I.** czynność cz. **Napajać. 2.** fiz. *pochłanianie cieczy, przez ciała stałe,* in. nasiąkanie.

Napajanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napajać ś.**

Napakować, uje, ował, nied. **Napakowywać** czego w co a. co czym = *pakując, napchać, nabić; naładować:* N. w nos tabaki. N. wóz do drogi. N. szafę książkami. N. ludzi do więzienia. [Przen.: N. czym głowę = *nabić:* Miała głowę kawalérem napakowaną]. **N. ś. I.** *namęczyć ś. pakowaniem.* **2.** *natłoczyć ś., napchać ś.:* Napakowało ś. tyle ludzi do kościoła, że ś. przecisnąć nie było można. **3.** gm. *objeść ś., obładować żołądek, nacpać ś.:* Napakował ś. kiełbasy i zachorował. <Na + Pakować>

Napakowanie, a, blm., czynność cz. **Napakować.**

Napakowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napakować ś.**

Napakowywać, uje, ywał p. **Napakować.**

Napakowywanie, a, blm., czynność cz. **Napakowywać.**

Napalać, a, ał i **N. ś.** p. **Napalić.**

Napalanie, a, blm., czynność cz. **Napalać.**

Napalanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napalać ś.**

Napalenie, a, blm., czynność cz. **Napalić.**

Napalenie się, a ś., blm., czynność cz. **Napalić ś.**

Napalić, i, il, nied. **Napalać I.** *nagrzać paleniem, upalić, rozżarzyć, rozpalić:* N. żelazo do

czerwoności. N. wyroby gliniane przed polewaniem. Piec był bardzo napalony. Leop. N. izbę. Troc. **2.** *paląc, narobić ognia:* N. w piecu, w kominie a. na kominie. [Zbójcy napalili ogień]. **3.** *paląc jedno po drugim, wiele spalić:* N. papierów, świec. Cośmy wam przewinili, żeście nasz dwór zniszczyć chcieli? mało jeszcze narozlewaliście krwi i napalili sioł? Krasz. **4.** *paląc, narobić:* N. popiołu, węgla, smoły. N. krupniku (= *przepalić wiele wódki na krupnik*). **5.** [N. kogo]=*zaczepić, rozdrażnić, rozzłościć, rozjątrzyć, zirytować:* Słuchaj, rzekł z tajoną złością, nie napalaj ty nas wywodami swemi, ale siedź w chałupie, kiedy ci dobrze. Ork. Musiała go i ona niemało N., kiedy Jędrek, człek spokojny, a zdołał podnieść rękę. Ork. Ociec ci nie rad, a ty go jeszcze napalasz do reszty. Ork. **6.** garb.: N. skórę = *napuścić ją tłuszczem gorącym.* **N. ś. I.** *nagrzać ś., upalić ś., rozżarzyć ś., rozpalić ś.:* Blacha napaliła ś. na słońcu. Żelazo w ogniu napaliło ś. **2.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. paleniem:* N. ś. w piecach. Napaliłem ś. tam dobrych cygar, co niemiara. Napaliłem ś. na słońcu, chodząc bez kapelusza. <Na + Palić>

Napalowisko, a, lm. **a** *budowle starożytne na palach, budowle nawodne,* palafity. <Na + *Palowisko, od Pal>

[**Napałać, a, ał**] *wiele czego oczyścić od plewy:* N. krup. <Na + Pałać>

Napałać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. pałaniem:* Napałał ś. gniewem, zaczyna przychodzić do siebie. Sł. wil. <Na + Pałać>

[**Napałanie, a,** blm.] czynność cz. **Napałać.**

Napamiętać się, a ś., ał ś. *spamiętać ile trzeba, jak długo trzeba:* Ktoby ś. tego naliczył, a. napamiętał? Rej. Napamiętałeś ś. tego nieszczęścia, pora już zapomnieć. Innych zabobonów, a ktoby ś. napisał abo napamiętał? Rej. <Na + Pamiętać>

Napanoszyć się, y ś., ył ś. *panosząc ś. kolejno, spanoszyć ś. w wielkiej liczbie:* Chłopów ś. teraz napanoszyło, co niemiara. <Na + Panoszyć ś.>

Napanować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś. a. strudzić ś. panowaniem.* <Na + Panować>

Napanowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napanować ś.**

Napaplać, a, ał *papląc, nagadać; napleść, nabzdurzyć, nabajać.* **N. ś.** *nasycić ś. paplaniem.* <Na + Paplać>

Napaplanie, a, blm., czynność cz. **Napaplać.**

Napaprać się, prze ś., prał ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś. papraniem.* <Na + Paprać>

Napar, u, lm. **y** apt. (infusum cum humore fervido paratum) *lekarstwo sporządzone za pomocą naparzenia środków roślinnych,* naciąg: N. senesowy złożony, trunek wiedeński, [napitek wiedeński]. <Na + Par>

Naparadować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś., paradując; naburszować ś.* <Na + Paradować>

Naparadowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naparadować ś.**

Naparcie, a, blm., czynność cz. **Naprzeć.** <Na + Parcie>

†**Naparcie,** [**Naparcie**] przys. od **Naparty;** †**Naparczywie:** Oto, co ś. raz ujmie, N. stoi. Żebr.

Naparcie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzeć ś.**

[**Naparciwy**] p. **Naporny.**

†**Naparczywie** p. †**Naparcie.**

†**Naparczywość, i,** blm. rz. od **Naparczywy;** †**Napartość.**

†**Naparczywy** p. **Naporny:** Umysł N. Fred. M. <Od Naparcie>

[**Naparkać, a, ał**] *concacare:* Łaska naparkała do dzbanka z mlekiem. <Na + Parkać>

[**Naparkanie, a,** blm.] czynność cz. **Naparkać.**

[**Naparłęczenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Naparłęczyć ś.**

[**Naparłęczyć się, y ś., ył ś., Naporęczyć ś.**] *nawinąć ś., napatoczyć ś.* <Na + Parłęczyć, może zam. Poręczyć>

Naparo-odwar, u, lm. **y** apt. (infuso-decoctum) *lekarstwo sporządzone przez częściowe naparzanie i częściowe wygotowanie środków roślinnych.* <Napar + Odwar>

Naparskać, a, ał *parskając, nawyrzucać wiele cieczy z nosa.* <Na + Parskać>

Naparskanie, a, blm., czynność cz. **Naparskać.**

Naparst, a, lm. **y** bart. p. **Martwica.** <Zam. *Napart, od PORT>

Naparsteczek, czka, lm. **czki** p. **Naparstek.**

Naparsteczkowy przym. od **Naparsteczek.** L.

Naparstek, tka, lm. **tki,** [**Napasztek**] **I.** *rodzaj metalowego a. kościanego kapsla na palec z denkiem a. bez denka, do naciskania igły przy szyciu:* N. srebrny, mosiężny. Szyć bez naparstka. N. kobiecy, z denkiem. N. krawiecki, bez denka. Przynieść czego (płynu), jak w naparstku (= *bardzo mało*). × W naparstkuby go utopił. Troc (= *utopiłby go w łyżce wody = nienawidzi go*). Chciałby swego nieprzyjaciela w naparstku utopić. Opal. Przen.: Syndyk ś. tam z naparstkiem o miarę certował. Moraw. (o kieliszkach). Co to znaczy dla niego taki N., onby szklanką pił (= *mały kieliszek*). **2.** hut. *trochę żelaza przywartego do łamulca przy wyłamywaniu dula we fryszerce a. do kruczy przy pudlowaniu.* Zdr. **Naparsteczek.** <Na + *Parstek, od PIERŚĆ/PARST>

Naparstkowaty *podobny do naparstka:* Korona naparstnika jest naparstkowata.

Naparstkowy przym. od **Naparstek.**

Naparstnica, y, lm. **e, Naparstnik, Palecznik** bot. (digitalis) *roś. z rodziny trędownikowatych.* Gatunek: N. rdzawo-żółta (d. ochroleuca). <Przekład Łć. digitalis (od digitus = palec)>

Naparstnik, a, lm. **i** bot. p. **Naparstnica.**

Napartaczenie, a, blm., czynność cz. **Napartaczyć,** *napartolenie.*

Napartaczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Napartaczyć ś.**

Napartaczyć, y, ył p. **Napartolić. N. ś.** *partaczeniem nasycić ś. a. zmęczyć ś.* <Na + Partaczyć>

Napartolenie, a, blm., czynność cz. **Napartolić.**

Napartolić, i, ił, Napartaczyć *narobić czego po partacku, nafuszerować.* <Na + Partolić>

†**Napartość, i,** blm. rz. od **Naparty;** †**Naparczywość.**

†**Naparty,** [**Naparty**] p. **Naporny.** <Na + Party>

Naparzać, a, ał i **N. ś.** p. **Naparzyć.**

Naparzanie, a I. blm., czynność cz. **Naparzać. 2.** lek. p. **Namaczanie:** N., namaczanie robi ś. z ługów alkalicznych, dodając lotnych wyskokowych i olejowatych rzeczy; zgrzawszy miernie maczaj w tym chusty i okładaj niemi ciepło, jak strzymać możesz. Perz.

Naparzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naparzać ś.**

†**Naparzchnąć, nie, nął** p. **Naparznąć.** <Na + Parzchnąć>

†**Naparzchnięcie, a,** blm., czynność cz. **Naparzchnąć.**

Naparzenie, a, blm., czynność cz. **Naparzyć.**

Naparzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naparzyć ś.**

†**Naparznąć, nie, nął,** †**Naparzchnąć** *oddechem, parą ozionąć, zarazić:* Naparznął co kot = parą swą zaraził. Włod. N. mówiąc o psie, kocie etc., gdy parą swą co zarazi abo ozionie. Kn. Wąż, pies, kot to naparznął. Troc. <Zam. *Naparzchnąć, por. Naparskać>

†**Naparznięcie, a,** blm., czynność cz. **Naparznąć.**

Naparzyć, y,ył, nied. **Naparzać I.** *nagrzać parą:* N. szklankę, aby nie pękła. N. łaźnię. N. ucho, rękę. **2.** *nalawszy ukropem, nastawić, aby na parze naciągło, zaparzyć:* N. herbatę. N. ziółek. **3.** *parząc jedno po drugim, sparzyć w wielkiej ilości a. ile trzeba; nadokuczać, parząc wielokrotnie:* Na ludziach surdutowych naparzył sobie rąk więcej, niż o pokrzywę. Szym. A. **4.** prow. = a) *nawarzyć, nagotować czego bez przypraw, bez żadnego zachodu:* N. grochu, bobu w strąkach, kartofli, kukurydzy, botwiny. N. jadła dla świń. b) przen. *źle ugotować jaką potrawę:* Naparzyła jakiejś tam kaszy, jak dla świń. **N. ś. I.** ×N. ś. *parą ś. ogrzać.* Syk. **2.** *namęczyć ś. parzeniem.* **3.** *nacierpieć ś., parząc ś. raz po raz.* **4.** [N. ś.] *naprószyć ś.:* Strawa wstręt sprawia, gdy ś. w nią włos naparzy. <Na+Parzyć>

×**Napasać, a, ał** i ×**N. ś.** p. **2. Napaść:** [W gaju wołki napasała]. <Na+Pasać>

×**Napasanie, a,** blm., czynność cz. **Napasać.**

Napasienie, a, blm., czynność cz. **Napaść:** N. oczu. Troc.

[**Napaska, i,** lm. **i**] *paszenie, pastwisko:* Napadali czeladź na napaskach. <Na+*Paska, od Paść>

[**Napaskudować, uje, ował**] *naprzeszkadzać, nabróździć, naszkodzić.*

[**Napaskudowanie, a,** blm.] czynność cz. **Napaskudować.**

Napaskudzenie, a, blm., czynność cz. **Napaskudzić.**

Napaskudzić, i, ił I. *nafajdać, naplugawić:* Pies napaskudził w pokoju. **2.** *nabrudzić, nawalać, nabrukać, nachlapać:* Jak tylko je, to zaraz na stole napaskudzi. **3.** przen.: ×N. komu = *narobić kłopotu, trudności:* Matce ja ich napaskudzę! Cóż to, oni mnie uczyć chcą? Jeż. **N. ś. I.** *nawalać ś., nabrukać ś.* **2.** [N. ś.] *nakłopotać ś., natrudzić ś.* <Na+Paskudzić>

[**Napasnąć, nie, nął, Napastnąć,** nied. **Napastywać, Napaścić**] *dopuścić ś. napaści na kogo, napaść.* Por. **Napastować.** <Zam. Napastnąć>

†**Napasny** p. **Napastliwy.**

Napasować się, uje ś., ował ś. *pasując ś., namęczyć ś.; namocować ś., naborykać ś.* <Na+Pasować ś.>

Napasowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napasować ś.**

†**Napast, u,** lm. **y** p. **Napaść.** Pot. <Na+Past>

Napastliwość, i, blm. rz. od **Napastliwy; Napastnictwo,** [**Napastność**]: Psy znane z czujności i napastliwości swej. Krasz. Czasem ś. gniewała na niego za N. Krasz. Żadna mi od niego nie grozi N. Sienk. (=*napaść*). Stefan Batory polecił księciu Ostrogskiemu, by bronił ziemian bojarów od napastliwości starosty. Rol.

Napastliwy, ×**Napaśliwy,** ×**Napaściwy,** †**Napasny,** †**Napaśny,** [**Napaśny, Napastny**] *lubiący napastować, napadający, natrętny, natarczywy, zaczepny:* Męstwo nieustraszone, ale nie napastliwe. Kras. Straszą lud trwożny napastliwe duchy. Kras. Umysł N. Troc. <Od 1. Napaść>

[**Napastnąć, nie, nął**] p. **Napasnąć:** Żołnierza napastnął topielec. Może cię kany kto napastnął? Ork. Jak cie kto napastnie, weź kamienia i wal w łeb. Ork.

Napastnica, y, lm. **e, Napastniczka** forma ż. od **Napastnik.**

Napastnictwo, a, blm. p. **Napastliwość:** Od napastnictwa służby kredensowej i stajennej bronił ją stosunek do Julisi. Jeż.

Napastniczka, i, lm. **i** p. **Napastnica:** Drzemał, opędzając ś. napastniczkom, i mruczał zły, jak niedźwiedź. Krasz.

Napastniczo przys. od **Napastniczy.**

Napastniczy przym. od **Napastnik;** †**Napaśniczy,** †**Nachodny:** Oto są wojen napastniczych dzieje; łacno je skreślić: rzeź, grabież, pożoga. Mick.

[**Napastnięcie, a,** blm.] p. **Napaśnięcie.**

Napastnik, ka, lm. **cy,** [**Napaśnik**] *ten, co napastuje, co ś. dopuszcza napaści, prześladowca, najezdnik:* Rozbójnik na życie i na majątek razem, N. na samą własność człowieka dybie. Ostr. Obracała głowę na pamiętne szelestem krzaki agrestowe, nie wiedząc, że N. już z przeciwnej strony zbliżył ś. Mick. Ustawni napastnicy, w chwilach pokoju ramiona do nowego krzepili rozboju. Mick. Zb.: Chociaż z daleko ogromniejszym a srogim sobie napastnikiem sprawę miał, przedsię serca nie tracąc, na ludzie jego z mocą a gwałtem wielkim padł. Mick. <Od 1. Napaść>

[**Napastność, i,** blm.] p. **Napastliwość.**

[**Napastny**] p. **Napastliwy:** Jeśli zaś i w tych stronach napastne owady rozbiją lotne kłęby wędrownej gromady... God.

Napastować, uje, ował *dopuszczać ś. napaści, napadać na kogo, na co, niepokoić, atakować, nagabywać, nacierać, czepiać ś. kogo:* Grecja od nikogo zewnątrz nie napastowana, przy swych waśniach bezczynną była. Lel. I mrówka ś. broni, kiedy ją napastujesz. Prz. Darmo mię napastujesz, nie ja to zrobiłem! Przen.: Namiętności go napastują. Por. **Napasnąć.** <Od 1. Napaść>

Napastowanie, a, blm., czynność cz. **Napastować.**

Napastwić się, i ś., ił ś. I. nad kim **a.** †na kim = *nasycić ś., pastwiąc ś.:* Rad był temu bardzo, że ś. mu dostał ksiądz, na którym ś. mógł N. do woli. Birk. **2.** ×N. ś. czym = *nacieszyć ś. z czyjego nieszczęścia:* N. ś. czyjemi łzami. Sł. wil. <Na+Pastwić ś.>

Napastwienie się, a ś., blm., czynność cz. **Napastwić ś.**

[**Napastywać, uje, ywał**] p. **Napasnąć.**

[**Napastywanie, a,** blm.] czynność cz. **Napastywać.**

[**Napaszczenie, a,** blm.] czynność cz. **Napaścić,** *napastowanie.*

[**Napaszteczek, czka,** lm. **czki**] p. **Napasztek.**

[**Napasztek, tka,** lm. **tki**] p. **Naparstek.** Zdr. [**Napaszteczek**].

[**Napaścić, i, ił**] p. **Napasnąć.**

×**Napaściwy** p. **Napastliwy:** Wilk szkodny, N. Haur. <Od 1. Napaść>

I. Napaść, dnie, dł, × **Napadnąć,** nied. **Napadać,** im. **Napadnięty** a. × **Napadniony I.** na kogo, na co a. kogo, co = *rzucić ś., wpaść, uderzyć, zaatakować:* Czego gdym mu odmówił, napadszy na szyję moją, łzami oblany, prosił mię o to. Smotr. Napadli wojsko (na wojsko) nasze nieprzyjaciele. Troc (=*opadli*). N. nagle na miasto. Troc. Napadnięty z przodu i z tyłu zarazem. Napadł Chmielnicki stojące pod Batowem rycerstwo i kwiat jego wyciął. Lel. Dowiedziałem ś., że czterech ludzi miało N. na Wc Pana. Boh. Skorom wjechał w las, rozbójnicy napadli na mnie. L. Olgierd ruskie posady, Skirgieł Lachy sąsiady, a ksiądz Kiejstut napadnie Teutony. Mick. N. na śpiących, na obóz. Przen.: N. na kogo z wymówką (=*czepić ś. kogo, powsiąść na kogo*). Im żarliwiej kto go z tym napadał, wyrzucając mu na oczy zdradę, to on na Dońce składał. Tw. **2.** przen. *opaść, opanować, nawiedzić, przyjść na kogo:* Febra codzienna rano, niekiedy po południu a. w wieczór napada. Krup. Napadła go melankolja, bojaźń, nabożeństwo. Kn. Sen go napadł. Napadła go żądza (=*wzięła go chętka*). Strach go napadł (=*zdjął, obleciał*). Napadła go warjacja, kołowacizna. [Giec go napada] (=*zbytnio ś. gniewa a. śmieje*). **3.** × N. *natknąć ś., wpaść, natrafić na kogo, na co, dopaść kogo, czego, zdybać, zejść, znaleźć, spotkać kogo, co:* Mijając tę kamienicę, napadam na czterech ludzi; ci skoro mię postrzegli, wraz na mnie ś. rzucili. Boh. Napadłem na niego na drodze. Troc. Wszystko, co napadnie, pożera. Otw. [Napad dwa jabka]. Ile razy do polityki ś. rzucę, zawsze napadnę na biedę. Boh. Owo, co na myśl napadnie głupiemu, chce dokazować i zdołać wszystkiemu. Biał. Napadłem na te słowa w tym autorze. Troc. Napada na nieszczęście, na trudność, na zasadzkę, na sieć. Troc. Przen.: Noc nas napadła (=*zaskoczyła*). **4.** Napadać na nogę=*upadać, utykać, chromać, kuleć.* **5.** × N. p. **Napadać:** Co tej nocy śniegu napadło! L. **N. ś. I.** *napaść siebie wzajemnie:* Z obu stron napadano ś. nieustannie. Krasz. **2.** †N. ś. p. **Nadpaść ś.** <Na + Paść, od PAD>

2. Napaść, pasie, pasł, nied. × **Napasać I.** *dać paszy do syta, nakarmić; dać ś. nasycić paszą, na pastwisku:* N. konie na popasie. N. wieprze, kaczki, psy. Idą ku domowi owce napasione. Li. N. konie na łące. Za ten uczynek godzien psy N. i kruki. Pot. (=*wart, aby go psy i kruki pożarły*). **2.** [N.] *nakarmić, pożywić:* Napasła siebie i furmana. **3.** przen. *nasycić, nacieszyć:* Nie mogła oczu N. na niego patrzeniem. Jabł. Napasł dziki wzrok swój posępnemi okrutności swojej skutkami. Troc. Napasł chciwości swoje. Troc. **N. ś. I.** *najeść ś. na pastwisku:* Bydło ś. już napasło. **2.** przen. *nasycić ś.:* Napasł ś. okrutnik krwią niewinnie rozlaną. Troc. **3.** przen. *przesycić ś., nasiąknąć, przejąć ś.:* Takeś też i ty już napasł ś. temi zdaniami przewrotnemi! L. <Na + Paść, od PAS>

3. Napaść, i, lm. **i I.** a. †**Napast** *napastowanie, przyczepka, napad:* N. jest wmówienie jakiej potwarzy w człowieka, upominając ś. od niego zadosyćuczynienia o krzywdę, której nie popełnił. Jez. N. o kradzież, o plotki. A to istna (a. czysta) N.! Bronić ś. jak od napaści. Strzeż mię, Boże, od takiej napaści. Wilk, szukając napaści, rzekł do barana: cóż mi mącisz wodę? L. (=*zaczepki*). Dawno już cały kraj o pomstę woła za Litwy N. i Witołda zdrady. Mick. × Litewska N. a. N. z Litwy=*zwada z błahego powodu; pretensja niesprawiedliwa, urojona; dzika pretensja.* Troc. **2.** [N.] *przymus, mus:* Robić co jak z napaści. **3.** †N. *bieda, nieszczęście:* Jedno największe nieszczęście a N. to jest nic nie umieć. Kosz. **4.** wet. p. **Nogieć.** <Na + Paść, od PAD>

†**Napaśniczy** przym. od **Napaśnik,** p. **Napastniczy.** Troc.

[**Napaśnięcie, a,** blm., **Napastnięcie**] czynność cz. **Napasnąć.**

[**Napaśnik, a**] **I.** lm. **cy** p. **Napastnik. 2.** blm. p. **Nogieć.**

[**Napaśny**] p. **Napastliwy:** Kanclerz dał mi na te napaśne kondemnaty glejta królewskie. Rzew.

Napatoczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Napatoczyć ś.**

Napatoczyć się, y ś.,ył ś., [**Przypatoczyć ś., Napatolić ś.**] *nawinąć ś., nasunąć ś. na oczy, nastręczyć ś., wleźć w ręce:* Napatoczył mi ś. akurat, gdy go potrzebowałem. Napatoczył ś. jakiś dziadek. <Na + Patoczyć>

[**Napatolenie, a,** blm.] czynność cz. **Napatolić.**

[**Napatolenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Napatolić ś.,** *napatoczenie ś.*

[**Napatolić, i, ił**] *spotkać:* Strzelce napatolili wilka. [**N. ś.**] p. **Napatoczyć ś.** <Na + Patolić>

Napatrywać, uje, ywał, [**N. ś.**] p. **Napatrzyć.**

Napatrywanie, a, blm., czynność cz. **Napatrywać.**

[**Napatrywanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Napatrywać ś.**

× **Napatrzać, a, ał** i × **N. ś.** p. **Napatrzyć.**

× **Napatrzanie, a,** blm., czynność cz. **Napatrzać.**

× **Napatrzanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Napatrzać ś.** L.

Napatrzeć, y, ał i **N. ś.** p. **Napatrzyć.**

Napatrzenie, a, blm., czynność cz. **Napatrzeć** a. **Napatrzyć.**

Napatrzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Napatrzeć ś.** a. **Napatrzyć ś.**

Napatrzyć, y,ył, Napatrzeć, nied. **Napatrywać,** × **Napatrzać I.** *upatrzyć, wypatrzyć; znaleźć, wyszukać, odkryć przez patrzenie ś.:* Gdybyście poznani i napatrzeni przez kogo byli, życiem to przypłacić musicie. Krasz. Dziecko napatrzone porwali gwałtem. Krasz. Napatruję dogodnego kupna. N. dogodnego kupna, sposobności. N. majątek, człowieka do usług. **2.** [N.] *przypatrzyć ś.:* Napatrzcież wdowy, panny i mężatki. **N. ś. I.** *nasycić ś. a. znużyć ś. ciągłym patrzeniem, nacieszyć ś. widokiem, napaść oczy:* Nie mogła ś. N. i nacałować onych ran świętych. Groch. Teraz ś. napatrz, panno, kogo widzieć żądasz, kto wie, jeśli go potym na wieki oglądasz. Papr. Napatrzyłem ś. tego, jak częstokroć najlepsze intencje źle tłomaczone były. Kras. Nie mogą ś. napatrzeć siebie, pan drzwiami, a pani oknem. Prz. Nie może ś. N. synowi (= *dosyć przypatrzyć ś.*). Ani ś. ich dosyć nasłuchać, ani N. mogli. Wirt. Widziałeś i napatrzyłeś ś. nędzy naszej. Wor. Patrząc nań, nie mogą ś. N. Jeł. **2.** [Napatrywać ś.]=*przypatrywać ś.* <Na + Patrzać>

× **Napawacz, a,** lm. **e** *ten, co napawa.*

Napawać, a, ał i **N. ś.** p. **Napoić.** <Na + *Pawać, od Pić>

Napawalnia, i, lm. **e, Nasycalnia** kol. *miejsce lub zakład do nasycania podkładów kolejowych.*

Napawalność, i, blm. rz. od **Napawalny.**

Napawalny I. *możliwy do napojenia:* Artykuły napawalne. Jeż. **2.** *do pojenia służący:* Napawalne miejsce abo koryto. Kn.

Napawanie, a, blm. **I.** czynność cz. **Napawać:** Przy napawaniu koni utarczkę mieli. Warg. **2.** ×N. lek. p. **Nalewanie.**

Napawanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napawać ś.**

Napawarka, i, lm. **i** *przyrząd do napawania tkaniny.*

†**Napądzać, a, ał** p. **Napędzić:** Jeleń ma to z swego przyrodzenia, gdy go łowcy do sieci napądzają, on zawżdy ku wodzie bieży. Kaz. 1555. <Na + Pądzać>

†**Napądzanie, a,** blm., czynność cz. **Napądzać,** *napędzanie.*

Napchać, a, ał, jednot. **Napchnąć,** nied. **Napychać I.** *pchając, napełnić; naładować:* Dziurawego woru nie napchasz. Prz. Przen.: Napychać komu kieszenie *(= przysparzać komu dochodu, wzbogacać go).* **2.** czego w co = *nawpychać, natkać, nawbijać:* Tamtemuby przez ten czas w łeb ołowiu napchano. Sienk. *(= rozstrzelanoby go).* **3.** Napchnąć = *pchnąwszy, nasunąć:* Ten ś. dorwał pagórka, w krzywym czółnie drugi wiosłem napycha, kędy zaciągnął ś. z pługi. Żebr. **4.** [Napychać] = *gnieść, popychać:* Kolanami grzbiet mu napycha. **5.** garb.: Napychać a. **Nadstosowywać** skórę = *mizdrę ze skóry wygarbowanej żelazem spychać.* **N. ś. I.** *natłoczyć ś.:* Napchało ś. do kościoła mnóstwo ludzi. **2.** *nasycić ś. a. nameczyć ś. pchaniem.* **3.** *być napchanym, nabić ś., nałożyć ś., wypchać ś.:* To ś. sianem napcha. Materac napycha ś. pilśnią. **4.** *obetkać ś., najeść ś. do syta:* I wół lepiej pociągnie, gdy ś. plewami napcha Boh. <Na + Pchać>

Napchanie, a, blm., czynność cz. **Napchać.**

Napchanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napchać ś.**

×**Napchanina, y,** blm. *napchanie;* przen. *nasycenie:* Dla napchaniny spasłych darmozjadów. Wor.

Napchlenie, a, blm., czynność cz. **Napchlić.**

Napchlić, i, ił *pchłami napełnić, napuścić; zapchlić:* N. komorę, łóżko, suknię. Kn. Psy napchliły komorę, pościel. Troc. <Na + Pchlić>

Napchnąć, nie, nął p. **Napchać:** Napchnij słomy w wór. Troc.

Napchnięcie, a, blm., czynność cz. **Napchnąć.**

Na pe przys. żart. *napewno, z pewnością, niechybnie, niezawodnie.* <Na + Pe, zam. Pewno>

[**Napeciać, a, ał**] p. **Nakeciać.**

[**Napecianie, a,** blm.] czynność cz. **Napeciać.**

Napeckać, a, ał i **N. ś.** p. **Napaćkać.** <Na + Peckać>

Napeckanie, a, blm., czynność cz. **Napeckać.**

Napeckanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napeckać ś.**

[**Napedzieć, powie, pedział**] p. **Napowiedzieć.**

Napeklować, uje, ował *peklując, nagromadzić peklowiny:* N. mięsa. <Na + Peklować>

Napeklowanie, a, blm., czynność cz. **Napeklować.**

×**Napełnia, i,** lm. **e I.** *miejsce, które ś. czasem napełnia, skład na co.* **2.** *miejsce w kopalni pod szybem głównym, do gromadzenia wyciętych skał lub kruszców, by te na wierzch dobytemi były.* L.

Napełniacz, a, lm. **e** piw. *przyrząd do napełniania kilku butelek jednocześnie.*

Napełniać, a, ał i **N. ś.** p. **Napełnić.**

Napełnianie, a, blm., czynność cz. **Napełniać.**

Napełnianie się, a ś., blm., czynność cz. **Napełniać ś.**

Napełnić, i, ił, [**Napołnić**], nied. **Napełniać I.** co czym = *napuścić a. nakłaść czego w co do pełna, zrobić co pełnym czego, wypełnić:* N. balon gazem. Kiedy naczynie jakie ś. napełni, dopiero wstrząsną, alić jeszcze zostanie miejsce, coby mogli N. B. B. N. butelkę winem, trzos pieniędzmi, spiżarnię żywnością, izbę dymem. N. beczkę, szklankę. Wszystkie kadzie, konwie, dzbany napełnili. Oss. I napełnili dwanaście koszów z owego chleba jęczmiennego. Bobym ci oczy twe napełnił łzami, opowiadając ci moje nieszczęście. Słow. †N. kobietę = *zapłodnić ją.* Jupiter, przywziąwszy satyrskiej postawy, napełnił dwojgiem dzieci piękną Niktjenę. Otw. *Zapełnić, zająć szczelnie:* Napełniasz miejsca wszystkie bóstwem Twoim. Groch. N. miejsca urzędnikami. Chmury duchów napełnione tłumem. Słow. Przen.: Napełnił wnet (graniem na rogu), ożywił knieje i dąbrowy. Mick. N. powietrze krzykiem. Troc. Bydło napełniło las rykiem. N. świat sławą, rozgłosem. Sławą napełnił zagraniczne domy. Mick. To jedno puste miejsce nęci go i mami, już nie puste, bo on je napełnił myślami. Mick. N. kogo, co czym a. †czego = *przepełnić, przejąć, przeniknąć czym:* N. państwo radością. Troc. N. kogo smutkiem. Śmierć ta napełniła dom nasz żałobą. N. serce czyje radością, weselem, szczęściem, uczuciem błogim, spokojem. Ten zapał mistrza, to groźne oblicze napełnia serca otuchą, nadzieją. Mick. Bóg go napełnia łaską swą, darem Ducha św. Kogo pan swemi łaskami napełnia, tego podaje w nienawiść swym towarzyszom. Boh. *(= obsypuje, obdarza hojnie).* Goreją djabli grzechem napełnieni. Mick. Będzie napełnion Ducha św. jeszcze z żywota matki swojej. Sekl. Oni napełnieni byli szaleństwa. Leop. Napełniony był Aman popędliwości przeciw niemu. B. B. *(= napełniony popędliwością.* B. G.). Napełnion przeklinania. Kaz. 1555. N. = *napełnić sobą = zająć a. przeniknąć:* Pomrok mglisty, napełniając wierzchołki i gałęzie drzewa, cały las wiąże w jedno. Mick. Przyjdź, Duchu św., racz N. serca nasze. Dusza moja, krąg napełniająca. Mick. Łaska go napełni i przez niego spłynie na drugich. Chm. Pierś dziecinną ojcowskie napełniają czucia. Mick. Wspomnienia tłumem cisnęły ś. do głowy i napełniały puste serce. Słow. **2.** ×N. *uzupełnić, wyrównać:* Miłosierny opuszczonemu bogactw swych udziela, a mądry niedostatki ubogiego napełnia. Smotr. **3.** †N. co = *wypełnić, wykonać, spełnić; dopełnić czego:* Takież wytrzęsie Bóg wszelkiego męża, jen nie napełni słowa tego. B. Sz. Eufraksja znowu duffale przykazanie opacichy... napełniła. Ż. E. **N. ś. I.** czym, †czego = *stać ś. pełnym czego, najść czym do pełna, wypełnić ś:* Balon zwolna napełniał ś. gazem. Ulice napełniły ś. tłumami. Więzienia napełniają ś. przestępcami. *Przepełnić ś., przejąć ś., przeniknąć ś. czym:* Krótka była radość moja, która ś. teraz napełnia gorzkości i pohańbienia. Skar. Serce moje napełniło ś. smutkiem, goryczą. Powietrze napełnia ś. po deszczu świeżością. *Najeść ś., nasycić ś., napakować ś.:* Jedli wiele, a napełniwszy ś., zaraz jednym rzygnieniem nic w żołądku nie czuli. Skar. **2.** †N. ś. *spełnić ś., wypełnić ś., wykonać ś., dopełnić ś.* Glosy w. XV. <Na + Pełnić>

Napełnienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Napełnić. 2.** *napełnienie ś., pełność.* Glosy w. XV. Jak tylko człowiek niestrawnego żołądka co zje, czuje prędkie N. i odrzygowanie ś. Krup.

Napełnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Napełnić ś.**

†**Napełnisty** *mogący być napełnionym.* L.

Naperfumować, uje, ował *perfumami nakropić:* W kieszeni fraka umieściła żona batystową chustkę mocno naperfumowaną. Wilcz. Zabrała jedną chusteczkę od parady, cienką z ozdobnym haftem, naperfumowaną aż do odurzenia. Bał. **N. ś.** *nakropić ś. perfumami, uperfumować ś., wyperfumować ś.* <Na+Perfumować>

Naperfumowanie, a, blm., czynność cz. **Naperfumować.**

Naperfumowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naperfumować ś.**

Naperorować, uje, ował *naprawić peror.* **N. ś.** *nasycić ś. a. nameczyć ś., perorując.* <Na+Perorować>

Naperorowanie, a, lm. **a** czynność cz. **Naperorować.**

Naperswadować się, uje ś., ował ś. *nameczyć ś. perswadowaniem:* Com ś. nagadała, com ś. naprosiła, co naperswadowała! Kaczk. <Na+Perswadować>

Naperswadowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naperswadować ś.**

†**Naperzać, a, ał** i **N. ś.** p. **Naperzyć.**

†**Naperzanie, a,** blm., czynność cz. **Naperzać.**

Naperzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naperzać ś.**

†**Naperzenie, a,** blm., czynność cz. **Naperzyć.**

Naperzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naperzyć ś.**

†**Naperzyć, y,ył,** nied. †**Naperzać** *najeżyć, nastawić, zmarszczyć:* Gdy u dworu przychodzi rada około czego, tedy przewrotni pochlebcy naperzą brwi. Kosz. **N. ś.** *najeżyć ś., naindyczyć ś., naczupurzyć ś., zaperzyć ś.* <Na+Perzyć>

Napewno, Na pewniaka gm., **Na pe** żart. *z pewnością, niezawodnie, niechybnie:* Przyjdę N. Jeżeli słyszała co o ludziach niewierzących, nie może ich sobie N. wyobrazić, jako istoty zwykłe. Dąb. <Na+Pewno>

× **Napęcnieć, eje, ał** p. **Napęcznieć:** Gdybyś nie napęcniał, niebyś ś. nie odmienił. Krasz. <Na+Pęcnieć>

× **Napęcnienie, a,** blm., czynność cz. **Napęcnieć.**

× **Napęczenie, a,** blm., czynność cz. **Napęczyć.**

Napęczniały *który napęczniał, nabrzmiały:* Żyły napęczniałe, oczy łyskające. Pilch. Światu groźne to żelazo, krwią, jak gąbka, napęczniałe. Fred. A.

Napęcznieć, eje, ał, × **Napęcnieć,** × **Napuczn ieć** *nabrzmieć, stać ś. pękatym:* Rózga Aaronowa zakwitnęła, i napęczniawszy pąkowie z tej różdżki, wypuściły z siebie kwiatki. Leop. Groch w wodzie napęczniał. Żyły napęczniały (=*nabrały*). Przen.: Byle nie trwonić tego, co tu i ówdzie w ręce wpadnie, to i mieszek napęcznieje. Sienk. <Na+Pęcznieć>

Napęcznienie, a l. blm., czynność cz. **Napęcznieć.** 2. lm. **a** lek. p. **Naciek.**

× **Napęczyć, y,ył** p. **Napuczyć:** Oczy wytrzyszczył, a gębę napęczył. Prz. <Na+*Pęczyć, od PĘK>

× **Napęd, u,** lm. **y** l. *napędzanie, natarcie, nawał, napaść, atak:* Schronić ś. dokąd w napędzie. Bili naokoło obozu parkan, aby pod jego zasłoną wycieczki czynić i w czasie napędu cofać ś. mogli. Nar. 2. *gromada napędzona do jednej miejscowości:* Dzisiaj na rynku był wielki N. bydła. <Na+Pęd>

Napędzać, a, ał l. dok. *nameczyć, pędzając; naganiać:* Napędzał krowę po polach, zanim ją zajął. 2. nied. p. **Napędzić. N. ś.** *nameczyć ś. pędzaniem, nauganiać ś.* <Na+Pędzać>

Napędzanie, a, blm., czynność cz. **Napędzać.**

Napędzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napędzać ś.**

Napędzenie, a, blm., czynność cz. **Napędzić.**

× **Napędziciel, a,** lm. **e** *ten, co napędza, naganiacz.*

× **Napędzicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Napędziciel.**

Napędzić, i, ił, nied. **Napędzać** l. *spędzić, zapędzić na jakie miejsce, nagnać:* N. zwierzę do sieci. Troc. Napędziłem dzikiego zwierza do parkana. Bardz. Psy napędziły niedźwiedzia na mnie. Napędził bydło na cudzą łąkę. N. wody ze strugi na łąkę. Przen.: Towarzystwo nasze z Warszawy, które nas tu napędziło, dla nas i wogóle dla ludzi mało dostępne. Krasz. (=*sprowadziło, pociągnęło za sobą*). Przen.: Do zimnej wody go napędził. Prz. (=*zapędził go w ciasny kąt, przyparł go do ściany*). Napędzając od dołu rozumu do głowy. Dyg. N. komu strachu, Pietra, bobu= *nabawić go strachu, narobić mu strachu.* Można mu N. bobu. Dyg. × N. komu kłopot. Troc. 2. kogo do czego = *zapędzić, przypędzić, przynaglić:* Napędzała dziewki baba bardzo do roboty. Tremb. Nie można go N. do książki. 3. × N. *odpędzić, przepędzić, wypędzić, odegnać, wygnać:* Pachołcy czepiali ś. do nich, chcąc razem z niemi bronić świat katolicki od pogan; ale ich napędzano, bo też i broni dla nich nie było. Kaczk. Napędził tę hołotę. Krasz. Gdy chcesz kogo N., to poprzód tej hecy, postaraj ś. dowiedzieć, czyje on ma plecy, inaczej go nietylko nie napędzisz bratku, ale jeszcze przeprosisz serdecznie w dodatku. Rod. 4. a. nied. **Szwelować** skórę = *wywoływać jej zbieganie ś., kurczenie ś. a przez to grubienie:* N. skórę garbnikiem, kwasem. Wapnica napędzająca=*mająca własność napędzania skór.* × **N. ś.** l. *zapędzić ś., wzlecieć:* Lekką ś. wieżą w sklepienia napędzę. Pol. 2. *nastręczyć ś.:* Tymczasem może i okazyjka napędzi ś. Byk. <Na+Pędzić>

Napędzlować, uje, ował, Napęzlować *pędzlem nasmarować.* **N. ś.** *nameczyć ś. pędzlowaniem.* <Na+Pędzlować>

Napędzlowanie, a, blm., czynność cz. **Napędzlować.**

Napękać, a, ał l. dok. *pękając kolejno a. wielokrotnie, popękać w wielkiej liczbie.* 2. × N. p. **Napęknąć.** <Na+Pękać>

Napękanie, a, blm., czynność cz. **Napękać.**

× **Napękły,** × **Napęknięty** *który napękł, nadpęknięty.*

× **Napęknąć, pęknie, pękł,** nied. × **Napękać** *nieco pęknąć, nadpęknąć.*

× **Napęknięcie, a,** blm., czynność cz. **Napęknąć.**

× **Napęknięty** p. **Napękły.**

Napępnik, a, lm. **i** lek. *przepaska pępkowa, pasek na przepuklinę pępkową:* N. Besliera. <Na+Pęp>

Napętać, a, ał l. *pętając jedno po drugim, wiele spętać, nawiązać, nakrępować.* 2. gm. *nażebrać czego.* <Na+Pętać>

Napętanie, a, blm., czynność cz. **Napętać.**

Napęzlować, uje, ował p. **Napędzlować.** <Na+Pęzlować>

Napęzlowanie, a, blm., czynność cz. **Napęzlować,** *napędzlowanie.*

†**Napiać, eje, ał,** nied. †**Napiewać** l. *zacząć śpiew, nutę śpiewu, zaintonować, zaśpiewać:* Napiewała głosy niewieściemi. Żebr. Im spieszniej napiewa, tym ochotniej głowa szańcuje ku gó-

rze. Żebr. Przen.: *poddać, podsunąć, napędzić:* Doradzają jej leczyć miłość, lecz myśli głuchej napiewają. Żebr. **2.** co=*wyśpiewać*, nied. *opiewać:* Napiewają chwałę Herkulesową. Koch. J. **N. ś.** *nameczyć ś. pianiem.* <Na+Piać>

†**Napianie, a,** blm., czynność cz. **Napiać.**

Napianie się, a ś., blm., czynność cz. **Napiać ś.**

Napiastować, uje, ował *piastując jednego po drugim, wielu wypiastować; piastując niejednokrotnie, wiele razy wypiastować.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. piastowaniem.* <Na+Piastować>

Napiąć, pnie, piął, nied. **Napinać I.** *naciągnąć, natężyć, naprężyć, wyszpanować:* N. sznur, linę. Pocznie kuszę napinać. Szymon. Łuk napięty. Zim. Błogosławione oczki blasku i wesela, skąd amorek wygląda i łuczek napina. Mick. Napiąwszy dla pędu wiatrów żagle. Pilch. Napnę ojczystej arfy chętnie strony. Susz. Przen.: N. siły swoje=*natężyć, wytężyć; wysilić ś., uwziąć ś., zawziąć ś.:* Napina mocno swoje siły. Susz. Na to najwięcej siły swoje napina, żeby ich na swój żołd przewabił. Bz. Zastał w Judaszu wolę złą ku przedaniu Pana napiętą. Żarn. Król na wojnę szląską wszystek napięty. Błaż. Przen.: Uczucie jego napięte było, jak struna, na najwyższe tony. Bał. Przen.: †Napięta cera. Troc *(= mina urzędowa, wymuszona).* †Z napiętą przychodzi twarzą. Troc. Przen.: Każdy historyk napinał faktu do swych teorji i poglądów. Bał. *(=naciągał, nakręcał).* **2.** *zamierzyć, uplanować, ukartować, zdecydować, postanowić, ułożyć, umyślić, upatrzyć:* Kiedy co poczynasz, upatruj srogi zawód, gdy dzieło napinasz. Jabł. Tak rzecz swą napiąwszy, na miejsca jak najskrytsze uchodzi. Pilch. Witołd, znowu stawiąc ś. upornie, zdrady napina i umowy targa. Mick. Wszak widzą co złe; dla Boga, czemuby nie umykać od napiętej zguby! Chr. Żartuj sobie Wc Panna, ale to jest pewna, że tu jest napięte zamęźcie. L. Już mam rzeczy napięte, niczego mi nie brakuje, tylko twego zezwolenia. L. Interes napięty. Teraz jedziemy żenić ś. z jedną hrabianką, którą pan ma napiętą. Korz. *(= upatrzoną).* **3.** fiz.: Energja napięta = *energja położenia a. potencjalna:* Przy spadaniu ciał energja napięta czyli położenia przemienia ś. w energję ruchu czyli kinetyczną. **N. ś. I.** *natężyć ś., wysilić ś.:* Stare psy przy odbywaniu potrzeby naturalnej silnie ś. napinają *(=nadymają ś.)* × N. ś. na co=*wytężyć siły w celu zrobienia czego:* Tak na to silnie ś. napięli, że nieprzyjaciół stąd rugowali. Tw. Napina ś. na ten urząd. Troc *(= pnie ś.).* **2.** [Napinać ś.]=*mdło ś. robić, na wymioty ś. zbierać.* <Na+Piąć>

Napiąstkowy staw, anat.=*łączący dłoń z przedramieniem.* <Na+Piąstka>

× **Napiątnować, uje, ował** p. **Napiętnować:** Literami napiątnowawszy żelaznemi, twarz mu oszkaradził. Warg. Działa te mają być znakiem pewnym napiątnowane. Vol. <Na+Piątnować>

× **Napiątnowanie, a,** blm., czynność cz. **Napiątnować,** *napiętnowanie.*

[**Napichcenie, a,** blm.] czynność cz. **Napichcić.**

[**Napichcić, i, ił, Nabryżdżyć**] *nasmażyć ladajako, napitrasić.* <Na+Pichcić>

Napić, ije, ił, nied. **Napijać** *pijąc wielokrotnie, wypić wiele a. pewną ilość:* Napili przy obiedzie wina na dziesięć rubli. Trunków na borg napili. L. [Zawsze z kogoś napił] *(= napił ś. czyimś kosztem).* [Napijaj gorzałecki]. **N. ś. I.** *pijąc, nasycić ś.; ugasić pragnienie:* Jedliście, a nie najedliście ś.; piliście, a nie napiliście ś. Skar. Bydlę, gdy ś. napije, ile przyrodzeniu dosyć, już więcej nie pije. Petr. Żart.: Nie utopił ś., ale ś. już dobrze wody napił. Napił ś. ostatni raz w morzu, w rzece. Troc *(=utonął).* N. ś. czego= *wypić czego do syta a. trochę, pewną ilość popić:* Wstałabym sobie o ósmej godzinie, napiłabym ś. kawy. L. Daj mi ś. N. ze dzbanka! Napiję ś. wódki. Kras. Albo ś. i napijmy, sąsiedzie, rzekł po pierwszej potrawie. Kras. Przen.: Tam (w Soplicowie) ś. człowiek napije, nadyszy ojczyzny. Mick. **2.** *podpić sobie, zalać czuprynę, upić ś.:* Dobry z niego sługa, ale lubi ś. N. Napiłeś ś., prześpijże ś. Przyrzecz mi jeno, że ś. nie będziesz napijał — to cię podstarościm swoim zrobię. Sienk. **3.** przen. *naciągnąć, wciągnąć, nabrać w siebie czego, nasiąknąć czym:* Czego ś. zrazu skorupa napije, to ś. z niej potym nigdy nie wymyje. Prz. Straconej nigdy nie odzyska spełna barwy, gdy farby napije ś. wełna. Min. Gąbka napija ś. wody. Która ziemia była, któraby ś. krwi naszej nie napiła? Li. Napijać ś. dymu, smrodu. L. †Przen.: *przejść, przejąć ś. czym, nawyknąć, przywyknąć, nazwyczaić ś., nauczyć ś. czego:* Błędu obrazoborskiego dobrze ś. napili. Skar. Czyby winna żona, gdziebv napiwszy ś. od złego męża złych obyczajów, źle żyła? Petr. Augustyn z młodości napił ś. był kacerstwa manichejskiego. Skar. Cnotą i przyrodzeniem ludzie ś. rządzili, aż ś. potym znienagła swej woli napili. Szymon. Takowych obyczajów, ja cię napominam, aby ś. nie imował i nie napijał ś. Ciek. <Na+Pić>

Napiec, piecze, piekł, nied. **Napiekać** *piekąc przez jakiś czas a. jedno po drugim, wiele upiec:* N. mięsiwa. Napiekli im chleba z wapnem i opiłkami. Hoł. Napiekł przaśnego chleba. Leop. Przen.: Napiekłabyś raków, słysząc o tym. L. *(=zawstydziłabyś ś., zaczerwieniłabyś ś., zarumieniłabyś ś.).* **N. ś. I.** *piekąc, namęczyć ś.* **2.** *nacierpieć ś. na spiekocie, napalić ś.:* N. ś. na słońcu, przed ogniem. <Na+Piec>

Napieczenie, a, blm., czynność cz. **Napiec.**

Napieczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Napiec ś.**

Napieczętny *znajdujący ś. na pieczęci a. na pieczęciach:* W drugiej części traktuje o znakach napieczętnych w Polsce. Piek. <Na+Pieczęć>

Napieczętować, uje, ował *pieczętując jedno po drugim, wiele zapieczętować, popieczętować, opieczętować:* N. listów, butelek. **N. ś.** *namęczyć ś. pieczętowaniem.* <Na+Pieczętować>

Napieczętowanie, a, blm., czynność cz. **Napieczętować.**

[**Napiek, u,** blm.] **I.** *nadwaga ciasta nad mąkę, z której upieczono chleb.* **2.** przen.: [**Z napiekiem**] przys. *zupełnie, do szczętu, do cna.*

Napiekać, a, ał p. **Napiec.**

Napiekanie, a, blm., czynność cz. **Napiekać.**

Napielęgnować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś. pielęgnowaniem.* <Na+Pielęgnować>

Napielgrzymować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś. pielgrzymowaniem.* <Na+Pielgrzymować>

Napienić, i, ił I. *narobić piany.* **2.** co=*pianą co napełnić.* **N. ś.** *napuszczać ś. piany:* Co ś. nazłościł, napienił! <Na+Pienić>

Napieprzać, a, ał p. **Napieprzyć.**

Napieprzanie, a, blm., czynność cz. **Napieprzać.**

Napieprzenie, a, blm., czynność cz. **Napieprzyć.**

Napieprzyć, y,ył, nied. **Napieprzać** *popieprzyć,*

zaprawić pieprzem: N. potrawę. Przen.: N. komu=*zadać komu pieprzu=dokuczyć, dosolić komu.* <Na+Pieprzyć>

× **Napieracz, a,** lm. **e** *ten, co napiera, nalega.* <Na+*Pieracz, od Przeć>

Napierać, a, ał i **N. ś.** p. **Naprzeć.** <Na+*Pierać, od Przeć>

Napieranie, a, lm. **a** czynność cz. **Napierać:** N. na stolec, lek. (tenesmus) = *silnie odczuwana potrzeba wypróżnienia ś. bez możności uskutecznienia jej,* wydymanie, parcie, ciskawica, !nasilenie.

Napieranie się, a ś., blm., czynność cz. **Napierać ś.**

Napiersień, śnia, lm. **śnie** p. **Napierśnik:** Pektorał a. N. Leop. Tam ludów, różnych mową, ubiorem, postacią, napierśnie zdobił napis: „Wolni wszyscy bracią.“ God. <Na+Pierś>

†**Napierszek, szka,** lm. **szki** p. **Napierśnik.** Troc. <Na+Pierś>

Napierśnica, y, lm. **e** p. **Napierśnik:** Potym wątłą naślednicę sam przyoblekł w napierśnicę. Zal.

Napierśniczek, czka, lm. **czki** p. **Napierśnik:** Dziecięciu dasz N. wełniany, aż do podołku długi, w tyle zawiązany z rękawkami. L.

Napierśnik, a, lm. **i, Napiersień, Napierśnica,** †**Napierszek,** †**Nadpierszek I.** *ozdoba na piersi: mężczyzny, kobiety a. konia:* Żartkonogie rumaki okryte dywdykiem wzorzystym i szkarłatnym, przód zaś napierśnikiem szczerozłotym połyska. Pilch. **2.** *część zbroi, która służyła do osłony piersi od uderzeń i wystrzałów:* Właściwy pancerz składał ś. z dwuch blach wypukłych: napierśnika i naplecznika. Ml. Syn Likaona Djomeda ugodził w pancerza N. Ml. **3.** *część ubioru przypadająca na piersi; bawet; kolnierzyk osłaniający z przodu piersi:* N. mniszek. Troc. N. księży=*pektoralik.* **4.** *kawał kwadratowy materji, którą kapłani żydowscy na piersiach nosili.* **5.** lek. (cataphractes) *opatrunek na klatkę piersiową nakładany, opaska piersiowa.* **6.** rzem. *kawał blachy lub deski, o który ś. opiera koniec korby lub osi cewki przy drylowaniu dziury wiertakiem.* Zdr. **Napierśniczek.** <Na+Pierś>

Napierśny *znajdujący ś. na piersiach; na piersiach położony, wiszący.:* Krzyż N. arcybiskupski. Troc. Przed delfinem napierśnym okrętu powstał duch Luzjady. Słow.

†**Napierwej,** †**Napirwej** przys. *najpierw:* Nie razem ku temu przyszedł, aby mistrza swego przedał, ale N. po trosze wymował pieniędzy, które jemu był dał Pan Krystus rozdawać ubogim. Kaz. 1555. Wiele dobrych rzeczy Pan Jezus uczynił wszytkim krześcijanom, to N., iż Bóg Ociec odpuszcza tym grzechy, którzy są wdzięczni umęczenia Syna Jego. Kaz. 1555. <Na(j)+Pierwej>

†**Napierwszy** st. n. od **Pierwszy,** *najpierwszy.* <Na(j)+Pierwszy>

Napierzać, a, ał p. **Napierzyć.**

Napierzanie, a, blm., czynność cz. **Napierzać.**

Napierzenie, a, blm., czynność cz. **Napierzyć.**

Napierzyć, y, ył, nied. **Napierzać I.** *naśmiecić pierzem, piórami.* **2.** *napełnić pierzem, zapierzyć, opierzyć:* Suknię mi napierzysz. Troc. Napierzajcie strzały. Bud. (=*opatrujcie w pióra*). Przen.: Ów fortunat w pychę napierzony. Wad. (=*naczupurzony, naperzony*). **3.** [N. koło] = *osadzić szprychy w piaście koła u wozu.* **4.** [N. wiatrak] = *skrzydła zapełnić dranicami, ułożyć płachty w szmigi (by wiatr w nie dął).* **5.** [N. siery] = *nabić drucikami siery (części kołowrotka).* <Na+Pierzyć>

Napieszczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Napieścić ś.**

Napieścić się, i ś., ił ś., Nakaresować ś. *nasycić ś. pieszczotami, naceckać ś.:* Napieściwszy ś. i z nim swoje żarty skończywszy, w on czas miłego żegnała. P. Koch. Któż ś. dość kiedy napieścił z swojego kochania celem? Węg. <Na+Pieścić>

†**Napiewać, a, ał** p. **Napiać.**

†**Napiewanie, a,** blm., czynność cz. **Napiewać.**

Napięcie, a, blm. **I.** czynność cz. **Napiąć:** Łuk od napięcia długiego słabieje. Troc. N. sił, konceptów, myśli do czego. Troc. **2.** bud.=a) *szerokość ościeży sklepieniowej przy nasadzie łuku a. długość cięciwy tegoż.* b) *szerokość światła między jarzmami w moście drewnianym.* **3.** a **Naprężenie** fiz.=a) *stan rzeczy napiętej, stan przymusu czyli wysiłku, w jakim znajduje ś. sprężyna uciśnięta, struna rozciągnięta.* Przen.: Obraz silnie natężonego uczucia, które w najwyższym napięciu długo trwać nie może, musi ś. zdecydować w tym lub owym kierunku, ażeby przejść następnie w fazę spokojniejszą i łagodniejszą. Chm. N. dramatyczne utworu scenicznego. b) N. powierzchniowe cieczy=*stan przymusu, w jakim pozostaje wierzchnia, nader cienka warstwa cieczy, tworząca jakby błonę dążącą do zmniejszania swej powierzchni i wywierająca stąd na ciecz pewien nacisk.* c) N. elektryczne=*różnica elektryczna dwu biegunów, różnica ich potencjałów, siła elektrowzbudzająca.* **4.** a. × **Napiętość** fizj. *sprężystość właściwa tkanek a. narządów ciała, ich* nastrój, naprężenie (tonus): N. mięśni. N. elektryczne (electrotonus). <Na+*Pięcie, od Piąć>

†**Napiędzimąż, ęża,** lm. **owie,** †**Piędzimężyk** *karzeł, pigmejczyk, liliput.* Mym. <Na+Piędź+Mąż>

Napięstek, tka, lm. **tki** anat. p. **Nadgarstek.** <Na+Pięść>

†**Napięstka, i,** lm. **i** *bransoletka, ozdoba na rękę, manela.* <Na+Pięść>

[**Napięteczek, czka,** lm. **czki**] p. **Napiętek:** Napiętecki trzaskają.

[**Napiętek, tka,** lm. **tki**] **I.** *tylna część obuwia, na której pięta spoczywa,* obcas: Pod N. umacnia ś. żelazna podkówka. Nie po krzywych napiętkach ma być poznawan szlachcic, ale po cnocie. Star. Pehnie konia napiętkiem. Pot. Szewcu po napiętku dosyć. Prz. (=*szewcze, patrz kopyta*). Przen.: Wlać komu waru za napiętki a. zajrzeć komu pod napiętki=*dać ś. komu we znaki:* Ta zima niejednemu z was zajrzy pod napiętki. Chr. Gore już Cezar do wojny skwapliwy, wlawszy ojczyźnie waru za napiętki. Chr. **2.** *krajanka chleba.* Zdr. [**Napięteczek**]. Por. **Napięto, Napiętka.** <Na+Pięta>

[**Napiętka, i,** lm. **i**]?: Chusteczką nápiętke wyścielę. Por. **Napiętek.**

Napiętko-czółenkowy anat.: Wiąz N., in. wiąz nadpiętołódkowy, × skokołódkowy (ligamentum talo-naviculare). <Napiętek+Czółenkowy>

Napiętkowy anat. *na pięcie, nad piętą będący:* Kość napiętkowa, nadpiętkowa, skokowa, †występna, †czworogranna, kostka, kut (talus, astragalus).

Napiętnować, uje, ował, × **Napiątnować** kogo, co=*piętnem naznaczyć, nacechować:* N. zbrodnia-

rza. Przen.: Przyrodzenie napiętnowało czoło jego szlachetnością. Włos miał siwy i zwiędłe jagody, napiętnowane starością cierpienia. Mick. Rządy swoje napiętnował okrucieństwem. Taką nikczemność należy N. (= *ujawniwszy, nazwać właściwym mianem*). <Na + Piętnować>

Napiętnowanie, a, blm., czynność cz. **Napiętnować.**

Napiętny = Nadpiętny. <Na + Pięta>

[Napięto, a, lm. **a]?:** Ileż, Jasiu, czapek masz? — Mamci trzy napięta, siedzą w nich gąsięta. Por. **Napiętek.**

× **Napiętość, i,** blm. fizj. p. **Napięcie.** <Na + *Piętość, od Piąć>

Napiętrzać, a, ał p. **Napiętrzyć.**

Napiętrzanie, a, blm., czynność cz. **Napiętrzać.**

Napiętrze, a, lm. **a** bud. *piętra w kościołach średniowiecznych nad sklepieniami bocznych naw.* <Na + Piętro>

Napiętrzenie, a, blm., czynność cz. **Napiętrzyć.**

Napiętrzyć, y,ył, nied. **Napiętrzać I.** *piętro pobudować nad piętrem; wznieść jaką budowę na kilka pięter; wznieść jedną rzecz nad drugą:* N. dom, śpichlerz, browar. **2.** przen. *wznieść do góry, spiętrzyć, nastroszyć:* Napiętrzył czuprynę. Wybuchł straszny pożar pomiędzy napiętrzonemi w obozie stertami. Szaj. <Na + Piętrzyć>

Napijać, a, ał i **N. ś.** p. **Napić.**

Napijanie, a, blm., czynność cz. **Napijać.**

Napijanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napijać ś.**

Napikować, uje, ował *pikując jedno po drugim, wiele wypikować:* N. kołder. <Na + Pikować>

Napikowanie, a, blm., czynność cz. **Napikować.**

Napilnik, a, lm. **i, Raszpla** *pilnik stalowy, grubo nacinany w zęby trójkątne, jakby zadziory, do grubych robót kruszcowych, np. u kowali.* <Na + Pilnik>

Napilnować się, uje ś., ował ś. *namęczyć ś. pilnowaniem.* <Na + Pilnować>

Napiłować, uje, ował, nied. **Napiłowywać I.** *przez piłowanie wiele nagromadzić:* N. desek. **2.** = **Nadpiłować. N. ś.** *namęczyć ś. piłowaniem.* <Na + Piłować>

Napiłowanie, a, blm., czynność cz. **Napiłować.**

Napiłowywać, uje, ywał p. **Napiłować.**

Napiłowywanie, a, blm., czynność cz. **Napiłowywać.**

× **Napiły,** × **Napity** *który ś. napił, podpiły, podchmielony, podochocony:* Starszy jeden między niemi, bardziej N. jak inni, zaprowadził ich wszystkich jako burzycielów pokoju. L. Będąc dobrze N., wielkiemi szklanemi oczami na Dodosińskiego spojrzał. Skarb. <Na + Pić>

Napinacz, a, lm. **e I.** *ten, co napina.* **2.** anat.: N. a. naprężacz powięzi szerokiej (tensor fasciae latae). N. błony bębenkowej, †mięsień natężający błonę bębenkową, mięsień wewnętrzny młotka (musculus tensor tympani). <Na + *Pinacz, od Piąć>

Napinać, a, ał i **N. ś.** p. **Napiąć.**

Napinanie, a, blm., czynność cz. **Napinać.**

Napinanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napinać ś.**

[Napiór, u, blm.] *cienkie deseczki, używane do napierzania śmig wiatraka.* <Na + *Piór, od Pierzyć>

†**Napirwej** p. **Napierwej:** Drzewo, niż ś. skazi, N. list wszytek z niego opadnie, potym gałęzie poschnie, na ostatek zbucznieje. Kaz. 1555. <Na(j) + Pi(e)rwej>

Napis, u, lm. **y I.** *to, co napisano, inskrypcja:* Na rogach ulic umieszczono napisy w dwuch językach. Na domach pełno tablic i napisów. Mick. Na pomniku Piotra jest N. Mick. Jest i N.: tu może bohatera imię... w zapomnieniu drzemie. Mick. N. na nagrobku. Moneta z napisem zatartym. Napisy runiczne. N. na szyldzie. Kłaść, dawać N. N. a. **Nadpis** = a) × na kopercie = *adres wypisany.* b) na książce = *tytuł.* Historja ta wyszła z druku pod napisem... Chm. Numery w napisach pojedyńczych pieśni poematu. **2.** †N. *przezwisko, przydomek, tytuł:* On sobie tytuł wznowił Adelfonsus; potomkowie zaś tego napisu zaniechali. Skar. <Na + *Pis, od Pisać>

†**Napisacz, a,** lm. **e** *ten, co robi napis.*

Napisać, sze, sał, nied. × **Napisywać I.** *skończyć pisanie; wyrazić co na czym literami:* Już napisałem, teraz jestem wolny. Siądź i napisz: Kochany przyjacielu... Napisaćby węglem na czeluściach. Kn. Napisano u białego lwa, nie czekają jednego dwa. Prz. Lepiej niech pan napisze choć kilka słów, bo lokaj prostak, nie umie komplementu uczynić. L. N. do kogo w jakiej sprawie = *porozumieć ś. z nim piśmiennie, listownie, zakorespondować.* Przen.: Te dwa wyrazy, napisane w twoim oku. Mick. **2.** *ułożywszy, skomponowawszy, napisać:* N. list, powieść, komedję, wypracowanie. **3.** *pisząc przez jakiś czas a. wielokrotnie, zapisać pewną ilość:* Napisałem dzisiaj dwa arkusze. **4.** × N. list = *zaadresować.* **5.** *przeznaczyć, zawyrokować, postanowić, osądzić:* Przyjdzie chyba do śmierci w kawalerstwie służyć, tak już napisano. Sienk. **6.** [N.] *narysować:* Napiszą na gałganie oczy węglem. **N. ś. I.** *natrudzić ś. a. nasycić ś. pisaniem:* Napisałem ś. dziś dosyć. **2.** × N. ś. czego = *podołać napisaniu czego:* Innych wymysłów abo zabobonów a ktoby ś. napisał abo napamiętał? Rej. <Na + Pisać>

Napisanie, a I. blm., czynność cz. **Napisać:** Czas napisania ballad i romansów Mickiewicza w niektórych jedynie szczegółach jest niewątpliwy. **2.** †N. i [N.], lm. **a** *napis.* Głosy w. XV.

Napisek, ska, lm. **ski** *etykieta (na butelce).* <Na + *Pisek, od Pisać>

†**Napiskać się, a ś., ał ś.** p. **Napiszczeć ś.** Rej. <Na + Piskać>

†**Napiskanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Napiskać ś.**

Napisne, ego, blm. **I.** †N. *zaświadczenie na piśmie:* Wycięgacz podatków względem znaku, który napisnem zowią, niech nic nie wyciąga, a wszakże listy swemi niech kmiecie kwituje z zapłacenia. Herb. **2.** *zapłata za napisanie czego:* Za N. zapłacono złotych dwa. Sł. wil. <Na + *Pisny, od Pisać>

Napisowy przym. od **Napis:** Styl N. Łupek N. = *ampelit.* Łab.

× **Napisywać, uje, ywał** p. **Napisać.**

× **Napisywanie, a,** blm., czynność cz. **Napisywać.**

Napiszczeć się, y ś., ał ś., †**Napiskać ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś., piszcząc.* <Na + Piszczeć>

Napiszczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Napiszczeć ś.**

Napitek, tku I. × N., blm. *napicie ś., picie:* Wielom stoi za mękę nie mieć do napitku wina. Pilch. **2.** lm. **tki** p. **Napój:** Dukat to mi kwitek, miodek to N. Pol. Roznoszą napitki. Sienk. Jest jałmużna, są pacierze i jedzenie i N. Mick. Wilk rzekł do barana: cóż to ważysz ś. tak mącić mój N.? Tremb. Zb.: Wojsko prowjanta-

mi, zwłaszcza zaś wszelkim napitkiem obeszlę. Sienk. Gorące napitki *(=napoje spirytusowe, spirytualja)*. **3.** lek.: N. wiedeński p. **Napar.** <Na + *Pitek, od Pić>

Napitrasić, i, ił posp. *pitrasząc, narobić.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. pitraszeniem.* <Na + Pitrasić>

Napitraszenie, a, blm., czynność cz. **Napitrasić.**

× **Napity** p. **Napiły:** Byłem trochę N. Pol. Nie było bezpiecznym między napitych ś. cisnąć. Krasz. <Na + Pity>

Napiwek, wku, lm. **wki, Napiwne, Napiwo** *datek za okazaną usługę, za fatygę,* tryngielt. <Na + Piwo>

Napiwkowy przym. od **Napiwek.** Żart.: Nikt jeszcze lekarstwa na bóle napiwkowe nie znalazł.

Napiwne, ego, blm. p. **Napiwek.**

Napiwo, a, lm. **a** p. **Napiwek:** Każę sobie dodać bodaj czarnej kawy, z nieuchronnym napiwem dla służącego więcej to wyniesie niż kupienie dziennika. Krasz.

Naplamić, i, ił *plamiąc jedno po drugim, wiele splamić.* <Na + Plamić>

Naplamienie, a, blm., czynność cz. **Naplamić.**

Naplanować, uje, ował *narobić planów, naprojektować.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. planowaniem.* <Na + Planować>

Naplanowanie, a, blm., czynność cz. **Naplanować.**

Naplantować, uje, ował *plantując jedno po drugim, wiele splantować.* **N. ś.** *namęczyć ś. plantowaniem.* <Na + Plantować>

Naplantowanie, a, blm., czynność cz. **Naplantować.**

Naplatać, a, ał p. **Napleść.** <Na + *Platać, od Pleść>

Naplatanie, a, blm., czynność cz. **Naplatać.**

Naplaterować, uje, ował *platerując jedno po drugim, wiele czegoś platerowanego nagromadzić.* **N. ś.** *namęczyć ś. platerowaniem.* <Na + Platerować>

Naplaterowanie, a, blm., czynność cz. **Naplaterować.**

Naplądrować, uje, ował, Naplondrować *plądrując jedno po drugim, wiele splądrować.* <Na + Plądrować>

Naplądrowanie, a, blm., czynność cz. **Naplądrować,** *naplondrowanie.*

Napląsać się, a ś., ał ś. *nasycić ś., pląsając; natańczyć ś., naskakać ś.* <Na + Pląsać>

Naplątać, cze a. × **ta, tał** *plącząc ustawicznie, wiele splątać, nagmatwać, nawikłać:* N. nici, słów niezrozumiałych. Z uprzędzionych zysków ledwo ręce im napląta cząstka dziesiąta. Klon. *(=zostanie w rękach).* **N. ś.** *nawikłać ś., nagmatwać ś., przyplątać w znacznej ilości:* Naplątały ś. do miasteczek polskich wspomnienia. Bart. < Na + Plątać>

Naplątanie, a, blm., czynność cz. **Naplątać.**

[**Napleczki, ów,** blp.] *sądy, koromysła:* U drzwi stała rążka, ceber, wiadro i N. do noszenia wody. Krasz. <Ukr. nàpłeczky>

Naplecznik, a, lm. **i** **l.** *pas przez ramię założony, przy pomocy którego nosi ś. a. ś. ciągnie rzecz jaką, szelki.* **2.** × N. p. **Naramiennik.** **3.** *humerał.* **4.** *część zbroi, okrywająca plecy:* Właściwy pancerz składał ś. z dwuch blach wypukłych: napiersznika i naplecznika. Ml. <Na + Plecy>

Napleć, piele a. **pele, pełł** a. × **piółł** a. × **pieł, Naplewić** *pieląc jakiś czas, wiele a, ile trzeba czego popleć, wypleć:* Napełli dziś dużo zielska. **N. ś.** *namęczyć ś. pieleniem.* <Na + Pleć>

Naplenić się, i ś., ił ś. *namnożyć ś.* <Na + Plenić>

Naplenienie się, a ś., blm., czynność cz. **Naplenić ś.**

× **Napleszczeć, y, ał** *pluszcząc nabryzgać.* <Na + Pleszczeć>

Napleść, plecie, plótł, nied. **Naplatać** **I.** *plotąc, narobić:* Nie mając konopi na powrozy, włosy białym głowom pourzynawszy, sznurów z nich napletli. Star. N. koszyków, łapci. **2.** przen. *nagadać głupstw, napaplać, nabredzić, nabzdurzyć, nabajać:* Obywatel Aten naplecie ci, Bóg wie nie co, o cudach swojej ziemi. Oss. N. przed kim = *narobić plotek:* Wszystko fałsz, co pan Zwodnicki naplótł przed nami. L. **3.** przen.: N. komu ręce = *napchać pieniędzmi.* **N. ś.** *nasycić ś. pleceniem:* Po karczmach chodzą, z kimby ś. leda o czym napletli a namówili. L. <Na + Pleść>

Napleśnieć, eje, ał **I.** *począć pleśnieć, nieco opleśnieć:* Ser napleśniał. Troc. **2.** *pleśniejąc ustawicznie, w wielkiej ilości spleśnieć.* <Na + Pleśnieć>

Napleśnienie, a, blm., czynność cz. **Napleśnieć.**

Napletek, tka, lm. **tki** anat. **I.** a. nadpletek, †obrzazek, †obrzazka, †obrzeżek, †odrzezek, †okrawek, †niedorzezek, †nieobrzezek, †nieobrzezanie, †nieobrzezka, †pokrowczyk, †przedskórek, †skórka członka tajemnego (praeputium) *tulejkowate zdwojenie skóry, pokrywające żołądź prącia.* **2.** (praeputium clitoridis) *kapturkowaty zrost warg sromnych mniejszych ponad łechtaczką,* †obrzezek łechtaczki. **3.** zoot. *puzdro, szczeg. u konia.* <Na + Płeć, zam. *Napletek, wyraz mylnie utworzony; por. Nadpletek>

Napletkowy przym. od **Napletek.** Anat.: Wędzidełko napletkowe, × ścięgawka (frenulum praeputii).

†**Napletowaty** *mający napletek, nie obrzezany.* Por. **Nieobrzezaniec.**

[**Naplewać, a, ał**] p. **Napluć.**

[**Naplewanie, a,** blm.] czynność cz. **Naplewać,** *naplwanie, naplucie.*

Naplewić, i, ił p. **Napleć.** <Na + Plewić>

Naplewienie, a, blm., czynność cz. **Naplewić,** *napielenie.*

Naplombować, uje, ował *naprzykładać plomb; plombując jedno po drugim, wiele zaplombować.* **N. ś.** *namęczyć ś. plombowaniem.* < Na + Plombować>

Naplombowanie, a, blm., czynność cz. **Naplombować.**

Naplondrować, uje, ował p. **Naplądrować.** <Na + Plondrować>

Naplondrowanie, a, blm., czynność cz. **Naplondrować,** *naplądrowanie.*

Naplotkować się, uje ś., ował ś. *nagadać plotek, napleść.* <Na + Plotkować>

Naplucie, a, blm., czynność cz. **Napluć.**

Napluć, uje, ul, × **Naplwać,** [**Naplewać**], jednot. × **Naplunąć,** nied. × **Napluwać** *plunąć na co, w co:* N. na podłogę. N. komu w oczy, w twarz. (Napoleon III) jest kuglarzem, któremu oswojony orzeł napluł w kapelusz. Prus. Przen.: Nie pozwoli sobie N. w kaszę *(=zagrać na nosie, wejść w drogę).* <Na + Pluć>

Naplugawiać, a, ał p. **Naplugawić.**

Naplugawianie, a, blm., czynność cz. **Naplugawiać.**

Naplugawić, i, ił, nied. **Naplugawiać** *napaskudzić:* Odwiedź konia, bo naplugawi. Alb. Żaba, raka ujrzawszy, rzekła do niego: Jakoś ty śmiał, szpetniku, tak ś. ważyć tego, żeś naplugawił wodę sobą tę tak piękną? Papr. <Na + Plugawić>

Naplugawienie, a, blm., czynność cz. **Naplugawić.**

× **Naplunąć, nie, nął** p. **Napluć.** <Na + Plunąć>

× **Naplunięcie, a,** blm., czynność cz. **Naplunąć,** *naplucie.*

Napluskać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. pluskaniem.* <Na + Pluskać>

× **Napluwać, a, ał** p. **Napluć.**

× **Napluwanie, a,** blm., czynność cz. **Napluwać.**

× **Naplwać, a, ał** p. **Napluć:** Naplwano mu w twarz. Pilch. Główka jak makówka, a rozumu jak naplwał. Prz. N. komu w kaszę. Kn. Naplwał mu w ręce. Troc *(=posmarował mu ręce, przekupił go).* <Na + Plwać>

× **Naplwanie, a,** blm., czynność cz. **Naplwać,** *naplucie.*

Napłacenie, a, blm., czynność cz. **Napłacić.**

Napłacić, i, ił *płacąc wielokrotnie a. płacąc jedno po drugim, wiele spłacić, zapłacić:* Napłaci łem rachunków, kosztów co niemiara. **N. ś.** *namęczyć ś. płaceniem:* N. ś. procentów. <Na + Płacić>

Napładzać, a, ał p. **Napłodzić.**

Napładzanie, a, blm., czynność cz. **Napładzać.**

Napłakać, cze, kał *nalać łez, płacząc:* Tylem jej dotąd bronił, ile kot napłakał. Sienk. **N. ś.** *nadręczyć ś., płacząc, wypłakać ś.:* Napłakała ś. w życiu swym niemało. N. ś. nie może po stracie syna *(=utulić ś. w płaczu).* Napłakał ś. nad nim. Dać ś. komu N. <Na + Płakać>

Napłaszczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Napłaszczyć ś.**

Napłaszczyć się, y ś., ył ś. *nasycić ś. a. natrudzić ś., płaszcząc ś.* <Na + Płaszczyć>

Napłatać, a, ał, nied. × **Napłatywać I.** *płatając jedno po drugim, rozpłatać w wielkiej a. w pewnej ilości; nawiertować, narąbać:* Odparł od granic Amurata, gdy mu wojska trzydzieści tysięcy napłata. Min. **2.** *narobić, wyrządzić w wielkiej ilości:* N. figlów, psot. **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. płataniem.* <Na + Płatać>

Napłatanie, a, blm., czynność cz. **Napłatać.**

× **Napłatywać, uje, ywał** p. **Napłatać.** Sł. wil.

× **Napławiać, a, ał** p. **Napławić.** Sł. wil.

× **Napławianie, a,** blm., czynność cz. **Napławiać.**

Napławić, i, ił, nied. × **Napławiać** *pławiąc jedno po drugim, wiele a. ile trzeba wypławić:* N. wiele koni. **N. ś.** *namęczyć ś. pławieniem.* <Na + Pławić>

Napławienie, a, blm., czynność cz. **Napławić.**

Napłazować się, uje ś., ował ś. *nabić ś. płazem, namęczyć ś. płazowaniem:* N. ś. kogo do woli. <Na + Płazować>

Napłodzenie, a, blm., czynność cz. **Napłodzić.**

Napłodzić, i, ił, nied. × **Napładzać I.** *płodząc jedno po drugim, wiele spłodzić; naplenić, namnożyć:* Abraham z Ceturą napłodził synów. Wuj. Przen. (o Arystotelesie): Nie twoja wina, żeś głupich napłodził. Kras. Przen.: N. głupstw *(=narobić).* **2.** × N. *napełnić istotami spłodzonemi:* Dom jego, jako sad, rozmaitemi kwiatkami, drzewy, trawą i zielem rozlicznym napłodzony. Glicz. **N. ś.** *namnożyć ś.:* W Polsce napłodziło ś. mnóstwo satyrycznych wierszopisów. Kaczk. <Na + Płodzić>

† **Napłomienić, i, ił** *napełnić płomieniami:* Ogień przed nim przejdzie i napłomieni w okręgu jego nieprzyjaciele jego. Ps. flor. <Na + Płomienić>

† **Napłomienienie, a,** blm., czynność cz. **Napłomienić.**

Napłoszenie, a, blm., czynność cz. **Napłoszyć.**

Napłoszyć, y, ył *nabawić popłochu, spłoszyć, nastraszyć.* <Na + Płoszyć>

Napłowieć, eje, ał *płowiejąc kolejno, spłowieć w wielkiej ilości:* Napłowiało wiele materjałów na słońcu. <Na + Płowieć>

Napłowienie, a, blm., czynność cz. **Napłowieć.**

Napłókać, cze, kał *płócząc jedno po drugim, wiele wypłókać:* N. bielizny. **N. ś.** *namęczyć ś. płókaniem.* <Na + Płókać>

Napłókanie, a, blm., czynność cz. **Napłókać.**

× **Napłyn, u,** lm. **y** p. **Napływ.** L. <Na + Płyn>

Napłynąć, nie, nął, nied. **Napływać I.** *płynąc, natrafić, wpłynąć na co:* Na brzeg Misena hucznego napłynął. Żebr. **2.** *przypływając ustawicznie, nagromadzić ś., nazbierać ś.;* nadpłynąć: Flota angielska napłynęła pod Maltę. L. Napłynęło wiele okrętów. Skąd tu tyle wody napłynęło? Ślina napływa do gęby. Krew napływa do głowy *(=uderza).* **3.** przen. *najść, nazbierać ś., zgromadzić ś., przybyć, nadciągnąć gromadnie, zwalić ś.:* Za nami napłynęła bracia szlachta. Chodź. Lud falą napłynął do kościoła. Napłynęło obywatelstwa na sejmik relacyjny. Dużo gotówki napłynęło do kasy. Napłynęło do nas nowych banknotów. Napłynęło wiele ofiar, żywności dla powodzian. **N. ś.** *namęczyć ś., płynąc.* <Na + Płynąć>

Napłynienie, a, blm. p. **Napłynięcie.**

Napłynięcie, a, blm., **Napłynienie** czynność cz. **Napłynąć.**

[**Napłytek, tku,** lm. **tki**] *tratwa.* <Na + Płytek>

Napływ, u, lm. **y I.** a. × **Napłyn,** × **Nalew** = a) *napłynięcie, przypływ, przybór:* N. wody do jeziora. N. wód w kopalniach. W nurty pędzącej napływem topniejących od czerwcowego słońca w górach śniegów rzeki. Jeż. *(=falą).* N. śliny do gęby, humorów do głowy. Smarowidło to w drzewo chore nie dopuszcza wdzierać ś. napływom. L. b) przen. *nagromadzenie ś., nawał, natłok:* N. coraz nowego barbarzyństwa. Nar. *(=fala).* N. jednego lub drugiego kruszcu. Cz. N. młodzieży do szkół. N. interesantów. Cz. N. kapitałów zagranicznych. N. nowych spostrzeżeń. Chm. **2.** lek. p. **Nawał. 3.** min. *utwór mineralny naniesiony przez wodę:* N. gliny, piasku. <Na + Pływ>

Napływać, a, ał nied. p. **Napłynąć. N. ś.** dok. *nasycić ś. pływaniem.* <Na + Pływać>

Napływanie, a, blm., czynność cz. **Napływać.**

Napływanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napływać ś.**

Napływisko, a, lm. **a** *ziemia naniesiona przez wodę:* Żmujdź to żuławskie N. rzek. Pol. <Na + * Pływisko, od Płynąć>

Napływowy przym. od **Napływ:** a) Żywioł N., ludność napływowa = *ludność przybyszowa, nie tubylcza; osadnicy.* b) gieol.: Utwór N. a. aluwjalny = *gatunek formacji osadowej.* Góry napływowe. Pokład N.

Napobielać, a, ał *pobielając jedno po drugim, wiele pobielić.* **N. ś.** *namęczyć ś. pobielaniem.* <Na + Pobielać>

Napobielanie, a, blm., czynność cz. **Napobielać.**

Napocenie się, a ś., blm., czynność cz. **Napocić ś.**

Napochlebiać, a, ał *naprawić pochlebstw.* <Na + Pochlebiać>

Napochlebianie, a, blm., czynność cz. **Napochlebiać.**

Napochłaniać, a, ał *pochłaniając jedno po drugim, wiele pochłonąć.* <Na + Pochłaniać>

Napocić się, i ś., ił ś. *naoblewać ś. potem; napracować ś. w pocie czoła, natrudzić ś., namozolić ś.:* Napocił ś. nad tym zadaniem *(=nałamał sobie głowy).* Napociwszy ś. do syta i naobcierawszy nosa, wystylizował on testament. Przybor. Trzeba było nażąć kopę rzadkiego żyta, naschylać ś., N. i snopów nadźwigać. Krasz. <Na + Pocić ś.>

Napocząć, cznie, czął, nied. **Napoczynać I.** a. **Nadpocząć** co, czego *=naruszyć, zacząwszy; zapocząć:* N. chleb, bułkę. N. szynki. Na rok następny zostało korcy 18 mąki i beczka soli napoczęta. L. Wypiliśmy trzy butelki wina i napoczęliśmy czwartej. **2.** ×N. *zacząć, począć, rozpocząć:* Aleć też już czas, bym Myrtyla mego szukać napoczął, tak pożądanego. Lubom. <Na + Począć>

Napoczęcie, a, blm., czynność cz. **Napocząć.**

Napoczynać, a, ał p. **Napocząć.**

Napoczynanie, a, blm., czynność cz. **Napoczynać.**

Napodawać, je, wał *podając jedno za drugim, podać w wielkiej liczbie a. w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. podawaniem.* <Na + Podawać>

Napodawanie, a, blm., czynność cz. **Napodawać.**

Napodbijać, a, ał *podbijając jedno po drugim, podbić w wielkiej liczbie.* <Na + Podbijać>

Napodbijanie, a, blm., czynność cz. **Napodbijać.**

Napodburzać, a, ał *podburzając jednego za drugim, wielu podburzyć, podburzyć w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *nasycić ś. podburzaniem.* <Na + Podburzać>

Napodburzanie, a, blm., czynność cz. **Napodburzać.**

Napodciągać, a, ał *podciągając jedno po drugim, podciągnąć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. podciąganiem.* <Na + Podciągać>

Napodcinać, a, ał *podcinając jedno po drugim, wiele podciąć.* **N. ś.** *namęczyć ś. podcinaniem.* <Na + Podcinać>

Napodcinanie, a, blm., czynność cz. **Napodcinać.**

Napoddawać się, aje ś., awał ś. *poddając ś. kolejno, poddać ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Poddawać>

Napoddawanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napoddawać ś.**

Napodejmować, uje, ował *podejmując jedno po drugim, wiele podjąć; napodnosić.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. podejmowaniem a. podejmowaniem ś.:* N. ś. robót. <Na + Podejmować>

Napodgarniać, a, ał *podgarniając jedno po drugim, podgarnąć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. podgarnianiem.* <Na + Podgarniać>

Napodgryzać, a, ał *podgryzając jedno po drugim, podgryźć w wielkiej ilości, napodcinać zębami.* <Na + Podgryzać>

Napodgryzanie, a, blm., czynność cz. **Napodgryzać.**

Napodjeżdżać, a, ał *podjeżdżając kolejno, podjechać w wielkiej liczbie:* Napodjeżdżało wiele karet przed dom. <Na + Podjeżdżać>

Napodklejać, a, ał *podklejając jedno po drugim, podkleić w wielkiej liczbie, napodlepiać.* **N. ś.** *namęczyć ś. podklejaniem.* <Na + Podklejać>

Napodklejanie, a, blm., czynność cz. **Napodklejać.**

Napodkładać, a, ał *podkładając jedno po drugim, wiele podłożyć.* **N. ś.** *namęczyć ś. podkładaniem.* <Na + Podkładać>

Napodkładanie, a, blm., czynność cz. **Napodkładać.**

Napodkopywać, uje, ywał *podkopując jedno po drugim, podkopać w wielkiej ilości.* <Na + Podkopywać>

Napodkrawać, a, ał *podkrawając jedno po drugim, wiele podkrajać; napodrzynać, napodcinać.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. podkrawaniem.* <Na + Podkrawać>

Napodkrawanie, a, blm., czynność cz. **Napodkrawać.**

Napodkreślać, a, ał *podkreślając jedno po drugim wiele podkreślić.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. podkreślaniem.* <Na + Podkreślać>

Napodkreślanie, a, blm., czynność cz. **Napodkreślać.**

Napodkuwać, a, ał *podkuwając jedno po drugim, podkuć w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *namęczyć ś. podkuwaniem.* <Na + Podkuwać>

Napodkuwanie, a, blm., czynność cz. **Napodkuwać.**

Napodlepiać, a, ał *podlepiając jedno po drugim, wiele podlepić; napodklejać.* **N. ś.** *namęczyć ś. podlepianiem.* <Na + Podlepiać>

Napodlepianie, a, blm., czynność cz. **Napodlepiać.**

Napodlewać, a, ał *podlewając jedno po drugim, wiele podlać.* **N. ś.** *namęczyć ś. podlewaniem.* <Na + Podlewać>

Napodlewanie, a, blm., czynność cz. **Napodlewać.**

Napodlizywać się, uje ś., ywał ś. *nasycić ś. a. natrudzić ś., podlizując ś.; napochlebiać ś.* <Na + Podlizywać ś.>

Napodmawiać, a, ał *podmawiając jednego po drugim, wielu podmówić.* <Na + Podmawiać>

Napodmawianie, a, blm., czynność cz. **Napodmawiać.**

Napodmiatać, a, ał *podmiatając jedno po drugim, wiele podmieść.* **N. ś.** *namęczyć ś. podmiataniem.* <Na + Podmiatać>

Napodmiatanie, a, blm., czynność cz. **Napodmiatać.**

Napodmywać, a, ał *podmywając jedno po drugim, podmyć w wielkiej ilości.* <Na + Podmywać>

Napodmywanie, a, blm., czynność cz. **Napodmywać.**

Napodniecać, a, ał *podniecając jedno po drugim, podniecić w wielkiej ilości; napodżegać.* <Na + Podniecać>

Napodniecanie, a, blm., czynność cz. **Napodniecać.**

Napodnosić, i, ił *podnosząc jedno po drugim, wiele podnieść.* **N. ś.** *namęczyć ś. podnoszeniem.* <Na + Podnosić>

Napodnoszenie, a, blm., czynność cz. **Napodnosić.**

× **Napodoręczu** p. **Napodorędziu.** <Niby Na + Po + Do + *Ręcze, od Ręka; sł. lud. do Ręka, zam. Napodorędziu, od Orędzie>

[**Napodorędzić się, i ś., ił ś.**] *nawinąć ś., znaleźć ś. w pobliżu.*

Napodorędziu, × **Napodoręczu** przys. *pod ręką, na pogotowiu, blizko.*

Napodpadać, a, ał *podpadając kolejno, podpaść w wielkiej liczbie.* <Na + Podpadać>

Napodpadanie, a, blm., czynność cz. **Napodpadać.**

Napodpalać, a, ał *podpalając jedno po drugim, wiele podpalić.* **N. ś.** *nasycić ś. a. natrudzić ś. podpalaniem.* <Na + Podpalać>

Napodpalanie, a, blm., czynność cz. **Napodpalać.**

Napodpatrywać, uje, ywał *podpatrując jedno po drugim, wiele podpatrzyć; napodglądać.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. podpatrywaniem, napodglądać ś.* <Na + Podpatrywać>

Napodpatrywanie, a, blm., czynność cz. **Napodpatrywać.**

Napodpierać, a, ał *podpierając jedno po drugim, wiele podeprzeć:* N. drzew. **N. ś.** *namęczyć ś. podpieraniem.* Przen.: [Co ja ś. napodpierał ściany!] (=*nastałem ś. pod ścianą*). <Na + Podpierać>

Napodpieranie, a, blm., czynność cz. **Napodpierać.**

Napodpinać, a, ał *podpinając jedno po drugim, podpiąć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. podpinaniem.* <Na + Podpinać>

Napodpinanie, a, blm., czynność cz. **Napodpinać.**

Napodpisywać, uje, ywał *podpisując jedno po drugim, wiele podpisać.* **N. ś.** *namęczyć ś. podpisywaniem.* <Na + Podpisywać>

Napodpisywanie, a, blm., czynność cz. **Napodpisywać.**

Napodprowadzać, a, ał *podprowadzając jedno po drugim, podprowadzić w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. podprowadzaniem.* <Na + Podprowadzać>

Napodprowadzanie, a, blm., czynność cz. **Napodprowadzać.**

Napodrabiać, a, ał *podrabiając jedno za drugim, wiele podrobić; nafabrykować, nafałszować.* **N. ś.** *natrudzić ś. a. nasycić ś. podrabianiem.* <Na + Podrabiać>

Napodrabianie, a, blm., czynność cz. **Napodrabiać.**

Napodrastać, a, ał *podrastając kolejno, podrosnąć w wielkiej liczbie.* <Na + Podrastać>

Napodrastanie, a, blm., czynność cz. **Napodrastać.**

Napodróżować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś. podróżowaniem.* <Na + Podróżować>

Napodróżowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napodróżować ś.**

Napodrywać, a, ał *podrywając jedno po drugim, poderwać w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. podrywaniem.* <Na + Podrywać>

Napodrywanie, a, blm., czynność cz. **Napodrywać.**

Napodrzucać, a, ał *podrzucając jedno po drugim, podrzucić w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. podrzucaniem.* <Na + Podrzucać>

Napodrzucanie, a, blm., czynność cz. **Napodrzucać.**

Napodrzynać, a, ał 1. *podrzynając jedno po drugim, poderznąć w wielkiej ilości, napodcinać, napodkrawać.* 2. [N.]?: Napodrzynali tych ryb, wsuli do pieca, upiekli. **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. podrzynaniem.* <Na + Podrzynać>

Napodrzynanie, a, blm., czynność cz. **Napodrzynać.**

Napodsadzać, a, ał *podsadzając jedno po drugim, podsadzić w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. podsadzaniem.* <Na + Podsadzać>

Napodsadzanie, a, blm., czynność cz. **Napodsadzać.**

Napodskakiwać się, uje ś., iwał ś. *nasycić ś. podskakiwaniem.* <Na + Podskakiwać>

Napodskrobywać, uje, ywał *podskrobując jedno po drugim, podskrobać w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. podskrobywaniem.* <Na + Podskrobywać>

Napodskrobywanie, a, blm., czynność cz. **Napodskrobywać.**

Napodskubywać, uje, ywał *podskubując jedno po drugim, podskubać w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. podskubywaniem.* <Na + Podskubywać>

Napodskubywanie, a, blm., czynność cz. **Napodskubywać.**

Napodstawiać, a, ał *podstawiając jedno po drugim, podstawić w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. podstawianiem.* <Na + Podstawiać>

Napodstawianie, a, blm., czynność cz. **Napodstawiać.**

Napodsuwać, a, ał *podsuwając jedno po drugim, podsunąć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. podsuwaniem.* <Na + Podsuwać>

Napodsuwanie, a, blm., czynność cz. **Napodsuwać.**

Napodsypywać, uje, ywał *podsypując jedno po drugim, podsypać w wielkiej ilości.* <Na + Podsypywać>

Napodsypywanie, a, blm., czynność cz. **Napodsypywać.**

Napodszczuwać, a, ał *podszczuwając jednego po drugim, wielu podszczuć.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. podszczuwaniem.* <Na + Podszczuwać>

Napodszczuwanie, a, blm., czynność cz. **Napodszczuwać.**

Napodszywać, a, ał *podszywając jedno po drugim, wiele podszyć.* **N. ś.** *namęczyć ś. podszywaniem.* <Na + Podszywać>

Napodszywanie, a, blm., czynność cz. **Napodszywać.**

Napodścielać, a, ał *podścielając jedno po drugim, podesłać w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. podścielaniem.* <Na + Podścielać>

Napodścielanie, a blm., czynność cz. **Napodścielać.**

Napodtykać, a, ał *podtykając jedno po drugim, wiele podetknąć.* **N. ś.** *namęczyć ś. podtykaniem.* <Na + Podtykać>

Napodtykanie, a, blm., czynność cz. **Napodtykać.**

Napodupadać, a, ał *podupadając kolejno, podupaść w wielkiej liczbie.* <Na + Podupadać>

Napodupadanie, a, blm., czynność cz. **Napodupadać.**

Napodważać, a, ał *podważając jedno po drugim, podważyć w wielkiej ilości.* <Na + Podważać>

Napodważanie, a, blm., czynność cz. **Napodważać.**

Napodwijać, a, ał *podwijając jedno po drugim, podwinąć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. podwijaniem.* <Na + Podwijać>

Napodwijanie, a, blm., czynność cz. **Napodwijać.**

× **Napodworny** *na podwórzu, pod niebem zostający, podwórzowy.* Włod. <Na + Podwórze>

Napodwyższać, a, ał *podwyższając jedno po drugim, podwyższyć w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *nasycić ś. podwyższaniem.* <Na + Podwyższać>

Napodwyższanie, a, blm., czynność cz. **Napodwyższać.**

Napodznaczać, a, ał *podznaczając jedno po drugim, podznaczyć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. podznaczając.* <Na + Podznaczać>

Napodznaczanie, a, blm., czynność cz. **Napodznaczać.**

Napodżegać, a, ał *podżegając jednego po drugim, podszczuć w wielkiej liczbie, napodmawiać, napodbudzać.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. podżeganiem.* <Na + Podżegać>

Napodżeganie, a, blm., czynność cz. **Napodżegać.**

Napogrążać, a, ał *pogrążając jedno po drugim, wiele pogrążyć.* <Na + Pogrążać>

Napogrążanie, a, blm., czynność cz. **Napogrążać.**

× **Napoiciel, a,** lm. **e** *ten, co napoił a. co napoi.* L.

× **Napoicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Napoiciel.**

Napoić, i, ił, nied. **Napajać, Napawać I.** *dać ś. napić do syta:* N. konie, bydło. Nakarmiono go i napojono. Pragnącego N. [Jaś konia napawał. Tyś mię napawał winem]. Niech mamka napoi dziecię. Troc (= *nakarmi, da mu piersi, da mu ssać*). Przen.: N. kogo czym=*napełnić, nakarmić, przejąć:* N. kogo goryczą, smutkiem. Serca ich napawał niewymowną rozkoszą. Hoł. **2.** *nasycić, napuścić:* Napawać drewno olejem. Troc. Lampa napawa knot oliwnym sokiem. Groch. Deszcz napawa ziemię i czyni ją płodną. Bud. Egipt Nil oblewa i napawa. Łęcz. N. podkłady kolejowe płynem przeciwgnilnym. Obmyli krew z ran jego, a potym sokiem balsamu wonnego napoili je. Odym. Drzewce strzały, obficie napojone we krwi. Słow. Przen.: Wszystko Mateusza fikcją i erudycją skrzywione, fałszywą barwą pokryte i napojone. Lel. Przen.: N. kogo czym=*nakarmić, wpoić co w kogo, zaszczepić co w kim:* Konarski obszernie opisał, jakiemi w konwikcie zdaniami kształcącą ś. młodzież napawają. Łuk. N. młodzieniaszka dobremi nałogami. Troc. **N. ś. I.** †N. ś. = *napić ś., upić ś., spić ś.:* Napawaliśmy ś. często z dworskiemi. Pas. **2.** przen.: Napawać ś. czym = *rozkoszować ś.; rozpływać ś., unosić ś. nad czym:* Napawał ś. pięknym widokiem. Napawał ś. jej łzami. **3.** przen. *przejąć ś., przejść, nasiąknąć czym:* Oni, co miasta często nawiedzają, tam ś. obłudy duchem napawają. Karp. Ludzie póki tylko truciznę szczęść ś. napawają, za bogów ś. mają. Jabł. <Na + Poić>

Napojedynkować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś. pojedynkowaniem.* <Na + Pojedynkować ś.>

× **Napojek, jku,** lm. **jki** p. **Napój.** Troc.

Napojenie, a, blm., czynność cz. **Napoić.**

Napojmować, uje, ował *pojmując jednego za drugim, pojąć w wielkiej liczbie:* Salomon, zjęty głupią miłością, dziewek pogańskich sobie napojmował. Gil. <Na + Pojmować>

Napojmowanie, a, blm., czynność cz. **Napojmować.**

× **Napojny** p. **Napojowy.** L.

Napojowy I. a. × **Napojny** przym. od **Napój:** Czara do czynienia napojowych ofiar. Stasz. **2.** anat.: † Myszka napojowa = *mięsień prosty gałki oka wewnętrzny* († musculus bibitorius). Perz. <Od Napój>

Napokazywać, uje, ywał *pokazując jedno po drugim, wiele pokazać.* **N. ś.** *natrudzić ś. pokazywaniem.* <Na + Pokazywać>

Napokazywanie, a, blm., czynność cz. **Napokazywać.**

Napokładać, a, ał *pokładając jedno po drugim, położyć a. wypokładać w wielkiej ilości.* P. **Pokładać.** <Na + Pokładać>

Napokładanie, a, blm., czynność cz. **Napokładać.**

Napokostować, uje, ował *napuścić, nasycić pokostem.* **N. ś.** *namęczyć ś. pokostowaniem.* <Na + Pokostować>

Napokostowanie, a, blm., czynność cz. **Napokostować.**

Napokrywać, a, ał *pokrywając jedno po drugim, pokryć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *natrudzić ś. pokrywaniem.* <Na + Pokrywać>

× **Napokutny** *na pokutę skazany, poświęcony, pokutny:* Kiedyż niebo poruszę napokutnym żywotem? Sł. wil. <Na + Pokutny>

Napokutować się, uje ś., ował ś. *nacierpieć ś., pokutując:* Napokutował ś. dosyć, siedząc w kozie. <Na + Pokutować>

Napokutowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napokutować ś.**

Napolemizować się, uje ś., ował ś. *polemizowaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Polemizować>

Napolemizowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napolemizować ś.**

Napoleon, a, lm. **y, Napoleondor** *złota moneta francuska wartości 20 a. 40 franków.* <Fr. napoléon, od imienia Napoléon>

Napoleondor, a, lm. **y** p. **Napoleon.**

Napoleonek, nka, lm. **nki** cukier. *ciastko, składające ś. z 3 części jakiegoś ciasta, przekładane kremem, konfiturą.*

Napoleonida, y, lm. **dzi** m. *krewny a. potomek Napoleona I:* Napoleonidzi wyginęli — świat przebudują. Prus. <Od Napoleon, z końcówką Gr.>

Napoleonista, y, lm. **ści I.** *stronnik, zwolennik Napoleona I i jego rządów.* **2.** a. **Napoleończyk** *zostający w służbie wojskowej pod Napoleonem I, żołnierz napoleoński.* <Od imienia cesarza Fr. Napoleona I>

Napoleonizm, u, blm. **I.** *systemat polityczny Napoleona I.* **2.** *uwielbienie, kult Napoleona:* Ów N. nie od Byrona pochodził. Spas. <Od imienia cesarza Fr. Napoleona I>

Napoleonka, i, lm. **i I.** *bródka na sposób hiszpański, jaka weszła w zwyczaj w armji francuskiej za Napoleona III.* Por. **Hiszpanka. 2.** *rodzaj krzesła z nizkim tylnym oparciem.* **3.** *pióro stalowe, stalka z figurką Napoleona I.* <Od imienia cesarzów Fr. Napoleona I i III>

Napoleończyk, a, lm. **cy** p. **Napoleonista.**

Napoleoński *przypominający, naśladujący Napoleona I a. III:* Czymże dziś byłem z moim wąsem wymuskanym, bródką napoleońską? Bliż. **Po napoleońsku** przys. *jak Napoleon I:* Złożyć ręce po napoleońsku. <Od imienia cesarzów Fr. Napoleona I i III>

Napolerować, uje, ował *polerując jedno po drugim, wiele wypolerować.* **N. ś.** *namęczyć ś. polerowaniem.* <Na + Polerować>

Napolerowanie, a, blm., czynność cz. **Napolerować.**

Napolewać, a, ał *polewając jedno po drugim, polać w wielkiej ilości:* N. garnków, sucharków. **N. ś.** *namęczyć ś. polewaniem.* <Na + Polewać>

Napoliczkować, uje, ował *nadawać policzków; policzkując jednego po drugim, wielu spoliczkować.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. policzkowaniem.* L. <Na + Policzkować>

Napoliczkowanie, a, blm., czynność cz. **Napoliczkować.**

Napolitykować się, uje ś., ował ś., *nasycić ś. a. namęczyć ś. politykowaniem.* <Na + Politykować>

× **Napolny** *znajdujący ś. na polu, polny, polowy.* L. <Na + Polny>

[**Napolować, uje, ował**] *upolować:* Napolował ślachcic sobie te pannę. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. polowaniem.* <Na + Polować>

[**Napolowanie, a,** blm.] czynność cz. **Napolować.**

[**Napołnić, i, ił**] p. **Napełnić.**

[**Napołnienie, a,** blm.] czynność cz. **Napołnić,** *napełnienie.*

Napoły p. **Napół:** N. obrażony. Jord. N. żywy, umarły, upiekły, uczony, śpiący. Troc. Jej duch N. w rajskie wzleciał okolice, N. został, boskie ożywiając lice. Mick. N. dziedziczy. Kn. *(=dziedziczy połowę majątku).* N. oranie=*oranie na zimę z opuszczeniem dwuch skib co dwie skiby,* in. balkowanie. <Na + Pół>

Napołykać, a, ał *połykając jedno po drugim, połknąć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. połykaniem.* <Na + Połykać>

Napołykanie, a, blm., czynność cz. **Napołykać.**

Napomagać, a, ał *pomagając wielokrotnie, wiele pomóc:* Co on już ludziom napomagał, haj! każdemu pomoże. Orzesz. <Na + Pomagać>

Napomaganie, a, blm., czynność cz. **Napomagać.**

Napomiatać, a, ał kim=*naponiewierać.* <Na + Pomiatać>

Napominacz, a, lm. **e,** †**Napominawca** *ten, co napomina, ostrzega:* Ja jestem milczącym napominaczem. Baz.

Napominać, a, ał p. **Napomnieć.**

× **Napominalny** *służący do napominania, napominający:* Nakazuje senat księżom, aby wzięli listy napominalne, a publikować je kazali na kazalnicy, aby temi listy byli napomnieni wszyscy. Baz. Owa część filozofji, którą Grecy napominalną zwali, my przykazującą zowiemy. Pilch.

Napominanie, a, lm. **a** czynność cz. **Napominać:** N. pierwsze ma być, niż karanie. Prz.

†**Napominawca, y,** lm. **y** p. **Napominacz.** Kwiat.

[**Napominek, nku,** lm. **nki**] p. **Napomnienie:** Dziewczęteckom N. daję.

†**Napomionać, a, ał** p. **Napomnieć:** Między urzędniki dworskiemi mało jest, którzyby chcieli abo śmieli pana N. a słowy strestać. Kosz.

Napomknąć, nie, nął, nied. **Napomykać 1.** †N. *nasunąć, podsunąć, poddać, podetknąć:* Napomykał mu szpady do zaboju tego. Troc. Jeden napomknął, drugi porwał. Prz. **2.** †N. kogo na co, ku czemu, do czego=*popchnąć, naprowadzić, zachęcić, pobudzić, ośmielić:* Nie mamy napomykać ludzi na łakomstwo, na niezgodę; sam człowiek przez ś. jest do tego skłonny. Górn. Niekarność napomyka niejako ku złemu. Górn. Nie jest taki, kogoby nie napomykało do dania powtóre dobrodziejstwa to, iż raz dał. Górn. Nie daj powodu, nie napomykaj. Prz. Nie napomykam do tej przewrotnej rady. Troc. **3.** *dotknąć półsłówkiem, natrącić, wspomnieć, wzmiankować, przypomnieć, dać do zrozumienia, potrącić o co:* Jeno N., sam ś. domyśli. Prz. Nie napomykaj, bo ś. reszty domyśli. Nic nie tając, przyczynę napomkniętą powie. Przyb. Nie napomykaj słowy temi. Troc. Napomknij tylko o ulubionym przedmiocie, a wnet ś. rozgada. Napomknąłem mu przy tej sposobności o jego obietnicy. <Na + Pomknąć>

Napomknienie, a, blm., **Napomknięcie** czynność cz. **Napomknąć,** *wzmianka:* Ty nie potrzebujesz napomnienia, tylko napomknienia. Pilch.

Napomknięcie, a, blm. p. **Napomknienie.**

× **Napomnąć, nie, nął** p. **Napomnieć.**

Napomnieć, i, ał, × **Napomnąć,** nied. **Napominać,** †**Napomionać 1.** *ostrzec, zwrócić uwagę, upomnieć; zrobić wymówkę, zmonitować, skarcić,* nied. *strofować:* Napominaj je, aby przełożeństwom i zwierzchnościom poddanemi byli. Wuj. Napominać drugich najłacniej. Kn. Kto siła napomina, ten snadź powątpiewa. Koch. W. Sprawa ta doniosła ś. do hrabiego, Artur został surowo napomniany. Bał. Napominał córkę swoją jako ojciec. Troc. †(Chrystus) Tomasza wątpliwego łaskawie napominał z jego niedowiarstwa. Kaz. 1555. **2.** [N.] *przypomnieć, wspomnieć, napomknąć:* Sługa Boży napomniał modlitwę swego miłościwego pana. Byk. <Na + Pomnieć>

Napomnienie, a, lm. **a,** [**Napominek**] czynność cz. **Napomnieć,** *uwaga, ostrzeżenie, wymówka, przestroga, monit, bura, kazanie:* Dać komu ojcowskie N.

†**Napomocny** *przychodzący na pomoc, pomocny, pomagający, sprzyjający, przyjazny:* O to starać ś. ma hetman, żeby żołnierzom słońce, kurzawa, dym napomocne były w bitwie. Dek. <Na + Pomocny>

Napompować, uje, ował 1. *nagromadzić przez pompowanie:* N. wody. **2.** przen.: N. kogo=*nabuntować, nahechtać, wbić w dumę, podburzyć, nasadzić kogo przeciw komu, przeciw czemu.* **N. ś. 1.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. pompowaniem.* **2.** w co= *uzbroić ś.; wyrobić w sobie co, zdobyć ś. na co:* Stracił do reszty tę odwagę, w jaką ś. napompował przez drogę. Bał. <Na + Pompować>

Napompowanie, a, blm., czynność cz. **Napompować.**

Napomstować, uje, ował *nawzywać pomsty, naprzeklinać.* **N. ś.** *nasycić ś. pomstowaniem.* <Na + Pomstować>

Napomstowanie, a, blm., czynność cz. **Napomstować.**

Napomykać, a, ał p. **Napomknąć.**

Napomykanie, a, blm., czynność cz. **Napomykać.**

Naponiewierać, a, ał *poniewierając jedno po drugim, sponiewierać w wielkiej ilości; poniewierając wielokrotnie,. sponiewierać do woli.* N. kogo= *napomiatać kim.* **N. ś.** *nacierpieć ś. w poniewierce:* Naponiewierawszy ś. dosyć to u rotmistrzów, to u towarzyszy, dostał ś. do Koniecpolskich. Kaczk. <Na + Poniewierać>

Naponiewieranie, a, blm., czynność cz. **Naponiewierać.**

Naponiżać, a, ał *poniżając jedno po drugim, wiele poniżyć.* **N. ś. 1.** *nasycić ś. poniżaniem.* **2.** *poniżając siebie wielokrotnie, poniżyć ś. do woli.* <Na + Poniżać>

Naponiżanie, a, blm., czynność cz. **Naponiżać.**

†**Napopać, a, ał** komu = *nawymyślać komu od popów, naprzezywać kogo popem.* Kn. <Na + Popać, od Pop>

†**Napopanie, a,** blm., czynność cz. **Napopać.**

Napopisywać się, uje ś., ywał ś. *nasycić ś. popisywaniem ś.* <Na+Popisywać ś.>

Napoprawiać, a, ał *poprawiając jedno po drugim, wiele poprawić.* **N. ś.** *namęczyć ś. poprawianiem.* <Na+Poprawiać>

Napoprawianie, a, blm., czynność cz. **Napoprawiać.**

Napoprzek, Na poprzek przys. i przyi. *wszerz przegradzając, prostopadle do długości, poprzek, wpoprzek:* Czasem taki pojedynek (samiec chodzący pojedyńczo) staje N. drogi. Sienk. <Na+Poprzek>

Napopychać, a, ał I. *popychając jedno za drugim, popchnąć w wielkiej ilości.* **2.** a. **N. ś.** *nasycić ś. popychaniem:* N. kogo. <Na+Popychać>

Napopychanie, a, blm., czynność cz. **Napopychać.**

Napora, y, lm. **y, Napornik** kol. *płytka przenosząca uderzenie z iłoka na sprężynę:* N. buforowa. N. sprężyny pociągowej. <Na+*Pora, od Przeć>

†**Naporczywie** przys. od **Naporczywy,** *natarczywie.*

†**Naporczywość, i,** blm. rz. od **Naporczywy,** *natarczywość.*

†**Naporczywy** p. **Naporny:** Błąd N. Żebr. <Na+*Porczywy, od Przeć>

Naporęczać, a, ał *poręczając wielokrotnie, poręczyć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *natrudzić ś. a. nasycić ś. poręczaniem.* <Na+Poręczać>

Naporęczanie, a, blm., czynność cz. **Naporęczać.**

[**Naporęczenie, a,** blm.] czynność cz. **Naporęczyć.**

[**Naporęczenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Naporęczyć ś.**

[**Naporęczyć, y,ył**] *polecić, poruczyć.* [**N. ś.**] p. **Naparłęczyć ś.** <Na+Poręczyć>

†**Napornie** przys. od **Naporny.**

Napornik, a, lm. i kol. p. **Napora.**

†**Naporny, †Naporczywy, †Naparty, †Naparczywy,** [**Naparty, Naparciwy**] *napierający ś., natarczywy, uprzykrzony, uparty.* <Na+*Porny, od Przeć>

[**Naporówni**] *narówni, zarówno, jednakowo:* Bieda go N. z nami gryzła. Kon. <Na+Porówni>

Naporuczać, a, ał *poruczeń nadawać.* <Na+Poruczać>

Naporuczanie, a, blm., czynność cz. **Naporuczać.**

Naporywać, a, ał *porywając jedno po drugim, wiele porwać.* <Na+Porywać>

Naporywanie, a, blm., czynność cz. **Naporywać.**

†**Naporząd, †Na porząd** przys. p. **2. Porząd:** Siodłarze i paśnicy, bednarze, ślusarze, N. rzemieśnicy wszyscy i garbarze, jako w cechu ustawią, także przedawają. Biel. M. Przyszedł ten czas, aby wszystkie panny na porząd wchodziły do króla. Leop. Przez siedm dni na porząd przaśny chleb jadali. Sekl. Pytał nas na porząd o naszym rodzie. Leop. Na tę drapieżynę na porząd wszyscy udali ś. Gil. *(= bez wyjątku).* <Na+Porząd>

!**Naposełać, a, ał** p. **Naposyłać.**

!**Naposełanie, a,** blm., czynność cz. **Naposełać.**

×**Naposiąść, siądzie, siadł** *napaść, wpaść, uderzyć, natrzeć:* Aż nareszcie naposiedli nań Wielkopolanie. Krasz. ×**N. ś.** *zawziąść ś.:* Naposiedli ś. widzę na tego gałgana, dlatego że ja go lubię. Krasz. Nasz nieprzyjaciel nie pofolguje, aż zgubi, i na życie nawet naposiadł ś. Krasz. Gdy ś. naposiadła, nie puściła go, a w końcu, gdy już za późno było, wyśmiała jeszcze. Krasz. <Na+Posiąść>

Naposkramiać, a, ał *poskramiając jedno po drugim, wiele poskromić.* <Na+Poskramiać>

Naposkramianie, a, blm., czynność cz. **Naposkramiać.**

Naposuwać, a, ał *posuwając jedno po drugim, posunąć w wielkiej ilości.* <Na+Posuwać>

Naposuwanie, a, blm., czynność cz. **Naposuwać.**

Naposyłać, a, ał, !**Naposełać** I. *posyłając jedno po drugim, wiele posłać:* Naposyłał listów bez liku. **2.** *posyłając niejednokrotnie, wiele razy posłać:* Naposyłał tego służącego już dziś ze dwadzieścia razy. **N. ś.** *posyłaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.:* Dosyć już naposyłałem ś. po tę książkę. Sł. wil. <Na+Posyłać>

Naposyłanie, a, blm., czynność cz. **Naposyłać.**

Naposyłanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naposyłać ś.**

Naposypywać, uje, ywał *posypując jedno po drugim, wiele posypać.* <Na+Posypywać>

Naposypywanie, a, blm., czynność cz. **Naposypywać.**

†**Napośład** p. **Napośledziej.** And. z Kobyl. <Na+Pośład>

†**Napośledyj** p. **Napośledziej.** Sekl.

†**Napośledziej, †Napośledź, †Napośład, †Napośledyj** *najpoźniej, na ostatku, na samym końcu.* B. Sz <Na(j)+Pośledziej>

†**Napośledź** p. **Napośledziej:** N. po wszystkich mężach umarła też i niewiasta. Leop.

†**Napośmiewać się, a ś., ał ś.** *naśmiewać ś, szydzić:* Gdy ś. tak napośmiewali z niego, zwlekli z niego onę czerwoną szatę. Leop. <Na+Pośmiewać ś.>

†**Napośmiewanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Napośmiewać ś.**

[**Napośród**] *w środku, na środku:* N. izby siedział. <Na+Pośród>

Napoświadczać, a, ał *poświadczając jedno po drugim, wiele poświadczyć.* **N. ś.** *namęczyć ś. poświadczaniem.* <Na+Poświadczać>

Napoświadczanie, a, blm., czynność cz. **Napoświadczać.**

Napoświadczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napoświadczać ś.**

Napoświęcać, a, ał *poświęcając jedno po drugim, wiele poświęcić.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś., poświęcając i poświęcając ś.* <Na+Poświęcać>

Napoświęcanie, a, blm., czynność cz. **Napoświęcać.**

Napoświęcanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napoświęcać ś.**

Napotem a. **Na potem** przys. p. **Potym.** <Na+Potem>

Napotępiać, a, ał *potępiając jedno po drugim, wiele potępić.* **N. ś.** *nasycić ś. potępianiem.* <Na+Potępiać>

Napotępianie, a, blm., czynność cz. **Napotępiać.**

Napotępianie się, a ś., blm., czynność cz. **Napotępiać ś.**

Napotkać, a, ał, nied. **Napotykać** I. kogo, co= *znaleźć na swej drodze, spotkać kogo, co, natrafić na kogo, na co:* Szuka zgubionego syna; bada ś. wszystkich, kogo tylko napotka. Stasz. Raz zbójców napotkał na drodze. Mick. Nie napotkał

biednego bez opatrzenia. Rzew. Ojciec Niemen, mnogich piastun łodzi, gdy Rumszyskiego napotka olbrzyma, wkoło go mokrym ramieniem obchodzi. Mick. Przedstawienie przeszkód, napotykanych przez rycerzy idei na drodze reform. Chm. Wspomnienia sielankowo-sentymentalne napotykamy i tutaj w wielu ustępach. Chm. [Dziad napotkał piéniądze. Napotykamy na różnicę. Napotkani kumowie *(= nieprzewidziani, obcy)*]. **2.** przen.: N. kogo=*spotkać kogo=zdarzyć ś. komu:* Nie wiedziałem, że mię to napotka. Pilch. Mądry wie, że go wszystko N. może. Pilch. **N. ś.** *zejść ś. na drodze, spotkać ś.:* Nigdy nie mogą N. ś. zblizka. Mick. Twarz podróżnego barwą spłonęła rumianą, jak obłok, gdy z jutrzenką napotka ś. ranną. Mick. <Na+Potkać>

Napotkanie, a, blm., czynność cz. **Napotkać.**

Napotkanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napotkać ś.**

Napotny *sprawiający, wywołujący poty.* Lek.: Środki napotne (remedia sudorifera, diaphoretica). <Na+Potny>

[**Napotoczenie, a,** blm.] czynność cz. **Napotoczyć.**

[**Napotoczenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Napotoczyć ś.**

[**Napotoczyć, y,ył**] *spotkać, natrafić.* [**N. ś.**] *pozostać (o resztce czegoś z dnia wczorajszego i t. p.).* Por. **Napatoczyć ś.** <Na+Potoczyć>

Napotrącać, a, ał *potrącając jedno po drugim, wiele potrącić.* <Na+Potrącać>

Napotrącanie, a, blm., czynność cz. **Napotrącać.**

Napotwierdzać, a, ał *potwierdzając jedno po drugim, wiele potwierdzić.* <Na+Potwierdzać>

Napotwierdzanie, a, blm., czynność cz. **Napotwierdzać.**

Napotykać, a, ał p. **Napotkać. N. ś. I.** p. **Napotkać. 2.** *potykając ś. niejednokrotnie, wiele razy ś. potknąć.* <Na+Potykać>

Napotykanie, a, blm., czynność cz. **Napotykać.**

Napotykanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napotykać ś.**

Napotym a. **Na potym** przys. p. **Potym.** <Na+Potym>

†**Napowiadać, a, ał** i [**Napowiadać**] p. **Napowiedzieć.** †**N. ś.** *mówieniem nasycić ś. a. zmęczyć ś., nagadać ś., naopowiadać ś.:* Napowiadał mi ś. o dziwnych rzeczach. Warg.

†**Napowiadanie, a,** blm., [**Napowiadanie**] czynność cz. **Napowiadać.**

†**Napowiadanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Napowiadać ś.**

†**Napowiedać, a, ał,** [**Napowiedać**] p. **Napowiedzieć.**

†**Napowiedanie, a,** blm., [**Napowiedanie**] czynność cz. **Napowiedać.**

I. †**Napowiedzenie, a,** blm., [**Napowiedzenie**] czynność cz. **Napowiedzieć.**

2. †**Napowiedzenie, a,** blm., [**Napowiedzenie**] czynność cz. **Napowieść.**

Napowiedzieć, powie, powiedział, nied. **Napowiadać, Napowiedać I.** †N. *mówiąc jedno po drugim, wiele powiedzieć:* Wstyd mię za słowa, jakich śmiał mi N. Żebr. Niejeden siła tak napowie, jako do czego ochotnego i chciwego widzi. Warg. Takeś tu We Pan czystych rzeczy napowiedział, iżby szkoda którą inną rozmowę w to wtrącać. Górn. **2.** [N.] *zapowiedzieć, nakazać, przykazać:* Słuchaj, co ci napowiemy. Młodemu napowiadaj, a z wilkiem pacierz mów, to wszystko jedno. Prz. <Na+Powiedzieć>

Napowierzać, a, ał *powierzając jedno po drugim, wiele powierzyć:* Jak to ludzie wysoko trzymać o nim muszą, skoro tyle dokumentów mu napowierzali. Orzesz. <Na+Powierzać>

Napowierzanie, a, blm., czynność cz. **Napowierzać.**

Napowieść, wiedzie, wiódł I. [N.] *naprowadzić, nakłonić, dać pobudkę:* On go napowiód na to. **2.** †N. *wspomnieć, napomknąć:* O satyrowej zagubie napowiódł. Żebr. <Na+Powieść>

†**Napowietrzenie, a,** blm., czynność cz. **Napowietrzyć.**

Napowietrznie przys. od **Napowietrzny:** Unosił ś. w żwawych podskokach tak lekko i N. Orzesz.

Napowietrzny, !Nadpowietrzny *na powietrzu znajdujący ś.:* Zjawisko napowietrzne *(=meteor).* Twory napowietrzne, różne widowiska i dzieła przyrodzone, w atmosferze ś. pokazujące. Śniad. Komety miano za ognie napowietrzne. Boh. Mieszkańcy napowietrzni *(=ptaki).* <Na+Powietrzny>

†**Napowietrzyć, y,ył** *powietrzem zaraźliwym owionąć, zapowietrzyć.* Przen.: Sekty heretyckie różnemi odszczepieństwy wszystką ziemię czeską napowietrzyły. Błaż. <Na+Powietrzyć>

Napowijać, a, ał *powijając jedno po drugim, wiele spowić.* <Na+Powijać>

Napowijanie, a, blm., czynność cz. **Napowijać.**

Napowlekać, a, ał *powlekając jedno po drugim, wiele powlec:* N. pościeli. <Na+Powlekać>

Napowlekanie, a, blm., czynność cz. **Napowlekać.**

Napowracać, a, ał *powracając kolejno, powrócić w wielkiej ilości:* Dużo osób już napowracało z letniego mieszkania. <Na+Powracać>

Napowracanie, a, blm., czynność cz. **Napowracać.**

Napowrót I. *w tę stronę, skąd ś. przyszło, z powrotem, nazad:* Tam i N. Raz naprzód, raz N. błąkałem ś. bez celu. Rzew. Król dzisiaj wieczorem N. w miasto z całym wybiera ś. dworem. Mick. Wziąć N. **2.** *znowu, nanowo, powtórnie:* Mąż mieszkał z nią N. (Bałwany) zdobędą ląd w tryumfie, i, N. zbiegi, miecą za sobą muszle, perły i korale. Mick. (Bożek) N. w marmuru ukrywa ś. łonie, skąd przed wieki snycerskie wyzwały go dłonie. Mick. <Na+Powrót>

Napowtarzać, a, ał *powtarzając niejednokrotnie, wiele razy powtórzyć.* **N. ś.** *powtarzaniem nasycić ś. a. zmęczyć ś.* <Na+Powtarzać>

Napowtarzanie, a, blm., czynność cz. **Napowtarzać.**

Napowtarzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napowtarzać ś.**

Napozajutrz *na trzeci dzień:* N. po balu. Jeż. <Na+Pozajutrz(e)>

Napozbawiać, a, ał I. *pozbawiając jednego po drugim, wielu pozbawić.* **2.** *pozbawiając kolejno, wielu rzeczy pozbawić.* **N. ś.** *pozbawiając ś. ustawicznie, pozbawić ś. czego wiele.* <Na+Pozbawiać>

Napozbawianie, a, blm., czynność cz. **Napozbawiać.**

Napozbawianie się, a ś., blm., czynność cz. **Napozbawiać ś.**

Napozbywać się, a ś., ał ś. *pozbywając ś. ustawicznie, pozbyć ś. wiele czego.* <Na+Pozbywać>

Napozbywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napozbywać ś.**

Napoziewać się, a ś., ał ś. *poziewaniem nasycić ś. a. zmęczyć ś.:* Gdy ś. już dość nasłuchał i napoziewał, schwycił kapelusz i uciekł. Orzesz. <Na + Poziewać>

Napoziewanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napoziewać ś.**

Napoznawać, aje, awał *poznając jednego a. jedno po drugim, wielu a. wiele poznać.* <Na + Poznawać>

Napoznawanie, a, blm., czynność cz. **Napoznawać.**

Napozór *pozornie, na zewnątrz, na oko:* Piękny ś widzę N., kiedyby tak wewnątrz. Opal. N. lekka, roztrzepana, w istocie była niesłychanie zręczną i przebiegłą. Krasz. Trzymaj ś. swego choć N. <Na + Pozór>

Napozwalać, a, ał *pozwalając kolejno, na wiele rzeczy pozwolić.* <Na + Pozwalać>

Napozwalanie, a, blm., czynność cz. **Napozwalać.**

Napozywać, a, ał *pozywając jednego po drugim, wielu pozwać.* <Na + Pozywać>

Napozywanie, a, blm., czynność cz. **Napozywać.**

Napożyczać, a, ał, × **Napożyczyć I.** czego od kogo a. †u kogo = *biorąc jedno po drugim jako pożyczkę, wiele pożyczyć:* Napożyczał od niego pieniędzy. Hebrajczykowie napożyczali u Egipcjan kubków i rozmaitych klejnotów. Wr. **2.** czego komu = *dając jedno po drugim jako pożyczkę, wiele pożyczyć:* Napożyczał mu pieniędzy. **N. ś.** *pożyczaniem nasycić ś. a. zmęczyć ś.* <Na + Pożyczać>

Napożyczanie, a, blm., czynność cz. **Napożyczać.**

Napożyczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napożyczać ś.**

× **Napożyczenie, a,** blm., czynność cz. **Napożyczyć.**

× **Napożyczyć, y,ył** p. **Napożyczać.** L. <Na + Pożyczyć>

Napój, oju, lm. **oje I. a. Napitek** *płyn do picia:* Woda jest N. najpowszechniejszy i najprzyzwoitszy. Krup. Wszystko bieży ku studni, której ramię z drzewa raz wraz skrzypi i N. w koryta rozlewa. Mick. Używać czego za N. Podać truciznę w napoju. N. wyskokowy, spirytusowy, gorący (=*trunek*). N. gambrynusowy (=*gambrynus, piwo*). Napoje chłodzące. Cukier.: N. amerykański = *napój chłodzący z lodem i z dodaniem odpowiednich soków, wina, cytryny.* Przen.: Dym pochwał ma za N., wawrzyn na zakąskę. Mick. Nieraz myślisz, że zdanie urodziłeś z siebie, a ono jest wyssane w macierzystym chlebie, a. nim nauczyciel poił ucho twoje, zawżdy część własnej duszy mieszając w napoje. Mick. **2.** apt. (potio) *lekarstwo płynne w ilości większej sporządzane i przez chorego w dawkach częstych i nieściśle oznaczonych zażywane:* N. Rivera. N. miłosny (philtrum) = *środek mający wzbudzić miłość w osobie, której go zadano,* †**n a s i ę ż r z a, †p ó j d ź z a m n ą.** Zdr. × **Napojek.** <Na + *Pój, od Pić>

Napół, Napół-, Napoły, [**Naspół**] *przez połowę, w połowie, do połowy, połowicznie:* Zasłona N. okrywała drzwi. Weź octu winnego N. z wodą. Troc. N. darmo dostał. Troc. Królowie N. są bogami. Troc. Wkoło okiem strzelił, w którym ś. radość N. z gniewem żarzy. Mick. N. z płaczem. Z innemi razem N. pogany obawiał ś. księży, jak czarowników. Krasz. N. warjat. N. zgniły, zbutwiały, spróchniały, senny, martwy, umarły, dziki. Wielka, N. otwarta źrenica. Mick. Księżnę wieziono napółchorą z wielkiego niepokoju i gniewu. Krasz. Życie napółdzikie, pełne namiętności i charakteru. Chm. Klasa społeczna, żyjąca w świecie napółfantastycznym, inne stany do ruchu pobudza. Spas. Z przodu ledwie cokolwiek okryci są, a pospolity lud ledwie w łachmanach, napół-goły. Krasz. W napółmartwej dłoni trzymał on szablę. Rol. Stąd te napółmęskie zamiłowania, właściwe Rusinkom wołyńskim, w tej wzrosłym epoce. Rol. (Widzenie) Karusi, napółobłąkanej z bólu. Chm. Poszła sama do wozu pomagać, aby z niego napółomdlałą wysadzono. Krasz. Napół-posępna twarz. Krasz. Orleaniści czynią napół-przejrzyste przygotowania do przyszłej kampanji. Noc mu znowu zbiegła bezsenna w napółrozwalonym budynku. Rol. Wiązać ś. zaczął ze szlachtą owrucką, z owym napół-schłopiałym drobiazgiem. Rol. Napół-zemdlona, niesiona na ręku służebnic. Krasiń. Stał obok mnie ktoś nieznany czy napółznany, i patrzył na mnie dziwnemi oczyma. Orzesz. Prawe skrzydło baszy opierało ś. o napółzrujnowaną warownię. Rol. <Na + Pół>

Napół- p. **Napół.**

Napór, oru, lm. **ory** *napieranie, parcie:* N. wody na tamę. Przen.: Mając już wpadać do ziemi Chełmińskiej, obwarował pierwej zameczki swoje dla wycieczek i przytułku w czasie naporu. Nar. (=*napadu, napaści, natarcia*). Tak rzekł monarcha z groźbą, i wstał z tronu skory, uprzedzając roztropnie niewczesne napory, gdyby jego odwagą zapalony drugi kto z wodzów chciał ś. teraz podjąć tej usługi. Przyb. (=*uporczywe domaganie ś.*). <Na + *Pór, od Przeć>

[**Napóźniej**] *później, potym.* <Na + Później>

Napracować się, uje ś., ował ś., nied. × **Napracowywać ś.** *pracowaniem zmęczyć ś.:* Człowiek narobi ś., napracuje, a grad wszystko psuje. Karnk. Gorzkośmy ś. napracowali, natrudzili. Wor. Coście ś. to darmo napracowali! Wszystko jedna iskra wzięła i z dymem poszło. Krasz. Napracowawszy ś. dobrze myślami, dopierom sobie przypomniał. Krasz. <Na + Pracować>

Napracowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napracować ś.**

[**Napracowany**] *spracowany, strudzony.*

× **Napracowywać się, a ś., ał ś.** p. **Napracować ś.**

× **Napracowywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Napracowywać ś.**

Naprać, pierze, prał I. *piorąc jedno po drugim, wiele uprać:* N. bielizny, koszul. **2.** rub.: N. kogo=a) *piorąc = bijąc kogo niejednokrotnie, wiele razy go wybić;* b) *bijąc jednego po drugim, wielu obić.* **3.** [N.] *nałożyć, napakować, narzucać, nawalić dużo, pomieszać jedno z drugim, natłoczyć:* Grusek naprane na drzewie. Dziadzi mi naprali tyla mycia (=*nadali, nawalili*). **N. ś. I.** *praniem (bielizny) nasycić ś. a. zmęczyć ś.* **2.** kogo=*piorąc (=bijąc) kogo, nasycić ś. a. zmęczyć ś.:* Tegom sobie najbarziej życzyła, abym ś. ciebie do woli naprała. Lubom. <Na + Prać>

Napragnąć się, nie ś., nął ś. czego = *pragnąc czego, nacierpieć ś.:* Nałacznęli ś. i napragnęli ś. słowa Bożego. Wr. <Na + Pragnąć>

Napraktykować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś., praktykując.* <Na + Praktykować>

Napraktykowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napraktykować ś.**

!Napraktykowany *mający dużo praktyki, biegły, wprawny:* Biegli w fizjologji, psychologji i socjologji i napraktykowani w obcowaniu z więźniami. Spas. <Na+Praktykowany>

Napranie, a, blm., czynność cz. **Naprać.**

Napranie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprać ś.**

Naprasować, uje, ował *prasując jedno po drugim, wiele uprasować:* Naprasowała bielizny. **N. ś.** *prasowaniem nasycić ś. a. zmęczyć ś.* <Na+Prasować>

Naprasowanie, a, blm., czynność cz. **Naprasować.**

Naprasowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprasować ś.**

Napraszać, a, ał i **N. ś.** p. **Naprosić.**

†**Napraszać, a, ał** p. **Naprószyć.** Troc.

Napraszanie, a, blm., czynność cz. **Napraszać:** N. gości na biesiadę. Wuj.

†**Napraszanie, a**, blm., czynność cz. †**Napraszać.** Troc.

Napraszanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napraszać ś.**

†**Napraszczacz, a**, lm. **e** *ten, co naprostowuje, poprawia.* Mącz.

†**Napraszczać, a, ał** p. **Naprostować:** Gdy ś. komu miecz skrzywi, woli go o ścianę zawadziwszy łamać a N., a choćby ś. i złamał, woli na ten czas szkodę mieć, niźliby mu ś. czasu potrzeby spadać miał. Rej. Przen.: Nasza krzywość ma być napraszczana prostą wolą Bożą. Hrb.

†**Napraszczanie, a**, blm., czynność cz. **Napraszczać.**

[**Napraśno**] przys. od **Napraśny**, *napróżno.* <Ukr. naprasno>

[**Napraśny**] *napróżny.* <Ukr. naprasnyj>

†**Napraw, u**, lm. **y** p. **Naprawa:** Wszystko to ś. działo za naprawem Antoniego. Chr.

Naprawa, y, lm. **y** **I.** *doprowadzenie do lepszego stanu, naprawienie, poprawienie, poprawa, reparacja:* Oddać, wziąć co do naprawy. Być w naprawie. Mieć co w naprawie. Odebrać co z naprawy. Zepsowanie prędko, N. nierychło ś. wiedzie. Fred. M. Wnet postrzeżono, że i Ptolomeusza gieografja wielkiej potrzebuje naprawy. Wyrw. W takowych kobietach karmia wszystka w żywność a naprawę ciała ś. obraca, tak iż żadne pożywienie płodowi nie zostaje. Spicz. *(=dodaje ciała, tuszy).* N. obyczajów (=lep. *poprawa).* Bóg starca tak mądrego zesłał na naprawę moich błędów i czynów moich na naprawę. Jabł. **2.** †N. *wynagrodzenie, odszkodowanie.* Sz. **3.** †N. i [N.] a. †**Napraw** = a) *namowa, poduszczenie:* Robić co z czyjej naprawy. Z jego naprawy zabity. Troc. Pod Modeną konsulowie oba poginęli, nie bez podejrzenia że z naprawy Oktawjana. Lel. Z jego naprawy przywlókł ś. do lekarza. Krasz. b) *przygotowanie, urządzenie, przyrządzenie, pokierowanie, machinacja:* O tym rozbiciu rozumiano, jakoby ś. z cesarskiej naprawy działo. Skar. *(=za sprawą cesarza).* Minął tę naprawę. Troc. Naprawę na niego ułożono. Troc. Jeśli drugiego z nieobaczenia pchnie, a. rzuci nań jakie naczynie bez naprawy... Bud. *(=bez namysłu, nieumyślnie).* W porcie gotowano naprawy, jak zdradziecko zaczepić portugalskie nawy. Przyb. **4.** [N.]=a) *maszynerja, przyrząd.* b) *samołówka, łapka, paść.* Zdr. **Naprawka.** <Od Naprawić>

Naprawca, y, lm. **y** p. **Naprawiacz:** Pan Jezus, ten najszlachetniejszy N. świata. Wuj. Adrjan zajechał do Afryki, pokój i urząd naprawując, i pisali go pochlebcy naprawcą Afryki. Skar. Kazimierz, naprawcą pokoju nazwany. Błaż.

Naprawdę przys. *doprawdy, prawdziwie, istotnie, rzeczywiście, w rzeczy samej, nie żartem:* Widzę, że on jest N. chory. Myśleć o czym N. Wierzyć zaczynam, że N. myślicie o żeniaczce z moją dziewką. Jeż. Zaczynasz mię N. bawić. Sew. <Na+Prawda>

Naprawiacz, a, lm. **e, Naprawca I.** a. **Naprawiciel,** †**Naprawnik** *ten, co naprawia:* N. budynku tego. Troc. Stefan Batory był naprawiaczem praw i sądów. Troc *(=reformatorem).* †N. obyczajów *(=naczelnik policji, policmajster).* **2.** †N. *podżegacz, poduszczyciel:* N. na kogo zdradliwy. Kn. <Od Naprawić>

Naprawiaczka, i, lm. **i** forma ż. od **Naprawiacz.**

Naprawiać, a, ał i **N. ś.** p. **Naprawić.**

Naprawianie, a, blm., czynność cz. **Naprawiać.**

Naprawianie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprawiać ś.**

Naprawiciel, a, lm. **e** p. **Naprawiacz:** Ona miała porodzić naprawiciela upadów ich. Pat. Porodziła Stworzyciela, aniołom naprawiciela. Pśń. kość. Mamy w sobie ustawicznego skaziciela, trzeba nam więc ustawicznego naprawiciela. Wuj. Jest Mesjaszem, naprawicielem powszechnym. Kajs.

Naprawicielka, i, lm. **i** forma ż. od **Naprawiciel:** Marja, N. rodzaju ludzkiego. Wuj. (Marja) jest zbawienie grzesznych, a N. upadu anielskiego. Pat.

†**Naprawictwo, a**, blm., †**Mańst wo** *straż.* Tuch.

Naprawić, i, il, nied. **Naprawiać,** †**Naprawować I.** *prawiąc jedno po drugim, wiele powiedzieć, nagadać, naopowiadać:* N. komu grzeczności, niedorzeczności. **2.** *doprowadzić do lepszego stanu, poprawić, polepszyć, zreparować:* N. mówi ś. o rzeczach materjalnych i zepsutych i oznacza: przyprowadzić rzecz zepsutą lub do użycia niezdatną do tego stanu, w jakim była, a przynajmniej zrobić zdatną do użycia; dawniej stosowało ś. i do rzeczy moralnych. Kras. A. N. zegarek, sprzęt złamany, koło u wozu, dach, most, drogę. Jeden głupi zepsuje, tysiąc mądrych nie naprawi. Prz. N. sobie los, źle idące interesy. Sł. wil. N. opinję, sławę upadającą. Sł. wil. Naprawiać błędy cudze, popełnioną omyłkę. Sł. wil. Naprawił wszystko, co ś. przeciw prawom kościelnym porobiło. Skar. Chodkiewicz starał ś. karę żołnierską N., która znacznie była z starożytnych terminów wykroczyła. Tw. Usiłował bitwę znowu N., ale widząc, iż próżno, pierzchnął za drugiemi. Stryjk. Nie tak łacno N. ludzie, jako je łacno zepsować. Skar. Znowu cię obstąpią pobratymcze tłumy, abyś naprawiał serca, objaśniał rozumy. Mick. Co szatan skaził, Syn Boży naprawił. Skar. **3.** *wynagrodzić, powetować:* N. szkodę, krzywdę komu wyrządzoną. Aby naprawiać krzywdy, piękne zyskać względy, ważyli ś. na puszce i zamorskie błędy. Mick. N. stratę poniesioną. **4.** †N. i [N.]=a) *przygotować, przyszykować, urządzić:* Gumna naprawione i nasadzone brogami stoją. Glicz. Osobno obiedwie ś. stawią i parę postaw z przędzy cieniuchnej naprawią. Żebr. Bóg lato swym dowcipem i zimę naprawił. K. G. b) *nasadzić, namówić, podmówić, poduszczyć, podbechtać, zbuntować:* Henryk naprawił niemieckie książęta na Bolesława, aby go

namówili przyjechać do niego. Biel. M. Naprawili nań fałszywych świadków. Wuj. Kilka osób przenająwszy, naprawił na onę dziewkę. Otw. S. Tak ten winny jest, co źle działa, jako i ten, co drugie naprawia. Jabł. **5.** [N.]=a) Naprawiać (kość)=*nastawiać, prostować.* b) *namierzyć:* Naprawiła ćtery garce gorzałki. c) *nalać:* Naprawił mi w szklankę piwa. **N. ś. 1.** *prawieniem nasycić ś. a. zmęczyć ś.* **2.** *dojść do lepszego stanu, poprawić ś., polepszyć ś.:* Moje interesa tym weale ś. nie naprawiają. L. **3.** [N. ś.] *włożyć ś. do czego:* Nie naprawiliśmy ś. jesce do tego. <Na+Prawić>

Naprawienie, a, blm., czynność cz. **Naprawić:** Pręt naprawienia, pręt królewstwa Twego. Ps. flor. *(= laska prawości, laska królestwa Twego.* Wuj.).

Naprawienie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprawić ś.**

× **Naprawiświat, a,** lm. **y** *człowiek, mający pretensję do naprawienia całego świata.* <Naprawić+Świat>

Naprawka, i, lm. **i 1.** p. **Naprawa;** *drobna poprawka:* Gmin w niewolę wzięty po zamkach pogranicznych na naprawki fortec rozsadzono. Nar. [Nikto ś. nie brał do naprawki kościoła]. **2.** *rzecz zapasowa, do naprawy służąca:* Naprawki i dobiorki łożów, kół, osi, przodkarów, dyszlów. Jak. J.

† **Naprawnie** przys. od **Naprawny.**

† **Naprawnik, a,** lm. **cy 1.** p. **Naprawiacz. 2.** N. strażny a. † **Man** *ten, co należy do straży, strażnik.* <Od Naprawić>

† **Naprawność, i,** blm. rz. od **Naprawny.**

† **Naprawny 1.** *naprawiony:* N. już budynek. Troc. **2.** *dający ś. naprawić, mogący być naprawionym:* N. to jeszcze budynek. Troc. **3.** *urządzony, przygotowany:* Na miejscach godnych do tego miej stajnie naprawne koniom, aby po wsiach i w mieściech konie gościnne nie stawały. Gost. Naprawne do tego drzewo. Troc. Rózga lepem naprawna. Troc *(=przygotowana do łowienia ptaków przez nasmarowanie lepem).* **4.** *nasadzony, poduszczony:* Naprawnego na niego zesłał człowieka. Troc. Naprawni świadkowie. Troc. <Od Naprawić>

† **Naprawować, uje, ował** p. **Naprawić:** Zamków nie naprawują, a dają ś. im walić. Kochan. Naprawując to, co było zdrożnego. Skar. Adrjan zajechał do Afryki, pokój i urząd naprawując. Skar. Euzebja, zajrząc Helenie, że częste dzieci miewała, naprawowała baby, żeby dzieci... Skar. Cycero mało w Rzymie szarszunem wojował, lecz wymową wiele złych rzeczy naprawował. Rej.

Naprawować się, uje ś., ował ś. *prawując ś., nasycić ś. a. zmęczyć ś:* Naprawował ś. z sąsiadami. <Na+Prawować ś.>

† **Naprawowanie, a,** blm., czynność cz. **Naprawować.**

Naprawowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprawować ś.**

Naprażać a, ał p. **Naprażyć.**

Naprażanie, a, blm., czynność cz. **Naprażać.**

Naprażenie, a, blm., czynność cz. **Naprażyć.**

Naprażenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprażyć ś.**

Naprażyć, y,ył, [**Naprożyć**], nied. **Naprażać** *prażąc jedno po drugim, wiele uprażyć:* N. grochu na patelni. **N. ś.** *prażeniem a. prażeniem ś. nasycić ś. a zmęczyć ś.* <Na+Prażyć>

Napreparować, uje, ował *preparując jedno po drugim, wiele spreparować.* **N. ś.** *namęczyć ś. preparowaniem.* <Na+Preparować>

Napreparowanie, a, blm., czynność cz. **Napreparować.**

Napreparowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napreparować ś.**

Naprędce *prędko, pośpiesznie, nagle, na poczekaniu:* Ugotować coś N. Wierszyk N. (napisany). L. <Na+Prędko>

Naprężacz, a, lm. **e** anat.: N. prącia a. łechtaczki (musculus erector penis vel clitoridis, musculus ischio-cavernosus), in. mięsień kulszo-jamisty, naprężający, × natężający, † dźwigacz, † myszka biodro-jamista, † myszka podnosząca, × wyprężacz prącia a. łechtaczki, × wzwodnik, × mięsień wzwodzący prącie a. łechtaczkę. N. powięzi szerokiej p. **Napinacz.** <Od Naprężać>

Naprężać, a, ał i **N. ś.** p. **Naprężyć.**

Naprężak, a, lm. **i** tech. *wielokrążek, opatrzony przyrządami dodatkowemi do naprężania.*

Naprężanie, a, blm., czynność cz. **Naprężać.**

Naprężanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprężać ś.**

Naprężenie, a, blm. **1.** czynność cz. **Naprężyć. 2.** fiz. p. **Napięcie;** *stan rzeczy naprężonej, naprężenie ś., sztywność.* Przen.: Być w ciągłym naprężeniu *(= podnieceniu, niepokoju).* N. stosunków *(= oziębienie, ochłodzenie).* Niezwykłe N. polityczne. **3.** fiz.=a) p. **Napięcie.** b) *wyprostowanie ś., wzniesienie ś.:* N. prącia, in. wyprężenie prącia, † wzwód, posp. stanie, stawanie.

Naprężenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprężyć ś.**

Naprężny *dający ś. naprężyć, naprężający ś.* Lek.: × Guz N. p. **Guz.** <Od Naprężyć>

Naprężyć, y,ył, nied. **Naprężać** *naciągnąć, natężyć, napiąć:* Naprężać mówi ś. o tym, co jest sprężyste, i oznacza naciągać co jak sprężynę, która gdy zdoła przezwyciężyć opór, z całą mocą odskakuje. Kras. A. N. mięśnie, powróz, strunę. Naprężając wnątrz swojej przestrzeni, płomiennym bania powietrzna duchem ś. odyma. Kniaź. Gdy baje, uszu napręż. L. *(=nadstaw).* Anat.: Mięsień naprężający p. **Naprężacz. N. ś.** *natężyć ś., wyprężyć ś.* Przen.: Już nieprzyjaciel tak ś. naprężył, jakby po większej części nas zwyciężył. Chr. *(= natężył siły).* Stosunki naprężały ś.: Towiański z goryczą mówił, że wola Boża odparta została przez brata Adama. Chm. *(=stawały ś. blizkie zerwania, oziębiały ś.).* <Na+Prężyć>

Naprocesować, uje, ował *procesując jednego po drugim, wielu osobom procesy wytoczyć:* Tylu ludzi naprocesował, a majątku nie zrobił. **N. ś.** *procesowaniem ś. nasycić ś. a. zmęczyć ś.* <Na+Procesować>

Naprocesowanie, a, blm., czynność cz. **Naprocesować.**

Naprocesowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprocesować ś.**

[**Naprochy, ów,** blp.] *okruszyny, brudne resztki.* <Na+Prochy>

[**Naprocim**] p. **2. Naprzeciw.** <Na+Procim>

[**Naprociwko**] p. **2. Naprzeciw.** <Na+Prociwko>

[**Naprocom**] p. **2. Naprzeciw.** <Na+Procom>

[**Naprocóm**] p. **2. Naprzeciw.** <Na+Procóm>

[**Naprocómko**] p. **2. Naprzeciw.** <Na + Procómko>

Naprodukować, uje, ował *produkując jedno po drugim, wiele wyprodukować.* **N. ś.** *produkowaniem a. produkowaniem ś. nasycić ś. a. zmęczyć ś.* <Na + Produkować>

Naprodukowanie, a, blm., czynność cz. **Naprodukować.**

Naprodukowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprodukować ś.**

Naprofanować, uje, ował *profanując jedno po drugim, wiele sprofanować.* <Na + Profanować>

Naprofanowanie, a, blm., czynność cz. **Naprofanować.**

Napromować, uje, ował *promując jednego po drugim, wielu wypromować.* <Na + Promować>

Napromowanie, a, blm., czynność cz. **Napromować.**

Naprosić, i, ił, nied. **Napraszać** *prosząc jednego po drugim, wielu zaprosić:* Na wesele zewsząd gości naproszono wiele. P. Koch. **N. ś. I.** *prosząc, namęczyć ś.:* Cośmy ś. go naprosili! i nie, i nie. Niem. **2.** *prosząc, nastręczyć ś.; narzucić ś.:* Sam ś. naprosił do nas. Napraszają ś. z usługą. <Na + Prosić>

[**Naprost, Naprosto, Naprość**] przys. i przyi. *wprost.* <Na + Prost(o)>

[**Naprosto**] p. **Naprost:** Sed N. do Lucyfra (*=prosto*).

Naprostować, uje, ował, nied. **Naprostowywać I.** czego = *prostując jedno po drugim, wiele wyprostować:* N. lasek, ćwieków. **2.** a. †**Naprościć,** nied. †**Napraszczać** co=*zrobić prostym, wyprostować:* Co ś. skrzywiło N. Pilch. Młodą płonkę łacno N. Kn. **N. ś.** *stać ś. prostym, wyprostować ś.:* I już nigdy nie mogłem ś. N. Dąb. <Na + Prostować>

Naprostowanie, a, blm., czynność cz. **Naprostować.**

Naprostowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprostować ś.**

!Naprostowywacz, a, lm. **e** lek. *przyrząd, służący do utrzymywania w położeniu prawidłowym macicy skrzywionej, przyrząd prostujący macicę.* Por. **Kółko maciczne.**

Naprostowywać, uje a. **ywa, ywał** p. **Naprostować.**

Naprostowywanie, a, blm., czynność cz. **Naprostowywać.**

†**Naproszczenie, a,** blm., czynność cz. **Naprościć.** Leop.

Naproszenie, a, blm., czynność cz. **Naprosić.**

Naproszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprosić ś.**

†**Naprościć, I, ił** p. **Naprostować:** Czego krzywego gdy kto z prędka napraszcza, rychlej snadź złomi, niż naprości. Glicz. Miej na to wagę mierną, kędy działo N. Biel. M. (*=narychtować*). Pagórek będzie poniżon, i będą drogi krzywe naproszczone. Leop. Przen.: Wyrównaj drogi, naprość krzywe sprawy w gościniec prawy. Groch. Krzywe te serca jak N.? Wuj. (*=poprawić*). Będę chwalił Ciebie w sercu naproszczonym. Wr. <Na + Prościć>

Naprość, i, lm. **i** bot. (calea) *roś. z rodziny złożonych.* <?>

[**Naprość**] p. **Naprost:** N. aptéki.

[**Naprośny**] *dokuczliwy, nudny.* <Na + *Prośny, od Prosić>

Naprotegować, uje, ował *protegując jednego po drugim, wielu wyprotegować.* <Na + Protegować>

Naprotegowanie, a, blm., czynność cz. **Naprotegować.**

Naprowadzać, a, ał p. **Naprowadzić.**

Naprowadzanie, a, blm., czynność cz. **Naprowadzać.**

Naprowadzenie, a, blm., czynność cz. **Naprowadzić.**

× **Naprowadziciel, a,** lm. **e** *ten, co naprowadza.*

× **Naprowadzicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Naprowadziciel.**

Naprowadzić, i, ił, nied. **Naprowadzać I.** kogo na co=*prowadząc kogo, wskazać mu co:* N. zbłąkanego podróżnego na drogę. N. psy na ślad, na trop zwierzęcia. Czasem tętent tych koni gotów istotnie na nas licha N. jakiego. Krasz. N. złodziejów na dom. N. nieprzyjaciela na kraj. Przen.: N. grzesznika na drogę pokuty (*=skłonić go do pokuty*). N. kogo na domysł, na myśl jaką (*=napomknieniem ułatwić mu domysł a. powzięcie jakiejś myśli*). N. rozmowę na co (*=nakierować*). × Naprowadziłby tym sposobem nieprzyjaźń wszystkich monarchów na siebie. Dar. (*=ściągnąłby*). × N. kogo na porządek (*=zostawić mu wszystko w porządku*). × N. co na porządek (*=uporządkować co*). **2.** †N. i [N.] kogo do czego = *namówić, nakłonić, skłonić:* Nie daje ś. do tego N. Troc. Naprowadził go do tego przedsięwzięcia. Troc. [Naprowadź my Kaśkę] (*=namów, przyprowadź*). **3.** kogo a. co komu a. dokąd = *prowadząc jedno po drugim, wiele przyprowadzić, nasprowadzać:* Naprowadził nam mnóstwo gości. Z różnych stron naprowadzili na targ bydła. N. koni z Anglji. **4.** co czym = *powlec, pociągnąć:* N. tablicę woskiem (*=pokryć ją cienką warstwą wosku*). N. co lakierem (*=polakierować*). Naprowadzać rysunek kolorami (*= kolorować, barwić, malować*). N. papier oliwą (*= napuścić oliwą*). **5.** anat.: †Myszka naprowadzająca = *mięsień prosty gałki oka wewnętrzny* (musculus adducens). <Na + Prowadzić>

Naproże, a, lm. **a** = **Nadproże:** Herbami wrót naproża piętnuje. Min. <Na + Próg>

Naprożnik, a, lm. **i** = **Nadproże:** Pokropcie tą krwią N. i oba podwoje. Wuj. Poruszyły ś. naprożniki z zawiasami od głosu tego. Wuj.

Naprócie, a, blm., czynność cz. **Napróć.**

Naprócie się, a ś., blm., czynność cz. **Napróć ś.**

Napróć, próje a. × **porze, prół** *próję jedno po drugim, wiele spróć.* **N. ś.** *próciem nasycić ś. a. zmęczyć ś.* <Na + Próć>

Naprószać, a, ał p. **Naprószyć.**

Naprószanie, a, blm., czynność cz. **Naprószać.**

Naprószenie, a, blm., czynność cz. **Naprószyć.**

Naprószyć, y,ył, nied. **Naprószać,** †**Napraszać I.** czego na co a. do czego, w co = *prósząc nasypać:* N. sadzy do rosołu, na podłogę. **2.** przen.: †N. w co=*oddać mocz a. wypróżnić ś.:* Litwa do Strasburga miasta najechali; a mimo insze zelżenie świątości, jeden łotr w chrzcielnicę naprószył. Stryjk. **3.** × N. co czym = *po wierzchu posypać:* Napraszam co pieprzem. Troc. Przen.: Bojaźń i smutek grubemi mózg napraszają dymami. Troc. N. głowę = *zaprószyć=podpić sobie, zalać pałkę:* Krzyczą, wrzeszczą, naprószywszy głowę. Wad. <Na + Prószyć>

[**Napróżno**] p. **Napróżno.**

[**Napróżenie, a,** blm.] czynność cz. **Napróżyć,** *naprażenie.*

Napróżno przys. od **Napróżny; [Napróżno, Napraśno]**: Perswadowałem mu długo, ale N. Czekałem na niego N. N. szukaliśmy go po mieście. <Na + Próżno>

Napróżnować się, uje ś., ował ś. *próżnowaniem nasycić ś.* <Na + Próżnować>

Napróżnowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napróżnować ś.**

Napróżny, [Napraśny] *próżny, daremny, nadaremny, bezskuteczny, bezużyteczny:* Najświętsze uczucie, gdy go wola nie poprze, rozpłynie ś. we łzach napróżnych. Krasz. <Na + Próżny>

[**Napróżyć, y,ył**] p. **Naprażyć:** Baba groszku naprożyła.

[**Naprykować, uje, ował**] *napakować.* <Na + Prykować>

[**Naprykowanie, a,** blm.] czynność cz. **Naprykować.**

Naprysk, u, lm. **i** bud. *poprzeczny pasek u rozpory, przechodzący przez nos.* <Na + Prysk>

Napryskać, a, ał, jednot. **Naprysnąć** *pryskając ustawicznie, wiele nalać:* N. wody na kwiaty. <Na + Pryskać>

Napryskanie, a, blm., czynność cz. **Napryskać.**

Naprysnąć, śnie, snął p. **Napryskać.** Przen.: Minerał napryśnięty = *minerał, w którym drobne ziarnka innego są rozsiane.*

Napryśnięcie, a, blm., czynność cz. **Naprysnąć.**

Naprząść, ędzie, ądł *przędąc jedno po drugim, uprząść wiele a. ile trzeba:* Wszystkie niewiasty jedwab ten przędły, a przynosiły naprządszy. Bud. Chybaby Bóg nie łaskaw, żebym na chleb już nie naprzędła. Krasz. **N. ś.** *przędzeniem nasycić ś. a. zmęczyć ś.* <Na + Prząść>

Naprzebierać, a, ał *przebierając jedno po drugim, wiele przebrać.* **N. ś.** *przebieraniem a. przebieraniem ś. nasycić ś. a. zmęczyć ś.* <Na + Przebierać>

Naprzebieranie, a, blm, czynność cz. **Naprzebierać.**

Naprzebieranie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzebierać ś.**

Naprzecierać, a, ał *przecierając jedno po drugim, wiele przetrzeć.* <Na + Przecierać>

Naprzecieranie, a, blm., czynność cz. **Naprzecierać.**

Naprzecinać, a, ał *przecinając jedno po drugim, wiele przeciąć.* <Na + Przecinać>

Naprzecinanie, a, blm., czynność cz. **Naprzecinać.**

1. Naprzeciw, Naprzeciwko, [**Naprzeciwku**] przyi. **1.** kogo, czego a. × komu, × czemu = *po przeciwnej stronie wprost kogo, czego:* Ten dom stoi N. kościoła. Mieszkać N. kogo *(=przez ulicę a. przez sień).* N. okna wisi obraz *(=na ścianie znajdującej ś. wprost okna).* Stanęli N. siebie z dobytemi pałaszami. Podniósł lampę i wprost ją trzymał N. pani. Krasiń. Przez kąty wynajdować zwykliśmy położenie różnych miejsc, jednych N. drugim. Jak. **J. 2.** kogo, czego a. komu, czemu = *od przeciwnej strony wprost ku komu, czemu, przeciw, przeciwko komu, czemu:* Wyjść, wyjechać N. kogo a. komu. N. chęciom jego inne pany dążą. Mick. × Prawda, N. której niemasz co powiedzieć. L. [Ni mam nic N. tego]. **3.** [N. kogo] = *wobec kogo, w porównaniu z kim:* Cóż ja znaczę N. pana? <Na + Przeciw>

2. Naprzeciw, Naprzeciwko, [**Naprzeciwku, Naprocom, Naprocim, Naprocóm, Naprocómko, Naprociwko**] przys. **1.** *po drugiej stronie, po przeciwnej stronie:* Hofrat zaczął dąć szybko i dym rączo ciskał, który szerząc ś., w górze jak wodotrysk pryskał; N. baron, z usty wszerz rozciągniętymi, jak gdyby ze skalistej rozpadliny dymi. Mick. Mieszkający N. piekarzowie. Orzesz. **2.** *od przeciwnej strony:* Biegną jeźdźcy N., z cierpliwością fakira dopuścił ich na śmiertelną metę. Krasiń.

[**Naprzeciwek, wka,** lm. **wki**] *mieszkanie naprzeciw położone.*

†**Naprzeciwiać się, a ś., ał ś.** *ścigać, prześladować:* Naprzeciwiał jest ś. człowieka niedostatecznego i żebraka i skruszonego serca umorzyć. Ps. flor. <Na + Przeciwiać ś.>

†**Naprzeciwianie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Naprzeciwiać ś.**

1. Naprzeciwko przyi. p. **1. Naprzeciw:** a) Mieszka N. ratusza. Ban. b) Wyniść N. nieprzyjaciela. Troc. Nie jest ci nam bojowanie przeciwko ciału i krwi, ale N. duchom niecnotliwym. Leop. Dwie chmury ich (strzał), jedna N. drugiej leci. Krasiń.

2. Naprzeciwko przys. p. **2. Naprzeciw:** Dom N. stojący. Przen.: N. kto uważy. Troc *(=przeciwnie, odwrotnie, z drugiej strony).* N. stawiać. Troc *(=przeciwstawiać).*

[**Naprzeciwku**] p. **1.** i **2. Naprzeciw.**

Naprzeciwległy, †**Naprzeciwny** *naprzeciwko leżący, będący, przeciwległy:* Liście naprzeciwległe. Gałęzie naprzeciwległe, gdy dwie gałęzie na pniu lub łodydze naprzeciw siebie są osadzone. Jund. <Naprzeciw + Legły>

†**Naprzeciwny** p. **Naprzeciwległy:** Idźcie do naprzeciwnej wsi. Bud. N. dom. Troc. <Na + Przeciwny>

[**Naprzecz**] p. **Naprzek.**

Naprzeć, prze, parł, nied. **Napierać I.** *nacisnąć, pchnąć:* Poskoczył za Euforbem, gdy on cofał nogi, trafia w brodę, a silnie grot naparszy srogi, obala go o ziemię. Dm. Od nieprzyjaciół wokoło oskoczony i orężem naparty, poległ. Błaż. Zmordowanych długiemi gonitwy gdy naparł świeżym i dzielnym narodem, łamią ś. szyki. Mick. **2.** przen.: × N. kogo a. na kogo = *nalec na kogo, przynaglić kogo:* Ta stoi nieporuszona, napiera tylko na męża, aby ś. sam ratował. L. Naparłem go, aby mi prawdę wyznał. Sł. wil. **3.** [N.] *zmusić.* **N. ś. I.** *zażądać czego gwałtownie, natarczywie:* Naprzyj ś, nie będzie odmówiono tobie. Otw. Czego ś. naprze, to mu muszą dać koniecznie. Petr. Naparł ś. Leszko z wojewodą na Ruś ciągnąć. Stryjk. Postrzec, N. ś., to u niego jedno. Kras. Aresztant w nocy naparł ś. na wychód. Perz. Stój tak, stój okrutniku, gdzieć ś. to naparły nogi! Jag. Tam wóz musi, gdzie ś. konie naprą. Prz. **2.** [N. ś.] *dokuczyć.* **3.** lek.: Napierać ś.=*wydymać ś., przeć.* <Na + Przeć>

Naprzedawać, aje, awał posp. p. **Nasprzedawać.** <Na + Przedawać>

Naprzedawanie, a, blm., czynność cz. **Naprzedawać.**

Naprzedstawiać, a, ał *przedstawiając kolejno, wiele a. wiele razy przedstawić:* Naprzedstawiał mu wiele osób, projektów. Naprzedstawiał go wielu osobom. **N. ś.** *przedstawianiem nasycić ś. a. zmęczyć ś.:* Com mu ś. nie naprzedstawiał tej sprawy, i wszystko na nic! *(= naprzekładałem, naperswadowałem ś.).* <Na + Przedstawiać>

Naprzedstawianie, a, blm., czynność cz. **Naprzedstawiać.**

Naprzedstawianie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzedstawiać ś.**

Naprzedzielać, a, ał *przedzielając jedno po drugim, wiele przedzielić.* <Na + Przedzielać>
Naprzedzielanie, a, blm., czynność cz. **Naprzedzielać.**

Naprzedzierać, a, ał *przedzierając jedno po drugim, wiele przedrzeć.* <Na + Przedzierać>
Naprzedzieranie, a, blm., czynność cz. **Naprzedzierać.**

Naprzegarniać, a, ał *przegarniając jedno po drugim, wiele przegarnąć.* <Na + Przegarniać>
Naprzegarnianie, a, blm., czynność cz. **Naprzegarniać.**

Naprzeginać, a, ał *przeginając jedno po drugim, wiele przegiąć.* <Na + Przeginać>
Naprzeginanie, a, blm., czynność cz. **Naprzeginać.**

Naprzegryzać, a, ał *przegryzając jedno po drugim, wiele przegryźć.* <Na + Przegryzać>
Naprzygryzanie, a, blm., czynność cz. **Naprzegryzać.**

†**Naprzedziej** p. **Naprzód:** N. to wam mówię. Sekl.

†**Naprzek, †Naprzeki, [Naprzecz]** *wpoprzek.* Przen.: Gdziem ja jest, granic nie rozszerza łotrostwo, z kimem N., tam moja broń zmierza. Ryb. J. *(=w niezgodzie).* <Na + Przek>

× **Naprzekarzać się, a ś., ał ś.** *przekornością nasycić ś.* <Na + Przekarzać ś.>
× **Naprzekarzanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Naprzekarzać ś.**

Naprzekazywać, uje, ywał *przekazując jedno po drugim, wiele przekazać.* <Na + Przekazywać>
Naprzekazywanie, a, blm., czynność cz. **Naprzekazywać.**

†**Naprzeki** p. **Naprzek:** Drewno N. drzewa żaglowego położone. Mącz.

Naprzeklinać, a, ał *przeklinając jednego po drugim, wielu przekląć a. przeklinając niejednokrotnie, wiele razy przekląć, nazłorzeczyć:* Naprzeklinał wdowie wieczorem. Krasz. <Na + Przeklinać>
Naprzeklinanie, a, blm., czynność cz. **Naprzeklinać.**

Naprzekładać, a, ał *przekładając jedno po drugim, wiele przełożyć; przekładając niejednokrotnie, wiele razy przełożyć:* Zanim wyda jaki krajcar, to go pierwej dobrze naobraca i z ręki do ręki naprzekłada. Bał. <Na + Przekładać>
Naprzekładanie, a, blm., czynność cz. **Naprzekładać.**

Naprzekomarzać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. a. nameczyć ś. przekomarzaniem.* <Na + Przekomarzać ś.>
Naprzekomarzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzekomarzać ś.**

Naprzekonywać, a, ał *przekonywając jednego po drugim, wielu przekonać.* <Na + Przekonywać>
Naprzekonywanie, a, blm., czynność cz. **Naprzekonywać.**

Naprzekrawać, a, ał *przekrawając jedno po drugim, wiele przekrajać.* <Na + Przekrawać>
Naprzekrawanie, a, blm., czynność cz. **Naprzekrawać.**

Naprzekręcać, a, ał *przekręcając jedno po drugim, wiele przekręcić.* <Na + Przekręcać>
Naprzekręcanie, a, blm., czynność cz. **Naprzekręcać.**

Naprzełamywać, uje, ywał *przełamując jedno po drugim, wiele przełamać.* <Na + Przełamywać>
Naprzełamywanie, a, blm., czynność cz. **Naprzełamywać.**

Naprzełazić, i, ił I. *przełażąc przez jedno po drugim, przez wiele przeleźć.* 2. *przełażąc kolejno, w wielkiej ilości przeleźć.* <Na + Przełazić>
Naprzełażenie, a, blm., czynność cz. **Naprzełazić.**

Naprzemawiać, a, ał *przemawiając niejednokrotnie, wiele razy przemówić.* <Na + Przemawiać>
Naprzemawianie, a, blm., czynność cz. **Naprzemawiać.**

Naprzemian, Naprzemiany *zmieniając jedno na drugie, robiąc to jedno, to drugie, kolejno:* Płakać i śmiać ś. N. Jeżeli dwie linje równoległe są przecięte przez trzecią, powstające stąd kąty nazywają ś. kątami N. Łs. <Na + Przemian(a)>
Naprzemianległość, i, blm. rz. od **Naprzemianległy.**

Naprzemianległy *leżący z dwuch stron czego naprzemian:* Liście naprzemianległe *(= leżące naprzemian z dwuch stron gałęzi, skrętoległe w dwu szeregach stojące).* Gałęzie naprzemianległe, gdy stopniami po sobie następują. Jund. Mat.: Kąty naprzemianległe = *kąty, leżące po obu stronach prostej, przecinającej dwie proste dane.* Kąty naprzemianległe wewnętrzne, zewnętrzne. Dwie linje równoległe przecięte prostą, tworzą z nią kąty naprzemianległe równe. <Naprzemian + Legły>

†**Naprzemiannie** przys. od **Naprzemianny,** *naprzemian.*

†**Naprzemianny** *naprzemian czyniący co a. czyniony, idący.* <Z Naprzemian>
Naprzemiany p. **Naprzemian.**
Naprzemieniać, a, ał *przemieniając jedno po drugim, wiele przemienić.* <Na + Przemieniać>
Naprzemienianie, a, blm., czynność cz. **Naprzemieniać.**
Naprzemienność, i, blm. mat. rz. od **Naprzemienny.**
Naprzemienny mat. *zmieniający znak dodatni na ujemny i odwrotnie przy przestawianiu lub przemianie dwuch elementów:* Funkcje, grupy naprzemienne. <Na + Przemienny>

Naprzemycać, a, ał *przemycając jedno po drugim, wiele przemycić.* **N. ś.** *nameczyć ś. a. nasycić ś. przemycaniem.* <Na + Przemycać>
Naprzemycanie, a, blm., czynność cz. **Naprzemycać.**

Naprzemycanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzemycać ś.**

Naprzenikać, a, ał *przenikając jedno po drugim, wiele przeniknąć:* Naprzenikał wiele tajemnic. <Na + Przenikać>
Naprzenikanie, a, blm., czynność cz. **Naprzenikać.**

Naprzepadać, a, ał *przepadając kolejno, przepaść w wielkiej ilości:* Dużo pieniędzy naprzepadało mu u ludzi. <Na + Przepadać>
Naprzepadanie, a, blm., czynność cz. **Naprzepadać.**

Naprzepijać, a, ał *przepijając jedno po drugim, wiele przepić:* N. pieniędzy w karczmie. <Na + Przepijać>
Naprzepijanie, a, blm., czynność cz. **Naprzepijać.**

Naprzepisywać, uje, ywał *przepisując jedno po drugim, wiele przepisać.* **N. ś.** *nameczyć ś. przepisywaniem.* <Na + Przepisywać>
Naprzepisywanie, a, blm., czynność cz. **Naprzepisywać.**

Naprzepisywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzepisywać ś.**

Naprzepowiadać, a, ał *przepowiadając jedno po drugim, wiele przepowiedzieć.* <Na + Przepowiadać>

Naprzepowiadanie, a, blm., czynność cz. **Naprzepowiadać.**

Naprzepraszać, a, ał *przepraszając jednego po drugim, wielu przeprosić.* **N. ś.** *przepraszaniem a. przepraszaniem ś. nasycić ś.:* Z tego ś. wszyscy wspólnie naśmieli, nacałowali, naprzepraszali. Bart. <Na + Przepraszać>

Naprzepraszanie, a, blm., czynność cz. **Naprzepraszać.**

Naprzepraszanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzepraszać ś.**

Naprzeprowadzać, a, ał *przeprowadzając jedno po drugim, wiele przeprowadzić.* <Na + Przeprowadzać>

Naprzeprowadzanie, a, blm., czynność cz. **Naprzeprowadzać.**

Naprzepuszczać, a, ał *przepuszczając jedno po drugim, wiele przepuścić.* <Na + Przepuszczać>

Naprzepuszczanie, a, blm., czynność cz. **Naprzepuszczać.**

Naprzerabiać, a, ał *przerabiając jedno po drugim, wiele przerobić.* **N. ś.** *namęczyć ś. przerabianiem.* <Na + Przerabiać>

Naprzerabianie, a, blm., czynność cz. **Naprzerabiać.**

Naprzerabianie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzerabiać ś.**

Naprzerąbywać, uje, ywał *przerąbując jedno po drugim, wiele przerąbać.* <Na + Przerąbywać>

Naprzerąbywanie, a, blm., czynność cz. **Naprzerąbywać.**

Naprzerywać, a, ał *przerywając jedno po drugim, wiele przerwać:* N. nitek. <Na + Przerywać>

Naprzerywanie, a, blm., czynność cz. **Naprzerywać.**

Naprzerzucać, a, ał *przerzucając jedno po drugim, wiele przerzucić.* <Na + Przerzucać>

Naprzerzucanie, a, blm., czynność cz. **Naprzerzucać.**

Naprzerzynać, a, ał *przerzynając jedno po drugim, wiele przerznąć.* <Na + Przerzynać>

Naprzerzynanie, a, blm., czynność cz. **Naprzerzynać.**

Naprzesadzać, a, ał *przesadzając jedno po drugim, wiele przesadzić.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. przesadzaniem.* <Na + Przesadzać>

Naprzesadzanie, a, blm., czynność cz. **Naprzesadzać.**

Naprzesadzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzesadzać ś.**

Naprzesiadać się, a ś., ał ś. *przesiadając ś. niejednokrotnie, wiele razy ś. przesiąść; przesiadaniem ś. nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Przesiadać ś.>

Naprzesiadanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzesiadać ś.**

Naprzesiedlać, a, ał *przesiedlając jednego po drugim, wielu przesiedlić.* <Na + Przesiedlać>

Naprzesiedlanie, a, blm., czynność cz. **Naprzesiedlać.**

Naprzestawiać, a, ał *przestawiając jedno po drugim, wiele przestawić.* <Na + Przestawiać>

Naprzestawianie, a, blm., czynność cz. **Naprzestawiać.**

Naprzestrzegać, a, ał *przestrzegając jednego po drugim, wielu przestrzec.* **N. ś.** *przestrzeganiem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Przestrzegać>

Naprzestrzeganie, a, blm., czynność cz. **Naprzestrzegać.**

Naprzestrzeganie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzestrzegać ś.**

Naprzesuwać, a, ał *przesuwając jedno po drugim, wiele przesunąć.* <Na + Przesuwać>

Naprzesuwanie, a, blm., czynność cz. **Naprzesuwać.**

Naprzesyłać, a, ał *przesyłając jedno po drugim, wiele przesłać.* **N. ś.** *namęczyć ś. przesyłaniem.* <Na + Przesyłać>

Naprzesyłanie, a, blm., czynność cz. **Naprzesyłać.**

Naprzesyłanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzesyłać ś.**

Naprzeszkadzać, a, ał komu = *namęczyć kogo przeszkadzaniem, nabróździć.* **N. ś.** *nasycić ś. przeszkadzaniem.* <Na + Przeszkadzać>

Naprzeszkadzanie, a, blm., czynność cz. **Naprzeszkadzać.**

Naprzeszkadzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzeszkadzać ś**

Naprześladować, uje, ował *prześladując jednego po drugim, wielu zgnębić.* <Na + Prześladować>

Naprześladowanie, a, blm., czynność cz. **Naprześladować.**

Naprzetapiać, a, ał *przetapiając jedno po drugim, wiele przetopić.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. przetapianiem.* <Na + Przetapiać>

Naprzetapianie, a, blm, czynność cz. **Naprzetapiać.**

Naprzetapianie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzetapiać ś.**

Naprzetrząsać, a, ał *przetrząsając jedno po drugim, wiele przetrząść.* <Na + Przetrząsać>

Naprzetrząsanie, a, blm, czynność cz. **Naprzetrząsać.**

Naprzetwarzać, a, ał *przetwarzając jedno po drugim, wiele przetworzyć.* <Na + Przetwarzać>

Naprzetwarzanie, a, blm., czynność cz. **Naprzetwarzać.**

Naprzewalać, a, ał *przewalając jedno po drugim, wiele przewalić.* **N. ś. I.** *przewalając ś. kolejno, przewalić ś. w wielkiej liczbie.* **2.** *przewalaniem a. przewalaniem ś. nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Przewalać>

Naprzewalanie, a, blm., czynność cz. **Naprzewalać.**

Naprzewalanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzewalać ś.**

Naprzewidywać, uje, ywał *przewidując jedno po drugim, wiele przewidzieć.* <Na + Przewidywać>

Naprzewidywanie, a, blm., czynność cz. **Naprzewidywać.**

Naprzewodzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzewodzić ś.**

Naprzewodzić się, i ś., ił ś. *przewodzeniem nasycić ś., naburmistrzować ś.* <Na + Przewodzić>

Naprzewracać, a, ał *przewracając jedno po drugim, wiele przewrócić; naobalać, nawywracać:* Wiatr naprzewracał wiele stogów siana. [Sosén naprzewrácało]. **N. ś. I.** *przewracając ś. kolejno, przewrócić ś. w wielkiej liczbie.* **2.** *przewracaniem a. przewracaniem ś. nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Przewracać>

Naprzewracanie, a, blm., czynność cz. **Naprzewracać.**

Naprzewracanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzewracać ś.**

Naprzezywać, a, ał *przezywając jednego po drugim, wielu przezwać; przezywając ustawicznie, przezwać wiele razy.* **N. ś.** *nasycić ś. przezywaniem.* <Na + Przezywać>

Naprzezywanie, a, blm., czynność cz. **Naprzezywać.**

Naprzezywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzezywać ś.**

Naprzeżywać się, a ś., ał ś. *przeżywszy wiele osób, nacierpieć ś.:* Dość ś. już moich naprzeżywałem w życiu. Byk. <Na + Przeżywać>

Naprzeżywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzeżywać ś.**

Naprzędzenie, a, blm., czynność cz. **Naprząść.**

Naprzędzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprząść ś.**

[Naprzodku] p. **Naprzód.**

Naprzodni woj.: Dzieło naprzodnie = *dzieło fortyfikacyjne, znajdujące ś. poza stokiem.* <Na + Przód>

Naprzód I. a. **Najprzód, †Naprzedziej, [Naprzódy, Naprzódzi, Naprzodku, Najwprzód, Najprzódy, Najsamprzód, Nawprzód]** *najpierw, najpierwej, z początku, na początku, przedewszystkim, na pierwszym miejscu:* N. stworzył Bóg niebo i ziemię. B. B. N. idzie nam o chwałę Bożą, zasię o cześć Syna Bożego, potrzecie o sławę Ducha Świętego. Gil. Wiedz N., iż gdzie stąpisz, jest wszędzie nad tobą pewna istota. Mick. Baron hawańskich dymów z bursztynu snuł cugi, N. w górę przed siebie, potym w dół na sługi. Mick. N. ciebie wspomina co chwila, co godzina, potym po razu co dnia, a potym co tygodnia. Mick. N. dzieci małe z dozorcą, potym sędzia szedł z podkomorzyną. Mick. †N. rano = *bardzo rano.* Głosy w. XV. **2.** *przed czasem, za wczasu, z góry:* Cieszyć ś. z czego N. Zapłacić co komu N. **3.** *przed siebie, w stronę przed czymś ś. znajdującą:* Iść, biec, wyjść N. Wysunąć głowę N. Zakomenderować: N.! Posunąć co N. Przen.: Zygmunt Stary był człowiek daleko N. patrzający. Baz. (= *patrzący w przyszłość, przewidujący*). † Dać komu N. = *pozwolić ś. komu w czym wyprzedzić, ustąpić, oddać pierwszeństwo, uznać ś. niższym:* Wilk ze swemi zwierzęty na orła powstawał, orzeł z ptaki wszystkiemi N. mu nie dawał. Biel. M. Znam kilku starych, którzy pięknie śpiewają, a nie dadzą w tym żadnemu młodemu N. Górn. Nie dam nikomu N. w powinności oddanej, nie dam pewnie w uprzejmej miłości. Błaż. †N. mieć = *mieć przewagę, przewyższać:* Nasi mieli wiele N., iż byli zbrojni, siekli mieczmi pogaństwo nagie. Biel. M. <Na + Przód>

[Naprzódy] p. **Naprzód:** Sed N. wilk. Zwołałech was N., żeby to powiedzieć. Ork.

[Naprzódzi] p. **Naprzód:** Ta wieś była N. mojego dziada.

Naprztykać, a, ał p. **Napsztykać:** Nie mam gęby, a przecięż każdemu naprztykam. Chm. B. <Na + Przztykać>

Naprztykanie, a, blm., czynność cz. **Naprztykać:** Za onegdajsze N. przepraszać nie myślę. Pas.

Naprzybierać, a, ał *przybierając jedno po drugim, wiele przybrać.* <Na + Przybierać>

Naprzybieranie, a, blm., czynność cz. **Naprzybierać.**

Naprzybijać, a, ał *przybijając jedno po drugim, wiele przybić.* **N. ś.** *namęczyć ś. przybijaniem.* <Na Przybijać>

Naprzybijanie, a, blm, czynność cz. **Naprzybijać.**

Naprzybijanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzybijać ś.**

Naprzybywać, a, ał *przybywając kolejno, w wielkiej ilości przybyć:* Gmachów naprzybywało. Bał. <Na + Przybywać>

Naprzybywanie, a, blm., czynność cz. **Naprzybywać.**

Naprzychodzenie, a, blm., czynność cz. **Naprzychodzić.**

Naprzychodzić, i, ił *przychodząc kolejno, przyjść w wielkiej ilości.* <Na + Przychodzić>

Naprzyciskać, a, ał *przyciskając jedno po drugim, wiele przycisnąć.* <Na + Przyciskać>

Naprzyciskanie, a, blm., czynność cz. **Naprzyciskać.**

Naprzyczepiać, a, ał *przyczepiając jedno po drugim, wiele przyczepić.* **N. ś. I.** *przyczepiając ś. kolejno, przyczepić ś. w wielkiej ilości.* **2.** *przyczepianiem a. przyczepianiem ś. nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Przyczepiać>

Naprzyczepianie, a, blm., czynność cz. **Naprzyczepiać.**

Naprzyczepianie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzyczepiać ś.**

†Naprzyczyniać, a, ał I. *dosyć przygotować:* Dworka powinna serwet dostatek nadziałać, nici pannom do białego szycia N., sznurków nabielić. Haur. **2.** p. **Naprzydawać. N. ś. I.** *przyczyniając ś. ustawicznie, za wielu osobami ś. przyczynić.* **2.** *przyczynianiem ś. nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Przyczyniać>

†Naprzyczynianie, a, blm., czynność cz. **Naprzyczyniać.**

Naprzyczynianie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzyczyniać ś.**

Naprzydawać, aje, awał, †Naprzyczyniać *przydając jedno po drugim, wiele przydać.* <Na + Przydawać>

Naprzydawanie, a, blm., czynność cz. **Naprzydawać.**

Naprzyganiać, a, ał *przyganiając ustawicznie, wielu rzeczom przyganić.* <Na + Przyganiać>

Naprzyganianie, a, blm., czynność cz. **Naprzyganiać.**

Naprzyginać, a, ał *przyginając jedno po drugim, wiele przygiąć.* <Na + Przyginać>

Naprzyginanie, a, blm., czynność cz. **Naprzyginać.**

Naprzyglądać się, a ś., ał ś. *przyglądaniem ś. nasycić ś.:* Nie mogłem ś. N. twojej urodzie. <Na + Przyglądać ś.>

Naprzyglądanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzyglądać ś.**

Naprzygrzewać, a, ał *przygrzewając jedno po drugim, wiele przygrzać.* <Na + Przygrzewać>

Naprzygrzewanie, a, blm., czynność cz. **Naprzygrzewać.**

Naprzyjeżdżać, a, ał *przyjeżdżając kolejno, przyjechać w wielkiej liczbie.* <Na + Przyjeżdżać>

Naprzyjeżdżanie, a, blm., czynność cz. **Naprzyjeżdżać.**

Naprzyjmować, uje, ował *przyjmując jedno po drugim, wiele przyjąć:* Służebnych siła naprzyjmował. P. Koch. Gliński w Niemczech za pieniądze bardzo wiele rejterów i knechtów naprzyjmował. Stryjk. Z takich sobie najpewniejszą gwardję naprzyjmował. Rol. N. podarunków. **N. ś.** *przyjmowaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Przyjmować>

Naprzyjmowanie, a, blm., czynność cz. **Naprzyjmować.**

Naprzyjmowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzyjmować ś.**

†**Naprzykazować, uje, ował** *przykazując jedno po drugim, wiele przykazać.* <Na + Przykazować>

†**Naprzykazowanie, a,** blm, czynność cz. **Naprzykazować.**

Naprzyklejać, a, ał *przyklejając jedno po drugim, wiele przykleić.* <Na + Przyklejać>

Naprzyklejanie, a, blm., czynność cz. **Naprzyklejać.**

Naprzykład przys. *jeżeli użyć przykładu, jak, jak oto:* Różne narzędzia stolarskie, N. dłóto, hebel i t. d. Drzewa iglaste, jak N. sosna, świerk. Mam ci coś do zarzucenia. — N? *(=a mianowicie?).* <Na + Przykład>

Naprzykładać, a, ał *przykładając jedno po drugim, wiele przyłożyć:* Rozsławili ludzie to moje myśliwstwo, naprzykładawszy wiele innych rzeczy. Pas. **N. ś.** *przykładaniem a. przykładaniem ś. nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Przykładać>

Naprzykładanie, a, blm, czynność cz. **Naprzykładać.**

Naprzykładanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzykładać ś.**

Naprzykrywać, a, ał *przykrywając jedno po drugim, wiele przykryć.* **N. ś.** *przykrywaniem a. przykrywaniem ś. nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Przykrywać>

Naprzykrywanie, a, blm., czynność cz. **Naprzykrywać.**

Naprzykrywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzykrywać ś.**

Naprzykrzać się, a ś., ał ś., †**Nadprzykrzać ś.,** !**Naprzykrzać** komu (nied.) = *sprawiać przykrość swoim natręctwem:* Upornie mucha ludziom ś. naprzykrza. Dm. Widzę przeszkadzam; nie naprzykrzam ś. i kłaniam. Boh. Pytał głupi mądrego, na co rozum zda ś. Mądry milczał. Gdy coraz bardziej naprzykrza ś., rzecze... Kras. *(=natrętnie ś. dopytuje).* N. ś. komu swoją obecnością. N. ś. komu prośbami, N. ś. komu o co=*natrętnie prosić:* Może ś. naprzykrzam panu mojemi prośbami? Ciągle mi ś. naprzykrza o oddanie mu w dzierżawę majątku. On mi naprzykrza nieustannie. Wal. <Na + *Przykrzać, od Przykrzyć>

!**Naprzykrzanie, a,** blm., czynność cz. **Naprzykrzać,** *naprzykrzanie ś.*

Naprzykrzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzykrzać ś.**

I. Naprzykrzenie, a, blm., **Naprzykrzenie ś.** czynność cz. **Naprzykrzyć ś.**; *przykrość, znudzenie, obrzydzenie:* Powtarzać co aż do naprzykrzenia. Nasłuchać ś. czyich morałów aż do naprzykrzenia.

2. Naprzykrzenie przys. od **Naprzykrzony:** N. prosić o co.

Naprzykrzenie się, a ś., blm. p. **I. Naprzykrzenie.**

[**Naprzykrzny**] p. **Naprzykrzony:** Moze ta matusi naprzyksne *(=może tam matusi przykro)*

Naprzykrzoność, i, blm. rz. od **Naprzykrzony.**

Naprzykrzony I. a. [**Naprzykrzny**] *naprzykrzający ś., uprzykrzony, natrętny, natarczywy, nieznośny:* Wierzyciel N. Kto nigdy nie chorował, bywa naprzykrzonym, gdy zachoruje, i ciężkim swą niecierpliwością, jak drugim, tak i sobie. Perz. Szczególnie mu słowo „ciocia“ koło ucha brzęczało ciągle, jako naprzykrzona mucha. Mick. **2.** ×N. *który ś. naprzykrzył, przykry, nudny:* Naprzykrzona robota. Troc.

Naprzykrzyć się, y ś., ył ś., †**Nadprzykrzyć ś.** dok. **I.** komu = *stać ś. przykrym, sprzykrzyć ś., uprzykrzyć ś., znudzić ś., obrzydnąć:* Naprzykrzyła mi ś. ta potrawa. Naprzykrzyła mi ś. podróż. Nieos.: Naprzykrzyło mi ś. czekać tak długo. **2.** †N. ś. czego = *obrzydzić sobie co, uczuć wstręt do czego:* Naprzykrzyłem ś. tej roboty. Troc. <Na + Przykrzyć>

Naprzylatywać, uje, ywał *przylatując kolejno, w wielkiej ilości przylecieć:* Dużo ptaków naprzylatywało. <Na + Przylatywać>

Naprzylatywanie, a, blm., czynność cz. **Naprzylatywać.**

Naprzylegać, a, ał *przylegając ustawicznie, w wielkiej ilości przylgnąć.* <Na + Przylegać>

Naprzyleganie, a, blm., czynność cz. **Naprzylegać.**

Naprzylepiać, a, ał *przylepiając jedno po drugim, wiele przylepić.* **N. ś. I.** *przylepiając ś. ustawicznie, przylepić ś. w wielkiej ilości.* **2.** *przylepianiem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Przylepiać>

Naprzylepianie, a, blm., czynność cz. **Naprzylepiać.**

Naprzylepianie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzylepiać się.**

Naprzylewać, a, ał *przylewając jedno po drugim, wiele przylać.* <Na + Przylewać>

Naprzylewanie, a, blm., czynność cz. **Naprzylewać.**

Naprzyłączać, a, ał *przyłączając jedno po drugim, wiele przyłączyć.* **N. ś.** *przyłączając ś. kolejno, przyłączyć ś. w wielkiej ilości.* <Na + Przyłączać>

Naprzyłączanie, a, blm., czynność cz. **Naprzyłączać.**

Naprzyłączanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzyłączać ś.**

Naprzymawiać, a, ał *przymówek narobić.* **N. ś.** *przymawiając ś. ustawicznie, wiele razy ś. przymówić; przymawianiem a. przymawianiem ś. nasycić ś.:* Naprzymawiał mi ś. o tę fotografję. <Na + Przymawiać>

Naprzymawianie, a, blm, czynność cz. **Naprzymawiać.**

Naprzymawianie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzymawiać ś.**

Naprzymierzać, a, ał *przymierzając jedno po drugim, wiele przymierzyć.* **N. ś.** *przymierzaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Przymierzać>

Naprzymierzanie, a, blm., czynność cz. **Naprzymierzać.**

Naprzymierzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzymierzać ś.**

Naprzymilać się, a ś., ał ś. *przymilaniem ś. nasycić ś.* <Na + Przymilać ś.>

Naprzymilanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzymilać ś.**

Naprzymuszać, a, ał *przymuszając jednego po drugim, wielu przymusić.* <Na + Przymuszać>

Naprzymuszanie, a, blm., czynność cz. **Naprzymuszać.**

Naprzynosić, i, ił *przynosząc jedno po drugim, wiele przynieść.* <Na + Przynosić>

Naprzynoszenie, a, blm, czynność cz. **Naprzynosić.**

Naprzypiekać, a, ał *przypiekając jedno po drugim, wiele przypiec.* <Na + Przypiekać>

Naprzypiekanie, a, blm., czynność cz. **Naprzypiekać.**

Naprzypinać, a, ał *przypinając jedno po drugim, wiele przypiąć:* Naprzypinali Europie łatek. Kon. <Na + Przypinać>

Naprzypinanie, a, blm., czynność cz. **Naprzypinać.**

Naprzypisywać, uje, ywał I. *przypisując jedno po drugim, wiele przypisać:* Naprzypisywał mu wiele zalet. 2. *przypisując jednemu po drugim, wielu przypisać:* Winę tego naprzypisywał wielu osobom. <Na + Przypisywać>

Naprzypisywanie, a, blm., czynność cz. **Naprzypisywać.**

Naprzypływać, a, ał *przypływając kolejno, przypłynąć w wielkiej liczbie.* <Na + Przypływać>

Naprzypływanie, a, blm., czynność cz. **Naprzypływać.**

Naprzypominać, a, ał *przypominając jedno za drugim, wiele przypomnieć.* **N. ś.** I. *przypominając ś. kolejno, przypomnieć ś. w wielkiej ilości:* Wiele zdarzeń mu ś. naprzypominało. 2. *przypominaniem nasycić ś.:* Cośmy ś. nagadali, naprzypominali i naśmiali! Krasz. <Na + Przypominać>

Naprzypominanie, a, blm., czynność cz. **Naprzypominać.**

Naprzypominanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzypominać ś.**

Naprzyprawiać, a, ał *przyprawiając jedno po drugim, wiele przyprawić.* <Na + Przyprawiać>

Naprzyprawianie, a, blm., czynność cz. **Naprzyprawiać.**

Naprzyprowadzać, a, ał *przyprowadzając jedno po drugim, wiele przyprowadzić.* <Na + Przyprowadzać>

Naprzyprowadzanie, a, blm., czynność cz. **Naprzyprowadzać.**

Naprzyrządzać, a, ał *przyrządzając jedno po drugim, wiele przyrządzić.* <Na + Przyrządzać>

Naprzyrządzanie, a, blm., czynność cz. **Naprzyrządzać.**

Naprzyrzekać, a, ał *przyrzekając jedno po drugim, wiele przyrzec, przyrzeczeń narobić, naobiecywać:* Wiele mi naprzyrzekał, ale nic nie dotrzymał. Sł. wil. <Na + Przyrzekać>

Naprzyrzekanie, a, blm., czynność cz. **Naprzyrzekać.**

Naprzysięgać się, a ś., ał ś. *przysięganiem namęczyć ś., nadręczyć ś.:* Co naprzysięgała ś. wtedy, co wypłakała! nic nie pomogło. Orzesz. <Na + Przysięgać>

Naprzysięganie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzysięgać ś.**

Naprzysparzać, a, ał *przysparzając jedno po drugim, wiele przysporzyć.* <Na + Przysparzać>

Naprzysparzanie, a, blm., czynność cz. **Naprzysparzać.**

Naprzysposabiać, a, ał *przysposabiając jednego po drugim, wielu przysposobić.* <Na + Przysposabiać>

Naprzysposabianie, a, blm., czynność cz. **Naprzysposabiać.**

Naprzystawiać, a, ał *przystawiając jedno po drugim, wiele przystawić.* <Na + Przystawiać>

Naprzystawianie, a, blm., czynność cz. **Naprzystawiać.**

Naprzysuwać, a, ał *przysuwając jedno po drugim, wiele przysunąć.* <Na + Przysuwać>

Naprzysuwanie, a, blm., czynność cz. **Naprzysuwać.**

Naprzysyłać, a, ał *przysyłając jedno za drugim, wiele przysłać.* <Na + Przysyłać>

Naprzysyłanie, a, blm., czynność cz. **Naprzysyłać.**

Naprzyszywać, a, ał *przyszywając jedno po drugim, wiele przyszyć.* **N. ś.** *namęczyć ś. przyszywaniem.* <Na + Przyszywać>

Naprzyszywanie, a, blm., czynność cz. **Naprzyszywać.**

Naprzyszywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzyszywać ś.**

Naprzytaczać, a, ał *przytaczając jedno po drugim, wiele przytoczyć.* <Na + Przytaczać>

Naprzytaczanie, a, blm., czynność cz. **Naprzytaczać.**

Naprzytulać, a, ał *przytulając jedno po drugim, wiele przytulić.* **N. ś.** *przytulaniem nasycić ś.:* Ja ś. dość nahulał, dziewczęteczek naprzytulał. <Na + Przytulać>

Naprzytulanie, a, blm., czynność cz. **Naprzytulać.**

Naprzytulanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naprzytulać ś.**

Naprzytwierdzać, a, ał *przytwierdzając jedno po drugim, wiele przytwierdzić.* <Na + Przytwierdzać>

Naprzytwierdzanie, a, blm., czynność cz. **Naprzytwierdzać.**

Naprzytykać, a, ał *przytykając jedno po drugim, wiele przytknąć.* <Na + Przytykać>

Naprzytykanie, a, blm., czynność cz. **Naprzytykać.**

Naprzywiązywać, uje, ywał *przywiązując jedno po drugim, wiele przywiązać.* <Na + Przywiązywać>

Naprzywiązywanie, a, blm., czynność cz. **Naprzywiązywać.**

Naprzywłaszczać, a, ał *przywłaszczając jedno po drugim, wiele przywłaszczyć.* <Na + Przywłaszczać>

Naprzywłaszczanie, a, blm., czynność cz. **Naprzywłaszczać.**

Naprzywozić, i, ił *przywożąc jedno po drugim, wiele przywieźć.* <Na + Przywozić>

Naprzywożenie, a, blm., czynność cz. **Naprzywozić.**

Naprzyzywać, a, ał *przyzywając jednego po drugim, wielu przyzwać.* <Na + Przyzywać>

Naprzyzywanie, a, blm., czynność cz. **Naprzyzywać.**

Napsocenie, a, blm., czynność cz. **Napsocić.**

Napsocić, i, ił, × Napsotać komu = *narobić psot, naplatać figlów.* <Na + Psocić>

× Napsotać, a, ał p. **Napsocić.** <Na + *Psotać, od Psota>

× Napsotanie, a, blm., czynność cz. **Napsotać,** *napsocenie.*

× Napsować, a, ał i × N. ś. p. **Napsuć:** Ileż to ludzi straszny ten potwór napsował! Dm. Mnogość ludu a krwie uczciwej napsował. Mick. Napsował miecza. Kn. Fałszem chcesz N. dobrej sławy mojej. Papr. Napadł na polskie ciury, którzy mu dobrze napsowali skóry. Biał. Napsowali sobie głowy w Konstantynopolu, wymyślając nowe opinje w wierze. Kłok. Głowa mu ś. była napsowała, i dlatego osobno mieszkali. Pas. (= *dostał pomieszania zmysłów, zwarjował*). <Na + Psować>

× Napsowanie, a, blm., czynność cz. **Napsować,** *napsucie.*

× **Napsowanie się, a ś.**, blm., czynność cz. **Napsować ś.**, *napsucie ś.*

× **Napsowywać, a, ał** p. **Napsuć.**

× **Napsowywanie, a**, blm., czynność cz. **Napsowywać.**

[**Napstroszenie, a**, blm.] czynność cz. **Napstroszyć.**

[**Napstroszyć, y,ył**] *napakować, najeżyć:* Koszałka napstroszona kiełbasami. <Na + Pstroszyć>

Napsucie, a, blm., czynność cz. **Napsuć.**

Napsucie się, a ś., blm., czynność cz. **Napsuć ś.**

Napsuć, uje, uł, × **Napsować**, nied. × **Napsowywać** *psując jedno po drugim, wiele zepsuć a. psując ustawicznie, znaczną część czego zepsuć:* Niemało napsują piór i papieru, nim ś. pisać nauczą. N. ludzi = a) rub. *nazabijać a. naranić;* b) *nagorszyć, obyczaje wielu ludzi skazić.* × N. miecza (= *stępić go*). × N. czyjej dobrej sławy (= *obmówić, spotwarzyć kogo, zaszkodzić komu w opinji*). × N. komu skóry (= *wytrzepać komu skórę, zbić go*). N. komu serca (= *zmartwić go*). N. komu humoru (= *pozbawić humoru, wesołości*). N. komu krwi (= *nagniewać, nadraźnić, nairytować kogo*). N. sobie głowy (= *nałamać, nasuszyć*). **N. ś.** *psując ś. kolejno a. ustawicznie, zepsuć ś. w wielkiej ilości a. w znacznej części:* Napsuło ś. wiele owoców, kapusty przez gnicie. <Na + Psuć>

Napsztykać, a, ał, Naprztykać I. *psztykając (palcami) ustawicznie, wiele razy psztyknąć.* **2.** × N. komu (w oczy) = *nałajać, nawymyślać komu.* <Na + Psztykać>

Napsztykanie, a, blm., czynność cz. **Napsztykać.**

Napuchać, a, ał p. **Napuchnąć.**

Napuchanie, a, blm., czynność cz. **Napuchać.**

Napuchlina, y, lm. **y** p. **Napuchnięcie:** Nad oczami zwieszały ś. brwi, na mięsistych napuchlinach jakichś rozkrzaczone. Krasz.

† **Napuchło** przys. od **Napuchły:** N. czynić. Das.

Napuchłość, i I. blm. rz. od **Napuchły.** Przen.: Przygaszać trzeba N. tej prawnickiej miny.. Tremb. (= *nadętość, napuszoność*). **2.** lm. **i** p. **Napuchnięcie.**

Napuchły *który napuchł, spuchnięty, nabrzękły, nabrzmiały.*

Napuchnąć, nie, nął a. **chł** jednot. **I.** † N. a. dok. † **Napuchać** = a) co = *wyziewem napełnić:* Izbę napuchał. Troc. a) kogo a. na kogo = *oddechem zaraźliwym owionąć:* Napuchać na kogo abo N. kogo, puchaniem zarazić, jako ś. dzieciom małym trafia od plugawych person. Kn. Ta plugawa czarownica dziecię (na dziecię) napuchnęła. Troc. **2.** i nied. **Napuchać** *spuchnąć, nabrzęknąć, nabrzmieć:* Twarz mu napuchła. <Na + Puchnąć>

Napuchnienie, a, lm. **a** p. **Napuchnięcie:** N., nachuchnienie, ziewanie, puchanie na kogo. Kn. Nabrzmiałość, N., nabrzęknienie jakowego członka nad przyrodzoną jego postawę. Perz.

Napuchnięcie, a, Napuchnienie I. blm., czynność cz. **Napuchnąć. 2.** lm. **a** a. **Napuchlina, Napuchłość** *miejsce spuchnięte, opuchlina, puchlina, nabrzmiałość.*

Napuczać, a, ał posp. p. **Napuczyć.**

Napuczanie, a, blm., czynność cz. **Napuczać.**

Napuczenie, a, blm., czynność cz. **Napuczyć.**

× **Napucznieć, eje, ał** p. **Napęcznieć.**

× **Napucznienie, a**, blm., czynność cz. **Napucznieć,** *napęcznienie.*

Napuczyć, y,ył, nied. **Napuczać** posp. **I.** a. × **Napęczyć** *uczynić co nabrzmiałym, wzdętym, pękatym.* **2.** *przez schylenie naprężyć co.* <Na + Puczyć>

Napudrować, uje, ował co = *pudrem w dostatecznej ilości posypać:* N. twarz, włosy, perukę. <Na + Pudrować>

Napudrowanie, a, blm., czynność cz. **Napudrować.**

Napukać, a, ał I. *pukając (= strzelając) nazabijać, nastrzelać:* N. zajęcy. **2.** rub. *wiatrów z siebie nawypuszczać.* **N. ś.** *pukaniem nasycić ś. a. zmęczyć ś.* = a) *nastukać ś.;* b) *nastrzelać ś;* c) *wiatrów z siebie do woli nawypuszczać.* Dawszy ś. im (= nieprzyjaciołom) do wolej kilko dni N., potym na nich fortelów ze wszystkich stron szukać. Biel. M. <Na + Pukać>

Napukanie, a, blm., czynność cz. **Napukać.**

Napukanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napukać ś.**

Napustnik, a, lm. **i** rzem. *gatunek młotka* (Pickhammer). <Na + * Pustnik, od Puszczać>

Napustoszenie, a, blm., czynność cz. **Napustoszyć.**

Napustoszyć, y,ył *pustosząc jedno po drugim, wiele spustoszyć:* N. miast, wsi, krajów. Coż majętności napustoszyło w Polszcze, jeno arendy. Falib. <Na + Pustoszyć>

× **Napuszać, a, ał** i **N. ś.** p. **Napuszyć.**

× **Napuszanie, a**, blm., czynność cz. **Napuszać.**

Napuszanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napuszać ś.**

Napuszczać, a, ał I. nied. p. **Napuścić. 2.** dok. a. † **Napuścić** *puszczając jedno po drugim, wiele puścić:* N. ludzi, psów dokąd (= *nawpuszczać*). **N. ś. I.** nied. p. **Napuścić. 2.** dok. *puszczaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Puszczać>

Napuszczanie, a, blm., czynność cz. **Napuszczać.**

Napuszczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napuszczać ś.**

Napuszczenie, a, blm., czynność cz. **Napuścić.**

Napuszczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Napuścić ś.**

Napuszenie przys. od **Napuszony,** *napuszyście, napuszysto.*

× **Napuszenie, a I.** blm., czynność cz. **Napuszyć. 2.** lm. a =) p. **Napuszenie ś.** b) *udawanie opętania od djabła.* Perz. c) *to, co jest napuszone, nadęte.*

Napuszenie się, a ś., blm., × **Napuszenie** czynność cz. **Napuszyć ś.**

Napuszoność, i, blm. rz. od **Napuszony,** *napuszystość:* Styl autora nie jest pozbawiony pewnego patosu i napuszoności retorycznej. Spas.

Napuszony I. im. od **Napuszyć. 2.** przen. a. **Napuszysty** = a) *nadęty = pyszny, dumny, zarozumiały:* Człowiek N. Mina napuszona. b) *nadęty = pełen przesady, wymuszony, górnolotny:* Styl, frazes N. **3.** † N. anat. *gębczasty* (spongiosus).

× **Napuszyć, y,ył**, nied. × **Napuszać I.** *nadąć = napełnić czymś lotnym;* przen. *natchnąć:* Cała muz gromada tchnie duchem Apollina, którym je napusza. Min. **2.** przen. *nadąć = pysznym uczynić, w dumę wbić:* Wściekła go pycha napuszyła. Troc. Choć go zwycięstw napuszała sława, zniżę dumnego pod me wielowładne prawa. L. **N. ś. I.** *nadąć ś., najeżyć ś.:* Kot kiedy ś. napuszy, to mu tak iskry z włosów wylatują. Słow. **2.** przen. *nadąć ś. = przybrać minę pyszną, zadrzeć nosa:* Napuszył ś. jak indor, jak paw. **3.** † N. ś. od kogo = *zarazić ś. od czyjego oddechu:* Chcąc

być zdrowi, chroniliśmy ś. z temi żyć, którzy są trudnym chorobom poddani, abyśmy ś. od nich nie napuszyli. L. <Na + Puszyć>

Napuszysto p. **Napuszyście**: N. wyglądać. Sł. wil.

Napuszystość, i, blm. rz. od **Napuszysty**, *napuszoność:* N. stylu. W młodym była N. ciele. Żebr.

Napuszysty p. **Napuszony:** Chłop durny, N. Pot. Fortuna sama sobie zgubą lub powierzchowną napuszystą chlubą zda ś. być czymsiś. Koch. W. Pycha głupiego napuszysta gubi, a zazdrość nigdy poczciwych nie lubi. Chr. Styl N. <Od Napuszyć>

Napuszyście, Napuszysto przys. od **Napuszysty**, *napuszenie:* Pisać N. *(=stylem napuszonym).* Baron nie sprzedaje, bo nie chce uchodzić za bankruta, rzekł nieco N. Bał.

Napuścić, i, ił, nied. **Napuszczać I.** *spuszczając, nasunąć:* Czapkę na oczy napuszczał. Krasz. **2.** †N. p. **Napuszczać:** Pochop ją pcha srogi, nieprzyjaciół, brony otwarszy, N. Żebr. **3.** × N. kogo na kogo = *nasłać z napaścią:* Napuszczają na niego sądowych wyjadaczy. Sł. wil. **4.** czego do czego, w co = *dać czemu przeniknąć, dostać ś. do czego:* N. świeżego powietrza do pokoju. N. wody w naczynie *(=nalać).* **5.** co czym = *napoić, nasycić, pociągnąć:* N. co woskiem, sokiem, oliwą. Rana olejkiem napuszczona. Troc. Dzikie narody strzały swe jaszczurczym jadem napuszczają. Paszk. Napuszczany jadem. Kn. Przen.: Już umysł żony zręcznie napuścił jadem. L. Heretyckim jadem napuszczony. Troc. Przeczucia srodze mię dręczą i strasznym niepokojem napuszczają mą duszę. Bog. Woj. Przen.: Napuścił hartem swój topór staroświecki. Syrok. *(=zahartował).* **6.** × N. przen. *natchnąć:* Wieszczym duchem napuszczony. Troc. Wróżyły przez Apollina napuszczone baby. Pot. **7.** N. żelazo, stal = *zmienić ich kolor przez odhartowywanie:* Napuszczać lufę. Kolory napuszczone = *nadane stali przez odhartowywanie.* **8.** fl. *na dół z wodą spuścić:* N. statek, in. cosować. N. tratwę, drzewo. **9.** rzem.: N. świderkiem = *wyświdrować w części, wywiercić mały otwór w celu wbicia gwoździa a. zapuszczenia świdra grubszego.* **N. ś. I.** [N. ś. na kogo] = *napaść gniewnie, obrzucić wymówkami.* **2.** fl. *popłynąć w dół rzeki do pewnego punktu:* Napuściliśmy ś. do przystani. <Na + Puścić>

Napuścisty *spuszczający ś., obwisły:* Twarz miał długą, wyschłą, wąs rzadki, brwi napuściste. Krasz.

†**Napużać, a, ał** kogo = *przestraszać, przerażać, obawę w kim wzbudzać:* Gdzie siłą nie zdużał, przynajmniej strachem pogan jako mógł napużał. Pot. <Ukr. napùżaty>

†**Napużanie, a,** blm., czynność cz. **Napużać.**

[**Napużenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Napużyć ś.**

[**Napużyć się, y ś.ył ś.**] p. **Napyżyć ś.**

Napychać, a, ał i **N. ś.** p. **Napchać.**

Napychanie, a, blm., czynność cz. **Napychać.**

Napychanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napychać ś.**

× **Napylać, a, ał** p. **Napylić.**

× **Napylanie, a,** blm., czynność cz. **Napylać.**

× **Napylenie, a,** blm., czynność cz. **Napylić.**

× **Napylić, i, ił,** nied. × **Napylać** na co = *pyłem co pokryć a. napełnić, nakurzyć.* <Na + Pylić>

[**Napyskować, uje, ował**] *nakłamać, nagadać:* Napyskował przed panem na mnie. [**N. ś.**] *pyskowaniem = gadaniem, kłóceniem ś. nasycić ś.* <Na + Pyskować>

[**Napyskowanie, a,** blm.] czynność cz. **Napyskować.**

[**Napyskowanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Napyskować ś.**

Napysznić się, i ś., ił ś. *pyszniąc ś. nasycić ś.* <Na + Pysznić ś.>

Napysznienie się, a ś., blm., czynność cz. **Napysznić ś.**

Napytać, a, ał, nied. **Napytywać I.** *przez rozpytywanie dowiedzieć ś. o czym, znaleźć, spotkać co:* Napytuje dla siebie majątku. Sł. wil. Nigdzie z nich (=wysłanych w pogoń) żaden go (=zbiega) nie napytał. Krasz. A drugiej takiej chatynkiby nie napytał nigdzie. Krasz. **2.** *znaleźć coś niedobrego, ściągnąć, sprowadzić na siebie:* Zkądże ją napytał? — Dzieckiem ją tu przywiózł. Krasz. N. kłopotów, umartwień. Napytał biedę. Trzeba ś. duchem i cicho sprawić, aby biedy na ś. nie N. Sienk. Zamiast wdzięczności napytasz licha. Krasz. Napytał sobie strachu. **3.** [N.] *umówić, namówić, zgodzić, uprosić, wezwać:* Napytał je (kobiety) stary i kopią mu od rana. Ork. **N. ś. I.** *pytając ś. jednego po drugim, wielu spytać:* Niemało ludzi napytałem ś. o niego, nikt nie wie, gdzie mieszka. **2.** *wypytywaniem ś. nasycić:* Gdy ś. pan Wojski dosyć napytał, nabadał, na samym końcu dzieje tego dnia powiadał. Mick. <Na + Pytać>

Napytanie, a, blm., czynność cz. **Napytać.**

Napytanie się, a ś., blm., czynność cz. **Napytać ś.**

Napytlować, uje, ował *przez pytlowanie wiele nagromadzić.* <Na + Pytlować>

Napytlowanie, a, blm., czynność cz. **Napytlować.**

Napytywać, uje, ywał p. **Napytać.**

Napytywanie, a, blm., czynność cz. **Napytywać.**

× **Napyżać się, a ś., ał ś.** p. **Napyżyć ś.**

× **Napyżanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Napyżać ś.**

× **Napyżenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Napyżyć ś.**

× **Napyżyć się, y ś.,ył ś.,** [**Napużyć ś.**], nied. × **Napyżać ś.** *przybrać śmieszną powagę a. śmieszną minę obrażonego, nadąć ś., napuszyć ś.* <Na + Pyżyć ś.>

[**Nara, y**] **I.** lm. **y** *głupiec:* N. ten, co daje, a głupi ten, co nie bierze. Prz. **2.** blm. *głupota.* <Z Nm. Narr>

Narabiać, a, ał i × **N. ś.** p. **Narobić.** <Na + Rabiać>

Narabianie, a, blm., czynność cz. **Narabiać.**

× **Narabianie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Narabiać ś.**

Narabować, uje, ował I. *rabując jedno po drugim, wiele zrabować:* Wiele dworów narabował. **2.** *przez rabowanie nagromadzić:* A komuż słuszniej po nim wziąć, co narabował, jeżeli nie mnie, wiernemu słudze waszemu? Krasz. Miał kilka wozów skarbnych, wypełnionych złotem i narabowanemi precjozami. Rol. **N. ś.** *rabowaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Rabować>

Narabowanie, a, blm., czynność cz. **Narabować:** Chodziło im o N. ile ś. da najwięcej. Jeż.

Narabowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Narabować ś.**

Narachować, uje, ował, nied. **Narachowywać** *rachując, dojść do pewnej liczby, naliczyć:* Narachowałem pięćdziesiąt osób, które mają brać udział

w wycieczce. Narachowałem mnóstwo takich, którzy nie palą tytoniu. **N. ś.** *rachowaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na+Rachować>

Narachowanie, a, blm., czynność cz. **Narachować.**

Narachowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Narachować ś.**

Narachowywać, ywa a. **uje, ywał** p. **Narachować.**

Narachowywanie, a, blm., czynność cz. **Narachowywać.**

†**Naraczej,** †**Naraczszej,** †**Naradszej** *najbardziej.* Pr. <Na(j)+Raczej>

†**Naraczszej** p. **Naraczej:** W prokuratorach (=adwokatach) ci ś. N. kochają, którzy was dręczyć i podejć wolą mają, którzy wygajają lasy gwałtem wasze. Orzech. <Na(j)+*Raczszy=Radszy>

Narada, y, lm. **y I.** *naradzanie ś., obrada, konferencja:* Zebrać ś. na naradę. Mieli z sobą długą naradę. Narady sejmowe. **2.** ×N. *rada, porada:* Zrobić co z narady czyjej. Sł. wil. Puścili ś. w drogę spólną naradą, iść z hetmanem dzielnym. Biał. *(= postanowieniem).* **3.** [N.] *rada = środek, sposób:* Poznał, że jest niewola, której niema narady, imienia nikt nie znał i nie słyszał z ludzi. Ork. <Na+Rada>

!**Naradczyk, a,** lm. **cy** *dozorca w kopalni:* Nadzyratel, N., stejger i oberstejger przychodzili jeden po drugim nadglądać robiących. Ciec. <Ros. narjadčikъ>

Naradka, i, lm. **i, Andruszek** bot. (androsace) *roś. z rodziny pierwiosnkowatych.* Gatunki: N. długoszypułkowa (a. elongata). N. największa (a. maxima). N. północna a. Rząsa skalna (a. septentrionalis). <?>

[**Naradlnik, a,** lm. **i, Naradłak**] *okucie dolnej części radła:* Ciężko wam niejednemu dzień tracić dla naprawy lemiesza lub naradlnika. Krasz. <Na+Radło>

[**Naradłak, a,** lm. **i**] p. **Naradlnik.**

Naradować się, uje ś., ował ś. *radując ś., nasycić ś.; nacieszyć ś.:* Pozwól ś. bożym N. światem. Zm. Naradowali ś. sobą do woli obadwaj. Ml. <Na+Radować>

Naradowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naradować ś.**

†**Naradszej** p. **Naraczej:** Tę poduszkę jego N. bych ja kupił do łoża swojego. Rej *(= najchętniej).* <Na(j)+*Radszej, skąd Raczej>

I. Naradzać się, a ś., ał ś. i ×**Naradzać** p. **Naradzić.**

2. Naradzać się, a ś., ał ś. p. **Narodzić.** Przen.: Straszne ś. w duszy naradza przeczucie. Krasiń. We mnie humor naradza ś. wyborny. Krasiń.

×**Naradzanie, a,** blm., czynność cz. **Naradzać:** Naradzania, namysłu godny. Kn. *(= naradzenia ś.).* Miejsce do naradzania. Dąs. *(= naradzania ś.).*

I. Naradzanie się, a ś., blm., czynność cz. **I. Naradzać ś.**

2. Naradzanie się, a ś., blm., czynność cz. **2. Naradzać ś.**

Naradzenie, a, blm., czynność cz. **Naradzić.**

Naradzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naradzić ś.**

Naradzić, i, ił, nied. ×**Naradzać I.** *rad nadawać, nadoradzać.* **2.** ×N. *dać radę, poradzić, doradzić:* Naradził mi kupno tego domu. [Żebyś mi naradził jaką dziewkę]. **3.** [N.] *uradzić, postanowić:* Naradzili wszyscy. Coś tam młodzi z starszyzną naradzają. Wor. *(= naradzają ś.).* **N. ś.,** nied. **Naradzać ś. I.** z kim względem czego, w sprawie czego, co do czego, nad czym, ×o czym, ×o co = *zasięgnąć nawzajem zdania, wspólnie roztrząsnąć co.* **2.** ×N. ś. kogo = *zasięgnąć czyjej rady, poradzić ś. kogo:* N. ś. lekarza, prawnika. Sł. wil. **3.** *radzeniem a. radzeniem ś. nasycić ś. a. zmęczyć ś.* <Na+Radzić>

Narać, i, ił, nied. **Narając I.** *nastręczyć, polecić:* Naraiłem dwie dziewki do dworu. Naraj mi sługę dobrego. Troc. Żebym narał panu korzystniejszy obowiązek u chorążego koronnego w Międzyrzeczu. And. On mi co roku lekcję jakąś narał. Gaw. Naraj mi gdzie domek na ustroniu. N. komu kupca na dom. Gdy uwolnię cię od męża złego, narajęć z wszystkich miar doskonałego. Lubom. **2.** [N.] *dać radę, poradzić:* Dziaduś narailі panu. **N. ś.** *nastręczyć ś., nasunąć ś.* Słow. [Dziewcyno moja, naraj ś. dobrze] *(=wydaj ś.).* <Na+Raić>

Narając, a, ał p. **Narać.**

Narajanie, a, blm., czynność cz. **Narajać.**

Narajcować się, uje ś., ował ś. rub. *rajcowaniem nasycić ś., nagadać ś.* <Na+Rajcować>

Narajcowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Narajcować ś.**

Narajenie, a, blm., czynność cz. **Narać:** Ozwała mu ś. z pięknej panny narajeniem. Otw.

Narajenie się, a ś., blm., czynność cz. **Narać ś.**

[**Naramiączko, a,** lm. **a**]: Żywotek składa ś. z dwuch oplecków czyli náramiączek.

Naramiennica, y, lm. **e** p. **Naramiennik:** Czarną miał, ściśle zamkniętą przyłbicę, i czarny pancerz i naramiennice. Słow. Na barkach orlicy para tych białych skrzydeł wyrastała; gdy na rycerskiej są naramiennicy, będzież-li rycerz mniej, niż owa biała ptaszyna, ludziom użyteczny? Słow. <Na+Ramię>

Naramiennik, a, lm. **i, Naramiennica,** ×**Naramnica,** †**Naramionek,** †**Naramnik,** [**Naramnik**], ×**Naplecznik I.** *ozdoba metalowa na ramię, bransoleta, manela:* N. białogłowski, jako niegdy u Rzymian. Troc. **2.** *część ubioru, leżąca na ramionach, na barkach:* N. abo humerał Aarona był złotemi łańcuchami i drogiemi kamieniami ozdobiony. Skar. N. u mundurów wojskowych *(= epolet).* **3.** *część zbroi, osłaniająca ramiona.* **4.** w lm. zool. (u ptaków) *pokrywy skrzydeł mniejsze, najwyżej osadzone, pierwsze z rzędu nadlotki nakrywające.* <Na+Ramię>

Naramienny *na ramieniu będący:* Naramienne wstęgi. Troc. Anat.: Mięsień N. a. trójkątny barku, podnoszący ramię, !deltowaty, †myszka trójgraniasta a. trzykątowa barku (musculus deltoides).

†**Naramionek, nka,** lm. **nki** p. **Naramiennik:** Mężnego żołnierza złotym naramionkiem lewym uszanował. Warg.

×**Naramnica, y,** lm. **e** p. **Naramiennik.**

[**Naramniczek, czka,** lm. **czki**] p. **Naramnik:** Naramniczki wstążkami związane.

†**Naramnik, a,** lm. **i,** [**Naramnik**] p. **Naramiennik:** Humerał a. N. Leop. [Koszulka u naramników przedziergana jedwabiem]. Zdr. [**Naramniczek**].

Naranić, i, ił I. *raniąc jednego po drugim, wielu zranić:* N. ludzi. **2.** †N. *nieco zranić.* Przen.: Jeśliś w myśli naraniony, z niego będziesz pocieszony. Hrb. <Na+Ranić>

Naranienie, a, blm., czynność cz. **Naranić.**

Narastać, a, ał p. **Narosnąć.** <Na + *Rastać, od Rość>

Narastanie, a, blm., czynność cz. **Narastać.**

× **Narastywać, a, ał** p. **Narosnąć.**

× **Narastywanie, a,** blm., czynność cz. **Narastywać.**

Naraszczać, a, ał p. **Narościć.**

Naraszczanie, a, blm., czynność cz. **Naraszczać.**

Naraszplować, uje, owała *raszplą napiłować.* <Na + Raszplować>

Naraszplowanie, a, blm., czynność cz. **Naraszplować.**

Naratować, uje, owała *ratując jedno po drugim, wiele uratować.* <Na + Ratować>

Naratowanie, a, blm., czynność cz. **Naratować.**

I. Naraz, u, blm., **Alapryma** *malowanie olejne ukończone odrazu, t. j. bez następnego przemalowania.* <Na + Raz>

2. Naraz przys. *wtym, nagle, raptem, niespodzianie, ni z tego, ni z owego, ni stąd, ni zowąd.* <Na + Raz>

†**Naraz, u,** blm. **I.** p. **Narzaz:** Byli obowiązani poddani dawać panom podatek na karmienie psów; powinność ta myśliwcza u nas nazywała ś. N. Nar. **2.** *danina w miodzie, składana przez wdowy, wychodzące powtórnie za mąż:* N. czyli donica miodu, była to opłata od ubogich wdów, chcących iść za mąż. Wiszn. N., danina miodowa, tę wdowy ponawiające śluby panu swemu oddawały. Goł. <? Na + RZAZ>

Narazić, i, ił, nied. **Narażać I.** *rażąc jedno po drugim, wiele porazić, trafić, uderzyć:* Kilkunastu nam pachołków ubyło, i koni dosyć siła, których pogaństwo strzałą naraziło. Jabł. **2.** †N. kogo, czego = *nieco porazić, nieco uszkodzić, nadwerężyć:* Narażam ręki, nogi. Kn. *(= obrażam rękę, nogę).* Gdy od oblężenia odstępować musiał, oblężeni wycieczką go narazili. Pot. [Żeby cię naraziło!] (przekleństwo). **3.** †N. czego = *dotknąć czego, potrącić o co:* Kiedy ś. mówi, że Syn Boży u Boga był, tylko ś. różności osób naraża, a nie istności. L. **4.** †N. i [N.] kogo czym = *obrazić, urazić, rozgniewać:* Zawstydził ś. Faeton i sromem gniew zraził, niósł potym matce, czym go Epafus naraził. Żebr. Naraził wszystkich na siebie swoją niegrzecznością. **5.** †N. na kogo = *wypuścić na kogo, poszczuć kogo:* Przecz nań byków nie narażę i ziemiorodów srogich? Żebr. **6.** kogo na co a. †w co = *wystawić, podać:* N. kogo na niebezpieczeństwo, na wstyd, na pośmiewisko. Król narażony był na niechęć magnatów. Ust. Życie narażone na nieustanną i twardą pracę. Narażać wojsko w niebezpieczeństwo. Troc. Żart.: Pan mię na funkcje zyskowne narażał. Kras. *(=nastręczał mi funkcje).* **7.** co dla kogo, dla czego = *poświęcić, ofiarować, wystawić na niebezpieczeństwo:* Narażać życie swoje dla bliźnich. N. życie swoje dla ocalenia bliźniego. Narażać zdrowie i mienie swoje dla dobra innych. **8.** †N. czego = *nabawić:* Z lewego ramiona strzał stróż słoniowy dźwięku narażał powieszony. Żebr. **9.** †N. komu co = *nadarzyć, zdarzyć, nastręczyć, podsunąć:* Mądrego to jest pana, urzędy rozdawać ludziom godnym i umiejętnym, co mu je szczęście abo trafunek jaki naraża. Kłok. Trefunek mi tę księgę naraził. Troc. **10.** gór.: Narażać = *nakładać urobek w naczynia wyciągane z podszybia.* **N. ś. I.** na co a. †w co = *wystawić ś. (na coś nieprzyjemnego):* Narażać ś. na słotę, na niewygodę, na gniew, na zemstę, na obmowę, na szyderstwo, na niebezpieczeństwo. Nie należy ś. dobrowolnie na niebezpieczeństwa podawać i narażać. Kras. Narażać ś. w nieszczęście. Troc. †Narażać ś. na nieprzyjaciół. Troc. Niepotrzebnie ś. narażasz. **2.** komu = *obrazić, rozgniewać kogo, gniew w kim wzbudzić:* Nikomu tak ś. N. nie obawiamy, jak osobom od nas kochanym. Zabł. Wszystkim ś. naraził. Nie dba, że ś. narazi, byleby prawdę wyznał. Karp. **3.** [N. ś.] *natknąć ś.* <Na + Razić>

†**Naraźnie** przys. od **Naraźny.**

†**Naraźność, i,** blm. rz. od **Naraźny.**

†**Naraźny** *dogodny, dogodnie położony:* Naraźne i sposobne miejsca wartą osadził. Pilch. <Na + Raz>

Narażacz, a, lm. **e** gór. **I. a. Nakładacz,** × **Folarz,** × **Fuljarz** *robotnik, wypinający wykopaną rudę a. ziemię w wózki i skrzynie a. napełniający kible, wyciągane z podszybia.* **2.** †N. wodny = *robotnik, wlewający wodę w beczki z podszybia wyciągane.* <Na + RZAZ>

Narażać, a, ał i **N. ś.** p. **Narazić.**

Narażanie, a, blm., czynność cz. **Narażać.**

Narażanie się, a ś., lm. **a ś.** czynność cz. **Narażać ś.:** Dziwię ś., że mi nie odebrano wiary za tyle dobrowolnych narażań ś. z mojej strony na jej odebranie. Es.

Narażenie, a, blm., czynność cz. **Narazić:** Ratować kogoś z narażeniem własnego życia. †N. czci. Ocz. *(=zaszkodzenie komu na sławie).*

Narażenie się, a ś., blm., czynność cz. **Narazić ś.**

†**Naręb, ębu,** blm. p. **Narębne:** Żaden z nich nie zna jeszcze tak długiego szeregu danin, jak stan, narzas, powałowe, N., krowa. Piek. <Na + RĘB>

Narąbać, bie, bał, nied. **Narąbywać** *rąbiąc jedno po drugim, porąbać wiele a. ile trzeba:* N. drew, mięsa. Rąbał, rąbał siekiereczką, narąbał szesnaście, jeśli państwo nie wierzycie, porachować każcie. **N. ś.** *rąbaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Rąbać>

Narąbanie, a, blm., czynność cz. **Narąbać.**

Narąbanie się, a ś., blm., czynność cz. **Narąbać ś.**

Narąbywać, uje, ywał p. **Narąbać.**

Narąbywanie, a, blm., czynność cz. **Narąbywać.**

[**Narącze, a,** lm. **a**] p. **Naręcze:** N. drzewa. <Na + Ręka>

[**Narączek, czka,** lm. **czki**] p. **Naręcze.**

[**Narączko, a,** lm. **a**] **I.** p. **Naręcze. 2.** *ręka od dłoni po łokieć.*

†**Narągać się, a ś., ał ś.** *urąganiem nasycić ś.* <Na + Rągać>

†**Narąganie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Narągać ś.**

Narceina, y, blm. chem. *alkaloid z makowca ze składem* $C_{23}H_{29}NO_9 + H_2O$. <Now. z Gr. *nárkē* = odurzenie>

Narciarski *narciarstwa dotyczący:* Sport N. <Od Nart>

Narciarstwo, a, blm. *ślizganie ś. po śniegu na nartach.*

Narciszek, szka, lm. **szki,** †**Narcyszek** bot. **I.** p. **Narcyz. 2.** N. leśny p. **Ajaks. 3.** N. pierwszy p. **Przebiśnieg. 4.** N. wielki p. **Hermjonka.** <Od Narcyz>

Narciszkowy przym. od **Narciszek;** †**Narcyszkowy:** Olejek N.

Narcys, a, lm. **y** bot. p. **Narcyz.**

Narcysowy przym. od **Narcys; Narcyzowy.** Bot.: Lilja narcysowa = **Amarylek.**

†**Narcyszek, szka,** lm. **szki** bot. p. **Narcyz i Narciszek.**

†**Narcyszkowy** przym. od **Narcyszek,** p. **Narciszkowy.**

Narcyz, a, lm. **y, Narcys** bot. **I.** a. **Arcyz, Narciszek,** †**Narcyszek** (narcissus) *roś. z rodziny amarylkowatych.* Gatunki: N. biały (n. poeticus). N. tacet (n. tazetta). N. wielkokwiatowy (n. pseudo-narcissus). N. żonkil a. żonkilla (n. jonquilla). Przen.: Naszych córy, narcyzów, na świętego klnę Franciszka, nie damy chłopom za żony. Słow. **2. N.** liljowy p. **Kryn. 3.** N. żółty a. większy p. **Ajaks.** Zdr. **Narcyzek, Narcyzeczek.** <Gr. nárkissos, skąd Łć. narcissus>

Narcyzeczek, czka, lm. **czki** p. **Narcyz:** Na jakich prześcieradełkach, narcyzeczkach i bławatkach znaleźli Pańską dziecinę? Słow.

Narcyzek, zka, lm. **zki** p. **Narcyz.**

Narcyzowaty bot.: Rośliny narcyzowate a. narcyzowe (narcisseae) *podrodzina a. plemię rodziny amarylkowatych.*

Narcyzowy przym. od **Narcyz; Narcysowy:** Zapach N. Bot.: Lilja narcyzowa p. **Amarylek.** Rośliny narcyzowe p. **Narcyzowaty.**

Narć, i, lm. **i** bot. (narthex) *roś.* Gatunek: N. cuchnąca (n. asa foetida). <Waga utworzył z Gr. nárthex>

Nard, u, blm., **Spikanard, Spikonard** *nazwa różnych pachnideł roślinnych u starożytnych, szczeg. zaś olejku aromatycznego z gatunku kozłka indyjskiego.* <Łć. nardus a. nardum>

Narda, y, lm. **y,** †**Nardus** bot. (nardostachys) *roś. z rodziny kozłkowatych.*

Nardowy przym. od **Narda:** Olejek N.

†**Nardus, a,** lm. **y** p. **Narda:** Ani lilja białością, czyrwona róża krasnością, zamorski kwiat swą drogością, ani N. swą wonnością Maryjej ś. równią. Psń. kość.

†**Nardusek, ska,** lm. **ski** bot. p. **Narduszek.**

Narduszek, szka, lm. **szki,** †**Nardusek** bot. **I.** p. **Bliźniczka. 2.** p. **Nostrzyk.**

Nardzawieć, eje, ał p. **Nardzewieć.**

Nardzawienie, a, blm., czynność cz. **Nardzawieć,** *nardzewienie.*

Nardzewieć, eje, ał, Nardzawieć I. *rdzewiejąc kolejno, zardzewieć w wielkiej ilości.* **2.** × N. *nieco zardzewieć.* <Na+Rdzewieć>

Nardzewienie, a, blm., czynność cz. **Nardzewieć,** *nardzawienie.*

Naredagować, uje, ował *redagując jedno po drugim, wiele zredagować.* <Na+Redagować>

Naredagowanie, a, blm., czynność cz. **Naredagować.**

[**Narefować, uje, ował**] *utrzeć, natrzeć:* Do klusek narefują bulwów. <Na+Refować>

[**Narefowanie, a,** blm.] czynność cz. **Narefować.**

Naregulować, uje, ował I. *doprowadzić do porządku, uregulować:* N. zegar *(= nastawić na właściwą godzinę).* **2.** *regulując jedno po drugim, wiele uregulować.* <Na+Regulować>

Naregulowanie, a, blm., czynność cz. **Naregulować.**

[**Naremnica, y,** lm. **e**] **I.** *nawalnica, deszcz ulewny, ulewa:* W górach wprzódy znać naremnice na dni kilka padły, bo jednej nocy tak przybyło wody. Pol. N. wietrzna, która idzie za burzą po lesie. Ork. **2.** *letni przybór wody:* Woda Wisły bywa zazwyczaj biała wa, często mętna; w czasie kiedy rzeki górskie wzbierają, nazywają ją „zrutką,“ w czasie letnich powodzi „naremnicą.“ Pol. **3.** *kobieta uparta, kapryśna, chimeryczka.* <Od Naremny>

[**Naremnie**] przys. od **Naremny I.** *nagle, gwałtownie.* **2.** *kapryśnie, chimerycznie, upornie, okoniem.*

[**Naremnik, ka,** lm. **cy**] *człowiek uparty, kapryśny, chimeryk.*

[**Naremność, i,** blm.] rz. od **Naremny,** *narowistość, kapryśność, chimeryczność, upór:* Człowiek nie poradzi, jak N. porwie. Ork. Nie słuchał dalej, bo go już N. owładnęła. Ork.

[**Naremny**] *gwałtowny, porywczy, popędliwy, prędki, nagły; narowny, uparty, nieusłuchany, kapryśny, grymaśny, chimeryczny; krzepki:* Będzie psota, kiedy pstrąg tak idzie w górę i tak ś. bardzo niepokoi; będą wody naremne i wracać potrzeba. Pol *(= gwałtowny przybór wód, naremnica).* Nie wierzę, żeby ś. (chałupa) oparła wodzie, jak naremna przyjdzie. Ork. Jęczała izba, jak jedla wypróchniała wewnątrz, gdy w nią wiatr uderzy, N. i mocny. Ork. Z ludźmi był jak piorun, taki N. Ork. Złość go naremna ominęła. Ork. <Czes. náramný>

[**Narestować, uje, ował**] p. **Nerestować.** <p. Nerestować>

[**Narestowanie, a,** blm.] czynność cz. **Narestować.**

Nareszcie przys. **I.** *wreszcie=nakoniec, w końcu:* Długo dowiedzieć ś. nie mogli, N. wieść ich doszła. **2.** *wreszcie=zresztą, koniec końców, ostatecznie:* N. niech i tak będzie! <Na+Reszta>

Naretuszować, uje, ował *retuszując jedno po drugim, wiele retuszowanego nagromadzić.* <Na+Retuszować>

Naretuszowanie, a, blm., czynność cz. **Naretuszować.**

Narewidować, uje, ował *rewidując jedno po drugim, wiele zrewidować.* <Na+Rewidować>

Narewidowanie, a, blm., czynność cz. **Narewidować.**

[**Narezek, zka,** lm. **zki**] *nadział, pas, smuga ziemi ornej.* <Brs. narezak>

Narezonować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś. rezonowaniem.* <Na+Rezonować>

Narezonowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Narezonować ś.**

†**Narażenie, a,** blm., [**Nareżenie**] czynność cz. **Nareżyć.**

Nareżyć, y,ył I. †N. *pokruszyć:* Frumentum fressum, żyto trochę kamieniem we młynie narężone, to jest skrupione. Mącz. **2.** [N.] *nakrochmalić.* <?>

†**Narębne, ego,** blm., †**Narąb** *jakaś dawna danina.* <Na+Rąb>

†**Narębnie** przys. od **Narębny,** *wspak.*

†**Narębny** *wspak idący, opaczny.*

Narącz, y, lm. **e** p. **Narącze:** Wniósł N. jałowcowych drewek do komina. Sienk. <Na+Ręka>

Narącze, a, lm. **a I.** a. **Narącz,** [**Narącze, Narączek**] *to, co można unieść na ręce, na przedramieniu zgiętym:* N. drew. N. zboża żętego. Troc. Widziała siebie z całym naręczem modraków. Przybysz. **2.** [Na naręczu] przys. (o koniu) = *z prawej strony:* Ten na naręczu to dobrze idzie. Zdr. [**Naręczko, Narączko**]. <Na+Ręka>

Naręczenie, a, blm., czynność cz. **Naręczyć.**

[**Naręczko, a,** lm. **a**] p. **Narącze.**

†**Naręczni,** [**Naręczni**] p. **Naręczny:** Wyprzągaj naręczniego. Rej.

×**Narącznie** *zręcznie, dogodnie.*

× **Naręcznik, a,** lm. **i l.** a. †**Naruczak** *kółko wkładane na rękę, bransoleta, manela:* Król posłał Annie Jagiellonce wspaniałe, drogie manele, naręczniki, naszyjniki, napierśniki. Bart. **2.** a. × **Narękawie** chir. (mitella) *chusta trójkątna z karku zwieszona na piersi, w której umieszczone bywa ramię z ręką cierpiącą,* temblak: Wybitą rękę nosić w naręczniku z szyi wiszącym. Perz.

Naręczny, †**Naręczni,** [**Naręczni**] **l.** Koń N. = *idący z prawej strony (dyszla a. jeźdźca).* **2.** karc.: Gracz N. = *gracz będący na ręku.* **Naręczny, ego** rz. *koń a. gracz naręczny:* N. ś. skurczył, iż sierść na nim wstała. Cziach. <Na + Ręczny>

Naręczyć, y,ył l. *ręcząc kolejno, za wielu osobami zaręczyć:* Naręczył za wielu pożyczającemi. **2.** *ręcząc kolejno, w wielkiej ilości zaręczyć:* Wiele osób za nim naręczyło. **3.** [N.] *napożyczać:* Tylé naręczył u nas! <Na + Ręczyć>

× **Narękawie, a,** lm. **a** p. **Naręcznik.** <Na + Rękaw>

†**Narężenie, a,** blm., czynność cz. **Narężyć.**

†**Narężyć, y,ył** p. **Nadwerężyć:** Szatańskie siły narężył. K. G. <?>

Nargila, i, lm. **e, Nargile** *przyrząd do palenia tytoniu, w którym dym przechodzi przez naczynie z wodą:* Ablucja, modlitwy, dumania przy wonnej nargili. Rol. <Prs. nargileh>

Nargile nieod. p. **Nargila.**

Narkot, u, lm. **y** p. **Narkotyk:** Czuł ś. odurzony, nieswój, jak człowiek struty narkotem. Bał. Przen.: To czar muzyki, opił ś. tym narkotem. Bał. <Z Gr. nárkē = odurzenie>

Narkotycznie przys. od **Narkotyczny:** Chloral działa N.

Narkotyczność, i, blm. rz. od **Narkotyczny.**

Narkotyczny *odurzający, usypiający:* Makowiec posiada własności narkotyczne. Środek N. (=*narkotyk*). <Gr. narkotikós = odurzający>

Narkotyk, u, lm. **i, Narkot** lek. (medicamentum narcoticum) *środek odurzający, nasenny.* Przen.: Błąkanie ś. umysłu, nie zajętego niczym, a upojonego narkotykiem świata. Orzesz. <Z Gr. narkotikós = odurzający>

Narkotyna, y, blm., **Opjanina, Akonelina** chem. *alkaloid z makowca,* $C_{22}H_{23}NO_7$. <Now. z Gr. nárkē = odurzenie>

Narkotyzacja, i, blm. p. **Narkotyzowanie.**

Narkotyzm, u, blm. *ogół skutków, wywołanych w organizmie przez użycie narkotyków.*

Narkotyzować, uje, ował *odurzać, usypiać.* **N. ś.** *odurzać ś., usypiać ś.:* Zamilkliśmy wszyscy, ażeby ś. N. muzyką. Dąb.

Narkotyzowanie, a, blm., **Narkotyzacja** czynność cz. **Narkotyzować.** Przen.: Rolę narkotyzowania wszelkich niedomagań w znacznej części wzięła na siebie dobroczynność publiczna.

Narkotyzowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Narkotyzować ś.**

Narkoza, y, lm. **y** lek. (narcosis) *stan człowieka odurzonego, uśpionego, odurzenie:* Chloroform wywołuje głęboką narkozę. <Gr. nárkōsis = odurzenie>

Narobić, i, ił, nied. **Narabiać l.** czego = *robiąc jedno po drugim, wiele zrobić:* Krawiec narobił ubrania. Stolarz narobił krzeseł. N. sobie (posp.) = *kazać narobić dla siebie:* Narobił sobie butów, kamizelek, bielizny. N. długów, awantur, krzyku, hałasu. Po pijanemu ludzi pobili i hałasu narobili. Wirt. Chodziło księciu o to tylko, by nie narobiono politycznej wrzawy z powodu jego żołnierzy. Sienk. N. czego komu = *ściągnąć co na kogo:* N. komu nieprzyjemności, kłopotu, biedy. To mu narobiło nieprzyjaciół. Narobiłeś sobie! (= *wlazłeś w biedę*). Narobiłeś mi! (= *wyrządziłeś mi przykrość, ściągnąłeś na mnie biedę, kłopot*). **2.** gdzie, na co = *nafajdać, wypróżnić ś.* **3.** × N. czego = *zniszczyć, zużyć co:* Butów, daleki od szkoły, manowcami narabia. Małp. **4.** nied.: × Narabiać czym = *nadrabiać, sztukować, pomagać sobie; posługiwać ś. czym, używać czego:* Co fałszywym funtem narabiają, naprzód ich do więzienia sromotnego dają. Paszk. W żadnej sprawie nie mamy wymyślać, ani fałszem narabiać. Kosz. Narabiać pochlebstwem. Niedbalstwem wszyscy narabiają, dlatego też jedna kraina po drugiej stracona bywa. Fur. Natarczywe i krwawe to potkanie było, że bardziej zawziętością, niż sprawą narabiano. Ustrz. Cóż o owych kobietach rzeczecie, co ś. sobie mądre zdadzą, co więc łaciną w mowie narabiają? Opal. Piecinig grubością ciała, Rusin zaś czerstwością narabiał. Stryjk. Ten mówca bardzo giestami narabia. Troc. Czystym statkiem narabiali. Przybor. (=*zachowywali statek, powagę*). [Zabobonami poczynała narabiać]. **5.** nied.: †Narabiać czym = *zajmować ś. czym:* Narabiam czym, często co czynię. Kn. Narabia winem, końmi. Troc. **6.** nied.: †Narabiać z kim = *przestawać z kim, przebywać w czyim towarzystwie.* **7.** nied.: [Narabiać] = *nieustannie kiwać:* Narabiać ogonem. **N. ś.** *robotą zmęczyć ś., napracować ś., spracować ś., natrudzić ś.:* Człowiek narobi ś., napracuje, zorze, przeorze, a grad wszystko psuje. Karnk. <Na + Robić>

Narobienie, a, blm., czynność cz. **Narobić.**

Narobienie się, a ś., blm., czynność cz. **Narobić ś.**

Narobiony l. im. od **Narobić.** **2.** *który ś. narobił, napracowany, spracowany; noszący ślady pracy:* Ręce narobione.

Naroczник, a, lm. **cy** (w daw. Polsce) *osadnik, obowiązany do pewnych posług dla grodu:* Dokoła miasta rozłożyły ś. osady naroczników, których pamiątką są wsi: Skotniki, Rybitwy, Szczytniki. Sg. N. odbywał służbę w grodzie o własnym chlebie. Piek. Niektóre osady rybackie były, inne rzemieślnicze, w jednych kołodzieje siedzieli, w drugich bartnicy, korabnicy, narocznicy, kowale. Krasz. <Na + RZEK/ROK>

Naroczny, Narokowy przym. od **Narok,** *narokiem osadzony, dla naroczników przeznaczony:* Miejsca osad narocznych zatrzymywały nazwy pierwotnego zatrudnienia swych osadników. Piek.

†**Naroczysty** p. **Naroczyty:** Święto naroczyste. Krow.

†**Naroczyto** przys. od **Naroczyty:** Oznajmili mi zdanie swoje o tym N., jak jeden do mnie pisze, i dostatecznie, jak drugi pisze. Smotr.

†**Naroczyty l.** *obfity, dostatni, znaczny.* **2.** a. †**Naroczysty** *uroczysty.* Ort. <S. Sł. naročitъ = słynny; wyznaczony>

[**Narodeczka, i,** lm. **i**] *kolęda na Boże Narodzenie.* Zgr. [**Narodzisko**]. <Od (Boże) Narodzenie>

× **Narodek, dku,** lm. **dki** p. **Naród.**

Narodnik, a, lm. **cy** *literat rosyjski, badający byt ludu:* Narodników, malujących byt chłopów, niewysoko cenił. Spas. <Ros. narodnikъ>

× **Narodny** p. **Narodowy.**

× **Narodobójstwo, a,** lm. **a** *zgubienie własnego narodu.* Stasz. <Naród + * Bójstwo, od Bić>

× **Narodowie** p. **Narodowo.**

Narodowiec, wca, lm. **wcy** a. **wce l.** × N. *ziomek, współziomek, rodak:* Nasi narodowcy (=Polacy) najweselej ten dzień w tańcach przepędzili.

Karp. **2. a. Nacjonalista, Nacjonał** *ten, co ś. trzyma w polityce stronnictwa i kierunku narodowego.* <Od Naród>

× **Narodowładca, y,** lm. **y** *władca narodu, monarcha, panujący:* Pan zniweeza układy narodowładców. Wor. <Naród + Władca>

Narodowo, × **Narodowie** przys. od **Narodowy.** Sł. wil.

Narodowo-liberalizm, u, blm. (w Niemczech) *liberalizm o dążnościach narodowych, liberalizm narodowy, nacjonal-liberalizm, nacjonał-liberalizm.* <Narodowy + Liberalizm>

Narodowo-liberalny *nacechowany narodowo-liberalizmem, mający dążności narodowe i liberalne, nacjonalno-liberalny, nacjonal-liberalny, nacjonał-liberalny:* Stronnictwo narodowo-liberalne w parlamencie niemieckim. <Narodowy + Liberalny>

Narodowo-liberał, a, lm. **owie** *zwolennik liberalizmu narodowego.* <Narodowy + Liberał>

Narodowościowo przys. od **Narodowościowy:** Własność większa i mniejsza są N. odmienne. Jun. *(=pod względem narodowości).*

Narodowościowy przym. od **Narodowość:** Wzgląd, kierunek, rozwój N. Świadomość narodowościowa. Sprawy narodowościowo-kulturalne.

Narodowość, i, lm. **i I.** blm. *ogół właściwości, odróżniających jeden naród od drugiego, cechy narodowe, odrębność narodowa:* (Naród) ma znaczenie wyższe niż lud, bo uważa ś. jako jednostka moralna, jako wielka rodzina, mająca swoją społeczną organizację, swoją przeszłość, swoją wyrobioną wiekami odrębność i charakterystyczne cechy, co wszystko razem wzięte zwykło ś. narodowością nazywać. Kras. A. Ten tylko naród zachowuje swą N., który ma w poszanowaniu wiarę, obyczaje i język narodowy. Wit. Wielu książąt litewskich na Rusi przyjęło religją, język i N. ruską. Mick. **2.** *ogół ludzi, mówiących jednym językiem, bez względu na ich byt polityczny i zamieszkiwane przez nich terytorjum:* Narodowości austryjackie, szwajcarskie. Amerykę zamieszkują narodowości, należące przeważnie do rasy anglosaskiej i łacińskiej. N. litewska, rozlana po zbyt obszernych ziemiach, straciła swoją właściwą barwę. Mick. **3.** kip.: N. wina=*kraj, z którego ono pochodzi.* <Od Narodowy>

Narodowy, × **Narodny** przym. od **Naród I.** *pewnemu narodowi właściwy, do pewnego narodu należący:* Zwyczaje, obyczaje narodowe. Święto narodowe. Uroczystość narodowa. Strój, taniec, śpiew N. Poezja narodowa. Podania narodowe. O pieśni gminna, ty stoisz na straży narodowego pamiątek kościoła. Mick. Wady, cnoty narodowe. Charakter, duch, honor N. Dobra narodowe. Zgromadzenie narodowe. Straż narodowa. Kawalerja narodowa. Gospodarstwo narodowe p. **Gospodarstwo** pod 3 i 5. Karta narodowa p. **Karta** pod 8. **2.** Pasjans N. = *rodzaj pasjansa.* **3.** astr.: Czas N. p. **Czas** pod 11. **4.** gram.: Imię narodowe=*rzeczownik, oznaczający człowieka, należącego do jakiegoś narodu:* Wyrazy narodowe, np. Polak, Niemiec, Hiszpan. Kopcz. × **Narodowy, ego,** blm. rz. *polonez.* <p. Naród>

Narodożerstwo, a, blm. *zjadanie narodów = uciskanie narodów,* in. etnofagja: Tamto (picie krwi i zjadanie serca nieprzyjaciół) było ludożerstwem, a to (hakatyzm) jest tylko etnofagją czyli narodożerstwem. Ochor. <Naród + *Żerstwo, od Żreć>

Narodzenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Narodzić. 2.** *narodzenie ś., urodzenie, urodzenie ś., przyjście na świat:* Rok od narodzenia Chrystusa 1902. Pierwsza olimpjada przypada na rok 776 przed narodzeniem Chrystusa. Dzień narodzenia *(=narodziny).* **3.** *święto, przypadające w rocznicę przyjścia na świat jakiejś osoby świętej:* Boże N. *(=dzień 25 grudnia).* N. Najświętszej Marji Panny *(=dzień 8 września).* N. św. Jana Chrzciciela *(=dzień 24 czerwca).* **4.** †N. p. **Naród.** Sekl.

Narodzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Narodzić ś.**

Narodzić, i, ił *rodząc jedno po drugim, wiele zrodzić:* Synów twoich, którzy wynidą z ciebie, których narodzisz, zabiorą. Leop. **N. ś.,** nied. **Naradzać ś. I.** *urodzić ś., przyjść na świat:* Anioł pasterzom mówił: Chrystus ś. wam narodził. Kant. Kto ś. narodzi, umrzeć musi. Pilch. Jakby ś. znowu narodził. Prz. *(= czuje ś. odmłodzony, odzyskał siły, nabrał otuchy).* **2.** *rodząc ś. kolejno, urodzić ś. w wielkiej liczbie:* Narodziło ś. tego roku więcej byczków niż cieluszek. Sł. wil. **3.** przen. *natworzyć ś., namnożyć ś.:* Narodziło ś. stąd procesów. Sł. wil. <Na + Rodzić>

× **Narodzieńcowy,** × **Narodzieńczy** *opowiadający o życiu całym człowieka od urodzenia:* Astrologja narodzieńcowa.

× **Narodzieńczy** p. **Narodzieńcowy.**

Narodzik, u, lm. **i** p. **Naród:** Ustały wojny rozmaitych małych narodzików. Sienk.

Narodziny, in, blp. **I.** *narodzenie; dzień, chwila narodzenia:* Gwiazda na niebie przedtym nigdy nie widziana, odkryje N. Zbawiciela Pana. Przyb. Panowie wielcy wspaniale rocznicę narodzin obchodzą. Kras. Przen.: Działo ś. to w epoce, poprzedzającej N. Pięknej Heleny (operetki). Jeż *(=pojawienie ś., ukazanie ś.).* **2.** ×N. *rocznica urodzenia, urodziny:* Życzę ci szczęśliwych narodzin. Troc.

[**Narodzisko, a,** lm. **a**] p. **Narodeczka:** Kolędzisko, N.

†**Narodzki** *do narodów należący:* Przynieście Jehowie, o plemiona narodzkie, sławę i moc. Bud. *(=narodów).*

†**Narodztwo, a,** blm. *istnienie czegoś jako narodu:* Pójdźmy a wysieczmy je z narodztwa. Bud. *(=wytraćmy je, niech nie będą narodem.* B. G.).

Narogi, ów, blp. p **Naróg.**

Narok, u a. **a,** blm. **I.** w 7 pp.=a) †N. i [N.] *niby, udając, pozornie:* Mogła ona choć na to pozwolić narokiem, a głęboko w sobie zawziętość tę zataić. Tw. Robi narokiem *(=robi, jakby nie robił).* b) †N. i [N.] a. †Z naroka, [Z naroku]= *umyślnie, nie przypadkowo:* Między rozmowami, narokiem a umyślnie Scypjo inszych słał, aby położenie wszystkiego wiedzieli. Kosz. Akteon, że złym okiem nagą Djanę oglądał, zaraz tym narokiem podzierzgła go w jelenia. Tw. Masztalerzowi potrzeba żelazka krzywego z naroka do wychędożenia kopyta końskiego z piasku i kamyczków. Dor. c) myśl. *z podełba patrząc.* **2.** †Z naroku = *przypadkiem, przypadkowo, nagle:* Sajdak chcąc przypasać, postrzega z naroku, że próżny. Tw. **3.** (w dawnej Polsce) *obowiązek pewnych posług dla grodu:* Po wyjaśnieniu tej zagadki sięgnąć należy do najstarszej organizacji wojskowej, do instytucji grodowego naroku. Piek. Jedni wypiekali chleb dla załogi, inni warzyli strawę dzienną, inni szli na miejscowe posługi lub na wysyłki i t. p. Zwało ś. to narokiem. Piek. Wsie narokiem osadzone pozostały i nadal własnością grodu. Piek. <Na + RZEK/ROK>

Naroki, ów, blp. **I.** †N. i [N.] *wnętrzności:* Skryty jad pożera członki, i gdzie skryte zasiadły,

otwiera N. Bardz. Tle w sercu ogień niesłychany pragnienia; już wynika, spaliwszy N. Bardz. Do ptaka z łuku strzelisz, przeszyje N., a ptak spadnie na ziemię. Bardz. **2.** [N.] *potrawa z ksiąg i kiszek jelenia, daniela a. sarny; potrawa z pokrajanych płuc, serca, śledziony i wątroby jelenia z dodaniem krwi.* **3.** myśl. *skrzydła, loty, lotki.* Por. **Naróg.** <? Por. Czes. nároky = serotum>

Narokowy p. **Naroczny:** Wyraz manostwo znajduje poboczny okaz w nazwie wsi narokowej Many. Malin.

Naromansować się, uje ś., ował ś. *romansowaniem nasycić ś.* <Na + Romansować>

Naromansowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naromansować ś.**

× **Narosić, i, ił** *rosą zwilżyć.* <Na + Rosić>

Narosnąć, śnie, snął, Narość, nied. **Narastać,** częstot. × **Narastywać I.** *rosnąc na czym, powiększyć ś.:* Na łące skoszonej nowa trawa narasta. Sł. wil. Znowu mięso koło kości narosło. Troc. Ziarno w wodzie narasta. Troc *(=pęcznieje).* Ciasto rozczynione z drożdżami narasta. Sł. wil. Z takowej pszenicy, na której jest skórka subtelna, bywa ciasto pulchne, i narasta go wiele. Trzyc. Skorupa lodów w miarę większych mrozów narasta. Pol. Kapitał, dług narasta. Na koszta jego wychowania jest kapitał, który jutro złożę do banku, aby procent narastał. Gaw. **2.** czym = *zarastając a. obrastając ustawicznie, zarosnąć a. obrosnąć znacznie:* Grzęda zielskiem narosła. Sł. wil. Jędza sprosna wężmi narastywa. Koch. J. Co czynić, gdyby rana już była równa z ciałem, żeby ś. już napełniła a narosła. Spicz. **3.** czego = *rosnąc ustawicznie, urosnąć w wielkiej liczbie:* Na roli mnóstwo chwastów narasta. Sł. wil. Po deszczu narosło wiele grzybów. Przen. *namnożyć ś.:* Narosło stąd złych książek, błędów wielkich. Troc. <Na + Rosnąć>

Narost, u, lm. **y, Naroś̀l, Narość** *to, co narasta na czym;* lek. in. †narośl ina, wyrośl, guz, nowotwór chorobny (excrescentia, tumor, neoplasma): Narosty na pniach roślin. Spostrzeżono na obrębie księżyca narosty. Lek.: Narosty ziarninowe = *dziwe mięso.* Narosty kostne (exostoses). × N. grzybowaty p. **Grzyb.** Rak jest narostem złośliwym. †N. kości p. **Kostnina.** Anat.: †N. mózgowy = *spoidło wielkie* (corpus callosum). Przen.: Rozmaite narosty i skostnienia na ciele państwowym. Zdr. **Narostek.** <Na + Rost>

Narostek, tka, lm. **tki I.** p. **Narost:** N. galasowy. **2.** †N. anat. p. **Czopek. 3.** × N. lek. p. **Nagniotek.**

Narostka, i, lm. **i** bot. (vohiria) *roś.*

Narostowy przym. od **Narost:** †Wrzody narostowe = *wybujałą ziarniną pokryte.* P. **Kostninowy.**

Naroszczenie, a, blm., czynność cz. **Narościć.**

[**Naroszczenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Narościć ś.**

× **Naroszenie, a,** blm., czynność cz. **Narosić.**

Narościć, i, ił, nied. **Naraszczać I.** co = *natworzyć w czymś rostków, sprawić, aby coś puściło kiełki:* N. nasiona buraków. Sł. wil. Naraszczać żyto, jęczmień na słód. Sł. wil. **2.** †N. *pobudzić do narastania:* Włosy naraszczać na ranie zagojonej. Trzyc. Lekarstwa te mają moc ciało naraszczać i goić. Żarn. Sól ta mięsa złe wygryza, a dobre naraszcza. Spicz. Mała ozanka ma moc gojącą rany, naraszczając ciałem. Sien. **3.** *roszcząc sobie jedno po drugim, wiele uroszczeń powziąć:* Narościł do mnie pretensji. Sł. wil. **4.** †N. *zamierzyć, ułożyć, przygotować:* Naroszczonej zdradzie zabiega. Tw. **5.** [N.] = a) i myśl. *coire:* Kogut kurę naraszcza. Sł. wil. Myśl.: Bażant naraszcza. b) a. [**N. ś.**] (o drobiu) *zacząć ś. nieść:* Gdy kura zacznie nieść jaja, mówią, że ś. narościła. L. Kury ś. naroszczą. Dziś pierwsza kaczka ś. narościła. <Na + Rościć>

I. Narość, rośnie, rósł p. **Narosnąć.**

2. Narość, i, lm. **i** p. **Narost:** Sprosna i zraczona N. przyrodzenia. Moraw. <Na + * Rość, od ROST>

Naroś̀l, i, lm. **e I.** p. **Narost:** Talerze bretońskie, pokryte grubą warstwą różnych naleciałości: przez te narośle niełatwo dostać ś. do fajansu. **2.** × N. lek. p. **Kostnina.** <Na + * Rośl, od ROST>

[**Narośle, a,** lm. **a**] *jakaś roślina:* Na ostrędze rosną narośla.

†**Naroślina, y,** lm. **y** lek. p. **Narost:** Gruczoły i narośliny twarde rozpędza ziele toczydło. Syr.

Narośnięcie, a, blm., czynność cz. **Narosnąć.**

Narowić, i, ił I. *uczyć narowów, psuć, bałamucić:* N. konia, dziecko. **2.** [N.] = a) *drażnić:* Nie narówta psa, bo bedzie gryz wszystkich. b) komu = *dogadzać:* Narowi mu, jak bolącemu wrzodowi. Prz. **N. ś.** *nabierać narowów.* <Od Narów>

Narowienie, a, blm., czynność cz. **Narowić.**

Narowienie się, a ś., blm., czynność cz. **Narowić ś.**

Narowisty, Narowny, †**Norowisty,** †**Narowity,** [**Narowity**] *pełen narowów, znarowiony; uparty, grymaśny, kapryśny:* Koń N. Pójdźże, panienko! nie bądź taka narowista! Mick.

†**Narowity,** [**Narowity**] p. **Narowisty:** Z natury swojej narowitej. Tw. Ach niewdzięczny, nieużyty, takeś śmiały, N. Jag.

Narowkować, uje, ował co = *rowków na czym narobić.* <Na + * Rowkować, od Rowek>

Narowkowanie, a, blm., czynność cz. **Narowkować.**

Narowny p. **Narowisty.**

Narozbijać, a, ał *rozbijając jedno po drugim, wiele rozbić.* **N. ś.** *rozbijaniem a. rozbijaniem ś. nasycić ś. a. namęczyć ś.:* Niemałoście ś. mnie narozbijali, niech zatym choć tyle na was zarobię. Rog. *(=naobdzierali, pieniędzy nawyłudzali).* <Na + Rozbijać>

Narozbijanie, a, blm., czynność cz. **Narozbijać.**

Narozbijanie się, a ś., blm., czynność cz. **Narozbijać ś.**

Narozchwytywać, uje, ywał *rozchwytując jedno po drugim, wiele rozchwytać.* <Na + Rozchwytywać>

Narozchwytywanie, a, blm., czynność cz. **Narozchwytywać.**

Narozciągać, a, ał *rozciągając jedno po drugim, wiele rozciągnąć.* <Na + Rozciągać>

Narozciąganie, a, blm., czynność cz. **Narozciągać.**

Narozcierać, a, ał *rozcierając jedno po drugim, wiele rozetrzeć.* <Na + Rozcierać>

Narozcieranie, a, blm., czynność cz. **Narozcierać.**

Narozcież, Na rozcież, Naoścież, Na oścież, Na ścieżaj, × **Na ścieżą,** × **Na ścież,** × **Oścież** *na całą szerokość otworu drzwiowego:* Otworzyć drzwi, wrota N. *(=jak szerokie, szeroko, zupełnie, całkowicie).* Przen.: Kraj otwarty dla sąsiadów N. *(= nie mający granic naturalnych).* <Na + Roz + SCIEG/SCIEŻ>

Narozcinać, a, ał *rozcinając jedno po drugim, wiele rozciąć.* <Na + Rozcinać>

Narozcinanie, a, blm., czynność cz. **Narozcinać.**

Narozdawać, je, wał *rozdając jedno po drugim, wiele rozdać:* Tym co uszli, suto narozdawaliśmy specjałów. Pas. *(= celnie do nich strzelaliśmy).* **N. ś.** *rozdawaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Rozdawać>

Narozdawanie, a, blm., czynność cz. **Narozdawać.**

Narozdawanie się, a ś., blm., czynność cz. **Narozdawać ś.**

Narozdeptywać, uje, ywał *rozdeptując jedno po drugim, wiele rozdeptać.* <Na + Rozdeptywać>

Narozdeptywanie, a, blm., czynność cz. **Narozdeptywać.**

Narozdrapywać, uje, ywał *rozdrapując ustawicznie, wiele rozdrapać.* <Na + Rozdrapywać>

Narozdrapywanie, a, blm., czynność cz. **Narozdrapywać.**

Narozdzierać, a, ał *rozdzierając jedno po drugim, wiele rozedrzeć:* N. papieru. <Na + Rozdzierać>

Narozdzieranie, a, blm., czynność cz. **Narozdzierać.**

Narozgadywać, uje, ywał *rozgadując kolejno, wiele rozgadać.* **N. ś.** *rozgadywaniem a. rozgadywaniem ś. nasycić ś. a. zmęczyć ś.:* Już teżem ś. dużo narozgadywał w listach moich o płci naszej. L. <Na + Rozgadywać>

Narozgadywanie, a, blm., czynność cz. **Narozgadywać.**

Narozgadywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Narozgadywać ś.**

Narozgłaszać, a, ał *rozgłaszając jedno po drugim, wiele rozgłosić:* N. nowin. <Na + Rozgłaszać>

Narozgłaszanie, a, blm., czynność cz. **Narozgłaszać.**

Narozgniatać, a, ał *rozgniatając jedno po drugim, wiele rozgnieść:* N. owoców. <Na + Rozgniatać>

Narozgniatanie, a, blm., czynność cz. **Narozgniatać.**

Narozgryzać, a, ał *rozgryzając jedno po drugim, wiele rozgryźć:* N. orzechów. <Na + Rozgryzać>

Narozgryzanie, a, blm., czynność cz. **Narozgryzać.**

Narozjeżdżać się, a ś., ał ś. *rozjeżdżaniem nasycić ś.* <Na + Rozjeżdżać>

Narozjeżdżanie się, a ś., blm., czynność cz. **Narozjeżdżać ś.**

Narozkazywać, uje, ywał *rozkazując jedno po drugim, wiele rozkazów wydać.* **N. ś.** *rozkazywaniem nasycić ś.* <Na + Rozkazywać>

Narozkazywanie, a, blm., czynność cz. **Narozkazywać.**

Narozkazywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Narozkazywać ś.**

Narozkładać, a, ał *rozkładając jedno po drugim, wiele rozłożyć:* N. książek na stole. <Na + Rozkładać>

Narozkładanie, a, blm., czynność cz. **Narozkładać.**

Narozkoszować się, uje ś., ował ś. *rozkoszowaniem ś. nasycić ś.* <Na + Rozkoszować ś.>

Narozkoszowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Narozkoszować ś.**

Narozkrawać, a, ał *rozkrawając jedno po drugim, wiele rozkrajać.* <Na + Rozkrawać>

Narozkrawanie, a, blm., czynność cz. **Narozkrawać.**

Narozkręcać, a, ał *rozkręcając jedno po drugim, wiele rozkręcić.* <Na + Rozkręcać>

Narozkręcanie, a, blm., czynność cz. **Narozkręcać.**

Narozkrzewiać, a, ał *rozkrzewiając jedno po drugim, wiele rozkrzewić.* <Na + Rozkrzewiać>

Narozkrzewianie, a, blm., czynność cz. **Narozkrzewiać.**

Narozkwitać, a, ał *rozkwitając kolejno, rozkwitnąć w wielkiej liczbie:* Wiele drzew już narozkwitało. <Na + Rozkwitać>

Narozkwitanie, a, blm., czynność cz. **Narozkwitać.**

Narozlewać, a, ał *rozlewając ustawicznie, wiele rozlać:* Mało jeszcze narozlewaliście krwi i napalili siół? Krasz. **N. ś. 1.** *rozlewając ś. ustawicznie, rozlać ś. w wielkiej ilości.* **2.** *rozlewaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Rozlewać>

Narozlewanie, a, blm., czynność cz. **Narozlewać.**

Narozlewanie się, a ś., blm., czynność cz. **Narozlewać ś.**

Narozmawiać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. rozmową:* Nie mogą ś. z sobą N. <Na + Rozmawiać>

Narozmawianie się, a ś., blm., czynność cz. **Narozmawiać ś.**

Narozmazywać, uje, ywał *rozmazując jedno po drugim, wiele rozmazać.* <Na + Rozmazywać>

Narozmazywanie, a, blm., czynność cz. **Narozmazywać.**

Narozmnażać, a, ał *rozmnażając ustawicznie, wiele rozmnożyć.* **N. ś.** *rozmnażając ś. ustawicznie, rozmnożyć ś. w wielkiej ilości.* <Na + Rozmnażać>

Narozmnażanie, a, blm., czynność cz. **Narozmnażać.**

Narozmnażanie się, a ś., blm., czynność cz. **Narozmnażać ś.**

Narozmyślać się, a ś., ał ś. *rozmyślaniem nasycić ś. a. zmęczyć ś.:* Narozmyślawszy ś. długo, postanowił w końcu do kogoś list napisać do Krakowa. Krasz. <Na + Rozmyślać>

Narozmyślanie się, a ś., blm., czynność cz. **Narozmyślać ś.**

Naroznosić, i, ił *roznosząc jedno po drugim, wiele roznieść.* **N. ś.** *namęczyć ś. roznoszeniem.* <Na + Roznosić>

Naroznoszenie, a, blm., czynność cz. **Naroznosić.**

Naroznoszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naroznosić ś.**

Narozpaczać się, a ś., ał ś. *nacierpieć ś., rozpaczając.* <Na + Rozpaczać>

Narozpaczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Narozpaczać ś.**

Narozpinać, a, ał *rozpinając jedno po drugim, wiele rozpiąć.* <Na + Rozpinać>

Narozpinanie, a, blm., czynność cz. **Narozpinać.**

Narozpisywać, uje, ywał *rozpisując jedno po drugim, wiele rozpisać.* <Na + Rozpisywać>

Narozpisywanie, a, blm., czynność cz. **Narozpisywać.**

Narozplatać, a, ał *rozplatając jedno po drugim, wiele rozpleść.* <Na + Rozplatać>

Narozplatanie, a, blm., czynność cz. **Narozplatać.**

Narozpoczynać, a, ał *rozpoczynając jedno po drugim, wiele rozpocząć.* <Na + Rozpoczynać>

Narozpoczynanie, a, blm., czynność cz. **Narozpoczynać.**

Narozporządzać się, a ś., ał ś. *rozporządzaniem nasycić ś.* <Na+Rozporządzać>

Narozporządzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Narozporządzać ś.**

Narozpościerać, a, ał *rozpościerając jedno po drugim, wiele rozpostrzeć.* **N. ś.** *rozpościeraniem ś. =przewodzeniem nasycić ś, naprzewodzić ś.* <Na+Rozpościerać>

Narozpościeranie, a, blm., czynność cz. **Narozpościerać.**

Narozpościeranie się, a ś., blm., czynność cz. **Narozpościerać ś.**

Narozpowiadać, a, ał *rozpowiadając jedno po drugim, wiele rozpowiedzieć, naopowiadać a. narozgłaszać:* Stryjkowski Osestowicz i Kojałowicz Wijuk, jeden po polsku, drugi po łacinie, narozpowiadali wielką liczbę zdarzeń. Lel. **N. ś.** *rozpowiadaniem nasycić ś., naopowiadać ś.:* O wojnie jeszcze narozpowiadamy ś. do syta. Jeż. <Na+Rozpowiadać>

Narozpowiadanie, a, blm., czynność cz. **Narozpowiadać.**

Narozpowiadanie się, a ś., blm., czynność cz. **Narozpowiadać ś.**

Narozprawiać się, a ś., ał ś. *rozprawianiem a. rozprawianiem ś. nasycić ś.:* Ludziska, dzięki im, mnóstwo zrobili dowcipów i dużo narozprawiali ś. ze znajomością rzeczy. Jell. Narozprawiał ś. z wielu winowajcami. <Na+Rozprawiać>

Narozprawianie się, a ś., blm., czynność cz. **Narozprawiać ś.**

Narozpuszczać, a, ał *rozpuszczając jedno po drugim, wiele rozpuścić:* N. cukru w wodzie **N. ś.** *rozpuszczając ś. kolejno, rozpuścić ś. w wielkiej ilości.* <Na+Rozpuszczać>

Narozpuszczanie, a, blm., czynność cz. **Narozpuszczać.**

Narozpuszczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Narozpuszczać ś.**

Narozrywać, a, ał *rozrywając jedno po drugim, wiele rozerwać.* **N. ś.** *rozrywając ś. kolejno, rozerwać ś. w wielkiej ilości.* <Na+Rozrywać>

Narozrywanie, a, blm., czynność cz. **Narozrywać.**

Narozrywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Narozrywać ś.**

Narozrzucać, a, ał *rozrzucając jedno po drugim, wiele rozrzucić.* **N. ś.** *rozrzucaniem a. rozrzucaniem ś. nasycić ś.* <Na+Rozrzucać>

Narozrzucanie, a, blm., czynność cz. **Narozrzucać.**

Narozrzucanie się, a ś., blm., czynność cz. **Narozrzucać ś.**

Narozrzynać, a, ał *rozrzynając jedno po drugim, wiele rozerznąć.* <Na+Rozrzynać>

Narozrzynanie, a, blm., czynność cz. **Narozrzynać.**

Narozsadzać, a, ał *rozsadzając jedno po drugim, wiele rozsadzić.* <Na+Rozsadzać>

Narozsadzanie, a, blm., czynność cz. **Narozsadzać.**

Narozsyłać, a, ał *rozsyłając jedno po drugim, wiele rozesłać.* <Na+Rozsyłać>

Narozsyłanie, a, blm., czynność cz **Narozsyłać.**

Narozsypywać, uje, ywał *rozsypując ustawicznie, wiele rozsypać.* **N. ś.** *rozsypując ś. kolejno, rozsypać ś. w wielkiej ilości.* <Na+Rozsypywać>

Narozsypywanie, a, blm., czynność cz. **Narozsypywać.**

Narozsypywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Narozsypywać ś.**

Narozświecać, a, ał *rozświecając jedno po drugim, wiele rozświecić:* N. prawd. Sł. wil. <Na+Rozświecać>

Narozświecanie, a, blm., czynność cz. **Narozświecać.**

Naroztrząsać, a, ał *roztrząsając jedno po drugim, wiele roztrząsnąć.* **N. ś. I.** *roztrząsaniem nasycić ś. a. zmęczyć ś.* **2.** [N. ś.] *zmachać ś., strudzić ś.* <Na+Roztrząsać>

Naroztrząsanie, a, blm., czynność cz. **Naroztrząsać.**

Naroztrząsanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naroztrząsać ś.**

†**Naroztwarzać, a, ał** *rozcieńczając wodą kolejno, w wielkiej ilości rozcieńczyć:* Naroztwarzała wina swego, przygotowała stół swój. Bud. <Na+Roztwarzać>

†**Naroztwarzanie, a,** blm., czynność cz. **Naroztwarzać.**

Naroztwierać, a, ał *roztwierając jedno po drugim, wiele roztworzyć.* <Na+Roztwierać>

Naroztwieranie, a, blm., czynność cz. **Naroztwierać.**

Narozumować się, uje ś., ował ś. *rozumowaniem nasycić ś.* <Na+Rozumować>

Narozumowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Narozumować ś.**

Narozwalać, a, ał *rozwalając jedno po drugim, wiele rozwalić.* **N. ś.** *rozwalaniem a. rozwalaniem ś. nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na+Rozwalać>

Narozwalanie, a, blm., czynność cz. **Narozwalać.**

Narozwalanie się, a ś., blm., czynność cz. **Narozwalać ś.**

Narozważać, a, ał *rozważając jedno po drugim, wiele rozważyć.* <Na+Rozważać>

Narozważanie, a, blm., czynność cz. **Narozważać.**

Narozwiązywać, uje, ywał *rozwiązując jedno po drugim, wiele rozwiązać:* N. pakunków, zagadek. **N. ś. I.** *rozwiązując ś. kolejno, rozwiązać ś. w wielkiej liczbie:* Narozwiązywało ś. sporo towarzystw. **2.** *rozwiązywaniem nasycić ś. a. zmęczyć ś.* <Na+Rozwiązywać>

Narozwiązywanie, a, blm., czynność cz. **Narozwiązywać.**

Narozwiązywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Narozwiązywać ś.**

Narozwieszać, a, ał *rozwieszając jedno po drugim, wiele rozwiesić:* N. bielizny. <Na+Rozwieszać>

Narozwieszanie, a, blm., czynność cz. **Narozwieszać.**

Narozwijać, a, ał *rozwijając jedno po drugim, wiele rozwinąć.* **N. ś. I.** *rozwijając ś. ustawicznie, rozwinąć ś. w wielkiej ilości.* **2.** *rozwijaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na+Rozwijać>

Narozwijanie, a, blm., czynność cz. **Narozwijać.**

Narozwijanie się, a ś., blm., czynność cz. **Narozwijać ś.**

Narozwodzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Narozwodzić ś.**

Narozwodzić się, i ś., ił ś. I. *rozwodząc ś. kolejno, rozwieść ś. w wielkiej ilości:* Wiele małżeństw ś. narozwodziło. **2.** *rozwodzeniem ś., rozprawianiem nasycić ś.* <Na+Rozwodzić ś.>

Narozwozić, i, ił *rozwożąc jedno po drugim, wiele rozwieźć.* <Na+Rozwozić>

Narozwożenie, a, blm., czynność cz. **Narozwozić.**

Naroże, a, lm. **a i.** *część narożna budynku, kąt:* Idzie zwolna w N. komnaty. Wysp. Promień gasnący barwny kobierzec rozściela w N. alkowy. Wysp. **2.** min. *punkt stykania ś. trzech a. więcej płaszczyzn, nachylonych względem siebie.* <Na + Róg>

Narożec, żca, lm. **żce** p. **Narożnik.**

[Narożek, żka, lm. **żki] i.** p. **Naróg. 2.** *ząb żelazny u wideł.*

Narożnica, y, lm. **e i.** × N. *kąt wystający, róg, kant.* **2.** × N. p. **Narożnik. 3.** *góra w kształcie rogu.* Łab. **4.** [N.] = a) a. [**Narożnik**] *sznur konopny a. parciany, zaczepiany u rogów obu wołów i służący do ich wodzenia; sznur do zczepiania wołów za rogi.* b) *podpora krokwi w rogu dachu:* Cztery są narożnice w chacie góralskiej, podpierają krokwie w czterech rogach dachu. **5.** a. **Narożnik** bud. *krokiew skrajna, większa od pośrednich, znajdująca ś. pod wydatną krawędzią dwuch zbiegających ś. połaci,* in. krokiew narożna, krawężnica, [rogownik].

Narożnie przys. od **Narożny:** Wieże N. umieszczone. Sł. wil.

Narożnik, a, lm. **i i.** *dom narożny:* Prędzej ruinie podległe są narożniki, aniżeli w połaci kamienica. Haur. **2.** a. **Narożec** *kopiec narożny, kopiec węgielny, węgielnik.* **3.** × N. lądowy = *cypel:* N. lądowy, którego ś. warować trzeba dla bystrej wody. Haur. **4.** †N. wojska = *skrzydło:* Dowódcą był w prawym narożniku wojska. Leop. Przydał im prawy N. wojska. Leop. **5.** a. × **Narożnica** *ozdoba a. okucie na rogu czego:* Narożniki złote na oprawie książek. Ramki wyklejane z narożnikami. Narożniki w kształcie węgielnicy, zwykle z grubej żelaznej blachy, u ram okiennych. Na szkucie narożniki są klamry, któremi ś. kanty od budy z wierzchu zbijają. Mag. **6.** [N.] = a) p. **Narożnica.** b) *węgieł budowli.* c) *brzeg szczytu stodoły.* **7.** bud. = a) p. **Narożnica.** b) a. **Płaskosłup** *słup czworograny, znajdujący ś. w rogu budowli a. wzdłuż ściany między jej otworami.* **8.** a. **Bastjon** woj. *wystająca część wału w fortecy lub szańcu polowym, składająca ś. z dwuch czół i dwuch ramion, przytykających do kurtyny:* N. płaski, ostry, pełny, całkowity. **9.** zdń. = a) *kafel osadzany na rogu pieca.* b) N. kwadratelowy a. **Eczka** = *kafel narożny z fazami z rodzaju kafli kwadratelowych.*

Narożnikowy przym. od **Narożnik.** Woj.: Kąt N. p. **Kąt** pod 17.

Narożny i. *na rogu ś. znajdujący:* Dom N. (= *na rogu ulicy znajdujący ś.*). Wieża narożna (= *znajdująca ś. w rogu zamku, twierdzy*). Wieżę narożną pomijał. Mick. Wieczorem pod narożną skryli ś. wieżycą. Mick. Pokój N. (= *w rogu budynku znajdujący ś.*). Kopiec N. (= *kopiec węgielny, narożnik, narożec*). × Kamień N. (= *węgielny*). Przen.: Krystus jest narożnym kamieniem, którym ś. wszystko budowanie podpiera. Baz. **2.** [N. a. **Naróżny**] *świecki; płochy:* Pieśni narożne. **3.** bud.: Krokiew narożna p. **Narożnica. 4.** mat.: †Linja narożna = *przekątna.* **5.** woj.: Przedwałek N. p. **Półksiężyc.** <Na + Rożny, od Róg>

Naród, odu, lm. **ody** a. † **odowie i.** *ogół mieszkańców jednego kraju, mówiących jednym językiem i związanych wspólną przeszłością, lud, nacja:* N. oznacza wszystkich obywateli całego kraju, połączonych z sobą wspólnością pochodzenia, języka, obyczajów, praw i dobra ogólnego. Kras. A. N. ś. po narodzie na ziemi odmienia. Skar. Wszyscy narodowie będą mu służyć. Leop. †We wszystkich narodziech. Wuj. Narody europejskie, starożytne, nowożytne. N. grecki, rzymski, francuski, niemiecki. Polski N. nigdy na pany i króle ręki nie podniósł. Skar. N. słowiański nie oparł ś. aż o brzeg wielki adrjański. Kochan. (= *szczep, plemię*). Przed krzyżowemi kryjąc ś. narody, słońce skwarami utrudzoną głowę chowało w morza Bałtyckiego wody. Słow. (= *krzyżakami*). Dzikie narody Afryki (= lep. *ludy*). N. potężny, oświecony. Przewodniczyć, służyć narodowi. Pismem pożytecznym narodowi służył. Karp. Naczelnik narodu. Reprezentanci narodu. Historja, upadek narodu. Pan Bóg, kiedy karę na N. przypuszcza, odbiera naprzód rozum od obywateli. Mick. Ujarzmić, podbić N. Prawo narodów = *zbiór ustaw, przyjętych i wykonywanych przez wszystkie narody cywilizowane, a ściągających ś. do stosunków między narodami, prawo międzynarodowe.* **2.** posp. *lud, ludzie:* Zebrało ś. narodu niemało. Zmordowanych długiemi gonitwy, gdy naparł świeżym i dzielnym narodem, łamią ś. szyki. Mick. Bodąc konie przez tłumy narodu, w milczeniu śpieszą na zamkowe szańce. Mick. Witaj narodom miejskim poro błoga! Mick. (= *mieszkańcom miasta*). **3.** przen. i †N. *rodzaj, gatunek:* N. ludzki. Rej. Cały wasz (baranów) N. dla mnie (wilka) złoczynny. Kniaź. N. psów trojaki najdujemy, jeden łowczy, drugi ku straży bydła, trzeci ku straży domowej. Trzyc. Jemiołuch siła jest narodów. Cyg. Nic z liściastego narodu nie uszanował topór drapieżny. Prus (= *roślin, drzew*). **4.** †N. *urodzenie, stan, pochodzenie:* Ludzie narodu szlacheckiego. Błaż. Urzędów naszych prostego narodu ludziom dawać nie mamy, ale szlachcie. St. lit. Agatokles, król sycylijski, był zduńskiego narodu. Wer. **5.** †N. a. † **Narodzenie** *ród, dom, rodzina, familja:* Drudzy ś. chlubią herby, narody staremi. Rej. Żadnego niemasz w narodzie twym, coby go zwano Janem. Skar. Eduard, król duński, matki swej N. do książąt polskich przytaczał. Błaż. Opisanie gienealogji a. narodu Pana Krystusowego. Żarn. **6.** †N. *pokolenie, gieneracja:* Wiernie nabyte dobro krześcijańskie pójdzie w N. z narodu. Rej. **7.** †N. *płeć, rodzaj:* Matki około dzieweczek powinny pilność mieć, gdyż to jest N. mdły, a na wszystko snadnie nałomny. Rej. Pirra żeński N. kamienia miotaniem wzbudzała. Biel. M. Przykazał król, aby każde dziecię, które ś. urodzi w męski N., zabili. Biel. M. **7.** [N.] *dziecię, dzieci:* Mieli dziewięcioro narodu. Zdr. **Narodzik,** × **Narodek.** <Na + ROD>

Naróg, ogu, lm. **ogi i.** [N. a. **Sosznik, Sośnik**] *ząb żelazny u sochy.* **2.** w lm. a. **Patrochy** myśl. *wnętrzności sarny a. jelenia.* Zdr. [**Narożek**]. <Na + Róg>

Narów, owu, lm. **owy,** † **Norów** *zły zwyczaj, zły nałóg, wadliwe przyzwyczajenie, wada:* Powodująca końmi ręka powinna być umiejętna, aby ś. przez jej nieumiejętność konie jakiego narowu nie nauczyły. Kluk. Koń bywa gęstej grzywy, nóg żelaznych, twardej skóry, bez narowu. Pol. Cieszył ś., że tak piękny pies nie ma narowu. Mick. Pochylonych ciężarem wieku mniej nas szpeci, chociaż czasem wpadamy w N. małych dzieci. Tw. Uporniuchnaś jest kobiecym narowem. Zabł. Jaropełk w zgwałceniu przysięgi nie uchybił narowu ojcowskiego. Błaż. Brzydkie rzucając narowy, błagajcie Syna Mego gniew surowy. Koch. W. Wszystkie wysiłki Bielin-

skiego nie zdołały wykorzenić całkowicie narowu, który wsiąknął już niejako w krew mieszkańców Warszawy. Gom. To są ludzkiej własności narowy, że co dzień cały w sercu tkwi boleśnie, na noc przychodzi do głowy. Mick. Umie swe chytrość narowy ugładzić. Nar. By nie niezgoda i wolności tak wielkiej niektóre narowy, byłby naród nasz niezwyciężony. Tw. Wiadome mi fortuny narowy. Pot. *(= dziwactwa, kaprysy, grymasy).* <N(A)RO(W), sł. lud. do Na->

Narównać, a, ał, †**Narównić,** nied. **Narównywać I.** *równym uczynić, wyrównać, wygładzić:* Jeden ścianę budował, a drudzy narównywają ją wapnem. B. B. **2.** †N. *wynagrodzić, powetować:* Powinien drugiemu tę szkodę N. we wszystkim tak wielkością, jako dobrocią. Troc. Pilnością swoją tę niedbałość narównał. Troc. <Na+Równać>

Narównanie, a I. blm., czynność cz. **Narównać. 2.** lm. **a**=a) ×N. *to, co zrobiono narównywaniem:* N. (w budynku) opadło. b) †N. *ugoda, umowa, układ:* Zjechali ś. do Wiednia, a tam ś. stało N., o co między niemi szło. Biel. M.

× **Narówni I.** *na równinie wydarzony a. znajdujący ś.:* Potyczka narównia. Kn. Wieś narównia. Troc. **2.** *równy, jednakowy:* Majątkiem sobie narówni. Sł. wil. W sile obaj są narówni. Sł. wil. <Na+Równia>

†**Narównić, I, ił I.** p. **Narównać. 2.** co=*uzupełnić liczbę czego, dokompletować:* N. trzodę.

× **Narównie** przys. od **Narówni.**

†**Narównienie, a,** blm., czynność cz. **Narównić.**

Narównywać, a, ał p. **Narównać.**

Narównywanie, a, blm., czynność cz. **Narównywać.**

†**Naróżno** *osobno, oddzielnie.* B. Sz. <Na+Różny>

[**Naróżny**] p. **Narożny:** Piosnka narózna.

Naróżować, uje, ował *różem nasmarować, urożować:* Twarz N. Naróżowana skandalicznie, wybielona i wytynkowana. Krasz. <Na+Różować>

Naróżowanie, a, blm., czynność cz. **Naróżować.**

Narracja, i, lm. **e,** × **Narrata** *opowiadanie.* <Łć. narratio>

Narracyjny przym. od **Narracja:** Moment N. Kasz.

× **Narrata, y,** lm. **y** p. **Narracja.**

Narrator, a, lm. **owie** a. **rzy** *ten, co opowiada, opowiadacz.* <Łć. narrator>

Narratorka, i, lm. **i** forma ż. od **Narrator:** Narratorki podawały go wojującego na lądach i na morzach. Jeż.

[**Narsiód**] p. **Naśród.**

Nart, u, lm. **y I.** a. **Narta** a. w lm. **Narty** *łyżwa do ślizgania ś. po lodzie, po śniegu,* × *kośle.* Dudz. Rusini na nartach bardzo prędko po wierzchu śniegu biegają; a te narty są drzewiane, przydłuższe, żelazem podłożone ze spodu, na dwa abo trzy łokcie wzdłuż; które na nogi miasto trepek włożywszy, kosturkami ś. przydłuższemi na końcach zaostrzonemi podpierając, bardzo prędko wciąż bieżą. Paszk. **2.** [N. a. w lm. Nárty]=a) *przednia część cholewy z przyszwą.* b) *przyszwa u buta.* c) *przegubie, podbicie, górna powierzchnia stopy.* **3.** anat. (tarsus) *część stopy będąca poniżej kostek, do przedstępia sięgająca,* stęp, !tyłonoże, ×korzeń nogi, stopy, ×pięcina, †postępek, †przyszwa. <Głż. narć, Czes. nart, [narut], Ros. narta, zap. z języków Fińs.>

Narta, y, lm. **y** p. **Nart.**

Nartnik, a, lm. **cy I.** *ten, co narty robi.* **2.** *ślizgający ś. na nartach, łyżwiarz.* **3.** zool. (hydrometra) *owad półpokrywy wodny.*

Nartny przym. od **Nart,** *łyżwowy.*

Narublować, uje, ował *napełnić, napchać rublami:* Ogolił, umył, ustroił chłopa, dał mu broń w ręce, kieszeń narublował. Mick. <Na+*Rublować, od Rubel>

Narublowanie, a, blm., czynność cz. **Narublować.**

†**Naruczak, a,** lm. **i** p. **Naręcznik:** Godny N. Jowiszowej ręki. Pot. <Ukr. a. Czes.>

Narujnować, uje, ował *rujnując jedno po drugim, wiele zrujnować.* <Na+Rujnować>

Narujnowanie, a, blm., czynność cz. **Narujnować.**

Narumienić, i, ił I. *rumieniąc jedno po drugim, zrumienić w wielkiej ilości.* **2.** *zrumienić po wierzchu, przyrumienić, nałożyć rumienidła:* Aktor nabielił i narumienił sobie twarz stosownie do roli, co ś. nazywa twarz sobie nacharakteryzował. Sł. wil. Jaka szlachetna miękkość w zielonkowatej, narumienionej brzoskwini! Sł. wil. **N. ś.** *nacierpieć ś., rumieniąc ś., nawstydzić ś., najeść ś. wstydu:* N. ś. za kogo. <Na+Rumienić>

Narumienienie, a, blm., czynność cz. **Narumienić.**

× **Narunąć, nie, nął** na co=*runąć, upaść na co.* L. <Na+Runąć>

Naruszać, a, ał p. **Naruszyć.**

Naruszalnie przys. od **Naruszalny;** × **Naruszliwie,** × **Narusznie.**

Naruszalność, i, blm. rz. od **Naruszalny;** × **Naruszliwość,** × **Naruszność.**

Naruszalny, × **Naruszliwy,** × **Naruszny** *mogący być naruszonym.*

Naruszanie, a, blm., czynność cz. **Naruszać.**

Naruszenie, a, lm. **a** czynność cz. **Naruszyć:** N. prawa, traktatu. Bez naruszenia sumnienia, przyjaźni i cnoty to być nie może. Troc. Gdy był Daniel wywiedzion z dołu lwów, żadne N. na nim nalezione nie było. B. B.

Naruszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naruszyć ś.**

× **Naruszliwie** przys. od **Naruszliwy,** p. **Naruszalnie.**

× **Naruszliwość, i,** blm. rz. od **Naruszliwy,** p. **Naruszalność.** L.

× **Naruszliwy** p. **Naruszalny.**

× **Narusznie** przys. od **Naruszny,** p. **Naruszalnie.** L.

× **Naruszność, i,** blm. rz. od **Naruszny,** p. **Naruszalność.**

× **Naruszny** p. **Naruszliwy.** L.

[**Naruszować, uje, ował**] p. **Naruszyć:** Będę twoje serce naruszował.

[**Naruszowanie, a,** blm.] czynność cz. **Naruszować.**

Naruszyciel, a, lm. **e** *ten, co narusza a. naruszył, gwałciciel, burzyciel:* N. swobód i wolności. N. spokojności czyjej. N. pokoju, traktatów, umowy.

Naruszycielka, i, lm. **i** forma ż. od **Naruszyciel.**

Naruszyć, y,ył, × **Nadruszyć,** nied. **Naruszać,** [**Naruszować**] **I.** *wytrącić z równowagi, wzruszyć, wstrząsnąć w posadach, obruszyć, poruszyć ze swego miejsca:* Rozbił głowę i mózg naruszył. Dźwigając, naruszył sobie nerkę. Nie dźwigaj tego ciężaru, bo krzyża naruszysz. Troc. **2.** *wyprowadzić ze stanu normalnego, nadwerężyć, uszkodzić, nadpsuć, napocząć, tknąć, dotknąć:* Biada, jeśli

woskowej naruszysz pieczęci. Słow. Paraliżem naruszony, mowę stracił. Troc. Marja, syna porodziwszy, panieństwa nie utraciła ani naruszyła. Białob. Ajaks Kasandrę w kościele Pallady w panieństwie naruszył. Otw. Jad występku mię zaraża; serce moje już jest naruszone. Węg. N. spokój. Co do interesów, te nie naruszają bynajmniej spokojności umysłu mego. Kołł. Mojżesz z obcemi narody kumać ś. Żydom zakazuje, żeby szczerość narodu naruszona obcą krwią nie była. Orzech. Przen. *pogwałcić, złamać, nie dotrzymać, nie dochować, przestąpić:* Kto przysięgę naruszy, ach biada jemu, za życia biada! i biada jego złej duszy. Mick. N. traktat, pokój. Naruszył przyjaźni, praw, wolności. Troc. Ani dla biskupa mocnego swego przedsięwzięcia N. nie chciała. Skar. N. sekret. **3.** [N.] *zaczepić, nagabnąć:* Bóla sie go narusać. **N. ś. I.** †N. ś.= *obruszyć ś., oburzyć ś., nasrożyć ś.:* Apostołowie, rozumiejąc, iż Piotra Pan starszym po sobie czynił, o to ś. naruszyli. Skar. Nie mógł człowiek sobie przejednać Boga naruszonego. Bz. **2.** *zostać naruszonym:* Naprawmy, co ś. naruszyło. Skar. Gdy ś. wiara prawa naruszy i skazi, już też pobożność i dobre, święte obyczaje wątleją i jako na podciętym korzeniu usychają. Skar. †W kościele bez pokrycia mszę odprawował, tam ś. wiatrem naruszył i w febrę gorącą wpadł. Skar. *(=zawiało go).* <Na+Ruszyć>

[Narwa, y, blm.] **I.** *narost, porost trawy wraz z korzeniami, darń, darnina; wierzchnia warstwa pola, trawnika.* **2.** *strona skóry wyprawionej, na której była sierść.* <Na+RW>

Narwać, rwie, rwał, nied. **Narywać I.** Narwać =a) *rwąc jedno po drugim, porwać w wielkiej ilości; rwąc, nazbierać, nagromadzić; nazrywać; narywać:* N. szmat. N. kwiatków. Niezwyczajnych ziół po pagórkach narwała. Otw. Wyszedł w pole, aby narwał ziół polnych. Leop. N. kłosów. N. zielska dla krów. N. komu włosów. [Narwałsy]=*narwawszy.* b) [N. deszczu] = *sprowadzić deszcz, zrywając w Zielone Świątki zioła, których sok ma jakoby moc przyciągania chmur.* **2.** †N. członek = *naderwać, nadwichnąć.* L. **3.** ![N.] lek. *wskutek zapalenia tkanki łącznej podskórnej przejść w ropienie, zebrać ś., nabrać:* Wrzód narwał. Palec narywa = *obiera ś.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. rwaniem.* <Na+Rwać>

Narwal, a, lm. **e** zool. (monodon monoceros) *wieloryb uzębiony z jednym zębem bardzo długim i z pyska wystającym.* <Duńs. Szwed. narhval>

Narwana, ej, lm. **e** forma ż. od **Narwany; [Narwanica]:** Hrabina... nazwijmy ją narwaną, takie bowiem przezwisko nadało jej ówczesne towarzystwo, wbiła sobie w głowę usidlić swemi wdziękami adonisa. Byk.

[Narwanica, y, lm. **e]** forma ż. od **Narwaniec; Narwana.**

Narwanie, a I. blm, czynność cz. **Narwać. 2.** †N., lm. **a** lek. *nadwichnienie,*

Narwaniec, ńca, lm. **ńcy, Narwany** *człowiek narwany, postrzeleniec, sowizdrzał, bzik, fiksat.*

[Narwanta, y, lm. **y]** p. **Guwernantka.** <Sł lud. do Narwany>

Narwany I. im. od **Narwać. 2.** *porywczy, egzaltowany.* **N., ego,** lm. **i** rz. p. **Narwaniec:** Nie rozumieli go, niektórzy nazywali postrzelonym, narwanym dlatego, że miał duszę i zapał. Bał.

Nary, ar, blp. *wyrko, legowisko:* Urządzenie wagonów winno być według typu wagonów dla wojska z siedzeniami i narami u góry. <Ros. nary blp.>

Narybek, bku, lm. **bki** *młode, niewyrosłe ryby, dla płodu utrzymywane, zarybek:* Puścić do stawu N. N. przesadzić *(=przenieść z jednego stawu do drugiego).* Narybkiem staw zasadzić. Troc. N. w gospodarstwie stawowym racjonalnym = *ryby jednoletnie.* N. lina. N. karpi = *szaran, szaranek.* Mnich z ikrami je ryby, pan żartuje: księże ostrożnie, boć ś. w brzuchu N. zalęże. Koch. W. <Na+Ryba>

Narybiać, a, ał i **N. ś.** p. **Narybić.**

Narybianie, a, blm., czynność cz. **Narybiać.**

Narybianie się, a ś., blm., czynność cz. **Narybiać ś.**

Narybić, i, ił, nied. **Narybiać I.** co = *napuścić w co narybku; zarybić:* N. sadzawkę. Troc. Takim gatunkiem szkoda stawu narybiać. Troc. **2.** ×N. *napełnić rybami:* N. sieć. **N. ś.** *(o rybach) rozmnożyć ś., rozplenić ś.:* Szczupaki, liny, okunie same ś. narybiają rzekami. Troc. Różne ryby same przez ś. narybiają ś. i mnożą. Haur. <Na+Rybić>

Narybienie, a, blm., czynność cz. **Narybić.**

Narybienie się, a ś., blm., czynność cz. **Narybić ś.**

Narybkowy przym. od **Narybek:** Staw N. *(=do chowu narybku).*

Narybny I. *od narybienia, służący do narybiania:* O gatunku różnym narybnym. Haur. **2.** †N. *obfitujący w ryby:* Gnidos narybna. Żebr.

Narychtować, uje, ował I. *nakierować, nastawić, wycelować:* N. kuszę, nawę. Troc. Działa wszystkie narychtowali byli na brzeg na te chłopy. Warg. Dział tak wiele na galerach nanosili, do kasztelów narychtowali, nic nie sprawili. Birk. Przen.: Narychtuję ja lepiej przeciw tobie tenże twój argument. Tworz. *(=zwrócę, wymierzę).* **2.** [N.]=a) *naregulować, nastawić:* N. zegar. b) *przygotować, naszykować:* N. wieczerzę. c) *naprostować:* N. gwóźdź. **N. ś.** *przygotować ś., naszykować ś., narządzić ś.* <Na+Rychtować>

Narychtowanie, a, blm, czynność cz. **Narychtować.**

Narychtowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Narychtować ś.**

Narycie, a, blm., czynność cz. **Naryć.**

Naryczeć się, y ś., ał ś. *namęczyć ś. a nasycić ś. ryczeniem.* <Na+Ryczeć>

Naryć, yje,ył *ryjąc, narobić, nakopać ryjem:* N. dołów. **N. ś.** *namęczyć ś. ryciem.* <Na+Ryć>

Narygować, uje, ował *skończyć rygowanie:* N. suknię. **N. ś.** *namęczyć ś. rygowaniem.* <Na+Rygować>

Narygowanie, a, blm., czynność cz. **Narygować.**

[Narykać, a, ał] p. **Narzekać.**

[Narykanie, a, blm.] czynność cz. **Narykać,** *narzekanie.*

[Narypać, pie, pał] *nałożyć.* <Na+Rypać>

[Narypanie, a, blm.] czynność cz. **Narypać,** *nałożenie.*

[Narypnąć, nie, nął] *udeptać:* Narypnoł me na noge. <Na+Rypnąć>

[Narypnięcie, a, blm.] czynność cz. **Narypnąć.**

Narys, u, lm. **y** *szkic, zarys, abrys, rysunek, plan, kontury:* N. budynku. <Na+Rys>

Narysować, uje, ował *wyrysować, odrysować na czym, nakreślić:* N. trójkąt na tablicy. Przen.: Ileż najpiękniejszego życia, bo życia duszy jaśniało w tym zamyślonym oku, ocienionym lekko narysowaną rzęsą. Szaj. **N. ś. I.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. rysowaniem.* **2.** przen. *zarysować ś., zaznaczyć ś.:* Stanowisko cesarza w sprawie wschod-

niej narysowało ś. najwyraźniej. Kal. <Na+Rysować>

Narysowanie, a, blm., czynność cz. **Narysować.**

Narytować, uje, ował I. *rytując jedno po drugim, wyrytować w wielkiej ilości, nasztychować:* N. wiele drzeworytów. 2. *rytując, narysować, wyrytować, wysztychować:* N. obraz. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. rytowaniem.* <Na+Rytować>

Narytowanie, a, blm., czynność cz. **Narytować.**

![Naryw, a, lm. **y]** I. (abscessus phlegmonosus) *ropień zapalny.* 2. *wrzód, bąbel, pryszcz.* <Na+RW/RYW>

Narywać, a, ał p. **Narwać.**

Narywalizować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś. a. natrudzić rywalizowaniem.* <Na+Rywalizować>

Narywanie, a, blm, czynność cz. **Narywać.**

†**Narzać, a, ał** i †**N. ś.,** [**N. ś.**] p. **Nurzać:** Już już go narza mokra śmierć: przecież nie utonął. Pot. Czemu dziś dziatek małych nie narzamy, ale tylko wodą je lejemy? Hrb. Na krzcie w pierwszym kościele trzykroć narzano krzczone. Hrb. Zabity zdrady płaci i we krwi ś. narza. Mor. A. <NOR/NUR>

×**Narzanek, nka,** lm. **nki,** ×**Narzaniec** (lotus aegyptia) *roś. lilja wodna egipska:* N., ziółko egipskie, którego główka, gdy słońce zachodzi, w wodę ś. kryje, zaś po ranu z słońcem ś. wynarza. Syr. Szafran, jacynt, N., zajętych rozkoszą, na miękkich głowach lekko nad ziemią unoszą. Dm. <Od Narzać>

†**Narzanie, a,** blm., czynność cz. **Narzać,** *nurzanie.*

×**Narzaniec, ńca,** lm. **ńce** p. **Narzanek.** Troc.

†**Narzanie się, a ś.,** blm., [**Narzanie ś.**] czynność cz. **Narzać ś.**

†**Narzas, u,** blm. p. **Narzaz.**

†**Narzasz, u,** blm. p. **Narzaz.** Vol.

†**Narzaz, u,** blm., †**Narzas,** †**Narzasz,** †**Naraz** *dawna danina na karmienie psów.* <Na+RZAZ>

†**Narzazać, a, ał** p. **Narznąć:** Narzazał prorok byków i drobu. Bud.

†**Narzazanie, a,** blm., czynność cz. **Narzazać.**

†**Narzazek, zku,** lm. **zki** *nacięcie.* B. Sz.

Narząd, ądu, a. †**ędu,** lm. **ądy** a. †**ędy** I. †N. p. **Narzędzie.** Łab. Narzędy młyńskie, łowcze, rzemieślnicze, kuchenne, stołowe. Troc. Narzędy wojskowe. Troc. 2. †N. *przyrządzenie, przygotowanie:* Miej wędkę takim narzędem. Cyg. *(=tak przyrządzoną).* 3. anat. (organum) *każda część ustroju będąca w sobie całością odrębną,* organ, przyrząd, ×narzędzie, †naczynie, ×nastrój, ×przyrządzenie: Narzędy a. przyrządy trawienia, słuchu, wzroku. <Na+Rząd>

[**Narządko, a,** lm. **a**] p. **Narzędzie.**

Narządzać, a, ał p. **Narządzić.**

Narządzanie, a, blm., czynność cz. **Narządzać.**

Narządzenie, a, blm., czynność cz. **Narządzić.**

×**Narządziciel, a,** lm. **e** *ten, co narządza a. co narządził.*

×**Narządzicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Narządziciel.**

Narządzić, i, ił, †**Narzędzić,** nied. **Narządzać** I. [N.] *naprawić, sporządzić, nareperować, zreperować, doprowadzić do należytego stanu:* N. buty, sukmanę, koszulę. N. pończochę = *zacerować.* N. złamaną ławę. Troc. N. szafę. 2. †N. i [N.] *wyporządzić, wyszykować, opatrzyć, narychtować:* N. wóz do drogi. N. (opatrzyć) fortecę w potrzeby. Troc. 3. ×N. *urządzić, zarządzić, zgotować, nagotować, naszykować, narychtować:* Tu krzesło dla starosty, tam dla sędziego, i stołek dla pisarza; wszystko tedy już narządziłem. L. Wyprowadźcie rumaki i narządźcie kulbaki. Mick. Nie podoba-ć ś. w uczcie, że ś. podostatku narządziło? Bud. B. Zaboje, pożary i inne obrzydłe i okrutne rzeczy na współobywatelów, na ojczyznę narządzili. Pilch. Żołnierza zbierali, wojnę narządzali. Warg. Jozjas narządził kapłany według porządku dni. Leop. *(=ustanowił).* Prokuraci rozbierają kauzę jego, od ciebie narządzeni. Birk. *(=nastrojeni, namówieni).* Pańska ostrożność wielką mu cześć i chwałę u urzędników narządzi. Kosz. *(= wyrządzi, przyniesie, zgotuje, zjedna).* Kłopot mu narządzisz. Troc *(=narobisz mu kłopotu).* Narządzisz sobie karanie. Troc *(=ściągniesz na ś., zgotujesz sobie karę).* 4. druk. *ustawić kolumny na fundamencie maszyny w pewnej od siebie odległości, przeznaczonej na marginesy.* **N. ś.** I. ×N. ś. *nagotować ś., naszykować ś., przyrządzić ś., urządzić ś.:* Aby was jak smok pożarł, na to ś. narządził. Stryjk. Narządzał ś. w drogę w obce strony. Żebr. *(=wybierał ś.).* Tak ś. narządź, abyś podłych był sędzią i poważniejszych naśladował. Glicz. 2. [N. ś.] *ubrać ś., ogarnąć ś.* 3. *nasycić ś. a. namęczyć ś. rządzeniem:* Dość ś. narządzili, nie dam im kraju zgubić do reszty! Mochn. <Na+Rządzić>

†**Narzec, knie** a. **cze, kł** I. *rzekszy, nazwać; wymówić co, wymienić z nazwiska, mową oznaczyć:* Tak narzeczon *(=tak zwany).* Abym ci tylko narzekł, a ty skazanie uczynisz; *ut tibi voce praeirem, quid judicares.* Mącz. N. zastaw. Ort. *(= oznaczyć).* 2. *naganić, zganić, zrobić zarzut:* Ktoby ławnika na miejscu sądowym siedzącego narzekł, a. ś. nań słowy nieuczciwemi puścił... Sz. Dziecię może być w prawie swym narzeczone, dlatego że ś. prędzej, niżli być miało, urodziło. Sz. 3. komu co = *przyrzec, obiecać, zadeklarować:* Ludwik rakuskiemu młodszą córę swoją Jadwigę już był narzekł dać. Biel. M. Ofiary poślubione, zrządzone, narzeczone. Mącz. Któraż to jest ta narzeczona pańska żona? L. <Na+Rzec>

Narzecze, a, lm. **a** *gwara, djalekt:* N. kaszubskie, zakopańskie, podlaskie. <Na + RZEK/ROK>

†**Narzeczenie, a,** blm., czynność cz. **Narzec:** *Nominatio,* mianowanie, zdanie imienia, N. Mącz.

Narzeczeństwo, a, blm. I. *rola narzeczonych.* 2. *czas od zaręczyn do ślubu:* Spędzać miłe chwile narzeczeństwa zdala od wszelkich trosk urzędowania. 3. [N.] *para narzeczonych:* N. przyszli.

[**Narzeczki, czek,** blp.] p. **Narzek.**

Narzeczona, ej, lm. **e** forma ż. od **Narzeczony.**

[**Narzeczony**] *mający być, przyszły:* Płakała Jantosia od tatula idący do świekra narzeczonego. **Narzeczony, ego,** lm. **narzeczeni** I. *mężczyzna w okresie narzeczeństwa, mężczyzna zaręczony:* Jej N. 2. w lm. *narzeczony i narzeczona.*

Narzeczowość, i, blm. rz. od **Narzeczowy:** Wieśniaczemu strojowi odpowiadała wieśniacza N. języka, przemawiająca tu z kujawska, tam z krakowska, ówdzie z mazurska. Szaj.

Narzeczowy przym. od **Narzecze,** *gwarowy, djalektyczny:* Piosnki wyglądają jako skarbiec wszechpolski bez różnic narzeczowych. Karł.

Narzeczyca, y, lm. **e** bot. (limnanthemum) *roś. z rodziny goryczkowatych.* <Na+Rzeka>

[**Narzek, u,** lm. **i, Narzeczki** lm.] *narzekanie.*

×**Narzekacz, a,** lm. **e** p. **Narzekalnik:** Szemracze, narzekacze. B. B.

× **Narzekaczka, i,** lm. **i** p. **Narzekalnica**: Przyzowcie narzekaczek. Bud.

Narzekać, a, ał, [**Narykać**] *wyrzekać, żalić ś., użyskiwać, użalać ś., biadować, lamentować, skarżyć ś.*: N. na biedę, na niedostatek, na złe czasy. Zrobiłeś głupstwo, teraz sam na siebie narzekaj *(=sobie przypisz winę)*. Jak ci ś. powodzi? — Bogu dzięki, nie mogę N. Przez onę wszystką noc, nie przestając, narzekała. Op. Próżnom ja łzy wylewała i żałośnie narzekała. Kochan. Pocznie z płaczem N. w te słowa. Kochan. Ojciec ze łzami mię błogosławił, nie płacze ani narzeka. Mick. [Usłysał Jasio płac narzekany] *(=z narzekaniem)*. <Na+Rzekać>

× **Narzekalnica, y,** lm. **e,** × **Narzekalniczka** forma ż. od **Narzekalnik**; × **Narzekaczka** *płaczka:* Zwołajmy narzekalnic, niechaj go żałują, niechaj nad grobem jego lamentują. Groch. Przyzowcie narzekalnic, niech uczynią nad nami lament. Wuj. Prócz matki samej były i drugie tam narzekalnice, które z lamentem czyniły płakanie, z Martą Marja z Magdalu i siostry Marje, które przejmował żal ostry. Odym. „Narzekalnice,“ tytuł sielanki Szymona Zimorowicza.

× **Narzekalniczka, i,** lm. **i** p. **Narzekalnica**: Wołajcie narzekalniczek, płaczliwych niewiast, niech przyjdą, niech nam smutną pieśń zaczną. Skar.

× **Narzekalnik, a,** lm. **cy,** × **Narzekacz** *ten, co narzeka.*

Narzekanie, a, lm. **a** czynność cz. **Narzekać,** *żale, skarga, lament:* Płacz i N.

× **Narzektać się, ce ś., tał ś.** *nasycić a. namęczyć ś. rzektaniem:* Gdy sroki za sową latają, narzektawszy ś. darmo, nic za to nie mają. Rej. <Na+Rzektać>

[**Narzeszać, a, ał**] p. **Narzeszyć.**

[**Narzeszanie, a,** blm.] czynność cz. **Narzeszać.**

[**Narzeszenie, a,** blm.] czynność cz. **Narzeszyć.**

[**Narzeszyć, y,ył,** nied. **Narzeszać**] *nawiązać, uwiązać.* <Na+Rzeszyć>

† **Narzezacz, a,** lm. **e** *ten, co narzezał a. co narzeza.* L.

† **Narzezać, za a. że, zał** p. **Narznąć**: Tatarowie po wygranej dziewięć worów wielkich u zabitych ludzi uszu narzezali. Paszk.

† **Narzezanie, a,** blm., czynność cz. **Narzezać,** *narznięcie.*

Narzeźbić, i, ił *rzeźbiąc jedno po drugim, wiele wyrzeźbić.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. rzeźbiąc.* <Na+Rzeźbić>

Narzeźbienie, a, blm., czynność cz. **Narzeźbić.**

Narzęda, y, lm. **y l.** × N. *organizacja.* **2.** [N.] *naprawa:* Jest u narzędy. <Na+Rządzić>

Narzędnik, a, lm. **i** gram. *szósty przypadek.* <Od Narządzić>

† **Narzędny** *narządzony.*

† **Narzędzenie, a,** blm., czynność cz. **Narzędzić.**

† **Narzędzić, i, ił** p. **Narządzić.** Biel. M.

Narzędzie, a, lm. **a,** † **Narząd l.** *rzecz, za pomocą której coś ś. wykonywa, naczynie, przyrząd, instrument:* Narzędzia nazywają ś. wszelkie instrumenta do różnych kunsztów. Jak. J. Narzędzia czynne, *instrumenta,* narzędzia obejmujące, *vasa,* naczynia. Krum. Narzędzia do zębów wyrywania: klucz, pelikan, kleszcze, kruczy nos, pręt. Czer. N. muzyczne. Zb.: Trąbami, organy i wszystkim narzędziem należy go chwalić. Op. N. Męki Pańskiej. Troc. [Uwidzieli stołki i N. wsyśtko]. Narzędzia do doświadczeń fizycznych, astronomicznych *(=przybory).* Narzędzia matematyczne, hutnicze. Skład maszyn i narzędzi rolniczych. Narzędzia ogniowe *(=przybory straży ogniowej).* Gm. żart.: N. a. instrument=*penis.* Przen.: Użyć kogo za N. do czego. Służyć komu za N. do wywarcia zemsty *(=za biernego pośrednika).* Był tylko biernym narzędziem istotnych winowajców w tej sprawie. Pospólstwo, ślepe twoich rąk N. Mick. W nauce zaczęto upatrywać potężne N. wzniesienia ś. na wyższy szczebel towarzyski. Chm. Znajomość ducha mowy łacińskiej oraz ducha poetów i mówców, którym służyła za N. Chm. **2.** anat. p. **Narząd. 3.** bot.: Narzędzia roślinne = *składowe organiczne części roślin, stanowiące ich budowę i służące do podtrzymywania w nich życia i do rozradzania ś. rośliny:* Narzędzia proste: komórki, cewki i naczynia; narzędzia złożone (z prostych): korzeń, łodyga, liście, kwiat i owoc. Sł. wil. **4.** chir. *każdy przedmiot służący do wykonywania czynności chirurgicznych, instrument.* Zdr. [**Narządko**]. <Na+RZĘD>

Narzędziowy przym. od **Narzędzie**: Muzyka głosowa i narzędziowa *(=instrumentalna).* Drzewo narzędziowe *(=dobre na wyrób narzędzi).* Drzewo narzędziowe w mechanice i rzemiosłach *(=do wyrobu narzędzi i niektórych szczegółów maszyn).*

× **Narzędziozbiór, oru,** lm. **ory**: N. graficzny= *rajscajg.* <Narzędzie+Zbiór>

Narzępik, a, lm. **i** zool. *owad dwuskrzydły poczwarkorodny:* N. końśki (hippobosca equina). N. owczy, wpleszcz owczy, prukwa, pejka, kleszcz owczy (melophagus ovinus). <Na+Rząp'>

Narzępolić się, i ś., ił ś. *nasycić ś. rzępoleniem.* <Na+Rzępolić>

Narzęst, u, lm. **y, Żłobik, Łódka** bot. (cymbidium) *roś. z rodziny storczykowatych.* <?>

Narznąć, rznie, rznął, Narżnąć, † **Narzeząć,** † **Narzazać,** nied. **Narzynać l.** a. **Naderznąć,** nied. **Nadrzynać** *zrobić nacięcie, naciąć, nadciąć, nakarbować:* N. drzewo na znak. N. skórę. Koniowi w uszu żyły na krzyż narznij, aż z nich krew pójdzie. L. **2.** *rznąc, narobić; naciąć:* Narznę z niej (z sosny) deseczek. Len. Narznąć sieczki, zielska dla świń. **3.** *nazarzynać, nazabijać, naszlachtować:* N. drobiu. Wypadliśmy za niemi w cztery chorągwie i narżnęliśmy, jak bydła. Sienk. **4.** gm. *nafajdać:* Narznął w portki. **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. rznięciem.* <Na+Rznąć>

× **Narznienie, a,** lm. **a** p. **Narznięcie.** Troc. N., narzynanie, karbowanie liścia. Kn.

Narznięcie, a, × **Narznienie l.** blm., czynność cz. **Narznąć. 2.** lm. **a** a. **Narżnięcie** *znak narznięty, nacięcie, karb.*

Narznięty l. im. od **Narznąć. 2.** p. **Narzynany.**

Narzucać, a, ał l. nied. p. **Narzucić. 2.** dok. *rzucając jedno po drugim a. raz po raz, rzucić na jakie miejsce w wielkiej ilości, naciskać, nawalić:* Leszek narzucał kolców pod piaskiem, tylko ścieżkę od nich wolną zostawił. Lel. N. co czym =*zarzucić, zawalić; rzucając, nakryć czym:* N. kamieni na łąkę, gałęzi na drogę. Narzucał pełno śmieci. Ulice narzucane ciałami ludzkiemi. Tw. *(=nawalone, zawalone).* **N. ś. l.** nied. p. **Narzucić. 2.** dok. *naciskać ś., namiotać ś. z gniewu, nazłości ś.:* Narzucawszy ś., nazłościwszy ś. w sobie, począł mówić niezmiernie prędko, bijąc ś. w piersi. Krasz. <Na+Rzucać>

Narzucanie, a, blm., czynność cz. **Narzucać.**

Narzucanie się, a ś., blm., czynność cz. **Narzucać ś.**

Narzucenie, a, blm., czynność cz. **Narzucić.**

Narzucenie się, a ś., blm., czynność cz. **Narzucić ś.**

Narzucić, i, ił, nied. **Narzucać I.** *rzucić na co; rzuciwszy, nałożyć; zarzucić:* N. płaszcz na ramiona, chustkę na głowę. Zdjąwszy mundur z zabitego żołnierza, narzucił go na mnie. Niem. N. komu stryczek na szyję. N. buhajowi worek na oczy. Przen.: Prawdzie, długo nagiej, narzucał zasłony. Mick. Stąd Italczyk Mongołom narzucał żelaza. Mick. *(=wkładał kajdany, jarzmo niewoli).* Przen.: N. komu kogo a. co=*poddać, ofiarować komu wbrew jego woli, zmusić kogo do przyjęcia:* N. komu obowiązek, swego kandydata, swoje zdanie. Sierota ujrzała naraz z kilku przeciwnych stron narzucaną sobie ojczyznę, przyszłość, rodzinę, Szaj. N. zwyciężonym swoje prawa, swoją wolę *(=podyktować).* Narzuca posty, pokuty, ciężary. Mick. *(=nakłada).* **2.** [N.]=a) *przerzucić.* b) *podrzucić.* **3.** mul. *wapno rzadkie lub gips kielnią zarzucić na ścianę, gzyms lub trzcinowanie, obrzucić ścianę, gzyms, trzcinowanie wapnem a. gipsem.* **N. ś. I.** *zarzuciwszy co na siebie, nakryć ś., odziać ś. czym:* Od śniegu padającego narzuciła ś. całą chustką. Orzesz. **2.** komu=*ofiarować ś. gwałtem,* nied. *napraszać ś.:* Narzuca mu ś. na żonę. Narzuca mi ś. ze swemi radami, opieką, pomocą, zbytnią troskliwością, ze swym towarzystwem. Przen.: *nastręczyć ś., narzucić ś., przyjść:* Pamiętało wielu postać Sobieskiego, i mimowoli narzuciło ś. porównanie. Krasz. <Na+Rzucić>

Narzut, u, lm. **y I.** ×N. *narzucenie; ciężar, brzemię narzucone:* Stara ś., aby ś. uiścił swemu bojarowi, jak i publicznym narzutom. Mik. Troskliwością naszą jest od narzutu praw przemocy uchronić ś. L. Gdy ślepym dóbr narzutem szczęście cię obdarza, ty ś. nie miej za pana, ale za włodarza. Pilch. **2.** ×N., **a,** lm. **owie** *ten, co ś. narzuca, natręt, intruz:* Wkrótce ujrzał Halicz nowego w sobie narzuta. Nar. **3.** mul. p. **Narzutka.** <Na+Rzut>

Narzutka, i, lm. **i I.** *okrywka kobieca:* Więcej nad cztery suknie i jednę narzutkę koronkową kupić nie mogła. Krasz. **2.** mul.=a) a. **Narzut** *tynk narzucony kielnią, bez zatarcia.* b) *kielnia.*

× **Narzutnie** przys. od **Narzutny,** *usilnie, gwałtem, przemocą:* Z nieposzanowaniem narodu, N. swoje delacje wpychał. Stasz.

× **Narzutność, i,** blm. rz. od **Narzutny,** *narzucanie się, natręctwo:* Nie wystawisz sobie narzutności, z którą ś. ten człowiek każdemu nastręcza. Krasiń.

× **Narzutny I.** *narzucony, przymusowy:* Dzień N. = *daremszczyzna.* **2.** *natrętny, narzucający ś.* <Na+Rzutny>

Narzutowy głaz=*naniesiony przez lody zdaleka.* Łab.

Narzygać, a, ał *rzygając, napaskudzić; wyrzygać ś. na co.* **N. ś.** *wyrzygać ś. do woli.* <Na+Rzygać>

Narzyganie, a, blm., czynność cz. **Narzygać.**

Narzynacz, a, lm. **e, Narzynaczka, Narzynadło** rzem. *narzędzie do narzynania.*

Narzynaczka, i, lm. **i** rzem. p. **Narzynacz.**

Narzynać, a, ał p. **Narznąć.**

Narzynadło, a, lm. **a** p. **Narzynacz.**

Narzynanie, a, blm., czynność cz. **Narzynać.**

Narzynany I. im. od **Narzynać. 2. a. Narznięty** *mający na sobie narznięcia, nacinany, karbowany:* N. w zęby.

Narzynki, ów, blp. *szczęki, policzki, baki imadła.*

Narżnąć, nie, nął p. **Narznąć.**

Narżnięcie, a I. blm., czynność cz. **Narżnąć,** *narznięcie.* **2.** lm. **a** p. **Narznięcie.**

Nas 2, 4 i 7 pp. lm. od **Ja.** <N>

Nasad, u, lm. **y I.** *rękojeść, trzonek:* N. do siekiery, do młotka. Djana rzucony grot z nasadu zerwała. Żebr. N. pługowy, od sochy = *rogacz, czyli drewniany dyszel z długiemi rękojeściami, w którym ś. nasadza lemiesz.* **2.** p. **Nasada:** a) Kobelica do wozu przystawiona niższa być ma, niż jest N. wozowy, na którym drzewo leży. Rogal. Łoża armatne powinny mieć swoją przodkarę; ta składa ś. z osi, złączonej z nasadem, z dwuch kół, z dyszla etc. Jak. J. N. u sań. b) N. u piłki stolarskiej. Troc. c) Z takiego nasadu ujść niepodobna było. Pot. **3.** †N. *łódź o dwu rzędach wioseł.* **4.** org. p. **Nasard. 5.** wiośl. *podwyższenie, na którym osadzają dulki w tak zwanych łupinach.* Zdr. [**Nasadek**]. <Na+SIOD/SIAD/SAD>

Nasada, y, lm. **y, Nasad I.** *to, na co ś. coś nasadza, zasadza, grunt, podstawa, posada, obsada, fundament:* Ostrokąt i rozwartokąt, wyrysowane na jednej nasadzie. L. Górę wielką z nasady podważywszy z dołu, wpół ją chylą z wszystkiemi sosnami pospołu. Przyb. **2.** a. **Kładnica** *kłodzina drewniana na osiach wozu i wzdłuż jego leżąca, w której końcach zatykają ś. kłonice:* N. przednia ruchoma. N. tylna nieruchoma. N. sań *(= spód sań).* **3.** *dolna część pługa.* **4.** *osada, obsada, oprawa:* N. strzelby, piłki stolarskiej. **5.** ×N. *to, co ś. na czym nasadza, zasadza, zawiesza:* Znać było mądrego cieślę z drzwi rzemiosła, gdy na złotych zawiasach N. ś. wzniosła. Przyb. **6.** *to, czym coś nasadzono, wysadzono, wyłożono:* Posadzkę jacynt, szafran i fijołek społem w gęste nasady haftem wieńczyły wesołym. Przyb. *(= wzory wysadzane).* **7.** ×N. *zasadzka:* Z nasady złośliwych zamordowano twego kolegę. Stasz. Ktoby na kogo z nasady cisnął, iżby umarł, mężobójcą jest. B. B. **8.** [N.] *narybek.* **9.** anat.=a) p. **Nadrostek.** b) *jeden z dwuch krótkich pieńkowatych wyrostków kości czołowej, dźwigających rogi jelenia i pokrewnych mu zwierząt przeżuwających.* **10.** bot.: N. oczka a. pączka = *wyniosłość pod oczkiem na korze.* **11.** bud. *miejsce, od którego poczyna ś. wznosić sklepienie; brzeg sklepienia, którym ś. ono dotyka ściany a. swej podpory.* **12.** wet.: N. ogona=*odsada.* <p. Nasad>

[**Nasadek, dka,** lm. **dki**] **I.** p. **Nasad. 2.** *część pługa.* **3.** *część kądzieli.*

Nasadka, i, lm. **i I.** *łapka, pułapka, żelaza, sidło:* Na liszki, tchórze i tym podobne zwierzęta trzeba nasadki stroić. Trzyc. **2. a. Nasiadka** *ptak siedzący na jajach:* Ubił nasadkę kuropatwę. Nasadki, kokosze siedzące na jajach. Haur. **3.** a. **Odpływek** *rura dodatkowa przy otworze odpływowym stawidła upustowego i t. p., sprowadzająca wodę do miejsca, gdzie ma działać koło wodne i. t. p.* **4.** bud. *więz poziomy z kamienia ciosowego z przodkową stroną do pionu, ze ściany wybiegający i w koło budowlę opasujący, jako wieko ściany,* pokrywa. Podcz. **5.** hut. *rura pod głową muflową, przez którą cynk spływa z mufli.* **6.** rzem. p. **Nasadnica.**

Nasadni p. **Nasadowy:** Dulka nasadnia p. **Dulka.** Pacierzówka nasadnia p. **Pacierzówka.** <Na+SIOD/SIAD/SAD>

Nasadnica, y, lm. **e, Nasadka** rzem. *rura dodatkowa, boczna,* in. cewa nasadna (Ansatzrohr).

Nasadnik, a, lm. **i l.** p. **Wezgłowie. 2.** *kowadło w formie kuli,* in. kowadło nasadowe (Stockamboss).

Nasadny p. **Nasadowy:** Cewa nasadna p. **Nasadnica.**

Nasadowy, Nasadny, Nasadni przym. od **Nasad** a. **Nasada:** Kowadło nasadowe p. **Nasadnik.** Klucz N. (Kanonenschlüssel).

Nasadzać, a, ał l. nied. p. **Nasadzić. 2.** dok. *sadzając jednego po drugim, wielu posadzić.* **N. ś. l.** nied. p. **Nasadzić. 2.** dok. *namęczyć ś. sadzaniem.* <Na + Sadzać>

Nasadzanie, a, blm., czynność cz. **Nasadzać:** Zawsze bądź gotów przeciw nasadzaniu chytrości nieprzyjacielskich. L. (= *knowaniu, zawziętości*).

Nasadzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nasadzać ś.**

Nasadzenie, a, blm., czynność cz. **Nasadzić:** W Egipcie kurczęta rodzą ś. bez nasadzenia kokoszy, w piecach. Łęcz. W nasadzeniu gęsi upatrować tego, aby jej własny był owoc. Haur.

Nasadzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nasadzić ś.**

× **Nasadziciel, a,** lm. **e** *ten, co nasadza a. nasadził.* L.

× **Nasadzicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Nasadziciel.**

Nasadzić, i, ił, nied. **Nasadzać l.** *wsadzić na co, osadzić, zasadzić, nałożyć, nabić, oprawić:* N. siekierę, młot, włócznię (na trzonek, na drzewce). N. obręcz na koło (= *naciągnąć*). N. miotłę na kij. Wybrał cybuch półtrzeciałokciowy, nasadził piętę. Mick. N. skówkę. N. fuzję = *oprawić w nasadę.* N. armatę = *osadzić na łożach.* Troc. N. czapkę na głowę (= *wdziać*). Czapczątko ze łba sam je sobie na głowę nasadził. Kon. N. skazańca na pal. N. kurę = *posadzić ją na jajach, aby je wysiedziała.* Jajec nakupić, pod kokosz N., tedy ś. to wylęże. Haur (= *nawsadzać, podłożyć*). Przen.: N. rogi = *dostać nowych rogów:* Kozioł (sarna-samiec) nasadza nowe rogi. Pol. **2.** = a) czego a. co = *sadząc jedno po drugim, sadząc ustawicznie, posadzić w wielkiej ilości:* Nasadził drzew po miedzach, w ogrodzie. Troc. †Naczyniłem sadów, a nasadziłem je wszelakich drzew. Leop. N. ogórków, sałaty. Nasadził dwie grzędy kwiatów. b) *sadząc, nazakładać; posadzić, zasadzić wiele:* Nabudowałem sobie domów i nasadziłem winnic. Wuj. Postawił ołtarz Baalowi i nasadził gaj. Leop. †Przen.: *nazakładać, nastawiać, nabudować, nawznosić:* N. wsie, ulice, domy. L. Ku murom w Stambule różne narody swoje ulice nasadzone mają. Star. **3.** co czym = a) *wysadzić, obsadzić:* N. pole kartoflami. b) *wysadzić, nabić, wyłożyć:* Twojemi perłami nasadzili swe brudne łachmany. Przybysz. Noże, kindżały rubinami i djamentami nasadzone. Pas. Trzewiki drewniane, hebanem i perłową macicą nasadzone. Przybor. Przen. (o ciekawym): Suknia nasadzana oczami i uszami. Fred. A. Przen.: Słowy cudnemi i przebranemi rzecz ozdobną i nasadzoną do wszystkich miał. Warg. (= *kwiecistą, ozdobną*). N. mowę dowcipem, humorem, francuszczyzną (= *naszpikować*). **4.** *usadzić, ustawić, nakłaść:* Nasadził kupę. N. kleksa. N. farb na obrazie = *nakłaść grubo.* Nasadził farb jaskrawych w tym obrazie (= *nakładł do przesady*). **5.** przen. = a) kogo = *kazać mu zasiąść dla czyhania; naszykować kogo w zasadzce; namówić, nasłać kogo:* Gdzie djabeł nie może, tam nasadzi babę. Zabł. Zaciekawiony faktor udał ś. z Cudowskim do spichrza, gdzie nań natychmiast napadło dwuch nasadzonych parobków. Dyg. N. na kogo zbójów. b) co na kogo = *skierować, wymierzyć, ukartować, uplanować, uknuć co przeciw komu:* Lubomirski oddał ś. w zupełną protekcję Austrji przeciw prześladowaniu partji francuskiej i przeciw prześladowaniu króla przez nią nasadzonego. Moracz. c) †N. *nastawić, zastawić:* Sidła na ptaka nasadził. Troc. **6.** †N. *naszykować, nagotować, przygotować, przysposobić, narychtować:* Hetman lud pogotowiu uszykowany ma, w sprawie stoi, strzelbę nasadza, straży czuć rozkazuje. Żarn. **7.** †N. staw narybkiem, [N. ryb w wodę] = *napuścić.* Troc. [Más mi wybrać sadzawke i más tam N. ryb]. **8.** szczot. *nabić (szczotkę) pęczuszkami włosa, osadzając je na smołę.* **N. ś.** na kogo, na co **l.** *zasiąść na czatach, zrobić zasadzkę, zaczaić ś.:* Gdy ś. lis na cudze zdrowie nasadza, rad też sam ku sidłu przychadza. Sien. **2.** *usadzić ś., uwziąć ś., zawziąć ś.:* Nasadził ś. Herod, aby dzieciątko stracił, lecz Bóg Syna Swego oswobodził. Białob. <Na + Sadzić>

× **Nasalacz, a,** lm. **e** *ten, co nasala.* <Od Nasalać>

Nasalać, a, ał p. **Nasolić.**

Nasalanie, a, blm., czynność cz. **Nasalać.**

Nasalany l. nied. im. od **Nasalać. 2.** †N. dok. *nasolony, zaprawny solą, solony:* Nasalane mięso. Troc. Nasalane ryby. Troc.

Nasalutować się, uje ś., ował ś. *natrudzić ś. salutowaniem.* <Na + Salutować>

Nasamprzód gm. przys. = **Najpierw.** <Na + Sam + Przód>

Nasapać się, pie ś., pał ś. *namęczyć ś. sapiąc.* <Na + Sapać>

Nasard, u, lm. **y, Nasad, Szpickwinta** org. *głos organowy, łączący w sobie brzmienie fletu i trąbki.* <Fr. nasard dosł. = nosowy>

Nasarkać się, a ś., ał ś. *namęczyć ś. sarkaniem.* <Na + Sarkać>

Nasączenie, a, blm., czynność cz. **Nasączyć.**

Nasączyć, y,ył *sącząc, napuścić.* Przen.: Księżye nasączył złota w marmurów tych białość. Kon. **N. ś.** *sącząc ś., naciec.* <Na + Sączyć>

Nasądzenie, a, blm., czynność cz. **Nasądzić.**

Nasądzić, i, ił *sądząc jedno po drugim, osądzić w wielkiej ilości.* Nieos.: Małoż to ś. kompromisów nasądziło! Kaczk. (= *nasądziłem, człowiek nasądził*). <Na + Sądzić>

Naschlebiać, a, ał *pochlebstw naprawić, napochlebiać.* <Na + Schlebiać>

Naschnąć, schnie, schnął a. sechł, nied. **Nasychać l.** *schnąc kolejno, uschnąć w wielkiej ilości:* Mało to naschło drzew, liści, kwiatów? **2.** × N. *podeschnąć po wierzchu a. na czym, obeschnąć.* L. Błoto nasycha. <Na + Schnąć>

Naschnięcie, a, blm., czynność cz. **Naschnąć.**

Naschodzenie, a, blm., czynność cz. **Naschodzić.**

Naschodzić, i, ił *schodząc kolejno, zejść w wielkiej ilości.* **N. ś.** *schodząc ś. kolejno, zejść ś. w wielkiej liczbie, najść, nagromadzić ś., zebrać ś.:* Naschodziło ś. siła kompanji widzieć tę ceremonję. Pas. Naschodzili ś., jak zwyczajnie, do wójta, przy święcie, a nawet i niezwyczajnie dużo ich przybyło. Ork. <Na + Schodzić>

[**Naschwal, Naswald**] *naumyślnie, z umysłu.* Por. **Schwalnie.** <p. Naschwał>

†**Naschwał** p. **Schwał:** Na niepogody twarde noszą skóry, N. są duży i zbyt pracowici. P. Koch.

Na widoku dział parę N. postawiono. Piel. <Na + Schwał>

Naschylać, a, ał I. *schylając jedno po drugim, schylić w wielkiej ilości.* 2. *natrudzić schylaniem:* N. głowy, karku. **N. ś.** *namęczyć ś. schylaniem ś.:* Trzeba było nażąć kopę rzadkiego żyta, N. ś, napocić, snopów nadźwigać. Krasz. <Na + Schylać>

Nasekwestrować, uje, ował *sekwestrując jedno po drugim, na wielu przedmiotach położyć sekwestr.* **N. ś.** *natrudzić ś. sekwestrowaniem.* <Na + Sekwestrować>

Nasekwestrowanie, a, blm., czynność cz. **Nasekwestrować.**

!Nasełać, a, ał p. **I. Nasłać.**

!Nasełanie, a, blm., czynność cz. **Nasełać,** p. **Nasyłanie.**

Nasenny *wywołujący sen, usypiający.* Lek.: Środki nasenne (remedia soporifera, hypnotica). <Na + Senny>

× **Nasep, spu,** lm. **spy** p. **Nasyp:** Tarnie wysoko wzrosło jak jest N. grobli. Trzyc.

× **Nasepny,** × **Nasepowy** przym. od **Nasep.**

× **Nasepowy** p. **Nasepny.**

Nasępiać, a, ał i **N. ś.** p. **Nasępić.**

Nasępianie, a, blm., czynność cz. **Nasępiać.**

Nasępianie się, a ś., blm., czynność cz. **Nasępiać ś.**

Nasępić, i, ił, nied. **Nasępiać** *zasępić, nachmurzyć, zmarszczyć:* N. czoło. Widzisz Tezeusza między bohaterami z nasępioną twarzą. Troc. Ich (Tatarów) nasępione rysy, przymrużone oczy. Malcz. **N. ś.** *zasępić ś., nachmurzyć ś., postawić marsa, kozła.* <Na + Sępić>

Nasępienie, a, blm., czynność cz. **Nasępić.**

Nasępienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nasępić ś.**

Nasiać, eje, ał, nied. **Nasiewać** *siejąc jakiś czas a. wielokrotnie, posiać w wielkiej ilości:* N. wiele pszenicy. Wieleście nasieli, a małoście nazbierali. Wor. Przen.: W czarnej kreplis sukni, nasianej bukietami róż wszelkich kolorów. Es. *(= usianej, upstrzonej).* Ten uczynek wiele niezgody nasiał. Skar. Nasiał nowin. Troc *(= narozsiewał, rozpuścił wiele).* Tam tak wiele wysp, iż zdaje ś., jakby nasiano. Łęcz. 2. [N. kogo] = *zaczarować czyjąś siejbę.* **N. ś. I.** *namęczyć ś. sianiem.* 2. *zasiać ś. w wielkiej ilości samo przez ś.* Przen.: Nasiało ś. teraz złych pieniędzy. Troc *(=porozchodziło ś.).* <Na + Siać>

Nasiad, u, lm. **y I.** *miejsce, w którym sadzają drób na jajach, aby ś. piskleta wylęgły.* 2. a. **Nasiadówka** lek. (insessus, semicupium) *kąpiel, w której tylko pośladki i części ciała im blizkie zanurzone bywają,* kąpiel nasiadowa, połowicza, półkąpiel, × półkąpiołek. <Na + SIAD/SIOD/SAD>

Nasiadać, a, ał p. **Nasiąść. N. ś. I.** nied. p. **Nasiąść. 2.** dok. *siadaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.*

Nasiadanie, a, blm., czynność cz. **Nasiadać.**

Nasiadka, i, lm. **i I.** p. **Nasadka:** Kokosz N, gęś N. Troc. N. swoje osiada gniazdo. Troc. 2. [N. a. **Koktucha, Kwoktucha**] *kura pragnąca siedzieć na jajach.* 3. [N. z kurczętami] = *kwoka z kurczętami, baby, plejady (gwiazdozbiór):* Plejades, gwiazda, pospolity lud zowie nasiadką z swemi kurczętami. Mącz. 4. *stołek z miednicą podłużną do obmywania i natryskiwania części płciowych,* konik, osiołek, bidet.

× **Nasiadłość, i,** blm. rz. od **Nasiadły:** Masynisa państwo, które wziął puste, dziwnie gęste nasiadłością zamnożył. Warg. Przez zagęszcze i N. rycerstwa onych krajów ustawujemy sejmik w Haliczu. Herb.

× **Nasiadły,** st. w. × **Nasiedlejszy I.** *osiadły, nie koczujący; zamieszkały:* Zebrało ś. do niego mnóstwo nasiadłego po włościach okolicznych ludu. Nar. 2. *zamieszkany, zaludniony, osiadły, zajęty przez ludzi:* Kraj przedtym N., dziś wody. Żebr. N. kraj ludźmi. Troc. Kraina ta pogaństwem nasiadła. Nar. Przen.: Ziemia zmłodniała, zielem i trawą nasiadła. Żebr. 3. *gęsto zaludniony, ludny:* Dla poznania, które są kraje bardziej nasiadłe, kładę tu każdego liczbę mieszkańców z proporcją jego wielkości. Wyrw. Nasiadła i urodzajna Francja. Mącz. 4. N. w kupie = *zsiadły, krępy, przysadzisty.* Troc. <Na + Siadły>

Nasiadowy przym. od **Nasiad.** Lek.: Kąpiel nasiadowa, p. **Nasiad.**

Nasiadówka, i, lm. **i** lek. p. **Nasiad.**

Nasiadywać, uje, ywał p. **Nasiąść.**

Nasiadywanie, a, blm., czynność cz. **Nasiadywać.**

Nasianie, a, blm., czynność cz. **Nasiać.**

× **Nasiarczenie, a,** blm., czynność cz. **Nasiarczyć,** *nasiarkowanie.*

× **Nasiarczyć, y,ył** p. **Nasiarkować.** L. <Na + Siarczyć>

Nasiarkować, uje, ował, × **Nasiarczyć** *napuścić, natrzeć siarką.* <Na + Siarkować>

Nasiarkowanie, a, blm., czynność cz. **Nasiarkować.**

× **Nasiąk, ęku,** lm. **ęki** lek. p. **Naciek.** <Na + SIĘK>

Nasiąkać, a, ał p. **Nasiąknąć.** <Na + Siąkać>

Nasiąkanie, a, blm., czynność cz. **Nasiąkać.**

Nasiąkliwość, i, blm. rz. od **Nasiąkliwy.**

Nasiąkliwy (o ciałach nierozpuszczalnych w cieczy) *przepuszczający ciecz przez siebie, mający własność nasiąkania czym, wchłaniania, wciągania w siebie.*

Nasiąknąć, nie, nął a. **kł,** × **Nasięknąć,** nied. **Nasiąkać I.** czym = *najść płynem, nabrać, naciągnąć w siebie płynu:* Gąbka, bibuła nasiąka. Przen.: N. czym złym = *przejąć ś.* Czym skorupka za młodu nasiąknie, tym na starość trąci. Prz. Przen: Jedną połowę serca przepełniała mi wdzięczność dla Zosi za jej miłość, druga nasiąkła goryczą, żem ś. tak dał zaskoczyć. Dąb. 2. (o płynie) *przesiąkając, dostać ś. do środka, wsiąknąć:* Woda nasiąkła. Nasiąkło wiele oliwy. <Na + Siąknąć>

Nasiąknięcie, a, blm., czynność cz. **Nasiąknąć.**

Nasiąść, siędzie, siadł, † **Nasieść,** nied. **Nasiadać, Nasiadywać,** † **Nasiedzieć I.** × N. co a. na co = *siąść, zasiąść na czym, przysiąść co:* Nad drzewem tym ptaki ś. gnieżdżą, jajka nasiadają. Bardz. Nasiada kokosz = siedzi na jajcach. Kn. Orlica nasiedząc, swe dzieci skrzydły ogrzewa. Gęb. Kokosz każda radaby nasiedziała, jeno lecie rychlej kurczęta wylęże, niźli w zimie. Spicz. Gniazdo ptasze a macierz na ptaszęciech a. na jajcach nasiedzącą. B. Sz. Gdzie góry nasiedzą, tam ś. mysz wylęże. Kosz. Prac odwykłym na wały morskie nasieść kazano i żagle rozwinąć. Żebr. [Zmora i dorosłych nasiada]. 2. [N. na kogo] = *natrzeć; nacisnąć kogo:* Nasiad na niego, dopiero ś. przyznał. <Na + Siąść>

Nasiec, siecze, siekł, Nasiekać, nied. **Nasiekiwać I.** *ponacinać, ponadrzynać, siekąc; nakarbować:* Nasiekany listek. Troc. Gwóźdź N. Na wyspie tej piją sok, co ciecze z pewnych palm

nasiekanych. Łęcz. Zbrojny człek pilnował stada, z rogiem u pasa, a pałką nasiekiwaną w ręku. Krasz. Od kija padł nasiekanego. Bardz. Chłop ma być, jak nasiekany kij, *forma viros neglecta decet.* Rys. Lek.: Bańki nasiekiwane = *cięte.* **2.** *naćwiczyć, nachłostać:* N. chłopca. Troc. Przen.: Udało mu ś. gdzieś wyszperać stare inwentarze z XVII wieku, cóż ś. o nich naśpiewał, co niemi nieszczęśliwego Naruszewicza nie nasiekał! Krasz. **3.** *siekąc, nazabijać; naciąć, narznąć, narąbać:* Ruszczyc nasiekał siła Turków wystraszonych. Rol. Nasieczono ich gwałt. Pas. **4.** Nasiec=*nakosić:* N. trawy, koniczyny. **N. ś.** *sieczeniem nasycić ś. a. nameczyć ś.* <Na+Siec>

Nasieczenie, a, blm., czynność cz. **Nasiec.**

Nasiedlać, a, ał p. **Nasiedlić.**

Nasiedlanie, a, blm., czynność cz. **Nasiedlać.**

× **Nasiedlejszy** p. **Nasiadły:** Wyspa ta jest znaczniejsza od pierwszej i nasiedlejsza, bowiem pełna ludzi chrześcijańskich, pobożnych. Łęcz.

Nasiedlenie, a, blm., czynność cz. **Nasiedlić.**

× **Nasiedliciel, a,** lm. **e** *ten, co nasiedlił a. co nasiedla.*

Nasiedlić, i, ił, nied. **Nasiedlać** *osiedlić, zaludnić.* L. <Na+Siedlić>

† **Nasiedzenie, a,** blm., czynność cz. **Nasiedzieć:** Skorupa jaja coraz cienieje, dla ustawicznego nasiedzenia ptaka. Sak.

† **Nasiedzieć, i, ał** p. **Nasiąść. N. ś.** *nasycić ś. a. nameczyć ś. siedzeniem.* <Na+Siedzieć>

Nasiek, a, lm. **i l.** a. **Nasieka, Nasiekaniec** *kij z nacięciami na korze i ćwiekami obity; mała maczuga:* Zakazano, aby chłopi na targi z nasiekami, z pałkami, z maczugami nie chodzili. Haur. **2.** *siekiera, toporek:* Siekierą i nasiekiem drzwi jego obalili. Leop. (= *toporem*). **3.** *młot zębaty do granitu,* śrubel, siekacz. **4.** a. **Znacznik** *dłótko kończaste, przebijak, którym rzemieślnik za pomocą młota znaczy na blasze.* <Na+SIEK>

Nasieka, i, lm. **i l.** p. **Nasiek:** Krewnego swych panów ukłonem zaszczycił, chyląc łysinę wielką, świecącą zdaleka i naciętą od licznych kordów, jak N. Mick. **2.** p. **Kitajka.** <Na+SIEK>

Nasiekać, a, ał, nied. **Nasiekiwać l.** p. **Nasiec. 2.** *usiekać ile trzeba:* N. mięsa na kotlety. **3.** [N. sierp]=*z jednej strony ostrze sierpa drobno ponacinać, a z drugiej naostrzyć.* **N. ś.** *siekaniem nasycić ś. a. nameczyć ś.* <Na+Siekać>

Nasiekanie, a, blm., czynność cz. **Nasiekać.**

Nasiekaniec, ńca, lm. **ńce** p. **Nasiek:** Już mię, gdy wszystkich trzyma w łożach sen głęboki, nie zbeszta nikt, nie oprze nasiekańcem boki. L.

Nasiekiwać, a, ał p. **Nasiec** i **Nasiekać.**

Nasiekiwanie, a, lm., **a** czynność cz. **Nasiekiwać.**

† **Nasieniapleniec, ńca,** lm. **ńce** *człowiek cierpiący na nasieniotok.* <Nasienie+Plenić>

Nasienie, enia, lm. **ona l.** bot. (pojedyńczo a. zbiorowo) *istotna część owocu, z której przez kiełkowanie powstaje roślina,* ziarno: Młócić zboże na N. Zostawić żyta, pszenicy na N. Skład nasion. N. lniane=*siemię.* Jakie N., taki też owoc. Stryjk. Iżaliś nie posiał dobrego nasienia na roli twojej? Wuj. Małe strączki, w których N. Syr. Nasiona twych wierzone bujności zagonów, pomnożeniem dochodzą babilońskich plonów. Tremb. W niej są złożone wszystkich drzew i ziół nasiona. Mick. Strzecha, pobita nasieniem z maku. Mick. [N. gwiazdkowe] = *semen anisi stellaris.* Przen.: Ziemia, ciężarna sprzecznemi nasiony, z potwornym niegdyś cielskiem rodziła Pytony. Mick. Przen.: Nasieniem jest krew chrześcijańska. Skar. Gdy padnie na rolę sprawnego serca twego N. święte, nie omieszkaj zawlec i pokryć głęboko w duszy swej. Skar. Nie żałuj mi, Panie, nasienia łaski i pomocy Twojej. Skar. N. nauki Chrystusowej. **2.** fizj.: N. męskie (sperma virile) =*płyn zapładniający męski,* natura, †płodosok, †plemię, †pokolenie mężczyńskie, †sok płodorodny, mnożliwy, siewny. **3.** przen. *przyczyna, powód, zaród, źródło:* N. niezgody (=*kość niezgody*). N. wojny. N. cnót. Próżnowanie jest nasieniem wszystkiego złego. Tam iskra światła, owdzie nasiona potęgi. Mick. **4.** przen. *plemię, pokolenie, ród, potomstwo, dzieci:* Błogosławione będą w nasieniu twoim (=Abrahama) wszystkie narody ziemie. Wuj. Sępów N. drzewo na swych gałęziach dźwigało. Hul. Gm.: Ach ty psie (a. złodziejskie) N. Jest tego nasienia pannowego (= panieńskiego). Reym. **5.** [N.] *zasiew, posiew, tyle ile zasiano.* **6.** [N. djabelskie]=*oset i pokrzywa.* Zdr. **Nasionko,** × **Nasienko.** <Na+SIE>

Nasieniotok, u, lm. **i** lek. (spermatorrhea) *bezwiedny odpływ nasienia męskiego wskutek choroby.* <Nasienie+Tok>

× **Nasieniowód, odu,** lm. **ody** anat. (vas deferens) *przewód nasienny,* p. **Nasienny.** <Nasienie+WIOD/WOD>

Nasieniowy p. **Nasienny.**

× **Nasienko, a,** lm. **a** p. **Nasienie:** Rzuć N. pociechy w jego utrapienia. Przyb.

Nasiennia, i, lm. **e** bot. *skórka, powlekająca nasiona roślin.*

[**Nasiennica, y,** lm. **e**] *nasienie do siania lasu.*

Nasiennie przys. od **Nasienny,** *jako nasienie:* Zdolności wydadzą wszystkie owoce, w nich N. zawarte. Krasiń.

Nasiennik, a, lm. **i l.** *ogród, gdzie ś. pielęgnują rośliny dla nasion.* **2.** *drzewo zostawione w porębie dla obsiania okalającej je przestrzeni spadającym nasieniem.* **3.** *roślina ogrodowa, przechowana przez zimę na nasienie.* **4.** × N. przen. *początek, źródło, nasienie:* N. wszech rzeczy, wszystkiego złego. Sł. wil. Miłość założyła z niezgód pobratanych N. rzeczy i świata osadę. Mor. A. **5.** × N. przen. *rozsadnik, szkoła:* N. dobrych żołnierzy, N. rewolucjonistów. Sł. wil. **6.** bot. (pericarpium) *część zewnętrzna owocu rośliny, służąca do ochraniania nasion.* **7.** fizj. (spermatinum) *składowa część nasienia męskiego.*

† **Nasiennokrwawy** anat.: †Nasiennokrwawe żyły (venae spermaticae) *żyły sznurka nasiennego.* <Nasienny+Krwawy>

Nasienny, Nasieniowy przym. od **Nasienie** a) anat.: Ceweczki nasienne w jądrze (tubuli seminiferi). Cewki nasienne p. **Cewka.** Ciałka nasienne p. **Ciałko.** Ciało ciałka nasiennego p. **Ciało.** Pęcherzyki nasienne, †płodorodne, †siewnorodne, †pęcherze nasieniowe, †pęcherki do chowania nasienia (vesiculae spermaticae). Powrózek, sznurek N., †zawisy nasienne (funiculus spermaticus). Przewód N., × nasieniowód, †kanał nasieniowy a. nasienie odnoszący, odprowadzający, × naczynie donoszące, †donośne, †dostarczające (vas deferens). Rurki nasienne p. **Cewka.** Wzgórek N., × główka bekasia, ! głowa a. główka kogucia (colliculus seminalis s. caput gallinaginis). b) bot.: Główka nasienna p. **Główka.** Rośliny nasienne p. **Jawnokwiatowy.** Liść N.=*liść pojedyńczy, wyrastający*

z nasienia. c) fizj.: Ciecz nasienna (liquor seminalis). Woń nasienna, × dech, † wyziew N. (aura seminalis). Wytrysk N. (ejaculatio seminis). Ziarnka nasienne (granula seminis). × Zwierzątka, × żyjątka nasienne p. **Ciałko.** d) gorz. i piw.: Drożdże nasienne p. **Drożdże.**

Nasiepać, pie, pał *siepiąc, narobić.* [**N. ś.**] *namocować ś., nasilić ś., naszarpać ś.* <Na + Siepać>

Nasiepanie, a, blm., czynność cz. **Nasiepać.**

Nasierdzenie, a, blm., czynność cz. **Nasierdzić.**

× **Nasierdziały** *który ś. nasierdził.* <Nasierdzić>

Nasierdzić, i, ił *rozsierdzić, rozgniewać, rozzłościć, podrażnić.* **N. ś.** *nagniewać ś., nasrożyć ś., nazłościć ś.:* Major, nasierdziwszy ś. do woli na wojaczce, wrócił potulny i cichy w strony rodzinne. Byk. <Na + Sierdzić>

Nasierek, rka, lm. **rki, Dwupiłek, Piłowiec, Piłotka** bot. (bisserula) *roś. z rodziny strąkowych.* <?>

† **Nasierszały,** † **Nasierszony** *najeżony:* N., najeżony, rozkudłany. Mącz. <Na + SIERCH>

† **Nasierszony** p. **Nasierszały:** Od szczecin kudłaty, N. Mącz.

† **Nasieść, siędzie, siadł** p. **Nasiąść.**

Nasiew, u, lm. **y** p. **Wysiew.**

Nasiewać, a, ał p. **Nasiać.**

Nasiewanie, a, blm., czynność cz. **Nasiewać.**

[**Nasieźrał, u,** lm. **y**] p. **Nasięźrał:** Nasieźrale, rwę cię śmiale. <p. Nasięźrzał>

[**Nasieźrán, a,** lm. **y**] p. **Nasięźrał.**

Nasiębierka, i, lm. **i** p. **Nasiębierny.** <Na + Się + Bierka>

Nasiębierny: Nasiębierne koło wodne = *koło, na którego skrzydła pada woda z góry, obracając je tym sposobem.* Małyszcz. **Nasiębierna, ej,** lm. **e, Nasiębierka** *kobieta łatwa, każdemu udzielająca ś.* <Na + Się + Bierny>

Nasięk, u, lm. **i** lek. p. **Naciek.** <Na + SIĘK>

× **Nasięknąć, nie, nął** a. **kł** p. **Nasiąknąć.** <Na + Sięknąć>

× **Nasięknięcie, a,** blm., czynność cz. **Nasięknąć,** *nasiąknięcie.*

Nasięźrał, u, lm. **y, Nasięźrzał, Języcznik,** [**Nasiźrał, Nasieźrał, Nasizrał, Nasieźrán, Masierżał, Masierzon, Masierziele, Maszerdon, Wołowy język**] bot. (ophioglossum) *roś. z gromady paprotników, z rzędu nasięźrzałowych.* <Może * Nasierszał = szorstkie liście mający, ze sł. lud. do Na + Się + Zrzeć>

† **Nasięźrza, y,** lm. **e** apt. p. **Napój.**

Nasięźrzał, u, lm. **y** bot. p. **Nasięźrał.**

Nasięźrzałowy przym. od **Nasięźrzał.** Bot.: Rośliny nasięźrzałowe (ophioglossaceae) = *rząd roślin z gromady paprotników.*

[**Nasijać, a, ał**] *nawiać, najść (powietrza, zimna i t. p.).* Por. **Sijać.** <Na + Sijać>

[**Nasijanie, a,** blm.] czynność cz. **Nasijać.**

Nasikać, a, ał l. *sikając, napuścić płynu, nastrzykać.* **2.** gm. *napuścić uryny, naszczać.* **N. ś.** *nasycić ś. sikaniem.* <Na + Sikać>

Nasikanie, a, blm., czynność cz. **Nasikać.**

† **Nasilać, a, ał** p. **Nasilić.**

† **Nasilanie, a,** blm., czynność cz. **Nasilać.**

† **Nasile, a,** lm. **a** *gwałt; obelga:* Czynię miłosierdzie Gospodzin, a sąd wszem N. cirpiącym. Ps. flor. <Na + Siła>

Nasilenie, a, lm. **a** l. † N. czynność cz. **Nasilić.** **2.** lek. = a) (exacerbatio) *wzmożenie ś. choroby w czasie jej przebiegu, pogorszenie, rozjątrzenie, zaostrzenie.* b) ! N. *napieronie na stolec.*

† **Nasilić, i, ił,** [**Nasilić**], nied. † **Nasilać** *nawlec, nanizać.* **N. ś.** *nawysilać ś.* <Na + Silić>

× **Nasilnik, a,** lm. **cy** *gwałciciel, gwałtownik.* B. Sz. Dostali ś. w moc domowych nasilników. Bońk.

× **Nasilny** *gwałtowny:* Dość długo uciskani byli z wielu stron od obcych nasilnych szczepów. Bońk.

† **Nasiłować, uje, ował** *usilnie nacierać:* Nasiłując wielką mocą, miejsca otrzymali. Leop. **N. ś.** dok. *namęczyć ś. a. nasycić ś. siłowaniem, namocować ś., naborykać ś.* <Na + * Siłować, od Siła>

† **Nasiłowanie, a,** blm., czynność cz. **Nasiłować.**

Nasiniaczenie, a, blm., czynność cz. **Nasiniaczyć.**

Nasiniaczyć, y,ył *siniacząc jednego po drugim, posiniaczyć w wielkiej liczbie:* N. wielu ludzi. <Na + Siniaczyć>

Nasinić, i, ił *nafarbować na sino.* <Na + Sinić>

Nasinienie, a, blm., czynność cz. **Nasinić.**

[**Nasiński**] p. **Naszyński:** To nasińscy (= *to nasi*).

Nasionko, a, lm. **a** p. **Nasienie:** Z nasionek wylęga olbrzym, dosięgający brzegów ziemiokręga. Mick.

Nasionnica, y, lm. **e** zool. (tripeta) *owad dwuskrzydły krótkorogi.*

Nasiusiać, a, ał dziec. *siusiając, nalać:* W kolebkę nasiusiał. <Na + Siusiać>

Nasiusianie, a, blm., czynność cz. **Nasiusiać.**

Nasiwieć, eje, ał l. *stać ś. nieco siwym, podsiwieć, zacząć siwieć.* **2.** *siwiejąc kolejno, osiwieć w wielkiej liczbie.* <Na + Siwieć>

Nasiwienie, a, blm., czynność cz. **Nasiwieć.**

[**Nasizrał, a,** lm. **y**] p. **Nasięźrał.**

[**Nasizrał, u,** lm. **y**] p. **Nasięźrał.**

Naskakać, cze, kał l. × N. p. **Naskoczyć.** **2.** [N.] p. **Naskakać ś.:** Bodajeś naskakał! (mówią, gdy kto niedołężnie skacze). **N. ś.,** [**N.**] *nasycić ś., skacząc.* <Na + Skakać>

× **Naskakanie, a,** blm., czynność cz. **Naskakać.**

Naskakiwać, uje, iwał p. **Naskoczyć.**

Naskakiwanie, a, blm., czynność cz. **Naskakiwać.**

Naskakować, uje, ował l. † N. *nadskakiwać:* Naskakował mu zawsze. Troc. **2.** [N.] *podskakiwać, krzątać ś., zabiegać:* Nima o cém dziwki chować, trzeba samej N.

† **Naskakowanie, a,** blm., [**Naskakowanie**] czynność cz. **Naskakować.**

Naskamłać się, a ś., ał ś. p. **Naskomleć ś.** <Na + Skomlić>

† **Naskarbiać, a, ał** p. **Naskarbić.**

† **Naskarbianie, a,** blm., czynność cz. **Naskarbiać.**

† **Naskarbić, i, ił,** nied. † **Naskarbiać** *skarbiąc, naskładać:* Wezmą wszystko, czego naskarbili ojcowie twoi. Wuj. <Na + Skarbić>

† **Naskarbienie, a,** blm., czynność cz. **Naskarbić.**

[**Naskardzenie, a,** blm.] czynność cz. **Naskardzić,** *naskarżenie.*

[**Naskardzić, y,ył**] p. **Naskarżyć.**

× **Naskarżać się, a ś., ał ś.** p. **Naskarżyć.** L.

Naskarżenie, a, blm., czynność cz. **Naskarżyć.**

Naskarżyć, y,ył, [**Naskardzić**] l. *skarżąc jednego po drugim, wielu zaskarżyć (do sądu).* **2.**

na kogo przed kim = *nawnosić skarg, nagadać:* Iżby zausznicy bajek nie bajali, z tym, na kogo naskarżą, spuścić ich za pasy. Papr. **N. ś.**, nied. × **Naskarżać ś.** *nasycić ś. skarżeniem.* <Na + Skarżyć>

† **Naski, [Naski]** *nasz, swojski, tutejszy, krajowy:* Brzeg, który flisowie nazywają płaski, iż jest miałki, przeto też nienaski. Klon. Naskie wino, sukno. Troc. Ale ś. ludzie nasecy se mnie śmiejom. Tet. Pytacie ś., jak je doją? Juści, że nie tak, jak naskie. Ork. [Naskie płótno] *(=zrobione we wsi, nie kupne).* † **Po nasku, [Po nasku, Po naskiemu]** przys. *po naszemu:* Gwarę mieli odmienną, aże ś. tu nauczyli gadać po naskiemu. Ork. Austerja, po nasku gospoda. Pot. <N>

[**Naskierny**] p. **Naskwarny.**

Nasklejać, a, ał *sklejając jedno po drugim, skleić w wielkiej ilości, nazlepiać.* **N. ś. I.** *namęczyć ś. sklejaniem.* **2.** *sklejając ś. kolejno, skleić ś. w wielkiej ilości, nazlepiać ś.* <Na + Sklejać>

Nasklejanie, a, blm., czynność cz. **Nasklejać.**

Naskładać, a, ał *składając jedno po drugim, złożyć w wielkiej ilości:* N. czego na kupę. N. dużo pieniędzy *(=nazbierać).* Salomon naskładał przypowieści rozmaitych. Bud. *(=natworzył).* **N. ś.** *namęczyć ś. składaniem.* <Na + Składać>

Naskładanie, a, blm., czynność cz. **Naskładać.**

Naskoczenie, a, lm. **a** czynność cz. **Naskoczyć; Naskok.** Lek.: † Zasiniałości na ciele z naskoczenia krwi za skórę. Syr.

× **Naskocznie** przys. od **Naskoczny.**

× **Naskoczny** *nagły, szybko naskakujący.*

× **Naskoczyciel, a,** lm. **e** *ten, co naskoczył a. naskakuje.*

Naskoczyć, y,ył, jednot. † **Naskoknąć,** nied. **Naskakiwać,** † **Naskakować,** × **Naskakać I.** × N. na kogo a. kogo = *porwać ś. na niego, natrzeć, skoczyć, wpaść, napaść nań.* L. **2.** [N.] *wskoczyć, wpaść napowrót na swoje miejsce:* Niech noga wywichnięta konia przyjdzie do swej całości, niech naskoczy. **3.** † N. na co = *skoczyć na co; skoczywszy, natrafić, natknąć ś., nawinąć ś. na co:* Naskoczył na raz. Troc. **4.** † N. nied. *nadskakiwać, zasługiwać ś. komu:* Naskakował mu zawsze. Troc. **5.** † N. lek. *napuchnąć nagle, nabiec, nabrzmieć:* Guz mu naskoczył od uderzenia. Troc *(=wyskoczył).* Żyła, gdy źle będzie nacięta, naskoczy i nabiegnie; potym zbierze ś. ropa. Spicz. Dymienice gdy naskakują na słabiznach, lekarstwo to je rozpędza. Syr. <Na + Skoczyć>

Naskok, u, lm. **i I.** × N. *naskoczenie, skok na co.* Poet.: Jęczą grona pod prasą, a częstym naskokiem wyciśnione obszerne kadzie pełnią sokiem. L. *(=napływem.* L.). **2.** † N. *napad, napaść.* <Na + Skok>

† **Naskoknąć, nie, nął** p. **Naskoczyć:** Dymienice mu naskoknęły i wrzód wielki pod pachą. Sien.

† **Naskoknięcie, a,** blm., czynność cz. **Naskoknąć,** *naskoczenie.*

Naskomleć się, i ś., ał ś., Naskamłać ś. *skomleniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Skomleć>

Naskorupienie, a, lm. **a I.** *osad kamienny, tworzący ś. w niektórych źródłach na przedmiotach zanurzonych* (np. w Karlsbadzie); *osad w naczyniach na ścianach osiadający,* o k a m i e n i a ł o ś ć, k a m i e ń. **2.** min. = a) *powłoka, utworzona z minerałów, pokrywających ściany rozpadlin i próżni.* b) × N. p. **Oskorupienie.** <Na + Skorupieć>

Naskowyczeć się, y ś., ał ś. *skowyczeniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Skowyczeć>

Naskórek, rka, lm. **rki,** × **Naskórze,** ! **Nadskórek I.** anat. (epidermis) *cienki pokład komórek rogowych, pokrywający skórę całego ciała,* p r z y s k ó r e k, † s k ó r e c z k a, † s k ó r k a, † p o w ł o c z k a, † p r z y s k ó r n i a, × p r z y s k ó r n a, [m i a z d r a]: Pocałunki jego zostawiały ślady różowe na delikatnym jej naskórku. Gom. **2.** bot. *jedna lub kilka warstw komórek, stanowiące zewnętrzne pokrycie roślin i zabezpieczające je od wpływów zewnętrznych.* **3.** fiz.: N. cieczy = *warstewka na ciałach ciekłych, usiłująca ś. ściągnąć.* **4.** garb. p. **Liczko.** <Na + Skóra>

[**Naskórkać, a, ał**] *nawymyślać, nakląć.* <Na + * Skórkać, z wyrażenia: Skórka na buty, język na podeszwy!>

[**Naskórkanie, a,** blm.] czynność cz. **Naskórkać.**

Naskórkować, uje, ował fortep. *skórkami nałożyć młoteczki uderzające w struny:* N. fortepjan. <Na + Skórkować>

Naskórkowanie, a, blm., czynność cz. **Naskórkować.**

Naskórnia, i, lm. **e, Naskórznia** *obuwie, które ś. kładzie na wierzch butów, kalosz.* <Na + Skórznie>

Naskórniak, a, lm. **i** lek. (epizoon) *pasorzyt naskórny.* <Na + Skóra>

Naskórny *na skórze będący, na nią a. przez nią działający:* Salonowy safanduła o nizkim poziomie myśli i pochopności do naskórnych wzruszeń, łatwo przemijających. Kasz. Lek.: N. sposób leczenia = *za pomocą wcierań* (methodus endermatica). <Na + Skórny>

× **Naskórze, a,** lm. **a** p. **Naskórek.**

Naskórznia, i, lm. **e** p. **Naskórnia.**

Naskracać, a, ał *skracając jedno po drugim, skrócić w wielkiej ilości.* <Na + Skracać>

Naskracanie, a, blm., czynność cz. **Naskracać.**

Naskradać się, a ś., ał ś. *natrudzić ś., skradając ś.* <Na + Skradać>

Naskrawać, a, ał *skrawając jedno po drugim, skrajać w wielkiej ilości.* <Na + Skrawać>

Naskrawanie, a, blm., czynność cz. **Naskrawać.**

Naskreślać, a, ał *skreślając jedno po drugim, skreślić w wielkiej ilości.* <Na + Skreślać>

Naskreślanie, a, blm., czynność cz. **Naskreślać.**

Naskręcać, a, ał *skręcając jedno po drugim, skręcić w wielkiej ilości.* <Na + Skręcać>

Naskręcanie, a, blm., czynność cz. **Naskręcać.**

† **Naskrętnie** p. **Naskrętnie:** Chutnie i N. pijąc kielich zbawienia ludzkiego, żądał, aby ś. to rychło skończyło. Wys.

Naskrobać, bie, bał, nied. **Naskrobywać I.** *nieco z wierzchu zeskrobać,* n a d s k r o b a ć: Probując nowo odlanego moździerza powierzchny spiż, narzędziem dobrze nadstalonym naskrobuje ś., jeżeli nie pokażą ś. jakie skazy. Jak. J. **2.** *oskrobując kolejno, oskrobać w wielkiej ilości; naoskrobywać:* N. kartofli, buraków, skór. **3.** *skrobiąc jedno po drugim, skrobiąc pewien czas, wiele uskrobać:* N. marchwi, chrzanu, kredy, kory z drzewa. **4.** *nadrapać:* Trzeba mu wprzód paznogci dobrze nagryźć, głowy N., niźli w pióro wpłynie rym gotowy. L. **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. skrobaniem.* <Na + Skrobać>

Naskrobanie, a, blm., czynność cz. **Naskrobać.**

Naskrobywać, uje, ywał p. **Naskrobać.**

Naskrobywanie, a, blm., czynność cz. **Naskrobywać.**

Naskroś p. **Wskróś.** <Na + (W)skroś>

Naskrzeczeć się, y ś., ał ś. *namęczyć ś. a. nasycić ś. skrzeczeniem.* <Na + Skrzeczeć>

†**Naskrzeć, skrzy, skwarł,** nied. †**Naskwierać,** †**Naskwirać** *natarszy, nacisnąwszy, dopiec, dogrzać, dokuczyć:* On w swe ufając muszkiety i prochy, kiedy go naskrą, ustępuje w lochy. Dek. Pierzchających żołnierz konny jednych pozabijał, drugich w Wartę naskwarszy, potopił. Błaż. Ja k dołu przychylony, wszystkiemi piersiami czoła czołem naskwierał i palców palcami. Żebr. W oczy i z boków przykro nieprzyjaciel naskwiera. Błaż. <Na + Skrzeć, z Sk(w)rzeć>

†**Naskrzętnie,** †**Naskrętnie** przys. *z pośpiechem, żwawo, szybko:* Morze ś. N. rozbujało. K. G. <Na + Skrzętnie>

Naskrzydle, a, lm. **a** antr. (pterion) *miejsce na czaszce, w którym ś. styka koniec szwu wieńcowego z górnym brzegiem skrzydła kości klinowej.* <Na + Skrzydło>

Naskrzypieć, pi, piał *głosu skrzypiącego nawydawać.* L. <Na + Skrzypieć>

Naskrzypienie, a, blm., czynność cz. **Naskrzypieć.**

Naskubać, bie, bał, †**Naskuść I.** czego = *skubiąc, wiele nagromadzić.* **2.** przen.: N. kogo = *nawyzyskiwać kogo, nawyciągać z kogo pieniędzy.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. skubaniem a. skubaniem ś.* <Na + Skubać>

Naskubanie, a, blm., czynność cz. **Naskubać.**

![Naskuczyć się, y ś., ył ś.] *naprzykrzyć ś.:* Ale naskuczyło mu ś. to wszystko. Chł. <Na + Skuczyć>

[**Naskulać, a, ał**] *natoczyć, napędzić:* Oby szefli dużo (zboże) dało i dukatów naskulało. <Na + Skulać>

[**Naskulanie, a,** blm.] czynność cz. **Naskulać.**

Naskupiać, a, ał *nagromadzić do kupy.* <Na + Skupiać>

Naskupianie, a, blm., czynność cz. **Naskupiać.**

Naskupować, uje, ował *skupując jedno po drugim, skupić w wielkiej ilości.* <Na + Skupować>

Naskupowanie, a, blm., czynność cz. **Naskupować.**

†**Naskuść, bie, bał** p. **Naskubać.** Pot. <Na + Sku(b)ść>

[**Naskwarnie**] przys. od **Naskwarny.**

[**Naskwarność, i,** blm.] rz. od **Naskwarny.**

[**Naskwarny, Naskwierny, Naskierny**] *wrzaskliwy, utrapiony:* Náskwarné dzecko (=*wiele płaczem ś. naprzykrzające*). <Na + Skwarny>

Naskwarzenie, a, blm., czynność cz. **Naskwarzyć.**

Naskwarzyć, y, ył *skwarząc, nasmażyć:* N. słoniny. <Na + Skwarzyć>

†**Naskwierać, a, ał** p. **Naskrzeć.** <Na + *Skwierać, por. Skwierczeć>

†**Naskwieranie, a,** blm., czynność cz. **Naskwierać.**

[**Naskwierny**] p. **Naskwarny.**

†**Naskwirać, a, ał** p. **Naskrzeć:** Ruś z placu ustępuje, nasz tym bardziej naskwira. Błaż.

†**Naskwiranie, a,** blm., czynność cz. **Naskwirać.**

†**Nasłabiać, a, ał** p. **Nasłabić.**

†**Nasłabianie, a,** blm., czynność cz. **Nasłabiać.**

†**Nasłabić, i, ił,** nied. †**Nasłabiać** *osłabić nieco, nadwątlić,* nadsłabić: Dwuch cesarzów wojska, złączywszy ś., wiele nasłabili Gotów. Skar. <Na + Słabić>

†**Nasłabieć, eje, ał,** †**Nasłabnąć** *stać ś. słabszym cokolwiek, nieco osłabieć:* Nasłabieli nieprzyjaciele, zamkom już nie dowierzają. Kochan. Patrząc ustawnie w niebo, wzrok mam przytępiony, oczy mi nasłabiały. Groch. <Na + Słabieć>

†**Nasłabienie, a,** blm. **I.** czynność cz. **Nasłabić. 2.** czynność cz. **Nasłabieć.**

†**Nasłabnąć, nie, bł** p. **Nasłabieć.**

†**Nasłabnięcie, a,** blm., czynność cz. **Nasłabnąć.**

[**Nasłabować się, uje ś., ował ś.**] *namęczyć ś., słabując; nachorować ś.* <Na + Słabować>

I. Nasłać, śle, słał, nied. **Nasyłać, !Nasełać I.** kogo a. co na kogo a. × kogo kim, czym = *przysłać kogo na kogo (=na czyją skórę) a. komu na kark:* Żeby żaden nie śmiał na cudze domy gwałtownie nachodzić a. nasyłać. Vol. N. na kogo zbójców. Nasłał mi tego gadułę. Czy go tu djabli nasłali! Nasyłać komu swatów, faktorów. U niego nic z przypadku, lecz każde zdarzenie a. djabół nasyła, a. przeznaczenie. Zabł. W one dni począł Pan nasyłać na Judę Razin, króla syryjskiego. Wuj. Kto umie płoszyć febrę, umie ją i N. Oss. **2.** †N. *naprzysyłać:* Nasłał do rozgniewanego ojca jednaczy. Troc. Nasłał mu listów, pieniędzy, posiłków. Troc. <Na + 1. Słać>

2. Nasłać, ściele, słał, nied. **Naścielać,** × **Naścielać,** [**Naścielić**] czego = *ściełąc, nakłaść czego:* N. słomy pod bydło, poduszek, siana. Nasłali mu drogę kwiatami. Troc. Przen.: × N. sędziemu a. Sędziego ręce = *przekupić sędziego.* Troc. <Na + 2. Słać>

× **Nasładzać, a, ał** p. **Nasłodzić.**

× **Nasładzanie, a,** blm., czynność cz. **Nasładzać.**

× **Nasłaniać, a, ał** p. **Nasłonić. N. ś. I.** nied. p. **Nasłonić. 2.** dok. *słaniając ś., nalazić ś.*

I. Nasłanie, a, blm. **I.** czynność cz. **I. Nasłać:** Ratuj przed nasłaniem, którego mogę paść ofiarą. Korz. **2.** *bieda, plaga, nieszczęście, nasłane przez Boga a. przez djabła:* Już też to prawdziwe N.! L. N. Boże dotknęło go. Sł. wil.

2. Nasłanie, a, blm., czynność cz. **2. Nasłać.**

Nasłaniec, ńca, lm. **ńcy I.** a. **Nasłannik** *człowiek nasłany na kogo (np. zbir) a. komu:* Nasłał na mię swoich porwańców, alem za pomocą szlachty onych nasłańców wypędził. Sak. Druga połowa tych nasłańców milczkiem naokoło długo śledzili, aż trafili do drzwi. Pot. Ja poślę nań nasłańce, janczary swoje, bronić ś. mi będzie. Birk. **2.** *demon złośliwy, nasłany na czyjś dom.* <Od Na + 1. Słać>

Nasłannik, a, lm. **cy** p. **Nasłaniec:** Stoimy nad grobem, otoczeni nasłannikami jego szaleństwa i złości. Krasiń.

[**Nasłapiać, a, ał**] *dokuczać, prześladować.* <Na + Słapiać>

[**Nasłapianie, a,** blm.] czynność cz. **Nasłapiać.**

Nasławić, i, ił *sławiąc pewien czas a. wielokrotnie, wielce wysławić; nachwalić, nawynosić pod niebiosa.* **N. ś.** *nasycić ś. a. natrudzić ś. sławieniem.* <Na + Sławić>

Nasławienie, a, blm., czynność cz. **Nasławić.**

Nasłąkla, i, lm. **e** bot. (cressa) *roś. z rodziny powojowatych.* <?>

Nasłątka, i, lm. **i** bot. p. **Ponętka.** <?>

Nasłątkowaty bot.: Rośliny nasłątkowate p. **Ponętkowaty.**

Nasłodnieć, eje, ał I. *stać ś. nieco słodkim, nabrać słodyczy.* **2.** *zacząć słodnieć, fermentację cukrową rozpocząć:* Mąka rozczyniona nasłodniała. Konserwy nasłodniały. <Na + Słodnieć>

Nasłodnienie, a, blm., czynność cz. **Nasłodnieć.**

Nasłodzenie, a, blm., czynność cz. **Nasłodzić.**

Nasłodzić, i, ił, nied. × **Nasładzać I.** *słodząc jedno po drugim, wiele osłodzić.* **2.** *słodyczą za-*

prawić. **N. ś.** *nameczyć ś. a. nasycić ś. słodzeniem.* <Na + Słodzić>

Nasłoneczny I. *na powierzchni słońca będący:* Plamy nasłoneczne. **2.** *na działanie słońca wystawiony, do którego słońce dochodzi, słoneczny:* Miejsce nasłoneczne. Lek.: Kąpiel nasłoneczna a. słoneczna (apricatio) = *wystawianie i wygrzewanie ś. na słońcu nago a. pod lekką osłoną,* × słońcowanie. <Na + Słoneczny>

× **Nasłonić, i, ił,** nied. × **Nasłaniać** *osłonić z wierzchu, nakryć:* Izraelczykowie wodę przeszli i obłokiem byli nasłonieni za powodem Mojżeszowym. Gil. **N. ś.,** nied. **Nasłaniać ś.** *nachylić ś.:* O! z jakąż rozkoszą do ognia ś. nasłaniała. Jeż. <Na + Słonić>

Nasłonieć, eje, ał *najść solą:* Już sery nasłoniały. Wędlina nasłoniała. Nasłoniał nieco. Kn. <Na + Słonieć>

Nasłonienie, a, blm., czynność cz. **Nasłonieć.**

× **Nasłonienie, a,** blm., czynność cz. **Nasłonić.**

Nasłuchać, a, ał, nied. **Nasłuchiwać,** † **Nasłuchować, † Nasłuchawać I.** *słuchając jednego po drugim, wielu wysłuchać:* N. spowiedzi wielu pobożnych. **2.** nied. *natężać słuch, nadstawiać uszu, aby usłyszeć; przysłuchiwać ś.,* nadsłuchiwać: Nastrożywszy uszy, pilno nasłuchiwali, skądby ś. kto ruszył. Tw. Błądził w kniei, nasłuchując głosu. Jord. Siedząc tak zamyślona, czegoś oczekiwała i nasłuchiwała. Bał. Szaleństwo jest nasłuchawać przeze drzwi. Leop. (=*podsłuchiwać*). Zdaleka stojąc, nasłuchawają, gdzie drudzy młócą. Rej. Tylko ś. o nim pytamy, tylko o nim nasłuchawamy. Rej. **N. ś.,** [**Nasłyszeć ś.**] *nasycić ś. a. nacierpieć ś., słuchając:* Czuły starzec nie mógł ś. napatrzeć, N., nacałować syna. Stasz. Słuchając go, N. ś. nie mogą. Jeł. N. ś. śpiewu, muzyki. A lubisz ty smutne piosenki? — Nasłuchałem ś. ich w życiu dosyć, Bogu dzięki! Mick. Nasłuchałem ś. od niego niemało grubijaństw, łajania. Ten okrzyk teraz widzę i nasłuchiwam ś. go ustawicznie. Zigr. <Na + Słuchać>

Nasłuchanie, a, blm., czynność cz. **Nasłuchać.**

Nasłuchanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nasłuchać ś.**

† **Nasłuchawać, a, ał** i † **N. ś.** p. **Nasłuchać.**

† **Nasłuchawanie, a,** blm., czynność cz. **Nasłuchawać,** *nasłuchiwanie.*

Nasłuchiwać, uje, iwał i † **N. ś.** p. **Nasłuchać.**

Nasłuchiwanie, a, blm., czynność cz. **Nasłuchiwać:** N. najmniejszego szelestu przekonywało, że ucho miała czułe. Krasz. Ruszyć ś. lękała z obawy sprawienia szelestu, któryby jej w nasłuchiwaniu przeszkodził. Jeż.

† **Nasłuchować, uje, ował** i † **N. ś.** p. **Nasłuchać.**

† **Nasłuchowanie, a,** blm., czynność cz. **Nasłuchować,** *nasłuchiwanie.*

× **Nasługiwać, uje, iwał,** † **Nasługować** † nadsługiwać, *usługiwać, służyć; zasługiwać ś., dogadzać, nadskakiwać komu:* Dawać im, kędy trzeba nasługując, choćby od nich żadnego pożytku nie mieli. Sekl. Ostatni byłbym z ludzi, gdybym ci ustąpił; kto podły, niechaj twojej nasługuje dumie. Dm. † Krzest nasługuje do odrodzenia naszego. Salin. <Na + Sługiwać>

× **Nasługiwanie, a,** blm., czynność cz. **Nasługiwać.**

† **Nasługować, uje, ował** p. **Nasługiwać:** Słuszna, abyśmy pobożnością nasługowali Panu. Rej.

† **Nasługowanie, a,** blm., czynność cz. **Nasługować.**

Nasłużyć się, y ś., ył ś. *służeniem nameczyć ś. a. nasycić ś.; nabyć ś. sługą.* <Na + Służyć>

† **Nasłychać, szy, chał,** [**Nasłychać**] p. **Nasłychnąć:** [Coś tam nasłychał?].

† **Nasłychanie, a,** blm., [**Nasłychanie**] czynność cz. **Nasłychać.**

† **Nasłychnąć, nie, nął,** † **Nasłyszeć,** † **Nasłychać,** [**Nasłychać**] *posłyszeć, zasłyszeć, dosłyszeć.* Włod. N. czego. Troc. I to już N., by dobrze declaratio była heredis, której ś. tak skrzętnie upominają. Bart.

† **Nasłychnięcie, a,** blm., czynność cz. **Nasłychnąć.**

† **Nasłyszeć, y, ał** p. **Nasłychnąć.** [**N. ś.**] p. **Nasłuchać:** Teraz ś. pięknej muzyki nasłyszy. Nasłyszała ś. tyle o katastrofach majątkowych. Łoś. <Na + Słyszeć>

† **Nasłyszenie, a,** blm., czynność cz. **Nasłyszeć.**

Nasmalać, a, ał p. **Nasmalić.**

Nasmalanie, a, blm., czynność cz. **Nasmalać.**

Nasmalenie, a, blm., czynność cz. **Nasmalić.**

Nasmalić, i, ił, nied. **Nasmalać** *smaląc jedno po drugim, wiele osmalić.* <Na + Smalić>

Nasmarkać, a, ał *smarkając, napuścić smarków:* Nasmarkał w chustkę, na podłogę. <Na + Smarkać>

Nasmarkanie, a, blm., czynność cz. **Nasmarkać.**

Nasmarować, uje, ował, nied. **Nasmarowywać I.** co czym=*posmarować, namazać, namaścić:* N. chleb masłem, włosy pomadą, ręce oliwą. N. koła. Kiedy wóz nasmarujesz, jakbyś trzeciego konia przyprzągł. Prz. Kto nasmaruje, ten pojedzie sporzej. Pot. Kto lepiej nasmaruje, temu nie skrzypi. Prz. Przen.: N. komu ręce=*przekupić go, dać mu łapówkę.* Nasmarowano mu ręce. Kn. **2.** co=*rozsmarować, rozmazać:* Plastr N. Perz. **3.** p. **Nabasować** pod **1. 4.** *zł. przygotować.* **N. ś.** *nameczyć ś. a. nasycić ś. smarowaniem.* <Na + Smarować>

Nasmarowanie, a, blm., czynność cz. **Nasmarować.**

Nasmarowywać, a, ał p. **Nasmarować.**

Nasmarowywanie, [a, blm., czynność cz. **Nasmarowywać.**

× **Nasmażać, a, ał** p. **Nasmażyć.** Das.

× **Nasmażanie, a,** blm., czynność cz. **Nasmażać.**

Nasmażenie, a, blm., czynność cz. **Nasmażyć.**

Nasmażyć, y, ył *smażąc jedno po drugim, usmażyć tyle ile potrzeba a. w wielkiej ilości; smażąc, narobić:* N. pączków. **N. ś. I.** *nameczyć ś. smażeniem.* **2.** przen. *nacierpieć ś., smażąc ś., napiec ś.:* N. ś. przy ogniu. <Na + Smażyć>

Nasmolenie, a, blm., czynność cz. **Nasmolić.**

Nasmolić, i, ił, nied. **Nasmalać I.** *nasmarować smołą, żywicą:* N. dno beczki, aby nie ciekło. N. dratwę. **2.** *smoląc jedno po drugim, usmolić w wielkiej ilości; nabrudzić, namorusać, nawycierać.* **N. ś.** *nabrudzić ś., namorusać ś.* <Na + Smolić>

Nasmrodzenie, a, blm., czynność cz. **Nasmrodzić.**

Nasmrodzić, i, ił *smrodem napełnić; narobić smrodu.* <Na + Smrodzić>

Nasmucenie, a, blm., czynność cz. **Nasmucić.**

Nasmucić, i, ił kogo = *nadręczyć kogo, smucąc go.* **N. ś.** *nadręczyć ś. smutkiem.* <Na + Smucić>

Nasnować, uje, ował p. **Nasnuć.** <Na + Snować>

Nasnowanie, a, blm., czynność cz. **Nasnować,** *nasnucie.*

× **Nasnowywać, a, ał** p. **Nasnuć.**

× **Nasnowywanie, a,** blm., czynność cz. **Nasnowywać.**

Nasnucie, a, blm., czynność cz. **Nasnuć.**

Nasnuć, uje, uł, Nasnować, nied. × **Nasnowywać** *snując, namotać a. nawyciągać:* N. nici na cewkę. Nasnować przędzy do krosien. Gdy szkło bardzo miętkie, nie można na piszczal wielką nasnować gałkę. Torz. Przen.: Z niewielu historycznych pomników nasnuł wiele pięknych wniosków. **N. ś.** *snując ś., nazbierać ś.:* Mych nieprawości na mnie jarzmo czuło, których ś. w ręku twych, Panie, nasnuło. Chr. <Na + Snuć>

Nasobaczenie, a, blm., gm. czynność cz. **Nasobaczyć.**

Nasobaczyć, y,ył gm. *nawymyślać, nakląć.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. sobaczeniem.* <Na + Sobaczyć>

[**Nasobić, i, ił**] *przygotować, przysposobić, naszykować.* <Na + Sobić>

[**Nasobienie, a,** blm.] czynność cz. **Nasobić.**

Nasolenie, a, blm., czynność cz. **Nasolić:** Do nasolenia masła lepsza jest warzonka; do nasolenia mięsa — kopalna sól. Kluk.

Nasolić, i, ił, nied. **Nasalać 1.** *solą zaprawić:* N. pieczeń. Kmin z każdemi słoninami, to jest z rzeczami nasolonemi, strawność sprawia. Trzyc. Nasalane rzeczy = rosołowa strawa. Kn. Przen.: N. komu = *dosolić, dogodzić, dać ś. we znaki, przysłużyć ś.:* No, no, już ja ci nasolę. Rog. **2.** posp. *przesolić:* Nasoliła rosół. **3.** *soląc jedno po drugim, wiele zaprawić solą:* N. wiele śledzi. N. beczkę ogórków. <Na + Solić>

Nasoplenie, a, blm., czynność cz. **Nasoplić.**

Nasoplić, i, ił co = *nawieszać, nalepić u czego sopli:* Wąsy nasoplone sosem. Eww. <Na + Soplić>

[**Nasorbać się, a ś., ał ś.**] p. **Nastrzebać ś.** <Na + Sorbać>

Nasortować, uje, ował *sortując jedno po drugim, wiele wysortować.* **N. ś.** *namęczyć ś. sortowaniem.* <Na + Sortować>

Nasortowanie, a, blm., czynność cz. **Nasortować.**

Nasosy, ów, blp. wet. p. **Najady.** <Na + SS>

[**Nasowa, y,** lm. **y**] *kitel płócienny, wkładany na siermięgę.* <Na + SU>

Naspa, y, lm. **y 1.** × N. p. **Wsypa. 2.** × N. *płótno, którym obciągnięte jest wysłanie na meblu.* Troc. **3.** *nasypany wał, okop z ziemi, taras, przyspa.* Sł. wil. **4.** [N. a. **Przyspa**] *rodzaj chodnika około chaty,* pogródka. **5.** bud. p. **Nasyp.** Zdr. **Nasypka.** <Na + SYP/SP>

Naspacerować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś. spacerowaniem.* <Na + Spacerować>

Naspać się, śpi ś., spał ś., nied. **Nasypiać ś.** *nasycić ś. spaniem, wyspać ś.:* Śpisz, Solimanie, twardo i nie czujesz, naśpisz ś. czasu inszego do woli. P. Koch. Wstawaj! cóż to nie naspałeś ś. jeszcze? <Na + Spać>

Naspadać, a, ał *spadając kolejno, spaść w wielkiej ilości:* Naspadało dużo, nazabijaliśmy wielu, ażeśmy ich przemogli. Krasz. <Na + Spadać>

Naspadanie, a, blm., czynność cz. **Naspadać.**

Naspajać, a, ał *spajając jedno po drugim, spoić w wielkiej ilości.* <Na + Spajać>

Naspajanie, a, blm., czynność cz. **Naspajać.**

[**Naspak**] p. **Wspak.** <Na + (W)spak>

Naspekulować się, uje się, ował ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś. spekulowaniem.* <Na + Spekulować>

Naspędzać, a, ał *spędzając jedno po drugim, spędzić w wielkiej ilości, nazganiać:* Żołnierstwo naspędzało podwód. Przybor. <Na + Spędzać>

Naspędzanie, a, blm., czynność cz. **Naspędzać.**

× **Naspętać, a, ał** *napętać, nawiązać:* Dziś naspętał więźniów gromadę. Krasiń. <Na + Spętać>

× **Naspętanie, a,** blm., czynność cz. **Naspętać.**

Naspierać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś. spieraniem ś.* <Na + Spierać ś.>

[**Naspina, y,** lm. **y**] p. **Wsypa:** Ze skóry N., z bebechów pierzyna. <Na + SYP/SP>

Naspinać, a, ał *spinając jedno po drugim, spiąć w wielkiej ilości.* <Na + Spinać>

Naspinanie, a, blm., czynność cz. **Naspinać.**

[**Naspisk, u,** lm. **i**] *namuł.* <Na + SYP/SP>

Naspiskować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś. spiskowaniem.* <Na + Spiskować>

Naspisywać, uje, ywał *spisując jedno po drugim, wiele spisać.* <Na + Spisywać>

Naspisywanie, a, blm., czynność cz. **Naspisywać.**

† **Naspiżować, uje, ował** p. **Naśpiżować.**

† **Naspiżowanie, a,** blm., czynność cz. **Naspiżować,** *naśpiżowanie.*

Nasplatać, a, ał *splatając jedno po drugim, spleść w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. splataniem.* <Na + Splatać>

Nasplatanie, a, blm., czynność cz. **Nasplatać.**

Naspluwać, a, ał *spluwając ustawicznie, splunąć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. spluwaniem.* <Na + Spluwać>

Naspluwanie, a, blm., czynność cz. **Naspluwać.**

Naspłacać, a, ał *spłacając jedno po drugim, spłacić w wielkiej ilości:* N. długów. **N. ś.** *namęczyć ś. spłacaniem.* <Na + Spłacać>

Naspłacanie, a, blm., czynność cz. **Naspłacać.**

Naspławiać, a, ał *spławiając wielokrotnie, spławić w wielkiej ilości.* <Na + Spławiać>

Naspławianie, a, blm., czynność cz. **Naspławiać.**

Naspłókiwać, uje, iwał *spłókując jedno po drugim, spłókać w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. spłókiwaniem.* <Na + Spłókiwać>

Naspłókiwanie, a, blm., czynność cz. **Naspłókiwać.**

Naspływać, a, ał *spływając ustawicznie, spłynąć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *spływając przez pewien czas, nagromadzić ś.* <Na + Spływać>

Naspływanie, a, blm., czynność cz. **Naspływać.**

Nasporządzać, a, ał *sporządzając jedno po drugim, wiele sporządzić.* **N. ś.** *sporządzaniem namęczyć ś.* <Na + Sporządzać>

Nasporządzanie, a, blm., czynność cz. **Nasporządzać.**

† **Nasporzenie, a,** blm., [**Nasporzenie**] czynność cz. **Nasporzyć.**

Nasporzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nasporzyć ś.**

† **Nasporzyciel, a,** lm. **e** *ten, co nasparza, powiększyciel, pomnożyciel.*

[**Nasporzyć, y,ył**] **1.** i † N. *sporząc, namnożyć:* Bądź pilen królestwa niebieskiego, wszystkiego ja tobie nasporzę. Rej. Pan obiecuje sowito N. wszystkiego błogosławieństwa na ziemi i na niebie. Rej. [Boże, naspórz!] (pozdrowienie dla robotników). **2.** *napełnić suto:* Każ spichrze otworzyć i miechy N., żyta w trzy wozy i woły z obory, hej kolenda, kolenda! Gl. <Na + Sporzyć>

Nasporzyć się, y ś.,ył ś. *nasprzeczać ś., naspierać ś., nakłócić ś.:* Nałajano ś., nasporzono dużo. Krasz. <Na + Sporzyć>

[**Nasposabiać, a, ał**] p. **Nasposobić.**

[**Nasposabianie, a,** blm.] czynność cz. **Nasposabiać.**

[**Nasposobić, i, ił,** nied. **Nasposabiać**] *przysposobić, naszykować, nagotować; nagromadzić, nazbierać.* <Na + Sposobić>

[**Nasposobienie, a,** blm.] czynność cz. **Nasposobić.**

Naspotykać, a, ał *spotykając jedno po drugim, spotkać w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *spotykając ś. ustawicznie, wiele razy ś. spotkać.* <Na + Spotykać>

Naspotykanie, a, blm., czynność cz. **Naspotykać.**

Naspowiadać, a, ał *spowiadając jednego po drugim, wielu wyspowiadać.* **N. ś.** *namęczyć ś. spowiadaniem i spowiadaniem ś.:* Tego dnia jakoś z ucisku serdecznego przed ludźmi nadto ś. naspowiadał. Krasz. <Na + Spowiadać>

Naspowiadanie, a, blm., czynność cz. **Naspowiadać.**

Naspożywać, a, ał *spożywając jedno po drugim, spożyć w wielkiej liczbie, nazjadać.* <Na + Spożywać>

Naspożywanie, a, blm., czynność cz. **Naspożywać.**

Naspół przys. **1.** × N. p. **Pospołu. 2.** [N.] *napół:* N. z płaczem. <Na + Spół>

Naspraszać, a, ał *spraszając jednego po drugim, sprosić w wielkiej liczbie:* Pani Anna z mężem i dziećmi przyjadą i gości naspraszają. Krasz. <Na + Spraszać>

Naspraszanie, a, blm., czynność cz. **Naspraszać.**

Nasprawdzać, a, ał *sprawdzając jedno po drugim, sprawdzić w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. sprawdzaniem.* <Na + Sprawdzać>

Nasprawdzanie, a, blm., czynność cz. **Nasprawdzać.**

Nasprawiać, a, ał, †**Nasprawować** *sprawiając jedno po drugim, sprawić w wielkiej liczbie:* N. sobie sukien. Zebrał wielkie wojsko a nasprawiał zbroje barzo wiele. Leop. N. śledzi (*=oporządzić w wielkiej ilości*). **N. ś. 1.** czego = *sprawianiem czego nasycić ś. a. namęczyć ś.:* Nasprawiałem ś. dla niej rozmaitych kobiecych gałganków. Sł. wil. **2.** [N. ś.] *natrudzić ś. sprawianiem ś. (= tłomaczeniem ś., uniewinnianiem ś.):* Nasprawiał ś. długo przed wójtem, że tego nie ukradł. <Na + Sprawiać>

Nasprawianie, a, blm., czynność cz. **Nasprawiać.**

Nasprawować, uje, ował 1. *sprawując jedno po drugim, wiele załatwić:* N. interesów. **2.** †N. p. **Nasprawiać:** Nasprawował sobie wozów i jezdnych, mówiąc: ja będę królował. Wuj. **N. ś.** *sprawowaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.:* N. ś. różnych poleceń. <Na + Sprawować>

Nasprawowanie, a, blm., czynność cz. **Nasprawować.**

Nasprowadzać, a, ał *sprowadzając jedno po drugim, sprowadzić w wielkiej ilości:* N. towarów z zagranicy. N. gości. N. wielu ze schodów. <Na + Sprowadzać>

Nasprowadzanie, a, blm., czynność cz. **Nasprowadzać.**

Nasprycować, uje, ował p. **Naszprycować.** L. <Na + Sprycować>

Nasprycowanie, a, blm., czynność cz. **Nasprycować,** *naszprycowanie:* Narzędzie do nasprycowania macharzyny. Czer.

Nasprzątać, a, ał *sprzątając jedno po drugim, sprzątnąć w wielkiej liczbie:* N. psów, złodziei. **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. sprzątaniem.* <Na + Sprzątać>

Nasprzątanie, a, blm., czynność cz. **Nasprzątać.**

Nasprzeciwiać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. sprzeciwiając ś.:* Nasprzeciwiał ś. do woli młodej mężatce. Korz. <Na + Sprzeciwiać ś.>

Nasprzeczać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś., sprzeczając ś.* <Na + Sprzeczać ś.>

Nasprzedawać, aje, awał, posp. **Naprzedawać** *sprzedając jedno po drugim, wiele sprzedać.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. sprzedawaniem.* <Na + Sprzedawać>

Nasprzedawanie, a, blm., czynność cz. **Nasprzedawać.**

Naspuszczać, a, ał *spuszczając jedno po drugim, spuścić w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. spuszczaniem a. spuszczaniem ś.* <Na + Spuszczać>

Naspuszczanie, a, blm., czynność cz. **Naspuszczać.**

Naspychać, a, ał *spychając jedno po drugim, wiele zepchnąć.* **N. ś.** *namordować ś. spychaniem.* <Na + Spychać>

Naspychanie, a, blm., czynność cz. **Naspychać.**

Nasrać, a, ał *nafajdać, napaskudzić.* **N. ś.** *wypróżnić ś. do woli.* L. <Na + Srać>

Nasranie, a, blm., czynność cz. **Nasrać.**

Nasromać się, a ś., ał ś. *nawstydzić ś.:* Dużo ś. ich, ze śmiechem powszechnym, natłukło i nasromało. Krasz. <Na + Sromać ś.>

Nasromocenie, a, blm., czynność cz. **Nasromocić.**

Nasromocić, i, ił kogo **1.** *sromocąc jedno po drugim, zesromocić, osromocić w wielkiej liczbie:* N. niewiast w czasie wojny. **2.** †N. komu=*nawymyślać, naubliżać, nałajać; zelżyć kogo:* Roman, nasromociwszy władyce, który mu na wyprawę tę nie chciał błogosławić, weiągnął do Polski. Stryjk. **3.** [N. kogo]=*nabawić kogo wstydu, zawstydzić kogo.* <Na + Sromocić>

Nasrożać, a, ał i **N. ś.** p. **Nasrożyć.**

× **Nasrożały** p. **Nasrożony:** Za imię ojczyzny i wolności na tysiące nasrożałych śmierci rzucić ś. gotowi. Wor.

Nasrożanie, a, blm., czynność cz. **Nasrożać.**

Nasrożenie, a, blm., czynność cz. **Nasrożyć.**

Nasrożenie się, a ś., blm, czynność cz. **Nasrożyć ś.**

Nasrożony, × **Nasrożały** *który ś. nasrożył:* Oklep siedział na siwku, a taki straszny, taki blady, jak chusta, bez czapki, z włosem nasrożonym na głowie. Krasz. (*=najeżonym*).

Nasrożyć, y,ył, nied. **Nasrożać 1.** *nachmurzyć, zrobić srogim:* Czy ci fortuna groźną twarz nasroży, czy gwoli wszystko pomyślnie ułoży, równym znoś sercem. Nar. **2.** *zrobić groźnym, najeżyć, uzbroić:* Kto nasrożył śmierciami pioruny hartowne? Nar. Obóz ostro zakończonemi nasrożają koły, głębokie rowy kopią, a niezmierne doły. Dm. Nasrożać granice warowniami. Wor. **N. ś. 1.** *stać ś. srogim, zrobić minę srogą, postawić marsa, nuczupurzyć ś., rozsrożyć ś., rozjątrzyć ś.:* Nie zginął, choć ś. los srogi nasrożył, kto w Bogu swoją nadzieję położył. Kras. Gęste naokoło obozu ostrogi nasrożyły ś. bardziej jeszcze licznemi oszczepami, które nieprzyjaciele ukosem ku naszym w ziemi utkwili. Nar. Nasrożył ś. jak borsuk. Gaw. Atalja nasrożyła ś. na plemię Dawida. Lel. Nieboszczyk wąż, jak ożył, tak ś.

wnet nasrożył. Mick. **2.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. srożeniem ś.:* Gdy ś. rozżarł, nałajał, nasrożył, wykrzyczał, dopiero mu życie wracało. Krasz. <Na+Srożyć>

Nassać się, ssie ś., ssał ś., nied. × **Nasysać ś.** *nasycić ś. ssaniem:* Dziecię, nassawszy ś., usnęło. <Na+Ssać>

Nassany *który ś. nassał, pełny, gruby od ssania.*

Nastaczać, a, ał *staczając jedno po drugim, stoczyć w wielkiej ilości a. w wielkiej liczbie:* N. kamieni. N. bitew. <Na+Staczać>

Nastaczanie, a, blm., czynność cz. **Nastaczać.**

Nastać, stanie, stał, × **Nadstać,** × **Nadstanąć,** nied. **Nastawać,** × **Nadstawać I.** na miejsce, na stanowisko = *objąć, zająć je; nastąpić, wstąpić:* N. na czyje miejsce. Kiedyś nastała na służbę? Nastał do nas nowy parobek. Na ten urząd nastał nowy urzędnik. [Niedawno nastał na to gospodarstwo nowy właściciel. Dopierośmy później nastali na szynk. Krasz.]. Za Bolesława Wstydliwego Żydzi do Polski nastali. W. (=*przybyli; osiedlili ś., zjawili ś., zaczęli mieszkać w Polsce*). Po jego śmierci jeszcze gorszy nastał. Bud. B. **2. a. Nastąpić** po kim, po czym = *zająć opróżnione po kim miejsce:* Od początku zbawienia po dwudziestoletnym i tysiącsetnym rok za tym pierwszy nastawał. Tw. Władysław IV nastał po Zygmuncie III. Nastał po nim pan łaskawszy. Troc. Po smutnej porze nastały zorze. Kras. **3. a. Nastąpić** *zbliżyć ś., nadejść; powstać, wszcząć ś., zjawić ś., pojawić ś., zapanować, rozpocząć ś.:* Nastaje żniwo nowe. Tw. Gdy ich rozmowami wszystka noc zeszła, nastawał dzień. Baz. (=*robił ś.*). †Nastaje księżyc. Kn. (=*jest na nowiu*). Miesiąc niezawsze na jednym nastaje miejscu. Nów marca nastaje 27 dnia. Fur. Nowa moda teraz nastała. Nastał ten zwyczaj. Troc. Nastały złe pieniądze; nastało przysłowie. Troc. Nastały mrozy, deszcze. Troc. Nastały febry; nastało powietrze. Troc. Wesoły nam dziś dzień nastał. Pśń. Cisza nastała (=*zaległa*). Po wydanych rozkazach nastało milczenie. Mick. Teraz nastawa wielkie zamieszanie w Węgrach. Baz. Co za spór i co za wrzawa, tak sprzeczna sercu, nastawa. Dar. J. [Obiad nastaje]. **4.** × Nastawać=*zaczynać ś., brać początek:* Miniska jest małą strugą, która nastaje powyżej wsi. Pol (*wypływa*). **5.** [N.] *zastać, znaleźć:* Pistole tam leżeć nastał. **6.** Nastawać a) na kogo = *nalegać, nacierać, napadać:* Wielcy panowie podniecili szlachtę i wspólnie z nią na króla nastają, aby Barbarę porzucił. Lel. b) a. **Następować** na co= *godzić, dybać, zawziąć ś.; powstawać, uzbrajać ś. przeciw czemu, ganić, potępiać co:* Nastawać na gardło nie będzie nikomu. Krasz. Nastawać na gardło szlachcica. Rzew. Nie nastaję na życie. Niem. Nastawać na czyją zgubę (=*pragnąć, szukać czyjej zguby*). Nigdy filozofja grecka na niewolnictwo nastawać nie śmiała. Lel. c) o co a. na co=*obstawać, upierać ś. przy czym, nalegać, upominać ś., domagać ś., żądać czego natarczywie:* O to tylko nastaję i proszę, abyś twe czyny w milczeniu taiła. Hul. Nastawało zuchwale wojsko o wypłacenie zaległego żołdu. Niem. Nastawał szczególniej na konieczność pozbycia ś. złych środków w walkach o przekonania. Chm. Krewni poety usilnie nastawali na to, ażeby propozycję przyjął. Chm. d) a. **Następować** fecht. = *zbliżać ś. krok za krokiem ku przeciwnikowi w czasie walki.* **Nastać ś., stoi ś., stał ś.,** †**Nastojeć ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. staniem, wystać ś.* <Na+Stać>

Nastalać, a, ał p. **Nastalić.**

Nastalanie, a, blm., czynność cz. **Nastalać.**

Nastalenie, a, blm., czynność cz. **Nastalić:** Stal lana dobra jest do nastalenia żelaz rolniczych. Os. J.

Nastalić, i, ił, × **Nadstalić,** nied. **Nastalać** żelazo = *przyszwejsować kawałek stali do żelaza, nadstawić żelazo stalą* (dla zrobienia ostrza), nied. stalić: N. siekierę, drąg, szpadel. Przen.: Biada wiekowi, gdzie duch niewolnik chce dzieje kreślić i nastalać cnoty. Pol (=*umacniać, hartować*). <Na+Stalić>

Nastalować, uje, ował I. *stalując jedno po drugim, obstalować w wielkiej ilości:* N. sobie ubrań. **2.** †N. *narządzić, naszykować, nagotować, nastawić, przysposobić:* Powiedziano mi o zdradliwych załogach, które nań byli nastalowali. Leop. Nastalujcież dwu mężów przeciwko niemu, niechże powiadają nań fałeszne świadectwo. Leop. <Na+Stalować>

Nastalowanie, a, blm., czynność cz. **Nastalować.**

× **Nastały** *ten, co nastał, teraźniejszy, obecny, aktualny.* L. <Od Nastać>

†**Nastan, u,** lm. **y** *rodzaj daniny (kwaterunkowe dla przejeżdżającego księcia):* Gdy książę przejeżdżał po kraju, pobierał stan, N. Wyraz ten oznacza namiot, mieszkanie. Bart. <Na+Stan>

Nastanie, a, blm., czynność cz. **Nastać:** N. mód śmiesznych. Troc. Zabieżeć nastaniu złych pieniędzy, złych obyczajów. Troc. Przed nastaniem państwa, miasta, zakonu, orderu tego. Troc. Zaraz podczas nastania swego na ten urząd wielkie miał kłopoty. Troc. †N. księżyca. Troc. Z chwilą nastania upałów miasto ś. wyludniło. Z nastaniem dłuższych wieczorów koszta oświetlenia zwiększają ś.

Nastarać się, a ś., ał ś. *namęczyć ś. staraniem:* Ileż ś. nie nastarał i nie napisał, aby urządzić w Poznaniu bank kredytowy na akcje! <Na+Starać ś.>

Nastarczać, a, ał p. **Nastarczyć.**

Nastarczanie, a, blm., czynność cz. **Nastarczać.**

Nastarczenie, a, blm., czynność cz. **Nastarczyć.**

Nastarczyć, y, ył, nied. **Nastarczać I.** a. [**N. ś.**] czego = *nadążyć z dostarczaniem czego:* Nie mogę mu N. pieniędzy, odzienia. Skąd N. tyle żywności? (= *nabrać, wziąć dla kogo*). **2.** komu, czemu=*wystarczyć, nadążyć, wydążyć, podołać, wytrzymać:* Słabe siły nie nastarczą takiej pracy. Byle te zbolałe nogi już moje i prawie zgrzybiałe mogły N. Lubom. N. mu w robocie, w pisaniu nie mogę. Troc. [Nie bójcie ś., bym wam nie nastarczył]. <Na+Starczyć>

†**Nastarzać, a, ał** i †**N. ś.** p. **Nastroszyć:** Osieł swe uszy nastarza. Nadymam, nastarzam. Mącz. <Na+Starzać, por. Stroszyć i t. p.>

†**Nastarzanie, a,** blm., czynność cz. **Nastarzać.**

†**Nastawa, y,** lm. **y,** †**Nadstawa** miodu = *dochód z borów w oznaczonej ilości miodu oddawanego przez bartników do starostwa bartnego a. do dworu.* Skr. Nastawę, dworowi należną, będą spólnie zobopólnie uiszczali. Krzyw. <Na+ST(O)/ST(A)>

Nastawać, a, ał p. **Nastać.** <Na+Stawać>

Nastawanie, a, blm., czynność cz. **Nastawać:** Zwierzchność N. nowych zgromadzeń zakonnych odmówiła. Kras. Na uporne ich N. potwierdził im to. Sz.

†**Nastawca, y,** lm. **y** *żołnierz posiłkujący, zapasowy, rezerwista:* Tak kiedy ś. gra w tamtej bogaci zabawce, przybywa i z tej strony i z owej nastawce. Pot.

Nastawczy lek. *nastawiający oko na widzenie w różnych odległościach:* Mięsień N., akomodacyjny, †wiąz rzęskowy (musculus ciliaris, tensor chorioideae).

Nastawiacz, a, lm. **e** *przyrząd do rozsuwania i zsuwania hamulczyków celem puszczenia w ruch maszyny a. jej zatrzymania,* widełki wychwytowe.

Nastawiać, a, ał I. a. ×**Nastawić** dok. = a) *stawiając jedno po drugim, postawić w wielkiej liczbie, ponastawiać:* N. beczek, słupów, śklenic. Kn. b) *nabudować, nawznosić, stawiając jedno po drugim, wystawić w wielkiej ilości, nawystawiać:* Nastawiał ołtarzów kilka przeciwko ołtarzom. Birk. Potrzebna jest rzecz fortece zaprawiać i nowych, kiedy miejsce po temu, N. Star. **2.** nied. p. **Nastawić. N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. stawianiem a.* (gm.) *stawianiem ś. (=przybieraniem hardej postawy).* <Na+Stawiać>

Nastawianie, a, blm., czynność cz. **Nastawiać.**

Nastawić, i, ił, nied. **Nastawiać,** †**Nastawować I.** p. **Nadstawić:** Temu, kto cię uderzy w policzek, nastaw i drugiego. Leop. Odważnie szyi pod miecz katowski nastawił. Ostr. Nastawiać głowy kulom. Troc. Przen.: †Nastawiam kogo na zły raz. Troc *(=wystawiam, narażam).* Postawę przybierał raz wyprostowaną, znów nastawioną do słońca. Jeż *(=zwróconą).* N. ucha, podsłuchując. Rozglądał ś. wśród spotykanych ludzi i nastawiał ucha na rozmowy. Krasz. O tym, jako najwięcej mnie obchodzącym, pilno nastawiłem ucha, gdy porucznik opowiadał. Krasz. Książę spoziera w koło i nastawia uszy i krzyczy, ale w zamku niema żywej duszy. Mick. **2.** ×N. p. **Nastawiać:** Wstręty nieprzyjacielowi uczynić, zaczymby obrony przyzwoite u murów nastawiono. Mick. Nastawili różnych flaszek, flaszeczek, pudełek, skrzyneczek. L. Turcy, nastawiwszy sobie wiele drabin i tarcie do muru, uczynili sobie jakoby jaką wieżę. Baz. **3.** *ustawiając, naprowadzić na pewien punkt, naregulować, narychtować:* N. zegar na pewną godzinę. N. zwrotnicę na kolei żelaznej. N. mikroskop za pomocą kółka zębatego w kierunku pionowym. N. ognisko = *wynaleźć punkt, w którym najostrzej widać obraz na szybie matowej w kamerze fotograficznej.* **4.** co na kogo = *ustawiwszy, nagotować, naszykować; zastawić:* N. żelaza na lisy, pułapkę na myszy, sidła na ptaki. **5.** co=*nalawszy, postawić, aby doszło przez stanie do należytego stanu:* N. nalewkę. N. zacier=*dodawszy drożdży, postawić, aby doszedł do fermentacji.* N. samowar. N. wody na kartofle *(=wstawić na ogień).* N. potrawę jaką (na ogień), aby ś. zagotowała. **6.** †N. *postanowić:* Wróciwszy pokój ziemi, prawotwórca pobożny i uchwał nastawi. Żebr. **7.** lek.=a) *naprowadzić, wprowadzić, wprawić, wstawić kość zwichniętą w właściwy im staw* (reponere). b) *zestawić, złożyć końce przełamanej kości* (coaptare). c) N. oko=*zmienić krzywiznę soczewki stosownie do odległości widzianego przedmiotu* (accomodare oculum). N. lornetkę. **N. ś. I.** *nadstawić ś., naszykować ś., podstawić ś.; nastręczyć ś., narzucić ś. komu:* N. ś. na ciosy przeciwnika, wroga. A do chłopców ś. nastawia dziewka? Jeż. **2.** *ukształtować ś., złożyć ś.:* Tak ś. okoliczności nastawiły. <Na+Stawić>

Nastawienie, a, blm., czynność cz. **Nastawić.**

Nastawienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nastawić ś.:** Napisał historję Uskoków ze stanowiska, jakie owoczesne N. ś. wypadków urobiło. Jeż. Zależało to od warunków politycznych, od widoków na przyszłość, od nastawienia ś. okoliczności. Jeż.

Nastawniczy I. p. **Nastawny. 2.** lek. *do nastawności należący, jej właściwy:* Przyrząd N. a. stosowniczy oka. Zakres N., akomodacyjny.

Nastawność, i, blm. lek. (accomodatio) *zdolność zmieniania krzywizny soczewki oka stosownie do odległości widzianych przedmiotów,* akomodacja.

Nastawny I. ×N. *nastawiony, zastawiony na kogo, nastrojony, zasadzony, naszykowany:* Jeleń, wydobywszy ś. z nastawnej sieci... Nar. **2.** *służący do nastawiania,* nastawniczy, ustawniczy: Śrubka nastawna przy mikroskopie. **3.** bart.: †Miody nastawne=*dań z miodu oznaczonej ilości, jaką bartnik obowiązany był dostawić staroście bartnemu:* Powinność starosty bartnego jest miody nastawne na czasy naznaczone od bartników odbierać, a weale imci panu staroście łomzińskiemu oddawać. Skr. Por. **Nastawa.**

†**Nastawować, uje, ował** p. **Nastawić.**

†**Nastawowanie, a,** blm., czynność cz. **Nastawować.**

†**Nastawstwo, a,** lm. **a** *zarząd bartny, okrąg obejmujący bartników, jednemu staroście bartnemu podległy:* Bartnicy wszyscy tak nowogrodzkiego, jako ostrołęckiego nastawstwa. Skr.

Nastąpić, i, ił, nied. **Następować I.** *stąpnąć na co, nadeptać, przydeptać co:* Gdy pies śpi na śmieciu, nie następuj mu na ogon, by cię nie ukąsił. Rej *(=nie bądź licha, kiedy śpi).* Nastąpiwszy na szatę. Kn. N. komu na nogę. Jak poprosisz sowę w taniec, nie następuj jej na palec. Korz. Król wyrwał pocisk, trupa nastąpiwszy nogą. Dm. Przen.: [N. komu na nogę] *(= obrazić go).* **2.** *wstąpić, wejść:* N. na tron, na państwo. × Przyszedszy już ku dostałemu wieku, nie możesz już tak łacno na drogę prawego rozumu N. Baz. [Chłop nastąpił drogę]. **3.** *najść, napaść, zaatakować kogo, co; natrzeć, nalec na kogo, na co:* Nasi byli gotowi do bitwy; Wołosi poczęli ustępować i zasię następować kunsztownie. Biel. M. Tam Niemców potrwożonych następują roty. Mick. Wiele nadtracił ludu, że ś. potym więcej szturmować i następować nie poważał. Birk. Wojna broniąca i następująca. Lubom. *(=zaczepna).* Następować na kogo wojną. Lubom. Uzbierawszy siła wojsk wszelakich, miasta ubiegał, ogniem i mieczem następował. Mick. Przen.: [Na uczciwość mi nastąpił] *(=uraził, obraził, zadrasnął mię).* Gwałtownie następował Saul na Dawida. Zał. Nastąpił piórem swym na zbytki. Falib. **4.** †N. *narazić ś.:* Tak marnie na śmierć bez potrzeby nastąpił. Falib. **5.** p. **Nastać:** a) Syn po ojcu następuje. Zwyczajnie po wojnie pokój następuje. Niem. Po burzy następuje pogoda. Pilch. Za tym ukorzeniem ś. umysłu musiały N. odpowiednie uczynki. Chm. Równo z cnotą sława następuje. Birk. Następuję na czyj urząd, miejsce, dobra. Kn. b) Nastąpił rozejm kłótni. Mick. Muszę cię uprzedzić, że to postanowienie nieprędko jeszcze nastąpi. L. *(= zapadnie, przyjdzie do skutku).* Nastąpiła chwila ogólnego oczekiwania. Chm. Teraz następuje godzina przestrogi. Mick. [Nastąpiła mi insá myśl] *(=powstała, przyszła).* c) Nie chcę ani na

honor, ani na życie jego następować. L. Brat na bratnie następował zdrowie. Mick. **6.** fecht.: Następować a. **Nastawać** *zbliżać ś. krok za krokiem ku przeciwnikowi w czasie walki.* [**N. ś.**] *stąpnąwszy, nasunąć ś.; usunąć ś. nieco:* Nastąp ś.! (do konia, wołu a. krowy). <Na+Stąpić>

Nastąpienie, a l. blm., czynność cz. **Nastąpić. 2.** ×N., lm. **a,** ×**Następ** *najście, napad, napaść, atak:* Przestrzeżeni o jego nastąpieniu, lud uszykowali. Warg.

Nastąpiony przym. *który nastąpił, zaszły:* To hetmanienie było niejako introdukcją i przedsmakiem rzezi humańskiej, w 60 lat nastąpionej. Byk.

Nastebnować się, uje ś., ował ś., posp. **Nastembnować ś.** *namęczyć ś. stebnowaniem.* <Na+Stebnować>

Nastecznik, a, lm. **i** zool. (pompilus) *owad błonkoskrzydły żądłowy z rodziny grzebaczy.* <?>

Nastembnować się, uje ś., ował ś. posp. p. **Nastebnować ś.**

Nastemplować, uje, ował l. *naznaczyć stemplem.* Przen.: Wiersze jego do gęby mnie nie włażą, tak są nastemplowane retoryką. Spas. (=*nacechowane*). **2.** *stemplując jedno za drugim, ostemplować w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. stemplowaniem.* <Na+Stemplować>

Nastemplowanie, a, blm., czynność cz. **Nastemplować.**

Nastenografować się, uje ś., ował ś. *namęczyć ś. a. nasycić ś. stenografowaniem.* <Na+Stenografować>

Nastepnik, a, lm. **i** bot. (eremostachys) *roś. z rodziny wargowych.* <?>

×**Nasterczenie, a,** blm., czynność cz. **Nasterczyć.**

×**Nasterczyć, y,ył** p. **Nastroszyć:** Po polach ostre u nasterczonych włóczeń widziano groty. Troc. Ziemia nasterczona lasem orężów. Wor. Strona nasterczona łańcuchem Tatrów. Wor. <Na+Sterczyć>

Nasterować się, uje ś., ował ś. *namęczyć ś. a. nasycić ś. sterowaniem.* <Na+Sterować>

Nastęboga, i, lm. **i** bot. (suriana) *roś. z rodziny biegunecznikowatych.* <?>

Nastękać się, a ś., ał ś. *namęczyć ś. stękaniem, najęczeć ś., nawyrzekać ś.:* Co ś. nastękali, biedacy, od czego zacząć. Krasz. <Na+Stękać>

Następ, u, lm. **y l.** ×N. p. **Nastąpienie:** Nasi, lekko uzbrojeni, w pierwszym mianowicie następie na pewniejszy cel ciosów nieprzyjacielskich narażać ś. musieli. Nar. Czekać następu tureckiego tak często na szańce nie jest bezpieczna. Birk. Schrońże ś. przed szponami tych okrutnych sępów, bo ś. boję niegodnych dla ciebie następów. Tremb. Szatan nas następem silnym łowi, jako lew srogi. K. G. Gwałtowny i nagły apostatów naszych na nas N. Bóg dopuścił. Smotr. Na króla krwawy N. czynili. Smotr. **2.** ×N. p. **Następstwo:** W następie lat. Wyrw. Z dobrego prosto lub ubocznie tylko dobre we wszystkich następach wynika. Przyb. Jak śledzić przyczyn, związać następów łańcuchy? Mick. **3.** ×*N. część nogi, którą ś. stąpa, podeszwa:* Spodem stopy i na następach u człowieka skóra gruba i elastyczna. Sł. wil. **4.** a. **Stopka, Pedał** *część, która przez naciskanie nogą wprawia w ruch tokarnię, kołowrotek, miech i t. p.* <Na+STĘP>

Następca, y, lm. **y,** †**Następnik,** [**Następnik**] **l.** *en, co po kim następuje, dziedzic, spadkobierca, sukcesor:* N. tronu. Zostawić po sobie następcę. Następcą jego na biskupstwie był Piotr. Osoby, chcące ś. mianować mojemi krewnemi, lub przywłaszczyć sobie fałszywie tytuł następców. Rol. Żart.: N. tronu = *syn pierworodny.* **2.** †N. *ten, który następuje, nastaje na kogo, prześladowca, napastnik, najezdnik:* Amor ś. znowu ozwie: jużeś zarażony; trzymaj łup, nie będziesz już z niego pozbawiony; tak bywa mym następcom. Gawiń. <Od Nastąpić>

Następczość, i, blm. rz. od **Następczy,** p. **Następstwo:** Nawet to samo pojęcie, jako zbyt wiele mówiące, usiłował zastąpić przez skromniejsze pojęcie następczości zwyczajnej. Ask.

Następczy l. fil.=a) *po czymś zachodzący, objawiający ś.:* Zjawisko następcze. Fermentacja następcza. b) *wtórny, pochodny, z czegoś poprzedzającego wynikający:* Poczucie ciepła po zażyciu alkoholu jest objawem następczym przypływu krwi do obwodu ciała. Warunki poprzedzające są wystarczające i niezbędne dla wywołania zjawiska następczego. Ask. **2.** fiz.: a) (w optyce) Kontrast N. = *wrażenie, jakie na oko wywierają dwie jasności a. dwie barwy następujące po sobie.* Objawy następcze = *zjawiska wtórne, wywołane przez pewien objaw pierwotny.* Obrazy następcze = *objawy świetlne i barwne, powstające wskutek zmęczenia siatkówki oka, gdy przez czas pewien była przez silne światło podrażniona, jak np. koła barwne, unoszące ś. przed wzrokiem naszym, jeżeli przez czas pewien spoglądaliśmy na słońce zachodzące.* b) N. biegun a. punkt magnesu = *biegun magnesu dodatkowy, przypadający w różnych punktach magnesu a powstały przy magnesowaniu nieprawidłowym.* **3. a. Następowy,** ×**Następniczy** lek. (consecutivus, secundarius): Objaw N.=*objaw chorobowy a. nowa choroba, występujące jako następstwo dawnej choroby.* Gorączka następcza a. następowa. Krwiotok N. <Od Nastąpić>

×**Następczyna, y,** lm. **y** p. **Następczyni:** Ludwik Katarzynę za następczynę naznaczył. Cz.

Następczyni, i, lm. **e,** ×**Następczyna** forma ż. od **Następca;** ×**Następnica,** ×**Następniczka:** Ktokolwiek jest ta moja N., z tak wysokiego zrzucę ją wnet progu. Mor. A. N. tronu = a) *dziedzicząca tron.* b) *żona następcy tronu.*

†**Następek, pku,** lm. **pki** p. **Następstwo:** Ustawiczny N. potomnych ludzi. Petr.

Następka, i, lm. **i, Uszek, Uchotka** bot. (hedyotis) *roś. z rodziny marzanowatych.* <?>

×**Następnica, y,** lm. **e** p. **Następczyni:** N. chorób, śmierć. Kn.

×**Następniczka, i,** lm. **i** p. **Następczyni:** Wiele jest innych cnót, które tamtej towarzyszkami są i niby następniczkami. Siem. J.

×**Następniczy** lek. p. **Następczy:** Choroba następnicza. Objawy następnicze przymiotu.

Następnie przys. **l.** ×N. *następując po sobie, jeden po drugim, kolejno; dziedzicznie:* N. szli, to jest szli jeden za drugim. Wład. Dom Jagielloński N. panował w Polszcze. Skrzet. **2.** *potym, później:* N. zaś duch rycerski przebija ś. coraz bardziej. Mick. **3.** ×N. *w następstwie tego, więc, tedy, zatym.* Wor.

Następnik, a l. †N., [N.], lm. **cy** p. **Następca:** Damazus, biskup rzymski, N. Liberjusza. Skar. Urban VI, N. Grzegorzów. Błaż. **2.** lm. **i** = a) gram. *jeden (ważniejszy) z dwuch członków okresu:* Poprzednik w okresie niezłożonym oddziela ś. od następnika średnikiem. Przen.: Gdyby

można śledzić każde zdarzenie w jego poprzednikach i następnikach, jak nerwy i żyły w rozgałęzieniu. Bał. b) mat. *jeden z dwuch członków stosunku a. proporcji.* <Od Nastąpić>

× **Następność, i f.** blm. rz. od **Następny.** Troc. **2.** lm. **i** p. **Następstwo.**

Następny f. p. **Następujący:** Trzymać ś. następnego porządku:... N. przykład to objaśni. W mieście naszym zaszło wczoraj następne zdarzenie. Rok N. **2.** × N. *spadkowy, dziedziczny, sukcesyjny:* Czemuż po zgasłym Jagiełłów domu naród wyrzekł ś. następnego panowania? L. Umiejętność następnym nie spada prawem. L. *(= prawem następstwa).* **3.** † N. *napastniczy, zaczepny; następujący, nastający na kogo:* Wojna następna i odporna. Papr. Sojusz N. i odporny. L. **4.** lek.: Krwiotok N. p. **Krwiotok.** <Od Nastąpić>

[**Następny** papier] *stemplowy.* <Na + Stempel>

× **Następorodny:** Wieki następorodne = *kolejne, następne.* <Nastąpić + Rodny>

Następować, uje, ował p. **Nastąpić.** <Na + Stępować>

Następowanie, a, blm., czynność cz. **Następować:** Ustępowanie i N. morza. Łęcz. N. rzeczy po sobie, królów, czasów. Troc *(= następstwo).*

Następowy f. *jeden po drugim następujący, kolejny:* Następowe rozwijanie ś. kwiatów. **2.** lek.: a) Błona następowa p. **Doczesny.** b) p. **Następczy.**

Następstwo, a, lm. **a,** × **Następność f.** a. **Następczość,** × **Następ,** † **Następek,** ! **Jednopodrugość** fil. = a) *kolejne objawianie ś. w czasie, porządek zachodzenia jednego po drugim, szeregowanie ś. w czasie:* N. zjawisk, zdarzeń dziejowych. Herbarz Niesieckiego w pierwszym tomie następstwa senatorów, ministrów, marszałków sejmowych, trybunalskich, a w nim każde N. dowodami wsparte, zawiera. Kras. *(= ciąg, szereg, linję, kolej).* b) *to, co wynika z czegoś, wynikłość, wynik, skutek, konsekwencja:* Nieurodzaj jest następstwem posuchy. Będzie to miało a. pociągnie to za sobą bardzo smutne następstwa. Następstwa z tego mogą być niebezpieczne. Jakie stąd wynikną następstwa, domyślić ś. łatwo. Następstwa przesilenia. Potrafił zbliżyć ś. do tego człowieka a w następstwie pozyskać jego ufność. **2.** × N. *postęp, rozwój:* Zastanówmy ś. nad perjodycznych pism początkiem, następstwem i stanem teraźniejszym. Kras. **3.** × N. na kogo, na co = *nastawanie, czyhanie, dybanie, godzenie, zamach:* Zajazd i najniegodziwsze w nim następstwa na życie nasze. Krasz. <Od Nastąpić>

Następująco przys. od **Następujący,** *jak następuje, w sposób następujący:* Po skombinowaniu wszystkich takich faktów z prywatnemi naszemi informacjami, przedstawiają ś. nam rzeczy N. Rachunek na rok bieżący przedstawia ś. N.

Następujący, Następny f. *który po kim a. po czym następuje, dalszy z kolei:* (Nauczyciel do ucznia:) N.! tłomacz dalej. **2.** *niżej przytoczony, wymieniony, wskazany; taki, jak oto następuje:* Zadanie to rozwiązuje ś. w sposób N. a. następującym sposobem:... Znaleziono w spisie następujące przedmioty:... N. ustęp można wykreślić. <Od Nastąpić>

Nastka, i, lm. **i f.** [N.] *część kopyta szewckiego.* **2.** w lm. a. **Nachy, Nastygi** zł. *spodnie.* <? Por. Nm. [nast] = Ast = gałąź>

× **Nastoć** przys. *dnem do góry, naodwrót, do góry nogami:* Położyć co N. Dziecię spadło N. głową. <Na + STÓ>

[**Nastojać, i, jał** na kogo] *szkodzić, źle życzyć:* Macocha nastojała na pasierbicę. <Na + [Stojać]>

[**Nastojanie, a,** blm.] czynność cz. **Nastojać.**

† **Nastojeć się, i ś., jał ś.** p. **Nastać.** Troc.

Nastokla, i, lm. **e** bot. (stewartia) *roś.* <?>

[**Nastolny** rejestr] *protokół potoczny.* <Na + Stół>

† **Nastołka, i,** lm. **i,** † **Nastółka,** † **Nastułka,** † **Naściołka,** † **Naścielnik f.** *opona, przykrycie, pokrowiec, dera:* Deka, którą konia nakrywają abo N. Mącz. Byk na ofiarę, rogi złotem oprawione, a na nim N. złotogłowa z perłami i drogiemi kamieniami. Leon. Po ślubie niebardzo pilnował ogniska domowego, a gonił za panią fortuną po dworach magnackich, biegając za nastołkami. Rej. Daje mi nie prze to, żebym przed nim stał w pacholęcym kole, abo i przy nastołce ciągnął ś. przez pole. Kochan. Jeśliby na wyższy stan rad wstąpił, to za nastołkami, błoto depcąc biega, przed progiem stoi, a czasem ś. na nim i prześpi. Rej. **2.** *okrycie, kapa, płaszcz:* N. księża bramowana. Ust. cen. <Na + ŚCIOŁ/STOŁ>

[**Nastoparczenie, a,** blm.] czynność cz. **Nastoparczyć.**

[**Nastoparczyć, y,ył** i **N. ś.**] p. **Nastroszyć.** <Na + pień nieustalony, od którego idzie Stopyrczyć, Storzyć i t. d.>

[**Nastoperczać, a, ał**] p. **Nastroszyć.**

[**Nastoperczanie, a,** blm.] czynność cz. **Nastoperczać.**

Nastoperczenie, a, blm., czynność cz. **Nastoperczyć.**

Nastoperczyć, y,ył i N. ś. p. **Nastroszyć.** <p. Nastoparczyć>

[**Nastoperzać, a, ał i N. ś.**] p. **Nastroszyć.** <p. Nastoparczyć>

[**Nastoperzanie, a,** blm.] czynność cz. **Nastoperzać.**

[**Nastoperzenie, a,** blm.] czynność cz. **Nastoperzyć.**

[**Nastoperzyć, y,ył**] p. **Nastroszyć.**

Nastopny zool.: Zwierzęta ssące nastopne (plantigrada) = *stąpające na całej podeszwie.* <Na + Stopa>

[**Nastopyrczenie, a,** blm.] czynność cz. **Nastopyrczyć.**

[**Nastopyrczyć, y,ył i N. ś.**] p. **Nastroszyć.**

× **Nastorczać, a, ał i × N. ś.** p. **Nastroszyć:** Słuchając wdzięcznych piosnek, uszy nastorczały. Przyb. <p. Nastoparczyć>

× **Nastorczanie, a,** blm., czynność cz. **Nastorczać.**

× **Nastorczenie, a,** blm., czynność cz. **Nastorczyć.**

× **Nastorczyć, y,ył i × N. ś.** p. **Nastroszyć:** Nastorczony, na storcz leżący, prosto wzgórę. Kn. N. dzidę. Troc.

† **Nastorzać, a, ał i † N. ś.** p **Nastroszyć:** Zwierzęta, gdy rozgniewane są, jako ś. całego ścierwa podstawą nadzwyczaj jeżą i nastorzają! Pilch. <p. Nastoparczyć>

† **Nastorzanie, a,** blm., czynność cz. **Nastorzać,** *nastroszanie.*

Nastorzec, rca, lm. **rce** bot. (phajus) *roś. z rodziny storczykowatych.* <?>

† **Nastorzenie, a,** blm., czynność cz. **Nastorzyć.**

† **Nastorzyć, y,ył i † N. ś.** p. **Nastroszyć:** Nastorzyłem uszy. Pilch. Kot nastorzył ogon. Troc.

Przen.: Nastorzona chuć na bitwę, to jest chutliwa, gotowa. Mącz. (=*zaostrzona*).

Nastój, oju, lm. **oje** apt. p. **Naciąg.** <Na+STO>

†**Nastółka, i,** lm. **i** p. **Nastołka.**

×**Nastórcz** przys. *tak, aby sterczało, krawędzią do góry, kantem, sztorcem, na sztorc:* Położyć co N. <Na+STERK>

×**Nastrachać, a, ał** *nadręczyć strachem, nastraszyć:* Dosyć nasz świątobliwy biskup waszą Miłość nastracha i nanudzi, gdy doma siedzicie. Krasz. **N. ś.** *nadręczyć ś. strachem.* <Na+Strachać>

×**Nastrachanie, a,** blm., czynność cz. **Nastrachać.**

Nastrajać, a, ał p. **Nastroić.**

Nastrajanie, a, blm., czynność cz. **Nastrajać.**

Nastraszenie, a, blm., czynność cz. **Nastraszyć.**

Nastraszyć, y,ył kogo=*napędzić komu strachu, przestraszyć, przerazić:* Chciałem go tylko N. **N. ś. I.** *nabawić ś., najeść ś. strachu; przestraszyć ś., przerazić ś., przelęknąć ś.* **2.** *nasycić ś. straszeniem.* <Na+Straszyć>

Nastrącać, a, ał *strącając jedno po drugim, strącić w wielkiej liczbie, nazrzucać:* Charcica weszła do kredensu i, rozswywoliwszy ś., nastrącała i natłukła różnych rzeczy. L. N. owoców z drzew. Przen.: N. głów = *naścinać wielu ludzi.* <Na+Strącać>

Nastrącanie, a, blm., czynność cz. **Nastrącać.**

Nastrążnica, y, lm. **e** *kowadełko równoległościenne gwoździarskie.* <? Na+Stręga>

†**Nastręciciel, a,** lm. **e** p. **Nastręczyciel.** Troc.

†**Nastręcicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Nastręciciel,** *nastręczycielka, stręczycielka:* N. dziewek. Troc.

Nastręczać, a, ał i **N. ś.** p. **Nastręczyć.**

Nastręczanie, a, blm., czynność cz. **Nastręczać.**

Nastręczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nastręczać ś.**

Nastręczenie, a, blm., czynność cz. **Nastręczyć.**

Nastręczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nastręczyć ś.:** Za nastręczeniem ś. sposobności oglądania wujostwa Januszewskich, którzy ś. do Włoch wybrali, poeta nasz pospieszył w ich ślady. Chm.

Nastręczyciel, a, lm. **e,** †**Nastręciciel** *ten, który nastręcza, stręczyciel, faktor, mekler, pośrednik, rajfur.*

Nastręczycielka, i, lm. **i** forma ż. od **Nastręczyciel;** †**Nastręcicielka,** *stręczycielka.*

Nastręczyć, y, ył, nied. **Nastręczać I.** kogo komu = *stręcząc, polecić; naraić, zarekomendować:* N. sługę. N. komu miejsce. Pochlebców na urzędy nastręczał. Troc. **2.** *nasunąć, przedstawić, poddać, dostarczyć:* Jego uwagi nastręczają wiele wątpliwości. N. komu okazję do czego. Obraz ten nastręczył oku wiele zachwytu. Zbieg okoliczności nastręczył mu nowe zawikłania. Chm. **N. ś. I.** *nasunąć ś., nadarzyć ś., zdarzyć ś., nawinąć ś., trafić ś.:* Wkrótce nastręczyła ś. okazja po temu. Nastręcza mi ś. sposobność pisania do ciebie. Usunięcie trudności, jakieby ś. N. mogły. Chm. **2.** *narzucić ś., naprosić ś.:* Sama mi ś. nastręcza na żonę. Przen.: Tu nastręcza ś. pytanie, czy... (=*zachodzi*). <Na+Stręczyć>

[**Nastrnożać, a, ał** i **N. ś.**] p. **Nastroszyć.** <p. Nastoparczyć>

[**Nastrnożanie, a,** blm.] czynność cz. **Nastrnożać.**

†**Nastrnożenie, a,** blm., [**Nastrnożenie**] czynność cz. **Nastrnożyć.**

†**Nastrnożyć, y,ył,** [**Nastrnożyć** i **N. ś.**] p. **Nastroszyć:** Gołębie, gdy przy gniazdach ich sidło nastrnożysz, możesz łapać. Trzyc. Na ponętę drapieżnego ptaka mięsa jakiego kęs N. Trzyc. <Na+Strnożyć>

Nastrofować, uje, ował kogo=*strofując, naupominać.* **N. ś.** kogo=*namęczyć ś. a. nasycić ś. strofowaniem.* <Na+Strofować>

Nastrofowanie, a, blm., czynność cz. **Nastrofować.**

†**Nastroga, i,** lm. **i** *ponęta nastroszona, przynęta, wab:* Nad wilczym dołem przyprawiają deskę z wagą, po której wilk ku nastrodze idąc, przeważy ś. i w dół wpada. Trzyc. Skoro ptak do nasienia zleci, natychmiast, ruszywszy nastrogi, drzwiczki klatki na ś. obali. Trzyc. Rybitw w tej tam wodzie suma na nastrogę poima. Tw. Jak ryba pod nastrogą wędę, tak i świat pod ponętami zatracenie bierze. Żarn. <Na+pień nieustalony, p. Nastoparczyć>

×**Nastroiciel, a,** lm. **e** *ten, co nastroił a. nastroi; ten, co nastraja.*

×**Nastroicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Nastroiciel.**

Nastroić, i, ił, nied. **Nastrajać I.** narzędzie muzyczne=*wyregulować, doprowadzić do harmonijności:* Jak organy nastroisz, tak grają. Prz. Doskonały gracz każdą skrzypcę zgodnie N. potrafi. Koss. A. Nastroiła lirę delikatną ręką. Stasz. Bęben dobrze nastrojony. Chm. B. (=*naciągnięty odpowiednio*). Brząknął, nastroił i śpiewa. Mick. Jam, nic nie mówiąc, nastroił lutnię, zaśpiewał, w struny zadzwonił. Mick. N. instrument na pewien ton. N. głos = *naregulować, doprowadzić do pewnego tonu, uszykować odpowiednio:* Głos w smutne trele nastroiwszy. Kniaź. Nastrój tu głos zwyczajny, tam poważny, tu żywo i śpiesznie, tam ś. wstrzymaj. Nagur. Śpiew jej milsze zdawał ś. mieć tony, gdy był od szmeru kaskad nastrojony. Mick. Przen.: N. swój umysł do wesołości. Jest Mistrz, co wszystkie duchy wziął do chóru i wszystkie serca nastroił do wtóru. Mick. **2.** kogo=*usposobić w pewien sposób, nabechtać, napompować, nabuntować, namówić, poduszczyć, nasadzić:* Nastrojona przez matkę, dąsa ś. na męża. Opiekunowi nie godzi ś. rzeczy sierocinnych kupować przez nastrojoną na to osobę. Groic. (=*podstawioną*). **3.** minę=*przybrać, zrobić, ułożyć, przyjąć, udać:* Nastroił na mnie byczą minę. Rzew. Ale daj go katu, jakąż sobie minę nastroiła, chcesz może, żebym cię przepraszał? L. Razu jednego nastroiłem na twarzy mej tego Marsa, którego w potyczkach zwykłem pokazywać. Boh. (=*postawiłem*). Oto już idzie! Obacz ś.! nastrój minę, nie pokazuj nędzy. Min. **4.** ×N. co=*uplanować, ułożyć, ukartować.* **5.** [N.] *nazmyślać, nakomponować, narobić:* Bajków nastroją. **6.** †N. *narządzić, wyporządzić, nagotować, narychtować, wyekwipować:* N. okręt. Troc. Koń ku bitwie nastrojony musi być tłusty, pysznie stąpający, a ubrany. Rej. Każdy podobniejszy będzie ku niewieście do tańca nastrojonej niżli ku czemu dobremu. Rej. **7.** [N.] *przygotować, nagotować, naszykować, przyrządzić:* N. wieczerzę. **N. ś. I.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. strojeniem a. strojeniem ś.* **2.** [N. ś.] *ustroić ś., ubrać ś.* **3.** *usposobić ś., przybrać pewną postawę wobec kogo, wobec czego:* Babina znowu nastroiła ś. tajemniczo. Orzesz. **4.** [N. ś.] *przygotować ś.* **5.**

†N. ś. *być przygotowanym, urządzonym:* Nam ś. nastroi zwycięstwo tu najpierwsze. Bardz. <Na + Stroić>

Nastrojenie, a, blm., czynność cz. **Nastroić:** Do nastrojenia młotek. Troc. Do nastrojenia floty Anglja ma dostatek wszystkiego. Troc.

Nastrojenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nastroić ś.**

× **Nastrojny l.** *nastrojony.* **2.** *mogący być nastrojonym.* **3.** *służący do nastrojenia.*

Nastrojowość, i, blm. rz. od **Nastrojowy:** Możemy, subtelizując nieco, dojść do teorji, że ta N. nieodłączna jest od istoty liryki. Wejs.

Nastrojowy przym. od **Nastrój,** *odznaczający ś. pewnym nastrojem:* Z drobnego przykładu możnaby tę poezję nastrojową rozwinąć i wykazać jej pierwiastki w największych dziełach sztuki. Wejs.

Nastrosz, a, lm. **e, Rzęst, Szczytnica** bot. (epactis) *roś. z rodziny nastroszowatych.* <?>

Nastroszać, a, ał i **N. ś.** p. **Nastroszyć.**

Nastroszanie, a, blm., czynność cz. **Nastroszać.**

Nastroszanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nastroszać ś.**

Nastroszenie, a, blm., czynność cz. **Nastroszyć.**

Nastroszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nastroszyć ś.**

Nastroszowaty bot.: Nastroszowate a. **Szczytnicowate** rośliny (epacridaceae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.*

Nastroszyć, y,ył, †**Nastrożyć,** †**Nastorzyć,** †**Nastrnożyć,** [**Nastruszyć, Nastrnożyć, Nastrożyć**], × **Nastorczyć, Nastoperczyć,** × **Nastuburczyć,** [**Nastopyrczyć, Nastoparczyć, Nastoperzyć, Natoperzyć**], nied. **Nastroszać,** †**Nastrożać,** †**Nastorzać,** †**Nastarzać,** [**Nastrnożać**], × **Nastorczać, Nastoperczać,** × **Nastuburczać,** [**Natoperczać**] **l.** *postawić na sztorc, najeżyć, podnieść, naczupurzyć:* N. włosy. Indyk, gdy ś. zaindyczy, nastrosza pierze, ogon roztacza i gołgoce. L. Dudek przestraszony czub nastrosza. L. Wzięła do ręki węże nastroszone. Kobl. Przen.: W ciągu tego rozlewu przewrotnością i fałszem nastroszonych powieści, powszechny zawrót nie unosi rozsądnego Hartknocha. Lel. **2.** uszy = *nadstawić, nastawić uszu.* **3.** *nasypać, nakłaść nieściśle, aby ś. wyższym wydało, spiętrzyć:* Młynarze mierzą zboże do młyna miarą nastroszoną. Kluk. **N. ś.** *stanąć sztorcem, dębem; najeżyć ś., powstać, naczupurzyć ś., nadąć ś.* <Na + Stroszyć>

†**Nastrożać, a, ał** i †**N. ś.** p. **Nastroszyć.**

†**Nastrożanie, a,** blm., czynność cz. **Nastrożać.**

†**Nastrożanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Nastrożać ś.**

Nastrożenie, a, blm., czynność cz. **Nastrożyć.**

†**Nastrożenie się, a ś.,** blm., [**Nastrożenie ś.**] czynność cz. **Nastrożyć ś.**

Nastrożyć, y,ył l. †N. p. **Nastroszyć:** Dźwirki u klatki z wierzchu spadające tak nastrożysz, iż skoro ptak do nasienia zleci, natychmiast dźwirki na ś. obali. Trzyc. Smok łuską okryty, nastrożywszy grzywy, wali ś. po ziemi. Chr. Smok nastrożone toczył z strachem skrzele. Tw. Z nagłego zlęknienia uszy nastrożywszy... Otw. **2.** ryb.: N. sznur = *nasadzić nań przynętę.* **N. ś. l.** †N. ś. p. **Nastroszyć:** Nie wadzi koniowi, gdy mu ś. na stawiech nożnych sierć nastroży, jakoby opak wzgórę rosła. Trzyc. **2.** [N. ś.] *naszykować ś., przygotować ś.:* Do tańca sie nastrożył. <Na + Strożyć>

Nastrój, oju, lm. **oje l.** *usposobienie, stan duchowy w danej chwili:* Na zebraniu tym panował uroczysty N. Wnosili tu ponury N. prawdziwych posłów śmierci. Gaw. N. religijny. Towiański potrafił oddziałać na ten mistyczny N. naszego poety. Chm. Nie tyle sama strona zewnętrzna widoków, ile wiążące ś. z niemi uczucia i nastroje, upamiętniały ś. w duszy Słowackiego. Chm. **2.** *zgoda, zgodność, jednozgodność, harmonja; połączenie w jeden ton, w akord:* Wszystkie, wszystkie sprzeczne siły w jeden N. ś. złączyły. Sł. wil. **3.** †N. *zasadzka.* Post. pr. **4.** †N. *przyrząd, instrument.* B. Sz. **5.** fizj. p. **Napięcie. 6.** × N. lek. p. **Narząd.** <Na + Strój>

Nastróżować się, uje ś., ował ś. *namęczyć ś. stróżowaniem.* <Na + Stróżować>

Nastrugać, a, ał, nied. × **Nastrugiwać** *strugając jedno po drugim, wiele wystrugać.* **N. ś.** *namęczyć ś. struganiem.* <Na + Strugać>

Nastruganie, a, blm., czynność cz. **Nastrugać.**

× **Nastrugiwać, uje, iwał** p. **Nastrugać.** Sł. wil.

Nastrus, a, lm. **y** *długi siekacz do obcinania blach wykutych w toporni.* <? = Nastruż = Na + Struż>

[**Nastruszenie, a,** blm.] czynność cz. **Nastruszyć.**

[**Nastruszenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nastruszyć ś.,** *nastroszenie ś.*

[**Nastruszyć, y,ył i N. ś.**] p. **Nastroszyć.** <Na + Struszyć>

Nastrut, a, lm. **y** *witka żelazna, zastępująca rękojeść młota kowalskiego.* <?>

Nastrząsać, a, ał *strząsając jedno po drugim, strząsnąć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. strząsaniem.* <Na + Strząsać>

Nastrząsanie, a, blm., czynność cz. **Nastrząsać.**

Nastrząsanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nastrząsać ś.**

Nastrze, a, lm. **a** bart. *brzeg plastra.* <?>

[**Nastrzebać się, bie ś., bał ś., Nasorbać ś.**] *nachłeptać ś.* <Na + Strzebać>

Nastrzec się, że ś., gł ś. *strzegąc ś., namęczyć ś.* <Na + Strzec>

Nastrzelać, a, ał *strzelając, wiele nazabijać:* N. zajęcy, kuropatw. **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. strzelaniem.* <Na + Strzelać>

Nastrzelanie, a, blm., czynność cz. **Nastrzelać.**

Nastrzęp, a, lm. **y** zool. p. **Zadychra.** <Na + STRZĘP>

Nastrzępiać, a, ał p. **Nastrzępić.**

Nastrzępianie, a, blm., czynność cz. **Nastrzępiać.**

Nastrzępić, i, ił, nied. **Nastrzępiać l.** co = *narobić u czego strzępów, wystrzępić:* Szyjąc, nie nastrzępiaj brzegów. **2.** *strzępiąc jedno po drugim, wystrzępić w wielkiej ilości:* N. chustek, obrusów. **3.** *nastroszyć, najeżyć, namarszczyć, napuszyć:* Usiądzie sokół na martwym ramieniu, nastrzępi pióra. Słow. Około niej fraucymer dziwnie przystrojony, perłami a kamieniem wszędy nastrzępiony. Rej. Wiatr łagodnym tchem nastrzępiał morze. Nar. Piórkiem czubek nastrzępiwszy, jak konik po polu lata. Rej. Przen.: Młódź otyła, parskając nosem nastrzępionym. Słonk. I pieśni marne teraz, nastrzępione słówki, bez rzeczy. Szymon. Orzechowski spisaną rzecz, dosyć uczoną, a nastrzępioną łacińskiemi słowy, podał ku obronie Walentego. Górn. (= *naszpikowaną, nasadzoną*). Liwjusz nieco nastrzępionego i żywszego stylu użył. Pilch. Solon obaczył, iż to nastrzępiona prawda. Wer. (= *owinięta w bawełnę, przystrojona*). <Na + Strzępić>

Nastrzępienie, a, blm., czynność cz. **Nastrzępić.**

Nastrzyc, że, gł, nied. **Nastrzygać I.** *strzygąc, wiele naciąć:* N. papieru, gałganków. **2.** *strzygąc jedno po drugim, ostrzyc w wielkiej liczbie:* N. owiec, głów, włosów. **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. strzyżeniem.* <Na+Strzyc>

Nastrzygać, a, ał p. **Nastrzyc.**

× **Nastrzyk, u,** lm. **i I.** *nastrzyknienie jednorazowe.* **2.** *płyn do nastrzyknienia.* <Na+STRZYK>

[**Nastrzyk, u,** lm. **i**] *jakaś roślina* (zap. nostrzyk=melilotus). <p. Nostrzyk>

Nastrzykać, a, ał, jednot. **Nastrzyknąć,** nied. **Nastrzykiwać I.** *strzykając, nalać, napuścić; naszprycować; strzyknąwszy, napuścić:* N. z piersi mleka do oczu dziecięcia dla odmoczenia ropy. **2.** anat. *wypełnić naczynie ciała masą zabarwioną, krzepnącą,* †wsikać, wsprycować, †szprycować. **3.** lek. = a) *wstrzyknąć płynów leczniczych do przewodów ciała,* przestrzykać, zastrzykać, naszprycować, †wsikać. b) *przepełnić krwią naczynie włoskowate:* Na początku zapalenia naczynia włoskowate są nastrzyknięte. <Na+Strzykać>

Nastrzykanie, a, blm., czynność cz. **Nastrzykać.**

Nastrzykiwać, uje, iwał p. **Nastrzykać.**

Nastrzykiwanie, a, blm., czynność cz. **Nastrzykiwać.**

Nastrzyknąć, nie, nął p. **Nastrzykać.**

Nastrzyknienie, a, blm., **Nastrzyknięcie** czynność cz. **Nastrzyknąć.**

Nastrzyknięcie, a, blm. p. **Nastrzyknienie.**

× **Nastuburczać, a, ał** i × **N. ś.** p. **Nastroszyć:** Woskiem ze świecy wąsiska sobie nastuburczał. Byk. <Na+Stuburczać>

× **Nastuburczanie, a,** blm., czynność cz. **Nastuburczać,** *nastroszanie.*

× **Nastuburczanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Nastuburczać ś.,** *nastroszanie ś.*

× **Nastuburczenie, a,** blm., czynność cz. **Nastuburczyć,** *nastroszenie.*

× **Nastuburczenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Nastuburczyć ś.,** *nastroszenie ś.*

× **Nastuburczyć, y, ył** i × **N. ś.** p. **Nastroszyć.** <Na+Stuburczyć>

Nastudjować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś. a. namordować ś. studjowaniem.* <Na+Studjować>

Nastudzenie, a, blm., czynność cz. **Nastudzić.**

Nastudzić, i, ił I. czego=*studząc jedno po drugim, ostudzić w wielkiej ilości:* N. potraw. **2.** co=*napuścić w co zimna, wystudzić, wyziębić:* N. pokój. **N. ś.** *namęczyć ś. studzeniem.* <Na+Studzić>

Nastuga, i, lm. **i** bot. (genipa) *roś. z rodziny marzanowatych.* <?>

Nastukać się, a ś., ał ś. *namęczyć ś., stukając.* <Na+Stukać>

†**Nastułka, i,** lm. **i** p. **Nastołka:** Ten ś. dziwuje twej osobie, drugi wspaniałej szacie i nastułce długiej. Mias. Nie pragnę ja podpierać cudzych drzwi ramiony i biegać za nastułką pańską jak szalony. Zbyl.

Nasturan, u, lm. **y** min. p. **Uranit.** <?>

Nasturcja, i, lm. **e** bot. **I.** (tropaeolum) *roś. z rodziny nasturcjowatych.* Gatunek: N. zwyczajna (t. majus). **2.** p. **Rukiew.** <Łć. nasturtium>

Nasturcjowaty bot.: Nasturcjowate a. Nasturcjowe rośliny (tropaeoleae) *rodzina przyrodzona roślin dwuliściennych.*

Nasturcjowy przym. od **Nasturcja.** Bot.: Rośliny nasturcjowe p. **Nasturcjowaty.**

Nastwarzać, a, ał *stwarzając jedno po drugim, stworzyć w wielkiej ilości, natworzyć.* <Na+Stwarzać>

Nastwarzanie, a, blm., czynność cz. **Nastwarzać.**

Nastygać, a, ał p. **Nastygnąć.**

Nastyganie, a, blm., czynność cz. **Nastygać.**

Nastygi, ów, blp. zł. p. **Nastka.** <?>

Nastygnąć, nie, nął a. **gł,** nied. **Nastygać I.** *stygnąc kolejno, ostygnąć w wielkiej ilości.* **2.** a. **Nadstygnąć** *ostygnąć nieco, zacząć stygnąć.* <Na+Stygnąć>

Nastygnięcie, a, blm., czynność cz. **Nastygnąć.**

[**Nastyrmać, mie, mał, Nasztyrmać**] **I.** *zwalić na kupę.* **2.** *zrobić byle jak:* Tyś mi nastyrmał, jakoś sam kciał. <Na+Styrmać>

[**Nastyrmanie, a,** blm.] czynność cz. **Nastyrmać.**

Nasubhastować, uje, ował *nazajmować drogą subhastacji.* **N. ś.** *natrudzić ś. subhastowaniem.* <Na+Subhastować>

Nasubhastowanie, a, blm., czynność cz. **Nasubhastować.**

× **Nasucie, a,** blm., czynność cz. **Nasuć.**

× **Nasuć, uje, uł** *nasypać:* [Nasuł otręby do kwaśnice]. Najęła jednego, obiecując mu N. magierkę pełną czerwonych złotych, aby Władysława zabił. Biel. M. Nasuli w wory pszenicę. Leop. Nasute skarby częstemi odwiedzinami wypróżniać ś. poczęły. Lel. Żwirami nasute czoło wynosi góra Żarnowa. Mick. <Na+Suć>

[**Nasujetować się, uje ś., ował ś.**] *nagryźć ś., namartwić ś., nafrasować ś., natrapić ś.* <Ukr. nasujatyty sia>

Nasumitować się, uje ś., ował ś. *natłomaczyć ś., naprzysięgać ś., nazaklinać ś.* <Na+Sumitować ś.>

Nasunąć, nie, nął, nied. **Nasuwać I.** *wsunąć na pewne miejsce, nagarnąć, naciągnąć:* Nasuń lepiej trzewik. Troc. N. czapkę na uszy. Kaptur tylko nasunął i pacierz swój kończył. Mick. Bryka krakowska z nasuniętą naprzód budką płócienną. Krasz. Brwi nasunione, osłupiałe oko. Mick. N. włosy na czoło. **2.** *naniósszy, posunąć nieco:* N. ławy. **3.** a. **Nadsunąć** *przysunąć nieco; sunąc, przybliżyć.* **4.** *podsunąć, poddać:* N. komu myśl (=*napomknąć mu*). N. propozycję. Przyjaciołom nasuwał różne temata. Chm. Przyszłość ze swą niepewnością posępne myśli nasuwać zaczęła. Chm. Częstokroć mnie upominał i ganił nasuwane nowe doradzenia. Koss. Zarysowałem tu zaledwie estetyczny szkielet utworu; nie może on N. wyobrażenia o wielkich i wiecznotrwałych pięknościach jego. Chm. **N. ś. I.** *wsunąć ś. na co:* Nowa żwiru nasuwa ś. hydra, białe płetwy roztacza, lądy żyjące podbija. Mick. **2.** *sunąc ś., nadejść, przysunąć ś:* W przedporannym mroku ktoś nasuwa ś., kijem podpierając kroku. Mick. **3.** posp. *usunąć ś. nieco, ustąpić ś., posunąć ś. nieco dla zrobienia miejsca:* Nasuń ś., to i ja usiądę. **4.** *nawinąć ś., nastręczyć ś., zjawić ś.:* Nasunęła mi ś. szczęśliwa myśl (=*przyszła do głowy*). Nasuwał ś. środek do ocalenia. Rzew. Tu nasuwa ś. pytanie, czy... (=*zachodzi*). <Na+Sunąć>

Nasunienie, a, blm. p. **Nasunięcie.**

Nasunięcie, a I. blm., **Nasunienie** czynność cz. **Nasunąć. 2.** lm. **a** mat. *nazwa nadawana pewnemu działaniu w nowoczesnej teorji form algiebraicznych.*

Nasuszać, a, ał p. **Nasuszyć.** Sł. wil.

Nasuszanie, a, blm., czynność cz. **Nasuszać.**

Nasuszenie, a, blm., czynność cz. **Nasuszyć.**

Nasuszyć, y,ył, nied. **Nasuszać** *susząc jedno po drugim, ususzyć w wielkiej ilości:* N. drzewa, grzybów, owoców. **N. ś.** *namęczyć ś. suszeniem.* <Na + Suszyć>

× **Nasuwacz, a,** lm. **e** lek. *przyrząd do wprowadzania pętli w jamy ciała, w celu nałożenia jej u podstawy guzów, pręcik do wprowadzania pętli,* × pętlowód.

Nasuwać, a, ał i **N. ś.** p. **Nasunąć.**

Nasuwanie, a, blm., czynność cz. **Nasuwać.**

Nasuwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nasuwać ś.**

† **Nasuwień, wnia,** lm. **wnie,** † **Naszuwie** *suknia zwierzchnia, surdut:* Zbroją ś. jeszcze przed świtaniem i zwierzchnim nowym nasuwniem odziewa barwy foremnej. P. Koch. Strzała schroniona w kolistym nasuwniu zawisła. Żebr. <Na + *Suwień, od Suwać>

Nasuwka, i, lm. **i** I. a. **Objemka** *łącznik, łącznica, zworka, mufa, rodzaj szerokiej obręczy, kawała rury przyjmującego w siebie końce dwuch rur.* **2.** *pokrywka noża w strugu podwójnym.* **3.** N. kleszczowa = *obrączka nasuwana na końce kleszczy, ażeby je utrzymać w stanie zamkniętym.* <Na + *Suwka, od Suwać>

Nasuwkowy przym. od **Nasuwka:** Kleszcze nasuwkowe = *kleszcze z nasuwką.*

Nasuwnia, i, lm. **e** kol.: N. Symoniego = *przyrząd w postaci równi pochyłej do podnoszenia wozów wykolejonych.* <Na + *Suwnia, od Suwać>

× **Nasuwny,** × **Posuwny** *łatwo dający ś. nasunąć:* Trzewik N. Troc.

[**Naswald**] p. **Naschwal.**

[**Naswarzenie, a,** blm.] czynność cz. **Naswarzyć.**

[**Naswarzyć, y,ył**] *nanarzekać, nagderać:* Pewnie ojciec naswarzył wam. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś., swarząc ś.; nakłócić ś., nasprzeczać ś.:* Naswarzywszy ś. a nic nie sprawiwszy, posłowie odjechali precz. Stryjk. <Na + Swarzyć>

Naswatać, a, ał I. *swatając jedno po drugim, wiele osób wyswatać:* Naswatała już wiele panien. **2.** kogo komu = *swatając nastręczyć, naraić:* Naswatał mi ją za żonę. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. swataniem.* <Na + Swatać>

Naswatanie, a, blm., czynność cz. **Naswatać.**

Naswawolenie, a, blm., czynność cz. **Naswawolić,** *naswywolenie, naswawolenie ś., naswywolenie ś.*

Naswawolenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naswawolić ś.,** *naswawolenie, naswywolenie, naswywolenie ś.*

Naswawolić, i, ił a. **N. ś., Naswywolić** a. **Naswywolić ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś., swawoląc; nafiglować ś., nadokazywać ś.* <Na + Swawolić>

Naswędzenie, a, blm., czynność cz. **Naswędzić.**

Naswędzić, i, ił *narobić swędu, naczadzić, nakopcić.* <Na + Swędzić>

Naswywolenie, a, blm., czynność cz. **Naswywolić,** *naswawolenie, naswawolenie ś., naswywolenie ś.*

Naswywolenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naswywolić ś.,** *naswawolenie, naswywolenie, naswawolenie ś.*

Naswywolić, i, ił a. **N. ś.** p. **Naswawolić.**

Nasycać, a, ał i **N. ś.** p. **Nasycić.**

Nasycalnia, i, lm. **e** kol. p. **Napawalnia.**

Nasycalność, i, blm. rz. od **Nasycalny:** Skoro woda zostanie ogrzaną, wnet zwiększy ś. i N. jej solą. Spas. Przen.: W kryzysach finansowych, rolniczych, politycznych podnosi ś. kryminalna N. społeczeństwa. Spas. (= *usposobienie do wytwarzania zbrodniarzy).*

Nasycalny *możliwy do nasycenia.*

Nasycanie, a, blm., czynność cz. **Nasycać.**

Nasycanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nasycać ś.**

Nasycenie, a, lm. **a I.** czynność cz. **Nasycić:** Najsposobniejszą do nasycenia jej (żądzy pomszczenia ś.) zdała mu ś. chwila obecna. Niem. **2.** p. **Nasycenie ś.:** Lubił życie ze wszystkiemi jego nasyceniami. Krasz. (= *zadowoleniami).*

Nasycenie się, a ś., blm., **Nasycenie** czynność cz. **Nasycić ś.**

Nasychać, a, ał p. **Naschnąć.**

Nasychanie, a, blm., czynność cz. **Nasychać.**

Nasycić, i, ił, nied. **Nasycać I.** *zrobić sytym, nakarmić, napoić do sytości, napaść:* Nie nasyci głodnego pełen wór pieniędzy, jeśli chleba nie kupi. Pot. N. dziecię głodne chlebem. Troc. N. pragnienie = *ugasić.* **2.** przen. *zadowolnić, zaspokoić, ukoić:* Nasycił nieugaszone miłości swojej zapały. Troc. Nie podniosę głowy, nasycon będąc utrapieniem i nędzą. Leop. (= *napełniony).* Ostatnie moje małżeństwo nasyciło mnie już za djabły; przysiągłem już więcej ś. nie żenić. L. (= *mam dosyć, przejadło mi ś.).* N. czyją chciwość, łakomstwo. N. żądzę zemsty. Nie mogłem N. oczu, patrząc na nią (= *napaść oczu).* Sknera, gdy mu skarbiec udało ś. schwycić, patrzy, i schnie, i oczu nie może N. Mick. **3.** [N.] *napełnić, nasypać:* Nasycili sobie wory. **4.** chem. i fiz. *napuścić jednego ciała w drugie tyle, ile tylko to ostatnie przyjąć może w siebie:* Związek nasycony = *związek, w którym wartości chemiczne pierwiastków do składu wchodzących zobojętniają ś. dokładnie i w którego budowie nie mamy potrzeby uciekać ś. do przypuszczenia wielokrotnego wiązania ś. pierwiastków jednostkami powinowactwa.* N. roztwór. Gdy roztworzyciel z roztworzonej istoty nic więcej już nie przyjmuje, znać, iż jest nasycony. Krum. Roztwór, który już więcej w danej temperaturze rozpuszczonego ciała przyjąć nie może, zowiemy nasyconym. N. deskę olejem. Troc. N. podkłady kolejowe kreozotem. Barwa nasycona = *nie mająca przymieszki światła białego* (jak np. w tęczy). N. magnes. N. powietrze parą. Przen.: Mrok nocny począł nasycać powietrze. Sienk. (= *napełniać).* **N. ś. I.** *najeść ś., napić ś. do syta, zasycić ś.* Przen.: Wypróżniły ś. cysterny tak, iż nie było w mieście, skądby ś. mogły N. bo pod miarką ludziom wody udzielano. Wuj. **2.** przen. *zadowolnić ś., zaspokoić ś.:* Uszy słysząc, język mówiąc, ręce do siebie garnąc, serce pożądając, nigdy ś. nie nasycą. Prz. Nie mogłem ś. N., patrząc na nią. Stasz. (= *napaść oczu).* Pomstą i krwią ludzką ś. N. Troc. <Na + Sycić>

Nasyczeć się, y ś., ał ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś. syczeniem:* Jak ś. to nadyma i nasyczy, zanim wystęka tę głupią godzinę. Bał. <Na + Syczeć>

Nasyłać, a, ał p. **Nasłać.**

Nasyłanie, a, blm., czynność cz. **Nasyłać; ! Nasełanie.**

Nasyp, u, lm. **y,** × **Nasep I.** *ziemia nasypana, okop, grobla, wał, kupa, wzgórek:* Nasypy kolejowe. **2.** a. **Naspa** bud. *ziemia a. gruz na pułap ślepy dla ciepła nasypane, polepa.* <Na + SYP>

[**Nasypacz, a,** lm. **e**] *ten, co napełnia wózki węglem.*

Nasypać, pie, pał, nied. **Nasypywać,** † **Nasypować I.** *wsypać na co, posypać po czym, naprószyć:* Jeszcze ja tobie piasku na oczy nasypię. Zabł.

(=*pogrzebię cię, doczekam ś. twej śmierci*). Oblokszy ś. we włosiennicę, nasypała popiołu na głowę swoją. Wuj. N. komu piasku na głowę. Nasypywał żwiru brzemię. Mick. Nasyp imbieru na chleb. Troc. N. śmieci na podłogę. **2.** co czym = *posypać, zasypać, przysypać, nałożyć:* N. chleb solą. Troc. N. groblę żwirem, piaskiem. **3.** *wsypać, nakłaść:* N. cukru w polewkę. Zimnego piasku w usta nasypię, a w gardło przekleństw. Słow. **4.** *sypiąc, nagromadzić; sypiąc, zrobić; usypać; zsypać na kupę:* N. kupę zboża. Troc. Śniegu nasypało do sieni. Przen.: Krzysi nasypał komplimentów pod miarę. Kaczk. **5.** *sypiąc, napełnić; nałożyć:* N. solą statek. Troc. N. poduszkę pierzem. N. kosz młyński. Troc. Nie nasypiesz dziurawego wora. Prz. **6.** [N.] i żart. *nalać:* Nasyp mi gorzałki. N. piwa. **N. ś. I.** *sypiąc ś., nalecieć, naprószyć ś.:* Nasypało ś. śniegu do sieni, sadzy z komina. **2.** *namęczyć ś. sypaniem.* <Na + Sypać>

Nasypanie, a, blm., czynność cz. **Nasypać.**

Nasypiać się, a ś., ał ś. p. **Naspać ś.**

Nasypianie się, a ś., blm., czynność cz. **Nasypiać ś.**

Nasypisko, a, lm. **a,** [**Nasypowisko**] *stary, odwieczny nasyp, kurhan, mogiła, kopiec:* Przez lat 200 zaorywane N. ustąpiło w końcu pod naciskiem pługa. Rol. Nasypiska żwanieckie leżały na drodze istnej wędrówki narodów. Rol.

Nasypka, i, lm. **i I.** p. **Naspa:** Poduszki w nasypkach. **2.** p. **Nadsypka.**

Nasypłać, a, ał *narobić sypłów, naplątać:* Zamiast mi porządnie zwinąć bawełnę, tylko mi nasypłała. <Na + Sypłać>

Nasypłanie, a, blm., czynność cz. **Nasypłać.**

†**Nasypować, uje, ował** i †**N. ś.** p. **Nasypać.** L.

†**Nasypowanie, a,** blm., czynność cz. **Nasypować,** *nasypywanie.*

Nasypowe, ego, blm. *opłata za przejazd przez nasyp:* Nasypowego, podymnego, kopytkowego na przewozach nie będzie wolno brać nikomu, tylko kozakom. Jeż.

[**Nasypowisko, a,** lm. **a**] p. **Nasypisko:** Gruzy, nasypowiska i zwały rumowisk, całe pola gruzów ostrych, zczerniałych od wieku. Ork.

Nasypowy przym. od **Nasyp:** Robota, ziemia nasypowa. Mur N.=*w którym odstęp, zostawiony między dwiema cienko murowanemi ścianami, wypełnia ś. kawałkami cegły i kamienia.*

Nasypywać, uje, ywał i **N. ś.** p. **Nasypać.**

Nasypywanie, a, blm., czynność cz. **Nasypywać.**

Nasysać się, a ś., ał ś. I. dok. *nasycić ś. sysaniem.* **2.** × N. ś. nied. p. **Nassać ś.** <Na + Sysać, od SS>

†**Nasyt, u,** blm., †**Nasytek** *sytość, nasycenie ś.* <Na + SYT>

†**Nasytek, tku,** blm. p. **Nasyt:** Tatarowie do nasytku chęć swoją krwią i łupieżą natuczywszy, do Rusi odwrócili. Błaż.

× **Nasytnie** przys. od **Nasytny.** L.

× **Nasytność, i,** blm. rz. od **Nasytny.**

× **Nasytny** *możliwy do nasycenia.*

Nasz, [**Naszy, Naski**] z. dzierżawczy od **My I.** *należący do nas:* N. dom. Nasze rzeczy. To nasze, co za swoją użyjemy pracą. Dzw. Ten tylko moment czasu N., w którym żyjemy. L. **2.** *w jakiejkolwiek łączności z nami zostający:* Nasi rodzice. Nasi przodkowie. Ojcze N., któryś jest w niebiesiech! Ojczyzna nasza. Historja nasza. N. ksiądz pleban. Nasze towarzystwo (=*z nas złożone*). N. rodak, ziomek. Za naszych czasów. Nasza praca. Nasze starania. Z naszej łaski. Za naszą prośbą, za naszym pośrednictwem. Roku od narodzenia Chrystusa Pana 1768-go, panowania zaś Naszego — czwartego. Dobra nasza! (dom. sprawa=*nasza wygrana!, górą nasi!*). Hajże haj, dobra nasza, dobra nasza, wiedzie nam ś. wyśmienicie! Czart. A. Hejno! Dobra nasza bez marjasza. Mick. [Oj nasza!] (okrzyk weselny). **3.** *swój, nie obcy:* N., czy nie N.? Troc (w wojsku=*kto idzie?*). Jednego z naszych zabito. Troc. Nasi do broni skoczyli. Troc. Często na awanpostach N. z Francuzem gada. Mick. Ledwiem narodu mego pieśni wojenne usłyszał, poskoczyłem ku naszym. Mick. Żart.: On pochodzi z naszych (=*z Żydów*). [Nasi] = *rodzice.* N. przemysł (=*swojski, krajowy*). Nasze wyroby, towary. **4.** *o którym mówimy:* Stefan Garczyński, młody entuzjasta, którego poeta N. (mowa tu o Mickiewiczu) poznał jeszcze w Berlinie. Chm. **5.** bot.: †Lebiodka nasza p. **Lebiodka. Po naszemu** przys. *na nasz sposób, jak to u nas.* <N>

Naszachrować, uje, ował *narobić szachrajstw.* **N. ś.** *nasycić ś. szachrowaniem.* <Na + Szachrować>

Naszachrowanie, a, blm., czynność cz. **Naszachrować.**

Naszać, a, ał i **N. ś.** p. **Nieść.**

Naszadzenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Naszadzić. 2.** × N. czynność cz. **Naszadzieć.**

Naszadzić, i, ił I. × N. *pokryć szronem:* Dziś mocno naszadziło (=*sadź obficie wystąpiła np. na drzewach, pojawił ś. szron w wielkiej ilości*). Drzewa naszadzone. **2.** [N.]=a) *naczochrać, rozczochrać, postawić włosy na jeża.* b) *wytargać.* <Na + Szadzić>

× **Naszadzieć, eje, ał** *posiwieć nieco:* Włos mu już mocno naszadział. <Na + Szadzieć>

Naszafować, uje, ował *szafując ustawicznie, wyszafować w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. a. natrudzić ś. szafowaniem.* <Na + Szafować>

Naszafowanie, a, blm., czynność cz. **Naszafować.**

Naszaleć się, eje ś., ał ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś. szaleństwami, nawarjować ś.:* Najadł ś. ziela, z którego, naszalawszy ś., umarł. Sien. <Na + Szaleć>

[**Naszalenie, a,** blm.] czynność cz. **Naszalić.**

[**Naszalić, i, ił, Naszałamanić**] *nazwodzić, natumanić, nabałamucić, nałudzić kogo.* <Na + Szalić>

[**Naszałamanić, i, ił**] p. **Naszalić.** <Na + Szałamanić>

[**Naszałamanienie, a,** blm.] czynność cz. **Naszałamanić.**

Naszamotać się, cze ś., tał ś. *naszarpać ś., natarmosić ś.:* A żebyś wiedział, com ś. nie naszamotała, nie napłakała! Sew. <Na + Szamotać ś.>

Naszanie, a, blm., czynność cz. **Naszać.**

Naszargać, a, ał I. *szargając ustawicznie, wiele zaszargać.* **2.** = **Nadszargać. N. ś.** *namęczyć ś., nacierpieć ś., szargając ś.* <Na + Szargać>

Naszarganie, a, blm., czynność cz. **Naszargać.**

Naszarpać, pie, pał I. *szarpiąc, nagromadzić, nabrać:* N. pierza, szarpi, gałganków. Już więcej naszarpał, niż oni. Nar. Jeńcy! Cała kupa! Siła ludzi naszarpał. Sienk. **2.** a. **N. ś.** *nasycić ś. szarpaniem:* N. a. N. ś. czyjej opinji, sławy. Skrycie ś. mnie naszarpali, nawet i jawnie szczypali. Ryb. **N. ś. I.** p. wyż. **2.** *namęczyć ś. szarpaniem a. szarpaniem ś.* <Na + Szarpać>

Naszarpanie, a, blm., czynność cz. **Naszarpać.**

Naszastać, a, ał I. = **Nadszastać:** N. majątku, zdrowia. **2.** [N.] *z pośpiechem czego narobić, szczeg. napisać:* N. wnet arkusz papieru. **N. ś. I.** czego = *nasycić ś. szastaniem:* Niemało ś. naszastał majątku, zdrowia. **2.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. szastaniem ś.; naszwędać ś:* Naszastał ś. po salonach, po świecie. <Na + Szastać>

Naszastanie, a, blm., czynność cz. **Naszastać.**

Naszatkować, uje, ował *szatkując nakrajać:* N. kapusty. Między naszatkowaną kapustę mieszaj drobno pokrajane kwaśne jabłka. Kluk. Przen.: Szczęście ich, że przed granatami uciekli, bo byłbym ich naszatkował, jak kapusty. Sienk. (=*naciął, nasiekł, narąbał*). <Na + Szatkować>

Naszatkowanie, a, blm., czynność cz. **Naszatkować.**

†**Naszcie, a,** lm. **a** = **Najście.** Ocz. <Na + I(D)>

Naszczać, y, ał, × **Naszczeć,** [**Najszczać**] w co, na co=*oddać, wypuścić mocz w co a. na co:* N. do nocnika. Pies naszczał na ścianę. <Na + Szczać>

Naszczanie, a, blm., czynność cz. **Naszczać.**

Naszczebiotać się, cze ś., tał ś. *szczebiotaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Szczebiotać>

Naszczebiotanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naszczebiotać ś.**

× **Naszczeć, y, ał** p. **Naszczać.**

Naszczekać, a, ał, × **Nadszczekać** rub. na kogo = *nagadać na kogo, plotek na kogo narobić, oczernić, obmówić kogo:* Ekonom naszczekał na mnie przed panem. Sł. wil. **N. ś.** *szczekaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.:* Gdy ś. do woli naszczeka pies, podrzuconą karmią uspokaja ś. Pilch. <Na + Szczekać>

Naszczekanie, a, blm., czynność cz. **Naszczekać.**

Naszczekanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naszczekać ś.**

Naszczekiwać, uje, iwał, × **Nadszczekiwać I.** *szczekać z przerwami, potrochu:* Psy naszczekują. Psy naszczekują na żebraka. **2.** myśl.: N. co= *oznajmiać głosem pobyt jakiegoś zwierza:* Kiedy pod starym dzika bukiem psi naszczekują, on tylko poziera. Pot.

Naszczekiwanie, a, blm., czynność cz. **Naszczekiwać:** O uszy podróżnych odbiło ś. dalekie psów N. Jeż (=*głos psów naszczekujących*).

Naszczepać, pie, pał, nied. **Naszczepywać** *szczepiąc kolejno, wiele czego poszczepać, nalupać:* Gęsto naszczepane łuczywa paliła. Otw. <Na + Szczepać>

Naszczepanie, a, blm., czynność cz. **Naszczepać.**

Naszczepiać, a, ał p. **Naszczepić.**

Naszczepianie, a, blm., czynność cz. **Naszczepiać.**

Naszczepić, i, ił, nied. **Naszczepiać I.** × N. *nieco rozszczepić, nieco rozłupać; nadszczepać, nadszczepić, nadłupać:* Naszczepiam drzewa, na końcu rozszczepiam. Kn. Naszczep tego kija. Troc. Przen.: Dobrej powieści czyjej N., sławę czyją zelżyć. Mącz. (= *zaszkodzić komu w opinji ludzkiej*). **2.** *szczepiąc kolejno, w wielkiej ilości poszczepić:* Naszczepiłem drzew rodzaju wszelkiego. Wuj. Zielone latorostki nowo naszczepione. Ryb. Naszczepił gaj. Leop. Przen.: Rodzice taki owoc z synów swoich zbierać muszą, jakiego swym zbytnim dozwalaniem im swej woli nasadzili a naszczepili. Rej. Naszczepił dobrych obyczajów. Sł. wil. <Na + Szczepić>

Naszczepienie, a, blm., czynność cz. **Naszczepić.**

Naszczepywać, uje, ywał p. **Naszczepać.**

Naszczepywanie, a, blm., czynność cz. **Naszczepywać.**

Naszczerbiać, a, ał p. **Naszczerbić.**

Naszczerbianie, a, blm., czynność cz. **Naszczerbiać.**

Naszczerbić, i, ił, Nadszczerbić, nied. **Naszczerbiać I.** *nieco wyszczerbić:* N. noża. **2.** przen. *nadpsuć, nadwerężyć, nadwątlić, uszczuplić:* Woleliby gardło dać, niż najmniej N. poczciwości. Górn. Dla ojczyzny gotowi majętność i gardło swe tracić, a przecięby sławy swej najmniejszego kęsa nie chcieli N. Kosz. Dwojako w tym prawa swego naszczerbił. Żarn. Srożej ś. mszczą naszczerbionych wolności, niżeli ś. za ich wydzieraniem opierają. Bud. B. <Na + Szczerbić>

Naszczerbienie, a, blm., czynność cz. **Naszczerbić:** Pilnuje, zabiega, ulata z naszczerbieniem zdrowia i z niebezpieczeństwem żywota. Górn.

Naszczędzenie, a, blm., czynność cz. **Naszczędzić.**

Naszczędzić, i, ił *szczędząc ustawicznie, wiele oszczędzić.* <Na + Szczędzić>

[**Naszczętnie, Na szczęt, Na scet**] *do szczętu, zupełnie, ze szczętem, z kretesem.* <Na + Szczęt>

× **Naszczknąć, nie, nął,** × **Naszczykać** *narwać, nazrywać.* <Na + Szczknąć>

× **Naszczknięcie, a,** blm., czynność cz. **Naszczknąć.**

Naszczucie, a, blm., czynność cz. **Naszczuć.**

Naszczuć, uje, uł, × **Naszczwać,** nied. **Naszczuwać I.** *szczując jedno po drugim, wielką ilość poszczuć:* N. zajęcy chartami. **2.** co na co = *szczując, pobudzić do gonienia za czym.* **3.** przen.: N. kogo na kogo = *poduszczyć, podburzyć, podjudzić, podbechtać:* Wasz to minister na mnie naszczuł całą Europę. Krasz. <Na + Szczuć>

Naszczurzenie, a, blm., czynność cz. **Naszczurzyć.**

Naszczurzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naszczurzyć ś.**

Naszczurzyć, y,ył uszy a. uszu, a. **N. ś.** *podnieść uszy, nadstawić uszu:* Pies naszczurzył uszy i począł niespokojnie wietrzyć. Naszczurzył ucha, usłyszał tentent kopyt końskich za murem. Kaczk. Czasem zła jestem, ach, zła... więc kotka uszczypnę, i w dobry wpadam humor, tak to ś. naszczurzy. Uj. <Na + Szczurzyć>

× **Naszczuwacz, a,** lm. **e** *ten, co naszczuwa; podszczuwacz:* Boże uchowaj przygody a nieszczęścia, tedy wnet naszczuwacze zaskakują. Rej.

Naszczuwać, a, ał p. **Naszczuć.**

Naszczuwanie, a, blm., czynność cz. **Naszczuwać.**

× **Naszczwać, a, ał** p. **Naszczuć.**

× **Naszczwanie, a,** blm., czynność cz. **Naszczwać,** *naszczucie.*

Naszczycenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naszczycić ś.**

Naszczycić się, i ś., ił ś. *szczyceniem ś. nasycić ś.* <Na + Szczycić ś.>

× **Naszczykać, a, ał** p. **Naszczknąć:** Pójdę N. kwiatów i łoże uścielę. Przyb. <Na + Szczykać>

× **Naszczykanie, a,** blm., czynność cz. **Naszczykać.**

Naszczypać, pie, pał, jednot. × **Naszczypnąć I.** *szczypiąc ustawicznie, bardzo poszczypać:* Na-

szczypał go w policzki. 2. *szczypiąc, wiele narwać:* Liścia ręką panieńską naszczypie. Toł. **N. ś.** *szczypaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Szczypać>

Naszczypanie, a, blm., czynność cz. **Naszczypać.**

Naszczypanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naszczypać ś.**

[**Naszczypiórek, rku,** lm. **rki**] *szczypiorek:* U czosteńka (= czosnku) naścipiórek zielony. <Na + Szczypiórek>

× **Naszczypnąć, nie, nął** p. **Naszczypać.**

× **Naszczypnięcie, a,** blm., czynność cz. **Naszczypnąć.**

Naszczytek, tka, lm. **tki, Akroterjum** bud. **1.** *podstawa w balustradzie.* **2.** *pjedestał na szczycie gmachu dla ustawienia kolumny.* <Na + Szczytek>

†**Naszejnik, a,** lm. **i** p. **Naszyjnik:** N. koński. Mącz.

Naszelnik, a, lm. **i** p. **Naszyjnik.** <Zam. Naszyjnik>

Naszemrać się, rze ś., rał ś. *szemraniem nasycić ś.* <Na + Szemrać>

Naszemranie się, a ś., blm., czynność cz. **Naszemrać ś.**

Naszepnąć, nie, nął p. **Naszeptać:** Taką mu piosnkę naszepnął Bóg. Syrok. <Na + Szepnąć>

Naszepnięcie, a, blm., czynność cz. **Naszepnąć.**

Naszeptać, cze, tał, jednot. **Naszepnąć,** nied. **Naszeptywać 1.** *szeptem nagadać:* N. komu do ucha. N. komu do ucha plotek. Przen.: × Naszeptał mu nienawiści. Sł. wil. *(= podszeptami go rozjątrzył).* **2.** × N. co = *szeptem napełnić:* Syrena tak ci pięknie ucho naszepce, iż ani sam wzwiesz, kiedy ś. zanurzysz. Rej. **N. ś.** *szeptaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.:* Naszeptały ś. z sobą. <Na + Szeptać>

Naszeptanie, a, blm., czynność cz. **Naszeptać.**

Naszeptanie się, a ś., blm, czynność cz. **Naszeptać ś.**

Naszeptywać, uje, ywał p. **Naszeptać.**

Naszeptywanie, a, blm., czynność cz. **Naszeptywać.**

[**Naszerszały**] *nadęty, naburmuszony.* <Na + * Szerszały, por. Szerść, Szorstki, Szerszeń i t. p.>

[**Naszerszczenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Naszerścić ś.**

[**Naszerszelenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Naszerszelić ś.**

[**Naszerszelić się, i ś., ił ś.**] p. **Naszerścić ś.** <p. Naszerszały>

[**Naszerszelony**] *nastrzępiony, najeżony.*

[**Naszerszenić się, i ś., ił ś.**] p. **Naszerścić ś.** <Na + * Szerszenić ś., od Szerszeń>

[**Naszerszenienie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Naszerszenić ś.**

[**Naszerścić się, i ś., ił ś.**] **1.** a. [**Naszerszelić ś., Naszerszenić ś.**] *najeżyć ś.* **2.** *nachmurzyć ś.* <Na + * Szerścić ś., od Szerść>

Naszkalować, uje, ował *szkalując jednego po drugim, wielu oszkalować.* <Na + Szkalować>

Naszkalowanie, a, blm., czynność cz. **Naszkalować.**

Naszkicować, uje, ował co = *zrobić szkic czegoś, narysować a. przedstawić coś pobieżnie, w ogólnych zarysach:* Przygotowawszy kawał kartonu, naszkicował cudownie owe morze i brzegi. Krasz. (Grażyna dawała) nowe wcielenie tego ideału mężnej niewiasty, jaki już w „Żywili," a potym w „Świtezi" był naszkicowany. Chm. <Na + Szkicować>

Naszkicowanie, a, blm., czynność cz. **Naszkicować.**

Naszkliwny hist.: Błonka naszkliwna = a) *środkowa warstwa narządu szkliwnego w pęcherzyku zębowym;* b) *błonka, pokrywająca szkliwo zęba.* <Na + * Szkliwny, od Szkliwo>

[**Naszkodować, uje, ował**] *narobić szkód, strat.* [**N. ś.**] *nacierpieć ś. szkód, strat.* <Na + Szkodować>

[**Naszkodowanie, a,** blm.] czynność cz. **Naszkodować.**

[**Naszkodowanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Naszkodować ś.**

Naszkodzenie, a, blm., czynność cz. **Naszkodzić.**

Naszkodzić, i, ił komu = *szkodząc ustawicznie, w wielu rzeczach zaszkodzić.* <Na + Szkodzić>

Naszlachtować, uje, ował (bydła) = *narznąć, nabić bydła.* <Na + Szlachtować>

Naszlachtowanie, a, blm., czynność cz. **Naszlachtować.**

†**Naszladować, uje, ował** p. **Naśladować.**

†**Naszladowanie, a,** blm., czynność cz. **Naszladować,** *naśladowanie.*

†**Naszladownik, a,** lm. **cy** p. **Naśladowca:** Ci, którzy bez potomstwa blizkich szczątków i naszladowników swych zemrą... St. lit.

Naszlak, a, lm. **i** powr. *hak olbrzymi przy saniach* (p. Sanie), *na który zakłada ś. koniec liny.* <Z Nm. Nachschlag(ehaken)>

†**Naszlednik, a,** lm. **cy** p. **Naśladowca.**

Naszlifować, uje, ował *szlifując jedno po drugim, wiele oszlifować.* <Na + Szlifować>

Naszlifowanie, a, blm., czynność cz. **Naszlifować.**

Naszlochać się, a ś., ał ś. *szlochaniem namęczyć ś.:* A wy, biedne kobieciska, tylko ś. darmo naszlochacie. Krasz. <Na + Szlochać>

Naszlochanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naszlochać ś.**

Naszłapać się, pie ś., pał ś. *namęczyć ś., szłapiąc:* Nadchodzi jesień, niemało naszłapiemy ś. po błocie. <Na + Szłapać>

Naszłapanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naszłapać ś.**

[**Naszmulać, a, ał**] **1.** *natrudzić, namozolić.* **2.** *nabrudzić, nawalać.* [**N. ś.**] **1.** *natrudzić ś., namozolić ś.* **2.** *nabrudzić ś., nawalać ś.:* Naszmulałem ś. dość koło tej roboty. <Na + Szmulać>

[**Naszmulanie, a,** blm.] czynność cz. **Naszmulać.**

[**Naszmulanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Naszmulać ś.**

[**Nasznik, a,** lm. **i**] p. **Naszyjnik.** <Zam. Naszyjnik>

Naszorować, uje, ował *szorując jedno po drugim, wiele wyszorować.* **N. ś.** *szorowaniem namęczyć ś.* <Na + Szorować>

Naszorowanie, a, blm., czynność cz. **Naszorować.**

Naszorowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naszorować ś.**

Naszperać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś. szperaniem.* <Na + Szperać>

Naszperanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naszperać ś.**

Naszpikować, uje, ował, [**Naszpilkować**] **1.** *słoniną co nadziać, natkać w co słoniny:* N. zająca, pieczeń. [Cąber szpérką naśpikują]. **2.** przen. *śrutem a. grankulkami gęsto postrzelić:* N. na polowaniu niedźwiedzia, wilka. **3.** przen. *napstrzyć*

czym, nawsadzać gęsto czego: N. mowę cytatami. <Na + Szpikować>

Naszpikowanie, a, blm., czynność cz. **Naszpikować.**

Naszpilkować, uje, ował I. *szpilkami gęsto nakłóć.* 2. *szpilek natkać, nawsadzać.* 3. *ponaklówać czym jakby szpilkami:* Cytrynę gęsto goździkami N. Haur. Naszpilkowano Francuzów dużo, a nawet i tego, co siedział w osobie króla, postrzelono naostatek w głowę. Pas. (=*poraniono strzałami*). 4. [N.] p. **Naszpikować:** Ciasto naszpilkowane słoniną. <Na + Szpilkować>

Naszpilkowanie, a, blm., czynność cz. **Naszpilkować.**

†**Naszpiżować, uje, ował** p. **Naśpiżować.**

†**Naszpiżowanie, a,** blm., czynność cz. **Naszpiżować.**

†**Naszpocenie, a,** blm., czynność cz. **Naszpocić.**

†**Naszpocić, i, ił** *szpetności nabawić:* Jeśliby dziecię na jednę stronę oczyma nakrzywiało, tedy na onę stronę postawić świecę, żeby zasię onym światłem wzrok naszpocony uprostował ś. Spicz. <Na + Szpocić>

Naszprycować, uje, ował, Nasprycować *szprycując, płynu w co napuścić, nastrzykać.* <Na + Szprycować>

Naszprycowanie, a, blm., czynność cz. **Naszprycować.**

Naszpuntować, uje, ował I. *szpuntując jedno po drugim, wiele a. pewną ilość poszpuntować, pozatykać czopem:* Naszpuntował 20 beczek piwa. 2. ×N. dok. i nied. *szpuntując napełnić:* Łakomcy skrzynie swoje a worki naszpuntując, nigdy nie mają sytości. Gil. 3. [N.] *namówić.* <Na + Szpuntować>

Naszpuntowanie, a, blm., czynność cz. **Naszpuntować.**

× **Naszramować, uje, ował** *szramą naznaczyć.* Das. <Na + Szramować>

× **Naszramowanie, a,** blm., czynność cz. **Naszramować.**

Naszrubować, uje, ował p. **Naśrubować.** <Na + Szrubować>

Naszrubowanie, a, blm., czynność cz. **Naszrubować,** *naśrubowanie.*

Nasztakować, uje, ował kosz. *poustawiać sztaki do plecenia koszyka, umocowując je w dnie.* <Na + Sztakować>

Nasztakowanie, a, blm., czynność cz. **Nasztakować.**

†**Naszto** forma rzeczownikowa im. biernego rodz. ni. od **Najść:** Wiem jednego, kogo N. na dom i urąbano. Górn. <Na + CHOD>

[**Nasztorcować się, uje ś., ował ś.**] *nadstawić ś., nastawić ś., postawić ś.* <Na + Sztorcować>

[**Nasztorcowanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nasztorcować ś.**

Nasztukować, uje, ował = **Nadsztukować:** Jeden i to mały tomik, nie możnaby go N., powiększyć? Krasz. <Na + Sztukować>

Nasztukowanie, a, blm., czynność cz. **Nasztukować,** *nadsztukowanie:* [Dla naśtukowania sobie pazurów].

Naszturchać, a, ał, Naszturgać, Naszturkać *szturchając ustawicznie, wiele razy szturchnąć:* Giestami żwawemi natryksał mię i jak chciał naszturchał. L. **N. ś.** *szturchaniem nasycić ś.* <Na + Szturchać>

Naszturchanie, a, blm., czynność cz. **Naszturchać.**

Naszturchanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naszturchać ś.**

Naszturgać, a, ał i N. ś. p. **Naszturchać.** <Na + Szturgać>

Naszturganie, a, blm., czynność cz. **Naszturgać.**

Naszturganie się, a ś., blm., czynność cz. **Naszturgać ś.**

Naszturkać, a, ał i N. ś. p. **Naszturchać.** <Zam. Naszturchać>

Naszturkanie, a, blm., czynność cz. **Naszturkać.**

Naszturkanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naszturkać ś.**

Naszturmować się, uje ś., ował ś. *namęczyć ś. a. nasycić ś. szturmowaniem.* <Na + Szturmować>

Naszturmowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naszturmować ś.**

Nasztychować, uje, ował I. czego = *sztychując jedno po drugim, wiele wysztychować, sztychów narobić:* N. obrazków, map. 2. ×N. co czym = *nawbijać czego na co:* Każe cię ćwiertować i ćwierciami twojemi pale N. Paszk. <Na + Sztychować>

Nasztychowanie, a, blm., czynność cz. **Nasztychować.**

Nasztyftować, uje, ował I. czego = *sztyftując jedno po drugim, wiele wysztyftować.* 2. kogo = *przygotować na co:* Jerzy przyjedzie do Robowa, tam go trzeba złapać, trzeba N. Ottona, namówić Maksa. Krasz. <Na + Sztyftować>

Nasztyftowanie, a, blm., czynność cz. **Nasztyftować.**

[**Nasztyrmać, mie, mał**] p. **Nastyrmać.**

[**Nasztyrmanie, a,** blm.] czynność cz. **Nasztyrmać.**

Nasztywnić, i, ił *przez krochmalenie sztywnym uczynić, nakrochmalić, wysztywnić:* N. kołnierzyki, mankiety. <Na + * Sztywnić>

Nasztywnienie, a, blm., czynność cz. **Nasztywnić.**

Naszukać się, a ś., ał ś. *szukaniem namęczyć ś.:* Naszukawszy ś. po wszystkich drogach, nie naleźli ich. Wuj. <Na + Szukać>

Naszukanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naszukać ś.**

Naszumieć, i, ał *szumu narobić, nahałasować.* **N. ś.** *szumieniem nasycić ś., nahałasować ś.* <Na + Szumieć>

Naszumienie, a, blm., czynność cz. **Naszumieć.**

Naszumienie się, a ś., blm., czynność cz. **Naszumieć ś.**

†**Naszuwie, a,** lm. a p. **Nasuwień:** N. kozackie. Ust. cen. <?>

Naszwarcować, uje, ował I. co = *uczernić, wyszwarcować:* N. wąsy. 2. czego = *szwarcując jedno po drugim, wiele przeszwarcować, naprzemycać:* N. towarów. <Na + Szwarcować>

Naszwarcowanie, a, blm., czynność cz. **Naszwarcować.**

Naszwędać się, a ś., ał ś. *szwędaniem ś. nasycić ś. a. namęczyć ś., nałazić ś., nawałęsać ś.* <Na Szwędać ś.>

Naszwędanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naszwędać ś.**

[**Naszy**] p. **Nasz:** N. lud.

Naszychować, uje, ował *szychem wyszyć, wyhaftować:* Na samym wierzchu wieży był orzeł, misternie narządzony, liljami białemi piersi naszychowane mając. Goł. <Na + Szychować>

Naszychowanie, a, blm., czynność cz. **Naszychować.**

Naszychtować, uje, ował 1. *w szychty naskładać:* Drzewa N. 2. †N. czym = *opatrzyć, zaopatrzyć:* Stwórca niektóre zwierzęta gęstą siercią i szczecinami naszychtował. Górn. Dokądże płyniem, dokąd ś. pławiemy, naszychtowawszy żaglami okręty? L. Jakim takim ćwiczeniem domowym wzdy też sobie główkę naszychtuje. Rej. Jakoż ś. (mieszek) obłamał łoni, a trudno ji N., kiedy niemasz co weń schować. Rej. 3. †N. *nakierować:* Tam zaraz ś. udała, gdzie miłość swe żagle ślepa naszychtowała. Tw. Nie przydawała zwierzchności (=powagi) mówiącemu łakoma chciwość abo naszychtowana przedtym słuchających wiadomość. Błaż. <Na+Szychtować>

Naszychtowanie, a, blm., czynność cz. **Naszychtować.**

Naszycie, a, blm., czynność cz. **Naszyć.**

Naszycie się, a ś., blm., czynność cz. **Naszyć ś.**

Naszyć, yje,ył, nied. **Naszywać** 1. co czym a. co w co a. × co do czego a. na co = *przyszyć co na wierzchniej stronie czego:* N. guziki do sukni. Sł. wil. Naszyj wstęgę na kraj szaty. Troc. N. suknię wstążkami, kołnierz galonem. Każda z nich (=meszt) złocistą naszywana gwiazdą. Mick. Wdział jakę z białego jedwabiu, naszytą w złote gryfy. Sienk. 2. czego = *szyjąc jedno po drugim, wiele czego uszyć:* Naszyła koszul dla mnie. Naszył sobie odzienia (= *kazał naszyć, nasprawiał*). **N. ś.** *szyciem namęczyć ś.* <Na+Szyć>

Naszydzenie, a, blm., czynność cz. **Naszydzić.**

Naszydzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naszydzić ś.**

Naszydzić, i, ił z kogo = *szydząc przez czas dłuższy, bardzo wyszydzić, nakpić, nadrwić, nażartować, naśmiać ś.* **N. ś.** *szydzeniem nasycić ś.* <Na+Szydzić>

Naszyjek, jka, lm. **jki** 1. × N. p. **Naszyjnik.** 2. bud. *gzymsik gotycki, opasujący szyjkę dwułucza pod stojącym na niej kwiatonem.* <Na+*Szyjek, od Szyja>

Naszyjnik, a, lm. **i,** †**Naszejnik** 1. a. × **Naszyjek,** × **Oszyjnik** *ozdoba na szyję:* N. z pereł. 2. *obręcz, wkładana więźniom na szyję:* Kajdan i naszyjników żelaznych nie było pod ręką. Rol. 3. a. część. **Naszelnik,** [**Nalesznik, Naszynik, Nasznik, Naszyk, Noszennik**] *pas rzemienny od chomąta do końca dyszla przymocowany dla kierowania nim.* 4. myśl. *obroża kolczasta.* <Na+Szyjnik, od Szyja>

Naszyjnikowy przym. od **Naszyjnik:** Srebrne naszyjniki, czyli grzywny naszyjnikowe w kształcie obręczy.

× **Naszyjny** *na szyi noszony:* Klejnoty naszyjne. Nar.

[**Naszyk, a,** lm. **i**] p. **Naszyjnik.**

Naszykanować, uje, ował kogo = *naprześladować, nadokuczać komu, szykan nawyprawiać.* **N. ś.** *nasycić ś. szykanowaniem.* <Na+Szykanować>

Naszykanowanie, a, blm., czynność cz. **Naszykanować.**

Naszykanowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naszykanować ś.**

Naszykować, uje, ował *przygotować, przyszykować.* **N. ś.** *przygotować ś., przyszykować ś.* <Na+Szykować>

Naszykowanie, a, blm., czynność cz. **Naszykować.**

Naszykowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naszykować ś.**

Naszyniec, ńca, lm. **ńce, Czackja** bot. (czackia, anthericum) *roś. z rodziny liljowatych.* Gatunek: N. okazały a. Pajęczygon (cz. liliastrum). <?>

†**Naszyniec, ńca,** lm. **ńcy** a. **ńce,** [**Naszyniec**] *jeden z naszych, rodak, ziomek:* Nieprzyjaciele i naszyńce w jedno byli zmieszani. Pilch. Jest N., swój, powinny, brat rodzony, a jest człowiek zły, niepobożny, rzeczypospolitej szkodliwy. Górs. J. Nie każdy z naszyńców, nie czytawszy historji inflanckiej, na doskonałą zdobyć ś. mógł wiadomość. Hylz. <Od Nasz>

[**Naszynik, a,** lm. **i**] p. **Naszyjnik.**

†**Naszyniony** *nachylony:* Piastuje go na łonie, a lepiejby było, żeby mu naszynionego karku przyłamała. Tw. <Na+Szyniony, od Szynąć>

[**Naszyński, Nasiński**] *swojski, ojczysty.* <Od Nasz>

Naszywać, a, ał p. **Naszyć.**

Naszywanie, a, blm., czynność cz. **Naszywać.**

Naszywka, i, lm. **i** *tasiemka a. galonik na ramieniu a. rękawie u żołnierzy:* Podoficer ma dwie lub trzy naszywki na ramieniu. N. na rękawie (=*szewron*). <Od Naszywać>

Naści! p. 2. **Na:** Choć mówi: N., wprzód obaczyć, jeśli co ma w garści. Haur. <Na+Ż(e)+Ci>

Naściągać, a, ał *ściągając jedno po drugim, wiele ściągnąć:* Nad ranem kuternoga, wielki do wszystkiego mechanik i znawca, naściągał gałęzi, których obfity zapas był przygotowany, obsypał je ziemią i sporządził piec węglarski. Jun. Chowański z załóg po Smoleńszczyźnie rozłożonych do 28,000 wojska naściągał. Moracz. **N. ś.** *ściągając ś. kolejno, zebrać ś. w wielkiej liczbie, nazbierać ś., naschodzić ś.:* Że to była pora jesienna, kiedy w polu i w lesie roboty mniej, naściągało ś. dużo. Krasz. <Na+Ściągać>

Naściąganie, a, blm., czynność cz. **Naściągać.**

Naściąganie się, a ś., blm., czynność cz. **Naściągać ś.**

[**Naścibić się, i ś., ił ś.**] *wsunąć ś.:* Szyja od zbanka naścibiła ś. chartowi na kark. <Na+Ścibić>

[**Naścibienie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Naścibić ś.**

†**Naście, a,** lm. **a** p. **Najście:** Podrapawszy twarz, a drzwi porąbawszy, opisze N. na dom na onego, którego samże ranił, i pozowie pierwej o N. domowe, niż o rany. Górn. Zasadzki podrożne, gwałty i naścia domowe burgrabia sądzi. Sz. <Zam. Najście, Na+I(D)>

[**Naście, i,** blp.] *przyrząd do noszenia ciężarów, nosidła, sądy, sządy, koromysło.* <? Por. Snaść = narzędzie>

†**Naściebać, bie, bał** *nawlec, nanizać:* Niektórzy naściebawszy piwonjowych ziarnek na sznurek, dzieciom na szyję zawieszają miasto paciorków. Syr. <Na+Ściebać>

†**Naściebanie, a,** blm., czynność cz. **Naściebać.**

Naściekać, a, ał *ściekając kolejno, ściec w wielkiej ilości.* <Na+Ściekać>

Naściekanie, a, blm., czynność cz. **Naściekać.**

× **Naścielać, a, ał** p. 2. **Nasłać.** <Na+*Ścielać, od ŚCIEŁ/STOŁ>

× **Naścielanie, a,** blm., czynność cz. **Naścielać.**

[**Naścielenie, a,** blm.] czynność cz. **Naścielić.**

[**Naścielić, i, ił**] p. 2. **Nasłać:** Zaprowadzili go pod drzewo, gdzie mu naścielili siana, i tam go złożyli. Kaczk. <Na+Ścielić>

× **Naścielisko, a,** lm. **a** *materjał do zasłania miejsca mokrego:* Mało pomogło ono N. z koców, namiotów, bo wiązneli rzesko. Biał. Każda łódź, ze swym naścieliskiem, z linami i kotwicami, potrzebowała do przewiezienia 3 pary wołów. Górs.

Naścielnik, a, lm. **i l.** †N. p. **Nastołka. 2.** [N.]=a) *obrus.* b) *prześcieradło.* c) *okrycie na wóz.*

× **Naścieł, u,** blm. *powłoka brudna a. biała języka w stanie chorobliwym.* Sł. wil. <Na + ŚCIEŁ/STOŁ>

Naścielać, a, ał p. **2. Nasłać.**

Naścielanie, a, blm., czynność cz. **Naścielać.**

Naścierać, a, ał *ścierając jedno po drugim, wiele zetrzeć.* **N. ś. l.** *ścierając ś. kolejno, zetrzeć ś. w wielkiej ilości.* **2.** *ścieraniem a. ścieraniem ś. nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Ścierać>

Naścieranie, a, blm., czynność cz. **Naścierać.**

†**Naścigać, a, ał l.** p. **Nadścigać:** Naścigał jest nieprzyjaciel mój duszę moję. Ps. flor. Kielko jest dniów sługi Twego? gdy uczynisz o naścigających mię sąd? Ps. flor. **2.** p. **Naścignąć. N. ś.** *ściganiem a. ściganiem ś. nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Ścigać>

†**Naściganie, a,** blm., czynność cz. **Naścigać.**

Naściganie się, a ś., blm., czynność cz. **Naścigać ś.**

[**Naścigły, Najrzały**] *nawpół dojrzały.*

× **Naścignąć, nie, nął,** nied. †**Naścigać l.** *nadbiec, nadążyć.* **2.** *doścignąć, dognać, dopędzić.*

× **Naścignienie, a,** blm. p. **Naścignięcie:** Maślausz, nie czekając naścignienia posiłków pruskich, Kazimierzowi bitwę daje nieodwłócznie. Błaż.

× **Naścignięcie, a,** blm., × **Naścignienie** czynność cz. **Naścignąć.**

Naścinać, a, ał *ścinając jedno po drugim, wiele ściąć:* N. głów, ludzi. N. gałęzi, drzew, główek kapusty. **N. ś.** *ścinaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Ścinać>

Naścinanie, a, blm., czynność cz. **Naścinać.**

Naścinanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naścinać ś.**

[**Naściobać, bie, bał**] *zlekka ochłostać:* Musiałem N. ucznia. <Na + Ściobać>

[**Naściobanie, a,** blm.] czynność cz. **Naściobać.**

†**Naściołka, i,** lm. **i** p. **Nastołka.** <Na + Ściołka>

Naściskać, a, ał l. *ściskając jedno po drugim, wiele ścisnąć a. uścisnąć.* **2.** *ściskając ustawicznie, wiele razy uścisnąć:* Zbladła biedna i omało nie omdlała, a co rąk nałamała i nałajała mnie i naściskała. Krasz. **N. ś.** *ściskaniem a. ściskaniem ś. nasycić ś.:* Naściskawszy ś. i nacałowawszy z towarzyszami, przysiadł ś. do Lajbusia. Bał. <Na + Ściskać>

Naściskanie, a, blm., czynność cz. **Naściskać.**

Naściskanie się, a ś., blm, czynność cz. **Naściskać ś.**

[**Naściwić, i, ił**] *odwiedzić, nawiedzić:* Przysiedłek N. was. <Z Czes. navštíviti>

[**Naściwienie, a,** blm.] czynność cz. **Naściwić:** N. Najświętszej Marji Panny. <Czes. navštívení>

†**Naść, jdzie, szedł,** [**Naść**] p. **Najść:** Jeśli w nocy N. ma na cię nieprzyjaciel, nie zasypiaj. Skar.

Naślad, u, lm. **y l.** × N. p. **Naśladownictwo:** Nie dopuszczał, żeby ś. przez śmiały N. wzoru mieć chcieli za jego rywały. Przyb. **2.** *wierne naśladowanie pisma, rysunku, akwareli, mianowicie z dawnych rękopisów.* **3.** tech. *nadanie jakiemuś wyrobowi wyglądu czego innego (np. drzewu wyglądu marmuru).* <Na + Ślad>

Naśladnik, a, lm. **i** myśl. *pies, który za innemi w tyle goni.*

Naśladować, uje, ował, †**Naszladować l.** †N. kogo a. z kim = *iść za kim, iść w ślad za kim, postępować za kim, towarzyszyć komu:* Nie umarła z głodu ta rzesza, która Pana Chrystusa na puszczą naśladowała. Wuj. Wiedź, gdzie chcesz, ja cię będę naśladował. P. Koch. Trzej królowie poznali, gwiazdy naśladowali. Pśń. kość. Matuchna pełna boleści naśladuje syna swego aż do domu biskupiego. Pśń. kość. Przen.: Miłosierdzie twe będzie N. mię wszelikich dniów żywota mego. Ps. flor. Tego lekarza tak łaska Pańska zewsząd naśladowała, że nietylko ciałom ludzkim, ale i duszom były jego lekarstwa użyteczne. Leop. Jakie szczęście naśladuje ludzi, tak w nich a. dobrą myśl, abo więc złą wzbudzi. Groch. Wydziwować ś. nie może szczęścia odmienności, które insze opuściwszy, ciebie naśladuje. Stok. Jak po chmurach, po dżdżu Phoebus następuje, tak też przystojną wojnę pokój naśladuje. Wen. (=*następuje po wojnie*). Aniołowie twoi naśladowaliby s nami. Modl. Wac. **2.** †N. przen. *stanowić dalszy ciąg, następować:* Pierwsze dni piękne będą, naśladujące zaś z zimnemi obłokami ś. skończą. Fur. Patrz o tym naśladujące rozdziały. Dek. **3.** [N.]=a) *napierać, nacierać, deptać po piętach.* b) *napastować, prześladować, nastawać na kogo, tępić:* Nie naśladujże mię, bobym cię zeprał. **4.** †N. *ścigać:* N. złodzieja. Ort. Tego, co mir słomił, prawym ortylem N. Ort. **5.** przen.: †N. kogo a. czego = *trzymać ś. kogo a. czego, iść za kim a. za czym, szukać, pożądać czego, powodować ś. czym:* Naśladować Boga nic inszego nie jest, jeno mu wiernie wierzyć, a nadewszystko miłować. Rej. (Bóg Ojciec) dawa Ducha Świętego tym, którzy wiary Syna Jego naśladują. Kaz. 1555. Będzie ś. układnie a ludzkie sprawował, i naśladował w tym woli mojej. Leop. Chcę twojej rady N. P. Koch. (=*posłuchać*). Szukaj pokoja i naśladuj ji. Ps. flor. Ten ma na swej duszy obraz boży, który naśladuje uczynków bożych. Kaz. 1555. Iżto odpłacają złe za dobre, uwłóczyli są mnie, bo jeśm naśladował dobroty. Ps. flor. Za lepszym idzie, kto pospolitego dobrego, niż kto własnego naśladuje. Rozm. Popiel nic zacnego nie uczynił, tylko zawżdy rozkoszy naśladował. Paszk. Tak ś. też dzieje i teraz z ludźmi, którzy grzechów naśladują. Kaz. 1555. Niedowiarstwo sprawuje, iż czarów i czarnoksięskich rzeczy naśladują. Kaz. 1555. **6.** przen.: N. kogo, co, †czego = *robić co na wzór kogo a. czego, brać kogo a. co za wzór, wzorować ś. na kim a. na czym, w ślady czyje wstępować, starać ś. dorównać komu a. czemu:* Żebyśmy wam sami siebie za wzór dali, abyście nas naśladowali. Wuj. Przodków swoich nie naśladujemy. Star. Co czynią starzy, naśladują młodzi. Kras. Dobrzyńskich naśladując, inna szlachta blizka brała również przydomki, zwane imioniska. Mick. N. styl jakiego autora. Dzieło naśladowane z angielskiego. Wiersz naśladowany z Horacego. W budowie wiersza naśladowano hegzametr grecki. Mick. Nie wszystkiego, co czynili święci, N. możem. Skar. Cnót jego będziesz i spraw naśladował. Zbyl. Wolimy światu folgować, jego złych spraw N. Pśń. kość. Musisz też oddalić żądze własnego ciała, a N. żywota mojego działa. Pśń. kość. N. potym będzie mógł spraw two-

ich. Pudł. **7.** przen.: N. co = *wykonywać w sposób podobny, udawać:* N. czyj głos, czyje ruchy. N. czyje pismo, czyją rękę, czyj charakter pisma, czyj podpis. Małpy naśladują czynności ludzkie. Perły naśladowane (=*podrabiane, fałszywe*). <Na + Śladować>

Naśladowanie, a I. blm., czynność cz. **Naśladować:** Wszystkie prawie małpy mają szczególny instynkt naśladowania ludzkich czynności. Jund. Wszelka sztuka jest naśladowaniem natury. Pilch. Przykład godny naśladowania. **2.** lm. **a** *utwór sztuki a. przemysłu, zrobiony na wzór innego:* Pies i wilk, N. z Lafontaine'a. Mick. Wezwanie do Neapolu, N. z Goethego. Mick.

†**Naśladowaństwo, a,** blm. p. **Naśladownictwo.**

Naśladowca, y, lm. **y,** ×**Naśladownik,** †**Naszladownik,** †**Naślednik,** †**Naszlednik I.** *ten, co naśladuje kogo a. co:* Prawy dobrego N. zasługuje sobie na to, aby i on też był naśladowanym. Kras. **2.** †N. *stronnik, zwolennik:* Kacerze, bluźnierce i ich naśladowce. Troc. **3.** †N. *następca, spadkobierca:* Zacheusz jest syn, to jest N. Abramów. Op.

Naśladowczy p. **Naśladowniczy:** Odraziły ś. od króla serca żołnierskie, których naśladowcze nie ujęło złoczyństwo. Nar. Talent N. Min.: Kryształy naśladowcze a. mimetyczne = *kombinacje kryształów o niższym stopniu symetrji, naśladujące symetrję stopnia wyższego.*

×**Naśladowczyna, y,** lm. **y** p. **Naśladowczyni.**

Naśladowczyni, i, lm. **e,** ×**Naśladowczynia,** ×**Naśladowczyna** forma ż. od **Naśladowca;** ×**Naśladownica,** ×**Naśladowniczka,** †**Naśledniczka.**

×**Naśladowczynia, i,** lm. **e** p. **Naśladowczyni.**

×**Naśladowisko, a,** lm. **a** p. **Naśladownictwo.** Śniad.

×**Naśladownica, y,** lm. **e** forma ż. od **Naśladownik,** p. **Naśladowczyni:** Niechaj rząd żadnej statuy, któraby naśladownicą była rzeczy takich, nie dopuszcza. Birk.

Naśladownictwo, a, blm. **I.** a. ×**Naśladowaństwo,** ×**Naśladowstwo,** ×**Naślad,** ×**Naśladowisko,** †**Naślednictwo** *naśladowanie a. popęd do naśladowania, imitacja:* (Przydomki) były tam potrzebne, kiedy w reszcie kraju głupim naśladownictwem weszły do zwyczaju. Mick. **2.** biol. *postać podobieństwa ochronnego, polegająca na tym, że zwierzę bezbronne i niczym od napaści nie zabezpieczone z powierzchowności staje ś. podobne do innego gatunku dobrze uzbrojonego lub w inny sposób ochronionego,* in. mimetyzm, mimikry. **3.** min. *zjawisko tworzenia ś. kryształów naśladowczych,* in. mimezja.

×**Naśladowniczka, i,** lm. **i** forma ż. od **Naśladownik,** p. **Naśladowczyni:** Każda nauka jest naśladowniczką natury. Pilch.

Naśladowniczo przys. od **Naśladowniczy.**

Naśladowniczość, i, blm. rz. od **Naśladowniczy:** Powstrzymywać można tę N. przykładnemi karami. Spas.

Naśladowniczy, Naśladowczy, †**Naśledniczy I. a.** †**Naśledni** *naśladujący, starający ś. naśladować:* Obrazy malowane, jako naśladownicze kopje przyrodzonych oryginałów. Kopcz. **2.** *zdolny do naśladowania:* Często duch N. zawodzi nas. Karp.

×**Naśladownie** przys. od **Naśladowny.**

×**Naśladownik, a,** lm. **cy** p. **Naśladowca:** a) Po wsadzeniu Jana do więzienia począł Jezus wzywać zwolenników, aby byli naśladownikami jego, opuściwszy wszystkie rzeczy. Białob. Sztuka rymowania (Trembeckiego), przyprawiająca naśladowników o rozpacz. Siem. Wielki cnoty N. Troc. b) Tymczasem słuchaj, o naśladowniku Goffreda, a wczas gotuj ś. do szyku. P. Koch. (—*następco*).

×**Naśladowny,** ×**Naśledny I.** *mogący być naśladowanym.* **2.** *godny naśladowania, wzorowy, przykładny:* Stoją światu z podziwem naśladowne wzory, wielkiego plemię pana, Arkad i Honory. Kniaź. Naśladowne prowadzi życie. Chodk. K.

×**Naśladowstwo, a,** blm. p. **Naśladownictwo:** Przewodnikom wdzięczność tylko należy, a prawdzie samej ofiara i N. Nar.

†**Naślapać, pie, pał,** †**Naślapić,** [**Naślapać**] *nadeptać.* Mącz. <Na + Ślapać>

†**Naślapanie, a,** blm., [**Naślapanie**] czynność cz. **Naślapać.**

†**Naślapić, i, ił** p. **Naślapać.**

†**Naślapienie, a,** blm., czynność cz. **Naślapić.**

×**Naśledni I.** p. **Naśladowniczy. 2.** a. ×**Naśledny** *następny, następujący.* <Na + *Śledni, od Ślad>

†**Naślednictwo, a,** blm. **I.** p. **Naśladownictwo. 2.** *następowanie, następstwo:* Kazimierz Wielki, gdy bez potomka umarł, skończył sukcesją a. N. królów polskich z narodu polskiego od Lecha. Stryjk. **3.** lm. **a** *spadek, dziedzictwo, sukcesja.*

†**Naśledniczka, i,** lm. **i** p. **Naśladowczyni.**

†**Naśledniczy** przym. od **Naślednik I.** p. **Naśladowniczy. 2.** *spadkowy, dziedziczny.*

†**Naślednik, a,** lm. **cy** p. **Naśladowca:** a) Na wieczną otchłań będzie przewodnikiem temu, kogo swym znajdzie naślednikiem. Chr. b) Nadał Konrad pierwszemu biskupowi Chełmińskiemu i naślednikom jego część Chełmińskiej ziemi. Stryjk. <Na + *Śledník, od Ślad>

×**Naślednio** przys. od **Naśledni;** *z następstwem, wedle następstwa, bez przerwy, jednym ciągiem, dziedzicznie.*

×**Naśledny I.** p. **Naśladowny. 2.** p. **Naśledni.**

Naśledzenie, a, blm., czynność cz. **Naśledzić.**

Naśledzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naśledzić ś.**

†**Naśledziciel, a,** lm. **e** *oceniacz, taksator; znawca.* Glosy w. XV.

Naśledzić, i, ił *śledząc jedno po drugim, wiele wyśledzić.* **N. ś.** *śledzeniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Śledzić>

Naśledzienny *działający na śledzionę.* <Na + Śledzienny>

Naślęczeć się, y ś., ał ś. *ślęczeniem namęczyć ś.* <Na + Ślęczeć>

Naślęczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naślęczeć ś.**

Naśliniać, a, ał p. **Naślinić.**

Naślinianie, a, blm., czynność cz. **Naśliniać.**

Naślinić, i, ił, nied. **Naśliniać I.** *śliną namoczyć.* **2.** ×N. *śliny dużo napuścić.* **3.** [N.] *zlekka zaprojektować, ułożyć tymczasowo.* <Na + Ślinić>

Naślinienie, a, blm., czynność cz. **Naślinić.**

Naślizgać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. a. namordować ś. ślizganiem ś.* <Na + Ślizgać ś.>

Naślizganie się, a ś., blm., czynność cz. **Naślizgać ś.**

Naśmiać się, eje ś., ał ś., nied. **Naśmiewać ś.,** †**Naśmiewać,** im. bierny †**Naśmian,** †**Naśmiany,** nied. †**Naśmiewan,** †**Naśmiewany I.** *śmianiem ś. nasycić ś.:* Nacieszyć ś. i N. do woli. N. ś. do rozpuku, do upadłego. Z tego ś. wszyscy wspólnie naśmieli, nacałowali, naprzepraszali. Bart. **2.** †N.

ś. komu=*uśmiechnąć ś. do kogo:* Naśmiewa mi ś. nie wiem czemu. Troc. **3.** część. nied.: N. ś. z kogo, †komu=*naszydzić, nadrwić, nakpić z kogo, wyśmiać kogo do woli:* Ważył ś. z ceremonij naśmiewać i one na błazeństwa i komedje obracać. Skar. Z kogo ś. naśmiewają, z tego ludzie bywają. Prz. A Ty, Gospodnie, naśmiewać będziesz je. Ps. flor. Od siostry pysznie dosyć naśmiana, krzywdy tej nie ścierpiała. Fal. Jezus gdy był do Piłata odesłan, naśmian jest białym odzieniem. Baz. Od Żydów jest naśmiewan, gdy na krzyżu wisiał. Pśń. kość. Naśmiawszy ś. nam i naszym porządkom, wemkną nas w mieszek, jako czynią łątkom. Kochan. Ale Gospodzin naśmiewać ś. będzie jemu. Ps. flor. <Na+Śmiać ś.>

†**Naśmian** p. **Naśmiać ś.**

†**Naśmianie, a,** blm. p. **Naśmiewisko.** Glosy w. XV.

Naśmianie się, a ś., blm., czynność cz. **Naśmiać ś.**

†**Naśmiany** p. **Naśmiać ś.**

Naśmiecenie, a, blm., czynność cz. **Naśmiecić.**

Naśmiecić, i, ił *nanieść śmieci.* <Na+Śmiecić>

†**Naśmienie, a,** blm. p. **Naśmiewisko:** Król Herod serca pysznego wzgardził Jezusa miłego, na Jego więtsze N. dał mu białe odzienie. Pśń. kość.

†**Naśmierniejszy** *najpokorniejszy:* Święta Marja nałagodliwsza i naśmierniejsza. Naw. <Na+Śmierniejszy>

†**Naśmiertnik, a,** lm. **cy** p. **Śmiertelnik.** <Na+*Śmiertnik, od Śmierć>

Naśmieszenie, a, blm., czynność cz. **Naśmieszyć.**

× **Naśmieszka, i,** lm. **i I.** *żart, szyderstwo,* w lm. *drwiny, kpiny:* Mimo naśmieszek to z tego, to z owego. Korz. **2.** przen. *ten, co ś. łatwo staje każdemu celem żartów i szyderstwa.* <Na+Śmieszka>

Naśmieszyć, y,ył I. kogo=*pobudzić do długiego śmiania ś.:* List Alfonsa niepomału naśmieszył Skanderbega. Baz. **2.** †N. sobie=*pocieszyć ś.* Rej. <Na+Śmieszyć>

†**Naśmiewacz, a,** lm. **e** p. **Naśmiewca:** Nie karz słowy naśmiewacza, by cię nie miał w nienawiści. Leop. Nie wierz tym, którzy cię chwalą, i owszem naśmiewaczom ucha twego nie nakładaj. Kosz.

†**Naśmiewać, a, ał** i **N. ś.** p. **Naśmiać ś.** <Na+*Śmiewać, od Śmiać ś.>

†**Naśmiewadło, a,** lm. **a** p. **Naśmiewisko:** By nie beł naśmiewadłem jako wygnaniec. Chwal.

†**Naśmiewan** p. **Naśmiać ś.**

†**Naśmiewanie, a,** blm., czynność cz. **Naśmiewać,** p. **Naśmiewisko:** Położył jeś nas w przekorę sąsiadom naszym, kłam i N. tym, co są w okolicy naszej. Ps. flor.

Naśmiewanie się, a ś., blm, czynność cz. **Naśmiewać ś.**

†**Naśmiewany** p. **Naśmiać ś.**

†**Naśmiewca, y,** lm. **y** a. **owie,** †**Naśmiewacz** *ten, co ś. naśmiewa, szyderca:* Naśmiewcy, którzy co ku osławie czyjej powiadają. Karnk. Lucjanus N. chrześcijański. Skar. Naśmiewcowie naszej wiary. Szczodrk.

†**Naśmiewisko, a,** lm. **a I.** a. †**Naśmiewanie,** †**Naśmianie,** †**Naśmienie,** †**Naśmiewstwo** *naśmiewanie ś., szyderstwo, urąganie, urągowisko, pośmiewisko:* N., naśmiewanie, pośmiech. Kn. Czynili z niego żarty i naśmiewiska. Haur. Naśmiewiska komu stroić. Vol. **2.** a. †**Naśmiewadło** *przedmiot czyich drwin, pośmiewisko:* Naśmiewiskiem światu jestem. Smotr. Naśmiewiskiem blizkiemu jestem. Bud.

†**Naśmiewnie** przys. od **Naśmiewny.**

†**Naśmiewny** *naśmiewający ś., urągający, szydzący, szyderczy, szyderski:* Szyderstwo ludzi chytrych a naśmiewnych. Kosz.

†**Naśmiewstwo, a,** lm. **a** p. **Naśmiewisko:** Naśmiewstwa, przekwintowania, uszczypliwe przymówki. Mącz.

Naśnić się, i ś., ił ś. I. *śniąc jedno po drugim, wiele we śnie zobaczyć:* Mnóstwo naśniłem ś. dziwnych rzeczy. Sł. wil. **2.** *śniąc ś. kolejno, w wielkiej ilości ś. ukazać we śnie:* Co mu ś. w opiłym łbie w nocy naśniło, to udawał miasto słowa bożego. Birk. <Na+Śnić ś.>

Naśnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Naśnić ś.**

Naśnieżny *na śniegach żyjący:* Ptaki naśnieżne. <Na+Śnieżny>

[**Naśparować, uje, ował**] *zaoszczędzić.* <Na+Śparować>

[**Naśparowanie, a,** blm.] czynność cz. **Naśparować.**

†**Naśpiać, eje, ał,** [**Naśpiać**], nied. †**Naśpiewać I.** *nadążyć, nadejść, nadbiec, nadjechać, przybyć; dopędzić:* Przyszła mu noga na poprzecz kolei, a zatym wóz naśpiał i, przechodząc przez nogę, złamał mu nogę. Górn. Posłaniec go naśpiał o dwie wiorsty. Sł. wil. **2.** *nadojrzewać:* Już naśpiało gruszek i jabłek niemało. Sł. wil. <Na+Śpiać>

†**Naśpianie, a,** blm., [**Naśpianie**] czynność cz. **Naśpiać.**

[**Naśpieszać, a, ał**] p. **Naśpieszyć.**

[**Naśpieszanie, a,** blm.] czynność cz. **Naśpieszać.**

[**Naśpieszenie, a,** blm.] czynność cz. **Naśpieszyć.**

Naśpieszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naśpieszyć ś.**

[**Naśpieszyć, y,ył,** nied. **Naśpieszać**] **I.** *nadążyć, zdążyć:* Stąd ich wczas matka przez jezioro uprowadziła, aby z odsieczą naśpieszali. Krasz. **2.** *dogonić, dopędzić.* **N. ś.** *śpieszeniem ś. nanęczyć ś.* <Na+Śpieszyć>

Naśpiewać, a, ał I. *śpiewając przez czas dłuższy, prześpiewać wiele:* N. różnych piosenek. **2.** *śpiewem napełnić, naładować:* N. do fonografu, aby potym powtórzył. Gramofony nagrane i naśpiewane. **3.** przen. *nagadać, nawyjawiać:* Naśpiewał wiele rzeczy nieznanych o nim. Sł. wil. Naśpiewałem mu prawdy tyle, że nie wiem, jak połknął. Sł. wil. **4.** przen.: †N. komu = *natrzeć komu uszu, powiedzieć komu kazanie, nastrofować kogo.* Kn. **N. ś. I.** *śpiewaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* Przen.: Naśpiewał ś. Tadeusza. Prz. (=*nacierpiał ś. biedy, nabiedził ś.*). **2.** przen. *nagadać ś.:* Udało mu ś. gdzieś wyszperać stare inwentarze z XVII wieku, cóż ś. o nich naśpiewał, co niemi nieszczęśliwego Naruszewicza nie nasiekał! Krasz. <Na+Śpiewać>

†**Naśpiewać, a, ał** p. **Naśpiać.**

Naśpiewanie, a, blm., czynność cz. **Naśpiewać.**

†**Naśpiewanie, a,** blm., czynność cz. †**Naśpiewać.**

Naśpiewanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naśpiewać ś.**

†**Naśpiżenie, a,** blm., czynność cz. **Naśpiżyć.**

†**Naśpiżować, uje, ował,** †**Naspiżować,** †**Naszpiżować,** †**Naśpiżyć I.** N. co a. N. co żywnoś-

cią a. żywności = *naladować w co żywności, opatrzyć, napełnić co żywnością:* Śpichlerze egipt-skie przez Józefa zbudowane i naśpiżowane. Wuj. Józef naśpiżował w każdym mieście królestwa pełne śpichlerze zboża. Biel. M. W mieście nachowano żyta i śpichlerzo miejskie tak naśpiżowano, iżby na cały rok żołnierze mieć mogli. Baz. Zażby ten mądrym był, któryby do śpiżarni naśpiżowanej bieżąc, chlebaby z sobą nabrał? Żarn. Przedawszy dom, naśpiżował okręty i jechał na kupią. Jabł. Wozów żywnością wszelaką naśpiżowanych. Błaż. Szczęśliwemi zbożami gumna naśpiżują. Li. Naśpiżowawszy na wielbłądy i muły żywności co mogło być, tak jechali dalej. Biel. M. Posłał ich na ocean, naśpiżowawszy im żywności w okręty do trzech lat. Biel. M. Hojnieć wszystko wesoła wioska przygotuje i wszelakich dostatków pełno naśpiżuje. Li. **2.** co a. czego = (wog.) *naładować czego, napełnić, opatrzyć czym:* Zmocnili ś. na zamku i naśpiżowali sobie w nim śpiże, zbroje. Leop. Jupiter w wieży od ojca zamkniońej sam w łono bogatego naśpiżował złota. Otw. Tym sposobem dziecię niejako rzeczy łacińskiej sobie nabędzie, nałoży i jakoby naśpiżuje. Glicz. Żadnej wiadomości o rzeczach nie może sobie nabyć a. N., który sam tylko w kącie mieszka. Glicz. <Na + Śpiżować>

†**Naśpiżowanie, a,** blm., czynność cz. **Naśpiżować:** Będzie ona żywność za N. ziemi na siedm lat. Bud.

†**Naśpiżyć, y,ył** p. **Naśpiżować:** Jowisz już gotowemi zbrojownie pociski naśpiży. Nar.

[**Naśratać się, a ś., ał ś.**] *nażegnać ś.:* Juześ sie naśratała, z matulo nagádała. <Na + Śratać ś.>

[**Naśratanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Naśratać ś.**

[**Naśród, Nawśród, Narsiód**] *pośród:* N. boru. <Na + Śród>

Naśrubek, bka, lm **bki** = **Mutra** pod 3. <Na + Śruba>

Naśrubować, uję, ował, Naszrubować *na śrubę wkręcić.* <Na + Śrubować>

Naśrubowanie, a, blm., czynność cz. **Naśrubować.**

Naświadczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naświadczyć ś.**

Naświadczyć się, y ś.,ył ś. *świadczeniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Świadczyć>

Naświatprzyjście, a, lm. **a** *przyjście na świat, urodzenie, urodzenie ś., narodzenie, narodzenie ś.:* Gwiazda na niebie gaśnie, co zaczęła świecić w godzinie naświatprzyjścia Wskazanego. Mał. <Na + Świat + Przyjście>

Naświdrować, uje, ował I. a. ×**Naświdrzyć** *świdrem nawiercić:* Dziur N. **2.** *przewiercić.* Leśn.: N. drzewo = *przewiercić drzewo w celu otrzymania soku a. w celu sprawdzenia, czy wewnątrz jest zdrowe.* **N. ś.** *świdrowaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Świdrować>

Naświdrowanie, a, blm., czynność cz. **Naświdrować.**

Naświdrowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naświdrować ś.**

×**Naświdrzenie, a,** blm., czynność cz. **Naświdrzyć.**

×**Naświdrzenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Naświdrzyć ś.**

×**Naświdrzyć, y,ył** i ×**N. ś.** p. **Naświdrować.** L.

×**Naświecenie, a,** blm., czynność cz. **Naświecić.**

Naświecenie się, a ś., blm., czynność cz. **Naświecić ś.**

×**Naświecić, i, ił** *światłem napełnić.* **N. ś.** *świeceniem nasycić ś.:* [Wiányszek już ci sie dosyć naświciáł]. <Na + Świecić>

†**Naświetlejszy** *najjaśniejszy:* Święta Marja, morska gwiazdo naświetlejsza. Naw. <Na + Świetlejszy>

Naświęcenie, a, blm., czynność cz. **Naświęcić.**

Naświęcić, i, ił *święcąc jedno po drugim, wiele poświęcić:* W Sobotę Wielką ognia i wody N. Rej. <Na + Święcić>

Naświętować się, uje ś., ował ś. I. *świętowaniem nasycić ś.* **2.** *spędzić wiele czasu w bezczynności, naprożnować ś.:* Naświętowałem ś. przez cały miesiąc. <Na + Świętować>

Naświętowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naświętować ś.**

Naświnić, i, ił posp. *nieporządku narobić.* <Na + Świnić>

Naświnienie, a, blm., czynność cz. **Naświnić.**

Naświstać się, szcze ś., stał ś. *nasycić ś. świstaniem.* <Na + Świstać>

Naświstanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naświstać ś.**

Nat, u, lm. **y** szew. *szew:* Przygotował wszystko do natu (= *do szycia*). <Nm. Naht>

[**Natal**] p. **2. Na.** <2. Na z końcówką czasownikową 2 os. lpd.>

Nataczać, a, ał p. **Natoczyć.** <Na + Taczać>

Nataczanie, a, blm., czynność cz. **Nataczać.**

Nataić, i, ił *tając jedno po drugim, wiele zataić.* <Na + Taić>

Natajenie, a, blm., czynność cz. **Nataić.**

Natańcować się, uje ś., ował ś. p. **Natańczyć ś.** <Na + Tańcować>

Natańcowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Natańcować ś.**

Natańczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Natańczyć ś.**

Natańczyć się, y ś.,ył ś., Natańcować ś. *tańcem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Tańczyć>

Natapiać, a, ał p. **Natopić.** <Na + Tapiać>

Natapianie, a, blm., czynność cz. **Natapiać.**

Natarcie, a, lm. **a** czynność cz. **Natrzeć:** a) Po natarciu guza tym olejkiem. Troc. b) a. ×**Natarcz,** †**Natarczka** *uderzenie na nieprzyjaciela, napad, napaść:* Nie był mojej siły, ale był bieglejszy w natarciu. Rzew. Dzielne było N. Malcz. Czując Krzyżacy tak słabe N., odzyszczą serce. Mick. <Na + Tarcie>

×**Natarcz, y,** lm. **e** p. **Natarcie:** Lizybona z nieustraszonym męstwem N. odpierała pysznych zdobywców. Przyb. <Na + TOR>

†**Natarczka, i,** lm. **i** p. **Natarcie.** Kn. W natarczce raniony. Troc.

†**Natarczliwie** przys. od **Natarczliwy,** *natarczywie.*

†**Natarczliwy** p. **Natarczywy:** Pierzchliwy jeleń zewsząd otoczony, od chartów natarczliwych nie widzi obrony. Kulig. Impetem w stronę każdą natarczliwym biją. Kulig.

Natarczywie przys. od **Natarczywy:** Zbiegłych N. goni. Mick. Żądać, domagać ś. N.

Natarczywość, i, blm. rz. od **Natarczywy:** Punkt ataku najesencjonalniejszy dla kawalerji jest N. a. ostatnie do nieprzyjaciela najżywsze w zawód przypuszczenie czyli uderzenie. Kaw. Nar. N. burzy, wiatrów. Z natarczywością

nalegać na kogo, prosić o co (=*natarczywie, natrętnie*).

Natarczywy, †Natarczliwy *gwałtownie nacierający, nieodstępny, usilny, natrętny:* (Kamień), natarczywej broniąc ś. powodzi, na twardych barkach gwałt jej dotąd trzyma. Mick. Prośby natarczywe. Natarczywemi listami naglił go, żeby pracę przyśpieszył. Chm. Natarczywą ran szukał płochością. Troc. <Na + *Tarczywy, od TOR/CIER/TR>

[**Natarć, trze, tarł**] p. **Natrzeć.**

[**Natareus, a,** lm. **e**] p. **Notarjusz.**

[**Natarg, u,** lm. **i**] p. **Letarg.** <Sł. lud. do Natargać>

Natargać, a, ał dok., jednot. ×**Natargnąć l.** *targając kolejno, wiele a. wiele razy potargać a. wytargać, naszarpać, narwać:* N. powrozów. N. komu włosów (=*naczochrać*). N. kogo za ucho. **2.** ×N. *nieco stargać, nadtargnąć, nadszarpać, naderwać:* Natargałeś tylko powrozu. Troc. **3.** ×N. *nadwerężyć, nadwątlić, nadszarpać:* N. sił, zdrowia. Kn. **4. a. N. ś.** kogo=*targaniem, szarpaniem kogo nasycić ś. a. namęczyć ś., natarmosić ś.:* Zły duch popada go, tłucze go i rozdziera tak, iż piany toczy, a zaledwie odstępuje, natargawszy ś. go. Leop. <Na + Targać>

Natarganie, a, blm., czynność cz. **Natargać.**

Natarganie się, a ś., blm., czynność cz. **Natargać ś.**

×**Natargnąć, nie, nął** p. **Natargać:** Natargnionego zdrowia, często a gęsto chorujący. Mącz. Nie owszeki dobrą sławę mieć, ale natargnioną. Mącz. Przykazania będzie strzegł jego, nie mając sumnienia natargnionego. Sekl.

×**Natargnięcie, a,** blm., czynność cz. **Natargnąć.**

Natargować, uje, ował l. *targując kolejno, wiele kupić:* N. bydła na jarmarku. **2.** *targując kolejno, wiele utargować, zebrać pieniędzy:* N. pieniędzy za bydło. Ileś natargował? (=*sprzedał*). **N. ś.** *targowaniem a. targowaniem ś. nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Targować>

Natargowanie, a, blm., czynność cz. **Natargować.**

Natargowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Natargować ś.**

Natarmosić, i, ił l. *tarmosząc jednego po drugim, wielu wytarmosić.* **2.** *tarmosząc ustawicznie, wiele razy kogo wytarmosić.* **N. ś.** *tarmoszeniem a. tarmoszeniem ś. nasycić ś. a. namęczyć ś., natargać ś.* <Na + Tarmosić>

Natarmoszenie, a, blm., czynność cz. **Natarmosić.**

Natarmoszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Natarmosić ś.**

Natarty p. **Natrzeć.**

Natarzać, a, ał *tarzając jedno po drugim, wiele wytarzać.* **N. ś.** *tarzaniem a. tarzaniem ś. nasycić ś. a. namęczyć ś.:* Weź konia do stajni, bo się już dosyć natarzał. <Na + Tarzać>

Natarzanie, a, blm., czynność cz. **Natarzać.**

Natarzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Natarzać ś.**

Natasować, uje, ował *tasując kolejno, wiele potasować:* N. kart. **N. ś. l.** *tasowaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* **2.** przen.: N. ś. dokąd =*przeniknąć bez określonego porządku, na wzór kart stasowanych:* Natasowały mu ś. do głowy rozmaite wiadomości i nauki, które chował w swej niezłej pamięci. Dzierz. <Na + Tasować>

Natasowanie, a, blm., czynność cz. **Natasować.**

Natasowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Natasować ś.**

[**Natąchnąć, nie, nął**] *napomknąć, wspomnieć.* <Na + Tąchnąć>

[**Natąchnięcie, a,** blm.] czynność cz. **Natąchnąć.**

[**Natcha, y,** lm. **y**] *duszność.* <Na + *Tcha, od DCH/DUCH>

×**Natchawiczny** anat. *na tchawicy będący:* Gruczoł N. p. **Grasica.** <Na + Tchawiczny>

Natchnąć, nie, nął, nied. †**Nadychać l.** ×N. co a. w co=*napuścić w co tchu, napełnić co tchem:* Jagoda, a kiedy są natchnione, zowią ś. gęba. Kirch. (=*nadęte*). Od czterech wiatrów przyjdź duchu, a natchnij te pobite, a niech ożyją. Wuj. Uformował Bóg człowieka i natchnął w oblicze jego dech żywota. Leop. Jadem go nadycha. Żebr. **2.** przen. = a) kogo czym a. komu co = *wzniecić, wzbudzić w kim co; poddać komu co:* N. kogo Duchem Świętym, duchem wieszczym, miłością, męstwem, odwagą, otuchą, myślami szczytnemi. Serdeczne współczucie, jakim wspólność tylko cierpienia duszę N. może. Felin. Ta fakcja cały naród duchem burzliwym natchnęła. Troc. Bóg mu to natchnął. Troc. To miejsce, gdzie moja dziewczyna uczucia mi natchnęła, choć ich nie podziela. Mick. Uczucia szlachetne N. Mick. Tam dopiero widać, jak gienjusz pełni prawa, o których nie słyszał, ale które mu natchnęła prawda. Śniad. Żeby tym myślom takie tylko dawać ozdoby i stroje, jakie im własne uczucie w pisaniu natchnie. Śniad. Muzo! natchni (sic!) duchy wieszcze. Kras. b) kogo a. †komu a. †w kim; kogo do czego=*pobudzić, poddać myśl, pomysł:* Bóg go natchnął. Żebyć to was Bóg wszechmogący natchnął, żebyście mi poradzili. Oss. Jeśli zechce, może począć z sobą, jak Bóg natchnie. Krasz. Czy ją natchnęło niebo w przedsięwzięciu, czy skażonego sumienia wyrzuty pragnąc ukoić balsamem pokuty, pustelniczego szukała ukrycia. Mick. Zapisałem na końcu pytanie: co mnie natchnęło — przyjaźń czy kochanie? Mick. Tak mię ostatnia natchnęła ochota, jeszcze do lutni ośmieliłem rękę. Mick. [Coś go natchło]. Potajemnie kogo napominam, nadycham komu. Mącz. Chrystus o Pocieszycielu mówi: ja nadycham w Nim i dodawam Mu tego, co mówi. Wuj. Bóg ją do klasztoru natchnie. L. Z ognistą duszą, coby mogła siły N. do dzieła godnego pomników. Mick. Macież wy powieści dawnym podobne i którychby treści natchnęły muzę do polotów szczytnych? Mick. <Na + Tchnąć>

Natchnienie, a, lm. **a,** [**Natchnięcie**] **l.** ×N. *działanie ożywiające, wlanie ducha:* Urodził ś. z Dziewicy przez N. Ducha Świętego. Słow. **2.** fil. = a) *myśl, pomysł zzewnątrz przez kogoś poddany:* Czynić co z czyjego natchnienia. N. Boskie. N. w znaczeniu religijnym znaczy tchnienie Boże w ducha człowieczego, które sprawuje, że już nie człowiek sam, ale duch Boży przez niego mówi i działa. Kras. A. Z natchnienia Boskiego w opiekę ś. Bogarodzicy poruczyli. Skar. Złączyć N. Boskie z ziemianina trudem. Mick. N. Ducha Świętego. N. miał od Ducha Świętego. Skar. Wszystek ś. cało natchnieniu ducha Bożego wielkim sercem oddał. Skar. Aniołowie oświecają rozumy nasze i dobrych nam dodają myśli, gdy niewidomie z nami rozmawiają i do cnót świętych pobudzają, gorące do duszy słowa i natchnienia puszczając. Skar. Co z pamięci i jakby z wyższego natchnienia w duchu prawdziwie apostolskim opowiadać ś. po-

winno. Śniad. Jest w życiu ludzkim chwila, kiedy słabość ś. przesila za natchnieniem męskiej woli. Zal. b) *stan, w którym tworzy ś. łatwo, z powodzeniem, stan sprawności twórczej:* N. poetyckie. Brak natchnienia. Mówić w natchnieniu. Wiedzcie, że dla poety jedna tylko droga: w sercu szukać natchnienia i dążyć do Boga. Mick. Gdy chcę malować, za cóż myśli i natchnienia wyglądają z wyrazów, jak z za krat więzienia. Mick. c) *pomysł nieprzewidziany a szczęśliwy:* Z własnego natchnienia poszedłem do niego.

Natchnieniowo *nakształt natchnienia:* Od chwili nagle i jakby N. powziętego postanowienia była w dziwnym podnieceniu. Kow.

× **Natchnienny** przym. od **Natchnienie**: Spłynie śród ciszy N. głos Boga. Krasiń. *(= dający natchnienie).*

[**Natchnięcie, a,** lm. **a**] p. **Natchnienie**: Dała jej Matka Boská N.

× **Natchnięty** p. **Natchniony**: Patrzał długo człowiek święty, gorący w oczach i N. Uj. Natchniętymi tych zowią, którzy bez wszelkiego zastanowienia piękne wynajdują myśli. Węg.

Natchniony, × **Natchnięty** im. od **Natchnąć** = a) × N. *tchem napełniony:* Jagoda, a kiedy są natchnione, zowią ś. gęba. Kirch. *(= nadęte).* b) *wzniecony, wzbudzony:* Natchniona od Boga miłość. Troc. Słuchacze ujrzeli w nim wielki talent do krytyki literackiej, niezawsze będący wynikiem talentu poetyckiego, ale podtrzymywany, N. i rozszerzany przezeń co do obszaru ogarnianych poglądów. Chm. c) *mający natchnienie:* Natchnieni Duchem Świętym. Wuj. N. od Boga. N. poeta, mówca. Z oczyma wzniesionemi stał jakby N. Mick.

[**Nateczka, i,** lm. **i**] p. **2. Nać.**

[**Natedy**] p. **Natenczas**: Gdy czyże zatrzeszczą, N. cześnik nakrywa klatki. Pol. Jeśli ś. nie wściekł, to jeszcze pół biedy — jeśli tak zrobił, co będzie N.? Pol. <Na + Tedy>

Natelka, i, lm. **i 1.** *przyrząd do nawijania nici przy wykonywaniu robótek siatkowych.* **2.** powr. p. **Natla.** <p. Natla>

† **Natemiesce** p. **Natychmiast.** B. Sz., Głosy w. XV. <Na + Te + Miesce, por. Nm. auf der Stelle, Fr. sur le champ>

† **Natemieście** p. **Natychmiast**: Gdy ten list oglądano, N. uznano, iż był syn Eufamjanów. Leg. Al.

† **Natemieść** p. **Natychmiast**: Od tego świętego ciała, który le chorobę miał, N. zdrów ostał. Leg. Al.

† **Natemisce** p. **Natychmiast.** Głosy w. XV.

† **Natemmieście** p. **Natychmiast.** Ort.

Natemperować, uje, ował *temperując jedno po drugim, wiele zatemperować:* N. ołówków. **N. ś.** *temperowaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Temperować>

Natemperowanie, a, blm., czynność cz. **Natemperować.**

Natemperowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Natemperować ś.**

Natenczas, [**Natedy**] *wtedy, wtenczas, podówczas, naówczas:* N., luba, N. pomyślisz, że ów rycerz straszliwy twoim był kiedyś małżonkiem. Mick. Wiadomo, że tytuły pochodzą z Paryża, a N. tam w modzie był tytuł markiża. Mick. <Na + Ten + Czas>

[**Natenmiast**] p. **Natychmiast**: Przyrzek przysłać natenmiást.

Naterać, a, ał i N. ś. p. **Natyrać.** <Na + Terać>

Nateranie, a, blm., czynność cz. **Naterać,** *natyranie.*

Nateranie się, a ś., blm., czynność cz. **Naterać ś.,** *natyranie ś.*

[**Natereusz, a,** lm. **e**] p. **Notarjusz**: Poszli do natereusza i tam ten przybrany ociec pooddawał mu wszystko jak swoje. Ork. <Zam. Notarjusz>

† **Naterminować, uje, ował** *zapisać krótko dla pamięci, zanotować:* N. co, napisać krótko i leda jako dla pamięci. Kn. Naterminował ten przypadek dla pamięci. Troc. Naterminował sobie wszystkie wydatki. Troc. **N. ś.** *nabyć ś. w terminie.* <Na + Terminować>

† **Naterminowanie, a,** blm., czynność cz. **Naterminować.**

Naterminowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naterminować ś.**

[**Natertolenie, a,** blm.] czynność cz. **Natertolić.**

[**Natertolić, i, ił**] **1.** *napartolić, nafuszerować.* **2.** *napleść, nagadać.* <Na + Tertolić>

[**Naterus, a,** lm. **e**] p. **Notarjusz.**

[**Natęgacz, a,** lm. **e**] *część warsztatu tkackiego.* <Na + * Tęgacz, od CIĘG/TĘG>

Natępić, i, ił 1. *tępiąc jedno po drugim, wiele stępić a. wytępić:* N. nożów, nieprzyjaciół. **2.** × N. *nieco stępić.* **N. ś.** *tępieniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Tępić>

Natępienie, a, blm., czynność cz. **Natępić.**

Natępienie się, a ś., blm., czynność cz. **Natępić ś.**

Natęsknić się, i ś., ił ś. *namęczyć ś., tęskniąc.* <Na + Tęsknić>

Natęsknienie się, a ś., blm., czynność cz. **Natęsknić ś.**

Natężać, a, ał i N. ś. p. **Natężyć.**

× **Natężałość, i,** blm. *tęgość, siła, hart:* Ten, którego mi zalecasz, nie ma już w sobie natężałości i mocy. Pilch.

Natężanie, a, blm., czynność cz. **Natężać**: N., podnoszenie z przedłużaniem sylab w mowie, w słowiech. Kn. N. łuku. Troc. N. struny. N. umysłu, rozumu. Natężaniem głosu nie gardź, ale abyś go miał, według pewnych stopniów i kształtów, wykwintnie podnosić i spuszczać, tego ś. wystrzegaj. Pilch.

Natężanie się, a ś., blm., czynność cz. **Natężać ś.**

Natężenie, a, blm. **1.** czynność cz. **Natężyć**: N. wzroku, słuchu, umysłu, uwagi. W licach pamięci widać N. Mick. **2.** a. **Natężenie ś.** czynność cz. **Natężyć ś.** = a) *stan rzeczy natężonej, naprężenie:* Robić co z natężeniem. Do pojęcia tych rzeczy trzeba pilnego natężenia. Pilch. Mądry mistrz w natężeniu ducha ogłosił... Sow. b) *wzmocnienie ś., spotęgowanie ś.:* Zmiany pierwotnego *e* na *o* albo na *a* nazywano w gramatykach „natężeniem“ samogłoski; nazwa ta jednak jest niewłaściwa i niczego nie uczy; nie masz bowiem między *e* i *o*, jako też *e* i *a* żadnej różnicy siły ani energji. Kryń. Odrzuciwszy dzikie makaronizmy, słów nowych, N. polskie mających, dostarczamy. Pilch. *(= akcentowanie, akcent, brzmienie).* **3.** a. **Natężoność, Intensywność, Intenzywność** *stopień działalności, skuteczności czegoś, siła.* Fiz.: N. siły ciążenia, głosu, światła, promieniowania, pola magnetycznego. N. a. siła prądu elektrycznego = *ilość elektryczności, przepływająca przez każde przecięcie przewodnika w ciągu*

jednej sekundy. Kol.: N. a. mnogość ruchu = *ilość pociągów a. wagonów, przebiegających po danej linji a. przez dany punkt.*

× **Natężenie** przys. od **Natężony;** × **Natężnie:** Póty N. krzyczeć nie przestają, póki jakieżkolwiek im siły wystarczyć mogą. L.

Natężenie się, a ś., blm. p. **Natężenie.**

× **Natężnie** przys. od **Natężny,** p. × **Natężenie.**

× **Natężny** p. **Natężony.**

Natężoność, i, blm. rz. od **Natężony,** p. **Natężenie.**

Natężony I. im. od **Natężyć:** Z natężoną uwagą przysłuchiwać ś. Słuch N. Obraz silnie natężonego uczucia, które w najwyższym napięciu długo trwać nie może. Chm. Agaj-Hana twarz natężona, oczy wlepione w carową. Krasiń. **2.** a. × **Natężny, Intensywny, ! Intenzywny** *połączony z wysiłkiem, usilny, wytężony:* Oddając ś. natężonej pracy poetyckiej. Chm.

Natężyć, y, ył, nied. **Natężać I.** × N. *nadać czemu tęgość, tęgim uczynić, stężyć:* Pokropieniem płótno rozciągnione natężają. Troc. Krochmal natęża chusty. Troc. **2.** × N. *nadać czemu więcej mocy, mocniejszym uczynić, wzmocnić, spotęgować co:* Rzekł i zamach na straszną egidę natężył. Dm. Natężać sylabę = *przedłużać a. akcentować.* Przedostatnią sylabę w polskim języku natężać trzeba. Troc. **3.** *naciągnąć, napiąć, naprężyć:* N. łuk. Łuk swój natężył. Wuj. Natęża łuk i w samo serce jego ugadza. Pilch. Lutnie stroi i natęża. Brud. (Motyl), chcąc uciec, darmo skrzydełka natęża. Mick. Anat.: × Mięsień natężający p. **Naprężacz.** † Mięsień natężający błonę bębenkową p. **Napinacz.** Mięsień natężający podniebienie miękkie, in. mięsień klinopodniebienny, zagięty, † muskuł obgięty, × zawrócony, † myszka przekrzywiona, † około-zgięta podniebienia miękkiego (musculus circumflexus palati mollis s. spheno-salpingo-staphylinus). **4.** co = *użyć całej mocy czego, wysilić, wytężyć co:* N. wzrok, słuch. Natężać dobrze i słuch i oczy. Zal. Próżno myśliwi natężają ucha. Mick. Hrabia oczy w dom utkwił i natężył ucho. Mick. W takiej ciszy tak ucho natężam ciekawie. Mick. Natężać mowę. Troc *(=podnosić głos).* Panie! jeżeli zamkniesz słuch narodu, napróżno człowiek swe głosy natęża. Słow. N. siły. Drżą trwożne majtki, on siły natęża. Kras. Natęża rozum siły. Nar. N. umysł, uwagę. Natężać myśl do czego. Troc. **N. ś. I.** *nabrać większej mocy, wzmocnić ś., spotęgować ś.:* Samogłoska ś. natęża. **2.** *użyć wszystkich sił, wysilić ś., wytężyć ś.:* Sześć głów nachyliło ś. i sześć par oczu natężyło ś. Jeż. <Na + Tężyć>

Natinej, a, lm. **owie** *sługa niższy kościelny w starym zakonie, usługujący lewitom w świątyni.* <Z Hb. nethinit lm. dosł.=oddani, poświęceni; sługy świątyni>

Natka, i, blm. p. **2. Nać:** [Jaká matka, taká N.].

Natkać, a, ał, [**Natykać**] dok., jednot. **Natknąć,** nied. **Natykać I.** czego a. co gdzie, w co, do czego = a) *wtykając napchać, nakłaść; nawtykać:* N. gruszek do kieszeni. Natyka mi w ręce towaru. Sł. wil. [Natykał (dok.) mi w ręce rozmaitych rupieci]. Sł. wil. Natykać w wór słomę. Troc. Dziesięćby ś. ich pożywiło, co jeden w brzuch swój natka i naleje. Hrb. b) a. na co = *wtykając nawsadzać; nawtykać:* N. grzybów na pręcik do suszenia. N. kwiatów do włosów a. we włosy. Główki wschodnich lulek, natkane w stolik sandałowy. Mick. Natkano pojmanych żołnierzów pod chorągwie. Troc. **2.** co czym = a) *wtykając napełnić, naładować:* N. wór plewami, siennik słomą, materac włosiem. Natkany wór słomą. Troc. Łacniej N. jeden wór, niżli wiele. Jabł. N. kieszeń złotem. [Natykał kieszeń] *(=napełnił).* N. mieszek cudzą pracą *(= zbogacić ś. z cudzej pracy).* N. brzuch *(=najeść ś).* Ten nie dba, by świnia, by jedno brzuch natkał. Rej. N. boki. Troc *(=najeść ś.).* † Sukno, płótno natkane p. **Natkany.** Przen.: Natkał księgę fraszkami. Troc. Książka Zyzaniego, jako kiełbasa, nieczystemi heretyckiemi bluźnierstwy jest natkana. Sak. Marnością jakąś, rzkomo słowem Bożym natykacie uszy słuchaczów waszych. Birk. Przen. *nasycić, zadowolnić:* Worki i skrzynie natkasz, ale serca nie natkasz, zawsze chce więcej. Skar. Łakomego nie natkasz i miljonami. Birk. Ich chciwości nie N. nie może. Pilch. b) a. × w co = *nawtykawszy, nawsadzawszy czego, wysadzić, nasadzić czym:* Natykam winnicę, ogród tyczkami. Kn. Natykać drogę drzewami. N. włosy perłami. Tkanina złotem i srebrem natykana. Kwiaty, któremi natkane są stepy. Jeż. Widzisz niebo gwiazdami natkane. Troc *(= upstrzone).* **3.** *tkaniny narobić:* N. sukna, płótna. Natykamy co rok do dwiestu postawów sukna. Sł. wil. **N. ś. I.** *napchać ś., napakować ś, natłoczyć ś.:* Tyle ś. natkało ludu do kościoła, że przejść nie można. **2.** rub.: N. ś. czym a. czego = *nasycić ś., najeść ś., nażreć ś.:* Natkał ś. chlebem, mięsem. Głodni ś. chleba natkają. Ryb. Natkał ś., jak wół trawy. Prz. Obżartuchy, choć ś. już natkają, przecię jedzą. Petr. Przen.: Skanderbeg już ś. rozmaitym łupem natkał a prawie utuczył. Baz. **3.** *tkaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.:* Natkałem ś. przez cały dzień, że aż rękami władać nie mogę. Sł. wil. Przen.: Natkałem ś. w swym życiu i jedwabiów i zgrzebniny. Sł. wil. *(=zaznałem dobrego i złego).* <Na + Tkać>

Natkanie, a, blm., czynność cz. **Natkać:** Dla natkania mizernego brzucha przemy ś. prawdy. Rej.

Natkanie się, a ś., blm., czynność cz. **Natkać ś.**

† **Natkano** przys. od **Natkany,** *ciasno, jak natkał.* Kn.

Natkany, st. w. † **Natkańszy** im. od **Natkać:** † Sukno, płótno natkane = *gęsto zrobione, tęgie, ścisłe, dychtowne.* Natkane, nabite gęsto płótno, sukno. Kn. Im więtszy wzór w adamaszku, tym więcej do niego jedwabiu wychodzi, i natkańszy adamaszek. Górn. Adamaszki z pode dna krochmalą, aby ś. zdały natkańszemi. Gostk.

† **Natkańszy** p. **Natkany.**

[**Natkastlik, a,** lm. **i, Natkaślik**] *stolik nocny, szafeczka; umywalnia.* <Z Nm. Nachtkastel>

[**Natkaślik, a,** lm. **i**] p. **Natkastlik.**

Natknąć, nie, nął, nied. **Natykać I.** p. **Natkać:** a) Wszędzie moc wielka, jakoby natknął, ludu było. Kosz. Uwieńczona wstążką złotą, w którą polnych róż natknięto. Słow. Dwie watówki natknie na siebie, żeby była rzęsita, i dalej do karczmy. Bliź. *(=włoży).* b) (Ksiądz) natknieć wieszką kopie w rogu. Rej *(= wetknie wiechę w róg kopy, wybranej na dziesięcinę).* Natknięty ogród tyczkami. Kn. Zioła, winne latorośle natknione. Troc. Natkniony ogród kwiatkami. Kn. Dziesięć wozów, w kosy i wojenne sztuki natknionych. Pot. Manelki, by gwiazdeczkami, perłami natknione. Groch. Niebo ze sklepem za-

wieszonym, gwiazdami natknionym. Ryb. Tenże i niebo natknął gwiazdami ślicznemi. Kochan. **2.** †N. co=*napomknąć, nadmienić, wzmiankę zrobić o czym:* Iżby to lepiej pojęli, natknięm tu rzecz tę podobieństwem jednym. Glicz. Jak ś. te ognie pod ziemią rodzą, teraz tylko króciuchno natknę. Syk. Z przyczyn natknionych jawnie to pokazuje ś. Zigr. *(=przytoczonych).* **N. ś.** na co= *wpaść, natrafić na co:* Natknęli ś. na kamień. Smotr. Ja tu będę uciekał przed śmiercią, która może o mnie i nie myśli, a sam gdzieś ś. na nią natknę. Rzew. Natknął ś. w drodze życia na coś nadzwyczajnego, wychodzącego z powszechnej kolei. Rol. <Na+Tknąć>

Natknienie, a, blm. p. **Natknięcie.**

Natknięcie, a, blm., **Natknienie** czynność cz. **Natknąć.**

Natknięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Natknąć ś.**

Natla, i, lm. **e** powr. *przyrząd, na który nawija ś. szpagat a. nici przy wyrobie taśm, siatek.* Zdr. **Natelka.** <Dnm. natel=Gnm. Nadel=igła>

Natłaczać, a, ał p. **Natłoczyć.**

Natłaczanie, a, blm., czynność cz. **Natłaczać.**

× **Natłoczek, czka,** lm. **czki** lek. p. **Kompres.**

Natłoczenie, a, blm., czynność cz. **Natłoczyć.**

Natłoczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Natłoczyć ś.**

Natłoczka, i, lm. **i** rzem. *krążek skórzany, zakrywający szczelinę naokoło tłoka* (Manschette). <Na+Tłok>

× **Natłocznie** przys. od **Natłoczny.**

× **Natłoczny I.** *dający ś. natłoczyć, pakowny.* **2.** p. **Natłoczony:** N. gmin. Nar.

Natłoczony im. od **Natłoczyć I.** *napchany, napełniony:* Miara natłoczona *(= pełna, całkowita).* Kościół N. ludem *(=pełen ludu).* Łódź natłoczona. **2. a.** × **Natłoczny** *który ś. natłoczył, tłoczący ś., cisnący ś.*

Natłoczyciel, a, lm. **e** *ten, który natłacza.*

Natłoczycielka, i, lm. **i** forma ż. od **Natłoczyciel.**

Natłoczyć, y,ył, nied. **Natłaczać I.** czego a. × co w co=*tłocząc napchać, nałożyć:* N. w wór słomę. Troc. Zasypali kamieńmi i grubą ziemią on dół, natłaczając. Skar. **2.** co czym = *tłocząc napełnić, naładować:* N. wór wełną, lnem, plewami. N. grób trupami. Troc. Miarę dobrą i natłoczoną i potrzęsioną i opływającą dadzą wam. Skar. *(=pełną, całkowitą).* Stacja natłoczona towarami. Kościół natłoczony ludem *(=pełen ludu).* Pełne i natłoczone bez sprawców dwie łodzie. Prot. **N. ś. I.** *tłoczeniem a. tłoczeniem ś. nasycić ś. a. namęczyć ś.* **2.** *tłocząc ś., nagromadzić ś., napchać ś., nacisnąć ś.:* Natłoczyło ś. ludzi do kościoła. Most ś. załamał pod ciężarem ciżby, jaka ś. na nim natłoczyła. Jeż. Przen.: Natłoczyło ś. wypadków. Sł. wil. **3.** [N. ś.] *dotłoczyć ś., docisnąć ś.* <Na+Tłoczyć>

Natłok, u, blm. *tłum ludzi tłoczących ś., ciżba, ścisk:* Od natłoku cisnących ś. trzaskają ławy w sali sądu. Sejm 1553 r. N. w kościele był niesłychany. Hof. W natłoku wrogów, co go od swoich oddziela, sam, bez wsparcia, nadziei, świadka, przyjaciela, walczył ponury Wacław. Malcz. Kiedy umierali, w tym ofiar natłoku było kilku tak świętych, jak są wasi święci. Słow. Zacznij słynąć cudami dla uczniów natłoku. Mick. N. podróżnych. Lecz już nie była między natłokiem ta, której szukał, pasterka. Mick. Zgubić co w natłoku. Przen.: Wypuszczam na wiatr konia i nie szczędzę razów; lasy, doliny, głazy, w kolei, w natłoku u nóg mych płyną, giną, jak fale potoku. Mick. Przen.: N. spraw, interesów *(=nawał, mnóstwo).* Przed natłokiem obcych interesów, nie mogę ś. docisnąć do moich literackich zabaw. Kołł. N. myśli, uczuć. Z pomąconych chęci i myśli natłoku rewolucyjny Gallów wylągłeś ś. smoku. Mick. Miotany od sprzecznego poruszeń natłoku, ból w sercu, w licach bladość, ogień miałem w oku. Mick. W mnogich zdarzeń i wniosków natłoku myśli samopas plączą ś. bezładnie. Mick. <Na+Tłok>

Natłomaczenie, a, blm., czynność cz. **Natłomaczyć,** *natłumaczenie.*

Natłomaczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Natłomaczyć ś.,** *natłumaczenie ś.*

Natłomaczyć, y, ył, Natłumaczyć *tłomacząc jedno po drugim, wiele przetłomaczyć a. wytłomaczyć.* **N. ś.** *tłomaczeniem a. tłomaczeniem ś. nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na+Tłomaczyć>

Natłuc, cze, kł, nied. × **Natłukać I.** *tłukąc przez czas dłuższy, wiele utłuc:* N. cukru, pieprzu, cynamonu. **2.** *tłukąc jedno po drugim, wiele stłuc, potłuc; narozbijać:* N. garnków, szklanek. **3.** *tłukąc (=bijąc a. zabijając) kolejno, wiele razy a. wielu wybić a. zabić:* Majster nieraz natłukł chłopca. N. nieprzyjaciół. Choć nie wskóra, aby miał wziąć klucze, nastrzela jednak hetman, nasiecze, natłucze. Jabł. **4.** *tłukąc (=bijąc) narobić:* Strzały w nich tkwiły, jak kolce na jeżach, kamienie natłukły sińców i guzów. Krasz. **5.** × N.=**Nadtłuc:** Garnca natłuczonego dłużej. Prz. *(=skrzypiącego drzewa najdłużej=człowiek cherlający często żyje dłużej od zdrowego).* **N. ś. I.** *tłukąc ś. kolejno, potłuc ś. w wielkiej ilości:* Natłukło ś. sporo szklanek. **2.** *tłuczeniem nasycić ś.:* Lubo ś. natłukł regalistów do woli, przecież ich zawsze nie cierpiał. Kaczk. *(= nabił, nazabijał).* Niemało ś. koło stodół natłukłem wróbli. Kaczk. *(=nastrzelałem).* **3.** *nawałęsać ś., nawłóczyć ś.:* N. ś. po różnych kątach. **4.** *jazdą niewygodną namęczyć ś.:* N. ś. na żydowskiej szkapie. <Na+Tłuc>

Natłuczenie, a, blm., czynność cz. **Natłuc.**

Natłuczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Natłuc ś.**

× **Natłukać, a, ał** p. **Natłuc.**

× **Natłukanie, a,** blm., czynność cz. **Natłukać.**

Natłumaczenie, a, blm., czynność cz. **Natłumaczyć,** *natłomaczenie.*

Natłumaczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Natłumaczyć ś.,** *natłomaczenie ś.*

Natłumaczyć, y, ył i **N. ś.** p. **Natłomaczyć.** <Na+Tłumaczyć>

Natłuszczać, a, ał p. **Natłuścić.**

Natłuszczanie, a, blm., czynność cz. **Natłuszczać.**

Natłuszczenie, a, blm., czynność cz. **Natłuścić.**

Natłuścić, i, ił, nied. **Natłuszczać I.** *tłustością nasmarować:* Natłuściłeś głowę moją olejki. B. B. Garb.: Natłuszczać a. smarować skórę. **2.** posp. *mocno okrasić:* N. kapustę. <Na+Tłuścić>

Natoczenie, a, blm., czynność cz. **Natoczyć.**

Natoczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Natoczyć ś.**

Natoczyć, y, ył, nied. **Nataczać I.** *tocząc jedno po drugim, wiele przytoczyć, nagromadzić:* N. okrągłych rzeczy z jednego miejsca na drugie. L. Natoczył tu kamieni. Troc. **2.** × N. przen. *sprowadzić, nasunąć, nadarzyć:* Natoczyło mi go

szczęście. Troc. **3.** [N.] *zatoczyć, wytoczyć:* Smarujcie bieze, wozy nataczajcie! **4.** *tocząc jedno po drugim, wiele czego wytoczyć, tocząc narobić:* N. gałek, szachów. N. różnych rzeczy z drzewa, z kości, z mosiądzu. **5.** ×N. *naostrzyć na brusie:* N. siekierę, szablę. **6.** *tocząc (= gryząc), nadziurawić, napsuć:* Czerw natoczył próchna. L. Mól natoczył futra. Sł. wil. **7.** =a) *tocząc (= lejąc) z beczki, wiele utoczyć:* N. wina, piwa, wódki. Piw.: Nataczać piwo = *przelewać je przy pomocy kranu i kiszki z większych naczyń do mniejszych*, in. obciągać, ściągać piwo. Przen.: N. krwi=*nazabijać ludzi.* b) *tocząc, nalać, napełnić:* Możnali to rzecz, abym nie skosztował kielicha mnie natoczonego, wylej go precz, niech go nie zakuszę. Bz. **8.** ×N. *przytoczyć, zacytować:* Natoczył z autora tego miejsce. Troc. **N. ś. I.** *tocząc ś. (= lejąc ś.) kolejno, nalać ś. w wielkiej ilości:* Oby dosyć było na tej krwi, której ś. w tych polach natoczyło z dzikich szyj, żeby z inszej krew nie poszła szyi. Bardz. **2.** †N. ś. *nadarzyć ś., nawinąć ś.:* Jeśli ś. jaki dziw natoczy, niech wstanie inszy Alcyd. Bardz. Natoczyła ś. wojna. Troc. **3.** *toczeniem a. toczeniem ś. nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na+Toczyć>

Natomiast, ×**Na to miast** przys. **I.** a. †**Natychmiast** *zamiast tego, na to miejsce:* Okazało ś., że niewiele miał z niemi spólnego w świecie umysłowym, znalazł N. inne towarzystwo, do którego przylgnął całą duszą. Chm. **2.** *przeciwnie, zaś:* Król z ministrami wyszedł z sali; posłowie N. pozostali jeszcze przez czas niejaki. <Na+To+Miast(o)>

Natonąć, nie, nął *tonąc kolejno, utonąć w wielkiej ilości:* Natonęło wiele ludzi w rzece. Śklanki z miodem zaprawiwszy, na muchy stawić, a gdy tego natonie, wylać. Haur. <Na+Tonąć>

[**Natonia, i,** lm. **e**] p. **Natonie.**

[**Natonie, a,** lm. **a, Natonia, Natoń**] **I.** *część lasu, gdzie drzewa spuszczają.* **2.** *miejsce, na którym ś. drzewo ciosa a. obrabia.* **3.** a. [**Naciunie**] *miejsce do rąbania drzewa, drwalnia.* **4.** *podwórze:* Widać teraz, gdy idzie przez N. Wysp. Zgr. [**Natonisko, Natónisko**]. <Na+*Tonie, od ĆN/TN/CIN>

Natonięcie, a, blm., czynność cz. **Natonąć.**

[**Natonisko, a,** lm. **a**] **I.** p. **Natonie.** **2.** *plac cały z wiórami ociosanego drzewa.*

[**Natoń, i,** lm. **e**] **I.** p. **Natonie.** **2.** *kłoda.*

[**Natoperzać, a, ał** i **N. ś.**] p. **Natoperzyć** i **Nastroszyć:** Ptak natoperza pióra. Koń natoperza grzywę. Indyk natoperza ś.

[**Natoperzanie, a,** blm.] czynność cz. **Natoperzać.**

[**Natoperzanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Natoperzać ś.**

[**Natoperzenie, a,** blm.] czynność cz. **Natoperzyć.**

[**Natoperzenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Natoperzyć ś.**

[**Natoperzyć, y,ył, N. ś.,** nied. **Natoperzać, Natoperzać ś.**] p. **Nastroszyć:** Indyk natoperzył ogon. N. włosy, czuprynę. N. twarz *(= pyzatą uczynić, nadąć).* N. oczy *(= wytrzeszczyć).* Cały ś. ze złości natoperzył *(=naczupurzył ś., napuszył ś.).* <Na+Toperzyć>

Natopić, i, ił, nied. **Natapiać I.** *topiąc jedno po drugim, wiele utopić:* N. ludzi, psów. **2.** *topiąc przez czas dłuższy, wiele roztopić:* N. ołowiu, laku, wosku, świecy, świec. **N. ś. I.** *topiąc ś. kolejno, w wielkiej ilości potopić ś., natonąć:* W przeprawie przez rzekę natopiło ś. ludzi, wojska. **2.** *topiąc ś. przez czas dłuższy, roztopić ś. w wielkiej ilości:* Natopiło ś. wosku. **3.** *topieniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na+Topić>

Natopienie, a, blm., czynność cz. **Natopić.**

Natopienie się, a ś., blm., czynność cz. **Natopić ś.**

Natopnieć, eje, ał *topniejąc ustawicznie, w wielkiej ilości roztopnieć:* Wiele śniegu natopniało. <Na+Topnieć>

Natopnienie, a, blm., czynność cz. **Natopnieć.**

[**Natónisko, a,** lm. **a**] **I.** p. **Natonie.** **2.** *ziemia, powstała z drzewnej próchnicy.* <Zam. Natonisko>

Natracenie, a, blm., czynność cz. **Natracić.**

Natracenie się, a ś., blm., czynność cz. **Natracić ś.**

Natracić, i, ił i **N. ś.** *tracąc jedno po drugim, wiele stracić:* Natraciwszy ś. zacnej kompanji, wróciliśmy ś. do domu z niczym. Pas. <Na+Tracić>

Natradować, uje, ował *tradując jednego po drugim, wielu stradować.* <Na+Tradować>

Natradowanie, a, blm., czynność cz. **Natradować.**

Natraf, u, lm. **y** gór. p. **Najechanie.** <Na+Traf>

Natrafiać, a, ał p. **Natrafić.**

Natrafianie, a, blm., czynność cz. **Natrafiać.**

Natrafić, i, ił, [**Natrefić**], nied. **Natrafiać** na kogo, na co a. ×kogo, ×co=*trafić na kogo, na co, znaleźć kogo, co:* Natrafiłem na to miejsce, gdzieśmy w przeszłym roku zabili niedźwiedzia. N. na miejsce szukane w książce. N. na człowieka z nieugiętym charakterem. N. na ślad zbrodniarza. N. na straszny hałas i kłótnię. Tak dzieje ś. z rozmową: zwolna ś. pomyka, aż natrafi na przedmiot wielki, jak na dzika. Mick. Ostatniej mojej u nich wizyty natrafiłam, że furje wywierał na żonę. L. Nieraz wśród ciemnego tłumami kościoła, którą z klęczących dziewic natrafiwszy losem, wołali na nią silnie niemym duszy głosem. Słow. [Natrafili kochaneczkę] (=*spotkali*). <Na+Trafić>

Natrafienie, a, blm., czynność cz. **Natrafić.**

Natrajkotać, cze, tał *trajkocząc nagadać.* **N. ś.** *trajkotaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na+Trajkotać>

Natrajkotanie, a, blm., czynność cz. **Natrajkotać.**

Natrajkotanie się, a ś., blm., czynność cz. **Natrajkotać ś.**

Natraktować, uje, ował *traktując jednego po drugim, wielu utraktować.* <Na+Traktować>

Natraktowanie, a, blm., czynność cz. **Natraktować.**

Natranzlokować, uje, ował *tranzlokując jednego po drugim, wielu przetranzlokować.* <Na+Tranzlokować>

Natranzlokowanie, a, blm., czynność cz. **Natranzlokować.**

Natrapić, i, ił *trapiąc kogo ustawicznie, bardzo utrapić; nadręczyć, namartwić, nagryźć, nafrasować.* **N. ś.** *trapiąc ś., namęczyć ś.; namartwić ś., nagryźć ś., nafrasować ś.:* Jeśli mi jeszcze i to nie pomoże, na com ś. próżno natrapił, mój Boże? Chr. <Na+Trapić>

Natrapienie, a, blm., czynność cz. **Natrapić.**

Natrapienie się, a ś., blm., czynność cz. **Natrapić ś.**

Natratować, uje, ował *tratując jedno po drugim, wiele stratować.* <Na+Tratować>

Natratowanie, a, blm., czynność cz. **Natratować.**

Natrawić, i, ił *trawiąc jedno po drugim, wiele strawić:* Niemało czasu nad tą robotą natrawiłem. Przyzwał go z Prus, zapłaciwszy zań wielką sumę pieniędzy, które tam był natrawił. Stryjk. *(= stracił, roztrwonił, zmarnował).* <Na + Trawić>

Natrawienie, a, blm., czynność cz. **Natrawić.**

Natrąbić się, i ś., ił ś. l. *graniem na trąbie nasycić ś. a. namęczyć ś.* **2.** rub.=a) *napić ś. do woli.* b) × N. ś. *najeść ś.* **3.** [N. ś.] *napłakać ś.:* Zebyś sie natrąbiło! (przekleństwo mówione do dziecka). <Na + Trąbić>

Natrąbienie się, a ś., blm., czynność cz. **Natrąbić ś.**

Natrącać, a, ał l. nied. p. **Natrącić. 2.** dok. *trącając jedno po drugim, wiele trącić.* **N. ś. l.** nied. p. **Natrącić. 2.** dok. *trącaniem a. trącaniem ś. nasycić ś. a. namęczyć ś.:* Ze wszystkiemi ś. naściskać, kieliszkami N., tego mu tylko było potrzeba. <Na + Trącać>

Natrącanie, a, blm., czynność cz. **Natrącać.**

Natrącanie się, a ś., blm., czynność cz. **Natrącać ś.**

Natrącenie, a, blm., czynność cz. **Natrącić.**

Natrącenie się, a ś., blm., czynność cz. **Natrącić ś.**

Natrącić, i, ił, nied. **Natrącać** l. a. **Nadtrącić** co a. czego = *trąceniem nadwerężyć, nadtłuc, wyszczerbić, uszkodzić, nadpsuć:* Natrąciłeś dzbana. Troc. N. wazę, półmisek, talerz. Sł. wil. Natrącił mi rękę. Sł. wil. Przen.: Natrącono mu wojska. Troc. **2.** †N. *trącając, pchnąć na co; trącając, zetknąć:* W wojnie domowej los przyjacioły, krewne i bracią natrąci, iż własnej krwi czynić między sobą żelazem przyjdzie. Błaż. **3.** × N. przen. *narzucić, nastręczyć:* Za co z tysiąca lepszych synów mnie jemu (los) za syna natrąca? Mick. **4.** przen.: †N. kogo na co = *narazić, wystawić:* Natrącił na zły raz jego osobę. Troc. **5.** przen.: N. o czym a. × czego = *napomknąć, nadmienić, uczynić wzmiankę o czym, dotknąć czego:* N. o czym w liście, w mowie. Natrącił w liście i tego. Troc. **N. ś. l.** *nieco stłuc ś., nadtłuc ś.:* Natrąciła ś. śklanka. Troc. **2.** †N. ś. na co = *potrącić, uderzyć ś. o co:* Natrącił ś. mocny na mocnego, a obadwa pospołu upadli. Leop. N. ś. na szpadę. Troc. **3.** przen.: × N. ś. = *narzucić ś., nastręczyć ś.:* Nie natrącał ś., żeby go do czego użyto. Oss. **4.** przen.: × N. ś. na co a. w co = *narazić ś., wystawić ś. na co:* Natrącać ś. na razy, na nieprzyjaciela, na niebezpieczeństwo. Troc. Z szczerością natrącałem ś. w niebezpieczeństwo przy ich sprawie w boju. Stasz. <Na + Trącić>

Natrefić, i, ił l. *trefiąc ułożyć, utrefić:* N. włosy. **2.** *trefiąc kolejno, wiele utrefić:* N. włosów. <Na + Trefić>

[**Natrefić, i, ił**] p. **Natrafić.**

Natrefienie, a, blm., czynność cz. **Natrefić.**

[**Natrefienie, a,** blm.] czynność cz. [**Natrefić**].

†**Natreskać, a, ał** *ukarać.* Rej. <Czes. natrestati se>

†**Natreskanie, a,** blm., czynność cz. **Natreskać.**

Natresować, uje, ował *tresując jedno po drugim, wiele wytresować:* N. psów. <Na + Tresować>

Natresowanie, a, blm., czynność cz. **Natresować.**

Natręcik, a, lm. i p. **Natręt.** Klon.

Natręctwo, a, blm., **Natrętność** *wada natręta, natarczywość, naprzykrzoność:* Mogęż ś. spytać bez natręctwa?

Natręt, a, lm. **y l.** lm. **ty** a. **ci,** × **Natrętnik** *człowiek natrętny, gość nieproszony, intruz:* N., co ś. w nieswe rzeczy wtrąca. Smotr. Jak mucha w potrawie, tak N. w zabawie. Prz. N.-nudziarz zabiera mu czas nielitościwie. Chm. **2.** †N., 2 pp. **u** *napędzanie, nastręczanie:* Są chęci ludzkie, według natrętu i wstrętu kłamliwej fortuny, odmienne. Błaż. **3.** [N.] *wrzód na podeszwie.* **4.** zool. p. **Bolimuszka.** Żdr. **Natręcik.** <Na + *Tręt, od TR(ĘT)/TOR/CIR>

× **Natrętka, i,** lm. **i** forma ż. od **Natręt;** × **Natrętnica.**

× **Natrętnica, y,** lm. **e** forma ż. od **Natrętnik,** p. **Natrętka.**

Natrętnie, × **Natrętno** przys. od **Natrętny:** Domagać ś. N.

× **Natrętnik, a,** lm. **cy** p. **Natręt:** Obawiam ś., żeby tu znowu ten N. nie przyszedł. Boh.

× **Natrętno** p. **Natrętnie.**

Natrętność, i, blm. rz. od **Natrętny,** p. **Natręctwo.**

Natrętny, [**Nacierny**] *naprzykrzający ś., naprzykrzony, natarczywy, niedelikatny:* Wierzyciel N. Prośby, domagania ś. natrętne. Przen.: Odrzucające natrętne sploty od twarzy... Krasiń. Wspomnienia natrętne *(= nieustanne, ciągle napastujące, ścigające).* Ukryć ś. przed natrętnym okiem *(= niedyskretnym).*

× **Natrętowski** przym. od **Natręt,** *od natręta, uzurpatora pochodzący:* Zażycie mądrego i bogobojnego egzorcysty, nie natrętowskiego, ale od zwierzchności kościelnej wystawionego na to porządnie. Smol.

Natroborokalcyt, u, lm. **y** min. p. **Tynkalcyt.** <Natron + Bor + Kalcyt>

[**Natrocić, i, ił**] *narobić trocin* (np. o myszach). <Na + Trocić>

Natroczenie, a, blm., czynność cz. **Natroczyć.**

Natroczyć, y,ył *naprzywiązywać do siodła:* Z dziesiątkami gęsi i kur, natroczonych przy kulbace, jechał wśród tumanu pierza. Sienk. O wa! koniuchów natroczę. Sienk. <Na + Troczyć>

Natrofilit, u, lm. **y** min. *minerał z gromady saletrowców, z rzędu fosforanów bezwodnych,* $NaMnPO_4$. <Natron + Gr. fyllítēs = liściasty>

Natroić, i, ił sobie = *trojąc sobie jedno po drugim, wiele sobie uroić.* **N. ś.** *trując ś. kolejno, uroić ś. w wielkiej ilości:* Natroiło ci ś. w głowie. <Na + Troić>

Natrojenie, a, blm., czynność cz. **Natroić.**

Natrojenie się, a ś., blm., czynność cz. **Natroić ś.**

Natrolit, u, lm. **y** min. *minerał z gromady sylikoidów, z rzędu wodorokrzemianów, z grupy zeolitów, wodny krzemian glinu i sodu* ($Na_2 Al_2 Si_2 O_8 + H_4 SiO_4$), *krystalizujący w układzie rombowym,* in. × mezotyp, × sodowiec, × zeolit włóknisty. Odmiany: a) Bergmanit. b) Brewicyt a. Kamień plewisty a. Radjolit. <Now. z Natron + Gr. líthos = kamień>

Natrolitowy przym. od **Natrolit:** Krzemian N.

Natron, u, blm. *soda egipska.* <Z Gr. nítron = sód, przez Arab. natrūn>

Natropić, i, ił l. kogo, czego = *tropiąc jedno po drugim, wiele wytropić.* **2.** myśl.: N. co = *tropieniem dojść śladu, natrafić na ślad zwierzęcia.* <Na + Tropić>

Natropienie, a, blm., czynność cz. **Natropić.**

Natroskać się, a ś., ał ś. p. **Natroszczyć ś.:** Jeżeli oni ucierpieli na naszym milczeniu, tośmy ś. i my natroskali o nich. Drz. <Na+Troskać ś.>

Natroskanie się, a ś., blm., czynność cz. **Natroskać ś.**

Natroszczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Natroszczyć ś.**

Natroszczyć się, y ś.,ył ś., Natroskać ś. *trosk nadoznawać, nafrasować ś., namartwić ś., nagryźć ś.* <Na+Troszczyć ś.>

Natruchleć, eje, ał *strachu nadoznawać, nabać ś., nalękać ś.* <Na+Truchleć>

Natruchlenie, a, blm., czynność cz. **Natruchleć.**

Natrucie, a, blm., czynność cz. **Natruć.**

Natrucie się, a ś., blm., czynność cz. **Natruć ś.**

Natruć, uje, ul I. *trując jedno po drugim, wiele otruć.* **2.** przen. *natrapić, nadręczyć, nagryźć, namartwić:* Coby nas sama żona moja natruła, a co dopiero inni! Kaczk. **N. ś. I.** *truciem a. truciem ś. nasycić ś. a. namęczyć ś.* **2.** *trując ś. kolejno, otruć ś. w wielkiej liczbie.* <Na+Truć>

Natrudzenie, a, blm., czynność cz. **Natrudzić.**

Natrudzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Natrudzić ś.**

Natrudzić, i, ił *trudząc ustawicznie, bardzo utrudzić; namęczyć, namordować:* N. kogo swemi interesami. N. sobie głowę nad czym (=*nałamać, nasuszyć*). **N. ś.** *napracować ś., namęczyć ś., namordować ś.:* Com ś. natrudził, com ś. nażądał, ażebym ciebie oglądał. Kniaź. <Na+Trudzić>

Natruska, i, lm. **i** *jakieś odzienie kozackie:* Czarne szarawary, żupan jaki w paski, czerwona kurtka na wierzch, N., pas i czapka. Dęb. L. <?>

Natrwonić, i, ił *trwoniąc jedno po drugim, wiele strwonić, namarnować:* N. pieniędzy. <Na+Trwonić>

Natrwonienie, a, blm., czynność cz. **Natrwonić.**

Natrwożenie, a, blm., czynność cz. **Natrwożyć.**

Natrwożenie się, a ś., blm., czynność cz. **Natrwożyć ś.**

Natrwożyć, y,ył *trwożąc ustawicznie, wiele razy zatrwożyć.* **N. ś.** *trwożąc ś. ustawicznie, wiele razy ś. zatrwożyć; trwożeniem ś. namęczyć ś.* <Na+Trwożyć>

Natryksać, a, ał *tryksając ustawicznie, wiele razy rogami uderzyć, nabość:* Baran natryksał rogami. Sł. wil. Przen.: Uślinił mię, giestami żwawemi natryksał i jako chciał naszturchał. L. (= *napopychał, natrącał, naszturchał*). <Na+Tryksać>

Natryksanie, a, blm., czynność cz. **Natryksać.**

Natrysk, u, lm. **i** lek. (embrocatio) *zlewanie, skrapianie wodą spadającą zwysoka lub pod ciśnieniem będącą,* in. zlewa: N. drobny, in. kąpiel deszczowa a. dżdżowa. N. ulewny, in. kąpiel ulewna. <Na+*Trysk, od TRYS(K)>

Natryskiwacz, a, lm. **e** lek. (irrigator) *przyrząd do robienia natrysków,* in. tryskacz.

Natryskiwać, uje, iwał *robić natryski.*

Natryskiwanie, a, blm., czynność cz. **Natryskiwać.**

Natryskowy przym. od **Natrysk:** Kąpiele natryskowe. Rol.

Natrzaskać, a, ał, N. ś. I. *trzaskając ustawicznie, wiele razy trzasnąć; trzaskaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.:* N. a. N. ś. drzwiami. **2.** [N.] *nadeptać, nadeptać ś.:* Com ś. tam natrzaskał błota! <Na+Trzaskać>

Natrzaskanie, a, blm., czynność cz. **Natrzaskać.**

Natrzaskanie się, a ś., blm., czynność cz. **Natrzaskać ś.**

[**Natrzasłość, i,** blm.] rz. od **Natrzasły,** *trzpiotowatość, brak zastanowienia.*

[**Natrzasły**] *trzpiotowaty, narwany, nie zastanawiający ś., roztrzepany.*

[**Natrząchać, a, ał** i **N. ś.**] p. **Natrząść.** <Na+Trząchać>

[**Natrząchanie, a,** blm.] czynność cz. **Natrząchać.**

[**Natrząchanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Natrząchać ś.**

[**Natrząchnąć, nie, nął**] p. **Natrząść.**

[**Natrząchnięcie, a,** blm.] czynność cz. **Natrząchnąć:** N. jest jedynym lekarstwem.

[**Natrząchywać, uje, ywał**] p. **Natrząść.**

[**Natrząchywanie, a,** blm.] czynność cz. **Natrząchywać.**

Natrząsać, a, ał i **N. ś.** p. **Natrząść.** <Na+Trząsać>

Natrząsanie, a, blm., czynność cz. **Natrząsać:** Zażegnywanie, N. coraz są rzadsze. Od natrząsania gmachów zioły niech płacą złotych trzy. Węż.

Natrząsanie się, a ś., blm., czynność cz. **Natrząsać ś.**

Natrząsnąć, śnie, snął i **N. ś.** p. **Natrząść.**

Natrząść, ęsie, ął, ×Nadtrząść, jednot. **Natrząsnąć, [Natrząchnąć],** nied. **Natrząsać, [Natrząchać],** częstot. **[Natrząchywać] I.** *trzęsąc ustawicznie, wiele razy wstrząsnąć:* N. głową. Dobrą miarą odmierzy ci Bóg, natkaną, natrzęsioną i opływającą. Skar. (= *wiele razy wstrząśniętą w celu dokładnego napełnienia, ubicia*). [Kobieta znająca kazała cię natrząsać] (=*leczyć za pomocą wstrząsania ciałem*). [Natrząchać chorego] (=*leczyć za pomocą zawieszania i wstrząsania ciałem*). Ir.: [Natrząsać trzosiku]=*wydawać pieniądze.* **2.** co czym = *posypać, poprószyć:* Natrząsł pokój tatarakiem. **3.** czego gdzie, na co = *nasypać, naprószyć:* N. siana na ziemię, tabaki na książkę. **4.** czego=*trzęsąc nazrzucać:* N. owoców. Wlazł na dąb, aby natrząsł żołędzi. Jabł. **N. ś. I.** *trzęsieniem a. trzęsieniem ś. nasycić ś. a. namęczyć ś.:* N. ś. owoców. N. ś. z zimna. **2.** †N. ś. czym=*wzruszyć ś.:* Tym ś. natrząsnąwszy król haniebnie, postanowi sobie nie słać więcej do hana nikogo. Tw. **3.** nied.: Natrząsać ś. a. [Natrząchać ś.] z kogo, z czego=*naśmiewać ś., wyśmiewać ś., szydzić, kpić, drwić z kogo a. z czego, urągać komu a. czemu:* Cham śmiał natrząsać ś. z ojca. Skar. Wywołany z kraju Zborowski przejeżdżał ś. po Polszcze z taką dumą, jakby ś. z praw i słabości przełożonych natrząsał. Boh. Każdy ś. z przywar, nie z osób natrząsa. Kras. Z tych ś. biedy, co ich zdarł, bezkarnie natrząsa. Węg. <Na+Trząść>

Natrząśnięcie, a, blm., czynność cz. **Natrząsnąć.**

Natrząśnięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Natrząsnąć ś.**

Natrzebić, i, ił *trzebiąc ustawicznie, wiele wytrzebić.* <Na+Trzebić>

Natrzebienie, a, blm., czynność cz. **Natrzebić.**

Natrzeć, trze, tarł, [Natarć], im. **Natarty,** nied. **Nacierać I.** co czym = *trąc namazać, nasmarować:* Nacierać ramię wyskokiem, maścią. W łaźni, jak ś. wypoci, gorzałeczką, oliwką a barskim mydełkiem grzbiet sobie natrze. Rej. Dobywa chustki natartej piżmem. Zabł. **2.** *trąc ustawicznie, mocno wytrzeć:* Nacierać ciało aż do

czerwoności. Nie dla siebie, dla drugich wół sobie jarzmem kark naciera. L. *(=ściera).* †Ostatek oczu, częścią sześćdziesiąt lat, częścią usilnym przez lat czterdzieści czytaniem natartych. Cich. *(=popsutych).* N. komu uszu a. uszy = *skarcić, wyłajać kogo, powiedzieć kazanie, wyrznąć kapitułę, zmyć głowę komu:* Obruszył ś. król na Gdańszczany, i kazał im uszy N. Janowi Zamojskiemu, wyrzucając na oczy ich jawną rebelją. Paszk. Węgrowie Matjaszowi uszy nacierali, aby z chrześcijanami nie walczył. Biel. M. **3.** *trąc przez czas dłuższy, rozetrzeć a. zetrzeć wiele a. ile potrzeba:* N. farb, chrzanu. **4.** przen. *napaść, rzucić ś., uderzyć, wpaść:* N. na nieprzyjaciela. Silnie na nich natarł i do ustąpienia przymusił. Niem. Natarł szablą na niego. Troc. Nacieram koniem na kogo. Troc. Przen.: Nacierać na błędy ludzkie *(= powstawać).* Nacierać na kogo *(=nalegać na kogo, usilnie prosić kogo, domagać ś. od kogo).* Gorącą modlitwą we dnie i w nocy do Boga nacierać. Fur. **5.** †N. przen. *przyjść, przybyć, zjawić ś.:* Ja drugi raz nie natrę na takie wesele, na którym mi gołocą ubogą kaletę. Pudł. **N. ś. I.** *trąc, namazać siebie:* Nacierać ś. oliwą. **2.** *tarciem nasycić ś. a. namęczyć ś.* **3.** ×N. ś. *uderzyć nawzajem na siebie.* <Na + Trzeć>

Natrzepać, pie, pał I. *trzepiąc jedno po drugim, wiele wytrzepać:* N. sukien, futer. **2.** *trzepiąc ustawicznie, wiele razy trzepnąć:* Natrzepał go po twarzy. Przen.: N. komu skórę *(=obić, wychłostać kogo).* **N. ś.** *trzepaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Trzepać>

Natrzepanie, a, blm., czynność cz. **Natrzepać.**

Natrzepanie się, a ś., blm., czynność cz. **Natrzepać ś.**

Natrzęsienie, a, blm., czynność cz. **Natrząść.**

Natrzęsienie się, a ś., blm., czynność cz. **Natrząść ś.**

†**Natrzmić, i, ił** *nastroszyć, najeżyć:* Stąpa panna jak pawa, a natrzmiwszy rogi, ogon za sobą włóczy. Zim. Zbielałym natrzmiła skronie włosem. Żebr. Przen.: Swe brzydkie Tantalka uczynki natrzmiła złorzeczeństwy. Żebr. Przen. *nadąć, napuszyć:* Junacy w natrzmionych fantazjach siła z płocha czynią. Fred. M. Natrzmionego rozumu i cery człowiek. Troc. Insza natrzmiona a stołowa grzeczność, insza gruntowa. Troc *(= sztuczna, wymuszona).* <Na + Trzmić>

†**Natrzmienie, a,** blm., czynność cz. **Natrzmić.**

†**Natrznąć, nie, nął** *trznąwszy, napuścić; nafajdać:* Podsadzi ś. Żyd doktór pod zadek chorego, wszystko chcąc widzieć opatrznie, gdy mu ten w oczy, w uszy, w gębę nawet natrznie. Pot. <Na + Trznąć>

Natrzymać się, a ś., ał ś. *trzymaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.:* Natrzymał ś. majątku *(=długo miał go w dzierżawie).* <Na + Trzymać>

Natrzymanie się, a ś., blm., czynność cz. **Natrzymać ś.**

†**Natuchać, a, ał** *robić aluzję, dawać do zrozumienia, przymawiać, przycinać.* <Na + Tuchać>

†**Natuchanie, a,** blm., czynność cz. **Natuchać.**

Natuczenie, a, blm., czynność cz. **Natuczyć.**

×**Natucznieć, eje, ał** *utyć, nabrać tuszy.* <Na + Tucznieć>

×**Natucznienie, a,** blm., czynność cz. **Natucznieć.**

Natuczyć, y,ył *tucząc jedno po drugim, wiele utuczyć.* <Na + Tuczyć>

[**Natuj**] p. **2. Na.** <Na + Tu(j)>

Natulać, a, ał p. **Natulić.**

Natulanie, a, blm., czynność cz. **Natulać.**

Natulenie, a, blm., czynność cz. **Natulić.**

Natulenie się, a ś., blm., czynność cz. **Natulić ś.**

Natulić, i, ił, nied. **Natulać I.** *tuląc jedno po drugim, wiele przytulić.* **2.** *tuląc kogo a. co ustawicznie, wiele razy przytulić.* **3.** *nacisnąć, nasunąć:* N. czapkę na uszy. Przen.: Poszedł, natuliwszy czapkę na uszy *(usunął ś., zasmucony jaką przykrością).* Sł. wil. **N. ś. I.** *przytuliwszy ś. nagromadzić ś.:* Ileż okropnych widziadeł natuliło ś. pod te sztandary! Wor. **2.** *tuleniem a. tuleniem ś. nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Tulić>

Natulina, y, lm. **y** bot. (itea) *roś. z rodziny skalnicowatych.* <?>

Natułać się, a ś., ał ś. *tułaniem ś. namęczyć ś., nabłąkać ś., nawłóczyć ś.:* Zbity od Turków Zygmunt po morzu ś. natułał, aż go Wenetowie do domu odwieźli. Biel. M. <Na + Tułać ś.>

Natułanie się, a ś., blm., czynność cz. **Natułać ś.**

Natumanić, i, ił *naoszukiwać, nazwodzić.* <Na + Tumanić>

Natumanienie, a, blm., czynność cz. **Natumanić.**

Natupać, pa a. **pie, pał** *tupiąc ustawicznie, wiele razy tupnąć:* Nogami natupa, zębami nazgrzyta. L. **N. ś.** a. **Natuptać ś. I.** *tupaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.:* Natupa ś., nafuka i na tym przestanie. Tremb. **2.** przen. *nachodzić ś., nałazić ś.:* Natupałem ś. około tej sprawy. Sł. wil. <Na + Tupać>

Natupanie, a, blm., czynność cz. **Natupać.**

Natupanie się, a ś., blm., czynność cz. **Natupać ś.**

[**Natupnik, a,** lm. **i, Suchowiejka**] *roś. radostka piaskowa, nieśmiertelnik* (helichrysum arenarium). <Brs. natupnik>

Natuptać się, a ś., ał ś. p. **Natupać ś.:** Udałem ś. na Solec i niemało natuptałem, nimem trafił do ich chaty. Rzew. <Na + Tuptać>

Natuptanie się, a ś., blm., czynność cz. **Natuptać ś.**

Natura, y, lm. **y I.** fil.=a) i przyrod. *ogół rzeczy i stosunków pomiędzy rzeczami, dających ś. zmysłowo lub doświadczalnie stwierdzić; wszystkie ciała i siły niemi poruszające; ogół istot cielesnych i praw, którym podlegają; wszelki byt lub czynnik nie nadprzyrodzony;* świat zmysłowy, przyroda, przyrodzenie, ×istnia (p. Przyroda): Przyroda, N. oznacza, w zwykłym tego słowa znaczeniu, sumę, zbiór wszystkich zjawisk fizycznych i ich wzajemnych do siebie stosunków, bez względu na bliższe określenie ich istoty, zasady, przyczyny metafizycznej, czyli substancji. Str. Zazwyczaj sprowadzamy wprawdzie zjawiska fizyczne do działania przyrody, natury, ale tego pojęcia przyrody, natury nie uosabiamy o tyle, abyśmy widzieli w niej osobnika, wyrażającego czynnie treść swoją w owych zjawiskach fizycznych. Str. Ujrzał u brzegu dziewczynę, jako ją N. stworzyła. P. Koch. *(=nagusieńką).* I mnie N. radość w życiu zaprzysięgła przy powiciu. Fred. A. Nic na świecie nie zginie, tak to sposobiła N., to jest przyrodzenie rzeczy wszystkich. Górn. W naturze nic nie ginie. Wszystko ś. zmienia, przekształca w naturze. Ogrom, siły natury. Prawo natury (przyrod.)= *dokładne wyrażenie warunków, w jakich dane zjawisko zachodzi, wyrażenie zależności, jaka istnieje*

między szczegółami danego zjawiska, między wielkościami, jakie przy nim występują. Prawo natury=a) *prawo przyrodzone, wskazywane przez rozum.* b) *nauka, badająca to prawo.* N. ma swoje prawa. Zgodny z naturą. Naturze przeciwny. Grzech przeciwko naturze. Wypłacić dług naturze (=*umrzeć*). Badacz, znawca natury. Księga natury. Piękności natury. Urocza N. górzystego kraju. Chm. Z martwej przejdźmy w krainę żyjącej natury. Mick. Martwa N. p. **Martwy** pod 2. b) *wszelki stan rzeczy wprost w świecie dany, niezależny od przeobrażającej działalności człowieka; wszystko, co nie jest dziełem ludzkim, co nie jest wytworem kultury, co nie jest sztucznie zdziałane lub przeobrażone:* Stan natury. Człowiek, żyjący w stanie natury. N. i sztuka. Wszelka sztuka jest naśladowaniem natury. Pilch. Kunszt naturze nigdy nie wyrówna. Prz. Malować z natury. **2.** *produkt surowy (szczeg. płody ziemi), używany przez wytwórcę zamiast pieniędzy:* Płacić czynsz w naturze. **3.** *zasób sił cielesnych; organizm:* Lekarz powinien pomagać naturze. Sama N. przezwyciężyła chorobę. Trzeba to zostawić naturze. ✕To człowiek mocnej natury. Sł. wil. (=*budowy ciała, organizacji, kompleksji.* **4.** a. **[Matura]** *właściwość przyrodzona, charakter; usposobienie, temperament;* ✕istnia: W Chrystusie są dwie natury: boska i ludzka. Dwie naturze (lpd.) są w nas, duchowna, którą duszą zowiem, i ziemska, którą ciałem nazywamy, w jednej personie złączone. Skar. Są ludzie głupi jak ty, co ś. trują porównywaniem dwuch natur w stworzeniu. Słow. Za nic sobie miał ludzi, jakby inszej natury, nie jako on byli. Jabł. W ognistym słowie tłómaczył duchów podziemnych natury. Słow. Gardzący istotami powszedniej natury, szukałem, ach! szukałem tej boskiej kochanki, której na podsłonecznym nie bywało świecie. Mick. Już to moja taka N. To nie w jego naturze. Iść za popędem natury. Głos natury. Przyzwyczajenie jest drugą naturą. Prz. Polak to ma po naturze, bić ś. polem, a nie w murze. Prz. Ma dobrą naturę. Słaby z natury. Dwa razy przez tę naturę kobiecą straciłeś kraje już podbite prawie. Słow. Ty masz lwią naturę: a. spać, a. krew pić lubisz ciepłą. Słow. N. ciągnie wilka do lasu. Prz. (=*wrodzone skłonności zawsze ś. w nas odzywają*). Woda natury kruszców w ś. nabiera, przez które w górach idzie. Troc. Jakieżkolwiek te fortele, o których słyszałem z góry, czy ich niewiele, czy wiele, trojakiej będą natury. Mick. Lekcje gimnazjalne, z natury swojej wszędzie i zawsze mniej więcej jednakowe. Chm. Oględniejsze, a więc w wyrażeniu słabsze określenie natury nowego zwrotu nie odniosłoby zapewne pożądanego skutku. Chm. Jest to sprawa całkiem innej natury. To leży już w samej naturze rzeczy. Z natury rzeczy tak wypada. Wypływa to z samej natury rzeczy. Przen. *człowiek, obdarzony pewną naturą:* To jest N. dobra, łagodna, przekorna. Kolizja stanowi powód strasznej melancholji i obłędu niemal w Szczęsnym, naturze szlachetnej, poetycznej. Chm. Ociężała to N. Sł. wil. **5.** †N. *istota, stworzenie:* Panieńskiego Syna lęka ś. wszelka N. Psń. kość. **6.** posp. *nasienie męskie.* Zdr. **Naturka.** <Łć. natura>

Naturalista, y, lm. **ści I.** *badacz natury, przyrodnik.* **2.** a. **Naturalistyk** *zwolennik naturalizmu w sztuce; pisarz, artysta naturalistyczny:* Wzruszenia, płynące z dzieł naturalistów i pesymistów, mają w sobie dużo bolesnego niepokoju. Kot. **3.** ✕N. posp. *człowiek niewykształcony, lecz obdarzony zdrowym rozsądkiem.* **4.** ✕N. *człowiek nazywający każdą rzecz, choćby najnieskromniejszą, właściwym wyrazem, nie obwijający nic w bawełnę.* <Fr. naturaliste>

Naturalistka, i, lm. **i** forma ż. od **Naturalista.**

Naturalistycznie przys. od **Naturalistyczny:** (Buckle) opiera ś. na wynikach statystyki i nauk społecznych, N. pojętych. Str.

Naturalistyczny fil. przym. od **Naturalizm,** *z naturalizmem zgodny, naturalizmem nacechowany:* Teorje, zasady, przekonania naturalistyczne. Że stanowiska naturalistycznego roztrząsa kwestję praw moralnych Al. Świętochowski. Str. Z zamiłowaniem oddaje ś. czytaniu socjologji i beletrystyki naturalistycznej. Kasz.

Naturalistyk, a, lm. **cy** p. **Naturalista:** Ni to akademik, ni N., jakiś pośrodkowiec. Kasz.

Naturalizacja, i, blm. *czynność prawna, przez którą cudzoziemiec otrzymuje prawo obywatelstwa w danym kraju, naturalizowanie.* <Fr. naturalisation>

Naturalizm, u, blm. fil. **I.** *pogląd, kierunek lub doktryna filozoficzna, wywodząca wszystko, co jest i co ś. dzieje, z danych i praw natury; pogląd na świat, wykluczający czynniki nadprzyrodzone, mistyczne:* Współczesny N. przyjmuje za zasadę metodologiczną, przy wyjaśnieniu objawów przyrody, działanie praw fizycznych; z tego działania miały powstać objawy, a więc i prawa biologiczne, a z nich nareszcie racjonalne. Str. Pomiędzy historykami są zwolennicy naturalizmu, usiłujący nadać naukę dziejów charakter przyrodniczy. Str. Buckle w duchu naturalizmu dowodzi bezwzględnej zależności dziejów od warunków zewnętrznych: klimatu, gleby, żywności i t. p. Str. Czynnikiem naturalizmu na polu socjologji było zestawienie ustroju społecznego z jednostkowym organizmem. Str. Etyka naturalizmu, biorąca za punkt wyjścia byt fizyczny człowieka. Str. **2.** w sztuce: *kierunek twórczości artystycznej, wzorujący ś. na naturze, wykluczający idealizację i tendencję.* <Fr. naturalisme>

Naturalizować, uje, ował I. dok. i nied. *nadać prawo obywatelstwa cudzoziemcowi.* **2.** ✕N. nied. *wygłaszać sąd, opierając ś. tylko na zdrowym rozsądku.* **N. ś.** dok. i nied. *przyjąć prawo obywatelstwa w obcym kraju.* <Z Fr. naturaliser>

Naturalizowanie, a, blm., czynność cz. **Naturalizować:** N. cudzoziemca=*naturalizacja.*

Naturalizowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naturalizować ś.**

Naturalnie przys. od **Naturalny** = a) *w sposób naturalny:* To ś. stało bardzo N. Mówić, pisać N. (=*poprostu, bez przesady*). b) *rozumie ś., ma ś. rozumieć, rzecz prosta:* Stało ś. to N. bez mojej wiedzy. N., że mu odmówiłem. Czy zrobiłeś to? — N.!

Naturalność, i, blm. rz. od **Naturalny:** N. oznacza to, co wypływa z samej natury rzeczy, a. przynajmniej co tak naśladuje naturę, iż sztuka zupełnie jest ukryta. Kras. A. Prostota unika najmniejszej nawet niepotrzebnej ozdoby; N. nie wyłącza ozdób, byle w nich przesady i wymusu nie było. Kras. A. Na niższym stopniu rozwoju umysłowego działalność człowieka ma charakter przyrodzony, naturalny, bezpośredniej naturalności. Str.

Naturalny I. *dotyczący natury, przyrodniczy:* Historja naturalna. **2.** fil. = a) *niesztuczny, nie-*

robiony; wprost bez udziału człowieka dany: Kryształ, związek N. Wody mineralne naturalne i sztuczne. Ultramaryn N. *(= proszek lazurytu, używany jako farba malarska).* Granice naturalne *(=utworzone z gór, rzek i t. p.).* Fortyfikacje naturalne mają rowy, okryte wzgórkami, skały, góry etc. Jak. J. Kościec N. (anat.) p. **Kościec.** Osoby na obrazie naturalnej wielkości *(=takiej, jak w naturze).* N. włos. Hul. Nie są naturalnemi ani cudze włosy, ani sztuczne rumieńce. Kras. A. Śmierć naturalna *(=nie gwałtowna, nie przez zabójstwo spowodowana).* Dobór N. Rozum, dowcip N. Umysł znajduje ś. jeszcze w stanie naturalnym, przyrodzonym, w stanie natury, lub też już w stanie kultury. Str. Religja naturalna. Gospodarstwo naturalne (ekon.) p. **Gospodarstwo.** b) *z naturą zgodny; z danych i praw natury wynikający; nic w sobie cudownego nie zawierający;* wog. *ze zwykłym porządkiem rzeczy zgodny, zwykły, zwyczajny, powszedni:* Zjawisko naturalne. To jest rzecz naturalna. Uważać coś za rzecz naturalną. N. bieg rzeczy. Działć ś. w sposób N. **3.** *nieprzesadny, niewymuszony, prosty:* Ruchy naturalne. **4.** *zrodzony ze związku nieślubnego, nieślubny, nieprawy:* Syn N. Córka naturalna. **5.** anat.: †Członek N. p. **Członek.** †Członki naturalne męskie i białogłowskie=*części płciowe* (genitalia). Kirch. †Części naturalne p. **Część. 6.** biol.: Klasa naturalna p. **Klasa.** Układ N. a. przyrodzony=*układ biologiczny, odpowiadający w znacznej części rzeczywistemu pokrewieństwu objętych nim istot.* **7.** chem.: Układ pierwiastków N. a. perjodyczny = *układ pierwiastków chemicznych w szeregi rozłożone w taki sposób, że każdy ósmy z kolei pierwiastek przypomina własności pierwszego.* **8.** mat.: a) Szereg liczb naturalnych = *szereg liczb całkowitych 1, 2, 3 i t. d.* b) Układ logarytmów N. a. hiperboliczny a. Nepera=*którego podstawą jest liczba e=2,71828...* c) Wartości naturalne wstawy, stycznej i t. d.= *wartości tych funkcji, ujęte w tablice.* **9.** min.: Układ mineralogiczny N =*utworzony na podstawie znamion zewnętrznych minerałów.* <Łć. naturalis>

Naturbować, uje, ował *nakłopotać, naniepokoić.* **N. ś.** *turbowaniem ś. namęczyć ś., nakłopotać ś., nabiedzić ś.:* Dosyć ja ś. naturbowałem, kiedym pożyczał pieniędzy, niechaj oni ś. teraz turbują, jak mają odbierać. L. <Na + Turbować>

Naturbowanie, a, blm., czynność cz. **Naturbować.**

Naturbowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naturbować ś.**

Naturka, i, lm. **i** p. **Natura:** Tej jejmości naturkę dobrze znałem. L.

[**Naturliwy**] *uparty, nieposłuszny.*

[**Naturny, Maturny**] *narwany, mający swoje narowy, kapryśny, grymaśny.*

Naturowy intr.: Papier N. = *kolorowy o barwie jednostajnej.*

× **Natuszenie, a,** blm., czynność cz. **Natuszyć.**

× **Natuszenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Natuszyć ś.**

× **Natuszyć, y, ył** *tusząc, nagotować:* N. garnek kapusty. × **N. ś. i.** *tusząc ś. przez czas dłuższy, ugotować ś. w znacznej ilości.* **2.** *tuszeniem=spodziewaniem ś. namęczyć ś.* <Na + Tuszyć>

× **Natwardnieć, eje, ał,** × **Natwardzieć** *stać ś. nieco twardym.* <Na + Twardnieć>

× **Natwardnienie, a,** blm., czynność cz. **Natwardnieć.**

× **Natwardzenie, a,** blm. **i.** czynność cz. **Natwardzić. 2.** czynność cz. **Natwardzieć:** Lekarstwo na krę abo N., żeby je rozpędzić. Spicz.

× **Natwardziały** *który natwardział:* Sok ten śledzionę natwardziałą ścieńcza. Spicz.

× **Natwardzić, i, ił** *dosyć twardym co uczynić.* <Na + Twardzić>

× **Natwardzieć, eje, ał** p. **Natwardnieć.** <Na + Twardzieć>

†**Natwardziejszy** *najtwardszy.* <Na(j) + Twardziejszy>

× **Natwarzać, a, ał** p. **Natworzyć.**

× **Natwarzanie, a,** blm., czynność cz. **Natwarzać.**

Natworzenie, a, blm., czynność cz. **Natworzyć.**

Natworzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Natworzyć ś.**

Natworzyć, y, ył, nied. × **Natwarzać** *tworząc jedno po drugim, wiele stworzyć:* Bóg natworzył światów. N. wyrazów. Sieciech, sprawując rządy, natworzył sobie wielu nieprzyjaciół. Nar. **N. ś. i.** *tworząc ś. kolejno, utworzyć ś. w wielkiej ilości; namnożyć ś.* **2.** *tworzeniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Tworzyć>

Natychmiast przys. **i.** †N. p. **Natomiast. 2.** a. **Natychmiastowo,** †**Natemieście,** †**Natemieść,** †**Natemmieście,** †**Natemiesce,** †**Natemisce,** [**Natenmiast**] *zaraz, wnet, w tej chwili, w okamgnieniu:* Zrób to N. Mnie N. porwały złe duchy. Mick. <Na + Tych, od Ten + Miast(o), por. Fr. sur le champ i Nm. auf der Stelle>

Natychmiastowo przys. od **Natychmiastowy,** p. **Natychmiast:** Śmierć nastąpiła N.

Natychmiastowość, i, blm. rz. od **Natychmiastowy:** Wiara w N., już tu w świecie doczesnym, sprawiedliwości boskiej. Spas.

Natychmiastowy, × **Natychmiestny** *natychmiast wykonywany, bezzwłoczny:* Kilku kupców poczyniło zakupy z natychmiastową dostawą do miasta. Cele natychmiastowe stopniowo ustępują przyszłościowym. Karł.

× **Natychmiestny** p. **Natychmiastowy:** Orjentalna niewola nakazywała poddanym na skinienie władcy zadawać sobie śmierć natychmiestną. Szaj. Musiał przystać w imieniu księżny na natychmiestną ucieczkę. Szaj.

Natyk, u, lm. **i, Suniec** bud. *nazwa sztuk drzewa, układanych poziomo dla złożenia z nich ściany.* <Na + *Tyk, od TK>

Natykać, a, ał i **N. ś.** p. **Natkać** i **Natknąć.**

Natykanie, a, blm., czynność cz. **Natykać.**

Natykanie się, a ś., blm., czynność cz. **Natykać ś.**

Natylnik, a, lm. **i,** × **Aszleder** gór. *skóra, noszona z tyłu na kilku, przypięta z przodu pasem rzemiennym.* <Na + Tylnik>

Natyłki, ów, blp. p. **Pośladek.** <Na + Tyłek>

Natymianowy bot.: Kanianka natymianowa p. **Kanianka.** <Na + Tymianowy>

[**Natyna, y,** lm. **y**] *rodzaj potrawy (lebioda z mąką kukurydzianą).* <Ukr. natyna = Pol. Nacina, od Nać>

Natynkować, uje, ował i. co = *tynkiem powlec, wytynkować.* **2.** czego=*tynkując jedno po drugim, wiele wytynkować:* N. domów. **N. ś.** *tynkowaniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Tynkować>

Natynkowanie, a, blm., czynność cz. **Natynkować.**

Natynkowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Natynkować ś.**

Natyrać, a, ał, Naterać l. a. **Nadterać, Nadtyrać** *nieco sterać, nadwerężyć, nadwątlić, nadniszczyć, nadszarpać:* Natyrał pod on czas zdrowia, że w nim ustawały siły do prac. Birk. N. majętności swoje. Troc. Natyrana majętność. Kn. **2.** czego=*terając jedno po drugim, wiele czego sterać.* **N. ś. l.** a. **Nadterać ś., Nadtyrać ś.** *nieco ś. sterać, osłabnąć.* Troc. **2.** *teraniem ś. nameczyć ś., natułać ś., nawałęsać ś., nabiedzić ś.:* No, toś ś. waszmość niemało natyrał. Kaczk. <Na+Tyrać>

Natyranie, a, blm., czynność cz. **Natyrać.**

Natyranie się, a ś., blm., czynność cz. **Natyrać ś.**

Natytułować, uje, ował *tytułując kogo ustawicznie, wiele tytułów komu nadawać.* <Na+Tytułować>

Natytułowanie, a, blm., czynność cz. **Natytułować.**

Naubarwiać, a, ał *ubarwiając jedno po drugim, wiele ubarwić.* <Na+Ubarwiać>

Naubarwianie, a, blm., czynność cz. **Naubarwiać.**

Naubezpieczać, a, ał *ubezpieczając jedno po drugim, ubezpieczyć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *ubezpieczając ś. wielokrotnie, zadowolnić ś.* <Na+Ubezpieczać>

Naubezpieczanie, a, blm., czynność cz. **Naubezpieczać.**

Naubiegać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. a. nameczyć ś., ubiegając ś.* <Na+Ubiegać ś.>

Naubierać, a, ał *ubierając jedno po drugim, ubrać w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. a. nameczyć ś. ubieraniem a. ubieraniem ś.* <Na+Ubierać>

Naubieranie, a, blm., czynność cz. **Naubierać.**

Naubijać, a, ał *ubijając jedno po drugim, wiele ubić.* <Na+Ubijać>

Naubijanie, a, blm., czynność cz. **Naubijać.**

Naubliżać, a, ał *nauwłaczać, nauchybiać komu.* **N. ś.** *nasycić ś. ubliżaniem.* <Na+Ubliżać>

Naubliżanie, a, blm., czynność cz. **Naubliżać.**

Naubolewać się, a ś., ał ś. *ubolewając, okazać dosyć współczucia; nalitować ś.* <Na+Ubolewać>

Naubywać, a, ał *ubywając ustawicznie, ubyć w znacznej ilości.* <Na+Ubywać>

Nauchodzenie, a, blm., czynność cz. **Nauchodzić.**

Nauchodzić, i, ił *uchodząc kolejno, ujść w wielkiej liczbie:* Nauchodziło w las wiele ludu przed nieprzyjacielem. <Na+Uchodzić>

Nauchwalać, a, ał *uchwalając jedno za drugim, uchwalić w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. uchwalaniem.* <Na+Uchwalać>

Nauchwalanie, a, blm., czynność cz. **Nauchwalać.**

Nauchybiać, a, ał *naubliżać, nauwłaczać.* <Na+Uchybiać>

Nauchybianie, a, blm., czynność cz. **Nauchybiać.**

Nauchylać, a, ał *uchylając jedno po drugim, uchylić w wielkiej ilości; uchylając raz po raz, uchylić wielokrotnie.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. uchylaniem a. uchylaniem ś.* <Na+Uchylać>

Nauchylanie, a, blm., czynność cz. **Nauchylać.**

Nauciekać, a, ał *uciekając kolejno, uciec w wielkiej liczbie.* <Na+Uciekać>

Nauciekanie, a, blm., czynność cz. **Nauciekać.**

Naucierać, a, ał *ucierając jedno po drugim, utrzeć w wielkiej ilości.* **N. ś. l.** *ucierając ś. raz po raz, utrzeć ś. w wielkiej ilości.* **2.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. ucieraniem.* <Na+Ucierać>

Naucieranie, a, blm., czynność cz. **Naucierać.**

Naucinać, a, ał *ucinając jedno po drugim, wiele uciąć.* <Na+Ucinać>

Naucinanie, a, blm., czynność cz. **Naucinać.**

Nauciskać, a, ał l. *uciskając jedno po drugim, ucisnąć w wielkiej liczbie.* **2.** *uciskając wielokrotnie, bardzo ucisnąć.* <Na+Uciskać>

Nauciskanie, a, blm., czynność cz. **Nauciskać.**

Nauczać, a, ał i ✕ **N. ś.** p. **Nauczyć.**

†**Nauczalnik, a,** lm. **cy** *ten, co przemawia zawsze w sposób nauczający.* Troc.

†**Nauczalny** *z którego można ś. nauczyć, pouczający, nauczający.* Troc.

[**Nauczały**] *uczony:* Człowiek N.

Nauczanie, a, blm., czynność cz. **Nauczać:** Jezuici otrzymali od arcybiskupa Szembeka upoważnienie swojej fundacji i pozwolenie nauczania gramatyki, poetyki, retoryki, filozofji i teologji. Łuk.

✕ **Nauczanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Nauczać ś.**

✕ **Nauczaniowy** przym. od **Nauczanie,** *dydaktyczny:* Zadanie nauczaniowe i wychowawcze. Jeż.

Nauczenie, a, blm. l. czynność cz. **Nauczyć:** Z nauczenia anielskiego inszą drogą do królestwa swego ś. zasie wezbrali. Op. **2.** †N. *nauka, doktryna:* Alkoran zawiera w sobie rzeczy przeciwne naszemu nauczeniu. Epist.

†**Nauczenie** przys. od **Nauczony.** Troc.

Nauczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nauczyć ś.**

†**Nauczeńszy** *uczeńszy, bieglejszy:* Mnimałeś ś. być lepszym, mędrszym, nauczeńszym nad doktory. Op. <p. Nauczony>

Nauczepiać a, ał *uczepiając jedno po drugim, wiele uczepić.* **N. ś.** *czepiając ś. kolejno, uczepić ś. w wielkiej liczbie, naprzyczepiać ś.:* [Naucypiało sie (za szczypiorek) dus różnych]. <Na+Uczepiać>

Nauczepianie, a, blm., czynność cz. **Nauczepiać.**

Nauczka, i, lm. **i** l. p. **Nauka:** Napisać raczył krótką nauczkę, co to jest szlachectwo. L. Pospólstwo powabnej tych sektarzów zasmakowało nauczki. Troc. **2.** *przestroga, napomnienie, ostrzeżenie na przyszłość:* Napisz sobie tę nauczkę: wara, kocie, idzie o cię. L. Dał zuchwalcowi porządną nauczkę.

✕ **Nauczliwie** przys. od **Nauczliwy.** L.

✕ **Nauczliwość, i,** blm. rz. od **Nauczliwy.**

✕ **Nauczliwy** l. *łatwo ś. uczący, pojętny, zdolny.* **2.** *dający ś. łatwo nauczyć; nietrudny do nauczenia ś.* **3.** *chętny, ochotny do nauki; przyjmujący chętnie naukę, pilny w naukach.* L.

✕ **Naucznia, i,** lm. **e** p. **Mądrownia.** Troc.

[**Naucznica, y,** lm. **e, Ucznica**] *kobieta, ucząca ludzi we wsi katechizmu.*

[**Naucznie**] przys. od **Nauczny,** *z nauką, rozumnie, uczenie, wprawnie, umiejętnie.*

[**Nauczny**] l. p. **Nauczony:** Ja ta nuty nijakiej nie wyciągnę i świeców gasić nie N. Reym. **2.** *umiejący czytać i pisać, posiadający naukę, uczony, mądry:* N., jak rabin żydowski. Prz. N. Jankiel mądrością swoją przeszedł całą kabałę. Niem.

Nauczony l. im. od **Nauczyć:** N. nieszczęściem, doświadczeniem *(= który dostał naukę, nauczkę).* N. dobremi przykładami. Świadek N., jak ma mówić *(=namowiony; poinformowany).* Wszystkie śpiewać nauczone, w tańcu także niezganione. Kochan. **2.** †N. *uczony, mądry, rozumny:* Wysoką łaciną a trudną, jako człowiek N., pisał.

Orzech. N. Homerus, N. Plato. Piel. Między jego sługami był jeden Greczyn N. Błaż. Owi wymysłkowie z nauczoną głową. Troc *(= przemądrzałą)*. Tam ś. obróciła, kędy ją nauczona wiedma prowadziła. P. Koch. Niektóre narody, acz same grubemi były, sąsiady nauczone miały. Błaż. *(= wykształcone, cywilizowane)*. Gdybyś mi gadał o twoich nauczonych rzeczach, gębę otworzywszy, słuchałbym. L. *(= naukowych)*. **3.** [N. a. **Nauczny**] *przyzwyczajony, zwyczajny, zwykły czego, ułożony, przyuczony do czego, nawykły, przywykły:* Ja nie N. jeść buraków. My to jus nauczeni som ś nimi *(= oswoiliśmy ś.)*. **4.** [N.] i †N. *biegły, wprawny, wyuczony, wyćwiczony, wytrawny:* N. w prawie. Perły na szyszaku sadzone ręką nauczoną. P. Koch. †**N., ego,** lm. **eni** rz. *lewita, sługa kościelny:* Aby ode wszech kapłanów i nauczonych i świętych śpiewaków... niżadnej biernie (daniny) pożądali. B. Sz. Kapłani i nauczeni, jiż byli w Jeruzalem. B. Sz. I przywiódł kapłany boże i nauczone, i powiedział k nim: Słyszcie mię nauczeni i poświęćcie ś. B. Sz.

Nauczłować się, uje ś., ował ś. *ucztowaniem nasycić ś.* <Na + Ucztować>

Nauczyciel, a, lm. **e,** †**Uczyciel** *ten, co drugich naucza, profesor, metr, mistrz:* N. prywatny, rządowy. N. szkół rządowych. N. gimnazjalny a. N. gimnazjum. N. ludowy, wiejski, elementarny, początkowy. Jan Długosz, N. synów Kazimierza. Stryjk. Konarski przybiera kilku z ukształconych przez siebie nauczycieli Pijarów do wspólnictwa pracy. Łuk. N. matematyki. N. wiary = *katecheta.* N. muzyki, śpiewu, tańca. Bojanus, sławny niegdyś N. anatomji porównawczej w uniwersytecie wileńskim. Mick. *(= profesor)*. Przybył do kraju, powołany na nauczyciela do synów jego. „Z teki nauczyciela poznańskiego." Sienk.

Nauczycielka, i, lm. **i** forma ż. od **Nauczyciel:** N. muzyki, robót kobiecych. N. historji. Przen. *przewodniczka do czego:* Pijaństwo jest matką wszelakiej szkarady, a sromotnej nieuczciwości nauczycielką. Kosz. Osobność nie jest z siebie mistrzynią niewinności, ani wieś nauczycielką oszczędności. Pilch.

†**Nauczycielowy** przym. od **Nauczyciel,** *do nauczyciela należący:* O dziwna moc nauczycielowa! Leop.

Nauczycielski przym. od **Nauczyciel;** †**Uczycielski** *właściwy nauczycielowi:* Stan, chleb, ton N. Powaga nauczycielska. Powołanie nauczycielskie. **Po nauczycielsku** przys. *jak nauczyciel, na sposób nauczycielski.*

Nauczycielstwo, a, blm. *trudnienie ś. uczeniem, stan nauczycielski, powinności i obowiązki do stanu nauczycielskiego należące:* Zajmować ś. nauczycielstwem *(= dawaniem lekcji)*. Którzyby ś. żywotem nauczycielstwa bawili, tych od wszelkich innych Rzpltej powinności uwalniamy. Baz. Uwagi te służą wszystkim do nauczycielstwa tak publicznego, jak domowego powołanym. Pir.

Nauczyć, y,ył, nied. **Nauczać I.** kogo czego, † czemu = *wyłożyć, objaśnić mu co, aby umiał; wyuczyć; pouczyć kogo o czym:* Nauczy mię prawotam twoim. Ps. flor. Kto ś. czego nie uczył, nie może drugiego N. Prz. Byś uczył nie wiem jako, nie nauczysz nic, jeśli sam tego nie uczynisz. Petr. N. kogo czytać, pisać, rachować. N. kogo jakiego języka, matematyki, rachunków. N. kogo po polsku (dom. mówić). Nauczać kogo wiary ojców, przodków. Nauczać wiary = *katechizować.* Kn. Kościół nauczający *(= duchowieństwo)*. N. kogo, jak co robić = *pokazać.* N. kogo tańca, rzemiosła. N. psa służyć. N. kogo budować, chleb piec, szczepić drzewka. Mając gołe jak pięść lice, chcesz nauczać nas pod wąsem, co jest brzytwa, co nożyce? Mick. On ją i tego nauczył, czego dotąd nie umiał: on nauczył ją kochać. Mick. Ir.: Ciszej, plemię hajducze, ja cię płakać nauczę! Mick. *(= oduczę cię płakać niepotrzebnie)*. Przen.: N. kogo przez kij skakać, N. kogo mores a. moresu = *poskromić kogo, zrobić go potulnym.* N. kogo rozumu = *otrzeźwić go, przyprowadzić go do porządku.* **2.** nied. *kazać, prawić kazanie, uczyć, głosić słowo Boże, wykładać:* Jezus w kościele nauczający. Pismo św., kościół naucza, że... **3.** *objaśnić, oświecić, poinformować a. namówić:* Naucz, jak ocalić ojca. Słow. N. kogo, jak ś. ma tłomaczyć, jak ma zeznawać, postąpić. **4.** *zrobić doświadczonym, pouczyć, otworzyć oczy, dać nauczkę, przestrogę na przyszłość:* Doświadczenie, nieszczęście, życie go nauczyło. Siedział dzień cały, to go nauczyło: Nie czyń drugiemu, co tobie niemiło. Jach. Co zaszkodziło, to nauczyło. Prz. Ja cię nauczę, poczekaj! *(= ja ci dam!, ja ci pokażę!, poznasz ty mię!)*. **5.** *oświecić, wychować, wykształcić, dać edukację:* Set, jako sam ś. w dobrych przykładach ukazował, i potomstwo swoje na dobre nauczał. Glicz. **6.** czego = *przyuczyć, przyzwyczaić do czego:* Nauczył go rano wstawać. Nauczyła ją o byle co latać na skargę. N. kogo grymasów. **N. ś. i.** *wyuczyć ś., posiąść naukę, znajomość czego:* N. ś. mówić po francusku a. N. ś. po francusku. N. ś. wierszy na pamięć. N. ś. lekcji *(= przygotować ją)*. N. ś. historji, gramatyki. Rej w akademji niewiele ś. nauczył. Nauczył ś. pisać listy łacińskie. Jeżdżąc po świecie, wiele ś. nauczył *(= skorzystał pod względem umysłowym, oświecił ś., poznał, doświadczył)*. Jakoby ś. dopiero mówić nauczała, tak w ten czas szepleniła, tak ś. zająkała. Pot. **2.** *przyuczyć ś., przyzwyczaić ś.:* Nauczył ś. o byle co płakać. N. ś. kłamać. N. ś. cenić ludzi, zdrowie, pieniądze. N. ś. pańskich manjer. Nauczmy ś. więźniami stać ś. z własnej chęci. Mick. <Na + Uczyć>

Naudawać, aje, awał *udając raz po raz, udać wielokrotnie.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. udawaniem a. udawaniem ś.* <Na + Udawać>

Naudawanie, a, blm., czynność cz. **Naudawać.**

Naudeptywać, uje, ywał *udeptując jedno po drugim, wiele udeptać.* <Na + Udeptywać>

Naudeptywanie, a, blm., czynność cz. **Naudeptywać.**

Nauderzać, a, ał *uderzając raz po raz, uderzyć wielokrotnie.* <Na + Uderzać>

Naudoskonalać, a, ał *udoskonalając jedno po drugim, wiele udoskonalić.* <Na + Udoskonalać>

Naudoskonalanie, a, blm., czynność cz. **Naudoskonalać.**

Naudowadniać, a, ał *udowadniając jedno po drugim, wiele udowodnić.* <Na + Udowadniać>

Naudowadnianie, a, blm., czynność cz. **Naudowadniać.**

Naudręczać, a, ał *udręczając jedno po drugim, wiele udręczyć.* <Na + Udręczać>

Naudręczanie, a, blm., czynność cz. **Naudręczać.**

Naudzielać, a, ał *udzielając jednego po drugim a. udzielając wielokrotnie, udzielić w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. udzielaniem a. udzielaniem ś.* <Na + Udzielać>

Naudzielanie, a, blm., czynność cz. **Naudzielać.**

Naudzierać, a, ał *udzierając jedno po drugim, udrzeć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. udzieraniem.* <Na + Udzierać>

Naudzieranie, a, blm., czynność cz. **Naudzierać.**

Nauganiać się, a ś., ał ś. *namęczyć ś. uganianiem ś.:* Nauganiali ś. za mną książęta, że aż mnie na śmierć osądzili zaocznie. Kaczk. <Na + Uganiać>

Naugaszczać, a, ał *ugaszczając jednego po drugim a. ugaszczając często, ugościć wielokrotnie.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. ugaszczaniem.* <Na + Ugaszczać>

Naugaszczanie, a, blm., czynność cz. **Naugaszczać.**

Nauginać, a, ał *uginając jedno po drugim, ugiąć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. uginaniem.* <Na + Uginać>

Nauginanie, a, blm., czynność cz. **Nauginać.**

Naugniatać, a, ał *ugniatając jedno po drugim, wiele ugnieść.* <Na + Ugniatać>

Naugniatanie, a, blm., czynność cz. **Naugniatać.**

Nauiszczać się, a ś., ał ś. I. *uiszczając ś. z jednego po drugim, z wielu rzeczy ś. uiścić.* **2.** *uiszczając ś. kolejno, w wielkiej liczbie ś. uiścić.* <Na + Uiszczać>

Naujadać, a, ał a. N. ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś. ujadaniem, naszczekać ś.; naużerać ś.:* Psy trochę tak naujadawszy za mną, nazad pędem zawróciły, żer gdzieś czując. Krasz. <Na + Ujadać>

Naujadanie, a, blm., czynność cz. **Naujadać.**

Naujadanie się, a ś., blm., czynność cz. **Naujadać ś.**

Naujarzmiać, a, ał *ujarzmiając jedno po drugim, wiele ujarzmić.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. ujarzmianiem.* <Na + Ujarzmiać>

Naujarzmianie, a, blm., czynność cz. **Naujarzmiać.**

Naujawniać, a, ał *ujawniając jedno po drugim, ujawnić w wielkiej ilości.* <Na + Ujawniać>

Naujawnianie, a, blm., czynność cz. **Naujawniać.**

Naujeżdżać, a, ał *ujeżdżając jedno po drugim, ujeździć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. ujeżdżaniem.* <Na + Ujeżdżać>

Naujeżdżanie, a, blm., czynność cz. **Naujeżdżać.**

[Naujmać się, a ś., ał ś.] p. **Naujmować:** Święty Piotr podał matce scypiorek, una go sie ujena, ale razem z nio i więcej dus sie naujmało.

Naujmować, uje, ował *ujmując jedno za drugim, ująć w wielkiej ilości.* **N. ś. I.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. ujmowaniem a. ujmowaniem ś.:* [Naujmują mi ś. ludzie mojej poczciwości]. **2.** [N. ś. a. **Naujmać ś.**] *ujmując ś. kolejno, ująć ś. w wielkiej liczbie, naczepiać ś.* <Na + Ujmować>

Naujmowanie, a, blm., czynność cz. **Naujmować.**

Nauka, i, lm. **i,** †**Nawuka I.** *to, czym ś. wzbogacił umysł ludzki, dążąc do poznania prawdy, ogólny zasób wiadomości ludzkich, ogół umiejętności ludzkich, wiedza:* N. i sztuka. Pracować nad nauką, na niwie nauki. Iść za postępem nauki. Posunąć naprzód naukę. Zasady, wymagania nauki. Światło nauki. Serce mądrego szuka nauki, a usta głupich karmią ś. nieumiejętnością. Wuj. **2.** fil. = a) *wiedza o jakimkolwiek przedmiocie ujęta w system pojęć i sądów konsekwentny (wolny od sprzeczności) i zgodny z doświadczeniem (wewnętrznym lub zewnętrznym):* N. prawa, filologji, językoznawstwa. Magister nauk filologicznych. Nauki ścisłe. Nauki przyrodnicze. †N. walna, wszystkie zawierająca w sobie, a. też umiejętność walna, *encyklopedja.* Kn. Nauki wyzwolone. Jan Muskata, mistrz w naukach wyzwolonych. Biel. M. Jagiełło przyzwał do Krakowa doktorów i mistrzów wszystkich nauk wyzwolonych z Pragi. Stryjk. Najpierwsza w świecie liczbowa N.: nikogo nie oszukasz, nikt cię nie oszuka. Syrok. Nauki społeczne. Nauki kameralne. Nosząc do chluby serce pochopne, szukałem z nauk imienia, puściłem w knieje myśl niewytropne skrytego przyrodzenia. Nar. Doprowadzić uczących ś. do stopnia, którego dosięgła każda N. Śniad. Pojąć tego nie mogą zdumieni uczniowie, jak tyle nauk w jednej zmieściło ś. głowie. Fel. Nad Tertuljana w naukach boskich i ludzkich żaden bieglejszy nie był. Skar. Akademja nauk *(=umiejętności).* Wzrost, postęp, odrodzenie, wskrzeszenie, upadek nauk. b) *wykład takiej wiedzy, jako całości teoretycznej:* N. o zdaniu, o budowie okresów. N. czytania, pisania. N. o składaniu i rozkładaniu sił *(=teorja składania i rozkładania sił).* Algoritmus, to jest N. liczby, polską rzeczą wydana przez księdza Tomasza Kłosa. N. chrześcijańska=*katechizm.* Plan nauk. c) *nauczanie; to, czego ś. naucza, pogląd, doktryna:* N. Platona. N. kościoła. Opinje fałszywe, z nauką o czyscu niezgodne. Mick. *(=z teorją).* **3.** *nauczanie, uczenie:* N., gdy smakuje, sporo ś. przyjmuje. Kn. Młody ćwiczenia i nauki potrzebuje. Kn. N. śpiewu, deklamacji, tańca. Pobierać naukę muzyki *(=lekcje).* N. rzemiosła. **4.** a. zdr. **Nauczka** *przestroga, wskazówka, napomnienie, morał:* Z tej bajki wypływa ta N., że... Jaką mamy stąd brać naukę, że Pan Bóg jest dobry? N. moralna, wyprowadzona z opowiadania jakiegoś zdarzenia z Pisma świętego. N. życia. Przeszedł smutną naukę doświadczenia *(= szkołę).* Nieszczęścia drugich powinny być nam nauką. Dobrze ci tak, będziesz miał na drugi raz naukę. Więc Hryćko, syn Kiryły, wziął sute nahaje, a nam szlachcie na wieki N. zostaje, co rozumieć o naszym herbowym splendorze. Syrok. Padły stuletnie dęby, a trzcinom N. Kras. I śmiech niekiedy może być nauką, kiedy ś. z przywar, nie z osób natrząsa. Kras. Olbracht wojnę na Turka z nauki Kalimacha miał podnieść, aby szlachtę wojną wytracił. Biel. M. Ty dla nauki opowiedz innym me dzieje. Mick. Po tylu ciężkich klęskach, znów N. poszła w las. Fred. A. Znów N. poszła w las; o, poszła, ale co gorzej, powróciła wichrem, burzą i przybrała nowy strój fałszu, zdrady i obłudy, nowy ferment przybył nam. Fred. A. **5.** *kazanie, przemówienie budujące:* Nauki nam duchownej nie powiedział. Koss. Ksiądz pleban z ambony miał naukę. Koss. Kazania, nauki, homilje. Posyła dzieci na naukę do kościoła dla przygotowania ich do spowiedzi. Sędziego N. o grzeczności. Mick. **6.** a. w lm. *uczenie ś., studja, kształcenie ś., edukacja, szkoła, szkoły:* Tak i z moją nauką — pojętność, pokora prędko jakoś trafiły w myśl definitora. Syrok. Postępy w naukach. Ociec go posłał do Aten na nauki. Węg. N. mu nie w głowie *(=książka).* Trudno go napędzić do nauki. Pociecha ojcu, domowi ozdoba, syn z nauk w ojczyste powraca progi. Poc. Odbywać nauki. Skończyć nauki. Dawno domu nie widział, bo w dalekim mieście kończył nauki. Mick. [Być w naukach] *(=w szkołach).* N. rzemiosła. Oddał

syna na naukę do stolarza (= *do terminu, na praktykę*). **7.** *uczoność, umiejętność, wiedza, erudycja, wiadomości naukowe, wykształcenie:* Mędrcom nie chmurzy czoła ich N. Asn. Płci niewieściej N. nie przystoi. Kras. N. głęboka, powierzchowna. Co mi to za N., że tego, co z powinności, z urzędu i ze stanu umieć powinni, nie znają, a o tym, co do nich nie należy, gadają. L. Mąż wielkiej nauki. Zowiemy człowieka bez nauki, nie żeby nic nie umiał, ale iż doskonalszej nauki nie dosiągał. Górn. Jak powierzchowna N. często nas oddala od Boga, tak N. gruntowna zbliża nas do Niego. Nasi synowie i wnuki mają od starych więcej książkowej nauki. Mick. Papież Pius II mawiał, że ludziom pospolitym N. stanie za śrebro, szlachetnym za złoto, wielkim panom za drogie perły i złoto. Troc. Nie potrzeba na to wielkiej nauki! (= *wielkiej filozofji, mądrości*). **8.** *sztuka, sekret:* Ptasznik, chcąc gołębia ułowić, rozmiatał nam siatki nauką swoją. Jabł. Znam czarodziejską naukę. Mick. <Na + *Uka, od UK/WYK>

Naukazywać, uje, ywał *ukazując jedno po drugim, ukazać w wielkiej ilości.* **N. ś.** *ukazując ś. raz w raz, ukazać ś. wielokrotnie.* <Na + Ukazywać>

Naukązywanie, a, blm., czynność cz. **Naukazywać.**

†**Naukler, a,** lm. **owie** *sternik, żeglarz, marynarz:* Nawałność pokazuje dobrego nauklera. Min. Wyprawia N. swoje floty do Ameryki po ten kruszec złoty. Koch. W. <Gr. naúklēros>

Naukładać, a, ał *układając jedno po drugim, ułożyć w wielkiej ilości:* N. książek, listów. **N. ś.** *namęczyć ś. układaniem.* <Na + Układać>

Naukładanie, a, blm., czynność cz. **Naukładać.**

× **Naukodajny** *dający naukę, nauczający.* <Nauka + *Dajny, od DA>

× **Naukolubnie** przys. od **Naukolubny.**

× **Naukolubny** *lubiący nauki.* L. <Nauka + Lubny>

× **Naukowie** p. **Naukowo.**

Naukowo, × **Naukowie** przys. od **Naukowy:** Traktować przedmiot N.

Naukowość, i, blm. rz. od **Naukowy,** *charakter naukowy; uczoność, uprawa nauk:* Przy akademji krakowskiej Kazimierza W. usadawia ś. N., erudycja i szkolne wykształcenie. Bełc.

Naukowy przym. od **Nauka:** Techniczne czyli naukowe wyrazy. Kopcz. Książki naukowe. Traktat N. Rozprawa, metoda naukowa. Stopień N. Towarzystwo naukowe. Krytyka naukowa. Dział naukowy. Ruch naukowy. Stanowisko naukowe. Dowód, wykład N. Człowiek N. (= *posiadający naukę, uczony, światły*). × Lecznica naukowa p. **Klinika.** Systemat N. Sceptycyzm naukowo-filozoficzny. Sorbonna paryska, zakład ów naukowo-wychowawczy, założony jeszcze w wieku XIII przez Roberta z Sorbon. Kraus. Podróż naukowo-weterynaryjna.

Naukrarja, i, lm. **e** (w Attyce starożytnej) *gmina, opole, pierwotnie dwunasta, później piąta część fili (=plemienia, pokolenia).* <Gr. naukraría>

Naukręcać, a, ał *ukręcając jedno po drugim, ukręcić w wielkiej ilości.* <Na + Ukręcać>

Naukręcanie, a, blm., czynność cz. **Naukręcać.**

Naukrywać, a, ał *ukrywając jedno po drugim, ukryć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. ukrywaniem a. ukrywaniem ś.* <Na + Ukrywać>

Naukrywanie, a, blm., czynność cz. **Naukrywać.**

Naulatniać się, a ś., ał ś. *ulatniając ś. kolejno, ulotnić ś. w wielkiej ilości.* <Na + Ulatniać ś.>

Naulatywać, uje, ywał *ulatując kolejno, ulecieć w wielkiej ilości.* <Na + Ulatywać>

Naulatywanie, a, blm., czynność cz. **Naulatywać.**

Nauleczać, a, ał *uleczając jedno po drugim, wiele uleczyć.* <Na + Uleczać>

Nauleczanie, a, blm., czynność cz. **Nauleczać.**

Naulegać, a, ał I. *ulegając kolejno, ulec w wielkiej ilości.* **2.** *ulegając raz w raz, ulec wielokrotnie.* <Na + Ulegać>

Nauleganie, a, blm., czynność cz. **Naulegać.**

Naulepiać, a, ał *ulepiając jedno po drugim, wiele ulepić.* <Na + Ulepiać>

Naulepianie, a, blm., czynność cz. **Naulepiać.**

Naulepszać, a, ał *ulepszając jedno po drugim, wiele ulepszyć.* <Na + Ulepszać>

Naulepszanie, a, blm., czynność cz. **Naulepszać.**

Naulewać, a, ał *ulewając raz w raz, wiele ulać.* <Na + Ulewać>

Naulewanie, a, blm., czynność cz. **Naulewać.**

Naułamywać, uje, ywał *ułamując jedno po drugim, ułamać w wielkiej ilości.* **N. ś.** *ułamując ś. wielokrotnie, ułamać ś. w wielkiej ilości.* <Na + Ułamywać>

Naułamywanie, a, blm., czynność cz. **Naułamywać.**

Naułaskawiać, a, ał *ułaskawiając jednego po drugim, wielu ułaskawić.* <Na + Ułaskawiać>

Naułaskawianie, a, blm., czynność cz. **Naułaskwiać.**

Naułatwiać, a, ał *ułatwiając jedno po drugim, ułatwić w wielkiej ilości.* <Na + Ułatwiać>

Naułatwianie, a, blm., czynność cz. **Naułatwiać.**

Naumachja, i, lm. **e I.** (u Greków) *bitwa, potyczka morska na statkach.* **2.** (u Rzymian) = a) *widowisko sceniczne, naśladujące taką potyczkę.* b) *miejsce stosownie urządzone do tych widowisk.* <Gr. naumachía>

Naumacniać, a, ał *umacniając jedno po drugim, umocnić w wielkiej ilości.* <Na + Umacniać>

Naumacnianie, a, blm., czynność cz. **Naumacniać.**

Naumanit, u, lm. **y** min. *błyszcz selenowy regularny,* Ag_2Se. <Od nazwiska mineraloga Ńm. Naumann †1873>

Naumartwiać, a, ał *nadręczyć, umartwiając.* **N. ś.** *namęczyć ś. umartwianiem a. umartwianiem ś.* <Na + Umartwiać>

Naumartwianie, a, blm., czynność cz. **Naumartwiać.**

Naumarzać, a, ał *umarzając jedno po drugim, umorzyć w wielkiej ilości.* <Na + Umarzać>

Naumarzanie, a, blm., czynność cz. **Naumarzać.**

Naumawiać, a, ał *umawiając jednego po drugim, umówić w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. umawianiem a. umawianiem ś.* <Na + Umawiać>

Naumawianie, a, blm., czynność cz. **Naumawiać.**

[**Naumić się, i ś., iał ś.**] p. **Naumieć.**

[**Naumieć, e, ał**] *nauczyć.* [**N. ś.** a. **Naumić ś.**] *nauczyć ś., nawyknąć, nazwyczaić ś.:* Do jakij naumiałem ś. gadki (= *do jakiej przyzwyczaiłem ś. mowy*). Na cóżeś mnie, matuleńko, za mąż wydała, jescem ja ś. w gospodarstwie nie naumiała. Kolb. <Na + Umieć>

[**Naumienie, a,** blm.] czynność cz. **Naumieć.**

[**Naumienie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Naumieć ś.** a. **Naumić ś.**

Naumierać, a, ał *umierając kolejno, umrzeć w wielkiej liczbie.* <Na + Umierać>

Naumieranie, a, blm., czynność cz. **Naumierać.**

Naumieszczać, a, ał *umieszczając jedno po drugim, umieścić w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. umieszczaniem a. umieszczaniem ś.* <Na+Umieszczać>

Naumieszczanie, a, blm., czynność cz. **Naumieszczać.**

Naumizgać się, a ś., ał ś. *nasycić ś., umizgając ś.* <Na+Umizgać ś.>

Naumocowywać, uje, ywał *umocowując jedno po drugim, umocować w wielkiej ilości.* <Na+Umocowywać>

Naumocowywanie, a, blm., czynność cz. **Naumocowywać.**

Naumykać, a, ał *umykając kolejno, umknąć w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *namęczyć ś., umykając.* <Na+Umykać>

Naumykanie, a, blm., czynność cz. **Naumykać.**

[**Naumyśle**] p. **Naumyślnie.**

Naumyślnie, †**Namyślnie**, [**Naumyśle, Naumyśnie, Námyśnie**], †**Zaumyślnie** *z umysłu, samochcąc, z rozwagą, rozmyślnie:* Słudzy, którzyby od panów swych N. na hultajstwo odeszli... Vol. Więc jak N. i w sam czas oś ś. u karety złamała. L. N., dla wypróbowania jej serca, udawał obojętnego. Chm. <Na+Umyślnie>

Naumyślny, †**Zaumyślny** *z umysłu czyniony, umyślny, rozmyślny.*

[**Naumyśnie**] p. **Naumyślnie.**

Naumywać, a, ał *umywając jedno po drugim, umyć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. umywaniem a. umywaniem ś.* <Na+Umywać>

Naumywanie, a, blm., czynność cz. **Naumywać.**

Naunieszczęśliwiać, a, ał *unieszczęśliwiając jedno po drugim, wiele unieszczęśliwić.* <Na+Unieszczęśliwiać>

Naunieszczęśliwianie, a, blm., czynność cz. **Naunieszczęśliwiać.**

Naunieważniać, a, ał *unieważniając jedno po drugim, wiele unieważnić.* <Na+Unieważniać>

Naunieważnianie, a, blm., czynność cz. **Naunieważniać.**

Nauniewinniać, a, ał *uniewinniając jednego po drugim, wielu uniewinnić.* <Na+Uniewinniać>

Nauniewinnianie, a, blm., czynność cz. **Nauniewinniać.**

Naunikać, a, ał *unikając kolejno, uniknąć wielu rzeczy a. wielokrotnie.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. unikaniem kogo, czego a. siebie.* <Na+Unikać>

Naunikanie, a, blm., czynność cz. **Naunikać.**

Nauniżać się, a ś., ał ś. *uniżając ś., nacierpieć ś.* <Na+Uniżać>

Naunosić, i, ił *unosząc jedno po drugim, unieść w wielkiej ilości.* **N. ś.** *unosząc a. unosząc ś., nasycić ś.* <Na+Unosić>

Naunoszenie, a, blm., czynność cz. **Naunosić.**

Naupadać, a, ał *upadając kolejno, upaść w wielkiej liczbie.* <Na+Upadać>

Naupadanie, a, blm., czynność cz. **Naupadać.**

Naupatrywać, uje, ywał *upatrując jedno po drugim, upatrzyć w wielkiej ilości.* <Na+Upatrywać>

Naupatrywanie, a, blm., czynność cz. **Naupatrywać.**

†**Naupełniejszy** *nieuszkodzony, najlepszy.* Rej.

Naupewniać, a, ał *upewniając wielokrotnie, upewnić należycie.* <Na+Upewniać>

Naupewnianie, a, blm., czynność cz. **Naupewniać.**

Naupędzać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś. upędzaniem; nauganiać ś.:* Tylko co był z konia zlazł, naupędzawszy ś. za temi, co z Dąbrowna ś. jeszcze wlekli. Krasz. <Na+Upędzać ś.>

Naupierać się, a ś., ał ś. *nasycić ś., upierając ś.* <Na+Upierać ś.>

Naupiększać, a, ał *upiększając jedno po drugim, upiększyć w wielkiej ilości; upiększając wielokrotnie, suto upiększyć; naozdabiać.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. upiększaniem.* <Na+Upiększać>

Naupiększanie, a, blm., czynność cz. **Naupiększać.**

Naupijać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. upijaniem ś.* <Na+Upijać ś.>

Naupinać, a, ał *upinając jedno po drugim, upiąć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. upinaniem.* <Na+Upinać>

Naupinanie, a, blm., czynność cz. **Naupinać.**

Naupływać, a, ał *upływając kolejno, upłynąć w wielkiej ilości.* <Na+Upływać>

Naupływanie, a, blm., czynność cz. **Naupływać.**

Naupokarzać, a, ał *upokarzając jednego po drugim, wielu upokorzyć.* **N. ś.** *nasycić ś. upokarzaniem; nacierpieć ś., upokarzając ś.* <Na+Upokarzać>

Naupokarzanie, a, blm., czynność cz. **Naupokarzać.**

Naupominać, a, ał *upominając jednego po drugim, wielu upomnieć; upominając wielokrotnie, upomnieć należycie.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. upominaniem a. upominaniem ś.* <Na+Upominać>

Naupominanie, a, blm., czynność cz. **Naupominać.**

Naupośledzać, a, ał *upośledzając jedno po drugim, wiele upośledzić.* <Na+Upośledzać>

Naupośledzanie, a, blm., czynność cz. **Naupośledzać.**

Naupoważniać, a, ał *upoważniając jednego po drugim, wielu upoważnić.* <Na+Upoważniać>

Naupoważnianie, a, blm., czynność cz. **Naupoważniać.**

Nauprawiać, a, ał *uprawiając jedno po drugim, uprawić w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. uprawianiem.* <Na+Uprawiać>

Nauprawianie, a, blm., czynność cz. **Nauprawiać.**

Nauprowadzać, a, ał *uprowadzając jedno po drugim, uprowadzić w wielkiej ilości:* Wielu stąd Litwa nachwytała i w niewolę nauprowadzała. Krasz. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. uprowadzaniem.* <Na+Uprowadzać>

Nauprowadzanie, a, blm., czynność cz. **Nauprowadzać.**

Nauprzedzać, a, ał **1.** *uprzedzając jedno po drugim, wiele uprzedzić:* N. wiele osób. **2.** *uprzedzając kogo a. co kolejno, uprzedzić w wielkiej liczbie:* Nauprzedzało go wiele osób. <Na+Uprzedzać>

Nauprzedzanie, a, blm., czynność cz. **Nauprzedzać.**

Naupuszczać, a, ał *upuszczając jedno po drugim, upuścić w wielkiej ilości.* <Na+Upuszczać>

Naupuszczanie, a, blm., czynność cz. **Naupuszczać.**

Naupychać, a, ał *upychając jedno po drugim, upchać w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. upychaniem.* <Na+Upychać>

Naupychanie, a, blm., czynność cz. **Naupychać.**

Naurażać, a, ał *urażając wielokrotnie, wielce urazić.* **N. ś.** *urażając ś. ustawicznie, wielokrotnie ś. urazić.* <Na+Urażać>

Naurażanie, a, blm., czynność cz. **Narażać.**

Naurągać, a, ał a. **N. ś.,** nied. †**Naurągiwać** i †**Naurągiwać ś.** *nasycić ś., urągając:* Bóg naśmieje ś. z nich; Pan naurąga ś. im. Bud. <Na + Urągać>

Naurąganie, a, blm., czynność cz. **Naurągać.**

†**Naurągiwać, uje, iwał** i †**N. ś.** p. **Naurągać.** L.

†**Naurągiwanie, a,** blm., czynność cz. **Naurągiwać.**

Nauroczenie, a, blm., czynność cz. **Nauroczyć.**

Nauroczyć, y,ył, [**Nawroczyć**] *naczarować, zaczarować:* N. przedmiot jaki, człowieka. Owo coś tajemnicze powstrzymywało chłopów od przekraczania granic zagrody nauroczonej. Jeż. <Na + Uroczyć>

Naurozmaicać, a, ał *urozmaicając jedno po drugim, wiele urozmaicić.* <Na + Urozmaicać>

Naurozmaicanie, a, blm., czynność cz. **Naurozmaicać.**

Naurywać, a, ał *urywając jedno po drugim, urwać w wielkiej ilości.* **N. ś. I.** *urywając ś. kolejno, urwać ś. w wielkiej ilości.* **2.** *namęczyć ś. urywaniem.* <Na + Urywać>

Naurywanie, a, blm., czynność cz. **Naurywać.**

Naurządzać, a, ał *urządzając jedno po drugim, urządzić w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. urządzaniem a. urządzaniem ś.* <Na + Urządzać>

Naurządzanie, a, blm., czynność cz. **Naurządzać.**

Naurzeczywistniać, a, ał *urzeczywistniając jedno po drugim, wiele urzeczywistnić.* <Na + Urzeczywistniać>

Naurzeczywistnianie, a, blm., czynność cz. **Naurzeczywistniać.**

Naurzynać, a, ał *urzynając jedno po drugim, urznąć w wielkiej ilości, naucinać.* **N. ś.** *namęczyć ś. urzynaniem.* <Na + Urzynać>

Naurzynanie, a, blm., czynność cz. **Naurzynać.**

Nauskarżać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś., uskarżając ś.* <Na + Uskarżać ś.>

Nauskuteczniać, a, ał *uskuteczniając jedno po drugim, wiele uskutecznić.* <Na + Uskuteczniać>

Nauskutecznianie, a, blm., czynność cz. **Nauskuteczniać.**

Nausługiwać się, uje ś., iwał ś. *namęczyć ś., usługując.* <Na + Usługiwać>

Nauspakajać, a, ał *uspakajając jedno po drugim, wiele uspokoić.* <Na + Uspakajać>

Nauspakajanie, a, blm., czynność cz. **Nauspakajać.**

Nausprawiedliwiać, a, ał *usprawiedliwiając jedno po drugim, usprawiedliwić w wielkiej ilości.* **N. ś.** *usprawiedliwiając ś. ustawicznie, usprawiedliwić ś. wielokrotnie.* <Na + Usprawiedliwiać>

Nausprawiedliwianie, a, blm., czynność cz. **Nausprawiedliwiać.**

Naustalać, a, ał *ustalając jedno po drugim, wiele ustalić.* <Na + Ustalać>

Naustalanie, a, blm., czynność cz. **Naustalać.**

Naustanawiać, a, ał *ustanawiając jedno po drugim, ustanowić w wielkiej ilości.* <Na + Ustanawiać>

Naustanawianie, a, blm., czynność cz. **Naustanawiać.**

Naustawiać, a, ał *ustawiając jedno po drugim, ustawić w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. ustawianiem a. ustawianiem ś.* <Na + Ustawiać>

Naustawianie, a, blm., czynność cz. **Naustawiać.**

Naustępować, uje, ował *ustępując kolejno, ustąpić w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *ustępując, namęczyć ś.* <Na + Ustępować>

Naustępowanie, a, blm., czynność cz. **Naustępować.**

Nausuwać, a, ał *usuwając jedno po drugim, usunąć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *usuwając ś., namęczyć ś.* <Na + Usuwać>

Nausuwanie, a, blm., czynność cz. **Nausuwać.**

Nausychać, a, ał *usychając kolejno, uschnąć w wielkiej ilości.* <Na + Usychać>

Nausychanie, a, blm., czynność cz. **Nausychać.**

Nausypiać, a, ał I. *usypiając kolejno, usnąć w wielkiej liczbie.* **2.** *usypiając jedno po drugim, wiele uśpić.* <Na + Usypiać>

Nausypianie, a, blm., czynność cz. **Nausypiać.**

Nausypywać, uje, ywał I. *usypując, narobić:* N. kupek. **2.** *usypując kolejno, z wielu usypać:* N. z worków. **N. ś. I.** *usypując ś., nawylatać.* **2.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. usypywaniem.* <Na + Usypywać>

Nausypywanie, a, blm., czynność cz. **Nausypywać.**

Nauszczęśliwiać, a, ał *uszczęśliwiając jedno po drugim, wiele uszczęśliwić.* <Na + Uszczęśliwiać>

Nauszczęśliwianie, a, blm., czynność cz. **Nauszczęśliwiać.**

†**Nauszka, i,** lm. **i** p. **Zausznica:** Zawiesiłem nauszki ku okrasie oblicza jej. Leop. <Na + Ucho>

†**Nausznica, y,** lm. **e** p. **Zausznica:** Oblekła ś. (Judyt) w ruchо ucieszenia swego, a obuła nogi swe w trzewice, i wzdzieje nałokietnice i lilje i nausznice i pirścienie. B. Sz. Nausznic perłowych dobywa, aby niemi zdobił szyje nałożnic swoich. Birk. Nausznice złote. Skar.

†**Nauszniczy** przym. od **Nausznik,** p. **Zauszniczy.**

Nausznik, a, lm. **i I.** × N. *poduszeczka, jasiek.* **2.** w lm. *chustka, obwiązanie, materacyk, pas na uszy.* **3.** †N., lm. **cy** p. **Zausznik.** <Na + *Usznik, od Ucho>

Nauszny I. *na uszach ś. znajdujący.* L. **2.** × N. = a) *słyszany na uszy.* L. b) *który słyszy a. słyszał na własne uszy:* Naoczny i N. świadek. Krasz.

Nauśmiechać się, a ś., ał ś. *nasycić ś., uśmiechając ś.* <Na + Uśmiechać ś.>

Nauśmiercać, a, ał *uśmiercając jedno za drugim, uśmiercić w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. uśmiercaniem a. uśmiercaniem ś.* <Na + Uśmiercać>

Nauśmiercanie, a, blm., czynność cz. **Nauśmiercać.**

Nauśmierzać, a, ał *uśmierzając jedno po drugim, wiele uśmierzyć.* <Na + Uśmierzać>

Nauśmierzanie, a, blm., czynność cz. **Nauśmierzać.**

Nauświęcać, a, ał *uświęcając jedno po drugim, wiele uświęcić.* <Na + Uświęcać>

Nauświęcanie, a, blm., czynność cz. **Nauświęcać.**

†**Nauta, y,** lm. **owie** m. *marynarz, żeglarz, majtek:* Nautowie utopić go chcieli. Rej. <Łć. nauta>

†**Nautaczny** *szermierski, zapaśniczy: Velitaris pugna,* harcowanie, nautaczne potykanie. Mącz. <Na + Utaczka>

Nautrącać, a, ał *utrącając jedno po drugim, utrącić w wielkiej ilości.* **N. ś. I.** *namęczyć ś. a.*

nasycić ś. utrącaniem. **2.** *utrącając ś., naodpadać.* <Na + Utrącać>

Nautrącanie, a, blm., czynność cz. **Nautrącać.**

Nautrwalać, a, ał *utrwalając jedno po drugim, wiele utrwalić.* <Na + Utrwalać>

Nautrwalanie, a, blm., czynność cz. **Nautrwalać.**

Nautrzymywać, uje ywał *utrzymując jedno po drugim, wiele utrzymać.* <Na + Utrzymywać>

Nautrzymywanie, a, blm., czynność cz. **Nautrzymywać.**

Nautulać, a, ał *utulając jedno po drugim, wiele utulić.* <Na + Utulać>

Nautulanie, a, blm., czynność cz. **Nautulać.**

Nautwierdzać, a, ał *utwierdzając jedno po drugim, wiele utwierdzić.* <Na + Utwierdzać>

Nautwierdzanie, a, blm., czynność cz. **Nautwierdzać.**

Nautyczny przym. od **Nautyka.**

Nautyka, i, blm. *teoretyczna nauka o żegludze; żeglarstwo.* Pol. <Gr. nautikḗ>

Nautykać, a, ał *utykając jedno po drugim, utkać w wielkiej ilości.* **N. ś. i.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. utykaniem.* **2.** [N. ś.] *nachodzić ś., zabiegając w gospodarstwie:* Człowiek nautyka ś. tu i haw. <Na + Utykać>

Nautykanie, a, blm., czynność cz. **Nautykać.**

Nautyskiwać się, uje ś., iwał ś. *namęczyć ś. a. nasycić ś., utyskując.* <Na + Utyskiwać>

Nauwalniać, a, ał *uwalniając jedno po drugim, wiele uwolnić.* **N. ś. i.** *uwalnianiem nasycić ś. a. namęczyć ś.* **2.** *uwalniając ś. kolejno, uwolnić ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Uwalniać>

Nauwalnianie, a, blm., czynność cz. **Nauwalniać.**

Nauwiązywać, uje, ywał *uwiązując jedno po drugim, wiele uwiązać.* <Na + Uwiązywać>

Nauwiązywanie, a blm., czynność cz. **Nauwiązywać.**

Nauwielbiać, a, ał a. **N. ś.** *nasycić ś., uwielbiając:* Doroszenko nie mógł ś. jej dosyć N. Krasz. <Na + Uwielbiać>

Nauwieszać się, a ś., ał ś. *wieszając ś. kolejno, uwiesić ś. w wielkiej ilości, naczepiać ś.* <Na + Uwieszać>

Nauwijać się, a ś., ał ś. *uwijaniem ś. nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Uwijać>

Nauwłaczać, a, ał *naubliżać, nauchybiać.* **N. ś.** *nasycić ś., uwłaczając.* <Na + Uwłaczać>

Nauwłaczanie, a, blm., czynność cz. **Nauwłaczać.**

Nauwłaszczać, a, ał *uwłaszczając jednego po drugim, wielu uwłaszczyć.* <Na + Uwłaszczać>

Nauwłaszczanie, a, blm., czynność cz. **Nauwłaszczać.**

Nauwodzenie, a, blm., czynność cz. **Nauwodzić.**

Nauwodzić, i, ił *nabałamucić, naoszukiwać, nałudzić:* Dosyć ludzi nauwodził, oszukał i mnie. Krasz. **N. ś.** *nasycić ś., uwodząc.* <Na + Uwodzić>

Nauwozić, i, ił *uwożąc jedno po drugim, wiele uwieźć.* <Na + Uwozić>

Nauwożenie, a, blm., czynność cz. **Nauwozić.**

Nauwydatniać, a, ał *uwydatniając jedno po drugim, wiele uwydatnić.* <Na + Uwydatniać>

Nauwydatnianie, a, blm., czynność cz. **Nauwydatniać.**

Nauwzględniać, a, ał *uwzględniając jedno po drugim, uwzględnić w wielkiej ilości.* <Na + Uwzględniać>

Nauzbrajać, a, ał *uzbrajając jedno po drugim, wiele uzbroić.* **N. ś.** *uzbrajając ś. kolejno, w wielkiej liczbie ś. uzbroić.* <Na + Uzbrajać>

Nauzbrajanie, a, blm., czynność cz. **Nauzbrajać.**

× **Nauzdać, a, ał** *uzdę nałożyć.* L. <Na + Uzdać>

× **Nauzdanie, a,** blm., czynność cz. **Nauzdać.**

Nauzdrawiać, a, ał *uzdrawiając jedno po drugim, wiele uzdrowić.* <Na + Uzdrawiać>

Nauzdrawianie, a, blm., czynność cz. **Nauzdrawiać.**

× **Nauzja, i,** blm. *nudności, choroba morska:* Prawią mu słodycze aż do nauzji. Krasz. <Łc. nausea>

Nauznawać, aje, awał *uznając jedno po drugim, uznać w wielkiej ilości.* <Na + Uznawać>

Nauznawanie, a, blm., czynność cz. **Nauznawać.**

Nauzyskiwać, uje, iwał *uzyskując jedno po drugim, uzyskać w wielkiej ilości.* <Na + Uzyskiwać>

Nauzyskiwanie, a, blm., czynność cz. **Nauzyskiwać.**

Naużalać się, a ś., ał ś. *namęczyć ś. a. nasycić ś., użalając ś.* <Na + Użalać ś.>

Naużerać się, a ś., ał ś. *namęczyć ś., użerając ś.* <Na + Użerać>

Naużyczać, a, ał *użyczając jednego po drugim, wielu rzeczy użyczyć.* <Na + Użyczać>

Naużyczanie, a, blm., czynność cz. **Naużyczać.**

Naużywać, a, ał *używając jednego po drugim, użyć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. używaniem.* <Na + Używać>

Naużywanie, a, blm., czynność cz. **Naużywać.**

Naużyźniać, a, ał *użyźniając jedno po drugim, wiele użyźnić.* <Na + Użyźniać>

Naużyźnianie, a, blm., czynność cz. **Naużyźniać.**

Nawa, y, lm. **y i.** *wszelki statek wodny: Faselus,* niejaka forma łodzi, nawą też zowią. Mącz. Kogo Bóg ma w swej obronie, ten w złej nawie nie utonie. Prz. N. spora = *komięga, szkuta, dubas, łódź, prum.* L. N. morska wielka żaglowa do ciężarów, *okręt.* L. Wsiadać chcesz, widzę, w nawę morzolotną. Groch. N. wiosła mająca = *galera.* Kn. N. morska, kupiecka. Troc. N. z pałacem. Troc. N. wojenna. Troc. Nawę do portu zdrową przybili. Kochan. Linę odwiązali, a od brzegu wysoką nawę odbijali. Kochan. W nawach przez bystre morze żeglowali. Zbyl. A. Daremnie z żaglem N. leci chyża. Mick. Przen.: Rybiński i Ledóchowski kierują nawę sprawy publicznej ku jej zbawieniu. Kaczk. **2.** *wnętrze a. część podłużna w kościele:* Kościół o jednej, o dwu, o trzech nawach. Główna a. środkowa N. N. boczna, prawa, lewa. <Łc. navis>

× **Nawabiać, a, ał** p. **Nawabić.** Sł. wil.

× **Nawabianie, a,** blm., czynność cz. **Nawabiać.**

Nawabić, i, ił, nied. × **Nawabiać** *wabiąc, naściągać do siebie.* **N. ś.** *nasycić ś. wabieniem.* <Na + Wabić>

Nawabienie, a, blm., czynność cz. **Nawabić.**

Nawadniać, a, ał p. **Nawodnić.** <p. Nawodnić>

Nawadnianie, a, blm., czynność cz. **Nawadniać.**

† **Nawadzać, a, ał** *winić, obwiniać, oskarżać.* Glosy w. XV. <p. Nawodzić>

† **Nawadzanie, a,** blm., czynność cz. **Nawadzać.**

Nawadzenie, a, blm., czynność cz. **Nawadzić.**

Nawadzić, i, ił i. *wadząc ustawicznie, wielu powadzić; nawaśnić.* **2.** [N.] *nakrzyczeć, nafukać.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wadzeniem a. wadzeniem ś.* <Na + Wadzić>

Nawaga, i, lm. **i** han. *ustępstwo na wadze towaru, jakie kupiec hurtowny udziela kupcowi drobia-*

zgowemu dla pokrycia strat, które ten ponosi na wadze przy drobnej sprzedaży. <Na + Waga>

Nawahać się, a ś., ał ś. *wahaniem ś. nasycić ś. a. namęczyć ś.* <Na + Wahać ś.>

Nawalać, a, ał I. dok. *walając jedno po drugim, powalać w wielkiej ilości; walając ustawicznie, powalać wielokrotnie; nabrudzić, nabłocić.* **2.** ×N. dok. p. **Nawałkować.** L. **3.** nied. p. **Nawalić. N. ś.** *nasycić ś. walaniem a. walaniem ś.* <Na + Walać>

Nawalanie, a, blm., czynność cz. **Nawalać.**

Nawalcować się, uje ś., ował ś. *natańczyć ś. walca.* <Na + Walcować>

Nawalczyć, y,ył a. **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś., walcząc.* <Na + Walczyć>

× **Nawaliciel, a,** lm. **e** *ten, co nawalił a. nawala.* <Od Nawalić>

Nawalić, i, ił, nied. **Nawalać I.** *waląc jedno po drugim, zwalić w wielkiej ilości, naobalać, naprzewracać:* Wiatr nawalił drzew. **2.** *waląc, narzucić; nazwalać:* Już ś. sroga śmierć we wszystkie wgroziła, młodych i starych sobie nawaliła. K. G. N. komu czego na plecy. Zima nawaliła śniegi. Mick. N. komu roboty. Gm.: *nafajdać:* Kawalér, co w portki nawalił. Prz. **3.** *napchać, naładować:* Nawalił pełen piec drzewa. Dopadszy warzęchy, nawalił w brzuch śmietany. Pot. [N. kątnicę] = *obciążyć żołądek.* **4.** N. a. N. ś. kogo a. w co = *nasycić ś. a. namęczyć ś., waląc; nagrzmocić ś.:* Nawalił go po plecach, po łbie, co niemiara. Dobrze musiał ś. N., zanim mu otworzono. **N. ś. I.** p. wyż. **2.** *natłoczyć ś., napchać ś., zwalić ś. w wielkiej masie:* Ludu nawaliło ś. pełen kościół. **3.** ×N. ś. *nawinąć ś., napatoczyć ś.:* Każdego, kto ś. nawalił, do picia przymuszali. Bost. <Na + Walić>

Nawalnica, y, lm. **e, Nawałnica, Nawałność, Nawałność I.** a. × **Nawała,** [**Nawałka**] *deszcz a. grad gwałtowny z wichrem, grzmotami, fala:* Jowisz gotuje straszne nawalnice. Dm. N., boju plac mrokiem okrywszy, zalała drogi, mosty zerwała na rzece. Mick. **2.** przen. *burza, fala, zawierucha, groza wojenna:* N. kozacka nietylko materjalnie zrujnowała Wilgów, ale wielkie na ich dom sprowadziła nieszczęście. Rol. <Na + *Walnica, od Walić>

Nawalnie przys. od **Nawalny:** Nie nawalniej z obłoków wypadać grad może i ciężej bić ku ziemi wstawające zboże, jako Żółkiewski bił nieprzyjaciół. Tw. Zda mi ś. przyjazd Jehego, bo N. a. prędko przybiega. Leop. (= *cwałem*).

× **Nawalnisto** przys. od **Nawalnisty.** L.

× **Nawalnisty** *nawałom, burzom podległy:* Morze nawalnistego świata tego. Wuj. Zburzą ś., jak nawalniste morze. Wuj.

Nawalność, i, lm. **i** p. **Nawałnica.**

Nawalny, [Nawałny] I. ×N. *w wielkiej kupie czyli nawałem, falą, ławą nalegający, nacierający, napadający, spadający:* Dla nawalnych spraw Rzpltej nie przyszło jeszcze do zupełnego ukończenia tej materji. Vol. Mahomet z nawalnym wojskiem wtargnął do Bośni. Błaż. Męstwem wielkim i sercem pobił hufce wielkie nieprzyjaciół nawalnych. Kraj. Od Gallów nawalnych ojczyzna zgubiona. Leszcz. S. **2.** × N. *gromadny, walny, powszechny, ogólny:* Nastąpiła w Albie, zamku książęcym za miastem, reprezentacja nawalna. Bart. Mocnie wierzyć i dzierżeć będę wiarę chrześcijańską według ustaw apostolskich i nawalnych koncyljów. Krow. Wiele też jest obyczajów stanowienia wojska, któremi gdy ś. rządnie sprawi, a szykuje ku potrzebie tak nawalnej, jako powolnej, snadnie może nieprzyjaciela pożyć. Biel. M. **3.** *burzliwy, gwałtowny:* Nawalna pogoda. Troc. W deszczu nawalnym. Leop. Znowu wzmaga ś. burza, ulewa nawalna. Mick. Morze nawalne. Tw. Rzeki częstokroć swą nawalną prędkością podrywają brzegi. Trzyc. **4.** †N. *gwałtowny, silny, natarczywy:* A jestli kiedy takie listy z kancelarjej naszej przez nawalną czyją uporę... wynić miały. Niesz. [Żyto nawalne] = *bujne i gęste.* **5.** leśn.: Sztuka nawalna = *sztuka drzewa gruba.* <Na + Walny>

Nawał, u, lm. **y, Nawała, Nawałność I.** *wielka kupa nawalonych rzeczy, waląca ś. kupa; ława, fala nacierająca na kogo, nacisk, natłok, ciżba, gromadny napływ, lawina:* Nieprzyjaciel niezmiernym nawałem pod miasto nastąpił. Tw. N. pospólstwa naleźliśmy na ulicach. Chodź. Gdy weszła do wsi, cała wieś nawałem, urągając ś. z jej biedy, pędzi, śmieje ś., wykrzyka. Mick. Strzeż, Boże, skąd nawału. Troc. Musisz rozporządzać tyle żądań, tyle spraw nawałem z całego świata przychodzących. Oss. Przy nawale potocznych zabaw. Pilch. N. tylu myśli. Krasiń. N. czczych słów. N. pracy, interesów. N. interesantów. **2.** †N. *bałwan, wał, fala:* Symois w morze pędzi swój N. pienisty. Gosł. **3.** ×N. *napór, impet, zapęd, napad:* Nieprzyjacielów cierpiąc nawały. St. wiśl. Dzicz narodów północnych nawałem zastępów swoich zagniotła państwa zachodnie. Jez. Kościół za tak wiele a wielkich bijących nań nawałów nie miał ś. najmniej naruszyć. Hrb. Na mię bije srogi szturm i N. trwogi. Kulig. **4.** lek.: N. krwi a. **Napływ** krwi = *spłynięcie jej w niezwykłej ilości w jedno miejsce ustroju,* uderzenie krwi (congestio). <Na + WAŁ>

Nawała, y, lm. **y I.** p. **Nawał:** Nawałą pogańską przełamany. Troc. Krzyżactwo zewsząd kole, strzela, siecze; wtym huf litewski nawałę rozbije. Mick. N. trojańska. Ml. Co Żyd miał odpowiedzieć na to, niewiadomo, bo N. przechodzących odcięła kupca od sędziego. And. Tu wichry w srogiej powstają nawale. Kniaź. Wieże Kaługi zdaleka pod chmur zimowych nawałą szarzeją. Krasiń. **2.** p. **Nawalnica:** Tu chmura grozi ogniem i wylewem, brzemienna klęską wiszącej nawały. Kniaź. **3.** [N.] *gwałt, przymus, konieczność.*

Nawałęsać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś., wałęsając ś.:* Nawałęsawszy ś. w Warszawie, a doświadczywszy biedy, wróciłby do mnie. Rzew. <Na + Wałęsać ś.>

[**Nawałka, i,** lm. **i**] p. **Nawalnica.**

Nawałkować, uje, ował, × **Nawalać** *wałkując pewien czas, wiele zwałkować:* N. ciasta. **N. ś. I.** *namęczyć ś. wałkowaniem.* **2.** [N. ś.] *najeść ś. do syta.* <Na + Wałkować>

Nawałkowanie, a, blm., czynność cz. **Nawałkować.**

Nawałnica, y, lm. **e** p. **Nawalnica.** Przen.: Jak mi rozchmurzać gniewu nawałnice? Słow.

Nawałnik, a, lm. **i** zool. (thalassidroma) *ptak płetwonogi z rodziny petreli.* <?>

Nawałność, i, lm. **i I.** p. **Nawał:** Bóg jeden chyba zdoła go wyrwać z pod tej nawałności piorunów. Sienk. (mowa tu o cięciach szabli). **2.** p. **Nawalnica:** N. okręty rozpędziła. Troc. Biją pioruny, grzmoty, dżdże i nawałności następują. Birk. Czasu pogody bój ś. nawałności. Kn.

[Nawałny] p. **Nawalny:** N. mróz.

Nawałowy lek. przym. od **Nawał** (congestivus).

[Nawanożyć się, y ś.,ył ś.] *nawłóczyć ś., natłuc ś., nawałęsać ś.* <Na+Wanożyć ś.>

Nawapniać, a, ał p. **Defekować.**

Nawapnianie, a, blm., czynność cz. **Nawapniać.**

Nawapnić, i, ił p. **Defekować.** <Na+Wapnić>

Nawapnienie, a, blm., czynność cz. **Nawapnić;** p. **Defekacja.**

Nawar, u, blm. **1.** p. **Kamień** pod 24: Oczyścić samowar z nawaru. **2.** p. **Nawara:** Ogarom i niedźwiedziom kundysom dodaje ś. do osypki nawaru. Pol. <Na+WAR>

Nawara, y, blm., **Nawar 1.** *to, co ś. nawarza, naparza; warza, karm warzona dla bydła i psów:* W gorzelni kotłowy nawarę przygotuje. Chm. B. Kości pierwej odgotować na nawarę dla psów, potym do huty odesłać. Torz. **2.** myśl. *zwykłe jedzenie dla psów, przygotowane z mąki owsianej z dodaniem chleba, nóżek baranich, mięsa,* **tłucz.** Zdr. **Nawarka.**

Nawarcholenie, a, blm., czynność cz. **Nawarcholić.**

Nawarcholić, i, ił *wiele warchołu, hałasu, wrzawy, kłótni narobić.* <Na+Warcholić>

Nawarczeć się, y ś., ał ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś. warczeniem.* <Na+Warczeć>

[Nawarek, rka, lm. **rki]** *piętka u podków końskich.* <Na+WAR>

Nawarka, i, lm. **i** l. p. **Nawara. 2.** *zupa z mleka słodkiego a. kwaśnego z wodą, zaprawiona mąką.* **3.** p. **[Muza]. 4.** [N.] *rodzaj potrawy,* [ratatajka, frydka, oblecistodołka, zakręcajka]. <Na+WAR>

Nawarować się, uje ś., ował ś. *namęczyć ś., warując.* <Na+Warować>

Nawarstwienie, a, lm. **a, Nawarstwowanie** *układ przedstawiający ś. jako warstwa leżąca na innej warstwie.* Przen.: Szybko pierwotny podkład etnograficzny występuje i przebija ś. przez wszystkie nawarstwienia zwierzchnie i przykrycia. Spas. <Na+Warstwa>

Nawarstwowanie, a, lm. **a** p. **Nawarstwienie.**

× Nawarzać, a, ał p. **Nawarzyć.** L.

× Nawarzanie, a, blm., czynność cz. **Nawarzać.**

Nawarzenie, a, blm., czynność cz. **Nawarzyć.**

Nawarzyć, y,ył, nied. **× Nawarzać 1.** czego a. × co = *warząc, narobić; nagotować, uwarzyć:* Nawarzą nam kiełbas, nasmażą nam kiszek. Gl. Nawarzawszy głów, nóg i podrób skopowych a. drobięcych. Ocz. Nawarzył warzy i nadrobił chleba na miseczkę i szedł na pole, chcąc donieść żeńcom. Leop. Nazbierawszy manny, stłukł w moździerzu, a nawarzywszy w garncu, nadziałał z niej kołaczków. Leop. Nawarzyła kaszę i wylała na stół. Jabł. Przen.: Czego panowie nawarzą, tym ś. poddani poparzą. Prz. *(=panowie za łby chodzą, a poddanym włosy trzeszczą).* Nawarzę miodu, piwa. Troc. Przen.: N. piwa= *licha jakiego narobić, narobić bigosu.* Jakiego nawarzyli, takie piwo piją. Pot. Pleć, pleć, nawarzysz sobie, a nie komu, piwa. Zabł. Pij piwo, jakiegoś nawarzył. Prz. Zmarszczy ś. i rzecze, uchylając szyje: Kto tu piwa nawarzył, niechaj sam wypije! Syrok. **2.** przen. *narobić, nabroić:* Tyś tej niezgody nawarzył. Troc. Grzech to pierwszy rodzica naszego tego nam złego nawarzył. Wor. Wyście sami tego wszystkiego złego nawarzyli. Leop. To złe, które cierpią, sami sobie nawarzyli. Pilch. Nauczyciel niepra-

wowierny wieleby w tym złego uczniom nawarzył i szkody nabroił. Glicz. Synowie, by sporni nie byli, a tobie jakiego żalu a frasunku nie nawarzyli. Glicz. <Na+Warzyć>

† Nawaszczać, a, ał p. **Nawoskować.** L.

† Nawaszczanie, a, blm., czynność cz. **Nawaszczać.**

† Nawaśnik, a, lm. **cy** *krzywdziciel.* <Na+ *Waśnik, od Waśń>

× Naważać, a, ał p. **Naważyć.**

× Naważanie, a, blm., czynność cz. **Naważać.**

Naważenie, a, blm., czynność cz. **Naważyć:** Kupiec, po naważeniu tabaki, chciał go jeszcze zatrzymać na kufeleczek piwa. Bał.

Naważyć, y,ył, nied. **× Naważać 1.** *ważąc raz po raz, zważyć w pewnej ilości:* Naważył 40 funtów. N. cukru, siana. **2.** a. **Nadważyć** *przeważyć nieco; ważąc, dać więcej nad umówioną wagę.* **3.** †Naważać = *starać ś. zachować równowagę, nadrabiać wagą, balansować:* Ptaki naważają, uważaniem rządzą lot Kn. **4.** †N. a. **[N. ś.]** *zdecydować ś., namyślić ś., odważyć ś.:* Zejść naważyła z górnych wysokości. Żebr. Królewna osieść go naważyła. Żebr. **5.** †N. na co=*zaryzykować, odżałować, poświęcić, zdecydować ś. wyłożyć:* Jak najchciwiej na to naważamy, co wkrótce utracimy. Papr. **N. ś. 1.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. ważeniem a. ważeniem ś.* **2.** †N. ś. *nachylić ś., przeważyć ś., zawahać ś.:* Szala na obie naważa ś. strony. Przen.: Na obie naważa ś. strony. Żebr. *(=waha ś. w niepewności, nie może ś. zdecydować).* **3.** [N. ś.] p. wyż. <Na+Ważyć>

Nawąchać się, a ś., ał ś., †**Nawoniać ś.,** [**Nawoniać ś.**] *nasycić ś. wąchaniem a. wąchaniem ś.:* Bodajbyś, pod ś. kakając, do sytości ś. smrodu nawąchał swojego. Paszk. Przen.: N. ś. prochu =*nabyć ś. żołnierzem, nasycić ś. strzelaniną, wojną.* <Na+Wąchać>

Nawąchanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nawąchać ś.**

Nawąchiwać, uje, iwał *rozpoznawać węchem, łowić nosem, węszyć:* Nawąchiwał zapach prochu na cztery strony świata. Byk.

Nawąchiwanie, a, blm., czynność cz. **Nawąchiwać.**

Nawątlenie, a, blm., czynność cz. **Nawątlić.**

Nawątlić, i, ił, nied. **Nawątlać 1.** *wątląc jedno po drugim, wiele zwątlić; naosłabiać.* Troc. **2.** a. **Nadwątlić,** nied. **Nadwątlać** *zrobić nieco wątłym, nadwerężyć.* <Na+Wątlić>

† Nawąz, ęzu, lm. **ęzy** *amulet, talizman:* Tak samo ma ś. rzecz z zabobonami, z noszeniem np. amuletów lub nawęzów, jak je dawna polszczyzna zwała. Brk. N. niejaki miedzy twyma oczyma. B. Sz. <Na+WIĘZ/WĘZ>

Nawbijać, a, ał *wbijając jedno po drugim, wbić w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. wbijaniem.* <Na+Wbijać>

Nawbijanie, a, blm., czynność cz. **Nawbijać.**

Nawchodzenie, a, blm., czynność cz. **Nawchodzić.**

Nawchodzić, i, ił *wchodząc kolejno, wejść w wielkiej ilości.* <Na+Wchodzić>

Nawciągać, a, ał *wciągając jedno po drugim, wciągnąć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wciąganiem.* <Na+Wciągać>

Nawciąganie, a, blm., czynność cz. **Nawciągać.**

Nawciąż *naoścież, narozcież:* To mówiąc, drzwi N. otwierał. Mick. Brama N. otwarta przechodniom ogłasza, że gościnna i wszystkich w gościnę zaprasza. Mick. <Na+Wciąż>

Nawcierać, a, ał *wcierając jedno po drugim, wetrzeć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. wcieraniem.* <Na+Wcierać>

Nawcieranie, a, blm., czynność cz. **Nawcierać.**

[**Nawda, y,** lm. **y**] *korzyść, zysk, pożytek:* Jakaż z tego będzie N.? <Brs. naũda, Lit. naudà>

Nawdychać, a, ał *wdychając, nawciągać w płuca.* **N. ś.** *nasycić ś. wdychaniem.* <Na+Wdychać>

Nawdychanie, a, blm., czynność cz. **Nawdychać.**

[**Nawdziać, eje, ał, Nawdzieć,** nied. **Nawdziewać**] **I.** *nasunąć, nałożyć, włożyć, wdziać:* Buty nawdział na kij i powoli stąpając, wszedł do rzeczki. Sew. **2.** *nadziać:* Ogórki nawdziała perłami. <Na+Wdziać>

[**Nawdzianie, a,** blm.] czynność cz. **Nawdziać.**

[**Nawdzieć, eje, ał**] p. **Nawdziać.**

[**Nawdzienie, a,** blm.] czynność cz. **Nawdzieć.**

[**Nawdziewać, a, ał**] p. **Nawdziać.** [**N. ś.**] *namęczyć ś. wdziewaniem.*

[**Nawdziewanie, a,** blm.] czynność cz. **Nawdziewać.**

Nawdzięczyć się, y ś.,ył ś. *nasycić ś., wdzięcząc ś.* <Na+Wdzięczyć ś.>

Nawecować, uje, ował *wecując, naostrzyć.* **N. ś.** *wecując, namęczyć ś.* <Na+Wecować>

Nawecowanie, a, blm., czynność cz. **Nawecować.**

Nawerbować, uje, ował *werbując jednego po drugim, zwerbować w wielkiej ilości:* Nowych ludzi jeszcze nie nawerbował. Kaczk. Kadry wypełnił spory zastęp przybyłych z Węgier, nawerbowanych na wojnę wiedeńską niedobitków. Rol. <Na+Werbować>

Nawerbowanie, a, blm., czynność cz. **Nawerbować.**

[**Nawertać, a, ał**] *obrócić.* <Na+Wertać>

[**Nawertanie, a,** blm.] czynność cz. **Nawertać.**

[**Nawertnąć się, nie ś., nął ś.**] *obrócić ś.*

Nawertować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś. wertowaniem.* <Na+Wertować>

Naweselić się, i ś., ił ś. *weseląc ś., nasycić ś.; nacieszyć ś.:* Nie naweseli ś. ociec głupiego. Bud. *(=nie będzie miał pociechy, nie zażyje radości).* <Na+Weselić>

Nawet przys. **I.** †N. *w końcu, na końcu, na ostatku:* N. rzekł do niego. Troc. Słusznie my Boga zawzdy naprzód wspominamy, naprzód i N., bo stąd wszystko dobre mamy. Kochan. **2.** *wreszcie, nareszcie, zresztą, choćby, w rezultacie:* Gdyby N. i tak było, to jeszcze nic złego. Na razie N. nie wpływało to nowe uczucie na wybór tematów do poezji. Chm. **3.** *nadto, także, również, w dodatku, co więcej, owszem:* Powiem ci N. i to. Nietylko zwierzęta, ale N. i rośliny były czczone w Egipcie. Wody N. brakowało. Dzieci N. pozabijali. **4.** *choćby, chociażby:* Wyszedł, nie spytawszy ś. N. o pozwolenie. Nie podziękował N. za pieniądze. I podejrzenie N. nań nie padło. Kras. I ślepy N., gdy ciska nawiasem cały dzień, niemasz dziwu, że w cel trafi czasem. Pot. <Na+Wet>

Nawetka, i, lm. **i** *narzędzie kościane, złożone z dwuch płytek formy czółenek, połączonych w środku słupkiem, na który nawija ś. nici a. bawełna przy robotach frywolitowych, służące zarazem do wykonywania tych robót.* <Fr. navette>

†**Nawetować, uje, ował** *wetując, nagrodzić:* Jeśli ś. sługom nie stanie dostateczna od panów ich nagroda, mają pana w niebie, który im to wszystko nagrodzi i okwicie nawetuje. Żarn. Nawetuje wam lat, które pojadła szarańcza. Leop. <Na+Wetować>

†**Nawetowanie, a,** blm., czynność cz. **Nawetować.**

Nawędrować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś. wędrowaniem:* Całe jest pielgrzymką życie, gdy ś. nawędrujem do czasu, te rzeczy opuścim ziemskie. Min. <Na+Wędrować>

Nawędzenie, a, blm., czynność cz. **Nawędzić.**

Nawędzić, i, ił *wędząc jedno po drugim, wiele uwędzić.* **N. ś. I.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wędzeniem.* **2.** przen. *nacierpieć ś., wędząc ś.* (np. na słońcu, przy ogniu, w dymie). <Na+Wędzić>

×**Nawęgielnik, a,** lm. **i** *narożnik.* L. <Na+Węgielnik>

×**Nawęgielny** *narożny.* L.

†**Nawęzacz, a,** lm. **e** *rodzaj czarownika:* Mówi o różnych rodzajach czarowników: o zaklinaczach, nawęzaczach... Brk. <Na+WIĘZ/WĘZ>

†**Nawęźnik, a,** lm. **i,** †**Nawiązacz** *nawiązka do ozdobienia głowy.* <Na+WIĘZ/WĘZ>

Nawganiać, a, ał *wganiając jedno po drugim, wegnać w wielkiej ilości, nawpędzać.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. wganianiem.* <Na+Wganiać>

Nawganianie, a, blm., czynność cz. **Nawganiać.**

Nawiać, eje, ał, nied. **Nawiewać I.** *powiać na kogo, na co a. w co:* Przy drzwiach tak mi w kark nawiało, że obrócić ś. ledwo mogę. L. Nawiało mi w uszy *(=wiatr mi nadmuchał w uszy).* **2.** a. **Nawionąć** *wiejąc, napędzić, nanieść:* Nawiało śniegu do sieni. Pod kupą nawianego śniegu dwoje zmarzłych ludzi: był to nagi Cygan i Cyganka. Krasz. Wiatr nawiał piasku przez okno do pokoju. Czarny niewolnik nawiewał mu chłód puszystym wachlarzem na dostojne oblicze. Jeż. Przen.: Szum jesiennego wiatru nawiewał jej nieopisany smutek. Jeż. <Na+Wiać>

Nawianie, a, blm., czynność cz. **Nawiać.**

Nawias, u, lm. **y I.** a. †**Nawis,** †**Nawios** *to, co ś. zwiesza, zwisa, co sterczy pochyło, linja krzywa.* **2.** a. ×**Parenteza** *para łuków, klamer lub linji wyginanych, któremi ś. odgradza zdanie, objaśnienie uboczne a., jak w matematyce, któremi ś. obejmują wyrazy ściślej ze sobą związane w całość:* Napisać, umieścić, zaznaczyć co w nawiasie. Zamknąć N. Przen.: *to, co ś. mieści w nawiasie, zdanie uboczne:* A zatym kończymy N. i poczynamy część drugą. Krasz. **3.** †N. przen. *hazard, przypadek, los, traf:* Nie chcielibyśmy królów omylnym nawiasem. Pot. **4.** [N.] *część dachu, wystająca poza ściany,* zastrzesze, postrzesze. **Nawiasem, Nawiasowo** przys. **I.** †Nawiasem = *łukowato, jak nawias:* Araby strzelają z szybkich łuków, ale strzał prosto nie puszczają, tylko co je nawiasem do góry rzucają. Bardz. **2.** ×Nawiasem=*bokiem, okrążając:* Pójdź, gdzie chcesz z swoją trzodą, ja za tobą w tropy, choć nawiasem, Halino, swe pożenę skopy. Zabł. Na nią ledwie nawiasem mogłem spojrzeć. L. *(=z ukosa).* Nigdy ś. w takich nie chciał mieścić rzędzie, co tak czynią, jak drudzy, szedł zawzdy nawiasem. Kras. Rzeczy te, będąc wyjawione, mogłyby nam wprost lub nawiasem sprawić zawstydzenie. L. *(= ubocznie).* **3.** *mimochodem, ubocznie, między innemi, jakby od niechcenia, natrącając, nadmieniając:* Możesz mu sam o tym namienić, ale nawiasem. Boh. Ruszył nawiasem wstęgę tkaną z jedwabiu. Mick. **4.** ×Nawiasem=*niby też to, na pozór, rzekomo:* Świat pełen

tych interesujących ś. nawiasem ichmościów, którzy w rzeczy samej tyle o nas dbają, jak pies o piątą nogę. L. **5.** Mówiąc nawiasem = *mówiąc między nami, nie krępując ś., otwarcie, szczerze, bez ogródki, poprostu:* Ale nawiasem mówię ci to, inter nos, że on największy zbrodzień. L. **6.** × Nawiasem, przen. = *przypadkiem, trafem, szczęśliwym zbiegiem okoliczności:* A zatym widzisz Wc Pan, że to nie nawiasem, lecz z trudnością przychodzi zostać mecenasem. Zabł. I ślepy nawet, gdy ciska nawiasem cały dzień, niemasz dziwu, że w cel trafi czasem. Pot. (= *na los szczęścia, na chybił-trafił, na ślepo*). <Na + * Wias, od WIS/WIAS>

Nawiasowo przys. od **Nawiasowy**; p. **Nawias:** Z moździerzów nigdy poziemnie, ale zawsze strzela ś. N. Jak. J.

Nawiasowy I. przym. od **Nawias:** Zdanie nawiasowe. Myśl nawiasowa. × Nawiasowe zdarzenia, ślepe przypadki. Zabł. × Trzeba też to dawne znajomości różnić od nawiasowych przyjaciół i gości. Zabł. (= *przygodnych, przypadkowych*). **2.** lek.: † Chrząstka kabłąkowato-nawiasowa p. **Chrząstka.**

[**Nawiąz, u,** lm. **y**] *warstwa wełny, dodana przy wiązaniu wewnątrz rękawicy:* Rękawice bez nawiązu mało grzeją. <Na + Wiąz>

† **Nawiązacz, a,** lm. **e** p. **Nawężnik.**

Nawiązać, że, zał, nied. **Nawiązywać,** × **Nawięzywać I.** *przywiązać na czym a. na co; nałożywszy, zawiązać:* N. strunę na arfę. Na łuki cięciwy świeże nawięzują. Bardz. (= *naciągają, napinają*). Przystąp tu, muzo, nawiąż mi bandury, niech ś. po złotych wdzięk stronach ozywa. Zabł. (= *nawiąż na niej struny*). × Łóżko nawiązane = *łóżko na pasach.* **2.** *wiążąc, narobić:* N. dużo sieci. **3.** [N.] = a) *związać:* Jak se gdo nawiąże, tak poniesie. b) *przywiązać, dowiązać:* Posagu mi w płachtę nawiąz. **4.** co = *związać rozerwane końce czego a. połączyć jedno z drugim, związawszy:* Zerwał ś. ten interesów łańcuch, że chyba szczęściem, kto mógł, nawiązał, a kto nie umiał, to mu ś. urwało. L. Przen.: W myśli mojej nawiązałem znowu nić wspomnień, czerpanych z ubiegłego dzieciństwa. Orzesz. Powtórnie N. przerwaną rozmowę. Przen.: *zawiązać, rozpocząć co, przystąpić do czego:* Uznał Jan Kazimierz za konieczne N. z elektorem brandeburskim układy o traktat. Czerm. † Przen.: *nagrodzić, odszkodować, załagodzić, zaspokoić:* N. rany, szkodę. L. Raniony upominał ś., aby ból onego i rany były nawiązane. Trzt. Świadków niesłusznie zganionych i odstawionych tak N. trzeba, jakbyś ich ranił. St. lit. **5.** przen. *uplanować, ukartować, zamierzyć, zamyślić:* Ze znalezienia ś. twego widzę, że już sobie coś nawiązałeś. Rol. **N. ś. I.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wiązaniem.* **2.** *zawiązać ś. na nowo, odnowić ś.:* Próbowała, czyli nie dadzą ś. dawne stosunki N. Rol. Stosunki zaczęły ś. nawiązywać, gdy wiadomość o śmierci ojca zmusiła Szczęsnego do powrotu. Rol. **3.** [N. ś. na kogo] = *przyczepić ś. do kogo.* <Na + Wiązać>

Nawiązanie, a I. blm., czynność cz. **Nawiązać. 2.** lm. **a** = a) *to, czym nawiązują:* Tobie przystoi djament w pętlicy, złoto w przepasaniu, w szabli świetny kamień, w nawiązaniu nić od złota i jedwabiu przedniejsza. L. b) p. **Nawiązka.**

Nawiązanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nawiązać ś.**

Nawiązek, zku, lm. **zki** *początek nawiązania, zawiązek:* Zgody owej nie miała ona za co innego, tylko za N. stosunków, mających ś. rozwinąć w przyszłości. Jeż.

Nawiązka, i, lm. **i I.** × N. *pęk nawiązany, wiązka:* Nosić nawiązki ze stodoły. Fasces, u Rzymian nawiązki. Fal. **2.** *przewiązka, opaska, opatrunek, bandaż:* Nawiązki cyrulik przyłożył. Troc. **3.** × N. *wynagrodzenie, odszkodowanie:* Pojmanego biskupa musiał Leszek z znaczną nawiązką jednać i wypuścić. Stryjk. Midas wyciął policzek Djogenesowi i zaraz mu dał nawiązkę wedle prawa. Bud. B. Płacić rannemu nawiązki. Troc. Za to, wedle statutu, zapłacą nawiązki. Mick. **4.** × N. przen. *naddatek:* Oddać co komu z nawiązką. Przyganiasz mi, oddam ci to z nawiązką. **5.** myśl. *siedło z przynętą na zwierzęta ssące.* <Na + Wiązka>

Nawiązywać, uje, ywał i N. ś. p. **Nawiązać.**

Nawiązywanie, a, blm., czynność cz. **Nawiązywać.**

Nawiązywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nawiązywać ś.**

× **Nawicela, i,** lm. **e,** † **Czołnek** *puszka postaci łódki na podstawce, do kadzidła przy trybularzu kościelnym,* ł ó d k a. <Łć. navicella>

Nawichnąć, nie, nął, Nadwichnąć, × **Nadwinąć** *zwichnąć niezupełnie.* <Na + Wichnąć>

Nawichnięcie, a, blm., czynność cz. **Nawichnąć,** *nadwichnięcie.*

Nawichrzenie, a, blm., czynność cz. **Nawichrzyć.**

Nawichrzyć, y, ył *wichrząc, narobić zamieszania.* **N. ś. I.** *nasycić ś. wichrzeniem.* **2.** [N. ś.] *naszaleć ś., narobić dzieciństw, natrzpiotać ś.* <Na + Wichrzyć>

Nawicie, a I. blm., czynność cz. **Nawić. 2.** lm. **a** tkac. *osnowa, postawa:* N. tkacze. L. <Na + Wicie>

Nawić, ije, ił *wijąc jedno po drugim, wiele uwić, naskręcać, nasplatać:* N. wianków, sznurków. **N. ś.** *wiciem nasycić ś. a. namęczyć ś.:* [Wiánecki wije, da N. ś. nie moze]. <Na + Wić>

Nawidywać się, uje ś., ywał ś. *nasycić ś. widywaniem:* Będąc w Krakowie, nawidywałem ś. z nim dosyć. <Na + Widywać>

× **Nawidzać, a, ał** p. **Nawiedzić:** Jeżeli nawidzał nas który z okolicy, to starał ś. raczej o względy mojej matki, niż moje. Kaczk.

× **Nawidzanie, a,** blm., czynność cz. **Nawidzać,** *nawiedzanie.*

[**Nawidzenie, a,** blm.] **I.** czynność cz. **Nawidzić. 2.** czynność cz. **Nawidzieć.**

[**Nawidziadło, a,** lm. **a**] p. **Nawiedzenie:** A to mu Pán Jezus dál na náwidziadło (= *żeby go doświadczyć*).

Nawidzić, i, ił I. [N.] p. **Nawidzieć. 2.** [N.] i † N. p. **Nawiedzić:** Który mię nawidził bólem, ten mi dodał i cierpliwości. Koch. W. Pan cię nawidził i zamiast niewoli śmierć zesłał na ciebie. Uj. Przez dwie staruszki nawidzony przemówił djabeł. L. **3.** † N. *przybywszy oświadczyć:* Posłowie carscy, oddawszy hetmanowi listy, zdrowie od cara nawidzili. Papr. **4.** † N. p. **Nawieść:** Gdy ś. wypełnią lata, nawidzę na króla babilońskiego i na tamten naród nieprawość ich, a przywiodę na onę ziemię wszystkie słowa moje. Leop. (= *nawiedzę*. B. G.).

[**Nawidzieć, i, ał, Nawidzić**], × **Nawiedzić** *chętnie widzieć kogo, lubić, kochać, być z kim w przyjaźni, mieć przywiązanie, sprzyjać:* Nawidzi ją bardzo, tęsknić do niej będzie. Karcz. Dobrego gospodarza każdy nawidzi, chwali. Kluk. Lubią go

obiedwie, a ta, ta młodsza pasjami go nawidzi. L. Zresztą, tak myślę, że cię tam bardzo nawidzą. Sienk. (=*radzi cię widzą*). [**N. ś.**] *lubić ś., sprzyjać sobie.* <Na + Widzieć>

[**Nawidzony, ego,** lm. **eni**] p. **Nawiedzony:** Uznanym został powszechnie za nawidzonego, inaczej opętanego. Jeż.

Nawieczerzać się, a ś., ał ś. *wieczerzając, nasycić ś.:* Takoż i kielich wziął, gdy ś. nawieczerzał. Leop. Gdy ś. nawieczerzali, wprowadzili go do komory. Wuj. <Na + Wieczerzać>

× **Nawieczny** *na wieki, na zawsze, wieki trwać mający, wieczny:* Sama wystarczała miłość do postanowień o nawiecznej doli. Sł. wil. <Na + Wieczny>

× **Nawiedzacz, a,** lm. **e,** × **Nawiedziciel** *ten, który nawiedza:* Bóg-duch, N. ludzkich izb. Słow.

Nawiedzać, a, ał p. **Nawiedzić. N. ś. I.** p. **Nawiedzić. 2.** [N. ś.] *lubić ś., przyjaźnić ś.*

Nawiedzanie, a, blm., czynność cz. **Nawiedzać:** Żywot i miłosierdzie dałeś mi, a N. Twoje przystrzegało ducha mego. Leop. (= *Opatrzność Twoja.* B. G.).

× **Nawiedzanki, nek,** blp. *zakon, kościół a. klasztor żeński pod wezwaniem Nawiedzenia N. M. Panny,* Wizytki.

Nawiedzenie, a, lm. **a** czynność cz. **Nawiedzić I. a. Nawiedziny,** [**Nawiedzka**] *odwiedziny, wizyta, zajrzenie do kogo:* N. Najśw. Marji Panny (=*święto katolickie, przypadające 2 lipca*). **2. a.** [**Nawidzenie, Nawiedziadło, Nawidziadło**] od Boga=*doświadczenie, próba, krzyż, dopuszczenie Boskie:* Stateczność wiary dzierżą Panu swemu, co znoszą pokornie każde N. od niego. Rej. Autor roztacza przed oczami naszemi przejawy i przemiany tych wrażeń, wstrząśnień, doświadczeń i nawiedzeń losu. Nagan. **3.** *opętanie.*

× **Nawiedzenie, a,** blm., czynność cz. **Nawieść.**

Nawiedzeniec, ńca, lm. **ńcy** *człowiek nawiedzony, opętaniec.* Chodź.

[**Nawiedziadło, a,** lm. **a**] p. **Nawiedzenie.**

× **Nawiedziciel, a,** lm. **e** p. **Nawiedzacz:** Racz przyjść Duchu, Stworzycielu, serc wiernych nawiedzicielu. Psń. Ten, który ma w niebiosach mieszkanie, nawiedzicielem i obrońcą jest miejsca onego. Leop.

× **Nawiedzicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Nawiedziciel.**

Nawiedzić, i, ił, nied. **Nawiedzać I. a.** [**Nawidzieć**] *odwiedzić, wstąpić, zajrzeć do kogo, złożyć wizytę:* Wyciąga tego uprzejmość sąsiedzka, żeby ś. nawiedzać. Kras. (= *bywać u siebie*). Bogate pany z chęcią nawiedzają, a ubogich nie widzą. Białob. Chorych nawiedzać. Przyjezdny gość, krewny, a. człowiek cudzy, gdy sędziego nawiedził, skoro pobył mało, przejmował zwyczaj. Mick. Przen. (o nieprzyjacielu): Gdy tak wszytkie zhołduje, głupiby był, by nie miał was N. i was wszytkich za gardła wasze jąć. Orzech. **2.** × N. kogo, †do kogo = *dowiedzieć ś. o kogo, skomunikować ś. z kim,* nied. *obcować z kim:* Listownie nawiedzał królewnę, donosząc jej o wszystkim. Bart. Obiecał ś. był do nich rychło N. Skar. **3.** co=*zwiedzić; być, wstąpić gdzie; odwiedzić, obejrzeć co:* Często piechotą nawiedzaliśmy sławne miejsca. Rol. **4.** żart.: Skórę czyją N.=*zajrzeć komu do skóry, wytrzepać, wyłupić komu skórę:* Nie bój ś., a choć ci hajdamaki skórę nawiedzą, to nic nie szkodzi. L. Może ci ludzie mój grzbiet N. zechcą. L. **5.** †N. *dojrzeć, dopilnować, obejrzeć:* Będę szukał owiec moich i nawiedzę je, jako nawiedza pasterz trzodę swoją, gdy bywa w pośrzodku owiec rozproszonych. Poc. Rozpraszacie owce moje, owszem rozganiacie je, a nie nawiedzacie ich. B. G. **6. a.** †**Nawidzić,** [**Nawidzić**] = a) *dotknąć, doświadczyć, wystawić na próbę, skarać, umartwić, zasmucić:* Bóg, choć ojca abo syna nie skarze, przecięż dalszego potomka za ten grzech nawiedzi. Karnk. Mieczem nawiedził Bóg kraje owe. Skar. Nawiedzę on naród w mieczu, w głodzie, w morze, aż go wytrawię. Leop. Żona Zacharjaszowa niemało sromu użyła, gdy ją Bóg był nawiedził niepłodem. Glicz. Kogo Bóg miłuje, tego i nawiedza. Prz. (= *krzyżyki nań zsyła*). Często Bóg ten dom pogrzebami i żałobą nawiedza. Groch. Nawiedzon ślepotą. Od swej młodości chorobą był nawiedzon. Prot. Głód niemieckie nawiedzał obozy. Mick. (=*trapił*). Dzień przed wielką powodzią, jaka nawiedziła to miasto. Chm. b) *opętać, opanować; natchnąć:* Lata jak furja, jak nawiedzona. L. Wrzeszczemy oboje, jak nawiedzeni. L. Żeby cię nawiedziło, opętana przekoro. L. Niech z piersi twej ogniska duch, którym-eś nawiedzona, na wsze strony jędrnie tryska. Mick. c) †N. co na kogo p. **Nawieść:** Oto ja nawiedzę też na was złość chuci i usiłowania waszego. Leop. **7.** × N. p. **Nawidzieć:** Swoją pierwszą pannę bardzo nawiedziła. Byk. <Na + Wiedzić, od WID>

Nawiedziny, in, blp. p. **Nawiedzenie:** Czas wykradają przyjacielskie N. Pilch. Nie powiadaj, żem zachorował, bo oni zechcą przyjść do mnie w N. Boh. Tydzień w nawiedzinach zabawił. Rzew. [Gdy ś. św. Jan rozczuli, w N. ś. utuli]. Prz. (=*w dzień Nawiedzenia N. Marji Panny*).

[**Nawiedzka, i,** blm.] p. **Nawiedzenie.**

[**Nawiedzony, ego,** lm. **eni, Nawidzony**] rz. *człowiek opętany, zostający pod wpływem złego ducha, znachor.*

[**Nawiekować się, uje ś., ował ś.**] *długo ś. nabyć, nabyć ś. wieki.* <Na + Wiekować>

Nawielbić, i, ił a. **N. ś.** *nasycić ś. wielbieniem.* <Na + Wielbić>

Nawielbienie, a, blm., czynność cz. **Nawielbić.**

†**Nawielebniejszy** *najgodniejszy uwielbienia.* Modl. Wac. <Zam. Najwielebniejszy>

†**Nawierać, a, ał** p. **Nawrzeć.** <Na + * Wierać, od WOR/WR/WIER>

†**Nawieranie, a,** blm., czynność cz. **Nawierać.**

× **Nawiercać, a, ał** p. **Nawiercić.**

× **Nawiercanie, a,** blm., czynność cz. **Nawiercać.**

Nawiercenie, a, blm., czynność cz. **Nawiercić.**

Nawiercić, i, ił, × **Nawiercieć,** †**Nawiertać,** nied. × **Nawiercać,** × **Nawiertywać I.** *wierząc, napuścić świderkiem.* **2.** *wierząc, narobić; naświdrować:* N. dziur. **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. wierceniem a. wierceniem ś.; nakręcić ś.* <Na + Wiercić>

× **Nawiercieć, i, ał** p. **Nawiercić.** <Na + Wiercieć>

†**Nawiertać, a, ał** p. **Nawiercić.** <Na + Wiertać>

†**Nawiertanie, a,** blm., czynność cz. **Nawiertać:** N. drzewa ma być aż do drdzenia. Trzyc.

Nawiertnik, a, lm. **i** chir. *świderek.*

× **Nawiertywać, uje, ywał** p. **Nawiercić:** W bokach samej głowy zapalnika nawiertują ś. na krzyż cztery dziurki. Jak. J.

× **Nawiertywanie, a,** blm., czynność cz. **Nawiertywać.**

[**Nawieruszenie, a,** blm.] czynność cz. **Nawieruszyć.**

[**Nawieruszyć, y, ył**] *nadwerężyć, zwichnąć* (rękę, nogę). <Na + Wieruszyć>

Nawierzchnia, i, lm. **e, Budowa wierzchnia** kol. *część kolei żelaznej, obejmująca podłoże (żwirowanie) i tory.* <Na + Wierzchni>

Nawierzchnik, a, lm. **cy, Robotnik torowy** kol. *robotnik zajęty przy kładzeniu lub utrzymywaniu nawierzchni.*

Nawierzgać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. wierzganiem.* <Na + Wierzgać>

†**Nawierzyć się, y ś., ył ś.** *sekretów sobie nawzajem nawyjawiać:* Poznawszy ś., nie mogli ś. nakochać, nie mogli N. Pot. <Na + Wierzyć>

Nawiesić, i, ił I. *zwiesić nad czym:* Brwi nawieszone zakrywały mu oczy. Krasz. *(=zwisłe, obwisłe).* **2.** ×N. p. **Nawieszać.** <Na + *Wiesić, od WIS/WIAS>

Nawieszać, a, ał, ×**Nawiesić** *wieszając jedno po drugim, powiesić w wielkiej ilości:* Nie mają na pieczy darmolęga, chociaj nań czasem i złota, jako pstrocin na dzięcioła, nawieszają. Rej. N. bielizny. Niemało nawieszał ludzi. Dla przykładu zdrajcom już nawieszano niemało. Niem. **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. wieszaniem.* <Na + Wieszać>

Nawieszanie, a, blm., czynność cz. **Nawieszać.**

Nawieszenie, a, blm., czynność cz. **Nawiesić.**

Nawieś, wsi, blm. *śnieg wilgotny w czasie ciszy płatami wielkiemi padający; śnieg na gałęziach zawieszony.* <Na + *Wieś, od WIS/WIAS>

[**Nawieś, wsi,** lm. **wsie**] p. **Nawsie.** <Na + Wieś>

Nawieść, wiedzie, wiódł, †**Nawiedzić,** †**Nawidzić,** nied. **Nawodzić I.** *wiodąc, nagromadzić; naprowadzić, nasprowadzać:* Nawiedli bydła, koni na jarmark. Król asyryjski nawiódł ludzi z Babilonu. Wuj. I czart do głowy swoje djabelskie myśli nawodzi. Orzesz. **2.** †N. i [N.] *naprowadzić, wyprowadzić, wywieść na pewien punkt, na pewne miejsce:* Nawiódł mię na drogę. Troc. N. kogo na zły raz, na strzelbę. Troc *(=wystawić).* N. kogo na samołówkę. Troc. Przen.: N. kogo na upadek. Troc *(=doprowadzić do upadku).* Przen.: *skłonić, zniewolić, nakłonić, spowodować, przywieść, doprowadzić, pobudzić, nawrócić, namówić, poduszczyć:* Nawodzisz mię na krok tak niebezpieczny. L. Nawodził tę duszę do Boga. Troc. Do sławy i do cnoty chce go jakim kształtem nawieść. P. Koch. Nawiódł go na szczęście. Troc. Gadał w bóżnicy, wkładając imię Jezusowe, i nawodził Żydy i Greki. Leop. *(= nawracał, zyskiwał dla swej nauki).* [Uon ją sám do tego nawiód. Co waju (was) do tego nawiodło? *(=spowodowało).* Czy was do złego nawodzę?]. **3.** ×N. co na kogo= *sprowadzić, ściągnąć:* Gdyby to utajono, musiałoby N. osobom tym i dostojeństwu ich zniewagę. Smotr. **4.** ×N. *przytoczyć, zacytować:* Nawodzisz z Bellarmina, że on nie wie, jakim ś. sposobem sąd od Pana Boga odprawuje. Smotr. **5.** †N. *naciągnąć, napiąć:* N. łuk. **6.** chir. *nastawić, wstawić, wprawić zwichnięty członek.* **7.** nied. fil. *wnioskować od szczegółów do ogółu, indukować, wnioskować indukcyjnie.* [**Nawodzić ś.**] *nabiegać, zachodzić, powlekać ś. jaką barwą, zabarwiać ś.:* W jesieni berberys nawodzi ś. karminem. Góry przybierają coraz inne kształty i nawodzą ś. coraz innym kolorytem. Pol. <Na + Wieść>

Nawietrzenie, a, blm., czynność cz. **Nawietrzyć:** †Położnicom w żywocie ciężkie bóle z nawietrzenia przychodzą. Syr. †Lekarstwo od nawietrzenia i zaziębłości, zwłaszcza macicy, użyteczne. Syr. <Na + Wietrzenie>

×**Nawietrzny** *na wiatr wystawiony:* Na nawietrzne miejsce wystawić, zawiesić. Troc *(=przewiewne; na powietrze).* <Na + Wietrzny>

Nawietrzyć, y, ył I. *wietrząc jedno po drugim, wiele wywietrzyć.* **2.** †N. *wiatrem zaziębić.* L. <Na + Wietrzyć>

Nawiewać, a, ał p. **Nawiać.**

Nawiewanie, a, blm., czynność cz. **Nawiewać:** Matrona uczyniła toż samo, atoli z mniejszym pośpiechem i z nawiewaniem z boku na twarz swoją chłodu. Jeż.

Nawiezienie, a, blm., czynność cz. **Nawieźć.**

Nawieźć, wiezie, wiózł, nied. **Nawozić I.** *wożąc, nagromadzić; nazwozić:* Nawieźli na jarmark wiele zboża, wiele towarów *(=dowieźli).* **2.** *zwożąc, napełnić, wyrównać, zasypać:* Insi niechaj śpichlerze nawiezione mają. Kochan. *(= dobrze opatrzone).* N. staw, doły, drogę gruzem, ziemią. Troc. **3.** *wożąc, zrobić.* Przen.: Wielką sobie przed Bogiem górę zasług w szukaniu zbawienia bliźnich nawiozła. Wys. **4.** co = *zwieźć na co:* Nawoźnik, który gnój nawozi. L. **5.** co czym = *zwożąc, nakryć czym:* N. grunt gliniasty piaskiem. Nawiózł jeden mórg gnojem końskim *(=nagnoił, namierzwił).* Nawozić rolę *(= gnoić, mierzwić, dodawać do niej nawozu).* <Na + Wieźć>

†**Nawięcej** st. n. od **Wiele** a. **Dużo,** *najwięcej.* Troc. <Na(j) + Więcej>

†**Nawięczszy** p. **Nawiększy.** <Na(j) + †Więczszy>

†**Nawięczszy** p. **Nawiększy.**

Nawiędnąć, dnie, dnął a. **wiądł I.** = **Nadwiędnąć:** Kwiatek nawiędnął. Troc. Nawiądł w tym kłopocie. Troc. **2.** *więdnąc kolejno, zwiędnąć w wielkiej ilości.* <Na + Więdnąć>

Nawiędnięcie, a, blm., czynność cz. **Nawiędnąć.**

†**Nawiększy,** †**Nawięczszy,** †**Nawięczszy,** †**Nawiętszy** st. n. od **Wielki** a. **Duży,** *największy.* <Na(j) + Większy>

†**Nawiętszy** p. **Nawiększy.** <Na(j) + Więtszy>

Nawięzić, i, ił *natrzymać w więzieniu.* <Na + Więzić>

Nawięzienie, a, blm., czynność cz. **Nawięzić.**

×**Nawięzywać, uje, ywał** p. **Nawiązać.**

×**Nawięzywanie, a,** blm., czynność cz. **Nawięzywać,** *nawiązywanie.*

Nawigacja, i, blm. *żegluga.* <Łć. navigatio>

Nawigacyjny przym. od **Nawigacja,** *spławny:* Kanał N.

×**Nawigator, a,** lm. **rzy** *żeglarz, marynarz:* Jak stado kruków, rzucali ś. ci rabownicy nadbrzeżni na śmiałego nawigatora. Rol. <Łć. navigator>

×**Nawigować, uje, ował** *żeglować, płynąć po morzu:* Żaden ze znaków tych nawigującej ku południowi flotylli Uskoków postrzegać ś. nie dawał. Jeż. <Łć. navigare>

×**Nawigowanie, a,** blm., czynność cz. **Nawigować.**

Nawijacz, a, lm. **e I.** *ten, co nawija, chłopiec, który nici na cewki nawija.* **2.** *drut znajdujący ś. za wrzecionami w samoprząśnicy, kierujący nawijaniem przędzy.* <Na + *Wijacz, od WI/WOJ>

Nawijać, a, ał i **N. ś.** p. **Nawinąć.**

Nawijadło, a, lm. **a** *przyrząd do nawijania.*

Nawijalnia, i, lm. **e** *miejsce lub izba, w której ś. tkaniny nawija na wałki.*

Nawijanie, a, blm., czynność cz. **Nawijać:** Chłopiec od nawijania cewek. Troc.

Nawijanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nawijać ś.** Fil.: N. ś. wyobrażeń = kojarzenie wyobrażeń, *odtwarzanie ś. na mocy skojarzeń.* Śniad.

Nawijarka, i, lm. **i** *maszyna do nawijania przędzy na cewki.*

Nawijka, i, lm. **i, Wikiel** druc. *drewienko, na które ś. nawija w kłębek drut, gdy ś. ma nim okręcać jaki przedmiot.* <Na + *Wijka, od WI/WOJ>

Nawikłać, a, ał czego = *naplątać, nagmatwać, nasypłać.* <Na + Wikłać>

Nawikłanie, a, blm., czynność cz. **Nawikłać.**

†**Nawilały** *który nawilał, oszalały, szalony, narwany:* Bujny, N., szalony, wściekły. Mącz. Nawilała bujna chełpliwość. Mącz.

†**Nawilanie, a,** blm., czynność cz. **Nawilać.**

†**Nawileć, eje, ał** *oszaleć, ogłupieć od strachu.* Kn. Nawilało, oszalało. Mącz. Nawilał, nie mając przyczyny. Troc. <Na + Wileć>

†**Nawilenie, a,** blm., czynność cz. **Nawileć.**

Nawilżenie, a, blm., czynność cz. **Nawilżyć.** <Na + Wilżenie>

Nawilżyć, y,ył co = *napuścić wilgocią:* N. skórę (garb.). <Na + Wilżyć>

Nawinąć, nie, nął, nied. **Nawijać I.** *owinąć, zwinąć co na co, na czym:* N. len na kądziel. Nawijać nici na kłębek. Troc *(=zwijać).* Na nawoju przędzę do wyrabiania nawijają. Pilch. N. bieliznę na wałek do maglowania. **2.** co = *owinąć, okręcić:* Nawijać cewkę. Troc. **3.** [N.] *nawrócić, skręcić:* Musiałem konisia N. **4.** × N. a. × **Nadwinąć** *niezupełnie wywichnąć nogę, rękę,* nadwichnąć, nawichnąć: Nawinąłem nogi. Troc. **N. ś. i [Nadwinąć ś.,** nied. **Nadwijać ś.] I.** *nasunąć ś., nastręczyć ś., napatoczyć ś., wpaść w ręce:* Dobrego szukając, ledwie najdziesz, ale złe ś. samo nawinie. Kn. W kraj ten wciągnął, burząc, paląc i plundrując, co ś. nawinęło. Stryjk. Zakazał, żebym ś. na jego oczy nawinął. Boh. Kradnie, co mu ś. tylko pod rękę nawinie. N. ś. komu na drodze *(=pokazać ś.).* Nawinęła mi ś. ta księga. Troc. [Czart mu ś. nawinął]. Bierze stare i młode, kto ś. jej nawinie. Kochan. Co ś. tylko rodu rzymskiego w Azji (Mitrydatesowi) nawinęło, wyrznięte było. Lel. Zdało mi ś., że łzy mu ś. nawijały. L. *(= stawały mu w oczach, kręciły ś., rzucały mu ś. do oczu).* **2.** fil. *uświadomić ś. na mocy kojarzenia, skojarzyć ś.:* Wyobrażenia nawijają ś. po sobie. **3.** [N. ś.] *nagrodzić ś., wrócić ś.:* Szkoda mi ś. nawinie. <Na + Winąć>

Nawinienie, a, blm., **Nawinięcie** czynność cz. **Nawinąć.**

Nawinienie się, a ś., blm., **Nawinięcie ś.** czynność cz. **Nawinąć ś.**

Nawinięcie, a, blm. p. **Nawinienie.**

Nawinięcie się, a ś., blm. p. **Nawinienie ś.**

Nawinięty, × **Nawiniony** im. od **Nawinąć.**

× **Nawiniony** p. **Nawinięty.**

Nawinszować, uje, ował *naskładać powinszowań, nażyczyć.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. winszowaniem.* <Na + Winszować>

Nawinszowanie, a, blm., czynność cz. **Nawinszować.**

Nawionąć, nie, nął p. **Nawiać.**

Nawionięcie, a, blm., czynność cz. **Nawionąć.**

†**Nawios, u,** lm. **y** p. **Nawias:** Tamże Tatary z góry puszczali nawiosy, huk wielki z obudwu stron w same bił niebiosy. Zim. <=Nawiás>

Nawiosłować się, uje ś., ował ś. *namęczyć ś. a. nasycić ś. wiosłowaniem.* <Na + Wiosłować>

Nawirować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś. wirowaniem, nakręcić ś.* <Na + Wirować>

Nawis, u, lm. **y I.** †N. p. **Nawias:** Woda z rury nawisem sporzej wypada. Troc *(= pochyło).* Tatarzy strzały nawisem spuszczają. Troc. **2.** [N.] *śnieg nawisły na drzewach.* <Na + *Wis, od WIS/WIAS>

[**Nawisać, a, ał**] (o murze, węższym od dołu, niż u góry) *zwieszać ś.*

[**Nawisanie, a,** blm.] czynność cz. **Nawisać.**

[**Nawiska, i,** lm. **i**] **I.** *kobiałka z kory brzozowej.* **2.** *kawałek sukna kolorowego, wiszący z przodu ubrania.* <Na + *Wiska, od WIS/WIAS>

× **Nawisły** *obwisły, zwisły, zwieszający ś.:* Z brwią nawisłą. Krasz. Oczu głęboko zapadłych dostrzec prawie nie było można z pod nawisłych powiek i brwi zarosłych bujno. Krasz.

[**Nawisny**] p. **Nawistny.**

Nawisowy przym. od **Nawis,** *pochyły:* Pocisk, przebiegający po krzywej, bardzo wypukłej linji, razi nieprzyjaciela lub przedmioty przy spadaniu; strzał taki nazywa ś. strzałem nawisowym. Bl.

[**Nawistny, Nawisny**] *przyjazny.* <Na + *Wistny, od WID/WIAD>

†**Nawita, y,** lm. **y** *tkanina.* <Na + Wity, od Wić>

Nawitać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. witaniem a. witaniem ś.* <Na + Witać>

†**Nawja, i,** lm. **e,** lep. **Nawija** *chmura strzał, pocisków, grad kul:* Sposób strzelania z tylnych szeregów, ponad głowami poprzedników, nazywał ś. u Polaków N. Górs. <Na + WIE/WI>

Nawjeżdżać, a, ał *wjeżdżając kolejno, wjechać w wielkiej liczbie.* <Na + Wjeżdżać>

Nawjeżdżanie, a, blm., czynność cz. **Nawjeżdżać.**

[**Nawka, i,** lm. **i**] p. **Miawka.**

Nawklejać, a, ał *wklejając jedno po drugim, wkleić w wielkiej ilości, nawlepiać:* Nawklejał sobie do kalendarza kart czystych dla robienia notatek. **N. ś.** czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. wklejaniem czego.* <Na + Wklejać>

Nawklejanie, a, blm., czynność cz. **Nawklejać.**

Nawkładać, a, ał czego = *wkładając jedno po drugim, włożyć w wielkiej ilości.* **N. ś.** czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. wkładaniem.* <Na + Wkładać>

Nawkładanie, a, blm., czynność cz. **Nawkładać.**

Nawkradać się, a ś., ał ś. *wkradając ś. kolejno, wkraść ś. w wielkiej ilości:* Przy przepisywaniu nawkradało ś. w rękopis wiele pomyłek. <Na + Wkradać ś.>

Nawkręcać, a, ał *wkręcając jedno po drugim, wkręcić w wielkiej ilości:* N. śrubek. **N. ś.** czego = *namęczyć ś. a. nasycić ś. wkręcaniem a. wkręcaniem ś. czego.* <Na + Wkręcać>

Nawkręcanie, a, blm., czynność cz. **Nawkręcać.**

[**Nawlakać, a, ał**] p. **Nawlec.**

[**Nawlakanie, a,** blm.] czynność cz. **Nawlakać,** *nawlekanie.*

Nawlatywać, uje, ywał *wlatując kolejno, wlecieć w wielkiej ilości, nawpadać:* Do pustego mieszkania nawlatywało wróbli przez powybijane okna. <Na + Wlatywać>

Nawlatywanie, a, blm., czynność cz. **Nawlatywać.**

Nawlec, cze, wlókł a. **wlekł** nied. **Nawlekać**, [**Nawlakać**], **Nawłóczyć** **I.** *wlokąc, naprowadzić:* Skoro północ nawlecze zasłony... Mick. N. co na co= *wlokąc, nakryć, zawlec, zaciągnąć co czym:* Chmura nawlekła na słońce gęste cienie. L. **2.** *wlokąc, nadziać, naciągnąć, wciągnąć, wewlęc, kogo, co na kogo, na co:* Będą mnie nawlekać (dom. na pal)! pomyślał i zaciął zęby tak silnie, że aż kurcz schwycił go za szczęki. Sienk. N. poszewkę na poduszkę. N. krzesła, meble. N. igłę (dom. nitką) a. nitkę w igłę. Nawlekła igłę różowym jedwabiem. Orzesz. N. na nitkę perły, korale, paciorki *(=nanizać).* Co żyło, nawlekało zbroje, opatrywało ś. w miecze, berdysze, siekiery, oszczepy. Krasz. *(= przywdziewało, brało na siebie, wdziewało, nakładało).* N. piętę u pończochy. Mag. *(=ułożyć na drutach oka pięty).* **3.** czego=*wlokąc, nagromadzić.* **N. ś.** *wlokąc nagromadzić ś.* <Na + Wlec>

Nawleczenie, a **I.** blm., czynność cz. **Nawlec.** **2.** lm. **a** *tkanina, którą ś. coś nawleka:* Krzesła bez nawleczenia. Sł. wil.

[**Nawleczka, i, Nawłok**] **I.** p. **Nawłoczka.** **2.** **na** meble od kurzu=*pokrowiec.*

Nawlekacz, a, lm. **e** **I.** ×N. *ten, który nawleka.* **2.** *przyrządzik gumowy do nawlekania nitki przez oczko czółenka tkackiego.*

Nawlekać, a, ał p. **Nawlec.**

Nawlekanie, a, blm., czynność cz. **Nawlekać.**

Nawlewać, a, ał *wlewając wielokrotnie, wlać w wielkiej ilości:* Wino powypijał, a do butelek nawlewał dla niepoznaki wody. **N. ś.** czego= *namęczyć ś. a. nasycić ś. wlewaniem czego.* <Na + Wlewać>

Nawlewanie, a, blm., czynność cz. **Nawlewać.**

†**Nawłaczany** *kosmaty, kutnerowany:* Szata kosmata, nawłaczana, kutnerowana. Kn. Jakób sprawił Józefowi nawłaczaną suknią. Biel. M. Koc turecki N. obustronny. Vol. Nawłaczane pończochy. Troc.

Nawłazić, i, ił *włażąc kolejno, wleźć w wielkiej liczbie, nawchodzić:* Do talerza nawłaziło much. <Na + Włazić>

Nawłażenie, a, blm., czynność cz. **Nawłazić.**

Nawłączać, a, ał czego = *włączając jedno po drugim, włączyć w wielkiej ilości:* N. przyczynków do rękopisu. <Na + Włączać>

Nawłączanie, a, blm., czynność cz. **Nawłączać.**

[**Nawłoczka, i,** lm. **i, Nawleczka, Nawłok**] *poszewka poduszki, powłoczka.*

Nawłoć, i, lm. **e** **bot.** (solidago) *roś. z rodziny złożonych.* Gatunek: N. pospolita, in. Tran a. Prosiana włoć, Głowienki czerwone (s. virga aurea). <?>

[**Nawłok, u,** lm. **i**] p. **Nawłoczka i Nawleczka.** <Na + Włok>

Nawłoka, i, lm. **i** **I.** *sznurek, na który ś. co nawleka, ściąga:* N. u woreczka, kieski, szlafroka. Spodnie, gatki na nawłoce *(=na tasiemce ściągane).* Nawłoką ściągnąć worek. Troc. **2.** [N.] *rodzaj sznurka do przywiązywania kierpci kobiecych.* **3.** [N.] *zasianie żyta po gryce, bez poprzedniej orki i zabronowanie bronami żelaznemi:* Siać nawłoką. **4.** myśl. *powróz, na który ś. nawleka brzeg sieci łowieckiej.* **5.** ryb. *powróz gruby, na który ś. sieć rybacka nawleka:* Sieć na soszkach nawłokami rozciągają. Troc. <Na + *Włoka, od Wlec>

Nawłóczenie, a, blm., czynność cz. **Nawłóczyć.**

Nawłóczka, i, lm. **i** *igła do nawlekania czego, igliczka.*

Nawłóczyć, y,ył **I.** *włócząc, naciągać po ziemi:* Nabił ją, nakopał, nawłóczył za włosy po ziemi. **2.** nied. p. **Nawlec:** Baba igłę nawłóczy. ×Daj mi nawłóczoną igłę. Troc *(=nawleczoną).* **3.** [N.] *włócząc, nagromadzić; nazwłóczyć, naściągać:* Nawłócił jałowcu, wystawił pletniak. **N. ś.** **I.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. włóczeniem ś.:* Nabłagał ś., nawłóczył ś. u nóg jego *(=napełzał ś., natarzał ś.).* N. ś. po świecie i t. p.=*nawałęsać, natłuc ś., natułać ś., nałazić ś.* **2.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. włóczeniem kogo a. czego, naciągać ś. kogo, czego.* <Na + Włóczyć>

!**Nawłókniający** lek. *pomnażający ilość włóknika we krwi, wytwarzający go,* włóknikorodny, włóknikotwórczy (fibrinoplasticus). <Na + *Włókniać, od Włókno>

Nawmawiać, a, ał *wmawiając jedno po drugim, wmówić w wielkiej ilości, nawpierać:* Nawmawiali w niego Bóg wie czego tak, że chłopak głowę stracił. <Na + Wmawiać>

Nawmawianie, a, blm., czynność cz. **Nawmawiać.**

Nawnosić, i, ił czego = *wnosząc jedno po drugim, wnosząc ustawicznie, wnieść w wielkiej ilości:* Do sali biesiadnej nawnoszono półmisków bez liku. **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. wnoszeniem a. wnoszeniem ś.* <Na + Wnosić>

Nawnoszenie, a, blm., czynność cz. **Nawnosić.**

Nawodniacz, a, lm. **e** *ten, co nawodnia, irygator:* Człowiek N. od krynicy wody koryto ku stronie ogrodów i pól naprowadza. Ml.

Nawodniać, a, ał p. **Nawodnić.**

Nawodnianie, a, blm., czynność cz. **Nawodniać,** *irygacja.*

Nawodnica, y, lm. **e** p. **Wodotok.**

Nawodnić, i, ił, nied. **Nawodniać, Nawadniać** *napuścić, napełnić, zalać wodą:* N. łąkę, staw, kanał.

Nawodnienie, a **I.** blm., czynność cz. **Nawodnić,** *irygacja.* **2.** ×N., lm. **a** lek. (oedema) *opuchlina, [wodna puchlina członków].*

I. Nawodnik, a, lm. **i** *linka przywiązana do windowanej belki, dla nadawania jej kierunku w powietrzu.* <Na + *Wodnik, od Wodzić>

2. Nawodnik, a, lm. **i** *kanał lub rura, służąca do przeprowadzania wody w celu nawodnienia.* <Na + Wodnik, od Woda>

Nawodnisko, a, lm. **a, Nawodzisko** *budowla nawodna.*

Nawodny **I.** *na wodzie będący, wodny:* Żołnierze nawodni. Mącz. Poziemna droga, to jest nie nawodna. Mącz. Budowle nawodne *(=na palach bitych w wodę).* Nawodne ptastwo, gęsi = przebywające na wodzie. Dudz. **2.** ×N. *nad wodą leżący, wodą oblany, nadwodny:* Nawodne miasto. Dudz. <Na + Wodny>

×**Nawodzca, y,** lm. **y** m. p. **Nawodziciel:** Nie zechcesz zawierzać takim nawodzcom do błędu i zgorszenia. Wiszn. <Na + *Wodzca, od Wodzić>

Nawodzenie, a, lm. **a** **I.** czynność cz. **Nawodzić:** To zasię N. pana ku dobremu, a odwodzenie od złego jest owocem tego to dworzaństwa. Górn. **2.** !N. fil. p. **Indukcja.**

×**Nawodziciel, a,** lm. **e,** ×**Nawodzca** *ten, co nawodzi, naprowadzacz, przewodnik:* Nazową cię naprawcą rozwalenia i nawodzicielem ścieszek dla mieszkania. Bud. *(=przeprawca ścieżek.* B. G.)

Nawodzić, i, ił **I.** dok. *wodząc, naprowadzać= naoprowadzać; naciągać po różnych miejscach:* Na-

wodził mię po rozmaitych dziurach. **2.** nied. p. **Nawieść. N. ś. I.** dok. *wodzeniem nasycić ś. a. namęczyć ś.* **2.** [N. ś.] nied. p. **Nawieść.** <Na+Wodzić>

Nawodzisko, a, lm. **a** p. **Nawodnisko.**

[Nawoj, a, lm. **e]** p. **Nawój.**

Nawojek, jka, lm. **jki** p. **Nawój.**

Nawojka, i, lm. **i?**: To przecie nie żadna zwyczajna N., jeno królowa polska. Sienk. (tutaj wyrazu tego użyto w znaczeniu *dziewczyna*). <? Wł. Nawojka>

Nawojować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś. wojowaniem:* Żołnierze Skanderbega, gdy ś. do woli nawojowali, do obozu ś. wracali. Baz. <Na+Wojować>

Nawojowy przym. od **Nawój**: Nawojowe płótno =na nawoje zwinięte. Włod.

Nawołać, a, ał, nied. **Nawoływać I.** *zawołać na kogo, zawołać kogo; przywołać, przyzwać kogo na dane miejsce:* Nawoływać psy. Tamten psiarnię nawołał, ów zwierza nawrócił znowu w ostęp. Mick. Nawoływać uciekających. **2.** *wołając, nagromadzić; nazwoływać:* Nawołuje mnóstwo ludzi. Sł. wil. Nawołał sąsiadów. Sł. wil. **3.** nied. przen. *nakłaniać, wzywać, zachęcać:* Nawoływać do pokuty, do poprawy życia. **4.** nied. myśl. *wabić.* **5.** nied.: [Nawołać a. **Nadwołać**] *bardzo wołać, nie wiedzieć jak wołać:* Choćbyś wołała i nawołała, nic nie pomoże. **N. ś. I.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. wołaniem:* N. ś. czego na kogo. Troc. **2.** *wołając, zebrać ś. na dane miejsce, skrzyknąć ś.:* Tam przecie nasza armja musiała ś. po ucieczce N. Kaczk. Opodal słychać było głosy nawołujących ś. rybaków. Radz. <Na+Wołać>

Nawołanie, a, blm., czynność cz. **Nawołać.**

× **Nawołomny** poet. *rozbijający nawy, statki, okręty:* Nawołomne morskie przebył nory. Żebr. <Nawa+Łomny>

Nawoływacz, a, lm. **e** *ten, co nawołuje:* Znany powszechnie N. do naprawy obyczajów i urządzeń w myśl dawnej prostoty. Oczap.

Nawoływać, uje, ywał i **N. ś.** p. **Nawołać.**

Nawoływanie, a, lm. **a** czynność cz. **Nawoływać:** Wśród pieśni i jęków, ryku hjen i nawoływań gladjatorów. Krasiń. Tętent i rżenie koni, krzyki, nawoływania... dolatywały doskonale do uszu oblężonych. Sienk.

Nawoływanie się, a ś., lm. **a ś.** czynność cz. **Nawoływać ś.**

† **Nawoniać się, a ś., ał ś., [Nawoniać ś.]** p. **Nawąchać ś.:** Nawoniász sie kwiécią rozlicznego. Niechaj ś. nawoniam tej wonności twojej. Papr. <Na+Woniać>

Nawoskować, uje, ował, × **Nawoszczyć,** nied. × **Nawoszczać,** † **Nawaszczać I.** *napuścić, natrzeć woskiem, wywoskować:* N. posadzkę. Nić dobrze nawoskowana. Perz. Przen. *wygrzmocić, wygarbować, wysmarować, wyłoić, wytatarować:* A co? nawoskował ci plecy? Jeż. **2.** *woskując jedno po drugim, wywoskować w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. woskowaniem.* <Na+Woskować>

Nawoskowanie, a, blm., czynność cz. **Nawoskować.**

× **Nawoszczać, a, ał** p. **Nawoskować.**

× **Nawoszczanie, a,** blm., czynność cz. **Nawoszczać,** *woskowanie.*

× **Nawoszczenie, a,** blm., czynność cz. **Nawoszczyć,** *nawoskowanie.*

× **Nawoszczyć, y,ył** p. **Nawoskować.**

[Nawozajek, jka, lm. **jki]** *wózek:* Kilka nawozajków (= *niezbyt naładowanych fur*). <Na+*Wozajek, od Wóz>

× **Nawoziciel, a,** lm. **e,** × **Nawoźnik** *ten, który nawozi, gnojownik.*

Nawozić, i, ił I. nied. p. **Nawieźć. 2.** dok. *wożąc ustawicznie, wiele razy przewieźć.* **N. ś.** dok. *namęczyć ś. a. nasycić ś. wożeniem a. wożeniem ś.* <Na+Wozić>

Nawozowy przym. od **Nawóz:** Środek, materjał N. Rozmaite gipsy, jak sztukatorski, alabastrowy, mularski, N. Kąpiel nawozowa (= *w nawozie*).

× **Nawoźnik, a,** lm. **cy** p. **Nawoziciel.**

† **Nawoźny I.** *przywieziony, sprowadzony:* Advectitia cerevisia, stawne alias nawoźne piwo. Wej. **2.** *nawieziony, nagnojony, mający w sobie dużo nawozu:* Ziemia nawoźna i tłusta. Syr.

Nawożenie, a, blm., czynność cz. **Nawozić.**

Nawód, odu, lm. **ody I.** † N. *namowa, poduszczenie, pobudka:* Grecy z nawodu a porady Temistoklesa umyślili bronić ś. Persom. Biel. M. Wojnę podnieśli z nawodu Matjaszowego. Biel. M. **2.** × N. *rozpoczęcie nanowo, powrót:* Naprzód zebranie historji czytać, potym obszerną też historję drugim nawodem. L. **3.** [N.] *nastawienie na szoszkach strzelby na niedźwiedzia tak, aby, gdy ś. dotknie mniej więcej sto kroków długiego sznura, wypaliła i zabiła go.* <Na+*Wód, od Wieść>

Nawój, oju, lm. **oje, [Nawoj] I.** *wał w krosnach, w warsztacie tkackim, na który przędzę, osnowę nawijają:* Już osnowa na nawoju. Zwijać przędzę na N. **2.** *wątek, osnowa, przędza nawinięta do tkania.* Przen.: Ta, która z złotej kądzieli życia twego nici przędzie, jeszcze nawoju ma wiele, jeszcze na długi wiek będzie. Karp. Zdr. **Nawojek.** <Na+Wój, od Wić>

Nawóz, ozu, lm. **ozy I.** *nawiezienie, nawożenie, dowóz:* N. żywności. Najtaniej kupują ś. produkty w czasie wielkiego nawozu. Bracia (cechowi) mają ś. schodzić do starszych i bronić nawozów piwa szlacheckiego z Pragi, z Skaryszewa i innych miast. Wej. **2.** *to, co ś. nawozi dla zasypania dołów, nierówności.* **3.** *gnój nawieziony, przeznaczony do nawożenia pola, mierzwa; wog. to wszystko, czym ś. nawozi rola dla jej użyznienia:* N. bydlęcy. N. oborny, stajenny, chlewny, owczarny. N. zielony (= *rośliny, zaorane przed zakwitnięciem, dla użyznienia gleby*). Nawozy sztuczne. <Na+Wóz>

Nawpadać, a, ał *wpadając kolejno, wpaść w wielkiej ilości:* W te doły, gdzie ziemię kopią do palenia, nawpadało dużo jeleni. Pas. <Na+Wpadać>

Nawpadanie, a, blm., czynność cz. **Nawpadać.**

Nawpajać, a, ał czego=*wpajając jedno za drugim, wpoić w wielkiej ilości:* Nawpajano w młodzież, Bóg wie, jakich zasad. **N. ś.** czego=*natrudzić ś. wpajaniem czego.* <Na+Wpajać>

Nawpajanie, a, blm., czynność cz. **Nawpajać.**

Nawpatrywać się, uje ś., ywał ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś., wpatrując ś.:* Długo ś. wprzód nawpatrywał, zanim dostrzegł zmianę w ugrupowaniu szczegółów. <Na+Wpatrywać ś.>

Nawpędzać, a, ał czego = *wpędzając jedno po drugim, wpędzić w wielkiej ilości:* Chcąc ś. zemścić, nawpędzał mu do pokoju mnóstwo chrabąszczów. **N. ś.** czego=*namęczyć ś. a. nasycić ś. wpędzaniem czego.* <Na+Wpędzać>

Nawpędzanie, a, blm., czynność cz. **Nawpędzać.**

Nawpierać, a, ał czego = *wpierając jedno po drugim, weprzeć w wielkiej ilości, nawmawiać;*

Nawpierał w nich wyrażeń, których oni nigdy nie powiedzieli. <Na + Wpierać>

Nawpieranie, a, blm., czynność cz. **Nawpierać.**

Nawpijać, a, ał czego = *wpijając jedno za drugim, wpić w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. wpijaniem a. wpijaniem ś.* <Na + Wpijać>

Nawpijanie, a, blm., czynność cz. **Nawpijać.**

Nawpisywać, uje, ywał czego = *wpisując jedno po drugim, wpisać w wielkiej ilości:* Nawpisywano wiele nazwisk na listę kandydatów. **N. ś. I.** *wpisując ś. kolejno, wpisać ś. w wielkiej ilości:* Już wielu członków nawpisywało ś. na członków nowego towarzystwa. **2.** czego = *namęczyć ś. a. nasycić ś. wpisywaniem czego.* <Na + Wpisywać>

Nawpisywanie, a, blm., czynność cz. **Nawpisywać.**

Nawplatać, a, ał czego = *wplatając jedno po drugim, wpleść w wielkiej ilości:* Nawplatała sobie wstążek we włosy. **N. ś. I.** czego = *namęczyć ś. a. nasycić ś. wplataniem.* **2.** *wplatając ś. kolejno, wpleść ś. w wielkiej ilości.* <Na + Wplatać>

Nawplatanie, a, blm., czynność cz. **Nawplatać.**

Nawplatanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nawplatać ś.**

Nawpływać, a, ał czego = *wpływając kolejno, wpłynąć w wielkiej ilości:* Nawpływało już wiele pieniędzy za prenumeratę. <Na + Wpływać>

Nawpływanie, a, blm., czynność cz. **Nawpływać.**

Nawpół I. i Nawpół-, Napół, Napół-, Napoły, [Naspół] *przez połowę, w połowie, do połowy, połowicznie:* N. z płaczem. N. już z jękiem powiedział pan Longinus: „Królowo Anielska!" Sienk. Nawpół-ciemny = *w połowie ciemny, niezupełnie ciemny:* Fotel na kółkach, popychany ręką sługi, wytoczył ś. z nawpół-ciemnej sypialni. Orzesz. Nawpół-dziecięcy = *prawie dziecięcy:* Podniosła ś. z nawpół-dziecięcą wesołością. Krasz. Nawpółlegiendowy = *niezupełnie wiarogodny, przypominający legiendę.* Nawpółobłąkany = *prawie, niezupełnie obłąkany, w połowie obłąkany:* Nawpółobłąkana gniewem i pragnieniem zemsty, rzuciła ś. do powozu. Krasz. Nawpółoślepły = *nie ze wszystkim oślepły:* Jeden z nich przy nawpółoślepłym zostawać musiał. Krasz. Nawpółotwarty = *do połowy otwarty, niezupełnie otwarty, uchylony, przymknięty:* Przez nawpółotwarte drzwi obaczyłem Marję. Orzesz. Nawpółpatryarchalny = *w połowie patryarchalny, prawie patryarchalny:* Defoe pozostawił bardzo malowniczy obraz stosunków nawpółpatryarchalnych. Okol. Nawpółprzytomny = *w połowie przytomny, niezupełnie przytomny.* Nawpółprzytomnie. Nawpółszlachecki = *w połowie szlachecki, przypominający szlachcica:* Była to postać wyniosła, z twarzą ogorzałą, z wąsem czarnym obfitym, wpółżołnierska, nawpółszlachecka. Krasz. Nawpółświadomy = *w połowie świadomy, niezupełnie świadomy:* Znajdował upodobanie w nawpółświadomym marzącym drzemaniu. Zdziech. Zwykle sennie tylko i nawpółświadomie ulega nerwowej gorączce. Wejs. **2.** *w połowie, na połowie czego:* Tam N. górnej drogi siedzi pychy pająk srogi. Mick. <Na + Wpół>

Nawpół- p. **Nawpół.**

Nawprawiać, a, ał czego = *wprawiając jedno po drugim, wprawić w wielkiej ilości:* N. szyb. **N. ś.** czego = *namęczyć ś. a. nasycić ś. wprawianiem czego.* <Na + Wprawiać>

Nawprawianie, a, blm., czynność cz. **Nawprawiać.**

Nawprowadzać, a, ał czego = *wprowadzając jedno po drugim, wprowadzić w wielkiej ilości:* Nowy naczelnik nawprowadzał wiele zmian w biurze. **N. ś. I.** czego = *nasycić ś. namęczyć ś. wprowadzaniem czego.* **2.** *wprowadzając ś. kolejno, wprowadzić ś. w wielkiej liczbie:* Nawprowadzało ś. od Nowego Roku wielu nowych lokatorów. <Na + Wprowadzać>

Nawprowadzanie, a, blm., czynność cz. **Nawprowadzać.**

[Nawprzód] p. **Naprzód.** <Na + Wprzód>

Nawpuszczać, a, ał *wpuszczając jedno po drugim, wiele wpuścić:* Nowy gospodarz przez źle zrozumiany interes własny nawpuszczał do domu wiele hołoty. **N. ś.** czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. wpuszczaniem czego.* <Na + Wpuszczać>

Nawpuszczanie, a, blm., czynność cz. **Nawpuszczać.**

Nawpychać, a, ał czego = *wpychając jedno po drugim, wepchnąć w wielkiej ilości:* N. w fajkę tytoniu. **N. ś.** czego = *namęczyć ś. a. nasycić ś. wpychaniem czego.* <Na + Wpychać>

Nawpychanie, a, blm., czynność cz. **Nawpychać.**

× **Nawracacz, a,** lm. **e,** × **Nawrócicіel,** × **Nawracaniec** *ten, który nawraca.*

Nawracać, a, ał I. i **N. ś.** nied. p. **Nawrócić. 2.** dok. *wracając kolejno, wrócić w wielkiej ilości:* Wskutek manifestu nawracało do domu wielu z wywiezionych. <Na + Wracać>

Nawracanie, a, lm. **a I.** czynność cz. **Nawracać:** Nic nie mówię, a oni myślą, że słucham ich nawracań. Dąb. **2.** [N.] *zwrot przy orce.*

× **Nawracaniec, ńca,** lm. **ńcy** p. **Nawracacz:** Jarzmo orężnych nawracańców. Wor.

Nawracanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nawracać ś.**

† **Nawrać, a, ał** p. **Nawrzeć:** Czego garki nawrają, taki zapach mają. Star.

† **Nawranie, a,** blm., czynność cz. **Nawrać.**

† **Na wraz** przys. *na podobieństwo.* And. z Kobyl. <Na + Wraz>

Nawrażać, a, ał czego = *wrażając jedno po drugim, wrazić w wielkiej ilości, nawbijać.* L. **N. ś.** *wrażając ś. kolejno, wrazić ś. w wielkiej ilości.* <Na + Wrażać>

Nawrażanie, a, blm., czynność cz. **Nawrażać.**

× **Nawrąbać, bie, bał** *naciąć, nakarbować.* L. <Na + Wrąbać>

× **Nawrąbanie, a,** blm., czynność cz. **Nawrąbać.**

Nawręczać, a, ał czego = *wręczając jedno po drugim, wręczyć w wielkiej ilości:* Listowy nie zdążył w dzień Nowego Roku N. wielu listów i liścików. **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. wręczaniem.* <Na + Wręczać>

Nawręczanie, a, blm., czynność cz. **Nawręczać.**

[Nawroczenie, a, blm.] czynność cz. **Nawroczyć,** *nauroczenie.*

[Nawroczyć, y, ył] p. **Nauroczyć:** Oto odpowiedź moja tym Lachom, co przez twoje, Laszko, przemawiają usta, co przez cię N. i obezwładnić mnie chcą. Jeż. <Ukr. nawròczyty = Pol. nauroczyć>

[Nawropieć, i, iał] *mamrotać, dąsać ś.* <?>

[Nawropienie, a, blm.] czynność cz. **Nawropieć.**

Nawrot, u, lm. **y I.** p. **Nawrót. 2.** [N.] p. **Nawrotek.**

[**Nawrotek, tka,** lm. **tki, Nawrótek, Nawrot, Nawrotnik**] bot.=**Gwiazdosz.**

Nawrotnie przys. od **Nawrotny.** L.

Nawrotnik, a, lm. **cy l.** †N. *żołnierz z tylnej straży:* N. zginął. Ob. **2.** [N., lm. **i**] p. **Nawrotek.** **3.** myśl. *ten, którego obowiązkiem było zwracać zwierza ku strzelcom lub, jeśli zaplątał ś. w sieci, dobijać go oszczepami.* Sienk.

Nawrotny l. *powrotny, zwrócony nazad, wsteczny:* Potężny ruch N. ku przeszłości rzymskiej. Kasz. **2.** †N. *zwrotny:* Koło nawrotne=*zwrotnik.* Słońce ś. pomyka od letniego nawrotnego koła do ozimego nawrotnego koła. Otw. **3.** ×N. *mogący być powróconym, przywróconym:* Chwile nienawrotne. Ejs. **4.** anat.: Mięśnie nawrotne przedramienia, mięśnie przywracające, zwracające, skręcające rękę, †myszki dłoń ku dołowi nakręcające, in. muskuł obracający wewnątrz, †muszkuł wkręcający rękę naprzód a. nawewnątrz, †myszka do wewnątrz obracająca, †skręcacz, ×wkręcacz, ×muskuł sprychy naprzód leżący (musculi pronatores).

Nawrócenie, a, lm. **a l.** czynność cz. **Nawrócić:** Wziął nowinę o nawróceniu jego do Rzymu. Wys. (=*o udaniu ś. jego do Rzymu*). O nawróceniu Jezusa z Egiptu. Op. (=*powrocie*). Szkody nawróci podle jego przysięgi z nawróceniem wziętych rzeczy. St. wiśl. (=*zwrotem*). **2.** p. **Nawrócenie ś.:** Tylko z powodu mych grzechów nawrócenia nie są dość liczne. Długo ś. z uporem swoim i wstydem biedząc, N. swoje odkładał. Skar. Święty Szczepan Pawłowi uprosił N. Skar. N. świętego Pawła (=*uroczystość 25 stycznia przypadająca*).

Nawróceniec, ńca, lm. **ńcy** *człowiek nawrócony:* Lud odbierał surowe napomnienie, żeby nikt z nowych nawróceńców nie śmiał do misjonarzy przystępować bez gorzałki. Bart.

Nawrócenie się, a ś., blm., **Nawrócenie** czynność cz. **Nawrócić ś.**

×**Nawrócicie l, a,** lm. **e** p. **Nawracacz:** Widział nawrócicielа pogan. Krasz.

×**Nawrócicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Nawrócicie l.**

Nawrócić, i, ił, nied. **Nawracać l.** *zwrócić, zawrócić, skierować, odwrócić, skręcić, wykręcić, zboczyć:* Knecht każdy ma żelazną żmiję, którą ołowiem i sadzą utuczy, potym, ku wrogom nawracając szyję, podraźni iskrą. Mick. Krzyżacy... odzyszczą serce, z okropnym hałasem nawrócą czoła, potkną ś. zażarcie. Mick. (=*odwrócą ś. twarzą*). Nawróć wozu, konia. Troc. Zbiegając z góry, nim konia nawrócił, spojrzenie straszne, jak ostatnie, rzucił. Mick. Rumaki każe N. ku drodze. Mick. Nawracaj! (=*zawróć wozem, końmi*). Niech nawróci stangret. Troc. [Wyjechał, nigdzie nie zajechał, tylko nawracał] (zag. o oraczu). N. dokąd, gdzie=*skierować ś., skierować swe kroki, obrócić ś., zwrócić ś., udać ś. tam.* L. Nawróć na lewą stronę. Troc. N. ku domowi. Gdy rzeka była wezbrała, nie śmiał ś. przez nią ważyć i nawrócił ku domu. L. My tu nawrócili do klasztornego prokuratora. Sienk. (=*wstąpili, jadąc; zboczyli, zajechali*). Znowu ku drodze nawracają kołem. Mick. Przeszedł most i nawrócił na drugą stronę stawu. Reym. (=*skierował ś.*). [N. w tańcu]=*obrócić ś., wykręcić ś.* Przen.: Przebacz mi, panie, bom sam własne dawne uczynki przeklął i z tej piekielnej drogi dawno nawrócił (=*zeszedł; nawrócił ś., wrócił*). Przen.: [N. w rozmowie]=*powrócić, wrócić do czego; zboczyć, naprowadzić, skierować rozmowę na co:* Znowuk na to nawrócił. N. kogo z drogi = *wrócić go, zwrócić, zawrócić, cofnąć, odwołać nazad.* **2.** nied.: Nawracać co=*szyć z nawrótką* (p. Nawrótka), *podwrębiać:* Koszule szyją ś., nawracając brzeg szwu. **3.** kogo = *skłonić do odstąpienia złych lub błędnych zasad, naprowadzić na właściwą drogę; nakłonić kogo do przyjęcia prawdziwej wiary:* Żaden tego nie nawróci, od kogo Pan Bóg twarz odwróci. Prz. N. grzesznika (=*przywieść, skłonić do pokuty, pogodzić go z Bogiem*). Grzesznik nawrócony. Jagiełło kazał nawracać lud na wiarę chrześcijańską. Biel. M. Dawni monarchowie mieli za jakowąś pobożność nawracać mieczem pogany. Nar. Nawrócony dowiadywał ś. o jedynym Bogu, Stwórcy i Zbawicielu. Lel. Dziś Litwince darował (obrazek), gdy ją do wiary nawracał. Mick. Nawracać pogan, niewiernych. Nawrócony na wiarę katolicką. Z ludzi nawróconych stają ś. najgorliwsi, najnamiętniejsi prześladowcy idei które dawniej wyznawali. Bał. **4.** †N. *powrócić, zwrócić, wynagrodzić:* Jeśliby kto panu onej wsi a. komu by szkodę uczynił, szkody nawróci podle jego przysięgi z nawróceniem wziętych rzeczy. St. wiśl. **N. ś. l.** *obrócić ś., odwrócić ś., wykręcić ś.:* Szyją mi ś. z ciężkością przychodzi obrócić, aż ś. wszystek jako wilk sam muszę N. Prot. Co ś. ku niej nawrócił, to ona mu do kolan. Sienk. Gdy ś. nawrócił Dawid, zabiwszy Filisteusza, wziął go Abner i przywiódł przed Saula. Leop. **2.** *zawrócić ś., skręcić, wrócić, powrócić:* N. ś. do domu. Kiedy ś. Jezus nawrócił do Nazaret... Op. Do was trzeciego dnia ś. nawrócę. Op. **3.** *wrócić na dobrą drogę, poprawić ś., porzucić błędy; pogodzić ś. z Bogiem; przyjąć prawdziwą wiarę:* N. ś. do Boga. Heretyk, chce-li ś. prawdziwie N., niechaj żałuje za to, że kiedy po heretycku wierzył. Birk. Nawróć ś. do Pana, a odwróć ś. od niesprawiedliwości twoich. Wuj. Synowie izraelscy, nawróćcie ś. ku Panu Bogu Abramowemu. B. Sz. **4.** [N. ś.] *usunąć ś., ustąpić z drogi.* <Na+Wrócić>

Nawrót, otu, lm. **oty, Nawrot l.** ×N. *nawrócenie, nawrócenie ś., powrót na łono...:* N. bałwanów morskich nagle skamieniał. Przybysz. N., nawrócenie ś. ku prawdziwej wierze. L. Ojcowie sądzą Zacheusza tego, że jest nawrotu przykład prawdziwego. Leszcz. **2.** ×N. *powrót, powrócenie:* Kazimierz z Malborka nawrotu do Polski przybliżył. Błaż. Wiek Jagiełłów, wiek dla nauk złoty, pod ich potomkiem zda ś. iść w nawroty. L. Byłeś z nawrotem w Krześni? Sienk. **3.** ×N. *wracanie ś., powrót, powtórzenie, powtórzenie ś., wrócenie:* Robić co kilku nawrotami. **4.** ×N. *powtórzenie, zrobienie czego nanowo:* Nie chce prawo, aby winowajca za tenże występek powtórnie odpowiadał lub drugim nawrotem był karany. Ostr. †Drugim nawrotem = *z drugiego ślubu, z drugiego małżeństwa, w drugim małżeństwie:* Z pierwszej żony (bo z Chmielowską drugim nawrotem żył niepłodnie) syna spłodził. Nies. Drugim nawrotem z Kisielnicką zrodził córkę. Nies. [Dwoma nawrotami jeździli po siano]. **5.** ×N. *powrócenie, przywrócenie, naprawa, zwrot, zadosyćuczynienie, nagrodzenie, restytucja:* Choćbyś dobył miecza na przyjaciela, nie rozpaczaj, bo jest N. Wuj. **6.** *nawracanie, zawracanie, skręcanie:* Stado wron, które za każdym nawrotem pługa podrywały ś. Reym. Przewrócić wóz nawrotem. Troc. **7.** [N., **Uwrocie**] *chwilowe zatrzymanie ś. przy oraniu tam, gdzie trzeba nawrócić*

wołami; miejsce na końcu brózdy, gdzie pług zawraca, nawraca. **8.** *zwrot, skręt, zakręt, załam:* Rzeka ta trudna do nawigacji i niepośpieszna dla wielkiego krążenia i nawrotów. Łęcz. **9.** [N.] *szturchaniec dany celem pobudzenia do powrotu:* Dać komu N. *(=dać komu w kark, żeby śpiesznie wracał do domu).* **10.** †N. słońca=*chwila, z którą ziemia zaczyna ś. ku słońcu zbliżać a. ś. od niego oddalać:* N. letni, zimowy *(=przesilenie letnie i zimowe).* O wilgotne nawroty słońca a pogodne zimy proście oracze. Otw. **11.** bot. = a) a. **Wróble proso** (lithospermum) *roś. z rodziny ogórecznikowatych.* Gatunek: N. polny (l. arvense). b) p. **Szczodrzenica.** Piękność człowiekiem tak władnie, jak słońce wonnym nawrotem. Kochan. c) = **Gwiazdosz.** **12.** lek. *powrót choroby, powtórzenie ś. jej ponowne,* ×wznówka, !recydywa. <Na+*Wrót, od Wrócić>

[**Nawrótek, tka,** lm. **tki**] p. **Nawrotek.**

Nawrótka, i, lm. **i** *rodzaj szwu, podobnego do obrębku, utworzonego z przyszycia na płask zeszytych brzegów,* podwrębianie: Koszule szyją ś. z nawrótką. Szew z nawrótką. Sł. wil.

Nawrótnik, a, lm. **i** bot. p. **Gwiazdosz.**

Nawróżenie, a, blm., czynność cz. **Nawróżyć.**

†**Nawróżny** *wróżący, wieszczy.* Głosy w. XV.

Nawróżyć, y,ył *nawypowiadać wiele wróżb.* **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wróżeniem.* <Na+Wróżyć>

×**Nawrzały** *który nawrzał:* Świeża skorupa, tłustością smrodliwą nawrzała, starą przywarą woniała. Stryjk. Za apostołów byli tacy, którzy będąc nawrzałemi faryzejską nauką, zakonne ceremonje z ewanielją staczali. Gil.

[**Nawrzeczy**] przys. *na żarty.* <Na+W+Rzeczy>

×**Nawrzeć, wre, wrzał,** †**Nawrać,** nied. ×**Nawierać** **I.** czym, × czego=*nasiąknąć, naciągnąć, przejść, przesiąknąć czym:* Mięso nawrzało soli, octu. Troc. Czego nowa skorupa nawre raz, tym na starość trąci. Prz. Jakim smrodem to dawno nawrzało, podobno już tak wiecznie tym będzie śmierdziało. Rej. Skorupka tłuszczem nawrzała. **2.** przen.: †N. czego=*nasiąknąć, przejąć ś. czym, przywyknąć do czego:* Nie odmieni niecnoty, której nawrzał z młodu, jeszcze ś. ciśnie do niej, by wieprz do wychodu. Papr. Iż był w młodości swojej woli nawrzał, w starości ś. nikomu zachować nie umiał. Papr. [Zapalali ś. wzajemnie, by N. oburzeniem, zahartować ducha na upór]. Ork. **3.** *pokryć ś. nawarem, kamieniem od gotowania:* Samowar nawrzał. **4.** [N.] *naprzeć, napaść, przyprzeć:* Krowa ryczy, gdy ją nawrą popędy płciowe. <Na+Wrzeć>

Nawrzeszczeć, y, ał *narobić wrzasku, nakrzyczeć, nadrzeć ś., nahałasować:* Na niejednej stacji nawrzeszczał i nawymyślał, że niedość prędko był usłużonym. Rzew. **N. ś.** *namęczyć ś. lub nasycić ś. wrzeszczeniem.* <Na+Wrzeszczeć>

Nawrzeszczenie, a, blm., czynność cz. **Nawrzeszczeć.**

Nawrzucać, a, ał czego = *wrzucając jedno po drugim, wiele wrzucić:* N. kamieni do dołu. **N. ś.** czego=*nasycić ś. lub namęczyć ś. wrzucaniem czego.* <Na+Wrzucać>

Nawrzucanie, a, blm., czynność cz. **Nawrzucać.**

Nawsadzać, a, ał *wsadzając jedno po drugim, wiele wsadzić:* Żyd nawsadzał na wóz tylu pasażerów, że koń nie mógł ruszyć z miejsca. **N. ś.** czego = *nasycić ś. lub namęczyć ś. wsadzaniem czego:* Nawsadzał ś. w piec chleba. <Na+Wsadzać>

Nawsadzanie, a, blm., czynność cz. **Nawsadzać.**

Nawsiadać, a, ał *wsiadając kolejno, wsiąść w wielkiej liczbie:* Tylu nawsiadało na wóz, że koń nie mógł ruszyć z miejsca. <Na+Wsiadać>

Nawsiadanie, a, blm., czynność cz. **Nawsiadać.**

Nawsiąkać, a, ał *wsiąkając kolejno, wsiąknąć w wielkiej ilości:* W podłogę nawsiąkało tyle różnobarwnych płynów, że jej domyć nie można było. <Na+Wsiąkać>

Nawsiąkanie, a, blm., czynność cz. **Nawsiąkać.**

[**Nawsie, a,** lm. **a, Nawieś, Nawsisko**] **I.** *puste części wsi, służące zwykle za pastwisko; łąka przy drodze; przestrzeń ziemi, będąca wspólną własnością, znajdująca ś. między dwoma rzędami chałup, a obejmująca, prócz drogi, jeszcze i pastwisko; pole gminne; pole pod wierzbami wśród wsi.* **2.** *wieś właściwa.* **3.** *nazwa niektórych zagród i pól gazdowskich, położonych zwykle w samej wiosce.* <Na+Wieś>

[**Nawsisko, a,** lm. **a**] p. **Nawsie.** <Na+Wsisko>

Nawskakiwać, uje, iwał *wskakując kolejno, wskoczyć w wielkiej liczbie:* Na wóz nawskakiwało ulicz ników, i dalejże zrzucać węgle. **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wskakiwaniem.* <Na+Wskakiwać>

Nawskakiwanie, a, blm., czynność cz. **Nawskakiwać.**

Nawskazywać, uje, ywał czego=*wskazując jedno po drugim, wskazać w wielkiej ilości.* **N. ś.** czego = *nasycić ś. lub namęczyć ś. wskazywaniem czego.* <Na+Wskazywać>

Nawskazywanie, a, blm., czynność cz. **Nawskazywać.**

Nawskoś przys. *na ukos, ukośnie, skośnie.* Chir.: Cięcie robić N., ukośnie. <Na+Wskoś>

Nawskroś, Nawskróś przys. **I.** *na wylot, na przestrzał, przez środek aż na drugą stronę:* Przeszył go strzałą N. N. pustyni krzyżują ś. drogi. Mick. Przemokł N. Przen.: Przeszył go wzrokiem N. Poznałem go N. **2.** *z gruntu, do gruntu, do cna, ze wszystkim:* Ruch N. chybiony. Moralność encyklopedystów była N. materjalistyczna. <Na+Wskroś>

†**Nawskrośluska, i,** lm. **i** *jakaś ryba* (elops): N., ryba azjańska wyborna, ryba grecka, z morza Karpatskiego, *elops.* Kn. <Nawskroś+Łuska>

Nawskróś przys. p. **Nawskroś:** (Łódce) owad tajemny N. piersi porze. Mick.

Nawskrzeszać, a, ał *wskrzeszając jedno po drugim, wskrzesić w wielkiej liczbie:* Chrystus uzdrowił wielu chorych, nawskrzeszał umarłych. **N. ś.** *nasycić ś. lub natrudzić ś. wskrzeszaniem.* <Na+Wskrzeszać>

Nawskrzeszanie, a, blm., czynność cz. **Nawskrzeszać.**

Nawspak przys. p. **Wspak.** <Na+Wspak>

Nawspierać, a, ał *wspierając jedno po drugim, wesprzeć w wielkiej liczbie; nawspomagać:* Otrzymanym funduszem nawspierał wielu ubogich. <Na+Wspierać>

Nawspieranie, a, blm., czynność cz. **Nawspierać.**

Nawspinać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. lub namęczyć ś., wspinając ś.:* Biedne psisko! musiał ś. natańcować koło stołu, N., zanim co dostał. <Na+Wspinać ś.>

Nawspomagać, a, ał *wspomagając jednego po drugim, wspomóc wielu, nawspierać:* N. ubogich. <Na+Wspomagać>

Nawspomaganie, a, blm., czynność cz. **Nawspomagać.**

Nawspominać, a, ał *wspominając jedno po drugim, wspomnieć o wielu; wspominając raz po raz, wspomnieć wielokrotnie:* Nawspominaliśmy cię, nie widząc cię w swym gronie. **N. ś.** *nasycić ś. lub natrudzić ś., wspominając lub wspominając ś.* <Na + Wspominać>

Nawspominanie, a, blm., czynność cz. **Nawspominać.**

Nawspół przys. *wespół, pospolu, wspólnie, na współkę, do wspólki:* We troje stworzyli sobie swój odrębny światek, w którym miłość macierzyńska i przyjaźń rządziły N. Rog. St. <Na + Współ>

Nawstawać, aje, awał *wstając kolejno, wstać w wielkiej liczbie:* Wielu ciekawych nawstawało z miejsc. **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wstawaniem.* <Na + Wstawać>

Nawstawiać, a, ał *wstawiając jedno po drugim, wstawić w wielkiej ilości:* N. łat w podarte odzienie. Nawstawiał w referat wiele swoich uwag. **N. ś.** *namęczyć ś. lub nasycić ś. wstawianiem a. wstawianiem ś.:* N. ś. za kim. <Na + Wstawiać>

Nawstawianie, a, blm., czynność cz. **Nawstawiać.**

†**Nawstecz** p. **Wstecz:** Odtąd wielu uczniów jego poszli N. Wuj. (=*cofnęli ś., opuścili go, odwrócili ś. od niego*). <Na + Wstecz>

Nawstępować, uje, ował *wstępując kolejno, wstąpić w wielkiej liczbie:* Wielu nawstępowało do wojska. <Na + Wstępować>

Nawstępowanie, a, blm., czynność cz. **Nawstępować.**

×**Nawstręcz** przys. *nazad; tylem.* <Na + *Wstręcz, por. Wstręczyć>

Nawstrzykiwać, uje, iwał *wstrzykując jedno po drugim a. wstrzykując raz po raz, wstrzyknąć w wielkiej ilości:* N. sobie w ucho lekarstwa. **N. ś.** czego=*namęczyć ś. a. nasycić ś. wstrzykiwaniem czego.* <Na + Wstrzykiwać>

Nawstrzykiwanie, a, blm., czynność cz. **Nawstrzykiwać.**

Nawstrzymywać, uje, ywał *wstrzymując jedno po drugim, wstrzymać w wielkiej liczbie:* Wiele wydanych już rozporządzeń nawstrzymywał. **N. ś. I.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. wstrzymywaniem.* **2.** *wstrzymując ś. kolejno, wstrzymać ś. w wielkiej liczbie:* Wielu nawstrzymywało ś. od głosowania. <Na + Wstrzymywać>

Nawstrzymywanie, a, blm., czynność cz. **Nawstrzymywać.**

Nawstydzenie, a, blm., czynność cz. **Nawstydzić.**

Nawstydzić, i, ił *wstydząc jednego po drugim, wielu zawstydzić; wstydząc ustawicznie, wielce zawstydzić:* Com mu naperswadował, com go nawstydził — wszystko napróżno! **N. ś.** *najeść ś. wstydu:* Oprócz, że sprawę przegrał, nawstydził ś. za swoje impostury. Rzew. Kiedy mówią o oczach, w których ja nic nie widzę, i o moich warkoczach, to ś. tylko nawstydzę. Len. <Na + Wstydzić>

[**Nawsucie, a,** blm.] czynność cz. **Nawsuć.**

[**Nawsuć, uje, uł**] *nasunąć, nasypać.* <Na + Wsuć>

Nawsuwać, a, ał czego = *wsuwając jedno po drugim, wsunąć w wielkiej liczbie:* Nawsuwał w piec pieczywa. **N. ś. I.** czego = *namęczyć ś. a. nasycić ś. wsuwaniem.* **2.** *wsuwając ś. kolejno, wsunąć ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wsuwać>

Nawsuwanie, a, blm., czynność cz. **Nawsuwać.**

Nawsypywać, uje, ywał czego=*wsypując jedno po drugim, wsypać w wielkiej ilości:* Nawsypywała do każdej szklanki mączki cukrowej. **N. ś.** *namęczyć ś. lub nasycić ś. wsypywaniem.* <Na + Wsypywać>

Nawsypywanie, a, blm., czynność cz. **Nawsypywać.**

Nawszczepiać, a, ał *wszczepiając jedno po drugim, wszczepić w wielkiej ilości:* Nawszczepiał w młodzież wiele pięknych zasad. <Na + Wszczepiać>

Nawszczepianie, a, blm., czynność cz. **Nawszczepiać.**

Nawszczynać, a, ał *wszczynając jedno po drugim, wszcząć w wielkiej liczbie:* N. kłótni. **N. ś.** *wszczynając ś. kolejno, wszcząć ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wszczynać>

Nawszczynanie, a, blm., czynność cz. **Nawszczynać.**

Nawszeć, eje, ał p. **Nawszyć.** L. <Na + Wszeć>

Nawszenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Nawszeć.** **2.** czynność cz. **Nawszyć.**

Nawszyć, y,ył co = *napełnić wszami, napuścić w co wszy:* N. koszulę. Troc. N. kogo = *nabawić kogo wszy.* **N. ś.** a. **Nawszeć** *napełnić ś. wszami, nabawić ś. wszy.* × Przen.: *zarazić ś., zapaskudzić ś.:* Wszystkim złym ś. nawszeły obyczaje. Ryb. J. <Na + Wszyć>

Nawszywać, a, ał *wszywając jedno po drugim, wszyć w wielkiej ilości:* Nawszywał między karty książki czystego papieru. **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. wszywaniem.* <Na + Wszywać>

Nawszywanie, a, blm., czynność cz. **Nawszywać.**

Nawściebiać, a, ał, ×**Nawściubiać,** ×**Nawściebiać** *wściebiając jedno po drugim, wścibić w wielkiej ilości, nawtykać, nawrażać, nawsadzać, nawsuwać:* Nawściebia Bóg wie gdzie, a potym znaleźć nie może. **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wściebianiem a. wścibianiem ś.* <Na + Wściebiać>

Nawściebianie, a, blm., czynność cz. **Nawściebiać.**

×**Nawściebiać, a, ał** i ×**N. ś.** p. **Nawścibiać.** <Na + Wściebiać>

×**Nawściebianie, a,** blm., czynność cz. **Nawściebiać,** *nawścibianie.*

Nawściekać się, a ś., ał ś. I. *wściekając ś. kolejno, wściec ś. w wielkiej liczbie:* Wiele psów ś. nawściekało. **2.** *nasycić ś. lub namęczyć ś., wściekając ś.:* Nawściekał ś., narzucał ś. ze złości. <Na + Wściekać ś.>

×**Nawściež** przys. = **Narozcież:** Rozwarły ś. N. ogromne podwoje. Krasiń. <Na + Wściež>

×**Nawściubiać, a, ał** i ×**N. ś.** p. **Nawścibiać.** <Na + Wściubiać>

×**Nawściubianie, a,** blm., czynność cz. **Nawściubiać,** *nawścibianie.*

[**Nawśród**] p. **Naśród:** N. drogi.

Nawtaczać, a, ał *wtaczając jedno po drugim, wtoczyć w wielkiej liczbie:* N. beczek do piwnicy. **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wtaczaniem.* <Na + Wtaczać>

Nawtaczanie, a, blm., czynność cz. **Nawtaczać.**

Nawtłaczać, a, ał czego = *wtłaczając jedno po drugim, wtłoczyć w wielkiej ilości, nawpychać.* **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wtłaczaniem.* <Na + Wtłaczać>

Nawtłaczanie, a, blm., czynność cz. **Nawtłaczać.**

[**Nawtór, a,** lm. **y**] p. **Nawtóra: Posed służyć** już trzecim nawtórem. <Na + Wtór>

[**Nawtóra, y,** lm. **y, Nawtór**] *powrócenie, powrót:* Dwiema nawtóry (= *dwa razy, powtórnie*). Por. **Nawrót.**

Nawtórzyca, y, lm. **e** bot. (disandra) *roś.* <?>

Nawtrącać, a, ał *wtrącając jedno po drugim, wtrącić w wielkiej ilości:* N. ludzi do więzienia. N. zdań ubocznych do mowy. **N. ś.** *wtrącając ś. ustawicznie, wtrącić ś. wielokrotnie:* N. ś. do cudzych spraw. <Na + Wtrącać>

Nawtrącanie, a, blm., czynność cz. **Nawtrącać.**

Nawtykać, a, ał *wtykając jedno po drugim, wetknąć w wielkiej ilości, nawsadzać, nawściebiać:* Kruk, nazbierawszy piórek innych ptaków, nawtykał ich między swe. Jabł. Włos u wąsa, by szczeć nawtykana. Jan. **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wtykaniem.* <Na + Wtykać>

Nawtykanie, a, blm., czynność cz. **Nawtykać.**

† **Nawuka, i,** lm. **i** p. **Nauka.** Głosy w. XV.

Nawybawiać, a, ał *wybawiając jedno po drugim, wybawić w wielkiej liczbie:* Wstąpiwszy do piekieł, nawybawiał stamtąd wiele dusz. Nawybawiał wielu z kłopotów. <Na + Wybawiać>

Nawybawianie, a, blm., czynność cz. **Nawybawiać.**

Nawybierać, a, ał *wybierając jedno po drugim, wybrać w wielkiej ilości:* Nawybierawszy sztuk wielkich żelaznych, rozpalić je aż do czerwona w oszowie. Torz. **N. ś. I.** *nasycić ś. lub natrudzić ś., wybierając a. wybierając ś.:* Nie może ś. dosyć N. w tę podróż. **2.** *wybierając ś. kolejno, wybrać ś. w wielkiej liczbie:* Nawybierało ś. na tę wyprawę wielu zuchów. <Na + Wybierać>

Nawybieranie, a, blm., czynność cz. **Nawybierać.**

Nawybijać, a, ał *wybijając jedno po drugim, wybić w wielkiej ilości:* N. szyb. **N. ś. I.** *wybijając ś. kolejno, wybić ś. w wielkiej liczbie:* Nawybijało ś. wiele narodów na wolność. **2.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wybijaniem.* <Na + Wybijać>

Nawybijanie, a, blm., czynność cz. **Nawybijać.**

Nawybuchać, a, ał *wybuchając kolejno, wybuchnąć w wielkiej liczbie:* Dużo ładunków nawybuchało. <Na + Wybuchać>

Nawybuchanie, a, blm., czynność cz. **Nawybuchać.**

Nawychodzenie, a, blm., czynność cz. **Nawychodzić.**

Nawychodzić, i, ił *wychodząc kolejno, wychodząc ustawicznie, wyjść w wielkiej liczbie lub w wielkiej ilości:* Korzystając z pogody, wielu mieszkańców nawychodziło przed dom. **N. ś.** *namęczyć ś. wychodzeniem.* <Na + Wychodzić>

Nawychowywać, uje, ywał *wychowując jedno po drugim, wychować w wielkiej liczbie:* Wiele dzieci nawychowywała na pożytek krajowi. **N. ś. I.** *wychowując ś. kolejno, wychować ś. w wielkiej liczbie:* Nawychowywało ś. u nich wiele sierot. **2.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wychowywaniem.* <Na + Wychowywać>

Nawychowywanie, a, blm., czynność cz. **Nawychowywać.**

Nawychwalać, a, ał kogo, co, **N. ś.** kogo, czego = *nasycić ś. wychwalaniem:* Nie mógł ś. go dosyć N. <Na + Wychwalać>

Nawychwalanie, a, blm., czynność cz. **Nawychwalać.**

Nawychylać, a, ał *wychylając jedno po drugim, wychylić w wielkiej liczbie:* Wiele przy tej okazji nawychylano kielichów. **N. ś. I.** *wychylając ś. kolejno, wychylić ś. w wielkiej liczbie:* Nawychylało ś. z okien mnóstwo ciekawych. **2.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wychylaniem a. wychylaniem ś.* <Na + Wychylać>

Nawychylanie, a, blm., czynność cz. **Nawychylać.**

Nawyciągać, a, ał *wyciągając jedno po drugim, wyciągnąć w wielkiej ilości lub liczbie:* Nawyciągał z kątów mnóstwo gratów. N. wniosków z czego. **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wyciąganiem lub wyciąganiem ś.* <Na + Wyciągać>

Nawyciąganie, a, blm., czynność cz. **Nawyciągać.**

Nawyciekać, a, ał *wyciekając ustawicznie, wyciec w wielkiej ilości:* Nawyciekało z beczek wiele wina. <Na + Wyciekać>

Nawyciekanie, a, blm., czynność cz. **Nawyciekać.**

Nawycierać, a, ał I. *wycierając jedno po drugim, wytrzeć w wielkiej liczbie:* N. talerzy. **2.** kogo, co, **N. ś.** kogo, czego = *nasycić ś. lub namęczyć ś. wycieraniem:* Nawycierałem dosyć kątów u ludzi. **N. ś. I.** p. wyż. **2.** *powycierać ś.; nasycić ś. a. namęczyć ś., wycierając ś.* <Na + Wycierać>

Nawycieranie, a, blm., czynność cz. **Nawycierać.**

Nawycinać, a, ał *wycinając jedno po drugim, wyciąć w wielkiej liczbie:* Przykaż, że mi nawycinają słudzy twoi cedru z Libanu. Wuj. N. lalek z papieru. **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś., wycinając.* <Na + Wycinać>

Nawycinanie, a, blm., czynność cz. **Nawycinać.**

Nawyciskać, a, ał *wyciskając jedno po drugim lub wyciskając ustawicznie, wycisnąć w wielkiej ilości:* N. cytryn do potrawy. **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wyciskaniem.* <Na + Wyciskać>

Nawyciskanie, a, blm., czynność cz. **Nawyciskać.**

Nawycofywać, uje, ywał *wycofując jedno po drugim, wycofać w wielkiej ilości.* **N. ś. I.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wycofywaniem.* **2.** *wycofując ś. kolejno, wycofać ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wycofywać>

Nawycofywanie, a, blm., czynność cz. **Nawycofywać.**

Nawyczek, czku, lm. **czki** p. **Nawyk:** Równych mu, pod względem ciasnej wiedzy, jak i wypływających z niej najniższego rzędu nawyczków, naliczyćby można w Polsce za czasów saskich wielu. Kis. <Na + UK/WYK>

Nawyczekiwać się, uje ś., iwał ś. *nadręczyć ś. wyczekując:* Nawyczekiwał ś., a jednak nie doczekał ś. <Na + Wyczekiwać>

Nawyczesywać, uje, ywał *wyczesując jedno po drugim lub wyczesując raz po raz, wyczesać w wielkiej ilości:* N. łupieżu. <Na + Wyczesywać>

Nawyczesywanie, a, blm., czynność cz. **Nawyczesywać.**

Nawyczka, i, lm. **i** prow. p. **Nawyk:** Ach, jakie ty masz mieszczańskie nawyczki. Bał. Chyba już mu arystokratycznych nawyczek nie brak. Eww. <Na + UK/WYK>

Nawyczyszczać, a, ał *wyczyszczając jedno po drugim, wyczyścić w wielkiej ilości:* N. szkieł do lamp. **N. ś.** *namęczyć ś. wyczyszczaniem.* <Na + Wyczyszczać>

Nawyczyszczanie, a, blm., czynność cz. **Nawyczyszczać.**

Nawyczytywać, uje, ywał *wyczytując jedno po drugim, wyczytać w wielkiej liczbie:* Nawyczyty-

wał w gazetach wiele ciekawych dla siebie nowin. <Na + Wyczytywać>

Nawyczytywanie, a, blm., czynność cz. **Nawyczytywać.**

Nawyć, yje, ył *wyciem ściągnąć:* Nawyjesz ty mnie jeszcze jakiego nowego biesa. Kościał. **N. ś.** *namęczyć ś. lub nasycić ś. wyciem.* Przen. gm.: A bodajeś ś. nawyło! (mówią do płaczącego dziecka). <Na + Wyć>

Nawydawać, aje, awał *wydając jedno po drugim, wydać w wielkiej ilości:* Wiele sierot nawyzwalał, nawydawał za mąż. Aresztowany nawydawał wielu swoich wspólników. Nawydawała niepotrzebnie wiele pieniędzy. **N. ś.** *wydając ś. kolejno, wydać ś. w wielkiej liczbie:* Nawydawało ś. wiele kradzieży. Wiele panien w tym karnawale nawydawało ś. za mąż. <Na + Wydawać>

Nawydawanie, a, blm., czynność cz. **Nawydawać.**

Nawydeptywać, uje, ywał *wydeptując jedno po drugim, wydeptać w wielkiej liczbie; wydeptując, narobić:* N. ścieżek. <Na + Wydeptywać>

Nawydeptywanie, a, blm., czynność cz. **Nawydeptywać.**

Nawydłubywać, uje, ywał **1.** *wydłubując, nawybierać:* N. szpiku z kości, ośrodka z chleba. **2.** *wydłubując, narobić:* N. dziur, dołków. **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wydłubywaniem.* <Na + Wydłubywać>

Nawydłubywanie, a, blm., czynność cz. **Nawydłubywać.**

Nawydobywać, a, ał *wydobywając jedno po drugim, wydobyć w wielkiej ilości, nawyjmować, nawydostawać, nawyciągać:* Nawydobywał z szuflad pieniędzy. **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wydobywaniem.* <Na + Wydobywać>

Nawydobywanie, a, blm., czynność cz. **Nawydobywać.**

Nawydrążać, a, ał *wydrążając jedno po drugim, wydrążyć w wielkiej ilości:* N. piszczałek. N. pestek z owoców. **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wydrążaniem.* <Na + Wydrążać>

Nawydrążanie, a, blm., czynność cz. **Nawydrążać.**

Nawydrwiwać, a, ał *wydrwiwając jedno po drugim, wydrwić w wielkiej ilości, nawykpiwać; nawyśmiewać; nawyłudzać:* N. pieniędzy od łatwowiernych. Nawydrwiwał jeszcze swoich dobroczyńców (=*nawyszydzał*). **N. ś.** *nasycić ś. wydrwiwaniem:* N. ś. kogo. <Na + Wydrwiwać>

Nawydrwiwanie, a, blm., czynność cz. **Nawydrwiwać.**

Nawydzielać, a, ał czego=*wydzielając jedno po drugim, wydzielić w wielkiej ilości.* **N. ś. 1.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wydzielaniem.* **2.** *wydzielając ś. kolejno, wydzielić ś. w wielkiej ilości:* Nawydzielało ś. z tych mieszanin wiele wody. <Na + Wydzielać>

Nawydzielanie, a, blm., czynność cz. **Nawydzielać.**

Nawydzierać, a, ał *wydzierając jedno po drugim lub wydzierając ustawicznie, wydrzeć w wielkiej ilości:* Nakradszy, nawydzierawszy, nałupiwszy. Bud. Co z krzywdą nawydzierał, to mu też wydzierać poczęto. Koch. W. **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wydzieraniem.* <Na + Wydzierać>

Nawydzieranie, a, blm., czynność cz. **Nawydzierać.**

Nawydziwiać, a, ał, N. ś. *wydziwiając, nasycić ś.; napastwić ś., naznęcać ś., nadokazywać:* Krzyżacy, gdy ś. już do woli nad Polską nawydziwiali, do Prus odchodzą. Błaż. **N. ś. 1.** p. wyż. **2.** [N. ś.] *nawyrzekać ś.* <Na + Wydziwiać>

Nawydziwianie, a, blm., czynność cz. **Nawydziwiać.**

Nawygadywać, uje, ywał, N. ś. *wygadując, nawypowiadać; nagadać, nazmyślać:* N. głupstw na kogo. <Na + Wygadywać>

Nawygadywanie, a, blm., czynność cz. **Nawygadywać.**

Nawyganiać, a, ał *wyganiając jedno po drugim, wygnać w wielkiej ilości, nawypędzać:* Pies ten dużo już nawyganiał z ogrodu złodziei. **N. ś.** *namęczyć ś. wyganianiem.* <Na + Wyganiać>

Nawyganianie, a, blm., czynność cz. **Nawyganiać.**

Nawygarniać, a, ał *wygarniając jedno po drugim, wygarnąć w wielkiej ilości:* N. popiołu z pieca. **N. ś.** *namęczyć ś. lub nasycić ś. wygarnianiem.* <Na + Wygarniać>

Nawygarnianie, a, blm., czynność cz. **Nawygarniać.**

Nawyginać, a, ał *wyginając jedno po drugim, wygiąć w wielkiej liczbie:* N. drutów. **N. ś.** *namęczyć ś. lub nasycić ś. wyginaniem lub wyginaniem ś.:* Akrobata musi ś. dobrze N., kości nałamać, zanim grosz zdobędzie. <Na + Wyginać>

Nawyginanie, a, blm., czynność cz. **Nawyginać.**

Nawyglądać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. lub namęczyć ś. wyglądaniem:* Co ś. go też nawyglądała, kiedy nie wracał z wojny! <Na + Wyglądać>

Nawygładzać, a, ał *wygładzając jedno po drugim, wygładzić w wielkiej ilości:* N. starych papierów. **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wygładzaniem.* <Na + Wygładzać>

Nawygładzanie, a, blm., czynność cz. **Nawygładzać.**

Nawygłaszać, a, ał *wygłaszając jedno po drugim, wygłosić w wielkiej ilości:* Skarga wiele pięknych mów nawygłaszał. <Na + Wygłaszać>

Nawygłaszanie, a, blm., czynność cz. **Nawygłaszać.**

Nawygniatać, a, ał *wygniatając jedno po drugim a. wygniatając ustawicznie, wygnieść w wielkiej ilości:* N. z jagód wina. **N. ś.** *namęczyć ś. lub nasycić ś. wygniataniem.* <Na + Wygniatać>

Nawygniatanie, a, blm., czynność cz. **Nawygniatać.**

Nawygrażać, a, ał, N. ś. *nasycić ś., wygrażając ś.:* Zuchwalec, jeszcze mi ś. nawygrażał! <Na + Wygrażać>

Nawygrażanie, a, blm., czynność cz. **Nawygrażać.**

Nawygrywać, a, ał *wygrywając ustawicznie, wygrać w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. wygrywaniem:* Dzieci ś. ubawiły, nacieszyły, nawygrywały różnych fantów. Koź. <Na + Wygrywać>

Nawygrywanie, a, blm., czynność cz. **Nawygrywać.**

Nawygrzebywać, uje, ywał *wygrzebując jedno po drugim, wygrzebać w wielkiej ilości; grzebiąc, nawydostawać:* Bawiąc ś. w polu, dzieci nawygrzebywały z ziemi starych monet. **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wygrzebywaniem.* <Na + Wygrzebywać>

Nawygrzebywanie, a, blm., czynność cz. **Nawygrzebywać.**

Nawygrzewać się, a ś., ał ś. 1. *wygrzewając ś. przez czas dłuższy, wygrzać ś. do syta:* Pies

ziaje, nawygrzewawszy ś. na słońcu. **2.** *namęczyć ś. wygrzewaniem czego.* <Na + Wygrzewać>

Nawyjadać, a, ał *wyjadając jedno po drugim, wyjeść w wielkiej ilości:* Nawyjadał matce łakoci ze słoików. Robaki nawyjadały dziur w serze. **N. ś.** *nasycić ś. wyjadaniem.* <Na + Wyjadać>

Nawyjadanie, a, blm., czynność cz. **Nawyjadać.**

Nawyjawiać, a, ał czego = *wyjawiając jedno po drugim, wyjawić w wielkiej ilości:* Nawyjawiał wiele tajemnic. <Na + Wyjawiać>

Nawyjawianie, a, blm., czynność cz. **Nawyjawiać.**

Nawyjednywać, a, ał *wyjednywując jedno po drugim, wyjednać w wielkiej ilości:* N. potrzebującym wsparć, posad. **N. ś.** *nasycić ś. lub natrudzić ś. wyjednywaniem.* <Na + Wyjednywać>

Nawyjednywanie, a, blm., czynność cz. **Nawyjednywać.**

Nawyjeżdżać, a, ał *wyjeżdżając kolejno, wyjechać w wielkiej ilości:* Z powodu upałów wiele osób nawyjeżdżało z miasta. **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wyjeżdżaniem.* <Na + Wyjeżdżać>

[Nawyjmać, a, ał] p. **Nawyjmować:** Głupi nawyjmał owcom ślepiów. <Na + Wyjmać>

[Nawyjmanie, a, blm.] czynność cz. **Nawyjmać,** *nawyjmowanie.*

Nawyjmować, uje, ował, [Nawyjmać] *wyjmując, nawydostawać:* Nawyjmował z kieszeni jabłek. **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wyjmowaniem.* <Na + Wyjmować>

Nawyjmowanie, a, blm., czynność cz. **Nawyjmować.**

Nawyk, u, lm. **i, Nawyknienie,** prow. **Nawyczka,** × **Nawykłość** *przyzwyczajenie, zwyczaj, nałóg:* Włoska natura, ogładzona polorem starannego wychowania i nawykiem obcowania z możnemi. Jeż. Zdr. **Nawyczek.** <Na + UK/WYK>

Nawykać, a, ał p. **Nawyknąć.**

Nawykanie, a, blm., czynność cz. **Nawykać.**

Nawykazywać, uje, ywał *wykazując jedno po drugim, wykazać w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wykazywaniem.* <Na + Wykazywać>

Nawykazywanie, a, blm., czynność cz. **Nawykazywać.**

Nawyklejać, a, ał *wyklejając jedno po drugim, wykleić w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wyklejaniem.* <Na + Wyklejać>

Nawyklejanie, a, blm., czynność cz. **Nawyklejać.**

Nawyklinać, a, ał *wyklinając jedno po drugim, wykląć w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wyklinaniem.* <Na + Wyklinać>

Nawyklinanie, a, blm., czynność cz. **Nawyklinać.**

Nawykluwać się, a ś., ał ś. *wykluwając ś. kolejno, wykluć ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wykluwać>

Nawykładać, a, ał *wykładając jedno po drugim, wyłożyć w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *namęczyć ś. lub nasycić ś. wykładaniem.* <Na + Wykładać>

Nawykładanie, a, blm., czynność cz. **Nawykładać.**

× **Nawykłość, i,** lm. **i** p. **Nawyk.** Sł. wil.

Nawykły *który nawykł, przywykły, przyzwyczajony:* Wzrok twój, N. do świata i słońca, może ś. trupiej nie ulęknie głowy. Mick. Te gmachy już zdradzieckiej nawykłe obłudzie. Słow.

Nawyknąć, knie, knął a. kł, nied. **Nawykać** do czego, × czego, × czemu = *przywyknąć, przyzwyczaić ś. do czego; włożyć ś., wdrożyć ś., wciągnąć ś. w co:* Czego z młodości nawykł, swoje czyni stary. Pot. Nawykaj być jednakim. Pilch. Pospolicie tak śpiewa, jak nawykła wrona. Papr. Nieprzyjaciół wszystkich nie wykorzenił, aby ś. Żydzi do boju ćwiczyli i rycerskiego rzemiosła nawykali. Star. Szkodliwych rzeczy uczą ś. i nawykają. Żebr. N. trudu. Wor. Zaczął powoli do karności nawykać. Nawykł do pracy, do oszczędności. **2.** †N., [N.] *nauczyć ś.:* Chiron doktór nawykł leczyć ludzi, tak, iż dwu wrócił od śmierci na prośby Djany. Biel. M. Witołd, w Prusiech mieszkając, po niemiecku nawykł. Biel. M. Nie umiała inakszego języka jedno niemiecki, wszakże za ośm niedziel nawykła po polsku, gdzie ś. temu wszyscy dziwowali. Stryjk. <Na + Wyknąć>

Nawyknienie, a, I. blm. a. **Nawyknięcie** czynność cz. **Nawyknąć.** **2.** lm. **a** p. **Nawyk.**

Nawyknięcie, a, blm. p. **Nawyknienie.**

Nawykończać, a, ał *wykończając jedno po drugim, wykończyć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. wykończaniem.* <Na + Wykończać>

Nawykończanie, a, blm., czynność cz. **Nawykończać.**

Nawykopywać, uje, ywał *wykopując jedno po drugim, wykopać w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. wykopywaniem.* <Na + Wykopywać>

Nawykopywanie, a, blm., czynność cz. **Nawykopywać.**

Nawykowy przym. od **Nawyk,** *nałogowy:* Fizjologja potępiła nawykowe używanie napojów alkoholowych.

Nawykpiwać, a, ał *wykpiwając jedno po drugim, wykpić w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *nasycić ś. wykpiwaniem.* Kaczk. <Na + Wykpiwać>

Nawykpiwanie, a, blm., czynność cz. **Nawykpiwać.**

[Nawykracać, a, ał] *nawywracać.* Por. **Wykrocić.** <Na + * Wykracać, od Wykrocić>

[Nawykracanie, a, blm.] czynność cz. **Nawykracać.**

Nawykradać, a, ał *wykradając jedno po drugim, wykraść w wielkiej ilości.* **N. ś. I.** *wykradając ś. kolejno, wykraść ś. w wielkiej liczbie.* **2.** *nasycić ś. wykradaniem.* <Na + Wykradać>

Nawykradanie, a, blm., czynność cz. **Nawykradać.**

Nawykrawać, a, ał *wykrawając jedno po drugim, wykrajać w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wykrawaniem.* <Na + Wykrawać>

Nawykrawanie, a, blm., czynność cz. **Nawykrawać.**

Nawykreślać, a, ał *wykreślając jedno po drugim, wykreślić w wielkiej ilości.* **N. ś. I.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wykreślaniem.* **2.** *wykreślając ś. kolejno, wykreślić ś. w wielkiej liczbie:* N. ś. z listy. <Na + Wykreślać>

Nawykreślanie, a, blm., czynność cz. **Nawykreślać.**

Nawykręcać, a, ał *wykręcając jedno po drugim, wykręcić w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wykręcaniem lub wykręcaniem ś.* <Na + Wykręcać>

Nawykręcanie, a, blm., czynność cz. **Nawykręcać.**

Nawykruszać, a, ał *wykruszając jedno po drugim, wykruszyć w wielkiej ilości.* **N. ś. I.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wykruszaniem.* **2.** *wykruszając*

ś. kolejno, wykruszyć ś. w wielkiej ilości. <Na + Wykruszać>

Nawykruszanie, a, blm., czynność cz. **Nawykruszać.**

Nawykrzykiwać, uje, iwał *wykrzykując jedno po drugim, wykrzyknąć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wykrzykiwaniem.* <Na + Wykrzykiwać>

Nawykrzywiać, a, ał *wykrzywiając jedno po drugim, wykrzywić w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. wykrzywianiem a. wykrzywianiem ś.:* Miał tę pociechę, iż ś. nawykrzywiał nienawistnej tej ciżbie. Krasz. <Na + Wykrzywiać>

Nawykrzywianie, a, blm., czynność cz. **Nawykrzywiać.**

Nawykupywać, uje, ywał *wykupując jedno po drugim, wykupić w wielkiej ilości.* **N. ś. I.** *nasycić ś. lub natrudzić ś. wykupywaniem.* **2.** *wykupując ś. kolejno, wykupić ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wykupywać>

Nawykupywanie, a, blm., czynność cz. **Nawykupywać.**

Nawykuwać, a, ał *wykuwając, narobić.* **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wykuwaniem.* <Na + Wykuwać>

Nawykuwanie, a, blm., czynność cz. **Nawykuwać.**

Nawylatywać, uje, ywał *wylatując kolejno, wylecieć w wielkiej liczbie; nawypadać.* **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wylatywaniem:* Niespokojny o mającego przybyć syna, nawylatywał ś. na drogę. <Na + Wylatywać ś.>

Nawylatywanie, a, blm., czynność cz. **Nawylatywać.**

Nawylegiwać się, uje ś., iwał ś. *nasycić ś., wylegując ś.* <Na + Wylegiwać>

Nawylepiać, a, ał *wylepiając jedno po drugim, wylepić w wielkiej ilości; nawyklejać.* **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wylepianiem.* <Na + Wylepiać>

Nawylepianie, a, blm., czynność cz. **Nawylepiać.**

Nawylewać, a, ał *wylewając jedno po drugim, wylać w wielkiej ilości.* **N. ś. I.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wylewaniem.* **2.** *wylewając ś. ustawicznie a. wielokrotnie, wylać ś. w wielkiej ilości.* <Na + Wylewać>

Nawylewanie, a, blm., czynność cz. **Nawylewać.**

Nawylęgać się, a ś., ał ś. *wylęgając ś. kolejno, wyląc ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wylęgać ś.>

Nawyliczać, a, ał *wyliczając jedno po drugim, w wielkiej liczbie wyliczyć.* Troc. **N. ś. I.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wyliczaniem:* N. ś. wypadków. **2.** *wyliczając ś. kolejno, wyliczyć ś. w wielkiej liczbie:* Wielu z nich nawyliczało ś., reszta została pod zarzutem. <Na + Wyliczać>

Nawyliczanie, a, blm., czynność cz. **Nawyliczać.**

Nawylizywać, uje, ywał *wylizując jedno po drugim, wylizać w wielkiej ilości:* N. talerzy. **N. ś. I.** *nasycić ś. wylizywaniem.* **2.** żart. *wylizując ś. kolejno, wylizać ś. = wyleczyć ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wylizywać>

Nawylizywanie, a, blm., czynność cz. **Nawylizywać.**

Nawyłamywać, uje, ywał *wyłamując jedno po drugim, wyłamać w wielkiej liczbie.* **N. ś. I.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wyłamywaniem.* **2.** *wyłamując ś. kolejno, wyłamać ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wyłamywać>

Nawyłamywanie, a, blm., czynność cz. **Nawyłamywać.**

Nawyłaniać się, a ś., ał ś. *wyłaniając ś. kolejno, wyłonić ś. w wielkiej ilości.* <Na + Wyłaniać>

Nawyławiać, a, ał *wyławiając jedno po drugim, wyłowić w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wyławianiem.* <Na + Wyławiać>

Nawyłazić, i, ił *wyłażąc kolejno, wyleźć w wielkiej liczbie.* <Na + Wyłazić>

Nawyłażenie, a, blm., czynność cz. **Nawyłazić.**

Nawyłączać, a, ał *wyłączając jedno po drugim, wyłączyć w wielkiej ilości, nawykluczać.* <Na + Wyłączać>

Nawyłączanie, a, blm., czynność cz. **Nawyłączać.**

Nawyłgiwać, uje, iwał *wyłgując jedno po drugim, wyłgać w wielkiej ilości, nawyłudzać.* **N. ś. I.** *nasycić ś. wyłgiwaniem.* **2.** *wyłgując ś. kolejno, wyłgać ś. w wielkiej liczbie, nawykpiwać ś., nawykręcać ś.* <Na + Wyłgiwać>

Nawyłgiwanie, a, blm., czynność cz. **Nawyłgiwać.**

Nawyłudzać, a, ał *wyłudzając jedno po drugim, wyłudzić w wielkiej ilości.* Troc. N. pieniędzy od łatwowiernych. <Na + Wyłudzać>

Nawyłudzanie, a, blm., czynność cz. **Nawyłudzać.**

Nawyłupiać, a, ał, Nawyłupywać *wyłupując jedno po drugim, wyłupić w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wyłupianiem.* <Na + Wyłupiać>

Nawyłupianie, a, blm., czynność cz. **Nawyłupiać.**

Nawyłupywać, uje, ywał p. **Nawyłupiać.** <Na + Wyłupywać>

Nawyłupywanie, a, blm., czynność cz. **Nawyłupywać.**

Nawymachiwać, uje, iwał *machając kolejno, machnąć wiele razy.* **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wymachiwaniem.* <Na + Wymachiwać>

Nawymachiwanie, a, blm., czynność cz. **Nawymachiwać.**

Nawymarzać, a, ał (Nawymar-zać) *wymarzając kolejno, wymarznąć w wielkiej ilości.* <Na + Wymarzać>

Nawymarzanie (Nawymar-zanie), **a,** blm., czynność cz. **Nawymarzać.**

Nawymawiać, a, ał *wymawiając jedno po drugim, wymówić w wielkiej ilości.* <Na + Wymawiać>

Nawymawianie, a, blm, czynność cz. **Nawymawiać.**

Nawymazywać, uje, ywał *wymazując jedno po drugim, wymazać w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. lub nasycić ś. wymazywaniem.* <Na + Wymazywać>

Nawymazywanie, a, blm., czynność cz. **Nawymazywać.**

Nawymiatać, a, ał *wymiatając jedno po drugim, wymieść w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. wymiataniem.* <Na + Wymiatać>

Nawymiatanie, a, blm., czynność cz. **Nawymiatać.**

Nawymieniać, a, ał *wymieniając jedno po drugim, wymienić w wielkiej ilości.* **N. ś.** *natrudzić ś. wymienianiem.* <Na + Wymieniać>

Nawymienianie, a, blm., czynność cz. **Nawymieniać.**

Nawymierać, a, ał *wymierając ustawicznie, wymrzeć w wielkiej liczbie.* <Na + Wymierać>

Nawymieranie, a, blm., czynność cz. **Nawymierać.**

Nawymrażać, a, ał *wymrażając jedno po drugim, wymrozić w wielkiej ilości.* <Na + Wymrażać>

Nawymrażanie, a, blm., czynność cz. **Nawymrażać.**

Nawymykać się, a ś., ał ś. *wymykając ś. kolejno, wymknąć ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wymykać ś.>

Nawymyślać, a, ał I. *wymyślając, natworzyć; nazmyślać, naukładać, nakomponować, nakoncypować:* Nawymyślałeś wiele ustaw. Gil. **2.** *nagadać wymysłów = słów grubijańskich, obrzucić obelgami, wytajać, zwymyślać, zbeształ:* N. komu, na kogo. Nawymyślał na niego od złodziei. **N. ś.** *nasycić ś. wymyślaniem:* Co po tym, że na niego ś. nawymyślacie? Krasz. <Na + Wymyślać>

Nawymyślanie, a, blm., czynność cz. **Nawymyślać.**

[**Nawynajdać, a, ał**] p. **Nawynajdywać:** Nawynajdał (=*znalazł*). <Na + Wynajdać>

[**Nawynajdanie, a,** blm.] czynność cz. **Nawynajdać,** *nawynajdywanie.*

Nawynajdywać, uje, ywał, [**Nawynajdać**] *wynajdując jedno po drugim, wynaleźć w wielkiej ilości, nawyszukiwać.* <Na + Wynajdywać>

Nawynajdywanie, a, blm., czynność cz. **Nawynajdywać.**

× **Nawynaszać, a, ał i** × **N. ś.** p. **Nawynosić.** Sł. wil.

× **Nawynaszanie, a,** blm., czynność cz. **Nawynaszać.**

Nawynikać, a, ał *wynikając kolejno, wyniknąć w wielkiej ilości:* Nawynikało stąd wiele sporów, nieporozumień. <Na + Wynikać>

Nawynikanie, a, blm., czynność cz. **Nawynikać.**

Nawynosić, i, ił, × **Nawynaszać** *wynosząc jedno po drugim, wynieść w wielkiej ilości.* **N. ś. I.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wynoszeniem.* **2.** *wynosząc ś. kolejno, wynieść ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wynosić>

Nawynoszenie, a, blm., czynność cz. **Nawynosić.**

Nawynurzać, a, ał *wynurzając jedno po drugim, wynurzyć w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *wynurzając ś. kolejno, wynurzyć ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wynurzać>

Nawynurzanie, a, blm., czynność cz. **Nawynurzać.**

Nawyorywać, a, ał *nawydostawać, nawykopywać przez oranie.* **N. ś.** *namęczyć ś. wyorywaniem.* <Na + Wyorywać>

Nawyorywanie, a, blm., czynność cz. **Nawyorywać.**

Nawypaczać, a, ał *wypaczając jedno po drugim, wypaczyć w wielkiej ilości.* <Na + Wypaczać>

Nawypaczanie, a, blm., czynność cz. **Nawypaczać.**

Nawypadać, a, ał *wypadając kolejno, wypaść w wielkiej liczbie.* <Na + Wypadać>

Nawypadanie, a, blm., czynność cz. **Nawypadać.**

Nawypalać, a, ał *wypalając jedno po drugim, wypalić w wielkiej ilości.* **N. ś. I.** *namęczyć ś. lub nasycić ś. wypalaniem.* **2.** *wypalając ś. kolejno, wypalić ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wypalać>

Nawypalanie, a, blm., czynność cz. **Nawypalać.**

Nawypasać, a, ał *wypasając jedno po drugim, wypaść w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *wypasając ś. kolejno, wypaść ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wypasać>

Nawypasanie, a, blm., czynność cz. **Nawypasać.**

Nawypatrywać, uje, ywał *wypatrując jedno po drugim, wypatrzyć w wielkiej liczbie.* <Na + Wypatrywać>

Nawypatrywanie, a, blm., czynność cz. **Nawypatrywać.**

Nawypełzać, a, ał *wypełzając kolejno, wypełznąć w wielkiej liczbie.* <Na + Wypełzać>

Nawypełzanie, a, blm., czynność cz. **Nawypełzać.**

Nawypędzać, a, ał *wypędzając jedno po drugim, wiele wypędzić, nawyganiać.* **N. ś.** *namęczyć ś. lub nasycić ś. wypędzaniem lub wypędzaniem ś.* <Na + Wypędzać>

Nawypędzanie, a, blm., czynność cz. **Nawypędzać.**

Nawypiekać, a, ał *wypiekając jedno po drugim, wypiec w wielkiej ilości:* N. bułek, chleba. Przen.: Zjadłaby mnie, żem go tam oddał, a i tak dość oczu nawypieka. Krasz. **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wypiekaniem.* <Na + Wypiekać>

Nawypiekanie, a, blm., czynność cz. **Nawypiekać.**

Nawypierać, a, ał *wypierając jedno po drugim, wyprzeć w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *wypierając ś. ustawicznie, wyprzeć ś. wielokrotnie.* <Na + Wypierać>

Nawypieranie, a, blm., czynność cz. **Nawypierać.**

Nawypijać, a, ał *wypijając jedno po drugim, wypić w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś., wypijając.* <Na + Wypijać>

Nawypijanie, a, blm., czynność cz. **Nawypijać.**

Nawypisywać, uje, ywał *wypisując jedno po drugim, wypisać w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. lub nasycić ś. wypisywaniem.* <Na + Wypisywać>

Nawypisywanie, a, blm., czynność cz. **Nawypisywać.**

Nawyplatać, a, ał *wyplatając jedno po drugim, wypleść w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wyplataniem.* <Na + Wyplatać>

Nawyplatanie, a, blm., czynność cz. **Nawyplatać.**

Nawypluwać, a, ał *wypluwając jedno po drugim, wypluć w wielkiej ilości.* <Na + Wypluwać>

Nawypluwanie, a, blm., czynność cz. **Nawypluwać.**

Nawypłacać, a, ał *wypłacając jedno po drugim, wypłacić w wielkiej ilości.* **N. ś. I.** *natrudzić ś. wypłacaniem.* **2.** *wypłacając ś. kolejno, wypłacić ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wypłacać>

Nawypłacanie, a, blm., czynność cz. **Nawypłacać.**

Nawypływać, a, ał *wypływając kolejno, wypłynąć w wielkiej ilości.* <Na + Wypływać>

Nawypływanie, a, blm., czynność cz. **Nawypływać.**

Nawypominać, a, ał *wypominając jedno po drugim, wypomnieć w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wypominaniem.* <Na + Wypominać>

Nawypominanie, a, blm., czynność cz. **Nawypominać.**

Nawyposażać, a, ał *wyposażając jedno po drugim, wyposażyć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wyposażaniem.* <Na + Wyposażać>

Nawyposażanie, a, blm., czynność cz. **Nawyposażać.**

Nawypowiadać, a, ał *wypowiadając jedno po drugim, wypowiedzieć w wielkiej liczbie:* Mało to

ojcu naszemu nawypowiadano, że siostrę wziął po siostrze? Krasz. (= *nawytykano*). <Na + Wypowiadać>

Nawypowiadanie, a, blm., czynność cz. **Nawypowiadać.**

Nawypożyczać, a, ał *wypożyczając jedno po drugim, wypożyczyć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. wypożyczaniem lub naprzykrzyć sobie wypożyczanie.* <Na + Wypożyczać>

Nawypożyczanie, a, blm., czynność cz. **Nawypożyczać.**

Nawypraszać, a, ał *wypraszając jedno po drugim, wyprosić w wielkiej liczbie.* **N. ś. l.** *namęczyć ś. wypraszaniem lub wypraszaniem ś.* **2.** *wypraszając ś. kolejno, wyprosić ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wypraszać>

Nawypraszanie, a, blm., czynność cz. **Nawypraszać.**

Nawyprawiać, a, ał *wyprawiając jedno po drugim, wyprawić w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *namęczyć ś. lub nasycić ś. wyprawianiem.* <Na + Wyprawiać>

Nawyprawianie, a, blm., czynność cz. **Nawyprawiać.**

Nawyprostowywać, uje, ywał *wyprostowując jedno po drugim, wyprostować w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. lub nasycić ś., wyprostowując.* <Na + Wyprostowywać>

Nawyprowadzać, a, ał *wyprowadzając jedno po drugim, wyprowadzić w wielkiej liczbie.* **N. ś. l.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wyprowadzaniem.* **2.** *wyprowadzając ś. kolejno, wyprowadzić ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wyprowadzać>

Nawyprowadzanie, a, blm., czynność cz. **Nawyprowadzać.**

Nawyprószać, a, ał *wyprószając jedno po drugim, wyprószyć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *wyprószając ś., nawylatywać.* <Na + Wyprószać>

Nawyprószanie, a, blm, czynność cz. **Nawyprószać.**

Nawyprówać, a, ał *wyprówając jedno po drugim, wyprób w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wyprówaniem.* <Na + Wyprówać>

Nawyprówanie, a, blm., czynność cz. **Nawyprówać.**

Nawypróżniać, a, ał *wypróżniając jedno po drugim, wypróżnić w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wypróżnianiem.* <Na + Wypróżniać>

Nawypróżnianie, a, blm., czynność cz. **Nawypróżniać.**

Nawypryskiwać, uje, iwał *wypryskując kolejno, wyprysnąć w wielkiej ilości.* <Na + Wypryskiwać>

Nawypryskiwanie, a, blm., czynność cz. **Nawypryskiwać.**

Nawyprzątać, a, ał *wyprzątając jedno po drugim, wyprzątnąć w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wyprzątaniem.* <Na + Wyprzątać>

Nawyprzątanie, a, blm., czynność cz. **Nawyprzątać.**

Nawyprzedawać, aje, awał *wyprzedając jedno po drugim, wyprzedać w wielkiej ilości.* **N. ś. l.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wyprzedawaniem lub wyprzedawaniem ś.* **2.** *wyprzedając ś. kolejno, wyprzedać ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wyprzedawać>

Nawyprzedawanie, a, blm., czynność cz. **Nawyprzedawać.**

Nawyprzedzać, a, ał *wyprzedzając jedno po drugim, wyprzedzić w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wyprzedzaniem.* <Na + Wyprzedzać>

Nawyprzedzanie, a, blm., czynność cz. **Nawyprzedzać.**

Nawyprzęgać, a, ał *wyprzęgając jedno po drugim, wyprząc w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wyprzęganiem.* <Na + Wyprzęgać>

Nawyprzęganie, a, blm., czynność cz. **Nawyprzęgać.**

Nawypukiwać, uje, iwał *wypukując jedno po drugim, wypukać w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wypukiwaniem.* <Na + Wypukiwać>

Nawypukiwanie, a, blm., czynność cz. **Nawypukiwać.**

Nawypuszczać, a, ał *wypuszczając jedno po drugim, wypuścić w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *namęczyć ś. lub nasycić ś. wypuszczaniem.* <Na + Wypuszczać>

Nawypuszczanie, a, blm., czynność cz. **Nawypuszczać.**

Nawypychać, a, ał *wypychając jedno po drugim, wypchnąć lub wypchać w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wypychaniem.* <Na + Wypychać>

Nawypychanie, a, blm., czynność cz. **Nawypychać.**

Nawypytywać się, uje ś., ywał ś. *nasycić ś. lub namęczyć ś., wypytując ś.* <Na + Wypytywać>

Nawyrabiać, a, ał *wyrabiając jedno po drugim, wyrobić w wielkiej ilości.* <Na + Wyrabiać>

Nawyrabianie, a, blm., czynność cz. **Nawyrabiać.**

Nawyradzać się, a ś., ał ś. *wyradzając ś. kolejno, wyrodzić ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wyradzać>

Nawyrastać, a, ał *wyrastając kolejno, wyrosnąć w wielkiej liczbie.* <Na + Wyrastać>

Nawyrastanie, a, blm., czynność cz. **Nawyrastać.**

Nawyrażać, a, ał *wyrażając jedno po drugim, wyrazić w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wyrażaniem lub wyrażaniem ś.* <Na + Wyrażać>

Nawyrażanie, a, blm., czynność cz. **Nawyrażać.**

Nawyrąbywać, uje, ywał *wyrąbując jedno po drugim, wyrąbać w wielkiej ilości.* **N. ś.** *namęczyć ś. lub nasycić ś. wyrąbywaniem.* <Na + Wyrąbywać>

Nawyrąbywanie, a, blm., czynność cz. **Nawyrąbywać.**

Nawyręczać, a, ał *wyręczając jednego po drugim, wyręczyć w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *nasycić ś. lub namęczyć ś. wyręczaniem lub wyręczaniem ś.* <Na + Wyręczać>

Nawyręczanie, a, blm., czynność cz. **Nawyręczać.**

Nawyrównywać, a, ał *wyrównywując jedno po drugim, wyrównać w wielkiej liczbie.* **N. ś. l.** *namęczyć ś. lub nasycić ś. wyrównywaniem.* **2.** *wyrównywując ś. kolejno, wyrównać ś. w wielkiej ilości.* <Na + Wyrównywać>

Nawyrównywanie, a, blm., czynność cz. **Nawyrównywać.**

Nawyróżniać, a, ał *wyróżniając jedno po drugim, wyróżnić w wielkiej liczbie.* <Na + Wyróżniać>

Nawyróżnianie, a, blm., czynność cz. **Nawyróżniać.**

[Nawyrystać, a, ał] (o świniach) *nawyrywać, nawykopywać ryjem:* N. kartofli. <Na + Wyrystać>

[Nawyrystanie, a, blm.] czynność cz. **Nawyrystać.**

Nawyrywać, a, ał *wyrywając jedno po drugim, wyrwać w wielkiej ilości:* Nawyrywał pierza. Len. **N. ś. I.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wyrywaniem.* **2.** *wyrywając ś. kolejno, wyrwać ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wyrywać>

Nawyrywanie, a, blm., czynność cz. **Nawyrywać.**

Nawyrządzać, a, ał *wyrządzając jedno po drugim, wyrządzić w wielkiej liczbie:* Na bliźnich ś. żali, iż mu niedość w życiu krzywd nawyrządzali. Mick. <Na + Wyrządzać>

Nawyrządzanie, a, blm., czynność cz. **Nawyrządzać.**

Nawyrzekać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. wyrzekaniem:* Nawyrzekawszy ś. suto na wojnę i na szlachtę, rzecze... Przybor. <Na + Wyrzekać>

Nawyrzeźbiać, a, ał czego = *wyrzeźbiając jedno po drugim, wyrzeźbić w wielkiej liczbie:* N. posążków. <Na + Wyrzeźbiać>

Nawyrzeźbianie, a, blm., czynność cz. **Nawyrzeźbiać.**

Nawyrzucać, a, ał czego = *wyrzucając jedno po drugim, wyrzucić w wielkiej ilości:* N. kamieni z ogrodu, natrętów za drzwi. N. komu (= *wyrzutów narobić, nawymawiać*). **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wyrzucaniem.* <Na + Wyrzucać>

Nawyrzucanie, a, blm., czynność cz. **Nawyrzucać.**

Nawyrzynać, a, ał czego = *wyrzynając jedno po drugim, wyrznąć w wielkiej ilości.* **N. ś. I.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wyrzynaniem.* **2.** *wyrzynając ś. kolejno, wyrznąć ś. w wielkiej liczbie:* Nawyrzynało mu ś. już wiele zębów. <Na + Wyrzynać>

Nawyrzynanie, a, blm., czynność cz. **Nawyrzynać.**

Nawysadzać, a, ał *wysadzając jedno po drugim, wysadzić w wielkiej ilości:* N. dróg drzewami. **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. wysadzaniem.* <Na + Wysadzać>

Nawysadzanie, a, blm., czynność cz. **Nawysadzać.**

Nawysączać, a, ał *wysączając jedno po drugim, wysączyć w wielkiej liczbie:* N. kieliszków. **N. ś.** *nasycić ś. a. natrudzić ś. wysączaniem.* <Na + Wysączać>

Nawysączanie, a, blm., czynność cz. **Nawysączać.**

Nawysiewać, a, ał czego = *wysiewając jedno po drugim, wysiać w wielkiej ilości:* N. różnych gatunków zboża. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wysiewaniem.* <Na + Wysiewać>

Nawysiewanie, a, blm., czynność cz. **Nawysiewać.**

Nawysilać się, a ś., ał ś. *namęczyć ś. wysilając ś.:* N. ś. przy podnoszeniu ciężaru. <Na + Wysilać ś.>

Nawyskakiwać, uje, iwał *wyskakując kolejno, wyskoczyć w wielkiej liczbie:* Nawyskakiwało z różnych kątów lokajów coniemiara. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wyskakiwaniem.* <Na + Wyskakiwać>

Nawyskakiwanie, a, blm., czynność cz. **Nawyskakiwać.**

Nawyskrobywać, uje, ywał czego = *wyskrobując jedno po drugim, wyskrobać w wielkiej ilości:* N. ran, plam. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wyskrobywaniem.* <Na + Wyskrobywać>

Nawyskrobywanie, a, blm, czynność cz. **Nawyskrobywać.**

Nawyskubywać, uje, ywał czego = *wyskubując jedno po drugim, wyskubać w wielkiej ilości:* N. włosów, piór. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wyskubywaniem.* <Na + Wyskubywać>

Nawyskubywanie, a, blm., czynność cz. **Nawyskubywać.**

Nawyskwarzać, a, ał czego = *wyskwarzając przez pewien czas, wyskwarzyć w wielkiej ilości:* N. tłustości ze słoniny. <Na + Wyskwarzać>

Nawyskwarzanie, a, blm., czynność cz. **Nawyskwarzać.**

Nawysławiać, a, ał *wysławiając ustawicznie, wysławić wielokrotnie, nawychwalać:* N. wielkiego męża. **N. ś.** *nasycić ś. a. natrudzić ś. wysławianiem.* <Na + Wysławiać>

Nawysławianie, a, blm., czynność cz. **Nawysławiać.**

Nawysługiwać się, uje ś., iwał ś. *natrudzić ś., wysługując ś.:* Natułałeś ś. dosyć po świecie, nawysługiwałeś ś. panom. Kaczk. <Na + Wysługiwać>

Nawysmażać, a, ał czego = *wysmażając jedno po drugim, wysmażyć w wielkiej ilości:* N. tłuszczu z gęsi. **N. ś. I.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. wysmażaniem.* **2.** *wysmażając ś. kolejno, wysmażyć ś. w wielkiej ilości:* Nawysmażało ś. wiele tłuszczu z indorów. <Na + Wysmażać>

Nawysmażanie, a, blm., czynność cz. **Nawysmażać.**

Nawysnuwać, a, ał czego = *wysnuwając jedno po drugim, wysnuć w wielkiej ilości:* N. wniosków. **N. ś. I.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wysnuwaniem.* **2.** *wysnuwając ś. ustawicznie, wysnuć ś. w wielkiej ilości:* Nawysnuwało ś. nici z motka. <Na + Wysnuwać>

Nawysnuwanie, a, blm., czynność cz. **Nawysnuwać.**

Nawysrebrzać, a, ał czego = *wysrebrzając jedno po drugim, wysrebrzyć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wysrebrzaniem.* <Na + Wysrebrzać>

Nawysrebrzanie, a, blm., czynność cz. **Nawysrebrzać.**

Nawystawać się, aje ś., awał ś. *natrudzić ś. a. nasycić ś., wystawając:* Nawystawał ś. przed domem. <Na + Wystawać>

Nawystawiać, a, ał czego = *wystawiając jedno po drugim, wystawić w wielkiej ilości:* Nawystawiał moc obligów. Byk. **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. wystawianiem.* <Na + Wystawiać>

Nawystępować się, uje ś., ował ś. *namęczyć ś. a. nasycić ś. występowaniem:* W ciągu swej karjery aktorskiej nawystępował ś. na różnych scenach. <Na + Występować>

Nawystrajać, a, ał czego = *wystrajając jedno po drugim, wystroić w wielkiej ilości:* N. lalek. **N. ś. I.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. wystrajaniem.* **2.** *wystrajając ś. kolejno, wystroić ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wystrajać>

Nawystrajanie, a, blm., czynność cz. **Nawystrajać.**

Nawystraszać, a, ał czego = *wystraszając jedno po drugim, wystraszyć w wielkiej liczbie:* N. zwierząt z lasu. **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. wystraszaniem.* <Na + Wystraszać>

Nawystraszanie, a, blm., czynność cz. **Nawystraszać.**

Nawystrugiwać, uje, iwał czego = *wystrugując, narobić:* N. kijów, desek. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wystrugiwaniem.* <Na + Wystrugiwać>

Nawystrugiwanie, a, blm., czynność cz. **Nawystrugiwać.**

Nawystrzegać się, a ś., ał ś. *nadręczyć ś., wystrzegając ś.* <Na + Wystrzegać ś.>

Nawystrzępiać, a, ał czego = *wystrzępiając jedno po drugim, wystrzępić w wielkiej ilości.* **N. ś. I.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. wystrzępianiem.* **2.** *wystrzępiając ś. kolejno, wystrzępić ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wystrzępiać>

Nawystrzępianie, a, blm., czynność cz. **Nawystrzępiać.**

Nawystrzygać, a, ał czego=*wystrzygając jedno po drugim, wystrzyc w wielkiej ilości:* N. włosów. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wystrzyganiem.* <Na + Wystrzygać>

Nawystrzyganie, a, blm., czynność cz. **Nawystrzygać.**

Nawystudzać, a, ał czego = *wystudzając jedno po drugim, wystudzić w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wystudzaniem.* <Na + Wystudzać>

Nawystudzanie, a, blm., czynność cz. **Nawystudzać.**

Nawystygać, a, ał *wystygając kolejno, wystygnąć w wielkiej liczbie.* <Na + Wystygać>

Nawystyganie, a, blm., czynność cz. **Nawystygać.**

Nawysuszać, a, ał czego=*wysuszając jedno po drugim, wysuszyć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wysuszaniem.* <Na + Wysuszać>

Nawysuszanie, a, blm., czynność cz. **Nawysuszać.**

Nawysuwać, a, ał czego = *wysuwając jedno po drugim, wysunąć w wielkiej liczbie.* **N. ś. I.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wysuwaniem.* **2.** *wysuwając ś. kolejno, wysunąć ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wysuwać>

Nawysuwanie, a, blm., czynność cz. **Nawysuwać.**

Nawyswabadzać, a, ał, Nawyswobadzać kogo, czego = *wyswabadzając jedno po drugim, wyswobodzić w wielkiej liczbie, nawybawiać:* N. więźniów, niewolników. **N. ś. I.** *nasycić ś. a. natrudzić ś. wyswabadzaniem.* **2.** *wyswabadzając ś. kolejno, wyswobodzić ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wyswabadzać>

Nawyswabadzanie, a, blm., czynność cz. **Nawyswabadzać.**

Nawyswobadzać, a, ał p. **Nawyswabadzać.**

Nawyswobadzanie, a, blm., czynność cz. **Nawyswobadzać.**

Nawysychać, a, ał *wysychając kolejno, wyschnąć w wielkiej ilości:* Nawysychało źródeł. <Na + Wysychać>

Nawysychanie, a, blm., czynność cz. **Nawysychać.**

Nawysyłać, a, ał kogo, czego=*wysyłając jedno po drugim, wysłać w wielkiej liczbie:* N. listów, posłańców. **N. ś.** *namęczyć ś. a. nasycić ś. wysyłaniem.* <Na + Wysyłać>

Nawysyłanie, a, blm., czynność cz. **Nawysyłać.**

Nawysypywać, uje, ywał czego=*wysypując jedno po drugim a. wysypując ustawicznie, wysypać w wielkiej ilości:* N. kartofli z worka. N. ścieżek piaskiem. **N. ś. I.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wysypywaniem.* **2.** *wysypując ś. kolejno a. ustawicznie, wysypać ś. w wielkiej ilości.* <Na + Wysypywać>

Nawysypywanie, a, blm., czynność cz. **Nawysypywać.**

Nawysysać, a, ał czego=*wysysając ustawicznie, wyssać w wielkiej ilości:* N. kwiatów. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wysysaniem.* <Na + Wysysać>

Nawysysanie, a, blm., czynność cz. **Nawysysać.**

Nawyszarpywać, uje, ywał czego=*wyszarpując jedno po drugim, wyszarpać w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wyszarpywaniem.* <Na + Wyszarpywać>

Nawyszarpywanie, a, blm., czynność cz. **Nawyszarpywać.**

Nawyszczególniać, a, ał czego=*wyszczególniając jedno po drugim, wyszczególnić w wielkiej ilości.* <Na + Wyszczególniać>

Nawyszczególnianie, a, blm., czynność cz. **Nawyszczególniać.**

Nawyszczerbiać, a, ał czego = *wyszczerbiając jedno po drugim, wyszczerbić w wielkiej liczbie:* N. talerzy. **N. ś.** *wyszczerbiając ś. kolejno, wyszczerbić ś. w wielkiej ilości.* <Na + Wyszczerbiać>

Nawyszczerbianie, a, blm., czynność cz. **Nawyszczerbiać.**

Nawyszczerzać, a, ał zębów = *wyszczerzając, napokazywać.* <Na + Wyszczerzać>

Nawyszczerzanie, a, blm., czynność cz. **Nawyszczerzać.**

Nawyszukiwać, uje, iwał czego = *nawynajdywać; wyszukując jedno po drugim, wyszukać w wielkiej liczbie.* <Na + Wyszukiwać>

Nawyszukiwanie, a, blm., czynność cz. **Nawyszukiwać.**

Nawyszydzać, a, ał kogo, czego=*wyszydzając jedno po drugim, wyszydzić w wielkiej liczbie, nawydrwiwać, nawykpiwać, nawyśmiewać.* **N. ś.** *nasycić ś. wyszydzaniem a. wyszydzaniem ś.* <Na + Wyszydzać>

Nawyszydzanie, a, blm., czynność cz. **Nawyszydzać.**

Nawyszywać, a, ał czego=*wyszywając jedno po drugim, wyszyć w wielkiej liczbie:* N. kołnierzy. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wyszywaniem.* <Na + Wyszywać>

Nawyszywanie, a, blm., czynność cz. **Nawyszywać.**

Nawyścibiać, a, ał czego=*wyścibiając jedno po drugim, wyścibić w wielkiej liczbie.* <Na + Wyścibiać>

Nawyścibianie, a, blm., czynność cz. **Nawyścibiać.**

Nawyścielać, a, ał czego=*wyścielając jedno po drugim, wysłać w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wyścielaniem.* <Na + Wyścielać>

Nawyścielanie, a, blm., czynność cz. **Nawyścielać.**

Nawyśledzać, a, ał czego = *wyśledzając jedno po drugim, wyśledzić w wielkiej liczbie:* N. cudzych tajemnic. <Na + Wyśledzać>

Nawyśledzanie, a, blm., czynność cz. **Nawyśledzać.**

Nawyśmiewać, a, ał kogo, co=*wyśmiewając jedno po drugim, wyśmiać w wielkiej liczbie, nawykpiwać, nawydrwiwać.* **N. ś.** z kogo, czego=*nasycić ś., wyśmiewając.* <Na + Wyśmiewać>

Nawyśmiewanie, a, blm., czynność cz. **Nawyśmiewać.**

Nawyświadczać, a, ał czego=*wyświadczając jedno po drugim, wyświadczyć w wielkiej liczbie:* N. komu przysług. <Na + Wyświadczać>

Nawyświadczanie, a, blm., czynność cz. **Nawyświadczać.**

Nawyświecać, a, ał czego = *wyświecając jedno po drugim, wyświecić w wielkiej liczbie:* N. atutów. <Na + Wyświecać>

Nawyświecanie, a, blm., czynność cz. **Nawyświecać.**

Nawyświetlać, a, ał czego = *wyświetlając jedno po drugim, wyświetlić w wielkiej liczbie:* N. spraw. **N. ś. I.** *wyświetlając ś. kolejno, wyświetlić ś. w wielkiej liczbie.* **2.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wyświetlaniem.* <Na + Wyświetlać>

Nawyświetlanie, a, blm., czynność cz. **Nawyświetlać.**

Nawyświęcać, a, ał kogo, czego = *wyświęcając jedno po drugim, wyświęcić w wielkiej liczbie:* N. wielu kleryków. **N. ś. I.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wyświęcaniem.* **2.** *wyświęcając ś. kolejno, wyświęcić ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wyświęcać>

Nawyświęcanie, a, blm, czynność cz. **Nawyświęcać.**

Nawytaczać, a, ał czego = *wytaczając jedno po drugim, wytoczyć w wielkiej liczbie:* N. dział, spraw. **N. ś. I.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wytaczaniem.* **2.** *wytaczając ś. kolejno, wytoczyć ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wytaczać>

Nawytaczanie, a, blm., czynność cz. **Nawytaczać.**

Nawytapiać, a, ał czego = *wytapiając jedno po drugim a. wytapiając ustawicznie, wytopić w wielkiej ilości:* N. tłuszczu. **N. ś.** *nasycić ś. a. natrudzić ś. wytapianiem.* <Na + Wytapiać>

Nawytapianie, a, blm., czynność cz. **Nawytapiać.**

Nawytępiać, a, ał czego = *wytępiając jedno po drugim, wytępić w wielkiej liczbie:* N. myszy. **N. ś. I.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wytępianiem.* **2.** *wytępiając ś. kolejno, wytępić ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wytępiać>

Nawytępianie, a, blm., czynność cz. **Nawytępiać.**

Nawytężać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś. wytężaniem.* <Na + Wytężać>

Nawytłaczać, a, ał czego = *wytłaczając jedno po drugim, wytłoczyć w wielkiej liczbie:* N. winogron, oleju. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wytłaczaniem.* <Na + Wytłaczać>

Nawytłaczanie, a, blm., czynność cz. **Nawytłaczać.**

Nawytracać, a, ał kogo, czego = *wytracając jedno po drugim, wytracić w wielkiej liczbie:* N. wrogów. <Na + Wytracać>

Nawytracanie, a, blm., czynność cz. **Nawytracać.**

Nawytrawiać, a, ał *wytrawiając jedno po drugim, wytrawić w wielkiej liczbie:* N. rycin. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wytrawianiem.* <Na + Wytrawiać>

Nawytrawianie, a, blm., czynność cz. **Nawytrawiać.**

Nawytrącać, a, ał czego = *wytrącając jedno po drugim, wytrącić w wielkiej liczbie:* N. wielu osobom broń z ręki. N. służbie z zasług. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wytrącaniem.* <Na + Wytrącać>

Nawytrącanie, a, blm., czynność cz. **Nawytrącać.**

Nawytryskiwać, uje, iwał *wytryskując kolejno, wytrysnąć w wielkiej ilości:* Źródeł nawytryskiwało. <Na + Wytryskiwać>

Nawytryskiwanie, a, blm., czynność cz. **Nawytryskiwać.**

Nawytrząsać, a, ał, ×**Nawytrzęsać** *wytrząsając jedno po drugim a. wytrząsając ustawicznie, wytrząsnąć w wielkiej ilości:* N. kufli, kieszeni = *nawypróżniać.* Przen.: N. swoich kieszeni = *niemało nawydawać pieniędzy.* My ś. lubim pokłócić, powadzić, N. pod nosem, ale żeby zabić, rzadkie tego przykłady. L. (= *nawytrząsać pięściami*). **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wytrząsaniem.* Przen.: N. ś. nad kim = *nawytrząsać pięściami nad nim; nakpić ś., naszydzić, nadrwić.* <Na + Wytrząsać>

Nawytrząsanie, a, blm., czynność cz. **Nawytrząsać.**

Nawytrzepywać, uje, ywał czego = *wytrzepując jedno po drugim, wytrzepać w wielkiej ilości:* N. sukien. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wytrzepywaniem.* <Na + Wytrzepywać>

Nawytrzepywanie, a, blm., czynność cz. **Nawytrzepywać.**

Nawytrzeszczać, a, ał a. **N. ś.** oczu, ślepiów = *nasycić ś. a. namęczyć ś. wytrzeszczaniem.* <Na + Wytrzeszczać>

Nawytrzeźwiać, a, ał kogo = *wytrzeźwiając jednego po drugim, wytrzeźwić w wielkiej liczbie:* N. pijanych, zemdlonych. **N. ś. I.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wytrzeźwianiem.* **2.** *wytrzeźwiając ś. kolejno, wytrzeźwić ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wytrzeźwiać>

Nawytrzeźwianie, a, blm., czynność cz. **Nawytrzeźwiać.**

×**Nawytrzęsać, a, ał** p. **Nawytrząsać:** Wiele głodny literat nowin nawytrzęsa, nim ś. zjawi na stole tłusta sztuka mięsa. Nar.

×**Nawytrzęsanie, a,** blm., czynność cz. **Nawytrzęsać,** *nawytrząsanie.*

Nawytwarzać, a, ał czego = *wytwarzając jedno po drugim, wytworzyć w wielkiej liczbie:* N. nowych gałęzi pracy. <Na + Wytwarzać>

Nawytwarzanie, a, blm., czynność cz. **Nawytwarzać.**

Nawytykać, a, ał I. czego = *wytykając jedno po drugim, wytknąć w wielkiej liczbie:* N. komu błędów. **2.** [N.] *narobić długów w różnych miejscach.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wytykaniem.* <Na + Wytykać>

Nawytykanie, a, blm., czynność cz. **Nawytykać.**

Nawyuczać, a, ał kogo = *wyuczając jednego po drugim, wyuczyć w wielkiej liczbie.* **N. ś. I.** *wyuczając ś. kolejno, wyuczyć ś. w wielkiej liczbie.* **2.** *wyuczając ś. jednego po drugim, wielu rzeczy ś. wyuczyć.* <Na + Wyuczać>

Nawyuczanie, a, blm., czynność cz. **Nawyuczać.**

Nawywalać, a, ał czego = *wywalając jedno po drugim, wywalić w wielkiej ilości:* N. drzwi. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wywalaniem.* <Na + Wywalać>

Nawywalanie, a, blm., czynność cz. **Nawywalać.**

Nawywalczać, a, ał czego = *wywalczając jedno po drugim, wywalczyć w wielkiej liczbie:* N. sobie praw. <Na + Wywalczać>

Nawywalczanie, a, blm., czynność cz. **Nawywalczać.**

Nawywarzać, a, ał czego = *wywarzając ustawicznie a. jedno po drugim, wywarzyć w wielkiej ilości:* N. soli. <Na + Wywarzać>

Nawywarzanie, a, blm., czynność cz. **Nawywarzać.**

Nawyważać, a, ał czego = *wyważając jedno po drugim, wyważyć w wielkiej liczbie:* N. drzwi. **N. ś.** *namęczyć ś. wyważaniem.* <Na + Wyważać>

Nawyważanie, a, blm., czynność cz. **Nawyważać.**

Nawywdzięczać się, a ś., ał ś. *wywdzięczając ś. częstokroć, wywdzięczyć ś. wielokrotnie:* N. ś. komu za otrzymane dobrodziejstwa. <Na + Wywdzięczać ś.>

Nawywiadywać się, uje ś., ywał ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś., wywiadując ś.* <Na + Wywiadywać ś.>

Nawywiercać, a, ał czego = *wywiercając jedno po drugim, wywiercić w wielkiej ilości:* N. dziur. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wywiercaniem.* <Na + Wywiercać>

Nawywiercanie, a, blm., czynność cz. **Nawywiercać.**

Nawywieszać, a, ał czego = *wywieszając jedno po drugim, wywiesić w wielkiej liczbie:* N. chorągwi, tablic z napisami. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wywieszaniem.* <Na + Wywieszać>

Nawywieszanie, a, blm., czynność cz. **Nawywieszać.**

Nawywietrzać, a, ał czego = *wywietrzając jedno po drugim, wywietrzyć w wielkiej liczbie:* N. futer. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wywietrzaniem.* <Na + Wywietrzać>

Nawywietrzanie, a, blm., czynność cz. **Nawywietrzać.**

Nawywijać, a, ał, N. ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś. wywijaniem:* N. a. N. ś. rękami. <Na + Wywijać>

Nawywijanie, a, blm., czynność cz. **Nawywijać.**

Nawywlekać, a, ał, Nawywłóczyć kogo, czego = *wywlekając jedno po drugim, wywlec w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś., wywlekając.* <Na + Wywlekać>

Nawywlekanie, a, blm., czynność cz. **Nawywlekać.**

Nawywłaszczać, a, ał kogo = *wywłaszczając jedno po drugim, wywłaszczyć w wielkiej liczbie.* <Na + Wywłaszczać>

Nawywłaszczanie, a, blm., czynność cz. **Nawywłaszczać.**

Nawywłóczenie, a, blm., czynność cz. **Nawywłóczyć,** *nawywlekanie.*

Nawywłóczyć, y, ył i **N. ś.** p. **Nawywlekać.** <Na + Wywłóczyć>

Nawywnętrzać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś., wywnętrzając ś.* <Na + Wywnętrzać>

Nawywodzenie, a, blm., czynność cz. **Nawywodzić.**

Nawywodzić, i, ił kogo, czego = *wywodząc jedno po drugim, wywieść w wielkiej liczbie:* N. koni na plac. N. ludzi z błędu. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wywodzeniem.* <Na + Wywodzić>

Nawywoływać, uje, ywał kogo = *wywołując jedno po drugim, wywołać w wielkiej liczbie:* N. duchów. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wywoływaniem.* <Na + Wywoływać>

Nawywoływanie, a, blm., czynność cz. **Nawywoływać.**

Nawywozić, i, ił kogo, czego = *wywożąc jedno po drugim a. wywożąc ustawicznie, wywieźć w wielkiej ilości:* N. skazanych na wygnanie. N. towarów za granicę. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wywożeniem.* <Na + Wywozić>

Nawywożenie, a, blm., czynność cz. **Nawywozić.**

Nawywracać, a, ał kogo, czego = *wywracając jedno po drugim, wywrócić w wielkiej liczbie:* Wiatr nawywracał drzew. <Na + Wywracać>

Nawywracanie, a, blm., czynność cz. **Nawywracać.**

Nawywrot przys. *odwrotnie, na lewą stronę:* Włożyć kożuch N., czyli włosem nazewnątrz. <Na + Wywrot>

Nawywyższać, a, ał kogo = *wywyższając jedno po drugim, wywyższyć w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *nasycić ś. wywyższaniem a. wywyższaniem ś.* <Na + Wywyższać>

Nawywyższanie, a, blm., czynność cz. **Nawywyższać.**

Nawyziewać, a, ał czego = *wyziewając ustawicznie, wyzionąć w wielkiej ilości.* <Na + Wyziewać>

Nawyziewanie, a, blm., czynność cz. **Nawyziewać.**

Nawyzięb iać, a, ał czego = *wyzięb iając jedno po drugim, wyzięb ić w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *wyzięb iając ś. kolejno, wyzięb ić ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wyzięb iać>

Nawyzięb ianie, a, blm., czynność cz. **Nawyzięb iać.**

Nawyzłacać, a, ał czego = *wyzłacając jedno po drugim, wyzłocić w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wyzłacaniem.* <Na + Wyzłacać>

Nawyzłacanie, a, blm., czynność cz. **Nawyzłacać.**

Nawyznaczać, a, ał czego = *wyznaczając jedno po drugim, wyznaczyć w wielkiej ilości.* <Na + Wyznaczać>

Nawyznaczanie, a, blm., czynność cz. **Nawyznaczać.**

Nawyzuwać, a, ał kogo = *wyzuwając jedno po drugim, wyzuć w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *wyzuwając ś. kolejno, wyzuć ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wyzuwać>

Nawyzuwanie, a, blm., czynność cz. **Nawyzuwać.**

Nawyzwalać, a, ał kogo = *wyzwalając jednego po drugim, wyzwolić w wielkiej liczbie:* N. terminatorów. **N. ś. I.** *nasycić ś. a. natrudzić ś. wyzwalaniem.* **2.** *wyzwalając ś. kolejno, wyzwolić ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wyzwalać>

Nawyzwalanie, a, blm., czynność cz. **Nawyzwalać.**

Nawyzyskiwać, uje, iwał kogo = *wyzyskując jedno po drugim a. wyzyskując ustawicznie, wyzyskać w wielkiej ilości.* **N. ś.** *nasycić ś. wyzyskiwaniem.* <Na + Wyzyskiwać>

Nawyzyskiwanie, a, blm., czynność cz. **Nawyzyskiwać.**

Nawyzywać, a, ał kogo = *wyzywając jednego po drugim, wyzwać w wielkiej liczbie; wyzywając ustawicznie, wyzwać w wielkiej ilości.* **N. ś. I.** *nasycić ś. wyzywaniem.* **2.** *wyzywając ś. kolejno, wyzwać ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wyzywać>

Nawyzywanie, a, blm., czynność cz. **Nawyzywać.**

Nawyżerać się, a ś., ał ś. *nasycić ś., wyżerając:* N. ś. po kuchniach pańskich. <Na + Wyżerać>

Nawyżłabiać, a, ał czego = *wyżłabiając jedno po drugim, wyżłobić w wielkiej ilości; narobić wyżłabiając:* N. dziur. Strumyki nawyżłabiały sobie łożysk. **N. ś.** czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. wyżłabianiem czego.* <Na + Wyżłabiać>

Nawyżłabianie, a, blm., czynność cz. **Nawyżłabiać.**

†**Nawyższy** *najwyższy:* Wołać będę ku Bogu nawyższemu. Ps. flor. <Na(j) + Wyższy>

[**Nawyżyczać, a, ał**] *napożyczać.* <Na + Wyżyczać>

[**Nawyżyczanie, a,** blm.] czynność cz. **Nawyżyczać.**

Nawyżymać, a, ał czego = *wyżymając jedno po drugim, wyżąć w wielkiej ilości:* N. chust. **N. ś.**

czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. wyżymaniem.* <Na + Wyżymać>

Nawyżymanie, a, blm., czynność cz. **Nawyżymać.**

Nawyżynać, a, ał *wyżynając ustawicznie, wyżąć wiele, nawycinać sierpem:* N. zboża. <Na + Wyżynać>

Nawyżynanie, a, blm., czynność cz. **Nawyżynać.**

Nawyżywać, a, ał czego = *wyżywając jedno po drugim, wyżyć w wielkiej ilości:* N. proszków. **N. ś.** czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. wyżywaniem czego:* N. ś. lekarstw. <Na + Wyżywać>

Nawyżywanie, a, blm., czynność cz. **Nawyżywać.**

Nawzajem p. **Wzajem.** <Na + Wzajem>

Nawzbierać, a, ał *wzbierając ustawicznie a. wzbierając kolejno, wezbrać w wielkiej ilości:* Pęcherze, wrzody nawzbierały. <Na + Wzbierać>

Nawzbieranie, a, blm., czynność cz. **Nawzbierać.**

Nawzbijać się, a ś., ał ś. *wzbijając ś. kolejno, wzbić ś. w wielkiej liczbie:* Wiele ptastwa, uciekając przed strzałami, nawzbijało ś. w obłoki. <Na + Wzbijać ś.>

Nawzbogacać, a, ał kogo, czego = *wzbogacając jedno po drugim, wzbogacić w wielkiej liczbie:* Przez swą rozrzutność nawzbogacał tylko lichwiarzy. **N. ś.** *wzbogacając ś. kolejno, wzbogacić ś. w wielkiej liczbie:* Wielu tam chudeuszów nawzbogacało ś. <Na + Wzbogacać>

Nawzbogacanie, a, blm., czynność cz. **Nawzbogacać.**

Nawzbraniać się, a ś., ał ś. *nasycić ś., wzbraniając ś; nawzdragać ś.:* Z początku nawzbraniał ś., ale w końcu przystał. <Na + Wzbraniać>

Nawzbudzać, a, ał czego = *wzbudzając jedno po drugim, wzbudzić w wielkiej liczbie.* <Na + Wzbudzać>

Nawzbudzanie, a, blm., czynność cz. **Nawzbudzać.**

Nawzdragać się, a ś., ał ś. *nasycić ś., wzdragając ś.; nawzbraniać ś.:* Nawzdragała ś. najpierw, ale wreszcie wypiła. <Na + Wzdragać ś.>

Nawzdrygać się, a ś., ał ś. *nawstrząsać ś. z obrzydzenia, ze zgrozy:* Nawzdrygał ś. na samą myśl tego. <Na + Wzdrygać ś.>

Nawzdychać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. a. nadręczyć ś., wzdychając:* Przechadzając ś. po pustych komnatach, nawzdychał ś. i napłakał nieraz do syta. Krasz. <Na + Wzdychać>

Nawzdymać, a, ał *wzdymając jedno po drugim, wzdąć w wielkiej liczbie:* Wiatr nawzdymał wiele żagli. **N. ś.** *wzdymając ś. kolejno, wzdąć ś. w wielkiej liczbie:* Bąble nawzdymały ś. <Na + Wzdymać>

Nawzdymanie, a, blm., czynność cz. **Nawzdymać.**

Nawziewać, a, ał *wziewając ustawicznie a. wziewając jedno po drugim, wzionąć w wielkiej ilości, nawdychać:* N. w siebie gazów. **N. ś.** czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. wziewaniem czego.* <Na + Wziewać>

Nawziewanie, a, blm., czynność cz. **Nawziewać.**

Nawzlatywać, uje, ywał l. *wzlatując kolejno, wzlecieć w wielkiej liczbie:* Wiele balonów szczęśliwie nawzlatywało, wiele ich jednak doznało nieszczęścia. **2. a. N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś., wzlatując.* <Na + Wzlatywać>

Nawzlatywanie, a, blm., czynność cz. **Nawzlatywać.**

Nawzmacniać, a, ał *wzmacniając jedno po drugim, wzmocnić w wielkiej liczbie; wzmacniając ustawicznie, wzmocnić wielokrotnie:* Swoim bohaterstwem nawzmacniał wielu na duchu. **N. ś. I.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wzmacnianiem.* **2.** *wzmacniając ś. kolejno, wzmocnić ś. w wielkiej liczbie:* Wielu nawzmacniało ś. kąpielami morskiemi. <Na + Wzmacniać>

Nawzmacnianie, a, blm., czynność cz. **Nawzmacniać.**

Nawzmagać się, a ś., ał ś. *wzmagając ś. ustawicznie, wzmóc ś. wielokrotnie; wzmagając ś. kolejno, wzmóc ś. w wielkiej liczbie:* Za Kazimierza Wielkiego nawzmagało ś. wiele miast. <Na + Wzmagać>

Nawznak, Wznak przys. *równo na grzbiecie, na grzbiecie:* Położyć ś. N. Koń wspina ś. i przewraca ś. wraz z jeźdźcem N. Sienk. <Na + Wznak>

Nawznawiać, a, ał czego = *wznawiając jedno po drugim, wznowić w wielkiej liczbie:* N. dawnych praw. <Na + Wznawiać>

Nawznawianie, a, blm., czynność cz. **Nawznawiać.**

Nawzniecać, a, ał czego = *wzniecając jedno po drugim, wzniecić w wielkiej liczbie:* Nieprzyjaciel nawzniecał pożarów. **N. ś.** czego = *nasycić ś. wzniecaniem czego.* <Na + Wzniecać>

Nawzniecanie, a, blm., czynność cz. **Nawzniecać.**

Nawznosić, i, ił *wznosząc jedno po drugim, wznieść w wielkiej liczbie:* Ród to był szczerze pobożny, katolicyzmowi oddany, kościołów i klasztorów nawznosił coniemiara. Rol. **N. ś. I.** czego = *nasycić ś. a. natrudzić ś. wznoszeniem czego.* **2.** *wznosząc ś. kolejno, wznieść ś. w wielkiej liczbie:* Nawznosiło ś. wtedy mnóstwo miast. <Na + Wznosić>

Nawznoszenie, a, blm., czynność cz. **Nawznosić.**

Nawzrastać, a, ał *wzrastając kolejno, wzrosnąć w wielkiej liczbie:* Nawzrastało wiele długów. <Na + Wzrastać>

Nawzrastanie, a, blm., czynność cz. **Nawzrastać.**

Nawzruszać, a, ał czego = *wzruszając jedno po drugim, wzruszyć w wielkiej liczbie:* Nawzruszał wielu swoją wymową. **N. ś.** *wzruszając ś. kolejno, wzruszyć ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Wzruszać>

Nawzruszanie, a, blm., czynność cz. **Nawzruszać.**

Nawzuwać, a, ał *wzuwając kolejno, wzuć w wielkiej liczbie:* Wielu nawzuwało obuwie, inni poszli boso. **N. ś.** czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. wzuwaniem.* <Na + Wzuwać>

Nawzuwanie, a, blm., czynność cz. **Nawzuwać.**

Nawzywać, a, ał kogo, czego = *wzywając jedno po drugim, wezwać w wielkiej liczbie:* Nawzywał wielu świadków. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. wzywaniem:* Nawzywał ś. pomocy, ale daremnie! <Na + Wzywać>

Nawzywanie, a, blm., czynność cz. **Nawzywać.**

Nawżerać się, a ś., ał ś. *wżerając ś. kolejno, wżreć ś. w wielkiej liczbie:* Robactwo nawżerało ś. w drzewo. <Na + Wżerać>

Nazabarwiać, a, ał czego = *zabarwiając jedno po drugim, zabarwić w wielkiej liczbie:* N. płynów. **N. ś.** *zabarwiając ś. kolejno, zabarwić ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Zabarwiać>

Nazabarwianie, a, blm., czynność cz. **Nazabarwiać.**

Nazabezpieczać, a, ał czego=*zabezpieczając jedno po drugim, zabezpieczyć w wielkiej liczbie:* Wielu ze swoich robotników nazabezpieczał od nieszczęśliwych wypadków. **N. ś.** *zabezpieczając ś. kolejno, zabezpieczyć ś. w wielkiej liczbie:* Wielu nauczonych doświadczeniem, nazabezpieczało ś. na przyszłość. <Na+Zabezpieczać>

Nazabezpieczanie, a, blm., czynność cz. **Nazabezpieczać.**

Nazabiegać, a, ał, N. ś. *zabiegając, nasycić ś. a. namęczyć ś.:* Napracował ś, nazabiegał za życia, a po śmierci nic nie zostawił dzieciom. <Na+Zabiegać>

Nazabielać, a, ał czego = *zabielając jedno po drugim, zabielić w wielkiej liczbie:* Wiele malowideł ściennych nazabielał. **N. ś.** czego=*nasycić ś. a. namęczyć ś. zabielaniem czego.* <Na+Zabielać>

Nazabielanie, a, blm., czynność cz. **Nazabielać.**

Nazabierać, a, ał kogo, czego = *zabierając jedno po drugim, zabrać w wielkiej liczbie:* Wiele ofiar nazabierała cholera. **N. ś.** kogo, czego = *nasycić ś. zabieraniem kogo, czego.* <Na+Zabierać>

Nazabieranie, a, blm., czynność cz. **Nazabierać.**

Nazabijać, a, ał kogo, czego = *zabijając jedno po drugim, zabić w wielkiej liczbie:* Nazabijano tyle ludzi, że dzień ten mógłby zwać ś. dniem zwycięstwa oblężonych. Sienk. N. dziur deskami. **N. ś. I.** kogo, czego=*nasycić ś. a. namęczyć ś. zabijaniem kogo, czego.* **2.** *zabijając ś. kolejno, zabić ś. w wielkiej liczbie:* Wielu, lecąc z wysokości, nazabijało ś. <Na+Zabijać>

Nazabijanie, a, blm., czynność cz. **Nazabijać.**

Nazabraniać, a, ał czego=*zabraniając jednego po drugim, zabronić w wielkiej liczbie:* N. wielu rzeczy. <Na+Zabraniać>

Nazabranianie, a, blm., czynność cz. **Nazabraniać.**

Nazabudowywać, uje, ywał czego=*zabudowując jedno po drugim, zabudować w wielkiej liczbie:* N. wiele placów. <Na+Zabudowywać>

Nazabudowywanie, a, blm., czynność cz. **Nazabudowywać.**

Nazachęcać, a, ał kogo=*zachęcając jednego po drugim, zachęcić w wielkiej liczbie:* Nazachęcał wielu do tego przedsięwzięcia. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zachęcaniem:* Com ś. go naprosił, nazachęcał, nic nie pomogło! <Na+Zachęcać>

Nazachęcanie, a, blm., czynność cz. **Nazachęcać.**

Nazachodzenie, a, blm., czynność cz. **Nazachodzić.**

Nazachodzić, i, ił *zachodząc kolejno, zajść w wielkiej liczbie:* Wiele sufitów nazachodziło plamami. <Na+Zachodzić>

Nazachwalać, a, ał kogo, czego = *zachwalając jedno po drugim, zachwalić w wielkiej liczbie; zachwalając ustawicznie, zachwalić wielokrotnie:* Co go nazachwalał, napolecał, a to, jak ś. okazało, niepoń. **N. ś.** kogo, czego=*nasycić ś. a. namęczyć ś. zachwalaniem kogo, czego.* <Na+Zachwalać>

Nazachwalanie, a, blm., czynność cz. **Nazachwalać.**

Nazachwaszczać, a, ał czego = *zachwaszczając jedno po drugim, zachwaścić w wielkiej liczbie:* Przez swoje niedbalstwo nazachwaszczał wiele zagonów. <Na+Zachwaszczać>

Nazachwaszczanie, a, blm., czynność cz. **Nazachwaszczać.**

Nazachwycać, a, ał *zachwycając jedno po drugim, zachwycić w wielkiej liczbie:* Swoją pięknością nazachwycała wielu godowników. **N. ś. I.** *zachwycając ś. kolejno, zachwycić ś. w wielkiej liczbie.* **2.** *nasycić ś., zachwycając ś.:* Nie mógł ś. dosyć N. nad tym utworem. <Na+Zachwycać>

Nazachwycanie, a, blm., czynność cz. **Nazachwycać.**

Nazaciągać, a, ał *zaciągając jedno po drugim, zaciągnąć w wielkiej liczbie:* Jak mu ś. wróciła fortuna, nazaciągał chłopstwa bardzo wiele. Bardz. Nazaciągał był długów u klasztorów. Pas. **N. ś. I.** *zaciągając ś. kolejno, zaciągnąć ś. wielokrotnie a. zaciągnąć ś. w wielkiej liczbie:* Nazaciągało ś. wielu ochotników do wojska. **2.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zaciąganiem:* N. ś. papierosem. <Na+Zaciągać>

Nazaciąganie, a, blm., czynność cz. **Nazaciągać.**

Nazaciekać, a, ał *zaciekając kolejno, zaciec w wielkiej ilości:* Nazaciekało przez dach w różnych miejscach. Nazaciekało wody do izby. <Na+Zaciekać>

Nazaciekanie, a, blm, czynność cz. **Nazaciekać.**

Nazacieniać, a, ał czego=*zacieniając jedno po drugim, zacienić w wielkiej liczbie:* Nazacieniał wiele dróżek drzewami. <Na+Zacieniać>

Nazacienianie, a, blm., czynność cz. **Nazacieniać.**

Nazacierać, a, ał *zacierając jedno po drugim, zatrzeć w wielkiej liczbie:* N. plam. **N. ś. I.** czego=*nasycić ś. a. namęczyć ś. zacieraniem.* **2.** *zacierając ś. kolejno, zatrzeć ś. w wielkiej liczbie:* Wiele liter nazacierało ś. w tym napisie. <Na+Zacierać>

Nazacieranie, a, blm., czynność cz. **Nazacierać.**

Nazacieśniać, a, ał *zacieśniając jedno po drugim, zacieśnić w wielkiej liczbie:* N. staników. **N. ś. I.** czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. zacieśnianiem.* **2.** *zacieśniając ś. kolejno, zacieśnić ś. w wielkiej liczbie:* Wiele otworów przez zamulenie nazacieśniało ś. <Na+Zacieśniać>

Nazacieśnianie, a, blm., czynność cz. **Nazacieśniać.**

Nazacinać, a, ał czego = *zacinając jedno po drugim, zaciąć w wielkiej liczbie; zacinając raz po raz, zaciąć w wielu miejscach:* Znacząc ślad, nazacinał wiele drzew po drodze. **N. ś.** czego=*nasycić ś. a. namęczyć ś. zacinaniem.* <Na+Zacinać>

Nazacinanie, a, blm., czynność cz. **Nazacinać.**

Nazaciosywać, uje, ywał *zaciosując jedno po drugim, zaciosać w wielkiej liczbie:* N. kołów. **N. ś.** czego=*nasycić ś. a. namęczyć ś. zaciosywaniem.* <Na+Zaciosywać>

Nazaciosywanie, a, blm., czynność cz. **Nazaciosywać.**

Nazaciskać, a, ał *zaciskając ustawicznie, zacisnąć w wielkiej liczbie:* Wielu dziś rannych opatrzył, napuszczał krwi, nazaciskał żył. **N. ś.** czego=*nasycić ś. a. namęczyć ś. zaciskaniem czego.* <Na+Zaciskać>

Nazaciskanie, a, blm., czynność cz. **Nazaciskać.**

Nazaczepiać, a, ał kogo, czego=*zaczepiając jedno po drugim, zaczepić w wielkiej liczbie:* Narobił głupstw, nazaczepiał kobiet. **N. ś. I.** kogo, czego = *nasycić ś. zaczepianiem kogo, czego.* **2.** *zaczepiając ś. kolejno, zaczepić ś. w wielkiej liczbie:* Wielu ze spadających nazaczepiało ś. na szczęście o krzaki. <Na+Zaczepiać>

Nazaczepianie, a, blm., czynność cz. **Nazaczepiać.**

Nazaczynać, a, ał *zaczynając jedno po drugim, pozaczynać w wielkiej ilości:* Wiele robót nazaczynał i poszedł sobie. **N. ś.** czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. zaczynaniem czego:* Com ś. nazaczynał, w żaden jednak sposób dojść do końca nie mogłem. <Na + Zaczynać>

Nazaczynanie, a, blm., czynność cz. **Nazaczynać.**

Nazaczyniać, a, ał *zaczyniając jedno po drugim, zaczynić w wielkiej liczbie:* Nazaczyniały ciasta w dzieżach. **N. ś.** czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. zaczynianiem czego.* <Na + Zaczyniać>

Nazaczynianie, a, blm., czynność cz. **Nazaczyniać.**

Nazad przys. **I.** a. [**Nazadź, Azad**] *w to samo miejsce; napowrót, z powrotem:* Wrócić kogo N. N.! (=*wracaj!*). Iść N. Doszedł krat cmentarza i od nich wraca ś. N. Krasiń. Odebrać, oddać co komu N. Wziąć co N. **2.** *znowu, powtórnie, z powrotem, napowrót:* Zbójcy odstąpili Twardowskiego, rzucili ś. N. w zarośla, a on, korzystając z niespodzianego ratunku, spiesznie zaczął uciekać. Krasz. Położył ś. N. spać. **3.** †N. *w tyle, na końcu:* Przeciwko woli Bożej rozumy nasze zostaną N. Górn. Wyprawił ś. prędko, nie czekając tych, którzy N. byli. Biel. M. Ludzie naprzód i N. idący wołali hosanna. Skar. **4.** †N. *w tył:* N. ś. cofnąć. Troc. <Na + Zad>

Nazadawać, aje, awał *zadając jedno po drugim, zadać w wielkiej liczbie:* Najokrutniejszych mi mąk nazadawawszy, wolno nie wypuścił. P. Koch. <Na + Zadawać>

Nazadawanie, a, blm., czynność cz. **Nazadawać.**

Nazadeptywać, uje, ywał *zadeptując jedno po drugim, zadeptać w wielkiej liczbie:* N. robaków. **N. ś.** czego = *namęczyć ś. a. nasycić ś. zadeptywaniem:* Com ś. tego plugastwa nazadeptywała, a jednak wyplenić go nie mogłam! <Na + Zadeptywać>

Nazadeptywanie, a, blm., czynność cz. **Nazadeptywać.**

Nazadłużać się, a ś., ał ś. *zadłużając ś. kolejno, zadłużyć ś. w wielkiej liczbie:* Zbytkując, nazadłużało ś. wielu. <Na + Zadłużać>

Nazadzierać, a, ał czego = *zadzierając jedno po drugim a. zadzierając raz po raz, zadrzeć w wielkiej liczbie:* Wielu, powpadawszy w rów, nazadzierało nóg. Nazadzierał z ludźmi. <Na + Zadzierać>

Nazadzieranie, a, blm., czynność cz. **Nazadzierać.**

[**Nazadź**] p. **Nazad:** Chce N. iść do domu.

Nazagajać, a, ał *zagajając jedno po drugim, zagaić w wielkiej liczbie:* N. pól. Nazagajał w swoim życiu wiele posiedzeń. <Na + Zagajać>

Nazagajanie, a, blm., czynność cz. **Nazagajać.**

Nazaganiać, a, ał kogo, czego = *zaganiając jedno po drugim, zagnać w wielkiej liczbie:* N. bydła do obory. N. dzieci do książki. **N. ś.** kogo, czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. zaganianiem kogo, czego.* <Na + Zaganiać>

Nazaganianie, a, blm., czynność cz. **Nazaganiać.**

Nazagarniać, a, ał *zagarniając jedno po drugim, zagarnąć w wielkiej ilości:* Nazagarniał majątków. **N. ś.** czego = *nasycić ś. a. natrudzić ś. zagarnianiem czego.* <Na + Zagarniać>

Nazagarnianie, a, blm., czynność cz. **Nazagarniać.**

Nazagaszać, a, ał czego = *zagaszając jedno po drugim, zagasić w wielkiej liczbie:* N. lamp. **N. ś.** czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. zagaszaniem czego.* <Na + Zagaszać>

Nazagaszanie, a, blm., czynność cz. **Nazagaszać.**

Nazaginać, a, ał czego = *zaginając jedno po drugim, zagiąć w wielkiej liczbie:* N. brzegów u kart. **N. ś. I.** czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. zaginaniem.* **2.** *zaginając ś. kolejno, zagiąć ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Zaginać>

Nazaginanie, a, blm., czynność cz. **Nazaginać.**

Nazaglądać, a, ał, N. ś. *zaglądając ustawicznie, zajrzeć wielokrotnie:* Wiele on w czasie jej choroby nazaglądał do niej! <Na + Zaglądać>

Nazaglądanie, a, blm., czynność cz. **Nazaglądać.**

Nazagładzać, a, ał *zagładzając jedno po drugim, zagładzić w wielkiej liczbie:* N. nierówności. **N. ś. I.** czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. zagładzaniem czego.* **2.** *zagładzając ś. kolejno, zagładzić ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Zagładzać>

Nazagładzanie, a, blm., czynność cz. **Nazagładzać.**

Nazagłuszać, a, ał *zagłuszając jedno po drugim, zagłuszyć w wielkiej liczbie:* Huk dział nazagłuszał wiele krzyków i jęków. <Na + Zagłuszać>

Nazagłuszanie, a, blm., czynność cz. **Nazagłuszać.**

Nazagniatać, a, ał *zagniatając jedno po drugim, zagnieść w wielkiej liczbie:* Nazagniatał sporo bryl kitu. **N. ś.** czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. zagniataniem.* <Na + Zagniatać>

Nazagniatanie, a, blm., czynność cz. **Nazagniatać.**

Nazagnieżdżać się, a ś., ał ś. *zagnieżdżając ś. ustawicznie, zagnieździć ś. wielokrotnie:* W naszym lesie nazagnieżdżało ś. wiele sów. <Na + Zagnieżdżać ś.>

Nazagrabiać, a, ał czego = *zagrabiając jedno po drugim, zagrabić w wielkiej liczbie:* N. cudzych majątków. **N. ś.** czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. zagrabianiem czego.* <Na + Zagrabiać>

Nazagrabianie, a, blm., czynność cz. **Nazagrabiać.**

Nazagradzać, a, ał czego = *zagradzając jedno po drugim, zagrodzić w wielkiej liczbie; nastawiać zagród:* N. dróg. **N. ś.** czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. zagradzaniem czego.* <Na + Zagradzać>

Nazagradzanie, a, blm., czynność cz. **Nazagradzać.**

Nazagrażać, a, ał *zagrażając ustawicznie, zagrozić wielokrotnie:* Nazagrażał szkodnikom karami. <Na + Zagrażać>

Nazagrażanie, a, blm., czynność cz. **Nazagrażać.**

Nazagryzać, a, ał czego = *zagryzając jedno po drugim, zagryźć w wielkiej liczbie:* Wilk nazagryzał wiele owiec. **N. ś. I.** czego = *nasycić ś. zagryzaniem.* **2.** *zagryzając ś. kolejno, zagryźć ś. w wielkiej liczbie:* W tej walce nazagryzało ś. wiele wilków. <Na + Zagryzać>

Nazagryzanie, a, blm., czynność cz. **Nazagryzać.**

Nazagrzebywać, uje, ywał czego = *zagrzebując jedno po drugim, zagrzebać w wielkiej liczbie:* Nazagrzebywał kartofli w popiele. **N. ś. I.** czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. zagrzebywaniem czego.* **2.** *zagrzebując ś. kolejno, zagrzebać ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Zagrzebywać>

Nazagrzebywanie, a, blm., czynność cz. **Nazagrzebywać.**

Nazagważdżać, a, ał *zagważdżając jedno po drugim, zagwoździć w wielkiej liczbie:* N. dział. N. głów. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zagważdżaniem:* Nazagważdżał ś. wrogowi armat coniemiara! <Na+Zagważdżać>

Nazagważdżanie, a, blm., czynność cz. **Nazagważdżać.**

Nazahaczać, a, ał *zahaczając jedno po drugim, zahaczyć w wielkiej liczbie:* Jubiler nazahaczał na prątku wiele dewizek w oknie. **N. ś. I.** czego= *nasycić ś. a. namęczyć ś. zahaczaniem.* **2.** *zahaczając ś. kolejno, zahaczyć ś. w wielkiej liczbie:* Nazahaczało ś. wielu w tej sprawie. <Na+Zahaczać>

Nazahaczanie, a, blm., czynność cz. **Nazahaczać.**

Nazajeżdżać, a, ał *zajeżdżając kolejno, zajechać w wielkiej liczbie:* Nazajeżdżało wiele karet przed chatę osłupiałego kmiotka. <Na+Zajeżdżać>

Nazajeżdżanie, a, blm., czynność cz. **Nazajeżdżać.**

Nazajmować, uje, ował *zajmując jedno po drugim, zająć w wielkiej liczbie:* Komornik nazajmował mu wiele cennych rzeczy. N. bydła w szkodzie. <Na+Zajmować>

Nazajmowanie, a, blm., czynność cz. **Nazajmować.**

Nazajutrz przys. I. a. [**N. dzień**] *dnia następnego, na drugi dzień:* N. po ślubie odjechali. W niedzielę będę u krewnych, a N. wyjadę. N. zrana. Troc. ×N. wesela. Troc (= *N. po weselu*). N. dzień była już Krzysia spokojniejsza. Sienk. **2.** †N. p. **Nazajutrze:** Gdy było N., zawarł ś. legat z królem. Biel. M. <Na+Za+Jutro>

× **Nazajutrze**, a, blm., † **Nazajutrz** *dzień jutrzejszy, dzień następny.* Włod.

× **Nazajutrzny** przym. od **Nazajutrze**, *do dnia następnego ściągający ś.* Włod.

Nazakazywać, uje, ywał *zakazując jednego po drugim, zakazać wielu rzeczy:* Nazakazywała dzieciom wielu nieprzystojnych rozrywek. **N. ś.** czego=*nasycić ś. a. namęczyć ś. zakazywaniem:* Daremnie ś. nazakazywał: nie usłuchano go. <Na+Zakazywać>

Nazakazywanie, a, blm., czynność cz. **Nazakazywać.**

Nazakażać, a, ał *zakażając jedno po drugim, zakazić w wielkiej liczbie:* Nieoględny chirurg nazakażał narzędziem swoim wielu operowanych. **N. ś.** *zakażając ś. kolejno, zakazić ś. w wielkiej liczbie:* Od nieczystego lancetu chirurga nazakażało ś. wielu chorych. <Na+Zakażać>

Nazakażanie, a, blm., czynność cz. **Nazakażać.**

Nazaklejać, a, ał *zaklejając jedno po drugim, zakleić w wielkiej liczbie, nazalepiać.* **N. ś. I.** czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. zaklejaniem czego.* **2.** *zaklejając ś. kolejno, zakleić ś. w wielkiej liczbie.* <Na+Zaklejać>

Nazaklejanie, a, blm., czynność cz. **Nazaklejać.**

Nazaklinać, a, ał *zaklinając ustawicznie, zakląć wielokrotnie:* Com go nabłagał, nazaklinał — wszystko daremnie! **N. ś. I.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zaklinaniem.* **2.** *zaklinając ś. ustawicznie, zakląć ś. wielokrotnie, naprzysięgać ś.:* Nasumitował ś., nazaklinał ś., że to nie on był tego przyczyną. <Na+Zaklinać>

Nazaklinanie, a, blm., czynność cz. **Nazaklinać.**

Nazakładać, a, ał *zakładając jedno po drugim, założyć w wielkiej liczbie:* Władysław kościołów nazakładał. Biel. M. **N. ś. I.** czego=*nasycić ś. a. namęczyć ś. zakładaniem a. zakładaniem ś.* **2.** *zakładając ś. kolejno, założyć ś. w wielkiej liczbie; narobić między sobą zakładów o co:* Na wyścigach wczorajszych nazakładało ś. wiele osób o to, że jego koń będzie zwycięzcą. <Na+Zakładać>

Nazakładanie, a, blm., czynność cz. **Nazakładać.**

Nazakłócać, a, ał *zakłócając jedno po drugim, zakłócić w wielkiej liczbie:* Wieleż on szczęść domowych nazakłócał! <Na+Zakłócać>

Nazakłócanie, a, blm., czynność cz. **Nazakłócać.**

Nazakłówać, a, ał *zakłówając jedno po drugim, zakłóć w wielkiej liczbie:* N. prosiąt. **N. ś. I.** czego=*nasycić ś. a. namęczyć ś. zakłowaniem.* **2.** *zakłowając ś. kolejno, zakłóć ś. w wielkiej liczbie:* W tej walce nazakłowało ś. wielu nacierających na siebie. <Na+Zakłówać>

Nazakłowanie, a, blm., czynność cz. **Nazakłówać.**

Nazakopywać, uje, ywał *zakopując jedno po drugim, zakopać w wielkiej liczbie:* Pies, najedzony już, nazakopywał sobie resztek jedzenia w rozmaitych miejscach pola. **N. ś.** czego=*nasycić ś. a. namęczyć ś. zakopywaniem:* Grabarz nazakopuje ś. wielu nieboszczyków, zanim jego samego zakopią. <Na+Zakopywać>

Nazakopywanie, a, blm., czynność cz. **Nazakopywać.**

Nazakorzeniać, a, ał czego = *zakorzeniając jedno po drugim, zakorzenić w wielkiej liczbie:* Swoim złym przykładem i nieumiejętnym obejściem nazakorzeniał wiele wad w swym wychowańcu. **N. ś.** *zakorzeniając ś. kolejno, zakorzenić ś. w wielkiej liczbie.* <Na+Zakorzeniać>

Nazakorzenianie, a, blm., czynność cz. **Nazakorzeniać.**

Nazakradać się, a ś., ał ś. *zakradając ś. kolejno, zakraść ś. w wielkiej liczbie:* Wskutek złego zrozumienia oryginału nazakradało ś. do przekładu wiele pomyłek. <Na+Zakradać ś.>

Nazakreślać, a, ał *zakreślając jedno po drugim, zakreślić w wielkiej liczbie:* N. łuków. **N. ś.** czego=*nasycić ś. a. namęczyć ś. zakreślaniem.* <Na+Zakreślać>

Nazakreślanie, a, blm., czynność cz. **Nazakreślać.**

Nazakręcać, a, ał *zakręcając jedno po drugim, zakręcić w wielkiej liczbie:* Nazakręcawszy papilotów, poczęła ś. ubierać. **N. ś. I.** czego=*nasycić ś. a. namęczyć ś. zakręcaniem.* **2.** *zakręcając ś. kolejno, zakręcić ś. w wielkiej liczbie.* <Na+Zakręcać>

Nazakręcanie, a, blm., czynność cz. **Nazakręcać.**

Nazakrwawiać, a, ał *zakrwawiając jedno po drugim, zakrwawić w wielkiej liczbie:* Wieleżeś ty, nędzniku, serc nazakrwawiał! **N. ś.** *zakrwawiając ś. kolejno, zakrwawić ś. w wielkiej liczbie.* <Na+Zakrwawiać>

Nazakrwawianie, a, blm., czynność cz. **Nazakrwawiać.**

Nazakrywać, a, ał *zakrywając jedno po drugim, zakryć w wielkiej liczbie:* Wiele z przedmiotów nazakrywał przed okiem ciekawych. **N. ś. I.** czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. zakrywaniem a. zakrywaniem ś.:* Co ś. nawstydziła, nazakrywała oczu, zanim wypiła! **2.** *zakrywając ś. kolejno, zakryć ś. w wielkiej liczbie.* <Na+Zakrywać>

Nazakrywanie, a, blm., czynność cz. **Nazakrywać.**

Nazakrzewiać, a, ał czego=*zakrzewiając jedno po drugim, zakrzewić w wielkiej liczbie:* Nazakrzewiał wiele klombów w swym ogrodzie. <Na+Zakrzewiać>

Nazakrzewianie, a, blm., czynność cz. **Nazakrzewiać.**

Nazakrzywiać, a, ał czego=*zakrzywiając jedno po drugim, zakrzywić w wielkiej liczbie.* **N. ś. i.** czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. zakrzywianiem.* **2.** *zakrzywiając ś. kolejno, zakrzywić ś. w wielkiej liczbie.* <Na+Zakrzywiać>

Nazakrzywianie, a, blm., czynność cz. **Nazakrzywiać.**

Nazakupować, uje, ował, Nazakupywać czego= *zakupując jedno po drugim, zakupić w wielkiej liczbie:* N. towarów, zapasów żywności. <Na+Zakupować>

Nazakupowanie, a, blm., czynność cz. **Nazakupować.**

Nazakupywać, uje, ywał p. **Nazakupować.**

Nazakupywanie, a, blm., czynność cz. **Nazakupywać.**

Nazakuwać, a, uwał *zakuwając jedno po drugim, zakuć w wielkiej liczbie:* N. jeńców w kajdany. **N. ś.** kogo, czego=*nasycić ś. a. namęczyć ś. zakuwaniem kogo, czego.* <Na+Zakuwać>

Nazakuwanie, a, blm., czynność cz. **Nazakuwać.**

Nazalatywać, uje, ywał *zalatując kolejno, zalecieć w wielkiej liczbie:* Wiele zgłodniałego ptastwa nazalatywało aż tutaj. <Na+Zalatywać>

Nazalatywanie, a, blm., czynność cz. **Nazalatywać.**

Nazalecać, a, ał kogo, czego = *zalecając jedno po drugim, zalecić w wielkiej liczbie:* Nazalecał im wielu kandydatów. **N. ś. i.** kogo, czego = *nasycić ś. a. natrudzić ś. zalecaniem a. zalecaniem ś.:* Dosyć ś. jej nazalecałeś. **2.** *zalecając ś. kolejno, wielką liczbę zalecających ś. utworzyć.* <Na+Zalecać>

Nazalecanie, a, blm., czynność cz. **Nazalecać.**

Nazalegać, a, ał *zalegając kolejno, zalec w wielkiej liczbie:* Wielu obywateli z powodu nieurodzaju nazalegało w podatkach. <Na+Zalegać>

Nazaleganie, a, blm., czynność cz. **Nazalegać.**

Nazalepiać, a, ał *zalepiając jedno po drugim, zalepić w wielkiej liczbie; nazaklejać:* N. dziur, szyb. **N. ś. i.** czego=*nasycić ś. a. namęczyć ś. zalepianiem czego.* **2.** *zalepiając ś. kolejno, zalepić ś. w wielkiej liczbie:* Wiele otworów nazalepiało ś. <Na+Zalepiać>

Nazalepianie, a, blm., czynność cz. **Nazalepiać.**

Nazalewać, a, ał *zalewając jedno po drugim, zalać w wielkiej liczbie:* Powódź nazalewała mnóstwo piwnic. N. dziur cyną. **N. ś. i.** czego=*nasycić ś. a. namęczyć ś. zalewaniem czego.* **2.** *zalewając ś. kolejno, zalać ś. w wielkiej liczbie.* <Na+Zalewać>

Nazalewanie, a, blm., czynność cz. **Nazalewać.**

Nazalęgać się, a ś., ał ś. *zalęgając ś. stopniowo, zaląc ś. w wielkiej ilości:* Nazalęgało ś. mnóstwo robactwa. <Na+Zalęgać>

Nazaliczać, a, ał *zaliczając jedno po drugim, zaliczyć w wielkiej liczbie:* Nazaliczano wielu młodych ludzi do szeregów. <Na+Zaliczać>

Nazaliczanie, a, blm., czynność cz. **Nazaliczać.**

Nazaludniać, a, ał *zaludniając jedno po drugim, zaludnić w wielkiej liczbie:* Wiele pustych miejsc nazaludniał. **N. ś.** *zaludniając ś. kolejno, zaludnić ś. w wielkiej liczbie.* <Na+Zaludniać>

Nazaludnianie, a, blm., czynność cz. **Nazaludniać.**

Nazałamywać, uje, ywał czego **i.** *załamując jedno po drugim, załamać w wielkiej liczbie:* N. kart w książce. **2.** p. niż. **N. ś. i. a. Nazałamywać** czego=*nasycić ś. a. namęczyć ś. załamywaniem czego:* Napłakała ś., nazałamywała rąk. **2.** *załamując ś. kolejno, załamać ś. w wielkiej liczbie:* Mnóstwo mostów, schodów nazałamywało ś. <Na+Załamywać>

Nazałamywanie, a, blm., czynność cz. **Nazałamywać.**

Nazałatwiać, a, ał *załatwiając jedno po drugim, załatwić w wielkiej liczbie:* N. wiele sprawunków, spraw. N. wielu interesantów. **N. ś.** czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. załatwianiem czego a. załatwianiem ś.* <Na+Załatwiać>

Nazałatwianie, a, blm., czynność cz. **Nazałatwiać.**

Nazałączać, a, ał *załączając jedno po drugim, załączyć w wielkiej liczbie:* Do akt nazałączał wiele listów, ilustrujących sprawę. <Na+Załączać>

Nazałączanie, a, blm., czynność cz. **Nazałączać.**

Nazamarzać, a, ał (Nazamar-zać) *zamarzając kolejno, zamarznąć w wielkiej liczbie:* Nazamarzało stawów, rynien coniemiara. <Na+Zamarzać>

Nazamarzanie, a, blm. (Nazamar-zanie) czynność cz. **Nazamarzać.**

Nazamawiać, a, ał *zamawiając jedno po drugim, zamówić w wielkiej liczbie:* N. powozów, miejsc w teatrze. **N. ś. i.** czego=*nasycić ś. a. namęczyć ś. zamawianiem.* **2.** *zamawiając ś. kolejno, zamówić ś. w wielkiej liczbie:* Na tę zabawę nazamawiało ś. pod rozmaitemi pozorami wielu obcych. <Na+Zamawiać>

Nazamawianie, a, blm., czynność cz. **Nazamawiać.**

Nazamazywać, uje, ywał *zamazując jedno po drugim, zamazać w wielkiej liczbie:* Pisząc nieuważnie, nazamazywał wiele liter. **N. ś. i.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zamazywaniem.* **2.** *zamazując ś. kolejno, zamazać ś. w wielkiej liczbie:* Wiele liter w tych napisach nazamazywało ś. <Na+Zamazywać>

Nazamazywanie, a, blm., czynność cz. **Nazamazywać.**

Nazamiatać, a, ał *zamiatając jedno po drugim, zamieść w wielkiej liczbie:* N. śmieci, pokojów. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zamiataniem.* <Na+Zamiatać>

Nazamiatanie, a, blm., czynność cz. **Nazamiatać.**

Nazamieniać, a, ał *zamieniając jedno po drugim, zamienić w wielkiej liczbie:* N. parasoli, lasek. **N. ś.** *zamieniając ś. kolejno, zamienić ś. w wielkiej liczbie:* Wielu bohaterów bajek nazamieniało ś. w zwierzęta. <Na+Zamieniać>

Nazamienianie, a, blm., czynność cz. **Nazamieniać.**

Nazamierać, a, ał *zamierając kolejno, zamrzeć w wielkiej liczbie:* Z powodu wczesnej jesieni nazamierało już wiele roślin. <Na+Zamierać>

Nazamieranie, a, blm., czynność cz. **Nazamierać.**

Nazamieszczać, a, ał *zamieszczając jedno po drugim, zamieścić w wielkiej liczbie:* Z powodu swej zguby nazamieszczał ogłoszeń po gazetach. <Na+Zamieszczać>

Nazamieszczanie, a, blm., czynność cz. **Nazamieszczać.**

Nazamrażać, a, ał *zamrażając jedno po drugim, zamrozić w wielkiej liczbie:* N. ryb. <Na+Zamrażać>

Nazamrażanie, a, blm., czynność cz. **Nazamrażać.**

Nazamydlać, a, ał *zamydlając jedno po drugim, zamydlić w wielkiej liczbie:* N. naiwnym oczu. <Na+Zamydlać>

Nazamydlanie, a, blm., czynność cz. **Nazamydlać.**

Nazamykać, a, ał *zamykając jedno po drugim, zamknąć w wielkiej liczbie:* N. drzwi, zamków. N. szkół, klasztorów. **N. ś. I.** czego=*nasycić ś. a. natrudzić ś. zamykaniem.* **2.** *zamykając ś. kolejno, zamknąć ś. w wielkiej liczbie.* <Na+Zamykać>

Nazamykanie, a, blm., czynność cz. **Nazamykać.**

Nazaniedbywać, uje, ywał *zaniedbując jedno po drugim, zaniedbać w wielkiej liczbie:* Przez swoją lekkomyślność nazaniedbywał wiele obowiązków. **N. ś.** *zaniedbując ś. kolejno, zaniedbać ś. w wielkiej liczbie.* <Na+Zaniedbywać>

Nazaniedbywanie, a, blm., czynność cz. **Nazaniedbywać.**

Nazanikać, a, ał *zanikając kolejno, zaniknąć w wielkiej liczbie:* Przez chciwość nazanikało w ludziach wiele szlachetnych instynktów. <Na+Zanikać>

Nazanikanie, a, blm., czynność cz. **Nazanikać.**

Nazanosić, i, ił *zanosząc jedno po drugim, zanieść w wielkiej liczbie:* Kruk nakradł błyskotek i nazanosił je do kryjówki. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zanoszeniem a. zanoszeniem ś.:* N. ś. od płaczu. <Na+Zanosić>

Nazanoszenie, a, blm., czynność cz. **Nazanosić.**

Nazanurzać, a, ał I. *zanurzając jedno po drugim, zanurzyć w wielkiej liczbie:* N. tyk w wodzie. **2. a. N. ś.** kogo, czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. zanurzaniem a. zanurzaniem ś.:* Com ś. go nazanurzał w wodzie! **N. ś. I.** p. wyż. **2.** *zanurzając ś. kolejno, zanurzyć ś. w wielkiej liczbie.* <Na+Zanurzać>

Nazanurzanie, a, blm., czynność cz. **Nazanurzać.**

Nazaopatrywać, uje, ywał *zaopatrując jedno po drugim, zaopatrzyć w wielkiej ilości:* Dunin zbudował wiele kościołów i nazaopatrywał je w fundusze. **N. ś.** *zaopatrując ś. kolejno, zaopatrzyć ś. w wielkiej liczbie:* N. ś. w podróż. <Na+Zaopatrywać>

Nazaopatrywanie, a, blm., czynność cz. **Nazaopatrywać.**

Nazaorywać, uje, ywał *zaorywując jedno po drugim, zaorać w wielkiej liczbie:* Wiele brózd, jako już niepotrzebnych, nazaorywał. <Na+Zaorywać>

Nazaorywanie, a, blm., czynność cz. **Nazaorywać.**

Nazaostrzać, a, ał *zaostrzając jedno po drugim, zaostrzyć w wielkiej liczbie:* N. pik. <Na+Zaostrzać>

Nazaostrzanie, a, blm., czynność cz. **Nazaostrzać.**

Nazapadać, a, ał *zapadając kolejno, zapaść w wielkiej liczbie:* Wiele osób nazapadało na tę chorobę. **N. ś.** *zapadając ś. kolejno, zapaść ś. w wielkiej liczbie:* W czasie trzęsienia ziemi nazapadało ś. wiele domów. <Na+Zapadać>

Nazapadanie, a, blm., czynność cz. **Nazapadać.**

Nazapakowywać, uje, ywał czego=*zapakowując jedno po drugim, zapakować w wielkiej liczbie:* Dla większego bezpieczeństwa nazapakowywał wiele rzeczy oddzielnie. <Na+Zapakowywać>

Nazapakowywanie, a, blm., czynność cz. **Nazapakowywać.**

Nazapalać, a, ał *zapalając jedno po drugim, zapalić w wielkiej liczbie:* Na przyjęcie dostojnego gościa nazapalano ognisk. **N. ś. I.** czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. zapalaniem.* **2.** *zapalając ś. kolejno, zapalić ś. w wielkiej liczbie:* Od małoznaczącej napozór iskry, nazapalało ś. wiele strzech. <Na+Zapalać>

Nazapalanie, a, blm., czynność cz. **Nazapalać.**

Nazaparzać, a, ał *zaparzając jedno po drugim, zaparzyć w wielkiej liczbie:* N. ziółek dla każdego z chorych oddzielnie. **N. ś.** czego=*nasycić ś. a. namęczyć ś. zaparzaniem czego.* <Na+Zaparzać>

Nazaparzanie, a, blm., czynność cz. **Nazaparzać.**

Nazapełniać, a, ał *zapełniając jedno po drugim, zapełnić w wielkiej liczbie:* Już mnóstwo cel więziennych nazapełniano aresztowanemi. **N. ś.** *zapełniając ś. kolejno, zapełnić ś. w wielkiej liczbie.* <Na+Zapełniać>

Nazapełnianie, a, blm., czynność cz. **Nazapełniać.**

Nazapewniać, a, ał I. czego=*zapewniając jedno po drugim, zapewnić w wielkiej liczbie:* Nazapewniał wielu ubogim przytułek. **2.** kogo = *zapewniając ustawicznie, zapewnić wielokrotnie:* Odjeżdżając, nazapewniał mię o swojej przyjaźni stokrotnie. <Na+Zapewniać>

Nazapewnianie, a, blm., czynność cz. **Nazapewniać.**

Nazapędzać, a, ał *zapędzając jedno po drugim, zapędzić w wielkiej liczbie, nazaganiać:* Nazapędzał wielu wałęsających ś. próżniaków do roboty. **N. ś. I.** *nasycić ś. a. natrudzić ś. zapędzaniem:* Com ś. go nazapędzała do książki — wszystko napróżno! **2.** *zapędzając ś. kolejno, zapędzić ś. w wielkiej liczbie.* <Na+Zapędzać>

Nazapędzanie, a, blm., czynność cz. **Nazapędzać.**

Nazapiekać, a, ał I. czego=*zapiekając jedno po drugim, zapiec w wielkiej liczbie:* N. jabłek w cieście. **2.** komu **a. N. ś.** komu = *nasycić ś. a. namęczyć ś. zapiekaniem; zapiekając, nadokuczać.* **N. ś. I.** p. wyż. **2.** *zapiekając ś. kolejno, zapiec ś. w wielkiej liczbie.* <Na+Zapiekać>

Nazapiekanie, a, blm., czynność cz. **Nazapiekać.**

Nazapierać, a, ał czego **I.** *zapierając jedno po drugim, zaprzeć w wielkiej liczbie:* Co ta przekupka nazapierała kupującym pieniędzy! **2.** *zapierając jedno po drugim, zaprać w wielkiej liczbie:* Wiele plam nazapierała, resztę zostawiła. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zapieraniem a. zapieraniem ś.:* Nazapierawszy ś., przyznał ś. w końcu. N. ś. plam. <Na+Zapierać>

Nazapieranie, a, blm., czynność cz. **Nazapierać.**

Nazapinać, a, ał I. czego = *zapinając jedno po drugim, zapiąć w wielkiej liczbie:* N. guzików. **2.**

kogo, co a. **N. ś.** kogo, czego=*nasycić ś. a. namęczyć ś. zapinaniem a. zapinaniem ś.*: Com ś. nazapinał (a. com sobie ubrania nazapinał) — zawsze mi wiatr suknie rozrzucił. <Na+Zapinać>

Nazapinanie, a, blm., czynność cz. **Nazapinać.**

Nazapisywać, uje, ywał *zapisując jedno po drugim, zapisać w wielkiej liczbie:* Nazapisywał sobie wiele pięknych myśli z tej mowy. **N. ś. I.** czego= *nasycić ś. a. namęczyć ś. zapisywaniem czego.* **2.** *zapisując ś. kolejno, zapisać ś. w wielkiej liczbie:* Dużo kandydatów nazapisywało ś. tego roku na wydział lekarski. <Na+Zapisywać>

Nazapisywanie, a, blm., czynność cz. **Nazapisywać.**

Nazaplatać, a, ał czego = *zaplatając jedno po drugim, zapleść w wielkiej liczbie:* Nazaplatał koniowi warkoczyków na grzywie. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zaplataniem czego.* <Na+Zaplatać>

Nazaplatanie, a, blm., czynność cz. **Nazaplatać.**

Nazaplątywać, uje, ywał czego=*zaplątując jedno po drugim, zaplątać w wielkiej liczbie:* N. nici. **N. ś.** *zaplątując ś. kolejno, zaplątać ś. w wielkiej liczbie.* <Na+Zaplątywać>

Nazaplątywanie, a, blm., czynność cz. **Nazaplątywać.**

Nazapobiegać, a, ał czemu=*zapobiegając jednemu po drugim, zapobiec wielkiej liczbie czego:* N. wielu niebezpieczeństwom. <Na+Zapobiegać>

Nazapobieganie, a, blm., czynność cz. **Nazapobiegać.**

Nazapoczynać, a, ał czego=*zapoczynając jedno po drugim, zacząć w wielkiej liczbie:* Niepotrzebnieś nazapoczynał tyle bochenków: dużo chleba szczerstwieje. **N. ś.** czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. zapoczynaniem czego.* <Na+Zapoczynać>

Nazapoczynanie, a, blm., czynność cz. **Nazapoczynać.**

Nazapodziewać, a, ał czego=*zapodziewając jedno po drugim, zapodziać w wielkiej liczbie:* Tyle książek gdzieś nazapodziewał, że teraz niepodobna nazad skompletować zbioru. **N. ś.** *zapodziewając ś. kolejno, zapodziać ś. w wielkiej liczbie.* <Na+Zapodziewać>

Nazapodziewanie, a, blm., czynność cz. **Nazapodziewać.**

Nazapominać, a, ał czego=*zapominając jednego po drugim, zapomnieć w wielkiej liczbie:* Nazapominał wiele dat i nazwisk z historji. <Na+Zapominać>

Nazapominanie, a, blm., czynność cz. **Nazapominać.**

Nazapowiadać, a, ał czego=*zapowiadając jedno po drugim, zapowiedzieć w wielkiej liczbie:* Nazapowiadał wizyt u wielu znajomych. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zapowiadaniem.* <Na+Zapowiadać>

Nazapowiadanie, a, blm., czynność cz. **Nazapowiadać.**

Nazapoznawać, aje, awał *zapoznając kolejno, zapoznać w wielkiej liczbie:* Nazapoznawał mię z wielu dawnemi swojemi kolegami. **N. ś.** *zapoznając ś. kolejno, zapoznać ś. w wielkiej liczbie:* W stolicy nazapoznawał ś. z wielu wybitnemi osobistościami. <Na+Zapoznawać>

Nazapoznawanie, a, blm., czynność cz. **Nazapoznawać.**

Nazapozywać, a, ał *zapozywając jednego po drugim, zapozwać w wielkiej liczbie:* Nazapozywał wielu ze swych dłużników. **N. ś. I.** *zapozywając ś. kolejno, zapozwać ś. w wielkiej liczbie.* **2.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zapozywaniem kogo.* <Na+Zapozywać>

Nazapozywanie, a, blm., czynność cz. **Nazapozywać.**

Nazapożyczać, a, ał czego=*zapożyczając jedno po drugim, zapożyczyć w wielkiej liczbie:* Do swojej kompilacji nazapożyczał wiadomości z błędnych źródeł. **N. ś.** *zapożyczając ś. kolejno, zapożyczyć ś. w wielkiej liczbie:* Nazapożyczali ś. u lichwiarzy, byle ś. tylko pokazać. <Na+Zapożyczać>

Nazapożyczanie, a, blm., czynność cz. **Nazapożyczać.**

Nazapraszać, a, ał *zapraszając jednego po drugim, zaprosić w wielkiej liczbie:* Nazapraszał wielu znajomych. **N. ś.** *zapraszając ś. kolejno, zaprosić ś. w wielkiej liczbie:* Nazapraszało ś. na wesele wielu nieproszonych gości. <Na+Zapraszać>

Nazapraszanie, a, blm., czynność cz. **Nazapraszać.**

Nazaprawiać, a, ał *zaprawiając jedno po drugim, zaprawić w wielkiej ilości:* Nazaprawiał na święta rozmaitych wódek. <Na+Zaprawiać>

Nazaprawianie, a, blm., czynność cz. **Nazaprawiać.**

Nazaprowadzać, a, ał *zaprowadzając jedno po drugim, zaprowadzić w wielkiej liczbie:* Nowy dziedzic nazaprowadzał w majątku wiele zmian. <Na+Zaprowadzać>

Nazaprowadzanie, a, blm., czynność cz. **Nazaprowadzać.**

Nazaprzedawać, aje, awał *zaprzedając jedno po drugim, zaprzedać w wielkiej liczbie:* Nazaprzedawał wielu w niewolę. <Na+Zaprzedawać>

Nazaprzedawanie, a, blm., czynność cz. **Nazaprzedawać.**

Nazaprzęgać, a, ał czego=*zaprzęgając jedno po drugim, zaprząc w wielkiej liczbie:* N. koni. **N. ś. I.** czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. zaprzęganiem.* **2.** *zaprzęgając ś. kolejno, zaprząc ś. w wielkiej liczbie:* N. ś. do roboty. <Na+Zaprzęgać>

Nazaprzęganie, a, blm., czynność cz. **Nazaprzęgać.**

Nazapuszczać, a, ał czego=*zapuszczając jedno po drugim, zapuścić w wielkiej liczbie:* Nazapuszczali wiele sieci, ale nic nie znaleźli. <Na+Zapuszczać>

Nazapuszczanie, a, blm., czynność cz. **Nazapuszczać.**

Nazapychać, a, ał czego=*zapychając jedno po drugim, zapchać w wielkiej liczbie:* Funduszem tym wiele wprawdzie dziur nazapychał, zupełnie jednak z długów nie wyszedł. **N. ś. I.** czego=*nasycić ś. a. namęczyć ś. zapychaniem.* **2.** *zapychając ś. kolejno, zapchać ś. w wielkiej liczbie:* Wiele otworów w durszlaku nazapychało ś. <Na+Zapychać>

Nazapychanie, a, blm., czynność cz. **Nazapychać.**

Nazapytywać, uje, ywał *zapytując jednego po drugim, zapytać wielu.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zapytywaniem.* <Na+Zapytywać>

Nazapytywanie, a, blm., czynność cz. **Nazapytywać.**

Nazarabiać, a, ał czego = *zarabiając jedno po drugim a. zarabiając ustawicznie, zarobić w wielkiej liczbie:* Wiele przy tej dostawie nazarabiali. **N. ś.** *nasycić ś., zarabiając.* <Na+Zarabiać>

Nazarabianie, a, blm., czynność cz. **Nazarabiać.**

[**Nazaranie**, a, lm. a] *przestrzeń pola, na wschodzie względem innych leżąca.* <Na + Zaranie>

Nazarastać, a, ał *zarastając kolejno, zarosnąć w wielkiej liczbie; zarastając tu i owdzie, zarosnąć w wielu miejscach:* Wiele skib nazarastało chwastem. <Na + Zarastać>

Nazarastanie, a, blm., czynność cz. **Nazarastać.**

Nazarażać, a, ał *zarażając jedno po drugim, zarazić w wielkiej liczbie:* Pies, zanim został zabity, nazarażał wielu wścieklizną. **N. ś.** *zarażając ś. kolejno, zarazić ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Zarażać>

Nazarażanie, a, blm., czynność cz. **Nazarażać.**

Nazareat, u, blm. *rodzaj ślubu w starym zakonie, polegający szczeg. na wstrzymywaniu ś. od mocnych napojów i noszeniu długich włosów.* < p. 2. Nazarejczyk>

I. Nazarejczyk, a, lm. **cy** I. a. **Nazareńczyk, Nazaren,** × **Nazareń** *nazwa, którą dawali Chrystusowi, oraz jego wyznawcom i zwolennikom przeciwnicy jego w pierwszych początkach chrześcijaństwa.* **2.** *nazwa dawana przez Turków chrześcijanom.* <Od nazwy miasta Hb. Nazaret>

2. Nazarejczyk, a, lm. **cy**, †**Nazareusz**, †**Nazareus**, †**Nazyr** (u Izraelitów) *człowiek szczególnym sposobem Bogu oddany i poświęcony (nie pijący, nie strzygący ś. i t. d.):* Samson był nazarejczykiem. <Hb. nazar>

Nazarejka, i, lm. **i** forma ż. od **I. Nazarejczyk; Nazaretka.**

Nazarejski, Nazareński *chrześcijański.*

Nazarejstwo, a, blm. *życie właściwe nazarejczykom.*

Nazaren, a, lm. **owie** p. **I. Nazarejczyk:** Nazarenów tylko jeszcze nie widać. Krasiń.

× **Nazareń**, a, lm. **owie** p. **I. Nazarejczyk.** Sł. wil.

Nazareńczyk, a, lm. **cy I.** p. **I. Nazarejczyk. 2.** *malarz obrazów treści biblijnej:* Historyczne malarstwo w Berlinie zamarło z Kaulbachem i z epigonami nazareńczyków. Górs. K. M.

Nazareński I. p. **Nazarejski. 2.** Szkoła nazareńska = *szkoła malarzy nazareńczyków:* Pełno jeszcze było takich bladych kopji szkoły nazareńskiej. Górs. K. M.

Nazaretka, i, lm. **i** p. **Nazarejka:** Tę nazaretkę za okropne czary, zakopiem w stosie kamieni. Mick.

†**Nazareus**, a, lm. **owie** p. **2. Nazarejczyk:** Ogolony będzie N. przede drzwiami przybytku przymierza z włosów poświęcenia swego. Wuj.

†**Nazareusz**, a, lm. **e** p. **2. Nazarejczyk:** Żelazo nigdy nie postało na głowie mojej, bom jest N., to jest poświęcony Bogu z żywota matki mojej. Wuj.

Nazaręczać, a, ał **I.** *zaręczając raz wraz, zaręczyć wielokrotnie:* Nazaręczał mi tysiąc razy, że na tym nie stracę. **2.** *zaręczając jedno po drugim, zaręczyć w wielkiej liczbie:* Nazaręczał par, nakojarzył małżeństw. **N. ś.** *zaręczając ś. kolejno, zaręczyć ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Zaręczać>

Nazaręczanie, a, blm., czynność cz. **Nazaręczać.**

Nazarybiać, a, ał *zarybiając jedno po drugim, zarybić w wielkiej liczbie:* N. stawów. <Na + Zarybiać>

Nazarybianie, a, blm., czynność cz. **Nazarybiać.**

Nazarywać, a, ał *zarywając jedno po drugim, zarwać w wielkiej liczbie:* Oszust ten nazarywał wielu biedaków. <Na + Zarywać>

Nazarywanie, a, blm., czynność cz. **Nazarywać.**

Nazarządzać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś. zarządzaniem.* <Na + Zarządzać>

Nazarzekać się, a ś., ał ś. *zarzekając ś. ustawicznie, zarzec ś. wielokrotnie:* Co ś. nazarzekał małżeństwa, a jednak w końcu ś. ożenił! <Na + Zarzekać ś.>

Nazarzucać, a, ał *zarzucając jedno za drugim, zarzucić w wielkiej liczbie:* Nazarzucano mu wiele czynów niemoralnych. <Na + Zarzucać>

Nazarzucanie, a, blm., czynność cz. **Nazarzucać.**

Nazarzynać, a, ał *zarzynając jedno po drugim, zarznąć w wielkiej liczbie:* N. wołów. **N. ś. I.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zarzynaniem.* **2.** *zarzynając ś. kolejno, zarznąć ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Zarzynać>

Nazarzynanie, a, blm., czynność cz. **Nazarzynać.**

Nazasadzać, a, ał *zasadzając jedno po drugim, zasadzić w wielkiej liczbie:* N. drzewek około domu. **N. ś.** czego = *namęczyć ś. a. nasycić ś. zasadzaniem czego.* <Na + Zasadzać>

Nazasadzanie, a, blm., czynność cz. **Nazasadzać.**

Nazasiedlać, a, ał *zasiedlając jedno po drugim, zasiedlić w wielkiej liczbie:* Nazasiedlał wiele pustkowi. <Na + Zasiedlać>

Nazasiedlanie, a, blm., czynność cz. **Nazasiedlać.**

Nazasiewać, a, ał *zasiewając jedno po drugim, zasiać w wielkiej liczbie:* N. więcej zbóż, niż w roku przeszłym. N. wiele pól. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zasiewaniem.* <Na + Zasiewać>

Nazasiewanie, a, blm., czynność cz. **Nazasiewać.**

Nazasklepiać, a, ał *zasklepiając jedno po drugim, zasklepić w wielkiej liczbie:* N. piwnic. <Na + Zasklepiać>

Nazasklepianie, a, blm., czynność cz. **Nazasklepiać.**

Nazasłaniać, a, ał czego = *zasłaniając jedno po drugim, zasłonić w wielkiej liczbie.* **N. ś. I.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zasłanianiem a. zasłanianiem ś.* **2.** *zasłaniając ś. kolejno, zasłonić ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Zasłaniać>

Nazasłanianie, a, blm., czynność cz. **Nazasłaniać.**

Nazasługiwać się, uje ś., iwał ś. komu = *zasługując ś. ustawicznie, zasłużyć ś. wielokrotnie.* <Na + Zasługiwać>

Nazasmradzać, a, ał *zasmradzając jedno po drugim, zasmrodzić w wielkiej liczbie:* Nazasmradzał wiele kątów. <Na + Zasmradzać>

Nazasmradzanie, a, blm., czynność cz. **Nazasmradzać.**

Nazasmucać, a, ał **I.** *zasmucając jedno po drugim, zasmucić wielu.* **2.** *zasmucając ustawicznie, wielokrotnie zasmucić:* Niepoprawny chłopcze, tyle razy nazasmucałeś już rodziców! <Na + Zasmucać>

Nazasmucanie, a, blm., czynność cz. **Nazasmucać.**

Nazasnuwać, a, ał *zasnuwając jedno po drugim, zasnuć w wielkiej liczbie:* Wiele kątów w tej ruderze nazasnuwały pająki. <Na + Zasnuwać>

Nazasnuwanie, a, blm., czynność cz. **Nazasnuwać.**

Nazaspakajać, a, ał *zaspakajając jedno po drugim, zaspokoić w wielkiej liczbie:* Nazaspakajał wiele jego potrzeb. N. wielu wierzycieli. <Na + Zaspakajać>

Nazaspakajanie, a, blm., czynność cz. **Nazaspakajać.**

Nazastanawiać się, a ś., ał ś. *nałamać sobie głowy, zastanawiając ś.:* Com ja ś. nieraz nazastanawiał, a mimo to pojąć tego nie mogę! <Na + Zastanawiać>

Nazastawiać, a, ał *zastawiając jedno po drugim, zastawić w wielkiej liczbie:* N. rzeczy w lombardzie. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zastawianiem a. zastawianiem ś.* <Na + Zastawiać>

Nazastawianie, a, blm., czynność cz. **Nazastawiać.**

Nazastępować, uje, ował *często zastępując, zastąpić wielokrotnie:* Zbój ten już wiele razy nazastępował ludziom drogę. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zastępowaniem:* Com ś. tego próżniaka nazastępował! <Na + Zastępować>

Nazastępowanie, a, blm., czynność cz. **Nazastępować.**

Nazastrugiwać, uje, iwał *zastrugując jedno po drugim, zastrugać w wielkiej liczbie:* N. kołków. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zastrugiwaniem.* <Na + Zastrugiwać>

Nazastrugiwanie, a, blm., czynność cz. **Nazastrugiwać.**

Nazastrzegać, a, ał *zastrzegając jedno po drugim, zastrzec w wielkiej liczbie:* Nazastrzegał sobie wiele korzystnych punktów w kontrakcie. <Na + Zastrzegać>

Nazastrzeganie, a, blm., czynność cz. **Nazastrzegać.**

Nazastrzykiwać, uje, iwał czego = *zastrzykując jedno po drugim, zastrzyknąć w wielkiej liczbie; zastrzykując ustawicznie, zastrzyknąć w wielkiej ilości:* Nazastrzykiwał cierpiącemu morfiny. <Na + Zastrzykiwać>

Nazastrzykiwanie, a, blm., czynność cz. **Nazastrzykiwać.**

Nazastygać, a, ał *zastygając kolejno, zastygnąć w wielkiej liczbie:* Wiele odlewów już nazastygało. <Na + Zastygać>

Nazastyganie, a, blm., czynność cz. **Nazastygać.**

Nazasuszać, a, ał *zasuszając jedno po drugim, zasuszyć w wielkiej liczbie:* N. kwiatów, owoców. <Na + Zasuszać>

Nazasuszanie, a, blm., czynność cz. **Nazasuszać.**

Nazasuwać, a, ał *zasuwając jedno po drugim, zasunąć w wielkiej liczbie:* N. firanek, drzwi. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zasuwaniem.* <Na + Zasuwać>

Nazasuwanie, a, blm., czynność cz. **Nazasuwać.**

Nazasychać, a, ał *zasychając kolejno, zaschnąć w wielkiej liczbie.* <Na + Zasychać>

Nazasychanie, a, blm., czynność cz. **Nazasychać.**

Nazasyłać, a, ał *zasyłając jedno po drugim, zasłać w wielkiej liczbie:* N. komu ukłonów. <Na + Zasyłać>

Nazasyłanie, a, blm., czynność cz. **Nazasyłać.**

Nazasypiać, a, ał **1.** *zasypiając kolejno, zasnąć w wielkiej liczbie.* **2.** *zasypiając jedno po drugim, zaspać w wielkiej liczbie:* Nazasypiał wiele spraw. <Na + Zasypiać>

Nazasypianie, a, blm., czynność cz. **Nazasypiać.**

Nazasypywać, uje, ywał *zasypując jedno po drugim, zasypać w wielkiej liczbie:* N. dołów po drogach. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zasypywaniem.* <Na + Zasypywać>

Nazasypywanie, a, blm., czynność cz. **Nazasypywać.**

Nazaszczepiać, a, ał czego = *zaszczepiając jedno po drugim, zaszczepić w wielkiej liczbie.* <Na + Zaszczepiać>

Nazaszczepianie, a, blm., czynność cz. **Nazaszczepiać.**

Nazaszywać, a, ał czego = *zaszywając jedno po drugim, zaszyć w wielkiej liczbie:* N. ran. Pieniędzy mi matka nazaszywała w odzież. Szym. A. <Na + Zaszywać>

Nazaszywanie, a, blm., czynność cz. **Nazaszywać.**

Nazaścielać, a, ał *zaścielając jedno po drugim, zasłać w wielkiej liczbie:* Nazaścielał wiele przejść trupami. <Na + Zaścielać>

Nazaścielanie, a, blm., czynność cz. **Nazaścielać.**

Nazaślepiać, a, ał *zaślepiając jednego po drugim, zaślepić w wielkiej liczbie:* Miłość wielu nazaślepiała. <Na + Zaślepiać>

Nazaślepianie, a, blm., czynność cz. **Nazaślepiać.**

Nazaślubiać, a, ał *zaślubiając jedno po drugim, zaślubić w wielkiej liczbie:* Oszust ten, udając wciąż kawalera, nazaślubiał wiele naiwnych dziewcząt. <Na + Zaślubiać>

Nazaślubianie, a, blm., czynność cz. **Nazaślubiać.**

Nazataczać, a, ał *zataczając jedno po drugim, zatoczyć w wielkiej liczbie:* Nazataczano wiele dział na wały. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zataczaniem.* <Na + Zataczać>

Nazataczanie, a, blm., czynność cz. **Nazataczać.**

Nazatapiać, a, ał *zatapiając jedno po drugim, zatopić w wielkiej liczbie:* Nazatapiano wiele łodzi nieprzyjacielskich. <Na + Zatapiać>

Nazatapianie, a, blm., czynność cz. **Nazatapiać.**

Nazatruwać, a, ał *zatruwając jedno po drugim, zatruć w wielkiej liczbie; zatruwając ustawicznie, zatruć wielokrotnie:* Wieleś ty mi swoim niegodziwym postępowaniem chwil nazatruwał! **N. ś.** *zatruwając ś. kolejno, zatruć ś. w wielkiej liczbie:* Jedząc grzyby, wielu ś. nazatruwało. <Na + Zatruwać>

Nazatruwanie, a, blm., czynność cz. **Nazatruwać.**

Nazatrzymywać, uje, ywał *zatrzymując jedno po drugim, zatrzymać w wielkiej liczbie:* Z powodu trudnego przejazdu nazatrzymywano wiele wozów. **N. ś.** *zatrzymując ś. kolejno, zatrzymać ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Zatrzymywać>

Nazatrzymywanie, a, blm., czynność cz. **Nazatrzymywać.**

Nazatwierdzać, a, ał *zatwierdzając jedno po drugim, zatwierdzić w wielkiej liczbie:* N. planów. <Na + Zatwierdzać>

Nazatwierdzanie, a, blm., czynność cz. **Nazatwierdzać.**

Nazatykać, a, ał *zatykając jedno po drugim, zatkać w wielkiej liczbie:* N. dziur. **N. ś.** *zatykając ś. kolejno, zatkać ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Zatykać>

Nazatykanie, a, blm., czynność cz. **Nazatykać.**

Nazawadzać, a, ał *zawadzając jedno po drugim, zawadzić w wielkiej liczbie; zawadzając ustawicznie, zawadzić wielokrotnie:* Pędząc, nazawadzał o słupy przydrożne. **N. ś.** *zawadzając ś. kolejno, zawadzić ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Zawadzać>

Nazawadzanie, a, blm., czynność cz. **Nazawadzać.**

Nazawalać, a, ał *zawalając jedno po drugim, zawalić w wielkiej liczbie:* Nazawalano wiele przejść kamieniami i klocami, ażeby utrudnić nieprzyjacielowi przystęp. **N. ś.** *zawalając ś. kolejno, zawalić ś. w wielkiej liczbie:* W czasie trzęsienia ziemi nazawalało ś. wiele budynków. <Na + Zawalać>

Nazawalanie, a, blm., czynność cz. **Nazawalać.**

Nazawiadamiać, a, ał *zawiadamiając jednego po drugim, zawiadomić w wielkiej liczbie:* Nazawiadamiał wielu przyjaciół o swoim wypadku. <Na + Zawiadamiać>

Nazawiadamianie, a, blm., czynność cz. **Nazawiadamiać.**

Nazawiązywać, uje, ywał *zawiązując jedno po drugim, zawiązać w wielkiej liczbie:* N. stosunków, znajomości. **N. ś.** *zawiązując ś. kolejno, zawiązać ś. w wielkiej liczbie:* Nazawiązywało ś. wiele kółek, stowarzyszeń, spółek. <Na + Zawiązywać>

Nazawiązywanie, a, blm., czynność cz. **Nazawiązywać.**

Nazawierać, a, ał *zawierając jedno po drugim, zawrzeć w wielkiej liczbie:* N. stosunków, znajomości. <Na + Zawierać>

Nazawieranie, a, blm., czynność cz. **Nazawierać.**

Nazawieszać, a, ał *zawieszając jedno po drugim, zawiesić w wielkiej liczbie:* N. obrazów na ścianie. <Na + Zawieszać>

Nazawieszanie, a, blm., czynność cz. **Nazawieszać.**

Nazawijać, a, ał *zawijając jedno po drugim, zawinąć w wielkiej liczbie:* N. pieprzu w tutki. **N. ś.** *zawijając ś. kolejno, zawinąć ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Zawijać>

Nazawijanie, a, blm., czynność cz. **Nazawijać.**

Nazawlekać, a, ał czego = *zawlekając jedno po drugim, zawlec w wielkiej ilości.* <Na + Zawlekać>

Nazawlekanie, a, blm., czynność cz. **Nazawlekać.**

Nazawodzenie, a, blm., czynność cz. **Nazawodzić.**

Nazawodzić, i, ił I. [N.] *nazaprowadzać.* Sł. wil. **2.** kogo = *narobić komu zawodu.* Sł. wil. **N. ś. I.** *zawodząc ś. często, zawieść ś. wielokrotnie.* Sł. wil. **2.** †N. ś. *nasilić ś., naborykać ś., napasować ś., namocować ś.:* Wiatry, darmo ś. nazawodziwszy nieba dojść świebodniejszego, ziemię ciągłą rozdęły. Żebr. <Na + Zawodzić>

Nazawozić, i, ił czego = *zawożąc jedno po drugim, zawieźć w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zawożeniem.* <Na + Zawozić>

Nazawożenie, a, blm., czynność cz. **Nazawozić.**

Nazawracać, a, ał *zawracając jedno po drugim, zawrócić w wielkiej liczbie:* O! com ja głów nazawracała! Krasz. <Na + Zawracać>

Nazawracanie, a, blm., czynność cz. **Nazawracać.**

Nazawstydzać, a, ał *zawstydzając jednego po drugim, wielu zawstydzić.* <Na + Zawstydzać>

Nazawstydzanie, a, blm., czynność cz. **Nazawstydzać.**

Nazazdrościć, i, ił komu = *nasycić ś., zazdrosząc.* <Na + Zazdrościć>

Nazaziębiać, a, ał *zaziębiając jedno po drugim, zaziębić w wielkiej liczbie:* Ponieważ w szkole skąpiono na opał, nazaziębiano dzieci. **N. ś.** *zaziębiając ś. kolejno, zaziębić ś. w wielkiej liczbie:* W czasie jesieni nazaziębiało ś. wiele ludzi. <Na + Zaziębiać>

Nazaziębianie, a, blm., czynność cz. **Nazaziębiać.**

Nazaznaczać, a, ał czego = *zaznaczając jedno po drugim, zaznaczyć w wielkiej liczbie.* <Na + Zaznaczać>

Nazaznaczanie, a, blm., czynność cz. **Nazaznaczać.**

Nazażegnywać, a, ał *zażegnywując jedno po drugim, zażegnać w wielkiej liczbie:* N. nieszczęść. <Na + Zażegnywać>

Nazażegnywanie, a, blm., czynność cz. **Nazażegnywać.**

Nazażywać, a, ał, N. ś. *zażywając jedno po drugim, zażyć w wielkiej liczbie; zażywając ustawicznie, zażyć w wielkiej ilości; nasycić ś. zażywaniem:* N. lekarstw. Różnych nazażywawszy do przebłagania kanclerza instancji, zdesperowałem o przeproszeniu jego. Rzew. (= *nażywawszy*). Dobrze ś. nad tym namęczyła i nawzdychała i nazażywała tabaczki. Krasz. <Na + Zażywać>

Nazażywanie, a, blm., czynność cz. **Nazażywać.**

Nazbaczać, a, ał *zbaczając ustawicznie, zboczyć wielokrotnie:* Pociemku nazbaczał wielokrotnie z drogi. <Na + Zbaczać>

Nazbaczanie, a, blm., czynność cz. **Nazbaczać.**

Nazbawiać, a, ał *zbawiając jedno po drugim, zbawić w wielkiej liczbie.* <Na + Zbawiać>

Nazbawianie, a, blm., czynność cz. **Nazbawiać.**

[**Nazberezić, i, ił**] *nabroić:* Nazbereziłeś dzisiejszej nocy. <Na + Zberezić>

[**Nazbereżenie, a,** blm.] czynność cz. **Nazberezić.**

Nazbiegać się, a ś., ał ś. *zbiegając ś. kolejno, zbiec ś. w wielkiej liczbie:* Jakoż ś. mnóstwo matek nazbiegało. Słow. <Na + Zbiegać>

× **Nazbieracz, a,** lm. **e** *ten, który nazbiera.* L.

Nazbierać, a, ał *zbierając jedno po drugim, zbierając ustawicznie, zebrać w wielkiej ilości:* Kruk, nazbierawszy piórek innych ptaków, nawtykał ich między swe. Jabł. Nazbierał sobie córeczek i synów. Niem. N. jagód, grzybów, kwiatów. N. pieniędzy, nowin, plotek. **N. ś.** *zbierając ś. kolejno, zebrać ś. w wielkiej ilości; uzbierać ś.:* Kiedyć weźmie ode mnie pieniądz, od drugiego pieniądz, nazbiera-ć mu ś. Sekl. <Na + Zbierać>

Nazbieranie, a, blm., czynność cz. **Nazbierać.**

Nazbijać, a, ał *zbijając jedno po drugim, zbić w wielkiej liczbie:* N. tratw. Zbijał grosz do grosza i całą beczułkę tynfów nazbijał. Kaczk. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zbijaniem:* N. ś. bruków. Turczyn, gdy tak po ukrainach waszych do woli ś. nazbija, naostatek na gardle osiędzie waszym. Jan. <Na + Zbijać>

Nazbijanie, a, blm., czynność cz. **Nazbijać.**

Nazbliżać, a, ał *zbliżając jedno po drugim, zbliżyć w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *zbliżając ś. kolejno, zbliżyć ś. w wielkiej liczbie:* Nazbliżało ś. do niego różnych podejrzanych osobistości, i dalejże go tumanić. <Na + Zbliżać>

Nazbliżanie, a, blm., czynność cz. **Nazbliżać.**

Nazbyt przys. *zbytnio, zbytecznie, do zbytku, do przesady, nadto, za nadto, za wiele a. za bardzo:* Szczęśliwy, kto między tym dwojgiem: „N. i bardzo mało“ śrzodek należyty zachowuje. Min. Jest to aż N. jasne, że... Jednemu N., a drugiemu nic. Prz. N. co chwalić. Troc. Nigdy u nas nie dosyć, chyba kiedy N.: N. sług, N. potraw, N. koni i psów. Opal. Równie niebezpiecznie być N. prędkim, jako i N. opieszałym. L. Kto N. ciągnie, prędko zerwać musi. Fred. M. Dosyć aż N. tego. Groch. Twarzy wówczas nie dostrzegł, N. rychło znikła. Mick. N. ognia Stwórca wlał w nasze istoty. Mick. <Na + Zbyt>

Nazbytkować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś., zbytkując; nadokazywać ś., nafiglować, naswawolić ś.:* Dziecko, nazbytkowawszy ś., zasnęło. <Na + Zbytkować>

[**Nazdać, a, ał,** nied. **Nazdawać**] *ponadawać.* <Na + Zdać>

[**Nazdanie, a,** blm.] czynność cz. **Nazdać.**

[**Nazdawać, je, wał**] **I.** *zdając jedno po drugim, zdać w wielkiej liczbie:* N. egzaminów, relacji. **2.** nied. p. **Nazdać. 3.** dok. *zwymyślać, zelżyć kogo.*

[**Nazdawanie, a,** blm.] czynność cz. **Nazdawać.**

[**Nazdejmać, a, ał i N. ś.**] p. **Nazdejmować:** Niechże ś. capecków nazdejmają. <Na + Zdejmać>

[**Nazdejmanie, a,** blm.] czynność cz. **Nazdejmać.**

Nazdejmować, uje, ował, [**Nazdejmać**] *zdejmując jedno po drugim, zdjąć w wielkiej liczbie:* N. naczyń z półki. **N. ś.,** [**Nazdejmać ś.**] czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. zdejmowaniem.* <Na + Zdejmować>

Nazdejmowanie, a, blm., czynność cz. **Nazdejmować.**

[**Nazdepić, i, ił**] *nadeptać.* <Na + *Zdepić, od Deptać>

[**Nazdepienie, a,** blm.] czynność cz. **Nazdepić,** *nadeptanie.*

Nazdłubywać, uje, ywał *zdłubując jedno po drugim, zdłubać w wielkiej liczbie:* N. strupów. <Na + Zdłubywać>

Nazdłubywanie, a, blm., czynność cz. **Nazdłubywać.**

†**Nazdłuż** przys. *na długo:* Długo łaskawe niebo cierpi niezbożności, lecz potężnie i N. potym karze złości. Jag. <Na + Zdłuż>

Nazdmuchiwać, uje, iwał czego = *zdmuchując wielokrotnie, zdmuchnąć w wielkiej ilości:* N. skąd sadzy. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zdmuchiwaniem:* N. ś. pyłu. <Na + Zdmuchiwać>

Nazdmuchiwanie, a, blm., czynność cz. **Nazdmuchiwać.**

Nazdobywać, a, ał *zdobywając jedno po drugim, zdobyć w wielkiej ilości:* Nazdobywał państw i miast możnych wiele. P. Koch. Przen.: Nazdobywał skądciś pieniędzy. <Na + Zdobywać>

Nazdobywanie, a, blm., czynność cz. **Nazdobywać.**

Nazdradzać, a, ał *zdradzając jedno po drugim, zdradzić w wielkiej liczbie:* N. tajemnic. Nazdradzał wiele kobiet. <Na + Zdradzać>

Nazdradzanie, a, blm., czynność cz. **Nazdradzać.**

Nazdrapywać, uje, ywał *zdrapując jedno po drugim, zdrapać w wielkiej liczbie:* N. krost. <Na + Zdrapywać>

Nazdrapywanie, a, blm., czynność cz. **Nazdrapywać.**

†**Nazdrzyk, a,** lm. **i** bot. *roś. łomikamień* (saxifraga). <p. Nostrzyk>

Nazdumiewać się, a ś., ał ś. *zdumiewając ś., nasycić ś.:* Co ś. nadziwił, co ś. nazdumiewał nad tym dziwnym wydarzeniem! <Na + Zdumiewać>

[**Nazdybywać się, uje ś., ywał ś.**] *znaleźć ś., spotkać ś.* <Na + Zdybywać>

Nazdychać, a, ał *zdychając kolejno, zdechnąć w wielkiej liczbie:* Co koni nam nazdychało! L. <Na + Zdychać>

Nazdychanie, a, blm., czynność cz. **Nazdychać.**

†**Nazdziać, eje, ał,** nied. †**Nazdziewać** *nazwać, nadać imię, miano:* Przy chrzcie nazdziewają dzieciom imiona. Wuj. Będzieć nazdziano imię nowe, które usta Pańskie nazowią. Wuj. <Na + Zdziać>

†**Nazdzianie, a,** blm., czynność cz. **Nazdziać.**

Nazdzierać, a, ał *zdzierając jedno po drugim, zedrzeć w wielkiej liczbie:* N. afiszów. Co ten lichwiarz z ludzi nazdziera! <Na + Zdzierać>

Nazdzieranie, a, blm., czynność cz. **Nazdzierać.**

†**Nazdziewać, a, ał** p. **Nazdziać.**

†**Nazdziewanie, a,** blm., czynność cz. **Nazdziewać.**

†**Nazdziwać, a, ał** *nawydziwiać, nadokazywać ś., napastwić ś., naznęcać ś.:* Nieprzyjaciele nad ludźmi niewinnemi nazdziwawszy, do domów ustępowali. Błaż. <Na + *Zdziwać, od DZIW>

†**Nazdziwanie, a,** blm., czynność cz. **Nazdziwać.**

Nazelować, uje, ował *zelując jedno po drugim, podzelować w wielkiej liczbie:* N. butów. <Na + Zelować>

Nazelowanie, a, blm., czynność cz. **Nazelować.**

Nazemstować, uje, ował, N. ś. posp. *nasycić ś. a. namęczyć ś. zemstowaniem, napomstować ś., naprzekliać.* <Na + Zemstować>

Nazemstowanie, a, blm., czynność cz. **Nazemstować.**

Nazeskakiwać, uje, iwał *zeskakując raz po raz, zeskoczyć wielokrotnie:* N. z pomostu do wody. <Na + Zeskakiwać>

Nazeskakiwanie, a, blm., czynność cz. **Nazeskakiwać.**

Nazeskrobywać, uje, ywał czego = *zeskrobując jedno po drugim, zeskrobać w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zeskrobywaniem.* <Na + Zeskrobywać>

Nazeskrobywanie, a, blm., czynność cz. **Nazeskrobywać.**

Nazestawiać, a, ał *zestawiając jedno po drugim, zestawić w wielkiej liczbie:* N. z sobą rzeczy przeciwnych. <Na + Zestawiać>

Nazestawianie, a, blm., czynność cz. **Nazestawiać.**

Nazestrugiwać, uje, iwał *zestrugując z jednego po drugim, zestrugać z wielu:* N. kory z drewien. <Na + Zestrugiwać>

Nazestrugiwanie, a, blm., czynność cz. **Nazestrugiwać.**

Nazewnątrz przys. p. **Zewnątrz.** <Na + Zewnątrz>

Nazeznawać, aje, awał *zeznając jedno po drugim, zeznać w wielkiej liczbie:* Nazeznawał przed sądem wiele ważnych dla sprawy szczegółów. <Na + Zeznawać>

Nazeznawanie, a, blm., czynność cz. **Nazeznawać.**

Nazębek, bka, lm. **bki I.** a. **Nazębiacz** *pilnik do wypiłowywania a. ostrzenia zębów w pile.* **2.** *pochwa drewniana na zęby od piły, aby ś. nie tępiła.*

Nazębiacz, a, lm. **e** p. **Nazębek.** <Na + *Zębiacz, od Zębić>

Nazębiać, a, ał *wypiłowywać pilnikiem zęby:* N. piłę. N. sierp (=*wypiłowywać nowe zęby w stępionym sierpie*). <Na+*Zębiać, od Zębić>

Nazębianie, a, blm., czynność cz. **Nazębiać.**

Nazębnik, a, lm. i kotl. *młot zębaty.*

Nazębny I. *na zęby, do zębów ś. używający:* Proszek N. **2.** anat.: × Błonka nazębna p. **Błonka. 3.** lek.: Kamyk N. p. **Kamyk.** <Na+Zębny>

Nazgadywać, uje, ywał *zgadując jedno po drugim, zgadnąć w wielkiej liczbie:* N. zagadek. <Na+Zgadywać>

Nazgadywanie, a, blm., czynność cz. **Nazgadywać.**

Nazgadzać, a, ał *zgadzając jedno po drugim, zgodzić w wielkiej ilości.* **N. ś.** *zgadzając ś. kolejno, zgodzić ś. w wielkiej liczbie:* Wielu ś. na ten projekt nazgadzało. <Na+Zgadzać>

Nazgadzanie, a, blm., czynność cz. **Nazgadzać.**

Nazganiać, a, ał I. *zganiając jedno po drugim, zegnać w wielkiej liczbie, naspędzać:* Nazganiał robotników Bóg wie skąd. **2.** [N.] *nazbierać, nagromadzić.* <Na+Zganiać>

Nazganianie, a, blm., czynność cz. **Nazganiać.**

Nazgarniać, a, ał *zgarniając jedno po drugim a. ustawicznie, zgarnąć w wielkiej ilości:* Nazgarniał tego roku niemało pieniędzy za pszenicę. N. siana na łące. <Na+Zgarniać>

Nazgarnianie, a, blm., czynność cz. **Nazgarniać.**

Nazginać, a, ał *zginając jedno po drugim, zgiąć w wielkiej liczbie:* N. drutów, sprężyn. **N. ś. I.** *nasycić ś. a. nameczyć ś. zginaniem:* Nazginał ś. dosyć karku przed panami. **2.** *zginając ś. kolejno, zgiąć ś. w wielkiej liczbie:* W czasie burzy nazginało ś. wiele drzewek. <Na+Zginać>

Nazginanie, a, blm., czynność cz. **Nazginać.**

Nazgładzać, a, ał *zgładzając jedno po drugim, zgładzić w wielkiej liczbie:* Tyran ten nazgładzał ludzi ze świata. <Na+Zgładzać>

Nazgładzanie, a, blm., czynność cz. **Nazgładzać.**

Nazgłaszać się, a ś., ał ś. *zgłaszając ś. kolejno, zgłosić ś. w wielkiej liczbie:* Po pojawieniu ś. w gazetach ogłoszenia nazgłaszało ś. mnóstwo kandydatów. <Na+Zgłaszać>

Nazgłębiać, a, ał *zgłębiając jedno po drugim, zgłębić w wielkiej liczbie:* N. tajemnic. <Na+Zgłębiać>

Nazgłębianie, a, blm., czynność cz. **Nazgłębiać.**

Nazgrabiać, a, ał *nazgarniać grabiami:* N. siana na łące. <Na+Zgrabiać>

Nazgrabianie, a, blm., czynność cz. **Nazgrabiać.**

Nazgromadzać, a, ał *zgromadzając jedno po drugim, zgromadzić w wielkiej liczbie:* N. materjałów do budowy, do pisania dzieła. N. wojska. **N. ś.** *zgromadzając ś. kolejno, zgromadzić ś. w wielkiej liczbie:* Na jarmark nazgromadzało ś. ludu z okolicy. <Na+Zgromadzać>

Nazgromadzanie, a, blm., czynność cz. **Nazgromadzać.**

Nazgrywać się, a ś., ał ś. *zgrywając ś. kolejno, zgrać ś. w wielkiej liczbie:* W tej szulerni nazgrywało ś. wiele ludzi. <Na+Zgrywać ś.>

Nazgrzytać, a, ał, N. ś. *nasycić ś. zgrzytaniem:* Nogami natupa, zębami nazgrzyta. L. <Na+Zgrzytać>

Nazgrzytanie, a, blm., czynność cz. **Nazgrzytać.**

Naziajać się, e ś., ał ś. *nasycić ś. ziajaniem:* Pies, naziajawszy ś., odpoczywa. <Na+Ziajać>

× **Nazielenić, i, ił I.** *zieleniąc jedno po drugim, zazielenić w wielkiej liczbie, namalować.* **2.** *pomalować na zielono.* <Na+Zielenić>

× **Nazielenienie, a,** blm., czynność cz. **Nazielenić.**

Naziemny *na powierzchni ziemi znajdujący ś.:* Pomniki dziejowe ludzkości spoczywają w archiwach naziemnych i podziemnych. <Na+Ziemny>

× **Nazierać, a, ał** p. **Najrzeć.** L. **[N. ś.]** *naczekać ś.:* My ś. już nazierali. <Na+*Zierać, od ZOR>

× **Nazieranie, a,** blm., czynność cz. **Nazierać.**

***Nazierek** tylko w wyrażeniach: a) †Nazierkiem, †Nazircem, †W nazierki = *na zwiady, dla przepatrzenia, śledząc, szpiegując, patrząc z boku, z ukosa, zyzem:* Trochę tylko Tatarów śledziło w nazierki. Pot. Niech ś. zazdrość, w nazierki idąc za nią, puka. Pot. Rodzina i krewni tylko zaglądają nazierkiem, z wierzchu płaczem pokrywając chciwość puścizny. Koch. W. Sam Jan i Piotr, bo insi uczniowie uciekli, zdaleka ś. nazierkiem za Jezusem wlekli. Pot. b) [Nazierkiem] *z podełba:* N. patrzeć. <Od Nazierać>

Naziewać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. ziewaniem:* Naziewawszy ś. długo, napatrzywszy ś. przez okno na pustą ulicę, siadał zwrócony tyłem do okna i próbował czytać. Krasz. <Na+Ziewać>

Naziębiać, a, ał p. **Naziębić.**

Naziębianie, a, blm., czynność cz. **Naziębiać.**

Naziębić, i, ił, nied. **Naziębiać** *ziębiąc przez pewien czas, wyziębić bardzo; wystawiwszy na zimno, przeziębić, zaziębić:* Naziębione z wiatru rany ból wielki mu czyniły. P. Koch. **N. ś.** p. **Naziębnąć:** a) Anim nogą z izby nie wyszła, jakem ja ś. mogła N.? Perz. b) Naziębiłem ś., wyczekując na ulicy. <Na+Ziębić>

Naziębienie, a, blm., czynność cz. **Naziębić.**

Naziębły *który naziąbł.*

Naziębnąć, ziębnie, ziąbł, Naziębić ś. I. *najść zimnem, przeziębnąć, zaziębnąć, namarznąć:* Naziębły mu ręce i nogi. **2.** *ziębnąc, nacierpieć ś.:* Naziąbł, stojąc kilka godzin na mrozie. <Na+Ziębnąć>

Naziębnięcie, a, blm., czynność cz. **Naziębnąć.**

[Nazima, y, lm. **y]** *gruba jesień, jesień blizka zimy.* <Na+Zima>

Nazimek, mka, lm. **mki I.** [N.] *początek, pierwsza połowa wiosny; wiosna.* **2.** [N. a. **Nazimiec**] *młode zwierzątko (np. prosię, cielę), zostawione na zimę do hodowania.* **3.** myśl. *zając urodzony w jesieni.* <Na+Zima>

[Nazimica, y, lm. **e, Nazimnica]** *świnia, urodzona na wiosnę; młoda świnia.*

[Naziniec, mca, lm. **mce]** p. **Nazimek.**

Nazimne, ego, blm. **I.** †N. p. **Galareta. 2.** [N.] *galareta z nóg.* <Na+Zimny>

[Nazimnica, y, lm. **e]** p. **Nazimica.**

Naziom, u, lm. **y** *powierzchnia gruntu uważana pod względem jej ukształtowania:* N. równy, pagórkowaty. <Na+Ziemia>

†**Nazircem** p. **Nazierek:** Wyprawiłem Szczerbina z pod wołoskiej mojej chorągwi, aby N. szli za Sołtanem. Jabł. A. <Zam. Naziercem, od Nazierać>

Nazjadać, a, ał *zjadając jedno po drugim, zjeść w wielkiej ilości.* <Na+Zjadać>

Nazjadanie, a, blm., czynność cz. **Nazjadać.**

Nazjawiać się, a ś., ał ś. *zjawiając ś. kolejno, zjawić ś. w wielkiej liczbie:* Na wieść o spadku nazjawiało ś., niewiadomo skąd, różnych pretendentów do niego. <Na+Zjawiać ś.>

Nazjednywać, a, ał *zjednywając jednego po drugim, zjednać wielu:* Między prostym ludem na-

zjednywał sobie wielu zwolenników. <Na+Zjednywać>

Nazjednywanie, a, blm., czynność cz. **Nazjednywać.**

Nazjeżdżać, a, ał *zjeżdżając kolejno, zjechać w wielkiej liczbie.* **N. ś. I.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zjeżdżaniem.* **2.** *zjeżdżając ś. kolejno, zjechać ś. w wielkiej liczbie:* Gdy ś. wiele kupca na jarmark nazjeżdża... Troc. <Na+Zjeżdżać>

Nazjeżdżanie, a, blm., czynność cz. **Nazjeżdżać.**

Nazlatać, a, ał, Nazlatywać *zlatując kolejno, zlecieć w wielkiej liczbie, naspadać.* **N. ś.** *zlatując ś. kolejno, zlecieć ś. w wielkiej liczbie, nazbiegać ś.:* [Sumsiadów ś. nazlátało]. <Na+Zlatać>

Nazlatanie, a, blm., czynność cz. **Nazlatać.**

Nazlatywać, uje, ywał i **N. ś.** p. **Nazlatać:** Nazlatywało ś. też mnóstwo Ormian o ciemnych twarzach i czarnych włosach. Sienk. <Na+Zlatywać>

Nazlatywanie, a, blm., czynność cz. **Nazlatywać.**

Nazlegać, a, ał *zlegając kolejno, zlec w wielkiej liczbie.* <Na+Zlegać>

Nazleganie, a, blm., czynność cz. **Nazlegać.**

Nazlepiać, a, ał czego z czym = *zlepiając jedno po drugim, zlepić w wielkiej liczbie, naskle-jać.* <Na+Zlepiać>

Nazlepianie, a, blm., czynność cz. **Nazlepiać.**

Nazlewać, a, ał *zlewając jedno po drugim, zlać w wielkiej ilości:* N. resztek z obiadu do beczki. <Na+Zlewać>

Nazlewanie, a, blm., czynność cz. **Nazlewać.**

Nazlizywać, uje, ywał *zlizując jedno po drugim, zlizać w wielkiej liczbie:* N. kleksów. <Na+Zlizywać>

Nazlizywanie, a, blm., czynność cz. **Nazlizywać.**

Nazłazić, i, ił *złażąc kolejno, zleźć w wielkiej liczbie.* **N. ś. I.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. złażeniem:* N. ś. ze schodów. **2.** *złażąc ś. kolejno, nazbierać ś. w wielkiej liczbie:* Nazłaziło ś. do nich rozmaitej hołoty. <Na+Złazić>

Nazłażenie, a, blm., czynność cz. **Nazłazić.**

Nazłocenie, a, blm., czynność cz. **Nazłocić.**

Nazłocić, i, ił *złocąc jedno po drugim, ozłocić w wielkiej liczbie:* N. ram, biżuterji. **N. ś.** *nasy-cić ś. a. namęczyć ś. złoceniem.* <Na+Złocić>

Nazłorzeczenie, a, blm., czynność cz. **Nazłorzeczyć.**

Nazłorzeczyć, y,ył *nagadać złorzeczeństw, naprzeklinać.* Mącz. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś., złorzecząc.* <Na+Złorzeczyć>

Nazłoszczenie, a, blm., czynność cz. **Nazłościć.**

Nazłościć, i, ił kogo = *nairytować, nagniewać, nadraźnić:* Nagryźli mię, namartwili, nazłościli, co mi ś. należy, nie oddali. Korz. N. psa. **N. ś., [Nazłować ś., Nażlić ś.]** *nasycić ś. a. namęczyć ś., złoszcząc ś.* <Na+Złościć>

[Nazłować się, uje ś, ował ś.] p. **Nazłościć:** Macocha nazłuje ś. wiele. <Na+Złować ś.>

[Nazłowanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Nazłować ś.,** *nazłoszczenie ś.*

Nazmawiać, a, ał na kogo = *zmawiając ustawicznie, zmówić wielokrotnie, naspędzać na kogo:* Sam nabroił, a potym na mnie nazmawiał. **N. ś.** *zmawiając ś. kolejno, zmówić ś. w wielkiej liczbie:* Wielu nazmawiało ś., aby mu dokuczać. <Na+Zmawiać>

Nazmawianie, a, blm., czynność cz. **Nazmawiać.**

Nazmazywać, uje, ywał czego = *zmazując jedno po drugim, zmazać w wielkiej liczbie.* **N. ś.** czego = *nasycić ś. a. namęczyć ś. zmazywaniem czego.* <Na+Zmazywać>

Nazmazywanie, a, blm., czynność cz. **Nazmazywać.**

Nazmiatać, a, ał I. *zmiatając jedno po drugim, zmieść w wielkiej ilości:* N. śmieci. N. kurzu (=*naścierać*). Pełno nazmiatanych do kupy brudów odwiecznych. Krasz. **2.** gm. *nauciekać.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zmiataniem.* <Na+Zmiatać>

Nazmiatanie, a, blm., czynność cz. **Nazmiatać.**

Nazmieniać, a, ał *zmieniając jedno po drugim, zmienić w wielkiej liczbie:* N. listów zastawnych. **N. ś. I.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zmienianiem.* **2.** *zmieniając ś. kolejno, zmienić ś. w wielkiej liczbie, naodmieniać ś.* <Na+Zmieniać>

Nazmienianie, a, blm., czynność cz. **Nazmieniać.**

Nazmniejszać, a, ał czego=*zmniejszając jedno po drugim, zmniejszyć w wielkiej liczbie.* **N. ś. I.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zmniejszaniem.* **2.** *zmniej-szając ś. kolejno, zmniejszyć ś. w wielkiej liczbie.* <Na+Zmniejszać>

Nazmniejszanie, a, blm., czynność cz. **Nazmniej-szać.**

Nazmuszać, a, ał *zmuszając jednego po drugim, zmusić w wielkiej liczbie, naprzymuszać.* <Na+Zmuszać>

Nazmuszanie, a, blm., czynność cz. **Nazmuszać.**

Nazmykać, a, ał *zmykając kolejno, zemknąć w wielkiej liczbie, nazmiatać, nauciekać:* Wiele spłoszonych złodziei nazmykało. <Na+Zmy-kać>

Nazmykanie, a, blm., czynność cz. **Nazmykać.**

[Nazmyszlać, a, ał] p. **Nazmyślać.**

[Nazmyszlanie, a, blm.] czynność cz. **Nazmy-szlać,** *nazmyślanie.*

Nazmyślać, a, ał, [Nazmyszlać] czego=*zmyśla-jąc jedno po drugim, zmyślić w wielkiej liczbie, na-komponować; nakłamać, nałgać:* N. bajek. Ustaw cudzych nie słuchali, których ludzie nazmyślali. K. G. <Na+Zmyślać>

Nazmyślanie, a, blm., czynność cz. **Nazmyślać.**

Nazmywać, a, ał czego = *zmywając jedno po drugim, zmyć w wielkiej liczbie:* N. statków, sto-łów, plam. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zmy-waniem.* <Na+Zmywać>

Nazmywanie, a, blm., czynność cz. **Nazmywać.**

Naznaczać, a, ał p. **Naznaczyć.**

Naznaczanie, a, blm., czynność cz. **Naznaczać.**

Naznaczenie, a I. blm., czynność cz. **Naznaczyć. 2.** †N., lm. **a** *znak, cecha, piętno:* Przy naznaczeniu urznąć trzeba. Troc.

× **Naznaczyciel, a,** lm. **e** *ten, co naznacza a. co naznaczył:* Pilny N. a obaczyciel której rzeczy. Mącz.

Naznaczyć, y,ył, [Naznakować], †Naznamienować, †Naznamionować, †Naznamionać, nied. **Naznaczać I.** *nacechować znakiem, oznaczyć:* Naznaczmy to kreską. Troc. Naznaczone beczki. Troc. N. kredą, ołówkiem. Pieczętujesz, naznaczasz, a złoto odważasz, srebro z wagi na wagę przekładasz. Prot. N. bieliznę (=*wyznaczyć*). Płaszcz czarnym krzyżem naznaczony. Słow. N. miejsce w książce (=*zakreślić, zanotować*). N. drogę swą krwią i zniszczeniem (=*zostawić na niej po sobie ślady...*). Synu Zbawiciela! skinieniem wszechmocnej ręki naznacz, kto z wielu najgodniejszy słynąć świętym znakiem twojej męki. Mick. N. kogo=*napiętnować, nacechować.* Człeka tego zdrady pełnego żeby N. ka-

zał, dawszy mu napisać na czele pewne litery. Górn. Natura go naznaczyła (o kulawym, garbatym, krzywym i t. p.). N. swoje panowanie okrucieństwem (= *nacechować*). **2.** †N. *zaznaczyć, wskazać:* Antonius sam naznaczył, iż on po polsku mówił. Nam. **3.** przen.: N. co komu = *wyznaczyć, oznaczyć, przeznaczyć, ustanowić dla kogo:* Naznaczył im dzień, miejsce. Troc. N. godziny nie mogę. Troc. Nie stawił ś. w naznaczonym terminie. Nie może nigdy nigdzie stawić ś. w naznaczonej porze. Mick. N. sobie cel (= *zakreślić*). Co komu Bóg naznaczy, złodziej nie ukradnie. Pot. Śmierć a żonę każdemu naznaczyły nieba. Pot. Samo nadbieży, co jest naznaczono komu, a zła chwila namaca i w zawartym domu. Szymon. N. komu robotę, karę. N. uczniowi lekcję (= *zadać*). Dobra te na kościół naznaczono. Troc. [Żelić mnie Bóg naznaczył, to cię nie minę]. **4.** przen. *ustanowić, obrać, mianować, przeznaczyć na kogo, na co:* Olgierd naznaczył Jagiełłę po śmierci swojej na Wielkie Księstwo Litewskie. Stryjk. N. kogo do urzędu (na urząd). Troc. **5.** [Koza a. owca ładnie naznaczyła] = *zaczyna jej rosnąć piękne wymię.* **6.** myśl.: Trop naznaczony = *ślad zwierza, po którym już psy goniły.* **N. ś.** *zaznaczyć ś.:* To odrodzenie nietylko rozkwitem literatury ś. naznaczyło. Dęb. L. <Na + Znaczyć>

Naznaglać, a, ał *znaglając jednego po drugim, znaglić w wielkiej liczbie.* <Na + Znaglać>

Naznaglanie, a, blm., czynność cz. **Naznaglać.**

Naznajdywać, uje, ywał czego = *znajdując jedno po drugim, znaleźć w wielkiej liczbie:* Kopiąc rowy z powodu kanalizacji, naznajdywano mnóstwo kości ludzkich. **N. ś.** *znajdując ś. kolejno, znaleźć ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Znajdywać>

Naznajdywanie, a, blm, czynność cz. **Naznajdywać.**

[**Naznakować, uje, ował**] p. **Naznaczyć:** Dom naznakował sobie farbą. <Na + Znakować>

[**Naznakowanie, a,** blm.] czynność cz. **Naznakować,** *naznaczenie.*

†**Naznamienować, uje, ował** p. **Naznaczyć:** Sędzia a podsędek roków dalej trzech niedziel nie będą moc N. St. wiśl. Pozwany na roku jemu naznamienowanym stanąć zamieszkał. St. wiśl. Równie przyganiający sentencjej podsędkowej nie ma być słuchan, aże pierwej jemu trzy wiardunki a. skóry lisie naznamienował. St. wiśl.

†**Naznamienowanie, a,** blm., czynność cz. **Naznamienować.**

†**Naznamionać, a, ał** p. **Naznaczyć:** Rok na trzy niedziele im ma być naznamionan alibo dan. St. wiśl.

†**Naznamionanie, a,** blm., czynność cz. **Naznamionać.**

†**Naznamionować, uje, ował** p. **Naznaczyć:** Naznamionowałem Piotra w nieuczciwości, iż on kapłana niektórego przeminął, nie sjąwszy czapki. Nam. Naznamionowałeś nas, Panie, światłością oblicza Twego. Wr. Bóg nic innego nie uczyni, jeno co każdemu naznamionował. L. Anna święta przez Izajasza proroka jest naznamionowana. Modl. Wac. Naznamionuj mię bojaźnią bożą. Naw. <Na + Znamionować>

†**Naznamionowanie, a,** blm., czynność cz. **Naznamionować.**

[**Naznaszać, a, ał**] p. **Naznosić:** Mchu i liści naznaszała.

[**Naznaszanie, a,** blm.] czynność cz. **Naznaszać.**

Naznęcać się, a ś., ał ś. *nasycić ś., znęcając ś.:* N. ś. nad kim, nad czym. <Na + Znęcać ś.>

Nazniechęcać, a, ał *zniechęcając jedno po drugim, zniechęcić w wielkiej liczbie:* Swoją opryskliwością ludzi nazniechęcał. **N. ś.** *zniechęcając ś. kolejno, zniechęcić ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Zniechęcać>

Nazniechęcanie, a, blm., czynność cz. **Nazniechęcać.**

Nazniecz ulać, a, ał kogo, czego = *znieczulając jedno po drugim, znieczulić w wielkiej liczbie.* <Na + Znieczulać>

Nazniecz ulanie, a, blm., czynność cz. **Nazniecz ulać.**

Nazniewalać, a, ał kogo = *zniewalając jednego po drugim, zniewolić w wielkiej liczbie.* <Na + Zniewalać>

Nazniewalanie, a, blm., czynność cz. **Nazniewalać.**

Nazniewaźać, a, ał 1. kogo, czego = *znieważając jedno po drugim, znieważyć w wielkiej liczbie.* **2.** kogo, co = *znieważając ustawicznie, znieważyć wiele razy.* **N. ś.** *nasycić ś. znieważaniem.* <Na + Znieważać>

Nazniewaźanie, a, blm, czynność cz. **Nazniewaźać.**

Naznikać, a, ał *znikając kolejno, zniknąć w wielkiej liczbie.* <Na + Znikać>

Naznikanie, a, blm., czynność cz. **Naznikać.**

Naznižać, a, ał czego = *znižając jedno po drugim, zniżyć w wielkiej liczbie.* <Na + Zniżać>

Naznižanie, a, blm., czynność cz. **Naznižać.**

Naznosić, i, ił, [**Naznaszać**] *znosząc jedno po drugim, znieść w wielkiej liczbie:* Zaczęto zakładać kuchnię, piec, warzyć, naznosiwszy tymczasem wódek, miodów, win. Pas. <Na + Znosić>

Naznoszenie, a, blm., czynność cz. **Naznosić.**

†**Nazobać, bie, bał** i †**N. ś.** p. **Nażobać.** Rej. <Na + Zobać>

Nazobojętniać, a, ał czego = *zobojętniając jedno po drugim, zobojętnić w wielkiej liczbie.* <Na + Zobojętniać>

Nazobojętnianie, a, blm., czynność cz. **Nazobojętniać.**

Nazobowiązywać, uje, ywał *zobowiązując jednego po drugim, zobowiązać wielu; zobowiązując przez pewien czas, zobowiązać wielokrotnie.* **N. ś.** *naprzyjmować zobowiązań.* <Na + Zobowiązywać>

Nazobowiązywanie, a, blm., czynność cz. **Nazobowiązywać.**

[**Nazorliwy**] *narowisty.* <?>

Nazostawać, aje, awał, N. ś. *zostając kolejno, zostać w wielkiej liczbie.* <Na + Zostawać>

Nazostawanie, a, blm., czynność cz. **Nazostawać.**

Nazostawiać, a, ał *zostawiając jedno po drugim, zostawić w wielkiej liczbie.* <Na + Zostawiać>

Nazostawianie, a, blm., czynność cz. **Nazostawiać.**

†**Nazowiony** *nazwany:* Żonę rzuca, Tafą nazowioną. Jabł. <Na + *Zowiony, od Zwać>

Nazrastać się, a ś., ał ś. *zrastając ś. kolejno, zrosnąć ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Zrastać ś.>

Nazrażać, a, ał *zrażając jednego po drugim, zrazić w wielkiej liczbie:* N. ludzi do siebie. **N. ś.** *zrażając ś. kolejno, zrazić ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Zrażać>

Nazrażanie, a, blm., czynność cz. **Nazrażać.**

Nazrównywać, a, ał *zrównywając jedno po drugim, zrównać w wielkiej liczbie.* **N. ś.** *zrównywając ś. kolejno, zrównać ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Zrównywać>

Nazrównywanie, a, blm., czynność cz. **Nazrównywać.**

Nazrywać, a, ał *zrywając jedno po drugim, zerwać w wielkiej liczbie:* Weszła do ogrodu, aby N. trochę świeżych kwiatów do przybrania stołu. Gaw. **N. ś.** *zrywając ś. kolejno, zerwać ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Zrywać>

Nazrywanie, a, blm., czynność cz. **Nazrywać.**

Nazrządzać, a, ał *zrządzając jedno po drugim, zrządzić w wielkiej liczbie:* Burza nazrządzała wiele szkód. <Na + Zrządzać>

Nazrządzanie, a, blm., czynność cz. **Nazrządzać.**

Nazrzekać się, a ś., ał ś. *zrzekając ś. kolejno, zrzec ś. w wielkiej liczbie:* N. ś. korzyści. <Na + Zrzekać ś.>

Nazrzędzenie, a, blm, czynność cz. **Nazrzędzić.**

Nazrzędzić, i, ił, N. ś., *nasycić ś. zrzędzeniem.* <Na + Zrzędzić>

Nazrzucać, a, ał *zrzucając jedno po drugim, zrzucić w wielkiej liczbie:* Lis ryb nazrzucał z wozu. Bryły głazów, nazrzucanych przez morze. <Na + Zrzucać>

Nazrzucanie, a, blm., czynność cz. **Nazrzucać.**

Nazrzynać, a, ał czego = *zrzynając jedno po drugim, zerznąć w wielkiej liczbie.* <Na + Zrzynać>

Nazrzynanie, a, blm., czynność cz. **Nazrzynać.**

Nazsadzać, a, ał *zsadzając jednego po drugim, zsadzić w wielkiej liczbie:* N. dzieci. Śmierć i z tronów nazsadza. <Na + Zsadzać>

Nazsadzanie, a, blm., czynność cz. **Nazsadzać.**

Nazsiadać, a, ał *zsiadając kolejno, zsiąść w wielkiej liczbie:* N. z koni. **N. ś.** *zsiadając ś. kolejno, zsiąść ś. w wielkiej liczbie, nakrzepnąć, naścinać ś.* <Na + Zsiadać>

Nazsiadanie, a, blm., czynność cz. **Nazsiadać.**

Nazstępować, uje, ował *zstępując kolejno, zstąpić w wielkiej liczbie.* <Na + Zstępować>

Nazstępowanie, a, blm., czynność cz. **Nazstępować.**

Nazsuwać, a, ał czego = *zsuwając jedno po drugim, zsunąć w wielkiej liczbie.* **N. ś. 1.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zsuwaniem.* **2.** *zsuwając ś. kolejno, zsunąć ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Zsuwać>

Nazsuwanie, a, blm., czynność cz. **Nazsuwać.**

Nazsychać się, a ś., ał ś. *zsychając ś. kolejno, zeschnąć ś. w wielkiej liczbie:* Chleba ś. nazsychało. <Na + Zsychać ś.>

Nazsyłać, a, ał *zsyłając jedno po drugim, zesłać w wielkiej liczbie.* <Na + Zsyłać>

Nazsyłanie, a, blm., czynność cz. **Nazsyłać.**

Nazsypywać, uje, ywał *zsypując jedno po drugim, zsypać w wielkiej liczbie.* <Na + Zsypywać>

Nazsypywanie, a, blm., czynność cz. **Nazsypywać.**

Nazszywać, a, ał *zszywając jedno po drugim, zszyć w wielkiej liczbie.* <Na + Zszywać>

Nazszywanie, a, blm., czynność cz. **Nazszywać.**

Nazużywać, a, ał *zużywając jedno po drugim, zużyć w wielkiej ilości:* Nie będąc wprawnym robotnikiem, nazużywał za dużo materjału. **N. ś.** *zużywając ś. kolejno, zużyć ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Zużywać>

Nazużywanie, a, blm., czynność cz. **Nazużywać.**

Nazwa, y, lm. **y** *nazwanie, miano, imię, nazwisko:* Każdy przedmiot ma swą nazwę. Narzędzia wojenne mają ogólną nazwę broni. Gol. Bartek pochodził ze wsi Pognębina, której to nazwy wsi jest bardzo wiele w Księstwie Poznańskim. Sienk. <Na + *Zwa, od Zwać>

Nazwabiać, a, ał *zwabiając jedno po drugim, zwabić w wielkiej liczbie.* <Na + Zwabiać>

Nazwabianie, a, blm., czynność cz. **Nazwabiać.**

Nazwać, zwie a. × **zowie, zwał,** nied. **Nazywać I.** † N. *oznaczyć wyrazem:* Panna porodzi syna, i nazową imię jego Emanuel. Białob. Nazow imię jego Izrael. Wuj. **2.** *oznaczyć wyrazem, imieniem, nadać imię,* posp. *ochrzcić:* „Dobrze, mój Tadeuszu“ (bo tak nazywano młodzieńca, który nosił Kościuszkowskie miano). Mick. Kraków od Krakusa nazwano. Troc. Pismo rzeczy tak nazywa, jakie nam ś. widzą. Karnk. Niedarmo go tak nazwano. Prz. (=*imię swe rzeczą wyraża.* L.). N. kogo po imieniu. Przemówię do niej słówko, nazwę po imieniu. Mick. Przen.: Nazywać rzeczy po imieniu (=*wyrażać ś. o nich poprostu, nie obwijając w bawełnę*). Tego klasztoru głośno nie nazowę. Syrok. (=*nie wymienię jego nazwy*). Przypomnij, nazwij tych opok wyżyny. Mick. [Zapomniał na te góre N., jak brat mówił] (=*powiedzieć po imieniu, zawołać po imieniu*). **3.** *przezwać, nadać miano:* N. kogo ojcem ojczyzny, głupcem, osłem. Nazwiesz mnie nie wiem kim, jeśli ci słowa nie dotrzymam. To dopiero mnie komesem nazowią. Sienk. (=*zatytułują*). Każe ś. nazywać jaśnie panem. Od tej pory nazywano go „Niezapominajką.“ Prus. Nie wiele dbaj o to, czy twym nazwiskiem ją nazową. Faleń. Iż go ojcem nazowiem tej nowej ojczyzny. Sęp. **4.** *mienić, mianować kim, czym; uważać, mieć za kogo, za co:* Tego nie można N. cnotą. Nie wiem, jak to N. Tak nazwany = *tak zwany, rzekomy.* **N. ś. I.** nied. *mieć nazwę:* Jak ś. nazywasz? (=*jak ci na imię?; jak twoje imię, nazwisko?; ktoś ty z domu?*). Starożytni Polacy nazywali ś. naprzód od herbów: Ciołek, Jastrzębiec etc., powtóre od wiosek: Piotr z Chodzca, z Zakliczyna; po trzecie od imion ojcowskich, jak teraz Rusini: Jan Iwanowicz, Witek Bieniewicz, to jest syn Bieniasza. Nar. Bohater mój nazywał ś. Bartek Słowik. Sienk. Powiedz mi jego nazwisko. — Nie powiem, bo ś. tak brzydko nazywa. Ta góra nazywa ś. Łysa. Ten wyżeł nazywa ś. Bukiet. To ś. nazywa pilnik, a tamto dłóto. To ś. nazywa zadać szyku! I to ś. nazywa przyjaźń! Co ś. nazywa = *co ś. zowie, całą gębą, w całym znaczeniu tego słowa, niema co mówić:* Piękny, co ś. nazywa. To mi ś. nazywa szczęście! (= *to mi dopiero szczęście!*). **2.** *przybrać miano, przezwać ś.,* nied. *mienić ś., mianować ś., tytułować ś.:* Nazwał ś. księciem, choć nie ma do tego prawa. Niech ś. siestrzenicą moją nie nazywa, jeżeli to uczyni. L. (=*nie uważa ś., nie ma ś. za...*). Stąd ją sędzia szanował bardzo i przed światem lubił, może z próżności nazywać ś. bratem. Mick. Nazywać ś. czyim przyjacielem. Nazwałeś ś. Baranikiem, więc musiałeś, Panie, rodzić ś. wśród pasterzy. Mick. <Na + Zwać>

Nazwalać, a, ał czego = *zwalając jedno po drugim, zwalić w wielkiej liczbie:* N. gratów na kupę. Przen.: N. na kogo = *nazmawiać, naspędzać:* Sam narobił głupstw, a na mnie nazwalał. **N. ś.** *zwalając ś. kolejno, zwalić ś. w wielkiej liczbie:* Nazwalało ś. na mnie zewsząd kłopotów, pracy. <Na + Zwalać>

Nazwalanie, a, blm., czynność cz. **Nazwalać.**

Nazwalczać, a, ał kogo, czego = *zwalczając jedno po drugim, zwalczyć w wielkiej liczbie:* N. przeciwieństw. <Na + Zwalczać>

Nazwalczanie, a, blm., czynność cz. **Nazwalczać.**

Nazwalniać, a, ał *zwalniając jedno po drugim, zwolnić w wielkiej liczbie:* Nazwalniano wielu uczni od wpisu. **N. ś.** *zwalniając ś. kolejno, zwol-*

nić ś. w wielkiej liczbie: Na tę uroczystość nazwalniało ś. od pracy wielu robotników z fabryki. <Na+Zwalniać>

Nazwalnianie, a, blm., czynność cz. **Nazwalniać.**

Nazwanie, a l. blm., czynność cz. **Nazwać. 2.** lm. **a** p. **Nazwisko:** Ukryć przed tobą muszę imię i N. Mick. Farys—jest to zaszczytne N. u Arabów-Beduinów. Mick. Równie święte a milsze powtarzać nazwania. Mick. Westfalja N. to (Czerwonej ziemi) wzięła od czerwonego koloru swoich herbów. Słow.

Nazwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nazwać ś.**

Nazwężać, a, ał *zwężając jedno po drugim, zwęzić w wielkiej liczbie.* <Na+Zwężać>

Nazwężanie, a, blm., czynność cz. **Nazwężać.**

Nazwiązywać, uje, ywał kogo, czego=*związując jedno po drugim, związać w wielkiej liczbie.* <Na+Związywać>

Nazwiązywanie, a, blm., czynność cz. **Nazwiązywać.**

Nazwiedzać, a, ał czego=*zwiedzając jedno po drugim, zwiedzić w wielkiej liczbie.* <Na+Zwiedzać>

Nazwiedzanie, a, blm., czynność cz. **Nazwiedzać.**

Nazwierzać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. zwierzaniem ś.:* Nazwierzał ś. przede mną ze swych tajemnic *(=naspowiadał ś.).* <Na+Zwierzać>

Nazwieszać, a, ał czego = *zwieszając jedno po drugim, zwiesić w wielkiej liczbie.* <Na+Zwieszać>

Nazwieszanie, a, blm., czynność cz. **Nazwieszać.**

Nazwiększać, a, ał czego=*zwiększając jedno po drugim, zwiększyć w wielkiej liczbie.* <Na+Zwiększać>

Nazwiększanie, a, blm., czynność cz. **Nazwiększać.**

Nazwijać, a, ał czego=*zwijając jedno po drugim, zwinąć w wielkiej liczbie; zwijając ustawicznie, zwinąć w wielkiej ilości:* N. bawełny. **N. ś. I.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zwijaniem.* **2.** *zwijając ś. kolejno, zwinąć ś. w wielkiej liczbie.* <Na+Zwijać>

Nazwijanie, a, blm., czynność cz. **Nazwijać.**

Nazwisać, a, ał *zwisając kolejno, zwisnąć w wielkiej liczbie.* <Na+Zwisać>

Nazwisanie, a, blm., czynność cz. **Nazwisać.**

Nazwisko, a, lm. **a, Nazwanie, [Nazwistko, Nazywanie] I.** *nazwa, miano, imię; wyraz, termin:* Nazwiska miast, rzek, ziół, drzew, ryb. Troc. Nazwiska budownicze, rzemieślnicze, lekarskie, prawne. Troc. Dziady jest to N. uroczystości. Mick. Dla lepszego wyrozumienia obaczmy rozmaite nazwiska, któremi ś. zowie ten żywot wieczny. Gil. Cesarza nazwiski niepoczciwemi nazywał. Skar. *(= przezwiskami, przydomkami).* **2.** *imię własne wspólne całej rodzinie, które dzieci biorą po ojcu, a żona po mężu.* Kras. A. Podać imię i N. Podróżować pod cudzym, pod przybranym nazwiskiem. Pisarz znany pod przybranym nazwiskiem *(= pod pseudonimem).* Znać kogo z nazwiska. Jan, nazwiskiem Kochanowski. Nieznany z nazwiska. Innym nazwiskiem, nam niewiadomym, go mianowali. Syr. Koniec widowisku; publika Bajazza wzywa po nazwisku. Kam. <Na+*Zwisko, od Zwać>

Nazwiskowy przym. od **Nazwisko:** Imiona miały nazwiskowe zakończenie na *wic* i *ski* już za czasów Kazimierza Sprawiedliwego. Szaj.

[Nazwistko, a, lm. **a]** p. **Nazwisko.**

Nazwlekać, a, ał, Nazwłóczyć *zwlekając jedno po drugim, zwlec w wielkiej liczbie:* a) N. skór ze zwierząt. b) Namarudził, nazwlekał ze swoim wyjazdem. **N. ś. I.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zwlekaniem.* Sł. wil. **2.** *zwlekając ś. kolejno, zwlec ś. w wielkiej liczbie.* Sł. wil. Nazwlekało ś. ze wszystkich stron tałałajstwa. <Na+Zwlekać>

Nazwlekanie, a, blm., czynność cz. **Nazwlekać.**

Nazwłóczenie, a, blm., czynność cz. **Nazwłóczyć,** *nazwlekanie.*

Nazwłóczyć, y, ył i N. ś. p. **Nazwlekać:** Rupieci ś. aż do zbytku wiele nazwłóczyło. Krasz. <Na+Zwłóczyć>

Nazwodzenie, a, blm., czynność cz. **Nazwodzić.**

Nazwodzić, I, il *zwodząc jedno po drugim, zwieść w wielkiej liczbie:* Ten, który tyle mężów nazwodził, mędrszym nad wszystkich dotąd byłych być ś. mniema. Fred. A. **N. ś.** *nasycić ś. zwodzeniem:* Chłopców ś. nazwodzę. <Na+Zwodzić>

Nazwoływać, uje, ywał *zwołując jednego po drugim, zwołać w wielkiej liczbie:* Nazwoływał Żydów. **N. ś. I.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zwoływaniem.* **2.** *zwołując ś. kolejno, zwołać ś. w wielkiej liczbie.* <Na+Zwoływać>

Nazwoływanie, a, blm., czynność cz. **Nazwoływać.**

Nazwozbiór, oru, lm. **ory** *zbiór nazwisk przedmiotów, do jednej specjalności należących, terminologja, nomenklatura:* N. roślinny. Sł. wil. <Nazwa+Zbiór>

Nazwozić, i, il *zwożąc jedno po drugim, zwieźć w wielkiej liczbie:* Nazwoził doktorów. Nazwoził, co mógł, złota i srebra, pieniądze bić kazał. Moracz. Leżały stosy kamieni nazwożonych. Krasz. **N. ś.** *namęczyć ś. zwożeniem.* <Na+Zwozić>

Nazwożenie, a, blm., czynność cz. **Nazwozić.**

Nazwracać, a, ał *zwracając jedno po drugim, zwrócić w wielkiej liczbie:* Nazwracano listów źle zaadresowanych. N. pożyczek *(= naoddawać).* <Na+Zwracać>

Nazwracanie, a, blm., czynność cz. **Nazwracać.**

Nazwyciężać, a, ał *zwyciężając jedno po drugim, zwyciężyć w wielkiej liczbie:* N. wrogów. <Na+Zwyciężać>

Nazwyciężanie, a, blm., czynność cz. **Nazwyciężać.**

Nazwyczaić, i, ił *przyzwyczaić, nałożyć, nauczyć:* N. kogo do rannego wstawania. **N. ś.** *nawyknąć, nałożyć ś., nauczyć ś., przyzwyczaić ś.* <Na+Zwyczaić>

Nazwyczajenie, a I. blm., czynność cz. **Nazwyczaić. 2.** lm. **a** *nawyk, zwyczaj, przyzwyczajenie:* Nazwyczajenia takiego nabrał, że głośno modlitwy odmawia. Orzesz.

†Nazyr, a, lm. **owie** p. **2. Nazarejczyk:** Ślub nazyra abo nazarejczyka. Wuj.

Nazywać, a, ał i N. ś. p. **Nazwać.**

Nazywanie, a I. blm., czynność cz. **Nazywać. 2.** [N., lm. **a**] p. **Nazwisko:** Nie zbiorę wszyćkich po nazywaniu *(=nie spamiętam, nie wyliczę po nazwisku).*

Nazywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nazywać ś.**

Nazzuwać, a, ał *zzuwając jedno po drugim, zzuć w wielkiej liczbie:* N. obuwia. **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. zzuwaniem.* <Na+Zzuwać>

Nazzuwanie, a, blm., czynność cz. **Nazzuwać.**

Nażżymać się, a ś., ał ś. *nasycić ś., zżymając ś.:* Co on ś. biedaczysko nażżymał, namęczył, napłakał! Krasz. <Na+Żżymać>

Naźgać, a, ał posp. *żgając raz po raz, pożgać wielokrotnie, nakłóć:* Naźgali go biedaka nożami, naźgali! **N. ś.** posp. **I.** *nasycić ś. żganiem, nakłóć ś.* **2.** *żgając ś. kolejno, pożgać ś. w wielkiej liczbie, nakłóć ś.* <Na + Żgać>

Naźganie, a, blm., czynność cz. **Naźgać.**

[Naźlić się, i ś., ił ś.] p. **Nazłościć.** <Na + Źlić ś.>

Naźreć się, źre ś., żarł ś. posp. p. **Nażreć ś.**

† **Naźrzeć, y, ał** = **Najrzeć.** † **N. ś.** *napatrzyć ś.:* Długich pomp naźrzą ś. kapitolskie mury. Żebr. <Na + Źrzeć>

† **Naźrzelszy** *najdojrzalszy:* Poziomki co naźrzelsze. Syr. <Na + Źrzały>

[Nażalenie, a, blm.] czynność cz. **Nażalić.**

[Nażalić, i, ił] *narobić węgli z drzewa; zweglić.* **N. ś.** *nasycić ś., żaląc ś.; naskarżyć ś.* <Na + Żalić>

Nażałować, uje, ował, N. ś. kogo, czego = *nasycić ś., nadręczyć ś., żałując:* Co go nażałowali, gdy ich opuścił! Nie mogę ś. go dosyć N. (= *nie mogę ś. go odżałować).* <Na + Żałować>

† **Nażarcie, a,** blm. *nadgryzienie, nadżarcie.*

Nażarcie się, a ś., blm., czynność cz. **Nażreć ś.** <Od Nażreć ś.>

[Nażarć się, źre ś., żarł ś.] p. **Nażreć ś.**

Nażartować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś., żartując; nakpić ś., naśmiać ś., nadrwić:* Nażartowałem ś. z onej staruszki. L. <Na + Żartować>

Nażarty *który ś. nażarł:* Wieprz N. <Na + *Żarty, od Żreć>

Nażarzenie, a, blm., czynność cz. **Nażarzyć.**

Nażarzyć, y,ył *żarząc jedno po drugim a. ustawicznie, rozżarzyć w wielkiej ilości:* N. węgla. <Na + Żarzyć>

Nażąć, żnie, żął, nied. **Nażynać** *żnąc pewien czas, zżąć w wielkiej ilości:* Trzeba było N. kopę rzadkiego żyta, nasechylać ś., napocić i snopów nadźwigać. Krasz. **N. ś.** *namęczyć ś. żęciem.* <Na + Żąć>

Nażądać się, a ś., ał ś. *nadręczyć ś. żądaniem:* Com ś. natrudził, com ś. nażądał, ażebym ciebie oglądał. Kniaź. <Na + Żądać>

[Nażdać się, a ś., ał ś., nied. **Nażdawać ś.]** *spodziewaniem ś. namęczyć ś., naczekać ś.* <Na + Żdać>

[Nażdawać się, a ś., ał ś.] p. **Nażdać ś.**

[Naże!] p. **2. Na!** <Na + Że>

Nażebrać, rze, rał *żebrząc, nazbierać; użebrać:* Wezbrał ś. przeciw niemu Konradyn, posiłków tu i owdzie nażebrawszy. Birk. (= *dzięki usilnym prośbom otrzymawszy).* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. żebraniem.* <Na + Żebrać>

Nażebranie, a, blm., czynność cz. **Nażebrać.**

† **Nażegać, a, ał** *napalić, dosyć pozażegać.* L. <Na + Żegać>

† **Nażeganie, a,** blm., czynność cz. **Nażegać.**

Nażeglować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś. żeglowaniem.* <Na + Żeglować>

Nażegnać się, a ś., ał ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś., żegnając a. żegnając ś.:* Nie mogli ś. dosyć N. ze sobą. <Na + Żegnać>

† **Naželeć, eje, ał** *zweglić ś.; spalić ś., stlić ś. na węgiel:* Gdy już drwa w wierzchnim garńcu nażeleją, odprzętnisz ogień. Sien. <Na + Żeleć>

† **Nażelenie, a,** blm., czynność cz. **Naželeć.**

Nażenić, i, ił *żeniąc jednego po drugim, wielu ożenić.* **N. ś.** *żeniąc ś. kolejno, ożenić ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Żenić>

† **Nażenie, a,** blm., czynność cz. **Nażyć.**

Nażenienie, a, blm., czynność cz. **Nażenić.**

Nażenować, uje, ował I. *żenując jednego po drugim, wielu zażenować.* **2.** *żenując ustawicznie, zażenować wielokrotnie, nawstydzić.* **N. ś.** *nadręczyć ś., żenując ś.; nawstydzić ś.* <Na + Żenować>

Nażenowanie, a, blm., czynność cz. **Nażenować.**

Nażerać się, a ś., ał ś. p. **Nażreć ś.**

Nażeranie się, a ś., blm., czynność cz. **Nażerać ś.**

Nażęcie, a, blm., czynność cz. **Nażąć.**

Nażłabiać, a, ał p. **Nażłobić.**

Nażłabianie, a, blm., czynność cz. **Nażłabiać.**

Nażłobić, i, ił, nied. **Nażłabiać I.** czego = *żłobiąc jedno po drugim, w wielkiej liczbie wyżłobić, wydrążyć.* L. **2.** co = *żłobków, wklęsłości na czym narobić.* **N. ś.** *nasycić ś. a. namęczyć ś. żłobieniem.* <Na + Żłobić>

Nażłobienie, a, blm., czynność cz. **Nażłobić.**

Nażłopać się, pie ś., pał ś. *żłopiąc, nasycić ś.; nachlać ś.:* Nie może ś. N. gorzały. Przen.: Który brzeg ze krwią obficie zmieszanej nie nażłopał ś. do sytości piany? Nar. N. ś. krwi czyjej, rozkoszy. Sł. wil. <Na + Żłopać>

× **Nażmindzenie, a,** blm., czynność cz. **Nażmindzić.**

× **Nażmindzić, i, ił** *żmindząc, nazbierać:* To, co łakomca nalichwi, nażmindzi, nałupi, obróci ś. tak, jak onym Żydom zbytnie nazbieranie pokarmu. Gil. <Na + Żmindzić>

† **Nażobać, bie, bał,** † **Nazobać** *nadziobać.* † **N. ś.** *dziobiąc, nasycić ś.:* Ptacy ś. zboża nażobali. Jabł. Przen.: *naskubać ś., naszarpać ś. czego:* Przez czas tej przewłoki pożytków ś. z cudzego imienia nażobał. Groic. <Na + Żobać>

Nażołądkować się, uje ś., ował ś. *nasycić ś. a. namęczyć ś., żołądkując ś.; nairytować ś.* <Na + Żołądkować ś.>

† **Nażonąć, żenie, żonął** *napędzić, nagnać:* Nażonęli nas w sieci, w niewody. Chr. Jak wiele ptastwa kryje ś. w lesie, gdy zimny deszcz ich z gór nażenie. Otw. <Na + Żonąć>

Nażółknąć, knie, kł a. **knął,** × **Nażółknieć** *nabiec żółtym kolorem, pożółknąć, żółtego koloru nabrać:* Widziałyście pióra nagłe, gdy nowa niemi nażółknęła skóra. Żebr. <Na + Żółknąć>

× **Nażółknieć, eje, ał** p. **Nażółknąć.** Sł. wil. <Na + Żółknieć>

× **Nażółknienie, a,** blm., czynność cz. **Nażółknieć.**

Nażółknięcie, a, blm., czynność cz. **Nażółknąć.**

Nażreć się, źre ś., żarł ś., posp. **Naźreć ś.,** † **Naźrzeć ś., [Nażarć ś.],** nied. **Nażerać ś.** *żrąc, nasycić ś., napchać ś.:* Nażarł ś., ile mu tylko w brzuch wlazło. Wieprz, pies nażarł ś. Bydło nażera ś. na paszy. <Na + Żreć>

† **Naźrzeć się, źrze ś., żarł ś.** p. **Nażreć ś.**

[Nażubrować, uje, ował] *narobić szkody.* <Na + Żubrować>

[Nażubrowanie, a, blm.] czynność cz. **Nażubrować.**

[Nażucholenie, a, blm.] czynność cz. **Nażucholić.**

[Nażucholić, i, ił] *nakrajać, narznąć tępym nożem a. ladajako:* N. chleba. <Na + Żucholić>

× **Nażuchwowy** *na żuchwie a. szczęce będący.* Anat.: Gruczoł N. = *ślinianka przyuszna* (parotis). <Na + Żuchwowy>

Nażucie, a, blm., czynność cz. **Nażuć.**

Nażuć, uje, uł *żując raz po raz, zżuć w wielkiej ilości.* **N. ś.** *żując, nasycić ś. a. namęczyć ś.:*

Niech tu zwierzęta nażują ś. trawy. Tw. <Na + Żuć>

Nażwirować, uje, ował *żwirując jedno po drugim, wysypać żwirem w wielkiej liczbie.* <Na + Żwirować>

Nażwirowanie, a, blm., czynność cz. **Nażwirować.**

Nażyca, y, lm. **e** bot. p. **Konwalnik.** <?>

†**Nażyczać, a, ał** p. **Nażyczyć.**

†**Nażyczanie, a,** blm., czynność cz. **Nażyczać.**

Nażyczenie, a, blm., czynność cz. **Nażyczyć.**

Nażyczyć, y,ył l. komu = *życząc jednego po drugim, wiele życzeń złożyć.* **2.** †N., nied. †**Nażyczać** = a) i [N.] *pożyczyć:* Nażycz ty mnie nóg, ja ci nażyczę oczu. Klon. b) *użyczyć, udzielić, nadarzyć, nastręczyć:* Racz pomocy N. Żebr. Nażyczę swej rady. Ryb. Dobrze nażyczać, każdy tego świadom, chleba sąsiadom. Klon. Głowa chora choroby nażycza ciału wszystkiemu. Birk. <Na + Życzyć>

†**Nażyć, y,ył** *nagim czynić, obnażać, ogałacać:* Sam siebie z chwały twojej nażysz, pieluchami ś. lichemi pokrywasz. Bz. <NAG>

Nażyć się, yje ś.,ył ś. l. *nasycić ś. a. namęczyć ś., żując:* Dosyć ś. na świecie nażyłem, weź duszę moją, Panie. Skar. Krzyknie śmierć: Wychodź, dziadu, nażyłeś ś. Jabł. Nażyłeś ś., dziadu, pamiętaj na mary. Troc. Panna piękna i wesoła człowieka, co ś. nażył, zrozumieć nie zdoła. Fred. A. N. ś. z kim = *nasycić ś. pożyciem z kim.* **2.** [N. ś.] *nazbierać pieniędzy.* <Na + Żyć>

Nażyłkować, uje, ował, Nażyłować co = *narobić na czym żyłek, żył; pomalować a. poprzetykać w żyłki, w żyły:* Wspaniała purpura, nażyłkowana czystą złotą siecią. Zap. <Na + Żyłkować>

Nażyłkowanie, a, blm., czynność cz. **Nażyłkować.**

Nażyłować, uje, ował l. czego = *żyłując jedno po drugim, wiele wyżyłować:* N. mięsa. **2.** co p. **Nażyłkować:** Liść rośliny wielki, grubo nażyłowany. Sł. wil. <Na + Żyłować>

Nażyłowanie, a, blm., czynność cz. **Nażyłować.**

Nażynać, a, ał p. **Nażąć.**

Nażynanie, a, blm., czynność cz. **Nażynać.**

Nażyrować, uje, ował *żyrując jedno po drugim, podpisać w wielkiej liczbie:* N. weksli. <Na + Żyrować>

Nażyrowanie, a, blm., czynność cz. **Nażyrować.**

Nażywiczenie, a, blm., czynność cz. **Nażywiczyć.**

Nażywiczyć, y,ył *napoić żywicą:* Kitajka nażywiczona. Sł. wil. <Na + *Żywiczyć, od Żywica>

Nażywić, i, ił l. *żywiąc jedno po drugim, wyżywić w wielkiej liczbie:* N. biedaków. **2.** *żywiąc ustawicznie, pożywić wielokrotnie.* **N. ś.** l. *nasycić ś. a. namęczyć ś. żywieniem.* **2.** *żywiąc ś. kolejno, wyżywić ś. w wielkiej liczbie.* <Na + Żywić>

Nażywienie, a, blm., czynność cz. **Nażywić.**

[**Ną!**] p. **No!** <Okrzyk.>

†**Nądzka, i,** lm. **owie** p. **Nędzarz:** Nądzkowie a. niedopankowie, nie czując ś. w powadze i wziętości, radzi ją pychą nadstawiają. Fred. M. Pyszny N., kiedy spanoszeje. Prz. <NĘ(D)>

[**Nądzka!**] *okrzyk smutku.* Por. **Nędza.**

†**Nądznie** p. **Nędznie:** Tu źle żywią, N. schodzą. Pśń.

[**Nąkać, a, ał**] p. **Nukać.** <Od Ną!>

[**Nąkanie, a,** blm.] czynność cz. **Nąkać,** *nukanie.*

†**Nątrz** przys. *wewnątrz:* Ołtarz ten nie był cały, ale wnątrz próżny s desk, a N. dziurawy. B. Sz. <(N)Ą(TR)>

[**Nąż, Nąże**] w. *a nuż!, nuże!* <Ną! + Ż(e)>

[**Nąże**] p. **Nąż.**

Neapolitański l. cukier.: Wąs N. p. **Wąs. 2.** lek.: Choroba neapolitańska p. **Choroba.** <Od nazwy miasta Włos. Neapol>

[**Neba, y,** lm. **y**] *daszek u czapki.* <Z Dnm. niff, nöff, nibbe dosł. = nos, dziób>

[**Neble, i,** blp.] p. **Mebel.**

Nebularny astr. *tyczący ś. mgławic:* Teorja nebularna = *teorja, przyjmująca tworzenie ś. światów przez rozwój stopniowy mgławic pierwotnych.* <Z Łć. nebula = mgła>

× **Necesarjusz, a,** lm. **e** *człowiek zawsze będący w potrzebie, potrzebnicki.* <Łć. necessarius = konieczny, potrzebny>

[**Nechnog, a,** lm. **i**] p. **Minóg.** <Nm. Neunauge>

[**Necka, i,** lm. **i**] p. **Niecka.** Zdr. [**Necułka, Necułeczka**].

[**Necułeczka, i,** lm. **i**] p. **Necka.**

[**Necułka, i,** lm. **i**] p. **Necka.**

[**Neć!**] *przyśpiew.* <Ne! + Ć(i)>

Nefelin, u, lm. **y** min. *minerał z gromady sylikoidów, bezwodny krzemian sodu i glinu z bezwodnym krzemianem potasu i glinu* ($K_2Na_8Al_{10}Si_{11}O_{42}$), *krystalizujący w układzie heksagonalnym, bezbarwny, biały i szary; odmiany jego z blaskiem tłustym, zielone i czerwone, tworzące bryłki krystaliczne, nazywają ś.* eleolitami. <Now. z Gr. nefélē = obłok>

[**Nefeltówka, i,** lm. **i**] *gatunek strzelby.* <Od nazwiska puszkarza wileńskiego Neffelt>

Nefi, u, lm. **e** bot. p. **Niesplik.** <Fr. nèfle>

Nefryt, u, lm. **y** l. !N. lek. (nephritis) *zapalenie nerek.* **2.** a. × **Nerkowiec,** × **Siekiernik** min. *kamień, mający skład chemiczny mniej lub więcej zbliżony do gramatytu i prawdopodobnie będący tylko jego odmianą zbitą, najczęściej zielony.* <Z Gr. nefritēs = nerkowy>

l. †**Nega, i,** lm. **owie** *sprzecznik, kłótnik, przekora:* Ten sakrament jest cudem nietylko względem skutku, ale też względem istności, czegoś ty przał, panie N. Tworz. <Z Łć. negare = przeczyć>

2. †**Nega, i,** lm. **i** p. **Nyga.** <Nm. Neige>

[**Nega**] *onegdaj; w tych dniach.* <Skrócenie z Onegdaj>

Negacja, i, lm. **e** l. *przeczenie, zaprzeczenie:* N. pojedyńczych wyrazów lub zdań za pomocą „nie." **2.** *wyraz, oznaczający przeczenie:* O użyciu negacji „nie" i „ni." <Łć. negatio>

Negacyjnie przys. od **Negacyjny:** N. postawione twierdzenie. Bog.

Negacyjny przym. od **Negacja; Negatywny** *przeczący:* N. charakter krytyki umysłu. Str. <Now. z Negacja>

Negatyw, u, lm. **y** fot. p. **Negatywa.**

Negatywa, y, lm. **y** l. *czarna gałka przy głosowaniu, jako znak niezgodzenia ś.:* Zmrużył oczy, paznogciem do paznogcia mierzy: widać, że kreskę swoją kabale powierzy; jeśli palce trafią ś., da afirmatywę, a jeżeli ś. chybią, rzuci negatywę. Mick. **2.** a. **Negatyw** fot. = a) *obraz ujemny, otrzymany na kliszy w ciemni optycznej, na którym miejsca, promieniami światła uderzone, są uczernione, gdy miejsca, dokąd światło nie doszło, pozostają przezroczyste.* b) *klisza z takim obrazem:* Aparat zaczynał funkcjonować, i na negatywie otrzy-

mywało ś. odbicie miejscowości. Bl. <Z Łć. negativus dosł.=przeczący>

Negatywista, y, lm. **ści** *zwolennik negatywizmu:* Realizm poznania tych negatywistów był tylko płodem resztek zdrowego rozsądku. Dęb. <Now. z Łć. negativus=przeczący>

Negatywizm, u, blm. *kierunek, stanowisko przeczące, odmawiające wartości poznawczej, etycznej, estetycznej, religijnej temu, co pospolicie bywa uznawane za wartościowe; filozofja przeczenia; kierunek negacyjny w nauce.*

Negatywnie przys. od **Negatywny:** Los bilu zdecydowałby ś. N.

Negatywność, i, blm. rz. od **Negatywny:** Starej teorji znikomości i negatywności wszelkich rozkoszy ziemskich zaprzeczył już Arystoteles.

Negatywny I. *ujemny:* Moralność negatywna, moralność kodeksu policyjnego, przeciwko której nikt nie wystąpi. Kl. Gie.: Negatywna zmiana linji brzegowej=*ustąpienie morza, przesunięcie ś. linji brzegowej w stronę ku morzu.* **2.** p. **Negacyjny:** Niektóre czasowniki, łączące ś. z „nie,“ odwracają zupełnie swoje pierwsze znaczenie i zatracają charakter N.

Negliż, u, lm. **e** *ubranie domowe, ranne a. nocne.* Zdr. **Negliżyk.** <Z Fr. negligé>

Negliżować, uje, ował *zaniedbywać co, nie zważać na co, ignorować co.* **N. ś. I.** *zaniedbywać ś., opuszczać ś., nie być akuratnym.* **2.** *rozbierać ś. do negliżu, do bielizny.* <Z Fr. negliger>

Negliżowanie, a, blm., czynność cz. **Negliżować.**

Negliżowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Negliżować ś.**

Negliżowo przys. od **Negliżowy:** Wyszła do niego ubrana napół N. Bał.

Negliżowy przym. od **Negliż:** Strój N.

Negliżyk, u, lm. **i I.** p. **Negliż. 2.** *czepeczek damski ranny, domowy.*

Negocjacja, i, lm. **e I.** p. **Negocjowanie:** Negocjacje są wojną gabinetową. L. **2.** han. *sprzedaż wekslu.* <Łć. negotiatio>

Negocjant, a, lm. **ci** *kupiec na większą skalę; pośrednik w interesach handlowych.*

Negocjator, a, lm. **owie** a. **rzy** *ten, co negocjuje.* <Łć. negotiator>

Negocjować, uje, ował *prowadzić układy, układać ś., umawiać ś., traktować, pertraktować:* N. o pokój, o zawieszenie broni. Dla syna stosowne arystokratyczne związki negocjował. Byk. <Łć. negotiari>

Negocjowanie, a, blm., **Negocjacja** czynność cz. **Negocjować.**

Negować, uje, ował *przeczyć, zaprzeczać:* To fałsz oczywisty, ja temu neguję. L. „Nie“ neguje pojedyńcze wyrazy i całe zdania. <Łć. negare>

Negowanie, a, blm., czynność cz. **Negować.**

Negr, a, lm. **owie** *Murzyn, człowiek czarnego plemienia.* <Włos. Negro, Fr. Nègre, Nm. Neger, z Łć. niger dosł.=czarny>

Negrofag, a, lm. **owie** *obrońca handlu Negrami.* <Negr+Gr. fágō=żrę, więc = Murzynożerca>

Negrofil, a, lm. **e** *obrońca swobody Negrów.* <Negr+Gr. filéō = kocham, więc = przyjaciel Murzynów>

Negus, a, lm. **owie** *tytuł króla Abisynji.* <Abisyńs. negus dosł.=władca, ukoronowany>

[**Negus, a,** lm. **y**] p. **Nygus.** <? Por. Abnegat>

[**Negusostwo, a,** blm.] p. **Nygusostwo:** Byłby mnie słusznie za podobne N., z pomocą kulki w łeb, posłał za daleko. Byk.

[**Nej-**] p. **Naj-:** Nejpierwszy. Nejlepszy.

[**Nejbaki, ów,** blp.] *kluski kartoflane.* <Nm. Neuback>

× **Nejdyczanka, i,** lm. **i**=**Najtyczanka.**

Nejtyczanka, i, lm. **i** p. **Najtyczanka: N.,** bryczka, z tyłu nieco podniesiona, z wasągiem wyplatanym, z pokryciem lub bez niego, z koziołkiem i fartuchami. <Od nazwy miejsc. Czes. Nový Jičín, po Nm. Neu Titschein>

Nejzylber, bru, blm. = **Najzylber.** <Nm. Neusilber>

[**Neka, i,** lm. **i**] *grymas, sztuczka, chimera.* <Nm. [nöcke]>

[**Nekać, a, ał**] *pędzić.* Kras. A. <p. Nukać>

[**Nekanie, a,** blm.] czynność cz. **Nekać.**

Nekieonit, u, lm. **y** min. *minerał rombowy z gromady sylikoidów, z rzędu węglanów,* $Mg\,CO_3 + 3H_2O$. <?>

Nekiera, y, lm. **y** bot.=**Miechera.** <Od nazwiska botanika Fr. Necker †1793>

Neklob, u, lm. **y** pow. *rodzaj dużych cęgów drewnianych, służących do przytrzymywania rzemieni, skrzydeł powozowych i t. p. w czasie ich szycia.* <Z Nm. Nähkloben>

Nekrasowiec, wca, lm. **wcy** *nazwa Kozaków z nad Donu, którzy po opuszczeniu rodzinnych siedzib osiedli ś. nad Dunajem:* Ponad Dunajem liczne wsie były zaludnione Tatarami i kozakami Zaporożcami i Nekrasowcami, wychodźcami Dońców. Budz. <Od nazwiska Ukr. Nekrasa †w w. XVIII>

Nekrofil, a, lm. **owie** *ten, co cierpi na nekrofilję:* Słynny N. literacki Baudelaire. Mat. I. <Now. z Gr. nekrós=zmarły + filéō = lubię>

Nekrofilja, i, blm. lek. (necrophilia) *pociąg płciowy do trupów, jako zboczenie umysłu zdarzający ś.* <Now. z Gr. nekrós = zmarły + filía = miłość>

Nekrolatrja, i, blm. *ubóstwianie zmarłych.* Sł. wil. <Gr. nekrolatreía>

Nekrolog, u, lm. **i, Nekrologja** *wiadomość w czasopiśmie o czyjej śmierci; krótki opis życia osoby świeżo zmarłej:* Obacz N. jego (Oleszkiewicza) w gazetach petersburgskich z r. 1830. Miek. Przen.: Wzruszyli ramionami, i to był jedyny po Paliszewskim N. Krasz. <Now. z Gr. nekrós= zmarły + lógos=spis>

Nekrologiczny przym. od **Nekrologja.**

Nekrologista, y, lm. **ści** *autor nekrologów:* Z licznych nekrologistów nawet najprzychylniejsi nie zdobyli ś. na taką głęboko sięgającą prawdę w ocenianiu wpływów. Ken.

Nekrologja, i, lm. **e I.** p. **Nekrolog. 2.** *dział nekrologów w czasopiśmie.*

Nekrologowy przym. od **Nekrolog:** Dwuwiersz N. Smol.

× **Nekroman, a,** lm. **owie** p. **Nekromanta.** Sł. wil.

Nekromancja, i, blm. *sztuka wywoływania i zaklinania duchów w celu zapytywania ich o przyszłość.* <Gr. nekromanteía>

Nekromanta, y, lm. **ci** m., × **Nekroman** *ten, co wywołuje duchy, czarnoksiężnik:* Epoka chora, trwożliwa, cierpiąca, epoka spirytystów, teozofów, nekromantów. Bog. W.

Nekromantka, i, lm. **i** forma ż. od **Nekromanta:** Ohydna N. Erichto. Mat. I.

Nekropol, u, lm. **e, Nekropolja,** × **Nekropola** *cmentarz u starożytnych Greków, miasto umarłych.* <Now. z Gr. nekrós = zmarły + pólis = miasto>

× **Nekropola, i,** lm. **e** p. **Nekropol.**

Nekropolja, i, lm. **e** p. **Nekropol.**

! **Nekroza, y,** blm. *zgorzel, martwica, martwa:* Na tym doświadczeniu osnuł swoją teorję o zamieraniu czyli nekrozie tkanki. Ochor. <Gr. nékrōsis>

Nektar, u, blm. **I.** *napój bogów olimpijskich, który ich miał utrzymywać w nieśmiertelności:* Hebe nalewa N. bogom. Wino, jak N. Nad N. słodsze wino. Jabł. **2.** przen. *napój rozkoszny w smaku:* Każe w skok do piwnicy przynieść madziaru lub brzezińskiego nektaru. Darow. *(=piwa wyrabianego w Brzezinach).* **3.** przen. wog. *słodycz, rozkosz, delicje:* Gdzież znajdziesz stałe na świecie wesele? Do nektaru fortuna gorzkie sypie ziele. L. Młodości! tobie N. żywota natenczas słodki, gdy z innemi dzielę. Mick. <Gr. néktar>

Nektarowy przym. od **Nektar.**

Nektaryna, y, lm. **y** ogr. *brzoskwinia z twardym mięsem.*

Nelma, y, lm. **y** *gatunek ryby:* Wyborne ryby, nieznane u nas, są nelmy. Ciec. <Ros. nelьma>

Nelsonka, i, lm. **i I.** a. gm. **Nalesonka** *naczynie, w którym ś. duszą zrazy nelsońskie.* **2.** × N. a. [**Melsonka**] *suknia damska, rodzaj surducika, krakowianki.* <Od nazwiska wodza Ang. Nelson †1805>

Nelsoński, gm. **Nalesoński** *na sposób Nelsona przyrządzony:* Zrazy nelsońskie. Zrazy nelsońskie bywają tu wcale smaczne. Grudz.

Nemalit, u, lm. **y** min. *odmiana brucytu włóknista, występująca w serpentynie koło Hoboken w New-Jersey.* <Now. z Gr. nēma = włókno + líthos = kamień>

Nematody, ów, blp. zool. p. **Nicienie.** <Now. z Gr nēma, 2 pp. nématos = nić + -eidés = -kształtny>

Nemeza, y, blm. *sprawiedliwość nieubłagana, karząca:* Żałosny ten pean wyobraża nemezę, prawo moralne, ścigające czyny. <Gr. némesis>

Nemrod, a, lm. **owie** *myśliwy, strzelec:* Grono nemrodów warszawskich. <Od nazwiska króla Babilońs., po Hb. Nimrod, który był „możnym myśliwcem przed Panem“ 1 Mojż. X, 9>

Nemrodowski *myśliwy:* Wyprawa nemrodowska niebardzo była świetna. Koź. A.

[**Nemtal, a,** lm. **e**] p. **Medal.** <Przekręcenie [Mętal]>

[**Nen, Na, No**] p. **On.** <Zam. *Onen>

[**Nena, y,** lm. **y**] p. **Nana.** Zdr. [**Nenka, Neńka**]. <Dziec.>

[**Nenczyn**] p. **Nanczyn.**

[**Neni**] *niema:* Żádnej krasy na mnie N. Kiedy groszy w pytlu N., wtenczas ś. rozum odmieni. Prz. <Śłc. nenie, Czes. není>

[**Nenia, i,** lm. **e**] p. **Nana.** <Dziec.>

[**Nenin**] p. **Nanczyn.**

[**Nenka, i,** lm. **i**] p. **Nena.**

Nenufar, a, lm. **y** bot. = **Grzybień** biały: Dziś na motyla jam za stary, więc lubię malwy, nenufary i wszystko, oprócz róży. Grudz. <Niby Łć. nenufar, z Arab. ninufar>

Nenufarowy przym. od **Nenufar:** Dobijali ś. jeden przez drugiego o maleńki choćby tour walca lub polki z nenufarową boginią. Haj. *(=strojną w nenufar).*

[**Neńka, i,** lm. **i**] p. **Nena:** W lubystku cię N. kąpała. Gliń. <Ukr. neńka>

Neo- w wyrazach złożonych = *nowo-.* <Gr. néo- = nowo->

Neobraminizm, u, blm. *braminizm o nowszym, nieco racjonalistycznym zabarwieniu.* <Now. z Gr. neo- = nowo- + Braminizm>

Neobudaizm, u, blm., **Neobudyzm, Neobuddaizm, Neobuddyzm** *budaizm z nowszym, racjonalistycznym kierunkiem:* N. może tylko przyprawić swych adeptów o chorobę mózgową. Nagan. <Now. z Gr. neo- = nowo- + Budaizm>

Neobuddaizm, u, blm. p. **Neobudaizm.**

Neobuddysta, y, lm. **ści** p. **Neobudysta:** Neobuddyści francuscy (okultyści) posługują ś. terminologją kabalistyczną. Mat. I.

Neobuddyzm, u, blm. p. **Neobudaizm.**

Neobudysta, y, lm. **ści, Neobuddysta** *wyznawca neobudyzmu.*

Neobudyzm, u, blm. p. **Neobudaizm:** Okultyzmowi nadają niekiedy nazwę neobudyzmu lub też budyzmu ezoterycznego. N. nie jest religją, lecz systematem metafizycznym.

Neochrystjanizm, u, blm. p. **Neochrześcijanizm:** W dzisiejszej Francji N., neokatolicyzm jest artykułem mody, jak niegdyś cri-cri. Bog. W. Źródło jego filozofji tkwi w neochrystjanizmie, w kierunku Schellinga, nie Bandera. Ant. <Now. z Gr. neo- = nowo- + Chrystjanizm>

× **Neochrześcijanin, a,** lm. **anie** *chrześcijanin nowoochrzczony, neofita.*

Neochrześcijanizm, u, blm., **Neochrystjanizm** *chrześcijaństwo o kierunku nowoczesnym, zabarwionym racjonalizmem i socjalizmem:* N. Wyżewskiego, Anatola France. <Now. z Gr. neo- = nowo- + Chrześcijanizm>

× **Neochrześcijański** przym. od **Neochrześcijanin.**

Neodarwinista, y, lm. **ści** fil. p. **Nowodarwinista.**

Neodarwinistyczny fil. p. **Nowodarwinistyczny.**

Neodarwinizm, u, blm. fil. p. **Nowodarwinizm.** <Now. z Gr. néos = nowy + Darwinizm>

Neoelekt, a, lm. **ci** *nowowybraniec:* Akt, pozbawiający neo-elekta wszelkiej prawnej podstawy. Jaroch. Karol XII w Warszawie zastał już neoelekta Leszczyńskiego. Kraus. < Now. z Gr. neo- = nowo- + Elekt>

Neofilologiczny *poświęcony badaniu języków i literatur nowożytnych (głównie romańskich i angielskiego):* Towarzystwo neofilologiczne. <Now. z Gr. neo- = nowo- + Filologiczny>

Neofilozof, a, lm. **owie** *filozof, trzymający ś. najnowszych kierunków:* Ultrakatolicy nazywają go bodaj niereligijnym, a neofilozofowie obskurantem. Chm. <Now. z Gr. neo- = nowo- + Filozof>

Neofit, a, lm. **ci** p. **Neofita:** N., nowo chrzczony. Kras.

Neofita, y, lm. **ci** m., **Neofit I.** *człowiek nowonawrócony, nowowierca, nowochrzczeniec.* **2.** *Żyd, który przyjął wiarę chrześcijańską, przechrzta, wychrzta:* Nawróconych do świętej wiary Żydów powszechnie neofitami zowią. Ostr. Obawa, aby ten rodzaj neofitów, z przyrodzonej biegłości i chciwości do prerogatyw szlacheckich cisnących ś., rodowitego szlachty polskiej imienia nie zaćmił. Vol. **3.** przen. *człowiek, który z niższej sfery wszedł do wyższej:* Nie dowierzam takim neofitom: w nim zawsze czuć lokajską naturę. Bał. <Śr. Łć. neophytus>

Neofitka, i, lm. **i** forma ż. od **Neofita.**

Neofitostwo, a, blm. p. **Neofityzm:** Nie darowano neofitostwa, chociaż wielu tam nosiło w sobie świeże jego zarody. Byk.

Neofityzm, u, blm., **Neofitostwo** *stan neofity:* Grocholscy byli bardzo nabożni, a najniesłuszniej zarzucano im N. Rol.

Neofob, a, lm. **owie** *człowiek, obawiający ś. nowości, innowacji.* <Now. z Gr. néos = nowy + fóbos = bojaźń>

Neofobja, i, blm. *obawa nowości, innowacji.*

Neofobka, i, lm. **i** forma ż. od **Neofob.**

Neogieniczny *nowotny, nowożytny; nowotworny:* Osady neogieniczne. Nałk. <Gr. neogenés>

× **Neografja, i,** blm. *nowy sposób pisania, nowa ortografja.* Sł. wil. <Now. z Gr. néos = nowy + gráfō = piszę>

Neokantowski fil. p. **Nowokantowski.**

Neokantysta, y, lm. **ści** fil. p. **Nowokantysta.**

Neokantyzm, u, blm. fil. p. **Nowokantyzm.** <Now. z Gr. néos = nowy + Kantyzm>

Neokatolicki przym. od **Neokatolik:** Tradycje neokatolickie. <Now. z Gr. neo- = nowo- + Katolicki>

Neokatolicyzm, u, blm. *katolicyzm ze zwrotem ku racjonalizmowi, mistycyzmowi i socjalizmowi:* Wytwarzają takie formułki, jak neochrystjanizm, N., neokonserwatyzm i t. d. Kozł. Przyszło mi na myśl przedstawić zwrot do mistycyzmu, do symbolizmu, czyli krócej do neokatolicyzmu. <Now. z Gr. neo- = nowo- + Katolicyzm>

Neokatoliczka, i, lm. **i** forma ż. od **Neokatolik.**

Neokatolik, a, lm. **cy** *wyznawca neokatolicyzmu:* Dziennikarska, polująca na efekta krytyka, przyczepiła już Bourget'owi modną etykietę neokatolika. Bog. W. <Now. z Gr. neo- = nowo- + Katolik>

Neoklasycyzm, u, blm. *klasycyzm nowoczesny, wzorowanie ś. na dziełach starożytności klasycznej:* N. w architekturze. <Now. z Gr. neo- = nowo- + Klasycyzm>

Neoklasyczny przym. od **Neoklasyk.**

Neoklasyk, a, lm. **cy** *zwolennik neoklasycyzmu.*

Neokomski gieol.: Formacja neokomska = *formacja neufszatelska, gromada spodnia kredowa, bezpośrednio na jurajskich spoczywająca; złożona z wapieni żółtych z jeżowcami i polipniami.* <Now. od Neocomium = Neufchâtel, z Gr. néos = nowy + kómē = wieś>

Neokrytycysta, y, lm. **ści** p. **Nowokrytycysta.**

Neokrytycyzm, u, blm. fil. p. **Nowokrytycyzm.** <Now. z Gr. neo- = nowo- + Krytycyzm>

Neokrytyczny fil. p. **Nowokrytyczny.**

Neokrytyk, a, lm. **cy** p. **Nowokrytyk.**

Neolit, u, lm. **y** min. *minerał, należący do gromady sylikoidów, do rzędu wodorokrzemianów, do grupy serpentynu, miękki, mydlasty, ciemno-zielony a. czarniawy.* <Now. z Gr. néos = nowy + líthos = kamień>

Neolog, a, lm. **owie** *ten, co wprowadza wyrazy nowe, nową terminologję.* Sł. wil.

× **Neologiczny** przym. od **Neologja.**

Neologizm, u, lm. **y** *wyraz nowoutworzony; nowy zwrot w mowie.* <Now. z Gr. néos = nowy + logismós = wzgląd, myśl i t. d.>

× **Neologja, i,** blm. *wprowadzanie nowych wyrazów do nauki, lub używanie dawnych w nowym znaczeniu.* <Now. z Gr. néos = nowy + lógos = mowa, wyraz i t. d.>

Neomenja, i, lm. **e** *nowy księżyc, pierwszy dzień miesiąca u Żydów:* Synedrjum czyli Sanchedryn, trybunał sędziów żydowskich wyznaczał neomenję (dzień nowego księżyca). Sł. wil. <Gr. neomēnia>

Neoplatonik, a, lm. **cy** fil. p. **Nowoplatonik.**

Neoplatonizm, u, blm. fil. p. **Nowoplatonizm.** <Now. z Gr. néos = nowy + Platonizm>

Neoplatoński fil. p. **Nowoplatoński.**

Neorama, y, lm. **y** *rodzaj panoramy, przedstawiającej wnętrze świątyni lub innego gmachu.* <Now. z Gr. naûs, 2 pp. neós = okręt, nawa + horáō = widzę>

Neoromantyzm, u, blm. *romantyzm w drugim swoim, późniejszym okresie:* N. wykwitł u nas tak bujnie na początku piątego dziesiątka naszego wieku. Morz. <Now. z Gr. neo- = nowo- + Romantyzm>

Neoscholastyczny fil. p. **Nowoscholastyczny.**

Neoscholastyk, a, lm. **cy** fil. p. **Nowoscholastyk.** <Now. z Gr. néos = nowy + Scholastyk>

Neoteryzm, u, blm. *nauka nowa, nauka o obrocie ziemi około słońca:* Pierwsi Pijarzy za Augusta III dokazali stopniowo, że wszystkie szkoły przyjęły N. Bełc. <Now. z Gr. neóteros dosł. = młodszy, nowszy>

Neotomista, y, lm. **ści** fil. p. **Nowotomista.**

Neotomistyczny fil. p. **Nowotomistyczny.**

Neotomizm, u, blm. fil. p. **Nowotomizm.** <Now. z Gr. néos = nowy + Tomizm>

Neotorys, a, lm. **i** *należący do stronnictwa Ang. „tory" (zachowawczego) o zabarwieniu nowożytnym:* Neotorysi, stawiający kwestją robotniczą przed wszelkiemi innemi. Nagan. <Now. z Gr. neo- = nowo- + Torys>

Neotyp, u, lm. **y** min. *kalcyt z domieszką węglanu barytu.* <Now. z Gr. néos = nowy + týpos = odcisk, typ>

Neowitalista, y, lm. **ści** fil. p. **Nowowitalista.**

Neowitalistyczny fil. p. **Nowowitalistyczny.**

Neowitalizm, u, blm. fil. p. **Nowowitalizm.** <Now. z Gr. neo = nowo- + Witalizm>

[**Nepać, pie** a. **pa, pał, Nipać, Nypać**] *szukać, myszkować, kosztować:* Czego tam népiesz? <Nm. nippen, [neppen, nöppen]>

[**Nepanie, a,** blm.] czynność cz. **Nepać.**

× **Nepot, a,** lm. **ci** *protegowany:* Przedmioty, któremi papież rozporządził już poprzednio na rzecz swoich nepotów i krewnych. <Z Łć. nepos, 2 pp. nepotis = wnuk, synowiec>

Nepotyzm, u, blm. **1.** *wpływ siostrzeńców lub synowców papieskich na zarząd lub na interesa państwa.* **2.** wog. *popieranie, niewłaściwe promowanie krewnych na posady, godności i t. p.:* Życie tobie pójdzie gładko, gdy N. będzie ojcem, a protekcja chrzestną matką. Nieudolność, służalstwo, N., karjera, zniechęcenie, egoizm, blaga et caetera. Rod. <Śr. Łć. nepotismus>

Neptun, a, blm. **1.** Państwo Neptuna = *ocean, morze:* Do rozległych państw Neptuna moja woda z hołdem płynie. Węg. **2.** astr. *jedna z planet, krążących koło słońca.* **3.** chem. *przypuszczany kiedyś pierwiastek metaliczny.* <Od nazwy bóstwa Łć. Neptunus>

Neptuniczny gieol.: Skały, formacje neptuniczne = *osadzone, powstałe z osadów wodnych.*

Neptunista, y, lm. **ści** gieol. *zwolennik neptunizmu, a przeciwnik wulkanizmu:* W końcu XVIII stulecia zawrzała gorąca i namiętna walka neptunistów z wulkanistami. <Od Łć. nazwy bóstwa wód Neptunus>

Neptunizm, u, blm. gieol. *teorja przypisująca wpływom i działaniom wód powstanie wszystkich skał na ziemi.*

[**Nera, y,** lm. **y**] p. **Nerka.**

× **Nerczany** p. **Nerkowy:** Tłustość nerczana. Bud. Nerczane boleści. Spicz.

Nereczka, i, lm. **i** p. **Nerka.**

Nerecznica, y, lm. **e** bot. p. **Paprotka.** <Od Nerka>

Nereida, y, lm. **y** *nimfa morska.* <Gr. Nērēís, 2 pp. Nērēidos dosł.=córka Nereusza>

[**Nerest, u,** blm., **Nierost, Mrzost, Niérzch**] **I.** *popęd płciowy i czas jego u ryb, ikrzenie ś. ryb, tarło.* **2.** *ikra.* <p. Mrzost>

[**Nerestować, uje, ował, Narestować, Niérzchnąć ś., Mrzostować, Mrzostować ś.**] (o rybach) *trzeć ś., ikrzyć ś.*

[**Nerestowanie, a,** blm.] czynność cz. **Nerestować.**

[**Neret, u,** lm. **y**] *rodzaj sieci.* <Ukr. neret>

[**Nerk-**] p. **Nurk-.**

Nerka, i, lm. **i,** †**Nyrka, [Nera, Nyrka] I.** anat.=a) *jeden z dwu narządów ciała, kształt bobu mających, położonych po obu stronach części lędźwiowej kręgosłupa w jamie brzusznej, wydzielających mocz ze krwi,* †pokrątki, [głupie mięso], u zwierząt cynadry: Wiecie, jako inaczej nerkę nazywają? Głupie mięso, a to z tej przyczyny działają, że w samym łoju siedząc, bardzo chuda bywa. Jag. Przen.: *wnętrze, wnętrzności, serce człowieka:* Nerek jego świadek jest Bóg. Leop. (= *świadek wnętrzności.* Leop.). My tym ichmościom sięgniemy do nerek, aby prawdy dostać. Spas. b) †Nerki maluczkie p. **Nadnercze. 2.** Nerki pierwotne, rzekome = *ciała, gruczoły Wolfa* (renes primordiales s. corpora Wolffii). **3.** gór. *rozciąganie ś. pokładów niejednostajnej grubości z przestankami w swym ciągu.* **4.** min. *bryła podługowata, więcej lub mniej spłaszczona, którą tworzą różne minerały, a z rud gliniaste żelaziaki i sferosyderyty.* Zdr. **Nereczka.** <Nm. Niere>

Nerkodrzew, a, lm. **y** bot. p. **Nerkowiec.** <Nerka + Drzewo>

Nerko-okrężniczy anat. *wspólny nerce i okrężnicy:* Więz N. = *zdwojenie otrzewnej pomiędzy nerką a okrężnicą* (ligamentum reno-colicum). <Nerka + Okrężniczy>

Nerkowato przys. od **Nerkowaty.**

Nerkowaty *postacią swą nerkę przypominający:* Liść N.

Nerkowiec, wca, lm. **wce I.** a. **Nanercz, Nerkodrzew, Nerkowe drzewo, Nakarp** bot. (anacardium) *roś. z rodziny terpentyńcowatych.* **2.** × N. min. p. **Nefryt.** <Od Nerka>

Nerkowy, × **Nerczany,** †**Nyreczny** przym. od **Nerka** = a) anat. (renalis): Tłuszcz N. Naczynia nerkowe. Kielich N. p. **Kielich.** Kłębuszki, kłębki nerkowe p. **Kłębuszek.** Gruczoły, gruczołki, przysadki nerkowe p. **Nadnercze.** b) bot.: Drzewo nerkowe p. **Nerkowiec.** c) lek.: Kamień N. p. **Kamień.** d) min.: Ruda żelazna nerkowa = *ruda żelazna skupiająca ś. w piasku, marglu i glinie w bryłki kształtu nerek.*

Nerkówka, i, blm. *pieczeń od nerki.*

Nerterologja, i, blm. *nauka o istotach świata podziemnego.* Sł. wil. <Now. z Gr. nertérios = dolny, spodni + -logía = znawstwo>

Neruga, i, lm. **i** gie. p. **Mierzeja.** <p. Mierzeja>

Nerunga, i, lm. **i** gie. p. **Mierzeja.**

Nerw, u, lm. **y I.** anat. (nervus) *twór do sznurka a. do nitki białawej podobny, po całym ciele rozgałęziony, z mózgu a. rdzenia kręgowego pochodzący, będący narządem czucia, sprawcą ruchu i pośrednikiem wszelkich wrażeń zmysłowych,* †sucha żyła, †żyła pięta, × czujnik, †cywka żylna: Nerwy czuciowe, czulne, czułe, × czujniki (nervi sensorii). Nerwy ruchowe, nerwy ruchu (nervi motorii). N. spółczulny, N. sympatyczny wielki, × trójwnętrznościowy, życia organicznego, układ nerwowy roślinny, zwojowy (n. sympaticus). N. dodatkowy, × oddechowy górny, N. nazad ś. wracający, przydatkowy, × przystępujący, †rozbiegający ś., wsteczny p. **Dodatkowy.** Nerwy dośrodkowe p. **Dośrodkowy.** N. językogardzielowy, językogardłowy, językowo-gardzielowy p. **Języko-gardzielowy.** N. języko-ruchowy a. podjęzykowy, †N. językiem ruchający p. **Języko-ruchowy.** N. kulszowy (n. ischiaticus). Nerwy kuprowe, krzyżowe, †świątne, †świętokostne. **2.** bot.: N. liścia = *żeberko, żyła, żyłka na liściu.* **3.** przen. *sprężyna, działacz, motor, podstawa, zasada:* Pieniądze są nerwem handlu. <Łć. nervus>

Nerwacja, i, blm. *sposób rozgałęzienia nerwów w liściach, unerwienie:* Liście herbaty odznaczają ś. nerwacją charakterystyczną. Rost. <Now. z Łć. nervus=nerw>

Nerwiak, a, lm. **i** lek. (neuroma) *nowotwór chorobny w nerwach powstały.*

Nerwica, y, lm. **e** lek. (neurosis) *choroba nerwów,* newroza, neuroza, neuropatja: N. naczyniowa = *angjonewroza.*

Nerwię, ęcia, lm. **ęta** żart. *nerw godzien politowania:* A więc nerwięta kochane w robocie! to utrapienie wszystkich lekarzy. Krasz.

†**Nerwisto** przys. od **Nerwisty.** L.

†**Nerwisty I.** *z silnie rozwiniętym układem mięśniowym, [żylasty]:* Ramię nerwiste. **2.** p. **Nerwowy.**

Nerwoból, u, lm. **e** lek. (neuralgia) *ból dotkliwy, powstający bez zmian widocznych w ustroju,* newralgja, neuralgja: N. kulszowy p. **Kulszowy.** <Nerw + Ból>

× **Nerwo-brzuszny** anat. *ściągający ś. do nerwów jamy brzusznej:* Naczynia nerwo-brzuszne (vasa nervoso-ventralia). <Nerw + Brzuszny>

Nerwoglej, u, blm. hist. (neuroglia) *rodzaj siatkowatej tkanki w istocie białej rdzenia pacierzowego.* osnowa nerwowa. <Now. z Nerw + Gr. gloiós = śluz>

! **Nerwologja, i,** blm. anat. p. **Neurologja.** <Now. z Łć. nervus=nerw + Gr. -logía = znawstwo>

Nerwo-mięśniowy *dotyczący nerwów i mięśni:* Układ N. <Nerw + Mięśniowy>

Nerwotętnice, ic, blp. *żyłki w ciele ludzkim, ktore dawniej brano za nerwy i tętnice, nie mogąc ich rozróżnić.* (?) Sł. wil. <Nerw + Tętnica>

× **Nerwować, uje, ował** *niecierpliwić kogo w najwyższym stopniu, wprawiać w stan rozdrażnienia nerwowego,* denerwować.

× **Nerwowanie, a,** blm., czynność cz. **Nerwować.**

× **Nerwowiec, wca,** lm. **wcy** p. **Neuropata.**

Nerwowo przys. od **Nerwowy:** a) Z chorej N. prababki wyrasta chory ród. Sienk. (= *na nerwy*). b) *jak w chorobie nerwowej; jak przy podrażnieniu nerwów; z rozdrażnieniem; gorączkowo:* Patrzał na własne obuwie, którym N. uderzał w podłogę. Radz. Wargi jego drgały N., a ręką niespokojnie wąs szarpał. Kamiennie nieruchoma twarz jego N. drgać zaczynała. Orzesz.

Nerwowość, i, blm. lek. *usposobienie do cierpień nerwowych:* Dziedziczną nerwowością dotknięty. To, co nazywamy nerwowością a. lepiej zdenerwowaniem, uznania u niego (Mickiewicza) nie znajdowało, lecz było surowo karcone. Chm.

Nerwowy, †Nerwisty I. przym. od **Nerw:** Układ N. (systema nervorum). Splot N. (plexus nervosus). Ośrodek N. (centrum nervosum). Kłębek N. p. **Zwój.** Brodawki nerwowe p. **Brodawka.** †Błona nerwowa p. **Błona.** Bóle nerwowe. ×Gorączka nerwowa p. **Durzyca. 2.** Człowiek N. = *drażliwy, wrażliwy:* Umiała grać rolę doskonale wyuczoną w praktyce lat kilkunastu, kobiety czułej, bardzo nerwowej. Krasz.

Nerwozwojowy pień, anat. *dwa pasma nerwowe ze splotów i zwojów łączących ś. z sobą utworzone, ciągnące ś. od podstawy czaszki do kości ogonowej po obu stronach kręgosłupa,* ×krańcowa struna, pasmo przykręgowe, graniczne nerwu spółczulnego. Por. **Nerw spółczulny.** <Nerw+Zwojowy>

Nerwówka, i, blm. *gra w karty we dwie osoby,* amorek.

Nerzeja, i, lm. **e** gie. p. **Mierzeja.** <p. Mierzeja>

[Nesel, slu, lm. **sle]** *rodzaj tkaniny:* Suknia z neslu. <Nm. Nessel dosł.=pokrzywa>

[Neselowy] przym. od **Nesel:** Spódnica neselowa.

Neseser, a, lm. **y, Neseserka** *toaletka, torebka lub puzderko na drobiazgi podręczne.* <Fr. nécéssaire>

Neseserka, i, lm. **i** p. **Neseser.**

Neslija, i, lm. **e** bot. p. **Ożędka.** <Z niby Łć. nazwy neslia>

Nesplik, u, lm. **i** bot. p. **Niesplik.** <p. Niesplik>

Nespuł, u, lm. **y** bot. p. **Niesplik.**

Nespułowy przym. od **Nespuł:** Drzewo nespułowe.

Nestor, a, lm. **owie** *mądry i doświadczony starzec; najstarszy pomiędzy ludźmi jednego zawodu, koryfeusz:* Nie możemy pominąć sądu, jaki o nich wydał N. historyków polskich. Lel. Miklosicz, N. filologji słowiańskiej. Kraszewski, N. powieściopisarzy polskich. <Od imienia starca z Iljady, Gr. Néstōr>

Nestorjanin, a, lm. **anie** *zwolennik nauki Nestorjusza, który w wieku V zaprzeczał pochodzenia Ducha Św. od Słowa.*

Nestorjanizm, u, blm. *nauka i zasady nestorjan.* <Now. z imienia Gr. Nestórios>

[Neszerych, Niszrych, nieod.] *ciekawy.* <Z Nm. näscherlich=łakomy>

[Neta, y, lm. **y]** *rodzaj sieci.* <Dnm. nett>

Netka, i, lm. **i** ręk. *wyszycie na rękawiczce.* <Z Dnm. nett dosł.=siatka>

Netto nieod. han. **I.** *czysty dochód po strąceniu wydatków.* **2.** *waga samego towaru bez opakowania.* **3.** *cena towaru po potrąceniu rabatu.* <Włos. netto dosł.=czysty>

Neuma, y, blm. *znak średniowieczny, wyrażający nutę muzyczną.* <Gr. neûma=skinienie; znak>

Neuralgja, i, lm. **e** lek. p. **Nerwoból.** <Now. z Gr. neûron=nerw+álgos=ból>

Neurasteniczka, i, lm. **i** forma ż. od **Neurastenik.**

Neurasteniczny przym. od **Neurastenja.**

Neurastenik, a, lm. **cy, !Neurostenik** *człowiek cierpiący na neurastenję.*

Neurastenja, i, blm., **!Neurostenja** lek. (neurasthenia) *niemoc nerwowa, niedomoga nerwowa.* <Now. z Gr. neûron=nerw+asthéneia=niemoc>

×**Neurektomja, i,** lm. **e** chir. *wycięcie kawałka nerwu.* <Now. z Gr. neûron=nerw+ektémnō=wycinam>

×**Neurobat, a,** lm. **ci** *tancerz na linie.* <Gr. neurobátēs>

×**Neurografja, i,** blm. *opisanie nerwów.* <Now. z Gr. neûron=nerw+gráfō=piszę>

Neurologiczny przym. od **Neurologja.**

Neurologja, i, blm., **Newrologja, !Nerwologja** anat. (neurologia) *nauka o nerwach.* <Now. z Gr. neûron=nerw+-logía=znawstwo>

Neuropata, y, lm. **ci,** ×**Nerwowiec** *człowiek cierpiący nerwowo.* <Now. z Gr. neûron=nerw+patheîn=cierpieć>

Neuropatja, i, lm. **e** lek. p. **Nerwica.** <Now. z Gr. neûron=nerw+-pathía=cierpienie>

Neuropatka, i, lm. **i** forma ż. od **Neuropata.**

Neuropatolog, a, lm. **owie a. dzy** *lekarz, zajmujący ś. chorobami nerwowemi.* <Now. z Gr. neûron=nerw+Patolog>

Neuropatologja, i, blm. *nauka o chorobach nerwowych.* <Now. z Gr. neûron=nerw+Patologja>

Neuropatyczny przym. od **Neuropatja:** W biednej tej kobiecie, Halszce, zbiegły ś. dwa spadkobierstwa neuropatyczne: po dziadku z linji matczynej i po ojcu. Rol.

!Neurostazja, i, blm. *rozstrój nerwowy, rozdrażnienie:* Cierpiał na silną neurostazję. Zap. <Now. z Gr. neûron=nerw+stásis=zaburzenie>

!Neurosteniczny przym. od **Neurostenja,** *neurasteniczny:* Neurosteniczna babka. Sienk.

!Neurostenik, a, lm. **cy** p. **Neurastenik.**

!Neurostenja, i, blm. p. **Neurastenja.**

Neurotomja, i, lm. **e** chir. *przecięcie nerwu.* <Now. z Gr. neûron=nerw+-tomía=cięcie>

Neuroza, y, lm. **y** lek. p. **Nerwica.** <Now. z Gr. neûron=nerw>

Neuryna, y, blm. chem. *zasada* $C_5H_{13}N$, *otrzymywana z mózgu i nerwów.* <Now. z Gr. neûron=nerw>

Neutralista, y, lm. **ści,** ×**Neutrał** *człowiek neutralny, zwolennik neutralności:* Rokoszanie mieli nieprzezwyciężony wstręt do neutralistów. Remb. Te wieże na przesmykach od neutralistów niech będą tymczasem trzymane. Jabł. <Now. z Łć. neuter=żaden (z dwuch)>

Neutralitet, u, blm. p. **Neutralność:** Przy przyjętym neutralitecie stałemi i niechwiejącemi ś. zostaną. Rol. <Nm. Neutralität>

Neutralizacja, i I. blm. p. **Neutralizowanie. 2.** lm. **e** *traktat, zawarty w celu zachowania neutralności.* <Fr. neutralisation>

Neutralizacyjny przym. od **Neutralizacja:** Wpływ neutralizacyjny.

Neutralizator, a, lm. **y** *czynnik neutralizujący:* Pierwsze było względem drugiego neutralizatorem. Jeż. <Now. ze Śr. Łć. neutralisare = zneutralizować>

Neutralizować, uje, ował I. †N. *być neutralnym, zachowywać neutralność:* Neutralizuję, stronię, stron uchodzę. Troc. **2.** *ubezwładniać, niweczyć:* N. elektryczność. Od niego szedł prąd silny, neutralizowany w części przez takich, jak Koniecpolski, ludzi. Jeż. **3.** chem. *zmieniać odczyn kwaśny a. zasadowy na obojętny, zobojętniać:* N. kwas przez dodanie zasady. N. zasadę przez dodanie kwasu. **N. ś. I.** *nawzajem ś. niweczyć, ubezwładniać:* Przeciwne prądy w łonie stronnictwa neutralizują ś. wzajemnie. **2.** chem. *zobojętniać ś. nawzajem:* Kwas i zasada wzajemnie ś. neutralizują. <Śr. Łć. neutralisare>

Neutralizowanie, a, blm., **Neutralizacja** czynność cz. **Neutralizować.**

Neutralizowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Neutralizować ś.**

Neutralnie przys. od **Neutralny**: Zachować ś. N.

Neutralność, i, blm. rz. od **Neutralny; Neutralitet, †Neutralstwo**: a) Zachować N. b) N. związku chemicznego.

Neutralny I. *ani za jedną, ani za drugą stroną nie trzymający, obojętny:* Państwo neutralne *(=nie mieszające ś. do sporów innych państw).* Zejść ś. na gruncie neutralnym. **2.** chem. p. **Obojętny.** <Now. z Łć. neuter=żaden (ani jeden ani drugi)>

†Neutralstwo, a, blm. p. **Neutralność.**

× Neutrał, a, lm. **owie** p. **Neutralista.**

× Neutrować się, uje ś., ował ś. *stawać ś. neutralnym.*

× Neutrowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Neutrować ś.**

Newberryit, u, lm. **y** min. *minerał z gromady saletrowców, z rzędu fosforanów wodnych, rombowy,* $HMgPO_4 + 3H_2O$. <Z nazwy miejscowości Ang. Newberry>

Newfundland, a, lm. **y** *rasa psa:* Wspaniały N. przypadł do nóg wyższego z dwuch mężczyzn. Es. <Z Ang. nazwy krainy Newfoundland>

Newka, i, lm. **i** *dziewiątka w kartach.* <Fr. neuf dosł.=dziewięć>

Newralgiczny przym. od **Newralgja**: Ból N.

Newralgja, i, lm. **e** lek. p. **Nerwoból.** <p. Neuralgja>

Newrologja, i, blm. anat. p. **Neurologja.**

Newroza, y, lm. **y** lek. p. **Nerwica.** <p. Neuroza>

Newtonjanin, a, lm. **anie** *zwolennik twierdzeń naukowych Newtona:* Com jednak mówił, to tym tylko myśli newtonjanów wyrażałem. Smol. <Od nazwiska matematyka Ang. Newton †1726>

Newtonjanizm, u, blm. *kierunek nauki Newtona (głównie w przeciwstawieniu do kartezjanizmu).*

! Nezabudź w wyrażeniu: Na N.=*na pamiątkę:* Na N. król ofiarował gościowi piękną i kosztowną laskę. Krasz. <Ukr. na nezabud'>

Nežd, a, lm. **y** *gatunek konia z rasy arabskiej.* <Z Arab.>

Nežyk, a, lm. **i** *pasek tiulowy, używany do bramowania różnych części odzieży:* Chustka (na głowie), misternie fałdowanym obramowana nežykiem. Karcz. <Z Fr. neige=śnieg; koronka>

†Nę = 2. Na. Pot. <Okrzyk.>

Nęcąco przys. *w sposób nęcący, ponętnie:* Była szalenie. N. piękna. Krasz.

Nęcenie, a, blm., czynność cz. **Nęcić.**

[Nęcenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Nęcić ś.**

Nęcić, i, ił *wabić, przywabiać, pociągać:* N. ptaki zobią. Troc. N. ryby. Troc. Gołębi dla ochędóstwa nie N., bo i od tych prędzej da·h zginje. Haur. Jeśliby cię nęcili grzesznicy, nie przyzwalaj im. Wuj. Czego trudniej dostąpić, to nas bardziej nęci. Pot. Chęć zysków pewnych do pochlebstwa nęci. Kras. Dziś ś. jedno podoba, jutro drugie nęci. Szym. To jedno puste miejsce nęci go i mami. Mick. Tam góra lodu, tam puszcza go nęci. Mick. Gałązka litewskiego chmielu, wdziękami pruskiej topoli nęcona. Mick. Spojrzenie nęcące. **2.** [N.]=a) *mdlić.* b) *mącić.* [**N. ś.**] *przyuczać ś.* <NĘ(T)>

× Nęcisko, a, lm. **a** p. **Gumienko**: Dla ułowienia kaczek dzikich, udziałaj przy stawie grubę abo N., a. gumienko, na kilka łokci długie i szerokie, według sieci. Trzyc.

†Nęć p. **2. Na**: Ja cię, panno, z mym synem pojednam na wieki, N. rękę, N. cnotliwe na to słowo moje. Pot. <Nę!+Ć(i)>

[Nęć, i, blm.] p. **2. Nać**: Buraki obierają z nęci. Zdr. [**Nętka**].

Nędza, y, lm. **e**, 2 pp. lm. **nędz** a. **†nądz I.** a. [**Noza**] *ubóstwo w najwyższym stopniu, bieda; niedola:* Żyć, być, zostawać w nędzy. Cierpieć, klepać nędzę. Wpaść w nędzę. Dojść do ostatniej nędzy. Przywieść kogo do nędzy. Z nędzy do pieniędzy. Prz. N. złocona, strojna *(=pozorne dostatki).* Kto cudze nędze uważy, lekcej sobie swoje waży. Prz. Z wszystkich nędz najstraszniejsze ludzkie zapomnienie. Słow. Nie, niechaj nigdy N. pustelnicy pięknej Aldonie oblicza nie kazi! Mick. Idź, niebożę, z nędzy tego świata na lepszy. Mick. Nędze ziemi nad smutnemi krótko mają moc. Kon. Do Pana udawać ś. mamy z niedostatki i z nędzami naszemi. Białob. Przyszedł Zbawiciel do poratowania nądz naszych. Skar. Przen. *ludzie nędzą trapieni, nędzarze:* Nigdy nie zamykałem drzwi moich przed nędzą. Mick. Ze swego występnego skarbca żywi pół tutejszej nędzy. Święt. **2.** †Nędzę=*licha tam!, gdzie tam!:* Nędzęście wy słyszeli i jak mówicie, widzieli: tak to sobie wymyślacie, a ze mnie ś. naśmiewacie. Mik. z Wilk. **3.** †N. p. **Nędzarz**: Nie czyń ś. panem, gdyś nędzą. Jabł. **4.** [N.]= a) p. **Nędzarka.** b) *szych, pazłotka.* **5.** *bardzo cienki i błyszczący listek blaszki mosiężnej, używany jako folga.* **6.** †N. *rodzaj tkaniny jedwabnej:* Od sztuki alheruntu, alias nędzy bogatej szerokiej złoty jeden; od nędzy wązkiej groszy 15; od sztuki nędzy ubogiej gr. 6. Vol. Por. **Nędzak. 7.** bot. posp. *roś. głodek wiosenny* (draba verna). Zdr. †**Nędzka.** <NĘ(D)>

Nędzak, u, lm. **i, Wiktorja** *tkanina bawełniana cieńsza od perkalu, rodzaj perkalu lepszego, półbatyst.* Por. **Nędza.** <Fr. nansou>

Nędzarka, i, lm. **i** forma ż. od **Nędzarz; †Nędznica, †Nędzica, [Nędza].**

Nędzarz, a, lm. **e I.** a. **†Nędznik, †Nędzek, †Nędza, †Nędzka, †Nądzka, [Nędznik]** *człowiek w nędzy żyjący, biedak, mizerak.* **2.** [Nędzarze] lm.=*soczewica.* <Od Nędza>

†Nędzek, dzka, lm. **dzkowie** p. **Nędzarz**: Gdzie nie potrzeba, tam jest bogatym, tam daje, tam rozsypuje, gdzie zasię dać przystoi, tam ś. nędzkiem okaże, tam dać żałuje, tam ś. kurczy. Górs. J.

†Nędzenie, a, blm., [**Nędzenie**] czynność cz. **Nędzić.** Glosy w. XV. Synowie izraelscy nie uposłuchali jego przez N. ducha. B. Sz.

†Nędzica, y, lm. **e** p. **Nędzarka**: Uźrzysz, jakoć okrutnie ta N. wrzeszczy, co ją tak rozciągają, aż jej skóra trzeszczy. Rej.

Nędzić, i, ił I. †N. a. **†Nędznić** = a) *wycieńczać, wyniszczać:* Źrzebne świerzopki nie mają być nędzone pracą. Trzyc. Cóż bydlęta bardziej gubi i nędzi, jak zła droga? Kluk. Czart nie tłustością ciał naszych, ale dusz świętych mocą a głodem, który ciało nędzi, bywa zwyciężany. Birk. b) *nękać, męczyć, dręczyć, trapić, gnębić, uciskać:* Nędził ból srogi osła. Błaż. Tę wszę noc policzkowan, plwan, nędzon do świata. Psń. I dałeś je w rękę ich nieprzyjaciół i nędzili je. B. Sz. Ale i służebnicy ich nędzili lud. B. Sz. Nędzili Egipczykowie nas i ojce nasze. Leop. Kiedy duch zły jął N. Saula, Dawid wziął harfę. Leop. **2.** [N.] *nędznie spędzać, harować:* Muszę N. moje młode lata. <Od Nędza>

†**Nędzka, i,** lm. **i l.** p. **Nędza.** Mącz. **2.** p. **Nędzarz.** Troc.

†**Nędzniątko, a,** lm. **a** *nieborak, nieboraczek, niebożę, niebożątko, biedaczek:* Nędzniątka zwierzęta, w ziemi dłubając, nędznej żywności szukają. Rej.

Nędznica, y, lm. **e** forma ż. od **Nędznik** = a) †N. p. **Nędzarka:** Jaciem jest wieczna N., tego świata niewolnica. Biel. M. Przen.: Wspaniała jest jego mina, a dusza jego N. Bals. Cnota lubo chwalona, drży jednak od zimna N. Birk. b) *kobieta nikczemna, podła, nikczemnica, łajdaczka:* N. ja wszech ludzi nagrzeszniejsza i wszej złości napełniona. Naw. Ach nędznico, czemuś sobie tego nie rozważyła! Ż. E. Zdr. †**Nędzniczka.**

†**Nędzniczek, czka,** lm. **czkowie** p. **Nędznik:** N. ubogi. Papr. Jam ci jest N. i żebrak ubogi. Wuj. Ubogi N. (w sądzie) ciągnie ś. jako lis. Rej. N. drugi przed zbytki twemi nie może ś. docisnąć, aby sobie dostać mógł partyki chleba ku żywności swojej. Rej. Aniołowie nas nędzniczki, to jest małe braciszki swoje, na rękach noszą. Wuj.

†**Nędzniczka, i,** lm. **i** p. **Nędznica:** Córka babilońska N. Leop.

†**Nędznić, i, ił** p. **Nędzić.**

Nędznie przys. od **Nędzny;** †**Nądznie:** Żyć, mieszkać N. Pisać N. Skończyć, zginąć N. Wyglądać N.

Nędznieć, eje, ał **1.** †N. i [N.] *biednieć, ubożeć:* Począł N., tak że onego długu nie mógł ani miał czym zapłacić. P. cheł. **2.** *chudnąć, mizernieć.*

Nędznienie, a, blm. **1.** †N. czynność cz. **Nędznić.** **2.** czynność cz. **Nędznieć.**

Nędznik, a, lm. **cy** **1.** †N. i [N.] p. **Nędzarz:** Lepiej ci mądrym być, choć ubogim, niż głupim a bogatym w skarbie drogim; z rozumem wszystko masz, on zawsze N., żebrak i biednik. Stryjk. Uciśnion wszędy N. dziwnie od możnego. Rej. Pan z nędznika ciężki. Prz. N. w każdą stronę, który ma złą żonę. Prz. Biada mnie nędznikowi, iż przydał Pan boleść ku boleści mojej. Leop. Nędznicy, tytuł powieści Wiktora Hugo. **2.** *nikczemnik, podlec, łotr, łajdak.* Zdr. †**Nędzniczek.**

†**Nędznikowy** przym. od **Nędznik:** Pan nielekce poważył utrapienia nędznikowego. B. B.

Nędzny, †**Nęzny** **1.** *w nędzy ś. znajdujący, bardzo biedny:* Mamli ja nędzna wdowa z temi dziatkami opuszczona być od Pana Boga i głodem umierać? Skar. Kto poznał biedę, użali ś. nędznego. Prz. Braciszek zakonu, najpodlejszy z braci, ostatni, wśród posępnej wychowany celi, N. — na granitowej zasypia pościeli. Słow. Żyć w nędznym stanie. **2.** [N.] *ubogo odziany.* **3.** *budzący litość, nieszczęsny, nieszczęśliwy:* Ten, który szczęścia swego nie poznaje, nędznym wśród szczęścia samego zostaje. Pilch. Próżno N. w oczach prawie znika, próżno i dzień i noc płacze. Mick. Filis sroga nędznego Dafnisa zabiła. Szymon. **4.** *mający małą wartość, nieznaczny, mały, lichy, marny, mizerny, kiepski, zły, ladajaki:* N. pokarm. Zwierzęta w ziemi dłubając, nędznej żywności szukają. Rej. Nędzna odzież. Nędzne znajdzie tam sprzęty domowe. Mick. Chaty nędzne, ludzie ubodzy. Słow. W nędznej szopie urodzony. Karp. Jezusa Judasz przedał za pieniądze nędzne. Psń. *(=marne).* Nędzna robota, książka. N. rzemieślnik, pisarz. Nędzne zdrowie. I nie miłować ciężko i miłować nędzna pociecha. Sęp. **5.** *lichy, niepozorny; słaby, bezsilny:* O królewno! cóż N. zrobię? patrzno tylko na mą postać, na ręce moje. Mick. Biegą na dworzec starce, nędzne matki, dziewice i drobne dzieci. Mick. Co chcesz czynić, N. robaku? Skar. Jeśli starości, nędznej starości dożyję... Mick. **6.** *mizerny, chudy, wychudły, wycieńczony:* Twarz nędzna. N., w mych oczach gasnął powoli. Mick. Chcesz wrócić na świat — kogo? — nędzną marę! Mick. **7.** *nikczemny, podły, niecny, bezecny:* N. służalcze! Nędzne intrygi. <Od Nędza>

Nędzota, y, blm. **1.** *stan nędzny, ubóstwo.* **2.** lm. **y** *rzecz nędzna, licha a. człowiek nędzny, lichy, lichota, marnota.* **3.** zb. *nędzarze, biedacy.* Zdr. **Nędzotka.**

Nędzotka, i, lm. **i** p. **Nędzota.**

†**Nędzować, uje, ował** *prowadzić życie nędzne, nędzę klepać, biedować:* Nędzowaćby było lżej bez winy. Żebr. Każdy heretyk jest niewolnikiem szatańskim, jemu hołduje, pod nim nędzuje. Smotr.

†**Nędzowanie, a,** blm., czynność cz. **Nędzować.**

[**Nędzum**] *sześć:* Cwórcum, pędzium, N. *(=4, 5, 6)* w mętowaniu. <?>

Nęk, a, lm. **i** zool. (sphex) *owad błonkoskrzydły, żądłowy, z rodziny grzebaczy.* <?>

Nęka, i **l.** [N., blm.] *znęcanie ś.:* Robić komuś nękę. **2.** ×N., lm. **i** *troska, zgryzota:* Jakaż was trapi N.? Wysp. <NĘ(K)>

Nękać, a, ał *trupić, dręczyć, gnębić, uciskać, ciemiężyć, prześladować:* Mnie ojciec niech łaje, niech nęka, niech dusi, ja twą, Ulissie, być muszę. Chr. Los mię mój nęka. Żebr. Każdego bieda tłoczy, kłopot nęka. Min. Sumienie go nęka. Pol. Zgubnego Europejczyk umknąwszy rozgromu, poszedł Azyanina N. w jego domu. Mick. Zabrzmiała ze wszystkich ust chwała nękanego za życia króla. Szaj. <NĘ(K)>

†**Nękać, a, ał,** [**Nękać**] p. **Nukać:** Nękali lud Egipscy, aby precz wyszli. B. Sz.

[**Nękal, a,** lm. **e**] **1.** *człowiek ociężały, nieprzedsiębiorczy; robotnik leniwy.* **2.** *nudziarz.*

[**Nękament, u,** lm. **y**] **1.** p. **Mankament.** **2.** *kłopoty, udręczenia.* <Sł. lud. do Nękać>

Nękanie, a, blm., czynność cz. **Nękać.**

†**Nękanie, a,** blm., [**Nękanie**] czynność cz. †**Nękać.**

[**Nęnula, i,** lm. **e**] p. **Nana.** <Dziec.>

×**Nęt, u,** lm. **y** p. **Nęta:** Skrytej zdrady nętem dał ś. oszukać. Przyb.

×**Nęta, y,** lm. **y,** ×**Nęt** *przynęta:* N., to czym nęcą, posypka, powab. Kn. N. dla ryb abo ptaków. Das. N. na ryby. Troc. Rozkosz N. do złego. Kn. Złe przykłady nętą są do zbrodni. Pilch. Któraż z bogiń nęt więcej miała od Djany? Przyb. *(=powabów).* Zdr. ×**Nętka.** <NĘ(T)>

×**Nętka, i,** lm. **i** p. **Nęta.**

[**Nętka, i,** blm.] p. [**Nęć**].

Nętlina, y, lm. **y** bot. p. **Łechcianka.** <?>

×**Nętny** *ponętny, powabny:* Nętne oczy. Kniaź.

Nętwa, y, lm. **y** bot. (mollinedia) *roś.* <?>

†**Nęzny** p. **Nędzny.** Rej.

†**Nęż!** p. **2. Na:** N. ja ten dar tobie. Otw. <Nę!+Ż(e)>

Ni **I.** *ani, nawet, choćby, chociażby:* ×Ni jeden. Troc *(=ani jeden).* On mu nie odpowiedział ni na jedno słowo. Sekl. Ni słówka o tym. Kn. Poszedłem spać, ni słówka nie mówiąc nikomu. Mick. Słucha w milczeniu Aldona, chociaż nie słyszy ni słowa. Mick. Ni dudu p. **Dudu.** Ni szeląga nie ma. Troc. Ni człowieczka tam niemasz. Kn. *(=nikogo).* Chcąc kajdany skruszyć, wiklę

nogi, że nawet ni ś. mogę ruszyć. Toł. Ni razu a. [Ni raz] = *ani razu.* Kto nie dotknął ziemi ni razu, ten nigdy nie może być w niebie. Mick. †Ni dla kogo, †ni dla czego = *dla nikogo, dla niczego:* Ludzie osoby mają jednostajne, postawy podobne k sobie, głos a mowę zgodną, ni dla czego inego więcej, jedno dla spólnego zachowania a miłości. Napom. †Ni do kogo, †ni do czego = *do nikogo, do niczego:* Na obiady proszony, ni do kogo nie chodził. Skar. Nie zgodził ś. ni do czego. Bud. †Ni od kogo, †niodkogo = *od nikogo:* Niodkogo przeszkody nie miał. Warg. †Z niszczego (t. j. z ni z czego) = *z niczego.* Wszystko z niszczego jest stworzone. Wuj. A też jakoś ś. na świat tu zjawił z niszczego. Rej. †Ni ku czemu, †nikuczemu = *ku niczemu.* Sekl. †Ni nacz, †ninacz, [ni na co, ninac] = *na nic:* Nie zgodził ś. ni nacz. Bud. A ku żadnej obronie ani ku żadnej dobrej sprawie ni nacz ś. nie przygodzą. Rej. Już go wszyscy mijali, powiadając o tym, że ś. im nie miał przydać tu ninacz na potym. Kob. Ślepa miłość ninacz nie pamięta. Pot. Kto w ninacz nie zmierza, w nic nie uderza. Troc (= *w nic*). †Ni o co, †ni ocz, †niocz = *o nic:* Rodzice ni o co więcej ś. starają, jedno aby bogato dzieci zostawili. Skar. Nie dba niocz. Bud. B. Do tych miast nieczeście nie prosili. Skar. †Ni pocz = *po nic:* Po coś tam chodził? — Ni pocz. Kn. †Ni przecz, †niprzecz = †*prze nic* = *za nic, bez przyczyny:* Przylnie do ciebie, ni przecz, aby ś. jedno namówił. L. Mówili przeciwko mnie, i zburzyli mię niprzecz. Leop. †Ni za co, †ni zacz, †nizacz, [ni zac, ni za nic] = *za nic:* Przedałeś lud twój ni za co. Wuj. Stróże (=straże) w nocy, ichże ni zacz nie mają, ich lata będą. Ps. flor. (=*straż nocna, co za nic nie stoi, ich lata będą.* Wuj.). Rotmistrz ni zacz nie stoi, gdzie nie ma roty. Petr. Cnota bezemnie (bez zgody) nizacz nie stoi. Napom. Gdybym tego nie uczynił, byłbym nizacz u ludzi. Wuj. Srebra nizacz sobie nie ważyli. Leop. Niedbałość, abo nizacz mienie. Górn. A bez niej (godności) nizacz jego (człowieka) urodaby była. Kob. Jużby nizacz nie stali i możni królowie, nizacz zacne książęta i inszy monarchowie. Kob. †Ni na czym, †ninaczym = *na niczym:* Z strony Bożej ninaczym nie zyjdzie. Wuj. †Ni o kim, †niokim, †o niokim = *o nikim:* Nie wiem o niokim, coby z nim równał. P. Koch. †Ni o czym, †nioczym, [ni o czym] = *o niczym:* Mów, że nioczym nie masz wiadomości. P. Koch. Już więcej nioczym, tylko o wojnie nie myślą. Ustrz. †Ni przy czym = *przy niczym:* Wszystko rozdał, ni przy czym nie zostając. Skar. !A jemu, Mikołajowi, zdala od tych kłótni i bitew! On tu ni przy czym! Orzesz. (= *to do niego nie należy, nie dotyczy go*). †Ni w czym, †niwczym, †w niewczym = *w niczym.* Troc. Nie wyrodził ś. od przodków swoich niwczym. Biel. M. Panieństwa twego niwczym nie uszkodzi. Pśń. Nie zdradzaj w niewczym. Pśń. †Ni z kim, †nizkim = *z nikim:* Żadna nizkim nieprzyjaźń. Vol. [Ni z czym] = *z niczym.* **2.** Ni — ni = *ani — ani, i nie — i nie:* Nie mogę ni stać, ni chodzić. Ni jeden, ni drugi. Ni zły, ni dobry. Ni Bogu, ni ludziom. Prz. (=*nikomu nie pożyteczny, na nic ś. nie zdał*). Ni Bogu świeczki, ni czartu ożoga. Prz. Ni z nich owocu, ni kwiatu. Mick. Ni w pięć, ni w dziewięć = *niewiadomo co, coś niedorzecznego:* Plecie coś ni w pięć, ni w dziewięć. Ni to, ni owo = a) *niewiadomo co, coś dziwacznego, niedorzecznego:* Jakiś człowiek ni to, ni owo. Przestań mi pleść ni to, ni owo. Mick. Biega i gada ani to, ni owo. Mick. b) *dziwacznie, niedorzecznie:* Była ubrana ni to, ni owo. Ni z tego, ni z owego; ni stąd, ni zowąd; †ni przecz, ni zacz = *bez żadnej przyczyny, bez żadnego powodu.* Ni tak, ni owak; ni tak, ni siak (a. sak) = *w żaden sposób.* Ni tam, ni siam (a. sam); ni tu, ni tam = *nigdzie.* Już od lat kopy o was ni widu, ni słychu. Mick. Na roztwartych księgach pismo nie chrześcijańskie, ni greckie, ni łacińskie. Krasiń. Nie słyszałem o nazwisku ni śród wojennych zapasów, ni na rycerskim igrzysku. Mick. Ni to kolory jutrzenki, ni zawoje tulipana, ni liliowe sukienki, ni róży pierś malowana. Mick. Nie wiózł panny, ni pazia, ni kogo. Mick. Nie słychać obcej broni szczęku, ani dumnego zwycięzcy hałasów, ni zwyciężonych braci naszych jęku. Mick. Dziś nie koronna głowa, ni mieczny zabierca, ale warcabę czułe ulubiły serca. Mick. Nikt nie wiedział, ni powiedzieć umiał królewnie. Mick. Łez już nie było na jej twarzy, ni rozrzewnienia w duszy. Krasiń. **3.** †Ni p. **Niby:** W zwierciedle ustawicznie, ni tam małpa jaka, muszcze ś. Opal. Biegają ni szaleni, jedni bez odzieży, drudzy bez broni. Kłok. **4.** †Ni i [Ni] p. **Nie:** †Czymby je żywić ni mieli. Pśń. [Ni je dobry. Ni daleko. A dlacego ni? A inak, to ni! Kon. Kto miał sól, to solił, a kto ni, to ni. Kon. Bądź pan mądry, wyperswaduj i uproś kobietę, kiedy sobie czym nabije głowę: i ni, i ni! Korz.]. <N>

†**Nia** p. **Nie:** N. chcą czynić wolę Bożą. Kaz. Gnieź.

[**Niadro, a,** lm. **a**] p. **Nadra.**

[**Niama**] p. **Niema:** N. mléka ani krapli, krówska nie dają. <Zam. Niema>

Niania, i, lm. **e** piesz. p. **Niańka.** <Dziec.>

Niańczenie, a, blm., czynność cz. **Niańczyć.**

[**Niańczenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Niańczyć ś.**

Niańczyć, y, ył kogo = *być czyją niańką, piastować kogo; nosić kogo w objęciach, pieścić ś. z kim:* Była to jedna z tych dawnych sług, co przywiązaniem swym wrastały do rodziny, co niańczyły wszystkie dzieci. Domu wszystkiego pilnował i dzieci niańczył. Krasz. Lubiłam z nudy ptastwo paść i dzieci N. Mick. Przen.: Okropna rzecz... człowiek, który nawet mówić nie umie, i za którego myśleć, odpowiadać, N. go potrzeba (= *opiekować ś. nim nieustannie*). [**N. ś.**] z kim (ir.) = *nosić ś., wodzić ś.* <Od Niańka>

Niańka, i, lm. **i,** piesz. **Niania** *służąca do piastowania dzieci, piastunka:* Gdzie wiele nianiek, tam dziecko garbate. Prz. Por. **Nana.** <Dziec.>

[**Niara, y,** lm. **y**] p. **Miara.**

[**Niasta, y,** lm. **y**] p. **Niewiasta.**

[**Niąch-**] p. **Niuch-.**

Niby, †Ni, [Nito] 1. *jak, tak jak, jakby, tak jakby, jak gdyby:* Chodzi w zadumach N. uczony, chociaż Tersyty bratek rodzony. Zabł. Kształty i barwy mieszały ś. razem, N. krata ze srebra i złota pleciona. Mick. Z dołu wychodzą szumy i głuche szelesty, N. to woda pieni ś. w bąbelkach i te bąble pryskają — N. to wiatr zakrada ś. pomiędzy ciasnoty i bije ś. z niemi. Krasiń. **2.** *pozornie, napozór, na oko, rzekomo, udając; zdawałoby ś, że..., mógłby kto sądzić, że...:* N. odmawia i N. ś. chwieje, a wewnątrz wiem, że dla mnie z miłości szaleje. Niem. Karczma była N. przykryta dachem; mówię N., bo słoma po większej części z krokwi była zdarta. Kras. Od rana robi kawę, potym N. to gospo-

daruje. Mick. N. to ty tego nie wiesz, o co chodzi! N. też to! (=*albo to prawda!*). N. to prawda, co ty mówisz, ale ja tego zrobić nie mogę (=*należy przypuszczać, że to prawda, wygląda to na prawdę*). Niby- = *pozorny, rzekomy, mniemany:* Cały ten rój niby-ludowych marzeń pierzchł, jak senna mara. Spas. Niby-prawdziwy. Niby-prawda. Byłam piękną, młodą, biedną, z niby-talentami jakiemiś i z silną wolą. Krasz. Unikali mętnych obrazów i niby-uczuć bez uczucia. Chm. Pragnie zatrzeć swoje niby-winy. Kos. Peninsula, N. wyspa. Ustrz. (=*półwysep*). Gorszym jest od aktora, który w niby-wzruszeniu może nagiąć swą duszę do swoich pojęć. Spas. Czas upływał na niby-zajęciach. Jeż. Niby-zdolności. Spas. **3.** [N.] *to jest, mianowicie, właściwie, właśnie:* Pozyćcie słomy jary, N. jecmienny. <Ni + By>

Nibybłona, y, lm. **y** lek. (pseudomembrana) *utwór chorobowy, mający podobieństwo pewne do błony,* in. błona wrzekoma, ×nowobłona. <Niby + Błona>

× **Nibybłonny** lek. przym. od **Nibybłona,** *do nibybłony odnośny a. podobny,* in. błoniasty: Nalot N.

Nibyjagoda, y, lm. **y** bot. (bacca spuria) *ogólna nazwa mięsistych owoców niektórych roślin.* <Niby + Jagoda>

Nibykruszec, szcu, lm. **szce** chem. = **Metaloid** pod 2. <Niby + Kruszec>

× **Nibykształt, u,** lm. **y** min. p. **Pseudomorfoza.** Łab. <Niby + Kształt>

Nibyliść, a, lm. **e** bot. (cladodia) *gałązka liściowato rozpłaszczona, skórzasta lub błoniasta.* <Niby + Liść>

Nibynarciszek, szka, lm. **szki** bot. p. **Ajaks.** <Niby + Narciszek>

Nibynóżki, żek, blp. zool. (pseudopodia) *dowolnie tworzone wyrostki ciała pierwotniaków, służące do ruchu i do przyjmowania pokarmów.* <Niby + Nóżka>

Nibyorzech, a, lm. **y** bot. (nux spuria) *owoc, stanowiący jedną z odmian nibyjagody.* <Niby + Orzech>

Nibypestczak, a, lm. **i** bot. (drupa spuria) *owoc, stanowiący jedną z odmian nibyjagody.* <Niby + Pestczak>

× **Nibyssący** zool.: Zwierzęta nibyssące = **Jednootworowe.** <Niby + Ssący>

Nibytorebka, i, lm. **i** bot. (capsula spuria) *owoc, stanowiący jedną z odmian nibyjagody.* <Niby + Torebka>

I. Nic, niczego, 3 pp. **niczemu,** 6 i 7 pp. **niczym,** blm. a. żart. lm. **nice,** (niek. nieod.), †**Nico,** †**Nicze,** †**Nicej,** †**Niczej,** †**Nics,** †**Nicse,** †**Nicseż,** [**Nico, Nick**] z.; z przyimkami: dla niczego, †ni dla czego; do niczego, †ni do czego; z niczego, †z niszczego; ku niczemu, †ni ku czemu, †nikuczemu; na nic, †ni nacz, †ninacz, [ni na co, ninac]; o nic, †ni o co, †ni ocz, †niocz; po nic, † ni pocz; † ni przecz, † niprzecz; w nic, w niwecz (p. **Niwecz**); za nic, †ni za co, † ni zacz, †nizacz, [ni zac, ni za nic]; na niczym, †ni na czym, †ninaczym; o niczym, †o niczym, † ni o czym, †niocz ym, [ni o czym]; przy niczym, † ni przy czym; w niczym, † ni w czym, † niwczym, † w niewczym; z niczym, [ni z czym] **I.** *żadna rzecz:* Bóg stworzył świat z niczego. Wszystko z niszczego jest stworzone. Wuj. A też jakoś ś. na świat tu zjawił z niszczego. Rej. Z niczego N. nie będzie. Z tego projektu N. nie będzie (=*nie przyjdzie do skutku*). Z tego człowieka N. nie będzie (=*nie będzie z niego człowiek taki, jak być powinien*). Przez tyle lat pracy do niczego nie przyszedł (=*do majątku*). To do niczego nie prowadzi (=*nie daje pożądanego skutku*). Człowiek do niczego (=*nie nadający ś. do żadnej rzeczy, niedołęga*). Bóg ku niczemu przywiedzie zamęczające nas. Ps. flor. Skończyć ś. na niczym a. [Niczym przejść] (=*zostać bez skutku*). Odejść z niczym (=*bez żadnego skutku, nie dopiąwszy zamiaru, nie osiągnąwszy skutku*). Pójdzie on stąd z niczym. Boh. N. z tego = a) *to nie doprowadzi do pożądanego skutku;* b) *nie zrobię tego, odmawiam.* To niczego nie dowodzi (=*nie stanowi dowodu przekonywającego*). Albo wszystko, albo N. Lepszy rydz, jak N. Prz. Niema N. N. nie robić, nie dać, nie wskórać, nie zyskać. Nie chcieć N. mówić. N. ci nie radzę. Troc. Nie mam ci N. do zarzucenia. N. nie widzieć. Na N. nie zważać. N. nie ujdzie jego uwagi. Oglądała ś. wkoło, lecz N. nie spostrzegła. Mick. N. nie znaczyć. To N. nie warto. N. nam nie przeszkadza. N. nie brakuje. Za toż, bracie, niczego nie braknie. Mick. Z strony Bożej ninaczym nie zyjdzie. Wuj. Niczego nie pragnąć, nie bać ś. Z niczego nie korzystać. Niczego ś. nie doczekać. Gdy N. nie doczekali, z płaczem chcą jechać dalej. Mick. Nie należy gardzić niczym. W niczymem go nie uraził. Troc. Panieństwa twego niwczym nie uszkodzi. Psł. kość. Nie zdradzaj w niewczym. Psł. O niczym nie pamiętać. Stara miłość ninacz nie pamięta. Pot. O N. mi tyle nie chodzi, ile o dobre imię. Nie dba niocz. Bud. B. Nic a nic = *nic zupełnie, ani odrobiny, ani krzty:* N. a N. nie zrobił dotąd. N. a N. nie wiem. Ja N. (dom.: nie mówię, nie czynię): [On mnie w pysk, a já N.]. †O mnie N. = *mniejsza o mnie, o mnie nie idzie, na mnie nie zależy:* O mnie N., lecz mię o was trwoży strach ostatni. Bardz. O mnie N., ale Kalchas na to nie zezwoli. Bardz. Bądź czym ci ś. podoba, o mię N. Ciek. — N. mi do tego (=*to nie moja rzecz, to do mnie nie należy, nie obchodzi mnie to*). N. mi do niego. Jabł. N. mi po tym a. N. mi z tego (= *to ś. dla mnie nie zda, to mi niepotrzebne*). N. tu po mnie (=*nie jestem tu potrzebny*). Jeśliż sprawiedliwość każdy czynić sobie sam zechce, tedy N. po prawie, N. po urzędnikach, N. po trybunałach i po wszystkich sejmikach. Star. Niceśmy sobie. Kn. (=*nie jesteśmy spokrewnieni*). N. mi nie jest, †N. mi jest, †N. mi, †nicci mi = *jestem zdrów, a. jestem zupełnie spokojny:* Aldono! tyś pobladła! Aldono! co tobie! — Nic, nic... Słow. Niczego (dom.: nie brakuje) = a) a. Niczego sobie, ×N. komu, ×Niczego komu, [N. sobie] przym. = α) *dość ładny, niebrzydki, nieszpetny:* Kobieta niczego. Pani piękna, i słudze niczego. L. Prawda, że twojej pani niczego, ale czyż ma ona tę kibić? Węg. Spojrzę na niego, niczego mu, chłop wysoki, pleczysty. Boh. N. jej. nieszpetna. L. N. dziewczynie, ładna bestyjka. L. N. sobie, to ś. znaczy, że N. nie przygani mojej piękności... to jest, żem piękny. Słow. β) *dość dobry, niezły:* To niczego człowiek. b) przys. = α) *dość dobrze, nienajgorzej, nieźle, jako tako:* Pan twój czy zdrów? — Niczego, dosyć czerstwy. Zabł. Jakże służy zdrowie? — „Niczego“ — Brysio odpowie. Mick. Gra niczego. β) × Niczego = *nic nie szkodzi:* Prosiłem, żeby nie tak wiele ś. kłaniał, odpowiada: niczego. L. Usilnie obligowałem go, żeby głowę nakrył; na to trzy razy: niczego. L. — N. innego = *żadna rzecz inna.* N. nad to piękniejszego, ła-

twiejszego. Niema N. nowego na świecie. N. złego. To N. złego. N. złego w tym nie widzę. N. dobrego = a) *żadna rzecz dobra:* Te wieści nie zwiastują nam N. dobrego. N. dobrego po nim ś. nie spodziewam. b) rz. ni. *hultaj, ladaco:* Ten chłopiec to wielkie N. dobrego. Kiedy teraz bogaty, już mądry, szczęśliwy, choć będzie N. dobrego, wżdy mówią cnotliwy. Kob. N. do rzeczy, †N. grzeczy = a) rz. *głupstwo, niedorzeczność:* To jest N. do rzeczy. b) przym. *głupi, niedorzeczny:* Ten napis wcale jest N. do rzeczy, trzeba tu inszy zawiesić. L. Owo zgoła wszystko nic do rzeczy. Kras. c) przys. *głupio, niedorzecznie:* Prawić N. do rzeczy. N. do rzeczy robi. Troc. Gra na flecie, N. do rzeczy na nim plecie. Kant. — Na N.: a) Pójść na N., ×w N. = *wniwecz, na marne:* Wszystko poszło na N. Wszystko ś. przewróciło, prawa poszły na N. L. Poszła w N. gospodarka, bo pan o nią nie dbał. Krasz. b) Nie zdać ś. na N. = *być nieużytecznym, niezdatnym do użytku, nie doprowadzać do pożądanego skutku:* Na N. ś. to nie zda. Już go wszyscy mijali, powiadając o tym, że ś. im nie miał przydać tu ni nacz na potym. Kob. A ku żadnej obronie, ani ku żadnej dobrej sprawie ni nacz ś. nie przygodzą. Rej. Na N. moja praca. Na N. twoje wybiegi (= *nie wykręcisz ś.*). c) [Na N.] = *zupełnie, do szczętu:* Od żuru na N. mu schudnie boczek. Za N. = a) *za żadną zapłatę, nagrodę:* Za N. w świecie tego nie zrobię. b) *bez przyczyny, bez powodu, bez winy, niewinnie:* Za N. tyle wycierpieć. c) Być za N., †stać za N. = *być nieważnym, napróżnym, daremnym, straconym; nie mieć żadnej wartości, nie mieć znaczenia:* Gra za N. Cała robota za N. Te przestrogi dla wojskowej trwogi za N. były. Tw. A ono, jak mawiacie: wszystko stoi za N. Star. Wszystka winnica z drzewem mostem położona, za czym za N. jagody i zdeptane grona. Kulig. A bez niej (godności) nizacz jego (człowieka) urodaby była. Kob. Jużby nizacz nie stali i możni królowie, nizacz zacne książęta i inszy monarchowie. Kob. Owa dziś nizacz rozum, nizacz rozum, nizacz klejnot zacność. Kob. Gdybym tego nie uczynił, byłbym nizacz u ludzi. Wuj. **2.** *rzecz bez znaczenia, rzecz drobna, drobiazg, drobnostka, bagatela, fraszka, głupstwo:* To N! a. × N. to! Jeszcze to N., ale potym co będzie! N. to, jest na to rada. Mick. Nie „N. to“ było, jeno żal, ciemność, rozpacz, martwota, jeno nieszczęście niepowrotne. Sienk. Zaczęli się kłócić o jedno N. Za N. co mieć, uważać, poczytywać. Za N. ma ludzi, lekce waży bogi. Bardz. Za N. ma wszystko ten, kto na śmierć ś. odważy. Bardz. †Nizacz nie mieć. Za N. nie mieć. Stróże (= straże) w nocy, ichże ni zacz nie mają, ich lata będą. Ps. flor. (= *straż nocna, co za N. nie stoi, ich lata będą.* Wuj.). Srebra nizacz sobie nie ważyli. Leop. Być za N., †stać za N. (p. wyżej). Przedać, kupić co za N. (= *po nizkiej cenie*). [Po niczemu] = *za bezcen*. Powstać z niczego. Z niczego tak straszna się wszczęła wojna. Troc. Albo rozumiesz, iże tak męskiego przypadku ma być początek z niczego? Lubom. Jedno N. na niebo wznieść może, jedno N. aż w piekło cię spycha. Kor. Co robić? — Dziecko jesteś! Służba wyśmienita: ot jedno z drugim N. a N. Mick. O potęgo! o człowieku! wielkie zamki, wielkie imię! wielkie N.! Mick. Rodzice byli niczym w domu, one (córki) bawiły towarzystwo. Słow. Jakiekolwiek zbiory są czaczko dziecinne i połyskujące ś. N. Koch. W. Sprawa u sądu, wojna i kochanie, często z N. nagłej podlega odmianie. Nar. Dość mu było spojrzenia, słówka, ruchu, jedno N., by sobie z tych niców zlepić cały gmach wspomnień i szczęścia. Krasz. Musiałem reprezentować, przyjmować, mówić o nicach, podpisywać drobnostki. Krasz. Znajdowała go niewyczerpanym w pomysłach, we względzie owych niców, które stale myśl jej napełniały. Krasz. <Ni + Co>

2. Nic przys. **I.** a. **Nic a nic, [N. byby, Ani pół niczego]** *ani trochę, ani troszkę, zupełnie, wcale, zgoła:* To nam N. nie szkodzi, nie przeszkadza, nie zawadza. N. nie uważa na względy towarzyskie. N. nie dba o zdrowie swoje. Są tu świeccy, do których N. to nie należy. Mick. N. a N. gry nie zna. N. a N. nie rozumie tego. N. a N. ś. go nie boję. Pytam na prawie, acz (= czy) N. szkody nagradzać nie ma. Sz. N. nie masz pieniędzy, rozum. Troc. Nie pozwala N. czasu na pomiarkowanie. Jabł. [Nie mieli N. dzieci]. [N. z drogi] = *nie za wiele, w sam raz:* On ci tu N. z drogi nie pedział. **2.** †Acz N. = a) *choć bardzo mało:* Niecnotliwi sędziowie kazali, aby twarz Zuzanny odkryta była, aby acz N., ale wzdy tak nasycili ś. piękności jej. Leop. b) *przynajmniej:* Malogranaty trzeba wymoczyć w czystej wodzie, acz N. przez dzień. Trzyc. <Ni + Co>

3. Nic nieod. rz. **I.** [N.] = a) *pewne lekarstwo na oczy* (zincum oxydatum). b) a. **[Nicowa maść]** *maść cynkowa* (unguentum zinci). **2.** a. **Nice** kuch. *zupa z mleka i jajek.*

Nica, y, lm. **e, Nicenica, Nicienica, Nicielnica, Micielnica, Niczelnica, Nicionka, Niconka, Nit** tkac. *przyrząd z nici u krosien a. w warsztacie tkackim do podnoszenia wątku podczas tkania, ramka z naciągniętemi na niej sznurkami nicianemi, mającemi w sobie otwory, przez które przechodzą nitki postawu.* <? Od Nić>

[Nicajnik, a, lm. **i]** *pudełko z przyborami do szycia.* <? Od Nić>

[Nicdobry] *niedobry, lichy, niegrzeczny, mało wart.* <Nic + Dobry>

I. Nice, a, blm. **I.** *lewa strona tkaniny:* Na ręby, na wywrót, na N. szatę oblec. Kn. Wywróćcie te szaty na lice, w których dawno na N. chodzicie. Cziach. Wywrócić sukno na N. Troc. Przen.: Wywrócić, przewrócić co na N. = a) *opróżnić, wypróżnić:* W kramie prędko ś. na N. wacek wywróci. Wypr. Pójdzieszli też do owej pięknej Sukiennice, tam też prędko wywrócą twój mieszek na N. Biel. M. b) *zniszczyć, zniweczyć, w niwecz obrócić:* Ogień wszczęty wszystko wywrócił na N. Bardz. Boć to jest dzieło twej prawice, hardych tyranów dumy wywracać na N. Pot. Śmierć wywróciła na N. wiatrem nadziane nasze fantazje. Zim. Jest miara w każdej rzeczy, są pewne granice, które skoro przestąpisz, wszystka rzecz na N. Jeżow. (= *idzie na marne*). c) *zbytecznie zganić, poddać surowej ocenie,* nied. *nicować:* Złe serce prawie wszystko na N. wywraca, rzecz złą chwali, a dobrą zaś na złe obraca. Żebr. Wywracasz tu mój żywot na N. Biel. M. Każdy co jest wychwala, a co było gani, przewraca dawnych mozół działania na N. Kras. Przewrócimy ten cały stary świat na N., brzękiem, śmiechem, szyderstwem napełnimy salę. Słow. Przen.: × Iść, obracać ś. na N. a. nicem = *iść na opak:* Czemu twe słowa tak na N. idą? Chr. U bogaczów wszystko na N., z człowieka bestją, z dnia noc, a z nocy dzień czynią.

Wuj. Nie mogąc mu dać zła fortuna rady, na dobrą stronę obraca ś. nicem. Pot. **2.** bud. p. **Grzbiet.** <NIC/NIK>

2. Nice nieod. kuch. p. **3. Nic.** <Od Nic>

†**Nicej** p. **I. Nic.**

Nicenica, y, lm. **e** tkac. p. **Nica.**

[**Nicenie, a,** blm.] *choroba u bydła* (haematuria). <p. Mycić ś.>

Nicennica, y, lm. **e** bot. **I.** a. **Lwi ząb** (apargia) *roś. z rodziny złożonych.* **2.** (filago) *roś. z rodziny złożonych.* Gatunek: N. polna (f. arvensis) a. Kocanka polna (gnaphalium arvense). <?>

Nicestwić, i, ił *w nic zamieniać, w niwecz obracać, niweczyć.* <Od Nicestwo>

Nicestwienie, a, blm., czynność cz. **Nicestwić.**

Nicestwo, a, blm. p. **Nicość:** Jeśli dalej coraz sięgać zechcemy starożytności, przyjdziemy do tego kresu, przed którym obaczymy ś. w nicestwie. Pilch. Kto na śmiertelnym oglądał posłaniu piękne oblicze zaraz po skończeniu, nim dzień przeminął — pierwszy dzień nicestwa... Mick. Powróćcie do nicestwa, z którego was napróżno wyrwać chciała rewolucja. Mochn. <Od Nic>

[**Nich**] p. **Nikt.**

[**Nicht, kogo,** blm.] p. **Nikt.**

[**Nichto**] p. **Niekto.**

[**Nichtóry**] p. **Niktóry.**

[**Nici**] żart. *nic.* <Żartob. do Nić>

Niciany przym. od **Nić;** [**Mniciany**]: Rękawiczki, pończochy niciane. Złota nicianego funt. Gostk.

Niciarka, i, lm. **i I.** forma ż. od **Niciarz. 2.** *maszyna do wyrobu nici.*

Niciarski przym. od **Niciarz:** Sklep N. *(=w którym sprzedają ś. nici, guziki i t. p., norymberski).* Sklep niciarsko-galanteryjny.

Niciarstwo, a, blm. *zajęcie niciarza, wyrabianie i sprzedawanie nici.*

Niciarz, a, lm. **e** *ten, co wyrabia a. sprzedaje nici:* Dom niciarza. Kon.

Niciasto przys. od **Niciasty.**

Niciasty I. *podobny do nici.* **2.** *pełen nici.*

[**Nicić się, i ś., ił ś.**] (o bydle) **I.** *chorować na krwawy mocz.* **2.** p. **Mycić ś.** <p. Mycić ś.>

Nicielnica, y, lm. **e** tkac. p. **Nica.** <Od Nić>

Nicienica, y, lm. **e** tkac. p. **Nica.**

Nicienie, i, blp., **Nematody** zool. (nematodes) *rząd glist obłych.*

Nicik, a, lm. **i** p. **Nit.**

Nicionka, i, lm. **i** tkac. p. **Nica.**

[**Nick, a,** blm.] p. **I. Nic.**

[**Nicłoza, y,** lm. **y, Nicługa, Nicłuha**] *rodzaj krzewu leśnego.* <? Por. Ukr. nycełòz m.>

[**Nicługa, i,** lm. **i**] p. **Nicłoza.**

[**Nicłuha, y,** lm. **y**] p. **Nicłoza.**

[**Nicma**] p. **Nicmo:** N. leżeć.

[**Nicmo, Nicma, Nićma, Nyć, Miczmem, Tyćma**] *twarzą do ziemi, grzbietem do góry.* <NIC/NIK>

†**Nico, niczego,** blm., [**Nico**] **I.** p. **I. Nic.** Glosy w. XV. **2.** p. **Nieco.**

Niconka, i, lm. **i** tkac. p. **Nica.**

Nicość, i, blm., ×**Niczość I.** a. **Nicestwo** = a) *brak wszelkiego bytu, niebyt, nirwana:* Zapaść w N. Orzesz. Przepadać w N., jak pierwej z nicości wszedłem dla życia, żyłem dla katuszy. Mick. Jeżeli fala, która w N. nas zagłębia, ma tę świeżość i ten puch skrzydełek gołębia, niech umrę teraz, niech zniknę! Mick. Proch zapadły w wieków otchłanie (cheruby) ze snu nicości wybiją. Mick. (Chwila spoczynku) choć dla czasu wydaje ś. nicością, dla myśli jest całą wiecznością. Mick. b) przen. *położenie bez znaczenia:* Wydobyć kogo z nicości. **2.** przen. *marność, czczość:* Chrystusa djabeł kusił, i mnie kusi, na wieży świata postawił smutnego życia nicością. Słow. Najfałszywsze zdanie, często dyktatorskim tonem powtarzane, uważa ś. za prawdę; wszakże jego N. ukazują później już to rozumowania, już to same wypadki. Mick. **3.** lm. **i** *przestrzeń próżna, próżnia:* Z gór podniosły ś. mgły i konają teraz po nicościach błękitu. Krasiń. <Od Nic>

Nicować, uje, ował I. *przerabiać suknię, przewracając ją na nice:* N. surdut, spodnie. Suknia nicowana *(=przenicowana).* Garbuje oślą skórę na wywrot, bardzo ją nicuje Rej. **2.** przen. *wypróżniać, opróżniać:* Gęste kubki z ochotą nicujmy. Li. **3.** przen. *przekręcać, przerabiać:* Arcybiskup bronił mistrzowi kościołów psować i wiary N. Stryjk. Odczepieńcy, kiedy poczynają wykładać abo raczej psować i N. słowo boże... Wuj. Pismo święte wykręcają, szpocą, nicują. Wuj. Prokurat sens prawa wykrętnie nicuje. Paszk. **4.** przen. *roztrząsać, rozpatrywać ze wszystkich stron; na złe tłómaczyć, przedstawiać ze złej strony, krytykować, obmawiać:* I znowu nicował je (każde słowo) na wszystkie strony. Przybysz. Nicują mowy i pisma nawet te, których nie rozumieją. Śniad. Sobie darujemy, drugich nicujemy. Prz. Niema tego zebrania, niema tego domu, gdzieby cudzej sławy nie nicowano. Boh. Chwała nicowana. Trzt. Mam może niektóre śmieszne przymioty, pozwalam, aby je nicowano. Węg. Moje przysługi przewrotnie nicujesz. Karp. <NIC/NIK>

Nicowanie, a, blm., czynność cz. **Nicować.**

Nicowany im. od **Nicować:** Suknia nicowana *(=przenicowana).*

[**Nicowny**] *do niczego, niezdatny.* <Od Nic>

[**Nicowy**]: Maść nicowa p. **3. Nic.**

[**Nicpocoj, a,** lm. **e**] p. **Nicpoń.**

×**Niconim** nieod., ×**Nicponjum** *proszek składający ś. z zarodników widłaka lycopodium clavatum, używany do naśladowania błyskawic na widowiskach,* próchno, likopodjum.

×**Nicponjum** nieod. p. **Nicponim.**

Nicpoń, a, lm. **e, Nicpota,** [**Nicpóń, Nicpote, Nicpotym, Nicpotem, Nicpotak, Nicpotniák, Nicpocoj**], ×**Nicwart,** ×**Nicwartus** *hultaj, ladaco, galgan.* <Nic+Po+ON/N>

Nicpota, y, lm. **y I.** p. **Nicpoń:** Albo ja to sierota? albo jaki N.? Len. **2.** [N.] *rzecz licha, lichota:* Ta robota, ta N. nie podoba mi sie. <Nic+Po+T>

[**Nicpotak, a,** lm. **i**] p. **Nicpoń.**

[**Nicpote** nieod.] p. **Nicpoń.**

I. [**Nicpotem**] przym. p. **I. Nicpotym:** To są ludzie N. *(=źli).* Wszystko jej było N. *(=nie w smak).* [**Nicpotem**] nieod. rz. p. **Nicpoń.** <Nic+Po+T>

2. [**Nicpotem**] przys. p. **2. Nicpotemu:** Przewidywaliśmy, że wszystko N. ś. skończy. Rzew.

I. [**Nicpotemu**] przym. p. **I. Nicpotym:** Robota N.

2. [**Nicpotemu, Nicpotem', Nicpotym**] przys. *licho, źle:* Zrobić co N.

[**Nicpotniák, a,** lm. **i**] p. **Nicpoń.**

I. [**Nicpotym, Nicpotem, Nicpotemu**] przym. *nic nie wart, do niczego.* [**Nicpotym**] nieod. rz. p. **Nicpoń.**

2. [**Nicpotym**] przys. p. **2. Nicpotemu.**

[**Nicpóń, a,** lm. **e**] p. **Nicpoń.**

†**Nics** p. **I. Nic.** Głosy w. XV. Nie kradzi N. cudzego. Pśń. kość. Gospodzin oprawia mię, a N. mi niedostanie. Ps. flor. A w tej Trójcy N. pirzwy a. pośledniej, N. więczsze a. mniejszy. Ps. flor. Za N. zbawiony uczynisz je. Ps. flor. <Ni+CZ>

†**Nicse I.** p. **Nic:** Za N. imieli są ziemię żądną. Ps. flor. (= *za nic sobie nie mieli ziemie pożądliwej.* Wuj.). <Ni+CZ>

†**Nicseż** p. **I. Nic:** Część moją jakoby N. przed Tobą. Ps. flor. <Ni+CZ+Ż(e)>

×**Nicwart, a,** lm. **y** p. **Nicpoń.** Kn, Troc. <Nic+Wart>

×**Nicwartus, a,** lm. **y** p. **Nicpoń:** Był wielkim niewartusem. Dział.

†**Nicze** p. **I. Nic:** W Bodze uczynimy siłę, a On w N. dowiedzie nieprzyjaciele nasze. Ps. flor.

Niczego p. **I. Nic.**

×**Niczegoista, y,** lm. **ści** żart. *człowiek, który często używa wyrazu „niczego“:* Jest sekta niczegoistów, których hasłem to słowo: niczego. L.

[**Niczegowato**] przys. od **Niczegowaty.**

[**Niczegowaty**] *dość dobry, wcale dobry, niezły, taki sobie; nieszpetny.* <Od Niczego, to zaś od Nic>

†**Niczej** p. **I. Nic:** Czso poorał Borowiec rolą, to poorał swą, k jejże ociec N. nie ma. Księgi sąd. łęcz. W mej dziedzinej, k niejże on N. nie ima. Księgi sąd. łęcz. N. nie imam Komoszyna żyta, ani dzirżę dziedzinę jego. Księgi sąd. łęcz. Oczyści nasze samnienie, w którym N. dobrego nie. Pśń. kość. Sto, tysiąc lat N. nie znać. Pśń. kość.

Niczelnica, y, lm. **e** tkac. p. **Nica.**

†**Niczemnieć, eje, ał** p. **Nikczemnieć.**

†**Niczemnienie, a,** blm., czynność cz. **Niczemnieć,** *nikczemnienie.*

†**Niczemność, i,** blm. rz. od **Niczemny,** p. **Nikczemność:** Ona zna naszę krewkość i wszytkę naszę N. Pśń. kość.

†**Niczemny** p. **Nikczemny:** O zdrowie prosi niemocnego, a na pomoc niczemnego wzywa. Leop. Są tak wzgardzeni a niczemni ludzie, iżebyście je też i za niewolniki brać nie chcieli. Orzech. Za zgodą z małych rzeczy rosną wielkie, a za niezgodą z nawiętszych bywają małe, a potym niczemne. Napom. By nam byli dani nauczyciele wybrani, coby zbór Twój murowali, słowem Twoim budowali, poniechawszy niczemnych snów, swego rozumu wymysłów. Pśń. Flegmatycy grubych są obyczajów, rozrywki niczemnej. Górs. J. Tak niczemnemu a niepotrzebnemu postępkowi niczemne też słowa dano. Tyt. pr. magd.

×**Niczość, i,** lm. **i** p. **Nicość:** Zdaje ś., iż wszystkie żywoty zburzone, a cała natura znowu ś. w N. pogrąża. Stasz.

Niczyj *do nikogo nie należący:* Czyje to? — Niczyje. Człowiek nie powinien gardzić niczyją radą. (= *czyjąkolwiek*). † Ni pod czyją. Św. z Woc. <Ni+Czyj>

Nić, i, lm. **i** a. [**e**], [**Mić**] **I.** *cienki sznureczek z włókien skręcony:* Nici lniane, bawełniane (= *bawełna*), jedwabne. [N. korali] (= *sznur, pasmo*). Nici grube, cienkie, białe, czarne. Prząść, kręcić nici. Przen.: Niech tych zamysłów zbędą, próżno tę N. przędą. Chr. (= *mają tę nadzieję*). Kręcić z nici powrozy (= *przesadzać, robić z małych rzeczy wielkie*). — Zwijać nici na kłębek. Przen.: Po nici kłębka dochodzić = *dochodzić czego stopniowo, według szeregu wiążących ś. z sobą szczegółów.* Po nici dojść czego. Troc. Po nici co rozbierać. Troc. (= *drobiazgowo badać*). — Od pierwszych idzie między żołnierzy z głosu do głosu strach jako po nici. P. Koch. Przen.: Próć ś. nie po nici = *nie według życzenia się składać.* Gryzie ś., że rzeczy nie po nici, nie po szwie ś. porzą. Pot. Bardzo mu markotno, iże ś. nie po nici próło ono płótno. Pot. Przen.: Sądzimy o rzeczy, której ciągu nici znać nie możemy. Koss. Serca niebieskie poi wesele, kiedy je razem N. powiąże złota. Mick. — Skakać, jak wróbel na nici (= *niezgrabnie*). Cienkie dość nici stawimy, gdy ptaki siatką łowiemy. Dar. J. (= *sidła*). Przen.: Sam ś. żrze w sobie, ani go nasyci żadna fortuna, choć ją ma na nici. Chr. (= *w ręku*). To na bardzo cienkiej nici wisi. Rej. (= *ledwo ś. trzyma, wisi na włosku*). Już na cienkiej nici korona wisiała, sam tylko Bóg ją trzymał, że ś. nie urwała. Zim. U skępca czasu wszystkiego żywota na bardzo cienkiej nici wisi cnota. Rej. Widział życie swe na cienkiej nici. Pot. — Trzy starki, co w piekle krwawemi nożami N. przecinają ludzkiego żywota. Słow. Przen.: Przeciąć N. życia. — Przen. poet.: W takt grają lutni polskiej nici. L. (= *struny*). Tytan dziś jaśniej niżli kiedy świeci, jaśniej rozpuszcza promieniste nici. Zim. **2.** N. pajęcza = *włókno, powstające z tężejącej na powietrzu wydzieliny brodawek przędnych pająka:* Małegom tylko ujrzał nad sobą pająka; z listka wisząc, u słabej kołysał ś. nici. Mick. **3.** *miara przędzy, mająca cztery łokcie długości.* **4.** anat.: N. końcowa a. krańcowa a. nitka końcowa rdzenia pacierzowego (filum terminale) = *nitkowate zakończenie rdzenia pacierzowego.* **5.** bot.: Nici wone p. **Zielenica.** Zdr. **Nitka, Niteczka.** <NI(T)>

[**Nićma**] p. **Nicmo.**

Niderlandy, ów, blp. żart. *spodnie.* <Nm. Niederland (dosł. = kraj nizki) = Niderlandy, Holandja>

[**Niduchno**] *bardzo dobrze.* <?>

[**Nidze**] p. **Nigdzie.**

Nie, †**Nia,** †**Ni,** [**Ni**] przysłówek przeczący, przeć. **Tak I.** a. część. **Nie-** neguje wyrazy, jako części mowy, nadając im znaczenie wprost przeciwne a. wręcz odmienne: a) z rzeczownikami żywotnemi = *istota wprost przeciwna a. wręcz odmienna, niż...:* I pan i N. pan, wszyscy umrzeć muszą. Była tu jakaś kobieta, pani N. pani, sługa N. sługa. Wilk N. wilk, zawyło coś w lesie. Niechrześcijanin (= *Żyd, mahometanin a. poganin*). Praw szlacheckich obywatelskich nie odmówiono niechrześcijanom samym; mahometanie równie niemi ś. cieszyli. Lel. Niekatolik (= *akatolik*). Nieunita (= *dyzunita*). Nieprzyjaciel (= *wróg*). Emeryci i nieemeryci. Tu właśnie zachodzi najzawziętsza walka pomiędzy deterministami i niedeterministami. Spas. Dziś nawet niefenomenaliści zgadzają ś., że pojęcie „ja“ jest najbardziej skomplikowanym wytworem myśli. Spas. Jeżeli podskarbina pannie Korytyńskiej, niefaworytce swojej, da posagu 1,000 czerwonych złotych, tedy jej jako faworytce mniej posagu dać nie może. Mat. O brak ludzi wielkich pomawiają Polskę filozofowie i niefilozofowie. Jeż. — b) z rzeczownikami nieżywotnemi = *rzecz wprost przeciwna a. wręcz odmienna, niż...; brak czego:* Niebezpieczeństwo, niebyt (= *nicość, nicestwo, nirwana*), niechęć, nieczystość, niedola (= *dola zła, czarna*), niedostatek, niedozór, niekształtność, nieludzkość, nieład, niełaska, niemoc, niepamięć, nieprawda (= *fałsz*), nierozum, nieszczęście, nieuszanowanie, nieuwaga, niewiara, niezdrowie, niezgoda. †Niewmiłościach naszych ty miłujesz

ś. Ps. flor. Była nieubłaganą w postanowieniu niedawania żadnej pomocy. Krasz. Ogląda i pozór pewnej godności w listach, ale zarazem ich niedobitność i dwulicowość. Szaj. Rozdrażniły ś. nawzajem pióra, dowodzące hołdownictwa lub niehołdownictwa królów polskich cesarzowi niemieckiemu. Lel. c) z przymiotnikami = *wprost przeciwny niż...; bez-:* Niebezpieczny, niechętny, niecierpliwy, niedobry, niegodny, niegrzeczny, niekrwawy, nielitościwy, nieludzki, niemądry, nienaturalny, nieodpowiedni, nieprawdziwy, nierad, nierówny, niestały, nietrwały, niewinny, niewłaściwy, niezdrów (*= chory, słaby*), niezgrabny, nieżywy (*= martwy*). Najniewinniejszy, najniesprawiedliwszy. I bogaty, i N. bogaty wszyscyśmy równi przed Bogiem. Niebezpodstawny (*= mający podstawę*). Z hultaja obywatel słuszny, a fantazją ma cale niechłopską. Rol. (*= właściwszą komu innemu, niż chłopu*). Nędznych waśni... niechrystusowym płomieniem my gorem. Krasiń. Natrafiamy na wyobrażenia niechrześcijańskie wcale. Tarn. Któż ś. dzisiaj zechce ożenić z wdową niecieplą? Gaw. Sardanapal gubi ś. przez niedespotyczne, lecz dobre i ludzkie swoje usposobienie. Spas. Dla takiej gołąbki, jak dziewczyna waszmości, niedobrotliwym być nie sposób. Jeż. Poradowawszy ś. mnie wydra, zobaczyła psa niedomowego. Pas. Chorzy choleryczni i niecholeryczni. Instytucje filantropijne i niefilantropijne. Niechwilowy = *więcej niż chwilowy:* Były to łzy szczere i niechwilowe. Szaj. Akt ten może mieć następstwa wcale niechwilowe. Kal.—Jako orzeczenie: Ta droga jest dosyć niebezpieczna. Chateczka moja stąd niedaleka. Mick. (*= blizka*). Dąbrowa jeszcze N. sucha. Mick. (*= mokra*). — Z przymiotnikami (szczeg. w st. n.) niek. oznacza przymiot pośredni między przymiotem zaprzeczanym a wprost mu przeciwnym = *dostatecznie inny, niż...:* Niegłupi (*= dosyć rozumny*), nieduży (*= dosyć mały*), niemały (*= dosyć duży*), nieszpetny (*= dosyć ładny*), niezły a. niezgorszy, nienajgorszy (*= dosyć dobry*), nienajlepszy (*= dosyć zły, lichy, kiepski*). Nienajtrafniejsze zdanie. Nienajwinniejszy. d) Nie- z liczebnikami = *więcej niż...:* Nieraz = *często:* Nieraz klucznik był w podobnych trwogach. Mick. Nieraz śród wody gwar, jakoby w mieście. Mick. Z niejednego pieca chleb jadł. Prz. (*= z różnych pieców, z wielu pieców*). e) Nie- z zaimkami: α) Nieswój = *któremu coś dolega, brakuje:* Jest jakiś nieswój. β) z zaimkami względnemi tworzy zaimki nieokreślne: Niektóry, niejaki (*= jakiś, pewien*). Nieco (*= cokolwiek*). †Nieco (*= coś*). †Niekto (*= ktoś*). †Nieczyj (*= czyjś*). f) z czasownikami = *zachowywać ś. wprost przeciwnie zamiast...:* N. mówić (*= milczeć a. być niemym*). N. milczeć (*= mówić*). N. lubić, N. cierpieć kogo, czego (*= być źle usposobionym względem kogo a. czego, żywić względem kogo a. czego wrogie uczucia*). [N. kazać] (*= zakazywać, zabraniać*). †N. imieć (*= być ubogim*). †N. móc (*= chorować*). Rozniemogła ś. jest. Ps. flor. Nienawidzieć a. †nienaźrzeć, niedostawać (*= brakować*), †nieczcić (*= znieważać*). g) Nie- z imiesłowami: Niechcący (*= mimowolnie*).—Z imiesłowem odmiennym biernym = α) *w stanie wręcz odmiennym będący, niż...:* Niedokonany, nieobrzezany, niepokalany, niewygasły. Woda niefiltrowana. Połączenie z niecierpianym człowiekiem. Krasiń. β) *za trudny, aby mógł być...:* Niecofniony, niedocieczony, nienasycony, nieopisany, nieprzebyty, nieskażony, niesłychany, nieustraszony, niewzruszony, niezbity, niezliczony. h) z przysłówkami = α) *wprost przeciwnie, niż...:* Niebacznie, niefadnie, niepostrzeżenie, niesprawiedliwie, niewdzięcznie, niezgrabnie. Niedarmo, niedawno. Niedaleko (*= blizko*). Niesporo, niewiele (*= mało*). Niedość (*= za mało*), niemniej (*= pomimo to*). †Z nienagła. Nieźle, nienajgorzej, niezgorzej (*= dość dobrze*). Nienajlepiej (*= dość licho*). N. inaczej a. [N. jak] (*= tak*). Ledwie nieledwie = *z największą trudnością:* Ledwie nieledwie ś. wyskrobał. L. [N. ażeby, N. żeby] = *dosyć źle, kiepsko:* „Cóż, jużeś wyzdrowiał? Masz ś. zupełnie dobrze?“ — „Ot wiesz co, że jeszcze mam ś. wcale N. ażeby“. Wal. „Jakże ci ś. powodzi?“ — „N. żeby“. b) *lichy, kiepski, małej wartości:* Ależ ta nowa śpiewaczka głos ma wcale N. ażeby. Wal. Człowiek N. żeby. Jego postępki N. żeby. [N. duchem] = *niebardzo*. [N. czemuż] = *nie bez powodu, nie dziw, że:* Filut! udało mu ś. wyprowadzić nas w pole; N. czemu też on nam tak pochlebiał! [N. już, N. już to] = *czyż, czyliż:* N. już N. wiesz, że dziś święto? β) przysłówkom względnym nadaje znaczenie nieokreślone: Niekiedy (*= od czasu do czasu*), niegdyś a. †niegdy (*= kiedyś*). [N. kiedy] = *brak czasu:* Jak pójdziesz, N. kiedy ci tam będzie. i) w wyrażeniach, złożonych z przyimka i rzeczownika i mających znaczenie przymiotnikowe a. przysłówkowe: N. do rzeczy = *od rzeczy, bez sensu:* Lepiej milczeć, niż mówić N. do rzeczy. †N. do końca = *niezupełnie:* N. do końca zapomnienie będzie ubogiego. Ps. flor. [N. do soli, N. do śmigi] = *nie w porę, niestosownie:* Teraz mi N. do soli (gdy zasmuconemu proponują zabawę). N. do... *za trudny do...:* Wina N. do darowania. To, co ś. stało, miało urok N. do opisania. Jeż. Przeszkody te były N. do przezwyciężenia. Jeż. Był N. do poznania. Jeż. Wszystkie prawie miasta N. do poznania potwornie poprzekręcane. Lel. N. bez czego = *z czym, mający a. mając coś:* Bucięta N. bez dziur. Fred. A. Młody, przystojny, N. bez rozumu. Fred. A. N. bez pieniędzy tu przyszedłem. N. bez przyczyny, N. bez racji. N. bez powodu on to zrobił (*= musiał mieć jakiś powód, że tak zrobił*). N. bez słuszności mię przestrzegał. I on N. jest bez swojego ale (*= ma swoje ale*). N. bez tego, żeby N. = *to jest rzecz konieczna, że...:* N. bez tego, żeby ś. za to na ciebie N. gniewał. N. bez tego, żeby przechodząc N. wstąpił do mnie. N. bez tego, żeby na tej spekulacji N. stracił. j) Nie- wchodzi często w skład wyrazów, które: α) z przeczeniem mają zupełnie odrębne znaczenie: Niemowa (*= człowiek niemy*), niesmak (*= odraza*), nieużytek (*= ziemia nie nadająca ś. do uprawy*); niewola (*= brak wolności*), niewidomy (*= ślepy, ociemniały*). β) oprócz znaczenia wprost przeciwnego znaczeniu bez przeczenia mają inne jeszcze znaczenie szczególne: Nieruchomość (*= brak ruchu i majątek nieruchomy*), niestatek (*= brak statku i człowiek niestateczny*), niezdobyty (*= którego nie zdobyto i za trudny do zdobycia*). γ) które się bez przeczenia nie używają a. rzadko ś. używają: Niecierpliwić, niepokoić, niemal, niesnaska, niespodzianka, nieuk. Niedołęga, niedowiarek, niepoznaka. Tu należą także wyrazy, utworzone od innych, złożonych z „nie-“ (np. niegodziwiec, niewolnik) i zaczynające ś. od „niedo-“, oznaczające rzecz, której czegoś brakuje, aby była skończoną (np. niedobitek, niedojadek, niedopałek, niedorostek, niedouk). **2.** neguje wyrazy, jako części zdania, usuwając pojęcie wyrazu i zastępując je innym: a) z rzeczownikami = *ktoś inny a. coś innego, niż...* (dom.: a mianowicie): N. czło-

wiek, ale zwierz tak robi. Iżby ona była N. człowiek, ale anioł. Pat. N. straszydło wcale: żywa kobieta w niewodzie! Mick. Uszyma usłysz modlitwę moją, N. w wargach lściwych. Ps. flor. N. podług grzechów naszych czynił nam. Ps. flor. N. dla rumieńca mówiłem. Wysp. b) z przymiotnikami = *inny, niż...:* N. żelaznym mieczem Antykrysta sieczem. Gał. c) z liczebnikami głównemi = α) *inna liczba zamiast...:* Kazałem ci napisać tysiąc, N. dziesięć tysięcy. β) *więcej niż, przeszło:* N. raz, N. dwa razy ci to mówiłem. — Z liczebnikami porządkowemi = *inny z kolei zamiast...:* N. pierwszy raz ś. to zdarzyło. N. pierwsza to i N. ostatnia sposobność. d) z zaimkami osobowemi = *ktoś inny zamiast...:* N. ja to zrobiłem. N. ciebie miałem na myśli. N. tobie igrać przez srebrne tonie. Mick. [N. przy mnie pisano] = *nie rozumiem tego.*—Z zaimkami dzierżawczemi = *czyjś inny zamiast...:* N. o twoje względy ś. ubiegam. N. swój kapelusz wziąłeś. — Z zaimkami wskazującemi = *jakiś inny zamiast...:* To N. ta książka, która mi jest potrzebna. N. ten = *zupełnie inny, zupełnie odmienny:* Co ś. to z nim stało? jak N. ten człowiek. Co ś. z tobą stało, ty N. ten człowiek, co byłeś. L. Wygląda jak N. ta, co dawniej, gdy ś. ubrała w pańskie suknie. Jak N. ten pokój, gdyśmy go umeblowali. — N. co innego a. [N. co] = *nic innego:* N. co innego, tylko to należy tak rozumieć. N. co, ino bierzmy. e) z przysłówkami = α) *inaczej, niż..., w inny sposób, niż...:* N. tak trzeba to robić. N. tylko, †N. jeno = *więcej, niż tylko:* Chrześcijanin ma kochać N. tylko przyjaciół, ale i nieprzyjaciół swoich. [N. coby] = *tymbardziej:* Przytrań sie panience w pokoju (coś popełnić), N. coby mnie, chodzący po polu. β) *w innym miejscu, zamiast...:* N. tu jeszcze koniec nieszczęścia mego. γ) *w innym czasie zamiast...:* N. wtedy ś. to stało. N. dzisiaj jestem przy pańskiej osobie. Mick. f) N. neguje czasownik jako orzeczenie (negując wtady całe zdanie) a. jaką inną część zdania = *inaczej się zachowywać zamiast...:* N. robić, N. pisać, N. dawać, N. siedzieć, N. stać. Basza N. widzi, basza N. słucha, turban zawiesił nad okiem, drzemie... Mick. — N. kazał mu tego robić. Kazał mu tego N. robić. Aby mię N. raczył sądzić. Kaz. Gnieź. Żadnemu imienia jego N. brać każemy. Dzik. Było mu czego N. dać, zaraz w płacz. Mał. N. mogę N. = *muszę:* N. mogę tego N. wyznać. N. mogę N. zrobić tego. N. mogę tego N. oddać. Na widok tego nieszczęścia N. mógł N. zapłakać. Z śmierci córki N. mogły macierzyńskie wnętrzności smutku N. poczuć. Skar. Gdy córkę ujrzy, N. zmiękczyć serca swego N. będzie mogła. Gorn.—N. powiem, żeby N. = *muszę powiedzieć, że:* N. powiem, żeby mi ś. N. podobała. N. powiemy, żeby nam tu N. było dobrze. N. powie jednego słowa, żeby N. było trafne (= *każde słowo, które powie, jest trafne*). — W czasach złożonych: N. będzie brał. Brać N. będzie. Przeto N. będziemy ś. bać. Ps. flor. N. bac ś. będę złego. Ps. puł. Jeśm N. znał. Ps. flor. N. stał jest. Ps. flor. N. jeśm zapomniał. Ps. flor. Dziewice ich N. są opłakany. Ps. flor. N. naleziona jest we mnie lichota. Ps. flor. Jest ona temu była N. wierzyła. Kaz. Gnieź. Żadnego pieniądza N. jest ona była miała. Kaz. Gnieź. N. bał ś. jest był. Kaz. Gnieź. Na prawicy mnie jest, bych N. poruszon był. Ps. flor.— Z przedmiotem w 2 pp.: N. napisać książki. N. umieć robić butów. N. mieć czasu. N. mieć zamiaru jechać. Czeka w interesie, nie cierpiącym zwłoki. Krasz. Niema kogo, czego a. †Nie jest kto, co, kogo, czego (= *brak kogo, czego*). Niema tu nikogo. Niema pieniędzy. N. jest, jeżże by uczynił dobre, N. jest aż do jednego. Ps. flor. N. jest święty, jakoż jest Gospodzin; ani też jest iny kromie Ciebie. Ps. flor. N. jest, ktoby odkupił ani jeżże by zbawiona uczynił. Ps. flor. N. jest zbawienie w ciele moim od oblicza gniewu Twego; N. jest pokój kościom moim od oblicza grzechów moich. Ps. flor. N. bądźcie jako koń i muł, w ichże N. jest rozum. Ps. flor. Zwierz, jemuż N. jest czysła. Ps. flor. N. jest mołwy w języce mojem. Ps. flor. Nie pfajcie w książęta, w syny ludzkie, w ichże N. jest zbawienia. Ps. flor. Owa N. było go. Ps. flor. — Z przedmiotem w 4 pp.: Widzę, że sprawiedliwe te moje przestrogi nie N. miękczą twój umysł uporczywy, srogi. Min. Gwiazd karawanę nie puszczać ze wschodu. Mick. N. rozumieli, że można pannę N. lubić, a przecież ją dla pieniędzy tylko zaślubić. Mick. (= *być dla panny obojętnym*). — Z domyślną formą czasownika „być“: Ludzie N. niedźwiedzie, drzeć ś. za łby. L. Niczego N. ciekawi sceptycy. Krasz. Gdyby tylko na tym skończyć, to i zaczynać N. warto. Krasz. Abych N. posromocon. Modl. Wac. By N. rzeczona łaski pełna. Pat. N. trzeba, N. potrzeba tego robić. N. sposób a. niesposób to zrobić. Kościół to N. miejsce do rozmowy. N. tu miejsce, N. na miejscu, × N. w miejscu = *to gdzieindziej byłoby stosowne:* N. tu miejsce mówić o tym. Uwaga ta całkiem N. na miejscu. Żart ten cale N. w miejscu. Sł. wil. N. czas = *kiedyindziej byłoby stosowniej, niż...:* N. czas myśleć o pokucie, kiedy śmierć zajrzy w oczy. N. w czas = *po czasie, za późno:* N. w czas łyżka po obiedzie. Prz. — Dwa przeczenia w jednym zdaniu: Nigdy tego N. dokażesz. Nic N. zrobisz. Nic z tego N. będzie. Nigdzie go niema. N. chwal nikogo przed śmiercią. Prz. Żaden N. jest sobie dostatni. Prz. Dziś ojczyźnie jest niczym niedłużny. Słow. (zam.: N. jest dłużny). Za nic N. mieć a.: za nic mieć.—Z opuszczeniem jednego przeczenia: †Gospodzin oprawia mię, a niczs mi niedostanie. Ps. flor. †Aby jego nie zabił każdy (zam. nikt), któżby jego nalazł. B. Sz. †Jeden z nich nie ostał. Ps. flor. — Przeczenie umieszczone przed inną częścią zdania, zam. przed orzeczeniem: Bychą N. kiedy nadweselili mnie nieprzyjaciele moi. Ps. flor. Ale ty, Gospodnie, N. daleko czyń slutowania Twego ode mnie. Ps. flor.— Przeczenie zbyteczne: Tak dawno cię N. widziałem. Fred. A. [N. chciał ją dać tylko za pana. Cóż sie N. stało (= *oto co ś. stało*)]. Jak N., [kiedy N.] = *jak, jak naraz:* Jak N. zacznie krzyczeć! Zaledwie usłyszał swoje imię, jak N. cofnie ś.! Dudz. Kiedy N. przypadnie do komina, kiedy N. złapie drzazgi! — N. z trybem rozkazującym oznacza zakaz: N. mów, N. rób, N. bij, N. pij, N. daj, N. kradnij. N. graj w karty. N. gniewaj ś. za prawdę. N. kochaj niewiasty płochej. N. osromoceni bądźcie. Ps. flor. — Z bezokolicznikiem: N. stać mnie na to. Ani mi ust N. otworzyć! Mał. Jakże go było N. chwalić, N. kochać? Mał. N. widać go. Więcej N. słychać o niej. Mick. N. wiedzieć, kędyś zniknął, jakbyś wpadł do wody. Mick. I tyś głupi N. zmilczeć! Kn. I tyś głupi N. mówić! Troc. I tyś też N. usłuchać! Kn. Między dwie głowy strzelić! sto kroków! N. chybić! Mick. Litery N. napisać, N. nakazać słówka? Mick.—W wyrażeniach: α) N. być od tego, N. od tego być, × N. być dalekim od tego = *zgadzać ś., przy-*

stawać, pozwalać na to. N. jestem od tego. N. jestem od tego, żeby mu dopomagać. β) Ledwo N., ledwie N. (z czasownikiem) = a) *prawie, bezmała:* Ledwo N. we wszystkich odnogach wiadomości Grecy byli najuczeńszym narodem. Śniad. Ledwie N. tak żyzny Egipt, jak który najżyzniejszy kraj; ledwie N. wyrówna żyznością każdemu żyznemu krajowi. Kn. b) a. Ledwo że N., ledwie że N., ledwo co N., ledwie co N., mało N., o mało N., tylko co N., tylko że N., o włos N., o włos że N., †dobrze N., [N. dziw, N. dziwa] = *mało brakuje, żeby...:* Ledwo N. zginął. Ledwo co N. utonął. Ledwie że go N. zabito. Leży N. dysząc, stygnie, ledwie N. umiera. Mick. Ledwiuteńko tu syn We Pana N. umarł z żalu. L. Tylko co N. został zabity. Portret ten dobrze N. przemówi. Kn. Dobrze już ze skóry ubogich ludzi N. łupiono. Star. N. dziwa go N. zabił. γ) ×Nie—tylko, ×Nie—jak, ×Nie—jak tylko (z czasownikiem) = *tylko:* Tobjasz N. był zaślepiony tylko na ciele, ale był objaśniony wielce na duszy. Zał. *(= był zaślepiony tylko na ciele).* δ) W zdaniach pytających: A N.?, a czy N.? (z czasownikiem) = *przecież* (twierdząco): A N. mówiłem ci, że tak ś. stanie? A czy N. przewidywałem tego nieszczęścia? Jabł. A N. tak? Troc. Albo N.?, albo N.? Albo ci N. dałem tych pieniędzy? Albo N. przyszedł jeszcze? ε) !Jakby N. było = *jakkolwiekbądź.* ζ) z opuszczeniem stojącego obok wyrazu = *inaczej:* Tak czy N.? Tak albo N.! Mówię, że N.!—N. to N.! W odpowiedziach: Czy przyjdziesz dziś do mnie? — N. (dom.: przyjdę). <N>

†**Nie** *niema, nie jest:* Rzekł jest szalony na sercu swoim: N. Boga. Ps. flor. N. w ich uściech prawdy. Ps. flor. Bójcie ś. Gospodna wszytcy święci Jego, bo N. ubóstwa bojącym ś. Jego. Ps. flor. N. zdrowia w mięsie moim. Ps. flor. N. mocnego jako Bóg nasz. Ps. flor. N. takiej żony na ziemi w weźrzeniu, w krasie. B. Sz. Tu N. strachu bożego. B. Sz. Nie dufaj w syny ludzkie, w ichże N. zbawienia. Modl. Wac. Wiklef prawdę powie, jemuż N. równego mistrza pogańskiego, ni krześcijańskiego. Gał. Jesto temu roku N. Księgi sąd. łęcz. Ani jednej nieprawdy w nim N. Op. Nad Cię inego boga N. Pśń. Wstałci z martwych, tu Go N. Pśń. Oczyści nasze samnienie, w którym niczej dobrego N. Pśń. N. tu czasu mego. P. Sand. *(= nie przyszedł czas mój).* N. czar w Jakóbie, ani wieszczba w Izraelu. B. Sz. N., jenże by uczynił dobre. Ps. flor. <Nie + (Jest)>

Nie- p. **Nie** i wyrazy odpowiednie bez przeczenia. Osobno są podane poniżej tylko: a) wyrazy bez przeczenia nie używane a. rzadko używane; b) wyrazy, mające z przeczeniem inne znaczenie, niż bez przeczenia, a. prócz znaczenia właściwego przybierające inne szczególne; c) wyrazy, nie mające z przeczeniem żadnego szczególnego znaczenia, lecz wskutek częstszego użycia zasługujące na uwzględnienie.

×**Nieafekt, u,** lm. **y** *brak afektu, obojętność, nieczułość:* Poczęła mi ś. z wielkim żalem skarżyć na N. męża swego. Mat. <Nie + Afekt>

Nieafiszowany *nie ogłaszany afiszami.* Przen.: W historji luk tyle; pomija ona fakty nieafiszowane. Jeż. <Nie + Afiszowany>

Nieakuratność, i, blm. rz. od **Nieakuratny:** Jeżeli co utracił przez N. lub bankructwo którego z dłużników, to mu bonifikował prezes. Korz. <Nie + Akuratność>

Nieakuratny *nieścisły, niedokładny; niesłowny, niepunktualny:* Bank N. Korz. <Nie + Akuratny>

Niealgiebraiczny *nie mający związku z algiebrą:* Rozwiązanie tego niealgiebraicznego problematu przerwał mi Ruszczyc. Ext. <Nie + Algiebraiczny>

×**Nieamplojowany** *nie pełniący obowiązków służbowych, honorowy, tytularny:* Z chorążego buławy polnej koronnej gienerał wojsk polskich, naturalnie N. Rol. <Nie + Amplojowany, z Fr. employé = użyty, na służbie będący>

Nieanalityczny mat.: Funkcja nieanalityczna = *funkcja, nie mająca własności funkcji analitycznej w danym obszarze zmiennej niezależnej.* <Nie + Analityczny>

Nieapetyczny *nie wzbudzający apetytu; wzbudzający odrazę, obrzydliwy:* Nieapetyczne łyżeczki. Morz. <Nie + Apetyczny>

Nieautentyczność, i, blm. rz. od **Nieautentyczny:** Nie wstrzymałoby jej od tego samo uszanowanie dla historji, samo uwzględnienie nieautentyczności podania. Szaj. Autor popadł w sprzeczność bez wyjścia, dowodząc paleograficznej młodszości i nieautentyczności dyplomu. Kęt.

Nieautentyczny *nie mający cech autentyczności, wątpliwy, podejrzany:* Jakieś zamiłowanie do nieautentycznego archaizmu. Wejs. <Nie + Autentyczny>

×**Nieawantażownie** przys. *nie na awantaż, niedobrze, niekorzystnie, nietęgo:* Dosyć N. ś. jakos pokazała. Bukar. <Nie + Awantażownie>

***Niebaczek** w wyrażeniu: †Z niebaczka p. **Niebacznie:** Pilnie ś. k niej (śmierci) gotować, pókiśmy w pokoju, aby na nas z niebaczka nagle nie przytarła. Rej. Zalać mu konwią wody na łeb z niebaczka. Haur. Nakazuje z niebaczka pod wody go wrazić. Żebr. <Z Nie + Baczyć>

Niebaczenie, a, blm. *niezważnie, niebaczność.* <Nie + Baczenie>

†**Niebaczliwy** p. **Niebaczny:** Będzież kto tak N., by ś. nie strzegł poznanej wady? Sęp. <Nie + Baczliwy>

×**Niebacznica, y,** lm. **e** forma ż. od **Niebacznik.** <Z Niebaczny>

Niebacznie I. przys. od **Niebaczny:** Chciał przez to dać poznać, jak drogim jest czas, który mu tak N. zabierano. Morz. (Wallenrod) zraził Witołda i tak mu N. zaufał, że ten książę, wchodząc do zamków niemieckich, jak przyjaciel, palił je i załogi wycinał. Mick. **2.** †N. *przypadkowo, trafem:* Głupi, co rozumie, że ś. sprawy na świecie N. toczą. Troc. **3.** †N. a. †**Nieobacznie, †Z niebaczka, †Z nieobaczka, †Nieobaczkiem, †Z niebaczenia** *znienacka, niepostrzeżenie, niespodzianie:* Zawsze cięższa to bywa, gdy kogo N. nieprzyjaciel napadnie. Km.

×**Niebacznik, a,** lm. **cy** *człowiek niebaczny:* Co mówisz, niebaczniku? Milcz! święty niech cię strach zdejmie. Zabł. <Z Niebaczny>

Niebaczność, i, blm. rz. od **Niebaczny,** *niebaczenie:* Rysem charakterystycznym don Karlosa była szczerość, którą posuwał często do niebaczności. Karł. <Nie + Baczność>

Niebaczny, †Nieobaczny, †Niebaczliwy, [**†Nieobaczny**] **I.** *nieoględny, nieopatrzny, nieuważny, nieostrożny, nierozważny, nieroztropny, lekkomyślny:* Krok N. Leżę tu, podan niebacznej śmierci na progu żywota. Sęp. N.! coś uczynił! *(= człowieku niebaczny).* **2.** na co = *nie bacżący na co, nie ma-*

jący względu na co: N. na ojczyznę **i** wojenne znaki żołnierzu! bronisz łaski senatowi takiej! Bardz. <Nie + Baczny>

†**Niebarewny** *bezbarwny, blady.* Tuch. <Nie + †Barewny (z Czes. barevný) = barwny>

Niebawem, Nie bawiąc, × Niezabawem, × Niebawnie, × Bezbawnie *wkrótce, niedługo:* Ma N. powrócić. N. do porannej roboty śpieszą ś. Przyb. Jeden z listów, pisanych N. po przybyciu do Gienewy. Chm. <Nie + *Bawem, od Bawić>

× **Niebawnie** p. **Niebawem:** Będę miał honor być u JW. Pana N. Cz.

[**Niebelnica, y,** lm. **e**] forma ż. od **Niebelnik.**

[**Niebelnictwo, a,** blm.] *niegodziwość, nieprawość, hultajstwo.* <Z Nie + Belny, p. Bylny>

[**Niebelnik, a,** lm. **cy**] *niegodziwiec, niecnota, hultaj.*

[**Niebelny**] *niegodziwy, niegodny, nieprawy.* <Nie + Belny, p. Bylny>

[**Niebezpeczny**] p. **Niebezpieczny.**

†**Niebezpieczen** p. **Niebezpieczny.**

Niebezpieczeństwo, a, lm. **a,** †**Nieprzezpieczeństwo,** †**Niebezpieczność,** [**Niebezpieczność**] *położenie grożące czym złym:* N. utracenia życia. Grożące, wielkie N. Być, znajdować ś. w niebezpieczeństwie. Uniknąć, ujść niebezpieczeństwa. Niema niebezpieczeństwa. (Róża) nie znając naszych zim niebezpieczeństwa, kwitnie świeżością wiecznego panieństwa. Mick. <Nie + Bezpieczeństwo>

Niebezpiecznie, †**Niebezpieczno** przys. od **Niebezpieczny:** Chorować N. To N. tak ś. narażać.

†**Niebezpieczno** p. **Niebezpiecznie:** Gdzie ciasno, tam N. Prz.

†**Niebezpieczność, i,** lm. **i,** [**Niebezpieczność**] p. **Niebezpieczeństwo:** Patrz, Boże, w jakiej jestem niebezpieczności. Kochan. Zdrowia N. Star. Musieli dla niebezpieczności ujeżdżać. Baz. Przez trudne niebezpieczności drogi jeździł Aleksander Wielki do kościoła Jowisza Hammona. Stryjk. Synu, w kim ma pociecha, przez takie trudności któregom i przez dziwne wiózł niebezpieczności. Km. Słyszeć ś. dawały głosy o trwogach i niebezpiecznościach, które nawiedzały Rzpltą. Dub. M.

Niebezpieczny, †**Niebezpieczen l.** a. [**Niebezpeczny, Nieprzezpieczny, Nieprześpieczny**] *grożący niebezpieczeństwem, groźny, zgubny:* Choroba, rana niebezpieczna. Położenie niebezpieczne. N. był stan Wielkopolski od Czechów. Nar. Przedsięwzięcie niebezpieczne (=*ryzykowne*). Mówiłem mu, że ze mną żarty niebezpieczne. Boh. Niebezpieczna (dom.: sprawa, rzecz) = *niebezpiecznie:* Niebezpieczna ufać koniowi. Ryb. Człowiek, nieprzyjaciel N. Mężczyzna N. dla kobiet (=*z łatwością podbijający serca kobiet*). **2.** †N. *będący w niebezpieczeństwie, zagrożony, niepewny:* N., abo w niebezpieczeństwie jestem. Kn. (Biorę) zbroję Twoję, Panie wieczny, wżdym w upadku N. Grabow. Choroba ta w początku go niebezpiecznym życia uczyniła. L. **3.** [N.] *ustawiczny, bez wytchnienia:* Robota niebezpieczna. <Nie + Bezpieczny>

Niebezpodstawny *mający pewne podstawy:* Za ostrzeżeniem niebezpodstawnym dano odpowiedź wymijającą. Czoł. <Nie + Bezpodstawny>

Niebezpośredni *po czymś innym bezpośrednim następujący:* Domaga ś. usunięcia z zarządu policji niebezpośrednich jej obowiązków. Spas. <Nie + Bezpośredni>

Niebezprzykładny *mający pewną ilość podobnych sobie, niewyjątkowy:* Wypadek N. Krasz. <Nie + Bezprzykładny>

Niebezużyteczny *do pewnego stopnia użyteczny:* Śmieszne to może, ale zaprawdę niebezużyteczne zajęcie szperacza. Krasz. <Nie + Bezużyteczny>

Niebezzasadnie przys. od **Niebezzasadny.**

Niebezzasadny *mający pewne zasady.* <Nie + Bezzasadny>

†**Niebeźrzany** *nieprzewidziany, niespodziewany:* Nagłej i niebeźrzanej śmierci. Naw. <Zam. Nieobejrzany>

× **Niebian, a,** lm. **nie** p. **Niebianin:** W postawie niebiana. Wor. <Od Niebo>

Niebiana, y, lm. **y** bot. (heliconia) *roś. z rodziny bananowatych.* <?>

Niebianek, nka, lm. **nkowie** p. **Niebianin:** Chodzą śpiewać pod okienka o Jezusie, o Niebianku, który przyszedł na tę ziemię. Syrok. <Od Niebo>

Niebianin, a, lm. **anie,** × **Niebian,** †**Niebieśnik** *mieszkaniec nieba, np. anioł, święty, bożek:* Stronami ś. niebianie ukazali. Przyb. (mowa tu o aniołach). Zgromadzeni niebianie przyznali Minerwie zwycięstwo dla utworzenia oliwnego drzewa. Stasz. (=*bogowie*). Postać, godna równać ś. z niebiany. Mick. Zdr. **Niebianek.** <Od Niebo>

Niebianka, i, lm. **i l.** *mieszkanka nieba, np. święta, bogini:* Biała gołąbka spadła i nad Syonem w równi trzyma skrzydła obie, i srebrzystej pierzem tęczy Niebianki skronie uwieńczy. Mick. (=*Najświętszej Marji Panny*). Wenus najpiękniejrza z niebianek. Stasz. (Płomień) promieniami wieńczy skronie bogów, niebianek, drzemiących wokoło. Mick. Przen. *kobieta piękna jak bogini:* Czasem tę iskrę (w młodzieńcu) oko niebianki zapali. Mick. **2.** bot. p. **Nieboradka.**

Niebiański l. przym. od **Niebianin:** Archanioł zbliżał ś. w pokoju, nie miał wtedy na sobie niebiańskiego stroju, lecz odziany jak człowiek, spotkał ś. z człowiekiem. Przyb. Piękność niebiańska. W sercu moim są niebiańskie dźwięki. Krasiń. Niebianska cnota złote berło oddała w twoje drżące dłonie. Kl. **2.** piw.: Jęczmień N. (hordeum coeleste) = *odmiana jęczmienia.* **Po niebiańsku** przys. *jak niebianie, niebiańsko.* <Od Niebianin>

Niebiańsko przys. od **Niebiański,** *po niebiańsku.*

Niebiańskość, i, blm. rz. od **Niebiański,** *cechy niebiańskie.*

Niebiaństwo, a, blm. *stan niebiański, przyrodzenie niebiańskie, boskość.*

†**Niebie, a,** lm. **a** p. **Niebo:** Podług wysokości niebia od ziemie. Ps. flor. Nad nimi ptacy niebia bydlić będą. Ps. flor. Gospodzin na niebiu oprawił stolec swój. Ps. flor.

Niebielica, i, lm. **i, Łąkawica, Swercja** bot. (swertia) *roś. z rodziny goryczkowatych.* <?>

[**Niebierny**] *ciasny, szczupły, nieprzydatny.* <Nie + Bierny>

[**Niebiesa**] p. **Niebo.**

Niebieskawo przys. od **Niebieskawy:** Pomalować N.

Niebieskawo- p. **Niebieskawy.**

Niebieskawość, i, blm. rz. od **Niebieskawy.**

Niebieskawy *niezupełnie niebieski, błękitnawy, modrawy:* Kolor, margiel N. Niebieskawo-biały, niebieskawo-czarny, niebieskawo-szary, niebieskawo-zielony = *biały, czarny, szary, zielony z odcieniem niebieskim.* <Od Niebieski>

Niebieski, × Niebiesny, × Niebny, × Niebowy przym. od **Niebo l.** (astr.) *nieba jako pozornego sklepienia dokoła ziemi dotyczący, znajdujący ś. na niebie:* Ciała, bryły niebieskie = *gwiazdy stałe,*

mgławice, komety, planety, księżyce i gwiazdy spadające. Zjawiska niebieskie = *objawy na niebie zachodzące, zjawiska astronomiczne.* Sklepienie niebieskie, kula a. sfera niebieska = *pozorne sklepienie błękitne, otaczające dokoła ziemię, a raczej rozpościerające ś. nad poziomem każdego obserwatora, niebo, firmament.* Słońce w niebieskim lśni krysztale. Kasp. Podziemny wypadek morzem zakołata i niebieskiego sprawi zaburzenie świata. Mick. Z niebieskich najrańszą piosnek ledwie zanucił skowronek. Mick. (= *podniebnych, powietrznych*). Ptaki niebieskie. Żart.: Ptak N. (= *próżniak, człowiek żyjący cudzym kosztem*). **2.** *nieba jako miejsca wiecznej szczęśliwości dotyczący:* Królestwo niebieskie, ojczyzna niebieska = *niebo.* Ojciec N. = *Bóg.* Duchy niebieskie. Rycerstwo niebieskie. Leop. (= *aniołowie*). O chwalebna Marja, ty jeś uliczka rajska, ty wrota niebieska. Naw. Jeśli, żyjąc, świętemu był uległy panu, niebieską z nim chwałę dzieli. Mick. N. dziedzic na ziemi nie ma nic. Prz. Państwo niebieskie = *Chiny.* Cnota i Piękność, niebieskie siostrzyce. Mick. (= *z nieba pochodzące*). Żart.: Myśleć o niebieskich migdałach (= *roić, marzyć*). Przen. *jakby z nieba pochodzący, cudny:* Jako mgła lekka, tak lekkie stroje obwiały postać niebieską. Mick. Jak z zapałem kochałeś, tak naśladuj godnie myślenia i uczucia niebieskiej istoty. Mick. Czym kochanki godzien rączek? Powiedz, niebieska Marylko! Mick. Pamięć niebieskiej pieszczoty trują mi okropnego rozmyślania chwile. Mick. Serca niebieskie poi wesele, kiedy je razem nić powiąże złota. Mick. Homer, poeta dowcipu niebieskiego. Warg. **3.** Niebieski = *koloru nieba, błękitny, modry, bławatny:* a) Kolor N. Oczy niebieskie. Wilia, naszych strumieni rodzica, dno ma złociste i niebieskie lica. Mick. Karmin N. p. **Indygokarmin.** Malować na niebiesko. W jednej z dziurek widać było malutką wstążeczkę niebiesko-czarną. Krasz. Wywijał się dalej niebiesko-rudą wstęgą kanał, kopany staraniem ojca. Budz. Światło dnia zimowego łamało ś. i odbijało od niebiesko-zielonawych portjer. Morz. b) [Drzewo niebieskie] p. **Kampesz.** c) bot.: Kapturki niebieskie p. **Tojad.** d) chem.: α) Koperwas N. a. × witrjol N. a. [Kamyk N.] = *siarczan miedzi*, $CuSO_4 + 5H_2O$, in. koperwas błękitny, koperwas właściwy, siny kamień, chalkantyt, × witrjol miedziany. β) Złoto niebieskie p. **Złoto.** e) min.: Piryt N. p. **Piryt.** f) zool.: Lis N. p. **Piesiec.** g) kuśn.: Lisy niebieskie = *futro z pieśców.* †**Niebiescy, skich,** blp. rz. *mieszkańcy nieba, niebianie.* <Od Niebo>

Niebiesko przys. od **Niebieski:** a) Pomalować N. a. na N. b) Tak mi N. Krasiń. (= *rozkosznie jak w niebie*). Żart.: Bank (w kartach) trzymał N. Orzesz. (= *doskonale*).

Niebieskooki *mający oczy niebieskie, błękitnooki, modrooki:* Blondyn, N. Krasz. Może znowu swą niebieskooką obaczy. Krasz. <Niebieski + Oko>

Niebieskopióry *mający pióra niebieskie:* Kraska niebieskopióra. Krasz. <Niebieski + Pióro>

Niebieskoskrzydły *mający skrzydła niebieskie:* Ptaszek N. Krasz. <Niebieski + Skrzydło>

Niebieskość, i, blm. rz. od **Niebieski:** Farbkowa N. cieniów na obrazie (= *barwa niebieska*).

× **Niebiesny** p. **Niebieski:** Ptak N. Uj. Spoczywał tak słodko w letargu niebiesnym. Uj. <Od Niebo>

Niebiestka, i, lm. **i** bot. (cyanotis) *roś. z rodziny strójkowatych.* Gatunek: N. kątowa a. Trzykrotka, Dobownik (c. axillaris). <?>

Niebiestnik, a, lm. **i, Błękitnik** bot. (crozophora) *roś. z rodziny wilczomleczowatych.* Gatunek: N. farbierski a. Lakmus (c. tinctoria). <?>

[**Niebiesy**] p. **Niebo.**

× **Niebieszcz, y,** blm. *barwa niebieska.*

Niebieszczeć, eje, ał *stawać ś. niebieskim, przybierać kolor niebieski, błękitnieć.* <Z Niebieski>

Niebieszczenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Niebieszczeć. 2.** czynność cz. **Niebieszczyć:** N. stali, dawanie jej hartu niebieskiego. Łab.

Niebieszczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Niebieszczyć ś.**

Niebieszczyć, y,ył *czynić niebieskim, modrzyć.* **N. ś.** *wyglądać niebiesko, modrzyć ś.:* Bławatki, kąkole zbielały od słońca, gdzieniegdzie ś. tylko niebieszczą. Len.

Niebieściec, ćca, lm. **ćce** min. *minerał rombowy z gromady gipsowców,* $SrSO_4$, in. sycylja-nit, celestyn, × celestyna, × modryn.

Niebieściutki *bardzo niebieski:* Pełno światła na niebie niebieściutkim. Kos. <Z Niebieski>

†**Niebieśnik, a,** lm. **cy** p. **Niebianin.** Henr. <Od Niebo>

Niebiosa p. **Niebo.**

[**Niebioso, a,** lm. **a**] p. **Niebo:** Ptaszyna latała pod niebiosém.

Niebiosy p. **Niebo.**

Niebiurowy *poza biurem będący:* Zajęcia niebiurowe. Z pomocą woźnego mógł dostać ś. w godzinach niebiurowych do kancelarji. Bał. <Nie + Biurowy>

Nieblizki *niezbyt blizki, daleki:* Wszystkim blizkim i nieblizkim opowiadała o jego przymiotach. Rol. <Nie + Blizki>

Nieblizko przys. od **Nieblizki:** Czy to daleko? — Ha, N.!

†**Nieblizu** *daleko, dawno:* Temu N., gdy u mnie Pan Jezus gościem był, widzi mi ś., iż nad półtora tysiąca jest ku dwadzieścia i czterzy lat. Fort. <Nie + Blizu>

Niebłogi *nieszczęśliwy, zły, niepomyślny:* Niebłogą przywieźliście mi nowinę. Krasz. <Nie + Błogi>

[**Niebłogo**] przys. od **Niebłogi,** *źle, niepomyślnie:* Będzie tobie N.! <Nie + Błogo>

× **Niebłogosławienie, a,** lm. **a** p. **Niebłogosławieństwo.** Troc.

Niebłogosławieństwo, a, lm. **a,** × **Niebłogosławienie** *brak błogosławieństwa Boskiego, gniew, niełaska, kara Boża:* Niebłogosławieństwa Boskie ś. na nasze państwa ściągają. Troc. <Nie + Błogosławieństwo>

× **Niebny** p. **Niebieski:** Wszedł do domu niebnego. Chodk. K. <Od Niebo>

Niebo, a, lm. **nieba** a. **niebiosa, niebiosy,** †**niebiesa,** [**niebiesa, niebiesy**], †**Niebie,** [**Niebioso**] **I.** *pozorne sklepienie błękitne, osłaniające dokoła ziemię, a. raczej rozpościerające ś. nad poziomem każdego obserwatora,* in. kula niebieska, sfera niebieska, sklepienie niebieskie, firmament: Tyś N. jako namiot rozbił ręką swoją. Kochan. Błękit nieba. N. jasne, pogodne, pochmurne. N. ś. wypogodziło, zachmurzyło. Choć wiatr szumi, choć ś. nieba chmurzą, już tu nikt okna nie zamknie przed burzą. Mick. Obłok strudzony zaczął po niebie ś. słaniać. Mick. Jęliśmy umierać w szańcach pod niebem prześlicznej pogody. Krasiń. Czy już noc na niebie? Słow. N.

gwiaździste. N. gwiazdeczne. Otw. Miejsce, w którym gwiazdy widzimy, nazywa ś. firmamentem a. niebem gwiazd. Boh. J. N. przyozdobił Bóg słońcem, miesiącem i inszemi gwiazdami. Karnk. Kometa ukazała ś. na niebie. Ujrzycie na niebie znak Syna Człowieczego. Tu, chociaż słońce zajmie nieba średnie, pod atłasowym śpię cieniem firanek. Mick. (= *chociaż już jest południe*). Dziury w niebie nie będzie. Prz. (= *nic wielkiego ś. nie stanie*). Krzyż, godło Niemców, czoło kryje w niebie. Mick. Zrobiwszy mnie komarem, chce zmienić w Atlasa, dźwigającego nieba kamiennym ramieniem. Mick. Chwalcie Ji (Boga) nieba nieb. Ps. flor. Wypłynęli na morze, gdzie tylko N. i wodę było widać. Zginęło Podole nasiadłe; tylko z niego N. dziś a pole. Zim. Pod niebem a. pod gołym niebem = *na otwartym powietrzu, na dworze:* Przepędzić noc pod gołym niebem. Chłopek, co był w chacie, pod niebem nocuje. Kulig. Swe noclegi częstokroć musieli pod niebem miewać. Groch. †Nieba używać. Kochan. (= *korzystać z światła niebieskiego*). Podnieśmy głowę ku niebu. Górn. Spojrzeć ku niebu. Wznieść oczy, ręce ku niebu. Z oczyma podniesionemi w N. Mick. Patrzym w N., czy z jego szczytu sto słońc nie spadnie. Uj. Ptak wzbił ś. pod N. Kto jedną nogą w N., drugą mierzy w ziemię, i tam i tu nie dojdzie, zerwie mu ś. strzemię. Pot. Dom podpalę i z dymem Wc Pana wyślę do nieba. L. Krzyczeć w niebogłosy a. ×w N. głosem (= *mocno*). Przen.: *Elatus*, wzbił ś. pod trzecie N., bywa mówiono. Mącz. (= *pyszni ś., nadyma ś.*). Wynosić, wysławiać kogo pod niebiosa, pod nieba = *bardzo wysławiać:* Żołnierze, pod skromnym rządem jego spanoszywszy ś., pod niebiosa go wynaszali. Pilch. Lisiewicza pod nieba wynoszą kobiety. Fred. A. — Manna spadała z nieba. Jakby z nieba spadł (= *w samą porę ś. zjawił*). — Daleko, jak N. od ziemi (= *bardzo daleko*). To jak N. od ziemi (= *to są rzeczy zupełnie do siebie niepodobne, między temi rzeczami niema związku*). Tego nie uważasz, żeś ty od możnego pana tak jest daleki, jak N. od ziemi. Opal. Podobny, jak N. do ziemi. Prz. Poruszyć N. i ziemię dla dopięcia swego zamiaru (= *użyć wszelkich środków*). — Jużem o całe N. w tyle go (obłok) porzucił. Mick. Przen.: Różnić ś. o całe N., × całym niebem = *zupełnie ś. różnić*. Przewyższać kogo o całe N. O całe N. lepszy od niego. — Jeżeli nocną przybliżysz ś. dobą i zwrócisz ku wodom lice, gwiazdy nad tobą i gwiazdy pod tobą i dwa obaczysz księżyce, niepewny, czyli szklana z pod twej stopy pod N. idzie równina, czyli też N. swoje szklane stropy aż do nóg twoich ugina. Mick. Przen.: Spojrzyj w przepaść! Niebiosa, leżące na dole, to jest przepaść. Mick. Połyski wód, obrzeżonych niebem niezapominajek. Orzesz. Jako urząd wezyra najwyższy i tyka ś. prawie nieba pysznej monarchji, tak też wystawiony na pioruny ziemskiego Jowisza. Kłok. **2.** przen. *strefa; klimat, powietrze:* Niech rodzina twoja znajdzie pod niebem kantonu Vaud spokój i szczęście. Chm. N. umiarkowane. Pod lepszym niebem to miasto leży. Troc. Pod ciepłym mieszkają niebem. Troc. Niegdyś jak wdzięcznie fontanny tu grały, łagodząc nieba wschodniego upały. Mick. N., nie umysł, tacy odmieniają, którzy po rozum za morze biegają. Prz. **3.** *miejsce wiecznej szczęśliwości, w którym aniołowie i święci oglądają Boga, królestwo niebieskie:* Ojcze nasz, któryś jest w niebie a. w niebiesiech. Niechaj będzie wieczna chwała Panu Bogu w niebie. Rej. Widzi Pan Bóg z nieba, czego komu potrzeba. Prz. To jest tak pewne, jak Bóg w niebie, na niebie (= *jak to, że Bóg jest*). Wiemy, Panie Boże nasz, iż N. Cię i nieba wszystkie nie ogarną. Skar. A ja wam powiadam, abyście zgoła nie przysięgali: ani na N., bo jest stolica Boża; ani na ziemię, albowiem jest podnóżkiem nóg Jego. Wuj. N. jest trojakie: najwyższe, w którym Bóg chwałę błogosławionym okazuje, drugie N., na którym są gwiazdy, a niżej ich planety. Troc. (p. Nr. 1). Wielkie jest na niebiech miłosierdzie Twoje. Ps. flor. Psie głosy nie idą pod niebiosy (a.: w niebiosy). Prz. (= *modlitwa bezbożnego nie odnosi skutku*). Pokora niebiosa (a. niebo) przebija. Prz. (= *pokorna prośba znajduje wysłuchanie*). Nowa skarga żab N. przebija. Mick. Wstąpić do nieba. Jezus Chrystus wstąpił na niebiosa. Zstąpić z nieba. Anioł z nieba posłany został do Najświętszej Marji Panny. Anioł z nieba, nie człowiek z Tarnowa by ś. widział. Orzech. Niechaj ją (pieśń) anioł harmonji w niebiosach, a czuły słuchacz w duszy swej dośpiewa. Mick. Dobrym ś. pokazuje, jakby rodem z nieba. Jabł. Mową i całą postawą okazują ś. bożkami i jakoby dopiero z nieba zstąpili. Sekl. Pójść, dostać ś. do nieba. Zasłużyć sobie na N. Niech mu Bóg da N. W niebie szczere rozkosze, a do tego wieczne. Kochan. Dobrze mi tu, jak w niebie. Pókiśmy mieli ciebie, w domu było jak w niebie. Mick. A mnie ś. zdało, żem był wszystek w niebie. Kochan. I w niebie nie będzie mu lepiej. Niebabym mu przychylił (= *pragnę dla niego szczęścia, wszystkobym dla niego zrobił*). Wielkością duszy nieba dotykać. Wor. Za myślą duszę utopiłem w niebie. Mick. Przen.: Bodaj nam z tego nieba do piekła pójść nie przyjdzie, jak ś. matuleńka dowie. L. (= *po weselu nastąpi smutek*). Być, czuć ś. w siódmym niebie (= *czuć ś. bardzo szczęśliwym*). To jego N. (= *to całe jego szczęście*). Bywa im miasto rozkoszy karanie, a N. w męczeństwie. Birk. Te to są książki zbójeckie! młodości mojej N. i tortury! Mick. O luba! zginąłem w niebie, kiedym raz pierwszy pocałował ciebie! Mick. Bujałem po zmyślonym od poetów niebie. Mick. (= *marzyłem*). **4.** przen. *Bóg, bóstwo:* Wyroki, wola nieba. Dziękujemy niebiosom, pewnie wyroki niebios nas przywiodły. Mick. Tak chciały, przeznaczyły nieba. Żonę i śmierć każdemu naznaczyły nieba. Pot. Byś przeze mnie mógł być kiedyś zdrowy, tak może nieba litościwe chciały. Faleń. N. spełniło niewinne życzenia. Mick. N. cię tu przysłało. Ku takim pracom N. dziejopisa woła. Mick. Kto ubogiemu daje jałmużnę, temu N. bywa dłużne. Prz. Niech mu N. błogosławi. Dzięki niebu! Grzech, wołający o pomstę do nieba. Zabiłaś mię, zwodnico! Nieba cię ukarzą! Mick. O sprawiedliwe nieba! O nieba! ciebie w sali światło dnia zastanie. Słow. O nieba!... cóż ś. ze mną dzieje! Fred. A. (Jazon) nieba i piekła zwalczył. Mick. (= *potęgi niebieskie, bogów*). **5.** [N.] *jarmułka, krymka, mycka.* **6.** ucz. *wygrana w grze w piłkę.* **7.** zł. *parasol.* <NIEB>

× **Nieboburczy** *burzący niebo.* <Niebo + *Burczy, od Burzyć>

× **Niebochodziciel, a,** lm. **e** *ten, co chodzi po niebie.* L. <Niebo + Chodziciel>

Niebochronka, i, lm. **i** bot. p. **Wachlarzowiec.** <Z Niebo + Chronić>

[**Niebodaj, Niebody**] *bodaj nie.* <Nie + Bo(g)daj>

Niebodajnie przys. od **Niebodajny.**

Niebodajny, Nieborodny *dający niebo, prowadzący do nieba:* Niebodajna cnota. Chodk. K. <Nie-bo+*Dajny, od DA>

× **Niebodążyciel, a,** lm. **e** *ten, co dąży do nieba.* <Niebo+*Dążyciel, od Dążyć>

[**Niebody**] p. **Niebodaj.**

Nieboga, i, lm. **i** **I.** *kobieta biedna, nieszczęśliwa:* Jaka radość Aldonie! Zrazu myśli N., że ś. Walter odmieni, będzie spokojny, wesoły. Mick. Daj pokój mi, proszę: jam dla cię, niebogo, na miłość za stary, na przyjaźń za młody. Kor. Niema złej drogi do mojej niebogi. Prz. *(=wybranej serca).* **2.** [N.]=a) p. **Nieboszczka.** b) p. **Nieboszczyk:** Posłał chłopów po tego nieboge. Zdr. [**Niebożka, Niebożyczka**]. <Nie+BOG>

Niebogato przys. od **Niebogaty:** Dokoła stały domki drewniane, N., lecz też i niezbyt ubogo wyglądające. Orzesz.

Niebogaty *niezbyt bogaty, dosyć ubogi, niezamożny:* Zdarłam kilka wekslów ludzi niebogatych. Korz. Choć kraj jego N., radzi sobie, bo oszczędny. Rol. <Nie+Bogaty>

Niebogi *biedny, nieszczęśliwy:* Kiedy patrzę ja biedna i nieboga na tyle zbroi i oręża, jeszcze wzrasta we mnie serce. Krasiń. Zmów paciorek za duszę niebogą. Kon. Kładę rękę na mą pierś niebogą. Syrok. Tysiąc wspomnień w tej chwili tłoczy ś. w serce, w serce niebogie Marji. Krasiń. <Nie+BOG>

Niebogłosy w wyrażeniu: W N. = *całym głosem, na całe gardło, co sił:* Krzyczeć, wołać w N. Krzyczeli w N., aby ich dosłyszano w ciżbie i gwarze, że ś. poddają. Sienk. <Niebo+Głos>

Niebogromca, y, lm. **y** *władca gromów, rzucający je z nieba:* Jowisz N. <Niebo+*Gromca, od Grom>

Niebogromny *rzucający z nieba gromy:* Jowisz N. <Niebo+*Gromny, od Grom>

Niebogroźny *wzbudzający grozę wskutek swych własności nadprzyrodzonych:* Popłoch N. Ml. N. — demoniczny. Ml. <Niebo+Groźny>

†**Niebojan, a,** lm. **owie** p. **Niebój:** Bojącemu ś. Boga będzie dobrze przy skończeniu, ale niebojana psy gryzą. Brk. <Nie+*Bojan, od BOJ/BIE>

× **Niebojawny** *aż do nieba widoczny.* <Niebo+Jawny>

[**Niebojączka, i,** lm. **i**] *człowiek odważny, nie tchórz.* <Nie+Bojączka>

Niebokrasa, y, lm. **y** bot. (belvisia) *roś. z rodziny mirtowatych.* <Niebo+Krasa>

Niebokrąg, ęgu a. **ęga,** blm. *okrąg nieba:* Gdy oko brzegów przeciwnych nie sięga, dna nie odróżnia od szczytu, zdajesz ś. wisieć w środku niebokręga, w jakiejś otchłani błękitu. Mick. Słońce poczęło blask swój usuwać z niebokręgu. Krasz. <Niebo+Krąg>

Niebolesny *nie bolący, bezbolesny.* <Nie+Bolesny>

Niebolesnie przys. od **Niebolesny:** Dobrze mu było, spokojnie i N., a tak na duszy lekko i wesoło. Reym.

†**Niebioletny** p. **Niebolotny:** Nieboletni Eljaszowie. Ryb. J.

Niebolotny, †Nieboletny *wzlatujący ku niebu.* <Niebo+Lotny>

× **Niebomądry** *znający ś. na tym, co dotyczy nieba.* <Niebo+Mądry>

Niebonośny *noszący, dźwigający niebo:* Atlas N. Bardz. <Niebo+Nośny>

Niebopienny p. **Niebotyczny:** Nie wstrząśnie żaden grom tą Jungfrau niebopienną. Kasp. <Z Niebo+Pień>

Nieboractwo, a, lm. **a,** [**Nieborastwo**] *istota godna litości, biedactwo, mizeractwo.* <Od Nieborak>

Nieboraczątko, a, lm. **a** p. **Niebożątko:** Tak ś. układa, że gotów przysiąc, że ś. ożeni, aby mu N. w pole wywieść. Krasz.

Nieboraczek, czka, lm. **czkowie** p. **Nieborak; [Boraczek]:** Nas marnotrawne synaczki, przyjmij w łaskę nieboraczki. Pśń. Kuba N. nieprędko przybieżał. Kant.

Nieboraczka, i, lm. **i** forma ż. od **Nieborak; [Boraczka]:** Uznaj ś., nieboraczko, a pokutuj. Rej. Piłka ś. raz z chłopców śmiała, że wyżej od nich skakała; urażeni żarty temi, nie podnieśli piłki z ziemi; błąd poznała N. i ze wstydu spiekła raczka. Jach.

Nieboraczysko, a, lm. **a** p. **Nieborak:** Trzymał ś., trzymał, aż w końcu musiał ś. N. położyć. Nadto N. odbolał. Krasz.

Nieboradka, i, lm. **i, Niebianka** bot. (coelestina) *roś. z rodziny złożonych.* <Niebo+RAD>

Nieborak, a, lm. **i,** [**Nieburak, Nieboras**] *człowiek godny litości, biedak:* Choć tabaki nieboraki nie wąchali, a kichali. Kant. Zdr. **Nieboraczek,** × **Nieboraś.** Zgr. **Nieboraczysko.** <Zam. *Niebożak, z Nie+BOG>

[**Nieboras, a,** lm. **y**] p. **Nieborak.** Zdr. [**Nieborasek**].

[**Nieborasek, ska,** lm. **ski**] p. **Nieboras.**

[**Nieboraska, i,** lm. **i**] forma ż. od **Nieboras.**

[**Nieborastwo, a,** lm. **a**] p. **Nieboractwo.**

× **Nieboraś, a,** lm. **owie** p. **Nieborak:** Ze stołka spadszy N. starzec, złamał szyję. Herb. Ledwo łazi N. Zwr. M. Aczci pono niewinien N. ubogi. Ryb. J.

Nieborodny **I.** *zrodzony w niebie, z nieba pochodzący:* Każdą ideę nieborodną, przez Pana zesłaną w świat, odpychają od świata w niebo nazad. Krasiń. **2.** p. **Niebodajny.** <Niebo+Rodny>

Niebosiąg, u, lm. **i** bot. (engelhardtia) *roś. z rodziny orzechowatych.* <Z Niebo+Sięgać>

Niebosięgły p. **Niebosiężny** i **Niebotyczny:** Niesyta modlitwo, wzbieraj w ogromy skargi niebosięgłej. Kasp.

Niebosiężny, Niebosięgły **I.** p. **Niebotyczny:** Gmach ogromny, N. Moraw. Wieża niebosiężna. **2.** *wzlatujący, unoszący ś. do nieba:* Orzeł N. Przen.: Twe niebosiężne myśli-orlice unoszą duszę w kraj cudnych mar. Orw. <Z Niebo+Sięgać>

Nieboski, Nieboży *nie przez Boga stworzony, nie w Bogu mający początek:* Wyglądasz jak nieboskie stworzenie. Ten świat zda mu ś. dziełem bardzo niedoskonałym, nieboskim, zczerniałym od gangreny. Spas. Nieboska komedja Krasińskiego. <Nie+Boski>

Nieboskłon, u, blm. *sklepienie niebieskie, niebo, firmament; część sklepienia niebieskiego nad widnokręgiem:* Gwiazdy na wschodniej połowie nieboskłonu przygasały. Jeż. Jutrzenka N. wschodni zarumieniła i słońce ś. pokazało. Jeż. <Niebo+Skłon>

Nieboskłonowy przym. od **Nieboskłon:** Światło ogólne nieboskłonowe. Gers.

[**Niebospad, u,** lm. **y**] *roś. jaskółcze ziele* (chelidonium majus). <Niebo+Spad>

[**Niebospadowy**] przym. od **Niebospad**: Maść niebospadowa (czarownic).

Nieboszczka, i, lm. **i,** †**Nieboszczyca,** [**Nieboszczyca, Nieboszka, Nieboga**] *ta, co już nie żyje, zmarła, umarła:* Świętej pamięci matka moja N. <Zam. *Niebożka, z Nie+BÓG>

†**Nieboszczyca, y,** lm. **e,** [**Nieboszczyca**] p. **Nieboszczka**: Gdy krowa świnią wesz abo ciemierzycę będzie jeść, iście z niej masz pewną nieboszczycę. Rej. Kiedy ś. zbiegły dwie nieboszczyce, spojrzały sobie w umarłe lice. Len.

[**Nieboszczyczek, czka,** lm. **czki**] p. **Nieboszczyk.**

Nieboszczyk, a, lm. **i l.** a. [**Nieboga**] *ten, co już nie żyje, zmarły, umarły:* Mój ojciec N. Świętej pamięci N. pan umiał fortunę powiększyć. Kras. N. wąż jak ożył, tak ś. wnet nasrożył. Mick. **2.** [N.] *gatunek sera, ser śmietankowy, dla nadania mu pewnych właściwości zakopywany do ziemi.* Zdr. [**Nieboszczyczek**]. <Zam. *Niebożczyk, z Nie+BÓG>

Nieboszczykostwo, a, blm. *stan nieboszczyka, śmierć:* Ciało moje coś, zda ś., dąży ku nieboszczykostwu. Krasiń.

Nieboszczykowski, Nieboszczykowy, Nieboszczyków przym. od **Nieboszczyk,** *należący do nieboszczyka:* Brat rodzony N. grzebł ciało jego. Birk. W trumnach nieboszczykowskie kości ś. ruszają. Bardz. Nieboszczykowscy koligaci. Kras.

Nieboszczykowy p. **Nieboszczykowski.**

Nieboszczyków p. **Nieboszczykowski**: Do niej dobro nieboszczykowo z przyrodzenia należy. Orzesz.

[**Nieboszka, i,** lm. **i**] p. **Nieboszczka**: Te 30,000, które N. moja matka dla mnie w sądzie złożyła, aż nadto mi wystarczą. Rog. Kup sobie, dziadku, kokoszkę, to ci wygrzebie nieboszkę. Prz.

×**Niebotoczny** *ciekący z nieba.* <Niebo+Toczny>

Niebotwórca, y, lm. **y** *stworzyciel nieba, Bóg.* <Niebo+Twórca>

†**Niebotyczący** p. **Niebotyczny.** Troc. <Niebo+Tyczący>

Niebotyczność, i, blm. rz. od **Niebotyczny.**

Niebotyczny, †**Niebotyczący, Niebosiężny, Niebosięgły, Niebopienny** *do obłoków sięgający, obłoków dotykający, bardzo wysoki:* Góry, skały niebotyczne. Jak gdy z wierzchołka Alpów niebotycznych mały ś. strumyk znagła wydobędzie. Kras. Już ś. z niego nie cieszą niebotyczne skały. Klon. Wieże ś. zewsząd wznoszą niebotyczne. Kras. Przen.: Niebotyczne niewinnych głosy. Troc *(= do nieba dochodzące).* Grzech N. Troc *(= do nieba o pomstę wołający, bardzo wielki).* Co za oburzenie niebotyczne! Rodz. *(= bardzo wielkie, niezmierne).* <Niebo+Tyczny>

×**Niebowy** p. **Niebieski.**

[**Niebozas, a,** lm. **y**] **l.** *świder.* **2.** *jakiś gwiazdozbiór.* <Czes. nebozez a. nebozíz, ze S. Gnm. nabagēr>

[**Nieboziątko, a,** lm. **a**] p. **Niebożę.**

×**Nieboznawca, y,** lm. **y** *astronom, astrolog.* <Niebo+Znawca>

Niebozorek, rka, lm. **rki** zool.: Kiełb N. p. **Kiełb.** <Dosłowny przekład nazwy Gr. ouranoskópos>

Niebożąteczko, a, lm. **a** p. **Niebożę**: A wżdy niebożąteczka nic o to nie dbamy, jako ine żwirzątka tak sobie bujamy. Rej. One niebożąteczka, co wolno latają, przecię na swej swobodzie jeszcze mało mają. Rej. Woły stoją niebożąteczka w jarzmie popętane. Papr. Ona N., acz niewinna była, z wielkim wstydem przymówek takowych użyła. Papr. Jaskółka, N., kiedy przyleciała do gniazda zniszczonego, wielką żałość miała. Papr.

Niebożątko, a, lm. **a** p. **Niebożę; Nieboracżątko:** Nie przyszedł doktor do zdrowych, jedno do tych niebożątek chorych. Rej. Przyszła uboga niewiasta N. płaczliwa z dziecięciem zabitym do cesarza. Wer.

Niebože! 1. bł. p. **Niebożę. 2.** [N.] *szkoda!:* N., że sem nié schował.

Niebożę, ęcia, lm. **ęta** (w 5 pp. bł. **Niebože**), †**Ubożę** *stworzenie biedne, nieszczęśliwe, nieborak, biedak:* Gorszą ś. ludzie, gdy widzą, iż Pan nie karze złych ludzi w oczach ich, ale mylą ś. barzo niebożęta, gdy tak mówią. Birk. Ty, N., głodny tułasz ś. po lesie. Jabł. Idź, N., z nędzy tego świata na lepszy. Mick. Gdy nic tobie nie pomoże, idźże sobie precz, N.! Mick. Człeku N.! jakże twa potęga jest licha! Kor. Taka bieda na dworze, a ty śpiewasz N.? Len. Rób, N., to i Bóg dopomoże. Prz. Zdr. **Niebożątko, Niebożąteczko,** [**Nieboziątko**]. <Nie+BÓG>

[**Niebożka, i,** lm. **i**] p. **Nieboga**: Za pierwszej niebożki pływały w maśle pierożki, a za tej niebogi pływają w barszczu stonogi. Prz. Za mojej niebożki pływały w maśle pierożki. Prz. <Nie+BÓG>

Nieboży p. **Nieboski**: Biada wiekom, jeśli gwałty niebożemi kusić ś. będą o dóbr bożych łup. Krasiń. <Nie+Boży>

[**Niebożyczka, i,** lm. **i**] p. **Nieboga**: Jak se zbacze o niebożyczce, to mi najciężej. Ork.

×**Niebój, oja,** lm. **oje,** †**Niebojan** *śmiałek, zuch:* Śmiały od nieboja tym ś. różni, iż śmiałego obejmuje strach, jednak kusi ś. zwyciężyć, choć widzi przegraną; nieboja zaś żaden strach nie obruszy, jako głupie bezpiecznego. Petr. I nieboja wilk zje. Prz. Nieboja psi kąsają. Prz. <Nie+BÓJ>

[**Niebrat, a,** lm. **y, Niekłub**] *rodzaj kleszczy rymarskich.* <Nm. Nähbrett>

†**Niebronny l.** *nieuzbrojony, bezbronny:* (Chrystus) bez miecza świat podbił mocą słowa swego przez kila ludzi niebronnych, apostołów świętych. Napom. **2.** a. †**Niezbronny** *niewzbroniony, niezakazany, nieodmówiony:* Dano mi list otwarty do miast, żeby mi wszędzie było niebronne pożywienie, ile go będę potrzebował. Pas. <Nie+Bronny>

Niebrukowany *nie mający bruku:* Kareta wjechała w niebrukowaną, piaszczystą i szeroką ulicę. Orzesz. <Nie+Brukowany>

Niebrzydki *dość ładny, nieszpetny:* Straszliwy grymas twarzy jego zwykle niebrzydkiej dawał jakiś djabelski wyraz. Korz. <Nie+Brzydki>

[**Niebrzydliwy**] *nie brzydzący ś.* <Nie+Brzydliwy>

[**Nieburak, a,** lm. **i**] p. **Nieborak.**

†**Niebycie, a,** blm. p. **Niebytność**: Braciszkowie, słychaliście co nowego tym czasem niebycia mego? Mik. z Wilk.

[**Niebylica, y,** lm. **e**] *bajka niepodobna do prawdy, zmyślenie, kłamstwo, fałsz:* Pleść niebylice *(= zmyślać, kłamać).* <Nie+Bylica>

×**Niebyłość, i,** lm. **i,** †**Niebywalka** *to, co nie było, rzecz niebywała:* Ileż dziś razy trzeba za N. mieć ogień ręką zapalony nieba! Sł. wil. <Od Niebyły>

Niebyły I. a. †**Niebyty** *który nie był:* Uważać coś za niebyłe. W oku szalonym ma jakieś dziwne, nigdy niebyłe widzenia. Tet. **2.** [N.] *nieżyjący, zmarły:* Nie płac Jasia niebyłego. <Nie + Były>

Niebyt, u, blm. **I.** a. × **Niebytność** *nieistnienie, brak istnienia, nicość, nicestwo, bł. nirwana:* Stworzyć jest to przenieść coś z niebytu do bytu. *Brak:* N. baczności. Troc. Czué było nie cynizm sumienia, ale prawie zupełny jego N. Orzesz. **2.** [N.]=a) p. **Niebytność:** Podcas niebytu Maćka. Mocno był księciu Korjatowi spodobany i w niebycie jego rząd nad wszem państwem sprawował. Mick. b) *bieda, nędza.* **3.** × N., **a,** lm. **y** p. **Niebywalec.** <Nie + Byt>

Niebytność, i, blm. **I.** × N. p. **Niebyt:** Człowiek, wyszedszy z macierzyńskich więzów na swobodę, płacząc żałuje pierwszego swego stanu, to jest niebytności. L. **2.** a. †**Niebycie,** [**Niebyt**] *nieznajdowanie ś. w danym miejscu, nieobecność:* Przyjechał w czasie mojej niebytności. W niebytności jego to o nim powiedziałeś. Troc. W N. Wojskiego Woźny pokryjomu kazał stoły z wieczerzą powynosić z domu. Mick. On pana zastępuje i on, w niebytności pana, zwykł sam przyjmować i zabawiać gości. Mick. W czasie wojny przy królu, a pod N. jego, przy hetmanie była carta belli. Ochoc. Pod N. pańską miał nadzór i władzę. Krasz. Zamek, w którym pod N. króla mieszkał pan krakowski. Sienk. <Nie + Bytność>

†**Niebytny** *nieobecny:* Na przyjacioły twe niebytne tak, jako i na obliczne pamiętaj. Nam. Tak obliczni, jak niebytni jednostajnie byli trapieni. Leop. Jednego obecnego, drugiego niebytnego uzdrowił. Skar. Dekret przeciwko niebytnemu nic nie waży. Sz. Niebytnemu bożkowi, jako obecnemu służyli. Wuj. Chrystus, acz N. wedle ciała, ale wedle bóstwa wszystko napełniający. Wuj.

†**Niebyty** p. **Niebyły:** Ziemię przez morze wynalazł on drugą niebytą jeszcze w tamten kraj żeglugą. Chr.

Niebywale przys. od **Niebywały:** Ceny N. nizkie. <Od Niebywały>

Niebywalec, lca, lm. **lcy,** × **Niebyt** *człowiek, który mało gdzie bywa a. bywał, domator, piecuch; człowiek niedoświadczony, nieobyty.* <Nie + Bywalec>

†**Niebywalka, i,** lm. **i** p. **Niebyłość.**

Niebywalszy p. **Niebywały.**

Niebywałość, i, blm. rz. od **Niebywały.**

Niebywały, st. w. **Niebywalszy I.** †N. i [N.] *który nie bywał gdzieś, niezwykły bywać, rzadko ś. ukazujący:* Przecześ N. tu k nam przyszedł. Nam. Gość N. = *rzadki.* To gość N. w domu moim. Star. Im niebywalszy, wdzięczniejszy gość bywa. Pot. **2.** *który nigdy nie był, który ś. nigdy daw. nie zdarzył, niepraktykowany, nadzwyczajny, niezwykły, niesłychany, nieprawdopodobny:* To rzecz niebywała. Wieści o miastach zdobytych, o pochodach niebywałych krzepiły nieco upadłe serca. Sienk. **3.** × N. *niedoświadczony, nieobyty, nieotarty w świecie:* Możnaż go było sprawiedliwie nazwać nieobyczajnym lub nawet niebywałym? Wiszn. <Nie + Bywały>

[**Nieca, y,** lm. **e**] p. **Niecka.**

†**Niecale** *niezupełnie:* Tego o nim jeszcze N. trzymamy. J. Kaź. <Nie + (W)cale>

× **Niecalica, y,** lm. **e** druk. p. **Szpickolumna.** <Z Niecały>

× **Niecałka, i,** lm. **i** druk. p. **Szpickolumna.**

Niecałkowalny mat. *nie dający ś. całkować:* Funkcje niecałkowalne. Układ równań różniczkowych N. <Nie + Całkowalny>

Niecałkowity *niezupełny, częściowy:* Ten i ów, co, dzięki niecałkowitej sił utracie, zdołał ś. uchować, lękał ś. z ukrycia wychylać. Jeż. <Nie + Całkowity>

Niecałopalny *bez całopalenia odbywany:* Obrzędy niecałopalne. <Nie + Całopalny>

Niecały *pozbawiony jakiejś części, któremu jakiejś części brakuje:* Niecała książka. Zapłaciłem za to niecałe trzy złote. Miesiąc wysoko, pośród krążącej czarnych chmur powodzi, we mgle niecałe pokazował oko. Mick. Dziewczyna niecała (=*pozbawiona dziewictwa*). Tatarowie, czując ś. być już niecałemi, do domu uszli. Biel. M. (=*nadwątlonemi, pozbawionemi sił*). O ludzie, mający N. rozum! Odym. (=*niespełna rozumu*). <Nie + Cały>

Niecechowy *nie należący do cechu.* <Nie + Cechowy>

Niecenie, a, blm., czynność cz. **Niecić.**

Niecenzuralny I. *niezgodny z wymaganiami cenzury:* Dzieło niecenzuralne. **2.** *nieprzyzwoity, tłusty:* Wyrażenie niecenzuralne. Wolno używać słów: sympatja, przyjaźń, przywiązanie, miłość niecenzuralna. Kos. <Nie + Cenzuralny>

Nieceremonjalność, i, blm. rz. od **Nieceremonjalny:** Ze zwykłą sobie nieceremonjalnością nie ukrywał swego lekceważenia. Orzesz.

Nieceremonjalny *nie robiący sobie ceremonji, bezceremonjalny:* Zachowanie ś. jego było nieceremonjalne. <Nie + Ceremonjalny>

Niech, Niechaj, †**Niecha,** †**Niechać,** †**Niechasz,** [**Niecha, Niek**], z naciskiem **Niechże, Niechajże, Niechno** używa ś. w połączeniu z 1, 3 i [2] os. lp. i lm. trybu oznajmującego i warunkowego zam. trybu rozkazującego, wyrażając a) rozkaz, żądanie, zakaz: N. to zrobi (=*ma, powinien to zrobić*). N. jedzie natychmiast. N. ś. tak bardzo nie cieszy. N. mu dadzą pokój. N. ufają cnotliwi, niechaj drżą zbrodniarze. Fel. N. cię nie czekam. Troc. N. będzie pochwalony Jezus Chrystus. Niechże mi zapłaci. Niechno on pomyśli o tym. Niechby on się tym raz zajął. Ktoby czynił więcej niż przystoi, niechżeby od tego niżej opisany pobór dawał. Węż. N. wróży, N. tonie (*nazwy gier*). b) życzenie: N. cię Bóg strzeże od tego (=*oby cię Bóg strzegł*). N. cię djabli wezmą! (= *oby, bodaj, żeby cię djabli wzięli!*). N. cię piorun trzaśnie! N. żyje! (=*wiwat*). N. żyje zgoda! (*nazwa pasjansa*). N. zginę, jeżeli... N. nie zginę od ręki zdradzieckiej. L. N. go nie znam! N. będzie moc Twoja w naszym sercu panowała. Psń. kość. [N. ty przepadniesz! N. ty zmarniejesz! N. ty zdechniesz!] (=*bodajeś przepadł, zmarniał, zdechł*). c) zgodzenie ś., przyzwolenie: N. i tak będzie. N. będzie jak chce. N. ś. dzieje co chce. N. ś. dzieje wola Boża. N. tam, × Niechajże, [N. ta, niechże tam, niechby tam, niechby ta]=*a choćby, jak tam chcecie, dajmy temu pokój, zapomnijmy o tym, mniejsza o to.* d) ustępstwo: N. na nie spojrzy sam mufty, a wyzna, że nieśmiertelność wygląda z jej źrenic. Mick. (= *choćby spojrzał*). e) przypuszczenie, warunek: Niech, niechaj=*jeżeli, dajmy na to że:* N. on umrze, to co będzie? N. ś. ociąga, to straci. Niechby, niechajby=*gdyby:* Niechbym ja był na jego miejscu. Niechby ś. ze mną tak zdarzyło. f) czas: N. tylko, niechno=*jak tylko, skoro tylko:* N. tylko ojciec przyjdzie,

a wszystko ś. załatwi. Niechno dojdzie do starszych lat, to zobaczy. Niechno człowiek ś. pokaże, co na afisze nie patrzy, myślą, że ś. chce topić. Mick. Niechno do moich dojdziecie lat, dopiero poznacie. L. g) cel: Przybliż ś., N. cię uściskam (=*abym cię uściskał*). Przyniście jemu pić, N. ś. ożywi. Słow. <NIECH>

[**Niech, u,** blm.] p. **Niechanie:** Ni masz jak miły N., wyleżysz ś., jako miech. Prz. (=*nie tykając rzeczy cudzych, można mieć spokój*).

†**Niecha,** [**Niecha**] p. **Niech:** N. cię poruszy. Głosy w. XV.

I. †**Niechać, a, ał I.** *dopuszczać, pozwalać:* Niechajcie, że dziatki przychodzą do mnie. Leop. Niechaj mię, iż oczerstwieję. Bud. Żebyś mi tę niewdzięczność okazować miała, a mnie całą noc płakać pod niebem niechała. Kochan. **2.** i [N.]= a) *dać czemu pokój, nie ruszać, nie tykać czego; zaprzestać, zaniechać, poniechać, nie chcieć czego:* Niechaj tego, nie czyń, nie bierz. Kn. [Niechaj to] (=*połóż to, nie rusz tego*). [Niechaj go] (=*daj mu pokój, zostaw go*). Czemuś mię nie niechał w pokoju, aleś mi kazał przyjść? Leop. Kto go mija, a niecha go spokojem, wynidzie kiedy chce. Biel. M. Niechajcie tego niewinnego; on tego mężobójstwa nie popełnił. Paszk. Książęta ruskie, niechając Połowców, Olecha obegnali na Starodubie. Biel. M. Niechaj tej figi jeszcze tego roku, owa snadź przyniesie jeszcze owoc. Leop. Niechajcie skarbów świętych. Klon. Wiele kościołów popalili, tylko klasztoru na Łysej Górze niechali. Paszk. Paś na swym, niechaj cudzego. Rej. Niechajcie, byście wyplewiając kąkol, nie wyrwali z nim pszenice. Białob. Lepiej N., niż zbłądzić. Opal. Aby wszyscy mieli wzór i zwierciadło nienakażone, czego ś. trzymać, czego N. Gosł. Rzuca precz szturmy, niecha oblężenia. Susz. Czy miał zacząć wojnę, czyli N. Star. Radzili, by niechał tej mowy. Rej. Dziś bądź wesół, dziś użyj biesiady, o przyszłym dniu niechaj próżnej rady. Kochan. Niechajcie zaćwierdzać serca wasza. Ps. flor. Rzekł jeśm złym: niechajcie źle czynić. Ps. flor. Niechajcie mołwić przeciwo Bogu lichoty. Ps. flor. †Sędzia chciał zapłacić, a on niecha zapłaty (=*nie chce*). [Niechaj, niechaj] (=*zaprzestań, daj pokój*). b) *zostawić, opuścić, porzucić:* Józef, niechawszy w ręce jej szaty, wywinął ś. od niej. Leop. [N. sobie] (=*zostawić, schować sobie*). <NIECH>

2. †**Niechać** p. **Niech:** N. ś. wróci mąż, a siedzi na swem mieście. B. Sz. N., nałaskawszy ojcze, ta męka rychlej ominie. Op. Proszę cię, N. ś. nic nie stanie temu człowiekowi. Op. Przykaż wszytkiemu stworzeniu, N. polutuje męki Twego Syna se mną. Op.

[**Niechadzaj, a,** lm. **e**] p. **Niechodziaj.** <Przekręcenie Ros. negodjaj>

Niechaj p. **Niech:** Potu nie obciera, N. sobie płynie. Krasiń. Każ mu wystąpić, N. go zobaczę. Słow. Około tego wszystkiego rodzice niechajby pilni byli. Glicz. [N. sobie!] (=*mniejsza o to*).

[**Niechajno,** nieod.] *dojutrek.* <Niechaj + No>

Niechajże p. **Niech:** Siostra Marjanna bieduje, ale N., to ona przynajmniej ma same córki, a u mnie trzech synów. Krasz. <Niechaj + Że>

†**Niechanie, a,** blm., [**Niechanie, Niech**] czynność cz. **Niechać.**

†**Niechasz** p. **Niech:** N. nam będą dane dwa woły. Leop.

Niechcąc w wyrażeniu: Chcąc N., chcąc nie chcąc = *z konieczności, z musu:* Chcąc N. zrobił to.

Niechcąco p. **Niechcący:** Ma sobie za obowiązek wynagrodzić krzywdę, N. nam wyrządzoną. Es.

Niechcący, Niechcąco, [**Niefcący**] *nie chcąc, nieumyślnie, mimowolnie:* Trącić kogo N. Jakoś w tej walce gorącej zjadło ś. kurczę N. Kras. N. naumyślnie. Prz. <Nie + Chcąc(y)>

Niechcenie, a, blm. *brak pragnienia, brak dobrej woli:* Ten sam powab we wszystkim, toż samo N., też same w myślach składnie. Mick. Bez najmniejszych starań, prawie przez N. umiem wzbudzać w kobietach najtkliwsze płomienie. Niem. Od niechcenia, jak od niechcenia = *jakby nie chcąc, bez wysiłku, niestarannie, mało dbając:* Robić coś od niechcenia. Zarzuciła szal na ramię od niechcenia. W Cycerona listach znać rzecz idącą, jak od niechcenia, bez żadnej przysady. Kras. <Nie + Chcenie>

[**Niechceństwo, a,** blm.] p. **Niechęć:** N. mieć do czego. <Nie + *Chceństwo, od Chcieć>

Niechciej, a, blm. posp. *lenistwo:* Masz w sobie takiego niechcieja, coby cię tu do siwych włosów trzymał matce na karku. Prus. <Nie + Chciej, od Chcieć>

×**Niechęcenie, a,** blm., czynność cz. **Niechęcić:** Do tego przybyło rozprzężenie, sprawione ustawicznym niechęceniem szlachty ku rządowi. Szaj.

×**Niechęcić, i, ił** *czynić niechętnym, zniechęcać:* To niechęciło lud ku rządowi. Karp. Niechęceni ostrym jej obchodzeniem ś. urzędnicy lwowscy przechylili ś. na stronę Komorowskich. And. <Nie + *Chęcić, od Chęć>

†**Niechęcien** p. **Niechętny:** Neptun Achillowi złemu N., o wszystkim złym przemyślawa jemu. Żebr.

Niechęć, i, lm. **i,** †**Niechuć,** [**Niechceństwo**] *brak chęci, brak skłonności, nieprzychylność, odraza, wstręt:* Okazywać N. do pracy. Z niechęcią przystać na co (=*niechętnie*). †Z niechęcią moją, twoją. Troc (=*wbrew mojej, twojej woli*). Poznałem jego N. ku mnie. Mieć N. do kogo. Wzajemne niechęci. Z wesela — niechęci i wstręty, dalej kłótnia, hałasy. Mick. †Jest w niechęci u króla. Troc (=*w niełasce*). <Nie + Chęć>

Niechętek, tka, lm. **tki** bot. (verbesina) *roś. z rodziny złożonych.* <?>

[**Niechętliwy**] p. **Niechętny:** Nazywacie to usposobienie niechętliwym, ale ono przyszło bez przyczyny. Krasz. Wszakoż milczącą i obojętną, nawet i niechętliwą być ona nie przestawała. Orzesz. <Nie + Chętliwy>

Niechętnie przys. od **Niechętny:** N. robić co, słuchać czego (=*z niechęcią*).

×**Niechętnik, a,** lm. **cy** *człowiek niechętny:* Przed niechętnikami domu naszego dawne niechęci przypomina. Szaj.

Niechętny, †**Niechęcien,** †**Niechutny,** †**Niechutliwy,** [**Niechętliwy**] **I.** do czego = *niedbały, nieochoczy, opieszały, ociągający ś., leniwy:* N. robotnik. Zwołał na radę niechętnych rycerzy. Mick. Z uniesieniem widzący, a N. badać, nadludzkie tobie cudo muszę wyspowiadać. Mick. Musiała wrócić, jak N. duch, wróżka przyzwany zaklęciem. Mick. Niechętne lica gwałci do uśmiechu. Mick. **2.** komu = *nieprzychylny, nieżyczliwy, nie sprzyjający:* Być niechętnym = *nie sprzyjać.* L. Mieć wielu niechętnych. Jeśli, żałując śmierci dobrego dziedzica, lud zakupioną świecę stawia mu na grobie, w cieniach

wieczności jaśniej błyszczy ś. ta świeca, niż tysiąc lamp w niechętnej palonych żałobie. Mick. **3.** anat.: †Myszka niechętna oka=*mięsień prosty gałki oka zewnętrzny* (†musculus indignatorius). <Nie+Chętny>

Niechlubny *nie przynoszący chluby, niezaszczytny, niechwalebny:* Ta gorzka, niechlubna boleść zaprowadziła wojewodę do domu w Sierakowie. Szaj. <Nie+Chlubny>

Niechluj, a, lm. **e, Niechluja** m. i ż. *mężczyzna niechlujny a. kobieta niechlujna, brudas, flejtuch, flądra, plugawiec, plucha.* <Nie+CHLUD>

Niechluja, i, lm. **e** p. **Niechluj:** Nie trzeba być ani zbytnim gaszkiem, ani wielkim niechlują. Zabł. Jeśli nie dba o wykwintność w stroju, niechlują go zowią. L. N., co ś. błotem sklapie po kolana, a na głowie kołtuny, piękność zaniedbana. Zabł.

Niechlujka, i, lm. **i,** [**Niechlujnica**] *kobieta niechlujna, flądra, flejtuch.*

[**Niechlujnica, y,** lm. **e**] p. **Niechlujka.**

Niechlujnie przys. od **Niechlujny.**

Niechlujność, i, blm. rz. od **Niechlujny; Niechlujstwo:** W gębie mają taką N., że zgroza (=*paskudztwo, plugawstwo*).

Niechlujny *nieschludny, brudny, nieporządny, plugawy:* Niechlujne świnie, w błocie ś. walające. Kluk. Dawne niechlujne sabińskie matrony. Hul. <Zam. *Niechludźny, od CHLUD>

Niechlujstwo, a, blm. p. **Niechlujność:** Niechędóstwo i N. Pir. Miara w zażywaniu ozdób robi osobę przyjemną i broni od niechlujstwa. Jez.

Niechno p. **Niech.** <Niech+No>

[**Niechodziaj, a,** lm. **e, Niehodaj, Nieodjaj, Niehodjaj, Niechadzaj, Niegodaj**] *człowiek, nierozgarnięty, ciemięga, niedołęga; człowiek opuszczony, zaniedbany, brudas.* <Przekręcenie Ros. negodjaj>

Niechodzony *w którym nie chodzono, nienoszony, nieużywany, nowy:* Włożyła na siebie spódnicę, kaftanik, trzewiki niechodzone. Jeż. <Nie+Chodzony>

Niechrzczeniec, ńca, lm. **ńcy, †Niekrzczeniec** *człowiek niechrzczony, poganin:* Jak grozi ewanielja niechrzczeńcom, tak też nieobrzezańcom. Białob. <Nie+*Chrzczeniec, od Chrzcić>

Niechrzczony *nieochrzczony, niechrześcijański, pogański:* Krzyknie na pogan pruskich, na wszelką dzicz niechrzczoną, z którą sąsiaduje i zna ś. Krasz. Przen.: *nierozcieńczony:* Wódki kieliszek, ale czystej, niechrzczonej i niebardzo śmierdzącej. Jeż. <Nie+Chrzczony>

Niechrześcijanin, a, lm. **anie** *człowiek, nie należący do żadnego wyznania chrześcijańskiego:* Praw szlacheckich, obywatelskich nie odmówiono niechrześcijanom samym; mahometanie równie niemi ś. cieszyli. Lel. <Nie+Chrześcijanin>

Niechrześcijański I. *do niechrześcijan należący, im właściwy:* Dziecko niechrześcijańskie. Wyznania niechrześcijańskie. **2.** *niewłaściwy prawdziwemu chrześcijaninowi, z duchem religji chrześcijańskiej niezgodny:* Uczucie niechrześcijańskie. Natrafiamy na wyobrażenia niechrześcijańskie wcale. Tarn.

Niechrześcijańskość, i, blm. rz. od **Niechrześcijański,** *postępowanie przeciwne zasadom religji chrześcijańskiej.*

[**Niechteren**] p. **Niektóry.**

[**Niechtery**] p. **Niektóry.**

[**Niéchto**] p. **Niekto.**

[**Niechtóren**] p. **Niektóry.**

[**Niechtórny**] p. **Niektóry.**

[**Niechtóry**] p. **Niktóry.**

†**Niechuć, i,** blm. p. **Niechęć:** N. jednego ku drugiemu rodzą. Skar. Gość wdzięczniejszy, co sam z chuci a miłości przyjdzie do kogo, niżeli ów, co go wloką, a on ś. wydziera, a prawie gwałtem ukazuje onę N. swoją. Rej. <Nie+Chuć>

†**Niechutliwy** p. **Niechętny:** Kto cię na mię podburzył, Maro, N.? Kochan.

†**Niechutnie** przys. od **Niechutny.**

†**Niechutność, i,** blm. rz. od **Niechutny.** Glosy w. XV. <Nie+*Chutność, od Chutny>

†**Niechutny** p. **Niechętny.**

[**Niechwaczny**] *niechwytny* (o charcie, który, goniąc za zającem, pyskiem go tylko trąca, a złapać nie może). <Nie+*Chwaczny, od Chwatać>

Niechwalebnie przys. od **Niechwalebny:** Nie chciał utracić tego wszystkiego, co tak drogo i N. był sobie w ciągu ostatniego roku okupił. Mye.

Niechwalebny, †**Niechwalny** *nie zasługujący na pochwałę, niechlubny, niezaszczytny:* Laska tego marszałka tak była niechwalebna, że kaznodzieję trybunał od ambony odsądził. Rzew. <Nie+Chwalebny>

†**Niechwalny** p. **Niechwalebny:** Chwalić niechwalnego. Troc. <Nie+Chwalny>

Niechwała, y, blm. *niesława, hańba, wstyd:* Przychodzi nam odpłynąć z niechwałą. Pol. <Nie+Chwała>

[**Niechwieje, wiei,** blp.] *niepotrzebne rzeczy, niedorzeczności, głupstwa.* <? Por. Łć. nequam = lichy, niepoń>

Niechwiejny *niezachwiany, niewzruszony:* Usuwamy tę miarę pewną i niechwiejną, którą jest stosunek jednostki do społeczeństwa. Kozł. <Nie+Chwiejny>

Niechybnie przys. od **Niechybny:** Kara cię nie minie N.! Gotował ś. na śmierć, którą N. a niespodziewanie miał z ręki niewiadomej odebrać. Mick. <Nie+Chybnie>

Niechybny, Nieochybny, × **Niepochybny,** × **Bezpochybny,** × **Bezuchybny I.** *nie chybiający, celny, trafny:* Trzystu niechybnych łuczników. Sienk. Uchodził za niechybnego strzelca. Sienk. **2.** *niemylny, nieomylny, niezawodny, nieunikniony, pewny:* Zguba jego niechybna. Mając poprawy po nim niechybną nadzieję. Tremb. Narażał ś. na śmierć niechybną. Środek to N. wprawdzie, ale nieuczciwy. Krasz. <Nie+Chybny>

Niechże p. **Niech.** <Niech+Że>

Nieciałopalny *bez ciałopalenia ś. obchodzący:* Groby nieciałopalne w Myszkowie. <Nie+Ciałopalny>

Nieciągło przys. od **Nieciągły:** W piśmie głoski są wielkie i małe, N. lub ciągło pisane. Lel.

Nieciągłość, i, blm. rz. od **Nieciągły:** Zawisłość myślenia od uczucia jest przyczyną niejednolitości, nieciągłości w rozwoju Nitzschego. Fil.: N. materji w poglądzie atomistycznym p. **Luźność.** Mat.: N. funkcji w punkcie a. w przedziale. N. punktowa, linjowa i t. p. <Nie+Ciągłość>

Nieciągły I. *nie ciągnący ś. jednym pasmem, luźny, przerywany, ucinkowy.* **2.** fil. p. **Luźny. 3.** mat.: Funkcja matematyczna nieciągła a. przerywana=*nie spełniająca w tym punkcie a. przedziale warunków ciągłości.* Funkcje punktowo-nieciągłe, linjowo-nieciągłe i t. d. <Nie+Ciągły>

Niecić, i, ił I. *wzniecać, rozniecać, rozpalać, napalać:* Każ w kominie N., wypijajmy sobie. Opal. Poszedł do swojej zimnej izdebki, w której mu chłopak wpierw ognia niecił. Krasz. Przen.: *wzbudzać, budzić, zapalać, rozpalać, krzesać:* W nim z młodu niecił wojennego ducha. Niem. Już pochlebna otucha w smutnym sercu radość nieci. Niem. Zapała często czart ciała nasze, nieci w nas ogień pożądliwości. Dambr. **N. ś.** I. *zapalać ś., goreć, palić ś., pałać, żarzyć ś.:* Próżno w nim gniewy ś. gorące niecą. Słow. Gniew ś. we mnie okrutny nieci, że go wstrzymać nie zdołam. L. **2.** przen. *lśnić ś., świecić ś., błyszczeć, połyskiwać:* Za kapeluszem cudna kita była, przy niej zapona jasno ś. nieciła. Chełch. <NIAT/NIĘT>

[**Nieciecz, y,** lm. **e, Nieciecza**] *zbiornik wody stojącej; jeziorko nadbrzeżne, utworzone przez zalanie wądołu w czasie wylewu rzeki:* Drobne jeziora stepowe i nieciecze, czy to rybne, czy to solne, zasługują ledwo na uwagę. Pol. Okoliczne nieciecze łączono szerokiemi fosami. Szaj. Między borami jest pole, które pierwszy osadnik wyczynił z zopustu, pospuszczał N. i orze je, osiewa. Dyg. <Nie+CIĘK>

[**Nieciecza, y,** lm. **e**] p. **Nieciecz.**

Nieciekawie przys. od **Nieciekawy:** Rzecz ta jakoś N. ś. przedstawia.

Nieciekawy I. *nie powodujący ś. ciekawością, nie interesujący ś.* **2.** *nieosobliwy, niezajmujący, nieszczególny, nieprzyjemny, niewesoły:* Do miasteczka piechotą trzeba dreptać, co na moje stare nogi nieciekawa rzecz. Krasz. <Nie+Ciekawy>

Niecielesny *nie mający nic wspólnego z ciałem, niematerjalny, duchowy:* Niecielesne owe przejawy cielesności pozostają zagadką nie do rozwiązania. Jeż. <Nie+Cielesny>

Niecierpek, pka, lm. **pki** bot. I. (impatiens) *roś. z rodziny balsaminowatych.* Gatunki: N. balsamina (i. balsamina). N. pospolity a. żółty a. Gniewosz, Nietykałek, Czyścik (i. noli tangere). **2.** p. **Balsamka. 3.** p. **Rzeżucha.** <Dosłowny przekład Łć. impatiens>

× **Niecierpiętliwie** przys. od **Niecierpiętliwy.**

× **Niecierpiętliwość, i,** blm. rz. od **Niecierpiętliwy:** Dar ciał zmartwychwstałych pierwszy N., który to czyni, że już żadnej przykrości, żadnej boleści i szkody cierpieć nie mogą. Kucz. N. ciał uwielbionych. Troc. Nie mieć żadnej skłonności i żadnego pragnienia, byłaby N. prawie głupia. Zabł. (=*apatja, zobojętnienie*). <Nie+Cierpiętliwość>

× **Niecierpiętliwy** I. p. **Niecierpliwy. 2.** *niepodległy cierpieniom:* Syn Boży N. stał ś. cierpiącym. Skar. **3.** *obojętny, zobojętniały, nieczuły, apatyczny:* Najwyższe dobro na umyśle niecierpiętliwym zasadzam. Pilch. **4.** lek.: †Guz N. p. **Kaszak.** <Nie+Cierpiętliwy>

Niecierpliwić, i, ił *robić niecierpliwym, niezdolnym do cierpliwego wyczekiwania a. znoszenia przykrości, cierpienia:* Ta niepewność zaczyna mię już N. **N. ś.** *nie być cierpliwym, okazywać niepokój, cierpiąc, oczekując:* Konie niecierpliwią ś., rwą ś. do biegu. <Od Niecierpliwy>

Niecierpliwie przys. od **Niecierpliwy,** *z niecierpliwością:* Oczekiwać kogo N.

Niecierpliwienie, a, blm., czynność cz. **Niecierpliwić.**

Niecierpliwienie się, a ś., blm., czynność cz. **Niecierpliwić ś.**

Niecierpliwość, i, blm. rz. od **Niecierpliwy:** Wyglądać, oczekiwać kogo z niecierpliwością (=*niecierpliwie*). Okazywać N. (= *niecierpliwić ś.*). Umierać z niecierpliwości (= *nie móc sobie dać rady z niecierpliwości*). N., co ś. zda z wigoru pochodzić, jest słabość, która ludzi na złe zwykła wodzić; nie słucha nic, nie pozwala nic czasu na pomiarkowanie, gwałtownie łamie rzeczy, łamie gałąź, niźli ś. owoc mu dostoi. Jabł. N. mię bierze. L. Do ostatniej niecierpliwości kogo przyprowadzić. Troc (= *zniecierpliwienia, pasji*). Nic nie zgrzeszył żadną niecierpliwością, ani szemraniem. Skar. <Nie+Cierpliwość>

Niecierpliwy, × **Niecierpiętliwy** I. *nie znoszący cierpliwie zwłoki, cierpienia, niewytrzymały na nie:* Wiedział, że niecierpliwa młodzież teraźniejsza. Mick. Czyli do swojej lubej, co czeka wśród niwy, nucąc żałosną dumkę, lecisz N.? Malcz. Koń zarżał, N. zwłoki. Mick. **2.** × N. czego=*żądny, chciwy; rwący ś. do czego:* Pochodu młodzież niecierpliwa. Gosz. **3.** †N. *niecierpiany, nieznośny, niemożliwy, wstrętny:* To jest N. grzech u Pana. Rej. **4.** †Niecierpliwa śmierć = *nie cierpiąca wiekuistego trwania:* Wszystko śmierć niecierpliwa z ziemią porównała. Kochan.

Niecięžki *niezbyt ciężki, prawie lekki:* Kołdra niecięžka a ciepła. Łoś. <Nie+Ciężki>

Niecięžko I. przys. od **Niecięžki. 2.** [N.] *nietrudno, niewieleby brakło, mogłoby być.* <Nie+Ciężko>

Niecka, i, lm. **i,** †**Niecki** lm., [**Nieca, Necka, Niecki, Miecka, Miecki, Kopanka**] I. *naczynie kształtu koryta płaskiego, wyżłobione z kłody, do zarabiania ciasta, kąpania dzieci, noszenia gliny, rudy i t. p.:* Kasza czyści ś. przez opałanie, podrzucając na niecce, z której plewy opadają. Kluk. Bez nauki człowiek, jak mdłe dziecię bywa, co w nieckach pływa. Stryjk. **2.** [Niecki] lm. = *wanna.* **3.** garb. *koryto drewniane, w którym skóry farbują,* mulda. **4.** gór. *miara do rudy, mieszcząca 4 korce.* Zdr. **Niecułka, Nieculeczka,** × **Nieczułka,** [**Niecuszką, Nieckuszka**]. Zgr. [**Niecucha**]. <S. Gnm. nuosk, Śr. Grn. nuosch, Nm. [nuesch, (n)uersch]>

Nieckowato przys. od **Nieckowaty.**

Nieckowaty *z wyglądu do niecki podobny.* Anat.: †Nieckowate wyrosty=*wyrostki czopkowe, pochyłe kości klinowej* (procesus clinoidei). Urs.

Nieckowe, ego, blm., **Groszowe** gór. *opłata po groszu, uiszczana niegdyś w Olkuszu dla króla od każdej niecki wydobytej rudy:* Od każdej niecki grosz jeden, co nazywano groszowym a. nieckowym. Paw.

Nieckowy przym. od **Niecka.** Bud.: Sklepienie nieckowe p. **Kopankowaty.**

[**Nieckuszka, i,** lm. **i**] p. **Niecka.**

Niecnie przys. od **Niecny:** Postąpić z kim N. †N. narodzony. Ort. (= *nieprawego pochodzenia*). <Nie+Cnie>

[**Niecnocenie, a,** blm.] czynność cz. **Niecnocić.**

[**Niecnocić, i, ił, Niecnotować**] *robić komu na złość, robić krzywdę, szkodę.*

Niecność, i, blm. rz. od **Niecny; Niecnota.** <Nie+Cność>

Niecnota, y, lm. **y** I. p. **Niecność:** Milsza mi z cnotą chudoba, niźli z niecnotą ozdoba. Kochan. Sama N. człowieka karze. Prz. Nie znasz spisków na twą zgubę: oto z stryja twego woli wydarłać państwo N. Niem. (=*przewrotność*). **2.** *zbrodnia, łotrostwo:* Niemasz niecnoty, którąby patrona osobnego nie miała. Tw. Rzuć słabości i niecnot przeglądać obrazy. Mick. **3.** lm. **owie** m., × **Niecnotnik,** [**Niecześnik**]=a) *be-*

zecnik, nędznik, podlec, nikczemnik, łotr, niegodziwiec, hultaj, zbrodzień, złoczyńca: N. zuchwały. Troc. Jawni niecnotowie. Troc. Zginęli synowie Helego, iż byli źli, iż byli niecnotowie. Petr. Szczęście niecnotom folguje. Bardz. Największy w Tebach N. mateczyn mąż (Edyp). Bardz. Wtenczasby dziki zapęd, co mną dotąd miota, wypadł z duszy, jak z łodzi miotanej N., który burzę sprowadza i bałwany pieni. Mick. b) m. *łobuz, hultaj, figlarz, nic dobrego, nicpoń, nicpotym:* Ten chłopak N. tyle mi przykrości wyrządził! Posłuchał hajduk N., za włosy wywlókł za wrota. Mick. **4.** †N. i [N.] *psota, figiel, przykrość, szkoda, przekora:* Na złość, na niecnotę komu co uczynić. Kn. [Wyrządzić niecnotę]. Zdr. **Niecnotka.** <Nie+Cnota>

Niecnotka, i, lm. **i** p. **Niecnota:** Chłopiątka złodzieje z początku, więc dla dobroci cnotkami one przezywają, jakoby rzekł N. Glicz.

Niecnotliwie przys. od **Niecnotliwy,** *niecnie:* Tak mi N. w trybunale radomskim posłużyli. J. Kaź. Już nizacz rozum, także za nic godność stoi, kiedy kto swoje sprawy N. stroi. Kob.

Niecnotliwość, i, lm. **i** rz. od **Niecnotliwy:** Damy z niecnotliwościami temi, które w nich teraz upatrujemy, nie urodziły ś. zapewne. L. *(=wadami).*

Niecnotliwy p. **Niecny:** Nadaremne rozlanie krwi dla ludzi niecnotliwych. Pas. Niecnotliwe miasto, niemasz za co kupić. Prz. †Hetmani wojsko na miejsca niecnotliwe rozwiedli. Błaż. *(=niewygodne).*

× **Niecnotnica, y,** lm. **e** forma ż. od **Niecnotnik:** N., która męża mego uwiodła. Węg. <Nie+*Cnotnica, z Niecnota>

× **Niecnotnie** przys. od **Niecnotny,** *niecnie, niecnotliwie.*

× **Niecnotnik, a,** lm. **cy** p. **Niecnota.**

× **Niecnotny** p. **Niecny.** <Nie+Cnotny>

[**Niecnotować, uje, ował**] **I.** *przeklinać.* **2.** p. **Niecnocić.**

[**Niecnotowanie, a,** blm.] czynność cz. **Niecnotować.**

Niecny, Niecnotliwy, × **Niecnotny,** †**Niecześciwy,** †**Nieczesny** *bezecny, nieuczciwy, niegodziwy, podły, nizki, brudny, nieczysty, nikczemny, nieprawy, szkaradny, niehonorowy, hańbiący, haniebny, zbrodniczy:* Postępek, czyn N. Myśl niecna. Zamiar N. Poezja może być towarzyszką zepsucia, podnieceniem niecnych chuci. Spas. Ma ś. rozumieć były to plotki niecne. Jun. Z pobudek niecnych fałsz zeznała. Mał. Puścili wodze na wszystko, co jest niecne. Niem. Wstydząc ś. za frak, jakby za N. uczynek. Mick. Sami spytajcie niecnych zdrajców kraju, co oni poczną? Mick. Niecne jego nogi mają krew pana mego zetrzeć z tej podłogi? Mick. <Nie+Cny>

Nieco z. nieod. (używany w znaczeniu przys.) a. †**nieczego,** blm., †**Nico,** [**Nico**] **I.** a. **Niecoś,** [**Niecokolwiek**] *cokolwiek, trochę, troszkę, ździebło, odrobina:* N. dalszy, bliższy. N. dalej, bliżej. Daj mi N. chleba, pieniędzy. Troc. **2.** [N.] *coś:* Mam ci ja N. pięknego. <Nie+Co>

Niecodzienny *niepowszedni, niezwykły, niezwyczajny, niepospolity, nieoklepany:* Obfitość niecodziennych określeń. <Nie+Codzienny>

Niecofnięty p. **Niecofniony:** Pełnijcie jego wyrok, N. niczym. Dm.

Niecofniony, Niecofnięty I. im. *którego nie cofnięto.* **2.** a. × **Niecofny** *niemożliwy do cofnięcia, nieodwołalny, stanowczy:* Wyrok, los N. Troc. Niecofnionym nas wyrokiem fata w swej utrzymują klubie. Pilch. Niecofnioną wzięła rezolucję. L. <Nie+Cofniony>

× **Niecofny** p. **Niecofniony:** Mąż ten N. z podjętej raz roboty. Kniaź. Niecofne wyroki przeznaczenia. Przyb.

[**Niecokolwiek**] p. **Nieco.** <Nie+Cokolwiek>

[**Niecopyrz, a,** lm. **e**] p. **Nietoperz.**

Niecoś nieod. p. **Nieco:** Gdyby graf Magnus przysłał mi armat N. i jazdy, dawno już byłbym zgniótł owych konfederatów. Sienk. <Nie+Coś>

[**Niecucha, y,** lm. **y**] p. **Niecka.**

†**Niecudnie** przys. od **Niecudny:** On ich N. przyjął. Leop.

†**Niecudność, i,** blm. rz. od **Niecudny:** Chociażby też snać w niej (w żonie) jaki niedostatek jawny był, jako jest N., ubóstwo, a. która insza zawada a. ułomność. Sekl.

†**Niecudny I.** *niepiękny, brzydki, szpetny.* **2.** *niegrzeczny, brzydki, nieprzystojny, nieuczciwy:* Do słów niecudnych i niejakiego rozruchu z zgiełkiem niemałym między posły przyszło. Słowa niecudne. Błaż. <Nie+Cudny>

Niecukier, kru, lm. **kry I.** cukr. *wszystko, co zostaje w buraku, po wyłączeniu zeń cukru:* Tablice do użytku chemików w cukrowniach, zawierające obliczone ilości cukru i niecukru. **2.** piw. *wszystkie części składowe brzeczki oprócz cukru:* Przy ścisłych badaniach brzeczki bierze ś. pod uwagę stosunek cukru do niecukru. <Nie+Cukier>

Niecułeczka, i, lm. **i** p. **Niecka.**

Niecułka, i, lm. **i** p. **Niecka.**

[**Niecuszka, i,** lm. **i**] p. **Niecka.**

Niecylindrowy *nieopatrzony cylindrem:* Karabinów dobrych niecylindrowych sześć. T. K. <Nie+Cylindrowy>

Niecywilizacyjny *nie mający związku z cywilizacją, nie świadczący o cywilizacji:* Mogą wegietować inne języki, jako miejscowe, niecywilizacyjne narzecza. Spas. Akta przechowały nam fakt, zdradzający niecywilizacyjne usposobienie pułkownikowej. Rol. <Nie+Cywilizacyjny>

Niecywilizowany, Nieucywilizowany *dziki, nieokrzesany, barbarzyński:* Kraj, człowiek, lud N. N. postępek, czyn. Nietylko ojcowie obchodzili ś. z chłopcem srogo, ale uciemiężali go dyrektorowie, ród N. i ciemny. Górs. K. M. <Nie+Cywilizowany>

Nieczaj, u, lm. **e** bot. (evax) *roś.* <?>

[**Nieczas, u,** blm.] *brak czasu:* Nieraz praca pilna a. inszy N. nie pozwoli śledzić ptaka o dziwnym przystroju. Ork. <Nie+Czas>

[**Nieczasny**] p. **Nieczasowy.** <Nie+Czasny>

Nieczasowy I. a. [**Nieczasny**] *nie mający wolnego czasu do rozporządzenia, zajęty, zatrudniony:* Jestem teraz N. **2.** [N.] *niedojrzały, niedorosły:* Konicek N. <Nie+Czasowy>

†**Nieczcić, i, ił** *obrażać, znieważać, bezcześcić:* Przez przestępowanie zakonu Boga nieczcisz. Wuj. Boga przez przestępstwo zakonu nieczcisz a lżysz. Leop. <Nie+Czcić>

[**Nieczciwiara, y,** lm. **y**] *podlec, nikczemnik, człowiek bez czci i wiary, niegodziwiec, nędznik, łotr.* <Nie+*Czciwiara, p. Czciwiarski>

†**Nieczczenie, a,** blm., czynność cz. **Nieczcić.**

× **Nieczekany I.** *nieoczekiwany, niespodziewany:* Przybysz, gość N. **2.** *niewyczekiwany, nieupragniony, niepożądany, niemiły:* Wiadomość nieczę-

kana. Gość N. **3.** †N. *na którego nie trzeba długo czekać, rychły, prędki:* Ty w Panu kładź nadzieje: u Tego litość nieprzebrana, u Tego pomoc nieczekana. <Nie + Czekany>

[**Nieczemu**] przys. *nic dziwnego, że..., niema ś. czemu dziwić, że...; niedarmo, nienapróżno:* N. to buczno, bo, widzę, buńczuczno! Pol. <Nie + Czemu>

Nieczesany, †**Nieczosany I.** *nieuczesany, stargany, potargany, roztargany, rozkudłany:* Włosy nieczesane. Głowa nieczesana. **2.** *niewyczesany:* Len N. *(=niewyczyszczony przez czesanie).* Wełna nieczesana. <Nie + Czesany>

× **Nieczesność, i,** lm. **i** *anachronizm:* Te tak liczne nieczesności powodowały do mniemania, że Boguchwał annałów nie pisał, tylko Baszko. Lel.

†**Nieczesność, i,** blm. rz. od †**Nieczesny.** <Nie + Czesność>

†**Nieczesny** p. **Niecny:** O synu N., co z ojcowskim nieprzyjacielem przestajesz. Żebr. <Nie + 1. Czesny>

[**Nieczesny**] *nie w czas, przedwcześnie urodzony:* Nieczesne dziecko. <Nie + 2. Czesny>

†**Niecześciwie** przys. od **Niecześciwy.**

†**Niecześciwy** p. **Niecny:** Ludzie grzeszni, chociaż hojnie krwią bydląt oblewali ołtarze, przecię przezwiska niezbożnych i niecześciwych uchodzić nie mogli. Górn. Okrutnicy niecześciwi. Górn. <Nie + Cześciwy>

× **Niecześć, czci,** lm. **czci** a. **cześci** *nieuszanowanie, obraza, obelga, zniewaga, zelżywość, pohańbienie, sromota, lekceważenie, afront, dyshonor:* Upominałem, aby króle swoje wiernie czcili i o ich ś. N. gniewali. Skar. Niech dziś ma od nas cześć to ciało, które tak wiele nieczci dla nas podjęło. Skar. Mimo te obelgi, mimo te niecześci, tyle sobą władnąłem, że ani ś. gniewam. Zabł. N. komu wyrządzić. Troc. Chrystusowi Panu żadną miarą cześć, sława, jako i N., niesława szkodzić nie mogła. Birk. <Nie + Cześć>

[**Niecześnik, ka,** lm. **cy**] **I.** p. **Niecnota. 2.** *rozpustnik.*

Nieczęsto przys. od **Nieczęsty,** *rzadko:* N. ś. to zdarza, co prawda, ale ś. zdarza. <Nie + Często>

Nieczęsty *niezbyt częsty, dość rzadki.* <Nie + Częsty>

Nieczłonkowany *niezłożony z członków, jednolity, nieartykułowany:* Język, dźwięk N. <Nie + Członkowany>

Nieczłowieczy p. **Nieludzki:** A ty (Beniowski) jak szatany zimny, choć oczy twoje łzą zabiegą, masz w skrzących oczach coś nieczłowieczego. Słow. <Nie + Człowieczy>

Nieczłowiek, a, lm. **nieludzie** *istota nieludzka:* Z nieczłowieka zrobił człowieka. Troc.

†**Nieczosaniec, ńca,** lm. **ńcy** *nieokrzesaniec, gbur, prostak, cham:* N., mrogętny człowiek, prostak. Mącz. <Nie + *Czosaniec, od Czosać>

†**Nieczosany** p. **Nieczesany.** <Nie + Czosany, od Czosać>

Nieczucie, a, blm. p. **Nieczułość:** Za cóż tak zimny nieczucia kamień na serce moje ś. wali? Słow. <Nie + Czucie>

Nieczujnie, Nieczujno przys. od **Nieczujny;** × **Nieczuło.**

Nieczujno p. **Nieczujnie.** L.

Nieczujność, i, blm. rz. od **Nieczujny:** Chciał widocznie zaskoczyć obóz w śnie i nieczujności. Sienk. Przy naszej takiej nieczujności już rozumieją, że... Troc.

Nieczujny I. *nie czujący, nie czuwający:* Sen N. = *twardy, głęboki.* Chart N. = *mający węch przytępiony, niedelikatny.* Dozór N. *(=nieścisły).* **2.** × N. *nieobdarzony czuciem, nieczuły:* Rzeczy nieczujne. Leop. *(=martwe).* Nieczujna natura. Susz. <Nie + Czujny>

[**Nieczujwiecier, a,** lm. **y**] *roś. jastrzębiec* (hieracium). <Brs. niaczujwieciar>

Nieczule, × **Nieczuło** przys. od **Nieczuły.**

× **Nieczuleństwo, a,** blm. p. **Nieczułość.**

× **Nieczułka, i,** lm. **i** p. **Niecka:** Mąkę z prochu przetakami, nieczułkami przesiać. Haur. Nieczułki, któremi rudę w piec wsypują. Os. J.

× **Nieczuło I.** p. **Nieczule. 2.** p. **Nieczujnie.** Troc.

Nieczułość, i, blm. **I. a.** × **Nieczuleństwo** rz. od **Nieczuły; Nieczucie,** × **Nieczujność:** Rzeczy niemych N. Troc. N. jego na tym urzędzie. Troc. **2.** lek. (anaesthesia, indolentia) *brak czucia, bólu,* bezczułość, bezbolesność, anestezja. Por. **Znieczulenie.**

Nieczuły I. *pozbawiony czucia, nie czujący, niewrażliwy na wrażenia zewnętrzne:* Nerw N. **2.** *nie współczujący, nie odczuwający, obojętny, zatwardziały, nielitościwy, niemiłosierny, zimny, chłodny, kamienny:* W pięknym ciele czyż może być nieczuła dusza! Węg. Bądź stałym w przedsięwzięciu, nieczułym na bóle. Hul. Albo mogę być nieczułym na taką obelgę? Zabł. *(= głuchym).* Okrzyczano mnie wszędzie, żem dziwak N. Mick. Grzesznicy nieczuli. Mick. Pryskają nieczułe lody i przesądy, światło ćmiące. Mick. Po co śród parowu nieczułej ziemi ogień życia wzniecasz? Mick. Leżał N. jak drewno. Mick. <Nie + Czuły>

†**Nieczyj** *należący do niekogoś, czyjś.* L. <Nie + Czyj>

Nieczynnie przys. od **Nieczynny.**

Nieczynność, i, blm. rz. od **Nieczynny:** Smutno, że nam, ach! tak ś. lata wleką w nieczynności! Mick.

Nieczynny I. *niezajęty, bezczynny; nie będący w stanie czynnym, w ruchu, zostający w stanie spoczynku, nie biorący udziału w działaniu, próżnujący:* Służba, armja nieczynna. Warsztat N. Machina nieczynna. **2.** chem.: Kamfora nieczynna p. **Kamfora.** <Nie + Czynny>

[**Nieczysta, ej,** lm. **e**] *opętana, czarownica.*

Nieczysto przys. od **Nieczysty.**

Nieczystość, i, †**Nieczystota I.** blm. rz. od **Nieczysty:** a) N. bielizny, powietrza. N. serca, myśli. N. pochodzenia. b) a. †grzech nieczysty = *bezwstyd, sprosność, lubieżność, nieskromność, nierząd, cudzołóstwo, sprawa cielesna, rozpusta, wszeteczność, wszeteczeństwo, porubstwo:* N. jest jednym z grzechów głównych. **2.** część. w lm. **i** *pomyje, kał, odchody, fecesy:* Wywozić nieczystości.

†**Nieczystota, y,** blm. p. **Nieczystość:** Naszego ciała nieczystotą. Kaz. Gnieź. Uczynki cielesne, jakie są cudzołóstwo, porubstwo, N. Wuj.

Nieczysty I. *brudny, zabrudzony, plugawy, niechędogi:* Bielizna nieczysta. Ubranie nieczyste. Ręce nieczyste *(= nieumyte).* Przen.: Mieć nieczyste ręce = *brać łapówki; kraść.* **2.** *zanieczyszczony, mętny, nieklarowny, mający niepożądane przymieszki, nieszczery:* Mąka nieczysta. Zboże nieczyste. Powietrze nieczyste *(= zepsute, smrodliwe, cuchnące, zarażone).* Woda nieczysta. Nieczysta rasa, krew *(=mieszana).* Nieczyste złoto.

3. przen. *brudny, podejrzany, dwuznaczny, niewyraźny, niejasny, nieuczciwy:* N. interes, proces. Nieczysta sprawa. [Nieczysta siła]=*djabeł, czart, licho.* Z duchami nieczystemi błąkać ś. wiecznie po ziemi. Mick. Przen.: Nieczyste sumienie *(=nie bez wyrzutu).* **4.** przen. *lubieżny, cielesny, pożądliwy, cudzołożny, wszeteczny, sprośny, bezwstydny, rozpustny, nierządny, wyuzdany:* N. stosunek. Myśli, żądze nieczyste. †Grzech N. *(= nieczystość).* **5.** *pokalany, skalany zmazany:* Zwierzęta czyste i nieczyste. [**Nieczysty, ego,** blm.] *djabeł, czart, nieczysta siła, zły duch:* Chyba sam N. podał mu koncept stawać w obronie hetmana. Kaczk. <Nie+Czysty>

†**Nieczyszczenie, a,** blm., czynność cz. **Nieczyścić.**

†**Nieczyścić, i, ił** *zanieczyszczać, brudzić, kalać, walać, plugawić.* B. Sz. <Nie+Czyścić>

Nieczytelnie przys. od **Nieczytelny:** Na arkuszu, który leżał na stole, były wykazy nadzwyczajnie N. i krzywo zaczęte. Korz.

Nieczytelność, i, blm. rz. od **Nieczytelny.**

Nieczytelny *niemożliwy do czytania, niewyraźnie pisany, drukowany:* Pismo nieczytelne. Podpis, list N. Przen.: Pani jesteś dla mnie nieczytelną. Bał. *(=zagadkową).* <Nie+Czytelny>

[**Nieć kiej**] *nie wiedzieć kiedy.* <Zam. Nie wiedzieć>

Niećwiczony *którego nie ćwiczono, niewyćwiczony, niewyrobiony, niewykształcony:* Humań przeciw niećwiczonemu wojsku był miejscem dość warownym. Gosz. <Nie+Ćwiczony>

Niedajka, i, lm. **i** *skromnisia, świętoszka, niedotykalska.* <Nie+*Dajka, od Dać>

[**Niedajmuś, a,** lm. **e**] *człowiek niezdolny.* <Z Nie+Daj+Mu+Się>

[**Niedajmuta, y,** lm. **y**] *niedołęga.* <Z Nie+Daj+Mu+Ta(m)>

†**Niedaktóry** *lada który, bylejaki:* Ten pokarm nie miał być N., ale słuszny, pospolity a zdrowy. Modl. Konst. <Nie+Da+Który>

[**Niedaleczeńko**] p. **Niedaleczko.**

Niedaleczki *bardzo niedaleki, zupełnie niedaleki, bliziutki.* <Nie+Daleczki>

Niedaleczko przys. od **Niedaleczki;** [**Niedaleczeńko, Niedaliczko**]: Pustka stąd N. Jeż.

Niedalej I. st. w. od **Niedaleko. 2.** *niedawniej:* Spotkałem go N., jak wczoraj.

[**Niedalek**] p. **Niedaleko.**

Niedaleki *nieodległy, blizki, poblizki:* Chateczka moja stąd niedaleka, pośrodku gęstej leszczyny. Mick. Ulica, wysadzona lipami, dochodząca do niedalekiego lasu. Krasz. Gotowała ś. do ofiar i poświęceń, które ją w niedalekiej czekały przyszłości. Rol. <Nie+Daleki>

Niedaleko, [**Niedalek**] przys. od **Niedaleki I.** *blizko:* Wyłam te okien pozłacane kraty, pod niemi N. są zamkowe sady. Słow. Z niedaleka *(=z blizka).* **2.** *niedługo, wkrótce:* Kontrakty w Dubnie N. Korz. *(=tuż, za pasem, zbliżają ś., nadchodzą).*

[**Niedaliczko**] p. **Niedaleczko.**

Niedan, u, lm. **y** bot. (aegle) *roś. z rodziny rutowatych.* <?>

†**Niedarcy** *bylejaki, jakikolwiek.*

Niedaremnie przys. od **Niedaremny; Niedarmo,** *nie na daremno, nie bez powodu, nie bez celu, nie bez zasady:* N. w zamku więzienie przygotowano. Jeż. <Nie+Daremnie>

Niedaremność, i, blm. rz. od **Niedaremny:** Nowe rozbudził siły i wiarę w N. ich usiłowań. Orzesz.

Niedarmo p. **Niedaremnie:** N. moja żona mówiła. Korz. N. Angliję nazwano stacją doświadczalną dla nauk społecznych i politycznych. N. powiadają, że życie jest ciernistą drogą. Orzesz. <Nie+Darmo>

Niedarny I. †N. *nieudatny, niepomyślny, nieudany, przegrany, nieszczęśliwy, nieszczęsny, niefortunny:* Poległ u niedarnej sławnej dziś jeszcze Warny. Mias. **2.** [N.] *lichy, nieurodzajny, nieobfity.* <Nie+Darny>

Niedarowany I. im. *którego nie darowano.* **2.** przym. *którego darować nie można, nie do darowania, nie do przebaczenia:* Zbrodnia niedarowana. <Nie+Darowany>

×**Niedatny** *nieskory do dawania, niehojny, nieszczodry, skąpy.* <Nie+Datny>

[**Niedawienko**] p. **Niedawniutko.**

Niedawniuchno przys. od **Niedawniuchny; Niedawniutko.**

Niedawniuchny p. **Niedawniutki.**

Niedawniusi p. **Niedawniutki.**

Niedawniusieńczki p. **Niedawniutki.**

Niedawniusieńczko przys. od **Niedawniusieńczki,** p. **Niedawniutko.**

Niedawniusieńki p. **Niedawniutki.**

Niedawniusieńko przys. od **Niedawniusieńki,** p. **Niedawniutko.**

Niedawniusio przys. od **Niedawniusi,** p. **Niedawniutko.**

Niedawniuśki p. **Niedawniutki.**

Niedawniuśko przys. od **Niedawniuśki,** p. **Niedawniutko.**

Niedawniutenieczki p. **Niedawniutki.**

Niedawniutenieczko przys. od **Niedawniutenieczki,** p. **Niedawniutko.**

Niedawniuteńki p. **Niedawniutki.**

Niedawniuteńko przys. od **Niedawniuteńki,** p. **Niedawniutko.**

Niedawniutki, Niedawniuchny, Niedawniusi, Niedawniusieńki, Niedawniusieńczki, Niedawniuśki, Niedawniutenieczki, Niedawniuteńki *zupełnie niedawny, bardzo niedawny.*

Niedawniutko przys. od **Niedawniutki; Niedawniuchno, Niedawniusio, Niedawniusieńko, Niedawniusieńczko, Niedawniuśko, Niedawniutenieczko, Niedawniuteńko,** [**Niedawienko**].

Niedawno I. przys. od **Niedawny. 2.** †N. *niezadługo, wnet, wkrótce:* Przydą, przydą N. czasy, że rozbójca rozbójcę znidzie. Kochan. Lecz i ty srogi trupokupcze N. i sam polężesz. Kochan. <Nie+Dawno>

Niedawny *nieodległy co do czasu, świeży:* N. wypadek. Z pieśni i paszkwilów uczyli ś. niedawnej przeszłości. Rol. <Nie+Dawny>

Niedbale przys. od **Niedbały:** Robić co N. Słudzy nie wyszli witać; ale nie myśl wcale, aby w domu Sędziego służono N. Mick. N. ś. ubierać. Rozpierać ś. N. *(=leniwie).*

Niedbalec, lca, lm. **lcy, Niedbałuch,** ×**Niedbałuch,** [**Niedbała, Niedbałek**] *człowiek niedbały, opieszalec, leniwiec:* Niedbalce słowa bożego, którzy zasłaniają je rozmaitemi myślami. Białob.

Niedbalstwo, a, blm. p. **Niedbałość:** Jakoś w niedbalstwie i zwierzchniej grubości tyle troje przybyło jej wdzięczności. Tw.

Niedbałuch, a, lm. **y** p. **Niedbalec:** Był chłop pijak, N., kobieta nie mogła z nim poradzić.

[**Niedbała, y,** lm. **y**] p. **Niedbalec.**

[**Niedbałek, łka,** lm. **łkowie**] p. **Niedbalec.**

Niedbałość, i, blm. rz. od **Niedbały; Niedbalstwo.**

× **Niedbałuch, a,** lm. **y** p. **Niedbalec.**

Niedbały I. *leniwy, ociężały, opieszały, niepilny, niepieczołowity, niezabiegły, niestarowny, niestaranny, rietroskliwy:* Robotnik, gospodarz, ojciec N. Naród swawolny i śmierci N. Falib. Źle z tym jest, kto krwie swej N., na lekkość ją puszcza. Mick. **2.** *nieakuratny, niestaranny, bylejaki, niewykończony, niepracowity:* Robota niedbała. Wykonanie niedbałe. **3.** myśl.: a) Pies N. = *który ś. od czasu do czasu, szczekając, odzywa.* b) Głos N. = *głos, wydawany przez psa gończego jakby z jakiego pudła.* <Nie + Dbały>

†**Niedbany** *zaniedbany.* Troc. <Nie + Dbany, od Dbać>

[**Niedbaw, wiu,** lm. **wie**] p. **Jedwąb.**

[**Niedbawny**] p. **Jedwabny.**

Niedecyzja, i, blm. *niezdecydowanie, brak stanowczości, chwiejność:* Swą wieczną niedecyzją dokuczyła. Krasz. <Nie + Decyzja>

Niedelikatnie przys. od **Niedelikatny:** Byłoby N. pytać ś. więcej. Bał.

Niedelikatność, i, blm. rz. od **Niedelikatny:** Cyniczna N. Artura zdarła tęczowe obsłony z jego oczu. Bał.

Niedelikatny *niegrzeczny, gburowaty, nieprzyzwoity, prostacki, szorstki, źle wychowany; niedyskretny, nieoględny:* Człowiek N. Niewiadomo, czy kapłan jaką niedelikatną uwagą naraził je sobie. Bał. Niekontent z jej przybycia nie w porę, przyjął ją zimno i kilką słowy niedelikatnemi dał jej to uczuć. Korz. <Nie + Delikatny>

Niedętość, i, blm. rz. od **Niedęty.** Troc.

Niedęty *pełny, lity, masywny:* Pierścionek N. <Nie + Dęty>

Niedługi I. *niezbyt długi, krótki:* Niedługa odległość, ulica. Piękna to piosenka, niedługa. Pśń. Niedługa historja. Czas N. Była to chwila przykra, bolesna, ale niedługa. Korz. *(=krótkotrwała).* [Niedługim czasem] = *niezadługo, niebawem, wkrótce.* **2.** !N. *wkrótce mający nastąpić, niedaleki:* Kwestja niedługiego czasu. Obie kobiety już ś. około niedługiego wyboru krzątały. Krasz. <Nie + Długi>

Niedługo I. przys. od **Niedługi:** Fryderyk N. zabawił w archiwum. Krasz. **2.** *niezadługo, wkrótce, niebawem:* N. też nadeszła i trwała N. Korz. N. potym poszło w zapomnienie. Sow. Ja N. przyjdę. Miała być N. wywiedziona ku traceniu. Mick. Najjaśniejsza Carowa ukaże ś. wam N. Krasiń.

Niedługoletni *niewiele lat trwający, niewieloletni.* <Nie + Długoletni>

Niedługoletnio przys. od **Niedługoletni.**

[**Niedługotki**] p. **Niedługutki.**

[**Niedługotko**] przys. od **Niedługotki,** p. **Niedługutko.**

Niedługotrwale przys. od **Niedługotrwały.**

Niedługotrwały *niedługo trwający, niedługi:* Mógł dać jaki taki odpór na razie, jednak N. Sienk. <Nie + Długotrwały>

Niedługowieczność, i, blm. rz. od **Niedługowieczny,** *wiek niedługi, trwanie niedługie:* Takiej manjerze zawsze wywróżyć można N. Mat. I.

Niedługowieczny *niedługotrwały, nie cieszący ś. długim życiem:* I co z nim będzie? my (= ja) z Łukaszem niedługowieczni, edukować go nie mamy za co. Orzesz. Życie bohater niedługowieczne utracił. Ml. <Nie + Długowieczny>

[**Niedługusieńki**] p. **Niedługutki.**

[**Niedługusieńko**] przys. od **Niedługusieńki,** p. **Niedługutko.**

[**Niedługuśki**] p. **Niedługutki.**

[**Niedługuśko**] przys. od **Niedługuśki,** p. **Niedługutko.**

Niedługutki, [**Niedługuśki, Niedługusieńki, Niedługotki, Niedłużki, Niedłużuchny**] *zupełnie niedługi, bardzo niedługi, króciutki.*

Niedługutko przys. od **Niedługutki;** [**Niedługuśko, Niedługusieńko, Niedługotko, Niedłużko, Niedłużuchno**].

[**Niedłużki**] p. **Niedługutki.**

[**Niedłużko**] przys. od **Niedłużki,** p. **Niedługutko.**

[**Niedłużuchno**] przys. od **Niedłużuchny,** p. **Niedługutko.**

[**Niedłużuchny**] p. **Niedługutki.**

× **Niedoba, y,** lm. **y** I. *niedojrzałość:* Wyście mię z dziecinnej ćwiczyli niedoby i wychowańcem u siebie widzieli. Chr. **2.** *niedola, nieszczęście:* Boleję z tej swojej niedoby, że dla choroby daremnie upłynie mu lato. Jabł. <Nie + Doba>

* **Niedobaczek** tylko w wyrażeniu: †Z niedobaczka = *znienacka, niepostrzeżenie.* Haur. <Nie + *Dobaczek, od Dobaczyć>

× **Niedobialnica, y,** blm. lek. (hypalbuminosis) *niedostatek białka we krwi.* <Nie + Do + *Bialnica, od Biały>

Niedobielony *niezewszystkim wybielony:* Koszula niedobielona. Kon. Z pod sukienki perkalikowej wyglądała koszula gruba i niedobielona. Krasz. <Nie + Dobielony>

× **Niedobiór, oru,** lm. **ory** p. **Niedobór:** Arendarz waruje sobie N. intrat, z nieurodzaju lub klęski publicznej pochodzący. Ostr. <Nie + Dobiór>

Niedobitek, tka, lm. **tki** I. *rzecz niedobita, nie całkiem stłuczona, np. jajko nadtłuczone.* **2.** a. × **Niedogon,** × **Niedomordek.** × **Niedomorek** *człowiek, szczeg. żołnierz, który uszedł z ogólnego pogromu:* Przywiedli niedobitki Litewskie Giedrojć z Mokronowskim. Lel. Antygon zbity i zabity, syn jego z niedobitkami do Greeji uszedł. Lel. Stronnictwa, osłabione wzajemnym mordem, ustąpiły z placu boju; niedobitków Napoleon rozbroił i wziął na kagańce. Mick. Przen.: Próbowano i z tej garstki niedobitków złożyć réunion. Bał. **3.** druk. *litera niedobita, która ś. odbiła niewyraźnie.* <Nie + Dobitek>

Niedobitka, i, lm. **i** myśl. I. *kuropatwa pojedyńcza, ostatnia ze stada.* **2.** *kuropatwa postrzelona.*

Niedobity I. *zraniony, skaleczony, niedorznięty, postrzelony:* Gdzie król przyjechał, tam oni niedobici jedni stawali, drudzy siadali. Krasz. **2.** *nieskończony, niedokonany:* Targ, handel N. <Nie + Dobity, od Dobić>

Niedobór, oru, lm. **ory** I. a. × **Niedobiór** *różnica, o którą wydatki przewyższyły sumę dochodów, deficyt:* W kasie okazał ś. N. **2.** × N. lek. *wygłodzenie, wymorzenie, przemorzenie:* Niedokrewność z niedoboru = *brak krwi wskutek wymorzenia, wyczerpania.* <Nie + Dobór>

Niedobrany *niedopasowany, niezgodny, nieharmonijny, nieodpowiedni:* Wrzasnęły tę piosneczkę niedobranym chórem. Malcz. Między niemi znajdowało ś. małżeństwo wcale niedobrane. Ochoc. Niedobrane towarzystwo. <Nie + Dobrany>

Niedobre, ego, blm. I. †N. a. †**Niedobro** *złe, niepomyślność, nieszczęście, strata, ubytek, szkoda:* Taki sługa od pana z niedobrym i z wielką niełaską bywa odprawion. Glicz. **2.** [N.] *złe, licho, djabeł:* N. cie tam ceká. <Nie + Dobre>

†**Niedobro, a,** blm. p. **Niedobre:** Przełożonemu należy, aby rzpltą od niedobra wyswobadzał. Glicz.

Niedobrowolnie przys. od **Niedobrowolny**: Musiałem lubo N. wyjechać żałośny do Warszawy. Szaj.

Niedobrowolny *nie z własnej woli pochodzący, przymusowy, musowy.* <Nie + Dobrowolny>

Niedobry *zły* (p. Dobry): N.! niewdzięczny, nieludzki panie Pawle. Korz. O N. marszałku! takeś mię długo męczył! Korz. N. syn (= *niewdzięczny*). Hero, języku N., zaprzestań na bogów ś. jątrzyć. Ml. Swieco niedobra, właśnie pora była zgasnąć. Mick. Jedzenie niedobre (= *niesmaczne*). Piwo niedobre. Schody, drogi, siedzenia niedobre (= *niewygodne*). N. stan zdrowia (= *niepomyślny*). Powietrze niedobre (= *nieczyste, niezdrowe*). Miara, waga niedobra (= *nierzetelna*). Banknot N. (= *fałszywy*). Niedobra pora (= *nieodpowiednia, nie sprzyjająca*). Niedobre wieści (= *złowrogie*). Zwiastować co niedobrego. Krasz. N. znak. N. rzemieślnik (= *niezdolny, nieakuratny, niesumienny*). Buty niedobre na kogo (= *nie pasujące*). N. na co, do czego = *niezdatny, nieprzydatny, niestosowny:* Materjał N. na suknię. Mąka niedobra na chleb. †Niedobrego łoża = *nieprawego łoża, nieprawego pochodzenia, urodzenia.* Bękart, a z niedobrej matki syn. Glicz. <Nie + Dobry>

Niedobrze I. przys. od **Niedobry**, *źle:* N. z chorym! **2.** N. jest komu = *nudno, mdło; zbiera ś. mu na wymioty.* <Nie + Dobrze>

[**Niedobrzysko, a,** lm. **a**] *rzecz niedobra.* <Od Niedobre>

Niedobudowany *którego nie dokończono budować:* Dom prezesa był N. Korz. <Nie + Dobudowany>

Niedobyty, Niezdobyty *którego zdobyć nie można, niedostępny:* Zamek N. Baz. Lecz żelaza nie przebił, bo grot nie hartował (nie trafił) w pawężę niedobytą. Kochan. (= *w niezłomną tarczę*). <Nie + Dobyty>

Niedoceniać, a, ał i **N. ś.** p. **Niedocenić.**

Niedocenianie, a, blm., czynność cz. **Niedoceniać.**

Niedocenianie się, a ś., blm., czynność cz. **Niedoceniać ś.:** Ma sposobność ś. przekonać o tym zbyt skromnym niedocenianiu ś. Żel.

Niedocenić, i, ił, nied. **Niedoceniać** *zbyt mało ocenić, nienależycie ocenić:* Pierwszy łudził ś., że ma naprzeciw siebie politykę Niemiec 1830 r., stąd ją niedocenił. Ask. Przecenić i N. **N. ś.** *zbyt mało siebie ocenić.* <Nie + Docenić>

Niedocenienie, a, blm., czynność cz. **Niedocenić.**

Niedocenienie się, a ś., blm., czynność cz. **Niedocenić ś.**

Niedochodek, dka, lm. **dki** lek. p. **Niedonosek:** Jestem jako N. skryty, abo jako ci, którzy począwszy ś., nie oglądali światłości. Leop. <Nie + *Dochodek, od Dochodzić>

†**Niedochodziec, dzca,** lm. **dzcy** p. **Niedonosek.** Tuch. <Nie + *Dochodziec, od Dochodzić>

Niedochód, odu I. ×N., lm. **ody** *deficyt, brak, niedobór, niedoliczka w dochodzie.* **2.** blm. chem. p. **Niedogon.** <Nie + Dochód>

Niedocieczenie przys. od **Niedocieczony.**

×**Niedocieczny** p. **Niedocieczony.** Wor.

Niedocieczoność, i, blm. rz. od **Niedocieczony.**

Niedocieczony, ×Niedocieczny *którego dociec nie można, niezbadany, niepojęty, tajemniczy, niezrozumiały.* <Nie + Docieczony, od Dociec>

[**Niedociekny**] *nieciekawy, nierzutny do pracy.* Por. **Niedościepny.** <Nie + *Dociekny, od Dociekać>

Niedocukrzony *niedosłodzony cukrem.* <Nie + Docukrzony, od Docukrzyć>

Niedoczekanie twoje (jego, ich i t. d.)! = *nie doczekasz tego, żebym...:* Ja? żebym ś. szołdrów zląkł? A! N. ich. Krasz. Ho! ho! N. wasze: raz ś. wyprzągszy z tego jarzma, drugi raz w nie karku nie nagnę. Krasz. <Nie + Doczekanie>

Niedoczerniony *niezupełnie uczerniony:* N. sprzęt, but. <Nie + Doczerniony, od Doczernić>

Niedoczucie, a, blm., czynność cz. **Niedoczuć.**

Niedoczuć, uje, uł I. *niezupełnie odczuć, nie odczuć wyczerpująco:* Odmłodzi malarstwo religijne, żyjące dziś cudzemi niedoczutemi pomysłami. Górs. K. M. **2.** [N.] *niedosłyszeć.* <Nie + Do + Czuć>

Niedoczyszczony *niezupełnie, nienależycie oczyszczony:* Wysłanie zboża w stanie niedoczyszczonym. <Nie + Doczyszczony, od Doczyścić>

Niedoczytany *nieprzeczytany do końca.* <Nie + Doczytany, od Doczytać>

Niedoćwiczony *niezupełnie wyćwiczony:* Znaczna część niedoćwiczonych ludzi. Górs. <Nie + Doćwiczony, od Doćwiczyć>

Niedodarty *niezupełnie zdarty:* Ubranie, pierze niedodarte. <Nie + Dodarty, od Dodrzeć>

Niedodłubany *niezupełnie wydłubany.* <Nie + Dodłubany, od Dodłubać>

Niedodma, y, blm. lek. (atelectasis): N. płuc = *stan chorobny, w którym pęcherzyki płucne nie napełniają ś. dostatecznie powietrzem a. tracą zupełnie możność rozdymania ś.,* ×nierozdęcie ś. płuc, !atelektaza. <Nie + Do + Dma>

Niedodojony *niezewszystkim wydojony:* Krowa niedodojona. <Nie + Dodojony, od Dodoić>

Niedodrukowany *niezewszystkim wydrukowany:* Książka niedodrukowana. Arkusz N. <Nie + Dodrukowany, od Dodrukować>

Niedoduszony *niezewszystkim uduszony:* Babę, rzekomą czarownicę, niedoduszoną dobili kamieniami, myśląc, że w ten sposób pozbędą ś. moru. Rol. Pieczeń niedoduszona. <Nie + Doduszony, od Dodusić>

Niedogadzać, a, ał komu = *być dla kogo niedogodnym.* <Nie + Dogadzać>

Niedogadzanie, a, blm., czynność cz. **Niedogadzać.**

Niedogarek, rka, lm. **rki** *niedopalona resztka polana, szczapy, papierosa,* niedopałek, ×niedogorzałek: N. z papierosa. Gliń. Palił nieustannie cygara, popiół ich, niedogarki, szczątki okrywały wszystko. Krasz. Spotykali po drodze niedogarki chat wiejskich i psy na zgliszczach wyjące. Sienk. (= *zgliszcza*). <Nie + Dogarek>

Niedogasek, ska, lm. **ski** *niedogarek nieprzygasły:* Biedni, palili księgami! rzekł, wskazując na niedogaski stosu. Krasz. <Nie + Dogasek, od Dogasnąć>

Niedogasły *który nie dogasł:* Szukam duszy w niedogasłych skrach. Kon. Dość było iskierki, aby ją rozniecić z niedogasłych popiołów. Krasz. <Nie + Dogasły, od Dogasnąć>

Niedogaszony *którego nie dogaszono:* Pogoń dopadała nieraz do niedogaszonego ogniska. Rol. <Nie + Dogaszony, od Dogasić>

Niedogniecіony *niezupełnie wygnieciony:* Ciasto niedogniecione. <Nie + Dogniecіony>

Niedogniły *niezupełnie zgniły:* Tu i owdzie sączy ś. przez warstwy niedogniłych liści strumyk czarny. Krasz. <Nie + Dogniły, od Dognić>

Niedognojony *niezupełnie zgnojony:* Ser N. <Nie+Dognojony, od Dognoić>

× **Niedogoda, y,** lm. **y i.** ż. = a) *niedogodność, niewygoda:* Przekłada Ludwik, iż to i Polakom i Węgrom N. być musi, gdyby obudwom jeden panował. Błaż. Czy chcą, ażeby była powszechność szczęśliwa z niedogodą ich namiętności? L. (= *bez dogodzenia ich namiętnościom*). b) *niedomaganie.* **2.** m. p. **Niedogodek.** <Nie+Dogoda>

Niedogodek, dka, lm. **dki,** × **Niedogoda** *ten, któremu trudno dogodzić, wybrednik, kapryśnik, grymaśnik, dziwak.*

× **Niedogodliwy,** × **Niedogodny** *któremu trudno dogodzić, grymaśny, kapryśny, wymagający, dziwaczny, wybredny, zrzędny.* <Nie+Dogodliwy>

Niedogodnie przys. od **Niedogodny.**

Niedogodność, i, lm. **i** rz. od **Niedogodny:** a) Każda rzecz ma swoje niedogodności. b) N., która czasem na człowieka napadnie, bywa skutkiem hipokondrji. Perz.

Niedogodny i. *niedogadzający, niewygodny:* Obuwie, ubranie niedogodne. Pora niedogodna. **2.** × N. p. **Niedogodliwy:** N., nie dogodzisz mu; nic mu ś. nie podoba; wszystkiemu przygania. Kn. Chory niecierpliwy, N. Kn. Niedogodna starość. Kniaź. <Nie+Dogodny>

Niedogojony *niezewszystkim zgojony, którego nie dokończono goić:* Wyszło we mnie źródło wiary, ale miejsce, z którego płynąć było powinno, pozostało, jak niedogojona blizna. Krasz. <Nie+Dogojony, od Dogoić>

Niedogolony *niedokładnie ogolony:* Broda niedogolona. <Nie+Dogolony, od Dogolić>

Niedogon i. × N., **a,** lm. **y** p. **Niedobitek:** Już ciebie djabeł niesie, siwy niedogonie. Fred. A. **2. u,** blm., **Niedochód, Luter, Fuzel** chem. *ostatnia część dystylatu, pozostająca zwykle w kotle dystylacyjnym, szczeg. przy rektyfikacji spirytusu,* in. olejek niedogonowy. <Nie+Dogon>

Niedogonowy przym. od **Niedogon,** *fuzlowy:* Olejek N. (= *niedogon*).

Niedogorzały *który nie dogorzał, niedopalony, niezupełnie zgorzały:* Murowanka, która snadź z niedogorzałego dworu dawnego pozostała. Krasz. Nogi niedogorzałe ś. bieliły. Kon. <Nie+Dogorzały, od Dogorzeć>

Niedogotowany *niezewszystkim ugotowany, niedowarzony:* Mięso niedogotowane. Zeszłej Wielkanocy zjadła niedogotowanej kiełbasy, to jej musiało zaszkodzić. Bał. <Nie+Dogotowany, od Dogotować>

Niedograny *którego nie dograno.* <Nie+Dograny, od Dograć>

Niedogryzek, zka, lm. **zki** niedojadek, niedojad, *ogryzek, resztka czego niedojedzona:* N. jabłka. W spleśniałych pargaminach molów niedogryzki. Nar. <Nie+Dogryzek>

Niedogryziony *niezewszystkim zgryziony.* Przen.: W głosie, w poruszeniu tylko, w niedogryzionych przez lata rysach niektórych pozostały wspomnienia przeszłości. Krasz. <Nie+Dogryziony, od Dogryźć>

Niedogrzany *niezupełnie ogrzany.* <Nie+Dogrzany, od Dogrzać>

Niedogrzebiony *niezewszystkim pogrzebiony:* Tak zwana czarna choroba obeszła wszystkie prawie kraje europejskie, zostawiając wszędzie niedogrzebionych umarłych. Szaj. <Nie+Dogrzebiony, od Dogrzebać>

× **Niedogzynek, nka,** lm. **nki** gór. *szyb niedobity jeszcze do spodu.* <Nie+*Do+Gzynek>

[**Niedoimka, i,** lm. **i**] *niedobór, zaległość, niedopłata (podatku):* Naprzód niedoimkę z kieszeni zapłaciłem. Krasz. <Z Ros. niedoimka>

Niedojad, u, lm. **y** p. **Niedogryzek:** Za wojskiem lud ubogi, głodny, chudy, blady, zbiera z płaczem swą pracę, a ich niedojady. Pot.

Niedojadać, a, ał, Nie dojadać p. **Niedojeść.**

Niedojadanie, a, blm., czynność cz. **Niedojadać.**

Niedojadek, dka, lm. **dki i.** p. **Niedogryzek:** Pańskie niedojadki dobre dla czeladki. Prz. **2.** [N.] *ten, który ś. nie może najeść, nienasytek.* <Nie+Dojadek>

Niedojda, y, lm. **y,** [**Niedójda**] *człowiek do niczego, niezdara, niezgrabjasz, niemrawa, niedołęga, niedorajda, ciemięga, ślamazara, gamoń, safanduła:* Cóż dajesz, niedołęgo? przecie to mięta do koronek. Zap. Ten berbeć, smarkacz, N. Orzesz. <Nie+*Dojda, od Dojść>

Niedojedzenie, a, blm., czynność cz. **Niedojeść.**

Niedojedzony *którego nie dokończono jeść:* Wypluł niedojedzone daktyle na rękę. Sienk.

Niedojeść, je, jadł, Nie dojeść, nied. **Niedojadać, Nie dojadać** *nie zjeść do syta, nie najeść ś., przymrzeć głodu:* Kręciłem głową, niedosypiałem, niedojadałem. Jeż. Nie dojadaj w południe, nie dosypiaj zrana. Syrok. <Nie+Dojeść>

Niedojrzale przys. od **Niedojrzały.**

Niedojrzalny, Niedojrzany *którego nie można dojrzeć:* Wolny, prawie N. ruch cywilizacji. Spas. Narzędzia pozwoliły człowiekowi dojrzeć to, co było niedojrzalne. Orzesz. <Nie+*Dojrzalny, od 1. Dojrzeć>

× **Niedojrzałek, łka,** lm. **łki** *owoc niedojrzały.*

Niedojrzałość, i, lm. **i** rz. od **Niedojrzały;** †**Niedoźrzałość:** N. owocu. Przeklęte gadaniny, frazesy, głupie niedojrzałości smarkaczów demagogicznych. Krasiń. N. umysłowa (= *ubóstwo umysłowe*).

Niedojrzały, †**Niedoźrzały,** †**Niedoszły,** †**Niedośpiały,** †**Niedościgły,** [**Niedośpiały, Niedościgły, Niedozdrzelały**] *który nie dojrzał, nie doszedł do należytego rozwoju:* Owoc N. Przen.: Ile sztuk wyszafowano marnie na niedojrzałe drobnostki. Krasz. (= *dziecinne*). Nikt złota nie zyska z niedojrzałej rudy. Uj. (= *jeszcze zbyt ubogiej w złoto*). Niedojrzałej wiosny słotna pora. Mick. (= *wczesnej*). <Nie+Dojrzały>

Niedojrzany i. *którego nie dojrzano.* **2.** p. **Niedojrzalny:** N. gołym okiem. Poza szrankami życia, które znałem, było coś zakrytego dla mnie, niedojrzanego. Krasz. <Nie+Dojrzany, od 1. Dojrzeć>

Niedojrzelec, lca, lm. **lce** gór. *ruda uboga w kruszec.* <Nie+*Dojrzelec, od 2. Dojrzeć>

Niedokarmiony *niezupełnie nakarmiony, niezupełnie syty.* Przen.: Niedokarmieni plebani cerkiewek. Kaczk. (= *których byt niezupełnie zabezpieczono*). <Nie+Dokarmiony, od Dokarmić>

Niedokiszony, Niedokwaszony *niezupełnie ukiszony.* <Nie+Dokiszony, od Dokisić>

Niedokładnie przys. od **Niedokładny:** Obliczyć N. N. zbadał kwestję.

Niedokładność, i i. blm. rz. od **Niedokładny:** N. rachunku. **2.** lm. **i** *szczegół niedokładny, brak.* Usunąć wszelkie niedokładności.

Niedokładny *niedbale wykonany, nieścisły, nieakuratny, niezupełny, mający braki:* Niedokładne

sprawozdanie. Kopja niedokładna. Niedokładna odbitka. <Nie + Dokładny>

Niedokompletowany *którego nie dokompletowano, niezupełnie skompletowany.* <Nie + Dokompletowany>

Niedokonany *niedokończony, nie całkiem wypełniony, nieuzupełniony.* Gram.: Słowo niedokonane (= *wyrażające czynność niedokonaną*). Czas N. (= *imperfectum*). <Nie + Dokonany>

[**Niedokoniecznie**] *niekoniecznie.* <Nie + Dokoniecznie>

Niedokończoność, i, blm. rz. od **Niedokończony.** Siem.

Niedokończony I. *którego nie dokończono, niedoprowadzony do końca:* Ciasno mieszkam, bo mój dom N. Korz. **2.** †N. *nieskończony, nie mający końca:* Bieg (kół niebieskich) od wschodu na zachód jest N. Kochan. <Nie + Dokończony, od Dokończyć>

Niedokost, u, blm. **I. a. Niedokostnienie** fizj. *brak kostnienia.* **2.** lek. p. **Kostnina.** <Nie + *Dokost, z Do + Kość>

Niedokostnienie, a, blm. fizj. p. **Niedokost.** <Nie + *Dokostnienie, od Dokostnieć>

Niedokoszony *skoszony nie do końca, niezupełnie skoszony:* Łąka niedokoszona. <Nie + Dokoszony>

!Niedokrewność, i, blm. lek. p. **Niedokrwistość:** W takim razie będzie to powód czysto fizyczny, wielka N. Bał. Usta wązkie, blade, świadczyły dostatecznie o niedokrewności tej masy ciała. Zap. <Nie + *Dokrewność, z Do + Krewny>

Niedokręgowiec, wca, lm. **wce** lek. (oligospondylus) *potwór nie posiadający prawidłowej ilości kręgów.* <Nie + Do + Kręgowiec>

Niedokrwistość, i, blm., **!Niedokrewność,** bezkrwistość, anemja,! małokrewność, lek. (anaemia, oligaemia) *niedostatek krwi.*

Niedokrwisty *cierpiący na niedokrwistość,* anemiczny. <Nie + Do + Krwisty>

Niedokształcenie, a, blm. **I.** *niedokończone kształcenie, niezupełne wykształcenie.* **2.** lek. = a) *wstrzymany rozwój.* b) *utwór z powstrzymanego rozwoju.* <Nie + Dokształcenie>

Niedokształcony *niezupełnie wykształcony, nie doprowadzony przez kształcenie do należytego stanu:* Wszystko w niej takie niedokształcone: francuszczyzna, muzyka, głos i filozofja. Orzesz. <Nie + Dokształcony, od Dokształcić>

× **Niedokunki, ów,** blp. *futro z kun niedorosłych:* Kunich niedokunków sorok. Ins. c. l. Kosmate towary, wydry, norki, niedokunki. Vol. <Nie + Do + Kuna>

× **Niedokwas, u,** lm. **y** chem. *dawna nazwa ilenku:* N. w chymji ciało, które jeszcze nie ma tyle kwasorodu, żeby mogło być kwasem. Śniad. J. <Nie + Do + Kwas>

× **Niedokwasić, i, ił,** × **Niedokwaszać** nied. *zamieniać na niedokwas, utleniać.* Przen.: Prawdziwa atmosfera Europy współczesnej, którą wciągamy w siebie z oddechem, która niedokwasi naszą krew i krąży z nią razem w naszych żyłach. Tarn. <Nie + Dokwasić>

× **Niedokwaszać, a, ał** p. **Niedokwasić.** × **N. ś.** *zamieniać ś. na niedokwas, utleniać ś.*

× **Niedokwaszanie, a,** blm., czynność cz. **Niedokwaszać.**

× **Niedokwaszanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Niedokwaszać ś.**

× **Niedokwaszenie, a,** blm., czynność cz. **Niedokwasić:** N., *oxydatio,* proces chymiczny, przez który ciała tyle przyjęły kwasorodu, iż jeszcze nie nabyły własności kwasów. Śniad. J.

Niedokwaszony p. **Niedokiszony.**

Niedokwitły *który nie dokwitł:* Dajcie, panowie, pokój tym wszystkim rozkwitłym i niedokwitłym kwiatkom. Korz. <Z Nie + Dokwitnąć>

Niedola, i, lm. **e I.** *zła dola, los nieszczęśliwy, udręczenie, nieszczęście:* Ginie sławna społeczność w ostatniej niedoli. Tremb. Rozpacz zostaje w ostatniej niedoli. Kras. Moje położenie dochodziło do ostatnich krańców niedoli. Rzew. Jako ptaszek na roli prześpiewałam dni płoche i nie znałam niedoli;—oj! znam ci ją, znam trochę. Len. Dola, czy z nami N., bądź Jego wola. Kniaź. Ty ś. śmiejesz dziecię lube, bo nie znasz swojej niedoli. Niem. Kto czarę niedoli świata wychylił aż do dna. Krasiń. Po jagodach uśmiech lata, ale w oczach łza niedoli. Mick. Wszystko minie na ziemi, szczęście i niedole. Mick. Sam ich posłuchasz niedoli. Mick. **2.** [N.] *niewola:* Odrobiłem pańskie, kilka dni niedoli. W Warszawie pili rzemieślnicy, oto to N., oto to N. (przyśpiew). <Nie + Dola>

Niedolaczek, czka, lm. **czkowie** p. **Niedolaszek:** Odgrażać ś. poczęli i wymyślać od duków, od Laszków, od niedolaczków i od obelg tym podobnych. Jeż.

× **Niedolas, u,** lm. **y** *zarośla zaczynające las,* †przedlas. L. <Nie + Do + Las>

Niedolaszek, szka, lm. **szkowie, Niedolaczek** *niezupełny Lach = Rusin:* Czy być narodem, czy niedolaszkami! Sow. <Nie + Do + Laszek>

Niedolatek, tka, lm. **tki** *niedorostek, młokos, młodzieniaszek, smarkacz.* <Nie + Dolatek>

[**Niedolegliwość, i,** lm. **i, Niedolęgliwość**] *dolegliwość, słabość.* <Nie + Dolegliwość>

[**Niedoletni**] p. **Małoletni:** Niedoletnie to jeszcze było. Kon. Pozostało dwoje niedoletnich dziatek. Mańk. <Nie + Doletni>

Niedolew, u, lm. **y** *to, co nie dolano do pełnej miary:* Zgadzali ś. oni w rachunkach dochodów pobocznych, niedolewów, sztucznego rozwodniania wódki i t. d. Grusz. <Nie + *Dolew, od Dolewać>

[**Niedolęgliwość, i,** lm. **i**] p. **Niedolegliwość.**

Niedolęgnięty *który ś. nie wylągł należycie:* Na owej łysej, ledwo omszonej, jak u niedolęgniętego pisklątka, głowie. Kon. <Nie + *Dolęgnięty, od Dolęgać>

Niedoliczka, i, lm. **i** *to, czego nie doliczono przy obrachunku, niedobór:* N. będzie spłacona. Kor. <Nie + *Doliczka, od Doliczyć>

Niedolisek, ska, lm. **ski I.** *lis młody na początku jesieni.* L. **2.** *skórka, futerko z tego zwierzęcia:* Lisy moskiewskie od każdego po groszy 3, od niedolisków po groszy półtora. Vol. <Nie + Do + Lis>

[**Niedolizany**] *niezupełnie wylizany:* Niedolizane cielę (= *połajanka na leniwą dziewkę*). <Nie + Dolizany>

Niedolutrowany *niezewszystkim oczyszczony, niedokładnie przecedzony:* Potaż N. <Nie + Dolutrowany, od Dolutrować>

Niedołęga, i, lm. **i,** †**Niedołęka,** × **Niedołęzca,** × **Niedołężnik,** [**Niezdołęga, Niedoręga, Niedomoga**] **I.** m. *człowiek niedołężny, ślamazarny, niezdara, niemrawa, ciemięga, niedojda, niedorajda, gamajda, safanduła, do niczego; człowiek ułomny, kaleka:* Hetman go kaleką widząc, rzecze: wróć ś. ty, niedołęgo, do domu, bo ty nic nie sprawisz. Star.

2. m. *człowiek niezdolny do płodzenia.* **3.** ż. †N. p. **Niedołężność:** Igra swą potęgą niebo nad śmiertelności naszej niedołęgą. Pot. Niechby ten spisał prawa swego księgę, co przyjdzie ludzką sądzić niedołęgę. Chr. **4.** ż. †N. czego = *brak, niedostatek czego:* N. wody, pieniędzy. Troc. <Nie + Dołęga, p. Dołęka>

! Niedołęgini, i, lm. **e** forma ż. od **Niedołęga.** Krasz.

†**Niedołęka, i,** lm. **i** p. **Niedołęga i Niedołężność:** Pod pozorną świetnością wielka ś. N. i bieda taiła. Troc. N. wody, pieniędzy. Troc.

Niedołęstwo, a, lm. **a** p. **Niedołężność:** Powiadają o Mieczysławie, że wyszedł na świat ślepym i że dla tego niedołęstwa nazwano go Mieszkiem. Nar. Na N. męża publicznie ś. skarżąc, rozwodu chciała. Nar.

× **Niedołęzca, y,** lm. **y** p. **Niedołęga.** Wor.

× **Niedołężeć, eje, ał** p. **Niedołężnieć:** Moc i rozum niedołężeją starością. Stasz.

× **Niedołężenie, a,** blm., czynność cz. **Niedołężeć,** *niedołężnienie.*

†**Niedołężliwie** przys. od **Niedołężliwy,** *niedołężnie.*

†**Niedołężliwość, i,** blm. rz. od **Niedołężliwy,** *niedołężność, niedołęstwo.*

†**Niedołężliwy** p. **Niedołężny:** Izajasz nazwał Chrystusa mężem boleści, niedołężliwym, chorym i nędznym. Białob.

Niedołężnie przys. od **Niedołężny;** †**Niedołężliwie.**

Niedołężnieć, eje, ał, × **Niedołężeć** *stawać ś. niedołężnym, słabnąć, starzeć ś.:* N. z choroby, ze starości, z wieku.

Niedołężnienie, a, blm., czynność cz. **Niedołężnieć.**

× **Niedołężnik, a,** lm. **cy** p. **Niedołęga.** Garcz.

Niedołężność, i, lm. **i** rz. od. **Niedołężny; Niedołęstwo,** †**Niedołęga,** †**Niedołęka:** a) Grzech, nieumiejętność, kłamstwo, z krewkości i niedołężności pochodzą. Karnk. Te niedołężności i brednie. Śniad. b) *niemoc płciowa.* c) N. umysłu, N. umysłowa, lek. (dementia) = *zniedołężnienie, otępienie umysłu.*

Niedołężny, †**Niedołężliwy** *upośledzony fizycznie, ułomny, nieudolny, słaby, bezsilny, wątły, ślamazarny, niezdarny:* Starzec N. Pan niedołężnych ratuje. Kochan. Człowiek z natury tak jest N., iż bez towarzystwa i ludzkiej pomocy mało nie wszystkich potrzeb swoich odprawić nie może. Skar. Prawa orlico, ptaku niegdyś mężny, tak-li twe gniazdo zaległ N. teraz potomek? Koch. W. Tyją widocznie rzezańcy i niedołężni. Śniad. J. (= *niezdolni do płodzenia).* Gniew N. Usiłowania niedołężne. Próba niedołężna. <Od Niedołęga>

†**Niedołożnie** przys. od **Niedołożny,** *niedostatecznie.* Troc.

†**Niedołożny** *niedostateczny.* Troc. <Nie + Dołożny>

× **Niedołożony** *nieupasiony, chudy:* Jak dziki zjedzą ziemniaki, i gorzelnia stanie i niedołożone woły pognamy na targ. Pol. Por. **Dołożony.** <Nie + Dołożony>

Niedomagać, a, ał, †**Niemóc,** [**Niemóc**] *zapadać na zdrowiu, chorować, słabować:* Kasztelanowa przywoziła ukłony od niedomagającego małżonka. Rol. Antonjusz Cycerona zazwał; on zmyślił, jakoby z drogi niedomagał. Kosz. <Nie + Domagać>

Niedomaganie, a, lm. **a** czynność cz. **Niedomagać,** *niemoc, słabość:* Z laty przyszło N., powietrze kamienieckie powiększało mu kaszel, więc na wsi rad przebywał. Rol. Przen.: Przyswoił w teorji wiele pomysłów w zakresie usuwania niedomagań społecznych.

Niedomalowany *nie do końca wymalowany, niezupełnie odmalowany:* N. dom. Pozostawimy N. obraz. Byk. <Nie + Domalowany, od Domalować>

Niedomarły *niezupełnie umarły, jeszcze nie umarły:* Jeden z niedomarłych (na polu bitwy) wymówił moje nazwisko. Słow. <Nie + Domarły, od Domrzeć>

Niedomarznięty (Niedomar-znięty) *niezupełnie zmarzły:* Resztki niedomarzniętej armji francuskiej gromadziły ś. Kaczk. <Nie + Domarznięty, od Domarznąć>

Niedomawiać, a, ał, Nie domawiać *mówiąc, nie kończyć wyrazów.* <Nie + Domawiać>

Niedomawianie, a, blm., czynność cz. **Niedomawiać.**

Niedomęczony *niezewszystkim umęczony:* Przyjął nawet okup za niedomęczonego Jacka Brzuchańskiego. Sienk. <Nie + Domęczony, od Domęczyć>

Niedomiar, u, lm. **y l. a. Niedomiarek,** × **Niedomiara** *to, czego nie domierzono, czego brak do zupełnej miary.* **2.** mat. *brak, przeciwieństwo do nadmiaru:* Wartość przybliżona z niedomiarem = *wartość przybliżona, mniejsza od wielkości prawdziwej.* <Nie + Domiar>

× **Niedomiara, y,** lm. **y** p. **Niedomiar:** N. między celem ich usiłowań, wymagającym ducha nowego, a z niebios, i brakiem ducha tego, zgubą ich ś. stała. Krasiń.

Niedomiarek, rku, lm. **rki l.** p. **Niedomiar. 2.** × N. *niedosięgnienie zamierzonego celu,* × *niedomierzenie:* Nie daj Boże, by twoja nawiasem iść miała z szybkiego niedomiarku wypuszczona strzała. Bardz.

Niedomiarowość, i, blm. lek. (myopia, brachymetropia): N. wzroku = *wzrok krótki, krótkowidztwo, krótkowzroczność,* n i e d o m i e r n o ś ć o k a. <Nie + * Domiarowość, z Do + Miarowość>

Niedomierność, i, blm. lek. p. **Niedomiarowość** i **Niemiarowość.** <Nie + Domierność>

Niedomierzony *niedopełniony do miary, niespełna namierzony.* <Nie + Domierzony, od Domierzyć>

Niedomilnia, i, lm. **e** bot. (griffinia) *roś. z rodziny amarylkowatych.* <?>

Niedomknięty *niezupełnie zamknięty, przymknięty, uchylony:* Ozwał ś. zza drzwi niedomkniętych głos służącej. Orzesz. <Nie + Domknięty, od Domknąć>

Niedomłócony *niezupełnie, niezewszystkim zmłócony:* Niedomłócone zboże. <Nie + Domłócony, od Domłócić>

Niedomłynkowany *niezewszystkim zmłynkowany.* <Nie + Domłynkowany, od Domłynkować>

× **Niedomniemany** *nieprzewidziany, niespodziewany.* Sł. wil. <Nie + Domniemany>

Niedomoga, i l. [N., lm. **i**] m. p. **Niedołęga:** Żebyśmy, baby, raz jeno to prawo miały, co wam, niedomogom przysługuje, tobyśmy we wsi nie ścierpiały takiego przybusia. Dyg. **2.** blm. ż. lek. *brak sił, bezsilność, osłabienie:* N. nerwowa = *niemoc nerwowa, neurastenja* (neurasthenia). N. rdzeniowa (n. spinalis). <Nie + * Domoga, od Domóc>

× **Niedomordek, dka,** lm. **dki** p. **Niedobitek:** Romulus dla przebłagania bogów nakazał uroczyste ofiary; wlecze ś. tam wszystek lud, czyli wierniej powiem, wynędzniały niedomordków ostatek. Stasz. <Nie + * Domordek, od Domordować>

× **Niedomorek, rka,** lm. **rki** p. **Niedobitek:** Z tej powodzi cmentarnej narodu wynosiły fale często zgrzybiałe kobiety, dzieci i niedomorki, ostawiając je przy Franku w zagłębieniu wązkim. Ork. <Nie + *Domorek, od Domorzyć; wyrazem tym zastąpiono nieświadomie dawny Niedomordek>

Niedomotany *niezmotany do końca.* Przen.: Piosenka niedośpiewana, niedomotana. Zap. *(=niedokończona).* <Nie + Domotany, od Domotać>

[**Niedomówek, wka,** lm. **wki**] *mało mówiący, milczek, mruk.* <Nie + Do + *Mówek, od Mówić>

Niedomówienie, a I. blm. *niedokończenie mowy.* **2.** lm. **a** ret. niedopowiedzenie *tego, co ś. mówi, nagłe zamilczenie wśród mowy, przerwanie mowy:* N. jest figurą retoryczną.

Niedomówiony *którego nie domówiono do końca,* niedopowiedziany: Myśli, wyrazy, zdania niedomówione. Niedomówione tam na ziemi słowa. Or-Ot.

Niedomrożony *niezupełnie zmrożony.* Krasz. <Nie + Domrożony, od Domrozić>

Niedomykalność, i, blm. *niemożność dokładnego zamknięcia.* Lek.: N. zastawek sercowych, × niedostateczność ich (insufficientia valvularum cordis). N. powiek=*oczy napół otwarte, niedowieranie ś. powiek,* zajęcze oko (lagophthalmus). <Nie + *Domykalność, od Domykać>

Niedomyślnie przys. od **Niedomyślny.**

Niedomyślność, i, blm. rz. od **Niedomyślny:** Dyzma przez całe długie życie grzeszył niedomyślnością. Rol.

Niedomyślny *niełatwo domyślający ś., nieprzenikliwy, niebystry:* A wiecie, panie Tomaszu, nie myślałem, żeście tak niedomyślni. Bał. <Nie + Domyślny>

Niedomyty *niezewszystkim umyty, niezupełnie wymyty.* <Nie + Domyty, od Domyć>

† **Niedoniosek, ska,** lm. **ski** lek. p. **Niedonosek:** Z źrzebięcia niedonioska niewielka korzyść. Dor.

Niedoniszczony *niezewszystkim zniszczony:* Zaimprowizowany ten regiment niszczył i palił niedoniszczone dwory szlacheckie. Rol. <Nie + Doniszczony, od Doniszczyć>

Niedonosek, ska, lm. **ski,** † **Niedoniosek, Niedochodek,** † **Niedochodziec** lek. *dziecię niedonoszone, urodzone przed czasem prawidłowym,* † odchodczę, † pomiot, † pomiotek, poroniątko, porończę, porzutek, łzaśniad, [zawcześniak] (partus praematurus). <Nie + *Donosek, od Donosić>

Niedonoszony *przed czasem urodzony:* Dziecię niedonoszone = *niedonosek.* Przen.: Pokoje pozastawiane były mnóstwem niedonoszonych wynalazków. Krasz. *(= niedojrzałych, niegotowych, nieskończonych, rozpoczętych).* Przen.: N. człowiek, niedonoszona głowa=*człowiek nierozsądny.* <Nie + Donoszony, od Donosić>

[**Niedopad, u,** lm. **y**] **I.** *świeże łajno krowie, krowieniec; łajno:* Okładał go swoim własnym niedopadem. **2.** *djabeł, czart, latawiec, zły duch w postaci żerdzi ognistej, latającej po powietrzu i sypiącej iskry.* Połuj. **3.** *człowiek ruchliwy a nieczęczny, potykający ś., lecz nie padający.* **4.** p. **Łazuk.** <Nie + Dopad>

Niedopalony *niezupełnie spalony:* Naręcze drzew niedopalonych. Przybor. W kątach resztki niedopalonych pochodni. Krasz. Ten regiment niszczył i palił niedopalone dwory szlacheckie. Rol. Węgle niedopalone *(= bure, rude; drzewo niedowęglone).* <Nie + Dopalony, od Dopalić>

Niedopałek, łka, lm. **łki** *resztka czego niedopalona, niedogarek:* Nie mogąc dostać mocą tej twierdzy, otoczyli ją stosami pozostałych z zgorzeliska miejskiego niedopałków. Nar. N. cygara, papierosa. Ręka dziewczyny i starca wyciągnęła ś. w stronę niedopałka. Zap. <Nie + *Dopałek, od Dopalić>

Niedopanek, nka, lm. **nkowie** *ten, co udaje pana, nie będąc nim:* Nądzkowie a. niedopankowie, nie czując ś. w powadze, radzi ją pychą nadstawiają. Fred. M. <Nie + Do + Panek>

Niedopasowany *którego nie dopasowano, nieprzypasowany, niedobrany do czego:* Dzieci chodzą w starych niedopasowanych sukienkach. Prus. <Nie + Dopasowany, od Dopasować>

Niedopatrzenie, a, lm. **a,** × **Niedopatrzność** *niedopilnowanie, niedojrzenie; niespostrzeżenie, nieuwaga, przeoczenie, prześlepienie:* Okazały ś. grube niedopatrzenia. Starały ś. wszelkiemi sposobami N. to usprawiedliwić. Donim. <Nie + Dopatrzenie>

× **Niedopatrzność, i,** lm. **i** p. **Niedopatrzenie:** Częścią z powodu niedopatrzności historycznego oka, częścią... jest pominięcie statystyki. Jaroch. <Nie + *Dopatrzność, od Dopatrzyć>

Niedopełnianie, a, blm. **I.** *nieuzupełnianie, niekompletowanie.* **2.** *niewypełnianie, zaniedbywanie, niewykonywanie:* N. zobowiązań pociągało za sobą utratę posiadłości. Szaj. <Nie + Dopełnianie>

Niedopełnienie, a, blm. **I.** *nieuzupełnienie, niedokompletowanie:* N. braków. **2.** *niewypełnienie, zaniedbanie, niewykonanie:* N. obowiązku. Były to wyroki sądowe za N. nakazanej wypłaty długów. Szaj. <Nie + Dopełnienie>

Niedopełniony *którego nie dopełniono; nieziszczony, niewypełniony, niespełniony:* Przedmiot niedopełnionych traktatowych zobowiązań. Jaroch. Wszystkie sny niedopełnione odbiły ś. na niej. Krasiń. <Nie + Dopełniony, od Dopełnić>

Niedoperz, a, lm. **e** zool. p. **Nietoperz.**

Niedoperzowy przym. od **Niedoperz,** *nietoperzowy:* Niedoperzowa głowa. Pim.

Niedopędny *którego nie można dopędzić, niedościgniony, niedościgły.* <Nie + Dopędny>

Niedopicie, a, blm., czynność cz. **Niedopić.**

Niedopić, ije, ił, Nie dopić, nied. **Niedopijać, Nie dopijać** *nie napić ś. do syta.* <Nie + Dopić>

Niedopieczony, † **Niedopiekły I.** *niezupełnie upieczony, jeszcze cokolwiek surowy:* Chleb N. Dał wam łopatkę końską niedopieczoną. Słow. **2.** przen. *niezupełnie wykształcony:* Człowiek N. **3.** × Humor N.=*zły, kwaśny.* Sł. wil. <Nie + Dopieczony, od Dopiec>

† **Niedopiekły** *który ś. nie dopiekł;* p. **Niedopieczony:** Wszelkie ciasto, zwłaszcza niedopiekłe, jest niezdrowe. Pospolicie mówią: otrujesz ś. chlebem niedopiekłym. And. z Kobyl. Szperki niedopiekłe i twardy ser głodzą. <Nie + Dopiekły, od Dopiec>

[**Niedopiero**] **I.** *nie dopiero teraz, nie od dziś, nie dzisiaj, dawniej:* Rozmyślać to było wczoraj N., miałeś cas niemały! **2.** a. [**Niedopierożę**] *nie tylko, a cóż dopiero, a tymbardziej:* Potrafi on przegadać dwuch, N. jednego. <Nie + Dopiero>

[**Niedopierożę**] p. **Niedopiero.** <Nie + Dopiero + Ż(e)>

× **Niedopies, psa,** lm. **psy** *lisek jesienny krótkosierści.* L. <Nie + Do + Pies>

Niedopijać, a, ał, Nie dopijać p. **Niedopić.** <Nie + Dopijać>

Niedopijanie, a, blm., czynność cz. **Niedopijać.**

Niedopilnowanie, a, blm. *nienależyte pilnowanie, niedozór:* Za N. podwładnych musi być odpowiedzialną sama komisja. T. K. <Nie + Dopilnowanie>

Niedopisek, sku, lm. **ski** *część niedopisana, to, czego nie dopisano:* Aby polscy wojewodowie nie pisali tytułu W. Hospodara ze skróceniami i niedopiskami. Dar. <Nie + Dopisek>

× **Niedopitek, tku,** lm. **tki** *resztka napoju po piciu pozostała w naczyniu:* Znajdziesz w kwarcie N.: wypij za zdrowie moje i bywaj zdrów. Jeż. <Nie + *Dopitek, od Dopić>

Niedopity *niezupełnie, nie do dna wypity:* Z niedopitą czarką w ręku. Orzesz. Wzniósł niedopitą czarę ku ustom spokojnym. Krasiń. Czara rozkoszy, wyczerpana do dna, będzie zawsze niedopitą czarą. Or-Ot. <Nie + Dopity, od Dopić>

× **Niedopłaca, y,** lm. **e** p. **Niedopłata.** <Nie + Do + Płaca>

Niedopłacenie, a, blm. *niedopłata, niezupełne zapłacenie; niedodanie przy płaceniu:* Długi powstałe z niedopłacenia szacunku. Bl. <Nie + Dopłacenie>

Niedopłacony *niezewszystkim zapłacony; niedodany przy płaceniu:* N. dług, procent. <Nie + Dopłacony, od Dopłacić>

† **Niedopłajca, y,** lm. **y** *ten, co nie dopłacił reszty długu.* Kn. <Zam. *Niedopłaćca, z Nie + Do + Płaćca>

Niedopłata, y, × **Niedopłaca** l. blm. *niedopłacenie.* **2.** lm. **y** *to, co nie dopłacono, należność zatrzymana w części, zaległość.* <Nie + Dopłata>

Niedopłetwy zool.: Ryby niedopłetwe (apodes) *rząd ryb członkopromiennych:* Węgorz należy do rzędu miękkopromiennych, niedopłetwych. Wał. <Nie + Do + Płetwa>

Niedopowiadany *którego nie dopowiadają:* Zawsze musiałoby pozostać między niemi coś niedopowiadanego. Gaw. <Nie + Dopowiadany, od Dopowiadać>

Niedopowiedziany p. **Niedomówiony:** Wymrukując resztę niedopowiedzianą, odszedł nareszcie. Krasz. Poezja jego nie byłaby niedopowiedzianą mową. Spas. <Nie + Dopowiedziany, od Dopowiedzieć>

† **Niedopustek** nieod. *rzecz niedozwolona, wzbroniona; niewolno:* N.-ci to tu wnić (wejść). Mik. z Wilk. <Nie + *Dopustek, od Dopuścić>

Niedopuszczanie, a, blm. *niepuszczanie do kogo, do czego, dokąd; nieprzypuszczanie; wstrzymywanie, powstrzymywanie, zatrzymywanie:* N. do miejsca, do egzaminu, do słowa. Do tego istotny pozór dawały zabiegi Henryka w niedopuszczaniu, aby Bolesław namaszczalnej nie uzyskał korony. Lel. <Nie + Dopuszczanie>

Niedopuszczenie, a, blm. *niepuszczenie do kogo, do czego, dokąd; nieprzypuszczenie, powstrzymanie:* N. do słowa, do egzaminu, do skandalu, do więźnia. Niedopuszczeniu rzeczy do wyjścia z granic wojewoda Kisiel poświęcił ś. duszą i ciałem. Jeż. Zuchwałym grzesznikom grozili niedopuszczeniem do sakramentów. Smol. <Nie + Dopuszczenie>

Niedopytalska, kiej, lm. **kie** forma ż. od **Niedopytalski.**

Niedopytalski, kiego, lm. **scy** *miano dawane osobie, o której nazwisko pytają, a której z nazwiska wymienić nie chcemy.* <Nie + *Dopytalski, od Dopytać ś.>

Niedorajda, y, lm. **y** p. **Niedołęga:** Szkoda kawałka chleba dla takiego niedorajdy. Rog. St. Fe, N., hultaj, prostak! Rodz. <Nie + *Dorajda, od Doraić>

[**Niedoręga, i,** lm. **i**] p. **Niedołęga.**

Niedorobek, bku, lm. **bki** *zaległość nieodrobiona:* Gdy któremu z bejów chodziło o niedorobki w bejlikach... potrzebował tylko posłać momka z językiem do najbliższego przedstawiciela władzy. Jeż. <Nie + Dorobek>

Niedorobiony 1. *niezewszystkim zrobiony.* **2.** *nieprzyprawny, naturalny, prawdziwy:* Niedorobione wąsy. <Nie + Dorobiony, od Dorobić>

Niedorosły *który nie dorósł, mały, nieletni:* Syn N. Troc. Niedorosłe drzewo. Troc. <Nie + Dorosły>

× **Niedorost, u,** blm. lek. (hypotrophia) *niedojście do wzrostu, rozwoju prawidłowego.* <Nie + *Dorost, od Dorość>

Niedorostek, tka, lm. **tki** l. *młodzieniec, który nie doszedł jeszcze do zupełnego wzrostu, wyrostek, niedolatek; smarkacz, młokos.* **2.** *istota karłowata, karzeł:* Materjały do flory niedorostków okolic Międzyrzeca. N. najlepszy podlejszy od konia w urodzie okazałego. Troc. Niedorostków karłami nazywają. Troc. **3.** † N. *niedostatek:* Nie dopuszczać, aby niewiasta dla niedorostka a niedbalstwa swych powinnych nierząd płodzić miała. Schot.

Niedorośl, i, lm. **e** bot. (nipa) *roś. z rodziny palm.* <Nie + *Dorośl, od Dorość>

Niedorośl̨ę, ęcia, lm. **ęta** *dziecię niedorosłe:* Na ustach niedorośląt siadają czasem ich rodzin tajemnice. Krasiń.

× **Niedorozumienie, a,** blm. *niedomyślność.* Sł. wil. <Nie + Dorozumienie>

Niedorozwój, oju, blm. *niedojście do zupełnego rozwoju, niezupełny rozwój:* N. psychiczny = *stan umysłu niezupełnie rozwiniętego, idjoty; zacofanie umysłowe.* <Nie + Do + Rozwój>

[**Niedoróstka, i,** lm. **i**] forma ż. od **Niedorostek:** Ja, mała N., nie umiem robić. <Nie + *Doróstka, od Dorość>

Niedorównany *któremu dorównać nie można, nieporównany, niezrównany:* Fidjasz i Praksyteles nadali marmurom greckim wdzięki, dotychczas niedorównane. Nagan. <Nie + Dorównany, od Dorównać>

[**Niedoruchaj, a,** lm. **e**] *człowiek ślamazarny, nieruchawy, niemrawa.* <Nie + Do + *Ruchaj, od Ruchać>

× **Niedorzeczeństwo, a,** lm. **a** p. **Niedorzeczność:** Przyszło mu N. do głowy. Krasz. Nigdy ś. nie ważono zaczepiać o ich płaskości i niedorzeczeństwa. Siem. <Nie + *Dorzeczeństwo, od Dorzeczny>

Niedorzecznie przys. od **Niedorzeczny.**

Niedorzeczność, i l. blm. rz. od **Niedorzeczny:** Bijąca w oczy N. projektu. **2.** a. × **Niedorzeczeństwo** *rzecz niedorzeczna, głupstwo, nonsens, absurd:* Takiej niedorzeczności nigdy zdrowy umysł ludzki nie popełnił. Śniad. Cokolwiek wiemy nadto, jest ciekawość próżna, dym, N., z których korzystać nie można. Przyb.

Niedorzeczny *przeciwny zdrowemu rozsądkowi, nielogiczny, głupi, nierozsądny, niestosowny:* N. wniosek. Niedorzeczne gadanie. Po świecie pletli

o mnie jakieś bajki niedorzeczne. Krasz. Gadatliwość niedorzeczna. Perz. Niemasz śmieszniejszego stworzenia, jak człowiek uczony w mowie i piśmie, a N. w postępkach. Śniad. Chimera, pospolicie w innych niedorzeczna, kłótliwa, niespokojna, w nim słodziuchna, grzeczna. Zabł. <Nie+Dorzeczny>

†**Niedorzezek, zka**, lm. **zki** anat. p. **Napletek.** <Nie+*Dorzezek, od Dorzezać>

Niedorznięty *niezewszystkim zarznięty:* Dla niedorzniętego człowieka posypały ś. groszaki. Rol. <Nie+Dorznięty, od Dorznąć>

Niedorzucony *którego nie dorzucono, niedociśnięty:* N. do celu. <Nie+Dorzucony, od Dorzucić>

Niedosadzony **1.** *którego nie dosadzono.* **2.** ×N. *za mały, niedostateczny:* Chcesz dziękować ludziom, którzy mię pochwałą przesadzoną lub niedosadzoną obkarmiają. Słow. <Nie+Dosadzony, od Dosadzić>

Niedoschnięty *który nie dosechł, niezewszystkim wyschły:* N. ponik. Ml. <Nie+Doschnięty, od Doschnąć>

Niedosięgle przys. od **Niedosięgły.**

Niedosięgły, Niedosiężny, Niedosięgniony, Niedosięgnięty **1.** *którego nie można dosięgnąć, dostać ręką:* N. ręką. Troc. **2.** *niezbadany, niedocieczony, niedościgły, niezgłębiony, niepojęty:* N. rozumem. Troc. Niezmierne i niedosięgłe jest miłosierdzie boże. Leop. <Nie+Dosięgły>

Niedosięgnięty p. **Niedosięgły:** Te gwiazdy, to jakby obrazy prawd wiekuistych i niezmąconych radości, kto wie, niedosięgniętych może, jak niebo. Orzesz. <Nie+Dosięgnięty, od Dosięgnąć>

Niedosięgniony p. **Niedosięgły:** Są jednak zbrodniarze wyżsi nad wyrok, święci jak ołtarze, niedosięgnieni. Słow.

Niedosięża, y, lm. **e** bot. (diplothemium) *roś. z rodziny palm.* <?>

Niedosiężnie przys. od **Niedosiężny,** *niedosięgle:* Usilne gonienie jakiegoś wielkiego, acz N. daleko świecącego mu ideału. Jeż.

Niedosiężny p. **Niedosięgły:** Posąg dymu N. okiem. Moraw. Z owego punktu, co był okiem N. Moraw. Posępnych dębów wierzchy niedosiężne okiem. Szym. <Nie+Dosiężny>

×**Niedoskoczony** *do którego nie można doskoczyć, niedostępny:* Przez Cięm ja wojska poraził niezwyciężone, przez Cięm ja mury ubieżał niedoskoczone. Kochan. <Nie+Doskoczony, od Doskoczyć>

Niedoskonale przys. od **Niedoskonały.**

Niedoskonałość, i, lm. **i** rz. od **Niedoskonały:** Dzieła człowiecze mają sprawcy swojego piętno, N.; poprawiać je więc zawsze możemy. Kras. Niemasz na tej ziemi ani życia bez grzechu, ani dzieła sztuki bez pewnej niedoskonałości. Krasiń. N. ciała. Słow. (=*ułomność*).

Niedoskonały **1.** †N. *niedokończony, niewykończony, niewypełniony:* Niedoskonała (niedokończona) robota. Troc. **2.** a. †**Niedostateczny** *niezupełny pod względem dodatnim, pozostawiający mniej lub więcej do życzenia, nieidealny, ułomny, wadliwy; niegruntowny, nieszczery, niezupełny, nieprawdziwy, nienależyty:* Człowiek jest istotą niedoskonałą. Niedoskonała umiejętność jego. Troc (=*nie bez braków, omylna*). Niedoskonała ludzka cnota. Troc. N. żal za grzechy. **3.** †N. *nieprawidłowy, nieforemny, nieregularny:* Figura geometryczna niedoskonała. Niedoskonała forteca. Troc. Por. **Doskonały.** <Nie+Doskonały>

Niedosłodzony *którego nie dosłodzono, niezupełnie słodki po osłodzeniu:* Herbata niedosłodzona. <Nie+Dosłodzony, od Dosłodzić>

†**Niedosłuch, a**, lm. **y** *człowiek głuchawy, przygłuchy, niedosłyszący,* †**głuszek.** <Nie+Do+Słuch>

Niedosłyszalnie przys. od **Niedosłyszalny:** Pobladłe usta jej N. szepnęły. Orzesz.

Niedosłyszalny, Niedosłyszany *którego dosłyszeć nie można:* Usta zsiniałe szeptały od czasu do czasu niedosłyszalne jakieś wyrazy. Krech. Narzędzia pozwoliły człowiekowi dosłyszeć to, co było niedosłyszalne. Orzesz. Czasem usta jego poruszały ś. długim, a tak cichym, że niedosłyszalnym szeptem. Orzesz. <Nie+Dosłyszalny>

Niedosłyszany **1.** *którego nie dosłyszano.* **2.** p. **Niedosłyszalny:** Tylko pozwolono mi niedosłyszanym żegnać cię westchnieniem. Krasiń. <Nie+Dosłyszany, od Dosłyszeć>

Niedosłyszeć, y, ał **1.** dok. i nied. *usłyszeć niewyraźnie, niezupełnie:* Nie zrozumieli a. też może i niedosłyszeli drzymiący słuchacze. Kras. Czego niedosłyszy, to zmyśli. Tadeusz udawał, że jej niedosłyszy w tłumie rozmów. Mick. **2.** nied. *być dotkniętym głuchotą niezupełną:* Dziewięćdziesięcioletni dziadek niedosłyszący. Kaczk. Mikołajka niedosłyszy nieco. Kon. <Nie+Dosłyszeć>

Niedosłyszenie, a, blm. **1.** czynność cz. **Niedosłyszeć.** **2.** *tępość słuchu.*

×**Niedosoból, ola**, lm. **ole** **1.** *soból mały, młody, jesienny, krótkosierci.* L. **2.** *skórka, futerko z takiego zwierzęcia.* Goł. <Nie+Do+Soból>

Niedosolony **1.** *niezupełnie osolony.* **2.** [N.] *niedoważony.* <Nie+Dosolony, od Dosolić>

Niedospać, śpi, spał, Nie dospać, nied. **Niedosypiać, Nie dosypiać** **1.** *nie wyspać ś. należycie:* Niedosypiała często i rąk nigdy nie składała. Orzesz. **2.** N. nocy = *nie przespać jej do końca.* P. **Dospać.** <Nie+Dospać>

†**Niedospały** *którego nie dospano, niedospany:* Nocy niedospałe. P. Koch.

Niedospanie, a, blm., czynność cz. **Niedospać.**

×**Niedospólny** człowiek = *nie cierpiący spać z kim w jednym łóżku, nie mogący spać z kim razem,* ×**niedospółek.** Stan N.=*stan niespokojny osoby, zmuszonej spać z kim razem.* Sł. wil. <Nie+Do+Spólny>

×**Niedospółek, łka**, lm. **łki** p. **Niedospólny.** Sł. wil. <Nie+Do+*Spółek, od (W)spólny>

†**Niedostać, stanie, stał**, nied. **Niedostawać** kogo, czego=*brakować kogo, czego, zbywać na kim, na czym* (p. Dostać): †Nic mi niedostanie. Ps. flor. (=*na niczym mi nie zbędzie*). Poczuł, że gdyby ona była taka, jak inne kobiety, toby mu już w niej czego niedostawało. Sienk. Czemu świętego miasta nie wybawisz z ciężkiej niewoli, czegoć niedostaje? P. Koch. <Nie+Dostać>

†**Niedostały, [Niedostały]** p. **Niedojrzały.** <Nie+Dostały>

†**Niedostany** *niemożliwy do dostania, do zawojowania; niezdobyty, niedosięgły, niedostępny:* Kraje zwojowane wielkie są rzeczy, ale niedostane przez nasze siły, bo je mamy z nieba. P. Koch.

×**Niedostarcz, y**, lm. **e** *brak, niedostatek:* Kraj cały był w pomorach, bitwach i rzeziach, zboża niedostarczach. Słow. <Nie+*Dostarcz, od Dostarczyć>

Niedostarczenie, a, blm. *to, że ś. nie dostarczyło, niedostawienie:* Za N. spisów ludności wyznaczono 100 złp. kary. T. K. <Nie + Dostarczenie>

Niedostatecznie przys. od **Niedostateczny.**

Niedostateczność, i, blm. rz. od **Niedostateczny.** Lek.: N. zastawek serca=*niedomykalność ich.*

Niedostateczny I. *nie wystarczający, nie zadawalniający, za mały, szczupły, skąpy, mizerny:* Niedostateczne odżywianie ludności. Niedostateczne postępy w naukach *(=słabe).* Stopień N. z nauki w szkole *(= mały, mierny).* **2.** †N. p. **Niedostatni:** On był tak N., że nie miał czym zapłacić. Sz. Jeśliby on zmarły był N., tedy na pogrzeb bywa skład społeczny. Paszk. Egipt N. jest w drzewo; boć ś. tam nie rodzi, tylko palma. Łęcz. Jeśliś sam jest N., tedy odpraw ubogiego przyjaznemi słowy. Kaz. 1555. **3.** †N. p. **Niedoskonały:** Ziemskie rzeczy bardzo są niedostateczne. Troc. Nad wszystkie stworzenia niemasz niedostateczniejszego, jak jest człowiek wedle ciała. Białob. Sam człowiek jest z siebie N. i potrzeb swoich bez pomocy innych odprawić nie może. Skar. *(= nie wystarczający sobie).* **4.** †N. *słaby, chory, wadliwy:* Lekarstwo na oczy niedostateczne. Urzęd. <Nie + Dostateczny>

Niedostatek, tku, lm. **tki I.** *niedostawanie czego, brak czego, zbywanie na czym:* N. wody, żywności, chleba. L. **2.** *brak, ubóstwo, niezamożność, bieda:* Gdy niedostatku swego taił, Arcezylas, nawiedzając go, włożył mu pod poduszkę worek pieniędzy. Górn. Wygnawszy N. z domu, tym głośniej śpiewał, a nie podlegał nikomu. Kochan. Cierpiąc N., nie byłem ciężki nikomu. Wuj. *(=klepiąc biedę).* N. pokazuje, jak mało człek potrzebuje. Prz. Praca i pilność zachowuje od niedostatku. Kras. Żyć w niedostatku. **3.** *strona ujemna, niedoskonałość, brak, wada, defekt, ułomność:* Mądry sam na ś. i swoje niedostatki oko ma. Skar. My pełni marności, nieumiejętności i innych niedostatków niezliczonych. Wuj. Żaden człowiek nie na wszem dobry, każdy ma wiele niedostatków. Wuj. N. do niego, że gniewliwy. Troc. **4.** [N.] p. **Niestatek:** Ty niedostatku! **5.** lek.: a) N. sił = *upadek, brak sił* (= defectus virium). b) †Niedostatki = *cierpienia, choroby poszczególnych narządów, wady, defekty:* Niedostatki śledziony, wątroby. Wódka ta wszelaki N. uszny oddala. Sien. Lekarstwo na rzezawicę, kamień i insze niedostatki. Urzęd. <Nie + Dostatek>

Niedostatni, †Niedostatny, †Niedostateczny *niezasobny, niezamożny, ubogi, biedny:* N. prowadzi żywot. Troc. <Nie + Dostatni>

†Niedostatnie p. **Niedostatnio.** Troc.

Niedostatnio, †Niedostatnie przys. od **Niedostatni.**

†Niedostatny p. **Niedostatni:** Jako kto może wspomagać niedostatne. Kaz. 1555.

Niedostawać, aje a. **†awa, awał** p. **Niedostać.** <Nie + Dostawać>

Niedostawienie, a, blm. *to, że ś. nie dostawiło, niedostarczenie:* N. soli w jednym roku lub w ciągu lat kilku. Paw. <Nie + Dostawienie>

[Niedostęp, u, blm.] *brak dostępu, niedostępność:* Reszta, co ś. nie da zorać z powodu pustki, niedostępu a. innych przyczyn, obraca ś. na pastwisko, lub na zalesienie. Ork. <Nie + Dostęp>

Niedostępnie przys. od **Niedostępny.**

Niedostępność, i, blm. rz. od **Niedostępny.**

Niedostępny, †Niedoszły *do którego nie można dostąpić, do którego niema dostępu, nieprzystępny:* N., niedochodny. Mącz. Niedostępna to forteca. Troc. Brzeg N. Skała, góra niedostępna. Przen.: N. dla rozumu ludzkiego = *niedościgły, niepojęty, niezbadany, niedocieczony.* <Nie + Dostępny>

†Niedostojen p. **Niedostojny.**

†Niedostojnie przys. od **Niedostojny.**

†Niedostojność, i, blm. rz. od **Niedostojny.**

†Niedostojny, †Niedostojen *niewart, niegodzien czego; nie zasługujący na co:* Schyli ku mnie uszy twoje na usłyszenie mojej niedostojnej modlitwy. Naw. <Nie + Dostojny>

Niedostrojony *niedoprowadzony przez strojenie do należytego stanu:* Odzywała ś. nuta niedostrojona należycie. Jeż. <Nie + Dostrojony, od Dostroić>

Niedostrój, oju, blm. *brak dostrojenia, niedostrojenie.* Przen.: Ta bierność stanowiła główny niedostroju duchowego powód. Jeż. <Nie + Dostrój>

Niedostrzegalnie przys. od **Niedostrzegalny.**

Niedostrzegalny, Niedostrzeżony *którego nie można dostrzec, niewidoczny, nieznaczny:* Posuwały ś. ku barce złowrogie obłoki, niedostrzegalne wśród nocy. Rodz. <Nie + Dostrzegalny>

Niedostrzeżenie przys. od **Niedostrzeżony,** *niedostrzegalnie:* Dla oczu ziemskich minęła N. ta chwila. Szaj.

Niedostrzeżony p. **Niedostrzegalny:** Narzekania naszych królewiąt przebrzmiały niedostrzeżonym szmerem zdarzeń codziennych. Szaj. <Nie + Dostrzeżony, od Dostrzec>

Niedostyczna, ej, lm. **e** mat. = **Asymptota.** <Nie + Do + Styczna>

Niedosycony fiz.: Para niedosycona p. **Nienasycony.** <Nie + Dosycony, od Dosycić>

Niedosyć, Niedość *w niedostatecznej ilości, za mało:* Naród litewski, osiadły w kraju nierozległym, N. żyznym. Mick. Starszych i zasłużeńszych patrycjuszów zhasał, ale N. na tym, na wyższe ś. kasał. Mick. N., że... p. **Dosyć.** <Nie + Dosyć>

Niedosypiać, a, ał, Nie dosypiać p. **Niedospać.** <Nie + Dosypiać>

Niedosypianie, a, blm., czynność cz. **Niedosypiać.**

Niedosyt, u, blm. lek. (bulimia, cynorexia, lycorexia) *głód gwałtowny, nienasycony, żarłoczność chorobliwa,* × przygłód, psi głód, wilczy głód, †przemor, †przemorek. <Nie + Dosyt>

[Niedoszatały, Niedoszatany] *ułomny, kaleka fizycznie a. umysłowo, głupkowaty, głupi, nierozgarnięty.* <? Por. Ukr. szataty sia = spieszyć, uwijać ś.>

[Niedoszatany] p. **Niedoszatały.**

†Niedoszcie, a, blm. *niedojście:* Będą wezwani dla przedłożenia potrzeb swych a. niedoszcia zapłaty. Remb. <Nie + *Doszcie = Dojście>

Niedoszla, i, lm. **e, Indycht, Indycht krzewinkowy** a. **zielny, Indychtka, Indygowiec** bot. (amorpha) *roś. z rodziny motylkowatych.* <Naśladowanie nazwy Gr.: ámorfos = bezpostaciowy>

†Niedoszłość, i, blm. rz. od **Niedoszły.** Przen.: Paweł święty pisze: chodźcie duchem, iżeby nam okazał N. naszą do wypełnienia zakonu. Gil.

Niedoszły I. *który nie doszedł:* N. lat prawnych. Troc. **2.** †N. p. **Niedostępny:** Niedoszła (niedostępna) to góra. Troc. Dom w samej nurcie jaskini zamkniony, słońcu, wiatru N. Żebr. Niedoszłe okiem skarpy i góry. Pot. Nieogarnione są boskie sądy i niedoszłe drogi jego. Białob. *(=nie-*

docieczone). **3.** *który miał być:* N. samobójca. U pasa wisi szabla, co każde cięcie odbije i za cios N. razem śmiertelnym odda. Krasiń. Był posłem na dwuch sejmach niedoszłych w Grodnie. Rol. (=*które nie doszły do skutku*). To jest mój mąż N. (=*mój były narzeczony*). **4.** †N. p. **Niedojrzały:** Złe niedoszłe, ale też złe przestałe grona. Kochan. Płód N. = *niedonoszony, przedwczesny.* Lata niedoszłe. Warg. (= *młodociane*). W niedoszłym wieku lat swoich umarł. Stryjk. Przen.: Wolemy być własnemi katolikami, niżli jakiemiś niedoszłemi unitami. Sak. (=*niezdecydowanemi, niewyraźnemi*). <Nie + Doszły>

Niedoszorowany *którego nie doszorowano, niewyszorowany do końca, niezewszystkim uszorowany.* <Nie + Doszorowany, od Doszorować>

[**Niedościepny**] *nieciekawy, nierzutny do pracy:* On N., zeby sie wzion do prácy. <Zam. Niedowcipny>

Niedościgle przys. od **Niedościgły:** Bóg mię ukarał srogo, N. Słow. (=*w sposób niezbadany*). Jedną myśl N. różnicy nożykiem sieka. Mick. (=*nie mogąc jej uchwycić*).

Niedościgłość, i, blm. rz. od **Niedościgły.**

Niedościgły, Niedościgniony 1. a. †**Nieścigniony** *którego nie można doścignąć, niezgoniony:* Niedościgłych gonić nieprzyjaciół. Troc. W próżnowaniu N. czas tracił. Smotr. (=*nie mogący być powetowanym*). Przen.: N. okiem (= *niedojrzany*). **2.** przen. *któremu nie można dorównać, niezrównany, nieporównany:* Do nich to zwraca owo niedościgłej serdeczności przemówienie. Kor. N. w rozsądek krytyk. L. Rozwija swój N. lot poetycki. Chm. **3.** przen. *niepojęty, niezbadany, niedocieczony, niezgłębiony:* Człowiek skryty, N. L. Wyroki Boga są niedościgłe. Sł. wil. Niedościgłe rozumem, myślą to są rzeczy. Troc. Nas wszędzie tożsamość łączy niedościgła. Mick. **4.** †N. i [N.] p. **Niedojrzały:** Do niedościgłej porzuć chęć jagody, nastanie jesień, czekasz jej pogody. Nar. Wiek dziewczy N. Nar. [Jagody w niedościgłym stanie]. <Nie + Doścígły>

Niedościgniony p. **Niedościgły:** Okiem N. szlak rzeki. Orzesz. Niedościgniouych gwiazd szalony kupcze! Słow. Rzuca od niechcenia tony niedościgniones. Jeż. Niedościgniones sądy Boskie. Troc. <Nie + Dościgniony, od Doścignąć>

Niedość p. **Niedosyć:** Czyż N., że Witołda buta na koniu wiecznie trzyma całą Litwę? Mick. <Nie + Dość>

Niedośniony *widziany we śnie nie do końca, niedomarzony we śnie:* Zawiązku kwiatów niewygasłej wiary, co bez owoców z drzewa życia spadasz, jak N. tryumf nocnej mary. Asn. <Nie + Dośniony, od *Dośnić>

[**Niedośpiał, a,** lm. **y**] *leniwiec, próżniak.* <p. Niedośpiały>

Niedośpiałek, łka, lm. **łki 1.** [N.] *niedołęga.* **2.** a. bł. **Muchotrzew** bot. (centunculus) *roś. z rodziny pierwiosnkowatych.* Gatunek: N. nizki (c. minimus). <Nie + *Dośpiałek, od Dośpiać>

[**Niedośpiały**] p. **Niedojrzały.** <Nie + Dośpiały, od Dośpiać>

Niedośpian, a, lm. **y** bot. (hypoestes) *roś. z rodziny rozdżeńcowatych.*

× **Niedośpiech, u,** blm. *nienadążenie, niestawienie ś. na czas, opóźnienie:* Komornicy mają być od podkomorzego, za niedośpiechem jego samego, posyłani ku rozgraniczeniu. St. lit. <Nie + Dośpiech>

Niedośpień, a, blm. *choroba jedwabników, w której liszki nie mogą ś. przemienić w motyle.* <Nie + *Dośpień, od Dośpiać>

Niedośpiewany *którego nie dokończono śpiewać.* Przen.: Więc dla pani mają urok takie niedośpiewane myśli? Bał. <Nie + Dośpiewany, od Dośpiewać>

Niedoświadczenie, a, blm. *brak doświadczenia, nieświadomość, niewiadomość, niepraktyczność, naiwność.* <Nie + Doświadczenie>

Niedoświadczony *nie mający doświadczenia, niepraktyczny, naiwny:* Jej rączka śmiała, bo niedoświadczona. Korz. Była pewną, że młodego, niedoświadczonego ująć potrafi. Krasz. <Nie + Doświadczony>

Niedotarty 1. *którego nie dotarto, niezupełnie starty.* **2.** †N. *którego nie można dotrzeć, ocucić, obudzić przez tarcie:* Człowiek w spaniu swoim N. Chr. **3.** × N. przen. *nie otarty zupełnie, nie doświadczony należycie, niezupełnie biegły, surowy:* Taki to jest ten Włoch, literat, ale wcale N. polityk. St. Aug. <Nie + Dotarty>

Niedotkliwie przys. od **Niedotkliwy.**

Niedotkliwość, i, blm. rz. od **Niedotkliwy;** †**Niedotykanie:** W samych przyganach ludzi szanować i z ich niedotkliwością ostrożnie ś. obchodzić. Troc. N., niedotykanie, trudność a. niepodobność dotknienia. Kn.

Niedotkliwy 1. p. **Niedotykalny:** Słońce jest niedotkliwe, dotknąć ś. go nikt nie może. Troc. Eutychjus rozumiał, jakoby po zmartwychwstaniu ciała nasze niedotkliwe, jako wiatr, byćby miały. Skar. Niewidzialni, niedotkliwi, bez ciała żyjem, a żyjem na ziemi wśród ciał. Krasiń. Położył dłoń niedotkliwą na głowie młodzieńca. Krasiń. (= *nienamacalną, niematerjalną*). Według praw, o rzeczy niedotkliwe i niewiadome, przysięgą może odejść. Sz. **2.** a. **Niedotykany, Niedotknięty,** × **Niedotkniony** *nie dający ś. dotknąć, nie znoszący dotknięcia, nadczuły, wrażliwy; drażliwy, obraźliwy, czuły, delikatny, tkliwy:* Jakiś ty N., zaraz krzyczysz. N., niecierpliwy, jak wrzód; nie tykaj, wnet ś. urazi, leda co mu zawadzi; obruszy ś., byś mu palec zakrzywił, by mu na nos mucha padła. L. Niedotkliwe panieńskie łoża, jak ołtarze. Łączn. (=*święte, nienaruszone*). **3.** przen. *którego nie łatwo dotknąć, nieporuszony, niewzruszony, nietkliwy, nieczuły, niewrażliwy:* Umysł N. Troc. Dziadek z duszą niedotkliwą na dzisiaj i żyjącą tylko w przeszłości, pozostał taki, jak zawsze. Kaczk. Skąpiec chwałą N., do samych zmierza bogactw. L. **4.** *nie dojmujący, niebolesny, nie dający ś. we znaki, niedokuczliwy, niesrogi; nieuszczypliwy, nieobraźliwy:* Ból N. Doweip N. <Nie + Dotkliwy>

Niedotknięty, × **Niedotkniony 1.** *którego nie dotknięto a. nie można dotknąć; nienaruszony:* Kwiatku N.! Kon. Przen.: N. zębem czasu (=*nieuszkodzony*). Grobowce, spoczywające w objęciach śmierci od niedotkniętych pamięcią wieków. Kaczk. (= *niedosięgłych*). Ziemia, niedotknięta winą... czystością jaśniała. Kon. **2.** p. **Niedotkliwy.** <Nie + Dotknięty, od Dotknąć>

× **Niedotkniony 1.** p. **Niedotknięty:** Korona wstydu niedotknionego. Birk. Tu Pur w brzegach, zieloną trzciną otoczonych, dostarcza wód, największym mrozem niedotkniones. Szymon. **2.** p. **Niedotkliwy.**

Niedotlany p. **Niedotlony:** Niedotlanym ogniem oświecony. Gosz. <Nie + *Dotlany, od Dotlić>

× **Niedotlenność, i,** blm. lek.: N. krwi = *niedostateczne i nieprawidłowe utlenianie ś. krwi.* <Nie + Do + *Tlenny, od Tlen>

Niedotlony, Niedotlany *który nie dotlał, niedogasły, niedopalony:* Niedotlone ogniska biwakowe. <Nie + Dotlony, od Dotlić>

Niedotłuczony *którego nie dotłuczono, niezewszystkim stłuczony, nadtłuczony:* Na komodzie resztki niedotłuczonych filiżanek. Kaczk. <Nie + Dotłuczony, od Dotłuc>

× **Niedotłuszcz, u,** blm. lek. *niedostatek tłuszczu:* N. skóry (asteatosis cutis). <Nie + Do + Tłuszcz>

Niedotopiony *którego nie dotopiono a. który do reszty nie stopniał:* Płachty śniegów czarnych, niedotopionych, zlodowaciałych. Krasz. <Nie + Dotopiony, od Dotopić>

Niedotraw, u, lm. **y** bot. (eriocaulon) *roś. z rodziny niedotrawowatych.* <Nie + Do + Traw(a)>

Niedotrawowaty bot.: Rośliny niedotrawowate (eriocauloneae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych jednoliściennych.*

Niedotrzebiony *którego nie dotrzebiono, nie zewszystkim wytrzebiony, niedocięty:* Las N. <Nie + Dotrzebiony, od Dotrzebić>

Niedotrzymanie, a, blm. **1.** *nieutrzymanie do końca a. do pewnego czasu.* **2.** przen. *niedochowanie, złamanie:* N. słowa (= *złamanie*). N. paktów konwentów. Szaj. Skoro N. ugody w istocie ś. ziści, natenczas kasztelanowi poznańskiemu ma być wolno zwołać sejmik średzki. Moracz. <Nie + Dotrzymanie>

Niedotrzymany *którego nie dotrzymano; niedochowany, złamany:* Spojrzenie pełne nieziszczonych obietnic, niedotrzymanych przyrzeczeń. Roł. <Nie + Dotrzymany, od Dotrzymać>

Niedotwórstwo, a, blm. lek. (hypoplasia) *rozwój niedostateczny.* Por. **Niedorost.** <Nie + Do + *Twórstwo, od Tworzyć>

Niedotykalnie przys. od **Niedotykalny.**

Niedotykalność, i, blm. rz. od **Niedotykalny.**

Niedotykalny, Niedotkliwy *nie mogący być dotkniętym, nienamacalny, niematerjalny:* Rzeczy niedotykalne. Krasiń. <Nie + Dotykalny>

Niedotykalska, kiej, lm. **kie** *skromnisia, świętoszka, niedajka.* <Nie + *Dotykalska, od Dotykać>

Niedotykalski, ego, lm. **scy** rz. *człowiek niedotykany, drażliwy, obraźliwy.* <Nie + *Dotykalski, od Dotykać>

† **Niedotykanie, a,** blm. p. **Niedotkliwość.** Troc. <Nie + Dotykanie>

Niedotykany p. **Niedotkliwy:** Niedotykane kocię (o człowieku) = *paniątko, wychuchane dziecko; piskla, krzyczący za byle dotknięciem.* <Nie + Dotykany, od Dotykać>

Niedouczek, czka, lm. **czkowie** p. **Niedouk.**

1. Niedouczenie, a, blm. *niedokończone uczenie, niezupełne wyuczenie, poduczenie.* <Nie + Douczenie>

2. Niedouczenie przys. od **Niedouczony.** <Nie + *Douczenie, od Douczony>

† **Niedouczeniec, ńca,** lm. **ńcy** p. **Niedouk:** Tak fałszywie niektórzy niedouczeńcy mniemają. Sz. <Nie + *Douczeniec, od Douczyć ś.>

Niedouczoność, i, blm. rz. od **Niedouczony.**

Niedouczony *niezewszystkim wyuczony, niegruntownie nauczony.* <Nie + Douczony, od Douczyć ś.>

Niedouk, a, lm. **i,** † **Niedouczeniec** *człowiek niedouczony, mędrek:* A ty niedouku, śmiesz tę prawdę niewyparzoną gębą w wątpliwość przywodzić? Pim. Zdr. **Niedouczek.** <Nie + *Douk, od Douczyć ś.>

Niedowaga, i, blm. *ilość, której brak do zupełnej wagi:* N. tytoniu gotowego, przewyższająca uznaną przez prawo. <Nie + Dowaga>

Niedowarek, rka, lm. **rki 1.** × N. *człowiek niedowarzony, półgłówek:* Byli jeszcze niedowarki, a jeszcze byli nie poznali prawej dobrotliwości jego. Rej. **2.** bot. (cymbaria) *roś.* <Nie + Dowarek>

Niedowarzony 1. *niedogotowany, nawpół surowy.* **2.** przen. *niedojrzały umysłowo, niedouczony, głupi:* Niedowarzeni mędrkowie. Krasz. Niedowarzona nauka. Lel. Niedowarzona głowa.

Niedoważenie, a, blm. *nieuczciwa waga czego, niedodanie do należytej wagi:* N., towar zleżały, podsuwanie fałszywych monet, to pierwszy krok na drodze do szalbierstw i zbrodni. <Nie + Doważenie>

× **Niedowcip, u,** blm. *brak dowcipu, nieudolność.* Sł. wil. <Nie + Dowcip>

Niedowęglony *niezewszystkim zwęglony, niedopalony:* Drzewo niedowęglone = *węgiel drzewny niedopalony.* <Nie + *Dowęglony, z Do + Węglić>

Niedowiany *niezewszystkim wywiany, niedoczyszczony przez wianie.* <Nie + Dowiany, od Dowiać>

[**Niédowiára, y,** lm. **y**] p. **Niedowiarek.**

Niedowiarek, rka, lm. **rki,** [**Niédowiára**], † **Niedowierny 1.** *niewierny, niekatolik, niechrześcijanin, kacerz, heretyk, odszczepieniec:* Ludzie ci byli jeszcze niedowiarki, bo jeszcze byli nie poznali prawej dobrotliwości Pańskiej. Rej. **2.** *człowiek w nic nie wierzący, ateusz, libertyn, farmazon, sceptyk:* Deista, sceptyk, N. L. Pół psa, pół kozy, N. boży. Prz. **3.** *człowiek niedowierzający, ostrożny, nielatwowierny:* Nas starych defekt, że jesteśmy niedowiarkami. L. Tomasz apostoł rzeczon był N., iż nierychło uwierzył zmartwychwstaniu Pańskiemu. Biel. M. <Nie + Dowiarek>

Niedowiarski *bezbożny, ateuszowski, kacerski, heretycki:* Bożnice, niedowiarskie miejsca. Syr. Nie wierzyć apostołom, szczery jest upór i złość niedowiarska. Skar. Według twojego niedowiarskiego rozumienia i wiary. Pim.

Niedowiarstwo, a, blm., × **Niedowierstwo 1.** lm. **a** *kacerstwo, herezja, odszczepieństwo:* Oni przedsię trwają w swym niedowiarstwie. Hrb. **2.** *niewiara, ateizm, sceptycyzm, libertynizm:* Zbyt wolny sposób myślenia rodzi N. Kras. **3.** p. **Niedowierzanie:** N. wiernego zepsuje. Fred. M. Często małżeństwa w niedowiarstwa błędzie, mąż żonę, żona męża tropi wszędzie. L. **4.** × N. zb. *kacerze, odszczepieńcy.* <Od Niedowiarek>

× **Niedowid, a,** lm. **owie** p. **Niedowidz.** Zdr. × **Niedowidek.** <Nie + *Dowid, od Dowidzieć>

× **Niedowidek, dka,** lm. **dkowie** p. **Niedowid.**

× **Niedowidz, a,** lm. **owie,** × **Niedowid** *ten, co niedowidzi, człowiek krótkowzroczny, [ślepak].* <Nie + *Dowidz, od Dowidzieć>

× **Niedowidzać, a, ał** p. **Niedowidzieć:** Gdy złych wad w twoim oku niedowidzasz wzrokiem, czego na innych wady ostrym patrzysz okiem? L.

× **Niedowidzanie, a,** blm., czynność cz. **Niedowidzać.**

Niedowidzenie, a, blm. **1.** czynność cz. **Niedowidzieć:** Zdawało mi ś., że wszyscy ludzie mają oczy rafaelowskie, że dbać nie trzeba o N. Słow. **2.** lek. (amblyopia) *osłabienie wzroku z powodu braku czułości siatkówki.* <Nie + Dowidzenie>

Niedowidzieć, i, ał, × **Niedowidzać 1.** *widzieć niewyraźnie.* **2.** *mieć wzrok słaby, przytępiony.* **3.** [N.] *nigdy nie widzieć:* Zamek stopy ludzkiej niedowidział. <Nie + Dowidzieć>

Niedowieranie, a, blm., **N. ś.** *nieprzystawanie szczelne, niedomykanie ś.* <Nie + Dowieranie>

Niedowieranie się, a ś., blm. p. **Niedowieranie.** Lek.: N. ś. powiek p. **Niedomykalność.**

† **Niedowiernie** przys. od **Niedowierny.** <Nie + Dowiernie>

† **Niedowierny** p. **Niedowierzający:** Umysłem niedowiernym, niewierniku, wahasz ś. Zigr. Zły a N. chrześcijanin. Rej. Serce ludzkie niedowierne. Rej. † **N., ego,** lm. **i** rz. p. **Niedowiarek.** Sekl. <Nie + Dowierny>

× **Niedowierstwo, a,** blm. p. **Niedowiarstwo.** Krasz. <Nie + Dowierstwo = Dowiarstwo>

Niedowierzać, a, ał, Nie dowierzać *niezupełnie wierzyć, nie ufać, być podejrzliwym.* <Nie + Dowierzać>

Niedowierzająco przys. od **Niedowierzający:** N. ramionami poruszył. Krasz. Śmiać ś. zaczęła szczerze, serdecznie, lecz N. Krasz. I na salę nie pójdziesz? spytał N. ojciec. Orzesz.

Niedowierzający, × **Niedowierzliwy,** † **Niedowierny** *niezupełnie wierzący, niewierny, podejrzliwy, nieufny, niepewny:* Mina niedowierzająca. Prędkie do podejrzenia i niedowierzające jest tyraństwo. Błaż.

Niedowierzanie, a, blm., czynność cz. **Niedowierzać; Niedowiarstwo,** × **Niedowierstwo** *niewiara, brak wiary, nieufność, podejrzliwość, ostrożność, niepewność:* Tym ś. wydaje N., gdy chory nie pokłada zupełnej ufności w przyrzeczeniach swego lekarza, ale każdego ś. o radę i zdanie pyta. Perz. Budzić N. A któżby to pisał? zapytały ciekawe kobiety, patrząc mi z niedowierzaniem w oczy. Korz.

× **Niedowierzliwie** przys. od **Niedowierzliwy,** *niedowierzająco:* A gdybym ci jaką radę dała? — Ty! uśmiechając ś. N., odezwał ś. Cygan. Krasz.

× **Niedowierzliwy** p. **Niedowierzający:** Jedni zbywali mnie śmiechem, drudzy zdziwieniem niedowierzliwym, inni obojętnością zupełną. Krasz. <Nie + Dowierzliwy>

[**Niedowinnie**] przys. od **Niedowinny:** Muszał N. pokutować.

[**Niedowinny**] *niewinny.* <Nie + * Dowinny, od Dowinić>

Niedowład, u, lm. **y** lek. (paresis) *porażenie niezupełne o ile dotyczy ś. ruchów.* <Nie + * Dowład, z Do + Władać>

[**Niedowolen**] *niezadowolony, niekontent:* Poklus N. takową ofiarą. Syrok. N. z tego świata, tworzę sobie światek nowy. Syrok. <Nie + * Dowolen, z Dowolny>

[**Niedozdrzelały**] p. **Niedojrzały.** <Nie + Dozdrzelały>

× **Niedozierca, y,** lm. **y** *ten, co nie doziera, nie dogląda.* <Nie + Dozierca>

× **Niedozierka, i,** blm. p. **Niedozór:** Koń taki za najmniejszą niedozierką w niwecz ś. obróci. Dor. <Nie + * Dozierka, od Dozierać>

[**Niedoznaku**] p. **Znak.** <Nie + Do + Znak>

× **Niedozorny** *zostający bez dozoru, niedozorowany, samemu sobie zostawiony:* Młodzież niedozorna. Dzieci niedozorne. <Nie + Dozorny>

Niedozór, oru, blm., × **Niedozierka** *brak dozoru, niedopilnowanie:* Wszystkoś marnie stracił jedynie przez N. Wirt. Z niedozoru ś. to stało. Troc. <Nie + Dozór>

† **Niedoźrzałek, łka,** lm. **łki** *owoc niedojrzały:* Zebrane będą jako z winniey niedoźrzałki jego. Bud.

† **Niedoźrzałość, i,** blm. rz. od **Niedoźrzały,** *niedojrzałość.* <Nie + Doźrzałość = Dojrzałość>

† **Niedoźrzały** p. **Niedojrzały.** Troc. <Nie + Doźrzały = Dojrzały>

Niedożęty *którego nie dożęto, niezupełnie zżęty.* <Nie + Dożęty, od Dożąć>

† **Niedożyty** *niepożyty, niezmożony:* Tam animusz niosąc swój ojczysty i serce niedożyte, dokazował siła. Tw. <Nie + Dożyty, od Dożyć>

[**Niedójda, y,** lm. **y**] p. **Niedojda.**

Niedrogi *niezbyt drogi, tani.* <Nie + Drogi>

Niedrogo przys. od **Niedrogi.**

† **Niedrożnie,** † **Niedrożno** przys. od **Niedrożny:** Kto ś. gniewa na brata swego N., winien sądu. Sekl. (= *bez przyczyny, niewłaściwie, bez dania racji*). Wszystkie owe gienealogje, przez które naród słowiański N. i niepodobnie wiodą. Kochan. (= *błędnie*).

Niedrożnik, a l. † N., lm. **i** *brak drogi utorowanej, bezdroże, manowce.* Leop. **2.** × N., lm. **cy** *niebywalec, domator.* Sł. wil. <Nie + Drożnik>

† **Niedrożno** p. **Niedrożnie:** Bogom N. starych siestrzyc żelazny wyrok łomić. Żebr. (= *niejako, niestosownie, nie wypada, niepodobna, nie można*).

Niedrożność, i, blm. rz. od **Niedrożny;** lek. *zatkanie, zamknięcie ś. przewodu w ciele:* N. kiszek. <Nie + Drożność>

Niedrożny l. † N. *pozbawiony dróg, bezdrożny, nieprzebyty, nieprzystępny z powodu braku dróg:* Ziemia spustoszała i niedrożna. Leop. Na puszczy a niedrożnym miejscu. Leop. (= *na bezdrożu, na manowcach*). Droga niedrożna wiedzie ku śmierci. Leop. **2.** lek. (impervius) *zatkany.* <Nie + Drożny>

× **Niedrug, a,** lm. **i** *nieprzyjaciel, wróg, nieżyczliwy:* Prosim, abyście listów wysłuchali, które tu poseł od niedruga naszego przywiózł. Sienk. <Nie + Drug>

× **Niedrzewny** *nie mający drzew, bezdrzewny, niezadrzewiony.* Kn. <Nie + Drzewny>

† **Nieduch, a,** blm. *niemoc duchowa, brak charakteru.* <Nie + Duch>

× **Niedufnie** przys. od **Niedufny,** *nieufnie.* Troc.

× **Niedufność, i,** blm. rz. od **Niedufny,** *nieufność:* Niedufności słuchać nie było. Troc. Rządy Rzpltej całe na niedufności, na dyfidencji. Kłok.

× **Niedufny** p. **Nieufny.** <Nie + Dufny>

Nieduma, y, blm. *brak dumy:* Kto powie, żem kiedykolwiek przystał na jedną chwilę niegodności, niedumy? Krasiń. <Nie + Duma>

[**Nieduziuchno**] przys. od **Nieduziuchny.**

[**Nieduziuchny**] **l.** p. **Niedużuchny. 2.** a. [**Niedużeczki**] *blizki śmierci.*

[**Nieduziuśki**] p. **Niedużuchny:** W garnusecku nieduziuśkiem.

[**Nieduziuśko**] przys. od **Nieduziuśki,** *niedużuchno.*

[**Nieduziutki**] p. **Niedużuchny.**

[**Nieduziutko**] przys. od **Nieduziutki,** *niedużuchno.*

† **Nieduż** p. **Nieduży:** *Spado* bez sił abo członka męskiego urodzony, wnętr, N, a. wałach, rzezaniec. Mącz.

[**Niedużeczki**] **l.** p. **Niedużuchny:** Mam grzések, ale nieduzecki. **2.** p. **Nieduziuchny.**

[**Niedużeczko**] przys. od **Niedużeczki**, *niedużuchno.*

†**Niedużność, i,** blm. p. **Niedużość:** Wódka ta N. i niesnadność ku ruszaniu leczy. Sien.

Niedużość, i, blm. **I.** ×N. rz. od **Nieduży**, *niewielkie rozmiary, niewielki wzrost, szczupłość.* **2.** †N. a. †**Niedużność** *słabość, wątłość, niemoc:* Boże, podejmuj N. naszą do tej roboty, daj siłę chorym rękom naszym; robić będę, jeśli mi tę chorą rękę zleczysz. Skar. W białej głowie ma być coś pieszczonego, w miarę przystojnego żeńskiej niedużości. Górn. Kiedyby siła przy tej niedużości kobiecej, toby świat nogami zdeptały. Tw.

[**Niedużować, uje, ował**] *nie być rzeźkim, silnym.* <Nie+Dużować>

[**Niedużowanie, a,** blm.] czynność cz. **Niedużować.**

Niedużuchny, [**Nieduziuchny, Nieduziuśki, Nieduziutki**] *bardzo nieduży, maluchny.*

Nieduży, †**Nieduż I.** *niewielki, średniej wielkości:* N. kawałek. **2.** †N. i [N.] *słaby, niemocny, bezsilny, wątły, chory, chorowity, niedomagający:* Mogłeś doma siedzieć a niedużych tymczasem braci w chorobie doglądać. Błaż. <Nie+Duży>

[**Niedwab, biu,** lm. **bie**] **I.** p. **Jedwab:** Miałam chodzić w niedwabiach. Bliź. **2.** *roś. kanianka* (cuscuta virosa).

[**Niedwabnica, y,** lm. **e**] p. **Jedwabnica.**

[**Niedwabnik, a,** lm. **i**] *jedwab:* Wysyła chustecke zielónem niedwabnikiem.

[**Niedwabny**] p. **Jedwabny:** Podusecki wpółniedwábne.

Niedwuznacznie przys. od **Niedwuznaczny:** Dawał N. do poznania, że później pragnie sięgnąć jeszcze dalej. Czerm. <Nie+Dwuznacznie>

Niedwuznaczny I. *stanowczy, wyraźny, nie nastręczający wątpliwości, bez ceremonji:* Nigdzie nie spotykamy u niego owych niedwuznacznych insynuacji. Ask. Zaprasza go na schadzkę i to w formie tak niedwuznacznej. Rog. **2.** *niepodejrzany, niewątpliwy, uczciwy:* Posiada opinję niedwuznaczną. Orzesz. <Nie+Dwuznaczny>

Niedyplomatycznie przys. od **Niedyplomatyczny.**

Niedyplomatyczny *nieoparty na dyplomacji; niedelikatny, niepolityczny, nie politykujący, niestosowny, niezręczny:* Rozdzieleni niedyplomatyczną interwencją pana Skryptowicza. Lam. <Nie+Dyplomatyczny>

×**Niedyscyplina, y,** blm. *brak dyscypliny, niekarność, rozprzężenie, dezorganizacja:* Przytaczamy ten wypadek, jako przykład niedyscypliny żołnierzy nawet u Zamojskiego. Górs. <Nie+Dyscyplina>

Niedyskrecja, i, blm. p. **Niedyskretność:** Może ci ś. wyda niedyskrecją z mej strony, że nie odszedłem. Bał. Był szczerym aż do niedyskrecji. Bał. <Nie+Dyskrecja>

×**Niedyskret, a,** lm. **ci,** ×**Niedyszkret** *człowiek niedyskretny:* Wielkiś N., jam ongi twej dziewce wierzył, iż ciebie doma nie było, a ty mnie samemu wierzyć nie chcesz. Górn.

Niedyskretnie przys. od **Niedyskretny.**

Niedyskretność, i, blm. rz. od **Niedyskretny; Niedyskrecja:** N. zapytania. Przepraszam za N., z jaką dopytywałem ś. pana o jego tajemnice. Bał.

Niedyskretny, ×**Niedyszkretny I.** *nie szanujący cudzych tajemnic, to jest gadatliwy a. ciekawy:* Ona mi podyktuje trochę niedyskretne pytania i zdania. Krasz. **2.** *niedelikatny, nie krępujący ś. względami na kogo, na co:* Gość N. Usłuchał tej niedyskretnej rady. Drużb. <Nie+Dyskretny>

Niedysponowanie, a I. blm. *to, że ś. nie dysponuje.* **2.** lm. **a** p. **Niedyspozycja:** To zaziębienie, to irytacja, to jakieś tam N. Gaw.

Niedysponowany I. *niezdrów, kiepski, niedomagający:* Hrabina podobno była niedysponowaną. Krasz. Pani sędzina była przez długi czas niedysponowana. Fred. A. **2.** *nieusposobiony:* N. do śpiewu, gry, występu. <Nie+Dysponowany>

Niedyspozycja, i, lm. **e, Niedysponowanie** *nienormalny stan zdrowia, stan chorobliwy, słabość, lekka choroba:* W początkach nie przywiązywał wielkiego znaczenia do niedyspozycji staruszki. Krasz. Nie mogłem przybyć z powodu lekkiej niedyspozycji. Matka utrzymywała, że w drodze ta chwilowa N. przejdzie. Bał. Poczuł w sobie niedyspozycje w ciele. Perz. <Nie+Dyspozycja>

Niedyspozyt, a, lm. **ci** *człowiek niedysponowany, niezdrowy.* <Nie+*Dyspozyt, z Łć. dispositus, pod wpływem Fr. dispos>

Niedyspozytka, i, lm. **i** forma ż. od **Niedyspozyt:** Była niedyspozytką, ale dziś, już Bogu chwała, to przeszło. Byk.

×**Niedyszkret, a,** lm. **ci** p. **Niedyskret.**

×**Niedyszkretny** p. **Niedyskretny:** Natręt N. L.

Niedziałek, łka, lm. **łki** p. **Niedziałka:** Jeden N. cukru. Lam.

Niedziałka, i, lm. **i, Niedziałek** *najdrobniejsza cząsteczka składowa istot wszelkich, atom:* Tworząc przez intuicję, gienjusz ma do czynienia z niedziałkami. Spas. <Naśladowanie Gr. átomos= atom>

†**Niedziany:** Niedziane drzewo=*drzewo, na którym barci nie urządzono, nie mające urządzonej dzieni.* Dąb N., surowy. Jeśli N. dąb odrze, ma dać od niego kopę groszy dworowi. Skr. <Nie+Dziany, od Dziać>

Niedziedziczny I. *niedziedziczony, nie pochodzący z dziedzictwa, nierodowy:* Mają swoje łany a. półłanki dziedziczne lub niedziedziczne. Paw. Choroby dziedziczne i niedziedziczne. **2.** *zawisły, feudalny, wasalski.* Szaj. <Nie+Dziedziczny>

Niedziela, i, lm. **e I.** *ostatni, świąteczny dzień tygodnia:* Jest w tygodniu N., jest także i piątek. Pot. Wie ksiądz i baba, że w niedzielę święto. Prz. Kto w niedzielę jarmarczy, temu na sól nie starczy. Prz. W niedzielę kradzioną (tak tu nazywają ostatnią niedzielę przedadwentową) szalała wieś cała. Gac. N. starozapustna, mięsopustna, zapustna, wstępna, sucha, głucha, środopostna, kwietnia, przewodnia. Wielka N. = *Wielkanoc.* Nie każdej niedzieli Wielkanoc. Prz. Bij jak w Bożą niedzielę, bo też to właśnie była ta niedziela, z której przysłowie zostało. Kaczk. [Czarna N.] = *niedziela piąta wielkiego postu.* N. biała, abo męki Pańskiej. Groch. Piątą niedzielę po Wielkiej nocy krzyżową zowią. Skar. Dłuższa sobota, niż N. Prz. (= *widać spódnicę z pod sukni*). **2.** [N.] *tydzień:* Głowy nie cesała śtyry niedziele. Dwie niedziele kwitnie, dwie niedziele ś. wysypuje, dwie niedziele dojrzewa zboże na polu. Rys. W kilka niedziel po naszym osadowieniu. Rzew. Dwie niedziele mam tylko zostawionych do życia. Niem. Błogosławiony rok ów, miesiąc i N., i dzień ów, i dnia cząstka, i owa godzina. Mick. Dwie temu niedziele zebrało ś. i krewnych i sąsiadów wiele. Mick. Zdr. [**Niedziołka, Niedziółka, Niedziołeczka, Niedziółeczka,**

Niedziołeńka, Niedzieleńka, Niedzielina, Niedzieliczka, Niedzielinka, Niedziółejka]. <Nie + *Dziela, od Działać>

[**Niedzielejszy**] p. **I. Niedzielny**: Dzień N.

[**Niedzieleńka, i**, lm. **i**] p. **Niedziela.**

[**Niedzieliczka, i**, lm. **i**] p. **Niedziela.**

[**Niedzielina, y**, lm. **y**] p. **Niedziela.**

[**Niedzielinka, i**, lm. **i**] p. **Niedziela**: Wczora była N.

[**Niedzielni**] p. **I. Niedzielny**: N. dzień.

[**Niedzielnie**] przys. *po niedzielnemu, jak w niedzielę, świątecznie*: Twarze ś. niewiast N. weselą. Pol. Słońce szło dzisiaj tak wolno ku zachodowi, jakby se też krzynkę odpoczywało N. Reym.

[**Niedzielniejszy**] p. **I. Niedzielny**: N. dzień.

I. Niedzielny, [**Niedzielni, Niedzielniejszy, Niedzielejszy**] przym. od **Niedziela**: Litera (w kalendarzu) niedzielna. Aż raz w nocy niedzielnej przy dzwonnicy kościelnej mróz wszelakie czucie ściął, i Pan Jezus duszę wziął. Len Było to święto, był to dzień N. Słow. Niedzielne śniadanie a piątkowe śpiewanie rzadko na dobre wychodzi. Prz. Suknia niedzielna = *odświętna*. Sobotnim sztychem na N. targ. Prz. (= *byle prędzej, byle zbyć*). Szkoła niedzielno rzemieślnicza. <Od Niedziela>

2. Niedzielny I. *nie dzielący ś., nie dający ś. dzielić, niepodzielny*: Dobra niedzielne. Sz. Liczba niedzielna. **2.** × N. *nierozdzielny, nierozłączny*: Towarzysz N. Wor. Niedzielne, bracie, z pieluch serce nosisz ze mną. Nar. † Bracia niedzielni = *rodzeni*. Troc. Jeśliby też jeden z braciej niedzielnych dług uczynił... Sz. **3.** bot.: Jeżogłówka niedzielna p. **Jeżogłówka.** <Nie + Dzielny>

× **Niedzienny** *nocny*: N. puhacz. Kulig. <Nie + Dzienny>

× **Niedziękowany** *któremu nie dziękowano*: Nieproszony, N., nabawiłeś nas kłopotu. Fred. A. <Nie + *Dziękowany, od Dziękować>

[**Niedziocha, y**, lm. **y**] *nazwa krowy, urodzonej w niedzielę*. Zdr. [**Niedzióchna**]. <Od Niedziela>

[**Niedziołeczka, i**, lm. **i**] p. **Niedziela**: W każdą niedziołecką.

[**Niedziołeńka, i**, lm. **i**] p. **Niedziela.**

[**Niedziołka, i**, lm. **i**] p. **Niedziela**: Niedziołki nawet suszyła. Moraw.

[**Niedzióchna, y**, lm. **y**] p. **Niedziocha.**

[**Niedziółeczka, i**, lm. **i**] p. **Niedziela.**

[**Niedziółejka, i**, lm. **i**] p. **Niedziela.**

[**Niedziółka, i**, lm. **i**] p. **Niedziela.**

Niedzisiejszy I. *nie z dzisiejszego dnia, nieświeży*: Chleb N. Mleko niedzisiejsze. **2.** przen. *niemłody; stary, dawny*: Jestem ja już N., siwy włos na głowie. Jach. Gdym N., nie wadzi wspomnieć o daleko ubiegłej przeszłości. Lel. Dom i sklepienia, nabijane gwiazdami, miały niedzisiejszą postać. Bał. Wszystko to niedzisiejsze. Bał. <Nie + Dzisiejszy>

Niedziwota, y, blm. a. niecod. *nic dziwnego, nic osobliwego, nic szczególnego*: Dziewczyna niczego, N. więc, że jej ś. zalecają. Za tę niedziwotę hufnalamibym go podkuć kazał. Sienk. (P. Dziwota). <Nie + Dziwota>

[**Niedźwadek, dka**, lm. **dki**] p. **Niedźwiedź.**

Niedźwiadek, dka, lm. **dki I.** p. **Niedźwiedź**: A był tam N., inaczej w postaci niedźwiedziej człowiek, około lat 13 mający. Pas. Lepiej ś. potkać z niedźwiedzicą, zabrawszy jej niedźwiadki, niźli z szalonym. Leop. (= *niedźwiedzięta*).

2. † N. a. × bicz niedźwiadkowy = *bicz z haczykiem ostrym na końcu*: Ojciec mój chłostał was biczmi, a ja będę was chłostał głogiem (właściwiej: niedźwiadkami; były to bicze, których końce miewały śpiczane haczki ostre, jako ogony u niedźwiadków). Bud. Na *Lupercalia* nago bijali ś. biczmi z niedźwiadki żelaznemi. Biel. M. **3.** Niedźwiadki drewniane = *kłody, koziołki, kolce w ziemię wtykane dla utrudnienia przystępu do jakiego miejsca*. Warg. **4.** *machina, używana daw. do rzucania kamieni, katapulta*. **5.** a. **Skorpjon** astr. *jedna z gwiazdozbiorów zwierzyńcowych*: Gwiazdozbiór N. zawiera i gwiazdę pierwszej wielkości — Antares. Znak Niedźwiadka przypada obecnie w gwiazdozbiorze Wagi. **6.** w lm. kuśn. *futro z niedźwiedzia barybala*. **7.** zł. *tłumok duży, zawiniątko; kufer, kasa*. **8.** zool. = a) a. **Skorpjon** (scorpio) *rodzaj pająka nie przędącego*. b) [N.] p. **Podjadek.**

Niedźwiadkowy przym. od **Niedźwiadek**: × Bicz N. p. **Niedźwiadek**: Popędził go niedźwiadkowym biczem. Przyb.

× **Niedźwiedni** p. **Niedźwiedzi**: Szkoła niedźwiednia. Niedźwiednia skóra.

Niedźwiednia, i, lm. **e I.** *miejsce, gdzie hodują niedźwiedzie; stajnia dla niedźwiedzi*. **2.** *skóra z niedźwiedzia, futro niedźwiedzie*: Przed ołtarzem pod nogi leży N. Gac. Zimy sprzęty są niedźwiednie, wilczury i inne futra. L.

Niedźwiedniczy przym. od **Niedźwiednik**: Instrumenta niedźwiednicze, surmy, bębenki, mutjanki, trąby. Paszk.

Niedźwiednik, a, lm. **cy, Niedźwiedziarz I.** *ten, co uczy tańcować niedźwiedzie i oprowadza je, skomoroch, smorgończyk*: Gdzie trąbią niedźwiednicy, tańcują niedźwiedzie. Klon. Przyszedszy nad słaby lód, niedźwiednicy radzą, jak na tamtą stronę niedźwiedzia przeprowadzą. Pot. Daje mu ś. jak niedźwiednikowi za nos wodzić. Wer. **2.** *ten, co pilnuje niedźwiedzi w lesie, gajowy od niedźwiedzi*.

Niedźwiedzi, Niedźwiedziowy, × **Niedźwiedni,** [**Niedźwiedzki**] **I.** przym. od **Niedźwiedź**: Człowiek siły niedźwiedziej. Jeż. Niedźwiedzia skóra, łapa. Niedźwiedzie sadło (lek ludowy). Przen.: Niedźwiedzia przysługa = *zgubna, niepożądana przez zbytnią gorliwość*. **2.** przen. *niezgrabny, ciężki, ociężały*: Niedźwiedzia łapa (o ręce). Ruchy niedźwiedzie. Figura niedźwiedzia. **3.** bot.: a) Niedźwiedzie grono p. **Mącznica.** b) Niedźwiedzia łapa = α) p. **Barszcz**; β) p. **Rozdzieniec**; γ) p. **Widłak.** c) Niedźwiedzie ucho = α) p. **Pierwiosnek**; β) a. Niedźwiedzie uszko p. **Tlinogorzla**; γ) [Niedźwiedzie ucho] *dziewanna lekarska* (verbascum thapsus).

Niedźwiedziarz, a, lm. **e I.** p. **Niedźwiednik.** **2.** *myśliwy stale polujący na niedźwiedzie*.

Niedźwiedziątko, a, lm. **a, Niedźwiedzię** *małe niedźwiedzia*.

Niedźwiedzica, y, lm. **e I.** *samica niedźwiedzia*. **2.** astr. *nazwa dwu gwiazdozbiorów na półkuli północnej nieba, z których jeden nazywa ś.* N. wielka, *a drugi* N. mała, in. wóz wielki a. wóz Dawida i wóz mały.

Niedźwiedzię, ęcia, lm. **ęta** p. **Niedźwiedziątko**: Niedźwiedzica, gdy jej niedźwiedzięta zabiorą, rozje ś. w lesie. Leop.

Niedźwiedzina, y, lm. **y I.** m. *niedźwiedź godny polowania*. **2.** blm. *mięso niedźwiedzie*. **3.** bot.= a) p. **Malina.** b) a. w lm. p. **Mącznica.**

× **Niedźwiedziostróż, a,** lm. **e** *stróż, pilnujący niedźwiedzi.* Urs. <Niedźwiedź+Stróż>

Niedźwiedziowato przys. od **Niedźwiedziowaty:** Porusza ś., tańczy N. Tak N. wygląda. Krasz.

Niedźwiedziowatość, i, blm. rz. od **Niedźwiedziowaty.**

Niedźwiedziowaty *niezgrabny, ociężały, niedołężny, rozlazły, rubaszny:* Ruchy niedźwiedziowate. Figura niedźwiedziowata. Poruszał ś. z jakąś niedźwiedziowatą siłą bez wdzięku. Krasz. Ona, wyrafinowana, lubiła jego niedźwiedziowatą dzikość. Łoś.

Niedźwiedziowy p. **Niedźwiedzi:** Niedźwiedziową okryli ś. skórą. Uj.

Niedźwiedzisko, a, lm. **a** m. i ni. p. **Niedźwiedź:** Poczciwe to N. Kaczk. Odciąłem ś. od reszty myśliwych, a tu N. staje têtе à têtе ze mną. Es.

[**Niedźwiedzki**] p. **Niedźwiedzi:** W niedźwiedzkiej skórze.

Niedźwiedź, a, lm. **e,** †**Miedźwiedź,** [**Miedźwiedź**] **I.** zool. (ursus) *zwierzę ssące drapieżne, nastopne z tępemi pazurami.* Gatunki: N. brunatny a. Ścierwnik, Bartnik, Mrównik, Miś (u. arctos). N. czarny a. barybal (u. americanus). N. biały a. polarny (u. maritimus). Póki w niej N. chodzi, nie przedawaj skóry. Pot. Na niedźwiedzią skórę piję, a N. jeszcze w lesie. Prz. Z szwagrem na zająca, z bratem na niedźwiedzia. Prz. Kiedy niedźwiedzia prowadzono do miodu, tedy mu uszy oberwano, a kiedy od miodu, tedy ogon. Prz. Leży N., mrucząc a łapę ssąc w barłogu. Rej. Kiedy niedźwiedzia raz przemożesz, już go, gdzie chesz, za nos powiedziesz. Prz. Właśnie tak, jako w taniec prowadzą niedźwiedzia. Pot. Tańcować jak N. = *niezgrabnie, ociężale.* Kiedy niedźwiedzia uderza gałąź, tedy ryknie, a kiedy go drzewo przywali, tedy milczy. Prz. Przen.: Niedźwiedzia zabić = *upaść na łodzie.* Wol. Nie uda im ś. to, żeby na mn'e mieli kłóć niedźwiedzia. Pot. (=*z mego niebezpieczeństwa korzystać; robić co na moje ryzyko*). Ty niedźwiedziu! (o człowieku) = *ty człowieku niezgrabny jak N., gburze, chamie, nieokrzesańcze, ty niezgrabjaszu, gamajdo, niedołęgo, niedorajdo, niezdaro.* To prawdziwy N.! Cóż to, niedźwiedzie, uczcie ś. pokory! Słow. **2.** w lm. *futro z niedźwiedzia barybala.* **3.** [N.] = a) *grzyb niejadalny, żółtawy na białym grubym korzonku.* b) w lm. *jeżyny, ostrężyny.* c) *odłam skały stoczony w wodę:* Fala na skrytym niedźwiedziu dęba stawa. Kon. d) *rodzaj gry wiejskiej.* Zdr. **Niedźwiadek,** [**Niedźwadek, Niedźwodek**]. Zgr. **Niedźwiedzisko.** <MIOD/MIED'+ED/JAD/JED>

[**Niedźwodek, dka,** lm. **dki**] p. **Niedźwiedź.**

× **Nieedukacja, i,** blm. *brak edukacji, nieuctwo:* Otóż nieszczęście kraju, które wasza przynieść mu może N. Ł. <Nie+Edukacja>

Nieegzekucja, i, blm. *brak egzekucji, niewykonanie:* Domagał ś. wnijść w rozpoznanie, kto przyczyną nieegzekucji nakazu stanów. T. K. <Nie+Egzekucja>

Nieegzystencja, i, blm. *niebyt, nieegzystowanie, nieistnienie:* Zdaje ś., żem pochwycił prawdę o nieegzystencji ducha. Orzesz. <Nie+Egzystencja>

Nieestetycznie przys. od **Nieestetyczny.**

Nieestetyczny *niezgodny z wymaganiami estetyki, niepiękny:* Umiała ocenić te poczciwe serca, które nieraz w N., szorstki sposób objawiały swoje uczucia. Bał. Ruchy nieestetyczne. Rog. <Nie+Estetyczny>

Nieetatowy *nieobjęty etatem:* Urzędnik, nauczyciel N. Będzie on niejawnym i nieetatowym sternikiem rządów (=*nie z urzędu*). <Nie+Etatowy>

Nieetycznie przys. od **Nieetyczny:** To mu nie przeszkadza postępować z ofiarą nadzwyczaj N. Spas.

Nieetyczny *niezgodny z wymaganiami etyki:* Postępek N. <Nie+Etyczny>

Nieeuklidesowy mat.: Gieometrja nieeuklidesowa = *gieometrja, której podstawą jest układ pewników, różniący ś. od układu pewników gieometrji Euklidesa, a w szczególności gieometrja, odrzucająca pewnik gieometrji euklidesowej o linjach równoległych.* <Nie+Euklidesowy>

Niefachowiec, wca, lm. **wcy** *człowiek niefachowy, niespecjalista.* <Nie+Fachowiec>

Niefachowość, i, blm. rz. od **Niefachowy:** Przyczyną bankructw sklepów chrześcijańskich jest nietyle N., ile niesumienność kupujących. <Nie+Fachowość>

Niefachowy *nieuzdolniony, niewykształcony, niebiegły w fachu, niewtajemniczony w daną specjalność:* Kiedy kuźnie są w największym ruchu, widok ich nawet dla niefachowych interesującym być może. Bał. Nawet N. czytelnik z tej książki nabiera dokładnego poglądu na całość. <Nie+Fachowy>

[**Niefałecznie**] *niefałszywie, sprawiedliwie:* Jak on moze niefałecznie sądzić, kiedy, co ja powiem po naseńsku, to on przekręci po miemiecku. Por. **Fałesznie.** <Nie+Fałecznie>

[**Niefcący**] p. **Niechcący.**

Niefolwarczny *nie tyczący ś. folwarku; nie posiadający folwarku:* Cała praca około roli odbywała ś. głównie na przestrzeni, zajmowanej przez kmieci, a poniekąd i przez szlachtę niefolwarczną czyli zagrodową. Paw. <Nie+Folwarczny>

Nieforemnie przys. od **Nieforemny:** †Zaciera, co N. wyrzekł. Troc. †N. go zowią. Kn.

Nieforemność, i, blm. rz. od **Nieforemny.**

Nieforemny I. *nie mający estetycznej formy, niekształtny, niezgrabny:* Kształt N. N. zbytnią foremnością. Krasz. **2.** †N. *nieprzystojny, niepiękny, niełady, niedobry, brzydki, potworny, nieprzyzwoity; niewłaściwy, niegrzeczny:* Niemi słowa nieforemnego nie przemówią. Dzw. Pojął bardzo gładką żonę, o której jednak była nieforemna sława. Bud. B. Coś nieforemnego o niej mówią, sądzą. Troc. Wieści o nieforemnych przyjaźniach awanturnika z damą głośnego nazwiska. Kraus. **3.** gram. *nieprawidłowy, nieregularny:* Odmiana nieforemna. Stopniowanie nieforemne. Wyraz N., który od form odstępuje. Kopcz. **4.** mat.: Wielokąt lub wielościan N., trójkąt N. = *nie mający wszystkich boków równych.* <Nie+Foremny>

Nieformalnie przys. od **Nieformalny.**

Nieformalność, i, lm. **i** rz. od **Nieformalny,** *nielegalność; uchybienie przeciw formalności, brak form przepisanych:* Sprawa Lubomirskiego stała ś. przez N. sądu sejmowego sprawą narodową. Moracz.

Nieformalny *nie odpowiadający przepisanym formom, formalnościom, nielegalny.* <Nie+Formalny>

Nieforto przys. zł. *nie czas jeszcze, za wcześnie:* N. na chatrankę bałować, bo łysy kapuje. <?>

× **Niefortuna, y,** blm. *niedola, nieszczęście, los nieszczęśliwy:* Błogosławiony jest ten człowiek, którego Pan Bóg na świecie związe jaką niefortuną, bo takowy wolnym będzie w królestwie

niebieskim. Kaz. 1555. Zuzanna westchnęła, a na swoją niefortunę narzekać poczęła. Kochan. Lutując niefortuny państwa tak zacnego. Kochan. Cego wrzescys, cy cie jeno N. łupi? Niechże baczą ci, co mi tu niefortunę przepowiadali. Krasz. Było to wróżbą niefortuny dla naszego zwycięzcy. Korz. <Nie + Fortuna>

Niefortunnie przys. od **Niefortunny**: N. Adam jabłka skosztował. Górn.

Niefortunny **I.** *nieszczęśliwy, nieszczęsny, opłakany:* Nieszczęsnaż dziś ojczyzna nasza, i my z nią niefortunni. Falib. Jestem niefortunna króla Edenu córka. Niem. O niefortunna śmiertelnych doli! L. *(= opłakana).* **2.** *który ś. nie poszczęścił, nieudany, chybiony; kłopotliwy a zarazem pocieszny:* Mikołaj tylko z racji tego niefortunnego starostowania przeszedł do historji. Rol. Początek N. Bał. Niefortunne polowanie. Sienk. N. wybór, pomysł *(=nietrafny).* Niefortunna przygoda z lichwiarzem. <Nie + Fortunny>

Niefrankowany *nieopłacony na poczcie:* List N. <Nie + Frankowany>

Niefrasobliwie przys. od **Niefrasobliwy.**

Niefrasobliwość, i, blm. rz. od **Niefrasobliwy.**

Niefrasobliwy *wesoły, lekki, swobodny, bezpieczny:* N. młodzieniec. N. żywot. <Nie + Frasobliwy>

Niefrontowy woj. *nie pełniący służby w szeregach i nie odbywający ćwiczeń:* Oddział N. <Nie + Frontowy>

†**Niefrymuśny** *niepotrzebny:* Rodzice, aby dzieci swe na wodzy mieli, one od zbytków jakich niefrymuśnych karaniem hamowali. Glicz. <Nie + Frymuśny>

Niefundowany dochód p. **Dochód.** <Nie + Fundowany>

[**Niegada, y,** lm. **y**] p. **Niemowa.** <Nie + GAD>

[**Niegalancie**] przys. od **Niegalanty:** Gadać o tym jakoś N. *(=nie wypada, nie przystoi).*

[**Niegalanty**] *niepiękny, nieeleganckі, nieszykowny.* <Nie + Galanty>

[**Niegarny**] **I.** *niewybredny.* **2.** *łakomy, łapczywy.* <Nie + Gar(d)ny>

Niegaszony **I.** *którego nie gaszą:* Pokonani w sąsiedztwie bracia, otaczają wespół z Litwą N. ogień żnicz. Lel. **2.** *nielasowany, bezwodny:* Wapno niegaszone *(= tlenek wapnia).* <Nie + Gaszony, od Gasić>

†**Niegdy** **I.** p. **Niegdyś:** N. były. L. **2.** *kiedyś w przyszłości, z czasem:* Proszę Boga, owabym wżdy jako N. mógł mieć szczęsną drogę w woli bożej przyjść do was. Leop. **3.** i [N.] *niekiedy, czasami, czasem:* Sędziowie N. niewinnych uciskają. Groic. Poronienie bywa N. przed ożyciem dziecięcia, N. też już po ożyciu. Sien. *(= to — to).* Z wirzchu szła przygoda, N. mróz, N. woda. Leg. Al. <Nie + Gdy>

Niegdyś, †Niegdy, [Niekiedy, Nikiedy] *kiedyś w przeszłości, ongi:* Co ś. N. pokornie nazywał Maciejem. Kras. Mnie, com N., rzec mogę, trząsł całym powiatem. Mick. (Piosnkę), którą N. słyszałem w Litwie śpiewaną po polsku. Mick. Gdzie są wody, które N. czerpałem w niemowlęce dłonie. Mick. Upita, N. miasto, powiatu stolica, dzisiaj miasteczko liche. Mick. <Nie + Gdy + Ś(i)>

Niegdzie **I.** = a) †N. *w niektórych miejscach:* N. wina nie podpierają, ale samo leży na ziemi. Trzyc. b) Gdzie N. a. **Gdzieniegdzie** = *tu i owdzie, miejscami, sporadycznie:* Sąć jeszcze gdzie ≈ zabytki trwałości dawnej. Kras. **2.** †N. a. †**Niekędy** przys. *gdziekolwiek, dokądkolwiek:* Nie pozdrowiwszy a. nie pożegnawszy gospodarza, N. odyść przeciwno urzędowi jest. <Nie + Gdzie>

Niegęsto przys. od **Niegęsty.** Troc. <Nie + Gęsto>

Niegęstość, i, blm. rz. od **Niegęsty.** Troc.

Niegęsty *niezbyt gęsty, rzadki.* Troc. W czasie robót wiośnianych gość nieczęsty, targ N. Kaczk. <Nie + Gęsty>

Niegildyjny *nie opłacający podatku gildyjnego:* Kupiec N. <Nie + Gildyjny>

[**Niegiły**] *niezręczny, niezgrabny, nieruchawy.* <?>

[**Nieglaja, i,** lm. **e**] *maruda, głęda.* <Z Nieglaźny>

Nieglansowany, Nieglansowny *nie mający połysku, nie lśniący, matowy:* Papier N. <Nie + Glansowany>

Nieglansowny p. **Nieglansowany.** <Nie + Glansowny>

[**Nieglaźnie**] przys. od **Nieglaźny.**

[**Nieglaźność, i,** blm.] rz. od **Nieglaźny.**

[**Nieglaźny**] p. **Nieglaźny.** <? por. Nieglaźny>

†**Niegłaskliwy** *trudny do głaskania, niegładki.* Troc. <Nie + Głaskliwy>

[**Niegłaźno**] przys. od **Nieglaźny.**

[**Niegłaźność, i,** blm.] rz. od **Nieglaźny.**

[**Nieglaźny, Nieglaźny**] *niezręczny, niezgrabny.* <? por. Nieglaźny>

Niegłodny **I.** *syty, najedzony, nakarmiony.* **2.** przen. *nie grożący głodem, urodzajny, obfity, bogaty:* Niegłodne lata. <Nie + Głodny>

Niegłupi *dość mądry, rozwinięty, roztropny, łebski, doświadczony, przezorny, oględny:* Jako chłopiec wcale N., on musiał panią zgłębić. Korz. <Nie + Głupi>

Niegłupio przys. od **Niegłupi.**

Niegminny *niewłaściwy gminowi, wyższy nad gmin:* Pod niegminną i niepodłą urodziliśmy ś. gwiazdą. Syrok. <Nie + Gminny>

[**Niegodaj, a,** lm. **e**] p. **Niechodziaj.** <Z Ros. negodjáj>

[**Niegodliwie**] przys. od **Niegodliwy.**

[**Niegodliwiec, wca,** lm. **wcy**] p. **Niegodziwiec.**

[**Niegodliwy**] *niegodziwy, niegodny, nieprzystojny:* Niegodliwe żarty.

Niegodnica, y **I.** ×N., lm. **e** forma ż. od **Niegodnik:** Moja rada, abyś tę niegodnicę na wieś, skąd wyszła, odesłał. L. **2.** †N., blm. *sprosność, wszeteczeństwo, grzech, niecnota:* Pełny żywot niegodnice z łożnicy wyniosła. Otw. <Od Niegodny>

Niegodnie przys. od **Niegodny,** *niegodziwie:* Litwa zagraża: Wallenrod N. ani sam walczy, ani szle do boju. Mick.

×**Niegodnik, a,** lm. **cy** p. **Niegodziwiec:** Niegodnikom a. niedoskonałym ludziom pozwoliwszy, tegoż księdzom swoim bronili. Zigr. Szukać mam z moją chęcią niegodnika, którego inna już miłość przenika? Lubom. <Od Niegodny>

Niegodność, i, blm. rz. od **Niegodny.**

Niegodny **I.** a. **Niegodzien** = a) *niewart czego, nie zasługujący na co:* Niegodni są litości. Popiel, skalany dzieci krwią niewinną, N. rządzić tłumowi rycerzy. Słow. b) *nieodpowiedni, niestosowny dla kogo, nie przystający komu:* To jest niegodne uczciwego człowieka. **2.** p. **Niegodziwy:** Postępek N. N. ogień zapalasz w mym łonie. Mick. <Nie + Godny>

× **Niegodziasz, a,** lm. **e** p. **Niegodziwiec:** Teraz żałujesz, żeś wczoraj temu niegodziaszowi takie pochwały dawał. L.

Niegodzien I. p. **Niegodny:** N. przebaczenia. **2.** [N. jestem]=*nie mogę, nie potrafię, nie zdołam, nie stać mnie na to.*

[**Niegodzijasz, a,** lm. **e**] p. **Niegodziwiec.**

Niegodziwie przys. od **Niegodziwy.**

Niegodziwiec, wca, lm. **wcy,** × **Niegodnik,** × **Niegodziasz,** [**Niegodzijasz, Niegodliwiec**] *człowiek niegodziwy, łotr, bezecnik, nikczemnik, nędznik:* Niegodziwcze! jeszcześ tak zuchwały, podłość postępku obowiązkiem nazwać! L.

Niegodziwość, i I. blm. rz. od **Niegodziwy:** N. człowieka. N. postępku. **2.** lm. **i** *czyn niegodziwy, występek, złość, nieprawość, nieuczciwość:* Bóg nas karać będzie za nasze niegodziwości.

Niegodziwy I. a. **Niegodny** *niecny, nikczemny, podły:* Czyn, postępek N. Używać niegodziwych sposobów dla dopięcia swoich celów. **2.** *niezno̜sny, ohydny, fatalny:* Drogi niegodziwe, a konie mizerne, ledwie mię z błota wyciągnąć mogły. L. Ale jakież nam niegodziwe szkapy dali! L. Ból N. <Nie + Godziwy>

† **Niegoisty** p. **Niegojny:** N., trudny do gojenia. Włod. <Nie + Goisty>

Niegojny, † **Niegoisty** lek. *nie mający skłonności do zagojenia ś.:* Rana niegojna. <Nie + Gojny>

Niegospodarnie przys. od **Niegospodarny.**

Niegospodarność, i, blm. rz. od **Niegospodarny:** Znajdująca ś. w krytycznym położeniu przez N. męża. Korz.

Niegospodarny *nierządny, niepraktyczny, nieoszczędny:* Człowiek N. <Nie + Gospodarny>

Niegościnnie przys. od **Niegościnny:** N. przyjęto. Krasz.

Niegościnność, i, blm. rz. od **Niegościnny.**

Niegościnny I. *nie dla gości przeznaczony:* N. dom, to jest wolny od gości, od stacji. Troc *(=wolny od przyjmowania z musu gości na kwatery).* **2.** *nierad gościom:* Niegościnnych nierad nawiedzam. Troc. Przejść próg N. Krasz. <Nie + Gościnny>

Niegota, y, lm. **y** bot. (euclea) *roś. z rodziny hebankowatych.* <?>

× **Niegotowo** przys. od **Niegotowy.** Troc.

Niegotowość, i, blm. rz. od **Niegotowy.** <Nie + Gotowość>

Niegotowy *nieprzygotowany jeszcze; niewykończony:* Zawsze gotowi niegotowych biją. Pot. Nad niegotowym siła ma gotowy. Pot. Obiad, surdut jeszcze N. <Nie + Gotowy>

Niegramatycznie przys. od **Niegramatyczny:** Wyrażać ś. N.

Niegramatyczny *niezgodny z prawidłami gramatyki:* Wyrażenie niegramatyczne. Piękny Hiszpan i niegramatyczna maseczka zniknęli z tłumnej, krzykliwej sali. Orzesz. *(= mówiąca niegramatycznie).* <Nie + Gramatyczny>

Niegrodowy *nie posiadający grodu:* Starosta N. Starostwo niegrodowe. Prawo polskie funkcjonuje tylko na Polesiu kijowskim, z juryzdykcją w Dywirze, ubogiej stolicy niegrodowego starostwa. Rol. Wypuszczono w pięćdziesięcioletnią emfiteutyczną posesję niegrodowe wszystkie starostwa. Rzew. <Nie + Grodowy>

× **Niegruntnie** przys. od **Niegruntny.** L.

× **Niegruntny** *nie mający gruntu, niezgruntowany, bezdenny.* L. <Nie + * Gruntny, od Grunt>

Niegrzebalny *na którym nie grzebią:* Dawny cmentarz, obecnie już N. <Nie + Grzebalny>

× **Niegrzebnie** przys. od **Niegrzebny.**

× **Niegrzebny** *niepogrzebany, niepochowany:* Hektor N. przy twym leży progu. Dm. <Nie + Grzebny>

† **Niegrzech, u,** lm. **y** *brak grzechu, czyn niegrzeszny:* Za N. wszystko poczytując, największą zbrodnię wypełnić gotów. Górn. <Nie + Grzech>

[**Niegrzecznica, y,** lm. **e**] *kobieta niegrzeczna:* Chociaż N., dobra robotnica.

Niegrzecznie przys. od **Niegrzeczny:** Obejść ś. z kim N. † Tym sposobem place domów budowania niepożytecznie i N. do gospodarstwa będą wydzielone. Petr.

Niegrzecznostka, i, lm. **i** *niegrzeczność bagatelna, niegrzeczność w drobnostce:* Duch, zamknięty w stoliku, nie zdawał ś. na tę niegrzecznostkę zważać. Krasz.

Niegrzeczność, i I. blm. rz. od **Niegrzeczny:** Z grubijanami grzecznie, bo N. drugiego nie usprawiedliwia naszej. L. N. w obejściu. Z niegrzeczności to pochodzi. Troc. **2.** lm. **i** *czyn niegrzeczny, mowa niegrzeczna:* Prawi mu niegrzeczności. Zrobić komu N. *(= afront).*

Niegrzeczny, † **Niekrzeczny I.** † N. *niewłaściwy, niestosowny, nieodpowiedni, nie należący do rzeczy.* **2.** *nieuprzejmy, gburowaty, grubijański, szorstki, niedelikatny, ordynarny, niepolityczny:* Pani mi przypomina, żem N. i niedyskretny. Krasz. Obejście ś., znalezienie ś. niegrzeczne. Mowa niegrzeczna. **3.** (o dziecku) *kapryśny, grymaśny, nieukładny, krzykliwy, hałaśliwy, niesforny, swawolny.* <Nie + Grzeczny>

† **Niegrzeczy,** † **Niekrzeczy I.** przym. nieod. i przys. *niedorzeczny a. niedorzecznie, nie do rzeczy, od rzeczy, ni w pięć ni w dziewięć, nie w porę, niestosowny a. niestosownie, niewłaściwy a. niewłaściwie:* N. jego mowa była. Troc. Letkomyślnym wszystko nie grzeczy ś. widzi. Kłok. **2.** rz. nieod. *niedorzeczność, głupstwo, absurd, nonsens:* O jak wielkie N., o sprawa żałosna. Pot. To jest wielkie N. Petr. To jeszcze większe N. Petr. <Nie + Grzeczy>

× **Niegus, a,** lm. **y** p. **Nygus.** L.

Niegustownie przys. od **Niegustowny.**

Niegustowny *nie odznaczający ś. gustem, gustownością, niesmaczny:* Na wytwornym łóżku bety w kolorowych niegustownych poszewkach. Bał. <Nie + Gustowny>

[**Niegwisnie**] przys. od **Niegwisny.**

[**Niegwisność, i,** blm.] rz. od **Niegwisny.**

[**Niegwisny**] *niepewny.* <Nie + Gwisny>

Niehamowany I. *którego nie hamują, niepowstrzymywany:* Wóz N. pędzi z góry na oślep. **2.** p. **Niehamowny.** <Nie + Hamowany>

Niehamowny, Niehamowany *nie dający ś. hamować, niepohamowany, bystry, niepowstrzymany; niepowściągliwy, nieumiarkowany:* N. potok. Wor. Tu Tanew niehamowna San prędki napawa. Kochan. Mara człowiek, a jego lata są lotnemu cieniowi równe niehamownemu. Kochan. Wtenczas to ten monarcha w gniewie N. cóż czyni? Słow. <Nie + Hamowny>

Niehandlowność, i, blm. rz. od **Niehandlowny:** Dla niehandlowności kraju naszego włości niszczeją. Ostr. <Nie + Handlowność>

Niehandlowny *nie prowadzący handlu, nieożywiony pod względem handlowym.*

[**Nieharaśny**] *brzydki, szpetny.* <Nie + Haraśny>

Nieharmoniczny mat. = **Anharmoniczny:** Stosunek N. p. **Dwustosunek.** <Nie + Harmoniczny>

Nieharmonijnie przys. od **Nieharmonijny:** Tak N. rozwijały ś. w świecie mykieńskim, w tym samym czasie, różne kierunki poczucia. Ćwik.

Nieharmonijność, i, blm. rz. od **Nieharmonijny,** *dyzharmonja.*

Nieharmonijny p. **Dyzharmonijny:** Całość nieharmonijna. <Nie + Harmonijny>

Niehartowny *bez hartu, niezahartowany:* Biedne serce, takie młode jeszcze natenczas i tak nie hartowne. Kaczk. <Nie + Hartowny>

Nieherbowność, i, blm. rz. od **Nieherbowny:** Fachowość, mająca dwie słabe strony: niepopłatność i N. Jeż.

Nieherbowny, Nieherbowy *nie mający herbu:* Dawali ś. we znaki szlachcie, wyrastającej niby grzyby po deszczu, nowej, nieherbownej. Jeż. <Nie + Herbowny>

Nieherbowość, i, blm. rz. od **Nieherbowy:** Artyzm i literatura mają dwie słabe strony: niepopłatność i N. Jeż.

Nieherbowy p. **Nieherbowny:** Rodziny arystokratyczne, mające nawet nieherbowych imienników. Haj. <Nie + Herbowy>

Niehigjenicznie przys. od **Niehigjeniczny:** Wypadki cholery zjawiły ś. przeważnie w sferach ubogiej i N. żyjącej ludności.

Niehigjeniczny *nie odpowiadający wymaganiom higjeny, niezdrowy:* Suma niewygód i urządzeń niehigjenicznych naszych mieszkań letnich częstokroć gorzej wyczerpuje, niż całoroczny pobyt w mieście. <Nie + Higjeniczny>

Niehipoteczny *nie mający swojej hipoteki, niezapisany w księgach hipotecznych:* Własność niehipoteczna. <Nie + Hipoteczny>

[**Niehodaj, a,** lm. **e**] p. **Niechodziaj.**

[**Niehodjaj, a,** lm. **e**] p. **Niechodziaj.**

Niehonor, u, blm., [**Niehonór**] *dyzhonor, ujma czci, ubliżenie, hańba:* Uważał sobie obecność tam za N. Bał. [Niezapłacenie przegranej byłby to dla niego N. i nie po ludzku]. <Nie + Honor>

Niehonorowo przys. od **Niehonorowy:** Postąpić N.

Niehonorowy *uwłaczający honorowi, niegodny, niecny, niezaszczytny:* Czyn N. Mówią mi, że to nieuczciwe, tamto niehonorowe, tamto znów z krzywdą ludzką. Orzesz. <Nie + Honorowy>

[**Niehonór, oru,** blm.] p. **Niehonor.**

Niehumor, u, lm. **y** *brak humoru, zły humor, brak wesołości, osowiałość:* Wtedy okres humoru lub niehumoru trwał przynajmniej dni kilka. Dąb. Pytała ś. o przyczynę niehumoru, mówiła, że musi koniecznie rozpędzić tę chmurę. Bał. <Nie + Humor>

× **Niehumorny** *nie mający humoru, smutny, osowiały, nachmurzony, kwaśny:* Co dziś moja pani tak niehumorna. Bał. <Nie + Humorny>

Nieinaczej przys. **I.** *tak samo, podobnie, takoż:* Nazywam ś. przecież N., tylko tak, jak mój ojciec. **2.** *a jakże, a jużci, naturalnie, to ś. wie, ma ś. rozumieć, a tylko co?, oczywiście:* Więc go skrzywdzono? — N.! Więc to on winien wszystkiemu? — N.! <Nie + Inaczej>

Nieinakszy p. **Nieinny.**

Nieinny, Nieinakszy *takiż, takiż sam, podobny.* <Nie + Inny>

Nieinteresowany I. *niezainteresowany, nie mający (w czym) swojego interesu, którego (co) nie obchodzi, niezaangażowany.* **2.** p. **Bezinteresowny.** <Nie + Interesowany>

Nieinteresowny p. **Bezinteresowny.**

Nieinterwencja, i, blm. *niewdawanie ś., niewtrącanie ś., niemieszanie ś. w cudze sprawy:* Państwa nie mogą ś. zamknąć w nieinterwencji. Mosz. <Nie + Interwencja>

†**Nieiny** p. **Niejeden:** Nalazują ś. nieini, iż robią... Św. z Woc. <Nie + Iny>

Niejadalny *niemożliwy do jedzenia, niedobry do jedzenia:* Grzyb N. Zool.: Jeż N. a. [Jeż psi]. <Nie + Jadalny>

[**Niejak, Nie jak**] przys. *nieinaczej, nie co (innego), tak:* Dyć N. Ork. <Nie + Jak>

Niejaki, †**Niekaki I.** a. †**Niekto** (o osobach) *pewien (człowiek) a mianowicie..., ktoś a mianowicie...:* Gdy Skargą gromił z mównicy zebranych w kościele, N. Ślepowroński zelżył go, biorąc słowa mówcy do siebie. Przybyszem owym był N. pan Piotr, daleki mój krewny. **2.** a. **Niejakiś,** [**Njaki, Njakiś, Nijaki, Niejakisik**], †**Niektóry** *pewien, jakiś:* Od niejakiego czasu. Po niejakim czasie. [Wsed w N. las]. †N. tu był. Troc *(= ktoś).* †Niejaką mam sprawę. Troc. **3.** *jaki taki, siaki taki, pewien, pewnego rodzaju, do pewnego stopnia:* Mam przynajmniej niejakie zadowolenie wewnętrzne. Należy mu ś. przecież za to niejakie uznanie. <Nie + Jaki>

[**Niejakisik**] p. **Niejaki:** Był N. pán. <Nie + Jakisik>

Niejakiś p. **Niejaki:** Po niejakimś czasie. Od niejakiegoś czasu. †Widziałem niejakąś dziewkę. Troc. †N. pan mię nawiedził. Troc. <Nie + Jakiś>

Niejako, †**Niekako** przys. **I.** †N. *jakoś, w jakiś sposób, nieokreślenie:* Okazują ś. te dowody niezgoła, *non simpliciter,* ani właśnie *improprie,* lecz N., *quodammodo.* Zigr. **2.** a. **Nijako** *niewiadomo jak, nieswojo, dziwnie, głupio, niewyraźnie:* N. mi jest. **3.** *niezręcznie, żenująco:* N. mi przecież było dopytywać ś., dlaczego tak postąpił. N. mi było mówić o samym sobie. **4.** *poniekąd, w pewnym stopniu, do pewnego stopnia, że tak powiem:* (Potrzeba przenoszenia ś.) wszczepiła ś. N. w krew jego. Jeż. Była to N. kara za dawne jego przewinienia. Wam też już może być poniekąd N. srogi przymierzem i wałaskim ludem. Orzech. <Nie + Jako>

× **Niejakoś** przys. *jakoś, w jakiś sposób, jakimś sposobem, nieokreślenie.* <Nie + Jakoś>

†**Niejanostajnie** przys. od **Niejanostajny,** *niejednostajnie:* Bacząc, iż wiele rzeczy w sądziech N., ale podług umysłów rozmaitości inako i rozmaicie rozstrzygniony a skazany bywają... Św. z Woc.

†**Niejanostajność, i,** blm. p. **Niejednostajność:** Ku użytku naszych poddanych umyśliliśmy przerzeczonych sądów alibo rzeczy sądowych wyprawić a wypleć N. Św. z Woc.

†**Niejanostajny** p. **Niejednostajny.** <Zam. Niejednostajny>

Niejasno przys. od **Niejasny.**

Niejasność, i, blm. rz. od **Niejasny.**

Niejasny *ciemny, niewyraźny, niezrozumiały.* <Nie + Jasny>

[**Niejecy, Niejęcy**] *niesmaczny (o osobie).* <Nie + Jecy>

Niejeden, niejedna a. †**niejena,** †**niejana, niejedno,** †**Niejen,** †**Niejeny,** †**Nieiny** *więcej niż jeden, wielu, wiele, ten i ów, jaki taki:* N. dziś Polakom wymawia, że ś. poduszczeniom zbyt lekko uwieść dali. Ust. Jan, co za stołem niejednym już siedział, mądrze pomyślał i prawdę powiedział. Brodz. Dano na mszę w niejednym kościele.

Mick. Słowem, ubiór galowy; szeptali niejedni, że zbyt wykwintny na wieś i na dzień powszedni. Mick. <Nie + Jeden>

Niejednaki p. **Niejednakowy:** Niejednakie zawsze szczęście. Kn. <Nie + Jednaki>

Niejednako przys. od. **Niejednaki**, p. **Niejednakowo:** N. Bóg daje, jednemu gęś, drugiemu jaje. Prz.

Niejednakowo przys. od **Niejednakowy:** Wrażenia N. na systemy nerwowe działają. Jeż.

Niejednakowość, i, blm. rz. od **Niejednakowy:** Zachodzi tu może N. temperatur.

Niejednakowy, Niejednaki *nie takiż sam, różny, różnorodny:* Te wioski pod względem swej rozległości, jakości gleby są różne, niejednakowe. Paw. Niejednakowa jest ważność tych szczegółów. <Nie + Jednakowy>

Niejednokrotnie przys. od **Niejednokrotny:** Zmiany sprowadzały N. rozbrat między dworem a chatą. Sienk. *(= nieraz, często, częstokroć).* Zbiegając do nich N., znosił ś. przyjaźnie z bejem perekopskim Tohajem. Szaj.

Niejednokrotny *niejeden raz powtarzający ś., wielokrotny, częsty.* <Nie + Jednokrotny>

Niejednolitość, i, blm. rz. od **Niejednolity.**

Niejednolity *nie tworzący zgodnej i harmonijnej całości, niejednostajny:* Sam korpus zamku całość ogromna, ale niejednolita. Kaczk. <Nie + Jednolity>

Niejednorodność, i, blm. rz. od **Niejednorodny,** *różnorodność;* chem. *właściwość mieszanin składania ś. z niejednakowych cząsteczek.*

Niejednorodny *nie jednego rodzaju, gatunku, różnorodny, niejednostajny, każdy inny:* Niejednorodne części. Mat.: Wyrażenie algiebraiczne niejednorodne. <Nie + Jednorodny>

Niejednostajnie przys. od **Niejednostajny;** † **Niejanostajnie.**

Niejednostajność, i, lm. **i** rz. od **Niejednostajny;** † **Niejanostajność:** Są słów i wyrażeń niejednostajności, przekładnie, zmiany myśli i znaczenia. Lel.

Niejednostajny, † **Niejanostajny** *niezawsze jednakowy, zmienny, niestały:* Myśli niejednostajnej człowiek. Otw. S. <Nie + Jednostajny>

Niejedność, i, blm. *brak jedności, niezgoda, niejednomyślność, niesolidarność:* N. i wewnętrzne rozterki zawsze klęsk były naszych przyczyną. L. <Nie + Jedność>

Niejedzenie, a, blm. *nieprzyjmowanie pokarmów, powstrzymywanie ś. od jadła:* Zabija ś. pracą, niespaniem, niejedzeniem. Orzesz. Po trzech dniach ryku i niejedzenia padła krowa. And. <Nie + Jedzenie>

† **Niejen** p. **Niejeden:** Niejeny przeciwności abo mirziączki miedzy szlachcicy wschodzą na łowiskach. Mac. z Róż. Listy niejenej mają być mocy. Św. z Woc. *(= nie tej samej, niejednakiej, niejednakowej).* <Nie + Jen>

† **Niejeny** p. **Niejeden.**

[**Niejęcy**] p. **Niejecy.**

[**Niejutro, Niewitro**] przys. *pojutrze.* <Nie + Jutro>

[**Niek**] p. **Niech.**

[**Niekajś**] w wyraż.: Kajś N. = *gdzieniegdzie:* Ani dojrzał gdzie chałupy całej: wszystkie zniknęły pod śniegiem; kajś N. ino czerniały ściany stodół. Reym. <Nie + Kajś>

† **Niekaki** p. **Niejaki.** B. Sz. <Nie + Kaki>

† **Niekako** przys. od **Niekaki,** p. **Niejako.** Glosy w. XV. <Nie + Kako>

Niekalibrowy: Strzelba niekalibrowa = *mająca lufę nie w całej długości jednego kalibru:* Karabinów złych niekalibrowych 16. T. K. <Nie + Kalibrowy>

Niekaligraficznie przys. od **Niekaligraficzny.**

Niekaligraficzny *niepięknie, nie według zasad kaligrafji napisany:* Pismo niekaligraficzne. <Nie + Kaligraficzny>

Niekanoniczny *niezgodny z kanonami, nieuznany przez nie:* Prymas przez upór przy swoim niekanonicznym projekcie, najprzód tę burzę wywołał. Kal. <Nie + Kanoniczny>

Niekara, y l. † N. blm. p. **Niekarność:** Wszystko to przyszło z swywoli i niekary żołnierskiej. Tw. Co innego zostawa? jedno miedzy mury w takiej naszej niekarze przepuścić Gaury. Tw. **2.** [N., lm. **y**] = a) *człowiek niekarny, krnąbrny, swawolny.* b) *zwierz żarłoczny; wilk.* <Nie + Kara>

Niekaranie, a, blm. **l.** *niepoddawanie karze.* **2.** † N. p. **Niekarność.**

[**Niekaraniec, ńca,** lm. **ńcy**] *chłopiec swawolny, w karności nie wychowany.*

Niekarmia, i, lm. **e, Ślaz kakaowy** bot. (abroma) *roś. z rodziny zatwarowatych, plemienia łykoszowych.* <?>

Niekarnie przys. od **Niekarny.**

Niekarność, i, blm., † **Niekara,** † **Niekaranie,** † **Bezkaranie** *brak kary, bezkarność, rozprzężenie, niesubordynacja.*

Niekarny l. *bezkarny:* N. grzech, gdy wszyscy w jednej grzeszą mierze. Bardz. **2.** *krnąbrny, swawolny, rozprzężony, nie znający karności:* Wojsko niekarne. <Nie + Karny>

[**Niekarować, uje, ował**] *dręczyć.* <Od Niekara>

[**Niekarowanie, a,** blm.] czynność cz. **Niekarować.**

Niekatolicki *nie należący do kościoła katolickiego, akatolicki:* Kościoły niekatolickie.

Niekatoliczka, i, lm. **i** forma ż. od **Niekatolik:** Kanclerz siostrę swoją przyrodnią, niekatoliczkę, wydawał za Działyńskiego. Mor. K. <Nie + Katoliczka>

Niekatolik, a, lm. **cy** *innowierca, nie należący do kościoła katolickiego, akatolik:* Fraszki i skotopaski Porębskiego, niekatolika, tym łatwiej zaginąć mogły w czasach reakcji. Brk. <Nie + Katolik>

× **Niekaźń, i,** blm. *brak karności, niekarność:* Z bolem rozważa bezuzdej na swawolę niekaźni przykłady. Zabł. <Nie + 1. Kaźń>

× **Niekędy l.** Kędy N. = *tu i owdzie, gdzieniegdzie, miejscami.* L. **2.** † N. p. **Niegdzie.** <Nie + Kędy>

Niekiedy przys. **l.** *czasem, czasami, od czasu do czasu:* Milczał, N. zdawał ś. uśmiechać. Mick. N. dzwonek jękliwie uderzy, N. starzec księdzu odpowiada. Słow. Kiedy N. p. **l. Kiedy. 2.** † N. p. **Niegdyś:** Z króla Dawida z N. żony Urjaszowej poszedł Salomon. Sekl. *(= z byłej żony).* Za sławnej pamięci urodzonego Andrzeja Modliszewskiego, N. starosty łomżyńskiego. <Nie + Kiedy>

[**Niekiedyk**]: Kiedyk N. p. **l. Kiedy.** <Nie + Kiedy(k)>

† **Niekiedyś** i [**Niekiedyś**]: Kiedyś N. p. **l. Kiedy.** <Nie + Kiedyś>

† **Niekielko** p. **Niekilko:** Palma z jednej pestki niedługo trwa, ale ich musi N. wespołek wsadzić. Sien. Zdrowo jest N. kęsów chleba rano zjeść. Spicz. <Nie + Kielko>

[**Niekiery**] p. **Niektóry.** <Nie + Kiery>

†**Niekilka** p. **Niekilko:** Niekilki czas a. N. dni, *aliquantisper*. Mącz.

†**Niekilki** *jakiś, nieokreślony, pewien:* N. czas a. niekilka dni, *aliquantisper*. Mącz. <Nie + Kilki>

†**Niekilko, †Niekilka, †Niekielko** *kilka, parę.* <Nie + Kilko>

× **Niekisiałość, i,** blm. *zakalec.* <Nie + *Kisiałość, od Kisiały>

Nieklarowny *nieprzezroczysty, mętny, nieczysty.* <Nie + Klarowny>

Nieklejowy *niemający w sobie kleju:* Papier N. *(= na którym pisać nie można, bo ś. atrament rozlewa).* <Nie + Klejowy>

Nieklon, u, lm. **y** bot. p. **Klon.** <Nie + Klon>

[**Niekłub, a,** lm. **y**] p. **Niebrat.** <Z Nm. Nähkloben>

[**Niekluda, y,** lm. **y**] *cymbał, niedołęga.* <Nie + KLU(D)>

Niekłamanie przys. od **Niekłamany;** × **Niekłamnie:** Kochamy ich i szanujemy N. Pozostaje rzeczywiście i N. jeden tylko smutnej wartości przymiot biernej rezygnacji. Jaroch.

Niekłamany, × **Niekłamny** *niezmyślony, nieudany, nieobłudny, prawdziwy, szczery, rzetelny, istotny, serdeczny:* Niekłamane uczucia. Umarła! powtarzano z naciskiem żalu niekłamanego. Jeż. Podbiegł z niekłamaną na twarzy radością. Krasz. Mieszczanie przyjęli regiment księdza Trzebickiego z oznakami niekłamanej radości. Rol. <Nie + Kłamany>

× **Niekłamnie** przys. od **Niekłamny,** p. **Niekłamanie:** Miłość dziś moja katem dla mnie... żyłam w niej N., jako gołębie żyłam boże, jako te w boru bujne zioła. Wysp. <Nie + Kłamnie>

× **Niekłamny** p. **Niekłamany.** <Nie + Kłamny>

†**Niekmyślny** *niepomyślny.* Sekl. <Nie + K + Myślny>

Niekompetencja, i, blm. *brak kompetencji, niekompetentność.* P. **Kompetencja.** <Nie + Kompeteneja>

Niekompetentność, i, blm. rz. od **Niekompetentny; Niekompetencja.**

Niekompetentny *nie posiadający kompetencji.* P. **Kompetentny.** <Nie + Kompetentny>

Niekompletny *niecałkowity, niezakończony w sobie:* Dom prezesa w gospodarskich budowlach był N. Korz. Zwykła była powtarzać, że człowiek bez usposobienia artystycznego zawsze ś. jej zdawał niekompletnym. Krasz. <Nie + Kompletny>

Niekongruentny mat. *nie przystający:* Liczby niekongruentne = *nie przystające według pewnego modułu.* <Nie + Kongruentny>

Niekoniecznie I. przys. od **Niekonieczny:** Trudno jest wiedzieć, N. wreszcie. Gosz. Kto najtęższy w gębie, N. dzielny do korda. Mał. **2.** *niezupełnie, niebardzo:* Na te pytania fantazyjnie i N. zgodnie z prawdą odpowiadał. Krasz. Sawy Bandury nazwisko znanym było ogólnie ze strony atoli N. korzystnej. Jeż. „Jak ś. masz?“ — „N.“ *(= nieszczególnie).* [N. daleko]. <Nie + Koniecznie>

Niekonsekwencja, i, lm. **e, Inkonsekwencja** *brak konsekwencji, niekonsekwentność:* Wpadała z błędu w błąd, z niekonsekwencji w niekonsekwencję. Orzesz. Rażąca N. <Nie + Konsekwencja>

Niekonsekwentnie przys. od **Niekonsekwentny.**

Niekonsekwentność, i, lm. **i** rz. od **Niekonsekwentny,** *niekonsekwencja:* Sama ta słabość wytwarza naturalnym biegiem szereg niekonsekwentności. <Nie + Konsekwentność>

Niekonsekwentny *odznaczający ś. brakiem konsekwencji.* P. **Konsekwentny.**

Niekonstytucyjny I. *nie mający konstytucji:* Państwo niekonstytucyjne. **2.** *niezgodny z duchem konstytucji:* Ten krok był N. <Nie + Konstytucyjny>

Niekontent *niezadowolony:* Niekontenta z ciebie matka. Troc. N. z jej przybycia, dał jej to uczuć. Korz. <Nie + Kontent>

†**Niekontenteca, y,** lm. **e** *niezadowolenie.* Troc. <Nie + Kontenteca>

Niekonwencyjny *nie należący do konwencji:* Państwa niekonwencyjne. <Nie + Konwencyjny>

Niekorzystnie przys. od **Niekorzystny:** Czy audjencja N. wypadła? Mał.

Niekorzystny I. *nie przynoszący korzyści, niezyskowny, nieintratny, niepożyteczny:* Niekorzystna po czasie porada. Fred. M. N. interes. Niekorzystna zamiana. Układ dla nas bardzo N. **2.** *zły, niepochlebny:* Niekorzystne wrażenie. **3.** †N. *niechciwy:* Hetman obiera rotmistrze, w walecznym biegu umiałe, ćwiczone, niekorzystne, sprawne. Tarn. J. <Nie + Korzystny>

Niekorzyść, i, blm. *strata, brak korzyści:* Cała stąd N. dotknęłaby księcia Lotaryngskiego. Czerm. Wolałbym, choćby to było z moją niekorzyścią, wspomnienie jakiekolwiek, niż to zapomnienie. To przemawia na jego N. *(= przeciw niemu).* <Nie + Korzyść>

[**Niekosz, a,** lm. **e**] *trawa a. łąka, której kosić nie wolno.* <Nie + *Kosz, od Kosić>

Niekosztownie przys. od **Niekosztowny:** Pokoik ładnie i przytulnie a N. urządzony. Orzesz.

Niekosztowny *bez wielkich kosztów osiągnięty, nie pociągający za sobą znacznych kosztów, niedrogi:* Wszystko, co stanowiło ozdobę domu, było proste i niekosztowne. Krasz. <Nie + Kosztowny>

Niekrajowiec, wca, lm. **wcy** *obcokrajowiec, cudzoziemiec, nietubylec:* Szybki sposób postępowania, wykonywany przez urzędników niekrajowców, stronniczo względnych tylko dla włościan. Spas. <Nie + Krajowiec>

Niekrajowy *obcokrajowy, zagraniczny, cudzoziemski, obcy:* Niektórzy niekrajowi pisarze współcześni lub blizcy czasu wiedzieli, że Bolesław był królem, i dawali mu tytuł rex, rector. Lel. <Nie + Krajowy>

Niekrasny I. *nieczerwony.* **2.** *nieładny, nieurodziwy.* **3.** †N. p. **Niekraszony.** <Nie + Krasny>

Niekraszony, †Niekrasny *bez okrasy, postny:* Kartofle niekraszone *(= z solą).* <Nie + Kraszony, od Krasić>

Niekrochmal, u, blm. *wszelkie materje w produktach mącznych oprócz krochmalu.* <Nie + Krochmal>

Niekropień, a, lm. **e** bot. p. **Włosek.** <Przekład nazwy Gr. adíantos = nieskropiony>

[**Niekrótko**] przys. *dość długo:* Trwało to dość N. Ork. <Nie + Krótko>

Niekrwawy I. *nie pociągający za sobą rozlewu krwi, bezkrwawy:* Na ołtarzu kapłan spełnia niekrwawą ofiarę z ciała i krwi Chrystusa Pana *(= odprawia mszę świętą).* **2.** chir. *dokonany bez użycia noża:* Naprowadzenie kości zwichniętej do stawu jest rękoczynem niekrwawym. <Nie + Krwawy>

Niekryt, u, lm. **y** bud. *część dachówki niepokryta drugą dachówką.* <Nie + Kryt(y), od Kryć>

Niekryty *nie mający pokrycia, daszka, odkryty:* Stała bryczka niekryta, pleciona, zabryzgana i stara. Korz. *(= bez budy).* <Nie + Kryty>

Niekrytycznie przys. od **Niekrytyczny:** Wiadomości były brane N. i nie z właściwych źródeł. Spas.

Niekrytyczność, i, blm. rz. od **Niekrytyczny:** Wszystkie te prace odznaczają ś. ogromem materjału i większą lub mniejszą niekrytycznością. Niepowściągnioną chlubą ujęty, wpada w N., jakiej ś. do historji dopuszczać nie godzi. Lel.

Niekrytyczny 1. *nieoparty na krytyce, nie odpowiadający wymaganiom krytyki:* Substancje metafizyków były tylko pojęciami niekrytycznemi. Mahr. **2.** *niebiegły w krytyce, niezdolny do krytyki:* Umysł N. <Nie + Krytyczny>

†**Niekrzczeniec, ńca,** lm. **ńcy** p. **Niechrzczeniec.**

†**Niekrzeczny** p. **Niegrzeczny.** Mącz.

†**Niekrzeczy** p. **Niegrzeczy:** Toby wielkie N. było. Petr.

Niekrzesłowy kasztelan = *kasztelan niższego stopnia, zasiadający nie na krześle, ale na ławach za krzesłami niższych kasztelanów:* Kasztelani krzesłowi po zł. 150, niekrzesłowi zaś po zł. 75. Paw. <Nie + Krzesłowy>

×**Niekształt, u,** blm. **1.** p. **Niekształtność.** L. **2.** †N. *rzecz niedorzeczna, niewłaściwa, niedobra, niepiękna:* Pan N. być rozumiał chłopa tak bogatym. Tw. <Nie + Kształt>

Niekształtnie przys. od **Niekształtny.**

Niekształtność, i, blm. rz. od **Niekształtny;** ×**Niekształt, Bezkształtność,** ×**Bezkształt.**

Niekształtny, Bezkształtny, †**Niekształtowny** *nie mający prawidłowego kształtu, niezgrabny, nieforemny:* Oto na pomniku jakieś niekształtne, nieznajome imię wędrownik skreślił na znak, że był w Rzymie. Mick. <Nie + Kształtny>

†**Niekształtowny** p. **Niekształtny:** Bóg stworzył świat z niekształtowej materji. Bud. Stara, gruba, niekształtowna strzelba. Dek. <Nie + Kształtowny>

†**Niekto, kogo 1.** p. **Niejaki:** Stanął nad nim N. z synów Joabowych. Bud. **2.** *niejeden, niektóry:* Hetman wojsko upomniał: teraz obiedujcie, ponieważ N. tak z nas, jak z nieprzyjaciół, na onym świecie będzie wieczerzał. L. **3.** a. [N., **Niechto, Nichto**] *ktoś, ktokolwiek:* Co jeśliby N. przeciwko temu statutowi uczynił swowolnie... St. wiśl. A jeśliby tedy niekogo zabili, bez pomsty chcemy onego nie odeić. St. wiśl. Chceszli niekomu nieco dobrego udziałać, uczyń rychło. Nam. Aczby ś. przygodziło, żeby niektóry nieprzyjaciel na niekogo wrzucił się... Mac. z Róż. <Nie + Kto>

Niektóry, [Niekiery, Niechtery, Niechteren, Niechtóren, Niechtórny] 1. *ten i ów z wielu, niejeden z wielu, jaki taki:* Niektórzy z was. Niektórzy utrzymują, że... **2.** †N. p. **Niejaki:** Od niektórych czasów siły tureckie zmniejszone. Kłok. Przypomnieć dobrodziejstwo niektórego czasu możemy, ale skromniuchno. Górn. Wacław był na królestwo węgierskie od niektórej strony panów węgierskich wybrany. Stryjk. Był N. człowiek bogaty a używał na każdy dzień. Leop. Aczby ś. przygodziło, żeby N. nieprzyjaciel na niekogo wrzucił ś. i zabić chcąc a. jemu niektóre gabanie uczynić żądając... Mac. z Róż. W członkach bywa niektóra czujność takiego morzenia. <Nie + Który>

Niekulturalny *obcy kulturze, niecywilizowany, nieinteligientny:* Powołano na widownię życia społecznego nowy stan N. Spas. <Nie + Kulturalny>

Niekuszony 1. *którego nie kuszono.* **2.** †N. *o którego ś. nikt nie kusił, niepróbowany, na który ś. nikt nie ośmielił.* Kn. <Nie + Kuszony, od Kusić>

[**Niekwieje, ei,** blp.] *zarośla, gęstwiny.* Por. **Niechwieje.** <?>

Nielada nieod. p. **3. Lada:** Rybka N., bo złota i jak człek gada. <Nie + Lada>

†**Nieladaco** przys. *nie byle jak, nieźle, niezgorzej:* N. pisze, mówi, pracuje. Troc. <Nie + Ladaco>

Nieladajaki *niebylejaki, nielada:* Biedny pan Wincenty dostał ś. pod ferułę nieladajaką. Rol. Pochodzenia nieladajakiego. Rol. <Nie + Ladajaki>

Nieladajako przys. od **Nieladajaki.**

Nielasowany p. **Niegaszony.** <Nie + Lasowany>

†**Nielatny** p. **Nieletni.** Skr. <Nie + Latny>

Nieledwie, Nieledwo przys. **1.** *ledwie nie, prawie, bezmała, omal:* Wyciągnął rękę żylastą, uśmiechając ś. N. protektorsko. Krasz. **2.** Ledwie N., ledwie nie, ledwie ledwie, †ledwie przeledwie = *z wielką trudnością.* <Nie + Ledwie>

Nieledwo p. **Nieledwie:** Ukazał ś. młodzian o tak lekkiej zbroi, iż N. znać na niej muszkuły ramion. Krasiń.

Nielegalnie przys. od **Nielegalny.**

Nielegalność, i 1. blm. rz. od **Nielegalny:** Jął podstolemu przekładać N. kroku. Rol. **2.** lm. **i** *czyn nielegalny:* Mimo wszelkich nielegalności przy elekcji i koronacji, August był prawomocnym monarchą. Krasz.

Nielegalny *niezgodny z prawem, nieprawny, nieformalny, niedozwolony:* Postępowanie nielegalne. Świadectwo nielegalne. Król N. wyrzucony z obrębów kraju. Kaczk. <Nie + Legalny>

Nieletni, †**Nielatny** *nie mający jeszcze lat, prawem wskazanych do uzyskania praw obywatelskich, niepełnoletni, małoletni.* <Nie + Letni>

[**Nieletniak, ka,** lm. **cy** a. **ki**] *młokos, dzieciak.*

Nieletniość, i, blm. rz. od **Nieletni; Nieletność:** Ze względu na N. obrońcy przeciwnika uważam obecność urzędu publicznego za konieczną. Kraus.

Nieletność, i, blm. p. **Nieletniość.**

Nielękliwie przys. od **Nielękliwy.**

Nielękliwość, i, blm. rz. od **Nielękliwy.**

Nielękliwy *nie lękający ś., niebojaźliwy, nietchórzliwy, nieustraszony, odważny, śmiały, mężny:* Nie ustraszą go po drogach rozboje, prowadzi skarby N. swoje. Koch. W. Fantazja była w niej nielękliwa. Kaczk. <Nie + Lękliwy>

†**Nielicemierny 1.** *nieobłudny, szczery.* **2.** *bezstronny, sprawiedliwy:* Tam mi ś. z tego przed nielicemiernym sędzią sprawować będziesz. Smotr. <Nie + Licemierny>

Nielicznie przys. od **Nieliczny.**

Nieliczny 1. †N. *niemożliwy do liczenia, który ś. nie da liczyć.* Troc. **2.** †N. *nie służący do liczenia, nie oznaczający liczb:* N., litera jedna arytmetyczna 0, którą nazywają cyfrą; sama przez ś. nic nie waży, tylko przydana licznym. Sol. **3.** *niewielki co do liczby, niemnogi, nieznaczny, mały, drobny, szczupły:* N. oddział. Nieliczne towarzystwo. Tym nielicznym objawom otuchy zawdzięczał Sobieski energję. Rol. <Nie + Liczny>

Nielinjowy mat.: Powierzchnia nielinjowa = *powierzchnia nie należąca do kategorji powierzchni linjowych.* Równanie nielinjowe = *równanie stopnia wyższego nad pierwszy.* <Nie + Linjowy>

Nielitosny p. **Nielitościwy:** Wyzucie nielitosne ze wszech zaszczytów, włości i imienia. Mał.

O śmierć nielitosną swego własnego syna nie posądzi. Słow. <Nie + Litosny>

Nielitościw p. **Nielitościwy:** Bóg twojej N. nędzy. Berw.

Nielitościwie przys. od **Nielitościwy.**

Nielitościwość, i, blm. rz. od **Nielitościwy;** †**Nielitość,** †**Nielutość,** *brak litości.*

Nielitościwy, Nielitościw (jako orzeczenie), **Nielitosny, Nielitośny,** †**Nielutościwy** *nie mający litości, niemiłosierny, nieludzki, srogi, okrutny:* N. syn Peleusza. Ml. Okazał ś. nielitościwym, okrutnym. Krasz. Istota poświęcona bożyszczu nielitościwemu. Orzesz. Przen.: Czas płeć atłasową pociągnął nielitościwą dłonią. Ochoc. <Nie + Litościwy>

†**Nielitość, i,** blm. p. **Nielitościwość:** N. drapieżna. <Nie + Litość>

Nielitośnie przys. od **Nielitosny,** *nielitościwie.*

Nielitośny p. **Nielitościwy:** Z twarzą nielitośną, gdy konał mój syn, blady miesiąc wschodził. Słow. Mój towarzysz zapewne biedny drży u proga, gdy nas razem wyroki nielitośne pędzą. Mick. <Nie + Litośny>

Nielogicznie przys. od **Nielogiczny:** Trochę to N., bo przecież konfederacja króla nie uznawała. Rol.

Nielogiczność, i, lm. i rz. od **Nielogiczny:** Posądzasz mnie pan o N. Krasz.

Nielogiczny, ×**Alogiczny** *niezgodny z wymaganiami logiki, przeciwny logice, niekonsekwentny:* Tymże samym niby nielogicznym galimatjasem odpowiadał żonie i córkom. Korz. Rozumowanie nielogiczne. <Nie + Logiczny>

Nielojalnie przys. od **Nielojalny.**

Nielojalność, i, blm. rz. od **Nielojalny:** Nie była to zgoła pospolita N. warchołów, targająca ś. zuchwałą ręką na gmach państwa.

Nielojalny *nie odznaczający ś. lojalnością, nieprawomyślny.* <Nie + Lojalny>

Nielot, a, lm. **y** zool. (apteryx) *mały ptak biegający, pokryty włosistym pierzem.* <Przekład nazwy Gr., a = nie, bez + ptéryx = skrzydło>

Nielotność, i, blm. rz. od **Nielotny.**

Nielotny I. *nie latający, nie fruwający, nieskrzydlaty.* Kn. **2.** *nie ulatujący, nie mogący ś. ulatniać, niegazowy:* Ciało nielotne. **3.** *wolno myślący, pozbawiony bystrości:* Umysł N. <Nie + Lotny>

†**Nielściwy** *nieobłudny, szczery.* Głosy w. XV. <Nie + Lściwy>

[**Nielub**] p. **Nieluby:** Wydana (za mąż) za nieluba. Krasz. Przyjmiemy ich uczciwie i po ludzku. — Och! jęknęła, kiedyż on mi N. Jeż. Pójdę za nieluba. Jeż. <Ukr. nelub>

Nielubienie, a, blm. *brak upodobania, sympatji; niegustowanie w czym, brak przywiązania do kogo, nienawidzenie, odraza:* N. bywa w stopniu nierównym. Orzesz. <Nie + Lubienie>

×**Nielubo** *nieprzyjemnie, nie w smak, niemiło, przykro:* N. mi to. Troc.

×**Nielubość, i,** blm. **I.** rz. od **Nieluby. 2.** *niechęć, nieprzyjaźń.* Orzech. Przypomniał N. przeciwko sobie królewny. Bart. <Nie + Lubość>

×**Nieluby,** [**Nielub**] *niemiły, niesympatyczny, niekochany, nieprzyjemny, wstrętny, przykry:* Gdy na ludzi co niemiłego abo nielubego przychodzi... Białob. Rzekł mu słowo nielube, tamten odpowiedział mu z fukiem. Papr. Nielubego coś o nim mówią. Troc. Odtąd mi życie stało ś. nielube. Mick. Nieluba to rzecz na honor jego. Troc. Po nielubej zimie wesoła następuje wiosna. Troc. [Życzyć dobrze nielubemu]. <Nie + Luby>

Nieludno przys. od **Nieludny.** <Nie + Ludno>

Nieludność, i, blm. rz. od **Nieludny:** Gdzie wśród tak wielkiej obfitości największa N. i największe spustoszenie, jeśli nie na Ukrainie? Kołł. <Nie + Ludność>

Nieludny *niezaludniony, niezamieszkany, nieosiadły, pusty.* <Nie + Ludny>

Nieludzki I. a. **Nieczłowieczy** *niewłaściwy człowiekowi:* Postać nieludzka. N. ryk. Kon. Tarzając ś. po łóżku, wydawała nieludzkie jęki. Bał. Krzyczał nieludzkim głosem. **2.** *srogi, nielitościwy, okrutny:* N. to wyrok, choć mu sprawiedliwość przyznają. Pilch. N. uczynek. Troc. Morderca N. Ml. Bogowie nieludzcy. Ml. **3.** *niewyrozumiały, nieprzystępny, nieuczynny, odpychający, nieużyty:* Nieludzkiego ś. chronię człowieka. Troc. Sknerski jest to jeden z ludzi nieludzkich, człowiek najnieużytszy i najzatwardzialszy w świecie. L. <Nie + Ludzki>

†**Nieludzkie** p. **Nieludzko:** Prawo ludzkie N. swobodę bierze w miłości, dając śmierć w nadgrodę. Lubom.

Nieludzko, †**Nieludzkie** przys. od **Nieludzki,** *nie po ludzku.* <Nie + Ludzko>

Nieludzkość, i, blm. rz. od **Nieludzki:** Wielkaby to N. była proszącemu drogi nie ukazać. Górn. N. w tym najduje ś., który własnego szczególnie upatrując dobra, bynajmniej nie stoi o dobro innych. L. <Nie + Ludzkość>

[**Nielus, a,** lm. **y, Nielusnik**] *człowiek niechlujny, zapuszczony, wszarz, plugawiec.*

[**Nielusnica, y,** lm. **e**] forma ż. od **Nielusnik.**

[**Nielusnik, ka,** lm. **cy**] p. **Nielus.**

[**Nielusność, i,** blm.] rz. od **Nielusny;** [**Nielustwo**].

[**Nielusny**] p. **Nieluśny.**

[**Nieluso**] przys. od **Nielusy.**

[**Nielustwo, a,** blm.] p. **Nielusność.**

[**Nielusy**] **I.** *smutny, zasmucony, kwaśny, gniewny, zły, niekontent, niezadowolony.* **2.** *niezgrabny, nierozgarnięty, nieruchawy, nieżwawy:* Gnuśny i N. Koch. W. Ach jakiś teraz N., ach pfe kurta! L. **3.** *impotens.* Por. **Nielusy.** <Nie + Lusy>

[**Nieluśny, Nielusny**] *niechlujny, zapuszczony, plugawy.*

†**Nielutościwie** przys. od **Nielutościwy,** *nielitościwie.*

†**Nielutościwość, i,** blm. rz. od **Nielutościwy,** *nielitościwość.*

†**Nielutościwy** p. **Nielitościwy:** Tu on najpiękniejszy kwiat leży pochowany, nogą nielutościwej śmierci podeptany. Sęp. <Nie + Lutościwy>

†**Nielutość, i,** blm. p. **Nielitościwość.**

†**Nielza,** †**Nie lza,** [**Nielza, Nie lza**] p. **Lża:** A tu już dopirko bieda, bieda... N. jedno musiała przyść na wszytek świat. Rej. N. już było jedno iż Pan musiał przeciwko nim wzruszyć ś. a zatrząsnąć światem. Rej. [Dwuch robót N. naráz robić]. <Nie + Lza>

†**Nielża,** †**Nie lża** p. **Lża:** N. mu, jeno z gardłem, z życiem uciekać. Troc. N. mu, jeno ś. obiesić. Troc. <Nie + Lża>

×**Niełacnie** p. **Niełacno.**

×**Niełacno,** ×**Niełacnie** przys. od **Niełacny I.** *niełatwo, trudno:* Których imion N. spamiętać. Chl. Łacno gadać, N. dokazać. Prz. **2.** N. mi = *jestem zajęty, nie mam czasu, jestem nieczasowy, nie mam kiedy:* Sprawami inszemi zatrudnionemu, N. mu było z nim sprawy żadnej mieć. Kosz. <Nie + Łacno>

×**Niełacny I.** p. **Niełatwy. 2.** *niewolny, nieczasowy, zatrudniony.* Troc. <Nie + Łacny>

Nieład, u, blm., **Bezład I.** *brak ładu, nieporządek, zamęt, chaos:* W nieładzie wszystko zastał, w nieładzie porzucił. Niem. Oświecanie ludzi, chyba dlatego, by nikt rządzić potym nie mógł, i panowanie nieładu wprowadzić. Krasz. Na biurku u niego N. artystyczny. Powstał N. w szeregach wojska. Wojsko cofa ś. w nieładzie. W domu u nich N. i swary. Jakiż tam N. panuje! W nieładzie spadają włosy *(= niedbale).* Ubiór jej w strasznym nieładzie *(= w zaniedbaniu).* N. myśli. N. i burza w jej duszy. Krasiń. [**Nieładem**] przys. *bez ładu:* Opowiem ci, choć nieładem. **2.** lek. (ataxia) *brak zdolności wykonywania ruchów prawidłowych,* b e z ł a d n o ś ć,! a t a k s j a. <Nie + Ład>

Nieładnie przys. od **Nieładny.** <Nie + Ładnie>

[**Nieładno**] *nie wypada, nie przystoi.*

Nieładny I. *brzydki, niepowabny, nieestetyczny:* Panna ta zrazu nie podobała mu ś. i wydała mu ś. bardzo brzydką, później jednak, poznawszy ją bliżej, uznał, że jest miła, choć nieładna. **2.** *brudny, nieczysty, brzydki, niezaszczytny, haniebny, niecny, nieuczciwy, niepiękny:* Czyn, postępek N. To N. interes! <Nie + Ładny>

× **Niełagodliwy** gram. *nie mogący ś. wcale łagodzić:* Wargowe spółgłoski są niełagodliwe. Sł. wil. <Nie + Łagodliwy>

[**Niełap, a, lm. y, Połap**] *wieszczy, odmianek:* Wieszcz rodzi ś. w czepku, wstanie z grobu i zacznie dzwonić, a kto to dzwonienie posłyszy, musi umrzeć. Takich to nazywają N., a drudzy połap. Por. **Niełapszy.** <p. Niełapszy>

[**Niełapcap, a,** lm. **y**] *człowiek brzydki, rozlazły, do niczego.* <Nie + Łapcap, może. sł. lud. do Niełapszy>

[**Niełapszy**] *sprowadzający nieszczęście:* Czosnek w domu niełapsy, t. j. sprowadza niepowodzenie. <? p. Łapie>

Niełaska, i, blm. *niełaskawość, niechęć, nieprzychylność, nieżyczliwość, brak względów:* Popaść w niełaskę u kogo = *stracić łaskę, wypaść z łaski:* †Przyszedł o wielką niełaskę u króla. Troc. Ściągnąć na siebie czyją niełaskę *(= gniew).* Być, zostawać w niełasce. Nie wiem, skąd ta jego N. na mnie. Poddać ś. na łaskę i niełaskę nieprzyjaciela. <Nie + Łaska>

Niełaskaw (jako orzeczenie) p. **Niełaskawy:** Pan na nas jakoś N. *(= zapomina o nas; nie odwiedza nas).*

Niełaskawie przys. od **Niełaskawy.** <Nie + Łaskawie>

Niełaskawość, i, blm. rz. od **Niełaskawy; Niełaska:** N. bogów. <Nie + Łaskawość>

Niełaskawy, Niełaskaw *niechętny, niemiłościwy, nieprzychylny, nieżyczliwy:* Obrażony przez króla niełaskawą odpowiedzią na głos w niedawnej radzie wojennej pod Żwańcem. Szaj. <Nie + Łaskawy>

Niełatwo przys. od **Niełatwy;** × **Niełacno.** <Nie + Łatwo>

Niełatwy, × **Niełacny** *niezbyt łatwy, dość trudny:* N. przystęp do niego. <Nie + Łatwy>

[**Niełoni**] *zaprzeszłego roku.* <Nie + Łoni>

[**Niełupany**] *niedrążony:* Śliwy sypią niełupane, t. j. wraz z pestkami. <Nie + Łupany, od Łupać>

Niełupka, i, lm. **i** bot. (achaenium) *owoc suchy nie pękający, którego ściana nie jest zrosła z nasieniem.* <Nie + Łupka>

[**Niełusy**] *obrzydliwy, brudny.* Por. **Nielusy.** <p. Nielusy>

Niema, Niemasz, [**Nima, Niama**], (czas przeszły: **nie było,** czas przyszły: **nie będzie**) nieos. *nie jest, nie istnieje, nie staje, nie znajduje ś.:* N. go w domu. Strachów N. na świecie. N. tego złego, coby na dobre nie wyszło. Prz. N. w tym żadnego interesu *(= nie stanowi, nie przedstawia to żadnego interesu).* Tak postępować N. celu. N. komu powierzyć tej sprawy. Czy N. co od króla? Mick. Idzie jesień i zima, synów N. i N. Mick. *(= synowie nie wracają).* Serduszko bije zcicha, bije zrzadka, już stanęło, już jej N. Mick. *(= umarła).* Żart.: N. głupich = *nie głupim, nie dam ś. wywieść w pole.* N. tu co robić, trzeba ś. wynosić! Ha, N. co, trzeba ś. rozmyślić *(= N. co ś. namyślać, zwlekać).* Dziękuję! — N. za co! N. to, jak siedzieć w domu *(= N. nic lepszego).* N. to, jak wino węgierskie! [Niémá przy mnie, aby kląć] *(= nie mam zwyczaju).* <Nie + Ma, od Mieć>

Niemajętny *nie mający majątku, niebogaty, niezamożny:* Człowiek N. Mi. Ludzie niemajętni, a zasługujący na szacunek, nie napadają często progów naszych salonów. Orzesz. <Nie + Majętny>

[**Niemak, a,** lm. **i**] p. **Niemowa.** <Od Niemy>

Niemal, †**Niemale,** [**Niemalż, Niemaleć, Nieomal**] przys. *bezmała, ledwie że nie, ledwie nie; mniej więcej, prawie:* Marszałek zagaił sesję w tych N. wyrazach. Djar. gr. N. wszyscy tu byli. Troc. Głupiemu służyć, w nocy jeździć, w karczmie gospodarować, wszystko N. za jedno. Prz. <Nie + *Mal, od Mały>

†**Niemale** p. **Niemal:** Zbladła i wszytka zmarła, tak iż N. przez małe dwie godzinie ani słowa przemówić mogła. Ż. E.

[**Niemaleć**] p. **Niemal:** N. to cztery lata, jakeś mnie zwodził. <Niemal + Ć(i)>

[**Niemalski**] p. **Niemały:** N. kawał drogi do miasta. Zima jeszcze niemalska. <Nie + *Malski, od Mały>

[**Niemaluśki**] p. **Niemały:** Przewrócił sie bez ten N. próg.

[**Niemalż**] p. **Niemal.** <Niemal + Ż(e)>

Niemało przys. od **Niemały:** W karczmie z wieśniakami rozprawiał N. Mick. Więc ś. zalecało stolnikównie i szlachty i paniąt N. Mick. <Nie + Mało>

× **Niemałoważny,** × **Niemałoznaczny** *ważny, cenny, wartościowy, znaczny, niemały, niebylejaki:* Właściwość niewiasty, powołanej do odegrania roli niemałoważnej w powikłaniach... Jeż. W sprawie tej okazał niemałoważne zasługi. <Nie + Małoważny>

× **Niemałoznaczny** p. **Niemałoważny.** <Nie + Małoznaczny>

Niemały, [**Niemalski**] *dosyć duży, spory:* Jałmużny ubogim dawał niemałe. Skar. Po niemałym czasie wrócił ś. pan. Wuj. Miał w bieganiu do pierścienia wprawę niemałą. Krasz. Temeście sobie szkody niemałej przyczynili. Krasz. Zdr. [**Niemaluśki**]. <Nie + Mały>

Niemarzanka, i, lm. **i** bot. (bauera) *roś. z rodziny skalnicowatych.* <?>

I. Niemasz p. **Niema:** N. pana doma. Kn. Latają nakształt ptasząt, tu byli, tu ich N. Pilch. N. teraz owych Zamojskich, Żółkiewskich, Czarnieckich. Prz. Ludzie jako kwiaty, rozwiną ś. rano, a w wieczór ich N. Jabł. N., N. Maryli! Mick. Nikogo N. na świecie, kogobyśmy nie mogli zwyciężyć. Warg. †N. kto posłużąc, N. kto pomogąc, N. kto ratując, tylko one bydlęta zagrzewały onę niewinność Nowonarodzonego. Rej *(= nie było komu posłużyć, pomóc, ratować).* I sam

Bóg nie bierze, gdzie N. Prz. Raz zbywa nazbyt, a drugi raz N. nic. Falib. Grzechu N., gdzie woli N. Skar. N. zgody, mopanku, pomiędzy Soplicą i krwią Horeszków. Mick. N., N. mękom końca. Mick. N. zbrodni bez kary. Mick. N. tu co jeść, pić, a nawet z kim gadać. L. A. rogi jakie? — I to prawda! A skóra?—N. co mówić! L. *(=nie ma co mówić przeciw temu, bez kwestji).* Chwali, a N. co. Kn. N. na co odpowiadać. Kn. *(=nie warto, szkoda, nie opłaci ś.).* N. ś. o co kłopotać. Kn. †Na Turki ś. obraca, ale N. go z to, aby im bitwę miał dać. Biel. M. *(=nie stać go na to, nie ma potrzebnych sił ku temu).* <Nie+Ma(sz), od Mieć>

2. Niemasz, a, blm. żart. *nieposiadanie, brak, niedostatek:* Lepszy Tomasz (=oto masz), niż N., przeto bez odporu kanclerz Sapieha wygnał Niemasza ze dworu; i chudzi z tym Niemaszem nie mieszkają radzi, lecz ten pan znał, iż więcej panom N. szkodzi. Jag. Dowód od Niemasza. Wł. *(= dowód, wynikający z niemożliwości twierdzenia przeciwnego).* <Żart. z 1. Niema(sz)>

Niematerjalny *niefizyczny, duchowy, nadzmysłowy, umysłowy, idealny, pozaświatowy:* Jest jeszcze jakiś N. przedmiot. Spas. <Nie+Materjalny>

Niemądry *nierozumny, głupi, niedorzeczny:* Niemądryś waćpan! Sienk. Niemądre żarty. Ach! to niemądrych, podłych sędziów godło. Mał. <Nie+Mądry>

Niemądrze przys. od **Niemądry.** <Nie+Mądrze>

Niemcożerca, y, lm. **y** *zaciekły wróg Niemców:* Autor jest niemcożercą. Spas. <Niemiec+Żerca>

Niemczeć, eje, ał *stawać ś. niemieckim a. Niemcem, giermanizować ś.* <Od Niemiec>

Niemczenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Niemczeć. 2.** czynność cz. **Niemczyć:** To N. kronikarza Galla długo utrzymać ś. nie mogło. Lel.

Niemczę, ęcia, lm. **ęta** *dziecię niemieckie.* Mrong.

Niemczyć, y,ył *robić niemieckim; przerabiać na Niemca, giermanizować.* <Od Niemiec>

Niemczyzna, y, blm. p. **Niemiecczyzna.**

Niemeczka, i, lm. **i** żart. *dzieweczka małomówna, milcząca, trusia, niuńka.* <Od Niemka>

[**Niemek, mka,** lm. **mki**] p. **Niemowa.** <Od Niemy>

Niemetal, u, lm. **e** chem. metaloid, *pierwiastek chemiczny, którego nie możemy zaliczyć do gromady metali.* <Nie+Metal>

Niemęski I. *niewłaściwy mężczyźnie:* Niemęska rzecz stroić ś. Kn. Bywa i w niemęskim ciele męski rozsądek. Fred. M. **2.** *niegodny mężczyzny, babski, słaby, miękki, pieszczony:* Łzy niemęskie czuł na powiekach. Krasz. Młodości moja! osłoń me piersi przed niemęską trwogą. Uj. Z oczu łzy ogromne po niemęskiej płyną twarzy. Słow. Precz żal N., precz żal niewieści! Mick. <Nie+Męski>

†**Niemęskie** p. **Niemęsko:** W żadnej rzeczy sobie niestatecznie a N. nie poczynali. Kosz.

Niemęsko, †Niemęskie przys. od **Niemęski,** *nie po męsku:* Wdzięczne piosnki na lutni N. wygrywał. Bardz. *(=pieszczenie).* <Nie+Męsko>

Niemęskość, i, blm. rz. od **Niemęski; Niemęstwo.** <Nie+Męskość>

Niemęstwo, a, blm. p. **Niemęskość:** W zwątpiałej i zawstydzonej niemęstwem jego duszy odrodziła ś. wątpliwa nadzieja dni pogodniejszych. Korz. <Nie+Męstwo>

†**Niemężata** *niezamężna.* <Nie+Mężata>

†**Niemianie, a,** blm. p. **I. Niemienie:** N. pieniędzy teraz największą jest wadą. Troc.

Niemianowany I. a. †**Niemianowity** *bezimienny, nie posiadający miana własnego a. niewymieniony z nazwiska, anonimowy:* Żywot świętej Katarzyny od niemianowanego ale wiernego składacza wypisany. Skar. **2.** anat.: × Kości niemianowane, bezimienne (ossa innominata). × Tętnica niemianowana, pień bezimienny (truncus anonymus). Kresa niemianowana miednicy, linja bezimienna a. krańcowa (linea innominata s. terminalis pelvis). **3.** mat.: Liczba niemianowana = *liczba oderwana.* <Nie+Mianowany>

†**Niemianowicie** przys. od **Niemianowity,** *bezimiennie.* Troc.

†**Niemianowity** p. **Niemianowany.** <Nie+Mianowity>

Niemiara, y, blm. **I.** tylko w wyrażeniu: Co N. a. **Coniemiara,** × Niemiara = *niezmierzona ilość, liczba; moc nieprzeliczona:* Zebrało ś. ludu co N. Zebrał dostatków co N. Za doktorów ś. ludzi udaje N. Min. **2.** †N. p. **Niemierność.** Troc. <Nie+Miara>

†**Niemiarnie** przys. od **Niemiarny; †Niemiernie.**

†**Niemiarność, i,** blm. rz. od **Niemiarny; †Niemierność:** Pan o N. potępia, o post nie. Sekl.

†**Niemiarny** p. **Niemierny:** Niemiarne ciepło. Ocz.

Niemiarowość, i, blm., **Niedomierność** wzroku, !nieprawidłowzroczność (ametropia). <Nie+Miarowość>

Niemiarowy I. *nieprawidłowy, nieregularny, nierytmiczny.* **2.** lek.: Oko niemiarowe = *dotknięte niemiarowością* (ametrops). <Nie+Miarowy>

[**Niemica, y,** lm. **e, Nimycia**] *roś. blekot pospolity.* <Ukr. nimycia>

Niemiec, mca, lm. **mce I.** lm. **mcy** *nauczyciel języka niemieckiego:* Ksiądz N., człowiek dobry, szczupły, czarnowłosy, co na nas drobną trzodę uczniów i słuchaczy, nim ś. namyśli gniewać — to naprzód przebaczy. Syrok. **2.** *znawca języka niemieckiego:* Tęgi z niego N. **3.** blm. ucz. *język niemiecki:* Dostać trójkę z niemca. **4.** [N.] = a) *rodzaj potrawy (groch tyczkowy z olejem).* b) *rodzaj gry w piłkę.* c) *rodzaj tańca.* d) *burak:* Siedzi N. w ziemi, łeb mu ś. czerwieni. e) w lm. *rodzaj ziemniaków.* **5.** fl. p. **Szryk. 6.** karc. (w preferansie) *gra, urządzana w tym razie, jeżeli wszyscy gracze pasują, polegająca na tym, aby ś. starać nie brać lew:* Grać niemca. <Od nazwy narodu Niemiec, może od Niemy>

Niemiecczyzna, y, lm. **y, Niemczyzna** *wszystko, co niemieckie: kraje, obyczaje, literatura, język niemiecki:* Wywiózł go z Warszawy do domu, a stamtąd odwiózł do konwentu nieświeskiego, zalecając, by go uczono tylko łaciny, nie wdając ś. w żadne niemiecczyzny warszawskie. Rzew. Język francuski, zarówno jak niemiecczyznę, wykładano w Stanisławowie. Górs. Mówi lichą niemiecczyzną.

Niemiecki I. Funt N. p. **Funt. 2.** [N.] = a) *ewangielicki, luterski:* Kościół, pastor N. Religja niemiecka. b) Dziwy niemieckie = *plaster hamburski.* **3.** Kawa niemiecka = *cykorja.* **4.** bot.: Czyściec N. p. **2. Czyściec.** Groch N. p. **Groch. 5.** gór.: Wózek N. a. pies N. = *skrzynka czworoboczna podłużna na czterech kółkach równych z boku przytwierdzonych, z tyłu przy przewozie z urobkiem przez wozaków chodnikami popychana.* Łab. **6.** woj.: Węzeł N. służy do zrobienia kluczki w uszach

armatnych. Jak. J. [**Po niemiecku**] *niechętnie lub zbyt uczenie:* Robić co po niemiecku. Goł.

× **Niemiectwo, a,** blm. *świat niemiecki, narodowość niemiecka, Niemcy; kraj niemiecki, Niemcy:* Słowiaństwo odniosło ostateczne zwycięstwo nad niemiectwem w dawnej swojej ojczyźnie między Wisłą i Odrą. Bańk. Dalej wpadli w N., a dojechawszy do Wiednia, chłopak już tylko na migi rozmawiał. Krasz.

Niemieć, eje, ał *stawać ś. niemym, tracić mowę; milknąć, zamilkać:* Z trucizny tej człek szaleje, choć nie umrze, ale jak bestja niemieje. Jabł. Wierz mi, że przed twojemi ja czyny niemieję. Jabł. *(= słupieję).* Niemieją na to krasomówskie języki. Troc. <Od Niemy>

I. Niemienie, a, blm., † **Niemianie** *nieposiadanie.* <Nie + Mienie>

2. Niemienie, a, blm., czynność cz. **Niemieć.** <Od Niemy>

† **Niemiernie** przys. od **Niemierny;** † **Niemiarnie:** Za to, że wiek swój N. trawili, zdrowie i siłę marnie stracili. Kochan.

† **Niemiernik, a,** lm. **cy** *człowiek nieumiarkowany, niewstrzemięźliwy:* Trudno, żeby N. ku skromnemu życiu przyzwyczaił ś. Baz.

† **Niemierność, i,** blm. rz. od **Niemierny;** † **Niemiarność,** † **Niemiara:** Rzplta nasza ma siła zbytków, niemierności, rozpusty, której wielu potrzeba lekarzów. Górn.

† **Niemierny,** † **Niemiarny I.** *niemały, znaczny, wielki, suty, szczodry, obfity:* (Męstwu przodków) częste pielgrzymstwa, niemierne jałmużny i tak wielkie zaniedbania rzeczy własnych nic nie wadziły. Rozm. **2.** *niepohamowany, nieumiarkowany, niewstrzemięźliwy, niepowściągliwy, nieskromny:* Wielu ś. najduje ludzi niemiernych, których brzuch bóg jest. Rej. <Nie + Mierny>

[**Niemiérny**] p. **Niemirny.**

[**Niemiesięczny**] *przedwczesny:* Dziecko niemiesięczne przyszło *(= urodziło ś. nie w czas).* <Nie + Miesięczny>

Niemieszany *niedobierany, niezaprawny, czysty, niefałszowany:* Niemieszane wino. Troc. Rasa niemieszana *(= niekrzyżowana).* <Nie + Mieszany>

† **Niemieszkale,** † **Niemieszkanie** przys. *niebawem, zaraz, wnet, rychło, natychmiast, niezwłocznie, bezzwłocznie:* Posłał go N., aby jako ich w zamku wziął. Warg. <Nie + *Mieszkale, od Mieszkać>

Niemieszkalny I. *niezdatny, nieprzeznaczony do mieszkania:* Rudera niemieszkalna. **2.** × N. *niezamieszkany, niezaludniony, bezludny:* Po niemieszkalnym dąży Kaukazie w miejscach, które Hydasp podmywa. L. Wstręt naturalny mamy od miejsc pustych, niemieszkalnych. L. <Nie + Mieszkalny>

† **Niemieszkanie** p. **Niemieszkale:** Że ś. i sam nakoniec N. stawi do jasnej Porty posłem. Tw. Ja tam teraz zaraz jadę N. Pot. <Nie + *Mieszkanie, od Mieszkać>

Niemile = a) *w przykry, nieprzyjemny sposób, przykro, nieprzyjemnie:* Uczuł ś. tym N. dotknięty. b) *nieprzychylnie, nieżyczliwie, niełaskawie, niechętnie:* N. widzieć co, przyjąć kogo. N. to przyjął. Troc. <Nie + Mile>

Niemiło przys. od **Niemiły:** Co tobie N., tego drugiemu nie czyń. Prz. N. mu było na dziewosłęby, iż mu tak żadną (= wstrętną) żonę przywieźli. Biel. M. <Nie + Miło>

× **Niemiłosierdzie, a,** blm. p. **Niemiłosierność:** Bali ś. o młodego Bolesława, aby Konrad jakiego niemiłosierdzia nad nim i nad matką jego nie pokazował. Błaż. <Nie + Miłosierdzie>

Niemiłosiernie przys. od **Niemiłosierny; Bezmiłosiernie,** *bez miłosierdzia:* Wrzeszczy N. Fałszuje N. Łże N. N. głupi, brzydki. <Nie + Miłosiernie>

Niemiłosierność, i, blm. rz. od **Niemiłosierny;** × **Niemiłosierdzie.**

Niemiłosierny, Bezmiłosierny I. *bez miłosierdzia, nielitościwy, nielitosny, bezlitosny, okrutny, srogi, nieczuły, surowy.* **2.** *straszny, przeraźliwy, nieznośny, niemożliwy, okropny, srogi, przejmujący:* Ból N. N. gaduła. Głupota niemiłosierna. <Nie + Miłosierny>

Niemiłościwy, † **Niemiłośny I.** *niełaskawy, cierpki, niewzględny, nielitościwy, nieprzychylny.* **2.** † N. *bezbożny:* Błogosławiony mąż, jen jest nie szedł po radzie niemiłościwych i na drodze grzesznych nie stał jest. Ps. flor. **3.** † Kara niemiłościwa p. **Siedmnadziesta.** <Nie + Miłościwy>

Niemiłość, i, blm. **I.** a. **Niemiłowanie** *nieprzyjaźń, niechęć, brak miłości:* Nie z żadnej niemiłości czyni rodzicielka, że... Szaj. **2.** † N. *bezbożność:* Trzymała je pyszność; pokryci są lichotą i niemiłością swoją. Ps. flor. <Nie + Miłość>

† **Niemiłośny** p. **Niemiłościwy.** Troc.

Niemiłowanie, a, blm. p. **Niemiłość:** Z niemiłowania umrze tak, jak z głodu. Słow.

Niemiły *nieprzyjemny, niesympatyczny, wstrętny, odpychający, nieznośny, drażliwy:* N. to człowiek. Troc. Pełna sprytu, ale niemiłego wyrazu twarz. Krasz. Dać pomoc damom, znajdującym ś. w niemiłym położeniu. Korz. *(= przykrym).* Niemiłe to nawiedzenie. Troc *(= niepożądane).* Niemiłe spotkanie. <Nie + Miły>

Nieminiony *który nie minie, niechybny, nieunikniony:* Są czasem takie przekonania nieminionych przeznaczeń, których nawet spodziewane męczarnie zachwiać nie mogą. Krasz. <Nie + Miniony>

[**Niemirny, Niemiérny**] *niespokojny.* <Nie + Mirny>

[**Niemka, i,** lm. **i**] **I.** p. **Niemowa. 2.** *nazwa krowy.* **3.** w lm. *sposób ustawiania snopów w dwa rzędy po trzy snopy.* **4.** bot. p. **Mglejarka.**

[**Niemko, a,** lm. **a**] p. **Niemowa.**

Niemłodo przys. od **Niemłody:** Wygląda już N.

Niemłody *podstarzały, podtatusiały, stary:* Miała tylko jedną siostrzenicę, pannę już niemłodą, ale niebrzydką. Korz. Kilka pań niemłodych, służących do zapełnienia i ubrania kanapy. Bał. <Nie + Młody>

† **Niemłódka, i,** lm. **i** *kobieta niemłoda:* Żona N. Bratk. I tobie, niemłódko, młodego potrzeba! Opal. <Nie + Młódka>

Niemnogość, i, blm. *nieliczność, niewielka liczba:* Ostatek drzewa lasu przez ich N. będą zliczone. Leop. <Nie + Mnogość>

Niemo przys. od **Niemy,** *nic nie mówiąc, w milczeniu, milcząco:* Cała ta rozpaczna walka odbywała ś. N. Bał. Klęczy, N. wpatrzony w krzyż. Utrapione straszydło jak stanęło, tak i stoi, N., głucho, nieruchomie. Mick. Stoją N. czarne puszcze. Pol. Głucho tym piszą, mówią N. Kn. <Od Niemy>

Niemoc, y, lm. **e** a. **y I.** a. × **Bezmoc,** × **Bezmocność** *upadek sił, brak sił, osłabienie, bezsilność, nieudolność, niedomoga:* Ramiona opadły na dół z niemocy. Krasiń. Uniesienie młodziana skrzepło pod temi zimnemi słowy, a na twarzy rozciągnęła ś. N. Krasiń. Dając zdrowie od Boga przeciw mdłości i niemocy świata wszego. Naw.

Czuję N. moją do tego. Troc. N. a. niemożność płciowa (impotentia generandi). Żona ś. rozwieść nie może, chyba z niemocy męża. Troc. N. nerwowa (neurasthenia). **2.** Gnilna N. p. **Gnilny.** **3.** a. [**Nimoc**] *brak zdrowia, słabość, choroba:* †Boczna N. = *zapalenie opłucnej* (pleuritis). Czarna N. (melaena). †Czerwona N., krwawa biegunka (dysenteria). †Denna a. †dnia a. †dnawa N., rwa kulszowa (ischias); p. **Dna.** †Kamienna N. a. kamień. N. padająca, †wielka, †zła N., padaczka, wielka choroba (epilepsia). N. weneryczna, syfilityczna, †dworska N., †N. kurewników i cudzołożników, †N. francuska, †francowata N., N. neapolitańska, †N. złych krost = *przymiot* (syphilis). †Żółta N., żółtaczka (icterus). †N. żydowska, krwawnice (haemorrhoides). †Kijowa N. =*kara kijów aż do zachorowania:* Żaden swarów nie ma wszczynać pod kijową niemocą. Paszk. Nawiedził ją Pan Bóg niemocą. Skar. Wpadł w wielką N., iż o zdrowiu jego zwątpiono. Skar. Ciężką niemocą złożony leży. Skar. Nieuleczona N. Skar. Obchodził Jezus wszystką Galileę, uzdrawiając wszelką chorobę i wszelką N. między ludem. Wuj. Przen.: *słaba strona, niedostatek, wada:* Byście domowe niemocy tego królestwa zleczyli, łatwiejszaby na przychodnia obrona znaleźć ś. mogła. Skar. **4.** fizj.: N. miesięczna a. niewieścia p. **Miesiączka.** **5.** wet.: N. nóg u ptastwa domowego = *choroba wskutek złej formacji kości.* <Nie+Moc>

Niemocen (jako orzeczenie) p. **Niemocny:** Wpadłem był w wielką chorobę, a tak byłem bardzo N. w zamknieniu. Baz. <Nie+Mocen>

†**Niemocnica, y,** lm. **e** **I.** *izba, w której chory leży.* **2.** *szpital, infirmerja, lazaret:* Ślubuję Bogu, iż nie pójdę do niemocnice, aż pierwej drwa zbierzę. Ż. E. <Czes. nemocnice=szpital>

†**Niemocnieć, eje, ał** *słabnąć, tracić siły, wątleć; wpadać w chorobę, niedomagać.* L. <Od Niemoc>

†**Niemocnienie, a,** blm., czynność cz. **Niemocnieć.**

Niemocny, Niemocen **I.** *słaby, bezsilny, wątły.* **2.** †N. i [N.] *chory, słaby, niezdrów, niedomagający:* Niech przywiodą chorego niezleczonego, niech wzywają bogów swych, aby bóstwo swoje pokazali nad takim niemocnym. Skar. Chcę, iżby tej niemocnej opętanej służyła. Ż. E. **3.** †N. przym. od **Niemoc:** Niemocne łoże. Ort. = *łoże boleści.* <Od Niemoc>

Niemoczony *którego nie moczono, który nie mokł, niewymoczony, niewymiękły:* Śledź N. <Nie+Moczony>

× **Niemodelny** *nieprawidłowy, nieforemny, nieregularny:* Imiona liczbowe prawie zawsze są niemodelne. Żoch. <Nie+*Modelny, od Model>

Niemodnie przys. od **Niemodny:** Było to może N., po mieszczańsku, ale serdecznie. Bał.

Niemodny *wyszły z mody, niezgodny z wymaganiami mody, przestarzały, staroświecki:* Kapelusz N. <Nie+Modny>

Niemodźwiękla, i, lm. **e, Gloksynja, Marcinka, Wdzięknla** bot. (gloxinia) *roś. z rodziny ostrojowatych.* <?>

Niemogłuchota, y, blm. *niemota połączona z głuchotą:* Cierpieć na niemogłuchotę. <Niemy+Głuchota>

× **Niemogły** *który nie mógł:* Wprowadzili w cerkiew pasterza, żadnej do niej przystępu nie mającego i mieć niemogłego. Smotr. <Nie+Mogły>

Niemoralnie przys. od **Niemoralny.**

Niemoralność, i, blm. rz. od **Niemoralny.**

Niemoralny, [**Niemoreśny**] *przeciwny zasadom moralności, bezwstydny, nieobyczajny, nieprzyzwoity, zepsuty, gorszący:* Życie niemoralne. Człowiek N. Zapobiec wszelkim niemoralnym wypadkom. Fred. A. Zrobił ś. sknerą wystawnym, tym brzydszym i tym niemoralniejszym, że... Korz. <Nie+Moralny>

[**Niemoreśny**] p. **Niemoralny.** <Nie+*Moreśny, od Mores>

†**Niemość, i,** blm. rz. od **Niemy;** p. **Niemota:** Ktoby zbyt tego ziela używał, N. i mowy utracenie czyni. Syr. Rozkazał ś. otworzyć onej głuchości i niemości jego. Rej. <Od Niemy>

Niemota, y, blm. **I.** a. **Niemówienie,** †**Niemość,** †**Niemowa,** †**Niemowlęctwo** lek. (alalia, aphasia) *niemożność mówienia, brak mowy:* Kiedy Bóg miłosierny nie pokarał mnie niemotą, to trzeba, żebym mu podziękował. Jeż. Uczynił dziw wielki nad głuchym i nad zarażonym niemotą człowiekiem. Rej. Lew niemotę swą miłym giestem zastępuje i za ratunek wdzięcznym mruczeniem dziękuje. Toł. Zapłakał i w niemocie długą chwilę stanie. Przyb. *(= w milczeniu, w oniemieniu).* **2.** †N. *istota nieobdarzona mową, nieme stworzenie, zwierzę, bydlę:* Sad ma być ogrodzony i od przechodzenia bydła a. i inuych niemot szkodzących. Trzyc. **3.** †N. i [N.] p. **Niemowa.** <Od Niemy>

Niemowa, y, lm. **y** **I.** m. a. †**Niemota,** [**Niemak, Niemko, Niemka, Niemek, Niemota, Niegada**] *człowiek niemy.* **2.** †N. ż. p. **Niemota.** <Nie+MOW>

†**Niemowiątko, a,** lm. **a** p. **Niemowlę:** Matki do piersi niemowiątka tulą. Pot.

†**Niemowię, ęcia,** lm. **ęta** p. **Niemowlę.** B. Sz.

†**Niemowla, i,** blm. **?:** Złotoblasknemi kryte ściany blachy, na których dzieła Jowisza z niemowli misterną ręką kunsztownie wyryte. L.

Niemowlątko, a, lm. **a** p. **Niemowlę:** Znaki pojawiły ś. w Rzymie, świeże dzieciątko mówiło głosem, będąc N. Chr. Znajdziecie N. uwinione w pieluszki i położone we żłobie. Wuj. Wziąwszy na ręce swoje N., z wielkiem weselem błogosławił. Skar.

Niemowlę, ęcia, lm. **ęta, Niemowlątko,** †**Niemowię,** †**Niemowiątko,** †**Niemówiątko,** †**Niemówniątko,** †**Niemówiąteczko** *dziecię do czasu aż mówić zacznie:* Powoli ś. N. w żywocie macierzyńskim wzmaga. Kras. Herod kwilące od piersi macierzyńskich wyrwane ścina niemowlęta. Pot. *(= niewiniątka, młodzianków).* Przen.: Od strachu wielkiego niemowlęta, język ś. próżny za zębami pląta. Wad. *(= oniemieli).* <Nie+MOW>

Niemowlęctwo, a, blm. **I.** †N. p. **Niemota;** *niemowność, małomówność:* Nie cieszy N. Chrystusowe wielomównych, nie cieszą łzy chychotków. Birk. **2.** a. × **Niemownięctwo** *wiek niemowlęcy:* Nie chciał ś. ani w niemowlęctwie swym wczasować. Birk. Przen.: *nieudolność pierwotna:* N. sztuki. Za Piastów literatura polska była jeszcze w niemowlęctwie *(= w kolebce).* **3.** zb. *niemowlęta:* Wymordowali starzyznę i N. Nar.

Niemowlęcy przym. od **Niemowlę;** × **Niemownięcy:** Wiek N. Człowiek w stanie niemowlęcym. L. Główki niemowlęce. Mick. Gdzie są wody, które niegdyś czerpałem w niemowlęce dłonie? Mick. Co rok chodziłem tą drogą, zrazu jak ty, mój synu, z niemowlęcą trwogą. Mick. Przen.: Po umarłej pieśni niemowlęce echo. Mick.

× **Niemowli** p. **Niemowlęcy:** Gdym ś. ledwo na stopkach niemowlich mógł wspierać. L.

× **Niemownięctwo, a,** blm. p. **Niemowlęctwo.** <Od Niemowny>

× **Niemownięcy** p. **Niemowlęcy.**

Niemowność, i, blm. rz. od **Niemowny; Niemówność.**

Niemowny, Niemówny l. †N. p. **Niemy:** Dzieciąteczko niemowne. Wuj. Wzruszyły i niemownego jeszcze proroka w żywocie macierzyńskim słowa te ku radości. Bz. **2.** *niewymowny, nierozmowny, małomówny, niewygadany któremu trudno ś. wysławiać; nie umiejący ś. przymówić:* Mnich N., kot niełowny, gach wstydliwy, gracz sprawiedliwy nigdy nie wskórają. Prz. †Za cyfrę jest poczytan dworzanin N. *(= za zero).* <Nie+Mowny>

†**Niemowy** p. **Niemy:** Na śpiewanie jego Cerberus stogłowy staje ś. N. Petr. *(= milknie, niemieje).*

Niemożebnie przys. od **Niemożebny; Niemożliwie.**

Niemożebność, i, blm. rz. od **Niemożebny; Niemożliwość.**

Niemożebny, Niemożliwy, †Niemożny *nie mogący być, stać ś., ziścić ś.; niedopuszczalny, niepodobny; nie mogący być tolerowanym, nie do zniesienia; nieznośny:* Nie znając piosnki gminnej niemieckiej, niemożebna (dom.: rzecz) wiedzieć, o ile... Mick. Hektorze, powziąłeś rzecz niemożebną. Ml. Dalsze nasze stosunki są niemożebne. Krasz. <Nie+Możebny>

Niemożliwie przys. od **Niemożliwy; Niemożebnie:** Nudzi, kłamie N. *(= do niemożliwości, bez miłosierdzia).* Wyglądać N. *(= strasznie, okropnie).* Oczy N. szeroko wytrzeszczył. Orzesz.

Niemożliwość, i, blm. rz. od **Niemożliwy; Niemożebność, Niemożność:** N. istniała tak dla gościnnego gospodarstwa, jak dla gości. Jeż. Przesadza do niemożliwości *(= niemożliwie, nie do zniesienia).*

Niemożliwy p. **Niemożebny:** Niemożliwą jest wprost rzeczą, ażeby z umierającym mówić ciągle otwarcie, że ma umrzeć. Dąb. On jest N. w przyzwoitym towarzystwie *(=niema dla niego miejsca; niestosowny, nieodpowiedni).* <Nie+Możliwy>

Niemożna, częś. **Nie można,** [**Niemóż, Ni może, Niemóc**]=†*niemożna rzecz=rzecz niemożliwa, niepodobna, nie godzi ś., nie możemy, niesposób:* Gdy N. czynić, jakby trzeba, czyńmy, co można. Djar. gr. N. nie być czułym na naganę lub szacunek drugich. Zabł. <Nie+Możny>

Niemożność, i, blm. l. p. **Niemożliwość,** *brak możności:* Wymawia ś. niemożnością przyjścia. N. dobycia fortecy. Troc. Więcej czasem w nas jest lenistwa, niż niemożności. Troc. N. znoszenia stała możność nieznoszenia. Fred. A. **2.** lek. p. **Niemoc:** N. płciowa (impotentia coeundi). N. męża. Troc. <Nie+Możność>

†**Niemożny** p. **Niemożebny:** Niemożna rzecz. Kłok. <Nie+Możny>

†**Niemóc, oże, ógł,** [**Niemóc**] *być chorym, niedomagać:* Mój brat dziś trzeci dzień umarł, a siostra moja niemoże. Nam. <Nie+Móc>

[**Niemóc**] p. **Niemożna.**

†**Niemówiąteczko, a,** lm. **a** p. **Niemowlę:** Jakie kwilenia, o N., jakie kwilenia, mała dziecineczko. Groch.

†**Niemówiątko, a,** lm. **a** p. **Niemowlę:** Jak N. wychowywać. Petr. Mleko własnej matki przy rodzeniu niemówiątka bardzo służy. Sien. N. do rąk oddają mamczynych. Otw. Z ust niemówiątek i ssących uczyniłeś doskonałą chwałę. Wuj.

Niemówienie, a, blm. p. **Niemota.** <Nie+Mówienie>

†**Niemówniątko, a,** lm. **a** p. **Niemowlę:** Należli N. położone w jaśliskach. Gil.

Niemówność, i, blm. rz. od **Niemówny; Niemowność.**

Niemówny l. p. **Niemowny. 2.** †N. p. **Niemy:** Miłośnicy mądrości tak nam powiadają, że niemówne zwierzęta rozumu nie mają. Kochan.

[**Niemóż**] p. **Niemożna.** <Nie+Móż(na)>

[**Niemra, y,** lm. **y**] l. pog. *Niemka.* **2.** p. **Miemra.** <sł. lud. do Niemrawy>

Niemrawa, y, lm. **y** m. i ż., [**Miemrawa, Niemrawiec, Miemrawiec**] *niedołęga, ciemięga, safanduła, gamoń, grajdała, niedojda, niezgrabjasz, gamajda, ciamajda:* Dla niej wrogami tu wszyscy, zwłaszcza ten narzeczony, N., którym ona pogardza. Kasz. <Dźwn.>

[**Niemrawiasty**] p. **Niemrawy.**

[**Niemrawica, y,** lm. **e**] forma ż. od **Niemrawiec.**

[**Niemrawiec, wca,** lm. **wcy**] p. **Niemrawa:** O głupie chłopcy! niemrawcy! Prus. Hej tam, robota coś niesporo! A raźniejże! Niemrawce! Wysp.

[**Niemrawność, i,** blm.] rz. od **Niemrawny,** *niemrawość.*

[**Niemrawny**] p. **Niemrawy.**

[**Niemrawość, i,** blm.] rz. od **Niemrawy,** *niemrawność:* Niepowodzenia miłosne, na jakie go brzydota i N. towarzyska naraża. Kasz.

[**Niemrawy, Miemrawy, Niemrawny, Niemrawiasty, Miemrawiasty**] *powolny, nieruchawy, niezdarny, rozlazły, niedołężny, mazgajowaty, niezgrabny, ociężały:* Dlaczego tańczyłaś z tym człowiekiem niemrawym? Ork. Jak śmie taki człek N. sięgać po jego Hanusię! Ork. Plemię takie upadłe, niemrawe i nieekonomiczne nie może ś. i w Brazylji zdobyć na administrację sumienną i sprężystą. Kasz. <Dźwn.>

× **Niemrugliwy** *nie zmrużający (oczu):* Jestem pod niemrugliwym okiem szpiegów. Fred. M. <Nie+Mrugliwy>

Niemy l. a. †**Niemowny, †Niemówny, †Niemowy,** [**Miemy, Nimy**] *pozbawiony daru mowy; głuchoniemy:* N. z przyrodzenia syn Krezusa, widząc ojca w niebezpieczeństwie, przerwał związkę swego języka. Groch. Ja szukam dla siebie żony niemej, któraby nie gadać nie umiała. Boh. Rozmawiał z przybyłcem z tej ziemi, którą krajem niemych, języka narodu nie znających, zwano. Krasz. Niememu mowę przywrócił. Troc. **2.** *milczący, który nie chce, nie może a. nie śmie mówić, oniemiały:* Śród niemej bojaźnią czerni. Mick. Sejm 1717 odprawił ś. w siedmiu godzinach, że na nim przeczytano tylko umówione wprzódy uchwały; nazwano go niemym, że wszyscy w milczeniu czytania słuchając, nie mieli wolności odezwać ś. Skrzet. Sędziowie, aby nie byli dla darów ślepemi abo niememi. Kosz. Niemym był na te zarzuty. Troc. W pierś ciężko zaraniona i skonania blizka, padła niema. Mick. Nieme usta. Ps. flor. **3.** *nieobdarzony mową, nie wydający głosu; nierozumny, bezrozumny; nieczuły, martwy, nieżyjący:* Niema ziemia. Kn. Piasek N. zatai jego życie i przygody. Mick. Bije konia, znęca ś. nad niemym stworzeniem *(= które nie może przemówić w swojej obronie).* Głos po obszer-

nej rozlega ś. sali, a ludzie, jako nieme ryby stali. L. Żaba niema abo parszywa abo ziemna. Syr. (= *ropucha*). †I bestje i nieme twarzy (= *twory, stworzenia, istoty*), i drzewa, i ziemia nas potępią. Skar. †Boskie i ludzkie prawa wywróciwszy, jako bydlę, jako twarz niema żyje. Górn. Przez sprosnej czarownicy sprawę odmienił w nieme drzewo człowieczą postawę. P. Koch. †Nieme pospólstwo. Biel. M. (= *nierozumne*). Dawniej prosiłam, by mię twym obrazem sny pocieszały, choć obraz był N. Mick. **4.** Niema mowa = *migi, mimika:* Pokojowi w szaraju wymyślili niemą mowę, wyrażając sobie ruszaniem oka, nogi, ręki, palca, ciała wszystkiego, sukni, najskrytsze tajemnice. Kłok. **5.** *milczący, niewyrażony mową, głosem, cichy, któremu milczenie towarzyszy:* Niema boleść. Żal, smutek N. Żywy rumieniec wypłynął na twarz, kiedy ś. dowiedziała o mężu, gdy bez słów w niemym uścisku znowu ś. spotkali oboje. Krasz. Ruch N. dekoracji, koloryt gwaszu i przezroczy scenę całą zmieniły w jakieś nadpowietrzne zjawisko. And. Wołali na nią silnie niemym duszy głosem. Słow. **6.** *cichy, spokojny, głuchy, niegwarny:* Noc niema. Zabójcy ani osobność niema wyjawiła, ani noc ślepa wydała. Siem. J. **7.** Nieme narzędzie muzyczne = *nie wydające dźwięku, dla wprawy tylko używane.* Nieme skrzypce. Niema klawjatura. **8.** *nieopatrzony w napisy, objaśnienia, ślepy:* Mapa niema. <NIEM>

Niemylnie przys. od **Niemylny:** Mówiono mi w Wilnie, że otrąbią N. trzy wyprawy, na świata trzy strony. Mick.

Niemylność, i, blm. rz. od **Niemylny.**

Niemylny, Nieomylny ×**Niepomylny 1.** *niechybny, niezawodny, niewątpliwy, pewny, nieunikniony:* Niemylne wieści. Gosz. Lica kolor żywy i to oko spuszczone wróżbą mi niemylną, że... Fred. A. Znaki te dają znać o niemylnym Boga na świat przyjściu. Kniaź. Dając nam przywiązania niemylne dowody, zechcesz... Słow. **2.** *nie mogący ś. mylić.* <Nie + Mylny>

Niemyślny *bezmyślny, nie myślący, bez myśli:* Po grobach stąpa N. przechodzień. Słow. <Nie + Myślny>

×**Nienabytność, i,** blm. rz. od **Nienabytny,** *nienabywalność.* L.

×**Nienabytny** p. **Nienabywalny.** <Nie + Nabytny>

×**Nienabywalność, i,** blm. rz. od **Nienabywalny.** L.

×**Nienabywalny,** ×**Nienabytny** *niemożliwy do nabycia.* <Nie + Nabywalny>

×**Nienachylny,** ×**Nienachylony** *niemożliwy do nachylenia a. nachylenia ś., nieskory do nachylania ś., nieugięty, sztywny:* Kark N. Wor. Obojętność okazują nienachylną ku jednej raczej, jak ku drugiej stronie. L. Przen.: *nieugięty, niewzruszony, niegiętki, bezstronny, niechwiejny:* W sądach nienachylony (N.) przeciw prawom, upominkami ś. ruszyć nie dał. Skar. <Nie + Nachylny>

×**Nienachylony** p. **Nienachylny.**

***Nienacka** tylko w wyrażeniu: Z nienacka p. **Znienacka:** Starajcie ś., abyście głupstwo sobie przyrodzone z nienacka składali. Wuj. (= *nieznacznie, pomału*). Z nienacka z obozu wyszłych napada. Pilch. Wpadł na nieprzyjaciela z nienacka. L. Daruj We Pan, żem go z nienacka nie poznał. L. (= *odrazu; przez prędkość*). <Nie + *Nadzk, od Nadziać ś. = spodziewać ś.; właściwie pisaćby ś. powinno „z nienadzka“>

[**Nienaco**] *na nic.* <Nie + Na + Co>

[**Nienadanina, y,** blm.] *nicpotym; to, co ś. nie nadaje.* <Nie + *Nadanina, od Nadać>

†**Nienadany 1.** *nie na rękę, niefortunny, nieszczęsny:* O nienadana miłości, śmiech stroisz z mojej ciężkości. Petr. **2.** *nieugłaskany, nieokrzesany, dziki, nieucywilizowany:* Jezus Jana chciał mieć aż dotąd żywego, póki Żydów naród N. od Rzymianby nie był zawojowany. Odym. Pójdźmy, zgładźmy ten naród N. Kochan.

†**Nienadarzony** *niedogodny, niezdarny:* Dwakroć miały sarmackie grody nienadarzone wojewody. Mias. <Nie + Nadarzony, od Nadarzyć>

†**Nienadgrodny** p. **Nienagrodzony.**

†**Nienadgrodzony** p. **Nienagrodzony:** Część większa Inflant z nienadgrodzoną dla Rzeczypospolitej szkodą Szwedom ś. podała. Hylz. <Nie + Nadgrodzony>

Nienadwątlony 1. *ani w części nie osłabiony, nienadwerężony:* Do dnia dzisiejszego najczerstwiejszych i w niczym nienadwątlonych używała zmysłów. Szaj. (= *nieprzytępionych*). **2.** *nie mogący być nadwątlonym, nienaruszony, niepodległy skazie:* Feniksie trzykroć fortunny; to, co dla nas zgonem, tobie życiem i wiekiem jest nienadwątlonym. Kniaź. <Nie + Nadwątlony>

Nienadwerężony *ani w części nie uszkodzony; nienadwątlony:* Honor, rodowy klejnot ten, najmniejszą szczerbą nienadwerężonym przekazać mógł jedynemu dziecku swemu. Orzesz. <Nie + Nadwerężony>

†**Nienadziały** p. **Nadzieszny:** Zdziwią ś. nagłej odmianie nienadziałego zbawienia. Leop. Nieodpowiednie i nienadziałego w namiocie zamordował. Leop. Więcej ś. trzeba strzec zguby nienadziałej. Szymon. <Nie + Nadziały, od Nadziać ś. = spodziewać ś.>

†**Nienadziany** p. **Nadzieszny:** Nagłe a nienadziane odjechanie. Mącz. Nienadziana rzecz na mię przyszła. Mącz. <Nie + Nadziany>

†**Nienadziesznу** p. **Nadzieszny:** Czas nienadziesznej potrzeby. Rej. <Nie + Nadzieszny>

†**Nienaganiony** p. **Nienaganny:** Ściągnęły ś. ich nienaganione wojska. Błaź. N. żywot wiodę. Troc. <Nie + Naganiony>

Nienagannie przys. od **Nienaganny.**

Nienaganny, ×**Nieprzyganny,** †**Nienaganiony,** †**Niezganiony** *nie zasługujący na naganę, któremu nic zarzucić nie można, wcale dobry, wcale przyzwoity:* N. Polidam. Ml. Sprawowanie nienaganne. <Nie + Naganny>

[**Nienagląda, y,** lm. **y**] *ten, którego ś. napatrzyć nie można; osoba bardzo miła.* <Nie + *Nagląda, od Naglądać>

***Nienagła** w wyrażeniu: ×Z nienagła p. **Znienagła:** Rewizja listów wielki czas wziąć musiała, bo z N. ś. odprawowała, przestrzegając tego, aby kto ukrzywdzon nie był. Vol. Kiedy zima nadchodzić ma, tedy nie zrazu gwałtem przypadnie, ale z N. biedzi ś. z latem, aż jej lato ustępić musi. Jan. Ja będę mówił cicho a z N., a wy słuchajcie, a w rozum bierzcie. Leon. Z N. i potrosze kogo w cnoty wprowadzać. Troc. <Nie + Nagły>

†**Nienagorszy** p. **Nienajgorszy.** Troc.

†**Nienagorzej** przys. od **Nienagorszy,** *nienajgorzej.* Troc. <Nie + Na(j)gorzej>

†**Nienagrodny** p. **Nienagrodzony:** Nienagrodna szkoda. Zbyl. <Nie + Nagrodny>

Nienagrodzony, †**Nienadgrodzony,** †**Nienagrodny,** †**Nienadgrodny** *którego nagrodzić nie można,*

niepowetowany, nie dający ś. naprawić: Błąd N. Nar. Nienagrodzona szkoda, utrata. Troc. Nim ś. rozsłuchali, nim naradzili, nim namyślili pójść, nim to uskutecznili, wiele a wiele czasu upłynęło nienagrodzonego. Krasz.

Nienajedzony, [Nienajestny] **1.** *który ś. nie najadł, niezupełnie syty.* **2.** *który ś. najeść nie może, nienasycony, wiecznie głodny.* <Nie + Najedzony>

[Nienajestny] p. **Nienajedzony.** <Nie + *Najestny, od Najeść ś.>

Nienajezdny *którego nie można najechać:* Niebo, nienajezdna dziedzina. Wor. <Nie + Najezdny>

Nienajgorszy, †Nienagorszy *niezgorszy, dość dobry, niezły, wcale niezły:* Ano nienajgorsze, nienajgorsze (w smaku). Kon. *(=ujdzie).* <Nie + Najgorszy>

Nienajgorzej przys. od **Nienajgorszy; †Nienagorzej:** Już broń dźwignął i robił nią N. Kaczk. <Nie + Najgorzej>

†Nienajrzeć, y, ał, †Nienaźrzeć, †Nienajźrzeć *nienawidzić, nie cierpieć, nie znosić:* Chrystyna, pyszna Niemkini, która nienajrzała swych dziewierzów. Chwal. Garncarz garncarza nienajrzy. Baz. Niemoc nieuleczona, kiedy chory lekarstwa nienajrzy i nim ś. brzydzi. Karnk. <Nie + Najrzeć>

†Nienajrzenie, a, blm., czynność cz. **Nienajrzeć;** *nienawiść, wstręt.* Wuj.

†Nienajźrzeć, y, ał p. **Nienajrzeć:** Człowieka zdradnego Pan Bóg będzie nienajźrzał. Wr. Z temi, którzy pokoju nienajźrzeli, spokojniem ś. chował. Wer.

†Nienajźrzenie, a, blm., czynność cz. **Nienajźrzeć.**

†Nienakażony *niezarażony; nieskażony, nieuszkodzony, niezepsuty, nienadpsuty:* Król polski radził ś. z senatem onym, jeszcze żadnemi sektami nienakażonym. Wer. Wierzyciel dłużnikowi po odebranej zapłacie fant powinien wrócić, jaki od niego przyjął, N. Groic. Krew, nauka nienakażona. Troc. Smak ma N. Troc. <Nie + Nakażony>

Nienakierowalny *którego nie można nakierować:* Duch mój i serce to są skryte własności moje, nieodebralne, nienakierowalne. Krasiń. <Nie + *Nakierowalny, od Nakierować>

†Nienakłonny *którego nie można nakłonić, twardy, nieugięty, nieużyty, uparty:* Ludzi upornych i nienakłonnych jak ukarać. Rej. <Nie + Nakłonny>

†Nienalezisty *niemożliwy do znalezienia.* Kn. <Nie + Nalezisty>

Nienależnie przys. od **Nienależny.** Troc.

Nienależność, i, blm. rz. od **Nienależny.** Troc.

Nienależny 1. *który ś. nie należy, nieprawy, nieprawidłowy, niesłuszny, niesprawiedliwy:* Nienależne mu są te dochody. Troc. **2.** p. **Nienależyty:** Czasowi nienależne stroić gadki. Troc. Aby spraw w N. termin nie zaciągniono. Troc. <Nie + Należny>

Nienależycie przys. od **Nienależyty:** Zwolennicy jego, N. przygotowani, przegrali batalję. Rol.

Nienależyty, Nienależny *nie ten, który ś. należy, nie jak ś. należy, niewłaściwy, niestosowny, nieodpowiedni, nie taki, jak potrzeba:* Uchrona prawna dla nienależytego sądu. Troc *(=niekompetentnego).* Nienależyte wykończenie, przygotowanie. <Nie + Należyty>

Nienamacalny *którego nie można namacać, nie dający ś. wyczuć za pomocą dotykania.* Lek.: Drobne guzy w jamie brzusznej są nienamacalne. <Nie + Namacalny>

Nienamłotny, Nieomłotny *nie dający dużo omłotu;* przen. *nie dający dużo plonu:* Prace na szerokim polu rozpoczęte są nienamłotne. Pol. <Nie + Namłotny>

Nienamulny *którego namulić nie można.* Urs. <Nie + Namulny>

†Nienapełnisty *którego nie można napełnić; próżny, niepełny, czczy, dęty.* <Nie + Napełnisty>

Nienarodzony *który ś. nie narodził.* Przen.: Wiecież, jaki jest pęd i ruch w nienarodzonej pieśni? Kon. *(=nieutworzonej; która ś. na świat nie ukazała).* <Nie + Narodzony>

Nienaruszalnie przys. od **Nienaruszalny,** *nienaruszenie.*

Nienaruszalność, i, blm. rz. od **Nienaruszalny:** N. osoby królewskiej. L.

Nienaruszalny, Nienaruszony, †Nienaruszliwy, †Nienaruszny *którego nie można naruszyć, nietykalny:* Osoba króla jest nienaruszalną i świętą. L. <Nie + Naruszalny>

Nienaruszenie przys. od **Nienaruszony:** N., całkowicie, *integre.* Mącz. N. to zachować obiecano. Troc. <Od Nienaruszony>

†Nienaruszliwie przys. od **Nienaruszliwy:** Wiarę królom N. zachowywali. Leop. *(=nienaruszenie, święcie, niewzruszenie).*

†Nienaruszliwość, i, blm. rz. od **Nienaruszliwy,** *nienaruszalność.*

†Nienaruszliwy p. **Nienaruszalny.** <Nie + Naruszliwy>

†Nienaruszność, i, blm. rz. od **Nienaruszny,** *nienaruszalność.* Mącz. <Nie + Naruszność>

†Nienaruszny p. **Nienaruszalny.** L.

Nienaruszony 1. *nieruszony, cały, nietknięty, nieuszkodzony:* Nienaruszone pieniądze. Troc. Niech nienaruszonym zostaje miasto Przjama. Ml. Nienaruszona sława, przyjaźń. Troc. Lek.: Dziewica nienaruszona (virgo intacta)=*niepokalana.* **2.** p. **Nienaruszalny:** Obmurowałem basztami siedzibę trojańską nienaruszonemi. Ml. *(=niewzruszonemi).* <Nie + Naruszony>

†Nienasiadły 1. *nieludny, niegęsto zaludniony.* Kn. **2.** *nieosiadły, nie mający stałej siedziby, koczujący:* Lud to dziki i N. Pilch. <Nie + Nasiadły>

†Nienaspany *w którym naspać ś. nie można, nieprzespany:* Kwap ś., póki jasne zorze nie zapadną w bystre morze, po chwili ćmy czarne wstaną, choć noc noszą nienaspaną. Kochan. <Nie + Naspany>

Nienastarczony *którego nastarczyć nie można:* Nienastarczone rzeczy z temi skorupami. Kon. <Nie + Nastarczony, od Nastarczyć>

Nienasycenie przys. od **Nienasycony.** <Z Nie + Nasycony>

Nienasyceniec, ńca, lm. **ńcy** p. **Nienasytek:** Takiś ta N. Wysp. <Nie + *Nasyceniec, od Nasycić>

†Nienasyciec, ćca, lm. **ćcy** *ten, który nigdy nie je do sytości, głodomór:* N. jest hasło proroka siódmego. Paszk.

Nienasyconość, i, blm. rz. od **Nienasycony.**

Nienasycony 1. a. × **Nienasytny** *który ś. nie może nasycić, nienajedzony, wiecznie głodny;* przen. *chciwy, łakomy, niezaspokojony:* N., nie nakarmisz go. Kn. N. kurfirst ciągle czegoś nowego zachciewał. Krasz. N. w utarczce Hektor. Ml. Potrzeba nienasyconych wrażeń. Orzesz. Aleksander Wielki serce miał nigdy nienasycone. Warg. **2.** chem.: Związek N.=*związek, w którym jednostki powinowactwa pierwiastków nie zobojętniają ś. wza-*

jemnie i w którego budowie musimy przeto przypuszczać wielokrotne wiązanie ś. atomów pierwiastków. **3.** fiz.: Para nienasycona, niedosycona, przegrzana = *zawarta w przestrzeni w mniejszej ilości, aniżeli ta przestrzeń przy danej temperaturze zawierać jej może.* Roztwór N. = *nie zawierający jeszcze takiej ilości ciała rozpuszczonego, jaką w danych warunkach rozpuszczać może.* <Nie + Nasycony, od Nasycić>

†**Nienasyt, u,** blm., †**Nienasytek** *niesytość, nienasycenie.* Troc. <Nie + Nasyt>

Nienasytek l. †N., **tku,** blm. p. **Nienasyt. 2. tka,** lm. **tki, Nienasyceniec** *człowiek nienasycony, nigdy niesyty.*

[**Nienasytka, i,** lm. **i, Niesytka**] *rodzaj owadu, ćma, nocnica.*

× **Nienasytny** p. **Nienasycony:** Nienasytna chęć majątku. Wor. Nienasytne żądze. Nar. Ziemia, czując nieznane głody, nienasytna pożera płody. L. <Nie + Nasytny>

Nienaśladowany, × **Nienaśledni,** × **Beznaśladowny,** × **Beznaśledny** *nie do naśladowania, nie mogący być naśladowanym, niezrównany, jedyny w swoim rodzaju.* <Nie + Naśladowany>

× **Nienaśladowny** *którego nie można a. nie należy naśladować:* Nienaśladowne zgorszenia. L

× **Nienaśledni** p. **Nienaśladowany.** Wor. <Nie + Naśledni>

Nienatkany *którego natkać, napchać nie można.* Przen.: Wszystko to pochłonęły nienatkane namiętności. Wor. (=*nienasycone*). <Nie + Natkany, od Natkać>

Nienaturalnie przys. od **Nienaturalny.**

Nienaturalność, i, blm. rz. od **Nienaturalny:** Malarstwo francuskie sprawiło na nim (na Słowackim) wrażenie nienaturalności i skrzywienia. Chm.

Nienaturalny l. *sztuczny, robiony, fabrykowany, fałszywy, udany:* Koral N. Poza nienaturalna. Uśmiech N. **2.** *wymuszony, przesadzony, egzaltowany, emfatyczny:* Człowiek N. **3.** *przeciwny naturze, niezwykły, niezwyczajny, niepowszedni:* Apetyt N. (=*fałszywy, chorobliwy*). <Nie + Naturalny>

[**Nienauczny**] *nienauczony, nieprzyzwyczajony do czego.* <Nie + Nauczny>

†**Nienawidca, y,** lm. **y** p. **Nienawistnik.** L. <Od Nienawidzić>

†**Nienawidny** p. **Nienawistny.** Mor. <Od Nienawidzić>

Nienawidzenie, a, blm., czynność cz. **Nienawidzić.**

Nienawidzić, i, ił, Nienawidzieć, †**Nienajrzeć,** †**Nienajźrzeć,** †**Nienaźrzeć l.** *pałać nienawiścią, nie cierpieć, nie znosić, czuć wstręt, odrazę:* Niech nienawidzą, byleby ś. bali. Pilch. Nienawidzi go, chroni ś. go, jak czego złego; utopiłby go w łyżce wody. Kn. Wrodzona ludziom wada, chociaż jej nie widzą, że gdy kogo obrażą, zaraz nienawidzą. Pot. Matko! czyliż mnie będziesz N. wiecznie? Słow. Nie kocham, nie szanuję, lecz nie nienawidzę. Fred. A. Starościna miała oddać rękę nienawidzonemu. Kras. **2.** †N. komu co a. czego = *zazdrościć:* Nienawidzę mu to szczęście (tego szczęścia). Troc. **N. ś.** *nie cierpieć ś. nawzajem.* <Nie + Nawidzić>

Nienawidzieć, i, ał p. **Nienawidzić.**

× **Nienawisny** p. **Nienawistny.**

Nienawistnie, †**Nienawistno** przys. od **Nienawistny;** × **Nienawiśnie.**

†**Nienawistnik, a,** lm. **cy,** †**Nienawiśnik,** †**Nienawidca** *człowiek nienawidzący kogo, czego, wróg.*

†**Nienawistno** p. **Nienawistnie:** Rzecz ta wydaje ś. bardzo cierpko i N., bo krewkościom ludzkim nadzieję odbiera. Pilch.

Nienawistny, × **Nienawisny,** †**Nienawidny l.** *nienawidzący, wrogi, nieprzyjazny:* Walery cię kocha, i ty nie jesteś mu nienawistną. L. **2.** *wzbudzający nienawiść, wstrętny, obrzydły, obmierzły, odrażający.* <Od Nienawidzić>

Nienawiść, i, blm. *gniew trwały, połączony ze wstrętem, pogardą lub życzeniem złego, złość, usposobienie wrogie:* Pałać, tchnąć nienawiścią. N. pogańska ku wszystkiemu, co wolne, cywilizowane i szlachetne. Kł. N. najdzie winę i do krzywdy przyczynę. Prz. N. wszystko we złe obraca. Prz. N. złym cudzym ś. chłodzi, choć jej to samej równo szkodzi. Prz. N. mi u pana sprawił, uczynił, zjednał. Troc. †N. biorę, mam przeciw komu. Troc. Nienawiścią ś. zapalam. Troc. †N. u kogo mam. Troc. N. czyją uśmierzam, błagam. Troc. Królestwo i N. Bóg na jednej położył szali. Troc. Aby urząd złe ludzie karał nie z nienawiści, jedno żeby złemi nie byli. Górn. Wszyscy jednemu są posłuszni, a niemasz zazdrości ani nienawiści między niemi. Wuj. Żadnego człowieka w nienawiści nie miejcie. Skar. Ci, co drugiemi gardzą, pospolicie bywają u wszech w nienawiści. Baz. Których zjadła N. suszy, iż woleliby widzieć przeważających poganów, niż wiernego ludu tryumfy. Koch. W. Prawda rodzi N., tedy ś. rzec godzi: że matka świątobliwa niecną córkę rodzi. Gawiń. Kto z kim miał N. jaką, jednali ś. i przepraszali. Star. Ściągnąć na siebie czyją N. Twoim czuciem N., N. rozkoszą. Fred. A. Dla mnie N. mało, ja ś. niemi brzydzę. Fred A. **2.** †N. *chrapka, ansa:* Mam N. (chrapkę) na niego. Troc. **3.** †N. *to, co daje pochop do nienawiści, ohyda:* Przodkowie z panów wszelką N, a ze sług wszelką zelżywość otarli, zowiąc pana ojcem czeladki, a sług domownikami. Pilch. **4.** × N. *zawiść, zazdrość:* Biskupi przez N. Jezusa na więzienie wydali. Sekl. N. od bogactw i kredytu nierozdzielna. Nar. <Od Nienawidzić>

× **Nienawiśnie** przys. od **Nienawisny,** *nienawistnie:* Jako ś. barki związą N., kiedy wróg wroga ostatni raz ciśnie. Mick.

†**Nienawiśnik, a,** lm. **cy** p. **Nienawistnik:** Nienawiśniki moje wygubię. Bud.

†**Nienawołany** *którego nie można nawołać, dowołać ś.:* Żołnierze uciekające widzi nienawołane. Tw. <Nie + Nawołany, od Nawołać>

× **Nienawrotnie** przys. od **Nienawrotny.**

× **Nienawrotny l.** *którego nawrócić nie można:* Wóz N. Troc. Miejsce nienawrotne. Troc (= *niewygodne do nawrócenia wozem*). N. grzesznik, heretyk. Troc (=*zatwardziały*). **2.** p. **Niepowrotny:** Chwile nienawrotne. Ejs. <Nie + Nawrotny>

× **Nienawykłość, i,** blm. rz. od **Nienawykły,** *brak przyzwyczajenia.* <Nie + Nawykłość>

Nienawykły *nieprzywykły, nieprzyzwyczajony:* Lice jego nienawykłe oddawna do gwałtownych wstrząśnień. Krasz. N., aby mu ś. opierano, gniewny był strasznie. Krasz. Ona, nienawykła nurków, już ś. zachłysnęła nieraz. Mick. <Nie + Nawykły>

[* **Nienazdanie** tylko w wyrażeniu: Z nienazdania] *niespodzianie, znienacka, nieoczekiwanie.* <Nie + Nazdanie, zam. Naždanie, od Naždać ś.>

Nienazwalny p. **Nienazwany:** Stwórca wszech rzeczy, niepojęty i N. Gom.

Nienazwany, Nienazwalny, Nienazywany *którego niepodobna nazwać, nazywać; dla którego niema nazwy, nieokreślony:* Była czymś nieokreślonym, mieszaniną nienazwaną. Bał. Tarczą, obroną — czymsić nienazwanym. Krasiń. O modlitwie zapomniała, myślała o niczym niby, a zawsze o tej zbrodni strasznej, nienazwanej, niepojętej. Jeż. Była dla mnie czymś nienazwanym. Kras. <Nie + Nazwany>

Nienazywany p. **Nienazwany:** Takie uczucia nienazywane okrywają niezmierne niziny ludzkości. Orzesz. <Nie + Nazywany>

†**Nienaźrzeć, y, ał** p. **Nienajrzeć:** Pszczoły robotne nierobotnych nienaźrzą. Trzyc. Nienaźrzeliście mię i wygnali z domu ojca mego. Leop. <Nie + Naźrzeć>

†**Nienaźrzenie, a,** blm., czynność cz. **Nienaźrzeć.**

Nienażarty *który ś. nażreć nie może, nienasycony, wiecznie głodny.* <Nie + Nażarty>

[**Nienia, i,** lm. **e**] p. **Nana.** <Dziec.>

†**Nieniejszy** p. **Niniejszy.**

Nienormalnie przys. od **Nienormalny.**

Nienormalność, i 1. blm. rz. od **Nienormalny:** N. położenia wieśniaków. Chm. 2. lm. i *fakt nienormalny, szczegół nienormalny:* Przejście było nagłe, połączone z wieloma nienormalnościami. Bl. <Nie + Normalność>

Nienormalny *nie odpowiadający normie, niezwykły, nieprawidłowy, nienaturalny, wyjątkowy,* anormalny: Stanowisko nienormalne, zawodliwe, groźne nawet. Jeż. Powrócił w nienormalnym stanie (= *w nietrzeźwym*). Naiwni nie oceniają zgubnych warunków tak nienormalnego życia (= *nieregularnego*). <Nie + Normalny>

[**Nienosisty**] *nietrwały:* Samodział N. <Nie + Nosisty>

Nienośny 1. × N. *którego nie można nosić.* Troc. 2. Kura nienośna = *która ś. nie niesie, nie znosząca jaj.* <Nie + Nośny>

Nienowy *cokolwiek używany; znany już:* Wzięła u niego salopę, wprawdzie nienową, ale jeszcze bardzo przyzwoitą. Korz. Uczucie to wydawało mu ś. już znajomym, nienowym. Orzesz. <Nie + Nowy>

***Nieobaczek, czka** tylko w wyrażeniu: †Z nieobaczka, †Nieobaczkiem p. **Nieobacznie:** Jedli, pili, aż z nieobaczka przyszedł na nich potop. Wuj. Z nieobaczka nań zajechał huf nieprzyjacielski, uczyniwszy nań zasadzkę. B. B. Aniołowie wyzbierali kamyki na drogach jego, aby ś. z nieobaczka nie obraził w nogę swoją. Rej. Romulus z nieobaczka z oczu ludzkich porwany. Fal. <Nie + *Obaczek, od Obaczyć>

Nieobaczenie, a, blm. 1. †N. p. **Nieobacznie:** Sąsiadek a. kto inszy uczyni mi co z niechcenia a. nieobaczenia. Rej. 2. [N. twoje, wasze, jego i t. d.] = *nie doczekasz ś. tej chwili, w której byś mógł obaczyć.* <Nie + Obaczenie>

†**Nieobacznie** przys. od **Nieobaczny;** †**Niebacznie,** †**Nieobaczkiem,** †**Z nieobaczka,** †**Z niebaczka,** †**Z nieobaczenia** *znienacka, niespodziewanie, ni stąd ni zowąd, niepostrzeżenie; przypadkiem, przez nieostrożność:* Niedługo tego czekać, gdy ś. N. upadek wszystkich rzeczy i zginienie zacznie. Groch. Wypadł jakoś z pochew N. miecz. Warg.

†**Nieobaczność, i,** blm. rz. od **Nieobaczny.** Stok.

× **Nieobaczny** 1. *którego nie można zobaczyć, niewidzialny, niewidoczny, niewidomy:* Iskra nieobaczna. Wor. 2. †N. i [N.] p. **Niebaczny:** Nieobaczna sprawa. Kochan. O, ludzie nieobaczni! Tyle doświadczeń za wami... I co to wszystko płaci, kiej ś. nie chce. Ork. Nieobaczna ufność. Nar. Mąż w mowie N. Leop. Nieobaczne wymówienie ust jej. Bud. Masz być miłosiernym nad nieobacznym upadkiem bliźniego. Rej (= *skutkiem nierozwagi*). 3. †N. a. †**Nieopatrzny** *nieprzewidziany, niespodziewany, nagły, niepostrzeżony, przypadkowy:* Nieszczęście tak nowe, tak nieobaczne. Wuj. Nieobaczne przypadki. Troc. < Nie + Obaczny>

†**Nieobalisty** p. **Nieobalony.** Kn.

Nieobalony 1. im. *którego nie obalono.* 2. × N. przym. a. †**Nieobalisty** *którego nie można obalić.* <Nie + Obalony, od Obalić>

× **Nieobecnie** przys. *zaocznie.*

Nieobecność, i, blm. rz. od **Nieobecny:** N. moja w mieście spowodowała zwłokę w załatwieniu tej sprawy.

Nieobecny 1. a. †**Nieobliczny** *nie znajdujący ś. w danym miejscu, nieprzytomny:* Nieobecni w klasie na lekcji. Często ś. skarży nieobecnemu mężowi na niedbałość sług. Rol. Przen.: Nieobecni, gdy chodzi o sprawy publiczne (= *brak ich*). 2. praw. *nie znajdujący ś. w miejscu swojego prawnego zamieszkania.* <Nie + Obecny>

†**Nieobel** przys. *niezupełnie, niezewszystkim:* Ceremonje te nasze skracając, N. przecię wyrzucił, ale przykazał, aby nad choremi używane były. Pim. <Nie + Obel>

†**Nieobeszły** *nie dający ś. obejść, niezmierzony:* Tyś fundament założył nieobeszłej ziemi. Kochan. Wszystkie krainy świata nieobeszłego bogów swoich różnych miały. Stryjk. Krąg nieobeszłej ziemi. Zim. Nie czyni tego żadne ludzkie plemię, byś przeszedł wszystką nieobeszłą ziemię. Groch. <Nie + Obeszły, od Obejść>

Nieobeznany *który ś. nie obeznał, nieotrzaskany, nieobyty, niewtajemniczony:* N. z robotą, z rzemiosłem. Trzykrotny raz orężem po ramieniu lub plecach i policzek rycerski mogły nieobeznanym z ceremonją prostaczkom wydać ś. karą cielesną. Szaj. <Nie + Obeznany>

Nieobiecująco przys. od **Nieobiecujący:** Wyglądał wcale N. Jeż.

Nieobiecujący *po którym sobie nic dobrego obiecywać nie można, podejrzany, nie budzący zaufania, dwuznaczny:* Mam widać, czy tak nieobiecującą fizjonomję czy tak złą reputację. Krasz. <Nie + Obiecujący, od Obiecywać>

†**Nieobjętność, i,** blm. rz. od **Nieobjętny;** **Nieobjętość.**

†**Nieobjętny** p. **Nieobjęty.** Troc.

Nieobjętość, i, blm. rz. od **Nieobjęty;** †**Nieobjętność.**

Nieobjęty, †**Nieobjętny** 1. × N. *niepojętny, niezdolny, nierozgarnięty.* 2. *niemożliwy do objęcia, nieogarniony, nieograniczony, niezmierny, wielki:* Dolegało jej związanie nieobjętych, nieogarnionych, ciężkich włosów. Żer. Nieobjęta zgraja. Gosz. O wielkie, nieobjęte morze! Dąb. Uleciałby jako ten ptak, we wszystek świat niósłby ś. na bory, na te nieobjęte ziemice. Reym. <Nie + Objęty, od Objąć>

Nieobliczalny, Nieobliczony, Nieobrachowany *nie dający ś. obliczyć, nieprzeliczony, niezliczony:* Ofiary nieobliczalne lub nieokreślone. T. K. Następstwa tego byłyby nieobliczalne. <Nie + Obliczalny>

†**Nieobliczny** p. **Nieobecny.** And. z Kobyl. <Nie + Obliczny>

Nieobliczony I. im. *którego nie obliczono.* **2.** przym. p. **Nieobliczalny:** Wiedział, że ziemia da nieobliczone w niedalekiej przyszłości korzyści. Rol. <Nie + Obliczony, od Obliczyć>

[**Nieoblizana, ej,** lm. **e**] rz. *bezwstydnica.* <Nie + Oblizany, od Oblizać>

†**Nieobłędliwie** przys. od **Nieobłędliwy.**

†**Nieobłędliwość, i,** blm. rz. od **Nieobłędliwy;** × **Nieobłędność.**

†**Nieobłędliwy** p. **Nieobłędny:** Mnie okaż ścieżki swe nieobłędliwe. Kochan. Obietnica nieobłędliwa. Kochan. Takiego wieku wedle swej obietnice życz nieobłędliwej. Kochan. Twórco dobrotliwy, rządco nasz N. Groch. <Nie + Obłędliwy>

× **Nieobłędnie** przys. od **Nieobłędny;** †**Nieobłędliwie:** Pośród tłumu ludzi jej wzrok w zadziwieniu N. rzucony na twarz dzieci padał. Słow.

× **Nieobłędność, i,** blm. rz. od **Nieobłędny;** †**Nieobłędliwość.** Troc.

× **Nieobłędny,** †**Nieobłędliwy** *niebłędny, niemylny, niebałamutny, prawdziwy, niechybny, niezawodny, pewny, niefałszywy, rzetelny:* Koniec przykazania jest miłość z nieobłędnej wiary. Leop. <Nie + Obłędny>

Nieobłożny lek.: Choroba nieobłożna=*nie zmuszająca do położenia ś.:* Durzyca nieobłożna p. **Durzyca.** <Nie + Obłożny>

Nieobłudnie przys. od **Nieobłudny:** W ideę ofiarności tak N. wierzyli ojcowie. Rol.

Nieobłudność, i, blm. rz. od **Nieobłudny.**

Nieobłudny *szczery, wylany, prawdziwy, rzetelny, nieudany.* Czuł, że ma w niej nietylko matkę, miłującą gorąco, ale zarazem jakby wiernego, nieobłudnego przyjaciela. Ostr. S. <Nie+Obłudny>

Nieobrachowany I. im. *którego nie obrachowano.* **2.** przym. p. **Nieobliczalny:** Narażał ją na nieobrachowane skutki mojego przywiązania. Krasz. <Nie + Obrachowany, od Obrachować>

× **Nieobraźliwie** przys. od **Nieobraźliwy:** N. sobie postępować. Sł. wil.

Nieobraźliwy, × **Nieobraźny** I. *nieskory do obrażania ś., niedrażliwy:* N. umysł. Pilch. Człowiek N. **2.** *nie obrażający, nie drażniący, nie ubliżający.* <Nie + Obraźliwy>

× **Nieobraźny** p. **Nieobraźliwy:** Przestrzegać, aby krotofile nie były szkodliwe, nieobraźne, niekrwawe. Rej. Nieobraźne jady. Kniaź. (=*nieszkodliwe*).

[**Nieobrębowany**] *nieobrąbiony, nieobszyty rąbkiem lub czymś podobnym:* Miała babka kozuch N. <Nie + Obrębowany, od Obrębować>

Nieobronnie przys. od **Nieobronny.**

Nieobronność, i I. blm. rz. od **Nieobronny.** **2.** †N., lm. **i** *miejsce nieobronne:* Wyście przyszli śpiegować nieobronności ziemi. Leop. <Nie + Obronność>

Nieobronny I. *bezbronny, słaby, nieobwarowany, niewarowny, nieufortyfikowany:* Miasto nieobronne. **2.** †N. *którego nie można obronić, niesprawiedliwiony:* Nieobronna rzecz, niewymowna. Mącz. <Nie + Obronny>

Nieobrotność, i, blm. rz. od **Nieobrotny.**

Nieobrotny *nieruchliwy, niezręczny w towarzystwie a. w interesach, niezabiegliwy, niezaradny, nieprzemyślny:* Drwiąco przedstawia nam pan Zagłoba w Czehryńskim zajeździe nieobrotnego Litwina. Rol. N. kupiec. <Nie + Obrotny>

†**Nieobrusznie** przys. od **Nieobruszny.** Troc.

†**Nieobruszny** *nieskory do obruszenia, niegniewliwy, niegwałtowny, niepopędliwy, łagodny, cierpliwy, wyrozumiały.* Kn. <Nie + Obruszny>

†**Nieobrządnie** przys. od **Nieobrządny:** N. obrany. Troc. N, nie według obrządków, nie chowając obrządków. Kn. <Nie + Obrządnie>

†**Nieobrządny** p. **Nieobrzędny.**

†**Nieobrzezanie, a,** lm. **a** anat. p. **Napletek.** <Nie + Obrzezanie>

†**Nieobrzezaniec, ńca** I. lm. **ńcy** *człowiek nieobrzezany, nie Żyd:* Wydali Jezusa poganom, nieobrzezańcom, aby od ich ręku umarł. Skar. Pobijmy tych nieobrzezańców. Wuj. Obrzezany kto jest, niech ś. nie czyni nieobrzezańcem. Bud. **2.** lm. **ńce** żart. *dukat cały, nieobernięty.* <Nie + Obrzezaniec>

†**Nieobrzezek, zka,** lm. **zki** anat. p. **Napletek.** <Nie + Obrzezek>

†**Nieobrzezka, i,** lm. **i** anat. p. **Napletek.** <Nie + Obrzezka>

†**Nieobrzędnie** przys. od **Nieobrzędny.**

†**Nieobrzędny,** †**Nieobrządny** *nie według obrządku dokonany, nieformalny.* <Nie + Obrzędny>

†**Nieobuczny** *nieobuczony, nieobjeżdżony, nieujeżdżony, nietresowany:* Koń N. <Nie + *Obuczny, od Obuczać>

†**Nieobuzdować, uje, ował** *nie powściągać.* Glosy w. XV. <Nie + *Obuzdować>

†**Nieobuzdowanie, a,** blm., czynność cz. **Nieobuzdować.**

Nieobyczajnie przys. od **Nieobyczajny:** N. na ręce podał. Skar. (= *niezgrabnie*). †Buczacki z nieuzbrojonym czeladzi orszakiem na Tatarów N. napadł. Błaż. (=*nieostrożnie*).

Nieobyczajność, i, blm. rz. od **Nieobyczajny;** *brak obyczajności:* N. zamyka w sobie występki i sprosności, jako pijaństwa, fryjerstwa i t. d. Glicz.

Nieobyczajny I. *nie odznaczający ś. dobremi obyczajami, niemoralny, nieprzystojny, nieprzyzwoity, nieobyty, prostacki, grubijański, rubaszny:* Żarty nieobyczajne. Śniad. Fanny i Silvia, najnieobyczajniejsze powieści Gautier. **2.** †N. *nieostrożny, nieprzezorny, nieoględny, niepatrzny.* <Nie + Obyczajny>

Nieobyty *nieokrzesany, nieotarty, nieogładzony, niewyrobiony, nieotrzaskany:* N. w świecie. Chłopiec nieładny, niemrawy i N. z towarzystwem ludzkim. Kasz. <Nie + Obyty>

Nieobżałowany, †**Nieożałowany** I. *którego nie obżałowano.* **2.** †N. p. **Nieodżałowany:** Teraz, póki tchu w ciele ich stroskanym dostanie, będziesz nieobżałowanym, będą litować twej niezwrotnej straty. Zim. <Nie + Obżałowany, od Obżałować>

Nieoceniony I. im. *którego nie oceniono.* **2.** przym. *którego nie można ocenić, nieoszacowany:* Nieocenione wykupno. Ml. Nieoceniona nagroda. Ml. Objaśnienia dla początkowych dziejów ruskich i słowiańskich niezaprzeczenie nieocenionej wartości. Lel. Samotność dobrem jest nieocenionym. Kras. Już wszystko gotowe, moja nieoceniona. Korz. Moja nieoceniona Klarunia mówiła mi, jakeście ś. pokochały. Korz. <Nie + Oceniony, od Ocenić>

[**Nieochajnie, Nieuhajnie**] *nieporządnie, niechlujnie.*

[**Nieochajny**] I. *plugawy, nieczysty.* **2.** *niecywilizowany, dziki, prostacki, ordynarny, nieokrzesany:* W grubej siermiędze, z nieochajnym chłopem

o głodzie i chłodzie pracując w niewoli. Gosz. Odbyli podróż w górę rzeki Tani, wśród dziczy zupełnie nieochajnej. Sienk. <Nie + Ochajny>

× **Nieochędogi** p. **Nieochędożny.** <Nie + *Ochędogi, od Ochędoga>

× **Nieochędogo** przys. od **Nieochędogi**, *nieochędożnie.*

Nieochędożnie przys. od **Nieochędożny**; × **Nieochędogo.**

Nieochędożność, i, blm. rz. od **Nieochędożny**; **Nieochędóstwo,** *brak ochędóstwa.*

Nieochędożny, × Nieochędogi *niechędogi, nieczysty, nieporządny, nieschludny, niechlujny, brudny.* <Nie + Ochędożny>

Nieochędóstwo, a, blm. p. **Nieochędożność.**

Nieochoczo przys. od **Nieochoczy**; **Nieochotnie:** Posepnie i N. z gośćmi ś. zabawiał. Krasz.

Nieochoczy, Nieochotny *niechętny, nieżwawy, nierzeźki.* <Nie + Ochoczy>

Nieochota, y, blm. p. **Nieochotność:** Gdy tamten srożej mu ś. okazuje, rozumiejąc, że ta N. z dobrej myśli nie pochodzi, schronił ś. przed nim. Leop. Znaczną pan poseł po nim uznał niewdzięczność i nieochotę. Ośw. Powstała w nim szalona myśl rozdmuchać tę nieochotę w rokosz otwarty. Szaj. <Nie + Ochota>

Nieochotnie przys. od **Nieochotny**, *nieochoczo.*

Nieochotność, i, blm. rz. od **Nieochotny**; **Nieochota.**

Nieochotny, Nieochoczy *niechętny, opieszały, leniwy, przymuszony, wymuszony, ospały.* <Nie + Ochotny>

× **Nieochrona, y,** blm. *nieochranianie, nieszanowanie, nieszczędzenie, nieoszczędzanie:* Uczynił był Klaudjusz z Korsykany pokój, ale iż z nieochroną majestatu rzymskiego, tedy go senat wydał nieprzyjaciołom. Warg. Gdzie ja piękną? na taką nieochronę! L. (= *na takie nieszanowanie ś.*). <Nie + Ochrona>

Nieochybnie przys. od **Nieochybny**; **Niechybnie:** Wiemy to N. Rej.

Nieochybność, i, blm. rz. od **Nieochybny:** N. nieszczęścia jasno widział. Tarn.

Nieochybny, Niechybny *nieunikniony, niewątpliwy, pewny, nieuchronny.* <Nie + Ochybny>

Nieociągliwy *nie ociągający ś., zdecydowany, stanowczy; prędki, skory, pochopny do czego:* Toście, chłopy nieociągliwe i srogie. Sienk. <Nie + Ociągliwy>

Nieociekły *z którego jeszcze nie zciekło, jeszcze mokry:* Łupy nieociekłe. Wor. (= *nieociekłe z krwi*). <Nie + Ociekły>

† **Nieociętość, i,** blm. rz. od **Nieocięty.** Troc.

† **Nieocięty** *jurny, żywotny, energiczny, czynny, krewki, zapalony, pełen ognia, werwy.* Troc. <Nie + Ocięty>

Nieociosaniec, ńca, lm. **ńcy,** † **Nieoczosaniec,** † **Nieuczosaniec** *człowiek nieociosany, nieokrzesaniec, gbur, cham, prostak, grubijanin.* L.

Nieociosany, † **Nieoczosany** I. *którego nie ociosano.* 2. przen. *grubijański, gburowaty, chamski, prostaczy, nieokrzesany, nieucywilizowany, nieotarty.* <Nie + Ociosany, od Ociosać>

Nieoczekiwanie przys. od **Nieoczekiwany.**

Nieoczekiwany *nieczekany, nagły, niespodziewany, niespodziany, nieprzewidziany:* N. rezultat. <Nie + Oczekiwany, od Oczekiwać>

† **Nieoczosaniec, ńca,** lm. **ńcy** p. **Nieociosaniec.** Troc.

† **Nieoczosany** p. **Nieociosany.**

[**Nieodal**] p. **Nieopodal:** Tak N. stała figura. Kon. Albo tu wysep N. ś. ściele, a. ś. nam tu wichrzyca zakurzy. Kon. <Nie + Odal>

Nieodbicie przys. od **Nieodbity.**

Nieodbieralność, i, blm. rz. od **Nieodbieralny:** Obce mu jest uznanie prawa wyłącznej rozporządzalności i nieodbieralności majątku. Spas. <Nie + Odbieralność>

Nieodbieralny *którego nie można odebrać.* <Nie + Odbieralny>

Nieodbity I. im. *którego nie odbito.* 2. przym. = a) *którego nie można odeprzeć, nieodparty, niezbity, stanowczy:* Grota złotego sztych N. Pilch. Nieodbitym wiecznej prawdy wywiódł dowodem. Troc. b) *nieodzowny, nieunikniony, konieczny, niezbędny, nieubłagany:* Nieodbite potrzeby. Pilch. <Nie + Odbity, od Odbić>

× **Nieodbyt, u,** blm. *brak odbytu, zbytu; nieożywienie, zastój, stagnacja w handlu.* Troc.

† **Nieodbytość, i,** blm. rz. od **Nieodbyty.** Kn.

† **Nieodbyty** *którego nie można ś. pozbyć; niepokupny:* Towar N. Klon. <Nie + Odbyty, od Odbyć>

Nieodczepnie przys. od **Nieodczepny.**

Nieodczepny *od którego nie można ś. odczepić, który ś. nie chce odczepić, nieodstępny, natrętny, niepozbyty, nieodłączny, nieoddzielny:* Jest korepetytorem pensjonarki Kazi, czułą niańką nieodczepnej od niego Zosi. Kasz. <Nie + Odczepny>

† **Nieoddarowany,** † **Nieoddarowny,** † **Nieoddatny** *którego nie można komu darem wynagrodzić, za który nie można ś. odwdzięczyć darem.*

† **Nieoddarowny** p. **Nieoddarowany.** Kn. <Nie + Oddarowany, od Oddarować>

† **Nieoddatny** p. **Nieoddarowany.** Troc. <Nie + Oddatny>

× **Nieoddychalny** *niezdatny do oddychania, zaduchowy, duszący, duszny:* Powietrze nieoddychalne w podziemiach. <Nie + Oddychalny>

Nieoddzielnie przys. od **Nieoddzielny:** Inne wnioski, z tych prawd N. wypływające. Wor.

Nieoddzielny *nieodbity, niezbędny, konieczny, nieodstępny, nierozłączny, nierozdzielny, nieodłączny, wierny komu:* N. wniosek z czego. Toporek był nieoddzielnym towarzyszem jego wędrówek. Korz. <Nie + Oddzielny>

Nieodebralny *którego odebrać nie można:* Duch mój i serce to są skryte własności moje, nieodebralne, nienakierowalne. Krasiń. Stanowi to jej właściwą i nieodebralną godność. Orzesz. <Nie + *Odebralny, od Odebrać>

Nieodegnalny, Nieodegnany *nie dający ś. odegnać:* Z nieodegnalną ołowianą na czole zadumą. Orzesz. <Nie + Odegnalny>

Nieodegnany I. im. *którego nie odegnano.* 2. przym. p. **Nieodegnalny:** Szukałam sposobu wlania w jej serce nieodegnanej goryczy. Orzesz. <Nie + Odegnany, od Odegnać>

Nieoderwanie przys. od **Nieoderwany:** Baruch trzymał ś. N. Jeremjasza aż do śmierci. Zał. (= *stale, wiernie*). Zasiadszy raz do biurka, pisał już bez wytchnienia, pisał nieustannie, N. z niedoścignioną szybkością.

Nieoderwany I. im. *którego nie oderwano.* 2. *niemożliwy do oderwania, nierozerwalny, nieoddzielny, nierozdzielny, nieodłączny, nierozłączny, nieodstępny, nieodbity:* Nieoderwana stateczność przyjaźni. Troc. Siły materjalne nieoderwane od ziemi. <Nie + Oderwany, od Oderwać>

† **Nieodetchniony** *bez odetchnienia, bez odpoczynku wykonywany, odbywany, niestrudzony, niezmor-*

dowany: Nieodetchnione prace wojenne. Troc. <Nie + Odetchniony, od Odetchnąć>

Nieodgadnięty p. **Nieodgadniony:** W towarzystwie swoich ziomków był chłodny, niewielomówny, tajemniczy, N. Krasz. <Nie + Odgadnięty, od Odgadnąć>

Nieodgadniony, Nieodgadnięty I. im. *którego nie odgadniono.* 2. przym. *którego nie można odgadnąć, tajemniczy, niewytłomaczony, niewyjaśniony, niezgłębiony, niezbadany, niedocieczony, niepojęty:* N. zamiar. Nieodgadniona tajemnica. Serce kobiety tej pozostanie na zawsze nieodgadnioną psychologiczną zagadką. Rol. Na całej tej twarzy jakaś nieodgadniona żałość była rozlana. Kaczk. <Nie + Odgadniony, od Odgadnąć>

× **Nieodiskany** *nieodszukany, nieodnaleziony, którego nie można odzyskać.* Troc. <Nie + Odiskany, od Odiskać>

[**Nieodjaj, a,** lm. **e**] p. **Niechodziaj.**

[**Nieodjęty**] *którego nie można odjąć:* Oj dziewczyno kochana, od sercaś nieodjęta, do buzi przytknięta. <Nie + Odjęty, od Odjąć>

× **Nieodkładnie** przys. od **Nieodkładny:** Dekreta te N. wykonywać ś. mają. Vol.

× **Nieodkładny** *którego nie można odkładać, bezzwłoczny, nie cierpiący zwłoki.* <Nie + Odkładny>

[**Nieodkołysany**] *którego nie odkołysali, niewykołysany; nieodchowany przez kołysanie do właściwego czasu:* Kołys-ze ś., moje dziecię małe, bości ty mi jesce nieodkołysane, nieodpowijane. <Nie + Odkołysany, od Odkołysać>

Nieodkupny *którego nie można odkupić:* Czynsz N. a. wieczny. Troc. <Nie + Odkupny>

Nieodliczalność, i, blm. mat. rz. od **Nieodliczalny.**

Nieodliczalny mat.: Nieskończona mnogość liczb a. punktów nieodliczalna=*taka, której nie można uporządkować w ten sposób, aby wszystkie jej liczby a. punkty odpowiadały liczbom szeregu naturalnego 1, 2, 3...* <Nie + Odliczalny>

Nieodłącznie przys. od **Nieodłączny.**

Nieodłączność, i, blm. rz. od **Nieodłączny.**

Nieodłączny p. **Nieoddzielny:** Z nieodłączną strzelbą na ramieniu. Krasiń. <Nie + Odłączny>

Nieodłużalny *którego odłużyć nie można:* Chcą wskrzesić wielkie i silne gospodarstwa włościańskie nieodłużalne i niepodzielne. <Nie + Odłużalny>

[**Nieodmachem**] *natychmiast, w okamgnieniu.* <Nie + Odmach(em)>

Nieodmiennie przys. od **Nieodmienny.**

Nieodmienność, i, blm. rz. od **Nieodmienny:** N. przyjaźni, miłości. Troc. N. a. fatum, bo jest Boskie postanowienie. Troc.

Nieodmienny I. *który ś. nie odmienia, niezmienny, stały, stateczny, zawsze jednakowy, jednostajny:* Powietrze nieodmienne, *aër fixus,* które w ciałach znajduje ś. Os. J. N. synu drogi! Fred. A. Wyraz, imieslów N. 2. *niezłomny, stanowczy, nieodwołalny, ostateczny:* Zaraz mi na przysięgi klnij ś. nieodmienne. Ryd. <Nie + Odmienny>

Nieodmiłośniony *niepozbawiony charakteru miłosnego, miłościwego:* Śród podłości — niespodlony, śród krzywd — N. Krasiń. <Nie + Odmiłośniony, od Odmiłośnić>

Nieodmówny *ten, którego odmówić nie wypada:* Nieodmówna usługa. Wor. <Nie + Odmówny>

Nieodmyty I. im. *którego nie odmyto.* 2. przym. *którego nie można odmyć:* Plama ze smoły jest nieodmyta. N., trudny do wypłókania, wyprania. L. <Nie + Odmyty, od Odmyć>

Nieodparcie przys. od **Nieodparty:** Gdyby to można było udowodnić N. Orzesz.

Nieodparty I. im. *którego nie odparto.* 2. a. **Nieodporny** przym. *którego odeprzeć nie można, nieprzeparty, nieodbity, niezłomny:* O bożku miłości wielowładny, którego moc nieodparta. L. O naturo! twe prawa są nieodparte. L. Zimno formułując zarzuty, ciskał w słuchacza nieodparte zarzuty. Żer. <Nie + Odparty, od Odeprzeć>

Nieodpłacony I. im. *za który nie odpłacono.* 2. a. † **Nieodpłatny** przym. *za który nie można ś. odpłacić.* <Nie + Odpłacony>

† **Nieodpłatny** p. **Nieodpłacony.** Kn. <Nie + Odpłatny>

Nieodpornie przys. od **Nieodporny.**

Nieodporność, i, blm. rz. od **Nieodporny.**

Nieodporny p. **Nieodparty:** N. pan zdobyczy. Wor. <Nie + Odporny>

Nieodpowiedni, × **Nieopowiedny** *niestosowny, niewłaściwy, nieproporcjonalny, nie nadający ś., nie licujący z czym:* Nieodpowiednia chwila. Ich zamyślenie i boleść, nieodpowiednie takiemu obrzędowi, były widoczne. Korz. Wybór N. (= *nietrafny*). <Nie + Odpowiedni>

† **Nieodpowiednie** I. p. **Nieodpowiednio.** Troc. 2. p. **Nieopowiednie:** Zjeżdżając do zameczków i miasteczek N., palił je. Leop. Cóż ci ś. nie upodobało we mnie, żeś mię tak N. opuścił? Bz.

Nieodpowiednio, † **Nieodpowiednie** przys. od **Nieodpowiedni.**

Nieodpowiedniość, i, blm. rz. od **Nieodpowiedni.**

Nieodpowiedny I. × N. p. **Nieodpowiedzialny:** Król N. w szafunkach nikomu. Nar. Przez czułość rozkazom twym nieodpowiedną, dla niej tylko goreję i ją kocham jedną. L. 2. † N. p. **Nieopowiedny:** Kiedy król wszystkie niezgody uspokoić chciał, ali nieodpowiedna śmierć nad nadzieję wszystkich, wszystko zopaczyła? Jan.

Nieodpowiedzialność, i, blm. rz. od **Nieodpowiedzialny.**

Nieodpowiedzialny, × **Nieodpowiedny** *nie odpowiadający za kogo a. za co, nie mający obowiązku zdawania sprawy z czego, nie przedstawiający gwarancji za przyjęte na siebie zobowiązania:* Redaktor N. Dłużnik N. (=*którego niema na czym patrzyć*). <Nie + Odpowiedzialny>

[**Nieodpowijany**] *którego nie odpowijano; nieodchowany przez powijanie do właściwego czasu.* <Nie + Odpowijany, od Odpowijać>

Nieodprawiony I. *którego nie odprawiono.* 2. † N. *niewypuszczony z opieki ojcowskiej, nieusamowolniony:* Dzieci nieodprawione, co jeszcze są pod zwierzchnością ojcowską. Groic. <Nie + Odprawiony, od Odprawić>

† **Nieodproszony** *od którego nie można ś. odprosić; którego żadną prośbą odwrócić nie można, nieubłagany:* Zasłużyli na to karanie, niczym nieodproszone. Tw. Miał Bóg nieodproszoną plagą królestwo pokarać. Skar. Nieodproszona sprawiedliwość. Koch. W. <Nie + Odproszony, od Odprosić>

Nieodpustnie przys. od **Nieodpustny.**

Nieodpustny p. **Nieodpuszczalny:** Za ekscesa przeróżne, przez tęż Sarę popełnione, wyliczył jej plag nieodpustnych piętnaście. Rol. <Nie + Odpustny>

Nieodpuszczalnie przys. od **Nieodpuszczalny,** *nieodpustnie, nieodpuszczenie.*

Nieodpuszczalny, Nieodpustny, Nieodpuszczony *którego nie można odpuścić, nieprzebaczalny.* <Nie + Odpuszczalny>

Nieodpuszczenie przys. od **Nieodpuszczony,** *nieodpuszczalnie, nieodpustnie.*

Nieodpuszczony I. im. *którego nie odpuszczono.* **2.** przym. p. **Nieodpuszczalny:** Masz grzech N., żeś tak zrobił. <Nie + Odpuszczony, od Odpuścić>

Nieodrodek, dka, lm. **dki** *potomek nieodrodny, nie wyrodek:* N. familji, rasy, ojca. <Nie + Odrodek>

Nieodrodnie przys. od **Nieodrodny.**

Nieodrodność, i, blm. rz. od **Nieodrodny:** W przeszłości ich rodów, jako też we własnej ich od przodków nieodrodności, spoczywały przyczyny tego. Orzesz.

Nieodrodny *który ś. nie odrodził, nie wyrodził, który ś. wdał w ojca, w matkę, w przodków, godny ich:* Takiego ojca syn N. Troc. Nieodrodne potomstwo. Troc. Nieodrodnych miał braci. Troc. Jako nieodrodne dziecko, zajęta jest nie romansami. Korz. Przen.: Starej cnoty nieodrodna, ja cię kocham, boś jest godna. Kras. N. syn swojego wieku. <Nie + Odrodny>

Nieodrosły od ziemi = *który nie odrósł od ziemi, jeszcze mały, młodociany:* N. od ziemi czytelnik. <Nie + Odrosły, od Odrość>

†**Nieodrzezek, zka,** lm. **zki** = **Napletek:** Jako ś. urodzili, w nieodrzezku byli, ani ich żaden na drodze był obrzezał. Wuj. <Nie + Odrzezek, od Odrzezać>

×**Nieodstępca, y,** lm. **y** m. *towarzysz nieodstępny, cień czyj:* Idzie tu oto jego N., to zapewne i on przyjdzie. L. <Nie + Odstępca>

Nieodstępnie przys. od **Nieodstępny:** Pilnować kogo N. Prosi, aby tym usilniej, tym nieodstępniej radzili, im oczywiściej odkrywa ś. kraju niebezpieczeństwo. Stasz.

Nieodstępność, i, blm. rz. od **Nieodstępny.**

Nieodstępny *nieodłączny, nierozłączny, nieoddzielny, nierozdzielny, nieodczepny:* Dwaj przyjaciele nieodstępni. N. towarzysz. N. uczeń filozofa. Pilch. Twój giermek każdej N. drogi. Mick. Radzisław N. boku. Wor. *(=nie odstępujący).* Nieodstępnym szedł torem. Troc. N. praw ojczystych senator. Troc. Cicho z nieodstępną swą teką pod ramieniem wszedł on do gabinetu mego. Orzesz. Lek.: Wrażenia nieodstępne, poniewolne, opętujące = *opętanie myślami, którym podlegają osoby umysłowo chore.* <Nie + Odstępny>

Nieodtworzony I. im. *którego nie odtworzono.* **2.** przym. *którego nie można odtworzyć:* Nie można oddać tego nieopisanego, nieodtworzonego wdzięku mowy, muzyki słów, jaki ma w oryginale. Krasz. <Nie + Odtworzony, od Odtworzyć>

Nieodwłocznie przys. od **Nieodwłoczny,** *niezwłocznie.*

Nieodwłoczność, i, blm. rz. od **Nieodwłoczny.**

Nieodwłoczny *którego nie można odwlekać, niezwłoczny, nie cierpiący zwłoki, pilny, natychmiastowy:* Nie czekając dnia sądowego, nieodwłoczną sprawiedliwość czynić ma. Powolność wojny jest znakiem nieodwłocznej ugody. L. Sprawa nieodwłoczna. L. <Nie + Odwłoczny>

Nieodwołalnie przys. od **Nieodwołalny:** Powstanie zdawało ś. rzeczą już N., przynajmniej w myślach dokonaną. Spas.

Nieodwołalność, i, blm. rz. od **Nieodwołalny:** Pierwsze lepsze wybory mogą reformie nadać ostrość i N.

Nieodwołalny, Nieodwołany, Nieodzowny, †Nieodwrotny *którego nie można odwołać, cofnąć, stanowczy, ostateczny, niezmienny:* Wyrok N. Był to ze strony jej warunek stanowczy, N. Jeż. Wiedział o tym dobrze od Truszewicza, że Opanasa czeka kara śmierci nieodwołalna. Rol. <Nie + Odwołalny>

Nieodwołanie przys. od **Nieodwołany,** *nieodwołalnie:* Krok ten stanowczy stanowisko jego względem całej klasy na resztę lat nauki N. wykreślił. Krasz.

Nieodwołany I. im. *którego nie odwołano.* **2.** przym. p. **Nieodwołalny.** <Nie + Odwołany, od Odwołać>

Nieodwracalnie przys. od **Nieodwracalny.**

Nieodwracalny, Nieodwrotny *którego nie można odwrócić:* Szczerze oznajmił o wyrzuceniu logicznym i nieodwracalnym magnaterji lackiej. Krasiń. Jakiś nowoczesny Anacharsis Clootz wyrznięcie logiczne i nieodwracalne wydedukował z zasady. Krasiń. <Nie + Odwracalny>

Nieodwrotnie przys. od **Nieodwrotny.**

Nieodwrotny I. p. **Nieodwracalny:** Tył N. podał. Otw. **2.** †N. p. **Nieodwołalny.** <Nie + Odwrotny>

†**Nieodzewnie** (Nieod-zewnie) przys. p. **Nieodzownie:** Druga połowica imienia starszym a. przyjaciołom tej istej pani też dziedzicznie N. przywłaszczona ma być. Mac. z Róż. Wszytko swoje imienie u tego to pana ostawione N. straci. Mac. z Róż.

[**Nieodziaj, a,** lm. **e**] *człowiek źle odziany, obdartus.* Zdr. [**Nieodziajek**]. <Z Ros. negodjáj, ze sł. lud. do „nie odziany“>

[**Nieodziajek, jka,** lm. **jki**] p. **Nieodziaj.**

Nieodzownie (Nieod-zownie) przys. od **Nieodzowny; †Nieodzewnie:** Upragniona reforma wymagała N. ukrócenia wielosłowności posłów. Szaj.

Nieodzowność, i, blm. (Nieod-zowność) rz. od **Nieodzowny.**

Nieodzowny (Nieod-zowny) **I.** p. **Nieodwołalny:** Bogów wyroki są nieodzowne. Pilch. Podał ś. Jowisz losów nieodzownej woli. Dm. Wypadło rozbitkom hospodarskim przyjąć nieodzowną konieczność. Szaj. *(= nieuchronną).* **2.** *konieczny, nieodbity, niezbędny, nieunikniony:* Nieodzowne potrzeby. Stasz. <Nie + Odzowny>

Nieodżałowany, †Nieobżałowany, †Nieożałowany I. *którego nie można odżałować, którego ś. dosyć nażałować nie można, nieopłakany:* Nieodżałowana strata. Zwrócić ś. przeciwko Turkom, aby opanować ten N. Kamieniec. Krasz. Jaki taki grosz miałem z łaski nieodżałowanej wdowy. Ochoc. Nieboszczyk mąż mój nieodżałowanej pamięci... **2.** [N.] (o żalu) *nieskończony, nieodbyty:* Oj żalu mój, żalu nieodżałowany! <Nie + Odżałowany, od Odżałować>

Nieogarniony I. im. *którego nie ogarniono, nieogarnięty.* **2.** przym. = a) *którego nie można ogarnąć:* Dolegało jej związanie nieobjętych, nieogarnionych, ciężkich włosów. Żebr. Nieogarniony okiem *(= nieprzejrzany).* Niezliczony i N. poczet. Skar. N. rozumem, myślą *(= nieobjęty).* b) przen. *niedocieczony, niezgłębiony, niedościgły, niepojęty, bezgraniczny, niezmierny, nieskończony, ogromny:* Nieogarniona wielkość Boża. Górn. O N. nieba i ziemi sprawco! Kochan. Ciała zu-

pełnie okiem ogarnąć nie potrafim, jakoż tym bardziej nieogarnionego Boga? Zachar. Nieogarnione są sądy Boskie i niedościgione drogi Jego. Ząbk. W owym nieogarnionym weselu powiadawszy im o okazji i zwycięstwie... Pas. <Nie + Ogarniony, od Ogarnąć>

× **Nieoglądały** *niewidziany dotąd, niebywały:* Podług Kartezjusza, Bóg z niczego stworzył bryłę jakąś nieoglądałą, którą na równe cząstki różnego kształtu podzielił. Rogal. <Nie + Oglądały>

Nieoględnie przys. od **Nieoględny:** Począł tak zamaszysto odrazu, tak N. i tak nareszcie niezręcznie. Kaczk.

Nieoględność, i l. blm. rz. od **Nieoględny:** N. tego czynu. **2.** lm. i *postępek, czyn nieoględny:* Za własne winy i nieoględności. Jaroch. Dopuścił ś. takiej nieoględności, iż dowiódł jakby na dłoni, że... Kaczk.

Nieoględny l. *nieostrożny, lekkomyślny, nieopatrzny, niebaczny, nieuważny, nieroztropny, nierozważny:* Nieoględne postępowanie. Żył tam w bardzo ścisłej a nawet i nieoględnej klauzurze. Kaczk. **2.** × N. *nie oglądający ś. na co; nie mający względu, niepomny na kogo, na co; niebaczny:* Na grób N., stawisz domy. Nar. <Nie + Oględny>

Nieogładzony l. *którego nie ogładzono:* Na stoliku z nieogładzonych tarcic zbitym, chleb, bryndza, wędliny. Rol. Zbite z deseczek łupanych, nierównych i nieogładzonych. Krasz. **2.** przen. *nieokrzesany, nieotarty, nieucywilizowany, surowy, bez ogłady towarzyskiej, nieobyty:* Człowiek N. <Nie + Ogładzony>

Nieograniczenie przys. od **Nieograniczony.**

Nieograniczoność, i, blm. rz. od **Nieograniczony:** N. Boska. Rogal.

Nieograniczony l. *bezgraniczny, niezmierzony, niezmierny, nieskończony; nieogarniony, wielki; nieskrępowany granicami, nieokreślony, bezwzględny, bezwarunkowy, absolutny:* Bóg niepojęty w dziełach, N. w uczynkach. Poc. W te oczy wstąpiła cała jej dusza, pełna ufności, wiary i nieograniczonego przywiązania. Korz. Nieograniczona ufność. Orzesz. Wydał nieograniczone pełnomocnictwo. Krasz. *(= zupełne).* Wolność kopania do nieograniczonej głębokości. Władza nieograniczona. **2.** gram.: †N. sposób = *wyraz, tryb bezokoliczny.* Troc. **3.** mat. *nie mający granic, nieskończony, rosnący bez granic.* <Nie + Ograniczony, od Ograniczyć>

Nieokazale przys. od **Nieokazały:** Występował N.

Nieokazałość, i, blm. rz. od. **Nieokazały.**

Nieokazały, × Nieokaźny *niepokaźny, niepozorny, niewystawny, skromny:* Wjechał koczyk dobrą, ale nieokazałą czwórką. Korz. <Nie + Okazały>

× **Nieokaźny** p. **Nieokazały:** Dwór drewniany i N. stał na Okolu. Krasz. <Nie + Okaźny>

Nieokiełznanie, a, blm. *nieumiarkowanie, wyuzdanie, niepowściągliwość, rozpasanie, swawola:* Może tradycje jakichś rycerskich dzieł wyrobiły w nich tę dzikość charakteru, butę i N.

Nieokiełznany *niepohamowany, niepowściągliwy, nieumiarkowany, rozpasany, swawolny, wyuzdany:* Dziki i niczym N. duch swawolnego człowieka korzy ś. w prochu. Kaczk. Była to mieszanina zniewieściałości i nieokiełznanej odwagi. Sienk. <Nie + Okiełznany, od Okiełznać>

[**Nieokiez**] *nieomal, oniemal, omal, bezmała, prawie:* Stęgłe bryły — N. skała. Wysp. <Nie + Okiez = Okęs, p. Kęs>

[**Nieokpiśny**] *rzetelny, uczciwy, prawdomówny, nieoszukańczy, nieskłonny do okpiwania, nieszachrajski:* Znają was wszędy z imienia i rodu i z poczciwości dobrej nieokpiśnej. Ork. <Nie + Okpiśny>

†**Nieokreśnie** przys. od **Nieokreśny,** p. **Nieokreślenie.** Troc.

†**Nieokreśny** p. **Nieokreślony.** Troc.

†**Nieokreszony** p. **Nieokreślony.** Troc.

Nieokreślenie przys. od **Nieokreślony; Nieokreślnie, †Nieokresznie, †Nieokreśnie, †Nieokryślnie:** Szeroko, N., burzliwie płynęło jego życie. Zdziech.

Nieokreślnie przys. od **Nieokreślny,** p. **Nieokreślenie.**

Nieokreślność, i, blm. rz. od **Nieokreślny; Nieokreśloność:** N. wyrażeń autora podaje możność tłomaczenia jego poglądów w jednym i drugim kierunku.

Nieokreślny p. **Nieokreślony:** N. blask gwiazdy w wodzie odstrzelonej. Tet. Pragnienie czegoś nieokreślnego duszę mą pochwyca. Przedimek N. <Nie + Określny>

Nieokreśloność, i, blm. rz. od **Nieokreślony; Nieokreślność.**

Nieokreślony, †Nieokreszony l. *którego nie określono, nieoznaczony, nieograniczony, nieustalony:* Nieokreślona przestrzeń, miara. **2.** a. **Nieokreślny, × Nieokryślny, †Nieokreśny, †Nieokreszny** *którego nie można określić, niewyraźny, niezdecydowany:* Kapelusz z wstążkami jakiegoś nieokreślonego koloru. Jakieś nieokreślone uczucie wkradało ś. do jego duszy. **3.** gram.: Zaimek N. *(=nie określający bliżej).* **4.** mat.: Całka nieokreślona = *całka, jeśli granice, pomiędzy któremi ma być wzięta, nie są dane (oznaczone).* <Nie + Określony>

†**Nieokreśnie** przys. od **Nieokreśny,** p. **Nieokreślenie.** Kn.

†**Nieokreśny** p. **Nieokreślony.** Kn.

†**Nieokrócony** p. **Nieukrócony:** Gabrjel nad ziemią bieży rączym lotem, obłok i wiatry rwie nieokrocone. Kochan. <Nie + Okrócony>

†**Nieokrótły** p. **Nieukrócony.** Klon. <Nie + * Okrótły, od Okrócić>

†**Nieokryślnie** przys. od **Nieokryślny,** p. **Nieokreślenie.**

× **Nieokryślny** p. **Nieokreślony:** O N. bóstwa oceanie, gdzie nieśmiertelność swe ma pomieszkanie. L. Chlubi ś., podbiwszy sobie państwa nieokryślnych granic. Kniaź.

Nieokrzesanie, a, blm. *brak okrzesania, ogłady, wychowania, gburowatość, prostactwo.*

Nieokrzesanie przys. od **Nieokrzesany.**

Nieokrzesaniec, ńca, lm. **ńcy, †Nieuczesaniec, †Niewyczosaniec** *człowiek nieokrzesany, grubijanin, prostak, cham, ordynus, grundychwał.*

Nieokrzesany, †Nieokrzosany, Nieociosany *nie mający ogłady, nieotarty między ludźmi, prostacki, gburowaty, ordynarny, niedelikatny:* N. gbur. Krasz. Takie to niezgrabne i nieokrzesane przyszło. Ochoc. <Nie + Okrzesany>

†**Nieokrzosany** p. **Nieokrzesany.** Troc.

Nieomal p. **Niemal:** Ucieczka Basi jest N. tak wykończona w szczegółach, jak przeprawa Skrzetuskiego. Kozł. <Nie + Omal>

Nieomieszkanie przys. niemieszkanie, *bezzwłocznie, niezwłocznie, nieodwłocznie, wnet, na-*

łychmiast, zaraz: Jako życzliwy przyjaciel, N. to uczynić raczy. Rol. Sto koni dobrych weź N. Deo. <Nie + *Omieszkanie, od Omieszkać>

Nieominiony *którego nie można ominąć, nieuniknione:* Nie urzeczywistniało ich nigdy nic innego, tylko przypadek a. nieominiona konieczność. Kaczk. <Nie + Ominiony, od Ominąć>

Nieomłotny p. **Nienamłotny:** Rok był N., a u nas semja duża. Krasz. <Nie + Omłotny>

Nieomylnie przys. od **Nieomylny**, *niemylnie:* [Desc będzie N.]. <Nie + Omylnie>

Nieomylność, i, blm. rz. od **Nieomylny**, *niemylność:* Nieomylnością papieża nazywa ś. w kościele katolickim przywilej Piotra i jego następców, że w rzeczach wiary i obyczajów z katedry nauczać błędów nie mogą. Kras. A.

Nieomylny p. **Niemylny:** To jest rzecz nieomylna. Rej. Przezen nas nieomylna nauka prawdy zbawiennej doszła. Skar. Sumienie, świadek N., za wiele świadków stoi. Kn. Człowiek nie jest nieomylnym. Krasz. <Nie + Omylny>

Nieopamiętany *który ś. nie opamiętał, niepowściągnięty, niepohamowany, niepowstrzymany:* Idziecie, nastając na gardła braci waszych, nieopamiętani niczym! Krasz. <Nie + Opamiętany, od Opamiętać> <

[**Nieoparzony**] *niewyparzony, niewygadany:* Chmielu nieowarzony, ty chłopski pysku N.! <Nie + Oparzony, od Oparzyć>

× **Nieopasny**, × **Nieopaszny** *obnażony, nagi, wystawiony na pokaz, niezakryty, nieokryty; rozpasany:* Wdzięki nieopasne. Nar. <Nie + Opasny>

× **Nieopaszny** p. **Nieopasny:** Nieopaszne narody z Afryki. Koch. J. <Nie + Opaszny>

† **Nieopatrzenie, a,** blm. p. **Nieopatrzność:** Wąż ucieka przed człowiekiem, a jeśli kogo zarazi N. jadem swoim. Kaz. 1555. <Nie + Opatrzenie>

Nieopatrznie przys. od **Nieopatrzny:** (Bałwan) zmiótł i uniósł to jedynie, co ś. N. na czoło wysunęło. Gom. Dosyć N. w rzeczy swej postępują, a sami siebie i insze nieopatrznością zwodzą i oszukawają. Żarn.

Nieopatrzność, i, blm. rz. od **Nieopatrzny**; † **Nieopatrzenie:** Był strofowan od starszego dla nie wiem jakiejś nieopatrzności, w co częstokroć wpadał, iż chodził, jakoby od zmysłów oddalony. Wys. Dosyć nieopatrznie w rzeczy swej postępują, a sami siebie i insze nieopatrznością zwodzą i oszukawają. Żarn.

Nieopatrzny **I.** *nieoględny, nieostrożny, niebaczny, nieprzezorny, nierozważny, niezapobiegliwy, nieprzewidujący, lekkomyślny:* Indygieni nieopatrzni zapomnieli o niezażegnanym jeszcze niebezpieczeństwie. Rol. Ach, N., odwaga cię zgubi. Ml. Ludzie proste i nieopatrzne zwodzą. Wuj. **2.** † N. p. **Nieobaczny:** Od nagłej i nieopatrznej śmierci. Modl. Wac. *(=bez opatrzenia, bez dyspozycji).* Komu chorobę na kamień nieopatrzna przygoda rządzi, iż go rodzice mieli, gdyż dziedziczy, niech... Ocz. *(=której zapobiec nie można).* <Nie + Opatrzny>

× **Nieopisalnie** przys. od **Nieopisalny**, *nieopisanie.*

× **Nieopisalny** p. **Nieopisany.** <Nie + Opisalny>

I. Nieopisanie, a, blm. **I.** *nieuskutecznione opisanie.* **2.** *niemożliwość opisania:* Panował tam rozgardjasz do nieopisania. Jeż.

2. Nieopisanie przys. od **Nieopisany:** Nudzą mię N. Orzesz.

Nieopisany **I.** im. *którego nie opisano.* **2.** a. × **Nieopisalny** przym. *nie dający ś. opisać, niewymowny, niewysłowiony, niewypowiedziany, niezmierny:* Szum jesiennego wiatru nawiewał jej N. smutek. Jeż. <Nie + Opisany, od Opisać>

Nieopłacony **I.** im. *którego nie opłacono.* **2.** a. † **Nieprzepłacony**, [**Nieprzepłacony**] *którego nie można dość opłacić, nieoceniony, nieoszacowany, niezrównany:* Robotnik N. <Nie + Opłacony, od Opłacić>

Nieopłakany **I.** im. *którego nie opłakano.* **2.** a. × **Nieprzepłakany** *którego nie można dość opłakać:* Niecierpliwego żądze niewstrzymane wciągną w przepaści nieszczęść mu nieopłakane. Jabł. <Nie + Opłakany, od Opłakać>

Nieopodal *niedaleko, w niewielkiej odległości.* <Nie + Opodal>

× **Nieopowiedką** p. **Nieopowiednie.** <Nie + *Opowiedka, od Opowiedzieć>

× **Nieopowiednie** przys. od **Nieopowiedny**; † **Nieodpowiednie**, × **Nieopowiedką:** Nie mógł na ląd tam wysieść nikt N., zawsze straż, zawsze warta i w nocy i we dnie. Pot. Weszłam N. L. *(=nie opowiadając ś., nie meldując ś., nie uprzedziwszy; nie zapowiedziawszy swego przybycia).* N. odejść = milczkiem. Kn. *(=nie pożegnawszy ś.).* Lokaj nie chciał dalej służyć i poszedł od pana N. L. *(=samowolnie).*

× **Nieopowiedny**, × **Nieodpowiedny** **I.** *nie opowiadający ś., nie uprzedzający, nie meldujący ś., niezapowiedziany:* Nieopowiedne nastąpienie na państwa nasze księcia Sudermańskiego. Vol. *(=bez wypowiedzenia wojny).* Nagłe nieopowiedne przygody. Gd. **2.** p. **Nieodpowiedni:** N. czas. Troc. Nieopowiedna godzina. Troc. <Nie + Opowiedny>

Nieopowiedziany **I.** im. *którego nie opowiedziano.* **2.** przym. *którego nie można opowiedzieć, niewypowiedziany, niewymowny, niewysłowiony, nieopisany, niezmierny:* Przejęła mię całą trwoga nieopowiedziana. Orzesz. <Nie + Opowiedziany, od Opowiedzieć>

[**Nieoprzęgany**] *niezaprzęgany do pługa:* Wolec N. *(=[nieuk]).* <Nie + Oprzęgany, od Oprzęgać>

× **Nieopustny** *którego nie można opuścić:* Elegant złożyć musiał grzywien 50 nieopustnych do lunarji miejskiej. Rol. <Nie + *Opustny, od Opuścić>

† **Nieopuściały** *nieopuszczony, niespustoszony, niepusty, zaludniony:* N., niepusty kraj. Włod. Nieopuściałe miasto. Troc.

Nieorganicznie przys. od **Nieorganiczny.**

Nieorganiczność, i, blm. rz. od **Nieorganiczny.**

Nieorganiczny, Anorganiczny *mineralny:* Istota nieorganiczna = *nieżywotna, nieobdarzona organami życiowemi, to jest narządami, nie zwierzę i nie roślina, minerał, kruszec.* Chemja nieorganiczna = *część chemji ogólnej, traktująca o związkach niewęglowych, z wyjątkiem najprostszych połączeń węgla, jak dwutlenek węgla, różne węgliki i t. p.* Związek N. = *związek mineralny, niewęglowy.* Gieol.: Szczątki nieorganiczne = *powstałe nie z organizmów roślinnych lub zwierzęcych, mineralne.* <Nie + Organiczny>

× **Nieorganizm, u,** lm. **y** *ciało powstałe z związku nieorganicznego.* Sł. wil.

Nieosadnie przys. od **Nieosadny.**

Nieosadność, i, blm. rz. od **Nieosadny.**

Nieosadny **I.** *którego nie można osadzić = zaludnić, niemieszkalny:* Wieś nieosadna. **2.** Koń N. = *który ś. nie osadza, który nie osadza jeźdźca.* <Nie + Osadny>

Nieosądzony I. im. *którego nie osądzono.* **2.** ✕N. *niepewny, wahający ś., niezdecydowany.* Sł. wil. <Nie + Osądzony, od Osądzić>

Nieosiadłość, i I. blm. rz. od **Nieosiadły; Nieosiedziałość:** Przeszkoda ustalenia ś. porządku politycznego polegała na pierzchliwości luźnych atomów, na nieosiadłości ich. Spas. **2.** lm. *i miejsce niezaludnione, pustka, pustkowie.* Sł. wil.

Nieosiadły I. a. Nieosiedziały *nie mający stałej siedziby, koczujący; nie posiadający nieruchomości:* Czeladź twoja nieosiadła, to jest gołoty uczynili to. Św. z Woc. Szukać go trzeba po świecie, jako nieosiadłego gołoty. Wuj. Szkoda, że podobne szematy nie były wypracowane dla szlachty tak zagrodowej, jako też nieosiadłej. T. K. **2.** *niezamieszkany, niezaludniony, pusty, bezludny:* Na brzegu nieosiadłym, w królestwie Peru. L. <Nie + Osiadły, od Osiąść>

Nieosiedziałość, i, blm. rz. od **Nieosiedziały,** p. **Nieosiadłość:** Ziemianie skarżyli ś. lustratorowi na N. swych ludzi. Rol.

Nieosiedziały p. **Nieosiadły.**

Nieoskrobany I. *którego nie oskrobano.* **2.** przen. *nieogładzony, nieotarty, nieobyty, surowy, prostaczy, nieokrzesany:* Jeszcze N. Fred. A. <Nie + Oskrobany, od Oskrobać>

Nieosobistość, i, blm. rz. od **Nieosobisty:** W jedwabie ś. stroi, aby przez to mógł podwyższyć N. swoją. Troc (= *nieokazałość, brak prezencji*).

Nieosobisty I. a. **Nieosobowy** *nie wskazujący osoby:* Czasownik N. Zdanie nieosobiste. **2.** ✕N. *nie mający okazałej figury, niepersonat, niepostawny:* Człowiek N. <Nie + Osobisty>

Nieosobiście przys. od **Nieosobisty;** *nie we własnej osobie, za pośrednictwem kogo lub czego.*

Nieosobliwie przys. od **Nieosobliwy.**

Nieosobliwy *nieszczególny, lichy, mizerny, nietęgi, kiepski:* Wasil Zahorowski zawsze nieosobliwego zdrowia. Rol. Rozmyślał wcale nad nieosobliwym położeniem swoim. Krasz. <Nie + Osobliwy>

Nieosobowy p. **Nieosobisty.** <Nie + Osobowy>

Nieostatni *nienajgorszy, niezgorszy:* Pogrzeb odprawił ś. bez zbytniej okazałości, ale też z wystawą nieostatnią. Krasz. <Nie + Ostatni>

Nieostrożnie przys. od **Nieostrożny:** N. byłoby ś. puszczać samemu. Krasiń.

Nieostrożność, i, blm. rz. od **Nieostrożny:** Zrobić co przez N. Popełnić N. (= *czyn nieostrożny*).

Nieostrożny *nieważny, nieoględny, nieprzezorny, nieopatrzny.* <Nie + Ostrożny>

Nieostygły *który nie ostygł, ciepły jeszcze:* Nieostygłego jeszcze trupa wynoszą nieraz na cmentarz. Bał. <Nie + Ostygły>

Nieoswojony I. *dziki, nieukrócony, nieugłaskany, nieobłaskawiony:* Zwierz N. **2.** *który ś. nie oswoił, nieobyty, nieotrzaskany, nieoznajmiony:* N. z nowemi warunkami, zwyczajami. Rozmowa wpadła na szczegóły, któremi książę był zajęty i o które zupełnie z niemi nieoswojonego zaczął badać Lamberta. Krasz. <Nie + Oswojony>

Nieoszacowaność, i, blm. rz. od **Nieoszacowany.** L.

Nieoszacowany I. im. *którego nie oszacowano.* **2.** a. †**Nieszacowany** przym. *którego nie można oszacować, nieoceniony, najdroższy, jedyny, drogocenny, niezrównany, nie dający ś. obliczyć, nieprzeliczony, niezmierny:* Cnota jest klenot N., bo ta ozdobi ubogie i pany. Rej. Chleb a żywot bez nagany, skarb to N. Zbyl. A. Cesarz wielki Karol był w skarbach i bogactwie N. Kulig. Liczba lat Boga nieoszacowana. Wuj. Szeroki kołnierz z najcudniejszych koronek brabanckich wartości nieoszacowanej. Sienk. Nie chciał takiej kostki rzucić, ani płonnej nadziei nieoszacowanym kosztem kupować. Birk. Szukała pociechy nieoszacowanej nędzy swojej. Skar. Cóż to za N. ten Rejnal. Kras. Jedźże, jakeś N. L. <Nie + Oszacowany, od Oszacować>

[**Nieoszatać się, a ś., ał ś.**] *ogłupieć, zgłupieć, zbaranieć.* <Nie + Oszatać>

[**Nieoszatany, Niedoszatały**] *głupi, nierozgarnięty.*

✕**Nieoświata, y,** blm. p. **Nieoświecenie.** Goł. <Nie + Oświata>

Nieoświecenie, a, blm., ✕**Nieoświata** *ciemnota ludu, brak oświaty.*

Nieoświecony I. p. **Nieoświetlony. 2.** *ciemny, nie mający oświaty, nieświadomy:* Lud N. <Nie + Oświecony, od Oświecić>

Nieoświetlony, Nieoświecony *którego nie oświetlono, ciemny z powodu braku światła:* Wieczorem siedziałyśmy obie w nieoświetlonym pokoju przy otwartym oknie. Orzesz.

✕**Nieotargany,** †**Nieotargniony** *trudny do poskromienia, nieukrócony, niepowściągliwy:* Szczupakowaty był, chudy, płochliwy i N. jeszcze. Krasz. <Nie + Otargany, od Otargać>

†**Nieotargniony** p. **Nieotargany:** Swarliweśmy, teskliwe, chore z przyrodzenia, nieotargnione k temu, trudne do ćwiczenia. Gosł. <Nie + Otargniony, od Otargnąć>

Nieotarty I. *którego nie otarto:* Łza nieotarta. **2.** *który ś. nie otarł między ludźmi, nieogładzony, nieobyty, nieokrzesany, nieociosany, niegładki, prostacki, surowy, rubaszny:* Człek widać zadomowiony, N., nieśmiały. Krasz. <Nie + Otarty, od Otrzeć>

Nieotrzaskany *nieobyty, niewprawny, nieobeznany, nieświadomy, nieumiejętny:* Wszystkiego około 16,000 wojska, świeżo skleconego, nieotrzaskanego, niedoświadczonego. Górs. <Nie + Otrzaskany, od Otrzaskać>

†**Nieotworzysty I.** *nieotwarty, zamknięty.* **2.** *którego nie można otworzyć, trudny do otwarcia, do otwierania.* Troc. <Nie + Otworzysty>

✕**Nieouzdany** *nieokiełznany.* Troc. <Nie + Ouzdany, od Ouzdać>

Nieowarunkowany *nieobstawiony warunkami, nieuwarunkowany, bezwarunkowy, niczym nie krępowany, nie ograniczony:* Treścią jej życia była nieograniczona, nieowarunkowana miłość ku ludziom. Orzesz. <Nie + Owarunkowany, od Owarunkować>

[**Nieowarzony**] *niedowarzony, nierozgarnięty.* <Nie + Owarzony, od Owarzyć>

†**Nieowszejki** *niezewszystkim, niezupełnie, niecałkiem:* Możem ś. N. skarżyć na te lata. Kochan. <Nie + Owszejki>

Nieoznaczoność, i, blm. rz. od **Nieoznaczony.** Mat.: N. funkcji. Rozwiązanie nieoznaczoności.

Nieoznaczony I. *nieokreślony, nieograniczony:* Daję panu termin N. Bał. **2.** fil.: Klasa nieoznaczona, p. **Klasa. 3.** mat. *nie mający wartości oznaczonej, nie dający ś. oznaczyć:* Wzór N. Funkcja nieoznaczona. Równanie nieoznaczone stopnia pierwszego, drugiego i t. d. <Nie + Oznaczony, od Oznaczyć>

†**Nieożałowany I.** p. **Nieobżałowany. 2.** p. **Nieodżałowany.** <Nie + Ożałowany, od *Ożałować>

[**Nieóchajnie**] = **Nieochajnie.** <p. Nieochajny>

Niepalność, i, blm. rz. od **Niepalny.**

Niepalny *nie palący ś., nie podlegający działaniu ognia, ogniotrwały:* Ciała niepalne. Materjał N. <Nie + Palny>

Niepamięć, i, blm. **1.** *zapomnienie:* Puśćmy w N. to, co zaszło między nami. Puścić w N. krzywdy, urazy. W popiołach niepamięci zagrzebiony. Troc. Pierzchliwe słowa N. zagrzebie. Mick. Dawną ś. niepamięcią te rzeczy zatłumiły. Troc. N. go okrywa. Troc. †Daruj ten występek niepamięci. Troc. Litwę, Krzyżaków i wojnę rzucił na chwilę w N. Mick. Już poszła w N. miłość między nami. Dawna Prusaków i Litwy zażyłość poszła w N. Mick. Szczególną utrapienia ulgą jest N. Min. Pogoda nęci w polach, w niebie, na falach szukać niepamięci. Mick. Amnestję, to jest N. i sobie zadał i wszystkim, aby i imię rokoszu zginęło. Birk. **2.** †N. lek. (memoria debilis) *brak pamięci, jej osłabienie, przytępienie.* <Nie+Pamięć>

†**Niepamiętale** przys. *niebacznie, nieuważnie:* N. uczyniła. Ort. <Nie+*Pamiętale, od Pamiętać>

†**Niepamiętliwie,** [**Niepamiętliwie**] przys. od **Niepamiętliwy:** Godziny biegły za godzinami i przepadały N. we wrzawie, krzykach. Reym.

†**Niepamiętliwy** p. **Niepamiętny:** a) N., nie pamiętający. Kn. Z marmuru dom wystawiasz ku niebu, N. swojego pogrzebu. Petr. b) Skorom mdłemi przejrzał kęs oczami, które był zaćmił cień N. P. Koch. Z pod kamienia zdrój niepamiętliwego wypada strumienia. Otw. <Nie+Pamiętliwy>

Niepamiętnie przys. od **Niepamiętny:** Podobno zimę będziemy mieli N. surową tego roku. Nagan.

[**Niepamiętnik, a,** lm. **cy**] **1.** *ten, którego pamięć nie sięga do czego, za którego pamięci coś ś. nie stało, nie zdarzyło ś.* **2.** Od niepamiętnika = *od niepamiętnych czasów, od wieków.* <Nie+Pamiętnik>

Niepamiętny, Niepomny, †**Niepamiętliwy 1.** †N. i [N.] *odznaczający ś. brakiem pamięci, zapominający:* N., nie pamiętający, niepamiętliwy. Kn. Żeby ludzie tak pamiętali o nim, jak on o ich bydle pamiętał... Ale oni są strasznie niepamiętni, jak przyjdzie komu co dać. Ork. **2.** na kogo, na co, czego = *niebaczny, niepomny, nie chcący pamiętać:* N. na religję i Boga. Troc. Serce krzywd niepamiętne bratnich. Wysp. **3.** *którego nie pamiętają, którego nie można zapamiętać, zapomniany, nie za naszej pamięci zaszły, odwieczny:* Naród ten osiedlił ś. tutaj od niepamiętnych czasów. Niepamiętne to dzieje. **4.** †N. *pozbawiający pamięci, sprowadzający zapomnienie:* Nie zyszczesz duszy, która dotkła raz napoju niepamiętnego zdroju. Kochan. Chodzisz teraz brzegiem niepamiętnej wody. Kochan. <Nie+Pamiętny>

†**Niepanic, a,** lm. **y** *ten, co stracił cnotę czystości:* N., co utracił panieństwo. Kn. <Nie+Panic(z)>

Nieparlamentarnie przys. od **Nieparlamentarny:** Wyrażać ś. N.

Nieparlamentarność, i, blm. rz. od **Nieparlamentarny; Nieparlamentaryzm.**

Nieparlamentarny *nie przebierający w wyrazach, ordynarny, niecenzuralny, nieprzyzwoity, niegrzeczny, karczemny, grubijański:* Polemika była zaciekła i nieparlamentarna. Smol. Z ostatnim tym nieparlamentarnym wcale wykrzyknikiem drzwi ś. otworzyły, i do salonu weszły dwie panny. Orzesz. <Nie+Parlamentarny>

Nieparlamentaryzm, u, blm. p. **Nieparlamentarność:** Niech mi ten N. wybaczą. Dęb. <Nie+Parlamentaryzm>

Nieparzystokopytny zool. p. **Nieparzystokopytowy.** <Nie+Parzystokopytny>

Nieparzystokopytowy, Nieparzystokopytny zool.: Zwierzęta nieparzystokopytowe (perissodactyla) = *dział zwierząt ssących, mających nogi opatrzone kopytami i nieparzystą liczbą palców.* <Nie+Parzystokopytowy>

Nieparzysty 1. Liczba nieparzysta = *niezłożona z samych par jednostek, nie dająca ś. podzielić bez ułamku na dwie równe części:* Trzy jest liczbą nieparzystą. **2.** *nie mający sobowtóra, sam, samotny, pojedyńczy.* **3.** *nie należący do tej samej pary:* Buty, rękawiczki nieparzyste. **4.** anat.: Żyła nieparzysta, samotna (vena azygos) = *żyła położona po prawej stronie kręgosłupa i wpadająca do żyły głównej górnej.* Mięsień N. języczka, †myszka bez pary (musculus sine pari s. azygos uvulae). <Nie+Parzysty>

[**Niepatrzny**] *nieokazały, niepoczesny:* Człowiek N., nieokrzesany. <Nie+*Patrzny, od Patrzeć>

[**Niepeć, Niepyć**] nieod. **1.** *niebezpieczeństwo, niebezpiecznie, strach, obawa, nie żarty, nie przelewki, źle; niechybnie, konieczność, ostateczność, gwałtowny mus:* Powodzie coraz częstsze, a to N. dla żywiny, jak żyje w wodzie. Ork. Gdy widział, że N. (= *gdy widział, że nie poradzi*). **2.** *niełatwo, nie można.* **3.** *niespodziewanie.* **4.** *nie na rękę, nie do smaku.* <? Nie+Piecza>

Niepełnoletni *małoletni, nieletni:* Sąd wprowadził kuratorów do majątku opuszczonego przez niepełnoletniego właściciela. Rol. <Nie+Pełnoletni>

†**Niepewca, y,** lm. **y,** †**Niepewnik** *człowiek niepewny, podejrzany, szachraj, złodziej:* Udaje ś. za kupca, choć kupiec N. Klon. <Nie+*Pewca, od Pewny>

[**Niepewnica, y,** lm. **e**] *rzecz niepewna:* Obietnica N., a głupiemu radość. <Nie+*Pewnica, od Pewny>

Niepewnie, ×**Niepewno** przys. od **Niepewny.**

†**Niepewnik, a,** lm. **cy** p. **Niepewca:** Wątlić chcą pewność naszą ci, którzy zasługi swoje zalecają, i dla nich niebo obiecują; lecz niepewnicy to wszystko są; pewniejszy nam w tym Pan Bóg. Gil.

×**Niepewno** p. **Niepewnie:** Nowe stosunki N. i nieśmiało wywiązywały ś. z powikłań. Orzesz. Nawet N., czy ciocia Telimena jest synowca krewną. Mick.

Niepewność, i, lm. **i** rz. od **Niepewny:** Żaden fałsz na niepewności stojący utrzymać ś. nie może. Słow. Być, zostawać w niepewności (= *w nieświadomości o tym, co będzie*). Lepsza jedna pewność, niż dziesięć niepewności. Sł. wil.

Niepewny 1. *co do którego niema pewności, wątpliwy, problematyczny, zawodny; hazardowny, ryzykowny:* Nie trzeba ś. na niepewną puszczać, mając, co pewnego jest, w ręku. Pilch. Strzelił na niepewną, a postrzelił Achaba. Skar. (= *na chybił trafił, na wiatr*). Strzelił w niepewną, a z trafunku postrzelił króla. Leop. Mądry rzecz niepewną za pewną nie kładzie. Opal. Działać na niepewne. Pewne za niepewne stroić niebardzo to rozum jest. Rej. Błądzi, kto dla niepewnej rzeczy pewną postrada. Mat. Pokój z Turki był daleko bezpieczniejszy nad zwycięstwo niepewne. Tw. Niepewne wieści. Lepszy jest sposób N., niż żaden. Krup. Przyszłe rzeczy niepewne są; będą, a. nie będą. Górn. Jutro niepewne. Kn. Dzisiaj jest naszym, jutro niepewne. Kras. **2.** *co do którego nie można być*

pewnym, na którego liczyć nie można, nie zasługujący na zaufanie, któremu zawierzyć nie można, podejrzany: Człowiek to N. N. doktór, pewny zabójca. Pot. Szkolne gospodarstwo, a z ksiąg hetmaństwo oboje niepewne. Prz. N. interes. Grunt N. Miara, waga niepewna. Jeszcze nowa twa godność niepewna i drżąca. Słow. Niepewna dziewoja, żona. Klon. *(= o której uczciwości wątpić można).* **3.** czego = *nie mający pewności co do czego, wątpiący o czym, niespokojny o co, niezabezpieczony, nieupewniony co do czego:* N. jutra. N. życia. a. [Życiem N.]. N. siebie=*nie wierzący, nie ufający sobie, nie ręczący za siebie:* Aldona patrzy, czeka niepewna. Mick. **4.** *chwiejny, niezdecydowany:* Stał, czy uciekać, czy gonić, N. Mick. Idzie niepewnym krokiem. (Pijany) niepewną powracając drogą, znalazł swe miejsce. Mick. Niepewne oko. Mina niepewna. Niepewne lice i pytające topiąc w niej źrenice: „Co słyszę, księżno?“ zdumiony odpowie. Mick. Uśmiech uszczypliwy błąkał ś. na uściech Maryny, N. czy usiądzie na nich, czy odleci. Krasiń. Przen.: Włosy miał niepewnego koloru. Orzesz. *(= niewyraźnego, nieokreślonego).* <Nie + Pewny>

Niepierwszyna nieod. p. **Pierwszyna:** To N. dla takiego człeka. Syrok. <Nie + Pierwszyna>

Niepierwszyzna nieod. p. **Pierwszyzna.** <Nie + Pierwszyzna>

Niepięknie przys. od **Niepiękny:** Tak pięknej kobiecie nie mogło w czymkolwiek być N., nic jej zeszpecić nie potrafiło. Krasz. *(= nie do twarzy).* Co za grzech? Dlaczego N.? Kon. Bądźcobądź postąpił sobie N. *(= niehonorowo, nieuczciwie).*

Niepiękny *brzydki, szpetny.* <Nie + Piękny>

† **Niepijalny,** † **Niepijny I.** *którego nie można pić, niezdatny do picia.* **2.** *z którego nie piją, nie do napojów przeznaczony:* Naczynie niepijalne. <Nie + Pijalny>

Niepijany I. *trzeźwy.* **2.** †N. *nie upajający:* N. trunek, którym ś. nie upije. Kn. <Nie + Pijany>

† **Niepijny** p. **Niepijalny.** Troc. <Nie + Pijny>

[**Niepilak, a,** lm. **cy, Niepilec**] **I.** *nie krewny.* **2.** *człowiek obcy, nieznajomy, przybysz, przybłęda, niedawno w gminie zamieszkały:* Ten N. obcy, nauczający brata zardzewiałym głosem. Ork.

[**Niepilec, lca,** lm. **lce**] p. **Niepilak.**

† **Niepili,** [**Niepili**] *cudzy, obcy, nieznajomy; nie swój, nie krewny:* [Dać dziecko na niepile ręce. Osiedle jego dziadów przejdzie w niepile ręce. Ork. Tyś N.! idź ku swoim. Tet. < Por. Czes. nepíle = niepilność, nepilý = niepilny, niestaranny>

× **Niepiłość, i,** blm. *brak pragnienia.* Sł. wil. <Nie + *Piłość, od Pić>

× **Niepisalny** *którego nie można napisać, trudny do napisania:* Niepisalne słowo. Kn. <Nie + Pisalny>

× **Niepiśmiennik, a,** lm. **cy** *człowiek niepiśmienny, analfabeta.*

Niepiśmienny I. *nie umiejący pisać, nie znający pisma:* Człowiek N. *(= analfabeta).* Oplótł nami (= Żydami) świat czcicielów krzyża, panów naszych, dumnych, głupich, niepiśmiennych. Krasiń. **2.** × N. *nieliteracki, nienaukowy, nieoświecony, ciemny:* Gmin N. słyszał coś o tym i potomkom podawał. Nar. Mnożą ś. w niepiśmiennym wieku baśnie. Nar. W wiekach niepiśmiennych pisarze więcej z tradycji gminnych, niżeli z pewnych dowodów kroniki swoje układali. Nar. <Nie + Piśmienny>

[**Niepleka, i,** lm. **i**] **I.** *dziwak.* **2.** *człowiek ociężały, wielki a niezgrabny, człowiek niedołężny, charłak.* <Z Czes. neplecha = nieochędóstwo, nieporządek, neplechý = nieochędożny; tchórzliwy>

× **Nieplon, u,** lm. **y** *nieurodzaj, nieobfitość plonu, nieplenność, niepłodność:* Wskutek ciągle trwającego przesilenia rolniczego i nieurodzaju lub nieplonu ostatnich dwuch lat... <Nie + Plon>

× **Niepłakany** *niepłakiwany, niežałowany, obojętny:* Zgodziłem ś. tu mieć niepłakaną trumnę. Słow. Już mu pozostawało tylko myśleć o spoczynku w cichym, niepłakanym grobie. Spas. <Nie + Płakany, od Płakać>

× **Niepłata, y,** blm. p. **Niepłatność:** Tatarzy litewscy, że ś. z swego koczowiska dla opresji i niepłaty za lat trzy ruszyli, snadnieby ś. dali namówić do powrotu. Rol.

Niepłatność, i, × **Niepłata I.** blm. rz. od **Niepłatny:** N. wekslu. **2.** lm. **i** *fakt, wypadek niepłatności, niezapłacenia:* Te chroniczne a zastarzałe niepłatności wojska, ciągnące ś. już od kilkudziesięciu lat. Dar.

Niepłatny I. *nie wymagający płacenia:* Weksel jeszcze N. **2.** *nieopłacony, który nie otrzymał zapłaty, niewynagrodzony:* Wojsko było nie płatne, ale opera stała świetnie. Krasz. Wojsko niepłatne grosza jest żądne, pójdzie z tym, co mu zaległości choć część wyliczy. Krasz. Znowu pójdą te tłumy niepłatne, głodne, obdarte, w kurzu obcych gościńców. Żer. **3.** *za który nie płacą, bezpłatny, honorowy:* Stanowisko niepłatne. **4.** †N. *nie przynoszący korzyści; nic nie wart, nieużyteczny, bezwartościowy, znikomy:* Twe wargi szkarłatne i czoło udatne wszystkie kwiecia najbogatsze czynią niepłatne. Zim. Krwią płynęły rzeki szarłatne, mieciąc po brzegach zdechłe ryby niepłatne. Kochan. <Nie + Płatny>

× **Niepławny,** † **Niespustny** *po którym nie można pływać, żeglować, niespławny:* Na północy brzegi morza niepławnego. Groch. N. staw, rzeka, na której nie można płynąć czółnem. Włod. <Nie + Pławny>

Niepłochy *niedziki, niepierzchliwy, niebojaźliwy, łaskawy; niewstydliwy, czelny:* Zwierz N. da ś. zjechać i blisko do siebie strzelić. Pas. † Dwonogie niepłoche łanie. Klon. *(= kobiety nierządne, nierządnice).* <Nie + Płochy>

Niepłodnie, × **Niepłodno** przys. od **Niepłodny.**

× **Niepłodno** p. **Niepłodnie.** Troc.

Niepłodność, i, blm. rz. od **Niepłodny;** † **Niepłód.**

Niepłodny *nie wydający płodu, bezpłodny, jałowy, płonny; nieżyzny, nieurodzajny:* Kobieta niepłodna. (Bóg) czyni, iż niepłodna mieszka w domu, matka synów wesoła. Wuj. Niepłodna maciora, rola. Troc. Niepłodne drzewo, które żadnego owocu nie rodzi. Mącz. Przen.: Dla ciebie wiek twój w chleb zdarzeń N. Berw. *(= nieobfity, niebogaty).* <Nie + Płodny>

Niepłonnie przys. od **Niepłonny:** Wnosił N., iż ś. tu coś stać musiało strasznego. Krasz. On, jak stany wielkopolskie N. tuszą, przywróci dawny blask ich krainie. Szaj. Spodziewam ś. N., że odpowiadać zechce powziętej o nim nadziei. Kołł.

Niepłonność, i, blm. rz. od **Niepłonny.**

Niepłonny, † **Niepłony I.** *bogaty w ziarno, pełny:* Toć użętek w stodółce musi być N. Syrok. **2.** przen. *uzasadniony, usprawiedliwiony, niedaremny, niepróżny, nieczczy:* Niepłonna nadzieja. Niepłonne wieści. Syrok. Niepłonna obudziła ś. trwoga,

iż dwór targnie ś. na uciemiężenie całej ojczyzny. Szaj. <Nie+Płonny>

†**Niepłony** p. **Niepłonny**: Prędkie słońce i nieuchodzony krąg miesięczny, a iściec na niebie N. Kochan. (*= wierny świadek*). Żmija zamknione uszy w ziemię kryje, aby nie słuchać, kiedy nauczony czarownik nad nią zacznie rym N. Kochan. <Nie+Płony>

†**Niepłód, odu,** blm. p. **Niepłodność**: Żona Zacharjaszowa niemało sromu użyła, gdy ją Bóg był nawiedził niepłodem. Glicz. <Nie+Płód>

×**Niepobaczny** na co=*niebaczny, niepamiętny na co:* N. na wyroki święte. Wor. <Nie+*Pobaczny, od Pobaczyć>

Niepobożnie przys. od **Niepobożny.**

†**Niepobożnik, a,** lm. **cy** *człowiek nie bojący ś. Boga, bezbożnik, ateusz:* N., gdy ś. odwróci od nieprawości swojej, ożywi duszę swoją. B. B. Morderze i wszetecznicy, hardzi i nie pobożnicy. Kochan.

Niepobożność, i, blm. rz. od **Niepobożny**: N. jest przeciwna pobożności, bo ta, tak jak potrzebuje prawdziwe nabożeństwo, słusznie Pana Boga wzywa, a ona nie dba nic o Boga, owszem Nim gardzi. Rej.

Niepobożny I. *nienabożny, niebogobojny, nieświątobliwy, bezbożny:* Gdybyś nie mówił, żeby N. porzucił drogę swoją, on niepobożnik w nieprawości swej umrze. Smotr. **2.** †N. *niemiłosierny:* Gdy kmiotkowie najdą swoje gęgi, dadzą lisowi niepobożne cięgi. Klon. <Nie+Pobożny>

×**Niepobyt, u,** blm. *nieobecność, niebytność.* Wor. <Nie+Pobyt>

Niepochlebnie przys. od **Niepochlebny.**

Niepochlebny I. *nie pochlebiający.* **2.** *niechlubny, niezaszczytny, niekorzystny:* Niepochlebna opinja. Wrażenie niepochlebne. Dziejopisowie niepochlebnemi kolorami malują stan niewiast w Litwie starożytnej. Mick. <Nie+Pochlebny>

Niepochopnie przys. od **Niepochopny.**

Niepochopność, i, blm. rz. od **Niepochopny.**

Niepochopny *nieskory, nieprędki; nieochoczy, nieochotny, leniwy:* N. do pracy. <Nie+Pochopny>

Niepochwycony I. im. *którego nie pochwycono.* **2.** przym. p. **Niepochwytny**: Jakież to dziwne a straszne tajemnice włóczą ś. pomiędzy ludźmi, niby mary niepojęte i niepochwycone. Orzesz. Nad mogiłą rozciągam ramiona—niepochwycona. Kon. Tysiące niepochwyconych emanacji ludzi, świata i przedmiotów. Krasz. <Nie+Pochwycony, od Pochwycić>

Niepochwytność, i, blm. rz. od **Niepochwytny**: Pełna powabu N. ideału. Czuł N. jej serca kapryśnego. Bał.

Niepochwytny, Niepochwycony *którego nie można pochwycić, nieuchwytny, nieujęty:* Szybko mkną w przeszłość niepochwytne chwile. Asn. Odpowiedzialność pracodawców dotychczas była bardzo niepochwytną z powodu natury samych wypadków. Charakter jej był tak zmienny i N., jak wiatr. Bał. Pochyliła ś. nad nim niepochwytna postać kobiety. Przybysz.

×**Niepochybnie** przys. od **Niepochybny,** *niechybnie:* Słowa N. z ust jego prawdziwe. K. G.

×**Niepochybność, i,** blm. rz. od **Niepochybny**: N. fuzji, ręki. Troc. N. skutku dobrego. Troc.

×**Niepochybny** p. **Niechybny**: Łuk N. Kochan. Strzała niepochybna z cięciwy wyszła. Żebr. N. strzelec tęgi łuk nałożył. Kochan. Złota to strzała, którą mię niepochybna miłość ugodziła. Kochan. N. raz śmierci. Km. Deszcz N. zmoczy ziemię nizką. Tw. Dowody w matematyce muszą być pewne i z pierwszych i niepochybnych przyczyn wzięte. Petr. Pewna to a niepochybna. Warg. Bóg N. w słowie. Groch. Grunt N. Sł. wil. (*=na którym zawsze bywa dobry urodzaj*). <Nie+Pochybny>

Niepocieszająco przys. od **Niepocieszający**: Sprawozdanie N. wyglądało. Rol.

Niepocieszający, ×**Niepocieszny** *z którego niema powodu cieszyć ś., niewesoły, niezadawalniający, niepomyślny:* Przywiózł wiadomości niepocieszające, mianowicie, że koryto rzeki przedstawia nieprzezwyciężone trudności. Rol. Zewsząd przychodziły wieści niepocieszające. Sienk. Fakt, objaw wcale N. <Nie+Pocieszający, od Pocieszać>

Niepocieszalny p. **Niepocieszony**: Ból serc takowych okropny, straszny, N. niczym. Krasiń.

Niepocieszenie przys. od **Niepocieszony.**

×**Niepocieszny I.** *nie przynoszący pociechy, nieucieszny:* Na używanie rozumu dobrego nigdy żadna fortuna niepocieszna i smutna nie bije. Warg. **2.** p. **Niepocieszający**: Na tę niepocieszną wiadomość cesarz wysłał gońców. Lel. <Nie+Pocieszny>

Niepocieszony I. im. *którego nie pocieszono.* **2. a. Niepocieszalny** przym. *którego nie można pocieszyć, dla którego niema pociechy, nieutulony w żalu:* Oczy niepocieszone będą ś. obracać w błękity. Kon. Niepocieszona wdowa. Zdawała ś. niepocieszoną po stracie męża. Ochoc. Domownicy go (Prjama) przeprowadzają niepocieszeni. Ml. <Nie+Pocieszony, od Pocieszyć>

Niepoczciwie przys. od **Niepoczciwy.**

Niepoczciwiec, wca, lm. **wcy,** †**Niepoczesnik,** †**Niepoczestnik** *człowiek niepoczciwy, ladaco, niegodziwiec, bezecnik, hultaj.*

Niepoczciwość, i, blm. rz. od **Niepoczciwy;** †**Niepoczliwość**; *czyn niepoczciwy, sprawa niepoczciwa:* Trzech, którzy byli na wydałe miejsce ustąpili, z niepoczciwością zepchniono. Błaż. (*=ze zniewagą, z pogardą*). Rzadko ś. N. tak jak zacznie kończy. Kras.

Niepoczciwy, †**Niepoczliwy I.** †N. *niezaszczytny, niehonorowy, nieprzystojny, niepoczesny:* Wojsko nasze miało miejsce niepoczciwe i niesposobne do szyku. Dyak. **2.** *na którego poczciwości zawiedziono ś., bezecny, niegodny, niedobry, nic dobrego:* N. Pelejda. Ml. Niepoczciwa duma. Sow. Broń ś., N. Jakóbie! Mał. <Nie+Poczciwy>

†**Niepoczesnik, a,** lm. **cy** p. **Niepoczciwiec.** L.

Niepoczesność, i, blm. rz. od **Niepoczesny**: Jezus ze strony tej, iż był dziecię, to jest iż postać człowieczej niepoczesności przyjął, musiał rość. Białob.

Niepoczesny, †**Niepoczestny,** †**Niepoczęstny I.** †N. *niezaszczytny, niehonorowy, nieuczciwy, brudny, nieprzyzwoity, bezwstydny:* Niepoczesne kochanie. Głosy w. XV. Niepoczesne poruszenia. Głosy w. XV. W rzeczach niepoczesnych sługa nie powinien pana swego słuchać. Górn. **2.** *niepokaźny, niepozorny, nieokazały; lichej, nieszczególnej powierzchowności, skromny, nieobiecujący:* Na twarzy był N., ale w nogach skory. Dm. Niepoczesna będzie między ludźmi osoba jego. Wuj. Już nie wiem gust mają jaki, że ś. im moja osoba, tak niepoczesna podoba. Gor. <Nie+Poczesny>

†**Niepoczestnie** przys. od **Niepoczestny,** *niepocześnie.*

†**Niepoczestnik, a,** lm. **cy** p. **Niepoczciwiec:** Dokądże teraz między niepoczestnikami mieszkać mi dopuścisz? Bz.

†**Niepoczestność, i,** blm. rz. od **Niepoczestny,** *niepoczesność.* Glosy w. XV.

†**Niepoczestny** p. **Niepoczesny.**

Niepocześnie przys. od **Niepoczesny:** a) Najemnik w najętym domu N. ś. rządził. Groic. *(=nieuczciwie, nieporządnie).* b) Wygląda N.

†**Niepoczęstnie** przys. od **Niepoczęstny,** *niepocześnie:* Samego N. wepchnęli do piwnicy. Groch.

†**Niepoczęstny** p. **Niepoczesny.**

Niepoczęty I. *niezaczęty:* Niepoczęta praca. Troc. N. dom. Troc. **2.** †N. *nienapoczęty, niezapoczęty, nienaruszony, cały:* N. ser, chleb. Troc. Niepoczęta beczka. Troc. <Nie+Poczęty, od Począć>

†**Niepoczliwie** przys. od **Niepoczliwy,** *niepoczciwie.* S. Par. <Nie+Poczliwie, od Poczliwy=Poczciwy>

†**Niepoczliwość, i,** blm. rz. od **Niepoczliwy,** p. **Niepoczciwość:** Niewieści gniew jest N. i zhańbienie wielkie. Leop.

†**Niepoczliwy** p. **Niepoczciwy:** Dusza niepoczliwa a niemądra. Leop.

Niepoczytalność, i, blm. rz. od **Niepoczytalny:** Działając pod wpływem alkoholu, był w stanie niepoczytalności.

Niepoczytalny *z którym nie można liczyć ś. na serjo, nieodpowiedzialny za swoje czyny wskutek nienormalnego stanu umysłu:* Obrońca chciał dostarczyć dowodów, że podsądny jest N. Być w stanie niepoczytalnym. <Nie+Poczytalny>

Niepoczytny *nie znajdujący dla siebie czytelników, niechętnie czytany:* Pismo niepoczytne. Książka niepoczytna. <Nie+Poczytny>

Niepodatność, i, blm. rz. od. **Niepodatny.**

Niepodatny I. *nie nadający ś., nieodpowiedni, niestosowny, nieprzydatny, niezdatny, niełatwy do użycia, do zastosowania:* N. materjał. Grunt N. do czego. **2.** *niełatwo poddający ś., niełatwo ulegający, nieugięty, oporny, twardy, uparty:* Siła biernego oporu reprezentowana przez niepodatne otoczenie. Spas. <Nie+Podatny>

Niepodejrzanie przys. od **Niepodejrzany.**

×**Niepodejrzaność, i,** blm. rz. od **Niepodejrzany:** Kto znał autora, wierzył w N. źródła. Siem.

Niepodejrzany *którego nie mają a. mieć nie powinni w podejrzeniu, nieposzlakowany.* <Nie+Podejrzany>

Niepodległe przys. od **Niepodległy.**

Niepodległiwość, i, blm. lek. p. **Bezpieczeństwo.**

Niepodległiwy lek. p. **Bezpieczny.**

Niepodległość, i, blm. rz. od **Niepodległy:** Wojna o N. Wywalczyć sobie N.

Niepodległy *samodzielny, niezależny, niezawisły, autonomiczny, wolny.* <Nie+Podległy, od Podlegać>

Niepodły *nienizki, niebylejaki, szlachetny, zacny, dobry:* Pod niegminną i niepodłą urodziliśmy ś. gwiazdą. Syrok. Mamy trzy niepodłych grajków kompanje. Mał. <Nie+Podły>

†**Niepodoba, y** lm. **y I.** i [N.] p. **Niepodobieństwo:** N. ukazuje, aby rodzicom nieposłuszny, miał być posłuszny prawom. Petr. **2.** *nieupodobanie:* Jeśli w sercu twoim nie znajduje ś., coby przypaść do Jego miało niepodoby, głos twój do Boga wzniesiesz poufale. Chr.

Niepodobien (jako orzeczenie) p. **Niepodobny:** N. był do samego siebie. Krasz.

Niepodobieństwo, a, ×**Niepodobność,** †**Niepodoba,** [**Niepodoba**] **I.** blm. *brak podobieństwa.* **2.** lm. **a** *rzecz niepodobna do prawdy, niemożliwość, rzecz niemożebna:* N. ku wierzeniu. Troc. Zrobić to na jutro jest N. *(=niepodobna).* **3.** †N., lm. **a** *złość, niegodziwość:* Odpędź wszystko N. nieprzyjaciela. Modl. Wac.

Niepodobna, †**Niepodobno,** [**Niepodobno, Niepodobne rzeczy**] przys. *=rzecz niepodobna, niepodobieństwo, nie można, niesposób:* N. było ś. zgodzić na coś podobnego. N. to czytać. Troc. N. było to uczynić. Troc.

Niepodobnie I. przys. od **Niepodobny:** N. ku wierzeniu. Troc *(=nie do uwierzenia).* **2.** †N. *niezmiernie, niepomiernie, nadzwyczaj:* Zlęknie ś. N. Tobjasz, krzyknie na towarzysza onemi słowy: Panie, naciera na mię... Birk. Orfeusz, muzyk N. sławny. Otw.

†**Niepodobno,** [**Niepodobno**] p. **Niepodobna:** Bociem ś. ja już Krystusowi poślubiła, a N., iżbych Go kiedy opuściła. Ż. E. [Tak go strofował, że N.] *(=że więcej niepodobna).*

×**Niepodobność, i,** blm. p. **Niepodobieństwo:** N. ku czynieniu. Kn. [Gádał niepodobnością] *(=cenił tak wysoko, że niepodobna było tyle zapłacić).*

Niepodobny I. a. **Niepodobien** *nie przedstawiający podobieństwa, różny, odmienny:* N., nie trafił ś. nań, różny. Kn. Dwie istoty tak do siebie niepodobne. Korz. **2.** *niemożliwy, niemożebny:* N. do uwierzenia *(=nieprawdopodobny).* N. do wytrzymania. Orzesz. Te prawdy są do pojęcia niepodobne. Mick. Taki przeskok dla wielu jest N. Krasz. Byłoby może tak ś. stało, gdyby ambasador nietrafnością swego postępowania nie uczynił ś. sam niepodobnym. Kal. *(=niemożliwym do tolerowania).* U Boga nie będzie żadne słowo niepodobne. Wuj. Niepodobnych nie żądaj rzeczy. Troc. [Niepodobne rzeczy] p. **Niepodobieństwo. 3.** †N. *który ś. nie może podobać.* B. Sz. **4.** [N.]= a) *niewodpowiedni.* b) *niepotrzebny.* <Nie+Podobny>

[**Niepodraga, i,** lm. **i**] *baryłka.* <?>

Niepodrzędny *niepośledni, wydatny, dość ważny:* Zdobył wcale niepodrzędne stanowisko. Rol. Niepodrzędną odegrał rolę. Rol. <Nie+Podrzędny>

Niepodwyższalność, i, blm. rz. od **Niepodwyższalny:** Niedojrzałość wyobrażeń, objawiająca ś. w niepodwyższalności i nieodmienności podatków. Srzń.

Niepodwyższalny *którego nie można podwyższyć:* Podatki, wprowadzone przed zaprowadzeniem podatku gruntowego, miały być uznane za niepodwyższalne. Srzń. <Nie+Podwyższalny>

Niepodzielnie przys. od **Niepodzielny:** Posiadała ona własność tę łącznie i N. z mężem i dziećmi. Spas. Przedstawiciel takiej grupy umie korzystać N. z wygranej.

Niepodzielność, i, blm. rz. od **Niepodzielny:** N. jednej liczby całkowitej przez drugą. N. wielomianu przez wielomian. N. zysków, korzyści.

Niepodzielny I. *którego nie można dzielić, niedzielny; jednolity, nierozdzielny, nie dzielący ś.:* Liczba 5 jest niepodzielna przez 2. Władza niepodzielna. **2.** *trudny do podziału, niekorzystnie dzielący ś., którym źle obdzielać:* Chleb ciepły jeszcze jest niezdrowy i N. <Nie+Podzielny>

Niepodźwigniony I. im. *którego nie podźwignięto.* **2.** przym. *niemożliwy do podźwignienia, którego podnieść nie można, który ś. podnieść nie może:* Tamto mogło za sobą pociągnąć tylko zepsucie

smaku, to N. upadek moralny. Krasz. <Nie+Podźwigniony, od Podźwignąć>

!Niepogadzalność, i, blm. rz. od **Niepogadzalny:** Czy na nim chciał wykazać N. roli wielkiego agitatora politycznego z niemoralnością osobistą?

!Niepogadzalny *którego nie można pogodzić:* Zdać sobie sprawę z niepogadzalnego, jak ś. zdaje, pomiędzy niemi sprzeciwieństwa. Trep. <Nie+Pogadzalny>

Niepogoda, y, lm. **y l.** *zły stan powietrza, brzydki czas, brak pogody:* Czyż N. mogłaby mieć taki wpływ? Korz. N., która mi potłukła i potopiła niemało statków, na morzu mię potkała. Łęcz. Jadąc w drogę, spodziewać ś. i niepogody. Fred. M. W niepogodę piorunem srogim ogłuszony. P. Koch. Serce ma podobne do dawnej świątyni, spustoszałej niepogód i czasów koleją. Mick. Przen.: Na twe serce, o poeto młody, namiętność często groźne wzburza niepogody. Mick. **2.** †N. *niepomyślność, niepowodzenie, złe zdarzenie:* Miał i tę niepogodę, że Scytowie na Sarmatów powstali. Skar. <Nie+Pogoda>

Niepogodnie przys. od **Niepogodny:** Powinnością kaznodziejską jest upominać pogodnie i N. Wuj. Obwoływaj słowo pogodnie i N., strofuj, proś, fukaj. Bud.

Niepogodny przym. od **Niepogoda:** Dzień N. *(=pochmurny, słotny, dżdżysty, burzliwy i t. p.).* Władca pioruna i bóg, co wichrem niepogodnym świszcze. Mick. Pogodnego siana z niepogodnym nie mieszać, ale je mieć w osobności. Haur *(=w niepogodę zebranym).* Przen.: *niewesoły, surowy, chmurny, posępny, zasępiony:* Co ś. stało tobie? Oko za chmurą, czoło niepogodne. Mał. Mina niepogodna. L. <Nie+Pogodny>

†**Niepogrążny** *którego nie można pogrążyć, który ś. nie pogrąża, nie idzie na dno, nie tonie.* Troc. <Nie+Pogrążny>

×**Niepogrzebny** *zostawiony bez pogrzebu, niepogrzebany, niepochowany:* Niepogrzebne ciała. Wor. <Nie+Pogrzebny>

I. Niepohamowanie, a, blm. *niepowściągliwość, nieumiarkowanie, niepanowanie nad sobą, gwałtowność, niewstrzemięźliwość, pasja, wściekłość, popędliwość, zapalczywość:* Jakim sposobem można zwalniać poddanych z posłuszeństwa i chcieć okiełznać niepohamowaniem własnej woli? Remb. Zabił go z niepohamowania. Troc.

2. Niepohamowanie przys. od **Niepohamowany.**

Niepohamowany, †**Nieuhamowany I.** im. *którego nie pohamowano.* **2.** a. †**Niepohamowny** przym. *niepowściągliwy, niepowstrzymany, nieumiarkowany, zaciekły, nieokiełznany, wściekły, gwałtowny:* Niepohamowane gniewu, miłości zapędy. Troc. N. w gniewie. <Nie+Pohamowany, od Pohamować>

†**Niepohamowny** p. **Niepohamowany:** Męstwo ich srogiemi na nieprzyjaciela i niepohamownemi czyniło. Jan.

×**Niepojednokrotnie** przys. od **Niepojednokrotny:** Upominał go N. Pilch. Warowały prawa nasze N. prerogatywy cudzoziemskich posłów. Ostr.

×**Niepojednokrotny** *niejednokrotny:* Nie mogąc za niepojednokrotną rekwizycją tej księgi od Tarkowskiego kasztelana rekuperować, dałem mu pozew na trybunał. Mat. <Nie+Pojednokrotny>

Niepojętność, i, blm. rz. od **Niepojętny.**

Niepojętny I. †N. p. **Niepojęty:** Cień ręką niepojętna. Troc. N. rozumem. Troc. N. zmysłem. Troc. **2.** *niełatwo pojmujący rozumem, niezdolny, tępy, nierozgarnięty:* Jeżeliś N., będę ś. tłumaczyć. Mick.

×**Niepojętość, i,** blm. rz. od **Niepojęty:** Wysilam swój umysł, trawię dni i noce na dociekaniach i widzę: będzie ciemnością, zagadką, niepojętością. Dąb. *(=rzeczą niepojętą).*

Niepojęty I. im. *którego nie pojęto.* **2.** a. †**Niepojętny** = a) ×N. *którego ująć nie można, nieuchwytny, niepochwytny:* Cień ręką N. b) *którego pojąć nie można, niezrozumiały, niezbadany, niedocieczony, niewytłomaczony, niezgłębiony, nieodgadniony, zagadkowy:* Zaślepienie niepojęte. Krasz. Gwar słów twoich przerwał myśli moje dalekie, niepojęte. Krasiń. Rzecz niepojęta, jakiej pan jest dobroci. L. Chrystus w wielkości mały, w nikczemności wysoki, N. w dziełach, nieograniczony w uczynkach. Poc. Niepojęte natury skrytości. Troc. To są czary, sztuka niepojęta. Mick. <Nie+Pojęty, od Pojąć>

×**Niepokajany** *niepoprawny, zatwardziały:* Zbrodzień jest i N. zdrajca! Krech. Słusznie odniósł za swe okrucieństwo i niepokajane serce karanie. Skar. <Nie+Pokajany, od Pokajać ś.>

Niepokalanek, nka, lm. **nki, Baranek, Baranek niewinny, Czystodrzew, Czysty krzew** bot. (vitex) *roś. z rodziny wiłułkowatych.* Gatunek: N. nadmorska. Baranek czysty (v. agnus castus). <Nie+*Pokalanek, od Pokalać>

I. Niepokalanie, a I. blm. p. **Niepokalaność:** Dusza natury w swym niepokalaniu iści ś. melodją w sztuce. Kozł. **2.** lm. **a** *rzecz niepokalana:* Zohydnić wszystkie obecne czystości i niepokalania. <Nie+Pokalanie>

2. Niepokalanie przys. od **Niepokalany:** W wielkim salonie, o N. białych ścianach, gorzała setka gazowych płomyków. Orzesz. <Nie+Pokalanie>

Niepokalanka, i, lm. **i I.** *zakonnica klasztoru pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia N. Marji Panny.* **2.** w lm. *zakon, klasztor, kościół tych zakonnic.* <Od wyrazu Niepokalane Poczęcie N. Marji Panny>

Niepokalaność, i, blm. rz. od **Niepokalany; Niepokalanie:** To uosobienie czystości, niepokalaności, poezji, wdzięku. Orzesz. Do onych cnót rycerskich przydać trzeba jeszcze sumienia N. Syn.

Niepokalany, †**Niepokalony** *nieskalany, niesplamiony, czysty, bez skazy, bez zmazy, niewinny, dziewiczy:* Biały, migotliwy, N. brzask sypał ś. Reym. Ufny w niepokalaną swą przeszłość. Mick. Niepokalane, niesplugawione ręce. Troc. Panienkę z łoża od siebie niepokalaną wypuścił. Skar. Niepokalane Poczęcie N. Marji Panny = a) *poczęcie N. Marji Panny w stanie wolnym od grzechu pierworodnego.* b) *święto, obchodzone 8 grudnia.* <Nie+Pokalany>

†**Niepokalony** p. **Niepokalany:** Święta Marja niepokalona oranduj za mną. Naw. <Nie+Pokalony, od Pokalić>

×**Niepokazalność, i,** blm. rz. od **Niepokazalny.** Sł. wil.

×**Niepokazalny** *którego nie można pokazać a. który ś. nie może pokazać:* Zlew właściwości niewidzialnych i niepokazalnych. Sł. wil. <Nie+Pokazalny>

Niepokaźnie przys. od **Niepokaźny:** Bardzo N. wyglądał przy królu i naszych hetmanach. Kaczk.

Niepokaźność, i, blm. rz. od **Niepokaźny.**

Niepokaźny *nieokazały, niepoczesny, niepozorny, skromny, niewidoczny, nie bijący w oczy:* Nagdera

ś. do woli za rzeczy najużyteczniejsze, ale niepokaźne. Korz. Niepokaźna figura. Dworek N. <Nie+Pokaźny>

Niepokoić, i, il, ×**Niespokoić, !Bezpokoić** *nabawiać niespokojności, nie dawać komu pokoju, a. mu zewnątrz uprzykrzając ś., a. go wewnątrz trapiąc; trwożyć, kłopotać, dręczyć, turbować, korcić:* Boże, daj, aby byli wycięci, którzy was niepokoją. B. B. N. nieprzyjaciela podjazdami. Niepokoi mię ciągłym graniem. Interes kupiecki był N. powodzeniem starozakonnych talmudystów. Lel. Ta niespodziana wiadomość mocno mię niepokoi. To wszystko mnie niepokoi. Krasiń. Nie chcę was N. Krasz. Dłużnicy go niepokoją. Dla hetmana był on niepokojącą zagadką. Krasz. Sama tworzyła sobie niepokojące mary! Kow. Cała ta ceremonja zaręczyn dziwnie wzruszające, a po części niepokojące robiła wrażenie. Bał. **N. ś.** *doznawać niepokoju, trapić ś., trwożyć ś., kłopotać ś., dręczyć ś., niecierpliwić ś.* <Nie+Pokoić>

Niepokojąco *w sposób niepokojący:* Przed czasem ani słówka, któreby mogło N. zapaść w serce dziewczyny. Kasz.

Niepokojenie, a, blm., czynność cz. **Niepokoić.** <Od Niepokoić>

Niepokojenie się, a ś., blm., czynność cz. **Niepokoić ś.:** Im zajęcia czasu na N. ś. nie pozostawiały. Jeż.

†**Niepokojny** *niepokój czyniący, niespokojny, niepokojący:* Strzeży mię w pokoju od wszytkich niepokojnych. Modl. Wac. <Nie+*Pokojny, od Pokój>

Niepokonalność, i, blm. rz. od **Niepokonalny:** Ta drobna iskierka ma teraz wybuchnąć wielkim świadectwem niepokonalności ducha. Kasz.

Niepokonalny, Niepokonany *którego nie można pokonać, nieprzezwyciężony, niezwalczony, nieprzeparty:* Tu znów występują niepokonalne zarzuty. <Nie+*Pokonalny, od Pokonać>

Niepokonany I. im. *którego nie pokonano.* **2.** p. **Niepokonalny:** Rzekłbyś, niepokonani mężowie wyszli jedni na drugich. Ml. Solimowie niepokonani. Ml. Na wyścigach, czy konnych, czy wozowych N. Korz. Niepokonana w zabiegach kasztelanowa spieszy do Porycka. Rol. Czyniąc zadość niepokonanemu naciskowi z góry, zmuszającemu go do zostania narzędziem woli wyższej. Chm. Najlżejsza drew wiązka jest dla niej niepokonanym orężem. Krasz. Chęć, żądza niepokonana. Niepokonane pragnienie czego. <Nie+Pokonany, od Pokonać>

[**Niepokornica, y,** lm. **e**] *niepokój:* Nie jest mi zimno, ino mi jest wielgá N. <Zam. *Niepokojnica, od Niepokój>

Niepokój, oju, lm. **oje, Niespokój I.** *niespokojność, niepewność dręcząca, troska, kłopot, zaniepokojenie, trwoga:* Byś serce moje rozkroił, nie w nim nie najdziesz inszego, jako te niepokoje: sromota, wstyd... Wysp. Starościanka, czując jakiś N. żywota, prosiła o trochę dla konkokejej, jak wyraziła, a gość usłużny z pięciu ukłonami przynosi pełen kieliszek. Wóje. N. mam, czuję na umyśle. Troc. Ogarnia mię jakiś N. Opuszczając zabawy i niepokoje życia pospolitego, udał ś. na pustynię. Skar. Uspokój sumienie moje, które mi wielkie niepokoje czyni. Skar. (=*zgryzoty, wyrzuty*). Szedł tam, gdzie oczy niosły, lecz i na drodze jeszcze też pokusę cierpiał i te srogie z myślami onemi niepokoje. Skar. O jak tam częsta trwoga, jaki tam N. Opal. W twarzy Adama znać wyraźny N. Od. Trawiony myślami i gorączką, błądził tak z miejsca na miejsce ze wzrastającym w duszy niepokojem. Krasz. Pragnienie zatrzymania ciebie i N. utraty. Chm. N. w kraju=*rozruch, zawichrzenie, zamieszka, zaburzenie, wzburzenie umysłów; burza, zawierucha, trwoga wojenna:* Na Rusi mieszkam, kędy o wojnach i niepokojach częste rady i rozmowy miewać musimy. Sar. W czasach grabieży i niepokoju był człowiek, co przez lat wiele zebrany pieniądz o krwawym znoju przechował w garnku w popiele. Hoł. **2.** †N. w zegarku = *szmer, cykanie.* Troc. <Nie+Pokój>

Niepokupność, i, blm. rz. od **Niepokupny.** L.

Niepokupny *niechętnie nabywany, niepopłatny, na który niema odbytu:* Towar N. Śmiałość na niepokupną rzecz tak wiele łożyć. Mat. Przen.: N. dziś rozum, trzeba wszystko strawić, kto go chce na papierze przed światem objawić. Nar. <Nie+Pokupny>

Niepolerowany I. im. *którego nie polerowano.* **2.** a. **Niepolerowny**=a) *niegładki, nie błyszczący.* b) przen. *nieogładzony, nieotarty między ludźmi, nieokrzesany, nieobyty, nieucywilizowany, surowy, szorstki, rubaszny, prostacki, ordynarny.* <Nie+Polerowany>

Niepolerowny p. **Niepolerowany.** <Nie+Polerowny>

†**Niepoliczny** p. **Niepoliczony:** Z niego niepoliczne dobra, jak z źrzódła czerpamy. K. G.

Niepoliczony I. im. *którego nie policzono.* **2.** a. †**Niepoliczny** *którego policzyć niepodobna, nieprzeliczony, niezliczony, nieprzebrany, mnogi, niezmierny:* Niepoliczona zgraja. Gosz. <Nie+Policzony, od Policzyć>

†**Niepolit, a,** lm. **ci** *grubijanin, prostak, ordynus, nieokrzesaniec, cham:* Jeśli cudzoziemcom pieniędzmi nie ściele, za grubijanina, niepolita i niedworzanina go mają. <Nie+*Polit, p. Polita>

Niepolitycznie przys. od **Niepolityczny:** Nawet i N. pannie na drabinie siedzieć, bo ucieszny może dać światu prospekt. Sienk.

Niepolityczny I. *niezgodny z przyjętą polityką, szkodliwy dla niej, nieroztropny w rzeczach polityki:* Krok N. **2.** *niedelikatny, nieładny, nietaktowny, nieprzyzwoity:* Wyrażenie, postąpienie niepolityczne. [Ona niby gniewała ś. bardzo, mówiła mu, że z niego N. człowiek]. Bał. (= *niegrzeczny*). <Nie+Polityczny>

Niepolityk, a, lm. **cy** *człowiek niepolityczny:* Czemu to politycy wyszli z procesu cało, a niepolitycy potępieni zostali? Kos. <Nie+Polityk>

Niepolityka, i, blm. *brak polityki, niedelikatność, niegrzeczność, nietaktowność, nieprzyzwoitość:* Byłaby to N. tam usieść. Troc. <Nie+Polityka>

×**Niepołączny** *niezłączony, rozproszony:* Niepołączne gruzy. Wor. <Nie+*Połączny, od Połączyć>

Niepołom, u, lm. **y** *rzecz, której nie można połamać, która ś. połamać nie może:* Stały przy zamku dęby niepołomy, to też nazwano miejsce „Niepołomice.“ Pol. <Nie+*Połomy, zam. Połomny>

†**Niepołomny** *nie dający ś. nałamać, krnąbrny, nieposłuszny:* Pismo to proroka pełniło ś. za Krystusa i za apostołów w ludziech niepołomnych. Żarn.

[**Niepołożny**] *stromy:* Niepołożna góra. <Nie+Położny>

†**Niepomale** p. **Niepomału:** Kazał ją męczyć N. i niekrótko, ale przez dni 19. Skar.

Niepomału, †**Niepomałe** *niepomiernie, wielce, mocno, bardzo, niezmiernie, nadzwyczaj:* N. byłem zdziwiony. Owies był N. drogi, a nakoniec ani go dostać możono. Górn. I dziwił ś. N., że mu ś. tak za jedną dobę mocno zaostrzył słuch. Ork. <Nie+Pomału>

Niepomazany I. *którego nie pomazano.* 2. ×N. *niezmazany, niepokalany, czysty, nieskazitelny.* Troc. <Nie+Pomazany, od Pomazać>

I. Niepomiarkowanie, a, blm. *brak pomiarkowania, niezachowanie miary, nieumiarkowanie, nadużycie, niewstrzemięźliwość, niepowściągliwość:* N. w piciu, w jadle, jak i w uczynkach srogo karanym będzie. Reym.

2. Niepomiarkowanie przys. od **Niepomiarkowany,** *nieumiarkowanie.*

Niepomiarkowany I. p. **Niepomierny:** Niepomiarkowane wydatki. Troc. Dla swego niepomiarkowanego uwzięcia siły często szwankują. Troc. 2. *którego nie można pomiarkować, niepowściągliwy, niewstrzemięźliwy, niepohamowany, nieukrócony, gwałtowny:* Młodość niepomiarkowana wprawiła mię w stan nieszczęśliwy. Boh. <Nie+Pomiarkowany, od Pomiarkować>

Niepomiernie przys. od **Niepomierny:** Zwiększa ś. N. ruch handlowy. N. szerokie szarawary. Eww. Ta życzliwość, okazywana maluczkim i cierpiącym, rozczulała go N. Orzesz.

†**Niepomiernik, a,** lm. **cy** *człowiek niepomierny, nieumiarkowany, zbytnik; gwałtownik, raptus:* Nie bez przyczyny z tych niepomierników natrząsa ś. w pisaniu swym i ów polski poeta Rej stary. Wer.

Niepomierność, i, blm. rz. od **Niepomierny.**

Niepomierny I. a. **Niepomiarkowany** *przechodzący miarę, nie odpowiadający mierze, nadmierny, nieumiarkowany, zbytni, nadzwyczajny, wygórowany:* Niepomierne rozkoszy nie nasycają, ale dręczą. Pilch. Nienasycony umysł kusił ś. o rzeczy niepomierne, niepodobne i nader wysokie. Pilch. 2. †N. *niewspółmierny, nie mający dla siebie wspólnej z czym innym miary, nieproporcjonalny:* Niepomierne linje, lunety, anguły, których żadna spólna miara cała a. zupełna podzielić nie może. Sol. <Nie+Pomierny>

Niepomny p. **Niepamiętny:** Usta przysiąg i zaklęć świeżych niepomne. Zm. Zamiłowanie nauk niepomnym mię i niedbałym o ciało uczyni. Pilch. Wyprowadza ich stąd zgoła życia przeszłego niepomnych. Pilch. Niepomne Chaos, co przed światem wprzódy długo ś. tłukło z wszech rzeczy nieładem. Żabł. Co to za trzask? co za grzmot N.? L. (=*jakiego nie pamiętają*). Niegdyś przed niepomnym czasem. Berw. Niepomnych czasów nieznana mogiła w cieniach gęstego lasu ś. ukryła. Gosz. W niepomne czasy. Troc. Wielu bohatyrów legło snem niepomnym. Nar. Czy cię Charon napawa zdrojem niepomnym, że ty nie wiesz nic o płaczu moim? Kochan. Zdrój N. *Lethe.* Kochan. <Nie+Pomny>

×**Niepomylny** p. **Niemylny:** N. ruch. Wor. <Nie+*Pomylny, od Pomylić>

[**Niepomyślenie**]: N. twoje, jego i t. d. = *ani myśl (o tym).* <Nie+Pomyślenie>

Niepomyślnie przys. od **Niepomyślny:** Okoliczności składają ś. N. (=*nie podług myśli*). †Wszystkie takowe grzechy są N. większemi. Sekl.

Niepomyślność, i, blm. rz. od **Niepomyślny:** Nareszcie trzecia N. oręża dokonała zguby. Szaj. (=*niepowodzenie, przegrana, klęska*). Pierwsza N. wojny go ustraszyła. Troc.

Niepomyślny I. *nie odpowiadający czyim życzeniom, zamiarom, nieprzyjazny, niepocieszający, niepożądany, nie sprzyjający, niedobry, niewesoły, nieszczęśliwy, niekorzystny:* N. rezultat. Niepomyślne wieści. Zwrot N. Wiatr N. (=*przeciwny*). Na tej wizycie nie niepomyślnego nie spotka stolnika litewskiego. Mat. 2. †N. *niemożliwy do pomyślenia, którego trudno sobie wyobrazić, nieprzypuszczalny.* <Nie+Pomyślny>

†**Niepomyślony** *nie dający ś. objąć myślą, niepojęty:* Niepomyślona wdzięczność. Skar. <Nie+Pomyślony, od Pomyśleć>

†**Niepopisany** *niezapisany, niewciągnięty do spisu, do wykazu, rejestru urzędowego, nieimmatrykulowany; który nie zadeklarował w urzędzie wysokości swojego majątku, dochodu:* N. u popisu pańskiego a. Rzpltej. Troc. N. urzędownie. Troc. <Nie+Popisany, od Popisać>

Niepopłatność, i, blm. rz. od **Niepopłatny:** Artyzm i literatura mają dwie słabe strony: N. i nieherbowość. Jeż.

Niepopłatny *za który dobrze nie płacą, niekorzystny dla sprzedających, niedobrze płacący, niepokupny, na który niema popytu:* Towar N. Przen.: *nie mający znaczenia, nieważny, nie zasługujący na uwzględnienie, nie przekonywający:* Niepopłatna to wymówka. Troc. Niepopłatna racja. <Nie+Popłatny>

×**Niepoprawa, y,** blm. p. **Niepoprawność:** W piśmie tym było wiele pięknych rzeczy, ale i wiele niepoprawy. L. (=*błędów, zaniedbania*).

!**Niepoprawialny** p. **Niepoprawny:** Przestępcy niepoprawialni a. wrodzeni. Spas. <Nie+*Poprawialny, od Poprawić>

Niepoprawiony I. im. *którego nie poprawiono:* Ogień N., niezgarnięty, a garnki ostygłe i nietknięte. Krasz. 2. ×N. p. **Niepoprawny:** Co za typ zarazem w tym Niemiryczu niepoprawionym do końca, rozbestwionym i umierającym pod ławą w szynkowni. Krasz. <Nie+Poprawiony, od Poprawić>

Niepoprawnie przys. od **Niepoprawny:** W zbrodniach swoich żyli N. Chr. (=*bez poprawy*). Pisać, wyrażać ś. N.

Niepoprawność, i, blm. rz. od **Niepoprawny;** ×**Niepoprawa:** N. stylu.

Niepoprawny, ×**Niepoprawiony,** !**Niepoprawialny** I. *którego nie można poprawić, nie do naprawienia, niepowetowany:* Już po klęsk tylu niepoprawna szkoda. Chr. 2. *który ś. nie chce poprawić, nienawrócony, zatwardziały, zakamieniały, uporczywy w złym:* N. zbrodniarz, grzesznik. O N., bez wstydu, bez czoła, bez serca! L. 3. *pełen błędów, nieprawidłowy, zaniedbany, nie odpowiadający regułom:* Styl, język N. Rysunek N. Wykonanie niepoprawne. <Nie+Poprawny>

Niepopsuty I. *którego nie popsuto a. który ś. nie popsuł:* N. powodzeniem. 2. myśl. (o ptaku) *niespłoszony.* <Nie+Popsuty, od Popsuć>

Niepopularnie przys. od **Niepopularny.**

Niepopularność, i, blm. rz. od **Niepopularny:** Mimo N. swoją, postępował na coraz wyższe godności. Szaj.

Niepopularny I. *nieprzystępny, niezrozumiały dla ogółu, niezastosowany do jego pojęć:* Wykład N. Dzieło niepopularne. 2. (o człowieku) = a) *niedostępny, nieprzystępny, niechętnie przestający z niższemi od siebie, sztywny, dumny, nietowarzyski, niełatwy w stosunkach z ludźmi.* b) *nie cieszący ś. popularnością, nie mający wziętości, miru u ogółu, niesympatyczny:* Jesteś w mieście zbyt mało zna-

ny, N., a co nadewszystko zdyskredytowany na opinji. Bał. <Nie + Popularny>

[**Niepora, y,** lm. **y**] *niepogoda.* <Nie + Pora>

[**Niporada**] *nie można, niepodobna, trudno poradzić, niema rady, niesposób, niema ochoty:* N. mi tam iść. Trzeba przejść całe wierchy wpoprzek, inaczej N., bo ś. harde góry z drogi człowiekowi nie umkną. Ork. Bronię ś. temu, jak mogę, ale zwalczyć N. Ork. Chciałech po dobroci z tobą, ale N. Ork. N. ś. było wyrwać z chałupy. Ork. Starał ś. gwałtem zająć myśli czym, lecz N. Ork. *(=ani weź).* Zrazu najgorzy, N. nijak opanować, bo każdy chce mieć swoje zdanie, choćby go i nie miał. Ork. <Nie + Porada>

Nieporadnie przys. od **Nieporadny.**

Nieporadność, i, blm. rz. od **Nieporadny:** N. słowiańska nie mogła wytrzymać współzawodnictwa z przybyszami. Rol. Pokpiwał w duchu z tej nieporadności. Ork.

Nieporadny I. *nie umiejący sobie poradzić, niepraktyczny, niezaradny, nieradny, niedołężny, bierny, apatyczny.* **2.** [N.] *niemożliwy, niemożebny:* Nieporadna godzina = a) *zła, niestosowna, niewłaściwa, feralna.* b) *kłopot, ambaras:* Nieporadna godzina z tym człowiekiem *(= niewiadomo, jak z nim dojść do ładu).* <Nie + Poradny>

Nieporatowany I. im. *ktorego nie poratowano.* **2.** × N. przym. *nie mogący być poratowanym.* <Nie + Poratowany, od Poratować>

Nieporęcznie przys. od **Nieporęczny:** Opatowi tu gospodarować z Wołynia byłoby N. Byk. Czy tak, czy owak, to zawdy źle i N. Ork.

Nieporęczny *niedogodny, niezręczny.* <Nie + Poręczny>

Nieporozumienie, a, lm. **a I.** *niezgoda, niesnaska wynikła z niezrozumienia ś. wzajemnego, poróżnienie, komeraż, rozterka, waśń, różnica, sprzeczka:* Przyszło do nieporozumienia między niemi. Nieporozumienia małżeńskie. **2.** *zabawna pomyłka, wynikła z niewłaściwego zrozumienia rzeczy (qui pro quo):* Zdaje ś., że tu zaszło N., powstałe z podobieństwa nazwisk, które autor przytacza. W teatrze zaszło N., gdyż oklaskiwano aktora A., którego jednak z powodu choroby zastępował pan Z. <Nie + Porozumienie>

Nieporównanie przys. od **Nieporównany:** N. lepszy *(=bez porównania).* × Spodziewam ś, że sprawa ta N. pójść powinna. L. *(=jak nie można lepiej).*

Nieporównany I. *którego nie porównali:* Nieporównane drogi. Troc. **2.** *niezrównany, nie mający sobie równego, jedyny w swoim rodzaju, nieoceniony, znakomity, wyborny:* Nieporównane przymioty. Troc. N. to człowiek. Troc. Ów N. Nestor z tobą wojuje. Jabł. <Nie + Porównany, od Porównać>

Nieporuszenie przys. od **Nieporuszony;** †**Nieporusznie,** †**Nieporuszliwie:** Każda rzecz na swoim miejscu, nieodmiennie, N. Krasz. Ten święty obyczaj cerkiew przez tak wiele wieków N. trzymała. Pim.

†**Nieporuszenie, a,** blm. p. **Nieporuszoność.** Glosy w. XV.

†**Nieporuszliwie** p. **Nieporuszenie.**

†**Nieporuszliwość, i,** blm. p. **Nieporuszoność.**

†**Nieporuszliwy** p. **Nieporuszony:** Bądźcie stałemi a nieporuszliwi. Leop. Trwajcie wiarą ugruntowani i nieporuszliwemi od nadziei ewanielji. Bud.

†**Nieporusznie** p. **Nieporuszenie:** Trzebaby o tym konstytucjej naprzód, iżby to, co ci postanowią, trwało N. Górn. <Nie + * Porusznie, od Poruszyć>

†**Nieporuszność, i,** blm. p. **Nieporuszoność:** Wiara nam ze wschodu cała nienaruszona jest podana; więc chcemy, aby i my ją w tejże całości i nieporuszności po nas będącym podali. Smotr.

†**Nieporuszny** p. **Nieporuszony.** L., Troc.

Nieporuszoność, i, blm. rz. od **Nieporuszony;** †**Nieporuszność,** †**Nieporuszliwość,** †**Nieporuszenie:** Stałość i N. umysłu wpośród największych na siebie burzy utrzymywał. L.

Nieporuszony I. im. *którego nie poruszono.* **2.** *nie poruszający ś., nieruchomy, stały:* Miecznik siedział N. w miejscu i słuchał tego wszystkiego. Kaczk. Arystoteles i Ptolomeusz czynili ziemię nieporuszoną. Wyrw. Gwiazdy nieporuszone nazywają ś. te światła niebieskie, które jedne względem drugich zawsze są w równej odległości, chociaż zdają ś. obracać około ziemi z wschodu na zachód. Wyrw. **3. a.** †**Nieporuszliwy,** †**Nieporuszny** = a) *którego ruszać nie można, niedotykany, nietykalny; nietknięty, nienaruszony:* Prawa nieporuszone zachowane były. Smotr. b) *którego nie można poruszyć, wzruszyć, niewzruszony, zimny, sztywny, niezachwiany:* Starał ś. N., zimny, naśladować pana. Krasz. Tobjasza wiara czyniła we wszystkich nieszczęściach nieporuszonym. Zał. Insza N. umysł, insza bezczuły. Fred. M. Udają upór za N. statek. Leszcz. <Nie + Poruszony, od Poruszyć>

Nieporządek, dku, lm. **dki I.** *brak porządku, nieład, nierząd, bezład, chaos, niesystematyczność, nieakuratność, niekonsekwentność:* Dom pełen nieporządku, kucharzów zgraja. L. Co tu u was za N.! Prosił o przebaczenie, że go zastał w takim nieporządku. L. On w samym nieporządku porządnym być umie. Dm. Trzymać co w nieporządku. Nieporządki miejskie. N. w układzie planu. **2.** *nieczystość:* Pies narobił nieporządku. <Nie + Porządek>

Nieporządnie przys. od **Nieporządny;** × **Bezporządnie.**

Nieporządność, i, blm. rz. od **Nieporządny;** × **Bezporządność,** *nieporządek.*

Nieporządny, × **Bezporządny I.** *bezładny, nierządny, chaotyczny, niesystematyczny, nieakuratny, niekonsekwentny:* Gospodarstwo nieporządne. Wykład N. Pomieszanie, widne w jej osobie, do ust wyrazy nieporządne kładło. Mick. Człowiek N. *(=nie lubiący porządku, niedbały).* Pies N. *(=nieprzywykły do porządku, robiący nieporządek).* **2.** *niechlujny, brudny, nieczysty, nieprzyzwoity:* Ubranie nieporządne. **3.** *brudny, nierządny, wszeteczny, bezwstydny, rozwiązły, nieskromny, lubieżny:* Życie nieporządne. Chuci nieporządne. †Iż był z nieporządnego łoża, mieli go w zarzuceniu. Pilch. *(=nieprawego).* <Nie + Porządny>

× **Nieporządziuch, a,** lm. **y** *człowiek nieporządny, niedbalec.* <Od Nieporządny>

[**Nieposiduszczy, Nieposieduszczy**] *nie mogący usiedzieć na jednym miejscu, ruchliwy, niespokojny.* <Ukr. neposiduszczyj>

[**Nieposieduszczy**] p. **Nieposiduszczy.**

Nieposkromienie przys. od **Nieposkromiony:** Odciąć te części, które całemu ciału stały ś. N. szkodliwemi. L.

Nieposkromiony I. im. *którego nie poskromiono.* **2.** a. × **Nieposkromny** *którego nie można poskromić, nieukrócony, niepohamowany, niepowstrzymany, nieumiarkowany, gwałtowny:* N. w ferworze, któ-

ry go aż w łyka zapędził tatarskie. Rol. Odrzekła z nieposkromioną radością. Bał. <Nie+Poskromiony, od Poskromić>

×**Nieposkromny** p. **Nieposkromiony:** N. w żądzach zakon. Wor. <Nie+*Poskromny, od Poskromić>

[**Nieposłuch, u,** blm.] p. **Nieposłuszność:** Ojcu śmierci nieposłuchem swym przyśpieszył. Krasz. <Nie+Posłuch>

Nieposłuchany p. **Nieposłuszny.** <Nie+Posłuchany, od Posłuchać>

Nieposłuszeństwo, a, blm. p. **Nieposłuszność:** N. karał śmiercią. Krasz.

Nieposłusznie przys. od **Nieposłuszny.**

×**Nieposłusznik, a,** lm. **cy,** [**Nieposuśnik**] *człowiek nieposłuszny:* Kara dla zbrodnia i nieposłusznika nie dawać mu sposobności więcej wykraczać. L. Nieposłuszniey kościoła świętego nazwani są złemi syny. Białob. Bóg nad nędzą człowieczą, nad nędzą nieprzyjaciela i nieposłusznika swego zlutował ś. Hrb. <Nie+*Posłusznik, od Posłuszny>

Nieposłuszność, i, blm. rz. od **Nieposłuszny; Nieposłuszeństwo,** [**Nieposłuch**].

Nieposłuszny, Nieposłuchany *nieusłuchany, niepowolny, nieuległy, krnąbrny, własnowolny, oporny:* Być nieposłusznym komu=*nie słuchać kogo.* Albożeś mnie tak wychował, drogi papo, abym ci była nieposłuszną? Korz. <Nie+Posłuszny>

†**Nieposobnie** przys. od **Nieposobny.** Troc.

†**Nieposobność, i,** blm. rz. od **Nieposobny.** Troc.

†**Nieposobny** *nienastępny, nie idący po sobie koleją.* Kn. <Nie+Posobny>

Niepospolicie przys. od **Niepospolity:** W czwartym z kolei domu przebyła dłużej nieco, niż w trzecim, N. nawet długo, bo całe lat trzy. Orzesz.

Niepospolity I. †N. *niewspólny, nieogólny, szczególny:* Ludzie, żądzom folgując, niespołeczniste a niepospolite imię kamieniom i drzewom wkładali. Leop. **2.** *niezwykły, niezwyczajny, nadzwyczajny, niebylejaki, niebywały, szczególny, osobliwy, rzadki, wyjątkowy, wybitny, znakomity:* Chce, żeby go za kogoś niepospolitego miano dlatego, że urodziwy. L. Dar N. Kochan. N. artysta, talent. Niepospolita piękność. Musi ten niewolniczek być urodzenia niepospolitego. Boh. Młodzik to był jeszcze, ale już obiecywał, że na niepospolitego męża wyrośnie. Sienk. <Nie+Pospolity>

†**Niepostanowiony** *niestateczny, lekkomyślny:* Powiedzieć cokolwiek o skarbie młokosowi temu niepostanowionemu. Ciek. <Nie+Postanowiony, od Postanowić>

Niepostępowo przys. od **Niepostępowy.**

Niepostępowość, i, blm. rz. od. **Niepostępowy.**

Niepostępowy *nie idący za postępem, wsteczny, zacofany, konserwatywny, zachowawczy:* Gdyby nie te mrzonki, że być w Warszawie rejentem stanowi postęp, byłbym zebrał miljon majątku w niepostępowym Niechlujewie. Wielis. <Nie+Postępowy>

Niepostrzegalnie przys. od **Niepostrzegalny.**

Niepostrzegalny *którego nie można spostrzec, niedostrzegalny, niewidoczny, niewidomy, niedostępny dla oczu:* Fantazja jednoczy, harmonizuje świadomą działalność ducha z niepostrzegalną. <Nie+Postrzegalny>

†**Niepostrzegle** przys. od **Niepostrzegły,** *niepostrzeżenie:* N., nieznacznie, znagła, milczkiem. Wład. <Nie+*Postrzegle, od Postrzec>

†**Niepostrzegłość, i,** blm. rz. od **Niepostrzegły;** †**Niepostrzeżenie.** Troc.

†**Niepostrzegły** p. **Niepostrzeżony.** <Nie+*Postrzegły, od Postrzec>

Niepostrzeżenie przys. od **Niepostrzeżony:** Chciała wysunąć ś. N. Bał. <Od Niepostrzeżony>

†**Niepostrzeżenie, a,** blm. **I.** *niebaczność, nieuwaga:* Co tu robić z tym obiadem nieszczęśliwym, na który ich z niepostrzeżenia zaprosiłem. Boh. **2.** p. **Niepostrzegłość.** Troc.

×**Niepostrzeżnie** przys. od **Niepostrzeżny,** *niepostrzeżenie:* Bawili ś. szczęśliwi miłym rozhoworem, aż N. z pięknym ujrzą ś. wieczorem. Przyb.

×**Niepostrzeżny** p. **Niepostrzeżony:** On legł, potomnym N. okiem, pod niepamięci ciemnej grubym mrokiem. L.

Niepostrzeżony, Niespostrzeżony, ×**Niepostrzeżny,** †**Niepostrzegły** *którego nie postrzeżono, którego nie można było spostrzec, niedostrzeżony, niezauważony, który nie zwrócił na siebie niczyjej uwagi, niewidoczny, niewidzialny, nagły:* Przesunęła ś. prawie niepostrzeżona. Krasz. N. wyjechał z obozu. Ml. Niepostrzeżona od żadnej z Trojanek bogini ją uwiodła. Ml. Ubliżające słowo padało niepostrzeżone. Korz. <Nie+Postrzeżony, od Postrzec>

[**Nieposuśnik, a,** lm. **cy**] p. **Nieposłusznik.**

Nieposzanowanie, a, blm. *brak poszanowania, nieuszanowanie, lekceważenie:* N. względem kapłanów. Bals. Do zelżenia należy łajanie, fukanie, złorzeczenie, i to wszystko, przez co ludzie podejmują N. Petr. <Nie+Poszanowanie>

Nieposzlaka, i, lm. **i** *brak poszlaki:* W domku dla nieposzlaki pozostało wszystko, jak było. Jeż. <Nie+Poszlaka>

Nieposzlakowanie przys. od **Nieposzlakowany.**

Nieposzlakowany, ×**Niepoślakowany I.** †N. *którego nie można wytropić, trudny do wyśledzenia:* Zwierz N. **2.** ×N. przen. *niedocieczony, niezbadany, niezgłębiony, nieodgadniony.* **3.** *niepodejrzany; bez zarzutu, nieskazitelny, zacny, uczciwy:* Majątek ten musi ś. dostać komuś nieposzlakowanemu o radykalizm i swobodę przekonań. Krasz. Kościół Boży zyskał żarliwych obrońców i mężów nieposzlakowanych. Kras. Autor rzetelności nieposzlakowanej. Kras. Życie przykładne i nieposzlakowane. Kras. <Nie+Poszlakowany>

†**Nieposzurny** *niegładki:* Że miejscem niejednaki wiersz i N. Pot. <? por. Szurać>

†**Niepościgły** p. **Niepościgniony:** Jaka mądrość niepościgła w tak małych leciech! Bz.

†**Niepościgniony I.** *którego nie można doścignąć, dogonić, niedościgniony:* Gabrjel skrzydła wziął białe niespracowane i niepościgniony. Kochan. Wilkowi owcę odjął pies N., ale ją sam przedsię zjadł. Kochan. Ty niepoścignionego słońca lampę wdzięczną prowadzisz do zachodu. Kochan. **2.** a. †**Niepościgły** przen. *niepojęty, niedocieczony, niewyśledzony, niezbadany, nieodgadniony, niezgłębiony:* Nigdy są żadnym obyczajem niepościgniony drogi Twoje! Rej. Nieogarnione są sądy Boże i niepościgniony drogi Jego. Ząbk. <Nie+Pościgniony, od Poścignąć>

×**Niepoślakowanie** przys. od **Niepoślakowany,** *nieposzlakowanie.*

×**Niepoślakowany** p. **Nieposzlakowany:** Niepoślakowanego trudno zwietrzyć zwierza. Troc. On o żaden dotąd występek N. Nar. N. w swoich tajemnicach. Troc. Niepoślakowana cnota, czystość, skromność. Troc.

Niepośledni *nieostatni, nienajgorszy, niezgorszy, niezły, dość ważny:* Nowa ta instytucja zajmie niepośledne miejsce. Zasłonić ś. palcatem od pocisku w nacieraniu na przeciwnika, a był w tym N. Rzew. <Nie + Pośledni>

Niepoślednio przys. od **Niepośledni:** Do powiększenia zamieszki nieszczęsnego sejmu r. 1652 przyczynił ś. N. nasz wojewoda poznański. Szaj.

† **Niepośliźły** p. **Niepośliźny:** Skoro niepośliźłej wiary przybierzesz dziewkę jaką do swej pary... Chr. <Nie + Pośliźły, od Pośliznąć ś.>

× **Niepośliźny,** † **Niepośliźły** *który ś. pośliznąć, potknąć nie może; niechwiejny, niezachwiany, niewzruszony, silny:* Niepośliźna wiara. Wor. <Nie + * Pośliźny, od Pośliznąć ś.>

× **Niepośpiech, u,** blm. *brak pośpiechu, opóźnienie, powolność, ociężałość, ociąganie ś., lenistwo, ospałość:* Widząc podkanclerzy ten mój N., zaczął już być dla mnie ostrzejszy. Mat. <Nie + Pośpiech>

× **Niepośpieszony** *któremu nadążyć nie można:* Czas N. *(=który prędko znika).* Sł. wil. <Nie + Pośpieszony, od Pośpieszyć>

† **Niepotemny** *nie po temu będący, nieodpowiedni, niestosowny, niepodatny, niedogodny, niezręczny, nie nadający ś.* Troc. <Nie + Potemny>

[**Niepotemu**] *nie do tego, nie od tego, niepotym, do niczego:* Tu ludzie N., dziwują ś. lada czemu. <Nie + Po + Temu, od To>

† **Niepotęga, i,** blm. p. **Niepotężność.** Troc. <Nie + Potęga>

Niepotężność, i, blm. rz. od **Niepotężny;** † **Niepotęga:** Niewiasty mniej zdatne do boju, dla niepotężności natury swojej. Petr. Cesarz go wymawianiem niepotężności męstwa troskał. Skar. *(=braku).* †Był w rękę raniony, a stąd N. palców wyrosła. P. cheł. *(= bezwładność).* W tym znać starostów N. Górn. W prostocie, ubóstwie i niepotężności świeckiej najmocniejsze królestwa i cesarstwa Chrystusowi podbili. Wor. <Nie + Potężność>

Niepotężny *nie odznaczający ś. potęgą, słaby, bezsilny.* Troc. <Nie + Potężny>

× **Niepotkliwie** przys. od **Niepotkliwy.** Troc.

× **Niepotkliwość, i,** blm. rz. od **Niepotkliwy.** Kn.

× **Niepotkliwy** *nie potykający ś., mocny w nogach, pewny na nogi:* Muły niepotkliwe. Kniaź. <Nie + Potkliwy>

Niepotoczny I. × N. *który ś. niełatwo toczy, trudny do taczania:* N., który z ciężkością ś. toczy, np. kula, wał. Włod. **2.** *niezwykły, niepospolity, nie ściągający ś. do chwili bieżącej, do spraw codziennych:* N., nadzwyczajny. Włod. Sprawy, rozmowy niepotoczne. <Nie + Potoczny>

Niepotrzeba, y, lm. **y** *niepotrzebowanie, brak potrzeby, niekonieczność, zbyteczność:* O niepotrzebie oglądania ś. na zachód niema tu wcale mowy. Kęt. Zarzucą niektórzy niepotrzebę podobnych zamysłów. Czart. A. Niepotrzeba a. Nie potrzeba (jest)=*niema potrzeby, nie trzeba:* N. mu dwa razy powtarzać. <Nie + Potrzeba>

Niepotrzebnie przys. od **Niepotrzebny,** *bez potrzeby:* Dziecko nikczemnie i N. zarznął. Sow.

Niepotrzebny I. *którego nie potrzebują, nieprzydatny do niczego, zbywający:* Skrawki niepotrzebne. Niepotrzebnyś mi dłużej. Krasiń. **2.** *zbyteczny, niekonieczny; daremny, niepożądany:* Zerwanie z mężem jest niepotrzebne. Krasz. Z tego wyniknie tylko utrapienie i niepotrzebna gadanina. **3.** †N. *nikczemny, brzydki, łotrowski:* Tak niczemnemu a niepotrzebnemu postępkowi niczemne też słowa dano. Tyt. pr. magd. <Nie + Potrzebny>

× **Niepowaga, i,** blm. *brak powagi, niepoważność:* Kto powie, żem kiedykolwiek przystał na jedną chwilę niegodności, niedumy, niepowagi? Krasiń. <Nie + Powaga>

† **Niepowciągliwie** przys. od **Niepowciągliwy,** *niepowściągliwie.*

† **Niepowciągliwość, i,** blm. rz. od **Niepowciągliwy.** Mrow.

† **Niepowciągliwy** p. **Niepowściągliwy.** Mrow. <p. Niepowściągliwy>

Niepowetowanie przys. od **Niepowetowany:** Co za strata N. upływającego czasu! L.

Niepowetowany, st. w. × **Niepowetowańszy** *którego nie można powetować, nienagrodzony:* Kraj niepowetowane poniósł straty. Ochoc. Klęska niepowetowana. Ml. W regiestrze strat niepowetowanych figuruje nazwisko skromnego stolnika. Rol. Strata czasu jest niepowetowana. L. Szkoda niepowetowana. <Nie + Powetowany, od Powetować>

× **Niepowetowańszy** p. **Niepowetowany:** Im więcej usiłujesz mię przekonać, tym niepowetowańszą dajesz mi uczuć moją stratę. L.

† **Niepowinien** (jako orzeczenie) p. **Niepowinny.** Pot. <Nie + Powinien>

† **Niepowinny,** † **Niepowinien** *niepodległy, nieuległy, niepowolny, nieposłuszny.* <Nie + Powinny>

† **Niepowinność, i,** blm. rz. od **Niepowinny.** Głosy w. XV.

† **Niepowładany** *któremu nie można dać rady, którym nie można owładnąć:* Boi ś. krętych Iksjona wężów i strasznego koła, także kamienia niepowładanego. Otw. <Nie + Powładany, od Powładać>

Niepowodny *którym nie można a. trudno powodować:* Koń białej mordy i takich chrap bywa N. i prędko szwankuje. Pol. <Nie + Powodny>

Niepowodzenie, a, lm. **a** *brak powodzenia, szczęścia; nieudanie ś., zawód, niepomyślność:* Niepowodzenia Conti'ego, słabość jego partji budziły niepokój w kasztelanowej. Krasz. Nawet przy niepowodzeniu zdobywali obok ran opiekę ludzi możnych. Rol. Nadzieja zagarnienia tych wiosek była ostatnią deską, na której jego duma z zalewu niepowodzeń wyratować ś. miała. Korz. N. w handlu, w miłości, w grze. Zgryzoty, niepowodzenia złamały go na duchu. <Nie + Powodzenie>

† **Niepowolenie, a,** lm. **a** *zgwałcenie, gwałt, przemoc.* B. Sz. <Nie + * Powolenie, od Powolny>

Niepowolnie przys. od **Niepowolny:** Żaden w świecie nie dowiedzie, aby nam N. panem zostać miał. Bart. *(=wbrew naszej woli).*

Niepowolność, i, blm. rz. od **Niepowolny:** Za N. mogłem ś. spodziewać prześladowania. T. K.

Niepowolny *nieuległy, niezgodny, nieposłuszny, samowolny, uparty, krnąbrny:* Bywają tak niepowolni, iż żadną miarą, ani poradą nie mogą być ukarani, aby ś. nie przeciwili. Jabł. <Nie + Powolny>

Niepowołany I. *którego nie powołano.* **2.** *samozwańczy, nieupoważniony, nieumiejętny, niekompetentny:* N. krytyk. Rosną w znaczeniu wyrocznie niepowołane i bezimienne. Król Stefan nie lubił spólników niepowołanych. Szaj. <Nie + Powołany, od Powołać>

Niepowrotnie przys. od **Niepowrotny:** Przepadną N. dobre żony. Szaj. Nadzieje, upadłe

przed chwilą N., teraz nanowo głowy łaknące podniosły. Kos.

Niepowrotność, i, blm. rz. od **Niepowrotny:** N. młodości człowieka.

Niepowrotny, Bezpowrotny, † Nieprzywrotny, † Niewrotliwy *którego wrócić nie można, który ś. nie powróci, miniony bez powrotu, przepadły na zawsze:* Z brzegu niepowrotnych wód umyka. L. Chwile niepowrotne młodości. Zm. W obrazach odbijały ś. niepowrotne karty dziejów, twarze wielkich ludzi zgasłych. Krasz. Upatrzył w niej tę niepowrotną a tak drogą młodość. Krasz. Strata, szkoda niepowrotna *(= która ś. nie powróci, niepowetowana).* <Nie + Powrotny>

!Niepowrót, otu, blm. *niepowrócenie:* Ojciec z rozrzewnieniem przystał na mój N. Krasiń. <Nie + Powrót>

Niepowstrzymalnie przys. od **Niepowstrzymalny,** *niepowstrzymanie.*

Niepowstrzymalny p. **Niepowstrzymany:** Życie niepowstrzymalne, w karby nie dające ś. ująć. Orzesz. <Nie + * Powstrzymalny, od Powstrzymać>

Niepowstrzymanie przys. od **Niepowstrzymany:** Porządki szerzące ś. tam N. od północo-zachodu. Jabł. A.

Niepowstrzymany I. im. *którego nie powstrzymano.* **2.** a. **Niepowstrzymalny** przym. *którego nie można powstrzymać a. który ś. nie może powstrzymać, niepohamowany, nieukrócony, niepomiarkowany, nieumiarkowany, niepowściągliwy, bystry, gwałtowny:* Niepowstrzymane konie. Potok N. <Nie + Powstrzymany, od Powstrzymać>

Niepowszedni, × Niepowszedny *niepospolity, niezwykły, niebylejaki, osobliwy, niezwyczajny, nadzwyczajny, wyjątkowy, niebywały, rzadki:* Balladyna odziana szatą niepowszedniej piękności. Krasiń. Dwaj dalsi królowie przedstawiali N. a nigdy bliżej nie opisany widok. Szaj. To ś. rumieni, to wzdycha, to blednie, wydając twarzą troski niepowszednie. Mick. <Nie + Powszedni>

Niepowszednio przys. od **Niepowszedni:** Wszystko ś. prezentowało pańsko, N. Krasz.

Niepowszedniość, i, blm. rz. od **Niepowszedni:** Jest tego moc wielka, i ta długa, zbita masa zwierząt i ludzi wabi niepowszedniością. Jell.

× Niepowszedny p. **Niepowszedni:** Wszystko drżało pieśnią niepowszedną. Gliń.

Niepowściągliwie przys. od **Niepowściągliwy:** Wyobraźnia bardzo N. igrać zaczęła. Kaczk.

Niepowściągliwość, i, blm. rz. od **Niepowściągliwy.**

Niepowściągliwy, † Niepowścięgliwy, † Niepowciągliwy, Niepowściągniony, Niepowściągnięty *którego nie można powściągnąć a. który ś. nie może powściągnąć, niepowstrzymany, niepohamowany, nieumiarkowany, nieukrócony, gwałtowny, niewstrzemięźliwy, nieokiełznany:* N. w jedzeniu i piciu. N. język. <Nie + Powściągliwy, od Powściągnąć>

Niepowściągnięty p. **Niepowściągliwy.** <Nie + Powściągnięty, od Powściągnąć>

Niepowściągniony p. **Niepowściągliwy:** Każda chęć a. pociąg obracały ś. w niepowściągnioną i absorbującą pasję. Spas. Byli do starych papierów posiadający popęd N. Rol. <Nie + Powściągniony, od Powściągnąć>

† Niepowścięgliwie przys. od **Niepowścięgliwy,** *niepowściągliwie.*

† Niepowścięgliwość, i, blm. rz. od **Niepowścięgliwy,** *niepowściągliwość.*

† Niepowścięgliwy p. **Niepowściągliwy:** Strzeżesz ś. na wykiełznanym koniu siedzieć, aleć daleko więcej niebezpieczności jest od niepowścięgliwego języka. Kosz. Codzień ś. w większą a niepowścięgliwszą nieczystość rozpuszcza. Kosz.

Niepozbędny, Niepozbyty *którego ś. pozbyć nie można, nieodstępny, nieodłączny, naprzykrzony:* Całe morze przelotnych uciech jest tylko momentalnym zagłuszeniem niepozbędnych nudów. Wor. Pewna wróżka niepozbędnej zguby. L. *(=nieuniknionej, niechybnej).* <Nie + Pozbędny>

Niepozbyty p. **Niepozbędny.** <Nie + Pozbyty, od Pozbyć>

[Niepoziorny] p. **Niepozorny:** N., jak zbój.

Niepoznaka, i, lm. **i I.** × N. *niepoznanie, niepoznawanie:* Okoliczność niepoznaki przywiązania naszego ubliżyła mi szczęścia widzenia ciebie. L. **2.** część. w wyrażeniu: Dla niepoznaki = *dla niezwrócenia uwagi, aby nie poznano, dla zatarcia śladów:* Odziany w mniszy habit dla niepoznaki. Nar. Zmienił mię dla niepoznaki. Nar. Jedną trzeba zostawić dla niepoznaki. Bliź. Odziany tak był widocznie dla niepoznaki. Krasz. <Nie + Poznaka>

Niepoznalność, i, blm. rz. od **Niepoznalny,** *niepoznawalność:* Spencer uznaje N. Oczap. <Nie + Poznalność, od Poznać>

Niepoznalny p. **Niepoznawalny.**

Niepoznanie, a, blm. *nieuskutecznione poznanie; niemożliwość poznania:* Do niepoznania = *tak, że nie można poznać, nie do poznania:* Posiadał talent zmieniania twarzy swojej do niepoznania. Jeż *(= tak, że go nie można było poznać, nie do poznania).* <Nie + Poznanie>

† Niepoznanie przys. od **Niepoznany,** *nie dając ś. poznać, ukradkiem (incognito):* N. bawił ś. w mieście, przy dworze. Troc. <Nie + * Poznanie, od Poznać>

Niepoznany I. *którego nie poznano:* Walka ukryta z szaloną miłością czyniła go bohaterem niepoznanym. Krasz. **2.** p. **Niepoznawalny.** Troc.

Niepoznawalność, i, blm. rz. od **Niepoznawalny,** *niepoznalność:* Nie będziecie mówili o niepoznawalności istoty rzeczy. Str. <Nie + Poznawalność, od Poznawać>

Niepoznawalny, Niepoznalny, Niepoznany *którego nie można poznać, niedostępny dla poznania, dla doświadczenia:* Kres, do którego poznanie sięgać może i poza którym leży dziedzina niepoznawalna. Ogranicza filozofję raz na zawsze sfera bytu niepoznawalnego, niedostępnego dla doświadczenia. Str. <Nie + Poznawalny, od Poznawać>

Niepozornie przys. od **Niepozorny.**

Niepozorność, i, blm. rz. od **Niepozorny; Niepozór:** Niechaj nie zraża N.

Niepozorny I. *niepokaźny, niepoczesny, nieokazały, niewidoczny, nie bijący w oczy, nieobiecujący z pozoru, skromny:* Wróbel mały, choć N. z postaci, ani z miny, ni z czupryny, ale szczerszy i śmielszy. Gasz. Trochę wcale niepozornej broni. Krasz. Niepozorne w niebieskiej bibule nowości domowe. Krasz. N., w wyszarzanej opończy, klecha szedł z życiem w zapasy. Krasz. N. szkapa. Krasz. Bom ja żebrak N. przed skarbem twych cnót. Uj. Milczący, N., zimny, był to najniebezpieczniejszy dworak i intrygant. Krasz. **2.** [N. a. **Niepoziorny**] *brzydkiego wejrzenia, odrażający, wyglądający niekorzystnie, uprzedzająco, niesympatyczny, odpychający.* <Nie + Pozorny>

Niepozór, oru, blm. p. **Niepozorność:** Rzadki przymiot umiejętność oceniania ludzi mimo ich

powierzchowności i niepozoru. Krasz. <Nie+Pozór>

Niepożądany *nieupragniony, zbyteczny, niepotrzebny, nieprzyjemny:* Rzecz niepożądana. Orzesz. Objaw, wpływ N. Zapraszają gości niepożądanych do izby bawialnej. Rol. *(= nieproszonych).* <Nie+Pożądany>

Niepożycie przys. od **Niepożyty.** <Od Niepożyty>

Niepożyn, a, lm. **y** bot. (humbertia) *roś.* <?>

Niepożytecznie przys. od **Niepożyteczny; Bezpożytecznie.**

Niepożyteczność, i, blm. rz. od **Niepożyteczny; Bezpożyteczność.**

Niepożyteczny, †Niepożytni, †Niepożytny, Bezpożyteczny *nie przynoszący pożytku, nieużyteczny, bezużyteczny, niepotrzebny, zbyteczny, nieprodukcyjny, daremny, próżny, czczy, bezowocny:* Gruszkę miał niepożyteczną, która owocu nigdy nie dawała. Groch. Niepożyteczna praca. Jako N. sługa, dobrowolnie sobie nakazałem wygnanie. Szaj. Sprzęt N. <Nie+Pożyteczny>

Niepożytek, tku, lm. **tki** *szkoda, strata, utrata, brak pożytku, niekorzyść:* Przypatrz ś. pilnie, co masz za pożytki, jeśli Chrystusa masz, a co za niepożytki, jeśli go nie masz. Białob. Celnicy z cudzych niepożytków sobie pożytki czynią. Wuj. Gdy Bolesław z Rusi, zdobyczy pełen nazad odwrócił, rychło takiż N. od Rusaków, uszkodzenia swojego wetujących, na swych dzierżawach odniósł. Błaż. Dziś nie pamiętają na to, co za niepożytki pijaństwa. Białob. <Nie+Pożytek>

†Niepożytni p. **Niepożyteczny:** Pieniądze, iż je indziej wysyłamy za sukna drogie, za materje owy niepożytnie. Słup. <Nie+*Pożytni, od Pożytek>

†Niepożytny p. **Niepożyteczny:** Cudze ręce letkie, ale niepożytne. Prz.

Niepożytość, i, blm. rz. od **Niepożyty.**

Niepożyty, Niespożyty *nie dający ś. pożyć, strawić, uszkodzić; wytrzymały na wszystko, co niszczy; nienaruszony, niewzruszony, trwały, wieczny, silny:* Ten jako kamień niepożytej skały, odpiera deszcze, wiatry, gromy, wały. P. Koch. Tu woda skały niepożyte bije. P. Koch. Niepożyte żelazem skorupy. Nar. Niepożyte srebro. Smotr. Niepożyte w tylu wojennych przypadkach pułki. Nar. Pamiętna i wiekami niepożyta dla następców nauka. Djar. gr. Bezpieczną, nieodmienną, niepożytą stoisz. Kochan. N. trudami, syt laurów i znoju. Wor. <Nie+*Pożyty, od Pożyć>

× Niepraca, y, blm. *brak pracy, bezczynność:* Cud jest rodzajem pewnym niepracy w naturze. Krasiń. <Nie+Praca>

Niepraktycznie przys. od **Niepraktyczny.** Wiem, że to źle, nieoszczędnie, N. Jeż.

Niepraktyczność, i, blm. rz. od **Niepraktyczny:** Urzeczywistniając swą ideę, Świdziński okazał wielką N. Spas. Nie posądzał jej o taką N. Bał. N. w postępowaniu.

Niepraktyczny *nie odznaczający ś. praktycznością* (p. Praktyczny): Rada niepraktyczna. Materjał N. Człowiek N. Jej postępowanie jest arcy-niepraktyczne. Rog. <Nie+Praktyczny>

Niepraktyk, a, lm. **cy,** [**Niepraktykant**] *człowiek niepraktyczny, nowicjusz, fryc:* Żywot uczciwego człowieka niepraktyka. Spas. <Nie+Praktyk>

[**Niepraktykant, a,** lm. **ci**] p. **Niepraktyk.**

Niepraktykowanie przys. od **Niepraktykowany:** Cena N. nizka.

Niepraktykowany *który ś. nie praktykuje, niespotykany w praktyce, niebywały, niezwykły, nadzwyczajny, niesłychany:* Niepraktykowana w panującym poufałość. Krasz. N. dotąd sposób pozbycia ś. długów. Ochoc. <Nie+Praktykowany>

†Niepraw (jako orzeczenie) p. **Nieprawy:** N. mi = *nie jest w porządku względem mnie, zawinił względem mnie:* Jeśliś komu w czym N., wróć, popłać, niechaj nikt na cię nie narzeka. Dambr. Niesłusznie Szachmat na króla styskuje, sam on sobie we wszystkim N., cokolwiekby złego dolegało go. Błaż. *(= sam sobie winien).* Trzewik mi N. na nogę. Troc *(= nie pasuje, nie trzyma miary).* <Nie+Praw>

Nieprawda, y, lm. **y** *to, co powiedziano a. napisano niezgodnie z prawdą; fałsz, kłamstwo, łgarstwo, zmyślenie:* N. oznacza to, co przez niewiadomość czy łatwowierność mówi ś., pisze a. za drugiemi z dobrą wiarą powtarza, a jednak prawdą nie jest. Kras. A. Powiedzieć trzy prawdy i trzy nieprawdy. Nigdy z nieprawdą nie chciał być w przymierzu. Rej. Prawda jest córką czasu, czas nieprawdę psuje. Pot. Już to próżno, kto ś. nieprawdę powiadać przyzwyczai, nigdy prawdy mówić nie może. Pim. N., którą mawia pochlebca, to w panu zbuduje, iż nie tylko rzeczy zwierzchnich, ale sam siebie znać nie będzie. Górn. To N.! *(= kłamiesz!).* <Nie+Prawda>

Nieprawdopodobieństwo, a, blm., **Nieprawdopodobność** *niepodobieństwo do prawdy, rzecz nieprawdopodobna.* <Nie+Prawdopodobieństwo>

Nieprawdopodobnie przys. od **Nieprawdopodobny.**

Nieprawdopodobność, i, blm. p. **Nieprawdopodobieństwo.** L.

Nieprawdopodobny *niepodobny do prawdy, niemożliwy, nieprzypuszczalny, niewiarogodny:* Nieprawdopodobna ewentualność. Piękność to była niepojęta dla mnie, coś jakby sen N. Krasz. <Nie+Prawdopodobny>

Nieprawdziwie przys. od **Nieprawdziwy.**

Nieprawdziwość, i, blm. rz. od **Nieprawdziwy,** *nieprawda.*

Nieprawdziwy I. *niezgodny z prawdą, zmyślony, kłamliwy, fałszywy, nieautentyczny, niewiarogodny:* Wieść nieprawdziwa. Były między temi awizami klęski i śmierci nieprawdziwe i przesadzone. Sienk. **2.** *nienaturalny, sztuczny, fałszywy, robiony, dorobiony, udany:* Kwiaty, włosy, zęby, brylanty nieprawdziwe. <Nie+Prawdziwy>

× Nieprawidelnie przys. od **Nieprawidelny,** *nieprawidłowo.*

× Nieprawidelność, i, lm. **i** rz. od **Nieprawidelny,** *nieprawidłowość.*

× Nieprawidelny p. **Nieprawidłowy.** <Czes. nepravidelný>

Nieprawidłowo przys. od **Nieprawidłowy; × Nieprawidelnie.**

Nieprawidłowość, i, lm. **i** rz. od **Nieprawidłowy; × Nieprawidelność,** *zboczenie, anomalja:* Przeciwko nieprawidłowościom w postępowaniu sądowym mamy jedną tylko gwarancję w kasacyjnym trybunale senatu. Spas. N. mowy.

Nieprawidłowy, × Nieprawidelny, × Bezprawidłowy *nieregularny, wadliwy, nienormalny, niepoprawny, nieforemny:* Ruch N. Nieprawidłowa odmiana rzeczowników. Widać było, jak na dłoni,

odżywianie nieprawidłowe. Orzesz. Lek.: Ciąża nieprawidłowa p. **Ciąża.** <Nie + Prawidłowy>

!Nieprawidłowzroczność, i, blm. lek. p. **Niemiarowość.** <Nie + Prawidłowzroczność>

†**Nieprawie** przys. *niebardzo, niezewszystkim, niezupełnie, niecałkiem:* A tak zda mi ś., iż ci wszyscy N. do celu dobiegli, co ś. tak ożeniają. Rej. Te dwie rzeczy N. równe. Troc. Był on N. trzeźwy. Kochan. Była mu ona N. posłuszna. Kochan. <Nie + Prawie>

×**Nieprawieć, eje, ał** *stawać ś. nieprawym.* L.

†**Nieprawiedlność, i,** lm. **i** p. **Nieprawość:** N. oczu jego przed oczyma Gospodnowyma. Ps. flor. <Czes. nepravedlnost'>

×**Nieprawienie, a,** blm., czynność cz. **Nieprawieć.**

Nieprawnie przys. od **Nieprawny:** Postąpić sobie N. Przywłaszczyć sobie co N. *(= nie mając do tego prawa).* Dla niedopełnionych prawa solenności w tej przedaży, (majątek) N. posiadać ś. będzie. Ostr.

Nieprawność, i, blm. rz. od **Nieprawny:** Boi ś., ażeby czytelnik nie zarzucił autorowi, jeżeli nie nieprawości, to co najmniej nieprawności w postępowaniu. Rol. Przysłano umyślnie z Zamościa studenta, aby wobec nieprawności aktu protestował. Górs. K. N. jest przestępstwo w dochodzeniu słuszności w niedokładnym zażyciu prawa; N. jest przestępstwo prawa. Jez.

Nieprawny *nie odpowiadający przepisom prawa, nielegalny, przeciwny prawu, niedozwolony przez prawo:* Zabór N. <Nie + Prawny>

†**Nieprawo** przys. od **Nieprawy:** N. wyrozumiawszy wiary dogmatów, N. o nich mówi, a przez swój błąd w herezję wpada. Smotr.

Nieprawomyślnie przys. od **Nieprawomyślny,** *nielojalnie.*

Nieprawomyślność, i, blm. rz. od **Nieprawomyślny,** *nielojalność:* Droga bezwzględnej surowości przeciw najlżejszym objawom nieprawomyślności. Kraus.

Nieprawomyślny *nie odznaczający ś. prawomyślnością, nielojalny.* <Nie + Prawomyślny>

Nieprawość, i 1. blm. rz. od **Nieprawy. 2.** lm. **i,** †**Nieprawiedlność** *wykroczenie przeciw Bogu, zdrożność, złość, błąd, niegodziwość, bezprawie, przewinienie, występek:* Wszelka N. jestci grzech. Leop. Nienawidzisz wszystkich, którzy N. płodzą. Smotr. Syn nie poniesie nieprawości ojcowej. Wuj. Oto w nieprawościach poczęty jestem. Wuj. Zmiłuj ś. nade mną Boże, a według mnóstwa litości zgładź N. moją. Wuj. Systema, zasadzone na nieprawości, prędko upaść musiało. Kołł. Sprawiedliwy Bóg i prawy, i niemasz w nim nieprawości. Skar.

Nieprawowicie przys. od **Nieprawowity:** Tak znacznego wpływu ś. dobił i N. państwem rządzi.

Nieprawowiernie przys. od **Nieprawowierny.**

Nieprawowierność, i, blm. rz. od **Nieprawowierny.**

Nieprawowierny *nie oddany wierze szczerze, głęboko, podejrzany pod względem wiary:* Największa w tej dobie ukazuje ś. liczba przekładów z nieprawowiernych autorów francuskich. Smol. Pisma nieprawowierne. <Nie + Prawowierny>

Nieprawowity 1. *nieprawdziwy, nie mogący ś. wywieść prawem, nieprawy:* Szlachcic, król, potomek N. Prjamczyk N., Demokoon. Ml. **2.** *niewłaściwy, nieuprawniony, nieuzasadniony, nienależyty:* Punkt widzenia całkiem N. Spas. <Nie + Prawowity>

Nieprawy, Niepraw 1. *przeciwny prawu, niedozwolony przez prawo, nieprawny, nielegalny:* Stosunki nieprawe. Dziecko nieprawego łoża, dziecko nieprawe *(= naturalne).* †Numa Pompiljusz rok na prawe i nieprawe dni podzielił. Falib. *(= sądowe i niesądowe).* **2.** *nieuczciwy, niegodziwy, przewrotny, bezecny, niecny, występny:* Nieprawi wszyscy synowie ludzcy i nieprawe ich wszystkie skutki, a niemasz w nich prawdy, i w swej nieprawości zaginą. Leop. I najczystsza cnota na świecie ma swoje czasy nieprawe. L. Charakter N. Opisuje ich (Krzyżaków) okrutne i nieprawe postępowanie z Prusakami i Litwą. Mick. **3.** †N. komu=*winien względem kogo:* To rozbierajcie dnia przeszłego sprawy, tom przystojnie uczynił, tum Bogu N. Kochan. *(= zawiniłem względem Boga).* Jeden na drugiego winę zgania, a podobno obadwa w tejże rzeczy nieprawi. Górn. *(= nie mają racji).* **4.** ×N. *nieprawowity, nieprawdziwy, nierzetelny, niewłaściwy, nieczysty, nieistotny:* N. Polak. Troc. N. szlachcic. Troc. Nieprawa dziewica. Troc. N. kozak. Troc. Mowa nieprawa jakiego języka, mowa cudzoziemcem pachnąca. Kn. **5.** †N. *nieprawdziwy, fałszywy, sztuczny, podrabiany, fałszowany:* Nieprawe złoto. Troc. Nieprawe wino. Troc. Nieprawa powieść, nowina. Troc *(=zmyślona).* <Nie + Prawy>

[**Nieprecz, Niepreczki**] *niedaleko:* Daleko tu do miasta? — Nieprec. <Nie + Precz>

[**Niepreczki**] p. **Nieprecz:** Ta kańsi nieprecki była jakasi fajna dziewcynka.

Nieprędko przys. *nie tak prędko, nierychło, nie zaraz:* Taki moment N. ś. zdarzy. Korz. N. mogli zbadać i niesnadnie. Mick. <Nie + Prędko>

Nieprodukcyjnie przys. od **Nieprodukcyjny.**

Nieprodukcyjność, i, blm. rz. od **Nieprodukcyjny.**

Nieprodukcyjny, !Nieproduktywny *bezowocny, bezużyteczny, niekorzystny, niepożyteczny:* Praca nieprodukcyjna. <Nie + Produkcyjny>

!Nieproduktywnie przys. od **Nieproduktywny,** *nieprodukcyjnie.*

!Nieproduktywność, i, blm. rz. od **Nieproduktywny,** *nieprodukcyjność.*

!Nieproduktywny p. **Nieprodukcyjny.**

Nieproporcjonalnie przys. od **Nieproporcjonalny:** N. długie ręce. Bał. Stopy zdawały ś. N. małe. Kon.

Nieproporcjonalność, i, blm. rz. od **Nieproporcjonalny:** Można zarzucić N. w obieraniu zawodów. Moich sierot jest pięcioro, twoja jedna, zachodzi więc N. na krzywdę twoją. Jeż.

Nieproporcjonalny, ×Bezproporcjonalny *nieodpowiedni do czego, niepomierny:* Wysokość nieproporcjonalna. Gorączka budowlana nieproporcjonalna do wzrostu ilości mieszkańców. N. do skali zarobku wysiłek. <Nie + Proporcjonalny>

[**Nieproste, ego,** blm.] *nieczyste, złe, niedobre (o strachach):* Tu je nieco N. <Nie + Prosty>

Nieproszenie przys. od **Nieproszony,** *bez zaproszenia:* Niezliczonemu tłumowi zaproszonych i owszem N. przybyłych zewsząd rycerzy wyznaczano uczciwe gospody w mieście. Szaj. <Nie + *Proszenie, od Prosić>

Nieproszony 1. *którego nie proszono:* Proszony nie uczyni, N. uczyni. Kn. N., niedziękowany nabawiłeś nas kłopotu. Fred. A. **2.** *bez zaproszenia przybyły, niepożądany:* Nie pierwszy tu raz był gościem nieproszonym. Krasz. Czujny piesek nie odstraszał nieproszonych przychodniów. Korz. <Nie + Proszony, od Prosić>

Nieprotestowy dzień = *dzień, w którym nie protestują weksli.* <Nie + Protestowy>

Nieprzebaczalny p. **Nieprzebaczony.** <Nie + Przebaczalny>

Nieprzebaczony I. im. *którego nie przebaczono.* **2.** a. **Nieprzebaczalny** przym. *którego przebaczyć nie można, niedarowany, karygodny:* Odkrywał z cynizmem nieprzebaczonym wszystkie tajniki najskrytsze. Rol. <Nie + Przebaczony, od Przebaczyć>

† **Nieprzebadany** *niezbadany, nieprzenikniony, niedocieczony, nieodgadniony, niepojęty:* Zawitaj, straszliwy Panie, w bóstwie N. Pśń. <Nie + Przebadany, od Przebadać>

× **Nieprzebierny,** × **Nieprzeborny** *nie przebierający, niewymyślny, niewybredny, niegrymaśny:* N. w potrawach. Troc. <Nie + Przebierny>

Nieprzebijalny p. **Nieprzebity:** Nieprzebijalne pancerze Dowego. <Nie + * Przebijalny, od Przebijać>

† **Nieprzebitny** p. **Nieprzebity:** Tarcz nieprzebitna. Leop. <Nie + * Przebitny, od Przebić>

Nieprzebity I. im. *którego nie przebito.* **2.** a. **Nieprzebijalny,** † **Nieprzebitny** przym. *niemożliwy do przebicia, nie do przebicia:* Nad murem tym wyrósł i nieprzebitą zjeżył ś. gęstwiną wysoki, ostry, ciemnemi błyskami migocący las żelaznych i stalowych dzid. Orzesz. Karta nieprzebita. Przen.: Nieprzebita tajemnica pokrywała tajemnicę małżeństwa. Krasz. <Nie + Przebity, od Przebić>

Nieprzebłaganie przys. od **Nieprzebłagany:** N. upartym bywał. L.

Nieprzebłagany I. im. *którego nie przebłagano.* **2.** przym. *nie dający ś. przebłagać, nieubłagany, nieprzejednany, zawzięty:* Najupartszy człowiek, jakiego kiedy bogowie na ten padół płaczu w nieprzebłaganym gniewie wyrzucili. Fred. A. Od rannej młodości w nieprzebłaganej był z panem niezgodzie. Kaczk. <Nie + Przebłagany, od Przebłagać>

× **Nieprzeborny** p. **Nieprzebierny:** Rój gaszków rozmaitego kroju, przez nieprzeborną kniahinię znęcony, już prawie nie ustępował ś. z domu. Kaczk. <Nie + * Przeborny, od Przebierać>

Nieprzebrany I. im. = a) *którego nie przebrano:* Nieprzebrane wojsko. Troc (= *bez braku zebrane*). N., bez braku zebrany żołnierz. L. b) *niezbyt rozcieńczony wodą:* N. miód, piwo. Kn. **2.** *niewyczerpany, obfity:* Nieprzebrana woda, dobroć. Troc. Napełnia poemat nieprzebraną rozmaitością wszelkich usposobień. Chm. Objaw mi swój statut, Panie, w dobroć N. Kochan. Ulisses w rozum N. Kochan. <Nie + Przebrany, od Przebrać>

Nieprzebrniony, × **Nieprzebrodny I.** *przez który nie można przebrnąć:* Tagus N. Kochan. Medyterańskie nieprzebrnione brody. Zbyl. A. Każdego śmiałka jezioro zagarnie do nieprzebrnionych czeluści. Mick. **2.** × N. przen. *niezbadany, niezgłębiony.* Troc. <Nie + Przebrniony, od Przebrnąć>

× **Nieprzebrodny** p. **Nieprzebrniony:** Nieprzebrodnego golfu czarne wały. Przyb. <Nie + Przebrodny>

Nieprzebudzenie przys. od **Nieprzebudzony:** Oni oboje na to uchem N. śpią. Smotr. <Nie + * Przebudzenie, od Przebudzić>

Nieprzebudzony I. im. *którego nie przebudzono.* **2.** przym. = a) *którego przebudzić nie można:* Matka spała nieporuszona, nieprzebudzona, snem ciągle jednym, niepojętym. Krasz. b) *z którego przebudzić nie można:* Sen N. (= *mocny, twardy*). Spali snem nieprzebudzonym. Sienk. Przen.: Sen N. (= *sen wieczny, śmierć*). <Nie + Przebudzony, od Przebudzić>

† **Nieprzebytny** p. **Nieprzebyty.**

Nieprzebyty, † **Nieprzebytny I.** *niemożliwy do przebycia:* Od Brześcia nieprzebyte rozciągają ś. błota i lasy aż do Dniepru. Mochn. Ścieżka nieprzebyta, wężykowato zbiegająca ku łożyskowi (tak!) starego Tyrasu. Rol. Nieprzebyta przepaść, tak dalece, iż ci, którzy chcą stąd przejść do was, nie mogą, ani stamtąd od was tu przebrać ś. Boh. J. **2.** przen. *niepokonany, nieprzezwyciężony:* Nieprzebyta trudność. Troc. <Nie + Przebyty, od Przebyć>

Nieprzechodzony *którego przejść całego nie można:* W nieprzechodzonym lesie. Wor. <Nie + Przechodzony, od Przechodzić>

† **Nieprzeczerpany** p. **Niewyczerpany:** N., nieskończony, inexhaustus. Mącz. N. zdrój. Troc. Piersi twoje łask nieprzeczerpane. Susz. <Nie + Przeczerpany, od Przeczerpać>

† **Nieprzedarowany,** † **Nieprzedarowny,** † **Nieprzedarzny** *którego nie można ująć podarunkami:* Sędzia N. Troc. Na sądzie ostatecznym daj nam godnie stanąć przed sędzią onym nieprzedarowanym. Skar. <Nie + Przedarowany, od Przedarować>

† **Nieprzedarowny** p. **Nieprzedarowany:** N. miecz sprawiedliwości. Nar. <Nie + Przedarowny>

Nieprzedarty I. im. *którego nie przedarto.* **2.** przym. *przez który przedrzeć ś. nie można:* Wzrok jego powlókł ś. teraz mgłą nieprzedartą i nic przed sobą nie widział. Kaczk. Torowałeś drogi przez nieprzedarte gąszcza. Przybysz. Błądzi, nie może ś. pomiarkować, zaszedszy w nieprzedarte gęstwiny. Stasz. <Nie + Przedarty, od Przedrzeć>

Nieprzedarzny p. **Nieprzedarowany:** Cnota jest nieprzedarzna. Lubom.

Nieprzedstawialność, i, blm. rz. od **Nieprzedstawialny.**

Nieprzedstawialny *nie mogący być przedstawionym.* <Nie + Przedstawialny>

Nieprzegadany I. im. *którego nie przegadano.* **2.** przym. *nie dający ś. przegadać:* Oratorki obfite, wyborne amplifikatorki, w obrocie języka nieprzegadane, nieprzesłyszane, wypowiedziały wieczną wojnę wszystkim uszom rodzaju ludzkiego. L. Przez filozofa nie rozumiem półmędrka a. nieprzegadanego egoistę. L. <Nie + Przegadany, od Przegadać>

† **Nieprzejaśniony** *którego nie można przewyższyć jasnością:* Nieogarniona wielkość Boża, N. majestat, nieprzemożona możność. Górn. <Nie + Przejaśniony, od Przejaśnić>

Nieprzejednalny p. **Nieprzejednany:** Nie są oni zadowoleni, ani przejednani, a może nawet są nieprzejednalni. Spas. <Nie + Przejednalny>

Nieprzejednanie przys. od **Nieprzejednany:** Świątopełk, żeby Prusaków przeciw Krzyżakom N. zwaśnić mógł, namówił ich, aby wiarę chrześcijańską odrzucili. Błaż.

Nieprzejednany I. im. *którego nie przejednano.* **2.** przym. = a) a. **Nieprzejednalny** *nie dający ś. przejednać, nieprzebłagany, zawzięty:* N. król (Agamemnon), gdy go porwie złość na chudaka. Ml. Wojnę wiodą z nieprzejednanym nieprzyjacielem. Skar. Nieprzejednani republikanie, demokraci. Dusza Kronidy nieprzejednana. Ml. b) *nie dający ś. załagodzić, naprawić:* Niezgoda nieprzejednana. Ml. Tajemnicę wydać, przez nogę rzucić, na

poczciwość ś. targnąć, nieprzejednane rzeczy. Prz. *Inexpiabilis*, N., nieprzeprawiony, co nie może być odpokutowano. Mącz. <Nie + Przejednany>

Nieprzejedzony I. im. *który ś. nie przejadł.* 2. przym. *zbyt obfity, aby go można było zjeść:* A w czerwcu jagód było dla ludzi, dla ptaków i dla robaków nieprzejedzonych. Krasz. <Nie + Przejedzony, od Przejeść>

Nieprzejezdne, ego, blm. kol. *część toru, niemożliwa do przejechania.* <Nie + Przejezdny>

× **Nieprzejezdny** *przez który nie można przejechać, nie do przejechania:* Szukali go po nieprzejezdnych puszczach. Mor.

× **Nieprzejrzały** p. **Nieprzejrzany:** Traficie nieraz na nieprzejrzałe zbawienia szkopuły. Wor. <Nie + Przejrzały, od Przejrzeć>

Nieprzejrzaność, i, blm. rz. od **Nieprzejrzany.**

Nieprzejrzany, × Nieprzejrzały I. im. *którego nie przejrzano.* 2. przym. = a) a. † **Nieprzezorny, † Nieprzejrzysty** *którego wzrokiem w całości objąć nie można:* Równiny wzrokiem nieprzejrzane. Kras. Nieprzejrzane morze. Kochan. Nieprzejrzaną obaczył rzeszę, która szła do niego. Odym. b) × N. *nieprzewidziany, niespodziewany, nieoczekiwany.* c) × N. *nie dający ś. zgłębić, niezgłębiony, nieprzenikniony.* <Nie + Przejrzany, od Przejrzeć>

Nieprzejrzystość, i, blm. rz. od **Nieprzejrzysty,** *nieprzezroczystość.* Przen.: Powód do nieporozumienia nastręczyła N. planów dawnych. Ćwik.

Nieprzejrzysty I. p. **Nieprzezroczysty:** Kamień drogi N. Troc. Las, drzewo nieprzejrzyste. Troc. Drzewa wielkiemi konary formują niby altany, gęste jak sieć i nieprzejrzyste. Kaczk. Mgła nieprzejrzysta. Ml. Zeszedł świat, nieprzejrzystym zasuty obłokiem. Kulig. Mrok N. Kochan. Ciemnościami otoczył mię nieprzejrzystemi. Kulig. 2. †N. p. **Nieprzejrzany:** Pola nieprzejrzyste starodawnej Gazy. P. Koch. <Nie + Przejrzysty>

† **Nieprzekazitelny, † Nieprzekażony** *ciągły, nieustanny, nieprzerwany:* Wszystek okrąg ziemi nieprzekazitelnemi sprawami był trzyman. Leop. <Nie + Przekazitelny>

† **Nieprzekażony** p. **Nieprzekazitelny:** W nieprzekażonych robotach trwał. Wuj. <Nie + Przekażony, od Przekazić>

Nieprzekładany *którego nie przekładają:* Wiersze nieprzekładane = *w których rymy idą jeden po drugim.* <Nie + Przekładany, od Przekładać>

Nieprzeklóty I. im. *którego nie przeklóto.* 2. przym. *niemożliwy do przeklócia, nieprzebity.* <Nie + Przeklóty, od Przeklóć>

× **Nieprzekonanie** przys. od **Nieprzekonany.**

Nieprzekonany I. im. *którego nie przekonano:* Stolnikowa nieprzekonana podnosiła coraz głos jeszcze. Krasz. Mówił żywo bardzo, a Lasota słuchał, jakby N. i niepokonany. Krasz. N. w złoczyństwie. Troc (= *któremu nie dowiedziono złoczyństwa*). 2. × N. przym. = a) *niepokonany, nieprzezwyciężony, niezwyciężony, niezachwiany:* Nieprzyjaciel N. Troc. N. i stateczny w wierze swojej. Troc. b) *niezbity, niezawodny:* Nieprzekonana to prawda. Troc. Przyczyna nieprzekonana, z istoty rzeczy wyprowadzona. Bals. c) *nieodbity, nieodzowny, konieczny:* Potrzeba nieprzekonana. Bals. <Nie + Przekonany, od Przekonać>

† **Nieprzekowany** I. im. *którego nie przekuto.* 2. przym. *nie dający ś. przekuć:* Wrota żelazne i nieprzekowane wyłamał snadnie progi śpiżane. Kochan. <Nie + Przekowany, od Przekować>

Nieprzekraczalny, Nieprzekroczony *niemożliwy do przekroczenia:* Granica idealna, nieprzekraczalna. Mahr. Nader skromny stopień rozwoju jest już prawdopodobnie na długie lata granicą nieprzekraczalną. Szaj. W. <Nie + Przekraczalny>

Nieprzekroczony I. im. *którego nie przekroczono.* 2. przym. p. **Nieprzekraczalny:** Środek ten stałby ś. nieprzekroczoną tamą dla wojny. Krasz. <Nie + Przekroczony, od Przekroczyć>

Nieprzekupiony I. im. *którego nie przekupiono.* 2. p. **Nieprzekupny:** Sędziowie uczciwi, prawi i nieprzekupieni dopełniają wiernie przysięgi swojej. Rol. <Nie + Przekupiony, od Przekupić>

Nieprzekupny, Nieprzekupiony, † Nieprzerobiony *nie dający ś. przekupić:* W sprawiedliwości nieprzekupne kwiaty przybierałem ś., jako w strój bogaty. Chr. <Nie + Przekupny>

Nieprzelękły I. *który ś. nie przeląkł.* 2. × N. *nie dający ś. przestraszyć, nieulękły, nieustraszony, nielękliwy, odważny, śmiały, mężny:* Nieprzelękłego dowód jasny męstwa jest pracą dostanego ceny owoc zwycięstwa. L. < Nie + Przelękły, od Przelęknąć>

† **Nieprzeliczny** p. **Niezliczony:** Jakoż tej nieprzelicznej nie lękać ś. zgrai? K. G. <Nie + Przeliczny>

Nieprzeliczoność, i, blm. rz. od **Nieprzeliczony.**

Nieprzeliczony I. im. *którego nie przeliczono.* 2. przym. p. **Niezliczony:** Latało nieprzeliczone mnóstwo małych jaskółek. Orzesz. Nieprzeliczeni synowie achejscy. Ml. Morzem, lądem płyną nieprzeliczone wojowników roje. Mick. Niektórzy panowie snuli koło niego nieprzeliczone kabały. Kaczk. W nieprzeliczone wieki. Troc. Panie, grzechy moje nieprzeliczone zgładź przez imię Twoje. Kochan. < Nie + Przeliczony, od Przeliczyć>

Nieprzełamany, × Nieprzełomany, × Nieprzełomiony I. im. *którego nie przełamano.* 2. a. × **Nieprzełomny** przym. = a) *nie dający ś. przełamać, nieprzebity, mocny:* Nieprzełamana z miedzi blacha go pokrywa. Dm. Nieprzełamana zbroica. Ml. b) przen. *niezłomny, nieprzezwyciężony, niepokonany:* W różnych okazjach dokazywali cudów i bywali zawsze nieprzełamani. Pas. Był Mojżesz w pracy N., cały dzień nie jedząc siedział na sądach. Skar. Moc nieprzełamana. Ml. Spotkał w nim szlachetny opór ze słowem serdecznym, ale nieprzełamanym. Krasz. Nieprzełamane męstwo. Ml. N. żadnym faworem umysł. Nar. Co u siebie raz postanowił, to z nieprzełamanym wykonywał sercem. Węg. Chęć nieprzełamana. Upór N. Przeszkoda nieprzełamana (= *niemożliwa do usunięcia*). <Nie + Przełamany, od Przełamać>

× **Nieprzełomanie** przys. od **Nieprzełomany:** W równej zawsze mierze moc N. trwałą dziedziczy. Pilch.

× **Nieprzełomany** p. **Nieprzełamany:** Ciężkie chorągwie husarskie, dobre do rozbijania nieprzełomanych zastępów. Szaj. Zamieszka, stawiająca nieprzełomaną zaporę jednozgodnemu zamknięciu obrad. Szaj. Nieprzełomane jest to męstwo, które ostatnia potrzeba wyciska. Pilch. <Nie + Przełomany, od Przełomać>

× **Nieprzełomiony** p. **Nieprzełamany:** N. puklerz. Wor. Jagiełło, wyrozumiawszy Witołda N. umysł, posłał do papieża, aby korony nie dał do Litwy. Stryjk. <Nie + Przełomiony, od Przełomić>

× **Nieprzełomnie** przys. od **Nieprzełomny.**

× **Nieprzełomność, i,** blm. rz. od **Nieprzełomny:** Sprobowano teraz narodu naszego siłę i N. L.

× **Nieprzełomny** p. **Nieprzełamany:** Zasłania piersi swoje tarczą nieprzełomną. Dm. W rękach Nestora błyszczy nieprzełomna pika. Dm. Mur N. Bz. Tym głosem dodał Neptun do boju ochoty, nieprzełomne ś. garną do Ajaksów roty. Dm. Rozumie, że moc jego nieprzełomna. Jan. Nieprzełomna pieczęć pokoju. Wor. <Nie+Przełomny>

Nieprzemakalność, i, blm. rz. od **Nieprzemakalny.**

Nieprzemakalny *nie przepuszczający wilgoci, cieczy:* Płaszcz N. Poszła na werandę, okrytą nieprzemakalnym płótnem. Kow. <Nie+Przemakalny>

× **Nieprzemiennie** przys. od **Nieprzemienny.**

× **Nieprzemienność, i,** blm. rz. od **Nieprzemienny.**

× **Nieprzemienny I.** *nie dający ś. zmienić, niezmienny:* Wyrok N. Święta religja ojców naszych, zawsze jedna, nierozdzielna, nieprzemienna. Wor. **2.** †N. *ciągły, nieustanny:* K tobie Cherubin i Serafin wołają głosem nieprzemiennym. Sekl. <Nie+Przemienny>

Nieprzemierzony p. **Niezmierzony:** N. Helespont. Ml. <Nie+Przemierzony, od Przemierzyć>

†**Nieprzemożno** przys. od **Nieprzemożny:** Było to bardzo trudno i ludzkiej sile N. Skar.

†**Nieprzemożny** p. **Nieprzemożony.** Głosy w. XV. Fata nieprzemożne. Kołak. Nieprzemożna dużość sił. Gęb. <Nie+Przemożny>

Nieprzemożony I. im. *którego nie przemożono.* **2.** a. †**Nieprzemożny,** †**Nieprzemożysty** przym. *niezwalczony, nieprzezwyciężony, niezwyciężony, niepokonany, potężny:* N. Achilles. Petr. Człowiek N. drugim często krzywdę czyni. Jabł. Stanie ś. zaciętym i nieprzemożonym nieprzyjacielem. Lel. Mamy pomoc Boga naszego nigdy nieprzemożonego. Skar. Nieogarniona wielkość Boża, nieprzejaśniony majestat, nieprzemożona możność. Górn. Nieprzemożoną masz władzę nade mną. Kasp. Wziął nań N. gniew. Skar. (Noc) stała teraz nad ziemią straszna i urocza, mocna i nieprzemożona. Żer. <Nie+Przemożony, od Przemóc>

†**Nieprzemożysty** p. **Nieprzemożony:** Królestwa tego moc nieprzemożysta. Chodk. K. <Nie+Przemożysty>

Nieprzenikalny p. **Nieprzenikliwy:** Kawalerja lekka otacza armję siatką czujności i obrony nieprzenikalnej. Bl. Ciemności staną ś. bardziej jeszcze nieprzenikalnemi. Bl. <Nie+Przenikalny>

Nieprzenikliwość, i, blm. rz. od **Nieprzenikliwy;** × **Nieprzenikłość,** Fiz.: N. (ciał) = *własność ogólna ciał, dla której dwa ciała współcześnie w tym samym miejscu znajdować ś. nie mogą.*

Nieprzenikliwy I. a. **Nieprzenikniony, Nieprzenikalny,** × **Nieprzenikły** *nie dający ś. przeniknąć:* Cząstki materji są nieprzenikliwe (=*nie mogą ś. znajdować jednocześnie w tym samym miejscu*). Masa nieprzenikliwa. Os. J. Noc spływa nieprzenikliwa. Kon. (=*stawiająca nieprzebytą zaporę dla oczu, bardzo ciemna*). Przen. *niepojęty, nieuchwytny:* Jakiś duch N., co myśli wtrącał i duszę w marzenia. Słow. **2.** *nie umiejący przeniknąć, niebystry, niedomyślny:* Trzeba było bardzo nieprzenikliwego oka i ucha, aby nie dojrzeć wymównego spuszczenia oczu. Orzesz. <Nie+Przenikliwy>

× **Nieprzenikłość, i,** blm. rz. od **Nieprzenikły,** p. **Nieprzenikliwość:** N., własność wszystkich ciał. Hube.

× **Nieprzenikły** p. **Nieprzenikliwy.** <Nie+Przenikły, od Przeniknąć>

Nieprzenikniony p. **Nieprzenikliwy:** Izba nieprzenikniona czarnością i ciszą bezdenną napełniona. Orzesz. Obłok N. Ml. Jakaś tajemnica nieprzenikniona, jako mgły dnieprowe, otoczyła drapieżną niżową rzeczpospolitą. Sienk. <Nie+Przenikniony, od Przeniknąć>

Nieprzeparcie przys. od **Nieprzeparty:** Wszystko ś. układało N. ku urzeczywistnieniu tej zasady. Tarn. Niższe szczeble tej świadomości ciągną go do siebie N. Bog. W.

Nieprzeparty *którego nie można przeprzeć, nieodparty, nieprzezwyciężony, niepokonany:* N. gąszcz ludzi. Przybysz. Ruch ten wywierał na nią powab N. Orzesz. Nieprzeparte losu przeznaczenie. Zm. Dowód N. (=*niezbity*). N. w swym zdaniu. Jabł. Umysł w przedsięwzięciu swoim N. Zegl. <Nie+Przeparty, od Przeprzeć>

†**Nieprzepasiony** *którego nie można spaść, obfity w paszę:* Łąka nieprzepasiona, kosą nigdy nie sieczona. Kochan. <Nie+Przepasiony, od Przepaść>

× **Nieprzepleniony** *nie dający ś. przeplenić, nieskończenie plenny:* Ród Assarmota N. Wor. <Nie+Przepleniony, od Przeplenić>

†**Nieprzepłacony,** [**Nieprzepłacony**] p. **Nieopłacony:** Spuszczasz na nizką ziemię deszcz N. Kochan. Fraszki nieprzepłaccne, wdzięczne fraszki moje. Kochan. N. duchu, z tobą pospołu i ojczyzna umarła. Kochan. Nieprzepłacone cnoty jego. Troc. Kanclerz tej korony mąż to był N. Groch. <Nie+Przepłacony, od Przepłacić>

Nieprzepłakany I. im. *którego nie przepłakano:* Na całej ludności tej widocznym było piętno nieprzepłakanych jeszcze żalów i twardej walki z ubóstwem. Orzesz. **2.** × N. przym. = a) *którego nie można wyczerpać płaczem:* Frasunek, żałość, smutek, pokarmem miał swoim, a łzy nieprzepłakane przedniejszym napojem. Otw. Niechaj będą pokarmem smutek i tren moim, a łzy nieprzepłakane ustawnym napojem. Kulig. b) p. **Nieopłakany:** O smutny i N. pogrzebie! Wor. Strata nieprzepłakana. Wor. Nieprzepłakane łzami wnuków widowisko. Wor. <Nie+Przepłakany, od Przepłakać>

× **Nieprzepłynny** *nie dający ś. przepłynąć, niemożliwy do przepłynięcia:* Mętnego jeziora nieprzepłynne brody. L. <Nie+Przepłynny>

†**Nieprzepomnienie, a,** blm. *niezapomnienie, pamięć:* Podziękowawszy królowi za N., województwa nie przyjął. Papr. Tę kolędę oddawa spowiednik jej chęci na znak nieprzepomnienia. Groch. <Nie+Przepomnienie, od Przepomnieć>

× **Nieprzepomny** *nie dający ś. zapomnieć, niezapomniany:* Nieprzepomną on krzywdę boginiom wyrządził. Dm. <Nie+Przepomny>

†**Nieprzepowiedzialny** p. **Nieprzepowiedziany.** <Nie+Przepowiedzialny>

Nieprzepowiedziany I. im. *którego nie przepowiedziano.* **2.** †N. a. †**Nieprzepowiedzialny** przym. *nie dający ś. opowiedzieć, niewypowiedziany, nieopisany:* Przypominał często a gęsto nieprzepowiedziane zbytki. Falib. <Nie+Przepowiedziany, od Przepowiedzieć>

Nieprzepracowany I. im. *który ś. nie przepracował.* **2.** †N. a. †**Nieprzerobiony** przym. *nie ustający w pracy, niezmordowany, niestrudzony, nie dają-*

cy ś. prześcignąć w pracy: N. robotnik. Skar. Któżby nierad był doskonałym, któżby ś. nierad widział nieprzepracowanym? Lubom. Nieprzepracowana dzielność wielekroć we złych raziech tę dźwigała ojczyznę. Leszcz. S. <Nie+Przepracowany, od Przepracować>

Nieprzeprawiony I. im. *którego nie przeprawiono.* **2.** †N. przym. *nie dający ś. naprawić: Inexpiabilis,* nieprzejednany, N., co nie może być odpokutowano. Mącz. <Nie+Przeprawiony, od Przeprawić>

× **Nieprzeprawny** *nie mający drogi, miejsca do przeprawienia ś.* Troc. <Nie+Przeprawny>

Nieprzepuszczalny *nie przepuszczający przez siebie płynów:* Glina jest nieprzepuszczalna. <Nie+Przepuszczalny>

Nieprzerachowany I. im. *którego nie przerachowano.* **2.** × N. przym. p. **Niezliczony:** Nieprzerachowane wojska. Troc. <Nie+Przerachowany, od Przerachować>

Nieprzerobiony I. im. *którego nie przerobiono.* **2.** †N. przym. = a) p. **Nieprzepracowany:** Ks. Mikołaj Oborski, biskup w pracach kościoła św. N. Liber. b) p. **Nieprzekupny:** Sędzia N. Troc. <Nie+Przerobiony, od Przerobić>

× **Nieprzerodny** I. *który nie może ś. przerodzić, niezmienny:* N. obyczaj. Sł. wil. **2.** *ustawicznie nanowo ś. odradzający, nieprzebrany, niewyczerpany, obfity:* N. płód. Wor. Nieprzerodne po mnie pokolenie. Wor. Nakarmiać nieprzerodnym chlebem. Wor. Miłość, nieprzerodne to jakieś widzę stworzenie, żadna go rzecz śmiertelna z serca nie wyżenie, ustawicznie ś. lęże. Nar. Nieprzerodne dary. Nar. <Nie+Przerodny>

× **Nieprzerodzony** *wciąż jeszcze rodzący, nie przestający być płodnym:* Zły człowiecze, spustoszyłeś pola nieprzerodzone. Kochan. O pola nieprzerodzone, jako zaś leżycie płone. Groch. Prywatna niechęć, ta w narodzie naszym nieprzerodzona matka w szkody i niedbalstwa publiczne. Nar. <Nie+Przerodzony, od Przerodzić>

× **Nieprzerównany** p. **Niezrównany:** Kazał to księciu uważać za wielkie a nieprzerównane dobrodziejstwo. Bart. <Nie+Przerównany, od Przerównać>

Nieprzerwalność, i, blm. rz. od **Nieprzerwalny; Nieprzerywalność:** Chodziło tu o same fakta nieprzerwalności walki pomiędzy zdobywcami a podbitym. Jeż. Zabezpieczenie nieprzerwalności działań. Karł. W nieprzerwalności zbiorowego bytu. Asn.

Nieprzerwalny p. **Nieprzerwany.** <Nie+*Przerwalny, od Przerwać>

Nieprzerwanie przys. od **Nieprzerwany:** Słychać było długo, N. mięszane ciągle jej słowa i łkania. Gosz. Starania o to ciągnęły ś. prawie N. Krasz. Ulega dziecko myślom, poddawanym mu przez osoby, chociaż w mniejszym stopniu i nie tak N. Zawil.

Nieprzerwany I. im. *którego nie przerwano:* Lato całe, nieprzerwane żadnym niepomyślnym wydarzeniem, upłynęło wesoło. And. **2.** a. **Nieprzerwalny, Nieprzerywalny** *ciągnący ś. bez przerwy, ciągły, ustawiczny, nieustanny, bezustanny:* Zajęcie nieprzerwane. Sen twardy, N. Kn. Nieprzerwana świadomość. Krasiń. <Nie+Przerwany, od Przerwać>

Nieprzerywalność, i, blm. rz. od **Nieprzerywalny; Nieprzerwalność:** Węgry zdołały dochować rządy parlamentarne w prawnej przynajmniej nieprzerywalności do naszych czasów. Tarn.

Nieprzerywalny p. **Nieprzerwany.** <Nie+Przerywalny>

† **Nieprzesiążły** *nie za wysoki, nieprzerosły:* Trzeba obrać stadnika wzrostu krępego, zsiadłego, dużego, nieprzesiążłego. Dor. <Nie+*Przesiążły, od Przesiąc>

× **Nieprzesięgalny** *poza który nie można sięgnąć:* Wszystkie te nieszczęścia i błędy i nieprawości rość nie mogą, bo doszły szczytu nieprzesięgalnego, więc muszą zacząć upadać. Krasiń. <Nie+Przesięgalny, od Przesięgać>

× **Nieprzeskoczny** p. **Nieprzeskoczony:** Nieprzeskoczne progi. Wor. N. kres. Wor. Nieprzeskoczne prawa natury. Nar. <Nie+Przeskoczny>

Nieprzeskoczony I. im. *przez którego nie przeskoczono.* **2.** a. × **Nieprzeskoczny** przym. *nie dający ś. przeskoczyć:* Rozdział N. między czynem a pismem. <Nie+Przeskoczony, od Przeskoczyć>

Nieprzesłuchany I. im. *którego nie przesłuchano.* **2.** × N. a. × **Nieprzesłyszany** przym. *nie mogący być wysłuchanym do końca:* N. gwara. Mat. <Nie+Przesłuchany, od Przesłuchać>

× **Nieprzesłyszany** p. **Nieprzesłuchany:** Oratorki obfite, wyborne amplifikatorki, w obrocie języka nieprzegadane, nieprzesłyszane, wypowiedziały wieczną wojnę wszystkim uszom rodzaju ludzkiego. L. <Nie+Przesłyszany, od Przesłyszeć>

Nieprzespany I. im. *którego nie przespano:* Głowa mię boli po nieprzespanej nocy. **2.** przym. *nie mogący być przespanym, przeciągający sen w nieskończoność:* Noc nieprzespana, sen N. (=*noc wieczna, sen wieczny = śmierć*). Ległeś niestetyż, ryceerzu wybrany, i ujął cię sen twardy, N. P. Koch. Księżyc oświeca mogiły śpiących snem nieprzespanym przodków. Dyg. Jemu noc nieprzespana zamknęła powieki. Dm. <Nie+Przespany, od Przespać>

† **Nieprzespieczeństwo, a,** lm. a = **Niebezpieczeństwo:** Są w nieprzespieczeństwie dusz swych przynieśli mi wody. B. Sz. <Zam. Niebezpieczeństwo>

† **Nieprzespieczność, i,** lm. i = **Niebezpieczeństwo:** Przyjechałem przez morze do ciebie zdaleka, cierpiąc nieprzespieczności od złego człeka. S. Par. Jeśli ś. źle to zda wzgardzić z nim pokojem, gorsza w nim N., co ś. jej mniej bojem. Wen. <Zam. Niebezpieczność>

† **Nieprzestajny** p. **Nieustanny:** Nieprzestajna choroba dręczy ciało jego. Mor. <Nie+Przestajny>

× **Nieprzestannie** przys. od **Nieprzestanny,** *nieustannie.*

× **Nieprzestanność, i,** blm. rz. od **Nieprzestanny,** *nieustanność.*

× **Nieprzestanny** p. **Nieustanny.** <Nie+Przestanny>

Nieprzestępny I. *nie stanowiący przestępstwa, niewystępny, niezbrodniczy.* **2.** × N. *nie mogący być przestąpionym:* Choć nieprzestępne kładzie Neptun tamy, żołnierz go wiosłem by na przekor drażni. Kniaź. <Nie+Przestępny>

× **Nieprzeszkodny** *któremu nie można przeszkodzić, zapobiec, nieuchronny:* Po cóż żalić ś., po co próżnym dąsać gniewem na to, co N. z nieba wyrok zdarzył? Nar. <Nie+Przeszkodny>

× **Nieprzeszkodzony** *nie znajdujący przeszkody:* Leżeć w gnuśności nieprzeszkodzonej nie jest

spokojność, ale malacja. Pilch. <Nie + *Przeszkodzony, od Przeszkodzić>

† **Nieprzeszły** *niemożliwy do przejścia, nieprzebyty:* Nieprzebyty, co nie może być przebyte, N. Mącz. Usłyszawszy o wyprawie Krzyżaków, niewiasty i dziatki na zamki, na jezierzyska, na bagniska i starzyny nieprzeszłe zaprowadzić kazali. Stryjk. <Nie + Przeszły>

Nieprześcigniony I. im. *którego nie prześcignio-no.* 2. przym. *nie dający ś. prześcignąć:* Wszystko to zrobił w jego przekonaniu, nieporównany, N. Mazolin. Krasz. <Nie + Prześcigniony, od Prześcignąć>

[**Nieprześpieczny**] p. **Niebezpieczny:** Nieprześpieczna rzecz. Sienk. <Zam. Niebezpieczny>

† **Nieprzetrawny** p. **Niestrawny:** Nieprzetrawne potrawy. Mącz. <Nie + Przetrawny>

× **Nieprzetrwały** p. **Nieprzetrwany:** a) Godna panna chwały w wiek N. Min. Wart nigdy nieprzetrwałej w myślach pamięci. Zabł. b) Koniec nieprzetrwałej kaźni. Garcz. <Nie + Przetrwały, od Przetrwać>

Nieprzetrwany I. im. *którego nie przetrwano.* 2. × N. a. × **Nieprzetrwały** przym. *niemożliwy do przetrwania* = a) *wieczny, nieskończony:* Tuś umarł, tam wiek żyjesz N. P. Koch. Wiedmy, żyjąc nieprzetrwane lata, umrzeć nigdy nie mogą. P. Koch. Byś nieprzetrwane lata szczęśliwie ziemię rządził. P. Koch. Wiek N. nie ruszy mię, tak mocno stoję. Kochan. Prawdziwe są twe powieści, nieprzetrwane słowa. Kochan. Stoi na Sypilu marmor N. Kochan. Tylko ja sama, me serce kochane, przy grobie twoim nieprzetrwanym stanę słupem. Zim. b) *nie do zniesienia, nieznośny:* Głód, to nieprzetrwane licho. Chr. <Nie + Przetrwany, od Przetrwać>

Nieprzeuczony I. im. *który ś. nie przeuczył.* 2. † N. przym. *którego nie można ś. nigdy w całości nauczyć:* Dwór, szkoła z nieprzeuczoną nauką. Pot. <Nie + Przeuczony, od Przeuczyć>

† **Nieprzewalczny** p. **Niezwalczony.** L.

† **Nieprzewalczony** p. **Niezwalczony:** Wojnę mamy z mężami nieprzewalczonemi, którzy ś. nie spracują żadną bitwą srogą. J. Koch. <Nie + Przewalczony, od Przewalczyć>

† **Nieprzewaleczny** p. **Niezwalczony.** Zbyl. <Nie + Przewaleczny>

Nieprzewidzialny p. **Nieprzewidziany:** Musimy pomijać N. wypadek śmierci. Proch. <Nie + Przewidzialny>

Nieprzewidzianie, × **Nieprzewidziano** przys. od **Nieprzewidziany.**

× **Nieprzewidziano** p. **Nieprzewidzianie.** L.

Nieprzewidziany I. im. *którego nie przewidziano:* N. przez niego zwrot sprawy publicznej. Kaczk. 2. a. **Nieprzewidzialny** przym. *nie dający ś. przewidzieć, niespodziewany, nieoczekiwany:* Wypadek N. <Nie + Przewidziany, od Przewidzieć>

× **Nieprzewłoczny** *nie zwlekający, szybki, prędki:* Sprawiedliwy i N. gniew Boga. Wor. <Nie + *Przewłoczny, od Przewłóczyć>

Nieprzewodnik, a, lm. **i** fiz. *nazwa ciał, po których ciepło i elektryczność rozprzestrzeniać ś. nie mogą:* Nieprzewodniki ciepła. Nieprzewodniki elektryczności, in. izolatory, odosabniacze, ciała odosobniające a. dielektryczne. <Nie + Przewodnik>

[**Nieprzewodny**] *nieporadny.* <Nie + Przewodny>

× **Nieprzewoźny** *niesprowadzany z zagranicy, nieimportowany:* Miód jest trunek N. Kras. <Nie + Przewoźny>

Nieprzewrotny I. *nieobłudny, szczery, uczciwy:* N. sędzia. Skar. 2. × N. *niełatwo ś. przewracający:* N. wóz, niewywrotny. Włod. <Nie + Przewrotny>

† **Nieprzewyższny** *nie dający ś. przewyższyć:* Potęga nieprzewyższna. Chodk. K. <Nie + *Przewyższny, od Przewyższyć>

Nieprzezornie przys. od **Nieprzezorny.**

Nieprzezorność, i, blm. rz. od **Nieprzezorny:** Chełpliwość ta będzie niedołęstwem i nieprzezornością oka. Lel.

Nieprzezorny I. *nieoględny, nieostrożny, niebaczny:* Nieraźni, nieprzezorni w wykonaniu. Kal. 2. † N. p. **Nieprzejrzany:** Tu łąki nieprzezorne okiem. Szymon. <Nie + Przezorny>

[**Nieprzezpiecz-**] p. **Niebezpiecz-.**

† **Nieprzezpieczeństwo, a,** lm. a p. **Niebezpieczeństwo:** Nieprzezpieczeństwa wielkiego niema, bo Chreptjów nie może być nagle ubieżon. Sienk.

† **Nieprzezpiecznie,** [**Nieprzezpiecznie**] przys. od **Nieprzezpieczny,** *niebezpiecznie.*

† **Nieprzezpieczność, i,** lm. **i,** [**Nieprzezpieczność**] = **Niebezpieczeństwo:** W nieprzezpieczno-ściach wód. Głosy w. XV.

† **Nieprzezpieczny,** [**Nieprzezpieczny**] = **Niebezpieczny:** Żebym to umiał miarę zachować i hamując nieprzezpieczną amicycją, potrafił jej nie postponować! Sienk. Nieprzezpieczna rzecz. Sienk. W trwałą sprzeczkę zachodzić mogło być szkodliwe i nieprzezpieczne. Orzesz. <Zam. Niebezpieczny>

Nieprzezroczystość, i, blm. rz. od **Nieprzezroczysty,** *nieprzejrzystość.*

Nieprzezroczysty, Nieprzejrzysty *nie przepuszczający światła, przez który nie można nic widzieć:* Kamień N. Z nieprzezroczystemi szybami. Krasz. <Nie + Przezroczysty>

Nieprzezwyciężalny p. **Nieprzezwyciężony:** Pobudki skutkują fatalistycznie i są nieprzezwyciężalne. Spas. <Nie + Przezwyciężalny>

Nieprzezwyciężenie, a, blm. I. *niepokonanie, niezwyciężenie, niezwalczenie.* 2. *niemożliwość przezwyciężenia:* Do nieprzezwyciężenia jeść mu ś. chciało.

Nieprzezwyciężony I. im. *którego nie przezwyciężono.* 2. a. **Nieprzezwyciężalny** przym. *nie dający ś. przezwyciężyć, niezwyciężony, niezwalczony, nieprzełamany, nieugięty, nieprzeparty:* Miłością z sobą zjednoczeni, będziecie światu nieprzezwyciężeni. Odym. Mądry jest N., ale nie jest nieczuły. Pilch. Nieprzezwyciężone zapory. Orzesz. Wstręt, upór N. Przez niedostatek edukacji człowiek może uczynić błąd N. L. (= *nieuchronny*). † N. sen, śpik, subet. Syr. (= *letarg*). <Nie + Przezwyciężony, od Przezwyciężyć>

† **Nieprzeźrzały** *nie zanadto dojrzały:* Czosnek młody, zielony i N. nie tak przykry jest, jak dobrze dozrzały. Syr. <Nie + Przeźrzały>

Nieprzeżyty I. *który ś. nie przeżył:* Ludzie należący do ras nieprzeżytych. Sienk. 2. × N. *nie dający ś. przeżyć, wieczny:* Boże N. Kochan. Żyjem wiek N. Kochan. Zawżdy pamiętać mamy na one długie dni i wieki nieprzeżyte, którym końca żadnego nie będzie. Skar. Rozumiejże, jako tam dni długie i bogate lata, a nigdy nieprzeżyte. Skar. U stołu jego zasiędziem w pokoju i dostatku nieprzeżytym. Skar. Uważam, że ten w szczęściu nieprzeżytym płuży, kto prawu, sądom, panu bez przymusu służy. Błaż. Mieczysławowi długowieczną potomność i nieprzeżyte szczęście, jeśliby chrześcijaństwo przyjął, obie-

cowali. Błaż. Osiągnąć onę nieprzeżytą wiekami szczęśliwość. Wor. Na nieprzeżytą chwałę sejmu, najuroczystszą sankcją ustawa rządowa odebrała. Ust. <Nie+Przeżyty, od Przeżyć>

× **Nieprzybytny** I. *który nie przybył na miejsce, nieobecny:* Nieprzybytnego broń przyjaciela. Troc. **2.** *nie przybywający, nie powiększający ś.* **3.** praw. *niewysłuchany, nieprzesłuchany:* Zdać (= skazać) stronę nieprzybytną. Troc. <Nie+Przybytny>

Nieprzychylnie przys. od **Nieprzychylny:** Rada miejska oświadczyła ś. N. Szaj.

Nieprzychylność, i, lm. **i** rz. od **Nieprzychylny:** Ściągasz swe nieprzychylności do córki tego brata, z którym podobnieś ś. procesował. Rol.

Nieprzychylny *nie sprzyjający, niechętny, nieżyczliwy:* Dobrowolne z nim podzielenie nieprzychylnego losu. Mał. <Nie+Przychylny>

Nieprzydatnie przys. od **Nieprzydatny.**

Nieprzydatność, i, blm. rz. od **Nieprzydatny.**

Nieprzydatny I. *który ś. nie może przydać, nie nadający ś., nieodpowiedni, niestosowny:* Utwór został uznany za N. na scenę. Chm. Nieba nie dorośli, piekłu nieprzydatni. Wys. W. Jak głaz N. na polu, gnuśnieję w okrętach. Ml. (= *bezużyteczny*). **2.** †N. p. **Nieprzygodny.** Kn. <Nie+Przydatny>

× **Nieprzydybny** *nie dający ś. przydybać:* Tu przy mnie snują ś. nieprzydybne wrony. Ejs. Ja ona nieprzydybna, ona chytra wrona. Szymon. <Nie+Przydybny>

† **Nieprzygadzały** p. **Nieprzygodny.** <Nie+Przygadzały, od Przygadzać>

× **Nieprzygannie** przys. od **Nieprzyganny,** *nienagannie.*

× **Nieprzyganny** p. **Nienaganny:** N. żywot. Łęcz. <Nie+Przyganny>

[**Nieprzygoda, y,** lm. **y**] *zła przygoda.* <Nie+Przygoda>

† **Nieprzygodnie** przys. od **Nieprzygodny.**

† **Nieprzygodny,** † **Nieprzygadzały,** † **Nieprzydatny** *nie zdarzający ś., niebywały:* Nieprzydatny, N., nigdy ś. nie trafiający. Kn. <Nie+Przygodny>

Nieprzyjaciel, a, lm. **e,** 2 pp. lm. **nieprzyjaciół,** × **nieprzyjacielów** a. × **nieprzyjacieli,** 3 pp. lm. **nieprzyjaciołom** a. × **nieprzyjacielom,** 4 pp. lm. **nieprzyjaciół,** × **nieprzyjacielów,** × **nieprzyjaciele** a. × **nieprzyjacioły,** 6 pp. lm. **nieprzyjaciołmi, nieprzyjaciółmi,** † **nieprzyjacielmi** I. *wrog, przeciwnik:* N. oznacza tego, który a. z kim otwartą wojnę prowadzi, a. jawnie lub skrycie szkodzić mu usiłuje. Kras. A. Różnica między wrogiem i nieprzyjacielem jest ta, że z nieprzyjacielem można, skończywszy wojnę, zawrzeć przymierze i przyjść do zgody, a z wrogiem nigdy. Kras. A. Przeciwnik tym ś. różni od nieprzyjaciela i wroga, że występując przeciw czyim zasadom, zdaniom lub interesom, może nie mieć żadnej nienawiści do osoby. Kras. A. N. polityczny. Krzyża świętego, państwa nieprzyjaciele. Troc. Zeszły ze sceny życia politycznego i Litwa, i najsroższy jej N., Zakon krzyżowy. Mick. Pamiętają i swoi i nieprzyjaciele jego damaskowaną krzywą karabelę. Mick. Długo błagała męża, padszy na kolana, ażeby na kark Litwie nie zwał nieprzyjaciół. Mick. Płaszcz nocy mię okryje od nieprzyjacieli. Mick. Usadzono rozwlekłym szykiem czoło, skąd łatwy do samego króla nieprzyjacielom przebój i ostatnie w wojsku zamieszanie nastąpiło. Nar. Poraził, pogromił, pobił one wszystkie nieprzyjaciele swoje. Rej. Stolnik, widząc strwożone swe nieprzyjaciele, myślił zrobić wycieczkę. Mick. Nieprzyjacioły wojski swemi obsaczył. Mick. Nieprzyjacielów zbił. Troc. Prusacy i Litwini, dziećmi porwani i wychowani w Niemczech, powracali do ojczyzny i stawali ś. najsroższemi Niemców nieprzyjaciółmi. Mick. Przen.: Co na drodze (a. na placu) to N. Prz. (= *nic przed nim nie uleży, wszystko ruszy, weźmie*).—N. prywatny. Troc. Złodziej domowy, N. gotowy. Prz. Czemu smutny chodzę, gdy mię trapi N.? Wuj. Miłujcie nieprzyjacioły wasze, dobrze czyńcie tym, co was nienawidzą. Wuj. Prosił za nieprzyjacielmi swoimi. Pśń. kość. Niechaj ci ten nie będzie przyjacielem, który cię chce uczynić nieprzyjacielem Bożym. Wuj. Nieprzyjaciele duszne oddal od czeladki swej. Pśń. kość. Duchowie czarni, aniołowie biali, nieprzyjaciele i obrońcy duszni. Mick. Cnota ma zawsze swoich nieprzyjaciół. Boh. Grzech śmiertelny jest ludzkim nieprzyjacielem. Kulig. Język ostrej brzytwie równy, N. dobrym główny. Kochan. Bazyli święty wielkim był nieprzyjacielem arjańskiej nauce i innym sektom. Skar. Nieprzyjacielem zabitym był fajki. Mick. Sen największy N. Prz. — Zb. *wojsko nieprzyjacielskie; nieprzyjaciele:* Idźmy z ochotą na nieprzyjaciela, kto ufa Bogu, śmierci ś. nie boi. Kras. Wstręty jakowe nieprzyjacielowi uczynić. Mick. †Bo mu nieprzyjacielem równo wszyscy byli. Kochan. **2.** [N.] a. †Zły N.= *zły duch, czart, bies, djabeł, szatan:* Tak bardzo ją pchnął w on ogień zły N., iż głową w węgle uderzywszy, donicę rozbiła. Wys. <Nie+Przyjaciel>

† **Nieprzyjacielka, i,** lm. **i** p. **Nieprzyjaciółka.**

Nieprzyjacielski przym. od **Nieprzyjaciel:** Wojsko nieprzyjacielskie. Kroki nieprzyjacielskie. **Po nieprzyjacielsku** przys. *jak nieprzyjaciel, nieprzyjacielsko.*

† **Nieprzyjacielskie** p. **Nieprzyjacielsko:** Cóż gdyby cię był wprawił kto a. nauczył, abyś N. mię trapił. Ciek. N. ś. ze mną obchodzi. B. B.

Nieprzyjacielsko, † **Nieprzyjacielskie** przys. od **Nieprzyjacielski,** *po nieprzyjacielsku, wrogo:* Arabowie i chrześcijanie N. między sobą żyją. Warg. N. go traktuje. Pot.

† **Nieprzyjacielstwo, a,** lm. **a** p. **Nieprzyjaźń:** Jeśli ś. wystrzegasz z ludźmi towarzystwa, zewsząd pełno, sam nie wzwiesz, masz nieprzyjacielstwa. Stryjk.

Nieprzyjaciółka, i, lm. **i,** † **Nieprzyjacielka** forma ż. od **Nieprzyjaciel.**

Nieprzyjazność, i, blm. rz. od **Nieprzyjazny,** *nieprzyjaźń, niesprzyjanie, wrogość:* Zawiść i wszelkna N. ma początek z niedowiarstwa. Kaz. 1555. Przypatrz ś. nieprzyjazności djabelskiej przeciw wiernym. Białob.

Nieprzyjazny, † **Nieprzyjaźliwy,** † **Niesprzyjaźny,** † **Niesprzyjaźliwy** *nie sprzyjający, niechętny, wrogi:* Postępowanie nieprzyjazne. Okoliczności nieprzyjazne (= *niepomyślne*). [Koń potrafi nieprzyjaznych tratować] (= *nieprzyjaciół, wrogów*). <Nie+Przyjazny>

† **Nieprzyjaźliwie** przys. od **Nieprzyjaźliwy,** *nieprzyjaźnie:* Cudzoziemców N. przyjmowali. B. B.

† **Nieprzyjaźliwy** p. **Nieprzyjazny:** Najbardziej mu był N. Lubom. <Nie+Przyjaźliwy>

Nieprzyjaźnie przys. od **Nieprzyjazny.**

Nieprzyjaźń, i, lm. **i,** † **Nieprzyjacielstwo** *usposobienie nieprzyjazne, niesprzyjanie, niechęć, nienawiść, wrogość:* Żyć z kim w nieprzyjaźni. Troc. †N. wiodę z kim, zachodzę w N. Kn. †Mam

z kim N. Troc. †N. wrodzona rzeczom niemym i nieczułym. Troc *(= wstręt, odraza do nich).* <Nie + Przyjaźń>

Nieprzyjemnie przys. od **Nieprzyjemny.**

Nieprzyjemnostka, i, lm. i p. **Nieprzyjemność:** Godziłoż ś. dla małych może jakich nieprzyjemnostek rzucać ś. tak rozpaczliwie na tułactwo? Krasz.

Nieprzyjemność, i l. blm. rz. od **Nieprzyjemny,** *właściwości nieprzyjemne, niemiłość.* **2.** lm. **i** *zajście nieprzyjemne, przykrość:* Nie chce narażać ś. na nieprzyjemności. Żdr. **Nieprzyjemnostka.**

Nieprzyjemny, × **Bezprzyjemny** *niemiły, przykry:* Postać murzyna nieprzyjemna. Przyb. Wypadek N. <Nie + Przyjemny>

[**Nieprzykładający**] *nie przymierzając:* Chodziły, jak N. to bydło. <Nie + Przykładający, od Przykładać>

Nieprzykładny *dający zły przykład, gorszący, skandaliczny, nieprzyzwoity, naganny:* Nie mówili, coby ś. im za rzecz złą i nieprzykładną do niego zdało. Żarn. Stąd wyradzały ś. niesnaski i kłótnie, a częstokroć wcale nieprzykładne bójki. Kis. <Nie + Przykładny>

× **Nieprzylepny** *nie nadający ś., nieodpowiedni, niestosowny:* Zasada nieprzylepna do gruntu. Wor. <Nie + Przylepny>

× **Nieprzyłomny** *nie mogący być przyłamanym.* Chodk. K. <Nie + Przyłomny>

† **Nieprzyłożny** *nieprzyzwyczajony, nieprzywykły:* Do rady krwawej N. K. G. <Nie + Przyłożny>

[**Nieprzymierkiem, Nieprzymierzający**] *nie przymierzając, niby:* Człek N. kieby ślepak łazi. W tym miejscu N. miał wrzód. <Nie + * Przymierek, od Przymierzać>

[**Nieprzymierzający**] p. **Nieprzymierkiem.**

Nieprzymuszony, × **Nieprzynukany l.** *którego nie przymuszono, wolny, swobodny:* W nieprzymuszone dłonie delficki wianek weź. Dan. Czy masz wolną i nieprzymuszoną wolę? Z nieprzymuszonej życzliwości mi pomaga. Troc. **2.** × N. *niewymuszony, naturalny, prosty:* Wolny styl i N. Troc. <Nie + Przymuszony, od Przymusić>

[**Nieprzynależny**] *nieodpowiedni, niestosowny:* Niedobra była niewiasta (= żona), nieprzynależna. Karcz. <Nie + Przynależny>

× **Nieprzynukany** p. **Nieprzymuszony:** Chcenie zawisło na woli nieprzynukanej. Troc. <Nie + Przynukany, od Przynukać>

† **Nieprzypatrzony** *któremu ś. nie można przypatrzyć, niedojrzany:* Nieprzypatrzone są tajemnice Pańskie. Rej. <Nie + Przypatrzony, od Przypatrzyć ś.>

† **Nieprzyprawnie** przys. od **Nieprzyprawny.**

† **Nieprzyprawny l.** *bez przyprawy, nieprzyprawiony, niezaprawiony, nieokraszony.* **2.** przen. *nieprzygotowany:* O św. Janie, większąbyś teraz miał pracę około tych naszych dzieci, tak do Chrystusa nieprzyprawnych. Star. <Nie + Przyprawny>

Nieprzypuszczalnie przys. od **Nieprzypuszczalny:** Za kawałek ziemi ofiarował N. lichą cenę. Byk.

Nieprzypuszczalny *nie mogący być przypuszczonym.* <Nie + Przypuszczalny>

× **Nieprzyrodzony l.** *nie przez naturę utworzony, sztuczny:* Port N. tego miasta. Troc. **2.** *przeciwny naturze:* I chrześcijanie, i Żydzi nadto byli wierzący, żeby na takowe nieprzyrodzone amalgama przyzwolić mogli. Rzew. **3.** *nienaturalny, nadprzyrodzony, nadnaturalny:* Nieprzyrodzonym ś. to dzieje sposobem. Troc. Cud jest rzecz nieprzyrodzona. Troc. <Nie + Przyrodzony>

[**Nieprzysiężny**] *nie należący do towarzystwa wstrzemięźliwości (od wódki).* <Nie + Przysiężny>

× **Nieprzystałość, i,** blm. rz. od **Nieprzystały.**

× **Nieprzystały l.** *nie przystający, nie przylegający, odstający, niedopasowany.* **2.** a. × **Nieprzystojny** komu, na kogo = *nie przystojący, niestosowny, niewłaściwy:* Rzeczy zdrożne i nieprzystałe dworzaninowi. Górn. Od owej haniebnej i na rozumnego człowieka nieprzystałej odludności do społecznego życia skupieni. L. <Nie + Przystały, od Przystać>

Nieprzystawanie, a l. blm. *nieuskutecznione przystawanie:* N. figur gieometrycznych, liczb. **2.** † N., lm. **a** *szpara, szczelina:* Gdzie drzwi do podwojów trochę nie przystawały, przez to N. wrzucił tam on papier. Górn. <Nie + Przystawanie>

Nieprzystęp, u, lm. **y** bot. (coscinia) *roś. z rodziny miesięcznikowatych.* <Nie + Przystęp>

† **Nieprzystępliwy** p. **Nieprzystępny.** Głosy w. XV. <Nie + Przystępliwy>

Nieprzystępnie przys. od **Nieprzystępny:** Dwaj z nich byli siwi i ci ś. dalej trochę i N. trzymali. Krasz.

Nieprzystępność, i, blm. rz. od **Nieprzystępny:** Zasłonięty przed oczami ciekawych nieprzystępnością chaty, do której nie zaglądał żywy duch. Jeż. Mówiono o nieprzystępności jej siostry: chyba dla królewicza przeznaczona, że taka trudna w wyborze. Rol.

Nieprzystępny, † **Nieprzystępliwy l.** *do którego niema przystępu, niedostępny:* Nieprzystępna skała, forteca. Troc. Wyspa tam jest nieprzystępna dla brzegu przykrego. L. **2.** *nie dający do siebie przystąpić:* Dworzec N. był złemu. Berw. Człowiek N. *(= niedostępny, niełatwy w stosunkach z ludźmi, dumny, niepopularny, wyniosły, sztywny).* <Nie + Przystępny>

† **Nieprzystojeństwo, a,** blm. p. **Nieprzystojność:** Piękność jest twarz przyjemna, a która pragnie przystojności; a szkaradność zasię twarz mierziona, która chciwa jest na N. Górn.

Nieprzystojnie przys. od **Nieprzystojny:** Wzdryga ś. uczciwa niewiasta od tego, co N. przymila i wdzięczy. Kras. N., jak kozie w czepku. Prz.

Nieprzystojność, i, lm. **i** rz. od **Nieprzystojny;** † **Nieprzystojeństwo:** Biegła w znawstwie światowych zaszczytów i poniżeń, konwenansów i nieprzystojności. Orzesz.

Nieprzystojny l. p. **Nieprzyzwoity:** Gruba i nieprzystojna żartobliwość. Śniad. Słuchał z pogardą nieprzystojnych gwarów. Mick. Nieprzystojna zaprawdę lubo dla gładkości, lub dla posagu cudze przejmować miłości. Szymon. **2.** × N. p. **Nieprzystały:** Słowa wielmożności ludu rzymskiego i przeszłym zwycięstwom nieprzystojnego, między niemi słychać nie było. Warg. Nie przestają na swym stanie, cudzych i sobie nieprzystojnych sięgają. Skar. *(= nie przysługujących).* <Nie + Przystojny>

Nieprzytarty l. im. *którego nie przytarto.* **2.** przym. *nie dający ś. przytrzeć, niestarty.* Przen.: Wnet rozpoczęła ś. inna sprawa otwartego, nieubłaganego i nieprzytartego nieprzyjaciela. Lel. <Nie + Przytarty, od Przytrzeć>

Nieprzytomnie przys. od **Nieprzytomny:** a) × N., w niebytności. Kn. b) Mówić N.

Nieprzytomność, i, lm. **i** rz. od **Nieprzytomny;** lek. (absentia animi) *utrata władzy nad zmysłami*

a. myślami swemi, brak przytomności: Doktorowie wyleczyli ją od tej nieprzytomności i od tych śmiechów i płaczów. Orzesz. W Jerzym zakochana, o czym jednakże zaświadcza tylko rumieńcem i chwilowemi nieprzytomnościami. Kasz.

Nieprzytomny I. ×N. *nie znajdujący ś. gdzie, nieobecny:* Obmawiać nieprzytomnego — równo jak bić umarłego. Prz. 2. a. **Bezprzytomny** *pozbawiony przytomności:* Leży N. Rymwid, niezwykłą rażony nowiną, stał pełen dziwu, N. sobie. Mick. Żart. (o pijanym a. roztargnionym): Obecny, ale N. <Nie + Przytomny>

Nieprzywiedlność, i, blm. mat. rz. od **Nieprzywiedlny.**

Nieprzywiedlny mat. *nie dający ś. rozłożyć na iloczyn czynników całkowitych wymiernych stopnia niższego:* Wielomian N. Równanie nieprzywiedlne. <Nie + Przywiedlny>

[**Nieprzywinny**] *niewinny:* Ja z rodu temu nieprzywinna *(=zupełnie jestem niewinna).* <Nie + Przywinny>

Nieprzywłaszczalny *nie mogący być przywłaszczonym:* Nowy rodzaj własności wprowadza ś. w dziedzinie nieprzywłaszczalnej. Spas. <Nie + Przywłaszczalny>

†**Nieprzywrotny** p. **Niepowrotny:** N., które ś. już nie powróci. Włod. <Nie + Przywrotny>

Nieprzywykłość, i, blm. rz. od **Nieprzywykły:** Dostawszy pszczół lepiej z blizkiego sąsiedztwa, niżli z dalekiego, by snadź zdaleka przewiezionych N. powietrza nie obraziła... Trzyc.

Nieprzywykły p. **Nieprzyzwyczajony:** N. czemu, niezwyczajony do czego. Kn. Wyraz ciekawości, interesu, bojaźni malował ś. w oczach nieśmiałej i nieprzywykłej do obchodzenia ś. z wielkiemi panami Anusi. Korz. Konie nieprzywykłe do podobnych głosów, poczęły chrapać niespokojnie. Sienk. <Nie + Przywykły, od Przywyknąć>

Nieprzyzwoicie przys. od **Nieprzyzwoity.**

Nieprzyzwoitość, i, blm. rz. od **Nieprzyzwoity:** Czuł N. wizyty z psem. Korz.

Nieprzyzwoity I. a. **Nieprzystojny** *obrażający skromność a. względy towarzyskie, nieobyczajny, nieskromny, niewłaściwy:* Ubiór N. Wyrazy nieprzyzwoite. Piosenka nieprzyzwoita. Nieprzyzwoite zachowanie ś. Junak ów zagląda do karet, aby damom niegrzeczność powiedzieć lub nieprzyzwoitym zawstydzić ruchem. Ochoc. 2. †N. *niesłuszny, niesprawiedliwy:* Sprawę miejską za nieprzyzwoitą uznać konkludowali. Wej. <Nie + Przyzwoity>

Nieprzyzwyczajenie, a, blm. *brak przyzwyczajenia, nieprzywykłość, nienawykłość:* Konieczność pogoi prędko te rany, które ci da N. Korz. <Nie + Przyzwyczajenie>

Nieprzyzwyczajony I. a. **Nieprzywykły, Nienawykły,** †**Niezwyczajony** *który ś. nie przyzwyczaił do czego, niezwyczajny czego, nieoswojony z czym:* N. do ciężkiej pracy. 2. †N. *do którego ś. nie przyzwyczajono:* Przytrzymać nieprzyjaciół tych do jesieni, aż mrozy im nieprzyzwyczajone nastąpią. Star. <Nie + Przyzwyczajony, od Przyzwyczaić>

Niepunktualnie przys. od **Niepunktualny.**

Niepunktualność, i, blm. rz. od **Niepunktualny:** Chorąży liwski przez swą N. znowu sprowadził do córki i mnie i Szelutę. Mat. Niemasz nigdzie wyrazu skargi na niesłowność lub N. Ludwika XIV. Czerm.

Niepunktualny *nie trzymający ś. oznaczonego czasu, spóźniający ś., nieakuratny.* <Nie + Punktualny>

× **Niepuszcza, y,** lm. **e** *miejsce nie będące puszczą:* Zadają ewanielickim doktorom, że z puszczy, na której św. Jan mieszkał, uczynili niepuszczę, z sierci wielbłądowej czamlet. Żarn. <Nie + Puszcza>

[**Niepyć**] nieod. p. **Niepeć.**

Niepyszny I. *nie odznaczający ś. pychą, skromny.* 2. Jak N.=*zawstydzony, upokorzony:* Odszedł jak N. <Nie + Pyszny>

Niepytany I. *którego nie zapytano:* Odpowiedział N. 2. *którego nie można zapytać:* Podkomorzy był z tych ojców niepytanych. Byk. <Nie + Pytany, od Pytać>

Nierachunkowość, i, blm. rz. od **Nierachunkowy:** N. bogatych magnatów zmuszała ich pozbywać ś. zamożnej ojcowizny. And.

Nierachunkowy *nie umiejący ś. rachować, nieoszczędny.* <Nie + Rachunkowy>

Nieracjonalnie przys. od **Nieracjonalny.**

Nieracjonalność, i, blm. rz. od **Nieracjonalny:** Wskutek nieracjonalności prześladowań typ kryminalny nie może być w różne epoki jednaki. Spas.

Nieracjonalny *niezgodny z rozumem, rozumowo nieumotywowany, niedostatecznie rozumny, nieuzasadniony:* Sposób prowadzenia gospodarstwa jest N. Bl. <Nie + Racjonalny>

Nierad (tylko w 1 pp. lp. i lm.) *niezadowolony, niekontent, niechętny, nieochotny:* Czytelniku, jeżeliś przepatrzył cierpliwie i N. snać do końca... Mick. N. co czynię, widzę, słyszę *(=niechętnie).* Przy śniadaniach pan sędzia, choć N., pozwalał na taki nieporządek, lecz go nie pochwalał. Mick. Nieradby, ale musi. Kn. Nierady kury na wesele, ale muszą; nierada koza na targ, ale musi. Rys. N. pozwalał ś. ciągnąć za brodę wypadkom. Sienk. Czego sam N. widzisz, nie czyńże też i drugim. B. B. Gdzie go nieradzi widzą, któż stamtąd nie śpieszy? Mor. A. Kto mówi co chce, usłyszy coby N. Rej. Kamień, którego często z miejsca poruszają, N. mchem obrasta rychło. Glicz. *(=niełatwo).* Chrzan N. ś. przyjmuje, ale trzeba go pierwej w chłodnej wodzie pomoczyć, żeby rozjędrzniał. Trzyc. Rad N., radzi nieradzi=*chcąc nie chcąc, z konieczności:* Musiałem rad N. słuchać napomnienia. Kras. N. komu, czemu=*niechętnie widzi kogo, co:* Czemuś sam N., tego nie czyń drugiemu. Skar. Przytomnej cnocie zawiść nierada, a znikłej troskliwie szuka. Nar. Nieradzi mu tam są *(=niechętnie go przyjmują).* Gdzieć nierado, lepiej tam zdaleka omijać. Szymon. *(=gdzie cię niechętnie widzą).* <Nie + Rad>

Nierada, y I. ×N., blm. p. **Nieradność:** Cóż to za służba! Cóż to za N.! Pol. 2. [N., lm. y] *niemożliwość, trudność:* Dzieciom straśnie N. jis do skoły, bo błoto. <Nie + Rada>

Nieradnie przys. od **Nieradny:** Jak można było siedzieć tak N.? Pol. Ręka niewprawnie i N. kierowała wiosłem. Bał.

Nieradność, i, blm. rz. od **Nieradny;** × **Nierada:** Maluje ś. w tym ta N., owa indolencja, niemoc. Paw.

Nieradny *nie umiejący sobie radzić, niezaradny, nieporadny, niedołężny, niepraktyczny:* Nazbiegało ś. ludzi lamentujących i nieradnych. Bog. W. Przywykła go uważać za głupowatego i nieradnego człowieka. Orzesz. <Nie + Radny>

Nieradość, i, lm. **i** *brak radości, smutek, zmartwienie:* Radość i N., smutek i niesmutek tak bystro, nakształt mieszanych przez szulera kart, tasują ś. w głowie i mkną przez serce. Jeż. <Nie+Radość>

† **Nieradowist** *którego nieradzi widzą:* U Rzymian, gdy dobry człowiek na schadzki przyszedł, z radości okrzyk uczynili, zaś gdy kto N., ksykali na niego. Petr. <Sztucznie utworzone z Nierad+*Wist, od WID>

× **Nierady** *niechętnie, wbrew woli:* N. cierpieć. Sł. wil. <Nie+Rady>

[**Nieraga, i,** lm. **i**] *niezdara.* <?>

Nieranność, i, blm. *zabezpieczenie od zranienia:* N. Achillesa, a stąd jego dzielność jest to uczuta w duchu wielkim niesmiertelność. Słow. <Nie+Ranność>

[**Nieranny**] *niewczesny, późny.* <Nie+Ranny>

Nierano *późno:* Skąd przychodzisz tak N.? Mick. Owszem, idę, chociaż to N. Mick. Nieranoś wstał, nie będziesz miał. Prz. <Nie+Rano>

Nieraz przys. *więcej niż raz, niejednokrotnie, dosyć często:* N. ci to mówiłem. N. przy kieliszkach, gdy ś. tak rozrzewniał,... to tak we mnie złość wrzała. Mick. N. klucznik był w podobnych trwogach, N. miewał powrozy na ręku i nogach, a przecież ś. uwalniał. Mick. Ona, nienawykła nurków, już ś. zachłysnęła N. Mick. Idąc w te komnaty, będąc na progu, z progów wracałem ś. N. Słow. Nieostygłego jeszcze trupa wynoszą N. na cmentarz. Bał. <Nie+Raz>

Nieraźnie, † **Nieraźno,** [**Nieraźno**] przys. od **Nieraźny:** N. ś. brać do roboty. †Rzeczy N. spiknionych nasiona. Żebr. *(=niezręcznie połączonych).* †N. z dołu do góry rzucać broń. Warg. *(=niewygodnie).*

Nieraźno I. †N. i [N.] p. **Nieraźnie.** Kn., Troc. **2.** *nieswojo, obco, straszno, przykro:* N. mu było wśród ludzi starszych. Krasz. [Choćby ci N. było] *(=choćbyś miał jaki smutek).*

Nieraźność, i, blm. rz. od **Nieraźny:** N. Turków i obecność czterdziestotysiącznego korpusu austryjackiego w Wołoszczyźnie, dozwoliły wyciągnąć większą część armji rosyjskiej z południowego teatru wojny. Kal.

Nieraźny I. †N. *niewygodny, niedogodny, nie nadający ś., niezręczny:* Do tej kuszy bełt N. Troc. **2.** †N. *złe położenie mający:* N. dom, ogród. Troc. Nieraźne do tego miejsce. Troc. **3.** *nieochoczy, nieżwawy, nieruchliwy, powolny, zbyt wolno działający:* N. chłopiec. Troc. Nieraźni, nieprzezorni w wykonaniu. Kal. <Nie+Raźny>

† **Nierdzały** *niepożółkły:* Opadł kwiat powarzony i frukt z nich N. Tw. Stąd w cieniu długim bez słońca i rosy kwiat zarażony i nierdzałe kłosy na wszystkie koronne kraje głód przyniosły i nieurodzaje. Tw. <Nie+Rdzały>

Nierealnie przys. od **Nierealny.**

Nierealność, i I. blm. rz. od **Nierealny. 2.** lm. **i** *rzecz nierealna, abstrakcja:* Każda z właściwości kamienia jest niewidzialnością, nierealnością i przedstawić ś. nie da. Sł. wil.

Nierealny *nierzeczywisty, wyobrażalny, urojony, abstrakcyjny, oderwany.* <Nie+Realny>

[**Nierecht**] *niesłusznie, niedobrze.* <Nie+Recht>

Nieregiestrowany p. **Nieregiestrowy:** Regiestrowych i nieregiestrowanych kozaków nie kilkanaście tysięcy, ale sto tysięcy z ziemi wyrośnie. Krasz. <Nie+Regiestrowany>

Nieregiestrowy, Nieregiestrowany *niewciągnięty do regiestru:* Kozak N. Znajdowało ś. regiestrowych i nieregiestrowych z dziesiątek. Jeż. <Nie+Regiestrowy>

Nieregularnie przys. od **Nieregularny:** Przychodzić N.

Nieregularność, i, blm. rz. od **Nieregularny:** Rodziła ś. stąd powoli N. w spełnianiu szkolnych obowiązków. And.

Nieregularny *nieprawidłowy, nierównomierny, niejednakowy, niesystematyczny, zmienny:* Nieregularne wpływanie prowizji umniejszało czasem tę sumę. And. Regularne i nieregularne choroby. Perz. <Nie+Regularny>

Niereligijnie przys. od **Niereligijny:** Sztuka renesansu, N. wyobrażająca nawet kościelne rzeczy. Spas.

Niereligijność, i, blm. rz. od **Niereligijny; Niereligja,** *brak religji, niewiara:* Nawet dla jego dziwactw i niereligijności miał szacunek. Rog.

Niereligijny I. *przeciwny religji, ateuszowski, niedowiarski:* Natrafiamy na pojęcia niereligijne wcale. Chm. **2.** a. **Bezreligijny** *bez religji żyjący, niewierzący, bezbożny:* Hrabia był powszechnie znany jako człowiek N. Rog. <Nie+Religijny>

Niereligja, i, blm. p. **Niereligijność:** Rewolucja 1794 r. nie przybrała ani na chwilę charakteru niereligji. Ochoc. <Nie+Religja>

Niereszta, y, lm. **y** mat. *liczba, która nie jest resztą potęgową względem danego modułu:* N. kwadratowa, sześcienna. <Nie+Reszta>

Nierezolut, a, lm. **ci** *człowiek pozbawiony rezolutności, wahający ś.* <Nie+Rezolut>

[**Nieręka, i,** lm. **i**] *człowiek zazdrosny, nieżyczliwy, taki, od którego kupiona rzecz nie darzy ś.* <Nie+Ręka>

[**Nieroba, y,** lm. **y, Nierobus, Nierobotnik, Nierobociąg, Nierobocian, Nierobociuch**] (o mężczyźnie i kobiecie) *leniuch, próżniak, włóczęga:* Taki N. z niego. <Nie+*Roba, od Robić>

[**Nierobem**] *bez roboty:* N. siedzieć. <Nie+*Robem, od *Rób, a to od Robić>

Nierobiony I. *którego nie robiono.* **2.** †N. *niesztuczny, naturalny.* Troc. **3.** †N. *nieobrobiony, surowy.* Kn., Troc. <Nie+Robiony, od Robić>

[**Nierobocian, a,** lm. **y**] p. **Nieroba:** Powiadają ludzie, ze já nierobocián, a já sie uwijám, jak po polu bocián. Pśń. Siłu nierobocianów głodem morzy. Pot. <Nie+*Robocian, od Robota>

[**Nierobociąg, a,** lm. **i**] p. **Nieroba:** Straśnie mám zone kiepsko, straśny N. <Nie+*Robociąg, od Robota>

[**Nierobociuch, a,** lm. **y**] p. **Nieroba:** Powiedzieli ludzie, ze ja N., a já sie uwijám, jak na polu bociuch. Pśń. <Nie+*Robociuch, od Robota>

Nieroboczy I. *niezdatny do pracy; nie pracujący, próżnujący:* Dostał za żonę kobietę nieroboczą i nawidzoną. Jeż. Pszczoły nierobocze *(=trutnie).* **2.** *wolny od pracy, świąteczny:* Dzień N. <Nie+Roboczy>

× **Nierobota, y,** blm. *brak roboty, próżnowanie, bezczynność:* Gniewała ś. na nierobotę dusza ta. Słow. <Nie+Robota>

[**Nierobotnik, a,** lm. **cy**] p. **Nieroba.** <Nie+Robotnik>

† **Nierobotność, i,** blm. rz. od **Nierobotny.**

† **Nierobotny** I. *nie lubiący robić, niepracowity, leniwy:* N., pies na robotę. Kn. Miał chłop żonę,

okrutnie nierobotną. Pot. Tułacze leniwe i nierobotne. Skar. Włoży za nadra gnuśny ręce nierobotne. Klon. **2.** *nieużywany do roboty:* Nierobotne woły, nieużywane do pługów. Li. <Nie + Robotny>

[**Nierobus, a,** lm. **y**] p. **Nieroba:** Mám pincoro nierobusów (ojciec o dzieciach). <Nie + *Robus, od Robić, por. Nieroba>

†**Nierochmanny** *niedostępny, nieobłaskawiony.* <Nie + Rochmanny>

×**Nierodka, i,** lm. **i** lek. (nullipara) *niewiasta, która nigdy nie rodziła,* ×jałowa. <Nie + *Rodka, od Rodzić>

×**Nierodliwy,** †**Nierodny,** †**Nierodzajny** *nie przynoszący owoców, niepłodny, nieurodzajny:* Ty kalina, ty malina, czemużeś taka nierodliwa! Połuj. <Nie + Rodliwy>

Nierodność, i, blm. lek. (atocia) *niemożność urodzenia dziecka:* N. wskutek znacznego zwężenia miednicy.

†**Nierodny I.** p. **Nierodzony:** Brat N. Falib. **2.** p. **Nierodliwy:** Drzewo nierodne każdy do pieca miece. K. G. W czasie tak głodnym, roku nierodnym ludzie truchleją. Pot. <Nie + Rodny>

Nierodowy I. *nie stanowiący własności rodowej:* Majątek N. (=*niedziedziczny, kupiony, nabyty*). **2.** *nie pochodzący ze znanego rodu:* Zrozumienia krzywd tysiącznej, nierodowej rzeszy, tego wam niestety brak. Ork. <Nie + Rodowy>

†**Nierodzajny** p. **Nierodliwy:** Niepłodny, N. Bałs. Lata nierodzajniejsze co rok nam ś. stawią i coraz cięższe do żywności następują. Falib. <Nie + Rodzajny>

Nierodzony, †**Nierodny** *nie najbliższemi związkami krwi połączony:* Brat N., siostra nierodzona (=*przyrodni a. stryjeczni, cioteczni*). Rodzonych braci dzieci od dziedzictwa równi są nierodzonym, t. j. półbraciej. Sz. Bracia i siostry rodzeni biorą spadek dziedziczny po braci abo siostrach swych rodzonych przed bracią a. siostrami nierodzonemi. Sz. Syn N. = *pasierb a. wychowaniec:* Ja z mego nierodzonego chłopca więcej pociechy mam, niż pani Kępowa ze swego rodzonego. Orzesz. <Nie + Rodzony, od Rodzić>

Nierogacizna, y, blm. *świnie, trzoda chlewna, bezrogi.* <Nie + Rogacizna>

Nierogaty *nie mający rogów, bezrogi, bezrożny:* Nierogate bydło. Troc (= *świnie, nierogacizna*). <Nie + Rogaty>

Nierojniki, ów, blp. bart. p. **Jałówka.** <Nie + *Rojniki, od Rój>

Nieronja, i, lm. **e** bot. (urena) *roś. z rodziny ślazowatych.* <?>

Nierospla, i, lm. **e** bot. (angiopteris) *roś. z gromady paprotników, z rzędu marattiaceae.* <?>

×**Nierost, u,** lm. **y** *minerał, kopalina.* Łab. <Nie + ROST>

[**Nierost, u,** blm.] p. **Nerest.** <p. Mrzost, sł. lud. do Nie + Rość>

†**Nierozbacznie** przys. od **Nierozbaczny:** N., inconsulte. Mącz.

†**Nierozbaczny** *niebaczny, nierozważny.* <Nie + Rozbaczny>

Nierozciągliwy *nie dający ś. rozciągać.* Przen.: Wiedza jego była nieco jednostronną i nierozciągliwą. <Nie + Rozciągliwy>

Nierozdęcie się, a ś., blm. **I.** *nieuskutecznione rozdęcie ś.* **2.** × N. ś. lek. (atelectasis) = a) *stan płuc noworodka, który jeszcze nie oddychał,* in. nierozwit płuc. b) p. **Niedodma.** <Nie + Rozdęcie ś.>

†**Nierozdzialny** p. **Nierozdzielny.** Mor. A.

Nierozdzielnie przys. od **Nierozdzielny:** W rzekach z białogłowami spólnie i N. ś. kąpią. Warg. (=*nie każde osobno*).

Nierozdzielność, i, blm. rz. od **Nierozdzielny:** Chrystus ciało nasze wziął w N. bóstwa swego. Białob.

Nierozdzielny, †**Nierozdzialny I.** *nie mogący być podzielonym, niepodzielny, nierozłączny:* Punkt matematyczny jest N. na części. Troc. Nierozdzielną wolą i radą. Troc. Gram.: †Płeć nierozdzielna (genus commune) = *nazwy wspólne dla istot męskich i żeńskich.* **2.** *nie mogący być oddzielonym, nieoddzielny, nierozłączny, nieodłączny:* Staniesz ś., Janino, moją nierozdzielną na wieki. Deo. Gram.: †Nierozdzielna przekładka (=*przyrostek nieoddzielny*). <Nie + Rozdzielny>

†**Nierozdzierzgły** *nie dający ś. rozwiązać:* Spina mi poboczem nierozdzierzgłym nogi. Chr. W sidła nierozdzierzgłych pleci nogi swe wprawiał i umotał w sieci. Chr. Wpadł do jego nierozdzierzgłej matni. Chr. <Nie + Rozdzierzgły>

Nierozerwalnie przys. od **Nierozerwalny,** *nierozerwanie:* Miejscowości, zrosłe N. z wykształceniem humanistycznym. Ćwik. Jego nazwisko zdawało ś. być N. związanym z życiem i rozwojem tej instytucji.

Nierozerwalność, i, blm. rz. od **Nierozerwalny:** Nikt już w Polsce nie wierzył w N. sakramentu małżeństwa. Rzew. Czy nie utkwi mu w pamięci owa uchwała o nierozerwalności rzpltej. Kal.

Nierozerwalny, Nierozerwany *nie mogący być rozerwanym, trwale spojony; nierozłączny, nierozdzielny, niepodzielny:* Łańcuchem nierozerwalnym stójcie koło niewiernego. Krasiń. Małżeństwo było uważane za związek N. Rog. Omówienie niektórych faktów, zostających w nierozerwalnym związku z późniejszemi. Czerm. (=*ścisłym*). Całość nierozerwalna. <Nie + Rozerwalny>

Nierozerwanie przys. od **Nierozerwany;** †**Nierozerwannie,** *nierozerwalnie:* Pana jednorodzonego we dwu naturach niezmieszanie, N. wyznawamy. Kat. G. Twa ojcowska dobroć ciebie z niemi N. spaja. Gd. Oszczędność N. łączy ś. z moralnością. Wiszn. Trzymał ś. N. swoich przyjaciół. Kaczk.

†**Nierozerwannie** p. **Nierozerwanie:** Węzłem konfederacji gieneralnej N. spojeni. Vol.

Nierozerwany I. *którego nie rozerwano a. który ś. nie rozerwał:* N. postronek. Troc. **2.** †N. *nieroztargniony, uważny:* N. na modlitwie. Kn. **3.** p. **Nierozerwalny:** Przyjaźń nierozerwana. × Nierozerwane towarzystwo. Troc. ×N. w przyjaźni. Troc (= *stały*). <Nie + Rozerwany, od Rozerwać>

I. Nierozeznanie, a, blm. *brak rozeznania, nierozsądek, nierozum:* Miłosierdzie, które ona dawno pokazuje, nie jest cnotą żadną, ale jest nierozeznaniem. Mat. <Nie + Rozeznanie>

2. Nierozeznanie przys. od **Nierozeznany.**

Nierozeznany I. im. *którego nie rozeznano, nie rozróżniono.* **2.** przym. = a) ×N. *nie mogący być rozeznanym, rozróżnionym.* L. b) *nierozsądny, nierozumny, nierozgarnięty, ograniczony, głupi:* Nie jestem tak głupi i N., jak sądzono o mnie. L. Był tak N., że rozpisał listy do dygnitarzy, chlubiąc ś. z tej, jakby najrozumniejszej akcji. Mat. <Nie + Rozeznany, od Rozeznać>

Nierozeznawka, i, lm. **i** myśl. *rodzaj dzikiej kaczki.* Por. **Nieroznakwa,** <Nie + *Rozeznawka, od Rozeznać, jakoby dla wielkiego podobieństwa do kaczek domowych>

I. Nierozgarnienie, a, blm., **Nierozgarnięcie** *brak rozgarnienia, tępość umysłu, słabe zdolności umysłowe.* <Nie + Rozgarnienie>

2. Nierozgarnienie przys. od **Nierozgarniony.** L. **Nierozgarnięcie, a,** blm. p. **I. Nierozgarnienie:** Odznaczają ś. nieruchliwością i nierozgarnięciem. Krzyw.

Nierozgarnięty p. **Nierozgarniony.**

Nierozgarniony, Nierozgarnięty I. im. *którego nie rozgarnięto.* **2.** przen. *w którym nic rozpoznać nie można:* Wzniósł ś. chór niewieścich głosów, zrazu jak szum błędny i N., ale coraz wyraźniejszy. Krasiń. Anioł w noc okropną i nierozgarnioną rzucił skier kilka na przyszłości fale. Krasiń. **3.** przen. *nie mający rozgarnięcia, nierozwinięty umysłowo, tępy, ograniczony, głupowaty:* Nieraz tyle czyni mądry, ile drugi cale N., który ś. czasem i dosadniej i lepiej sprawi. Pilch. N. człowiek. Ml. <Nie + Rozgarniony>

Nierozgłośnie przys. od **Nierozgłośny.**

Nierozgłośny *pozbawiony rozgłosu, ukryty, cichy, skromny.* <Nie + Rozgłośny>

Nierozgmatwanie przys. od **Nierozgmatwany:** Wszystko ś. plącze N. Krasiń.

Nierozgmatwany I. im. *którego nie rozgmatwano.* **2.** przym. *niemożliwy do rozgmatwania, nierozwikłany.* Bał. <Nie + Rozgmatwany>

× **Nierozgrzeszny** *nie mogący być rozgrzeszonym.* L. <Nie + Rozgrzeszny>

[**Nierozhluzdany**] *tępy, nierozwinięty umysłowo.* Por. **Hluzdy.** <Nie + Rozhluzdany, od Rozhluzdać>

× **Nierozjemność, i,** blm. rz. od **Nierozjemny:** Flozofjo! przedziwny jakiś boskiej nierozjemności wijesz kłębek. Bardz.

× **Nierozjemny** p. **Nierozjęty:** Tyś im sam dziewosłębił szczęsne zrękowiny i serca nitem harcił w nierozjemnym życiu. Wor. Ślub nierozjemnej wiary. Wor. <Nie + Rozjemny>

× **Nierozjętnie** przys. od **Nierozjętny.** Groch.

× **Nierozjętny** p. **Nierozjęty:** O towarzyszki w biedzie nierozjętne! Bardz. <Nie + Rozjętny>

× **Nierozjęty,** × **Nierozjętny,** × **Nierozjemny** *niemożliwy do rozjęcia, nierozerwalny, nierozdzielny, nierozłączny, trwały:* Węzeł N. Wor. Wznosi ś. kurzawa w górę i nierozjęta pod obłoki wstawa. Bardz. W czas fortunny ślub małżeński święty kończ. N. Zbyl. A. Wąż ziemię będzie żarł, trwając w nierozjętej z niewiastą waśni. Odym. *(=nie do pogodzenia).* <Nie + Rozjęty, od Rozjąć>

Nierozkładalność, i, blm. mat. rz. od **Nierozkładalny:** N. liczb, form algiebraicznych.

Nierozkładalny mat. *nie dający ś. rozłożyć na czynniki:* Liczba, forma nierozkładalna. <Nie + Rozkładalny>

†**Nierozkładny** *nie dający ś. rozłożyć:* Chaos, ogrom N., gruby. Żebr. Król wszechmocny, okryty jasnością, z przepaści ciemnej i nierozkładnego ogromu, zdał ś., z tą świata wielkością początki składać stworzenia wszelkiego. Odym. <Nie + Rozkładny>

Nierozległy *niezbyt rozległy, niezbyt obszerny:* Naród litewski, nieliczny, osiadły w kraju nierozległym. Mick. Wiadomości nierozległe. <Nie + Rozległy>

Nierozłączalnie przys. od **Nierozłączalny,** *nierozłącznie.*

Nierozłączalność, i, blm. rz. od **Nierozłączalny,** *nierozłączność:* N. uwłaszczonych gruntów włościańskich.

Nierozłączalny p. **Nierozłączny.** <Nie + Rozłączalny>

Nierozłącznie przys. od **Nierozłączny:** Interesy Cesarstwa, z którym Królestwo jest N. ustrojem swoim związane. Spas.

Nierozłączność, i, blm. rz. od **Nierozłączny.**

Nierozłączny, Nierozłączony, Nierozłączalny, †**Nierozłożny** *nierozdzielny, nieodstępny:* Czy w nierozłącznej z jej sercem jedności duch mój niebiańskiego waszego nie dzieli? Krasiń. Nierozłączni towarzysze. <Nie + Rozłączny>

Nierozłączony I. im. *którego nie rozłączono.* **2.** przym. p. **Nierozłączny:** Najlepiej bawić ś. zaczyna, gdy nierozłączoną jego towarzyszką staje ś. maseczka zgrabna, żwawa, dowcipna. Orzesz. <Nie + Rozłączony, od Rozłączyć>

†**Nierozłożnie** przys. od **Nierozłożny.** Troc.

†**Nierozłożność, i,** blm. rz. od **Nierozłożny.**

†**Nierozłożny** *nie dający ś. rozłożyć;* p. **Nierozłączny.** Troc. <Nie + Rozłożny>

Nierozmierzony I. *którego nie rozmierzono:* Role nierozmierzone. Troc. **2.** †N. *którego nie można rozmierzyć; niezmierzony, niezmierny, nieograniczony, nieskończony:* Boże N.! Troc. Nierozmierzona łaska a dobrota Pańska. Rej. <Nie + Rozmierzony>

Nierozmowność, i, blm. rz. od **Nierozmowny.**

Nierozmowny *nieskłonny do rozmów, niemowny, małomówny, zamknięty w sobie, milczący:* Jej gość był jakoś smutny i N. Kaczk. <Nie + Rozmowny>

†**Nierozmyślanie** p. **Nierozmyślnie:** Mówić z prędka a N. o rzeczy ważnej nie jest to lada co. Górn.

Nierozmyślnie przys. od **Nierozmyślny;** †**Nierozmyślanie:** Wyrzekł N. Troc. Nie mów nic N. Wuj. Rym pisać N. Kochan.

Nierozmyślność, i, blm. rz. od **Nierozmyślny:** Dla twojej nierozmyślności szkodę ponoszę. Troc.

Nierozmyślny, × **Bezrozmyślny I.** †N. *nierozważny, nierozsądny, bez zastanowienia, lekkomyślny, płochy, nie myślący:* Z nierozmyślnej zrobiłeś kobietę rozsądną. L. Nierozmyślne rzeczy ladajakie; N. pisarz nie będzie wyborny. Kn. **2.** †N. *nie namyślający ś. długo, prędki, porywczy, nieoględny.* Kn. **3.** *nieumyślny, mimowolny, przypadkowy, nieobmyślany:* Nierozmyślne zabójstwo. <Nie + Rozmyślny>

Nieroznakwa, y, lm. **y:** Kaczka N. = *kaczka dzika najpodobniejsza do domowej* (anas boschas ferus). W. Por. **Nierozeznawka.** <?>

Nierozpętany I. *którego nie rozpętano.* **2.** p. **Nierozplątany:** Wszystko mu ś. mieszało w kłębek różnobarwnych nici N. Krasz. <Nie + Rozpętany>

Nierozplątany I. *którego nie rozplątano.* **2.** a. **Nierozpętany, Nierozpleciony,** †**Nierozpletny** *którego nie można rozplątać, rozpleść, nierozwikłany:* W jej głowie splątały ś. nierozplątaną tkaniną tysiące myśli i przypuszczeń. Jeż. <Nie + Rozplątany>

Nierozpleciony I. *którego nie rozpleciono.* **2.** p. **Nierozplątany.** Troc. <Nie + Rozpleciony>

†**Nierozpletny** p. **Nierozplątany:** Węzłem nierozpletnym trwożysz duszę swoję, biorąc na ś. tysiąc trosk, przykro niepokoje. Gosł. <Nie + *Rozpletny, od Rozpleść>

Nierozpołowiony I. *którego nie rozpołowiono.* **2.** *którego nie można rozpołowić, nierozdzielny.* <Nie + Rozpołowiony, od Rozpołowić>

Nierozpoznalny p. **Nierozpoznawalny:** Przeczucia, to jest ciemne, niewyraźne, nierozpoznalne widzenia jakby przedmiotu jakiego w ciemnościach nocy. Sł. wil. <Nie+Rozpoznalny, od Rozpoznać>

Nierozpoznawalny, Nierozpoznalny *którego nie można rozpoznać.* <Nie+*Rozpoznawalny, od Rozpoznawać>

Nierozprężliwość, i, blm. rz. od **Nierozprężliwy.**

Nierozprężliwy *który ś. nie może rozprężać.* <Nie+Rozprężliwy>

Nierozpuszczalność, i, blm. rz. od **Nierozpuszczalny.**

Nierozpuszczalny *niemożliwy do rozpuszczenia, który ś. nie może rozpuszczać:* Nierozpuszczalne ciała białkowate pokarmu. Jent. Związki w wodzie nierozpuszczalne. Przen.: Wady i błędy, zawarte w nierozpuszczalnej postaci Popiela. Krasiń. *(=która ś. nie może rozwiać w niepamięci).* <Nie+Rozpuszczalny>

Nierozsądek, dku, blm. *brak rozsądku, nierozsądność, nierozwaga, nieroztropność:* Brać w tłok małe dzieci jest to wielki N. <Nie+Rozsądek>

Nierozsądnie przys. od **Nierozsądny.**

Nierozsądność, i, blm. rz. od **Nierozsądny,** *nierozsądek.*

Nierozsądny, ×Bezrozsądny *niezgodny z rozsądkiem, nierozważny, nieroztropny, nielogiczny, niedorzeczny:* Człowiek dobrze urodzony a nierozsądny i głupi zakałą jest krwi swojej. Kras. Nierozsądna ta miłość moja stała ś. jadem, który moc zmienił w niemoc. Orzesz. *(=zaślepiona).* Kto co daje nierozsądnemu, ten jest przyczyną złego. Falib. <Nie+Rozsądny>

Nierozstajny, [Nierozstanny] *nie mogący ś. rozstać, nieodstępny, nierozłączny, nierozdzielny:* Zachęcać do nierozstajnej zgody. Troc. <Nie+Rozstajny>

[Nierozstanny] p. **Nierozstajny:** Ona z kázdym nierozstanna *(=trudno ś. jej pozbyć, kiedy ś. przyczepi i gawędę rozpocznie).* <Nie+*Rozstanny>

Nierozstrzygalnie przys. od **Nierozstrzygalny:** Pełzający skrycie i N. podstęp. Jaroch. <Nie+Rozstrzygalnie>

Nierozstrzygalny p. **Nierozstrzygnięty.** <Nie+Rozstrzygalny>

Nierozstrzygnięty, Nierozstrzygniony 1. *którego nie rozstrzygnięto.* **2.** a. **Nierozstrzygalny** *niemożliwy do rozstrzygnięcia, nierozwiązalny:* Spór N. Sprawa nierozstrzygnięta. <Nie+Rozstrzygnięty, od Rozstrzygnąć>

Nierozstrzygniony p. **Nierozstrzygnięty:** Wzywał starca na sąd N. jeszcze. Krasiń. <Nie+Rozstrzygniony, od Rozstrzygnąć>

Nierozszarpany 1. *którego nie rozszarpano.* **2.** *którego nie można rozszarpać.* Troc. <Nie+Rozszarpany, od Rozszarpać>

Nieroztargniony *nierozerwalny, nie dający ś. stargać:* A ludzi przywiedź do związku węzła nieroztargnionego. Kochan. Związki natury, co wiązały i wiążą serca, są nieroztargnione nigdy. Rol. <Nie+Roztargniony>

×Nieroztopny *który ś. nie może roztopić, nie topniejący:* Nieroztopny zamróz. Wor. <Nie+Roztopny>

Nieroztropnie przys. od **Nieroztropny:** Uczuła, że jest N. dziatwę małą, przelękłą i samą porzucić. Mick.

Nieroztropność, i, blm. rz. od **Nieroztropny,** *brak roztropności.*

Nieroztropny *nie odznaczający ś. roztropnością.* (P. Roztropny). <Nie+Roztropny>

Nierozum, u, blm. *nierozumność, brak rozumu, nierozsądek, nierozwaga, nielogiczność, niedorzeczność, głupota:* To, co głupi czynią, z nierozumu robią, a nie z dobrej woli i rozsądnej. Birk. <Nie+Rozum>

Nierozumnie przys. od **Nierozumny.**

Nierozumność, i, blm. rz. od **Nierozumny.**

Nierozumny, Bezrozumny *nie mający rozumu, nierozsądny, niedorzeczny, nielogiczny, niemądry:* Człowiek N. *(=obrany z rozumu).* Choć sami byli nierozumni i głupi, ale zawsze to ludzie! Korz. Śmiał ś. z nierozumnego zadania. Orzesz. <Nie+Rozumny>

×Nierozumownie przys. od **Nierozumowny.** Sł. wil.

×Nierozumowny *nie dający ś. wyrozumować, nielogiczny.* Sł. wil. <Nie+Rozumowny>

×Nierozumowstwo, a, blm. *nielogiczność:* Takiego nierozumowstwa dawni nie popełniali. Sł. wil. <Nie+Rozumowstwo>

Nierozwaga, i, blm. *brak rozwagi, nierozważność:* Żałuję pierwszej mojej nierozwagi. L. <Nie+Rozwaga>

Nierozważnie przys. od **Nierozważny:** Postąpił sobie N.

Nierozważność, i, blm. rz. od **Nierozważny,** *brak rozwagi.*

Nierozważny *nieostrożny, niebaczny, nieprzezorny, nieoględny, nierozsądny, lekkomyślny, bez zastanowienia:* N. młodzieńcze, łzy, które jej płyną, tak jak ona fałszywe. L. (Atena) serce nierozważnemu (Pandarowi) skłoniła. Ml. Nierozważna jałmużna i po części dobre uczynki wzięły cząstkę majętności. Krasz. Serce jest nierozważne. L. Wybór N. L. <Nie+Rozważny>

Nierozwiązalnie przys. od **Nierozwiązalny.**

Nierozwiązalność, i, blm. rz. od **Nierozwiązalny:** N. kwestji. Spas. Mat.: N. zagadnienia. N. algiebraiczna równań stopnia wyższego nad czwarty.

Nierozwiązalny, Nierozwiązany, ×Nierozwiązanny *którego nie można rozwiązać, nierozwikłany:* Węzeł N. Przen.: *nierozstrzygniony, nieodgadniony, niewytłomaczony, niezbadany, niedocieczony:* Rozporządzenie boskiej mądrości jest dla nas rzeczą trudną do zrozumienia i nierozwiązalną. L. Mat.: Zagadnienie, równanie nierozwiązalne. <Nie+Rozwiązalny>

×Nierozwiązannie przys. od **Nierozwiązanny,** *nierozwiązalnie:* Ręce N. skrępowane były. L.

×Nierozwiązanny p. **Nierozwiązalny.** L.

Nierozwiązany 1. *którego nie rozwiązano:* N. snop. **2.** p. **Nierozwiązalny:** Nierozwiązana to trudność. Troc *(= nierozwikłana).* <Nie+Rozwiązany, od Rozwiązać>

Nierozwidnia, i, lm. **e** bot. (nageia) *roś.* <?>

Nierozwikłany 1. *którego nie rozwikłano.* **2.** *którego nie można rozwikłać, nierozplątany, nierozpętany:* Pęta nierozwikłane. Ml. Znaki te w nierozwikłane skręty mąciły ś. mu przed oczyma. Orzesz. Przen.: *nierozjaśniony, zawiły:* N. chaos uczuć i myśli. Orzesz. W nieznośnym gadulstwie kleci często nierozwikłane duby. Lel. *(=w których trudno dojść ładu).* <Nie+Rozwikłany, od Rozwikłać>

Nierozwinięcie, a, blm. **1.** *nieuskutecznione rozwinięcie.* **2.** *brak należytego rozwoju, zatrzymanie ś. rozwoju, niewykształcenie należyte, niedołęstwo:*

N. umysłowe. N. umysłu. N. fizyczne. <Nie+Rozwinięcie, od Rozwinąć>

Nierozwinięty, Nierozwity, Nierozwiniony, ×Nierozwinny I. *którego nie rozwinięto:* Myśl należycie nierozwinięta. Gram.: Zdanie nierozwinięte (= *bez wyrazów podrzędnych*). 2. *który ś. nie rozwinął, zwinięty, stulony:* Kwiat, pączek N. 3. *niewykształcony należycie, zatrzymany w swoim rozwoju, niedołężny:* Dziecko nierozwinięte fizycznie. Powinienem zbadać dokładnie, do jakiego stopnia umysł jego N. był. Orzesz. (= *niewyrobiony*). Lek.: Macica nierozwinięta p. **Nierozwit.** <Nie+Rozwinięty, od Rozwinąć>

Nierozwiniony p. **Nierozwinięty:** Nierozwiniona chorągiew, sztuka materji. Troc. Natura musi wiele wydać nierozwinionych pączków, nim piękny kwiat jeden urodzi. Krasz. <Nie+Rozwiniony, od Rozwinąć>

×Nierozwinny p. **Nierozwinięty:** Nierozwinne namioty. Wor. <Nie+*Rozwinny, od Rozwinąć>

Nierozwit, u, blm. lek. I. p. **Nierozdęcie ś.** 2. N. macicy (uterus pubescens) *macica nierozwinięta.* <Nie+*Rozwit, od Rozwić>

Nierozwity p. **Nierozwinięty:** Padł na placu młodzianin, jako kwiat N. Troc. Iskra gienjuszu, jako kwiat w pączku N. skona. Krasiń. <Nie+Rozwity, od Rozwić>

†**Nierówiennik, a,** lm. **cy** *człowiek nierówny drugiemu wiekiem, stanem i t. d.:* Źle, kiedy równiennikom nierówne roboty, a. nierówiennikom równe nakazują. Birk. <Nie+Równiennik>

[**Nierównamoc, y,** blm.] p. **Nierównica:** N. go bije. <Nierówna+Moc>

†**Nierównia, i,** lm. **e** I. *nierówność, stan nierówny, nierówna moc:* Równia i N. najprzedniejszą są przyczyną niezgód w Rzpltej. Petr. N. to. Kn. (= *nierówne rzeczy*). N. nasza (= *góra przeciwnej strony, przemoc nieprzyjacielska*). Patrzcież, co czynicie, wojnę zaczynacie z nierównią waszą, przypłacicie tego sowito. Birk. Potykali ś. mężnie, jednak bacząc nierównią sobie, ustąpić musieli. Górn. Umiał, gdzie bitwę zwodzić, gdzie w nierówni lud uwodzić. Groch. Czajka z nierównią chce walczyć nieboga, w zwierza, w człowieka, wrzeszcząc, z wierzchu bije. Cyg. Nierównią walczyć mający, z strony miejsca poznali. Warg. 2. *miejsce nierówne, nie równina, nie płaszczyzna:* Zwierzchność nierówna, która od linji do linji nie wszędzie jednako idzie naprost, tę jednym słowem zowiemy nierównią. Grz. <Nie+Równia>

[**Nierównica, y,** lm. **e, Nierównamoc**] *padaczka, wielka choroba, epilepsja, konwulsje.* <Nie+*Równica, od Równy>

Nierównie przys. *bez porównania, niezrównanie, nieporównanie, znacznie, o wiele:* N. piękniejsza od siostry.

†**Nierównina, y,** lm. **y** *nierówność, nierównomierność:* Nad taką niesprawiedliwość co sprawiedliwszego? nad taką nierówninę co równiejszego? Birk. <Nie+Równina>

Nierówno I. przys. od **Nierówny:** Obciął N. 2. †N. mi = *nie poradzę, nie dam rady, za ciężko mi:* Nieprzyjaciele, obaczywszy, że im już N., jęli uciekać. Wuj. Zebrał ś. przeciwko Świdrygałowi Zygmunt, ale że mu było N., przeto posłał do Władysława, prosząc o pomoc. Biel. M. <Nie+Równo>

Nierównoboczny mat. *nie mający wszystkich boków równych, różnoboczny:* Wielokąt, trójkąt N. <Nie+Równoboczny>

Nierównoczłonkowy zool.: Owady nierównoczłonkowe = *dział owadów* (heteromera). <Nie+Równoczłonkowy>

Nierównoczteropręcikowy bot.: Rośliny nierównoczteropręcikowe a. **Dwusilne** (didynamia) = *mające dwa długie i dwa krótkie wolne pręciki w kwiecie dwupłciowym.* <Nie+Równy+Czteropręcikowy>

Nierównokątny *mający kąty nierównej wielkości:* a) anat.: †Muskuł N. = α) *mięsień skórno-czworoboczny grzbietu* (musculus rhomboideus). β) *mięsień kłębkowaty głowy a. szyi* (musculus splenius capitis s. colli); p. **Kłębkowaty.** b) mat.: Wielokąt N. = *którego wszystkie kąty nie są równe.* <Nie+Równokątny>

Nierównołuski *okryty łuskami niejednakowej wielkości:* Węże nierównołuskie. Sł. wil. (= *mające łuski na spodzie ciała większe, niż na wierzchu*). <Nie+Równołuski>

Nierównomiernie przys. od **Nierównomierny:** N. na przestrzeni całej Galicji znajdują ś. rozrzucone pokłady i złoża płodów kopalnych. Szaj. W.

Nierównomierność, i, blm. rz. od **Nierównomierny.**

Nierównomierny *niezawsze odpowiadający jednej skali, nieproporcjonalny:* N. rozkład podatków. Tam zaszły nierównomierne czyli raczej niestosunkowe przekształcenia. Paw. Profesorowi brakło nieraz potrzebnych książek, a to powodowało N. sposób traktowania różnych literatur i różnych epok. Chm. <Nie+Równomierny>

Nierównoogonowy *mający ogon nierówny.* Zool.: Ryby nierównoogonowe (heterocerci). <Nie+Równoogonowy>

Nierównopalczasty *mający palce nierówne.* <Nie+Równopalczasty>

Nierównopłatkowy *mający płatki nierówne.* Bot.: Chroszcz N. p. **Chroszcz.** <Nie+Równopłatkowy>

Nierównopręcikowy bot.: Rośliny, kwiaty nierównopręcikowe (heterodynamae) = *mające pręciki niejednakowej wysokości.* <Nie+Równopręcikowy>

Nierównosześciopręcikowy bot.: Rośliny nierównosześciopręcikowe a. **Czworosilne** (tetradynamia) = *mające cztery długie i dwa krótkie wolne pręciki w kwiecie dwupłciowym.* <Nie+Równosześciopręcikowy>

Nierówność, i, lm. **i** I. rz. od **Nierówny:** N. miejsca, drogi, deski. Troc. N. stanów. N. jest trucizną wolności. Orzech. Świetną trzeba N. i dumę wygładzić, co ś. wyżej nad równych sama chce wysadzić. L. (= *wyniosłość, wywyższanie ś.*). N. sił. Troc. Przen.: *niezgodność, różnica:* Wygładzić nierówności zdań, pojęć. 2. *miejsce nierówne, górka, dołek a. jedno i drugie:* Ta w oczy wpada N., która z pod miary i strychu znacznie w górę wysadza. Pilch. Nierówności gruntu, drogi. 3. astr. *wszelkie zakłócenie w biegu planet, komet i księżyców.* 4. mat. *związek wielkości nierównych:* N. liczb, figur gieometrycznych. Układ nierówności. Dodawanie nierówności. <Nie+Równość>

Nierówno-trójkątny anat.: †Muskuły nierównotrójkątne, †myszki nierówno-trzygraniaste, †nierówno-trójścienne, †nierówno-trzyboczne, mięśnie pochyłe a. dźwigacze klatki piersiowej (musculi scaleni). P. **Dźwigacz.** <Nie+Równotrójkątny>

†**Nierówno-trójścienny** anat. p. **Nierówno-trójkątny.** <Nie+Równotrójścienny>

†**Nierówno-trzyboczny** anat. p. **Nierówno-trójkątny.** <Nie + Równotrzyboczny>

†**Nierówno-trzygraniasty** anat. p. **Nierówno-trójkątny.** <Nie + Równotrzygraniasty>

Nierównowaga, i, blm. *brak równowagi:* Będziemy widzieć ogromną nierównowagę, jaka panuje między zasobami umysłowemi i pracą a zarobkiem i nagrodą. Bał. <Nie + Równowaga>

Nierównowarstwowy *mający warstwy nierównej wysokości:* Mur N. <Nie + Równowarstwowy>

[**Nierównując**] przys. *nie przymierzając.* <Nie + Równując, od Równować>

Nierówny, Nierówien l. przeć. **Równy:** Grunt N. Droga nierówna. Nierówne płótno. Troc. Las N. *(=niejednostajny, niejednakowy, miejscami rzadszy).* Nierównym stąpał i niepewnym krokiem. Mick. Liczby, długości nierówne. N. podział. Zegary słoneczne starożytne, od godzin 12, na które starożytność dzień każdy dzieliła i nazywała nierównemi, że godziny te w krótsze dni wszystkie musiały być krótsze. Sol. Nierówne są marności a występki twoje ku występkom onego ubogiego Piotra. Rej. N. mu w naukach, w godności. Troc. Nierówni niezgodni. Prz. Pomoc nierówna niepewna. Prz. Przyszło na Jozafata wojsko pogańskie jemu nierówne. Rej *(= mocniejsze nad niego).* Walka nierówna. Ml. *(=z silniejszym przeciwnikiem, bez widoków wygranej).* Chociażby moja córka nawet szczerze myślała o tak nierównym związku, o czym wątpię, to... Korz. *(=niestosownym).* †Nierówna=*nierówna, niemożliwa, za trudna rzecz, sprawa:* O nierówną ś. nie kuś. Prz. To zgubiło Władysława, że ś. o nierówną rzecz pokusił, prosto ś. rzucił z motyką na słońce. Górn. Kuś ś. o nierówną, równa cię zawsze potkać może. Prz. **2.** anat.: †Mięśnie nierówne trójścienne karkowe = *dźwigacze żeber* (musculi scaleni). <Nie + Równy>

Nieruch l. u, blm. a. **Bezruch** *nieruchomość, brak ruchu:* Martwy N. ciała. Wor. Siedziała pełna godności, powagi; nie był to N., lecz urok, potęga. Gosz. **2. a,** lm. **y** zool. p. **Błotniarka.** <Nie + Ruch>

[**Nieruchaj, a,** lm. **e, Nieruchała, Nieruchawiec**] *człowiek nieruchawy, bałwan, pień, niedołęga.* <Nie + *Ruchaj, od Ruchać>

†**Nieruchający** p. **Nieruchomy:** Gwiazda tako cudna nad Kolnem szła i tako nieruchająca przemieszka i stoi aż do czasów ninieszych dzisich. Spr. <Nie + Ruchający, od Ruchać>

[**Nieruchała, y,** lm. **y**] p. **Nieruchaj:** Taki N.! <Nie + *Ruchała, od Ruchać>

[**Nieruchały**] p. **Nieruchawy.** <Nie + *Ruchały, od Ruchać>

†**Nieruchanie, a,** blm. p. **Nieruchawość.** Troc. <Nie + Ruchanie>

Nieruchawie p. **Nieruchawo.**

[**Nieruchawiec, wca,** lm. **wce**] p. **Nieruchaj.** <Nie + Ruchawiec, od Ruchawy>

Nieruchawo, Nieruchawie przys. od **Nieruchawy:** Stąpa, jakby kij połknął, prosto, N., jak żóraw. Mick.

Nieruchawość, i, blm. rz. od **Nieruchawy;** †**Nieruchanie:** Iniejatywa czynna, zdolna przezwyciężyć pewną ospałość i N. Gnuśność i N. jest niemoc i nieudolność ciał do wzruszenia siebie samych. Boh. J.

Nieruchawy, × **Nieruchliwy,** × **Nieruszalny,** [**Nieruchały**] *leniwie poruszający ś., powolny, flegmatyczny, niedołężny, ociężały, ciężki, sztywny:* Słoń N. Przyb. Dziewczyna strasznie nieruchawa. L. Wyprostuj ś.! Jakiś N. i zaspany! fe! Korz. Przen.: Wyrazy długie robią mowę rozwlekłą i nieruchawą. Pir. *(= nieożywioną).* <Nie + Ruchawy>

Nieruchliwie przys. od **Nieruchliwy,** *nieruchawo.*

Nieruchliwość, i, blm. rz. od **Nieruchliwy,** *nieruchawość:* Odznaczają ś. nieruchliwością i nierozgarnięciem. Krzyw.

Nieruchliwy p. **Nieruchawy:** Wzruszy ś. sąd ludzki i Bóg N. Len. <Nie + Ruchliwy>

Nieruchomie p. **Nieruchomo:** Utrapione straszydło jak stanęło, tak i stoi, niemo, głucho, N. Mick.

Nieruchomieć, eje, ał *stawać ś. nieruchomym, bezwładnieć:* Kobieta stopniowo cichła, nieruchomiała i do kamiennej figurki stawała ś. podobną. Orzesz. W okularach konsyljarza złote iskry nieruchomieją. Brk.

Nieruchomienie, a, blm., czynność cz. **Nieruchomieć.**

Nieruchomiusieńki *zupełnie nieruchomy.* Deo.

Nieruchomiusieńko przys. od **Nieruchomiusieńki.**

Nieruchomo, Nieruchomie przys. od **Nieruchomy:** Przesiedziała całą tę noc przy oknie N. Bał.

Nieruchomość, i l. blm. rz. od **Nieruchomy. 2.** lm. **i** *posiadłość nieruchoma, posesja, realność, dom, budynek, ziemia, plac.*

†**Nieruchomszy** p. **Nieruchomy:** N. nad te tu skały w krąg stojące. Otw.

Nieruchomy, †**Nieruchający,** †**Nieruszający,** st. w. †**Nieruchomszy l.** *nie mogący ś. ruszać, którego nie można poruszyć, stały:* Majątek N. *(=nieruchomość).* Dwojakie są dobra, jedne ruchome, które można z miejsca na miejsce ruszyć; drugie nieruchome, jak domy, kamienice. Groic. Nieruchome dobra alias stojące. Ostr. Własność nieruchoma. Sz. Gwiazdy stałe, nieruchome zdają nam ś. nie mieć żadnego własnego biegu. Śniad. **2.** a. †**Nieruszny** *nie poruszający ś., nieporuszony, spokojny, stojący w miejscu:* Powietrze nieruchome, przesycone wilgocią zapowiadało deszcz. Wejs. Woda nieruchoma. Stoi człowiek N. Troc. Niemiec na koniu N. stoi. Mick. Wargi nieruchome. **3.** anat.: Staw N. = *połączenie kości stałe, ciągłe, na ruchy ich żadne nie pozwalające,* spojenie ledworuszne (synarthrosis). <Nie + Ruchomy>

Nierugowalnie przys. od **Nierugowalny.**

Nierugowalność, i, blm. rz. od **Nierugowalny:** N. włościan z siedziby wiejskiej. T. K.

Nierugowalny *którego nie można rugować, nietykalny:* Rząd usunął z urzędu jedenastu nierugowalnych sędziów, nieprawnie przez poprzedni rząd zamianowanych. <Nie + Rugowalny>

†**Nieruszający** p. **Nieruchomy:** W równy dział szły podług testamentu tak rzeczy ruszające, jako i nieruszające. Biel. M. <Nie + Ruszający, od Ruszać>

× **Nieruszalność, i,** blm. rz. od **Nieruszalny.**

× **Nieruszalny l.** p. **Nieruchawy. 2.** p. **Nietykalny.** Troc. <Nie + *Ruszalny, od Ruszać>

Nieruszany l. *którego nie ruszano.* **2.** p. **Nietykalny.** Troc. <Nie + Ruszany, od Ruszać>

†**Nieruszny** p. **Nieruchomy.** Chodk. K. <Nie + *Ruszny, od Ruszyć>

†**Nieruszysty** *niewzruszony, nieporuszony, stały, gruntowny, mocny, trwały:* Rzecz nieruszysta a gruntownie stojąca. Tuch. Dobro stojące nie-

ruszyste. Tuch. *(= nieruchomość, majątek nieruchomy).* <Nie + Ruszysty>

[**Nierychle**] p. **Nierychło.**

[**Nierychliwie**] przys. od **Nierychliwy.**

[**Nierychliwość, i,** blm.] rz. od **Nierychliwy.**

[**Nierychliwy**] p. **Nierychły:** Bóg N., ale sprawiedliwy. Prz. <Nie + Rychliwy>

Nierychło, [**Nierychle**] przys. od **Nierychły:** N., Marychno, po śmierci wędrować. Prz. Już to N. Prz. N. szedziwy myśli być cnotliwy. Prz. Na chromym koniu pomsta jedzie, ale tym cięższa, im nierychlej przyjdzie. Koch. W. <Nie + Rychło>

Nierychłość, i, blm. rz. od **Nierychły.**

Nierychły 1. *nieprędki, niepospieszny, ociągający ś., opóźniający ś.:* Łaska nierychła niewdzięczne dobrodziejstwo czyni. Kosz. Dla nieładu nierychłe były do obozu wyprawy. Jabł. Raczejby ich nazwać nierychłemi płajcami, niźli złemi. Górn. 2. a. [**Nierychliwy**] *nieskory, nieskwapliwy, niepopędliwy, nie spieszący ś., powolny, nieprędki:* Bóg jest miłosierny i N. ku gniewu. B. B. Miał język ciężki i N. ku mówieniu. B. B. Jak Bóg przemówił do mnie, niesprawniejszego i nierychlejszegom języka ś. stał. Leop. *(=zapomniałem języka w gębie).* N. w namyślaniu, prędki w czynieniu. Troc. 3. *późny, za późny, spóźniony, niewczesny:* Żal N. Owoce nierychłe. 4. ×N. *daleki, odległy, późny:* W nierychłe lata potomność twoja słynąć będzie. Troc. Przekazać swe imię nierychłej potomności. Sł. wil. <Nie + Rychły>

× **Nierymny** p. **Nierymowany:** Wiersz N. czyli bezskładny a. do spadków nieprzywiązany. L. <Nie + Rymny>

Nierymowany, × **Nierymowny,** × **Nierymny, Bezrymowy,** × **Bezrymny** *nie do rymu ułożony, bez rymu, niewierszowany, niepoetycki:* Wiersz N. *(= biały).* Pomniki piśmienne osławiły wpływ i charakter płci białej nieskończoną ilością rymowanych i nierymowanych przestróg i wyrzekań. Szaj. <Nie + Rymowany, od Rymować>

× **Nierymownie** przys. od **Nierymowny:** N., nieskładnie ku pierwszemu, najmniej nieprzytrafnie. Mącz.

× **Nierymowność, i,** blm. rz. od **Nierymowny.** Kn., Troc.

× **Nierymowny** 1. p. **Nierymowany.** 2. *nieskładny, niezgodny, niedźwięczny, nieharmonijny:* N., nieskładny, nie w rym, *immodulatus.* Kn. 3. *nietrafny, niedosadny, niestosowny, bez związku, nie klejący ś., niedorzeczny:* Cóż może być nierymowniejszego? Pilch. Baśnie nierymowne. Sien. <Nie + Rymowny>

Nierymowy *nieumiejętny w składaniu rymów:* Mówił, jak Arjost jaki N. Słow. <Nie + Rymowy>

Nierytmicznie przys. od **Nierytmiczny:** Żaby odzywają ś. pojedyńczo i N. Sienk.

Nierytmiczność, i, blm. rz. od **Nierytmiczny:** N. języka.

Nierytmiczny, × **Nierytmowy** *nie odznaczający ś. rytmem, niemiarowy, nierówny, nie według taktu:* Nierytmiczne uderzanie wioseł. Nierytmiczne odzywanie ś. <Nie + Rytmiczny>

× **Nierytmowy** p. **Nierytmiczny.** Lek.: Tętno nierytmowe (pulsus arythmicus). <Nie + Rytmowy>

Nierzadki *dość gęsty; dość częsty:* Coraz więcej tureczyzny w stroju i mowie licznych tłumów na placach w nierzadkim zawoju tureckim... Szaj. <Nie + Rzadki>

Nierzadko przys. od **Nierzadki:** N., idąc, pobrzękiwały chórem dzwoneczków, kołyszących ś. u wysokich sandałów ich. Orzesz. *(=nieraz).* N. też robiła wycieczki ku dworowi. Krasz.

Nierząd, u, blm., † **Nierządek** 1. *bezrząd, nieład, bezład, nieporządek, anarchja, dezorganizacja:* Kto rządem gardzi, musi mieć N. Herb. I w nogach błąd, kiedy w głowie N. Trzt. (o pijanym). I w nierządzie jakiś rząd być musi. Prz. N. w kraju *(=anarchja).* Nierządem Polska stoi, nieźle ktoś powiedział, lecz drugi odpowiedział, że nierządem zginie. Opal. Rzeczpospolita żabska wodami i lądem szerzyła ś. od wieków, a stała nierządem: tam każda obywatelka, mała czy wielka, gdzie chciała, mogła skakać, karmić ś. i ikrzyć. Mick. Był czas, kiedy błąd ślepy nierządem ś. chlubił, ten nas N., o bracia, pokonał i zgubił! Kras. Wielu rząd N. Prz. Po owej porażce zwierząt wszczął ś. w ich armji N. Mick. 2. †N., lm. **y** *bezprawie, nadużycie, nieporządek, gwałt, samowola:* Niektórzy o niektóre nierządy a o wielgie dowinienia k naszemu sądu pozwani bywają. Św. z Woc. 3. *rozpusta, łajdactwo, wszeteczeństwo, cudzołóstwo, nieczystość, prostytucja:* N. z wolną = *porubstwo.* N. z krewną = *kazirodztwo.* Nierządu patrzyć, nierządem ś. bawić, o mężczyźnie, cielesność z białogłową pełnić; o białej głowie = na N. ś. udać. L. Mąż dopuścił żonie swej z kim inszym nierządu patrzyć. P. cheł. Są rodzice, które córki swe do nierządu sami przyprawują. Petr. Ewanielja żąda po nas, nie tylko żebyśmy cudzołóstwa ani żadnego nierządu nie płodzili, ale też złemi pożądliwościami ś. nie mazali. Wuj. Przez ów z księżniczką N. i przez rycerskie szczęście stolicę pana swego chce posiąść. Mick. Niewiasta jedna niewstydliwa, jawnie do niego przyszedszy, zapłaty ś. za N. upominała, mówiąc fałszywie, jakoby jej ku lubieżności swej cielesnej używał. Skar. Puścić ś. na N. Oddać ś. nierządowi. Jawny N. Namawiać kogo do nierządu. Cierpieć, znosić N. w domu. Dom nierządu = *dom rozpusty, dom publiczny, burdel, lupanar.* N. trzymać, chować. Troc *(=utrzymywać dom publiczny, †rufjańską trzymać).* 4. ret. *mieszanie pojęć ogólnych i szczegółowych.* <Nie + Rząd>

† **Nierządek, dku,** blm. p. **Nierządność:** Układ ten mój szczypają, nazywając go nie porządkiem, ale nierządkiem. Groic.

Nierządnica, y, lm. **e** forma ż. od **Nierządnik,** *łajdaczka, rozpustnica, wszetecznica, ladacznica, cudzołożnica, prostytutka, kobieta publiczna, jawnogrzesznica:* N. pospolita, jawna, bądź w domu nierządnym, bądź indzie mieszkająca, każdemu powolna, *lupa.* Kn. N. jednego = *nałożnica, kawalerka.* L. *(= utrzymanka, wygodnica, miłośnica, metresa).* Z majętniejszych, który małżonkę poczciwą mając, niema nierządnicy jakiej, nie mają go za kawalera dobrego. Star. N., która ś. przeto stroi, aby ś. podobała ludziom, a o Bogu ani myśli. Dambr. *(=zalotnica, kokietka, umizgalska).* Przen.: Jego dusza wieczna zmienniczka, wszystkich namiętności i uczuć N. Krasiń. <Od Nierząd>

× **Nierządnicze, ego,** blm. *zapłata nierządnicy, zapłata za nierząd.* Troc.

× **Nierządniczy** przym. od **Nierządnik, Nierządnica,** *nierządny:* Ona bez wstydu, skromną w stroju jest z widzenia, ty nic nierządniczego nie masz krom odzienia. Min. N. dom = *dom nierządu, dom rozpusty, dom publiczny, lupanar, burdel.* N.

dom pełen żelżywości i hańby. Pilch. Sługa N. = *rajfur, burdelnik, maciornik, rufjan.*

Nierządnie przys. od **Nierządny:** Nierządnej niewiasty głowa jej synowi N. narodzonemu płacona być ma. Vol.

× **Nierządnik, a,** lm. **cy** *rozpustnik, wszetecznik, lubieżnik, cudzołożnik:* N. w zachowywaniu i w używaniu ma, czego i boski zakon i ludzkie prawo broni. Smotr. Nierządniki, iż ciałem grzeszą, na ciele też rozmaitych bólów, włoskiego łamania, sprosnych bolączek doznawają. Gil. Był bez wstydu i czoła cudzołożnik, N., kostera, dóbr ojczystych utratnik. Pilch. N. pospolicie rozrzutny. Prz. <Od Nierząd>

Nierządność, i, lm. i rz. od **Nierządny,** *nierząd:* Pijanica snadnie ś. dopuści wszelkiej nierządności. Star. Miernością nierządności zwyciężamy. Wr.

Nierządny przym. od **Nierząd**=a) *nieporządny, bezładny, chaotyczny, anarchiczny:* **Tak** to idzie u nas ten N. porządek. Klon. Zaczęła ś. walka nierządna. Słow. Kto nierządnym w domu, niepodobna, aby miał być rządnym w Rzpltej. Petr. Przyjaciel wolności nierządnej. Rol. b) *wszeteczny, rozpustny:* Nierządnej niewiasty głowa jej synowi nierządnie narodzonemu płacona być ma. Vol. Weź sobie za żonę niewiastę nierządną, zrodźże z niej syny psotliwe. Leop. Wystawiona nierządna każdemu do kupu, szuka nędznego ciałem niewolniczym łupu. Hul. Dom N. = *dom nierządu, dom rozpusty, dom publiczny, lupanar, burdel:* Ja cię do domu nierządnego na jawną sromotę i utratę panieństwa twego poślę. Skar. <Nie + Rządny>

† **Nierządorajca, y,** lm. **y** *stręczyciel nierządu, rajfur, burdelnik, maciornik, rufjan.* Włod. <Nierząd + Rajca>

[**Nierzch, u,** blm.] p. **Nerest.** <p. Nerest>

[**Nierzchnąć się, nie ś., nął ś.**] p. **Nerestować.** <p. Nerestować>

[**Nierzchnięcie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nierzchnąć ś.**

[**Nierzeja, i,** lm. **e**] = **Mierzeja.** <Z Nm. Nehrung>

† **Nierzekąc** p. **Nierzkąc:** Ani pojrzy na te towary, N., aby ich miał potargować. Grod. <Nie + Rzekąc, od Rzec>

Nierzetelnie przys. od **Nierzetelny.**

Nierzetelność, i, blm. rz. od **Nierzetelny:** N. w słowie i w przyrzeczeniach. L. Nierzetelnością jest, kiedy piszący nie tak rzeczy opowiadają, jak są w istocie. Kras.

Nierzetelny I. *nie dotrzymujący przyjętych na ś. zobowiązań, niesłowny, niesumienny, nieakuratny:* Pójdę tam, abym ś. nierzetelnym nie pokazał. L. W stanie kawalerskim człowiek staje ś. nierzetelnym dłużnikiem społeczeństwa. Bał. 2. † Ilkość nierzetelna a. cudza = *ilość ujemna.* Troc. <Nie + Rzetelny>

Nierzędnie przys. *nie rzędem, nie po kolei:* A jeśliby co w tym czasie opuszczono, albo N. napisano było, albo ś. jaka omyłka stała, tego my wszystkiego sobie ku pomocy brać nie mamy, ani możemy. Wybr. <Nie + Rzędnie>

† **Nierzkąc,** † **Nierzekąc** przys. I. *a cóż dopiero, tym mniej, nie mówiąc już o tym, że..., że nie powiem:* Zaletnik jej, choćby wielkim panem był, nie mógłby jej kosztu dostarczyć, N. żebyś ty mógł. Kn. Przodkowie prawowali ś., na jednym wózku jeżdżąc, N. żeby sobie mieli około prawa gardła pobierać. Sekl. Przyrodzonej i przystojnej pożądliwości nie zakazuje Bóg, N. aby zakazywał duchownej. Karnk. 2. *nie mówię już, nie tylko:* Sami z siebie nic dobrego N. uczynić, ale ani pomyślić nie możemy. Wuj. N. zabić, ale i gniewać ś. na brata swego, grzechem. Wuj. Tak go grzech trapić nie przestanie wszędzie, że N. dom, ale i rozum utraci. Otw. <Nie + *Rzkąc, od Rzec>

[**Nierzwa, y,** lm. **y**] *mierzwa.* <p. Mierzwa>

[**Nierzwiasty, Nierzwiaty**] *mierzwiasty.*

[**Nierzwiaty**] p. **Nierzwiasty.**

[**Nierzwić, i, ił**] *mierzwić.*

[**Nierzwienie, a,** blm.] czynność cz. **Nierzwić,** *mierzwienie.*

Niesamowiednie przys. od **Niesamowiedny:** Rzplta może N. krzywdę sobie wyrządziła temi względami dla cudzoziemców. Rol.

Niesamowiedność, i, blm. rz. od **Niesamowiedny.**

Niesamowiedny *nie mający samowiedzy, bezwiedny, bezświadomy, nieświadomy.* <Nie + Samowiedny>

Niesamowito przys. od **Niesamowity:** Wyglądała dziwnie i N. Lam.

Niesamowitość, i, blm. rz. od **Niesamowity:** Nieodstępny a mocno o N. podejrzany towarzysz jego. Jeż. Zdarzenie to zmusza nas marzyć o średnich wiekach, tak w nim dużo niesamowitości. Jeż.

[**Niesamowity**] I. *mający związki z djabłem; djabelski:* Była to stara baba niesamowita. Jeż. Psy na głos Horpyny uciszyły ś. „Niesamowite,“ szeptali mołojcy. „To nie psy,“ mruknął stary. Sienk. Chłopiec jego był także N., śpiewał i śpiewał; z pisaniem ś. znał, od ojca ś. wyuczył. Jeż. Miljonerzy w Ameryce mnożą ś. z szybkością wprost niesamowitą. 2. *nieswój (t. j. gdy komu czegoś brakuje, gdy niezewszystkim zdrów a. podejrzany o obłąkanie umysłu).* <Ukr. nesamowytyj>

× **Niesądowny** p. **Niesądowy:** N. dzień. Troc.

Niesądowy, × **Niesądowny** dzień = *w którym z powodu uroczystości nie mogą ś. odbywać sądy.* <Nie + Sądowy>

[**Nieschędliwy**] *nieochędożny, nie lubiący porządku.* <Nie + Schędliwy>

Nieschludnie przys. od **Nieschludny.**

Nieschludność, i, blm. rz. od **Nieschludny:** Takie niedbalstwo, taka N. sprawiedliwie ludzi od siebie odpycha. L.

Nieschludny *nieczysty, brudny, nieporządny, niechlujny:* Naczynia kuchenne nieschludne i porozrzucane. Orzesz. Przen.: Poezje, których dla ich nieschludnej treści wcale nie myślał wydawać. <Nie + Schludny>

Nieschodzony *którego schodzić nie można, nieobeszły:* Bory nieschodzone. Gosz. <Nie + Schodzony, od Schodzić>

Nieschwycony, Nieschwytany I. *którego nie schwycono.* 2. *którego nie można schwycić, nieuchwytny, niepochwytny:* Poznali w nim, obcego po jasnych włosach, po chodzie, po czymś nieschwyconym, co zdradza. Krasz. <Nie + Schwycony, od Schwycić>

Nieschwytany p. **Nieschwycony:** Niepokończone myśli, poodrywane i powiązane nieschwytanemi dla wielu węzłami. Krasz. <Nie + Schwytany, od Schwytać>

× **Niesen, snu,** lm. **sny** *brak snu, bezsenność, niespanie:* Znędzniony przez N. Stasz. Niech mu płodzi ta choroba niesny. Chodk. K. <Nie + Sen>

Niesenliwy p. **Niesenny**: Kołysał dziecko niesenliwe i śpiewał. Gliń.

Niesenny, Niesenliwy *bezsenny, nie śpiący, nie mogący zasnąć, czuwający:* Rzpltą zostawiam Bogu, którego niesenne oko czuwa równie nad ogromnemi światami, jak i nad małym pisklątkiem. Prus. <Nie + Senny>

× **Niesensowny** *nie mający sensu, bezsensowny, niedorzeczny, nierozumny, głupi.* <Nie + Sensowny>

Niesfatygowany **1.** *którego nie sfatygowano; który ś. nie sfatygował.* **2.** *którego nie można sfatygować; który ś. nie może sfatygować, niestrudzony, niezmordowany.* Troc. <Nie + Sfatygowany, od Sfatygować>

× **Niesfor, u,** blm. p. **Niesworność:** N. domowy. Wor. N. ich miał w przepaści pogrążyć. L. W hałasie i niesforze pomieszanych głosów. Nar. <Nie + *Swor, od Sworny>

× **Niesfora, y,** blm. p. **Niesworność:** Niesforą naszą ś. to dzieje. Troc. Z samychże buntowników teraz każń weźmiemy niesfory. Pot.

Niesfornie przys. od **Niesforny,** *niesw ornie.*

Niesforność, i, blm. p. **Niesworność:** N. żołnierska podała obóz na rozerwanie Tatarów. Szaj.

Niesforny p. **Niesworny:** Trudny i N. bez przyjaciela żywot. Troc. Na tak niesforne krewni nie pozwolili małżeństwo. Troc. Niesforne pogodzić rzeczy. Troc. Słychać N. klarnet. Wysp. N. umysł. Troc. Niesforni, rebelizujący ludzie. Troc. Niedaleko zajedziesz końmi niesfornemi, bo każdy w swoją stronę ciągnie. L. Byłem-ci i ja w młodości mojej N. trochę chłopak. L.

[**Niesiąc, a,** lm. **e**] p. **Miesiąc.**

Niesiecz, a, lm. **e** bot. (cicca) *roś. z rodziny wilczomleczowatych.* <?>

† **Niesiekomy** **1.** *nie dający ś. posiekać, rozsiekać.* L. **2.** *niepodzielny, nierozdzielny:* Niesiekome atomy, niedziałki. Urs., Kn. <Nie + Siekomy, od Siekać>

Niesienie, a, blm., czynność cz. **Nieść.** <Od Nieść>

Niesienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nieść ś.**

Niesięgniony p. **Niedosięgły:** Niesięgniona głębina. Pilch. *(= niezgłębiona, niezgruntowana, niezmierzona).* <Nie + Sięgniony, od Sięgnąć>

Niesilen p. **Niesilny:** W krępach daremno siłę trud mozolny, N. zerwać łańcucha. Wysp.

Niesilny, Niesilen *nie mający dość siły, aby..., nie mogący:* Widzieć knieję, nagiemi gałęzi niesilną zimne podźwignąć ciężary. Mick. <Nie + Silny>

† **Niesionka, i,** lm. **i** *ta, którą niosą, unoszą, uwieziona, branka:* Niesionce dał szatę za upominek. Żebr. <Od Niesiony, to zaś od Nieść>

[**Niesiotr, a,** lm. **y**] p. **Jesiotr.**

× **Niesiwo, a,** lm. **a** *to, co niosą, naręcze, brzemko.* Mrong. <Od Nieść>

1. Nieskalanie, a, blm. **1.** *niezanieczyszczenie, niezbrudzenie, niezbrukanie, niezmazanie.* **2.** *czystość, niepokalaność, nieskazitelność, niewinność:* Jak utęsknienie wieków niegdyś było za nieskalaniem i za bezmogiłą. Słow. <Nie + Skalanie>

2. Nieskalanie przys. od **Nieskalany:** Twarda stal błyszczy ś. N. Krasiń. Służbę około pospolitego dobra pojmował tak czysto i N. Kaczk. <Nie + Skalanie>

Nieskalany *niepokalany, niesplamiony, czysty, nieskazitelny, niezmazany:* Ślad nóżki bielszej, niźli śniegi w górach, kiedy z rodzinnych obłoków wylecą i ziemią jeszcze nieskalane, świecą. Mick. To śniegi nieskalanych Tatr. Zm. Rycerz twarzy nieskalanej. Krasiń. Dziecię, żadną skazą obyczaju złego lub złej skłonności nieskalane. Orzesz. <Nie + Skalany, od Skalać>

† **Nieskaza, y,** blm. p. **Nieskazitelność:** Wszystek ich cnót zbiór dochował w nieskazie. L. Tak ś. ma powstanie z martwych: bywa siano w skazie, wstaje w nieskazie. Bud. <Nie + Skaza>

† **Nieskazistość, i,** blm. rz. od **Nieskazisty,** *nieskazitelność.*

† **Nieskazisty** p. **Nieskazitelny:** (Tyś) przed obliczem Boskim N. Chr. Pan Bóg urodził nas ku dziedzictwu nieskazistemu. Leop. <Nie + Skazisty>

Nieskazitelnie przys. od **Nieskazitelny.**

Nieskazitelność, i, blm. rz. od **Nieskazitelny;** † **Niekazitelność,** † **Nieskazistość,** † **Nieskaza,** † **Nieskażoność,** † **Nieskażenie:** Sławny był ten mąż dla nieskazitelności obyczajów. L. Trwając w dobrym uczynku, szukają chwały i czci i nieskazitelności. Leop. Musi to skaziste ciało przyoblec N., a to śmiertelne nieśmiertelność. Leop.

Nieskazitelny, × **Bezskazitelny,** † **Nieskazisty,** × **Bezskaźny,** × **Nieskaźny** **1.** *niepodległy zepsuciu, nienaruszony:* Ciało umiera, dusza jest nieskazitelna. Karnk. Ciało Chrystusowe nieśmiertelne, nieskazitelne. Birk. Mumja, zamknięta w balsamiczne łoże, cała nieskazitelna, zmartwychwstać nie może. Mick. **2.** a. **Nieskażony** *bez zarzutu, czysty, nieposzlakowany:* N., od wszech zbrodni czysty nie dba o puklerz ni pocisk kończysty. Nar. Otrzymał znak nieskazitelnej służby po wysłużeniu dwudziestu pięciu lat. <Z Czes. skazitel = skaziciel>

× **Nieskaźny** p. **Nieskazitelny:** Nieskaźna jego cnota. Przyb. Wina te w nieskaźnych kryształowych czarach ś. pełniły. Przyb. <Nie + *Skaźny, od Skazić>

Nieskażenie przys. od **Nieskażony,** *nieskazitelnie.*

† **Nieskażenie, a,** blm. p. **Nieskazitelność:** Przejdziemy z skażoności do nieskażenia. Wuj. <Nie + Skażenie>

† **Nieskażoność, i,** blm. rz. od **Nieskażony:** Czeka nas N. i nieśmiertelność. Wuj.

Nieskażony p. **Nieskazitelny:** I gdyby rok cały leżał, to nieskażone zwłokiby zostały, a może i piękniejsze. Ryd. Nieskażone ciało. Troc. <Nie + Skażony, od Skazić>

[**Nieskąd**] *nie tylko:* N. w kieszeniach, ale i w butach pieniądze miał. <? Nierzkąc>

Nieskąpo przys. od **Nieskąpy:** N. mi było pieniędzy. Pas.

Nieskąpy *dość obfity:* W ludzi takich, jak Rej, ziemia nasza nieskąpa. Krasz. <Nie + Skąpy>

× **Niesklejny** *którego nie można skleić;* przen. *niezgodny:* N. jego z bratem umysł. Nar. <Nie + Sklejny>

× **Nieskład, u,** blm. p. **Nieskładność:** W życiu tego człowieka jakiś ciągły N. i dysharmonja. Czerm. <Nie + Skład>

Nieskładnie, [**Nieskładno**] przys. od **Nieskładny:** N. w poskoku padnie, związane mając nogi pętliskiem. Zabł. N. mi tak siedzieć, jako na sądzie. Sienk.

[**Nieskładno**] p. **Nieskładnie:** Niech ino pan napisze ten rapurt, bo mi jakoś N. Sienk.

Nieskładność, i, blm. rz. od **Nieskładny;** × **Nieskład.**

Nieskładny I. ×N. *nieskładany, niezłożony, nieskomplikowany, pojedyńczy:* Części składne w każdej rzeczy są te, które inszych nie składają, a z pierwszych nieskładnych są złożone. Trzyc. Reguła trzech prosta i nieskładna. Jak. J. **2.** *nieharmonijnie, nieproporcjonalnie, niesymetrycznie złożony z części; niezręczny, niezgrabny, nieudatny, ciężki, niesmaczny:* Człowiek głupi, N. L. Nieskładne wiejskie tańce. Otw. Wiersz twardy i N. szedł mu jak z kamienia. Mat. Wiersz N. Min. W obecności królewskiej wymknęły im ś. słowa tak nieskładne. Sienk. *(= niestosowne).* **3.** †Trudne, bezdrożne, nieskładne drogi. Bardz. *= niewygodne, niedogodne, nieutarte, nietorowane.* <Nie+Składny>

× **Nieskłonny** *nie mogący ś. skłonić, zgiąć, nieobrotny, niegibki, sztywny:* Słonie nieskłonne. Mor. <Nie+Skłonny>

[Nieskoczny, ego, blm.] *rodzaj tańca.* <Nie+Skoczny>

Nieskonatka, i, lm. **i** bot. (antennaria) *roś. z rodziny złożonych.* <?>

Nieskończenie przys. od **Nieskończony:** Jestem ci N. wdzięczny. Bóg jest N. dobry. Kocham cię N. L. Mat.: Elementy N. odległe. Punkty płaszczyzny N. dalekie. Długość N. wielka. Wartość N. wielka funkcji. N. mały. Ilość N. mała p. **Nieskończonostka.** Długość N. mała. Pole N. małe.

× **Nieskończenny** p. **Nieskończony:** W pierś mi ś. ulga nieskończenna leje. Krasiń.

× **Nieskończeńszy** p. **Nieskończony:** Widnokrąg coraz N. przed nim. Krasiń.

Nieskończonostka, i, lm. **i** mat. *ilość nieskończenie mała, ilość nieograniczona, malejąca do zera, ilość zmienna, której granicą jest zero:* Nieskończonostki rzędu pierwszego, drugiego, trzeciego i t. d. Suma nieskończonostek. Szereg nieskończonostek.

Nieskończonostkowy mat. przym. od **Nieskończonostka:** Rachunek N. *= rachunek operujący na ilościach nieskończenie małych,* rachunek infinitezymalny.

Nieskończonościowy przym. od **Nieskończoność.** Mat.: Rachunek N. *= rachunek, operujący na ilościach nieskończonych lub nieskończenie wielkich,* rachunek infinitowy, analiza wyższa.

Nieskończoność, i I. blm. rz. od **Nieskończony:** Z ustawicznego liczb dodawania przychodzi nam wyobrażenie nieskończoności. L. Pojęcie bezwzględności i nieskończoności tkwi w umyśle ludzkim. Kasz. Wszelki pozorny koniec pracy przekonywa człowieka tylko o jej niewykończeniu i nieskończoności. Kl. Puść myśl w N. ludzkiej nieprawości. Kulig. Wlecze ś. to do nieskończoności *(= niemożliwie długo).* **2.** lm. **i** = a) *przestrzeń a. czas nieskończenie wielki:* Takim grzmotem Twoje chluby, gdzie piekło, gdzie gwiazdy świecą, N. niech oblecą, wieczność przeżyją. Mick. Przeżyłam wieki, przebolałam nieskończoności. Krasz. **3.** mat. *ilość nieskończenie wielka:* Nieskończoności różnych rzędów. N. rzędu pierwszego, drugiego i t. d. N. bezwzględna, aktualna, właściwa lub kategoryczna, potencjalna lub niewłaściwa. N. funkcji.

Nieskończony I. *niedokończony:* Nieskończonej dorabiać roboty. Troc. **2.** a. × **Nieskończenny,** st. w. × **Nieskończeńszy** *nie mogący ś. skończyć, nie mający końca, wieczny, ciągły, nieprzerwany, bezustanny, nieustanny; nieokreślony, bezgraniczny, nieograniczony, bezmierny, niezmierzony, niezmierny, niewymowny, niewypowiedziany, niewyczerpany:* Bóg jest N. Miłosierdzie boskie jest nieskończone. Przestrzeń nieskończona. Drobna, ale czysta kropla rosy odbije nieskończone słońce. Kl. Grzech miał winę nieskończoną, nieskończona też za nim każń szła. Karnk. Trzeba mieć nieskończoną wdzięczność, nieskończone obowiązki dla tych, którzy mi nic dobrego nie uczynili. L. Nieskończona różność widowiska. Mick. Byłbym N. (dom.: w swej mowie), gdybym to wszystko chciał wyliczać. Lach. W głosie anielskie nieskończone siły. Słow. **3.** [Nieskończona bajka] *rodzaj gry.* **4.** mat. *większy od każdej ilości skończonej, nieskończenie wielki:* Długość nieskończona a. nieskończenie wielka. Szereg N. *= szereg mający nieskończoną liczbę wyrazów.* Szereg N. liczb, funkcji. Szereg N. zbieżny, rozbieżny. **N., ego,** blm. rz. *rodzaj tańca polskiego:* Nieskończonym zwał ś. taniec polski mieniony, w którym damy lub mężczyźni, zostawszy z kolei na środku, pary sobie dobierali. Goł. Por. **Mieniany, Mieniony.** <Nie+Skończony, od Skończyć>

[Nieskorny] p. **Nieskory.** <Nie+Skorny>

Nieskoro, st. w. **[Nieskorzej] I.** przys. od **Nieskory:** Naród słowiański N. z początku swego tak jest nazwany. Biel. M. Dni dziesięć przeszło, choć N. Słow. **2.** [N.] *późno, za późno:* Zegar idzie N. *(= późni ś.).* Gdo N. chodzi, sam sobie szkodzi. <Nie+Skoro>

Nieskorość, i, blm. rz. od **Nieskory.**

Nieskory, [Nieskorny] *niepochopny, nieochoczy, niechętny, nieprędki, nieskwapliwy, powolny, nierychły, leniwy:* Achejczyków Trytogienja pobudza nieskorych do walki. Ml. Ganić on N. Zal. <Nie+Skory>

[Nieskorzej] p. **Nieskoro.**

[Nieskreślnie, Nieskryśnie] *bardzo, niewymownie.* <Nie+*Skreślnie, od Skreślić>

Nieskręcony I. *którego nie skręcono.* **2.** [N.] *niezgrabny.* <Nie+Skręcony, od Skręcić>

Nieskromnie przys. od **I. Nieskromny.**

Nieskromność, i, blm. rz. od **I. Nieskromny,** *brak skromności:* Nieskromności, niewłaściwej młodej pannie, w tym wszystkim nie widzę. Orzesz.

I. Nieskromny, †Nieskrowity I. *nie odznaczający ś. skromnością, zwracający uwagę, nieumiarkowany:* Koszta utrzymania jego koni i stajni figurują wcale nieskromną cyfrą w konnotacjach. Jaroch. *(= znaczną, pokaźną).* **2.** *obrażający skromność, nieobyczajny, nieprzyzwoity, bezwstydny, wszeteczny, lubieżny:* Mowa nieskromna. Nieskromne obyczaje. <Nie+1. Skromny>

2. Nieskromny I. [N.] *postny:* Sobota dzień N. **2.** myśl. *nietłusty:* Zając N. <Nie+2. Skromny>

†**Nieskropowaty** *niechropowaty, gładki.* Mącz. <Nie+Skropowaty>

†**Nieskrotny, †Nieskrowity, [Nieskrowity]** *nieukrócony, niepohamowany, niepowstrzymany, niepowściągliwy, niepomiarkowany, nieumiarkowany:* Odpuść występki, zwiedź z drogi przewrotnej, w złościach nieskrotnej. Grabow. <Nie+*Skrotny, od Skrócić>

†**Nieskrowicie, †Nieskrowito** przys. od **Nieskrowity.**

†**Nieskrowito** p. **Nieskrowicie:** Szpak N. po gałązkach lata. Mor.

†**Nieskrowitość, i,** blm. rz. od **Nieskrowity,** *nieskromność; nieumiarkowanie.*

Nieskrowity I. †N. i [N.] p. **Nieskrotny:** Wyniosłość nieskrowita krwawe stanowi prawa. L.

Nieskrowita swywola ni płci, ni latom przepuszcza. L. Wieczystym być poddanym żądz nieskrowitych i gnuśnego ospalstwa. L. Czas N., aby stał przed sąd boży dał mu rok zawity. Kołak. **2.** †N. p. **I. Nieskromny:** Od rozumu odeszłego nieskrowite słowa. Pilch. <Nie+Skrowity>

†**Nieskrócony** p. **Nieskrotny:** Umyśliłam ja była swe dumy szalone pomiernością uskromić, baczę nieskrócone. Gosł. Nieskrócona w cudach ani osłabiała w potędze ręka boska. Koch. W. (=*niepowstrzymana, nieograniczona, nieskończona*). <Nie+Skrócony, od Skrócić>

Nieskruszalny, Nieskruszony *którego nie można skruszyć; niepożyty, nienaruszony, trwały, silny, niewzruszony:* Nauka przekształca i najczęściej uszczupla gmach, przez fantazję wzniesiony, ale też podstawia podeń nieskruszalne podstawy prawd swoich. Bł. <Nie+Skruszalny, od Skruszyć>

Nieskruszony I. *którego nie skruszono.* **2.** p. **Nieskruszalny:** Jestem kamienna, nieskruszona. Słow. <Nie+Skruszony, od Skruszyć>

[**Nieskryśnie**] p. **Nieskreślnie.**

†**Nieskupność, i,** blm. rz. od **Nieskupny.** Kn.

†**Nieskupny I.** *niepokupny, nie cieszący ś. zbytem:* Wiele ma nieskupnych towarów. Troc. **2.** *niekupny, niekupiony:* N. chleb, to jest chleb własnego pieczywa. Troc. <Nie+Skupny>

Nieskutecznie przys. od **Nieskuteczny.**

Nieskuteczność, i, blm. rz. od **Nieskuteczny.**

Nieskuteczny, I. a. †**Nieskutny = Bezskuteczny:** Nieskuteczne są umowy, gdzie oręż prawo daje. Nar. **2.** mech.: Przestrzeń nieskuteczna a. s t r a c o n a (w pompach, miechach tłokowych, w cylindrach parowych i t. p.) = *miejsce, o ile tłok nie dochodzi do dna lub wentylów spodnich.* Łab. <Nie+Skuteczny>

†**Nieskutny** p. **Nieskuteczny.** Tuch. <Nie+*Skutny, od Skutek>

†**Nieskwapnie** przys. od **Nieskwapny,** *nieskwapliwie.*

†**Nieskwapność, i,** blm. rz. od **Nieskwapny,** *nieskwapliwość.*

†**Nieskwapny** *nie śpieszący ś., nieskwapliwy:* Upomina nas, abyśmy ostrożnemi a nieskwapnemi byli. Wuj. <Nie+Skwapny>

Niesława, y, blm. *zła sława, hańba, sromota, infamja:* Zniósł przeszłego króla niesławę. Jabł. On wyświadcza życzliwą i wdzięczną postawę z wierzchu, a wewnątrz godzi na śmierć i niesławę. Kulig. Okryć ś. niesławą. W niesławę kogo podać. Troc. Twą niesławą ludzie gębę wymywają. Troc. <Nie+Sława>

×**Niesławetnie** przys. od **Niesławetny.**

×**Niesławetny** p. **Niesławny.** Kn. <Nie+Sławetny>

Niesławnie przys. od **Niesławny.**

Niesławny I. a. ×**Niesławetny** *nie mający sławy, nierozgłośny, niegłośny:* Tam pielgrzyma zewsząd śmierć liczna, łatwa i niesławna ima. Mick. **2.** *złej sławy używający, okryty niesławą, zniesławiony, osławiony, niecny, bezecny:* Czy pojąłeś jaką żonę bez urodzenia a. też niesławną kobietę? L. Cenzor mógł, postrzegszy występek jaki w kawalerze, niesławnym go ogłosić. L. Wszyscy mniej więcej jesteśmy niesławni. Asn. <Nie+Sławny>

Niesłony I. *nie mający smaku słonego.* **2.** [N.] = a) *niedojrzały* (np. o wiśniach). b) *nieporadny:* N., ze Boze sie pozál. <Nie+Słony>

†**Niesłusz, u,** blm. p. **Niesłuszność:** Stało ś. to wielkim zaiste niesłuszem. Chr. (= *krzywdą*). <Nie+*Słusz, od Słuszny>

†**Niesłusza, y,** blm. p. **Niesłuszność.** Troc. <Nie+*Słusza, od Słuszny>

Niesłusznie, †**Niesłuszno** przys. od **Niesłuszny:** Obwiniać kogo N. L. (= *bez dania racji*).

†**Niesłuszno** p. **Niesłusznie:** Tedy rzekł Dawid: N. jest, aby ot jacykogo niesiona była skrzynia boża. B. Sz. Nie czyń, o czym wątpisz, jeśli jest słuszno a. N. Bud. B.

Niesłuszność, i, blm. rz. od **Niesłuszny;** †**Niesłusz,** †**Niesłusza:** N. pretensji. Po uspokojeniu księstwa (Wrocławskiego) zdało ś. Łokietkowi niesłusznością powstrzymywać je dłużej prawemu właścicielowi. Szaj.

Niesłuszny I. *nieusprawiedliwiony, nieuzasadniony, niewłaściwy, bez racji, bezpodstawny:* Słusznie ten traci sławę, kto jej niesłusznym szuka sposobem. Boh. Wyciąga potrzeba bronić Teleżyniec od niesłusznej impetycji Petrykowskiego. Rol. **2.** †N. i [N.] *nieprzyzwoity, nieprzystojny, niewłaściwy, nieodpowiedni, niestosowny:* Rzecz na cię bardzo niesłuszna. Ż. E. [Niesłuszna śpiewka]. **3.** [N.] *leniwy, próżniaczy:* Mniał syna niesłusnygo. <Nie+Słuszny>

Niesłychanie przys. od **Niesłychany:** N. wiele ma dochodów. Troc. N. to głupi człowiek. Troc.

Niesłychany *o którym nigdy nie słyszano, niebywały, niepraktykowany, bezprzykładny, wyjątkowy, rzadki, nadzwyczajny, niezwykły, dziwny, zdumiewający, zadziwiający:* Zbrodnia to niesłychana, pani zabija pana. Mick. Pędził z niesłychaną szybkością. Ta rzecz przedtym zgoła niesłychana była i prawie nowiną. Smotr. Rzecz tak sroga i niesłychana. Górn. Tatarowie, lud u nas przedtym N. Biel. M. Używają mąk srogich w kryminałach i śmierci niesłychanych. Łęcz. Dzisiaj niesłychane pomory, głody sypie boża ręka. Słow. <Nie+Słychany, od Słychać>

Niesłyszalny *którego nie można słyszeć:* Nie postradał tej własności, która istotę bezcielesną niesłyszalną czyni. Jeż. <Nie+Słyszalny>

Niesmacznie, Niesmaczno przys. od **Niesmaczny:** N. gotuje. N. ma w gębie = *N. mówi.*

Niesmaczno p. **Niesmacznie:** N. ten kucharz robi potrawy. Troc. Ten poeta bardzo N. pisze. Troc. Rytm ś. N. takiemu kojarzy, co ś. z swym szczęściem pasuje i swarzy. Łubom. Salon pysznie wyglądał, a zimno i N. Krasz. N. mi = *nie w smak mi.* Troc.

Niesmaczność, i, blm. rz. od **Niesmaczny,** *niesmak:* Napuszona N. ozdób.

Niesmaczny I. *nie mający dobrego smaku, nieprzyjemny dla smaku:* N. to napój. Troc. Niesmaczna potrawa. **2.** *obrażający smak estetyczny, rażący, wstrętny, nieprzyjemny, ordynarny, niesympatyczny, cierpki, kwaśny, nieznośny:* Strój N. (=*niegustowny*). N. żart, dowcip. N. człowiek. Niesmaczne towarzystwo. Starościna idzie coś z niesmaczną miną. L. (=*niezadowoloną*). <Nie+Smaczny>

Niesmak, u, lm. **i I.** blm. a. ×**Niesmaka** *brak apetytu:* N. do jadła. Perz. **2.** *przykry, nieprzyjemny, zły smak, abszmak, obrzazg:* Czuć N. w ustach. Zostawiać po sobie N. **3.** przen. *brak smaku estetycznego, gustu, niesmaczność, niegustowność:* N. w ubraniu, w urządzeniu salonu. **4.** przen. *niezadowolenie, niechęć, wstręt, odraza, przesyt:* Czasem ubóstwo rodzi zbyteczna obfitość, i tam N. nastąpi, gdzie zupełna sytość. Dm. Wzbudzać N.

Co nam łatwiej przychodzi, to prędko N. w nas rodzi. L. Z niesmakiem wielkim to przyjmowała. Otw. Janczarowie bardzo prędko swój N. wydają. Kłok. Poszło mu w N.=*nie podobało mu ś.* Ten postępek lubo będzie w N. wierzycielom, atoli bardzo dogodny bankierom. Świt. Szły im w N. dyskursa moje. Kras. **5.** × N. przen. *przykrość, nieprzyjemność, dyzgust:* Czyniono mu różne niesmaki, których znieść nie mogąc, uszedł z kraju. Nar. Nie śmie mu żadnego niesmaku uczynić. Kłok. <Nie+Smak>

× **Niesmaka, i,** blm. p. **Niesmak.**

[**Niesmirtelność, i,** blm.] rz. od **Niesmirtelny,** *nieśmiertelność.*

[**Niesmirtelny**] p. **Nieśmiertelny.**

[**Niesmutliwy**] *wesoły, bez troski:* Dzień N. <Nie+Smutliwy>

Niesnadnie, Niesnadno przys. od **Niesnadny:** N. (nie na dorędziu) mi to. Troc (=*nie na rękę*). Nieprędko mogli zbadać i N. Mick.

Niesnadno p. **Niesnadnie.**

Niesnadność, i, blm. rz. od **Niesnadny:** Wódka ziela paraliżowego nieśpieszne ruszanie abo N. ruszania członków leczy. Sien. Lewandowa wódka od niesnadności ruszania członków jest pomocna. Sien.

Niesnadny l. *niełatwy, trudny, utrudniony, ciężki.* **2.** †N. *niedogodny, niezręczny, nie w porę trafiający ś., niestosowny, nieodpowiedni, nie nadający ś.* Troc. <Nie+Snadny>

Niesnaska, i, część. w lm. **i,** †**Nieznaska,** †**Nieznaszka l.** *nieporozumienie, rozterka, waśń, spór, zatarg, poróżnienie, różnice, komeraże, niezgoda, niechęć:* Lepiej i krzywdy cierpieć, niżeli w niesnaski jakie z bratem zachodzić. Skar. Zawziętość i niesnaski między sąsiadami uspakajał. Skar. Niesnaski domowe, familijne. Dwa obrani od różnych stron wielkie czynili niesnaski między ludźmi. Skar. **2.** †N. *wada, defekt, feler.* <Z Czes. nesnázka>

Niesokor, u, lm. **y l.** *jedwab surowy, z którego pleciono koronki i wyrabiano pasy do kontuszów i żupanów:* Ja cię opasuję pasem z niesokoru. Pot. **2.** bot. (lagetta) *roś. z rodziny tymiałkowatych.* <Por. Jasiokor, Sokor(a)>

Niesokorowy przym. od **Niesokor:** Kołnierz jedwabnicowy okrągły z niesokorowemi guzami. Goł. Koło pach i pod ręką wpuszczka niesokorowa, koło pięści koronki niesokorowe. Goł. Czepków jedwabnicowych dwa z niesokorowemi guzikami. Goł. Na rąbku niesokorowym. Goł.

[**Niesopust, u,** lm. **y**] **l.** p. **Mięsopust. 2.** *zwyczaj chodzenia w środę popielcową dla zbierania datków oraz robienia bałwana ze słomy.* <Zam. Mięsopust>

[**Niesopustnik, a,** lm. **i**] p. **Mięsopustnik.**

†**Niespały** *który nie spał; nie śpiący, nieospały, czujny:* Niespałego smoka snem twardym zmorzyli. Żebr. <Nie+*Spały, od Spać>

Niespamiętany l. im. *którego nie spamiętano.* **2.** przym. *nie mogący być spamiętanym, niepamiętny, niezapamiętany:* Lud ten (górale polscy) od niespamiętanych czasów był zawsze wolny, różnił ś. krojem sukni, posiadał rękodzieła. Kołł. Od niespamiętanych czasów sądzą się trybunały w Piotrkowie i Lublinie. Kołł. <Nie+Spamiętany, od Spamiętać>

Niespanie, a, lm. **a** *czuwanie, noc bezsenna, brak snu, bezsenność:* Żona moja od niespań i troski była, jak bursztyn a. żółte woski. Słow. Wielu żołnierzy od samego niespania umiera. Kub. N. jest rzecz ciężka i ckliwa. Haur. Wspominałem cię na pościeli mojej, czasu niespania rozmyślałem o tobie. Bud. W niespaniu był bardzo cierpliwy, tak iż czasem od zachodu słońca aż do wschodu z modlitwy ś. nie ruszył. Skar. <Nie+Spanie>

Niespany *przepędzony wśród bezsenności, na czuwaniu, bezsenny:* Dni i nocy prowadził niespane. P. Koch. W ciężkim płaczu strawił noc niespaną. Papr. Wielu niespanych nocy dotrwałem ostatka. Mick.

Niespełna, [**Niespółna**] przys. *niecałkiem, niezupełnie, nie w zupełności, blizko:* N. dwa lata z nim przeżyła. Rzew. Marzenie to bardzo rychło stało ś. rzeczywistością, bo w N. miesiąc po powzięciu zamiaru. Chm. Dałem dziesięć talerów, dziesięć łokci N. Troc. Postrzegł, że owce N. były. Troc (= *nie w pełnej liczbie*). Być a. mieć N. rozumu (=*być głupowatym, dzikowatym*). <Nie+Spełna>

[**Niespełniak, a,** lm. **i**] *karłak, matołek, kretyn.* <Od Niespełna>

× **Niespełnoletni** *niepełnoletni, małoletni, nieletni.* <Nie+Spełnoletni>

× **Niespełny** *niezupełny, niepełny, niecałkowity, niekompletny:* Człowiek niespełnego rozumu. Groic. Baba ta była niespełnego rozumu, a przecię ją stracono. Świt. Była dziewczyna z niespełnym rozumem. Gosz. <Nie+Spełny>

Niesplik, u, lm. **i, Nespłk, Mespla, Mespuł, Nespuł, Nieszpuł, Nieszpułka,** †**Mesplik,** †**Mespil,** †**Myspla,** †**Knisple, Nefl, Głóg l.** bot. (mespilum) *roś. z rodziny różowatych.* Gatunki: N. mączny, Nieszpułka, Brzęk, Bereka, niek. Drzewem metalowym zwany (m. aria). N. wełnisty, Irga zwyczajna, Nieszpułka (m. cotoneaster). **2.** *owoc tego drzewa.* <Z Łć. mespilum>

Niespłoń, i, lm. **e** bot. (lindleya) *roś. z rodziny różowatych.* <?>

†**Niespodziały** p. **Niespodziany:** Patrzy na tak nagłe a niespodziałe skaranie jego. Leop. Rozruch N. Leop. <Nie+Spodziały, od Spodziać ś.>

Niespodzianek, nka, lm. **nkowie** *syn niespodziewany:* Bajka o królewiczu niespodzianku. <Nie+*Spodzianek, od Spodziewać ś.>

Niespodzianie przys. od **Niespodziany,** *niespodziewanie:* Przychodzi zły los N. Karp. Wtym ś. budzi N., patrzy: a tu jakieś zwierzę do śniadania mu ś. bierze. Kon.

Niespodzianka, i, lm. **i,** × **Niespodzianość** *rzecz niespodziana, zdziwienie z powodu rzeczy nieoczekiwanej, siurpryza:* Sprawić komu niespodziankę. Spotkała mię N. Takie postąpienie jej było dla mnie niespodzianką.

Niespodziankowy przym. od **Niespodzianka:** Scylla i Charybda prezentują ś. nierzadko w sposób podstępny i N. Jeż.

Niespodzianość, i l. blm. rz. od **Niespodziany. 2.** × N., lm. **i** p. **Niespodzianka.**

Niespodziany, Niespodziewany, × **Niespodziewny,** †**Niespodziały,** †**Niespodziewały l.** *którego ś. nie spodziewano, którego ś. nie spodziewają, nagły, nieoczekiwany, nieprzewidziany:* Przyjemność niespodziana. Niespodziane dobro przyjemniejsze. Prz. Przypadki przejrzane lżejsze, niż niespodziane. Prz. Ruch N. wszczął ś. na końcu stoła. Mick. Niespodziane zjawienie ś. kogo. Gość N. Korzystając z niespodzianego ratunku, spiesznie zaczął uciekać. Krasz. **2.** †N. *nie spodziewający ś., nie oczekujący:* Gliński, oskoczywszy Zabrze-

zińskiego w dworze, niespodzianego takich gości, kazał do niego drzwi wybić. Stryjk. <Nie + Spodziany, od Spodziać ś.>

† **Niespodziewale** przys. od **Niespodziewały**, *niespodzianie, niespodziewanie:* Litwa N. na Tatary ubezpieczone wpada. Paszk. Tatarowie, iż N. przyszli, wielkie szkody poczynili. Biel. M.

† **Niespodziewały** p. **Niespodziany:** N. nosił na sobie koronę. Leop. Nic niemasz u Boga niespodziewałego, z czego pospolicie dziwowanie pochodzi. Białob. <Nie + Spodziewały, od Spodziewać ś.>

Niespodziewanie przys. od **Niespodziewany**, *niespodzianie.*

Niespodziewany p. **Niespodziany:** N. strach był przypadł na nie. Wuj. Zdumiewać ś. będą w prędkości niespodziewanego zbawienia. Wuj. Od nagłej a niespodziewanej śmierci zachowaj nas, Panie! Im gość niespodziewańszy, tym wdzięczniejszy bywa. Pot. Im niespodziewana (zam. niespodziewańsza), tym większa radość bywa. L. <Nie + Spodziewany, od Spodziewać ś.>

× **Niespodziewny** p. **Niespodziany:** Grotem go ugodzi, dając raz N. Nar. <Nie + Spodziewny>

Niespoisto przys. od **Niespoisty.**

Niespoistość, i, blm. rz. od **Niespoisty.**

Niespoisty l. *trudny, niemożliwy do spojenia.* **2.** *niespojony ściśle, niedychtowny.* <Nie + Spoisty>

× **Niespokoić, i, ił** p. **Niepokoić.** L. <Nie + Spokoić>

× **Niespokojenie, a,** blm., czynność cz. **Niespokoić,** *niepokojenie.*

× **Niespokojnica, y,** lm. e forma ż. od **Niespokojnik;** posp. żart. × **Niespokojnicka.** <Od Niespokojny>

× **Niespokojnicka, kiej,** lm. **kie** posp. żart. forma ż. od **Niespokojnicki,** p. **Niespokojnica.**

× **Niespokojnicki, ego,** lm. **ccy** posp. żart. p. **Niespokojnik.**

† **Niespokojniczek, czka,** lm. **czkowie** p. **Niespokojnik:** Świdrygiełło, jako N., i w Nowogródku niedługo wytrwał. Stryjk. Niespokojniczkowie na bunty, na wojnę gonią. Petr. Kilka ś. niespokojniczków zwadziło. Trzt.

Niespokojnie przys. od **Niespokojny.**

× **Niespokojnik, a,** lm. **cy,** † **Niespokojniczek,** posp. żart. × **Niespokojnicki** *człowiek niespokojny, warchoł, awanturnik, postrzelona głowa, postrzeleniec, zawadjaka, hałaburda, niestatek:* Zbigniew N. burzył Pomorzanów, Prusaków i Czechów. Nar. <Od Niespokojny>

Niespokojność, i, lm. **i** rz. od **Niespokojny,** *niepokój:* Muszę ś. kryć z tym, co czuję, a umieram z niespokojności. Korz. W moich uczuciach nic niema wielkiego, oprócz jakiejś nieskończonej niespokojności. Słow. To dzieło w poezji na wszystkie niespokojności narodu dało odpowiedź najbardziej pożądaną. Tarn.

Niespokojny, × **Bezspokojny** l. *nie odznaczający ś. spokojem, burzliwy, ruchliwy, hałaśliwy, awanturniczy, swarliwy, kłótliwy, niezgodny:* Czasy niespokojne *(=wojenne).* Dunaj N. szumi za uchem Bulgarom. Tw. Skoczył, legł wśród i tarzał ś. jak wąż N. Krasiń. Niespokojna głowa i w pustkach zwadę czyni. Prz. N. sąsiad. Niespokojne prowadzi życie. Troc. **2.** *niepokojony, niezabezpieczony, zagrożony, niepewny:* N. od nieprzyjaciół, od zbójców, od wojny. Troc. **3.** *przejęty niepokojem, niepewny, zaniepokojony, obawiający ś.:* Niespokojna o syna. **4.** *wyrażający niepokój, gorączkowy, niepewny:* Oczy matki niespokojne poszły za nim. Krasz. Wzrok N. zwrócili parobcy. Gosz. Ruchy niespokojne *(=nerwowe).* <Nie + Spokojny>

Niespokój, oju, lm. **oje** p. **Niepokój:** Na niespokoje patrzałam. Kon. Wszczął ś. kilkunastoletni przeciąg niespokojów domowych i wojen zagranicznych. Szaj. <Nie + Spokój>

† **Niespołecznisty,** † **Niespołeczny** *nie przyjmujący uczestnika; wyłącznie komu a. czemu tylko służący, wyłączny, właściwy; własny:* Ludzie, żądzom folgując, niespołeczniste a niepospolite imię kamieniom i drzewom wkładali. Leop. <Nie + Społecznisty>

† **Niespołeczny** p. **Niespołecznisty:** Najwyższemu kapłanowi jeśli nie będzie dana niespołeczna moc, będzie wiele odszczepieństw. Hrb. *(=władza nadzwyczajna).* <Nie + Społeczny>

Niespornie przys. od **Niesporny,** *bezspornie.*

Niesporny l. a. **Bezsporny** *o który niema sporu:* Grunt N. **2.** *nie dotyczący sporów:* Zjazd ten wykonywa funkcje sądownicze, sprawując bądź to juryzdykcję sporną, bądź też niesporną. Balc. **3.** *nie spierający ś., zgodny, niesprzeczny, nieuparty:* Dobry a N. czytelnik. Skar. <Nie + Sporny>

Niesporo przys. od **Niespory:** a) *bez szybkiego skutku, zmudnie:* Robota N. idzie. Niespore poziomki, które zbierać N. Kn. Gdy ś. mu zamysły N. wiodą... Pilch. N. mi=*nie idzie mi, wolno mi idzie, nie mogę ś. zdobyć:* Złą powiadać wieść każdemu N. Lubom. Nawet ruszyć ś. z miejsca mi N. Bardz. Przed wami N. mu ludzi krześcijańskich podbić pod miecz swój. Orzech. Walczym z sobą i, co jeszcze gorzej, walczym i z samym Bogiem, i tym nam niesporzej. Paszk. [Furmanowi N. jechać] *(= nieraźno, nie chce ś.).* b) † N. *późno:* N. już, gdy ś. wrzód zapali. Rej.

Niespory l. przeć. **Spory:** N. to chleb, niespora taka kasza. Kn. *(=nie przybywa, nie narasta ich w czasie pieczenia, gotowania; których dużo na co wychodzi; niesytne, nieposilne).* Niespore takie drwa. Kn. *(= niewiele z nich ciepła po spaleniu).* Niespora to litera. Kn. *(= wymagająca dłuższego czasu do wymówienia a. napisania).* Niespora droga. Kn. *(=zmudna).* Niespore poziomki, które zbierać niesporo. Kn. Niespora praca, gdy licha płaca. Prz. *(=leniwa).* Zawżdy na czymsi schodzi państwu niesporemu. Kochan. *(=którego nie przyrasta, któremu ś. nie wiedzie).* **2.** [N.] = a) *nieskory, niepochopny.* b) *niezręczny, niewygodny, niedogodny.* <Nie + Spory>

† **Niesporządny** *nieporządny, nieregularny, chaotyczny:* Niesporządna bitwa. Kwiat. <Nie + *Sporządny = Porządny>

× **Niesposobnie** przys. od **Niesposobny.** Troc.

× **Niesposobność, i,** blm. rz. od **Niesposobny:** Nastąpiła klejowatość i N. dróg błotnistych. Sienk.

× **Niesposobny** l. *niezdolny, nieprzydatny, nie nadający ś., niedogodny, niestosowny, nieodpowiedni:* Wieczór N. do oglądania kamieni. Krasz. Był niesposobnym do ciągłych ofiar. Rzew. *(= niezdolnym).* Niesposobnym zdaje ś. do boju. Rzew. Na nic niesposobna. Len. Łódka niesposobna wielkich nawałności. Bardz. † Był N. zwyczaj u bartników. Skar. *(=niewłaściwy, nie wytrzymujący krytyki).* **2.** † N. *nieudolny, niedołężny, słaby:* Niesposobne zdrowie. Kochan., Troc. Przez niesposobną wymowę i przyrodzoną wadę języka swego potrzebował biskup namiestnika. Skar. <Nie + Sposobny>

Niespostrzeżenie przys. od **Niespostrzeżony**, *niepostrzeżenie:* N. i po cichutku wysunęła ś. z salonu. Orzesz.

Niespostrzeżony p. **Niepostrzeżony:** Weszła do saloniku, niespostrzeżona przez siedzącego młodzieńca. Bał. <Nie+Spostrzeżony, od Spostrzec>

†**Niespowiedziany** *który ś. nie opowiedział, nie zameldował:* N., co ś. nie spowiedział, coby zacz był. Kn. <Nie+Spowiedziany, od Spowiedzieć>

Niespożytość, i, blm. rz. od **Niespożyty**, *niespożytość:* Wiara w N. swojej narodowości. Spas.

Niespożyty 1. *niezjedzony:* Poszła do stajenki dać krowie do zjedzenia opłatek i resztki potraw niespożytych. Dyg. **2.** p. **Niepożyty:** Stwardniały i N. na wszystkie krzywdy i obelgi. Pilch. Byli to ludzie niespożyci, twardzi. Bał. Trzeba było znać tamtą warstwę niespożytych, granitowych ludzi. Byk. Młodość niespożyta. Kon. Rzpita niejedną klęskę poniosła, ale ma ona w sobie siłę niespożytą. Sienk. Cała szlachta stała ś. jedną rodziną krewnych, i to właśnie stanowi niespożytą zasługę szlachectwa w Polsce, stanowi jego niezrównaną oryginalność. Szaj. <Nie+Spożyty, od Spożyć>

Niespożywalność, i, blm. rz. od **Niespożywalny:** W matematyce i mechanice usiłują teraz postawić ciągłą metamorfozę ruchu przy niespożywalności siły, czyli energji. Spas.

Niespożywalny *którego nie można spożyć, który ś. nie zużywa.* <Nie+Spożywalny>

Niespółdzielność, i, blm. mat. rz. od **Niespółdzielny:** N. liczb, wielomianów i t. p.

Niespółdzielny mat. *nie mający wspólnego dzielnika:* Dwie liczby całkowite, oprócz jedności nie mające wspólnego dzielnika, nazywają ś. niespółdzielnemi a. względnie pierwszemi. Wielomiany niespółdzielne. <Nie+Spółdzielny>

Niespółmierność, i, blm. mat. rz. od **Niespółmierny.**

Niespółmierny, Niewspółmierny mat. *nie mający wspólnej miary:* Niespółmiernemi nazywają ś. dwie wielkości, nie mające wspólnej miary. Długość boku kwadratu i długość przekątnej tegoż są dwiema długościami niespółmiernemi. <Nie+Spółmierny>

[**Niespółna**] p. **Niespełna:** N. rozumu. <Zam. Niespełna>

×**Niespracowanie** przys. od **Niespracowany.**

Niespracowany 1. *który ś. nie spracował.* **2.** *niestrudzony, niezmordowany, wytrwały:* Robotnik N. Niespracowane wciąż by szemrały warsztaty. Kaczk. Ptak N. rozpoczął wśród gąstwy onej budowę gniazda wtórego. Dyg. <Nie+Spracowany>

†**Niesprawa, y,** blm. p. **Niesprawność:** Bałam ś., aby twoje dla jakiej niesprawy nie zatonęły w siwych nurtach nawy. Chr. (=*nieporządku, nieładu, niedbalstwa, błędu*). <Nie+Sprawa>

Niesprawdzalny 1. *którego nie można sprawdzić:* Kant daje woli za przewodnika ideę obowiązku, nadzmysłową, przez doświadczenie niesprawdzalną. Spas. **2.** *który ś. nie może sprawdzić, ziścić, spełnić:* Niesprawdzalne sny. Orzesz. <Nie+Sprawdzalny>

Niesprawiedliwie przys. od **Niesprawiedliwy:** Cudzy majątek przez pieniactwo prawnie a N. posiąść spodziewa ś. Pilch.

Niesprawiedliwość, i 1. blm. rz. od **Niesprawiedliwy:** N. na świecie panuje, a miejsce ma nie tylko u monarchów, którzy biorą państwa, królestwa, nie mając do tego prawa żadnego, ani chcąc podlec prawu; ale i u ludzi równiejszych stanów. Górn. **2.** lm. **i** *postępek niesprawiedliwy, nieprawość:* I tu chadzały w purpurze i złocie niesprawiedliwości. Krasiń.

Niesprawiedliwy, †**Niesprawny** *niesłuszny, nieuzasadniony, stronny, jednostronny:* N. podział. Sędzia N. Żywot N. (=*niesprawiedliwościami nacechowany*). Postępowanie niesprawiedliwe. <Nie+Sprawiedliwy>

Niesprawnie przys. od **Niesprawny:** Nieprzyjaciele porwali N. bronie. Błaż. (=*bezładnie*). Nieprzyjaciel mię w nienawiści ma N. Kochan. (=*niesłusznie, bez przyczyny*).

Niesprawność, i, blm. rz. od **Niesprawny;** †**Niesprawa:** Rzodkiew czyni wiatry i N. żołądka. Trzyc.

Niesprawny 1. *leniwy, nieumiejętny, nierozgarnięty w sprawianiu, załatwianiu interesów, niezręczny, niezdatny, niewprawny, nieobrotny, niezaradny:* Jam taki nędzny i N., jakbym ja twoje poselstwo sprawował? Skar. Od tego czasu niesprawniejszego i nierychlejszegom języka ś. stał. Leop. (=*jąkającego ś.*). Urząd ten w tak delikatnej materji niesprawnemu nie byłby powierzony. Krasz. [W lesie przyłapili: może strażnicy? — Kajby ta znowu! Nikadem dyć niesprawni do lasu]. Dyg. **2.** †N. = a) *nieuprawny, nieuprawiony:* Ziemia ona niesprawna stała ś. ogród rozkoszny. Wuj. b) *niezdatny do uprawy:* Prosa nie sieją dla ról niesprawnych i zepsowanych. Wej. Ta część Afryki jest nieurodzajna, pusta, piaszczysta i niesprawna. Łęcz. **3.** †N. *nienależyty.* **4.** †N. p. **Niesprawiedliwy:** Gdy ś. stanie niesprawna rzecz, słowie aż kogo zabiją a. ciężko uranią a. cokoli takiego, o coby miano gorący sąd gaić. Ort. **5.** [N.] *nie chcący jeść:* Bydlę niesprawne. <Nie+Sprawny>

×**Niesprzedażność, i,** blm. rz. od **Niesprzedażny:** W Polsce dla niesprzedażności urodzajów pożytki z ziem są bardzo małe. Stasz.

Niesprzedażny *nieprzeznaczony na sprzedaż.* <Nie+Sprzedażny>

Niesprzęgły *którego sprząc nie można;* przen. *niemożliwy do złączenia, skojarzenia:* Po co ci te swaty i jeszcze takie niesprzęgłe? Krasz. <Nie+Sprzęgły>

†**Niesprzyjaźliwy** p. **Nieprzyjazny.**

†**Niesprzyjaźnie** przys. od **Niesprzyjaźny**, *nieprzyjaźnie.* Troc.

†**Niesprzyjaźny** p. **Nieprzyjazny.** Troc. <Nie+Sprzyjaźny>

Niespuł, u, lm. y bot. p. **Niesplik.**

†**Niespustny** p. **Niepławny.** Troc. <Nie+Spustny>

†**Niesromiężliwie** przys. od **Niesromiężliwy,** *bezwstydnie.*

†**Niesromiężliwość, i,** blm. rz. od. **Niesromiężliwy,** *bezwstyd.* B. Sz.

†**Niesromiężliwy** p. **Niesromny:** Jako, ku latom przyszedszy, ma wstydliwym być, który, póki jeszcze mówić nie umiał, a już go ku niesromiężliwej nieczystości sposobiono? Kosz. <Nie+Sromiężliwy>

Niesromny, †**Niesromiężliwy** *niewstydliwy; bezwstydny, wszeteczny, sprosny, lubieżny, wyuzdany, rozpasany, cyniczny:* Chwast je (dawne bogi) wkoło przerastał, niesromne. Wysp. <Nie+Sromny>

[**Niestajany**] *który nie stajał, nierozpuszczony:* Gdzieniegdzie w głębokich potokach widnieją

szare płaty niestajanego śniegu. Ork. <Nie+Stajany, od Stajać>

Niestale przys. od **Niestały.**

Niestałość, i, blm. rz. od **Niestały:** N. w kochaniu. N. rzeczy ludzkich.

Niestały 1. †N. *który nie stanął w sądzie na wezwanie:* O niestania pańskiego skaranie woźny dwiema wołoma pana pociądza; ale kmieci, cokole ich jest niestałych, każdego janym (jednym) wołem pociądzać może. Św. z Woc. **2.** *zmieniający swe miejsce, ruchomy:* Ciała niebieskie niestałe. Święta niestałe, które bywają wedle woli przełożonych przekładane i pomykane. Mącz. Niestała ludność miasta *(= przyjezdna).* Stali i niestali mieszkańcy. Ognie niestałe pokazują ś. wieczorami po miejscach tłustych; z tych ogniów pospólstwo wpada w przesąd, jakoby ś. zakopane pieniądze przesuszały. Zabł. *(= błędne).* **3. a. Niestateczny** *zmienny, nietrwały, znikomy; nieciągły, czasowy, chwilowy, przygodny; płochy, chwiejny, niewierny:* Rzeczy ludzkie są niestałe. N. pobyt, dochód. N. w swoich przekonaniach. N. kochanek. <Nie+Stały>

†**Niestane, ego,** blm. p. **Niestanne.** <Nie+*Stane, od Stać>

†**Niestanie, a,** lm. **a i.** p. **Niestawiennictwo:** N. na pozew. Do wtórego niestania ma chowano alibo rozumiano być, ale za trzecim niestanim niestający rzecz traci. Św. z Woc. **2.** p. **Niestanne:** Przywilej wylicza kary: hańba, N., trzysta. Mor. K. <Nie+Stanie>

†**Niestanne, ego,** blm., †**Niestane,** †**Niestanie** *kara sądowa' sześciu grzywien za niestawienie ś. pozwanego w sądzie na wezwanie, na termin:* Ktoby na pierwszych rokach nie stał, ma stronie zapłacić niestannego za każde pozwy cztery kopy groszy. St. lit. <Nie+*Stanne, od Stać>

†**Niestannie** przys. od **Niestanny,** *zaocznie:* Gdyby jedna strona N. a. *contumaciter* miała się.... Ostr.

†**Niestanny** przym. od **Niestanie,** *zaoczny, kontumacyjny:* Ktoby na pierwszych rokach nie stał, tedy na drugich winę niestanną zapłaci. St. lit. Kto, o rzecz krwawą pozwan, nie stanie, tedy urząd ma go za niestannego na wywołanie zdać. St. lit. Od dekretów oczywistych, niestannych i apelacyjnych po złotemu. Vol. W Litwie niestanne wyroki, w Polszcze kondemnaty. Cz. <Nie+*Stanny, od Stać>

×**Niestanowność, i,** blm. rz. od **Niestanowny:** N. losów. Wor.

×**Niestanowny** *ruchomy, niewstrzymany w ruchu:* On utwierdził na wieki niebo niestanowne. Kochan. Słońce niestanownym biegiem przeciągi i dnia i nocy wymierza. Oss. Niestanowne skrzydła wichrów. Nar. Niestanowne lodami wody dla lekkiej nader zimy. Nar. *(=niezamarzłe).* <Nie+Stanowny>

Niestargany 1. *którego nie stargano.* **2.** a. †**Niestargniony** *którego nie można stargać, nierozerwalny:* Chce jej ś. oddać przez niestargane małżeńskie związki. L. Cuda nieodgadnione! węzły niestargane! ile razy staremu już Lepiukowi przyszło przechodzić koło mogiły na rozstaju, stał tam długo, i myślał i wzdychał. Krasz. <Nie+Stargany, od Stargać>

†**Niestargniony** p. **Niestargany:** Chce mię przywiązać związkiem nigdy niestargnionym do siebie. Bz. <Nie+Stargniony, od Stargnąć>

Niestaro przys. od **Niestary:** N. wygląda.

Niestarty 1. *którego nie starto.* **2.** *którego nie można zetrzeć, niezatarty, nie do zagładzenia, wieczny:* Niestarta plama, hańba. Wyście mi w sercu wryli ślad N. Dan. Zachowałem jak najpilniej niestartą cechę epoki. Krasz. Zachować smutku wrażenia niestarte. Słow. Pierwsza miłość zostawia ślady niestarte. Stasz. <Nie+Starty, od Zetrzeć>

Niestary *dość młody, niezupełnie stary; świeży:* Pleban naszego kościoła, człowiek N., ale skromny. Korz. Niestare były rączki, co je (książki i nuty) tak rzuciły. Mick. <Nie+Stary>

†**Niestatczony** *niewystarczający, niedostateczny.* B. Sz. <Nie+*Statczony, od *Statczyć>

×**Niestatecznica, y,** lm. **e** forma ż. od **Niestatecznik.**

Niestatecznie przys. od **Niestateczny,** *niestale:* Polska nieświadomie instynktem, N. i nieciągle miała to poczucie miłości. Krasiń.

×**Niestatecznik, a,** lm. **cy** p. **Niestatek:** To ś. i w niestatecznikach znajduje, gdzie im dobrze, tam ś. kochają. Dambr.

Niestateczność, i, blm. rz. od **Niestateczny; Niestatek,** *niestałość:* Łacniej pono zawrzeć wiatr w dziurawym worze, niż powstrzymać płeć słabą w niestateczności. Dyg. Ja bardzo ś. boję waszej niestateczności. Słow.

Niestateczny p. **Niestały:** Młodzi w sprawach niestateczni. Otw. S. N. umysł. Troc. Puste są, niestateczne, to tam, to sam biegają. Birk. Płochy, N. by wiatr, kuropłoch, pędziwiatr, tak stateczny, jak masło na słońcu. Mącz. Ta niestateczna kokietka tak już mu wierna od lat kilku. Korz. <Nie+Stateczny>

Niestatek 1. tku, lm. **tki** = a) p. **Niestateczność:** N. fortuny, białych głów. Troc. Odmienna jest przyjaźń świata, niestatku ś. pełna być najduje. Skar. Kto ukaże N. po sobie, niżby z nim żyć, lepiej lec z umarłemi w grobie. Szymon. Żaden tu nie stał w swej mierze, na dół ów, ten górę bierze, ten ich stan i obrót wieczny w niestatku tylko stateczny. Dar. J. O ludzki niestatku, jakoż ci nigdy dufać nie można! Skar. b) [N.] *złe prowadzenie ś., rozpusta, bałamuctwo.* c) †N. *niedostatek, bieda, nędza:* N. pieniędzy, rozumu. Troc. Dostatek był na tym bankiecie, ale w ochocie N. Troc. Przyszedł N. i wziął ostatek. Prz. Rozmyślanie niestatku i frasunków świata tego. Skar. d) †N. *biedak, nędzarz, hołota:* Człowiek bez Twej rady N. Grabow. e) †N. zb. *świństwo, tałałajstwo, plugawstwo, licho:* Jest tego niestatku (złośliwych żebraków) niezliczone mnóstwo. Haur. Gdzie są pluskwy, bursztynem nakurzyć, od tego do szczętu ten N. wyzdychać musi. Haur. Myszy, szczury i inszy N. Troc. Suknią niestatkiem z nosa pomazać. L. *(= smarkami).* **2. tka,** lm. **tkowie,** ×**Niestatecznik,** [**Niedostatek**] *człowiek niestateczny, wietrznik, pędziwiatr, szałaput, sowizdrzał, trzpiot, wiercipięta:* N. wielki z niego, odmienny, lekki człowiek. Kn. Do rady wołał młode i płoche niestatki, mądrych starców ojcowskich oddalił ze wzgardą. Jabł. Trzpiot i N. L. Wiele jest niestatków, których strach i nadzieja do odmiany przywiedzie. Pot. Z cudzołożnikiem i niestatkiem wdawać ś. nie chciał. Skar. *(= bałamutem, hulaką, birbantem).* Kochałam cię, niestatka, jakoż niezrównanie większe ku statecznemu byłoby kochanie! Mor. A. [Chłopcy — to niestatki]. **3. tka,** lm. **tki, Niestatnik, Dzierżęga** bot. (selago) *roś. z rodziny niestatkowatych.* Gatunek: N. kamforowy a. Jedlinka, Kam-

forowe ziele (s. camphorata). <Nie + Statek>

[**Niestatkować, uje, ował**] *źle ś. prowadzić, żyć rozpustnie, balamucić ś., hulać.* <Nie + Statkować>

[**Niestatkowanie, a,** blm.] czynność cz. **Niestatkować.**

Niestatkowaty bot.: Rośliny niestatkowate (selaginaceae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.*

Niestatnik, a, lm. **i** bot. p. **Niestatek.**

Niestawiennictwo, a, blm. *niestawienie ś., nieprzybycie:* Wiadomo, jak fatalne następstwa pociągało za sobą N. pozwanego. Kraus. <Nie + Stawiennictwo>

† **Niestecie** p. **Niestety.** L. <p. Niestety>

† **Niestecież** p. **Niestety.** Troc. <Niestecie + Ż(e)>

× **Niesteta, y,** lm. **y** *klęska, bieda, nieszczęście:* Taborna tłuszcza z Ałły pochwałą surowe końskie dławi mięsiwa; jak jej do szczęścia potrzeba mało! za cóż tak wiele niestet rozsiewa? Sł. wil. <Od Niestety>

× **Niestetać, a, ał,** † **Niestotać, [Niestutać]** *biadać, narzekać, skarżyć ś.* <Od Niestety>

× **Niestetanie, a,** blm., czynność cz. **Niestetać.**

† **Niesteteż** p. **Niestety:** Będziesz mówił N. na twój rozum głupi. Zwr. M. <Niestete + Ż(e), p. Niestety>

Niestety!, † **Niesteteż!,** † **Niesteteż!,** † **Niestecie!,** † **Niestecież!,** † **Niestota!,** † **Niestoty!,** † **Niestotyż!,** † **Niestoteż!,** † **Niestocie!,** † **Niestocież!,** † **Niestojcie!, [Niestuty!]** w. *biada!, nieszczęście!, gorze!, pożal ś. Boże!, na nieszczęście:* Przybiegli na pomoc..., N.!, było już za późno. On, N.!, tego nie zrozumiał. Komuż z tego biada? mnie! Komuż N.? mnie! N. i wam, którzyście mię znieważyli. Smotr. N., ludzie nie odpowiadają często wielkości powołania. Słow. <Ze S. Czes. nestojte! = nie stójcie = ratujcie, gwałtu!>

† **Niestetyż** p. **Niestety:** N. na niedbałość przełożonych naszych. Hrb. Ach dniowi temu, w któryśmy ś. porodzili, N. ziemi, po którejeśmy chodzili! Smotr. N. na mnie grzesznika. Troc. N. tobie! Troc. N. ja nieszczęśliwy! Troc. Zewsząd ucisk przyszedł na mię, N. mnie, Panie! Kochan. <Niestety + Ż(e)>

Niestłumiony I. *którego nie stłumiono.* **2.** *którego nie można stłumić:* Wieniec pamiątek, wspomnień, wydających z siebie nieprzerwane i niestłumione niczym tchnienie poezji i wielkości. Orzesz. <Nie + Stłumiony, od Stłumić>

† **Niestocie** p. **Niestety:** Ach N. mnie, synu nasłodszy! Rej. Aleksander płakał, mówiąc: N., a jam jeszcze i jednego świata nie podbił! Bud. B. Ach N.! Pot. Ach biada tobie N.! biada wam N.! Troc. <p. Niestety>

† **Niestocież** p. **Niestety.** <Niestocie + Ż(e)>

† **Niestojcie I.** a. † **Ceter** okrzyk przył apaniu złoczyńcy = *gońcie, łapcie:* Gdyby nań N. a. ceter potrzykroć zawołano. Ort. **2.** p. **Niestety:** Ach N. grzesznej mnie, czemum wonczas nie była? Pśń. kość. Bieda a N. Pśń. kość. Ach N. na ten świat. Biel. M. <p. Niestety>

Niestopniały *który nie stopniał, nie stajał:* Góry niestopniałemi lody przykryte. Stasz. <Nie + Stopniały, od Stopnieć>

× **Niestopnisty** p. **Nietopliwy:** Rzeczy niestopniste. Stasz. <Nie + Stopnisty>

Niestosownie przys. od **Niestosowny:** Taka śliczna i dobra panienka, a tak N. postępuje. Orzesz.

× **Niestosownik, a,** lm. **cy** *odszczepieniec od kościoła anglikańskiego, nonkonformista.* Ostr.

Niestosowność, i, blm. rz. od **Niestosowny:** N. zakazu. Jej słowa pokazywały całą N. tych pochwał. Korz. Na N. postępowania takiego sama osobiście zwróciła uwagę rektora. Jeż.

Niestosowny *nieodpowiedni, niewłaściwy, nietaktowny, nieprzyzwoity:* Żart N. Zapytanie niestosowne. Znajduje niestosownym, aby ś. sam prezentował, kiedy rzecz szczęśliwie dokonaną została. Krasz. <Nie + Stosowny>

† **Niestosujący:** Imię niestosujące = *przymiotnik nie stopniujący ś.* Troc. <Nie + Stosujący, od Stosować>

× **Niestosunek, nku,** blm. *brak stosunku, niestosowność:* Olbrzymi wieloryb podobny do słonia niestosunkiem drobnych oczu do ogromu łba i masowatości ciała. Sł. wil. <Nie + Stosunek>

† **Niestota!** p. **Niestety:** N., biada! Pot. Przelęknione wołały: N.! Troc. <p. Niestety>

† **Niestotać, a, ał** p. **Niestetać:** Poddani pod ciężkim jęczą, narzekają i niestotają jarzmem. Haur. Wiele chrześcijan pod tureckim niestotają jarzmem. Troc. <Z Niestota = Niestety>

† **Niestotanie, a,** blm., czynność cz. **Niestotać.**

† **Niestoteż** p. **Niestety:** N., toć niewinnie umierasz! L. <Niestote + Ż(e)>

† **Niestoty** p. **Niestety:** Ach N. mnie! Leop. <p. Niestety>

† **Niestotyż** p. **Niestety:** Ach, N., toć jakoś snadź rzeczą mylicie! prze miły Bóg, czemuż mi prawdy nie powiecie! Rej. O ach N.! i wam-ci przysmaki świata smakują. Rej. <Niestoty + Ż(e)>

Niestratny I. *który nie stracił, nieposzkodowany.* **2.** *nie lubiący tracić, wydawać niepotrzebnie, niemarnotrawny:* Będzie to młody człowiek pełen statku, N. Korz. <Nie + Stratny>

Niestrawa, y I. †N., blm. p. **Niestrawność:** Woda drużbacka niestrawę i słabość żołądka odejmuje. Petr. **2.** lm. **y, Psia trawa, Rżniączka, Kupkówka** bot. (dactylis) *roś. z rodziny traw.* Gatunek: N. pospolita, Psibluj, Psia trawa kupkowa, Kostrzewa szorstka, niek. Rajgrasem swojskim a. francuskim zwana (d. glomerata). <Nie + Strawa>

Niestrawnie przys. od **Niestrawny:** I chleb swój własny jedli najniestrawniej. Słow.

Niestrawność, i, blm., † **Niestrawa I.** fizj. rz. od **Niestrawny:** Węgórz jest znany ze swej niestrawności. **2.** lek. *powolne, mozolne, trudne trawienie i wynikające ztąd dolegliwości:* N. żołądka. Chory na N.

Niestrawny I. *źle trawiący:* Żołądek N. **2.** a. † **Nieprzetrawny** *trudny do strawienia:* Pokarm N. <Nie + Strawny, od Strawić>

Niestrętek, tka, lm. **tki** bot. p. **Sasanka.** <?>

Niestrojnie przys. od **Niestrojny.**

Niestrojność, i, blm. rz. od **Niestrojny.**

Niestrojny I. *pozbawiony stroju, odstrojony, rozstrojony, nieharmonijny:* Czy instrument N.? czy ś. muzyk myli? Mick. Przy brzęku niestrojnej gitary. Asn. Samotna cisza rosą jest krzepiącą dla duszy zgiełkiem niestrojnym znużonej. Zm. (= *niesławnym*). **2.** *nieparadny, nieozdobny, niewystawny, skromny:* Ubiór N. Suknia niestrojna. Człowiek, poczet N. = *niewystrojony, w niestrojnym ubraniu.* **3.** † N. *nieukładny, niezręczny; niewłaści-*

wy, nienależyty: Pan ś. też wymówi wojną, acz ma wymówkę niestrojną. Rej. <Nie + Strojny>

Niestrudzenie przys. od **Niestrudzony:** Tworzy coś nowego N. Es. Śledził N. wszelkie objawy naukowej działalności w kraju i za granicą. Kraus. Kółko warczało zcicha, jednostajnie, N. Reym. *(=nieprzerwanie).*

Niestrudzony, Nieutrudzony 1. *którego nie strudzono.* **2.** *niezmordowany, gorliwy, wytrwały, pilny:* N. w swojej gorliwości około dobra publicznego. Wychowywał go z powolnością i łagodnością niestrudzoną. Krasz. Jednostajny odgłos niestrudzonej śruby i szum morza kołyszą jakby do snu. Sienk. <Nie + Strudzony>

× **Niestrwożenie** przys. od **Niestrwożony:** Odpowiadaj N. L.

Niestrwożony 1. *którego nie strwożono.* **2.** *którego nie można strwożyć, nietrwożliwy, niebojaźliwy, nieustraszony, nieulękły, odważny, mężny:* Wzrok jej zaczynał niepokoić nawet niestrwożoną niczym hrabiankę. Krasz. <Nie + Strwożony, od Strwożyć>

† **Niestrzymany** p. **Niewstrzymany:** Los N. Mor. <Nie + Strzymany, od Strzymać>

† **Niestrzymawałość, i,** blm. rz. od **Niestrzymawały,** *niewstrzemięźliwość.* Wuj.

† **Niestrzymawały** p. **Niewstrzemięźliwy:** Tych, którzy ś. od grzechu strzymać nie mogą, zowiemy niestrzymawałemi. Górn. <Nie + Strzymawały>

† **Niestrzymięźliwie** przys. od **Niestrzymięźliwy,** *niewstrzemięźliwie.*

† **Niestrzymięźliwość, i,** blm. rz. od **Niestrzymięźliwy,** *niewstrzemięźliwość:* Małżeństwo powtórzone poczytają za znak dozwolonej jakiejś niestrzymięźliwości. Warg.

† **Niestrzymięźliwy** p. **Niewstrzemięźliwy.** <Nie + Strzymięźliwy>

[**Niestutać, a, ał**] p. **Niestetać.** <Od Niestuty=Niestety>

[**Niestutanie, a,** blm.] czynność cz. **Niestutać.**

[**Niestutkować, uje, owała**] *zemstować, przeklinać.*

[**Niestutkowanie, a,** blm.] czynność cz. **Niestutkować.**

[**Niestuty**] p. **Niestety.** <Zam. Niestety>

† **Niestwora, y,** blm. p. **Niesworność:** Turkowi jedno królestwo nie podoła, chybaby go Pan Bóg niestworą w ziemi jego skarał. Górn. Aby poddani za swoim rozerwaniem i niestworą panom nie byli potężni. Troc. Zjednaj nam, Zbawicielu świata tego, czystość i miłość i pokorę naszą gładzącą niestworę. Pśń. Niestworą swoją komu ś. przykrzyć. Troc. N. muchy. Kn. Pomsta wielka krzywdzącego pogardzić niestworą jego. Kn. <Zam. Nieswora>

† **Niestwornie** przys. od **Niestworny,** *niesswornie.*

† **Niestworność, i,** blm. **1.** p. **Niesworność:** Dla niestworności i niezgody sług Abraham z Lotem pospołu mieszkać nie mogli. Skar. N. w moich wielka, niesporo obronie. Biel. M. Taka jest ludzka N, że chociaż i bardzo wiele wzięli, mają to jednak za krzywdę. Pilch. *(= nieumiarkowanie, łakomstwo, chciwość; natręctwo).* **2.** *głupota, ogłupienie:* Zawrót i N. głowy. Troc.

† **Niestworny 1.** p. **Niesworny:** Ukazał ś. Nalewajków brat, pop N., i zawołał na odszczepieńców: za mną! za mną! Birk. Tarkwinjuszowi nazwisko pysznego z niestwornych obyczajów dano. Fal. Hozjusz kardynał upominał Polaki swe, aby Bogu dziękowali, iż nigdy nie byli heretyctwy miedzy sobą niestwornemi zwiedzeni. Birk. Myśl szlachetna zawiera usta mocnie ludu niestwornemu. Gosł. **2.** *naprzykrzony, niepozbyty, natrętny:* N, niezbyty, przykry w naleganiu. Kn. <Zam. Niesworny>

[**Niestworzenie, a,** lm. **a**] *nieboskie stworzenie:* Jasinka okuli w żelaza, jak to N. <Nie + Stworzenie>

× **Niestworzoność, i,** blm. *odmęt, chaos poprzedzający stworzenie świata:* Tam, gdzie ś. chyląc natura upadła, twarz niewidzianą odsłoniła wiara, wieczność dziedziczne przepaści posiadła i N. rozciąga ś. stara. Karp.

Niestworzony 1. *którego nie stworzono.* **2.** *nieistniejący, niebywały, Bóg wie jaki, cudacki, dziwny, niesłychany, zmyślony, kłamliwy, bajeczny, fantastyczny:* Plecie, wygaduje niestworzone rzeczy *(= duby smalone).* **3.** [N.] *nadprzyrodzony, niezwykły:* Ujrzał niestworzonego potwora. **N., ego,** blm. *Przedwieczny, Bóg:* Tam Niestworzonego kochałem, tu nie cierpię stworzonych. Krasiń. <Nie + Stworzony, od Stworzyć>

† **Niestworzystość, i,** blm. rz. od **Niestworzysty.**

† **Niestworzysty** *którego nie można stworzyć:* Niestworzysta materja. Kn. <Nie + Stworzysty>

[**Niestyda, y,** lm. **y**] p. **Niewstydnik.** <Zam. *Niewstyda>

Niesubordynacja, i, blm. *brak subordynacji, niesworność, nieuległość, niekarność, nieposłuszeństwo, krnąbrność:* Pierwszy Puławski dał przykład niesubordynacji, bardzo zresztą zrozumiałej. Rol. <Nie + Subordynacja>

Niesubordynowany *nieznający subordynacji, niekarny, nieuległy, nieposłuszny:* Pociągniony do odpowiedzialności, jako buntownik i N. kapitan. Jaroch. <Nie + Subordynowany>

Niesumiennie, × **Niesumienno** przys. od **Niesumienny:** A ja spełniam obowiązki N.? Krasz.

× **Niesumienno** p. **Niesumiennie.** Troc.

Niesumienność, i, blm. rz. od **Niesumienny,** *brak sumienia:* N. w handlu, w przemyśle.

Niesumienny *nie mający sumienia a. niezgodny z sumieniem, nieuczciwy, nierzetelny:* N. człowiek. A pomyślałaś też, o niesumienna, czy pracy chłopskiej jam sprostać zdolen? Mał. Robotnik N. *(=nieakuratny, niepunktualny, niedbały).* Robota niesumienna. <Nie + Sumienny>

Nieswojo przys. od **Nieswój; Nieswojsko:** Jakoś mi wyglądacie N. Krasz. <Od Nieswój>

Nieswojsko p. **Nieswojo:** Tam mu N. na zamku. Krasz. Zrobiło mu ś. dziwnie N. Rog. <Nie + Swojsko, od Swojski>

Nieswojskość, i, blm. *zakłopotanie, zaambarasowanie, zmieszanie, skrępowanie:* Jakieś uczucie zakłopotania i nieswojskości ogarniało ją coraz bardziej. Gaw.

× **Nieswor, u,** blm. p. **Niesworność.**

† **Nieswora, y,** blm. p. **Niesworność:** Sejm ten nie tak ś. dokończył, jako rozchwiał, niesworą szlachty. Biel. M. <Nie + Swora>

Nieswornie przys. od **Niesworny; Niesfornie,** † **Niestwornie.**

Niesworność, i, blm. rz. od **Niesworny; Niesforność,** × **Nieswor,** × **Niesfor,** × **Nieswora,** × **Niesfora,** † **Niestworność,** † **Niestwora.**

Niesworny, Niesforny, † **Niezworny,** † **Niestworny,** × **Bezsworny** *buntowniczy, hardy, nieposłuszny, niekarny, kłótliwy, niezgodny, nieuległy, krnąbrny, samowolny, zuchwały, uparty, nieokiełznany:* Ma dzieci bardzo niesworne. L. Był to w młodości N. trochę chłopak. Przen.: Dźwięki, głosy nie-

sworne (= *nieharmonijne, niezgodne*). <Nie + Sworny>

Nieswój I. *cudzy, obcy:* Straciłeś nieswoje. Krasz. Przypuszczał nieraz, że wdał ś. w nieswoje. Chm. (= *w rzecz dla niego niewłaściwą*). Umrzeć nieswoją śmiercią (= *gwałtowną*). 2. *nieswobodny, nie (taki) jak u siebie:* Unikał towarzystwa ludzi, bo wśród nich czuł ś. skrępowany i N. Bał. 3. *który nie przyszedł jeszcze do siebie, któremu coś brakuje, niezwykle usposobiony, nienaturalny, osowiały, nie w humorze, zaambarasowany, zdetonowany, zmieszany, roztargniony, zaklopotany; chory, nieco niedomagający, niewyraźny:* Poznała, że Miłosz coś N.; zgadła, skąd to strach na niego padał. Oss. Biedny chłopak, od tego czasu chodzi jak N. L. [**N., ojego**, lm. **oi**] rz. *przybysz, obcy, podróżny:* Muchy osiadły nieswojego, co był zaszedł do karczmy. <Nie + Swój>

Niesymetrja, i, blm. p. **Niesymetryczność.** <Nie + Symetrja>

Niesymetrycznie przys. od **Niesymetryczny.**

Niesymetryczność, i, blm. rz. od **Niesymetryczny; Niesymetrja,** *brak symetrji.*

Niesymetryczny przeć. **Symetryczny:** Kryształ N. (p. Tryklinieczny). Układ poematu nadzwyczaj N. Spas. Mat.: Funkcja niesymetryczna. <Nie + Symetryczny>

Niesympatycznie przys. od **Niesympatyczny:** Wyglądać N. Towarzystwo Rolnicze zachowywało ś. względem ruchu jeśli nie wprost wrogo, to przynajmniej nader N. Spas. (= *bez sympatji*).

Niesympatyczność, i, blm. rz. od **Niesympatyczny.**

Niesympatyczny I. *nie wzbudzający sympatji, antypatyczny, wstrętny, odrażający, obrzydliwy, odpychający, nieprzyjemny, niemiły:* Gozdzki, wojewoda podlaski, niesympatyczna to postać. Rol. Poeta dotąd mało znany, mniej jeszcze rozumiany, przez to ogółowi N. Tarn. 2. *brakiem sympatji nacechowany, antypatyczny, nieprzychylny, nieprzyjazny:* Stosunek N. <Nie + Sympatyczny>

Niesystematycznie przys. od **Niesystematyczny:** N. wychowuje dzieci. N. przedziurawiona tarcza mimośrodu. Karł.

Niesystematyczność, i, blm. rz. od **Niesystematyczny:** N. działania.

Niesystematyczny *nie ujęty w całość uporządkowaną, nie mający systemu, bezładny, nieporządny, chaotyczny:* Nauka niesystematyczna. <Nie + Systematyczny>

[**Niesytka, i,** lm. **i**] p. **Nienasytka.** <Nie + *Sytka, od Syty>

†**Niesytność, i,** blm. rz. od **Niesytny:** Wóz, na którym zbytek jeździ, za staremi ś. woźniki grzechów toczy, t. j. za obżarstwem a niesytnością brzucha. Kosz.

†**Niesytny** I. i [N.] *nie nasycający, którym ś. najeść nie można:* Niesytna potrawa. Troc. Przen.: Niesytne słowo. Troc (= *nie zadawalniające*). 2. p. **Niesyty.** <Nie + Sytny>

Niesyty, †**Niesytny** *który nie jest a. nie może być sytym, nienasycony, wiecznie głodny:* Ta poczwara spragniona i nigdy niesyta. Słow. Komu Pan Bóg dał rozum, zawżdy jest swobodny, wygnał chciwość niesytą. Sęp. W żmudnym zaplątaniu, gdy wątku nie schwyta podrażniona ciekawość, gniewa ś. niesyta. Mick. N. czego = *wciąż pożądający czego:* Dziki stanął, krwi N. mąż. Krasiń. (Hektor) walki N. Ml. Odysej, podstępów i trudów N. Ml. Niesyci zabawki. Fred. A. <Nie + Syty>

Nieszacowany I. im. *którego nie szacują.* 2. †N. przym. p. **Nieoszacowany.** Kn. <Nie + Szacowany, od Szacować>

Nieszanowny I. *nie wzbudzający szacunku:* Inni ślęczeli tam aż do smutnej i nieszanownej starości. Tarn. 2. †N. *nie szanujący ś., nie dbający o siebie:* Bywa to często, że kiedy pacjent N., kiedy ś. nierychło barzo leczyć dał, tedy go dobrze przepurgowawszy, mażmy. Ocz. <Nie + Szanowny>

†**Nieszczanka, i,** blm. *rznięcie przy oddawaniu moczu, rzeżączka, tryper* (stranguria, gonorrhoea). Mym. <Nie + *Szczanka, od Szczać>

Nieszczególnie przys. od **Nieszczególny.**

Nieszczególny *nieosobliwy, nietęgi, nienajlepszy:* Smak N. N. mamy apetyt. Korz. <Nie + Szczególny>

Nieszczelnie przys. od **Nieszczelny:** Tkanina źle spleciona N. przykrywa nasze nagie ciało. Dąb.

Nieszczelny *zostawiający szczeliny, odstający:* Przez nieszczelne ściany karczem wróble na wylot przelatywały. Krasz. <Nie + Szczelny>

†**Nieszczeromowność, i,** blm. *nieszczerość w mowie.* <Nieszczery + Mowność>

Nieszczerość, i, blm., †**Nieszczerota** rz. od **Nieszczery; [Nieszczyrość]:** Kto ś. zbytnie pokorzy, rzadko to bez nieszczerości. Lubom. Niejeden ś. w uściech za szczerego uda, w oczach jednak N. i w sercu obłuda. Min. Zaczęli wszyscy wyrzucać mu jego N. postępowania z panem i szlachtą. Szaj. A czego ty N. swoją okazał? czemu ty dobrego mołojca obuchem rozszczepił? Sienk.

†**Nieszczerota, y,** blm. p. **Nieszczerość.** Gd.

Nieszczery I. *nieczysty, mający domieszki:* Nieszczere złoto, srebro, wino węgierskie. Troc. 2. *udany, kłamliwy, obłudny, fałszywy:* Była to zgoda nieszczera. Szaj. Człowiek mi N., czytam w jego każdym spojrzeniu. Gąs. <Nie + Szczery>

Nieszczerze przys. od **Nieszczery:** Uśmiechając ś. N., zbliżył ś. do mnie. Krasz. N. ś. z kim obchodzić, co czynić. Troc.

†**Nieszczesny** p. **Nieszczęśliwy:** N. to człowiek, który na świecie wolno chodzi w grzechach swoich. Kaz. 1555. Gdy co na cię przychodzi nieszczesnego, tedyć ś. wszytko dzieje z dopuszczenia pasterza twego. Kaz. 1555. Nieszczesne pieniądze, przez które tak ś. wiele złego dzieje na świecie. Kaz. 1555. <p. Nieszczęsny>

[**Nieszczestliwy**] p. **Nieszczęśliwy.** <Zam. Nieszczęśliwy>

†**Nieszczeście, a,** lm. **a** p. **Nieszczęście.** Glosy w. XV. <Nie + Szczeście>

†**Nieszczędnie** przys. od **Nieszczędny:** Nie pasterze, ale wilcy drapieżni owieczki sami N. pożerają. Smotr.

†**Nieszczędny** *nie szczędzący, nie oszczędzający, nie żałujący.* <Nie + Szczędny>

Nieszczęsność, i, blm. rz. od **Nieszczęsny,** *nieszczęśliwość.*

Nieszczęsny, ×**Bezszczęsny** p. **Nieszczęśliwy:** Bogu dziękować mamy z rzeczy szczęsnych i nieszczęsnych. Wr. N., kto dla ludzi głos i język trudzi. Mick. <Nie + Szczęsny>

[**Nieszczęści**] p. **Nieszczęście:** N. nie chodzi po lasach, jeny po ludziach. Prz. Leniwá ręka, gotowe N. Prz.

Nieszczęście, a, lm. **a,** × **Bezszczęście,** †**Nieszczeście,** [**Nieszczęści, Niesztęście**] *niepowodzenie, niepomyślność, przeciwność, klęska, niedola:* N. daje wyobrażenie przeciwne szczęściu i oznacza stan duszy człowieka, na którego wciąż złe przygody jedne po drugich ś. walą, a. nawet jedna, ale tak ciężka, że do przeniesienia jej prawie sił mu nie staje; samą też taką przygodę zowiemy zwykle nieszczęściem. Kras. A. Trzebaż takiego nieszczęścia, że ś. to stało. Pospólstwo to wszystko, co twardo, cierpko i z pracą przychodzi, nieszczęściem zowie. Pilch. Co cię tu za nieszczęścia do mnie sprowadziły na tę pustynię, wiatr czy burze jakie? Jabł. Siedm rzemiosł, czternaście nieszczęścia (zb.). Prz. Wódz, mający dwie duszę i dwa ciała, N. narodu. Słow. N. nigdy samo nie chodzi. Prz. Za szczęściem N. chodzi na przemiany. Koch. W. Szczęście rozum odejmuje, a N. go dodaje. Kn. Wielkie N. ś. stało. Spotkało, dotknęło kogo N. Jakieś N. mię prześladuje. Być w nieszczęściu. Nabawić kogo nieszczęścia. Ratować kogo w nieszczęściu. Bodajby ich N. porwało! L. (*= djabli*). Niech go N. ogarnie! L. Idźże do nieszczęścia! L. (*= do licha*). Czy ją tu N. wniosło! L. Daj go nieszczęściu jak urodna. Troc. Ku nieszczęściu swojemu, na N. swoje. Troc. Na N., jak na N., nieszczęściem = *nieszczęśliwie, nieszczęśliwym zbiegiem okoliczności:* Często na N. my długo żyjemy, gdy na nasze nieszczęścia patrzeć ś. musiemy. Jabł. Nieszczęściem trącił krzaki suchego agrestu. Mick. Jak półtora nieszczęścia = *brzydko, potwornie:* Skrzywić ś., wyglądać jak półtora nieszczęścia. Gdy na ambonę wnijdzie mnich, odmie ś. jak półtora nieszczęścia. Opal. <Nie + Szczęście>

Nieszczęśliwie przys. od **Nieszczęśliwy,** *nieszczęśnie:* N. ś. złożyło.

Nieszczęśliwiec, wca, lm. **wcy** p. **Nieszczęśnik:** Jesteś chory N. Łoś.

Nieszczęśliwość, i, lm. **i** rz. od **Nieszczęśliwy,** *nieszczęsność:* Nie lękam ś. nieszczęśliwości, nie uganiam ś. za szczęśliwością. L. Wesołe bardzo było to zwycięstwo wszystkim z tej przyczyny, że po owych nieszczęśliwościach pierwsze ojczyźnie przyniosło szczęście. Pas. (*= nieszczęściach, niepowodzeniach*).

Nieszczęśliwy, Nieszczęsny, × **Bezszczęsny,** †**Nieszczesny,** [**Nieszczestliwy, Nieszczęśny, Nieszczęśny**] **I.** *nie mający szczęścia, trapiony nieszczęściami, godny litości, biedny:* Człowiek N. Ten u mnie ze wszystkich nieszczęśliwszy ludzi. Mick. (zam.: najnieszczęśliwszy). O ja N.! Co robisz, N.! (*= człowieku N., nieszczęśniku*). **2.** *przynoszący nieszczęście, niepomyślny, niepożądany, zły:* N. zbieg okoliczności. Nieszczęśliwa to godzina, gwiazda, wojna. Troc. Znak N. Kn. [Cóżeś ty nieszczęśliwego zrobił!] (*= najlepszego*). <Nie + Szczęśliwy>

Nieszczęśnica, y, lm. **e I.** forma ż. od **Nieszczęśnik:** Coś jej zrobiła?! Niesęśnico?! Tet. Błądzą smętne ludzkie dusze i nie mają nieszczęśnice nawet skrawka swego nieba. Or-Ot. **2.** [N. a. **Przepaśnica**] *konwulsje, wielka choroba; ciężka choroba.* Por. **Nierównica.** <Nie + * Szczęśnica, od Szczęsny>

Nieszczęśnie przys. od **Nieszczęsny,** *nieszczęśliwie.*

Nieszczęśnik, a, lm. **cy I.** a. **Nieszczęśliwiec,** × **Nieszczęśniś** *człowiek nieszczęśliwy:* Obym był między swemi zginął nad Libyą, niżem pod Taps N. przywiódł ojców boje. Bardz. Nieszczęśniku? I tyżeś? do takiego stanu? Mick. Zaraz ś. do tego zabrałaś, mając w sercu miłosierdzie nad nieszczęśnikiem. Sienk. Wróg mój, kto na tego nieszczęśnika rękę podniesie. Sienk. **2.** × N. *człowiek przynoszący nieszczęście.* Troc. <Nie + * Szczęśnik, od Szczęsny>

× **Nieszczęśniś, a,** lm. **owie** p. **Nieszczęśnik.** <Nie + * Szczęśniś, od Szczęsny>

[**Nieszczęśny**] p. **Nieszczęśliwy.**

Nieszczodrość, i, blm. rz. od **Nieszczodry:** N. daje, ale mniej niż przystoi i kiedy nie przystoi. Petr.

Nieszczodry *nie odznaczający ś. szczodrością, niehojny, skąpy.* <Nie + Szczodry>

Nieszczodrze przys. od **Nieszczodry.**

†**Nieszczora, y,** lm. **y,** †**Nieściora** *wnuczka; siostrzenica, synowica, bratanka.* Ort. <Por. S. Sł. nestera = bratanka, siostrzenica, zap. zam. * nepstera, obok Łć. nepos, neptis. Mikl. 214>

[**Nieszczyrność, i,** blm.] p. **Nieszczerość.** <Nie + Szczérność>

Nieszkodliwie przys. od **Nieszkodliwy:** Stary doktór, dowcipujący N. Krasz. Uderzyć kogo N.

Nieszkodliwość, i, blm. rz. od **Nieszkodliwy:** Rousseau zachowywał jednocześnie i wolność przypuszczalnie największą w stanie natury i jej N. Spas.

Nieszkodliwy *nie szkodzący, niewinny:* Środek N. Było to nieszkodliwe złudzenie. Ochoc. <Nie + Szkodliwy>

†**Nieszkodzien** *który nie odniósł szkody, nieuszkodzony.* Kn. <Nie + Szkodzien>

Nieszlachcianka, i, lm. **i** forma ż. od **Nieszlachcic:** Jeśliby który szlachcic nieszlachciankę sobie nierówną pojął, tedy tę nieszlachciankę żonę swoję sobą i szlachectwem swym uszlachci. St. lit. <Nie + Szlachcianka>

Nieszlachcic, a, lm. **e** a. †**y I.** (w lm. często **Nieszlachta**) a. †**Nieszlachetnik,** †**Nieślachetnik** *człowiek nie należący do stanu szlacheckiego, mieszczanin a. chłop, plebejusz:* Było wiele nieszlachciców, którzy cnotą swą uczynili zacne potomstwo swoje. Górn. Nieszlachcica przyjąć do herbu swojego. Troc. Chociażby i jakiej obelgi doznali od nieszlachcica, to ją mimo uszu puszczali. Kaczk. Trybunał nie miał prawa stanowić wyroku w sprawie nieszlachcica. Kraus. **2.** †N. *człowiek nieznany, nieznakomity:* Choć szlachcicy będą synowie jego, choć nieszlachcicy. Leop. <Nie + Szlachcic>

Nieszlachecki przym. od **Nieszlachta:** Pochodzenie nieszlacheckie. Niesłychana to jest rzecz i nieszlachecka. Krasz. (*= niewłaściwa szlachcie*). <Nie + Szlachecki>

Nieszlachectwo, a, blm. *pochodzenie nieszlacheckie:* N. komu zadać. Troc. Już naówczas szedł twardo, jak z kamienia, zawód publiczny każdemu, komu można było zarzucić N. Spas. <Nie + Szlachectwo>

†**Nieszlachetnica, y,** lm. **e** forma ż. od **Nieszlachetnik,** *nędznica, łotrzyca:* Nieszlachetnico, przecz stoisz nade mną? Papr. Śmierć, szpetna ta N. Rej. <Od Nieszlachetnik>

Nieszlachetnie przys. od **Nieszlachetny.**

†**Nieszlachetnik, a,** lm. **cy,** †**Nieślachetnik I.** p. **Nieszlachcic:** Ten N. urodził ś. z prostych rodziców. Rej. **2.** *człowiek nieszlachetny, niegodziwiec, podlec, nikczemnik, nędznik, ladaco, łotr, łajdak:* Ten N., który swe dobra przez gardło przelał. Mącz. Idźcież, nieszlachetniey, gdyście

mię nie znali, na wieczne potępienie. Rej. Nieszlachetnicy, którzy z twarzy i z czoła wstyd otarli. L. Nigdy od tego nieszlachetnika (szatana) i od pokus jego spokojni być nie mamy. Rej. <Od Nieszlachetny>

Nieszlachetność, i, blm. rz. od **Nieszlachetny.**

Nieszlachetny, × Nieślachetny I. × N. *nie należący do szlachty, pochodzący z ludu.* **2.** †N. *nieznany, niesławny, nieszanowany, nieczczony:* Wyście szlachcicy (=ludzie znani), a myśmy nieszlachetni. Leop. **3.** *nieuczciwy, niehonorowy, niecny, bezecny, podły:* Czyn N. Objaw N. Rol. <Nie + Szlachetny>

Nieszlachta, y, blm. zb. *nieszlachcice, mieszczaństwo i chłopstwo, lud:* Szlachta dzieliła społeczeństwo na dwie tylko dzielnice, na szlachtę i nieszlachtę. Szaj. <Nie + Szlachta>

× Nieszlakowany, × Nieszlakowny, × Nieślakowny I. *nieposzlakowany, niepodejrzany, nie podlegający zarzutom:* To są nieprzyjaciele kłamstwa, szczerzy ludzie, nigdy nieszlakowani w zdradzie lub obłudzie. Przyb. **2.** *niezbadany, niezgłębiony.* <Nie + Szlakowany, od Szlakować>

× **Nieszlakowny** p. **Nieszlakowany:** W niczym nieszlakowni. Przyb. <Nie + Szlakowny>

[**Nieszpetnica, y,** lm. **e, Nieszpetulis**] żart. *panna niebrzydka.*

Nieszpetnie przys. od **Nieszpetny:** N. wyglądać. Ir.: Nieszpetniem ś. w tę sprawkę wplątała. L.

Nieszpetność, i I. blm. rz. od **Nieszpetny. 2.** × N., lm. **i** *kobieta nieszpetna, piękność.*

Nieszpetny *dość ładny, niebrzydki, niczego:* Ma żonę wcale nieszpetną (=*przystojną*). Nieszpetnego wzrostu, minę ma przyjemną. L. (=*dość wysokiego, dobrego*). Zda ś., jakbym już widział wielkich wodzów onych, tumanem wżdy nieszpetnym wodzów zakurzonych. Min. Nieszpetnego mi jegomość dzisiaj wypłatał figla. L. (=*niezłego*). Może mieć posażek N. L. (=*niezły, spory*). <Nie + Szpetny>

[**Nieszpetulis**] p. **Nieszpetnica.** <Żart. z Nieszpetny>

Nieszpor, u, lm. **y** p. **Nieszpór i Nieszpory.**

Nieszporny, [Mieszporny] I. przym. od **Nieszpór:** N. czas, psalm, wiersz. Kn. Nieszpornych modłów kapituła słucha. Mick. **2.** przen. *wieczorny:* Jezus z krzyża zdejmowan czasu nieszpornego. Pśń. kość. Zorze nieszporne. Pol. W trzcinie huka sobie bąk N. Pol.

Nieszpory, ów, blp., **Nieszpór, Nieszpor, †Mięspor I.** *jedna z godzin kanonicznych, następująca po nonie a. poprzedzająca kompletę:* Odmówić N. z brewjarza, z djurnalika. **2.** *nabożeństwo wieczorne, złożone z nieszporów brewjarzowych i części kompletu:* Odprawiać, śpiewać N. N. z wystawieniem. N. żałobne. Być na nieszporach. Przen.: N. Sycylijskie=*wyrznięcie Francuzów przez Sycylijczyków w r. 1282 w czasie nieszporów wielkanocnych.* <p. Nieszpór>

Nieszpór, oru, lm. **ory, Nieszpor, †Mięspor I.** p. **Nieszpory:** Kazał księży N. a. wieczernią śpiewać. Stryjk. N. przed południem nie bywa. Pim. Na nieszporze ludzi bywa niewiele. Jabł. Na jutrznią nabożny, na mszą pyszny, na N. pijany. Prz. Dobry uczynek za cztery nieszpory. Prz. Gdzieś przed siódmą wieczorem kościół kończył nieszporem. Wysp. Jutro o tej porze — po tureckim nieszporze. Prz. Sycylijczykowie pobili jednej godziny w nieszpór wielkonocny wszystkie Francuzy; stąd przypowieść u Hiszpanów i Włochów, gdy kto komu łajał: o bogdaj cię potkał N. Sycylijski. Stryjk. **2.** przen. *wieczór:* [Na wysoki N.] = *przed zachodem słońca.* [Na nizki N.] = *o zachodzie słońca.* Jeśli na wschodzie piękność ta serca ludzkie szkodzi, cóż ś. jej zdoła oprzeć o nieszporze? Mor. A. (= *w wieku dojrzałym*). <Może przez Czes. nešpor, ze Śr. Grn. vĕsper, to zaś z Łć. vespera = wieczór>

Nieszpuł, u, lm. **y** bot. p. **Niesplik:** Nieszpuły, owoc z jednego drzewka kolącego, małe, jako jabłuszka. Sien. <p. Niesplik>

Nieszpułka, i, lm. **i** bot. p. **Niesplik.**

†**Nieszrotowany** *niewymuszony, nieprzesadny, prosty, naturalny:* Mowa nieszrotowana i głos od ludzkiego nie sroższy. Bardz. <Nie + Szrotowany, od Szrotować>

[**Nieszczęście, a,** lm. **a**] p. **Nieszczęście.** <Z Czes. neštěstí>

[**Nieszczęśny**] p. **Nieszczęśliwy.**

†**Nieszczotwica, y,** lm. **e** lek. **I.** *krosta:* Krosty białe jątrzące nieszczotwicami przodkowie nasi mianowali. Syr. **2.** w lm. (ecthyma) *wysypka krostkowata.* <Czes. neštovice ż., zam. nežitovice>

Nieszczucznie przys. od **Nieszczuczny:** N., nietrefnie, niemisternie. Kn.

Nieszczuczny I. *bez udziału człowieka powstały, przyrodzony, naturalny.* **2.** †N. *niekunsztowny, niemisterny, prosty.* Kn. <Nie + Sztuczny>

Nieszykowność, i, blm. rz. od **Nieszykowny:** W gockich budowlach jakowaś części je składających N. uderza. L. (=*nieproporcjonalność*).

Nieszykowny I. *pozbawiony szyku, nieelegancki.* **2.** × N. *źle pasujący, nieproporcjonalny, niekształtny:* Do współczesnych spraw tego czasu dostrzegać można kilku ulotnych annalistów i kilka a. kilkanaście notat, które nieszykowne wystawują okruchy. Lel. <Nie + Szykowny>

Nieszyty *zrobiony bez użycia igły i nici, w całości utkany, całodziany:* Suknia Pana Jezusa, o którą żołnierze rzucali losy, była nieszyta. <Nie + Szyty, od Szyć>

× **Nieściekły** czym = *z którego coś nie ociekło, niezbroczony, niezmoczony:* Kord juchą N. Wor. <Nie + Ściekły>

†**Nieścierpiany,** †**Nieścierpliwy,** †**Nieścierpny** *trudny do ścierpienia, nieznośny:* W nieścierpianych ciężkościach nie ustał Pan w swych lutościach. K. G. <Nie + Ścierpiany, od Ścierpieć>

× **Nieścierpliwiać, a, ał** p. **Nieścierpliwić.**

× **Nieścierpliwianie, a,** blm., czynność cz. **Nieścierpliwiać.**

× **Nieścierpliwić, i, ił,** nied. × **Nieścierpliwiać** *uczynić niecierpliwym, zniecierpliwić:* Nakoniec nieścierpliwiła mię ta ich niepojętność. Czart. A. <Nie + *Ścierpliwić, od Ścierpliwy>

× **Nieścierpliwienie, a,** blm., czynność cz. **Nieścierpliwić.**

†**Nieścierpliwy** p. **Nieścierpiany:** Pchły kąsanie nieścierpliwe. Jabł. <Nie + Ścierpliwy>

†**Nieścierpny** p. **Nieścierpiany:** Gdy nieścierpnemi razy kłócia serdecznego cierpiał, św. Kostkę prosząc, folgę utrzymał. Chodk. K. <Nie + Ścierpny>

Nieścieśliwość, i, blm. rz. od **Nieścieśliwy,** *nieściśliwość.*

Nieścieśliwy p. **Nieściśliwy.**

× **Nieścigłość, i,** blm. rz. od **Nieścigły:** N. lotu jedyną mu (aniołowi myśli) tarczą. Deo.

× **Nieścigły** p. **Nieścigniony**: N. lot. Wor. Punkt N. okiem. Susz. *(= niedojrzany)*. Cud rozumem N. Kniaź. *(= niepojęty)*. <Nie + *Ścigły, od Ścigać>

× **Nieścigniony**, × **Nieścigły**, † **Niezścigniony** *nie dający ś. doścignąć, niedościgły, szybki, rączy prędki:* Tak rączo biegły nieścignione konie, że mogły równać z prędkich orłów lotem. P. Koch. Orzeł N. Zabł. Chmury Twój wóz, Twe konie wiatry nieścignione. Kochan. Kto nieścignione wiatrom przyprawuje skrzydła? Zim. N. szlak Niemna. Orzesz. Wszystkie je wyścigać nieścignioną chęcią. Malcz. <Nie + Ścigniony, od Ścignąć>

† **Nieściora, y,** lm. **y** p. **Nieszczora.** Ks. Ł.

Nieścisłość, i, blm. rz. od **Nieścisły.**

Nieścisły *pozbawiony ścisłości, niedokładny:* Określenie nieścisłe. <Nie + Ścisły>

Nieściśle przys. od **Nieścisły.**

Nieściśliwość, i, blm. rz. od **Nieściśliwy,** *nieścieśliwość.*

Nieściśliwy, Nieścieśliwy *nie zmniejszający objętości pod wpływem ciśnienia, nie mogący być ściśnionym.* <Nie + Ściśliwy>

Nieść, niesie, niósł, [**Niść**], częstot. **Nosić,** × **Naszać,** × **Nosiwać** I. *iść z czym, idąc trzymać co, dźwigać:* N. co w rękach, na rękach, na głowie. N. książkę, chleb, drzewo, pieniądze. Wszystko przygotowawszy, co mieli N. w drodze, żegnali Tobjasza. Wuj. N. ciężar. Niósł w gorący dzień brzemię drzew z lasa na sobie. Rej. Przen.: N. brzemię lat. Coś ciężkiego na sercu niosła. Krasz. — N. chorągiew. Przen.: N. chorągiew buntu *(= być przywódcą buntowników, stać na czele buntu)*. Inaczej cale po dawnym zwyczaju litewskie niegdyś stąpały książęta, niosąc stolicę do własnego kraju. Mick. — [N. wianek] *(=jechać w oświadczyny z wiankiem, używanym przy zaręczynach)*. Milcząc, wziął kwiat róży, do piersi niesie. Słow. N. list na pocztę *(=odnosić)*. Niósł ślepy kulawego. Kras. Niosą trupa Łazarza na cmentarz kościelny. Gor. Lękliwe nieśli za granicę głowy. Mick. *(= unosili)*. Rumak polem jak wiatr niesie, niesie lasem. Mick. (dom.: jeźdźca). Niesie go wodne przestworze. Mick. Fala niesie łódkę. Kras. A. Stąd jakieś jęki wiatr niesie. Karp. **2.** *przychodzić z czym, przynosić, dostarczać, oddawać, doręczać:* Dobra wieść, kiedy niosą jeść. Prz. Posłano nas po jabłka, a my liście niesiemy. Skar. Oto z błogosławieństwem niosę list papieża. Słow. Każdy swój ukłon niesie, każdy bije czołem. Kniaź. Nieście chwałę, mocarze, Panu moeniejszemu, nieście chwałę, królowie, Królowi więtszemu. Kochan. N. pomoc. Miasto posiłków niesie ogień i tarany. Mick. Śmierć i pożogę niosące szeregi. Mick. Im więc nieś ulgę prośbą i mszalną ofiarą. Mick. Cudzoziemcom zdrowie niesiesz w upominek. Mick. Ja ciemne chmury zdzieram z ludzkich powiek i światło niosę dla duszy słoneczne. Słow. N. nowinę, wieść = *oznajmiać, zwiastować, donosić:* Wesołą ci niesie nowinę. Troc. Jakoście mu pierwej złą nowinę o mojej śmierci przynieśli, tak mu tę wesołą nieście. Skar. Co niesiesz nowego? Lubom. †Zawstydził ś. Faeton i sromem gniew zraził, niósł potym matce, czym go Epafus naraził. Żebr. *Głosić, powiadać, mówić:* Wieść niesie *(=mówią, powiadają, słychać)*. Z żalu, jak wieść niesie, powiesił ś. w blizkim lesie. Gosz. Niesie nowina, że... Troc. Mądrze staropolskie niesie przysłowie. Troc. **3.** *składać, łożyć, dawać, oddawać, ofiarować, poświęcać:* †Czechowie, wypędziwszy Zygmunta, Władysławowi swoje królestwo nieśli. Błaż. Nie gardźcie i wy tym, co dom ubogi niesie, będzie ser, będzie szołdra, będą wonne śliwy. Kochan. N. życie w ofierze. Swoje zdrowie przeciw nieprzyjacielowi niesie. Troc. Dla ojczyzny niesie na plac zdrowie. Groch. **4.** × N. *zdarzać, sprawiać, zrządzać, przynosić:* Siedział w pańskiej radzie, co mu więtszą cześć niosło, niż złoto w pokładzie. Kochan. Tobieby to cześć niosło, mnie zaś hańbę. Ciek. Są niektóre sprawy, które żadnej szkody ani pożytku nie niosą. Sz. Niedbalstwo może być takie, które żadnej szkody nie niesie. Sz. To mu osławę niesie. Troc. Niesie to zysk a. utratę sławy. Troc. Nie wżdyć jednę dzień fortunę niesie. Kochan. *(=nie każdy dzień jednakowo szczęśliwy)*. Takli ty chcesz, takli to niesie szczęście moje? Kochan. Starość niesie doświadczenie. Krasz. **5.** †N. *pozwalać, dozwalać, znosić:* Zebrał wojsko, ile ścisłość czasu krótkiego niosła. Błaż. Był Kazimierz I uczony, jako on czas niósł. Biel. M. Była dziwnej gładkości, o którą nie dbała, lub tyle dbała, ile cnota niosła. P. Koch. Ziemowit w karaniu, gdy tego potrzeba niosła, łaskawym był. Błaż. **6.** †N. *nakazywać, wymagać:* Powinność, czas, stan to niesie. Troc. Niosą to w sobie i zamykają sprawy Boskie. Troc. Niesie to kondycja ludzka. Troc. Co niesie przyrodzenie, zbraniać ś. nie godzi, człowiek aby raz umarł, z tym ś. na świat rodzi. Kochan. Bieg przyrodzony koniecznie niesie, aby z początku wszystko wypływało. L. Jak ich wiara niesie. Troc. Bliźniego byś miłował, jako niesie chrześcijańska powinność twoja. Rej. Powinność to męża niesie, iżby żony swojej nie inaczej, jedno jako ciało swe własne miłował. Górn. Zapłacimyć, co sprawiedliwość niesie. Leop. Cokolwiek będzie sprawiedliwość niosła. Kochan. Na twardszym niż zwyczaj niesie łożu usnąć nie chcesz. Birk. Tam idę, gdzie urząd mój niesie. Troc. N. za sobą=*mieć do siebie, pociągać za sobą:* Wysokie urzędy niosą za sobą doległości. Kochan. Chwała pańska to za sobą niesie. Kochan. Co jawną niesprawiedliwość za (z) sobą niesie. Troc. **7.** *mieć, posiadać co, odznaczać ś. czym:* Stworzenia, które kiedyś wyda przyszłość mętna, niosą kolor ich blasku, lub ich razów piętna. Mick. Jednaką myśl tak w szczęściu, jako i w żałobie zawżdy niesiesz. Kochan. †N. wadę. †N. hańbę z czego *(=odnosić)*. †N. urzędy *(=piastować)*. †Te kraje niosą insze obyczaje. Kochan. †Dawniejsze lata niosły. Kochan. *(= było dawniej we zwyczaju)*. †Chociaż niektórzy pokutujących osobę niosą, wszakoż one mięsopustne swowoleństwa jawnie wołają, iż to tylko dla obyczaju czynili. Żarn. *(=mają wygląd pokutników)*. **8.** *trzymać, wznosić):* Nad wszystkich głowę wystrzeloną niesie. Mick. Róże, co wysoko niosą jesienne czoła błyszczące ś. rosą. Słow. **9.** *kierować, zwracać, prowadzić, wieść, unosić, pędzić:* Podróżny, śród dzikiej wyspy porzucony, co rano wzrok i stopę niesie w różne strony. Mick. Idzie nad wodą, błędny krok niesie. Mick. Co ciebie tutaj niesie wieczorną słotną dobą? Mick. Nieszczęście jakieś niosło mię tu. Właśnie też szczęście mi ją niesie. L. *(=sprowadza)*. Djabli go tam niosą. Achill poprawił ś. w kroku, ruszył wszystkich sił, i jak gdyby go wszyscy djabli nieśli, natarł na Hektora. Oss. Zebrawszy ś., gdzie droga, gdzie niesie gniew, ślepo wypadają. Tw. Iść, gdzie oczy

niosą. Udał ś. na wschód słońca, gdzie go niosły oczy. Rej. Błądziłem po zaroślach, gdzie mnie oczy niosą. Mick. **10.** *strzelać, bić, dolatywać:* Strzelba niesie daleko *(=nabój z niej ciśnięty leci daleko).* Jako z męskiej dłoni N. może kamień nieciężki, tak on już był od nich oddalon. Mias. **11.** [N.] *rozbiegać ś., ponosić:* Konie niosą. **12.** × N. *mieścić w sobie, zawierać, obejmować:* Beczka niosła trzysta garncy. Pol. Jedna bella niesie 27 postawów za 216 złotych. Kłos *(= czyni, wynosi).* Kołstki złote, które niosły dwa łoty. Leop. *(=ważyły, wynosiły).* † Pamięć niesie *(=obejmuje).* Jako jego myśl niosła. Kochan. **13.** *znosić, wydawać, składać):* Ptaki niosą jaja. Niesie kokosz. Troc. **N. ś. I.** † N. ś.=*iść, udawać ś., dążyć, zmierzać:* Szczęście mu służy, on sam w nieszczęście ś. niesie. Bardz. Nieś ś. stąd. Nagur. *(=wynoś ś., uchodź).* **2.** † N. ś. ku czemu=*skłaniać ś. ku czemu, zanosić ś. na co:* Król, rozumiejąc, że ś. wszystko to ni ku czemu dobremu niesie, kazał miasto oprawiać. Biel. M. **3.** † N. ś. za kogo, za co = *uważać ś., mieć ś. za kogo, za co, nazywać siebie kim, czym:* Świdrygiełło zaraz po śmierci Witolda za książę ś., krom pozwolenia Władysława, N. począł. Błaż. [N. ś. za co]=*uważać ś. za coś lepszego od innych.* **4.** † N. ś. nad kogo = *wynosić ś., wywyższać ś.:* Kto ś. hardo niesie nad inne, na pośmiech bywa drugim. Jabł. **5.** *znosić jaja:* Już ś. N. ptastwo zaczyna. Kury ś. niosą. Komu ś. wiedzie, temu ś. i kogut niesie. Prz. <NIOS/NOS>

† **Nieślachetnik, a,** lm. **cy** p. **Nieszlachcic** i **Nieszlachetnik:** Tego Zyska łotrzyka miej w grozie, nieślachetnika, bo ten to wszytko pobroił. Rej.

× **Nieślachetność, i,** lm. **i** rz. od **Nieślachetny,** *nieszlachetność:* Ignobilitates, nieślachetności. Glosy w. XV.

× **Nieślachetny** p. **Nieszlachetny:** Dobra zmarłych księży mają pozostać przy kościele a. spadać na krewnych, bądź to ślachetnych, bądź to nieślachetnych. Szaj. <Nie + Ślachetny>

† **Nieśladny I.** *trudny do wyśledzenia.* **2.** *niezbadany, niezgłębiony, niepojęty.* **3.** *nieposzlakowany, niepodejrzany.* <Nie + Śladny, od Ślad>

× **Nieślakowny** p. **Nieszlakowany:** Nieślakowne ludzkich serc zakręty. Nar. <Nie + Ślakowny>

[**Nieśliwy**] p. **Nieśny:** Nieśliwa kura *(= znosząca często jaja).* <Od Nieść>

Nieślubnie przys. od **Nieślubny:** Dziecię, które ś. N. urodzi, może być dobrym, zwłaszcza jeśli ś. z takiej białejgłowy rodzi, którąby ojcu jego ślubną żoną być mogła. Sz.

Nieślubny, × **Bezślubny** *bez zawarcia małżeństwa istniejący, nieprawy:* Nieślubnym z nią mieszka kontraktem. Troc. Dziecko nieślubne *(=naturalne, z lewej ręki).* <Nie + Ślubny>

[**Nieśmiałek, łka,** lm. **łki, Nieśmieluch**] *człowiek nieśmiały.* <Nie + Śmiałek>

Nieśmiało, Nieśmiele przys. od **Nieśmiały:** Ktoś tam szedł cicho, N. Orzesz. Wpatrywała ś. N. Krasz. Otworzyły ś. drzwi N. i pokazała ś. kędzierzawa głowa pana Pawła. Korz.

Nieśmiałość, i, blm. rz. od **Nieśmiały:** N. oznacza brak śmiałości, w którym już to wstyd, już bojaźń jakaś i skromność tak trwoży człowieka, że nieraz ust otworzyć, a. i oczu podnieść nie śmie. Kras. A. Jedna N. i uderzenie ś. w piersi zasłużyło u Boga na odejście usprawiedliwione. Lach. Ta prostota i nieśmiałość w takim człowieku, zdaje mi ś. być szczytem wielkości, bo znać z nich, że jest wyższy nad próżność i pychę. Od. Zmiarkował ś., że przez głupstwo i N. za mało pożyczył. Korz. N. jego wrodzona i wyrobiona obejściem domowych, ciężyła mu i nie dozwalała pokazać ś., kim był w istocie. Krasz. Z nieśmiałości, jak przyjętym będzie, cofnął ś. z progu. Orzesz. *(=z obawy).*

Nieśmiały *nie mający śmiałości, bojaźliwy, lękliwy, trwożliwy:* Po nieśmiałym jeźdźcu konia, a po śmiałym mężu wdowy szkoda dostawać. Prz. Dziecko nieśmiałe. Nie zdradzę tu w pieniach tajemnic, ukrytych w nieśmiałych wejrzeniach. Słow. Nieśmiała ludzka istota. Orzesz. <Nie + Śmiały>

† **Nieśmiara, y,** blm., † **Niśmiara** *niecierpliwość.* <Czes. nesměra (daw. nesmiera) = nieumiarkowanie>

Nieśmiele p. **Nieśmiało:** Pyta N. Jaś.

[**Nieśmieluch, a,** lm. **y**] p. **Nieśmiałek.** <Od Nieśmiały>

[**Nieśmiertelniczka, i,** lm. **i**] p. **Nieśmiertelnik:** Gdzieniegdzie żółta, biała lub różowa N. podnosiła główkę bez życia na tej darni martwej. Krasz.

× **Nieśmiertelnić, i, ił** *nieśmiertelnym czynić, unieśmiertelniać:* Mógłbym tysiące liczyć między walecznemi, gdybym chciał N. imiona na ziemi. Przyb.

Nieśmiertelnie przys. od **Nieśmiertelny:** a) N. raniony, choruje. Troc. N. ponabijał pistolety. L. b) W wieczności N. żyć będzie. Troc.

× **Nieśmiertelnienie, a,** blm., czynność cz. **Nieśmiertelnić.**

Nieśmiertelnik, a I. † N., blm. a. † **Bezśmiertelnik** *środek dający nieśmiertelność, ambrozja.* Otw. **2.** lm. **i** a. [**Nieśmiertelniczka**] bot.=a) a. **Kwiatotrwał, Suchokwiat** (xeranthemum) *roś. z rodziny złożonych.* Gatunek: N. roczny a. [Kościelnica] (x. annuum), w ogrodach zwany Nieśmiertelnikami liljowemi. b) p. **Kocanka.** c) p. **Radostka.** <Od Nieśmiertelny>

Nieśmiertelnikowy przym. od **Nieśmiertelnik:** Widziałam kilka świeżych wieńców nieśmiertelnikowych. Żm. *(=z nieśmiertelników).*

Nieśmiertelność, i, blm. rz. od **Nieśmiertelny**= a) *niepodleganie śmierci, nieumieranie; życie bez śmierci, życie wieczne:* N. duszy. Dzień sądny będzie skończeniem czasu tego, a początkiem czasu przyszłej nieśmiertelności. Wuj. Iskra owej nieśmiertelności Adamowej zawżdy ś. w nas odnawia, iż nam ś. zda, jakobyśmy tu już tak zawżdy na świecie rozkoszować mieli. Rej. Żyj dla sług, przyjaciół, żony, lata, wieki, N. Mick. *(=wieczność).* b) przen. *trwanie w pamięci pokoleń ludzkich, sława wieczna:* Jeżeli z rzeczy ludzkich może co sobie rościć prawo do nieśmiertelności, to zapewne gienjusz. Dm.

Nieśmiertelny, [**Niesmirtelny**] **I.** *nie powodujący śmierci, niegroźny, nie niebezpieczny, nieciężki, lekki:* Rana, choroba nieśmiertelna. Troc. **2.** *nieciężki, lekki, mały, powszedni:* N. grzech. Troc. Uczynkowe grzechy jedne są śmiertelne, nieśmiertelne drugie; nieśmiertelne grzechy są powszednie. Hrb. **3.** *nie podlegający śmierci, nie umierający, wiecznie żyjący:* Dusza nieśmiertelna. Bogowie nieśmiertelni. Nieśmiertelna istota jest, która zawsze żyć może. Boh. J. Małżeństwem rodzaj ludzki, śmiertelnym będąc, przez potomki potomków staje ś. nieśmiertelnym. Petr. Przedzieram ś. przez czarne liście drzew nieśmiertelnych. Słow. **4.** przen. *trwały, wieczny, wiecznotrwały;*

żyjący w pamięci ludzkiej, wiekopomny: Sądził, że należałoby ustanowić „concilium europejskie," któreby ś. stało orędownikiem wszystkiego, co szlachetne, a nieśmiertelnym wrogiem tego wszystkiego, co nikczemne i podłe. Chm. Wieszcze chylą czoła, wieńczone w nieśmiertelne liście. Mick. Wieszcz w nieśmiertelnym niech opiewa rymie serca, rozumu zalety. Mick. Czyn N. Sława nieśmiertelna w żadnym ś. grobie nie zawiera, nigdy nie umiera. Falib. Ojczyzno mężów nieśmiertelnej chwały! Mick. **Nieśmiertelny, ego,** lm. **i** rz. **I.** w lm. *mieszkańcy nieba, niebianie, szczeg. bogowie.* **2.** *członek akademji francuskiej:* Zostać zaliczonym do grona nieśmiertelnych. Dla przewodników młodości zachował późniejszy N. wdzięczność żywą i cześć wielką. Gnat. <Nie + Śmiertelny>

†**Nieśniadany** *który nie jadł śniadania:* Niechaj was dzień nie budzi, miłe dzieci, rany, nię pojedziesz odemnie pewnie N. Pot. <Nie + Śniadany, od Śniadać>

× **Nieśniedny,** × **Bezśniedny** *nie do jedzenia, niejadalny; niespożywczy:* N.; niedobry do jedzenia. Włod. <Nie + Śniedny>

Nieśny I. a. [**Nieśliwy**]: Nieśna kura=*niosąca ś., znosząca jaja; dużo jaj znosząca:* Nieśna kokosz. Troc. **2.** [Rok N.]=*w którym kury dużo jaj niosą.* <Od Nieść>

Nieśpieszno mi=*nie spieszy mi ś., niepilno mi:* Pojmujesz, ojcze, dlaczego mi tak N. starać ś. o zbawienie Żydówki. Bał. <Nie + Śpieszno>

Nieświadom (część. jako orzeczenie) p. **Nieświadomy:** N. jeszcze w dworskich przeskokach. Troc. N. jeszcze praw naszych. Troc. O praw hidrauliki N. człowiecze! Mick.

Nieświadomie przys. od **Nieświadomy.**

[**Nieświadomo**] przys. *na niewidziane, na chybił trafił, na ślepo.*

Nieświadomość, i I. blm. rz. od **Nieświadomy:** N. dróg. Troc. **2.** [N., lm. i] *wątpliwość.*

Nieświadomy, Nieświadom, Bezświadomy I. czego = *nie wiedzący o czym, bezwiedny, nie znający czego, nieobeznany z czym, nie umiejący czego; ciemny, nieoświecony, nienauczony, niewtajemniczony:* N. rzeczy światowych. Myśmy tu miejsc nieświadomi. Boh. Nieświadoma tajemnic Samarkandy i Djarbeku. Krasiń. **2.** × N. w czym = *niebiegły, niewprawny:* N. w Piśmie Świętym. **3.** *bezwiedny, bez udziału świadomości:* N. postępek, popęd. **4.** [N.] *nieznany:* Las N. <Nie + Świadomy>

Nieświatowość, i, blm. *nieznajomość zwyczajów światowych, brak towarzyskich form i obycia:* Co dziś byłoby wielkim uchybieniem, nieświatowością. Słow. <Nie + Światowość>

Nieświecko przys. *nie po świecku:* N. ani cieleśnie, ale duchownie, niebieską formą argumentuje. Smotr. <Nie + Świecko>

Nieświetnie przys. od **Nieświetny:** Krasińscy N. stali pod względem majątkowym. Rol.

Nieświetny *nienajlepszy, nieosobliwy, nieszczególny, nietęgi, niewielki:* N. interes. Żaden pisarz nie zechce tej nieświetnej zasługi zamienić za trochę oklasków. Krasz. <Nie + Świetny>

Nieświeży *niezewszystkim świeży, stary nieco, nadpsuty:* Ryba nieświeża (=*cuchnąca już*). W ropie nieświeżej tworzą ś. punkta rozkładu. Mięso, masło nieświeże. Chleb N. (=*czerstwy, stary*). <Nie + Świeży>

Nieświęcony *którego nie święcono; niepoświęcany, niepoświęcony:* Nieświęcona ziemia. Kon. Obce książę ciało wygnańca rzuciło gdzieś w nieświęconą ziemię. Krasiń. <Nie + Święcony, od Święcić>

Nieświęty przeć. **Święty:** Należał do opozycji syn nieświętej pamięci podskarbiego (Ponińskiego). Rol. (=*smutnej*). Czwarty stopień święcenia jest akolitów, a ten ostatni między temi, które mniejszemi i nieświętemi nazywają. Kucz. <Nie + Święty>

†**Niet, †Nie** *nie jest, niema, niemasz:* Przed złym umknąć, gdy mocy niemasz, N. i rady. Jag. <Ros. нѣтъ>

Nietabularny prow. *niehipoteczny:* Wykazanie stosunku własności tabularnej do nietabularnej. Donim. <Nie + Tabularny>

Nietajno mi=*wiadomo mi, nie jest dla mnie tajemnicą.* <Nie + Tajno, od Tajny>

Nietajony *z którym ś. nie tają, otwarty, nieskryty:* Spoglądał z nietajoną radością. Sienk. Wybuchnęła nietajonym oburzeniem przeciwko królowi. Krasz. Z nietajonym wstrętem wstępowałem na dwór pana wojewody. Ochoc. <Nie + Tajony, od Taić>

Nietakt, u, blm. p. **Nietaktowność.** <Nie + Takt>

Nietaktownie przys. od **Nietaktowny.**

Nietaktowność, i, blm. rz. od **Nietaktowny; Nietakt,** *brak taktu.*

Nietaktowny, × **Nietaktyczny** *nie mający taktu, zapominający ś., nierozsądny, nieuważający w postępowaniu; nie odznaczający ś. taktem, niewłaściwy:* Odezwanie ś. do niej w tak błahej sprawie uważał za niepotrzebne i nietaktowne. Bał. <Nie + Taktowny>

× **Nietaktyczny** p. **Nietaktowny.** <Nie + Taktyczny>

Nietegoczesny *niedzisiejszy, nieteraźniejszy, niewspółczesny, dawny; staroświecki, przestarzały.* <Nie + Tegoczesny>

Nieterminowość, i, blm. rz. od **Nieterminowy:** Domy zleceń upadły wskutek braku wiedzy, doświadczenia ze strony gierentów i nieterminowości ze strony klijentów. Kłob.

Nieterminowy *nie stosujący ś. do terminu, niepunktualny, nieakuratny:* Dłużnik N. <Nie + Terminowy>

Nietęgi *nieszczególny, nieosobliwy, lichy, kiepski, słaby, mierny:* On (Menelaj) był do oszczepu N. Ml. Jak wszyscy ludzie nietęgich głów i nietęgich serc uginał ś. przed lepszą głową i lepszym sercem. Dzierz. <Nie + Tęgi>

Nietęgo przys. od **Nietęgi:** (Merjon) był zaprawiony N. w koleśnej gonitwie. Ml. N. ś. spisałeś! N. stoi w interesach.

Nietęskliwie przys. od **Nietęskliwy.**

Nietęskliwy *wesoły, swobodny, przyjemny:* Kto miłości nie zna, ten żyje szczęśliwy, i noc ma spokojną i dzień N. Pśń. Miał noc spokojną, dzień N. Berw. <Nie + Tęskliwy>

Nietężyzna, y, blm. *coś nietęgiego = kiepskiego, kiepszczyzna, słabizna, lichota, nędzota, miernota:* N. towar. <Nie + Tężyzna>

†**Nietkliwość, i,** blm. rz. od **Nietkliwy:** Jeszcze tu żyjąc w ciele miedzy nami, Chrystus Jezus po sobie pokazał niektóre znaki nietkliwości, gdy z rąk żydowskich, które go ukamionować abo zepchnąć chciały, bez obrazy wychodził. Birk.

†**Nietkliwy** *którego ś. tknąć nie można, nietykalny, niedotykalny; nienaruszony, nietknięty:* Nietkliwe będą żadną nędzą, na których teraz lada

lichota sztuki swe wyprawia. Birk. <Nie + Tkliwy>

Nietknięty, Nietkniony *którego nie tknięto; nieruszony, nienaruszony:* Nietknięte stopą ludzką zarośla szły co prędzej pod uprawę. Szaj. *(=w których nie postała stopa ludzka).* Ja muszę pozostać N. Krasz. Nietknięta ciała zdrowego budowa. Mick. Chleb leży N. *(=tak jak go położono).* <Nie + Tknięty, od Tknąć>

Nietkniony l. p. **Nietknięty:** Kazała grze poczętej nietkniona pozostać. Mick. **2.** *którego nie można tknąć:* Nawskroś przejęty ogniem serdecznym dla nietknionej tleję. Jak. W. *(=dla niewzruszonej, nieczułej, obojętnej).* <Nie + Tknięty, od Tknąć>

[**Nietła, y,** lm. **y**] p. **Miotła.** <p. Miotła>

[**Nietoboże!**] *tymbardziej.* <Nie + To + Boże!>

Nietolerancja, i, blm. *brak tolerancji, nietolerowanie:* N. religijna. N. księży katolickich. Gosz. <Nie + Tolerancja>

Nietolerancyjny przym. od **Nietolerancja:** Za Augusta II ujawnia ś. w społeczeństwie polskim ruch N. Kraus.

Nietolerant, a, lm. **ci** *ten, co nie toleruje, człowiek nie odznaczający ś. tolerancją:* Obrońca paktów i liberum veto, żarliwy katolik i N. w religji. Kozł. <Nie + Tolerant>

Nietonący l. *który nie tonie.* **2.** *nie mogący utonąć:* N., niepogrążny, co nie utonie, nie idzie na dno. Kn. <Nie + Tonący, od Tonąć>

Nietoperz, a, lm. **e, Niedoperz, Niedopyrz, Gacek, Gacoperz, Latonka, † Mętopyrz, [Niecopyrz, Gacopierz, Gacopyrz, Krętoperz, Kacoperz, Latoperz, Latopierz, Latopyrz, Mętoperz, Mentopirz, Mentoperz, Myntopyrz, Szętopierz]** l. zool. (chiropteron) *zwierzę ssące opatrzone błoniastemi skrzydłami, utworzonemi przez lotne błony rozpostarte po bokach ciała i pomiędzy czterema palcami nóg przednich.* Podział: Nietoperze owocożerne (frugivora). Nietoperze owadożerne (entomophaga), dzielące ś. na listkonose (phyllorhina) i gładkonose a. gładkonosy (gymnorhina). Nietoperze skrzeczą. Tw. N. w słońce nie patrzy. Pot. **2.** przen.=a) *człowiek szukający przygód po nocach, nocny ptaszek, kruk nocny:* Miłosnego nietoperza ledwo chwilka snem uśmierza. L. b) *człowiek dwulicowy, na dwuch stołkach siedzący, na dwuch ramionach płaszcz noszący.* c) *człowiek bojący ś. światła w znaczeniu moralnym.* <? Por. S. Sł. netopyrь, Srb. netopjer i t. p. Mikl. 214. Por. Gr. *nyktópteros dosł. = ptak nocny>

Nietoperzowy l. przym. od **Nietoperz:** Skrzydła nietoperzowe. **2.** × N. przen. *ciemny, zamroczony:* Nietoperzowa głowa. Pim. N. rozsądek. Pim. *(=słaby, niedołężny).* **3.** anat. p. **Maciczny.**

Nietopliwość, i, blm. rz. od **Nietopliwy.**

Nietopliwy, × Nietopny, × Nietopnisty, × Niestopnisty *nie topniejący, nie topiący ś., nie mogący ś. stopić, niemożliwy do stopienia.* <Nie + Topliwy>

× Nietopnistość, i, blm. rz. od **Nietopnisty.**

× Nietopnisty p. **Nietopliwy:** N., *non liquescens.* Kn. <Nie + Topnisty>

× Nietopność, i, blm. rz. od **Nietopny.**

× Nietopny p. **Nietopliwy.** <Nie + Topny>

Nietota, y, lm. **y** bot. l. p. **Jałowiec. 2.** p. **Gęsiówka. 3.** p. **Miotła. 4.** [N.] p. **Widłak.** <? por. Niecić>

[**Nie to to**] *nieprawda:* Oj N., burmistrzówno. <Nie + To + To>

Nietowarzyski l. *stroniący od towarzystwa, dziki, odludek, niepopularny, niełatwy w stosunkach z ludźmi:* Dziwak, nieuczynny i N. w najwyższym stopniu. Orzesz. **2.** (o zwierzętach) *żyjący samotnie, nie znoszący towarzystwa innych osobników tego samego gatunku:* Kot jest N. <Nie + Towarzyski>

Nietowarzysko przys. od **Nietowarzyski:** Skrzeczki przebywają N. w stepach.

Nietowarzyskość, i, blm. rz. od **Nietowarzyski.**

Nietowszczyzna, y, blm. *jakaś sekta.* Spas. <?>

Nietrafnie przys. od **Nietrafny:** Odmówił mu panny i jeszcze go N. w dom przyjął. Rol.

Nietrafność, i, blm. rz. od **Nietrafny.**

Nietrafny, † Nietrefny l. *niecelny, chybiony; nie trafiający:* N. strzał, cios. Strzelec N. **2.** *nie trafiający do przekonania, niedosadny, niestosowny, niezręczny:* Nietrafne rady i wahanie ś. nie pozwoliły jej uczynić tego w porę. Orzesz. **3.** † N. i [Nietrefny] *nieprzyzwoity, niewłaściwy, nieprzystojny, nieodpowiedni:* Nietrafne rozmowy. Sława nietrafna *(=niepożądana, zła).* **4.** † N. *przykry, przeciwny, niepomyślny, szkodliwy, zły:* Nie oglądowali ś. na żadną nietrafną przygodę. Leop. **5.** † N. *niegustowny:* Suknia ta wprawdzie kosztowna, ale nietrafna. Mącz. <Nie + Trafny>

† Nietrefnie przys. od **Nietrefny,** *nietrafnie.*

† Nietrefny, [Nietrefny] p. **Nietrafny:** Wół, dostawszy od obucha nietrefnej rany, srożeje. Tw. Żona w żadne nietrefne rozmowy wdać ś. nie ma. Papr. Miewają białogłowy biesiadki nietrefne lada z kim, a sługa poczciwy będzie na stronie. Górn. Świegotliwą mową przyprawisz ś. o nietrefną sławę. Górn. Stargają sobie młodość zbytkami i innemi rzeczami nietrefnemi. Bud. B. Stara ś. uprzejmie i strzeże tego pilnie, żeby za czym nietrefnym nie przyszedł we złe mniemanie tam, gdzie o dobre najwięcej stoi. Górn. Jestliżeś to już czetł, a iżeś co nietrefnego naszedł... Rej. [Dziegciem a. czym nietrefnym kołki nasmaruje]. <Nie + Trefny>

Nietroskliwość, i, blm. rz. od **Nietroskliwy:** Nie można ś. dosyć nadziwić nietroskliwości panów koronnych o królewnę. Bart. <Nie + Troskliwość>

Nietroskliwy *nie troszczący ś., niedbały.* <Nie + Troskliwy>

Nietrudno przys. od **Nietrudny.**

Nietrudny *niezewszystkim trudny, dość łatwy, snadny, przystępny, zrozumiały:* Rzecz to była nietrudna. Korz. Wybór tu N. <Nie + Trudny>

Nietrwale przys. od **Nietrwały.**

Nietrwałość, i, blm. rz. od **Nietrwały:** N. rzeczy ludzkich.

Nietrwały l. *przemijający, znikomy, chwilowy, niestały:* Nietrwała to sława. Troc. Nietrwała wzbudziła ś. we mnie do zakonu jezuickiego wokacja. Mat. **2.** † N. *niewytrwały, niewytrzymały:* N. do chowania, na zimno. Troc. N. do roboty. Troc. <Nie + Trwały>

† Nietrybowy *niezwykły, niezwyczajny, nadzwyczajny, niepospolity:* N., nie według trybu abo porządku pospolitego, nadzwyczajny. Kn. <Nie + Trybowy>

[**Nietuj**] *niema:* N. doma gospodyni. <Analogja do [Jestuj]=jest>

Nieturośla, i, lm. **e** bot. (myrosma) *roś.* <?>

× Nietwór, oru, lm. **ory** *istota potworna, dziwotwór (?):* Różny tam N. miał swoję obławę. Kon. <Nie + Twór>

× **Nietyczanka, i,** lm. **i** = **Najtyczanka:** Obaczył porządną nietyczankę, ciągnioną przez trzy dobre gniadosze. Korz. <p. Najtyczanka>

Nietykalnie przys. od **Nietykalny:** Zachowaliśmy izbę N. tak, jak ją on urządził dla siebie. Jeż.

Nietykalność, i, blm. rz. od **Nietykalny:** N. osoby królewskiej. Obiecuję wam całość, N. osób i ciał waszych. Krasiń.

Nietykalny, × **Nietykany** *którego tknąć nie można, którego tykać nie godzi ś., nienaruszony:* Sacrosanctus, którego ś. jak świętej rzeczy tknąć nie godzi, N. Kn. Dla tych niedowiarków bogowie nietykalnemi być przestali. Krasz. <Nie + Tykalny>

Nietykałek, łka, lm. **łki** **1.** bot. p. **Niecierpek.** **2.** lek. (noli me tangere) *choroba, której leczyć nie trzeba, żeby nie sprowadzić pogorszenia.* <Nie + *Tykałek, od Tykać>

Nietykany **1.** *którego nie tykano; nietknięty, cały, nienapoczęty; świeżutki, nowiutki:* Miałam suknię atłasową nietykaną, nową. Len. Pastewnik kosą N. Tw. **2.** × N. p. **Nietykalny:** Prawa chcą mieć funkcję posła nietykaną. Troc. Osobę poselską zawsze mieć trzeba za rzecz świętą i nietykaną. Troc. <Nie + Tykany, od Tykać>

Nietyle przys. **1.** *nie tak wiele, nie tak dużo; nie w takiej ilości.* **2.** *nie o tyle, nie tak, nie w takim stopniu, nie tak bardzo:* N. piękny, jak dobry. <Nie + Tyle>

Nietylko, Nie tylko, [**Nietylo**] *nie jedynie, nie wyłącznie:* N. kto, N. co = *nie sam.* N. ty jesteś na świecie. N. chlebem, ale i wszelkim słowem bożym człowiek żyje. <Nie + Tylko>

[**Nietylo**] p. **Nietylko.** <Nie + Tylo>

Nieubłagalnie przys. od **Nieubłagalny,** *nieubłaganie:* Nastąpiła przydłuższa chwila milczenia, wobec N. determinowanej postawy Hamańca. Byk.

Nieubłagalność, i, blm. rz. od **Nieubłagalny:** W dźwięku czuć ś. dała stanowczość niezłomna i N., przebaczenia nie znająca. Jeż.

Nieubłagalny p. **Nieubłagany:** Nieubłagalna surowość praw. Jeż. Przystąpcie nieubłagalni i podporę wyrwiecie, o którą wsparty. Wysp. <Nie + Ubłagalny>

Nieubłaganie przys. od **Nieubłagany:** Sąd jego o sprawach Rzpltej był N. ostrym i prawdomównym. Krasz.

Nieubłaganość, i, blm. rz. od **Nieubłagany,** *nieubłagalność:* N. naukowych faktów. Orzesz.

Nieubłagany **1.** *którego nie ubłagano.* **2.** a. **Nieubłagalny,** × **Nieubłagliwy, Niezbłagany, Niezbłagalny** *którego nie można ubłagać, nieprzebłagany, nieużyty, twardy, surowy, stanowczy, nielitościwy, uparty, zacięty:* Leniwym jest do gniewu, ale jak ś. rozgniewa, nieubłaganym. Birk. N. może nie mieć srogości w sercu, ale gdzie idzie o zasadę, o sprawiedliwość, tam wszelkim uczuciom zamilknąć każe. Kras. A. Sędzia N. Śmierć nieubłagana. Kochan. (= *nieunikniona*). Przen.: Nieubłagana logika faktów. Nieubłagana konsekwencja. Pozytywizm jako metoda, w żądaniu dowodów jest N. Kasz. <Nie + Ubłagany, od Ubłagać>

× **Nieubłagliwy** p. **Nieubłagany.** Orzesz. N., który ś. nie da uprosić. Mącz. <Nie + Ubłagliwy>

Nieubogi *dość zamożny, dostatni, niebiedny:* Zajechawszy do swojego dworku, tyle tylko w nim zabawił, ile mu potrzeba było czasu do zrzucenia kapoty podróżnej, a przyodziania porządnego kontusza, nieubogiego żupana. Rzew. Indyjczyk kupca chce nieubogiego, gdy perły kopa. Klon. <Nie + Ubogi>

Nieubogo przys. od **Nieubogi.**

[**Nieubolny**] *nieżyczliwy.* <Nie + *Ubolny, od [Ubolować] = Ubolewać>

† **Nieuchodzony** **1.** *niedoścignięty:* Póki szlakiem dawnym prędkie słońce poleci i N. krąg miesięczny. Kochan. **2.** *niepohamowany, nieukrócony, nie dający ś. opanować:* Woda ludziom rzecz nieuchodzona, samym to rybom włość jest przyrodzona. Klon. <Nie + Uchodzony, od Uchodzić>

Nieuchroniony **1.** *którego nie uchroniono.* **2.** † N. p. **Nieuchronny:** Bóg wszechmocny i dlatego N. Koch. W. Tam mię snadnie twoja nieuchroniona ręka dopadnie. Kochan. Nieuchroniona ręka nade mną twoja zmocniona. Kochan. Już na mię była śmierć swoje nieuchronione sidła wrzuciła. Kochan. Przedsię z góry oczyma widzi nieuchronionemi. Kochan. Łuk N. Broń nieuchroniona. Władza miłości jest nieuchroniona. Lubom. <Nie + Uchroniony, od Uchronić>

Nieuchronnie przys. od **Nieuchronny:** N. potrzebny, koniecznie potrzebny. Kn. N. obowiązany do doskonalenia ś. w swojej sztuce. L. Pieśń, wyraz duszy szczerze czującej, N. potrzebna dla bytu świata żywego. Dyg.

Nieuchronność, i, blm. rz. od **Nieuchronny.**

Nieuchronny, × **Bezuchronny,** † **Nieuchroniony** *przed którym nie można ś. uchronić, nieuniknieny, niechybny, nieodzowny, niezbędny, konieczny:* Już mi na szyję prawie śmierć okrutna była swe nieuchronne sidła wrzuciła. Kochan. Nieuchronnej śmierci wyrok czyta. Fel. Z potrzeby nieuchronnej to czynić musiał. Troc. Co do utrzymania życia należy właściwie, to jest rzeczą nieuchronnej potrzeby. Stasz. Niemasz żadnej pod słońcem rzeczy bez pochyby, gdzieby miejsca nie miało nieuchronne: gdyby. Pot. <Nie + Uchronny>

Nieuchwytnie przys. od **Nieuchwytny.**

Nieuchwytność, i, blm. rz. od **Nieuchwytny:** Ten niby opar, unoszący ś. tu i owdzie nad samym bilardem, ma swą lekkość i N.

Nieuchwytny *którego nie można uchwycić, niepochwytny, nieujęty, subtelny:* Jak każda forma, tak i farba ciał jest nieuchwytna, bo bezmaterjalna. Sł. wil. <Nie + Uchwytny>

Nieuchybnie przys. od **Nieuchybny,** *niechybnie:* A zatym N., po upłynionym terminie, wyrok ich grożący w rygorze swoim uiści ś. Myc.

Nieuchybność, i, blm. rz. od **Nieuchybny.** L.

Nieuchybny = **Niechybny.** <Nie + Uchybny>

Nieucichły *który nie ucichł:* Mimo nieucichłą tym burzę w sejmie i kraju ucichła nieszczerze popierana sprawa banity. Szaj. <Nie + *Ucichły, od Ucichnąć>

× **Nieuciekły** *który nie uciekł.* Wor. <Nie + Uciekły, od Uciec>

Nieucieszony **1.** *którego nie ucieszono.* **2.** × N. *którego nie można ucieszyć, niepocieszony.* Kn. <Nie + Ucieszony, od Ucieszyć>

Nieuctwo, a, blm., × **Nieuka** *brak nauki, nieumiejętność, ciemnota, ignorancja:* Modne N. już i wtedy nie odróżniało w Warszawie *h* od *ch.* Kor. Ludzie dobrego urodzenia gardzili nauką i N. było wywodem szlachectwa. L. Przesądy skazują białe głowy na życie ciemne i N. L. <p. Nieuk>

Nieucywilizowany p. **Niecywilizowany:** To ostatnie czyni w tak N. sposób, że przewodniczący

mowę mu przerywa, umilknąć i usiąść rozkazuje. Orzesz. <Nie+Ucywilizowany, od Ucywilizować>

[**Nieuczałość**, **i**, blm.] rz. od **Nieuczały**, *nieuczoność*. <Nie+*Uczałość, od [Uczały]>

[**Nieuczały**] p. **Nieuczony**.

Nieuczciwie przys. od **Nieuczciwy**: Korzystać z ich głupstwa to N. Korz. Zgarnia z zimną krwią pieniądze tak N. nabyte. Korz.

Nieuczciwiec, wca, lm. **wcy** *człowiek nieuczciwy, szachraj, oszust, niegodziwiec, niecnota, bezecnik*: Nie może być pomawiany o systematyczne z pośrodka szlachty wyprowadzanie nieuczciwców i zbrodniarzy. Chm.

Nieuczciwość, **i**, blm. rz. od **Nieuczciwy**: N. w handlu. N. propozycji. †Naznamionowałem Piotra w nieuczciwości, iż on kapłana niektórego przeminął, nie sjąwszy czapki. Nam.

Nieuczciwy, †**Nieuczliwy** **I.** *nierzetelny, niesumienny, niegodziwy, nieprawy, bezecny, niecny, szachrajski, oszukańczy*: N. kupiec. Potajemnych robót nie rozumiał, miał je za nieuczciwe. Krasz. Niebaczni i nieuczciwi rodzice. Korz. Nieuczciwa sprawa (=*brudna, niehonorowa*). **2.** Kobieta nieuczciwa = *upadła, nierządna, która straciła cnotę*. **3.** †N. członek = *członek wstydliwy, sromotny*. **4.** †N. *który innych nie poważa; obelżywy, uwłaczający, zelżywy, nieprzyzwoity, nieskromny, nieprzystojny, niedelikatny*: Na hajduki hetmańskie żaden ś. z słowy nieuczciwemi nie ma porywać. Paszk. <Nie+Uczciwy>

× **Nieuczek, czka**, lm. **czki** p. **Nieuk**: Był to N. ugładzonej nogi, szyi łabędziej, łba z złotemi rogi. L.

Nieuczenie przys. od **Nieuczony**: Komedja odegrana N., instynktownie. Krasz. N. lotne wozy kierował Faeton. P. Koch. (= *nieumiejętnie*). <p. Nieuczony>

†**Nieuczennie** przys. od **Nieuczenny**. Troc.

†**Nieuczenność**, **i**, blm. rz. od **Nieuczenny**: Niewczesna przygana obrzydza młodzi wszystkie do naśladowania wzory i prowadzi ją do niezleczystej nieuczenności. Troc.

†**Nieuczenny**, †**Nieuczliwy** *trudny a. niechętny do nauki*. Troc. <Nie+Uczenny>

†**Nieuczesaniec, ńca**, lm. **ńcy** p. **Nieokrzesaniec**. L. <Nie+*Uczesaniec, od Uczesać>

Nieuczesany **I.** *którego nie uczesano a. który ś. nie uczesał, potargany*. **2.** †N. = **Nieokrzesany**. L. <Nie+Uczesany, od Uczesać>

I. †**Nieuczliwość**, **i**, blm. rz. od **I. Nieuczliwy**.

2. †**Nieuczliwość**, **i**, blm. rz. od **2. Nieuczliwy**, *nieuczciwość*: Kto wiele przysięga, czyni, że włosy stają na głowie, a N. jego czyni zatkanie uszu. Leop.

I. †**Nieuczliwy** p. **Nieuczenny**. <Nie+1. Uczliwy>

2. †**Nieuczliwy** p. **Nieuczciwy**: Nieuczliwe gody, tańce. <Nie+2. Uczliwy>

†**Nieucznie** przys. od **Nieuczny**, *nieuczenie*. L.

†**Nieuczność**, **i**, blm. rz. od **Nieuczny**, *nieuczoność*.

†**Nieuczny** p. **Nieuczony**: Ten to rym nowy i jak od Chirona N. prawie, bo co z pustych lasów pisać tych czasów! Kraj. <Nie+Uczny>

Nieuczoność, **i**, blm. rz. od **Nieuczony**, *nieuctwo*.

Nieuczony, †**Nieuczny**, [**Nieuczały**] **I.** *którego nie uczono; nie posiadający nauki, niebiegły w naukach, niewykształcony, ciemny, nieoświecony*: N. człek tylko jest półczłeka. Gol. N. tylko gmin przechował wiarę w niebiańskość i nieśmiertelność Egierji. Orzesz. **2.** †N. *niećwiczony, nieprzyuczony, nieprzyzwyczajony*: Zabiw kluszę, świerzepicę nieuczone, trzy grzywny szkodę cierpiącemu ma zapłacić. Św. z Woc. (= *niewłożone do roboty*). **3.** *prosty, niewymyślny, niesztuczny, naturalny*: Mowa nieuczona. Błogosławię ci, pierwsza piosnko nieuczona. Mick. Nieuczona twa postać, niewymyślne słowa. Mick. <Nie+Uczony, od Uczyć>

†**Nieuczosaniec, ńca**, lm. **ńcy** = **Nieokrzesaniec**. Mącz. <p. Nieuczesaniec>

Nieuczynnie przys. od **Nieuczynny**.

Nieuczynność, **i**, blm. rz. od **Nieuczynny**.

Nieuczynny *niechętny w pomaganiu drugim, nieużyty, nieusłużny, samolubny*: Dziwak, N. i nietowarzyski w najwyższym stopniu. Orzesz. Kto N., gdy może, dla ludzi, do uczynności ku sobie nie wzbudzi. Jabł. <Nie+Uczynny>

[**Nieudały**] **I.** *który ś. nie udał, nieudany, chybiony*: Kwaśny wrócił do domu z owej nieudałej misji dyplomatycznej. Bał. **2.** *niezdarny, niezdarzony*. <Nie+*Udały, od Udać ś.>

Nieudanie przys. od **Nieudany**: Powitał go N. uprzejmym uśmiechem. Jeż.

Nieudany *prawdziwy, szczery, rzetelny, nieobłudny*: Drobne, napozór nieznaczące dowody nieudanej sympatji. Rol. <Nie+Udany, od Udać>

[**Nieudarzony**] *niezdarzony, niezdarny, niezgrabny, nieładny*. <Nie+Udarzony, od Udarzyć>

Nieudolnie przys. od **Nieudolny**.

Nieudolność, **i**, lm. **i** rz. od **Nieudolny**: Swoją świadczę N. Troc. Usiłowały chęci, ale N. odepchnęła daleko od zamierzonego celu. Niem. Wiedząc o nieudolności mojej w mówieniu, zostawuję tych dzieł chwalebnych wyliczanie ustom wymowniejszym. Boh. Musimy jeden drugiemu ugadzać, a miłosierdzie nad nieudolnością bliźnich pokazować. Skar. Święci ludźmi też byli jako i my, tymże nieudolnościom podlegli. Skar. Urzędu wielkością, a swoją ś. nieudolnością wymawiając, długo ś. wypraszał. Skar. Lek.: N. umysłowa=*głupowatość* (imbecillitas).

Nieudolny, [**Nieudólny**] *nie mogący wydołać, sprostać czemu, niezdolny, niedołężny, słaby*: Nieudolne otwieram usta. Troc. Przez całą noc śpiewa piosnkę nieudolną. Słow. Lek.: N. na umyśle =*głupowaty* (imbecillus). Wyrazy nieudolne do oddania mocnego uczucia. Sł. wil. <Nie+Udolny>

[**Nieudólny**] p. **Nieudolny**.

Nieudzielnie przys. od **Nieudzielny**. Troc.

Nieudzielność, **i**, blm. rz. od **Nieudzielny**. Troc.

Nieudzielny **I.** †N. *którego nie można udzielić*: Tajemnica nieudzielna. Troc. Niespólne, nie spółkujące, nieudzielne, niepospolite, *incommunicabile nomen Dei*, ucześnika nie przyjmujące, którym żadnej rzeczy nie godzi ś. nazywać. L. **2.** *niesamodzielny, niesamoistny, lenny*: Książę N. Troc. Persona jest istność bóstwa nierozdzielna, rozumna, nieudzielna, sama przez ś. stojąca. Smotr. <Nie+Udzielny>

Nieudźwigniony *którego udźwignąć nie można*: Mateusz ma szczególniejsze poszanowanie w ogólności dla grubych i nieudźwignionych foljałów. Krasz. To wszystko, co nie po naszych plecach, twardym i nieudźwignionym być ś. widzi. Pilch. <Nie+Udźwigniony, od Udźwignąć>

× **Nieufałość**, **i**, blm. p. **Nieufność**: Wielcy mężowie nigdy po sobie nie pokazali znaku nieufałości. Lubom. <Nie+Ufałość>

Nieufnie przys. od **Nieufny**; × **Niedufnie**.

Nieufność, i, blm. rz. od **Nieufny**; × **Nieufałość,** × **Niedufność.**

Nieufny, × **Niedufny** **1.** *nie ufający, niedowierzający, niewierny, ostrożny, podejrzliwy:* Człowiek, charakter N. **2.** × N. *nie budzący zaufania, któremu ufać nie można, niepewny, podejrzany:* Stanąwszy na stopniu obecnego szczęścia, znam dobrze, jak jest N. Nar. <Nie + Ufny>

× **Nieuformowany** *nieukształcony; nieułożony:* Najmłodsza jeszcze nic nieuformowana i nie może wchodzić w świat. Pol. <Nie + Uformowany, od Uformować>

† **Nieugasisty** p. **Nieugaszony:** Piekła ogień N., w którym ogień nigdy nie gaśnie. Leop. Plewy te tlały w ogniu nieugasistym. Leop. <Nie + Ugasisty>

Nieugaszalny p. **Nieugaszony:** Dusza, świadoma siebie, pragnie śmierci wściekle, pragnieniem nieugaszalnym. Spas. <Nie + Ugaszalny>

Nieugaszony **1.** *którego nie ugaszono.* **2.** a. **Nieugaszalny,** † **Nieugasisty,** † **Niezagasisty,** † **Nieugaśniony** *którego nie można ugasić:* Rzucony do piekła w ogień N. Sekl. Przen.: *nie dający ś. stłumić, uśmierzyć, uspokoić, zaspokoić; nienasycony:* Pragnienie nieugaszone. Nieugaszona wojna. Troc. Nieugaszone namiętności. <Nie + Ugaszony, od Ugasić>

† **Nieugaśniony** *który nigdy nie gaśnie;* p. **Nieugaszony.** Sekl. <Nie + * Ugaśniony, od Ugasnąć>

Nieugięcie przys. od **Nieugięty.**

† **Nieugiętny** p. **Nieugięty.** L. <Nie + * Ugiętny, od Ugiąć>

Nieugiętość, i, blm. rz. od **Nieugięty:** (Wzrok), w którym wdzięk niewieści słodzi N. męża. Krasiń.

Nieugięty **1.** *którego nie ugięto,* **2.** a. × **Niezgięty,** † **Nieugiętny** *którego nie można ugiąć, zacięty, uparty, niezłomny, stały, mocny:* Nagły srom oblata twarz zasępną Plutona, i choć N., uchylił jednak na to zamysł przedsięwzięty. Kniaź. Charakter był N. Krasz. Malowała ś. w nim żelazna, nieugięta wola. Sienk. <Nie + Ugięty, od Ugiąć>

[**Nieugodny**] *niezgodny, grymaśny.* <Nie + Ugodny>

[**Nieuhajnie**] (właściwie: Nieóchajnie) p. **Niechajnie.**

× **Nieuhamowanie** przys. od **Nieuhamowany,** *niepohamowanie.*

× **Nieuhamowany** **1.** *którego nie uhamowano.* **2.** a. × **Nieuhamowny** *którego nie można uhamować, niepohamowany, niepowstrzymany, niepowściągniony, nieumiarkowany, nieukrócony, bystry, gwałtowny:* Bystra rzeka, jeżeli wód wyjście wezbraniem sobie uczyni, nieuhamowanym pędem pola ponurza. L. Są zbyt nieuhamowani w gniewie. Kłok. <Nie + Uhamowany, od Uhamować>

× **Nieuhamowny** p. **Nieuhamowany.** L. <Nie + * Uhamowny, od Uhamować>

Nieujeżdżony **1.** *którego nie ujeżdżono, dziki:* Koń N. **2.** † N. *niepohamowany, nieukrócony, nieposkromiony, buntowniczy, niesworny, gwałtowny:* Na skrzydłach latał akwilonów nieujeżdżonych. Kochan. Bytność Pańską i góry i rzeki szalone, i morze czuło nieujeżdżone. Kochan. Nieubłagana Wisło, już dziś suchą nogą twój grzbiet N. wszyscy deptać mogą. Kochan. <Nie + Ujeżdżony, od Ujeździć>

× **Nieujętnie** przys. od **Nieujętny:** Żal do ojca odzywał ś. głucho jakoś, N., biernie. Jeż.

× **Nieujętny** p. **Nieujęty.** Kn. <Nie + Ujętny>

Nieujęty **1.** *którego nie ujęto, niezlapany, nieschwytany:* N. zbrodniarz. **2.** a. × **Nieujętny** *którego nie można ująć, nieuchwytny, subtelny.* **3.** × N. *nieukrócony, niepohamowany, niepowściągniony, nieposkromiony, bystry, gwałtowny, nieumiarkowany:* N. wiatr. L. <Nie + Ujęty, od Ująć>

† **Nieujrzały** p. **Nieuźrzały:** Syn niech ś. tego za nieujrzałych lat uczy, jakoby miał czasu swego doszłego postępować. Glicz. Na co rodzice dzieci za ich młodych a nieujrzałych lat wieść mają. Glicz. <Nie + * Ujrzały = dojrzały>

Nieujrzany **1.** *którego nie ujrzano.* **2.** × N. a. † **Nieujźrzany** *nie mogący być ujrzanym, niedojrzany.* <Nie + Ujrzany, od Ujrzeć>

† **Nieujźrzany** p. **Nieujrzany:** Sidła nieujźrzane ludzkiemi oczami robi. Żebr. <Nie + Ujźrzany, od Ujźrzeć>

Nieuk, a, lm. **i,** [**Mieuk, Miuk, Miłuk**] **1.** *ten, co nic nie umie, hebes, osioł:* Nie trwoż ś., nowaku a. nieuku, jeśli tego nie zrozumiesz. Zigr. N. pyta uka, co to w tym za sztuka. Bratk. Znajdzie prawność i złą wiarę na mędrki i na nieuki. Mick. **2.** *ten, co nie ma zdolności do nauki, tępa głowa.* **3.** *młody wół, który jeszcze nie chodził w jarzmie, wolec nieoprzęgany; zwierzę, które jeszcze nic nie umie, nieuczone, nietresowane:* Byczek pokładany, roboty jeszcze nie nauczony, zowie ś. N. Kluk. Za byka stadnika półtory kopy groszy, za byka nieuka kopa groszy. St. lit. Pies N., koń N. Troc. Zdr. × **Nieuczek.** <Nie + † Uk>

† **Nieuka, i,** blm. *brak nauki, nieuctwo, nieumiejętność, ciemnota:* N. śmiałość, a nauka czyni bojaźń. Orzech. Dla samej tej nieuki zbrzydził ś. temi naukami. Sak. Niezbedna zazdrość z plugawą nieuką w nim ś. pomieszały. Smotr. <Nie + UK/WYK>

† **Nieuki** *nie umiejący nic, nieumiejętny, ciemny:* Naród ten choć swiebodny, N. jednak, niewiadomy. Smotr.

Nieukładny **1.** *pozbawiony układności, niegrzeczny, szorstki:* Pyszne, niemądre, nieukładne, bez litości, bez pokoju. Leop. **2.** † N. *przykry, nieprzyjemny:* Stary miał priapismum, nieukładną mękę. Kochan. <Nie + Układny>

× **Nieukojenie** przys. od **Nieukojony:** Dziecię w powiciu N. krzyczące. L.

× **Nieukojny** p. **Nieukojony.** L. <Nie + Ukojny>

Nieukojony **1.** *którego nie ukojono.* **2.** a. × **Nieukojny** *którego nie można ukoić:* Egipt w żalu z tej straty był N. Jabł. Nieukojoną ku nieprzyjacielowi zawziętość w sercu warzy. Bals. <Nie + Ukojony, od Ukoić>

Nieukontentowanie, a, blm. *niezadowolenie, niesmak, przykrość:* Codziennego doznawać nieukontentowania. Bardz. Tam osiadszy z wielkim nieukontentowaniem pana Siodłowskiego, zaczął życie twarde, pracowite. Korz. <Nie + Ukontentowanie>

Nieukontentowany *niezadowolony, niekontent:* Znalazłem nieukontentowaną matkę o tę moją nieskwapliwość. Mat. <Nie + Ukontentowany>

× **Nieukój, oju,** blm. *brak ukojenia, spokoju, niepokój:* N. wieczny. Mir. <Nie + U + KOJ/CZY>

† **Nieukrotły** *który nie przestał być dzikim, nieoswojony, nieobłaskawiony.* L. <Nie + * Ukrotły, od Ukrotnąć>

† **Nieukrotność, i,** blm. rz. od **Nieukrotny.** L.

Nieukrotny **1.** † N. p. **Nieukrócony.** L. **2.** myśl.: Ptak drapieżny N. = *nieoswojony.* <Nie + Ukrotny>

Nieukrócony 1. *którego nie ukrócono.* 2. a. †**Nieukrotny**, †**Nieokrócony**, †**Nieokrótły**, †**Nieskrócony**, †**Nieskrotny** *którego nie można ukrócić, dziki, nieugłaskany, nieoswojony; niepohamowany, nieuskromiony, nieposkromiony, niepowściągliwy, niepomiarkowany, niesworny.* <Nie + Ukrócony, od Ukrócić>

†**Nieukuszony** 1. *którego nie ukuszono (= nie skosztowano).* 2. *którego nie można ukusić (= skosztować).* Troc. <Nie + Ukuszony, od Ukusić>

Nieuleczalnie przys. od **Nieuleczalny.** Przen.: Montesquieu uparł ś. przy swej opinji, że ludzie są różni, N. różni. Ask.

Nieuleczalność, i, blm. rz. od **Nieuleczalny:** Choroba hrabiny, o której nieuleczalności wiedział dobrze, podtrzymywała go w tej nadziei. Bał.

Nieuleczalny, Nieuleczony, × **Nieuleczny,** †**Nieuleczysty, Niewyleczalny, Niewyleczony,** × **Niewyleczny,** × **Niezleczony,** †**Niezleczysty** *którego nie można uleczyć:* Mamy tu objaw choroby nie nieuleczalnej może, ale zaniedbanej. Górs. K. M. Straszna, nieuleczalna choroba niszczyła jej ciało. Bał. W sercu miałem ranę nieuleczalną. Spas. Przen.: Nieuleczalna rozrzutność. Rol. <Nie + Uleczalny>

Nieuleczenie przys. od **Nieuleczony,** *nieuleczalnie:* Z wysoka spadszy, bardzo i N. ś. potłukł. Syr. Czego ty jesteś tak piekielnie, N., zabijająco smutny? Krasz. <p. Nieuleczony>

× **Nieuleczeńszy** p. **Nieuleczony:** Co dalej, tym bardziej ten wrzód jest N. L.

× **Nieuleczny** p. **Nieuleczalny:** Zadaje biednym nieuleczne sztychy. Min. Nie chciej próżnej używać roboty, chcąc nieuleczne zleczyć me zgryzoty. L. <Nie + Uleczny>

Nieuleczony 1. *którego nie uleczono.* 2. st. w. × **Nieuleczeńszy** p. **Nieuleczalny:** N. wrzód rzecz niezleczona. Skar. Nieuleczona rana. Kn. Te razy i rany jego nigdy nie zagojone ani uleczone żadnym wymyślonym lekarstwem. Rej. Czarne oczy, przysłonione rzęsami długiemi, miały wyraz nieuleczonej melancholji. Krasz. <Nie + Uleczony, od Uleczyć>

†**Nieuleczysty** p. **Nieuleczalny.** Kn. <Nie + Uleczysty>

Nieulękle przys. od **Nieulękły.**

Nieulękłość, i, blm. rz. od **Nieulękły,** *nieustraszoność:* Jednego tylko księdza Marcina Radoszewskiego N. i poświęcenie zapisały wizyty. Rol.

Nieulękły p. **Nieulękniony:** Mąż N. Ml. Miecz, miecz, siła nieulękła. Wysp. Nie było koło mnie nikogo, ktoby śmiał w słońce spojrzeć nieulękłym okiem. Sienk. <Nie + * Ulękły, od Ulęknąć ś.>

Nieulękniony, Nieulękły *który ś. nie ulęknie a. nie uląkł, który ś. nie lęka, nieustraszony, mężny, odważny:* Dziś ci należy być nieulęknionym w natarciu. Ml. (Hektor) N. w utarczkach. Ml. <Nie + Ulękniony, od Ulęknąć ś.>

Nieułagodzony 1. *którego nie ułagodzono.* 2. *którego nie można ułagodzić:* Obchodził ś. z niemi, z niczym nieułagodzoną ostrością. Krasz. <Nie + Ułagodzony, od Ułagodzić>

Nieułomek, mka, lm. **mki** *człowiek nieułomny, silny, zdrowy, wielki, okazały.* <Nie + Ułomek>

! **Nieułowiony** *nieuchwytny:* Nachodził samotnika jakowyś cichy, N. smętek, pragnienie ciepłej, serdecznej rozmowy. Ostr. S. To mi ś. w nim wydawało cechą nieułowioną, ale stanowczo czyniącą go wyższym nad jego położenie towarzyskie. Orzesz. <Nie + Ułowiony, od Ułowić>

Nieumarły *który nie umarł, żywy; niezamarły, niewygasły:* Okropny to taki grób, w którym nieumarłe jeszcze uczucia tłuką ś. rozpacznie. Bał. W osobach naszych widział jeszcze świat nieumarłą przodków naszych sławę i fantazję. Pas. Można było ożywić to nieumarłe prawo, in favorem katechumenów. Rzew. <Nie + Umarły>

Nieumarzalny *którego nie można umorzyć:* Renta roczna była nieumarzalną. Donim. <Nie + Umarzalny>

Nieumarzły (Nieumar-zły) *który nie umarzł:* U nas jest sanna choć na nieumarzłej ziemi. Drz. <Nie + Umarzły, od Umarznąć>

Nieumęczony *który ś. nie może umęczyć, niezmęczony, niezmordowany, nieutrudzony, niestrudzony:* Pociąg ciągle warczy jednakowo N. Kos. <Nie + Umęczony, od Umęczyć>

[**Nieumiałość, i,** blm.] rz. od **Nieumiały.**

[**Nieumiały**] p. **Nieumiejętny.** <Nie + Umiały, od Umieć>

1. **Nieumiarkowanie, a,** blm. *brak umiarkowania, niewstrzemięźliwość, niepowściągliwość:* Korzystać z ich nieuwagi, głupstwa, nieumiarkowania, to nieuczciwie. Korz. N. w jedzeniu, w gniewie. <Nie + Umiarkowanie>

2. **Nieumiarkowanie** przys. od **Nieumiarkowany.** <p. Nieumiarkowany>

Nieumiarkowany 1. *którego nie umiarkowano.* 2. a. †**Nieumierny** *którego nie można umiarkować a. który ś. nie może umiarkować, niepohamowany, niepomierny, niewstrzemięźliwy, niepowściągliwy, gwałtowny.* <Nie + Umiarkowany>

× **Nieumiarowy** *niesymetryczny.* <Nie + Umiarowy>

Nieumiejętnie przys. od **Nieumiejętny:** Na głowę postrzyżoną dosyć N. wrzucona była raczej, niż włożona peruka. Krasz.

Nieumiejętność, i, blm. rz. od **Nieumiejętny;** †**Nieumieństwo:** Z nieumiejętności sprawowania a rządzenia ludzi jako wiele złego roście. Górn. A ci naszy, co jedno czytać, i to ledwie umieją, tej nigdy w nieumiejętności swej pokory nie mają. Skar. Przy swojej nieumiejętności wielkiego byli o swojej nauce rozumienia. Włod. Bez skrupułu korzystać będą z twojej nieumiejętności i niedoświadczenia. Korz.

Nieumiejętny, †**Nieumiętny,** [**Nieumiały**] 1. *nie umiejący, niewprawny, niezręczny, niebiegły:* Nieumiejętne rządzenie krajem. Nieumiejętne obchodzenie ś. z ogniem. Nieumiejętne postępowanie, wychodzenie z ludźmi. †Serce jego zdrady nieumiejętne. Górn. 2. a. × **Nieumny** *nienaukowy, nieuczony, ciemny, nieoświecony, nieświadomy.* <Nie + Umiejętny>

† **Nieumieństwo, a,** blm. p. **Nieumiejętność:** Grzechów młodości mojej a nieumieństwa mego nie pomni. Ps. flor. <Nie + * Umieństwo, od Umieć>

† **Nieumierny** p. **Nieumiarkowany.** Ocz. Drapieżstwo nieumierne popełnić. <Nie + Umierny>

† **Nieumiętny** p. **Nieumiejętny.** <Nie + Umiętny>

× **Nieumny** p. **Nieumiejętny:** To opowiada wiarus starożytności N. Krasiń. <Nie + Umny>

Nieumyślnie przys. od **Nieumyślny,** *nienaumyślnie, niechcący:* Wygadał ś. niby N., że na koronację wiózł całe beczki złota. Krasz.

Nieumyślny, †**Niezumysłowy** *nienaumyślny, przypadkowy, wypadkowy, mimowolny:* Uściśnienie, choć szybkie, delikatne, ale tak nieumyślne, że... Korz. Zadumana w samotnej komorze, do arfy

zbliżysz nieumyślną rękę. Mick. <Nie+Umyślny>

Nieunicki, Nieunjacki *dyzunicki, prawosławny.* <Nie+Unicki>

Nieuniesiony I. *którego nie uniesiono.* 2. *którego nie można unieść, udźwignąć:* Na rękach krew, na duszy ciężar N. Kaczk. *(=nie do zniesienia).* <Nie+Uniesiony, od Unieść>

Nieunikalny p. **Nieunikniony.** Krasiń. <Nie+*Unikalny, od Unikać>

Nieuniknienie przys. od **Nieunikniony:** Rozum N. wskazuje mu konsekwencję zasad. Kasz.

Nieuniknięty p. **Nieunikniony:** Postradanie ojcowizny stało ś. nieuniknięty. Bl. <Nie+Uniknięty, od Uniknąć>

Nieunikniony, Nieuniknięty I. *którego nie uniknięto.* 2. a. **Nieunikalny** *którego nie można uniknąć, niechybny, niemylny, niezawodny, pewny:* Starcie ś. rewolucji z zagranicą stawało ś. nieuniknionym. Paw. Zawisła nad nim śmierć nieunikniona. Sienk. <Nie+Unikniony, od Uniknąć>

Nieunita, y, lm. **ci, Nieunjata** *dyzunita, prawosławny.* <Nie+Unita>

Nieunitka, i, lm. **i** forma ż. od **Nieunita; Nieunjatka.**

× **Nieunja, i,** blm. *dyzunja, prawosławie:* Teraz stawała nad nieunją w Polsce władza narodowa. Bart. <Nie+Unja>

Nieunjacki p. **Nieunicki.**

Nieunjata, y, lm. **ci** p. **Nieunita.** <Nie+Unjata>

Nieunjatka, i, lm. **i** p. **Nieunitka.**

× **Nieunoszony** *nieposkromiony, dziki, nieoswojony, nieobłaskawiony; niepohamowany, nieukrócony, niepowściągliwy, gwałtowny, burzliwy:* Pawlik był N. Krasz. Usposabiając nadal nieunoszone Nowogrodzian umysły, prawie karał tych, co do buntowniczego oporu podbudzili. Lel. Dziecię pieszczone w dorosłym wieku stanie ś. nieunoszone, dzikie i sroższe, niż bestja. Petr. Mądrze rządził młódź nieunoszoną. Groch. Porywcza, nieunoszona natura. Bardz. Koń, sokół N. *(=nietresowany).* <Nie+Unoszony, od Unosić>

Nieunużony p. **Nieznużony:** Szukamy bohaterów na Dzikich polach, strzegących nieunużonym okiem bezpieczeństwa ziemi polskiej. T. K. <Nie+Unużony, od Unużyć>

× **Nieupamiętale** przys. od **Nieupamiętały.** Troc.

× **Nieupamiętałość, i,** blm. rz. od **Nieupamiętały;** × **Nieupamiętanie,** *brak upamiętania.* Troc.

× **Nieupamiętały,** × **Nieupamiętany** I. *który ś. nie upamiętał; który ś. nie może upamiętać, zapamiętały, zatwardziały, niepoprawny, niebaczny; nieumiarkowany, niepowściągliwy, niepohamowany:* Wedle twardości twej i nieupamiętałego serca skarbisz sobie gniew boży. Bud. <Nie+Upamiętały, od Upamiętać>

× **Nieupamiętanie, a,** blm. p. **Nieupamiętałość.** <Nie+Upamiętanie>

× **Nieupamiętany** p. **Nieupamiętały:** N., z grzechu tonął w grzech. Kulig. <Nie+Upamiętany, od Upamiętać>

Nieuprawny, × **Bezuprawny** *nieuprawiony, odłogiem leżący:* Na nieuprawnym ugorze a. ś. chwast a. płonne tylko rodzą pokrzywy. L. Umysły i zatwardziałe serca przypominały step N. Sienk. *(=dziki).* <Nie+Uprawny>

Nieuproszenie przys. od **Nieuproszony.**

× **Nieuproszoność, i,** blm. rz. od **Nieuproszony.** L.

Nieuproszony I. *którego nie uproszono.* 2. *którego nie można uprosić, nieubłagany, niewzruszony, zacięty:* Przeciwko złoczyńcom był N. Kosz. <Nie+Uproszony, od Uprosić>

Nieuprzedzony *bezstronny:* Te wiadomości mogą zmusić do zastanowienia ś. każdego beznamiętnego i nieuprzedzonego spostrzegacza. Należyte wskazówki jednoczą ś. i wspierają ku zgrozie nieuprzedzonego czytelnika. Kraus. <Nie+Uprzedzony>

[Nieurada] przys. *niepodobna, nie można, nie sposób, nad siły:* Jest chwała Bogu czym odegnać głód, byle ino człek zdołał przełknąć, bo czasem N. Ork. Nawet chwili N. wydostać na słowa. Ork. *(=chwili niepodobna znaleźć na rozmowę).* <Nie+Urada>

Nieuroda, y, lm. **y** I. *ż. brak urody, brzydota, szpetność; niedorodność:* Nieurodę dowcipem nadgradzać. Chr. 2. [N.] m. *człowiek brzydki:* Dziad N. 3. †N. ż. p. **Nieurodzaj:** Roku 1524 była wielka z nieurody drogość zboża. Biel. M. <Nie+Uroda>

†**Nieurodliwy,** [**Nieurodliwy**] p. **Nieurodziwy:** Koloman był N., maluczki, kosmaty. Biel. M. <Nie+Urodliwy>

× **Nieurodny** p. **Nieurodziwy.** Sł. wil. <Nie+Urodny>

Nieurodzaj, u, lm. **e,** †**Nieuroda** *brak urodzaju, nieurodzajność.* <Nie+Urodzaj>

Nieurodzajność, i, blm. rz. od **Nieurodzajny; Nieurodzaj.**

Nieurodzajny I. *nieżyzny, nieplenny, niepłodny:* Ziemia nieurodzajna. 2. *nie odznaczający ś. urodzajem, głodny:* Rok bardzo N. Pas. <Nie+Urodzajny>

Nieurodziwy, × **Nieurodny,** † **Nieurodliwy,** [**Nieurodliwy**] *szpetny, brzydki, niełady; niedorodny, niepostawny, nieokazały:* N. młodzieniec. <Nie+Urodziwy>

Nieurzeczywistnialny *który ś. nie może urzeczywistnić; którego nie można urzeczywistnić, niewykonalny:* Ta kombinacja była niemożebną od samego swego początku, nieurzeczywistnialną również w przyszłości. Spas. <Nie+*Urzeczywistnialny, od Urzeczywistnić>

Nieurzędowo przys. od **Nieurzędowy.**

Nieurzędowy *nieoficjalny, prywatny.* <Nie+Urzędowy>

Nieuskromiony I. *którego nie uskromiono.* 2. a. †**Nieuskromny** *którego nie można uskromić; który ś. nie może umitygować, nieposkromiony, niepohamowany, nieukrócony, niepowściągliwy, gwałtowny, burzliwy, rozhukany, nieumiarkowany.* <Nie+Uskromiony, od Uskromić>

†**Nieuskromny** p. **Nieuskromiony:** Gniew N., ogień niezgaszony. Gosł. Młódź nieuskromna. Gosł. Myśl nieuskromna wiedzie ku rozpaczy. Gosł. Jad N. Gosł. <Nie+*Uskromny, od Uskromić>

[Nieusłuch, u, blm.] *nieposłuszeństwo:* Pan bije za N. <Nie+*Usłuch, od Usłuchać>

Nieusłuchany, [**Nieusłuchliwy**] *nieposłuszny:* Rzekł do mnie, niby strofując jak nieusłuchanego żaka. Bał. <Nie+Usłuchany>

[Nieusłuchliwy] p. **Nieusłuchany:** Daremno z tobą gadać, boś nieusłuchliwa. Ork. <Nie+Usłuchliwy>

× **Nieuspany** p. **Nieuśpiony:** Fontanna tylko nieuspana mruczała. Krasz. <Nie+*Uspany=uśpiony>

Nieuspokojony I. *którego nie uspokojono.* **2.** *który ś. nie może uspokoić, niespokojny:* Nieszczęście to jest ten N. język ludzki. Krasz. <Nie + Uspokojony, od Uspokoić>

Nieusposobienie, a, blm. *złe usposobienie, niehumor, niedyspozycja:* Widocznie chwilowe N. i niewywczas sprowadziły te czarne myśli. Asn. <Nie + Usposobienie>

Nieusposobiony *źle usposobiony, uprzedzony, nieprzychylny, niechętny:* Przeciwko ostateczności i zerwaniu z królem był N. Krasz. <Nie + Usposobiony, od Usposobić>

Nieusprawiedliwiony I. *którego nie usprawiedliwiono.* **2.** *nie dający ś. usprawiedliwić, nieuzasadniony, bezzasadny, niewyłomaczony, na niczym nie oparty:* Niczym nieusprawiedliwiona radość ogarnęła tłuszczę. Sienk. Chciał zapewnić Troi przynależne stanowisko wobec zaczepek nieusprawiedliwionych. Ćwik. <Nie + Usprawiedliwiony, od Usprawiedliwić>

Nieustający p. **Nieustanny:** Bractwo nieustającej adoracji Najświętszego Sakramentu. Matka Boska Nieustającej Pomocy. Rada nieustająca przy boku królewskim. Vol. Nikt nie nagrodzi nieustających zapasów z mężami wrogiemi. Ml. Przy nieustającej solenności ani było sposobu opuszczenia miejsca przed nocą. Mał. Giestykulacje, pijatyki nieustające. Krasz. × Łaska nieustająca = tryb spełnienia za zdrowie gospodarskie. L. *(= toast za zdrowie gospodarskie).* × Dziś jeden kieliszek za gospodarskie zdrowie, a drugi na podziękowanie tak wielkiej łaski, to już basta; a nieustającej jak przedtym, ani pomyślić można. L. Szruba nieustająca. Os. J. <Nie + Ustający, od Ustawać>

× **Nieustajnie** przys. od **Nieustajny,** *nieustannie.*

× **Nieustajność, i,** blm. rz. od **Nieustajny,** *nieustanność.*

× **Nieustajny** p. **Nieustanny.** L. <Nie + *Ustajny, od Ustać>

Nieustalenie, a, blm. **I.** *nieuskutecznione ustalenie.* **2.** *stan tego, co nie jest ustalone:* W pracach naszych musi, w obecnym nieustaleniu rządu francuskiego, nastąpić na jakiś czas zawieszenie. Budz. <Nie + Ustalenie>

Nieustalony I. *którego nie ustalono.* **2.** *który ś. nie ustalił, niestały, niestateczny, chwiejny, niezdecydowany:* Znał jej usposobienie i jej N. charakter. And. <Nie + Ustalony, od Ustalić>

Nieustały I. *który ś. nie ustał, nieokrzepły.* Przen.: Narodowość jest niezmiernie młodociana, tworząca ś., nieustała. Spas. Takim sposobem dzieci młode, a rozumu będąc nieustałego, ku dobremu nie mogą przyjść. Glicz. **2.** †N. *który nie ustał, niezmordowany, wytrwały:* Bojowni a nigdy nieustali znalezieni byli. Biel. M. Na jego i podziśdzień nieustałą niezbożną złość żałosny okrzyk uczynił. Zigr. **3.** †N. p. **Nieustanny:** W pałacach niebieskich jest nieustałe wesele. Wr. <Nie + Ustały, od Ustać>

Nieustannie przys. od **Nieustanny:** Jakby człowiek ś. znalazł w dużej fabryce, między warczącemi maszynami, N. biegnącemi pasami, które chcą porwać. Prus. Modlisz ś. przez noc całą, wzdychasz N. Mick.

Nieustanność, i, blm. rz. od **Nieustanny.**

Nieustanny, Nieustający, × **Nieustajny,** † **Nieustały,** × **Nieprzestanny,** × **Bezprzestanny,** † **Nieprzestajny** *bezustanny, ustawiczny, ciągły, nieprzerwany:* Trzech było strzelców, a szedł ogień N. Mick. Wyłożył cały plan prezesa i jego nieustanne dążenie do owładnienia ich majątkami. Korz. <Nie + *Ustanny, od Ustać>

Nieustanowiony I. *którego nie ustanowiono.* **2.** †N. *niestały, ruchomy:* Umiał ten sklep zawieść N. Kochan. *(= sklepienie ruchome).* Niebo nieustanowione. Kochan. <Nie + Ustanowiony, od Ustanowić>

† **Nieustawictwo, a,** blm. p. **Nieustawiczność:** Rzuci na Gospodna pieczę twoją, a On cię odkarmi, i nie da na wieki nieustawictwa prawemu. Ps. flor. <Nie + Ustawictwo>

Nieustawicznie I. †N. przys. od **Nieustawiczny. 2.** [N.] *nieustannie:* N. gádás. <p. Nieustawiczny; 2-e znaczenie zam. Ustawicznie, przez analogję do Nieustannie>

† **Nieustawiczność, i,** blm. rz. od **Nieustawiczny;** † **Nieustawictwo:** Z nieustawiczności i niestatku swego nowinek i odmian pragnęli. Warg. Obaczcie, jaka to jest serc waszych miękkość i myśli N. Baz. Mnie od tego N. i krewkość ludzka odstraszała. Baz.

× **Nieustawiczny,** × **Nieustawny I.** *niebezustanny, nieciągły, z przerwami:* Nieustawiczna wojna. Troc. **2.** *niejednostajny, niestały, niestateczny, zmienny, ruchliwy; chwiejny, niewytrwały:* Chameleon farbę sierci swojej nieustawiczną ma, ale ją odmienia, biorąc na ś. farby tych rzeczy, które blizko niego są. Otw. Nero był tak okrutny i N., iż własną matkę swą i uczyciela o śmierć przyprawił. Stryjk. *(= narwany).* **3.** †N. *niezgodny.* Glosy w. XV. <Nie + Ustawiczny>

Nieustawnie przys. od **Nieustawny.**

Nieustawność, i, blm. rz. od **Nieustawny.**

Nieustawny I. *w którym nie można wygodnie ustawić sprzętów, mebli:* Pokój N. Mieszkanie nieustawne. **2.** × N. p. **Nieustawiczny:** Gorączka nieustawna. Troc. Wszyscyśmy na tym świecie nieustawni. Wad. *(= niewieczni).* Żyję tym życiem nieustawnych tragiedji drobnoustrojów. Wysp. <Nie + Ustawny>

[**Nieustępliwie**] przys. od **Nieustępliwy.**

[**Nieustępliwość, i,** blm.] rz. od **Nieustępliwy;** × **Nieustępstwo:** W bladych wynędzniałych twarzach żale ś. snuły, a zarazem harda, żelazna N. Reym.

[**Nieustępliwy**] p. **Nieustępny:** A wszystko chłopaki młode, dorodne, kiej sosny śmigłe, z drogi nieustępliwe, same rodowe, gospodarskie syny. Reym. <Nie + Ustępliwy>

† **Nieustępnie,** [**Nieustępnie**] przys. od **Nieustępny:** Jednak przedsię na swej rzeczy N. a upornie stoją. Hrb. Bacząc Noemi, że Rut mocnie a N. umyśliła z nią iść... Leop. *(= koniecznie, gwałtem).*

[**Nieustępność, i,** blm.] rz. od **Nieustępny;** × **Nieustępstwo.**

[**Nieustępny, Nieustępliwy**] *nie ustępujący, oporny, uparty, nieugięty, niezłomny, nieuległy, twardy, stanowczy:* N., zuchwały, a zręczny starosta umiał tak usidlić kobietę, iż mu rękę oddała. Krasz. Hardości nie stracił, bo jął ś. nieustępnym czynić i targował ś. zawzięcie. Reym. <Nie + Ustępny>

× **Nieustępstwo, a,** blm. p. **Nieustępność:** Żelazne N. w zasadach. Żm. <Nie + Ustępstwo>

Nieustraszenie przys. od **Nieustraszony:** Mężny młodzieniec, co N. obrałeś sobie śmiertelne skończenie. Lubom.

× **Nieustraszenie, a,** blm. p. **Nieustraszoność:** N. serca jest pierwsza własność żołnierza. L.

× **Nieustraszność, i,** blm. p. **Nieustraszoność:** Z męstwa oświeconego wynika N. L.

Nieustraszoność, i, blm. rz. od **Nieustraszony;** × **Nieustraszność,** × **Nieustraszenie.**

Nieustraszony I. × N. *którego nie ustraszono.* **2.** *którego nie można przestraszyć, nieulękły, śmiały, odważny, mężny:* Zajaśniał hełm nieustraszonego i utonął w ciemnościach. Krasiń. Nieustraszona odwaga. Nieustraszone męstwo. <Nie + Ustraszony, od Ustraszyć>

Nieustrojny, Nieustrojowy, Bezustrojowy *nie posiadający ustroju żywego,* nieorganiczny. <Nie + Ustrojny>

Nieustrojowy p. **Nieustrojny.** <Nie + Ustrojowy>

× **Nieustrój, oju,** lm. **oje** *ciało nie będące ustrojem, nieorganizm:* Zestawienie ustrojów i nieustrojów. <Nie + Ustrój>

† **Nieustrzegły** p. **Nieustrzeżony:** Jabłka nieustrzegłe od czułego smoka. Żebr. Żywot podległy nieustrzegłej zdradzie. Kulig. <Nie + *Ustrzegły, od Ustrzec>

× **Nieustrzeżny** p. **Nieustrzeżony.** L. <Nie + Ustrzeżny>

Nieustrzeżony, † Nieustrzegły I. *którego nie ustrzeżono.* **2.** a. × **Nieustrzeżny** = a) *którego nie można ustrzec.* b) × N. a. † **Nieuwarowany,** † **Nieuwiarowany** *od którego ś. ustrzec nie można, nieuchronny, niechybny:* Nieustrzeżona śmierć. Papr. <Nie + Ustrzeżony, od Ustrzec>

Nieusuwalność, i, blm. rz. od **Nieusuwalny:** Sądownictwo wciąż trwałe przez N. sędziów. Spas.

Nieusuwalny *którego nie można usunąć, nietykalny:* Sędziowie będą nieusuwalni i mianowani przez koronę. <Nie + Usuwalny>

Nieuszanowanie, a, blm. *brak uszanowania, lekceważenie, poniewierka:* Mopanku, panisko, daruj mi, że tak mówię, jaśnie grafie panie, to jest mój zwyczaj, nie zaś N. Mick. <Nie + Uszanowanie>

Nieuszkodzenie *bez uszkodzenia, bez szkody:* Wysilali wierni słudzy wszelką swoją gorliwość, aby uwieźć N. tak drogi skarb. Szaj. <Nie + *Uszkodzenie, od Uszkodzony>

Nieuśmiał, u, lm. **y, Smutne drzewo** bot. (nyctanthes) *roś. z rodziny oliwowatych.* <?>

Nieuśpiony, × **Nieuspany I.** *którego nie uśpiono.* **2.** *nie mogący być uśpionym, czujny:* Służba prawdzie nade wszystko i gorliwość nieuśpiona. Krasz. Serce mi żarły troski nieuśpione. Kochan. *(=nieukojone, nieustanne, ciągłe).* <Nie + Uśpiony, od Uśpić>

Nieutarty I. *którego nie utarto.* **2.** × N. *nieuskromiony, nieukrócony, dziki:* Ten koń jeszcze N. wielce mi ś. podobał i wziąłem ś. do niego. Rzew. Otoczyło mię bydło nieutarte i trzyma na mię swe pyski otwarte. Karp. <Nie + Utarty, od Utrzeć>

Nieutratny I. *którego nie można a. nie godzi ś. utracić:* Naruszył nieutratne każdego narodu samowładztwo. Ust. Zdobycie nieutratne Luzyków i Milzjenów 1007 r. Lel. **2.** × N. *niedaremny, niestracony:* Utraciła na marności drogie olejki, teraz tę utratę nieutratną na Chrystusowe nogi obraca. Skar. <Nie + Utratny>

Nieutrudzenie przys. od **Nieutrudzony:** Pracują tam bezświadomie a N. Kon.

Nieutrudzony I. *którego nie utrudzono.* **2.** *którego nie można utrudzić; który ś. nie może utrudzić, niestrudzony, niezmordowany:* Cokolwiek umiał, winien był prelekcjom A. Sniadeckiego i swojej własnej nieutrudzonej pracy. And. Rzekłbyś, nieutrudzeni mężowie wyszli jedni na drugich, tak zapamiętale walczyli. Mi. Psy nieutrudzone, zajadłe, zająca ścigają. Mi. Głos N. Mi. <Nie + Utrudzony, od Utrudzić>

† **Nieutrzymałość, i,** blm. *niemożność utrzymania, powstrzymania, zatrzymania:* N. uryny, moczociek (incontinentia urinae). <Nie + Utrzymałość>

× **Nieutrzymanie** przys. od **Nieutrzymany:** Tak N. za rozkoszą bieży grzesznik, że dla niej chętnie wszystko traci. Bals.

Nieutrzymany I. *którego nie utrzymano.* **2.** × N. p. **Niewstrzymany.** L. <Nie + Utrzymany, od Utrzymać>

Nieutulenie, † **Nieutulono** przys. od **Nieutulony.** L.

× **Nieutulnie** przys. od **Nieutulny,** *nieutulenie:* Płacze N. jego stratę. L. N. narzeka. Pśń.

× **Nieutulny** p. **Nieutulony:** W płaczu nieutulnym. Ejs. Mord twój okrutny płaczu nieutulnego godny. Gd. <Nie + *Utulny, od Utulić>

† **Nieutulono** p. **Nieutulenie:** N. płakał. Troc.

Nieutulony I. *którego nie utulono.* **2.** a. × **Nieutulny** *którego nie można utulić, niepocieszony:* N. i w ciężkiej żałobie płakał lud cały. Niem. Cóż jest, co serce twoje tak ciężką i nieutuloną porusza żałością? Niem. Nieutulone żalem serce. Troc. N. żal. Troc. Nieutulone łzy. Troc. Płakała nieutulonemi łzami. Wuj. Nieutulona w żalu po śmierci męża. Węg. <Nie + Utulony, od Utulić>

× **Nieutycie, a,** blm. *chudość, zmizerowanie:* Stał przed nią w strasznym bardzo nieutyciu. Słow. <Nie + Utycie>

Nieuwaga, i, blm. *brak uwagi, nieuważanie, roztargnienie:* Zrobić co przez nieuwagę. <Nie + Uwaga>

† **Nieuwarowany** p. **Nieustrzeżony.** Troc. <Nie + Uwarowany, od Uwarować>

Nieuwarzysty *trudny do ugotowania:* Groch N. <Nie + Uwarzysty>

Nieuważnie przys. od **Nieuważny.**

Nieuważny *nie uważający, roztargniony, roztrzepany, nierozważny, niebaczny:* Przepadną to za okopem, to za stosem trupów, to za rowem, to wśród nieuważnych wrogów. Krasiń. Śpiewa sikora, na przyszłą nieuważna porę. Chodani. <Nie + Uważny>

† **Nieuwiarowany** p. **Nieustrzeżony:** Nieuwiarowana pomsta boża. Skar. Nieuwiarowanym prześladowaniem i ogniem byli niszczeni. B. B. <Nie + Uwiarowany, od Uwiarować>

Nieuwierzenie, a, blm. **I.** *nieuskutecznione uwierzenie.* **2.** *niemożliwość wierzenia; nieprawdopodobieństwo:* Zyskały zaufanie tak wielkie do nieuwierzenia. Byk. *(=nie do uwierzenia).* <Nie + Uwierzenie>

× **Nieuwzięty** *nienaruszony, nienapoczęty, nietknięty:* Korzystna sprzedaż drzewa z nieuwziętych siekierą lasów. And. <Nie + *Uwzięty, od Uwziąć>

Nieuzasadnienie, a, blm. *brak uzasadnienia, bezpodstawność:* Wykazać N. tegoż znaczyłoby niemal tyle, co napisać nową historję pierwszego podziału. KP.

Nieuzasadniony p. **Bezpodstawny:** Nieuzasadnione oburzenie. Pretensja nieuzasadniona. Zarzut N. <Nie + Uzasadniony, od Uzasadnić>

Nieuznanie, a, blm. *brak uznania, lekceważenie:* Odczuwała cały ciężar karzącej go ręki za owo

N. Rol. Tak ś. dziwnym dziś zdaje to N. i krytykowanie ludzi. Mańk. <Nie + Uznanie>

† **Nieuźrzały, † Nieujrzały** *niedojrzały.* Wen. Surowy, niedostały, niedowrzały, N. Mącz. <Nie + Uźrzały>

Nieużycie przys. od **Nieużyty.**

[**Nieużyczliwość, i,** blm.] rz. od **Nieużyczliwy:** Nieradzi ją ludzie widzieli za N. i pychę. Tet.

[**Nieużyczliwy**] **1.** *nieżyczliwy.* **2.** p. **Nieużyty.** <Nie + Użyczliwy>

[**Nieużyczny**] p. **Nieużyty.** <Nie + Użyczny>

Nieużytecznie przys. od **Nieużyteczny.**

Nieużyteczność, i, blm. rz. od **Nieużyteczny:** Naczynia kuchenne miały minę zupełnej nieużyteczności. Orzesz.

Nieużyteczny, × Nieużytny *niezdatny do użytku, niepożyteczny, bezużyteczny, niepotrzebny, zbyteczny, nieprzydatny; nieprodukcyjny, bezowocny, próżny, daremny:* Czuła troskliwość marszałka nie była nieużyteczna. Korz. <Nie + Użyteczny>

Nieużytek 1. tku, lm. **tki** *grunt nieużyteczny, nieurodzajny.* **2.** [N., **tka,** lm. **tki**] *człowiek nieużyty.* <Nie + Użytek>

× **Nieużytnie** przys. od **Nieużytny.**

× **Nieużytność, i,** blm. rz. od **Nieużytny:** Zawstydziła ś. Zofja swej nieużytności. Bart.

× **Nieużytny 1.** p. **Nieużyty.** Troc. **2.** p. **Nieużyteczny:** Nad kruszców nieużytnym stosem schnie żarłoczne łakomstwo. Nar. **3.** *nie będący w użyciu, nadzwyczajny, niezwykły.* <Nie + Użytny>

Nieużytość, i, blm. rz. od **Nieużyty:** Niewdzięczniku, twoja N. przywróciła mi zuchwałość moją. L.

Nieużyty 1. *którego nie użyto.* **2.** × N. *którego nie można użyć, nieużyteczny:* Nieużyta rola. Troc *(= nieużytek).* Na miejscu nieużytych lasów ciągną ś. teraz wsie bogate. Stasz. N. do posągu kamień. Troc *(= trudny do obrobienia).* **3.** a. × **Nieużytny,** [**Nieużyczny, Nieużyczliwy**] *którego nie można użyć, zmiękczyć, ująć, nieprzejednany, nieczuły, twardy, niewzruszony, nieuczynny, samolubny:* Tak był twardym i nieużytym ku bratu, iż i słowa do niego nie przemówił. Skar. Poganie po najokropniejszych mękach, widząc, iż święty Atanazy był N., widząc tak wielki statek jego i cierpliwość, stracili go. Skar. To człowiek tak N., że go najgładsza twarz nie powabia. L. Śmierć nieużyta, ta za gardło chwyta bogate pany, jako proste sługi. Kochan. Śmierć nieużyta, krom wszelkiej litości nie folguje niecnocie, ni żadnej godności. Kochan. Nieużyte serca Duch Święty rozgrzał swym płomieniem. P. Koch. Ociec jego bogacz, ale Żyd N., nic mu nie daje. L. Nieużytym być uczą niewdzięczni najbardziej. Min. Żyć muszę w ciężko nieużytym głodzie. Jabł. *(=nieznośnym).* <Nie + Użyty, od Użyć>

Nieużywany *który jeszcze nie był w użyciu, nowy:* Meble, ubrania nieużywane. <Nie + Używany, od Używać>

[**Niewałuszny**] *niezdatny.* <Nie + ? Wałuszny>

† **Niewarownie, † Niewarowno** przys. od **Niewarowny:** Kupił wieś N. Troc.

† **Niewarowno** p. **Niewarownie:** To plugastwo nie umie tylko nowinki siać i stadło wodzić, a do tego N. ś. na nie zapatrować. Kalic.

× **Niewarowny 1.** *niezawarowany prawnie, nieurzędowny, nieoparty na prawie:* Opisanie ś. niewarowne. Sł. wil. Akt N. Umowa niewarowna. **2.** a. † **Niewarunkowy** *nie odpowiadający przepisanym warunkom, fałszywy:* Za Zygmunta monety ś. było wiele niewarownej namnożyło. Stryjk. Jeśli Arabowie na znak przysięgi szczerości chleb z sobą jedząc, zmarszczą ś., tedy coś myślą niewarownego. Warg. **3.** *za który ręczyć nie można, niepewny, niebezpieczny, krytyczny:* Dzień N. = *dzień przesilenia choroby.* <Nie + Warowny>

[**Niewarowy**]: Płótno niewarowe = *surowe, prosto z krosien, nieparzone jeszcze i niebielone.* <Nie + * Warowy, od War>

Niewart (jako orzeczenie) **1.** *nie przedstawiający danej wartości, nie wartujący, nie odpowiadający danej cenie; niegodzien czego, nie zasługujący na co:* Materjał ten N. trzech groszy. N. takiego szczęścia, jakie go spotyka. W zwycięstwie nawet niczego niewarci, chełpliwie na popis wyjeżdżają, a przygoda i dobrym niemało sławy uszczerbia. Pilch. Niewarto o tym wspominać, mówić, myśleć *(=niema o czym).* N. litości. **2.** † N. *nie mogący.* Sł. wil. <Nie + Wart>

Niewartość, i, blm. *brak wartości, nizka wartość:* Znała swoją wartość, a raczej N. Prus. Ważą na sprawiedliwej szali cudze czynności, szacując wartość i N. Smol. <Nie + Wartość>

[**Niewartus, a,** lm. **y**] *niepoń.* Por. **Niewart, Niewartus.** <Od Nie + Wart>

† **Niewarunk, u,** blm. *brak zastrzeżonego warunku, wada, defekt znoszący umowę:* Gdy przy kupnie konia ślubowania żadnego o szkodę, a. jak mówią, o N. onego konia nie było... Groic. <Nie + Warunk>

× **Niewarunkowo** przys. od **Niewarunkowy.**

× **Niewarunkowy 1.** *bezwarunkowy, absolutny, bezwzględny.* **2.** *nie odpowiadający zastrzeżonym warunkom umowy, przepisom:* Towary zgniłe i niewarunkowe za świeże i warowne udaje. Klon. Burmistrz ma sądzić, jeśliby kto mały chleb piekł, a. strawne rzeczy niezdrowe i niewarunkowe przedawał. Sz. Sukiennicy robić mają postawy 30 łokci wzdłuż, 2 łokcie wszerz bez krajki, inne za niewarunkowe poczytane będą. Goł. <Nie + Warunkowy>

Nieważki *nie posiadający wagi, ciężaru, nic nie ważący:* W dawnej fizyce pojmowano ciepło, światło, elektryczność jako płyny nieważkie. <Nie + Ważki>

Nieważnictwo, a, blm. p. **Fizyka:** Radwański całą fizykę nieważnictwem nazwał. Kram. <Nie + * Ważnictwo, od Ważyć>

Nieważnie, † Nieważno przys. od **Nieważny.**

Nieważnik, a, lm. **i** *ciało nieważkie, płyn nieważki:* Ostatni z nieważników *(=eter).*

† **Nieważno** p. **Nieważnie:** N. co czynić. Troc.

Nieważność, i, blm. rz. od **Nieważny.**

Nieważny, × Bezważny 1. *nie mający należytej wagi, niedoważający:* N. czerwony złoty. Troc. **2.** *nie mający wagi, wartości, nic nie znaczący:* Testament N. Nieważna obietnica. Troc. Małżeństwo nieważne. <Nie + Ważny>

Niewątpliwie przys. od **Niewątpliwy:** Reprymanda spotkać go miała N. Korz.

Niewątpliwość, i, blm. rz. od **Niewątpliwy.**

Niewątpliwy, × Bezwątpliwy *nie ulegający wątpliwości, pewny, bezwarunkowy, stanowczy, niechybny, niezawodny:* Dydo jako żywa, Eneasza nie znała, to rzecz niewątpliwa. Kochan. Świadek N. Kochan. Rzeczy są jasne, rozgłoszone, niewątpliwe. Górn. Niewątpliwa cecha lepszych tej szkoły wychowańców. Korz. <Nie + Wątpliwy>

Niewczas, u, lm. **y 1.** × N. *pora niestosowna, czas nie po temu:* Najchwalebniejsze dzieła w nie-

wczasie przedsiębrane tracą swoją cenę. Nar. N. szukać kulbaki, kiedy na koń wsiadać. Min. **2.** Po niewczasie = *po właściwym czasie, po czasie, za późno, kiedy już nie czas:* Żal próżny, kiedy po niewczasie. Kras. Gdy słońce pod ziemią, już to po niewczasie, czegoś okiem nie dojrzał, macać po kompasie. Żegl. **3.** a. †**Niewczesność, †Niewczasność** *trud, niewygoda, niewywczasowanie ś., czuwanie; przykrość, dolegliwość, smutek:* Na N. nie są i na pracę trwali. P. Koch. Czas, bym szedł od wygód na twarde niewczasy. Kulig. Niewczasy w jedzeniu, w niedospaniu. Papr. Niewczasy wojenne. To, co miało być potym, uprzedzić wolała (Urszula): tymże mniej tego świata niewczasów doznała. Kochan. Zapomnieć dawnych niewczasów. Kochan. <Nie + Wczas>

†**Niewczas** przys. *nieprędko, nierychło, nie zaraz:* Biada, jeśli je stracimy, N. takich nabędziemy. Mik. z Wilk. <Nie + W + Czas>

†**Niewczasić, i, ił** p. **Niewczasować:** Z przykrzonym nas kłopotem już to od lat kilku wojna niewczasi. Pot.

†**Niewczasność, i,** lm. **i** p. **Niewczas:** Niewczasności, smętki, kłopoty, szkody. Op. Na górach wysokich śnieżnych takową N. cierpią, jako w zimnych krajach. Trzyc. <Nie + Wczasność>

× **Niewczasować, uje, ował,** †**Niewczasić** kogo = *nabawiać niewczasu, niepokoić:* Obżarszy ś., beczeć dudzie każesz, niewczasując ludzie. Li. Na co bez potrzeby ludzi w nocy N.? Haur. Podejźrliwość ustawicznie umysł jego obraca i niewczasuje. Lubom. Mocnego nieprzyjaciela wojuj ogładzając, niewczasując przez jesienne i zimowe niewygody. Fred. M. Pies czarny przy miłej biesiedzie niewczasował gości. Kłok.

× **Niewczasowanie, a,** blm., czynność cz. **Niewczasować.**

[**Niewczemże, Niewczymże**] *bo też, nie dziw że.* <Nie + W + Czem, od Co + Że>

[**Niewczera**] p. **Niewczoraj.** <Nie + * Wczera = Wczora>

Niewczesność, i I. blm. rz. od **Niewczesny. 2.** †N., lm. **i** p. **Niewczas:** Niewczesnościom przywykły, jako jest zimnu, głodu, wiatru, dymu, pragnieniu, gorącu. Biel. M. Aleksander wiele miast pobrał, gdzie też wiele niewczesności użył. Biel. M.

Niewczesny, †**Niewcześny I.** *nie w czas, nie w porę przypadający:* Tego niewczesna śmierć grzebie, co wszystko zna oprócz siebie. L. Śród boju przyniósł niewczesną obronę. Mick. (= *spóźnioną*). **2.** †N. *przykry, niedogodny, uciążliwy:* Drogość sroga dla niewczesnego roku naród ludzki cisnęła. Błaż. **3.** *nie na miejscu, niewłaściwy, niestosowny, niepotrzebny, niefortunny:* Zbądź niewczesnej trwogi. Słow. Nie jest to zamiar, który w plątaninie chęci niewczesnych rodzi myśl jałowa. Mick. O czym tu dumać na paryskim bruku, przynosząc z miasta uszy pełne stuku, przekleństw i kłamstwa, niewczesnych zamiarów? Mick. Niewczesne rzeczy nieprzyjemne. Prz. Niewczesna uczynność stoi za umyślną złość. Prz. Skąd mi tu żal N. staje u podwojów? Mick. Ściszał ostrym rozsądkiem te niewczesne kiełki sentymentalizmu. Wejs. Ta krytyka wydaje mi ś. jednostronną i trochę niewczesną. Wejs. Tej biedaczce zgnębionej, łkającej... czynić wyrzuty jest co najmniej niewczesne. Wejs. Wcale niewczesne twoje żarty. Kras. Jednym nieostrożnym i niewczesnym upomnieniem Izbozet królestwo stracił. Skar. Młodzieży umysły niewczesnemi honorami w pychę ś. wbijają. Nar. Z tych niewczesnych bojów złe wynikną skutki. Mick. Co znaczy jedno czasem niewczesne słowo. Od. <Nie + Wczesny>

Niewcześnie przys. od **Niewczesny:** Już ciemno, pisać N. Mick. (= *za późno*). Poznał błąd swój N. Mick. (= *nie w czas, za późno*). Lękasz ś. N. Mick. (= *niepotrzebnie*).

†**Niewcześność, i,** blm. rz. od **Niewcześny,** *niewczesność.* Troc.

†**Niewcześny** p. **Niewczesny:** Niewcześna rada, pomoc. Troc. Niewcześna droga, mieszkanie. Troc.

[**Niewczora**] p. **Niewczoraj.** <Nie + Wczora>

[**Niewczoraj, Niewczora, Niewczera, Poniewczora, Zaniewczora**] *onegdaj, przedwczoraj, pozawczoraj.*

[**Niewczymże**] p. **Niewczemże:** N. taki smutny chodził.

[**Niewdzeczność, i,** blm.] p. **Niewdzięczność.**

[**Niewdzeczny**] p. **Niewdzięczny.**

Niewdzięczen (jako orzeczenie) p. **Niewdzięczny:** Kto czego N., ten tego niegodzien. Prz. <Nie + Wdzięczen>

†**Niewdzięczeństwo, a,** blm. p. **Niewdzięczność:** Notę niewdzięczeństwa z niego otrząsają. Birk. Ten sprosny występek, N., dobrzeby żeby karany był. Górn. <Nie + Wdzięczeństwo>

Niewdzięcznica, y, lm. **e** forma ż. od **Niewdzięcznik; [Niewdzięka]:** Żyto i pszenica niewielka różnica, jakeś ty bałamut, tak ja N. Pśń.

Niewdzięcznie przys. od **Niewdzięczny:** Wielka niewdzięczność, gdy kto od dobrodzieja swego dobrodziejstwo N. przyjmuje; większa, gdy dobrodziejstwem zgoła gardzi. Żarn. Bóg to N. przyjął od nich. Biel. M. (= *niełaskawie*).

Niewdzięcznik, a, lm. **cy** *człowiek niewdzięczny:* N. obrzydłością samo piekło przechodzi. Troc. Przytrafia ś. to często, że dobry człek jaki niewdzięcznika przygarnie; ale trafia ś. częściej, że N. taki przepada marnie. Mick. N. łaski Pańskiej. Białob. <Z Niewdzięczny>

Niewdzięczność, i, blm. rz. od **Niewdzięczny; [Niewdzeczność, Niewdzięk], †Niewdzięczeństwo, †Niewdzięstwo,** × **Niewdzięka, †Niewdzięk:** N., nieuznanie dobrodziejstwa a. usług odebranych. Żarn. Niewdzięcznością dobroczynne wiązać ręce. Troc. Niewdzięczności płacić nie będę. Troc. Wielka N., gdy kto od dobrodzieja swego dobrodziejstwo niewdzięcznie przyjmuje; większa, gdy dobrodziejstwem zgoła gardzi. Żarn.

Niewdzięczny, Niewdzięczen, Bezwdzięczny, [Niewdzeczny] I. *nie poczuwający ś. do wdzięczności, niepomny, niebaczny na otrzymane dobro:* N. za co. Niewdzięcznych więcej, niż wdzięcznych. Prz. Niewdzięcznemi ś. okazują tej łaski zbawiennej, którzy za nią Bogu nie dziękują. Salin. Niewdzięczni byli dobrodziejstwa pańskiego. Białob. Niewdzięcznemu dobrze czynić próżno. Prz. **2.** *nie opłacający ś., niezyskowny, niekorzystny:* Niewdzięczna praca, rola. Niewdzięczne zajęcie, rzemiosło. **3.** × N. *pozbawiony wdzięku, nieprzyjemny, niesympatyczny, nieefektowny, bez gracji, uroku:* Niewdzięczna muzyka, twarz. Troc. Za latem błotna jesień przychodzi, a za jesienią zaziębła a niewdzięczna zima. Rej. <Nie + Wdzięczny>

†**Niewdzięk, u,** blm. **1.** i [N.] p. **Niewdzięczność:** Nie spodziewając ś. takiego niewdzięku. Tw. **2.** w lm. *niełaska, nieprzychylność:* Pokazując mu znacznie swe niewdzięki, rękę od siebie jego odpychała. P. Koch. <Nie + Wdzięk>

Niewdzięka, i 1. × N., blm. p. **Niewdzięczność:** Takąż oną miłość mu niewdzięką oddasz? Pot. Zarabiać miło na niewdzięke. Zabł. **2.** [N., lm. **i**] p. **Niewdzięcznica.** <Nie + Wdzięka>

†**Niewdzięstwo, a,** blm. p. **Niewdzięczność.** L.

Niewesoło przys. od **Niewesoły:** N. u nas, za to na tarasie u ministra wszystko wesele ś. chroni. Krasz. N. patrzyć. Troc.

Niewesołość, i, blm. rz. od **Niewesoły:** N. twarzy, umysłu. Troc.

Niewesoły 1. *smutny, posępny:* Przygasłe spojrzenie niewesołego człowieka. Orzesz. Choć nieweseli, noc pod bronią przepędzim. Ml. Twarz niewesołą mi pokazał. Troc. Niewesołego umysłu człowiek. Troc. **2.** *nie pobudzający do wesołości, ponury, posępny:* Niewesołe miejsce. Troc. Widok był ożywiony, choć N. Krasz. **3.** przen. *niepomyślny, nieponętny, nie uśmiechający ś., przykry:* Niewesołe nowiny. Niewesoła czeka nas przyszłość. Niewesołe położenie! N. stan rzeczy. <Nie + Wesoły>

× **Niewetny** p. **Niewetowny:** Niewetna szkoda. Przyb. <Nie + Wetny>

× **Niewetowany** p. **Niewetowny:** O niewetowana szkoda! Przyb. Sławę swą niewetowaną brzydkością obelżył. Warg. <Nie + Wetowany, od Wetować>

× **Niewetowny,** × **Niewetowany,** × **Niewetny** *niepowetowany, nienagrodzony:* Strata niewetowna. Wor. Skaza niewetowna twej ziemie, Lachu. Nar. <Nie + Wetowny>

1. [**Niewiada, y,** lm. **y**] *wyrodek, odmieniec:* Z dziecka spłodzonego z upiora i kobiety po siedmiu latach robi ś. N. <Nie + *Wiada, od WID/WIAD>

2. [**Niewiada, Niewiado, Niewiady, Niewiadu, Niewiadku, Niewieda**] *niewiadomo:* N. gdzie. Tak mądrze kierowała, jakby już N. od kiela na swoim gospodarzyła. Reym. Abo to wychody małe?... Już N. skąd brać na wszystko. Reym. N. kto zabroni. Reym. <Nie + *Wiad- od WID/WIAD>

[**Niewiadku**] p. **2. Niewiada:** Panowie N. co mają w głowie.

[**Niewiado**] p. **2. Niewiada:** N., jak długo.

†**Niewiadoczen** (jako orzeczenie) p. **Niewiadomy:** Ociec N. Kadma wyprawuje. Żebr. <Nie + Wiadoczen>

†**Niewiadoczny** p. **Niewiadomy:** Syna zamordowawszy, z niego bankiet na ojca niewiadocznego stroi. Żebr. <Nie + Wiadoczny>

†**Niewiadom** (jako orzeczenie) p. **Niewiadomy.** Troc. <p. Niewiadomy>

†**Niewiadomca, y,** lm. **y** p. **Niewiadomiec:** Niewiadomcę prawa łatwo ucisnąć można. Ostr.

× **Niewiadomie** przys. od **Niewiadomy:** Dzień Pański N. przyjdzie. Białob. (*= niespodzianie, nagle, nieoczekiwanie, nieprzewidzianie, znienacka*). Tatarowie, wtargnąwszy do Podola, bardzo wiele ludzi pobrali, bo N. przyszli. Biel. M. Kiedy kto w lesie, chcąc zastrzelić zwierza, N. zastrzeli człowieka... Petr.

†**Niewiadomie, a,** blm. p. **Niewiadomość:** Ofierowali w modlebni z swego niewiadomia skopy. B. Sz.

Niewiadomiec, mca, lm. **mcy,** †**Niewiadomca,** †**Niewiaduk** *człowiek niewiedzący o czym, nieświadomy czego.* Wor. <Nie + Wiadomiec>

[**Niewiadomka, i,** lm. **i**] p. **Niewidka.**

Niewiadomo (dom. jest) rodz. ni. od **Niewiadom** = *jest rzeczą niewiadomą, nikt nie wie, nie wiedzieć:* Skąd on ś. tu wziął? — N. — N. co za jeden. Właśnie i sędziemu przyszła nagle taż chętka, N. czemu. Mick.

Niewiadomość, i, blm. rz. od **Niewiadomy;** × **Niewiadomstwo,** †**Niewiadomie** *brak wiadomości; nieświadomość, nieznajomość, nieuctwo, ignorancja:* N. grzechu nie czyni. Prz. Zrobić co przez N. Z niewiadomości to uczynił. Troc. Jeślim co źle rzekł a. pisał, z niewiadomościm to czynił, wszakżem nigdy przy moim zdaniu upornie nie stał. Skar. A toż dopiero gruba N. rzeczy! Krasiń. Gorsza jest fałszywa umiejętność, niżeli najgrubsza N. Stasz. Zawsze umiejętność panować będzie nad niewiadomością. Niem. To pokazuje barbarzyńską języka narodowego N. Śniad. Trzydzieści lat Jezus w wielkim zatajeniu i niewiadomości ludzkiej przeżył. Skar. N. (nieumiejętność, niebiegłość) doktora. Troc.

× **Niewiadomstwo, a,** blm. p. **Niewiadomość:** Ukrzyżowan będziesz zarówno w ich mądrości i niewiadomstwie. Krasiń.

Niewiadomy, †**Niewiadom,** †**Niewiadoczny,** †**Niewiadoczen 1.** *o którym nie wiedzą, nieznany:* N. z nazwiska, z miejsca pobytu. Po niewiadomym gaju chodząc, pobłądził. Otw. O! niewiadoma ta boleść nikomu, jaka ś. dzisiaj w sercu mym zamyka! Słow. (*= obca wszystkim*). **2.** *niewiedzący, nieświadomy, nieumiejętny, nieoświecony, ciemny, niebiegły:* Niewiadomemu wybacz. Troc. Na twym stole, ach łakomy, swe ciało (swego syna) jesz N. Scholastycy byli zupełnie niewiadomemi dziejów filozofji. Szan. Rzucił światło na moją duszę ciemną i niewiadomą. Korz. **Niewiadoma, ej,** lm. **e** rz. mat. = *liczba a. wielkość, której wartość jest nieznana, a którą wyznaczyć mamy z warunków danego zagadnienia:* Równanie z jedną niewiadomą, z dwiema niewiadomemi i t. d. <Nie + Wiadomy>

[**Niewiadro, a,** lm. **a**] *niepogoda.* <Nie + Wiadro>

[**Niewiadu**] p. **Niewiada.**

†**Niewiaduk, a,** lm. **cy** p. **Niewiadomiec:** N., niewiadom, niebiegły. Włod. <Nie + Wiaduk>

Niewiara, y 1. blm. a. **Bezwiara** *brak wiary, niewierność, niewierzenie, niedowierzanie, zwątpienie, podejrzliwość, sceptycyzm; niedowiarstwo, ateizm, bezbożność:* Był wiernym — świat mu serce zaraził niewiarą. Syrok. Kryje ś. pod płaszczem cnoty N. Troc. Wierzę, Panie, pomóż niewierze mojej. Bud. **2.** [N., lm. **y**] m. p. **Niewiernik:** Żydowsko, N., posed. <Nie + Wiara>

Niewiarogodnie przys. od **Niewiarogodny:** Napotykały ich oczy miejsca tak cudne, N. piękne, że Helena załamywała ręce. Żebr. (*= nie do uwierzenia, zdumiewająco*).

Niewiarogodność, i, blm. rz. od **Niewiarogodny.**

Niewiarogodny *nie zasługujący na wiarę, trudny do uwierzenia, nieprawdopodobny, podejrzany, wątpliwy, niepewny.* <Nie + Wiarogodny>

Niewiasta, y, lm. **y,** [**Niasta**] **1.** *osoba płci żeńskiej, kobieta, białogłowa:* Ani na wsi, ani w mieście nie trzeba wierzyć niewieście. Prz. Nad niewiastą dokazować nie męstwo. Prz. Cztery gęsi, dwie niewieście narobiły jarmark w mieście. Prz. W Polsce, w domu porządnym, z dawnego zwyczaju, jest do robienia kawy osobna N., nazywa ś. kawiarka. Mick. Rozgniewał ś., gdy mu raz N. jego zbytnie potrawę osoliła. Górn. (*= słu-*

żąca, gospodyni). Płaczą niewiasty, dzieci, lud ś. trwoży, kapłani w modłach błagają gniew boży. Kras. Ogrodniczka dziewczynką zdawała ś. małą, a pani ta niewiastą już w latach dojrzałą. Mick. N. z wdzięków, a bohater z ducha. Mick. Święte niewiasty. Hof. **2.** †N. i [N.] *żona, małżonka:* Gdym była panienką, byłam ojcu we wszystkim posłuszną; ale gdym już niewiastą została, mężowi jestem posłuszna. Kosz. **3.** [N.] *mężatka w roli swachny.* **4.** †N., †**Niewistka**, [N., **Niewiestka**, **Niewistka**] *synowa.* Zdr. [**Niewiastka, Niewiasteczka, Niewiasteńka**]. Zgr. †**Niewieścisko.** <? Nie + WID>

[**Niewiasteczka, i,** lm. **i**] p. **Niewiasta.**

[**Niewiasteńka, i,** lm. **i**] p. **Niewiasta.**

†**Niewiastka, i,** lm. **i** f. i [N.] p. **Niewiasta:** a) Szczodrobliwość pokazują, aby niewiastki potrzebujące i które żadnej pomocy ludzkiej nie mają, wspomagali. Schot. *(=panienki).* Zwodzili niewiastki, obciążone grzechami. Birk. Nic takiego nie poczęła, co dzisiejsze niewiastki czynią. Białob. b) Noemi stara Rut niewiastkę swoją, syna swego żonę, dziewką swoją zwała. Białob. Niewiastki twej sromoty nie odkrywaj, bo jest żoną syna twego. B. B. Świekier niewiastkę swą plugawił. Leop. **2.** *siostra męża, szwagierka:* Żełw' abo żelwica, też N. niektórzy mówią, mężowa siostra. Mącz.

Niewiastobójca, y, lm. **y** *zabójca niewiast, morderca kobiet.* <Niewiasta + Bl>

Niewiastowstręt, u, blm. p. **Mizoginja.** <Niewiasta + Wstręt>

× **Niewid, u,** lm. **y,** [**Niewiedy**] *rzecz niewidziana, niebywała, dziwo:* Trzy niewidy. Prz. Pogaństwo, które ś. zabobonami bawi, troje niewidy o zielu tym pisali. Syr. Troje niewidów od potopu świata prawi, plecie. L. Jest tak pomieszanego rozumu, że plótł troje niewidy. L. *(= trzy po trzy, niestworzone rzeczy).* I o takiego nietrudno, co ustawicznie boże niewidy o sobie powiada. Górn. [Prawi jakieś cudy niewidy]. [Cudy niewidy] p. **Cud.** <Nie + * Wid, od WID>

× **Niewida, y,** lm. **y** m. *odludek, mizantrop, pustelnik; dziwak, nie pokazujący ś. na świat:* Gdy tego niewidę komparować z Sesostrem tak przystępnym wnijdę, tamten jak miły, tak ten okrutny. Jabł.

[**Nie widałeś!**] *co ci po tym!, daj spokój.* <Nie + Widać>

× **Niewidanie** przys. od **Niewidany,** *niewidzianie:* Wziąwszy talery, uściskał mu nogi, za prezent jemu N. drogi. Zabł. N. fortyfikowane obozy widzieć mógł. Kraus.

× **Niewidany** p. **Niewidziany:** Straszydło z piekła niewidane. Ludzie dziwne i niewidane. Skar. Cudo niewidane. Skar. Wiele dziwów nigdy niewidanych. P. Koch. Nowiną oną i rzeczą nigdy niewidaną przestraszeni byli. Warg. N. klejnot. Hist. uc. Srebra i złota mnóstwo niewidane. Opal. Ester była niewidanej piękności. Skar. Co to za rozum! tażto i stary lepiejby nie potrafił... Niewidana dziewczyna. Krasz. < Nie + Widany, od Widać>

[**Niewidka, i,** lm. **i, Niewiadomka**], × **Niewidymka** w połączeniu: Czapka N. = *czapka, czyniąca człowieka niewidzialnym* (w bajkach): Jeżeli ta pani nie użyła do podróży swej bajecznej czapki niewidki, on ją koniecznie widzieć musiał. Orzesz. <Nie + WID>

Niewidność, i, blm. rz. od **Niewidny;** †**Niewidok, [Niewidok].**

Niewidny I. *niejasny, ciemny, mroczny:* Wszedszy w niewidne miejsce z bardzo widnego, nic jakmierz nie widzi z początku; ale powoli poczyna tam lepiej widzieć. Krup. [Myska wlazła do niewidnego gąsca]. **2.** p. **Niewidzialny:** Żydowska arka, w świątnicy skryta, dziwowidem niewidnym samemu Izraelowi była. Bz. K niebu niewidnemu ręce składa. Żebr. Nęci, jak w falach niewidna syrena. Tet. Żądam przewagi i władzy niewidnej. Mał. **3.** †N. p. **Niewidomy:** Przybyli na ten zjazd, jako do światła ćmy niewidne, aby je zgasili. Bz. <Nie + Widny>

Niewidocznie przys. od **Niewidoczny.**

Niewidoczny I. p. **Niewidzialny. 2.** *nie będący na widoku, nie zwracający uwagi, niepostrzeżony, nieznaczny:* Z księciem rozpoczęła niewidoczne, ale troskliwe badanie wszystkiego. Krasz. <Nie + Widoczny>

†**Niewidok, u,** lm. **i,** [**Niewidok**] p. **Niewidność:** Ścieżka ją w las co dalej głębszy prowadziła, więc w tym to niewidoku uboga błądziła. Tw. Z pochmurnych i smętnych dni niewidoku ledwie stanąć na miejscu w ćwierci mogła roku. Tw. [Już był N., jak przyszeł. Strasne niewidoki]. <Nie + Widok>

Niewidomie przys. od **Niewidomy:** Strzegły mię zawsze chociaż N. Mick. Śmierć tak łagodnie, N. władnie. Mick. Wy trzodą moją będziecie widomie rządzić, ja zasię będę N. Odym.

[**Niewidomski** kapelusz a. niewidomska czapka] *przykrycie głowy, czyniące człowieka niewidzialnym.*

Niewidomy I. p. **Niewidzialny:** Widome rzeczy człowiek okiem baczyć może abo innym zmysłem zwierzchnym; niewidome tylko rozumem pojmujemy. Karnk. Z rzeczy widomych możemy wiele niewidomych pojąć. Karnk. Widome rzeczy doczesne są, ale niewidome wieczne. Bud. Ojcze, wdaj ś. za nami do Niewidomego. Krasiń. *(=do Boga).* Gabrjel swą niewidomą postawę zostawił, a podłożył ją ludzkiemu zmysłowi. P. Koch. Gdy widzim jego niewidomą rękę, którą do nas ściąga. Skar. Szyszak Plutona sprawia niewidomemi tych, którzy go nosili. Mick. **2.** a. †**Niewidny, [Niewistny, Niewisny]** *niewidzący, ciemny, ociemniały, ślepy:* Dawny opiekun Jerzego stał oparty o głęboką framugę okna, patrzał niewidomemi oczyma na szyby i milczał. Kaczk. Ślepy nóg kulawemu pożycza, a chromy oczy za nogi temu, co jest N. Min. Przen.: Rozumie ludzki!.. ty bez wiary byłbyś N. Mick. **Niewidomy, ego,** lm. **i** rz. *człowiek niewidomy, ślepiec:* N. siedział nade drogą, żebrząc. Sekl. **Niewidoma, ej,** lm. **e** rz. *kobieta ślepa.* <Nie + Widomy>

× **Niewidymka, i,** blm. **i** p. **Niewidka:** Jak gdyby w czapce niewidymce, uszedł poza krąg zasadzki. Dyg.

Niewidzialnie przys. od **Niewidzialny:** Któż zdoła zgłębić te bezdenne tonie, w których ś. duch nasz N. nurza? Berw.

Niewidzialność, i, blm. rz. od **Niewidzialny:** Poszła w N. nieskończoności. Krasiń. Siła dośrodkowa wywiodła świat z łona niewidzialności. Krasiń. [Czapka niewidzialności] = *czapka niewidka.*

Niewidzialny, Niewidomy, Niewidoczny, †**Niewidziany** *którego nie można widzieć:* Nad twą duszą jest potęga niewidzialna. Krasiń. Sakrament jest to znak widzialny niewidzialnej łaski bożej. Miasto tęsknić za niewidzialną, pomów raczej z ojcem. Mał. W Bogu wszystkie rzeczy są stwo-

rzone, widzialne i niewidzialne. Wuj. Kiedy ona chce, to w okamgnieniu niewidzialną ś. zrobi tak, że jej ludzkie oko dostrzec nie może. L. <Nie + Widzialny>

Niewidzianie przys. od **Niewidziany**: Piękna N. i niesłychanie. Chodź.

Niewidziany, × Niewidany I. *którego nie widziano:* Warcaby, niegdyś moja zabawko ustawna, za cóżem N. koło was oddawna? Mick. Skądże przybywasz niewidziana oddawna? Krasiń. A gdyby było potrzeba świadczyć rzecz niewidzianą. And. **2.** *którego świat nie widział, niebywały, niezwykły, nadzwyczajny, osobliwy, niesłychany:* Ach, to głupiec N. Fred. A. Cud N. L. **3.** †N. p. **Niewidzialny**: Miłość rzecz niewidzianą za widzianą liczy. P. Koch. <Nie + Widziany, od Widzieć>

[**Niewieda**] p. **Niewiada.**

[**Niewiedy, ów,** blp.] p. **Niewid**: Pleść troje N. <Nie + *Wiedy, od WID>

Niewiedza, y, blm. *brak wiedzy, niewiedzenie, nieświadomość, niewiadomość:* Nadstawiałem niewiedzę moją miną pilnego nadsłuchywania. Czar. A. Dam ci niepamięć przeszłości, dam ci niewiedzę przyszłości. Krasiń. Pomimo jednak tej niewiedzy, takiego niezrozumienia, kwestja posuwa ś. i szuka rozwiązania. Spas. <Nie + Wiedza>

[**Niewiedzący**] *bezwiednie, mimowolnie, niechcący, przypadkiem:* Poszedł po wierchach dla rozrywki i zaszedł N. na szczyt Turbaczyku. Ork. <Nie + Wiedzący, od Wiedzieć>

[**Niewiedź**] *nie wiedzieć, niewiadomo:* N. kaj. Por. **Niewiada.**

[**Niewiejka, i,** lm. **i**] *zboże niewiane.* <Nie + *Wiejka, od Wiać>

†**Niewiejski** p. **Niewieści**: Niewiejskie abo białogłowskie mieszkanie = *fraucymer.* L. Niewiejska płeć. Troc. †**Po niewiejsku** przys. p. **Niewieści.** Kn. (U Turków) opaczna Wenus wszystko zinaczyła; już po niewiejsku miesięczne miewają na ś. choroby. Klon. <p. Niewiasta>

†**Niewiejskie** przys. od **Niewiejski**, p. **Niewieści.** Kn.

[**Niewiela**] p. **Niewiele**: Juści, że go N. słuchali, bo kuźden mówił i swojego chciał dowieść, mało bacząc na drugich. Reym. <Nie + Wiela>

Niewielce I. × N. p. **Niewiele**: N. w niej paradę miałam. Kon. **2.** [N.] *niedługo:* N. chorował. <Nie + Wielce>

[**Niewielczki**] p. **Niewieliczki**: Chłopyszek N.

Niewiele, zdr. [**Niewieleczko, Niewieliczko**] **I. u** a. × **a,** blm., [**Niewiela**], z rzeczownikami osobowemi męskiemi **Niewielu** *niedużo, mało:* Rzecz milsza N. mieć w pokoju, aniżeli w ustawicznych hałasach największe dostatki. Kłok. Z niewiela kontent, zawsze ubóstwo lubiłem, nic nie żądając, wszystkich rzeczy panem byłem. Koryt. Z niewielą ludzi tam poszedł. Troc. Wynalazek, przyjęty pod sekretem od niewielu osób. Mick. Z niewielą ś. obejdzie, N. mu trzeba. Troc. **2.** a. × **Niewielce** *niebardzo, troszkę, mało co, nieznacznie:* N. ś. napracował, namęczył. Nad wiek młodziana przerosłeś N. Mick. N. więcej, mniej = *nie o wiele.* **3.** [Na N.] = *na krótko.* <Nie + Wiele>

[**Niewieleczko**] p. **Niewiele.**

†**Niewieliczki**, †**Niewieluczki**, [**Niewieliczki, Niewielczki**] *bardzo mały, maleńki:* Niewieliczka to zbroja, da dobreńka. Jag. Kupido, chłopiąteczko z łuczkiem niewieliczkie. Zim.

[**Niewieliczko**] p. **Niewiele.**

Niewielki, [Niewielczki, Niewieliczki] *niezbyt wielki, nieduży:* Niewielka strata. Podnosił niewielką swą figurkę na palcach. Korz. Niewielka izba. Krasz. Po niewielkim czasie. Wuj. (= *krótkim*). Przydano Kazimierzowi dla jeszcze niewielkich lat gubernatora Jakszona z Mielsztyna. Biel. M. (= *dla małoletności*). <Nie + Wielki>

Niewielu p. **Niewiele.**

†**Niewieluczki** p. **Niewieliczki**: Tatarowie niewieluczką liczbę naszych postrzegszy, serca zawzięli. Błaż. Wielekroć niewieluczka trzoda jest ludu bożego, a ludu niezbożnego bardzo wielka. Sekl.

× **Niewierca, y,** lm. **y** p. **Niewierny**: Pokaż ś., Panie, tym niewiercom. Przyb.

× **Niewierczy** przym. od **Niewierca**: Głosy niewiercze z wiernemi zmieszane. Przyb.

× **Niewiernica, y,** lm. **e** forma ż. od **Niewiernik**: Ja będę rywalem tego gacha, co broni niewiernicy sprosnej. Słow. Zdr. [**Niewierniczka**].

[**Niewierniczka, i,** lm. **i**] p. **Niewiernica.**

Niewiernie przys. od **Niewierny**: Nie przyznasz ś., Panie, do tych, którzyć N. służyli, ale przeciwnemi a. obłudnemi byli. Wiśn. Wiarę dziś niektórzy tak N. traktują. Wuj.

× **Niewiernik, a,** lm. **cy,** × **Niewierca I.** *człowiek niedowierzający, niewierny:* Słuchaj, a nie bądź niewiernikiem, ale wierz. Smotr. **2.** p. **Niewierny**: Od niewierników zelżon jest Chrystus Pan. Klon. Ukaż, Panie, moc swoją niewiernikom. Czahr. Co który z onych niewierników myślił przeciw Bogu, to ś. wtenczas pokazało. Białob. Taki nie jest wiernym, ale niewiernikiem. Wuj. Umysłem niedowiernym, niewierniku, wahasz ś. Zigr. **3.** a. †**Niewierz** *przeniewierca, wiarołomca, zdrajca, oszust:* Obiecał, ale N. nie ziścił. Skar. Ten N. mię rzuca; umieram z rozpaczy. L. <Od Niewierny>

Niewierność, i, blm. rz. od **Niewierny; Niewiara,** × **Bezwierstwo,** × **Bezwierność.**

Niewierny, × **Bezwierny I.** *nie wierzący, nie mający wiary, nieprawowierny, kacerski, heretycki:* Mufty osądził, że ten sam N., ktoby janczara miał za prawowiernego. Kłok. Białogłowy niewiernej a. heretyczki pojmować ś. nie godzi. Sz. Ty jesteś heretyk N. Rut. N. Żyd, Turczyn. Troc. **2.** *nie dotrzymujący wiary, wiarołomny, przeniewierczy, zdradziecki, oszukańczy:* N. przyjaciel. Niewierna żona. Tak powiadali czarni niewolnicy, niewierni pańskich haremów strażnicy. Mick. **3.** *niedowierzający, nieufny, podejrzliwy, wątpiący, sceptyczny:* N. Tomasz. Patrzał na niego niewiernemi oczyma. Kaczk. **N., ego,** lm. **i** rz., × **Niewiernik,** × **Niewierca,** [**Niewiara**], × **Bezwiernik,** × **Bezwierca** *niedowiarek, kacerz, heretyk, ateusz; nicchrześcijanin (a. chrześcijanin u niechrześcijan):* Jeden tylko, N. Aron Lejzerowicz odesłany został po egzamin do doktora. T. K. Giaur znaczy N. Mick. <Nie + Wierny>

†**Niewierz, a,** lm. **owie** p. **Niewierny**: Gdy przyjechała Narymuntowa do Dowmanta dziewierza a. raczej niewierza swego, wziął on sobie gwałtownie za żonę bratową. Stryjk.

× **Niewierzony** *któremu nie wierzą, niewiarogodny:* Powieści niewierzone. Słow. <Nie + Wierzony, od Wierzyć>

†**Niewieścki** p. **Niewieści**: Niewieścke rzeczy słowie gierada. Ort.

[**Niewiestka, i,** lm. **i**] p. **Niewiasta.**

× **Niewieszczenie, a,** blm. **I.** czynność cz. **Niewieścić. 2.** czynność cz. **Niewieścieć.**

Niewieści, †Niewiejski, †Niewiescki przym. od **Niewiasta I.** *kobiecy, damski, białogłowski, żeński:* Pod lat niewieścich schodziła południe. Mick. Żeby ją (bajkę) dać poznać polskiej płci niewieściej, udawajmy, że wzięta z francuskiej powieści. Mick. Nad Niego większy nie powstał między syny niewieściemi. Wuj. Sejm N. Biel. M. Szkoda ś. mężom w swary niewieście wdawać. Skar. Umysł N. nie ma stałości. Prz. Niewieścia rzecz kądziel. Kn. Niewieścia chęć, towarzystwo, nakładanie z niewiastami. Kn. *(= kobieciarstwo, słabość do kobiet).* **2.** *taki, jak u niewiasty, zniewieściały, babski, niemęski, miękki, słaby:* Niewieście ma serce. Troc. Precz żal niemęski, precz żal N. Mick. **3.** anat.: †Fałd N. = *rima pudendi.* †Jąderka niewieście p. **Jajnik.** Korzeń N. p. **Łechtaczka.** Łono niewieście p. **Srom.** Piersi niewieście p. **Sutek.** †Żywot N. p. **Macica. 4.** bot.: Niewieście psiny p. **Czartawa. 5.** fizj.: †Kwiaty niewieście, †niemoc niewieścia, choroba niewieścia, † przyrodzenie niewieście, †upławy niewieście p. **Miesiączka. Po niewieściemu, †Po niewieściu, †Po niewiejsku, †Niewiejskie** przys. *jak niewiasta, po kobiecemu.* <p. Niewiasta>

× **Niewieścić, i, ił** *robić zniewieściałym.* L.

†Niewieścieć, eje, ał, †Niewieściuszeć *stawać ś. zniewieściałym, niewieściuchem, miękнąć, delikatnieć:* Bierzecie ś. w pole przeciw nieprzyjaciołom, niechajże nie niewieścieje serce wasze, a nie lękajcie ś. ich. Leon.

†Niewieściniec, ńca, lm. **ńce** *uterus:* N., macica, członek, w którym ś. płód chowa. Mącz.

†Niewieścinny I. *należący do niewiasty, niewieści, kobiecy:* Niewieścinne dobra. Troc. **2.** *wdający ś. z kobietami, romansowy:* N. młodzian. Troc.

†Niewieścisko, a, lm. **a** p. **Niewiasta:** Sprosne niewieściska. Skar. *(= babska, kobieciska).* Tales naśmiewiskiem był jednego niewieściska. Petr. Siła ich pożarta, stali ś. jako niewieściska. Birk. Uderzył jako N. jakie w lamenty Osman. Birk.

Niewieściuch, a, lm. **owie I.** *człowiek zniewieściały, baba, delikacik, piecuch, pieszczoch:* Mężowie niewieściuchami ś. stali. Pilch. Kto niewieściuchem, niech ś. tu zostanie, wart jest, by go Sybarys przyjęła za syna. Szymon. Ludzie nikczemni, niewieściuchowie, leniwi, kochający ś. w rozkoszy. Ustrz. Przyroda lubi wdzięk pracy dzielnej i skazuje na zagładę niewieściuchów tłustych, zwyrodniałych. Dyg. **2.** *kobieciarz, bałamut, rozkosznik, lubieżnik, rozpustnik:* Niechby Parys N. z Heleną pokoju w amorach używał. Jabł. <Od Niewiasta>

Niewieściuchostwo, a, blm., × **Niewieśkość** *zniewieściałość, pieszczoność, papinkowatość, słabość, miękkość życia:* N., miękkość, pieszczenie. Pir. Ciało i umysł miękki niewieściuchostwem zaraził. Pilch. (Król) straciwszy Polskę i nieładem obywatela i swoim niewieściuchostwem... Karp.

Niewieściuchowski, †Niewieściuszy przym. od **Niewieściuch:** N. umysł jest takowy, który strzyże i goli, i wnet ś. da na tę abo na owę stronę zmiękczyć. Dambr.

†Niewieściuszeć, eje, ał p. **Niewieścieć:** Przed tobą sam ś. Mars wstydzi i niewieściuszeje. Pot.

†Niewieściuszenie, a, blm., czynność cz. **Niewieściuszeć.**

†Niewieściuszy p. **Niewieściuchowski.**

× **Niewieśkość, i,** blm. p. **Niewieściuchostwo:** N., niemęskie zmiękczenie. Przyb.

Niewiniątko, a, lm. **a,** × **Niewinię, †Niewinnię** *człowiek niewinny, naiwny, Bogu ducha winny, nie znający złego; dziecię, niemowlę:* To jeszcze N. Udawać N. Nie czyńże ś. niewiniątkiem. L. Połysk drobnej, śnieżnej ręki, błogosławiącej niewiniątek głowy. Mick. *(= dzieci).* Niewiniątka p. **Młodzianek.** Ir.: N.! patrząc nań, rozumiałby kto, że aniołka widzi, a on gorszy od djabła rogatego. L. Oh N.! niby to ona o niczym nie wie. L. <Z Niewinny>

Niewinien (jako orzeczenie) p. **Niewinny:** Żołnierz kiedy chodzi przez rózgi, grają mu: N. L. Niewinienem, nie znam ś. do żadnej złej rzeczy. Paszk. On temu N. *(= nie jest tego przyczyną).* <Nie + Winien>

× **Niewinię, ęcia,** lm. **ęta** p. **Niewiniątko:** O nic was nie proszę, tylko, abyście pamiętali o żonie i niewiniętach moich. Kraus. Bogini słabe wołania niewiniąt łaskawie przyjmuje. L.

× **Niewiniuchny** p. **Niewinniuchny:** Któżby ś. spodziewał, żeby panienka z tą mineczką, niby niewiniuchną, tak bezczelną była? L. Niewiniuchna! jak stary sędzia. L.

× **Niewiniuteńki** p. **Niewinniuchny:** Od stóp do głowy niewiniuteńka. L.

†Niewinnić, i, ił i **†N. ś.** p. **Uniewinnić:** A wy, aza niewinni będziecie? nie będziecie bez winy! Bud. (właściwiej: a wy niewinniąc ś., uniewinnicie ś.? nie uniewinnicie ś.! gdyby ś. nam tak mówić godziło. Bud.).

Niewinnie przys. od **Niewinny** = a) *bez winy, bez grzechu, niepokalanie.* b) *niesprawiedliwie, niezasłużenie:* Być skazanym N. Cierpieć N. c) *dziecięco, skromnie, szczerze, z prostotą, naiwnie:* Uśmiechać ś., spoglądać N.

†Niewinnienie, a, blm., czynność cz. **Niewinnić.**

†Niewinnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Niewinnić ś.**

†Niewinnię, ęcia, lm. **ęta** p. **Niewiniątko.**

Niewinniuchny, Niewinniutki, × **Niewiniuchny,** × **Niewiniuteńki** *miluchny przez swoją niewinność, skromniuchny.*

Niewinniutki p. **Niewinniuchny.**

Niewinność, i I. blm. rz. od **Niewinny; †Niewinowactwo, †Bezwinstwo, †Przezwinstwo:** N. uciśniona. Wzywam Cię, Boże, świadku mej niewinności. Kochan. Moja N. wzniosła nię do nieba. Kochan. Pójdźmy do owcy, do gołębia, tam szczerą a prostą widzimy N. Górn. N. dziecinna. Skar. Niewinności swojej obronić nie mógł. Skar. Któż z nas pochlubić ś. może, że dochował wziętą na chrzcie niewinności szatę? Wor. Stracić N. *(= dziewictwo, cnotę, wstyd).* **2.** [N., lm. i] *niewiniątko, nieboga.*

Niewinny, Niewinien, × **Bezwinny, †Niewinowaty I.** *który nie zawinił, na którym nie ciąży wina, czysty, bez zarzutu, nieposzlakowany:* Lepiej winnemu przepuścić, niż niewinnego karać. Kn. Prawa ś. winny boi, nieszczęścia N. Min. Uznać kogo za niewinnego. Jesteśmy niewinni krwi brata twego. Sł. wil. Niejednego niewinnego obieszą. Prz. **2.** *bezgrzeszny, niegrzeszny, nieskalany, nieskazitelny, niepokalany, czysty, skromny, dziewiczy, anielski:* Mnie weźmie kto inny, aniołek N. N. w życiu, czysty od niecnoty, nie dba o Maura pociski i groty. Min. N. jak dziecko. Serce niewinne. Życie niewinne. Dziewczyna niewinna *(= dziewica).* Chłopcowi każda piękność zda ś. rówiennicą, a niewinnemu każda kochanka dziewicą. Mick. **3.** *nie ze złej myśli pochodzący, nie mający na celu nic złego, niegorszący,*

przystojny, przyzwoity, skromny: Uśmiech N. Niewinne spojrzenie. Żart N. Zrobić co w niewinnej, w najniewinniejszej myśli. Zabawa, rozrywka, gra niewinna. **4.** *nieszkodliwy:* N. napój, środek. Lekarstwo niewinne. **5.** †N. *nie pochodzący z czyjej winy, niezasłużony, nieusprawiedliwiony:* Ażeby też niewinnych turbacji ludzie kupieccy nie ponosili, tedy żaden go pozywać nie ma, tylko ten... **6.** bot.: N. baranek p. **Niepokalanek.** <Nie + Winny>

†**Niewinowactwo, a,** blm. p. **Niewinność:** Przechadzał jeśm ś. w niewinowactwie serca mego. Ps. flor.

†**Niewinowaty** p. **Niewinny:** Niewinowaci i prawi przystali są mnie. Ps. flor. Przelili są krew niewinowatą. Ps. flor. <Nie + Winowaty>

[**Niewisny**] p. **Niewidomy.** <Nie + * Wisny, od WID>

†**Niewistka, i,** lm. **i** i [**Niewistka**] p. **Niewiasta.** Troc. <Ukr. newistka>

[**Niewistny**] p. **Niewidomy.**

[**Niewitro**] p. **Niejutro.** <Nie + [Witro] = jutro>

[**Niewjedno**] *niezawsze.* <Nie + Wjedno>

× **Niewładny** *nie mający władzy, nie władający czym, niesamowładny, bezwładny:* Weźmie dziecięciu matka troskliwa nóż, aby przez niewładne siły i lata przy igraszce ś. nie skaleczyło. L. (=*słabe, wątłe*). Nie narażaj ś. na rzecz ślizką, sobą niewładną, innemu poddaną, w sobie podłą. Pilch. <Nie + Władny>

Niewłasnowolny *nie mający własnej woli, bierny:* Istota cicha, niewłasnowolna. <Nie + Własnowolny>

Niewłasny 1. *nieswój, obcy, cudzy.* **2.** †N. p. **Niewłaściwy:** Uczynili królowę naszą niewłasną a niedobrego łoża królową. Baz. Amurat był przyzwan na pomoc od jednego niewłasnego cesarza greckiego Katakuzena przeciw własnemu dziedzicowi cesarstwa Paleologowi. Stryjk. Mowa niewłasna. Troc (= *przenośna, figuryczna*). Niewłasne wyrozumienie wyrazu (=*znaczenie wyrazu przenośne*). <Nie + Własny>

Niewłaściwie przys. od **Niewłaściwy:** Znaleźć ś., postąpić N. Rozpoczęli tak N. batalję. Rol.

Niewłaściwość, i 1. blm. rz. od **Niewłaściwy:** N. postępowania, wyrażenia. **2.** lm. **i** *rzecz niewłaściwa, szczegół niewłaściwy, zboczenie, usterka:* Usunąć wszelkie niewłaściwości. Popełnić N.

Niewłaściwy, †**Niewłasny 1.** *nie taki, jak być powinien, niestosowny, nieodpowiedni, nieprzyzwoity, nieprzystojny, nie na miejscu:* Położyć co na niewłaściwym miejscu (=*nieswoim*). Odezwanie ś., znalezienie ś., postąpienie niewłaściwe. Wyraz N. Sposób N. językowi. Korz. **2.** anat.: Szew kostny N. a. r z e k o m y (sutura spuria). **3.** lek.: !Błona niewłaściwa p. **Doczesny. 4.** mat.: Ułamek N.=*forma ułamkowa, której wartość liczebna jest równa jedności lub większa od jedności.* **5.** praw. *niekompetentny.* <Nie + Właściwy>

†**Niewłaśnie** przys. od **Niewłasny,** *niewłaściwie:* Jezus często *figurate* i N. mówił. Wuj. (=*przenośnie*).

[**Niewłożony**] *nieprzyzwyczajony:* Robota była ciężka dla niewłożonego. Reym. <Nie + Włożony, od Włożyć>

†**Niewobłudny** *nieobłudny.* Głosy w. XV. <Nie + Wobłudny>

Niewodek, dku, lm. **dki** p. **Niewód.** Toł.

[**Niewodka, i,** lm. **i**] p. **Niewód.**

[**Niewodniczy, ego,** lm. **owie**] *starszy rybak, rybołów.*

[**Niewodny**] p. **Niewodowy:** Niewodnych jader (=sieci) gromada.

Niewodowy, [**Niewodny**] przym. od **Niewód:** Sieć niewodowa.

Niewola, i, blm. **1.** a. †**Niewoleństwo,** †**Niewolstwo,** †**Niewólstwo** *brak wolności, niesamodzielność, zależność; stan, życie narodu zawojowanego a. jeńca, niewolnictwo, poddaństwo:* N. polityczna, moralna, ekonomiczna. Gdy jedna część społeczności samowolnie pracą i osobami drugiej części zarządza, takowy stan rzeczy nosi imię niewoli. L. N. żelazna wygania, wabi złota wolność. Birk. Nie jest tak ciężka N. pod Turczynem, jako w naszej farbowanej wolności; oddałbym haracz, byłbym już wolny i bezpieczny dobra swego. Kłok. Zabrać, wziąć kogo do niewoli a. w niewolę. Jęczeć w niewoli. N. tatarska=*jasyr.* W niewolę tak brańców poszło siła. Kulig. Dostać ś. do niewoli. W niewolę zaprzedać. Wolność swoją w niewolę przedać. Troc. Jam jest Pan Bóg twój, którym cię wywiódł z ziemi egipskiej, z domu niewoli. N. babilońska. Panem wielkim być wielka N. Prz. Niewolą przycisnąć. Troc. Dyszeć pod niewoli jarzmem. Troc. **2.** *mus, przymus, konieczność, ostateczność:* Niewolą ś. wymawiają, iż będąc dłużni, musieli kraść. Karnk. Zastawić gruntu dziedzicznego niewolno białejgłowie, chyba żeby tego była bardzo wielka N. i niedostatek znaczny, który przysięgą oświadczy. P. chełm. I bez kmotrów prawy chrzest, gdy tego N. Skar. Co mi za N. pracować! Co mi tego za N.? Kn. Gdzie przewodzi bojaźń, tam N. Pilch. Co to temu była za N., jak naumyślnie śmierci szukać? Oss. Upornie poddać ś. nie chcieli, aż już prawie wielka N. do tego ich przygnała. Papr. Piszczałeczki masz mieć cynowe abo kościane, abo też kiedy N., tedy z pióra. Cyg. N. nauczy robić. Prz. [Nie N.]=*niema musu, nie potrzeba*). Z niewoli, z niewolą, za niewolą, po niewoli=*nie z dobrej woli, z potrzeby, z musu, z konieczności, od biedy, w ostateczności.* Ryb nie jada, chyba żeby nie miał nic inszego do jedzenia, tedy dopiero z niewoli musi jeść. Star. Karania rzadko i aż z niewolą używać mamy. Bud. B. Ubogiemu niech nie dądzą z niechuci ani za niewolą. Wuj. Nie chce po woli, więc po niewoli. Prz. Wygnaliście mię, a teraz za niewolą przyszliście do mnie. Leop. Znajdziesz w naszym tłomaczeniu kilka słów za niewolą wynalezionych. Bud. **3.** [N.] *niedola, zła przygoda.* Zdr. [**Niewoliczka**]. <Nie + Wola>

Niewolenie, a, blm., czynność cz. **Niewolić.**

†**Niewoleństwo, a,** blm. p. **Niewola.**

[**Niewoliczka, i,** blm.] p. **Niewola:** N. mnie od matki wygnała. Oj żebyś wiedziała, moja matko droga, jaka mi to teraz N. sroga. Gl.

Niewolić, i, ił 1. *przyniewalać, zmuszać, przymuszać, musić, przynaglać:* Nikogo do picia nie niewolono, ale każdemu dano na wolę, aby używał, jako mu ś. podoba. Skar. Tu obowiązek niewoli, a tu żal zdejmuje. Gąs. Obowiązek słodki macierzyństwa niewolił ptaszkę do wysiadywania na jajach, póki się pisklęta nie wylęgną. Dyg. Jagusia jedna, jakby nic nie jadła, próżno ją Boryna niewolił, wpół brał i jak to dziecko prosił. Reym. Każdemu zosobna podtykała, czy mięso, czy czego innego zarówno, a niewoliła, bych sobie nie żałowali. Reym. Nie z takiemi miałem do czynienia, a nie niewoliłem żadnej. Sienk. (=*nie*

gwałcilem). Dusza małżonka niewolona przez twój ustawny żal i płacze. Wysp. *(=nękana, gnębiona, dręczona).* **2.** †N. *brać do niewoli, robić niewolnikiem, ujarzmiać.* L. Przen.: Wikłąc duszę w sieciach, niewoli jarzmem swoich ustaw. Teof. **3.** *zniewalać, zjednywać, pociągać, kaptować:* Czapką, papką i solą ludzie ludzi niewolą. Prz. Wzruszając serca, niewolił umysły. Kras.

Niewolka, i, lm. **i I.** a. **Ściskacz** *narzędzie drewniane, w kształcie silnej ramki, mającej trzy boki i śrubę w miejsce czwartego, służące do ściśnięcia części wyrobu świeżo z sobą sklejonych.* **2.** [N.] *narzędzie do rozbierania i składania zamku.* <Od Niewola>

Niewolnica, y, lm. **e** forma ż. od **Niewolnik:** Ja czuję w sercu jakąś moc zabójczą, która mym słowom da moc zabijania i ciebie mi tu da za niewolnicę. Słow. Przyzwyczajenie uczyniło ją niewolnicą tych drobnostek. Bał. Zdr. †**Niewolniczka.**

Niewolnictwo, a, blm., †**Niewolstwo,** †**Niewólstwo I.** *stan niewolnika, niewola, zależność od swego pana a. swego właściciela, poddaństwo:* Bliziuchno nas stoi wolność, a przecież niejeden jeszcze żyje w niewolnictwie. Pilch. Wolność z niewolnictwa gwałtem sobie wyrobił. Jabł. Chłopi niewolnictwem związani. **2.** *handel niewolnikami.* **3.** przen. *duch, umysł niewolniczy, służalczość:* Rokoszu N. wysiłało ś. na najpodlejsze uwielbienia... Ust. **4.** zb. *niewolnicy.* L.

†**Niewolniczek, czka,** lm. **czkowie** p. **Niewolnik:** Musi ten N. być urodzenia niepospolitego. Boh.

†**Niewolniczka, i,** lm. **i** p. **Niewolnica:** Otoż ja N. a służebniczka Pańska. Wuj. Giermana, o której powiedano, iżby z niewolniczek ś. narodziła. Ż. E.

Niewolniczo przys. od **Niewolniczy:** Autor N. naśladuje oryginał *(=bez samodzielności, literalnie).*

Niewolniczość, i, blm. rz. od **Niewolniczy.**

Niewolniczy I. przym. od **Niewolnik:** Stan N. Troc. N. syn. Kn. Rolnicy grunta nasze osiadają w niewolnym, lepiej rzekę, w niewolniczym prawie. L. Ci jak zwycięzcy czekają zdobyczy, tamci kajdanów, jak lud N. Mick. **2.** *służalczy, pokorny, uniżony, płaszczący ś.:* Uległość niewolnicza. Powiedz, czyś ty szczęśliwsza, że ciebie poddani, niewolnicze schylając karki, zowią: Pani? Mick. Przen. *w którym nie znać cienia samodzielności, ślepy, literalny:* Przekład N. Niewolnicze trzymanie ś. oryginału. Niewolnicze naśladownictwo. ×**Po niewolniczu** przys. *jak niewolnik:* Lud pospolity po niewolniczu traktowany. Leszcz.

!**Niewolnie** *mimowolnie, niechcący:* N. znak krzyża położył na siebie. Syrok. Przecież N. staje osłupiały. Gosz. <Ros. nevolьno>

Niewolnik, a, lm. **cy I.** *człowiek zaprzedany w niewolę, stanowiący własność swego pana:* Handlować niewolnikami *(a. żywym towarem).* Starzy chrześcijanie, którzy za pogaństwa niewolniki kupne mieli, wszystkim wolność dawali, jako braci w Chrystusie. Skar. W tym teraźniejszym statucie tych ludzi na czeladź, którzy przedtym niewolnikami byli zwani, odmieniono nazwisko, a napisano ich czeladzią dworną, ojczystą, macierzystą, kupną abo pojmaną. St. lit. N. u Turków, człowiek całe poświęcony na wolę cesarza, gotów pełnić najmniejsze jego skinienia, a gdyby można, i same myśli; choćby rozkazał całemu wojsku z skały jakiej skoczyć i most mu na rzece z głów usłać. Kłok. Tak powiadali czarni niewolnicy, niewierni pańskich haremów strażnicy. Mick. Wstań, niewolniku podły, wstań na chwilę, powiedz: ten wąwóz, czy nie Termopile? Mick. Przen.: Pióro, roboczy N. poety. Mick. **2.** przen. *człowiek bez własnej woli, niewolniczo komu a. czemu oddany:* N. pieniędzy, namiętności. Kn. N. żony *(=służka).* Skępca własnym swoim jest niewolnikiem. Troc. Nie umieć ś. wymówić, jest to być niewolnikiem proszących. Lubom. Człowiek, który nie duszą żyć nie umie, jest niewolnikiem wszystkich ciała udręczeń. Krasz. **3.** *człowiek wzięty do niewoli, jeniec, braniec:* N. wojenny. L. Nigdy wy z króla niewolnika nie uczynicie służalca harfiarza. Słow. Wielki grzech bezbronnego zabić niewolnika. Mick. Kazał na śmierć zabić wszystkie niewolniki. Mick. Zdr. †**Niewolniczek.** <Od Niewolny>

Niewolno I. ×N. przys. od **Niewolny,** *niewolniczo.* **2.** a. **Nie wolno** *nie można, wzbroniono, zabroniono:* N. kraść, zabijać. Przen.: N. zapominać o przyjaciołach *(= nie godzi ś.).* <Nie+Wolno>

Niewolność, i, blm. rz. od **Niewolny,** *brak wolności, niewola:* Niech każdy zdrowym rozumem wolność i N. obaczy oboje. Bach.

Niewolny przeć. **Wolny:** Witołd we wszystkie czasy był tak dalece N., że też i u obiadu sądził i posły odprawował. Błaż. Wypływało to z ówczesnych niewolnych stosunków, w których każdy człowiek zostawał w pewnej osobistej zależności od drugiego. Okol. W obcej krainie przychodzień życie niewolne wiedzie. Kor. Wola wolna rozkazuje, apetyt zaś jest N. Troc. N. sobie. Troc *(= niezależny od siebie).* Tłumom niewolnej dziatwy wróciła przynajmniej wolność. Szaj. *(=w niewolę zapędzonej, niewolniczej).* Słudzy niewolni abo rękomańcy zamienieni być mogą, dlatego iż ś. z niewoli wyłomić nie mogą. Sz. Wezwano na łowy mnogą czeladź: psarów, wilkowyjów, nareczników niewolnych. Dyg. Niewolni — gorzej: słudzy niewolników. Mick. Czegóż wy chcecie, niewolne duchy, wrosłe w ziem? Wysp. <Nie+Wolny>

†**Niewolstwo, a,** blm. p. **Niewolnictwo:** a) Ty niewolstwa brzydkiego, łańcucha więzień podłego. Dar. J. Litwa, wyswobodzona z przyrodzonego swego niewolstwa, mogła być z wolną Polską złączona. Orzech. Chłopi ledwie kiedy którą rzecz pochwalenia godną uczynić mogą, będąc haniebnym niewolstwem związani i zatłumieni. Baz. Bóg cię wyprowadził z Egiptu, z domu niewolstwa. Leop. Było w tym kraju zawsze N. wielkie. Biel. M. Gdyby król rozkazał, aby zdrowi lekarstwa używali, byłoby to znakiem niewolstwa i tyrańskiwa. Żarn. b) Jesteśmy Boga stworzenie, proch nogi Jego, N. Jego. Skar. Ci, co nie słuchają Boga, nie są z Boga, ale są niewolstwem szatańskim. Białob.

Niewód, odu a. ×**oda,** lm. **ody,** [**Niewodka**] **I.** ryb. *sieć rybacka mająca najmniej kilkadziesiąt sążni długości, złożona z matni i skrzydeł i ciągniona na dwuch łódkach:* Na morzu abo na wielkim jeziorze łowią ryby niewodem, abo kniejąc. Trzyc. N., sieć wielka, na stawach, jeziorach i rzekach zażywana, robi ś. z mocnych konopi, ma dwa skrzydła i matnię. Kluk. N., sieć mająca 60 sążni długości. Mag. Związano N. głęboki stóp dwieście. Mick. A dziękiż Tobie, łaska-

wy Boże! toż mi zakładać N. pomoże. Len. Jużem chciał łeb wychylić, jak ryba z niewoda. Słow. Oj moiż wy rybaczkowie, hej ło-łom! zarzućcie jedwabny N., hej ło-łom! Gl. Przed niewodem ryby łowi. Prz. *(= nie mów: hop!, aż przeskoczysz).* **2.** myśl.: N. ptaszy = *sieć podobna do niewodu rybnego, tylko mająca matnię dłuższą, na obręczach opiętą.* Zdr. **Niewodek.** <? Por. S. Sł. i Ros. nevodъ, Dłż. navod, Czes. nevod. Mikl. 214>

† **Niewólstwo, a,** blm. p. **Niewolnictwo:** Ręką to swą tylko sprawił, że nas z niewólstwa wybawił. Kochan.

Niewprawa, y, blm. p. **Niewprawność:** N. w mowie. Kon. Dodać do tego należy niewprawę do pracy i pióra, może i trochę lenistwa. Ochoc. <Nie + Wprawa>

Niewprawnie przys. od **Niewprawny:** List był pisany N., koślawo. Bał. Robota mu idzie N. *(=niesporo).*

Niewprawność, i, blm. rz. od **Niewprawny; Niewprawa,** *brak wprawy.*

Niewprawny *nie mający wprawy, niewprawiony, nieumiejętny, niebiegły, niezręczny:* N. robotnik. Wiedział, że kula niewprawnego i bojaźliwego może go ominąć. Korz. N. w co, do czego, × czego. Rozerwawszy baczność niewprawnych do ścigania ludzi, uszli. Krasz. Swady kunsztownej N. Łoż. <Nie + Wprawny>

Niewrażliwość, i, blm. *brak wrażliwości:* Psychologowie kryminalni nazywają te cechy niewrażliwością moralną przestępców. < Nie + Wrażliwość>

† **Niewrotliwy** p. **Niewrotny.** Kn. < Nie + Wrotliwy>

× **Niewrotny,** † **Niewrotliwy 1.** *niepowrotny, bezpowrotny, który ś. nie wróci, którego nie można powrócić, miniony bez powrotu, przepadły na zawsze:* Wszystko z czasem niewrotnym upłynnie przepada, jako w znikomej piasek klepsydrze. L. Słałem skargi za twym niewrotnym duchem. Wor. Minęły chwile bujnej młodości, jako więc kwiat róży mija N. Zabł. Już wyszedł twój dekret N. Groch. *(= niecofnięty, nieodwołalny).* **2.** *z którego niema powrotu:* Piekło niewrotne. Klon. <Nie + Wrotny>

† **Niewrzącość, i,** blm. rz. od **Niewrzący:** N. jaja. Troc.

† **Niewrzący** *trudny do ugotowania, do zmiękczenia przez gotowanie,* nieuwarzysty; *twardniejący w gotowaniu.* <Nie + Wrzący, od Wrzeć>

† **Niewrządość, i,** lm. **i,** † **Niewrzęda** *nadużycie:* Mówią przeciwo prawemu lichotę, w pyszności i niewrządości. Ps. flor. <? Por. S. Sł. vъrędъ = porządek i Pol. urząd, od RZĘD>

† **Niewrzęda, y,** lm. **y** p. **Niewrządość:** Babilońskiej merchy N. niewstydliwa. Zigr.

† **Niewskórany** *nie mogący być wynagrodzonym, niepowetowany:* Miasto to miał Bóg na wieczne a nigdy niewskórane spustoszenie podać. Żarn. Żydzi na N. upadek przyszli. Żarn. *(=z którego nie można ś. poprawić, podźwignąć, na który niema rady).* <Nie + Wskórany, od Wskórać>

× **Niewskórny** *który nic nie wskórał, bezskuteczny, płonny, czczy:* Niewskórne zamachy oręża. Wor. <Nie + * Wskórny, od Wskórać>

× **Niewskrześny** *nie dający ś. wskrzesić:* N. ród. Wor. <Nie + * Wskrześny, od Wskrzesić>

† **Niewsłowiony** *niewysłowiony, niewypowiedziany:* Słusznie tedy kożdy człek ma go (rozum) mieć na pieczy, bo co z rozumem chodzi, niewsłowione rzeczy. Kob. <Nie + Wsłowiony, od Wsłowić>

Niewspółmierność, i, blm. rz. od **Niewspółmierny,** *niespółmierność.*

Niewspółmierny p. **Niespółmierny.** <Nie + Współmierny>

× **Niewstrętliwie** przys. od **Niewstrętliwy:** Słuchał na ulicy rozmów, i brzmiały mu one N. Krasz.

× **Niewstrętliwy 1.** *nie mający wstrętu do czego, nie czujący wstrętu do czego:* Do maczania języków w czarkach byli oni niewstrętliwi. Orzesz. **2.** *nie wzbudzający wstrętu.* <Nie + Wstrętliwy>

Niewstrzemięźliwie przys. od **Niewstrzemięźliwy.**

Niewstrzemięźliwość, i, blm. rz. od **Niewstrzemięźliwy:** Umarł wreszcie niewstrzemięźliwością zabity. Krasz.

Niewstrzemięźliwy, † **Niewstrzymięźliwy,** † **Niestrzymięźliwy,** × **Niewstrzymały,** † **Niewstrzymawały,** † **Niestrzymawały,** † **Niewstrzymywały** *nie wstrzymujący ś., niepowściągliwy, nie zachowujący miary, nieumiarkowany, przesadny, niepohamowany:* Co to za N. język! Fred. A. <Nie + Wstrzemięźliwy>

× **Niewstrzymale** przys. od **Niewstrzymały,** *niewstrzemięźliwie.*

× **Niewstrzymalny** p. **Niewstrzymany.** L. <Nie + Wstrzymalny>

× **Niewstrzymałość, i,** blm. rz. od **Niewstrzymały,** *niewstrzemięźliwość:* Potępiają zwierzęta N. naszą. Kras.

× **Niewstrzymały** p. **Niewstrzemięźliwy.** <Nie + Wstrzymały>

Niewstrzymany, † **Niestrzymany 1.** *którego nie wstrzymano.* **2.** a. × **Niewstrzymalny** *którego wstrzymać nie można, niepowstrzymany, niepohamowany, nieukrócony, niepomiarkowany, nieumiarkowany, niepowściągliwy, bystry, gwałtowny:* Aż do biura wpadnięto niewstrzymanym krokiem. Fred. A. Leci czas N., podobien wiatrowi. Min. Potok N. w biegu. Żalu jego i łez niewstrzymanych nie ukoić nie mogło. Kaczk. Pełno zniszczonych nadziei, żądza niewstrzymana osiągnienia ich raz jeszcze. Krasiń. <Nie + Wstrzymany, od Wstrzymać>

† **Niewstrzymawale** przys. od **Niewstrzymawały,** *niewstrzemięźliwie.*

† **Niewstrzymawałość, i,** blm. rz. od **Niewstrzymawały.**

† **Niewstrzymawały** p. **Niewstrzemięźliwy:** N. syn jego wyrządzał niecześć cudzym żonom. Petr. <Nie + Wstrzymawały>

† **Niewstrzymięźliwie** przys. od **Niewstrzymięźliwy,** *niewstrzemięźliwie.*

† **Niewstrzymięźliwość, i,** blm. rz. od **Niewstrzymięźliwy,** *niewstrzemięźliwość.*

† **Niewstrzymięźliwy** p. **Niewstrzemięźliwy.** L. <Nie + Wstrzymięźliwy>

† **Niewstrzymywale** przys. od **Niewstrzymywały,** *niewstrzemięźliwie.*

† **Niewstrzymywałość, i,** blm. rz. od **Niewstrzymywały,** *niewstrzemięźliwość.*

† **Niewstrzymywały** p. **Niewstrzemięźliwy.** <Nie + Wstrzymywały>

Niewstyd, u 1. blm. p. **Niewstydliwość. 2.** × N., lm. **y** *czyn, postępek bezwstydny:* Fortuna pobudziła Sodomę na niewstydy. Bals. Psiną oczy zakrywszy, płodziłeś niewstydy. Birk. **3.** [N.,

a, lm. **owie**] p. **Niewstydnik:** Niewstydzie! (połajanka). <Nie + Wstyd>

[**Niewstyda, y,** lm. **y**] p. **Niewstydnik.**

† **Niewstydawy** p. **Niewstydliwy:** Który cię ogień N. pali! Petr. *(= miłość uczciwa, za którą ś. nie trzeba wstydzić.* Petr.).

Niewstydliwie przys. od **Niewstydliwy,** *bezwstydnie.*

† **Niewstydliwiec, wca,** lm. **wcy** p. **Niewstydnik:** Tersites N. Żebr.

Niewstydliwość, i, blm. rz. od **Niewstydliwy; Niewstyd,** *brak wstydu, bezwstyd, cynizm.*

Niewstydliwy, × **Niewstydny,** † **Niewstydawy** I. *niełatwy do zawstydzenia ś., nie mający wstydu, bezwstydny, bezczelny, czelny, cyniczny, sprośny:* Kto raz miłego wstydu przeskoczy granice, ten już znacznie będzie miał niewstydliwe lice. Pim. **2.** † N. *za który niema powodu wstydzić ś.* <Nie + Wstydliwy>

× **Niewstydnica, y,** lm. **e** forma ż. od **Niewstydnik,** *bezwstydnica:* Wiadomo, ile próżniaków, włóczęgów i niewstydnic używają okazji do letkiego i daremnego chleba. L.

× **Niewstydnie** przys. od **Niewstydny,** *bezwstydnie.*

× **Niewstydnik, a,** lm. **cy,** † **Niewstydliwiec,** [**Niewstyd, Niewstyda, Niestyda**] *człowiek nie mający wstydu, bezwstydnik, bezczelnik, cynik.*

× **Niewstydno** (jako orzeczenie) *nie wstyd:* Polakom N. Len.

× **Niewstydność, i,** blm. rz. od **Niewstydny,** *bezwstydność.*

× **Niewstydny** p. **Niewstydliwy:** Nimfy oczu niewstydnych i lica. Jabł. <Nie + Wstydny>

† **Niewściągliwie** przys. od **Niewściągliwy,** *niepowściągliwie.*

† **Niewściągliwy,** † **Niewściągniony,** × **Niewściężny** *którego nie można powściągnąć, niepowstrzymany, niepohamowany, nieukrócony, niepomiarkowany, nieumiarkowany, bystry, gwałtowny:* Jako koń w pańskiej stajni urodziwy, kiedy ś. urwie, bieży N. na łąki a. gdzie stada pasają. P. Koch. <Nie + Wściągliwy>

† **Niewściągniony I.** *którego nie wściągniono.* **2.** p. **Niewściągliwy:** Nie jest tak prędki obrzym N. Kochan. Jakokolwiek daleko Andromeda leży, przedsię za nią wieloryb N. bieży. Kochan. N. Orjon. Kochan. Dokąd pióro zaciągasz wiersze niewściągnione? Warg. <Nie + Wściągniony, od Wściągnąć>

× **Niewściężnie** przys. od **Niewściężny.**

× **Niewściężny** p. **Niewściągliwy:** N. pochop. Kniaź. Czas N. Nar. Któreż klęski naszemi nie utyły pola, kędy mogił nie wzniosła niewściężna swywola? Nar. Niewściężna kobieta. Nar. <Nie + Wściężny>

Niewybadany I. *którego nie wybadano.* **2.** † N. p. **Niezbadany:** Niewybadane są boskie czyny. Chr. <Nie + Wybadany, od Wybadać>

Niewybieralność, i, blm. rz. od **Niewybieralny:** Hr. de Mantey wniósł projekt takiej reformy początkowej w dziedzicznym ciele prawodawczym, jakaby zniosła N. parów do izby niższej. Nagan.

Niewybieralny *którego nie można wybierać:* Poza temi, którzy tworzyli stany sejmujące niewybieralne, istniała cała masa szlachty. Remb. <Nie + Wybieralny>

Niewybrednie przys. od **Niewybredny.**

Niewybredność, i, blm. rz. od **Niewybredny.**

Niewybredny *nie przebierający, niegrymaśny.* <Nie + Wybredny>

Niewychwalony I. *którego nie wychwalono.* **2.** † N. *którego nigdy dosyć wychwalić nie można, niewysławiony:* Dajcie cześć Panu ze wszech najwyższemu, Panu niewychwalonemu. Kochan. <Nie + Wychwalony, od Wychwalić>

Niewyczerpalnie przys. od **Niewyczerpalny:** N. bogaty umysł. Spas.

Niewyczerpalny p. **Niewyczerpany:** Ta nadnaturalność arcydzieł sztuki czyni je niewyczerpalnemi nigdy do ostatka. Spas. <Nie + * Wyczerpalny, od Wyczerpać>

Niewyczerpanie przys. od **Niewyczerpany.**

Niewyczerpany I. *którego nie wyczerpano.* **2.** a. **Niewyczerpalny,** † **Niewyczerpny,** † **Niewyczerpiony,** † **Nieprzeczerpany,** × **Niewydatny** *którego nie sposób wyczerpać, nieprzebrany, obficie dostarczający:* Niewyczerpane źródło. Skarb N. <Nie + Wyczerpany, od Wyczerpać>

† **Niewyczerpiony** p. **Niewyczerpany:** Ziemia matka zawsze rodząca a niewyczerpiona. Przyb.

† **Niewyczerpny** p. **Niewyczerpany.** <Nie + * Wyczerpny, od Wyczerpać>

† **Niewyczesaniec, ńca,** lm. **ńcy = Nieokrzesaniec.** <Nie + * Wyczesaniec, od Wyczesać>

† **Niewyczosanie, a,** blm. *nieokrzesanie, brak wychowania, gburowatość, grubijaństwo, prostactwo, ordynarność.* <Nie + Wyczosanie>

† **Niewyczosaniec, ńca,** lm. **ńcy** p. **Nieokrzesaniec.** Kn., Mącz.

† **Niewyczosany = Nieokrzesany:** Surowy, gruby, też mówią N. człowiek, grundychwał. Mącz. Grecy wszystkie inne narody nazwali grube, niewyczosane. Petr. *(= barbarzyńskie).* Mieszkańcy tej krainy są niewyczosani i grubi. Łęcz. Sprośnym ś. pokazuje tak w niewyparzonych słowach, jako w niewyczosanych uczynkach. Glicz. Człowiek sprośny, niewyczosanego rozumu. Syr. <Nie + Wyczosany, od Wyczosać>

Niewyczuwalny *którego wyczuć niepodobna:* Prawie N. puls. <Nie + Wyczuwalny>

[**Niewyczytający**] przys. *nie wymawiając:* Każdy też, N., przyjdzie pokłonić ś. Paniezusowi. Ork. N. Panu Bogu, byłek łoni we świętej Kalwarji na odpuście. Ja też, N., suszę siedm dni co tydzień, a co ósmy nie jem; może dostąpię kiedy tego szczęścia. Ork. <Nie + * Wyczytający, od Wyczytać>

Niewyćwiczoność, i, blm. rz. od **Niewyćwiczony:** Polanie odmówili pomocy Awarom nie dla niezbrojności i niewyćwiczoności w boju. Bońk.

Niewyćwiczony *niewydoskonalony, niewprawny, niewyuczony, niewytresowany:* Urok imienia królewskiego znaczył dla kozaków więcej, niż tłumy pospolitego ruszenia niesfornej i niewyćwiczonej szlachty. Sienk. Wkrótce stanął na czele znacznego oddziału ludzi niewyćwiczonych wprawdzie, ale gotowych iść z nim choćby i na Kraków. Sienk. <Nie + Wyćwiczony, od Wyćwiczyć>

[**Niewydarzony**] *niezdarzony, lichy:* Owoc N. <Nie + Wydarzony, od Wydarzyć>

Niewydatny I. *niewybitny, nie wyróżniający ś., nie odznaczający ś.:* Niewydatne stanowisko. Niewydatne zdolności. **2.** × N. p. **Niewyczerpany:** Tyle sierot, wspieranych niewydatną szczodrotą. Wor. **3.** × N. *mało wydający, niewydajny:* Kopalnia zaniechaną została po krótkim i bardzo niewydatnym żywocie. Szaj. W. **4.** † N. *trudny do wydania:* Książka niewydatna. Troc. Niewydatna, niewyraista córka. Kn. *(= którą trudno wydać za mąż).* <Nie + Wydatny>

Niewydobrzały *który nie wydobrzał:* Dla niewydobrzałego zdrowia w domu zostaje. Troc. Niewydobrzałe jeszcze młodzieńca tego obyczaje. Troc *(= niepoprawione).* <Nie + Wydobrzały, od Wydobrzeć>

Niewydolność, i, blm. lek.: N. mięśniowa w wadach serca = *niezdolność mięśnia do zrównoważenia niedostatków wynikających z niedomykalności zastawek* (insufficientia muscularis). <Nie + *Wydolność, od Wydołać>

Niewygadany *któremu ś. trudno wygadać, wysłowić, wyjęzyczyć, niewymowny:* Tego niewygadanego braciszka jak mogła najprędzej ś. z Nieświeża zbywała. Krasz. <Nie + Wygadany>

Niewygarbowany **I.** *którego nie wygarbowano.* **2.** †N. *nieokrzesany, niewyćwiczony, prostacki, gburowaty, grubijański, nieogładzony, ordynarny:* N. język mieć. Mącz. Orfeusz prostemu i niewygarbowanemu ludowi ceremonje obrzędów świętych odkrywał. Lat. <Nie + Wygarbowany, od Wygarbować>

× **Niewygasisty** p. **Niewygasły:** Klej biały N., ściekający ze skał do wód, płomień do siebie zdaleka ściągający. St. wil. <Nie + *Wygasisty>

Niewygasły **I.** *który nie wygasł, nie wytlał.* Przen.: Niewygasłe prawa do czego *(= nieprzedawnione).* **2.** a. × **Niewygasisty** *który nigdy nie wygaśnie, trwały, wieczny, nieskończony:* Rosenkrenc wynalazł sekret lampy ognia niewygasłego, tak sławny w starożytności. L. Niewygasła wdzięczność, pamięć *(= niezatarta).* <Nie + Wygasły>

Niewygaśle przys. od **Niewygasły:** Nie mogę tego nie uczynić dla tak pamiętnego marszałka, jakim N. będziesz W. Ks. Mość. St. Aug.

× **Niewygładzony** **I.** *którego nie wygładzono.* **2.** *nieogładzony, niegładki, nieokrzesany, gburowaty, prostacki, ordynarny:* To wielkie szczęście dla tych młodzików niewygładzonych, że tym sposobem obyczajności i manier dworskich nabędą. L. <Nie + Wygładzony, od Wygładzić>

Niewygłębiony **I.** *którego nie wygłębiono.* **2.** †N. *niezgłębiony, niezgruntowany, niezbadany, niedocieczony, niepojęty, tajemniczy, niedościgły.* Troc. <Nie + Wygłębiony, od Wygłębić>

Niewygoda, y, lm. **y** *brak wygody, niedogodność, niewczas, uciążliwość:* Przywykłem do niewygód i nie pieszczę ś. Korz. Niewygody podróży. Tak zmiennej kolei honorów i niewygód zażywając codziennie, stanęła i wypoczęła królowa w Brukseli. Szaj. W kościele widzę ś. z takiemi, z któremi widzieć ś. gdzieindziej byłoby z niewygodą a. i niebezpieczno. Kras. *(= niewygodnie, niezręcznie, niejako, nie na rękę).* <Nie + Wygoda>

Niewygodnie przys. od **Niewygodny.**

Niewygodny *nie zapewniający wygody, niedogodny, nie dogadzający, nieporęczny, krępujący:* Ubranie, obuwie, mieszkanie, siedzenie niewygodne. Domyślano ś. zamiaru jakiejś zmiany w tych punktach, które królowi niewygodne być mogły. Krasz. Spodziewam ś., że nie będziesz z liczby mężów niewygodnych, którzy chcą, aby ich żony żyły, jak odludki jakowe. L. Częstokroć dobry przymiot N. bywa. Tremb. *(= nie na rękę).* <Nie + Wygodny>

Niewygórowany *niewysoki, nieprzesadny, skromny, umiarkowany, mierny:* Ceny niewygórowane. Dlaczego, o pracach moich tak niewygórowane mając zdanie, zezwalam na powtórne i zbiorowe ich wydanie. Orzesz. <Nie + Wygórowany>

× **Niewygubny,** × **Niewytępialny** *nie dający ś. wygubić:* W ustach niewygubnych pokoleń. Wor. <Nie + Wygubny>

Niewyjątkowo przys. od **Niewyjątkowy:** Końcówce *ski* towarzyszy inna *icz* N. Rol.

Niewyjątkowy *nie stanowiący wyjątku, nierzadki, częsty, pospolity, powszechny, powszedni:* Coraz więcej takich niewyjątkowych, powszednich, a jednak zacnych, chwytających za serce postaci. Chm. <Nie + Wyjątkowy>

Niewykonalność, i, blm. rz. od **Niewykonalny:** N. idei pokojowej.

Niewykonalny *którego nie można wykonać:* Pod postacią niewykonalnych tranzakcji odbywają ś. operacje lichwiarskie. Bl. N. projekt. Musiano plan już N. zmienić. Krasz. Drobiazg odważny, nie cofający ś. nawet przed niewykonalnym projektem. Rol. Propozycje niewykonalne. Rol. <Nie + Wykonalny>

Niewykopany **I.** *którego nie wykopano.* **2.** †N. (o roli) *nieuprawny.* Glosy w. XV. <Nie + Wykopany, od Wykopać>

Niewykorzeniony **I.** *którego nie wykorzeniono.* **2.** a. †**Niewykorzenny** *którego niepodobna wykorzenić:* Dać ś. dziatek niezbytości i naprzykrzaniom zwyciężyć, jest to w niewykorzenione nigdy dziwactwa i złego humoru nałogi je wprowadzić. L. <Nie + Wykorzeniony, od Wykorzenić>

† **Niewykorzenny** p. **Niewykorzeniony:** Bóg stworzył człowieka niewykorzennego i na obraz podobieństwa swego stworzył go. Leop. <Nie + Wykorzenny>

Niewykształcenie, a, blm. *brak wykształcenia, ciemnota, nieuctwo:* Uderza autor bardzo silnie na N. szlachty. Kis. <Nie + Wykształcenie>

† **Niewykszykany** *nieokrzesany, nieogładzony, nieucywilizowany, nieobyty, niegładki.* Kn. <Nie + Wykszykany, od Wykszykać>

Niewykwintnie przys. od **Niewykwintny.**

Niewykwintność, i, blm. rz. od **Niewykwintny.**

Niewykwintny *niewytworny, nieelegancki, niewybredny, niedystyngowany, niewymyślny, zwyczajny, zwykły, prosty, pospolity:* Witała niewykwintną francuszczyzną. Dziwił ś., że tak skromny dworek tak niewykwintne zabudowania otaczały. Krasz. <Nie + Wykwintny>

Niewyleczalny p. **Nieuleczalny:** Choroba jest niewyleczalną, cierpiała bowiem na raka. Bał. <Nie + *Wyleczalny, od Wyleczać>

× **Niewyleczność, i,** blm. rz. od **Niewyleczny,** *nieuleczalność.* L.

× **Niewyleczny** p. **Nieuleczalny.** L. Ukój boleść niewyleczną. Krasiń. <Nie + *Wyleczny, od Wyleczyć>

Niewyleczony **I.** *którego nie wyleczono.* **2.** p. **Nieuleczalny:** Żółtaczka, do puchliny a. do suchot ś. przywięzująca, jest niewyleczona. Krup. <Nie + Wyleczony, od Wyleczyć>

Niewyleżały *który ś. nie wyleżał, nieodleżały, niewystały:* Niewyleżałe wino. Troc *(= niewytrawne).* <Nie + Wyleżały>

Niewyłączalność, i, blm. rz. od **Niewyłączalny.**

Niewyłączalny *którego niepodobna wyłączyć:* Restaurują ś. niewyłączalne z działań ludzkich pierwiastki etyczne i estetyczne. Spas. <Nie + *Wyłączalny, od Wyłączać>

[**Niewyłomny**] *nie wyłamujący ś., nie usuwający ś., skłonny:* Prósił, żebyście byli grzecni, niewyłomni, pośli z nami na wesele. Por. [**Niewymowny**]. <Nie + *Wyłomny, od Wyłomać>

Niewymacany I. *którego nie wymacano.* 2. †N. *którego wymacać nie można, ukryty:* Tenże rzeki osusza i zbiegłe strumienie niewymacanym ponikiem żenie. Kochan. <Nie + Wymacany, od Wymacać>

Niewymawialny, [Niewymówny] *którego nie można wymówić:* Pocieszać ś. będziesz siekaniem pokrzywy na pokarm stworzeniom o niewymawialnym nazwaniu. Orzesz. <Nie + Wymawialny>

Niewymienny *którego nie można wymienić, zmienić na co:* Pieniądze papierowe niewymienne na srebro. <Nie + Wymienny>

Niewymiernie przys. od **Niewymierny:** Autor N. uwzględnia historję oświaty. Bądz.

Niewymierność, i, blm. rz. od **Niewymierny.**

Niewymierny *którego nie można wymierzyć.* Mat.: Liczba niewymierna=*która nie jest wymierną, to jest ani całkowitą, ani ułamkową i wyrazić ś. daje jedynie z przybliżeniem dowolnym przez liczbę wymierną:* Pierwiastek kwadratowy z liczby całkowitej, która nie jest zupełnym kwadratem, jest liczbą niewymierną. Liczby przestępne *e* i π są liczbami niewymiernemi. <Nie + Wymierny>

Niewyminiony I. *którego nie wyminiono.* 2. *którego nie można wyminąć, niechybny, nieunikniony, nieuchronny:* Tu znowu spotykał niewyminioną namiętność, udręczenie nowe i rozpacz. Krasz. <Nie + Wyminiony, od Wyminąć>

× **Niewymowa, y,** blm. p. **Niewymowność.** <Nie + Wymowa>

Niewymownie przys. od **Niewymowny,** *nad wszelki wyraz, niezmiernie:* Cieszę ś. N.

Niewymowność, i, blm. rz. od **Niewymowny** = a) *niezmierność:* Tobie obiecuję dar roztropności, która pochodzi od Boskiej niewymowności. S. Par. b) a. × **Niewymowa** *zła wymowa, brak wymowy:* N. dziecińską pierwszym wiekiem zwali, że od narodzenia do roku siódmego nawyka dziecię mówić słowa wszelkiego. Kołak. (=*niemowlęctwo*).

Niewymowny I. a. **Niewymówiony,** × **Niewymówny, Niewypowiedziany, Niewypowiedzialny,** †**Niewypedziany,** †**Niepowiedziany, Nieopowiedziany, Niewysłowiony,** †**Niewysłowny,** †**Niewyprawny,** †**Niewyrazisty,** †**Niewyrażony** *którego nie można wymówić, wyrazić słowami, nieopisany, niezmierny:* Wielkie są sądy Twoje, Panie, i niewymowne słowa Twoje. Wuj. Chwalcie Pana prze dobroć jego niewymowną. Kochan. Ujrzeliśmy pałac niewymownej piękności. Skar. Uczulibyśmy słodkość niebieską niewymowną. Skar. Uprzejmość gospodarza, grzeczność gospodyni, wszystko to N. dawało wdzięk domowi. Kras. Z niewymownym przeczuciem cały lud litewski poglądał każdej nocy na ten cud niebieski. Mick. I czemuż taki żal N. sędziwe czoło zasępił srodze? Len. 2. †N. *któremu żadna wymówka nie służy, nieusprawiedliwiony, którego trudno obronić:* Niewymowna, nieobronna rzecz, *inexcusabilis.* Mącz. 3. *mający trudną wymowę, któremu trudno ś. wysłowić, wyjęzyczyć, niemowny.* 4. [N.] *nie wymawiający ś., nie wzbraniający ś.* Por. **Niewyłomny.** <Nie + Wymowny>

Niewymówiony I. *którego nie wymówiono.* 2. p. **Niewymowny:** Byłem zachwycon i słyszał niewymówione słowa, których ś. człowiekowi nie godzi powiadać. B. B. Pełno niewymówionego smutku. Słow. 3. †N. *nie mogący być wybitym z głowy, przekonanym, niewyperswadowany:* N. jest upór. Rej. <Nie + Wymówiony, od Wymówić>

× **Niewymównie** przys. od **Niewymówny.**

[Niewymówno] *nie z wymówką, nie wymawiając:* Niech to będzie N. Sł. wil. (=*niech to nie będzie wzięte za wymówkę*).

× **Niewymówność, i,** blm. rz. od **Niewymówny.**

× **Niewymówny** p. **Niewymowny:** Ten Zaliwski, N., na karcie dziejów naszych na piękne wspomnienie zasłużył. And. [A ta trzecia niewymówna, bo to jego sama]. <Nie + Wymówny>

Niewymuszenie przys. od **Niewymuszony:** Mądry umiera dobrowolnie i N. Pilch.

Niewymuszoność, i, blm. rz. od **Niewymuszony:** N. dykcji i stylu. Siem.

Niewymuszony I. *którego nie wymuszono.* 2. *naturalny, nieprzesadny, niepretensjonalny, nieafektowany:* Umiał przywiązać do siebie niewymuszoną narodową uprzejmością. And. Zalotność naturalna, niewymuszona. Krasz. Kibić wiotka, ruchy zręczne i niewymuszone. Jord. <Nie + Wymuszony, od Wymusić>

Niewymyślnie przys. od **Niewymyślny.**

Niewymyślność, i, blm. rz. od **Niewymyślny.**

Niewymyślny *niewyszukany, niewytworny, niewybredny, niewykwintny, prosty, zwyczajny, naturalny:* Potrawy niewymyślne. Nieuczona twa postać, niewymyślne słowa. Mick. Por. **Wymyślny.** <Nie + Wymyślny>

Niewymyślony I. *którego nie wymyślono:* Dufanie mocne w największych przygodach mieć możemy, gdy tak z nami przybywa Syn Boży, N. mistrz. L. (= *prawdziwy*). 2. †N. *nieogarniony myślą, niepojęty:* Bóg jest myśl nieśmiertelna, niewymyślona wysokość. Bud. B. <Nie + Wymyślony, od Wymyślić>

Niewynagrodzony I. *którego nie wynagrodzono.* 2. a. **Nienagrodzony,** †**Nienadgrodzony,** †**Nienagrodny,** †**Nienadgrodny** *którego nie można wynagrodzić, niepowetowany, nie dający ś. naprawić:* Pojedynek z nim właśnieby honorowi siostry uczynił niewynagrodzoną ujmę. Krasz. <Nie + Wynagrodzony, od Wynagrodzić>

Niewyobrażalnie przys. od **Niewyobrażalny.**

Niewyobrażalność, i, blm. rz. od **Niewyobrażalny.**

Niewyobrażalny *którego trudno sobie wyobrazić:* Sceny bywają układane dla osób działających i są bez nich niewyobrażalne. Kozł. <Nie + Wyobrażalny>

†**Niewyobrażony** *któremu nie nadano określonego kształtu, niekształtny, nieforemny:* Ziemia bywszy gruba, niewyobrażona, przybrała ś. w człowiecze kształty obrócona. Żebr. <Nie + Wyobrażony, od Wyobrazić>

Niewyparzony I. *którego nie wyparzono.* 2. Gęba niewyparzona=*usta, z których wychodzi mowa niedelikatna, nieprzyzwoita, nieprzystojna, bezwstydna, niesmaczna:* Zadawał mu gębę złośliwą, niewyparzoną. Birk. Ty, niedouku, śmiesz to, co żaden pobożny chrześcijanin nigdy ganić nie ważył ś., swoją niewyparzoną gębą w wątpliwość i hańbę przywodzić? Pim. Szkodzi dzieciom słuchać niewyparzonej gęby rozmów złych i sprośnych. Petr. Z dzieciństwa nieuczciwy, zły, gamratliwy, niewyparzonych a plugawych ust począł być. Kosz. Za moje uciski niechaj niewyparzone wytrzepię ci pyski. L. Tak w niewyparzonych słowach, jako w niewyczosanych uczynkach szacuje i hamuje słowo boże. Glicz. <Nie + Wyparzony, od Wyparzyć>

†**Niewypedziany** p. **Niewymowny:** Czuję niewypedzianą na mym sercu trwogę. Koch. W. <Z Niewypowiedziany>

× **Niewypełty** p. **Niewypielony.** L. <Nie + Wypełty, od Wypleć>

Niewyperswadowanie przys. od **Niewyperswadowany:** Wszyscy, osobliwie z szlachty, prawdziwą miłością do króla Stanisława i, jak N. mniemali, do dobra ojczyzny przywiązani byli. Rzew.

Niewyperswadowany I. *którego nie wyperswadowano.* **2.** *któremu nie można wyperswadować; niewyrozumiały, nie uwzględniający czyjego położenia:* Gość N. <Nie + Wyperswadowany, od Wyperswadować>

Niewypicie, a, blm. **I.** *nieuskutecznione wypicie.* **2.** × N. *niemożliwość wypicia:* Herbata obrzydliwa do niewypicia. Krasz. (= *nie do wypicia*). <Nie + Wypicie>

Niewypielony, × **Niewypełty,** × **Niewyplewiony I.** *którego nie wypielono.* **2.** a. † **Niewyplewły** *niemożliwy do wypielenia.* L. <Nie + Wypielony, od Wypleć>

† **Niewypleciony I.** *którego nie wypleciono:* Krzesło niewyplecione. **2.** † N. *którego trudno rozwiązać, rozplątać:* N. węzeł, którego trudno rozwiązać. Włod. <Nie + Wypleciony, od Wypleść>

× **Niewyplewiony** p. **Niewypielony.** L. <Nie + Wyplewiony, od Wyplewić>

† **Niewyplewły** p. **Niewypielony:** Pszenicę hańbią niewyplewłe śnieci. Koch. W. <Nie + * Wyplewły, od Wyplewić>

Niewypłacalność, i, blm. rz. od **Niewypłacalny:** Bał ś. tylko śmierci i niewypłacalności swoich dłużników. Rog. St.

Niewypłacalny, Niewypłatny I. a. **Niewypłacony** *którego nie można wypłacić.* **2.** *nie mogący wypłacić ś., zapłacić swych pieniężnych zobowiązań, zbankrutowany:* Niepoczesna ta figurka była istnym postrachem dla niewypłacalnych dłużników. Kraus. <Nie + Wypłacalny>

Niewypłacony I. *którego nie wypłacono.* **2.** p. **Niewypłacalny:** Państwo wkładają dług na mnie nigdy podobno N. Kaczk. <Nie + Wypłacony, od Wypłacić>

Niewypłakany *od którego nie można ś. wyzwolić, uwolnić, płacząc; którego nie można wyczerpać przez płakanie:* Drżące od niewypłakanej tęsknoty oczy moje. Orzesz. <Nie + Wypłakany, od Wypłakać>

Niewypłatność, i, blm. rz. od **Niewypłatny,** *niewypłacalność:* Wypłatność lub N. domu kupieckiego. L.

Niewypłatny p. **Niewypłacalny:** Niewypłatne długi i ciężkości na dom swój zaciąga. Troc. <Nie + Wypłatny>

Niewypowiedzenie, a, blm. **I.** *nieuskutecznione wypowiedzenie.* **2.** *niemożność wypowiedzenia:* Nie nawykła do takich objawów serca, była niemi do niewypowiedzenia zdumioną. Krasz. (= *nie do wypowiedzenia, nad wyraz, niewypowiedzianie*). <Nie + Wypowiedzenie>

Niewypowiedzialny p. **Niewymowny:** Mnóstwo niewypowiedzialnych i nam samym niepojętych popędów. Spas. U dworu ma wzięcie nadzwyczajne, niewypowiedzialne. Krasiń. <Nie + Wypowiedzialny>

Niewypowiedzianie przys. od **Niewypowiedziany,** *niewymownie:* Kochał syna N. Auszp.

Niewypowiedziany p. **Niewymowny:** Do cnoty niewypowiedzianą jest pobudką sława. Warg. <Nie + Wypowiedziany, od Wypowiedzieć>

Niewyprawny przeć. **Wyprawny:** a) Skóra niewyprawna (= *niewyprawiona, surowa, niegarbowana*). b) †N., niepowiedziany. L. (= *niewypowiedziany*). Wielka rzecz i niewyprawna ku mówieniu. Wuj. c) † Rytmy niewyprawne. Zbyl. A. (= *niewypracowane, niewyrobione, niewygładzone, niepoprawne, niepolerowne*). N. język. Troc. d) † Jeśli na niewyprawnej i złej ziemi posiejesz nasienie dobre, urodzi-é ś. stokłosa. Petr. <Nie + Wyprawny>

× **Niewyrachowany I.** *którego nie wyrachowano.* **2.** a. † **Niewyrachowny** *którego nie można wyrachować, zrachować, wyliczyć, nieobrachowany, nieobliczony.* L. Złe, które ich czeka w przyszłości, jest niewyrachowane. Rzew. <Nie + Wyrachowany, od Wyrachować>

† **Niewyrachowny** p. **Niewyrachowany.** <Nie + * Wyrachowny, od Wyrachować>

† **Niewyraisty:** Córka niewyraista a. † **niewydatna** = *którą trudno wyrai, wyswatać, wydać za mąż.* Kn. <Nie + Wyraisty>

Niewyrazistość, i, blm. rz. od **Niewyrazisty:** Cechą estetyczną szarego koloru jest N, mroczność, posępność. Sł. wil.

Niewyrazisty I. *niedobrze wyrażający, niedobitny, niedosadny; nie bijący w oczy, niejaskrawy, niekrzyczący:* Styl N. Kolor N. **2.** † N. *trudny do wyrażenia, oddania, naśladowania, odtworzenia.* Kn. <Nie + Wyrazisty>

Niewyraziście przys. od **Niewyrazisty.**

× **Niewyraźliwie** przys. od **Niewyraźliwy,** *niewyraźnie.*

× **Niewyraźliwość, i,** blm. rz. od **Niewyraźliwy,** *niewyraźność.*

× **Niewyraźliwy** p. **Niewyraźny.** <Nie + Wyraźliwy>

Niewyraźnie przys. od **Niewyraźny:** Krzyknęła boleśnie, N., jak dziecko przestraszone we śnie. Mick.

Niewyraźnieć, eje, ał *stawać ś. niewyraźnym, tracić na wyrazistości, zacierać ś.:* Coraz bardziej niewyraźnieją przedmioty, aż w cień nocy zapadną. Sł. wil.

Niewyraźnienie, a, blm., czynność cz. **Niewyraźnieć.**

Niewyraźność, i, blm. rz. od **Niewyraźny;** × **Niewyraźliwość.**

Niewyraźny, × **Niewyraźliwy I.** *trudny do rozróżnienia, niejasny, mglisty, ciemny, nieznaczny:* Mowa niewyraźna. Kontur N. Pismo niewyraźne (= *nieczytelne*). Znaki zupełnie niewyraźne. Korz. Te myśli odkrywały jakiś daleki widok, jeszcze N. Korz. Niewyraźne ślady. Niewyraźne szlaczki drożyn. Orzesz. **2.** posp. *którego trudno wyrozumieć, niezdecydowany; wątpliwy, podejrzany:* N. stan duszy, ciała. Wrócił do domu jakoś N. (= *podchmielony*). Towarzystwo niewyraźne. **3.** fizj.: Przewiew N. = *przewiew niedostrzegalny* (perspiratio insensibilis). **4.** lek.: Oddech N. = *ani pęcherzykowy, ani oskrzelowy.* **5.** mat.: Funkcja niewyraźna a. **uwikłana** = *funkcja, której wartości nie dane są wprost, ale obliczane być muszą ze związku lub ze związków (równań) pomiędzy funkcją a zmienną lub zmiennemi niezależnemi.* <Nie + Wyraźny>

Niewyrażony I. *którego nie wyrażono.* **2.** † N. *nie mogący być wyrażonym:* Szczęśliwość niewyrażona żadnej wymowności godnie językiem. Lubom. <Nie + Wyrażony, od Wyrazić>

Niewyrobienie, a, blm. *brak wyrobienia, niewytrawność, niepraktyczność, nieobycie, niewprawność:*

Wady są znakiem niedoświadczenia i niewyrobienia literackiego. Gad. <Nie + Wyrobienie>

Niewyrobiony I. *którego nie wyrobiono.* 2. *który ś. nie wyrobił:* Niewyrobione piwo sprawuje wiatry, parcia, kolki. Krup. *(= które nie sfermentowało, nie wyburzyło ś. i nie wyklarowało ś.).* 3. *nieobyty, niepraktyczny, niedoświadczony, surowy:* Człowiek N. <Nie + Wyrobiony, od Wyrobić>

Niewyrodny *który ś. nie wyrodził, nieodrodny, nie przynoszący hańby swemu rodowi, prawy:* Ja wieku syn N. Berw. Polko niewyrodna! samaś była dum moich narodowych godna. Oliz. <Nie + Wyrodny>

Niewyrosły, Niewyrośnięty *który nie wyrósł:* Ciasto niewyrosłe. <Nie + Wyrosły, od Wyrosnąć>

Niewyrośnięty p. **Niewyrosły:** Ciasto niewyrośnięte. <Nie + Wyrośnięty, od Wyrosnąć>

Niewyrozumiale przys. od **Niewyrozumiały; × Niewyrozumianie.**

[**Niewyrozumialec, lca,** lm. **lcy**] *człowiek niewyrozumiały.*

† **Niewyrozumialnie** przys. od **Niewyrozumialny,** *niewyrozumiale.*

† **Niewyrozumialność, i,** blm. rz. od **Niewyrozumialny,** *niewyrozumiałość.*

† **Niewyrozumialny** p. **Niewyrozumiały.** <Nie + Wyrozumialny>

Niewyrozumiałość, i, blm. rz. od **Niewyrozumiały:** a) Przeciwność, N. i niedokładność w prawach. L. b) a. **Niewyrozumienie** *brak wyrozumienia:* Taka uparta N. powinnaby go uczynić oschłym, a tymczasem nie. Dąb.

Niewyrozumiały, † Niewyrozumny I. † N. a. † **Niewyrozumialny** *którego trudno wyrozumieć, niezrozumiały, niejasny:* Przygadza ś. niedoświadczonym, iż wiele rzeczy niewyrozumiałych od nich dobrowolnie opuszczają. Kwiat. 2. a. † **Niewyrozumniały,** [**Niewyścigły**] *nie mający dla drugich wyrozumienia, nie wchodzący w czyje położenie, niewyperswadowany, bezwzględny, nieludzki:* N. na cudzą niedolę. N. dla podwładnych. < Nie + Wyrozumiały>

× **Niewyrozumianie** p. **Niewyrozumiale.** <Nie + * Wyrozumianie, od Wyrozumieć>

Niewyrozumienie, a, blm. p. **Niewyrozumiałość.** <Nie + Wyrozumienie>

† **Niewyrozumniale** przys. od **Niewyrozumniały,** *niewyrozumiale.*

† **Niewyrozumniałość, i,** blm. rz. od **Niewyrozumniały,** *niewyrozumiałość.*

† **Niewyrozumniały** p. **Niewyrozumiały.** < Nie + Wyrozumniały>

† **Niewyrozumnie** przys. od **Niewyrozumny:** N. mówię, mówię zawikłanie. Kn.

† **Niewyrozumność, i,** blm. rz. od **Niewyrozumny.**

† **Niewyrozumny** p. **Niewyrozumiały:** Niejasny, N., *obscurus.* Mącz. <Nie + Wyrozumny>

Niewyrównany I. *którego nie wyrównano.* 2. a. ! **Inadekwatny** fil. *nie wyczerpujący treści tego, co ma być wyczerpane:* N. pojęcie p. **Wyrównany.** <Nie + Wyrównany, od Wyrównać>

Niewysławiony *którego nie można dosyć wysławić.* Troc. <Nie + Wysławiony, od Wysławić>

Niewysłowienie przys. od **Niewysłowiony,** *niewymownie:* Zamieszkanie w wielkim mieście było N. wielką ofiarą. Krasz. Coś N. smutnego. Krasz.

Niewysłowiony I. *którego nie wysłowiono.* 2. p. **Niewymowny:** N. urok. Którego trudno wymówić, N., wieleby o tym mówić, wielki. Kn. Któż zaś wymówi ból N., któryś Ty, królu świata, prawy Boże, cierpiał, do krzyża będąc przykowany. Odym. Ty sam patrz na N. żal, ucisk i utrapienie moje. Smotr. Niewysłowione okrucieństwo. Błaż. Niemal całą noc trwał z niewysłowioną słodkością i uciechą duszy swojej. Wys. To jest niewysłowioną miłością. Farn. Niewysłowiona radość. Korz. < Nie + Wysłowiony, od Wysłowić>

× **Niewysłownie** przys. od **Niewysłowny,** *niewymownie:* N. dobry. Przyb. N. jest teraz dola jego błoga. Przyb.

Niewysłowność, i, blm. I. × N. rz. od **Niewysłowny.** 2. a. **Bezmowność,** ! **Afazja** lek. (aphasia) *chorobliwa niemożność należytego wymawiania.*

× **Niewysłowny** p. **Niewymowny:** Wstydliwości przepaść, przebieżawszy niesłychanym i niewysłownym zbytnim wszeteczeństwem... Jan. Pała w nich wsławienia ś. niewysłowna żądza. Przyb. <Nie + Wysłowny>

Niewysoki *niezbyt wysoki, dość nizki:* Stał dom właściciela, N., niezbyt wielki pod dachem słomianym. Korz. <Nie + Wysoki>

Niewysoko przys. od **Niewysoki.**

Niewyspanie, a, blm. *niedostateczne wyspanie ś., niewywczas:* Jestem ociężały z niewyspania. <Nie + Wyspanie>

Niewyspany I. [N.] *nieprzespany:* Ach wy nocki niewyspane! 2. *który ś. nie wyspał, niewywczasowany, senny, śpiący:* N. po hulance nocnej. Twarz, niegdyś kwitnąca, wyglądała, jak zmięta, niewyspana. Bał. <Nie + Wyspany, od Wyspać ś.>

Niewystały *który ś. nie wystał, nie ustał ś., mętny, nieklarowny:* N., drożdżysty. Kn. Piwo niewystałe *(=świeże, młode).* Wino niewystałe *(=niewytrawne).* <Nie + Wystały>

Niewystarczająco przys. od **Niewystarczający:** Fakty w tym przedstawieniu są zebrane niedokładnie i N.

Niewystarczający *który nie wystarcza, niedostateczny.* <Nie + Wystarczający, od Wystarczać>

Niewystawnie przys. od **Niewystawny.**

Niewystawność, i, blm. rz. od **Niewystawny.**

Niewystawny *nie odznaczający ś. wystawnością, niepompatyczny, nieostentacyjny, skromny, niechełpliwy:* N., bez przysady ustrojony. Włod. Wdzięk urody szukaną krasą nieprzyprawny, powaga bez hardości, dowcip N. Nar. Rzadki to przykład, mój przyjacielu, co niewystawna hojność na tym świecie. Zabł. <Nie + Wystawny>

× **Niewyszlakowany** I. *którego nie wyszlakowano, nie wyśledzono.* 2. p. **Niewyśledzony:** Pierwiastkowych narodów rozmaitych pora, mgłą niewyszlakowanej okryta ciemności. Kras. <Nie + Wyszlakowany, od Wyszlakować>

× **Niewyszlakowny** p. **Niewyśledzony.** <Nie + * Wyszlakowny, od Wyszlakować>

Niewyszukany I. *którego nie wyszukano.* 2. *niewymyślny, niewykwintny, prosty, zwyczajny:* Tłomaczy ś. samym wyborem tematów, jakby wymagających formy powszedniej, niewyszukanej, nieco zaniedbanej. Brk. < Nie + Wyszukany, od Wyszukać>

Niewyszumiały *który nie wyszumiał, szumiący jeszcze; burzliwy:* Niewyszumiała młodość. <Nie + * Wyszumiały, od Wyszumieć>

[**Niewyścigły**] p. **Niewyrozumiały.** <Nie + Wyścigły>

× **Niewyśledny** p. **Niewyśledzony.** L. <Nie + *Wyśledny, od Wyśledzić>

Niewyśledzony I. *którego nie wyśledzono.* 2. a. × **Niewyśledny, Niewytropny,** × **Niewyszlakowany,** × **Niewyszlakowny** *którego nie można wyśledzić:* Błędne a niewyśledzone kroki jej. L. <Nie + Wyśledzony, od Wyśledzić>

× **Niewyślizny** *z którego nie można ś. wyśliznąć:* Znaleźć ś. w niewyśliznych ręku Boga. Wor. <Nie + * Wyślizny, od Wyśliznąć ś.>

Niewytarty I. *którego nie wytarto.* 2. × N. *który ś. nigdy nie wytrze; niepożyty, niezatarty, wieczny:* Zostawiła słodką i niewytartą pamięć. Hof. <Nie + Wytarty, od Wytrzeć>

× **Niewytępialny** p. **Niewygubny:** Niewytępialne gniazdo tych szerszeni. Radz. <Nie + * Wytępialny, od Wytępić>

Niewytłomaczalnie przys. od **Niewytłomaczalny.**

Niewytłomaczalność, i, blm. rz. od **Niewytłomaczalny.**

Niewytłomaczalny p. **Niewytłomaczony:** Manfred utwór to dziwny, metafizyczny, N. Spas. <Nie + * Wytłomaczalny, od Wytłomaczyć>

Niewytłomaczony I. *którego nie wytłomaczono.* 2. a. **Niewytłomaczalny** *którego nie można wytłomaczyć, niedocieczony, nieodgadnięty, niezrozumiały, zagadkowy, tajemniczy, ciemny:* Uczuł w sobie coś niewytłomaczonego. Krasz. < Nie + Wytłomaczony, od Wytłomaczyć>

Niewytropny p. **Niewyśledzony:** Po kniejach niewytropnych gnać sierczyste dziki. Nar. Nosząc do chluby serce pochopne, szukałem z nauk imienia, puściłem w knieje myśl niewytropne skrytego przyrodzenia. Nar. <Nie + Wytropny>

Niewytrwały, † **Niewytrwany** *pozbawiony wytrwałości, niecierpliwy.* <Nie + Wytrwały>

† **Niewytrwanie** przys. od **Niewytrwany.** Troc.

† **Niewytrwany** I. *którego nie można wytrzymać, nieznośny, srogi, okrutny:* O jako N. ogień, o jako wieczny, a nigdy nieugaszony! Skar. W piekle zgrzytanie ząb, tam wieczne ciemności, tam niewytrwane męki, tam niemasz litości. Groch. Smród N. Skar. Mrozy i niewytrwane zimna. Groch. Smoleńsk niewytrwanemi wysadził pioruny. Tw. Mych niewczasów litują pełne gwiazdy, wiatry niewytrwane. Kochan. 2. p. **Niewytrwały.** Troc. <Nie + Wytrwany, od Wytrwać>

Niewytrzymanie, a, blm. I. *nieuskutecznione wytrzymanie.* 2. *niemożność wytrzymania, położenie nieznośne:* Nudził sobą i swoim dworem do niewytrzymania. Kaczk. *(=nie do wytrzymania).* Rozsądne zdania i przyjacielskie rady nudziły go do niewytrzymania. Kaczk. W takim boru, widzę, N. ludzkie. Dyg. *(= człowiek nie może wytrzymać).* <Nie + Wytrzymanie>

Niewytrzymany I. *którego nie wytrzymano.* 2. † N. *niemożliwy do wytrzymania:* Tęgi to był raz i N. P. Koch. <Nie + Wytrzymany, od Wytrzymać>

Niewywczas, u, lm. **y** *niewywczasowanie ś., niewygoda, brak spoczynku, niewypoczęcie, niewyspanie:* Głowa mię z niewywczasu boli. L. Widocznie chwilowe nieusposobienie i N. sprowadziły te czarne myśli. Asn. Dla kogóż nie żałujecie niewywczasów, trudu, umęczenia, koni? Sienk. [Mój-ci to N., moje niewyspanie]. <Nie + Wywczas>

Niewywikłany I. *którego nie wywikłano.* 2. *z którego nie można ś. wywikłać:* W niewywikłanych trudnościach zbawienie Bogu przyznawam. Ryb. W błędy niewywikłane zajdzie. Dambr. Dobrowolnie w niewywikłane wpadł sidła. Rzew. <Nie + Wywikłany, od Wywikłać>

[**Niewywodny**] *którego wywieść, wyprowadzić niepodobna, niepozbyty:* U nich to choroba niewywodna *(=pozbyć ś. jej z domu, z rodziny nie mogą).* <Nie + Wywodny>

Niewyżałowany I. † N. a. † **Niewyżałowny** *nie mogący być dostatecznie żałowanym, nieodżałowany:* W strasznym przypadku niewyżałowana. Lubom. 2. [N.] *którego, żałując, nie można ś. wyzbyć:* Mój żalu N.! <Nie + Wyżałowany, od Wyżałować>

† **Niewyżałowny** p. **Niewyżałowany.** L. <Nie + * Wyżałowny, od Wyżałować>

Niewzajemność, i, blm. *brak wzajemności:* Dręczy ją N. Słow.

Niewzajemny *nie cieszący ś. wzajemnością, nie budzący wzajemności:* Dla serca trawionego ogniem niewzajemnym potrzeba takich cierpień. Słow. Lepiej jest koniec znaleźć w cudzej nienawiści, niźli w długiej miłości niewzajemnej zgodzie. Mick. <Nie + Wzajemny>

× **Niewzbronno** *nie zabroniono, wolno:* Co za honor dla nich ginąć z takiej oto rączki, którą przy okazji niech mi ucałować będzie N. Sienk. Jeżeli sami zechcą przyjść jutro, to im to będzie N. Kaczk. <Nie + Wzbronno>

† **Niewzgardny,** † **Niewzgardzony** *nie do wzgardzenia, nie zasługujący na wzgardę.* < Nie + Wzgardny>

Niewzgardzony I. *którym nie wzgardzono.* 2. † N. p. **Niewzgardny:** Sprawę rąk Twoich, cześć niewzgardzoną wichrzy fortuna burzą szaloną. Sęp. <Nie + Wzgardzony, od Wzgardzić>

Niewzruszalnie przys. od **Niewzruszalny,** *niewzruszenie.*

Niewzruszalność, i, blm. rz. od **Niewzruszalny,** *niewzruszoność:* I te rozdziały nie przedstawiają rękojmi niewzruszalności. Remb. Muszę poglądowi podobnemu prawa do niewzruszalności odmówić. Remb.

Niewzruszalny p. **Niewzruszony:** Druty klatki w oczach najbystrzejszego rozumu uchodziły za niewzruszalne. Spas. <Nie + * Wzruszalny, od Wzruszyć>

Niewzruszenie przys. od **Niewzruszony:** Zda ś., że ta noga w kamień muru ś. wryła, bo stoi N. Krasiń. Stać przy swoim N.

Niewzruszoność, i, blm. rz. od **Niewzruszony,** *niewzruszalność:* Dał mi znak, a jam powstał przed rycerzem, niewzruszoności dziwiąc ś. kamiennej, którą my ludzie za nieczułość bierzem. Asn. Pod tą srebrną niewzruszonością głębie tajemnicze także. Krasiń. A pod tym głazem mej niewzruszoności smutek przejada do szpiku me kości. Krasiń.

Niewzruszony I. *którego nie wzruszono a. który ś. nie wzruszył:* Ludu swego N. łzami, miecza na jego obronę nie dźwignął. Mick. 2. a. **Niewzruszalny** = a) *którego nie można wzruszyć, nieporuszony, niezachwiany, silny w swych posadach, potężny, stały, niepożyty, nieugięty, niezłomny, wytrwały, wytrzymały:* Biją bałwany o niewzruszone skały. Chodk. K. Na dżdże, szrony i wichry spokojny, N. Krasiń. Dwa działa strzelają w bramę, lecz mało dba o nie brama, jedno zadrży czasem, a potym znów niewzruszona nad rowem tuli do piersi most zwodzony. Krasiń. Słuchała z niewzruszonemi oczyma. Krasiń. *(=nieporuszo-*

nemi). Jazda porozrzucana na skrzydłach, niewzruszona i konie i jeźdźcy. Krasiń. Niewzruszone zasady. Niewzruszone postanowienie. W przetwarzającej ś. stolicy jedna tylko rzecz pozostała niewzruszona: porządki, a raczej nieporządki miejskie. Gom. Bogów wyroki są nieodzowne i niewzruszone. Pilch. *(=stanowcze, nieodwołalne, niecofnięte).* Roczna arenda będzie miana z obu stron za niewzruszoną, jeżeli z której strony nie zajdzie wypowiedzenie. L. Kto ś. stara o niewzruszone ukontentowanie, gotuje ś. do nieba. L. *(= trwałe, wieczne).* b) *który ś. nie wzrusza, nieczuły, zimny, twardy, nieużyty.* <Nie + Wzruszony, od Wzruszyć>

†**Niewzwód, odu,** blm. lek. (impotentia coëundi) *niedołęstwo męskie.* <Nie + Wzwód>

[**Niezabawa**] przys. = **Niebawem.** <Nie + Zabawa>

× **Niezabawem** p. **Niebawem:** Wyjechała do Warszawy, a N. doszła nas wieść o jej śmierci. Kras. <Nie + *Zabawem, od Zabawić>

Niezabawnie przys. od **Niezabawny.**

Niezabawność, i, blm. rz. od **Niezabawny:** Przypisywałem to jednostajności i niezabawności jej życia. Kaczk.

Niezabawny I. *niewesoły, nieucieszny, niepocieszny, smutny, nudny.* **2.** × N. *niezatrudniony, niezajęty, wolny, czasowy.* Troc. **3.** × N. *nie wymagający, nie zabierający wiele czasu.* **4.** × N. *nie bawiący długo, rychły, bezzwłoczny.* Sł. wil. <Nie + Zabawny>

Niezabroniony I. *którego nie zabroniono.* **2.** × N. a. × **Niezabronny** *którego nie można zabronić, dozwolony, wolny.* <Nie + Zabroniony, od Zabronić>

× **Niezabronny** p. **Niezabroniony:** Lizybona wzięta szturmem staje ś. zwycięzców niezabronnym plonem. Przyb. <Nie + Zabronny>

× **Niezabud** p. **Niezabyt:** Pani moja, z We Panem zrywając przyjaźń, prosi go, abyś jej odesłał portret jej i listy, i N. wszelki, który od niej masz. L. Francowate dymienice na N. od osób już zarażonych amanci odbierają. Perz. Zdr. × **Niezabudek.** <Ukr. nezabud'>

× **Niezabudek** p. **Niezabud.**

× **Niezabudesz** p. **Niezabyt:** Już cię żegna, już niesie i pierścionek na krótki N. przyszły twój małżonek. Pot. Na zadatek nowej przyjaźni i wieczny N. konia ci mego ofiaruję. L. <Z Ukr. ne zabudesz = nie zapomnisz>

Niezabudka, i, lm. i bot. p. **Niezapominajka:** Chciałabym jeden mały kwiat uszczyknąć, kwiat niezabudki. Mick. <Ukr. nezabudka>

Niezabudkowy przym. od **Niezabudka:** Ja, co kwiaty koszę w niezabudkowej przeszłości murawie. Słow.

× **Niezabudysz** p. **Niezabyt:** Wezyr kamieniecki miał sobie przyrzeczoną niewielką sumę na N. Rol. <p. Niezabudesz>

× **Niezabudź** p. **Niezabyt:** Na N. dostałem piękny pierścień brylantowy. Ochoc. <Ukr. nezabud'>

× **Niezabyt,** × **Niezabud,** × **Niezabudź,** × **Niezabudź,** × **Niezabudesz,** × **Niezabudysz** (wyrazy używane tylko w 1 i w 4 pp.) *pamiątka, upominek:* Dano mu to na N. <Nie + Zabyt>

Niezaceniony I. *którego nie zaceniono.* **2.** †N. *nigdy nie za wielki, nieoceniony, nieoszacowany:* Żonę poczciwą nazywa Pan okrasą domu męża swojego, powiadając, iż niezaceniona nigdy zapłata jej. Rej. <Nie + Zaceniony, od Zacenić>

†**Niezachełznany** p. **Niezakiełznany:** N. nieprzyjaciel. Pot. <Nie + Zachełznany, od Zachełznać>

Niezachęcająco *w sposób niezachęcający, nie zachęcając:* Przyjęła grzecznie, ale N. Kos. <Nie + Zachęcająco, od Zachęcać>

†**Niezachowający** *marnotrawny, rozrzutny, utratny.* <Nie + *Zachowający, od Zachować>

× **Niezachwiały** p. **Niezachwiany.** Wor. <Nie + *Zachwiały, od Zachwiać>

Niezachwianie przys. od **Niezachwiany:** N. wierzył w opokową moc przysięgi. Orzesz. Wierzy N. w zwycięstwo demokracji. Oczap. Słowacki wierzył N., że były one natchnione z nieba. Chm.

Niezachwiany I. *którego nie zachwiano.* **2.** a. × **Niezachwiały** *niewzruszony, nieporuszony, silny w swych posadach, stały, stateczny, nieugięty, niezłomny, stanowczy, wytrwały, wytrzymały, niezmienny:* Skała śród szumu stoi niezachwiana. Gosz. Dwaj wyznawcy Aresa przywlekli ś. chromo: Odys boski, Tydejczyk w bitwie N., obaj wsparci na włóczniach. Ryd. Wsiędą na koń i biorą w niezachwiane dłonie ostre dzidy. Przyb. Wpływ na króla N. Krasz. Niezachwiane postanowienie niebratania ś. Korz. Najtwardsze przygody z mężną i niezachwianą dźwiga statecznością. Oss. Winniśmy niezachwianą wierność królom. Wyb. Charakter mistyczny, łagodny, ale N. Tomasza Zana. Mick. Jeżeli ś. dotyka formy Malczewskiego (Jacka), trzeba o niej mówić z najwyższym uznaniem, jakie ś. należy artyście, władającemu nią z niezachwianym mistrzostwem. Witk. *(=pewnym siebie).* <Nie + Zachwiany, od Zachwiać>

Niezadługo *niedługo, wkrótce, niebawem, zaraz, wnet, rychło:* N. wróci. N. po nią tu przyjdą. Koch. W. N. zabłyśnie świtanie. Słow. Obiad N. podawać wypadało. Jord. <Nie + Za + Długo>

Niezadowolenie, a, blm., **Niezadowolnienie** *nieukontentowanie, zły humor:* Taki rezultat wywołał ogólne N. <Nie + Zadowolenie>

Niezadowolnienie, a, blm. p. **Niezadowolenie:** Nie bez pewnego niezadowolnienia i kwasu swemu panu donosi. Jaroch. <Nie + Zadowolnienie>

Niezadowolniony p. **Niezadowolony.** <Nie + Zadowolniony, od Zadowolnić>

Niezadowolony, Niezadowolniony I. *którego nie zadowolono.* **2.** *niekontent, kwaśny, malkontent:* N. ze wszystkich i ze wszystkiego. Był czegoś dziwnie N., niecierpliwy. Bał. <Nie + Zadowolony, od Zadowolić>

†**Niezagasisty** p. **Nieugaszony.** L. <Nie + Zagasisty>

Niezaginiony I. *który nie zaginął.* **2.** a. **Niezagubiony,** × **Niezagubny,** × **Niezagubialny** *niepodległy zagubie, który nie zaginie, niezatracalny, trwały, wieczny, wiekuisty:* Życie po śmierci nagrodzone będzie nigdy niezaginioną chwałą. Petr. <Nie + Zaginiony, od Zaginąć>

× **Niezagładny** p. **Niezagładzony.** L. <Nie + *Zagładny, od Zagładzić>

Niezagładzony I. *którego nie zagładzono.* **2.** a. × **Niezagładny** *nie dający ś. zagładzić, trwały, niezatarty, niepożyty, wieczny, niezaginiony, niezagubiony:* Poległ książę Henryk, zostawiwszy w kraju niezagładzoną pamięć haniebnej klęski. Nar. Jakiś zabobonny strach na widok tego niezagładzonego godła owładnął Cyganem. Krasz. <Nie + Zagładzony, od Zagładzić>

Niezagłuszony I. *którego nie zagłuszono.* 2. *którego nie można zagłuszyć:* W piersi czczość i tęsknota niczym niezagłuszona. Krasz. <Nie + Zagłuszony, od Zagłuszyć>

Niezagodzony I. *którego nie zagodzono.* 2. *nie dający ś. zagodzić, załagodzić:* Mam urazę do Wc Pana, pojedynkiem niezagodzoną. L. Między chrześcijaństwem a miłością dobrej sprawy sprzeczności zupełnej i niezagodzonej być nie może. Tarn. <Nie + Zagodzony, od Zagodzić>

†**Niezagoisty** p. **Niezagojony.** L. <Nie + *Zagoisty, od Zagoić>

Niezagojny p. **Niezagojony.** <Nie + *Zagojny, od Zagoić>

Niezagojony I. *którego nie zagojono, niezgojony.* 2. a. **Niezagojny, Niezagojony,** †**Niezagoisty,** †**Niezgojny** *którego nie można zagoić:* To są śmiertelne te razy a srogie rany jego, a nigdy niezagojone ani uleczone żadnym wymyślnym lekarstwem świata tego. Rej. <Nie + Zagojony, od Zagoić>

[**Niezagrany:** Niezagrane jaje] = *bez zarodka na żółtku (tworzące ś. jakoby bez udziału samca).* <Nie + Zagrany, od Zagrać>

Niezagrążony I. *którego nie zagrążono.* 2. *którego niepodobna zagrążyć, nie tonący.* Troc. <Nie + Zagrążony, od Zagrążyć>

× **Niezagrodny** *nie dający ś. zagrodzić, nieograniczony, nieokreślony:* Cóż kiedy może być godniejsze wzgardzenia, jak niczym niezagrodna władza źle czynienia. Przyb. <Nie + Zagrodny>

× **Niezagubialny** p. **Niezaginiony:** Czemu ś. targasz na wiekopomne i niezagubialne? Krasiń. <Nie + *Zagubialny, od Zagubiać>

Niezagubiony I. *którego nie zagubiono.* 2. p. **Niezaginiony:** Niezagubionej pamięci to dzieło godne. Troc. Próżniactwa i zajzdrości płód N., potwarz rozciąga swoję moc na wszystkie strony. Węg. <Nie + Zagubiony, od Zagubić>

× **Niezagubny** p. **Niezaginiony:** Niezagubne państwo wiejskie. Wor. <Nie + Zagubny>

Niezakalny *bez zakalca:* Placki niezakalne. Moraw. <Nie + Zakalny>

Niezakiełzany p. **Niezakiełznany.** <Nie + Zakiełzany, od Zakiełzać>

Niezakiełznany, Niezakiełzany, †**Niezachełznany, Nieokiełznany, Nieokiełzany** I. *którego nie zakiełznano.* 2. *niemożliwy do zakiełznania, niepowściągniony, niepohamowany, nieukrócony, nieposkromiony:* Niezakiełznane namiętności. <Nie + Zakiełznany, od Zakiełznać>

Niezakłócony *którego nie zakłócono.* Przen.: Cisza niezakłócona, spokój niczym N. = *niezaburzony, niezamącony, niezmącony, nieprzerwany, nienaruszony.* Spoczynek N. na półkach bibljotek lordowskich. Ask. <Nia + Zakłócony, od Zakłócić>

Niezależnie przys. od **Niezależny:** N. od czego = *nie licząc czego, oprócz, okrom czego, osobno, swoją drogą.* N. od stałego wynagrodzenia pobierał jeszcze dzienne djety.

Niezależność, i, blm. rz. od **Niezależny:** Służba pozbawia niezależności.

Niezależny, × **Bezzależny** I. a. **Niezawisły** *nie zależący od kogo, od czego, niepodległy, wolny, swobodny, samodzielny, nieskrępowany przez nikogo a. niczym, rozporządzający sobą:* Kraj N. = *udzielny, autonomiczny.* Człowiek bez obowiązków, N. Żyła w skromnej acz niezależnej mierności. Orzesz. Zaproponowała mi puścić wioskę blizko swej rezydencji, iżbym był N. Ochoc. Z powodów, ode mnie niezależnych przybyć nie mogę. Gazeta z powodów niezależnych od redakcji wyjść dzisiaj nie mogła. Zdanie niezależne, sąd N. *(= szczerze, swobodnie, bez oglądania ś. na cośkolwiek a. na kogokolwiek wypowiedziane).* 2. gram. *nierządzony:* Przypadki niezależne. Zdania niezależne. 3. mat.: Zmienna niezależna = *ilość zmienna, której można nadawać jakiekolwiek wartości, od których zależą wartości zmiennej zależnej czyli funkcji:* Obszar wartości zmiennej niezależnej. <Nie + Zależny>

Niezalęknion y I. *który ś. nie zalękł.* 2. × N. *niełatwy do zalęknięcia, niepłochy, niebojaźliwy, nietrwożliwy, nielękliwy:* Ten, którego niezmieszanym, niezalęknionym zowiemy, mało i rzadko ś. kiedy zmiesza i zatrwoży, nie zaś nigdy. Pilch. <Nie + Zalękniony, od Zalęknąć ś.>

Niezamącony, Niezmącony *którego nie zamącono.* Przen.: Cisza, spokój N. = *niezakłócony, nienaruszony, nieprzerwany.* W Kamieńcu panowała pogoda niezamącona. Rol. <Nie + Zamącony, od Zamącić>

Niezamężna kobieta = *wolna, niemężatka:* Był to zbiór listów od kobiet niezamężnych i zamężnych. Jeż. <Nie + Zamężna>

†**Niezamierzchniony,** †**Niezamierzkniony** *wiecznie świecący, nigdy niewygasły.* <Nie + Zamierzchniony, od Zamierzchnąć>

†**Niezamierzkniony** p. **Niezamierzchniony:** Niech ci błogosławią nieba i niezamierzknione gwiazdy świecą rodzone. Tw. <Nie + Zamierzkniony, od Zamierzknąć>

†**Niezamierzoność,** i, blm. rz. od **Niezamierzony,** *nieograniczoność:* Panna Marja wyniesiona jest aż do uczestnictwa bóstwa przez niejaką N. doskonalstw i łask, jakowego żadne stworzenie nigdy nie dostąpiło. Żarn.

Niezamierzony I. *którego nie zamierzono:* Niezamierzone spotkanie ś. dwuch przyjaciół. 2. × N. *niezmierny, niezmierzony, nieograniczony, nieokreślony:* Bóg N. Twój rozsądek każe mi mieć w tobie ufność niezamierzoną. L. Z zupełną a niezamierzoną mocą przysłany poseł. Troc. Czasy niezamierzone. Ryb. *(= wieczne).* <Nie + Zamierzony, od Zamierzyć>

Niezamieszkały I. *który nie zamieszkał, nie osiedlił ś., nieosiadły, wędrowny, niestały:* Lud N. 2. p. **Niezamieszkany.** <Nie + Zamieszkały>

Niezamieszkany, Niezamieszkały *niezajęty przez mieszkańców, pusty, bezludny:* Dom, kraj N. Gmach był smutny, N. Krasz. <Nie + Zamieszkany, od Zamieszkać>

Niezamilkły I. *który nie zamilkł.* 2. × N. *niezanikły, niezamarły:* Za cóż ci zostawiła Opatrzność jeszcze niezamilkłą pamięć? Drz. <Nie + Zamilkły, od Zamilknąć>

Niezamożnie przys. od **Niezamożny.**

Niezamożność, i, blm. rz. od **Niezamożny.**

Niezamożny *niebogaty, ubogi, niemajętny, niezasobny, niedostatni:* Na niezamożnej prebendzie żywił przy sobie matkę i braterstwo z dziećmi. And. Człowiek N. <Nie + Zamożny>

Niezamykany I. *którego nie zamykano a. którego nie zamykają.* 2. *którego nie można zamykać, nie zamykający ś., bez zamknięcia:* Na podstawie spoczywał kałamarz, rogowy nożyk N. i przyrząd cały do pisania. Krasz. *(= nieskładany).* <Nie + Zamykany, od Zamykać>

Niezapamiętany I. *którego niepodobna zapamiętać, niepamiętny:* Od niezapamiętanych czasów. 2. †N. p. **Niezapomniany:** N. Zamojski. Petr. Nie-

zapamiętane to dobrodziejstwa. Troc. <Nie+Zapamiętany, od Zapamiętać>

Niezapobiegliwie przys. od **Niezapobiegliwy.**

Niezapobiegliwość, i, blm. rz. od **Niezapobiegliwy:** Liczył on tu na niedoświadczenie i N. bogatej pani. Orzesz.

Niezapobiegliwy, Niezabiegliwy *niezaradny, nieprzezorny, nieprzewidujący, nieobrotny, nieskrzętny, nieprzemyślny, ospały, leniwy.* <Nie+Zapobiegliwy>

× **Niezapobieżny** *któremu nie można zapobiec.* L. <Nie+Zapobieżny>

[**Niezapomiajka, i,** lm. i] p. **Niezapominajka.**

Niezapominajka, i, lm. **i,** [**Niezapomiajka**], × **Niezapominka,** × **Niezapominek, Pacierzyczka, Ptasie oczko** bot. (myosotis) *roś. z rodziny ogórecznikowatych.* Gatunki: N. błotna a. Niezapominajka, Niezabudka (m. palustris). N. polna (m. arvensis). N. rozpierzchła (m. sparsiflora). <Nie+*Zapominajka, od Zapominać>

Niezapominajkowy przym. od **Niezapominajka,** *niezabudkowy:* Niezapominajkowe listki. Orzesz.

× **Niezapominek, nka,** lm. **nki** p. **Niezapominajka.** Wor.

× **Niezapominka, i,** lm. **i** p. **Niezapominajka:** Znalazł w stokrociach i niezapominkach. Słow. Nad stokiem wisiał mech barwy tak żywej, że zacierał rozkoszny błękit niezapominek. Żer.

× **Niezapomniały** p. **Niezapomniany:** Przypominają króla starego, ojca naszego, nam nigdy niezapomniałego. Bart. Nieboszczyk ociec nasz, nam nigdy N. Biel. M. <Nie+Zapomniały, od Zapomnieć>

Niezapomniany I. *którego nie zapomniano.* 2. a. × **Niezapomniały,** † **Niezapomny,** × **Nieprzepomny,** † **Niezapamiętany** *którego niepodobna zapomnieć, pamiętny, niekopomny:* W pewnej chwili niezapomnianej szepnęła mu „luby.“ Jeż. Pamiętał wszystkie krzywdy, jakich doznał, jako ten pacierz N. Reym. <Nie+Zapomniany, od Zapomnieć>

Niezapomnienie, a, blm. *pamiętanie, pamięć:* Kwiatem niezapomnienia umajona zimo! Wilk. <Nie+Zapomnienie>

† **Niezapomny** p. **Niezapomniany:** N., który jest w pamięci. Włod. <Nie+Zapomny>

Niezaprzeczalnie przys. od **Niezaprzeczalny,** *niezaprzeczenie:* Temat N. bardzo wdzięczny.

Niezaprzeczalność, i, blm. rz. od **Niezaprzeczalny.**

Niezaprzeczalny p. **Niezaprzeczony:** Własność niezaprzeczalna. Prawdy niezaprzeczalne. Spas. Fakt N. Jeż. <Nie+*Zaprzeczalny, od Zaprzeczać>

Niezaprzeczenie przys. od **Niezaprzeczony,** *niezaprzeczalnie.*

× **Niezaprzecznie** przys. od **Niezaprzeczny,** *niezaprzeczenie.* Ust.

× **Niezaprzeczność, i,** blm. rz. od **Niezaprzeczny.** L.

× **Niezaprzeczny** p. **Niezaprzeczony:** Zupełne i niezaprzeczne prawo własności ma autor do nieogłoszonego swego utworu. Spas. <Nie+Zaprzeczny>

Niezaprzeczoność, i, blm. rz. od **Niezaprzeczony.**

Niezaprzeczony I. *którego nie zaprzeczono.* 2. a. **Niezaprzeczalny,** × **Niezaprzeczny** *którego niepodobna zaprzeczyć, bezsprzeczny, bezsporny, niezbity, oczywisty, niewątpliwy:* Niezaprzeczona prawda, należność. Niezaprzeczone prawo do czego. Tak okazałą budowę trzeba zakładać nie na własnych urojeniach, nie na słowach niezrozumiałych, ale na prawdach jasnych i niezaprzeczonych. Śniad. <Nie+Zaprzeczony, od Zaprzeczyć>

[**Niezapusty, ust,** blp.] p. **Mięsopust.** <Zam. Mięsopusty, sł. lud. do Nie+Zapusty>

Niezaradność, i, blm. rz. od **Niezaradny:** Jego N. jest prawie dziecięca. Chm. Skutkiem niezaradności i nieudolności dziedzicznej niezdolni są oprzeć ś. naciskowi okoliczności wrogich. Kasz. Ten ostatni swoją niezaradnością jeszcze bardziej powiększył ciężary. Rol. Nie wyimainujesz sobie waćpan, co tam pan Zagłoba wyprawiał, jako o niezaradności Sapja i swoich zasługach opowiadał. Sienk.

Niezaradny, Bezzaradny *nie umiejący sobie radzić, nieradny, nieporadny, bezradny, nieobrotny, niedołężny, niezabiegliwy, nieprzemyślny, niesprytny, niepraktyczny:* Lew niezaradne koźlęta łacno pożera. Ml. Między dziurawemi ścianami niezaradne lenistwo kiśnie w kałuży zgłodniałego ubóstwa. Kaczk. Wysłuchawszy dwu lekcji, z krasomówczego punktu widzenia bardzo niezaradnych... Chm. <Nie+Zaradny>

† **Niezardzewnie** przys. od **Niezardzewny:** N. miecz w tym domu chowano. Biel. *(=nie pozwalano mu rdzewieć, był w robocie, nie odpoczywał).*

† **Niezardzewność, i,** blm. rz. od **Niezardzewny.**

† **Niezardzewny** *niepodległy rdzewieniu, który nie rdzewieje.* L. <Nie+*Zardzewny, od Zardzewieć>

† **Niezarzutny** I. *którego nie można odrzucić:* Niezarzutne są rzeczy, które z nieba dadzą. Troc. 2. *któremu nic zarzucić nie można, nienaganny:* Niezarzutne rzeczy. Kochan. <Nie+Zarzutny>

Niezasadnie przys. od **Niezasadny.**

Niezasadność, i, blm. rz. od **Niezasadny.**

Niezasadny *nieuzasadniony, bezzasadny, bezpodstawny, nieusprawiedliwiony, na niczym nie oparty, gołosłowny:* Sądy o sprawach ludzkich lekkie a niezasadne. Krasz. <Nie+Zasadny>

× **Niezaskarbny** *nie mający zapasu, niezasobny:* Nie ma słów język N. malować słońcem ukazane czary. Słow. <Nie+*Zaskarbny, od Zaskarbić>

Niezaskarżalność, i, blm. rz. od **Niezaskarżalny.**

Niezaskarżalny *którego nie można zaskarżyć:* Złorzeczył na tę niesprawiedliwość niepoprawioną i niezaskarżalną. Spas. <Nie+*Zaskarżalny, od Zaskarżać>

Niezasłużenie przys. od **Niezasłużony:** Obdarował N. mnie biedną braterskim przywiązaniem. Krasz. To wszystko wcale N. nosiło szumny tytuł sali balowej. Byk.

× **Niezasłużność, i,** blm. rz. od **Niezasłużny:** Chwała lub nagana powinny czynić stopnie swoje według wymiaru zasług lub niezasłużności. L.

× **Niezasłużny** p. **Niezasłużony:** Niezasłużne odebrał honory. Dm. <Nie+Zasłużny>

Niezasłużony, × Niezasłużny I. *na który nie zasłużono, niesprawiedliwy, niesłuszny:* Nieprzyjemne mi były niespodziewane i niezasłużone zarzuty. And. Pochwała, nagana, nagroda niezasłużona. 2. *który ś. nie zasłużył, nie mający zasług:* N. ale szczęśliwy. Prz. <Nie+Zasłużony, od Zasłużyć>

Niezasobnie przys. od **Niezasobny.**

Niezasobność, i, blm. rz. od **Niezasobny.**

Niezasobny *nie mający zasobów, niebogaty w zasoby, niezaopatrzony, niezaprowidowany, niezamożny, niedostatni, niebogaty, ubogi:* Niezasobna bibljoteka. Niezasobni właściciele mało gdzie wznieśli nawet własne pomieszkanie. Drz. <Nie + Zasobny>

Niezastanowiony I. *którego nie zastanowiono.* 2. †N. a. †**Niezastanowny** *niemożliwy do zastanowienia, niewstrzymany, niepowstrzymany, niepohamowany, nieustanny:* Z miasta świętego na wszystki strony brzmi głos twej chwały N. Kochan. Bóg ma chwałę niezastanowioną. Groch. *(= nieograniczoną).* <Nie + Zastanowiony, od Zastanowić>

†**Niezastanowny** p. **Niezastanowiony.** <Nie + *Zastanowny, od Zastanowić>

Niezastąpiony I. *którego nie zastąpiono.* 2. *którego niema kim a. czym zastąpić, jedyny:* Lipek do wyciśnienia trybutu N. Rol. Ważność tego niepospolitego pisarza zostanie dla dziejów polskich jedyna i niczym niezastąpiona. Lel. <Nie + Zastąpiony, od Zastąpić>

Niezastosowalnie przys. od **Niezastosowalny.**

Niezastosowalność, i, blm. rz. od **Niezastosowalny.**

Niezastosowalny *nie dający ś. zastosować:* Takie budowanie moralności jest zupełnie niezastosowalnym do etyki. Spas. <Nie + Zastosowalny>

Niezastraszony I. *którego nie zastraszono.* 2. *którego nie można zastraszyć, nieustraszony:* N. niczym inicjant oświadczył, że na wszystko gotów. Ochoc. <Nie + Zastraszony, od Zastraszyć>

Niezastygły *który nie zastygł:* Za młodu szalawiła i gorącej krwi, ale też i umysłu niezastygłego. Krasz. <Nie + Zastygły>

Niezaszły *który nie zaszedł:* × Słońce niezaszłe. Przen.: †Niezaszłe to imiona. Troc *(=których sława nie zagasła, nieśmiertelne).* <Nie + Zaszły, od Zajść>

Niezatarty I. *którego nie zatarto.* 2. *który ś. nie da zatrzeć, niezagładzony, wiecznie trwały, wieczny, niepożyty:* Krwawe wypadki w Galicji niezatartą plamą napiętnowały imię Meternicha. Spas. Tamto życie piętno niezatarte wypaliło we mnie. Syrok. Wielkiego wodza niezatarte czyny. Jabł. *(=wiekopomne).* Ledwie kto pomieścić ś. dziś może w liczbie sławnych i wiekami niezatartych ludzi. L. Sromotna hańbo! N. wstydzie! L. <Nie + Zatarty, od Zatrzeć>

× **Niezatracalny** p. **Niezatratny:** Niezatracalnyś, gdy żyjesz cierpieniem. Krasiń. On ciągle jeden, ten sam, N. Krasiń. Ten duch sam sobie nieśmiertelnym, niezatracalnym, nieskończonym jest. Krasiń. <Nie + Zatracalny>

× **Niezatratny,** × **Niezatracalny** *nie mogący być zatraconym, niezaginiony, niezagładzony:* Zawisza Czarny, człowiek niezatratnej pamięci przez cnoty własne godny. Błaż. <Nie + Zatratny>

Niezaufanie, a, blm. *brak zaufania, nieufność, podejrzliwość, niewiara:* Wyraźniej jeszcze objawia ś. stan wzajemnego niezaufania i niezadowolenia z listów samegoż Przebendowskiego. Jaroch. Stąd powstało N. pomiędzy królem a narodem. Kub. <Nie + Zaufanie>

Niezawadny *nie zawadzający, nie stojący na zawadzie, nie przeszkadzający.* <Nie + Zawadny>

Niezawiedziony I. *którego nie zawiedziono.* 2. †N. p. **Niezawodny:** Macie pociechę bezwinnie cierpiący, bo N. znak, że was Bóg kocha, gdy was różnemi krzyżykami dotyka. Bals. <Nie + Zawiedziony, od Zawieść>

× **Niezawiniony** I. *niezasłużony przez winę:* Nie może zapomnieć żalów i nędzy i krzywd niezawinionych. Krech. 2. *niewinny, bezwinny, nie przeszkadzający nikomu:* Spokojną namiętność, nikomu niezawinioną, popędliwie piorunują i gromią. L. <Nie + *Zawiniony, od Zawinić>

Niezawisłość, i, blm. rz. od **Niezawisły.**

Niezawisły p. **Niezależny:** O dalszych przyczynach ruchu, niezawisłych od ciężkości. Hube. <Nie + Zawisły>

Niezawiśle przys. od **Niezawisły,** *niezależnie.*

Niezawodnie przys. od **Niezawodny;** *zapewne, widocznie, prawdopodobnie, nic innego—tylko chyba:* Przyjdę N. Kiedy niebo będzie wypogodzone, a przy cichym powietrzu słońce będzie świeciło, N. dobra będzie pogoda. L. N. musi być chory, skoro ś. nie stawił.

Niezawodność, i, blm. rz. od **Niezawodny;** × **Niezawód:** Do przekonania ś. o niezawodności jakiej nauki, niemasz innego lepszego sposobu nad rozbiorowy. Kopcz.

Niezawodny, †**Niezawiedziony,** × **Bezzawodny** *który nie zawodzi, który nie zawiedzie, nieomylny, niemylny, niechybny, niewątpliwy, pewny:* W niezawodne ręce! (przepijając do kogo). Strzelec N. L. Jutro deszcz N! Środek N., lekarstwo niezawodne *(=skuteczne).* <Nie + Zawodny>

× **Niezawód, odu,** blm. p. **Niezawodność:** Pewien o niezawodzie swoich ułożeń. Stasz. Dla pewniejszego niezawodu tej używać trzeba ostrożności. Kluk. <Nie + Zawód>

Niezaziębiony I. *który ś. nie zaziębił.* 2. †N. *niemożliwy do zaziębienia, nieprzystępny dla zimna, mrozu:* W lochach niezaziębionych rozmaryn, jako ziele zdaleka przewoźne, trzymałem w czasy mroźne. Zim. <Nie + Zaziębiony, od Zaziębić>

Niezazuty trzewik = *bez napiętka.* Mag. <Nie + Zazuty, od Zazuć>

Niezazuwisty p. **Niezazuwny.** L. <Nie + Zazuwisty>

Niezazuwny, Niezazuwisty *którego zazuć nie można:* Trzewik N. <Nie + Zazuwny>

Niezażegnany I. *którego nie zażegnano:* O niezażegnanym jeszcze zapomnieli niebezpieczeństwie. Rol. 2. *którego niepodobna zażegnać:* Niezażegnane niebezpieczeństwo. Rol. <Nie + Zażegnany, od Zażegnać>

[**Niezażyły**] (o ranie) *niezagojony.* <Nie + *Zażyły, od Zażyć>

Niezbadany I. *którego nie zbadano.* 2. a. × **Niezbadny** *niemożliwy do zbadania, niedościgły, nieodgadniony, niedocieczony, niezgłębiony, niewytłomaczony:* Niezbadane są wyroki Pańskie. Niezbadana tajemnica. Jakże są niezbadane serc naszych uczucia! Zm. Serce ludzkie, serce kobiety szczególniej, to otchłań niezbadana. Orzesz. <Nie + Zbadany, od Zbadać>

× **Niezbadny** p. **Niezbadany:** Niezbadne fortele tego nieprzyjaciela. Tw. Strużka zciekłych wód, zdjęta nabiegłą puchliną, w niezbadne płynie morza z ogromną daniną. Zabł. N. okiem. Nar. <Nie + *Zbadny, od Zbadać>

[**Niezbawiony**] *potępiony.* <Nie + Zbawiony, od Zbawić>

†**Niezbednica, y,** lm. **e,** [**Niezbednica**] forma ż. od **Niezbednik;** [**Niezbędnica**]: A ty maszkaro, a ty niezbednico, duszo czernidła pełna! Tremb. *(= koczkodanie, jędzo, larwo, poczwaro).*

Śmierci niezbedna, jużeś zniesiona na wieki: trupem naszym więcej nie będziesz ś. karmiła, niezbednico. Birk. <Czes. nezbednice>

†**Niezbednie**, [**Niezbednie**] przys. od **Niezbedny.**

†**Niezbednik, a,** lm. **cy,** [**Niezbednik, Niezbędnik**] *kultaj, nic dobrego, psotnik, sprośnik, łajdak, plugawiec, brzydal, szkaradnik, paskudnik, obrzydliwiec, łotr, bluźnierca:* Przyzwawszy go, z przygrożeniem mu rzekł: ty niezbedniku, wiele ci kroć trzeba to rozkazować? Leop. Na cóż, niezbedniku, czynisz taką dywizję w jednej i tejże hostji? Sak. N. pytał: jeśliże jest mocny na niebie, który przykazał święcić sobotę? Leop. <Czes. nezbedník>

†**Niezbedność, i,** blm., [**Niezbedność**] rz. od **Niezbedny.**

Niezbedny I. †N. i [N.] *sprośny, plugawy, paskudny, brzydki, szkaradny, wstrętny, obrzydliwy, przebrzydły:* Żyd N. Białob. Na dzień trzeciej godziny Żydowie niezbedni wołali... Pśń. Zazdrości przeklęta, i czarta ojca twego, i ciebie córkę niezbedną z serc naszych wypędzimy. Birk. Co rok nowe biernie, szosy, podatki, te osęki niezbedne na ludzką szarpaninę wymyślają. Birk. Śmierci niezbedna, prawda, że teraz nie umiesz nic? połamane strzały twoje. Birk. Włoskiej ziemi nieby nie uczynił żaden pan, by nie ta niezbedna różnica. Górs. J. *(=niezgoda).* Niezbedna mocy szatańska! Mik. z Wilk. Wej, a widzisz tę chorągiew... Utknąć ją w tym tłustym brzuchu, szpetny, N. zły duchu. Mik. z Wilk. Bóg odejmie siłę niezbednym Turczynom. Klon. Idź cie... a jak błędne owce (Turków) sieczcie, mordujcie niezbedne mózgowce. Klon. Wolny, bez troski i kłopotu żyję, w sercu niezbednej nie noszę chciwości. P. Koch. Niezbedna zazdrość z plugawą nieuką w nim ś. pomieszały. Smotr. Obyśmy byli wyswobodzeni od niezbednych i złych ludzi. Leop. Wstydźże ś., N. potwarco. Pim. Książę wszystek ś. w kupca dla niezbednego łakomstwa obrócił. Star. Rozum ponurzywszy w niezbednej śkleniey, nie znają uczciwości, od hańby różniey. Nar. Niezbedna Atropa. Nar. Biez wojny niezbednej. Nagur. **2.** [N.]=a) *niemoralny, nieobyczajny.* b) p. **Niezbędny.** <Czes. nezbedný=niepohamowany, zuchwały>

[**Niezbęda, y,** blm.] *wzgarda:* Cyni Bogu i ludziom niezbędę. <Czes. nezbeda>

[**Niezbędnica, y,** lm. **e**] **I.** forma ż. od **Niezbędnik;** †**Niezbednica,** [**Niezbednica**]. **2.** p. **Brzydnica.** <p. Niezbednica>

Niezbędnie przys. od **Niezbędny.**

[**Niezbędnik, a,** lm. **cy**] p. **Niezbednik:** Żydzi niezbędnicy. <p. Niezbednik>

Niezbędność, i I. blm. rz. od **Niezbędny:** O surowa przejrzanych losów N. Sir. **2.** lm. **i** *rzecz niezbędna, potrzeba:* Sadzik..., ogród warzywny i wiele jeszcze inszych niezbędności gospodarskich dokoła nowego domku powstało. Orzesz.

Niezbędny, [**Niezbedny**] **I.** ×N. *którego ś. pozbyć nie można,* niezbyty, niepozbędny, niepozbyty; *natrętny, uprzykrzony, utrapiony:* W niezbędnej zgryzocie jeśli chcesz osłody, chmurne na polu niebo i cierpkie jagody. Malcz. Me wnętrzności porą gryzoty niezbędne. Min. Wszystko tu ginie, wszystko w nic ś. dzieje, skoro N. mus ciężko zachwieje. Zabł. Niezbędna śmierć. Dm. [Uśnijże mi, o niezbędne dziecko]. **2.** a. †**Niezbity** *nieuchronny, konieczny, nieunikniony, nieodbity, nieodzowny:* Każdy to czuje, iż niezbędnej konieczności chętnie lub niechętnie poddać ś. musi. Kołł. One zawierają najgłębsze i najnowsze odkrycia tak, że obeznanie ś. z niemi jest dla każdego profesora rzeczą niezbędną. Śniad. <Nie+Zbędny>

Niezbicie przys. od **Niezbity.**

†**Niezbitny** p. **Niezbity.** <Nie+*Zbitny, od Zbić>

Niezbitość, i, blm. rz. od **Niezbity:** N. dowodu. Troc.

Niezbity I. *którego nie zbito.* **2.** a. †**Niezbitny** *którego nie można zbić, niezaprzeczony, silny, stanowczy, nieprzeparty:* Mam na to niezbite dowody. Jord. Dowód mocny, N. Kn. Wniosek ten N., nieprzekonany. Bals. To wszystko jest prawdą niezbitą. Kołł. Za niezbitą prawdę to trzymam. Troc. **3.** †N. p. **Niezbędny:** Sama niezbita potrzeba pierzchliwe nawet serca odważne czyni. Pilch. <Nie+Zbity, od Zbić>

Niezbłagalnie przys. od **Niezbłagalny,** *nieubłaganie.*

Niezbłagalny p. **Nieubłagany.** <Nie+*Zbłagalny, od Zbłagać>

Niezbłaganie przys. od **Niezbłagany,** *nieubłaganie.*

Niezbłagany p **Nieubłagany:** Śmierć niezbłagana bez ciała, bez oczu z kosą na niego jadowitą skoczy. Zim. N. ścigać go będzie wyrok. Dm. Widok niezmordowanego i niezbłaganego okrucieństwa. Mick. Malowane postacie surowe a niezbłagane. Krasz. <Nie+Zbłagany, od Zbłagać>

×**Niezboczny** *nie zbaczający:* Poszedszy raz niezbocznym torem. Wor. <Nie+Zboczny>

×**Niezbodny** p. **Niezbodziony:** Niezbodne posiłki. Chodk. K. <Nie+Zbodny>

Niezbodziony I. *którego nie zbodziono.* Przen.: Duch N. od świata. Chodk. K. *(=nieskażony).* **2.** a. ×**Niezbodny** *niemożliwy do zbodzenia.* <Nie+Zbodziony, od Zbość>

Niezborność, i, blm. lek. (astigmatismus) *wada wzroku powstała wskutek nieprawidłowej krzywizny rogówki a. soczewki,* astygmatyzm. <Nie+*Zborność, od Zborny>

†**Niezbożeństwo, a,** blm. p. **Niezbożność:** Wielkie jest N. tych dzisiejszych ludzi. Wuj. <Nie+*Zbożeństwo, od Zbożny>

†**Niezbożnica, y,** lm. **e,** [**Niezbożnica**] forma ż. od **Niezbożnik.** <Nie+*Zbożnica, od Zbożny>

†**Niezbożnie** przys. od **Niezbożny.**

†**Niezbożnieć, eje, ał** *stawać ś. niezbożnym:* Ja niezbożniałem. Bud.

†**Niezbożnienie, a,** blm., czynność cz. **Niezbożnieć.**

†**Niezbożnik, a,** lm. **cy** *człowiek niezbożny, bezbożnik, bluźnierca:* Prośby niezbożników Boga gniewają. Bud. Nie nazywaj tych panami, ale niezbożnikami, którzy sługi Chrystusowe morduja. Skar. N. czyni dzieło omylne, ale kto sieje sprawiedliwość, ma zapłatę trwałą. Wuj. Niezbożnicy w wieczny ogień pójdą. Smotr. <Nie+*Zbożnik, od Zbożny>

†**Niezbożność, i,** blm. rz. od **Niezbożny;** †**Niezbożeństwo,** *bezbożność:* N. niechaj swoją posokę pije. Troc. Nie słychać, aby który biskup usta otworzył, a na N. zawołał. Skar.

Niezbożny I. †N. *bezbożny, niepobożny, niebogobojny, bluźnierczy, grzeszny:* Ludzie grzeszni, chociaż hojnie krwią bydląt oblewali ołtarze, przecię przezwiska niezbożnych i niecześciwych uchadzać nie mogli. Górn. Okrutny, srogi, N. człowiek. Kn. *(=nie mający Boga w sercu).* Niezbożny

ni i potępieńcy są jako proch, który rzuca wiatr od ziemie. Birk. Mówiono Achabowi niezbożnemu, aby prosił o cudo jakie... nie chciał N. król, zaprzedany na grzechy, prosić. Birk. Nie żeby go Bóg i w klasztorze nie miał pożywić, — na stronę, niezbożna gębo. Birk. Odstąpcie od namiotów ludzi niezbożnych, abyście nie byli zagarnieni w grzechach ich. Kozł. **2.** [N.] *niepobożny, nienabożny.* <Nie + Zbożny>

†**Niezbóstwo, a,** lm. **a** *nieszczęście:* Skruszenie i N. w drogach ich. Ps. flor. *(=skruszenie i nieszczęście na drogach ich.* Wuj.). <Od Niezbożny>

×**Niezbrodny** p. **Niezbrodzony:** Boreas czyni kryształowe mosty przez niezbrodne rzeki. Mor. <Nie + *Zbrodny, od Zbrodzić>

Niezbrodzony I. *którego nie zbrodzono.* **2.** a. ×**Niezbrodny** *którego nie można zbrodzić:* Morze niezbrodzone w brzegach swych stanęło. Grabow. Niezbrodzone wonne morze kwiatów. Berw. Morskie brody niezbrodzone. Zbyl. *(= nieprzebyte).* Gaurus wysoki zapadnie w niezbrodzone Awerna potoki. Bardz. Na dnie czystym niezbrodzonej głębi. Mor. A. Niezbrodzona przepaść. Karp. Za onę kroplę mleka mają teraz rzekę niezbrodzoną rozkoszy niewypowiedzianych. Bz. Przen.: Szatana starła w potyczce wszystkowładna siła, i trząsnąwszy piorunem, na głowę strąciła z nadpowietrznego stropu w zgubę niezbrodzoną. Przyb. **3.** †N. przen. *niezgłębiony, niezgruntowany, niedocieczony, niepojęty, niedościgły, niezbadany:* Sądy boskie niezbrodzone i niezważone. Skar. Tajemnica wielka niezbrodzona. Groch. Bóg stał ś. człowiekiem, przepaść to jest pokory, żadnym rozumem niezbrodzona. Zachar. < Nie + Zbrodzony, od Zbrodzić>

†**Niezbronno** jest=*nie zabroniono, wolno, można, dozwolono:* Zechcą kogo tu swojego przysłać, aby ś. przekonać, że my pod chorągwiami stoimy, N. Krasz.

†**Niezbronny** p. **Niebronny:** Aby wszędzie niezbronne było, ile potrzeba, pożywienie. Pas. <Nie + Zbronny>

Niezbutwiały I. *który nie zbutwiał.* **2.** *nie butwiejący, niepodległy butwieniu:* Cedr N. Koch. W. <Nie + Zbutwiały, od Zbutwieć>

×**Niezbycie przys. od Niezbyty.** <p. Niezbyty>

Niezbyt przys. *niebardzo:* Broda N. wielka. Korz. <Nie + Zbyt>

×**Niezbytość, i,** blm. rz. od **Niezbyty,** *niezbędność:* Dać ś. dziatek niezbytości i naprzykrzeniom zwyciężyć, jest to w niewykorzenione nigdy dziwactwa i złego humoru nałogi je wprowadzić. L.

×**Niezbytszy** p. **Niezbyty:** Im N. jest nieprzyjaciel ciało nasze, tym z niego tryumf jest chwalebniejszy. Birk.

×**Niezbyty,** st. w. ×**Niezbytszy** p. **Niezbędny:** [Śmierć niezbyta bierze ani pyta]. Patrzał na rozłożone drukowane kartki z rejestrem nieuchronnych potraw, niezbytym łososiem z holenderskim sosem. Krasz. Włożyłeś ciężar N. na grzbiet nasz upracowany. Kochan. Niezbytemi womity miotany, wylał duszę. Tw. *(= nieustannemi, uporczywemi).* Wierna miłość, N. gość. Prz. *(=nieodstępny).* N. głód przykrzył ś. im srodze. Odym. Pójdzie w niezbyte góry. Hul. *(=nieprzebyte).* Niezbytą to jest powinnością naszą. Kopcz. *(=niezaprzeczoną).* To niezbyta prawda, że zła miłość o głodzie. L. *(= niezbita, niezaprzeczona).* <Nie + Zbyty, od Zbyć>

Niezbywalny *którego zbywać, sprzedawać nie można:* Własność korporacyjna niezbywalna, czyli tak zwana martwa ręka. <Nie + Zbywalny>

[**Niezdały**] p. **Niezdatny:** Już suknie przebrakowano; z tych niezdałe lub z mody wyszłe na tandetę są dysponowane. L. <Nie + *Zdały, od Zdać ś.>

Niezdara, y, lm. **y,** [**Nieździara**] *człowiek niezdarzony, ślamazarnik, niezgrabjasz, niemrawa, niedojda, niedołęga.* <Z Niezdarny>

Niezdarnie, Niezdarno przys. od **Niezdarny:** Kto był redaktorem owych luźnych, N. skopjowanych notatek o głośnej Masce żelaznej? Kraus.

Niezdarno p. **Niezdarnie:** W lesie było jakoś do łowów N. Krasz.

Niezdarność, i, blm. rz. od **Niezdarny.**

Niezdarny, Niezdarzony *niezgrabny, niezręczny, niedołężny, niemrawy, ociężały:* Burza śmiechu huczała w boru, jeśli kto N. chybił w skoku. Dyg. <Nie + Zdarny>

Niezdarty I. *którego nie zdarto.* **2.** *nie do zdarcia, którego niepodobna podrzeć, trwały, mocny:* Ubranie, obuwie niezdarte. Nie znacie sosny w niezdartej opończy. Kon. Niezgody i utarczki kordel N. Ml. <Nie + Zdarty, od Zedrzeć>

Niezdarzony I. *który ś. nie zdarzył, nie udał, nieudarzony:* Kawałki niezdarzonego ciasta. Bliź. **2.** p. **Niezdarny. 3.** × N. *nieszczęsny, niefortunny, ściągający, przynoszący nieszczęście, fatalny:* Brońcie brzegów pasterze, nie dopuszczajcie tej niezdarzonej gości nigdy do ziemi. Kochan. (Heleny do Troi). <Nie + Zdarzony, od Zdarzyć>

Niezdatność, i, blm. rz. od **Niezdatny.**

Niezdatny I. a. [**Niezdały**] *który ś. na nic nie zda, nieprzydatny, nieodpowiedni, niedobry na co, do czego:* Pióro niezdatne do pisania. N. do wojska. N. do roboty. Tchórz do walki N. Ml. Kiedy ludzi zwiąże pamięć zbrodni, światu niezdatni, a nieba niegodni. Mick. **2.** *nieuzdatniony, nieuzdolniony, niezdolny, niesprawny, niezręczny, nieumiejętny:* N. urzędnik, robotnik. <Nie + Zdatny>

I. Niezdecydowanie, a, blm., **Niedecyzja** *brak stanowczości, chwiejność, wahanie ś., niepewność:* Zmusi ją, aby porzuciła tę bierność swoją, to N. Kos. Odpowiada tonem wielkiego niezdecydowania. Kos. <Nie + Zdecydowanie>

2. Niezdecydowanie przys. od **Niezdecydowany:** Prozą więcej znaczy, powtarza N. ojciec. Kos.

Niezdecydowany I. *którego nie zdecydowano:* To sprawa jeszcze niezdecydowana. **2.** *nie mogący ś. zdecydować, niestanowczy, chwiejny, wahający ś., niepewny:* Człowiek N. Aż do owej chwili polityka francuska była jakby niezdecydowaną i neutralną. **3.** przen. *niewyraźny, nieokreślony:* Kolor N. <Nie + Zdecydowany>

Niezdejmisty chir. p. **Niezdejmowany.** <Nie + *Zdejmisty, od Zdejmować>

Niezdejmowany I. *którego nie zdejmowano.* **2.** a. **Niezdejmisty** chir. *którego zdejmować nie można, stały, nieruchomy, niełatwo zdjąć ś. dający:* Opatrunek N. <Nie + Zdejmowany, od Zdejmować>

[**Niezdobacha, y,** lm. **y**] *niespodzianka.* <Z Niezdobaczka>

[**Niezdobaczka, Niezdobáczko**] *nagle, niespodzianie.* Por. **Niebaczek, Niedobaczek, Nieobaczek.** <Nie + Z + *Dobaczek, od Dobaczyć>

[**Niezdobáczko**] p. **Niezdobaczka.**

[**Niezdobra**] *mimowolnie, nie z własnej woli, wbrew chęci i woli, z musu, z konieczności:* N. jon sprzedał konia *(=chcąc nie chcąc, musiał).* <Nie + Z + Dobro>

Niezdobyty I. *którego nie zdobyto.* 2. a. **Niedobyty** *niemożliwy do zdobycia, niedostępny:* N. zamek. Niezdobyta twierdza. Krasz. <Nie+Zdobyty, od Zdobyć>

Niezdolen (jako orzeczenie) p. **Niezdolny:** Tłum N. chęci rozdmuchnąć w grom czynu. Kon.

Niezdolnie przys. od **Niezdolny.**

Niezdolność, i, blm. rz. od **Niezdolny,** *brak zdolności.* Lek.: N. płciowa (impotentia virilis) = *niedołęstwo męskie,* †niewzwód.

Niezdolny, Niezdolen przeć. **Zdolny:** Czy sądzisz, że Achejczykowie walki prowadzić niezdolni? Ml. Poznał, żeś niezdolna z zimną krwią ranić szyderstwem. Korz. *(= nie miałabyś serca, nie zdobyłabyś ś. na to, żeby...).* Czyż potęga ludzkości niezdolna wystąpić na arenę? Kon. N. kochać nic i nikogo prócz siebie. Korz. Niezdolne moje do tego siły; N. jest temu. Troc. Oficjalista, któryby dla wziątku nakręcał świadectwa, N. na zawsze do wszystkich urzędów ogłasza ś. Ostr. †N. na konia kładziesz ciężar. Troc. †Niezdolne na twoje ramiona bierzesz brzemię. Troc. Lek.: N. pod względem płciowym = *niedołęga* (impotens). <Nie+Zdolny>

[**Niezdołęga, i,** lm. **i**] p. **Niedołęga.**

!Niezdrowić się, i ś., ił ś. tylko nieos.: Niezdrowi mi ś. = *jestem niezdrów, zdrowie mi nie dopisuje, choruję, jestem słaby, słabuję:* Jakoś mi ś. niezdrowi. Niezdrowiło ci ś. wczoraj. <Nie+Zdrowić ś.>

Niezdrowie, a, blm. *brak zdrowia, choroba, niedomaganie, niedyspozycja:* Uczony lekarz plastrami a. tranki N. uleczyć może. Kosz. Przen.: †N. duszne. <Nie+Zdrowie>

[**Niezdrowisko, a,** blm.] p. **Katar.**

Niezdrowo przys. od **Niezdrowy:** Wygląda jakoś N. N. mi, źle mi jakoś. Kn. Podobno w głowie jej było N., była warjatką. Krasz. Co nadto, to N. Prz. N. do cudzych żon zachodzić. L. *(= można zdrowiem przypłacić, niebezpiecznie).* Na człeka niemiłego i patrzać N. Pot. *(= niemiło, przykro, boleśnie).* Niektórzy wielki nakład na poselstwa łożą, choć to i skarbowi i ich własnej majętności bardzo N. Bud. B. *(= z wielkim uszczerbkiem ich).* <Nie+Zdrowo>

Niezdrowotność, i, blm. rz. od **Niezdrowotny:** Prawa przeciwko nieczystościom na ulicach i niezdrowotności domów. Nagan.

Niezdrowotny *szkodliwy dla zdrowia, niehigieniczny, niezdrowy.* <Nie+Zdrowotny>

Niezdrowy I. a. **Niezdrów** *niezupełnie zdrów, cierpiący, chory, słaby, niedomagający, niedysponowany; chorowity, słabowity:* N., który zdrowie złe ma, choć nie choruje, leżąc. Kn. Niezdrowe to drzewo. Troc. Wytnij z gruszki miejsce niezdrowe *(= zbolałe, odgniecione, zgniłe).* 2. *szkodliwy zdrowiu, niehigieniczny:* Klimat, pokarm N. Śliwy niedojrzałe niezdrowe człowiekowi. Troc. 3. przen. *chorobliwy, ujemny, szkodliwy, zgubny, przewrotny, niemoralny, niepożądany, niewłaściwy:* N. objaw w życiu społecznym. Za granicą przesiąkł niezdrowemi ideami. Rog. <Nie+Zdrowy>

Niezdrożnie przys. od **Niezdrożny:** †N. przykład dany. Zigr. *(= stosownie).* †N. zdało mi ś. tu to przytoczyć. Sak. *(= nie od rzeczy, w porę).*

Niezdrożny przeć. **Zdrożny:** × Kwitła nam stale wierność niezdrożna. Hul. *(= nie wykraczająca, nie chybiająca, z toru nie zbaczająca, niewzruszona, niezłomna).* †Niezdrożna rzecz to tu namienić. Kłok. *(= właściwa, stosowna, nie oddalająca ś. od przedmiotu, nie zbaczająca od rzeczy).* <Nie+Zdrożny>

Niezdrów p. **Niezdrowy:** Jestem dziś jakoś N. <Nie+Zdrów>

[**Niezdrzały**] *niedojrzały:* Tárka niezdrzałá. <Nie+Zdrzały, od Zdrzeć>

[**Niezdużać, a, ał**] *być słabym:* Letni to niezduża *(= wiekowy człowiek jest słaby).* <Nie+Zdużać>

[**Niezdużanie, a,** blm.] czynność cz. **Niezdużać.**

†**Niezemszczony** *niepomszczony.* Troc. <Nie+Zemszczony, od Zemścić ś.>

Niezerwany I. *którego nie zerwano.* 2. × N. a. × **Niezrywalny** *niemożliwy do zerwania, niezerwalny:* Tego wieczora idę za mąż, pójdziem do ołtarza niezerwane zadzierzgnąć węzły. Bog. Woj. Pęta niezerwane. Ml. <Nie+Zerwany, od Zerwać>

†**Niezeszłość, i,** blm. rz. od **Niezeszły.** Troc.

Niezeszły I. *który nie zeszedł.* 2. †N. *który nigdy nie zejdzie, nie przejdzie, nieprzemijający, nieznikomy, wieczny, wiecznotrwały, nieśmiertelny, niepożyty:* Do niezeszłej nigdy sławy jego. Troc. 3. †N. *silny, mocny:* Furmani mają mieć konie godne, niezeszłe. Tarn. J. <Nie+Zeszły, od Zejść>

Niezewszystkim *niezupełnie, niecałkiem, nie do szczętu, nie do cna:* Wymyło ś., ale N. N. pijany. <Nie+Ze+Wszystkim, od Wszystek>

Niezgadniony I. *którego nie zgadnięto.* 2. *którego nie można zgadnąć, nieodgadniony, niezrozumiały, zagadkowy, niewytłomaczony, tajemniczy:* W twych słowach słyszę rzeczy niezgadnione. Wysp. <Nie+Zgadniony, od Zgadnąć>

Niezganiony I. *którego nie zganiono.* 2. †N. a. †**Niezganny** = a) *nienaganny, bez zarzutu:* Niezganione obyczaje. Troc. Wszytki śpiewać nauczone, w tańcu także niezganione. Kochan. b) Wyrok N = *od którego niema apelacji:* Wiem, co ortel sprawiedliwości twojej N. każe. Bz. <Nie+Zganiony, od Zganić>

†**Niezganny** p. **Niezganiony:** Nie powiem nic, coby ś. opierać nie miało na niezgannych świadectwach. Przyb. <Nie+Zganny>

[**Niezgarać, a, ał**] I. *być niezadowolonym z kogo.* 2. na kogo = *nie cierpieć kogo:* Ów niezgara na niego. <Nie+Zgarać>

[**Niezgaranie, a,** blm.] czynność cz. **Niezgarać.**

[**Niezgardzony**] *nie gardzący, chętny:* Zebyście byli niezgardzoni. <Nie+Zgardzony, od Zgardzić>

†**Niezgasisty** p. **Niezgaszony.** Włod. <Nie+*Zgasisty, od Zgasić>

[**Niezgasitelny**] p. **Niezgaszony.** <Czes. nezhasitelný>

Niezgasły, †Niezgaśniony, †Niezgasny, †Nieugaśniony *który nigdy nie zgaśnie, niegasnący nigdy:* Jedni na niezgasłe piekielne płomienie, drudzy losem szczęśliwym pójdą na zbawienie. Toł. <Nie+Zgasły, od Zgasnąć>

†**Niezgasny** p. **Niezgasły:** Z obu stron bitne pułki gwałtownym napadem okazywały męstwo z niezgasnym rozjadem. Przyb. <Nie+*Zgasny, od Zgasnąć>

Niezgaszony I. *którego nie zgaszono.* 2. a. †**Niezgasisty, [Niezgasitelny]** *którego nie można zgasić:* Ogień w piekle dżdżem ocznym N. Brud. Dzień i noc jego sprawa, i to światło wdzięczne niezgaszonego słońca. Kochan. Sam Jupiter, gniewem poruszony, wziął w rękę ostry piorun, piorun N. Kochan. Przen.: Powróciwszy do kra-

ju, zamieniły swe domy w pierwsze ogniska nieustającej wiary i niezgaszonej nadziei. Kaczk. (=*niestłumionej*). <Nie+Zgaszony, od Zgasić>

† **Niezgaśniony** p. **Niezgasły**: Miał pójść do piekła w ogień N. Sekl. <Nie+*Zgaśniony, od Zgasnąć>

× **Niezgiętość, i**, blm. rz. od **Niezgięty**, *nieugiętość*: W dzielności serca, niezgiętości duszy, tam spoczywa cała potęga i niezwalczoność nasza. Moraw.

Niezgięty I. *którego nie zgięto.* **2.** × N. p. **Nieugięty**: Odmawia mi stryj należytość moją, znasz N. umysł jego. L. Ściga mię parka i wyrok N. Dm. <Nie+Zgięty, od Zgiąć>

[**Niezglajzny**] **I.** *niezgrabny, niezdarny.* **2.** *głupi.* <Por. Nieglaźny>

Niezgluzowany I. *którego nie zgluzowano.* **2.** *niemożliwy do zgluzowania, niezatarty*: Butem wyświdrował na posadzce znak N. Krasz. Niezgluzowane pojęcia są zasadą naszego rozumowania. Zabł. Trzeba przyzwać człowieka do poważania samego siebie, do uczucia swojej godności, do obawy sumnienia, do jego niezgluzowanych powinności. Szan. <Nie+Zgluzowany, od Zgluzować>

† **Niezgładzisty** p. **Niezgładzony.** Kn. <Nie+Zgładzisty>

Niezgładzony I. *którego nie zgładzono.* **2.** a. † **Niezgładzisty** *niemożliwy do zgładzenia, niezgluzowany, niezatarty*: N. uśmiech bezczelnej gotowości. Mielibyśmy plamę niezgładzoną, gdyby ś. to odkryło. Boh. <Nie+Zgładzony, od Zgładzić>

Niezgłębiony I. *którego nie zgłębiono.* **2.** a. × **Niezgłębny** = a) *którego nie można zgłębić, niezgruntowany*: Morze niezgłębione. Przen.: Oczy w niezgłębionym tonęły spojrzeniu. Berw. Czasie! ty w twoim niezgłębionym łonie pochłaniasz wieki. Kl. b) przen. *niedocieczony, niezbadany, nieodgadniony, niedościgły*: Niezgłębiona wieczność, nędza, zagadka powszechnego cierpienia świata. Fred. A. Niezgłębiona tajemnica. <Nie+Zgłębiony, od Zgłębić>

× **Niezgłębnie** przys. od **Niezgłębny.**

× **Niezgłębny** p. **Niezgłębiony**: Nawałność miota odmęty niezgłębne. Dm. Neptun berłem trójzębnym wzrusza ziemię i morzem zarządza niezgłębnym. Dm. Niezgłębne łono. Os. Niezgłębne tajemnice. L. <Nie+Zgłębny>

[**Niezgłoba, y,** lm. **y**] p. **Niezguła.** <Nie+*Zgłoba, od Zgłobić>

Niezgoda, y, lm. **y** *brak zgody, jedności, niezgodność, niezgadzanie ś., rozbrat, różnica, poróżnienie, rozdwojenie; zatarg, niesnaski, waśń, rozterka, kłótnia, spór, sprzeczka, komeraż*: N. dźwięków (= *rozdźwięk, dysonans, dysharmonja*). N. zdań (= *niejednomyślność*). Wieczna między niemi N. Żyć w niezgodzie. Troc (= *jak pies z kotem*). N. domowa. Jabłko niezgody, kość niezgody (= *powód niezgody*). Zgodą małe rzeczy mnożą ś., a niezgodą wiecznie niszczeją. Groic. Kto wzbudza gniewy, przywodzi różnice a niezgody. Leop. N. jedność dzieli. Mias. Przez niezgodę tracą ludzie świebodę. Prz. Wolność niezgodą ginie. Prz. N. psuje siłę nawiętszą i klęskę gotuje. Klon. N. wszystko kazi i domy uboży. Szymon. Siać kąkol niezgody. Sieją wszędzie niezgody, nic na dobro pospolite nie pomnąc. Skar. Sieją szatańskie nasienie, to jest: niezgody między bracią. Skar. N. nic do kupy nie niesie, ale wszystko rozprasza i różnemi wiatry roznosi. Skar. N. wnętrzna wolności trucizna. Koch. W. Zgoda buduje, N. rujnuje. Prz. Zegary, dziwaki stare, dawno ze słońcem w niezgodzie, południe wskazywały często o zachodzie. Mick. <Nie+Zgoda>

× **Niezgodliwie** przys. od **Niezgodliwy**, *niezgodnie.*

× **Niezgodliwość, i,** blm. rz. od **Niezgodliwy**, *niezgodność.*

× **Niezgodliwy** p. **Niezgodny**: Brzmiał N. krzyk nieprzyjaciół. B. B. Lepszy jest huf jeleni zgodliwych, które lew pod sprawą wiedzie, niżli huf lwów niezgodliwych, którzy ś. sami kąsają. Rej. Ziele to bydło w jarzmie niesworne i niezgodliwe czyni pokorne, ciche i zgodliwe. Syr. Zbrodnie z natury swej niezgodliwemi są. Karp. Bunty polskie niezgodliwe co przynieść mogą? Groch. Swary niezgodliwe. Otw. <Nie+Zgodliwy>

× **Niezgodnica, y,** lm. **e** forma ż. od **Niezgodnik.** <Nie+*Zgodnica, od Zgodny>

Niezgodnie przys. od **Niezgodny**: N. z oryginałem. Żyją z sobą N.

× **Niezgodnik, a,** lm. **cy** *człowiek niezgodny, kłótnik, warchoł, awanturnik, przekora*: Posiał djabół nasienie, z którego urośli niezgodnicy, zazdrośnicy, sektarze. Białob. Boży przeciwnik, z Krystusem N., Duchowi Świętemu odpornik, człowieczy szkodnik miłość wszędy psuje. Gil. <Nie+*Zgodnik, od Zgodny>

Niezgodność, i, blm. rz. od **Niezgodny**: Wszystko ś. wyjaśnia, i niezgodności już niema. Tretj. N. z oryginałem. N. charakterów.

Niezgodny I. a. × **Niezgodliwy** *nie zgadzający ś., sprzeczny, niejednozgodny, niedobrany, niejednomyślny, nieharmonijny*: Niezgodne głosy. Troc. Niezgodne kolory, usposobienia. Zdania obecych obserwatorów są dosyć niezgodne. T. K. Pocoście niezgodni? On był nie jednej winien, ale wszystkich zbrodni. Mick. (= *różnicie ś. w zdaniach*). N. z oryginałem. N. z prawem (= *przeciwny prawu*). N. z prawdą, z rzeczywistością (= *mijający ś. z prawdą*). **2.** a. × **Niezgodliwy** *kłótliwy, swarliwy, zwadliwy, awanturniczy, niesworny*: Pisarze owych czasów bez najmniejszego zdziwienia mówią o niezgodnym pośle upickim. Szaj. Niezgodni sąsiedzi, małżonkowie. Niezgodne stany. Troc. Swej broni dla podłego zysku nie przedał w służbę niezgodnych baronów. Mick. **3.** † N. i [N.] na co, do czego, † ku czemu = *niezdatny, nieprzydatny, nieodpowiedni, niestosowny*: N. jestem na starość na nic, jedno na modlitwy. Skar. Dla gwałtownych spadków niektóre rzeki do spławu niezgodne. Hube. N. k bydleniu. Glosy w. XV (= *nieprzydatny na mieszkanie*). Złe wychowanie młódź niezgodną ojczyźnie czyni. Troc. Do służby N. Troc. <Nie+Zgodny>

[**Niezgodzieństwo, a,** blm.] *wielka niezgoda.*

† **Niezgojny** p. **Niezagojony.** <Nie+Zgojny>

Niezgojony I. *którego nie zgojono.* **2.** p. **Niezagojony**: Rana niezgojona. (O Chrystusie:) każda myśl podła, jako włócznia nowa, otwiera Twoje niezgojone rany. Mick. Przen.: N. żal serca. Gawiń. (=*nieukojony*). <Nie+Zgojony, od Zgoić>

Niezgoniony I. *którego nie zgoniono, niezegnany.* **2.** a. × **Niezgonny** *którego nie można dogonić, doścignąć, niedościgły, niedościgniony*: Nie wiem, co szybsze nad myśl niezgonioną? Len. <Nie+Zgoniony, od Zgonić>

I. × **Niezgonny** p. **Niezgoniony**: Płocha sarneczko, gdzież to niezgonne zapuszczasz nożęta?

Kniaź. Światła strumień N. Fred. A. <Nie + 1. Zgonny>

2. × **Niezgonny,** † **Niezmartwy** *nie umierający, nieśmiertelny:* (Chrystus) duszę ludzką duszą namaściwszy własną, uczynił ją na wieki niezgonną i jasną. Słow. Ma w sobie duchy piękne i niezgonne. Słow. <Nie + 2. Zgonny>

Niezgorszy *nienajgorszy, dość dobry, niczego, jaki taki, niezły:* Niezgorsza ziemia. Poszedłem do stajni konie upatrzyć i pod siebie i pod pocztowych i pod wozik niezgorszych. Krasz. <Nie + Z + Gorszy>

Niezgorzej przys. od **Niezgorszy,** *nienajgorzej, dość dobrze, jako tako:* [Zasnęli niezgorzy twardo]. <Nie + Z + Gorzej>

Niezgorzeń, rznia, lm. **rznie, Kamień niezgorzysty** min. = **Azbest.** <Sztuczny wytwór z Nie + * Zgorzeń, od Zgorzeć>

Niezgorzysty *nie przestający gorzeć, niegasnący, który ś. nie spali:* † Len N. p. **Len.** Kamień N. p. **Niezgorzeń.** <Nie + Zgorzysty>

[**Niezgóła, y,** lm. **y**] p. **Niezguła:** Chłop trochę N. w mowie. Stara jest piekielnica, to wiadomo, ale chłopaki też niezgóły i ciamajdy! Reym.

[**Niezgółeczny**] p. **Niezguławy.**

Niezgraba, y, lm. **y** m. p. **Niezgrabjasz:** Gotówbym sam nareszcie myśleć, żem N. Berw. <Z Niezgrabny>

Niezgrabidło, a, lm. **a** m. p. **Niezgrabjasz:** Ot! szlachciura! N. i koniec. Orzesz.

Niezgrabjasz, a, lm. **e, Niezgraba, Niezgrabidło, Niezgrabstwo,** × **Niezgrabnik** *człowiek niezgrabny, niemrawa, niedołęga, niedojda, rura, safanduła.* Por. **Niezgrabota.** <Żart. wytwór z Niezgrabny z końcówką Gr.>

Niezgrabnie przys. od **Niezgrabny:** Suknia na nim leży N. Robota mu idzie N. Literatura ta jakoś ciężko i N. wygląda. Rol.

× **Niezgrabnik, a,** lm. **cy** p. **Niezgrabjasz:** Skrzypiński starzec, N. i opilca, od Władysława snadnie mógł być usidlony. Błaż. <Z Niezgrabny>

Niezgrabność, i, blm. rz. od **Niezgrabny; Niezgrabstwo:** Chętka pośmiania ś. z niezgrabności poety. Korz.

Niezgrabny l. a. [**Niezgrajny**] przeć. **Zgrabny:** N. lokaina. Krasz. Więcej złoczyńcę pozór obyczajów mającego dziś sobie szacują, niż poczciwego, ale niezgrabnego człowieka. L. Pod tą niezgrabną postacią cudny ś. ukrywa dowcip. L. Ruchy niezgrabne. N. komplement. Niezgrabne tłomaczenie ś., kłamstwo. Wiersz N. Buty niezgrabne. Miasto sztuki malarskiej niezgrabne wystawił widziadło. Troc. **2.** [N.] *nieudolny w robocie.* <Nie + Zgrabny>

[**Niezgrabota, y,** lm. **y**] *rzecz niezgrabna, człowiek niezgrabny.* Por. **Niezgrabjasz.**

Niezgrabstwo, a l. blm. p. **Niezgrabność:** Lękał ś. popełnić jakie N. Krasz. **2.** lm. **a** p. **Niezgrabjasz:** A nuż sobie ręce pokaleczy to N. Krasz.

[**Niezgrajny**] p. **Niezgrabny.**

† **Niezgromadność, i,** blm. *niegromadność, mała liczba, rzadkość.* Troc. <Nie + Zgromadność>

Niezgruntowany l. *którego nie zgruntowano.* **2.** *niemożliwy do zgruntowania, niezgłębiony, bezdenny:* Kępina zdaje ś. wyzywać nogi myśliwca, by je zdradliwie, usuwając ś., w niezgruntowane trzęsawiska pogrążyć. Krasz. **3.** przen. *niezgłębiony, niedocieczony, niezbadany:* Ze wszystkiego, co napisał, jest to najgłębsze, przeto nawet ciemne, że tak głębokie, aż niezgruntowane. Spas. <Nie + Zgruntowany, od Zgruntować>

[**Niezguła, y,** lm. **y, Niezgóła, Niezgłoba**] *niedołęga, niedorajda, niedojda, gułaj, niemrawa, niezdara, gamoń, idjota, safanduła, człowiek niezdatny do niczego, nieporadny, nieudolny, nieokrzesany, głupi.* <Nie + Zgóła, od GOL, skąd Golemy>

[**Niezguławy, Niezgułeczny, Niezgółeczny**] *nieudolny, nieporadny, niezdarny, niezgrabny, niedołężny, nieżwawy, niemocny:* Konie niezguławe.

[**Niezgułeczny**] p. **Niezguławy:** Córka króla za takiego niezgułecznego dziada musi iś.

× **Niezgwałcenie** przys. od **Niezgwałcony,** *nienaruszenie, w całości:* Dawne prawa mocnie i N. chować obiecujemy. Herb. Niniejszy dekret w przerzeczonych rzeczach uczyniony, miany i zamkniony, N. zachowan być ma. Herb. Te przywileje rajce, ławnicy, przysiężnicy przerzeczonego miasta wiecznemi czasy N. chować obiecali. Vol.

† **Niezgwałcisto** p. **Niezgwałciście.**

† **Niezgwałcisty** p. **Niezgwałcony:** N., którego nie można abo nie godzi ś. gwałcić. Włod. <Nie + * Zgwałcisty, od Zgwałcić>

† **Niezgwałciście,** † **Niezgwałcisto** przys. od **Niezgwałcisty,** *niezgwałcenie, nienaruszenie.*

Niezgwałcony l. *którego nie zgwałcono.* **2.** a. † **Niezgwałcisty,** † **Bezgwałtowny** *którego nie można, nie godzi ś. zgwałcić, nienaruszalny, nienaruszony, nietykalny, święty:* Jest to niezgwałcone prawo. L. <Nie + Zgwałcony, od Zgwałcić>

× **Niezhukany** *nieodurzony hukaniem, niezahukany, niestrwożony, niezmieszany, odważny:* Ja mu w oczy wyszedłem sercem niezhukanym, dopiero ś. uchwycim i ściśniem tak słuszno, że jemu jako i mnie całe było duszno. Jabł. <Nie + Zhukany, od Zhukać>

Nieziemski *nadziemski, zaziemski, nie z tego świata, niebiański:* Lubość nieziemskiej pieszczoty. Zm. Kaganiec, rzucając silne, czerwone światło, napełniał kościół jakąś atmosferą nieziemską. Kaczk. Wyglądały one, jakby piekielne jakieś obrazy i nieziemskie całe. Przybor. Mary nieziemskie. Kon. Widzę twe oczy, jak ś. żarzą w nieziemskim zachwycie. Przybysz. <Nie + Ziemski>

Nieziemsko przys. od **Nieziemski:** Jakże opisać to zjawisko wodne, powietrzne, bo N. wyglądające? Krasz. Maleństwo to miało N. piękną twarzyczkę. Haj.

[**Niezioro, a,** lm. **a**] p. **Jezioro.**

Nieziszczalność, i, blm. rz. od **Nieziszczalny.**

Nieziszczalny (Niez-iszczalny) *który ś. nie może ziścić:* Uwierzyli tym obietnicom nieziszczalnym. Ochor. Sposoby, aby ubezwładnić siłę niszczącą torped, są nieziszczalne a. bezskuteczne. Bl. Nieziszczalne nadzieje. <Nie + Ziszczalny>

Niezjednany l. *którego nie zjednano.* **2.** † N. *którego nie można zjednać, nieprzejednany, nieubłagany, zacięty:* Jestem głównym i niezjednanym nieprzyjacielem wszystkim kacerzom. Orzech. <Nie + Zjednany, od Zjednać>

Niezjednoczony l. *którego nie zjednoczono:* Ziemianie, gorliwi wyznawcy wschodniego niezjednoczonego obrządku, dawno już w życiu powszednim używali mowy polskiej. Rol. **2.** × N. *którego nie można zjednoczyć.* L. <Nie + Zjednoczony, od Zjednoczyć>

× **Niezleczony** l. *którego nie uleczono.* **2.** p. **Nieuleczalny:** Chytry smok, nabrzmiały jadem

niezleczonym. Nar. Jako wąż, co człowieka prze jad N. zaraził, takem ja też opuszczon. Grabow. Miał rękę uschłą i skurczoną prawą, sposobem żadnym niezleczoną. Odym. Tym biczem gdy razi, już to jest rana niezleczona, której nie zgoją żadne lekarstwa Chirona. Min. <Nie + Zleczony, od Zleczyć>

† **Niezleczysty** p. **Nieuleczalny:** Niewczesna przygana obrzydza młodzi wszystkie do naśladowania wzory i do niezleczystej prowadzi ją nieuczenności. Troc. <Nie + Zleczysty>

Niezlękły, Niezlękniony *który ś. nie zląkł, nieprzelękniony:* Nikt N. nie został. Żebr. N. groźbą, jak z kamienia siedzi. Gosz. <Nie + Zlękły, od Zlęknąć>

Niezlękniony p. **Niezlękły:** On też, nie ustępując im, N., tak samo ś. w nich urągliwie wpatrywał. Krasz. <Nie + Zlękniony, od Zlęknąć>

Niezliczenie przys. od **Niezliczony.**

× **Niezliczenie** przys. od **Niezliczny,** *niezliczenie:* Rozmnożyły ś. skutki tego N. Leop.

× **Niezliczność, i,** blm. rz. od **Niezliczny,** *niezliczoność:* N. światów od Boga stworzonych. Troc. Wszystkich dla niezliczności niepodobna opisać. Grod.

× **Niezliczny** p. **Niezliczony:** Usadziła ś. szarańcza po wszystkich granicach niezliczna. Leop. Niezliczna liczba chorób. Kochan. Ze wszech ś. stron wyruszy i stanie szeregiem N. gmin. Kniaź. Cisnąc ś. przez niezliczne tłumy, udławion był w bramie. K. G. Zawiedziony w niezliczne błędy był wszytek naród ludzki. Bz. Kumańska Sybilla z niezliczonych tajemnych skrytości rzymski los wypisała. Bardz. Grzechy moje niezliczne. Modl. Konst. <Nie + Zliczny>

Niezliczoność, i, blm. rz. od **Niezliczony:** Wieczorami wyiskrzała ś. na niebie gwiazd N. Orzesz. *(=niezliczone mnóstwo).*

Niezliczony I. *którego nie zliczono.* **2.** a. × **Niezliczny, Nieprzeliczony,** † **Nieprzeliczny, Niezrachowany,** † **Niezrachowny,** × **Nieprzerachowany** *którego zliczyć, zrachować niepodobna, nieprzebrany:* Niezliczone mnóstwo. Moc niezliczona. Tłum N. Sardanapalów teraz liczba jest niezliczona. Górn. Narodziło ś. jako gwiazd niebieskich i jako piasku niezliczonego, który jest na brzegu morskim. Wuj. Niezliczona liczba ich poległa. Skar. Niezliczone wojsko. Sługa twój jest w pośrzodku ludu niezliczonego. Leop. Gdy w niebo wstępował, zaszły mu hufce niezliczone duchów z otchłani, którą mocą swą zwojował. Odym. Niezliczoną liczbą strzał go przerazili. Otw. Na powietrzu krąg drobnych, niezliczonych muszek. Mick. Tu wiązać niezliczone dobrych zasług snopy. Kulig. <Nie + Zliczony, od Zliczyć>

Niezłagodzony I. *którego nie złagodzono.* **2.** × N. *którego niepodobna złagodzić, nieubłagany:* N. Hades. Ml. <Nie + Złagodzony, od Złagodzić>

Niezłamany I. *którego nie złamano.* **2.** p. **Niezłomny:** Niktby dziś nie uwierzył, co to za moc niezłamana była w tej kompanji. Kaczk. Władysław Łokietek N. żadną przeciwnością, z niebezpieczeństw samych hart duszy biorący. Nar. On ś. okazał niezłamanym mężem na straszne groźby, na wabne otuchy. Pir. Arko! tyś żadnym niezłamana ciosem, póki cię własny twój lud nie znieważy. Mick. <Nie + Złamany, od Złamać>

† **Niezłomistość, i,** blm. rz. od **Niezłomisty,** *niezłomność.*

† **Niezłomisty** p. **Niezłomny.** Kn. <Nie + Złomisty>

† **Niezłomiście** przys. od **Niezłomisty,** *niezłomnie.*

Niezłomnie przys. od **Niezłomny:** (Bocian) założył ognisko rodzinne, jest N. pewny uczuć małżonki. Dyg. To, coś przyrzekł, zachowasz N. Mick.

Niezłomność, i, blm. rz. od **Niezłomny.**

Niezłomny, Niezłamany, † **Niezłomisty I.** *którego złamać nie można, niełamliwy, twardy:* Żelazem niezłomnym grzbiet obciążono. Kochan. Sam Jupiter, gniewem poruszony, wziął w rękę ostry piorun, piorun niezgaszony, niepochybny, N. Kochan. Mocniejszym, niż djamentem niezłomnym pokazuje ś. Pan w tej swojej ciężkiej męce. Bz. Dobyła z pod szaty długiego sztyletu o błękitnych żyłach, o niezłomnym harcie. Krasiń. Nogi im niezłomnemi zawięzuje pęty. Dm. W otchlistej przepaści niezłomnemi pętami przykowany jest. Bz. Przez niezłomne tej kraty okucia pomocy żebrać. Mick. Miała bogini pokój, dzieło wiekopomne Wulkana, który zmocnił zamkiem drzwi niezłomne. Dm. Wziął tarczę mocną i niezłomną, co w dal jak miesiąc, jasność miotała ogromną. Ryd. Piersi tarczą niezłomną okrywa. Dm. Przen.: *wytrzymały, niezwyciężony, niepożyty, niezdobyty:* W arownie pobuduję niezłomne. Wysp. **2.** *którego złamać ś. nie godzi:* Niezłomnej obietnicy dotrzymam. Krasiń. Niezłomna przysięga jeszcze mi do czynienia zostawała. Węg. Pakta owe niewzruszone, niezłomne Solimanową drogę zagrodziły. Tw. Przed wyjazdem robię ślub N. Słow. **3.** przen. *silny, nieugięty, niewzruszony, niezachwiany, nieprzeparty, nieprzezwyciężony, stały, stateczny, stanowczy, wytrwały, niepokonany, niepożyty:* Kosztowało mię to wiele czasu i pracy, a wymagało wytrwałości niezłomnej. Tren. Niezłomna wola nieraz cię opuści. Siem. Niezłomna wola uginać ś. nie przywykła. Krasz. Zbrój ś. raźno i biodra opasz w moc niezłomną! Ryd. Mąż niezłomnej wiary. Chr. *(=nienaruszonej).* Wierność niezłomna. Postanowienie niezłomne. Śmierci mus jest powszechny, nieuchronny, N. Pilch. „Książę N." tytuł utworu Juljusza Słowackiego. Wytrwam, jak ludzie niezłomni. Słow. Ratujcie mi córkę drogą, niezłomni sędziowie! Kasp. <Nie + Złomny>

× **Niezłość, i,** blm. rz. od **Niezły:** Ona czuje ś. nieźle. Co to warta taka N.? Prus. <p. Niezły>

Niezłożony I. *którego nie złożono, który nie powstał wskutek złożenia:* Jeżeli wszystkie wiersze jednakową zgłosek liczbę mają, taki gatunek zowie ś. niezłożonym; złożonym będzie, jeżeli do niego wchodzą wiersze, nierówną liczbę zgłosek mające. Kopcz. *(=niemieszany, jednostajny).* Ciała chemiczne niezłożone. **2.** *prosty, nieskomplikowany; niezawikłany, zrozumiały:* Niezłożona maszyna. **3.** † N. raz = *konieczny, nieunikniony, nieodbity.* Pot. <Nie + Złożony, od Złożyć>

Niezły *dość dobry, niezgorszy, nienajgorszy, jaki taki:* N. zarobek. <Nie + Zły>

Niezmacany I. *którego nie zmacano.* **2.** † N. *nie do zmacania, niezbadany, niezgłębiony, niedocieczony, niedościgły:* Wzrokiem, którym (Bóg) myśli niepojęte bada i umysł ludzki N. P. Koch. <Nie + Zmacany, od Zmacać>

† **Niezmartwy** p. **2. Niezgonny:** Czego ma czekać niezmartwa część moja, nie mając w ciele miłego pokoja? Petr. <Nie + Zmartwy>

Niezmazalny p. **Niezmazany.** <Nie + * Zmazalny, od Zmazać>

Niezmazany I. *którego nie zmazano:* Mężów dotąd niezmazanych nawodzisz na szpetne zbrodnie.

Uj. *(= czystych, nieskalanych, nieskazitelnych).* **2.** a. **Niezmazalny** *którego niepodobna zmazać, niezatarty, niezgładzony, niezgluzowany:* W naturze jej był wdzięk N., nie mogący ś. niczym zniszczyć. Krasz. <Nie + Zmazany, od Zmazać>

Niezmącenie przys. od **Niezmącony:** Pogoda N. sprzyjała. Mimowoli dajemy ś. porwać czarowi tej N. jasnej duszy. Spas. Utwory, w których spokojny dydaktyzm według wzorów klasycznych, a. też przedmiotowe opowiadanie o czasach dawno ubiegłych prawie N. panowały. Chm.

Niezmącony I. *którego nie zmącono.* **2.** p. **Niezamącony:** Niezmącona wiara w przyszłość *(= niezachwiana).* Niezmącona cisza. Tu w świętym spokoju wszystko sobie idzie niezmąconym trybem. Krasz. Obudziła ś. w lepszym świecie, w niezmąconym nigdy szczęściu. Fred. A. Wielka tu tedy i niezmącona niczym była dla wszystkich pociecha. Kaczk. <Nie + Zmącony, od Zmącić>

Niezmęczenie przys. od **Niezmęczony; [Niezmęcznie],** *niezmordowanie, do upadłego.*

[Niezmęcznie] p. **Niezmęczenie:** Tańcowała N., coraz zmieniając taneczników. Reym. <Nie + *Zmęcznie, od Zmęczyć>

Niezmęczony I. *którego nie zmęczono; który ś. nie zmęczył.* **2.** *który ś. nie może zmęczyć, niezmordowany, niestrudzony, wytrwały, gorliwy, nie ustający w pracy:* Duch mój, wziąwszy skrzydła niezmęczone, niemi znów leci, lecz już w wyższą stronę. Krasiń. <Nie + Zmęczony, od Zmęczyć>

†**Niezmiara, y,** blm. *ilość niezmierzona, wielkie mnóstwo:* Przyjaciół N. Wad. *(= coniemiara).* <Nie + *Zmiara, od Zmierzyć>

Niezmiarka, i, lm. **i** zool. (chlorops taeniopus) *owad dwuskrzydły krótkorogi.* <?>

Niezmienialnie przys. od **Niezmienialny,** *niezmiennie.*

Niezmienialność, i, blm. rz. od **Niezmienialny,** *niezmienność.*

Niezmienialny p. **Niezmienny:** Większym jednostkom bojowym przez regulamin został narzucony N. pod żadnym pozorem szyk. Bl. <Nie + *Zmienialny, od Zmieniać>

Niezmieniony I. *którego nie zmieniono.* **2.** p. **Niezmienny:** Posiadł one wieczne rozkoszy onego królestwa już nigdy niezmienionego. Rej. Niezmienioną na to patrzył cerą. Troc. <Nie + Zmieniony, od Zmienić>

Niezmienniczość, i, blm. mat. rz. od **Niezmienniczy:** N. formy lub funkcji.

Niezmienniczy mat. przym. od **Niezmiennik:** Forma niezmiennicza. Układ N.

Niezmiennie przys. od **Niezmienny:** Nie schybi słońce nigdy swym zapadem, księżyc N. świeci licem bladym. K. G. Znaki te to królestwo N. znaczyły. Wad. *(= nieodbicie, nieuchronnie.* L.). Wszystkie redempcje niewolników wracały przez długie lata N. w progi świątyni trynitarskiej. Szaj. Utwierdzili ś. w chęci utrzymania rzpltej N. i nieruchomie w kształcie obecnym. Szaj.

Niezmiennik, a, lm. **i, Inwarjant, Nadwyznacznik** mat. *forma lub funkcja związana z grupą daną formą samą a. układem form danych, a nie zmieniająca ś. przy przekształceniach, jakim poddajemy grupę daną lub formy dane:* N. grupy przekształceń. N. formy dwójkowej, trójkowej i t. d. N. układu form. N. bezwzględny, różniczkowy, całkowy i t. d. Układ zupełny niezmienników formy danej. Teorja niezmienników. Algiebra niezmienników. <Z Niezmienny>

Niezmienność, i, blm. rz. od **Niezmienny:** N. wyroku. Malcz.

Niezmienny, Niezmieniony, Niezmienialny = Nieodmienny: Za niezmiennym biegów kołowrotem nizki świat górnym kierują obrotem planety. Chr. Nigdy niezmienna wiara, życzliwość. Troc. Niezmienne to postępowanie upokorzyło ją. Korz. Wespół ś. wzmacniajmy niezmienną Pańską mową. K. G. <Nie + Zmienny>

Niezmiernie, [Niezmierno] przys. od **Niezmierny; Bezmiernie:** N. pić *(= nad miarę, coniemiara, zbytecznie).* Miłować dzieci dobrze w miarę; N. miłować, pobłażać im, zła taka miłość jest. Petr. N. ma pieniędzy. Troc. N. zły. Troc. Kamień i rznięcie zwrzodziałego żołądka N. go dręczyły. Pilch.

[Niezmierno] p. **Niezmiernie.**

Niezmierność, i, blm. rz. od **Niezmierny; Bezmiar:** Niebo, ziemia, morze niezmierności Pana objąć nie może. K. G. Kotwica, z łodzi drobnej ciśniona w N. głębiny. Mick.

Niezmierny I. p. **Niezmierzony:** Każda stworzona rzecz jest zmierzona, a grzech jest N. Wuj. Bóg w dobroci N. Kras. Panie wszechmocny, niezmierne i niedosięgłe jest miłosierdzie Twoje. Leop. Świat N. Tw. Pociągnie oczyma po niezmiernych obszarach swojej błękitnej ojczyzny. Mick. Księżyc posępny błąka ś. między chmurami czarnemi jak smoła, nie może wybrnąć z ich parowów niezmiernych. Dyg. Około miljona złotych węgierskich: suma na owe czasy niezmierna. Mick. Pieśni dawne, w niezmiernej liczbie dotąd między gminem pozostałe. Mick. Wyrządziła niezmierne sędziemu usługi. Mick. Rzeka, z brzegów wylewając, szkody niezmierne ludziom czyniła. Skar. Boleść niezmierna przytomnych dręczyła. Kras. Boleść dręczy mię niezmierna. Słow. Nieskończone, niezmierne cierpienie. Mick. **2.** [N.] *niezupełnie zdrowy.* <Nie + Zmierny, od Zmierzyć>

Niezmierzoność, i, blm. rz. od **Niezmierzony,** *niezmierność.*

Niezmierzony I. *którego nie zmierzono.* **2.** a. **Niezmierny, Nieprzemierzony, Bezmierny,** †**Bezmiarny,** †**Bezmirny, [Nieźwierny]** *którego zmierzyć niepodobna* = a) *nieograniczony, nieskończony, nieogarniony:* Wszystkiego twórco, Boże N. Kochan. Który napełniasz bóstwem niezmierzonym niebo i ziemię i wszystko stworzenie. Odym. Ku wiecznej sławie Sarmackiej korony niech to Jehowa zdarzy N. Odym. b) *nieskończenie wielki, rozległy, bezgraniczny, olbrzymi, niezliczony, bezbrzeżny, nieprzejrzany, szeroki:* Z niezmierzonych dóbr ledwie szczątki im pozostały. Rzew. N. ten świat stworzony. Kochan. Wielki skarb i niezmierzone bogactwo. Rej. N. gmin ludu. Tw. c) *niezgłębiony, niezgruntowany, niedocieczony, niedościgły, niezbadany, niepojęty:* Niezmierzona prawda. Rej. <Nie + Zmierzony, od Zmierzyć>

†**Niezmieszanie** przys. od **Niezmieszany,** *nie mieszając, bez pomieszania, pogmatwania:* Pana jednorodzonego we dwu naturach N., nierozerwanie wyznawamy. K. G.

Niezmieszany I. *którego nie zmieszano.* **2.** *który ś. nie zmieszał a. nie może ś. zmieszać:* Ten, którego niezmieszanym, niezalęknionym zowiemy, mało co i rzadko ś. kiedy zmiesza i zatrwoży, nie zaś nigdy. Pilch. <Nie + Zmieszany, od Zmieszać>

†**Niezmieszkannie** przys. *niebawem, nie odkładając, nie ociągając ś., bezzwłocznie, niezwłocznie:* N. znowu do was przyjdę. Chodk. K. <Nie+*Zmieszkannie, od Zmieszkać>

†**Niezmiękczysty** *którego nie można zmiękczyć.* Kn. <Nie+Zmiękczysty>

Niezmocowany 1. *którego nie zmocowano.* 2. *którego niepodobna zmocować, niezmożony, niepokonany, niezwalczony, nieprzeparty, nieprzezwyciężony:* N. syn Kronosa. Ml. <Nie+Zmocowany, od Zmocować>

Niezmordowanie przys. od **Niezmordowany:** Wy, co w tym gaju miłe słowiki przepierujecie N., łączcie z mą fletnią wdzięczne treliki. Zabł. N. pracował i całą moc charakteru swego wytężył. Li. N. dowodził uczniom swoim, że sam mechanizm do niczego nie prowadzi. Żel.

Niezmordowany 1. *którego nie zmordowano, który ś. nie zmordował.* 2. *który ś. nie może zmordować, niezmęczony, niestrudzony, wytrwały, nieznużony, gorliwy, nie ustający w pracy:* Czuwała nad synem z niezmordowaną gorliwością. Krasz. N. w pracy. Krasz. Ruszał prędko plecami na prawo i na lewo dla spędzenia z miejsca niezmordowanych upiorków krwi żydowskiej. Korz. <Nie+Zmordowany, od Zmordować>

†**Niezmorzony** *wiecznotrwały, wiecznie żywy, nieśmiertelny:* Żyje Askreus (Hezjod) w sławie nigdy N. Gosł. <Nie+Zmorzony, od Zmorzyć>

Niezmożny 1. †N. p. **Niezmożony:** Wszytko jego (Alcydesa) ustąpiło niezmożnej sile. Sęp. 2. [N.] *słaby:* N., bo jeszcze młody. Źle radzą W. K. Mości lekarze, abyś choć N., trzy dni w tydzień pracował. Kal. < Nie + *Zmożny, od Zmóc>

Niezmożony 1. *którego nie zmożono.* 2. a. †**Niezmożny** *którego nie można zmóc, niezmocowany, niezwalczony, nieprzeparty, niezwyciężony, nieprzezwyciężony, niezłomny, niepokonany:* A ty królu (S. Batory) N. Kochan. Tu cię (S. Batory) Bóg wniósł, gdzie jeszcze niepróżna obrona, dzielność twoja być może, królu N. Sęp. Witaj królu N.! Papr. Wstrzymały ś. fale zmożone niezmożonego Hefesta oddechem. Ml. Achilles N. Żebr. Ty niezmożona chorób skazitelnych długą boleścią. Uj. Niezmożona stateczność. Gd. Niezmożone, bezwiedne może westchnienie podniosło mu pierś wysoko. Orzesz. <Nie+Zmożony, od Zmóc>

†**Niezmrugły** p. **Niezmrużony.** Troc. <Nie+*Zmrugły, od Zmrużyć>

Niezmrużony, †Niezmrugły *którego nie zmrużono, szeroko otwarty:* Śmiałe orlę na dębie wysokim patrzy na blask słoneczny niezmrużonym okiem. Kniaź. Orzeł, gdy mu ś. orlęta wyklują, przeciw słońcu wystawia, a które mogą topić w nim oczy niezmrużone, te chowa. Bardz. Straszne oczom potwory, bynajmniej nie są temu, który niezmrużonym okiem na nie poglądać i pomrokę tę przedrzeć może. Pilch. <Nie+Zmrużony, od Zmrużyć>

Niezmuszony *niewymuszony, dobrowolny:* Obrały cię niezmuszone wota. Syrok. <Nie+Zmuszony, od Zmusić>

†**Niezmylny** *który ś. nie może zmylić, niemylny, nieomylny:* Niemasz narodu tak sprośnie grubego, by wżdy nie baczył, iż prawo rządzi niezmylne niebem. Sęp. <Nie+Zmylny>

Niezmyślenie przys. od **Niezmyślony:** Łacno mógł każdy osądzić, iż z opływałości serca a N. mówił. Warg. (= *szczerze, prawdziwie, istotnie, z serca, nie udając, nieobłudnie*). Wojewoda dla nas bardzo grzeczny, a starostę N. kocha. Krasz.

Niezmyślnie przys. od **Niezmyślny:** Którzy N. sprzyjają Wac Pani, nie mogą... L. Rzymianom Antjoch N., ale rzetelnie dziękował, że go z wielkich zbytnie rządów wyjęli, a w równych granicach panować rozkazali. Warg.

Niezmyślność, i, blm. rz. od **Niezmyślny,** *brak zmyślności.*

Niezmyślny 1. przeć. **Zmyślny:** Paweł Galaty, ucznie swoje, niezmyślnemi, nieobrzezanemi zowie. Wuj. Głupszy nad zwierz N. ten w życiu swym bywa, który doczesnych rozkoszy tak ściśle zażywa, jakby z niemi miał być tu na wieki. Kulig. 2. ×N. p. **Niezmyślony.** <Nie+Zmyślny>

Niezmyślony 1. *którego nie zmyślono.* 2. a. × **Niezmyślny** *niekłamany, szczery, prawdziwy, istotny, rzeczywisty, nieudany, niefałszywy, nieobłudny, rzetelny:* Rozrywek najprzyjemniejszą niezmyślona wesołość była ozdobą. Węg. Poseł aby miał niezmyśloną posesję w województwie. Troc. (=*niefikcyjną*). <Nie+Zmyślony, od Zmyślić>

Niezmyty 1. *którego nie zmyto.* 2. *którego niepodobna zmyć, niezatarty:* Niemasz już wojsk, niemasz wodzów, niemasz rzeczypospolitej, jest tylko hańba niezmyta. Sienk. <Nie+Zmyty, od Zmyć>

[**Nieznabóg, oga,** lm. **ogi**] *ateusz.* <Nie+Znać+Bóg>

Nieznacząco przys. *bez znaczenia, gołosłownie, banalnie:* Odpowiedziałem na to z uszanowaniem, ale N. Byk. <Nie+Znacząco>

Nieznacznie 1. *nie w znacznym stopniu, niebardzo, niewiele; niepostrzeżenie, niewidocznie:* N. ś. różni jedno od drugiego. N. roście człowiek, trawa. Troc. †N. komu = *w tajemnicy przed kim:* Tatarowie wprzód za Kaspijskim morzem tajemnie i N. tak Grekom, jak Łacinnikom mieszkali. Stryjk. 2. ×N. *nie do poznania, dla niepoznaki:* Przebrał ś. Saul N. i wszedł do jednej czarownicy. Zał. 3. †N. *niewyraźnie, nieczytelnie:* N. (niewyraźnie) napisano. Troc. 4. †N. *bez znaczenia, nieznakomicie:* N., nieznakomito. Kn.

× **Nieznacznieć, eje ał** *stawać ś. nieznacznym, maleć, znikać, ginąć, karłowacieć, marnieć:* Plony mdleją, nieznaczniejąc, już ich niema. Sł. wil. <Z Nieznaczny>

× **Nieznacznienie, a,** blm., czynność cz. **Nieznacznieć.**

Nieznaczny 1. *drobny, niepostrzeżony, niedostrzegalny, niewidoczny, niewyraźny, nie zwracający uwagi, ukradkowy:* Spojrzałem na niego z nieznacznym uśmiechem. Krasz. Wejrzenie przelotne, niby nieznaczne. Korz. Puder N. na twarzy. Właściwości języka są wypadkiem zmian stopniowych, nieznacznych, dokonywających ś. przez ciąg stuleci. Kryń. 2. †N. *nic nie znaczący, błahy, marny, znikomy:* Błąd jest człowiek, a co żywie, podobno to ku marnemu snu nocnemu, nieznacznemu. Kochan. 3. *niewysoki, niewielki, nieznakomity, podrzędny, prosty, zwyczajny:* N. urzędniczek. N. dochód, majątek (=*szczupły, skąpy, skromny*). <Nie+Znaczny>

†**Nieznajom** p. **Nieznajomy:** Ten godzien od śmierci chłosty, który wielom znajom wiera (=*zaiste*) sobie N. umiera. Bardz.

Nieznajoma, ej, lm. **e** forma ż. od **Nieznajomy.**

× **Nieznajomiec, mca,** lm. **mcy** p. **Nieznajomy:** Wybrałeś poniżone u świata nieznajomce na wodzów. Wor. <Nie+Znajomiec>

[**Nieznajomny**] p. **Nieznajomy.**

× **Nieznajomo** przys. *nie dając ś. poznać, w tajemnicy, pokryjomu:* Król N. przyjechał. Troc. N. ze mną mówił. Troc.

Nieznajomość, i, blm. rz. od **Nieznajomy; Nieznanie,** × **Nieznaność,** † **Bezznaność,** *brak znajomości, nieumiejętność, nieznanie ś. na czym, nieświadomość, ignorancja, niedoświadczenie:* N. rzeczy. N. nowych porządków. Rol. N. historji, ludzi, świata, serc ludzkich. <Nie + Znajomość>

Nieznajomy, [Nieznajomny], † **Nieznajom,** † **Nieznamienity 1.** *którego nie znają, nieznany, obcy:* Cudzoziemiec, w Prusach N. Mick. Nieznajomą, niewiadomą z kałuży wyciągnąłeś. Orzesz. Naród litewski, długo w Europie N. Mick. Jakiś głos N. wykrzyknął: niech żyje! Mick. Musiał jechać przez inne nieznajome strony. Chm. Nieznajomym ogniem pałam. Mick. **2.** [N. czego] = *nieświadomy; nie znający ś. na czym, nie umiejący czego, nieobeznany z czym.* **N., ego,** lm. **i** rz., × **Nieznajomiec** *człowiek nieznajomy, z którym nie mamy znajomości, obcy:* Od znajomych i nieznajomych wypytywał ś., gdzie w jakim gnieździe dorasta sarneczka, godna strzału. Korz. <Nie + Znajomy>

† **Nieznalezisty** *którego niepodobna znaleźć.* Troc. <Nie + * Znalezisty, od Znaleźć>

Nieznamienity 1. *nieznakomity, nieznaczny, nieslawny, niewybitny.* **2.** † N. p. **Nieznajomy.** Głosy w. XV. <Nie + Znamienity>

[**Nieznane, ego,** blm.] *przyszłość nieznana:* Dziwna bojaźń przed nieznanym ściskała mu serce. Ork. <p. Nieznany>

Nieznanie, a, blm. **1.** *nieposiadanie znajomości.* **2.** p. **Nieznajomość:** Nieczęste widzenie, gotowe N. Pot. <Nie + Znanie>

× **Nieznaność, i,** blm. rz. od **Nieznany;** † **Bezznaność,** *nieznajomość.* L.

Nieznany, st. w. × **Nieznańszy** *niewiadomy, nieznajomy, niepoznany, niewidziany, obcy:* Przyszedł od rzeczy znanych do nieznanych przez porównanie obrazów jakim przypadkiem lub refleksją do siebie zbliżonych. Śniad. Głoście matkę, lecąc przez kraje nieznane. Uj. Martwe znasz prawdy, nieznane dla ludu. Mick. Cieszy mnie to mocno wiele, nieznanego znajomego że uściskać ś. ośmielę. Fred. A. Tadeusz przyglądał ś. nieznanej osobie. Mick. Nieznana mogiła w cieniach gęstego lasu ś. ukryła. Gosz. N. nikomu. Była to maska nieznana nikomu. Słow. <Nie + Znany>

× **Nieznańszy** p. **Nieznany:** Musiał jechać przez inne nieznajome strony ku stronom daleko nieznańszym. Chm.

† **Nieznaska, i,** lm. **i** p. **Niesnaska:** O zapłatę trudności i nieznaski żadnej nie będzie. Leop. <p. Niesnaska>

† **Nieznaszka, i,** lm. **i** p. **Niesnaska:** Wilgoć stajenna czyni w nogach końskich gruczoły, guzy i inszych wiele nieznaszek szkodnych. Trzyc.

Niezniesienie, a, blm. **1.** *nieuskutecznione zniesienie.* **2.** *niemożność zniesienia, położenie nieznośne:* W towarzystwie pani są do niezniesienia. Asn. (= *nie do zniesienia*). Dzieło to wydało mu ś. ciężkim do niezniesienia. Orzesz. Ofiary te staną ś. w końcu ciężarem do niezniesienia. <Nie + Zniesienie>

Niezniszczalność, i, blm. rz. od **Niezniszczalny;** fiz. p. **Zachowanie:** Opierając ś. na prawie niezniszczalności siły, postawił on śmiałą hipotezę, głoszącą tożsamość ruchu i świadomości. Kozł. W.

Niezniszczalny *nie mogący być zniszczonym.* <Nie + Zniszczalny>

† **Nieznosien** (jako orzeczenie) p. **Nieznośny:** Gdzie umysł i ciało strawiły rozkoszy, tam ś. zda być wszystko nieznośno. Pilch. <p. Nieznośny>

† **Nieznosisty** p. **Nieznośny:** Ból głowy bywa N. przy każdym powietrznym zarażeniu. Sien. <Nie + * Znosisty, od Znosić>

Nieznoszenie, a, blm. **1.** *nieuskutecznianie znoszenia.* **2.** *niemożność znoszenia:* Niemożność znoszenia dała możność nieznoszenia. Fred. A. To N. pisarza szóstego lat dziesiątka wszelkich Fleurs du Mal w rodzaju Baudelaire'a. Spas. <Nie + Znoszenie>

† **Nieznośliwy** p. **Nieznośny:** Stał ś. im ciężkim i nieznośliwym. Leop. <Nie + Znośliwy>

Nieznośnie, × **Nieznośno** przys. od **Nieznośny:** Wszędzie N., bo wyrok i wina w każdej ś. życia zmieszały iskierce. Krasiń. Prośby, narzekania N. napastliwe. Krasz.

× **Nieznośno** p. **Nieznośnie:** Ach! okrutnie, ach! N., imię Polski rzeczą sprośną. Krasiń.

Nieznośność, i, blm. rz. od **Nieznośny:** Trzeba mi N. ponurych myśli utopić w morzu. Rol. O Boże! jakaż N. nosić wstyd na czele, a niepokój w duszy. L. (= *nieznośne położenie*).

Nieznośny, † **Nieznosien,** † **Nieznośliwy,** † **Nieznosisty** *którego znieść niepodobna* = a) *nie do wytrzymania, niemożliwy, wstrętny, utrapiony, przykry, dokuczliwy:* Cóż też nieznośniejszego, jak ta figura? Fred. A. Było nas sześciu za stołem, i między nami ten N. pan August. Korz. Nieznośne takie dzieciska. Orzesz. Turcy na urzędzie są nieznośni i wszystką powagę swoją obracają na pastwienie ś. nad mizernym pospólstwem. Kłok. Radabym ś. jej pozbyć, stała mi ś. już nieznośną. L. Mąż każdy dosyćby mieć powinien na tym, gdy żonie nie jest nieznośnym. L. Ból N. Czytałem w jej oczach nieznośne męczarnie. Krasiń. Stan czysto zwierzęcy jest N. już dzisiaj, gdyśmy skosztowali innego i pojęli inny. Krasz. Słuchaniu nieznośne męki zadawali. Warg. b) † N. *zbyt wielki na czyje siły:* Opowiada wszystkiemu światu to nieznośne wesele, a tę wdzięczną radość, iż ś. już narodził Zbawiciel. Rej. <Nie + Znośny>

Nieznurtowany 1. *którego nie znurtowano.* **2.** *którego nie można znurtować, niezgłębiony, niezgruntowany:* Ocean N. Ml. Zatoka nieznurtowana. Ml. Nieznurtowane fale oceanu. Ml. Przen.: Spodem tych gwarów wiała nieznurtowana melancholja ludzkich przeznaczeń. Orzesz. <Nie + Znurtowany, od Znurtować>

Nieznużenie przys. od **Nieznużony,** *niezmęczenie, niezmordowanie, wytrwale:* Raz po raz N. wykrzykują: żyj królu! żyj królowa! Oss. Na śnie króciuchnym przestał i czuwał N. Pilch.

Nieznużony 1. *którego nie znużono, który ś. nie znużył.* **2.** a. **Nieunużony** *który ś. nie może znużyć, który ś. nie znuży, niezmordowany, niestrudzony, niezmęczony, wytrwały, gorliwy, nie ustający w pracy:* Wyzyskał źródła, do jakich tylko nieznużona zabiegliwość drogę torować może. Ochor. Bujałem po zmyślonym od poetów niebie, goniąc i błądząc, w błędach N. goniec. Mick. <Nie + Znużony, od Znużyć>

† **Niezocznie** przys. od **Niezoczny:** Kukałam na drzeweczku niewinna zozula, wtym mię N. z tyłu ugodziła kula. Gawiń.

† **Niezoczny** p. **Niezoczony.** L. <Nie + Zoczny>

Niezoczony I. *którego nie zoczono.* 2. a. †**Niezoczny** *niepostrzeżony, niedostrzegalny, nieznaczny; niewidzialny:* Zawołaj na wszystko widome i niezoczone stworzenie. Bz. <Nie + Zoczony, od Zoczyć>

Niezrachowany p. **Niezliczony:** Konkurs ludzi N. Troc. Niezrachowana prędkość. Przyb. *(=nieobliczona).* <Nie + Zrachowany, od Zrachować>

†**Niezrachowność, i,** blm. rz. od **Niezrachowny.**

†**Niezrachowny** p. **Niezliczony.** L. <Nie + *Zrachowny, od Zrachować>

†**Niezrały** = **Niedojrzały:** Owsy niezrałe, więc prosa małe. Pot. <Nie + Zrały, od 2. Zrzeć>

Niezraniony I. *którego nie zraniono.* 2. a. × **Niezranny** *którego nie można zranić.* <Nie + Zraniony, od Zranić>

× **Niezranny** p. **Niezraniony.** <Nie + *Zranny, od Zranić>

Niezrażony I. *którego nie zrażono.* 2. *którego niepodobna zrazić:* Niezrażona niczym łaska królewska obdarzyła Krzysztofa województwem poznańskim. Szaj. <Nie + Zrażony, od Zrazić>

Niezrąb, ęba, lm. **ęby, Żelazownik, Żelaźniak, Żeleźniak** bot. (metrosideros) *roś. z rodziny mirtowatych.* <?>

Niezrąbany I. *którego nie zrąbano.* 2. × N. a. × **Niezrębny** *którego nie należy, nie potrzeba zrąbywać, ociosywać, nietykalny żelazem.* L. <Nie + Zrąbany, od Zrąbać>

× **Niezrębny** p. **Niezrąbany:** Tu ziemia niezorana, co rok dawać zboże, a N. winograd zawzdy kwitnąć może. Min. <Nie + Zrębny>

Niezręcznie przys. od **Niezręczny.**

Niezręczność, i, blm. rz. od **Niezręczny:** Skarżył ś. na N. tych, któremi ś. posługiwał. Krasz. W tłumoczku podróżnym nie nie miał, prócz wielkiej odwagi i wielkiej niezręczności. Krasz.

Niezręczny I. *niezgrabny, nieskładny, nieudatny, nieporęczny, niedołężny; niestosowny, niefortunny, nietaktowny, niepolityczny:* N. człowiek. Miał taką minę, jakby trzech zliczyć nie umiał i N. w dodatku. Krasz. N. wybieg. Niezręczna wymówka. Niezręczne dowodzenie. Niezręczna polityka. Czyn N. 2. N. w handlu = *nie mający szczęśliwej ręki, nie robiący sprzedającemu szczęśliwego początku, nieszczęśliwy dla sprzedającego.* 3. [N.] *nie przynoszący szczęścia:* Niezręcne kupiłem kónie, oba mi zdechły. [**N., ego,** lm. **i, Niezręka**] *zazdrośnik, łakomiec.* <Nie + Zręczny>

[**Niezręka, i,** lm. **i**] p. **Niezręczny.** <Od Niezręczny>

Niezrobiony I. *którego nie zrobiono.* 2. †N. *niemożliwy do zrobienia = strudzenia, niezmęczony, niezmordowany, niestrudzony, zawsze świeży:* Widział namioty różne rozsadzone i koni niezrobionych stada niezliczone. Kochan. Czasu swego żąć będziemy niezrobieni. Bud. 3. †N. *którego nie można zniszczyć, niezużyty, niezdarty, trwały, wytrzymały:* Miecze na niezrobione lemięsze skowano. Kochan. <Nie + Zrobiony, od Zrobić>

†**Niezrobny** *którego nie można zrobić, niewykonalny:* Strwożony tą niezrobną pracą. Mor. A. <Nie + Zrobny>

†**Niezroczysty** *nieprzezroczysty, nieprzejrzysty, nieklarowny:* Mętny potok N. Jabł. <Nie + Zroczysty>

Niezrosły I. a. **Niezrośnięty** *który ś. nie zrosł:* Niezrosłe kości. Troc. 2. †N. *niedorosły, małoletni, nieletni, niedojrzały:* Ma jeszcze kilka niezrosłych dzieci. Troc. Niezrosłe lata syna mojego. Troc. <Nie + Zrosły, od Zrosnąć>

Niezrośnięty p. **Niezrosły.** <Nie + Zrośnięty, od Zrosnąć ś.>

Niezrozumiale przys. od **Niezrozumiały.**

× **Niezrozumialnie** przys. od **Niezrozumialny,** *niezrozumiale.*

× **Niezrozumialność, i,** blm. rz. od **Niezrozumialny,** *niezrozumiałość.*

× **Niezrozumialny** p. **Niezrozumiały:** W niezrozumialnych zgiełkach różnych słów mieszanie. Przyb. <Nie + Zrozumialny>

Niezrozumiałość, i, blm. rz. od **Niezrozumiały:** Mateusz pełen ciemnych, nakręcanych parabolicznych wyrażeń, które często ledwie w niezupełną N. jego pisma podają. Lel.

Niezrozumiały, × **Niezrozumialny,** × **Niezrozumiany,** × **Niezrozumny** I. *którego, słysząc a. widząc, zrozumieć nie można, niejasny, zawiły, niewyraźny, tajemniczy:* Zupełnie dla siebie niezrozumiałe znaczki. Orzesz. Mowa niezrozumiała. Do uszów (=do uszu) dochodziły ciągłe, acz niezrozumiałe łajania. Krasz. Niekiedy coś sobie pomrukiwał niezrozumiałego. Krasz. Znachorka szeptała jakieś niezrozumiałe wyrazy. Ja czasem lubię te posępne jęki niezrozumiałej litewskiej piosenki. Miek. Migi dla niewtajemniczonych są niezrozumiałe. Styl, wykład N. 2. *niewytłomaczony, niepojęty, dziwny, zagadkowy, z którego sobie zdać sprawy nie można:* Takie postępowanie jest dla mnie wprost niezrozumiałe. Zdobędę może serce, które, dla niezrozumiałych mi przyczyn, tak uparcie odwracało ś. ode mnie. Orzesz. Na twarzy jego przebiegały niezrozumiałe jakieś wrażenia. Krasz. 3. [Niezrozumiały] = *niepojętny, nierozumny, głupi:* Byłaś wtedy młodziuleńka, niezrozumiała. <Nie + Zrozumiały>

× **Niezrozumianie** przys. od **Niezrozumiany;** *niezrozumiale:* Tłum wątpliwy coś N. szemrać z sobą poczyna. Bardz.

Niezrozumiany I. *którego nie zrozumiano.* 2. × N. p. **Niezrozumiały.** <Nie + Zrozumiany, od Zrozumieć>

× **Niezrozumnie** przys. od **Niezrozumny,** *niezrozumiale.*

× **Niezrozumny** p. **Niezrozumiały:** Wszędy szmer N. Nar. <Nie + Zrozumny>

Niezrównanie przys. od **Niezrównany:** N. uprzejmy dla kobiet. Krasz.

Niezrównany I. *którego nie zrównano.* 2. a. **Nieporównany,** × **Nieprzerównany** *nie dający ś. z niczym porównać, nie mający sobie równego, któremu nikt a. nic nie dorówna, jedyny w swoim rodzaju, przewyborny, idealny:* Ten N. w prostocie i przyjemności pisarz. Śniad. Wzory, których doskonałość umiano już czuć i za niezrównaną uważać. Mał. Dotąd tleje żar ci w piersiach N. Krasiń. N. kaligraf. Krasz. N. towarzysz podróży *(=nieoceniony).* Łóżko wydało ś. niezrównanym. Sienk. N. wdzięk i prostota *(=niewysłowiony).* <Nie + Zrównany, od Zrównać>

× **Niezrywalność, i,** blm. rz. od **Niezrywalny,** *nierozerwalność:* N. związku małżeńskiego.

× **Niezrywalny** p. **Niezerwany.** <Nie + *Zrywalny, od Zrywać>

†**Niezrzały** = **Niedojrzały.** <Nie + Zrzały, od 2. Zrzeć>

Niezsiadły (o płynie) I. *który ś. nie zsiadł, płynny jeszcze.* 2. †N. *który ś. zsiąść nie może.* Troc. <Nie + Zsiadły>

× **Niezstarzały** *nie starzejący ś., który ś. nigdy nie zestarzeje:* Ci żyjąc jako niezstarzałe kruki,

widzą swych synów dorosłe prawnuki. Chr. <Nie + Zstarzały, od Zstarzeć ś.>

† **Niezścigniony** p. **Nieścigniony**: Na niezścignionych skrzydłach latał akwilonów nieujeżdżonych. Kochan. <Nie + Zścigniony, od Zścignąć>

† **Niezumysłowy** p. **Nieumyślny**: Uciekał od mężobójstwa niezumysłowego. Leop. <Nie + Zumysłowy>

Niezupełnie przys. od **Niezupełny**: Do pługa N. jeszcze był zdatny. Orzesz. (= *niezewszystkim*). Mój ojciec N. czystą duszę zaniósł przed sąd Boga. Korz. (= *niecałkiem*). To N. to samo. N. dobrze. N. zły.

Niezupełność, i l. blm. rz. od **Niezupełny**: Każdy z nich poświadczał spowiedzią swoją N. skruchy. Krasz. **2.** lm. i *niedokładność, brak, niedostatek, defekt*: Mimo tych przerw i niezupełności wiersz ma właściwe cechy charakteru i poezji Krasińskiego. Tarn.

Niezupełny l. *niedokładny, niecałkowity, niedoszczętny, niecały, niekompletny, defektowy, niedoskonały, niedokończony*: Dzieło niezupełne. Niezupełna ruina. N. upadek. Niezupełnego rozumu. Troc (= *niespełna rozumu*). Skrucha niezupełna. Równoległobok N. (= *mający dwa boki równoległe, ale nierówne*). **2.** †N. *nielity, niemasywny; czczy, pusty wewnątrz, dęty*: N., ale wydrożony i czczy między tablicami ołtarz uczynisz. Leop. **3.** gram.: †Czas minęły N. = *imperfectum*. <Nie + Zupełny>

Niezużyty l. *którego nie zużyto*. **2.** *który ś. nie zużywa, który ś. nie zużyje, niepożyty, trwały*: Ja egoistka? ja, co czuję w sobie tyle zapasu uczuć niezużytych? Orzesz. To miasto, jako czas niezużyte, pożarło wszystkich królów ziemi. Krasiń. <Nie + Zużyty, od Zużyć>

Niezwalczenie przys. od **Niezwalczony**.

Niezwalczoność, i, blm. rz. od **Niezwalczony**: W dzielności serca, niezgiętości duszy, tam spoczywa cała potęga i N. nasza. Moraw.

Niezwalczony l. *którego nie zwalczono*. **2.** a. † **Nieprzewalczony**, † **Nieprzewaleczny**, † **Nieprzewalczny** *którego niepodobna zwalczyć, niepokonany, niezwyciężony, nieprzezwyciężony, nieprzeparty*: N. Ares. Ml. Weź mię w swą obronę, N. Panie. Kochan. Iliński, starosta cudnowski, był niezwalczonym rycerzem do kielicha. Ochoc. Odmruknęła niezwalczona na język babina. Byk. Niezwalczone trudności, przeszkody (= *nieprzebyte*). Niezwalczona wytrwałość (= *niezłomna, nieugięta*). <Nie + Zwalczony, od Zwalczyć>

Niezważony l. × N. *niepochyły*: Bagniska i trzęsawiska, które mają niezważone wody. Pol (= *nie mające odpływu w oznaczonym kierunku, stojące*). **2.** †N. *niezgłębiony, niezgruntowany, niedocieczony, niezbadany*: Sądy boskie niezbrodzone i niezważone. Skar. <Nie + Zważony, od Zważyć>

× **Niezwątpiony** *o którym nie zwątpiono, nie beznadziejny, niezdesperowany*: Niezwątpionego zdrowia, nieśmiertelny jeszcze. Kn. <Nie + Zwątpiony, od Zwątpić>

Niezwichniony l. *którego nie zwichniono, niezwichnięty*. **2.** *którego nie można zwichnąć; stały, silny, stateczny, nieugięty, niezłomny, wytrwały, trwały*: Na to wszystko odpowiadał li tylko swoją niezwichnioną cierpliwością. Kaczk. <Nie + Zwichniony, od Zwichnąć>

Niezwietrzały l. *który nie zwietrzał*. **2.** × N. przen. *niewygasły, żywy, gorący, świeży*: Pamięć niezwietrzała. Racz mię w niezwietrzałej chować miłości. Koch. W. <Nie + Zwietrzały, od Zwietrzeć>

† **Niezwiędliwy** p. **Niezwiędły**: Weźmiecie niezwiędliwą koronę chwały. Leop. <Nie + *Zwiędliwy, od Zwiędnąć>

Niezwiędły l. *który nie zwiądł*: Las ten sosnowy niezwiędłą zielenią wciąż patrzy. Gliń. **2.** a. † **Niezwiędliwy** *nie więdnący nigdy; świeży, niespożyty, trwały*: Korona zawzdy świeża a kwitnąca, a nigdy niezwiędła. Rej. Idź po on wieniec nigdy N. Skar. Niezwiędłe laury, wawrzyny. Ten kwiat N. (złota róża) będzie mym śmiertelnym kwiatem. Słow. <Nie + Zwiędły, od Zwiędnąć>

Niezwłocznie przys. od **Niezwłoczny**, *bezzwłocznie, nie zwlekając, zaraz, natychmiast, niebawem*: Działajmy N. Fred. A. Do oznaczenia przystąpił N. Rol. Świt będzie widny, ruszymy N. Mick.

Niezwłoczność, i, blm. rz. od **Niezwłoczny**, *bezzwłoczność*.

Niezwłoczny p. **Bezzwłoczny**: Wyroki losu niezwłoczne. Fred. A. Los kraju ręki jego żąda zawsze gotowej do niezwłocznych posług. Mał. <Nie + Zwłoczny>

× **Niezwodny** *którego zwieść = oszukać nie można*: Wśród niezliczonych fałszów sam nieporuszony, niezachwiany, N. i nieustraszony. Przyb. <Nie + Zwodny>

† **Niezwojowny** *nie do zwojowania, niezwyciężony, niepokonany*: Żydowie mają Boga obrońcą, a przetoż mienią ś. być niedobyte i niezwojowne. Leop. <Nie + Zwojowny>

† **Niezwornie** przys. od **Niezworny**, *niesławnie*.

† **Niezworność, i**, blm. rz. od **Niezworny**, *niesworność*.

† **Niezworny** p. **Niesworny**: Niezworne woły trudno mają wóz ciągnąć. Gil. <Nie + Zworny>

Niezwrotnie przys. od **Niezwrotny**, *bezpowrotnie*: Czas N. w wieczną przepaść bieży. L. Wszystkie radości uciekły N. Zm.

Niezwrotność, i, blm. rz. od **Niezwrotny**, *bezpowrotność*: A! co to za okropne wspomnienie, gdy serce wpoi ś. w jego N. Krasz.

Niezwrotny l. p. **Bezpowrotny**: Lecą niezwrotnym pędem godziny. L. O czasy, o uciechy, o godziny lotne, prędkoście mnie odbiegły, jako sny niezwrotne. Zim. Ucieka czas N., czas nienagrodzony. Min. Pieścisz mnie i usypiasz, dnie rabując niezwrotne. Wysp. Niezwrotne ku zepsuciu dążenie. Szan. (= *niepowstrzymane*). Niezwrotna przeszłość. Zm. Tak ś. oddala wszystko dawne, tak coraz naglej, chyżej niezwrotne leci. Wysp. **2.** × N. *nieobrotny, nieruchawy*: Ma język, ale związany i N. Pilch. <Nie + Zwrotny>

Niezwrócony l. *którego nie zwrócono*. **2.** p. **Bezpowrotny**: Czas N. Troc. <Nie + Zwrócony, od Zwrócić>

Niezwyciężenie przys. od **Niezwyciężony**: Nie czuł w sercu tego popędu, coby go do niej N. pociągał. Korz.

× **Niezwyciężnie** przys. od **Niezwyciężny**: Dziwnemi kłopoty ćwiczeni będąc, przy Panu jednak N. trwając, wszystkie one trudności zwyciężają. Żarn. Skłonności naturalne, nałogi i namiętności nie powodują ludzi N. do gwałcenia praw naturalnych. L. (= *koniecznie, gwałtem, nieodbicie*).

× **Niezwyciężność, i**, blm. rz. od **Niezwyciężny**, *niezwyciężoność*.

× **Niezwyciężny** p. **Niezwyciężony**: Niech ś. dziś dziwują ci poganie twej niezwyciężnej mocy. Leop. O Panie N. narodu ludzkiego! K. G. Jakim sercem szli na nieprzyjaciela, jak mężnym,

jak niezwyciężnym i jak wspaniałym. Jan. Majestat niezwyciężnej cierpliwości. Leop. <Nie+Zwyciężny>

Niezwyciężoność, i, blm. rz. od **Niezwyciężony; × Niezwyciężność:** Pokonani przez Annibala Rzymianie stracili w oczach sąsiedzkich opinję niezwyciężoności swojej. Kras. Turek, zasadzając swoją N. na baśniach, ode dnia do dnia nikczemnieje i ginie. Stasz. Nie liczą na powagę i N. murów twierdzy. Rol. Na niczym nie oparta wiara w N. jedynej placówki wydawała mu ś. oburzającą. Rol.

Niezwyciężony I. *którego nie zwyciężono.* **2.** a. **× Niezwyciężny** *którego nie można zwyciężyć, niepokonany, bitny, niezwalczony:* Wódz N. Upór, wstręt N. *(=nieprzezwyciężony, nieprzeparty).* Nadzieja w chwili złej niezwyciężona, mężowi swemu jest poczciwa żona. Nar. <Nie+Zwyciężony, od Zwyciężyć>

† Niezwyczaj, u, blm. *brak wprawy, przyzwyczajenia:* Nieosiadana szkapa ku żadnej ś. potrzebie nie zejdzie przez płochość, przez N. Kosz. <Nie+Zwyczaj>

Niezwyczajnie przys. od **Niezwyczajny,** *niezwykle:* Odznaczał ś. N. małym wzrostem. Krasz.

Niezwyczajność, i, blm. rz. od **Niezwyczajny,** *niezwykłość:* Żywot świętego Jana za wielkie podziwienie był ludowi prostemu, i dla niezwyczajności takiego życia wszyscy ś. garnęli do niego widzieć go. Białob.

Niezwyczajny, Niezwykły, × Bezzwykły I. *nadzwyczajny, wyjątkowy, niebywały, niepospolity, rzadki:* Niezwyczajna rzecz jest, która rzadko przytrafia ś. Boh. J. Niezwyczajne słowo. Troc. Z ust twoich płyną dzisiaj niezwyczajne słowa. Słow. N. płód. Troc. Cieszą ś. z niezwyczajnej ich (wozów) lekkości woły. Mick. **2.** czego = *nieprzyzwyczajony, nieprzywykły do czego.* <Nie+Zwyczajny>

† Niezwyczajony p. **Nieprzyzwyczajony:** N. do czego. Kn. <Nie+Zwyczajony, od Zwyczaić>

Niezwykle przys. od **Niezwykły,** *niezwyczajnie:* N. piękny dzień.

Niezwykłość, i I. blm. rz. od **Niezwykły,** *niezwyczajność:* Mieszam ś. prócz tego dla samej miejsca niezwykłości. Siem. J. **2.** lm. **i** *zjawisko niezwykłe:* Nie zostawiajmy monopolu samym niezwykłościom w obywatelstwie sztuki. Kasz.

Niezwykły p. **Niezwyczajny:** a) N. fakt, wypadek. Niezwykłe zdarzenie, powodzenie. Niezwykłe brzemię nachylało go aż prawie na ziemię. Odym. Radość niezwykła wrzała pomiędzy Litwiny. Słow. b) Sił pod koniec dnia drugiego zabraknie ciału niezwykłemu pracy! Mał. <Nie+Zwykły>

[Nieździara, y, lm. **y]** p. **Niezdara.**

Nieźle przys. od **Niezły,** *dość dobrze, nienajgorzej, niezgorzej, jako tako:* N. mu ś. powodzi. N. czasem i odpocząć. Sprawuje ś. N. Człowiek N. uczony. Górn. <Nie+Źle>

[Nieźrały]=Niedojrzały: Nieźrałe wiśnie. <Nie+Zrały>

I. † Nieźrzały *niewidziany:* Rwie wieczne prawo, a nieźrzałe cuda izraelskiego rzuca pośród luda. Susz. <Nie+Zrzały, od 1. Zrzeć>

2. † Nieźrzały=Niedojrzały: Kładź nieco jagód nieźrzałych z doszłemi do prasy. Sien. Ojcowie jedli jagodę nieźrzałą, a zęby synów ich oskominy cierpią. Leop. Gdy pocałować ojca (dziecko) ś. kwapiło, padłą pod ołtarz ofiara nieźrzała. Bardz. <Nie+Zrzały, od 2. Zrzeć>

[Nieźwierny] p. **Niezmierny.**

† Nieżadnie przys. od **Nieżadny:** I węgierskim szyciem snadnie mógłby to uszyć N. Rej.

† Nieżadny *niebrzydki, nieszpetny, nieobrzydliwy, niewstrętny, niczego:* Małżonkę miał nieżadną i dzieciątek kilko. Kulig. List ten Filipa, który do Aleksandra pisał, N. Warg. <Nie+Żadny>

† Nieżądno p. **Nieżądny.**

† Nieżądny, † Nieżądzien *którego niema dla czego żądać, nieupragniony, niepożądany, nieprzyjemny, brzydki, przemierzły:* Wilcy nam nieżądni. Kosz. Narodzie N.! Bud. Im przewrotniejszy a chytrzejszy człowiek, tym ci bywa nieżądniejszy, mierzniejszy. Kosz. Nieżądno mi=*nie chcę, nie pragnę:* Nieżądno mi nic=*nie żąda mi ś., nie chce mi ś. niczego.* Kn. <Nie+Żądny>

† Nieżądzien (jako orzeczenie) p. **Nieżądny:** Jastrząb nam N., że zawżdy walczy; także i wilcy nam nieżądni, że bydło ustawicznie mordują. Kosz. <Nie+Żądzien>

[Nieżeby] I. *niewłaściwie, nie wypada, nie uchodzi:* Jego mowa N. *(=niestosowna).* **2.** *nic szczególnego, niezupełnie w porządku:* To człowiek wcale N. **3.** *gdyby jeszcze, gdzieżby:* Jeszcze czego (odpowiada dziewczyna), a nie masz ty trawy i zielska? To sobie jedz, nieżebym jeszcze dawała, to cóżbym sama miała! <Nie+Żeby>

† Nieżeli *jeżeli nie:* Nieżeli bych=*jeżelibym nie.* B. Sz. <†Nie+Że+Li>

× Nieżenny p. **Nieżonaty:** N. jeszcze. Nar. <Nie+Żenny>

Nieżonaty, × Nieżenny *nie mający żony, bezżenny, wolny:* Niby żonaty a N. Rol. <Nie+Żonaty>

Nieżycie, a, blm. *stan tego, co nie żyje, brak życia:* N. jest to negacja życia. Dąb. <Nie+Życie>

Nieżyczliwie przys. od **Nieżyczliwy.**

Nieżyczliwość, i, blm. rz. od **Nieżyczliwy,** *niełaska:* Osobliwsza N., która odmówiła Czarnieckiemu nawet tej pośmiertnej pociechy, aby na jego grobie czytano, iż był hetmanem. Szaj.

Nieżyczliwy, † Nieżyczny, [Nieżyczny] I. *nie życzący dobrze, nie sprzyjający, niełaskawy, nieprzychylny, niechętny:* Od czasu tego nieporozumienia stał ś. dla mnie nieżyczliwym. **2.** † N. *niepożądany, nienawistny, przykry, nieprzyjemny, uciążliwy:* Nieżyczliwe jest panowanie jednego człowieka drugiemu. Żarn. <Nie+Życzliwy>

Nieżyczło, a, lm. **a** bot. (**actinomeris**) *roś. z rodziny złożonych.* <?>

[Nieżycznica, y, lm. **e]** forma ż. od **Nieżycznik.**

† Nieżycznie, [Nieżycznie] przys. od **Nieżyczny,** *nieżyczliwie.*

[Nieżycznik, ka, lm. **cy]** *zazdrośnik, człowiek nieżyczliwy.*

† Nieżyczność, i, blm., **[Nieżyczność]** rz. od **Nieżyczny,** *nieżyczliwość.*

† Nieżyczny, [Nieżyczny] p. **Nieżyczliwy:** On smok stary, co czułym okiem zawsze pieczołuje N., usiłuje, by mię wwiódł, gdzie płacz, ból. Grabow. <Nie+Życzny>

† Nieżyć, a, lm. **e** p. **Nieżyt.** Tuch.

[Nieżydówka, i, lm. **i]** *kartofel.* <?>

Nieżyjący p. **Nieżywy:** Istoty nieżyjące. Któż w nieżyjących zwłokach nowy duch roznieci? Mick. Uznana jest dziś języków, jak zowią, nieżyjących i historji potrzeba. L. *(=umarłych, starożytnych).* <Nie+Żyjący, od Żyć>

Nieżyt, u, lm. **y, † Nieżyć I.** †N. *ból; wrzód.* B. Sz. **2. a. Zaflegmienie, Katar, † Katarus, † Ka-**

tarrus, †Rema, †Zimna reuma, †Ryma, †Sapka, [Kater, Katr, Niezdrowisko] lek. (catarrhus) *stan chorobliwy błon śluzowych:* N. nosa. N. oskrzeli (bronchitis catarrhalis). N. kiszek (enteritis catarrhalis). <Nie + *Żyt, od Żyć>

Nieżytowy przym. od **Nieżyt,** *katarowy, kataralny:* Stan N. Gorączka nieżytowa.

I. †Nieżyw (jako orzeczenie) p. **Nieżywy.** <Nie + Żyw>

2. †Nieżyw *żywnie, -bądź, -kolwiek, — tylko:* Bractwo różańca nie gardzi żadną osobą, niechaj będzie jakiego N. stanu i kondycji. Bz.

†Nieżywiątko, a, lm. **a** lek. (embryo) *płód w macicy nieożywiony,* zarodek, †zapłodek, embrjon. <Nie + *Żywiątko, od Żyć>

Nieżywny I. †N. *nieożywiony, nie mający życia, martwy:* Nieżywne kraje podziemne. Groch. *(=kraina umarłych).* Czy Twoją sprawiedliwość i Twe sprawy dziwne wspominać mogą kraje nieżywne? Kochan. **2. ×N.** *który nie żywi, nie dostarczający potrzeb do wyżywienia ś., nieurodzajny, nieżyzny.* Śl. wil. <Nie + Żywny>

Nieżywotność, i, blm. rz. od **Nieżywotny,** *brak żywotności:* Ignorowanie języków krajowych nadaje ostatniemu zeszytowi pewną cechę nieżywotności i archaizmu.

Nieżywotny przeć. **Żywotny.** Gram.: Rzeczownik N. = *nie oznaczający ludzi ani zwierząt.* <Nie + Żywotny>

Nieżywy, Nieżyjący, †Nieżyw *pozbawiony życia, martwy, umarły:* Wszyscy myśleli, że był ranny lub N. Mick. Chodzi jak N. Prz. Ramiona opadły na dół z niemocy, ale nie wiszą jak nieżywe. Krasiń. Nieżywe języki są a. tylko nieżywe, nie mające już własnego kraju, przecież z pism uczone, jak łaciński, a. wcale umarłe, jak gocki. Kluk. <Nie + Żywy>

Nieżyznie przys. od **Nieżyzny.** Troc.

Nieżyzność, i, blm. rz. od **Nieżyzny.** Troc.

Nieżyzny *nieurodzajny, niepłodny, jałowy:* Gleba nieżyzna. Przen.: Nieżyzne w cnotę to tam były lata. Kochan. *(=nieobfite).* <Nie + Żyzny>

[Niętusz, a, lm. **e]** p. **Miętuz.** <Zam. Miętuz>

[Nifto, nikogo] p. **Nikt.** <Zam. *Nichto = Nikt(o)>

[Niftórędy] p. **Niktórędy.** <Zam. *Ni + Chtórędy = niktórędy>

†Niga, i, lm. **i** p. **Nyga.** Troc. <p. Nyga>

[Niga] p. **Nigdy.** <Ni + Ga>

†Nigd, nikogo p. **Nikt:** Nie może N. dwiema panom służyć. Sekl. O nim N. nie wiedział. Sekl. <Zgłośnienie zam. Nikt>

†Nigda, [Nigda] p. **Nigdy:** Oświeci oczy moje, bych N. nie usnął we śmierci. Ps. flor. Nijakiej broni ku sobie N. nie brał, ino sękowiec. Tet. <Z Czes. nikdá>

[Nigdo] *niejeden, jaki taki:* N. robi z bąka konia. <Czes. nikdo>

Nigdy przys. **I.** a. **†Nigda, †Nigdzie, †Nikiedy, [Nigda, Niga, Nikiedy, Nikiej, Niwkiej, Niwkiedy]** *w żadnym czasie, ani razu, w żadnym razie, za nic:* N. ś. na to nie zgodzę. N. a N. ś. tego nie dopuszczę. Troc. Już N. nie będę! N. w życiu. Do karczmy zawsze, do kościoła N. Falib. Gracza poprawy N. świat jeszcze nie widział. L. Nie będzie to N. Kn. N. wy z króla niewolnika nie uczynicie służalca harfiarza. Słow. Na święty N. Prz. [Na N.] = *nigdy a niydy:* Bodajżem cię na N. nie była znała. **2.** [N.] *wcale nie, bynajmniej:* A to N. nie moi ojcowie. <Ni + Gdy>

[Nigdyindziej] przys. *ani razu więcej:* N. tego nie zobaczę. N. tego nie widziałem. <Nigdy + Indziej>

Nigdzie, †Nigdziej, [Nigdziej, Nindze, Nidze, Nikaj, Nika, Nikany, Nikiej, Nikień, Nikeń, Nikędy] I. *w żadnym miejscu:* N., byś zwiedził wszystek świat, nie najdziesz. Kn. N. na świecie. N. tego niema, co u was. Nie mogłem tego N. dostać. **2.** *do żadnego miejsca, w żadne miejsce, w żadną stronę:* Dzisiaj N. nie wyjdę. Nie chodź N. **3. †N.** p. **Nigdy:** N. Bogusław nie biegał siłą, mocą na Mikołajów dom. Rot. <Ni + Gdzie>

Nigdzieindziej I. *w żadnym innym miejscu:* N. czegoś podobnego nie widziałem. **2.** *do żadnego innego miejsca, w żadne inne miejsce:* N. nie chodziłem, nie idę, nie pójdę. <Nigdzie + Indziej>

†Nigdziej, [Nigdziej] p. **Nigdzie:** N. miejsca mniej hardości nie najdziesz, jako w miłości. Kochan. *(=nigdzie na hardość nie znajdziesz miejsca mniej).* <Zam. Nigdzie>

Nigroryna, y, lm. **y** farb. *barwnik anilinowy ciemnogranatowy, prawie czarny, składu induliny.* <Now. z Łć. nigror = czarność, czernidło>

Nigryn, u, lm. **y** min. = **Ilmenit.** <Now. z Łć. niger = czarny>

×Nigus, a, lm. **y** p. **Nygus.**

×Nihil, a, lm. **e** *nic, zero:* Jedni są oznaczeni cyframi, drudzy są czyste nihile. Kaczk. <Łć. nihil = nic>

Nihilista, y, lm. **ści** *zwolennik nihilizmu.* <Now. z Łć. nihil = nic>

Nihilistka, i, lm. **i** forma ż. od **Nihilista.**

Nihilistyczny przym. od **Nihilizm:** Kierunek N. Dążenia nihilistyczne.

Nihilizm, u, blm. **I.** *doktryna, zaprzeczająca wszelkie wierzenia.* **2.** *doktryna, której najwyższym celem jest unicestwienie, nirwana.* <Now. z Łć. nihil = nic>

Nihilować, uje, ował *unicestwiać, niszczyć, zaprzeczać:* Nie mamy zamiaru N. znaczenia moralności w dziejach. Smol. <Now. z Łć. nihil = nic>

Nihilowanie, a, blm., czynność cz. **Nihilować.**

×Nijaczenie, a, blm., czynność cz. **Nijaczyć.**

×Nijaczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nijaczyć ś.**

×Nijaczyć, y,ył *odbierać cechy właściwe, zobojętniać, neutralizować, znosić:* Jeden kolor nijaczy drugi. Antydot nijaczy truciznę. **×N. ś.** *zobojętniać ś., neutralizować ś., znosić ś.:* Kolory te nijaczą ś. wzajemnie. <Od Nijaki>

[Nijak, Nijako, Anijak], †Nikak, †Nikaki, †Nikako, †Nikakie, †Nikakiej przys. **I.** *w żaden sposób, pod żadnym pozorem, żadnym sposobem, żadną miarą, bynajmniej:* Nie można N. z niemi począć i rozstać ś. na dobrej drodze. Ork. Nie mógł se N. wytłomaczyć. Ork. Sól zwietrzała nie może być już N. naprawiona. Odym. N. sobie rady dać nie mogę. **2.** *bynajmniej, zgoła, wcale nie, całkiem nie.* **3.** *źle, niedobrze, głupio, nielogicznie, ni to ni owo, ni tak ni siak, ni w pięć ni w dziewięć:* Odpowiadać, tłomaczyć ś. N. **4.** *niezręcznie, żenująco, nie wypada:* N. przeczyć. Sienk. N. mi było samemu siebie chwalić. <Ni + Jak>

Nijaki I. †i [N.] *ni taki, ni owaki, żaden:* Bez służby żyjąc i nijaką robotą nie bawiąc ś., czas trawią. St. lit. Nijakim sposobem. **2.** *nieokreślony, niezdecydowany, niewyraźny, wątpliwy, niepewny:* N. kolor. **3.** *nieznaczny, lichy, marny, mizerny:* Rzekłbyś:... chłop krakowski! choć dziedzic

z dziedzica, nijaka rodzina! Las. **4.** [N.] p. **Niejaki. 5.** bot.: Kwiat N. = *nie mający kielicha, pręcikowia i słupkowia.* **6.** gram.: Słowo nijakie = *wyrażające stan, położenie lub czynność nie przechodzące na inny przedmiot.* Rodzaj nijaki = *nie odpowiadający żadnej z dwuch płci, ani męski, ani żeński.* <Ni + Jaki>

[**Nijako**] a) p. **Nijak:** N. na to przystać nie kcieli. b) *przykro, nieraźno.* c) *szkoda.* Zdr. [**Nijakućko**].

× **Nijakość, i,** blm. rz. od **Nijaki:** N. rezultatu.

[**Nijakućko**] p. **Nijako:** N. nie umié gádać.

† **Nijeden** *ani jeden, żaden, nikt:* N. list. Za nijedną szkodę. Jeśm nijednej szkody nie uczynił. <Ni + Jeden>

† **Nik, u,** lm. **i** p. **Wnik:** W sztuczne niki, siedząc przy trzodzie, plotą z złotowierzb koszyki. Gawiń. <NIK/NIC>

[**Nik, nikogo,** blm.] p. **Nikt:** N. tego nie wie. Tet.

[**Nika**] p. **Nigdzie.** <Ni + Ka>

[**Nikaj**] p. **Nigdzie:** Już go N. nie chcom odyjść. Rzetelnej prawdy N. ś. człowiek nie dowie. Prus. <Ni + Kaj>

† **Nikak** p. **Nijak.** <Ni + Kak>

† **Nikaki** p. **Nijak:** N. już dalej nie będzie zgubione wszystkie ciało. Leop. Kiedy koniowi już oczy wpadną, a łzy z nich cieką, taki N. żyw nie zostanie. Trzyc. <Ni + Kaki>

† **Nikakie** p. **Nijak:** On mu rzekł: N. nie umrzesz. Bud. Mówił Bóg: N. już więcej nie będę złorzeczył ziemi. Leop. Kopanie być ma, póki jeszcze winnice nie zakwitną, bowiem póki kwiat jest, N. nie godzi ś. ich tykać. Trzyc. Tyś Bogiem, który N. złości nie chcesz. Wr. Co Bóg związał, człowiek rozwiązać N. nie może. Mrow. N. nie stateczy wypisać o wysokości tej naświętszej świętości. Modl. Konst. <Ni + Kakie>

† **Nikakiej** p. **Nijak:** Oglądaj mój miły synu, iżci N. od ciebie odstępić nie mogę. Op. W dom tam wnić chciała, ale N. nie mogła. Op.

† **Nikako** p. **Nijak.** <Ni + Kako>

† **Nikam** przys. *ani na krok:* Jako naszy, umieją rzeczy podać, a potym z miejsca nikam. Kochan. <Ni + Kam>

Nikandra, y, lm. **y** bot. p. **Wzdętka.** <Z imienia Gr. Nikandra>

[**Nikany**] **I.** p. **Nigdzie:** N. nic nie widać, ino szare piaski. Ork. Może to i nazwy nie ma, bo nie widać N., a jest — zmora jakaś. Ork. I śnieg już w halach wyginon bez mała, a tobie niemas jednako N., mój złociusieńki i umiłowany. Tet. N. nie seł. N. nie wstępuj, na ocy im nie właź, bo cię zjedzą. Ork. **2.** *gdzieniegdzie, miejscami.* <Ni + Kany>

† **Nikąd** przys. p. **Niktórędy.** Troc. <Ni + *Kąd, p. Kędy>

Nikczemnica, y, lm. **e** forma ż. od **Nikczemnik.** <Od Nikczemny>

Nikczemnić, i, ił I. †N. *unicestwiać, znosić, unieważniać, kasować, cofać:* Cheiwość nikczemni czułość. **2.** *robić nikczemnym, znikczemniać, podlić:* Są rozrywki, które psują i nikczemnią serce. Wiszn. **N. ś.** p. **Nikczemnieć.** < Od Nikczemny>

Nikczemnie przys. od **Nikczemny:** Przeczże nie woleć raczej popisać ś. dzielnością, niż utracać N. w cieniu wieku swego. Kochan. Nie psuj ołowiu i prochu N., brzytwą golone zdejmuj łby pogańskie. Klon. Postąpić N.

Nikczemnieć, eje, ał, †**Niczemnieć, Nikczemnić ś. I.** *kapieć, marnować ś., marnieć, psuć ś., upadać, niszczeć, nędznieć, wyradzać ś., karłowacieć:* Żyto i pszenica na jednym gruncie lat kilka bez odmiany siane, nikczemnieją. Przędz. Państwa nierządem nikczemnieją. Najlepsze bydło przez złe utrzymanie nikczemnieje. Język łaciński nikczemniał pod piórem kronikarzy i scholastycznych filozofów. Bełc. **2.** *stawać ś. nikczemnym, podlić ś., upadać moralnie:* Gnuśnością nikczemnieją ludzie. Śniad. <Od Nikczemny>

Nikczemnienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Nikczemnić. 2.** czynność cz. **Nikczemnieć.**

Nikczemnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Nikczemnić ś.**

Nikczemnik, a, lm. **cy** *człowiek nikczemny, podlec, łotr, nędznik, niegodziwiec.* <Od Nikczemny>

† **Nikczemnomówca, y,** lm. **y** *ten, co plecie lada co, papla, pleciuga, bajdała.* Mącz. <Nikczemny + Mówca>

Nikczemność, i, †**Niczemność I.** blm. **a.** †**Nikczemstwo** rz. od **Nikczemny, Niczemny:** Numantyny, dla przeszłych hetmanów rzymskich nikczemności wzbyt dumne, skrócił Scypjo. Warg. N. ś. pod płaszczyk pokory podszywa. Min. Prosić o wzajemność, na którąm nie zasłużył, byłaby N. Mick. **2.** lm. **i** *czyn nikczemny, niegodziwość, łotrostwo.*

Nikczemny, †**Niczemny I.** × N. *nic nie znaczący, błahy, czczy, próżny, daremny, przemijający, znikomy, nieważny, marny, mizerny, słaby, mdły, nędzny:* Mieli lud wielki, ale N. ku walce. Biel. M. (= *niezdatny*). Wszystkie dawne listy psujemy, wyniszczamy, nikczemne czynimy i wyniszczone, nikczemne i próżne opowiadamy. Herb. Takowe zamianki i zaprzedania mają być nikczemne. Naród słowiański długo w nikczemnym bałwochwalstwie przebywał. Błaż. Był człowiek gniewliwy, wszakoż gniew jego był krótki i N. Papr. (= *bezskuteczny, nie groźny*). Wszyscy są nikczemni, mdli, ospali, próżnowaniu przywykli. Baz. Porzuć nikczemne zabawy, nie na herb przodków patrz, ale na sprawy. Sęp. Staw ś. przede mną lubo snem, lubo cieniem, lub marą nikczemną. Kochan. Podobniśmy ku marnemu snu nocnemu nikczemnemu. Kochan. Nikczemna to wymówka. Troc. Upodobał jakoś nikczemną personę moją ojciec nasz. Chodź. **2.** †N. i [N.] *mizerny, wątły, nikły, nędzny, chudy, szczupły, słaby:* Człowiek wyschły i N. na ciele. Perz. Co tam za jeden z wichrów, moich młodszych braci, tak poziomego lotu, nikczemnej postaci, śmie deptać lądy, którem w dziedzictwie osiągnął? Mick. Myśl.: Zwierz N. = *niepozorny, niepokaźny.* **3.** [N.] *niedołężny, nieudolny, do niczego.* **4.** *podły, niegodziwy, niecny, bezecny, nieuczciwy, haniebny:* Kto jest N. a głupi, wzgardzie podległy. Wuj. Przekładać zgon chwalebny nad zgon N. Tremb. Wolę chwalebnie umrzeć, niż żyć N. Nar. Rozpacz — podział nikczemnych. Kras. N. próżniak. Nar. <Ni + K + Czemu, od Co>

† **Nikczemstwo, a,** lm. **a** p. **Nikczemność:** Na sejmik nie pojedziesz, nie służyłeś wojny, N. swe na żywot przechrzciwszy spokojny. Pot. <Od Nikczemny>

† **Nikczemu** p. **Nikuczemu.** <Ni + K + Czemu, od Co>

[**Nikeń**] p. **Nigdzie:** N. mnie nie chowaj. <Ni + Keń>

[Nikędy] p. **Nigdzie:** Niéma cię N. <Ni + Kędy>

[Nikiedy] **I.** i †N. p. **Nigdy.** Chr. **2.** p. **Niegdyś.** <Ni + Kiedy>

[Nikiej] **I.** p. **Nigdy:** Na to N. nie uwazam. **2.** p. **Nigdzie.** **3.** *zanim, kiedy:* Już było późno, nikiem (=nikiej + em) naznosił. **4.** *niczym* (przy porównaniach), *niby, jak, jakby, jakoby:* N. stare psisko. Rozlali ś. N. wrzątek, wypełnili każdy kątek. Las. <Ni + Kiej>

Nikiel, klu, blm. chem. *pierwiastek metaliczny z gromady żelaza,* Ni. <Nm. Nickel (ze Szwed. nickel=nazwa ducha kopalniowego)>

Nikielin, u, blm. min. *minerał z gromady lamprytów, z rzędu pirytoidów, heksagonalny, związek niklu i arsenu z domieszką antymonu i siarki,* Ni As. <Z Nikiel>

[Nikień] p. **Nigdzie.** <Ni + [Kień]>

[Nikiery] = **Niektóry.** <Ni + Kiery>

[Nikim] *zanim:* N. zyjdzie słóneńko. <Ni + Kim, od Kto>

Nikla, i, lm. **e** bot. (cajanus) *roś. z rodziny strąkowych.* <?>

Niklasowy?: Na głowę zawiązywały chustki białe niklasowe. Gac. <?>

Niklawy zł. *zły, niełady, niedobry, niedoskonały.* <? Por. Nikły>

Nikle, Nikło przys. od **Nikły:** Obraz występuje na kliszy N. <Od Nikły>

Niklomiedź, i, blm. hut. *stop niklu z miedzią i niewielką ilością kobaltu, używany do otrzymywania nowego srebra i metalu na monety.* <Nikiel + Miedź>

Niklować, uje, ował chem. *galwanicznie pokrywać niklem powierzchnię, jakiegoś metalu:* Mały rewolwer niklowany. Zap.

Niklowanie, a, blm., czynność cz. **Niklować.**

Niklownia, i, lm. **e** *pracownia, w której niklują metale.*

Niklowy przym. od **Nikiel:** Wyroby niklowe. Wybijane będą sztuki niklowe po 20 i po 10 halerów.

Nikło p. **Nikle.** <Od Nikły>

Nikłość, i **I.** blm. rz. od **Nikły.** **2.** lm. **i** *rzecz nikła, znikoma:* Twór każdy jest zmiennością i nikłością. Sł. wil.

Nikły, [Mikły] **I.** *niepokaźny, nieokazały, niewyraźny, mdły, mały, szczupły, drobny:* N. deseń. Występek błędne omamia oczy farbą i nikłym pozorem. Kniaź. (= *znikomym*). Rumieniec N. gniewów, co wschodzić i przemijać zwykły. Mick. Nikła postać. Niechaj ś. twój duch uwieńczy choćby marnym, nikłym ciałem. Mick. N. meteor, lecz toruje drogę. Asn. **2.** (o zbożu) *mały, drobny, cienki, marny, pośledni, nędzny, czczy:* Nikłe ziarna. L. <NIK/NIC>

Niknąć, nie, nął a. **kł** **I.** *niewiadomo gdzie ś. podziewać, znikać, ginąć z oczu, przepadać, kryć ś.:* N., znikać mówi ś. o tym, co było, a po chwili już niema, i niewiadomo gdzie ś. podziało. Kras. A. Gwiazdy niknąą (= *gasną, chowają ś.*). Obrazy niknące. Błyskawica pokazuje ś. i niknie. W długiej ulicy niknie nakształt błyskawicy. Mick. Widmo niknie. Góry nikną nam z przed oczu. Przen.: *gasnąć, blaknąć, maleć, ustępować:* Urodzenie, majętności — wszystko to niknie przed blaskiem twych przymiotów. L. **2.** *zanikać, ustępować, zamierać, gasnąć, przechodzić, przemijać:* Radość prędko niknie. Krosty nikną. Głos w oddali niknie. Już coraz niknie z żalu, który go dręczy. L. (= *schnie, mizernieje, chudnie*). Chory w oczach nam niknął. Jej lica, pełnia księżyca, dziś nikną, jak księżyc w nowiu. Mick. Śnieg niknie (= *topnieje, rozpuszcza ś., taje*). Woda w źródle niknie (=*ucieka, uchodzi, wysycha*). **3.** [N.] (o młodych cietrzewiach) *kryć ś. w trawie a. zaroślach.* <NIK/NIC>

Niknienie, a, blm. p. **Niknięcie.**

Niknięcie, a, blm., **Niknienie** czynność cz. **Niknąć.**

Nikno przys. zł. *mało.* <? Por. Niknąć>

Nikocjan, u, blm. chem. p. **Kamfora.** <Z nazwy niby Łć. (herba) nicotiana, od nazwiska Fr. Nicot †1600>

†**Nikocjana, y,** blm. *roś. tytuń.* Troc.

Nikogusieńko p. **Nikogutko.**

Nikoguteczko p. **Nikogutko.**

Nikogutko, Nikoguteczko, Nikogusieńko *zupełnie nikogo, żywego ducha, żywej duszy:* N. nie było. <Z Nikogo>

Nikokol, u, lm. **e** bot. p. **Kolcowój.** <?>

Nikol, a, lm. **e** fiz. wyrażenie skrócone zam. *pryzmat Nicola (przyrząd do badania światła spolaryzowanego).* <Od nazwiska uczonego Ang. Nicol †1851>

×**Nikomy** p. **Znikomy:** Teraźniejsze sprzęty są wygodniejsze, ale nikome; co kilka lat odnawiać je trzeba. Stasz. Człek składa postaci tym od boskich różne czynów, że są nikome i próżne. Susz. Proszek N., który oka ku zdumieniu, igra w słonecznym promieniu. Susz. <NIK/NIC>

Nikotyna, y, blm. chem. *alkaloid tytuniu,* $C_{10}H_{14}N_2$. <Od nazwiska uczonego Fr. Nicot †1600>

Nikotynizować się, uje ś., ował ś. *truć ś. nikotyną, używać nikotyny.*

Nikotynizowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nikotynizować ś.:** Najsurowsze kary nie mogły powstrzymać ludzi od nałogu nikotynizowania ś. <Od Nikotyna>

Nikotynja, i, blm. *substancja kamforowa, przyjemnego zapachu, dająca przyjemny zapach dymowi tytoniowemu.*

Nikotynoman, a, lm. **owie** *człowiek mający manję nikotynizowania ś.* <Nikotyna + *Man, od Manja>

[Niks, u, blm.] *maść cynkowa* (zincum sulfuricum). <Nm. Nichts dosł.=nic>

Nikt, nikogo, [nikoguj, nikóg], blm., †**Nigd, †Nikto, [Nicht, Nich, Nik, Nikto, Nifto, Nitko, Nitk]** *żaden człowiek, żadna osoba:* Pełno nas, a jakoby nikogo nie było. Kochan. Nie chwal nikogo przed śmiercią. Prz. Kto sobie zły, nikomu nie będzie dobry. Prz. Nikomu nie wierz, N. cię nie zdradzi. Prz. Robota nikomu nie sromota. Prz. N. nie pójdzie za trumną do wieczności domu. Mick. Niema nikogo w domu. [Nikogo (=*niczyja*). Ni z kiem (=*z nikim*). Ni do kogo (=*do nikogo*)]. †Ni od kogo przeszkody nie miał. Warg. <Ni + Kt(o)>

†**Nikto, nikogo,** blm., [**Nikto**] p. **Nikt:** N. dobry, tylko jeden Bóg. Bud. A juzyny nima i nima... N. nie wyniesie... ani pies. Ork. Dogryzała po kolei tanecznikom; ale że N. nie odpowiadał, wykrzyczała ś. i poszła do alkierza. Reym. Za telachną krowę... oszukanie... — jąkał stary, oklepując krowę, jeno że N. nie zważał na niego. Reym. <Ni + Kto>

Niktórędy, [Niftórędy] **I.** †N. i [N.] a. †**Nikąd** *żadną stroną, żadną drogą.* **2.** [N.] *w żaden sposób.* <Ni + Któredy>

†**Niktóry, [Niktóry, Nichtóry, Niechtóry]** *żaden:* †Nie wbiec w niktórą szkodę. Modl. Wac.

(=nie ponieść żadnej szkody). [Umówili ś., coby N. nie trzymał prepinatorów]. <Ni + Który>

†**Nikuczemu,** †**Nikczemu** *ku niczemu, do niczego, na nic.* Sekl. <Ni + Ku + Czemu, od Co>

Nikwian, u, lm. **y** bot. (ayenia) *roś. z rodziny zatwarowatych.* <?>

[**Nili — nili**] *ani — ani:* N. já panna, N. já gdowa. <Ni + Li>

Nilometr, u, lm. **y, Niloskop** *narzędzie do mierzenia wysokości wody w Nilu w czasie wylewu.* Sł. wil. <Now. z Nil (nazwa rzeki) + Gr. métron = -mierz>

Nilometrja, i, blm. *mierzenie wysokości wody w Nilu w czasie wylewu.* Sł. wil.

Nilometryczny przym. od **Nilometrja.** Sł. wil.

Niloskop, u, lm. **y** p. **Nilometr.** Sł. wil. <Now. z Nil (nazwa rzeki) + Gr. -skópos = -skaz>

I. Nim z. 6 pp. lp. od **On.**

2. Nim, †**Im,** [**Im**] przys. *zanim, wpierw niż, pierwej niż, wprzód niż, przedtym niż:* Skończę, N. wrócisz. N. ś. obrócimy, N. ś. obejrzemy, śmierć zawita. Pilch. Był u mnie dwa razy, nimem ś. obudził. L. N. go oskoczono, uciekł. Musiał kilka razy krzyknąć, N. głos hrabiego usłyszał Gierwazy. Mick. N. co zrobisz lub powiesz, pomyśl o tym, co może nastąpić. N. trzy dni miną. Słudzy czekają, N. ś. pan wojski ubierze. Mick. *(=aż).* Dopóty w ciele muszę potępioną włóczyć duszę, N. kto z was, poddani moi, pożywi mię i napoi. Mick. <6 pp. od On>

[**Nima**] p. **Niema.** <Ni + Ma, od Mieć>

Nimb, u, lm. **y, Nimbus I.** *obłoczek świetlany nad głowami świętych, aureola, glorja.* Przen.: Być otoczonym nimbem sławy. Otoczony nimbem dymu, rozkoszował ś. cygarem *(= obłokiem, kłębem).* **2.** *koło promieniste od księżyca lub gwiazd.* <Łć. nimbus = chmura>

Nimbus, u, lm. **y** p. **Nimb:** W całej Ukrainie brzmiało nazwisko Bohuna, okolone nimbusem zasługi i poświęcenia. Rol. Zdr. **Nimbusik.**

Nimbusik, u, lm. **i** p. **Nimbus:** Przerobił swój produkt tak, że Robespierre ma lekki N.

Nimfa, y, lm. **y,** × **Nymfa I.** *półbogini, bogini mórz, rzek, lasów i t. p., w postaci pięknej dziewicy:* Nazwisko nimf dawane bywało boginiom leśnym, łącznym i górnym. Kras. Na brzegach Świtezi pokazują ś. ondiny, czyli nimfy wodne, które gmin nazywa świteziankami. Mick. **2.** posp. *dziewczyna, nierządnica.* L. **3.** anat.: × Nimfy = *wargi łonowe a. sromne mniejsze,* †nymfy, †wodne wargi. <Gr. nýmfē>

Nimfiarz, a, lm. **e** *zwolennik nimf, kobieciarz.*

Nimfomanja, i, blm., **Andromanja** lek. (nymphomania) *obłąd lubieżny u niewiast, szał lubieżny.* <Now. z Gr. nýmfē = nimfa (anat.) + Manja>

× **Nimfotomja, i,** lm. **e** chir. (nymphotomia) *obcięcie warg sromnych mniejszych.* <Now. z Gr. nýmfē = warga sromna mniejsza + -tomía = cięcie>

†**Nimo,** [**Nimo**] przyi. = **Mimo.** Glosy w. XV. <Zam. Mimo>

[**Nimoc, y,** lm. **e**] p. **Niemoc.**

[**Ni może**] p. **Niemożna.** <Ni + Może, od Móc>

[**Nimy**] p. **Niemy:** Nimá twárz *(= wyraz niezbyt silnej pogardy).*

[**Nimycia, i,** lm. **e**] p. **Niemica.** <Ukr. nimycia>

[**Ninac**] p. **Ninacz.** <Ni + Na + C(o)>

†**Ninacz,** [**Ninac**] *na nic:* Względu N. inszego nie mając, jedno aby ś. zatwardzona natura odmiękczyła. Ocz. Już go wszyscy mijali, powiadając o tym, że ś. im nie miał przydać tu N. na potym. Kob. Ku żadnej obronie, ani ku żadnej dobrej sprawie N. ś. nie przygodzą. Rej. <Ni + Na + Cz = co>

†**Ninaczym** *na niczym:* Z strony bożej N. nie zyjdzie. Wuj. <Ni + Na + Czym, od Co>

[**Nindze**] p. **Nigdzie.** <Zam. Nigdzie>

[**Ni - ni**] *wcale nie:* Bardzo was boli oko? — Ni - ni. <Zam. Ani ni>

[**Ninia**] **I.** p. **Ninie. 2.** *więc, no!, hej!, nuże!* **3.** *wyraz nałogowy (co drugie słowo używany przez Kaszubów):* N. brace. <p. Ninie>

†**Ninie,** [**Ninie, Ninia, Nynie, Nynia**] przys. *teraz, obecnie:* Prze nędzę nieimających i przełkanie ubogich N. wstanę. Ps. flor. Co ś. z tobą N. dzieje? Op. Co mi Sybilla prorokuje N.? Źle trzem, powiada, o jednej pierzynie. Kochan. Cześć Tobie N. i na wieki wieków. Skar. Niech będzie imię Jehowy błogosławione od N. i aż na wieki. Bud. Oznajmujemy wszystkim N. i potym będącym. Herb. N. dzień Tobie uświęcamy wierni. Mick. Wyjeżdżała w odwiedziny, a N. pewno wraca. Sienk. N. przysięgły jurysta. Rzew. <NIN>

Niniejszy, [**Ninieszy**], †**Nieniejszy I.** †N. *teraźniejszy, dzisiejszy, współczesny nam:* Niniejszą nędzę przyszłą nadzieją cieszył. Skar. Ból każdy N. zda ś. najnieznośniejszy. Prz. Na tym niniejszym świecie. Modl. Wac. *(= doczesnym).* Wszytki ustawy a statuta prawo układają rzeczam i przyczynam niniejszym i przyszłym a nieprzeminęłym. S. Ł. Czynimy jawno tym naszym listem wszystkim pospolicie każdemu zosobna niniejszym i napotym będącym (formuła dawnych listów królewskich). **2.** *ten oto, obecny:* Dowody przy niniejszym zasyłam, załączam. Niniejszą baladę ułożyłem podług piosnki. Mick. Ułamki niniejszego poematu składają powieść. Mick. Szanfary opuścił swe pokolenie i napisał niniejszą kasydę. Mick. <Od Ninie>

[**Ninieszy**] p. **Niniejszy.**

Ninisz nieod. *pewien rodzaj fasonu kapelusza damskiego:* Kapelusze „N." wzięły górę nad innemi fasonami. Zap. <Fr. niniche>

†**Ninog, a,** lm. **i** = **Minóg.** Troc. <Zam. Minóg>

I. Niob, u, część. w lm. **y,** × **Njobe** *pukiel włosów na skroniach damy (rodzaj uczesania).* <Fr. niobé, z imienia Gr. mitycznej Njoby>

2. Niob, u, blm. (Ni-ob) chem. *pierwiastek metaliczny, zbliżony do bizmutu i wanadu,* Nb. <Z niby Łć. niobium>

Niobian, u, lm. **y** (Ni-obian) min. *nazwa minerałów, stanowiących rząd saletrowców, a będących solami kwasu niobowego i tantalowego.*

Niobit, u, lm. **y** (Ni-obit), **Kolumbit** min. *minerał o kryształach rombowych, należący do gromady saletrowców, do rzędu niobianów,* $Fe Nb_2 O_6$.

Niobowy (Ni-obowy) przym. od **2. Niob:** Kwas N.

†**Niocz** (Ni-ocz) *o nic* (p. Ni i 1. Nic). <Ni + O + Cz = co>

†**Nioczym** (Ni-oczym) *o niczym* (p. Ni i 1. Nic). <Ni + O + Czym, od Co>

[**Niod-**] p. **Miod-.**

†**Niodkogo** (Ni-odkogo) *od nikogo* (p. Ni i Nikt). <Ni + Od + Kogo, od Kto>

[**Niodownik, a,** lm. **i**] p. **Miodownik.**

†**Niokim** (Ni-okim) *o nikim* (p. Ni). <Ni + O + Kim, od Kto>

†**Nios, u,** lm. **y,** †**Niosło** *brzemię, naręcze, wiązka.* Mrong. Zdr. †**Niosek.** <NIOS>

†**Niosek, ska,** lm. **ski** p. **Nios.** Mrong.

[**Nioska, i,** lm. **i**] *kura, co ś. dobrze niesie.* <NIOS>

†**Niosło, a,** lm. **a** p. **Nios.** Mrong.

[**Nipać, a, ał**] p. **Nepać:** Kucharka po garkach nipa. <p. Nepać>

[**Nipanie, a,** blm.] czynność cz. **Nipać.**

[**Nipieć, e, ał**] *siedzieć nic nie robiąc, próżnując.* <p. Nepać>

[**Nipienie, a,** blm.] czynność cz. **Nipieć.**

[**Nipocy**] *do niczego, nic niewart.* <Ni+Po+Co>

†**Niprzecz** *dla niczego* (p. Ni i 1. Nic): Wyprzeć (zdrowie) N. inszego barziej, jako prze obżarstwo. Ocz. <Ni+Prze(z)+Cz=Co>

Nirwana, y, blm. (w budaizmie) *oderwanie umysłu od wszystkiego, co ziemskie; pogrążenie ś. w nicości.* <Skr. nirvāna>

Nirwaniczny przym. od **Nirwana:** Leopardi lubuje ś. w nirwanicznych marzeniach.

[**Nisa, y,** lm. **y**] p. **Misa.** <p. Misa>

Niskąd przys. gm. *znikąd, z żadnego miejsca, z żadnej strony.* Błaż. Modlić ś. za dusze zmarłe, które N. ratunku nie mają, a w czyscowych mękach zostają. <Ni+Z+Kąd>

Niskierek, rka, lm. **rki, Drobnostóp** bot. (micropus) *roś.* <?>

[**Niso, a,** lm. **a**] p. **Mięso.**

[**Nisteryja, i,** lm. **e**] p. **Misterja:** Odprawiali nisteryjom.

Nisza, y, lm. **e** l. a. **Nyża** *framuga, wnęka w murze:* Posąg w niszy. **2.** *alkowa, schowanko:* Pokój z jednej strony przechodził w węższą niszę. <Fr. niche>

Niszczeć, eje, ał, Niszczyć ś. *nikczemnieć, psuć ś., obracać ś. w niwecz, marnieć, marnować ś., nędznieć, zużywać ś., kapieć:* Krzyż niszczał leciuchno, podgnił, upadł na ziemię, rozbił ś. w próchno. Syrok. Nazbyt byli zhardzieli, alić nagle wyniszczeli, jako dym niszczeje. Ryb. Nakupcie nam potrzeb, abyśmy żyć mogli, a nie niszczeli niedostatkiem. Wuj. Ciało chudniejące i niszczejące. Syr. Gdy ciebie niema, (dzień) na nic niszczeje i ginie na wieki. Krasiń. <NIK/NIC>

†**Niszczego:** Z N.=*z niczego* (p. Ni i 1. Nic): Jakoś ś. na świat tu zjawił z N. Rej. <Ni+Z+Czego, od Co>

[**Niszczemny, Niszczymny**] *postny, nieokraszony, czczy, chudy:* Potrawa niszczemna. <Z Ni+Z+Czem, od Co>

Niszczenie, a, blm. l. czynność cz. **Niszczyć. 2.** czynność cz. **Niszczeć.**

Niszczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Niszczyć ś.**

[**Niszczota, y,** lm. **y**] l. p. **Niszczyciel. 2.** *trwoniciel, rozrzutnik, marnotrawca.*

Niszczotny l. [N.] *nieoszczędny.* **2.** *biedny, opuszczony.* Ps. flor.

Niszczyciel, a, lm. **e,** [**Niszczota**] *ten, co niszczy, burzyciel, szkodnik, dewastator:* Dziczyzna uwieńczonych grabieżników, ziemi niszczycielów. Nagł.

Niszczycielka, i, lm. **i** forma ż. od **Niszczyciel.**

Niszczycielski przym. od **Niszczyciel:** Napad, najazd N.

Niszczycielstwo, a, blm. *siła niszcząca:* Proch bezdymny i ciągłe udoskonalenie broni zmierzają do szczytu niszczycielstwa i morderstwa w razie wojny.

Niszczyć, y,ył, [**Niścić, Miszczyć**] l. *obracać w niwecz, niweczyć, psuć, marnować, dyzelować; burzyć, rujnować, pustoszyć, dewastować; wyniszczać, wykorzeniać, wypleniać, tępić, trzebić, wygładzać; trawić, pożerać, zjadać:* N. obuwie, ubranie (=*zużywać, drzeć*). N. czyje plany. N. siły, zdrowie (=*osłabiać, targać, rujnować*). Wszystko burza niszczy w sadzie. Brodz. Grad niszczy zasiewy. N. kraj, miasto, majątek. N. kogo=*N. czyje mienie:* Żydzi niszczą lud lichwą. Żona niszczy go marnotrawstwem. N. robactwo. Ogień niszczy wszystko, czego ś. dotknie. Tajemny ogień ją niszczy. Żal mię niszczy. L. Rdza niszczy żelazo. Woda ta niszczy plamy, ślady (= *usuwa*). Robak niszczy drzewo (= *toczy*). Nieprzyjaciel wkoło rozproszony niszczył posiłki. Mick. N. kontrakt i t. p.=*znosić, unieważniać, zrywać.* Kn. **2.** bot.: Huba niszcząca p. **Huba. N. ś. l.** *niszczyć jeden drugiego.* **2.** p. **Niszczeć.** <NIK/NIC>

†**Niszczym:** Z N.=*z niczym.* Pot. <Ni+Z+Czym, od Co>

[**Niszczymny**] p. **Niszczemny:** Potrawa niszczymna (=*nieokraszona*). Chleb N. (=*bez masła*).

[**Niszli**] p. **2. Niż.** <Zam. Niźli>

Niszować, uje, ował co = *robić w czym nisze:* Z wyjątkiem sygnaturki, nakrycia wież i szczytów zazębionych, niszowanych, cała świątynia wykonana jest w stylu romańskim. <Od Nisza>

Niszowanie, a, blm., czynność cz. **Niszować.**

l. [**Niszrych**] przym. p. **Neszerych:** N. baba. <p. Neszerych>

2. [**Niszrych**] przys. *ciekawie.*

[**Niszy**] p. **Nizki.** <Zam. Niższy>

[**Niścić, i, ił**] p. **Niszczyć.**

[**Niść, niesie, niósł**] p. **Nieść.**

[**Niśli**] p. **2. Niż.** <Zam. Niźli>

†**Niśmiara, y,** blm. p. **Nieśmiara.** Glosy w. XV.

l. **Nit, u,** lm. **y** l. a. ×**Zaklep,** ×**Zakówka** *ćwiek metalowy łączący dwa kawałki metalu i z obu stron zaklepany:* Wziąć blachy na N. Dno kotła na nity wzięte. Naczynie bez nitu=*wykute z jednego kawałka.* Nitem spinać. Troc. Puszczają nity. Troc. Ugodził go między nity i między pancerz. B. B. Kędy obojczyk z przednim blachem nity spinał, tam swój miecz wraził. Pot. Przen.: Skrzepnie ś. woda, wmarzną floty nitem. Chr. (= *staną wśród lodów nakształt ćwieka*). **2.** *cyna, którą ś. nituje blacha, lut:* Dać nowy N. w naczyniu blaszanym. W imbryczku od kawy N. puścił. Przen.: *związek, spójnia, łączność:* Ujęci wiecznym nitem braterstwa. Wor. **3.** przen.: ×N. puścić = *rozejść ś., rozleźć ś., rozluźnić ś., rozpróć ś., osłabnąć, nie dotrzymać, nie wytrwać, zepsuć ś.:* Rad puszcza nity sprzęt źle nabyty. Prz. Jeśli on dwakroć od was nie ubity, prędko moc wasza musi puścić nity. Petr. Niechaj ś. duma nie wiem jako chwali, musi N. puścić. Nar. Uważając, że bądź krótko, bądź długo, tedy tam onym nity puścić, jął o sobie myślić. Biel. M. Puściły zamki, nity=popuścił, nie mógł zatrzymać uryny a. miąższego. Kn. **4.** †N. *blaszka złota a. srebrna:* Pas z drobnemi nitami srebrnemi. Troc. Zdr. **Nicik.** <Nm. Niet>

2. Nit, u, lm. **y** tkac. p. **Nica.** <? Od Nić>

Nitabel, bla, lm. **ble** *rdzeń śruby, środek okrągły żelazny, dokoła którego idą skręty śruby.* <Z Nm. Nietnagel>

Nitabla, i, lm. **e** p. **Nitownik:** Przymocować co nitablami.

Nitarka, i, lm. **i** *maszyna do wyrobu nitów.* <Od 1. Nit>

Niteczka, i, lm. **i** p. **Nić**: Panienka na swoje kółko niteczkę mata, a o matulce ani pomyśli. Chodź.

Nithamer, mra, lm. **mry** noż. *mały młoteczek do najdelikatniejszych robót.* Zdr. **Nithamerek.** <Nm. Niethammer>

Nithamerek, rka, lm. **rki** noż. p. **Nithamer.**

[**Nitk, nitkogo,** blm.] p. **Nikt.**

Nitka, i, lm. **i,** [**Mnitka**] **I.** p. **Nić**: Nitki przykładając do nitki, ukręca ś. powróz. Prz. Po trosze robiąc, niby nitkę, jako mówią, do nitki przykładając, mogła ś. rzecz zrobić. Pilch. Nawlókszy nitkę w igłę. Perz. Nitki srebra, złota i purpury. Mick. N. pereł. Do nitki, do suchej nitki przemoknąć *(=do koszuli).* Do nitki przemoczony wszystek. Mick. Przen.: Nie zostawić na kim suchej nitki, poczciwej nitki = *srodze kogo obgadać, oszkalować.* Żart.: Wystroił ś., w trzy nitki na krzyż *(=bynajmniej nie elegancko ś. ubrał).* Przen.: Głupi gardło swe zawiesi na nitce. Górn. *(=na włosku).* W zbrukanym pasmie mojego żywota zabłysnęła mi jedna, jedna N. złota. Mick. Przeleciała po zamkach wzdłuż N. ognista, i z czarnych rur wytkniętych świsnęło kul trzysta. Mick. **2.** *knot:* Nitki w siarce moczone skrzesany krzesiwem ogień rozpalają. Kluk. Nitki gorującej nie zagasił. Skar. **3.** bot. (filamentum) *dolna wydłużona część pręcika w kwiecie.* **4.** cukier.: Doprowadzić cukier do nitki, próbując go = *doprowadzić do tego, ażeby ś. ciągnął w palcach, jak nić.* **5.** hist.: = a) Nitki osiowe = *włókienka osiowe w nerkach.* b) × Nitki = *włókna zwierzęce* (fibrae). c) Nitki nasienne, ciałka, × cerkarje, × zwierzątka, × żyjątka nasienne, plemniki, †robaczki nasieniowe (fila spermatica). <p. Nić>

Nitkarka, i, lm. **i** forma ż. od **Nitkarz,** *niciarka.*

Nitkarz, a, lm. **e** = **Niciarz.**

[**Nitko, nitkogo,** blm.] p. **Nikt.**

× **Nitkopłut, a,** lm. **y** żart. *tkacz (jako wyraz obelżywy):* O takie syny, nitkopłuty, harhary, oczajdusze! Sienk. <Ukr. nytkopłút, dosł. = plątacz nitek (o tkaczu)>

Nitkować, uje, ował przędzę = *łączyć dwie lub więcej nitek różnokolorowych lub różnogatunkowych w jedną nić.* <Od Nitka>

Nitkowanie, a, blm., czynność cz. **Nitkować.**

Nitkowaty *do nitki podobny:* Chmura nitkowata. Lasecznik N. Brodawki nitkowate. Lek.: Tętno nitkowate (pulsus filiformis). Zool.: Robaki nitkowate, obleńce (nematoidea).

Nitkowiec, wca, lm. **wce I.** zool. (filaria) *obleniec pasorzytny, robak napotykany w tkance podskórnej:* N. podskórny (filaria medinensis). N. pod łącznicą oka (dracunculus oculi). N. w soczewce (filaria lentis). N. w gruczołach oskrzelowych (filaria bronchialis). **2.** wet.: Nitkowce = *choroba owiec.*

Nitkownica, y, lm. **e, Skrętarka** *maszyna do nitkowania przędzy.*

Nitkowy I. przym. od **Nitka,** *niciany:* Nitkowe towary. Troc. Nitkowe złoto, srebro. Troc. Nitkowa robota srebrna. Troc. **2.** fiz.: Mikrometr N. = *złożony z cienkich nici pajęczynowych a. platynowych, rozciągniętych w ognisku lunety.*

Nitlinek, nka, lm. **nki** bot. (suffrenia) *roś.* <?>

Nitmachina, y, lm. **y** p. **Nitownica.** Łab. <Z Nm. Nietmaschine>

Nitnik, a, lm. **i** zool. (gordius) *obleniec wód słodkich.* <Od Nić>

[**Nito**] (właściwie *ani to*) p. **Niby.** <Ni + To>

Nitować, uje, ował I. *spajać nitami, brać co na nity,* zaklepiać: Stoi, odzienie mając zeszpecone, około szyi łańcuch nitowany. Odym. *(=skuty).* **2.** *cyną roztopioną zalepiać, lutować.* Sł. wil. <Nm. nieten>

[**Nitować, uje, ował**] p. **Womitować.**

Nitowanie, a I. blm., czynność cz. **Nitować. 2.** lm. **a** = a) *to, co znitowano, miejsce znitowane.* b) posp. *nit cynowy.*

[**Nitowanie, a,** blm.] czynność cz. [**Nitować**], *womitowanie.*

Nitowany *nitem spojony, znitowany.*

Nitownica, y, lm. **e, Nutarnia, Nitmachina** *przyrząd do wybijania dziur w blasze kotłowej i wbijania nitów.*

Nitownik, a, lm. **i I.** lm. **cy** *ten, co nituje.* Troc. **2.** *młot do nitowania.* Łab. **3.** a. **Nitabla** *wielki gwóźdź do spajania lub umocowywania czego z główką płaską, którego drugi koniec do blaszki okrągłej nituje ś.*

Nitrail, u, lm. **e** chem. p. **Nitrozyl.** <Now. z Łć. nitrum = soda>

Nitratyn, u, blm. chem. i min. p. **Saletra.**

Nitro- chem. *cząstka, oznaczająca związek nitrowy.* P. Nitrowy. <Z Łć. nitrum = soda>

Nitrobaryt, u, blm. chem. i min. p. **Saletra.** <Nitro- + Baryt>

Nitrobenzol, u, blm. *mieszanina benzolu z kwasem azotnym, używana w perfumerji.* <Nitro- + Benzol>

Nitroceluloza, y, blm. *drzewnik traktowany mieszaniną kwasów siarczanego i azotnego.* <Nitro- + Celuloza>

Nitrogliceryna, y, blm. chem. *niesłusznie tak nazwany estr kwasu azotnego z glicerynączyli azotan glicerylu,* $C_3H_5(NO_3)_3$. <Nitro- + Gliceryna>

Nitroglicerynowy przym. od **Nitrogliceryna:** Bomba nitroglicerynowa.

Nitroil, u, lm. **e, Nitroksyl, Nitryl** chem. *rodnik kwasu azotnego, grupa nitrowa,* NO_2: Chlorek nitroilu (= NO_2Cl). <Now. z Łć. nitrum = soda>

Nitrokalcyt, u, blm. chem. i min. p. **Saletra.** <Nitro- + Kalcyt>

Nitroksyl, u, lm. **e** chem. p. **Nitroil.**

Nitromagnezyt, u, blm. chem. i min. p. **Saletra.** <Nitro- + Magnezyt>

Nitromannit, u, blm. tech. *mannit trzaskający, związek wybuchający, używany w wojennej sztuce ogniowej.* <Nitro- + Mannit>

Nitrować, uje, ował chem. *wprowadzać grupę atomów* NO_2 *zamiast atomów wodoru do składu związków organicznych.* <Now. z Łć. nitrum = soda>

Nitrowanie, a, blm., czynność cz. **Nitrować.**

Nitrowy chem.: Związki nitrowe = *związki organiczne, w których pewna liczba atomów wodoru została zastąpiona przez grupy* NO_2: Nitrobenzol ($C_6H_5NO_2$), dwunitrotoluol ($C_6H_3(NO_2)_2CH_3$), trójnitrofenol ($C_6H_2(NO_3)_3OH$) są związkami nitrowemi.

Nitrozowy chem.: Związki nitrozowe = *związki organiczne, w których pewna liczba atomów wodoru uległa zastąpieniu przez grupę* NO. <Now. z Łć. nitrosus = sodowy>

Nitrozyl, u, lm. **e, Nitrail** chem. *rodnik kwasu azotowego,* NO. <Now. z Łć. nitrosus = sodowy>

Nitryfikacja, i, blm. chem. *tworzenie ś. saletry w ziemi z ciał alkalicznych i związków azotu pod wpływem właściwego fermentu nitryfikacyjnego.* <Now. z Łć. nitrum = soda + -ficatio = uczynienie>

Nitryfikacyjny przym. od **Nitryfikacja:** Ferment N.

Nitryfikować, uje, ował *wpływać jako ferment na tworzenie ś. saletry:* Bakterje nitryfikujące.

Nitryfikowanie, a, blm., czynność cz. **Nitryfikować.**

Nitryl, u, lm. **e** chem. **I.** *związek organiczny, pochodzący od kwasu przez zastąpienie całej grupy* CO_2H *grupą* CN, *identyczny przeto z cyjankiem odpowiedniego rodnika alkoholowego:* CH_3CN, acetonitryl = *cyjanek metylu.* Izomeryczne z niemi izocyjanki, izonitryle p. **Karbiljak. 2.** p. **Nitroil.** <Now. z Łć. nitrum = soda>

Nitryt, u, blm. chem. i min. p. **Saletra.** <Now. z Łć. nitrum = soda>

[**Nituś, Mituś, Mytuś, Mitus**] *na krzyż, wpoprzek.* <p. Mituś>

Niuanse, ów, blp. *odcienie w śpiewie, w grze instrumentalnej.* <Z Fr. nuance = odcień, cieniowanie>

Niuch, a, lm. **y I.** [N. a. **Niucha**] żart. *nos.* **2.** a. [**Niąch**] *szczypta tabaki do zażycia:* Tabakę N. po niuchu zawsze w jedną dziurę pcha. Fred. A. <NIU(CH)>

[**Niuch**] w. *naśladowanie węszenia:* N. N.

[**Niucha, y,** lm. **y**] p. **Niuch:** Dał mu szczutka w niuchę.

Niuchacz, a, lm. **e** *zażywający tabakę, tabaczarz:* Cicho tam, niuchacze! Dyg.

Niuchać, a, ał p. **Niuchnąć.** <NIU(CH)>

Niuchanie, a, blm., czynność cz. **Niuchać.**

Niuchnąć, nie, nął, nied. **Niuchać,** [**Niąchać**] **I.** *zażyć, wciągnąć w nos tabaki.* **2.** *poniuchać, powąchać* (szczeg. o psie węszącym).

Niuchnięcie, a, blm., czynność cz. **Niuchnąć.**

[**Niud**] p. **Hor hor.** <Okrzyk.>

[**Niuda**] p. **Hor hor.**

[**Niudy!**] p. **Nydki:** Maluś! maluś!, N., niudyszki!... jakaś niewiasta zwoływała nierogaciznę. Wilk. <Okrzyk.>

[**Niudyszki!**] p. **Nydki:** Maluś! maluś!, niudy, N.!... jakaś niewiasta zwoływała nierogaciznę. Wilk. <Okrzyk.>

Niunia, i, lm. **e** m. **I.** p. **Munia:** Siłacz jest i w szablę zagrać umie, ale dziumdzia i N. z niego. Krasz. **2.** p. **Niuńka.** <Dziec.>

Niuniek, ńka, lm. **ńki** p. **Niuńka.**

[**Niunka, i,** lm. **i**] *nazwa krowy.*

Niuń, a, lm. **e I.** p. **Munia:** Za jakiegoż to niunia chce wydać tak grzeczną dziewczynę? L. **2.** ×N. p. **Niuńka.**

Niuńka, i, lm. **i, Niunia, Niuniek,** ×**Niuń I.** = **Munia. 2.** *niewiniątko, cicha woda, zcicha pęk, jezusek, niedołęga z pozoru.*

Niuńkostwo, a, blm., **Niuńkowstwo** *charakter, usposobienie niuńki.*

Niuńkowato przys. od **Niuńkowaty.**

Niuńkowaty *zakrawający na niuńkę.*

Niuńkowstwo, a, blm. p. **Niuńkostwo:** Władzę i majątek (= z władzy i z majątku) skutkiem niuńkowstwa swego, abdykować musiał. Krasz. (= *niedołęstwa*).

Niwa, y, lm. **y I.** *pole, rola, gleba, łan, grunt:* Po niwach zbierali bławatki, z których układali równianki. Rzew. Otoć ten z niwy swej snopeczek niosę. Groch. Pszenicę wtenczas żęto na niwie. Szymon. Choć mała N., lecz plenne żniwa. Koch. W. Niwo ma, niwo, skibo ziemi plennej! ty coraz wieniec żytny, także pszenny, spokojnie na mej gdy położysz głowie, za fraszkę wasze korony, królowie. Koch. W. Spuśćcie niebiosa deszcz na ziemskie niwy. Karp. Jak niewierna N., co zgubiła nadzieję rolnikowi żniwa. Karp. N. złotokłosa. Mick. [Na niwach] = *w polu.* Przen.: Pracować na niwie nauki. **2.** †N. *pole po wykarczowaniu lasu, nowina, nowizna.* **3.** [N.] *pole wśród lasu.* **4.** †N. *żniwo.* Troc. Przen.: Bujne chorób niwy. Troc. Zdr. **Niwka,** [**Niweńka**]. <NI(W)>

†**Niwco** *w nic.* Troc. <Ni + W + Co>

†**Niwczym,** †**W N.** *w niczym:* W N. nie zawinił. Troc. <Ni + W + Czym, od Co>

Niwecz I. †N. = *w nic.* **2.** W N. = *w nic, na nic:* Opatrzność czuwająca nad losem rzeczy ludzkich obróciła w N. te rozbójnicze zamysły. Kołł. (= *zniweczyła*). Tak ich zwojował, iż ś. w N. jako dym obrócili. Skar. Wszystkie starania poszły w N. Boh. (= *na marne*). Ranny leży przy drodze, iż mu ś. w N. przygodzić nie może. Rej (= *na nic, do niczego*). × Okrutny pan sługę zbić na N. kazał (= *na miazgę*). L. <Ni + We + Cz = Co>

Niwecząco przys. *sposobem niwecz ącym, niweczą c:* Gwałtowne wstrząśnienia działają N.

Niweczenie, a, blm., czynność cz. **Niweczyć.**

Niweczyć, y,ył *obracać w niwecz, niszczyć, burzyć, znosić, usuwać:* N. czyje zamiary. <Od Niwecz>

[**Niweka, i,** lm. **i**] *człowiek do niczego, niedojda.* <Od Niweczyć>

Niwela, i, lm. **e** *śródwaga, libela, narzędzie do mierzenia spadków.* <Śr. Łć. nivellus, Fr. niveau, Włos. livella, z Łć. libella>

Niwelacja, i, blm. p. **Poziomowanie.** <Niby Łć. postać z Niwelować>

Niwelacyjny przym. od **Niwelacja:** Plan, przyrząd N. Mier.: Krzyż N. p. **Krzyż.**

Niwelator, a, lm. **owie** *ten, co niweluje.* <Niby Łć. postać z Niwelować>

Niwelować, uje, ował I. p. **Poziomować. 2.** *równać, wygładzać:* N. pole, łąkę. Przen.: *ujednostajniać:* Wszystko niweluje ów prąd cywilizacyjny. Rol. Książę Alba niwelował wszystko bez litości i miłosierdzia. Karł. <Fr. niveler>

Niwelowanie, a, blm., czynność cz. **Niwelować.**

[**Niweńka, i,** lm. **i**] p. **Niwa.**

[**Niwera, y,** lm. **y**] p. **Niwerja:** Wyszeł na niwere, na niwery (= *zgubił ś., zrujnował ś.*). <? Zap. od Niwecz, Niweczyć>

[**Niwerja, i,** lm. **e, Niweryja, Niwera**] *szmata, onucza.*

[**Niweryja, i,** lm. **e**] p. **Niwerja.**

[**Niwieć się, eje ś., ał ś.**] *niszczyć ś, marnieć, przepadać:* Na polu ś. pszenicka niwieje. <Zap. od Ni w co = w niwecz>

[**Niwienie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Niwieć ś.**

Niwka, i, lm. **i** p. **Niwa.**

[**Niwkiedy**] p. **Nigdy:** N. nie może usiedzieć w chałupie, ino ciągnie do karczmiska. Dyg. <Ni + Wkiedy>

[**Niwkiej**] p. **Nigdy.**

†**Niwkim** *w nikim.* <Ni + W + Kim, od Kto>

[**Niwroku**] *rodzaj zaklęcia, zabezpieczenia ś. od uroku,* na psa urok: N. mówi matka, kiedy kto jej dziecię chwali, aby nie zostało urzeczone. N., N., odezwała ś. Maryna, ależ nie stójcie diad'ku przy progu. Jeż. <Z ukraińska zam. Nie urokiem>

[**Niz, a,** lm. **y**] *miejsce nizkie, nizina, dół, dolina:* Jechać nizami. Na nizu. Zdr. [**Nizik**].

[**Niza, y,** lm. **y**] p. **Nizina.** <N(I)(Z)>

†**Nizac, †Nizacz** = *za nic.* And. z Kobyl. (p. Ni i 1. Nic). <Ni+Za+C(o)>

†**Nizacz** p. **Nizac**: Już N. rozum, także za nic godność stoi, kiedy kto swoje sprawy niecnotliwie stroi. Kob. Owa dziś N. rozum, N. klejnot, zacność. Kob. Jużby N. nie stali i możni królowie, N. zacne książęta i inszy monarchowie. Kob. Mieć kogo N. <Ni+Za+Cz=Co>

Nizać, że, zał, [**Mizać**] *nawlekać:* N. perły na sznurek, kółka na tasiemkę, grzyby na sznurek. Dwuch staruszków, nižących ziarnka koronki. Chodź. (=*przesuwających*). Przen.: N. zdrowaśki = *odmawiać na różańcu.* Przen.: *wiązać, snuć:* N. myśli, wnioski. Sł. wil. Słowa zbiera i niże w pamięci. Mick. <NIZ/NOZ>

×**Nizak, a,** lm. **cy** p. **Niżowiec.** L.

†**Nizak, a,** lm. **cy** gór. **I.** p. **Kopacz. 2.** *kopacz otrzymujący zarobek za szychtę dwunastogodzinną.* <NIZ/NOZ>

Nizam, a, lm. **owie** *regularny żołnierz turecki.* <Tur. nizam, z Arab. nizam = porządek>

Nizanie, a, blm., czynność cz. **Nizać.**

Nizanka, i, lm. **i I.** *sznur, bicz:* N. korali, paciorków. **2.** *wieniec, wianek, korona:* N. z kwiatów.

[**Nizeli**] p. **Jeżeli.** <Zam. Jeżeli>

[**Nizieńki**] p. **Niziuchny.**

[**Nizieńko**] przys. od **Nizieńki,** *niziuchno.*

[**Nizik, a,** lm. **i**] p. **Niz:** Na niziku.

Nizina, y, lm. **y,** ×**Nizizna,** ×**Nizoziemie,** ×**Niżoziemie,** †**Niż,** [**Niza, Niża, Niż, Mizina**] *okolica nizko położona:* Pan z nieba pojrzy na ziemskie niziny. Kochan. Rozłożone jest wojsko królewskie, część po wysokich górach, część po nizinach. Wuj. Bracia moi minęli mię jako potok, który prędko bieży po nizinach. Wuj. Tak orzeł górnym wybujały lotem, ledwie poglądać na niziny raczy. Kras. Przen.: Niektórzy z tych książąt wydziedziczeni, zepchnięci na niziny, wsiąkają w gmin. Rol. (=*na niższe sfery*). Rozległe niziny ludzkości. Orzesz. <N(I)(Z)>

[**Niziner, a,** lm. **owie** a. **rzy**] p. **Inżynier.** <Zam. Inżynier>

[**Nizinier, a,** lm. **owie** a. **rzy**] p. **Inżynier.**

Nizinny przym. od **Nizina; Nizki,** ×**Nizisty,** ×**Niżysty,** †**Niżny,** [**Niźni, Niźny, Niżny, Niżni, Niziutki**] *nizko położony, położony w nizinie:* Łąki nizinne. Nad nizinnemi ziemiami wisiały mgły szare. Reym. Przetrwał napływ nizinnej fali. Ork. Zajrzałem w groźne tajemnic otchłanie i znów ku równiom nizinnym odchodzę. Ryg.

×**Niziołek, łka,** lm. **łkowie** *karzełek, lokietek, liliput, krasnoludek:* Drobny N. nie pokona olbrzyma. Toł. <N(I)(Z)>

[**Nizior, a,** lm. **owie** a. **rzy**] p. **Inżynier.**

×**Nizisty** p. **Nizinny.** Sł. wil.

Niziuchno przys. od **Niziuchny; Niziutko, Niziuteńko, Niziuteczko, Niziutenieczko, Niziusio, Niziusieńko,** †**Niziuczko,** [**Miziuchno, Niżutyńko, Nizieńko, Niziućko, Niziuśko**]: N. o sobie rozumiał. Birk.

Niziuchny, Niziutki, Niziuteńki, Niziuteczki, Niziutenieczki, Niziusi, Niziusieńki, †**Niziuczki,** [**Miziuchny, Niżutyńki, Nizieńki, Niziućki, Niziuśki**] *bardzo nizki, zupełnie nizki:* Dadzą chatę niziuchną, stropu po nos, ścian po boki. Brud. Częstokroć w ludziach niziuchnego stanu widzimy wielkie dary. Górn. N. ukłon. <N(I)(Z)>

†**Niziuczki** p. **Niziuchny.**

†**Niziuczko** przys. od **Niziuczki,** p. **Niziuchno:** Mogąc bujać wysoko, tuż nad ziemią N. ś. wlecze. Rej.

[**Niziućki**] p. **Niziuchny.**

[**Niziućko**] przys. od **Niziućki,** p. **Niziuchno.**

Niziusi p. **Niziuchny.**

Niziusieńki p. **Niziuchny.**

Niziusieńko przys. od **Niziusieńki,** p. **Niziuchno.**

Niziusio przys. od **Niziusi,** p. **Niziuchno.**

[**Niziuśki**] p. **Niziuchny.**

[**Niziuśko**] przys. od **Niziuśki,** p. **Niziuchno.**

Niziuteczki p. **Niziuchny.**

Niziuteczko przys. od **Niziuteczki,** p. **Niziuchno.**

Niziutenieczki p. **Niziuchny.**

Niziutenieczko przys. od **Niziutenieczki,** p. **Niziuchno.**

Niziuteńki p. **Niziuchny:** A! illustrissime! zawołał szlachcic z niziuteńkim ukłonem. Skarb.

Niziuteńko przys. od **Niziuteńki,** p. **Niziuchno:** Ukłonił ś. N. czapką. Skarb.

Niziutki I. p. **Niziuchny. 2.** [N.] p. **Nizinny.**

Niziutko przys. od **Niziutki,** p. **Niziuchno.**

×**Nizizna, y,** lm. **y** p. **Nizina.** Sł. wil.

Nizki, [**Mizki**], st. w. **Niższy,** [**Niszy**] **I.** przeć. **Wysoki:** Człowiek nizkiego wzrostu. Dom N. Nizka strzecha moja. Karp. Ta strzecha choć uboga, chociaż nizka, przecież blizka dla obcego i dla swego. Pol. Jeśli me nizkie progi będą godne twojej nogi. Kochan. Krzesło nizkie. Siedząc po nizkich brzegach babilońskiej wody. Kochan. N. poziom wody. N. poziom, stopień rozwoju. Nizkie chmury. Mick. (= *blizkie ziemi*). N. stan, urząd. Nizkie pochodzenie=*gminne.* Cena nizka (= *tania, dostępna, niewygórowana*). Nizkie wynagrodzenie, wymaganie (= *skromne, szczupłe, małe*). N. procent. **2.** *uniżony, pokorny, skromny:* N. ukłon (= *głęboki*). Najniższy sługa. Na nizkim o sobie rozumieniu nikt nie przegrał. Skar. **3.** p. **Nizinny:** Zbożem obfitują nizkie doliny. Kochan. †Nizka ziemia=*padoł ziemski, padoł płaczu:* Pojźrzy okiem łaskawym ku tej nizkiej ziemi. Kochan. †Nizkie kraje = *piekła, państwo podziemne:* (Bogaty) też musi ujrzeć nizkie kraje, gdzie noc ogromna nigdy nie ustaje. Kochan. Przen.: Przejrzałem nizkie ludzkości obszary. Mick. **4.** N. ton=*głęboki, gruby, w nutach na niższej linji położony.* Głos N. **5.** *podły, nikczemny, niecny, nieszlachetny, poziomy, poniżający:* Człowiek N. a. podłomyślny. Fred. M. Dostałem tego urzędu nizkim sposobem; jeszcze ś. wstydzę. L. Nizkie instynkta. **6.** [Na N. nieszpór] = *o zachodzie słońca.* **7.** anat.: †Członek N. p. **Członek. 8.** bot.: Karłatka nizka p. **Karłatka.** Kąsina nizka p. **Kąsina. 9.** bot. i lek.: ×N. ustrój, ×N. twór p. **Lasecznik.** †**Z nizka** przys. **I.** *z nizkiego, z małego:* Co ma być wielkiego, z nizka ś. poczyna. Min. **2.** i [Z nizka]= *z dołu:* Odrodzeni nie z nizka, ale z wysoka, nie z ziemi, ale z nieba. Wiśn. <N(I)(Z)>

†**Nizkim** *z nikim.* <Ni+Z+Kim, od Kto>

Nizko, st. w. **Niżej,** przys. od **Nizki;** [**Mizko**]: Siedzieć N. Mamy latać, latajmyż nie górnie, nie N. Kras. Okolica N. położona. Kłaniał ś. N. (=*uniżenie, pokornie*). N. prosili majestatu jego. Ustrz. Po co tak N. onej usługować? Lubom. N. położony, urodzony.

×**Nizkobłoty** *w błocie nizko leżący, położony:* Nora nizkobłota. Wor. <Nizki+Błoto>

Nizkogłowy *mający głowę, czaszkę nizką.*

Nizkogłów, owa, lm. **owy** antr. (chamaecephalus) *człowiek o czaszce nizkiej, człowiek nizkogłowy.* <Nizki+Głowa>

Nizkolotnie przys. od **Nizkolotny.**

Nizkolotność, i, blm. rz. od **Nizkolotny.**

Nizkolotny *nizko nad ziemią latający.* <Nizki + Lotny>

Nizkopiennie przys. od **Nizkopienny.**

Nizkopienny *z pnia, z odrośli pochodzący:* Leśne gospodarstwo nizkopienne = *wyzyskiwanie lasów liściastych i odmładnianie ich z odrośli, z pnia lub korzenia.* Łab. Las N. a. wyrębny = *las liściasty nizkopiennie odnawiany.* Sł. wil. <Nizki + Pienny>

Nizkoprocentowy *nizkim procentem obłożony:* Pożyczka nizkoprocentowa. <Nizki + Procentowy>

Nizkopróbny *odznaczający ś. nizką próbą:* Monety ze złota nizkopróbnego. <Nizki + Próbny>

Nizkość, i l. blm. rz. od **Nizki:** N. muru, pagórka, okolicy. N. urodzenia. N. ceny. O niezmierna dobroci, o niewymowna nizkości Syna Bożego! Wuj. (=*pokoro, skromności*). N. uczuć, instynktów. **2.** lm. **i** *nizina, padół:* Rozkoszy niebieskie opuściłeś, a zstąpiłeś na te nizkości ziemskie. Kant. Pan z niebieskich wysokości pojrzał na ziemskie nizkości. Kochan. [Na nizkości rzucę] (=*z nieba na ziemię*).

[**Nizny**] = **Mizynny.** <p. Mizynny>

Nizowiec, wca, lm. **wcy** p. **Niżowiec.**

× **Nizoziemie, a,** lm. **a** p. **Nizina:** Mieszkańcy nizoziemia nadwiślańskiego. Bońk. (= *podola*). <N(I)(Z) + Ziemia>

Niźli l. p. **2. Niż:** a) Lepszy rydz, N. nic. Prz. Drzewiej, N. stanęły granice świata. Leop. Naród epireński jest daleko waleczniejszy, N. nabożniejszy. Baz. Nie jestem N. wy podlejszym. Wuj. Boże, oto usiłuję, żebym Cię dziś, N. miłuję, mógł miłować serdeczniej. Groch. Spraw politycznych był Robak świadomszy, N. żywotów świętych. Mick. b) Wasze bajki — i co mi to za poezje, gdzie muszę głowę trudzić, N. sens namacam. Mick. [N. Kasia z sianem przyszła, już z Jasieńka dusza wyszła]. **2.** †N. a. †**Niżli, †Niżby,** [**Nizli**] *chybaby, z wyjątkiem gdyby:* N. co ku prawu duchownemu należeć będzie, to w duchownym prawie sądzone być ma. St. lit. **3.** †N. *chyba tylko, tylko:* Nie miał k temu żytu nic, ani na nie robił, N. Stachny dzieci. <Ni + Ż(e) + Li>

[**Niźni**] l. p. **Niżni:** Niźniá izba. **2.** p. **Nizinny.**

× **Niźnik, a,** lm. **i** p. **Niżnik.** Troc.

[**Niżny**] p. l. **Niżni. 2.** p. **Nizinny.**

l. **Niż, u,** blm. l. †W N., Na N. = *niżej, w niższe miejsce, na niższe miejsce, w dół, na dół, ku dołowi:* Febus zapada za granice w N. do antypodów. Kulig. Widzę kurzące Etny ogniem, a Alpy w N. upadające. Kulig. Między Dryssą a Dzisną na N. do Rygi płynąć. Stryjk. **2.** †W N. *niżej, w niższym miejscu, na niższym miejscu, w dole, na dole:* Baran wilkowi wodę mąci, choć w N. rzeki stoi. Smotr. **3.** × N. *dolny bieg rzeki przy ujściu.* Łab. **4.** †N. i [N.], lm. **e** p. **Nizina:** Górują nad dolną roztoką i nad otwartym ku północy niżem. Ork. **5.** zb. *kozacy nad ujściem Dniepru mieszkający, niżowcy.* L. **6.** × N. *sposób życia włóczęgów nad Dnieprem; życie łotrowskie, hajdamaczyzna.* Włod. <N(I)(Z)>

2. Niż, Niżeli, Aniżeli, Niżli, Niźli, [**Niśli, Niszli, Iźli, Jeźli, Eźli**], †**Niże,** †**Aniż,** †**Miśli** l. *sp. porównawczy przy st. w.; od kogo, od czego, nad kogo, nad co:* Lepiej mądrej rady, N. słuchać swej chęci. Jabł. Łatwiej Tatary zhołdować, N. naturę zwyciężyć. Groch. Pierwej niźli góry wstały, N. ziemia, N. okazały krąg niebieski jest stworzony, Tyś jest, Boże nieskończony. Kochan. Bogatszy N. ja. Czy Marja ciebie kocha? mój drogi! mój miły! więcej N. kochać wolno i N. mogą siły. Malcz. Lepsza wolność uboga, N. bogata niewola. Jeł. [Komużbym ś. dostała, N., Karliczku, tobie?]. **2.** †N. i [N.] *pierw, niż; nim, zanim:* Takowe zapisy, N. wynidzie rok i sześć niedziel, do akt bartnych mają być przewiedzione. Skr. [Niżeś ty przyszed (=*nimeś przyszedł*). Trzy świece spalili, N. ś. namówili]. **3.** †N. *a nie, zamiast:* Jeśli król na Turki przyjechał, mógł prostą drogą ciągnąć, N. tędy. Biel. M. <Ni + Ż(e)>

[**Niża, y,** lm. **e**] p. **Nizina:** Mógł dojść oczyma ku północy jeszcze dalej, bo aż w lackie niże. Ork.

†**Niżaden,** †**Niżadny,** [**Niżaden, Niżadzien**] *ani jeden, żaden, nikt:* Niżadnego imienia nie mogą dać. Ort. Niżadne z nich imienia nie może nikomu dać. Ort. [Nie wierzy niżadnemu]. <Ni + Żaden>

†**Niżadny** p. **Niżaden:** N. nie będzie ś. móc wam przeciwić po wszytki dni żywota naszego. B. Sz. <Ni + Żadny>

[**Niżadzien**] p. **Niżaden.**

× **Niżak, a,** lm. **cy** p. **Niżowiec.** <Od 1. Niż>

†**Niżal, a,** lm. **e** p. **Niżowiec.** Troc.

Niżawka, i, lm. **i** bot. p. **Złotokla.** <?>

†**Niżby** p. **Niźli:** Woźny z listem pozewnym za winę panową wieśniców kłopotać nie ma, i zasię też o winę kmiotowską pan ich niegaban bądź, N. wszyscy, to jest pan i kmiece, byli krzywi. Św. z Woc. <2. Niż + By>

× **Niżczyzna, y,** lm. **y** gór. *chodnik od wierzchu zgnieciony i dlatego niższy.* Łab. <Od Nizki>

†**Niże** p. **2. Niż:** Miłował jeś złość nad dobroć, lichotę więcej, N. mówić prawdę. Ps. flor. Milszej dziewki, N. Jagienka, nie znaleźć. Sienk. <Ni + Że>

Niżej p. **Nizko:** Siedzieć N. od kogo. Kładę go, cenię go N. od Horacjusza. O czym N. powiemy (= *poniżej, potym, w dalszym ciągu*). N. podpisany zeznaję... (=*u spodu, u dołu, na końcu, pod tym*). N. wymienionym sposobem. Młodzieniec N. lat osiemnastu, wedle prawa, jest jeszcze nieletnim (=*mniej niż*).

Niżeli l. p. **2. Niż:** a) Więcej występnych, N. cnotliwych. Kras. Straszniejszy dla Niemców był połysk przyłbicy, N. ta korona. Słow. Duszę gorszą masz, gorszą niżeli... Mick. Wolej zrób ze mnie Piotrowina czy Szczepanowskiego, niżelibyś miał w Mińsku męczenników robić. Chodź. b) N. go ujrzymy oczyma, mamy go codzień między sobą. Wor. Trzysta krów podoje, niżeli to troje dzieci uspokoje. **2.** [N.] = **Jeżeli.** <Ni + Że + Li>

†**Niżenie, a,** blm., czynność cz. **Niżyć.**

†**Niżenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Niżyć ś.**

Niźli l. p. **2. Niż. 2.** †N. p. **Niźli.** <2. Niż + Li>

[**Niżni, Niżny, Niźni, Niźny**], †**Niżny** l. *niższy, leżący niżej, dolny, nizki:* Zbiegał wartko w niznie pola. Ork. Zginął on w Staroleśnej Dolinie przy niżnich stawkach. Tet. **2.** p. **Nizinny.** <N(I)(Z)>

Niżnik, a, lm. **i** l. a. × **Niźnik** *walet w kartach:* Walety, damy wypędziły niżników i wyżników. Kras. N. czerwienny, żołędny. Przen.: Mocny znajomością urzędników wyższych, oparł ś. czepiającym go niżnikom. Krasz. A gdy obaj niżnicy odeszli, rzekł effendi do Abramowicza. Eww.

2. [N.] *szafel na 3 nogach wysokich do zmywania statków*, luszof. <Od Niżni>

†**Niżny**, [**Niżny**] **I.** p. **Niżni**: N. brzeg rzeki. Pol. Niżne wojsko zaporoskie. Dar. Niżne Tatry. **2.** p. **Nizinny.**

Niżowiec, wca, lm. **wcy, Nizowiec**, × **Nizak**, × **Niżak**, †**Niżal** *kozak z Niżu, niżowy.* <Od 1. Niż>

× **Niżoziemie, a**, lm. **a** p. **Nizina.** <1. Niż + Ziemia>

Niższoprocentowy *przynoszący niższy procent, obłożony niższym procentem:* Konwersja listów zastawnych na niższoprocentowe. <Niższy + Procentowy>

Niższość, i, blm. rz. od **Niższy**: Panujący różne ma pod sobą stopnie niższości. Zabł. N. talentu. N. umysłowa. Uznać swą N. <Od Niższy>

Niższy I. p. **Nizki**: Jeden z nich wyższy, drugi N. N. stopień, urzędnik. Nauki niższe. Szkoła niższa *(=początkowa, elementarna).* Kurs N. i wyższy. Niższe klasy, sfery społeczeństwa. Izba niższa w parlamencie. Cena niższa. Procent N. **2.** anat.: †Niższe konchy nosowe p. **Małżowinowaty.** × Kończyny a. członki niższe p. **Kończyna. 3.** mat.: Matematyka niższa = *elementarna.* Analiza niższa w przeciwstawieniu do wyższej, to jest do rachunku wyższego. <Od Nizki>

[**Niżutyńki**] p. **Niziuchny**: N. ukłon oddaję.

[**Niżutyńko**] przys. od **Niżutyńki**, *niziuchno.*

†**Niżyć, y,ył** *zniżać, poniżać, upokarzać:* Fortuna usycha, gdy wysokich nie niży i w ziemię nie wpycha. Pot. †**N. ś.** *uniżać ś., upokarzać ś.:* Setnik im najwięcej ś. niżył, tym więcej jest od Pana Chrystusa wysławion. Hrb. <N(I)(Z)>

[**Niżynier, a**, lm. **owie** a. **rzy**] p. **Inżynier.** <Zam. Inżynier, sł. lud. do N(I)(Z)>

× **Niżysty** p. **Nizinny.** <Od 1. Niż>

[**Njaki**] p. **Niejaki.**

[**Njakiś**] p. **Niejaki**: Zawitał do njakiegoś pałacu.

Njelo nieod., **Nielo** *delikatnie wyżłobione na złocie a. srebrze ozdobne rysunki, których linje, dla większej wydatności, wypełnione są ciemną masą.* <Włos. niello>

Njelowany *mający na sobie njelo:* Medal N. Tabakierka njelowana.

× **Njobe** nieod. p. **I. Niob**: Teraz damy noszą N. Sł. wil.

No! [**Ną!**] w., oznaczający **I.** (-no) rozkaz, wezwanie z naciskiem = *-że, jeno, tylko:* Dajno!, chodźno!, piszno! Obróćno ś.! Biegajno co najprędzej po doktora! Niechno=*jeżeli tylko, byleby tylko:* Niechno człowiek ś. pokaże, co na afisze nie patrzy, myślą, że ś. chce topić. Mick. Niechbyno tu kto odważył ś. wejść! L. **2.** wezwanie, zachętę, napędzanie, naleganie = *więc, a więc, przeto, tedy, dalej, dalejże, nu, nuże:* No, słuchaj! No, zaczynaj! No, panowie, idźmy! No, dalej! No, dalej, śmiało Gustawie! Mick. [No! wie!] *(=poganianie koni).* **3.** upominanie, powstrzymywanie, mitygowanie, uspakajanie, przekonywanie, oponowanie = *ależ!, daj pokój!, cóż tam!, cóż znowu!, przecież:* No, nie bij g o! No, na to ja ś. zgodzić nie mogę. No, to j uż jest rzecz niemożliwa. No! tak nie można! No, cóż znowu! No, chyba tak źle nie jest? No! takie niepowodzenie nie powinno cię smucić. No, no! bądź spokojny! No, no, no! spuść ś. We Pan na mnie! L. No, no, nie gniewaj ś! No, no! daruj staremu. Krasz. No i jabym chciał to zobaczyć. **4.** ostrzeżenie, pogróżkę=*czekaj!, pamiętaj!, strzeż ś.!:* No, dam ja tobie! No, no! już ja wiem, co o tym sądzić! No, no! mnie nie oszukasz! No, no, no! nie ruszaj tego! **5.** zadziwienie (niek. z ironją) = *to dopiero!, proszę!, patrzcie państwo!, osobliwość!, ho, ho!:* Ale Hania, Hania! no! Sienk. No, proszę uniżenie! No, trzebaż takiego nieszczęścia! Co go gdzie spotkam, zawsze zmyka i cało... No, no! Dyg. No! no! godny pan! niema co powiedzieć. Chodź. No, no! jaki majster! A no patrzajcież bo mi go! Jaka ty mi dyć uczona! Mick. **6.** żywsze zapytanie= *i cóż, a cóż, a więc:* No i cóż? No i cóż dalej? No i cóż w tym złego? Mam ci coś powiedzieć. — No, cóż takiego? No, o cóż więc idzie, panie podstoli? mów prędko. Chodź. No, nie mówiłemże? No, czego milczysz? mówże! No, jakże mu tam? No! jakże mi ś. masz, mospanie starosto? L. **7.** zgadzanie ś., przystawanie, ustępowanie, decydowanie ś.=*ha!, niech i tak będzie, cóż robić, ostatecznie, wreszcie, zresztą, to już:* Zgadzasz ś.? — No dobrze. No to dobrze. No to mniejsza o to. I to prawda! No, to niechaj sobie. Chodź. Słuchaj mnie We Pan przynajmniej. — No! słucham. L. Nie chcesz? No to może kiedyindziej to zrobimy? No, jego wola, czy i z waćpanem ma ś. bić, ale więcej z nikim. Sienk. No, to i cóż robić! Mick. Prosił go o taką drobnostkę, no, więc nie mógł mu odmówić. Bywało prosi u jakiego pana rozmienić talar na drobne, no, to pan łatwo zgadza ś. Chodź. No, ty mnie kurował, teraz ja ś. tobie odwdzięczę. Sienk. No, widzę, że to dobry człowiek. No! obadwa z poczciwych gniazd i poczciwi ludzie widać jesteście, macie więc u mnie służbę. Chodź. A ten pałac dożów, a kościół św. Marka?... no, to wszystko... sto tysięcy cudów. Reym. Że ludzie umierają z chorób, są nieszczęśliwi, no, to są zwyczajne rzeczy. Reym. **8.** No i = *potym, następnie, z tego wszystkiego, wreszcie:* Przepili do siebie, no i zasiedli do kart. **9.** No ale a. [**Nale**] = *pomimo to, z tym wszystkim, zresztą:* Brzydki jest, ani słowa, no, ale człeczysko dobre. **10.** [No]: a) a. [**Ną**] w. potwierdzenia = *aha, tak, tak jest, nieinaczej:* Więc to ty byłeś? — No! b) [No i]=*otóż tedy.* c) [No iści] p. **Iści.** d) [No we!] p. **We!** e) [No więc]=*dobrze.* <Okrzyk.>

[**No**] sp. **I.** p. **Jeno**: Nie bronię ci, córuś, no byś nie płakała. **2.** *niech:* No li jewo wudruju *(=niech tylko go karmię).*

Noar, a, lm. **y** cukier. *ciastko, składające ś. z czekolady, migdałów i białek.* <Z Fr. noir=czarny>

Nobelesa, y, blm. p. **Noblesa**: Tylko dla nas, nobelesy, ciężki czas za katy. Fred. A. <Zam. Noblesa>

Nobilicentryczny *czyniący szlachtę środkową, t. j. główną częścią społeczeństwa:* Teorja nobilicentryczna. <Now. z Łć. nobilis = szlachetny + Centryczny>

× **Nobilis, a**, lm. **owie** *szlachcic, patrycjusz, arystokrata:* Wielu z takich nobilisów nie przynosili wiele zaszczytów ani stanowi, ani całemu społeczeństwu. Szym. A. <Łć. nobilis>

Nobilitacja, i, lm. **e I.** p. **Nobilitowanie**: N. jest akt najwyższej krajowej zwierzchności, przez który osoba zalecona, z kondycji pospolitego urodzenia, idzie w porównanie ze szlachtą rodowitą krajową. Kras. N. jest uszlachcenie niebędącego szlachcicem. Cz. **2.** †N. *dokument nadający szlachectwo:* N., list na szlachectwo. Troc. <Z Łć. nobilitare = uszlachetnić>

Nobilitacyjny przym. od **Nobilitacja**: Otrzymali przywilej N. Czucz.

Nobilitować, uje, ował, [**Nobilować**] dok. i nied. *nadać szlachectwo, uszlachcić:* N. mieszczanina,

chłopa. Przen.: To my ją nobilitowaliśmy na tę godność. Bał. *(= wynieśliśmy do tej godności).* **N. ś.** *wyrabiać sobie szlachectwo.* <Łć. nobilitare>

Nobilitowanie, a, blm., **Nobilitacja** czynność cz. **Nobilitować.**

Nobilitowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nobilitować ś.**: Jest to dosyć utarty sposób nobilitowania ś. Bał.

[**Nobilować, uje, ował**] p. **Nobilitować.** <Now. z Łć. nobilis=szlachetny>

[**Nobilowanie, a,** blm.] czynność cz. **Nobilować.**

Noblesa, y, blm., **Nobelesa** *szlachta, patrycjat, arystokracja.* <Z Fr. noblesse>

[**Nobliwy**] *pański, z pańska, szykowny.* <Z Nm. nobel, to zaś z Łć. nobilis=szlachetny>

Noc, y, lm. **e** a. **y,** 2 pp. lm. **nocy** a. × **noc** **1.** astr. *część doby, w ciągu której słońce jest pod poziomem:* N. astronomiczna = *przeciąg czasu od zachodu do wschodu słońca.* N. fizyczna=*przeciąg czasu od końca zmierzchu do początku świtu.* N. nie jest, jak zniknienie słońca z horyzontu. Wyrw. Dzień i N. Bóg oddzielił światło od ciemności i nazwał światło dniem, a ciemności nocą. Leop. I przedzielił (Bóg) światłość od ciemności i nazwał światłość dniem, a ciemność nocą. Wuj. Porównanie dnia z nocą p. **Porównanie.** Na św. Kazimierza dzień ś. z nocą przymierza. Prz. N. jest najdłuższa w zimie, a najkrótsza w lecie. Na Trzech Króli N. ś. tuli. Prz. N. ś. zbliża, nastaje, zapada, kończy ś., uchodzi. Za nadejściem nocy. Z nocą wszystko ucichło: obóz, dwór i pole. Mick. N. nas zaskoczyła w drodze. N. zaciąga swoje smętne kiry na ogień słońca, na niebios szafiry. Słow. Zwlec robotę do nocy. Do późnej nocy pisać. Późno w N. czuwać. Późno w N. odjechał. Dobrze, głęboko, dużo w N. Troc. Dobrze już w N. było, gdy oto dwa wystrzały gruchnęły nam pod oknami. Chodź. W N. gdy drzemię, oko ś. nie zmruża. Mick. W N. bajramu jadł w kjosku wieczerzę. Mick. W N. miesięczną wyglądają świetnie na czole Ponar zasadzone bory. Mick. Jam nie sługa pragnienia, co ś. w N. zaczaja. Mick. Mówiono o mnie w stepach, którem w N. przebieżał. Mick. Trafność jechania w dzień i w N. Mick. W nocy ś. to stało. We dnie i w nocy. W nocy wszystkie koty są bure. Prz. W dzień pracować, a w nocy spać. Chodził w dzień za stadami, w nocy opłakiwał swe nieszczęścia. Jabł. To ś. stało tej nocy. Działo ś. tej nocy. Górn. Robić co nocą. Bieży nocą do domu. Mick. Częstokroć wymykał ś. nocą do dworów pańskich. Mick. †Nie brał nocną nocą, ale we dnie. Ks. Ł. Nocami tylko dla siebie robić może. Sł. wil. Nocami jechać nie mogliśmy. Chodź. Po nocy ś. włóczyć. Kto chodzi po nocy, szuka kijowej niemocy. Prz. Nie na żadną kradzież godzę, chociaż tak po nocy chodzę. Kochan. Wilk-ci i złodziej po nocy wędruje, a trzeci błazen, co ich naśladuje. Bratk. Po nocy nie mogłem trafić do drzwi. Po całych nocach pracuje. Czuwać całą N., przez całą N. N. bezsennie przetęsknić. Troc. Przez N. całą senność go nie zmorzy. Mick. Dzień i N. a. dniem i nocą co robić=a) *całą dobę co robić;* b) *robić co nieustannie, bez przerwy, bez wytchnienia.* Dzień i N. jechać. Dniem i nocą jechać, pracować. Troc. Jęlismy umierać w szańcach pod niebem prześlicznej pogody, dniem i nocą. Krasiń. Ruszaj z całym myśliwstwem dniem i nocą do Kojdanowa. Chodź. Konie, ludzie, armaty, orły dniem i nocą płyną. Mick. Z nocy dzień robić = *w porze nocnej pracować a. bawić ś.* Co N. Każdą N. prawie, o jednej porze, pod tym ś. widzą modrzewiem. Mick. Poglądał każdej nocy na ten cud niebieski. Mick. Przygotuj lampę na N. Czy wystarczy nafty na całą N.? Na N. kładą mi obróżkę. Mick. Przyjechałem do ciebie na N. Zostań u nas na N. Wyjeżdżam dziś na N. Z wielkiego miasta nigdy ku nocy nie wyjeżdżaj. Prz. Po nocy chory nieco usnął. Sł. wil. *(= nade dniem).* Po tej nocy powinno nastąpić przesilenie choroby. Po wielu bezsennych nocach. Po wielu noc ubiegu. Fred. A. Dni bez tęsknoty, nocy bez marzenia. Mick. Podobne, jak dzień do nocy. Prz. N. jasna, księżycowa, ciemna, burzliwa. N. mglista, ciemna, wietrzna. Kras. N. ponura, N. smutna, mgły na górach wiszą. Kras. Już góry poczerniały, w dolinach N. głucha. Mick. Nocy wschodnia! ty, nakształt wschodniej odaliski, pieszczotami usypiasz. Mick. W pokoju N. cicha, a książę dotąd snem twardym oddycha. Mick. Dalsze jego kroki jesienna N. gęstemi osłoniła mroki. Mick. Brzydki, jak N. w jesieni. Prz. Panna brzydka, jak N. Smutny jest jak N. i z sobą mi przynosi zawsze goryczjakąś. Krasz. Dobra N. a. **Dobranoc**=a) *szczęśliwe przepędzenie nocy (życzenie, wypowiadane przy pożegnaniu wieczorem):* Życzyć komu dobrej nocy. [Przysed Jaś do Kasie dobrą N. powiedzieć]. Niemasz cię już, przeszedłeś, dobrąś N. powiedział. Groch. *(=pożegnałeś nas).* Przen.: Dobra N., rozumie! wież to Pan Bóg, kiedy ś. z tobą oglądam. Rys. *(= bądź zdrów, żegnaj).* b) [Dobra N.] = *zabawa, odbywająca ś. wieczorem przed ślubem:* Tańczono zarówno na dobrej nocy, jak i na całym weselu. [N. pusta] =*noc, przez którą ciało nieboszczyka stoi w domu a. w kaplicy; siedzenie nocne przy zmarłym.* N. św. Bartłomieja = *rzeź hugonotów w Paryżu w nocy z 24 na 25 sierpnia 1572 roku.* **2.** przen. *brak światła, ciemność, mrok* (w znaczeniu fizycznym i moralnym): To chmura! z jej piersi na pół świata spada N. ponura. Mick. W krajach zamętu i nocy, skłóconych żywiołów waśnią, jednym „stań ś.“ z bożej mocy świat rzeczy stanął na zrębie. Mick. Obie oczy straciła i przez całe trzy lata w nocy długiej żyła. Birk. *(=w ociemniałości, w ślepocie).* Ze wzrokiem pamięć utraciłam: kiedyś patrzałam na świat, wtenczas i ja żyłam, a teraz N. tak ciemna. Słow. O mysli ludzkie, jakoście zaćmione ślepotą, jako nocą otoczone! Lubom. W krajach ludzkości jeszcze N. głucha, żywioły chęci jeszcze są w wojnie. Mick. Czyż kraje światła nanowo ogarnie N. namiętności rządzących bezkarnie? Mick. Kiedy ludzi zwiąże pamięć zbrodni, światu niezdatni, a nieba niegodni, rozpacz nad nimi, pod nimi N. gruba. Mick. Ziemio! nie dziw, żeś gniazdem nocy i rozpaczy, gdy tak szybko ci gasną słoneczne postaci. Deo. **3.** przen. *ukrycie, tajemnica, niewiadomość, zapomnienie:* Wiele spraw zacnych przodków naszych w ciemnej nocy leżą. Biel. M. Ona tylko może odkryć tę N., w której swą ukrył zbrodnię. L. Zniosę bicze, pochodnie, byleby moje zbrodnie wieczysta N. powlekła. Mick. **4.** przen. *ogłupienie, oszołomienie:* N. padła na umysły ludzkie. **5.** przen. *obłąkanie, warjacja, szaleństwo:* W głowie jego ciągła N. panuje. **6.** przen.: N. a. N. wieczna, nieprzebyta=*piekło, potępienie:* Synowie nocy = *poganie.* **7.** przen.: N. grobowa, wieczna, nieprzespana=*śmierć:* Nie napatrzywszy ś. jasności słonecznej, poszła niebo-

ga widzieć kraje nocy wiecznej. Kochan. **8.** Wielka N. p. **Wielkanoc**: Raz w rok około Wielkiej Nocy spowiadać ś. i komunikować. Przewód a. Wielką N. niechaj sprawują synowie izraelscy. Leop. Dzień święty Przaśnic zowią Wielką Nocą. Leop. Posłał Ezechjasz do ludu izraelskiego i judzkiego, żeby uczynili Przestęp a. Wielką N. Panu Bogu. Leop. Rzymski kałkuł Wielkich Nocy. Żebr. Gdybyś Waść do samej Wielkiej Nocy gadał, nic to nie nada. L. **9.** bot.: a) Królowa nocy = α) p. **Gieorginja**; β) p. **Kaktus**. b) N. i dzień, lep. Dzień i N. p. **Pszeniec**. Zdr. [**Nocka, Noceńka**]. <NOC>

Nocek, cka I. [N., blm.] *pora nocna, noc:* Ledwie nockiem jest odrobina czasu (= *nocą, w nocy*). Co to ty sobie myślisz, włócząc ś. po nocku z cyganami? Krasz. **2.** lm. **cki** zool. (vespertilio) *niedoperz gładkonosy*.

× **Nocena, y,** lm. **y** poet. *księżyc:* N. oświeciła postać, do paladyna śmiele podchodzącą. Sł. wil. On pierwszy powiedział N. zamiast księżyc. Rzew. <Wyraz dowolnie z Noc wysnuty>

[**Noceńka, i,** lm. **i**] p. **Noc**.

Noceryna, y, lm. **y, Noczeryt** min. *odmiana fluorytu*. <Od nazwy miasta włos. Nocera>

Nochal, a, lm. **e** I. p. **Nos. 2.** [N.] p. **Nosacz**. <Z Nos>

† **Nochwerk, u,** lm. **i,** † **Notwerk** gór. *okruchy nieliczne rudy ołowianej, otrzymane przez opłókiwanie forsztusów z trzeciego płókania*. <Nm. Nachwerk>

× **Nocja, i,** lm. **e** I. *wiadomość*. **2.** fil. p. **Pojęcie**. <Łć. notio>

[**Nocka, i,** lm. **i**] p. **Noc**: N. go zaszła. Tylko jedna N., będzie Wielkanocka. Prz. Nocką pójdę chaty pilnować, ale nie wprzód, aż ś. u nas pośpią. Krasz.

[**Noclécczek, czka,** lm. **czki**] p. **Noclék**.

Nocleg, u, lm. **i,** × **Noclež,** × **Noclegowisko,** [**Noclék, Noclik, Nocnik, Nocnig, Nodzlig**] I. *miejsce wypoczynku nocnego w podróży a. wog. poza domem:* Wyjechać z noclegu. Wydać dużo pieniędzy na noclegu. Djonizjusz żadnej spokojnej nocy nie miał, na innym coraz miejscu N. zakładał. Pilch. Wyszedszy z sali, szukałem noclegu, bo nikt ś. o mnie nie frasował. Chodź. Zbita i przeziębła srodze, nie mogłam znaleźć noclegu. Mick. Tu i owdzie ogniska pastuszych noclegów. Mick. (= *stanowisk nocležników*). **2.** *wypoczynek nocny w podróży a. wog. poza domem, noclegowanie:* Nie goń tego, co naprzód wyjechał; nie czekaj tego, co pozad jedzie, chceszli mieć N. wczesny. Prz. Mąż bez własnego zdania, N. bez posłania, most bez poręczy — gorsze niż sen zajęczy. Prz. Do Ruty jadę w czas noclegu. Mick. (= *w nocy*). Taka ciemność, a zawieruchy tak strasznie mroźne i nieustanne, że koniecznie noclegi odbywać przychodziło. Chodź. Zajechać do karczmy na N. Stanąć, zatrzymać ś. na N. a. noclegiem. Szedł, a pierwszym noclegiem został u rzeki Tygrys. Leop. (= *pierwszy raz zanocował*). Nasi czwartym noclegiem na Bukowinę przyszli. Biel. M. (= *czwartego dnia na noc*). † Iść prędkiemi, wielkiemi noclegami = *odbywać wielkie przemarsze w ciągu dnia, iść forsownym marszem:* Jako najprędszemi noclegami do Franeji dalszej bieżeli. Warg. Wielkiemi noclegami do granic przyszedł. Warg. Przen.: Wszystkim spać przyjdzie nad Letejskim brzegiem wiecznym noclegiem. Gawiń. (= *spać snem wiecznym = umrzeć*). <NOC + LEG/ŁOG, naśladowanie Nm. Nachtlager>

× **Noclegarz, a,** lm. **e** *ten, co u kogoś nocleguje*.

Noclegować, uje, ował, [**Noclęgować**] I. *wypoczywać przez noc w podróży a. wog. poza domem, nocować:* N. w oberży, w polu. N. na jednym łożu będą ludzi dwoje, z których do nieba jeden będzie wzięty, drugi zostanie na drodze przeklętej. Odym. Przen.: Co byli, wszyscy noclegują w ziemi, i co idą, N. muszą. Kołak. **2.** *spędzać noc z końmi na pastwisku, paść konie nocną porą:* N. z końmi na rżysku. Sł. wil. N. na otawie. Sł. wil. **3.** kogo = *dawać komu u siebie noclegi, nocować kogo:* Gotuj że ś. mnie N. Krasz.

Noclegowanie, a, blm., czynność cz. **Noclegować**.

Noclegowe, ego, blm. kol. *należność, jaką pobiera służba pociągowa na przepędzenie nocy na obcej stacji w braku odpowiedniego pomieszczenia*.

× **Noclegowisko, a,** lm. **a** p. **Nocleg**: a) Konie po drodze zdechłe w każdym noclegowisku. Krasz. b) W takiej gospodzie, choć do domu blizko, stanąłem tedy na N. Syrok.

Noclegowy, Nocležny przym. od **Nocleg**: Dom, przytułek N. Wydane zostały rozporządzenia wszystkim miejcom noclegowym, aby gotowały stacje dla przejazdu królowej. Szaj.

[**Noclék, u,** lm. **i**] p. **Nocleg**. Zdr. [**Noclécczek**].

× **Noclež, y,** lm. **e** p. **Nocleg**: Ptastwo ciągnie na N. w zaroślach olszowych.

[**Nocležanin, a,** lm. **anie, Nocležnik**] *ten, co pasie konie w nocy:* Nie byli to nocležanie, bo w tej stronie nie zbierali ś. nigdy parobcy z końmi i wołami. Krasz. Smok połknoł szyćkich noclezanów. <Od Nocleg>

[**Nocležnik, ka,** lm. **cy**] p. **Nocležanin**: Pod lasem nocležniki ogień rozłożyli. Ost. Na jesiennych pól ugorze nocležnicy ogień palą. Ostr. B.

Nocležny p. **Noclegowy**: Nie sądźcie przed czasem — nocležne my ptactwo. Uj. Niekiedy sowy w ogień N. wlecą. Sł. wil.

[**Noclęgować, uje, ował**] p. **Noclegować**.

[**Noclęgowanie, a,** blm.] czynność cz. **Noclęgować**, *noclegowanie*.

[**Nocliczek, czka,** lm. **czki**] p. **Noclik**: Cybyś mnie nie przenocował w swojem noclicku?

[**Noclik**] I. **u,** lm. **i** p. **Nocleg**: Na nocliku. **2. a,** lm. **i** *szlafrok*. Zdr. [**Nocliczek**].

[**Nocliwy**] ?: Com ja za N., com za nieszczęśliwy, żem cię (Kasiu) z rąk puścił. Kolb. <?>

Nocnica, y, lm. **e** I. † N. i [N.] *mara nocna, straszydło nocne:* Wzywała Cyrce szatanów nocnych, które czarownice nocnicami zowią. Otw. Za nic bogowie, za nic i księżyce i straszne bladej Hekaty nocnice. Chr. **2.** w lm.: † Nocnice = *zmora:* Dzieciom, które nocnice miewają, z białego maku mleko dawać. Syr. Hanyż spanie w nocnicach przywodzi, w trunku go używając. Syr. Dzieciom małym na spędzenie nocnic i na insze złe przypadki. Haur. **3.** [N.] = a) *światełko, błędny ognik, ognik latający, świetlik*. b) a. [**Nocówka**] *wszetecznica, nierządnica*. **4.** bot. (nyctago) *roś. z rodziny nocnicowatych*. Gatunek: N. ogrodowa a. Dziwaczek (n. hortensis). **5.** a. **Zanocnica** zool. (noctua) *owad łuskoskrzydły z rodziny nocnicówek*. <Od Nocny>

Nocnicowaty bot.: Rośliny nocnicowate (nyctaginiaceae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych*.

Nocnicówki, wek, blp. zool. (noctuoidae) *skupienie owadów łuskoskrzydłych*.

× **Nocnie** przys. od **Nocny**, *nocną porą, w nocy, nocą*.

[**Nocnig, u,** lm. **i**] p. **Nocleg.**

Nocnik, a, lm. **i l.** †N. *człowiek po nocy ś. włóczący, włóczęga nocny:* Nocnikiem rzeczon Bachus, że w nocy najwięcej obrzędy ku chwale jego odprawiano. Otw. **2.** [N.] p. **Nocleg:** Sabała mówi: Nimas grzecniejsego (=wygodniejszego, milszego) nocnika, jako w lesie kany pod smerekiem abo wantą. **3.** *naczynie do oddawania moczu, urynał.* <Od Nocny>

Nocny, Nocowy przym. od **Noc l.** *do nocy należący, nocy właściwy:* Czas N. Godzina, pora nocna. †Nie brał nocną nocą, ale we dnie. Ks. Ł. Ciemności nocne. Układał w myśli nocne peizaże. Miek. **2.** *w nocy wydarzony, w nocy zdarzający ś.:* Mróz N. Burza nocna. Poty nocne. Nocne trwogi. Krasiń. **3.** *w nocy uskuteczniony:* Pochód N. Bitwa nocna. Czuwanie nocne. Praca nocna. Szychta nocna (gór.) *praca górnicza w nocy.* †Nie siekł Wicentowi łąki nocną rzeczą (= *w nocy*). Schadzka nocna. Śledzili bracia nocne jego kroki. Miek. Pan ś. zbudzi nocnym chórem. Miek. **4.** *w nocy czuwający, w nocy czynny, w nocy ukazujący ś.:* Stróż, włóczęga N. Motyle nocne (=*ćmy*). Ptaki drapieżne nocne (=*sowy*). Każda piosnka wajdeloty nieszczęście wróży, jak nocnych psów wycie. Miek. Słowo nawet częstokroć, niewyraźnie, głucho, jak przelot nocnej muszki, pogłaska mi ucho. Miek. Krąży niewidzialnym lotem, rządząc tańcem, jak anioł nocnych gwiazd obrotem. Miek. Ognik N. Miek. Straszydło nocne. Pełno jest wieści o nocnym człowieku. Miek. (=*upiorze*). **5.** *mający do czynienia ze sprawami nocnemi:* †Hetman N. p. **Hetman. 6.** *na noc przeznaczony:* Koszula nocna. Czepek N. Czapka nocna. Baz. (= *szlafmyca*). Nocna szata. P. Koch. (=*szlafrok*). Świeca nocna (=*łojowa maczana*). ✕Naczynie nocne (=*nocnik, urynał*). ✕Nocne picie, N. trunek. L. (=*napój sen sprowadzający, środek nasenny*). **7.** *z nocy pochodzący:* Woda nocna=*przez noc w pokoju trzymana:* Nocną wodą dzieciom myć ś. najzdrowiej. Sł. wil. Urobek N. (gór.) = *ilość ciała kopalnego, przez szychtę nocną otrzymana.* **8.** †N. *północny:* Hospodar nocnej Rusi. Tw. **9.** bot.: a) N. cień p. **Podkolan.** b) Nocne fijołki p. **Wieczornik.** c) Nocna ozdoba p. **Dziwaczek.** d) Nocna świeca= α) p. **Wiesiołek.** β) bł. (convolvulus oenotheroides) *roś. z rodzaju powoju.* e) Nocne ziele=**Lnica** pospolita. **10.** lek.: †Duszenie nocne p. **Zmora. 11.** zool.: Kruk N. p. **Ślepawron.** <Od Noc>

†**Nocobledny** *blado świecący wśród nocy:* Już dzień z nieba ustąpił, a księżyc po niebie na karze nocoblednej roźwiecał od siebie. Koch. J. <Noc+Blednieć>

!Nocobłąd lek. **l. ędа,** lm. **ędy** p. **Lunatyk. 2. ędu,** blm. p. **Lunatyzm.** <Noc+Błąd>

✕**Nocobłędny l.** *błądzący w nocy:* Nocobłędne Erynje. Ml. **2.** p. **Lunatyczny.** <Noc+Błędny>

†**Nocodzienny,** †**Dniowonocny** *dnia i nocy dotyczący:* Zegary nasze stosują ś. ku rewolucji nocodziennej. Żebr. <Noc+Dzienny>

†**Nocolśny** p. **Nocoświetny:** Na lutni dziecię Latony wysławiam i Lunie chwałę nocolśnej wyjawiam. Petr. <Noc+Lśnić>

✕**Nocorodny l.** *noc rodzący, przynoszący.* **2.** *w nocy ukazujący ś., nocny:* Sowa nocorodna. Kulig. <Noc+Rodny>

†**Nocorówniа, i,** lm. **e** *porównanie dnia z nocą:* N. wiosnowa. Żebr. Ci nocorówni podlegli życzliwej zbytniego zimna i ciepła nie znają. P. Koch. <Noc+Równia>

†**Nocorówny** p. **Równonocny.** <Noc+Równy>

†**Nocoświetny,** †**Nocolśny** *w nocy świecący:* N. miesiąc. Kochan. <Noc+Świecić>

Nocować, uje, ował, częstot. **Nocowywać l.** *noc przepędzać, spać przez noc:* N. w domu, poza domem, pod dachem, na dworze, pod gołym niebem, w lesie, w polu. Przen.: Tylko trupy tu nocują, tylko sępy tu koczują. Miek. Tylko skały tam nocują, tylko gwiazdy tam koczują. Miek. **2.** kogo = *przyjmować kogo na noc, dawać komu nocleg.* <Od Noc>

Nocowanie, a, lm. **a** czynność cz. **Nocować:** Wigilje, czujności i nocowania na modlitwach. Pim. (=*czuwania nocne*).

✕**Nocowidz, a,** lm. **e** lek. (nyctalops) *ten, co widzi tylko w ciemności,* in. **ślepiec dzienny.** <Noc+WID>

✕**Nocowidztwo, a,** blm. lek. (nyctalopia) *ślepota dzienna.*

†**Nocownik, a,** lm. **cy** *ten, co wyłamuje ludziom drzwi w nocy, złodziej nocny.* <Od Noc>

Nocowy p. **Nocny:** Nocowi goście. Sienk.

Nocowywać, uje, ywał p. **Nocować:** Stara nocowywała to tu, to ówdzie po chatach. Krasz.

Nocowywanie, a, blm., czynność cz. **Nocowywać.**

[**Nocówka, i,** lm. **i**] p. **Nocnica.**

✕**Nocwid, a,** lm. **y** *widziadło nocne, straszydło nocne, mara.* <Noc+WID>

Noczeryt, u, lm. **y** min. p. **Noceryna.** <Od nazwy miasta Włos. Nocera>

Nodoida, y, lm. **y** mat. *gatunek powierzchni obrotowej o stałej krzywiźnie średniej.* <Now. z Łć. nodus=węzeł+Gr. -eidēs = -kształtny>

Nodus, a, lm. **y** *środek kielicha mszalnego.* <Łć. nodus dosł.=węzeł>

[**Nodzlig, u,** lm. **i**] p. **Nocleg.**

Noemi nieod. cukier. *rodzaj tortu, przekładanego odpowiednim kremem.* <Od nazwy biblijnej Noemi>

Noga, i, lm. **i,** 2 pp. lm. **nóg** a. [**nogów**], lpd. †**nodze l.** anat. *kończyna dolna,* [gira]: N. ludzka składa ś. z uda, goleni i stopy. ✕Korzeń nogi p. **Nart.** N. prawa, lewa. N. zwierzęca, przednia, tylna. Nogi sarny = *badyle.* Nogi zająca=*skoki.* Kurzą nogę i krogulcze ma paznogcie. Miek. N. sztuczna, drewniana. Na drewnianej nodze skacze ze szpitala. Miek. Staremu, gdy chodzi, trzecia N. z lasu płuży. Kołak. (=*kij, laska*). Głowa i nogi. Nogi w cieple, głowę w chłodzie, żołądek w głodzie, a unikniesz choroby. Prz. No, ojcze Michale! — rzekł, oglądając mnie z nóg do głowy. Chodź (= *od stóp do głów*). Niech głowa nogom nie mówi: nie jesteście mi potrzebne. Skar. Przen.: Głowa i nogi = *zwierzchnik i podwładni, poddani:* Gdzie głowa chodzi za nogami, a nie nogi za głową, rząd tam płochy być musi. Smotr. Mylą ś. nogi, kiedy błądzi głowa. L. Wolę ś. głowy, aniżli nóg ująć. Paszk. Lepiej gadać z głową, aniżeli z nogami. Prz. — Ręce i nogi. Daleko N. od ręki. Prz. Ręka rękę myje, N. nogę wspiera. Prz. (= *bez wzajemnej pomocy obejść ś. nie możemy*). Trzymać ś. czego rękami i nogami (= *mocno, uporczywie, rozpaczliwie*). I po nogębym ś. tam nie wrócił. Kn. Tyle mnie to obchodzi, co psa piąta N. Prz. Potrzebny, jak psu piąta N. Prz. Nogami ś. rodzić. Kn. Nogą, a nie ręką pisze. Troc. Trącić, kopnąć nogą. Tu kamienia podróżna nie śmie trącić N. Miek. Wół nogami kopa oracza. Jabł. Koń wierzga, grzębie nogą. Tupnąć

nogą. Tupał nogami obiema. Mick. Nogę na nogę zakładać. Siedzi i myśli, na krzyż nogi założywszy. L. Siedząc, na krzyż nogi złożyć. Sł. wil. — Przyrodzenie dało nam nogi, abyśmy niemi chodzili. Pilch. Dawszy rękoma, biegaj nogoma. Prz. (=*nim odbierzesz, co komu pożyczysz, musisz ś. nachodzić*). [Na nogach]=*piechotą*. Z bosemi nogami szedł. Wuj. (=*boso*). Przejść rzekę suchą nogą. Koń galopuje z prawej, z lewej nogi. Być chorym na nogi. Złamać, zwichnąć nogę. Kulawy na prawą, na lewą nogę. Lepiej na jedną nogę chromać niż na obie. Prz. Dziad, żebrzący chleba, bez ręki lub bez nogi. Mick. Nogi włóczący, bezkosty w nogach. Kn. Nie może ś. ani na tę, ani na ową nogę przygodzić, abo na obie nodze pies. Mącz. Koń potkliwy, pies na nogi. Kn. Koń ma cztery nogi, a przecięż ś. potyka. L. Nie wrzód mu w nogi, może dobrze biegać. Mącz. Skąpy do jałmużny ma leniwe nogi. Prot. Mieć dobre nogi. Koń nieomylnych nóg. Troc. Ma charakter w nogach a.: Dobry ma charakter w nogach. Prz. (=*umie biegać, uciekać, dobrze biega*). Cały jego rozum w nogach. Prz. (= *dobrze tańczy*). Wilka nogi karmią. Prz. (= *kto stara ś., ten i ma; szukaj a znajdziesz*). Ma chleb rogi, a nędza nogi. Prz. (=*przy dostatkach są też kłopoty, a w nędzy praca wspomoże*). Wziąć nogi za pas a. × w zapas, na plecy, pod pachę = *pośpieszyć co żywiej, iść co tchu starczy*. Prędko, wziąwszy nogi za pas, na moich nogach. Kn. Więc nogi za pas i w świat jasny! Słow. Bierz nogi na batogi. Prz. (=*biegnij, co tchu starczy*). Obiema nogami uciekać. Troc (=*szybko uciekać*). Wysiekł ś. nogami abo piętami. Kn. (=*uciekł*). Nogi na pomoc wziąć. Dambr. (= *uciec*). Nadzieja w nogach. Pot. (= *w ucieczce*). W potyczkach bardziej bezpieczeństwo pokładają w nogach, niżli w orężu. Pilch. Dufać w nogi. Troc. Zdrowia nadzieję nogom powierzyć. Troc. W nogach szukać obrony. Troc. To wielkie męstwo w nogi mu wpadło. Prz. (=*uciekł, stchórzył*). Zając wlazł mu w nogi. Prz. Uciec, umknąć, uderzyć, pójść, porwać ś., × puścić w nogi = *uciec, umknąć, czmychnąć, drapnąć*: Uciekłem, uderzyłem w nogi. Mącz. Uciec w nogi. Troc. Za co pełna trwogi, umykasz w nogi? L. Nie doczekawszy trwogi, uderzyli prędko w nogi. Prz. Co tchu uderzyli w nogi. Oss. Ci biorą ś. do szabel, tamci poszli w nogi. Mick. W nogi ś. porwać. Troc. Puścił w nogi. Żebr. On w nogi = *uciekł;* oni w nogi = *uciekli*. W nogi nieborak, gdy ś. napaśnicy odezwali. Troc. Oni męstwu jego wytrzymać nie mogąc, w nogi. Boh. A gdy ś. coraz zbliżał ów hałas, wrzask srogi, zając w nogi. Kras. Podczas trwogi każdy w nogi. Prz. [Nogę urządzić a. dać, nogi zmyć]=*uciec, umknąć, zemknąć, drapnąć, czmychnąć*: Trzeba dać nogę. Prus. Ani N. nie uszła (=*ani jeden człowiek, nikt, żywa dusza*). I jedna N. z pola była nie uszła. Nies. Przen.: Porwawszy szpetna baba ożoga, tak po zwierciedle biła, że go nie uszła i N. Łączn. (= *nic nie zostało*). Zje cię i z nogami. Prz. (=*zniszczy cię, zrujnuje cię zupełnie*). Do nogi, co do nogi = *co do jednego, wszyscy bez wyjątku*: Oni wszyscy do nogi bałamuty. Krasz. Wymordować ludność wsi co do nogi. — Stąpnąć prawą, lewą nogą. Przen.: Nie wie, na którą nogę stąpić. Prz. (=*zhardział, zdumniał*). — Iść N. za nogą (= *stąpając wolno, powoli*). Wlekliśmy ś. N. za nogą. Chodź. Droga była haniebna i jechało ś. N. z nogi. Kaczk. Stanąć prawą nogą na progu. Stanąć, postać gdzie nogą=*pójść, zjawić ś., ukazać ś. gdzie*: Stanąć nogą na czyj próg. Sł. wil. (= *przybyć do kogo, do czyjego domu*). Stanąć nogą na ziemi czyjej. Sł. wil. (=*zjawić ś., przybyć gdzie*). Ktokolwiek stanie nogą na ziemi naszej, używa opieki rządu. Ust. Żadnej kobiecie nie wolno było nogą na posiadłości Siczy stanąć. Rzew. Nawet ja sam nie wstąpię nogą do kościoła, gdy ten wojskiem otoczony będzie. Chodź. We dworze nigdy nogą nie postał. L. Noga moja tam nie postanie (=*nigdy tam nie pójdę*). Nie postoi tu N. moja. Troc. Nie mogę na takie jechać polowanie i nigdy na nim N. moja nie postanie. Mick. Ani nogą tam nie stąpię. Sł. wil. Żeby twojej nogi tam nie było. Sł. wil. (=*żebyś mi ś. nie ważył tam chodzić*). Nie ruszać mi za próg nogą! Mick. Niech tylko nogą z granic Żmudzi wyruszy, wnet cały kraj powstanie. Sienk. Niewolnicom nigdzie tam nie wolno jawnie nogi mizernej wynieść. Paszk. Idź, gdzie nogi zaniosą. Li. (= *gdzie oczy poniosą*). Iść, gdzie nogi poniosą, zaprowadzą. Sł. wil. Za wysokie progi na moje nogi. Prz. (=*zbyt mało mam znaczenia, abym tam mógł iść*). Daremnie konkurujesz: dygnitarskie progi za wysokie na Jacka podczaszyca nogi. Mick. — Równemi nogami rów przeskoczyć. Nogami równemi wyskoczył. Mick. Zerwać ś. na równe nogi. „Jest, jest!“ wyrzekł półgłosem, zerwał ś. na nogi. Mick. (Niedźwiedź) wstał na nogi tylne. Mick. Lewą nogą wstać z łóżka (przen.=*być w złym humorze*). Ilekroć był z nóg zwalony, tylekroć żwawszy na nogi powstał. Pilch. Przen.: Powstać, stanąć na nogi=*przyjść do majątku, zbogacić ś.*: Czy wiesz, z czego on powstał na nogi? Sł. wil. Przen.: Postawić kogo na nogi = a) *rozgniewać kogo, obudzić w kim energję*. b) Postawić, †wystawić kogo, co na nogi a. × na nogach=*wspomóc kogo a. co, dodać komu a. czemu znaczenia, siły*: O jako ich siła na nogi promocja twoja postawiła. Tw. Godność na nogi człeka stawia. Falib. Sułtanowa chciała na nogi postawić powagę swego syna. Kłok. Na nogi wystawił fakcję swoją. Troc. Niesprawiedliwą sprawę na nogach postawił. Pilch. Ludzką ułomność na nogach postawia. Wad. Doktór postawił na nogi chorego (= *wyleczył go*). — Stać na nogach. Ostatek krwi z siebie tocząc, jednak na nogach stał. Górn. Przen.: Gdyby niewiast nie było, światby nie stał na nogach. Burl. — Od samego rana, cały dzień na nogach (=*ciągle jest w ruchu, nie ma czasu usiąść, odpocząć*). Nogi mu wrosły w ziemię. Prz. (=*stoi jak skamieniały, jak wryty*). Stać, skakać na jednej nodze. (Żóraw) odprawia czaty, stojąc na jednej nodze, z czujnemi oczyma, i by nie zasnąć, kamień w drugiej nodze trzyma. Mick. Przen.: Na jednej nodze=*szybko, prędko, śpiesznie, co prędzej, żwawo, natychmiast*: Dla niewieściuchów służbę bożą skracać i jakoby na jednej nodze stojąc odprawować. Pim. Kończcież już teraz, a na jednej nodze. L. Mając na jednej nodze sprawę odprawić, dzień za dzień odkładają. Bud. B. Biegajno prędzej na jednej nodze. Sł. wil. — Stać jedną nogą na progu, a drugą mieć za drzwiami. Przen.: Stać jedną nogą w grobie = *być blizkim śmierci*: Pod zeszły mój wiek, pod lata moje stare, już jedną nogą stoję w grobie, abowiem z tym światem co godzina rozstać mi ś. przychodzi. Smotr. Biją starych, choć w grobie jedną nogą stoją, i nad dziećmi w powiciu okrucieństwa stroją. Bardz. Człowiek stoletni, który la-

da dzień na mary pójdzie i jedną nogą na łodzi Charonta stoi. Kulig. Me wielkie nieszczęścia i smutki i bole sprawiły, że już jestem jedną nogą w dole. Tremb. Byłem już jedną nogą na tamtym świecie. Sienk. — Noga mu ś. powinęła, pomknęła = a) *poślizgnął ś., potknął ś.;* b) przen. *poszkapił ś., zawiódł ś., podwił głową, nie udało mu ś.:* Jak ś. komu raz N. powinie, to już bywaj zdrów. Prz. Raz powinąwszy nogę, trudno ś. poprawić. Prz. Byle ś. Szwedom N. poślizgnęła, to i ja ś. przeciw Szwedom obrócę. Sienk. — Trzymać ś. na nogach mocno, słabo. Trzymać ś. na nogach *(=nie upadać).* Nie móc ś. utrzymać na nogach *(=chwiać ś., słaniać ś.).* Tak pijany, że ledwo ś. trzyma na nogach. Sł. wil. Słania ś. na nogach, jakoby był pjany. Mick. Z nóg ś. upijać. Trzt. Mógł wypić lipcu dwa antały, nim mu splątał ś. język i nogi zachwiały. Mick. Nogi mu po kolędzie chodzą. Prz. *(=zatacza ś., pijany jest).* Ustać na nogach nie mógł, opuścili go więc na klęczki. Chodź. Bezsenna noc, burzliwe jej wypadki i ostatnie zajście z księciem zmęczyły go tak, że zaledwie na nogach mógł ustać. Sienk. Widząc, że blednie i że na nogach ś. słania, radził mu odejść do swej izby dla spoczynku. Mick. Aż mi ś. w oczach zaćmiło i nogi mi odjęło, tak ś. przeląkłem. Chodź. Kołtun tłucze mi ś. po kościach, więc czasami odbiera nogi. Chodź. Choroba ta zwaliła go z nóg *(=osłabiła, wycieńczyła).* Fatygi z nóg mnie obaliły i w głowie mi ś. kręci. Sienk. Z nóg ś. zwalić. Sł. wil. *(=osłabnąć, stracić siły).* Niejeden młody sukcesor zadrze zęby, nim stary antecesor z nóg ś. zwali. L. *(=umrze).* Jakby go z nóg ściął, padł nad samym łóżkiem. Wyb. Te choroby, właśnie by z nóg ścinając, przytomność odbierają choremu. Perz. Złośliwe te choroby z nóg ścinają. Perz. *(=pozbawiają sił).* Nie móc nogą ruszyć. Sł. wil. *(=być bardzo osłabionym, bezsilnym).* Ani ręką, ani nogą (dom.: nie móc ruszyć). Ledwo nogami mógł sunąć. Chodź. Jeleń zgrzybiały, gdy już ledwie nogi suwa... Mick. Być na ostatnich nogach *(=blizkim śmierci).* — Kot zawsze na nogi pada. Przen.: Gdy pewny wyboru, posłem ś. ogłaszają,... liczą turnum, Siciński padł na cztery nogi. Mick. *(=poniósł zupełną porażkę, przegrał sprawę zupełnie).* — Nogę komu podstawić. Podstawił nogę biegnącemu i w ten sposób przewrócił go. Zabiega klucznikowi drogę, sam pada i podbija Gierwazemu nogę. Mick. Cielska krwawe brzemię waląc tuż pod hrabiego, zbił go z nóg na ziemię. Mick. Przen.: Podstawić komu nogę = *stołka komu przystawić, zaszkodzić.* †Rzucić, przerzucić, przekinąć, przewinąć, przewierzgnąć, przesadzić kogo przez nogę=*oszukać, zwieść, podejść kogo:* Nikogo przez nogę rzucić nie chcemy, abyśmy sami pod nogi rzuconemi nie byli. Pilch. Tajemnicę wydać, przez nogę rzucić, na poczciwość ś. targnąć — nieprzejednane rzeczy. Prz. Nie być przyjęt na urząd, być przerzucon przez nogę. Mącz. Jeden drugiego za leda przyczyną przez nogę przerzuci. Górn. Kogo chce, przekinie przez nogę. Rej. Niecnota ten przez nogę mię przewinął. L. Ten, kto drugiego przewinie przez nogę, Bogu i ludziom przewinia. Młodź. Dziś, kto kogo może, przez nogę przewierzgnąć barzo rad. Falib. Przesadzę go przez nogę. Pot. Czasem i przez nogę, ba, jako cię mogę. Rej. Stara mówi przypowieść, czy wręcz, czy przez nogę, ujdzie nieprzyjaciela pożyć, jako mogę. Pot. Jako cię mogę, jeśli nie siłą, tedy przez nogę. Kn. [Traktować kogo przez nogę a. per nogam] *(=lekceważąco, z lekceważeniem, pogardą).* — Wyciągnąć, wyprostować nogę. Zadrzeć nogę do góry. Sąsiada tak grzmotnął pięścią, że aż nogi zadarł. L. *(=upadł, koziołka przewrócił).* Przen.: Wyciągnąć, zadrzeć nogi = *umrzeć:* Karakasz w godzinę pewnie nogi zadrze. Pot. Trzy razy aż pode drzwi to chłopstwo ś. wparło, ale za każdym razem trzech nogi zadarło. Mick. *(=zostało zabitych).* [Już wyprościł nogi]. Prz. Pożegnał świat nogami. Prz. Kto bluźnił, drgnął nogą na powrozie. Tworz. *(=został powieszony).* — Schwytać kogo za nogi. Rad mu, jakby Pana Jezusa za nogi schwytał. Prz. Nogi ściskam, całuję *(=kłaniam uniżenie).* — Iść, biec do czyich nóg. Do nóg jej biegło ptactwo. Mick. Co ś. tu wałęsasz? Poszedłbyś, psie, do nogi! Mick. Cała trzódka białopucha do nóg mu, na kolana skacze. Mick. Nieraźno spuścili broń do nogi. Chodź. Do nogi broń! (komenda). Rzucić ś., paść, upaść komu do nóg=*upaść przed kim na kolana, błagać kogo a. dziękować komu na klęczkach:* Padania do nóg, ściskania za nogi, podłość w sobie mają. L. Oboje mu do nóg padniemy, chęci nasze wynurzemy. L. Płakać muszę, do nóg pierwej ci suplikuję. Bardz. Ja upadłem mu do nóg, prosząc, aby nie szedł. Chodź. Zaledwie usłyszeli nowinę (o uwolnieniu z poddaństwa) poddani, skoczyli do panicza, padli do nóg pani: „Zdrowie państwu naszemu!“ ze łzami krzyknęli. Mick. Upadam do nóg=*witam a. żegnam pana.* Na obiad powrócą i moi synkowie, to i oni do nóg Jegomości Dobrodziejowi uniżą ś. Chodź. *(=złożą mu swoje uszanowanie).* — Upaść u czyich nóg. (Żołnierz) idzie, z biedy i z głodu przymierając czasem, nakoniec pada u nóg konika wiernego. Mick. (Psy) długo potym ręką pana już głaskane, drżą jeszcze u nóg jego, strachem opętane. Mick. U nóg czyich co składać = *pokornie ofiarować co komu:* Oto ten mój scyzoryk u nóg twoich składam. Mick. U nóg czyich leżeć, być=*błagać kogo a. składać komu hołdy czołobitne:* Do nóg upadający, u nóg leżący. L. Ot! u nóg twoich wiszę porzucona, o odpuszczenie żebrząc uniżona. Lubom. U nóg Litwinki kwiat naszych młodzianów. Mick. Pochlebnica jak pies u nóg jej leżała. Krasz. — Postawić sobie stołeczek pod nogi. Przen.: Czatyrdahu, ty zawsze głuchy, nieruchomy, podesławszy pod nogi ziemie, ludzi, gromy, słuchasz tylko, co mówi Bóg do przyrodzenia. Mick. *(=umieściwszy pod sobą).* — Rzucić co komu pod nogi. Okręca broń i ciska wrogowi pod nogi. Mick. Całuję nogi, upadam do stóp, uniżam ś. pod stopy, ścielę ś. pod nogi. L. *(=kłaniam uniżenie).* Przen.: Kłaść, słać, rzucać co pod nogi = *lekceważyć co, gardzić czym:* Kto pożytek sobie waży, a nie kładzie go pod nogi, już ten jest niewdzięcznikiem. Górn. To jest własność wielkiego umysłu, słać pod swe nogi dobrodziejstwa innym świadczone. L. Bezzakonnym zostawał i prawa pod nogi miotał. Skar. Bieda zewsząd piecze, kto złożył fata drapieżne pod nogi. Bardz. Przen.: Pod nogi=*pod władzę, pod zwierzchnictwo:* Bóg wszystko Chrystusowi poddał pod nogi jego i postanowił go głową nad wszystkiemi. Salin. — Cisza dokoła, tylko pod nogą zwiędła szeleszcze gałązka. Mick. Rzeka płynie przepaścią pod nogami. Słow. Pod twojemi nogi fale morza. Krasiń. Przen.: Pod nogami, pod nogą=*pod władzą:* Wyższy Djogien nad Aleksandra, pod którego nogami wszystko było. Górn. Chciałby ś. jeden nad wszyst-

kich posadzić i sobie równych cisnąć pod swą nogą. Mick. Przen.: Mieć co pod nogami = *deptać co z pogardą, za nic co mieć, lekceważyć co, mieć co w pogardzie.* Ja świata nie lubię; u mnie świat pod nogami. Boh. Być pod nogami = *być deptanym z pogardą, być lekceważonym:* Depcę cię z twemi pompami, czas ci też być pod nogami. Dar. J. Wszystkie nauki zwietrzały i pod nogami zostały. Skar. — Być powieszonym za nogi. Przen.: Jak wisieć, to za obie nogi. Prz. *(=jeżeli ś. narażać, to już na coś większego).* Mam za jedną nogę wisieć, lepiej już za obie. Oss. Do góry nogami = *głową na dół:* Nogami wzgórę, głową na dół zawiesić. Kn. Chodzić do góry nogami *(=na rękach).* Przen.: Książkę do góry nogami trzymać *(=górną częścią na dół).* Przen.: Do góry nogami = *opak, opacznie, wbrew zwykłemu porządkowi, bezładnie.* Wszystko do góry nogami przewrócić *(=porozrzucać, poprzewracać).* Nogami wzgórę obraca wszystko. Kn. Zgubię go z całym domem, z dobytkiem, wywrócę, jak mówią, do góry nogami. Drużb. Świat ś. do góry nogami przewrócił *(=wszystko na świecie idzie na opak).* Wszystek stanie świat wzgórę nogami. Lubom. Wszystko teraz do góry nogami przewraca ś.; świat ś. w niwecz obrócił. L. Do góry nogami nasze zamiary obrócił. Sł. wil. *(=zniweczył, zniszczył, obalił).* — Podkuć koniowi nogę. Tam na błoniu stoi siwy konik... na wszystkie cztery nogi podkówkami podkuty. Pśń. Przen.: Frant to na cztery nogi kuty. Prz. *(=sprytny, chytry, przebiegły, szczwany).* Miał on pacholika Rzędziana, franta kutego na cztery nogi, z którym niejeden stary wyga nie mógł iść o lepsze. Sienk. — Co mi tam pani będziesz nogę zawracać! Prus (zam. *głowę).* — Pójść do kogo na ciepłe nogi a. nóżki *(=rano, zaraz po wstaniu z łóżka).* — [Za nogami] = *nazwa zwyczaju, polegającego na tym, że sprzedający zwierzęta domowe na jarmarku po zgodzie daje kupującemu parę groszy „za nogami," aby ś. wiodło.* **2.** *stopa:* N. mała, duża, płaska, szeroka, wązka, zgrabna. **3.** w lm.: Nogi a. nogi w galarecie a. nogi na zimno a. galareta z nóg = *galareta z nóg wołowych, cielęcych a. wieprzowych, [kwaszenina].* **4.** *część łóżka, sofy, trumny i t. p., przeznaczona dla nóg:* Położyć szlafrok w nogach. Postawić krzesło przy łóżku w nogach. Stanąć w nogach łóżka. Ujźrzała (w grobie Chrystusa) dwu aniołów, jednego w głowach, a drugiego w nogach. Leop. Trzeba odkopać trupa, uciąć jemu głowę rydlem i położyć w nogach, żeby rękami nie mógł dostać. Chodź. **5.** *część sprzętu, na której ś. ten sprzęt wspiera:* N. stołu, u stołu, od stołu. N. krzesła, u krzesła, od krzesła. N. łóżka, u łóżka, od łóżka. Wszystkie ławy miały zwichnione nogi. Mick. Mądry, jak stołowe nogi. Prz. *(=głupi).* **6.** N. cyrkla = *połówka cyrkla, bark.* **7.** w lm. *część składowa pługa, nasad pługowy, rękojeść pługa, kozica.* **8.** [Nogi] lm. = *część składowa sieczkarni, żarn.* **9.** †N. *stopień pokrewieństwa:* Od trzeciego stopnia powinowactwa jedną tylko nogą a. stopą następując... P. chel. **10.** w lm. bart. *część dolna ula, barci.* **11.** bot.: a) N. gęsia p. **Mącznik.** b) N. kacza p. **Biedrzyga.** c) N. kania = α) a. N. wronia (plantago coronopus) *gatunek babki,* in. stopa kania a. wronia. β) [Kania N.] = *nieduży, szary grzyb jadalny.* d) N. kurza = α) p. **Portulaka.** β) [Kurza N.] p. **Mglejarka.** γ) [Kurze nogi] p. **Kurzy.** **12.** bud. *podpora, podstawka:* N. w murze. N. łuku sklepionego, arkady. **13.** czcion.: N. czcionki = *koniec pieńka czcionki, przeciwny głowie.* **14.** w lm. druk. *linje, idące od nagłówka tabeli do dołu.* **15.** gór. = a) *ostatnie pojęcie* (p. Pojęcie) *w filarze* (p. Filar) *do wybrania pozostające.* b) *ostatnia część pojęcia, którą ś. wybiera.* **16.** karc.: Bez nogi a. bez jednej (dom. lewy) a. bez szpady = *mniej o jedną lewę, niż ś. zapowiedziało.* **17.** mul.: Koźla N. = *waga mularska.* **18.** myśl.: a) Kocia N. = *strzelba o jednej lufie, pojedynka.* b) Polować ze świńskiej nogi = *polować na wychodnego.* **19.** org. *zwężający ś. koniec piszczałki cynowej pod jej główką.* **20.** wet.: = a) N. jeżowa (u koni i bydła rogatego) *wadliwa budowa nogi, zeszpeconej przez grudę.* b) Kozia N. = *wadliwa budowa nogi końskiej, wskutek czego kolano bywa wygięte naprzód.* c) N. sarnia p. **Kozica.** d) N. szczudlasta = *wadliwa budowa nogi końskiej, wskutek czego pęcina bywa wygięta naprzód.* **21.** woj.: Kozia N. p. **Widełka.** **22.** zł.: Krowie nogi = *żołnierze.* Zdr. **Nóżka, Nóżeczka, Nózia, Nóżątko,** [**Nóżeńka, Nożyczka, Nożuszka**], lm. **Nóżęta.** Zgr. **Nożysko.** <NOG>

†**Nogaj, a,** lm. **e** p. **Nogal:** Długi człowiek, smagły, N., długowięzy, jak niektórzy zowią. Mącz. Który długie nogi ma, N. Mącz. <Od Noga>

[**Nogajca, y,** lm. **e**] p. **Nogawica.**

†**Nogal, a,** lm. **e,** †**Nogaj** *człowiek mający długie nogi:* N., wielkonogi. Kn.

[**Nogapan, a,** lm. **owie** ‘a. **y**] *zbieg, dezerter.* (Por. Nóżka pan pod **Nóżka**). <Noga + Pan>

[**Nogawa, y,** lm. **y**] p. **Nogawica.**

†**Nogawek, wka,** lm. **wki** *pacha (?):* Uważać trzeba, jeśli konia gdzie u nogawka przęczka nie dolega. Dor. <Od Noga>

Nogawica, y, lm. **e, Nogawka,** [**Nogajca, Nogawa, Nohawica, Nagawica, Nahawica, Nagawka**] **1.** *część spodni od kroku, wkładana na jedną nogę,* × *portka, [kołsza].* **2.** [N.] = a) częś. w lm. *spodnie.* b) *pończocha, skarpetka.* **3.** †N. *but żołnierski:* N., żołnierskie skórznie, *caliga.* Mącz. **4.** †N. a. †**Skórnia** *więzienie ciasne, gdzie nie można ś. położyć:* W ciasnym miejscu przez siedm niedziel zamknionym był, gdzie ani leżeć, ani spać nie można; nazywają katowie tę mękę skórnią abo nogawicą, bo jest z dołu wązkie, a z wierzchu szerokie, jako naczynia aptekarskie. Baz. <Od Noga>

Nogawka, i, lm. **i** p. **Nogawica.**

Nogieć, gcia, lm. **gcie,** †**Nokieć 1.** [N. a. **Nokć**] *paznogieć.* **2.** anat. p. **Migotka.** **3.** a. **Napaść,** [**Nokieć, Napastnik, Napaśnik, Paskudnik**] wet. *choroba koni i bydła, połączona z nabrzmieniem migotki:* A mnie kęs posypie soli, jakoby mię N. napadł: mniema, bych już chleba nie jadł. Rej. **4.** †N. przen. *zwierzę chore na nogieć.* **5.** †N. przen. *zwierzę domowe (szczeg. koń) liche, niewiele warte:* By nalepszy koń ustaje, gdy mu tak, jako godzieu i jako przystoi, nie dosypiesz; N. zaś wierzga, gdy mu przesypiesz. Górs. J. Włożyć na osła tłomok, niech w las nie zawodzi; lepiej go mieć na wodzy, a ująć obroku, niech ś. też czasem N. przemiera u toku. Gosł. **6.** †N. przen. *nic dobrego, nicpoń, ladaco, hultaj, gałgan, nikczemnik, łajdak:* Z szubienicy ś. urwał, smard, N., kija godny. Mącz. Ten N. ani Boga, ani ludzi w poczliwości nie ma. Nam. Jesteś wielki N., iżeś mi pismo moje skryślił. Nam. Trudna sprawa z chytrym nogciem. Rej. Karz pilnie, proszę cię, ty fałszywe nogcie. Rej. Na wszem ś. poczciwie przy swej cnocie rządzić, aby nie było nigdy ocz ś. z nogciem sądzić. Rej.

Krawiec, pokrajawszy, idzie precz z jakim drugim nogciem, upiwszy ś., ubije ucznia swego łokciem. Biel. M. Panienki na cię niełaskawe, powiadają, żeś N. wąchawy. Kochan. Wielkich ludzi synowie, nogciowie. Petr. Niech ś. panowie starają, aby synowie ich byli dobrze wychowani, aby po sobie jakich nogciów nie zostawowali. Baz. <NOG>

Nogiet, u, lm. **y, Nagiet, Nogietek, Nagietek, [Nagiątek, Nagiętek, Nokcie** lm., **Paznogietek], Miesiączek** bot. (calendula) *roś. z rodziny złożonych.* Gatunki: N. deszczownik, posp. Deszczownikiem zwany (c. pluvialis). N. ogrodowy a. pospolity a. Nagietka, [Nogiętka] (c. officinalis). <NOG, p. Nogieć>

Nogietek, tka, lm. **tki** bot. p. **Nogiet.**

[Nogiętka, i, lm. **i]** p. **Nogiet:** Daje ś. krowom nogiętki od porzucenia. <Zam. Negietek, może sł. lud. do Nagiąć>

Nogofajtka, i, lm. **i** teatr. żart. *baletnica.* <Noga + Fajtać>

Nogokolce, ów, blp. p. **Kotewka.** <Noga + Kolec>

Nogoszczęki, ęk, blp. zool. p. **Szczękonogi.** <Noga + Szczęka>

[Nogować, uje, ował] *biec, zmykać, uciekać, brać nogi za pas.* <Od Noga>

[Nogowanie, a, blm.] czynność cz. **Nogować.**

†Noh, a, lm. **y** p. **Nóg.** <Czes. noh>

[Nohawica, y, lm. **ę]** p. **Nogawica:** Nohawice *(=spodnie).*

[Nohrubszy] (właściwie Náhrubszy) *najgrubszy:* Wojenna dusza Samka nie chciała ustąpić z placu boju bez strzału — i zatrzymał ś., by nohrubszego wziąć na cel. Tet. <Ná- + Hrubszy, od Hruby>

Nojada, y, lm. **y** *topienie kogo żywcem za karę.* <Fr. noyade>

[Nokć, a, lm. **ę] 1.** p. **Nogieć. 2.** w lm. p. **Nogiet.**

†Nokieć, kcia, lm. **kcie, [Nokieć]** p. **Nogieć:** a) Zamiast zdrowego konia zarzuciłeś go ślepym abo chromym nokciem. Klon. b) Trudna sprawa z chytrym nokciem. Rej.

!Noktambulizm, u, blm. *lunatyzm.* <Now. z Łć. nox, 2 pp. noctis = noc + ambulare = chodzić>

Nokturn, u, lm. **y 1.** *część jutrzni:* N. pierwszy, drugi, trzeci. **2.** a. **Nokturno** *utwór muzyczny o charakterze smętnym:* N. Chopina. **3.** org. *jeden z głosów fletowych manualnych organu, wydawanych przez piszczałki kryte.* <Włos. notturno, z Łć. nocturnus = nocny>

Nokturnista, y, lm. **ści** *kompozytor nokturnów.*

Nokturno, a, lm. **a** p. **Nokturn.** Asn.

Nokturnowy, ×Nokturny przym. od **Nokturn.**

× Nokturny p. **Nokturnowy:** Wszenocne a. nokturne wigilje. Pim.

[Noli] 1. *oto, oto właśnie.* **2.** *wołanie na bydło.* <No + Li>

Nolit, u, lm. **y** min. *minerał z gromady saletrowców, z rzędu tantalo-niobianów.* <Od nazwy miasta Włos. Nola>

Nom, u, lm. **y** *dzielnica w Egipcie starożytnym.* <Gr. nomós>

1. Noma, y, blm. lek. (cancer aquaticus, noma) *rak wodny, zgorzel policzków, dziegień, × zgorzeń.* <Gr. nomé>

2. Noma, y, lm. **y** p. **Numa:** Ludy letońskie, po lasach w swoich nomach czyli chatach żyjące, zdały ś. nie znać różnicy stanów. Lel.

Nomadowie, ów, blp., **Nomady** *ludy koczujące pasterskie.* <Gr. nomás>

Nomady, ów, blp. p. **Nomadowie.**

Nomadyczny przym. od **Nomadowie,** *koczujący i pasterski:* Ludy nomadyczne *(=nomadowie, nomady).*

Nomarcha, y, lm. **owie** *naczelnik nomu.* <Gr. nomárchēs>

Nomenklator, a, lm. **owie** a. **rzy 1.** *niewolnik rzymski, który obowiązany był wiedzieć nazwiska wszystkich obywateli i wymieniać je w razie potrzeby swemu panu:* N. towarzyszył panu w wycieczkach na miasto, gdy ten chciał być obranym na jakikolwiek urząd i w tym celu starał ś. pozyskać sobie względy współobywateli. Petronjusz wydał rozkaz, by przeniesiono go do tepidarium, gdy wtym z poza kotary wychylił ś. N., oznajmiając, że młody Markus Winicjusz przyszedł go odwiedzić. Sienk. Wczoraj wzięto mi dwuch nomenklatorów do bicia oklasków za trzy danary. Górs. A. **2.** *ten, co nadaje nazwy techniczne a. ś. zna na nich, terminolog.* **3.** lm. **y** *książka, obejmująca nomenklaturę danej nauki lub sztuki.* <Łć. nomenclator>

Nomenklatura, y, lm. **y 1.** *przepisy nadawania nazw technicznych.* **2.** *zbiór nazw właściwych jakiej nauce a. sztuce, mianozbiór:* N. chemiczna, muzyczna, drukarska. N. oznacza same nazwiska przedmiotów, w zakres pewnej nauki wchodzących, naprzykład nazwiska zwierząt, roślin, minerałów, stanowią nomenklaturę, nie zaś terminologję. Kras. A. **3.** *każde miejsce w obrębie pewnej miejscowości, szczeg. w obrębie dóbr ziemskich, mające swoją nazwę, choćby nie było zamieszkałe:* Najludniejszą nomenklaturą tej parafji będzie Częstochówka. Majątek urósł w dwójnasób, nie w morgi, to prawda, ale w nomenklatury. Wilcz. W sporach o granice nomenklaturami nazywają znaki szczególne, znajdowane i umieszczane na mapach przy przeprowadzeniu linji granicznej. <Łć. nomenclatura>

[Nomer, u, lm. **y]** p. **Numer.**

Nominacja, i, lm. **e 1.** *mianowanie na urząd:* Dostał nominację na profesora tymczasowego. Chm. **2.** × N. a. × **Nominowanie** *nadanie, przywilej.* <Łć. nominatio>

Nominacyjny przym. od **Nominacja:** Stempel N. a. szacunkowy = *opłata za papier stemplowy przy mianowaniu na urząd.*

Nominalista, y, lm. **ści** fil. *przedstawiciel, zwolennik, wyznawca nominalizmu.* <Śr. Łć. nominalista>

Nominalistyczny przym. od **Nominalizm,** *w duchu nominalizmu pojęty, nominalizmem nacechowany.*

Nominalizm, u, blm. fil. *kierunek filozofji scholastycznej, odmawiający rzeczywistości przedmiotowej pojęciom ogólnym i przyznający im jedynie znaczenie nazw dla grup rzeczy lub zjawisk.* <Śr. Łć. nominalismus>

Nominalnie przys. od **Nominalny:** N. rubel równa ś. czterem frankom. Lewensy w Buszy uznawali z kolei nad sobą władzę to Hohola, to Zieleńskiego, ale tylko N. Rol.

Nominalny 1. × N. *do nazywania służący.* **2.** *z imienia tylko istniejący, noszący nazwę bez rzeczywistej wartości:* Urząd N. Władza nominalna. Wartość pieniędzy nominalna *(= wyrażona na pieniądzach, w rzeczywistości zaś ulegająca zmianom według kursu, imienna).* <Łć. nominalis>

Nominat, a, lm. **ci** *ten, co jest mianowany na urząd:* Biskup, opat N. N. gnieźnieński, krakowski, kijowski. Troc (zam. *biskup nominat*). <Łć. nominatus>

Nominatka, i, lm. **i** forma ż. od **Nominat:** Opatka N.

Nominować, uje, ował dok. i nied. **I.** ×N. *nazwać, dać przezwisko:* Pofatyguj ś. z łaski swojej do tego huczka, co mię strzelczykiem nominował. Chodź. **2.** *mianować, wyznaczyć na urząd:* Król go na biskupstwo kijowskie nominował. Troc. Dawniej w Polsce papież i król naprzemian nominowali biskupów. Sł. wil. Nominowana ksieni. Troc. × **N. ś.** *nazywać ś.:* Mniejsza, jak ś. nominował, gdzie starszy ode mnie, a jednak polował. Fred. A. <Łć. nominare>

Nominowanie, a I. blm., czynność cz. **Nominować. 2.** ×N., lm. **a** p. **Nominacja.**

× **Nominowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Nominować ś.**

Nomograficzny przym. od **Nomografja:** Rysunek, abak N. Tablice nomograficzne.

Nomografja, i, blm. mat. *nauka o konstrukcji tablic graficznych, służących do rozwiązywania zagadnień z dziedziny matematyki czystej i stosowanej.* <Now. z Gr. nómos = prawo + -grafía = opis>

Nomogram, u, lm. **y** mat. *rysunek wykonany według zasad nomografji:* N. równania stopnia trzeciego, czwartego. N. procentów składanych. N. trygonometryczny. <Now. z Gr. nómos = prawo + grámma ni. = litera>

Nomokracja, i, blm. *panowanie prawa, ustrój państwowy, w którym rząd jest tylko wykonawcą prawa.* <Now. z Gr. nómos = prawo + -kratía = panowanie>

Nomokrata, y, lm. **ci** *zwolennik nomokracji.*

Nomokratyczny przym. od **Nomokracja.**

Nomparel, u, lm. **e** druk. p. **Nonparel.**

I. Nona, y, lm. **y I.** *jedna z siedmiu godzin kanonicznych, odmawiana po sekście, a przed nieszporami:* Dziewiątej godziny, iż Jezus dał duszę swoją Bogu Ojcu, nonę dlatego mówimy i w kościele śpiewamy. Hrb. Nie słyszą dzwonów na sekstę i nonę. Kras. (Najświętsza Marja Panna) takiej w robocie od nony aż do dziewiątej godziny nie wyszła z modlitwy. Pat. *(t. j. od godziny trzeciej po południu, gdyż o tej godzinie odmawia ś. nona).* **2.** fecht. p. **Nadcięcie. 3.** muz. *dziewiąty ton gamy, licząc w górę od tonu głównego.* <Łć. nona = dziewiąta>

2. Nona, y, blm. *sen chorobliwy, letargiczny.* <?>

Nonan, u, lm. **y** chem. *węglowodór naftowy* C_9H_{20}. <Now. z Łć. nonus = dziewiąty>

† **Noncjusz, a,** lm. **e** p. **Nuncjusz.**

Noniljon, a, lm. **y** *podług dawnego sposobu liczenia miljon, podług teraźniejszego tysiąc oktyljonów.* <Now. z Łć. nonus = dziewiąty na wzór wyrazu miljon>

Nonjusz, a, lm. **e, Wernjer** fiz. *przyrząd do mierzenia ułamków podziałek danej miary:* Jeżeli koło w przyrządzie astronomicznym podzielone jest na półstopnie, to przy pomocy nonjusza odczytywać można minuty. <Od nazwiska uczonego portugalskiego Nonniusa>

Nonka, i, lm. **i** cukier. *ciastko owalne, składające ś. z cukru, mąki i jajek.* <?>

Nonkonformista, y, lm. **ści,** × **Niestosownik** *ewangielik angielski, nie należący do kościoła anglikańskiego.* <Now. z Łć. non + conformare dosł. = nie zgadzający się>

Nonkonformistka, i, lm. **i** forma ż. od **Nonkonformista:** Na nieżonatego ministra czyhają młodsze i starsze nonkonformistki. Nagan.

Nonkonformistowski przym. od **Nonkonformista:** Za zgodą rodziców wysłano go do wyższej szkoły nonkonformistowskiej, do Cambridge. Nagan.

Nonkonformizm, u, blm. *ogół angielskich sekt ewangielickich i ich zasad:* N. taki, jakim go dziś widzimy, jest dzieckiem rewolucji i Cromwellowskich parlamentów. Nagan. Katolicyzm i N. rozbierają między siebie codzień odpadki od anglikanizmu. Nagan.

[**No-no**] *dobrze, zgoda.* <No + No>

Nonowy przym. od **I. Nona:** Akord N. zupełny = *pięciogłos, wzięty tercjami w górę od tonu zasadniczego.*

Nonparel, u, lm. **e, Nomparel** druk. *czcionki sześciopunktowe, półcycero.* <Fr. nonpareil>

Nonparelowy przym. od **Nonparel:** Justunek N.

Nonreinkarnacjonista, y, lm. **ści** *przeciwnik teorji o kolejnym wcielaniu ś. dusz:* Nonreinkarnacjoniści nie wierzą w przechodzenie dusz. Prus. <Now. z Łć. non = nie + Śr. Łć. reincarnatio = powtórne wcielenie>

Nonsens, u, lm. **y** a. **a** *niedorzeczność, głupstwo, bzdurstwo, absurd.* <Fr. nonsens>

! **Nonszalancja, i,** blm. *nieceremonjowanie ś., niedbałość:* Przybrała wyraz nonszalancji. Lam. Ta swoboda nadaje pewną nutę nonszalancji i modernizmu. <Fr. nonchalance>

Nontronit, u, lm. **y** min. *minerał z gromady sylikoidów, z rzędu wodorokrzemianów,* $Fe_2O_3 . 3SiO_2 + 5H_2O$. <Od nazwy miejscowości Fr. Nontron>

Nony, non, blp. *piąty a. siódmy dzień miesiąca według kalendarza rzymskiego, dziewiąty dzień przed idami.* <Łć. nonae = dziewiąty dzień>

Nookracja, i, blm. *panowanie rozumu; ustrój państwowy, oparty na przewadze rozumu.* <Now. z Gr. nóos = rozum + -kratía = panowanie>

Noologiczny przym. od **Noologja,** *do zakresu noologji należący, w duchu noologji pojęty.*

Noologista, y, lm. **ści** fil. *filozof uprawiający noologję, wywodzący wiedzę z pojęć lub intuicji rozumu.*

Noologja, i, blm. fil. **I.** *nauka o umyśle, o rozumie, o intuicyjnych prawdach rozumu.* **2.** *nazwa psychologji u niektórych pisarzy XVIII i początku XIX wieku.* <Now. z Gr. nóos = rozum + -logía = znawstwo>

Nopal, u, lm. **e, Czerwiec amerykański** bot. (opuntia coccinellifera) *roś. z rodziny kaktusowatych, z rodzaju opuncji.* <Z języków Ameryk.>

I. Nor, u, blm., × **Noryn** chem. *przypuszczany kiedyś pierwiastek metaliczny.* <Now., niby Łć. norium>

2. Nor, a, lm. **y** myśl. **I.** p. **Jaźwiec. 2.** *kaczka dzika:* N. wielki = *kaczka dzika wog.* N. mały = *kaczka dzika żelazistego, czarnego i białego pióra.* Zdr. **Norek.** <NOR, por. Nurek>

Nora, y, lm. **y I.** a. × **Nóra,** × **Nura** *podziemna kryjówka zwierzęca, dziura, jama:* N. mysia, lisia. Wykurzyć lisa z nory. (O wilku:) Bory i nory oddawszy czartu, idź między ludzi i na służbę przystań. Mick. Mędrzec dmie ś. jak pająk, gdy w swej norze spocznie. Mick. Myśl.: Sztuczna N. = *rodzaj rynny zakopanej w ziemi, służącej do nauki młodych jamników.* Przen.: Mieszka w ja-

kiejś norze *(=mieszkanie ma szczupłe i liche).* **2.** †N. p. **Nurt:** Nawołomne morskie przebył nory. Żebr. Nory rzeki. Leop. Zdr. **Norka.** <NOR>

Norbertan, a, lm. **nie** p. **Norbertanin.**

Norbertanin, a, lm. **anie, Norbertan, Premonstratens i.** *zakonnik reguły św. Norberta.* **2.** w lm. *zakon, klasztor a. kościół zakonników tej reguły.* <Od wł. Norbert>

Norbertanka, i, lm. **i i.** *zakonnica reguły św. Norberta.* **2.** w lm. *zakon, klasztor a. kościół zakonnic tej reguły.*

Norbertański przym. od **Norbertanin,** *premonstrateński:* Zakon N.

i. [Nord, u, blm., **Nórd, Norda, Nórda]** *północ, strona północna.* <Nm. Nord>

2. [Nord, a, lm. **y]** p. **[Nort]:** W tom nordze.

[Norda, y, lm. **y]** **i.** p. **i. Nord. 2.** *wiatr północny.* **3.** *deszcz z północy:* Kiej sę N. zapadá, a stárá baba zagádá, tej nima konca. Prz. <Nm. Nord>

Nordenszeldyn, u, lm. **y** min. *minerał romboedryczny z gromady spinelowców, z rzędu boranów,* $CaSnB_2O_6$. <Od nazwiska Nordenskjöld (wym. Nordenszeld>

†**Norder, u,** blm. *gatunek tęgiego, grubego sukna,* in. †sukno norderskie a. norskie. <?>

†**Norderski:** Sukno norderskie p. **Norder:** Norderskiego sukna postaw. Ins. c. l.

Nordhauzeński kwas siarczany, chem. = *kwas siarczany dymiący, kwas pirosiarczany,* $H_2S_2O_7$. <Od nazwy miasta Nordhausen>

Nordmarkit, u, lm. **y** min. *minerał z gromady sylikoidów, z rzędu krzemianów bezwodnych, zawierający mangan, podobny do staurolitu.* <?>

[Nordost, u, blm., **Nórdóst]** *północny wschód.* <Nm. Nordost>

Norek, rka, lm. **rki i.** †N. i [N.] p. **Nurek. 2.** [N.] *człowiek a. zwierzę bardzo zmoczone.* **3.** myśl. p. **2. Nor.** <NOR>

Norja, i, lm. **e** p. **Podnośnik.** <Fr. Włos. noria, z Arab.>

Norka, i, lm. **i i.** p. **Nora. 2.** zool. (mustela lutreola) *zwierzę ssące drapieżne z rodziny kun.*

Norma, y, lm. **y i.** *wzór, modła, miara, zasada:* Według pewnej normy wynagradzać pracowników. **2.** druk. *tytuł skrócony, który ś. kładzie z lewej strony pod pierwszą stronicą każdego arkusza.* **3.** mat. *iloczyn wszystkich wartości sprzężonych, liczby algiebraicznej.* **4.** praw. *forma, według której należy układać papiery i formuły urzędowe.* <Łć. norma>

Normalna, ej, lm. **e** mat. *prosta prostopadła do linji stycznej do krzywej i przechodząca przez punkt styczności; prosta prostopadła do płaszczyzny stycznej do powierzchni i przechodząca przez punkt styczności.*

Normalnie przys. od **Normalny.**

Normalność, i, blm. rz. od **Normalny.**

Normalny i. *zgodny z normą, taki, jaki zwykle powinien być, zwykły, należyty, prawidłowy:* Normalna ilość wydanych pieniędzy. Normalna szerokość rzeki. W interesie zapobieżenia powodziom komisja ma zbadać N. stan wody tych rzek. N. stan rzeczy. N. stan zdrowia **2.** *stanowiący normę, wzór, wzorowy:* Szkoła normalna *(= w której wykładane są zasady nauczania).* **3.** prow.: Szkoła normalna = *szkoła ludowa.* **4.** astr.: Czas N.=*czas przyjęty na znacznej przestrzeni ziemi.* **5.** chem.: a) Roztwór N.=*roztwór, zawierający w litrze tyle gramów rozpuszczonego odczynnika, ile wynosi jego ciężar cząsteczkowy.* Roztwór $^1/_{10}$ N.=*mający koncentrację dziesięć razy słabszą od normalnego.* Roztwór $^1/_{100}$ N. = *mający koncentrację sto razy słabszą od normalnego.* b) Budowa normalna = *budowa najprostsza ze wszystkich możliwych przypadków izomerji danego ciała.* c) Propilopiperydyna normalna p. **Koniina. 6.** gie.: Linja termiczna normalna=. *linja łącząca punkta z anomalją termiczną zero.* <Łć. normalis>

Normować, uje, ował *sprowadzać do pewnej normy, regulować, porządkować, ustalać:* N. wysokość kredytu. Prawa metafizyczne, normujące wszelki byt i wszelkie myślenie. Dworz. <Od Norma>

Normowanie, a, blm., czynność cz. **Normować.**

Nornica, y, lm. **e, Polnik** zool. (arvicola) *zwierzę szczurowate z rodziny tej samej nazwy.* Gatunki: N. bura a. Polnik bury (a. agrestis). N. łykowa a. Darniówka (a. subterraneus). N. polowa a. Polnik pospolity (a. arvalis). N. ruda a. Karczowiec, Karczownica, Karczówka (a. glareolus). N. wielka a. Szczur wodny (a. amphibius). <Od Nora>

Norogi, ów, blp. myśl. *płuca, wnętrzności sarny i jelenia.* Por. **Naróg, Naroki.** <? Por. Naróg, Naroki>

†**Norowisty** p. **Narowisty:** Pochop zmysłów norowistych. Błaż.

Norowy przym. od **Nora.** Zool.: Gęś norowa p. **Ohar.** <p. Nora>

†**Norów, owu,** lm. **owy** p. **Narów:** Przydawała krzyżakom hardych norowów onych przyjaźń z Tatarami ujednoczona. Błaż. Nieprzyjaciel tym jest niebezpieczniejszy, gdy, maszkarą przyjaźni pokryty, norowy chytrze wywiera. Błaż. <NOR(OW)>

†**Norski** p. **Norderski:** Norskiego sukna postaw. Ins. c. l.

†**Nort, u,** lm. **y** p. **Nurt:** Wszedłem do głębokości wód, a N. zabrał mię. Bud.

[Nort, a, lm. **y, Nord, Nórt]** **i.** *kąt, koniec, krawędź, kraniec.* **2.** *miejsce.* <?>

[Nortowy] przym. od **Nort; [Nórtowy].**

Norweg, u, blm. chem. *przypuszczany przez niektórych pierwiastek, zbliżony do bizmutu.* < Od nazwy kraju Norwegja>

×**Norymberczyk, a,** lm. **cy** *ten, co handluje towarami norymberskiemi:* N. przyszedł z galanterjami. L. Do norymberczyków poszła dla obrania jedwabiów. L.

Norymberski: Towary norymberskie=*zabawki dziecinne i drobne wyroby do użytku domowego, jak nici, guziki i t. p., daw. także towary bławatne, norymberszczyzna.* Sklep N. = *w którym sprzedają towary norymberskie, niciarski.* Jak w norymberskim sklepie a. kramie = a) *wszystkiego tu można dostać;* b) *pełno tu rzeczy zbytkownych a. bezużytecznych.* Przen.: Lalka norymberska=*fircyk, elegancik, laluś.* Norymberskiej roboty pachołek. Prz. = *człowiek wymuskany a głupi.* Głowa do pozłoty, norymberskiej roboty. Prz. = *głowa pusta, człowiek głupi.* <Od nazwy miasta Norymberga>

Norymberszczyzna, y, blm. *towary norymberskie.*

Noryn, u, blm. chem. p. **i. Nor.**

[Norzać, a, ał] *walać błotem, błocić* (kogo). **[N. ś.]** *błocić ś.* <NOR>

[Norzanie, a, blm.] czynność cz. **Norzać.**

[Norzanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Norzać ś.**

†**Norzenie, a,** blm., czynność cz. **Norzyć.**

Norzyca, y, lm. **e** wet. *choroba torebki śluzowej u zwierząt, polegająca na tworzeniu ś. na karku wrzodów i fistuły*, in. bolączka karkowa, fistuła karkowa, guz karkowy, żelaźnica. <NOR>

†**Norzyć, y,ył** *zanurzać, pogrążać.* <NOR>

Nos, a, lm. **y i.** anat. (nasus) *najwydatniejsza część twarzy, pomiędzy czołem i wargą górną stercząca:* Nasada nosa a. × korzeń nosa (radix nasi)=*część nosa czołu przyległa.* Czubek, koniec albo ! wierzchołek nosa = *część nosa najniższa.* Grzbiet nosa prowadzi od nasady do końca. Skrzydła nosa=*jego boki.* Skrzydła nosa odgraniczają nazewnątrz nozdrza. N. zwierzęcy. N. słonia *(=trąba).* N. świni *(=ryj).* N. orli, garbaty, zadarty, grecki, rzymski, szeroki, cienki, śpiczasty, spłaszczony, prosty, krzywy, duży, mały. N. długi, jak dziób u bociana. Kaczk. N. jak kluka, jak trąba. Hej N. ci to, N.! mógłby go na kompas do zegaru użyć. Haur. Podobny, jak pięść do nosa. Prz. Kłaść na N. okulary. Ocenił przeciwnika zręczność Maciek stary i lewą ręką włożył na N. okulary. Mick. Do różańca i godzinek stają codzień w kaplicy z okularami na nosach. Chodź. Grozić komu palcem na nosie. Palcem po nosie dawał mu znak groźby. Mick. N. jest narządem węchowym oraz drogą wiodącą powietrze do płuc. Nos jest część organiczna, oddychania i wąchania instrument. Sak. Wietrzyć nosem. Pies mówił, a wilk słuchał uchem, gębą, nosem, nie stracił słówka. Mick. Przen.: Mieć dobry N. = a) *mieć dobry węch, dobre powonienie;* b) *mieć dobry węch= spryt:* N., węch ma cienki. Troc. Psi ma N. Prz. *(=zdąża na cudze obiady w samą porę).* Ma dziurki w nosie. Prz. *(=wszystko zwącha, jest sprytny).* Jest nosa dobrego i zwąchał, że mam skarb w domu. L. Miłość ma długi N., daleko sięga. Pot. †Ma w nosie. Troc *(=ma olej w głowie, jest sprytny).* Miał N. *(=przewąchał, zmiarkował).* Ma N. do interesów *(= zdolność, zręczność).* — N. utrzeć, wysmarkać. Utrzyj dziecięciu N. Troc. N. ucierają często, płaczący. Krup. Kto mocno i często N. uciera, krew wyciska. Smotr. Nie ważą ś. tam ni nosa utrzeć, ni kaszlać. L. Nie móc ani nosa utrzeć *(= być bezwładnym, bardzo chorym).* Trąbi nosem, jak na waltorni. Prz. *(=głośno nos uciera).* Chustka do nosa. Wszystkim jakby patykiem poucierał nosy. L. *(=spokornieli, złagodnieli).* Jak szkłem N. utarł. Prz. *(=skrzywił ś., ma minę żałosną).* Przen.: Utrzeć N. a. nosa komu=*dać komu nauczkę, nauczyć kogo rozumu, upokorzyć kogo.* N. mu dobrze utrę. Troc. Utrzyj ty sobie N.! Prz. *(= nie mędrkuj).* Bańki nosem puszczać=*być ciągle zasmarkanym, t. j. być jeszcze smarkaczem, dzieciakiem.* Mechanik, co bańki nosem puszcza (o człowieku zarozumiałym przy robocie). Krew mu z nosa ciecze, idzie, płynie. Daje, co mu z nosa spadło. Prz. *(=czego sam nie może użyć).* Czmychać nosem=*wypuszczać głośno powietrze przez nos, sapać, szczeg. okazując w ten sposób niezadowolenie.* Ławnik nosem czmychnął z wyraźnym zniecierpliwieniem. Gom. Wciągać do nosa tabakę *(=zażywać).* Czy N. dla tabakiery, czy ona dla nosa? Kras. Zaduch bije, uderza w N. Smród, jak pałką w N. Prz. Bije w N. jak chrzan. Prz. Dym kręci w nosie. Mała rzecz, a w nosie kręci. Prz. N. mię swędzi, świerzbi. N. mię świerzbi, dostanę podarunek. Troc. Przen: Natarł mu pieprzu w N. Prz. *(=dał mu za swoje, popamięta on go).* × Bije, wlazło, weszło, poszło komu w N. *(=gniewa go, irytuje).* Djabelnie ich to w N. bije. L. Nigdym ś. nie spodziewał tego, iżby jej ta bagatela w N. weszła. L. To mu w N. wlazło. L. Djabelnie jej to w N. pójdzie. L. W N. mu te słowa poszły. Troc. Cóż ci wsiadło na N.? L. *(= dlaczego ś. upierasz, irytujesz).* Byle mu co przyszło do nosa. Troc. Rozgniewa ś., by mu na N. mucha padła. Kn. Mucha mu na N. siadła. Prz. *(=jest czegoś niekontent, zadąsany).* Mieć muchy w nosie *(=być grymaśnym, grymasić, kaprysić, upór okazywać).* Wypędzać komu muchy z nosa *(=karać kogo za upór).* Szerszenie ma w nosie. Prz. *(=jest gniewliwy, opryskliwy).* Ma djabła w nosie. Prz. — N. krzywić, marszczyć. Potarł czoło, skrzywił nosa. Mick. N. krzywić na co, nosem kręcić na co=*być niezadowolonym z czego, grymasić.* N. ci ś. krzywi, znać nieprawda to. Kn. Chcąli szeląg dać, to ś. ciągną po nosach. Brud. *(= namyślają ś., ociągają ś.).* — Zadzierać N. a. nosa=*pysznić ś., wynosić ś. nad innych, nadymać ś.* Dmuchaj sobie poważnie, zadrzyj nosa w górę. L. Pamiętaj na twój stan, a wyżej, niż ci przystoi, nosa nie zadzieraj. Boh. Gdy mu kłaniano ś., N. w górę zadzierał. Mick. Jak dmie ś., phu, phu, phu, jak N. drze do góry! Mick. N. nad głowę zadzierają. L. Śmieszny N. zadarty, a cóż dopiero wtedy, gdy łokieć wytarty. Fred. A. Dźwignął N. Prz. *(=zhardział).* Wyżej nosa gębę nosi. Kn. Nie ma ś. gęba wyżej nosa nosić. Prz. *(= nie należy być zanadto pysznym).* Kijem nosa nie dostanie. Prz. *(=taki pyszny, wyniosły, że...).* Przerzucać kogo nosem. Nar. A to nie mitrą, panie, ani pańskim nosem, ale tej braci szlachty pospolitym głosem stoi Rzeczpospolita. Pol *(=pychą).* — Spuścić, zwiesić N., spuścić, zwiesić N. na kwintę = *spuścić z tonu, stracić na minie, spokornieć, schować dudy w miech, posmutnieć, zasmucić ś.:* Frant na franta większego gdy trafi, wnet spuści swój na kwintę N. Min. Słupecki zwiesił N. na kwintę. Oss. Spuściwszy N. do domów, z domów dalej w nogi. Mick. Pysznemu skoro odejmujesz bogactwa, wnet zmieni koncepty i N. zwiesi. Wer. Wszyscy nosy zwiesili, widząc, że nie żarty. Pot. (Por. Kwinta).—Wodzić niedźwiedzia, włożywszy mu w N. kółko. Niedźwiedzia gdy przemożesz, za N. wodzić możesz. Kn. Przen.: Za N. kogo wodzić = *powodować, rządzić kim, przewodzić nad kim, robić z kim co ś. chce, mieć na kogo wpływ nieograniczony:* Daje mu ś. jak niedźwiednikowi za N. wodzić. Rej. Ci panowie chcieliby mnie za N. wodzić, lecz na ich nieszczęście nie mam go. Niem. Że go przyjmuję grzecznie, chce mnie za N. wodzić! Mick. × Zakręcić komu N.=*oszukać kogo:* Kochanek moje zastępował miejsce, chciała ona mi N. zakręcić. L. W N. komu dmuchać=*lekceważyć kogo, traktować kogo z góry, pogardliwie, znieważać kogo:* Nie dać sobie w N. dmuchać. Dmuchać pod N. komu. Tremb. Oktawiemu Antonjusz pod N. dmuchnie. Chr. (Por. Dmuchać i Dmuchnąć). Grać komu na nosie a. po nosie, jeździć komu po nosie, †trząsać komu na nosie = *przewodzić nad kim, powodować kim, postępować z kim lekceważąco, żartować z kogo:* Nie daje sobie grać na nosie. Nie daje sobie trząsać, grać na nosie. Troc. Czy spodziałby kto ś., byś sobie plebanowi mógł dać grać na nosie? Węg. On nie dał sobie grać na nosie, a drugi nie ważył ś. też podleźć mu pod N. Oss. Nie są to tchórze; nikomu sobie na nosie zagrać nie dadzą. L. Pan Reut nie daje sobie grać po nosie. Chodź. Potrzeba go nauczyć mores, aby szlach-

cie po nosie nie jeździł. Chodź. (Por. Grać). — Dać komu szczutka w N. Przen.: Dać komu po nosie, dać komu nosa, × dać komu w N., † przyczynić komu nosa, [nakleić nosa]=*dać komu nauczkę, naganę, skarcić, złajać, zawstydzić, upokorzyć kogo.* † Przyczynić komu nosa=*przyprawić komu rogi= uwieść komu żonę.* Troc. Dostać, wziąć nosa a. po nosie=*otrzymać naganę, zostać skarconym, złajanym, upokorzonym:* Jużeś wziął po nosie od niego; chcesz i ode mnie oberwać. L. Dostał nosa na trzy łokcie. Prz. *(=złajano go bardzo).* Z Wiednia przyszedł N. porządny *(= nagana, napomnienie).* Odejść, pójść z nosem = a) *dostać naganę, zostać złajanym;* b) *zawieść ś.* Pójść komu po nosie = *sprawić komu przykrość, być dla kogo przykrym:* Gdy ten głos słyszeli, poszło im kaducznie po nosie. Oss. † Poszedł im chrząszcz po nosie. L. † Chrząszcza komu przez N. puścić = *dokuczyć komu żartami.* [Nie po nosie, nie w N.] = *nie w smak.* Było mu to nie w N. Prz. *(=nie podobało mu ś.).* — Zbić, stłuc sobie N. Uderzyć ś. nosem o ziemię. Upaść na N., ryć ziemię nosem *(=upaść na twarz).* Padać na N.=*chwiać ś., słaniać ś.* Tak pijany, że aż na N. pada. Sł. wil. Od zmordowania na N. pada. Sł. wil. Spotkać ś. N. w N. *(=oko w oko).* Bawiąc ś. z niemi, czy podobieństwo ciągle trzymać nosa nad godzinnikiem? Rzew. *(=trzymać zegarek przed oczami).* Wytknąć N.=*pokazać ś., ukazać ś.:* Wytknąć N. za okno *(=wychylić ś., wyjrzeć).* Na takie zimno nie odważam ś. wytknąć nosa *(=wyjść).* Nigdzie dziś z domu nie wytknąłem nosa *(=nie wychodziłem).* Nie śmie nosa pokazać. Prz. Nikt, oprócz wojewody i urzędników, ani nosa za kratki nie potknie. Chodź. *(=nie wejdzie).* Na bok z nosem, na bok; ja rywala nie cierpię. L. *(= usuń ś.).* Wścibiać, wtykać N. = *mieszać ś., wdawać ś., wtrącać ś. w co:* Tam nos wścibią, gdzie nie trzeba. Boh. *(=w nieswoje ś. wdają).* Tam swój nos wtykasz, gdzie ś. nie należy. L. Wszędzie N. wścibiać *(= wszędzie ś. mieszać).* Ani nosa wścibić tam nie śmie *(=nie ma tam najmniejszego znaczenia).* Nie wtrącaj (a. nie wtykaj) nosa do cudzego prosa. Prz. Ojciec gwardjan niech pilnuje chóru i dalszych zakonnych oficjów, a do rządów klasztornych ani nosa, panie kochanku. Chodź. Patrzyć, pilnować swego nosa = *siebie pilnować, nie wtrącać ś. w cudze sprawy:* Patrz lepiej swego, nie nosa cudzego. Prz. Pociągnij ś. sam za N. Prz. *(=uznaj swoją winę).* — Nie widzieć dalej, jak koniec swego nosa *(=być ograniczonym, nieprzenikliwym, nieprzezornym).* Dalej od nosa nie patrzy. Pot. † Od nosa komu łajać, grozić, złorzeczyć. Pot. *(= zblizka, w oczy).* — Chwycił (szablę) w środku i podsunął w górę, tak, że rękojeść razem z krzyżykiem poszła pod sam N. Czaplińskiemu. Sienk. Pod nosem = *na górnej wardze:* Mieć krostę pod nosem. Jeszcze ma mleko pod nosem a.: Jeszcze mu mleko z pod nosa nie oschło *(=jeszcze jest młokosem).* Pod nosem mówić, mruczeć *(=zcicha, niewyraźnie).* Pod nosem sobie mówić. Troc. To tupnie, to mruknie pod nosem, kłóci ś. sam, tak i nie tak. L. Widziałem go więc! widziałem — szeptał sobie pod nosem. Chodź. Ciągle pod N. mruczał, że już jesteś dorosłą. Mick. Przen.: Pod N., pod nosem, przed nosem, z przed nosa=*blizko, zblizka.* Pod N., przed nosem, z przed nosa, wyrażają blizkość. L. Podsuwać co pod N. komu *(=przed oczy).* On nie dał sobie grać na nosie, a drugi nie ważył ś. też podleźć mu pod N. Oss. *(=leźć mu na oczy, zbliżać ś. do niego).* Przychodzi i śmieje mi ś. pod N. L. *(=w oczy).* Kurzyć, kadzić komu pod N. = a) *wiatry puszczać wobec kogo;* b) *chwalić kogo w oczy.* Mieć co pod nosem *(=blizko, pod ręką).* Oto dukat wam pod nosem, a nie zwąchacie. Chodź. Jak śmiesz szczuć wiosną łanię kotną tuż pod... nosem? Mick. Patrz tego, co masz pod nosem *(=pilnuj swoich spraw).* Mieć co przed nosem *(=przed sobą, na oczach).* Dopuścił sobie przed nosem nieprzyjacielowi manewrować. L. Uszło mu, choć kozę widział przed nosem. L. Zamknąć komu drzwi przed nosem *(=nie wpuścić kogoś stojącego już przed drzwiami).* Wziąć, porwać co komu z przed nosa *(= uprzedzić kogoś, zabrawszy mu rzecz już prawie posiadaną).* Spiesz ś., żeby ci kto panny z przed nosa nie capnął *(=nie ożenił ś. z panną, o którą ś. starasz).* — Przez N. mówić, śpiewać. Żałośnie było widzieć wyżółkłych młokosów, gadających przez nosy, a często bez nosów. Mick. W Dobromilu oprócz organisty, który przez N. śpiewał, żadnego innego śpiewaka nie było. Wirt. — Przen.: Płacić od nosa (posp.) = *płacić od osoby, od głowy.* **2.** × N. *dziób ptasi:* Każdy ptak według nosa swego śpiewa. Prz. Bociany nosem klekotały. Mor. Kontent, jakby go bocian nosem iskał. Prz. Gołębica przyniosła rózgę oliwną w nosie swoim. Biel. M. Dzięcioł, drzewo psując, i N. sobie psuje. Prz. **3.** × N. ryby=*paszcza:* N. szczupaka. Troc. **4.** × N. owadu = *smoczek:* Kłosy, jak komarowe nosy. Prz. **5.** *rynienkowato wyciągnięty brzeg naczynia, nosek, dzióbek:* N., nosek u statków, konwie, dzbana, banie, ampułki. Kn. Kolba z nosem abo z rurą. Syr. Cheeszli wódki działać, miej alembik z nosem dobrze długim; a w sklenicy aby była dziura, coby alembikowy N. wetknął ś. Spicz. **6.** *zwężony, śpiczasty koniec czego:* Nóż z długim nosem. Czerw. N. u buta, u trzewika. Buty z okrągłemi, z uciętemi nosami. N. u pióra. Troc. N. jaja *(=nosek).* N. łodzi (wiośl.)= *przód łodzi.* Puszczać czółno nosem. N. poimanych okrętów. Warg. **7.** *część kaganka, gdzie knot wychodzi.* **8.** × N. *część knota spalona, grzyb:* Świeca ma N. wielki, trzeba go utrzeć. Troc. **9.** [N.] = a) *zakończenie, [dziób] u drabiny.* b) *zakrzywienie z przodu połgrabek u wozu.* c) *zagięta do góry część przednia sani.* d) *rodzaj gry w karty.* **10.** bot.: a) Bociani N. p. **Bodziszek.** b) [Bocianie nosy] p. **Bocian.** **11.** hut. = a) *osadzająca ś. na oku formy surowizna a. żużle.* b) N. głowy muflowej = *spód głowy muflowej* (p. Głowa) *w miejscu, gdzie w nią wchodzi rurka, którą cynk skroplony wpada do okienka* (p. Okienko). **12.** lek.: a) † Nosa smród (ozaena)=*owrzodzenie w jamach nosowych.* b) N. dodatkowy (nasus succenturiatus) = *narost nosowy.* c) N. kruczy a. dziób kruczy=*narzędzie do rwania zębów.* **13.** myśl. = a) *pysk lisa.* b) *koniec śpiczasty kolby przy strzelbie.* **14.** rzeź.: Królewski N. = *kolano.* **15.** a. **Róg** stol. *rękojeść z przodu hebla sterczącą, rączka hebla.* **16.** † N. wet. p. **Nosacizna.** Zdr. **Nosek, Noseczek, Nosio.** Zgr. **Nosisko, Nochal, [Nosal, Nosiwo].** <NOS>

Nosaciec, ńca, lm. ńce p. **Dzióbak.** <Od Nosaty>

Nosacizna, y, blm. **1.** † N. lek. p. **Rzeżączka.** **2.** a. × **Nosatość,** † **Nos** wet. = a) a. **Smarkacizna,** † **Wozgrzywość** (malleus humidus) *choroba ciężka, zaraźliwa u koni i osłów, udzielająca ś. też ludziom.* b) *choroba psów (także wilków, kotów), katar wszystkich błon śluzowych.* <Od Nosaty>

Nosacz, a, lm. **e,** [**Nosal, Nochal**] *człowiek z wielkim nosem:* Istotnie na przezwisko Nosacza

zasługiwał, bo nos miał potężny. Sienk. <Od Nos>

†**Nosacz, a,** lm. **e** *chorąży kozacki:* Od każdego pułku kozackiego przyjechał N. z dwoma asawułami. Tw. <? NIOS/NOS>

[**Nosaki, ów,** blp.] **1.** *garnki do noszenia wody.* **2.** p. **Nosidło.** <NIOS/NOS>

[**Nosal, a,** lm. **e**] p. **Nosacz.**

†**Nosalista, y,** lm. **ści?:** Dzwonnicy i nosalisty. Alb. <?>

†**Nosarz, a,** lm. **e** p. **Nosiciel:** Nosarze jeńcom jeść noszą. Haur. Trawa ta nie napełniła ręki żeńcowi ochotnemu, ani łona obciążyła nosarzowi pilnemu. Kochan. <NIOS/NOS>

Nosatka, i, lm. **i** *naczynie do płynów, opatrzone dzióbkiem:* Od każdego wyroku wymaga po dwa grosze, od ślubów pobiera nosatki. Stadn. <Brs. Ukr. nosatka>

×**Nosatość, i,** blm. rz. od **Nosaty;** wet. p. **Nosacizna.**

Nosaty, ×**Nosisty 1.** *mający duży nos (=część ciała):* Nosata kobieta. Troc. **2.** ×N. *mający dobry węch.* Sł. wil. **3.** *mający nos (=dzióbek a. koniec śpiczasty):* Konew nosata. Troc. Nawa wojenna nosata, ostrożelazna. Kn. Nosate łodzie. Mącz. **4.** †N. a. †**Wozgrzywy** *chory na nosaciznę:* N. koń z głową pochyloną stawa, z nozdrza mu płynie materja. Dor. <Od Nos>

Nosean, u, lm. **y, Nozean** min. *krzemian glinu i sodu z siarczanem sodu, krystalizujący w układzie równoosiowym.* <Od nazwiska uczonego Nm. Nose †1835>

Noseczek, czka, lm. **czki** p. **Nos.**

Nosek, ska, lm. **ski 1.** p. **Nos:** a) N. mały, zgrabny, zadarty. N. orła, bródka kozła. Mick. [Składać ś. z noska]=*składać ś. na wódkę w ten sposób, że kto ma większy nos, musi dać więcej pieniędzy.* b) Każdy ptaszek swoim ś. noskiem żywi. Prz. Ptaszę, gdy ś. już dostoi w jaju, w skorupę kołace i kluje noskiem. Sak. c) N. komorzy, muszy. Kn. Kłoski, jak komarowe noski. Prz. (= *cienkie, nikłe*). d) N. u imbryka. e) N. u buta, u trzewika. Trzewik pękł na samym nosku. Bywają buty z uciętemi noskami. Mag. N. jaja (=*węższy koniec*). Jaje ma dwa końce: N. i puszkę. Sł. wil. Będziemy bić jaja N. na N. Sł. wil. f) N. pióra (=*sam koniec pióra zatemperowanego*). Uciąć, zrównać N. Gruby N. Na piórze włosek i bardzo spisany N. Mick. g) N. abo rurka u lampy. Kn. Lampowy N., rurka, przez którą opalonego knota zbytki odchodzą. Das. **2.** *gra dziecinna i gminna w karty, w której przegrywający dostaje kartami po nosie.* **3.** [Dać noska] =*uderzyć, potrącić.* **4.** *gatunek gołębia.* Haur. **5.** bot.: = a) N., N. chróścielowy, N. ziębi, Noski bocianie, Noski ziębie, Noski żórawie p. **Bodziszek:** Ziele to ma na końcu noski, jako bocianie, i stąd go zowią tak. Urzęd. b) N. czapli p. **Muszkatel.** **6.** w lm. cyk. *przyrząd druciany, zakładany w bicyklach na pedały w celu dostarczenia jeźdźcowi punktu oparcia dla stóp.* **7.** kosz. *kółko sterczące, na które ś. zakłada zamek koszyka.* <Od Nos>

[**Nosiacz, a,** lm. **e**] p. **Nosiciel:** Nosiacze, przynoszący pożywienie kosarzom św. Izydora. <NIOS/NOS>

Nosiciel, a, lm. **e,** †**Nosarz,** †**Noszarz,** [**Nosiacz**] *ten, co nosi coś, jest wyznaczony do noszenia czegoś:* Pluto, N. trójzębu. Otw. Orzeł, N. Jowiszowej broni. Otw. Siedź na twym nosicielu (koniu) i lekko i bacznie. Toł. Chrystusa nosicielami zostaniemy, gdy Jego ciało i krew w ciało nasze weźmiemy. Skar. Atlas, król maurytański, pierwszym słonecznego i księżycznego biegu będąc wynalezcą, nosicielem nieba jest nazwany. Troc. Lek.: N. opatrunków = *żołnierz noszący skrzynkę z opatrunkami.* <NIOS/NOS>

Nosicielka, i, lm. **i** forma ż. od **Nosiciel;** †**Noszarka.**

Nosić, i, ił, im. bierny **noszony** a. [**nosiony**], **Naszać,** ×**Nosiwać,** [**Nosować, Nosywać**] częstot. od **Nieść 1.** *trzymając co chodzić, dźwigać:* N. wodę, drzewo, kamienie. Każ wina N. starego. Petr. (=*przynieść*). Jedni drugiego brzemiona noście. Wuj. Przen.: Kto chce iść za mną, ma N. krzyż swój. Wuj. (=*znosić utrapienia*). Przen.: Do czasu dzban wodę nosi. Prz. a.: Nosi wilk, poniosą i wilka. Prz. = *złe prędzej czy później swoją karę odbierze.* — Najrychlejsze ukrócenie krogulca bywa, często go na ręce nosząc. Trzyc. Noszone ptaki łowcze były drogie. Krasz. N. dziecię na ręku, na rękach. Mamka w zanadrzu swoim dziecię nosi. Skar. Nosił go na ramionach swoich. Wuj. Od senatu wszystkiego Skarga był niemal na ręku noszony. Birk. (=*okazywano mu wielką cześć*). Kazać N. ś. w krześle. Sł. wil. Kazała pochodnie zapalać i po grodzie ś. naszać. Krasz. Bezbożniku, jak cię ziemia nosi! Człowiek ze wszech, których jedno ziemia nosi, najniepoczciwszy. Pilch. — Przen.: On wolę pańską nosi i odnosi. Mick. (= *ogłasza, oznajmia*). **2.** *mieć przy sobie, mieć z sobą:* N. co w kieszeni. N. (przy sobie) zegarek, pieniądze. Ten obrazek młodzieniec nosił pobożnie na piersiach. Mick. Dotąd nosił wielki pęk kluczów za pasem. Mick. Umiem chodzić około domu, N. klucze. Mick. Sam Pan Bóg do komory serca naszego klucz nosi. Skar. N. kij, szpadę, pistolety. Piętnaście strzał noszę w kołczanie. Krasiń. Maciej zwan Konewka od sztućca, który naszał. Mick. Gdzie stoję, tam i mieszkam, bo wszystko z sobą noszę. L. **3.** *mieć, posiadać:* N. długie włosy, wąsy, brodę, tonsurę. Z czego, proszę, są promienie, które ty nosisz na głowie? Słow. Nie od parady głowę nosi na karku. Nosisz głowę nie dla proporcji. Chodź. Nie dla kształtu ja moją głowę noszę. Bratk. Że nasz dziad nosił ogon, i my go nosimy. Tremb. Rzeki Nissa i Odra wody czerwoniawe, jakoby zakrwawione, przez trzy dni nosiły. Nar. U drzwi domostwa wszystkie klamki, ćwieki, haki, a. ucięte, a. noszą szabel znaki. Mick. (=*mają na sobie*). Dzieła wszystkie ówczesne noszą cechę trwogi umysłowej i moralnego upadku. Mick. Charakter głównej postaci, wybitne cechy wpływu Byrona noszący. Chm. N. imię, tytuł. Nosił Kościuszkowskie miano. Mick. Nosiła nielubione odtąd nazwisko. Chm. Nieznane imię, cudzoziemskie lice nosiłem przez te ludne place i ulice. Mick. (=*mając chodziłem*). N. żal w sercu, a wesołość na twarzy (=*żywić*). **4.** *trzymać, wznosić:* N. rękę na temblaku. N. głowę zadartą, szyję wygiętą. Koń ma szyję N. w górę. Trzyc. Nosi pięknie głowę. Troc. Nie ma ś. gęba wyżej nosa N. Prz. (=*nie trzeba być zbyt dumnym*). **5.** *używać czego jako części ubrania, ubierać ś. w co, chodzić w czym, mieć na sobie:* Noszę na sobie kożuch, chodzę w szubie. Kn. Naszał strój niemiecki. Troc. N. suknię, surdut, frak, palto, płaszcz, futro, sutannę, kaptur. N. cienkie koszule. N. buty, trzewiki. N. kapelusz. N. czapkę na bakier. Dobre były tamte czasy, gdy człek nosił złote pasy. Pol. N. żałobę. N. rękawiczki, ostrogi, perukę, pierścionki. N. na szyi korale, perły. Medowie drogie kamienie na szyi, na po-

szwach, na mieczach i na butach nosili. Skar. Powszechne prawo mody jest: tak teraz noszą. Jez. (=*taka moda*). Suknia noszona i nieświeża. Korz. (=*używana*). **6.** †N. i [N.] *ubierać, odziewać, przyodziewać:* Noszę podło syna, sługę. Kn. Noszę strojno, cudnie syna, sługę. Kn. Temu, co w aksamicie sługi nosił, samemu ledwie potym falendyszu dostawa. Petr. Tetys nosiła Achillesa nie jako mężczyznę, ale jako pannę, aby był wolen od wojny. Otw. Semiramis, wziąwszy na ś. odzienie syna, syna w swoim ubierze nosiła miasto siebie. Biel. M. W jedwabiach syny swe nosili. Glicz. Okoliczna szlachta oszmiańska jedną nogę w bucie, a drugą w łapciu nosi. Chodź. **7.** †N. *znosić, wytrzymywać:* Tego ś. synu trzymaj, a ludzkie przygody ludzkie (=po ludzku) noś. Kochan. (Tarnowski) przyszedł ku starości, którą snadnie nosił, krom żadnej przykrości. Kochan. **8.** †N. *zachowywać, utrzymywać:* Ten, który wszystkie rzeczy stworzone do tego czasu nosi a. zachowuje i zatrzymywa, nie może być inszy, tylko sam Bóg. Salin. **9.** ✕N. *zaprawiać, wprawiać, przyzwyczajać:* Od dzieci ich do tego noszono. Krasz. **10.** †N. *obracać, zwracać, wykręcać:* Nosi go dużo zewsząd. Troc. Co nosimy tu i owdzie oczy i uszy swoje po świecie? w Polskę, to jest sami w ś. wejrzyjmy. Orzech. **11.** †N. kogo = *mówić o kim, obmawiać, obgadywać kogo:* Mówią o nim wszyscy, noszą go. Kn. Noszę kogo po ludziach, obmawiam. Kn. Kto w niełasce pańskiej, z tego wszyscy dworują, a będą go sobie podawać, N., piastować, aż do pacholąt przyjdzie. Górn. **12.** †N. kogo za co = *uważać, poczytywać, mieć:* Za młodzieńca bez próby nosił go wojennej, za pieszczone paniątko. Jabł. **13.** N. a. N. płód, †N. w żywocie=*być w ciąży:* Naleziona jest, iż nosiła w żywocie z Ducha Świętego. Leop. N. płód przez dziewięć miesięcy. Śł. wil. Klacz nieujeżdżona i nosząca w łonie. Dm. Klacze noszą jedenaście miesięcy. Świnia ś. we cztery miesiące po spuszczeniu oprosi, bowiem cztery miesiące nosi. Trzyc. **14.** Jaja N.=*składać, znosić.* Przen.: Człek jestem mały ale bywały, wiem, gdzie kury jaja noszą. Krasz. (=*jestem sprytny*). **15.** (o koniu) *mieć chód:* Ten koń lekko, ciężko nosi. **16.** bart.: N. na robaka (o pszczołach) = *na wiosnę z błot i z kałuż miód zbierać.* **N. ś. i.** ✕N. ś. = *zmieniać miejsce, chodzić:* Człowiek o dwu tylko nogach jest, na których ś. nosi. Sak. **2.** †N. ś. skąd=*wynosić ś., oddalać ś.:* Synowie niech przed nędzą z ojcowskich pustek ś. noszą. Kochan. **3.** z czym=*nosić, włóczyć co ciągle z sobą:* N. ś. z tobołkami, z dzieckiem. Nosi ś. z teką rysunkową. Chm. Nosi ś., jak kura z jajem. Prz. Przen.: Nosił ś. ze swą uczonością wielce. Krasz. (=*starał ś. ją wszystkim okazać*). Przen. *oddawać ś. czemu, zajmować ś. czym, mieć coś przez czas dłuższy:* N. ś. z myślą, z zamiarem. Nosi ś. z myślą zbudowania domu. **4.** *ubierać ś., chodzić:* N. ś. po polsku, po francusku, modnie. Europejczykowie noszą ś. krótko, orjentalne narody długo. Kluk. Ta panienka pięknie ś. nosi, ale z szpetnego zysku. Bals. Na on czas nie tak poważnie i pieszczono nosili ś. panowie. Błaż. Krezus wszystkim kazał ś. w złocie N. Glicz. [Kaśka ś. nosi po miastowemu. Chudobnie sie nosem (=*ubogo ś. ubieram*)]. **5.** [N. ś.]=a) *trwać, być, żyć:* W poćciwości ś. Marysia nosiła. b) *wynosić ś., nadymać ś., udawać coś wielkiego, być dumnym:* Patrzcie, jak ś. nosi! (=*patrzcie, jaki dumny*). **6.** †N. ś. przeciw komu = *zachowywać ś. względem kogo, postępować z kim:* Nie możemy dobrze ś. N. przeciw drugim, jeśli pierwej przeciw samym sobie nie będziemy dobrze ś. N. Petr. **7.** †N. ś. za kogo a. [N. ś. kim] = *być poczytywanym, uważanym za kogo, uchodzić za kogo:* Korybut w Czeskim królestwie za króla ś. nosił, aczkolwiek nie był koronowany. Stryjk. Troje dziatek straciła, jeszcze ś. panną nosiła. Kolb. <NIOS/NOS>

Nosidło, a, lm. **a l.** †N. p. **Nosze:** N. podróżne, podróżnych. Kn. **2.** część. w lm. a. [**Nosaki, Nosiłki**] *drążek do noszenia konewek a. wiader z wodą,* sądy, ✕wodonosze, [sządy, jarzmo, koromysło, naście, pedy, szmidy]: We wrotach fabrycznych zjawiały ś. nowe postacie z pełnemi nosidłami na plecach, a wracały wesoło z próżnemi. Sier. **3.** [Nosidła] lm.= *drążki do znoszenia siana do stogu.* **4.** †N. p. **Noszenie:** Potym panom z ołtarza oddawano ich nosidła cało. Stryjk. <NIOS/NOS>

Nosigrosz, a, lm. **e** *woreczek do pieniędzy, sakiewka, portmonetka.* <Nosić + Grosz>

Nosiłka, i, lm. **i l.** [Nosiłki] lm. p. **Nosidło. 2.** kam. *gruba deska do przenoszenia kamieni.* <NIOS/NOS>

Nosio, a, lm. **e** p. **Nos:** Ten N. różowy. Fred. A.

[**Nosióny**] p. **Nosić.**

Nosisko, a, lm. **a** p. **Nos:** Mój drągal N. wciąga w siebie wiosnę. Zag.

✕**Nosisty** p. **Nosaty.**

[**Nosisty**] p. **Nośny:** Nosista odzież.

†**Nositelny** p. **Nośny:** Przeprawił ś. przez most N. Skar. Skrzynka, nazwana ciemnicą nositelną. Hube.

✕**Nosiwać, a, ał** p. **Nosić:** Rzeki poczęły N. z olszy dłubane łodzie. Otw.

✕**Nosiwanie, a,** blm., czynność cz. **Nosiwać.**

[**Nosiwo, a,** lm. **a**] p. **Nos.**

Nosiwoda, y, lm. **y** *ten, co za pieniądze roznosi wodę po domach,* ✕wodonosiciel, ✕wodonosz, ✕wodonośca, ✕wodonoszca, ✕wodniczy, ✕wodnik. <Nosić + Woda>

†**Noska, i,** lm. **i,** †**Noszka** *pończocha.* <? Por. Ros. nosokъ=skarpetka>

†**Nosny** p. **Nosowy.** Lek.: N. wrzód=*ukleja nosowa* (polypus nasi). <Od Nos>

Nosogardzielowy anat.: Jama nosogardzielowa=*górna część gardła a. gardzieli,* jama gardzielonosowa (cavum pharyngo-nasale). <Nos + Gardziel>

✕**Nosokryj, a,** lm. **e** *używane daw. nakrycie nosa.* <Nos + KRY>

Nosołzowy anat.: Przewód N.=*przez który łzy do jam nosowych spływają* (canalis naso-lacrymalis). <Nos + Łza>

Nosopodniebienny anat.: Nerw N. = *gałązka nerwu przegrody nosowej* (nervus nasopalatinus). <Nos + Podniebienie>

Nosorożcowy przym. od **Nosorożec.**

Nosorożec, żca, lm. **żce,** ✕**Nosoróg** zool. (rhinoceros) *zwierzę wielokopytowe z rogiem na nosie.* Gatunki: N. afrykański (rh. africanus). N. indyjski (rh. indicus). N. parskał. Mor. <Nos + Róg>

✕**Nosoróg, oga,** lm. **ogi** zool. p. **Nosorożec:** N. kościanemi przyodziany łuskami. Troc. Jako ostrowidz lub jako N., bo widzi ostro i rogiem przenika. Słow. <Nos + Róg>

Nosorzęskowy anat. p. **Nosorzęsowy.**

Nosorzęsowy, Nosorzęskowy anat.: Nerw N.= *gałązka oddzielająca ś. od gałęzi oczowej nerwu*

trójdzielnego (nervus nasociliaris). <Nos + Rzęsa>

× **Nosostrzały** *noszący strzały:* Apollo N. Djana nosostrzała. Barki nosostrzałe. Kołczan N. <NIOS/NOS + Strzała>

Nosościski, ów, blp., **Ściskonosy** żart. *binokle, nanośniki.* <Nos + Ściskać>

[**Nosować, uje, ował**] p. **Nosić:** Winkom z sobą nosował. Nosujes przy sobie? — Wse (= zawsze) nosujem. Tet. <NIOS/NOS>

[**Nosowanie, a,** blm.] czynność cz. **Nosować,** *noszenie.*

Nosowość, i, blm. rz. od **Nosowy:** Denominacje pozmieniał, prowincjonalną mazowiecką nosowością obciążył. Lel. (= *brzmieniami nosowemi*). <Od Nos>

Nosowy, †**Nosny** przym. od **Nos:** a) N. rzemień u uzdy końskiej. L. (= *na nos wkładany*). Anat.: Chrząstka nosowa (cartilago nasi). Jama nosowa. †Niższe konchy nosowe p. **Małżowinowaty.** Labirynt N. p. **Labirynt.** Przegroda nosowa (septum narium) = *ścianka nozdrza przedzielająca,* in. × międzynozdrze. Skrzydła nosowe. Lek.: †Wielonóg N. p. **Krakacica.** Wrzód N. Perz. Zool.: **Gzik** N. p. **Gzik.** b) jęz. *przez nos wymawiany:* Brzmienia, samogłoski, spółgłoski nosowe. Samogłoski nosowe były niegdyś właściwością wszystkich języków słowiańskich. Kryń. c) wiośl.: Część nosowa statku. Wiosło nosowe (= *najbliższe przodu*). <Od Nos>

Nosówka, i, lm. **i I.** [N.] *chustka do nosa.* Troc, Rodz. **2.** jęz. *samogłoska nosowa.* **3.** wiośl. p. **Wędka.** <Od Nos>

Nostalgiczny lek. przym. od **Nostalgja.**

Nostalgja, i, blm. lek. (nostalgia) *tęsknota za ojczyzną doprowadzająca do choroby,* in. tęsknica, †domarad, × domotęska, × krajotęska, × rodzinotęska. <Now. z Gr. nóstos = powrót + álgos = ból>

Nostryfikacja, i, lm. **e** *czynność urzędowa, nadająca osobie lub dokumentom prawa krajowe.* <Now. z Łć. noster = nasz + facere = czynić>

Nostryfikować, uje, ował *nadawać cudzoziemcowi prawa przysługujące krajowcom.*

Nostryfikowanie, a, blm., czynność cz. **Nostryfikować,** *nostryfikacja.*

†**Nostrzeg, a,** lm. **i** bot. p. **Nostrzyk.**

†**Nostrzek, rzka,** lm. **rzki** bot. p. **Nostrzyk.**

†**Nostrzeń, a,** lm. **e** bot. p. **Nostrzyk.**

Nostrzyk, a, lm. **i, Nozdrzyk, Nozderek,** †**Nostrzek,** †**Nostrzeg,** †**Nostrzeń,** †**Nozdrzek,** [**Nozdrzeniec**], **Melilot,** [**Melot, Malot**] bot. (melilotus) *roś. z rodziny motylkowatych.* Gatunki: N. biały (m. leucantha s. vulgaris). N. modry a. Komonica swojska, Kozieradka błękitna, Lipka, Narduszek, †Nardusek (m. coerulea s. trigonella coerulea). N. żółty a. zwyczajny (m. officinalis). Por. **Nazdrzyk.** <Por. Czes. nostřek>

Nostrzykowy przym. od **Nostrzyk,** *melilotowy:* N. plaster. Perz.

[**Nosula, i,** lm. **e**] *kobieta z dużym nosem.* <Od Nos>

[**Nosywać, a, ał**] p. **Nosić:** Nosywał papierecki za wyjuconym (= uczonym). <NIOS/NOS>

[**Nosywanie, a,** blm.] czynność cz. **Nosywać,** *noszenie.*

†**Nosza, y,** lm. **e** *noszenie płodu w żywocie, ciąża, ciężarność, brzemienność:* Zapuchła w pasie i szczęśliwą noszą powiła córkę. Mor. A. <NIOS/NOS>

†**Noszacki** przym. od **Noszacz:** Noszackie bractwo. Łab.

†**Noszacz, a,** lm. **e,** †**Noszak,** †**Noszarek,** †**Trajtocznik** gór. *robotnik używany do przenoszenia rudy.* <NIOS/NOS>

[**Noszaczka, i,** lm. **i**] *kobieta, która niesie dziecko do chrztu.*

Noszak, a, lm. **cy a. ki** gór. **I.** †N. p. **Noszacz. 2.** *robotnik znoszący i nabijający sól.* <NIOS/NOS>

†**Noszarek, rka,** lm. **rkowie** gór. p. **Noszacz.**

†**Noszarka, i,** lm. **i I.** forma ż. od **Noszarz,** p. **Nosicielka. 2.** a. †**Trajtocznica** gór. *robotnica używana do przenoszenia rudy.*

†**Noszarz, a,** lm. **e** p. **Nosiciel:** Tragarz, N., drążnik. Kn.

Nosze, ów a. [y], blp., †**Nosidło** *przyrząd do noszenia ciężarów, tragi:* Z gałęzi i płaszczów zrobili N. dla rannego. Na noszach chorego, towary noszą. Troc. Tam królowa bez lektyk, bez noszów chodziła. Pot. [N. do gnoju]. <NIOS/NOS>

Noszenie, a, lm. **a I.** blm., czynność cz. **Nosić:** a) N. zboża do okrętu. Troc. N. dla zdrowia, kto jazdy nie może mieć abo wytrwać. Kn. b) N. pieniędzy przy sobie jest niebezpieczne. c) Zakazać noszenia brody. d) N. głowy do góry oznacza śmiałość. e) N. ubrania. f) N. w żywocie. Kn. (= *ciąża, brzemienność*). *Foetura,* N. płodu, to jest wszystek ten czas, którego noszą płód. Mącz. **2.** †N. *miejsce do noszenia:* N., miesce do noszenia, jako chodzenie, pojźrzenie. Kn. Wygodne N. Troc. **3.** †N. *ciężar brany do przeniesienia na jeden raz:* N. drew jedno, drugie. Kn. (= *naręcze*). **4.** †N. *danie, potrawa, półmisek:* N. potraw jedno, dwoje, troje. Kn. Kurczę upiec i tym na pierwsze danie stół miernie obdarzyć, a drugie zaś N., co mógł mieć w ogrodach. Mat. Zdejmują u stołu półmiski w skok jedne po drugich, że w krótkim bardzo czasie wydadzą siedmdziesiąt noszenia. Kłok. **5.** †N. *sposób ubierania ś.:* Kiejstut w płaszczu białym według krzyżackiego habitu a. noszenia. Stryjk. **6.** †N. *przedmiot noszony na szyi* = a) i [N.] a. †**Nosidło** *ozdoba noszona na szyi, naszyjnik:* N. drogie dla ozdoby, zawieszenie na szyi. Kn. N. drogie dla ozdoby, jako krzyżyki, kanaczki. Troc. U szyi mu na piersiach wisiało N. P. Koch. Chętnie ten upominczek, świetne N., złoty łańcuszeczek daję dziecięciu. Groch. Oddał poseł od króla kosztowny upominek, N. na bogatym kamieńmi osadzonym łańcuchu, który zaraz na szyję sobie włożyć kazał. Górn. Żenie swej N. i szatę dawał. Km. b) *amulet, talizman:* N. od czarów, uroków, trucizny. Kn. Cząstki krzyża świętego za najprzedniejsze N. używał. Błaż. c) *przedmiot wkładany na szyję dzieciom podrzuconym:* N. abo zawieszenie u dzieci porzuconych dla poznania potemnego. Kn.

Noszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nosić ś.:** Chcąc różnicę szlachty od mieszczan w noszeniu ś. nawet utrzymać, postanawiamy, aby żaden mieszczanin nie zażywał szat jedwabnych. Skrzet.

[**Noszennik, a,** lm. **i**] p. **Naszyjnik.**

†**Noszka, i,** lm. **i** p. **Noska.**

Nosznia, i, lm. **e, Putnia** *naczynie do noszenia słodu.*

Nośnik, a, lm. **i I.** lm. **cy** *ten, co nosi ciężary, dźwigacz, tragarz.* **2.** *rzecz, która coś nosi, prze-*

nosi, in. przenośnik: Każde ciało nienaelektryzowane czyli obojętne jest nośnikiem ilości elektrycznej. Bog. Lek.: Nośniki zarazka. **3.** anat. (atlas) *pierwszy krąg szyjowy.* **4.** apt. (vehiculum, excipiens) *lek obejmujący, objemnik.* <NIOS/NOS>

Nośność, i, blm. kol.: N. wozu=*największy ciężar, którym wóz może być obciążony*, in. znośność wozu, udźwig wozu, siła udźwigu.

Nośny 1. †N. *mogący nosić, do noszenia służący:* Z łódką nośną nad wodami mętnemi Charon stoi. Bardz. **2.** †N. a. †**Nositelny** *dający ś. przenosić, przenośny, ruchomy:* W Lemnie armaty leją nośne, koluwryny. Koch. W. Dział do obrony było 14, z których 4 wielkie i nośne. Górs. **3.** †N. *donośny.* Pot. **4.** †N. a. [**Nosisty**] *dający ś. długo nosić, trwały w noszeniu, mocny:* W tym suknie chodzimy, które jest droższe, nie które nośniejsze i trwalsze. Star. **5.** Kura nośna=*niosąca ś.*, nieśna, [nieśliwa]: Nośna kokosz. Troc. Półtoraroczne kury są najnośniejsze. Kluk. **6.** fl.: Nośna sztuka=*sztuka drzewa mało ś. w wodę nurzająca.* <NIOS/NOS>

[**Not, u,** blm., **Nót**] *potrzeba, niedostatek, bieda:* Nie je N. <Nm. Noth>

Nota, y, lm. **y 1.** ×N. *znak, znaczek:* Postawić notę. Sł. wil. **2.** *przypisek, dopisek, uwaga, objaśnienie:* Zrobić notę na wybrzeżu książki. Sł. wil. N. autora, wydawcy. Chodź. Te cztery wiersze są tłómaczone z arabskiego czterowiersza, umieszczonego w notach do Antologji arabskiej pana de Lagrange. Mick. Mamy dawać wota, co ś. lepiej podoba wam, tekst czyli N. Biel. M. **3.** *zarzut, skaza, plama:* Żyć bez noty. L. Gdy ś. kto raz kłamliwym w swym słowie pokaże, trudno, by prawdę mówił, notę z siebie zmaże. Żegl. Dać komu notę. Mieć notę u policji. **4.** *pismo urzędowe, zawierające przedstawienie jakiejś sprawy:* N. urzędowa, tajna. N. dyplomatyczna (=*pismo, zawierające odezwę treści politycznej jednego rządu do drugiego*). Napisał notę o położeniu Rygi, jako podstawy działań wojennych na brzegach morza Baltyckiego. Chm. **5.** *podana na piśmie wiadomość giełdowa, wiadomość podana w cedule giełdowej:* Rewolucje, jakie zaszły w ostatniej epoce na targach pieniężnych, nie wykorzeniły dawnej nieufności do not papierowych. Smarz. **6.** †N. *wieść, wiadomość, ślad.* Pot. **7.** han. *rachunek, dotyczący towarów mniejszej wagi i sprzedanych w małych ilościach.* **8.** ×N. muz. p. **Nuta:** a) N. w muzyce oznacza ton podług linji, na której lub nad którą jest położona. Mag. Gółka muzyczna, czyli cała N. w muzyce, ma w sobie ogonatek czyli półnotek dwie. Mag. b) Śpiewać, grać z not. Troc. Przen.: Z not ś. uśmiecha, w takt słowa mierzy. Zabł. (=*sztucznie, wymuszenie*). c) Śpiewali hymn wdzięczną notą. Groch. Hymny te notą kościelną dawną śpiewać możesz. Groch. Subtelną notą dumy żałobne śpiewają. Otw. Pieśń nową Panu zaśpiewajcie, notą głosu wesołego. Ryb. Wesołe noty i stroje słodkobrzmiącej lutni. Ustrz. Przen.: Poetyckich not nauczycielu, dodaj mi rymów, dodaj mi słów wielu. Susz. (=*utworów*). Przen.: Na tę notę coś mówił. Troc (=*mniej więcej w ten sposób*). Przen.: Umiem tego tylko notę. Troc (=*trochę, niewiele*). Przen.: †W notę komu trefić, trafić, ugodzić=*dogodzić, trafić do przekonania komu:* Dziwny to kompan, wierz mi, był za swego wieku, a umiał w notę trefić każdemu człowieku, króla i wszytki pany prawie był zhołdował. Rej. Prawieście nam trafiły w notę, panie miłe. Biel. M. Pochlebniki umieją ś. z pańską myślą zgadzać, a w notę jej trafiać. Kosz. Panowie tych tylko radzi widzą, którzy im, jako mówią, w notę ugodzić umieją. Kosz. **9.** praw. *podanie, które robi strona do sądu o to, co ś. jej z prawa należy.* Zdr. × **Notka.** <Łć. nota>

Notabene przys. *należy wziąć pod uwagę i to, w dodatku:* Nie mu nie będzie: jest młody i N. bardzo silny. <Łć. nota bene dosł. = zauważ dobrze>

Notabenka, i, lm. **i 1.** *zwrócenie uwagi, ostrzeżenie, przestroga:* Ksiądz dawał na mnie notabenki profesorom. Krasz. **2.** *zarzut, nota:* Zaczął dowiadywać ś. cichaczem, czy jakiej tam notabenki na nimby nie znalazł. Gliń. **3.** *rzecz dana na pamiątkę:* To jego włosy, a tę notabenkę sam robił, sam mi na palec ją wkładał. Gosz. <Od Notabene>

Notabilitacja, i, lm. **e** zb. *najpierwsze osoby w kraju, szlachta najznakomitsza, arystokracja, magnaterja, notable.* <Od Łć. notabilis=wyróżniający ś.>

Notable, ów, blp. *najznakomitsi obywatele:* Strój sułtana nie różnił ś. niczym od stroju następcy tronu, krewnych lub notablów. Sienk. We Francji notablami nazywano zgromadzenie ludzi wysokiego znaczenia i wpływu, zastępujące stany gieneralne. <Fr. notables>

Notacja, i, lm. **e** *oznaczanie znakami umówionemi:* N. muzyczna, chemiczna, szachowa. <Łć. notatio>

× **Notalingwa, y,** lm. **y** *zbiór reguł gramatycznych:* Żaki moje, pilnując notalingwy, lepiej gadali po łacinie, jak dzisiejszy pan jaki marszałek lub podkomorzy. Chodź. <Łć. nota = uwaga + lingua = język>

[**Notareus, a,** lm. **e**] p. **Notarjusz.**

Notarjalnie przys. od **Notarjalny.**

Notarjalny 1. *do notarjusza należący; dla notarjuszów przeznaczony:* Kancelarja, ustawa, organizacja notarjalna. **2.** *przed notarjuszem spisany, przez notarjusza poświadczony, rejentalny:* Akt N. **3.** *przez notarjusza używany:* Trudne i zawiłe znaki notarjalne w dokumentach przerysowywał. Krasz.

Notarjat, u, blm. **1.** a. **Notarjuszostwo, Notarjuszowstwo** *czynność, zajęcie notarjusza, rejentura.* **2.** ×N. *przygotowywanie ś. do zawodu notarjusza, uczenie ś. wiadomości potrzebnych notarjuszowi.* **3.** *ogół notarjuszów, instytucja notarjuszów.* **4.** lm. **y** *biuro, kancelarja notarjusza.*

Notarjusz, a, lm. **e,** [**Notareus, Natareus, Natereusz, Notoreus, Naterus, Matereusz, Motareus, Matereus, Matareus, Materyjus, Mentereus, Materdeus, Latarnik**] *urzędnik sądowy, spisujący akty dobrej woli (t. j. sprzedaży, kupna, dzierżawy, darowizny, zapisów, umów i t. p.),* in. rejent, regient: Zawrzeć umowę przed notarjuszem. N. konsystorski. Na sesjach publicznych (magistratu) zasiadał syndyk po notarjuszu czyli pisarzu. Wej. <Łć. notarius>

Notarjuszostwo, a, blm., **Notarjuszowstwo 1.** p. **Notarjat. 2.** zb. *notarjusz z żoną.*

Notarjuszowa, ej, lm. **e** *żona notarjusza.*

Notarjuszowski przym. od **Notarjusz:** Urząd N.

Notarjuszowstwo, a, blm. **1.** p. **Notarjat. 2.** p. **Notarjuszostwo.**

Notarjuszówna, y, lm. **y** *córka notarjusza.*

Notatka, i, lm. **i,** **Notyska, Konotatka, Konotacja,** w lm. **Notaty** *uwaga zapisana dla pamięci:*

Robić notatki przy czytaniu dzieła. <Z Łć. notare, im. notatus, p. Notować>

Notatkowy przym. od **Notatka**: Seksterniki notatkowe. Łźń.

Notatnik, a, lm. **i** *książeczka do robienia notatek, notes:* Dobył zaraz ołówek i N., aby sobie przepisywać wszystko. Krasz.

Notator, a, lm. **owie** a. **rzy** *ten, co robi noty do jakiegoś dzieła:* Lengnich Galla Marcinem ochrzcił, o czym N. kodeksu heilsbergskiego nie wiedział. Lel. <Śr. Łć. notator>

Notaty, at, blp. p. **Notatka.**

†**Notek, tka,** lm. **tki** p. **Nuta.** Przen.: Na swój N.=*według swego stanu:* Hojniej żywie kożusznik na swój mały N., niźli na wsi nieborak, orząc pługiem kmiotek. Biel. M. <Łć. nota>

Notes, u, lm. **y** *mała książeczka kieszonkowa do podręcznego zapisywania, notatnik:* N. nauczycielski do zapisywania stopni. Zdr. **Notesik.** <Fr. notes=uwagi, notatki>

Notesik, u, lm. **i** p. **Notes.**

Notka, i, lm. **i** **I.** ×N. p. **Nota:** Umiem tego tylko notkę. Troc. **2.** druk. *przypisek, odsyłacz pod tekstem.*

×**Notnia, i,** blm. *prawidła, dotyczące długości samogłosek i zgłosek, iloczas, prozodja.* Kopcz. <Od Nota>

[**Notoreus, a,** lm. **e**] p. **Notarjusz.**

Notorycznie przys. od **Notoryczny:** Gazety, zjednane dla danej sprawy N.

Notoryczność, i, blm. rz. od **Notoryczny.**

Notoryczny *powszechnie znany, powszechnie wiadomy, jawny, otwarty.* <Łć. notorius>

I. Notować, uje, ował, [**Nutować**] **I.** a. **Konotować** *zapisywać dla pamięci:* N. ważniejsze szczegóły z wykładu profesora. N. nazwiska. N. kurs papierów procentowych w cedułach giełdowych. Przen.: N. sobie co w pamięci. W tych słowach N. mamy, iż męstwo Judyty czystości jest przypisane. Birk. *(= uważać, zaznaczać, zapamiętywać).* **2.** *zarzutem obarczać, dawać notę:* Proszę was, notujcie moje potknienia. Wys. Żona nienotowana w wierności. L. Człowiek notowany *(=obarczony zarzutem przez policję, stojący pod zarzutem, mający notę).* <Łć. notare>

2. Notować, uje, ował cieś. i stol. p. **Nutować.**

I. Notowanie, a, blm., czynność cz. **I. Notować.**

2. Notowanie, a, blm., czynność cz. **2. Notować.**

Notowany p. **I. Notować.**

×**Notowy** przym. od **Nota,** *nutowy:* Papier N.

†**Notwerk, u,** lm. **i** gór. p. **Nochwerk.**

Notyfikacja, i, lm. **e** p. **Notyfikowanie:** Fakt ten ważny zasługiwał na notyfikację urzędową. Kal.

Notyfikować, uje, ował co=*podać do wiadomości, donieść, zawiadomić o czym:* Rząd notyfikował mocarstwom wcielenie Madagaskaru. Notyfikował mu przez parlamentarzy swoje warunki. Kaczk. <Łć. notificare z notus = wiadomy + facere = czynić>

Notyfikowanie, a, blm., **Notyfikacja** czynność cz. **Notyfikować.**

Notysa, y, lm. **y** han. *notowanie kursu papierów w cedułach giełdowych.* <Fr. notice, Włos. notizia>

Notyska, i, lm. **i** p. **Notatka.**

Noumen, u, lm. **y,** !**Numen** fil. *rzecz dostępna tylko dla rozumu, dana tylko w pojęciu; rzecz sama w sobie; byt transcendentny, niedostępny jako zjawisko.* <Gr. noúmenon>

Noumenologja, i, blm. fil. *nazwa psychologji ogólnej w szkole Hegla.* <Now. z Gr. noúmenon + -logía = znawstwo>

†**Now** (jako orzeczenie) p. **Nowy.** L.

Nowacja, i, lm. **e** praw. *zmiana zobowiązania na inne, tak że pierwsze umarza ś.* <Łć. novatio>

†**Nowaczek, czka,** lm. **czkowie,** [**Nowaczek**] p. **Nowak:** *Tirunculus,* N., młodziczek, prostaczek. Mącz.

†**Nowak, a,** lm. **cy** a. **ki** **I.** i [N.] a. ×**Nowotnik,** †**Nowouk** *człowiek początkujący w jakim zawodzie, nowicjusz:* N., nowotny żołnierz, orator, sługa. Kn. Lepszy żołnierz w potrzebach bywały, niż N. Petr. Na urzędy kościelne dawani być nie mają nowacy nieświadomi i nieumiejętni, ale ci, którzy ś. w tym ćwiczyli i długo ś. w tej szkole uczyli. Skar. **2.** *człowiek, który ś. pierwszy ze swego rodu wzniósł na wyższe stanowisko, człowiek bez przeszłości, parwenjusz: Novus homo,* młody człowiek, N., co niewysokiej będąc rodowitości, pierwszy z swego domu wzgórę ś. wyniósł. Pilch. Moja rada jest ta, aby z pośrzodka nas był jeden obrany, któryby szedł w poselstwie do raju, do tego nowaka Adama i do jego samice. Post. pr. **3.** p. **Nowiniarz:** N., nowotnych rzeczy wynalezca, sprawca. Kn. Zdr. †**Nowaczek, [Nowaczek].** <Od Nowy>

Nowalijka, i, lm. **i** p. **Nowalja:** N. mospanie dziś święcone jaje, pociągnąwszy za ucho, wraz kiełbasę daje. Pot. Przen.: Chciałbym nowalijkę jaką dla mej żony ułowić. Krasz. *(= nowinkę).*

Nowalja, i, lm. **e** **I.** *pierwszy raz w roku a. w sezonie podana potrawa, szczeg. z ogrodowizny:* W marcu i kwietniu szpinak jest jeszcze nowalją. Szum. Ogrodnicy wymyślni w nowaljach dziwnych. Mat. Dano kurczęta z sałatą pierwszego marca, jako nowalję. Sł. wil. **2.** przen. *rzecz nowa, osobliwa, nowina, osobliwość:* Czy to N. powstać podupadłemu? Troc. Zdr. **Nowalijka.** <Z Łć. novalis=nowy, nowotny>

Nowator, a, lm. **owie** a. **rzy** *człowiek lubiący nowe rzeczy, wprowadzający nowości, zwolennik nowych rzeczy, nowych pojęć:* Do herbarza dostać ś. mogły nasze prababki, jeżeli nawróciły na wiarę rzymską choć jednego nowatora, a. mówiąc inaczej heretyka. Rol. *(=zwolennika reformacji).* <Łć. novator>

Nowatorka, i, lm. **i** forma ż. od **Nowator.**

Nowatorski przym. od **Nowator:** Młodzież wzburzona przeciwko nam nowatorskiemi podżeganiami. Bał. Głos ten nie mógł powstrzymać ruchu nowatorskiego. Chm.

Nowatorstwo, a, lm. **a** **I.** *wprowadzanie nowych rzeczy, nowych pojęć:* Naraz wybuchły prześladowania nowatorstwa, herezji. Rol. **2.** ×N. zb. *nowatorowie.*

Nowela, i, lm. **e,** **Nowella** **I.** *mniejszych rozmiarów opowiadanie w formie prozaicznej, powiastka, obrazek, szkic powieściowy:* N. jest to mała, nie dochodząca rozmiarów książki jednotomowej, lecz barwna i potoczysta powieść, w kształcie mowy niewiązanej, na tle życia, przeważnie współczesnego, osnuta, prawdą realną i pewną zazwyczaj myślą przewodnią nacechowana. Bem. Nowele Boccaccia, Sienkiewicza. **2.** praw. = a) *nowe prawo, przeznaczone do uzupełnienia kodeksu:* Nowele cesarzów bizantyńskich. b) *projekt prawa, dotyczący ulepszenia jakiegoś prawa dawniejszego:* W sprawie noweli podatkowej nie doszło do porozumienia w łonie rządu. Zdr. **Nowelka, Noweletka.** <Włos. novella>

[**Nowelatka, tek,** blp.] p. **Nowy.** <Nowy+Latko>

[**Nowelatki, ów,** blp.] p. **Nowy.**

Noweletka, i, lm. **i** p. **Nowela:** Pełno tego programu w komedjach, powieściach, nawet w nowellach i noweletkach. Kasz.

× **Nowelist, a,** lm. **ści** p. **Nowelista.**

Nowelista, y, lm. **ści I.** *autor nowel.* **2.** × N. a. × **Nowelist**=a) *człowiek lubiący nowiny, nowiniarz.* b) *ten, co nowiny drukiem ogłasza, gazeciarz.* <Od Nowela>

Nowelistyczny przym. od **Nowelistyka.**

Nowelistyka, i, blm. *literatura składająca ś. z nowel.*

Nowelka, i, lm. **i** p. **Nowela:** Barw pełna i treści N. Rod.

Novella, i, lm. **e** p. **Nowela.**

× **Nowember, bra,** lm. **bry** *jedenasty miesiąc w roku, listopad.* <Łć. November>

× **Nowembrowy** przym. od **Nowember,** *listopadowy:* Sprawa do następujących roczek (tak!) nowembrowych odłożona. Mat.

Nowenna, y, lm. **y** *nabożeństwo dziewięciodniowe (niek. inny przeciąg czasu trwające) ku czci jakiego świętego:* N. do Matki Boskiej Nieustającej Pomocy. N. do świętego Antoniego. N. z trzynastu dni złożona (tridicina) ku czci chwalebnego języka świętego Antoniego Padewskiego. <Śr. Łć. novena>

† **Nowic, a,** lm. **owie** p. **Nowicjusz:** Katolicy rzeczy starożytne trzymając, nowicami nie są. Hrb.

Nowicjacki przym. od **Nowicjat.**

Nowicjat, u, lm. **y I.** *czas próby w zakonie:* Odbyć N. N. odprawować. Troc. **2.** przen. wog. *czas przygotowania ś. do jakiegokolwiek zawodu, powołania:* Uczniowie Pitagorasa odbywali N. pięcioletni. Znać, że N. w tym odprawuje. Troc. **3.** *mieszkanie nowicjuszów zakonnych:* Pójdź do nowicjatu. Troc. Mieszka na nowicjacie. L. <Now. z Łć. novicius, Włos. noviziato, Fr. noviciat>

Nowicjusz, a, lm. **e,** † **Nowic I.** *ten, co odbywa nowicjat w zakonie, probant.* **2.** przen. *człowiek początkujący w jakim zawodzie; człowiek niedoświadczony, fryc.* <Łć. novicius = nowotny>

Nowicjuszka, i, lm. **i** forma ż. od **Nowicjusz:** a) Romanja, obłócząc w zakonną sukienkę nowicjuszkę swą Przedzisławę, dała jej imię Eufrozyny. Śteb. *(=probantkę).* b) Jeszcze to N. w miłości. Sł. wil.

Nowiczny: Pole nowiczne p. **Nowina:** Rezydencja episkopalna tak samo reprezentowała źródło dochodu, jak owa łąka a. szmat nowicznego pola. Rol. <NOW>

× **Nowić, i, il I.** *odnawiać, wznawiać.* Chodk. K. **2.** p. **Nowieć:** Wasze czyny w nas świtają i nowią. Wor. <NOW>

Nowiec, wca, lm. **wce** (u Serbów) *pieniądz:* Pasza w skarbcu posiadał kiesy w liczbie niemałej, mógł nowcami brząknąć. Jeż. <Srb. novac, lm. novci>

× **Nowieć, eje, ał,** × **Nowić** *odnawiać ś., wznawiać ś.*

× **Nowienie, a,** blm. **I.** czynność cz. **Nowić. 2.** czynność cz. **Nowieć.**

[**Nowik, a,** blm.] p. **Nów:** Jutro miesiąc na nowiku.

Nowina, y, lm. **y I.** a. w lm. [**Nowiście**] *rzecz nowa, osobliwa, nowość, osobliwość:* Stała ś. nam N., powiła panna syna. Pśń. kość. To dla mnie N. N. to, niesłychana, niewidana rzecz. Kn. N. na świecie białogłowa dobra. Bud. B. Teraz o takich dzieciach N. słyszeć, którzyby ś. po śmierci rodziców dobrze rządzili. Haur. Nowiny zawsze woli człowiecza natura, powszednie rzeczy gardzi, stare już potura. Pot. † W nowinie, † w nowinę być=*być dla kogoś rzeczą nową, osobliwością:* Inaczej tego słuchamy, co u nas jest w nowinie i podziwienie nam czyni, a inaczej tego, za czym świadczyć mamy. Warg. W nowinę mu biały chleb. Prz. Płacze, boleści, frasunki i u bogów nie w nowinę bywają wedle poetów. Warg. Nie N. to dla mnie. Bić mi ś. nie N. Nie pierwsza mu to, nie N. mu to. Kn. Nie N. to, że dla pieniędzy czasem wstępują w małżeństwo. Boh. Nie N. starym pisarzom mieszać Scytów, Sarmatów, Słowianów z Polakami. Nar. A co fuzyjka moja? Niewielka ptaszyna, a jak ś. popisała! To jej nie N.: nie puści ona na wiatr żadnego ładunku. Mick. **2.** a. w lm. [**Nowiście**] *nowa wieść, nowa wiadomość:* Dobra, zła N. Latały wszędzie żałosne nowiny. Auszp. Nowiny zawsze uprzedzają samą rzecz. Prz. Zbierać nowiny. Nowiny siać, trząść. Troc. Po tych rozmowach zawsze jakowaś N. rozeszła ś. w sąsiedztwie. Mick. Sędziego, który już spał od godziny, przychodzi budzić; pewnie ma jakieś nowiny. Mick. Pytać o nowiny. Jakie nowiny w gazecie, w liście? Co godzina, to N. Prz. **3.** [Nowiny] lm. = *gazety.* **4.** a. **Nowizna,** [**Nowiny** lm., **Nowoć**] = a) *grunt po lesie wykarczowanym, ziemia po raz pierwszy pod uprawę wzięta,* in. pole nowinne a. nowiczne: Nowe role starzy ludzie, które pierwszy raz na całym polu bywają orane a. też kopane, zowią nowinami. Trzyc. N., rola a. pole nowokopane. Troc. Kto nowiny drze, ten chleb zrze. Prz. Balwierz mu głowę poszarpał, jak nowinę na odłogu. Trzt. Por. **Karczunek.** b) [N.] *miejsce trawą zarosłe na niezoranym jeszcze polu.* **5.** † N. *nowa szata:* Przemienił ś. Pan nasz na górze Tabor, a my czemu ś. w nowinę jaką nie ubierzemy? Birk. Zdr.

Nowinka, [**Nowineczka, Nowinećka**]. <NOW>

[**Nowineczka, i,** lm. **i**] p. **Nowina:** Powiedźże mi nowineczkę.

[**Nowinećka, i,** lm. **i**] p. **Nowina.**

Nowiniarka, i, lm. **i** forma ż. od **Nowiniarz,** *plotkarka, bajczarka:* Nowiniarki do uncji prawdy cetnary fałszu przyłożyć gotowe. L. Przen.: Rozwiązały ś. dziś usta nowiniarki hamburskiej, Hamburger Nachrichten.

Nowiniarski przym. od **Nowiniarz:** Wymysł N.

Nowiniarstwo, a, blm. **I.** *zbieranie i rozsiewanie nowin, plotkarstwo, bajczarstwo.* **2.** × N. żart. *powołanie publicysty, zawód dziennikarza, dziennikarstwo.* **3.** × N. zb. pog. *nowiniarze, plotkarze.*

Nowiniarz, a, lm. **e, Nowinkarz I.** a. † **Nowinkonoś** *człowiek zbierający i rozsiewający nowiny, plotkarz, bajczarz:* Nie są to powieści mylnego nowiniarza, nie pletliwe wieści. Żebr. Nowin nie siej; nowiniarza urząd niepoczesny. Kn. **2.** × N. *gazeciarz, dziennikarz.* Troc. **3.** a. × **Nowotnik,** † **Nowak** *człowiek lubiący nowe rzeczy, dążący do wprowadzania nowych rzeczy, nowych pojęć, zwolennik nowości, nowator:* Trzyma z nowiniarzami, wynoszącemi stan małżeński. Krasz. *(=zwolennikami reformacji, heretykami, kacerzami).* Nowiniarze polscy wszystko u nas do góry nogami przewrócili. Rzew. *(=zwolennicy reform politycznych, reformatorzy).* <Od Nowina>

Nowinka, i, lm. **i I.** p. **Nowina:** Częstokroć do nowinek ś. udają i mienią ś. Warg. *(= do no-*

wych rzeczy, do nowatorstw, lubią wszystko zmieniać). Świerzbiące uszy ich tylko na nowinki są otworzone. Wuj. **2.** w lm. *nauki reformatorów religijnych XVI wieku, herezja, kacerstwo:* Nowinki gienewskie *(=kalwinizm).* Tak zwane nowinki religijne zajrzały do Polski. Krasz. Co było najpoczciwszego a słabszego umysłem, przylgnęło do nowinek. Krasz. **3.** × N. a. [**Nowizna**] *jarzyna nowa, nowalja:* Słodkie nowinki przynosi nam miły maj, zielone jarzynki. Jeżow. Wiosna opatruje kuchnię nowinkami ogrodowemi, do łechtania smaku sposobnemi. L.

Nowinkarz, a, lm. **e** p. **Nowiniarz:** Wiszowaci to nowinkarze, jeśli też nie lutrzy. Kaczk.

†**Nowinkonoś, a,** lm. **owie** p. **Nowiniarz:** Ci nowinkonosiowie nowiny powiadają trzy po trzy, uszy bolą na kogo napadną, nabają i naplotą, co ś. im śniło. Opal. <Nowinka + Nosić>

×**Nowinne, ego,** blm. *podarunek za nowinę.*

Nowinny, Nowinowy przym. od **Nowina:** Pole nowinne p. **Nowina.** Dziesięcina snopowa z pól nowinnych. Gac. Dziesięcina nowinna *(=z pól nowinnych).*

Nowinowy p. **Nowinny:** Dziesięcina nowinowa.

[**Nowisko, a,** lm. **a**] **I.** *ziemia niewykarczowana po wyciętym lesie:* N. piaszczyste, pełne pniaków czarnych, krzaków jałowcowych, paproci widniało wokoło. Dyg. **2.** *przednówek:* Za cóż tu figurę stawiać, leśli taka bieda na nowisku. Dyg. <NOW>

[**Nowiście, i,** blp.] p. **Nowina:** Ociec z matką nie wiedzieli, co to za N.

Nowiuchno przys. od **Nowiuchny; Nowiusieńko, Nowiuśko, Nowiuteńko, Nowiutko,** †**Nowiuczko,** [**Nowućko, Nowusieńko**].

Nowiuchny, Nowiusieńki, Nowiuśki, Nowiuteńki, Nowiutki, †**Nowiuczki,** [**Nowućki, Nowusieńki**] *zupełnie nowy, tylko co zrobiony, jak z igły zdjęty.*

†**Nowiuczki** p. **Nowiuchny.** L.

†**Nowiuczko** przys. od **Nowiuczki,** p. **Nowiuchno.**

Nowiusieńki p. **Nowiuchny:** Uklecę domeczek mały, malusieńki, cały N. Len.

Nowiusieńko przys. od **Nowiusieńki,** p. **Nowiuchno.**

Nowiuśki p. **Nowiuchny.**

Nowiuśko przys. od **Nowiuśki,** p. **Nowiuchno.**

Nowiuteńki p. **Nowiuchny:** Dam ci dwie symfonijki nowiuteńkie, jak z igły zdjęte. Boh.

Nowiuteńko przys. od **Nowiuteńki,** p. **Nowiuchno:** Wszystko u niego wyglądało N. Orzesz.

Nowiutki p. **Nowiuchny.**

Nowiutko przys. od **Nowiutki,** p. **Nowiuchno.**

Nowizna, y, lm. **y I.** p. **Nowina:** Na nowiznach wszelkich tak dobrze urodzi ś. zboże, jako nigdy lepiej na zwoźnej ziemi. Haur. Z nowizn należącą ś. biskupowi dziesięcinę wytykał kościół parafjalny. **2.** *nowa osada gospodarska:* Wyrodziły ś. spory o dziesięcinę z nowizn, to jest osad świeżo dopiero wyrobionych i zagospodarowanych. Pleb. **3.** [N.] *dziesięcina nowa.* **4.** [N.] p. **Nowinka.** <NOW>

Nowo przys. od **Nowy I.** a. **Nowo-** *świeżo, niedawno, dopiero co:* N. zaprowadzony porządek. ×Rola nowodarta. Mącz. *(=nowina rozorana).* Mają sposobność występowania w nowodatowanych kostjumach z żurnalów paryskich. Kraus. Żaden nowoeuropejski naród nie ma oryginalnej cywilizacji. Mick. Język nowogrecki. Hansson z lekceważeniem wzmiankuje o nowoidealistach szwedzkich i duńskich. × Z ksiąg miejskich listę nowoinkorporowanych braci wypisywano. Ochoc. *(=wcielonych do korporacji).* Nowointronizowany Omej odwdzięczył mu ś. mianowaniem go swoim hadżybem. Szaj. Nowokowany dworzanin. Krasz. *(=nowoupieczony = nowomianowany).* Niektóre wyrazy dawne dobitniej, niż nowokreowane rzecz wyrażają. Korz. Król polecił szczególnej opiece księcia Ostrogskiego nowomianowanego archimandrytę. Rol. Nowonadane instytucje grożącym niebezpieczeństwom zapobiec nie zdołają. Spas. Nowoobranemu panu pozostaje tylko sąd nad winnemi. Sienk. Nowoodnalezione akta. Myc. Lepianka tylko pół w ziemi, pół nad nią, tuliła biednych nowoosadzonych. Krasz. Nowootwárta stacja pocztowo-telegraficzna. Sklep nowootworzony. Bolko ze swemi dwunastu nowopasowanemi rycerzami osobno na podwyższeniu jadł. Krasz. Literatura nowoperska. Jak inne narody nowopochrzczone, tak i polski obowiązany był opłacać świętopietrze. Lel. Nowopokrzepieni Polacy starli ś. z nieznużonym zastępem. Nowopokutujący. Głosy w. XV *(=który zaczął pokutować).* Szczęsny ogród nazwał Zofjówką na pamiątkę nowopoślubionej trzeciej żony. Rol. Obejrzał nowopowstający budynek. Rog. Typ nowopowstający. Jakby przeczuwał, że ci nowoprzemianowani szeroko zasłyną w narodzie. Rol. Nowoprzeobrażone ministerjum. Najjaśniej widział stan chorej nowoprzybyły. Krasz. Opanowanie Hiszpanji przez nowoprzybyłych z Afryki. Szaj. To musi być tryumf z posiłków nowoprzybywających. Pas. Język nowosyryjski. Dochody nowouchwalone nie były umiejętnie administrowane. T. K. Nowoudoskonalone palniki Auera. Zastaliśmy gienerała Grabowskiego, który z nowouformowanym wojskiem rzymskim tu kwaterował. Drz. Nowouformowana dywizja dragonów. Postępowanie nowoukoronowanego było nadzwyczaj zręczne i mądre. Krasz. Nowoupieczony oficer, urzędnik. Grunta nowouprawne dziesięcinie nie podlegały. Abr. Na nowousypanym szlaku zebrało ś. dużo szlachty i pospólstwa. Rol. Od godziny piątej zrana zaczęło ś. bombardowanie z nowousypanych baterji i przekopów pruskich. T. K. Nacjonal-listy nowozwerbowanych. Górs. Od każdego aktoratu nowowpisanego kazano do skrzynki trybunalskiej zapłacić po sto złotych polskich. Rzew. Stolica korzyła ś. przed nowowschodzącą gwiazdą. Rol. Ujrzałem nowowstały świat. Żm. Uczeń nowowstępujący. Nowowybrane zgromadzenie. Dom nowowykończony. Rzadko kto zadał tym nowowyszlachconym chłopstwo. Krasz. Z granicy nowowytkniętej nie schodził. Rol. Nowowzniesiona cerkiew. Sienk. Przedstawiają ś. symbolicznie przyszłe zatrudnienia nowozaślubionej. Karł. Nowozaprowadzony porządek. Nowozawiązujące ś. muzeum etnograficzne. Przystań nowozbudowana. Cyrk nowozorganizowany. Aby duch nowozrodzonego wieku mógł zakiełkować, Napoleon musiał ustąpić przed nim. × Nie zdołacie ś. oprzeć nieprzyjacielowi takiemu, jaki do was wtargnął tu najnowiej. Przyb. **2.** Na N. a. **Nanowo** *=powtórnie, od początku; znowu:* Liczyć co na N. Kiedy działa umilkną, na N. świstać zaczynają strzały. Krasiń. Jak ją ujrzy, to na N. oszaleje. L. **3.** [N.] *nowym sposobem, inaczej:* Znali go wszędzie, przyszedł, grał, śpiewać rozmaicie N. nauczył. Tet. <NOW>

Nowo- p. **Nowo.**

×**Nowobłona, y,** lm. **y** lek. p. **Nibybłona.** <Nowy + Błona>

!**Nowobraniec, ńca,** lm. **ńcy** p. **Nowozaciężny.** <Ros. novobranecъ>

× **Nowocerkiewny** p. **Nowowierny.** <Nowy + Cerkiew>

× **Nowocerkwiany** p. **Nowowierny.** Birk.

Nowochrzczeniec, ńca, lm. **ńcy,** †**Nowokrzczeniec l.** *człowiek nowoochrzczony, neofita:* Jadźwingom nowochrzczeńcom nowy miał być biskup ustawiony. Stryjk. **2.** a. †**Nurek** *członek sekty odrzucającej chrzest człowieka przed jego dojściem do rozumu,* anabaptysta, arjanin: Według nauki nowochrzczeńców, chrzest dzieciom nie powinien być dawany przed wiekiem rozsądnym, a gdy przed tym wiekiem jest dany, powinien być powtórzony. Wyrw. <Nowy + * Chrzczeniec, od Chrzcić>

× **Nowochrzczenka, i,** lm. **i** forma ż. od **Nowochrzczeniec.** L.

Nowochrzczeński przym. od **Nowochrzczeniec:** Sekta arjańska, a. jak ją niektórzy zowią nowochrzczeńska. Vol.

Nowochrzczeństwo, a, blm. **l.** *nauka, doktryna nowochrzczeńców, arjanizm:* Donatyści z arjanami w nowochrzczeństwie ś. zgadzali. Skar. **2.** zb. *nowochrzczeńcy, t. j. anabaptyści a. arjanie.*

Nowochrześcijanin, a, lm. **anie** *wyznawca neochrześcijanizmu* (p. Neochrześcijanizm): Mgliste, nieokreślone nawoływania nowochrześcijan zachodnich. Wejs. <Nowy + Chrześcijanin>

Nowochrześcijański przym. od **Nowochrześcijanin,** *neochrześcijański:* Objawiać ś. zaczyna ruch, zwłaszcza we Francji, który jego zwolennicy nowochrześcijańskim nazywają. Ken.

Nowochrześcijaństwo, a, blm. = **Neochrześcijanizm.** <Nowy + Chrześcijaństwo>

†**Nowocien** (jako orzeczenie) p. **Nowotny:** Stary żołnierz, w rycerskiej nienowocien szkole. Koch. W.

× **Nowocina, y,** lm. **y,** × **Nowotnina l.** *rzecz nowa, nowina, nowostka:* Widzisz ty, który ś. w nowocinach kochasz, że to zawsze tak bywało. Pim. **2.** *urok, powab z nowości, cieszenie ś. nowością:* Niedawno ś. pobrali, to jeszcze dla nich nowociny w małżeństwie. Sł. wil. <NOW>

Nowoczesność, i, blm. rz. od **Nowoczesny.**

Nowoczesny, Nowożytny *tegoczesny, teraźniejszy, współczesny:* Nowoczesne dzieje, porządki, mody. Pisarze nowocześni. <Nowy + Czas>

Nowocześnie przys. od **Nowoczesny:** Rzęsisty deszcz zatrzymywał wielu N. pobożnych w domu. Chełm.

Nowoć, i, lm. **i l.** †N. *barć nowa, na nowo zrobiona:* Darował wiecznemi czasy dwie nowoci swej własnej pracy, które on sam wyrobił. Gac. A co ś. tknie dwuch nowoci Jakubowej roboty, na których jeszcze znamienia niemasz, i te puszcza Jakub braciej. Gac. **2.** [N.] p. **Nowina.** <NOW>

Nowodarwinista, y, lm. **ści, Neodarwinista** fil. *przedstawiciel, zwolennik, wyznawca nowodarwinizmu.* <Nowy + Darwinista>

Nowodarwinistyczny przym. od **Nowodarwinizm; Neodarwinistyczny** *nowodarwinizmem nacechowany, w duchu tej doktryny pojęty:* Pogląd, kierunek N. Teorja nowodarwinistyczna.

Nowodarwinizm, u, blm., **Neodarwinizm** fil. *wznowiony darwinizm, teorja Darwina w czystej postaci, wolna od wpływów zasady Lamarcka.*

× **Nowodniowiec, wca,** lm. **wcy** *człowiek żyjący modnie, robiący z dnia noc, a z nocy dzień:* Ci, którzy ś. trzymają starego kalendarza, mają wielkie naprzykrzenie, bo radziby spać, kiedy ci nowodniowcy jeżdżą. L. <Nowy + * Dniowiec, od Dzień>

Nowodruk, u, lm. **i** *przedruk nowy, nowe wydanie:* Szereg nowodruków rzadkich utworów Zimorowicza. <Nowy + Druk>

Nowofundlandczyk, a, lm. **i, Newfundland** *rasa psa.* <Od nazwy wyspy Nowa Funlandja>

Nowokantjanin, a, lm. **anie** fil. p. **Nowokantysta.**

Nowokantjanizm, u, blm. fil. p. **Nowokantyzm:** Lange, głowa tak zwanego nowokantjanizmu. Str.

Nowokantowski, Neokantowski fil. *w duchu nowokantyzmu pojęty, tym kierunkiem filozoficznym nacechowany.*

Nowokantysta, y, lm. **ści, Neokantysta, Nowokantjanin** fil. *przedstawiciel, zwolennik, wyznawca nowokantyzmu.* <Nowy + Kantysta>

Nowokantyzm, u, blm., **Neokantyzm, Nowokantjanizm** fil. *wznowiona teorja poznania Kanta, krytycyzm w duchu Kanta wznowiony w drugiej połowie XIX wieku, nowokrytycyzm.*

Nowoklasycyzm, u, blm. = **Neoklasycyzm.** <Nowy + Klasycyzm>

Nowokrytycysta, y, lm **ści, Neokrytycysta, Nowokrytyk, Neokrytyk** fil. *przedstawiciel nowokrytycyzmu, zwolennik, wyznawca wznowionej filozofji Kanta, nowokantysta.*

Nowokrytycyzm, u, blm., **Neokrytycyzm** fil. *wznowiony w drugiej połowie XIX wieku krytycyzm Kanta, nowokantyzm.* <Nowy + Krytycyzm>

Nowokrytyczny, Neokrytyczny fil. *nowokrytycyzmem a. nowokantyzmem nacechowany, w duchu tej filozofji pojęty.*

Nowokrytyk, a, lm. **cy, Neokrytyk** fil. p. **Nowokrytycysta.**

†**Nowokrzczeniec, ńca,** lm. **ńcy** p. **Nowochrzczeniec:** Nowokrzczeńcy przyganiają krztowi, który ś. dziatkom małym usługuje, i przetoż sami drugi raz ś. nurzają, a dziatek swych krzcić nie chcą. Gil.

× **Nowoksiężyny, yn,** blp. **l.** *pierwsza msza święta odprawiana przez nowowyświęconego księdza, prymicja, prymicje.* Kn. **2.** *uczta, przyjęcie wyprawiane z okazji prymicji.* <Nowy + * Księżyny, od Ksiądz>

× **Nowokwitły** *świeżo rozkwitły:* Róża nowokwitła. <Nowo + Kwitły>

[**Nowolatki, ów,** blp.] **l.** a. [**Fafernuski, Fafernuski**] *jakieś kwiatki.* Karł. **2.** a. [**Nowe latko, Gaik, Maik**] *uroczystość wiosenna ludowa.* **3.** p. **Nowy.** <Nowy + * Latki, od Lato>

× **Nowoletni l.** p. **Noworoczny.** L. **2.** *nowy, pierwszy w lecie:* Każ woły puścić na siewy, póki jeszcze zielony kłos, a nie każ je do domu gnać, aż wszystko ono zboże nowoletnie wypasą. Kosz. **3.** *tegoroczny(?):* Nowoletnie sprawy i surrogatorskie. Vol. <Nowy + Letni, od Lato>

†**Nowomiesiączny** p. **Nowomiesięczny:** Święcenie nowomiesiącznych świąt. Hrb. <Nowy + Miesiąc>

× **Nowomiesięczny,** †**Nowomiesiączny** *na nowiu będący, przypadający.*

Nowomiejski *stanowiący nowe miasto, dzielnicę nowożytną miasta:* Miasto miało cztery dzielnice: nowomiejską, gdzie były kościół, cerkiew i osadnicy na ziemi, plebanji odkazanej. Rol. Dzielnica staromiejska i nowomiejska. <Nowy + Miejski, od Miasto>

Nowomodnie przys. od **Nowomodny**: Ubierać ś. N.

Nowomodny **I.** *według najnowszej mody zrobiony, elegancki, szykowny, modny:* Strój N. **2.** *stosujący ś. do najświeższej mody:* Elegantka nowomodna. **3.** *niebywały dotąd, wymyślny, oryginalny, dziwaczny, niezwykły, niezwyczajny:* Nowomodni bardziej, niżeli roztropni, języka ojczystego nieprzyjaciele. L. Nowomodne postępowanie. <Nowy + Modny>

†**Nowomyślny** *nowo wymyślony; nowy w pomysłach, liberalny:* W pismach kacerskich nic nie najdziesz, jedno nowomyślne rozumienia Pisma świętego. Białob. <Nowy + Myślny>

Nowonabywca, y, lm. **y** *ten, co świeżo nabył, nowy właściciel:* Postawienie budynków pozostawia ś., przy parcelacji prywatnej, zwykle samemu nowonabywcy. <Nowy + Nabywca>

Nowonarodzona, ej, lm. **e** forma ż. od rz. **Nowonarodzony.**

Nowonarodzony, × **Noworodny,** × **Nowopowity** *świeżo przybyły na świat:* Dziecko nowonarodzone (=*noworodek od chwili odpadnięcia pępowiny*): Kot (= zając) jęknął raz, jak nowonarodzone dziecię. Mick. Przed Bogiem nowonarodzonym trzej królowie od Wschodu stanęli z pokłonem. Przyb. **N., ego,** lm. **eni** rz. *dziecię płci męskiej, świeżo zrodzone.* <Nowo + Narodzony>

†**Nowonawróceniec, ńca,** lm. **ńcy** p. **Nowonawrócony.** Leop.

Nowonawrócona, ej, lm. **e** forma ż. od rz. **Nowonawrócony.**

Nowonawrócony *którego niedawno nawrócono.* **N., ego,** lm. **eni** rz., †**Nowonawróceniec** *człowiek, który ś. niedawno nawrócił; nowochrzczeniec, neofita.* <Nowo + Nawrócony>

Nowoplatonik, a, lm. **cy,** **Neoplatonik** fil. *filozof zwolennik a. wyznawca nowoplatonizmu.*

Nowoplatonizm, u, blm., **Neoplatonizm** fil. *platonizm wznowiony, pod wpływem nauk wschodnich przeobrażony i uprawiany w Aleksandrji w II—VI w.; platonizm aleksandryjski.* <Nowy + Platonizm>

Nowoplatoński, Neoplatoński *nowoplatonizmem nacechowany.*

Nowopolski: Miary nowopolskie a. warszawskie=*miary używane w Królestwie Polskim, obowiązujące od pierwszego stycznia 1819 roku, a oparte na zasadach układu miar metrycznego:* Funt N. p. **Funt.** <Nowy + Polski>

× **Nowopowity** p. **Nowonarodzony.** L. <Nowo + Powity, od Powić>

Nowoprzybyły, × **Nowoprzychodny** *który niedawno przybył.* **N., ego,** lm. **li** rz., × **Nowoprzychodzień** *ten, który niedawno przybył:* N. pomnoży naszą celebrę. Chodź. <Nowo + Przybyły>

× **Nowoprzychodnia, i,** lm. **e** *kobieta nowoprzybyła.*

× **Nowoprzychodny** p. **Nowoprzybyły.**

× **Nowoprzychodzień, dnia,** lm. **dnie** p. **Nowoprzybyły.** <Nowy + Przychodzień>

Noworocznik, a, lm. **i** *pismo perjodyczne wychodzące raz na rok z nastaniem nowego roku, almanach:* N. literacki, naukowy. Odyniec wydawał N. „Melitele.“ <Nowy + Rocznik>

Noworoczny, × **Nowoletni** *tyczący ś. nastającego roku; ściągający ś. do uroczystości Nowego Roku:* Powinszowania noworoczne. <Nowy + Roczny>

Noworodek, dka, lm. **dki** **I.** lek. (recens natus) *dziecię dopiero co narodzone, zwane tak do chwili odpadnięcia pępowiny.* **2.** †N. w lm. chem. *związki a. pierwiastki otrzymane drogą analizy.* <Nowy + *Rodek, od Rodzić>

× **Noworodny** p. **Nowonarodzony:** Dzieciąteczko noworodne. Groch. Noworodny Syn Boży. Groch. Syn N. Hof. Pod żłobem drożnym noworodne członeczki położono w zimna niepogodne. Mias. <Nowy + Rodny>

[**Noworola, i,** lm. **e**] *ziemia pod jarzynę zorana dopiero na wiosnę przed samą siejbą.* <Nowy + Rola>

× **Noworosły** **I.** *świeżo wyrosły, młody:* Na cudzym ogrodzie noworosłą wydeptał kapustę. L. **2.** *młodociany, niemowlęcy, dziecięcy:* Z ust noworosłych dziatek chwała boska ś. mnoży. Glicz. (=*nowonarodzonych*). Noworosłe lata i nieustały rozum dzieci. Glicz. <Nowy + Rosły>

Noworódka, i, lm. **i** lek. (vitta) *część błony owodnej, pokrywająca głowę noworodka,* czepiec. <p. Noworodek>

Noworództwo, a, blm., **Nowotwórstwo** zool. (epigenesis) *teorja, według której w skutku płodzenia powstaje jestestwo wcale nowe, dotąd nie istniejące.* <Nowy + *Rództwo, od Rodzić>

Nowoscholastycyzm, u, blm., **Neoscholastycyzm** fil. **I.** a. **Nowoscholastyka, Neoscholastyka** *wznowiony scholastycyzm a. scholastyka; spółczesny kierunek filozoficzny, hołdujący głównie zasadom scholastycznym XIII wieku.* **2.** p. **Nowotomizm.** <Nowy + Scholastycyzm>

Nowoscholastyczny przym. od **Nowoscholastyka; Neoscholastyczny** *nowoscholastycyzmem nacechowany, w duchu wznowionej scholastyki pojęty.*

Nowoscholastyk, a, lm. **cy,** **Neoscholastyk** fil. *przedstawiciel, zwolennik, wyznawca nowoscholastycyzmu.*

Nowoscholastyka, i, blm., **Neoscholastyka** fil. p. **Nowoscholastycyzm.**

Nowosiedle, a, lm. **a,** × **Nowosiedlin,** × **Nowosiedliny** *nowe siedlisko, nowa siedziba, nowe mieszkanie:* Nie czuł ś. tak mocnym na nowosiedlu. Jabł. A. <Nowy + *Siedle, od Siedlić ś.>

× **Nowosiedlec, lca,** lm. **lcy** *człowiek niedawno gdzieś osiadły, kolonista:* Prawa umówione nowosiedlcom daje. Jabł. Opatrowali znacznym nakładem swoich nowosiedlców w nadzieję przyszłych korzyści. Koss.

× **Nowosiedlinny** przym. od **Nowosiedlin:** Tak każe i zwyczaju i wdzięczności obowiązek, ażeby pierwszy głos z tego tu miejsca nowosiedlinnego, na którym mię W. K. Mość osadziła, zaczynał ś. od podziękowania. L.

× **Nowosiedlin, u,** lm. **y** p. **Nowosiedle.** Wor.

× **Nowosiedliny, in,** blp. **I.** a. [**Nowosielje**] *uroczystość z powodu osiedlenia ś. w nowym miejscu, przenosiny:* Byłem na nowosiedlinach jego. Troc. **2.** p. **Nowosiedle:** Strzeżcie ś., by N. przez złych sąsiadów sztuki do prędkiej ruiny nie przyszły. Jabł. Obiecuje go odwiedzić na nowosiedlinach. Krasz. Już ś. w swoje przeniósł N. Troc. Cząstkę domu rodzicielskiego zawiezie na N. swoje. Hof. <Nowy + *Siedliny, od Siedlić ś.>

[**Nowosielje, a,** lm. **a**] p. **Nowosiedliny.** <Ros. novoselje>

Nowostka, i, lm. **i** *błahostka nowa, rzecz modna, nowinka:* Chciano go namówić na Niemca agronoma, płodozmian i wszystkie nowostki. Krasz. Ugruntowani w wierze swych przodków zasłaniali ś. i uciekali od tych szkodliwych nowostek. Ochoc. <Od Nowość>

Nowość, i, × **Nowota** **I.** blm. rz. od **Nowy:** N. bawi. **2.** lm. **i** *rzecz nowa; innowacja, nowator-*

stwo: Magazyn mód i nowości. Śrzodkiem iść trzeba między ślepym do starych zwyczajów przywiązaniem a niebezpiecznym nowości chwytaniem. L. Interesowała ś. nowościami literackiemi. Chm. Lubo rodzaj wiersza, użyty w powieści wajdeloty, mało jest znany, nie chcemy wykładać powodów, które nas do tej nowości skłoniły. Mick. Książkę tę sprzedają w księgarniach, jako N. Wynalazek dziś powszechnie znany, lecz w owych czasach jeszcze za N. podany. Mick. [Człek nie wié, co robić, jak mu nowością co padnie] (= *gdy coś nowego mu ś. zdarzy*). Konarski znał dobrze swój naród lgnący do wszelkiej nowości, cóż dopiero, gdy ta N. jest dobrą i użyteczną? Łuk. <Od Nowy>

× **Nowoświecki** *nowoczesny, nowy, nowomodny, modny:* Strój N. <Nowy + Świecki>

× **Nowota, y,** lm. **y** l. p. **Nowość:** Atoli osładzała przykre te nowoty radość. Nar. **2.** *nowa moda.* <NOW>

† **Nowotek** używa ś. tylko w wyrażeniach: **l.** Z nowotku, na nowotku, za nowotku = *z początku, w początku, na początku:* Garniec, gdy czego weń za nowotku nalejesz, onym już aż do szczątku pachnąć będzie. Kosz. Obrał sobie Stefan Jana Zamojskiego, któryby go, zwłaszcza na nowotku, w wielu rzeczach ostrzegał. Biel. M. **2.** Z nowotku = *znowu, nanowo, napowrót:* Obroty te niebieskie idą od wschodu do zachodu i z nowotku do wschodu. Lat. <NOW>

× **Nowotnica, y,** lm. **e** *kobieta trzymająca ś. ostatniej mody, modnisia, strojnisia, elegantka.* Zdr. × **Nowotniczka.** <Od Nowotny>

× **Nowotniczek, czka,** lm. **czkowie** p. **Nowotnik.** Sł. wil.

× **Nowotniczka, i,** lm. **i** p. **Nowotnica.**

× **Nowotnie** przys. od **Nowotny,** *modnie, nowomodnie:* Strój zrobiony N.

Nowotnik, a l. × N., lm. **cy** = a) p. **Nowiniarz.** b) *człowiek stosujący ś. do mody, modniś, elegant.* c) p. **Nowak. 2.** lm. **i** bot. p. **Gnieźnik.** Zdr. × **Nowotniczek.** <Od Nowotny>

× **Nowotnina, y,** lm. **y** p. **Nowocina:** Nie miłość nabożeństwa do zborów Ruś zaciągała, ale nowotniny widoki, organy, krzekotki, wyganiania Judasza. Smotr. Jak jest rzecz głupia pytać o nowotninie praw polskich, tak jest rzecz głupia pytać Rusi o nowotninie praw ich duchownych. Smotr. <Od Nowotny>

Nowotność, i l. blm. rz. od **Nowotny. 2.** × N., lm. **i** *rzecz nowa, nowość; nowa moda; nauka, teorja, dokiryna nowa:* Fałszywa ta N., zstarzawszy, upadnie. Troc. <Od Nowotny>

Nowotny, † **Nowocien l.** *który niedawno nastał, nowy; nieobeznany, nieotrzaskany, nieobyty jeszcze na swoim nowym stanowisku:* Nowotna nauka. Troc. Nowotna machina. Troc (= *nowozbudowana*). N. to jest obyczaj. Sienk. N. uczeń. Obrócił w żart głupowatość nowotnego dworzanina. Skarb. N. doktór. Troc. Nowotna kucharka. Troc. Ksiądz, będąc nowotnym, myślał, że... Nowotne w wierze utwierdź, a jeszcze błędliwe naucz swych naśladować. Grabow. (= *nowonawrócony*). **2.** † N. *uganiający ś. za nowościami, za modą:* Biskup nie ma być N. Wuj. **3.** p. **Nowy:** Jan Długosz, Matjasz Miechowita i insi nowotniejsi pisarze. Błaż. Twoja (łódź), barwą nowotną i pancerzem lśniąca. Mick. Kiedy niekiedy jakaś rózga nowotna zadrżała. Żer. (= *tegoroczna*). † **Nowotny, ego,** lm. **i** rz. *nowicjusz, fryc.* <Od Nowota>

Nowotomista, y, lm. **ści, Neotomista** fil. *przedstawiciel, zwolennik, wyznawca nowotomizmu; nowoscholastyk.*

Nowotomistyczny przym. od **Nowotomizm; Neotomistyczny** *w duchu nowotomizmu pojęty, nowotomizmem nacechowany, nowoscholastyczny.*

Nowotomizm, u, blm., **Neotomizm, Nowoscholastycyzm, Neoscholastycyzm** fil. *wznowiona filozofja scholastyka XIII wieku św. Tomasza z Akwinu.* <Nowy + Tomizm>

† **Nowotwornie** przys. od **Nowotworny.**

† **Nowotworny** *nowego rodzaju, nowomodny:* Blonde wprawdzie pisarz nowotworniejszy, ale dziejów starych wyszperacz pilny. Błaż. <Nowy + * Tworny, od Tworzyć>

Nowotwór, oru, lm. **ory,** ! **Nadtwór,** ! **Nadutwór l.** lek. (neoplasma, tumor praeter naturam) *wynik nowotwórstwa* (Por. ! **Nadtwór**): N. łagodny = *nie zagrażający życiu* (tumor benignus). N. złośliwy = *niebezpieczny, życiu zagrażający* (tumor malignus). Raki i mięsaki są nowotworami złośliwemi, włókniaki i tłuszczaki łagodnemi. × N. podobny a. jednorodny p. **Jednotwór.** N. chorobny p. **Narost. 2.** przen. *wyraz nowoutworzony, neologizm:* Dodaje różne własne nowotwory i techniczne wyrazy nowożytne. Wejs. Należałoby tylko w ciasnych obracać ś. granicach języka powszechności, a unikać wszelkich nowotworów. Zawil. <Nowy + Twór>

Nowotwórstwo, a, blm. **l.** lek. *powstawanie w ustroju tworów nieprawidłowych* (neoplasia), *złożonych bądź z tkanek podobnych do prawidłowych* (homoeoplasia), *bądź też z odmiennych, do ustroju zdrowego nie należących* (heteroplasia). **2.** zool. p. **Noworództwo.** <Nowy + * Twórstwo, od Tworzyć>

† **Nowouk, a,** lm. **i** p. **Nowak:** Hetman ten ćwiczył nowouki wojenne. Leop. <Nowy + Uk>

× **Nowowiarek, rka,** lm. **rki** p. **Nowowierca:** Wszystkie one nowowiarki pobrał. Birk. <Nowy + * Wiarek, od Wiara>

Nowowiarstwo, a, blm., **Nowowierstwo l.** a. † **Nowowiernictwo** *wyznawanie nowej wiary, nowa wiara, odszczepieństwo, sekciarstwo, kacerstwo:* Niepokój umysłów, obudzony przez N. Mor. T. **2.** zb. *odszczepieńcy, kacerze, sekciarze.*

Nowowierca, y, lm. **y,** × **Nowowiarek,** × **Nowowiernik,** × **Nowowierny** *wyznawca nowej wiary, sekciarz, odszczepieniec, heretyk, kacerz:* Zliczył Salomon wszystkie nowowierce, którzy byli w ziemi izraelskiej. Leop. <Nowy + * Wierca, od Wiara>

Nowowierczy przym. od **Nowowierca;** × **Nowowierny:** Tchnęli duchem nowowierczym. Bart.

† **Nowowiernictwo, a,** blm. p. **Nowowiarstwo:** Porzuciwszy N., idź za tą wiarą, którą starowieczność utwierdza. Koch. W. <Od Nowowiernik>

× **Nowowiernik, a,** lm. **cy** p. **Nowowierca:** Ci niewiernicy abo nowowiernicy nasi dzisiejsi. Wuj. Nauki tej o świętych i umarłych nie chcą nam pozwolić nowowiernicy. Hrb. <Nowy + * Wiernik, od Wiara>

× **Nowowierny l.** *świeżo do wiary prawej nawrócony:* Z ust nowowiernych brzmiał głos Pańskiej chwały. Groch. **2.** p. **Nowowierczy.** × **N., ego,** lm. **i** p. **Nowowierca.** Włod. <Nowy + Wierny>

Nowowierstwo, a, blm. p. **Nowowiarstwo.**

Nowowitalista, y, lm. **ści, Neowitalista** fil. *przedstawiciel, wyznawca, zwolennik nowowitalizmu.*

Nowowitalistyczny przym. od **Nowowitalizm; Neowitalistyczny** *nowowitalizmem nacechowany, w duchu tej doktryny pojęty.*

Nowowitalizm, u, blm., **Neowitalizm** fil. *wznowiony witalizm, doktryna biologiczna zaprzeczająca możności objaśnienia życia z zasad mechaniki i przyjmująca swoisty (specyficzny) czynnik siły a. energji życiowej.* <Nowy + Witalizm>

× **Nowowszczepny** *nowowszczepiony:* N. ród. Wor. <Nowy + *Wszczepny, od Wszczepić>

† **Nowozaciągły** p. **Nowozaciężny:** Nowozaciągłych w mustrze ćwiczą. Troc. <Nowo + *Zaciągły, od Zaciągnąć>

× **Nowozaciągnięty** p. **Nowozaciężny:** Uchodziła siła kompanji i czeladź nazad do Polski, osobliwie z pod tych nowozaciągniętych powiatowych chorągwi. Pas. <Nowo + Zaciągnięty, od Zaciągnąć>

× **Nowozaciągniony** p. **Nowozaciężny.** Troc.

† **Nowozaciążnik, a,** lm. **cy** p. **Nowozaciężny.** L.

Nowozaciążny p. **Nowozaciężny:** Mój N. podoba ś. Waszej Królewskiej Mości. Krasz.

Nowozaciężny, Nowozaciążny, × **Nowozaciągnięty,** × **Nowozaciągniony,** † **Nowozaciągły,** × **Nowozwerbowany,** × **Nowozarekrutowany** *którego świeżo wzięto do wojska; który ś. zaciągnął pod sztandary.* **N., ego,** lm. **i** rz., † **Nowozaciężnik,** † **Nowozaciążnik,** ! **Nowobraniec** *żołnierz nowotny, rekrut:* A wy, nowozaciężni pod nasze sztandary natchnienia i wiary, nie myślcie, że to dom ofiary. Uj. <Nowy + Zaciężny>

× **Nowozakonny** *ściągający ś. do Nowego Zakonu:* Starozakonnej i nowozakonnej cerkwi różność. Smotr. <Nowy + Zakonny>

Nowozamężna, ej, lm. **e** *kobieta, która świeżo wyszła za mąż, młoda mężatka, oblubienica:* Prezydent przysłał w dzień ślubu kosz szampańskiego wina i prezent dla nowozamężnej. Budz. <Nowy + Zamężna>

× **Nowozarekrutowany** p. **Nowozaciężny.** Przen.: Wojsko afektów nowozarekrutowanych (tytuł książki). <Nowo + Zarekrutowany, od Zarekrutować>

Nowozwerbowany p. **Nowozaciężny:** Zapisywał imię, nazwisko, lata i profesję nowozwerbowanego. Jeż. <Nowo + Zwerbowany, od Zwerbować>

† **Nowożeni, ego,** lm. **owie** p. **Nowożeniec:** Za młodą panią z domu ojca jej przynoszono pochodnię do nowożeniego. Jabł. Godujące na weselu pobił, nowożeniego pojmał i z żoną. Biel. M.

† **Nowożenia, i,** lm. **e** l. i [N.] p. **Nowożeniec:** W słuńcy położył przebytek swój, a on jako N. pochodzący z łoża swego. Ps. flor. Czy mogą swatowie smęcić ś., póki z niemi N.? Bud. Ucichł głos radości i głos wesela, głos nowożenie i głos oblubienicy. Leop. Z tych nowożeniów urodził ś. wielki Achilles. Biel. M. (=*nowożeńców, młodego małżeństwa*). Kiedy weselne gody odprawują, nowożenie foremne tańce swe sprawują. Paszk. **2.** *konkurent, zalotnik.* Tuch.

Nowożeniec, ńca, lm. **ńcy,** × **Nowożenik,** † **Nowożeń,** † **Nowożeni,** † **Nowożenia,** [**Nowożenia, Nawożenie, Naożenia, Naożeni**] **l.** *pan młody, oblubieniec, świeżo żonaty:* Co do nowożeńca, wiesz, że to jest człowiek rzadki. Węg. **2.** w lm. a. × **Nowożeństwo** *państwo młodzi, oblubieńcy, młode małżeństwo:* Na weselach nowożeńcom oddają upominki. Koch. W. Napadli na godowników, wszystkich wycięli, a żony ich z nowożeńcami w niewolę pobrali. Nar. Nowożeńcowie gościom przez przyjaciele dziękują. Troc. <Nowy + *Żeniec, od Żona>

× **Nowożenik, a,** lm. **cy** p. **Nowożeniec.** Sł. wil.

† **Nowożeń, a,** lm. **owie** p. **Nowożeniec.** Troc.

[**Nowożeńcowa, ej,** lm. **e**] *żona nowożeńca, młoda mężatka, oblubienica.*

† **Nowożeński** *tyczący ś. nowożeńców:* Kamień N. a. †żeński, †weselny, †swadziebny = *biały kamień drogi, wyobrażający dwie połączone ręce.* Kn. <Od Nowożeniec>

× **Nowożeństwo, a,** blm. **l.** p. **Nowożeniec. 2.** *stan nowożeńców.* Sł. wil.

† **Nowożydowin, a,** lm. **owie** *człowiek na wiarę żydowską nawrócony:* Krążycie morze i ziemię, abyście jednego nowożydowina uczynili. Sekl. <Nowy + Żydowin>

Nowożytnie przys. od **Nowożytny.**

Nowożytność, i, blm. rz. od **Nowożytny.**

Nowożytny p. **Nowoczesny:** Historja starożytna, średniowieczna i nowożytna. Pisarze, filozofowie nowożytni. <Nowy + *Żytny, od Żyć>

× **Nowszość, i,** blm. rz. od **Nowszy.** L.

[**Nowu**] p. **Znowu.**

[**Nowućki**] p. **Nowiuchny.**

[**Nowućko**] przys. od **Nowućki,** p. **Nowiuchno.**

[**Nowusieński**] p. **Nowiuchny.**

[**Nowusieńko**] przys. od **Nowusieński,** p. **Nowiuchno.**

Nowy, × **Nowotny,** † **Now l.** *dopiero co zrobiony, nieużywany, świeży:* Sprawił sobie nowe buty. Frak zupełnie jeszcze N. (= *dobry, niezniszczony*). Meble nowe i używane. Nowa miotła lepiej umiata. Prz. Póty wisi na kołku, póki nowe sitko. Pot. Nowe sitko na kołek. Prz. (= *wobec nowych przyjaciół, stosunków, zapominamy o dawnych*). Lepsza suknia nowa, niż stara, a ryba świeża, niż zmarła. Sak. Nie zbywaj starej sukni, póki nowej nie sprawisz. Prz. Dorobić nowe dno u beczki. Dać N. kołnierz u palta. Złoto tak nowe dobre, jak i stare, w jednakiej cenie idzie. Sak. Nowa Droga a. N. Zjazd a. Zjazd = *ulica w Warszawie.* **2.** *który świeżo powstał, nastał; który zajął miejsce dawnego; inny, niż przedtym; nieznany dotąd, oryginalny, niebywały, po raz pierwszy spotykany; rozpoczynający ś., nastający:* Nigdy nowa przyjaźń nie wyrówna starej. Pot. Dla przyjaciela nowego nie opuszczaj starego. Prz. Lepszy stary sługa abo pan z dziesięcią wad znajomych, niż N. z jedną tajemną. Prz. N. pan, N. rząd. Prz. Przed ganek zajechał któryś z nowych gości. Mick. Weszła nowa osoba, przystojna i młoda. Mick. Sędzia na drugim końcu do nowej sąsiadki rzekł półgłosem. Mick. Od tej chwili jest to zupełnie N. człowiek (=*nie ten, inny, nie do poznania, zmienił ś. zupełnie, poprawił ś.*). Nowym Scewolą był nasz Nowodworski. Birk. (=*drugim*). N. Faraon, wejdę z nim w zapasy. Słow. Przedstawić co w nowym świetle. Cokolwiek mówimy, było mówiono, cokolwiek piszemy, było pisano, cokolwiek działamy, inni już to działali, zgoła niemasz nic nowego pod słońcem. Kras. Niepotrzebnieś ś. wyrwał: cóżeś nam nowego powiedział? Miło słyszeć co nowego. Prz. (= *nieoklepanego*). Co słychać nowego? — Nic nowego. Cóż ten nasz nieprzyjaciel zamyśla nowego? co knuje? Bardz. (Chmurki) ściskają ś., grubieją, rosną — nowe dziwy! dostają krzywych karków, rozpuszczają grzywy, wysuwają nóg rzędy. Mick. Zasiędą oni te miejsca, które zasieść ich przodkom nie nowa. Kochan. (=*rzecz nienowa, nie nowina, niepierwszyzna*). Wy-

gnanie mi nienowe, wprawiłem ś. w biedy. Bardz. Nie czuł ś. zrazu swobodnym na tym nowym dla siebie polu twórczości. Chm. Śmierć jest dla ciebie nową. Słow. Wszystko nowe rzeczy nam ś. podobają, nowe sposoby, nowe ordynki w Rzpltej sobie stanowiemy, a stare psujemy. Biel. M. Zawsze ś. ludzie nowej rzeczy dziwują, póki ś. coś nowego nie nagodzi. Jabł. Co tych rzeczy u nas jest, co są nowe a dobre. Górn. Ze pnia nowa rózga wyrosła. Kochan. Nowe piosnki sobie tworząc. Kochan. Kilka miesięcy przebył w Pâquis, nic atoli nowego nie tworząc. Chm. Nowe wydanie dzieła (=*świeże*). N. zwyczaj, moda. Nigdy nie chciał, według nowej mody, odsyłać koni gości Żydom do gospody. Mick. Dziś, nowym zwyczajem, my na naukę młodzież do stolicy dajem. Mick. Może nową alternatą z barona przechrzciłby ś. demokratą. Mick. N. sposób, nowa metoda. N. środek wychowywania drobiu. Mick. Zadziwił ś. pan hrabia na widok tak N. Mick. Ciąg powieści, pytań, wykrzykników i westchnień i nowych powitań. Mick. Indja, N. świat. Białob. (= *nowoodkryty*). N. Świat = *Ameryka*. List ten osobliwsze ma w sobie wiadomości, jakoby z nowego świata pisany. Warg. Ulica N. Świat w Warszawie. Nowa Ziemia. Nowa Góra. N. Dwór. N. Targ. Nowe Miasto. Nowa Aleksandrja (=*Puławy*). N. Orlean. Nowa Australja. Napisał Słowacki swój wiersz p. t. „Paryż,“ nową Sodomą go zowiąc. Chm. N. kraj poetyczny, nietknięty ludzką stopą. Słow. N. rok=a) *rok nastający, rozpoczynający ś.* b) N. Rok=*uroczystość pierwszego dnia roku:* Na N. Rok, a. w dzień N. Roku. Na N. Rok przybywa dnia na barani skok. Prz. Białe lice i obsłony, jako śnieg po Nowym Roku. Mick. Nie do dworu z Nowym Rokiem, ze łzami idziem na groby. Mick. c) [N. rok]=*gałązka choiny, zatykana na N. Rok za belkę w izbie.* †Nowe lato=*podarunek noworoczny, gwiazdka, kolęda:* Biegają dziatki po nowym lecie, i przyjaciele dają sobie nowe lato, a zwłaszcza panowie sługom, winszując sobie na N. Rok wszego dobra. Hrb. Już tu chodzić nie będę ani po nowe lato, ani po kolędę. Groch. [Nowe latko]=a) *gałązka świerkowa obnoszona po wsi w obrzędzie wiosennym u ludu*, gaik, maik. b) a. [**Nowelatka, Nowelatki, Nowolatki, Nowe lata**] *małe placki, kukiełki, pieczone na Nowy Rok.* [Nowe lecięta]=*ci, którzy pod oknami winszują Nowego Roku.* [N. czwartek, N. piątek]=*czwartek, piątek pierwszy po nowiu.* [N. ogień] = *otrzymany przez tarcie drewek po wygaśnięciu poprzedniego ognia.* **3.** ×N. *nowotny, nieobyty, niedoświadczony, naiwny, nieświadomy:* Nie jest on tak N., aby uwiedziony pozorem, przestał być poczciwym. L. Ach, jak We Panna nowa na tym świecie, tego nie wiedzieć, co to słowo zaręczyny znaczy? L. **4.** *najwcześniejszy z tegorocznych, młody, nowodojrzały:* Nowe kartofle. Z pośród pszenicy wycinano kłosy żytnie i warzono je odrazu, jako tak zwaną nową kaszę. Kasza pszenna żytnia, nową zwana, z zielonkawego czyli świdowatego ziarna. Goł. Nowa kasza, kasza z żyta niedojrzałego. L. Nowe = *nowe żniwo, N. sprzęt, nowe zboże* (po przednówku): U mnie zawzdy do nowego dostanie zboża każdego. M. Koch. Ma swego do nowego. Prz. (=*nie żebrze u nikogo chleba*). Chłop na nowe buczno każe, sporo pije. Kn. **5.** *nowoczesny, nowożytny, tegoczesny, współczesny nam, nowej daty:* Nowe dzieje. Czasy nowsze. Nowsi pisarze. Nowe pokolenie. Nowa gieneracja. Nowi ludzie po nas nastaną. †N. człowiek = *człowiek, który nie odznaczając ś. starożytnością rodu, doszedł do wysokiego stanowiska.* Przodkowie nasi na dostojeństwa ludzie starożytne sadzali, a nigdy to nie było, iżby nowe ludzie nad starożytne przekładać mieli. Górn. Niechaj nie będzie ciężko ludziom nowym czekać, aż ś. w domach ich cnota wkorzeni i rozkorzeni; miło to będzie potomkom ich, gdy ich do dostojeństw nowi ludzie uprzedzać nie będą. Górn. N. pogląd. Nowe prądy, zapatrywania, kierunki, dążenia (= *postępowe*). N. testament, zakon. N. kalendarz, styl. **6.** astr.: Nowe gwiazdy p. **Gwiazda.** **7.** gór.: a) Nowe pole a. całe pole=*miejsce, gdzie jeszcze nie kopano, gdzie kopalnia jeszcze nie istnieje.* b) †Nowy chłop=*nowo rozpoczęte wyrobiska, kopalnie nowe.* **8.** min.: Nowe srebro = *aljaż składający ś. z miedzi, cynku i niklu*, argientan. <NOW>

[**Noza, y,** lm. **e**] p. **Nędza.**

Nozderek, rka, lm. **rki** bot. p. **Nostrzyk.**

[**Nozdro, a,** lm. **a**] p. **Nozdrze.**

[**Nozdrowatość, i,** blm.] *gąbczastość, dziurkowatość.*

[**Nozdry, der,** blp.] p. **Nozdrze.**

Nozdrze, a, lm. **a i.** a. [**Nozdro, Nozdry** lm.] anat. (naris) *jeden z dwu dolnych otworów nosa, otoczonych skrzydłami nosa*, zoot. chrapa: Nozdrza prowadzą do jamy nosowej. Od mechery sprośny smród zdaleka w nozdrzach wiercił. Sienk. Przez swe N. dychając, syna Rożego zziębionego parą swą zagrzewały. Op. Da wam Pan mięsa, byście jedli, aż wam polezie przez nozdrza wasze, aż wam obmierznie. Leop. Gdyby kto czwarty raz niewinnego spotwarzył, tedy mu nozdrza rozerznione być mają. St. lit. [Wepchał do jednego nozdrza stértę siana]. Nozdrza tylne (choanae)=*otwory prowadzące z nosa do gardzieli.* **2.** bud. p. **Nozdrzyna.** **3.** Na szkutach nozdrze zowią ś. rowki w wręgach ze spodu porobione, przez które woda z całego statku sączy ś. do zyzy. Mag. **4.** zoot.: Nozdrza fałszywe (saccus s. tuba nasalis). <NOZ(DR) = NOS + DR/DZIOR/DOR>

†**Nozdrzek, rzka,** lm. **rzki** p. **Nostrzyk.**

×**Nozdrzenie, a,** blm. *użycie środków lekarskich, działających na błonę śluzową nosa.* Sł. wil.

[**Nozdrzeniec, ńca,** lm. **ńce**] p. **Nostrzyk.**

×**Nozdrzeń, a,** blm. *proszek lekarski służący do zażywania jak tabaka* (pulvis errhinus). Sł. wil. <Od Nozdrze>

Nozdrzyk, a, lm. **i** bot. p. **Nostrzyk.**

Nozdrzyna, y, lm. **y, Nozdrze** bud. *otwór w ścianie podwałowej do ściekania wody w ziemi gromadzącej ś. z tyłu tej ściany.*

Nozean, u, lm. **y** min. p. **Nosean.**

×**Nozologiczny** przym. od **Nozologja:** Wątpliwości kliniczne i nozologiczne. Ochor.

×**Nozologja, i,** blm. lek. (nosologia) *nauka o chorobach*, ×chorownictwo. <Now. z Gr. nósos=choroba + -logía=znawstwo>

[**Nożniczki, czek,** blp.] p. **Nożyce.**

†**Noża, y,** lm. **e?:** Chrabąszcz, co ś. w końskim łajnie mnoży, zdycha zaraz, jeżeli włożysz go do noży. Pot. <?>

[**Nożе**] *nuże.* <No + Że>

†**Nożenki, nek,** blp., [**Nożenki**] p. **I. Nożny:** Noża cudzego nie kładź w swoje N. Dzw. N. z instrumentami puszkarskiemi. L.

†**Nożewnik, a,** lm. **cy** p. **Nożownik.** Troc.

†**Nożnia, i,** lm. **e** p. **Nożny.** B. Sz.

[**Nożniczki, czek,** blp.] p. **Nożyce.**

Nożnik, a, lm. **i, Nożownica, Sznajdmaszyna I.** a. **Krajarka, Nożyce** *maszyna do krajania papie-*

ru maszynowego na arkusze. **2.** a. **Rzezarka** *maszynka do krajania szmat.* <Od Nóż>

I. Nożny, żen, blp. **I.** †N., †**Nożnia** *pochwa, futerał:* O mieczu Pański! dokądże ś. nie uspokoisz? wróć ś. do nożen swoich. B. B. Rzekł Piotrowi: włóż miecz w N., boć nie jest teraz czas bronienia. Op. Rozum w nożnach, a radę w rękach, nie w głowie chowają nasi posłowie. Orzech. **2.** [N.] *nożyce do strzyżenia owiec.* Zdr. †**Nożenki, [Nożenki].** <Od Nóż>

2. Nożny, †**Nóżny I.** przym. od **Noga:** Od nożnej stopy aż do głowy uzbrojony. Troc. Maszyny do szycia ręczne i nożne *(= nogami poruszane).* **2.** ×N. *mający dobre nogi, silny w nogach:* Koń czuły i N., i twardy do drogi. **3.** lek.: †Wrzód N. = *ukleja, polip* (polypus). <Od Noga>

Nożowato przys. od **Nożowaty.** L.

Nożowaty *podobny z postaci do noża.* Kn. <Od Nóż>

Nożowisko, a, lm. **a I.** a. **Skrzynka nożowa** *rama żelazna w tokarni, mieszcząca w sobie stale przytwierdzone noże.* **2.** *obsada, futro, uchwyt do noży robiących żłobki, heblujących, lub do świdrów.*

Nożownica, y, lm. **e** p. **Nożnik.**

Nożownictwo, a, blm. *rzemiosło nożownika.*

Nożowniczy przym. od **Nożownik:** Warsztat, cech N.

Nożownik, a, lm. **cy I.** a. †**Nożewnik** *rzemieślnik wyrabiający noże i inne narzędzia ostre.* **2.** *awanturnik, złoczyńca, używający w bójkach noża.* <Od Nóż>

Nożowy przym. od **Nóż:** Trzonek, brzusiec N.

Nożówka, i, lm. **i** p. **Otwornica.**

[**Nożuszka, i,** lm. **i**] p. **Noga:** Konik nożuszkę wywinął.

†**Nożyca, y,** lm. **e** p. **Nożyce:** Śmierć wszystko nożycą przystrzyga. Pot.

Nożyce, yc, †**Nożyca I.** *narzędzie do cięcia, strzyżenia, złożone z dwuch noży, połączonych śrubą w kształcie kleszczy:* Na odpowiedź palcami, jakby dwiema nożycami, mężowi pod nosem strzyże. Mick. Dwoje nożyc. Uderzyć w stół, N. ś. odezwą. Prz. Stój, piórko, by kto mych słów nie wracał na nice, abo ś. nie ozwały na stole N. Nar. N. krawieckie, blacharskie, ogrodnicze. N. drążkowe *(= N., których rękojeściami są drążki).* N. blachowe *(= N. do blachy, których jedna połowa przytwierdzona jest stale, a drugą porusza ś. ręką).* Wielkie nożyce, poruszane mechanizmem. N. kątowe, kątówki. N. chirurgiczne kostne. **2.** p. **Nożnik. 3.** N. pochwytne = *zaczepnik w kształcie nożyc a. cęgów, szczypce pochwytne,* chwytak. **4.** N. raka = *kleszcze, szczypce:* Rak i sporpjon, prócz innych nóg, mają przednie nogi, zwane N. L. N. rakowe, niedźwiadkowe. Troc. **5.** fl. *dwie poniżej rzeki łączące ś. ławy piaszczyste,* haki, miech. **6.** gim. *krzyżowanie nóg w czasie podskoku, to jest przekładanie prawej nogi na lewą stronę, a lewej na prawą.* **7.** gór. *świder mniejszy z zakrzywionemi w pośrodku dłótami do obcięcia i wygładzenia powierzchni szybu.* Sew. **8.** tech. p. **Krajarka.** Zdr. **Nożyczki, [Nożniczki, Nożniczki].** <Od Nóż>

[**Nożyczka, i,** lm. **i**] p. **Noga:** Koziczka nie byłaby se nożyczki złámała.

Nożyczki, czek, blp. **I.** p. **Nożyce:** Matka, wziąwszy N., sama córce warkocze i głowę ostrzygła. Skar. N. chirurgiczne proste, krzywe, zgięte, kolankowate (p. Kolankowaty). **2.** N. do świec = *szczypce.* Kn., Troc. **3.** ×N. karc. *chwila, kiedy pomagający, grając w drużbarta, przebija drużbarta.* Goł. <Od Nożyce>

Nożyk, a, lm. **i I.** p. **Nóż;** *kozik, cyganek, scyzoryk:* N. pisarski do piórek, skrypturalik, temporalik. Kn. Zasadził N. pod skórką i umoczył we krwi piórko. Mick. Chir.: N. nieruchomo do rączki przytwierdzony = *skalpel,* †kozik cyruliczy, †scyzoryk. N. do ścięgien. N. zaćmowy. N. składany = *bistur.* N. ukryty, guziczkowaty, wklęsły, brzuchaty. N. obosieczny = *lancet.* Przen.: Jedną myśl niedościgle różnicy nożykiem sieka. Mick. **2.** [N.] *narzędzie garncarskie do wygładzania naczyń.* **3.** ?: Konie pod nożykami, wszyscy i woźnicy, i hajducy śrebrowi. Opal.

I. Nożyna, y, lm. **y,** [**Nózina**] *noga godna współczucia:* Siadaj panna do kolaski, bo nożyny przemoczysz. Sienk. Zdr. **Nożynka.** <Od Noga>

2. Nożyna, y, lm. **y** m. *nędzny, lichy nóż.* L. <Od Nóż>

Nożynka, i, lm. **i** p. **I. Nożyna.**

I. Nożysko, a, lm. **a** p. **Noga:** [Zaszargała se nożyska].

2. Nożysko, a, lm. **a** m. **i** ni. p. **Nóż.**

Nócenie, a, blm., czynność cz. **Nócić:** *Prosodia,* nóta, N., dźwięk, przynócenie niektórych sylab w mówieniu. Mącz.

Nócić, i, il p. **Nucić.**

†**Nóg, oga,** lm. **ogi,** †**Noh** p. **I. Gryf:** N., ptak zmyślony, którego z łaciny niektórzy nazywają gryfem. Wład. Macie ś. strzec orła, noga. Leop. (gryfa. Leop.). <S. Sł. inogъ, inegъ, nogъ, naśladowanie Gr. moniós = samotnie, dziko żyjący (por. Odyniec), stąd Czes. noh, ? Ros. nogъ. Por. Mikl. 96>

[**Nómero,** nieod.] p. **Numer.**

[**Nógle, i,** blp.] p. **Nudle.**

†**Nór, a,** lm. **owie** p. **Nurek.**

×**Nóra, y,** lm. **y** p. **Nora:** Kazał przekopać wilcze jamy, lisie nóry. Zabł.

[**Nórd, u,** blm.] p. **Nord.**

[**Nórda, y,** lm. **y**] **I.** p. **Nord. 2.** *wiatr północny.*

[**Nórdowy**] przym. od **Nórd:** N. wiatr.

[**Nórdóst, u,** blm.] p. **Nordost.**

†**Nórownik, a,** lm. **cy** p. **Nurek.**

†**Nórt, u,** lm. **y** p. **Nurt.**

[**Nórt, u,** lm. **y**] p. [**Nort**]: Szafa stoi w nórce.

[**Nórtowy**] przym. od [**Nórt**], p. **Nortowy:** Nórtowa szafa *(= w kącie, w rogu izby stojąca).*

[**Nót, u,** blm.] p. **Not:** Hej N. kole wrót.

Nóta, y, lm. **y** p. **Nuta:** Nóty muzyczne, z których śpiewają, solfy muzyczne. Kn. Ani ja wiejskie ciągnę na tę nótę strony. Koch. W.

Nótowy przym. od **Nóta,** p. **Nutowy:** N. papier, gruby, dychtowny, do nót pisania. Mag.

Nów, nowiu, lm. **nowie I.** astr. *odmiana księżyca, gdy wschodzi i zachodzi wraz ze słońcem i jest niewidzialny:* N. nastaje. Początek, koniec nowiu. Robić co na nowiu. Nie życzę szumieć z obietnic na nowiu. Chr. Jej lica, pełnia księżyca, dziś niknąą jak księżyc w nowiu. Mick. **2.** *wązki sierp księżyca, gdy po nowiu ukazuje ś. na zachodniej stronie nieba, księżyc na nowiu,* księżyc na młodziku, miesiączek: Sierp krzywy, świeżym żęciem traw oszlifowany, jasny jak N. miesięczny nad czołem Dyany. Mick. U napierśnika wisi księżyc w kształt Leliwy, to jest w kształt nowiu. Mick. Dziś zapełnia księżyc rogi nowiu, świt będzie widny. Mick. Księżyc na nowiu wschodzi zza gór grzbietów. Mick. **3.** ×N. żydowski = *pierwszy dzień miesiąca u Żydów, neomenja.* Zdr. [**Nowik**]. <NOW>

Nózia, i, lm. **e** p. **Noga:** Ręka i N. skulpturalne. Krasz. Łukasz nózię owijał. Wilk.

[**Nózina, y,** lm. **y**] p. **I. Nożyna.**

Nóż, ożа, lm. **ożе I.** *narzędzie do krajania:* N. kuchenny, stołowy, myśliwski, ogrodniczy, rzeźniczy, prosty, zakrzywiony, śpiczasty, chirurgiczny, składany. [N. kapuśny] *(=N. do siekania kapusty).* N. kopytowy *(=N. zakrzywiony, do wybierania rogu kopyta).* N. lekarski główkowaty, główczasty, guziczkowaty, guzikowaty *(=N. tępozakończony).* Ostrze, tylec, trzonek noża. Wziąć pieprzu na koniec noża. N. tępy, ostry jak brzytwa. N.! choć do Paryża na nim jechać. Prz. *(=tępy).* Stępić, wyszczerbić, naostrzyć N. Utopić komu N. w sercu (i przen.) = *zadać komu cios stanowczy.* Nożem mu w serce zawadził. N. mi w serce wraził. Troc. Często na bejram ostatnia idzie pod N. krowa. Chodź. Iść z kim na noże. Brać ś. do noża (na kogo). Przen.: Z bratem byli na noże. Krasz. *(=bij, zabij).* Sam ś. swoim nożem zarznął. Prz. *(=sam padł ofiarą swego własnego podstępu).* Kto ma N. umyty, temu trzeba z drogi ustąpić. Prz. Przen.: N. na gardle = *ostateczność.* Mieć N. na gardle. Postawić kwestję na ostrzu noża a. na ostrzu mieczа *(=w sposób stanowczy).* On mię tam jak podszywał, jako brał na noże! Pot. Od stworzenia świata tkwi N. w połciu, z którego do tych dob żaden jeszcze nie ukroił. Prz. (może aluzja do księżyca, mianowicie kiedy w pierwszej kwadrze. L.). **2.** [Noże, lm.] *szatkownica.* **3.** *sztuka w grze w piłkę „w żydka," polegająca na podbiciu piłki jednym palcem i złapaniu jej.* Goł. **4.** fiz. *podpora belki w wadze.* Zdr. **Nożyk.** Zgr. **Nożysko.** <NOG/NOŻ/NIZ>

Nóżątko, a, lm. **a** p. **Noga.** L.

Nóżeczka, i, lm. **i** p. **Noga:** Jam ci nóżeczki i stopki prostował. Lubom.

[**Nóżeńka, i,** lm. **i**] p. **Noga:** Nóżeńki umyję.

Nóżęta, ąt, blp. p. **Noga:** N. jej skakać po kwiatkach zwyczajne. Przyb. Kręcąc ś., wyciągając główkę i nóżęta... Mick.

Nóżka, i, lm. **i I.** p. **Noga:** Tylko nóżką przebiera, jakby swoją szedł drogą. Len. Blizko drzwi ślad widać nóżki na piasku. Mick. Stój, poczekaj, moja duszko, skąd tak stąpasz drobną nóżką? Pśń. *(=stopką).* Padam do nóżek! Żart.: Na ciepłe nóżki, zrana, nim z łóżka ostygną. L. Znam cię, Waść zawsze gość na ciepłe nóżki. Zabł. *(=zrana kobiety odwiedzasz).* Chatka na kurzych nóżkach (a. na kurzych stopkach). †N. pan. Troc *(=ocalenie w ucieczce, trzeba uciekać).* Nóżki cielęce w cieście smażone. Gm. żart.: Nóżki na stół! *(=płać!, wykładaj pieniądze!).* N. lichtarza, cyrkla. **2.** u owocu = *ogonek, szypułka.* Troc. **3.** [Gapie nóżki] = *gałązki dębowe.* **4.** [N.] *małe chrzciny, przedchrzciny,* [popiliny]. **5.** †Nóżki, lm. = *gatunek gołębi o wysokich nogach.* Troc. **6.** bot.: Kurza N. = *nazwa ludowa grzyba pieprznik jadalny* (cantharellus cibarius). <p. Noga>

Nóżkowaty *mający nóżki:* Nóżkowate ciałka. Rost.

Nóżkowy przym. od **Nóżka:** Rysiego błamu przedniego, tak nóżkowego, jak i ślamowego. Gostk. Lek.: Poród N., poród na nóżki.

Nóżwalce, ów, blp. hut. *przyrząd do przecinania żelaza płaskiego między walcami sztabowemi,* przecinalnia. Łab. <Nóż + Walec>

[**Nsia!, Nt, nt!**] *nawoływanie świń:* N. malutkie! <Okrzyk.>

[**Nt, nt!**] p. **Nsia.**

Nu! w. **I.** a. **Nuż!, Nuże!, Nużeż!,** [**Nąż!, Nąże!, Nuj!, Nucie!, Nuno!, Nu hale!**] *no!, dalej!, dalejże!:* Nu! w imię boże! Prz. Kiedy z cudzego, tedy nu, nu; a kiedy z swego, tedy nie nie. Prz. Rad to słyszę; nu dalej. Hrb. Nu, nu, pojmajcie go. Baz. Nu jeno, wnidźmy w odpowiedź tego. Lach. **2.** *no!, ha!, cóż robić:* Nu, kiedy ś. już zawiodło, a inaczej być nie może, otóż tak pójdźmy. Falib. Nu, rzekę, zdarłeś ś. z powroza, nie żartuj tak drugi raz. Pot. Nu, to bratku za kwadrans będziemy na miejscu. Chodź. Nu, mówię tak, czekajcie, Mick. <Okrzyk.>

[**Nu**] przys. *tak, ma ś. rozumieć, naturalnie, spodziewać ś., a jużci.*

Nucenie, a, blm., czynność cz. **Nucić.**

†**Nucenie, a,** blm., czynność cz. †**Nucić.**

Nuchcenie, a, blm. zł. czynność cz. **Nuchcić.**

Nuchcić, i, ił zł. *pozwolić.* <?>

[**Nuchla, i,** lm. **e**] p. **Kartofel.** <?>

[**Nuci!**] p. **Nydki!** <Okrzyk.>

Nucić, i, ił, Nócić *śpiewać zcicha, półgłosem;* poet. *śpiewać:* Niby łabędź przed śmiercią nucący, zaczął śpiewać ów psalm Dawidów. Skar. Nie tak łabędzie głośno na Strymonie nucą przy ostatnim zgonie. Koch. W. Słowik nuci wdzięczne pienia. Kras. (Słowik) nuci podróżnym piosenkę żałoby. Mick. Nucąc sobie, świt biały witasz, jaskółeczko. Nar. Może do swej lubej, co czeka wśród niwy, nucąc żałosną dumkę, lecisz niecierpliwy? Malcz. Niech wam ostatni w Litwie wajdelota nuci ostatnią litewską piosenkę. Mick. Nuciłem o miłostkach w rówieników tłumie. O sobie tylko w każdej nucił dumie. Mick. Wszak nie nucim po kolędzie, nucimy piosnkę żałoby. Mick. Kto w młodości pieśń żałoby raz zanucił, wiecznie nuci. Mick. Zmienność ja nucę żałosną. Mick. *(=opiewam).* <Od Nuta>

†**Nucić, i, ił** = **Nęcić:** Mąż złośliwy nuci bliźniego swego. Wuj. <Czes. nútiti>

[**Nucie!**] p. **Nu!**

†**Nuczenie, a,** blm., czynność cz. **Nuczyć,** *nukanie.*

†**Nuczyć, y,ył** p. **Nukać:** Śmiele sobie poczynać mogli, aby im nie pikało pod kolany, a. rozum nie nuczył, język też nie uchodził. Glicz.

Nuda, y, blm. **I.** a. **Nudy, Nudota** *nudzenie ś., pustka w duszy, w życiu, stan nudzącego ś., splen:* Może przez nudę rzuci oko na ten papier dworny człowiek. Koss. Koszt wielki, a N. jeszcze większa. Mick. Uciekam od nudy. Mick. Zdaje ś. być (cyprys) drzewem nie smutku, lecz nudy. Mick. Mnie tu N. zabije. Ziel. Choć wszystkiego dostatek, dręczy nas N. i trwoga. Mick. Ciche życie przepędzone w nudzie. Mick. Na popasie z nudy rozważać począłem miny i mowy ludzi, siedzących za stołem. Mick. **2.** blm. *nudność:* Gdy jeszcze druku nie znano, próżnej gadatliwości N. z samym głosem niknęła. Pir. **3.** lm. **y** m. p. **Nudziarz:** Wielki z ciebie N. **4.** [N.] = a) *tęsknota, melancholja:* Okrutna go N. brała. b) *wszy.* <NUD>

[**Nudki**] p. **Nudny.**

[**Nudle, i,** blp., **Nógle, Nugle**] *makaron, kluski:* N. niemieckie z chleba smażonego z mąką w gałeczkach. Goł. <Nm. Nudel>

Nudnawo przys. od **Nudnawy.**

Nudnawy *cokolwiek nudny:* Towarzystwo wydało ś. trochę sztywnym i nudnawym. Krasz. <Od Nudny>

Nudnica, y, lm. **e** forma ż. od **Nudnik,** *nudziarka.*

†**Nudnić, i, ił** p. **Nudzić:** Dowcip i rozum słusznie sobie nudnią, oszukani od świata, nim ś. też nie trudnią. Nagł. N. sobą=*nudzić ś.* L.

Nudnie p. **Nudno:** Aż w północ oczekując N., dręczę ciało, a wdzięcznie myśli nie zatrudnię. Mick.

Nudnieć, eje, ał I. *stawać ś. nudnym; markotnieć.* **2.** †N., †**Nudzieć,** †**Nużnieć** *mdleć, nędznieć, wątleć, opadać z sił, słabnąć, marnieć, niknąć, nikczemnieć, gasnąć, zamierać:* Gąsiętom rosa szkodzi, od niej zaraz nudnieją, i głowy im puchną. Haur. Od plugawstwa w oborach bydło nudniało. Haur. Na nowinach nie pasać, bo od tego nudnieją owce. Haur. Słońce piecze, aż ś. ludzie pocą i nudnieją. Troc. <Od Nudny>

Nudnienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Nudnieć. 2.** †N. czynność cz. **Nudnić,** *nudzenie.*

Nudnik, a, lm. **cy** p. **Nudziarz:** N., ciemięga, zmuda, mantyk. L.

Nudno, Nudnie I. przys. od **Nudny:** N. mi=a) *mam nudności, nudzi mię, zbiera mi ś. na wymioty, ckliwo mi.* b) *nudzę ś., tęskno mi, przykrzy mi ś., smutno mi:* A odjechać od niej N., a przyjechać do niej trudno. Mick. Zawsze na sercu N., nigdy na ustach śmiechu. Mick. **2.** [N. mi] *żal mi:* Nie tak mi żony żal, jak mi klusek N.

Nudność, i, lm. **i I.** rz. od **Nudny,** *nuda:* W nudnościach biedne serce zostaje. Troc. Wielką cierpieć N. Troc. N. człowieka=*nudziarstwo.* **2.** w lm. lek. p. **Ckliwość:** Mam nudności. Dostaję nudności. Porwały mię nudności.

Nudny I. *sprowadzający nudy, niezajmujący, niewesoły, nudzący:* Człowiek, pisarz N. Książka, rozmowa, okolica nudna. Nudne zajęcie. Smutny sam sobie N.; złego każda rzecz gniewa. L. Dzieciak N., pewnie mu ś. chce spać *(=grymaśny, majaczący, bredzący, marudny).* **2.** a. [**Nudki**] *sprawiający nudności, mdły, ckliwy, abominacyjny:* Smak N. Literatura jubileuszowa zasługuje na miano nudnie-mdłej. Spas. N. jak flaki z olejem. Prz. <NUD>

Nudota, y, blm. p. **Nuda:** W kilka dni po ślubie najżywsze kochanie gaśnie, a zmniejszając ś. dzień po dzień, N. po nim nastanie. L. Odpuścisz (=przebaczysz) mi kilka dni nudoty. Rzew. Już kulig na Litwie nudoty nie zgłuszy, już sanki i dzwonki nie starczą dla duszy. Syrok. Plunął głośno przy ostatnim wyrazie, bo go N. opanowała podczas sesji sejmowej. Skarb. <NUD>

Nudy, ów, blp. p. **Nuda:** A jakie ja też N. z tym człowiekiem ponoszę! Niem. Lenistwo najistotniejszą nudów jest przyczyną. Kras. Nie uwierzysz, w Paryżu jakie teraz N. Niem. Wtenczas nie brały cię N., kiedyś przyleciał tu jak czapla chudy. Gor. Trapią mię N. Gdy go dręczyły N. lub zgryzoty... Mick. Można jakoś zabić N. Boh. Wszyscy narzekali na N. Krasz. Wszczęła rzecz o mniej trudnych i mądrych przedmiotach, o wiejskiego pożycia nudach i kłopotach. Mick. Ziewa z nudów. N. przeklęte, śmiertelne! <NUD>

Nudzenie, a, blm., czynność cz. **Nudzić,** *nudziarstwo.*

Nudzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Nudzić ś.,** *nudy.*

Nudziara, y, lm. **y** m. posp. p. **Nudziarz.**

Nudziarka, i, lm. **I** forma ż. od **Nudziarz.**

Nudziarski przym. od **Nudziarz.**

Nudziarstwo, a, lm. **a** *wada nudziarza, nudzenie:* Napojeni byli maksymami dawnego nudziarstwa. Czart. A. Wszelkie nudziarstwa mię zabijają. Kow. <Od Nudziarz>

Nudziarz, a, lm. **e, Nudnik, Nuda,** posp. **Nudziara,** ×**Nudzisz** *ten, co nudzi, człowiek nudny, maruda, tetryk, zrzęda, mantyka:* Nie mogłem ś. pozbyć tego nudziarza. O przeklęty nudziarzu! Ja liczę minuty,... ty pleciesz błahe dzieje wczorajszej reduty. Mick. <NUD>

Nudzić, i, ił, †**Nudnić I.** kogo=*sprawiać komu nudy, nie zajmować, nie bawić go, przykrzyć ś. komu:* Książka, towarzystwo, zajęcia, rozrywki — wszystko mię nudzi. N. kogo prośbami, gadulstwem, mitręgą. W rozmowach wystrzegać ś. potrzeba, żeby nie N. powieścią o domowych okolicznościach. Kras. Jeżeli męża mego nudzi stateczność, wzgarda w nim musi miłość ocucić. L. Już mię to N. zaczyna. Wiedział, że niecierpliwa młodzież teraźniejsza, że ją nudzi rzecz długa, choć najwymowniejsza. Mick. **2.** *mantyczyć, zrzędzić, bałamucić, majaczyć, bredzić, dziwaczyć, grymasić,* posp. *zawracać głowę:* Śpij, nie nudź! Dziecko niewyspane a. w gorączce nudzi. **3.** *marudzić, guzdrać ś., grzebać ś., ociągać ś., bałamucić, zwlekać:* N., wybierając ś. N. z robotą. Idź spać, nie nudź! *(=nie markuj).* × Pan, co nudzi rządem domu i sam w niwco nie wgląda, najlepszych psuje ludzi. L. **4.** ×N. sobie= *przykrzyć sobie:* Nie nudźmy sobie w przeglądaniu kilku przykładów. Kopcz. **5.** ×**N.** *tęsknić:* Czego tak smutny chodzisz? i za jaką stratą nudzisz? Karp. Nudzi, nie widząc ukochanej żony. L. **6.** ×N. sobą, p. niżej: Przyuczone zawsze czym ś. zatrudniać, nie nudziły sobą. Kras. Ach Dafnis, to ty chory nudzisz sobą? Koss. A. **7.** kogo = *nabawiać nudności, mdlić, cknić:* Emetyk nudzi. Nieos.: Nudzi mię = *mdli mię, mam nudności, zbiera mi ś. na wymioty.* Nudzi go po pijatyce. **8.** [N.] *trapić:* Nie nudzij! **N. ś.,** ×N. sobą = *doświadczać nudów, przykrzyć sobie:* N. ś. jest to czuć jakowąś czczość umysłu, nie wiedzącego, co czynić, szukającego zabawy, a nie mogącego jej znaleźć, udającego ś. do rozmaitych, a nie znajdującego w nich smaku; zostającego nakoniec w stanie opuszczenia, troskliwości, troski, pragnienia i obmierzienia. Kras. Dziwujesz ś., iż ś. ja na wsi nie nudzę; a ja ś. dziwuję, że ś. w mieście bawisz. Kras. Chciałaby wyjść i nie chce jej ś.; zostaje, to powiada, że ś. jej nudzi. L. <NUD>

Nudzieć, i, ał I. †N. p. **Nudnieć. 2.** [N.] *tęsknić, doznawać melancholji.*

×**Nudzisz, a,** lm. **e** p. **Nudziarz:** Aliści N. dotąd nam nieznany upatrzył chwilę i do nas wstępuje. Kniaź.

Nuga, i, lm. **i** cukier. *cukierek, składający ś. z miodu, cukru, migdałów, orzechów, pistacji i owoców.* <Fr. nougat>

Nugat, u, lm. **y** kuch. *gatunek ciasta migdałowego.* Sł. wil. <p. Nuga>

[**Nugle, i,** blp.] p. **Nudle.**

[**Nu hale!**] p. **Nu!** <Okrzyk.>

[**Nuj!**] p. **Nu!:** N., błaźnie, opowiadaj!

[**Nuk, a,** lm. **i**] p. **Wnuk.**

Nukacz, a, lm. **e** *ten, co nuka, naganiacz.*

Nukać, a, ał, †**Nękać,** †**Nuczyć,** [**Nękać, Nąkać**] kogo a. na kogo = *wołać: nu!, napędzając; popędzać, naglić, nalegać, przynaglać, naganiać:* Choć wszyscy robią, on do pracy nuka. Kniaź. Nigdy żaden ze służących niczego nie domyśli ś.; tylko za każdym razem N. potrzeba. L. Pragnąc Oktaw konsulatu, nie senatu o tę

cześć moryczy, ale prywatnie Cycerona nuka i w konsulacie mieć kolegą życzy. Chr. (=*pobudza, zachęca*). <Dźwn.>

[**Nukać, a, ał**] *nękać.* <p. Nękać>

Nukanie, a, blm., czynność cz. **Nukać.**

[**Nukanie, a,** blm.] czynność cz. [**Nukać**].

Nukleina, y, blm. chem. *materja zbliżona do ciał białkowatych, zawierająca w swym składzie fosfor i znajdująca ś. w jądrze komórkowym oraz innych utworach organizowanych.* <Z Łć. nucleus =jądro>

Nul, a, lm. **e,** × **Nula** *zero, nic:* Co on dziś między ludźmi? zero, N.! Krasz. <Łć. nullus= żaden>

× **Nula, i,** lm. **e** p. **Nul:** Byłby wiecznie został nulą, gdyby nie żona, ona jest kreską przed nulą. Fred. A. Mała cząstka małej cząstki równa ś. nuli. Fred. A. <Łć. nullus=żaden>

Nulcyrkiel, kla, lm. **kle** *cyrkiel mikrometryczny.* <Now. z Łć. nullus+Cyrkiel>

Num, u, lm. **y** p. **Numa.** Sł. wil.

Numa, y, lm. **y, Num, Noma** (u Żmudzinów) *chata leśna, szałas, schronisko:* N., dosyć obszerna, miała w pośrodku kamieniami obłożone ognisko, ławy nizkie, na kamieniach oparte dokoła; była zaciszna, a choć ludzie ś. z niej wynieśli, płotem tylko odgrodzona została od obory, którą dla gości opróżniać nie potrzebowano; mieli więc w sąsiedztwie krowy i woły, parę młodych koników, które łby ciekawie wystawiały zza płotka. Krasz. W numach swych razem z dobytkiem i wężami żyją. Sienk. <Lit. nãmas, namaĩ= mieszkanie>

Numeit, u, lm. **y, Garnjeryt** min. *minerał z gromady sylikoidów, z rzędu wodorokrzemianów, składający ś. z wodnego krzemianu niklu i z krzemianu magnezu.* <Od miejscowości Numea>

!**Numen, u,** lm. **y** fil. p. **Noumen:** Wiara w nie dające ś. wyrozumować numeny: duszę, świat i Boga. Spas. <p. Noumen>

Numer, u, lm. **y i.** a. [**Nomer, Nómero, Lumer, Rumer, Umer**] *liczba, cyfra, która dla łatwiejszego odnalezienia wskazuje kolej, porządek, w którym przedmiot występuje:* Numery parzyste i nieparzyste. N. domu. Mieszkam przy ulicy Oboźnej pod numerem dziesiątym. Wymeldował ś. z pod numeru trzynastego. [Idą N. w N.] = *od jednego numeru do drugiego = od chałupy do chałupy, do każdej chałupy.* N. trzewików, rękawiczek, igły, bawełny, zondy (podług skali). N. dorożki, biletu. Zapisał sobie N. policjanta, posłańca publicznego. Wyciągnął wysoki N., losując do wojska. Wydano mu świadectwo za numerem 26. Rozporządzenie z d. 18 lipca za numerem 526. **2.** [N.] *stopień, cyfra oceniająca stopień wiadomości ucznia w szkole.* **3.** *znaczek, marka z numerem, jako dowód uiszczenia opłaty:* Wykupić N. na dorożkę. Polecono cyklistom, którzy ś. nie zaopatrzyli w numery, dające prawo jazdy po mieście w roku bieżącym, odebrać przez policję numery zeszłoroczne. **4.** *przedmiot oznaczony numerem:* N. w hotelu, w więzieniu, w szpitalu, w kąpieli=*pokój, izba, stancja, celka.* N. wolny, zajęty. Gość z numeru szesnastego wyjechał. Ja panience dam dobry i tani N. Krasz. Widny, suchy, wygodny N. Na ten N. padła wygrana (=*na los, bilet opatrzony tym numerem*). Koncert składał ś. z dwunastu numerów (= *kawałków*). Odegrano, odśpiewano już dwa numery. Z kompletu gazety zginęły mi dwa numery (= *dwie oddzielne gazety*). Wiadomość ta została ogłoszona w numerze 29 Kurjera. Wyczytałem to w dzisiejszym numerze gazety. Zabroniono sprzedawać pojedyńcze numery tej gazety (=*egzemplarze*). Cena numeru groszy 20 (= *egzemplarza pisma perjodycznego*). N. trzynasty odsiedział karę i został wypuszczony na wolność (=*więzień oznaczony numerem trzynastym a. umieszczony w celi oznaczonej numerem trzynastym*). **5.** żart. *egzemplarz, osobnik:* Zdrów N. dziewczyna. Facet, koń zdrów N.! Świat to wesoły N. Sew. (=*wesoła rzecz*). Zdr. **Numerek.** <Łć. numerus>

Numeracja, i, lm. **e i.** *numerowanie, liczbowanie:* Obecnie odbywa ś. nowa N. domów na tej ulicy. **2.** *wydział instytucji rządowej, w którym numerują papiery:* Pracować w numeracji biletów bankowych. **3.** *liczbowy porządek przedmiotów:* Zmienić wadliwą numerację. N. stronic w dziele pisarskim=*paginacja.* **4.** mat. *liczenie.* <Łć. numeratio>

Numerator, a i. lm. **rzy** a. **owie** p. **Licznik. 2.** lm. **y**=a) *maszynka do numerowania, do wybijania numerów kolejnych.* b) fiz.: N. elektryczności= *przyrząd dozwalający łatwo odczytywać ilość elektryczności zużytej na pewne cele praktyczne, na oświetlenie zwłaszcza.* <Łć. numerator>

Numerek, rku, lm. **rki** p. **Numer:** Wynająć N. w zajeździe. N. na rzeczy zostawione w szatni (=*kontramarka*).

Numerowa, ej, lm. **e** rz. forma ż. od rz. **Numerowy.**

Numerować, uje, ował co=*oznaczać numerami, liczbować.* Han.=a) *paki, towary tejże natury, ale odmiennego gatunku i t. p. oznaczać numerami bieżącemi.* Sł. wil. b) *oznaczać ceny towarów właściwemi znakami lub literami, których znaczenie wiadome tylko przedającemu.* Sł. wil. <Od Numer>

Numerowanie, a, blm., czynność cz. **Numerować.**

Numerowy, Numeryczny przym. od **Numer;** *liczbowy, liczebny:* Spis alfabetyczny a. N. **N., ego,** lm. **i** rz. *służący, posługacz w hotelu.* N. w kąpieli = *łaziennik, kąpielowy.* <Od Numer>

Numeryczny p. **Numerowy.**

Numizmat, u, lm. **y** *starożytny medal; moneta wyszła z obiegu, rzadka i cenna.* <Gr. nómisma>

Numizmatyczny przym. od **Numizmatyka.**

Numizmatyk, a, lm. **cy** *ten, co ś. zajmuje numizmatyką, numizmatami, zbieracz numizmatów.*

Numizmatyka, i, blm. *nauka o numizmatach, opis numizmatów.* <Od Numizmat>

Numulit, u, lm. **y** gieol. *zwierzę zaginione kopalne z rzędu korzenionóżek, okryte skorupą wapienną z otworkami, przez które wysuwało wypustki, nibynóżki,* pieniążek. <<Now. z Łć. nummus =moneta+Gr. líthos=kamień>

Numulitowy przym. od **Numulit:** Wysoko na Tatrach napotykamy wapienie numulitowe, jak np. w Zakopanym góra Regiel. Tat.

Nuncjatorski p. **Nuncjaturski:** Audytor N. skasował mulktę i ekskomunikę. Mat. Patron N. Mat.

Nuncjatura, y, lm. **y** *urząd a. miejsce zamieszkania nuncjusza.* <Śr. Łć. nuntiatura>

Nuncjaturski przym. od **Nuncjatura; Nuncjatorski:** Pisarz N. Wej. Audytor N. Troc. Kancelarja nuncjaturska. Wej.

Nuncjusz, a, lm. **e,** †**Noncjusz** *poseł i pełnomocnik papieski:* N. papieski, apostolski. N. papieski we Francji. Kiedy na koń król Jan Trzeci siadał, gdy nuncyusz papieski żegnał go na drogę, a poseł austryjacki całował mu nogę, król krzyknął... Mick. <Łć. nuntius>

Nuncjuszowski przym. od **Nuncjusz**, *do nuncjusza należący.*

Nunia, i, lm. **e** zł. *niewiniątko, dziewczyna nieskalana.* <p. Niunia>

[**Nuno!**] p. **Nu!**: A N., ojcze, pociągnij go smyczkiem. <Nu+No>

× **Nupcjalny** *weselny.* <Łć. nuptialis>

Nur, a, lm. **y i.** p. **Nurzadło. 2.** żart.: Dać nura = *uciec, zemknąć, zrejterować, ulotnić ś., dać drapaka.* **3.** zool.=a) (colymbus) *ptak płetwonogi krótkoskrzydły.* Gatunki: Lodowiec (colymbus glacialis). N. czarnoszyi (c. arcticus). N. rdzawogardlisty (c. septentrionalis). b) [N.] p. **Perkoz.** c) w lm. (colymbidae) *rodzina ptaków płetwonogich.* <NUR>

Nura, y, lm. **y i.** × N. p. **Nora**: Mysz każda do nury zemknęła. Jak. W. **2.** [N.] *morda, pysk, nos:* Zwiesić a. spuścić nurę *(=zwiesić nos, spuścić nos na kwintę).* <NOR, zmieszane z NUR>

[**Nurać, a, ał**] *pracować a. szukać pociemku.*

[**Nuranie, a,** blm.] czynność cz. **Nurać.**

Nurcik, u, lm. **i** p. **Nurt**: Mintawa leniwa w łakomą Wisłę N. swój wylewa. Klon. Strumyczek przejrzysty toczy N. czysty. Jach.

[**Nurczeć, y, ał**] *kwiczeć:* Świnia nurcy. <Dźwn.>

[**Nurczenie, a,** blm.] czynność cz. **Nurczeć.**

[**Nurczyk, a,** lm. **i**] zool. p. **Perkoz.**

Nurek, rka, lm. **rki,** [**Norek**], † **Norek i.** *skok, rzut pod wodę, na dno wody:* Dać nurka. Dla łowienia pereł ludzie idą nurkiem pod wodę. Kluk. Pływać nurkiem. Nurkiem płynął na brzeg Księstwa Warszawskiego. Mick. Nurkiem pluskać w głąb jasną. Mick. Ona, nienawykła nurków, już ś. zachłysnęła nieraz. Mick. **2.** lm. **rkowie,** † **Nór,** † **Nórownik,** † **Nurownik** *człowiek mogący w skafandrze lub bez niego przebywać pewien czas pod wodą:* Opisał nurków dzielność, jak ś. w morze spuszczają, jak oddech zatrzymują, jak po dnie głębokości chodzą, jak małże do skał przypojone odrywają, jak czerepachy otwierają, jak perły wybierają. Włod. W tej bitwie był Foceus, N. znaczny, w wodzie zbierał fanty na samym zanurzone spodzie. Bardz. Długie łodygi grzybienia obejmowały go za kolana, a jemu włosy powstawały na głowie, że to już może N. topielec obejmuje go, aby nie puścić więcej. Sienk. **3.** † N. p. **Nowochrzczeniec**: Ci pohańcy nurkowie nie wierzą, aby Najświętsza Panna Boga prawdziwego urodziła. Skar. **4.** *człowiek z ponurym wejrzeniem, nurkowaty, patrzący z pode łba:* † Nurkiem chodzić. Rej *(= ponuro chodzić, patrzeć).* Rzadko nie nurkiem patrzy. Żebr. **5.** fiz.: N. Kartezjusza p. **Ludjon. 6.** myśl. *sokół, umiejący pokonywać czaplę, rzucając ś. pod nią.* **7.** [N.] zool. p. **Perkoz.** <NUR>

[**Nurgać się, a ś., ał ś.**] p. **Nurzać.**

[**Nurganie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Nurgać ś.,** *nurzanie ś.*

† **Nurka, i,** lm. **i** p. **Nurki.** Troc.

Nurki, ów, blp., † **Nurka** *gatunek futra sobolowego.*

Nurknąć, nie, nął, nied. **Nurkować** *dać nurka, rzucić ś. w wodę.* Przen.: Zrzuciła pod stół nóż i łyżkę, więc następnie sama nurknęła za niemi. Sienk.

Nurknięcie, a, blm., czynność cz. **Nurknąć.**

Nurkować, uje, ował, [**Nerkować**] **i.** p. **Nurknąć**: Na brzegu Bengalu Afrykanin śmiały, nurkując aż na dno dla pereł połowu, wyrzuca muszle na brzeg i chowa ś. znowu. Tom. Rybak pod wodą nurkujący. Mick. Dąsa ś. okręt, zrywa ś. z wędzidła, przewala ś., nurkuje w pienistej zamieci. Mick. Przen.: Murża ś. kręcił, szperał, nurkował po wszystkich kątach. Kaczk. *(= myszkował, przewracał do góry nogami, grzebał, rył).* **2.** przen. *kryć ś. i ukazywać ś. naprzemian, zjawiać ś. i niknąć, biegnąc; przewijać ś., prześlizgiwać ś.:* N. w trawie, w tłumie ludzi. **3.** myśl. (o sokole nurku) *brać ptaka od spodu.* <Od Nurek>

Nurkowanie, a, blm., czynność cz. **Nurkować.**

Nurkowato przys. od **Nurkowaty.**

Nurkowatość, i, blm. rz. od **Nurkowaty.**

Nurkowaty, × **Nurowaty,** † **Nury** *ponury, posępny, chmurny, mrukliwy:* Nie dowierzaj człowiekowi nurkowatemu i mało mówiącemu. L. *(=nurkowi).* Mina nurkowata. Spojrzenie nurkowate. <Od Nurek>

Nurkowski, Nurkowy przym. od **Nurek.**

I. Nurkowy p. **Nurkowski**: Dzwon N. p. **Dzwon** pod 6.

2. Nurkowy przym. od **Nurki**: Futro nurkowe.

Nurnica, y, lm. **e** p. **Nurowy.**

Nurnik, a, lm. **i** *tłok pełny walcowy, nie posiadający na sobie żadnego uszczelnienia.* <NUR>

Nurnikowy przym. od **Nurnik.**

Nurogęś, i, lm. **i,** [**Szlachar**] zool. (mergus merganser) *ptak płetwonogi z rodziny traczy.* <Nur+Gęś>

Nurować, uje, ował gm. *uciekać, dawać nura.* <Od Nur>

Nurowanie, a, blm., czynność cz. **Nurować.**

× **Nurowato** przys. od **Nurowaty,** *nurkowato.*

× **Nurowaty** p. **Nurkowaty**: Nurowate oko. L.

† **Nurownik, a,** lm. **cy** p. **Nurek.**

Nurowy *skrzyniowaty:* Ćewka nurowa=*skrzynia okrągła cylindryczna,* nurnica, kieson.

Nurt, u, lm. **y,** † **Nórt,** † **Nort,** † **Nora i.** *najbystrzejsza woda na linji najgłębszych miejsc wzdłuż koryta rzeki, prąd, pęd wody:* Płynąć nurtem. Troc. N. jest gościniec główny, gdzie rzeka idzie. Troc. Wytykać N. Wytyczny powinien znać N. Ostrego brzegu N. ś. rad trzyma. Klon. Pod tym skrzepłym lodem śmiały i wolny N. twój płynie spodem. Moraw. Rzeka N. toczy. Rzek głębokich nurty. Pas. Kręte nurty. Kras. (Woda) burzy ś., wzdyma i wre aż do dna, kręconym nurtem pochwyca. Mick. N. główny rzeki *(= część rzeki pierwotna, bez łach, bez odnóg).* N. główny starym, łacha nowym ciecze rowem. Troc. **2.** w lm. *fale, bałwany, głębie wody, odmęty:* Runąłeś z koniem i orężem w dłoni w nurty spienione. Niem. Drżą w bystrych nurtach Tagu niebotyczne bramy. Tym. Kołdyczewa nurty sine. Mick. Kopyta utoną w piaszczyste potoki z głuchym szumem, jak w nurtach wody stał gorąca. Mick. **3.** chir. (fistula) *przetoka, fistuła.* **4.** lek.: † N. moczowy p. **Moczowy.** Zdr. **Nurcik.** <?>

† **Nurta, y,** lm. **y** *głąb, głębia, głębina, głębokość:* Idzie w dom w samej nurcie jaskini zamkniony, słońcu, wiatru niedoszły, smutny, zamrożony. Żebr. Gdzie dziura była w skale wykowana, w nurtę go wpuścili. Odym.

† **Nurtawy** *odznaczający ś. pełnym nurtem, bystry:* N. Klanjusz. Otw. <Od Nurt>

× **Nurtobystry** *odznaczający ś. bystrym nurtem:* Apenin wiele rzek rodzi z swego łona nurtobystrych. Bardz. <Nurt+Bystry>

Nurtować, uje, ował i. *przerzynać ś. po wnętrzu w różnych kierunkach, próć wnętrzności, przedzierać ś. przez nie, szkodząc, burząc:* Materja nur-

tuje fistułami. Nurtuje źródło pod ziemią. Mick. Żal nurtuje w duszy. Zniechęcenie nurtowało w panu Tadeuszu. Gąs. Skłonność do mistycyzmu nurtowała w sercu poety głęboko i przy nadarzonej sposobności wybuchała gwałtownie. Chm. Choroba długo w nim nurtowała, zanim ś. pokazała. N. co = *toczyć; bość, przenikać do głębi; nurtując, niszczyć, podkopywać, drażnić, jątrzyć:* Rana nurtuje ciało. Żal duszę nurtuje *(= przeszywa, gnębi, szarpie, dręczy).* Ostrość humorów kołtunowych wywija ś. a. włosami, a. też nurtując ciało, guzami i dziurami sączy. Perz. Smarkociny chorym owcom z nosa cieką juchowate, nurtujące, zgniłe i śmierdzące. Wolsz. *(= świdrujące, kręcące w nosie, gryzące).* Nurtowany chorobą zastrzelił ś. Chm. W województwach wielkopolskich, nurtowanych szkodliwym wpływem Opalińskiego, miał licznych korespondentów i stronników. Szaj. **2.** *bobrować, myszkować, plondrować, nurkować:* Psy nurtują po puszczy, jak pod morzem nurki. Mick. Szczupak, gdy mu oścień skroś piersi przekole, pluska ś. i nurtuje. Mick. *(= zanurza ś. w głąb).* **3.** ✕N. przen. *zgłębiać, wertować, trutynować, sondować, dociekać, przenikać.* Sł. wil. N. filozofów. <Od Nurt>

Nurtowanie, a I. blm., czynność cz. **Nurtować.** **2.** lm. **a** przen. *machinacja, intryga, knowanie, wichrzenie tajemne, podstęp, podstępne działanie na czyją zgubę, instygowanie:* Podziemne nurtowania.

Nurtowato przys. od **Nurtowaty.**

Nurtowaty I. *mający wiele nurtów, wirowaty:* Strumień N. Rzeka nurtowata. **2.** ✕N. *obfitujący w przetoki:* Ranki nurtowate wedle otworu pośladkowego. Perz. <Od Nurt>

Nurtowy przym. od **Nurt.**

✕ **Nury** p. **Nurkowaty:** Nuremi oczyma pierwszy raz ujrzeli ławą stratę. Przyb.

Nurzać, a, ał, ✕ **Nurzyć,** † **Narzać** I. *zapuszczać w płyn, zanurzać, pogrążać:* Kąpiąc psa, nurza go z głową pod wodę. Przen.: Hożą, młodą... złote życie fale nurzały cię płynącą w swoje modre tonie. Kl. Tu kiedy na ojczyznę nowe wiatry wstały, łódź Rzpltej w niezgodzie nurzały. Groch. **2.** a. [**Murzać, Murzyć**], † **Murzyć** *maczać, tarzać, walać, wycierać:* N. ubranie w błocie, w kałuży, w mące. **N. ś.** I. *zapuszczać ś. w płyn, zanurzać ś., pogrążać ś.:* Nurek ptak za pierwszym zobaczeniem zapalającego ś. prochu nurza ś. w wodzie pierwej, niż szrot do niego doleci. Rogal. *(= chowa ś. pod wodę).* Nurzają ś. w radosnym łez potoku oczy. L. *(= toną).* Przen.: *zapuszczać ś., zagłębiać ś., tonąć, brnąć:* Wóz nurza ś. w zieloność. Mick. Patrz, granat w sam środek kolumny ś. nurza. Mick. Powietrze i woda w których wszystkie jestestwa organiczne nurzają ś. i żyją. Śniad. J. *(= w których zostają).* W tysiącznych nurzałam ś. uwagach. Niem. Nurzam ś. i wzbijam w myślach. Mick. Ludzie jego stanowiska nie mogą ś. N. w pracy. Bog. W. Oczy nurzały ś. w ziemię, nurzały bez końca. Żer. *(= pogrążały ś.).* **2.** a. [**Murzać ś., Murzyć ś., Nurgać ś.**], † **Murzyć ś.** *maczać ś., tarzać ś., wycierać ś., walać ś.:* N. ś. w błocie, w popiele. N. ś. we krwi. <NUR>

Nurzadło, a, lm. **a, Nur, Nurek** mech. *tłok pełny walcowy, nie posiadający na sobie żadnego uszczelnienia, jako sam przez ś. szczelnie przystający.* <Od Nurzać>

Nurzanie, a, blm., czynność cz. **Nurzać.**

Nurzaniec, ńca, lm. **ńce** bot. I. (vallisneria) *roś. z rodziny żabiściekowatych.* **2.** a. **Czerwień błotna, Czermień, Grzybień, Grzebień** (calla palustris) *gatunek roś. czerwień, z rodziny obrazkowatych.* <Od Nurzać>

Nurzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Nurzać ś.:** Niepotrzebne nowokrzczeńców w szatach ś. N., a do wody wbrodzenie. Gil.

✕ **Nurzenie, a,** blm., czynność cz. **Nurzyć.**

✕ **Nurzenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Nurzyć ś.**

Nurzybób, obu, lm. **oby, Bobowiec, Bogorośl, Bób wodny, Bób egipski** bot. (nelumbium) *roś. z rodziny grzybieniowatych.* <NUR + Bób>

✕ **Nurzyć, y,ył** p. **Nurzać:** Jako skała w burzy, co ją pienista fala zewsząd nurzy. Kras. Nurzyła wzrok w synu, ktorego głowę trzymała na kolanach. Krasz. **N. ś.** I. ✕N. ś. p. **Nurzać:** Słychać, jak podkowy nurzą ś. w śnieg. Krasiń. Co żywo, w wesołości bezpiecznie ś. nurzyło. Troc. **2.** [N. ś.] *zżymać ś., gniewać ś.* <NUR>

[**Nu szak**] *czyż nie?* <Nu + (W)szak>

Nut, u, lm. **y** cieś. I. *rowek w drzewie, w który wchodzi odpowiadający mu wyskok, wpust, gara, paza, fuga.* **2.** a. **Nuthubel** *hebel do robienia nutów,* wpustnik. <Nm. Nute>

Nuta, y, lm. **y, Nóta,** ✕ **Nota,** † **Notek** I. *pisany a. odbijany na papierze znak dźwięku czyli tonu:* Całe nuty i półnuty. Nuty raz wiązane, dwa razy wiązane. **2.** w lm. *karta, arkusz, zeszyt, na którym jest wyrażony nutami utwór muzyczny:* Śpiewać, grać z nut. Skład nut muzycznych. Ułożyć nuty. Przen.: Dowiodła, że zna równie pendzel, nuty, druki. Mick. *(= muzykę).* Przen.: Łże jak z nut, bez miłosierdzia. Jord. *(= gładko, wprawnie, śmiało, nie zająknąwszy ś. nawet).* **3.** *ton, dźwięk pojedyńczy ze skali głosu, jako składowa część melodji:* N. harmoniczna p. **Flażeolet.** Podczas tych słów głos jego przybierał rozmaite tony, przebiegał od słodkiej nuty dziecinnego śpiewu aż do grzmiących dźwięków surowego męża. Krasiń. **4.** [N.] *głos:* Ksiądz wikary ni má nuty *(= niedobrze śpiewa).* **5.** przen. *nastrój, ton, odcień, charakter, zabarwienie:* Ta swoboda nadaje pewną nutę nonszalancji i modernizmu. W tych kilku pięknych pieśniach brzmi cicha, ale głęboka i przejmująca N. melancholji, jakiej nigdy przedtym w utworach Mickiewicza nie było. Chm. **6.** *melodja:* Śpiewać co na jaką nutę a. † jaką nutę. Śpiewano na nutę znanej piosenki. Na swojską nutę. N. żałoby, bo namogilna, bo pomiędzy groby. Zal. Dorobić nutę do pieśni. Gil, który siedział na wierzchu zegaru, trzepocąc skrzydłem, zaczął ciąć kurantów nuty. Mick. Paziowie krzyczą, świstając w orzechy: „Oto jest N. litewskiego śpiewu!“ Mick. Starcze, graj nutę, tę nutę dziecinną, którą w dolinie — o! był to czas błogi, na tę muzykę zwykłem zawsze nucić. Mick. Zdr. **Nutka.** <Fr. note, Nm. Note, z Łć. nota = znak>

Nutacja, i, lm. **e** I. ✕N. astr. i fiz. = *pewna chwiejność w objawach precesji, czyli poprzedzania punktów równonocnych,* in. kołysanie osi ziemskiej. **2.** bot. p. **Kołowanie.** <Łć. nutatio = kiwanie ś.>

[**Nutale!**] p. **Nu!** <Nu + To + Ale>

Nutalit, u, lm. **y** min. *minerał z gromady sylikoidów, należący do rzędu krzemianów bezwodnych, do grupy wernerytu.* <?>

Nutarnia, i, lm. **e** p. **Nitownica.** <Od Nut>

Nuthubel, bla, lm. **ble** cieś. p. **Nut.** <Nm. Nuthobel>

Nutka, i, lm. **i** p. **Nuta:** Brzmiała wciąż N. starego uczucia. Ost.

× **Nutmaszyna, y,** lm. **y** p. **Wpustarka.** <Nm. Nutmaschine>

× **Nutnik, a,** lm. **i,** × **Nutny** *ten, co nuci, śpiewak:* Króla nie sposób było doma zatrzymać, gdy maj nadszedł, jechał do puszcz litewskich, gdzie one nutniki (słowiki) najprzedziwniej śpiewają. Gliń. <Od Nuta, Nucić>

× **Nutny, ego,** lm. **i** rz. p. **Nutnik:** Guzmanowie wrócili do ogrodu, gdzie N. zawodził. Gliń.

Nutować, uje, ował, Notować rzem. *heblem wyrzynać rowki w drzewie, wpuszczać, wpustować, fugować, pazować.* <Od Nut>

[**Nutować, uje, ował**] p. **Notować.**

Nutowanie, a, blm., czynność cz. **Nutować.**

[**Nutowanie, a,** blm.] czynność cz. [**Nutować**].

Nutownica, y, lm. **e** *maszyna do wycinania nutów, żłobków w żelazie, kamieniu, drzewie, torfie i t. d.* <Od Nutować>

Nutowy przym. od **Nuta:** Papier N.=*papier, na którym ś. piszą nuty.*

[**Nutro, a,** blm.] p. **Wnętrze.** <Brs. Ukr. nutrò>

Nutry zł. *inny, powtórny.* <?>

[**Nuzia, i,** lm. **e**] *człowiek zawalany.* <?>

I. Nuż! w. p. **Nu!:** N. zabieżmy temu. Bud. N., bracia, czas pieśnią smutną wspomnieć Pańską śmierć okrutną. Groch. N. go, N. weń, dobrześ go! Kn. N. w płacz! N. w śmiech! *(=dalejże!).* Pan Jędrzej, przypomniawszy żórawińskie klęski, N. w płacz nad królem Janem! Kras. N. oczy Tadeusza, jako chytre szpiegi, odkrywszy jedną zdradę, poczną w kolej zwiedzać resztę wdzięków i wszędzie jakiś fałsz wyśledzić. Mick. N. wierzgać jak w najlepsze. Mick. Leszek na dąb; N. po pniu skakać jak dzięciołek. Mick. <Nu+Ż(e)>

2. Nuż sp. **I.** *a jeśli?, a gdyby?, a może?, przypuśćmy, dajmy na to, że...:* A N. gdyby zamysły wykonał? L. A nużby Gniewosz po kolei z dwunastu każdego powalił? Lel. A N. szablą który urwie tu margrabiego i przytnie fryzury? Pol. Służmy królowi i ojczyźnie społem, N. do nas szczęście pierwszym zajdzie kołem? Nar. Nużby niebo upadło i skowronki potłukło? Prz. **2.** †N. *cóż dopiero, co więcej:* Nie mogli imienia cnoty znieść, N. pokuty. Birk. **3.** †N. *nadto, a także, oraz, dalej, następnie, tudzież, jak również:* Kazimierz z Helżbietą miał te syny: Władysława, Olbrachta, Aleksandra, Zygmunta, N. te córki: Jadwigę... Biel. M. <Nu+Ż(e)>

× **Nuża, y,** × **Nużda I.** blm. *znużenie, utrudzenie, zmordowanie, zmęczenie, fatyga:* N. z głodem trawę mchem, cukrem rzepę, wodę czynią miodem. Pot. Wyśpi ś. na kamieniu pieszczoch podczas nuży. Pot. **2.** lm. **e** *rzecz nużąca, trud, mozół, bieda, niedola, niewczas:* Tak długą mając nużą wycieńczone siły, padliśmy. Szymon. Miłosnemi zemdlony nużami. Szymon. Ja zaś, gdy dla mych dziatek wiek ciągnę w tej nuży, żyję, bym ś. trapiła, bym konała dłużej. Min. Wiersz twój jest dla mnie miły, jak sen w cieniu tym, których nuże osłabiły. Grecz. <Brs. Ukr. nuża, nużda>

Nużąco przys. *sposobem nużącym, nużąc:* Nienaturalna forma djalogu N. działa na nerwy czytelnika uporczywą jednostajnością. <Od Nużyć>

× **Nużda, y,** lm. **y** p. **Nuża.**

Nuże! w. p. **Nu!:** Hej! chłopcy, dziewczęta, a N.! Len. Człowiek biedzi ś. z tobą, jak z nieukiem, a N.! pójdźże! L. <Nu+Że>

Nużenie, a, blm., czynność cz. **Nużyć.**

Nużeniec, ńca, lm. **ńce** zool. *zwierzątko do rzędu roztoczów należące:* N. ludzki (dermodex follicorum) jest powodem tworzenia ś. tak zwanych zaskórników, [wągrów].

†**Nużeż!** w. p. **Nu!** <Nu+Że+Ż(e)>

†**Nużnieć, eje, ał** p. **Nudnieć:** Psiarnia powinna być czysto trzymana, żeby od gnoju psi nie nużnieli i nie marnęli. Haur. Od skrytej jakiejś choroby codzień bardziej nużnieje i usycha. Troc.

†**Nużnienie, a,** blm., czynność cz. **Nużnieć.**

× **Nużny I.** *nużący, mordujący, męczący, uciążliwy, mozolny:* Ofiaruję ci krew hojną, pracę nużną. L. **2.** *znużony, strudzony, zmęczony, zmordowany, wycieńczony, wyczerpany, skołatany:* Niewczasem, pracą N., głodny. Susz. Widzi przy drzwiach, że człek ubogi, N., potrzebujący w chromocie jałmużny. Leszcz. Do skąpej pani i już wiekiem nużnej, przyszedł zakonnik proszący jałmużny. Pot. <Od Nużyć>

Nużyć, y,ył *wycieńczać, wyczerpywać z sił, osłabiać, obezwładniać, trudzić, męczyć, fatygować, mordować:* Ta praca nuży. <Od Nuża>

[**Nycie, a,** blm.] czynność cz. **Nyć.**

[**Nyczka, i,** lm. **i**] *gatunek kobolda:* W każdy piątek, na noc, kobiety wiejskie chowają kądziel, żeby jej N. nie przędła. <?>

I. [**Nyć, nyje, nył**] *schnąć, usychać, niknąć, kapieć, niszczeć, mizernieć, więdnąć, nędznieć z troski, z tęsknoty, truć ś.:* Nył, nył, aż wreszcie umarł. <NY>

2. [**Nyć**] p. **Nicmo:** Położył ś. N.

3. [**Nyć!**] p. **Nydki!**

[**Nyćka, i,** lm. **i**] p. **I. Nyta.**

[**Nydki!, Nyduszki!, Niudy!, Niudyszki!, Nyku nysiu!, Nyt!, Nyta nytuś!, Nyć!, Niudzia!, Nida nid!, Nuci!, Nyź nyźka!**] *przywoływanie świń, mal!, maluś!, maluśki!* <Okrzyk.>

[**Nyduszki!**] p. **Nydki!**

†**Nyga, i,** lm. **i** i [N. a. **Nega**] *reszta, resztka:* N. materji, płótna, wina. Dać komu wypić nygę *(=to, co pozostało w kieliszku).* <Nm. Neige>

[**Nyga, i,** lm. **i**] *niedojda.* <?>

Nygus, a, lm. **y,** × **Niegus,** × **Nigus,** [**Negus**] *leniwiec, próżniak, wałkoń, niedbalec.* Zdr. **Nygusek.** <Fr. nigaud=głuptas, gamoń, z końcówką Łć.>

[**Nygus, a,** lm. **y**] *roś. ligustr.* <Z Ligustr, sł. lud. do Nygus>

Nygusek, ska, lm. **ski I.** p. **Nygus. 2.** [N.] *mała poduszka, jasiek.*

× **Nyguska, i,** lm. **i** *stanik kobiecy zastępujący sznurówkę,* leniuszek.

Nygusostwo, a, blm., [**Negusostwo**] *lenistwo, próżniactwo, łobuzerka, zbijanie bąków:* Wypędzili cię ze szkół za N. Składacie dowody roztrzepania i nygusostwa. Prus. <Od Nygus>

Nygusować się, uje ś., ował ś. *próżniaczyć, wałkonić ś., zbijać bąki, spędzać czas na niczym.* <Od Nygus>

† **Nygusowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Nygusować ś.**

Nygusowski przym. od **Nygus.**

[**Nykać, a, ał**] *szukać, przeszukiwać, szperać, przyglądać ś., nasłuchiwać.* <? Por. Brs. nykać>

[**Nykanie, a,** blm.] czynność cz. **Nykać.**

[**Nyki, ów,** blp.] *fochy.* Por. **Neka.** <p. Neka>

[**Nyku nysiu**] p. **Nydki.** <Okrzyk.>

× **Nymfa, y,** lm. **y** p. **Nimfa.**

Nynać, a, ał, Nénać dziec. **I.** *leżeć, lulać, spać, drzemać:* Nynaj, dziecię drogie moje, niech zwią-

że sen oczki twoje. Groch. Napasła ś. krowa, teraz będzie N. Ork. **2.** a. [**Nysiać**] *kołysać, kolebać, huśtać, bujać, niańczyć, piastować.* <Dziec.>

Nynanie, a, blm., czynność cz. **Nynać.**

[**Nynia**] p. **Ninie.**

× **Nynie** p. **Ninie.**

Nynu dziec. p. **Nyny.**

Nyny, Nynu nieod. dziec. *spać, lulać, lulu.* <Dziec.>

[**Nypać, a, ał**] p. **Nepać.**

[**Nypanie, a,** blm.] czynność cz. **Nypać.**

Nyra, y, lm. **y I.** *nerka.* Przen.: Własny nyrka ów N., co ani nie żyje, pan swym dobrem schnie i mrze, a kto inny tyje. Jag. (porównanie skąpca do nerki, która, siedząc wśród tłuszczu, jest chuda). **2.** [Nyry] lm.=*jądra ogierowe.* <NYR =NER>

†**Nyreczny** p. **Nerkowy:** Nyreczne boleści. Syr.

[**Nyrgiel, gla,** lm. **gle**] *prosiak ssący, sysak.* <?>

†**Nyrka, i,** lm. **i,** [**Nyrka**] p. **Nerka:** W nyrkach oddziela ś. mocz ode krwi. Perz. Nyrki zowią ś. też pokrątkami. L.

[**Nysiać, a, ał**] p. **Nynać.**

[**Nysianie, a,** blm.] czynność cz. **Nysiać,** *nynanie.*

[**Nysia ny!**] *nawoływanie krowy a. cielęcia.* <Okrzyk.>

[**Nysiu**] p. **Nydki.** <Okrzyk.>

[**Nyt!**] p. **Nydki.**

I. [**Nyta, y,** lm. **y, Nytka, Nyćka**] piesz. *świnia, świnka.* <Z Okrzyk. Nyta>

2. [**Nyta!**] p. **Nydki!**

[**Nytka, i,** lm. **i**] p. **I. Nyta.**

[**Nytuś**] p. **Nydki.**

Nywa, y, lm. **y** kam. *wypryśnięcie kamienia w pewnym miejscu na płaszczyźnie.* Zdr. **Nywka.** <?>

I. Nywka, i, lm. **i** kam. p. **Nywa.**

2. Nywka, i, lm. **i** posp. *gołąb biały z jasnoszaremi skrzydłami, czerwonym dziobem i takiemiż nogami.* <?>

[**Nyzbad, u,** lm. **y**] p. **Zycbad.**

[**Nyź!**] p. **Nydki!** <Okrzyk.>

[**Nyźka!**] p. **Nydki.**

Nyża, y, lm. **e I.** p. **Nisza. 2.** *szczelina, szpara, zagłębienie:* W nyżach skalnych były gniazda wyścielone. <Fr. niche, Nm. Nische>

O

I. O I. samogłoska jasna a. otwarta, wymawiana przy okrągłym ułożeniu warg, np. oko, on, pole, nowość... Oprócz tego jest odmiana jego, **O** pochylone a. ścieśnione, które powstało z dawniejszego *o* długiego (a *o* ze swej strony a. pochodzi z dawniejszego *o*, a. też z *e)* i w dawnej polszczyźnie miało brzmienie pośrednie między *o* i *u*, np. król, góra, stróż, córka, pióro, szósty... Brzmienie *ó* zachowało ś. dzisiaj tylko w mowie ludowej (t. j. w wielu gwarach obszaru językowego polskiego), w ogólnym zaś języku warstw wykształceńszych nie różni ś. ono niczym od brzmienia *u;* w piśmie jednak wyraża ś. przez *ó* kreskowane, dla uwydatnienia, że powstało ono z dawniejszego *o;* tym sposobem *ó* jest tylko literą abecadła, nie zaś dźwiękiem odrębnym. *Ó* spotyka się najczęściej w zgłoskach zamkniętych przed spółgłoską pierwotnie dźwięczną czyli głośną, np. sto-łu stół, dwo-ru dwór, dro-ga dróg, pól, mórz... mog-ła mógł, rób, pozwól, pójdź, pół...; lecz przed spółgłoskami nosowemi *m, n, ń* i cichemi *p, t, s, ś*... pozostaje *o* jasne (dom, zagon, koń, potop, kos, proś...); zawsze mamy *ó* w zakończeniu *ów* (synów, mówców, domów...) i przed przyrostkami *ek, ka, ko* (wózek, główka, szkółka, kółko, ziółko...). Niezależnie od pierwotnej dźwięczności spółgłoski zamykającej mamy *ó* w takich wyrazach jak: płótno, włókno, włócznia, cnót, robót...; w zgłoskach otwartych: góra, pióro, żóraw, mówić, wrócić, królowie...; na początku wyrazów mają *ó* tylko: ów, ósmy, ósemka. **2.** w skróceniach: a) O.=*ojciec* (o zakonniku): O. Piotr. O. Prowincjał. Kazanie O. Aleksandra a Jesu, Karmelity bosego. L. — O.O. = *ojcowie:* O.O. Jezuici. Kolegjum O.O. Jezuitów. b) J. O.=*Jaśnie Oświecony.* Postanowienie między J. O. Radziwiłłami, książęty na Ołyce. Vol. c) O. P. D.=*obojga praw doktór (t. j. cywilnego i kanonicznego).* d) Marszałkowie O. N. = *marszałkowie obojga narodów (t. j. polskiego i litewskiego).*

2. O przyi. (oń=*o niego;* †ocz=*o co;* †niocz=*o nic*) *A.* a. †**Ho,** [**Ob**] przyi. rozdzielny. I. †O z 2 pp. p. niżej pod III, 4: Hemus i Rodope stoją, śnieżne o tych dob góry, ludzie przedtym byli. Żebr. II. z 4 pp.: O co=**I.** *dotykając czego:* Uderzyć głową o mur. Uderzyć nogą o kamień. Potknąć ś. o kamień. Zbić nogę o kamień. Trącić ręką o stół. Zawadzić nogą o próg. Sępy ostrzą dzioby o granity. Mick. Bić kamień o kamień. Tygle tak twarde, że o stal bite, ognia dawały. Torz. O łeb garniec stłuc. L. Czara z trucizną o głazy rozbita. Słow. O kość ząb złamać. Kn. O pal, o pień koło ś. złamało. Kn. Okręt rozbił ś. o skały. Wszystkie ich usiłowania rozbiły ś. o tę nieprzewidzianą przeszkodę. Oprzeć kij o ścianę. Oparła ś. o sosnę owdowiała pani. Krasiń. Zaczepić suknią o krzak. Uczepiwszy falbaną o czyjeś kolana, pośliznęła ś. nieco. Mick. Otrzeć ś. o kogo. Ocierać ś. o czyje boki. Dotykać o granicę czyjego majątku. Łuk przewieszony na plecach zabrzmiał o miedź sajdaku. Krasiń. Odbić ś. o co *(=od czego).* Krzyk dalekich myśliwców wiatrami przygnany, odbijał ś. kilkakroć o zamkowe ściany. Mick. Może to było księżyca błyśnienie, nagle odbite o morza przestrzenie. Mick. Odgłos sławy, wiejący przez lat oceany, odbity o wypadki, o kłamstwa złamany. Mick. — Rzucić co o ziemię *(=na ziemię).* Uderzam kogo abo kim o ziemię. Kn. Maluchne dziatki o ziemię tłuc kazał. Warg. Porwał mię w swe szpony, ciskał w gó-

rę, bił o ziemię. Mick. O ziemię (dom.: rzucić a. upaść). A chłop abo koń o ziemię. Kn. (=*upadł*). Przen.: †O ziemię co uderzyć = *zniszczyć, w niwecz obrócić:* Zazdrość ludzi złych o ziemię go uderzyła. Skar. O ziemię, w niwecz obracam co. Kn. Przen.: †O ziemię uderzyć, rzucić co=*zaniechać czego, pogardzić czym, odrzucić co.* Kn. Dygnitarstwa, honory i delicje o ziemię rzuci. Birk. Przen.: †O ziemię=*w niwecz ś. obracać, ginąć, przepadać, na marne iść:* O ty z twoją rachubą, Symonie, o ziemię, źleś nieboże rachował. Tworz. *Fefellit spes*, chybiła mnie nadzieja, abo moja nadzieja o ziemię. Mącz. Muzy ludziom walecznym są ku ozdobie, bo im sławę czynią; czego gdy niemasz, wszystko o ziemię. Bud. B. (=*idzie w niepamięć*). **2.** *mając co między sobą, przez co:* Mieszkać z kim o ścianę. Mieszkać z kim o granicę (= *graniczyć z kim*). Jest na Szląsku, o granicę z Polską, Brzeg miasteczko. Błaż. †O bok, pobocz komu idę, siedzę. Kn. (=*obok kogo*). **3.** *na co, na jaką ilość:* a) *w odległości czego:* O dwa tysiące kroków zamek stał za domem. Mick. Gierwazy biegł z przodu o jakie sto kroków. Mick. Panny szły przed młodzieżą o jakie pół kroku. Mick. Stał blizko, o cztery grzędy od niej. Mick. O dwa dni drogi. O mil kilka stąd mieszkają. Kras. Ksiądz kanonik o milę wraz ś. może stawić. Niem. Bądź mi przyjaciel o milę daleki. L. (= *nie pragnij mojej przyjaźni*). b) *na długość czego:* O łokieć większy. Wyższy o głowę. Sokół smyk naprzód; rączy pies, lecz zagorzalec, wysadził ś. przed Kusym o tyle, o palec. Mick. Jużem o całe niebo w tyle go (obłok) porzucił. Mick. Przewyższać kogo, różnić ś. od kogo o całe niebo. Lepszy od niego o całe niebo. c) *do wysokości czego:* Ma w tym roku dochodu więcej o tysiąc złotych. Suma ogólna (długów) przenosiła o wiele wartość domu. Jeż. Pomylił ś. o dwa złote. Spóźnić ś. o kwadrans. O miesiąc nad spodziewanie uchybił. Troc. Gdyby ś. był o jeden moment z łóżka nie porwał, zgorzećby od ognia musiał. Skar. O ile=*jak dalece:* Niemożebna wiedzieć, o ile Bürger rzecz i styl odmienił. Mick. O ile dusza w Bogu, o tyle Bóg w duszy. Mick. O ile mogę o tym sądzić. O mało nie, o mało co nie, o włos nie, ×o kęs nie, [o mały cud nie]=*mało nie, mało co nie, mało że nie, omal nie, ledwie nie:* O mało nie wypadł. O mało co nie zginął. O włos go nie zabił. **4.** †O czworonóg p. **2.** †**Czworonóg.** **5.** †O co=*około czego, z co, blizko, prawie:* Było na ten czas społu osób o sto i o dwadzieścia. Rej. O pięćset ich było. Kn. Było na tym sejmie o cztery tysiące księży, a o 30 tysięcy świeckich. Skar. Swatopełk z Chełmińskiej ziemi wywiódł o cztery tysiące ludzi. Biel. M. O piętnaście razy było tego. Paszk. **6.** †O i [O] co=*w czasie czego, podczas czego, w ciągu czego, przez co:* Przyjdziesz do mnie jutro o tę dob. Leop. (=*w tej porze*). Żołnierz żołd o jeden wieczór przepiwszy, rabować musi. Star. Ojciec rozumny swe wszystkie bogactwa nie o jeden raz dzieciom daje, lecz po trosze. L. (=*nie razem*). [Dziwięć razy o dzień] (=*na*). **7.** [O co]=*za co, po czym, po upływie czego:* O śtyry tyźnie (=*za cztery tygodnie*). Kie zaś bedziecie wracać? — spytała. — Moze tak o tydzień, abo o pięć dni. Tet. **8.** *dla czego, za co, z powodu czego, z przyczyny czego:* [O swoje grymasy dziewcyna obrzydła]. Bać ś., obawiać ś. o kogo, o co. Obawiać ś. o dziecko, aby go krzywda nie spotkała. Obawiam ś. o swoją posadę, abym jej nie stracił. Niepokoić ś., być spokojnym o co. Gniewać ś. o co. Nie masz ś. o co gniewać. Zły o to, że go zawiedziono. Sprzeczać ś., kłócić ś. o co. Wadzą ś. jeden z drugim o grunty, o domy, o majętności. Baz. Wieść spór o granicę. O ten zamek dziś toczy ś. sprawa. Mick. Nie będziemy nigdy o to robić śledztwa. Mick. ×Jeśli w ciągu trzechletniej tenuty dzierżawca umiera, arendarz z dóbr ustąpić, a z sukcesorami o niedobiór grać (=procesować ś.) powinien. Ostr. Dotąd jedyna trudność jest o fundum dworskie. Mick. Prawować ś. o lisa. Mick. Kłótnia o kusego charta. Mick. Ogiński sto włók lasu raz przegrał o wilka. Mick. O grosz ś. rozeszli. Kn. †Tyś o prawdę odpowiedź dał. Pśń. kość. (= *w obronie prawdy*). Bić ś., walczyć o co (= *w obronie czego*). Walczyć o honor. Wojna o cześć kobiety. Godna, by o cię bronią walczyli rycerze. Mick. Pojedynkować ś. o dzieciństwo. Upomnieć ś. o czyją krzywdę. O pognębionych ludzi ś. upomnieć. Słow. †Brać ś. o co = *ujmować ś. za czym.* Bierze ś. Bóg o krzywdę swoją i od złych odbiera błogosławieństwo swoje. Birk. Kto ś. o psa i o chłopca nie weźmie, nie weźmie ś. i o żonę. Prz. †Umrzeć o co (=*za co, w obronie czego*). Zawzdy z wielką uczciwością i sławą bywało o ojczyznę swą umrzeć. Kosz. Oni o te tu ziemie swe gotowi są umrzeć. Kosz. Oskarżyć kogo o zdradę, o kłamstwo, o potwarz. Byrona oskarżono o bezbożność. Mick. Posądzić kogo o złą wolę. O co potępić. Kn. Karać kogo o co. Łajać kogo o co. Nie krzycz o byle co. †O cię mię ubito, o cię mi nałajano. Kn. †Nie o to cię bito. Tworz. [O co cię matka biła?]. †O dobry cię uczynek nie kamienujemy, ale o bluźnierstwo. Sekl. †Cesarz od papieża był klęt o kacerstwo, o rozerwanie małżeństwa, o świętokradztwo. Sz. †O jedną sarnę abo niedźwiedzia, ktoby zabił, gardłem karał Mieczysław, jakoż i wiele ich o to potracił. Biel. M. †Otto dał zabić jednego grabię o żonę. Biel. M. †Dla pychy anioły Bóg z nieba zmiatował, i króle możne zawzdy o nię niszczył. Wer. †Sąd o głowę. Kn. (= *sprawa o zabójstwo*). †Sprawuję ś. o co komu abo czego, wywodzę ś. z czego, odpowiadam na co. Kn. **9.** *dążąc do czego, mając co na względzie, w sprawie czego, co do czego, dla czego:* Prosić o głos. O posłuchanie co rychlej prosi. Mick. Błagać o życie, o łaskę. Dobijać ś. o co. †Pozwalam, ocz żądasz. Ciek. (= *czego*). Otrzymaj mi, ocz tu żądam. Pśń. kość. Upomnieć ś. o należność. Nikt ś. o jej rękę nie chciał oświadczyć. Mick. Traktować o pokój. Wszedł wilk w traktat z owcami; o co? o ich skórę. Kras. Wołać o przyniesienie czego. Z przeraźliwym krzykiem woła o pomstę. Niem. Grzechy wołające o pomstę do Boga. Pytać kogo o co. O książki nowe, o autorów pytała Tadeusza zdania. Mick. Wszyscy pytają ś. go o rozkazy. Krasiń. Pan zawsze ciekawy o Bonaparta. Mick. Radzić ś. o zdrowie. [Mówić o coś, o kogoś] = *mówić o czymś, o kimś; układać ś. o coś:* O cię mi mówili. Żyd chce mówić o pole. Dbać, troszczyć ś. o co. Dbać o własny pożytek. Wszyscy mu ś. dziwują, a mało oń dbają. Rej. Kto nie dba o rolę, nie będzie też ona dbała oń. Trzyc. Dwa działa strzelają w bramę, lecz mało dba o nie brama. Krasiń. Dbały o dobro ogółu. Miłość serdeczna, wytrwała, troszcząca ś. o wygody ukochanego. Chm. Starać ś. o posadę, o czyją łaskę, przyjaźń. Staraliśmy ś. tyle o jej wychowanie. Mick. Starać ś. o pannę, o rękę pan-

ny. †Krasus czeladzi wiele doma żywił, o które ś. bardzo starał, stojąc częstokroć nad nimi, gdy ś. uczyli. Kosz. *(= miał o nich staranie).* Macie o to staranie czynić, aby nauczycielom słuszne zapłaty były naznaczone. Baz. Kusić ś. o co. Stać o co = a) *cenić co:* Stać o czyją łaskę, przyjaźń. To mam, o co nie stoję, nie mam, o co stoję. Groch. Kto o pieniądz nie stoi, za pieniądz nie stoi. Jag. b) †Stać o co = *dążyć do czego: Ambire puellam,* stać o którą pannę, t. j. w małżeństwo pożądać. Mącz. Niech dzieci z dzieciństwa poznają, o co mają stać, a czego ś. wystrzegać. Baz. Eleazar zawżdy stał o to, aby szkodził Symeonowi. Leon. †Stać pod kim o co= *dążyć do odebrania komu czego:* Wacław oglądać ś. musiał na Zygmunta, który pod nim stał o jego państwo. Biel. M. Absalon ojca niepomału trapił i o królestwo jego pod nim stał. Gil. †Stać o śmierć, o żywot, o zdrowie czyje=*nastawać na czyje życie:* Weź dziecię i wróć ś. do ziemi żydowskiej; jużci zmarli oni, którzy stali o śmierć dzieciątka. Op. Już wszyscy zmarli, którzy stali o twój żywot. Leop. Stoję komu na gardło, następuję, o zdrowie stoję. Kn. Nie ma w głowie tej myśli, żeby sobie sam miał stać o zdrowie. P. Koch. *(= żeby sobie życie odebrał).* †Trwać o co = *dbać o co, cenić co:* Nie trwam o gwiazdy, kiedy słońce świeci. Prz. O złych ludzi nie trwajmy mniemania. Bals. × Widziałem, z jaką przychylnością byłeś o dobro bliźnich. Karp. *(= dla, względem dobra).* Iść, chodzić o co. Idzie tu o twój honor. Dalej, w cwał koniu, tu idzie o życie! Mick. Dla was to jest igraszką, nam chodzi o życie. Kras. Nie szło tam o sejmik, ani wybór posła. Mick. Tu zupełnie o co innego chodzi. Chodzi mi nie o interes, ale o sprawiedliwość. To o niego idzie *(=jego dotyczy, jego ma na względzie).* Mniejsza o mnie, †o mnie nic = *na mnie nie zależy:* Mniejsza już tam o mnie, ale co ty będziesz robił? O mnie nic, lecz mnie o was trwoży strach ostatni. Bardz. O mnie nic, ale Kalchas na to nie zezwoli. Bardz. Bądź, czym ci ś. podoba, o mię nic. Ciek. [Nic tam o niego] *(= nie można mu nic zarzucić).* [Co wám, gospodarzu, o to!] *(= co was to obchodzi).* × Iść o zakład = *zakładać ś., iść w zakład.* Idę o zakład. Kn. O zakładbym poszedł. L. Założyć ś. o co. O szkapy ś. zakładają. Rej. Założmy ś., ja o pieniądz, ty o sto portugałów. Kn. Założyłbym ś. nie wiem o co, że tak jest. O co? (dom.: założymy ś.). O co, że tak. Kn. O co chcemy? Kn. O co chcemy iść? Kn. Rzekł kupiec: płaci, ty nie masz nic? Obieś rzekł: mam! Kupiec: ocz nama, iż nie masz? Obieś: dobrze! a o co chcesz? O dwa grosza, rzekł kupiec. Glicz. O zakład, że... Troc. Grać o co *(=stawiając w grze co).* Grać o pieniądze, grać w pieniądze. Dudz. O to gra idzie. Przyprawić kogo o co=a) a. †Przywieść kogo o co= *nabawić kogo czego, narazić kogo na co:* Przyprawić kogo o nieszczęście. O szwank przyprawić. Salin. Harpalus prosił Filipa, aby go o takową lekkość (=zniewagę) jawnie nie przyprawował. Wer. Prosili Rytygiera, aby siebie i wojska swego tak szkaradnie nie przywodził o niebezpieczeństwo. Błaż. b) †=*narazić kogo na stratę czego, pozbawić kogo czego:* Pijaństwo o zdrowie przyprawia. Białob. O sławę przyprawić. P. Koch. †Przyjść o co=a) *nabawić ś. czego, wpaść w co:* Bolesław Łysy o ścisłość, o niedostatek, o mierziączkę ludzi swych, nawet o zaście w głowę przyszedszy, tułając błąkał ś. Błaż. Za niebiegłością opiekunów Leszka, wojna przeciw Słowakom o zaniedbanie przyszła. Błaż. b) *pozbyć ś. czego, stracić co:* Przyjście o rozum. Mącz. †Siedzieć w więzieniu, być sądzonym o co *(=pod groźbą utraty czego).* Siedział (w więzieniu) o gardło i o wszytkę majętność swoję. Rej *(= skazany na utratę życia i majątku).* Sąd o głowę, sąd o zdrowie pozwanego, o poczciwość, sąd gorący, kryminał. Kn. †O ściętą szyję=*narażając ś. na śmierć;* przen. *żadną miarą: Mordicus tenere,* zęboma trzymać, o ściętą szyję nie chcieć puścić. Mącz. Wiary chrześcijańskiej o ściętą szyję przyjąć nie chcieli. Biel. M. Trudno, łatwo o co *(=trudno, łatwo zdobyć co).* Trudno o szczęście. U niej łatwo o łzy. Wiadomo, czym dla kawy jest dobra śmietana; na wsi nietrudno o nią. Mick. III. z 7 pp.: O czym = I. *z czym, mający co:* Wóz o dwuch, o czterech kołach. Dom o trzech piętrach *(=trzypiętrowy).* Zamek o czterech wieżach. Każdemu dawała po pięć mieszków, każdy o pięciuset talarach. Kłok. Dobyła długiego sztyletu o błękitnych żyłach, o niezłomnym harcie. Krasiń. Młodzian o czarnym hełmie. Krasiń. Twarz o srogich i nadętych rysach. Krasiń. Darmo w niej szukać dziewczyny o powiekach skorych do zniżań, o uśmiechu cukrowym na ustach. Krasiń. Człowiek o dużym nosie. Troc. †O kości=*kościsty.* Kn. **2.** *z czym, przy pomocy czego, używając czego, mając co:* Iść o kiju, o kuli. O kiju tylko jednym przeszedłem Jordan ten, a teraz z dwiema hufy ś. wracam. Leop. Dźwignąć ś. o własnej sile. Stać, chodzić o swej mocy. Ujźrzałem kogoś przed sobą starego, który o lasce, nie o swej stał mocy. P. Koch. Nieść go kazali, rozumiejąc, że ś. sam ruszyć nie mógł; ale on szedł o swej mocy, a nieść ś. nie dał. Skar. Co o nie swojej stanie mocy, długo ś. w sobie nie ostoi. Tw. Otwierają ś. drzwi o swej mocy. Oss. *(= same).* Wiatr tak jest słaby i leniwy, że o nim bardzo mało ujedzie. P. Koch. O trzech złotych puścić ś. w podróż. Sł. wil. Kto nie ma o czym na świat, wszystko ma niesporo. Pot. Żyć o czym *(=czerpiąc z czego, na rachunek czego, z czego).* Póty hulał utratnie, aż póki żyć nie miał o czym. Mat. Dawniej w pańskich dworach zwykli byli Dobrzyńscy żyć o łatwym chlebie. Mick. [Nimá o cem chować dziwki]. †Wielka noc żydowska o tym rok po roku bieży, żeby tam patryarchów onych swoich dawnych wspominali. Paszk. *(= w ten sposób, pod tym warunkiem, z tym zastrzeżeniem).* **3.** *poprzestając na czym; znosząc co:* Pościć, siedzieć w więzieniu o chlebie i wodzie. Że dobrze myśleć o chlebie i wodzie, bajali niegdyś mędrce zapalczywi. Kras. Nie takci nasze posty, jak owe niegdyś pustelnicze, o korzonkach, ziołach i wodzie. Kras. O chlebie robię. Kn. O chlebie poszczę. Kn. O chlebie obiad, strawa, post. Kn. O wodzie wesół. Kn. Książę, jak Tatar, żył o końskim mleku. Mick. O swej strawie robi, służy. Troc. Iść o żebranym chlebie. Obiecał ś. do Loretu iść boso, a o cudzej strawie. Górn. Poszedł o suchej gębie *(=nie jadszy nic).* Żyć o głodzie i chłodzie. Jadąc o głodzie i o pragnieniu, Turkom ledwo nie wszystkie konie pozdychały. Biel. M. Lubią sławę śmiałkowie, ale nie o szkodzie. Kras. *(=nie ponosząc szkody).* Pierwszy Adam cieleśnie, a wtóry Adam duchownie o jednej żenie jest. Skar. *(= ma tylko jedną żonę).* **4.** o czym a. o †czego = *w czasie czego, podczas czego, w co; około czego:* O świcie, o zmroku, o południu, o północy. O wschodzie,

o zachodzie słońca. Kilka dni temu o południu pływałem czółnem po jeziorze. Słow. Jadał w domu o południu i rzadko na miasto wychodził. Chm. O wschodzie słońca ryknęły śpiże. Mick. Hetman wyszedł o brzasku. Krasiń. Jutro o białej zorzy bądźcie mi na koniach. Krasiń. O kurów pianiu jeszcze oczu nie zmrużył. Mick. Pewnie cię nastraszyłem o niezwykłej porze. Mick. Wstać o siódmej godzinie. Przyjść o szóstej (dom. godzinie). O pół a. o wpół do dziewiątej. Jutro o tej porze będzie jasno w tym zamku, ciemno w waszym dworze. Mick. O tym czasie. Dobry skowroneczku, już ty śpiewasz sobie, a ja poczynam także o twej robić dobie. Gawiń. W jedną dob uciehał ogień, a o drugiej zaś dobie ogień na wodzie ś. rozgorywał. Leop. Sejm powinien być tylko o świętym Michale. Niem. *(=koło św. Michała a. na święty Michał).* †O piątku, o śrzedzie dam, przyjdę. Kn. *(= w piątek, w środę, a. koło piątku, środy).* [Komisarz nie przyjedzie, aż o wstępnyj środzie]. **5.** †O kim, o czym=*za kim, za czym:* Wnijdźże, a zamknij drzwi o sobie. Leop. Do miasta ich wpuściwszy, bramę o nich zamknęli. Stryjk. Wrzucił go do przepaści, a zamknął i zapieczętował o nim. Leop. Kazał wszystkich podczas zimy na staw zagnać i w koło lód o nich obrąbać. Ciek. **6.** †Źle o kim = *źle z kim, koło kogo:* O nas źle z każdej strony, nie będzieli twej obrony. Psń. kość. W żadnej rzeczy im nie ustąpił, i zaprawdę już na ten czas było źle o nim. Baz. **7.** *względem czego, w sprawie czego:* Mówić o czym *(=w kwestji czego, na temat czego).* Mówić o polityce, o wojnie. Mówić o sobie. Nie mów o tym nikomu. Zaczęła mówić o malarstwie, o muzyce, o tańcach, nawet o rzeźbiarstwie. Mick. O wilku mowa, a wilk tuż. Prz. Nieraz gadał o łowów i miejscu i czasie. Mick. O skromności życia rzecz miał. Kn. Wszczęła rzecz o mniej trudnych i mądrych przedmiotach. Mick. W drugiej izbie toczyła młodzież rzecz o łowach. Mick. Powiedzieć komu o czymś. Rozmawiać o czymś interesującym. Zaczęli więc rozmowę o niebios błękitach. Mick. Muszę z nim o tym ś. rozmówić. Rozprawiali o flintach, chartach i szarakach. Mick. Spory o charcim ogonie. Mick. Ja o cebuli, ty o czosnku. Prz. (dom.: mówimy). Ale o tym później. Kras. (dom.: będzie mowa). Opowiedzieć komu o wypadku. Tybyś mi o krwawych rozpowiadał czynach. Mick. Koniec powieści o Dowejce i Domejce. Mick. Wieleż książek, powieści o strasznych poczwarach, o wróżkach, upiorach i czarach. Kras. Pisać, traktować o malarstwie, o filozofji. Książka, traktat o malarstwie, o filozofji, o moralności. „O starości“ (tytuł dzieła Cycerona). „Uwagi o śmierci niechybnej“ księdza Baki. Statut o nieimaniu szlachcica. Górn. Tam o polowaniu są ukazy. Mick. Litanią mówisz o Najświętszej Pannie. Mick. *(=do Najświętszej Panny).* Odmawiał litanię o czyscowych duszach. Mick. Śpiewać o czym. Pieśni o nim śpiewano za owego czasu. Mick. Odśpiewają ulubione zwrotki o tej dziewczynie, co tak grać lubiła. Mick. Głosić o czym. Wspomnieć o czym. Świadczących o prawdzie (pospólstwo) zawsze mordowało. Mick. Utwór ten świadczy o wielkim talencie dramatycznym Słowackiego. Chm. Upewniać kogo o czym. Przekonać ś. o czym. Zasięgnąć o czym wiadomości. Pragnąłby u woźnego lepiej ś. wypytać o pani Telimenie. Mick. Pokojowa służącego bada o mych w kochaniu przygodach. Mick. Pierwszy raz słyszę o takim wypadku. Zapewne pan o moim słyszał scyzoryku. Mick. Dowiedzieć ś., wiedzieć o czym. Dowiesz ś. o tym wszystkim z książek w swoim czasie. Mick. Może już wszyscy wiedzą o jego spotkaniu. Mick. Nie wiedzieć o bożym świecie *(=nic a nic).* Piękna Franusia o bożym świecie tego nie rozumie. Chodź. *(=zupełnie).* Po wielu latach pierwszy raz miała rodzina wieść o życiu, o chwale i o śmierci syna. Mick. Krążące o wojnie pogłoski. Mick. Dotąd jeszcze o tym wiadomo na świecie, że hojność państwa dla nas nie jest bez powodu. Mick. Zwał ś. Rębajło, a o jego herbach niewiadomo. Mick. Głośno o kim na świecie. Po wyjściu dwu tomików „Poezji“ jego (Słowackiego) z druku, cicho było o nich w prasie polskiej. Chm. Przypomnieć komu o czym. Pamiętać o czym. Tadeusz z Telimeną, całkiem zapomniani, pamiętali o sobie. Mick. Zapomnieć o czym. Zda ś. na chwilę, iż zapomniał o hukach, co grzmią wokoło. Krasiń. Dumać, marzyć o czym. Wam ś. o tym nie śni. Słow. Dzień cały o niej rozmyślałem. Rzadko, abo nigdy nie myślem o grobie. Groch. O pogrzebie pomyślą, kiedy walka minie. Krasiń. Wartoby też pomyśleć o hrabiego losie. Mick. Nikt oprócz mnie nie będzie myślał o jej szczęściu. Mick. Mam go w podejrzeniu, że zamyśla o czym brzydkim. Mick. Sądzić o czym. Nie uwierzyli nigdy w te Wojskiego wnioski i trzymali inaczej o muszym rodzaju. Mick. Hrabiego myśli o sztuce. Mick. Mieć o czym zdanie wyrobione. Dawne wyobrażenia o przechodzeniu dusz. Chm. Nabrać o czym pewnego wyobrażenia. O złych oczach i urzekaniu złym okiem powszechna jest wiara między ludem. Mick. Okoliczności zewnętrzne, dopomagające do utwierdzenia Mickiewicza w wierze o prawdzie posłannictwa Towiańskiego. Chm. Mocne boskie tajemności o Maryej wielebności chrześcijaństwo wierzy wiernie. Psń. kość. Zakłada sobie wielkie nadzieje o swojej wychowance. L. Wątpić o czym. Zwątpiewającemu już o sobie człowiekowi najmniejsze powodzenie zwycięstwem ś. zdaje. Niem. Choć zwątpił o zwycięstwie, zdawał ś. pewnym zwycięstwa. Krasiń. Wyrokować, stanowić o czym. Stanowić o czyim losie. Zawsze moc i szczęście stanowiły o losie mocarstw. Kołł. To stanowi o życiu i śmierci. Wyrokować o tej kwestji. Wyrok o nim wyda wróg potężny. Mick. O Tadeusza już wyrzekli losie. Mick. W sądy o mym piesku wielki łowczy wdał ś. Mick. Radźcie Waszmoście o was samych. Krasiń. Mnie nic do Tadeusza: sami o nim radźcie. Mick. Tajnie z Żydem ś. naradzał o ważnych rzeczach. Mick. Mieć staranie o kim. O duszy, o grzesznej sam Bóg pieczą imą. Bogar. †Jan święty starał ś. o tym, aby uczniowie jego już więcej Chrystusa ważyli, niż jego samego. Białob. †Przyciągnął k niemu i o tym stał, aby dobył miasta. Leop. *B.* przyi. nierozdzielny: O-, Ob-, Obe- (przed czasownikami)=*naokoło, ze wszystkich stron, zupełnie:* Ocierać, obcierać, odzierać, obdzierać, odrzeć, obedrzeć, owijać, obwijać; ogarnąć, okręcać, okrążać, opaść, opiec, ostygnąć. <O/OB>

3. O! w. **I.** a. [**Ło!**] *ach!, och!, oj!:* a) (w. wzywania, zwracania ś. do kogo) O Boże! O mój Boże! O nieba! O zacny Nestorze! Jabł. Ja ileż wam winienem, o domowe drzewa! Mick. O patrz na nią teraz, jako urodziwa w swojej boleści. Krasiń. O patrzaj! niezadługo zabłyśnie świtanie! Słow. [O holasia holasia!] p. **Hola!** [O lu

lu, o lu lu] p. **Husiájże mi husiáj.** b) (w. żywszego zapewnienia) O! bądź pewny, że tego nie zrobię *(=no).* O!... i ja wiem, że to źle. Jeż. O trzeba tam było odwagi. Mick. O! był to czas błogi. Mick. O! dobre miałem przeczucie, żem lubił te mury! Mick. Ale nie, o nie! dziś inne zwyczaje! Mick. O nie! nigdy wy z króla niewolnika nie uczynicie służalca harfiarza. Słow. c) (w. życzenia) O, gdybym kiedyś dożył tej pociechy! Mick. d) (w. podziwu, zadziwienia) Spojrzał w okno, o dziwy! Mick. O! co za śliczna postać! O! co ja widzę! O szczęśliwe nieba krajów włoskich! Mick. O! a to co? e) (w. oburzenia a. pogardy) O! co on zrobił! O nikczemni! O szalony! gdzie on goni! Mick. O! bądź przeklęta! Słow. O czasy! o obyczaje! O nieba! o zdrady! Słow. O zbrodnio, Boże odpuść! Mick. Dziś, o zgrozo! służy niewiernemu. Mick. f) (w. radości) O! co za miłe spotkanie! *(=a).* g) (w. boleści, smutku, narzekania) O nieszczęsny! O nędzny świecie! Troc. O! jaka ty blada! Słow. O, jak mnie to starego i smuci i dziwi! Mick. O jak mi ciężko! Słow. O! jakież to bolesne! O, jak boli! [O dydy!] p. **Dy dy!** h) (w. przerażenia) O rety!, [o raju rety!]. O dla Boga! [O lá Boga!]. [O jerum!] p. **Je!** i **Jerum!** [O jejku!] p. **Je! 2.** część. O! o!=a) (w. niedowierzania, powątpiewania) = *oho!, cóż znowu!, jeszcze czego!:* Hultaj i jaśnie pana poturbować może. — O! o! śmiałby? Fred. A. O! o! to ktoś plotkę zrobił! Fred. A. b) (w. ironji, szyderstwa) *ho! ho!, oho!, no! no!, to dopiero!, patrzcie państwo!:* O! o! jaki mi mądry! c) (w. niezgadzania ś., grożenia) *no! no!, oho!, czekaj!, strzeż ś.!:* O! o! tego za nadto! O! o! poczekaj, przytrę ja ci rogów! **3.** (w. wskazujący) *oć, oto, patrz!:* O, ten człowiek mi to powiedział. Tu leży, o! popatrz tutaj, o! nie widzisz? O! o! jak ś. uśmiecha do mnie! L. **4.** [O a. **Och, A, Ach**] (naśladowanie ciągłego i energicznego działania) = *ale, otóż:* O ido, ido *(=idą ciągle).* **5.** [O juści] *=wyrazy, rozpoczynające często okresy w bajkach.* <Okrzyk.>

Oaza, y, lm. **y,** ×**Oazis** *miejsce wśród pustyni piaszczystej, obfitujące w roślinność i wodę:* Palma ze wstydem ucieka, kryje ś. w głębi oazy. Mick. Mirage zdaje ś. być już miastem, już wsią, już jeziorem a. oazą. Mick. Żart. (o ogrodzie): W pośrodku klombów oazy stał budynek mieszczący w sobie traktjernię. Krasz. Przen.: Oazą w cierpieniu jest serce przyjaciela. <Gr. óasis, zap. wyraz egipski>

×**Oazis, u,** lm. **y** p. **Oaza:** Napoły lśniący od złota, szkarłatów ziemskiemi barwy, jak O. kwiatów stali na srebrno-ognistej pustyni. Słow.

Ob przyi. **I.** [Ob] przyi. rozdzielny p. **2. O:** a) Rzucić ob ziemie. Ob co, źle zamiast o co. Dudz. b) Ob noc całą *(=przez).* **2.** Ob- przyi. nierozdzielny = a) z czasownikami p. **2. O:** Obciąć, objąć, obnieść. Zbójcy obskoczą dokoła. Mick. b) †Ob- z przymiotnikami (w st. r. i w.) i przysłówkami *=nieco, przy-:* Obrzedni, obstary. Obgrubsze węgle. Haur. Obwyż, obdal. <OB/O>

Ob. skrócenie=*obacz.*

Oba a. **Obadwa, Obydwa** (rodz. m. imion nieosobowych, rzadziej osobowych, i rodz. ni.), rodz. m. imion osobowych **Obaj, Obadwaj** a. **Obydwaj,** rodz. ż. i ×ni. **Obie, Obiedwie, Obydwie;** 2 pp. **obu,** [**obóch, obuch**], 3 pp. **obu,** [**obuma**], 4 pp. rodz. m. imion nieosobowych i rodz. ni. **oba,** 4 pp. rodz. m. imion osobowych **obu,** 4 pp. rodz. ż. i ×ni. **obie,** 6 pp. rodz. m. i ni. **obu,** **oboma,** ×**obiema** a. [**obujmu**], 6 pp. rodz. ż. **obiema** a. [**oboma**], 7 pp. **obu** *jeden i drugi:* Dwa i O. tym ś. różnią, że dwa, oznaczając liczbę powstałą z dodania jednej jedności do drugiej, żadnego innego względu nie wyraża, O. zaś oznacza nadto, że mowa jest jak o jednym, tak o drugim przedmiocie, i że ich niema więcej nad dwa. Kras. A. O. razy. Dwa razy dałem ognia, i O. wystrzały chybiły. Mick. O. psy złe. Kocioł garnkowi przygania a O. smolą. Prz. [Przygania motyka gracy, a O. jednacy]. Prz. Strach wielkooki upadł na nie gwałtownie, trzęsąc O. boki. Mias. Gdy ś. na polu Marsa O. wojska znidą.. Dm. Asesor i Rejent, O. mówcy wieley. Mick. O. dobrze poszczuli, O. byli pewni zwycięstwa swoich chartów. Mick. † Co ś. tobie nie podoba, tedy tego strzeżwa (lpd.) O. Rej. †Obaśwa swych tajemnic tobie ś. zwierzała (lpd.). Kochan. (O mężczyźnie i kobiecie:) † Wrócił zasię pirścień jej, a rzekł tako do niej: Wróć mi je, gdy będziewa O. w niebieskim królewstwie. Leg. Al. *(=oboje).* Pamiętam, za mych czasów żyło dwuch sąsiadów, obaj ludzie uczciwi. Mick. Obie siostry, ręce, nogi. W górę podniósł ręce obie. Mick. Względem wykonania człowiek dobry na obie ręce. Nagur. Kula urwała mu obie nogi. Kiedy wisieć, to za obie nogi. Prz. Obie ś. strony trzymają. Zal. †Na obie stronie (lpd.). Das. Obie wojska. Zim. Śpi na obie uszy. Jabł. *(=mocno).* Biała gołąbka spadła i nad Syonem w równi trzyma skrzydła obie. Mick. (O chłopczyku i dziewczynce) Aniołku! duszeczko! czego chciałeś, macie obie. Mick. Rzeczowniki obu rodzajów. Osoby obu płci. A nie wiem już komu z nas obu nie stało tu drogi. Pol. Z obu stron. Obu wam biednym klepki nie dostaje. Chodź. [Jim obuma]. Obu za słowo ująłem, iż będą strzelali ś. przez niedźwiedzią skórę. Mick. O nas obu idzie. Troc. W obu wypadkach. Na obu miejscach. Śmiech powstał w obu izbach. Mick. Po obu stronach oczy roztargnione wodził. Mick. Rozprawić ś. z obu a. z oboma przeciwnikami. Obiema rękoma pisze. Kn. Chwycić za co obiema rękami. Przełożeni wszyscy sprawnieby ś. mieli dobrych nauk rozmiłować, a za nie ś. obiema rękoma ująć. Kosz. *(=pilnie wziąć ś. do nich).* Tupał nogami obiema. Mick. Obiema nogami biega. Troc *(=biega bardzo szybko).* Lepiej chromo wnijść do nieba, niż z obiema rękoma a. z obiema nogami być odesłanym do piekła. Leop. Obiema razy. Troc. [Oboma garściami. Obujmu końcami]. [Na O. czas]=*ujdzie, średnio:* Jakie masz bydło? — Na O. czas. <OB>

[**Obabić, i, ił**] **I.** *ożenić.* **2.** *oczepić.* [**O. ś.**] *ożenić ś.* <O+Babić>

[**Obabienie, a,** blm.] czynność cz. **Obabić.**

[**Obabienie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obabić ś.**

[**Obabka, i,** lm. **i**] *grzyb chropawy, podbrzeźniak* (boletus scaber). <O+Babka>

[**Obablać, e, ał**] p. **Obabrać.** <O+Bablać>

[**Obablanie, a,** blm.] czynność cz. **Obablać.**

[**Obabrać, rze, rał, Obablać, Obebłać**] *obłocić, opryskać, osmolić:* Krwią obabrany. <O+Babrać>

[**Obabranie, a,** blm.] czynność cz. **Obabrać.**

[**Obabulenie, a,** blm.] czynność cz. **Obabulić.**

[**Obabulić, i, ił**] *ubrać, owinąć, jak baba:* Głowę sobie obabuliła. <O+*Babulić, od Babula>

[**Obacht, u,** lm. **y**] p. **Odwach.** <p. Odwach>

[**Obachutać się, a ś., ał ś.**] p. **Opatulić.** <?>

[**Obachutanie się, a ś.**, blm.] czynność cz. **Obachutać ś.**

†**Obaczać, a, ał** i †**O. ś.**, [**O. ś.**] p. **Obaczyć:** Cudze wady rychlej, niż cnoty obaczamy. Kn. Żebyśmy to lepiej pojąć mogli, O. mamy, co następuje. Kucz. Obaczajmy, komu Pan na powstanie, a komu na upad. Wuj. Przy obrzazowaniu macicy winnej trzy rzeczy mają być obaczane. Trzyc. Utratnicy, wszystko straciwszy, dopiero ś. obaczają. Petr. [Pies sie obaczał]. <p. Obaczyć>

†**Obaczanie, a,** blm., czynność cz. **Obaczać:** Ci ludzie ś. tylko około bystrości rozumu i subtelnie obaczania rzeczy pętają. Górn.

†**Obaczanie się, a ś.**, blm., [**Obaczanie ś.**] czynność cz. **Obaczać ś.**

†**Obaczawać, a, ał** p. **Obaczyć:** Obaczawałem one rogi, aliści rożek malutki wyrosł z pośrzodka ich. Leop. <Od Obaczyć>

†**Obaczawanie, a,** blm., czynność cz. **Obaczawać.**

Obaczenie, a, blm. **1.** czynność cz. **Obaczyć:** †(Filozofja) rozkosz czyni niemałą i pożytek człowiekowi na świecie, tak jego rozum oświecając, iż dla obaczenia rodu i składności rzeczy przyrodzonych obraca ś. i podnosi ku onej pirwszej a wiecznej bytności Pana Boga. And. z Kob. **2.** p. **Obaczenie ś.:** a) Do obaczenia *(= do widzenia, do zobaczenia).* b) †O. i [O.] *upamiętanie:* Próżno ś. tam spodziewać kiedy obaczenia, ludzie to niepobożni i złego sumienia. Kochan. **3.** †Nieobaczenie = *niebaczność, nieostrożność* (p. Nieobacznie): Sąsiadek a. kto inszy uczyni mi co z niechcenia a. nieobaczenia. Rej. **4.** [O.] *przyjście do zdrowia.*

Obaczenie się, a ś., blm., **Obaczenie** czynność cz. **Obaczyć ś.:** Ludziom inszej religji O. ś. i upamiętanie. Wójc.

×**Obacznie** przys. od **Obaczny:** a) Patrzcie, jako O. chodzicie, nie jako niemądrzy, ale jako mądrzy. Bud. Poseł wron głodnych, lecąc O., zdaleka obegnał gruszę dziką. Dyg. b) Niedługo tego czekać, gdy ś. nieobacznie upadek wszystkich rzeczy i zginienie zacznie. Groch. Wypadł jakoś z pochew nieobacznie miecz. Warg.

×**Obaczność, i,** blm. rz. od **Obaczny.**

×**Obaczny 1.** *którego można zobaczyć, widzialny:* Iskra nieobaczna. Wor. **2.** *baczny, rozważny, przezorny, oględny, ostrożny:* Mąż w mowie O. Leop. W tym masz obacznym być, abyś w ogrodzenie żadnego szczepia dobrego nie sadzał. Trzyc. Pamiętaj sądzić słusznie, ani być obaczniejszym na cudze maluczkie występy, niż na twoje wielkie. Sekl. †Nieobaczny i [Nieobaczny] p. **Niebaczny:** Nieobaczna sprawa. Kochan. Masz być miłosiernym nad nieobacznym upadkiem bliźniego. Rej *(= skutkiem nierozwagi).* Nie drzewiej oka z niego chciwego spuściła, aż ognia nieobacznym sercem zachwyciła. Papr. Nieobaczna ufność. Nar. Jeśliby kto słowy nieobacznemi przysiągł, choć na dobrą rzecz... B. B. Nieobaczne wymówienie ust jej. Bud. Tak są nieobaczni i zapamiętali synowie świata tego. Wuj. O, ludzie nieobaczni! Tyle doświadczeń za wami... I co to wszystko płaci, kiej ś. nie chce. Ork. **3.** †Nieobaczny = *nieprzewidziany, niespodziewany:* Nieszczęście tak nowe, tak nieobaczne. Wuj. Nieobaczne przypadki. Troc. <O + Baczny, od BAK>

Obaczony im. od **Obaczyć 1.** *którego obaczono.* **2.** †O. *który do siebie przyszedł, oprzytomniał:* Po tym strachu stała ona jeszcze niecale obaczona. Pot.

†**Obaczować, uje, ował,** [**Obaczować**] p. **Obaczyć.** Leop.

†**Obaczowanie, a,** blm., [**Obaczowanie**] czynność cz. **Obaczować.**

Obaczyć, y,ył, nied. †**Obaczać,** †**Obaczawać,** †**Obaczować,** †**Obaczywać,** [**Obaczować**] **1.** *zobaczyć, zoczyć, ujrzeć, dostrzec, spostrzec, zauważyć,* nied. *widzieć, oglądać, mieć przed oczami:* Szabli nie obaczyłem przy jej lewym boku. Mick. Obaczysz próżne miejsce przy kominku. Mick. Niedawno jeden zakrystjan stary obaczył go i podsłuchał. Mick. Obaczył ten rząd zmartwiałych do znaku ludzi. Ork. W nimfie tej czyż obaczę jaką ochmistrzynię? Mick. Chce go (konia) jeszcze przed śmiercią O. Mick. O nic nie prosiłem Boga, jak abym cię raz jeszcze przy życiu obaczył. Mick. Tu po raz pierwszy boskie obaczyłem lice. Mick. Gdy obaczy straszliwą marę w pustym gmachu, żegnając ś. i krzycząc słania ś. z przestrachu. Mick. Nie znasz prawd żywych, nie obaczysz cudu. Mick. Nie obaczysz Boga, grzeszniku, nie zoczysz tryumfującego, wszetecznika, Pana. Poc. Łotr, obaczywszy one znaki bóstwa, nawrócił ś. Rej. Rotmistrz ten z rotą swoją mężnie poczynał; co do niego król obaczywszy, starszym go nad szańcami uczynił. Papr. **2.** przen. *zobaczyć, dostrzec, spostrzec, zauważyć co = przekonać ś., dowiedzieć ś. o czym, zmiarkować co:* Cudze wady rychlej, niż cnoty obaczamy. Kn. Gdy ś. szczęście obróci tyłem, uznawają ś. ludzie, błąd swój obaczywają. Petr. Obaczy każdy, iż źle bez ratunku bożego, bez miłosierdzia jego, obaczy słabość swoję własną. Birk. Na wyższym stopniu cnoty człowiek dopiero obaczywa, jako mu wiele jeszcze nie dostaje. Wuj. Prawieś już obaczył, s czym ś. człowiek rodzi, a jako ś. tu s nim świat rozlicznie obchodzi. Rej. Z tych słów O. i poznać możemy, jako to jest rzecz zacna. Wiśn. Możem to jaśnie O. w słowiech onych, które mówił Pan przed męką swoją do Piotra świętego. Birk. Obaczym, czyli jesteś tak strasznym rycerzem. Mick. Poczekaj, ciociu, niechno ś. pobawię trochę z ludźmi, obaczysz, jak ś. ja poprawię. Mick. Posłowie obaczyli po nas, że... Troc *(=poznali, wyczytali nam z twarzy).* **3.** *rzucić wzrok, spojrzeć na co, obejrzeć co, przyjrzeć ś., przypatrzyć ś. czemu,* nied. *patrzyć na co:* Pojźrzyj przeciwko sobie, a obacz to, co widzisz. Leop. Wyśpiegujcież tedy, a obaczcie pilnie wszystkie chronki jego, w których ś. kryje. Leop. Obaczawałem one rogi, aliści rożek malutki wyrosł z pośrzodka ich. Leop. Jak obaczę, to powiem, czego to warto. Sł. wil. Obaczcież, co ś. wewnątrz tabakierki dzieje! Mick. Pójdźmy w zamek, niechno pan obaczy. Mick. Obacz, która godzina. Troc. O Mindowie obacz przypisek na str. 52. Mick. *(=patrz).* [Obàcz] = *patrz.* **4.** przen. *rozważyć, wziąć co pod uwagę, zastanowić ś. nad czym:* Żebyśmy to lepiej pojąć mogli, obaczać mamy, co następuje. Kucz. Obaczajmy, komu Pan na powstanie, a komu na upad. Wuj. Przy obrzazowaniu macicy winnej trzy rzeczy mają być obaczane. Trzyc. Spór o dawność bywa miarkowan z podobieństw, które baczny sędzia ma obaczywać i według tego skazować dowód, komu będzie rozumiał. Sz. I z tych gołych podejrzeń oczyścić ś. musisz; na ten czas obaczę, co z tym mam czynić. Mick. Staraj ś. zyskać ich ufność, dalej obaczym, co począć. Mick. Gdy ś. (ptaki) spróbują, obaczą,

jaki ma usiąść na ptaszym tronie. Mick. **5.** †O. przen. *pojąć, zrozumieć:* W tym rozum dziecięcy bywa dobry poznawan, jestli z młodu liczbę rychło obacza. Kłos. Smysł pospolity, którym różność rzeczy obaczamy. And. z Kobyl. **6.** [O.] =a) nied. *pamiętać:* Oni też i o was obaczą. b) *ocucić.* c) Obàcz=*słuchaj.* **O. ś. I.** *z* kim=*obaczyć jeden drugiego, zobaczyć ś.:* Temi słowy ś. żegnał: podobno ś. już z sobą nie obaczemy. Star. Ponieważ mi starość niewiele życia obiecuje, przetoż życzyłbym z tobą przed śmiercią O. ś. Boh. Obaczymy ś. w Litwie może nim rok minie. Mick. Obaczywam ś. z kim. Kn. **2.** †O. ś.=*spostrzec ś., pomiarkować ś.:* Pies ten do ciebie ś. łasi, a gdy ś. nie obaczysz, alić on za nogę cap! Rej. Gdy kto co nietrafnie uczyni, tedy więc tak mówią, że ś. nie obaczył, że ś. nieco potknął. Kosz. Dopierom ś. obaczył, abo rzecz zrozumiał. Kn. Nie chcęć na to odpowiedzieć, bo nie mogę ś. O., dobrzeli to było, czy niedobrze. Górn. Nie obaczyłem ś. Troc *(=zrobiłem to bez zastanowienia).* **3.** †O. ś.=*opamiętać ś., upamiętać ś., przyjść do rozwagi, poprawić ś.:* Obaczył ś. nazajutrz, gdy opłonął, a rozum od gniewu był uwolniony, posłał sługę za nim. Birk. Rozgniewany, kiedy ś. obaczy, toż w ten czas sam gniewa ś. na siebie. Min. Miły mistrzu, obacz ś., przestań swej srogości. Biel. M. Obaczył ś. w błędzie. Troc. By przez nas lud ś. ten obaczył z grubych błędów, które go dotąd ślepiły. L. Wamby ś. O. trzeba, a wyniść z tej ciemności, w którąście nie wiem jako weszli. Górn. Utratnicy, wszystko straciwszy, dopiero ś. obaczają. Petr. Lecz ś. nam nie O., aż po szkodzie będzie. Wen. Nie rychlej ś. Serbowie, Uhrzy obaczyli, aż Tracyą niewierni już wszystkę podbili. Wen. Dotąd nie baczę, by ich wiele było, coby ś. tą przygodą moją obaczyło. Wen. Obaczmy ś., budzą nas swojemi przykłady blizcy Siedmiogrodzianie. Paszk. Folguje Bóg, abyśmy ś. upamiętali; ale jeśli ś. kto nie obaczy, ciężej karan będzie. Gil. Bóg Polskę karze za poddanych, ba i karać będzie, jeżeli ś. Polaku nie obaczysz kiedy. Opal. Serce czyste racz mi stworzyć, abych ś. obaczył w złościach. Pśń. kość. **4.** †O. ś. a. nied. [**Obaczać ś.**] *przyjść do siebie, odzyskać przytomność, oprzytomnieć, ocucić ś.; mieć ś. lepiej, wyzdrowieć:* Tak bardzo był oddalony od zmysłów, iż kiedy, przechodząc, umyślnie grzmot czynili, on najmniej nie słyszał, ani ś. obaczył. Wys. W nocy i we dnie, nie mogąc ś. O., śpi. Otw. S. Obaczył ś. na rozumie. Troc. Nie obaczyła-że ś. przy Zbyszku? Sienk. Obaczyło ś. znów chłopię młode. Pol *(=wyzdrowiało).* [Wilk obácył sie. Pies sie obaczáł]. <O+Baczyć, od BAK>

Obaczysko tylko w wyrażeniu: Do obaczyska =*do obaczenia, do zobaczenia, do zobaczyska, do widzenia.* <Od Obaczyć>

†**Obaczywać, a, ał** i †**O. ś.** p. **Obaczyć:** Na wyższym stopniu cnoty człowiek dopiero obaczywa, jako mu wiele jeszcze nie dostaje. Wuj. Gdy ś. szczęście obróci tyłem, uznawają ś. ludzie, błąd swój obaczywają. Petr. Spór o dawność bywa miarkowan z podobieństw, które baczny sędzia ma O. i według tego skazować dowód, komu będzie rozumiał. Sz. Obaczywam ś. z kim. Kn. Obaczam ś., obaczywam ś., postrzegam ś. w czym. Kn. *Resipisco,* obaczywam ś. Urs. <Od Obaczyć>

†**Obaczywanie, a,** blm., czynność cz. **Obaczywać.**

†**Obaczywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obaczywać ś.**

×**Obadać, a, ał I.** nied. p. **Obość. 2.** dok.= a) *zbadać ze wszystkich stron:* Zewsząd go obadawszy, poznałaś, że to część szczególnie twym ciosom odkryta. Oss. b) †O. i [O.] *upatrzyć, wypatrzyć, wynaleźć, wyszukać:* Miejsce sposobne w dworze obadały. Żebr. Febowego dokłada ś. wyroku, gdzieby siadło miał O. sobie. Żebr. Dziecko obadawszy, sobie go życzyła. Żebr. Po wszech dąbrowach często uganianą obadał, Cebrenówną Eperją zwaną. Żebr. [Dziewcęta kogoz sobie obadali? — Jasieńka]. c) *skusić, opętać, oplątać, opanować:* W śrzednim wieku jednego baba obadała, która muskaniem twarzy zmarszczki pokrywała. Min. Oczy cię zbłaźniły, żeś mię tak obadał i taki wstyd przed ludźmi i mą bracią zadał. Pot. Zapomina o wszystkim, komu strach serce obada. Pot. d) [O.] *obsiąść:* Famuła go obadała. <O+Badać, od BOD>

×**Obadanie, a,** blm., czynność cz. **Obadać.**

Obadwa (rodz. m. i ni.), **Obadwaj** (rodz. m. imion osobowych), **Obiedwie** (rodz. ż.), 2 pp. **obudwu, obudwuch,** †**obudwoch,** [**obudwiu**], 3 pp. **obudwom,** 4 pp. **obadwa** (rodz. m. i ni.), **obudwu** (rodz. m. imion osobowych), **obiedwie** (rodz. ż.), 7 pp. **obudwu, obudwuch,** p. **Oba:** O. mają miecze, konie. Kn. Lepiej wiem, niż wy O. Jord. †Pan Bóg śmierci nie stworzył, ani ciebie (choroby) posła, obadwaśta z występków tu ludzkich urosła (lpd.). Biel. M. Obadwaj zdjęci trwogą. Mick. Obiedwie panny. Troc. Powstali wszyscy, tylko nie wstały obiedwie siostry żniwiarki. Od. Obiedwie ręce. Mick. Tych dwu młodych poślę królewiców, niechaj porobi z nich obudwu psiarzy. Słow. Już obudwu trzyma w łapie. Mick. Obudwuch widziałem. Troc. <Oba+Dwa>

Obadwaj p. **Oba** i **Obadwa.**

[**Obagnić się, i ś., ił ś.**] *okocić ś., mieć jagnięta* (o owcy); *ocielić ś.:* Cielisia ś. obagniła. Por. **Bagniątko, Bagnić ś.** <O(b)+JAGN, por. Czes. obahniti se>

[**Obagnienie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obagnić ś.**

Obaj p. **Oba.**

Obajcować. uje, ował ucz. *okłamać.* <O+Bajcować, z Nm. beizen>

Obajcowanie, a, blm., czynność cz. **Obajcować.**

[**Obakulenie, a,** blm.] czynność cz. **Obakulić.**

[**Obakulić, i, ił**] *oszukać.* <Od Obakuła>

[**Obakuła, y,** lm. **y**] *oszust.* Por. **Bakuła.** <O+Bakuła>

I. [**Obal, a,** lm. **e**] **I.** *leń, próżniak, drągal.* **2.** *człowiek otyły.* <Ob+WAŁ>

2. [**Obal, i,** lm. **e**] p. **Obój:** Trzeci cymbalista, czwarty na obali.

×**Obalacz, a,** lm. **e,** ×**Obalca** *ten, co obala, burzyciel, niszczyciel.* <Od Obalać>

Obalać, a, ał i **O. ś.** p. **Obalić.**

×**Obalalny,** †**Obalisty** *mogący być obalonym, łatwy do obalenia:* Podstawy lada systemem, lada wypadkiem wstrząsalne i obalalne. Sł. wil. <Od Obalać>

Obalanie, a, blm., czynność cz. **Obalać.**

Obalanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obalać ś.**

Obalanka, i, lm. **i I.** [O. a. **Owalanka**] *kiszka wołowa, kaszą nadziewana:* Flaki z obalanką. **2.** leśn. *drzewo tak okopane, aby ś. z korzeniami wywróciło.* <Od Obalać>

Obalasować, uje, ował *otoczyć balasami, opatrzyć balustradą.* <O+Balasować, od Balas>

Obalasowanie, a, blm., czynność cz. **Obalasować.**

× **Obalca, y,** lm. **y** p. **Obalacz:** O. bożyszcz. Wor. <Od Obalić>

Obalenie, a, blm., czynność cz. **Obalić.**

Obalenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obalić ś.**

Obalić, i, ił, nied. **Obalać, [Obalować] I.** *powalić, zwalić, rzucić o ziemię, przewrócić, wywrócić:* Obalać znaczy wywracać to, co długo stawiło opór i na co potrzeba było wielkiej siły. Kras. A. O. człowieka. O. człowieka na ziemię. Mocowali ś., próbując, kto kogo obali. U pasa wisi młotek, nim rozbija rycerz pętle na zbrojach obalonych wrogów. Krasiń. Od takiej broni niegdyś obalony pradziad Giedymin na szańcach Wielony. Mick. Porwawszy kamień, w piersi go obalił, aż Turczyn zaraz nogi i zęby rozwalił. Paszk. Wino chłopa obali. Prz. Wiatr obalił drzewo. Ten stary dąb tak urósł, a wiatr go żaden nie obalił. Skar. Mocnego drzewa burza nie obali. Skar. Drzewo obalone ze pnia poczyna zaraz wysychać. Jak. J. O. dom, budynek *(=zwalić, rozwalić, zburzyć, zrównać z ziemią).* Nie już nowy dom zbudował, kto stary obalił. Prz. Co jedni zbudują, to drudzy obalą. L. Ludzie nierychło budują, a prędko obalają. Skar. Nie obali, nie postawi. Prz. *(= jest do niczego niezdatny).* O. słup. Spalili nieprzyjaciele dom Boży i obalili mury Jeruzalem. Skar. Przy odgłosie muzyki obalone są mury Aten. Lel. Przez obalony parkan i nizki wał z pagórka całą wioskę jak na dłoni, i pola z drogami, i bory widać było daleko. Krasz. O. co na siebie. Obalam co na ś., zwalam. Kn. Przen.: Obalił ten kłopot na ś. Troc *(=ściągnął).* Przen.: O. kogo= *pozbawić wysokiego stanowiska, doprowadzić do upadku:* Przewidział Bóg, co ludzi wznosi i obala. L. O. rząd, ministra. Przen.: O. co = *obrócić w niwecz, zniweczyć, unicestwić, zniszczyć, znieść, skasować:* O. państwo, prawo, projekt, zasadę, system. Wszelkiej sztuki zażyli, aby jego przedsięwzięcie na ziemię obalili. Wys. Obalmy dziś wiarę, czyli razem świat ś. cały nie obali? Wor. Rządy zmuszone były srożyć ś. nieraz przeciwko samymże sędziom, nim tę instytucję całkiem obalono. Mick. **2.** fl.=a) O. linę=*zrzucić kozicą linkę służącą do holowania z chróstu, o który ś. zaczepiła.* b) nied.: Obalać=*α) prowadzić tratwę osobno stojącą do innych tratew.* β) *przeprowadzać pas drzewa z jednego brzegu na drugi.* **O. ś.** *powalić ś., zwalić ś., przewrócić ś., wywrócić ś., upaść, runąć:* Zaczepił nogą o próg i obalił ś. Obalił ś. na lodzie. Dom ś. ze starości obala. Słup jest rzecz doczesna; wolę ja tych słupów nabudować około siebie, co ś. nigdy nie obalą, a wiecznie trwać będą. Rej. Gdy fundament usuwa ś., cała na nim wsparta obala ś. machina. Djar. gr. Patrz, gdy mocny kamień z górą ś. obali, już więc mocną drzewinę i z korzenia wali. Rej. Mizerny świecie, jakoć wierzyć dalej, gdy co dziś stoi, jutro ś. obali. Koch. W. O. ś. na kogo. Przen.: Obaliła ś. wojna na Polskę. Troc. Na to państwo Szwed ś. obalił. Troc. Przen.: Na cię ś. to obali, na tobie tego będą ścigać, patrzyć, twoja to skóra abo mieszek poczuje. Kn. *(=ty za to odpowiesz).* Tobie tego przypłacić, na cię ś. to obali. Kn. <Ob+WAŁ>

× **Obaliny, in,** blp. **I.** *obalenie ś., runięcie, upadek:* Już ten gmach, wewnątrz zbutwiały, kresu obalin swoich dobiegał. Wor. Człowieka czystego i nieskażonego całego świata łoskot i O. nie ustraszą. Wor. **2.** a. × **Obalisko** *zwaliska, ruiny, gruzy:* Wielkich miast tylko O. a nizkie i ubogie domki widać. Skar. Ginął ów Samson pod obalinami z Filistyńczyków trzema tysiącami. Leszcz. Przen.: Postanowił nietylko ministra obalić, ale też siebie na jego obalinach postawić. L. Chrześcijaństwo — instytucja wręcz wszystkim religjom zagrażająca i na ich obalinach wzniesienie swoje zapowiadająca. Szan. Odziedziczamy po wieku XVIII-ym smutną puściznę samych obalin. Szan. <Od Obalić>

× **Obalisko, a,** lm. **a I.** p. **Obaliny. 2.** *ciężar walący ś.:* Ciężkim obaliskiem starty został. Pilch. <Od Obalić>

† **Obalisty** p. **Obalalny:** Upadku blizki, O. Kn. Zbudują znowu obaliste budowania. Leop. <Od Obalić>

[Obalmur, a, lm. **y]** *nazwa psa bajecznego.* <Obalić+Mur>

[Obalować, uje, ował] p. **Obalić.**

[Obalowanie, a, blm.] czynność cz. **Obalować.**

Obałamucać, a, ał p. **Obałamucić:** Wiesz ty, jaką jest ta głowa, którą obałamucasz? Kaczk.

Obałamucanie, a, blm., czynność cz. **Obałamucać.**

Obałamucenie, a, blm., czynność cz. **Obałamucić.**

Obałamucić, i, ił, nied. **Obałamucać** kogo=*zawrócić komu głowę, omamić, otumanić, zdurzyć kogo:* Możesz być niewinnym, obałamuconym... wyznanie szczere naprawi wszystko. Krasz. Takiego chłopaka O. łatwo, a jak mu ś. w głowie zawróci, nie upamięta ś. Krasz. Wiesz ty, jaką jest ta głowa, którą obałamucasz? Kaczk. Ona miłością swą obałamuciła mi serce, obietnicami głowę. Kaczk. Zapomniał ś., współczucie i ślepa wiara w zmyślone cierpienia kokietki obałamuciły go. Bał. Obałamucona mężatka roztrąbiła sławę. Rzew. Dziewczyna obałamucona czytaniem złych książek. Rzew. O. opinję publiczną. <O+Bałamucić>

Obałek, łku, lm. **łki, Obałka** leśn. *drzewo od burzy z korzeniami wydarte i wywrócone,* wiatrołom, wykrot, wykręt, wywrot, wywrót. <Ob+WAŁ>

Obałka, i, lm. **i I.** leśn. p. **Obałek. 2.** ryb.: Na obałki = *krótko siecią zakładając do lądu, w dużym kącie, na ryby.* <Ob+WAŁ>

[Obałuszenie, a, blm.] czynność cz. **Obałuszyć.**

[Obałuszenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Obałuszyć ś.**

[Obałuszyć, y, ył] I. *ogłuszyć kogo, uderzyć w okolicę ucha.* **2.** *zakrzyczeć, odurzyć kogo.* **[O. ś.]** *ogłuchnąć wskutek niespodziewanego silnego łoskotu.* <O+Bałuszyć>

Obałwanieć, eje, ał *stać ś. bałwanem, stanąć jak wryty, odrętwieć, osłupieć, zgłupieć.* <O+Bałwanieć>

Obałwanienie, a, blm., czynność cz. **Obałwanieć:** Języka w gębie zapomniawszy, stanąłem u drzwi, a ona patrzała na mnie zdziwiona obałwanieniem moim. Krasz. Napij ś. waszmość drjakwi, którą nas nauczyła warzyć pani Ogonowa: najlepszy to środek ma być przeciw obałwanieniu. Glin.

Obandażować, uje, ował I. *owinąć bandażem:* O. nogę. Obandażowawszy, odwieźli mię w tył poza linję boju. Gocz. Przen. = *owinąć, okręcić:* Obandażowana kontrabandowemi koronkami, została zrewidowaną na komorze. **2.** mech. *nałożyć obręcz stalową na koło lokomotywy, wagonu.* <O+Bandażować>

Obandażowanie, a, blm., czynność cz. **Obandażować.**

Obanderolować, uje, ował *opatrzyć w banderolę, okleić banderolą:* Cygara i papierosy w paczkach obanderolowanych. <O + Banderolować>

Obanderolowanie, a, blm., czynność cz. **Obanderolować.**

[**Obandurzenie, a,** blm.] czynność cz. **Obandurzyć.**

[**Obandurzyć, y,ył**] *okryć:* Córkę obandurzyła chustą. <O + *Bandurzyć, od Bandura>

[**Obańduchać, a, ał** i **O. ś.**] p. **Opatulić.** <Por. Bandocha>

[**Obańduchanie, a,** blm.] czynność cz. **Obańduchać.**

[**Obańduchanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obańduchać ś.**

Obar, a a. **u,** lm. **y i.** [O. a. **Obara**] = a) *miejsce na drzewie sosnowym, oblane żywicą:* Ospa jak O. wystąpiła. Sł. wil. Głowa mu ś. zlała, jak O. Sł. wil. b) *drzewo sosnowe smolne, żywiczne; drzazgi smolne:* To sam O. Sł. wil. Szerzy ś. ogień po okrętach wszędzie, ci narzucają smolnego obaru, ów czerpa wodę. Chr. **2.** leśn. *choroba drzew iglastych, usychanie wierzchołka drzewa,* in. osmoł ślepy: Stoi napoły obeschły, obarem dotknięty świerk, z nagim czubem. Matl. Zdr. [**Obarek, Obareczek**]. <Ob + WAR>

i. [**Obara, y,** lm. **y**] **i.** p. **Obar. 2.** *dziura w sośnie po wycięciu kawałka smolnego drzewa.* <Ob + WAR>

2. [**Obara, y,** lm. **y**] *gruba baba.* <?>

[**Obarchniały**] *ogłupiały.*

[**Obarchnieć, eje, ał, Obarknieć**] **i.** *otumanieć, ogłupieć, zbaranieć, postradać zmysły.* **2.** *dostać kołowacizny.* Por. **Barchnieć.** <O + Barchnieć>

[**Obarchnienie, a,** blm.] czynność cz. **Obarchnieć.**

Obarczać, a, ał i **O. ś.** p. **Obarczyć.**

Obarczanie, a, blm., czynność cz. **Obarczać.**

Obarczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obarczać ś.**

Obarczenie, a, blm. **i.** czynność cz. **Obarczyć. 2.** × N. *ucisk, uciemiężenie:* Z nachyleniem i obarczeniem wolności. Troc. Język polski niegdyś obfity, dziś wzgardzony i w ostatnim obarczeniu. L. **3.** kol.: O. wozu p. **Przeciążenie. 4.** lek. *usposobienie, skłonność dziedziczna do jakiej choroby,* obciążenie.

Obarczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obarczyć ś.**

× **Obarczyciel, a,** lm. **e** *ten, co obarczył; ten, co obarcza, ciemiężca, uciemiężyciel:* Bogdajby tam najpierwej zniszczał, gdzie najpierwej zrósł, rodzaju ludzkiego O. Stasz. <Od Obarczyć>

Obarczyć, y,ył, nied. **Obarczać i.** kogo = *nałożyć komu ciężaru na barki, obciążyć;* przen. *przycisnąć, przygnębić, uciemiężyć, ujarzmić:* Jako kwiat obarczony rosą, tak skronie twoje obarczone myślami. Krasiń. O. kogo pracą, obowiązkami, interesami. Obarczony wiekiem, licznym potomstwem. O. sumienie grzechami. Obarczony brzemieniem niedoli. Rzew. Pada na stołek, obarczony żalem. L. Wielą nieszczęściami zewsząd obarczony. L. Dolegliwości, choroby i kalectwa, które obarczają tę tak liczną masę ludzkości. Śniad. Despota taksuje i obarcza, jak mu ś. podoba, poddanych majątki. Stasz. Krzyżacy. obarczywszy Prusaków, na Polaków broń obrócili. Wyrw. Obarczone, iż tak rzekę, objąwszy państwo, całe, zupełne i ozdobne je potomności zostawił. Górn. Obarczać kogo zarzutami = *robić komu liczne i ciężkie zarzuty:* Ich stronnicy ciężkiemi wielkiego hetmana obarczali zarzutami. Sienk. Obarczać pamięć (=*przeciążać*). **2.** †O. z czego = *obrać, ogołocić, wyzuć; pozbawić czego:* Wiem to, że duch mój z ciała obarczony i czas dni moich będzie ukrócony. Chr. Job obarczon z fortuny i z dziatek, przyszedł na ciężki stos i niedostatek. Chr. Szwed z swojej potęgi znacznie obarczony, prosi o pokój. Tw. Wypędzając kacerze, chceszli teraz z tak wielu kawalerów koronę O.? Pot. **3.** lek.: Obarczony a. obciążony dziedzicznie = *usposobiony, skłonny dziedzicznie do jakiej choroby.* **4.** myśl. p. **Zbarczyć:** Ptak obarczony. Herkules stympalidejskie obarczył ptastwo. Troc. **5.** woj.: Obarczony kąt flankowany = *kąt głównego wału wyskakujący w pole, złożony z dwuch czół narożnika.* Jak. J. **O. ś.** *przyjąć na swe barki, obciążyć ś.:* O. ś. obowiązkiem, pracą, kłopotem. <O + Barczyć>

[**Obareczek, czka,** lm. **czki**] **i.** p. **Obar. 2.** *opalony pniaczek.*

[**Obarek, rka,** lm. **rki**] **i.** p. **Obar. 2.** *pieniek opalony a. osmalony (od ognia).*

Obarjerować, uje, ował *ogrodzić, otoczyć barjerą:* Barjera ta okrywa kilkanaście schodów, prowadzących na platformę, równie jak schody obarjerowaną. Rol. <O + *Barjerować, od Barjera>

Obarjerowanie, a, blm., czynność cz. **Obarjerować.**

[**Obarkiel, kla,** lm. **kle**] p. **Obartel.**

[**Obarkniały**] *który obarkniał, mający pomieszanie zmysłów.*

[**Obarknieć, eje, ał**] p. **Obarchnieć.**

[**Obarknienie, a,** blm.] czynność cz. **Obarknieć.**

× **Obarłożenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obarłożyć ś.**

× **Obarłożyć się, y ś.,ył ś.** posp. *obłożyć ś., otoczyć ś. barłogiem.* Przen.: *opaskudzić ś. czym, zagrzebać ś. w czym gnuśnie, zgnuśnieć w czym:* Staraj ś., abyś ś. nie nazbyt domem obarłożył, abyś nie był tylko jak wieprz w karmniku. Rej. Duchowni w swoich wezasiech tak ś. obarłożą, że wraz cnotę z nauką wzgardzą, z służbą bożą. Pot. O. ś. kobietami. <O + Barłożyć>

†**Obarny** p. **Obarowy:** Obarne miody, zatym malinowe dano. Piel. <Ob + WAR>

[**Obarowy**], †**Obarny** przym. od **Obar:** Szczapa obarowa. <Ob + WAR>

Obartel, tla, lm. **tle i.** [O.] p. **Kierownik. 2.** [O., **Obarkiel, Obartuch**] = a) *zasuwa, rygiel u drzwi.* b) *kołek, za pomocą którego przewoje zaczepiają ś. za grządziel. 3.* †O. *żelazko, którym ś. podnosi klamka, rękojeść klamki.* Włod. **4.** †O. *mutra z ramionami u śruby prasowej:* O. po wale prasnym chodzący. Troc. **5.** × O. *zakrętka u okna.* Zdr. × **Obartlik,** [**Obartelek**]. <Ob + WART/WIERĆ/WROT>

[**Obartelek, łka,** lm. **łki**] **i.** p. **Obartel. 2.** *klamka drewniana u drzwi chałup.*

× **Obartlik, a,** lm. **i** p. **Obartel.**

Obartuch, a, lm. **y i.** [O.] p. **Obartel. 2.** × O. a. × **Obwartuch,** †**Obortuch** *ciasto kołowate z serem.* Włod. Wieprzów takich nie dotuczysz, choćbyś im ruskie smażył pierohy abo obartuchami nadziewał. Haur. Przen.: *tłuściochy, grubas, brzuchacz, podsędek:* Tłusty O. skłoni ś. nam do ziemi. L. Zdr. [**Obartuszek**]. <Ob + WART/WIERĆ/WROT>

[**Obartuszek, szka,** lm. **szki**] **i.** p. **Obartuch. 2.** w lm. *jakaś potrawa.*

× **Obarwić, i, ił** *ubarwić po wierzchu, dokoła a. ze wszystkich stron, ofarbować:* Bezwstyd jakiś obarwiony, nigdy niegodny tego świętego przezwiska piękności. Górn. [**O. ś.**] *stawić ś. na słowie, dotrzymać przyrzeczenia.* <O+Barwić, od Barwa>

× **Obarwienie, a,** blm., czynność cz. **Obarwić.**

[**Obarwienie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obarwić ś.**

Obarykadować, uje, ował, nied. **Obarykadowywać** *otoczyć barykadami.* **O. ś.** *otoczyć ś. barykadami:* Mieszkańcy Jagielnicy wycięli Turków, stojących tam załogą, i obarykadowali ś. Rol. <O+Barykadować>

Obarykadowanie, a, blm., czynność cz. **Obarykadować.**

Obarykadowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obarykadować ś.**

Obarykadowywać, uje, ywał p. **Obarykadować.** Przen.: Głupią jednak nie była, skoro miała spryt swą głupotę małomównością O.

[**Obarzanczasty** deszcz] = *deszcz z obwarzanków* (w bajce).

Obarzaneczek, czka, lm. **czki** p. **Obarzanek:** Obarzaneczki piwne, bardzo przedziwne! Obarzaneczki paryskie, dobre na przegryzkę!

Obarzanek, nka, lm. **nki** p. **Obwarzanek:** a) Jeść obarzanki. b) Na szkucie nawdziewają ś. na obceje obarzanki, czyli wieńce ze sznurków, aby ś. obcejów trzymały. Mag. Zdr. **Obarzaneczek.** <Ob+*Warzanek, od WAR>

[**Obasować się, uje ś., ował ś.**] *objeść ś., obuchać ś.* <O+Basować, od Bas=skrzypce basowe, por. Obębnić ś., Obdudać ś.>

[**Obasowanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obasować ś.**

Obatożenie, a, blm., czynność cz. **Obatożyć.**

Obatożyć, y,ył *obić batem, batami.* <O+Batożyć>

[**Obatuchać, a, ał i O. ś.**] p. **Opatulić.** <?>

[**Obatuchanie, a,** blm.] czynność cz. **Obatuchać.**

[**Obatuchanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obatuchać ś.**

Obawa, y, lm. **y** *obawianie ś., niespokojność w przewidywaniu zła mającego nastąpić:* O. jest więcej jak niespokojność, a mniej, jak bojaźń. Brodz. Oni bez obawy stoją w kroku. Mick. Być w obawie. Być w obawie o kogo, o co. W obawie, aby nie uszedł... Próżna O.! O. przestrzeni. <O+*Bawa, od BOJ>

†**Obawać się, a ś., ał ś.** p. **Obawiać ś.** Otw. S. Obawam ś. ja króla mego. B. B. Obawam ś., bych cię nie zgubiła. Pudł. <O+*Bawać ś., od BOJ>

†**Obawanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obawać ś.,** *obawianie ś.*

I. × **Obawiać, a, ał** *nabawiać obawy, straszyć, trwożyć.* **O. ś.,** †**Obawać ś.** *bać ś., niepokoić ś., doznawać obawy, lękać ś.:* Każdej godziny obawiaj ś. zdrady. Kochan. Chociaż mam za sobą sprawiedliwość, przecie ś. obawiam, iżby ta żałośliwa skarga tych, co słuchają, nie ujęła. Górn. Chwała Bogu, iż to ś. na mię obróciło, czegom ś. na wszystkie obawiał. Skar. Trzeba ś. O., aby ta zbytnia wolność wasza nam wielkiej niewoli nie przyniosła. Biel. M. Jeśliś wielom jest groźny, obawiaj ś. wielu. Min. O. ś. o siebie, o życie. O. ś. masz o to, co chcesz mieć bezpieczno. Min. <O+*Bawiać zam. *Bawać, od BOJ, przystosow. do Bawić>

2. × **Obawiać, a, ał** *bawić, zabawiać:* O. gości. <O+Bawiać, od BY>

I. × **Obawianie, a,** blm., czynność cz. **I. Obawiać.**

2. × **Obawianie, a,** blm., czynność cz. **2.** × **Obawiać.**

Obawianie się, a ś., blm., czynność cz. **Obawiać ś.,** *obawa:* Przez O. ś. zbytne odkrywa ś. słabość i wątpliwość w swych rzeczach. Lubom.

× **Obawiany,** × **Obawny** *wzbudzający obawę, którego ś. boją, straszny:* Nad całą puszczą powinien być przełożony człowiek O., w sztuce leśnej doskonały. Kluk. <Od Obawiać ś.>

†**Obawiciel, a,** lm. **e** *mieszkaniec, obywatel:* W niemieckich krajach najduje ś. woda taka, która sama przez ś. rozpuszcza złoto i śrebro, o której obawiciele sami nie wiedzą. Sien. <O+Bawiciel, od Bawić w zn. „przebywać">

× **Obawny** p. **Obawiany:** Żale prawdziwe w jej sercu obawne; gdyby zdradzieckie, nie byłyby jawne. L.

[**Obazanek, nka,** lm **nki**] p. **Obwarzanek:** Od ochwatu nogi konia idą w obazanki.

†**Obazarnik, a,** lm. **cy** *bazarnik, markietan:* Obazarnicy sami ledwie żywi z głodu, a przecię za chleb złota chciwi. Chr. <O+Bazarnik>

[**Obączkać się, a ś., ał ś.**] *dobrze sobie podjeść.* <O+*Bączkać, od Bączek, Bąk>

[**Obączkanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obączkać ś.**

[**Obączyny, yn,** blp.] *nać kartofli, brukwi i t. p.* Por. **Bączál.** <O+BĄK>

[**Obąkać się, a ś., ał ś.**] *dużo wypić, opić ś. jak bąk.* <O+Bąkać, od Bąk>

[**Obąkanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obąkać ś.**

[**Obąść się, obędzie ś., obył ś.**] p. **Obyć ś.** <Zam. Obyć ś., an. do Obędzie według typu Przędzie, Prząść>

[**Obątać, a, ał, Obtątać i O. ś.**] p. **Opatulić.** <? Ob+ŁĘT>

[**Obątanie, a,** blm.] czynność cz. **Obątać,** *opatulenie.*

[**Obątanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obątać ś.**

†**Obbicie, a,** blm., czynność cz. **Obbić,** *obicie.*

†**Obbić, bije, bił** p. **Obić:** Obbił i podfutrował ściany wewnątrz forsty cedrowemi. Leop. <Ob+Bić>

†**Obbiec, ży, gł** p. **Obiec:** Wstanę a obbieżę miasto; po ulicach i po rynkach szukać go będę. Wuj. <Ob+Biec>

†**Obbieg, u,** lm. **i I.** p. **Obieg.** Troc. **2.** *okrąg, obwód, koło.* Troc. **3.** anat. p. **Oczodół.** <Ob+BIEG>

†**Obbiegać, a, ał** p. **Obiec.** L.

†**Obbieganie, a,** blm., czynność cz. **Obbiegać.**

†**Obbiegowy I.** p. **Obiegowy. 2.** anat.: †Zatoki obbiegowe = *żyły oczowe, wiodące krew z oczodołu do zatoki jamistej* (sinus orbitarii s. venae ophthalmicae).

†**Obbież, y,** lm. **y** p. **Obież:** Wszystkie porty z miejskiemi uchody, błota, kałuże, obbieży i trzciny ciekając, trzęsąc do najmniejszej krzyny śpiegują. Chr. <Ob+BIEG>

†**Obbieżeć, y, ał** p. **Obiec:** Nieobjechany cyrkuł dotąd, lotnemi nawami obbieżany. Leszcz. S. <Ob+Bieżeć>

†**Obbieżenie, a,** blm., czynność cz. **Obbiec** i **Obbieżeć,** *obieżenie.*

†**Obbieżny** p. **Obieżny.**

[**Obcalenie, a,** blm.] czynność cz. **Obcalić,** *ocalenie.*

[**Obcalenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obcalić ś.,** *ocalenie ś.*

[**Obcalić, i, il** i **O. ś.**] p. **Ocalić:** Obcalóne más zycie. <Ob + Calić>

Obcałować, uje, ował, nied. **Obcałowywać** *ucałować na wszystkie strony:* Obcałowawszy mię na wszystkie boki, pojechał. Wilcz. <Ob + Całować>

Obcałowanie, a, blm., czynność cz. **Obcałować.**

Obcałowywać, uje, ywał p. **Obcałować.**

Obcałowywanie, a, blm., czynność cz. **Obcałowywać.**

[**Obcapić, i, il**] *otoczyć, opaść:* Ludzie obcapili księdza. <Ob + Capić>

[**Obcapienie, a,** blm.] czynność cz. **Obcapić.**

Obcas, a, lm. **y,** × **Abzas,** gm. **Abcas,** [**Obsac, Obcias**] *podkładka pod tylnym końcem podeszwy obuwia, na której pięta stoi,* napiętek: Ściąć, zedrzeć, wykoszlawić obcasy. Zdr. **Obcasik.** <Z Nm. Absatz, sld. do Ob + *Cas>

Obcasik, a, lm. **i** p. **Obcas:** Ściął ś. O. Rog. St.

Obcasowy przym. od **Obcas;** × **Abzasowy.**

× **Obcągi, ów,** blp. p. **Obcęgi:** Każ kowalowi ostremi obcągami i piłką precz piłować kły takiego konia. Dor.

Obcążki, ów, blp. **1.** p. **Obcęgi. 2.** *szczypczyki używane w pracowniach chemicznych, w probiernich, u złotników, jubilerów, !pinseta, !pinceta, !pinsety, !pinsetki.* **3.** O. do obrzynania paznogci =*kleszczyki, nożyczki nie strzygące, ale szczypiące.* L. **4.** [O.] *ostrogi:* O. dźwiękały.

[**Obcechować, uje, ował, Obcychować**] *odrysować.* <Z Nm. abzeichnen, por. Cechować>

[**Obcechowanie, a,** blm.] czynność cz. **Obcechować,** *odrysowanie.*

Obceja, i, lm. **e** fl. *jedna z ośmiu linek, utrzymujących w kierunku pionowym maszt na szkucie:* O. wiatrowa, śrzednia i dwie masztowe. Mag. Por. **2. Karnat.** <Z Nm. abziehen=ściągać>

Obces przys. od **Obcesowo:** Gdy huknie w trąbie, wpaść O. i pokazać, że to Polak rąbie. Malcz. Dziewczyna rzuciła ś. O. na ojca. Jeż. Idź tam O. Oss. O. rzuca ś. na mnie. Oss. Piechota nasza O. na cudzoziemskie szyki rzuca ś. Oss. O. lecieć (o charcie, gdy nagle i natarczywie zaczyna gonić). <Z Śr. Łć. obsessus = opętany>

× **Obces,** × **Obses 1. u,** lm. **y** *natarczywość, zuchwalstwo:* Porzuć We Pan tę miłość własną, te obcesy, te śmiałe z pokrzywdzeniem płci naszej karesy. Zabł. **2. a,** lm. **y** *człowiek opętany od djabła, nawiedzony, opętaniec.* <Z Śr. Łć. obsessus = opętany>

Obcesem p. **Obcesowo:** Któż to widział w dom cudzy włazić tak O. Zabł. Polować O. = *nagle, niespodziewanie uderzyć na stado dzików, aby je rozpędzić.*

Obcesowato przys. od **Obcesowaty.**

Obcesowaty *nieco obcesowy:* Otwartość hrabiego, chociaż nieco obcesowata, dobrze ją usposobiła. Łoś.

Obcesowie p. **Obcesowo.**

Obcesowo, Obcesowie przys. od **Obcesowy; Obces,** × **Obses, Obcesem,** × **Obsesem,** × **W obces** *z góry, wprost, prosto z mostu, bez ceremonji, bez namysłu, raptem:* Chodziło tylko o to, czy dokonać to rozwiązanie wnet, O., czy raczej obejść Towarzystwo. Spas. On ś. we mnie szalenie, a O. kocha. Krasz. Przebrany po husarsku z wielkiemi wąsami, wpada O. Zabł. Mamże tym oświadczeniom wierzyć O.? L. <p. Obces>

Obcesowy *natarczywy, gwałtowny, zuchwały:* Za kogo to mię bierzesz! czy to twoje mowy płochością, czy tchną wzgardą, panie O.? Zabł. Czy ich djabli przynieśli, jacy obcesowi! L. Może We Pan z żadną nie oświadczyłeś ś. pretensją, w takim razie trzeba być obcesowym. L.

Obcęgi, ów, blp., × **Obcągi,** † **Hebcągi 1.** *cęgi, małe żelazne a. stalowe szczypce, kleszcze ręczne:* O. kowalskie, ślusarskie, szewckie. O. do plombowania, do wyciągania gwoździ i klamer. O. ufnalowe do obcinania ufnali. O. małe do trzymania rozgrzanych kruszców. O. do wyginania, przytrzymywania, ucinania, ukręcania. O. do wyrywania zębów (= *lewarek*). O. katowskie. Szarpać ciało obcęgami. O. kuchenne. Troc. **2.** myśl. *narzędzie do wyjmowania zwierząt ssących żywcem z nor.* Zdr. **Obcążki,** [**Obciążki**], × **Obciążka.** <Ob + Cęgi, z Nm. Zange, sł. lud. do Ciągnąć>

[**Obchad, u,** blm.] w wyrażeniu: Nie dawać obchadu = *nie dawać wypoczynku, naprzykrzać ś.* <Por. Obchu, Ochwat>

† **Obchadzać, a, ał** p. **Obejść.** L.

† **Obchadzanie, a,** blm., czynność cz. **Obchadzać,** *obchodzenie.*

[**Obchajtnąć się, nie ś., nął ś.**] p. **Ochajnąć ś.** <p. Ochajnąć ś.>

[**Obchajtnięcie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obchajtnąć ś.**

† **Obchełznać, a, ał** p. **Okiełznać:** Polska teraz około tego chodzi, jakoby pewnemi prawami swowolą i śmiałość zbyteczną obchełznała. Zigr. <Ob + Chełznać>

† **Obchełznanie, a,** blm., czynność cz. **Obchełznać,** *okiełznanie.*

† **Obchełznąć, nie, nął** p. **Okiełznać:** Od tych pokarmów ś. wstrzymać, aby tak obchełznąwszy ciała bujność, uczynić je do przykazania bożego wypełnienia powolne. Zigr.

† **Obchełznięcie, a,** blm., czynność cz. **Obchełznąć,** *okiełznanie.*

Obchędożenie, a, blm., czynność cz. **Obchędożyć.**

Obchędożyć, y,ył p. **Ochędożyć.** <Ob + Chędożyć>

[**Obchlachrać się, a ś., ał ś.**] *ochlapać ś., charchając:* Obchlachrał ś., oplwował ś. i całować mnie chce. <Ob + *Chlachrać, Dźwn.>

[**Obchlachranie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obchlachrać ś.**

Obchodnik, a, lm. **cy,** [**Obchodowy**], **Strażnik obchodowy, Dróżnik obchodowy** kol. *stróż kolejowy, który ma obowiązek obchodzić wyznaczoną mu część plantu kolejowego.* <Ob + CHÓD>

[**Obchodny**] *którego wszystko obchodzi, troskliwy, pieczołowity, staranny:* Bardzo jest O., żeby bydło na jego polu nie postało (=*chodzi mu o to, aby bydło nie było na jego polu*). [**O., ego,** blm.] rz. *rodzaj tańca:* W czasie oczepin lud tańczy obchodnego.

Obchodowy przym. od **Obchód:** Ruch O. wojska (otaczający). Kapitał O. Komitet O. Kol.: Strażnik O., Dróżnik O., [**Obchodowy**] rz. p. **Obchodnik.** <Od Obchód>

Obchodzenie, a, blm., czynność cz. **Obchodzić,** *obchód:* × O. krwi. Kirch. (=*obieg, krążenie, cyrkulacja*).

Obchodzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obchodzić ś.**

× **Obchodziciel, a,** lm. **e** *ten, co obchodzi, wizytator pieszy.* Troc. <Od Obchodzić>

Obchodzić, i, ił i **O. ś.** nied. i × dok. p. **Obejść.** <Ob + Chodzić>

Obchodzony I. *którego obchodzą.* **2.** × O. *który ś. obchodził, obluzowany, wyrobiony, wytarty przez chodzenie:* Obchodzona zawiasa. Kn.

†**Obchodzywać, uje, ywał** p. **Obejść:** Straże w nocy obchodzywał. Jabł.

†**Obchodzywanie, a,** blm., czynność cz. **Obchodzywać.**

Obchód, odu, lm. **ody I.** *chód dokoła czego, obchodzenie czego, okrążanie, kołowanie; procesja:* Komisarz roczny O. majętności zakończywszy... Kras. *(= objazd).* Krwi O. Krup. *(= krążenie, obieg, cyrkulacja).* O. abo procesja około cerkwi ma być na wspak. Sak. Przen.: Wielki tam O. pielgrzymujących. Troc *(=procesja, korowód, szereg, zastęp).* **2.** p. **Obejście:** a) O. ront, patrol, objażdżka. L. b) Paryż jest miasto w kilka mil obchodu. Troc. c) Do huty porządnej obcych nie puszczają, aby nie poznali, jakie zachowują obchody. Torz. *(=sekrety, fortele).* Zapalenie macicy często staje ś. dla złego obchodu z rodzącą. Krup. Nauk i z ludźmi obchodu ś. uczył. Mat. d) Co za O. wasz? Bud. *(= zajęcie, zatrudnienie, sposób do życia, rzemiosło).* Nie mniemaj, abyć Pan zakazował poczciwego starania a obchodu twego. Rej. Wolno patrzy obchodu a obeścia swojego. Rej. Nie ich bardziej, jak cudzy los i O. budzi. L. Hultaje, którzy nie służą, nie robią, żadnego obchodu nie mają. Groic. **3.** a. × **Obejście** *obchodzenie, święcenie jakiej uroczystości, zwyczaju, pamiątki; uroczystość, święto, obrzęd, festyn:* O. doroczny *(=rocznica).* Uczęszczają sprawować obchody znowione. Otw. Obchody, które zwano Saturnalja. Otw. Nie mając ludzi do śpiewania i procesji, masz z nieba muzykę i O. Skar. Dziś sprawują O. umarłemu. Leop. *(=obrządek, ostatnią posługę, egzekwje).* Nie doczekawszy ś., aby ś. obchody umarłego ojca skończyły, do Carogrodu pobieżał. Skar. Chrześcijanie pamiątki męczenników nabożnemi obchodami święcą. Wuj. Kleopatra Oktawiego uprosiła, żeby sprawiła O. Antoniemu. Chr. Senat rzymski uroczysty O. czyli suplikację ustanowił abo w wielkiej przygodzie, abo też po szczęśliwej jakiej wyprawie. Pilch. O. koronacyjny. O. puszczania wianków na Wiśle *(= zwyczaj, uroczystość).* O. grobów Pańskich w wielkim tygodniu. **4.** [O.] *obręb lasu, który powinien strażnik obchodzić dla pilnowania go.* Sł. wil. **5.** kol. *część toru kolejowego, powierzona pieczy strażnika.* **6.** [O.] *część pola (?):* Między uroczyszczami zboże ozime i jare zaruni ś. po ujazdach, obchodach i pocznie śpiesznie śmigać ku słońcu. Dyg. **7.** [Obchody lm.] = a) *kręte drogi, ścieżki, manowce, obłędy.* b) *potrzeby domowe.* **8.** *wypuszczanie pierwszych listków zasianego ziarna, wschodzenie ziarna:* W tym roku wszędzie piękny O. pszenicy. Deszcz potrzebny na O. lnu. <Ob + Chód>

Obchódka, i, l, lm. **i l,** × O. p. **Obejście:** W tej robocie małą obchódkę opuściwszy, całe dzieło zepsuć można. Torz. Trzeba uważać, aby każdy materjał był należycie przygotowany i O. z nim nieochybnie zachowana. Torz. **2.** [O.] *zachód, korowód, zajęcie:* Wielką ma około domu obchódkę. Sł. wil. <Ob + CHOD>

[**Obchu**] w wyrażeniu: O. mi nie dał = *zaczepiał mię, nie dał mi spokoju.* Por. **Obchad, Ochwat.** <? Zam. * Obtchu = Ob + Tchu, od Dech>

Obchwycenie, a, blm., czynność cz. **Obchwycić.**

Obchwycić, i, ił, nied. **Obchwytywać** *chwyciwszy, objąć; obłapić:* O. kogo za szyję, wpół. Drzewo to jest grube, że nie obchwyciłoby go czterech chłopów. Przen.: But obchwytuje nogę *(=leży na nodze jak oblepiony, jak ulany).* <Ob + Chwycić>

Obchwytać, a, ał, nied. **Obchwytywać** *chwytając tu i owdzie, obmacać ze wszystkich stron:* Kotka, aby ś. nie powalać, kilka razy żer obwącha, obchwyta wargami, zanim go schwyci i pogryzie. Sł. wil. <Ob + Chwytać>

Obchwytanie, a, blm, czynność cz. **Obchwytać.**

Obchwytywać, uje, ywał I. p. **Obchwycić. 2.** p. **Obchwytać.**

Obchwytywanie, a, blm., czynność cz. **Obchwytywać.**

[**Obciapać się, pie ś., pał ś.**] p. **Ociapać ś.** <Ob + Ciapać>

[**Obciapanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obciapać ś.**

[**Obciarany**] *powalany, zabłocony.* <Ob + Ciarany, od Ciarać>

[**Obcias, a,** lm. **y**] p. **Obcas.** <p. Obcas; sł. lud. do Ciasny>

Obciąć, obetnie, obciął, Ociąć, nied. **Obcinać, Ocinać I.** *ściąć z powierzchni, z wierzchu; oberznąć, ociosać, okrzesać, ostrzyc; uciąć w końcu:* Drzewa obcinać, okrzosywać, obrzynać wilki, susz. Kn. Drzewa niektóre obcinają, aby mnóstwo gałęzi wzrostowi na przekazie nie było. Pilch. O. sęki na drzewie. Z wierzby co rok obcinać może gałęzie, na tym miejscu zaraz każdego roku inne odrastają latorośle. Haur. O. łopatą brzeg grzędy. Co z mięższego tylko kamień obcinać. P. Koch. O. zbywający sznurek. O. suknię w długości *(=przyciąć, skrócić).* O. paznogcie, pióra, skrzydła. Obcięto mu skrzydła; utarto mu rogów. Kn. *(= poskromiono go).* O. komu włosy *(=ostrzyc, spuścić).* Kazał mu ręce O., głowę uciąć. Skar. Pliszka ciął, a łeb spadł, lub obcięte ręce zostawały na murze. Wójc. Obciąwszy ręce lub nogi ich, zawiesili je nad stawem w Hebron. Wuj. Tych nie policzę, którym uszy obciąłem. Mick. Uszy za pierwszym spotkaniem obetnę. Chodź. Gradem lecą turbany i obcięte szyje. Mick. Przen.: O. co = *zmniejszyć o część; wyrzucić, wykreślić, usunąć część; urwać coś z czego, okroić co, zmniejszyć, zredukować, uszczuplić, skrócić co:* Adler obetnie pensje, bo syn jego stracił sto tysięcy. Prus. O. coś z rachunku. Położyłem niżej list papieski, obciąwszy tu i owdzie, co niewłaśnie do tej materji należy. Birk. Cenzura obcięła wiele z tego artykułu. **2.** kogo = *uciąć mu członek jakiś, część jakąś ciała; okaleczyć, obrazić na ciele, zranić, obciesać go:* Wybornie egzamin odbyty, obciąłeś Waść najlepszego z dworu mego gracza; mianuję Wasze pierwszym rębaczem. Wójc. Oto martwe zwłoki Jaksy Pliszki, co w młodzieństwie swoim obciął mnie starego, mnie na dworze pana hetmana pierwszego rębacza. Wójc. Dwuch zabójców zaraz obciął; drudzy uciekli. Stasz. My wolimy w tej sprawie bici raczej i obcinani i zabijani być, niż ustąpić. Smotr. Nalazł jednego obciętego, który nie miał ręku, ani nóg. Skar. Chocia go z konia zrzucisz, obetniesz samego, okaleczysz, obnażysz, nie ulęże. Paszk. Myśl.: Odyniec obciął strzelca. **3.** przen. posp.: O. kogo, egzaminując go = *odpalić go, ściąć go, uznać go*

za niedostatecznie przygotowanego, dać mu zły stopień: Obcięto go z języka rosyjskiego. **4.** × O. *ściąć, orznąć, obić, osmagać, ochłostać:* O. kogo rózgami. Sł. wil. **5.** × O. przen.: O. kogo w grze = *orznąć, skroić mu kurtę, oćwiczyć, ograć:* Nie graj w karty, bo cię obetną. Robiąc z nim zamiany, obcinają go tęgo. Sł. wil. *(=obciągają, oskubują, krzywdzą, okpiwają, odrwiwają, oszukują).* **6.** [O.] (o wietrze) *wywołać opierzchnienie skóry na twarzy, obsiec:* Wiatr obciął mi twarz, wargi. **7.** fl. *oberwać opław, zawadziwszy o kamień, pniak lub inną tratwę.* Sł. wil. **8.** myśl. *objąć obławą:* W najgrubszej sekcji lasu obcięto dwanaście dzików. **O. ś. l.** a. **Ogrudzić ś.**, nied. **Ogrudzać ś.** *okaleczyć ś., obrazić sobie nogi, obetrzeć ś., zranić ś. w nogę, goniąc po grudzie:* Chart obciął ś. **2.** posp. (o drzewach, roślinach) *stracić gałęzie; stracić liście wskutek ich usychania i opadania.* **3.** posp. *nie zdać egzaminu, ściąć ś.* **4.** × O. ś. *oszukać ś., okpić ś., orznąć ś. nawzajem:* Gracze obcinają ś., fałszując karty. Sł. wil. <Ob + TN/CIĘ/CIN>

Obciąg, u, lm. **i, Abcug** szczot. *najdłuższy włos w pęczku.* <Ob + Ciąg, tłomaczenie Nm. Abzug>

Obciągacz, a, lm. **e l.** *ten, co obciąga.* **2.** garb.: Kamień O. = *słupek z piaskowca do ostrzenia narzędzi,* kamień suwak. <Od Obciągać>

Obciągać, a, ał i **O. ś.** p. **Obciągnąć.**

Obciąganie, a, blm., czynność cz. **Obciągać.**

Obciąganie się, a ś., blm., czynność cz. **Obciągać ś.**

†**Obciągle** przys. od **Obciągły.**

†**Obciągły** p. **Ociągły.**

Obciągnąć, nie, nął, × **Ociągnąć,** nied. **Obciągać,** × **Ociągać l.** *okryć czymś wyciągniętym, powlec czymś rozpiętym; zaciągnąć:* O. meble płótnem, adamaszkiem *(=obić).* O. ramy siatką, krzesło skórą. O. co farbą = *zaciągnąć, pociągnąć, powlec.* O. pokostem. O. rysunek = *pociągnąć tuszem po linjach ołówkowych.* Niebo czyste, wokoło ziemi obciągnięte, jako morze wiszące, ciche, wklęsłowgięte. Mick. **2.** nieos.: Obciągło = a) *obeschło na dworze od wiatru.* b) Obciągło od mrozu = *ścięło ś. po wierzchu.* **3.** *ciągnąc, obwieść:* O. sznur naokoło mierzonego pola. **4.** *pociągnąwszy, opuścić; pociągnąwszy, wyprostować, poprawić:* Obciągnął na sobie kapotę i wszedł do stancji. Jun. Obciągnął na mnie surdut. Gaw. Maciej poprawił torbę, obciągnął siermiężki, palcami włosy bezładnie najeżone przegarnął. Krasz. O. fałdów, suknię. Związką nieugłaskane włosy obciągała. Otw. **5.** *pociągając, zebrać:* O. brzytwę, nóż *(=zebrać z nich drut, naostrzyć).* O. zegarek = *skorygować go po wyjściu z fabryki, zbierając ostrości kantów w maszynerji,* repasować. **6.** posp.: O. kogo = *naciągnąć, obedrzeć, wyzyskać, okpić, oszukać.* **7.** fl.: O. linę = *sztywno ją zawiązać.* **8.** kraw.: O. glans z materjału = *zebrać połysk, zmatować, prasując przez mokre płótno.* **9.** piw.: O. piwo = *ściągnąć, zlać, natoczyć, utoczyć, rozlać je z fasy lagrowej do antałków.* **10.** powr. *dokładnie wyczesać na szczotce len, konopie.* **II.** cz. ni. *ciągnąc, oblecieć, okrążyć:* Żórawie, zanim usiądą, obciągają wpierw w powietrzu około wybranego miejsca. **O. ś. l.** czym = *zaciągnąć ś., zajść, powlec ś., okryć ś.:* Niebo obciągało ś. z różnych stron chmurami. Bał. **2.** *dostać powłoczki, zasklepić ś.:* Rana ś. już obciąga. Mleko ś. obciągnęło *(= zaczyna kwaśnieć).* **3.** ucz. *wypalić papierosa.* <Ob + Ciągnąć>

Obciągnienie, a l. blm. p. **Obciągnięcie. 2.** × O., lm. **a** *rzecz, którą ś. coś obciąga, pokrycie.*

Obciągnięcie, a, blm., **Obciągnienie** czynność cz. **Obciągnąć.**

Obciążać, a, ał i **O. ś.** p. **Obciążyć.**

Obciążanie, a l. blm., czynność cz. **Obciążać. 2.** †lm. **a** *ucisk, ciemięstwo:* Obciążania od Arjanów, którzy zabijali wierne, sromocili panny, stare męczyli. Skar.

Obciążanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obciążać ś.**

†**Obciążeć, eje, ał** p. **Obciążyć:** Obciążało mi serce, i płakać nie mogę. Groch.

Obciążenie, a l. blm. = a) czynność cz. **Obciążyć.** b) †O. czynność cz. **Obciążeć. 2.** × O., lm. **a** *ciężar, brzemię, ładunek, balast.*

Obciążenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obciążyć ś.**

× **Obciążka, i,** lm. **i** p. **Obcęgi:** O. do ściskania żyły bijącej. Czer. <p. Obcęgi; sł. lud. do Ciągnąć>

[**Obciążki, ów,** blp.] p. **Obcęgi:** O. abo szrubsztak do zatrzymania krwi. Czer. <p. Obciążka>

†**Obciążliw** p. **Obciążliwy:** Niektórzy za obciążliwo sobie mieli, iż byli wyzywani na sejm do Krakowa. Herb. <Ob + *Ciążliw, CIĘG/TĘG>

†**Obciążliwie** przys. od **Obciążliwy;** †**Obciężno,** *uciążliwie:* O. rządzić. Petr.

†**Obciążliwość, i,** lm. **i** rz. od **Obciążliwy;** †**Obciężliwość,** †**Obciężność,** *uciążliwość:* Tyle przędziwa podzielić kmiotownom, ileby bez obciążliwości prząść mogły. Haur.

†**Obciążliwy,** †**Obciążliw,** †**Obciężliwy,** †**Obciążny,** †**Obciężny l.** *uciążliwy, dający ś. we znaki, będący ciężarem, przykry, utrudzający, nużący, krępujący:* Panowie poddanym swoim obciążliwi. Petr. O. urzędnik, ciężki, przykro rządzący. Włod. **2.** *ociężały, ciężki.* **3.** *utyskujący:* Przemawia Wenus do syna ze skargą tą obciążliwą. Tw. *(=żalącą ś. na ciężkość krzywdy.* L.). <Ob + *Ciążliwy, CIĘG/TĘG>

Obciążnik, a, lm. **i** gór. *osobna część w aparacie wiertniczym, służąca do powiększenia ciężaru na dół spadającego.* <Ob + CIĘG/TĘG>

†**Obciążność, i,** blm. rz. od **Obciążny,** *obciążenie, ciężar, uciążliwość:* Aby taka pożyteczna obrona mogła być naleziona, którąby i z mniejszą obciążnością poddanych... Mac. S.

†**Obciążny** p. **Obciążliwy.** <Ob + CIĘG/TĘG>

†**Obciążyciel, a,** lm. **e** *ten, co obciążył a. obciąży; ten, co obciąża, ciemięzca, ciemiężyciel, gnębiciel.*

†**Obciążycielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Obciążyciel.**

Obciążyć, y,ył, × **Ociążyć,** × **Ociężyć,** nied. **Obciążać,** × **Ociążać,** †**Obciążywać l.** *powiększyć ciężenie ku dołowi przez dodanie ciężaru, zrobić cięższym:* O. wagi zegara. O. balon, okręt balastem. Ciało obciąża duszę. Wuj. *(=przygniata, tłoczy do ziemi).* Sen obciąża powieki. †O. kobietę = *nabawić ją ciąży, zapłodnić ją.* Jupiter obciążył płodem Kalistę. Otw. Brzemieniem ją obciążył. Otw. Przen.: To jeszcze więcej obciąża jego winę *(=pogarsza, powiększa).* †Przen.: *zrobić ociężałym, gnuśnym, zobojętnić, zatwardzić:* Widząc Farao, że mu dano odpoczynienie, obciążył serce swoje i nie usłuchał Mojżesza. Leop. **2.** *obładować, opakować:* O. wóz. O. konia, muła,

osła, wielbłąda=*objuczyć*. Wzgórki śniegiem obciążone. Krasiń. O. kogo=*obarczyć*. O. żołądek. Przen.: Nie chcę sobie tym kłopotem głowy obciążać. Troc (=*brać go na głowę*). O. czym sumienie (=*wziąć co na swoje sumienie*). Mnogiemi zbrodniami obciążone sumnienie. Pilch. Zarówno wszystkich obciąża wina naszego upadku. Mochn. (= *ciąży na wszystkich, przygniata wszystkich*). Wicher symomu, co wieje bożym obciążony gniewem. Mick. O. lud podatkami (=*przygnębić, przycisnąć*). O. majątek długami (=*nabrać na niego długów*). O. hipotekę (=*zapisać co na niej, jako dług, pożyczyć co na hipotekę*). O. czyj rachunek (= *wpisać do niego jego dług, należność*). **3.** †Obciążać, †Obciążywać sobie=*mieć sobie za uciążliwe, skarżyć ś., utyskiwać, przykrzyć sobie, gnębić ś. czym:* Król w uniwersałach obciążał sobie na posły, iż sejm rozerwali. Górn. Nie lękajcie ś. ani obciążajcie sobie tego, iżeście mię ukrzywdzili. Leop. Posłał do króla, czyniąc mu dobrą myśl, aby sobie nie obciążał odkładania. Biel. M. Niemniej sobie obciążywa Hymenea, by przybył co najrychlej wzywa. Żebr. **4.** †Obciążać na kogo = *powstawać:* Kaznodzieja na Żydów w kazaniu szeroko obciążał, iż dzieciątko zamordowali. Syr. **O. ś. i.** *obciążyć siebie, obarczyć siebie, dobrowolnie przyjąć na siebie ciężar.* **2.** a. †**Obciążeć** *ociężeć, stać ś. ciężkim, cięższym; stać ś. ociężałym, zgnuśnieć, zleniwieć, zobojętnieć:* Obciążyło ś. serce jego. **3.** *zaciążyć, zawisnąć:* We dnie i w nocy obciążyła ś. nade mną bojaźń kary. Koch. W. <Ob+Ciążyć>

†**Obciążywać, a, ał** i †**O. ś.** p. **Obciążyć.**

†**Obciążywanie, a,** blm., czynność cz. **Obciążywać,** *obciążanie.*

†**Obciążywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obciążywać ś.,** *obciążanie ś.*

Obciec, cze, kł p. **Ociec:** [Dziewczyna ś. zlękła, aż potem obciekła]. <Ob+Ciec>

Obcieczenie, a, blm., czynność cz. **Obciec.**

Obciekać, a, ał p. **Obciec.** <Ob+*Ciekać, p. Ciec>

Obciekanie, a, blm., czynność cz. **Obciekać.**

Obcieknąć, nie, nął p. **Ociec.**

Obcieknięcie, a, blm., czynność cz. **Obcieknąć.**

[**Obciepać, pie, pał**] *obrzucić* (np. szlamem). <Ob+Ciepać>

[**Obciepanie, a,** blm.] czynność cz. **Obciepać.**

Obciera, y, lm. **y** p. **Obcierka.** <Ob+CIER/TOR/TR>

Obcierać, a, ał i **O. ś.** p. **Otrzeć:** Potu nie obciera, niechaj sobie płynie. Krasiń. Obcierał pałasz z posoki. Krasiń. <Ob+CIER/TR/TOR>

Obcieranie, a, blm., czynność cz. **Obcierać,** *ocieranie.*

Obcieranie się, a ś., blm., czynność cz. **Obcierać ś.,** *ocieranie ś.*

Obcierka, i, lm. **i** posp. *dotknięcie z boku piłką osoby, do której ś. celuje, zamiast trafienia* (w grze w piłkę): Dostał tylko obciérkę. Zgr. **Obciera.**

Obciesać, sze, sał p. **Ociosać:** Zuch chłopak, obciesał szlachcica! Fred. A. (=*obciął*). <Ob+Ciesać>

Obciesanie, a, blm., czynność cz. **Obciesać,** *obciosanie, ociosanie.*

Obciesywać, uje, ywał gm. p. **Ociosać.**

Obciesywanie, a, blm., gm. czynność cz. **Obciesywać.**

Obcieśniać, a, ał p. **Obcieśnić.** <Ob+CIS/CIAS>

Obcieśnianie, a, blm., czynność cz. **Obcieśniać.**

Obcieśnić, i, ił, nied. **Obcieśniać** *ścieśnić, zacieśnić dokoła.* L. <Ob+CIS/CIAS>

Obcieśnienie, a, blm., czynność cz. **Obcieśnić.**

Obcięcie, a, blm., czynność cz. **Obciąć:** Wydawca w przedmowie wypowiedział pobudki, które go zmusiły do skrócenia i obcięcia tej pracy. Rol.

Obcięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Obciąć ś.**

Obcięto przys. od **Obcięty,** *kuso, krótko:* Chodzić O. Sł. wil. (=*w krótkiej odzieży*).

×**Obciętość, i,** blm. rz. od **Obcięty.** Sł. wil.

Obcięty im. od **Obciąć:** Drzewo obcięte. Fraczek O. Sł. wil. (=*kusy, krótki*). Posp.: Gładysz O. (= *kuso noszący ś., elegant*). <Ob+Cięty, TN/CIĘ/CIN>

†**Obcięźliwie** przys. od **Obcięźliwy.**

†**Obcięźliwość, i,** lm. **i** rz. od **Obcięźliwy,** p. **Obciążliwość:** O. głowy za obżarstwem przychodzi. Kosz. Między wszystkiemi smętki a między wszystkiemi obcięźliwościami nie jest więtszy smętek ani żadna O., jako grzech. Rej.

†**Obcięźliwy** p. **Obciążliwy:** Obcięźliwszy ciężar, niżeli jakiego bydlęcia. Kwiat. Umierający głowę jako tako podniósł, choć już obcięźliwą. Kosz. <Ob+CIĘG/TEG>

†**Obcięźno** przys. od **Obcięźny,** p. **Obciążliwie:** Umysłowi O. bywa, gdy świeckiemi myślami obcięźony, o niebo ś. starać ma. Fur.

†**Obcięźność, i,** blm. rz. od **Obcięźny,** p. **Obciążliwość:** Paraliżowe ziele leczy niesnadność ku ruszaniu i wszego ciała O. Spicz.

†**Obcięźny** p. **Obciążliwy.**

Obcinacz, a, lm. **e i.** *ten, co obcina:* O., co drzewa i insze rzeczy obcina. Włod. **2.** *nóż, strug do zrzynania rogu z kopyt końskich przy kuciu koni.* <Od Obcinać>

Obcinać, a, ał i **O. ś.** p. **Obciąć.** <Ob+TN/CIĘ/CIN>

Obcinalny *służący do obcinania:* Nożyce obcinalne, wielkie nożyce w pudlingarniach i blachowniach, poruszane mechanizmem. Łab. <Od Obcinać>

Obcinanie, a, lm. **a** czynność cz. **Obcinać:** Psucie ustawy szeregiem wyjątków dla różnych miejscowości i obcinaniami. Spas.

Obcinanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obcinać ś.**

Obcinek, nka, lm. **nki** *kawałek obcięty, obrzynek, skrawek:* Obcinki blachy, szyn, papieru, bawełny. <Od Obcinać>

Obcios, u, lm. **y i.** *to, co ś. otrzymuje po ociosaniu:* Pierwsze gruby obciosy snycerskiej roboty. Sł. wil. **2.** *obciosanie.* Przen.: To tak powszechne prawidło nie znosi żadnego obciosu. Ossol. (=*ograniczenia, redukcji*). **3.** cieś. *siekiera szeroka, topór z toporzyskiem krótkim na bok wygiętym dla dogodniejszego ociosywania grubego drzewa,* sklut. <Ob+CIOS>

Obciosać, ciosa a. **ciesze, ciosał** p. **Ociosać.** <Ob+Ciosać>

Obciosanie, a, blm., czynność cz. **Obciosać.**

Obciosywać, uje, ywał p. **Ociosać.**

Obciosywanie, a, blm., czynność cz. **Obciosywać.**

×**Obcisk, u,** lm. **i,** †**Ocisk i.** *rana z przetarcia skóry pochodząca, sedno.* Troc. **2.** w lm. *łubki, leszczotki, spony, zwory, kleszcze, zwieradło.* Mrong. <Ob+CIS(K)/CIAS>

Obciskać, a, ał i **O. ś.** p. **Obcisnąć.** <Ob + Ciskać, CIS(K)/CIAS>

Obciskanie, a, blm., czynność cz. **Obciskać.**

Obciskanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obciskać ś.**

Obciskiwać, uje, iwał i **O. ś.** p. **Obcisnąć:** Obciskując koło siebie ciemne szaty, jakby przejęta chłodem nocy, szybko zwróciła ś. ku dworowi. Morz.

Obciskiwanie, a, blm., czynność cz. **Obciskiwać.**

Obciskiwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obciskiwać ś.**

Obcisło p. **Obciśle:** Giermani osłaniali O. swe członki skórami. Lel.

Obcisłość, i, blm. rz. od **Obcisły:** Czuła O. staników, wiedziała, że miała na sobie gorset. Kow.

Obcisły *gładko leżący na kim, ciasno przypadający do ciała, nieco ciasny, opięty:* Bucik, stanik O. Suknia obcisła. <Ob + CIS/CIAS>

Obcisnąć, śnie, snął, †**Ocisnąć,** nied. **Obciskać, Obciskiwać,** †**Ociskać** *ścisnąć, zacieśnić dokoła:* Dziecię ma na głowie kołpaczek, który mocno obciśnięty na przodzie. L. Ciasnemi obciskane sznorówkami. L. **O. ś.** *ścisnąć ś. dokoła, ściągnąć ś.* <Ob + Cisnąć, CIS(K)/CIAS>

Obciśle, Obcisło przys. od **Obcisły:** Suknia leży na niej O.

Obciśnięcie, a, blm., czynność cz. **Obcisnąć.**

Obciśnięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Obcisnąć ś.**

Obciuchcenie, a, blm. zł. czynność cz. **Obciuchcić.**

Obciuchcić, i, ił zł. *obedrzeć, obrać, oporządzić:* Takem ci ją, brachu, obciuchcił, że została jeno w kosiuli. <Ob + *Ciuchcić, p. Ciuchtać>

Obco przys. od **Obcy:** Najstraszniejszy los na ziemi, kiedy O. między swemi.

[**Obcochać się, a ś., ał ś.**] p. **Obczochać ś.** <Ob + Cochać>

[**Obcochanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obcochać ś.**

[**Obcochnąć, nie, nął, Ocochnąć**] *obetrzeć, obedrzeć.* [**O. ś.**] p. **Obczochać ś.**

[**Obcochnięcie, a,** blm.] czynność cz. **Obcochnąć.**

[**Obcochnięcie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obcochnąć ś.**

Obcojęzyczny, Obcojęzykowy *tyczący ś. obcego, cudzoziemskiego języka.* Ml. Te sądy gminne będą sądami nowemi i obcojęzycznemi dla ludności tubylczej. Spas. *(=obcym językiem mówiącej).* <Obcy + Językowy>

Obcojęzykowy p. **Obcojęzyczny:** Rozdział szósty traktuje o alternacjach obcojęzykowych, to jest powstałych pod wpływem innego języka. <Obcy + Językowy>

Obcokrajowiec, wca, lm. **wcy** *mieszkaniec, obywatel obcego kraju, cudzoziemiec:* (Sarpedon) był grodu filarem, mimo że O. Ml. <Od Obcokrajowy>

Obcokrajowy *cudzoziemski, zagraniczny, obcy:* Towar, zwyczaj O. <Obcy + Krajowy>

Obconarodowy *dotyczący obcej narodowości, cudzoziemski:* Wszelki przymus i hegiemonja obconarodowa i obcoobrządkowa ustały. <Obcy + Narodowy>

[**Obconąć, nie, nął**] p. **Obczunąć.** <Z Oczunąć>

[**Obconięcie, a,** blm.] czynność cz. **Obconąć.**

Obcoobrządkowy *nie tego samego obrządku religijnego, innego obrządku religijnego:* Wszelki przymus i hegiemonja obconarodowa i obcoobrządkowa ustały. <Obcy + Obrządkowy>

Obcoplemieniec, ńca, lm. **ńcy** p. **Obcoplemiennik:** Naród rosyjski dowiódłby umiejętności dawania sobie rady z obcoplemieńcami. Spas. <Obcy + Plemię>

Obcoplemiennik, a, lm. **cy, Obcoplemieniec** *człowiek należący do obcego plemienia, nie należący do tegoż samego plemienia:* O. ten, kto cieszy ś. waśnią domową. Ml.

Obcoplemienny, Obcorodny *należący do obcego plemienia, rodu, z obcego plemienia pochodzący:* Wodzowie obcoplemienni. Ml. <Obcy + Plemienny>

Obcopoddany, ego, lm. **i** *obcy poddany, cudzoziemiec:* Zabronienie nabywania ziemi przez obcopoddanych. Kłob. <Obcy + Poddany>

Obcorodny p. **Obcoplemienny:** Nie może być mowy o jakiejś równosilnej walce panującej ludności ruskiej miast i siół ukraińnego Podola z obcorodnemi domieszkami. Jabł. A. <Od Obcy + Ród>

× **Obcostrefny** *dotyczący innej strefy, egzotyczny:* Obcostrefna roślina. Sł. wil. *(=pod innym niebem rosnąca).* <Od Obcy + Strefa>

× **Obcość, i,** blm. rz. od **Obcy:** Klechdy, mające O. za podstawę. Sł. wil.

Obcować, uje, ował 1. z kim=*przestawać, żyć, mieć stosunki, pozostawać w stosunkach, wdawać ś., zadawać ś., łączyć ś., bratać ś., komunikować ś.:* Na ziemi był widziany i z ludźmi obcował. Wuj. Żydowie z Samarytany nie obcują. Sekl. Dobrze czyni, kto zawzdy z dobremi obcuje, i najlepszego miejsce nieprawe zepsuje. Kras. Z świętym obcując, świętym ś. staniesz. Leop. Kto z mądrym obcuje i przemieszkiwa, takim też sam zostaje. Skar. Powiedz mi, z kim obcujesz, a powiem ci, ktoś ty jest. L. **2.** z kim = *coire:* O. z mężem, z żoną. Troc. Starają ś. O. z niewiastami tamtego kraju, mając to sobie za rzecz świętą, aby tam płód po sobie zostawić mogli. Star. Obcowali nietylko z matkami i z siostrami, ale i z zwierzęty. Gliez. **3.** †O. w czym=*brać udział, uczestniczyć w czym, należeć do czego:* Prawem ziemskim sędzia nikogo nie przymusza do świadectwa, któryby w onym prawie nie obcował. Sz. **4.** †O. *postępować, żyć, poczynać sobie, prowadzić ś., zachowywać ś.:* Myśmy źle obcowali. Leop. <Od Obcy = *wspólny, zap. z Czes.>

Obcowanie, a, blm., czynność cz. **Obcować:** (Wierzę) w święty kościół powszechny, świętych O., grzechów odpuszczenie *(= łączność między wiernemi na ziemi, w niebie i czyscu, polegająca na tym, że zasługi jednego są pomocne nietylko jemu, ale i innym).* Nasze O. jest w niebiesiech. Wuj. O. snadno nam daje złe i dobre obyczaje. Prz. Miasta przymierzem zjednoczone, czynią sobie zezwolenie na jedno i spólne O. Petr.

†**Obcowniczka, i,** lm. **i** forma ż. od **Obcownik.** L.

†**Obcownik, a,** lm. **cy** *ten, co obcuje z kim, wspólnik, sojusznik, towarzysz, przyjaciel, kompan, kolega:* Papież głowę twoją i wszystkich pomocników, obcowników i towarzyszów twoich klątwą zakłada. Błaż. Jeden z obcowników i konsyljarzów Henrykowych. Błaż. Litwa książętom mazowieckim, stowarzyszonym obcownikom naszym, dwa powiaty wydarła. Błaż. <Od Obcować>

†**Obcowny** *tyczący ś. obcowania, ścisły, zażyły, poufały, bliski:* Biskup Paweł z litewskim pogaństwem w przyjaźni obcowne zachodził. Błaż. <Od Obcować>

[**Obcug, u,** lm. i] *odlewka w fajce.* <Nm. Abzug>

Obcy, †**! Opcy,** [**Obski**] **I.** *nie swojski, nie domowy, nie nasz, nie swój, nietutejszy; niekrajowy, postronny, zagraniczny, cudzoziemski:* O. oznacza to, co nietylko nie jest naszym, ale należy do tych, z któremi nas żadne bliższe stosunki nie łączą. Kras. A. Dom brata naszego lub przyjaciela jest dom cudzy, ale dla nas nie O. Kras. A. O.!, huzia go! (szczując psa). Dla obcego i dla swego, i od Boga aż do wroga, jest tu miejsce dla każdego. Pol. Listy odbierał, których nigdy przy obcych ludziach nie otwierał. Mick. W Piśmie Świętym przez obcych rozumieją ś. poganie. Salin. Z obcych nędz weseli. Warg. Obcy powstali przeciwko mnie. Wuj. Majątek swój oddał obcemu człowiekowi, aby go nie zostawić krewnym. [Swacia O.] = *z panem młodym przybyli.* [Chlać z obcego] = *pić za cudze pieniądze.* Co ci z obcego, gdy nie masz swego? Prz. Mów: własnali cię wola ná ziemię sprowadza, obcali więzi ciebie na padole władza? Mick. Obce narody, obce obyczaje. Troc. O. poddany. Obce kraje. Naród tak słaby i tak długo obcym hołdujący. Mick. Znajomość obcych języków. Zarząd wyznań obcych *(=poza wyznaniem panującym).* Czasem do Litwy kwestarz z obcego klasztoru przyszedł. Mick. Rodzaj architektury, obcym budowniczym wcale nieznany. Mick. **2.** *nieznany, nieznajomy, z którym nie mamy nic wspólnego, od którego jesteśmy dalecy:* Bieda mi nie obca *(=wiem, co znaczy bieda).* Muzyka mi nie obca. Ta twarz nie jest mi obca *(=widziałem gdzieś tego człowieka).* Wdalibyśmy ś. w rzecz wcale nam obcą. Kołł. Obce mu ich wnętrzne serca tajemnice. Mick. Obce dla niego wyrazy miłosne. Mick. Obce mi fałsz i obłuda. **3.** anat.: Ciało obce = *przedmiot do ustroju nie należący, który ś. przypadkowo do niego dostał zzewnątrz:* Ciała obce w żołądku, w pęcherzu, w płucach. <Ob + (I) + C>

[**Obcychować, uje, ował**] p. **Obcechować:** Obcychował całką granicę. <Nm. abzeichnen>

[**Obcychowanie, a,** blm.] czynność cz. **Obcychować,** *odrysowanie.*

[**Obcyrklenie, a,** blm.] czynność cz. **Obcyrklić.**

[**Obcyrklić, i, ił, Obcyrlić**] *obrąbać wokół korę na drzewie, żeby uschło.* <Ob + Cyrklić>

[**Obcyrlenie, a,** blm.] czynność cz. **Obcyrlić.**

[**Obcyrlić, i, ił**] p. **Obcyrklić.** <Z Obcyrklić>

†**Obczasować, uje, ował** p. **Ociosać:** Skórę wszelką chropawą z drzewa O. Trzyc. <Ob + *Czasować od Ciosać, sł. lud. do Czas>

†**Obczasowanie, a,** blm., czynność cz. **Obczasować,** *obciosywanie, ociosywanie.*

Obczemchać, a, ał myśl. (o rogach jelenich) *obetrzeć:* Jeleniowi stwardniały już rogi, w części obczemchane. Pol. <Ob + Czemchać>

Obczemchanie, a, blm., czynność cz. **Obczemchać.**

Obczerniać, a, ał p. **Oczernić.**

Obczernianie, a, blm., czynność cz. **Obczerniać,** *oczernianie.*

Obczernić, i, ił p. **Oczernić:** Kwiaty na naszych polach, choć kopyta je stratują i posoka je obczerni, jeszcze nie skąpią kadzideł. Krasiń. <Ob + Czernić>

Obczernienie, a, blm., czynność cz. **Obczernić,** *oczernienie.*

× **Obczerstwiać, a, ał** p. **Oczerstwić:** Nie przeto Osman smutny, nie przeto truchleje, owszem dziś obumarłe obczerstwia nadzieje. Pot. × **O. ś.** p. **Oczerstwieć:** Obczerstwiają ś. drzewa wysokie i cedry Libanu. B. B.

× **Obczerstwianie, a,** blm., czynność cz. **Obczerstwiać,** *oczerstwianie.*

× **Obczerstwianie się, a ś,** blm., czynność cz. **Obczerstwiać ś.**

× **Obczerstwić, i, ił** p. **Oczerstwić:** Obczerstwią słabego winem gorącym. Pot. Mokre Tytan otrząsł na świat grzywy i obczerstwił nadwiędłe dniem wczorajszym niwy. Pot. × **O. ś.** p. **Oczerstwieć.** <Ob + Czerstwić>

× **Obczerstwieć, eje, ał** p. **Oczerstwieć:** Kości ich niechaj obczerstwieją na miejscach swoich, a sława ich niechaj wiecznie zostanie. B. B. <Ob + Czerstwieć>

× **Obczerstwienie, a,** blm. **1.** czynność cz. **Obczerstwić. 2.** czynność cz. **Obczerstwieć.**

× **Obczerstwienie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obczerstwić ś.**

[**Obczestować, uje, ował**] p. **Obczęstować:** Gospodárz ich obcestuje piwem. <Ob + Czestować, od Cześć>

[**Obczestowanie, a,** blm.] czynność cz. **Obczestować.**

Obczęstować, uje, ował, [**Obczestować**] *częstując, obdzielić:* Już całą niemal obczęstował gromadę. Karcz. <Ob + Częstować, zam. Czestować, sł. lud. do Częsty i Część>

Obczęstowanie, a, blm., czynność cz. **Obczęstować.**

[**Obczochać się, a ś., ał ś., Obcochać ś., Obcochnąć ś., Ocochnąć ś.**] *obetrzeć ś.* <Ob + Czochać>

[**Obczochanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obczochać ś.**

[**Obczunąć, nie, nął, Obconąć**] *obstąpić.* <Zam. Obc(z)upnąć; p. Cupać, Cupnąć>

[**Obczunięcie, a,** blm.] czynność cz. **Obczunąć.**

†**Obczyrstwić, i, ił** p. **Oczerstwić.** <Ob + *Czyrstwić, od Czyrstwy = Czerstwy>

†**Obczyrstwienie, a,** blm., czynność cz. **Obczyrstwić:** Świątości tej pożywać, jest O. a obżywienie duszne brać. Rej.

× **Obczytać się, a ś., ał ś.** p. **Oczytać ś.** <Ob + Czytać>

× **Obczytanie, a,** blm. p. **Oczytanie.**

× **Obczytany** p. **Oczytany.**

× **Obczytywać się, uje ś., ywał ś.** p. **Oczytać ś.**

× **Obczytywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obczytywać ś.,** *oczytywanie ś.*

Obczyzna, y, blm. **I.** *wszystko, co jest obce, cudzoziemczyzna:* Hołdować obczyźnie. Trącić obczyzną. Obczyzny strzegę ś. Jord. **2.** *obce kraje, zagranica:* Żył i umarł na obczyźnie *(=poza krajem).* <Od Obcy>

Obdach, u, lm. **y,** †**Abdach,** [**Obdasznica, Obdaśnica**] *brzeg dachu nad ścianę wysunięty, po którym woda ścieka, okap; daszek nad oknem a. nad drzwiami, z muru wypuszczony.* Zdr. **Obdaszek.** <Nm. Obdach>

Obdachowy przym. od **Obdach:** Obdachowe wiązanie. Troc. Okna obdachowe. Troc.

[**Obdać, a, ał,** nied. **Obdawać**] *dać jeść inwentarzowi, zadać obrok bydłu na noc:* Obdajta bydłu! <Ob + Dać>

†**Obdal** p. **Opodal**: Za nim O. idzie. Fur. <Ob, zap. skrócone z Obo + DAL>

[**Obdalnie, Obdálno**] przys. od **Obdalny.**

[**Obdálno**] p. **Obdalnie**: Wzionbyk, wzionbyk serce moje, a cisnonbyk tej dziewcynie, co ś. gdziesi kryje, howo, hej, obdolno gdzieś! Tet.

†**Obdálny, [Obdalny]** **1.** *trochę daleki, odległy, dalszy nieco:* Kupiectwo odległe wyspy, głuchemi pustyniami obdalne kraje złącza. Dek. **2.** *późny, późniejszy, dalszy, następny:* Obdalna potomność. Sł. wil. <Ob + DAL>

[**Obdanie, a**] **1.** blm., czynność cz. **Obdać.** **2.** lm. **a** *trucizna, zadana dla sprowadzenia jakiej choroby fizycznej a. moralnej.*

Obdarcie, a, blm., czynność cz. **Obedrzeć.**

Obdarcie się, a ś., blm., czynność cz. **Obedrzeć ś.**

[**Obdarć, obedrze, obdarł** i **O. ś.**] p. **Obedrzeć.** <Ob + DZIOR/DOR/DR>

Obdarniać, a, ał p. **Obdarnować.**

Obdarnianie, a, blm., czynność cz. **Obdarniać.**

Obdarnić, i, ił p. **Obdarnować**: Miejsce zakryte wałem obmurowanym lub obdarnionym. Papr. F. <Ob + *Darnić, od Darń>

Obdarnienie, a, blm., czynność cz. **Obdarnić,** *obdarnowanie.*

Obdarniować, uje, ował p. **Obdarnować.** <Ob + Darniować>

Obdarniowanie, a, blm, czynność cz. **Obdarniować.**

Obdarnować, uje, ował, Odarnować, Obdarniować, Odarniować, Obdarnić, Odarnić, nied. **Obdarniać, Odarniać, Obdarnowywać, Odarnowywać** *obłożyć darniną:* O. grób, wał. <Ob + Darnować>

Obdarnowanie, a, blm., czynność cz. **Obdarnować,** *odarnowanie.*

Obdarnowywać, uje, ywał p. **Obdarnić.**

Obdarnowywanie, a, blm., czynność cz. **Obdarnowywać.**

Obdarować, uje, ował **1.** p. **Obdarzyć**: Bóg wiernych obdarował takim błogosławieństwem, kędy żadnego utrapienia nie uznają. Białob. O. kogo wolnością. **2.** [O.] *podarować, dać:* Obdarował mnie starsy druzbecka trzy cerwone złote. <Ob + Darować>

Obdarowanie, a **1.** blm., czynność cz. **Obdarować,** *obdarzenie.* **2.** lm. **a** *dar:* Od wielu osób dziękowano Panu Bogu za nas z tego obdarowania, które w nas jest. Leop. Nie od nich wybór obdarowań zależał. Jabł. A.

Obdarowywać, uje, ywał p. **Obdarzyć**: Spotykamy tu rozrost miast, obdarowywanych przywilejami. Rol.

Obdarowywanie, a, blm., czynność cz. **Obdarowywać.**

Obdarto przys. od **Obdarty; Odarto,** *w łachmanach, z dziurami, w podartym odzieniu, oberwano:* Chodzić O.

×**Obdartszy** p. **Obdarty**: Gorszej i obdartszej dryndulki najbujniejsze wyobrażenia nie zdołałyby wymyślić. Dzierz.

Obdartuch, a, lm. **y** p. **Obdartus.**

Obdartus, a, lm. **y, Obdartuch,** ×**Odartus,** ×**Oberwa** *człowiek w podartym ubraniu, oberwus, oberwaniec, obszarpaniec, łapciuch, gałgan, liderlich:* Nie zalecaj mi ś., lada obdartusie, bo ja jedynaczka u swojej matusie. Pśń. Wolę mieć dziesięciu obdartusów, jak dwuch tylko ludzi, a dobrze ubranych. L. Ktoby też na onego rzekł był obdartusa, że w nim nagiego Marcin odziać miał Chrystusa? Pot. <Od Obdarty>

Obdarty 1. im. od **Obedrzeć**: Kto grywa w karty, to ma łeb O. Prz. Wszyscy tacy warci, by żywcem byli ze skóry obdarci. Kniaź. **2.** i st. w. ×**Obdartszy** *który ś. obdarł, w podartym ubraniu chodzący, oberwany, obszarpany:* Wrócił z tej niefortunnej wyprawy, brudny, O., zmizerowany. Wyniosłość, zawiść, duma, łakomstwo, rozpusty, te czynią świat częstokroć O. i pusty. Zabł. <Ob + Darty, DZIOR/DOR/DR/DZIER>

Obdarzać, a, ał p. **Obdarzyć.**

Obdarzanie, a, blm., czynność cz. **Obdarzać.**

Obdarzenie, a, blm., czynność cz. **Obdarzyć.**

×**Obdarzyciel, a,** lm. **e** *ten, co obdarzył a. obdarzy; ten, co obdarza.* I. <Od Obdarzyć>

×**Obdarzycielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Obdarzyciel.** L.

Obdarzyć, y,ył, Obdarować, nied. **Obdarzać, Obdarowywać** *zaszczycić, uszczęśliwić darem, obsypać darami, udarować, uposażyć czym:* O. ubogiego jałmużną *(=opatrzyć).* Nikogo nie obdarzył chlebem ni szelągiem. Mick. Król go hojnie starostwem i godnościami obdarzył. O. kogo orderem. Sługa twojemi łaskami obdarzony. Troc. Kiedy szlesz bilet bogatym, niechaj ma brzegi złocone; fircyka obdarz pstrokatym. Mick. *(=poślij mu).* Po roku pożycia obdarzyła go synem. Obdarzony natury darami. Troc. Natura hojnie obdarzyła ją wdziękami *(=nie poskąpiła jej wdzięków).* Obdarzył go Bóg rozumem. Troc. Obdarzył go Bóg błogosławieństwem. Artysta obdarzony pięknym głosem, talentem. Cnoty, któremi go Bóg obdarzył. Birk. Nie raczyła ani spojrzeniem O. Bóg obdarza świat pogodą i słońcem złotym. Kochan. <Ob + Darzyć>

Obdaszek, szka, lm. **szki** p. **Obdach**: Żołnierze, by byli bezpieczniejsi od postrzał, uczynili sobie dylowanie i O. Baz.

Obdaszenie, a, lm. **a** bud. *górna część ornamentacji okien i drzwi, kapitel:* O. okienne, drzwiowe. <Od *Obdaszyć, z Obdach>

Obdaszkowy przym. od **Obdaszek.**

Obdasznica, y, lm. **e** **1.** [O.] p. **Obdach.** **2.** bud. *rynna dachowa drewniana lub żelazna,* okapnica. <Od Obdach>

[**Obdaśnica, y,** lm. **e**] p. **Obdach.**

[**Obdawać, je, wał**] p. **Obdać.**

[**Obdawanie, a,** blm.] czynność cz. **Obdawać.**

Obdłubać, bie, bał p. **Odłubać.** <Ob + Dłubać>

Obdłubanie, a, blm., czynność cz. **Obdłubać,** *odłubanie.*

Obdłubywacz, a, lm. **e** p. **Odłubywacz.**

Obdłubywać, uje, ywał p. **Odłubać.**

Obdłubywanie, a, blm., czynność cz. **Obdłubywać,** *odłubywanie.*

†**Obdłuż** **1.** przys. p. **Obdłużnie.** **2.** nieod. p. **Obdłużny**: Był Aleksander śrzedniej urody, twarzy O., kościsty i żylasty. Biel. M. *(= pociągłej).* <Ob + DŁUG>

Obdłużać, a, ał i **O. ś.** p. **Obdłużyć.**

Obdłużanie, a, blm., czynność cz. **Obdłużać.**

Obdłużanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obdłużać ś.**

Obdłużenie, a, blm., czynność cz. **Obdłużyć.**

Obdłużenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obdłużyć ś.**

[**Obdłużni**] p. **Obdłużny**: Obdłużnie listeczki.

†**Obdłużnie** przys. od **Obdłużny;** †**Obdłuż.**

†**Obdłużność, i,** blm. rz. od **Obdłużny.** L.

†**Obdłużny** l. a. [**Obdłużny, Obdłużni**], †**Obdłuż** *podłużny, podługowaty:* Kwadrat O. Troc *(=prostokąt).* **2.** *cokolwiek długi, dłuższy, przydłuższy:* Ogród mierny, O. Pot. Rzecz jakąkolwiek obdłużną raz z wieczora przeczytawszy, tak ją nazajutrz zupełnie mówi, jako drugi z ksiąg czyta. Warg. **3.** anat.: †Rdzeń O. p. **Rdzeń.** †Zatoka obdłużna *=zatoka podłużna opony twardej mózgu* (sinus longitudinalis). <Ob + DŁUG>

†**Obdłuższy** *przydługi, za długi, długi nad miarę:* (Ptak białorzytka) jest szary, ma obdłuższe nogi. Cyg. <Ob + DŁUG>

Obdłużyć, y,ył, Odłużyć, nied. **Obdłużać, Odłużać** *obciążyć długami, obarczyć długami:* O. dom, majątek. **O. ś.** *obarczyć ś. długami.* <Ob + DŁUG>

[**Obdolno**] *w dół, poniżej:* Miał O. od chałupy stajanecko pola. <Ob + DOL>

Obdrapać, pie, pał p. **Odrapać:** Zbiór zwykłych, mniej więcej obdrapanych kamienic. Sienk. <Ob + Drapać>

Obdrapanie, a, blm., czynność cz. **Obdrapać,** *ɔdrapanie.*

×**Obducent, a,** lm. **ci** lek. *ten, co robi oględziny, obdukcję,* ×oględownik, ×oglądacz, †obwodniczy. <Now. z Łć. obducens, 2 pp. obducentis, p. Obdukować>

[**Obduchem**] *żywo, wnet, prędko, duchem.* <Ob + DUCH>

[**Obdudać się, a ś., ał ś.**] *objeść ś.* <Z Ob i Dudy = basetla; kobza>

[**Obdudanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obdudać ś.,** *objedzenie ś.*

Obdukcja, i, lm. **e** l. !O. lek. (obductio) *obwinięcie.* **2.** praw. = a) *oględziny sądowe szkód poczynionych, skutków kłótni i t. p.:* Woźnieńską obdukcyę robię i wizyę formalną, zamawiając sobie urodzonych tu wszystkich obecnych świadectwo, i pana Asesora wzywając na śledztwo..., o inkursyę, to jest o najazd granicy. Mick. O. sądowa, widzenie, wizja. Troc. b) *sądowo-lekarskie oględziny zwłok, badanie zwłok, mianowicie wewnętrzne, dochodzenie sądowo-lekarskie,* oględy pośmiertne. <Łć. obductio dosł. = obwinięcie>

Obdukcyjny przym. od **Obdukcja:** Protokół O. *(=protokół oględzin, wywód oględzin, opis dochodzenia sądowo-lekarskiego).*

×**Obdukować, uje, ował** *robić obdukcję:* O. zabitego. <Łć. obducere dosł. = obwinąć, okryć>

×**Obdukowanie, a,** blm., czynność cz. **Obdukować.**

Obduł, a, lm. **owie** *szlachcic tatarski w Krymie:* Szlachta i poradnicy zowią ś. obdułami. Nar. <Zam. z imienia Abdul>

[**Obdumać, a, ał**] *dumając, obmyślić:* Trzeba dobrze na rozum brać, O. mądrze, a być ostrożnym. Krasz. <Ob + Dumać>

[**Obdumanie, a,** blm.] czynność cz. **Obdumać.**

Obdychtować, uje, ował *obetkać, uszczelnić dychtownie:* W tym przykryciu wszystkie szpary tarcic obdychtowane, tak jak i statek sam. Rol. <Ob + Dychtować>

Obdychtowanie, a, blm., czynność cz. **Obdychtować.**

[**Obdza, y,** część. w lm. **e** a. **y**] *poprzeczny postronek w lejcu, sznur do przymocowywania pawęża z tyłu wozu.* Por. **Obza.** <? Może zam. Obca, ściągnięte z Obceja>

[**Obdziabać, bie, bał**] **l.** *niestarannie obrąbać, obedrzeć z kory drzewo.* **2.** *okopać ziemniaki.* <Ob + Dziabać>

[**Obdziabanie, a,** blm.] czynność cz. **Obdziabać.**

×**Obdział, u** l. blm. p. **Obdzielenie:** Niewiernik w jej granicach już nie mieszkał cale i nie miał cząstki w Luzów dziedzictwa obdziale. Przyb. **2.** lm. **y** *udział, który komu przypadł przy obdzielaniu.* <Ob + Dział>

Obdzielać, a, ał i **O. ś.** p. **Obdzielić.**

Obdzielanie, a, blm., czynność cz. **Obdzielać.**

Obdzielanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obdzielać ś.**

Obdzielenie, a, blm., ×**Obdział** czynność cz. **Obdzielić.**

Obdzielenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obdzielić ś.**

Obdzielić, i, ił, nied. **Obdzielać** l. *dzieląc, rozdać:* Czarę z ręki syna od prawej strony obdzielać zaczyna. Dm. **2.** *dzieląc, obdarzyć:* Obdzielił wszystkich, ilu ich tu było. Wyzwolenka ta często nadobnym ciałem służalców dworskich obdzielała. Nar. **O. ś.** *podzielić ś. wzajemnie między sobą:* Obdzielcie ś. tym wszyscy. <Ob + Dzielić>

×**Obdzielny** *którym łatwo obdzielić, podzielny:* Były (we dworze) bardzo obdzielne kąciki. Pol. <Ob + Dzielny, od Dzielić>

[**Obdzień**] *w ciągu jednego dnia, przez dzień, pośpiesznie.* <Ob + Dzień>

Obdzieracz, a, lm. **e, Odzieracz,** [**Obdzierca**] *ten, co obdziera:* O. skór z zabitych zwierząt. Przen.: *rabuś, zdzierca, łupieżca, wydzierca, wyzyskiwacz:* Nasłano na nas obdzieracze i łżyciele. Sł. wil. I staną przed nami na sądzie obdzieracze cudzego mienia i obdzieracze sławy. Sł. wil. <Od Obdzierać>

Obdzierać, a, ał i **O. ś.** p. **Obedrzeć.**

Obdzieranie, a, blm., czynność cz. **Obdzierać.**

Obdzieranie się, a ś., blm., czynność cz. **Obdzierać ś.**

[**Obdzierca, y,** lm. **y**] p. **Obdzieracz.** <Ob + DZIOR/DOR/DR/DZIER>

Obdziergać, a, ał, Obdzierzgać, nied. **Obdziergiwać, Obdzierzgiwać** *obszyć grubo brzeg, obejmując go ścieg przy ściegu:* O dziurki, ząbki w haftcie. O. dziurki od guzików. Pod szyją bujne krezy, obdziergane modrą nicią, a na szyi całe sznury korali i bursztynów. Reym. <Ob + Dzier(z)gać>

Obdzierganie, a, blm., czynność cz. **Obdziergać.**

Obdziergiwać, uje, iwał p. **Obdziergać.**

Obdziergiwanie, a, blm., czynność cz. **Obdziergiwać.**

Obdzierzgać, a, ał p. **Obdziergać.**

Obdzierzganie, a, blm., czynność cz. **Obdzierzgać,** *obdzierganie.*

Obdzierzgiwać, uje, iwał p. **Obdziergać:** Przyszedszy do końca, składałem końce włosów, któremi obdzierzgiwałem i wciągałem je do środka. Budz.

Obdzierzgiwanie, a, blm., czynność cz. **Obdzierzgiwać,** *obdziergiwanie.*

†**Obdzierżeć, y, ał** p. **Odzierżeć:** Konstans wszystko państwo na zachód słońca obdzierżał. Biel. M. <Ob + Dzierżeć>

†**Obdzierżenie, a,** blm., czynność cz. **Obdzierżeć.**

Obdziobać, bie, bał p. **Odziobać:** Ptaki wiśnie obdziobały. <Ob + Dziobać>

Obdziobanie, a, blm., czynność cz. **Obdziobać,** *odziobanie.*

[**Obdziwować, uje, ował**] *podziwiać:* Jeden usta dziewczyny obdziwuje, drugi chwali oczy. <Ob + Dziwować>

[**Obdziwowanie, a,** blm.] czynność cz. **Obdziwować.**

[**Obdzować, uje, ował**] *pętać konie.* <Od Obdza>

[**Obdzowanie, a,** blm.] czynność cz. **Obdzować.**

[**Obdzy**] p. **Obdza.**

[**Obebłać, a, ał**] p. **Obabrać.** <O + Bebłać>

[**Obebłanie, a,** blm.] czynność cz. **Obebłać.**

†**Obebrać, obbierze, obebrał,** [**Obebrać**] p. **Obrać:** O. owoce z drzewa. Śpieszył go zabić i O., co miał. Jestem z fortun wszystkich obebrany. Kulig. <Ob + Brać>

[**Obebranie, a,** blm.] czynność cz. **Obebrać.**

Obec, obcy, lm. **obcy** I. [O.] *gmina, gromada.* 2. †O., †**Obiecz** *ogół, ogólność, powszechność.* W O. przys.=a) †W O.=*wogóle, na ogół, w ogólności, pospołu, ogólnie, razem, ryczałtem:* Statuta te chcemy, aby od wszech w O. poddanych naszych chowane były. Vol. O tych rzeczach trzeba mieć pewną wiarę, bądź o każdej w szczególności, bądź w O. o wszystkich. Kucz. My, Stanisław August, wszem w O. i komu o tym wiedzieć należy, wiadomo czynimy... Było w O. wszystkich ośm tysięcy. Leop. Traw jest wiele, o których wszystkich ani zosobna, ani w O., tylko o niektórych będzie ś. mówiło. Syr. Chrystus, pan wszystkich rzeczy stworzonych w O. i osobliwie ludzi wiernych. Kucz. b) ✕ W O. p. **Wobec:** Więzień w O. sadu popiera, iż niewinnie oskarżony jest. Ostr. Zapraszasz mię do siebie, synu mój kochany, bym ś. w O. stawiła na ten dzień. L. 3. ✕O. poet. *grono, towarzystwo, społeczność:* Duchy święte dziadów, przybądźcie dziś niezawodnie do naszej obcy. Dyg. Kochajmy ś. i zawdy tak obejmy w swojej obcy swojacy! Dyg. <Z Czes. obec>

[**Obecadło, a,** lm. **a**] p. **Obyczajka.** <p. Obyczajka>

Obecenie, a, blm., czynność cz. **Obecić.**

[**Obechtać się, a ś., ał ś.**] *objeść ś., obetkać ś., obuchać ś.* <O + Bechtać>

[**Obechtanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obechtać ś.**

Obecić, i, ił kogo, karc. *spowodować swą grą czyjąś przegraną, betami kogoś obdarzyć.* <O + Becić>

Obecnie przys. od **Obecny:** a) †O.=*gromadnie, pospołu, ogólnie, powszechnie, wogóle, w ogólności, uniwersalnie, gieneralnie, gremjalnie.* Napom. b) †O. a. †**Oblicznie** *we własnej osobie, osobiście:* Na pizański synod biskup krakowski O. jechał, drudzy zaś biskupi posły swoje wyprawili. Błaż. c) *w obecnej chwili, teraz, wobec dzisiejszych warunków, okoliczności:* Dawniejsze prawa O. nie mają znaczenia. O. wszystko ś. zmieniło na gorsze.

†**Obecniki, ów,** blp. anat. (prostata) *gruczoł przyprątny.* <Przekład sztuczny z Łć. testiculi, por. Jądra = †świadki natury męskiej.>

Obecność, i, blm. rz. od **Obecny:** O. Boża. Skar. Na szczęście obok ogółu, żyjącego wyłącznie przyszłością, stały jednostki, nie spuszczające z oczu obecności. Gom. Lista obecności wykazuje 32 osoby. O. arszeniku w żołądku rozstrzygnęła kwestję przyczyny śmierci denata. Myśl ich zawsze jedna, jako jedna wieczność, łączy przeszłość, O. i przyszłą konieczność. Miek. (=te-

Obeeny I. †O. a. †**Obieczny** *ogólny, powszechny, pospolity, uniwersalny, gieneralny; pospólny, gromadny, gremjalny.* 2. [O.] *gminny:* Obecne danie (=*podatek gminny*). 3. a. †**Obliczny** *osobiście będący przy czym, znajdujący ś. w danym miejscu o danym czasie, przytomny:* Pierwej go ludzie już obecnego widzieli, niż o przyjeździe słyszeli. Warg. Was, którzyście tu obecni, biorę sobie na świadectwo, abyście świadczyli o niniejszym ślubie, prawnie zawartym i od Kościoła bożego potwierdzonym. Nie byłem przy tym O. Bóg jest wszędzie O. Chociaż oczyma na was patrzeć nie będę, ale w sercu mym zawżdy obecnemi zostaniecie. Skar. Patrzył, jako O. tam, gdzie ciałem nie był. Skar. Po latach wielu wszystkie szczegóły jakby obecne oczom jego ś. przedstawiały. Chm. Żart.: O., ale nieprzytomny. **Obecni, ych** rz. *ludzie obecni:* Obecni potwierdzili słowa mówcy. 4. *współczesny nam, teraźniejszy, dzisiejszy, na dobie będący; niniejszy, ten oto:* Stan O. Chwila obecna (=*bieżąca*). Łza ta nie jest gorzka, gdy w obecne troski przypomnianego szczęścia miesza nektar boski. Miek. Obecne prądy w literaturze są wynikiem tych wypadków. Na obecnym liście kończę dyskusję. <Od Obec, zap. z Czes.>

[**Obeczaj, u,** lm. **e**] p. **Obyczajka.** <p. Obyczajka>

[**Obećkał, a,** lm. **y**] p. **Obetkała.** <Z Ob + Ćkać zam. Tkać>

Obedjencja, i I. blm. *posłuszeństwo, uszanowanie:* O. klasztorna. Idą obedjencję oddawać cesarzowi. Star. 2. lm. **e**=a) *czynność dowodząca obedjencji:* Czerńcy na różnych posługach i obedjencjach rozesłani i zostawieni będąc... Pim. b) *list przełożonego klasztoru, przenoszący duchownego gdzieindziej:* Pamiętaj, że ś. nazywasz ksiądz Bonawentura Bobakowski, kaznodzieja posyłający ś. z naszego głębockiego klasztoru do klasztoru mińskiego: tak stoi w obedjencji. Chodź. <Łć. obedientia>

Obedrzeć, obedrze, obdarł, Odrzeć, [**Odarć**], nied. **Obdzierać, Odzierać** I. z kogo, z czego = *zdzierając, ogołocić, obnażyć, obrać z czego, oblupić:* Napadli go rabusie i obdarli go z odzienia. Staje na bojowisku i obdziera trupy. Mick. Wszyscy tacy warci, by żywcem byli ze skóry obdarci. Kniaź. O. ścianę z obicia, drzewo z kory, rzepę z łupiny. 2. przen. *złupić, zrabować, ogołocić, wyzyskać, wyżyłować, wyzuć:* Obdarł mię do ostatniego grosza. 3. co z czego=*zedrzeć z powierzchni, zedrzeć dokoła, zerwać, obciągnąć; zdzierając, odjąć:* O. obicie ze ściany. O. chorągiew z drzewca. O. korę z drzewa. O. okładkę z książki. **O. ś.** I. *wzajemnie ś. złupić; zrabować ś., ogołocić ś., wyzyskać ś., wyzuć ś. nawzajem.* 2. *zedrzeć na sobie ubranie, nosząc je ciągle:* Obdarłem ś. i chodzę, gdyby drab jaki. L. Obdarłem ś. z koszul. <Ob + Drzeć>

Obegnać, a, ał, Obgonić, Ognać, nied. **Obganiać, Oganiać** I. †O. *obiec, oblecieć, oskoczyć; biegnąc, otoczyć, osaczyć; objechać:* Jednego baranka białego zgraja pasterzów w polu obegnała, kijmi zabiła i zamordowała. Odym. 2. [O.]=a) *goniąc, okrążyć:* O. bydło dalszą drogą, by szkody nie robić. b) *pędząc, omijąc; obiec, oblecieć:* O. niebezpieczeństwo. O. kogo, nie chcąc ś. z nim spotkać. Poseł wron głodnych, lecąc obacznie, zdaleka obegnał gruszę dziką. Dyg. 3. ✕O. *oblec, oskoczyć, otoczyć, okrążyć, obwieść, opasać:* Hetman bo ich w krąg szańcami obegnał. Okol. O. miasto. Polacy Soczawę wkoło obegnali. Biel. M. Nasi, Krosno obegnawszy, w okolicy pustoszyli. Paszk. Kamieniec strwożysz blizkim

wojska ciągiem, obegnawszy go wkoło, jako krągiem. Jabł. Wyspa ta lasy rozkosznemi obegnana. Biel. M. (=*otoczona*). **4.** ×O. *odganiając, obronić; opędzić:* O. kogo od much. Niepodobna O. wisien od wróbli. **5.** ×O. *odegnać, odpędzić:* O. muchy, komary. Przen.: Baworów i Ostrów, zamki swoje, od tatarskiej inkursji obegnał. Nies. O. biedę = *opędzić ś. biedzie, nie dać ś. biedzie.* [**O. ś.**] *opędzić ś., obronić ś., nie dać ś.:* Koń obgania ś. od much ogonem. <Ob+Gnać>

Obegnanie, a, blm., czynność cz. **Obegnać:** O dobyciu zwątpił, o obegnaniu nie pierwej radzić postanowił, ażby ś. na żywność sposobił. Warg. (= *oblężeniu*).

†**Obegnaniec, ńca,** lm. **ńcy 1.** *oblężony, oblężeniec, oblężnik:* Obegnańcy na zamku i wody nie mieli. Biel. M. **2.** *oblegający.* <Od Obegnać>

[**Obegnanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obegnać ś.**

†**Obegnańczy** przym. od **Obegnaniec,** *od oblężonych pochodzący:* O. wieniec, *obsidionalis,* hetmanowi obleżeńcy dawali, wybawieni od niego. Warg. <Od Obegnaniec>

[**Obejczaj, u,** lm. **e**] p. **Obyczajka.** <p. Obyczajka>

×**Obejm, u,** lm. **y** p. **Objętość.** Chodk. K. <Ob+IM/JM/JEM/JĘ>

[**Obejmać, a, ał**] p. **Objąć:** Twoje ręce mnie obejmały. Cały ogrom życia, w wieczności rzucony, obejma kochające me łono. Zm.

[**Obejmanie, a,** blm.] czynność cz. **Obejmać.**

[**Obejmanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obejmać ś.**

Obejmować, uje, ował p. **Objąć.** Apt.: Lek obejmujący, in. objemnik, ×nośnik (vehiculum, excipiens).

Obejmowanie, a, blm., czynność cz. **Obejmować.**

Obejmowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obejmować ś.**

†**Obejmywać, uje, ywał** p. **Objąć:** On, co go rzymski świat nie obejmywa. Chr.

†**Obejmywanie, a,** blm., czynność cz. **Obejmywać,** *obejmowanie.*

†**Obejmywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obejmywać ś.**

†**Obejrzale** przys. od **Obejrzały:** Zaliż nie widzisz, jak O. postępuje roztropność? Pilch.

†**Obejrzałość, i,** blm. rz. od **Obejrzały:** Wrócił ś. nie tak nieuważnie, jako był ustąpił, ale z wielką ostrożnością i obejrzałością. Pilch.

†**Obejrzały** *oględny, opatrzny, ostrożny, baczny, przezorny, uważny, rozważny:* Panowanie Tyberjusza, na wszystkie strony obejrzałego, czyli raczej we wszystkim podejrzliwego. Pilch. Rzymianie w domu i w obozie na wszystko obejrzali i opatrzni. Pilch. <Od Obejrzeć>

Obejrzeć, y, ał, †**Obeźrzeć,** †**Oględnąć,** ×**Oglądnąć,** [**Obeźreć, Obejźreć, Obejzdrzeć, Obezdrzeć, Oberzieć, Obeźrzeć**], nied. **Obzierać, Ozierać, Oglądać,** †**Oględać,** †**Oglądywać,** †**Oglądować,** †**Oględywać,** †**Oględować,** [**Obglądać**] **1.** *obrzucić wzrokiem dla rozpoznania, ocenienia; zlustrować, przypatrzyć ś. na wszystkie strony:* Sama siebie pilnym obejrzała okiem. Mick. Sędzia gości obejrzał porządkiem. Mick. Zwolna wzniósł czoło, obejrzał gromadę. Mick. Obejrzał wszystkie domu kąty. Troc (= *przejrzał*). O. mieszkanie do wynajęcia. O. miasto, kraj, galerję = *zwiedzić, poznać, zobaczyć.* O. robotę. Wyjeżdżał gospodarz w pole obzierać roboty wiejskie. Niem. Starzy i kobiety żniwo oglądają. Mick. O. ranę, chorego, pacjenta = *opatrzyć, zbadać.* Doktorowie lekarscy każdego roku O. mają apteki. Vol. (=*zwiedzić, zrewidować, skontrolować, wizytować*). **2.** nied. =*widzieć, zobaczyć, ujrzeć kogo, co, patrzeć na kogo, na co:* Pieniądze, którem mu pożyczył, przepadły, nie będę ich już więcej oglądał! Idź precz! niech cię moje oczy nie oglądają! (=*nie pokazuj mi ś. na oczy*). Oczy moje oglądały zbawienie. Oglądałem cię, Boga mego, w ciele, niestworzonego stworzonym, nieoglądanego widomym. Skar. Wracasz na łono matki, tak dawno czekany, jakże jestem szczęśliwa, że ciebie oglądam! Niem. Oglądał dzień ten pożądany. Troc. Ogląda sam siebie, jak na koniu siwym z podniesionym nad głową rapierem straszliwym leci. Mick. Ogląda sam siebie, jak w żupanie białym, w granatowym kontuszu, stał przed trybunałem. Mick. Widziałem ją, jak ciebie oglądam na jawie. Mick. Krzyż na twych piersiach oczy me weselił, w nim oglądałam przyszłe szczęścia hasło. Mick. **O. ś. 1.** *przypatrzyć ś. samemu sobie, zobaczyć ś., przejrzeć ś.:* Obejrzał ś. od głowy aż do stopy. Troc. Obejrzałem ś. w zwierciedle. Troc. **2.** *spojrzeć za siebie,* nied. *rozglądać ś. po stronach:* Obejrzawszy ś. żona Lotowa, obróciła ś. w słup solny. Leop. Obejrzawszy ś. i tam i sam, widząc, że nikogo nie było... B. B. Ozierając ś., woła: a gdzieś ś. podział? L. Oglądać ś. na wszystkie strony, jak złodziej. L. Oglądała ś. wkoło, lecz nic nie spostrzegła. Mick. Na głos ten oglądnąwszy ś., rzekł... Warg. Tylkom ś. obejrzał, już mi złodziej zdążył ukraść pieniądze. Przen.: [Słońce ś. obejrzało, będzie deszcz] = *wyjrzało zza chmury.* **3.** przen. *opatrzyć ś., spostrzec ś., zmitygować ś., zorjentować ś., poznać, przekonać ś.:* Nierychło ś. obejrzał, że źle zrobił. **4.** *rozejrzeć ś., upatrując czego; rozpatrzyć ś.:* Obejrzyj ś. w sklepie moim. Troc. Za czym ś. oglądasz? za płótnem a. za suknem? Troc. Obejrzałem ś. w tej księdze. Troc. W młode lata niezle chłopcu trochę ś. przewietrzyć, O. ś. po świecie, między ludźmi przetrzeć. Mick. **5.** na kogo, na co, przen. = *liczyć, rachować, spuścić ś. na kogo, na co; baczyć, pomnieć, wziąć na uwagę, na rozum, w rachubę; mieć na względzie co, uwzględnić co, nie zapomnieć o kim, o czym, liczyć ś. z kim, z czym:* W tym niebezpieczeństwie, spodziewając ś. ratunku, obejrzał ś. na swego przyjaciela. Troc. Nie oglądali ś. ojcowie na syny, opuściwszy ręce. Leop. Na ludzie ś. oglądać. Prz. Na to, co mi przekładacie, najmniej ś. nie oglądam. Smotr. Zawsze ś. na dobro pospolite, na ojczyznę oglądał. Troc. Na przyszłe ś. oglądaj czasy. Troc. Na wieczne ś. oglądać trzeba rzeczy. Troc. Oglądaj ś. na poślednie koła, na przyszłe czasy. Prz. Na te rzeczy trzeba ś. O. Salin. Uczynił to dla bojaźliwych i na wszystkie ś. niebezpieczeństwa oglądających. Siem. J. (=*przezornych*). Na wiele ś. trzeba oglądać temu, który ma przysiąc. Karnk. Na żadne obietnice i pogróżki królewskie O. ś. nie chciał. Skar. Niejaki Arjanin, człowiek dzielny i wojenny, miał wielkie łaski u cesarza; i oglądał ś. nań cesarz, i bał ś. go niejako dla odstępstwa jakiego. Skar. Biskupi, na króla i moc jego ś. oglądając, mijali sprawiedliwość. Skar. **6.** †O. ś. z kim = *widzieć ś., spotkać ś., zejść ś. z kim, widzieć kogo:* Oglądałem ś. (ujrzałem ś.) z nim. Troc. <Ob+JRŻ/ŻRZ/ZIER/ZOR>

Obejrzenie, a, blm., czynność cz. **Obejrzeć.**

Obejrzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obejrzeć ś.**

†**Obejrzliwie** przys. od **Obejrzliwy.**

†**Obejrzliwość, i,** blm. rz. od **Obejrzliwy.**

†**Obejrzliwy, †Obejźrzliwy** *który można obejrzeć wkoło, ze wszystkich stron widoczny, dostępny dla oka.* <Od Obejrzeć>

Obejście, a, lm. **a,** †**Obeście,** †**Obeszcie,** †**Obniście 1.** blm., czynność cz. **Obejść:** O. przeszkody. O. prawa. **2.** a. **Obchód**=a) *ront, patrol:* O. nocne przez oficera a. unteroficera wartowego wszystkich wart i stójek dla doświadczenia, jeżeli straż odprawuje ś. pilnie. Jak. J. b) *obwód, obrąb, granica:* Zakaz niewychodzenia za O. domu i ogrodu. Karp. c) *miejsce, droga, którędy można przejść dokoła:* Dokoła stawu, pomnika urządzono O. d) a. × **Obchódka** z czym=*obejście ś., sposób traktowania czego, radzenia sobie z czym, wzięcia ś. do czego.* e) z kim = *obchodzenie ś., postępowanie, postąpienie, wyjście z nim, dobre lub złe znalezienie ś. względem kogo:* Dowcip szczery a niekostyczny i ujmujące O. — wszystko czyniło ją ulubienicą nietylko rodziców. Jord. Przyjemny w obejściu (*= w stosunkach z ludźmi*). f) †O. *zatrudnienie, zajęcie, proceder, rzemiosło, sposób do życia, profesja:* Nie mają bronić szynkowania sukna, krając łokciem, a. innego miejskiego obejścia. Ort. **3.** †O. *odprawienie, odprawienie ś., odbycie ś., obrządek:* Po obejściu służby bożej do tego aktu przygotowali ś. Smotr. **4.** × O. p. **Obchód. 5.** †O. a. †**Obchód** *środki do życia, utrzymanie, mienie, zasób, dobytek, fundusze:* W obejściu ziemiańskim najmniej dostatkom nie zazdroszczę pańskim. Lubom. Tarkwinjusz dzierżawy swe i obejścia rozdał. Biel. M. Ze wszystkim obejściem swoim przed nieprzyjacielem do lasów ś. wynieśli. Warg. Ludzie nie mający służby, obejścia ani opatrzenia. Groic. (*= hołota*). **6.** a. †**Obchód** *domostwo z zabudowaniami gospodarskiemi, dom, podwórze, otoczenie domu, miejsce, na którym znajdują ś. budowle gospodarskie:* Rozległ ś. głos po obejściu seminaryjskim. Gliń. Dziedzic przyrzekł dać gruntu tyle, aby wystarczyło i na cerkiew i na O. cerkiewne. Jeż. **7.** [Obejścia, lm.] *powód, przyczyna:* Cejce były obejścia, zem ukrád. <Od Obejść>

Obejście się, a ś., blm., czynność cz. **Obejść ś.;** †**Obniście ś.**

Obejść, obejdzie a. †**obydzie, obszedł** a. [**obeszedł, obejszed**], †**Obniść,** [**Obyńść**], nied. **Obchodzić,** × **Obchadzać,** †**Obchodzywać 1.** = a) *idąc, okrążyć; przejść dokoła kogo a. czego:* O. przeszkodę, wieżę, górę. O. nieprzyjaciela, zwierza w legowisku, kuropatwę. Niedźwiedzia z uwagą dokoła obchodził. Mick. Znowu komnatę obchodził dokoła. Mick. O. kałużę=*ominąć.* Przen.: Rzeka niemal w cyrkuł całe miasto obeszła. Warg. (*= oplynęła, oblała, otoczyła*). Ojciec Niemen, mnogich piastun łodzi, gdy Rumszyskiego napotka olbrzyma, wkoło go mokrym ramieniem obchodzi. Mick. Już niejedna kolejka obeszła dokoła stołu. O. prawo = *poradzić sobie z prawem, stojącym w danym wypadku na przeszkodzie, znaleźć sposób bezkarnego niezastosowania ś. do prawa, oszukać prawo.* b) *idąc, otoczyć, okrążyć, osaczyć; obstąpić, obskoczyć, opaść:* Charty obeszły złowionego zwierza. Przen.: [O.]=*uchodzić, ugłaskać, ułagodzić:* Musis dobrze O. zune i prosić jo. c) *chodząc, zwiedzić; przejść w różnych kierunkach, schodzić:* Obszedłem wszystko miasto. Kn. Obchodził mury dla wyśledzenia miejsc słabszych. Pilch. Przyjdę do was, gdy obejdę Macedonję, bo Macedonję schodzę. Leop. Obeszli ziemię Edom. Leop. Obchodził Jezus wszystką Galileję, nauczając w bożnicach ich. Wuj. Ubiory podrapawszy, świat na krąg obeszła, pragnąc, by gdzie. lub trupa, lub kości nadeszła. Zebr. O w jak różnej figurze świat zwierze obchodzą! Bardz. Gdybyś z tym kamieniem obchodził po świecie... Mick. Przen.: Gwiazdy obchodzą niebo. Papr. (*= krążą po niebie*). Przen.: Obszedłem sobie oczami po parterowych lożach. Bał. (*= powiodłem oczami*). d) a. × dok. **Obchodzić** *chodząc, odwiedzić wielu a. wiele miejsc z kolei; być, znaleźć ś. u wielu a. w wielu miejscach kolejno:* On codzień biega i obchodzi wszystkich chorych. Skar. Straże w nocy obchodzywał. Jabł. Już ośm miesięcy wędruję, bom chciał pierwej święte miejsca O. Wirt. Poseł Elżbiety obszedł urzędników Porty, wezyrowi niechętnych. Niem. Obeszła wszystkie sklepy i nie dostała tego, czego chciała. Jam wszystko znalazł, obejrzał, obchodził. Mick. Przen.: List obszedł wiele miejsc, zanim ś. dostał adresatowi. Wieść obeszła wszystkie zakątki kraju. e) *chodząc, rojąc ś., okryć; obleźć:* Wszy go obeszły. **2.** nied. = a) †O. = *brać udział w obchodzie, w procesji:* Król wszystkie obchodził procesje. Troc. b) *odbywać, odprawiać, wyprawiać, brać udział w obchodzie, święcić, świętować, czcić, zachowywać, obserwować:* Wszak ojcu, kiedy pomrą dziatki, rozkazuje pogrzeb sam żal obchodzić. Bardz. (*= sprawić, wyprawić*). Obchodzić święta. Obchodzić imieniny, jubileusz, gody weselne. Zabaw wielki miłośnik: u niego wesele i chrzciny obchodzono. Mick. To tak sławne zwycięstwo, obchodzono we wszystkich krajach. Wirt. Obchodzić jaką pamiątkę, rocznicę. Obchodzić posty. †To skoro ś. obejdzie, wstępuje patryarcha w cerkiew. Smotr. **3.** przen. *okryć, powlec, oblać:* Potym ją bladość obeszła płatka. Kon. **4.** przen. *objąć, ogarnąć, opanować, otoczyć, oblecieć:* Noc nas obeszła cieniami. K. G. Obchodzi mię płomień, ogarnia. Kn. Koral, jak go wiatr najmniej obejdzie, kościeje. Żebr. (*= owionie*). **5.** przen. *zostać objętym, ogarniętym, przejętym, przejąć ś., przejść, zajść, okryć ś., pokryć ś.:* Zgnilością moje ciało obeszło. Chr. **6.** przen. *ogarnąć, opanować, owładnąć, oblecieć, zdjąć, przejść, przejąć, przeniknąć:* Okropność i trwoga zlękła ziemię obeszły. Kniaź. †A gdyż było słuńce za górę zaszło, uderzy na Abrama drzemota, a groza wielika obydzie ji. B. Sz. Skoro ich uszy trąba polska obejdzie, a szelest zbroj waszych na nie padnie, pierzchną pewnie. Birk. Znowu ich głuche obeszło milczenie. Mick. **7.** *obruszyć, ubość, ukłóć; dotknąć boleśnie, niemile; rozgniewać;* nied. *nie być obojętnym, zajmować, interesować; dotyczeć:* Córki przynajmniej krzywda niechaj cię obejdzie. Otw. (*= wzruszy, poruszy*). Obeszło go bardzo, żeś mu nie odpisał. Ta strata tak go obeszła, że zachorował (*= odczuł ją*). Jeśli was prawda niemiła obchodzi, mówcie, że zmyślać poetom ś. godzi. Kras. Jestem człowiekiem, więc wszystkie, co na człeka godzą przygody, mnie sięgają i równie obchodzą. Pilch. Co mię to obchodzi? (*= co mi do tego*). Co mię to może obchodzić? Niech cię to nie obchodzi (*= niech cię o to głowa nie boli, nie troszcz ś. o to*). Obchodzi mię ta śmierć, to nieszczęście. Troc. Stan biednego tego młodzieńca żywo mię obchodził. Niem. Skądże cię los Albanów tak żywo obchodzi? Os. **8.** [O.] *wzejść dokoła; wschodząc, okryć (pole):* Obchodzi słoneczko. Obesłoby w polu, żeby desc był. Żyto jeszcze nie obeszło. **9.** [O. a. **Oblecieć**] *ujść, uleźć, być w niezgorszym stanie:* Oczy to ta obejdą, obejdą! tylo co już od ma-

łości tym maluśkim luterom (=literom) niewiele zrozumieć spotrafią. Kon. **O. ś. I.** Obchodzić ś., dok. = *chodząc, obluzować ś., wyrobić ś.:* Obchodził ś. wałek = wychodził ś., wyrobił ś. Włod. Obchodzona zawiasa. Kn. **2.** × Obchodzić ś. czym = †chodzić około czego = *trudnić ś., zajmować czym, żyć z czego:* Jeśliby synowie szynkiem i rzemiesłem miejskim obchodzić ś. nie chcieli, a wzięliby ś. do spraw rycerskich... St. lit. Nie pytaj mię o imię, ani kto mię rodził, ni skąd jestem? com robił? czymem ś. obchodził? Min. Józef ciesielstwem ś. wielmi mądrze i roztropnie obchodził. Op. Ludzi lekkich, a którzy ś. błazeństwem obchodzili, nie dopuszczano ku dostojeństwom. L. **3.** †Obchodzić s. = *poczynać sobie, zachowywać ś., postępować, sprawiać ś.:* Obchodzili ś. na urzędzie źle, dobrze. Troc. Obchodzili ś. źle urzędami, panowaniem, koroną. Troc. **4.** *postąpić, wyjść z kim, potraktować kogo, znaleźć ś. względem kogo źle lub dobrze; postąpić, poradzić sobie z czym, wziąć ś., zabrać ś. do czego, zrobić około czego, zrobić użytek z czego:* Obszedł ś. z nim po grubijańsku. Z interesantami trzeba ś. grzecznie obchodzić. †Fałesznie a pokrycie obchodzili ś. z nim, chcąc go podstąpić w słowach. Rej. Niejednako ś. z każdym obchodzić. Kn. Łatwo zwycięża, kto ś. łaskawie obchodzi. Min. Z winnemi obszedł ś. surowo. Zgodnie ś. ze sobą obchodzą. Troc. Nieos.: †Bóg dopuścił, że ś. z Panem Chrystusem tak okrutnie **obeszto.** L. *(=obeszli, postąpiono).* Trzeba ś. umieć z zegarkiem obchodzić, aby go nie zepsuć. Z ogniem należy ś. obchodzić ostrożnie *(=ostrożnie z ogniem!).* Bartek Zwycięzca obszedł ś. z drzewcem od sztandara, jak z kłonicą. Obchodzić ś. jeszcze z temi komplementami nie umie. Troc. Obchodził ś. z pieniędzmi, jako chciał, bo były jego. Ort. **5.** bez kogo, bez czego = *obyć ś., dać sobie radę, poradzić sobie, potrafić żyć bez kogo, bez czego, nie potrzebować kogo, czego, nie stać, nie dbać o kogo, o co:* Człowiek ś. bez człowieka O. nie może. Lubom. Jabym ś. obszedł, choćbym go nigdy nie widział. L. Cóż robić, obchodzę ś., jak mogę, bez posługi. Obejdę ś. bez łaski jego. Troc. Obejdzie ś. cygańskie wesele bez marcepanów. Prz. Przyjdę do ciebie! — Obejdzie ś.! *(=nie potrzeba!).* **6.** kim, czym = *obyć ś, zadowolnić ś., kontentować ś.; poprzestać, przestać na czym; mieć dosyć czego, nie potrzebować więcej:* Obejdź ś. smakiem *(= obliż ś., nie dostaniesz).* Małą ś. rzeczą ludzkie przyrodzenie obejdzie zawzdy, i człowiecze zdrowie. P. Koch. Obchodzi ś. jednym służącym. †Skąpo ś. obchodzi. Troc *(= żyje; małym opędza swoje potrzeby).* **7.** †O. ś.=*zmienić ś., zluzować ś.:* Warty ś. co dwie godzinie obchodzą. Troc. Robotą po sześciu godzin ś. obchodzili. Troc. *(=zmieniali ś. przy robocie co sześć godzin).* <Ob+I/J>

[Obejzdrzeć, y, ał i O. ś.] p. **Obejrzeć:** Obejzdrzę, kto ku tobie przyjdzie. <p. Obejrzeć>

[Obejzdrzenie, a, blm.] czynność cz. **Obejzdrzeć.**

[Obejzdrzenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Obejzdrzeć ś.**

[Obejźreć, e, ał i O. ś.] p. **Obejrzeć.** <p. Obejrzeć>

[Obejźrenie, a, blm.] czynność cz. **Obejźreć.**

[Obejźrenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Obejźreć ś.**

†**Obejźrzliwy** p. **Obejrzliwy.** Mącz.

†**Obel, †Oblem** przys. *całkowicie, całkiem, zgoła, zupełnie, ze szczętem, do szczętu, zewszystkim:* Zakonnikom naszym wszenocne modlitwy odjąć O. usiłujesz. Pim. Ceremonje te nasze skracając, nie O. przecię wyrzucił, ale przykazał, aby nad choremi używane były. Pim. <Czes. obel=zupełnie>

Obelga, i, lm. **i, [Obelżenie], †Obelża I.** *ubliżenie, zniewaga, obraza, hańba, ujma dla honoru, dyshonor:* Nie mogę ścierpieć takowej dla siebie obelgi. Kras. Za obelgę, którą dziś poniosłem, prędkoby zemstę znalazło to ramię. Mick. Każdy swoje zwycięstwa wyliczał z wielką wielu godnych dam obelgą. L. Anno! wracaj! — nie mam domu! nie wrócę z tobą, O. dotkliwa! Słow. O. słowna = *słowo grubijańskie, zwymyślanie, wymysły, potwarz.* Ciężkie obelgi na nich rzucano. Kaczk. O. czynna=*uderzenie.* Skazany został za obelgi na areszt. Zachodzi potrzeba zmazania krwawej obelgi. Gaw. **2.** †O., blm. a. †**Obelżywość, †Obelżenie** *pohańbienie, poniewierka, pogarda, poniżenie:* Żydowski naród jest na obeldze u całego świata. Kłok. Zdr. **Obelżka.** <Ob+LG/LIG>

†**Obelgacz, a,** lm. **e** p. **Obelżyciel.** L. <Od Obelgać>

†**Obelgać, a, ał** p. **Obelżyć:** Słyszycie prawdę świętą obelganą, zbluźnioną, spotwarzoną. Smotr. <Od Obelga>

†**Obelganie, a,** blm., czynność cz. **Obelgać.**

Obelgnąć, nie, nął, †Obelnąć I. *przylgnąć, przystać dokoła, oblepić ś.:* Zmokł do nitki, ubranie na nim obelgło. **2.** *obleźć czym, oblepić ś., okryć ś. czym lepkim:* [Sewcyka nie chcę, bo śmierdzi smołą, siądę koło niego, obelgnę wkoło]. <Ob+Lgnąć>

Obelgnięcie, a, blm., czynność cz. **Obelgnąć.**

× **Obelgówka, i,** lm. **i** *sprawa sądowa o obelgi.* <Od Obelga>

× **Obelisek, sku,** lm. **ski** p. **Obelisk:** O. przychodzień z kraju Mizraima. Mick.

Obelisk, u, lm. **i,** × **Obelisek, †Obeliszek** *kolumna pamiątkowa czworograniasta piramidalna z jednego kamienia:* Piramidy i obeliski egipskie. Żeby zwieźć głazy do tych obelisków, ileż wymyślić trzeba było spisków! Mick. <Gr. obelískos>

Obeliskowy przym. od **Obelisk.**

†**Obeliszek, szka,** lm. **szki** p. **Obelisk.** Troc.

†**Obelnąć, nie, nął** p. **Obelgnąć:** Powrozy w nasieniu cierniowym obwalać tak, iżby obelnęły. Trzyc. Zatyłość zakryła twarz jego, a tłustością obelnęły lędźwie jego. B. B. <p. Obelgnąć>

†**Obelnięcie, a,** blm., czynność cz. **Obelnąć,** *obelgnięcie.*

†**Obelnik, a,** lm. **cy** *bartnik, należący do stowarzyszenia bartnego.* <p. Oblina>

†**Obelniony** *który obelgnął:* Leży na ziemi prochem O. Mias. *(=oblazły).* Robak w mrowisko wbieży i O. bez władzy leży. Mias.

†**Obelny** *bartny, bartniczy:* Starosta, urząd O. Prawo obelne. <p. Oblina>

†**Obelża, y,** lm. **e** p. **Obelga:** Więcej z niej obelży, niż sławy nabędziesz. Otw. <Ob+LG/LIG>

†**Obelżeć się, eje ś., ał ś.** *ulżyć ś., zelżeć, polepszyć ś., pofolgować.* B. Sz. <Ob+LG/LIG>

Obelżenie, a, blm. **I.** †O. a. †**Obelżenie ś.** czynność cz. **Obelżeć ś.,** *ulga:* Dać wam O., grzechów odpuszczenie. Pśń. **2.** †O. czynność cz. **Obelżyć:** Popuszczają dziś ludziom wędzidła na uczciwych panienek O. Petr. **3.** †O. p. **Obelga;**

Lukrecja wolała uczciwie zginąć, niżeli w obelżeniu na świecie żyć. Petr. **4.** [O.] p. **Obelga.**

†**Obelżenie się, a ś.,** blm. p. **Obelżenie.**

Obelżka, i, lm. **i** p. **Obelga.** Jord.

†**Obelżyciel, a,** lm. **e,** †**Obelgacz** *hańbiciel, znieważyciel, potwarca, oszczerca.* <Od Obelżyć>

†**Obelżycielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Obelżyciel:** O. sławy. Wys.

†**Obelżyć, y,ył,** nied. †**Obelżywać,** †**Obelgać** *zobelżyć, wyrządzić obelgę, zelżyć, znieważyć, zhańbić, obrazić:* Król Amonitów obelżył posłów Dawida, ogoliwszy im po połowicy brody i poprzekrawał wpoły szaty ich. Dambr. Słusznieby mię każdy O. mógł, gdybym to uczynił. Warg. <Ob + LG/LIG>

†**Obelżywać, a, ał** p. **Obelżyć.**

†**Obelżywanie, a,** blm., czynność cz. **Obelżywać.**

Obelżywie przys. od **Obelżywy.**

Obelżywość, i l. blm. rz. od **Obelżywy. 2.** lm. **i**=a) †O. p. **Obelga.** b) *postępek haniebny, rzecz sprośna, zelżywość, nieprawość:* Serce jego obelżywości pełne. Sł. wil.

Obelżywy *wyrządzający obelgę, ubliżający, zelżywy, lżący, potwarczy, oszczerczy:* Wyraz O. Przezwisko obelżywe. Obelżywe słowa na przyprawę dodawać. Rzew. <Od Obelga>

Obełgać, a, ał, nied. **Obełgiwać** kogo **l.** *łżąc, oszukać; okłamać, ocyganić:* Obełgałem go, że już nie chcę służby. Sienk. **2.** *łżąc, obgadać, obmówić, oczernić, oszkalować, oszamerować, oszczekać.* **O. ś.** *łżąc, oszukać ś. a. obgadać ś. wzajemnie, okłamać ś.* <Ob + Łgać>

Obełganie, a, blm., czynność cz. **Obełgać.**

Obełganie się, a ś., blm., czynność cz. **Obełgać ś.**

Obełgiwać, uje, iwał i **O. ś.** p. **Obełgać.**

Obełgiwanie, a, blm., czynność cz. **Obełgiwać.**

Obełgiwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obełgiwać ś.:** Prima aprilis daje prawo bezkarnego obełgiwania ś.

×**Obemdleć, eje, ał** p. **Omdleć:** Te oczy nie obemdleją i łzy nie uronią. Syrok. <Ob+Mdleć>

×**Obemdlenie, a,** blm., czynność cz. **Obemdleć,** *omdlenie.*

†**Obemgleć, eje, ał** *okryć ś. mgłą:* Ziemia, obemglawszy... Kołak. <Ob + *Mgleć, od Mgła>

†**Obemglenie, a,** blm., czynność cz. **Obemgleć.**

×**Obemrzeć, obemrze, obmarł** p. **Obumrzeć.** <Ob + Mrzeć>

×**Obemrzenie, a,** blm., czynność cz. **Obemrzeć,** *obumarcie:* Sen ciało w półśmiertelne wprawił O. L.

Ober, a, lm. **y** posp. **l.** *oberpolicmajster.* **2.** kol. *oberkonduktor, nadkonduktor.* <Skrócenie>

[**Ober, u,** blm.] *wrzawa, ujadanie psów.* <?>

Ober- *pierwsza część składowa różnych wyrazów złożonych.* <Nm. ober=górny, zwierzchni>

†**Obercejkwart, a,** lm. **owie** *oficer mający naczelny dozór nad zbrojownią, starszy cejgwart.* T. K. <Nm. Oberzeugwart>

[**Oberchapka, i,** lm. **i**] **l.** *resztka.* **2.** *to, co wpadnie w łapę, łapówka, kuban, dochód dorywczy, obrywka.* Por. **Wydrychap.** <Nm. ober = górny, zwierzchni + Chapka, od Chapnąć>

†**Obercuch, a,** lm. **y,** †**Obertuch** *okrycie, suknia zwierzchnia:* U niego obercuchy szersze, niż u kogo; od kabata sto złotych jeszcze to niedrogo. Kochan. Już nie dba nic o stroje, nie dba o pstrociny, najlepszy mu O. dopaść do pierzyny. Rej. Wadzą-é nasze kołnierze, wadzą-é obercuchy. Pudł. Dziwne płaszcze, sajony, kolety, obercuchy, aż straszno o nich mówić. Rej. Przen.: W świeckich burzkach, kto nie umie, jedno ś. w kabat uwiązać, kolet pięknie postanowić, obercuchy owe nadąć, już mu tam zaprawdę będzie trudno z żelaznemi ś. obercuchy obchodzić. Rej *(=z pancerzem).* To nadobny O., piękne sznurowanie, gdy na cnocie z rozumem będzie haftowanie. Rej. <Nm. Ueberzug, Oberzug>

[**Oberdziad, a,** lm. **y**] *obtarganiec, obszarpaniec, obdartus.* <Nm. ober=górny, zwierzchni+Dziad>

Obereczek, czka, lm. **czki** p. **Oberek.**

Oberek, rka, lm. **rki, Obertas,** [**Obyrtas, Obertaniec, Fyrtaniec, Obracany, Obyrtany**] *rodzaj tańca.* Zdr. **Obereczek.** <Zdr. z Obertas>

[**Oberemek, mka,** lm. **mki, Obremek**] *naręcze, naręczko, wiązka:* Niosła O. suchych gałęzi. Zabierano oberemkami najkosztowniejsze przyprawy. Krasz. <Brs. Ukr. oberemok>

Oberfilut, a, lm. **ci** *filut nad filuty, nielada filut, arcyfilut:* Mój braciszek jest O. Korz. <Nm. ober = górny, zwierzchni + Filut>

Oberfurjer, a, lm. **owie** *starszy, naczelny furjer:* Król przesiadł ś. na sanie, w których oberfurjerowie jechali. Ochoc. <Nm. ober = górny, zwierzchni + Furjer>

Obergort, u, lm. **y** p. **Obergurt.** Mrong.

Obergurt, u, lm. **y, Obergort** koń. i powr. *rodzaj popręgu, który opasuje konia razem z siodłem a. derką, po wierzchu ich, taśma, którą ś. przymocowuje siodło do konia.* <Nm. Obergurt>

[**Oberhajer, a,** lm. **rzy**] *dozorca robotników w kopalni.* <Nm. Oberhäuer>

Oberjegiermajster, tra, lm. **trowie** *starszy, naczelny jegiermajster, wielki łowczy:* Był lokajem w domu naszego oberjegiermajstra, grafa Razumowskiego. Bart. <Nm. Oberjägermeister>

Oberkamerher, a, lm. **owie** *wyższy kamerher:* O. Naryszkin. <Nm. Oberkammerherr>

Oberkielner, a, lm. **owie** a. **rzy** *starszy kielner.* <Nm. Oberkellner>

[**Oberknąć, nie, nął i O. ś.**] p. **Oburknąć.** <Zap. zam. Oburknąć>

[**Oberknięcie, a,** blm.] czynność cz. **Oberknąć,** *oburknięcie.*

[**Oberknięcie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Oberknąć ś.,** *oburknięcie ś.*

Oberkomisarz, a, lm. **e, Nadkomisarz** *starszy komisarz:* Błagam, aby powrócił do oberkomisarza i wyznał, że widział nas. Budz. <Nm. ober =górny, zwierzchni + Komisarz>

Oberkonduktor, a, lm. **rzy** a. **owie** p. **Nadkonduktor.** <Nm. ober = górny, zwierzchni + Konduktor>

Oberkonduktorski przym. od **Oberkonduktor.**

Oberkonduktorstwo, a, blm. *urząd, obowiązki oberkonduktora.*

Oberkontroler, a, lm. **rzy** a. **owie, Nadkontroler** *starszy kontroler:* Wdowa po kontrolerze, któremu dawano pono tytuł oberkontrolera. Krasz. <Nm. ober=górny, zwierzchni + Kontroler>

Oberkwatermistrz, a, lm. **e, Nadkwatermistrz** *starszy kwatermistrz.* <Nm. ober=górny, zwierzchni + Kwatermistrz>

[**Oberlajtman, a,** lm. **i**] p. **Oberlejtnant.** <Nm. Oberlieutenant>

Oberlajtnant, a, lm. **ci** p. **Oberlejtnant.**

Oberlejtenant, a, lm. **ci** p. **Oberlejtnant.**

Oberlejtnant, a, lm. **ci, Oberlejtenant, Oberlajtnant,** [**Oberlajtman**] *stopień oficerski w dawnych pułkach piechoty cudzoziemskiego autoramentu i w wojsku austryjackim, starszy porucznik, nadporucznik:*

Królewiczowa pchnęła za Pułaskim Schwartza, oberlejtnanta, zapewne z jakimś oddziałem. Puł.

[**Oberleśnica, y,** lm. **e**] m. p. **Oberleśniczy:** Z panem oberléśnicom. <Nm. ober = górny, zwierzchni + *Leśnica = leśniczy>

Oberleśniczy, ego, lm. **owie** rz., [**Oberleśnica**] *nadleśniczy, nadleśny:* Jakaż różnica stanowiska takiego dygnitarza z posadą choćby oberleśniczego, ale tylko jednego klucza Targowickiego? Rol <Nm. ober=górny, zwierzchni + Leśniczy>

Oberlicht, u, lm. **y, Oberluft,** [**Oberluch**] **I.** *górne poprzeczne skrzydło okna.* **2.** *małe okno urządzone wyżej, niż zwykłe okna:* Kurytarz, oświetlony przez oberlichty. Prus. <Nm. Oberlicht>

[**Oberluch, a,** lm. **y**] p. **Oberlicht.** <sł. lud. do Oberluft>

Oberluft, u, lm. **y** p. **Oberlicht.** <Nm. Oberluft>

Obermajster, tra, lm. **trowie** p. **Nadmajster:** W godzinę po nim wbiegł O. przędzalni, przestraszony i zaperzony. Prus. <Nm. Obermeister>

Oberman, a, lm. **owie, †Barman, †Borman I.** †O. *starszy, zwierzchnik, przełożony:* O. igrzysk. Kn. *(=dyrektor).* **2.** †O. *sędzia polubowny, arbiter, rozjemca:* O., to jest sędzia, na którego ś. obie stronie zdawają, abo którego też sędzia na co wysadza, aby strony pojednał. Mącz. Prawego obermana między sobą mieli, obiedwie strony zatym na to ś. udały, aby to, co on rzecze, prawdziwie strzymały. Papr. Aż ś. uczynił obermanem a jednaczem niesnasek. Orzech. **3.** a. × **Ewerman, †Eberman, †Gwerman, †Werman** gór. *przełożony nad prowadzeniem sztolni, sztolmistrz, nadsztygar sztolniowy.* <Nm. Obermann>

Obermański przym. od **Oberman.**

†**Obermus, u,** lm. **y** *ciastka, legumina z tartych migdałów z winem:* Obarzanki i O., do których, oczyściwszy migdały, utłuc je należało w moździerzu, cukrem usypać, zalać winem, włożyć w gęstej masie w półmisek lub formy blaszane, posypać cynamonem i tak w wolnym piecu upiec. Goł. <Nm. Obermuss>

Oberoficer, a, lm. **owie** *oficer niższy, nieszłabowy.* <Nm. Oberoffizier>

Oberoficerski przym. od **Oberoficer.**

[**Oberok, a,** lm. **i**] *surdut, kapota zimowa.* <Nm. Oberrock>

Oberpocztmistrz, a, lm. **e, Nadpocztmistrz** *starszy pocztmistrz.* Mrong. <Nm. Oberpostmeister>

Oberpolicmajster, tra, lm. **trowie,** posp. **Ober** *szef policji w wielkim mieście.* <Nm. ober = górny, zwierzchni + Policmajster>

Oberpolicmajstrowa, ej, lm. **e** *żona oberpolicmajstra.*

Oberprezydent, a, lm. **ci** *prezydent wyższego stopnia, nadburmistrz.* <Nm. Oberpräsident>

Oberprezydentowa, ej, lm. **e** *żona oberprezydenta.*

Oberprezydentowski przym. od **Oberprezydent:** Wszystko zebrane było dla przyjemności podniebienia oberprezydentowskiego.

†**Obersar, u,** lm. **y** p. **Oberszar.** <p. Oberszar>

[**Oberst, a,** lm. **ści**] p. **Oberster.** <Nm. Oberst>

Oberster, a, lm. **rzy, Oberszter,** × **Obrist,** [**Oberst, Oberszt, Oberzt, Obeszt, Obeśt**] *stopień oficerski w dawnych pułkach piechoty polskiej i dragonów, cudzoziemskiego zaciągu, odpowiadający randze pułkownika.* <Nm. Oberster>

Obersterstwo, a, blm. *urząd, ranga oberstera, pułkownikostwo.* Mosk.

Oberstlejtenant, a, lm. **ci** p. **Oberstlejtnant.**

Oberstlejtnant, a, lm. **ci, Oberstlejtenant,** × **Obristlejtenant** *podpułkownik w dawnych pułkach zaciągu cudzoziemskiego.* <Nm. Oberst-Lieutenant>

× **Oberstrażnik, a,** lm. **cy** *starszy strażnik.* T. K. <Nm. ober=górny, zwierzchni + Strażnik>

Oberstwachmejster, tra, lm. **trowie** p. **Oberwachmistrz:** O. przy regimencie Kaisersteina. Kub. <Nm. Oberstwachtmeister>

†**Oberszar, u,** lm. **y,** †**Obersar,** †**Operszał** gór. *miejsce niekopane, na kopalnię jeszcze niezajęte; miejsce zbywające między kopalniami; miejsce obok kopalni.* <Śr. Grn. oberschar, überschar>

[**Oberszt, a,** lm. **ci**] p. **Oberster:** Oberszci niemieccy, zabrawszy pieniądze, morzyli ludzi. Rol. <p. Oberst>

× **Obersztajgier, a,** lm. **rzy** *starszy sztygar, nadsztygar.* Ciec. <Nm. Obersteiger>

Oberszter, a, lm. **rzy** p. **Oberster:** O. Machnicki. Sienk.

Obersztunek, nku, lm. **nki** gór. p. **Obestronek.** <Zap. z Nm. Oberstange>

Obersztyn, u, lm. **y** szew. *listwa ze skóry około podeszwy wewnątrz buta lub na wierzchu.* Zdr.

Obersztynek. <? Nm. Oberleiste>

Obersztynek, nka, lm. **nki** szew. p. **Obersztyn.**

[**Obertaczka, i,** lm. **i, Obyrtaczka, Obracajka**] *rodzaj spódnicy.* <Od Obertać, p. Obertnąć>

[**Obertać, a, ał** i **O. ś.**] p. **Obertnąć.**

[**Obertal, a,** lm. **e, Obyrtal**] **I.** *rodzaj tańca.* **2.** p. **Obertus:** O. jakich mało, znany na całą wieś. Ork. Było mi nie wierzyć obertalowi, jażby nas był ksiądz od ontarza odegnał. Ork. O., jakich mało, bitnik i zawadjaka. Ork. <Od Obertać, p. Obertnąć>

[**Obertanie, a,** blm.] czynność cz. **Obertać,** *obracanie.*

[**Obertaniec, ńca,** lm. **ńce**] p. **Oberek.** <Z Obertas, sld., niby Nm. Ober + Taniec>

[**Obertanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obertać ś.,** *obracanie ś.*

Obertanka, i, lm. **i** (w grze w żydka)=*manewr następujący:* O. dolna lub górna=*rzuciwszy piłką o mur, obrócić ś. i złapać ją z dołu lub z góry.* Goł. <Od Obertać ś.>

Obertas, a, lm. **y I.** p. **Oberek. 2.** w lm. *krętanina, korowody, tarapaty, ambarasy, kłopoty:* Miał z adwokatami różne obertasy. W jakież ja biedny człowiek wpadłem obertasy! L. Merkury w nieustanne wprzężon obertasy, służy Jowiszowi. Zabł. W takowych obertasach temu biedakowi został jeden przyjaciel. Tremb. **3.** fl.: Tratwa dała obertasa = *płynie wpoprzek rzeki,* idzie płotem a. rakiem. <Zap. z Czes. lub Słc., p. Obertnąć>

[**Obertasik, a,** lm. **i**] p. **Obertas.**

[**Obertka, i,** lm. **i**] *drewniana zasuwa do drzwi.*

[**Obertnąć, nie, nął, Obyrtnąć,** nied. **Obertać, Obiertać, Obyrtać**] *obrócić, wykręcić.* [**O. ś.**] **I.** *obrócić ś., wykręcić ś.:* O. ś. w tańcu. Obertnął ś. dwa razy na pięcie i pobiegł. Ork. **2.** *uwinąć ś. z robotą, zawinąć ś., zakrzątnąć ś.* <Zap. z Czes. lub Słc. obrtnout'>

[**Obertnięcie, a,** blm.] czynność cz. **Obertnąć.**

[**Obertnięcie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obertnąć ś.**

[**Obertny, Obyrtny**] *obrotny, zwinny, żwawy.*

Obertować, uje, ował fl. *płynąć czółnem przed tratwami i obracać ś. do nich z ostrzeżeniem.* <Od Obertać, p. Obertnąć>

Obertowanie, a, blm., czynność cz. **Obertować.**

I. †Obertuch, a, lm. **y** p. **Obercuch:** Miał na sobie sajanek, czapkę i O. brunatne. Bart. <p. Obercuch>

2. †Obertuch, a, lm. **y** *rodzaj pieczywa słodkiego:* Rzadko już gdzie dają ś. widzieć starożytne ciast. gatunki, kołacze, obertuchy, jajeczniki. Goł. <?>

[Obertus, a, lm. **y, Obyrtus]** **I.** a. **[Obertal, Obyrtacz]** *człowiek, zwłaszcza młody chłopak, zbyt żywy, zwinny; żywiec, wiercipięta, fryga, człowiek, co go wszędzie pełno, a nigdzie miejsca nie zagrzeje.* **2.** *człowiek głupkowaty.* <Z Obertnąć>

× Oberwa, y, lm. **y** m. p. **Obdartus:** Won tego oberwę! Pol. <Ob + RW/RYW>

Oberwachmistrz, a, lm. **e, Oberstwachmejster** *major:* Wybierają ś. z ramienia elektora baron von Hoverbeck i O. Rüdiger von der Goltz. Jaroch. <Nm. Oberwachtmeister>

Oberwać, rwie, rwał, × Orwać, nied. **Obrywać** **I.** *zerwać dokoła czego, z wielu miejsc; rwąc, zebrać; poobrywać:* O. owoce z drzewa. Na włosach listki ziela i kosmyki trawy, które Hrabia oberwał, pełznąc przez zagony. Mick. Własną ręką obrywał on listek po listku z wieńca sławy, który mu wdzięczni rodacy uwili. Mochn. **2.** *obszarpać, obedrzeć, poobrywać:* O. frendzlę, tasiemkę u sukni. [Zamczysko oberwane] *(=zrujnowane, odrapane).* **3.** *urwać, oderwać, zerwać:* O. sznur od dzwonka, wieszadło u ubrania. O. komu połę. Nadeptawszy na suknię, oberwał jej falbę *(=wyrwał).* Siedź cicho, bo ci uszy oberwę! Dwuch jeszcze wisiało, trzeciego wiatr był oberwał. Oss. **4.** przen. *urwać, chwycić, złapać, skubnąć, chapnąć, wskórać, dostać przypadkiem, okroić coś dla siebie:* Każdy chce co O. Kn. Uczy go manjery francuskiej, spodziewając ś., że za to cokolwiek na grzbiet oberwie. Boh. *(=dostanie jaką suknię).* **5.** przen. *dostać, wziąć (na grzbiet i t. d.):* Ej, oberwiesz, stul gębę! Troc *(=dostaniesz, dostanie ci ś. co z reszty).* Pójdź wcześniej, póki możesz, bo oberwiesz cięgi. Zabł. Jużeś wziął po nosie od mojej żony, chcesz i ode mnie O.? L. Oberwie karę od drugiego, którąby miał wziąć od ciebie. Pilch. Gdy ś. pan wielki gwałtownie rozgniewa, oberwie blizki, choć ś. nie spodziewa. Wad. Jabym po skórze oberwała od matki. Zabł. Dobrze, żeś po łbie nie oberwał. Troc. O. przez łeb. Jabł. Kto nie ustąpi z drogi mej Minerwie, kręconym z wierszy biczem w łeb oberwie. L. **6.** × O. *z wysiłku nadwerężyć, zerwać:* Żmujdzkich łbów obuczaniem rychło pierś oberwie. Mick. **O. ś. I.** *urwać ś., oápaść; odlecieć, urwawszy ś., obedrzeć ś.:* Guzik mi ś. oberwał. Tasiemka, koronka oberwała ś. u sukni. **2.** *zerwawszy ś., spaść:* Góra, chmura ś. oberwała. **3.** [O. ś., namóc ś., naderwać ś., podźwignąć ś., poderwać ś., otrząść ś., ochwacić ś.] *zachorować wskutek wysiłku, doznając przytym bólu w plecach, zerwać ś.* **4.** *dostać ś., wpaść w łapy, okroić ś., zostać dla kogo, nadarzyć ś.:* Żydowi, materje przykrawując, na szaty ś. oberwie. Grod. <Ob + Rwać>

Oberwanie, a, blm. **I.** czynność cz. **Oberwać.** **2.** p. **Oberwanie ś.**

Oberwaniec, ńca, lm. **ńcy** p. **Obdartus:** [Mos tam smaty, to sie przeoblec: przecie takiego oberwańca tu trzymoł nie bede!]. <Od Oberwany>

Oberwanie się, a ś., blm. **I.** czynność cz. **Oberwać ś.:** O. ś. chmury (posp.) = *deszcz bardzo ulewny.* **2.** a. **Oberwanie** *choroba z oberwania ś.* (p. Oberwać ś. pod 3).

Oberwano przys. od **Oberwany,** *obdarto, w łachmanach, z dziurami, w podartym, oberwanym ubraniu:* Chodzić O.

Oberwany I. im. od **Oberwać.** **2.** *mający podarte ubranie, obdarty:* Chodzi O. jak żebrak. **3.** *odrapany, zrujnowany:* [Zamek O.]. **4.** [O.] *który ś. oberwał, chory na oberwanie.*

× Oberwipoła, y, lm. **y** p. **Urwipołeć.** <Oberwać + Poła>

†Oberwipołeć, łcia, lm. **łcie** p. **Urwipołeć.** Troc. <Oberwać + Połeć>

× Oberwisko, a, lm. **a** *urwisko:* To sławne z skały O. nad Wisłą, gdzie ma posadę dotąd pyszny Jagiełłów zamek. Św. <Ob + RW/RYW>

Oberwus, a, lm. **y** **I.** p. **Obdartus.** **2.** [O.] *przezwisko mieszczanina:* Oberwusie, szelmowski duchu! <Od Oberwać>

Ober-zaganiacz, a, lm. **e** *starszy zaganiacz:* W środku porusza ś. olbrzymi bataljon zaganiaczy, stanowiący rzeszę z kilkuset głów ze stu ober-zaganiaczami na czele. <Nm. ober= górny, zwierzchni + Zaganiacz>

[Oberzieć, i, ał i **O. ś.]** (Ober-zieć) p. **Obejrzeć.** <p. Obejrzeć>

[Oberzienie, a, blm.] (Ober-zienie) czynność cz. **Oberzieć.**

[Oberzienie się, a ś., blm.] (Ober-zienie ś.) czynność cz. **Oberzieć ś.**

Oberznąć, nie, nął, Oberżnąć, nied. **Obrzynać** **I.** *zerznąć naokoło, obciąć, okrajać:* O. korę na drzewie. Obrzynają ś. gałązki, aby młodym drzewkom przyśpieszyć owocowanie. Kluk. Końce paznogci obrzynamy. L. O. dukat. Złotu obrzniętemu szacunku legalnego zabraniamy. L. O. książkę, kajet. **2.** *rznąc, odjąć; oderznąć, urznąć, uciąć:* O. komu uszy, nos, palec. **3.** *obrzezać, omisić, otrzebić:* O. bydło. **4.** posp. *obciąć, ściąć egzaminowanego, uznać go za niedostatecznie uzdolnionego.* **O. ś. I.** †O. ś. = *być ściętym, nadłożyć głową:* Trzech już gardło dało, czwarty na tymże oberznie ś. ostrzu. Pot. **2.** posp. *obciąć ś., ściąć ś. przy egzaminie, nie zdać egzaminu.* <Ob + Rznąć>

[Oberznicholewka, i, lm. **i]** pog. *szewc.* <Oberznąć + Cholewka>

Oberznięcie, a, blm., czynność cz. **Oberznąć.**

Oberznięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Oberznąć ś.**

Oberznięty, †Oberzniony im. od **Oberznąć; Oberżnięty:** Dukat O. *(=kulfon).* Złotu oberzniętemu szacunku legalnego zabraniamy. L.

†Oberzniony p. **Oberznięty:** Agata piersi oberznione w ręku trzymała. Wys.

[Oberzt, a, lm. **y]** p. **Oberster.** <Nm. Oberst>

Oberża, y, lm. **e** *dom gościnny, gospoda, zajazd, karczma, austerja.* Zgr. **Oberżysko.** <Fr. auberge>

Oberżnąć, nie, nął i **O. ś.** p. **Oberznąć.**

Oberżnięcie, a, blm., czynność cz. **Oberżnąć.**

Oberżnięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Oberżnąć ś.**

Oberżnięty p. **Oberznięty.**

I. Oberżyna, y, lm. **y** *licha, nędzna oberża.*

2. Oberżyna, y, lm. **y** *owoc ros. gruszka miłosna:* Tu połyskują fijoletowe ciała oberżyn, tam ko-

sze czerwonych, jak korale, pomidorów. Sienk. <Fr. aubergine>

Oberżysko, a, lm. **a** p. **Oberża.**

Oberżysta, ty a. [**tego**], 3 pp. **ście** a. [**stemu**], lm. **ści** *ten, co utrzymuje oberżę, właściciel oberży, karczmarz, austernik:* Jak ś. waćpan nazywasz, panie O.? Fred. A. Żeniąc ś. zaś tak młodo z córką oberżysty, zniknie w kuchennym dymie Feba promień czysty. Fred. A. <Fr. aubergiste>

Oberżystka, i, lm. **i** forma ż. od **Oberżysta,** *austerniczka, karczmarka.* **2.** a. [**Oberżyścina**] *żona oberżysty, karczmarka.*

[**Oberżyścina, y** a. **i,** lm. **y**] p. **Oberżystka:** Pytali ś. oberżyścini.

Obeschły, Obeschnięty, Oschły *który obsechł.*

Obeschnąć, obeschnie, obeschnął a. **obsechł, Oschnąć,** nied. **Obsychać, Osychać I.** *wyschnąć ze wszystkich stron:* Ziemia już powoli obsycha. Łzy nie obeschły po pobitych, ściętych, na pale wsadzonych. Sienk. **2.** fl.: Tratwa obsycha = *tratwa stojąca na brzegu rzeki przy spadaniu wody zostawia niektóre sztuki drzewa na piasku.* <Ob + Schnąć>

Obeschnięcie, a, blm. czynność cz. **Obeschnąć.**

Obeschnięty p. **Obeschły.**

I. Obesłać, śle, słał, nied. **Obsyłać I.** *posłać, rozesłać kogo, aby obszedł wielu:* Obsyłam przyjacioły, pany, poruczniki. Kn. *(=posyłam po przyjaciołach...).* Obsyła senatory i wojskowe rady, zapraszając w osobny namiot do gromady. Pot. Naprzód rycerstwo obeszlemy wszędy, i tych, co w mieście zostali ś. blizcy, i co na wiejskie powrócili grzędy. Mick. **2.** [O. kogo przez kogo] = *posłać do kogo osobę, któraby ś. porozumiała:* Obesłałem sąsiada przez Piotra *(=wysłałem Piotra, aby ś. z sąsiadem moim porozumiał w mojej sprawie).* **3.** O. wystawę = *przysłać na nią okazy:* Kobiety obesłały wystawę. Sienk. **4.** †O. i [O.] czym = *zawiadomić, oznajmić, obwieścić o czym przez posła, zapowiedzieć co przez posłańca:* Panna od wieków przejrzana, archaniołem obesłana. Pśń. Śmierć chorobą, jak zawitym rokiem obesławszy, na trybunał boski gotować ś. każe. Koch. W. Wojną kogo O. Pot. *(= wypowiedzieć komu wojnę przez posła).* **5.** czym = *posławszy, obdarzyć:* Obesłał Zygmunta niedawno król angielski księgą, którą sam napisał. Birk. Zwierzyną sąsiadów obsyła. Kras. Ubogich potrawami obsyłał. Skar. **O. ś. I.** [O. ś.] *posłać jeden drugiego, rozejść ś. dla obejścia wielu miejsc:* Wnet ś. po mieście obesłali i kamienice wsystkich opisali **2.** †O. ś. czym = *posyłając sobie kolejno, obdzielić ś.:* Tym kubkiem mieli ś. wkoło O. i tak skromnie pić, aby z niego wszyscy pili. Tworz. Makary posłał jagody drugiemu bratu, lecz ten także drugiemu je posłał, on trzeci także innemu, aż ś. wszyscy bracia onemi jagodami obesłali, a nakoniec ś. do Makarego wróciły. Skar. **3.** *wysłać do siebie nawzajem posłów dla porozumienia ś.:* Wezyr miał mu odpowiedzieć, aby ś. król obesłał z hanem krymskim. Dar. <Ob + 1. Słać>

2. Obesłać, obściele, obesłał, × **Osłać,** nied. **Obścielać, Obściełać,** × **Ościelać** *ścieląc, obłożyć:* O. chorego w fotelu. Matami na szkutach zboże obścielają. Mag. × Przen.: Potomku przedniejszego króla w Akwilonie, możystemi cnotami ślicznie obścielony. Chodk. K. *(=hojnie obdarzony).* [**O. ś.**] *zlec, powić dziecię:* Żona mi ś. obesłała. <Ob + 2. Słać>

I. Obesłanie, a I. blm., czynność cz. **I. Obesłać. 2.** [O., lm. **a**] *wiadomość:* Juz dáł panu O., ze zajechál pod dom.

2. Obesłanie, a, blm., czynność cz. **2. Obesłać.**

Obesłanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obesłać ś.**

[**Obesłanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. [**Obesłać ś.**].

Obesrać, a, ał, Obsrać, Osrać *srając, owalać; opaskudzić, ofajdać.* **O. ś.** *srając, owalać ś.; opaskudzić ś., ofajdać ś.* <Ob + Srać>

[**Obesrałek, łka,** lm. **łki**] p. **Obesrańczuch.**

Obesranie, a, blm., czynność cz. **Obesrać.**

Obesranie się, a ś., blm., czynność cz. **Obesrać ś.**

[**Obesrańczuch, a,** lm. **y, Obesrałek**] *zasraniec, malec.*

Obestronek, nku, lm. **nki, Obersztunek** gór. *boki szybu a. chodnika,* w lm. p o b o k i. <Z Obersztunek, sł. lud. do Strona>

†**Obeszcie, a,** lm. **a** p. **Obejście:** Nie mieliśmy, dziećmi będąc, karności; obeszcia na świecie żadnego nie nauczyliśmy ś. Petr.

Obeszczać, y, ał p. **Oszczać.** <Ob + Szczać>

Obeszczanie, a, blm., czynność cz. **Obeszczać,** *oszczanie.*

[**Obeszło**] *przeszło, więcej niż:* Mám jesce obesło dziesięć reńskich.

†**Obeszłość, i,** blm. rz. od **Obeszły:** Plac leśną obeszłością ściśniony, na więcej ulców ludzi rozszykować bronił. Błaż. *(= ściśniony przez to, że był otoczony lasem).* Panna święta i apostołowie, jako też ludzką O. i dotkliwość mający, słusznie płakanie wielkie uczynili. Żarn. *(= czułość, troskliwość, nieobojętność, współczucie).*

× **Obeszły I.** a. †**Obeszty** *otoczony, objęty, okrążony:* Mieszkańcy wysep obeszłych wodami. P. Koch. *(= oblanych).* Hibernja obeszła wodami. P. Koch. Przy zdroju obeszłym płodnemi palmami. P. Koch. Najwyższemu Bogu światłem obeszłemu. K. G. Czemu nam głośne cytary nie brzęczą, obeszłe siatką na ścianie pajęczą! Nar. *(= zaszłe).* **2.** *obchodzący ś. małym, wstrzemięźliwy, umiarkowany, niewymagający, skromny w wymaganiach.* Mącz. **3.** *bez którego można ś. obejść, niekonieczny.* L. **4.** *czuły, drażliwy.* <Ob + SZD/CHOD>

[**Obeszt, a,** lm. **y**] p. **Oberster.** <Nm. Oberst>

†**Obeszto** p. **Obejść.**

†**Obeszty** p. **Obeszły:** Już od nieprzyjaciela w fortecy obesztej, do ostatniej przychodzą oblężeńcy reszty. Pot.

†**Obeście, a,** lm. **a** p **Obejście:** Spokojny żywot i zgodne O. z każdym zawsze kochała. Koch. W. <Ob + I/J>

[**Obeśnić się, i ś., ił ś.,** nied. **Obeśniwać ś.**] *przyśnić ś.:* Jedny nocy obeśniło mu się, ze bedzie miał syna. Por. **Obśnić ś.** <Ob + Śnić ś.>

[**Obeśnienie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obeśnić ś.**

[**Obeśniwać się, a ś., ał ś.**] **I.** *marzyć ś., majaczyć ś., zdawać ś.* **2.** p. **Obeśnić ś.**

[**Obeśniwanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obeśniwać ś.**

[**Obeśt, a,** lm. **y**] p. **Oberster.** <Nm. Oberst>

Obetkać, a, ał, Obetknąć, Otkać, nied. **Obtykać, Otykać I.** *utkać, poobtykać dokoła, na wszystkie strony, otrzyć:* O. kapelusz kwiatkami. Troc. Obetkał zanadrze księgami. Troc. O. okno na zimę. O. szpary. O. winnicę, groch, zioła, płonki. Troc. [O. kogo] = *otulić, okryć, owinąć, opatulić, obańduchać.* O. szynkę korzeniami. Troc. **2.** *pozatykać kolejno:* O. wszystkie dziury. **3.** *wtykając, otoczyć, ogrodzić:* O. drzewka kołkami. **4.**

obrąbić, tkając, obrąbić tkackim sposobem. **5.** *obładować; opchać, opakować, przepełnić:* Obetkany żołądek nie sprawuje subtelności myśli. Pilch. Lepiej po trosze dawać dziecięciu pożywienia, niźli go jednym razem O. Sien. Nie najzdrowiej dziecięciu, gdy je rozlicznemi karmiami obtykają. Kosz. Zalani winem, zbytnią tuczą obetkani. Nagur. Wpędzili do matni suma obetkanego. Tw. (=*tucznego, spasionego*). **O. ś. I.** [O. ś.] *owinąć ś., otulić ś., opatulić ś., obańduchać ś.* **2.** *opchać ś., opakować ś., obładować ś., obeżreć ś.:* O. ś. chlebem. <Ob+Tkać>

[**Obetkała, y,** lm. **y, Obećkał**] *obżartuch; człowiek otyły, ociężały, brzuchal.* <Od Obetkać>

Obetkanie, a, blm., czynność cz. **Obetkać.**

Obetkanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obetkać ś.**

Obetkany I. *który obetkano.* **2.** *który ś. obetkał, obżarty, objedzony.*

Obetknąć, nie, nął p. **Obetkać:** Obetknij flaszę słomą. Troc.

Obetknięcie, a, blm., czynność cz. **Obetknąć.**

Obetrzeć, obetrze, obtarł a. [**obter**] i **O. ś.** p. **Otrzeć:** Krew ci obetrę włosami. Słow. <Ob+Trzeć>

[**Obewlec, ecze, ókł** i **O. ś.**] p. **Oblec.** <Ob+Wlec>

[**Obewleczenie, a,** blm.] czynność cz. **Obewlec,** *obleczenie.*

[**Obewleczenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obewlec ś.,** *obleczenie ś.*

[**Obewłóczenie, a,** blm.] czynność cz. **Obewłóczyć.**

[**Obewłóczyć, y, ył**] dok. *obwlec, zawlec rolę.* <Ob+Włóczyć>

[**Obewrot, u,** lm. **y**] *zajęcie, zachód, korowód:* Sołtys má duzo obewrotów z ludźmi. <Ob+WROT/WIERT>

[**Obewrotność, i,** blm.] rz. od **Obewrotny.**

[**Obewrotny**] *obrotny, zręczny, przemyślny, sprytny.* <Ob+WIERT/WROT>

Obewrzały, †**Obwrzały** *który obewrzał:* Zdzierali z pochowanych ropą obewrzałe szmaty. Zim. Szerokie rany krwią obewrzałe. Stasz. Brzydkiej Meduzy płód, O. jadem, biorąc w palce, śmiertelne pasła swą piersią padalce. Nar. <Od Obewrzeć>

Obewrzeć, obewrze, obwarł, †**Obwrzeć,** nied. **Obwierać** *oblepić ś., zajść czymś przywrzałym.* <Ob+Wrzeć>

Obewrzenie, a, blm., czynność cz. **Obewrzeć, Obwrzeć.**

Obezbarwnić, i, ił *ogołocić z barwy, zrobić bezbarwnym:* Po tej eliminacji pozostają dla wiedzy tylko obezbarwnione uogólnienia. Spas. <O+Bez+Barwa>

Obezbarwnienie, a, blm., czynność cz. **Obezbarwnić.**

Obezczulać, a, ał p. **Obezczulić.** <O+Bez+CZU>

Obezczulanie, a, blm., czynność cz. **Obezczulać.**

Obezczulenie, a, blm., czynność cz. **Obezczulić.**

Obezczulić, i, ił, nied. **Obezczulać** *zrobić nieczułym, znieczulić, odrętwić:* Ogniste kaskady obezczulały ją i ogłuszały. Jeż.

[**Obezdaduch, a,** lm. **y**] *nicpoń, niedołęga.* <? O+BZD+Duch>

[**Obezdrzeć, y, ał** i **O. ś.**] p. **Obejrzeć.**

[**Obezdrzenie, a,** blm.] czynność cz. **Obezdrzeć,** *obejrzenie.*

[**Obezdrzenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obezdrzeć ś.,** *obejrzenie ś.*

Obezecnić, i, ił, †**Obezeczcić** *zrobić bezecnym, splugawić, zbezcześcić, zhańbić, zobelżyć, sprofanować.* <O+Bezecnić>

Obezecnieć, eje, ał *stać ś. bezecnym, zhańbić ś., splugawić ś., splamić ś., zbezcześcić ś.:* Obezecnieli w nieprawościach swych. Sł. wil.

Obezecnienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Obezecnić. 2.** czynność cz. **Obezecnieć.**

†**Obezeczcić, i, ił** p. **Obezecnić.** Smotr. <O+Bez+CZT>

†**Obezeczczenie, a,** blm., czynność cz. **Obezeczcić.**

Obezludniać, a, ał i **O. ś.** p. **Obezludnić.**

Obezludnianie, a, blm, czynność cz. **Obezludniać.**

Obezludnianie się, a ś., blm., czynność cz. **Obezludniać ś.**

Obezludnić, i, ił, nied. **Obezludniać** *ogołocić z ludności, wyludnić:* Moskwa miała zwyczaj pas pograniczny obezludniać i pod las zapuszczać. Górs. Obezludnione puściny. Szaj. **O. ś.** *ogołocić ś. z ludności, stracić ludność, wyludnić ś.* <O+Bez+LUD>

Obezludnienie, a, blm., czynność cz. **Obezludnić.**

Obezludnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Obezludnić ś.**

Obezmocnić, i, ił p. **Obezsilić:** Byliby Trojanie precz uchodzili, bo wszystkich strach obezmocnił. Ml. Duszę mu strach obezmocnił. Ml. <O+Bez+MOC>

Obezmocnienie, a, blm., czynność cz. **Obezmocnić,** *obezsilenie.*

Obeznać, a, ał, × **Oznać, Obznajomić, Oznajomić,** nied. **Obeznawać, Obznajmiać, Obznajamiać, Oznajamiać I.** kogo z czym = *zapoznać zgrubsza, oswoić, pokazać, jak ś. co robi, jak ś. z czym obchodzić:* O. czytelników z osobą. Rzew. O. kogo z nową czynnością, z rzemiosłem. **2.** [O. kogo] =*poznać dokładnie, wszechstronnie:* O. kogo przez dłuższą znajomość. O. kobietę przez częste spółkowanie z nią. **O. ś.** z czym, [czemu], †z kim= *zapoznać ś. zgrubsza, otrzaskać ś., rozpatrzyć ś., oswoić ś.:* O. ś. z rzemiosłem. †Obeznałem ś. z nim. Nie obeznał ś. jeszcze w mieście. Troc. [Ja sie gospodarce nie obeznała]. <Ob+Znać, od ZN(A)>

× **Obeznały** p. **Obeznany:** O. w sprawach a. ze sprawami. Sł. wil.

Obeznanie, a, blm., czynność cz. **Obeznać.**

Obeznanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obeznać ś.:** Wynikiem obeznania ś. z wielkim światem towarzyskim i literackim było zagłębianie ś. w rozbiór stosunków międzynarodowych. Chm.

Obeznany I. *którego obeznano.* **2.** a. × **Obeznały,** st. w. × **Obeznańszy** *który ś. obeznał, otrzaskany, otarty, obyty, oswojony, świadomy, doświadczony:* O. z robotą. O. z miejscowością (=*umiejący ś. w niej orjentować*). <Od Obeznać a. Obeznać ś.>

× **Obeznańszy** p. **Obeznany:** Obeznańsi ze sławą, niźli pracą twardą. Koź.

Obeznawać, aje, awał i **O. ś.** p. **Obeznać.**

Obeznawanie, a, blm., czynność cz. **Obeznawać.**

Obeznawanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obeznawać ś.**

× **Obezpieczenie, a,** blm., czynność cz. **Obezpieczyć,** *zabezpieczenie, ubezpieczenie.*

× **Obezpieczyć, y, ył** *ubezpieczyć, zabezpieczyć, zapewnić:* Nie zgromadził majątku tak znacznego, ażeby ten przyszłość syna obezpieczył bezwzględnie. Jeż. <O+Bezpieczyć>

Obezsilać, a, ał i O. ś. p. **Obezsilić.**

Obezsilanie, a, blm., czynność cz. **Obezsilać.**

Obezsilanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obezsilać ś.**

Obezsilenie, a, blm, czynność cz. **Obezsilić.**

Obezsilenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obezsilić ś.**

Obezsilić, i, ił (im. bierny **Obezsilony** i × **Obezsilon**), **Obezsilnić, Obezmocnić,** nied. **Obezsilać, Obezsilniać** *pozbawić sił, osłabić, obezwładnić:* Niepokój grobowy nadto go obezsila, nadto serce bodzie. Syrok. Żal obezsili. Syrok. Niech mu nędza niewczesna rąk nie obezsili. Syrok. Uwaga sędziów poddawała ś. zwolna wpływowi argumentacji obrończej, a obezsilona ich atakiem, zdawała ś. w końcu na łaskę i niełaskę rzecznika. Kraus. **O. ś., Obezsilnieć** *stracić siły, omdleć, osłabnąć.* <O + Bez + SIŁ>

Obezsilniać, a, ał i **O. ś.** p. **Obezsilić:** Moralność obezsilniałaby ś. w walce z występkiem. Malesz.

Obezsilnianie, a, blm., czynność cz. **Obezsilniać.**

Obezsilnić, i, ił p. **Obezsilić.**

Obezsilnieć, eje, ał p. **Obezsilić:** Męczone, oszalałe aż obezsilniały. Krasz.

Obezsilnienie, a, blm. **1.** czynność cz. **Obezsilnić. 2.** czynność cz. **Obezsilnieć.**

Obezsilnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Obezsilnić ś.**

× **Obezsilon** p. **Obezsilić:** Kędy huf O. świeży ś. odnowi. Syrok.

× **Obezwać się, wie ś., wał ś.** p. **Odezwać ś.:** Czy słuszna na niecnotliwym dekrecie cesarza przestawać, czy też z wojną Krzyżakom ś. O.? Błaż. <Ob + ŻW>

× **Obezwanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obezwać ś.**

Obezwładniać, a, ał p. **Obezwładnić.**

Obezwładnianie, a, blm., czynność cz. **Obezwładniać.**

Obezwładnić, i, ił, Ubezwładnić, nied. **Obezwładniać, Ubezwładniać** *zrobić bezwładnym, odjąć władzę, władanie członkami, skrępować, związać:* Niektórzy z nich, obezwładnieni, leżeli na stołach. Krasz. O. awanturnika, szaleńca. Grot obezwładnił Pozejdon, od zguby chroniąc młodzieńca. Ml. Obezwładnione węgorze i ryby. Ml. <O + Bez + WŁOD>

Obezwładnieć, eje, ał *stać się bezwładnym:* Obezwładniał, ujęty snem ciężkim. Krasz.

Obezwładnienie, a, blm. **1.** czynność cz. **Obezwładnić. 2.** czynność cz. **Obezwładnieć.**

Obezwłasnowolnić, i, ił, Ubezwłasnowolnić *pozbawić możności rządzenia ś. według własnej woli, wziąć w kuratelę; obezwładnić:* Co robić z takiemi ludźmi, których nie można prawie O.? Kasz. Porwany zostałem przez tłum, obezwłasnowolniony i poniesiony jakąś siłą wzdłuż ulic. <O + Bez + Własny + Wola>

Obezwłasnowolnienie, a, blm., czynność cz. **Obezwłasnowolnić.**

[**Obeźreć, e, ał** i **O. ś.**] p. **Obejrzeć:** Obeźreli świadestwo.

[**Obeźrenie, a,** blm.] czynność cz. **Obeźreć,** *obejrzenie.*

[**Obeźrenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obeźreć ś.,** *obejrzenie ś.*

†**Obeźrzeć, y, ał,** [**Obeźrzeć**] i †**O. ś.,** [**O. ś.**] p. **Obejrzeć:** Przyzwał niebo s wirzchu i ziemię, O. lud swój. Ps. flor. Boże, nie dasz świętemu twemu O. na sobie skażenia. Leop. Sądzi mię, Boże, i obeźrzy rzecz moją od luda nieświętego. Ps. flor. *(=rozeznaj).* <Ob + Źrzeć>

†**Obeźrzenie, a l.** blm., [**Obeźrzenie**] czynność cz. **Obeźrzeć:** Góry radować ś. będą od obeźrzenia Bożego, bo jest przyszedł sądzić ziemię. Ps. flor. **2.** lm. **a** *przestrzeń mogąca być obejrzaną, widok, widnokrąg:* Gumno nie ma być daleko od folwarku, ale tuż na obeźrzeniu. Trzyc. *(=na oczach, na widoku, pod okiem).* Ogień w obeźrzeniu Jego (Boga) ś. zaże, a w okrędze Jego burza groźna. Ps. flor. *(=w obliczności, dokoła).* Jen mołwi złe, nie rozprawia w obeźrzeniu oczu moju. Ps. flor. *(=wobec mnie).*

†**Obeźrzenie się, a ś.,** blm., [**Obeźrzenie ś.**] czynność cz. **Obeźrzeć ś.,** *obejrzenie ś.*

Obeżreć się, żre ś., żarł ś., × **Ożreć ś.,** nied. **Obżerać ś.,** × **Ożerać ś. l.** *objeść ś. do przesytu, łakomie; żrąc, opakować ś., obładować ś.:* Ta nieślachetna szarańcza, naskakawszy ś. a obżarszy ś., marnie poginąć a zatracona być musi. Rej. **2.** × O. ś. = *opić ś., upić ś., ochlać ś.:* Żeś ś. już obżarł, pijaku, czyś ś. gorzałki dorwał? Lubom. <Ob + Żreć>

Obębnić, i, ił, [**Obębnować**] **l.** *ogłosić, opublikować, obwieścić publicznie przy biciu w bęben:* Na Bartłomieja obębniono wielki jarmark w Dębicy. Sew. Magistrat obębnił licytację. **2.** *ograć forsownym graniem, rozklekotać, roztrajkotać:* O. fortepian. **3.** *ograć, orznąć, oćwiczyć:* O. kogo w grze. On przeciwników ogra przykładnie, aj! aj! obębni... **O. ś.** rub. *objeść ś. a. opić ś.* <O + Bębnić>

Obębnienie, a, blm., czynność cz. **Obębnić.**

Obębnienie się, a ś. blm., czynność cz. **Obębnić ś.**

[**Obębnować, uje, ował**] p. **Obębnić.**

[**Obębnowanie, a,** blm.] czynność cz. **Obębnować,** *obębnienie.*

[**Obęckać się, a ś., ał ś.**] *najeść ś. bardzo:* Krowy sie obęckały. <O + *Bęckać, p. Bęcnąć>

[**Obęckanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obęckać ś.,** *objedzenie ś.*

†**Obęść się, obędzie ś., obył ś.** p. **Obyć ś.** Brk. <Zam. Obyć; przystosowanie do Obędzie i t. d.>

[**Obfertować, uje, ował**] p. **Ofertować.**

[**Obfertowanie, a,** blm.] czynność cz. **Obfertować,** *ofertowanie.*

Obficie, Obfito przys. od **Obfity:** Stoły O. zastawione. O. ta rola rodzi. Troc. Szczodrota J. Pana starosty nawet niższemu dworowi i liberji O. użyteczną była. Nar.

†**Obfit, u,** lm. **y** p. **Obfitość:** Nie na wszystkich rolach bujny O. zrośnie. Troc. Im więcej w kraju jest ludzi, tym większe zbierają obfity. Troc. <O + PŁY/PŁE>

†**Obfital, u,** lm. **e** *basen, czasza fontanny, źródła.* Troc. <?>

†**Obfitarz, a,** lm. **e** *bogacz:* Nędzny obfitarzu! Wuj. Nędzny bogaczu, a obfitarzu świata tego! Rej. <Od Obfit>

Obfito p. **Obficie:** Nakoniec Mu bok przebito, krew płynie z wodą O. Pśń.

†**Obfitodajny, †Obfitorodny** *urodzajny.* Grabow. <Obfito + *Dajny, od DA>

†**Obfitorodny** p. **Obfitodajny:** O. Nil. Koch. J. <Obfito + Rodny, od ROD>

Obfitość, i, blm. rz. od **Obfity; †Obfit;** *dostatek, bogactwo, zbytek, zasób:* Kto w obfitości rzeczy wszelakich, to jest w zbytku żyje, umarłym jest, chociaż jeszcze żyw. Kosz. Mieć czego w obfi-

tości (=*obficie*). Za przemaganiem obfitości nieprzyjaciół w krąg Mazurowie obskoczeni byli. Błaż. O. języka. Troc. Zbytnich słów O. uprzykrzona. Troc (=*mnogość*). O. wina i oleju. B. Sz. Tu ja O. zrodzę wszelakiej żywności. Kochan. Gdzie ty kolwiek stopę swą położysz, O. mnożysz. Kochan. †Z obfitości serca usta mówią. Wuj. (=*z przepełnienia, wezbrania*). Róg obfitości (= *symbol niewyczerpanych zasobów*). <Od Obfity>

Obfitować, uje, ował, †Okwitować w co, †w czym, †czym **I.** *mieć czego do zbytku, odznaczać ś. dostatkiem czego, opływać w co:* (Wykłady) obfitowały w gienjalne rzuty myśli. Chm. Podług bujności ziemi swojej obfitował a rozmnożył ś. Leop. Wejdewutos u Prusów wielkim pocztem sług obfitował. Stryjk. W głębokim ojczyzna obfituje pokoju. Troc. Państwo w największym szczęściu obfitujące. Troc. Akademja ta w naukach obfituje. Troc (=*kwitnie*). W dobrym przez długoletne czasy obfituj zdrowiu. Troc. **2.** †O. *być obfitym:* Jeśli nie będzie obfitowała sprawiedliwość wasza więcej, niż Faryzeuszów, nie wnijdziecie do nieba. Skar. <Od Obfity>

Obfitowanie, a, blm., czynność cz. **Obfitować.**

Obfity, †Okwity, †Opłwity I. *hojny, suty, szczodry, bogaty:* Zawsze obfitsze żniwo bywa u sąsiada. Pot. Obfite łupy. Plon O. Stół, obiad, posiłek O. Uczta obfita. Zapłata obfita. O. upływ krwi (=*znaczny, wielki*). **2.** *obfitujący, bogaty, nieprzebrany, niewyczerpany:* O. w myśli, słowa, porównania. Język francuski dobrze obfitszy, niż włoski. Troc. †Mieć kogo w łasce obfitej. Kraj w pastwiska, w role, w lasy O. Troc. Okolica obfita we zboże. Mick. Śmiały i w radach O. Troc. †O. w lata. Troc. **3.** *bujny, płodny, urodzajny, żyzny, bogaty:* Ziemia obfita. Obfite pastwiska. Pisarz O. **4.** × O. *zbytni, zbyteczny, niepotrzebny:* Nie są rzeczą obfitą i takie działania, które fraszkami zowiemy: uwaga rozmyślna z każdej rzeczy może mieć korzyść. Kras. <O+PŁY/PŁE; z dawniejszego Opłwity, por. Łć. abundans; dziś sld. do Ob->

Obgadać, a, ał, Ogadać, nied. **Obgadywać, [Obgadować], Ogadywać I.** kogo=*nagadać na kogo zaocznie, obmówić, oszkalować, oczernić, obnieść go,* gm. *oszczekać:* O. kogo przed ludźmi. Obgadano go, że jest szkodliwym. **2.** co=*gadając, obrobić; gadając, wszechstronnie rozpatrzyć, wyczerpać, rozważyć:* O. interes. O. rzecz jaką. **O. ś.** *obgadać samego siebie:* Książę ś. obgadujesz, rzekła Julka, a mnie ś. na łzy zbiera, gdy na ciebie patrzę. Krasz. <Ob+Gadać>

Obgadanie, a, blm., czynność cz. **Obgadać:** To jeszcze rzecz do obgadania!

Obgadanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obgadać ś.**

[**Obgadować, uje, ował** i **O. ś.**] p. **Obgadać.**

[**Obgadowanie, a,** blm.] czynność cz. **Obgadować.**

[**Obgadowanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obgadować ś.**

Obgadywać, uje, ywał i **O. ś.** p. **Obgadać.**

Obgadywanie, a, blm., czynność cz. **Obgadywać.**

Obgadywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obgadywać ś.**

[**Obgaić, i, ił**] p. **Ogaić:** Na Zielone Świątki obgają sobie domy gałązkami brzeziny. <Ob+Gaić>

[**Obgajenie, a,** blm.] czynność cz. **Obgaić.**

Obganiać, a, ał I. p. **Obegnać. 2.** [Obganiało go] = *brakło mu, było z nim kuso.* <Ob+Ganiać>

Obganianie, a, blm., czynność cz. **Obganiać,** *oganianie.*

× **Obganić, i, ił,** × **Oganić** *zganić.* L. <Ob+Ganić>

× **Obganienie, a,** blm., czynność cz. **Obganić,** *zganienie.*

Obgar, u, blm. *ogarki, niedopałki.* <Ob+GAR/GOR>

Obgarnąć, nie, nął i O. ś. p. **Ogarnąć.** <Ob+Garnąć>

Obgarniać, a, ał i O. ś. p. **Ogarnąć:** Grube ciemnoty obgarniają ziemię. Stasz.

Obgarnianie, a, blm., czynność cz. **Obgarniać,** *ogarnianie.*

Obgarnianie się, a ś., blm., czynność cz. **Obgarniać ś.,** *ogarnianie ś.*

Obgarnięcie, a, blm., czynność cz. **Obgarnąć,** *ogarnięcie.*

Obgarnięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Obgarnąć ś.,** *ogarnięcie ś.*

× **Obgęstnie** przys. od **Obgęstny.** Sł. wil.

× **Obgęstny, [Obgęśni]** *gęstawy, zawiesisty:* Zacier gorzelniany powinien być O. Sł. wil. <Ob+GĘST>

[**Obgęśni**] p. **Obgęstny:** Ugotuje obgęśniej poliwki.

Obgiąć, obegnie, obgiął i **O. ś.** p. **Ogiąć.** Anat.: †Muskuł obgięty p. **Natężyć.** <Ob+Giąć>

Obgięcie, a, blm., czynność cz. **Obgiąć,** *ogięcie.*

Obgięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Obgiąć ś.,** *ogięcie ś.*

Obginać, a, ał i **O. ś.** p. **Ogiąć.**

Obginanie, a, blm., czynność cz. **Obginać,** *oginanie.*

Obginanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obginać ś.,** *oginanie ś.*

[**Obglądać, a, ał** i **O. ś.**] p. **Obejrzeć:** Oglądając ś. naokoło. Bał. Uśmiechał ś. do siebie, oglądał ś. od stóp do głów. Bał. <Ob+Glądać>

[**Obglądanie, a,** blm.] czynność cz. **Obglądać,** *oglądanie.*

[**Obglądanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obglądać ś.**

†**Obgłąb** przys. *niezbyt głęboko:* W ziemi je zagrzebł O. Żebr. <Ob+GŁĘB>

[**Obgłodać, a, ał**] p. **Ogłodać.** <Ob+Głodać>

[**Obgłodanie, a,** blm.] czynność cz. **Obgłodać,** *ogłodanie.*

Obgnajać, a, ał p. **Ognoić.** <p. Obgnoić>

Obgnajanie, a, blm, czynność cz. **Obgnajać,** *ognajanie.*

Obgniatać, a, ał p. **Ognieść.** <p. Obgnieść>

Obgniatanie, a, blm., czynność cz. **Obgniatać.**

Obgnicie, a, blm., czynność cz. **Obgnić,** *ognicie.*

Obgnić, ije, ił p. **Ognić.** <Ob+Gnić>

Obgniecenie, a, blm., czynność cz. **Obgnieść,** *ogniecenie.*

Obgnieść, gniecie, gniótł p. **Ognieść.** <Ob+Gnieść>

Obgniły p. **Ogniły.** <Ob+Gniły>

Obgnoić, i, ił p. **Ognoić.** <Ob+Gnoić>

Obgnojenie, a, blm., czynność cz. **Obgnoić.**

[**Obgolenie, a,** blm.] czynność cz. **Obgolić,** *ogolenie.*

[**Obgolić, i, il**] p. **Ogolić.** <Ob+Golić>

[**Obgołtać się, a ś., ał ś.**] p. **Obhołtać ś.**

[**Obgołtanie się, a ś.**, blm.] czynność cz. **Obgołtać ś.**

Obgonić, i, ił p. **Obegnać.** <Ob+Gonić>

Obgonienie, a, blm., czynność cz. **Obgonić.**

Obgotować, uje, ował, nied. **Obgotowywać** *ugotować po wierzchu; owarzyć:* O. szynkę. <Ob+Gotować>

Obgotowanie, a, blm., czynność cz. **Obgotować.**

Obgotowywać, uje, ywał p. **Obgotować.**

Obgotowywanie, a, blm., czynność cz. **Obgotowywać.**

Obgradzać, a, ał p. **Ogrodzić.** <p. Obgrodzić>

Obgradzanie, a, blm., czynność cz. **Obgradzać,** *ogradzanie.*

× **Obgroda, y,** lm. **y** p. **Ogrodzenie:** O. gęstego krzewiu nie daje przystępu kozom, któreby młode płonki obgryzły. Stasz. <Ob+GROD>

Obgrodzenie, a **1.** blm., czynność cz. **Obgrodzić.** **2.** lm. **a** p. **Ogrodzenie.**

Obgrodzić, i, ił p. **Ogrodzić.** <Ob+Grodzić>

[**Obgrubni**] p. **Obgrubszy.** <Por. Czes. obhrubný>

[**Obgrubny**] p. **Obgrubszy.**

× **Obgrubszy,** [**Obgrubny, Obgrubni, Ogrubny**] *przygruby, przygrubszy, grubawy, grubszy:* Węgle obgrubsze. Haur. <Ob+Grubszy>

[**Obgrywać, a, ał**] p. **Ograć:** Druchna obgrywana wkłada pieniądz do basów. <Ob+Grywać>

[**Obgrywanie, a,** lm. **a**] czynność cz. **Obgrywać:** Muzykanci przed każdą chatą, gdzie znajduje ś. druchna, grają; to zaś nazywa ś. obgrywaniem druchen.

Obgryzać, a, ał p. **Ogryźć.**

Obgryzanie, a, blm., czynność cz. **Obgryzać,** *ogryzanie.*

Obgryzienie, a, blm., czynność cz. **Obgryźć,** *ogryzienie.*

[**Obgryzować, uje, ował**] p. **Ogryźć.**

[**Obgryzowanie, a,** blm.] czynność cz. **Obgryzować,** *ogryzanie.*

Obgryźć, zie, zł p. **Ogryźć:** Kozy młode płonki obgryzły. Stasz. Gdybyś w takie naczynie nalał szedwaseru, nietylkoby glanc obgryzł, aleby cale przegryzł. Torz. <Ob+Gryźć>

Obhaftować, uje, ował *zahaftować dokoła, na wszystkie strony, okryć haftami:* Towarzystwo pospolitych, choć złotem obhaftowanych ludzi. Krasz. <Ob+Haftować>

Obhaftowanie, a, blm., czynność cz. **Obhaftować.**

[**Obharużenie się, a ś.**, blm.] czynność cz. **Obharużyć ś.**

[**Obharużyć się, y ś.,ył ś.**] *ubrać ś., ogarnąć ś.* Por. Ocharużyć ś. <? Por. Ros. ochorašivatьsja>

Obheblować, uje, ował p. **Oheblować.** <Ob+Heblować>

Obheblowanie, a, blm., czynność cz. **Obheblować,** *oheblowanie.*

Obheblowywać, uje, ywał p. **Oheblować.**

Obheblowywanie, a, blm., czynność cz. **Obheblowywać,** *oheblowywanie.*

Obheftować, uje, owal tap. *obić meble tymczasowo przed ostatecznym wykończeniem, nie dobijając zupełnie gwoździ.* <Ob+Heftować>

Obheftowanie, a, blm., czynność cz. **Obheftować.**

[**Obhołtać się, a ś., ał ś., Obgołtać ś., Ogołtać ś.**] *oswoić ś. z czym.* <Ros. obholtátьsja>

[**Obhołtanie się, a ś.**, blm.] czynność cz. **Obhołtać ś.**

[**Obhortka, i,** lm. **i**] *rodzaj spodnicy (niezszytej z jednej strony), zapaska,* in. [fotka]. <Ukr. obhortka=zwierzchnia suknia>

Obiad, u, lm. **y,** [**Objad**] **1.** *najobfitszy posiłek dzienny, zwykle południowy:* O. mięsny, postny, gospodarski, skromny, obfity. [Suchy O.] = *O. złożony z zimnych przekąsek.* Na obiedzie u wezyra zwyczajnie bywa 12 mis. Kłok. O. z trzech dań, z trzech potraw. Obiecał ze mną dnia jutrzejszego zjeść O. Koss. Dziś Waść u mnie na obiedzie. L. Przysłał, prosząc na O. L. O. proszony (=*na który jest ś. zaproszonym*). Mam dzisiaj O. proszony, więc w domu jeść nie będę. Tak trafiaj, żebyś przed samym obiadem zawitał, a nie odchodź, aż O. wydadzą. Boh. Jutro czekam cię na O. a. z obiadem. Zostań u mnie na obiedzie. L. Już O. na stole. O. na dwie osoby, na 50 osób a. nakryć. O. składkowy, restauracyjny. O. galowy (=*uroczysty u monarchy a. na cześć przedstawicieli monarszych*). O. dyplomatyczny, ministerjalny (=*z udziałem dyplomatów, ministrów*). Zastawić, gotować, zamówić O. Wydać na czyją cześć O. Modlitwa przed obiadem i po obiedzie. Spóźnić ś. na O. Kucharka spóźniła ś., uwinęła ś. z obiadem. Czekać na kogo, wstrzymać ś. z obiadem. †Cudze zabiegać obiady. Troc (=*biegać po kominkach, patrzeć, z którego komina ś. dymi*). Podawać O. Siąść, usiąść, zasiąść do obiadu. †Król napierwej k obiadu siadł pod majestatem. Kob. Jestem bez obiadu (=*nie jadłem obiadu*). Za jednym przysiadem kolacja z obiadem. Prz. (*o tym, który nie jadszy obiadu, siada do kolacji*). Co będzie dziś na O.? Dzisiaj mój O. (=*po mojej myśli*). Prosić do obiadu (=*do stołu*). Na wieczór jem to, co z obiadu zostało. Po obiedzie łyżka. Prz. (=*za późno*). Musztarda po obiedzie. Prz. U skąpego zawsze po obiedzie. Prz. Omyliła go nadzieja, jakby mu psi O. zjedli. Prz. Jeśli król takim wierzy, nie dziw, że różny O. jada od wieczerzy. Pot. (=*że zmiennemu losowi podlega*). Przy obiedzie a. w czasie obiadu prowadzono ciekawą rozmowę. Dziękuję, już jestem po obiedzie. Je dużo na O. **2.** *pora obiadowa, południe:* Przyjdę do ciebie po obiedzie, przed obiadem. Wpada do mnie w sam O. Gadu, gadu od poranku do obiadu. Prz. **3.** *czas wolny, przerwa w pracy, odpoczynek, pauza w południe na zjedzenie obiadu:* Mam godzinę obiadu. **4.** [O.] *śniadanie.* **5.** †O. i [O. a. duży O.] *uczta, wieczerza weselna:* Jako żebraczkę jaką mam siostrę swoją dać za cię, na cudzym obiedzie i jakoby niemal wyżebranym? Ciek. **6.** [O. a. ubogi O.] *stypa pogrzebowa.* **7.** [Obiady] lm.=*rodzaj nabożeństwa za dusze zmarłych:* W późnej jesieni odprawiają nabożeństwa za dusze zmarłych, zwane pominki czyli obiady. Zdr. **Obiadek, Obiadeczek, Obiedzik.** <Ob+JAD>

[**Obiadać, a, ał**] p. **Obiadować:** Krezus na złocie obiada, po złocie chodzi i siada. Karp.

× **Obiadalnia, i,** lm. **e** *pokój obiadowy, stołowy, jadalnia.* L.

[**Obiadanie, a,** blm.] czynność cz. **Obiadać.**

Obiadeczek, czka, lm. **czki** p. **Obiad:** Zajdź na szlachecki obiadek, O, czym chata bogata, tym rada. Syrok.

Obiadek, dku, lm. **dki** p. **Obiad:** Skromny, krótki O.

Obiadować, uje, owal, †**Obiadwać,** †**Obiedować,** †**Obiedwać,** [**Objadować, Obiadać**] *jeść obiad:* Już pora O. Warto wieczerzać, kiedy ś. nie

obiadowało. Obiadowano ciszej, niż ś. zwykle zdarza. Mick. <Od Obiad>

Obiadowanie, a, blm., czynność cz. **Obiadować; [Objadowanie]:** Przemijały w milczeniu talerze i dania; przerwał nareszcie nudny tok obiadowania gość niespodziany. Mick.

Obiadowe, ego, blm., †**Obiedne** *pieniądze dawane w miejsce obiadu, strawne.*

× **Obiadownik, a,** lm. **cy,** × **Obiednik** *gość obiadowy.*

Obiadowy, × **Obiedni,** × **Obiedny** przym. od **Obiad:** Pora obiadowa. O. dzwon, w każde południe krzyczący z poddasza. Mick. <Od Obiad>

†**Obiadwać, a, ał** p. **Obiadować:** Na drugiej stronie rzeki obiadwał. Skar. <p. Obiedwać>

†**Obiadwanie, a,** blm., czynność cz. **Obiadwać.**

Obiał, u, lm. **y l.** [O.] *nabiał.* **2.** bot. = a) (acarospora) *roś. z gromady porostów, z rodziny miesecznicowatych.* b) p. **Brodawnica.** <O + BIAŁ>

†**Obiata, y,** lm. **y,** †**Obieta,** †**Obiet l.** *ślub, ślubowanie, obietnica:* Spełnił swą obiatę dla jej świętej miłości. Pśń. **2.** *ofiara:* Tobie, można Wenero, i twemu dziecięciu dawałem w upominku bogate obiaty, często przed twym ołtarzem pysznym cap brodaty upadał zarzezany, często na ofiarę przynosiłem grzywaczów wychowałych parę. Zim. Sam swą osobą król ofiarował obiaty bogom. Leop. Chrystus wydał ś. sam dla nas obiatę i ofiarę Bogu. Leop. O. pokojna = *hostia pacificorum.* B. Sz. <Ob + WIAT; por. Obiecać>

Obiatować, uje, ował l. [O.] *obiecać, przyrzec:* Obiatowali, a swojej obietnice nie dotrzymali. **2.** †O. a. †**Obietować,** †**Obiotować** = a) *ślubować, przysięgać, przyrzekać:* Baalimowi ofiarowali, a bałwanom obiatowali. Leop. Ale wżdy górnych modł (= bałwanów) nie zatracił, bo jeszcze lud obiatował i palił obiaty na wysokościach. B. Sz. b) *składać obiaty, ofiary, ofiarować:* W pewne dni ofiary obiatował Panu. Leop. Na ten czas kapłani zwykle ofiary obiatowali. Leop. <Ob + WIAT>

†**Obiatowanie, a,** blm., czynność cz. **Obiatować.**

†**Obiązać, że, zał** i †**O. ś.** p. **Obowiązać:** Piotr obiązał ś. płacić. <Ob + Wiązać>

†**Obiązanie, a,** blm., czynność cz. **Obiązać,** *obowiązanie.*

†**Obiązanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obiązać ś.,** *obowiązanie ś., zobowiązanie ś.*

× **Obibok, a,** lm. **i** *rębacz, junak, burda, awanturnik, hałaburda, zawadjaka:* Jeśli masz skrupuł bić ś., to cię ten O. wyręczyć może. L. Taki majątek może ś. dostać w lada jakie ręce, jakiemuś obibokowi z końca świata, o którym nikt nie słyszał. Skarb. <O + BI + Bok>

Obiciak, a, lm. **i** *gwóźdź do przybijania obić.* <Od Obicie>

× **Obiciany** p. **Obiciowy:** Obicianego lwa pięścią uderzył. Jabł. (= *wyrażonego na obiciu, na tapecie*). Fabryka obiciana. L. (= *fabryka obić*). <Od Obicie>

Obiciarz, a, lm. **e** *tapicer, tapeciarz.* L. <Od Obicie>

Obicie, a l. blm., czynność cz. **Obić. 2.** lm. **a** = a) †O. *tkanina, którą ś. okrywa ściany mieszkania, jak: opona, kobierzec, szpalery i t. p.* Kn. O. komedjalne. Kn. (= *dekoracja*). b) *materjał, którym ś. obija ściany mieszkania, szpaler:* O. adamaszkowe, perkalowe, płócienne, skórzane. Pokój pierwszy miał O. z adamaszku czerwonego, drugi z atłasu farb różnych. Warg. Kazałem pięknym obiciem wybić pokoiki. L. Ściany okryte płócianym obiciem. Kras. Zasłony u łoża, firanki u okien, O. po ścianach, błyszczą haftami. Krasiń. Też same widzi sprzęty, też same obicia. Mick. Dać nowe O. O. na parawanie. Garnitur obicia = *obicie do jednego pokoju.* Troc. O. papierowe = *tapeta.* Papierowe obicia nierównie są piękniejsze, bo adamaszkowe smutny mebl robią. L. Wykleić pokój obiciem (= *papierem; wytapetować*). c) O. meblowe, O. na meble = *pokrycie.* d) × O. *tkanina na obicia:* Po ścianach są rozciągnięte cztery sztuki materji jedwabnej żółtej, zwanej O. Wej. <O + BI>

Obiciowy, × **Obiciany** przym. od **Obicie:** Materjał O.

Obiczować, uje, ował *osmagać biczem, biczami:* Byłem cały od karku do pięty obiczowany. Pol. On oplwany, obiczowany, cierniami pokaleczony, rozpięty na drzewie. Niem. A. <O + Biczować>

Obiczowanie, a, blm., czynność cz. **Obiczować.**

× **Obiczowaniec, ńca,** lm. **ńcy** *człowiek obiczowany:* I porzuciwszy te obiczowańce... Słow.

Obić, ije, ił, †**Obbić,** nied. **Obijać l.** *uderzywszy, zbić, strącić z wierzchu, zzewnątrz; uderzając, postrącać; pozbijać, poobijać, poodbijać dokoła, na wszystkie strony; otłuc, otrącić, obtrącić:* Wiatr srogi wielkie zamieszanie w lasach uczyni i liście obije. Li. Leżą trupy na pował, jak robaczywe kiedy obleciały jabłka za trząśnieniem rózg, jak żołądź obity. Żebr. Wychodząc z miasta takiego, proch z nóg waszych obijcie. Leop. (= *otrząśnijcie*). Gzyms, brzeg naczynia obity (= *nadbity, nadtrącony, utrącony, wyszczerbiony*). I w dzień i w nocy z dział obijali zamek. Stryjk. O. lód na wiadrze. O. żyto na nasienie (= *omłócić*). Obijam jęczmień, proso. Troc. O. len. **2.** kogo = *zbić na wszystkie boki, osmagać, ochłostać, oćwiczyć, ogrzmocić:* Postronkami go jak byka każę O. Boh. O. komu gębę. Kn. Kazano ich O., i słusznie obici. Syrok. (Janko) w końcu wyglądał, jak obite jabłko. Sienk. (= *poodbijane, zbolałe od uderzeń*). **3.** *wbijając, objąć, otoczyć; pobić:* O. beczkę obręczami. O. co kołkami. **4.** *przybiwszy, obciągnąć, okryć, obłożyć; pokryć, powlec, wybić czym:* Blachami śrebrnemi pozłacanemi komorę świętego Piotra obił. Skar. Walerjan, gdy mu żona była umarła, czarno wszystko O. dał. Wer. O. pokój adamaszkiem. O. meble. O. stół ceratą. O. dach blachą (= *pobić*). Przen.: Grota winnicą obita, gałęzią i gronami jakoby obszyta. Jabł. Jaskinia zielonym bluszczem naokoło obita. Lubom. Tam smreki bywały grube, jak filary w kościele, a konarami obite do ziemi. Tet. (= *obrośnięte*). [Gruska jes obita owocem] (= *owocu na niej jak nabił*). **O. ś. l.** o co = *uderzyć ś., potrącić o co, odbić ś. od czego; bijąc, otrzeć ś. co:* Uderzyły wiatry i obiły ś. o on dom, tedy ś. obalił. Leop. Grzmot ś. po powietrzu uwija, góry grzmią, głos okrutny ś. o nie obija. Bardz. Przen.: O. ś. o uszy = *dojść do uszu, dać ś. słyszeć, dolecieć uszu:* Obił ś. o moje uszy dźwięk muzyki. Kras. Wieść niepocieszna o nasze uszy ś. obiła. Boh. <O + Bić>

†**Obida, y,** lm. **y** *wstręt, obmierzłość, obrzydliwość.* L. <S. Czes. obida>

†**Obidzać, a, ał** *mierzić, zohydzać.* <Od Obida>

†**Obidzanie, a,** blm., czynność cz. **Obidzać.**

Obie p. **Oba.**

Obiec, ży a. **gnie, gł, Obiegnąć, Obieżeć, Obbiec,** †**Obbieżeć,** nied. **Obiegać,** †**Obbiegać, [Obi-**

gać] **I.** *biegnąc, okrążyć; oblecieć:* Nim miał czas O. parawan zasłaniający łoże... Krasz. Tę garstkę zuchwalców, co ś. z mgły tumanowej wynurzyła, mogła ona O. dokoła, pierścieniem żelaznym ścisnąć i zgnieść. Jeż. Już dwa razy obiegli tor dokoła. Dwukonną bryką wjechał młody panek i obiegszy dziedziniec, zawrócił przed ganek. Mick. [Krakowiak obiegany] (rodzaj tańca). Już wskazówka obiegła tarczę zegarową *(=obeszła).* Jest to coś nakształt wielkiego zegaru, który obiega popędem ciężaru. Mick. Niechaj (czara) obiega wkoło. Mick. Księżyc, obiegszy błonie szafirowe... Mick. Lampę z okna ciska; ta, trzykroć kołem obiegając, błyska. Mick. Przen.: Kilka wieków obiega i błąka ś. około prawdy, którą dalszy wiek dopiero ujrzy. Kopcz. Obiegają wieści=*chodzą, krążą, kursują.* **2.** przen.: O. co oczyma, myślą=*objąć, ogarnąć wzrokiem a. myślą; przebiec, powieść oczyma po czym:* Obiegł oczyma gromadę milczącą. Deo. Obiega zgromadzenie ognistą źrenicą. Mick. O. myślą wszystkie wypadki dzienne. Obiegszy myślą całe życia koło... Mick. Obiegł świat myślą na koło. Dar. J. **3.** przen. *objąć, ogarnąć, otoczyć, okrążyć:* Kiedy go dzieci obiegło grono... Korz. *(=kołem otoczyło).* Skały, góry miasto Fryburg w koło obiegły. Biel M. Woda wyspę obiega *(=oblewa, opływa).* **4.** *biegając, schodzić, zwiedzić; oblecieć:* Obiegł wszystkie kąty, wszystkie sklepy, wszystkich znajomych. Wojski stanowiska na koniu obiegał. Mick. Rymwid, pańską zastępując wolę, obiega hufy, szykuje śród drogi. Mick. Pieśń... tłum ludzi obiega. Mick. **5.** *biegając, przejść wzdłuż i wszerz, przebiec w różnych kierunkach; oblecieć:* Dla nabrania rozumu obiegał świat. Stasz. *(=biegał, latał po świecie).* Obiegę Litwy wsi, zamki i miasta. Mick. <O + Biec>

Obiecać, a, ał, nied. **Obiecywać,** †**Obiecować,** [**Obiecować, Obiecówać**] **I.** *zrobić nadzieję, przyrzec:* Obiecujemy darowiznę, przyrzekamy dług zapłacić. Brodz. Kto raz obiecał, ten został dłużnikiem. Kras. Obiecował do pomsty pomagać. Sienk. Nie takąć dać obiecowała wyprawę, jakąć dała. Kochan. Obiecał poprawę. Skar. O. co dobrym, cnotliwym słowem. Troc. Szczerym sercem, nie po próżnicy obiecował. Sienk. Ziemia obiecana. Przen.: To prawdziwa ziemia obiecana! *(= ziemia bogata, rozkoszna, uszczęśliwiająca).* Śmierć a żonę każdy ma sobie obiecaną. Pot. *(= przeznaczoną).* O. komu co = *obiecać dać mu co:* O. komu podarunek. Kto wiele obiecuje, mało daje. Prz. Obiecywać komu gruszki na wierzbie *(= łudzić go obietnicą).* Obiecowano im z jednej strony bogactwa. Wuj. Obiecywać komu złote góry. Kiedy żołnierze werbują, złote góry obiecują. Pśń. Lepiej jest nie obiecować, aniżeli, obiecawszy, nie oddać. B. B. Czego nie masz, nie obiecuj. Prz. **2.** nied. *wróżyć, zapowiadać, dawać możność spodziewania ś.:* Młodzieniec ten wiele po sobie obiecuje. Zmiana ta nic dobrego nie obiecuje. **3.** *przepowiedzieć, zapowiedzieć, wskazać:* Kalendarz, barometr obiecuje pogodę, deszcz. **4.** Obiecywać sobie = *spodziewać ś, mieć nadzieję, tuszyć sobie, oczekiwać:* Kto nad niego może sobie dłuższe obiecywać życie w pamięci potomności? Dm. Nie tegoś sobie, ojcze, po nim obiecywał. Obiecuję sobie po łasce Was Pana, że... Troc *(= liczę na łaskę).* **5.** *ofiarować:* Matkę swoją do grobu św. Agaty obiecała. Skar. **6.** †Obiecować Bogu śluby = *robić, składać; ślubować Bogu.* Troc. **O. ś. I.** nied. *zapowiadać ś.:* Dzień ś. obiecywał zdumiewający. Krasz. One poczty wojewodów, biskupów, kasztelanów... wcale ś. nie obiecywały. Krasz. *(=nie były obiecujące, nie rokowały nic dobrego, wyglądały niekorzystnie).* **2.** *podjąć ś., zdeklarować ś., oświadczyć ś. z gotowością; obiecać przybyć:* On hołdownym i pomocnym być przeciw Krzyżakom obiecał ś. Murin. O. ś. przyjść dzisiaj. Obiecali ś. do nich na obiad. O. ś. na wesele, na bankiet. Troc. Obiecała ś. tego dokonać. Koło dwudziestego piątego obiecuje mi ś. tutaj. Koź. Odpisałem na list, obiecując ś., iż jadę. Pas. Oto cesarz, słysząc o cudach św. Wojciecha, obiecał ś. w chorobie swej nawiedzić to miejsce swą osobą. Biel. M. O. ś. czym być. Troc. Idź, gdzieś ś. obiecał. Prz. *(= idź, skądeś przyszedł, z Panem Bogiem!).* **3.** *obiecać przybyć, udać ś.; ofiarować ś.:* Indult był takowy, iż ktoby do Krakowa, do Gniezna ś. obiecał, tak wielki miał osiągnąć odpust, jakoby do Rzymu chodził. Biel. M. Obiecali ś. do obrazu tego świętego. Żarn. Kropił, kadził, świeczki stawiał, do obrazów ś. obiecował. Rej. <Ob + WIAT>

I. [**Obiecadło, a,** lm. **a**] i †**Obiecadło** *abecadło, alfabet:* O. dla dzieci. Troc. Uczyć ś. obiecadła. Petr. Porządkiem obiecadła idące słowa. Troc. Moja rzecz pług, cepy, radło, nie to twoje O. Korcz. Przen.: Umiemy wszyscy dobrze O. Pot. *(=znamy ś. na tym).* Przen.: *początki, podstawy:* Kto pojmie choćby samo O. przyrodzenia. Wad. <Z Abecadło, sld. do Obiecać>

2. [**Obiecadło, a,** lm. **a**] p. **Obietnica.**

3. [**Obiecadło, a,** lm. **a**] p. **Obyczajka.** <p. Obyczajka>

†**Obiecadłowy** przym. od **I. Obiecadło,** *abecadłowy, alfabetyczny:* Obiecadłowym porządkiem co spisać. Troc.

[**Obiecaj, a,** lm. **e**] p. **Obyczajka.** <p. Obyczajka>

Obiecanie, a, blm., czynność cz. **Obiecać.**

Obiecanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obiecać ś.**

Obiecanka, i, lm. **I** p. **Obietnica:** O. cacanka a głupiemu radość. Prz. Bo obiecać cóż to szkodzi? — O. cacanka, a radość... Fred. A. Pracować trzeba razem, kochać ś. — na to zgoda; ale Leon coś mglisto mówił o celu tej pracy: gdzieś, kiedyś, coś... takie obiecanki nie nakarmią. Bał. <Od Obiecać>

†**Obiecie** lpd. od **Obiata.** B. Sz. <Ob + WIAT>

[**Obiecka, i,** lm. **i**] p. **Obietnica:** Dać obiecką *(=obiecać).*

[**Obiecnica, y,** lm. **e**] p. **Obietnica.**

†**Obiecnik, a,** lm. **cy** p. **Obiecywacz.** L.

†**Obiecność, i,** blm.=**Obecność:** Choć was tu po sobie zostawię, wszak was swej obiecności nie zbawię. Sekl. <p. Obecny>

†**Obiecować, uje, ował,** [**Obiecować**] i †**O. ś.,** [**O. ś.**] p. **Obiecać.**

†**Obiecowanie, a,** blm., [**Obiecowanie**] czynność cz. **Obiecować.**

†**Obiecowanie się, a ś.,** blm., [**Obiecowanie ś.**] czynność cz. **Obiecować ś.**

†**Obiecownik, a,** lm. **cy** p. **Obiecywacz:** O., przyrzecznik, który co komu dobrym słowem obiecuje. Mącz. <Od Obiecać>

[**Obiecówać, uje, ował** i **O. ś.**] p. **Obiecać.**

[**Obiecówanie, a,** blm.] czynność cz. **Obiecówać,** *obiecywanie.*

[**Obiecówanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obiecówać ś.,** *obiecywanie ś.*

Obiecująco przys. od **Obiecujący:** Potrawa wygląda O. Rok przyszły zapowiada ś. O.

Obiecujący *po którym wiele dobrego spodziewać ś. można, pełen nadziei, zachęcający, dobrze zapowiadający ś., mający przed sobą piękną przyszłość:* Młodzieniec, talent O.

†**Obiecy** *obżarty, żarłoczny, łakomy:* Człowiek O. i pijak wina. Sekl. <Ob+JAD, por. Jecy>

Obiecywacz, a, lm. **e,** †**Obiecownik,** †**Obiecnik** *ten, co obiecuje.* <Od Obiecywać>

Obiecywać, uje, ywał i **O. ś.** p. **Obiecać.**

Obiecywanie, a, blm., czynność cz. **Obiecywać.**

Obiecywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obiecywać ś.**

†**Obiecz, obczy,** lm. **obcze** p. **Obec:** Nietylko ludzie rozumni, ale też pospolita O. ludzka za wielką to wadę zawsze mieli. L. Ludzie wszyscy w O., acz wiedzą, że to prawda, a wzdy grzeszą. L. <Spolszczona i odmazurzona postać wyrazu Obec>

[**Obieczainka, i,** lm. **i**] *obrączka z drzewa, przystająca szczelnie do chomełki.* <p. Obyczajka>

[**Obieczaj, a,** lm. **e**] p. **Obyczajka.**

[**Obieczajno, a,** lm. **a**] p. **Obyczajka.** Sł. wil.

Obiecznia, i, lm. **e** bot. (wałkera) *roś.* <?>

†**Obieczny** *ogólny, uniwersalny:* Słyszę, że Chrystusowi wszyscy ś. poddali, widzę też krom tego już obiecznego a wszem pospolitego zakonu, wszystko mu podlega. L. Ludzie obieczni niechaj będą posłuszni przykazaniu bożemu. L. *(=wszyscy).* <Od Obiecz>

Obiedka, i, lm. **i, Trawa śpiczasta** bot. (uniola) *roś.* <?>

†**Obiedne, ego,** blm. p. **Obiadowe:** Obiednego składała cała gromada 36 groszy. Paw. <Od Obiad>

×**Obiedni** p. **Obiadowy:** Zaprosił ich na O. do siebie traktament. Haur.

Obiednia, i, lm. **e** l. †O. *uroczystość, festyn obiadowy:* O Władysławach węgierskich, o Godefredach onych sławnych niejedno mowy wielkie bywały, ale i dziadowie przy obiedniach pieśni śpiewali. Jan. **2.** *msza w kościele wschodnim:* Tak na obiedni, jako na wieczerni niech modlą za nim słudzy boży wierni. Zim. Prośba za kadzidło, rąk złożenie, Panie, niech ci za wieczorną dziś obiednią stanie. Kochan. *(=nabożeństwo).* <Od Obiad>

Obiednić, i, ił, [**Obiedzić**] *zrobić biednym, ogołocić z mienia, z majątku, zubożyć:* O. pana, magnata. Nikt ś. tym nie troszczył, okrom Glińskiego, który nic nie poradził na to, obiedniony będąc. Bart. <O+*Biednić, od Biedny>

Obiednienie, a, blm., czynność cz. **Obiednić.**

×**Obiednik, a,** lm. **cy** p. **Obiadownik.** Mącz. <Od Obiad>

×**Obiedny** p. **Obiadowy:** O. trunek. Troc.

†**Obiedować, uje, ował** p. **Obiadować.**

†**Obiedowanie, a,** blm., czynność cz. **Obiedować.**

Obiedrza, y, lm. **e** bot. (syzygium) *roś. z rodziny mirtowatych.* <?>

[**Obiedrznia, i,** lm. **e**] p. **Ubiedrznia.**

†**Obiedwać, a, ał** p. **Obiadować:** Prosił go, aby obiedwał u niego, gdzie też wszedszy, usiadł k stołu. Sekl. Obiedwajcie, towarzysze moi! na polach elizejskich wieczerzać będziecie. Warg. Uczyń gody, bowiem dziś ze mną mają O. Ist. o św. Józ. <Czes. obědvati>

†**Obiedwanie, a,** blm., czynność cz. **Obiedwać:** Zaprosił go był biskup na obiad, ale nierychło godzina obiedwania przychodziła. Birk.

Obiedwie p. **Oba.** <Obie+Dwie>

[**Obiedzenie, a,** blm.] czynność cz. **Obiedzić,** *obiednienie.*

[**Obiedzić, i, ił**] p. **Obiednić.** <O+Biedzić>

Obiedzik, u, lm. **i** p. **Obiad.**

Obieg, u, lm. **i,** †**Obbieg** l. *obieganie, obieżenie, bieg w koło, krążenie, kurs:* W twoich błędnych obiegach byłeś, rycerzu z Twardowa, na Świtezi naszej brzegach? Mick. O. planet. Gwiazdy toną w błękit po nocnym obiegu. Mick. W niedługim lat obiegu. Nar. O. monety. Puścić w O. fałszywe weksle, plotkę, wiadomość. Wycofać pieniądz papierowy z obiegu. **2.** p. **Kolej** pod 8 i 9. **3.** [O. a. **Obig**] *zapalenie łożyska paznogcia* (paronychia, panaritium). **4.** × O. *obwód, okrąg.* L. **5.** astr.: O. gwiazdowy planety p. **Gwiazdowy. 6.** fizj. i fiz.. O. krwi=*krążenie krwi w naczyniach ustroju, cyrkulacja:* O. krwi większy (circulus sanguinis major) = *O. krwi z lewej komórki serca przez cały ustrój do prawej.* O. krwi mniejszy (c. s. minor) = *O. krwi z komórki serca prawej przez płuca do lewej.* O. soków w roślinach. O. materji w przyrodzie = *ciągła wymiana materji, przechodzącej w różne formy, w różne związki chemiczne, jak np. węgla, który z ciała zwierząt przechodzi w postaci kwasu węglanego do atmosfery, skąd znowu za pośrednictwem roślin wraca do organizmów zwierzęcych.* O. kołowy zjawiska *(gdy ciało, poddane różnym działaniom kolejnym, po ich ukończeniu wraca do warunków pierwotnych).* **7.** lek.: !Kolateralny O. krwi p. **Kolateralny.** <O+BIEG>

×**Obiegacz, a,** lm. **e** *ten, co obiega dokoła.* Bobr.

Obiegać, a, ał p. **Obiec.**

Obieganie, a, blm., czynność cz. **Obiegać.**

†**Obiegły** *którego obiegli, otoczony, okrążony, obeszły:* Afryka ze trzech stron morzem obiegła. Biel. M.

Obiegnąć, nie, nął p. **Obiec.**

×**Obiegnienie, a,** blm., czynność cz. **Obiegnąć:** Cóż więc zyskamy w obiegnieniu krajów? Stasz.

×**Obiegnik, a,** lm. **i** p. **Okólnik.** Sł. wil.

[**Obiegować, uje, ował**] *zabiegać, krzątać ś.*

[**Obiegowanie, a,** blm.] czynność cz. **Obiegować.**

Obiegowy, × **Obieżny** przym. od **Obieg;** †**Obbiegowy,** *obrotowy:* Kapitał O. Siła obiegowa wekslu. Ruch O. ziemi *(=kołowy).* <Od Obieg>

[**Obiegus, a,** lm. **y**] *włóczęga, obieżyświat.* <Od Obiegać, z końcówką Łć.>

×**Obielać, a, ał** p. **Obielić.**

×**Obielanie, a,** blm., czynność cz. **Obielać,** *bielenie.*

[**Obiele, a,** lm. **a**] p. **Obile.** <p. Obile>

Obieleć, eje, ał *stać ś. białym, wybieleć, zbieleć:* Obielała, jak papier. Tylko włosy i oczy obielały więcej. Bał. <O+Bieleć>

Obielenie, a, blm. l. czynność cz. **Obielić. 2.** czynność cz. **Obieleć.**

×**Obieliciel, a,** lm. **e** *ten, co obielił a. obieli.* <Od Obielić>

Obielić, i, ił, nied. × **Obielać** l. *omalować wapnem na biało, pobielić:* O. chałupę, izbę, komin, sufit. **2.** cyną=*pobielić.* **3.** bud.: O. a. **Oczercić** drzewo=*obedrzeć z kory.* Podcz. **4.** kuch.: O. zająca, sarnę=*obedrzeć ze skóry.* <O+Bielić>

Obieracz, a, lm. **e** l. p. **Obiorca:** Kandydat kłania ś. obieraczom. Klon. **2.** [O. a. **Obiracz**] *rozdaj koszyka.*

Obierać, a, ał i **O. ś.** p. **Obrać.** <O+BIOR>

Obieralnie przys. od **Obieralny.**

Obieralność, i, blm. rz. od **Obieralny:** O. królów w Polsce. Gieneralność wydała sancytum, przez które od obieralności i głosu na sejmikach oddaliła wszystkich mniej jej sprzyjających. Ust. Większa część najzacniejszych obywatelów i od obierania, i od obieralności oddalona została. Ust.

Obieralny, × **Obierczy** *przez wybory ustanawiany, wybieralny, obierany, wybierany, z wyborów, elekcyjny:* Król, tron, urzędnik O. <Od Obierać>

Obieranie, a, blm., czynność cz. **Obierać.**

Obieranie się, a ś., blm., czynność cz. **Obierać ś.**

Obierczy l. a. **Obiorczy** *tyczący ś. obierania, wyborów; wyborczy, obierający:* Elekcja zawisła od wolności zupełnej głosów obierczych. Nar. **2.** × O. p. **Obieralny:** Od pierwiastków obierczego tronu żadnego nie widzimy króla, któryby spokojne we wszystkim od swoich poddanych miał panowanie. Nar.

[**Obierka, i,** lm. i] *belka, leżąca na ścianie budynku, na której wspierają ś. belki poprzeczne; rama z belek, leżąca na murach, jako podstawa wiązania dachowego,* murłat, podkładzina, podwalinka.

Obierki, ów, blp. **l.** [O.] p. **Obierzyna. 2.** †O. *rzeczy obrane, wybrakowane, wybierki:* Wiara heretycka nie jest wiara boska, ale O. i wynalazki i upodobanie ich. Skar. Heretycy wiarę zgubili i nie mają jej, jedno swoje O., mniemania, rozsądki pojedynkowe. Skar. **3.** †O. *resztki, odpadki, ogryzki:* Jestem jak ten, który zbiera O. po zbieraniu wina. Leop. <Od Obierać>

[**Obiertać, a, ał** i **O. ś.**] p. **Obertnąć.**

[**Obiertanie, a,** blm.] czynność cz. **Obiertać.**

[**Obiertanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obiertać ś.**

[**Obieruchy, uch,** blp.] p. **Obierzyna.** <Od Obierać>

× **Obierz, y,** lm. **e,** †**Obierza l.** †O. *ubranie, odzież:* W żółtej obierzy człowiek. Troc. **2.** *łup, zdobycz:* Ciało jego zwierzom przy morzu porzucił obierzą. Chr. *(= na pastwę).* Z płaczem na świat wychodzić, żyć troskom obierzą. Zabł. *(= ofiarą trosk).* **3.** a. × **Obież,** × **Obieża** *sieć, matnia, łapka, sidło, pułapka, pęta:* Leżą osierociałe, ciesz ś. płoche zwierzę, po swym panu plecione z jedwabiu obierze. Nar. Wpadnie płochy jelonek w myśliwcze obierze; chcąc ś. z jednych wyplątać, w drugie wlata sieci. Nar. Ciebie On (Bóg) z łowczych obierzy wyzuje. Kochan. *(= z sideł szatańskich).* **4.** †O. *sprzęt, narzędzie:* O. kuchenna. Troc. <O + BIOR; co do Nr. 3 zmieszanie z O + BIEG>

†**Obierza, y,** lm. **e** p. **Obierz:** Prusacy, złupiwszy trupy, obierzę oną bogom swoim poślubili. Błaż.

[**Obierzka, i,** lm. **i**] **l.** *wierzch bochenka chleba skrojony, piętka, przylepka, kromka chleba.* **2.** *miejsce, ktore ś. obrało, owrzodzenie.* <O + BIOR>

†**Obierzka, i,** lm. **i** p. **Obierzwia:** Siatki (na jarząbki) są też potrzebne takie, jakie na zająca, z obierzkami. Cyg.

†**Obierzwia, i,** lm. **e,** †**Obierzka** *sznur, na który ś. nawleka sieć do łowienia:* Sieć ku łowieniu ptaków ma być prostej poły, jako ściana płaska, którąby ś. na dwu laskach według szerokości swojej podnosić mogła, na dwu też obierzwiach rozciągniona. Trzyc. Niewód miewa na dolnej a. spodniej obierzwi głazy abo kolca z ołowiu, któreby go na dół ciągnęły. Trzyc. <O + BIERZW/BIERW, por. Bierwiono>

†**Obierzyciel, a,** lm. **e** p. **Obiorca.** L. <Od Obierać>

†**Obierzycielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Obierzyciel;** × **Obiorczyni,** *elektorka:* Mądrość nauczycielką jest umiejętności bożej i obierzycielką spraw Jego. Wuj. *(= która obiera sprawy Jego.* B. G.).

Obierzyna, y, lm. **y,** [**Obierki, Obirki, Obieruchy** lm.] *pozostałość od obierania, łupina:* Obierzyny z kartofli, buraków, rzepy. <Od Obierać>

[**Obiesa, y,** lm. **y**] p. **Obieś.**

†**Obiesiciel, a,** lm. **e** *ten, co wiesza, kat.*

†**Obiesić, i, ił,** [**Obiesić**] i †**O. ś.,** [**O. ś.**] p. **Obwiesić:** O. złodzieja. Troc. Obieś go wzgórę nogami. Troc. Kat go obiesi. Troc. Piwka obieszono; wiele ś. ludzi i panów przyczyniało, aby go było ścięto. Piotr. <p. Obwiesić>

†**Obiesienie, a,** blm. p. **Obieszenie:** Pod obiesieniem zakazano. Troc.

†**Obiesienie się, a ś.,** blm. p. **Obieszenie ś.**

†**Obiesiony** p. **Obieszony.** Troc.

†**Obieszać, a, ał,** [**Obieszać**] i †**O. ś.,** [**O. ś.**] p. **Obwiesić:** Kto ś. sam obiesza, nie będzie zbawiony. Troc.

†**Obieszanie, a,** blm., [**Obieszanie**] czynność cz. **Obieszać.**

†**Obieszanie się, a ś.,** blm., [**Obieszanie ś.**] czynność cz. **Obieszać ś.**

[**Obieszczyk, a,** lm. **i**] p. **Obieżdżyk.**

†**Obieszenie, a,** blm., †**Obiesienie,** [**Obieszenie**] czynność cz. **Obiesić,** *obwieszenie, powieszenie:* Obieszenia dostojny. Op.

†**Obieszenie się, a ś.,** blm., †**Obiesienie ś.,** [**Obieszenie ś.**] czynność cz. **Obiesić ś.,** *obwieszenie ś., powieszenie ś.*

†**Obieszon** (jako orzeczenie) p. **Obieszony:** Złodziej ma być O. Groic.

†**Obieszony,** †**Obieszon,** †**Obiesiony,** [**Obieszony**] im. od **Obiesić:** Człowiek O. †Śmierć obieszona = *śmierć przez powieszenie, śmierć na szubienicy:* Na śmierć obieszoną go prowadzą. Troc. Przen.: †Był na swoich O. myślach. Troc *(= zajęty swemi myślami, zatopiony w nich, bił ś. ze swemi myślami).*

†**Obieś, a,** lm. **e** a. **owie,** [**Obwieś, Obieś, Objeś, Obiesa, Obieśnik**] *łotr, który ś. urwał z szubienicy, szubienicznik, wisielec:* Dziobać obiesia ptacy będą. Jabł. Kto Djany kościół chwalił tak, jako ś. godziło? Ach jeden to O. spalił, co tysiąc rąk robiło. Li. Łotrze! obiesiu! L. Bo mi idzie najbardziej o ciury złośliwe, by mi nie wyrządzili złości obiesiowie. Bk. <Od Obiesić>

[**Obieśnik, a,** lm. **cy**] p. **Obieś:** Ani to do Boga, ani do ludzi, takie obieśniki skończone. Ork.

†**Obiet, a,** lm. **y** p. **Obiata:** Obiotowali O. chwały. Ps. flor. <Ob + WIAT>

†**Obieta, y,** lm. **y** p. **Obiata.** B. Sz.

Obietnica, y, lm. **e l.** a. **Obiecanka,** [**Obiecnica, Obiecadło, Obiecka**] *obiecanie, przyrzeczenie:* Dać, zrobić komu obietnicę. Dotrzymać obietnicy. Mam jego obietnicę, że mnie odwiedzi. Pamiętaj na obietnicę, którąś mi uczynił. Troc. Obietnicami zwieść, karmić. Troc. Łudzić kogo obietnicami. Złamać obietnicę. Troc. Nikomu nie powiadał o tym, snać w przysiędze uwiązan, a. w obietnicy. Mick. O. zawsze jest łaską, życzliwością. Brodz. Wielkie obietnice omylają rady. Szymon. Dwakroć daje, kto ś. w skok w obietnicy iści. Pot. O. głupiemu radość. L. *(= obiecanka cacanka, a głupiemu radość).* Nic za obietnicę w kramie nie kupi.

Bud. B. Lepiej więcej dać, niż ś. obiecało, niżeli zawodzić datkiem, nie według obietnicy. Kras. **2.** †O. *ślub uczyniony Bogu, wotum:* Obietnicą oddaliśmy ś., że nie mamy nic ukusić, aż go zabijemy. Leop. Był ostrzygł głowę, bo miał obietnicę. Leop. Ofiarowali ofiary Panu i obietnice ślubowali. Leop. Król do Poznania dla wypełnienia nabożnej obietnicy odjechał. Błaż. **3.** *to, co obiecano:* Mam u ciebie obietnicę; przyszedłem po obietnicę. Kn. Po obietnicę trzeba wsiadać na rączego. Szymon. Sadownik oddawa obietnice wieńcem z jabłek uwitym. Otw. Zdr. **Obietniczka.** <Ob + WIAT>

Obietniczka, i, lm. **i** p. **Obietnica:** Miodowe słówka, obietniczki, klękania, palec na palec, a w sercu zdrada. Kaczk.

†**Obietny** przym. od **Obieta,** *ofiarny.* B. Sz. Drobne gliniane naczynie, w którym popioły i ofiara obietna mieścić ś. miała. Krasz.

†**Obietować, uje, ował** p. **Obiatować:** Dawał chwały i ofiary obietował Panu zastępów w Sylo. Leop.

†**Obietowanie, a,** blm., czynność cz. **Obietować,** *obiatowanie, ofiarowanie.*

Obież, y, lm. **e l.** × O. p. **Obierz:** Chytrze pozastawiał obieże. Sienk. (Wilki) usiłowały wynieść ś. z obieży. Sienk. Przen.: Hera, choć białogłowa, do swoich obieży nagoniła go (Zeusa) w dniu, gdy ś. mocarny Herakles miał urodzić. Ryd. Byle mnie Pan Jezus z tej obieży wybawił, już ja jej nie poskąpię. Sienk. **2.** †O. a. †**Obbież** *manowiec, obłąd, bezdroże, wertep.* L. <O + BIEG; zmieszanie z O + BIOR>

Obieżeć, y, ał p. **Obiec:** Obieżawszy lądy i morza... Wor. Proch naszym pogorzał i samego hetmana, gdy obóz objeżdżał, dym szkaradnie obieżał, wszakoż nieszkodliwie. Papr. *(= obleciał, opadł).*

Obieżenie, a, blm, czynność cz. **Obiec i Obieżeć.**

Obieżna, ej, lm. **e, Okólnik** kol. *rozkaz pisemny do strażników kolejowych, podawany kolejno.*

× **Obieżny,** †**Obbieżny l.** przym. od **Obieg,** *obiegowy, obrotowy, kołowy, kołujący, krążący:* Obieg księżyca O. Hube. Miesiąc O., czas, w którym księżyc przebiega długość 360 gradusów, rachowanych od pierwszego punktu znaku Barana. Hube. **2.** *który można obiec, osaczyć, otoczyć:* Hetman miał Szweda jakoby w obieżnej knieje. Tw. <O + BIEG>

Obieżykraj, a, lm. **e** p. **Obieżyświat:** (Niedźwiedź) bywszy obieżykrajem, nie chce być nieukiem, więc co widział, co słyszał, tłumaczy ś. mrukiem. Nagł. <O + BIEG + Kraj>

Obieżysas, a, lm. **y** *włościanin polski, wychodzący latem do Saksonji i Niemiec wog. na robotę.* <O + BIEG + Sas>

Obieżysasowy przym. od **Obieżysas:** Gorączka obieżysasowa (włościan polskich emigrujących do Niemiec).

Obieżysastwo, a, blm. *wędrówka włościan polskich do Niemiec na roboty letnie:* Z tych okolic wychodzi podnieta dla dziesiątków tysięcy Szlązaków do obieżysastwa.

Obieżyświat, a, lm. **y l.** a. **Obieżykraj,** [**Obleciświat**] *bywalec, włóczęga, włóczykij, powsinoga, wszędobylski, latawiec, biegus, wagabunda:* Jeszcze by co! z obieżyświatem, łachmaniarzem takim po mieście mam chodzić. Orzesz. Z miną smutną patrzał, jak mu tam jakiś O. wydzierał to, o czym marzył. Zach. **2.** × O. bot. p. **Przewiercień.** <O + BIEG + Świat>

[**Obig, u,** lm. **i**] **l.** p. **Obieg. 2.** w lm. *rodzaj obodów.*

[**Obigać, a, ał**] p. **Obiec:** Płomień obiga na mokrym drzewie.

[**Obiganie, a,** blm.] czynność cz. **Obigać.**

[**Obigrawka, i,** lm. **i, Odgrawki**] *zwyczaj grania na dobranoc starostom i druchnom w wigilję wesela, muzyka w nocy w wigilję wesela:* Obigrawka idzie! (mówią, gdy z karczmy wychodzą drużbowie z muzyką). <Ob + *Igrawka, od IGR>

Obijać, a, ał i **O. ś.** p. **Obić.**

Obijak, a, lm. **i l.** *pałka, którą ś. co obija:* O. bednarski. Obijać len obijakiem. **2.** *część cepów, którą ś., młócąc, uderza po zbożu,* bijak, bicz. **3.** p. **Dobnia. 4.** hut. *pałka a. młot drewniany do obijania dula z zendry po wyjęciu go z ogniska fryszerskiego a. do prostowania żelaza na zimno.* **5.** [Obijaki, **Obijańce** lm.] *rodzaj obuwia z podeszwami drewnianemi.* <Od Obijać>

Obijanie, a, blm., czynność cz. **Obijać:** O. beczek. Troc *(=pobijanie).*

[**Obijaniec, ńca,** lm. **ńce**] **l.** *rzemień nabijany guzami, ozdoba wyszła z użycia.* **2.** w lm. p. **Obijak.**

Obijanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obijać ś.:** O. ś. głosu. Troc.

[**Obijanik, a,** lm. **i, Szuhaleja**] *statek wodny do jeżdżenia po błotach pińskich, zalanych wodą, wyrobiony z jednego dębu, z bokami nadłożonemi tarcicami:* No! ale jakże jechać? Cóż? obijanikiem? u nas porządnego niema, tylko ten, co jeździ Lacyna. Krasz. O. przerzynał ś. przez trzciny. Krasz. Począwszy od pławiczki i szuhalei aż do obijanika i barki, najrozmaitsze środki lokomocji wodnej. Rol. Na pińskich wodach używany O., inaczej zwany szuhaleją lub gienerycznie czółnem. Krasz. Mnóstwo łodzi i łódek, obijaników. Szaj.

[**Obijka, i,** lm. **i**] *bat, skręcony w pętlicę.* <Od Obijać>

[**Obile, a,** lm. **a, Obiele, Obili**] *zboże:* Mamcić ja chodniczek między obilami. <Czes. obilí>

[**Obili, a,** lm. **a**] p. **Obile.**

[**Obimać, a, ał** i **O. ś.**] (Ob-imać) p. **Objąć:** Obima żelaznemi ramiony przedmiot ratunku i znajduje pod nim tylko śmierć tym prędszą i pewniejszą. Kaczk.

[**Obimanie, a,** blm.] (Ob-imanie) czynność cz. **Obimać,** *obejmowanie.*

[**Obimanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obimać ś.**

Obimbać się, a ś., ał ś. posp. p. **Obombać ś.** <Zam. Obombać ś., przez sł. lud. do Bim bam bom>

Obimbanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obimbać ś.**

†**Obinąć, nie, nął** p. **Owinąć:** Obinę cię pieluszkami. Pśń. [**O. ś.**] *zamienić ś., obrócić ś., przedzierzgnąć ś. w coś.* <Ob + *Winąć, od WI>

†**Obinięcie, a,** blm., czynność cz. **Obinąć.**

[**Obinięcie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obinąć ś.**

†**Obiniony** *obwiniony.* Skr. <Ob + Winić>

[**Obinstować, uje, ował**] *odstanowić* (o klaczach). <Ob + Instować, z Nm. hengsten>

[**Obinstowanie, a,** blm.] czynność cz. **Obinstować.**

Obiorca, y, lm. **y** m., **Obieracz,** †**Obierzyciel** *ten, co obiera, wyborca, elektor.* <O + BIOR>

× **Obiorczy** p. **Obierczy.**

× **Obiorczyni, i,** lm. **e** forma ż. od **Obiorca;** † **Obierzycielka,** *elektorka.*

† **Obiotować, uje, ował** p. **Obiatować:** Obiotowały obiet chwały. Ps. flor. <Ob + WIAT>

† **Obiotowanie, a,** blm., czynność cz. **Obiotować.**

Obiór, oru, lm. **ory,** † **Obor** *obieranie, wybor, wybory, elekcja:* Lud zgromadza ś. na miejsce obioru króla. Stasz. Przystąpić do obioru. Błagać, aby Bóg oświecił kapłanów, braci i mężów obioru. Mick. *(= obiorców).* W czasie obioru, jeśli zdania były podzielone lub niepewne, zdarzenia podobne, brane za wieszczbę, wpływały na obrady. Mick. O. posła, papieża. Dodawały wagi temu obiorowi na państwo bogate i ludne prowincje. Nar. <O + BIOR>

[**Obiracz, a,** lm. **e**] p. **Obieracz.** Zdr. [**Obiraczyk**].

[**Obiraczyk, a,** lm. **i**] p. **Obiracz.**

[**Obirki, rek,** blp.] p. **Obierzyna.**

† **Obisk, u,** lm. **i** (Ob-isk) p. **Obysk.** L.

† **Obiskać, a, ał** (Ob-iskać), nied. † **Obiskiwać** *obszukać, zrewidować, roztrząsnąć.* L. <Ob + ISK>

† **Obiskanie, a,** blm. (Ob-iskanie) czynność cz. **Obiskać.**

† **Obiskiwać, uje, iwał** (Ob-iskiwać) p. **Obiskać.** L.

† **Obiskiwanie, a,** blm. (Ob-iskiwanie) czynność cz. **Obiskiwać.**

Obitka, i, lm. **i l.** [O.] *obicie wiatrakowe na deskach, futrówka.* **2.** leśn. *kloc, w którym biel nadgniły został ociosany dokoła.* <O + Bl>

× **Obitszy:** Zboże obitsze = *dające więcej ziarna po obiciu, po omłóceniu, więcej omłotne:* Cóż gdy ś. posieją takie rodzaje, które daleko są obitsze? Kluk.

× **Obituarjum,** w lp. nieod., lm. **a, ów l.** *lista zmarłych.* **2.** *księga do zapisywania mszy żałobnych.* <Śr. Łć. obitarium>

[**Obity**] *bity* (o talarze): Obite talary. <O + Bity, od Bić>

† **Objacja, i,** blm. **l.** *składanie obiat, ofiar, obiatowanie.* **2.** *ślubowanie, szczeg. Bogu.* Sł. wil. <Wyraz Obiat z końcówką Łć.>

[**Objad, a,** lm. **y**] **l.** *żarłok.* **2.** 2 pp. **a** a. **u** p. **Obiad:** Z objada. <Ob + JAD>

Objadacz, a, lm. **e** *ten, co objada:* O. liści na drzewie. <Od Objadać>

Objadać, a, ał i **O. ś.** p. **Objeść.**

Objadanie, a, blm., czynność cz. **Objadać.**

Objadanie się, a ś., blm., czynność cz. **Objadać ś.**

Objadki, ów, blp. **l.** *niedogryzki, ogryzki, niedojadki.* **2.** [O.] *reszta jedzenia, niespożytego przez bydło; resztki słomy, niezjedzonej przez bydło.* <Ob + JAD>

[**Objadować, uje, ował**] p. **Objadować.**

[**Objadowanie, a,** blm.] czynność cz. **Objadować,** *objadowanie:* Zdarzyło ś., że przyszło podczas objadowania dziecko. Tet.

× **Objant, a,** lm. **ci** *ten, co składa ofiary; ten, co czyni ślub.* Krasz. <p. Objacja>

Objaśniacz, a, lm. **e,** × **Objaśniciel** *ten, co objaśnia, wykładacz, tłomacz; interpretator, komentator:* O. Pisma św. = *egzegieta.* <Od Objaśniać>

Objaśniaczka, i, lm. **i** forma ż. od **Objaśniacz.**

Objaśniać, a, ał i **O. ś.** p. **Objaśnić.**

Objaśnianie, a, blm., czynność cz. **Objaśniać.**

Objaśnianie się, a ś., blm., czynność cz. **Objaśniać ś.**

× **Objaśniciel, a,** lm. **e** p. **Objaśniacz.** L.

× **Objaśnicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Objaśniciel.** L.

Objaśnić, i, ił, nied. **Objaśniać,** † **Objaśniwać,** † **Objaśniewać l.** świecę, pochodnię = *obciąć, zdjąć upaloną część knota, aby świeca, pochodnia silniej zajaśniała:* O. pochodnie! Słow. **2.** × O. *oświecić, oświetlić, uluminować:* O. miasto. **3.** *oblać światłem, oświecić, rozjaśnić, rozwidnić:* Zrzucenie tej ściany objaśniło cały dom. Troc. Patrz, mówił dalej robaczek, na iskrę, co ze mnie strzela i cały objaśnia krzaczek. Mick. Niechaj dzieńdobry wschodzi tym, co społem żyją, objaśniać pracę, która ich ręce jednoczy. Mick. Przen.: Objaśniajcie wasz umysł pożytecznemi wiadomościami. Chodź. Znowu cię obstąpią pobratymcze tłumy, abyś naprawiał serca, objaśniał rozumy. Mick. **4.** *otoczyć jasnością, opromienić urokiem, majestatem, uświetnić:* Ojcze, objaśń imię Twoje! — a wtym przyszedł głos z nieba: objaśniłem i jeszcze objaśnię. Leop. Ja Twe ojcowskie imię objaśniłem na ziemi, chwałę Twą opowiadając. Odym. Dzień Niepokalanego Poczęcia Jej wielkiemi tryumfami co rok objaśnił. Nies. Nietylko wielkiego urodzenia lustrą, ale i niemałych cnót pozorem objaśnił. Nies. Zacność domu, fortuny szczodroty objaśniają wrodzone wdzięki i przymioty. Mick. *(= dodają im blasku).* **5.** przen. *wyjaśnić, wyłożyć, wytłomaczyć, oświetlić, wyświetlić; usprawiedliwić, uzasadnić, umotywować:* O. wątpliwość, kwestję jaką. Troc. O. jakieś wyrażenie, miejsce w dziele *(= komentować, interpretować).* Objaśniać Pismo Św. O. lekcję uczniom *(= wyłożyć).* U ludów, gdzie społeczny gmach na pismach wsparty, panów i sług powinność objaśniły karty. Mick. Czym to O., że...? Postępek swój objaśnia chwilowym rozdrażnieniem. O. kogo w czym = *poinformować.* Okoliczność ta objaśniła mię, o co tu właściwie chodzi *(= pouczyła, przekonała, otworzyła mi oczy).* Fil. *sprowadzić coś nieznanego lub zawiłego do znanych lub prostych zjawisk, pojęć, praw:* Zjawisko precesji zostało objaśnione prawem powszechnego ciążenia. Jędrz. **6.** † O. co = *wyprowadzić na jaw, na światło dzienne:* Żaden nie pierwej powinien ku chowaniu nowej ustawy, ażby była przez obwołanie w królestwie objaśniona. Herb. **O. ś. l.** [O. ś.] = *zrobić ś. jasnym, wyjaśnić ś., rozjaśnić ś., rozwidnić ś.:* Gdy ś. na niebie słońce objaśniało... **2.** † O. ś. = *wyjść na światło dzienne, na jaw, wyjawić ś., wydać ś.:* Nic nie jest skrytego, coby ś. nie wyjaśniło. Troc. **3.** *wyświetlić ś., wyklarować ś., zrobić ś. jasnym, wytłomaczyć ś.; usprawiedliwić ś., uzasadnić ś., umotywować ś.:* Rzecz ś. objaśni, kiedy ją porównamy z... Postępowanie człowieka objaśnia ś. jego charakterem. Czytelnik niech uważa, że to jest głos pogański, przeciw rycerstwu niemieckiemu użyty, który objaśnia ś. przypiskami. Mick. **4.** × O. ś. = *informować ś., zbierać wiadomości:* Ja słucham, uważam i objaśniam ś. L. <Ob + Jaśnić>

× **Objaśniejszy** *nieco jaśniejszy, nieco oświeceńszy:* O. nasz wiek. L.

Objaśnienie, a l. blm., czynność cz. **Objaśnić:** O. świecy. O. wątpliwości. **2.** lm. **a** = a) *uwaga objaśniająca, przypisek, komentarz, adnotacja:* Przekład z objaśnieniami tłomacza. Tablice graficzne z objaśnieniami. b) *racja objaśniająca, wywód objaśniający, usprawiedliwienie ś., tłomaczenie, motywy:* Złożyć swoje O. co do swego udziału w danej sprawie. Objaśnienia podobne nie zasługują na uwzględnienie. Zdr. × **Objaśnienko.**

× Objaśnienko, a, lm. **a** p. **Objaśnienie:** Pisał Joachim Watt małe O. na rozdział o Sarmacji Pomponjusza Meli. Nar.

† Objaśniewać, a, ał p. **Objaśnić.**

† Objaśniewanie, a, blm., czynność cz. **Objaśniewać.**

† Objaśniwać, a, ał p. **Objaśnić:** Góra Tabor, gdzie Pan sługę objaśniwa. Chodk. K.

† Objaśniwanie, a, blm., czynność cz. **Objaśniwać.**

Objaw, u, lm. **y i.** × O. a. × **Objawa, × Objawiny** *objawienie, objawienie ś., widzenie, wizja:* Przez O. widziany. Przyb. **2.** *wystąpienie na jaw, przejaw, wyraz, oznaka, znak, symptom, symptomat; fil. zjawisko rozważane nie samo w sobie, lecz jako zależne od pewnego czynnika, od siły jakiejś:* Wyraźny O. potęgi. Przy pierwszych zaraz objawach niepowodzenia wycofał ś. Objawy gniewu, złego humoru, cierpienia. Pierwsze objawy wiosny. Ujemne objawy życia. Chm. Niezawsze mógł podać trafną charakterystykę wszystkich ważniejszych objawów literackich. Chm. Lek.: O. chorobowy, in. × przypad, × przypadłość. <Ob + JAW>

× Objawa, y, lm. **y** p. **Objaw:** Ty, Kostko, w skryciu będąc, przez objawę boską byłeś ludziom w jawi. Chodk. K.

× Objawca, y, lm. **y** p. **Objawiciel:** Jehowa wiadomca serc, O. skrytości. Farn.

× Objawczyni, i, lm. **e** forma ż. od **Objawca,** *objawicielka.*

Objawiać, a, ał i **O. ś.** p. **Objawić.**

Objawianie, a, blm., czynność cz. **Objawiać.**

Objawianie się, a ś., blm., czynność cz. **Objawiać ś.**

Objawiciel, a, lm. **e, × Objawca** *ten, co objawia, oznajmia:* Mojżesz, zakonu bożego O. Stryjk. <Od Objawić>

Objawicielka, i, lm. **i** forma ż. od **Objawiciel, × objawczyni.** L.

Objawić, i, il, nied. **Objawiać i.** co = *zrobić jawnym, ujawnić, wyjawić, okazać, oznajmić, wyrazić, dać poznać, dać ś. z czym słyszeć, wypowiedzieć, zdradzić ś. z czym:* O. swą wolę, swe zamiary. Wiem ja sposób jedyny, straszny, skuteczny, niestety! Może kiedy objawię! Mick. Objawił mu Bóg tę naukę. Troc. Religja zawiera prawdy objawione. Religja objawiona. (Mistrz) bożą potęgę w niewielu słowach objawił przed ludem. Mick. Objawia pewien niepokój, chęć ucieczki. Obudziła w nim pewne zajęcie, zwykle w sposób żartobliwy objawiane. Chm. **2.** × O. *wyjawić, odkryć, zdradzić, rozgłosić, wydać:* O. urzędowi jaki występek. Troc *(= donieść, zameldować o nim).* Kto objawia tajemnice przyjacielskie, wiarę traci. Leop. Miałbym sekret pewny ci O. L. Ostrzegł Liwję, ażeby sekretów domowych, rad przyjacielskich, posług żołnierskich nie objawiano. Nar. **3.** † O. *ogłosić, obwieścić, opublikować, rozgłosić, opowiadać, sławić:* Usta moje będą objawiać chwałę Twoją. Wr. Medea, będąc urody niepospolitej, była sławna i objawiona wszystkiemu światu. Biel. M. **4.** *ukazać, dać widzieć:* Chrystus, który był u Ojca, tenci jest objawion ludziom, którego objawionego widzieli, słyszeli, dotykali. Wiśn. Człowiek będzie objawiony cudem. Wysp. **O. ś. i.** *zjawić ś. w widomej postaci, w postaci widma, pokazać ś., ukazać ś.:* Chrystus objawił ś. apostołom. Bóg widomie objawił ś. w tłumie. Mick. I duch ciało swe zostawi i przed tobą ś. objawi. Mick. Dusze kiedy i komu chcą, objawiają ś. Oss. **2.** *dać ś. zauważyć, przejawić ś., zaznaczyć ś., uwydatnić ś., wyłonić ś.:* Objawiają ś. w nim złe skłonności. Objawia ś. w nim talent. <Ob + Jawić>

Objawienie, a, blm., czynność cz. **Objawić:** Religja chrześcijańska wspiera ś. na Objawieniu Boskim. Wezwał obecnych towiańczyków, ażeby zaświadczyli istnienie nowego objawienia. Chm. O. a. Zjawienie św. Jana = *Apokalipsa, ostatnia księga Nowego Testamentu.*

Objawienie się, a ś., blm., czynność cz. **Objawić ś.:** Pójdziem w kraje słońca, gdzie... dzień każdy (jest) objawieniem ś. Boga. Krasiń.

× Objawiny, in, blp. p. **Objaw:** Widział go Jakób w senne O. Przyb.

† Objawny przym. od **Objaw,** *objawiony.* Głosy w. XV. Religja objawna.

Objawowy lek. przym. od **Objaw:** Leczenie objawowe = *leczenie, przy którym aba ś. jedynie o usunięcie niektórych objawów choroby.*

Objazd, u, lm. **y, Objazdka, Objażdżka i.** *objechanie, objeżdżanie:* Objazdy lasów często czynią, a kogo przy rąbaniu zastaną, wóz do dwora zajmują. Haur. Nie trzeba było statkom czynić objazdu całej półwyspy. Nar. Wielki książę ze wszystkiemi pany jeździł w O. po zamkach ukraińnych. Stryjk. O. służbowy. Biskup wyjechał w O. djecezji. **2.** × O. *obchód, ront, patrol; podjazd:* O., objechanie nocne wart i stójek a. też wszelki poczet wysłany na prześpiegi. Jak. J. Objazdy przez godzin dwie biły ś. i jeden z nich został zniesiony. L. **3.** † W objazd = *wokół, wokoło, dokoła, w obwodzie:* Kijów przestrzeństwa swego w O. siedm mil rachuje. Koch. W. Ten mur w O. jest na dwie mile. Baz. Ile jest w O. od Baltydy kraju aże po Euksyn i brzegi Dunaju. Koch. W. **4.** *miejsce, które jadąc, okrążyć, ominąć, objechać trzeba, droga okólna; droga czasowa, na którą skierowany został ruch kołowy, dla ominięcia przeszkody na drodze stałej:* Prościny, objazdy, góry, rzeki — wszystko to niech hetman zważy. Papr. F. O. na torze kolei żelaznej. <Ob + JA(ZD)/JE(CH)>

Objazdka, i, lm. **i** p. **Objazd:** Po tej objazdce wróciliśmy do Krakowa. Koł. Winien był wyruszyć w objazdkę, to jest zwiedzić wszystkie miejscowości, gdzie wojsko pieczy jego poruczone stało kwaterą. Rol. Przen.: *ogródka, omówienie:* Po długich w tym rodzaju objazdkach wyspowiadał ś. wreszcie panu Grabie, że... Krasz.

Objazdowy, Objezdny przym. od **Objazd:** Strażnik O.

Objażdżka, i, lm. **i i.** p. **Objazd:** Ja tu objażdżki dojrzę, a jutro ze świtem brzęknę wam na dobry dzień witanym kopytem. Malcz. Na tym ś. objażdżki komisarza kończą, że go musimy za pańskie pieniądze żywić. Kras. Nie można dojść prostą drogą, trzeba szukać objażdżki. Krasz. Na objażdżki = *wkoło, wokoło, kołując, kręto:* Drogę deszcze popsuły; naglące i łające, kazał na objażdżki nawracać. Krasz. **2.** a. **Kołowanie** myśl. *polowanie na wilki podczas ich cieczki, przy którym objeżdża ś. knieje z prosięciem:* W czasie objażdżki waderę ubito. Sł. wil.

Objąć, obejmie, objął, nied. **Obejmować, × Obejmywać, [Obejmać, Obimać] i.** *otoczyć, otulić rękoma, ująć w ramiona:* O. kogo za szyję *(= wziąć).* Objął za szyję, za ręce chwytał, na ustach jego zawisnął. Mick. O. kogo w pół. Porwałem ś. z łoża i objąłem — i cóż do mego serca przycisnąłem? Mick. Obym cię tylko przycisnął do

łona, całe me szczęście objąłbym w ramiona. Mick. Sędzia księdza za szyję, płacząc, obejmował. Mick. (Dzieci) ś. uspokoiły, objąwszy w rączęta jej kolana. Mick. Wyciągnąłem ku światu ramiona uprzejme, zda ś., że go ze wschodu na zachód obejmę. Mick. Kto wiele obejmuje, mało ściska. Prz. Przen.: (Łódź) pierś morza objąwszy wiosły lubieżnemi, szyją łabędzią buja ponad fale. Mick. Zamek objęła rzeka w dwa ramiona. Słow. Wsie i osady, objęte w dali zwierciadlanym ramieniem pięknej królowej rzek naszych. Krasz. **2.** *otoczyć, okrążyć, okolić, opasać:* Błyszczy ś. ostrze, złotym objęte pierścieniem. Dm. *(= osadzone, oprawne w pierścień).* Morze obejmuje ziemię. Zobaczyć tylko jego łysą, śpiczastą czaszkę, objętą kosmykami siwych szczecinowatych włosów. Morz. Nas objęto w ciasny krąg łańcucha. Mick. Stryjowie, bracia, wujowie, stryjeczni i dalsi powinowaci, wstawszy, objęli ich kołem. Krasz. *(=obstąpili).* **3.** *wziąć w swoje ręce; zająć, przejąć, otrzymać, dostać w posiadanie, w zarząd, wziąć na siebie, przyjąć co; wejść, wstąpić na co:* O. co w posiadanie. Kserkses objął państwo ogromne i dobrze urządzone. Lel. Witołd wypędził z Wilna Skirgajłę i sam wielkie księstwo objął. Mick. O. starostwo, królestwo, urząd, służbę, spadek. Po rodzicach objął majętności, długami obciążone. Kras. Kazał, aby przyjechał i aby ś. żenił i objął gospodarstwo. Mick. Wyjechał do wojska, aby O. komendę. Pan Pułaski, nad nami objąwszy dowództwo, prowadził nas ze zwykłą jemu odwagą i przezornością. Mick. **4.** *ogarnąć, opanować, owładnąć, obejść:* Strach go objął. Troc. Wtym ją objął strach. Kon. *(= zdjął, obleciał).* Myśli go tak objęły, że nie słucha, co gadają do niego. Jabł. *(=zajęły, pochłonęły).* Janasza znowu objęła gorączka, której ś. bronił napróżno. Krasz. Objął go żal. Dym, ogień objął budowle. Dalej pojechać nie mogła, dżdżami a gwałtowną powodzią objęta. Błaż. *(=zaskoczona, zatrzymana).* **5.** *ogarnąć, obchwycić:* Dziwnie rozkosznego doznawał wrażenia, objąwszy wzrokiem tę postać pełną powabu i uroku. Bał. *(=obrzuciwszy).* O. co myślą. Łatwo O. całą rzecz. Umysł nieugięty, ale nie mający we zwyczaju wiele i wszystko razem obejmować. Mochn. Umysł zdolny odrazu obejmie cały mechanizm polityki *(= zorjentuje ś., połapie ś. w nim).* Nadzwyczajną bystrością dowcipu obejmował nauki. Os. A. Obejmować każdą rzecz z pierwszego rzutu oka. Rzew. Kopernik, objąwszy cały skład i zbiór wiadomości astronomicznych od Hiparcha aż do swoich czasów, odkrył... Śniad. **6.** *zmieścić, pomieścić, zamknąć, zawrzeć:* Całość obejmie 6 wielkich tomów *(= składać ś. będzie z...).* Garniec obejmuje 4 kwarty. Książka obejmująca w sobie naukę Platona. On, co go rzymski świat nie obejmywa. Chr. *(=za ciasny dlań).* Wązka ulica O. nie może wozów. Syrok. Rzecz ta wykazem nie jest objęta *(=nie mieści ś. w spisie).* Objęty spisem ludności. Wszyscy tym dekretem nieobjęci... **7.** [O.] z czego = *obedrzeć, obciągnąć:* Zająca objąn ze skorki. **0. ś. I.** *objąć jeden drugiego nawzajem:* Sędzia i Robak na ziemi klęczeli, objąwszy ś., i łzami rzewnemi płakali. Mick. **2.** [O. ś.] *podjąć ś., umówić ś.:* Ja z panem obyjonem ś. trzydzieści ślub przywiźć. <Ob + JM/IM/JĘ>

Objąt, ętu, lm. **ęty I.** × O. p. **Objętość:** Wielkość ciała jest rozłożenie jego, O., wymiar, to jest miejsce, które zastępuje cała rozłożystość ciała, stronami jego zewsząd określona. Rogal. Gdy w glinie zanurzę zupełnie kulę, okrągłość cała, którą ta kula tam wydroży, nazywa ś. O. czyli objęcie tej kuli. Rogal. **2.** [O.] *obwód, objęcie rękoma, jako jednostka miary:* To drzewo grube na trzy objęty.

× **Objątek, tku I.** blm. *zawartość, treść.* Mał. **2.** lm. **tki** apt. p. **Objemnik.** <Ob + JM/IM/JĘ>

× **Objątrzać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Objątrzyć.**

× **Objątrzanie, a,** blm., czynność cz. **Objątrzać.**

× **Objątrzanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Objątrzać ś.**

× **Objątrzenie, a,** blm. **I.** czynność cz. **Objątrzyć. 2.** p. **Objątrzenie ś.:** Z żalem i objątrzeniem szedł spać. Skar.

× **Objątrzenie się, a ś.,** blm., × **Objątrzenie** czynność cz. **Objątrzyć ś.**

× **Objątrzyć, y,ył,** nied. × **Objątrzać I.** *obropić, rozjątrzyć, rozdrażnić, zajątrzyć, rozognić na nowo:* O. ranę. **2.** *rozgniewać, rozjątrzyć, zirytować, obruszyć:* Żal mój zatajony tym więcej był objątrzony. Kochan. *(=żałość świeżo ś. odnowiła.* Karp.). × **O. ś. I.** *obropić ś., zajątrzyć ś., rozdrażnić ś., rozognić ś. na nowo:* Rana ś. objątrzyła. L. **2.** *rozgniewać ś., rozjątrzyć ś., zirytować ś., obruszyć ś.:* Dopiero Turcy ś. objątrzyli za oną schadzką naszych do Wołoch. Nar. <Ob + Jątrzyć>

Objechać, jedzie, jechał, nied. **Objeżdżać I.** *przejechać dokoła; jadąc, okrążyć, ominąć:* O. kałużę, rów. Lepiej O., niż ulgnąć. Prz. Chciało mi ś. bardzo O. w koło Martwe jezioro. Hoł. Mieliśmy daleko objeżdżać *(=jechać, kołując).* O. wodą = *opłynąć.* Magellan pierwszy był, który ziemię objechał. Wyrw. Przen.: O. kogo = a) *omamić, otumanić, oszałomonić, odrwić, oszukać, wyprowadzić w pole.* Pan jest niezbyt bystrego dowcipu, i snadnie go można O. Sienk. b) *trafnie z kogo zażartować:* Jeślim pił kiedy wino za pieniądze większego cudaka, to pozwolę ś. nazwać takim kpem, jak ten, co mi wino kupuje. — A to go objechał! wołała, śmiejąc ś. szlachta. Sienk. **2.** *jadąc, otoczyć, okrążyć, osaczyć:* Tak go objechali, że nie wiedział, w którą ś. stronę zwrócić. **3.** *jeżdżąc, zwiedzić; zjeździć; przejechać w różnych kierunkach, wzdłuż i wszerz:* Niedość milę pojechać, trzeba świat O. L. Ja za młodu niemało świata objechałem. Mick. **4.** *jeżdżąc, odwiedzić kolejno; jeżdżąc, być, znaleźć ś. w wielu miejscach kolejno, wstąpić do wielu miejsc z kolei:* Objechaliśmy przedniejsze miasta Sycylji. Niem. Komisarz corocznie majętności wszystkie ma objeżdżać. Kras. Objeżdżam kraje, miasta dla uciechy, przejeżdżam ś. po miastach, oglądywam. Kn. O. znajomych. Trzeba teraz te wszystkie ziemie O., na wojnę zawołać, wojsko popisać. Baz. O. knieje. Chm. B. Podjazdy objeżdżając, na szpiegów napadli. Troc. **5.** [O.] przen. *ujeździć, osiodłać, pozbadnąć:* Żona nad mężem będzie miała górę, zawsze go objedzie *(=weźmie go pod pantofel).* <Ob + Jechać>

Objechanie, a I. blm., czynność cz. **Objechać. 2.** lm. **a, Stot** gór. *szyb ze zboczeniem, omijającym przeszkodę, wracający pod przeszkodą do pierwotnego pionowego kierunku.*

× **Objednać, a, ał,** nied. × **Objednywać** *zjednać, pozyskać:* Kapłan do Pana Boga będzie usługę czynił, jakoby człowiekowi miłosierdzie objednał. Gil. Synowie boży przyjaźni sobie jednali z córkami synów ludzkich, bardzo sobie tym gniew boży objednali. Gil. *(=ściągnęli na siebie).* Pokój bronią sobie objednywać musieli. Fal. <Ob + Jednać>

× **Objednanie, a,** blm., czynność cz. **Objednać.**
× **Objednywać, a, ał** p. **Objednać.**
× **Objednywanie, a,** blm., czynność cz. **Objednywać.**

† **Objedz, a,** lm. **e** *ten, co objada, objadacz, obżartuch, żarłok, łakomiec.* Sł. wil. <Ob + JAD>
† **Objedziony l.** *który objedzono, objedzony, ogryziony:* Objedzionych wężów ciała zestawuje. Otw. **2.** *spasiony, tłusty, zsiadły.* Mącz.
Objedź, i, blm. leśn. *choroba młodych sosen, polegająca na traceniu igieł.*

× **Objekcja, i,** lm. **e** *zarzut:* Zrobić komu objekcję. <Łć. objectio>
Objekt, u, lm. **y l.** *przedmiot:* W tej szkole wykładają wiele objektów. Profesorowie szkoły głównej stosownie do objektów przez siebie traktowanych... Nar. **2.** fil. p. **Przedmiot. 3.** gram. *wyraz, oznaczający przedmiot, na który czynność słowa przechodzi.* <Łć. objectum>
× **Objektowość, i,** blm. p. **Objektywność.**
Objektyw, u, lm. **y, Objektywa** fiz. i fot. *część aparatu fotograficznego, składająca ś. z soczewek szklanych oprawnych w rurę mosiężną, i zwrócona ku przedmiotowi, który mamy fotografować.* <Now. z Łć. objectum; Fr. objectif, Nm. Objektiv>
Objektywa, y, lm. **y** fiz. **l.** w przyrządach optycznych, jak lunety, mikroskopy = *soczewka, zwrócona ku przedmiotowi rozpatrywanemu,* szkło przedmiotowe, objektywne. **2.** fot. p. **Objektyw.** Przen.: „Hrabia August" to jeden z typowych salonowców, schwytany na objektywę aparatu spostrzegawczego w samolubstwie. Kasz.
Objektywizacja, i, lm. **e** p. **Objektywizowanie;** fil. p. **Uprzedmiotowianie:** Inkuby i sukkuby powstały prawdopodobnie spontanicznie, jako uosobienia i objektywizacje pewnych naturalnych procesów fizjologicznych. Mat. I. *(=okazy objektywizacji).*
Objektywizm, u, blm. *objektywność, przedmiotowość:* Król August II ujawniał niezwykły O. we wszystkich sporach, dotyczących dysydentów. Kraus. <Now. z Łć. objectum, Fr. objectivisme, Nm. Objektivismus>
Objektywizować, uje, ował *czynić objektywnym, przedmiotowym.* <Now. z Łć. objectum, z Gr. końcówką -izō>
Objektywizowanie, a, blm., **Objektywizacja** czynność cz. **Objektywizować.**
Objektywnie przys. od **Objektywny,** *przedmiotowo:* Idyllę swą napisał O., ale gorąco. Kasz.
Objektywność, i, blm. rz. od **Objektywny; Objektywizm,** × **Objektowość.**
Objektywny l. *przedmiotowy, rzeczywisty, zgodny z naturą przedmiotu:* Sąd, opis O. Objektywnozbiorowe ideały dobra moralnego. Spas. **2.** fil. *dany myśli jako przedmiot, od podmiotu niezależny, od podmiotowych dodatków wolny.* **3.** fiz.: Szkło objektywne p. **Objektywa.** <Fr. objectif, Nm. objektiv>
Objektywować, uje, ował *rozpatrywać za pomocą objektywu.* Przen.: Stworzenie postaci objektywowanych było już nam bardzo uciążliwym. Ant. *(=obserwowanych).*
Objektywowanie, a, blm., czynność cz. **Objektywować.**
Objektywowy przym. od **Objektyw:** Deska objektywowa.
Objem, u, blm. *wymiar wewnętrznej objętości, czyli tego, co ś. mieści w budynku, statku, naczyniu, składzie, sklepie, piwnicy, statku wodnym, beczce, kadzi, kuble, skrzyni i t. d.* Łab. <Ob + JM/IM/JĘ>
† **Objemca, y,** lm, **y l.** *ten, co obejmuje:* Iż nad samą fortuną zemścić ś. nie mógł, na mnie, jako na uczestnika i na objemcę fortuny onej, porwał ś. Błaż. **2.** *przedsiębierca.* Sł. wil. <Ob + JM/IM/JĘ>
× **Objemiec, mca,** lm. **mce** apt. p. **Objemnik.**
Objemka, i, lm. **i, Nasuwka** mech. *rodzaj szerokiego pierścienia, obejmujący końce dwuch rur w miejscu, gdzie ś. one stykają.* <Ob + JM/IM/JĘ>
Objemnik, a, lm. **i,** × **Objemiec,** × **Objątek, Zaróbka** apt. (medicamentum excipiens) *ten składnik leku, który chociaż sam nie wywiera żadnego skutku, a. podrzędny tylko, całości nadaje kształt wymagany.*
Objemność, i, blm., **Objętość, Pojemność** *zdolność naczynia do objęcia pewnej ilości ciała innego:* O. beczki wynosi 35 garncy.
[**Objesić, i, ił**] p. **Obwiesić.**
[**Objesień**], *przez jesień, jesienią.* <Ob + Jesień>
[**Objesny**], † **Objeśny** *żarłoczny, obżarty, łakomy:* Krowa objesna *(= nie przebierająca, niewybredna w jedzeniu).* <Ob + JAD>
[**Objeszenie, a,** blm.] czynność cz. **Objesić.**
[**Objeś, a,** lm. **e**] p. **Obieś.**
Objeść, obje, objadł, nied. **Objadać** a) co z czego, na czym=*wyjeść dokoła; jedząc, obrać, oskubać; ogryźć:* Szarańcza nietylko łąki i zboże, ale i gałęzie z drzewa objadała. Stryjk. Chłopiec, na drzewie siedząc, wiśnie objadał. Haur. Pies objada mięso z kości. Przen.: Trzy miesiące temu uszy mnie objadała prośbami, abym go ratował. Orzesz. b) co z czego = *jedząc, ogołocić; ogryźć:* Robaczek, gdy tę morwę napada, krętą ją zatoką dokoła objada. Toł. Psy objadły trupy aż do kości. Bardz. Niesforna drużyna, objadszy tylko okolice, a resztę przez swawolę spaliwszy, już ś. do rozsypki zabierała. Nar. Objedli i opili nas do szczętu. Chodź. Chowaj psa, bo cię wiernie broni; koń cię obje, strzeż ś. koni; ale nigdy nie paś człeka, bo cię obje i oszczeka. Przen.: [A ja was z rozumu objadła]. **O. ś.** *opchać ś., opakować ś., jedząc; obezreć ś.:* Już ś. inni objedli, a jam jeszcze głodny. P. Koch. Mysz, kiedy ś. mąki obje, tedy ś. jej gorzka widzi. Prz. Objedli ś., opili, brali upominki, z twej zbytniej rozrzutności strojąc sobie drwinki. Tremb. Nie daj, Boże, abym ja ś. objadać miał, gdy drudzy głód cierpią. Skar. <Ob + Jeść>
† **Objeśny** p. **Objesny:** Trudno oddalić objeśnych ludzi od dobrej wieczerzy. Haur.
Objezdnik, a, lm. **cy l.** p. **Objezdny. 2.** myśl. *dojeżdżacz.*
Objezdny l. p. **Objazdowy. 2.** *który można objechać:* Knieja objezdna. **3.** × *mogący być ujeżdżonym:* Koń O. **O., ego,** lm. **i** rz., **Objeżdżacz, Objezdnik,** † **Objeźnik** *ten, co objeżdża konie, ujeżdżacz, kawalkator, berajter.*
Objeździć, i, ił, nied. **Objeżdżać,** im. **Objeżdżony** a. † **Objeżdżon l.** konia=*ujeździć, wprawić do jazdy, wyjeździć, wytresować, ułożyć, ukrócić:* O. konia pod siodłem, w zaprzęgu. Ci, którzy objeżdżają konie i ku gotowości je ćwiczą, nie odejmują im biegu ani skakania. Górn. Koń nieobjeżdżony jest waśniwy. B. B. Przen.: *ukrócić, poskromić, utemperować, pohamować:* Łacno swawolę, łacno O. królowi. Kochan. Niech O. swawolę śmie nieukróconą, a jego sprawy przyszłe wieki więc wspomioną. Kochan. Stefana Bóg

wzbudził, aby sąsiadów objeździł i ich hardość strudził. Km. **2.** sanie, wóz, powóz = *jeżdżąc, wypróbować, wyjeździć.* <Ob + Jeździć>

† **Objeźnik, a,** lm. **cy** p. **Objezdny.** Mącz.

Objeżdżacz, a, lm. **e** l. *ten, co objeżdża, dozorując.* L. **2.** p. **Objezdny.** <Od Objeżdżać>

Objeżdżać, a, ał l. p. **Objechać. 2.** p. **Objeździć.**

Objeżdżanie, a, blm., czynność cz. **Objeżdżać:** a) O. urzędowe, doglądając, *lustratio.* Kn. O. swojego okręgu. b) O chwytaniu i objeżdżaniu a. ukróceniu źrzebców. Trzyc.

Objeżdżenie, a, blm., czynność cz. **Objeździć.**

† **Objeżdżon** p. **Objeździć:** Polężesz strzałą niemężnej ręki prędko O. Kochan. *(= zwyciężony, zabity).*

[**Objeżdżyk, a,** lm. **i, Obieszczyk**] *konny strażnik pograniczny:* Zmarzło na śmierć trzech objeżdżyków rosyjskich. <Ros. objezdčikъ>

Objęcie, a, lm. **a** l. blm., czynność cz. **Objąć. 2.** × O. p. **Objętość:** Świat cały w swoim objęciu. Troc. Z wielkości objęcia nie można wnosić wielkości bryły i miąższości ciała. Rogal. **3.** a. w lm. *ramiona w chwili obejmowania, przytulania kogo; uścisk:* Słupa tego chłop duży jednym nie opnie objęciem. Troc. Schyliła ś. w jego objęcia. Mick. W objęcia przyjaciół, żegnając ś., pada. Mick. Posłuszni temu, którego trzymali w objęciu. Mick. Objęcia wrogów i śmierć nie rozłączy. Mick. Teraz zbolałe serce rzeźwi ś. na nowo, gdym w objęciach mojego Rodryga. Mick. Płakałem, pomnisz, kiedy ś. wydarłem na wieki wieków z twojego objęcia. Mick. Wydrzeć dziecko z objęć matczynych. Może będziesz szczęśliwa w lubej rodziny objęciach. Mick. *(= na łonie rodziny).* Wracaj, o Anno! ty będziesz szczęśliwa; w twoim objęciu zalałbym ś. łzami. Słow. Długo jeszcze po świecie błąkać ś. potrzeba, aż ją Bóg w swoje O. powoła. Mick. *(= na swoje łono).* Rzucili ś. nawzajem w objęcia i wszyscy ś. rozpłakali. Mick. Przen.: Objęcia Morfeusza = *sen.* Głóg w objęciu kalin. Mick. **4.** × O. *pojęcie, wyobrażenie:* Kto o przedmiotach, zamiarach i środkach prawej filozofji wyrazistsze ma objęcie... Szan. **5.** × O. *pojętność, rozwinięcie umysłowe, inteligencja, rozgarnięcie, zdolność, spryt:* Mieć bystre O. Sł. wil. Chłopiec z objęciem. <Ob + JM/IM/JĘ>

× **Objęt, u,** lm. **y** p. **Objętość.**

Objętka, i, lm. **i** bot. p. **Pszenica**

Objętki, ów, blp. *sieci, obejmujące knieje:* Wjechał do wielkiej puszczy, psy rozsworowano, mniejsze sieci i mocne O. stawiano. Mor.

Objętliwość, i, blm. rz. od **Objętliwy:** Popisywać ś. tęgością głów i objętliwością żołądków. Krasz.

Objętliwy, × **Objętny** *mogący objąć.* <Ob + *Jętliwy, od JM/IM/JĘ>

Objętność, i l. × O. blm. rz. od **Objętny. 2.** † O. p. **Objętość:** O., *superficies solidorum,* pole powierzchowne brył. Sol.

× **Objętny** l. p. **Objętliwy. 2.** *pojętny, zdolny, rozgarnięty, inteligientny, rozwinięty umysłowo, sprytny.* **3.** *który można objąć.* **4.** *dający ś. objąć rozumem, zrozumiały, przystępny dla umysłu.*

Objętościowo przys. od **Objętościowy,** *pod względem objętości, co do objętości.*

Objętościowy przym. od **Objętość:** Stosunek O. wodoru. Oznaczenie objętościowego składu wody. Mat.: Elementy objętościowe lub elementy objętości.

Objętość, i, lm. **i** l. a. × **Objęcie,** × **Objąt,** × **Objęt,** × **Obejm,** † **Objętność** fiz. i mat. *wielkość przestrzeni, zajętej przez ciało fizyczne lub matematyczne:* O. graniastosłupa, równoległościanu, ostrosłupa, walca, kuli, elipsojdy. Element objętości. Ciała równej objętości, różnej objętości. P. **Bryłowatość.** × Przen.: *wielkość, zakres, rozmiary; doniosłość:* Rzadko kiedy trzymałem kogo do chrztu, żeby nie obarczać siebie obowiązkami, których O. rozumiem. Rzew. **2.** p. **Objemność:** Naczynie objętości dwuch garncy. <Ob + JM/IM/JĘ>

× **Objicjent, a,** lm. **ci** *oskarżony:* Przyszłoby ś., na gołym objicjencie kondemnatę otrzymawszy, wiatr po ukrainach uganiać. Mat. <Łć. objiciens, 2 pp. objicientis, właściwie = zarzucający, oskarżający>

Objuczać, a, ał p. **Objuczyć.**

Objuczanie, a, blm., czynność cz. **Objuczać.**

Objuczenie, a, blm., czynność cz. **Objuczyć.**

Objuczyć, y,ył *obciążyć, obładować jukami:* O. muły, wielbłądy. Tu ś. spotykają objuczone osiołki. Krasz. <Ob + Juczyć>

Objuszać, a, ał p. **Objuszyć.**

Objuszanie, a, blm., czynność cz. **Objuszać.**

Objuszenie, a, blm., czynność cz. **Objuszyć.**

Objuszyć, y,ył, nied. **Objuszać** *owalać, oblać juchą, obroczyć:* Objuszona sierć. Jord. <Ob + Juszyć>

[**Obkadzać, a, ał**] p. **Okadzić:** O. pszczoły.

[**Obkadzanie, a,** blm.] czynność cz. **Obkadzać,** *okadzanie.*

[**Obkadzenie, a,** blm.] czynność cz. **Obkadzić.**

[**Obkadzić, i, ił**] p. **Okadzić.** <Ob + Kadzić>

Obkarmiać, a, ał p. **Okarmić:** Chcesz dziękować ludziom, którzy mię pochwałą przesadzoną a. niedosadzoną obkarmiają. Słow.

Obkarmianie, a, blm., czynność cz. **Obkarmiać.**

Obkarmić, i, ił p. **Okarmić.** Das. <Ob + Karmić>

Obkarmienie, a, blm., czynność cz. **Obkarmić.**

[**Obkartować się, uje ś., ował ś.**] *najeść ś., objeść ś.* <?>

[**Obkartowanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obkartować ś.**

× **Obkąsać, a, ał** p. **Okąsać.** Das. <Ob + Kąsać>

× **Obkąsanie, a,** blm., czynność cz. **Obkąsać.**

× **Obkąsić, i, ił** p. **Okąsać:** Obkąszony. Koch. J.

× **Obkąszenie, a,** blm., czynność cz. **Obkąsić.**

Obkimować, uje, ował kosz. *obrobić kimą.* <Ob + Kimować>

Obkimowanie, a, blm., czynność cz. **Obkimować.**

Obkleić, i, ił p. **Okleić.** <Ob + Kleić>

Obklejać, a, ał p. **Okleić.**

Obklejanie, a, blm., czynność cz. **Obklejać,** *oklejanie.*

Obklejenie, a, blm., czynność cz. **Obkleić,** *oklejenie.*

Obkład, u, lm. **y** ogr. *nawóz naokoło skrzyni inspektowej.* <Ob + KŁAD>

Obkładać, a, ał i **O. ś.** p. **Obłożyć:** Pewne lekarstwo chorobie podagry, nogi winnemi obkładają lagry. Pot. Wieńcami nawy obkładają. Koch. J. Nie obkłada ś. próżną gwardją. Falib. <Ob + Kładać>

Obkładanie, a, blm., czynność cz. **Obkładać.**

Obkładanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obkładać ś.**

Obkładka, i, lm. **i** p. **Okładka.**

Obkładkowy przym. od **Obkładka:** Rury obkładkowe *(=obkładkę stanowiące).*

[**Obkolendować, uje, ował**] p. **Obkolędować:** Rodzice każą O. wszystką dziatwę, by lepiej rosła. <Ob + Kolendować>

[**Obkolendowanie, a,** blm.] czynność cz. **Obkolendować.**

Obkolenie, a, blm., czynność cz. **Obkolić,** *okolenie:* Odparto nieprzyjaciela, ale na O. już trzeci bardzo blizki wał kończył. Moracz.

[**Obkolędować, uje, ował, Obkolendować** kogo] *śpiewać komu kolędy.* <Ob + Kolędować>

[**Obkolędowanie, a,** blm.] czynność cz. **Obkolędować.**

Obkolić, i, ił p. **Okolić:** Najlepiej zrobi, jak warownie obkoli i bez zaczepki sobie pójdzie dalej. Moracz. Bawić przeciwnika układem, a O. go zasadzkami. Moracz. <Ob + Kolić>

[**Obkoło**] p. **Około.** <Ob + Koło>

Obkorywać, a, ał *korę zdzierać, ogryzać:* Wyrąbywano iwinę, którą zające obkorywały. <Ob + *Korywać, od Kora>

Obkorywanie, a, blm., czynność cz. **Obkorywać.**

[**Obkosić, i, ił**] *skosić naokoło.* <Ob + Kosić>

Obkoska, i, lm. **i** (na Rusi) *jeden z obowiązków pańszczyźnianych kmiecia:* Do powinności należą: zaorki, oborki, zakoski, obkoski, zażynki, obżynki. Goł. Dodajmy do tego te niezliczone zaorki, oborki, zakoski, obkoski. Rol. <Ob + KOS>

[**Obkoszenie, a,** blm.] czynność cz. **Obkosić.**

Obkrajać, e, ał p. **Okroić.** <Ob + Krajać>

Obkrajanie, a, blm., czynność cz. **Obkrajać.**

Obkrawać, a, ał p. **Okroić.**

Obkrawanie, a, blm., czynność cz. **Obkrawać.**

Obkrawek, wka, lm. **wki** p. **Okrawek.**

× **Obkrążać, a, ał** p. **Okrążyć:** Obkrążają, tłoczą ś. dokoła starego monarchy. Stasz.

× **Obkrążanie, a,** blm., czynność cz. **Obkrążać,** *okrążanie.*

× **Obkrążenie, a,** blm., czynność cz. **Obkrążyć.**

Obkrążyć, y,ył I. × O. p. **Okrążyć:** Morze ziemię obkrążyło. Otw. Pięknym lasem w koło obkrążony. Otw. **2.** [O.] *obwiązać:* Kapkę obkrążą jedwabną chustką. <Ob + Krążyć>

[**Obkredować się, uje ś., ował ś.**] *opisać naokoło siebie koło kredą:* Wzion kréde święcono i tak obkrédował sie wkoło. <Ob + Kredować>

[**Obkredowanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obkredować ś.**

[**Obkreślenie, a,** blm.] czynność cz. **Obkreślić.**

[**Obkreślić, i, ił**] p. **Określić:** Obkréślył kółko trzechkrólową kredą. <Ob + Kreślić>

× **Obkręcać, a, ał** p. **Okręcić:** Pas skórzany kilka razy obkręca. Stasz.

× **Obkręcanie, a,** blm., czynność cz. **Obkręcać,** *okręcanie.*

× **Obkręcenie, a,** blm., czynność cz. **Obkręcić,** *okręcenie.*

[**Obkręcenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obkręcić ś.**

× **Obkręcić, i, ił** i [**O. ś.**] p. **Okręcić:** [Niech ś. obkręcę w tańcu]. <Ob + Kręcić>

Obkroić, i, ił p. **Okroić:** Z malogranatu obkroiwszy skórkę... Trzyc. <Ob + Kroić>

Obkrojenie, a, blm., czynność cz. **Obkroić.**

Obkucie, a, blm., czynność cz. **Obkuć.**

Obkuć, uje, uł, nied. **Obkuwać** ucz. *nauczyć ś. z wielkim mozołem.* <Ob + Kuć>

†**Obkupować, uje, ował** p. **2. Okupować:** (Nieprzyjaciel) obkupowanej od naszych góry posiłkować nie może. Mosk. <Łć. occupare a. obcupare>

†**Obkupowanie, a,** blm., czynność cz. **Obkupować.**

Obkurzać, a, ał p. **Okurzyć.**

Obkurzanie, a, blm., czynność cz. **Obkurzać,** *okurzanie.*

Obkurzenie, a, blm., czynność cz. **Obkurzyć,** *okurzenie.*

Obkurzyć, y,ył p. **Okurzyć.** <Ob + Kurzyć>

[**Obkusować, uje, ował**] *skrócić, uczynić kusym.* <Ob + *Kusować, od Kusy>

[**Obkusowanie, a,** blm.] czynność cz. **Obkusować.**

Obkuwać, a, ał p. **Obkuć.**

Obkuwanie, a, blm., czynność cz. **Obkuwać.**

[**Oblabdać, a, ał**] p. **Oblaptać:** Taki oblabdany, hańbiem sie iść ku panom. <p. Oblaptać>

[**Oblabdanie, a,** blm.] czynność cz. **Oblabdać.**

× **Oblacja, i,** lm. **e** *złożenie na ofiarę, ofiarowanie:* O chlebach, które ś. prosforami nazywają, oblacją a. przynos, prawisz, iż to jest niepotrzebne, że je ludzie na ofiarę przynoszą. Pim. Nie zabroniono djakonom proskomizować, to jest oblacje czynić. Pim. <Łć. oblatio>

Oblacjonarjusz, a, lm. **e** *djakon a. subdjakon, podający papieżowi przy mszy hostję.* <Śr. Łć. oblationarius>

Oblać, eje, ał, 3 os. lm. czasu przeszłego **oblei** a. [**oblali**], nied. **Oblewać** I. *lejąc, zmoczyć, ochłustać:* O. kogo wodą. Oblej, zagon wodą. Troc. O. ubranie zupą, sosem *(=splamić).* Wypadła, jakby oblał ją gorącym warem. Min. Jakby go zimną wodą oblał. Kn. Przen.: O. zimną wodą, chłodem = *ostudzić, otrzeźwić, powstrzymać, pohamować, rozczarować:* Chciał ś. bratu rzucić na szyję, ale ten oblał go zimną wodą zaraz po pierwszym słowie. Takie przyjęcie oblało mię chłodem. Spojrzy, że jakby kto mrozem oblał duszę. Reym. — O. krwią = *zakrwawić.* Nieraz tej ziemi broniąc, własną krwią ją oblewali. Sł. wil. Przodkowie tę ziemię krwią swoją i potem oblei. Przen.: O. kogo, co łzami (boleści) = *płakać nad kim a. nad czym, opłakać kogo a. co:* Wypadek ten oblał rzewnemi łzami. Dosyć mi będzie, że mi starzec siwy pobłogosławi i obleje łzami. Słow. O. kogo łzami radości = *płakać z radości, że ś. kogoś ogląda.* Przyjście dziecka na świat obleli łzami radości. Przen.: Patrząc na morderstwa, żałością serce swe oblewał. Skar. *(=napełniał).* **2.** *lejąc ś., zmoczyć:* Deszcz mię oblał całego. Oblały go zimne poty. Pot mi czoło oblewa. Miał twarz oblaną potem. Łzami oblane oczy. L. *(=zalane).* Ręce krwią oblane. Oblany byłem krwią i nieopatrzony jeszcze. Niem. Siłu ich krew oblała między kuflami. Li. **3.** żart. *uczcić pijatyką:* Musimy O. nowe ubranie. Trzeba O. instalację. Bał. Chłop chrzciny O. musi wódką. Kolb. [Grajkowie piją do druchen gorzałkę i wzajem są częstowani, co ś. zowie oblewać druchny]. **4.** *przerznąć co wodą, zrosić,* nied. *płynąć przez co:* Franeja, kraj żyzny, pięknemi rzekami oblany. Wyrw. Przemyską ziemię San oblewa. Nar. Rozległe pola i żyzne oblewa Gopło. Kras. Oblewa Wiślicę rzeka Nida. Niem. **5.** *otoczyć wodą:* Wyspa jest część ziemi, ze wszech stron wodą oblana. Sł. wil. Wyspa, którą z przodu ocean, z boków i tyłu Ren oblewa. Nar. Przen. *obstąpić, otoczyć, okrążyć, okolić, opasać:* Spity lud zbrojny w koło kapliczkę oblewa. Słow. **6.** *powlec, pociągnąć, posmarować:* O. co smołą, woskiem, lakiem, ołowiem, cyną. But jak oblany. Chodź. *(= taki obcisły, jakby nim nogę oblano).* Przen.: Przywiózł tu tę złotem oblaną

córę. L. *(=obsypaną złotem, posażną).* **7.** przen. *obrzucić, ogarnąć, objąć:* Mówiła, oblewając Edmunda wdzięcznym spojrzeniem. Bał. O. światłem *(=zalać).* Słońce oblewa ziemię promieniami. Troc. Miejsce słonecznym promieniem oblane. Troc. Meteor oblał swym światłem całą okolicę. Wtym budzą mię rażące meteoru błyski, niebo, ziemię i góry oblał potop złoty. Mick. Błyskawice oblały ciemne kąty wieśniacze. Len. Zobaczysz łunę, co niebieskie stropy krwawym płomieni ruczajem obleje. Mick. Wzgórze zewsząd jakby morzem czerwonego połysku oblane. Słow. Lampa kręgiem światła jej postać oblewa. Krasiń. Niższe piętra oblała tumanu powłoka. Mick. **8.** przen. *pokryć, powlec:* Twarz mu oblał rumieniec wstydu. Twarz jej oblał kolor trupi. Rod. *(= zbladła).* Demosten, gdy ujrzał młodzieńca wstydem oblanego, rzekł: Taka barwiczka cnoty jest. Petr. *(=zaczerwienionego).* Hańbą oblany stoi. Mat. **9.** ucz. i [O.] *zbić:* [Kunia batem obliwa]. **O. ś. l.** *lejąc co na siebie, zmoczyć ś.:* Oblewać ś. codzień zimną wodą. Oblał ś. zupą. **2.** *zostać zmoczonym czymś lejącym ś.:* Frak mu ś. oblał sosem. Twarz mu ś. oblała potem, łzami. Krwawym ś. potem wprzód O. potrzeba, niż człek poczciwy przyjdzie do chleba *(=krwawo ś. napracować).* Krwią własną ś. obleje i pada pośród jej fal kipiących. Krasiń. Nieraz ś. smoleński zamek krwią oblał. Stryjk. Przen.: Serce krwią ś. oblało *(= boleść je przeniknęła).* Serce mu ś. żalem i gniewem oblało *(= napełniło ś.).* **3.** przen. *pokryć ś., powlec ś.:* Twarz mu ś. oblewa rumieńcem wstydu i gniewu. Zaczerwienił ś. od złości, oblał ś. żółcią zazdrości. Mick. Oblewa ś. wstydem, miesza ś. L. *(=czerwieni ś., rumieni ś).* **4.** nied. myśl. *tłuszczem obrastać, tłuścieć.* <Ob + Lać>

Oblader, dra, lm. **dry l.** [O.] *rzemień przechodzący przez grzbiet koniowi a przytrzymujący postronki.* **2.** *rodzaj gwoździa.* **3.** a. **Obladra, Odrzynek, Odskórek, Okrajek, Okrajka, Opoła, Opółka, Opołek, Oszast, Obszast, Zrzyna, Zrzynka, Czwartynek, Ćwartynek** leśn. *deska boczna z kloca, z jednej strony płaska, z drugiej zaokrąglona.* <Nm. Ableder>

Obladra, y, lm. **y l.** [O.] *zeszyty we dwoje rzemień, przez który przeciąga ś. postronek u boku konia w zaprzęgu.* **2.** †O. *obłąk u rękojeści broni siecznej, jelca.* Troc. **3.** leśn. p. **Oblader. 4.** [O.] przen. = a) *przybłęda.* b) *człowiek (szczeg. kobieta) zaniedbany tak co do powierzchowności, jako też i moralnie.* c) *kobieta cienka, chuda, bez figury.* <p. Oblader>

Oblagować, uje, ował *oszukać, wywieść w pole za pomocą blagi.* <O + Blagować>

× **Oblagować, uje, ował** *ściąć i okrzesać z gałęzi drzewo.* <Zam. Oblakować, od Oblak>

Oblagowanie, a, blm., czynność cz. **Oblagować.**

× **Oblagowanie, a,** blm., czynność cz. × **Oblagować.**

Oblak, a, lm. **i l.** [O.] = a) *kawał drzewa obłego (np. cienki pień); kłoda drzewa okrągłego nieociosaneyo; okrąglak grubości łaty:* O. na dwoje rozdarty daje dwie żerdzie. Sł. wil. b) *żerdź.* c) *duży kij.* d) *kij juhaski.* Matl. e) *kamień obły, podłużnookrągły.* f) *człowiek niepotrzebny, słowo obelżywe dla biurokratów.* **2.** lek. (cylindroma, sarcoma carcinomatosum) *nowotwór złośliwy rakowaty.* <Od Obły>

[**Oblaka, i,** lm. **i**] *kij, tyka.*

Oblakowy przym. od **Oblak:** Płot O.

Oblamka, i, lm. **i l.** a. **Oblamówka, Oblamowanie** *tasiemka a. sznurek, którym ś. coś obszywa po brzegach, lamówka, wypustka.* **2.** [O. a. **Oblanka, Oblańka**] *sznurek z wełny zabarwionej, włóczka:* Pelerynka obszyta karmazynową oblamką. **3.** *ozdoba na brzegu arkusza, laurki.* <Od Oblamować>

Oblamować, uje, ował, nied. **Oblamowywać** *obszyć po brzegach taśmą, galonem, futrem:* O. trzewiki. O. suknię sznurkiem jedwabnym. O. narzutkę futrem. O. kapelusz złotym galonem. <Ob + Lamować>

Oblamowanie, a l. blm., czynność cz. **Oblamować:** Z wydry bywają futra piękne do oblamowania szat. Haur. **2.** lm. a p. **Oblamka.**

Oblamowywać, uje, ywał p. **Oblamować.**

Oblamowywanie, a, blm., czynność cz. **Oblamowywać.**

Oblamówka, i, lm. **i** p. **Oblamka:** Oblamówki sukmany na zwarciu są z czerwonego sukna. <Od Oblamować>

Oblanie, a l. blm., czynność cz. **Oblać:** Codzienne O. ramion zimną wodą jest zdrowe. Po takim oblaniu zimną wodą zamknął ś. w sobie. Byliśmy u niego na oblaniu awansu *(=na oblewinach).* **2.** × O., lm. a *nabrzmiałość, spuchnięcie:* W zastarzałych świerzbach, liszajach, w oblaniach ciała lub głowy, pijawek używają. Perz.

Oblanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oblać ś.**

[**Oblanka, i,** lm. **i**] p. **Oblamka.**

Oblany l. im. od **Oblać. 2.** a. **Żerny** myśl. *tłusty:* Bekas, dubelt O. Przepiórka oblana.

[**Oblańka, i,** lm. **i**] p. **Oblamka.**

[**Oblaptać, a, ał, Oblabdać**] *oblocić, zaszargać, zanieczyścić odzież od dołu, obsypać, ochlapać:* Oblaptany *(= zaszargany, zabłocony).* <Ob + Laptać>

[**Oblaptanie, a,** blm.] czynność cz. **Oblaptać.**

× **Oblask, u,** lm. **i** *blask naokoło rozlewający ś.:* Jak słodki zapadające słońce wydaje O.! Węg. Wskroś tęcze i oblaski. Kon. O. nieba. Przyb. Przen.: Już niebawem miało upaść przed jego potęgą złote Bizancjum, ale jeszcze stało w purpurowych oblaskach starej sławy. Ostr. S. Choć spełzł zewnętrzny O., mam stałą odwagę. Przyb. *(=blask, świetność).* <O + BL(ASK)/BŁ(YSK)>

× **Oblaskiwać, uje, iwał** p. **Oblasknąć.**

× **Oblaskiwanie, a,** blm., czynność cz. **Oblaskiwać.**

× **Oblaskliwy** *blask naokoło rzucający:* Od płomieni strasznej pożogi daleko oblaskliwe ś. łuny po morzu rozwleką. Przyb.

× **Oblasknąć, nie, nął,** nied. × **Oblaskiwać,** × **Oblaskować** *blaskiem obrzucić, oświetlić, opromienić:* Nas zachodzące słońce oblaskło promieniem. Przyb. Jeszcze ś. cień twych ramion zbytnim światłem żarzy, tak oblaskując niebo z twej zakrytej twarzy, iż najświatlejszy seraf zbliżyć serca nie ma. Przyb. × **O. ś.** *otoczyć ś. blaskiem.* <Od Oblask>

× **Oblasknienie, a,** blm. **l.** czynność cz. **Oblasknąć. 2.** p. **Oblasknienie ś.**

× **Oblasknienie się, a ś.,** blm., × **Oblasknienie** czynność cz. **Oblasknąć ś.**

× **Oblaskniety,** × **Oblaskniony** im. od **Oblasknąć.** Przyb.

× **Oblaskniony** p. **Oblaskniety:** Wielkim światłem O. Przyb.

× **Oblaskować, uje, ował** p. **Oblasknąć.**

× **Oblaskowanie, a,** blm., czynność cz. **Oblaskować.**

[**Oblastrować, uje, ował**] *obmówić, obgadać, łatkę przyczepić.* <Ob + *Lastrować, z Nm. lästern>

[**Oblastrowanie, a,** blm.] czynność cz. **Oblastrować.**

Oblaszczka, i, lm. **i** myśl. *śnieg lśniący ś. i z wierzchu zmarzły, po którym polować nie można, gdyż ś. psy załamują.* <p. Oblask>

Oblat, a, lm. **ci l.** *dziecię poświęcone przez rodziców Panu Bogu na zakonnika.* **2.** *osoba świecka, oddająca ś. na służbę klasztorowi wraz z mieniem i dziećmi.* <Łć. oblatus=ofiarowany>

Oblata, y, lm. **y l.** †O. *ofiara, dar składany w ofierze:* Gdy przyniesiesz oblatę ofiary, biała mąka będzie ofiarą twoją. Wuj. **2.** †O. p. **Opłatek:** Gdy biskupa chowano, prosforę a. oblatę na piersi mu kładziono. Pim. **3.** *opłatki rozno-szone przed Bożym Narodzeniem.* **4.** praw. (w daw. Polsce) *przeniesienie aktu z ksiąg niewłaściwych do właściwych:* Jeżeli interesant przyniósł pismo już gotowe i kazał je tylko zaregiestrować do księgi i podpisać, nazywało ś. to roboracją; jeżeli zaś całą rzecz ustnie a. na piśmie podał, żądając dosłownego zapisania w księdze, zwano to oblatą. Gl. Przeniesienie aktu z ksiąg grodzkich do właściwego ziemstwa zwano oblatą, a wpisanie przeniesionego aktu aktykacją. Kancelarje grodzkie od oblaty żadnej zapłaty nie wezmą. Vol. <Łć. oblata dosł. = ofiarowana>

Oblatacja, i, blm. p. **Oblatowanie.** <Od Oblata>

Oblatacyjny przym. od **Oblatacja:** Obok właściwego tekstu ustawy podano formułkę oblatacyjną. Balc.

Oblatać, a, ał p. **Oblecieć.** <Ob + Latać>

Oblatanie, a, blm., czynność cz. **Oblatać.**

[**Oblateczka, i,** lm. **i**] *listek suchy:* Wianyszek nie cały, cztery oblateczki z niego obleciały. Kolb. <Od Oblatać>

Oblatka, i, lm. **i** forma ż. od **Oblat:** Oblatki rzymskie składają znaczne sumy, których kościół używa na cele święte, nie czynią ślubów żadnych, ale są obowiązane do pewnych dewocji. Orzesz.

[**Oblato**] *w lecie, latem, przez lato.* <Ob + Lato>

Oblatować, uje, ował *wpisać do akt:* O. dokument w księgach grodzkich. Akt oblatowany. <Od Oblata>

[**Oblatować, uje, ował**] p. **Oblecieć:** Listeczki będą O.

Oblatowanie, a, blm., **Oblatacja** czynność cz. **Oblatować:** O oblatowaniu metryk szlacheckich w własnym grodzie. Vol.

[**Oblatowanie, a,** blm.] czynność cz. [**Oblatować**].

Oblatywać, uje, ywał p. **Oblecieć. O. ś.** bart. (o pszczołach) *wylatać z ula.*

Oblatywanie, a, blm., czynność cz. **Oblatywać.**

Oblatywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oblatywać ś.**

Oblazg, u, lm. **i** gór. p. **Obłazg:** Głębiej o sążni 24 leży bogata ruda oblazgiem. Św. <p. Obłazg>

× **Oblazłość, i,** blm. rz. od **Oblazły:** Pleszowatość i O. głowy. Syr.

× **Oblazły** *który oblazł* = a) *łysy:* Maścią tą głowę oblazłą mazać, włosy rości. Spicz. Łysy koń, łysinę białą mający, nie oblazłą, jak łysy człowiek. Kn. b) *wytarty:* Futro oblazłe. L. Oblazła szata. Troc. c) *wyblakły:* Kolor, materjał O. d) *łuszczący ś.:* Ciało oblazłe. Skóra oblazła. e) [O.] *z którego skóra zlazła:* Znaláz swój swego, parsywy oblazłego. Prz. <Ob + LAZ/ŁAZ>

l. Oblec, ecze, ókł, × **Owlec,** [**Obewlec**], nied. **Oblekać, Oblóczyć,** †**Obłoczyć,** [**Obłoczyć**], × **Owlekać l.** kogo a. co w co a. czym = *odziać, ubrać w co:* Oblókł go w białą szatę. Gdy ś. z niego nagrawali, zewlekli go z pawłoki i oblekli go w odzienie jego. Leop. Człowieka w miękkie szaty obleczonego widzieć chcieli. Wuj. [A jak mnie macocha oblece, krewka ze mnie ciece]. O. kogo w kaptur, w habit, w suknię zakonną *(=ubrać kogo w habit przy składaniu ślubów zakonnych).* Przen.: O. kogo w kapturek p. **Kapturek.** Oblekać kogo w inną szatę *(=przerabiać, przekabacać).* Bruk, ziębiącą obleczony szatą. Mick. O. wilka w owczą skórę *(=kazać komu udawać niewiniątko).* Przen.: Myśli krwawe, jakie Makbetowi poddaje własna ambicja, uplastyczniona przez trzy wiedźmy, potrzebują jeszcze podparcia i zachęty istotnej, obleczonej w ciało kobiety *(=mającej ciało).* Ziemia obleczona w dojrzałe pszenice, żyta. Żer. Zapał tworzy cudy, nowości potrząsa kwiatem i obleka nadzieję w złote malowidła. Mick. [Czarno kogo oblekać] = *czernić, obmawiać.* **2.** × O. co czym = *powlec, oblać, oblepić:* Migdały cukrem obleczone. Sien. **3.** przen.: O. co = *pokryć, rozciągnąć ś. na czym:* Jakaś myśl jeszcze ciemna i daleka w niepewnych rysach ukaże ś., mija, i znowu wschodzi, całą twarz obleka. Mick. Pójdę z tego domu smutkiem obleczony. L. **4.** *włożyć, wdziać:* O. koszulę *(=włożyć na siebie koszulę, ubrać ś. w koszulę).* [Oblekę ja kontusz]. Pśń. Lekkie nareszcie oblókszy nankiny, modnej młodzieży przywoływam koło. Mick. O. co na kogo a. komu, na co = *włożyć, wdziać co na kogo, na co:* Oblekać koszulę choremu. Sł. wil. Wżdy od Hefajsta naści tę przesławną zbroję; ślicznieszej nikt na barki nie oblekał swoje. Ryd. Przen.: Bóg oblókł na ś. ciało. Mias. *(=wziął, przyjął).* Z góry i zdaleka coś błyszczy, choć widocznych kształtów nie obleka. Mick. *(=nie przybiera).* **O. ś.** *odziać ś., ubrać ś.:* Pierwej sto godzin wyciecze, nim ś. niewiasta oblecze. Prz. Kapłani oblekli ś. we włosienice. Wuj. Przen.: O. ś. w inną szatę = *odmienić postępowanie, zmienić ś:* W inszą ś., jak mówią, suknią O., inaczej niźli pierwej żyć potrzeba. Skar. O. ś. w oślą skórę = *być nieposłusznym, leniwym.* O. ś. w ciało = *wziąć na ś. ciało, wcielić ś.* Przen. *pokryć ś. czym:* Ziemia ś. oblokła w trawę, w kwiaty. Obloką ś. pola w dróbi, a doliny ubiorą ś. zbożem. Bud. Ziemia obleka ś. śniegiem. Sł. wil. Niebo oblekło ś. chmurami. Sł. wil. Dwie twarze w jeden ś. rumieniec oblekły. Mick. Zmienna ta natura z równą łatwością oblekała ś. smutkiem i rozjaśniała weselem. Krasz. *(=przybierała postać smutną).* Przen. *przybrać co, przybrać ś. w co:* Oblekać ś. w pozory cnoty. Przen. *zmienić ś., przeistoczyć ś.:* Myśl obleka ś. w czyn. Idea oblokła ś. w rzeczywistość. Uczeń trzeba, aby sposobem czynienia był podobien mistrzowi, a mogłoby to być, aby ś. prawie weń oblókł. Górn. *(=przybrał na siebie jego postać).* <Ob + Wlec>

2. Oblec, legnie a. †**lęże, legł,** × **Oblegnąć,** †**Obleżeć,** nied. **Oblegać l.** *otoczyć wojskiem w celu zdobycia:* O. znaczy położyć ś. z wojskiem naokoło miasta lub fortecy dla zmuszenia do poddania ś. Kras. A. O. miasto, twierdzę, zamek, wojsko. Oblegam kogo wojskiem. Kn. Przyciągnął Nabuchodonozor do Jeruzalem, i oblegli je. Wuj. Mosty po Niemnie rzucili, Kowno do-

koła oblegli. Mick. Wilno tak długo, tak gnuśnie oblegał. Mick. Witołd, świeże zebrawszy szeregi, oblegał wojsko, na obóz napadał. Mick. **2.** przen. *opaść, obstąpić,* nied. *niepokoić:* Wierzyciele oblegają dłużnika. Biedni oblegają drzwi przytułku *(=dobijają ś. do drzwi).* Oblegać kogo swemi prośbami. **3.** przen. *obciążyć, przygnieść:* Niezmierny ciężar obległ mu serce. Stasz. **4.** †O. *położyć ś. na spoczynek:* Jeleń okrutnie zgrzany obległ na murawie i pod drzewem spoczywał. Żebr. Ptastwo w którychże lasach i kiedy oblega? Lubom. **5.** [O.] = a) *położyć ś. wskutek upadku sił, wskutek choroby:* Ledwie go z piwnicy wyprowadzili, obległ zaraz w łóżku i wkrótce przytomność utracił. Krasz. b) na kogo, na co = *pokryć kogo a. co, przylgnąć do kogo a. do czego:* Panny jak ś. wykąpały, to piérze znowu obległo na nie i poleciały sobie. **6. ś.** *osiąść, obniżyć ś.:* Ziemię przy drzewkach należy dobrze przygnieść, ażeby ś. potym nie obległa. Mur oblega ś. <Ob + Lec>

Oblecenie, a, blm., czynność cz. **Oblecieć:** O. włosów a. padnienie. Ocz.

[**Oblechczenie, a,** blm.] czynność cz. **Oblechczyć.**

[**Oblechczyć, y,ył**] *ulżyć.* <Ob + *Lechczyć, zam. Lekczyć>

Obleciały I. *który obleciał, opadły:* Włosy obleciałe. Prot. **2.** *z którego coś obleciało:* Drzewa podnosiły ś. nad parkany z obleciałemi już z liści gałęźmi. Krasz. <Od Oblecieć>

[**Obleciasty**] *niczego, niczegowaty; taki, co ujdzie, [obleci].*

Oblecieć, i a. [**obyleci**], 3 os. lm. **oblecą** a. [**obletą**], **ał,** nied. **Oblatać, Oblatywać,** [**Oblatować**] **I.** *unosząc ś. w powietrzu, okrążyć:* Przed deszczem jaskółki w koło jezior świegotliwe oblatywały. Otw. Coraz mnie kołem oblatywał bliżej. Od. **2.** *unosząc ś. w powietrzu, przelecieć w rożnych kierunkach:* Ptak lasek oblatywał. Troc. Takim grzmotem Twoje chluby nieskończoność niech oblecą. Mick. **3.** *unosząc ś. w powietrzu, zwiedzić:* Słyszcie mnie małe robaczki, co oblatujecie krzaczki. Groch. Sępy czarnym skrzydłem oblatują groby. Mick. Wzrok pjany wesela oblatywał gromady. Mick. **4.** *obiec; biegnąc, okrążyć:* Konia spiął ostrogami, wbiegł na wierzch opoki, obleciał w koło, znowu na dół gonił. Mick. Obleciałem kłomb kilka razy i nie jestem zmęczony. (Wilczyca) obleciała całą salę po dwa razy dokoła. Pol. **5.** *obiec w różnych kierunkach; biegając, przebyć, obejść:* Obleciałem całe miasto, szukając go. [Chłopcy z niedźwiedziem całą wieś obletą]. **6.** *biegając, zwiedzić a. poodwiedzać, obiec, obejść:* O. wszystkich znajomych. Obleciałem Mokotów, Wolę, Królikarnię. Niem. Com ja dróg odbył; ledwo jest taki kąt w Polszcze, któregobym nie obleciał. Kras. **7.** *pokryć, objąć;* przen. *napaść, opaść, owładnąć, opanować, zdjąć:* Samo niebo z Etny dym oblata. Koch. J. *(= wznosząc ś., okrywa).* Widzisz łąki nadbrzeżnej kobierce? Już je piasek obleciał. Mick. [Na noc należy dziecko tak układać do spania, aby go miesiączek nie obleciał] *(=aby światło księżyca nań nie padało).* Padnie do ziemi, śmierć go czarna obleciała. Szymon. Strach ich obleciał. Pilch. O dumny, gdyć fortuna pochlebi choć mała, o tchórzu, gdy cię trwoga w strachu obleciała! Bardz. Nieraz, gdy innych obleciały tchórze, do nieprzyjaciół sam najpierwej skoczył. Chr. Nagły srom oblała twarz zasępną Plutona. Kniaź. Począł mnie żal oblatywać. Rodz. Nieos.: [Masz apetyt na pieczeń? — Ani mię nie obleci]. **8.** *spaść naokoło, opaść:* Liście z drzewa obleciały. [Z wianka étery rutki ziela obleciały]. Leżały trupy na pował, jak robaczywe kiedy obleciały jabłka za trząśnieniem rózg. Żebr. × Włosy mu obleciały *(=wylazły).* Suknia z niego oblatuje. Troc. Tynk oblatuje. Oglądałem mury miasta, które były obleciały, i bramy jego, które były popalone. B. B. Na oprawę miast niebardzo był dbały Jagiełło, tak iż ich wiele obleciało za niego, które Kazimierz Wielki pomurował. Biel. M. **9.** [O.] *ujść, być niczego:* Kapusta obleci tego roku. <Ob + Lecieć>

[**Oblecistodołka, i,** lm. **i, Nawarka, Ratatajka, Zakręcajka**] *rodzaj polewki.* <Oblecieć + Stodoła>

[**Obleciświat, a,** lm. **y**] *obieżyświat, włóczęga.* <Oblecieć + Świat>

[**Oblecz, y,** lm. **e**] p. **Obleczenie.** <Ob + WLEK/WŁOK>

[**Oblecze, a,** lm. **a**] p. **Obleczenie.**

Obleczenie, a I. blm, czynność cz. **I. Oblec. 2.** [O., lm. **a** a. **Oblecz, Oblecze, Obleczki, Oblek**] *ubranie, szaty, odzież:* Na Gromniczną też dobrze, kiej kto ciepłe O. ma. Kon. Łata dziury w starym obleczeniu tatusia. Dyg. Syn Tydeusza zdjął O. Ml. Za temi drzwiami były takie oblecenia niebieskie, takie białe, co jesce bielse, niz łabędziowe pierze. Obleczenia na pierzyny *(=poszewki, powłoczki).*

Obleczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Oblec ś.**

[**Obleczki, czek,** blp.] p. **Obleczenie.**

× **Obleczyny, yn,** blp. p. **Obłoczyny.**

× **Oblednąć, nie, nął,** × **Oblednieć** *stać ś. bladym, zblednąć, przyblednąć.* < O + Blednąć>

× **Oblednieć, eje, ał** p. **Oblednąć.**

× **Oblednienie, a,** blm., czynność cz. **Oblednąć** i **Oblednieć.**

[**Oblega, i,** lm. **i, Odlega**] *kamień obrosły naokoło zbożem (które na końcu ma być zżęte).* <Ob + LEG/ŁOG>

[**Oblegacja, i,** lm. **e**] *zebranie ś. u kogoś w celu wspólnej pracy, darmo odbywanej.* < Łć. obligatio dosł. = zobowiązanie>

× **Oblegacz, a,** lm. **e** p. **Oblegający.** < Od Oblegać>

Oblegać, a, ał i **O. ś.** p. **2. Oblec.**

Oblegający im. od **Oblegać. O., ego,** lm. **y** rz., × **Oblegacz,** × **Oblęgierz,** × **Oblężca,** × **Oblężyciel,** × **Oblężeniec,** † **Obleżnik** *ten, co oblega miasto, twierdzę.*

Obleganie, a, blm., czynność cz. **Oblegać:** O. twierdzy. Maeterlinck wnosi do twórczości suggiestję i to, co wtedy nazywano obsessio, a na co mamy tylko niedokładnie rzecz malujący wyraz polski „O.“ Bog. W.

Obleganie się, a ś., blm., czynność cz. **Oblegać ś.**

† **Obległy** *który gdzieś ś rozłożył na stałe, osiadły:* Wmieszkanego i obległego we Włoszech Annibala Rzymianie kiedyś tedyś wymierzyli. Fal.

× **Oblegnąć, nie, nął** p. **2. Oblec:** Oblegnął Alrycha z wojskiem Stylikon. Biel. M.

× **Oblegnięcie, a,** blm., czynność cz. **Oblegnąć.**

Oblejcówka, i, lm. **i** *sznur konopny a. parciany, nakładany na rogi nieobuczonego wołu i służący do wodzenia go.* <Ob + *Lejcówka, od Lejc>

Oblejka, i, lm. **i, Pisetka** *flaszeczka cienką rurką zakończona, bez dna, służąca do opłókiwania filtrów.* <Ob + LE/LI>

[**Oblek, u,** lm. **i**] **I.** p. **Obleczenie. 2.** *obmowa, oczernienie.* **3.** w lm. *zarzuty, przywary, błędy.* <Ob + WLEK/WŁOK>

Oblekać, a, ał i **O. ś.** p. **I. Oblec.**

Oblekanie, a, blm., czynność cz. **Oblekać.**

Oblekanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oblekać ś.**

× **Oblektament, u,** lm. **y** a. **a** *uciecka:* Pocznie ś. tedy admiracja i O. wielki. Łoź. <Łć. oblectamentum>

†**Oblem** p. **Obel:** Kiedy O. jaskółki połkną już jeziora, a śrzon ostry pospina na brzegach komiegi... Mias.

†**Obleniały** *który obleniał, zleniwiały:* Smok z zimna O., a prózen srogości. Żebr. <p. Obleniec>

Obleniec, ńca, lm. **ńce, Dratewnica** zool. (nemathelminthes, entozoa nematoidea lm.) *nazwa robaków, stanowiących jedną z gromad robaków wnętrzaków.* <Od Obły>

†**Obleniec, eje, ał** *stać ś. nieco leniwym, trochę zleniwieć.* <Ob + × Lenieć>

†**Oblenienie, a,** blm., czynność cz. **Obleniec.**

× **Oblepa, y,** lm. **y,** × **Oblepienie I.** a. × **Oblepia** *rzecz, materjał, którym ś. coś oblepia.* **2.** *powłoka, którą coś oblepiono:* O. gruba ścian głos traci. Kn. Zdr. × **Oblepka.** <Ob + LEP>

× **Oblepia, i,** lm. **e** p. **Oblepa.**

Oblepiać, a, ał p. **Oblepić.**

Oblepianie, a, blm., czynność cz. **Oblepiać.**

Oblepianie się, a ś., blm., czynność cz. **Oblepiać ś.**

Oblepicha, y, lm. **y** bot. p. **Rokitnik.** <Od Oblepić>

Oblepić, i, ił, nied. **Oblepiać I.** *osmarować, obmazać czymś lepkim:* O. szpary gliną. O. co woskiem, smołą. **2.** *lepiąc, obłożyć czymś; okleić:* O. pudło papierem. Pełny wrzodów, by go oblepił. Mącz. **3.** *przylepić ś. naokoło, obelgnąć:* But jak oblepiony. Przen.: Od dni kilku ołowiane chmury oblepiły niebo. Jeż. *(= okryły).* Strome brzegi pogiętego w zakręty Smotrycza, oblepione chatami. Rol. *(= gęsto zabudowane).* **O. ś.** *poprzylepiać dokoła siebie:* Nie zapominaj, z jakiego wyszedłeś gniazda, i nie oblepiaj ś. piórkami, które nie twoje. Korz. <Ob + Lepić>

Oblepienie, a I. blm., czynność cz. **Oblepić. 2.** × O., lm. **a** p. **Oblepa.**

Oblepienie się, a ś., blm., czynność cz. **Oblepić ś.**

× **Oblepka, i,** lm. **i** p. **Oblepa.**

Oblepły *czymś lepkim naokoło pokryty:* Stała butelka z piwem i oblepła szklanka. Krasz. Do wsi wracał zbiedzony, zdziczały, czarny, żywicami O. Kon. <Ob + LEP>

†**Oblesny** p. **Obleśny.** Rej. Ciche i oblesne komentarze pana Dyzmy. Dziarzk. Uśmiech judaszowy, O. Dziarzk. <p. Obleśny>

†**Obleszczywy** p. **Obleśny:** Nie daj ś. tym obłudom zwodzić obleszczywym, co są chciwi na złoto, a gardzą poczciwym. Papr.

†**Oblesznie** przys. od **Obleszny:** Nieprzyjaciele w kącie O. a nieprzystojnie cieszą ś. z naszego nieszczęścia. Papr.

†**Obleszny** p. **Obleśny:** Są chytremi i oblesznemi skazicielami. Wer. My takowych zawsze ś. strzec mamy, w których mowę oblesznią, acz łagodną, znamy. Papr.

†**Obleśnie** przys. od **Obleśny:** To jest prawe dobrodziejstwo między poczciwemi, aby jeden drugiego nieobleśnie miłował. Rej.

†**Obleśność, i,** lm. **i** rz. od **Obleśny:** Aczci mają twarze człowiecze, ale swemi postawami, obleśnościami, ubiory, goleniem barzo ś. sobie odmienili, iż ledwe ku człowiekowi podobni. Rej. Sprosny jest a szkodliwy przymiot, szpetna O., chytra obłudność a plugawa nieprawda. Rej. Nie mógł go ani obleśnością, ani pieniędzmi na swą stronę przeciągnąć. Błaż. Sprawne bywają u mężów żeńskie obleśności, namowy i prośby. Błaż.

†**Obleśny I.** i [O.] a. †**Oblesny,** †**Obleszny,** †**Obleszczywy** *łaszący ś., przymilający ś., pochlebiający, układny, słodki a podstępny, obłudny:* (Wilczyca oswojona) była tak obleśną, jak tylko pies legawy bywa. Pol. W oczach świecił mu wyraz O. Jeż. Mieczysław prędko wierzącej Heleny obleśnym pokusza fortelem. Błaż. Zagrzewały w Władysławie nadzieję pogodzenia ś. obleśne Krzyżaków odpowiedzi. Błaż. Fałszywy i O. uśmiech. Dziarzk. **2.** Umysł O. = *gniewliwy, drażliwy.* Troc. <Ob + LES(T)/LŚ(Ć)>

†**Obletczenie, a,** blm., czynność cz. **Obletczyć.**

†**Obletczyć, y,ył** *zrobić lekkim, wypróżnić.* B. Sz. <Ob + *Letczyć, od [Letki] = Lekki>

[**Obleucha, y,** lm. **y**] = **Ableucha.** <Ros. opleucha>

Oblew I. × O., **u,** lm. **y** m. *woda oblewająca co dokoła:* Prócz oblewu rzeki z innych stron szańce miasta broniły. Nar. **2.** [O., **i,** lm. **wie** ż., **Oblewaka**] *ślizgawica.* <Ob + LE/LI>

[**Oblewaczka, i,** lm. **i**] *szmigus.* <Od Oblewać>

Oblewać, a, ał i **O. ś.** p. **Oblać.**

[**Oblewaka, i,** lm. **i**] p. **Oblew.**

Oblewanie, a, blm., czynność cz. **Oblewać;** lek. (affusio) *zlewanie ciała całego a. części jego płynami ciepłemi a. chłodnemi:* Ziemia czyrwona od krwie oblewania. Op. *(= rozlewu).* No to będzie O. Bał *(= pijatyka).* [O. wieńców] = *picie wieczorne po powrocie z zakupna wieńców.*

Oblewanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oblewać ś.**

Oblewany im. od **Oblewać:** [O. poniedziałek] = *szmigus, oblewanie wodą w drugi dzień Wielkiej Nocy.*

[**Oblewiny, in,** blp.] **I.** i †O. *zalanie, wylew, powódź:* Noc, która O. one poprzedzała... Pot. Przen.: Święta ona Panna... uczyniła koniec łez naszych oblewin, któremiśmy ogryzek popijali Ewin. Pot. **2.** a. [**Oblewunek**] *uczczenie pijatyką; uczta, poczęstowanie przy chrzcinach i podobnych uroczystościach; zapijanie wódki po skończeniu budowy domu; pojenie przyjaciół z powodu nabycia nieruchomości.*

× **Oblewitura, y,** lm. **y** *okładka:* Upamiętniał wszelkie ważniejsze epoki domu na oblewiturze swojej książki do nabożeństwa. Byk. <?>

Oblewnik, a, lm. **i** bot. p. **Styracznik.** <?>

[**Oblewunek, nku,** lm. **nki**] p. **Oblewiny:** Dziedzic na O. układów kazał podać gąsiorek wódki. Karez.

[**Obleziony**] p. **Obleźć.**

Obleźć, lezie, lazł, im. [**Obleziony**], nied. **Oblazić,** †**Oblazować I.** *leząc, obejść:* Oblazłem na brzuchu stanowisko żórawi. Śł. wil. O. wszystkie kąty. Po całej puszczy z jakich tylko chcieli sosen tworzyli barcie, i rzadki, ktoby ich tu nie dział i oblazić po bartnym powrozie nie umiał. Gac. *(= wspinając ś., obchodzić).* **2.** *włażąc, obsiąść, opaść w wielkiej ilości:* Gąsienice oblazły drzewo. Oblazły go mrówki, pchły. [Ciarki mnie oblażą] *(= straszno mi).* Przen.: Wnet go czer-

nie oblazły w koło, jak mrówki. Słow. **3.** czym= *powalać ś. czym, wytrzeć ś. o co:* O. mąką, pierzem, szerścią, sadzami. **4.** *złażąc, zdzierając ś., zejść naokoło:* Skóra mi z rąk oblazła. Paznokieć mu oblazł. Włosy mu oblazły *(= wypełzły, wypadły).* Szerść koniowi oblazi. **5.** *stracić skórę a. włosy, obnażyć ś.:* Od pracy ręce mu ze skóry oblazły. Owca pod brzuchem oblazła. Troc *(= wyliniała).* Grzbiet koniowi oblazł od długiego bicia. Cziach. Futro oblazło *(= wytarło ś.).* Głowa mu od tej choroby oblezie. Troc *(= wyłysieje).* **6.** *zmienić kolor, wypłowieć, wyblaknąć:* Ten kolor od słońca oblazi. Suknia oblazła od wilgoci. Perkal ten oblazi. [Smatka obleziona]. Był obraz, ale oblazł. Gam. *(= była to kobieta piękna, ale już ś. zestarzała).* **7.** [O.] = a) *znaleźć:* Powiedz, cy sie kochas scyrze we mnie, bobym sobie inną oblaz. b) żart. *obejść, zająć, zainteresować:* Cóż to mię może oblazić? c) *obrazić:* Oblazło go to okropnie. <Ob + Leźć>

†**Obleża, y,** lm. **e** p. **Oblina.**

†**Obleżały** *zgnuśniały, zniewieściały:* Obleżałym i prac odwykłym na wały morskie nasieść kazano. Żebr. <Od Obleżeć>

†**Obleżeć, y, ał** I. p. **Oblec. 2.** *być osaczonym.* Rej. **3.** *leżąc, zgnuśnieć.* <Ob + Leżeć>

†**Obleżenie, a** I. blm., czynność cz. **Obleżeć. 2.** lm. **a** p. **Oblężenie.**

†**Obleżeniec, ńca,** lm. **ńcy** p. **Oblężony:** Chorągwią na łeb do Dniepru wparli, laetissimum obleżeńcom sprawiwszy spectaculum. Mosk.

†**Obleżnik, a,** lm. **cy** p. **Oblegający.**

†**Obleżony** p. **Oblężony:** Obleżone miasto. Troc.

×**Oblęgierz, a,** lm. **e** p. **Oblegający.**

[**Oblężałka, i,** lm. **I**] *ulęgałka.* <Zam. Obleżałka, sł. lud. do LEĜ>

×**Oblężca, y,** lm. **y** p. **Oblegający:** Z wież kamienie na oblężców puszczali, oblężcy na też wieże rzucali ognie. Chm. B.

†**Oblężeć, y, ał** p. **2. Oblec.**

Oblężenie, a, lm. **a,** †**Obleżenie** *otoczenie wojskiem w celu zdobycia:* Przystąpić do oblężenia twierdzy, miasta. Odstąpić od oblężenia. Poległ przy oblężeniu, podczas oblężenia. Stan oblężenia = *prawa wyjątkowe, wprowadzone w mieście podczas oblężenia a. podczas rozruchów:* Ogłosić, znieść stan oblężenia. Przen.: Trzymać kogo w oblężeniu = *otaczać, opadać kogo licznie i natarczywie:* Wierzyciele trzymają go w oblężeniu. Trzymać czyje drzwi, dom w oblężeniu. Być w oblężeniu = *być otaczanym przez tłum liczny i natarczywy:* Panna na balu była w istnym oblężeniu. Wszystkie banki, koleje, sklepy były w oblężeniu. <Zam. Obleżenie>

×**Oblężeniec, ńca,** lm. **ńcy** I. p. **Oblężony:** Fortecy tak długo dobywał, aż oblężeńcy, nie mogąc dalej wytrwać, musieli ś. poddać. Biel. M. **2.** p. **Oblegający:** Częstemi wycieczkami oblężeńców trapili. Nar. Przedsionek, na którym sterczą głazy, beczki smolne, przeznaczone głowom oblężeńców. Krasiń. <Od Oblężony>

×**Oblężeński** I. przym. od **Oblężony. 2.** p. **Oblężniczy.**

Oblężniczy, ×**Oblężeński** *do oblężenia służący:* Działa oblężnicze.

Oblężnik, a, lm. **cy** p. **Oblężony:** Zdawało ś., że oblężnicy mówią mową dział następne słowa: „Chcecie nas zmęczyć... próbujcie, sami wyzywamy!“ Sienk.

†**Oblężność, i,** blm. *naleganie; natrętność:* Oblężnością żony zniewolony, ranę serca swego odkrywa. Błaż.

Oblężony, †**Obleżony** im. od **2. Oblec:** Miasto oblężone. **Oblężony, ego,** lm. **eni, Oblężnik,** ×**Oblężeniec,** †**Obleżeniec** *człowiek będący w oblężeniu:* Oblężeni wytrwale szturmy odpierali.

×**Oblężyciel, a,** lm. **e** p. **Oblegający.**

†**Obli** p. **Obły:** O., to jest okrągły wzdłuż. Urs. Koń dobry ma być we wszystkim ciele O. a okrągły. Trzyc. Jako dąb O. stoi, i wichrów ś. nie boi. Mias. Maszt z drzewa oblego. Klon. Aminek pręt ma O. zielony. Syr. Ty, który mieszkasz na oblich skałach. Bud.

Oblibób, obu, lm. **oby** bot. (omphalobium) *roś.* <Obli + Bób>

Oblica, y, lm. **e** I. [O.] *deska poprzeczna w płocie, do której przybijają draki* (p. Drak). **2.** a. **Wnętrawiec** zool. (strongylus) *wnętrzak do gromady obleńców należący.* Gatunki: O. olbrzymia (s. gigas). O. długopochwowa (s. longevaginatus). <Od Obły>

Oblicować, uje, ował bud. *obłożyć czym zewnętrzną a. wewnętrzną powierzchnię budowli:* O. mur ceglany kamieniem ciosowym. <Ob + Licować>

Oblicowanie, a, blm., czynność cz. **Oblicować.**

Oblicówka, i, lm. **i** bud. I. *zewnętrzna warstwa filarów:* O. granitowa. **2.** *cegła do wykładania ścian nietynkowanych.* <Ob + LIK>

×**Oblicz, a,** lm. **e** p. **Oblicze:** Jakże na O. Boga wejźrzeć ś. ośmielę? Przyb. Przed O. króla przypuszczeni byli. Przyb.

Obliczać, a, ał i **O. ś.** p. **Obliczyć.**

†**Obliczaj, a,** lm. **e** p. **Oblicze:** Szukajcie Gospodna i stwirdzicie ś.; szukajcie obliczaja Jego wężgi. Ps. flor. <p. Obliczej>

Obliczanie, a, lm. **a** czynność cz. **Obliczać:** Fałszywie obliczania i rachunki czynisz. Pilch.

Obliczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obliczać ś.**

Oblicze, a, lm. **a,** 6 pp. lp. **obliczem** a. †**obliczym,** ×**Oblicz,** †**Obliczaj,** †**Obliczej** I. *twarz, lice:* Twarz mówi ś. o człowieku i o bestji; O. o człowieku tylko. Dudz. Józef był piękny na obliczu i wdzięcznego wejźrzenia. Leop. Upadając wszyscy na swe O. przed majestatem Boskim, tak mówili. Op. Już wesoło umrę, gdyżem oglądał O. twoje. Wuj. Nie odwracaj oblicza twego od żadnego ubogiego, a i od ciebie nie odwróci ś. O. Pańskie. Wuj. Myje z pomocą sługi ręce, O. i szyję. Mick. Siedzieli z pochylonym ku misie obliczem. Mick. Ona z rumieńcem dziewiczym, ale z rozweselonym słuchała obliczem. Mick. Niech mu czasem w noc lazurową Twoje O. błyśnie, Królowo! Len. ×Miał coś tak przyciągającego w swoich obliczach. Rzew. Chwała i modła obliczu twemu. Naw. *(= osobie).* Z pojrzenia bywa poznan mąż, a po obliczu bywa poznan mądry. Leop. †Nie byłem im znajomy po obliczu. Leop. *(= z twarzy, z widzenia).* †Widzieć kogo O. w O. a. obliczem w O. = *widzieć kogo twarzą w twarz, oko w oko:* W niebie oczywiście oglądać będziemy Boga O. w O. Karnk. W historjach ludzie prapradziadów swoich prawie obliczem w O. widzą. Stryjk. Widzą go, jaki jest, obliczem w O. Hrb. Obliczym w O. mówił Jehowa z wami. Bud. Przen.: Przyprowadzić kogo przed czyje O.=*przyprowadzić kogo przed kogo:* Przyprowadzono go przed O. wodza. Przed O. króla przypuszczeni byli. Stanąć przed czyim obliczem = *stanąć przed kim, przyjść do kogo.* Śmielsze i starsze ruszają przed O. stawić ś. monarsze. Mick. Kiedy mię skał tych dzikich za-

kątek ukrył przed gminu obliczem... Mick. *(=przed gminem, przed oczami gminu).* Nie położyli są Boga przed obliczym swoim. Ps. flor. *(=przed sobą).* Przed obliczem a. w obliczu kogo, czego= *przed kim, czym, wobec kogo, czego:* Ziemia przed obliczem jego zaniemiała. Wor. Panie! czymże ja jestem przed twoim obliczem? Prochem i niczym. Mick. Bądźcie jako proch przed obliczym wiatrowym. Ps. flor. Zmniejszą je, jako proch przed obliczym wiatrowym. Ps. flor. Przed obliczem świata. W obliczu Boga, świata, ludzi. W obliczu świętych ołtarzy. Kras. A. W obliczu wieku. Kras. A. Chciałabyś, matko, znosząc karę srogą, w obliczu ludu umrzeć męczenniczką wiary? Słow. Równość w obliczu prawa. Nieprzyjaciele niechby spłynęli i zginęli od oblicza Pańskiego, jak płynie wosk od oblicza ognia. Poc. *(= w obecności).* **2.** przen. *powierzchnia:* Proch, jenże rzuca wiatr od oblicza ziemie. Ps. flor. Po wszystkim szerokiego morza obliczu niewód kazania rozciągnąwszy... Birk. Szklane morza cichego O. Mick. Niby jaskółka chybka O. tylko wód muskać. Mick. Niebo wzajemnie codzień jej (róży) użycza świetnych kolorów swojego oblicza. Mick. **3.** × O. przen. *objaw zmysłowy rzeczy umysłowej:* Umysł do pokrewnych sobie rzeczy oblicza dąży. Oss. **4.** †*podobieństwo, obraz:* Narodził ś. z dziewice na człowiecze O. Pśń. kość. Zdr. **Obliczko.** <Ob + LIK>

†**Obliczej, a,** lm. **e** p. **Oblicze:** Odnowisz O. ziemie. Ps. flor. <Czes. obličej>

Obliczenie, a, blm., czynność cz. **Obliczyć.**

Obliczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obliczyć ś.**

Obliczko, a, lm. **a** p. **Oblicze:** Witaj latko milusieńkie, z obliczkiem zielonym. Dyg.

†**Oblicznie** przys. od **Obliczny,** *osobiście, we własnej osobie:* Rozmawiał ś. Pan z Mojżeszem O., jak przyjaciel z przyjacielem. B. B. Z Boga Bóg dziś ś. ukazał O. Pśń. kość. Nietylko O., ale i przez posły chlubią ś. Rej. Król, będąc O. w powiecie, łacnoby ś. wszystkiego dowiedział. Baz. Pozwał Leszko Swatopełka na sejm O. Paszk. Jeśliby wielki sąd był, na nim szołtys O. być powinien. Sz. Pozew O. dany. Troc. Rok O. dany p. **Licowy.** Wzleciał (jastrząb) i z wysokości badał O. przyczynę zgiełków. Dyg.

†**Obliczność, i,** lm. **i** l. *osobista bytność, obecność, przytomność:* O. gospodarza wielki pożytek czyni w folwarku. Trzyc. Mamy obaczać niewidomą O. Pana swego. Rej. W sądzie bartnym mają być wszystkie rzeczy przy obliczności sądu wpisowane. Nisz. W mojej obliczności ś. to stało. Troc. **2.** *oblicze, wzrok, oczy:* Kain uciekł od obliczności ojca swego. Stryjk. Wszystko czyń, jako przed oczyma Pańskiemi, jako przed obliczność Jego. Wuj. W oczach ś. to działo, przed obliczność wszystkich. Kn. Ku twej słodkie miłości wszytek ś. wydawam, jeśli twej obliczności święte nie obrażam. Pśń. kość. Zgładzę człowieka z obliczności ziemi. Leop. *(=z powierzchni).* **3.** Chleby obliczności p. **Obliczny:** Dawid szedł do domu Bożego i jadł chleby wykładów a. obliczności. Leop. **4.** *obłuda, chytrość, fałszywość:* Przez pochlebstwa i obliczności. Żółk.

†**Obliczny l.** p. **Obliczowy:** Obliczna rana. Otw. Widział Pyrrus na pobojowisku zbitych Rzymian wszystkich oblicznemi razami pomorzonych. Fal. Znaki obliczne, jako krzyż rozpalonym żelazem na twarzy abo na czele uczyniony, dlatego są, aby ludzie złodzieja znali. Sz. **2.** *osobiście znajdujący ś., obecny, przytomny:* Na przyjacioły twe niebytne tak, jako i na obliczne pamiętaj. Nam. Tak obliczni, jako niebytni jednostajnie byli trapieni. Leop. Wielkać to już jest, gdzie sam pan przy swoich pracownikach stoi O. Gil. Mówił Pan do Mojżesza O. do oblicznego. Leop. Świat ten zawsze jest O. przed majestatem Pańskim. Rej. Pan w sakramencie prawdziwie O. Wuj. Mądrość gdy obliczna jest, naśladują jej, a żądają jej, gdy ś. oddali. Leop. **3.** Rok O. p. **Licowy. 4.** Chleb O. a. †chleb obliczności (w Starym Zakonie)=*chleb leżący stale w świątyni na stole, jako ofiara, chleb pokładny.* Stół O. = *stół, na którym leżał chleb pokładny.* <p. Oblicze>

× **Obliczowy,** †**Obliczny** przym. od **Oblicze,** *twarzowy.* Anat.: × Nerw O.=*nerw twarzowy* (nervus facialis). × Tętnica obliczowa=*tętnica twarzowa* (arteria facialis).

× **Obliczyciel, a,** lm. **e** *ten, co oblicza.*

Obliczyć, y,ył, nied. **Obliczać l.** co=*dojść liczby czego, obrachować, zliczyć, zrachować, przeliczyć, przerachować:* O. pieniądze, długi, koszta. O. dochody i wydatki. O. przyszłe zyski. O. kasę. O. ludność. Obliczcie sumę wszystkiego wojska. B. B. O. tej szarańczy ani podobna. Rej. Obyś obliczył, coć wilk owiec i kóz pojadł. Rej. Dni każdego człowieka są porachowane i miesiące życia człowieczego obliczone. Gil. O. szerokość, długość, wysokość. O. środki, siły. **2.** kogo= *zrobić z kim rachunek jego należności:* O. służącego, oficjalistę, robotnika, wierzyciela. Zebrałaby ś. pewnie kwota, którą mógłby przyjść w pomoc człowiekowi, którego żonę po żydowsku obliczył. Korz. **3.** †O. *okazać:* Ty rany, co Andrzej obliczył woźnym, tych nie ma ote mnie. **O. ś. l.** z czym=*licząc, ocenić co, wziąć co w rachubę, wziąć na uwagę, uwzględnić:* O. ś. z pieniędzmi, ze środkami, z siłami. **2.** z czego, z kim =*zakończyć rachunki, zamknąć, uregulować rachunki:* Nim ś. okradziony pan z swojej przygody obliczy, złodziej już ś. schronił. Pot. O. ś. z dłużnikiem, z wierzycielem. Pan oblicza ś. maczugą z swoim Janem. Rej *(=bije go).* <Ob + Liczyć>

Oblig, u, lm. **i l.** †O. p. **Obligacja:** Zaraz ś. zakrzątnął, żeby był powierzonej sobie funkcji wypełnił O. Nies. Większy O. nosi, kto bierze pierwej, niżli prosi. Pot. **2.** a. **Obligacja** *świadectwo zaciągniętego długu, zobowiązanie piśmienne, przyznanie należności na piśmie, rewers, weksel:* Pożyczył mu śrebra pod zapisem a. na O. Skar. Widziałem O. na pożyczone pieniądze, ręką ojca mego podpisany. Boh. Obligi państwowe, publiczne, przedsiębierstwa *(=papiery procentowe, zabezpieczone na dochodach państwowych, publicznych a. przedsiębierstwa).* O. pierwszeństwa p. **Akcja.** <Włos. obligo>

†**Obliga, i,** lm. **i** p. **Obligacja:** Każdy ma obligę swoją, którą mu należy odprawować. Petr.

Obligacja, i, lm. **e l.** × O. a. †**Oblig,** †**Obliga** *obowiązek, zobowiązanie:* O. moralna wypada a. z porządku natury, a. z obowiązku religji i sumnienia; O. cywilna obowiązuje naz z prawa i powagi cywilnej. Kras. Fundował i nadał kościół w Żukowie z obligacją śpiewania trzech mszy na tydzień. Nies. Parochowi dano sto obligacji po złotemu. Rol. *(= sto obowiązkowych nabożeństw).* Sekretarz przyboczny wszystko czynił na obligacje wołczyńskie. Rol. *(= obowiązujące go rozkazy a. prośby).* **2.** × O. przen. *zobowiązanie=powód do wdzięczności; wdzięczność:* Mam ci za to wielką obligację. L. Za takie uleganie żadnej tu dla W. K. Mości nie mają obligacji.

Kal. **3.** p. **Oblig:** Obligacje skarbu Królestwa Polskiego. <Łć. obligatio>

Obligacyjny przym. od **Obligacja:** Zapis O. Kapitał O., in. wpłacony.

Obligato muz. *obowiązkowo.* <Włos. obligato>

× **Obligatoryjny** *obowiązujący ś.* <Now. z Łć. obligare=obowiązywać>

[**Obligierunek, nku,** lm. **nki**] *ubliżenie.* <Od Ubliga z końcówką Nm.>

Obligo han. *zobowiązanie ś. kupieckie względem kogoś drugiego, poręczenie.* <Włos. obligo>

Obligować, uje, ował I. × O. *obowiązywać, zobowiązywać:* O. sobie kogo. L. Ostrego za dyrektora obrali sobie Gradywa, jemu swój cały obligowali wiek. Pas. *(=oddali, ofiarowali, poświęcili).* **2.** *zobowiązywać = prosić usilnie, upraszać:* Obligował go, żeby został. Pieniądze przy listach moich bardzo obligujących wszędzie rozesłałem. Mat. **O. ś.** *zobowiązać ś.:* O. O. Franciszkanie warszawscy osobliwym kontraktem obligowali ś. dawać. Wej. Obligował ś. król Karol, że Ludwik dawne granice swoim kosztem i wojskiem przywróci. Stadn. Starałem ś., abym w posługach moich, na którem ś. obligował, panu swemu zawsze praw, pilny i rzetelny zostawał. Kub. <Łć. obligare>

Obligowanie, a, blm., czynność cz. **Obligować.**

Obligowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obligować ś.**

Obligowany I. im. od **Obligować. 2.** × O. *obligiem uznany:* Suma obligowana.

Oblik, u, lm. **i I.** †O.=a) *pozór:* Roboam pod oblikiem pożytku pospolitego swoje wymyślenie podawał. Gil. b) *warunek:* Niesłusznie były obliki pokoju złamane. Leop. **2.** [O. a. w lm. **Obliki**] *obelga, hańba, obmowa, przezwisko, oczernienie:* Obliki komuś dawać *(=wyzywać szpetnie, podłe przezwiska dawać).* <Ob+LIK>

† **Oblikirować, uje, ował** p **Oblokować.** Troc. <? O+*Blikirować, z Nm. blockieren>

† **Oblikirowanie, a,** blm., czynność cz. **Oblikirować.**

Oblikwidacja, i, lm. **e** p. **Oblikwidowanie:** O. onego powodzenia myśliwskiego dopełniała ś. zazwyczaj w ostatni dzień każdego roku. Byk. <Ob+Likwidacja>

Oblikwidować, uje, ował *dopełnić likwidacji, ostatecznie obrachować.* <Ob+Likwidować>

Oblikwidowanie, a, blm., **Oblikwidacja** czynność cz. **Oblikwidować:** Zmuszona była prosić o komisję dla oblikwidowania długów i uspokojenia wierzycieli. And.

Oblina, y, lm. **y I.** *belka nie mająca dostatecznych wymiarów do wydania ostrych krawędzi przy obróbce.* **2.** †O. a. † **Obleża** *barć:* Opat siecie-chowski 1378 r. nadał dwu włościanom z wsi Janikowa poza ich polem „mellificium (barć), quod vulgariter dicitur O." Gac. <Od Obły>

× **Obliniały** *który obliniał:* Krew kreta na głowę obliniałą dla poroszczenia dobrze pomazować. Sien. *(=wyłysiałą).*

× **Oblinieć, eje, ał** *stracić szerść a. włosy dokoła, obleźć.* <Ob+Linieć>

× **Oblinienie, a,** blm., czynność cz. **Oblinieć.**

Oblinjować, uje, ował *naokoło linjami obwieść.* <Ob+Linjować>

Oblinjowanie, a, blm., czynność cz. **Oblinjować.**

! **Obliteracja, i,** lm. **e** lek. *zarośnięcie otworu a. przewodu prawidłowego.* <Łć. obliteratio = wymazanie; zapomnienie>

† **Oblity** *oblany:* Państwo tyrańskie krwią braterską oblite nierado bywa trwałe. Stryjk. <Ob+LE/LI>

[**Obliz, a,** lm. **y**] *oblizanie ś.:* Żyd woła z oblizem, zobaczywszy wełnę... <Ob+LIZ>

× **Oblizacz, a,** lm. **e** *ten, co oblizuje.* L.

Oblizać, że, zał (tryb rozk. **obliż** a. [**oblizaj**], × **Obliznąć,** nied. **Oblizywać,** × **Oblizować I.** *polizać naokoło:* O. palce, łyżkę. Smakowało mu tak, że aż palce oblizywał. **2.** *zlizać naokoło:* O. miód, masło z chleba. Drugi nie obliże jeszcze mleka, a ma już urząd. Pot. *(=jest młokosem).* **O. ś.** *polizać sobie wargi:* Zjadł, oblizał ś. i rzecze: baj prawie jeszczem nie wiedział o tej potrawie. Jabł. Kiełbasa ta tak wygląda i tak pachnie, że sam król jegomość oblizałby ś. do niej. Jeż. Żart.: O. ś. smakiem *(=nie dostać czegoś, poprzestać na oblizaniu ś., obejść ś. smakiem).* <Ob+Lizać>

Oblizanie, a, blm., czynność cz. **Oblizać.**

Oblizaniec, ńca I. × O., lm. **ńce** a. × **Oblizanka** *rzecz wzbudzająca apetyt, pobudzająca do oblizywania ś.:* Oblizańca ci pokosztować damy. Jeż. **2.** [O., lm. **ńcy**] *pochlebca.*

Oblizanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oblizać ś.**

× **Oblizanka, i,** lm. **i** p. **Oblizaniec:** Kiełbasa ta tak wygląda i tak pachnie, że sam król jegomość oblizałby ś. do niej. — Nie takieś waszmość w obcych krajach oblizanki miewał. Jeż.

× **Obliznąć, nie, nął** i × **O. ś.** p. **Oblizać:** Ledwo kość obliznie, ledwo ją winem spłócze, aż już gotów na wszelkie usługi. Pot. Jeszcezem ś. po tych przysmakach nie obliznął, aż mię zaraz robak sumnienia gryzie. Koch. W. [Tobym go w pysk gwiznął, azby ś. obliznął]. Pśń. <Ob+Liznąć>

× **Oblizować, uje, ował** i × **O. ś.** p. **Oblizać.** Sniad. J. Ojciec zgromadzał, ściskał, palce oblizował, głodu przymierał. Falib.

× **Oblizowanie, a,** blm., czynność cz. **Oblizować.**

× **Oblizowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Oblizować ś.**

Oblizywać, uje, ywał i **O. ś.** p. **Oblizać.**

Oblizywanie, a, blm., czynność cz. **Oblizywać.**

Oblizywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oblizywać ś.**

× **Obliźnięcie, a,** blm., czynność cz. **Obliznąć.**

× **Obliźnięcie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obliznąć ś.**

† **Oblokirować, uje, ował** p. **Oblokować.** Troc. <O+*Blokirować, z Nm. blockieren>

† **Oblokirowanie, a,** blm., czynność cz. **Oblokirować.**

× **Oblokować, uje, ował,** † **Oblokirować,** † **Oblikirować** *otoczyć wojskiem, oblec:* Hetman oblokował Kamieniec o milę dokoła. Grab. <O+Blokować>

× **Oblokowanie, a,** blm., czynność cz. **Oblokować.**

× **Oblokucja, i,** lm. **e** *zarzut w mowie, sprzeciwianie ś., przeczenie.* <Łć. oblocutio>

× **Oblokutor, a,** lm. **owie** a. **rzy** *ten, co przeczy, stawia zarzuty.* <Łć. oblocutor>

Oblot, u, lm. **y** (pszczół) bart. *wylatanie pszczół z ula.* <Ob+LOT>

Oblubić, i, il I. [O.] *pokochać:* Zegiermistrz pannę sobie oblubił. **2.** †O. *umiłować, polubić:* Pszczoły sobie mieszkanie oblubiły w drzewie cudzym. Nisz. **3.** †O. kogo = *zaręczyć ś. z kim:* Achil oblubił pannę Poliksenę za małżonkę. Biel. M. <Ob+Lubić>

Oblubienica, y, lm. **e,** † **Oblubieńca** forma ż. od **Oblubieniec;** † **Oblubiona** *panna młoda.* Przen.:

Przez gęstą kratę widać było białe szaty oblubienicy Chrystusa. Bał. (= *zakonnicy, mniszki*). Kościół jest oblubienicą Chrystusową.

†**Oblubieniczy** przym. od **Oblubienica**: Dar weselny, który mąż żenie czyni, zowią darem przedweselnym, czasem też szczodrobliwością oblubieniczą, czasem wianem. Sz.

[**Oblubienie, a**] **I.** i †O., blm., czynność cz. **Oblubić. 2.** lm. **a** *ukochany, kochanek.*

Oblubieniec, ńca, lm. **ńcy** *pan młody, nowożeniec:* Św. Józef, O. Najświętszej Marji Panny. O. pogodny, rok będzie urodny. Prz. (= *dzień św. Józefa 19 marca*). Przen.: Wilia gardzi doliny kwiatami, bo szuka Niemna, swego oblubieńca. Mick. <Od Oblubić>

†**Oblubieńca, y,** lm. **e** p. **Oblubienica**: Oblubieńco siestrzeńca mojego. Zbyl. A.

× **Oblubieńcowy,** × **Oblubieńców** przym. od **Oblubieniec.**

× **Oblubieńców** p. **Oblubieńcowy**: Przyjaciel O., który słucha, wielce ś. raduje dla głosu oblubieńcowego. Białob.

†**Oblubieńczy** *państwa młodych dotyczący, weselny.* Kn.

†**Oblubiona, ej,** lm. **e** p. **Oblubienica.** Głosy w. XV.

× **Obluchny** *bardzo obły, okrągluchny:* Owa buzia, oczki jak dwa słońca, pierś obluchna. Zabł. <Od Obły>

†**Oblucie, a,** blm., czynność cz. **Obluć.**

†**Obluć, uje, ół** *orzygać.* <O + Bluć>

†**Oblujstwo, a,** lm. **a** *biesiada nocna (po wieczerzy).* Głosy w. XV.

Oblutować, uje, ował p. **Olutować.** <Ob + Lutować>

Oblutowanie, a, blm., czynność cz. **Oblutować.**

Oblutowywać, uje, ywał p. **Olutować.**

Oblutowywanie, a, blm., czynność cz. **Oblutowywać.**

× **Obluz, u,** lm. **y,** × **Abluz** *luzowanie, zmienianie:* Przykazał mi, abym na O. warty w stancji ś. znajdował. Kil. <Ob + Luz>

Obluzgać, a, ał I. *bluzgając, zbroczyć naokoło:* Jednego z nich trafiła kula i posoką obluzgał wszystkich. Krasz. Krew strumieniem ś. z trumienki wylewała, tak że i deski i tragarze nią byli obluzgani. Krasz. Kain ten krwią obluzgany, rozpustą zgniły. Krasz. **2.** przen. *oczernić, oszkalować, spotwarzyć:* Niepoczciwe języki wszystko O. są zdolne. Krasz. <O + Bluzgać>

Obluzganie, a, blm., czynność cz. **Obluzgać.**

Obluzować, uje, ował, nied. **Obluzowywać I.** × O. *złuzować, zmienić, zwolnić:* O. wartę. Żołnierz z warty schodzić nie powinien, dopóki onego nie obluzują. Kaw. Nar. **2.** × O. *ominąć.* **3.** *popsuć spoistość, uczynić luźnym, rozluźnić:* Kołek mocno siedzi w otworze, obluzuj go nieco. (To) kuratorstwo ostatecznie obluzowało moc ustawy. Spas. (= *osłabiło*). **O. ś.** *stracić spoistość, stać ś. luźnym, rozluźnić ś.:* Szruba ś. obluzowała i nic nie trzyma. Rozmokłe przez deszcz postronki obluzowują ś. Siemir. <Ob + Luzować>

Obluzowanie, a, blm., czynność cz. **Obluzować.**

Obluzowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obluzować ś.**

Obluzowywać, uje, ywał i **O. ś.** p. **Obluzować.**

Obluzowywanie, a, blm., czynność cz. **Obluzowywać.**

Obluzowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obluzowywać ś.**

× **Obluźnić, i, ił** *bluźnierstwem skalać:* Świątynia Salomona cała kupiectwem Żydów obluźniona. Krasiń. <O + Bluźnić>

× **Obluźnienie, a,** blm., czynność cz. **Obluźnić.**

[**Obluźny**] *dosyć luźny:* O. barani kożuch. <Ob + Luźny>

× **Obłacać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Obłocić.**

× **Obłacanie, a,** blm., czynność cz. **Obłacać.**

× **Obłacanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obłacać ś.**

[**Obłachmanić się, i ś., ił ś.**] *obedrzeć ś., podrzeć na sobie odzież:* Obdarł ś., obłachmanił. Kon. <Ob + *Łachmanić ś., od Łachman>

[**Obłachmanienie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obłachmanić ś.**

[**Obład, u,** blm.] *ład, porządek, uporządkowanie:* Dać czemuś O. (= *do ładu przyprowadzić*). <Ob + Ład>

Obładować, uje, ował, nied. **Obładowywać** *ciężarami obłożyć, obciążyć:* O. wóz towarami. Troc. O. konia, muła (= *objuczyć*). Wróciła matka, obładowana wiktuałami, które zakupiła w mieście. Bał. O. sobie żołądek (= *napełnić, napchać*). Przen.: Grzeczność obładowana wymysłami przykrą ś. staje. L. **O. ś. I.** *nabrać ciężarów do dźwigania, obciążyć ś.:* O. ś. pakunkami. **2.** przen. *opchać ś. jedzeniem, objeść ś.:* Obładował ś. tak, że ś. nie może poruszyć. <Ob + Ładować>

Obładowanie, a, blm., czynność cz. **Obładować.**

Obładowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obładować ś.**

Obładowywać, uje, ywał i **O. ś.** p. **Obładować.**

Obładowywanie, a, blm., czynność cz. **Obładowywać.**

Obładowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obładowywać ś.**

†**Obłagać, a, ał** *błagając, przejednać.* <O + Błagać>

†**Obłaganie, a,** blm., czynność cz. **Obłagać**: Grzesznicy! przyszedł wam jednacz wasz i O. za grzechy wasze. Gil.

†**Obłaiwać, a, ał** p. **Obłajać.**

†**Obłaiwanie, a,** blm., czynność cz. **Obłaiwać.**

†**Obłajać, e, ał,** †**Obłaiwać** *trochę łajać:* Gdy kogo przestrzegamy, napominamy i obłajemy... Petr. <Ob + Łajać>

†**Obłajanie, a,** blm., czynność cz. **Obłajać.**

Obłak, a, lm. **i** bot. (scytosiphon) *roś. z gromady wodorostów, z rzędu ciemnic.* <?>

× **Obłam, u,** lm. **y** *szczątek rzeczy obłamanej, ułamek, odłam, okruch:* Ziemia zarzucona swoich poroślin obłamy. Stasz. Ścian i kolumn obłamy. Mick. Przen.: Zaginęły wielkie starożytnych narodów umiejętności, z nich dostały nam ś. tylko grube obłamy. Stasz. (= *resztki, szczątki*). Zdr.

× **Obłamek,** × **Obłomek.** <Ob + ŁOM>

Obłamać, mie, mał, × **Obłomić,** nied. **Obłamywać,** †**Obłamować I.** *łamiąc nakoło, pozrywać:* O. gałęzie z drzewa. Pokarmem słonia są młode drzewa, gałęzie, liście, które trąbą obłamuje. Jund. O. gzymsowanie. **2.** *łamiąc, zmniejszyć, ogołocić:* Z tej strony już były obłamane mury miejskie. Baz. O. kapustę = *poobrywać liście wierzchnie z główek kapusty.* Obłamywać tytoń, kukurydzę = *odrywać boczne odrostki od łodygi, aby roślina rozrastała ś. w liście a. powiększała siłę pnia*, in. pasynkować. **3.** druk. *otoczyć co pismem, łamiąc formę na wierszyki odpowiedniej długości:* O. ilustrację pismem wokoło. **O. ś.** *łamiąc ś. naokoło, poodpadać:* Gałęzie ś. obłamują. <Ob + Łamać>

Obłamanie, a, blm., czynność cz. **Obłamać.**

Obłamanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obłamać ś.**

× **Obłamek, mka,** lm. **mki** l. p. **Obłam:** Utracić O. z dóbr. Rzew. **2.** *wieża do łamania murów:* Reduty sypać, kosze stawić, drabiny przystawiać, obłamki budować, tramy spuszczać. Star.

†**Obłamować, uje, ował** p. **Obłamać:** Obłamowali gałęzie z drzew i miotali na drodze. Leop.

†**Obłamowanie, a,** blm., czynność cz. **Obłamować.**

Obłamywać, uje, ywał i **O. ś.** p. **Obłamać.**

Obłamywanie, a, blm., czynność cz. **Obłamywać.**

Obłamywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obłamywać ś.**

†**Obłap, u,** lm. **y** l. a. †**Obłapianek** *uścisk:* W obłapie go ściskał. Troc. Gdzież Demetrjusz? czego ś. kryje przed obłapem ojcowskim? L. **2.** p. **Obłapka.** <Od Obłapić>

Obłapa, y, lm. **y** bot. l. [O.]=**Kopytnik. 2.** O. wonna (baccharis) *roś.* <?>

†**Obłapać, pie, pał** *zagarniać, zabierać:* Wszystko imienie ruszające i nieruszające, puszczyna rzeczone, obykły są O. sobie panowie. Św. z Woc. <Ob+Łapać>

†**Obłapanie, a,** blm., czynność cz. **Obłapać.**

Obłapiacz, a, lm. **e** *ten, co obłapia.*

Obłapiać, a, ał i **O. ś.** p. **Obłapić.**

†**Obłapianek, nka,** lm. **nki** p. **Obłap:** Zbytnie zatym całuje, nie panieńskim kształtem, i rachować ś. chcącej obłapianków gwałtem rzecz przerywa. Żebr.

Obłapianie, a, lm. **a** czynność cz. **Obłapiać.**

Obłapianie się, a ś., blm., czynność cz. **Obłapiać ś.**

Obłapić, i, ił, nied. **Obłapiać,** †**Obłapiwać** l. †O. i [O.] *objąć, uścisnąć:* Obłapże ojca, nim odjedzie. Boh. Chciał ją w pół O. Bardz. Ona go obłapia, ściskając go za szyję. P. Koch. Judasz k niemu przystąpił, zdradliwie obłapił. Pśń. kość. O. za nogi. Przystąpił książę przed majestat bliżej; tamże z wielką uczciwością za nogi króla obłapił. Paszk. Sam i żona i dzieci obłapiały częstokroć za nogi cesarza, żebrząc pomocy od niego. Biel. M. Do Jowisza w niebo Wenus ś. puściła, mówiąc, a za nogi go nizko obłapiła... Km. Obłapiła Satrową niziutko za nogi. Ork. Gdy po ojcu Julia ten gniew zrozumiała, nazajutrz ś. w podlejsze ubiory przybrała, do którego przyszedszy, nizko obłapiła. Jeżow. [Obłapiółem pana i puścił mi konie z obory]. **2.** †O. przen. = a) *objąć, ogarnąć:* Zgoda pod wieńcy świeżo oliwnemi świat obłapiła rękoma wdzięcznemi. Tw. Prawo pisane nie mogło wszystkiego O., co ś. miedzy ludźmi trefia, ale tylko to, co mogło zagarnąć, pod ś. zagarnęło. Górn. Ujrzyj, skąd licha źrzenica wiele obłapi wzrokiem. Mias. Sen obłapił ją mile po przeszłym niewczasie. Tw. (=*opanował, owładnął*). b) *jąć ś. czego:* Co ś. mieli strzec zgorszenia, to oni zgorszenie chutliwie obłapili. Wuj. **3.** †O. i [O.] *ucałować.* Glosy w. XV. **4.** [Obłapiać] nied. *ściskać dziewczęta, umizgać ś., kochać ś.* **5.** †Obłapić i nied. posp. Obłapiać=*coire:* Obłapiać kobietę. Romulus i Remus narodzeni z córki Numitorowej, od Marsa obłapionej. Otw. **O. ś.** l. †O. ś. i [O. ś.] =*objąć ś., uścisnąć ś. nawzajem:* Pospolicie nasi zwykli ś. przy witaniu obłapiać. Star. Toż i bajek, i pieśni wtenczas przestaniemy, pięknie ś. obłapiwszy i potym pośniemy. Pudł. Po danej satysfakcji obłapili ś. Mat. Insi zaś obłapiali ś. z przyjacielstwa, a niejeden już ś. potaczał. Reym. **2.** nied. Obłapiać ś.=*coire.* <Ob+Łapić>

†**Obłapienie, a,** blm., [**Obłapienie**] czynność cz. **Obłapić.**

†**Obłapienie się, a ś.,** blm., [**Obłapienie ś.**] czynność cz. **Obłapić ś.**

†**Obłapiwać, a, ał** p. **Obłapić.** Urs.

†**Obłapiwanie, a,** blm., czynność cz. **Obłapiwać.**

Obłapka, i, blm. l. [O.] *ściskanie, całowanie dziewcząt.* **2.** posp. a. **Obłapunek,** †**Obłap** *coitus.*

Obłapunek, nku, lm. **nki** posp. p. **Obłapka.**

Obłaskawiać, a, ał p. **Obłaskawić.**

Obłaskawianie, a, blm., czynność cz. **Obłaskawiać.**

Obłaskawić, i, ił, nied. **Obłaskawiać** l. *pozbawić dzikości, oswoić:* O. lwa, konia. Jastrzębie trzeba unosić i O. Pot. Brytany te tyran tuczył, żeby je z sobą obłaskawił, a przeciw innym rozsrożył. Oss. **2.** przen. *ugłaskać, ująć, ułagodzić:* Z trudnością dał ś. O. Sł. wil. **O. ś.** *pozbyć ś. dzikości, oswoić ś.* <Ob+Łaskawić>

Obłaskawienie, a, blm., czynność cz. **Obłaskawić.**

Obłaskawienie się, a ś., blm., czynność cz. **Obłaskawić ś.**

†**Obłaszcze** *pojedyńczo, po jednemu, zosobna:* Weźrzał jest na wszystki, iż przebywają na ziemi, jenże jest złożył O. serca ich. Ps. flor. <? Czes. obvlašť=zwłaszcza>

× **Obłaść, i,** lm. **i** *obszar, przestrzeń, miejsce, terytorjum:* Gdy (nieprzyjaciół) ścinano, z krwawej obłaści dano znać panu, że... Pol. <Ros. oblastь=okrąg, obwód>

Obłatać, a, ał, nied. × **Obłatywać** l. co=*połatać dokoła, łatając wyporządzić:* O. bieliznę, ubranie. Przen.: Na pierwszym wstępie chce podstrzyc owieczkę i O. sobie skórę. L. (=*obłowić ś.*). **2.** kogo=*połatać komu ubranie ze wszystkich stron:* Były to dzieci umyte, ciche, obłatane, obcerowane. Prus. **3.** przen.: × O. kogo, × O. komu skórę=*obić, zbić, wyłatać komu skórę.* **O. ś.** l. *połatać sobie ubranie.* **2.** × O. ś.=*obłowić ś., dorobić ś.:* Na tej służbie dobrze ś. obłatał. Sł. wil. <Ob+Łatać>

Obłatanie, a, blm., czynność cz. **Obłatać.**

Obłatanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obłatać ś.**

Obłatwić się, i ś., ił ś. *załatwić ś. z czym, uwolnić ś. od czego:* Czuł to, że skoro ś. tylko obłatwi z tłumaczeniem łaciny, pójdzie znowu do Jarzymskiego. Żer. <Ob+*Łatwić, od Łatwy>

Obłatwienie się, a ś., blm., czynność cz. **Obłatwić ś.**

× **Obłatywać, uje, ywał** p. **Obłatać.**

× **Obłatywanie, a,** blm., czynność cz. **Obłatywać.**

[**Obłauchy**] *mający uszy, uszaty:* Czapka obłaucha. Wal. <Brs. obłoŭchij>

Obława, y, lm. **y,** †**Obłowa** l. *ludzie i sieci tworzący linję, otaczającą część kniei, aby zwierz nie uszedł:* O. ruchoma, gdy obławnicy jaką część lasu w linji przechodzą. O. stała, gdy obławnicy stoją w miejscu i tylko zwierza odstraszają, aby za linję nie uciekł. Rozstawić, rozpuścić obławę. Ścisnąć obławę. Stać za obławą. Strzelić do obławy. Przez obławy, nie dbając na krzyki zgromadzonych myśliwców, przechodzi wieprz

dziki. P. Koch. Czy obławę zaciągnąć, czy spotkać ś. z zwierzem, kto z Białopiotrowiczem porówna ś. Jerzym? Mick. Kto zwierza wypuści z obławy, długo musi pracować, nim poprawi sławy. Mick. (Niedźwiedź) runął wprost na ostatnich strażników obławy, Hrabię i Tadeusza. Mick. **2.** przen. *koło goniące a. otaczające kogo:* Zewsząd w silnej obławie psi zębów mu dodają. Żebr. Wieprz dziki, gdy mu myli O. psów skomlących szyki, ów skrzydły kęsom chciwym chybkiemi uchodzi. Żebr. Otrząsnąłem jabłek kilka, lecz ogrodnik, skryty w chróstach, zaraz narobił hałasu i poszczuł psami jak wilka; nie przeskoczyłem tarasu, dopędziła mię O. Mick. K niemu przyległych zdrojów kupi ś. O. Żebr. **3.** *polowanie leśne na grubego zwierza, w którym myśliwi zajmują stanowiska, a knieję otaczają ludzie z kijami, naganiający zwierza na strzelców:* O. oznacza wielkie polowanie na grubego żwierza, gdzie po jednej stronie ostępu staje linja strzelców, dalej ciągną ś. sieci, a z drugiej strony krocie huczków, idąc ławą i hałasując, wypłaszają zwierza i napędzają na strzelców. Kras. A. Iść na obławę. Gierwazego nie było, ruszył na obławę. Mick. Być na obławie. Robić obławę na niedźwiedzia. Nakazać obławę. Jutro na brzask O., lecz na ochotnika. Mick. **4.** przen. *polowanie=gonitwa, pogoń, pościg:* O. może być nietylko na zwierzynę, ale nawet na zbójców lub zbiegów. Kras. A. Robić na kogo obławę. Urządził obławę na dłużnika. **5.** †O. woj. *pewien szyk wojska maszerującego.* Troc. × **Obławą,** × **Obławem** przys. *kupą, ławą, hurmem, tłumnie:* Przedtym w mieście twym lud szedł obławą chwalić cię. Wad. Zwierz mordujesz i ścielesz obławą. Chr. Rozumieli, że obławą każdy będzie jego strawą. Jak. W. <Od+ŁÓW>

[**Obława, y,** lm. **y**] **I.** *zaspa piaszczysta.* **2.** *oranie poprzeczne ziemi już zoranej:* Podór na wiosnę zbronować, potym obławą poprzek odwrócić i ubronować. <Ob+Ława>

× **Obławą** p. **Obława.**

× **Obławem** p. **Obława:** Janczar silny szedł niegdyś O. i słał ziemię trupem z kup, przeciwko sobie równie bez porządku wystawionych. Mik. Nie powinny ś. pastwiska spasać O., lecz podzielić na części. Kluk.

× **Obławiać, a, ał** i **O. ś.** p. **Obłowić.**

× **Obławianie, a,** blm., czynność cz. **Obławiać.**

Obławianie się, a ś., blm., czynność cz. **Obławiać ś.**

Obławka, i, lm. **i ?:** Natrafiły na potratowane łąki, pogubione strzały, wojłoki i obławki noclegów. Krasz. <? Ob+Ławka>

Obławniczy przym. od **Obławnik.**

Obławnik, a, lm. **cy** *człowiek należący do linji, otaczającej knieję podczas obławy:* Przy leśnej kaplicy stawią ś. bracia strzelcy, wiara obławnicy. Mick. Strzelcy i obławnicy poszli jedną stroną na przełaj zwierza. Mick. <Od Obława>

Obławny przym. od **Obława:** a) Linja obławna. Psy obławne. b) × Szyk (wojska) O. a. obłowny=*gęsty, ścisły.* Troc.

†**Obłaz, u,** lm. **y I.** i [O.] *droga boczna, kołująca, szczeg. w górach, manowiec górski, ścieżka na urwisku:* O., łaz, górołaz, droga wązka, na bokach gór wyrobiona, którą ś. objeżdża, gdy dobry gościniec wody zaleją lub śniegi zasypią; używane najwięcej w liczbie mnogiej: górołazy, łazy, obłazy. L. Pójdzie krom wszelkiej trwogi przez ślizkie obłazy. Pot. **2.** przen. *ogródka, okrążanie w mowie:* O. a. ogródka w mowie. Bobr. †Bez obłazu a. †bez obłazy, [bez obłazy] = *bez ogródki, bez wahania, niewiele myśląc, bez ceremonji, bez żartów, na serjo, na dobre:* Bez obłazu powiedział. Troc. Wziął ojca z sobą na pokój, a tam bez obłazu prosi o córkę. Pot. Któż, kiedyby nie z jego rozkazu, śmiał ś. nad tobą pastwić bez obłazu! Chr. Bez obłazu ś. bić. Troc. On go bez wszego obłazu tnie przez szyszak, dufając dobremu żelazu. Szymon. **3. Obłazem** przys. *hurtem, kupą, w wielkiej ilości:* Skarby tam do Tyru i dostatki cisną ś. obłazem. Jabł. <Ob+ŁAZ/ŁAZ>

Obłaza, y, blm. tylko w wyrażeniu: Bez obłazy **I.** †Bez obłazy i [bez obłazy] p. **Obłaz:** Występnych bez obłazy karał. Chr. Tarcze o tarcze biją bez obłazy. Chr. [Wyciął go przez obłazy w głowę]. **2.** [Bez obłazy]=*bez urazy.*

†**Obłazem** przys. p. **Obłaz.**

Obłazg, u, lm. **i, Obłazg, Płaskur, Płaskur** gór. *warstwa rudy żelaznej cienka, ale wzdłuż i wszerz znacznie ś. rozpościerająca:* Rudy nowe, przybyłe, niepierwiastkowe, nie mogą mieć żył ciągłych, nie mogą iść obłazgiem. Os. J. Głębiej o sążni 24 leży bogata ruda obłazgiem. Stasz. <? Por. Czes. oblázek=krzemień>

Obłazgowy przym. od **Obłazg:** Ruda żelazna obłazgowa, in. płaskurowa.

Obłazić, i, ił p. **Obleźć.**

†**Obłazować, uje, ował** p. **Obleźć.**

†**Obłazowanie, a,** blm., czynność cz. **Obłazować:** Olej ten włosy czyni wielce trwałe, nie dopuszczając obłazowania. Trzyc.

× **Obłazowy,** × **Obłaźny** *nie wprost idący, nieprosty, pośredni.*

†**Obłaźniać, a, ał** p. **Obłaźnić.**

†**Obłaźnianie, a,** blm., czynność cz. **Obłaźniać.**

†**Obłaźnić, i, ił,** nied. †**Obłaźniać** *oszukać, zwieść, odrwić, okpić:* Omamiliście dusze swoje przeklętą mamoną, obłaźniliście przyprawną maszkarą niewinne Chrystusowe owieczki. Smotr. <O+Błaźnić>

†**Obłaźnie** *ceremonjalnie, etykietalnie.* Pot. <p. Obłaz>

†**Obłaźnienie, a,** blm., czynność cz. **Obłaźnić.**

× **Obłaźny I.** p. **Obłazowy. 2.** *ciągły, nieprzerwany:* Rudy twarde, w płatkach długich, szerokich i grubych, daleko ciągnących ś., zowią skalistemi, obłazgowemi, obłaźnemi. Os. J. <p. Obłaz>

Obłażenie, a, blm., czynność cz. **Obłazić.**

× **Obłącz, y,** lm. **e** p. **Obłąk:** Pode mną w O. rozesłana ziemia pokorne ugina kolana. Berw. <Ob+LĘK/ŁĘK>

Obłączasty p. **Obłączysty:** Łuk O. Ml. [Obłącasty jak tęcza]. <Od Obłąk>

Obłączek, czka, lm. **czki** p. **Obłąk:** O. żelazny do boków pudełka przyprawiać. Świtk. Obłączki, sprężyny obłączkowe w miechach drewnianych fryszerskich. Łab. [Obłączki żelazne na śnicach i násadzie, żeby ś. rycząg nie przechylał].

Obłączkowy przym. od **Obłączek:** Sprężyny obłączkowe w miechach drewnianych fryszerskich. Łab.

Obłączny *zaprzężony do wozu w hołoble z dugą:* Koń O.

Obłączyna, y, lm. **y, Obłęk** bud. *sklepienie łukowe, wsparte na filarach, arkada.* Podcz.

Obłączysto przys. od **Obłączysty; Obłąkowato, Obłękowato:** O., esem, wężykiem, przeginając ś. lezie gąsienica. Kn.

Obłączystość, i l. blm. rz. od **Obłączysty**, *postać obłączysta.* **2.** lm. i a. **Obłąkowatość, Obłękowatość** *powierzchnia obłączysta:* O. abo obłączysta strona jakiej rzeczy zwierzchnia, jako jaja, czapki, nieba, czołnu, sklepu zwierzchnia strona. Kn. *(= wypukłość).* O. abo obłączysta strona jakiej rzeczy spodnia, jako dzwona, czapki, nieba, czołnu, sklepu, misy, miednice wywróconej spodnia strona. Kn. *(= wklęsłość).* O. nieba modra. Zabł.

Obłączysty, Obłączasty, Obłąkowaty, Obłękowaty *mający postać obłąka, łukowaty, półokrągły, kabłąkowaty, pałąkowaty:* Toki wody tak rozrządziły położenie gór, że węgieł O. legł naprzeciwko węgła wydrożonego. Stasz. Wchodzi pod zasępne obłączystych gałęzi zamroki. Stasz.

Obłąd, ędu, lm. **ędy,** częś. **Obłęd l.** × O. *błąkanie się, chodzenie bez określonego kierunku:* Pasterka po łące za swego zamyślenia ś. przypadkowemi obłędami postępuje. Karp. **2.** × O. *bezdroże, manowiec, wertep:* Oczkami skalne przeszywszy obłędy... Słow. **3.** × O. przen. *niepewność, wahanie ś.:* Ja duch mój wieszczy w obłędzie tracę, jakim cię kwiatem uwieńczę. Mick. **4.** × O. *błąd, zbłądzenie, pomyłka, krok błędny, mniemanie błędne:* Ten szwank a O. Ewy białogłowa zasię naprawiła. Górn. Białegłowy siłakroć obłędy mężczyńskie naprawowały. Górn. Lud w obłędzie będący oświecić należy. L. **5.** lek. (mania) *choroba umysłowa,* in. obłąkanie, pomieszanie zmysłów, szaleństwo, warjacja, zboczenie umysłu: O. bez bredzenia (m. sine delirio). O. chwilowy, przelotny, przemijający (m. transitoria). O. cząstkowy, częściowy, × jednobłąd, obłąkanie częściowe, pomieszanie częściowe (m. partialis, monomania). O. kradzieski, kradzieżny, złodziejski p. **Kleptomanja.** O. lubieżny u kobiet (nymphomania). O. łagodny, markoczący (m. mitis, mussitans). O. mężobójczy, morderczy (m. homicidaria). O. miłosny (m. erotica, aidoiomania). O. ogólny, całkowity, zupełny (m. generalis, universalis). O. okresowy, przerywany, perjodyczny (m. periodica). O. opętańczy (daemonomania). O. opilczy (dipsomania). O. opilczy a. [biała gorączka] (delirium tremens). O. ostry, szaleństwo (m. acuta, furibunda). O. padaczkowy, obłąkanie padaczkowe (m. epileptica). Obłąkanie połogowe (m. puerperalis). O. popędowy (m. impulsiva). O. przemienny, naprzemienny, kołujący (m. transitoria). O. prześladowczy (m. persecutoria). O. religijny (m. religiosa). O. rozprawczy. O. samobójczy (m. suicidii). O. utajony. O. wielkości, × wielkodumny, × pyszałkowy, przechwalczy (m. ambitiosa, superbiens). [O. jei sie cepił]. Por. **Zaduma.** <O + BŁĘD/BŁĄD>

† **Obłądliwie** przys. od **Obłądliwy.**

† **Obłądliwy** i [**Obłądliwy**] p. **Obłędny:** O. świat. Rej. [Lud O.].

† **Obłądzać, a, ał** i † **O. ś.** p. **Obłądzić.**

† **Obłądzanie, a,** blm., czynność cz. **Obłądzać.**

† **Obłądzanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obłądzać ś.**

† **Obłądzenie, a,** blm., czynność cz. **Obłądzić:** W O. mogą być zwiedzeni i wierni. Wuj. *(=w błąd).* O. w historji autorowi przypisane być ma. Wys. *(=błąd, pomyłka).* Dalej apostoł powiada, za tym obłądzeniem świata jako mieli powstać poganie a bicz boży na złośniki. Rej.

† **Obłądzenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obłądzić ś.**

† **Obłądzić, i, ił,** † **O. ś.,** † **Obłędzić ś.,** nied. † **Obłądzać,** † **Obłądzać ś.** *wpaść w błąd, zbłądzić, pobłądzić, omylić ś.:* Jeślim obłądził, naucz mnie ty. Leop. I ci podobno obłądzają, szukając Boga, a chcąc go należć. Leop. Kościół w niczym nigdy ś. O. nie mógł. Wuj. We dwu rzeczach bardzo ś. obłądził. Górn. Pewnie nazacniejszy musi ś. O., który ś. da afektum bez rozumu rządzić. Rej. Pasterzu święty, i jam z Twej owczarnie za inszym wodzem obłądził ś. marnie. Pot. *(=obłąkał ś.).* Jako inne zmysły, tak i wzrok ś. obłądza i myli, mniemając, aby to było cudne, co cudnym nie jest. Górn. <O + Błądzić>

† **Obłądziły** p. **Obłądzony:** W tym zdaniu jest O. i heretyczny. Smotr.

† **Obłądzony,** † **Obłądziły l.** *który ś. zabłąkał, zbłąkany:* Całą noc prawie onę O. tam i sam jeździł. P. Koch. **2.** *który zbłądził, w błędzie będący, błądzący:* Jeden błąd czyni człowieka obłądzonym. Smotr.

Obłąk, a a. **u,** lm. **i, Obłęk,** × **Obłącz l.** *przedmiot zakrzywiony w półkole, łuk, kabłąk, pałąk:* Wygiąć co w O. O. u kłódki, u wiadra, u kosza. O. u koła wozowego. Troc. O. garbarski na rozciąganie skór. Kn. O. nad szyją konia w zaprzęgu jednokonnym = *[duga].* [O. u kosy] *(=rękojeść w łuk wygięta).* O. u szpady, u szable. Troc *(=jelca).* Tarcza cała z szczerego złota, bita w O. kształtem Traków. Stasz. Wyskoki balkonów, wielkie obłąki portyków tworzyły na licach sąsiedniego pałacu niewymowne linje. Żer. (Księżyc) ś. ukazuje sklęczony jako O. Kłos. Tęcza ku niebu skrzydły ś. podała, a chybkością w obłokach O. rozerwała. Koch. J. *(=sklepienie niebieskie).* Smok krętemi pasmami łuszczyste zatoki łamiąc, gnie ś. jak O., srogie strojąc skoki. Żebr. **2.** *gałąź drzewa rosnącego przygięta do ziemi i wkopana:* Obłąkami abo nakrzywionemi do ziemie gałęziami rozmnożyć wierzbę. Kn. Obłąkami a. nakrzywionemi do ziemie gałęziami rozmnożyć wino. Troc. Obłąkami sadzić. **3.** *pręt leszczyny, służący do rozpięcia siatki na ryby, zwanej rafia.* **4.** [O.]=a) *podstawa ostrosłupa siatkowego w saku.* b) (w młynie) *rodzaj sprężyny, poruszającej żłobkiem, ażeby ziarno sypało ś. pod kamień.* **5.** anat.: O. aorty, × O. krokowy, † obłąki brwiowe p. **Łuk. 6.** chir. *smyczek wprowadzający w ruch jedno z narzędzi do kruszenia kamieni w pęcherzu.* **7.** myśl. = a) *półkole zębate w żelazach do łowienia zwierząt.* b) *rodzaj sideł na ptaki:* O. na ptaki. Troc. Łowić na O. Zdr. **Obłączek.** <Ob + LĘK/ŁĘK>

Obłąkać, a, ał, nied. **Obłąkiwać l.** *zmylić komu kierunek, wprowadzić na bezdroże:* Cóż cię za anioł obłąkał w tym lesie? Słow. **2.** *zwieść, omamić, otumanić, na błędną drogę naprowadzić:* Do piastunki dziecię ze łzami powróci, obłąkane na chwilę ponętą łakoci. Mick. Nieraz mnie obłąkała wyobraźnia młoda. Mick. Czar był jakiś w tym zamku, w księżycu, w ogrodzie, co mię obłąkał, ogniem zapalił, miłością. Słow. Próżność często mnie obłąkała. L. O. czyj umysł. Namiętności, imaginacja obłąkują rozum. Brodz. **O. ś. l.** *zabłąkać ś., zabłądzić:* Obłąkał ś. w lesie. Jabł. Nie zajechałem tu po dobrej woli i nie na łowy, alem ś. srodze obłąkał. Krasz. **2.** × O. ś.=*zmysły stracić:* Czuję, że mi ś. już obłąkiwa

przytomność. L. *(= że mi ś. w głowie mąci, że przytomność tracę).* <O + Błąkać>

× **Obłąkalnia, i,** lm. **e** *miejsce schronienia dla obłąkanych, szpital obłąkanych.*

Obłąkana, ej, lm. **e** rz. forma ż. od rz. **Obłąkany.**

Obłąkanie, a, blm. **I.** czynność cz. **Obłąkać. 2.** p. **Obłąkanie ś.** Troc. **3.** lek. p. **Obłąd:** Błędne myśli i urojenia stanowią właściwie O. w dziedzinie rozumowej. Rothe. Śmiech obłąkania. Siada z obłąkaniem starości. Słow. Mówić z obłąkaniem. Wstaje w dzikim obłąkaniu i woła. Krasiń. Dusza, jak w kryształowym zamknięta przezroczu, patrzała na świat dzikim obłąkaniem oczu. Słow.

× **Obłąkaniec, ńca,** lm. **ńcy I.** *człowiek zbłąkany:* Bracie miły, obłąkańcze a tułaczu nędzny, tu szukaj prawdy. Żarn. **2.** lek. p. **Obłąkany:** Wiem z góry, że utwór ten przez ogół będzie poczytany za twór obłąkańca, ale mam nadzieję, że pewna część inteligiencji odczuje całą głębię myśli, całą szczerość tego poematu. Przybysz.

Obłąkanie się, a ś., blm., **Obłąkanie** czynność cz. **Obłąkać ś.**

Obłąkany im. od **Obłąkać I.** × O. *zabłąkany:* Obłąkane bydło. Troc. **2.** × O. *błąkający ś., błądzący, błędny:* Już przeszło 1700 lat, jak pielgrzymuje po świecie, znany pod imieniem Żyda obłąkanego. L. *(= Żyda wiecznego tułacza).* Obłąkane włosy składa w rzędzie. Hul. *(= rozsypane, zwichrzone).* Spada gwiazda obłąkana. Kon. Jak mara obłąkana, kończę życia drogę. Słow. Traf O. Wor. **3.** *na błędną drogę wprowadzony, błądzący:* Umysł O. **4.** lek. *chory umysłowo, dotknięty obłędem,* × obłędny, szalony: Człowiek O. Oczy obłąkane *(= jak u człowieka obłąkanego, dzikie).* Coraz to groźniej czoło mu ś. chmurzy, usta drżą sine, obłąkane oczy latają niby jaskółki śród burzy. Mick. (Psy) uciekają, skowyczą, z obłąkanym wzrokiem. Mick. **5.** anat.: †Nerw O. = *nerw błędny* (nervus vagus). **O., ego,** lm. **i rz.,** × **Obłąkaniec** *człowiek chory umysłowo, warjat:* Szpital dla obłąkanych. <Od Obłąkać>

†**Obłąkany** *w obłąki skrzywiony:* Wąż krzywo O. Bardz. <Od Obłąk>

Obłąkiwać, uje, iwał i **O. ś.** p. **Obłąkać.** <p. Obłąkać>

Obłąkiwanie, a, blm., czynność cz. **Obłąkiwać:** Szatanowi dać było potrzeba wiedzę nadludzką, moc szkodzenia i obłąkiwania, władzę nad sercami. Słow.

Obłąkiwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obłąkiwać ś.**

× **Obłąknienie, a,** blm. *stan skazanego na błąkanie ś., los nieustalony.* Wor.

Obłąkowato przys. od **Obłąkowaty.**

Obłąkowatość, i I. blm. rz. od **Obłąkowaty. 2.** lm. **i** p. **Obłączystość.**

Obłąkowaty p. **Obłączysty.** <Od Obłąk>

Obłechtać, cze, tał I. *naokoło połechtać.* **2.** przen. *pozbawić wrażliwości, znieczulić, przyzwyczaić:* Kara aby nie była ustawiczna, bo tak obłechtane będąc, żadnego pożytku z karania nie odniesie dziecię. Gil. <Ob + Łechtać>

Obłechtanie, a, blm., czynność cz. **Obłechtać.**

Obłęd, u, lm. **y I.** p. **Obłąd:** a) Iść puszczą, gdzie ś. O. kręci. Rom. *(= manowiec, wertep).* b) Wpaść w O. Zrobić coś w obłędzie. **2.** [O.] *czart pod postacią wichru nocnego:* Złośliwy O. igra po rozdrożu. Gosz. <p. Obłąd>

[Obłęda, y, lm. **y] I.** *włóczęga.* **2.** *omamienie.* Por. **Obłuda.**

†**Obłędliwie** przys. od **Obłędliwy:** O. ci uczą, którzy chrzest Janów równają Chrystusowemu. Białob.

†**Obłędliwość, i,** lm. **i** rz. od **Obłędliwy:** Iż nie było opisano, czego każdy pilnować miał, stąd przydawały ś. obłędliwości i omieszkania. Herb. *(=pomyłki).* Wymiotać ciernie a kamienie, to jest wszystkie omyłki a obłędliwości fałecznych nauk a wymysłów świata tego. Rej *(=fałsze).* Rozmaite złości i obłędliwości, w których jako w nocy leżą. Wuj. *(=nieprawości).*

†**Obłędliwy** p. **Obłędny:** a) Winna latorośl obłędliwa po laszczkach utkwionych czyni chłodnik. Mor. *(= wijąca ś.).* b) Powieść obłędliwa. Kat. G. *(= kłamliwa).* c) Narcys, ilekroć chce swój wyraz i postać nieżywą pocałować, całuje wodę obłędliwą. Zim. *(=zwodniczą, łudzącą).* d) Obłędliwi przychodniowie zarazili prawowiernych chrześcijan. Petr. *(= błędy wyznający).* Twórco dobrotliwy, rządeo nasz nieobłędliwy. Groch. *(=niezomylny).* **2.** anat.: †Nerw O. = *nerw błędny* (nervus vagus).

†**Obłędniały** *który obłędniał.* Żebr.

× **Obłędniczy** *obłędu nabawiający:* Szaleństwo obłędnicze (manie délirante). Rol.

× **Obłędnie** przys. od **Obłędny:** Jej wzrok w zadziwieniu, nieobłędnie rzucony, na twarz dzieci padał. Słow. *(=niemylnie).* W zapaleniu mózgu pacjenci wszystko O. czynią. Perz. *(= nieprzytomnie).* Patrzył na chłopa O. Kon. *(= błędnym wzrokiem).*

†**Obłędnieć, eje, ał I.** *wpaść w błędy.* **2.** *zmieszać ś., stracić przytomność:* Oczy w nim utopiła, ani, obłędniawszy, w twarz ludzką zda ś. patrzyć. Żebr.

†**Obłędnienie, a,** blm., czynność cz. **Obłędnieć:** Teraz w taką ohydę, podłość i O. przyszedł. Sak.

†**Obłędnik, a,** lm. **cy** *człowiek błądzący:* Heretykowie jedną naturę w Bogu rozumieją; takich obłędników nauka w Polszcze niedawnych czasów szeroce była powiadana. Białob. <Od Obłędny>

× **Obłędność, i,** lm. **i** rz. od **Obłędny:** a) Na drodze obłędności długo ś. błąkali, nakształt dzieci nierozumnych żyjąc. Leop. *(=nieprawości).* Musim też nie opuszczać człowieka nędznego, bo temu więcej trzeba w jego obłędnościach. Rej *(= ułomnościach).* b) Ludzie w oczach O. widzieli. Słow. *(=obłęd).*

× **Obłędny, †Obłędliwy, †Obłądliwy, [Obłędliwy, Obłądliwy] I.** *w błędnym kierunku idący:* Droga obłędna. Sł. wil. Manowce obłędne. Sł. wil. **2.** *błąkający ś., błądzący; w różne strony wijący ś.:* Zapewne myślą, w obłędnych pogoniach, ściga swą młodość na przeszłości toniach. Mick. Obłędna zdroju woda. Karp. **3.** *pełen błędów, błędny, mylny, omylny, kłamliwy, fałszywy:* Koniec przykazania jest miłość z nieobłędnej wiary. Leop. Obłędna, zła twoja mowa. Wysp. **4.** *mamiący, łudzący, zwodniczy:* Myśl wiedzie cię znużoną w obłędnych złudzeń krąg. Wysp. Obłędna łasko natchnienia. Przybysz. **5.** *opanowany błędami, w błędzie zostający, błądzący, zbłąkany, obłąkany:* Gdybym tylko jednego obłędnego nawrócił! Wuj. Zachowywał ś. wedle wymysłów świata tego obłędnego. Rej. Nieopatrzność głupich obłędna. Wuj. Żyliśmy w pysze i dumie, w obłędnym błądząc rozumie. Wysp. **6.** *błędny, nie-*

przytomny: Przerażeni sami tym zdarzeniem, obłędne mieli oczy, dech zaparty. Wysp. Szerokie, obłędne źrenice obracał to na ciotkę, to na siostrzenicę. Mick. **7.** lek. p. **Obłąkany.** <Od Obłęd>

†**Obłędzenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obłędzić ś.**

†**Obłędzić się, i ś., ił ś.** p. **Obłądzić:** Zasadzać na tym wiarę, czego nas nie uczy słowo boże, tedybyśmy ś. bardzo O. musieli. Rej.

Obłęk, u, lm. **i l.** p. **Obłąk:** Rumak głowę zwiesił tak, iż cała grzywa rozwiana z pod obłęku zwisała ku ziemi. Ryd. W lewicy tarczę mniejszego obłęku, a pas od miecza na prawym niósł ręku. Mick. **2.** bud. p. **Obłączyna.** Podcz. <p. Obłąk>

Obłękitnić, i, ił *powlec błękitem:* Zmierzch przejrzysty, zmierzch liljowy obłękitnił świat. Kon. <O+*Błękitnić, od Błękitny>

Obłękitnienie, a, blm., czynność cz. **Obłękitnić:** Widok pól obłękitnieniem dalekim smętniący oczy. Słow.

Obłękowato przys. od **Obłękowaty.**

Obłękowatość, i l. blm. rz. od **Obłękowaty. 2.** lm. **i** p. **Obłączystość.**

Obłękowaty p. **Obłączysty.**

Obłęst, u, lm. **y** bot. (salmia) *roś.* <?>

Obłężnie przys. *w postaci łęgu:* Brzeg ciągnie ś. kręto i O. Kon. <Ob+ŁĘG>

Obłocenie, a, blm., czynność cz. **Obłocić.**

Obłocenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obłocić ś.**

Obłocić, i, ił, nied. ×**Obłacać l.** *zabłocić naokoło, błotem obryzgać:* Suknie poplamione i obłocone u dołu. Orzesz. Okrzykami witano tych bohaterów, oszarpanych, obłoconych, pokrwawionych i pijanych. Krasz. **2.** przen.: ×O. kogo= *obmówić, oczernić, obgadać, oszkalować, spotwarzyć.* Sł. wil. **O. ś.** *zabłocić ś. naokoło.* <O+Błocić>

×**Obłocz, y,** lm. **e** *powłoka, pokrycie:* Powlekająca je O. ciała i skóry w krągłe, miękkie i łagodne kontury ś. układa. Sł. wil. <Ob+WLEK/WŁOK>

Obłoczek, czka, lm. **czki l.** p. **Obłok:** Blada na pościeli, jak na obłoczkach mglisty poranek. Mick. O. pryska, co ją w łudzącym krył blasku. Mick. **2.** †O. *zasłona:* Lniany O. Groch. **3.** *plamka w drogim kamieniu.* Troc. **4.** lek. = a) (nubecula) *zmętnienie ograniczone w moczu oddanym.* b) (nephelium) *plamka na rogówce oka.*

†**Obłoczenie, a,** blm., [**Obłoczenie**] czynność cz. **Obłoczyć.**

†**Obłoczenie się, a ś.,** blm., [**Obłoczenie ś.**] czynność cz. **Obłoczyć ś.**

[**Obłoczka, i,** lm. **i**] p. **Obłok:** Pod chmurną obłoczkę wzleciała.

Obłoczkowaty, Obłoczkowy *podobny do obłoczków:* Najwięcej poszukiwany z piękności jest bursztyn przezroczysty z obłoczkowatym pasmem. Sł. wil.

Obłoczkowy p. **Obłoczkowaty:** Kolor O. Łab.

Obłocznik, a, lm. **i l.** †O. *djabeł, należący do chóru powietrznego.* Biel. M. **2.** bot.=a) (phaeocarpus) *roś.* b) [O.] *roś. oman prawy* (inula helenium). **3.** ×O. min.=**Nefelin.** <Od Obłok>

×**Obłoczno** przys. od **Obłoczny,** *pełno obłoków, pochmurno:* Dziś na dworze O.

Obłoczny, Obłokowy przym. od **Obłok l.** *z obłoków pochodzący:* Obłoczne grzmoty. Wad. Jupiter z nieba obłoczną Tęczę zesłał do Junony. Koch. J. **2.** a. **Obłoczysty** *z obłoków utworzony:* Wieszać na wietrzech zasłonę obłoczną. Grabow. Słońce ś. dobywa z chmur obłocznych. Mat. Mówił Bóg Mojżeszowi: teraz do ciebie przyjdę w mgle obłocznej. Skar. Weźrzał pan na wojsko egiptskie przez słup ognisty i O. Leop. W niebo wstąpił Jezus w wielkiej chwale aniołów, w wielkim obłocznym majestacie. Skar. **3.** a. **Obłoczysty** *pełen obłoków, obłokami pokryty, pochmurny, zachmurzony:* Jedno niebo niewidome, drugie widome, obłoczne i odmienne. Białob. Dzień O. i pochmurny. Bud. Odmienne czasy, wnet jasne słońca świecenie, tuż zasię pochmurno obłoczne. Fur. **4.** a. **Obłoczysty, Obłokowaty** *podobny do obłoków:* Bława abo obłoczna maść. Mącz. (=*kolor niebieski, błękitny*). Agat O. (=*mający t. zw. rysunek podobny do obłoków*). W ubraniu białym, lekkim, przejrzystym, obłocznym. Kon. (=*powiewnym*). Jesion rozrosły przyjemne cienie gromadzi pod obłoczne swych liści sklepienie. Zabł. On tę moją obłoczno-tęczową teorję miłości głupstwem nazywa. Od. **5.** *obłoków sięgający, niebotyczny:* Góry obłoczne. Brud. Tak to karleje drzewo w gąszczu, a co z niego na wolnym polu mogło wyrość, jaki O. maszt. Ork. <Od Obłok>

†**Obłoczyciel, a,** lm. **e** p. **Obłóczyciel.** <Od Obłoczyć>

†**Obłoczycielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Obłoczyciel,** p. **Obłóczycielka.**

†**Obłoczyć, y,ył,** [**Obłoczyć**] i †**O. ś.,** [**O. ś.**] p. **Oblec:** Obłoczył jeśm ś. w dzinię. Ps. puł. [Obłoczę uniformę]. <p. Obłóczyć>

Obłoczyny, yn, blp. p. **Obłóczyny.**

Obłoczysto przys. od **Obłoczysty:** Miasto wpośród O. ciągnących ś. gór. Św.

Obłoczystość, i, blm. rz. od **Obłoczysty.**

Obłoczysty p. **Obłoczny:** Opadł strumień obłoczystej rosy. Wad. Przed ludem izraelskim w drodze był słup O. przez dzień, a słup ognisty przez noc. Leop. Bóg Izraelitom dał w obłoczystej kolumnie przejście do ziemi obiecanej. Bals. Odwróć ode mnie źrzenice Twe czyste, które przebiwszy gmachy obłoczyste, poraniły mię. Zim. Niebo teraz obłoczyste. Troc. Barwa zwyczajna obłoczysta, pętlice czerwone dla pachołków. Górs.

Obłoć, i, lm. **e** bot. (otanthus) *roś.* <?>

[**Obłoda, y,** lm. **y**] p. **Obód.** <Zam. Oboda>

Obłoga, i, lm. **i l.** ×O. p. **Obłóg:** Tu ich zewsząd czterechset Kastylanów ściska, chcąc wszystkich żywo dostać w więzy przez obłogę. Przyb. **2.** †O. *obszycie, wypustka, wyłoga:* Brama u szaty, listwa, O. Kn. **3.** w lm. *ciężary, bagaże, szczeg. wojskowe:* Obłogi, któremi ś. kto okłada, zawady podróżne. Kn. Obłogi wojenne, podróżne. Troc. Obłogi są to wozy ciągnące za wojskiem z wszelkiemi potrzebami osobistemi. Jak. J. (= *tabor*). Między przednim a zadnym hufcem wszystkie obłogi wojenne prowadzone być mają. Dek. W mieście tym hetman plony, jeńców i różne obłogi i ciężary złożył. Pilch. (Łodzie) do prowadzenia obłóg wojennych. Piotr. Do Kielc, gdzie ostatnie ciągnące nasze kolumny, parki i obłogi zastałem. Koł. Półpluton żandarmów w czasie boju znajduje ś. przy obłogach. Chrzan. **4.** [O.] p. **Odłóg. 5.** lek.: ×O. języczna=*warstwa osadowa, tworząca ś. na językach osób chorych, język obłożony,* in. ×namuł języka. Zdr. ×**Obłóżka.** <Ob+LEG/ŁOG>

[**Obłogiem**] *obłożnie:* O. leżeć.

×**Obłogiwać, uje, iwał** *zostawiać odłogiem:* Opuszcza rzemieślnik warsztat, kupiec handel

obłoguje dla obrony fortecy za każdym alarmem. Orzesz. <Od Obłóg>

× **Obłogiwanie, a,** blm., czynność cz. **Obłogiwać.**

× **Obłogosławiać, a, ał** *błogosławić, błogosławieństwem darzyć:* Niech Bóg ją wszelkim dobrem darzy i obłogosławia. Krasiń. <O + Błogosławić>

× **Obłogosławianie, a,** blm., czynność cz. **Obłogosławiać.**

† **Obłojca, y,** lm. **y** *żarłok, obżartuch:* O. i opilca. Bud. <? Ob + ŁOK/ŁAK>

† **Obłojnie** *żarłocznie:* Gryf ś. ścierwem każdy dzień a O. pastwi. Ostror.

Obłok, u, lm. **i I.** a. [**Owłok, Obłoczka, Błon**] *mgła unosząca ś. w górnych warstwach atmosfery, chmura:* O. jest to mgła zgromadzająca ś. w wyższych warstwach, którą wiatr unosi a. rozpędza, a słońce rozmaitemi barwy maluje. Kras. A. Niebo pokrywa ś. obłokami. O. zachodni wyrwał ś. z pod słońca, gonił mię białym skrzydłem po błękitnym sklepie. Mick. Księżyc w obłoku. Słońce zamglone obłokiem. Kryje niekiedy słońce O. ciemny. Kras. Niebo wezbrało ś. w obłoki, biją pioruny i grzmoty, dżdże i nawalności następują. Birk. O. deszczem nie odkropi osypanej kurzem skroni. Mick. Obłoki bezwodne. Wuj. Przen.: Obłoki = *niebo, niebiosa:* Ptak wzbił ś. pod obłoki. Junak pluje pod obłoki. Pot. (= *wysoko*). Trzykrotny wiwat uderzył w obłoki. Mick. Góry sięgające obłoków. By ś. do nieba podniosła pycha jego, i głowa obłoków dosięgła. Skar. Fortuna znowu poczęła naszych nieść pod obłoki. Tw. (= *podnosić, wywyższać*). Górną myśl mają, z którą aż pod obłoki czasem wylatają. Błaż. Wynosić kogo pod obłoki (= *wynosić kogo pod niebiosa = wysławiać, wychwalać*). Zacznę jego pod obłoki wynosić pochwałami. L. Prawda obłoków sięga. Kochan. Pokora obłoki przebija. Prz. Modlitwa korzącego ś. przeniknie obłoki. Wuj. Przen.: Spaść z obłoków = *zjawić ś. znienacka, niespodzianie.* Wcaleśmy ś. nie spodziewali Wc Pana; prawdziwie jakby z obłoku nam spadłeś. L. **2.** przen. *zasłona mglista:* Obojętna duma, jak mgły szata, wnętrzne pioruny pozłaca obłokiem. Mick. Ma O. przed oczami. Umysł twój baczny dusze ich upatruje, mimo wszystkie, w które ś. uwijają, obłoki. L. **3.** przen. *kłąb, tuman, mgła, chmura:* O. w urynie. Perz. O. kurzu. Święte ofiary zapalone robiły O. bogom w dary. Jabł. Między gęstym kadzidła obłokiem boga piorunu szczerozłote lica. Słow. Ginie w płomieniach i dymu obłokach. Mick. Dymy ciągnąc z cybucha, okrył ś. wonnym obłokiem. Mick. Tam już wszystko mglistym zakryte obłokiem, co ś. wiecznie ze trzęskich oparzelisk wznosi. Mick. Przen.: Kształty odlaneż tylko z pięknych słów obłoku? Mick. Każda piękność młodzieńczemu oku jak duch senny jaśniała w marzenia obłoku. Mick. **4.** † O. przen. *chmara, mnóstwo, moc:* Obłokiem oszczepów lęże zarzucony. Tw. Poganin, stojąc w gromadnych obłokach, nie ruszył ś. Jabł. Nie dbajcie na te licznych ord obłoki, cnotą nie liczbą wszystkie wojny stoją. Jabł. Tak wielki O. świadków. Leop. **5.** [O.] = a) *ubiór.* b) a. [O. spadły, spadłe obłoki] = *wodorost trzęsidło pospolite* (nostoc commune), *mający postać masy galaretowatej, brudnożółtawego koloru, znajdowanej niek. w bryłkach na łąkach i polach i stanowiącej w mniemaniu ludu cząstki piorunem rozerwanego obłoku, spadłe z powietrza na ziemię.* **6.** fl. = a) *sztuka w tratwie okrągła, nieobrobiona.* b) *tratwa z siedmiu tafli drzewa budowlanego złożona.* **7.** a. **Chmura** myśl. *lot dzikich gołębi, siewek, turkawek.* Zdr. **Obłoczek.** <Ob + WLEK/WŁOK>

† **Obłokać się, a ś., ał ś.** *objeść ś.* <Ob + Łokać>

† **Obłokanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obłokać ś.**

× **Obłokorodny** *tworzący obłoki.* Koch. J., Kn. <Obłok + Rodny>

Obłokowaty p. **Obłoczny:** Mgławice są to utwory obłokowate, mające wejrzenie jakby odrywków drogi mlecznej. Krem.

Obłokowy p. **Obłoczny:** Zstępował słup O. Bud.

× **Obłomek I. mku,** lm. **mki** p. **Obłam:** Obłomki drzew i ziół są gruntem wszystkich węglistych kopanin. Stasz. Niektórych na deszczkach przewozili, a drugich na onych obłomkach okrętowych. Leop. **2.** † O., **mka,** lm. **mki** praw. *człowiek wolny, lecz nie mający posiadłości i miejsca stałego zamieszkania,* † g o ł o t a: Gdy sługa czyj, rzeczony gołota, a inaczej O., komu krzywdę uczyni... Herb. Ludzie pod imieniem gołotów, pachołków, obłomków, hultajów, wałasów, nie należeli do włościan rolników. Sur.

× **Obłomić, i, ił** p. **Obłamać.** <Ob + Łomić>

× **Obłomienie, a,** blm., czynność cz. **Obłomić.**

† **Obłomisty?:** Taki tu tych ludzi sam stylus, że z obłomistych asysteneji szydzą. Kraus. <Ob + ŁOM>

× **Obłona, y,** lm. **y** *biała warstwa drzewa niedojrzałego tuż pod korą, biel.* <O + Błona>

[**Obłona, y,** lm. **y**] *równe, nieorane pole; błonie.* <O + BŁOŃ>

Obłonica, y, lm. **e** bot. (serjania) *roś. z rodziny zapianowatych.* <?>

Obłoniony *mający na sobie błonę, błoną powleczony:* Komórka roślinna obłoniona. <Z O + Błona>

[**Obłouch, a,** lm. **y**] **I.** *duże uszy.* **2.** *czapka z uszami.* Por. **Abłaucha.** <Brs. Obłoŭch>

† **Obłowa, y,** lm. **y** p. **Obława.** Rej.

× **Obłowić, i, ił,** nied. × **Obławiać I.** *osiągnąć w zysku, zyskać, skorzystać:* Im wiele należało na tym, aby sobie obławiali intraty kościelne. Łęcz. Jam myślał, żeś coś obłowił lub skorzystał. L. Guzów obłowił. Troc. **2.** kogo = *zbogacić:* Żałowałbyś tego, niewinną duszą obłowiwszy czarty. Pot. **2.** O. siebie p. niżej: Biorąc podatki, egzaktor i siebie obłowi. Pot. **O. ś.** a. × O. siebie = *zarobić, zrobić interes:* Gdy mu ś. na łowach według myśli szańcowało, iż ś. nacieszył i obłowił, czestował w polu dworzany. Stryjk. Jeszcze ja spodziewam ś., że ś. nietylko od nich wydrwię, ale ś. też i obłowię. Boh. Żołnierz ś. zdobyczą obłowił. Troc. Przybysze obławiali ś. polskiemi pieniędzmi, a potym szydzili z łatwowierności Polaków. Rzew. Prawda górą lata, jak orzeł, a gdzie ś. spuści, jak orzeł ptakiem, tak ś. ona sławą a poczciwością O. musi. Rej. <Ob + Łowić>

× **Obłowienie, a,** blm., czynność cz. **Obłowić.**

Obłowienie się, a ś., blm., czynność cz. **Obłowić ś.**

† **Obłowiny, in,** blp. *sposób obłowienia ś.:* Czas mnie obmyślać sobie O. Groch.

Obłowny I. *dający możność obłowienia ś.:* To wojna wdzięczna i obłowna. Kaczk. **2.** † O. *tłusty:* Obłowne kwiczoły. Mor. **3.** × O. p. **Obławny:** Sobieski z obłownych pułków ustawia prawe swe skrzydło. Moracz.

Obłożenie, a, blm., czynność cz. **Obłożyć.**

Obłożenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obłożyć ś.**

Obłożnie przys. od **Obłożny;** *tak, iż w łóżku leżeć trzeba:* O. chorować. O. chory.

Obłożny *zmuszający do leżenia w łóżku:* Choroba obłożna. Złożony niemocą obłożną wyjść nie mógł. <Ob + LEG/ŁOG>

Obłożyć, y,ył, nied. **Okładać, Obkładać I.** *kładąc dokoła, okryć:* Owoc liściem obłożony. Troc. O. sztukę mięsa jarzyną. Sł. wil. Pasztet obłożony kompotem. Śl. wil. Obłóż sałatę selerami, talerz konfektami. Troc. O. ściany deskami, darniną. O. drzewo ziemią. Okładać chorego (=*robić mu okłady*). O. bolącą rękę watą. Mydło rozczynił w wódce i tym nogę okładał. Wirt. Brzegi Dunaju obłożone ich trupami, jak gdyby wałem. Kaczk. (=*okryte*). Siedzi w krześle, obłożonym poduszkami. L. Puścizną po zmarłym plebanie obłożył kolasę swoją. Birk. O. co futrem (=*obszyć*). Bekieszę lisami O. Troc. O. płaszcz gronostajami. Śl. wil. Kontusz popielicami podszyty, a sobolami obłożony. Troc. Obuwie okładane (=*z dwuch kawałków skóry zrobione*). Szedł po ulicach boso, zewsząd obłożony rzeczami najpodlejszemi i najwzgardniejszemi. Wys. (=*ubrany w rzeczy...*). Przen.: Ciałem obłożony = a) *mający ciało:* Dusza obłożona jest ciałem. Karnk. My ludzie ciałem obłożeni, rzeczy przez zmysły cielesne tylko pojmujemy. Skar. b) *otyły.* Karnk. Przen.: Rodzice syny swe nauką oną O. mają. Glicz. (=*opatrzyć, przyozdobić*). **2.** *kładąc dokoła, otoczyć:* O. chorego poduszkami. Obłożył chłopca papierami i księgami. Troc. **3.** częś. nied.: Okładać czym=*sypać, odmierzać wiele czego:* Chciwie pocałunkami różową twarz jej okładać począł. Sienk. Okładać kogo kijem, kułakami=*bić.* Gdy z ludu kogo postrzegł, że upornie staje, tego berłem okłada i słowami łaje. Dm. Kańczukiem po plecach okładał. Niem. Ekonom okładał niemiłosiernie, kto tylko mu ś. nawinął. Chodź. **4.** *nałożyć, wyznaczyć, obciążyć, obarczyć:* O. kogo podatkiem. Ciężarami, powinnościami poddanych okładał. Troc. O. kogo karą. Troc. Należy ś. być sprawiedliwym, ani małych wad wielkiemi karami, ani wielkich cnót małemi nagrodami okładać. L. Sąd mię niewinnie grzywnami obłoży. L. (=*skaże na grzywny*). O. co aresztem (=*zrobić zastrzeżenie swoich praw względem czego*). Wkrótce zgrzybiałość wiek twój potrzebami obłoży. L. Niezasłużoną obłożył pochwałą. Wiszn. (=*oddał pochwałę*). **5.** nied.: Okładać= *okrążać, obchodzić, objeżdżać, nadkładać drogi:* Droga była długa, bo należało okładać lasami, aby nie wpaść do Bogusława. Sienk. **6.** [Obłożony] im. = *z okładem, z górą:* Obłożonych sto guldenów. Pięćdziesiątka, dobrze już obłożona, nie stała mu wcale na przeszkodzie do wielu zwycięstw takich. Kaczk. **7.** gór.: Kopalnia obłożona = *kopalnia rzeczywiście rozrabiana, w której górnicy pracują:* Kopalnia silnie, słabo obłożona. Kopalnia tylą a tylą górnikami obłożona. Łab. **8.** karc.: O. kogo = *nie dać mu wziąć potrzebnej liczby lew.* **9.** lek.: Język obłożony=*pokryty warstwą osadu.* Por. **Obłoga. 10.** myśl. = a) *otoczyć obławą:* O. niedźwiedzia. b) Obkładać=*zajmować lub obstępować stronę kniei skrzydłem obławy.* c) nied. (szczeg. o zającu) *będąc gonionym, krążyć w koło i wracać do tego miejsca, skąd go ruszono:* Zając okłada, kiedy obiega koło swego stałego miejsca pobytu. d) Okładać a. Obkładać z wyżłem = *obchodzić zdala i dokoła to miejsce, gdzie ptaki zapadły.* **O. ś. I.** *kładąc dokoła, okryć ś.:* Niewiasty niechaj ś. złotem nie okładają. Karnk. Żołnierze nasi obłożyli ś. zdobyczą. Koł. (=*obciążyli ś.*). Przen.: Ma ś. każdy człowiek nauki pierwej O. Glicz. **2.** *kładąc dokoła, otoczyć ś.:* Obłożył ś. książkami. Przen.: Okładamy ś. ludźmi lekkiemi. Star. **3.** nied. *bić ś. nawzajem:* Okładali ś. pięściami. **4.** karc. *nie wziąć potrzebnej liczby lew, wpaść.* <Ob + Łożyć>

Obłożynki, nek, blp. kuch. p. **Obłożyny.**

Obłożyny, yn, blp. kuch. *sztabki żelazne na nóżkach do stawiania rondelków nad ogniem,* in. wilk kuchenny. Zdr. **Obłożynki.**

†**Obłożysko, a,** lm. a *miejsce dokoła ograniczone, np. kotlina, wąwóz:* Między chróstami przy leśnych obłożyskach taborem stanął. Błaż. Obawiam ś., aby nieprzyjaciele między obłożyskami ściśnionemi trudności jakiej nie zadali odjeżdżającym. Błaż.

†**Obłożysty** *w krąg roztoczony:* Rozlega ś. po wszystkich pałacach obłożystego nieba okrzyk ten niezwyczajny. Błaż.

Obłóczaki, ów, blp. bot. (hymenomycetes) *oddział grzybów właściwych z rzędu podstawczaków.* <Ob + WLEK/WŁOK>

Obłóczenie, a, blm., czynność cz. **Obłóczyć:** O. szaty. Kn. O. rozmaite bywa, a. z potrzeby ku ochędóstwu, jako to szatami, a. ku nakryciu, ku opatrzeniu zdrowia swojego, jako we zbroje, a. też i w jakowe sprawy uczciwe a. też zelżywe. Gil.

Obłóczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obłóczyć ś.**

Obłóczka, i, lm. i bot. (hymenium) *warstwa zarodnikowa u grzybów.*

×**Obłóczyciel, a,** lm. e, †**Obłoczyciel** *ten, co obłóczy.*

×**Obłóczycielka, i,** lm. i forma ż. od **Obłóczyciel;** †**Obłoczycielka.**

Obłóczyć, y,ył p. **Oblec:** Obłóczę kogo w szatę, ubieram. Kn. Obłóczę szatę, obłóczę ś., ubieram ś. w co. Kn. Aby nigdy koszuli zimnej chory nie obłóczył. Krup. Przen.: Łuny odbijały mu ś. na oczach i obłóczyły różowym blaskiem jego delikatną białą twarz. Sienk. Światła mgieł szaty na ś. obłóczą. Wysp. [W niepoczciwą suknię O.]=*obgadywać, czernić.* **O. ś. I.** p. **Oblec:** Obłóczę ś. w zakonny ubiór abo szatę, biorę habit zakonny. Kn. We Włoszech ś. uczyć, w Niemczech ś. O., we Francji dyskurować, a w Polsce bankietować. Prz. **2.** [O. ś.] *wdziewać czystą bieliznę i ubranie.* <Ob + Włóczyć>

Obłóczyny, yn, blp., **Obłoczyny,** ×**Obleczyny I.** *uroczystość przywdziewania sukni zakonnej:* Przy obłóczynach osoba wstępująca do zakonu zmienia imię. Mieć mowę na obłóczynach. **2.** *uroczyste wkładanie munduru:* O. kadetów.

Obłóg, ogu, lm. **ogi I.** × O. a. × **Obłoga** *szereg otaczający coś:* Tabor z tyłu wałem, a z przodu obłogiem wozów opięty, bezpiecznie bronić ś. mógł. Błaż. Wojsko obłogiem wozów między ciasnemi ścieżkami obmocnić ś. nie mogło. Błaż. Wzięły go w śrzodek koliste obłogi. Przyb. **2.** ×O. *legowisko:* Z wierzchu drzewa schodzi kot na dół do obłogu, gdzie świnia była w połogu. Jak. W. **3.** [O.] p. **Odłóg:** W otwarte obłogi i jałowe pagórki. Pol. Jak bociany gwarzym na obłogu. Uj. <Ob + LEG/ŁOG>

×**Obłów, owu,** lm. **owy** *połów, zdobycz:* Powróć mi mój O. uszczwany, daj mi tę łanią. Lubom. Połów, O. ryb. Kn. Spodziewał ś. opaść zaraz

gotowym obłowem w kraju naszym. Tw. Mężnego ojca trybem na obłowy wojenne bark i niedoszłe pazury wyprawuje. Koch. W. Gruchnie pogłos, że Gietowie Macedonję plądrują w obłowie. Chr. Tatarowie są myśliwcy Turków, którzy ś. z ich obłowu żywią. Troc. Skarbce do nowej znosili budowy, żeby z nich potym własne poczynić obłowy. Mick. Człecze, pójdziesz w O. robactwa. Troc. Wielki zysk i O. djabłu gniew przynosi. Wuj. O. dobry będzie, oberwiesz. Kn. Nie gwałtem trzeba, kto chce w miłości obłowu. Pot. Na swój O. czekające serce. Troc. <Ob + ŁOW>

Obłóżka, i, lm. **i** I. ×O. p. **Obłoga:** Baranek, opuszka, O., bramka, okład koło czapki. Goł. **2.** [Obłóżki] lm. = *żelazo nakładane na ostrze zdartego lemiesza:* Zdarty lemiesz nakłada ś. obłóżkami. **3.** ×O. bakt. (sarcina ventriculi) *grzybek pleśniowy napotykany w ustroju, najczęściej w zawartości żołądka,* in. czworniak żołądkowy. <Ob + LEG/ŁOG>

Obłóżnik, a, lm. **i** bot. I. = **Bluszczyk.** **2.** O. bluszczowy p. **Bluszczyk.**

Obłóżny bot.: Justynka obłóżna p. **Justynka.** <Ob + LEG/ŁOG>

× **Obłuczenie, a,** blm., czynność cz. **Obłuczyć.**

× **Obłuczyć, y,ył** *w postaci obłąku obwieść:* Na takich kołach chyba obwód opadnie, na którego miejsce najłatwiej drugi O. Torz. <Ob + Łuczyć>

Obłuda, y, lm. **y** I. ×O. *powab, ponęta, przynęta, urok, ułuda:* O., powab, czy kogo my abo nas kto oszukiwa. Kn. Obywatelstwa i cnoty obłudą zjednali sobie opinję publiczności. Ust. **2.** a. × **Obłudność,** × **Obłudnictwo** *nieszczerość, dwulicowość, fałszywość, hipokryzja:* O. jest, postawą i usty do Boga ś. przybliżać, a sercem i sprawami ś. od niego oddalać. Wiśn. O. jest z wierzchu czystość zmyślać, a wewnątrz nieczystość potajemnie płodzić. Żarn. Te gmachy już zdradzieckiej nawykłe obłudzie. Słow. Druga odmętem ginąca Solima za mord proroków, za obłud swych grzechy. Krasiń. **3.** †O. i [O.] *mara, widmo, widziadło, przywidzenie:* (O djable:) Co tu działasz duszniku, obłudo, ludzki zwodniku? Biel. M. Obłudy nocne. Mur. Sama temu nie wierzyła, żeby żywego miała widzieć pana, lecz że ją jakaś O. mamiła i w swym widzeniu była oszukana. Odym. **4.** †O. p. **Obłudnik:** Nie daj ś. tym obłudom zwodzić obleszczywym, co są chciwi na złoto, a gardzą poczciwym. Papr. Por. **Obłęda.** <Ob + ŁUD>

Obłudnica, y, lm. **e,** × **Obłudniczka** forma ż. od **Obłudnik.**

× **Obłudnictwo, a,** blm. p. **Obłuda.** Sł. wil.

× **Obłudniczka, i,** lm. **i** p. **Obłudnica:** Gdyby niewiasta wychwalała męża, któren nie jest godzien, mianoby ją za nierozumną a. obłudniczkę. L.

Obłudnie I. a. × **Obłudno** przys. od **Obłudny:** Z każdym w oczy cudnie, a za oczy O. Boh. **2.** [O.] *łudząc ś., łudząc siebie:* Zalicałem sie O.

Obłudnik, a, lm. **cy,** † **Obłuda** *człowiek obłudny, hipokryta:* O. tylko ludzi zwodzić chce, aby go za świętego mieli. Skar. Łapacze a obłudnicy z wierzchu ś. przyjaciołmi czynią, a nic nie myślą, jeno jakoby cię w czym podeszli, ułowili, podchwycili. Dambr.

× **Obłudno** p. **Obłudnie:** Wierzy nieobłudno. Pol.

× **Obłudność, i,** blm. rz. od **Obłudny,** p. **Obłuda.** Głosy w. XV. Ludzie pełni zazdrości, obłudności. Wuj. Żadna chciwość, O. nie pokazowała ś. Pien.

Obłudny, † **Wobłudny** I. *nieszczery, dwulicowy, fałszywy:* Ludzie obłudni usty mię chwalą, ale serce ich dalekie jest ode mnie. Gil. Zastanowił ś. nad swym obłudnym czynem. Jord. **2.** †O. *ułudny, złudny, nieprawdziny, pozorny:* Manichejczyki mówili, że Chrystus nie miał ciała prawdziwego, jako my mamy, jedno obłudne. Białob. Obłudne widzenie. Odym. *(=widziadło).* **3.** †O. woj. *udany, zmyślony, kłamliwy, fałszywy, pozorny:* O. atak. L. O. szturm, trwoga. Troc. Obłudne na trwogę zatrąbienie. Troc. Marszem obłudnym oszukał nieprzyjaciela. Troc. <Od Obłuda>

† **Obłudzać, a, ał** p. **Obłudzić.**

† **Obłudzanie, a,** blm., czynność cz. **Obłudzać:** Smok ten, jenż jeś stworzył na O. jemu. Ps. flor. *(=któregoś stworzył ku naigraniu jemu.* Wuj.).

† **Obłudzenie, a,** blm., czynność cz. **Obłudzić.**

† **Obłudzić, i, ił,** nied. † **Obłudzać,** † **Obłudzować** I. *oszukać, podejść, zwieść, zawieść:* Przysiągł jest Pan Dawidowi prawdę i nie obłudzi jego. Ps. flor. *(=przysiągł Pan Dawidowi prawdę a nie odmieni jej.* Wuj.). **2.** *wyśmiać, wyszydzić,* nied. *naigrawać ś.* <Ob + Łudzić>

† **Obłudzować, uje, ował** p. **Obłudzić.** B. Sz.

† **Obłudzowanie, a,** blm., czynność cz. **Obłudzować.**

Obłupać, pie, pał, nied. **Obłupywać** I. *łupiąc, odłamać:* O. korę z drzewa. **2.** [O.] p. **Obłupić:** Zóne swoje obłupałem i sprzedałem s ni skóre. **O. ś.** *łupiąc ś., odpaść:* Myła, bieliła, smarowała, jak jeno postrzegła, że gdzieś ś. coś obłupało lub zabrudziło. Jeż. <Ob + Łupać>

Obłupanie, a, blm., czynność cz. **Obłupać.**

Obłupanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obłupać ś.**

Obłupiać, a, ał p. **Obłupić.**

Obłupianie, a, blm., czynność cz. **Obłupiać.**

Obłupić, i, ił, nied. **Obłupiać,** † **Obłupować** I. *obedrzeć z łupiny, ze skórki, obrać:* O. jabłko, laskę. Troc. O. jodłę. Sł. wil. O. jajko *(=obrać ze skorupki).* **2.** a. [**Obłupać**] *obedrzeć (ze skóry):* O. barana ze skóry. Troc. Wiewiórki obłupione suszyły ś. na słońcu. Sienk. Drużbowie z druchenkami zawodzili, jakby ich kto ze skóry obłupiał! Reym. **3.** ×O. komu skórę = *obić, oćwiczyć kogo.* **4.** przen. *obedrzeć, ograbić, zrabować, złupić:* Wsadził go do tarasu i obłupił go z odzienia aż do skóry. Baz. Bliźnich ciążyć, mordować, obłupiać. Zigr. Obłupili go porządnie za obiad. Sł. wil. *(=zdarli z niego).* <Ob + Łupić>

Obłupienie, a, blm., czynność cz. **Obłupić.**

† **Obłupować, uje, ował** p. **Obłupić.**

† **Obłupowanie, a,** blm., czynność cz. **Obłupować.**

Obłupywać, uje, ywał p. **Obłupać.**

Obłupywanie, a, blm., czynność cz. **Obłupywać.**

Obłuskać, a, ał, Obłuszczyć, nied. **Obłuskiwać, Obłuszczać** *obrać z łusek a. z łuszczyn:* O. ziarna, orzechy, fasolę. Suszy ś. je (owoce kawy) i w młynkach obłuskuje ziarna z pergaminowej pestki. Rost. Przen.: Niema już z nich co drzeć, tak ich wojsko nasze obłuskało. Sts. *(=obłupiło, obdarło, ograbiło).* <Ob + Łuskać>

Obłuskanie, a, blm., czynność cz. **Obłuskać.**

Obłuskiwacz, a, lm. **e** mł. *przyrząd do obcierania łuski z ziarn zboża,* in. eureka.

Obłuskiwać, uje, iwał p. **Obłuskać.**

Obłuskiwanie, a, blm., czynność cz. **Obłuskiwać.**

Obłusknia, i, lm. **e** bot. (omphalea) *roś. z rodziny wilczomleczowatych.* <?>

Obłuskowiny, in, blp., **Obłuszczyny** mł. *to, co ś. obłuskało z ziarna przy pytlowaniu mąki, łuski wychodzące z obłuskiwacza.*

Obłusta, y, lm. **y** bot. (phrygma) *roś.* <?>

Obłuszczać, a, ał p. **Obłuskać.**

Obłuszczanie, a, blm., czynność cz. **Obłuszczać.**

Obłuszczenie, a, blm., czynność cz. **Obłuszczyć.**

Obłuszczyć, y,ył p. **Obłuskać.** Przen.: Niech mnie czarci dziś obłuszczą, jeślim ja zdrajca. Sienk. *(= obłupią, ze skóry obedrą).* <Ob+Łuszczyć>

Obłuszczyny, yn, blp. mł. p. **Obłuskowiny.**

Obłuszyn, a, lm. **y** bot. (dacrydium) *roś. z rodziny zatrzalinowatych.* <?>

× **Obłużenie, a,** blm., czynność cz. **Obłużyć.**

× **Obłużyć, y,ył** *ługiem obmoczyć.* <Ob+Łużyć>

Obły, †Obli *podługowato-okrągły, owalny; wypukły; walcowaty:* O. palec. Troc. Pierś obła i naprzód wydana. Zabł. Szyja jakoby z tokarni, obła, wysmukła. Nar. Strzelały z grzęzawiska sity martwice, jak kołczan obłych strzał żelaznozielonych. Żebr. Piramida wygląda jak obłe wzgórze. Sienk. *(=stożkowate).* Dziób O., tępy. L. Anat.: a) †Chrząstka obła p. **Chrząstka.** b) †Kości obłe p. **Kość.** c) Mięśnie obłe a. wałkowate (musculi teretes). d) Mięsień O. większy i mniejszy (do barku należny), in. †myszka okrągła wielka i mała, †muskuł długo-okrągły a. okrągło-długi wielki i mały, × mięsień wałkowy większy i mniejszy (musculus teres maior et minor). <OBŁ>

Obłykać się, a ś., ał ś. I. *dużo połknąć, nałykać ś.:* O. ś. kurzu, dymu. **2.** *opić ś. a. objeść ś.* <Ob+Łykać>

Obłykanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obłykać ś.**

†**Obłysiać, a, ał** i †**O. ś.** p. **Obłysić.**

†**Obłysiały** *który obłysiał.* Przen.: Wiosna pola i łąki gołe, obłysiałe góry okrywa trefionemi misternie kędziory. Zim. *(=obnażone).*

†**Obłysianie, a,** blm., czynność cz. **Obłysiać.**

†**Obłysianie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obłysiać ś.**

Obłysić, i, ił I. †O. i nied. †**Obłysiać** *uczynić łysym:* Hanon sługi Dawidowe obłysił i ogolił. Leop. Obłysi Pan wierzch głowy córek syjońskich i obnaży włosy ich. Leop. Każę odrzeć a O. te marne głowy ich. Rej. **2.** [O.] *ogołocić, obnażyć:* O. drzewo z kory. †**O. ś.** *uczynić ś. łysym:* Nie będą ś. rzezać ani obłysiać dla nich. Leop. <Ob+Łysić>

†**Obłysieć, eje, ał** p. **Ołysieć:** Tak Tomasz obłysieje, jako i pan Michał. Bies. <Ob+Łysieć>

†**Obłysienie, a I.** blm. = a) czynność cz. **Obłysić.** b) czynność cz. **Obłysieć.** **2.** lm. **a** *łysina:* Jeśliby na łysieniu okazała ś. blizna biała, tedy jest trąd rostący na obłysieniu. B. B.

× **Obłysnąć, śnie, snął** (im. **Obłyśniony**), × **Obłyszczeć** *błyszcząc, dokoła oświetlić, objąć blaskiem:* Das. Dafnis odszedł, miłym księżyca światłem obłyśniony. Cho. Fale miłym słońca światłem obłyśnione. Cho. <O+Błysnąć>

× **Obłyszczeć, y, ał** p. **Obłysnąć.** <O+Błyszczeć>

× **Obłyszczenie, a,** blm., czynność cz. **Obłyszczeć.**

× **Obłyśnienie, a,** blm., czynność cz. **Obłysnąć.**

Obmacać, a, ał, Omacać, [Obmaklać], nied. **Obmacywać, Omacywać, [Obmakliwać] I.** *wymacać dokoła, na wszystkie strony; zbadać za pomocą dotyku:* O. kurę, czy ma jajko. Wprzód obmacywa, potym całuje ustami i udatną jej szyję obłapia rękami. Otw. Palcy podniesionemi czoło obmacywał. Otw. O. chorego. Obmacali go, czy nie ma przy sobie czego podejrzanego, i puścili go wolno *(=obszukali, obrewidowali).* Przen. *zbadać, przeniknąć:* Drażniło go wszystko w chałupie, niecierpliwiło, a najbardziej te obmacujące złodziejskie oczy Jagustynki. Reym. **2.** *wymacać kolejno jedno po drugim:* W ciemności O. musiał wszystkie przedmioty, zanim na drzwi natrafił. Obmacał wszystkie kieszenie i nie znalazł chustki. **O. ś. I.** *obmacać siebie:* Obmacał ś. na wszystkie strony, ale portmonetki przy sobie nie znalazł. Obmacał ś. po kieszeniach. **2.** *obmacać jeden drugiego nawzajem.* **3.** *zbadać ś.:* Zaczęli rycerze obmacywać ś. wzajem, czy który z nich nie ma jakiego fortelu przy sobie. Szaj. <Ob+Macać>

Obmacanie, a, blm., czynność cz. **Obmacać.**

Obmacanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obmacać ś.**

× **Obmacniać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Obmocnić.**

× **Obmacnianie, a,** blm., czynność cz. **Obmacniać.**

× **Obmacnianie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obmacniać ś.**

Obmacywać, ywa a. **uje, ywał** i **O. ś.** p. **Obmacać.**

Obmacywanie, a, blm., czynność cz. **Obmacywać.**

Obmacywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obmacywać ś.**

Obmaczać, a, ał p. **Omoczyć:** W wódce flejtuszki obmaczane. Syr. <Ob+Maczać>

Obmaczanie, a, blm., czynność cz. **Obmaczać.**

†**Obmaczować, uje, ował** p. **Obmoczyć:** Rozpuściwszy ten sok z miodem, knotki w tym O. Syr.

†**Obmaczowanie, a,** blm., czynność cz. **Obmaczować.**

[**Obmaić, i, ił**] p. **Omaić:** Głowę panny młodej obmają zielonością. <Ob+Maić>

[**Obmajenie, a,** blm.] czynność cz. **Obmaić.**

[**Obmaklać, a, ał** i **O. ś.**] p. **Obmacać.** <Ob+Maklać>

[**Obmaklanie, a,** blm.] czynność cz. **Obmaklać,** *obmacanie.*

[**Obmaklanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obmaklać ś.,** *obmacanie ś.*

[**Obmakliwać, a, ał** i **O. ś.**] p. **Obmacać:** Obmakliwá konie.

[**Obmakliwanie, a,** blm.] czynność cz. **Obmakliwać,** *obmacywanie.*

[**Obmakliwanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obmakliwać ś.,** *obmacywanie ś.*

× **Obmal** p. **Omal:** O. jej posiadam. Byk. <Ob+MAŁ>

Obmalować, uje, ował, nied. **Obmalowywać I.** *pomalować po wierzchu, dokoła, na wszystkie strony:* Posągi bożków greckich obmalowywano, wyzłacano i obwieszano mnóstwem strojów i pstrych ozdób. **2.** przen. *obgadać, oczernić, przedstawić w czarnych kolorach:* Nie może być, żeby nasza Mirka taką była, jak ją nam złe języki obmalowały. Krasz. <Ob+Malować>

Obmalowanie, a, blm., czynność cz. **Obmalować.**

Obmalowywać, ywa a. **uje, ywał** p. **Obmalować.**
Obmalowywanie, a, blm., czynność cz. **Obmalowywać.**
× **Obmamić, i, ił** p. **Omamić.** <Ob + Mamić>
× **Obmamienie, a,** blm., czynność cz. **Obmamić.**
[**Obmaństwo, a,** lm. a] *oszustwo.* <Ob + MAN + -stwo>
Obmartwieć, eje, ał *zmartwieć, obumrzeć:* Jeśli ziarno w ziemi nie obmartwieje, samo tak zostanie; lecz jeśli tak obmartwieje, wielki owoc przyniesie. B. B. <Ob + Martwieć>
Obmartwienie, a, blm., czynność cz. **Obmartwieć.**
Obmartwiony *który obmartwiał:* Obmartwione z zimna członki sok ten odżywia. Syr.
Obmarzać, a, ał (Obmar-zać) p. **Obmarznąć.**
Obmarzanie, a, blm. (Obmar-zanie) czynność cz. **Obmarzać.**
Obmarzły (Obmar-zły), **Obmarznięty, Obmarźnięty** *który obmarzł, omarzły, omarźnięty:* Drzewo obmarzłe. Wiadro obmarzłe.
Obmarznąć, nie, nął a. **zł** (Obmar-znąć), **Omarznąć,** nied. **Obmarzać, Omarzać I.** *okryć ś. szronem a. lodem:* Drzewa obmarzły. Konewka obmarzła. **2.** *obmartwieć z powodu mrozu:* Liście na kapuście obmarzły. Sł. wil. <Ob + Marznąć>
Obmarznienie, a, blm. (Obmar-znienie) p. **Obmarznięcie.**
Obmarznięcie, a, blm. (Obmar-znięcie) **Obmarznienie, Obmarźnięcie, Obmarźnienie** czynność cz. **Obmarznąć,** *omarznięcie.*
Obmarznięty (Obmar-znięty) p. **Obmarzły:** Bryka potoczyła ś., zgrzytając łańcuchami i piszcząc obmarzniętemi piastami. Gąs.
Obmarźnienie, a, blm. p. **Obmarznięcie.**
Obmarźnięcie, a, blm. p. **Obmarznięcie.**
Obmarźnięty p. **Obmarzły.**
† **Obmatać, a, ał** p. **Omotać.** L. <Ob + Matać>
† **Obmatanie, a,** blm., czynność cz. **Obmatać.**
Obmawiacz, a, lm. **e** p. **Obmówca.**
Obmawiać, a, ał i **O. ś.** p. **Obmówić.** <Ob + Mawiać>
† **Obmawian** (jako orzeczenie) *obmawiany.* Glosy w. XV.
Obmawianie, a, blm., czynność cz. **Obmawiać:** [Ostawiłeś mnie w ludzkim obmawianiu].
Obmawianie się, a ś., blm., czynność cz. **Obmawiać ś.**
Obmazać, że, zał, Omazać, nied. **Obmazywać,** † **Obmazować, Omazywać** *wymazać dokoła, ze wszystkich stron, pomazać, umazać; oblepić:* Dziurę, kędy pszczoły z ula wychodzą, gnojem O. Trzyc. Jadą z obmazaną czyli oblepioną twarzą, aby słońce delikatnej gąbki nie raziło. Pilch. Wzięła koszyczek z sitowia, obmazała go klijem i smołą. Leop. <Ob + Mazać>
Obmazanie, a I. blm., czynność cz. **Obmazać. 2.** × O., lm. **a** a. × **Obmazka** *to, czym ś. obmazuje.*
× **Obmazka, i,** lm. **i** p. **Obmazanie.**
† **Obmazować, uje, ował** p. **Obmazać.** L.
† **Obmazowanie, a,** blm, czynność cz. **Obmazować.**
Obmazywać, uje, ywał p. **Obmazać.**
Obmazywanie, a, blm., czynność cz. **Obmazywać.**
Obmiatacz, a, lm. **e, Kierwisz** garb. *szczotka ręczna.* <Od Obmiatać>
Obmiatać, a, ał p. **Omieść.** <Ob + MIOT/MOT>
Obmiatanie, a, blm., czynność cz. **Obmiatać,** *omiatanie.*
Obmiąć, obemnie, obmiął *dokoła zmiąć.* <Ob + Miąć>
Obmiecenie, a, blm., czynność cz. **Obmieść,** *omiecenie.*
Obmiecie, i, blp. p. **Omieciny.** <Ob + MIOT/MOT>
Obmieciny, in, blp. p. **Omieciny.**
Obmielać, a, ał p. **Omleć.** <Ob + MIOŁ/MOŁ/MEŁ/MŁ/MLE>
Obmielanie, a, blm., czynność cz. **Obmielać,** *omielanie.*
I. Obmierzać, a, ał p. **Obmierzyć.**
2. Obmierzać, a, ał (Obmier-zać) p. **Obmierznąć.**
I. Obmierzanie, a, blm., czynność cz. **I. Obmierzać.**
2. Obmierzanie, a, blm. (Obmier-zanie) czynność cz. **2. Obmierzać.**
Obmierzenie, a, blm., czynność cz. **Obmierzyć.**
† **Obmierzęczenie, a,** blm. (Obmier-zęczenie) czynność cz. **Obmierzęczyć.**
† **Obmierzęczyć, y,ył** (Obmier-zęczyć) p. **Obmierzić:** Chcieli im swoje błędy zalecić, a ewanielję O. Żarn.
× **Obmierziciel, a,** lm. **e** (Obmier-ziciel), × **Omierziciel** *ten, co obmierził, ten, co obmierzi.*
Obmierzić, i, ił (Obmier-zić), **Omierzić,** † **Obmierzęczyć** *obrzydzić, zmierzić, zohydzić:* Obmierził sobie i zbrzydził Alcynę. P. Koch. <Ob + Mierzić>
[**Obmierzieć, eje, ał**] (Obmier-zieć) p. **Obmierznąć:** Jadło takie obmierziało parobkowi
Obmierzienie, a, blm. (Obmier-zienie) **I.** czynność cz. **Obmierzić;** *mierziączka, wstręt, abominacja, ohyda:* Co mi wczora obiecywało pomyślność, dziś sprawuje O. L. **2.** [O.] czynność cz. **Obmierzieć,** *obmierznięcie.*
× **Obmierzliwy** (Obmier-zliwy) p. **Obmierzły:** Kto wielbi los cudzy, swój mu O. L.
Obmierzłość, i, blm. (Obmier-złość) rz. od **Obmierzły:** Najpodlejsze posługi uczynił, żadną ś. obmierzłością nie brzydząc. Skar.
Obmierzły (Obmier-zły), **Omierzły,** † **Omierzion-y,** × **Obmierzliwy,** × **Omierzliwy** *który komu obmierzł a. obmierznąć może, przemierzły, obrzydliwy, nieznośny, wstrętny, ohydny, abominacyjny:* Nałóg ten O. Kras. Nałóg tylko może uczynić znośnym, co z istoty obmierzłe. Kras. Wystrzegajcie ś. w towarzystwie obmierzłych przywar pedanta. Śniad.
Obmierznąć, nie, zł a. × **nął** (Obmier-znąć), **Omierznąć,** [**Obmierzieć**], nied. **Obmierzać, Omierzać** *obrzydnąć, stać ś. wstrętnym, nieznośnym, zohydzieć:* Życie mi obmierzło. Dlatego też obmierzł mi żywot mój, widząc, że wszystko złe jest pod słońcem. Wuj. Będzie tak, póki jej stary nie obmierznie, odkiela nie zacznie ganiać za parobkami. Reym. <Ob + Mierznąć>
Obmierznięcie a, blm. (Obmier-znięcie) czynność cz. **Obmierznąć.**
Obmierzyć, y,ył, × **Omierzyć,** nied. **Obmierzać,** × **Omierzać** *zmierzyć naokoło.* <Ob + Mierzyć>
Obmierźle (Obmier-źle) przys. od **Obmierzły.**
[**Obmieszać, a, ał**] *potrząsnąć mąką, otrębami sieczkę dla bydła, koni,* [z r o b i ć o b m i e s z k ę]. <Ob + Mieszać>
[**Obmieszanie, a,** blm.] czynność cz. **Obmieszać.**

[**Obmieszka, i,** lm. **i**] *osypka, omasta ze zboża dla bydła.* <Ob+MIAS/MIEŚ>

†**Obmieszkać, a, ał** p. **Omieszkać:** Byłliby w tym obmieszkający? Spr. †**O. ś.,** nied. †**Obmieszkiwać ś.** *zamieszkać ś., zasiedzieć ś. na dobre, na stałe, osiąść, osiedlić ś.:* Obmieszkały ś. na miejscu pewnym i trwałym. Troc. <Ob+Mieszkać>

†**Obmieszkanie, a,** blm., czynność cz. **Obmieszkać.**

†**Obmieszkanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obmieszkać ś.**

†**Obmieszkiwać się, uje ś., iwał ś.** p. **Obmieszkać.**

†**Obmieszkiwanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obmieszkiwać ś.**

Obmieść, miecie, miótł I. p. **Omieść:** O. kurz. **2.** zł.: O. pajęczynę = *skraść bieliznę, wiszącą na strychu.* <Ob+Mieść>

Obmięcie, a, blm., czynność cz. **Obmiąć.**

†**Obmięsz** przys. *nieco w miąższ, przygrubiej:* Przywiń liścia kapustnego O. Sien. <Ob+MIĘZ>

†**Obmijać, a, ał** p. **Ominąć.** Rej. Obmijasz pany, a nie idziesz prosto. Bratk. <Ob+Mijać>

†**Obmijanie, a,** blm., czynność cz. **Obmijać,** *omijanie.*

†**Obminąć, nie, nął** p. **Ominąć:** Wierę go ten drugi raz bardzo rad obminie. Zbyl. <Ob+Minąć>.

†**Obminięcie, a,** blm., czynność cz. **Obminąć,** *ominięcie.*

× **Obmiot, u,** lm. **y** *przedmiot, objekt, rzecz rzucająca ś. przed oczy:* Drugi O., który do dziś dnia nie uszedł z pamięci mojej, był następujący. Kit. Szeroko i daleko pomyka wejźrzenie, bo nie kryły obmiotów zawady, ni cienie. Przyb. Kontentowałem oczy jednym po drugim obmiotem. Mik. <Ob+MIOT/MOT>

Obmiotać, a, ał *obrzucić:* Litwa, z ostatków spalonego miasta drzewo biorąc, obmiotali zamek wokoło i zapalili. Stryjk. <Ob+Miotać>

Obmiotanie, a, blm., czynność cz. **Obmiotać.**

× **Obmocniać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Obmocnić.**

× **Obmocnianie, a,** blm., czynność cz. **Obmocniać.**

× **Obmocnić, i, ił,** × **Obmocować,** nied. × **Obmacniać,** × **Obmocniać** *wzmocnić, umocnić naokoło, obwarować; przymocować ze wszystkich stron:* Kazimierz Wielki Podole zamkami obmocnił. Błaż. O. nogi u krzeseł, zęby u sochy. × **O. ś.** *umocnić ś. wokoło, obwarować ś.:* Nieprzyjaciel w taborze wozami i okopami obmocniać ś. zaczyna. Błaż. <Ob+Mocnić>

× **Obmocnienie, a,** blm., czynność cz. **Obmocnić.**

× **Obmocnienie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obmocnić ś.**

× **Obmocować, uje, ował** p. **Obmocnić.** × **O. ś. I.** p. **Obmocnić. 2.** *wzmocnić ś., pokrzepić ś., poprawić ś., odzyskać siły po chorobie:* Za pomocą Boską i Orłowskiego, sławnego doktora wileńskiego, obmocowawszy ś., biegłem konno mil piętnaście. Mat. <Ob+Mocować>

× **Obmocowanie, a,** blm., czynność cz. **Obmocować.**

× **Obmocowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obmocować ś.**

Obmoczenie, a, blm., czynność cz. **Obmoczyć,** *omoczenie.*

Obmoczyć, y, ył p. **Omoczyć:** Ja w krew jego rany obmoczyłem mój rapier. Mick. W twoim napoju obmoczę pióro. Susz. <Ob+Moczyć>

Obmodlenie, a, blm., czynność cz. **Obmodlić.**

Obmodlić, i, ił *wymodlić ś. nad każdym z kolei:* Po skończonym obrządku pokropiono i obmodlono prawie każdą szafę i sztukę towaru. Prus. <Ob+Modlić>

Obmokły, Omokły, Obmoknięty *który obmókł.*

Obmoknąć, nie, kł *po wierzchu, dokoła przemoknąć.* <Ob+Moknąć>

Obmoknięcie, a, blm., czynność cz. **Obmoknąć.**

Obmoknięty p. **Obmokły:** Nie zdarzyło mi ś. widzieć ani obmokniętej kaczki, ani obmarzniętej kuropatwy.

[**Obmoleć, eje, ał**] *okryć ś. warstwą czegokolwiek.* <Ob+Moleć>

[**Obmolenie, a,** blm.] czynność cz. **Obmoleć.**

Obmotać, a, ał p. **Omotać:** Młodzieniec w hełmie, białą krepą obmotany. Eww. <Ob+Motać>

Obmotanie, a, blm., czynność cz. **Obmotać,** *omotanie.*

Obmotywać, uje, ywał p. **Omotać:** Zamiast trzewików były trepki jakby kapucyńskie, przytwierdzone białemi wstążeczkami, obmotującemi nogę aż do kolana. Ochoc.

Obmotywanie, a, blm., czynność cz. **Obmotywać,** *omotywanie.*

Obmowa, y, lm. **y,** †**Omowa,** × **Obmowisko,** [**Obmówisko**], †**Omowisko I.** *obmawianie, obmówienie, obgadywanie, oszczerstwo, złe języki, gadanie ludzkie:* O. jest szarpanie cudzej sławy przez mówienie źle o nieobecnej osobie. Kras. A. Obmów i potwarzy słucha. Skar. Obmów, osławy żadnej ś. nie boję. P. Koch. Osobnością wiek młody strzegłem od obmowy. Zabł. Dobrze czyń, obmować nie zaszkodzi. Fred. M. Przeciwko prawdzie obmowy niemasz. Żarn. Nie daj podoby, ujdziesz obmowy. Prz. Boisz-li ś. publicznej pism twoich obmowy, trzeba, byś sam dla siebie był krytyk surowy. Dm. O. jest to ogadywanie bliźniego nieobecnego. Jeł. [Ni dziewka, ni wdowa, ino ludzka O.]. Bliź. (= *przedmiot do obmowy*). **2.** †O. *obgadanie sprawy, obrada, narada, porozumienie ś., konferencja:* Nazajutrz, skoro po obmowie, prosił wszystkich na obiad. Stryjk. Oblężeni posłali, prosząc aby ze dwa dni na obmowę. Papr. **3.** †O. *wymówka, usprawiedliwienie, tłomaczenie, obrona, uniewinnianie ś., ekskuza:* Nie chcąc stawać, podał obmowę na chorobę. Mat. Oskarżonego wojewodę, żadnych obmów nie słuchając, ze wszystkich dóbr wyzuł. Paszk. Ci obmowy nie potrzebują, którzy do prawdy od kłamstwa przystępują. Żarn. **4.** †O. *przemowa:* Do tegoż czytelnika o przypiskach i omyłkach O. Bud. Do siebie obmowę taką zaczynali. Szymon. **5.** †O. *omówienie, objaśnienie, wykład:* O. i cały sens tak konstytucji koronnej, jak i przywileju. Wej. Po przeczytaniu tej ceduły Dulski, podskarbi koronny, krótką obmowę uczynił. Biel. M. **6.** × O. praw. = a) *pozwolenie sądu w prawie litewskim, aby pozwany namyślił ś. względem odpowiedzi do drugiego terminu* (por. Godzina pod 7). b) *wyłączenie sędziego, rekuzacja.* c) *środek odwodowy, ekscepcja.* Sł. wil. Zdr. **Obmówka,** × **Omówka.** <Ob+Mowa>

× **Obmowisko, a,** lm. **a** p. **Obmowa:** Przez złe udanie i obmowiska nieprzyjaciół swoich mniej był ludziom, aniż miał być, przyjemny. Błaż. Nędzny ze wszech stron obmowisk ś. boi. Prot. Od obmowiska językowego zakryt będziesz.

Leop. Sławę dobrą O. i zazdrość psuje. Birk. O. pochopniejszym zazdrość przyjmuje uchem. Nar. Bliźniemu swemu obmowiskiem czci ujmują. Białob. Coby dało przyczynę do obmowiska. Karp. [Dla jednego chłopaczyska weszłam w takie obmowiska. Iść w O., być w obmowisku]= *być obgadanym, oczernionym.*

× **Obmownica, y,** lm. **e** forma ż. od **Obmownik;** × **Obmównica,** × **Obmównicka.**

× **Obmowniczy** przym. od **Obmownik:** Radzibyśmy mieć przeciw obmowniczym językom obrońców sławy naszej. L.

× **Obmownik, a,** lm. **cy** p. **Obmówca.**

Obmowny, × **Obmówny,** × **Obmówliwy,** † **Omowny** *skłonny do obmowy, oszczerczy, potwarczy, obmawiający:* Języki złościwe, obmowne. Wuj. <Od Obmowa>

Obmówca, y, lm. **y l.** a. **Obmawiacz,** × **Obmownik,** × **Obmównik** *ten, co drugich obmawia, potwarca, oszczerca, szkalownik, plotkarz, kalumnjator:* Obmówcy staw twarz surową, wnet pójdzie precz z swą złą mową. Prz. Obmówcy słuchasz, grzechu mu pomagasz. Prz. Obmówcę pokątnego żmii pisz podobnego. Prz. O. uczonych zazdrościwy, *zoilus.* Kn. **2.** a. **Omówca** *ten, co omawia, opisuje słowami; ten, co usprawiedliwia, tłomaczy.*

Obmówić, i, ił, nied. **Obmawiać l.** kogo=*obgadać, spotwarzyć, oszkalować, oczernić,* gm. *oszczekać:* Obmawiać nieprzytomnego, równo jak bić umarłego. Prz. × On ś. ludzkich dzieł sędzią powszechnym stanowi, a na tym mądrość kładzie, że wszystko obmówi. Dm. (= *wyszydzi, skrytykuje*). **2.** † O. p. **Omówić:** Szlachcicy przy prawiech swych szlacheckich zachowani i wedle nich sądzeni być mają, jako prawo ich obmawia. Ksk. Nie tak prędko wierz, gdy o bliźnim mówią; raczej obmawiaj z miłosierdzia, ku niemu, mówiąc: niepewne to rzeczy, rozumiejmy dobrze o nim. Skar. Obmawiaj u ojca Twego, pośrzedniku nasz, grzechy nasze. Skar. Obmawia, daje sprawę o sobie temi słowy... Groch. Rzymianie, chcąc ś. Grekom O. z przodka swego Romulusa, którego oni mieli za bękarta, twierdzili, żeby miał mieć ojca Marsa. Gliez. Iż ś. sposobnym nie czuję do tego, obmawiam ś. za czasu. Prot. Każdy baczny rychlej nas w naszym nieszczęściu obmówi i pożałuje, niżliby nas winować miał. Górn. **O. ś. l.** *obmówić jeden drugiego nawzajem.* **2.** † O. ś. p. **Omówić:** Obaczył ś. potym, przyjechał do pana, obmawiał ś. Piotr. <Ob + Mówić>

[**Obmówisko, a,** lm. **a**] p. **Obmowa:** Wziąć kogo w O. (=*na język; obmawiać kogo*).

Obmówka, i, lm. **i** p. **Obmowa:** Taka rzecz bez sromoty i bez szczekania a. obmówki ludu być nie może. Baz. Z niewczasowanego obmówkę uczynił zdrowia i swej przyczynę dawał niebytności. Mor.

× **Obmówliwy** p. **Obmowny.** Sł. wil.

× **Obmównica, y,** lm. **e** p. **Obmownica.**

× **Obmównicka, kiej,** lm. **kie** rz. p. **Obmownica:** O. szyderska, złośliwa. Krasz.

× **Obmównik, a,** lm. **cy** p. **Obmówca.**

× **Obmówny** p. **Obmowny:** [W tych Tatarach nima nic dobrego; troche ludowiny i to obmównego]. <Od Obmowa>

† **Obmówstwo, a,** blm. *nałóg obmawiania:* Niepiękne wargi, z których wielomówstwo, O. idzie. Birk.

Obmroczenie, a, blm., czynność cz. **Obmroczyć,** *omroczenie.*

Obmroczyć, y,ył p. **Omroczyć:** Jej zasłona migająca w cieniu, nim człowieka obmroczy dokoła, już mu dostojność nadaje. Krasiń. <Ob + Mroczyć>

Obmurować, uje, ował, Omurować, nied. **Obmurowywać, Omurowywać** *otoczyć, opasać, obwarować murem:* O. szyb kopalniany. Z drugiej strony od miasta jest szeroki rów obmurowany. Szaj. Wszystkie miasteczka, które nie miały murów, obmurował. Wuj. Obmurował a oprawił miasta w żydostwie. Leop. Wolno dworzec każdemu grodzić, oparkanić a. O. Sz. Miasto dobrze obronne i obmurowane. Skar. <Ob + Murować>

Obmurowanie, a l. blm., czynność cz. **Obmurować. 2.** lm. **a** *ogrodzenie murowane.*

Obmurowywać, uje, ywał p. **Obmurować.**

Obmurowywanie, a, blm., czynność cz. **Obmurowywać.**

[**Obmurzenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obmurzyć ś.**

[**Obmurzyć się, y ś.,ył ś.**] *uczernić ś., uwalać ś., zamorusać ś.:* Drużba obmurzył ś. węglem. <Ob + Murzyć>

Obmuskać, a, ał, Omuskać, jednot. **Obmusnąć, Omusnąć,** nied. częstot. **Obmuskiwać, Omuskiwać,** † **Obmuskawać,** † **Omuskawać l.** *muskając, oczyścić, obciągnąć z czego:* Gdy olej już wyprasujesz w płótno zawiązane, obmuśniesz węzeł i prasę nożem. Sien. **2.** *muskając, zemknąć, ściągnąć; osmyknąć:* O. gałązkę z liści, puszek z moreli. <Ob + Muskać>

Obmuskanie, a, blm., czynność cz. **Obmuskać.**

† **Obmuskawać, a, ał** p. **Obmuskać.**

† **Obmuskawanie, a,** blm., czynność cz. **Obmuskawać.**

Obmuskiwać, uje, iwał p. **Obmuskać.**

Obmuskiwanie, a, blm., czynność cz. **Obmuskiwać.**

Obmusnąć, śnie, snął p. **Obmuskać.** <Ob + Musnąć>

Obmuśnienie, a, blm. p. **Obmuśnięcie.**

Obmuśnięcie, a, blm, **Obmuśnienie** czynność cz. **Obmusnąć.**

Obmycie, a, blm., czynność cz. **Obmyć.**

Obmycie się, a ś., blm., czynność cz. **Obmyć ś.**

Obmyć, yje,ył, Omyć, nied. **Obmywać, Omywać l.** *mując, oczyścić; umyć po wierzchu, wokoło, ze wszystkich stron, zmyć, opłókać:* O. ciało, ręce, nogi, twarz, szyby w oknie, ranę. Deszcz obmył ulice. O. ciało z brudu, koła z błota. Niech on umrze spokojnie, niech nie cierpi długo, ja go łzami obmyję. Słow. Przen.: Ledwiem go (kamień) dostrzegł... osłoniony zielem. Wyrwałem zielska, obmyłem go łzami. Mick. (= *oblałem*). Przen.: *oczyścić:* O. sumienie. O. duszę z grzechów. **2.** co z powierzchni czego = *myjąc, usunąć; zmyć, spłókać:* O. brud z ciała. O. błoto z kół. Przen.: Rumieniec łzy obmyły. Słow. **O. ś. l.** *umyć ś. dokoła, ze wszystkich stron, opłókać ś.:* O. ś. w kąpieli. O. ś. z brudu. **2.** przen. *oczyścić ś., uniewinnić ś., usprawiedliwić ś.:* O. ś. z hańby, z potwarzy, z obwinień. Chciał ś. O. z tego, iż tyle puinałów u niego znaleziono. Nagur. O. ś. z grzechu. <Ob + Myć>

[**Obmykać, a, ał**] *usuwać coś wiszącego.* <Ob + Mykać>

[**Obmykanie, a,** blm.] czynność cz. **Obmykać.**

× **Obmysł, u,** lm. **y** *obmyślenie, obmyśliwanie, sposób obmyślony, pomysł, myśl powzięta, plan, koncept, projekt:* Chciał koniecznie do Syrji popłynąć, ale żadna mu ś. rada i O. do tego nie udał.

Skar. Chce Demosten, ażeby czerpano rady, obmysły z rozumów różniących ś. od swojego. Nagur. O. J. K. Mci najświątobliwszy. Troc. <Ob+MY(SŁ)>

[**Obmyszlać, a, ał**] p. **Obmyślić.**

[**Obmyszlanie, a,** blm.] czynność cz. **Obmyszlać,** *obmyślanie.*

Obmyślać, a, ał p. **Obmyślić.**

Obmyślanie, a, blm., czynność cz. **Obmyślać:** Czas wolny od zajęć kancelaryjnych wypełniał obmyślaniem nowego poematu. Chm. Bóg ma O. o każdym i rozdaje wedle stanu. Skar. *(=pieczę, troskę, pamięć).*

†**Obmyślawać, a, ał** p. **Obmyślić.**

†**Obmyślawanie, a,** blm., czynność cz. **Obmyślawać:** Królowie, jeden to królestwo, drugi owo uczynnością i obmyślawaniem bronić za wielką rzecz zawsze sobie poczytali. Jan.

Obmyślenie, a, blm., czynność cz. **Obmyślić:** Każdy pracuje około obmyślenia szczęścia własnego. L.

× **Obmyśliciel, a,** lm. **e** *ten, co obmyśli a. obmyślił; ten, co obmyśla.* L.

Obmyślić, i, ił, nied. **Obmyślać, [Obmyszlać],** × **Obmyśliwać,** †**Obmyślować,** †**Obmyślawać l.** *myśląc, obrać; umyślić; myśląc, utworzyć, ułożyć; wymyślić, wykoncypować:* Pan zwierzom jamy obmyślawa. K. G. O. plan wycieczki. Obmyślił sposoby należyte. L. O. komu zajęcie. Już mu też czas O. los, postanowienie. Mick. Oni O. mają i urządzić łowy. Mick. Jako wódz gospodarstwa, obmyśla wyprawę w pole. Mick. **2.** *opatrzyć, przewidzieć co troskliwie, postarać ś. o co, pomyśleć o kim, o czym,* nied. *mieć kogo, co na myśli, na pieczy; troszczyć ś. o kogo, o co:* O. znaczy widzieć myślą zawczasu mające nastąpić potrzeby i dla zaspokojenia ich przygotować wcześnie źródła i środki. Kras. A. Ten, który wszystkim rozkazuje, nie swój, ale wszystkich pożytek ma obmyślać. Górn. Pilnie obmyślawał kościelny pokój. Skar. Już to dawno Bóg obmyślił w niebie. Kochan. Naamana słudzy ojcem zowią, iż dobra ich jako ojciec obmyślał. Skar. Ona wszelkie potrzeby dziecięciu z ubogiej pracy obmyślała. Skar. Biada być musi tej rzpltej, o której niezgodni z sobą radzą i obmyślają. Skar. *(=przemyślają).* O onym swoim śpitalu i po śmierci obmyślał. Skar. **3.** †O. kogo=*wziąć w opiekę, opatrzyć:* Obmyśl cię Bóg. Kn. (do żebraka=*niech P. Bóg opatrzy!).* **4.** †Obmyślać=*zamyślać, gotować ś., zamierzać:* Naukę tę nową on dopiero wprowadzić obmyślał. Tworz. <Ob+Myślić>

× **Obmyśliwać, a, ał** p. **Obmyślić.**

× **Obmyśliwanie, a,** blm., czynność cz. **Obmyśliwać:** Słodka jej troska i miłe staranie jest tylko trzodom swym O. pastwisk przestronnych i karmu żyznego. Lubom.

× **Obmyślnie** przys. od **Obmyślny.**

× **Obmyślność, i,** blm. rz. od **Obmyślny:** Systematyczna O. (widna była w jego postępowaniu). Jeż.

× **Obmyślny** *przemyślny, przewidujący, opatrzny, przezorny.* Troc. <Ob+Myślny>

†**Obmyślować, uje, ował** p. **Obmyślić.**

†**Obmyślowanie, a,** blm., czynność cz. **Obmyślować,** *obmyślanie:* Król sejm złożył dla obmyślowania państwom sobie podległym obrony. Ośw.

Obmywać, a, ał p. **Obmyć.**

Obmywalnia, i, lm. **e** p. **Ochłodnica.** Podcz. <Od Obmywać>

Obmywanie, a, blm, czynność cz **Obmywać.**

Obmywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obmywać ś.**

× **Obnaszać, a, ał i** × **O. ś.** p. **Obnieść.**

× **Obnaszanie, a,** blm, czynność cz. **Obnaszać,** *obnoszenie.*

× **Obnaszanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obnaszać ś.**

†**Obnawiać, a, ał** p. **Obnowić.**

†**Obnawianie, a,** blm., czynność cz. **Obnawiać.**

Obnażać, a, ał i O. ś. p. **Obnażyć.**

Obnażanie, a, blm., czynność cz. **Obnażać.**

Obnażanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obnażać ś.**

Obnażenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Obnażyć. 2.** *nagość, golizna.* L.

Obnażenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obnażyć ś.**

× **Obnażny** *obnażony, nagi, goły:* Nie dbał on na słoneczne w południe przyskwarki, co im śniade obnażnym przypalały karki. Przyb.

× **Obnażyciel, a,** lm. **e** *ten, co obnaża.*

× **Obnażycielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Obnażyciel.**

Obnażyć, y,ył, nied. **Obnażać,** †**Obnażywać l.** *odkryć, odsłonić, rozebrać do naga:* O. kogo. Obnażony do piersi. Troc. Z obnażonemi piersiami kobiety. Sienk. Pierś obnażyła. Troc *(= pokazała).* Częstokroć ś. do domu bez sukni wracał, bo skoro ubogiego najdował, onego odziewał, a sam siebie obnażał. Skar. O. tę szablę. Krasz. O. głowę. Obnażony=*nagi, goły, odkryty:* Podstawiał obnażone dłonie, czy tam kropla deszczu nie pryśnie. Jord. Oto piersi odkryte i miecz obnażony. Słow. *(= goły, wyjęty z pochwy).* **2.** *odsłonić, odkryć:* Trafiło ś. tak, że drudzy, ustępując, obnażyli go, i królowi w oczy wpadł, schować ś. nie mogąc. Krasz. O. skrzydło wojska. O. miasto z obrony. Troc. **3.** przen. *okazać w całej nagości=rzeczywistości, z całą prawdą, objawić, wyprowadzić na jaw, odkryć, odsłonić, ujawnić, zdradzić:* Prawda, chociaż jej zatają, a wszakże ją czas odkrywa, obnaża. Wer. Cesarz wielkie swe niezadowolenie obnaża w publicznym wyznaniu. **4.** przen. *obrać, ogołocić, obedrzeć, złupić, wyzuć z czego:* O. drzewo z liści, z kory. O. kościół z ozdób. Żydzi poddanych królewskich chytremi sposobami obnażywali. Grod. O niemądry człowiecze, czyś miał wysuszoną a. raczej z rozumu głowę obnażoną? Kulig. Gdy z półmisków obnażą zaś stoły, ponowi taniec znowu swat wesoły. Mias. **5.** †O. przen. *pozbawić czego:* Natenczas Kraków w godne i zacne medyki, jako i dziś, obnażony nie był. Falib. *(=pozbawiony ich).* Cudzoziemiec obnażony pomocy powinowatych i przyjaciół swoich. Obnażył go z honorów. Troc. **6.** gór.: Pokład obnażony, warstwa ziemi obnażona=*widoczna na powierzchni ziemi.* **O. ś. I.** *odkryć ś., odsłonić swe ciało, rozebrać ś. do naga.* **2.** przen. *okazać ś. w swej nagości=prawdziwości, ujawnić ś., wyjść na wierzch, na jaw, wykryć ś.:* Już ś. obnażyła a odkryła zdrada jego. Leop. <Ob+Nażyć, od Nagi>

†**Obnażywać, a, ał** p. **Obnażyć.**

†**Obnażywanie, a,** blm., czynność cz. **Obnażywać.**

Obnibus, a, lm. **y** gm. p. **Omnibus.** <p. Omnibus>

Obnibusowy gm. przym. od **Obnibus,** *omnibusowy:* Koń O.

[**Obniechać, a, ał**] *ogólnie zaniechać:* Chłopcy obniechali już jakąś dziewuchę *(= zapomnieli o niej).* <Ob+Niechać>

[**Obniechanie, a,** blm.] czynność cz. **Obniechać.**

† **Obnieczcić, i, ił** *pozbawić czci, zbezcześcić, zhańbić:* Usilstwem dziewicę alibo którąkole niewiastę gwałtownie obnieczciw... na łasce jej alibo jej przyjacioł bądź (= niech będzie). Św. z Woc. <Ob + Nieczcić>

Obniesienie, a, blm., czynność cz. **Obnieść.**

Obniesienie się, a ś., blm., czynność cz. **Obnieść ś.**

Obnieść, obniesie, obniósł, nied. **Obnosić,** × **Obnaszać I.** co = *roznieść dokoła, po wielu z kolei miejscach, obejść z czym:* Głowę Żółkiewskiego na spisie zaniesiono do Konstantynopola, gdzie ją obnosili Turcy po wszystkich ulicach. Wirt. Głowę mu uciąwszy, posłali do ziemi swojej, aby ją obnoszono i ukazowano po kościołach ludziom. Leop. Obnosić potrawy, półmiski przy stole. Woźny z prawej strony losy obnosić zaczyna. Dm. Chłopiec obnosi gazety po domach. Obnosić lody na sprzedaż. Obnoszą małpę po mieście na pokaz. Którzy ś. nasłuchali wdzięcznej melodji, obnoszą z sobą ono miłe w uszach łechtanie. Pilch. Obnosić plotki, nowiny = *rozsiewać, rozpuszczać, rozgłaszać, rozszerzać, rozgadywać.* **2.** × Obnosić co, nied. i dok. = *nosząc na sobie, dopasować do swej figury, rozchodzić:* Obnosić suknię. Jak obnosisz trzewiki, nie będą tak ciasne. Sł. wil. **3.** przen.: O. kogo = *obmówić, oskarżyć, oczernić, obgadać, wziąć na języki, oszkalować:* Ludzie ślepia wywalają! zawołała. — A niech wywalają, odpowiedzieli. I obniosą nas. — A niech obniosą. Sew. Obniesiono sługę do pana o pijaństwo. Troc. **4.** przen.: O. kogo = *ogłosić, osławić, okrzyczeć:* Samego tylko ciebie głupim być obnieśli. Mat. **5.** przen.: † O. kogo = *donieść o kim:* Nieprzyjaciele inaczej nas do ludzi obnoszą, a rzecz naszą inaczej obracają. Żarn. **6.** przen.: × O. kogo = *donieść mu, zawiadomić go:* Zbiega należy do urzędu zaprowadzić, a pana jego listem urzędowym w miarę dalekości mieszkania O. Cz. **7.** × O. *wylawszy, pokryć czymś:* Rzeka obnosi mułem całą łąkę. Sł. wil. **O. ś. I.** *obnieść siebie:* W lektykach obnosić ś. każą. Pilch. **2.** [Obnosić ś. z czym] = *nosić ś. tu i owdzie, obnosić co do woli, obchodzić z czym:* Obnosił ś. wszędzie z tą nowiną. Sł. wil. Obnosił ś. wszędzie z towarem i nigdzie go nie sprzedał. Sł. wil. [Bodaj ja sie z plewami obnosiła!]. **3.** [O. ś.] = *dać ś. słyszeć dokoła:* Naraz psy wyciem obniosły ś. głuchym. Kon. **4.** × Obnosić ś., dok. i nied. = *stać ś. dogodnym przez noszenie, uleżeć ś., rozchodzić ś.:* Trzewik, frak już ś. obnosił. <Ob + Nieść>

† **Obniście, a,** blm., czynność cz. **Obniść,** *obejście.*

† **Obniście się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obniść ś.,** *obejście ś.*

† **Obniść, obnidzie, obszedł i † O. ś.** p. **Obejść.** Ocz. <Ob + n + ID>

Obniżać, a, ał i **O. ś.** p. **Obniżyć.**

Obniżanie, a, blm., czynność cz. **Obniżać.**

Obniżanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obniżać ś.**

Obniżenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Obniżyć; Obniżka:** Ocenił sam siebie surowo i skarcił za O. uczuć i natchnień. Chm. **2.** p. **Obniżenie ś.:** O. ciepłoty (= *spadek*). Po obfitym gradzie nastąpiło nagłe O. ciepła.

Obniżenie się, a ś., blm., **Obniżenie, Obniżka** czynność cz. **Obniżyć ś.:** Systematyczne studjowanie wielkich mistrzów jest rzeczą prawie niezbędną dla każdej literatury i dla każdej sztuki pod karą obniżenia ś. pod poziom ogólnej cywilizacji europejskiej. Spas. O. ś. cen (= *zniżka, spadek*). O. ś. temperatury (= *ochłodzenie ś., oziębienie ś., spadek*). Lek.: O. ś. macicy = *opadnięcie, opuszczenie ś. jej w pochwę.*

Obniżka, i, lm. **i** p. **Obniżenie** i **Obniżenie ś.:** O. wartości srebra. <Ob + NIZ>

Obniżyć, y,ył, nied. **Obniżać** *zrobić niższym, opuścić niżej, zniżyć:* O. stopień, sklep, pomost. Głos obniżony. Ml. (= *przyciszony*). O. cenę, procent (= *opuścić coś z ceny; zmniejszyć*). O. wartość, znaczenie czego. Chinina obniża ciepłotę ciała (= *ochładza*). **O. ś.** *stać ś. niższym, opaść, opuścić ś. niżej, zniżyć ś.:* Poziom gruntu obniżył ś. (= *osiadł*). Ceny obniżyły ś. (= *zmniejszyły ś., spadły*). Temperatura obniżyła ś. (= *ochłodziła ś., oziębiła ś.*). Wymagania obniżyły ś. <Ob + NIZ>

[**Obnoc**] przys. *w nocy, przez noc.* <Ob + Noc>

Obnocować, uje, ował I. † O. a. † **O. ś.** *przenocować, przebyć noc; przespać noc, zanocować:* Obnocowaliśmy tedy na dolińskich polach. Grab. Nie obnocuje trup wisielca na drewnie. Bud. Tułać ś. będą, chcąc jeść; jeśli ś. nie najedzą, tedy obnocują. Bud. Poszedszy do lasa, zbłądził i obnocował ś. Chm. B. **2.** [O. kogo] = *przenocować, przyjąć go na nocleg, dać mu nocleg.* <Ob + Nocować>

† **Obnocowanie, a,** blm., [**Obnocowanie**] czynność cz. **Obnocować.**

† **Obnocowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obnocować ś.**

× **Obnos, u,** lm. **y I.** *muł, którym wylew rzek pokrywa brzegi:* Na łące leży gruby O. Sł. wil. **2.** *miejsce mułem pokryte:* Na obnosach poczyna trawa odrastać. Sł. wil. <Ob + NIOS/NOS>

Obnosiciel, a, lm. **e** *ten, co obnosi, roznosiciel:* Obnosiciele, tak zwani Węgrzy, obok rozlicznych towarów sprzedają również obrazy. Gac. <Od Obnosić>

Obnosicielka, i, lm. **i** forma ż. od **Obnosiciel.** L.

Obnosić, i, ił i **O. ś.** p. **Obnieść.**

Obnoszenie, a, blm., czynność cz. **Obnosić.**

Obnoszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obnosić ś.**

Obnośny handel prow. = *przenośny, okrężny, wędrowny:* Domagali ś. wydania dla handlu obnośnego nowych przepisów, krępujących swobodę handlarzy wędrownych. <Ob + NIOS/NOS>

× **Obnowiciel, a,** lm. **e** *ten, co obnowił a. obnowi; ten, co obnawia, odnowiciel, restaurator.*

× **Obnowicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Obnowiciel.**

× **Obnowić, i, ił,** nied. × **Obnawiać I.** † O. *odnowić, odświeżyć, odrestaurować:* Przez ten Sakrament dusza bywa obnowiona i napełniona radością. Wuj. Łaską boską odnowieni i odrodzeni. Wuj. **2.** *rzecz nową użyć po raz pierwszy:* O. suknię. Sł. wil. Kazał król, żeby wszyscy przyszli O. obraz, który był podniósł. Bud. (= *uczcić po raz pierwszy, zainstalować*). **3.** posp. *napić ś. z powodu sprawunku, oblać rzecz nową:* Pójść na wino obnawiać futro. Sł. wil. <Ob + * Nowić, od Nowy>

× **Obnowienie, a,** blm., czynność cz. **Obnowić:** Niech przyniosą dary swe na O. ołtarza. Bud.

× **Obnowiny, in,** blp. *obnawianie, oblewanie nowego kupna:* Sprawić, wydać, obchodzić O.

† **Obnoża, y,** lm. **y** *bagaż, ciężar, obłogi:* Litwa, zostawiwszy w lesiech z małym warunkiem obnoży swe, na naszych wypadają. Błaż. Prusacy

z niezmierną obnożą od Ciechanowa ruszyć ś. mieli. Błaż. <?>

Obnoże, a, lm. **a l.** a. [**Obnóże**], × **Obnóżka** bart. i zool. *gałka pyłku kwiatowego w koszyczku pszczoły*, in. robota, percha. **2.** bart. *masa mączna w komórkach plastrów miodowych, służąca za pierwszy pokarm dla liszek pszczelnych*, in. chleb pszczelny. <Ob+NOG>

†**Obnoźnik, a,** lm. **i** *but chłopski.* Mącz.

[**Obnóże, a,** lm. **a**] **l.** *wiązanie dolne nóg stołowych.* **2.** p. **Obnoże.**

× **Obnóżka, i,** lm **i** p. **Obnoże.** Sł. wil.

†**Obnuża, y,** lm. **e** *nędza, utrapienie:* Prosiła, żeby, póki noc służy, z niewolniczej ją uwolnił obnuży. Pot. <Ob+Nuża>

Obochwyt, u, lm. **y** *widełkowate objęcie w końcu drąga, chwytające koniec drugiego drąga za pomocą trzpienia, zawias i t. d.*, in. klamra zawiasowa, kluba. <Obo+Chwyt>

†**Obociętny** *obosieczny:* Miecz O. <Obo+*Ciętny, od Ciąć>

× **Oboczać, a, ał** p. **Oboczyć.**

× **Oboczanie, a,** blm., czynność cz. **Oboczać.**

× **Obocze, a,** lm. **a** *ubocze:* Na oboczu zwiastuny (=heroldowie) wieczerzę gotują. Ml. <O+BOK>

Oboczek, czka, lm. **czki** bot. (atherospermum) *roś. z rodziny poleńcowatych.* <?>

× **Oboczenie, a,** blm., czynność cz. **Oboczyć.**

Obocznica, y, lm. **e** *oboczna odnoga kolei, bocznica, linja podjazdowa:* Stacja ta połączona jest obocznicami ze wszystkiemi okolicznemi fabrykami. <Od Oboczny>

Obocznie przys. od **Oboczny.**

Oboczność, i, blm. rz. od **Oboczny:** O. zjawiska językowego, in. alternacja=*równoległe istnienie dwuch a. więcej postaci tego samego wyrazu.* <Od Obok>

Oboczny *znajdujący ś. obok, poboczny, ościenny, pograniczny, sąsiedni:* Mocarstwa oboczne. L. Tu Rzym, tu patrzy Wiedeń, tu sąsiad O. Pot.

× **Oboczyć, y,ył,** nied. × **Oboczać** *obejść, objechać bokiem, okrążyć, okolić:* Długim zakołem oboczywszy, z tyłu na naszych uderzą. Błaż. <O+Boczyć>

†**Oboczysty** *zamknięty dokoła:* Juljana kardynała w oboczystym górzysku jednym łotrostwo odarło. Błaż.

[**Obod, u,** lm. **y**] p. **Obód.** <Ob+WIOD/WOD>

I. [**Oboda, y,** lm. **y**] *łoboda.* <p. Łoboda>

2. [**Oboda, y,** lm. **y**] p. **Obód.**

Obodarnia, i, lm. **e** *miejsce, zakład, gdzie wyrabiają obody:* Od obodarni i smolarni słychać zapach smoły. Pol. <Od Obód>

Obodek, dka, lm. **dki** p. **Obód.**

Obodowy przym. od **Obód:** Koło obodowe. Krasz. <Od Obód>

†**Obodwoje** p. **Oboje:** Już złe żelazo, już ś. złoto gorsze kurzy, wojna ś. ściele, która obodwojem burzy. Żebr. <Obo+Dwoje>

Obodziaczek, czka, lm. **czki** p. **Obodziak.**

Obodziak, a, lm. **i, Obwodziak l.** *kawał drzewa na obód, jeszcze nie wyrobiony:* O. dębowy, brzozowy. **2.** *koło wozowe, mające obód z jednego kawałka, nie z dzwon:* Obodziaki kute, niekute, przednie, tylne. **3.** *dąbek zdatny na obody:* Naścinać obodziaków. Zdr. **Obodziaczek.** <Od Obód>

Obodziasto przys. od **Obodziasty.** L.

Obodziasty l. *mający tęgi, dobry obód:* Koła powinny być obodziaste. Torz. **2.** *mający kształt obodu.*

Oboilec, lca, lm. **lce** bot. (sarcochilus) *roś.* <?>

[**Oboisko, a,** lm. **a**] p. **2.** [**Obój**]. <O+BI/BOJ>

Oboista, y, lm. **ści,** × **Hoboista** *ten, co grywa na oboju.*

Oboj, u, lm. **e** p. **Obój.** <Fr. hautbois>

†**Oboj, a,** lm. **e** p. × **Obój.** <OB>

Oboja, i, lm. **e** p. **Obój:** Brzmi fletni i oboi kapela wesoła. Dm. [Tomek doi na oboi, Kopet kraje w szałamaje]. Pśń. <p. Obój>

†**Obojaki** *który łączy w sobie jeden i drugi, z obu złożony, dwojaki:* Nauczają, że Duch św. pochodzi od Ojca przez Syna, nauczają, że Duch św, pochodzi od Ojca i od Syna; który O. mówienia sposób, ni przez Syna, ni od Syna, w Piśmie znajduje ś. Smotr. Akcent O.=*z obudwu (ostrego i grubego) złożony, cyrkumfleks.* <OB>

†**Obojako** przys. od **Obojaki.** L.

Obojan, u, lm. **y** bot. (nassauvia) *roś.* <?>

Obojczyk, a, lm. **i l.** anat. (clavicula) *kość długa, wygięta, łącząca mostek z łopatką,* kość obojczykowa, kluczowa, †podkluczowna, †klucz, †kluczka, †kluczyk, †łączne kości. **2.** *kołnierzyk księży płócienny a. wyszywany paciorkami na kanwie, naszyty na pasek rzemienny, zapinany z tyłu na klamerkę:* **3.** †O. i [O.] *kołnierz ozdobny, naszyjnik; pasek obejmujący szyję, w który jest wszyty kołnierz:* Bole nie inaczej, jako O. około szyi, obtoczyły mię. Leop. Obojczyki, kołnierze do obojczyków, strój białogłowski. Sz. [Obojczyki z paciorek]. **4.** †O. *stanik* (strój kobiecy): O. dziewce za ciasny. Troc. Przen.: Nie oprze ś. mu O. ze stali, ani go włócznia najostrza obali. Chr. (=*pancerz*). Nie kryje Cezar piersi obojczykiem. Chr. **5.** bud. p. **Półwalik.** <OB>

Obojczyko-barkowy *dotyczący obojczyka i barków.* Anat.: Wiąz O. (ligamentum clavículo-acromiale). <Obojczyk+1. Barkowy>

× **Obojczyko-cyckowaty** anat. p. **Mostko-obojczyko-sutkowy.** <Obojczyk+Cyckowaty>

Obojczyko-łopatkowy anat. *dotyczący obojczyka i łopatki:* Staw O. (articulatio clavículo-scapularis). <Obojczyk+Łopatkowy>

Obojczykowy przym. od **Obojczyk.** Anat.: Kość obojczykowa p. **Obojczyk.** Więzy obojczykowe. Bud.: Wałeczek O., opaska obojczykowa. <Od Obojczyk>

Oboje l. jga licz. zb. od **Oba;** †**Obodwoje:** Przyjechałem, abym wespołek z wami w obojgu szczęściu, złym i dobrym, równo cierpiał. Papr. O., dziewki i matrony wdzięki na jednym licu zespoliła cudnie. Mick. Marszałkowie obojga narodów. Królestwo obojga Sycylji. Magister obojga praw. Niebo ś. nad nim piękne otworzy z obojga stron. Słow. O. rodzice. Był sobie dziad i baba, bardzo starzy O. Krasz. O. państwo wyszli. Usiedliśmy sam na sam O. Zabł. Zgubił nas O. Mick. Królestwo O. nie wypuszczali dziewczyny z opieki. Zal. Lepsze jedno oko swoje, niżeli cudze O. Prz. (Głowy) uderzyły ś. mocno O. w uszaki. Mick. Podskarbi, kanclerz, a raczej to O. pospołu. Troc. Obojga drzwi, obojgu saniom, obojgiem nożycami. (Rzeczowniki nieżywotne nie używają l pp. tego liczebnika). **2.** × O. p. × **Obój:** Dawać choremu pić dwie godzinie przed oboim jedzeniem. Syr. (to jest przed obiadem i wieczerzą). Zdr. [**Obojeczko**]. <OB>

[**Obojeczko, a**] p. **Oboje**: Będziema ś. obojecko dorabiać chleba.

[**Obojek, jka,** lm. **jki, Obójek, Obujek**] **I.** *kołnierz, kołnierzyk, obszycie koszuli około szyi.* **2.** *obroża.* <OB>

†**Obojeńca, y,** lm. **y,** †**Obojętek,** †**Obojętka** m. **I.** *człowiek obojętny:* O., ni ciepły, ni zimny, dworak. Pot. **2.** *człowiek chwiejnych zasad, na dwuch ramionach płaszcz noszący:* Rychlej panna pościgne straconego wieńca, niż kredytu u ludzi taki O. Pot. <Obo+JM/IM/JĘ>

†**Obojętek, tka,** lm. **tki** p. **Obojeńca.**

Obojętka, i, lm. **i I.** †O.=a) p. **Obojeńca:** Potrzeba chrześcijaninowi, znającemu prawdę bożą, aby nie był obojętką. Gil. b) forma ż. od **Obojętek,** *kobieta obojętna.* c) *obłuda, zdrada.* Mącz. **2.** [O.]=a) *pszenica siać ś. mająca na wiosnę a. jesień, wedle woli.* b) *trawa, koszona na siano po czasie, po upływie pierwszej kośby.*

Obojętnić, i, ił *robić obojętnym, zobojętniać, znieczulać, neutralizować:* Obojętnił swój smutek pan rejent. Rzew.

Obojętnie I. przys. od **Obojętny:** Słuchać czego O. †Źli aniołowie pogaństwu O. odpowiedzi dawali. Troc (= *dwuznacznie*). †O. ś. sprawuje. Troc. †Długo ś. O. chwiali, nie mogąc sobie pewnej dać rady. Pilch. **2.** [O., **Obujętnie**] *wspólnie, obustronnie.*

Obojętnieć, eje, ał I. *stawać ś. obojętnym, tracić zapał, uczucie, stygnąć, chłodnąć:* Gasły dlań jej uroki, i wkrótce obojętniał. Krasz. O. na powaby świata. O. w przyjaźni, w miłości. Zaczął dla niej O. **2.** *stawać ś. obojętnym, tracić urok, przestawać zajmować, cieszyć:* Już mi obojętnieje jego przyjaźń. <Od Obojętny>

Obojętnienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Obojętnić. 2.** czynność cz. **Obojętnieć.**

Obojętność, i, blm. **I.** rz. od **Obojętny:** Słów O. Troc. W przypadku wojny z sąsiadem zupełną zachować obiecał O. Troc (=*neutralność*). Trwa przy wielkiej obojętności co ś. tycze interesu tego. Troc. Trudno, abyś ś. miała w obojętności zachować, gdy tylu wzdychają do ciebie. Niem. Kiedy kobietka widzi w mężu O. ku sobie, zaraz rozumie, że inna miłość zaprzątnęła mu serce. L. Śpiewaj z obojętnością, to ś. znaczy, śpiewaj, jak gdybyś śpiewał tylko dla śpiewania. L. Lek.: O., †niecierpiętliwość (impassibilitas, apathia). **2.** chem. *brak własności zasadowych lub kwasowych, neutralność:* O. względem papierków odczynnikowych.

Obojętny I. †O. *który można ujmować z obu stron:* Piła obojętna. Troc. O. garniec. L. (= *z dwoma uszami.* P. Amfora). **2.** †Człowiek O.=*używający do roboty obu rąk z równą łatwością.* And. z Kobyl. **3.** †Miecz O. = *obosieczny, obostronny,* †*obociętny:* Miecz O. przypasał do boku. Tw. **4.** †O. *dwustronny, dwojaki:* Centaurowie postaci mieli obojętne. Chr. **5.** †Słowo obojętne= *dwuznaczne, dwuwykładne:* Sens w piśmie wątpliwy i O. Kłok. Sens wątpliwy i O., który ś. na obie stronie rozumieć może. Troc. Prawa mają być jasne, wyrozumialne, nietrudne i nieobojętne, aby nie dały okazji rozmaitych wykładów i sporów. Pilch. **6.** × O. *niepewny, niestały, niezdecydowany, niestanowczy, niewyraźny, wątpliwy, chwiejny, powolny:* Była potyczka zapalczywa, lecz przez kilka godzin obojętna i niepewna. Nar. Człowiek O. abo obostronny, bez przygany; powolny, obrotny, do wszystkiego człowiek; uczynisz z nim, co chcesz, każdemu chce dogodzić. Kn. O., z przyganą: i z tym, i z owym nakłada, na obie strony człowiek; i strzyże i goli; trudno go zrozumieć; z każdym przestanie; każdemu ś. umie przymilić. Kn. **7.** †O. *bezstronny, neutralny:* Nim ś. Mars O. we krwi uposoczy... Pot. **8.** *którego nic nie obchodzi, który ś. nie interesuje, nieczuły, niewrażliwy, oziębły, chłodny, apatyczny:* Obojętnym na co patrzeć okiem. Troc. Wpływy obce uczyniły go obojętnym na to, co drugich unosi. Krasz. Zdawał ś. obojętnym, a pękał ze złości. Mick. **9.** *nie budzący zajęcia, nie interesujący, niecieka-wy, banalny, błahy:* Mówić o rzeczach obojętnych. Po obojętnych słowach pytałem go. Kras. Nie może być rzeczą obojętną dla światłej publiczności... słyszeć rzecz o mężu, którego dzieła z takim czyta ukontentowaniem. Dm. Wszystko mu ś. wydaje obojętne i nudne. Śniad. Lada słówko obojętne w nim obudzało wzruszenie namiętne. Mick. **10. a. Neutralny** chem. *nie mający własności zasadowych lub kwasowych:* Sól obojętna. Odczyn O. Działanie kwaśne, zasadowe, obojętne. **II.** fiz.: Strefa obojętna a. równik magnesu= *miejsce na magnesie, którym on nie przyciąga.* **12.** lek. *nie działający przez swój skład chemiczny:* Cieplice obojętne. <Obo+*Jętny, od JM/IM/JĘ>

Obojnactwo, a, blm., **Dwupłciowość, !Dwupłciowstwo, Hermofrodytyzm I.** lek. (hermaphroditismus) *stan obojnaka.* **2.** zool. *połączenie rzeczywiste dwojakiej płci w jednym osobniku.* <Od Obojnak>

Obojnaczy przym. od **Obojnak:** Obojnacze okazy motyli i ptaków. O przeistaczaniu spermatyd w plenniki w gruczole obojnaczym (helix pomatia).

Obojnak, a, lm. **i, Dwupłciowiec,** × **Dwuspólnik,** †**Mieszeczniк I.** lek. *osobnik, którego cechy płciowe są dwuznaczne do tego stopnia, iż trudno płci jego rozróżnić,* hermafrodyta, hermafrodyt: O. męski (=*O. z przeważającemi cechami męskości*). O. żeński (=*O. z przeważającemi cechami żeńskości*). **2.** zool. *zwierzę łączące w sobie płeć męską i żeńską.* <Od × Obój>

Obojnik, a, lm. **i** bot. **I.** p. **Ciemiężyk. 2. a. Obwoina, Obwojnik** (periploca) *roś. z rodziny trojeściowatych.* <Ob+*Wojnik, od WI>

Obojowy przym. od **Obój:** Głos O.

Obok, †**Obokiem,** †**Pobocz,** †**Pobok,** × **Opobok** *podle, wedle, wpodle, w sąsiedztwie, przy:* Na tej uczcie widział szlachcic O. siebie siedzącego rzemieślnika. L. (=*przy swoim boku*). Mieszkam O. Pokoik O. mego mieszkania (=*przez ścianę*). Miło iść w piekło O. Herkulesa mego. Bardz. Postępować, iść, usiąść, stanąć, posadzić O. kogo. Sędzia szedł z podkomorzyną, O. pan podkomorzy. Mick. W środku jechali O. asesor z rejentem. Mick. Przejść O. (= *mimo, bokiem*). Szyć O. igły=*obrębiać ukośnemi ściegami.* O. kilku bajek powstały tylko dwie balady. Chm. (=*prócz*). O. plastycznego odtworzenia postaci jeźdźca miał poeta na myśli przedstawienie przeszkód. Chm. <O+BOK>

†**Obokiem** p. **Obok.**

Obol, a, e I. *drobna moneta grecka.* **2.** × O. *denarek* (moneta). Sł. wil. <Gr. obolós>

Obolały lek. **I.** *bólem strapiony, zbolały:* Ciało obolałe (=*całkiem bolesne*). **2.** × O. *owrzodziały.* Przen.: Drzewko obolałe=*mające korę i miazgę zepsutą.*

Oboleć, eje, ał, nied. × **Obolewać I.** [O.] *zacząć mniej bolcć:* Ju mnie serce obolało, głowa kąsk

je lżejszá. **2.** ✕ O. lek. (exulcerare) *owrzodzieć* (szczeg. o skórze). <O + Boleć>

✕ **Obolenie, a l.** blm., czynność cz. **Oboleć**: O. ręki, nogi. O. skóry na grzbiecie z odleżenia. **2.** w lm. lek. (exulcerationes) *owrzodzenia powierzchowne.*

✕ **Obolewać, a, ał** p. **Oboleć.**

✕ **Obolewanie, a,** blm., czynność cz. **Obolewać.**

† **Obolewiec, wca,** lm. **wcy** p. **Oboprawiec.** <Obo + LEW>

Obombać się, a ś., ał ś., Obimbać ś. *objeść ś., opić ś. jak bomba.* <O + * Bombać ś., od Bomba>

Obombanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obombać ś.**

Obominacja, i, blm. gm. p. **Abominacja.** <Z Abominacja>

Obominacyjny gm. przym. od **Obominacja,** *abominacyjny.*

[**Obona, y,** lm. **y**] *okrasa, omasta.*

[**Obonić, i, ił**] *okrasić, omaścić:* Szlachectwo kapusty nie oboni. <O + Bonić>

[**Obonieczka, i,** lm. **i**] p. **Obońka.**

[**Obonienie, a,** blm.] czynność cz. **Obonić.**

[**Obońca, y,** lm. **e**] p. **Opończa.**

[**Obońka, i,** lm. **i**] **I.** *naczynie bednarskie: rodzaj szafliczka zamkniętego dwoma dnami, do przenoszenia mleka, żętycy:* Pątnik, którego łatwo było rozeznać po zakrzywionym kiju, obońce u pasa i po małżowinach naszytych na ciemnej opończy. Sienk. Pędzi w doliny szkapska z obońkami. **2.** [Mosurowa O.] *dzieża wyrobiona z jednej sztuki drzewa.* Zdr. [**Obonieczka**]. <?>

† **Oboostrzyk, a,** lm. **i** chir. p. **Obostrzyk.** <Obo + * Ostrzyk, od Ostry>

Obopłciowy, Obupłciowy *łączący w sobie obie płci, do obu płci należący, dwupłciowy:* Obopłciowe części, części rodzajne żeńskie i męskie. Śniad. J. Kwiat O. = *mający słupki i pręciki.* Palczatka, ziele, ma kwiaty obopłciowe. Jund. <Obo + Płciowy>

Obopólnie przys. od **Obopólny,** *zobopólnie.* <Obo + POŁ>

Obopólność, i, blm. rz. od **Obopólny.**

Obopólny, † Obospólny *obostronny, zobopólny, wzajemny:* Z obopólnej miłości. Troc. W obopólnych działaniach trzeba wzajemnego wsparcia; zrobiwszy obopólną ugodę, winniśmy wzajem jej dotrzymać. Brodz.

† **Oboprawiec, wca,** lm. **wcy, † Obolewiec** *człowiek posiłkujący ś. lewą kończyną tak jak prawą:* O. na nogi, na ręce. Troc. <Obo + PRAW>

† **Obor, u,** lm. **y** p. **Obiór:** Dobrodziejstwa powinny uważniej i z pilniejszym oborem być dawane. Górn. Gdzie gwałt, tam już O. być nie może. Górn.

Obora, y, lm. **y I.** a. † **Obornik** *budynek dla bydła rogatego:* Zająć do obory. Kn. (= *zaaresztować bydło obce, zajęte w szkodzie*). Lepiej więcej bydła mieć w oborze, niż szat w komorze. Petr. Jak wilka do obory wpuścił. Prz. Wcisnął ś. pocichu, jak wilk do obory. Mick. Nierychło oborę zawierać, kiedy już wilk owce pojadł. Żebr. I myśmy na świat nie wyszli z obory, wartujem pisma, czytamy doktory. Chr. Przen.: Patrzeć na księżą-oborę = *wybierać ś. na tamten świat, chodzić na ostatnich nogach.* Przen.: *bydło rogate, przebywające w oborze:* Ma piękną, liczną oborę. O. zarodowa. Krowa własnej obory (= *własnego chowu*). Najlepiej z wieczora gospodarz widzi, w jakim stanie jest O. Mick. **2.** [O.] = a) *podwórze; miejsce przed oborą a. stajnią dla bydła a. koni.* b) a. [**Obornik**] *miejsce ogrodzone a. okopane, gdzie ś. wyrzuca nawóz;* gnojowisko. c) *cienki sznurek do przywiązywania łapci do nóg.* d) *najgłębsze miejsce w stawie, gdzie ś. gromadzą ryby.* **3.** fl. *miejsce ogrodzone na rzece dla zbijania drzewa w plenice.* **4.** zł. = a) *szlafrok.* b) *kiecka, spódnica, suknia.* Zdr. **Obórka,** [**Oborka**]. <Zam. * Obwora, od WOR>

Oboracz, a, lm. **e** p. **Oborywacz.** Sł. wil.

Oborać, rze, rał, nied. **Oborywać I.** *zorać dokoła:* Pagórek oborany. Krasz. O. grzędę, zagon. O. pole zaorane. **2.** *orząc, okopać, osypać:* O. ziemniaki, kapustę. Sł. wil. **O. ś.** *zorać naokół swoje pole:* Jegomość oborał ś. i obsiał. Jeż. Gromada ś. oborze. Jeż. <Ob + Orać>

Oboranie, a, blm., czynność cz. **Oborać.**

Oboranie się, a ś., blm., czynność cz. **Oborać ś.**

Obordiurować, uje, ował *obłożyć, okleić wokoło bordiurami:* O. trotuar, obrazek. <O + Bordiurować>

Obordiurowanie, a, blm., czynność cz. **Obordiurować.**

Oboręcznie przys. od **Oboręczny.** L.

Oboręczny człowiek = *posiłkujący ś. tak dobrze lewą, jak i prawą ręką.* Troc. <Obo + Ręczny>

Oborka, i, lm. **i I.** ✕ O. *oboranie.* **2.** [Oborki] lm. *kmieca powinność oborywania pól dworskich.* Goł. <Ob + Orka>

[**Oborka, i,** lm. **i**] **I.** p. **Obora. 2.** *sieć z bardzo cienkich sznurków.* **3.** *sznurek do przywiązywania łapci do nogi.* <p. Obora>

[**Oborne, ego,** blm.] **I.** *opłata za przechowanie bydła w oborze.* **2.** *kara pieniężna od bydła, złapanego w szkodzie; wykup bydła, zajętego ze szkody.*

Obornik, a, lm. **i I.** † O. p. **Obora:** Ciągnęli za nim do zamku, ale mu nic nie mogli uczynić, jedno oborniki wybrali i spalili. Biel. M. **2.** lm. **cy** *ten, co dozoruje obory, bydła rogatego.* **3.** [O.] = a) *stadnik, ogier a. buhaj.* b) p. **Obora.** c) *mierzwa, gnój gęsty na nawóz.* <Od Obora>

Oborny p. **Oborowy:** Końskiego nawozu nie trzeba pomieszać z obornym. Haur.

✕ **Oborny** przym. od **Obor,** *wyborny, doborowy, przedni:* Miodu obornego wiadro. Tremb. <Od Obor>

Oborowy, Oborny przym. od **Obora:** Opłata oborowa = *krowa dawana niegdyś panu za dziewkę.*

† **Obortuch, a,** lm. **y** p. **Obartuch.** L.

Oborywacz, a, lm. **e I.** *ten, co oborywa.* **2.** a. **Oboracz** *narzędzie, socha do oborywania.*

Oborywać, a, ał p. **Oborać. O. ś. I.** p. **Oborać. 2.** [O. ś.] *niechętnie brać ś. do czego; robić co wolno i niezgrabnie (jak woły, gdy ś. niemi zawraca i oborywa).* <p. Oborać>

Oborywanie, a, blm., czynność cz. **Oborywać.**

Oborywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oborywać ś.**

† **Oborzeć się, y ś., ał ś.** p. **Oburzyć.** Orzech.

† **Oborzenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Oborzyć ś.** a. **Oborzeć ś.,** *oburzenie ś.*

† **Oborzne, ego,** blm. *opłata od wspólnej obory:* Pan Lenart pierwej wziął O. i we wtorym oborznym woły zastawił. <Od Obora>

† **Oborzyć się, y ś.,ył ś.** p. **Oburzyć.** Rozm. Grekowie wnet ś. oborzyli, Ilium, zacne miasto, i Trojȩ zborzyli. Pudł. <p. Oburzyć>

† **Oborzysto** przys. od **Oborzysty:** Wysłał Skidana ku Czechryniowi, gdzie kozactwa celnego jest O. Okol.

† **Oborzysty** *występujący w bogatym wyborze.* <Od Obor>

Obosiecznie przys. od **Obosieczny.**

Obosieczność, i, blm. rz. od **Obosieczny:** I to przyznali, nie spostrzegszy ś. na obosieczności zapytania tego. Jeż. <Od Obosieczny>

Obosieczny I. *na obie strony ostry,* × *obostronny:* Miecz O. Siekiera obosieczna. Chir.: Nożyk O.= *lancet.* Iglica obosieczna a. szeroka (acus lanceolata). Przen.: Są to głowy osobliwego gatunku, opatrzone w torbę słów obosiecznych, to jest ciemnych i na różne strony brać ś. mogących. Śniad. *(= dwuznacznych, wątpliwych).* **2.** bot.: Łodyga obosieczna = *z obu stron płaska, z kątami ostremi.* Liść O. <Obo + Sieczny>

Oboskrzelowy *oskrzele otaczający.* Lek.: Zapalenie oboskrzelowe = *zapalenie okołoskrzelowe* (peribronchitis). <Ob + Oskrzelowy>

Obosować, uje, ował kamień = *w łomie na miejscu zgrubsza obrobić.* <O + *Bosować, z Nm. bossieren>

Obosowanie, a, blm., czynność cz. **Obosować.**

†**Obospólnie** przys. od **Obospólny,** *obopólnie.*

†**Obospólny** p. **Obopólny.** <Obo + Spólny>

Obostronnie przys. od **Obostronny:** Wprzód idących i na zadzie strzegących wielmożna ozdoba, w krąg i O. stojących drabantów gotowość. Smotr.

Obostronność, i, blm. rz. od **Obostronny.** L.

Obostronny, częś. **Obustronny I.** *z obu stron będący, po obu stronach znajdujący ś.:* Czeladź twa ubrana po stopniach czeka w obostronnym rzędzie. Mias. **2.** *z obu stron uczyniony:* Zobowiązanie obostronne. **3.** × O. *dwustronny, dwuznaczny, niestanowczy, obojętny, nijaki:* Obostronna odpowiedź. Bardz. *(= dwuwykładna).* Jedne rzeczy dobre, drugie złe, trzecie obostronne, to jest ani złe, ani dobre. Bals. **4.** × O. *obosieczny.* **5.** × O. *służący obu stronom, który na dwuch ramionach płaszcz nosi, chwiejny, zmienny, niestały:* Człowiek O. Kto pomoc obostronną niesie, ten jej przeczy. Bardz. **6.** × Człowiek O. = *obojętny, nieczuły, niewrażliwy, nie interesujący ś., oziębły, chłodny, apatyczny, neutralny.* L. **7.** gram.: †Płeć obostronna = *rodzaj nijaki.* Troc. <Obo + Stronny>

Obostrzać, a, ał p. **Obostrzyć.**

Obostrzanie, a, blm., czynność cz. **Obostrzać.**

Obostrzenie, a I. blm., czynność cz. **Obostrzyć:** Sławiono bardzo biskupa o tak srogi dekret; owa po tym obostrzeniu ludzi wielkich i małych przeciwko biskupowi sejm jest złożon. Górn. *(=rozjątrzeniu).* **2.** lm. a *przepis, rozporządzenie, rygor obostrzający.*

Obostrzyć, y,ył I. × O. *zaostrzyć naokoło:* O. nóż. Troc. Przen.: O. rozum, dowcip. Troc *(=wyćwiczyć).* **2.** przen. *zrobić ostrzejszym, surowszym, uciążliwszym, zaostrzyć:* Obostrzył karę na złodziejów. Troc. O. co prawem. Troc. O. więzienie postem. **3.** przen.: × O. kogo = *ucisnąć, wziąć w karby, skrępować:* Panny Benedyktynki chełmińskie nowemi ustawami obostrzył. Nies. **4.** przen.: †O. kogo = *oburzyć, rozgniewać, zirytować, rozjątrzyć:* Wzruszony i obostrzony gniewem. Pilch. Nie tuszę, iżbyś W. K. Mość obostrzony nie gniewem, ale nieprawością Dymitra, miał dać miejsce wywodom wykrętnym. Górn. **5.** †O. przen. *pobudzić, zniewolić, znaglić:* Bóg cudami zatwardziałe serce Faraona obostrza, aby ś. ku Bogu skłoniło i zmiękczyło. Poc. <Ob + Ostrzyć>

†**Obostrzyk, a,** lm. **i,** †**Oboostrzyk,** †**Obuostrzyk** chir. (lanceola) *nożyk obosieczny, składany,* lancet. <Zam. Oboostrzyk>

× **Obość, obodzie, obódł,** nied. × **Obadać** *zbość na wszystkie strony, skłóć rogami.* <O + Bość>

Obowiązać, że, zał, †**Obwiązać,** †**Obiązać,** nied. **Obowiązywać,** †**Obowięzywać,** †**Obowiązować I.** †O. *związać, skrępować, zatrudnić, obarczyć, zająć, zaprzątnąć, zaangażować:* Człowiek nieuczony i obowiązany innemi sprawami powołania swego. L. **2.** *zobowiązać, obarczyć długiem moralnym, związać moralnie, zobligować, zniewolić, skłonić, zmusić:* Jako człowiek związany nie może żadnego poruszenia zrobić, tak i ten, który jest obowiązany prawem, nie jest wolen nic czynić przeciw prawu. Kołł. O. kogo do czego, †na co. O. kogo słowem, przysięgą. Obowiązuje mnie, abym prosił za nim. O. kogo na Boga. †O. sumnienie obywatelów. Troc. Nikt na rzeczy niepodobne obowiązany być nie może. Skar. Chrześcijanin ma obowiązki, któremi nas Bóg O. raczył. Żarn. Być obowiązanym do sekretu. Niem. *(=mieć obowiązek zachować sekret).* Umowa, przyrzeczenie, słowo obowiązuje *(= ma moc obowiązującą).* To nas do niczego nie obowiązuje *(=nie zmusza; w niczym nas nie krępuje).* Prawo, przepisy obowiązujące *(=trwające w swej mocy).* Kontrakt obowiązuje nas do końca roku. **3.** †O. co komu = *obciążyć obowiązkiem, zastrzeżeniem, gwarancją, dać w zakład, zaangażować:* Zapis drugiemu uczynił i obowiązał mu dobra swe, zapisawszy i uiściwszy mu on dług na nich. Sz. Ja w tym sumnienie swoje Bogu obowiązuję, iż tam w tych i tu w tych księgach sam pracuję. Stryjk. **4.** sobie kogo = *zobowiązać, ująć, zniewolić, zyskać, pozyskać, skrępować długiem wdzięczności, skaptować:* Wielce mię obowiązał swoją uczynnością. Obowiązałeś mię dobrodziejstwy. Troc. **O. ś. I.** *przyjąć na siebie obowiązek, zobowiązać ś., podjąć ś., zdeklarować ś., przyrzec:* O. ś. do czego. Obowiązał ś. zrobić to. O. ś. wypłacać ratami. O. ś. słowem honoru, kontraktem, przysięgą, pod przysięgą, pod słowem, na słowo, na piśmie. Obowiązywali ś. przysięgą karać winnych. Mick. **2.** †O. ś. *ofiarować ś., poświęcić ś., ślubować:* O. ś. na żywot czysty. Sł. wil. <Ob(o) + Wiązać>

Obowiązały I. × O. p. **Obowiązany:** Nas wszystkich masz obowiązałych tobie za ocalenie. Nagur. **2.** †O. *obowiązujący; wyrażający zobowiązanie:* Wojewoda mołdawski pod wiarą królewską zawsze zostawać przysięgą i obowiązałym pisaniem warował. Błaż. **3.** †O. *zawisły, zależny, podległy:* Naród morawski za Bolesława hołdownym i obowiązałym miał być królowi polskiemu. Błaż. Obrót szczęścia przyszłego obowiązałym sobie i wiecznym poczytuje. Błaż. **4.** †O. *zabezpieczony, zapewniony, zagwarantowany, zawarowany:* Król ją pięciądziesiąt i sześcią tysięcy złotych na Gołubiu obowiązałych i prawem zastawnym warowanych obdarzył. Błaż.

Obowiązanie, a, blm., czynność cz. **Obowiązać:** Chrześcijanin ma obowiązki, któremi nas Bóg obowiązać raczył, a od tego obowiązania wszystek postępek nabożeństwa jest nazwany religją, to jest obowiązaniem. Żarn.

Obowiązanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obowiązać ś.**

Obowiązany, × **Obowiązały I.** *którego obowiązano a. ktory ś. obowiązał, mający obowiązek, winien, powinien:* O. pilnować. Być obowiązanym = *mieć obowiązek.* Obowiązani jesteśmy pomagać sobie nawzajem. Więcej sobie mam ważyć tę powinność, którą O. jestem narodowi ludzkiemu, niźli tę, którą O. jestem jednemu człowiekowi,

Górn. **2.** komu = *winien wdzięczności, mający coś do zawdzięczenia, wdzięczny:* Bardzo ci jestem za to O.

Obowiązek, zku, lm. **zki,** †**Obwiązek l.** †O. p. **Obwiązka:** Łazarz wyszedł z grobu, mając związane nogi i ręce obowiązkami grobowemi, i oblicze jego było chustką obwiązane. Sekl. **2.** *obowiązanie, obowiązanie ś., zobowiązanie, dług moralny, powinność, mus:* O. ten, który na ś. mają, nie za mały trzeba poczytać. Łęcz. Żydów wiązać pismem i obowiązkami różnemi musiano. Skar. O kontrakciech i obligacjach abo obowiązkach. Baz. Zaklinam cię na wszystkie obowiązki. Kras. *(=na wszystkie świętości).* Gospodarz ujmie sobie przykrości, gdy każdego z czeladzi o jego obowiązkach w czasie przestrzeże. Kras. *(=o tym, co do niego należy).* Wypłacam ś. z obowiązku wdzięczności. Kras. Mieć sobie co za O. Spełnić O. Uiszczając ś. z swego obowiązku. Dm. Pełnią dobrych matek i żon obowiązki. Niem. Kto ci wyliczy obowiązki moje? Troc. Brać na ś. O. sprawienia czego. Troc. Ja stałem na waszego towarzystwa czele, mam O. cierpieć za was, przyjaciele. Mick. Obowiązki względem Boga, ojczyzny, bliźnich, względem siebie samego. Włożyć na kogo O. pod odpowiedzialnością. O. człowieka, chrześcijanina, obywatela, kapłana, pana, ojca, sługi. Obowiązki stanu, urzędu, powołania. Obowiązki małżeńskie. Poczuwać ś. do obowiązku. Obarczony obowiązkami. Mam obowiązki *(= mam o kim myśleć, troszczyć ś. o kogo, łożyć na kogo).* **3.** [O.] *utrzymanie:* Dzieci wzion pustelnik na swój O. **4.** a. w lm. *służba, urząd, posada, funkcja, kondycja:* Iść do obowiązku. Być w obowiązku *(=służyć u państwa).* Zgodzić ś. do obowiązku. Przyjąć obowiązki guwernera. Pełnić obowiązki sekretarza *(=zastępować go).* Telimena sprawuje obowiązki pani. Mick. Owe migracje sług i oficjalistów były znane pod upowszechnionym wyrażeniem: chodzić po obowiązku. Byk. **5.** a. †**Obowiązka** *klauzula, warunek, zastrzeżenie:* Z tym obowiązkiem pożyczam ci pieniądze, że... Troc. <Ob(o)+WIĘZ/WĘZ>

†**Obowiązka, i,** lm. **i** p. **Obowiązek:** Przyzwolił na koncyljum z taką obowiązką, aby nie było więcej zachodnich, jak wschodnich biskupów. Skar.

Obowiązkowo, Obowiązująco przys. *z obowiązku, z powinności, koniecznie, musowo:* Świadek musi O. być obecnym na sprawie.

Obowiązkowość, i, blm. rz. od **Obowiązkowy:** Absolutne odepchnięcie i odrzucenie moralnej obowiązkowości i odpowiedzialności człowieka. Nagan.

Obowiązkowy l. przym. od **Obowiązek,** *konieczny, musowy:* Część dziedzictwa, którego ś. dziedzice koniecznie domagać mogą, zowie ś. częścią obowiązkową. L. **2.** Człowiek O. = *ściśle, gorliwie wypełniający swój obowiązek, sumienny, gorliwy w pełnieniu obowiązków, poczuwający ś. do nich.* <Od Obowiązek>

†**Obowiązować, uje, ował** i †**O. ś.** p. **Obowiązać:** Przysięgą obowiązował wszystkie swe w lekarstwie naśladowce. Lat.

†**Obowiązowanie, a,** blm., czynność cz. **Obowiązować.**

†**Obowiązowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obowiązować ś.**

Obowiązująco p. **Obowiązkowo:** Powoływani O. do udziału w życiu publicznym gminy. Spas.

Obowiązujący *stanowiący obowiązek:* Prawo jest obowiązujące dla każdego. Sł. wil.

Obowiązywać, uje, ywał i **O. ś.** p. **Obowiązać.**

Obowiązywanie, a, blm., czynność cz. **Obowiązywać.**

Obowiązywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obowiązywać ś.**

†**Obowięzywać, uje, ywał** i †**O. ś.** p. **Obowiązać:** Obowięzuję kogo przysięgą. Kn. Obowięzuję kogo pod sumieniem. Dudz. Obowięzujemy cię na Boga w Świętej Trójcy jedynego, abyś nam prawdę powiedział. Skar.

†**Obowięzywanie, a,** blm., czynność cz. **Obowięzywać.**

†**Obowięzywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obowięzywać ś.**

†**Obozieństwo, a,** blm. p. **Oboźniczostwo.** <Od Oboźny>

Obozik, u, lm. **i** p. **Obóz:** Te dwa oboziki utrzymują związek za pośrednictwem wysuniętych posterunków. Kis.

Obozina, y, lm. **y** *lichy obóz.*

Obozisko, a, lm. **a** p. **Obóz:** Wojsko ruszyło z oboziska tureckiego. Djar. w. Dość miał postraszyć szczupłe O. Chr.

Obozostawnia, i, blm., **Kastrametacja** woj. *dział sztuki wojennej, traktujący o ustawianiu, rozłożeniu w polu pułków armji.* <Obóz+*Stawnia, od Stawiać>

Obozować, uje, ował *stać obozem, przebywać w obozie; zakładać obóz:* Obozowali nad rzeką, pod miastem. Troc. Wojsko dwojakim sposobem O. może, zwyczajnie, to jest w ulice ustawionemi namiotami, lub też takim porządkiem, jak jest do bitwy uszykowanym. Łs. <Od Obóz>

Obozowanie, a, blm., czynność cz. **Obozować.**

Obozowiec, wca, lm. **wcy** *żołnierz obozowy, przywykły do przebywania w obozie:* Trudno było od obozowca wymagać pilności w naukach. Byk. <Od Obozowy>

Obozowisko, a, lm. **a** *miejsce, na którym mieści ś. a. mieścił ś. obóz:* Wybór dobrego obozowiska częstokroć wiele pomagał do znakomitych zwycięstw. Jak. J.

†**Obozownik, a,** lm. **cy** p. **Oboźnik.** Sł. wil.

Obozowy, Oboźny przym. od **Obóz:** Szańce obozowe. Troc. Przy obozowym piliśmy ognisku. Mick. Życie obozowe. O. wieniec hetman dawał temu, który najpierwej do obozu nieprzyjacielskiego wpadł. Warg. Czeladź obozowa, p. **Czeladź.** Żołnierz O. *(=polny).* Wielka różnica między żołnierzem obozowym a pałacowym. Troc. Lek.: Gorączka obozowa (typhus exanthematicus)=*dur wysypkowy i podobne do niego choroby gorączkowe, trapiące wojsko podczas długotrwałych wojen.* Biegunka obozowa = *biegunka wynikająca wskutek złego żywienia wojska.* ✕ **O., ego,** lm. **i** rz. p. **Oboźny.** <Od Obóz>

Oboźna, ej, lm. **e** *żona oboźnego.*

Oboźnia, i, lm. **e** *stodoła przy karczmie dla koni i powozów.* Podcz.

Oboźnianka, i, lm. **i** *córka oboźnego:* Miał za sobą Zofję Łaszczównę, oboźniankę koronną. Nies. Pannę Jabłonowską, oboźniankę koronną... Nar.

Oboźnic, a, lm. **owie** *syn oboźnego:* Podkomorzyce, podkomorzanki, oboźnicowie, oboźnianki. Nies. Panem Jabłonowskim, oboźnicem koronnym... Nar.

Oboźnica, y, lm. **e** *ta, która obozuje.* Słow.

Oboźnictwo, a, blm. p. **Oboźniczostwo.**

Ś. P.

Jan Karłowicz.

Smutną nad wyraz i niepowetowaną przychodzi nam zapisać stratę, jaką poniosło nasze wydawnictwo wskutek śmierci przedwczesnej ś. p. **Jana Karłowicza**, początkodawcy, organizatora i współredaktora „Słownika języka polskiego“.

Od pierwszej chwili, gdy powziął myśl wydania nowego Słownika (w marcu 1889 r.), Karłowicz był jednym z najczynniejszych członków grona ludzi, którzy powołali do życia „Słownik“. W pierwotnym komitecie redakcyjnym, złożonym z Karłowicza, Kryńskiego i ś. p. J. Przyborowskiego (po którym od r. 1896 zajął miejsce Wł. Niedźwiedzki), główny ciężar pracy organizacyjnej brał on najchętniej na siebie. W ciągu szeregu posiedzeń, odbywanych w jego mieszkaniu w r. 1889, 1890 i części 1891, Karłowicz opracował zupełny i szczegółowy plan Słownika, oraz metodę jego układu. Plan ten, wydrukowany osobno jako „Wskazówki dla współpracowników“ (1889), jakkolwiek później rozszerzony i nieco zmieniony, zachowany został zasadniczo do obecnej chwili i służy za przewodnika przy układaniu i opracowywaniu pojedyńczych wyrazów. Podług tych „Wskazówek“ opracowany też był na zebraniach u Karłowicza materjał rękopiśmienny do pierwszych stronic Słownika. Przed wydaniem zeszytu I-go „Zapowiedź“, oznajmiająca publiczności o podjętym wydaniu nowego dzieła, wyszła również z pod pióra Karłowicza (1898). Słowem, organizację wydawnictwa i, co większa, stronę ściśle naukową, t. j. to, co w układzie Słownika naszego stawia go wyżej i czyni go naukowo cenniejszym od słowników Wileńskiego i Lindego, Słownik ten zawdzięcza przeważnie umiejętnej działalności Karłowicza, jego wysokiemu wykształceniu naukowemu, rozległej znajomości dziejów kultury, a przytym jego doświadczonej biegłości w dziedzinie językoznawstwa i leksykografji.

Od chwili rozpoczęcia druku Karłowicz przeglądał opracowany przez innych członków redakcji materjał bądź w rękopisie, bądź w korektach. Do wydanych już tomów Słownika dostarczył wyrazów muzycznych; w części etymologicznej opracował słoworody wyrazów obcego pochodzenia do wyrazu Nogiętka, czuwając jednocześnie w korektach nad słoworodami w ogólności i sporządzając spis abecadłowy pni (pierwiastków) rodzimych polskich, który ma być podany na końcu Słownika. Nadto wyrazy gwarowe pochodzą z jego „Słownika gwar polskich“.

Wszystkie czynności, zarówno redakcyjne, jak administracyjne, Karłowicz spełniał honorowo. W gotowości swej do ofiar dla pożytku społecznego nie szczędził ich i dla Słownika, a najcenniejszą był zapewne ten drogi czas, jaki dla niego od innych prac naukowych odejmował. Pracy nad Słownikiem zaniechał dopiero, będąc złożony ciężką chorobą, na miesiąc przed śmiercią, która nastąpiła 14 czerwca 1903 r.

Cześć jego pamięci!

REDAKCJA

Słownika języka polskiego.

Oboźniczostwo, a, Oboźniczowstwo, Oboźnictwo, †Obozieństwo I. lm. **a** *urząd, godność oboźnego.* **2.** blm. *oboźny, oboźniczy z żoną:* O. odjechali.

Oboźniczowstwo, a, lm. **a** p. **Oboźniczostwo.**

× **Oboźniczy** *do oboźnego należący.*

Oboźnik, a I. lm. **cy,** †**Obozownik** = a) *żołnierz obozowy, ciura:* Usarze posunęli ś. naprzeciwko lewemu skrzydłu nieprzyjaciela; oboźnicy zaś zostali poza górą. Sł. wil. b) *ten, który ma sobie powierzony nadzór nad obozem w czasie, gdy wojsko wyrusza z niego w otwarte pole.* Sł. wil. **2.** lm. **i** bot. (castra) *roś.*

Oboźny p. **Obozowy:** Zgraja oboźna szła bez broni. Warg. Hetmani rzymscy sami przy oboźnym ogniu rzepę piekli. Birk. Wieniec O. Bud. B. **O., ego,** lm. **i** rz., × **Obozowy, Namiotowy** *ten, co zakłada obóz; kwatermistrz pułkowy:* Jak sobie O. postąpić ma przy kładzeniu obozu. Tarn. J. O. Wielki Koronny, O. Wielki Litewski. Troc. Oboźny Koronny i Litewski są dygnitarze i urzędnicy wyżsi; ich obowiązek zakładać obóz na miejcu, które najwyższy wódz naznacza. Kras. <Od Obóz>

†**Obożenie, a,** blm., czynność cz. **Obożyć.**

†**Obożny** *bóstwem zaszczycony, ubóstwiony:* Tegoż dnia zstąpił Chrystus duszą obożną do otchłani. Sak. <O + BOG>

†**Obożyć, y,ył** p. **Obóstwić:** Chleb i wino jest samo istotne ciało Chrystusowe obożone. Smotr. <O + *Bożyć, od Bóg>

Obód, odu, lm. **ody, [Obod, Oboda, Obłoda]** *obwód koła wozowego z jednego giętego drewna; drążek zwinięty w koło i osadzony na szprychach zamiast dzwon:* Obody u kół zjeżdziły ś. Darmo ścigać obodu będziesz stoczystego, gdyś jest kołem ostatnim. Słonk. <Ob + WIOD/WOD>

Obój, oju, lm. **oje,** × **Hobój, Oboj,** × **Hoboj, Oboja, [Obal]** I. *dęty instrument muzyczny z rodzaju klarnetowych.* **2.** org. *jeden z głosów manualnych organu, wydawanych przez piszczałki językowe, których tuby są w górze rozszerzone.* <Fr. hautbois>

× **Obój, oja, oje,** †**Oboj** licz. porządkowy od **Oba,** *każdy z obu:* Sejmy i rady ten O. naród polski i litewski ma zawzdy mieć spólne. Herb. O. urząd tak świecki, jak duchowny. Wuj. Sakrament pod oboją osobą ustawiony. Wuj. Krystus wszytek pod oboją osobą. Pśń. kość. Uczyli ś. na obie ręce szermować, żeby oboja ręka była pożyteczna. Petr. Wierny przyjaciel w obojej fortunie statecznie służy. Nar. W piersi razem i plecy został postrzelony, O. ś. wpośrzód piersi schodzi grot stalony. Bardz. Patrz, jak w stronie obie O. ś. polus kurzy. Żebr. Dawać choremu pić dwie godzinie przed oboim jedzeniem. Syr. *(= przed obiadem i wieczerzą).* Wojna oboja, i od nas, i przeciwko nam czyniona. Star. Książę strudzony zasnął na oboje ucho. Mick. Na oboim ramieniu jak u motylków skrzydełka. Mick. Na brzeg oboje wyjęto już skrzydło (niewodu). Mick. W oboim jak ci zrównać blasku? Mick. Obojąrazą. Kn. *(= obu razami).* Królestwo obojej Sycylji. Osoby obojej płci. Z obojej strony. Ze stron oboich. Troc. <OB>

I. **[Obój, oja,** lm. **oje]** *chałupa na dwie rodziny, chałupa podwójna:* Przyszedł do tego oboja. <OB>

2. [Obój, oja, lm. **oje]** *człowiek, koń a. wół leniwy, którego często biciem do pracy pobudzać trzeba.* Zgr. **[Oboisko].** <O + BI/BOJ>

[Obojek, jka, lm. **jki]** I. p. **Obojek. 2.** *manjery, wychowanie.*

Obójnik, a, lm. **i** bot. p. **Tojeść.** <?>

†**Obór, oru,** lm. **ory, [Obór]** = **Obiór:** Dobrodziejstwa powinny uważniej i z pilniejszym oborem być dawane. Górn. Gdzie gwałt, tam już O. być nie może. Górn. <O + BIOR>

[Obórczyna, y, lm. **y]** I. *nędzna, licha obora.* **2.** *chlewek.* <p. Obora>

Obórka, i, lm. **i** p. **Obora:** Mała O. przypierała do budowelki. Krasz.

†**Obórzenie, a,** blm., czynność cz. **Obórzyć.**

†**Obórzyć, y,ył** p. **Oburzyć.**

× **Obóstwić, i, ił,** †**Obożyć** *bóstwem zrobić, ubóstwić.* L. <O + Bóstwić>

× **Obóstwienie, a,** blm., czynność cz. **Obóstwić.**

!Obów, wia, lm. **wie** m., a. **!O., i,** lm. **wie** ż. p. **Obuwie:** Na nogę białą O. kształtny wciąga, który srebrnemi hafti jak najmocniej sprząga. Dm. O. staroświecki, i teraz niektórych zakonników, podeszwa ze sznurkami abo z rzemykami, *sandalium.* Kn. O. żołnierski, staroświecki, *caligae.* Kn. O. twoja nie zstarzała ś. na nodze twojej. Bud. <Zam. Obuw>

!Obówie, a, blm. p. **Obuwie:** O. używane do grania tragiedji greckiej, *cothurnus.* Hul.

Obóz, ozu, lm. **ozy** I. *zbiór namiotów na leże dla wojska, wystawionych według pewnego porządku:* O. zakładać i szańce czynić kazał. Warg. O. stawiać, obozem ś. kłaść. Kn. Stawać, kłaść ś. obozem. O. zatoczyć. Troc. Bolesław O. pod Ciemierzynem rzuciwszy, zupełną zimę w nim trawił. Błaż. Uciekali z bitwy ku obozu. Warg. Wojska obozem stoją. Łs. On u Wilna obozami stoi. Mick. Gdzież obozem leży ten Lech? Słow. O. ruszać, ruszać ś. z wojskiem, O. składać. Kn. Zwinąć O. Ruszyć obozem. O. obwarowany, warowny. Z obozu do obozu. Bał. Przen.: Chcą w albumie założyć O. różnej broni. Mick. Las wokoło szumiał swemi brzozy, jakby gdzieś duchów przeszłości obozy. Słow. **2.** przen. *partja, stronnictwo:* O. konserwatystów, postępowców. Trzymać ś. haseł swojego obozu. Przejść do innego obozu. **3.** †O. *spoczynek wojska ciągnącego, nocleg wojska pod namiotami:* Król ostrożnemi obozami idzie powoli. Susz. **4.** †O. *wyprawa wojenna, kampanja:* Niesposobne zdrowie moje, którym mię Pan Bóg przez wszystek czas obozu i teraz nawiedzić raczył. Knc. Czterdzieści i cztery obozy służyłem. Niem. Zdr. **Obozik.** Zgr. **Obozisko.** <Ob + (W)óz, z WIOZ/WOZ>

× **Obr, a,** lm. **owie** *olbrzym, wielkolud:* Jazdon na ramionach silnych obrów. Krasz. <Czes. obr>

Obrabiacz, a, lm. **e** *ten, co obrabia.*

Obrabiać, a, ał i **O. ś.** p. **Obrobić.** <Ob + Rabiać, od Robić>

Obrabianie, a, blm., czynność cz. **Obrabiać.**

Obrabianie się, a ś., blm., czynność cz. **Obrabiać ś.**

Obrabować, uje, ował *rabując, obrać; okraść, obedrzeć, zrabować:* Obrabowali sklep żydowski nietylko z pieniędzy, ale i z rozmaitego towaru, z płócien i sukna. Tet. <Ob + Rabować>

Obrabowanie, a, blm., czynność cz. **Obrabować.**

Obracacz, a, lm. **e** I. *ten, co obraca.* **2.** piw. *przyrząd do mechanicznego przerzucania słodu na suszarni.* <Od Obracać>

Obracać, a, ał i **O. ś.** p. **Obrócić.**

[Obracadło, a, lm. **a]** *koło zębate, trybowe.*

[Obracajka, i, lm. **i]** p. **Obertaczka.**

Obracanie, a, blm., czynność cz. **Obracać.**

Obracanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obracać ś.**

[**Obracany, ego,** blm.] p. **Oberek.**

†**Obrachmaniać, a, ał** i †**O. ś.** p. **Obrochmanić.**

†**Obrachmanianie, a,** blm., czynność cz. **Obrachmaniać.**

†**Obrachmanianie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obrachmaniać ś.**

†**Obrachmanić, i, ił** i †**O. ś.** p. **Obrochmanić:** Obrachmaniwszy stada. Fal. <p. Obrochmanić>

†**Obrachmanienie, a,** blm., czynność cz. **Obrachmanić.**

†**Obrachmanienie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obrachmanić ś.**

Obrachować, uje, ował, nied. **Obrachowywać I.** *określić za pomocą szczegółowego rachunku; rachując wszechstronnie, ustalić stan, rezultat rachunków, sprawdzić, skontrolować je;* obliczyć: O. kasę. O. dochody i wydatki. Liczbę ich obrachowawszy. Paszk. Zaprząc ś. do taczki obowiązku codziennego, obrachowanego na godziny. Chm. O. co na przyszłość = *wykalkulować, wykombinować, obliczyć:* Jużeś obrachował, na kiedy ś. wrócisz? Troc *(= wyrachował).* O. nakład dzieła, koszta budowy domu. Kto z was, chcąc budować dom, usiadszy pierwej, nie obrachuje nakładów? Leop. **2.** kogo = *sprawdzić, ocenić rachunki z powierzonych mu pieniędzy lub mienia w innej postaci, obliczyć, wyliczyć, wyrachować; skontrolować, ile wydał, a ile mieć powinien:* O. sługę, rządcę. **3.** przen. *pomyśleć o rozmiarach czego, ocenić doniosłość czego, wziąć co na uwagę:* O. następstwa. O. czyje zamiary. Sł. wil. **4.** przen.: O. co na co = *zrobić co z wyrachowaniem zyskania na czym, osiągnięcia czego, obliczyć:* Wszystko to obrachowane na efekt. Traktaty ze strony szwedzkiej tylko na zwłokę obrachowane. Szaj. **O. ś. I.** *obrachować swoje fundusze, ocenić, określić na zasadzie rachunków swój stan majątkowy, obliczyć ś.:* O. ś. z kasą, z dochodami, z rozchodami *(= obrachować swoją kasę, swoje dochody, rozchody).* Nie mogę ci nic obiecywać, muszę ś. wprzód O. z kasą. Przen.: O. ś. ze swoim sumieniem. O. ś. ze swemi siłami. **2.** z kim = *zrobić rachunek, sprawdzić za pomocą rachunków, ile kto komu winien, obliczyć ś., porachować ś.* <Ob + Rachować>

Obrachowanie, a, blm., **Obrachunek** czynność cz. **Obrachować.**

Obrachowanie się, a ś., blm., **Obrachunek** czynność cz. **Obrachować ś.**

Obrachowywać, uje, ywał i **O. ś.** p. **Obrachować.**

Obrachowywanie, a, blm., czynność cz. **Obrachowywać.**

Obrachowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obrachowywać ś.**

Obrachunek, nku, lm. **nki** p. **Obrachowanie** i **Obrachowanie ś.**

Obrachunkowy przym. od **Obrachunek:** Izba obrachunkowa p. **Izba.** <Od Obrachunek>

†**Obraczacowy** p. **Obraczaczowy:** Nerw O. Krup. Żyła obraczacowa. Krup.

†**Obraczacz, a,** lm. **e** anat. p. **Krętarz.** <Zam. Obracacz, od Ob + WIERĆ/WART/WROT>

†**Obraczaczowy,** †**Obraczacowy** przym. od **Obraczacz:** Nerw O., nerw zasłonowy (nervus obturatorius). Żyła obraczaczowa, zasłonowa, zatykowa, zatyczna (vena obturatoria). <Od Obraczacz>

Obrać, obierze, obrał, rozk. **obierz** a. **[obier],** †**Obebrać, [Obebrać],** nied. **Obierać I.** *wziąć co lepsze; wybrać:* Z dwuch jedno O. L. Lepsze obiera, złego nie ukusi, aż kiedy musi. Petr. Obierz sobie co lepszego. Troc. Pan obrał sobie Syjon, a upodobał sobie, aby był mieszkaniem jego. Wiśn. O. miejsce na dom *(= upatrzyć).* W jednej z izb pustych obrał mieszkanie dla siebie. Mick. Obrał tę ścieżkę. Troc. O. sobie stan, zawód. O. sobie materjał na suknię. [Jaką se śmiercią zycys zginąć, to se obieraj ze wszyćkich jedną]. Przyjaciela bacznie obieraj, a obrawszy, mocno trzymaj. Prz. Dawid z nędznego stanu pasterskiego był od Pana obrany na stan królewski. Wiśn. Szlachcie należy obierać króle. Pot. Obranoby mnie wodzem, gdybym nie był tchórzem. Mick. Obrano starostę na to województwo. Troc. Obrali go królem, burmistrzem (za króla, za burmistrza). Troc. O. kogo losem, większością głosów. O. kogo na czyje miejsce. **2.** †O. *przebrać, wybrać co lepsze, a gorsze odrzucić:* Obierać groch, gruszki, oliwki, sałatę. Troc. Groch po stole obierać. Pot. **3.** *zebrać, pozbierać dokoła, poobrywać, pozdejmować:* O. owoce, gąsienice z drzew. **4.** *zbierając, oczyścić:* Należy drzewa starannie utrzymywać, z liszek i gąsienic obierać. Wirt. **5.** *obnażyć przez zebranie wierzchniej warstwy, wierzchniego pokrycia, obłupić, obedrzeć:* Obierać kartofle *(= skrobać a. zrzynać z nich łupinę).* Obierać jabłka, gruszki, jajka, orzechy. O. (z liści wierzchnich) kapustę. O. zająca. Troc *(= obedrzeć, obciągnąć ze skóry, oprawić).* O. gęś, kurę. Troc *(= oparzywszy, oskubać).* Drzewa należy obierać ze skóry po ścięciu. Jak. J. Skotopas nadszedł lwa, a on jałowicę obiera. Jabł. *(= ogryza, obrabia).* Kości, któreby miały być nożem obrane, zębami ogryzać. L. Obierać drzewo, sad, owoc zbierać, owoc obrywać. L. W winnicy zebranej gronka zostawiają ci, którzy pilnie winnicę obierają. Leop. **6.** kogo = *ogołocić, wyzuć, złupić, obrabować, obedrzeć, okraść:* Zbójcy gwałtownie ludzi obierają. Sz. Kościoły obierają, aby domy swoje zbogacili. Skar. O. kogo z czego a. †w co, †w czym. Nic nie mam, gdyż jestem obrany ze wszystkich dóbr. Kulig. Obrany ze wszystkiego; obrany w pieniądze (z pieniędzy), w pociechy. Troc. Obrano go w drodze z pieniędzy i ze wszystkiego, aż nie miał i o czym zajechać do Polski. Biel. M. Z majątku matki obrałeś go. Wirt. Wnet babę z pieniędzy obiorą. Opal. Ze wszystkiegoć obrała sprosna miłośnica. Jag. Obrany z rozumu. Bobr. *(= pozbawiony rozumu).* Czyś z rozumu obrana? Mick. Ktoby cale w rozum był obran w człowieczym narodzie, żeby wolał na wojnie, niżeli żyć w zgodzie. Pot. Obrany z oręża. Troc. Z jej obecności, z waszej pociechy obrany. Mick. **7.** ×O. *oporządzić, obić, ogrzmocić:* Chłop, konia przywiązawszy, kijem go obierał. Jabł. **8.** [O.] p. **O. ś.:** Żółtkiem nogi smaruje, aby nie obierały. **9.** [Obierać] = *nudzić, ckliwić, mdlić:* Cliwo, obiéra człowieka. **O. ś. I.** [O. ś.] = a) za kogo = *podać ś. za kogo, udać kogo, przyjąć na siebie czyją postać:* Zły obrał sie za węża. b) *przebrać ś.:* Obrał ś. za dziada. c) i †O. ś. *ofiarować ś., nastręczyć ś., znaleźć ś.:* Jeden ś. obrał taki zuch. Obrałliby ś. kiedy kto tak pracowity, żeby z was (fraszek) chciał wyczerpać umysł mój zakryty. Kochan. d) (o chorym): Niewiele ś. z niego obierze = *nic z niego nie będzie.* **2.** [O. ś.] *oblepić ś., obleźć czym, nabrać czego na siebie, uwalać ś. w czym.* **3.** †O. ś. *nabrawszy czego, zaopatrzyć ś. w co; obłowić ś., nabrać sobie wiele czego:* Nie obierzesz ś. tu. Kn. Nie obrał ś. wielkich dostatków. Troc. **4.** †O. ś. *rozebrać ś., obnażyć ś.:* Obrawszy ś., rzucił ś. w morze. Otw. S. **5.** a. **[Obrać]** *przejść w ropienie, zebrać ś., narwać ś. i skutkiem tego obleźć ze*

skóry: Palec mu ś. obiera. Krosta, wrzód obiera ś. **6.** †O. ś. na co = *oddać ś., poświęcić ś. czemu.* Biel. M. **7.** †Obierać ś. czym, w czym, koło czego = *trudnić ś., zajmować ś., parać ś., bawić ś. czym, przykładać ś. do czego, chodzić koło czego:* Król Jagiełło w myśliwstwie ś. obierał. Paszk. Tales obierał ś. w naukach gwiazdarskich i lekarskich. Biel. M. Pytagoras ś. nie obierał jedno w liczbie a rozmierzaniu świata. Biel. M. Ludzie w naukach ś. obierający. Sak. My jeszcze w większej próżności obieramy ś., niżeli ona młodość dziecinna. Kucz. Nie obierają ś. w gieometrjej jedno trochę ci, co rolą a. imienie z najmu mierzyć zwykli. Grz. Żupnik ma sól przedawać kupcom i tym, którzy około soli ś. obierają. Herb. Starajcie ś., dzieci, abyście ś. w naukach poczciwych pilnie obierali. Wuj. Obierali ś. ci łotrzykowie rozbojem. Wys. Póki ś. w filozofji ćwiczyć i obierać nie zechcemy, póty drogi do szczęśliwego życia nie potrafimy. Star. <O + Brać>

Obrada, y, lm. **y I.** *obradowanie, narada, rada, debaty:* Dla dalszej obrady o tych rzeczach naznaczamy sejm ekstraordynaryjny. Vol. Obrad publicznych dom, radziecki dom. Pilch. Siciński na sejmie pierwszy dał przykład zerwania obrad. Mick. Wrony rozpoczęły obrady wiecowe pełne zgiełku. Dyg. Te interesa na ustawicznych obradach senat trzymają. Troc. Zjeżdżają ś. na blizkie obrad swoich zagajenie. Troc. Rozmowne z sobą mieli obrady. Troc. Obrady parlamentarne. Prowadzić obrady. Przewodniczyć obradom. Gdy zakończyli obradę, wszyscy trzej ku Aldonie smutne zwrócili wejrzenie. Mick. **2.** [Obrady lm.] = *zmówiny, uczta przedślubna.* Goł. **3.** [O.] *ład, porządek.* <Ob + Rada>

× **Obrada, y,** lm. **y** *pociecha, uciecha, ukontentowanie, satysfakcja, korzyść, pomoc:* Niewielka O., podarek błahy. Prz. Patrzyć a nie zażyć, mała O. Prz. Niewielka z tego O. Koń pod nim rże z wielkiej obrady, dźwięk trąb usłyszawszy. P. Koch. Obrady tam wielkiej nie będzie. Dyg. O. małżeńska i spólna powinność. Troc. Niewielką z osoby twojej mam obradę. Troc. Z obrady pospolitej zysku i pożytku szuka. Troc. Wielka O. widzieć i zwiedzić kraje świata. Troc. <Ob + RAD; p. †Obradować>

Obradlać, a, ał p. **Obredlić.**

Obradlanie, a, blm., czynność cz. **Obradlać.**

Obradlenie, a, blm., czynność cz. **Obradlić.**

Obradlić, i, ił p. **Obredlić.**

Obradny, Obradowy przym. od **Obrada:** Z obradnej sali idą do kaplicy. Mick. <Od Obrada>

Obradować, uje, ował *prowadzić obrady, radzić, naradzać ś., debatować:* Dawne prawa nie pozwalały O. przy świecach. Skrzet. <Od Obrada>

†**Obradować, uje, ował** kogo, dok. i nied. *radować, cieszyć, weselić, kontentować; uradować, uweselić, rozweselić, pocieszyć, ucieszyć, rozradować, ukontentować:* Słońce swoją przyjemną jasnością świat i obywatele jego częstokroć obraduje. Fur. †**O. ś.** komu, czemu = *radować ś., cieszyć ś., weselić ś., kontentować ś.; uradować ś., uweselić ś., rozweselić ś., rozradować ś., nacieszyć ś., pocieszyć ś., ucieszyć ś., ukontentować ś.:* Gdy kto pojmie żonę, nie pójdzie na wojnę, aby przez jeden rok obradował ś. żenie swojej. Leop. O. ś. temu dosyć nie mogli, że Telemaka z sobą wzięli. Troc. <Ob + Radować>

Obradowanie, a, lm. **a** czynność cz. **Obradować.**

†**Obradowanie, a,** blm. **I.** czynność cz. †**Obradować. 2.** p. **Obradowanie się:** O. jego będzie mu na żałość. Leop.

†**Obradowanie się, a ś.,** blm., †**Obradowanie** czynność cz. **Obradować ś.**

× **Obradowniczy,** × **Obradownikowy** przym. od **Obradownik.**

× **Obradownik, a,** lm. **cy** *członek obrady.* <p. Obrada>

× **Obradownikowy** p. **Obradowniczy.**

Obradowy p. **Obradny.**

Obradzać, a, ał i **O. ś.** p. **I. Obrodzić.**

†**Obradzać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Obradzić.**

Obradzanie, a, blm., czynność cz. **Obradzać.**

†**Obradzanie, a,** blm., czynność cz. †**Obradzać.**

Obradzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obradzać ś.**

× **Obradzanie się, a ś.,** blm., czynność cz. × **Obradzać ś.**

†**Obradzenie, a,** blm., czynność cz. **Obradzić.**

× **Obradzenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obradzić ś.**

†**Obradzić, i, ił,** nied. †**Obradzać I.** *obmyślić, uradzić:* Pan zbawienie wszystkim obradził. K. G. **2.** kogo = *opatrzyć, wspomóc radą; poradzić, doradzić komu:* Gdy jej (liszki) prosił (kozieł) o ratunek, ona powiedziała: Już cię, wierę, obradź Bóg, gdy ja wybieżała. Rej (= *niech cię Bóg ratuje*). × **O. ś.** *naradzić ś.; przyjść do przekonania po naradzie:* Obradziłem ś. z karczmareczką, że należy chwytać za to, co sam los szczęśliwy podaje. Kaczk. <Ob + Radzić>

Obramić, i, ił p. **Obramować:** Grodu, obramionego prześlicznie wzgórzami... Gaw. <Nm. umrahmen>

Obramienić, i, ił *objąć ramionami, wziąć w objęcia, objąć, utulić:* O ty, śmierci, mnie obramień. Brzoz. <Ob + *Ramienić, od Ramię>

Obramienie, a I. blm., czynność cz. **Obramić. 2.** lm. **a** *obłożenie, obłoga, rama:* Pozbawiono domy kamiennego u drzwi obramienia. <Od Obramić>

Obramienienie, a, blm., czynność cz. **Obramienić.**

Obramować, uje, ował, Obramić, nied. **Obramowywać I.** *obszyć, obłożyć, wyłożyć czym po brzegach, oblamować:* Płaszcz obramowany purpurą i złotem. Krasz. Wiadro ono wieńcem obramował. Birk. Towarzysze, kto to naszą lisem obramował czaszę? Kochan. **2.** przen. *otoczyć, okolić, opasać:* Szyja obramowana cieniutkim koronkowym kołnierzykiem. Rol. Kmiece chaty schludne, bukietami ze słoneczników, maku i ostróżki obramowane. Rol. Za bramą rozścielał ś. niewielki dziedziniec; obramowywała go z przeciwnej strony dwupiętrowa kamienica, mająca po bokach długie oficyny. Rol. **3.** †O. przen. *upiększyć, ozdobić, okrasić; zaszczycić.* **4.** przen. kogo = *obmówić, oszamerować, wynicować, skrytykować, osławić, ocenzurować, oczernić, oszkalować, wyszydzić, ośmieszyć, wyśmiać.* <O + Bramować>

†**Obramowan** (jako orzeczenie) *obramowany:* Białegłówki kiedy ś. gdzie zejdą, już ś. tam nikt nie wysiedzi, już tam każdy musi być O. i oszacowan. Wuj.

Obramowanie, a I. blm., czynność cz. **Obramować. 2.** lm. **a** *obłoga, brzeg ozdobny, bramowanie, lamówka, szlak:* Owe karteluszowe zawijania zakończeń obramowań początek wzięły w starożytnej Etrurji. Gers.

Obramowywać, uje, ywał p. **Obramować.**

Obramowywanie, a, blm., czynność cz. **Obramowywać.**

Obraniać, a, ał p. **Obranić.**

× **Obraniać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Obronić.**

Obranianie, a, blm., czynność cz. **Obraniać.**

× **Obranianie, a,** blm., czynność cz. × **Obraniać.**

× **Obranianie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obraniać ś.**

Obranić, i, ił, nied. **Obraniać** chir. *ściąć brzegi rany nieświeżo zadanej w celu osiągnięcia zrośnienia jej doraźnego;* okrwawić, !odświeżyć. <Ob + Ranić>

Obranie, a, blm., czynność cz. **Obrać.**

† **Obraniec, ńca,** lm. **ńcy** *ten, co został obrany, wybraniec, elekt.* Rej. <Od Obrać>

Obranienie, a, blm., czynność cz. **Obranić.**

Obranie się, a ś., blm., czynność cz. **Obrać ś.**

Obrany I. *którego obrano a. który ś. obrał:* Jajko obrane. Jestem O. ze wszystkich dóbr. Kulig. Palec O. **2.** †O. w czym, w co = *ubogi, biedny, goły, ograniczony co do czego, pod względem czego, ogołocony z czego:* O. w pieniądze, w pociechy. Troc. Czylibym tak głupi był i w rozum O.? Kulig. Nie przeciwić ś. człowiekowi w rozum obranemu. Bud. B. W rozum O., kto ś. śmierci boi. Prot. Nie jest obrana pewnie tak w rozumie, aby temu dać kiedy wiarę miała. Lubom. Na co ś. przygodzi ziemia w ludzie obrana? Żebr. **3.** †O. w czym = *bogaty w co:* Pan to O. w rozumie. Troc. Panna we wszystkich cnotach obrana. Troc. <Od Obrać>

Obrastać, a, ał p. **Obrosnąć.**

Obrastanie, a, blm., czynność cz. **Obrastać:** [Jak ij dał podchlastanie pomiędzy O.] (zagadka o sośnie).

Obraszać, a, ał p. **Obrosić.**

Obraszanie, a, blm., czynność cz. **Obraszać.**

Obraszplować, uje, ował *opiłować raszplą:* O. spodnią krawędź kopyta konia. <Ob + Raszplować>

Obraszplowanie, a, blm., czynność cz. **Obraszplować.**

Obraz, u, lm. **y** a. **[e] I.** *podobizna przedmiotów z natury, wyrażona kolorami lub rysowana, rznięta i t. p.:* Daleko jest O. i wymalowanie od swego oryginału. Kłok. Obrazy są księgami prostych ludzi. Zigr. O. olejny, kredkowy, pastelowy, kanwowy. O. rysowany = *rysunek.* O. rytowany = *rycina, sztych.* Obrazy Matejki, Siemiradzkiego, Rafaela, Rubensa. O. szkoły holenderskiej, włoskiej. O. pędzla Chełmońskiego. Galerja obrazów. Wystawa obrazów. O. historyczny, rodzajowy. O. przedstawiający osobę = *wizerunek, konterfekt.* Obrazy świętych. O. Najśw. Marji Panny, św. Kazimierza, św. Wojciecha. Znagła zadrżały obrazy na ścianie, znów ś. drzwi domu na ścieżaj rozbiegły. Słow. Nad emalji zaćmionym lazurem O. Najśw. Panny malowany i O. krzyża. Słow. Szklisty O. przejęty księżycem, teraz do lekkiej widm podobny larwy. Słow. Tam przed cudownym klękają obrazem i zaczynają paciórek. Mick. Mieni ś., jak cudowny O. L. Ma nabożeństwo do tego obrazu. Troc. Wyszła procesja z chorągwiami, z obrazami. Patrzy w nią, jak w O. *(=jak w tęczę).* O. oryginalny. Kopja obrazu. Odbitka z obrazu = *reprodukcja.* O. naturalnej wielkości. O. przedstawiający naturę = *widok, krajobraz, pejzaż, lanszaft.* Porozwieszać obrazy. Oprawiać obrazy. Przedstawić co w obrazie, na obrazie. Historja Polski w obrazach. Odnawiać, restaurować obrazy. Szkic do obrazu. O. w złoconych ramach. O. przedstawiający rysy pewnej osoby = *podobizna, portret.* Obrazy przodków zacnych porządkiem rozstawione. Troc. Przen.: O. czyj = *wizerunek, wyobrażenie, postać:* Starszy syn jest istnym (a. żywym) obrazem swojego ojca *(=wykapany ojciec).* Wierzą, iż każdy cesarz turecki z domu Otomanowego jest prawdziwym obrazem Mahometowym i wikarjuszem jego. Star. W nim widzisz O., jakim ja sam byłem za młodu. Sł. wil. Przen.: *wzór, kształt, symbol, przykład:* P. Bóg stworzył człowieka na O. i podobieństwo swoje. Wiosna jest obrazem młodości. Kwiat marności jest obrazem. Troc. Żywy marności i odmienności świata O. Troc. Za życia cnoty niewinnej obrazy, jej barwę mają po zgonie. Mick. Gra ta jest bojów obrazem. Mick. **2.** *widok, scena, wyobrażenie, postać, podobizna, odbicie ś., konterfekt kogo a. czego utworzony przez zmysły czyje a. przez wyobraźnię, widziadło, mara, widmo:* Jeszcze mi tej śmierci O. przed oczyma stawa. Troc. Stworzyliśmy sami w głowach naszych O. tego. O. przeszłości. Nie może wygładzić z serca obrazu tej, którą kochał. Nie mogę ni razu w myśli twojego odnowić obrazu. Mick. Schyliwszy ś. nad wodę, ujrzała w niej swój O. Krew uderzająca do skroni coraz straszliwsze obudzała obrazy. Chm. Żywy O. = *malownicza scena nieruchoma, przedstawiona z udziałem grupy osób przy odpowiednim oświetleniu.* Fil., w psychologji, = *wrażenie, czucie odtworzone:* Obrazy wzrokowe, słuchowe, ruchowe. Zdolność odtwarzania i kombinowania obrazów nazywamy wyobraźnią. Fiz.: O. = *odtworzenie postaci przedmiotów, wywołane przez promienie odbite od zwierciadeł lub przez promienie załamane w soczewkach:* Obrazy rzeczywiste = *rysujące ś. na ekranach.* Obrazy urojone = *widziane tylko przez oko spoglądające w zwierciadło lub patrzące przez soczewkę.* Obrazy powiększone, zmniejszone, odwrócone. Obrazy niknące = *obrazy rzucone na ekran za pomocą dwu latarń czarnoksięskich tak, że obraz jeden stopniowo słabnie i niknie, ustępując miejsca dalszemu.* Obrazy ruchowe = *uwydatniające i ruchy w naturze przedstawianej na ekranie* (jak w kinematografie). **3.** *widok, widowisko, scena:* Oczom naszym przedstawił ś. następujący O. Znikł O. Lidy jak senne marzenie. Słow. Pobojowisko przedstawiało smutny O. zniszczenia. O. nędzy i rozpaczy! Z pod ramion wytknął palce i długie paznokcie, przedstawiając dwie smycze chartów tym obrazem. Mick. **4.** *scena, odsłona, akt w sztuce teatralnej:* Komedyjka w trzech obrazach. **5.** *rodzaj utworu poetycznego:* Mindowe, O. dramatyczny w pięciu aktach. Słow. **6.** *opis, szczeg. malowniczy:* Tacyt kreśli czasem wielki O. w kilku słowach. Poemat pełen pięknych obrazów. O. puszczy w „Panu Tadeuszu" Mickiewicza. Obrazy z życia Indjan. O. poetyczny. Obrazy litewskie Ignacego Chodźki. O. tej wojny skreślony podług historji. Mick. Rzuć słabości i niecnot przeglądać obrazy. Mick. Cała mowa Litawora jest wiernym obrazem tego, co podówczas w Litwie udzielni książęta o Witołdzie myśleli. Mick. **7.** †O. *rzeźba, posąg, figura, statua:* Obrazy słupowe. Warg. Gorgjasza O. słupowy z szczerego złota lany. Warg. O. więtszy nad wzrost ludzki, abo bardzo wielki, lany z kruszcu, abo wybijany, rzezany, składany z rozmaitych materji, *colossus.* Kn. *(=kolos).* O. niecały wzrost wyrażający. L. *(= popiersie, biust).* Obrazy przodków w przedniejszej stronie domu Rzymianie kładli, aby ich cnoty potomstwo naśladowało. Warg. O. lany, kuty, na alabastrze wybity, O. lwa, smoka. Troc. O. formierski na gipsie, na alabastrze odbity abo wybity. Kn. (Djo-

nizjusz) Jowiszów O. uźrzał, w złoty płaszcz ubrany, kazał ji wziąć, na O. kazał dać sukniany. Rej. O. na pieniądzach. Troc *(= wizerunek, stempel).* **8.** *postać, forma, symbol, oznaka:* Przed poświęceniem niektórzy zowią chleb i wino typami abo obrazami, po poświęceniu właśnie ś. zowie i jest Ciało i Krew Pańska. Skar. **9.** †O. *wyraz, piętno, pozór, oznaka, znamię, cecha, wygląd, charakter, mina, rysy:* Z Boga rodzić ś. mamy, tym sposobem okażemy w sobie niejaki O. świętego poczęcia i narodzenia Syna Bożego. Kucz. Lejąc krew, twarzy nie zmienił obrazu. Chr. **10.** × O. *wrażenie, rzut oka, wejrzenie:* Czytaj to pismo z uwagą, ani zawierzaj ślepo, ani odrzucaj na pierwszy O. Stasz. **11.** [O.] p. **Obraza:** Z wielgiego obrazu *(= z wielkiego oburzenia).* **12.** †O. *dawny podatek:* Sep, O., naraz, sokołowe. Papr. **13.** bot.: O. żółwi p. **Czołwik.** Zdr. **Obrazek, Obrazeczek, [Obrazik, Obraziczek].** Zgr. **Obrazisko.** <Ob + RZAZ/RZEZ/RAZ>

Obraza, y, lm. **y I.** *obrażenie, zadraśnięcie, obtarcie, okaleczenie, uderzenie, uszkodzenie, uszczerbek, krzywda, szkoda na zdrowiu:* Dotykali ś. rozpalonej szyny, a żadnej obrazy nie odnieśli. Skar. Na lwa srogiego bez obrazy siędziesz. Kochan. Kamień obrazy *(= kamień sterczący na drodze, o który ś. boleśnie potknąć można).* Przen.: Kamień obrazy a. kamień urażny = *powód do obrażenia ś., zagniewania ś., rzecz, o którą ś. obrażono a. obrażą:* Nie przyjąć ich zaproszenia byłoby dla nich kamieniem obrazy. **2.** †O. *odraza, zrażenie ś., wstręt, obrzydzenie:* Którzy zawsze z smakiem jedzą i piją, takim wino piołunkowe bywa obrazą. Syr. **3.** przen. *naruszenie, pogwałcenie, niezachowanie czego, uchybienie czemu:* O. prawa. Sprawa ta zadecydowana została przez sąd niewłaściwie z powodu obrazy paragrafu 284-go. Wynurzył otwarcie, jaka stąd dawnym zwyczajom O. Mick. **4.** *obrażenie kogo, obrażenie ś., zniewaga, ujma, ubliżenie:* O. więcej, niż skrzywdzenie działa i budzi nienawiść. Asn. Powiedziałem ja, aby żarty nie były z obrazą. Górn. Obrazę wszyscy długo pomnimy. Kn. Sokolnicki w niej widząc obrazę ojczyzny, bez litości mnie płata. Krop. Tę obrazę okupię krwią moją. Mick. Zdacie mi sprawę z mego honoru obrazy. Mick. Śmiertelna O. ludzkości O. Słow. Lekceważenie prawa chociażby w najdrobniejszych jego przepisach jest obrazą prawodawcy, jako lekceważenie jego woli. Feliń. O. majestatu *(= wykroczenie przeciw monarsze, nieuszanowanie jego osoby).* O. boska = a) *obrażanie Boga, grzech:* Krzyki, pomstowanie, zgorszenie, O. boska! Źle robić śmiech i wstyd przed ludźmi i O. Pana Boga. b) [O. boska] = *gorzałka, wódka.* †Mam obrazę od niego. Troc *(= obraził mię).* †Mam obrazę do niego, na niego, mam urazę do niego. Włod. *(= urazę; chrapkę, ansę).* **5.** bot. (coulteria) *roś.* <Ob + RZAZ/RZEZ/RAZ>

Obrazeczek, czka, lm. **czki** p. **Obraz.**

Obrazek, zka a. × **zku,** lm. **zki I.** p. **Obraz:** Albo nam pokaż książkę z temi obrazkami, gdzie to jest Pan Jezus między dziateczkami *(= malowankami).* Dziecko, jak mały aniołek w obrazku, karmiło wróble. Słow. Na tle obrazku. Mick. Ci, co dla bogactwa i gładkości głupie żony sobie pojmują, obrazki sobie pojmują. Petr. Człowiek niestatku O., zwierciadło skazy, czasu łup. Birk. Jak tylko postrzeżemy rzecz jaką, wnet ją przez wewnętrzne obrazki niesiemy do dúszy. Bals. Ile razy na rzecz patrzamy, O. ś. w nas tworzy. Troc. **2.** †O. *bożek, bałwan, posąg bóstwa.* Wirzb. **3.** [Obrazki lm.] *karty.* **4.** *mały utwór powieściowy a. mały poemat:* Nowele i obrazki. O. Mickiewicza „Zima miejska." **5.** bot. = a) Obrazki egipskie a. murzyńskie p. **Kleśnica.** b) p. **Aron.**

†**Obraziciel, a,** lm. **e,** †**Obrażca, [Obraźnik]** *ten, co obraził, obrazi a. obraża:* Karano ich, jako obrazicielów majestatu. Rut. <Od Obrazić>

†**Obrazicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Obraziciel.**

[Obraziczek, czka, lm. **czki]** p. **Obraz.**

Obrazić, i, ił, nied. **Obrażać I.** *uszkodzić na ciele, okaleczyć, zranić, uderzyć boleśnie, obetrzeć, zadrasnąć:* Jeśliby pies kogo na ulicy obraził, a obrażony psa tego zabił... Groic. Ręce tak obrażone miał, że broni trzymać nie mógł. Warg. O. skórę na ręku *(= zdrapać).* Na ręku będą ciebie nosić, byś jako nie obraził o kamień nogi twojej. Wr. Niż odstąpił, co wielka w hetmanie, kazał nieść nazad w szturmie obrażonych. P. Koch. *(= pokaleczonych, rannych).* Ja sam świadek, bo mnie kamienie rozpryśnięte w gębę obraziły. Sienk. Na wojnach siła żywych i nieobrażonych zostawa. Gil. Kto komu obrazi źrzebca, ma za niego płacić 5 grzywien. Tarn. J. Mocował ś. z nim, a widząc, że go przemóc nie mógł, obraził żyłę lędźwi jego. Leop. To cięcie obraziło mu mózg *(= naruszyło).* Światło zbytnie obraża oczy *(= razi).* Obraża światłość twe źrenice. Mick. **2.** co = *naruszyć; nie oszczędzić, nie zachować czego, pogwałcić co, uchybić czemu, wykroczyć przeciw czemu:* O. prawo, artykuł prawa, swobody narodowe. Z pilnością strzegli praw i wolności koronnych, a tak je nam potomnym swym niezgwałcone i nieobrażone zostawili. Podl. *(= nietknięte).* O występkach obrażonej powagi sądowej. Zam. **3.** co = *dotknąć nieprzyjemnie, nieoględnie; znieważyć, nie uszanować, sprofanować, splamić, skalać, zgorszyć; uchybić przeciw czemu, ubliżyć czemu:* Obrażać honor, przyzwoitość, skromność, uszy uczciwe, pamięć czyją. O. majestat. Nie mogę przyrodzenia tą myślą obrażać. Mick. **4.** *rozgniewać, zadrasnąć, urazić, obruszyć; ubliżyć, uchybić,* nied. *uwłaczać komu:* Uważny, by go słowem żadnym nie O. Gotowiśmy wszystkim z serca odpuścić, którzy nas obrazili. K. G. Wolę prawdą O., niżeli pochlebstwem przypodobać ś. Pilch. Obrażamy sercem, abo myślą, słowy i uczynki. Karnk. O. kogo ciężko, śmiertelnie, do żywego. Nie takiego nie powiedziałem, coby go mogło O. Bardzo go to obraziło *(= obeszło).* Niech cię to nie obraża. Na karb obrażonej miłości własnej. Korz. Obrażać Pana Boga *(= grzeszyć).* Niebo obrażone. L. *(= zagniewane).* **O. ś. I.** *obrazić sobie jaki członek ciała, urazić ś., uderzyć ś. boleśnie, okaleczyć ś., zranić ś., zadrasnąć ś.:* O. ś. w nogę. Troc. [Krowa ś. obraziła] = *uderzywszy ś., ocieliła ś. przed czasem.* **2.** *zostać niemile dotkniętym, splamić ś., skalać ś., zgorszyć ś.:* Ostrożnie mówić, żeby ś. uszy i serca uczciwe nie obrażały. Karnk. **3.** *rozgniewać ś., obruszyć ś., zadąsać ś., uczuć ś. obrażonym, powziąć urazę:* O. ś. na kogo, †do kogo. O. ś. o co. Na nas dla Chrystusa będą ś. obrażać. K. G. Słusznie ś. do mnie obrażasz. Warg. Kto nowych dobrodziejstw przyjąć nie chce, ten ś. obraża temi, które wziął. Górn. †Przepraszam, jeśliście ś. do mnie obrazili w tym. Troc. <Ob + Razić>

[Obrazik, a, lm. **i]** p. **Obraz:** W wielki czwartek chłopcy obchodzą wieś z obrazikiem. Schowaj se panienka ten O. przenajświętszy. Prus.

Obrazisko, a, lm. **a** p. **Obraz:** Na uwieńczonym przedtym obrazisku tylko już łubek z pajęczyną goły. Mor. A.

[**Obrazka, i,** lm. **i**] p. **Ograżka.**

Obrazkować, uje, ował *przedstawiać w obrazkach.*

Obrazkowanie, a, blm., czynność cz. **Obrazkować:** Chęć obrazkowania wszystkiego. Jell.

Obrazkowaty bot.: Rośliny obrazkowate a. **Obrazkowcowate** (araceae s. aroideae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych jednoliściennych.* <Od Obraz>

Obrazkowcowaty bot. p. **Obrazkowaty.**

Obrazkowiec, wca, lm. **wce I.** bot. p. **Aron. 2.** × O. min. p. **Agalmatolit.** <Od Obrazkowy>

Obrazkowy przym. od **Obrazek:** Abecadło obrazkowe *(=w obrazkach).* Górą (na ścianie) zszeregowani święci obrazkowi. Wysp. Pismo obrazkowe *(=z obrazkami, ilustrowane).* <Od Obrazek>

†**Obrazobójca, y,** lm. **y** p. **Obrazobórca:** Ikonoklasty abo obrazobójce. Ustrz. Maimburga historja obrazobójców. Ustrz. <Obraz + BI/BOJ>

Obrazobórca, y, lm. **y** m., **Obrazoburca,** †**Obrazobórzca,** †**Obrazoburzca,** †**Obrazobójca,** †**Obrazokaźca** *przeciwnik czci obrazów świętych, walczący z jej zwolennikami, ikonoklasta, członek sekty religijnej z VIII wieku:* Zeneasza przodka mieli obrazobórcy. Skar. Pisał wiele przeciw obrazobórcom święty Damascen. Skar. <Obraz + BOR>

Obrazobórczy przym. od **Obrazobórca; Obrazoburczy,** p. **Obrazobórski.**

Obrazobórski przym. od **Obrazobórstwo; Obrazobórczy, Obrazoburski, Obrazoburczy:** Błędu obrazobórskiego dobrze ś. napili. Skar. Leo Izaurykus wniósł heretyctwo obrazobórskie, obrazy z kościoła wymiatając. Skar.

Obrazobórstwo, a, blm., **Obrazoburstwo I.** *zasady, nauka, dążenia obrazobórców:* O., obrazobórskie kacerstwo. Skar. **2.** zb. *obrazobórcy.*

†**Obrazobórzca, y,** lm. **y** m. p. **Obrazobórca:** Bezecni obrazobórzcy. Birk.

Obrazoburca, y, lm. **y** p. **Obrazobórca.** <p. Obrazobórca, sld. do Burza i t. p.>

Obrazoburczy p. **Obrazobórski.**

Obrazoburski p. **Obrazobórski.**

Obrazoburstwo, a, blm. p. **Obrazobórstwo.**

†**Obrazoburzca, y,** lm. **y** p. **Obrazobórca.**

Obrazochwalca, y, lm. **y** *czciciel obrazów świętych; bałwochwalca co do obrazów, według pojęć obrazobórców:* Obrazochwalcy, acz różno, wszakoż jednak jednemu panu, to jest bałwanowi służą. Żarn. <Obraz + Chwalca>

Obrazochwalczy przym. od **Obrazochwalca; Obrazochwalski.**

Obrazochwalski p. **Obrazochwalczy.**

Obrazochwalstwo, a, blm. *oddawanie czci obrazom świętym; bałwochwalstwo co do obrazów, według zdania obrazobórców.*

Obrazo-dramat, u, lm. **y** *mieszanina obrazu i dramatu, utwór pisarski trzymający środek między obrazem a dramatem:* Obraz ów i dramat, a raczej O. jest bez tytułu, bez nazwy, bez treści nawet. Jeż. <Obraz + Dramat>

†**Obrazokaźca, y,** lm. **y** p. **Obrazobórca:** Obrazokaźce. Wuj. <Obraz + Kaźca>

× **Obrazotwórca, y,** lm. **y** *twórca obrazów, malarz.* Min. <Obraz + Twórca>

Obrazować, uje, ował I. *pisać, wyrażać ś. obrazowo, malowniczo, tworzyć obrazy poetyczne:* Poeta dla dobitniejszego wrażenia obrazuje fakt historyczny. **2.** węgl. *obłożyć liśćmi, ziemią i darniną:* Mielerz niedobrze obrazowany, to jest, niedobrze liściami i ziemią przykryty. Os. J. Gdyby rudę, którą mają przepalać, tak obrazowano, jak kurzące mielerze razują, rosztowanie większy daleko skutek czyniłoby. Os. J. × **O. ś.** *przedstawiać ś. w obrazach:* Obrazują ś. cudne pola elizejskie i raj hurysek Mahometa. Sł. wil. <Ob + RZAZ/RZEZ/RAZ>

Obrazowanie, a, blm., czynność cz. **Obrazować:** Mielerza złożenie, O. i wykurzenie. Os. J.

× **Obrazowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obrazować ś.**

× **Obrazowie** p. **Obrazowo.** Sł. wil.

Obrazowo, × **Obrazowie** przys. od **Obrazowy,** *malowniczo:* Przedstawić co O.

Obrazowo-dramatyczny przym. od **Obrazo-dramat:** Osobistości, wprowadzone przez autorów do działania obrazowo-dramatycznego. Jeż. <Obrazowy + Dramatyczny>

Obrazowość, i, blm. rz. od **Obrazowy,** *malowniczość:* O. opisu.

Obrazowy przym. od **Obraz:** a) Cześć obrazowa do tego ś. zanosi, którego w obrazie czcimy. Birk. Warsztat O. Galerja obrazowa. L. Sztuka obrazowa. L. *(=malarstwo).* × Sztuki obrazowe = *plastyczne.* Sztuki obrazowe zajmowały Greków. Lel. Pismo obrazowe. b) Język, styl, opis O. *(=pełen obrazów, malowniczy).* <Od Obraz>

[**Obrazówka, i,** lm. **i**] *sprawa sądowa o obrazę:* Sądy nasze cały rok bywają nawiedzane plagą, zwaną pyskówkami lub obrazówkami. <Od Obraza>

†**Obrażca, y,** lm. **y** m. p. **Obraziciel:** Któryby na wojnie powinności swej nie czynił, niechaj będzie mian za obrażcę Rzpltej. Baz. <Od Obrazić>

Obraźliwie przys. od **Obraźliwy:** O. żartuje. Troc. × Ciężkie oręże i zbroje przodkowie nasi na wojnie obronnie lub O. zażywali. L.

Obraźliwość, i I. blm. = a) rz. od **Obraźliwy:** O. słów. L. O. człowieka. L. b) †O. *obraza, obrażenie:* Poczęcie boskie było bez obraźliwości panieństwa, bez winności rodziców. Białob. **2.** †O., lm. **i** *rzecz obrażająca, obrzydliwość:* Położyli obraźliwości swoje w domu moim, aby go splugawili. Leop.

Obraźliwy, †**Obraźny I.** †O. *ostry, dokuczliwy, bolesny:* Żądło pszczoły bardzo obraźliwe. **2.** †O. *przykry, nieprzyjemny, nerwujący, drażniący:* Lutnia, gdy ją dobrze nastroją, jest wdzięczna w uszu ludzkich; odstrojona zaś jest przykra i obraźliwa. Żarn. **3.** × O. *zaczepny:* Przymierze obraźliwe i odporne. Wyrw. **4.** × O. *obrażający, ubliżający, obelżywy, złośliwy:* Żart jest jakieś oszukanie przyjacielskie w rzeczy ani szkodliwej, ani obraźliwej. Górn. W pozwach nie ma nikt rzeczy nieuczciwych i obraźliwych dobrej sławie pisać. St. lit. Obmów ś. strzeżcie... potwarzy i przymówki na brata i żartów obraźliwych. Skar. **5.** *skory do obrażania ś., urażliwy, drażliwy:* Człowiek, umysł O. <Od Obrażać>

Obraźnica, y, lm. **e I.** [O. a. **Obraźniczka**] forma ż. od **Obraźnik. 2.** a. **Popłun** bot. (caladium) *roś. z rodziny obrazkowatych.* <Od Obraz>

[**Obraźniczka, i,** lm. **i**] p. **Obraźnica.**

Obraźnik, a, lm. **cy I.** †O. a. †**Obraźny** *rzeźbiarz, snycerz.* Mącz. **2.** [O.] = a) *malarz.* b) *ten, co nosi obrazy na procesji.* c) *kramarz wędrowny, handlujący obrazami i obrazkami treści religijnej:* Obrazy świętych kupowano od obraźników. Gac. O. taki, obchodząc parafję, wstępował do każdego domu, rozkładał swój towar i kupiony sam zaraz w najwłaściwszym kącie umieszczał. Gac. d) p. **Obraziciel.** <Od Obraz>

†**Obraźny** p. **Obraźliwy**: Przestrzegać, aby krotofile nie były szkodliwe, nieobraźne, niekrwawe. Rej. Nieobraźne jady. Kniaź. *(= nieszkodliwe).* †**O., ego,** lm. **i** rz. p. **Obraźnik.**

Obrażać, a, ał i **O. ś.** p. **Obrazić.**

Obrażanie, a, blm., czynność cz. **Obrażać.**

Obrażanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obrażać ś.**

Obrażenie, a i. blm., czynność cz. **Obrazić**: †Obrazili ś. o kamień obrażenia. Bud. *(= obrazy).* O. majestatu tylko w osobie królewskiej bywa dopuszczone. Herb. **2.** lm. **a** *miejsce obrażone, okaleczone, rana:* Kilkunastu pasażerów otrzymało lżejsze i cięższe obrażenia. Na ciele denata znaleziono kilka poważnych obrażeń.

Obrażenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obrazić ś.**

Obrąb, ębu, lm. **ęby, [Obręb] i.** †O. *barykada z drzew zrąbanych dokoła, zasieka, zasiek:* O., obrona wojenna z lasu porąbionego koło wojska. Kn. Obrębem obóz otoczyć. Troc. **2.** *granica, kraniec, kres, brzeg:* Na obrębach stoją domki. Sienk. **3.** a. **Obrąbek** *brzeg tkaniny założony i przyszyty, rąbek:* Spróć O. **4.** *obszycie, obłożenie, obramowanie, lamówka, szlak:* We środku sukni będzie przepór, a O. koło niego tkany. Leop. **5.** w robocie blacharskiej = *połączenie blach przez zachylenie ich brzegów.* **6.** *obwód, okrąg, granice:* Za obrębem państwa. W obrębie Warszawy. W obrębie swego majątku. W jednym obrębie osiedli. Pilch. Nie wydalał ś. nigdy za O. powiatu. ×Uszczuplona w obrębach swoich Rzplta. Lel. **7.** (część. w lp.) *zakres, granica, ramy, koło, kółko, sfera, dziedzina:* Umysł jego sklubiony obrębami jednostajnych działań. Sur. W pewnym obrębie zamknięty. Śniad. Sprawiedliwość nigdy nie ma z praw obrębów wykraczać. Vol. Zachowując ś. w obrębach instrukcji, niczym nie uchybi poseł woli swoich współbraci. Kołł. Władza przełożonych i posłuszeństwo niższych mają niejakie obręby; każdy przełożony, wychodzący z tych obrębów, jest tyranem. L. Obręby rozumu naszego są ciasne. L. Mnie według szczupłego sił miernych obrębu i na tym dosyć przestać. Min. Każdy niech działa w obrębie swoich powinności. Zamknął ś. w obrębie życia domowego. Chm. Zdr. **Obrąbek, [Obrąbeczek, Obrąbyszek].** <Ob+RĘB>

Obrąbać, bie, bał, ×**Obrębać,** †**Obrąbić,** nied. **Obrąbywać,** ×**Obrębować i.** *obciąć a. poobcinać siekierą, toporem, ociosać:* O. gałęzie z drzewa. **2.** *obarykadować zrąbanemi kłodami.* †**O. ś.** i **[O. ś.]** *obarykadować ś., narąbawszy drzew:* Obrąbali ś. w tym lesie i palą ogień. Dano znać o zbójcach, którzy, obrąbawszy ś. na lesie, stamtąd wielkie szkody czynili. Biel. M. <Ob+Rąbać>

Obrąbanie, a, blm., czynność cz. **Obrąbać.**

†**Obrąbanie się, a ś.,** blm. i **[Obrąbanie ś.]** czynność cz. **Obrąbać ś.**

[Obrąbeczek, czka, lm. **czki]** p. **Obrąb**: Nęści obrąbeczek, będzies miała powojnicek.

Obrąbek, bku, lm. **bki i.** p. **Obrąb**: O. uczyniony na brzegu czego. Kn. Idylla zbiera z obrąbków chmur blaski. Kon. **2.** *zawinięty brzeg w naczyniach tyfowanych, blacharskich, kotlarskich.* Łab. **3.** [O.] *sanie z osadzonym na nich pudłem.* **4.** a. **Obrąbienie** anat. = a) O. a. **Obrębek** ucha, krętociąg, obwód ucha, ×zagięcie, †zatok zewnętrzny ucha = *brzeg jego zewnętrzny podwinięty* (helix). b) O. panewki = *rąbek kostny okalający zagłębienie stawu biodrowego* (limbus acetabuli). c) Obrąbki a. Obrębki chrzęstne, wargi chrzęstne = *okalające niektóre zagłębienia stawowe* (limbi, labra). d) *zewnętrzny i wewnętrzny brzeg powiek* (limbi palpebrarum externus et internus). <Od Obrąb>

Obrąbiaczka, i, lm. **i** p. **Obrębiarka.** <Od Obrąbiać>

Obrąblać, a, ał p. **Obrąbić.**

Obrąbianie, a, blm., czynność cz. **Obrąbiać.**

Obrąbiarka, i, lm. **i** p. **Obrębiarka.**

Obrąbić, i, il, Obrębić, nied. **Obrąblać, Obrębiać,** ×**Obrębować i.** †O. p. **Obrąbać**: Bał ś. hetman, aby go nieprzyjaciel na lesie nie obrąbił. Biel. M. **2.** †O. studnię = *dać w niej zrąb, ocembrować kamieniami lub drzewem:* Krynica z wodą wzgórę obrąbiona była. Rej. **3.** a. †**Owrębić,** nied. †**Owrębować** *wrębem, rowem, szwem brzeg jakiej rzeczy otoczyć, obrównać, oblamować, obłożyć, obramować, opasać, okolić:* Obrąbiony, owrąbiony, brzezisty. Kn. O. kapelusz taśmą. †Drogę drzewami obrąbiono. Troc. Wierzchołek (baszty) haftem ze strzelnic obrąbiony. Krasiń. **4.** co = *zrobić obrąbek szyty dokoła czego:* O. chustkę. **5.** ×O. *ograniczyć, zacieśnić.* <Ob+Rąbić>

Obrąbienie, a i. blm., czynność cz. **Obrąbić**: O. prześcieradła, chustki. Chir.: O. = *obszycie brzegu płata skórnego błoną śluzową.* **2.** lm. **a** anat. p. **Obrąbek.**

Obrąbkowy i. przym. od **Obrąbek.** **2.** anat.: Szew O. = *spojenie kości nieruchome,* szew karbowany, obrębkowy (sutura limbosa). Kolec O., p. **Kolec.** <Od Obrąbek>

[Obrąbyszek, szka, lm. **szki]** p. **Obrąb**: Daj mi chusteczki, a nie dawaj obrąbyszka od koszuleczki.

Obrąbywać, uje, ywał i †**O. ś., [O. ś.]** p. **Obrąbać.**

Obrąbywanie, a, blm., czynność cz. **Obrąbywać.**

†**Obrąbywanie się, a ś.,** blm., **[Obrąbywanie ś.]** czynność cz. **Obrąbywać ś.**

†**Obrącz, ęczy,** lm. **ęcze** p. **Obręcz.** Troc. <Ob+RĘK>

Obrączka, i, lm. **i i.** p. **Obręcz**: O. na beczce pękła, rozwiodła ś. Obrączki na konewce, szaflu, balji. Koneweczka z mosiężnemi obrączkami. Na rysach migają uczucia, jak O. światła nad pianą potoku. Krasiń. Złote słońce Pańskie ma na głowie, a pod nogami obrączkę księżyca. Słow. Przen.: Już ostatnia O. z niego spadła. Prz. *(= jest bardzo spracowany, nie może więcej).* **2.** *pierścionek gładki bez oczka:* O. ze złota. Kochan. Wielką siłę ma ślubna O. Mick. **3.** w lm. żart. *kajdany.* **4.** *rąbek naokoło monety:* O. karbowana, punktowana, gładka. Dukat z wyraźną obrączką. **5.** *obwódka naokoło powierzchni tłustego wina w kieliszku:* Wino ma obrączkę. **6.** [O.] = a) *kółko do spajania rozwory ze śnicami u wozu.* b) *sposób wiązania chustek:* Związać na obrączkę. c) w lm. *okucie na dyszlu.* d) *rodzaj gry.* **7.** anat. = a) ×O. p. **Obrączkowy.** b) O. rzęskowa = *krążek rzęskowy w oku* (orbiculus ciliaris). P. **Krążek.** c) O. udowa (annulus cruralis). d) O. w anatomji porównawczej p. **Pierścień.** **8.** hut. *wypukła obwódka okrągła na odlewie dla jego wzmocnienia:* Obrączki, rypy przedziałowe między wykrojami na walcach, w pudlingarni a. walcowni sztabowej. Łab. Żeberka, rypy, obrączki na walcach, rurach, pasy na przedmiotach lanych płaskich żelaznych, służą do ich wzmocnienia. Łab. **9.** ogr. *kolisty pasek kory zdjęty naokoło gałęzi.* **10.** rzeźb. *narzędzie do wybierania gliny przy*

modelowaniu, złożone z drewienka, mającego na końcach drut zgięty w koło, elipsę, trójkąt i t. d. **II.** wet.: O. kostna = *zgrubienie kostne tuż nad kopytem u koni.* <p. Obręcz>

Obrączko-gardłowy anat.: × Muskuł O. p. **Obrączko-gardzielowy.** <Obrączka + Gardłowy>

Obrączko-gardzielowy anat.: Mięsień O. a. pierścienio-gardłowy, pierścienio-gardzielowy, × muskuł obrączko-gardłowy, obrączkowo-gardzielowy, pierścienio-połykowy (musculus crico-pharyngeus). <Obrączka + Gardzielowy>

Obrączko-nalewkowy anat.: Mięśnie obrączko-nalewkowe krtani, in. mięśnie pierścienio-nalewkowe, × muskuły obrączkowo-piramidalne, †obrączkowo-nalewko-podobne, × pierścionkowo-nalewkowe, × pierścio-tarczowe boczny i tylny, †myszki okrągło-nalewkowate a. pierścieniowe nalewki (musculi crico-arytaenoidei). Te same nazwy służą też odpowiednim więzom krtani. <Obrączka + Nalewkowy>

†**Obrączko-tarczo-podobny** anat. p. **Obrączko-tarczowy.** <Obrączka + Tarcza + Podobny>

Obrączko-tarczowy anat.: Mięsień O., pierścienio-grdykowy, pierścienio-tarczowy, pierścienio-tarczykowy, × muszkuł obrączkowo-tarczowy, †obrączko-tarczo-podobny, †pierścio-tarczowy, †myszka okrągła a. pierścieniowa chrząstki tarczowej, †okrągło-tarczowa, okrągło-tarczowata (musculus crico-thyreoideus). Te same nazwy służą odpowiednim więzom krtani. <Obrączka + Tarczowy>

Obrączko-tchawiczny anat.: Wiąz O. a. pierścienio-tchawiczny krtani, wiązadło pierścienio-tchawicze a. pierścienio-tchawicowe (ligamentum crico-tracheale). <Obrączka + Tchawiczny>

Obrączkować, uje, ował **I.** *otaczać, obejmować obrączką, rąbek dawać około czego.* **2.** żart.: O. pieniądz = *obrzynać; pozbawiać go obrączki.* **3.** ogr. *zdejmować kolisty pasek kory naokoło gałęzi.* <Od Obrączka>

Obrączkowanie, a, blm., czynność cz. **Obrączkować.**

Obrączkowato przys. od **Obrączkowaty.**

Obrączkowaty **I.** *podobny do obrączki:* Kopyto obrączkowate. **2.** anat.: Mięsień O. p. **Zwieracz.** **3.** bud.: Kolebka obrączkowata p. **Kolebka.** <Od Obrączka>

× **Obrączkowo-gardzielowy** anat. p. **Obrączko-gardzielowy.** <Obrączkowy + Gardzielowy>

† **Obrączkowo-nalewko-podobny** anat. p. **Obrączko-nalewkowy.** <Obrączkowy + Nalewka + Podobny>

× **Obrączkowo-piramidalny** anat. p. **Obrączko-nalewkowy.** <Obrączkowy + Piramidalny>

× **Obrączkowo-tarczowy** anat. p. **Obrączko-tarczowy.** <Obrączkowy + Tarczowy>

Obrączkowy **I.** przym. od **Obrączka:** Dukat O. *(= z obrączką, nieobernięty).* Złoto ważne, obrączkowe. Kras. *(= dukatowe).* Żart.: Ja wiem, że każdy z tych wierszów jest O. i będzie przeważał. Boh. *(= doskonały).* Palec O. = *czwarty, serdeczny, pierścieniowy.* U kobiety częściej palec wskazujący dłuższy jest od obrączkowego. Kielich O. *(= z obrączką, do której pijący musiał wypijać).* **2.** anat.: Chrząstka obrączkowa a. pierścieniowata krtani, × chrząstka pierścieniowa, × pierścionkowa, †okrągła, †obła, †kabłąkowata, †kabłąkowo-nawiasowa, × obrączka, × pierścień (cartilago cricoidea). Mięsień O. p. **Zwieracz.** Więzy obrączkowe napięstka, palców i t. d. (ligamenta annularia). Mięśnie obrączkowe, okrężne, koliste (musculi orbiculares). **3.** astr.: Wał O., góra obrączkowa na księżycu = *jeden z utworów gieologicznych księżyca.* Obrączkowe zaćmienie słońca = *dozwalające widzieć dokoła ciemnej tarczy księżyca jasny brzeg słońca.* **4.** fiz.: Induktor O. p. **Induktor.** **5.** lek.: Garbiak O. p. **Garbiak. O., ego,** lm. **e** rz. *kielich z obrączką lub obrączkami:* Każ-no jegomość podać obrączkowego. Kaczk. <Od Obrączka>

[**Obrączysko, a,** lm. **a**] p. **Obręcz.**

† **Obrąż, y,** lm. **e** p. **Obroża:** Nie trzeba, kundlu, tak ś. bardzo srożyć, zdjąć z kundla O., a na charta włożyć. Bratk.

[**Obrechać, a, ał**] *oszczekać, okłamać.* Por. **Obrekać.** <O + Brechać>

[**Obrechanie, a,** blm.] czynność cz. **Obrechać.**

[**Obreda, y,** lm. **y**] *część lasu, podzielona na poręby:* Czemu nie palą węgli, lub hut a. potażarni nie zakładają i nie wycinają lasów obredami dla wydobywania nowych gruntów? Scz. Por. **Obrada.** <?>

Obredlać, a, ał p. **Obredlić.**

Obredlanie, a, blm., [**Obredlanka**] czynność cz. **Obredlać.**

[**Obredlanka, i,** blm.] p. **Obredlanie.**

Obredlenie, a, blm., czynność cz. **Obredlić.**

Obredlić, i, il, Obradlić, nied. **Obredlać, Obradlać** roślinę okopową = *osypać, okopać radłem:* O. kartofle, buraki, kapustę. <Ob + Redlić, od Radło>

[**Obrekać, a, ał**] **I.** *okrzyczeć.* **2.** *złajać* Por. **Obrechać.** <p. Obrechać>

[**Obrekanie, a,** blm.] czynność cz. **Obrekać.**

[**Obrekować, uje, ował, Obrykować**] *ogrodzić, rękami otoczyć.* <Ob + Rekować>

[**Obrekowanie, a,** blm.] czynność cz. **Obrekować.**

[**Obremek, mka,** lm. **mki**] p. **Oberemek.**

[**Obretka, i,** lm. **i**] p. **Obróć.**

Obrewidować, uje, ował *zrewidować na wszystkie strony; obszukać.* <Ob + Rewidować>

Obrewidowanie, a, blm., czynność cz. **Obrewidować.**

[**Obrezgolenie, a,** blm.] czynność cz. **Obrezgolić.**

[**Obrezgolić, i, il**] *ochlapać, opryskać:* Żarcia nam nie okraszą, nie osolą, ino je tak obrezgolą. <O + Brezgolić>

Obręb, u, lm. **y** **I.** [O.] = a) p. **Obrąb.** b) *brzeg sukni.* c) a. †O. *cała zagroda wieśniaka, obejście.* **2.** anat.: O. zarodkowy = *krążek jasny, otaczający zarodek w rozwijającym s. jajku zwierzęcym,* in. otoczka przezroczysta, półko przezroczyste (area pellucida). Zdr. **Obrębek.** <Ob + RĘB>

× **Obrębać, bie, bał** p. **Obrąbać:** Potrzeba ich opiłować, ociosać, O. Krasz. Z dziesięć tysięcy siekier mając, obrębali na koło wszystkie budynki, że nie mógł ogień pożarem iść. Star. <p. Obrąbać>

× **Obrębanie, a,** blm., czynność cz. **Obrębać,** *obrąbanie.*

Obrębek, bku, lm. **bki** **I.** p. **Obręb:** O. stojący, leżący. Podcz. **2.** anat. p. **Obrąbek.**

Obrębiacz, a, lm. **e** *przyrząd przy maszynie do szycia, ułatwiający obrębianie:* Praktyczny O. na dziesięć różnych szerokości.

Obrębiaczka, i, lm. **i** p. **Obrębiarka.**

Obrębiać, a, ał p. **Obrąbić.**
Obrębianie, a, blm., czynność cz. **Obrębiać.**
Obrębiarka, i, lm. **i, Obrębiaczka, Obrąbiarka, Obrąbiaczka** *szwaczka zajmująca ś. wyłącznie tylko obrębianiem.*

Obrębić, i, ił p. **Obrąbić.**
Obrębienie, a, lm. **a** czynność cz. **Obrębić:** Ci, co w napływie obcych płodów upatrują uszczerbek dla własnych, są zwyczajnie za obrębieniem handlu. Sur. *(= ograniczeniem).* Nie mógł poprzestać na takich obrębieniach. Sur.
Obrębkowy przym. od **Obrębek,** p. **Obrąbkowy.**
Obrębny I. †O. przym. od **Obrąb:** Jeśliby której stronie o ziemię obrębną, ograniczoną, powód z prawa był skazan... St. lit. **2.** lek.: Rumień O., obrzeżny (erythema marginatum). <Od Obręb>

× **Obrębować, uje, ował** p. **Obrąbać** i **Obrąbić.** L. O., cembrować. Bobr. Obrębuję co. Troc. [Miała baba kożuch nieobrębowany].

× **Obrębowanie, a,** blm., czynność cz. **Obrębować.**

Obręcz, y ż. a. × **a** m., lm. **e,** †**Obręcza,** †**Obrącz I.** *opaska z drzewa giętego a. metalowa, ściągająca klepki naczynia bednarskiego:* Wbić, pobić obręcze. Ściągnąć naczynie obręczami. Obręcze dla bednarzów bywają dębowe, leszczowe, czeremchowe. Kluk. Konewka z mosiężnemi obręczami. Obić kufę żelaznemi obręczami. Spiąć co obręczami żelaznemi. Piw.: Obręcze końcowe *(= obręcze na końcach beczki).* Obręcze pękowe *(= obręcze na pęku czyli wybrzuszeniu beczki).* Obręcze poszyjne *(= obręcze między końcowemi a pękowemi obręczami).* I O. uderzy, kiedy kto na nią nastąpi. Prz. Ona, jak O., ani ś. postrzeżesz, jak ci da po nosie. Smotr. O. plecowa do noszenia węborków wodnych. L. Przen.: Po wypadłych rzeczach z porządku obręczy. L. *(= z właściwych granic, z klub, z ryz).* **2.** *koło z takiegoż materjału, używane na inny cel:* Dzieci bawią ś., taczając O. a. skacząc przez nią. W cyrku woltyżerki skaczą przez obręcze. Nabić, naciągnąć O. żelazną na koło *(= szynę).* O. welocypedu. Przy drzwiach kościoła kilkanaście przybitych postrzegłem żelaznych obręczy na szyję, na ręce, na nogi i na pół. Koss. **3.** †O. na ręce = *manela, bransoleta:* Obręczami złotemi przybrał ręce moje. Skar. †O. na szyję = *naszyjnik, łańcuch.* **4.** × O. *koło z drutu, rogu lub wałek z waty u dołu spódnicy, sukni kobiecej:* Spódnica z obręczami. Śl. wil. *(= krynolina).* **5.** *ozdoba giserska, architektoniczna postaci obręczy, pierścień, obwódka, otoczka:* Obręcze, ozdoby architektoniczne, opasujące armatę w różnych miejscach. Jak. J. O. wylotowa. Łs. O. na brzegach trzonu w słupach niektórych porządków. Podcz. *(= rewka).* [Korale z obręczami] *(= korale, z których każda perełka otoczona jest srebrną obrączką).* **6.** *koło, okrąg:* Obyczajem tatarskim (wrony) opasały szaraka obręczą. Dyg. Z obręczy wnet tworzy ś. postać ostrokręga. Mick. Aż ś. zerwał (dym) i wyszedł na świat w kształt obręcza. Mick. Lekkim rzutem obręcza po obłokach zbiega tęcza. Mick. (Paw) piór swych obręcze szeroko rozprzestrzenił w różnobarwną tęczę. Mick. Wodne obręcze w mniejsze i węższe ściskały ś. tęcze. Mick. Przen.: Swą obręczą nieba około polów kołem ś. pokręcą. P. Koch. **7.** [O.]?: Jesce jest piwa pół obręcy. Zdr. **Obrączka,** × **Obręczyk.** Zgr. [**Obrączysko**]. <Ob + RĘK>

Obręczać, a, ał i †**O. ś.** p. **Obręczyć.**

Obręczanie, a, blm., czynność cz. **Obręczać.**
†**Obręczanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obręczać ś.**
Obręczenie, a, blm., czynność cz. **Obręczyć.**
†**Obręczenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obręczyć ś.**
Obręczny p. **Obręczowy:** Obręczne światła tęczowo na gęstwie mgieł drżały. Wysp.
Obręczowy, Obręczny przym. od **Obręcz:** Wszystko to na obręczowej misie wniesiono. L. *(= na brzezistej misie.* L.).
Obręczyć, y,ył, nied. **Obręczać I.** × O. *opatrzyć, nabić obręczami:* O. beczkę. **2.** †O. *poręczyć, zaręczyć, zapewnić pod rękojmią, zagwarantować:* Gwar, od sądu nakazany, powinien powód O., po którym gwarze i po obręczeniu uczyni odpowiedź. Sz. Odszedł od sądu upornie, winy nie obręczywszy. Tarn. J. Obręczył 20 marek posagu Elżce. O. pewną sumę pieniędzy za przyjaciela swego. Jako mi Mala Zofkę obręczył, iż nie miała na Potrasza żałować *(= zaręczył, dał pewność co do niej).* Woły mu wziął, iż nie obręczył za nijedną uprawiznę. †**O. ś.** *zaręczyć samym sobą:* W tym przypadku strona obwiniona ma ś. też za wszystkie szkody i nakłady O. Groic. <Ob + Ręczyć>
× **Obręczyk, a,** lm. **i** p. **Obręcz.**
× **Obrist, a,** lm. **owie** p. **Oberster:** Sztab tego regimentu miał skład następujący: szef, sam książę · kurlandzki, O., oberstlejtenant. Górs. <Nm. Obrist>
× **Obristlejtenant, a,** lm. **ci** p. **Oberstlejtnant.** Krasz. <Nm. Obristleutnant>
†**Obroba, y,** lm. **y** *listwa, obrąb.* B. Sz. <Od Obrobić>
Obrobić, i, ił, nied. **Obrabiać I.** *okrzesać, ociosać, obrąbać, oskrobać, ogładzić, oszlifować, wykończyć dokoła, ze wszystkich stron:* O. kłodę w celu nadania jej żądanej formy. Niech obrobi młynarz kloc czworograniasty. Sol. O. drzewo na budulec, na belkę. Sztuka drzewa obrobiona nakształt piramidy. Jak. J. Drzewa do budowli powinny być obrobione z bieli. Jak. J. Krokwie obrobione. O. kamień. Dobyte z ciemnych lochów głazy silnemi trzeba kować i obrabiać młoty. Sak. Korale obrobione. L. O. kryształ. U krawca: O. szwy = *wykończyć je na czysto.* O. dziurki. Przen.: *ogryźć:* Pies obrabia kości. Przen.: Psy kogoś obrabiają = *opadły go.* **2.** *uprawić:* O. pole. [O. pole w krowy] = *O. krowami.* I grontu każden miał, co ino mógł O. Reym. **3.** †Opiekunowie przy spuszczaniu opieki winni liczbę czynić z czynszu a z bydła nieobrobionego. Tarn. J. *(= do zaprzęgu nieużywanego?* L.). **4.** *robiąc, wykończyć; opracować, ogładzić:* O. artykuł do gazety. Mam treść do dzieła, pozostaje mi tylko O. O. styl. O. interes = *obgadać.* **0. ś. I.** *pokończyć swoje roboty, załatwić ś. z niemi, oporządzić ś., obrządzić ś.:* Tyle mam do zrobienia, że nie wiem, kiedy ja ś. obrobię! Brakowało mu ludzi, potrzeba ś. było najemnikiem obrabiać. Krasz. Kiedyś, później jesieni, jak ś. wszyscy obrobimy. Korz. **2.** [O. ś.] *obetrzeć ś.:* Ramiona obrobiły ś. od postronków. **3.** bart.: Pszczoły ś. obrabiają = *zaopatrują ś. w miód i wosk.* <Ob + Robić>
Obrobienie, a, blm., czynność cz. **Obrobić:** Zbiera dane, fakta i wprost je bez obrobienia przedstawia.
Obrobienie się, a ś., blm., czynność cz. **Obrobić ś.**
†**Obrochmaniać, a, ał** i †**O. ś.** p. **Obrochmanić.**
†**Obrochmanianie, a,** blm., czynność cz. **Obrochmaniać.**

†**Obrochmanianie się, a ś.**, blm., czynność cz. **Obrochmaniać ś.**

†**Obrochmanić, i, ił,** †**Obrochmannić,** †**Obrachmanić,** nied. †**Obrochmaniać,** †**Obrachmaniać** *ugłaskać, ułagodzić, ułaskawić, ukrócić, oswoić, uspokoić:* Snadniej bywa lew obrochmaniony, niż zła baba. Pot. Namiętności nie tak łatwo O. Pot. Z umysłem już obrochmanionym czekajmy ich tu. Pot. †**O. ś.** *ułagodzić ś., uspokoić ś., utemperować ś., umiarkować ś.* <Ob + Rochmanić>

†**Obrochmanienie, a,** blm., czynność cz. **Obrochmanić.**

†**Obrochmanienie się, a ś.**, blm., czynność cz. **Obrochmanić ś.**

†**Obrochmannić, i, ił** i †**O. ś.** p. **Obrochmanić.** Pot.

†**Obrochmannienie, a,** blm., czynność cz. **Obrochmannić.**

†**Obrochmannienie się, a ś.**, blm., czynność cz. **Obrochmannić ś.**

Obrocie, a, lm. **a** *środek obrotu.* <Od Obrót>

†**Obrocistość, i,** blm. rz. od **Obrocisty,** *obrotność.* Troc.

†**Obrocisty** p. **Obrotny.** Troc.

Obroczek, czku, lm. **czki** p. **Obrok.**

Obroczenie, a, blm., czynność cz. **Obroczyć.**

Obroczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obroczyć ś.**

Obrocznik, a, lm. **cy I.** × O. a. × **Obroczny** *najemnik pobierający zapłatę na swoje utrzymanie, ten, co jest na czyim żołdzie, żołdownik, jurgieltnik.* **2.** [O.] *parobek, któremu powierzony jest obrok dla koni.* <Od Obrok>

†**Obroczno, a,** blm. *jadło, strawne, obrok, pasza:* Nie cięży swe O. koniowi żadnemu. Alb.

Obroczny, Obrokowy przym. od **Obrok:** Torby, żłoby obroczne. O. ochwat. Kluk. Fundusz O. = *pochodzący z zatrzymanej księżom katolickim pensji w czasie pruskiego kulturkampfu.* [Chleb obroczny] *(= chleb tygodniowo czeladzi dworskiej wydzielany).* Wino, piwo obroczne. Troc. [Obroczna dziewka] *(= zgodzona rocznie do służby).* Koń obroczny *(= koń stojący na obroku, dobrze żywiony, silny).* †Sztuka obroczna = *sztuka wyżywienia ś.:* Nie chcęli nauki uczyć ś. sobie trudnej dla obrocznej sztuki. Kochan. †Siano obroczne. Skr. *(= czynszowe, z tytułu daniny należne).* × **O., ego,** lm. **i** rz. = a) p. **Obrocznik:** Pokusił ś. Kmita Zygmuntowi tron wydrzeć, nasadziwszy z swoich obrocznych. L. b) *ten, co zawiaduje obrokiem, spiżarnią, szafarz:* O. obozowy. Kaczk. Obozowy intendent a. O. Kaczk. <Od Obrok>

Obroczyć, y, ył *brocząc, owalać, oblać; zbroczyć, zabroczyć, okrwawić, objuszyć:* Zęby obroczone w ścierwie. Słow. Wdzięczyli ś. słodko wokoło świeżo wzniesionego i obficie krwią obroczonego tronu. Rol. **O. ś.** *oblać ś., owalać ś., ociec, zbroczyć ś., zabroczyć ś., okrwawić ś., objuszyć ś.:* Już nieprzyjaciel stopą pierś mu tłoczył i nóż ocierał, co ś. w niej obroczył. Uj. <O + Broczyć>

I. Obrodzenie, a, blm. **I.** czynność cz. **I. Obrodzić:** Insze zboże padło na pole cierniste, które także swym nie ucieszyło obrodzeniem. Odym. **2.** p. **Obrodzenie ś.:** Obrodzeniu kasztanów wiele dopomaga dobra uprawa. L.

2. Obrodzenie, a, blm., czynność cz. **2. Obrodzić.**

Obrodzenie się, a ś., blm., **Obrodzenie** czynność cz. **Obrodzić ś.**

I. Obrodzić, i, ił, nied. **Obradzać I.** *obficie urodzić, zarodzić:* Obrodziły pola. Troc. Drzewa, jeśli bardzo obrodziły, podpierać trzeba. Zaw. Niektóre drzewa, chociaż dobrze kwitną, wszelako mało obradzają. Trzyc. Kiedy Rawskie obrodzi, całą Polskę ogłodzi. Prz. Jemu sady obradzają, jemu pszczoły miód dawają. Kochan. **2.** p. **O. ś.:** Jako na dobrych drzewach obradzają dobre owoce, tak gdzie jest dobra nauka, dobre wynikają z niej obyczaje. Odym. **O. ś.** a. **O.** *urodzić ś. obficie, zarodzić ś.:* Tego roku jabłka ś. obrodziły. Na tym gatunku bzu błękitne gęste obradzają ś. kwiatki. Haur. Dziedzina jego czyście ś. obrodziła. Sekl. <Ob + Rodzić>

2. Obrodzić, i, ił *brodząc, obejść; brnąc, okrążyć.* Sł. wil. <O + Brodzić>

†**Obrodziły** *który obrodził.* Kn. <p. 1. Obrodzić>

[**Obrofać, a, ał**] *len, kłos, gałąź obedrzeć z główek, z ziarna, z liści.* <Nm. abriffeln = dzierzgać len>

[**Obrofanie, a,** blm.] czynność cz. **Obrofać.**

Obrok, u, lm. **i I.** *pasza dla koni, szczeg. w ziarnie:* Obrokiem koni pospolitym jest owies z sieczką, a potym siano. Kluk. Siano, choć łodygowate, ujdzie na pokarm koniom przy obrokach ziarnistych. Haur. Już konie w stajnie wzięto, już im hojnie dano, jako w porządnym domu, i O. i siano. Mick. Cztery na obroku miał konie. L. Postawiono je (konie) razem na obroku. Mick. Ująć potrzeba tym brykającym szkapom obroku. L. Cieszy konia O., chłopaka piszczałka, bogacza pieniądze, pijaka gorzałka. Pśń. O. połowiczny *(= w którym pół na pół jest sieczki i ziarna),* trzeciak *(= w którym trzecią część ziarno stanowi).* Goł. Przen. żart.: Panie Pietrze, a waszeć coś wskórał w tym roku? Utyłeś, więc winszuję dobrego obroku. Kras. Żart.: Panu Chmielnickiemu O. pod ogonem igra. Jeż. **2.** [O.] *karm, jadło dla psów.* **3.** †O. *podatek w zbożu lub innych produktach, dla obrony kraju:* O. był podatkiem w naturze, w zbożu lub innych produktach. Lel. **4.** *czynsz, opłata, pobierana przez dziedzica od poddanych przed zniesieniem pańszczyzny.* **5.** †O *życie, wyżywienie, wikt dzienny lub roczny, udzielany według umowy, a. takież pieniądze, strawne, dyjety:* Aby mu na dwie osoby do naszego tam przyjechania dawano O. Z. A. Ani ja, ani bracia moi, nie jedliśmy obroku książęcego; a książęta, co przede mną byli, ociążali lud, biorąc od nich chleb i wino. B. B. Dowiedziałem ś., iż obroki nie były Lewitom dane. B. B. O. Salomonów na każdy dzień. Wuj. *(= rozchody dzienne).* Strawę mu dawano obrokiem codzień. Bud. O. ustawiczny dawano mu od króla na każdy dzień. B. G. Spisano mu wszystkich ubogich, a on naznaczył każdemu dzienny O. jego. Skar. W kościelną wieżę z parą sióstr ś. skradła, O. dość szczupły wziąwszy, coby jadła. Groch. Na obroku skromnym ciało niechajby ś. umartwiało. Groch. Pytał ś. dworzanina, co ma za obroki i zapłatę u dworu. Skar. Przen.: Ująć komu obroku = *poskromić go, ukrócić go, przyprowadzić go do porządku.* Ująć komu obroku, podnieść komu korytko. Mącz. Powiadano Witołdowi, iż Dowmunt szlachtę czestuje, przetoby mu trzeba obroku ująć. Stryjk. Zbytkowi i łakomstwu obroku ujmowali. Falib. *(= poskramiali je).* **6.** przen.: O. duchowny = *budująca nauka, strawa duchowa, pokarm dla umysłu, uwaga pouczająca:* O. duchowny, duszny, posiłek duszy. L. Za O. i naukę duchowną niech będą słowa św. Efrema. Skar. Sprawował biskupstwo czujnie, dając O. duszny w nauce, upominaniu,

karaniu, każdemu według potrzeby jego. Skar. O. duchowny z żywota św. Bazyljusza. Skar. Na O. duszom często kazywał. Groch. O. duszom swym jeszcze kilką słów weźmiemy. Groch. Ciało swe martwiąc postami, a myśl tucząc modlitwami, O. jej słodki dawała. Groch. Zdr. **Obroczek.** <Ob+RZEK/ROK>

Obrokowy p. **Obroczny.**

Obrona, y, lm. **y** I. *obranianie, obronienie, bronienie:* O. Częstochowy. Stanąć w czyjej obronie. Uzbroić ś. na obronę kraju. Stanąć do obrony. Powierzyć komu obronę miasta. Poległ w obronie ojczyzny. O. przeciw napaści. Wolno zabić we własnej obronie. Zabił go w obronie życia swego. Troc. O. rozprawy na stopień naukowy. **2.** *bronienie ś.:* Zabić kogo w obronie. Kn. *(=broniąc ś.)*: Mężobójstwo w obronie uczynione. Troc. O głowy tych, którzy w obronie zginęli, żaden czynić nie ma. Troc. Oszczep strzelcom poruczony nie dla natarcia, ale tylko dla obrony. Mick. **3.** *opieka, ochrona, protekcja:* Pod Twoją obronę uciekamy ś., święta Boża Rodzicielko. Psń. Pod obroną twoją w słodkim żyjemy pokoju. Troc *(=pod opieką twych skrzydeł).* Wziąć kogo w swoją obronę. Ketler królowi ziemię inflancką w obronę i samego siebie w opiekę oddał. Stryjk. Kogo Bóg ma w swej obronie, ten w złej nawie nie utonie. Gol. **4.** †O. *zapewnienie, gwarancja:* Dawne prawa odnawiamy i tą niniejszą obroną pisania tego potwierdzamy. Herb. Przywileje, zapisy, wolności, nadania, egzemeje, pozwolenia i inne obrony wolności. Herb. **5.** †O. *władanie, posiadanie, moc, rozporządzanie ś., dyspozycja:* Te pieniądze już były jego, dlatego, że on je miał w swej obronie i z niemi ś. obchodził, jako chciał. Ort. **6.** *mowa broniąca, usprawiedliwiająca, apologja:* O. słowna, na piśmie. O. Sokratesa. Meliton pisał obronę za chrześcijany. Skar. Na pierwszej mojej sprawie a. obronie żaden przy mnie nie stał. Leop. **7.** *mowa sądowa, broniąca podsądnego, pozwanego:* W sprawie tej zwracała na siebie powszechną uwagę świetna O. adwokata N. †Obwiniony słuszną obronę przeciw oskarżeniu okaże. **8.** *usprawiedliwienie, wymówka, wytłomaczenie, ekskuza:* Co możesz powiedzieć na swoją obronę? Na jego obronę należy zaznaczyć, że... Kędy uczynki same instygują, wszystkie obrony same ustępują. Lubom. Każdy grzech ma swoją obronę. Prz. **9.** przen. = a) *obrońca, opiekun, ucieczka:* On był jej obroną. b) zb. *obrońcy, straż:* Z garstką przebranego rycerstwa słany był, ażeby wstręty jakowe nieprzyjacielowi uczynić, zaczymby obrony przyzwoite u murów nastawiono. Mick. Na murach obrony rozsadzić. Mick. O. krajowa = *gwardja narodowa, milicja, landwera.* **10.** × O. *budowla wystawiona dla obrony: twierdza, zamek, mur, wał, parkan, okop i t. p.:* Ku swym obozom uciekа mocno przetrzepany, między swoje obrony znowu wparowany. Leszcz. S. Mury te, wały i wieże można poczytać za jedne z mocnych obron francuskich. Łęcz. Mahumet w epireńskiej ziemi obronę bardzo mocną, na kształt miasta, za trzydzieści dni zbudował. Baz. Winnic, ogrodów abo rol grodze i obrony rozmaite bywają, bo jedni je przekopami okopują, drudzy płotami osadzają. Trzyc. Miasta tego nie wzięli, bo w dobrej obronie leży. Biel. M. *(=w miejscu obronnym).* II. przen. *rzecz broniąca, osłona:* Ich (konopi) liście i woń służą grzędom za obronę. Mick. Na kołpaku blacha bardziej świeci jak ozdoba, niż służy za obronę. Krasiń. Dobre prawa najmocniejszą są państwa obroną. **12.** †O. *pobór uchwalony przez sejm, wiardunek:* O. ta, którą składacie, nie idzie do mnie, ale dla potrzeby swej składacie to. Z. A. <O+BRON>

× **Obroniciel, a,** lm. **e** p. **Obrońca:** Stróż i O. świętej poczciwości. Bardz. Równych doznanym szczerze przyjacielem, a niższych w biedzie jest obronicielem. L. <Od Obronić>

Obronicielka, i, lm. **i** forma ż. od **Obroniciel;** × **Obrończyni,** †**Obroniczka** *opiekunka, orędowniczka, patronka:* Joanna Darcja, grom Anglików, O. Karola VII. Boh. J. Prawica ta, O. chrześcijaństwa. Ossol. Już to wiek temu minął, jak Polska ś. stała obronicielką Wiednia. Djar. gr. Rzeczniczka i O. grzesznych. Bz.

†**Obroniczka, i,** lm. **i** p. **Obronicielka:** Dobrodziejka a. O. Mur.

Obronić, i, ił, nied. × **Obraniać** *broniąc, ocalić, ustrzec, wybawić:* O. miasto od nieprzyjaciół. Troc. Poznał, iż zamku nie obroni. Krasiń. Obroń mię od zajadłości pospólstwa. Troc. Królestwo to siłami świeckiemi obronione i zachowane być nie mogło. Wiśn. †Szabli okrutnej, psom wściekłym, lwom srogim, obroń mię bystrym zwierzom jednorogim. Kochan. O. od napaści, od wszelkiego złego. O. od psów *(=opędzić).* †Ani miecz, ani mię siła złej przygody obroniła. Kochan. O. słownie. L. O. rozprawę *(=wyjść z niej zwycięsko).* **O. ś.** *broniąc ś., ocalić ś.; ochronić ś., opędzić ś., wyjść zwycięsko:* Nie obronisz mu ś. O. ś. od wierzycieli, much, psów. <O+Bronić>

[**Obronić, i, ił**] *zgubić, uronić:* Chodzi paweńka po podworeńku, piórenka obroniła. Kolb. <Ob+Ronić>

Obronienie, a, blm., czynność cz. **Obronić:** Czekaj, aż jegomość wstanie na waści O. i poratowanie. Mick.

[**Obronienie, a,** blm.] czynność cz. [**Obronić**].

Obronienie się, a ś., blm., czynność cz. **Obronić ś.**

†**Obronne, ego,** blm. *rodzaj daniny:* Winien opłacać nastawę, kunowe i O. Krzyw. <Od Obronny>

Obronnie, †**Obronno** przys. **I.** *warownie, silnie:* Miasto O. zbudowane. **2.** *orężnie, zbrojno:* Pogonią za nim posłał; jeśliby O. uchodził, zabić go kazał. Warg. *(=z bronią w ręku).* **3.** *broniąc ś., odpornie:* Ciężkie oręże i zbroje przodkowie nasi na wojnie O. lub obraźliwie zażywali. L. Wystąpić O. Mieć ś. O. Wyjść z niebezpieczeństwa O. a. obronną ręką *(=cało, szczęśliwie).*

†**Obronno** p. **Obronnie:** O. czynić = obwodzić murem. Kn. Uźrzą koniec mądrego, a nie zrozumieją, coby myślił o nim Bóg, i czemuby go Pan tak O. miał? Leop. O. przyszedł. L. *(=z bronią, orężnie).*

Obronność, i, lm. **i** rz. od **Obronny:** O. miasta, położenia. Wyście przyszli śpiegować nieobronności ziemi. Leop. *(=nieobronne miejsca tej ziemi.* B. G.).

Obronny I. *uzbrojony, orężny:* †Obronną uchodził ręką. Troc. Przen.: Wyjść z czego obronną ręką = *obronnie, cało, szczęśliwie.* Żart.: Wyszedł z gry obronną ręką. **2.** *mogący być obronionym:* †Obronna rzecz, która łatwie może być wymówiona, *excusabilis.* Mącz. Miasto obronne = *warowne, obwarowane, ufortyfikowane, niedostępne, niezdobyte.* Miasto założeniem i położeniem obronne. Pilch. Miasta obronnemi czyni ręka ludzka abo natura, abo to oboje razem. Papr. F. Wzgórek O. wałem i zwodzonym mostem. Mick. Wielki wał pniów, kłód, korzeni, O. trzęsawicą, ty-

siącem strumieni. Mick. **3.** *służący do obrony, mający na celu obronę:* Obronna linja w fortyfikacji. Jak. J. Kąt O. p. **Kąt** pod 17. Przymierze obronne. Sł. wil. *(= odporne).* †List O. = *list żelazny, list bezpieczeństwa, list zaręczny, karta bezpieczeństwa, glejt:* Wziął list O. od króla. Skar. **4.** †O. *obrończy, opiekuńczy:* Anioł O. Troc. <Od Obrona>

[Obrony, ów, blp.] p. **Organ.**

Obrońca, y, lm. **y,** × **Obroniciel,** †**Brońca** *ten, który broni aż do obronienia:* Kto ma mocnego obrońcę, nie boi ś. mdłego prześladowcy. Wr. Dawid był obrońcą ludu bożego, który on od Filistynów i innych nieprzyjaciół wybawił. Wiśn. Mam obrońcę Boga. Psń. Nieprzyjaciołmi często bywali obrońce. Mick. Krzyż ma na piersiach, jak O. wiary. Słow. O. ojczyzny. **2.** *opiekun, stróż, patron, orędownik:* Ona, jak jaśni anieli obrońce, najmniejsze dziecko w kołyseczce strzegła. Słow. **3.** *ten, co bronił spraw w dawnych sądach pokoju Królestwa Polskiego; patron, adwokat, rzecznik.* <Od Obronić>

Obrończy przym. od **Obrońca,** *broniący; opiekuńczy:* Stan szlachecki jest stanem obrończym, stanem rycerstwa. Stasz. Już miał zginąć nasz kraj, lituje ś. raz jeszcze obrończe jego bóstwo. Stasz. Linja obrończa, ława obrończa = *obrońcy, adwokaci, palestra:* Opuściwszy rejenturę, przeszedł na linję obrończą *(= w poczet adwokatów).*

× **Obrończyni, i,** lm. **e** p. **Obronicielka:** Żmudź, najzawziętsza O. pogaństwa. Sł. wil.

Obropieć, eje, ał *oblepić ś. ropą, okryć ś. ropą:* Pewnie nie podniesiesz, dopiero nie (= a tymbardziej nie) zażyjesz kopji, jeżeli żyły, moc ręki wzmacniające, zwełnieją ci, obropieją. Małp. <Ob + Ropieć>

Obropienie, a, blm., czynność cz. **Obropieć.**

[Obrosa, y, blm.] *obroszenie, pokrycie ś. roślin rosą:* W obrosę *(= po rosie, w czasie rosy).* <Ob + Rosa>

Obrosić, i, ił, Orosić, nied. **Obraszać** *okryć, omoczyć rosą:* Czemu deszcz bezdrożne kąty i uboczy z jednegoż sita obrasza i moczy? Chr. Obrosiła sobie suknię. <Ob + Rosić>

[Obrosieć, eje, ał] *pokryć ś. rosą:* Kóniki ci obrosiały.

Obrosły, Obrośnięty, [Obrośniony], †**Obroszczony** *który obrósł, zarosły, zarośnięty, okryty włosami, kudłami a. porostem, liśćmi, włochaty, kudłaty, kosmaty:* O. jak niedźwiedź. Obrosłe bydlę. Kn. [Ona je dorosła i obrosła] *(= dojrzała).* Młyn turkotał wciąż, a woda z pod kół obrosłych w lody waliła z krzykiem pod tartak. Reym. Mchem O. = mszysty. Kn. Drzewa mchem obrosłe.

Obrosnąć, rośnie, rósł a. **rosnął,** × **Obrość,** nied. **Obrastać,** †**Obrostać** *zarosnąć, porosnąć po wierzchu, dokoła, na wszystkie strony:* Obrastam, kosmatym być poczynam. Mącz. *Pubesco,* poczyna mi łono obrastać, puszczają mi ś. włosy około łona. Mącz. Herkules skoro obrastać począł, myślił o stanie żywota swego. Kosz. Brodą twarz twoja obrosła. Troc. Już obrósł jako satyr, zapuścił włos siwy. Bardz. Obrosło bydlę. Troc. Owce strzyżone na zimę źle wyglądają; nim obrosną, od zimna zmarnieją. Haur. Zbierz łój, którym obrosły jelita. Leop. Obrosły (obrosnęły) brzegi trawą, wierzbami. Troc. Na miejscu i kamień obrasta. Prz. Kamień, gdy go często z miejsca przenasza, niełatwo obrasta ani mchem obchodzi. Glicz. Szpaler altanę obrasta. Mick. Przen.: Aż oczy twoje taka noc obrośnie. Krasiń. *(= obejdzie).* <Ob + Rosnąć>

Obrost, u, lm. **y** bot. **I.** (physcia) *roś. z gromady porostów, z rodziny tarczownicowatych.* **2.** p. **Płucnica.** <Ob + ROST>

† **Obrostać, a, ał** p. **Obrosnąć.** Bud. B.

† **Obrostanie, a,** blm., czynność cz. **Obrostać.**

Obrostnica, y, lm. **e I.** †O. anat. *wzgórek łonowy, nadkrokowy, wzgórze łonowe,* †hak (mons Veneris). **2.** bot. = a) a. **Wiązowiec, Lotusowe** a. **Żelazne drzewo** (celtis) *roś. z rodziny wiązowatych.* b) p. **Głóg.** c) p. **Jujuba.** d) a. **Chlebowiec, Drzewo chlebowe** (artocarpus) *roś. z rodziny chlebowcowatych:* O., drzewo chlebowe, które rośnie w Afryce około Syrtów. Bobr. Żył obrostnicą, czyli chlebowym drzewem. Bobr. <Ob + ROST>

† **Obroszczony** p. **Obrosły.** Przen.: Sklep ten jabłka świeże niezmarszczone w chłodzie swym dochował, lodem obroszczone. Pot. *(= oblepione, okryte).* <Ob + ROST>

Obroszenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Obrosić. 2.** [O.] czynność cz. **Obrosieć.**

× **Obrość, rośnie, rósł** p. **Obrosnąć:** Oto puszczę w was ducha, dam na was żyły i każę na was O. mięsu. Leop.

Obroślina, y, blm. *mech, puszek na roślinach.*

× **Obrośnienie, a,** blm. p. **Obrośnięcie.** Kn.

Obrośnięcie, a, blm., × **Obrośnienie** czynność cz. **Obrosnąć.**

Obrośnięty p. **Obrosły.**

[Obrośniony] p. **Obrosły:** O., jak niedźwiedź.

[Obrotka, i, lm. **i]** p. **Obróć.**

† **Obrotliwy** p. **Obrotny:** O. czas. Km.

Obrotnica, y, lm. **e** kol. *przyrząd w postaci platformy obracającej ś. za pomocą śrub, służący do obracania na miejscu wozów i maszyn i do przeprowadzania parowozu z jednej linji na drugą,* pomost obrotowy, tarcza obrotowa, dreszajba. <Od Obrót>

Obrotnie przys. od **Obrotny.**

Obrotnik, a, lm. **i** anat. **I.** (atlas) *pierwszy krąg szyjowy,* †*szyjny,* krąg szczytowy, dźwigacz, × atlas, †atlant, †pacierz pierwszy, unoszący głowę, †pierwszy kark, †podpieracz, tragarz. **2.** p. **Obrotowy.**

Obrotność, i, blm. rz. od **Obrotny;** †**Obrocistość,** × **Obrót:** Bieguny z swoją obrotnością. Bardz. O. kół w machinach. Troc. O. języka. Troc. O. w człeku przyjemna, przystojna. Troc. Ateny obrotnością Trazybula wyzwolone zostały. Lel.

Obrotny, × **Obrotowy,** †**Obrocisty I.** × O. a. † **Obrotliwy** *mogący ś. obracać, który można obracać, obracający ś.:* Obrotne koło. Troc. Obrotne koło fortuny. Sęp. O. rożen. Troc. O. w koło. Troc. Gwiazdy w obrotnym niebie. Kochan. Obrotne obłoki. Sęp. Cherubin z mieczem płomienistym i obrotnym. Wuj. Słonecznik O. L. **2.** *ruchliwy, zwinny, sprawny, sprytny; czynny, sprężysty, przemyślny:* Obrotnym w kółeczku kieruje wałachem. Mor. Rozkosznik pieskliwy człeka roboczego i obrotnego godnym być politowania sądzi. Pilch. O. jak dwa razy żyje. Prz. Mój pan synal czegoby nie dokazał? jest to ptaszek O. L. O. nietylko w publicznych, ale i we własnych interesach. Mochn. **3.** × O. *powrotny, wsteczny, odwrotny, cofający ś., opaczny:* O. w zad. Kn. Poruch O. w zad. Troc. Morze w zad obrotne. Troc. Argument O. Troc. <Od Obrót>

Obrotowy przym. od **Obrót I.** *obracający ś.:* Koło obrotowe u machin parowych. Kapitał O. p. **Kapitał. 2.** anat.: Krąg O. a. drugi szyjowy, obrotnik, × krąg zębowy, †skrętowaty, †zwrotowy, †zwrotny, †drugi pacierz

szyje, †drugi krąg karkowy, †pacierz obracający a. zębowy, †wtóry kark, †biegun, †oś, †zębiec, †zubiec (epistropheus). Staw O. p. **Staw.** **3.** apt.: Nóż O. = *nóż kolisty, toczny.* **4.** bot.: Nutacja obrotowa p. **Kołowanie.** **5.** fiz.: Drganie obrotowe p. **Drganie.** Magnetyzm O. = *indukcja elektryczna, wywoływana przez magnesy w przewodnikach, mających postać od drutów różną; prądy elektryczne wzbudzone w wirującej płycie metalowej w sąsiedztwie magnesu.* Polaryzacja obrotowa (gdy cząstki eteru obiegają drogi krzywe). Polaryzacja obrotowa kołowa, eliptyczna. Ruch O. = *obrót, rotacja, ruch dokonywający ś. dokoła pewnego punktu lub dokoła pewnej linji.* Ruch O. ciał niebieskich. **6.** hut.: Gniecalnia obrotowa p. **Młyn.** **7.** kol.: Tarcza obrotowa, pomost O. p. **Obrotnica.** **8.** mech.: Machina obrotowa = *machina rotacyjna.* Wentyl, krążek O. = *rodzaj klapy w machinie.* O. miarkowacz ognia przy machinie parowej. Łab. **9.** × O. p. **Obrotny**: Sztuka obrotowa! Syrok. <Od Obrót>

Obroża, y, lm **e,** †**Obróż,** †**Obraż** **I.** *naszyjnik dla psów dla ochrony a. ozdoby:* Pies w obroży. Troc. Psy... biegą i kładą szyje na obroże. Mick. **2.** †O. *obręcz na szyję.* L. **3.** †O. ir. *naszyjnik,* †*halsband:* Od obroży na szyję a. bindy ze złotemi koronami aż na kolana, co nic po niej, niech płacą zbytkowego poboru złotych dwanaście. Węż. W złotej obroży. Papr. **4.** †O. przen. *jarzmo, kajdany, niewola:* Zdrajcę podał do obroże. Jabł. **5.** zool. *poprzeczna pręga odmiennego koloru na szyi zwierzęcia.* Zdr. **Obróżka.** <Ob + (W)ROG/WIERZG>

Obrócić, i, ił, nied. **Obracać** **I.** co, czym = *zakołować, poruszyć w koło, zakręcić, zawiercić, zatoczyć:* Obracać pieczenią. Tremb. Zastał chłopca obracającego rożen. L. Obracać koło, żarna, korbę. O. co w koło. O. młynka (= *wywinąć, wykręcić*). Obracać wałkiem, trąc mak. Przyjść nie mogąc do siebie, darmo język obraca do słów wymówienia. Jabł. (= *miele językiem*). Nie mógł już obracać językiem. Korz. Oczyma swemi za nim obracała wszędy. Otw. (= *świdrowała, rzucała, wodziła*). Panna ta wdzięcznie oczyma obraca. Petr. Oczy w koło obracał ostróżne. Mick. Stanął przy progu i obraca czapkę w ręku. **2.** *jadąc a. idąc, odbyć drogę tam i napowrót, pojechać a. pójść i wrócić:* Obrócisz o jednym dniu a. [jednym dniem], boć to niedaleko. Temi końmi możesz pięć razy O., a jednak nie zmęczą ś. **3.** *odwrócić, przewrócić na drugą stronę, na opak:* O. kartę. Troc. O. suknię podszewką do wierzchu. O. co na drugą stronę. Obracać co na wszystkie strony, oglądając. O. co na nice (= *wywrócić*). Obróć klepsydrę, talerz. Troc. Przen.: †Obracać słowa = *brać je w odwrotnym znaczeniu, przekręcać je.* †Obrócona liczba trzech. Sol. (= *reguła trzech odwrotna*). Przen.: Obracać swe myśli = *rozważać rzecz z różnych stron:* Tak mówił Tankred, a hetman swe myśli różnie obracał, co było lepszego, czy... P. Koch. Przen.: × Obracać kogo = *wziąć go w obroty, tańcować z nim:* Tak Lentula fortuna między ozdobami a sromotami obracała, po konsulacie zdawszy, po zdaniu cenzorem obrawszy, że mu ani ustawicznie weselić ś., ani wiecznie wzdychać dopuszczała. Warg. Często mię bez litości kijmi obracano. L. (= *okładano*). [Pies złego ducha obracał]. Obracać kogo słowy = *nicować, szamerować, dręczyć; dopiekać mu:* Zastawszy u plebana małe dzieci, toć go poczniе obracać: sromota to, księże! Pot. Dużo go obraca argumentami. Troc. Nazbyt go obracają. Troc. **4.** przen. kim, czym a. kogo, co = *nadać mu ruch, wprawić w ruch, ożywić, podnieść kogo na nogi, uruchomić; zarządzić, pokierować, rozporządzić,* nied. *powodować:* †Wszystkiem poruszył, zabawił, obracał, kazałem ś. uwijać, biegać, obracać. Kn. †Zwyczaj i praca kogo w obozach ustawnie obraca, żołnierzem czyni biegłym, doświadczonym. Susz. †Wszystkiemi monarchami tak obracał, iż państwa ich własne jednym brał, drugim je dawał, podług woli swojej. Zigr. Miastem onym obracał i kierował wedle upodobania. Warg. Zdali ś. być monarchami takiemi, żeby wszystkim światem O. mogli. Żarn. (= *świat do góry nogami przewrócić*). †Obracać rzeczy. Troc (= *prowadzić interesy, mieć je w rękach, trząść niemi*). †Długo mną to słowo obracało. Mącz. Fortuna nim rozmaicie obracała. Sł. wil. (= *dokazywała z nim*). Fortuna obudwu i w swarach, i w bitwach tak obracała, że jeden drugiemu, choć nieprzyjaciel, ratunkiem był. Warg. Obracać pieniędzmi = *robić, operować, manipulować, spekulować:* Kapitał, jaki miał Symcha, podzielono na dwie części: mniejszą podjął ś. obracać imć pan Dawid. Jun. Kupiec nie raz w rok pieniędzmi obraca. Troc. W ciągu miesiąca obrócił dwa razy kapitałem. **5.** co gdzie, do kogo, do czego, na kogo, na co = *zwrócić, skierować:* O. twarzą, bokiem, przodem, kantem. O. tyłem (= *odwrócić*). Portret jej, obrócony szarym płótnem na pokój, oparto w kącie o ścianę. Bał. O. konia, wóz. Troc. O. rzekę indzie kopaniem. Troc. O. serce do Boga. Troc. O. działa ku miastu (= *wymierzyć*). Nigdy twarzy swojej do nieba nie obrócił, ufając swej mocy. Bardz. Obracała głowę na pamiętne szelestem krzaki agrestowe. Mick. Wszyscy obrócili oczy do kamienia, na którym stał pan Sędzia. Mick. Gdym oczy raz jeszcze ze wzgardą obrócił, jużem o całe niebo w tyle go porzucił. Mick. Obrócił oko Chryzostom na księżą swoją. Skar. Twoje oczy obrócone, dzień i noc patrzą w tę stronę. Karp. Dziś na nas obrócony wzrok mają narody. Tremb. Nie pragnę O. na siebie oczy ludzkie. Węg. Obraca na ś. ludzie. Troc (= *oczy ludzi*). Kto wspominał Faraona abo Holoferna, na ś. przymówkę obracał Gienzeryk. Skar. (= *do siebie brał, stosował*). Te słowa obrócił na tego, co go dojechał. Troc. [Dziaduś obrócili (mowę) do pana]. Rzadki opiekun, któryby obróconych nie miał rąk do siebie i raczej nie dogadzał pilniej swej potrzebie, niż sierocej. Tw. Siłę swoją ku Grekom obrócił. Troc. Wszystkie swoje fortele na mię obrócili. Kochan. Na to wszystkie swoje myśli, usiłowania obraca. Troc (= *skupia, koncentruje, wytęża*). Przecz nie obrócicie na tych oto zbójców gniewu i zemsty waszej? Mick. Pielgrzym kroki swoje ku kościołowi obrócił. Wirt. Ku wodzie obraca kroki. Mick. Nie jeden Polak, ale wszyscy dobrzy Polacy ku wam obracają myśl swoją. Mochn. Medowie na ś. miecze obrócili. Li. Soliman II obrócił swój oręż zaborczy raz na Persów, drugi raz na chrześcijan. Lel. Strzelcy, obróciwszy do lasu dwururki, patrzą Wojskiego. Mick. O. szpadę ku komu. Troc. O. kogo dokąd = *zwrócić, pchnąć, popchnąć, skierować, pokierować:* Podług tego przymierza car tatarski miał za ten jurgielt z ludem swym na granicach leżeć, gdzieby go obrócono. Biel. M. †O. sprawę z trybunału za dworem. Troc (= *skierować, zwrócić, przenieść do dworu*). Na swój młyn wodę obracać. Prz. **6.** *przeznaczyć, poświęcić, oddać; użyć, wydać:* Co oszczędzamy, ujmując swej wygodzie, ty na uczty częste to obracasz. L. Góra

Mendoga pod Nowogródkiem, obrócona na cmentarz. Mick. Miejsce to obrócił na pożytek Rzpltej. Tw. O. co dobrze, źle, na swój pożytek, na swój honor. Troc. Żywot mu darował, lecz co dał niewdzięcznemu, marnie to obrócił. Tw. O. pieniądze na co. Troc. Tę suknię obrócę już na codzień. O. kogo na co, do czego. Kn. Chłopca obrócono do posług, do koni. Lud prosty, zamieniony w niewolników i obrócony do roli. Mick. Tacy aniołowie nie bywają od Boga jeno do sprawowania rzeczy bardzo zacnych obracani. L. **7.** na co, w co = *przemienić, zamienić, zmienić, zrobić kim, czym z kogo, z czego:* Bóg sługom swym wszystko w dobre obraca. Skar. Jak wiele miast spalonych, wsi w popiół obróconych! Poc. O. miasto w perzynę. Krainy sąsiedzkie i swoje w głuche pustynie obrócił. Niem. Obrócono świątynie pogańskie na kościoły. O. go na furmana, na kucharza. O. szlachtę w chłopy. Troc. Obróciła królewicza w żabę *(= przedzierzgnęła, przekształciła).* O. co w niwecz. Pan Bóg snadnie może O. zawzdy na miłosierdzie srogą rękę swoją. Rej. Obrócą okrucieństwo pokus jego w materję zacnych koron. Birk. Najlepiej gniew zacierać i w śmiech abo żart sobie obracać. Pilch. O. ułamek prosty na dziesiętny. **8.** [O. za sobą] *skorzystać z powierzonego sobie cudzego dobra, nie zapomnieć o sobie.* **9.** [Obracać byka, barana] = *pokładać, czyścić, kastrować.* **10.** anat.: Muskuł obracający wewnątrz, † myszka do wewnątrz obracająca p. **Nawrotny.** † Myszka do zewnątrz obracająca p. **Odkręcić.** × Nerw obracający oko p. **Okoruchowy** i **Bloczkowy.** † Pacierz obracający p. **Obrotowy. II.** myśl.: a) Charty obróciły zająca = *zając, dogoniony przez charty, zwraca ś.* b) Zając obraca = *wraca do miejsca, z którego został ruszony.* c) Łowczy obraca trąbą = *trąbiąc, wydaje rozkazy, które spełniają inni myśliwi.* **12.** piw.: Obracać lasy = *przerzucać słód w suszarni łopatkami,* robić lasy, przerabiać lasy. **0. ś. I.** *zakręcić ś., wykręcić ś., zawiercić ś., zawirować, zakołować, poruszyć ś. w koło,* nied. *krążyć:* Derwisze obracają ś. w koło, ni cyga. Kłok. Osoby krwiste mają krew rzadką, ruchawą, żywo w żyłach obracającą ś. Boh. J. Ziemia obraca ś. w koło swej osi we 24 godzinach. Łs. Koło wozowe obraca ś. na osi *(= toczy ś.).* Chorągiewka na dachu obraca ś. Pieczenia ś. obraca. Troc. Obrócił ś. na pięcie i wyszedł. Przen.: Prędko ś. fortuny obróciły koła. Jabł. Obróci ś. koło fortuny. Prz. **2.** *uwinąć ś., zwinąć ś., zakrzątnąć ś., ruszyć ś., poruszyć ś.:* Wszystkichem poruszył, zabawił, obracał, kazałem ś. uwijać, biegać, obracać. Kn. A obracajże ś. prędzej, niedołęgo! **3.** *postąpić, poradzić, począć sobie, obejść ś., zachować ś.:* Potrafi ś. O. na świecie. Sł. wil. *(= da sobie radę, nie zginie).* Nie wiem, jak ś. obraca z tak małą pensją. Sł. wil. Ja nie pojmuję, jak ona ś. w tych zdarzeniach obraca. L. **4.** *odwrócić ś., zmienić kierunek, wykręcić ś., przekręcić ś., przewrócić ś., przewalić ś.; zwrócić ś., skierować ś.:* Obracałem ś. w dolegliwości mojej na wszystkie strony, upatrując pomocy. Koch. W. *(= oglądałem ś.).* Obraca ś. na łóżku, nie mogąc spać. Obraca ś. z boku na bok, nie śpiąc. Obróćno ś., niech cię z tyłu zobaczę. Obróć ś. do mnie tyłem, przodem, bokiem. Obróciwszy ś. do mnie, rzekł. Mick. O. ś. na prawo, na lewo, w prawo, w lewo. O. ś. na północ. Wiatr obrócił ś. ku zachodowi. Przen.: Nie wiem, jak ś. sprawy jego obrócą. Troc *(= jak staną, jaki wezmą obrót, jak pójdą).* Na jego honor ś. to obróciło. Troc *(= wyszło).* Przen.: [Na ósmy rok jej ś. obróciło] = *zaczęła ósmy rok.* Przen.: † O. ś. do kogo = *nawrócić ś., oddać ś. komu, pójść za kim, przejść na czyją stronę:* Do Chrystusa ś. Hunni obrócili. Skar. Niewiasty niektóre obróciły ś. za szatanem. **5.** dokąd = *pójść, skierować swe kroki, zwrócić ś., udać ś.:* Obrócił ś. do Polski, ku Moskwie. Troc. [Ón ś. tam na noc obrócił]. Gdzie ś. obrócę, wszyscy płaczą żony. Mick. Boże, do kogóż ś. obrócę w moim utrapieniu, jeśli nie do Ciebie! *(= ucieknę ś.).* **6.** Obracać ś. gdzie = *bawić, przebywać, bywać = być, znajdować ś.:* Obraca ś. w najwyższych sferach towarzyskich. Gdzieś ś. dotąd obracał? Gdzie ś. też ona teraz obraca! I dotąd nie wiesz, gdzie ś. obraca. L. *(= przepada).* Z pewną trudnością obracał ś. wśród stosunków czysto ziemskich. Chm. Utwory te obracają ś. w świecie cudownym. Chm. Pomysły jego od tego czasu nie obracały ś. już w kółku namiętności osobistych. Chm. **7.** w co, na co, [czym] = *odmienić ś., przeinaczyć ś., zamienić ś., przemienić ś., zmienić ś., przekształcić ś., przedzierzgnąć ś., przerzucić ś., przejść, pójść na co, wyjść na co, stać ś. czym:* I w Litwie mało co inaczej obróciły ś. rzeczy. Szaj. Na świecie żadna ś. rzecz tak zupełnie nie niszczy, żeby ś. w nic O. miała. Rogal. W niwecz ś. to wszystko obróci. Troc. Leśny owoc obraca ś., odmienia ś. w ogrodny. Kn. Zajuszona wojna w słodki ś. obróciła pokój. Troc. Miasto ś. w perzynę obróciło. Troc. Boś jest proch i w proch ś. obrócisz. Wuj. Żona Lotowa w słup soli ś. obróciła. Wuj. [Siostry obrócą ś. murem]. W niedźwiedzicę ś. obróciła. Otw. Jeden ś. w niedźwiedzia, drugi w lwa obrócił, trzeci w świnię, czwarty w małpę. Opal. Wszystko z lepszego w gorsze obracało ś. Mochn. Ale ś. to wszystko na dobre obróciło. Pas. Ta zuchwałość w nieszczęście mu ś. obróciła. Troc. W co ś. obróciły wasze przepowiednie? Jun. W cóż ś. obróciły twoje przyrzeczenia, tyle pięknych nadziei! Sł. wil. [Niech ś. w dobre zdrowie obróci!] (wychylając kieliszek). Lód obraca ś. w wodę. Ryba, która wyszła, aby go (Tobjasza) zjadła, od niego jest zjedziona i w jego krew ś. obróciła. Birk. Słodkie rzeczy w żółć ś. obracają. Troc. Wino ś. w ocet obróciło. Troc. W cóż ś. bez ciebie ci nieszczęśliwi obrócą? Stasz. *(= co ś. z niemi stanie, co z niemi będzie, jaka ich dola czeka).* W co ja ś. obrócę? Rzew.

<Zam. Obwrócić, Ob+WIERT/WART/WROT>

[Obróczyna, y, lm. **y]** *lichy obrok dla koni.* <Od Obrok>

[Obróć, i, lm. **e, Obryć]** *trzęzła, uzda, uździenica.* Zdr. **[Obrotka, Obretka].** <Ob+WROT>

[Obróg, ogu, lm. **ogi]** *bróg:* Obrogi wonnego siana. <O+Bróg>

Obrót, otu, lm. **oty I.** *obracanie, obrócenie, ruch w koło, obieg, rotacja, wir;* fiz. *ruch ciała dokonywający ś. dokoła pewnego punktu lub dokoła pewnej linji:* Oś obrotu, oś kręcenia ś., linja stała, około której bieg jakiego ciała ś. odbywa. Śniad. Zaż słońce obroty swemi wielkiemi roku nam nie naznacza, a księżyc mniejszemi obroty miesiąca? Górn. Merkurjusz na kole swoim O. odprawuje. Troc. „O obrotach ciał niebieskich" — dzieło Kopernika. Kiedy wał O. jeden odprawi... Troc. Świat jest w ustawnym obrocie; my jesteśmy mimo woli naszej w tenże O. z nim pociągnieni. L. Nie cierpiąc rzeczy ziemskich nudnego obrotu... Mick. **2.** w lm. przen. *harce, opały, taniec, obertasy, terminy, korowody, tarapaty, męki:* Wezmę ja cię w obroty *(= potańcujemy my z sobą).* Pod ląd spokojny podpłynęli łodzią; już ich nie po-

rwie wart w przykre obroty. L. Na jakiekolwiek obroty przychodzili u Turków posłowie innych mocarstw, dotąd żadna zniewaga nie spotkała angielskiego. Kłok. Bóg mię snadź szatanowi na obroty podał, żeby przez swe naczynia mię głodał. Chr. Jak go nieszczęście weźmie na obroty... Chr. Jak ś. pan dowie, grzbiet twój w kaduczných będzie obrotach. L. Klucznik i hrabia wpadli w obroty nielada. Mick. Ciężkie cierpi obroty. Troc. **3.** *ruch, poruszenie, zwrot, manewr:* Proszę, uważaj pilnie O. jej oczu. Hul. Tłumy litewskiej młodzieży... snują ś., śledząc niemieckich obrotów. Mick. Uważać wszystkie czyje obroty. Wszystko w nieustającym obrocie, wszystko odmienia ś. L. Przen.: Jam miał sposobność poznać wszystkie obroty prawnicze. Kras. *(= operacje, manipulacje, tajemnice, sekrety; wybiegi, sztuczki, kruczki).* Przen.: Zajęci duchem zdobywania i obrotami chytrej polityki, umieli patrycjusze przykuć świat do podnóża Kapitoljum. Szan. *(= operacjami).* Wrychle na O. rzuciła ś. nowy. Mick. *(= pomysł).* **4.** a) *obrócenie ś. w pewnym kierunku, odwrócenie ś., wykręcenie ś., zwrot, ewolucja, manewr:* O. wozu, czołnu. Troc. Rybacy poznali z obrotów, że to piratów statek, lub majnotów. Mick. Obroty wojenne *(= mustra).* O. na prawo, na lewo! Pół obrotu, marsz! Niedosyć, żeś świadom obrotów, żeś widział wojska, jeszcześ do bitwy nie gotów. Mick. Myśl.: Zając, uciekając przed psami, daje obroty. Charty wzięły zająca bez obrotu *(= nie dały mu ani razu nawet zboczyć).* Często inszy chart porwie kota, nie ten, co dogoni, dosyć nań, że dał O. Pot. *(= zapędził go w bok).* Przen.: Szczelnie wnikali w najdrobniejsze szczegóły i dawali nam obroty (wyrażenie techniczne, przyswojone z myśliwstwa dla oznaczenia ścisłości egzaminu). Byk. b) przen. *zwrot, kierunek:* Dać szczęśliwy O. sprawie. Rzecz wzięła wcale inny O., aniżeli ś. spodziewano. Niepomyślny, fatalny O. Czarniecki, co smutnym losom szczęśliwsze dawał obroty. Tremb. c) × O. *kolej losu, bieg, tok, przebieg spraw, przejście:* Z gwiazd łaskawe abo nieszczęśliwe życia obroty ciągnie. Lubom. Jam nigdy nie wierzył i przysiąc był gotów, że nic wróżki nie mają do ludzkich obrotów. Pot. Jeszczem nigdy ś. nie znalazła w podobnym obrocie. L. *(= w podobnych okolicznościach, w podobnym położeniu).* **5.** *to, na czym ś. co obraca:* a) u drzwi = *drąg, biegun, na którym ś. obracają, czop, hak, zawiasa, biegun, oś.* Troc. b) †O. świata, kuli ziemskiej = *biegun:* O. południowy, północny. Troc. Na obadwa niebieskie obroty młódź rzymska patrzała. Bardz. Na arktycznym usiadł obrocie. Bardz. Arktyczne obroty. Troc. Już świat cały Rzymianie zwycięzcy trzymali, ziemią, morzem, obroty obiema władali. Bardz. c) *czop, szpindel:* Na obrocie kobylenie biega. Troc. **6.** × O. p. **Obrotność:** Aby dzieci były dużego ciała i czerstwego obrotu, mamy ich przyuczać zimnu. Petr. Chwalisz sługę z obrotu, wierzę temu snadnie, musi ten rzesko służyć, kto cię rzesko kradnie. Nar. O. ciała. Troc. Przen.: Źle w tym kraju, gdzie O. prostotę wyściga. Węg. *(= przebiegi, wybiegi, krętactwo, szwindel).* Byłby przepadł, gdyby ś. był obrotem nie ratował. L. Trzeba mieć O., aby być szczęśliwym. L. *(= spryt).* Kobietka z obrotem. L. Przytrudniejsze interesa tej ojczyzny wielkim obrotem swoim szczęśliwie uspokajał. Nies. O. bardziej w rzeźwości rozumu, niżeli w zakręcie postępków należy. Troc. Przez rozumu O. dostał ś. na najwyższy powagi stopień. Troc. Ma wielką łatwość od natury do obrotów. Troc. *(= przebiegów, wybiegów, pomysłów).* **7.** × O. *człowiek obrotny:* Patron ten najsławniejszy w tym mieście, O. wielki tak w słowach, jako i w rzeczy, sprawę najfałszywszą wykręci. L. **8.** †O. anat. = a) *członek kości pacierzowej w bydlęciu, krąg* (vertebra). b) O. w ciele = *staw, przegub:* O. w ciele, w nodze. Troc. Obroty w gąsienicy. Troc. **9.** astr.: O. dzienny p. **Dzienny.** O. gwiazdowy p. **Gwiazdowy.** **10.** fizj.: × O. krwi = *obieg, krążenie, cyrkulacja krwi w ciele.* **11.** han. = a) *bieg interesów, operacji handlowych:* Mam w obrocie 5,000 rubli. Wycofać kapitał z obrotu. b) *operacja, tranzakcja handlowa:* Udało mu ś. dokonać kilku szczęśliwych obrotów. Za listy zastawne miasta Warszawy żądano po 100 rubli 60 kop. bez obrotu *(= bez ruchu, bez dojścia do skutku sprzedaży).* c) *suma wpływów i wypłat kasowych w danym przeciągu czasu; wynik operacji handlowych w pewnym okresie czasu:* W sklepie jego dzienny O. wynosił 300 rubli. Towarzystwo to miało w ubiegłym roku 300,000 rubli obrotu. O. ogólny banku uczynił 30 miljonów rubli. **12.** hut. *forma drewniana, obracająca ś. na osi, używana przy budowie szybu wielkiego pieca i rasztów, odpowiadająca wewnętrznemu kształtowi pieca, a przyłożona do układanych cegieł, służąca w każdej chwili za wskazówkę dokładności murowania,* podoba, szablona. Łab. **13.** lek. (versio) *rękoczyn, mający na celu poprawienie położenia płodu w macicy, dla ułatwienia porodu:* O. dobrowolny = *zmiana położenia płodu w macicy bez pomocy niczyjej* (versio spontanea). <Ob + WRÓT>

Obrównać, a, ał, nied. **Obrównywać** *naokoło wyrównać.* <Ob + Równać>

Obrównanie, a, blm., czynność cz. **Obrównać.**

Obrównywać, a, ał p. **Obrównać.**

Obrównywanie, a, blm., czynność cz. **Obrównywać.**

[Obrózdnik, a, lm. cy] *właściciel sąsiedniego zagona, za brózdą położonego.* <Od Obrózdny>

[Obrózdny] *mający pole tuż za brózdą graniczną:* O. sąsiad. Gospodarze obrózdni. Ml. *(= o brózdę sąsiadujący).* <O + *Brózdny, od Brózda>

[Obróżdzić, i, it] *otoczyć pole dokoła brózdami.* <O + Brózdzić>

†Obróż, y, lm. e p. **Obroża:** O. na psy, ostremi ćwieczkami nabita, dla wilka, charty za szyję łapającego. Mącz. Kondyś w pstrej obróży, świnia w magierce. Pot. O. koląca. Troc. Powiada męczennik, weź tę O. żelazną z szyi mojej a włóż na szyję córki twej, a będzie zdrowa. Skar. Wszystkich do stryczków napędzą ogółem, szczęśliwy, kto ś. z obróży umyka. Jabł. Poczciwsza zginąć, niźli być w obróży. Chr. <p. Obroża>

[Obróżdżenie, a, blm.] czynność cz. **Obróżdzić.**

Obróżka, i, lm. **i** p. **Obroża.**

[Obruch, a, lm. **y]** p. **Obrus:** Obruchy ćwilikowe. <Z Obrus>

†Obruchać, a, ał i **O. ś.** p. **Obruszać:** O. słup. Troc. Obruchał ząb w czeluści. Troc. Nie da ś. ten dąb O. Troc. <Ob + Ruchać>

†Obruchanie, a, blm., czynność cz. **Obruchać.**

†Obruchanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obruchać ś.**

†Obruchnąć, nie, nął p. **Obruszać:** Obruchnął ząb w czeluści. Troc.

†Obruchnięcie, a, blm., czynność cz. **Obruchnąć.**

†Obruchywać, uje, ywał i **†O. ś.** p. **Obruszać.** Troc.

†**Obruchywanie, a,** blm., czynność cz. **Obruchywać.**

†**Obruchywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obruchywać ś.**

Obrudzać, a, ał i O. ś. p. **Obrukać:** Człowiek codziennie obrudza ś. mnóstwem drobnych grzeszków. Orzesz. <p. Obrudzić>

Obrudzanie, a, blm., czynność cz. **Obrudzać.**

Obrudzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obrudzać ś.**

Obrudzenie, a, blm., czynność cz. **Obrudzić.**

Obrudzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obrudzić ś.**

Obrudzić, i, ił i O. ś. p. **Obrukać.** <O + Brudzić>

Obrukać, ka a. × **cze, kał, Obrudzić,** nied. **Obrukiwać, Obrudzać** *zbrukać po wierzchu, dokoła, na wszystkie strony, osmolić, owalać:* Ten ci to ogień wyuzdanej żądze, skoro świat w sadzach grzechowych obrucze, odrywa wodnych otchłani wrzeciądze. L. **O. ś.** *zbrukać ś. po wierzchu, dokoła, ze wszystkich stron, osmolić ś., owalać ś.:* Wołałem w głos, a niemasz, z świecąm laną szukał, człeka w cnocie białego, każdy ś. obrukał. Jurk. <O + Brukać>

Obrukanie, a, blm., czynność cz. **Obrukać.**

Obrukanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obrukać ś.**

Obrukiwać, uje, iwał i O. ś. p. **Obrukać.**

Obrukiwanie, a, blm., czynność cz. **Obrukiwać.**

Obrukiwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obrukiwać ś.**

Obrus, a, lm. **y l.** *chusta, którą ś. nakrywa stół jadalny:* Nakryć, zasłać stół obrusem. Już kredencerze przynieśli obrusy, któremi stoły ścielą. Pot. Nie zaraz ci to jeść, choć obrusem stół przykryją. Haur. Jeszcze miodu noszono, jeszcze ich za obrusem bawi. Pot. Dobra dusza zje i bez obrusa. Prz. Chytry dłużnik ustawnie za obrusem siedzi, tak go ceklarz zastanie, kiedy go nawiedzi. Hlon. Każe zbierać O. Mącz. Przen.: O. przed nim zjęto = *psi mu obiad zjedli, z grzanki mu spadło.* L: Królowie chrześcijańscy w Litwie, gdy żywności nie mieli, bo przed niemi O. zjęto, jęli od głodu umierać. Paszk. *(= bo Litwini sami wprzód swoje krainy spustoszyli.* L.). Przodkowie nasi ani sieść za stół z podejrzanym chcieli; O. przed nim rzezali, talerz nożmi kłóli. Kochan. Naszy zacni przodkowie, chociaj nie łajali, ale cicho przed złemi obrusy krajali. Rej. Pierwej przy obiadach książęcych a. królewskich, jeśli kto począł obmawiać kogo, tedy heroltowie, chcąc zasromać takiego, a. chleb przed nim przewracali, a. w obrusie dziurę uczynili. L. Co żona twoja listków ma od gachów i młodzieńców, dosyć, że temi czasy nie krają nożami obrusów przed takiemi, jako przedtym było, teraz bodajby który O. został cały. Opal. U przodków waszych obrusy przed drugim rzezano, u stołu jednego z nim siedzieć, w szyku z nim stać nie chciano. Górn. Przen.: Obrusy między nami rozerznięte na wieki. Krasz. *(= rozbrat wieczny).* Przen.: Zielony O. łąk. Mick. *(= kobierzec).* Przen.: Prędzej u nas chłop zmyli drogę, z odpustu idąc, do rogatek, niż na tych wodnych obrusach ten statek. Kon. *(= szmatach = przestrzeniach).* **2.** *bielizna, białe przykrycie, którym ś. nakrywa mensa ołtarza.* **3.** [O. a. **Obruch**] *płachta, płótno ciemne, tkanina lniana:* Do kościoła stroją ś. w duże obrusy. Zdr. **Obrusek, Obrusik.** <O + BRUS>

Obrusek, ska, lm. **ski** p. **Obrus:** O., serwetka. Bobr.

[**Obrusek, ska,** lm. **ski**] *osełka, brusek.* <O + Brusek>

[**Obrusić, i, ił**] *wygładzić:* O. nóż na brusie *(= na kamieniu).* <O + Brusić>

Obrusik, a, lm. **i** p. **Obrus.**

Obrusowy przym. od **Obrus:** Deseń, warsztat O. × Pokój O. = *kredens.* L. <Od Obrus>

Obruszać, a, ał l. dok. a. †**Obruchać, †Obruchnąć,** nied. †**Obruchywać** *ruszając, obluzować:* O. ząb. O. wbity gwóźdź, kołek. **2.** nied. p. **Obruszyć. O. ś.** *obluzować ś. przez ruszanie.* <Ob + Ruszać>

Obruszanie, a, blm., czynność cz. **Obruszać.**

Obruszanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obruszać ś.**

Obruszenie, a, blm., czynność cz. **Obruszyć:** Obruszeniem snadniej słup wydobędziesz. Troc.

Obruszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obruszyć ś.:** Wzbudził ich do obruszenia ś. przeciw starszyźnie. Troc.

[**Obrusznik, a,** lm. **i**] *napiersnik:* Na szyi szeroki O. z żółtego płótna. <Od Obrus>

†**Obruszny** *łatwy, możliwy do obruszenia.* Kn. <Od Obruszyć>

[**Obruszować, uje, ował**] **l.** *po raz pierwszy okopywać kartofle.* **2.** nieos.: Obrusuje go = *ma napad wielkiej choroby.* <Od Obruszać>

[**Obruszowanie, a,** blm.] czynność cz. **Obruszować.**

Obruszyć, y,ył, nied. **Obruszać l.** *zruszyć z miejsca swego, strącić, zwalić, zerwać:* Huragan obruszył kawał skały. **2.** przen.: × O. kogo = *poruszyć, obejść do żywego, oburzyć, wzburzyć, rozjątrzyć, rozgniewać, rozdrażnić:* Kto kogo miłuje, ten ś. tego strzeże, aby go nigdy nie gniewał, a nie obruszył woli jego. Rej. Co szlachtę obruszyło. Troc. Wołosza zaraz pierzchnęli; nie obruszyło to nie Broniowskiego ani Zebrzydowskiego. Biel. J. Ta mowa nie obruszyła wcale Maryny. Krasiń. Nie poduszczaj obruszonego. Kn. **O. ś. l.** *zruszyć ś., zerwać ś., urwać ś., odpaść ze swego miejsca, runąć, zwalić ś., osunąć ś.:* Piaszczysta góra obruszyła ś. Praca idzie sporo, kamień ś. już wywali, obruszy ś. skoro. L. **2.** przen. *oburzyć ś., poruszyć ś., wzburzyć ś., rozjątrzyć ś., rozgniewać ś.:* Obruszy ś., byś mu palec zakrzywił. Kn. Cierpiał, że go pchła gryzła; w końcu ś. obruszy. Mick. **3.** †O. ś. *nakłonić ś., skłonić ś.:* Swym przemysłem, nie laty twemi ś. obruszę odmłodzić wiek teściowski. Żebr. <Ob + Ruszyć>

× **Obruśnictwo, a,** blm. *rzemiosło obruśnika.* <Od Obruśnik>

× **Obruśnik, a,** lm. **cy** *ten, co wyrabia obrusy, tkacz obrusów.* L. <Od Obrus>

[**Obryca, y,** lm. **e**] *kantar do przywiązania koni do żłobu.* <?>

†**Obrycie, a,** blm., czynność cz. **Obryć.**

× **Obryczeć, y, ał,** × **Obryknąć** *rykiem dokoła napełnić:* Obryczane błota, rykiem ogłoszone. Włod. <Ob + Ryczeć>

× **Obryczenie, a,** blm., czynność cz. **Obryczeć.**

†**Obryć, yje,ył** *kopiąc, dołem otoczyć, okopać:* Kopiec obryty. Trzyc. <Ob + Ryć>

[**Obryć, i,** lm. **e**] p. **Obróć.**

[**Obryjać, a, ał**] *ryć naokoło.* <Ob + *Ryjać, od Ryj>

[**Obryjanie, a,** blm.] czynność cz. **Obryjać.**

Obryknąć, nie, nął l. × O. p. **Obryczeć. 2.** †O., [O.] przen.: O. kogo = *ofuknąć; ryknąć, wrzasnąć*

na kogo; odpowiedzieć komu hardo: Tajną nawet boginią obryknęła śmiała. Żebr. [Tatuś mię obryknęli]. †**O. ś.**, [**O. ś.**] *ofuknąć ś., oburknąć ś., oburzyć ś., obruszyć ś., powstać, zamruczeć:* Który ś. na brata swego obryknie, jakoby brzydząc ś. i gardząc nim. Mącz. <Ob + Ryknąć>

Obryknięcie, a, blm., czynność cz. **Obryknąć.**

†**Obryknięcie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obryknąć ś.**

[**Obrykować, uje, ował**] p. **Obrekować.**

[**Obrykowanie, a,** blm.] czynność cz. **Obrykować,** *obrekowanie.*

Obrykwiać, a, ał *opiłować jakiś kontur po wycięciu go z blachy za pomocą dłóta.* <?>

Obrykwianie, a, blm., czynność cz. **Obrykwiać.**

Obrylantować, uje, ował *obsypać brylantami:* Księżyc srebrną pogodą obrylantował rosisty wrzos. Uj. <O + Brylantować>

Obrylantowanie, a, blm., czynność cz. **Obrylantować.**

Obrys, u, lm. **y** *zarys, kontur, abrys:* O. twarzy. Usta tylko różowością malinową odbijały ś. na niej długim obrysem. Krasz. Kształty, którym lata nadały nieco za wyraziste obrysy. Krasz. Obrysy borów i wsi majaczały blade. Reym. Jasieniecki Wojna (herb) głoskę H a. obrysy bramy o trzech wieżach przypomina. Nies. <Nm. Abriss, przez sld. do Obrysować>

Obrysować, uje, ował, nied. **Obrysowywać** *obwieść rysami, kreskami, określić:* Rozpalonym żelazem O. to miejsce, gdzie koń tylczak cierpi. Haur. <Ob + Rysować>

Obrysowanie, a, blm., czynność cz. **Obrysować.**

Obrysowywać, uje, ywał p. **Obrysować.**

Obrysowywanie, a, blm., czynność cz. **Obrysowywać.**

Obryw, u, lm. **y** *część wzgórza oberwanego:* Rzucił ś. na ziemię pod gliniastym obrywem. Krasz. Stoi chatka, przyparta jedną ścianą do góry obrywu, drugą obrócona na cmentarzysko. Krasz. <Ob + RW/RYW>

× **Obrywacz, a,** lm. **e** *ten, co obrywa:* O. owocu, kwiatków, włosów. Troc. <Od Obrywać>

× **Obrywaczka, i,** lm. **i** forma ż. od **Obrywacz.**

Obrywać, a, ał i **O. ś.** p. **Oberwać:** Ziemia to prapradziadowska, ojcowska! — Jam jej nie przyrobił, a miałbym O.? Krasz. To też w zamieszaniu obrywało ś. starościńskim parobkom od jednych i od drugich. Sienk. <Ob + RW/RYW>

Obrywanie, a, blm., czynność cz. **Obrywać:** O. owoców, chmielu *(= zbiór).*

Obrywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obrywać ś.**

× **Obrywcza, ej,** lm. **e** p. **Obrywka:** Była to O. kucharzów i szafarzów. Kit. <Ob + RW/RYW>

× **Obrywczy** przym. od **Obrywka:** Ale taką wysługę obrywczą zowiemy. Zbyl.

Obrywka, i, lm. **i l.** *rzecz oberwana:* Obrywki, urywki ziół, wierzchołki, kwiatki oberwane. Kn. **2.** a. × **Obrywcza** *to, co ś. komu oberwało, okroiło, dochód poboczny, oberchapka, akcydens, zysk dorywczy:* Wino, co ś. w kieliszkach zostawało, to naszych chłopców obrywką bywało. Pot. Co urząd, to O. Prz. Kiedy im ś. nazbiera siła obrywek, miewają czasem i po sto czerwonych złotych na dzień. Kłok. **3.** żart. *to, co ś. komu oberwało na grzbiet i t. p., kułak, razy przypadkowe i t. p.* **4.** [O.] *bywalec:* Ja światowa O. <Ob + RW/RYW>

Obryzg, u, lm. **i** p. **Obryzgnięcie:** Nie będę ci mógł serca pękającego wylać, obryzgami krwi jego ś. okryć. Krasiń. <O + Bryzg>

Obryzgać, a, ał, Obryzgnąć, nied. **Obryzgiwać** *pobryzgać po wierzchu, dokoła, na wszystkie strony, opryskać, ochlapać:* O. płaszcz błotem. Krew mu obryzgała piersi. Syrok. Ta fala zaciętości obryzgiwała nieraz najniespodziewaniej i przedstawiciela ofiary. Kraus. <O + Bryzgać>

Obryzganie, a, blm., czynność cz. **Obryzgać.**

Obryzgiwać, uje, iwał p. **Obryzgać.**

Obryzgiwanie, a, blm., czynność cz. **Obryzgiwać.**

Obryzgnąć, nie, nął p. **Obryzgać.**

Obryzgnięcie, a, blm., **Obryzg** czynność cz. **Obryzgnąć.**

[**Obrząd, u,** blm.] p. **Brzad.** <p. Brzad>

Obrzan, u, lm. **y** bot. (bocconia) *roś. z rodziny makowatych.* <?>

× **Obrzask, u,** blm. p. **Obrzazg:** Przykre kosztowanie, O. czyniące. Mącz. O. w piwie. Troc. W chorobie tej jest język gorzkością oblepiony, O. w uściech. Perz. <p. Obrzazg>

× **Obrzasknąć, nie, nął** *brzaskiem oświecić:* Skoro zorza dnia obrzaskła szara... Przyb. <O + BRZASK>

× **Obrzasknięcie, a,** blm., czynność cz. **Obrzasknąć.**

× **Obrzaskowaty** p. **Obrzazgowaty:** Obrzaskowate piwo. Kn., Troc. Kiedy niewykisiałe do zimnej piwnicy zaniesiesz piwo, będzie obrzaskowate, że aż żywot odmie. Haur.

†**Obrzazać, a, ał** i †**O. ś.** p. **Obrzezać:** Jezusa miłego obrzazano boleśnie. Pśń. Obrzazał wszytki złe myśli i uczynki me. Op. <Ob + Rzazać>

†**Obrzazanie, a,** blm., czynność cz. **Obrzazać,** *obrzezanie:* Druga pieśń o obrzazaniu Pana Jezusowym. Pśń.

†**Obrzazaniec, ńca,** lm. **ńcy** p. **Obrzezaniec:** O., obrzazany człowiek. Troc.

†**Obrzazanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obrzazać ś.**

†**Obrzazek, zka,** lm. **zki** p. **Napletek.** Przen.: Obrzazujcie ś. Panu, a odejmujcie obrzazki serc waszych. Leop. *(= grzechy, złe skłonności, przywary, wady).* <Ob + RZAZ/RZEŹ/RAZ>

Obrzazg, u, blm., × **Obrzask,** [**Obrzyzg**], **Brzazg l.** *nieprzyjemny smak kwaskowaty napoczętej fermentacji, abszmak:* O. w piwie, w winie, w mleku kwaśnieć poczynającym. Że ś. O. pokaże w źle chowanym winie, nie likwor temu winien, ale złe naczynie. Kras. **2.** *niesmak, kwasy w ustach, zapach kwaśny z ust chorego:* O. w ustach. **3.** przen. *cierpkość, kwasy, dąsy, fochy, opryskliwość:* Za co ze mną nigdy łagodnie nie mówisz, ale zawsze z obrzazgiem? L. **3.** ?: Sił O. czując z tylemi kupami, rzecze... Żebr. (= virtutem turbae). <O + BRZAZG>

Obrzazgać, a, ał p. **Obrzazgnąć.**

Obrzazganie, a, blm., czynność cz. **Obrzazgać.**

Obrzazgły, Obrzyzgły, × **Obrzły,** †**Obrzaźny** *który dostał obrzazgu:* Piwo, mleko obrzazgłe.

Obrzazgnąć, nie, nął, Obrzyzgnąć, nied. **Obrzazgać, Obrzyzgać** *dostać obrzazgu.* <O + BRZAZG>

Obrzazgnienie, a, blm. p. **Obrzazgnięcie.**

Obrzazgnięcie, a, blm., **Obrzazgnienie** czynność cz. **Obrzazgnąć.**

Obrzazgowaty, × **Obrzaskowaty** *mający w sobie nieco obrzazgu.*

†**Obrzazka, i,** lm. **i** p. **Napletek:** Wszyscy poganie mają obrzazkę, a wszystek dom izraelski jest nieobrzezanego serca. Leop. <p. Obrzazek>

†**Obrzazować, uje, ował** i †**O. ś.** p. **Obrzezać:** Obrzazowali piersi paniom i żonam, aby tak

żadnego dziecięcia wychować nie mogły. Murin. Drzewo, aby często było obrzazowane od tarnia kolącego i od gałązek zbytnich. Trzyc. Zeszli ś. O. dziecięcia. Leop. Obrzazujcie ś. Panu, a odejmujcie obrzazki sere waszych. Leop.

†**Obrzazowanie, a,** blm., czynność cz. **Obrzazować,** *obrzynanie, obcinanie:* O. macicy winnej. Trzyc.

†**Obrzazowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obrzazować ś.**

†**Obrzazywać, uje, ywał** i †**O. ś.** p. **Obrzezać:** Nie będą winnicy tej O. ani kopać. Bud.

†**Obrzazywanie, a,** blm., czynność cz. **Obrzazywać.**

†**Obrzazywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obrzazywać ś.**

†**Obrzaźny** p. **Obrzazgły:** O., obrzask w sobie mający a. zatykający, zapiekający. Mącz. <Od Obrzazg>

Obrząd, ędu a. [ądu], lm. **ędy, Obrzęd, [Obrzod] I.** †O. *rząd w koło czego:* Pereł obrzędy, *positae ex ordine gemmae.* Żebr. **2.** †O. *aparat przyrządzony:* Poczekaj trochę, ażby zgotowany był wszystek O., ażby otworzyli kościół i wszystko wprzód w nim sporządzili. Lubom. **3.** p. **Obrządek:** Wszystkie obrzędy, które ś. dzieją przy mszy, postanowione są dla uczciwości i powagi, Karnk. Te mamy obrzędy u zmarłych ciał królów naszych. Troc. Święci wszystkie obrzędy kościoła powszechnego trzymali. Hrb. Zachowanie obrzędów i ceremonji kościelnych. Ząbk. Polska przez zamordowanie Stanisława biskupa, klątwą obciążoną będąc, duchownych obrzędów nie zażywała. Błaż. Episkop obrzędu a. obrządku greckiego. L. Żydzi nie przyzwolili mu, żeby ś. mieli wdać w obrzędy greckie, ale że chcieli swój zakon trzymać. Leop. Żart.: Wyszli na uroczysty O. grzybobrania. Mick. **4.** [Obrzędy lm.] *zrządzenie:* Już teraz widzę boskie obrzędy. **5.** †O. *ugoda:* Jakośmy byli przy tym obrzędzie, jeże Pasek imiał obręczyć swej paniej. <Ob+Rząd>

Obrządek, dku, lm. **dki I.** [O.] *obrządzenie, przyprowadzenie do porządku, załatwienie czynności gospodarskich; spełnienie codziennych do pewnej pory dnia przywiązanych czynności gospodarskich (jak np. danie bydłu jeść i pić):* To ś. zajął obrządkiem, wóz wytoczył. Reym. Wzięła ś. do zwykłych codziennych obrządków. Reym. Po obrządku wieczornym weszli do izby. Karcz. Żona miała O. koło gospodarstwa. **2.** a. **Obrząd, Obrzęd,** †**Obrzęda** *ceremonja uświęcona zwyczajem; forma zewnętrzna jakiej religji, uroczystości, zachowane według pewnego stałego porządku, ceremonjał:* O. mszy świętej. Zachować obrządki. Troc. Przestał spełniać obrządki religijne. Chm. *(= praktyki).* Według obrządków. Troc. Z równym, jak przy wnijściu obrządkiem odprowadzono posła. Niem. O. rzymski, wschodni. **3.** [O.] *porządek, sposób, tryb:* Tym obrządkiem. **4.** zł. *miejscowość:* Nie znam obrządku. <Od Obrząd>

Obrządkować, uje, ował *brać udział w obrządku:* Jak wody Dunaju, tak wody rzek przy różnych obrządkach, praktykach, były święte, na cześć obrządkujących zasługiwały. Lel. <Od Obrządek>

Obrządkowanie, a, blm., czynność cz. **Obrządkować.**

×**Obrządkowie** p. **Obrządkowo.** Troc.

Obrządkowo, ×**Obrządkowie** przys. od **Obrządkowy,** *ceremonjalnie, uroczyście:* O. zapytana była Katarzyna, czy przystąpi do wiedeńskiego przymierza. Ust.

Obrządkowy przym. od **Obrządek,** *ceremonjalny.*

†**Obrządnie** przys. od **Obrządny,** *obrzędowo.* Troc.

†**Obrządny** p. **Obrzędowy:** Jest nóż ostry, który ś. do ofiary zgodzi, porządkiem wszystko idzie, by obrządna była taka złość. Bardz.

Obrządzać, a, ał i **O. ś.** p. **Obrządzić.**

Obrządzanie, a, blm., czynność cz. **Obrządzać.**

Obrządzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obrządzać ś.**

Obrządzenie, a, blm., czynność cz. **Obrządzić:** Bo to i naród inszy jest i O. takoż. Kon. Wdowa do obrządzenia roli najmowała parobka. Prus. O. kapusty i t. p. = *urządzenie, uprawa (pokrajanie i ukwaszenie).*

Obrządzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obrządzić ś.**

Obrządzić, i, ił, nied. **Obrządzać I.** *uprawić, urządzić, rozporządzić, oporządzić, sprawić, załatwić:* Konopie, lny, ogrody O. L. Muszę O. mego konia. Sienk. Jedni tylko obrządzali swoje przędze, inni z powołania zajmowali ś. tkactwem. Gac. Obrządziwszy wszystko, zabrała ś. do wyjścia. Reym. †Duch cię święty nawiedzi, jen tę wszytką rzecz obrządzi. Pśń. †Miłości bożej jeś pełna, łaską bożą obrządzona. **2.** [O.] *zrobić obrządek w gospodarstwie, załatwić ś. z codzienną czynnością.* **O. ś. I.** [O. ś.] = a) *ogarnąć ś., ubrać ś.* b) *załatwić ś. z obrządkiem.* **2.** †O. ś. *rozporządzić ś., porządzić ś.:* Dziewka, obrządzając ś. połapić, a przez wolej porodzicielów swych ś. wziąć, posag traci. Św. z Woc. <Ob+Rządzić>

×**Obrzedliwość, i,** blm. p. **Obrzydliwość.**

Obrzedni, †**Obrzedny, [Obrzedny] I.** *rzadkawy, nieco rzadki:* Obrzednia siejba dorodniejszy, niż gęsta len przynosi. Przędz. Klej O. Mąka rozczynia ś. kwasem dzieżnym z obrzednia. Kluk. **2.** †O. *rzadki, nieczęsty:* Wstyd, statek, cnoty te i w panach dziś obrzednie. Pot. Trafunkiem obrzednim spotkał ś. ze mną we śrzodku morza. Pot. <Ob+RZAD>

×**Obrzednie** przys. od **Obrzedny,** p. **Obrzednio:** Sieje ś. to nasienie O. Kluk.

Obrzednio przys. od **Obrzedni;** ×**Obrzednie:** [O. posadziła wa kapustę w ogrodzie].

†**Obrzedny, [Obrzedny]** p. **Obrzedni:** Lepiej, że O. będzie klej, aniżeli gdyby potym malowanie miało ś. łupić. Haur. Złocone kopuły klasztoru przeświecały z poza obrzednych konarów wiosennych. Sier. <p. Obrzedni>

Obrzeg, u, lm. **i** *ściana drewniana a. murowana, podtrzymująca brzeg.* <O+Brzeg>

Obrzemieniać, a, ał p. **Obrzemienić.**

Obrzemienianie, a, blm., czynność cz. **Obrzemieniać.**

Obrzemienić, i, ił, nied. **Obrzemieniać** *obarczyć, obciążyć:* Z łupem swym Ślązacy obrzemienieni nazad ś. zaczęli z ratusza wynosić. Krasz. O. grzechem. Krasz. <O+*Brzemienić, od Brzemię>

Obrzemienienie, a, blm., czynność cz. **Obrzemienić.**

†**Obrzemski** p. **Obrzymski:** Ziemia obrzemska. Leop.

[Obrzepać, pie, pał] *obstrzępić.* <Zap. zam. Obrzępać, p. Rząp>

[Obrzepanie, a, blm.] czynność cz. **Obrzepać.**

[Obrzeszać, a, ał] p. **Obrzeszyć.**

[Obrzeszanie, a, blm.] czynność cz. **Obrzeszać.**

[**Obrzeszenie, a,** blm.] czynność cz. **Obrzeszyć.**

[**Obrzeszyć, y,ył,** nied. **Obrzeszać**] *obwiązać* (np. powrozem). <Ob + *Rzeszyć, od RZECH>

†**Obrzezacz, a,** lm. **e** p. **Obrzynacz.** <Od Obrzezać>

Obrzezać, że, zał, †**Obrzazać,** nied. **Obrzezywać,** †**Obrzezować,** †**Obrzazywać,** †**Obrzazować I.** × O. *okroić, oberżnąć, obciąć:* Około szczepów w sadzie wilki O. Przen.: Grzechy cielesne obrzeż. Groch. *(= odrzuć, porzuć).* **2.** kogo = *uciąć mu brzeg napletka:* Niechaj będzie obrzezan z was każdy mężczyzna, a obrzezować będziecie skórkę członka tajemnego. Leop. O. człowieka na wiarę żydowską, mahometańską. L. Przen.: Mieli serca nieobrzezane. L. *(= nieczyste).* Kto tak obrzezany w rozum, aby to tak miał rozumieć. Zigr. *(= krótkiego, ograniczonego rozumu).* **O. ś.** *poddać ś. obrzezaniu, przyjąć wiarę żydowską a. mahometańską:* Na muzułmańską wiarę ś. obrzezał. Warg. *(= poturczył ś., pobisurmanił ś.).* <Ob + Rzezać>

Obrzezak, a, lm. **i** *nóż ciesielski,* rzezak. Podcz. <Od Obrzezać>

Obrzezalny *do obrzezania służący:* Nóż O.

Obrzezanie, a, lm. **a,** †**Obrzezka I.** czynność cz. **Obrzezać,** *oberżnięcie, obcięcie.* **2.** *akt obcięcia dziecku napletka:* Żeby potomstwo Abrahamowe z innemi narodami ś. nie mieszało, ustawił mu Bóg O., aby ś. każdy potomek jego obrzezował na znak obietnicy o Mesjaszu. Skar. Turcy używają obrzezania roku ósmego, Żydzi ósmego dnia. Paszk. **3.** O. Pańskie = *Nowy Rok.*

Obrzezaniec, ńca I. lm. **ńcy,** †**Obrzazaniec** *człowiek, nad którym dopełniono aktu obrzezania, Żyd a. mahometanin:* Jeśliby nas który z obrzezańców spytał, czemu ś. nie obrzezujecie?... Białob. Grozi niekrzczeńcom, nieobrzezańcom. Białob. **2.** lm. **ńce** żart. *dukat oberżnięty:* Choć były między tym złotem i obrzezańce, wogóle jednak niezłą wagę trzymały. Krasz. <Od Obrzezany>

Obrzezanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obrzezać ś.**

Obrzezek, zka, lm. **zki I.** *to, co oberżnięto, obrzynek, obcinek, okrawek, skrawek:* Obrzezki skór, paznokci. Troc. × Przen.: Prawdę bez obrzezków mówić. Nar. *(= bez ogródki, nie owijając w bawełnę).* **2.** †O. anat. = **Napletek:** Miał przynieść sto obrzezków filistyńskich. Leop. <Ob + RZAZ/RZEŹ/RAZ>

†**Obrzezka, i,** lm. **i** p. **Obrzezanie:** Przemówił podczas starej synowskiej obrzezki. Pot.

†**Obrzezkowy** przym. od **Obrzezek:** a) Sobola szuba obrzezkowa. Ins. c. l. *(= z samych obrzezków zszyta).* b) *napletkowy.*

†**Obrzezować, uje, ował** i †**O. ś.** p. **Obrzezać:** Winnice ku północy lepiej jest na wiosnę O., zaś te ku południu mogą być w jesieni obrzazowane. Trzyc. Niechaj będzie obrzezan z was każdy mężczyzna, a O. będziecie skórkę członka tajemnego. Leop. Żeby potomstwo Abrahamowe z innemi narodami ś. nie mieszało, ustawił mu Bóg obrzezanie, aby ś. każdy potomek jego obrzezował na znak obietnicy o Mesjaszu. Skar. <p. Obrzezać>

†**Obrzezowanie, a,** blm., czynność cz. **Obrzezować.**

†**Obrzezowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obrzezować ś.**

Obrzezywać, uje, ywał i **O. ś.** p. **Obrzezać.** L.

Obrzezywanie, a, blm., czynność cz. **Obrzezywać.** Sekl.

Obrzezywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obrzezywać ś.**

Obrzeźnik, a, lm. **i** *narzędzie wałkowate do wyciskania arabesków.* <Od Obrzezać>

Obrzeżać, a, ał p. **Obrzeżyć.**

Obrzeżanie, a, blm., czynność cz. **Obrzeżać.**

Obrzeże, a, a I. p. **Kołnierz. 2.** kol. = a) O. obręczy = *wyskok na obręczy wozu kolejowego, utrzymujący koło w torze,* rąbek obręczy, krysa obręczy. b) wog. *pierścień występujący na walcu, na kole.* <O + BRZEG>

†**Obrzeżek, żka,** lm. **żki** p. **Napletek.** <Od Obrzezać>

Obrzeżenie, a I. blm., czynność cz. **Obrzeżyć. 2.** lm. **a** *to, co obrzeża, brzeżek, lamówka, bramowanie, obwódka, rama:* Na przestrzeni kilkunastu mil kwadratowych w poetycznym obrzeżeniu rąbka morskiego. Pol. Odróżnić je tylko można po jasnopłowych obrzeżeniach. Szt.

Obrzeżka, i, lm. **i** blach. *rodzaj kowadła, kowadło obrzeżne.*

Obrzeżny I. [O.] *nadbrzeżny, otaczający brzeg:* Staw leżał martwy, przygnieciony mroczną gęstwą drzew obrzeżnych. Reym. **2.** lek. p. **Obrębny.** <O + Brzeżny, od Brzeg>

Obrzeżyć, y,ył, nied. **Obrzeżać** *otoczyć brzegiem, rąbkiem, oblamować, obramować, okolić:* Pochwa (liścia) jest na kraju błoniasto obrzeżona. Rost. Zapalały ś. lampy obrzeżające ulice, rozjaśniając głębie drzew. Korz. Pokład kredowy ostremi żebrami i malowniczemi przylądkami obrzeża wyspę. Pol. Bot.: Huba obrzeżona p. **Huba.** <O + Brzeżyć, od Brzeg>

Obrzeżyna, y, lm. **y** *granica, kres, brzeg, kraniec, skraj:* Drogi puste, błądząc, szukając niby portu, czyli schroniska, pod szaremi obrzeżynami nieba, jak rzeki w morze, wpadają w mglistą siność wielkich oddaleń. Orzesz. Trzody... obrzeżyny błonia usiały plamami pstremi. Orzesz. Wyszedł na obrzeżynę lasu. Orzesz. <O + BRZEG>

Obrzęd, u, lm. **y** p. **Obrząd.** <Ob + Rzęd>

†**Obrzęda, y,** lm. **y** p. **Obrząd:** W lesie tym smutne stoją bałwaniska, bez żadnej obrzędy. Chr.

× **Obrzędnie** przys. od **Obrzędny,** *obrzędowo:* Wojnę O. opowiadał. Kosz.

× **Obrzędność, i,** lm. **i** rz. od **Obrzędny:** Wszystkie niepożyteczne okazałości a. obrzędności mają być zaniechane. Dub.

× **Obrzędny** p. **Obrzędowy:** Czynią Panu obrzędne posługi. Przyb.

†**Obrzędownie** przys. od **Obrzędowny:** Eugienjusz Zygmunta w Rzymie koroną cesarstwa O. uraczył. Błaż.

†**Obrzędowny** p. **Obrzędowy:** Koronę i insze obrzędowne klejnoty w Gnieznie chowano. Błaż.

Obrzędowo przys. od **Obrzędowy:** Dudek stroi dziwne miny, chodzi O. po murawie. Dyg.

Obrzędowość, i, blm. rz. od **Obrzędowy:** Fałszywym jeno przeświadczeniem, że wszelkie innowacje należy ubrać w formę obrzędowości niezwykłej, zacierał dobre wrażenie. Rol.

Obrzędowy, †**Obrzędowny,** × **Obrzędny,** †**Obrządny** przym. od **Obrząd,** *ceremonjalny, uroczysty, rytualny:* Śpiewy obrzędowe... są po większej części wiernie, a niekiedy dosłownie z gminnej poezji wzięte. Mick. <Od Obrząd>

Obrzęk, u, lm. **i** lek. p. **Obrzęklina:** U królika w kilka godzin po zakażeniu laseczniki są już

w rozwoju i O. uformowany. Jent. P. **Guz.** <O+BRZĘK>

Obrzękać, a, ał p. **Obrzęknąć.**

Obrzękanie, a, blm., czynność cz. **Obrzękać.**

Obrzęklina, y, lm. **y,** ×**Obrzęklizna, Obrzęk, Obrzękłość, Obrzęknienie, Obrzęknięcie** *miejsce obrzękłe, opuchlina, puchlina, obrzmiałość, guz:* O. głowy, ręki. <Od Obrzękły>

×**Obrzęklizna, y,** lm. **y** p. **Obrzęklina:** Na jednym policzku miał obrzęklizną, pochodzącą od silnego jakiegoś uderzenia. Orzesz.

Obrzękłość, i, lm. **i** p. **Obrzęklina.**

Obrzękły *który obrzękł, opuchły, nabrzmiały, obrzmiały:* Obrzękła twarz pijaka *(=jakby nalana).*

Obrzęknąć, nie, nął a. **kł,** nied. **Obrzękać** *obrzmieć, nabrzęknąć, nabrzmieć, spuchnąć, opuchnąć, napuchnąć:* Twarz mu z pijaństwa obrzękła. <O+Brzęknąć, od BRZĘK>

Obrzęknienie, a, Obrzęknięcie l. blm., czynność cz. **Obrzęknąć.** **2.** lm. **a** p. **Obrzęklina.**

Obrzęknięcie, a, lm. **a** p. **Obrzęknienie** i **Obrzęklina.**

×**Obrzły** p. **Obrzazgły.** Sł. wil. <?>

Obrzmiałość, i, lm. **i** p. **Obrzęklina.** <Od Obrzmiały>

Obrzmiały, ×**Obrzmiany** *który obrzmiał, opuchły, spuchły, spuchnięty, obrzękły.* Przen.: Ogień grubszy w gęściejsze powietrze ś. stroi, to w wodę ziemia z wody obrzmiałej przystawa. Żebr. × Głos O.= *ociężały, gruby, chrapliwy:* Obrzmiałym tonem spytała mię, jeśli państwo będą? L. <Od Obrzmieć>

×**Obrzmiany** p. **Obrzmiały:** Wrzask przeraźliwy, huk O. Przyb.

Obrzmieć, eje, ał, nied. **Obrzmiewać** *obrzęknąć, opuchnąć, spuchnąć, nabrzmieć.* <O+Brzmieć>

Obrzmienie, a l. blm., czynność cz. **Obrzmieć.** **2.** lm. **a** lek. *chorobne powiększenie objętości danej części ciała, obrzmiałość, obrzęk, guz* (tumor, intumescentia): O. pozimnicze śledziony.

Obrzmiewać, a, ał p. **Obrzmieć.**

Obrzmiewanie, a, blm., czynność cz. **Obrzmiewać.**

[Obrzod, u, lm. **y]** p. **Obrząd.** <Z Obrząd>

[Obrzód, odu, blm.] p. **Brzad.** <p. Brzad>

Obrzucać, a, ał i **O. ś.** p. **Obrzucić.**

Obrzucanie, a, blm., czynność cz. **Obrzucać.**

Obrzucanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obrzucać ś.**

Obrzucenie, a l. blm., czynność cz. **Obrzucić.** **2.** lm. **a** węgl. *materjały, któremi stos został przy jego wypalaniu obłożony.*

Obrzucenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obrzucić ś.**

Obrzucić, i, ił, Orzucić, nied. **Obrzucać, Orzucać** l. *rzucając, oblepić a. obsypać:* O. kogo błotem, kamieniami. O. mur wapnem. Jakobym obrzucon zarzewiem, myślę, pocę ś., kręcę. Mick. Przen.: O. kogo obelgami, przekleństwami. Wszystka klątwa jego, jaką obrzucał konstytucjonalistów, da ś. do Targowiczan zastosować. Rol. **2.** przen. *obłożyć, otoczyć, okolić, obramować:* Razem z nią (z wodą) mienił ś. tęczowo cały krajobraz, niby obrzucony siatką z drogich kamieni i metalu. Sier. Czarny aksamitny płaszcz, obrzucony naokoło i na ramionach popielatym łuterkiem. Bał. *(=obszyty).* **3.** przen. *rzuciwszy, ogarnąć, objąć:* Spojrzeniem filuternym obrzuciła młodzieńca. Jeż. Pamiętam wyraz jej twarzy i oczów, któremi obrzuciła nieznajomego. Korz. Twarz jej matowej białości, obrzucona słabo i niejasno światłem, wychylała ś. z cieniów, jak Rembrandtowskie malowidło. Bał. **4.** *obszyć zrzadka przez wierzch, aby ś. brzegi nie strzępiły:* O. szew, kant. **5.** chir. p. **Okłóć.** **6.** myśl.: O. knieję = *obstawić obławą.* Korz. **7.** węgl.: O. stos = *obłożyć materjałami, utrudniającemi przystęp powietrza.* **O. ś. l.** *rzucając, obsypać ś., obłożyć ś.:* Niedźwiedź, kładąc ś. na zimowe legowisko, obrzuca ś. gałęziami. Sł. wil. **2.** †O. ś.=*rzucić ś., żachnąć ś., obruszyć ś., oburknąć ś., ofuknąć:* Bez przestanku nań dolegał, aż temi ś. słowy O. musiał: zaprawdę, że ś. osłowie lepiej mają, niż królowie. Kosz. <Ob+Rzucić>

!Obrzuszna, y, lm. **e** p. **Otrzewna.** <O+Brzuszny>

!Obrzusznia, i, lm. **e** p. **Otrzewna.**

Obrzut, u, lm. **y** l. †O. *rzucenie ś., obruszenie ś., oburzenie ś., fuk, ofuknięcie, ofuknięcie ś., gniew:* Nero, jakoby za niewolą papier w rękę wziąwszy, z obrzutem powiedział: radbym, abym pisać nie umiał. Kosz. **2.** ×O. *przedmiot, objekt,* ×przedrzut, ×obmiot: Hersylja, nad którą nic w świecie nie widzi, Hersylja jednym obrzutem jego myśli. Stasz. **3.** ×O. *to, co służy do okrycia czego zlekka:* Liście, będące strojnym obrzutem i wypełnieniem korony. Sł. wil. <Ob+RZUT>

Obrzutka, i, lm. **i** mul. *wapno, cement i t. p., któremi obrzucono mur,* narzutka, narzut. <Ob+RZUT>

†**Obrzutność, i,** blm. *obżarstwo.* Glosy w. XV.

†**Obrzyd, u,** lm. **y** p. **Obrzydliwość:** A babożeń ten miły jako ś. obrzydu nie obawiał? Gawiń. Snują ś. w mych oczach do obrzydu. Chr. Jakie sobie igraszki niewiasta bez wstydu stroi z tego ludzkiego i swego obrzydu. Jabł. <O+BRZYD>

†**Obrzyda, y,** lm. **y** p. **Obrzydliwość:** Czasem brzemienne O. pokarmów napadnie, iż przez czas długi mało co jedzą. Cziach. Parszywy członek niemałą obrzydę czyni ciału. Rej. <p. Obrzyd>

×**Obrzydać, a, ał** *brzydnąć.*

×**Obrzydanie, a,** blm., czynność cz. **Obrzydać.**

Obrzydle przys. od **Obrzydły.**

Obrzydlec, lca, lm. **lce, Brzydłorzecznia, Orzech obrzydły** bot. (jatropha) *roś. z rodziny wilczomleczowatych.* Gatunek: O. manjok (j. manihot), *zwany przez krajowców amerykańskich* kasawą. <Od Obrzydły>

Obrzydliwie przys. od **Obrzydliwy.**

Obrzydliwiec, wca, lm. **wcy** *człowiek obrzydliwy, szkaradnik, brzydal:* Nikt mnie przecież nie przymusi, żebym szła za tego obrzydliwca. Bał. <Od Obrzydliwy>

Obrzydliwość, i l. blm.=a) rz. od **Obrzydliwy,** *wstrętność:* O. twarzy, postępku. b) a. **Obrzydzenie, †Obrzyd, †Obrzyda** *wstręt, odraza, abominacja:* Nudny aż do obrzydliwości. Nie móc patrzeć na co bez obrzydliwości. Mieć O. do czego. O. mię bierze, gdy patrzę na nieczysto utrzymane mieszkanie. O. od mięsa. Kras. Mieć kogo w obrzydliwości. **2.** lm. **i**=a) *rzecz obrzydliwa:* Za obrzydliwością sodomską idzie. Troc. Popełniać obrzydliwości. Sł. wil. b) *człowiek obrzydliwy, szkaradzieństwo, paskudztwo, brzydota.* **3.** blm. a. ×**Obrzedliwość** *wstręt do jadła, brak apetytu.* <Od Obrzydliwy>

Obrzydliwy, Obrzydły, †Obrzydny l. *wstrętny, odrażający, obmierzły, przemierzły, ohydny, abominacyjny:* Popsowali ś. i obrzydliwemi ś. stali w zabawach swoich. Wuj. O. gad. Mick. Satyr,

ten dziw O. Lubom. Ta to sprawa przyczyną, żeś mi obrzydliwa. Hul. **2.** × O. *skłonny do brzydzenia ś. byle czym.* <O + BRZYD>

Obrzydłacha, y, lm. **y, Krucha jagoda** bot. (paederia) *roś. z rodziny marzanowatych.* <? Od Obrzydły>

Obrzydłość, i, lm. **i** rz. od **Obrzydły,** *obrzydliwość:* Ustanie ofiara i będzie w kościele O. spustoszenia. Wuj. Przestąpił Juda, a O. stała ś. w Izraelu. Wuj. Nie ofiarujcież więcej ofiary próżno... kadzenie jest mi obrzydłością, bo ręce wasze pełne są krwi. Wuj. O. zepsucia. Gosz.

Obrzydły I. p. **Obrzydliwy:** Nad takim uporem i obrzydłym głupstwem kto ś. nie zdumieje? kto nie zapłacze? Skar. Gdy ś. coraz wzmaga złość jego obrzydła. Kras. Rozlegał ś. cichy, bezmyślny O. głos. Żer. **2.** bot.: Orzech O. p. **Obrzydlec.** <O + BRZYD>

Obrzydnąć, dnie, dł *stać ś. obrzydłym, obmierznąć, zbrzydnąć:* Już mi życie obrzydło. Obrzydły mi próżności świata. Troc. W końcu ludziom i sobie obrzydłem. Mick. <O + Brzydnąć>

Obrzydnięcie, a, blm., czynność cz. **Obrzydnąć.**

† **Obrzydność, i,** lm. **i** rz. od **Obrzydny,** *obrzydliwość.*

† **Obrzydny** p. **Obrzydliwy:** Niebiosa nie są czyste przed oblicznością boską; tym więcej O. człowiek. Leop.

Obrzydzać, a, ał p. **Obrzydzić.**

Obrzydzanie, a, blm., czynność cz. **Obrzydzać.**

Obrzydzenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Obrzydzić. 2.** p. **Obrzydliwość:** O. komu czynić. Troc. O., sprzykrzenie sobie życia, wyżej rozwinięte, przechodzi w obłęd samobójczy. Prawa skrucha zamyka w sobie O. grzechu. Skar.

Obrzydzić, i, ił, nied. **Obrzydzać** *robić obrzydliwym, zbrzydzić, obmierzić, zohydzić:* O. sobie potrawę *(= stracić do niej gust, apetyt).* Nudnym wykładem obrzydza dziecku naukę. <O + Brzydzić>

Obrzygać, a, ał, Orzygać *rzygając, owalać rzygowinami:* O. pościel, podłogę. <Ob + Rzygać>

Obrzyganie, a, blm., czynność cz. **Orzygać.**

† **Obrzym, a,** lm. **y, [Obrzym]** p. **Olbrzym:** O mocnyż to był anioł, o srogiż to był O. nad wszytkimi mocarzami świata tego. Rej. Piorunem strasznym obrzymy pobite. Sęp. Nie jest tak prędki O. niewściągniony. Kochan. <por. Czes. Obr, zap. od nazwy ludu Awarów>

† **Obrzymica, y,** lm. **e** forma ż. od **Obrzym,** *olbrzymka.* Km. <Od Obrzym>

† **Obrzymski** przym. od **Obrzym;** † **Obrzemski,** *olbrzymi:* Z plemienia obrzymskiego obrał Krystofa świętego. Pśń. Wylicza dalej pojedyńczych ludzi, których pożyła: mądrego Salomona, obrzymskiego Wietrzycha. P. Sand. <Od Obrzym>

Obrzynacz, a, lm. **e I.** a. † **Obrzezacz** *ten, co obrzyna:* O. dukatów. **2.** *narzędzie do obrzynania:* O. introligatorski. <Od Obrzynać>

× **Obrzynaczka, i,** lm. **i** forma ż. od **Obrzynacz.**

Obrzynać, a, ał i **O. ś.** p. **Oberznąć:** Tylko nam swobody dawne obrzyna i niewolą grozi. Krasz. <Ob + *Rzynać, od Rznąć z Rzznąć, RZAZ/RZZ/RAZ>

Obrzynanie, a, blm., czynność cz. **Obrzynać:** Łakomstwo obrzynania i uskąpiania złota. L. O. bydła, ciołków, baranów. Haur *(= miszenie, trzebienie, czyszczenie).*

Obrzynanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obrzynać ś.**

Obrzynek, nka, lm. **nki I.** *to, co oberżnięto, obrzezek, obcinek, okrawek, skrawek:* Obrzynki papieru. **2.** a. **Odrzynek** *kawał drzewa oderżnięty, odpiłowany.* **3.** [O.] = a) pog. *Żyd.* b) *przezwisko mieszczanina:* Ty, obrzynku! c) w lm. *część butów, pozostająca po odcięciu cholew.* <Od Obrzynać>

Obrzynkowy przym. od **Obrzynek:** Tektura obrzynkowa *(= zrobiona z obrzynków innych tektur).*

[Obrzyzg, u, blm.] p. **Obrzazg.** <O + BRZYZG>

Obrzyzgać, a, ał p. **Obrzazgnąć.**

Obrzyzganie, a, blm., czynność cz. **Obrzyzgać.**

Obrzyzgły p. **Obrzazgły.**

Obrzyzgnąć, nie, nął p. **Obrzazgnąć.** <O + *Brzyzgnąć, od BRZYZG>

Obrzyzgnienie, a, blm. p. **Obrzyzgnięcie.**

Obrzyzgnięcie, a, blm., **Obrzyzgnienie** czynność cz. **Obrzyzgnąć.**

[Obsac, a, lm. **e]** p. **Obcas.** <Nm. Absatz>

Obsaczać, a, ał i **O. ś.** p. **Osaczyć.**

Obsaczanie, a, blm., czynność cz. **Obsaczać,** *osaczanie.*

Obsaczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obsaczać ś.**

Obsaczenie, a, blm., czynność cz. **Obsaczyć.**

Obsaczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obsaczyć ś.**

Obsacznik, a, lm. **cy** *ten, co obsacza:* Zaraz obsaczniki, chytre nasłał szpiegi. Mick. <Od Obsaczyć>

Obsaczyć, y,ył i **O. ś.** p. **Osaczyć:** Nie dostrzegł odrazu niebezpieczeństwa i nie dostrzegał go wtedy nawet, kiedy go już ono dokoła obsaczyło. Jeż. Obsaczony w koło przez zdradę. Hoł. Szuka sposobu, jakby razem O. i ułowić obu. Mick. <Ob + *Saczyć, od SOK/SAK>

Obsada, y, lm. **y I.** blm. = a) *obsadzenie, obsadzanie:* O. roli w sztuce teatralnej = *wyznaczenie osoby, mającej grać rolę, powierzenie komu danej roli.* O. katedry uniwersyteckiej. Usunięcie księcia od dotychczas wykonywanego prawa obsady *(= obsadzania posad, wyznaczania urzędników).* b) *ogół osób, któremi obsadzono dane stanowiska:* O. sztuki teatralnej *(= ogół osób, którym powierzono role w danej sztuce).* O. stanowisk w jakiej instytucji *(= osoby zajmujące posady).* Domyśliłem ś., że to już nowa O. T. K. *(= personel urzędniczy).* **2.** *trzonek, oprawa:* O. noża, piłki. **3.** bud. *futro, futryna, rama osadzona w murze:* O. okienna, drzwiowa. **4.** karc. (w grze w winta) *młódki przy figurze.* **5.** kol.: O. zderzaka (bufora) = *pochwa, gilza, w której zderzak chodzi.* **6.** tok. *przyrząd z dwoma otworami na jednej osi, z których w jeden wbija ś. przedmiot, mający ś. obtoczyć, a drugi wchodzi na szpindel,* in. futro, × dorń, × uchwyt. <Ob + SIAD/SAD>

Obsadka, i, lm. **i I.** a. **Obsadzka** *laseczka, rączka, w którą ś. obsadza pióro stalowe w celu pisania nim.* **2.** chir.: O. do flejtuszków. O. żegadłowa a. × imadło żegadłowe, × żżeradłowe, × żegadlnica. <Od Obsada>

Obsadnik, a, lm. **i** druk. p. **Sztabik.** <Ob + SIAD/SAD>

Obsadny I. *gęsty, ścisły i tęgi:* Żyto obsadne. Owies O. **2.** karc.: Gra obsadna = *dążąca do pozostawienia przeciwnika bez należytej liczby lew.*

Obsadzać, a, ał i **O. ś.** p. **Obsadzić.**

Obsadzanie, a, blm., czynność cz. **Obsadzać.**

Obsadzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obsadzać ś.**

Obsadzenie, a, blm., czynność cz. **Obsadzić.**

Obsadzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obsadzić ś.**

Obsadzić, i, ił l. p. **Osadzić**: a) O. co drzewami. b) Choć ubogi i obsadzony dziećmi, stary był sumienny i bezinteresowny. Krasz. *(= otoczony, obarczony).* c) Gdzieś może sarnę obsadził w parowie. Syrok. *(=osadził, wstrzymał).* **2.** *zająć, zapełnić kim:* O. posadę, role. Adwokatura jest nadzwyczaj obsadzona. **3.** [O.] *dać posadę.* **4.** karc. *nie dać wziąć potrzebnej liczby lew, obłożyć:* O. kogo bez dwuch (lew). **5.** kraw. *obszyć w starej sukni rękawy nową podszewką.* **O. ś. l.** p. **Osadzić**: Na starość jakąś ś. przyjaciółką obsadził. Kaczk. **2.** [O. ś.] *wydać więcej pieniędzy, niż można, wyekspensować ś.* <Ob + Sadzić>

Obsadzisty *tęgo zbudowany, krępy, przysadzisty, korpulentny:* Obsadzista panna. <Od Obsadzić>

Obsadzka, i, lm. **i l.** p. **Obsadka. 2.** †O. a. †**Obseczka** *legumina (potrawa obiadowa).* Troc. **3.** *ciąg kamieni wzdłuż drogi bitej a. brukowanej, wbitych po obu jej stronach, oddzielający drogę do jazdy od jej pobocznych chodników.* <Od Obsadzić, Obsada>

[Obsanąć, nie, nął] *ofuknąć, oburknąć, obruszyć ś. na kogo.* <Ob + *Sanąć ?>

[Obsanięcie, a, blm.] czynność cz. **Obsanąć.**

[Obsapać, a, ał, nied. **Obsapywać]** *okopać [sapą], motyką:* O. kukurudzę, ziemniaki. <Ob + *Sapać, od Sapa>

[Obsapanie, a, blm.] czynność cz. **Obsapać.**

[Obsapywać, uje, ywał] p. **Obsapać.**

[Obsapywanie, a, blm.] czynność cz. **Obsapywać.**

Obsączać, a, ał p. **Obsączyć.**

Obsączanie, a, blm., czynność cz. **Obsączać.**

Obsączenie, a, blm., czynność cz. **Obsączyć.**

Obsączyć, y,ył, nied. **Obsączać** *osuszyć przez wysączanie:* O. grunt *(= zdrenować).* <Ob + Sączyć>

[Obsechnąć, chnie, chnął a. **chł]** *obeschnąć.* <Ob + Sechnąć = Schnąć>

[Obsechnięcie, a, blm.] czynność cz. **Obsechnąć,** *obeschnięcie.*

†**Obseczka, i,** lm. **i** p. **Obsadzka.** Troc. <?>

×**Obsedować, uje, ował** *oblegać, opadać; nalegać, obligować:* Ciekawe panie obsedowały go, aby ś. czegoś o konkluzji romansu dowiedzieć. Byk. Obsedował prośbami nieboszczyka. Krasz. <Łć. obsidere>

×**Obsedowanie, a,** lm. **a,** ×**Obsesja** czynność cz. **Obsedować.**

[Obserbować, uje, ował] p. **Obserwować.** <p. Obserwować>

[Obserbowanie, a, blm.] czynność cz. **Obserbować,** *obserwowanie.*

[Obsermować, uje, ował] p. **Obserwować.** <p. Obserwować>

[Obsermowanie, a, blm.] czynność cz. **Obsermować,** *obserwowanie.*

×**Obserwa, y,** blm., ×**Obserwancja** *obserwowanie, przestrzeganie, zachowanie:* Z należytą ten akt odprawiono obserwą. Troc. I lepsze prawa będą i w większej obserwie. L. Jest u Turków w obserwie, że za każdą głowę płacą swym żołnierzom. Dyak. *(=w zwyczaju).* <Od Obserwować>

Obserwacja, i, lm. **e l.** *spostrzeganie, spostrzeżenie, śledzenie wzrokiem,* bł. *postrzeganie, wypatrywanie, dopatrywanie, badanie:* Obserwacje astronomiczne, meteorologiczne. O. gwiazd. Robić nad czym obserwacje. Postawić kogo na obserwacji. Stać na obserwacji. Sł. wil. Wziąć kogo, co pod obserwację. **2.** ×O. *nadzór, dozór, ochrona:* Wziąłem z sobą trzydziestu ludzi, stojących w obserwacji działa. **3.** ×O. *uwaga, wskazanie, przestroga:* Zrobić komu obserwację. Sł. wil. **4.** [O. a. **Obserwacyja, Obserwancja**] *poważanie, poszanowanie, zachowanie.* <Łć. observatio>

[Obserwacyja, i, lm. **e]** p. **Obserwacja.**

Obserwacyjny przym. od **Obserwacja:** Umysł O. = *spostrzegawczy, badawczy.* Luneta obserwacyjna. Szkło obserwacyjne. Korpus O. = *oddział wojska, stojący w pogotowiu podczas walki sąsiednich mocarstw.* <Od Obserwacja>

×**Obserwancja, i,** blm. **l.** p. **Obserwa.** Sł. wil. **2.** *przyrzeczenie, ślub, zobowiązanie; stałość, wierność:* Starościanka dochowuje obserwancji swojej Andrzejowi. Sienk. **3.** *reguła zakonna:* Zakonnica u panien Karmelitanek we Lwowie, dawnej obserwancji przeorysza. Nies. **4.** [O.] p. **Obserwacja.** <Łć. observantia>

×**Obserwanda, ów,** blp. *materjał do obserwacji, zjawiska lub przedmioty, nad któremi mają ś. robić a. należy, można robić obserwacje.* Sł. wil. <Łć. observanda, lm.>

Obserwant, a, lm. **ci l.** a. **Obserwator** *pedant, skrupulat w obserwowaniu praw, przepisów, przykazań świeckich a. kościelnych; człowiek ściśle obserwujący zwyczaje:* Czci boskiej i religji O. **2.** a. **Obserwantyn** *zakonnik reguły mniejszej św. Franciszka, Minoryta, Bernardyn:* Obserwantów u nas Bernardynami nazywają. Skar. <Z Łć. observans, 2 pp. -ntis = obserwujący>

Obserwantka, i, lm. **i** forma ż. od **Obserwant; Obserwatorka:** Wielka O. postów, etykiety salonowej.

×**Obserwantyka, i,** blm. ir. a. pog. *surowe a. pedantyczne trzymanie ś. obserwacji, wyłączne zaufanie do danych obserwacji:* Pogardzona przez autora dotychczasowa empiryczna O. Spas. <Od Łć. observans, 2 pp. -ntis>

Obserwantyn, a, lm. **i** p. **Obserwant.**

Obserwantyzm, u, blm. *ścisłość w postrzeganiu czynności drugich; pochwała lub nagana zdrożności.* Sł. wil.

Obserwator, a, lm. **rzy l.** *ten, co obserwuje:* O. zjawisk przyrodzonych. O. ciał niebieskich. Nie mogę być obojętnym obserwatorem gwałtu i niesprawiedliwości *(= widzem, świadkiem).* **2.** p. **Obserwant:** O. etykietalnych zwyczajów. <Łć. observator>

Obserwatorjum, w lp. nieod., lm. **a, ów l.** O. astronomiczne, **Dostrzegalnia,** ×**Gwiazdarnia,** ×**Gwiaździarnia,** ×**Gwiazdziarnia,** ×**Gwiazdopatrznia,** ×**Gwiazdopatrza,** ×**Gwiazdouważnia** *budowla, miejsce przeznaczone do obserwacji astronomicznych, zaopatrzone w potrzebne do tego celu narzędzia:* O. do dostrzeżeń meteorologicznych = *O. meteorologiczne, stacja meteorologiczna.* **2.** *strażnica, czatownia:* Na granicach istniały komory, przykomorki i obserwatorja celne. T. K. <Niby Łć., z Łć. observare>

Obserwatorka, i, lm. **i** forma ż. od **Obserwator.**

Obserwatorski przym. od **Obserwator.**

Obserwować, uje, ował, [Obserbować, Obsermować] l. *robić obserwacje, przypatrywać ś., uważać, badać, mieć na oku:* Przez szkła obserwują gwiazdy. L. O. ruchy ciał niebieskich. O. poruszenia wojsk nieprzyjacielskich. **2.** *zachowywać co, przestrzegać czego, obchodzić co, trzymać ś. czego:* O. posty, zwyczaje. O. święto *(= święcić).* **3.** [O. kogo] = *mieć kogo w zachowaniu, czcić, poważać, szanować:* Przecież oni ś. z Maciejem sielnie (= bardzo) obserwują. Reym. <Łć. observare>

Obserwowanie, a, blm., czynność cz. **Obserwować.**

I. × **Obses, a** a. **u,** lm. **y** p. × **Obces.**
2. × **Obses** przys. p. **Obcesowo.**
× **Obsesem** przys. p. **Obcesowo.**
× **Obsesja, i,** lm. **e** p. **Obsedowanie:** Król dał ś. uwieść obsesjom kniazia Glińskiego. Krasz. <Łć. obsessio>

Obsiać, eje, ał, Osiać, nied. **Obsiewać, Osiewać I.** *zasiać dokoła, na wszystkie strony:* O. pola. O. grzędę makiem, kukurudzą. Sł. wil. Gwiazd na niebie, jak obsiał. Przen.: *usiać, obsypać, upstrzyć czym:* Niebo gwiazdami obsiane. Wzgórze obsiane przez chaty. Sienk. × Dusza trwogą obsiana. L. *(= opadnięta).* **2.** O. kogo = *O. czyje pole:* Gromada cię oborze, obsieje. **3.** *siejąc, ominąć, opuścić:* Obsieli zagon w pszenicy. Sł. wil. Strzeż ś., abyś, siejąc, nie obsiał. Sł. wil. **O. ś.** *poobsiewać swoje pola:* Jegomość oborał ś. i obsiał. Jeż. <Ob + Siać, SIE/SIA>

Obsiadać, a, ał p. **Obsiąść.** <Ob + Siadać>
Obsiadanie, a, blm., czynność cz. **Obsiadać.**
Obsiadły I. *którego obsiedli:* Król młody, samemi pochlebcy O. Stasz. Stada koni, hordami rycerzy obsiadłe. Krasiń. **2.** × O. *który obsiadł, osiadły:* O. na roli.

× **Obsiadywać, uje, ywał** p. **Obsiąść:** Poezję życia czerpał z rodzinnego ogniska, coraz liczniej obsiadywanego małemi podrastającemi dziećmi. Orzesz.
× **Obsiadywanie, a,** blm., czynność cz. **Obsiadywać.**
Obsianie, a, blm., czynność cz. **Obsiać.**
Obsiąkać, a, ał p. **Obsiąknąć.** <Ob + Siąkać, SIĘK/SIĄK>
Obsiąkanie, a, blm., czynność cz. **Obsiąkać,** *osiąkanie.*
Obsiąknąć, knie, knął a. **kł** p. **Osiąknąć.** <Ob + Siąknąć>
Obsiąknięcie, a, blm., czynność cz. **Obsiąknąć,** *osiąknięcie.*

Obsiąść, siądzie a. **siędzie, siadł,** × **Obsieść,** nied. **Obsiadać,** × **Obsiadywać I.** *siąść dokoła; siadszy, otoczyć, oblec, okryć:* [Na wysokiej jedli ptaskowie obsiedli]. Nieprzyjaciel pobliższe góry i szlaki obsiada. Troc. Skoro też żniw odprawimy, komin w koło obsiądziemy. Kochan. A gdy kochane obsiądą nas dzieci, jak słodko każda godzina uleci. Niem. Muchy cukier obsiadły *(= opadły).* Zebranie złościwych obsiadło mię. Wr. Słudzy nawet i poddani nasi obsiedli nas byli, jak owad sprośny. Wor. Przen.: *otoczyć, okolić, objąć:* A lasy rozległe brzegi obsiadły wokoło. Gosz. **2.** przen. *oblec, opaść, opanować, dawać ś. we znaki dokoła:* Obsiedli go dłużnicy. Familja go obsiadła, czyhając na spadek. Obsiadły go złe myśli. Jord. Dzieci go obsiadły *(= ma liczne potomstwo, siedzące mu na karku).* Nędza, bieda go obsiadła. **3.** *siadszy, okryć:* Obszerne, wysokie komnaty, obsiadły kurz i pajęczyna. Bał. **4.** *zasiadszy, pozasiadawszy, objąć, opanować:* Obsiadł królestwo, państwo. Troc. Wszystko to posłowało i nadto obsiadało urzędy powiatowe pisarzy, podkomorzych i t. d. Rol. Trzech tylko familje trony obsiadły: Ptolomeusza w Egipcie, Seleuka w Syrji, Antygona w Macedonji. Lel. **5.** O. konia = *dosiąść:* Konia trzeba dobrego, więc chyba coś z młodzieży obsiadanego. Krasz. Przen.: O. kogo = *osiodłać, pozbadnąć, zawojować, opanować, ujarzmić:* Żona go obsiadła. <Ob + Siąść>

Obsiec, siecze, siekł, Obsiekać, Osiec, nied. **Obsiekać, [Obsiekować], Osiekać I.** *obciąć, obrąbać, ociosać:* Gałązki, które krzywo wyrostą, mają być obsiekane. Trzyc. Nogi mu ucięli, język urznęli i tak obsiekanego odeszli. Skar. O. komu skrzydła, to jest odjąć swawolą. Mącz. *(= przyciąć komu skrzydeł, wziąć go krótko).* **2.** myśl. *zamknąć otwór za zwierzęciem, które zostało wpędzone w miot, aby mu odciąć odwrót.* **O. ś.** *obsiepać ś., obszarpać ś., obedrzeć ś., ostrzępić ś.:* Podszewka ś. obsiekała. <Ob + Siec>
Obsieczenie, a, blm., czynność cz. **Obsiec.**
Obsieczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obsiec ś.**

Obsiekać, a, ał i **O. ś.** p. **Obsiec.** <Ob + Siekać>
Obsiekanie, a, blm., czynność cz. **Obsiekać.**
Obsiekanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obsiekać ś.**
Obsiekany I. *którego obsiekano, obsieczony.* **2.** *który ś. obsiekał:* Obsiekana podszewka wyglądała z pod spodu. Gaw.
[Obsiekować, uje, ował] p. **Obsiec.**
[Obsiekowanie, a, blm.] czynność cz. **Obsiekować.**

Obsiepać, pie, pał, nied. **Obsiepywać I.** *ostrzępić brzeg tkaniny.* **2.** [O.] *stratować, zbić, stargać, starmosić, stratować dokoła:* Obsiepali mi bydłem zboże w polu. **3.** [Obsiepywać] *pierwszy raz zaprzęgać, przyuczać konia a. wołu do zaprzęgu; oprzęgać, ujeżdżać.* **O. ś.** (o tkaninie) *obsiekać ś., ostrzępić ś., obedrzeć ś., obszarpać ś.:* Podszewka mi ś. u dołu obsiepała. <Ob + Siepać>
Obsiepanie, a, blm., czynność cz. **Obsiepać.**
Obsiepanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obsiepać ś.**
Obsiepywać, uje, ywał p. **Obsiepać.**
Obsiepywanie, a, blm., czynność cz. **Obsiepywać.**
Obsiepywanie się, a ś., blm., czynność **Obsiepywać ś.**
× **Obsieść, siądzie** a. **siędzie, siadł** p. **Obsiąść.** <Ob + Sieść>

Obsiew, u, lm. **y, Obsiewek, Obsiewka I.** *obsianie, obsiewanie:* W czasie obsiewu pola. Sł. wil. **2.** *miejsce niezasiane przypadkiem, ominięte wśród zasianej roli:* Kiedy żyto zaczęło obchodzić, znalazło ś. kilka obsiewów. <Ob + Siew>
Obsiewacz, a, lm. **e, Osiewacz** *ten, co obsiewa.* <Od Obsiewać>
Obsiewać, a, ał i **O. ś.** p. **Obsiać.** <Ob + *Siewać, SIE>
Obsiewanie, a, blm., czynność cz. **Obsiewać,** *obsiew.*
Obsiewanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obsiewać ś.**
Obsiewek, wku, lm. **wki** p. **Obsiew.** <Od Obsiew>
Obsiewiny, in, blp., **Obsiewki I.** *przesiewki, opełki, pośład, wysiewki.* Kn., Włod. **2.** *zabawa z powodu ukończenia siewu.*
Obsiewka, i, lm. **i I.** p. **Obsiew. 2.** w lm. p. **Obsiewiny. 3.** ogr. = a) *brzeg grzędy kwiatowej.* b) *kwiat posiany na brzegu grzędy kwiatowej.* <Od Obsiew, Obsiewać>
Obsiewkowy ogr. przym. od **Obsiewka:** Rośliny, kwiaty obsiewkowe. Jank.
Obsiewny przym. od **Obsiew; Osiewny** = a) *zdatny do siewu, którym siejąc:* Zboże obsiewne. b) *zdatny pod zasiew, na którym siać można:* Pola obsiewne. <Ob + Siewny>
† **Obsięgać, a, ał** *dochodzić, wynosić, mieć w objętości:* Okrążek jego około trzydzieści łokci obsięgał. Leop. <Ob + Sięgać>

†**Obsięganie, a,** blm., czynność cz. **Obsięgać.**
Obsikać, a, ał p. **Osikać.** <Ob + Sikać>
Obsikanie, a, blm., czynność cz. **Obsikać.**
Obsiusiać, a, ał dziec. p. **Osiusiać.** <Ob + Siusiać>
Obsiusianie, a, blm., czynność cz. **Obsiusiać,** *osiusianie.*
[**Obsiwka, i,** lm. **i**] p. **Obszewka.** <Sł. lud., zam. Obszewka, Ob + SZEW>
[**Obsiwkarka, i,** lm. **i**] forma ż. od **Obsiwkarz.**
[**Obsiwkarz, a,** lm. **e**] p. **Obszywkarz.** <Od Obsiwka>
[**Obskacać, a, ał, Obskocać**] *okładać węglami żarzącymi, zarzewiem:* Kucharczyk (w piekle) kotły obskacał. <?>
[**Obskacanie, a,** blm.] czynność cz. **Obskacać.**
×**Obskakać, a, ał** p. **Obskoczyć.** L. <Ob + Skakać>
×**Obskakanie, a,** blm., czynność cz. **Obskakać,** *obskoczenie.*
Obskakiwać, uje, iwał p. **Obskoczyć:** Mały, cienki, mizerny, a silny pomimo to, a rozjuszony, sprężysty i obskakujący mię dokoła. Orzesz.
Obskakiwanie, a, blm., czynność cz. **Obskakiwać.**
†**Obskakować, uje, ował** p. **Obskoczyć.** Błaż. <Od Obskakać>
†**Obskakowanie, a,** blm., czynność cz. **Obskakować,** *obskakiwanie.*
[**Obskazować, uje, ował**] *obmawiać.* <Ob + Skazować>
[**Obskazowanie, a,** blm.] czynność cz. **Obskazować,** *obmawianie, obmowa.*
[**Obski**] p. **Obcy:** O. król. <Now. z Obcy>
[**Obskocać, a, ał**] p. **Obskacać:** (Córka) grápkę obskocała.
[**Obskocanie, a,** blm.] czynność cz. **Obskocać.**
Obskoczenie, a, blm., czynność cz. **Obskoczyć.**
Obskoczyć, y,ył, Oskoczyć, ×**Obskakać,** nied. **Obskakiwać, Oskakiwać,** †**Obskakować I.** *skacząc, obejść:* Obskoczył to miejsce na jednej nodze. Troc. **2.** *skacząc, biegnąc, otoczyć; opaść:* Psy obskoczyły go i na piersi mu ś. wspinać poczęły. Jeż. Kolumna (wojska) została rozerwana na kilka części, a każda z nich obskoczona. Żer. Obskoczyli go nieprzyjaciele. Troc. Obskoczono go zewsząd. Troc. Idzie... aż zbójcy obskoczą dokoła. Mick. <Ob + Skoczyć>
Obskrobać, bie, bał p. **Oskrobać.** <Ob + Skrobać>
Obskrobanie, a, blm., czynność cz. **Obskrobać,** *oskrobanie.*
Obskrobywać, uje, ywał p. **Oskrobać.**
Obskrobywanie, a, blm., czynność cz. **Obskrobywać.**
Obskubać, bie, bał p. **Oskubać:** Obskubię Turka, jak kuropatwę. Rog. <Ob + Skubać>
Obskubanie, a, blm., czynność cz. **Obskubać,** *oskubanie.*
Obskubywać, uje, ywał p. **Oskubać:** Wy dzisiaj z waszemi bohaterami obchodzicie ś., jak ciekawe dzieci z zabawkami: obskubujecie, szarpiecie, dłubiecie, aby ś. dowiedzieć, co tam w środku. Bał.
Obskubywanie, a, blm., czynność cz. **Obskubywać,** *oskubywanie.*
[**Obskulać, a, ał**] *okrążać, otaczać, obchodzić:* Złodzieje obskulali dóm. <Ob + Skulać>
[**Obskulanie, a,** blm.] czynność cz. **Obskulać.**
Obskurant, a, lm. **ci I.** *nieprzyjaciel oświaty, prawdy.* **2.** *nieuk, człowiek ciemny, wstecznik.* <Łć. obscurans, 2. pp. -ntis dosł. = zaciemniający
Obskurantka, i, lm. **i** forma ż. od **Obskurant.**
Obskurantyzm, u, blm. **I.** ×O. *dążność do zakrywania, zasłaniania:* Teraz już nawet na Wschodzie ten O. twarzy nie jest w modzie. Słow. **2.** *dążność przeciwna oświacie, usiłowanie przyćmienia światła nauk, prawdy.* **3.** *nieuctwo, ciemnota umysłowa, wsteczność.* <Od Obskurant>
!**Obskurnie** gm. przys. od **Obskurny:** Wyglądać O.
!**Obskurność, i,** blm. gm. rz. od **Obskurny.**
!**Obskurny** gm. *niepoczesny, nędzny, lichy, niepozorny, ciemny, prostaczy, zakazany = dziwnie zły a. głupi:* Obskurna mieścina. O. obiad, humor, papieros. Obskurna pogoda. Finanse były reprezentowane nie przez tuzów, ale przez onych obskurnych lichwiarczyków. Byk. <Łć. obscurus = ciemny>
†**Obskuść, bie, bł** p. **Oskubać:** Brodę mu ze wszystkim obskubli. Kłok. <Ob + Skuść, SKUB>
[**Obsławić, i, ił**] *wysławić:* To was pochwalimy, przed ludziami was obsławimy. Pśń. <Ob + Sławić>
[**Obsławienie, a,** blm.] czynność cz. **Obsławić,** *osławienie.*
Obsłona, y, lm. **y** p. **Osłona:** Białe lice i obsłony, jako śnieg po Nowym Roku. Mick. Zdr. **Obsłonka.** <Ob + SŁON>
×**Obsłonica, y,** lm. **e** p. **Osłona:** Gdy z chmurnych błyska obsłonie, modlę ś., lecz nie proszę o nic. Słow. <Od Obsłona>
Obsłonka, i, lm. **i I.** p. **Obsłona:** Oczy szkląco-czarne, okryte jakąś przeźroczystą obsłonką. Zach. Najrańszy kwiatek, pierwiosnek, błysnął ze złotych obsłonek. Mick. Odkopała dziecko o północy... pocałowała w usteczek korale i znów włożyła do trupich obsłonek. Słow. **2.** piw. *łupinka, plewa.* <Od Obsłona>
Obsłuchać, a, ał, nied. **Obsłuchiwać** *wysłuchać dokoła, ze wszystkich stron; słuchając, zbadać wszechstronnie:* Obsłuchano podziemne kucie. Pol. O. chorego. Obsłuchiwać chorego = *auskultować.* **O. ś.** i **Osłuchać ś.,** nied. †**Obsłuchować ś.,** †**Osłuchować ś. I.** *nasłuchać ś.:* Chłopię obsłuchiwało ś. rozmów, które niebardzo były nauczające dla dziecka. Kaczk. **2.** *słuchając, otrzaskać ś., oswoić ś.* **3.** *obijając ś. często o uszy, nie razić więcej:* Obsłucha ś. to słowo. <Ob + Słuchać>
Obsłuchanie, a, blm., czynność cz. **Obsłuchać.**
Obsłuchanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obsłuchać ś.,** *osłuchanie ś.*
Obsłuchiwać, uje, iwał i **O. ś.** p. **Obsłuchać.**
Obsłuchiwanie, a, blm., czynność cz. **Obsłuchiwać.**
Obsłuchiwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obsłuchiwać ś.**
†**Obsłuchować się, uje ś., ował ś.** p. **Obsłuchać.**
†**Obsłuchowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obsłuchować ś.**
Obsługa, i, lm. **i I.** *obsługiwanie, obsłużenie, usługa, posługa:* Wziął go do swojej obsługi. Kaczk. Tam mieściła ś. stara kobiecina, trudniąca ś. obsługami, i wyrobnik jakiś z żoną. Bał. Szybka O. **2.** *pracownicy zajęci około czego, służba:* O. pieca. O. walców. O. pociągu kolei żelaznej. O. hotelowa. Osada składała ś. z majtków i obsługi kuchennej. <Ob + SŁUG>
×**Obsługacz, a,** lm. **e** *posługacz, służący.*
×**Obsługaczka, i,** lm. **i** forma ż. od **Obsługacz:** To moja dawna O. Bał. Wszedł do sali gorączkowych (w szpitalu) i spytał obsługaczki. Bał.

Obsługiwać, uje, iwał p. **Obsłużyć.**

Obsługiwanie, a, blm., czynność cz. **Obsługiwać.**

†**Obsługować, uje, ował** *odsługiwać ś.:* Za łaskę twoją krwią i majętnością O. nie chybię. Mick.

†**Obsługowanie, a,** blm., czynność cz. **Obsługować.**

Obsłużenie, a, blm., czynność cz. **Obsłużyć:** Pomimo obsłużenia tak znacznej ilości pasażerów, liczba wagonów kursujących okazała ś. niedostateczną.

Obsłużyć, y,ył, nied. **Obsługiwać** *służąc, zrobić około kogo a. około czego, co należy; obrządzić:* Rano muszę posprzątać pokoje i O. pana. Dla człowieka, nieprzyzwyczajonego obsługiwać, bo raczej sam lubiał być obsłużonym, te pierwsze obowiązki opieki dość trudzące i uciążliwe ś. wydały. Bał. O. gościa, kundmana = *załatwić ś. z nim ku jego zadowoleniu.* Wojska panowały nad gościńcem, którego pilnowała artylerja, przez biegłych elektorskich obsługiwana. Sienk. O. maszynę, pociąg kolei żelaznej. <Ob + Służyć>

Obsmarować, uje, ował p. **Osmarować.** <Ob + Smarować>

Obsmarowanie, a, blm., czynność cz. **Obsmarować,** *osmarowanie.*

Obsmarowywać, uje, ywał p. **Osmarować.**

Obsmarowywanie, a, blm., czynność cz. **Obsmarowywać.**

Obsmażać, a, ał p. **Osmażyć.**

Obsmażanie, a, blm., czynność cz. **Obsmażać,** *osmażanie.*

Obsmażenie, a, blm., czynność cz. **Obsmażyć,** *osmażenie.*

Obsmażyć, y,ył p. **Osmażyć.** <Ob + Smażyć>

Obsmyczenie, a, blm., czynność cz. **Obsmyczyć,** *osmyczenie.*

Obsmyczyć, y, ył p. **Osmyczyć.** <Ob + Smyczyć>

Obsmykać, a, ał p. **Osmyknąć.**

Obsmykanie, a, blm., czynność cz. **Obsmykać,** *osmykanie.*

Obsmyknąć, nie, nął p. **Osmyknąć.** <Ob + Smyknąć>

Obsmyknięcie, a, blm., czynność cz. **Obsmyknąć,** *osmyknięcie.*

[Obsocz, y, lm. **e]** *obława.* <Ob + SOK>

× **Obsocznik, a,** lm. **cy** p. **Osocznik.** <Od Obsocz>

× **Obsoczny** p. **Osoczny.**

Obsrać, a, ał i O. ś. p. **Obesrać.** <Ob + Srać>

Obsranie, a, blm., czynność cz. **Obsrać,** *obesranie.*

Obsranie się, a ś., blm., czynność cz. **Obsrać ś.,** *obesranie ś.*

Obstach, u, lm. **y** gór. *ziemia, w której niema rudy, oddzielona od rudy,* rumowisko. <Z Nm. abstechen>

Obstachować, uje, ował fl. p. **Obsztachować.**

Obstachowanie, a, blm., czynność cz. **Obstachować.**

Obstać, stanie, stał, [Obstojeć], nied. **Obstawać I.** †O. a. **[Obstanąć]** *stanąć dokoła, obejść, obstąpić; stanąwszy, otoczyć:* Miękki żywot subtelne łubki obstawają. Żebr. [Warta obstanena koło karemy]. **2.** [O.] = *objąć, wystarczyć na opasanie a. objęcie:* Brzusiu, nie moze cie fartusek O.! b) *dostać, wystać, wytrzymać:* Próbujcie ano tu, obstoicie? Wysp. O. tę próbę. c) *stanąć, starczyć za kogo, za co, zastąpić kogo, co:* Chlipnij tego wińska, za gorzałkę ono nie obstoi, ale zawsze człowieka coniebądź otrzeźwi. Żer. Za tysiąc ludzi obstał. d) *mieć dosyć, wyżyć, opędzić potrzeby:* Gdyby dochody były takie a takie, obstaćby można. Jeż. Cy obstaniecie przy tym chlebie? e) *wyjść na swoje, nie stracić, wytrzymać:* Nie mogę O., mało dajecie. f) p. **Obstawać:** Królowa obstała przy swoim. g) *dopilnować, zarządzić:* Drużba musi przy wszystkim O. <Ob + Stać>

Obstalenie, a, blm., czynność cz. **Obstalić.**

Obstalić, i, ił I. a. †**Obstalować,** nied. †**Obstalowywać** *stalą powlec, zahartować, nastalić:* Obstalił (ustalił) nóż. Troc. **2.** †O. p. †**Obstalować.** <Ob + Stalić>

Obstalować, uje, ował, nied. **Obstalowywać** *zamówić:* O. obiad, ubranie u krawca, konie na pewną godzinę. Żart.: O. kogo = *zobowiązać, aby ś. stawił na pewien termin, na pewne miejsce.* <Ob + 1. Stalować>

†**Obstalować, uje, ował I.** p. **Obstalić. 2.** a. †**Obstalić,** nied. †**Obstalowywać** *ustalić, utwierdzić, utrwalić, obwarować, zabezpieczyć, zapewnić, upewnić, ugruntować, umocnić:* Kołki te obstaluj. Leop. *(=utwierdź.* Leop.). Gdańsk jest najznamienitsze targowisko, portem i trzema miasty obstalowane. Błaż. Miał je namowami sobie O. i potwierdzić. Leop. Krzyżacy, chcąc sobie w ziemi Pomorskiej bezpieczną osiadłość O., na spólne umowy Władysława zapraszają. Błaż. Za Jadwigi wieczny pokój między Polakami a Węgry obstalowany został. Błaż. Córce Ludwik u Węgrów już obstalowywał państwo. Błaż. Pisali, aby ten dzień święty był obstalowan na potomne czasy. Leop. *(=stanowion.* Leop.). <Od pomieszanych przez sł. lud.: Stal i Stały>

Obstalowanie, a, blm., **Obstalunek** czynność cz. **Obstalować.**

†**Obstalowanie, a,** blm., czynność cz. †**Obstalować:** Pokazili domy na O. muru. Leop. *(=aby wzmocnić mury).* Ostatek wieku Bolesław na pokoju i na obstalowaniu rządu w Rzpltej trawił. Błaż.

Obstalowywać, uje, ywał p. **Obstalować.**

†**Obstalowywać, uje, ywał** p. †**Obstalować.**

Obstalowywanie, a, blm., czynność cz. **Obstalowywać.**

†**Obstalowywanie, a,** blm., czynność cz. †**Obstalowywać.**

Obstalunek, nku, lm. **nki I.** p. **Obstalowanie:** Zrobić co na O. Porobić obstalunki. **2.** *to, co obstalowano.* <Od Obstalować, por. Nm. Bestellung>

Obstalunkowy przym. od **Obstalunek:** Obiad O. Robota obstalunkowa.

[Obstanąć, nie, nął] p. **Obstać.** <Ob + Stanąć>

Obstanie, a, blm., czynność cz. **Obstać.**

[Obstanowić się, i ś., ił ś.] *zatrzymać ś., osiąść:* Obstanowili sie w tem lesie. <Ob + Stanowić>

[Obstanowienie się, a ś., blm.] czynność cz. **Obstanowić ś.**

[Obstareżny] p. **Obstarni.** <Czes. obstarožný>

[Obstarni] I. i †O. a. **[Obstarny, Obstareżny],** †**Obstary** *podstarzały, niemłody, zaczynający ś. starzeć:* Twarz już obstarnia i opadłe schaby czyniły podobieństwo coś babie do baby. Pot. **2.** *tęgi, rosły:* Obstarniá dziéwa. <Czes. obstárný>

[Obstarny] p. **Obstarni:** Obstárna baba.

†**Obstary** p. **Obstarni**: Nuż co ś. dzieje w tych domach, gdzie mężowie obstare mają żony? Górn. O., podstarzały. Mącz. <Ob + Stary>

[**Obstarzeć się, eje ś., ał ś.**] *postarzeć ś.* <Ob + Starzeć>

[**Obstarzenie się, a ś.**, blm.] czynność cz. **Obstarzeć ś.**

Obstawać, aje, awał I. †O., [O.] p. **Obstać.** 2. O. i dok. [**Obstać**] przy czym, za czym, †na czym, †o co = *upierać ś. o co; stać, trwać przy czym; bronić, trzymać ś. czego:* Lud pospolicie dłużej przy swoim obyczaju, przy swoim języku i wyznaniu obstaje. Lel. O. przy swoim. Wszyscy uczeni obstawali za prawami srogo wówczas uciśnionych wieśniaków. Brodz. Za odnowieniem i dźwignieniem z upadku Akademji Krakowskiej mocno obstawał. Śniad. Mocno przy (na) swoich obstawa pretensjach. Troc. Bóg jest święty, mocny i obstawający o cześć swoją, nie przepuści złościom waszym. Skar. Gdy tego ojczyzny niebezpieczeństwo wyciąga, każdy za nią i bez nagrody O. powinien. Boh. 2. O. za kim, [za kogo] = *bronić kogo; trzymać czyją stronę, upominać ś. za kim; kruszyć kopję o kogo:* Niegodzien, abyś obstawała za nim. L. [Sługa obstaje za niego]. 3. × O. przeciw komu = *nastawać, powstawać:* Jabym przeciwko sobie samemu obstawał, gdyby tego mój honor wyciągał. L. 4. [O.] *zostawać, pozostawać, być:* O. w służbie. W jakim zdrowiu obstajes? <Ob + Stawać>

Obstawanie, a, blm., czynność cz. **Obstawać.**

Obstawiać, a, ał i **O. ś.** p. **Obstawić.** <Ob + Stawiać>

Obstawianie, a, blm., czynność cz. **Obstawiać.**

Obstawianie się, a ś., blm., czynność cz. **Obstawiać ś.**

Obstawić, i, ił, nied. **Obstawiać** I. a. × **Ostanowić,** nied. × **Ostanawiać** *postawić dokoła; stawiając, otoczyć:* O. lasek siatkami. Troc. O. drogi, brzegi morskie żołnierzem. Troc. O. stół krzesłami, dom strażą. Wały działami obstawione. Troc. Postawił siedm słupów, a około tych obstawiał słupy wielkie. Leop. Dziesiącią piór szyszak na znak tyleż wygranych pojedynków obstawił. Warg. Przen.: Umowa obstawiona mnóstwem zastrzeżeń, warunków (= *ograniczona*). Wyścigowiec ten w totalizatorze był najwięcej obstawiony (= *najwięcej na niego nastawiano zewsząd stawek*). Gniadosz silnie obstawiony! 2. †O., [O.] *obstalować, zamówić:* Pani obstawiła mię do służby (= *zgodziła*). 3. †O. *zatrzymać, zaaresztować:* Tej sumy nadpisanej żadny człowiek duchowny a. świecki, żadnym prawem, ani żadnego pana rozkazaniem u nas zapowiadać nie będzie mógł, a jeśliby kto obstawił a. zapowiedział, to ja iściec i my rękojmie ślubujemy wyswobodzić. Wybr. **O. ś.** *stawiając, otoczyć ś.; nastawiać około siebie:* Obstawiono ś. wartami. Kaczk. <Ob + Stawić>

Obstawienie, a, blm., czynność cz. **Obstawić.**

Obstawienie się, a ś., blm., czynność cz. **Obstawić ś.**

[**Obstawiny, in,** blp.] *obstawianie nowego dziedzica snopkami na polu.* <Od Obstawić>

× **Obstąpiciel, a,** lm. **e** *ten, co obstępuje.*

Obstąpić, i, ił, †**Ostąpić,** nied. **Obstępować,** †**Ostępować** *obszedszy dokoła, otoczyć, okrążyć, oblec, opaść:* Sierot wiele wychowała, które ją, gdy przyszła, jako roje pszczół obstępowały i matką swoją zwały. Skar. Obstąpili je oni ludzie srodzy. Skar. Wdowy i sieroty, ukazując szaty, które im dawała, w koło ją obstąpiły i nad umarłą płaczą. Skar. Obstąpcie w koło kolebeczkę małą, a śpiewajcie mu, choćby przez noc całą. Groch. Obstąpili go tedy Żydowie, a rzekli mu. Wuj. Już i prawe skrzydło obstępowano. Obstępuje dwór w koło i bierze go szturmem. Mick. Nie będziesz schodził ze świata, jak dłużnik, obstąpiony wierzycielami. Kaczk. <Ob + Stąpić>

Obstąpienie, a, blm., × **Obstęp** czynność cz. **Obstąpić.**

× **Obstęp, u,** lm. **y** I. p. **Obstąpienie.** 2. p. **Ostęp.** Lubom. <Ob + STĘP>

Obstępować, uje, ował p. **Obstąpić.**

Obstępowanie, a, blm., czynność cz. **Obstępować.**

[**Obstojeć, i, jał**] p. **Obstać.** <Ob + Stojeć = Stać>

[**Obstojenie, a,** blm.] czynność cz. **Obstojeć,** *obstanie.*

Obstosować, uje, ował kraw. *obszyć gęstym ściegiem kant* (np. tużurka). <Ob + Stosować>

Obstosowanie, a, blm., czynność cz. **Obstosować.**

× **Obstroić, i, ił** *ustroić wokoło, ubrać naokoło:* W lilje i róże obstrójmy ołtarze. Garcz. × **O. ś.** *ustroić ś. dokoła:* Pamięć złotem ś. obstroi. Garcz. <Ob + Stroić>

× **Obstrojenie, a,** blm., czynność cz. **Obstroić.**

× **Obstrojenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obstroić ś.**

Obstrugać, ga a. **że, gał** p. **Ostrugać.** <Ob + Strugać>

Obstruganie, a, blm., czynność cz. **Obstrugać,** *ostruganie.*

Obstrugiwać, uje, iwał p. **Ostrugać:** Bodzono widłami lub obstrugiwano żywcem nożami. Sienk.

Obstrugiwanie, a, blm., czynność cz. **Obstrugiwać,** *ostrugiwanie.*

Obstrukcja, i, lm. **e** I. *zatamowanie, zahamowanie, utrudnienie przebiegu jakiejś sprawy przez stawianie jej przeszkód:* O. parlamentarna = *krępowanie, mitrężenie rozpraw w parlamencie w celu zyskania na czasie a zniewolenia przeciwników do ustępstw.* 2. !O. lek. (obstructio alvi) *zatwardzenie, zapieczenie stolca.* <Łć. obstructio>

Obstrukcjonista, y, lm. **ści** *ten, co uprawia obstrukcję w parlamencie, członek partji obstrukcyjnej.*

Obstrukcjonizm, u, blm. *metoda a. system postępowania, polegający na posługiwaniu ś. obstrukcją jako środkiem walki:* O. parlamentarny = *metoda walki parlamentarnej przez mitrężenie biegu spraw naglących.*

Obstrukcyjny przym. od **Obstrukcja:** Taktyka obstrukcyjna. Żołądek O. (= *skłonny do obstrukcji*). Pokarm, lekarstwo obstrukcyjne (= *sprowadzające obstrukcję*). <Od Obstrukcja>

× **Obstrużenie, a,** blm., czynność cz. **Obstrużyć.**

× **Obstrużyć, y,ył** p. **Ostrugać.** <Ob + Strużyć, STRUG>

Obstrychy, ów, blp. gór. p. **Szumowiny.** <Nm. Abstriche>

†**Obstrzec, że, gł** p. **Ostrzec.** Głosy w. XV. <Ob + Strzec>

Obstrzeliwać, a, ał p. **Ostrzeliwać:** Pożąda kawałka ziemi, któryby umożliwił O. cieśninę. <Ob + *Strzeliwać, od Strzelić>

Obstrzeliwanie, a, blm., czynność cz. **Obstrzeliwać,** *ostrzeliwanie.*

†**Obstrzeżenie, a,** blm., czynność cz. **Obstrzec,** *ostrzeżenie.*

Obstrzępić, i, ił p. **Ostrzępić:** Nizkie, ciasne, słomą kryte, obstrzępione, do upadku chylące ś. chaty. Tet. <Ob + Strzępić>

Obstrzępienie, a, blm., czynność cz. **Obstrzępić,** *ostrzępienie.*

Obstrzyc, że, gł i O. ś. p. **Ostrzyc.** <Ob+Strzyc, STRZYG>

Obstrzygacz, a, lm. **e** *ten, co obstrzyga:* O. blachy, żelaza w pudlingarni, w walcowni. Łab. <Od Obstrzygać>

Obstrzygać, a, ał p. **Ostrzyc.**

Obstrzyganie, a, blm., czynność cz. **Obstrzygać,** *ostrzyganie:* O. nierównych, strzępiastych brzegów blachy po walcowaniu. Łab.

× **Obsucie, a,** blm., czynność cz. **Obsuć.**

× **Obsucie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obsuć ś.**

× **Obsuć, uje, uł,** × **Osuć** *obsypać:* Nogi O. popiołem. × **O. ś.** *obsypać ś.; sypiąc ś., obsunąć ś.* <Ob+Sué, SU/SOW>

Obsunąć, nie, nął I. i **O. ś.** p. **Osunąć:** Noga mu ś. obsunęła, i upadł. **2.** [O.] *otoczyć:* Obsunęli gaik naokoło. <Ob+Sunąć>

Obsunięcie, a, blm., czynność cz. **Obsunąć,** *osunięcie.*

Obsunięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Obsunąć ś.,** *osunięcie ś.*

Obsuszać, a, ał p. **Osuszyć.** <Ob+*Suszać, SUCH>

Obsuszanie, a, blm., czynność cz. **Obsuszać,** *osuszanie.*

Obsuszenie, a, blm., czynność cz. **Obsuszyć.**

Obsuszyć, y,ył p. **Osuszyć.** <Ob+Suszyć>

Obsuwać, a, ał i **O. ś.** p. **Osunąć.** <Ob+Suwać>

Obsuwanie, a, blm., czynność cz. **Obsuwać.**

Obsuwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obsuwać ś.**

Obsychać, a, ał p. **Obeschnąć.**

Obsychanie, a, blm., czynność cz. **Obsychać.**

† **Obsydja, i,** lm. **e** *oblężenie:* Nie będzie to tej obsydji rychło koniec. Paw. <Łć. obsidio>

Obsydjan, u, lm. **y** min. *minerał, należący do gromady sylikoidów, do rzędu krzemianów bezwodnych, grupy felspatów; skała bezpostaciowa wulkaniczna, podobna z wejrzenia do szkła lub żuzla, koloru czarnego, szarego, brunatnego lub czerwonego, złożona z krzemionki, glinu, potasu i sodu.* <Od imienia Rzymianina: Obsidianus>

Obsydjanowy przym. od **Obsydjan:** Kapłan otwierał pierś ofiary ludzkiej nożem obsydjanowym.

× **Obsygilacja, i,** lm. **e** *sądowe opieczętowanie ruchomości.* <Łć. obsigillatio>

× **Obsygilat, u,** lm. **y** *dokument opatrzony pieczęcią:* Prosił o wręczenie obsygilatu tego pani pisarzowej. Krasz. <Łć. obsigillatum dosł.=zapieczętowane>

× **Obsygilować, uje, ował** *opatrzyć pieczęcią, opieczętować:* Siedmią pieczęciami był obsygilowany. Krasz. <Łć. obsigillare>

× **Obsygilowanie, a,** blm., czynność cz. **Obsygilować.**

Obsygnować, uje, ował *opatrzyć znakiem, asygnować.* Sł. wil. <Ob+Sygnować>

Obsygnowanie, a, blm., czynność cz. **Obsygnować.**

Obsyłać, a, ał I. p. **I. Obesłać:** [Skoro upatrzą dziewczynę, obsyłają jej rodziców przez ludzi, aby wymiarkować, czy dadzą córkę]. **2.** [O.] *obmawiać.* <Ob+*Syłać, SŁ/SYŁ>

Obsyłanie, a, blm., czynność cz. **Obsyłać.**

† **Obsyłka, i,** lm. **i** *porozumienie ś. przez posłańca a. piśmienne, list, korespondencja:* A gdyby król polski żądał pomocy, tedy obsyłkę car zrobi z królem szwedzkim. Dar. Bezpieczny przejazd ludziom poselskim i obsyłkom. Grab. <Od Obsyłać>

Obsypać, pie, pał, Osypać, nied. **Obsypywać,** † **Obsypować,** † **Osypować I.** *posypać dokoła, ze wszystkich stron, po wierzchu; sypiąc, okryć; osuć, potrząsnąć, obrzucić, poprószyć, oprószyć czym:* O. piaskiem, cukrem. Słoń, obsypując całego siebie piaskiem, od much ś. broni. Jund. Przen.: *suto okryć:* Gardło obsypane krostami. Gałęzie lasu obsypał szron siwy. Karp. Po kątach stoją wszędzie stoły obsypane złotem. L. Przen.: O. kogo czym=*suto obdarzyć:* A człowiek, który bez miary obsypany Twemi dary, coś go stworzył i ocalił, a czemużby Cię nie chwalił? Karp. Batory Jana Zamojskiego obsypał dobrodziejstwy. Lel. **2.** *sypiąc, otoczyć, obwieść:* O. miasto wałem (=*okopać*). **3.** *sypiąc, okryć; okopać, zagrzebać:* Gospodynie i dziewuchy obsypywały buraki i kartofle. Prus. **4.** *sypiąc, obłożyć; zasypać:* Kupa zbita czeladzi, kogo napadła, razami obsypywała. Krasz. **5.** O. bydłu=*zrobić osypkę, potrząsnąć mąką razową a. otrębami sieczkę dla bydła.* **O. ś. I.** *posypać siebie dokoła:* O. ś. piaskiem. Wargi mu ś. krostami obsypały (=*pokryły*). **2.** *sypiąc ś., opaść; oblecieć, zawalić ś., zarwać ś., runąć:* Podkop stemplują, ażeby ś. ziemia nie obsypywała. Mur, gruz z muru obsypuje ś. Kwiat ś. obsypał. Liście ś. obsypały. **3.** bart. (o pszczołach) *wymarszy, opaść na dno barci:* Pszczoły ś. obsypały. <Ob+Sypać>

Obsypanie, a, blm., czynność cz. **Obsypać.**

Obsypanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obsypać ś.**

[**Obsypiny, in,** blp.] *rozrzucanie obwarzanków między widzów przez drużynę weselną podczas pochodu na ślub do kościoła.* <Od Obsypać>

[**Obsypka, i,** lm. **i**] p. **Osypka.** <Od Obsypać>

Obsypnik, a, lm. **i, Obsypywacz** *narzędzie rolnicze, rodzaj pługa.* <Od Obsypać>

† **Obsypować, uje, ował** i † **O. ś.** p. **Obsypać.**

† **Obsypowanie, a,** blm., czynność cz. **Obsypować.**

† **Obsypowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obsypować ś.,** *obsypywanie ś.*

Obsypywacz, a, lm. **e** p. **Obsypnik.**

Obsypywać, uje, ywał p. **Obsypać.**

Obsypywanie, a, blm., czynność cz. **Obsypywać.**

Obsypywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obsypywać ś.**

[**Obszacować, uje, ował**], † **Obszacować** p. **Oszacować.** And. z Kobyl. <Ob+Szacować>

[**Obszacowanie, a,** blm.], † **Obszacowanie** czynność cz. **Obszacować.**

Obszar, u, lm. **y I.** *przestrzeń rozległa wzdłuż i wszerz:* Przyległych pól obszary. Pot. Orzeł szerokim skrzydłem przez obszary zaszumiał. Mick. W obszarach oko ginie. Pol. Tysiąc pługów na obszarze. Pol. Wedle stawu grobla, wedle zasobów obszary. Jord. Bujnych ś. pól O. w czystych wodach pławi. Hul. O. sykulski w kłosach pływa cały. Jabł. Zostawił ich ojciec przy włości bogatych obszarach. Pot. Na O. szeroki lecą pszczoły zbierać sobie soki. Niem. **2.** *określona wielkość powierzchni, terytorjum:* O. ziem polskich. Etnograficzny O. polski. Przen.: O. wiedzy, nauk. Z obszarów myśli przeszedł do krainy rzeczywistości. Rzew. <Śr. Grn. Oberschar, Nm. Überschar>

Obszargać, a, ał *zaszargać dokoła,* †*obłocić.* **O. ś.** *zaszargać ś., obłocić ubranie od spodu; obrosić ś.* <Ob+Szargać>

Obszarganie, a, blm., czynność cz. **Obszargać,** *oszarganie.*

Obszarganiec, ńca, lm. **ńcy, Oszarganiec** *człowiek obszargany, szargula.* <Od Obszargany>

Obszarganie się, a ś., blm., czynność cz. **Obszargać ś.,** *oszarganie ś.*

Obszarnik, a, lm. **cy** prow. *właściciel większych posiadłości ziemskich:* Na gruntach tak zwanych obszarników. Sp. <Od Obszar>

Obszarowy przym. od **Obszar:** Po gospodarstwie spotężnym jęli ś. obszarowego (ekstensywnego). Pol.

Obszarpać, pie, pał, Oszarpać, nied. **Obszarpywać, Oszarpywać** *obedrzeć, odrapać, ostrzępić, oberwać,* otargać: Psy go obszarpały *(= obszarpały na nim ubranie).* Nogawice obszarpane. **O. ś.** (o ubraniu) *obedrzeć ś., ostrzępić ś.* <Ob + Szarpać>

Obszarpanie, a, blm., czynność cz. **Obszarpać.** × **Obszarpanie** p. **Obszarpano.**

Obszarpaniec, ńca, lm. **ńcy, Oszarpaniec** p. **Obdartus.** <Od Obszarpany>

Obszarpanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obszarpać ś.,** *oszarpanie ś.*

Obszarpano, × **Obszarpanie** przys. *w obszarpanym ubraniu, obdarto, w gałganach:* O. koło niego. Chodzi O.

Obszast, a, lm. **y** p. **Oblader.** <Ob + Szast, por. Szastać>

Obszczać, y, ał p. **Oszczać.** <Ob + Szczać>

Obszczanie, a, blm., czynność cz. **Obszczać,** *oszczanie.*

Obszczekać, a, ał p. **Oszczekać.** <Ob + Szczekać>

Obszczekanie, a, blm., czynność cz. **Obszczekać,** *oszczekanie.*

Obszczekiwać, uje, iwał p. **Oszczekać.**

Obszczekiwanie, a, blm., czynność cz. **Obszczekiwać,** *oszczekiwanie.*

Obszczepiać, a, ał p. **Obszczepić.**

Obszczepianie, a, blm., czynność cz. **Obszczepiać.**

Obszczepić, i, ił, nied. **Obszczepiać** *zaszczepić dokoła, ze wszystkich stron, otoczyć szczepami.* L. <Ob + Szczepić>

Obszczepienie, a, blm., czynność cz. **Obszczepić.** Mącz.

[**Obszczędzać, a, ał**] p. **Oszczędzić.**

[**Obszczędzanie, a,** blm.] czynność cz. **Obszczędzać,** *oszczędzanie.*

[**Obszczędzenie, a,** blm.] czynność cz. **Obszczędzić,** *oszczędzenie.*

[**Obszczędzić, i, ił**] p. **Oszczędzić.** <Ob + Szczędzić>

[**Obszczykać, a, ał**] p. **Oszczyknąć.** <Ob + Szczykać>

[**Obszczykanie, a,** blm.] czynność cz. **Obszczykać,** *oszczykanie.*

Obszczywać, a, ał p. **Oszczać.**

Obszczywanie, a, blm., czynność cz. **Obszczywać,** *oszczywanie.*

†**Obszczyzna, y,** blm. *obczyzna, cudzoziemszczyzna:* Szląsk, dający popęd do rozmiłowania ś. w obszczyźnie. Nies. <Z Obski>

Obszelmować, uje, ował p. **Oszelmować.** <Ob + Szelmować>

Obszelmowanie, a, blm., czynność cz. **Obszelmować.**

[**Obszerni**] p. **Obszerny.**

[**Obszerniak, a,** lm. **i**] **I.** *garnek trzykwartowy.* **2.** *miska garncowa.* <Od Obszerny>

Obszernie przys. od **Obszerny.**

Obszernieć, eje, ał *robić ś. obszernym, obszerniejszym, powiększać ś., rosnąć, rozszerzać ś., rozprzestrzeniać ś.:* W miarę, jak pasza nad tym rozmyślał, dwór obszerniał coraz to bardziej i bardziej. Jeż. <Od Obszerny>

Obszernienie, a, blm., czynność cz. **Obszernieć.**

Obszerność, i. blm. **I.** rz. od **Obszerny:** We dworze żadna izba nie ma obszerności dostatecznej dla tylu, tak szanownych gości. Mick. **2.** a. **Amplituda** fiz. *rozległość drogi przebieganej przez punkt drgający, szczeg. zaś rozległość łuku zakreślanego przez wahadło.* O. strzału = *odległość prostolinijna między punktem wyjścia pocisku a punktem, gdzie pada na ziemię.* O. głosu ludzkiego = *skala tonów zawarta między najniższym basem a najwyższym sopranem.*

Obszerny, [Obszerni] I. *przestronny, rozległy, duży, szeroki:* Pokój O. Mieszkanie obszerne. Obszerne przestrzenie, włości, posiadłości. Obszerne państwo. Wznosi ś. staroświeckie obszerne zamczysko. Kras. O. dziedziniec. Kras. Jest plac O. Mick. Płaszcz O. = *dostatni, suty, szeroki.* Ubranie obszerne. Przen.: Obszerne pole do rozpraw. Obszerne wiadomości. Obszerne pełnomocnictwo = *daleko sięgające.* **2.** *rozwlekły, długi, drobiazgowy, szczegółowy, wyczerpujący:* O. list, traktat, opis. **3.** anat.: †Związki obszerne ciąży = *więzy szerokie macicy* (ligamenta lata uteri). <Ob + SZER>

× **Obszerz,** × **W obszerz** przys. *wszerz; naokoło:* Ogień wojenny sunął ś. dalej na ograniczonych i wszystką w O. Cefalonję. Fal. Jak O. zawisłe ręką zażął chmury, grzmot powstał. Żebr. <Ob + Szerz>

[**Obszewka, i,** lm. **i, Obsiwka**] *kołnierz i mankiety u koszuli.* <Ob + SZY(W)/SZW>

Obszlakować, uje, ował p. **Oszlakować.** <Ob + Szlakować>

Obszlakowanie, a, blm., czynność cz. **Obszlakować,** *oszlakowanie.*

Obszlega, i, część. w lm. **i I.** a. × **Abszleg, Apszlag** *obłoga, wyłoga, obłożenie u munduru.* **2.** ogr. *nawóz, którym obłożono skrzynię inspektową,* obkład. <Nm. Aufschlag, lm. Aufschläge>

Obszlifować, uje, ował p. **Oszlifować.** <Ob + Szlifować>

Obszlifowanie, a, blm., czynność cz. **Obszlifować.**

Obszlifowywać, uje, ywał p. **Oszlifować.** Sł. wil.

Obszlifowywanie, a, blm., czynność cz. **Obszlifowywać.**

Obsznurować, uje, ował, Osznurować, nied. **Obsznurowywać, Osznurowywać** *obwinąć, obwiązać sznurem, sznurami.* <Ob + Sznurować>

Obsznurowanie, a, blm., czynność cz. **Obsznurować,** *osznuroywwanie.*

Obsznurowywać, uje, ywał p. **Obsznurować.**

Obsznurowywanie, a, blm., czynność cz. **Obsznurowywać,** *osznurowanie.*

Obszorcować, uje, ywał, Oszorcować, nied. **Obszorcowywać, Oszorcowywać** *opasać szorcem.* L. <Ob + *Szorcować, Nm. schürzen>

Obszorcowanie, a, blm., czynność cz. **Obszorcować.**

Obszorcowywać, uje, ywał p. **Obszorcować.** Sł. wil.

Obszorcowywanie, a, blm., czynność cz. **Obszorcowywać.**

Obsztachnąć się, nie ś., nął ś. ucz. *zaciągnąć ś. papierosem.* <?>

Obsztachnięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Obsztachnąć ś.**

Obsztachować, uje, ował, Obstachować fl. *płynąc, ominąć inny statek.* <Nm. abstechen>

Obsztachowanie, a, blm., czynność cz. **Obsztachować.**

Obsztafirować, uje, ował kraw. *zeszyć na okrętkę wierzch z podszewką równym, poprzecznym, widocznym ściegiem.* <Ob + Sztafirować, z Nm. staffiren>

Obsztafirowanie, a, blm., czynność cz. **Obsztafirować.**

[**Obsztafować, uje, ował, Obśtafować**] *otoczyć sztachetami.* <Ob + *Sztafować, z Nm. staffiren>

[**Obsztafowanie, a,** blm.] czynność cz. **Obsztafować.**

Obsztorcować, uje, ował l. stol. p. **Osztorcować. 2.** gm.: O. kogo = *zwymyślać.* <Ob + Sztorcować>

Obsztorcowanie, a, blm., czynność cz. **Obsztorcować,** *osztorcowanie.*

[**Obsztuchać się, a ś., ał ś.**] *poprzestać na czym, obyć ś. czym:* E to sie ta tém może obsztuchamy, nie potrzeba kupować. <Ob + Czes. štuchati = popychać>

[**Obsztuchanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obsztuchać ś.**

Obszturchać, a, ał p. **Oszturchać.**

Obszturchanie, a, blm., czynność cz. **Obszturchać.**

Obszturchnąć, nie, nął p. **Oszturchać.**

Obszturchnięcie, a, blm., czynność cz. **Obszturchnąć.**

Obszukać, a, ał, nied. **Obszukiwać** *szukając, obejrzeć, przeszukać wszędzie; obrewidować:* Zali my tylko mamy tę rzpltą przed złodziejami obszukiwać, jak pies podwórce? Sienk. Obszukał wszystkie kąty i nie znalazł *(= przetrząsł).* O. wszystkie kieszenie. <Ob + Szukać>

Obszukanie, a, blm., czynność cz. **Obszukać.**

Obszukiwać, uje, iwał p. **Obszukać.**

Obszukiwanie, a, blm., czynność cz. **Obszukiwać.**

Obszycie, a l. blm., czynność cz. **Obszyć. 2.** lm. **a** p. **Obszywka.**

Obszycie się, a ś., blm., czynność cz. **Obszyć ś.**

Obszyć, yje,ył, × **Oszyć,** nied. **Obszywać,** × **Oszywać l.** *zrobić szew dokoła, obrąbić:* O. brzeg sukni, rozporek. **2.** co czym = *szyjąc, okolić, oblamować, obramować, obwieść, obłożyć:* O. trzewiki wstążeczkami, suknię koronką, serwetę frędzlą. **3.** co czym a. w co = *szyjąc, obwieść czym po wierzchu, ze wszystkich stron, zaszyć w co:* Rebeka, zabiwszy koźlę, obszyła ręce w skórkę Jakóbowi. Biel. M. O. piłkę skórą. † Przen.: *podszyć, zamaskować, ubrać, ubarwić:* Grecję chytrość a zdrada, pokojem obszyta, tureckiemu państwu przyłączyła. Jan. **4.** kogo = *szyjąc, oporządzić; naszyć mu bielizny, ubrania:* Matka, choć uboga, karmi go, obszywa i opiera. Przen.: Dla bliźnich miejcie zawsze suknię miłosierdzia, aby O. ich nagość. Mick. *(= okryć).* **5.** co czym = *obić, podszyć, podbić:* Grota winnicą obita, gałęzią i gronami jakoby obszyta. Jabł. **6.** przen. *poszyć, obić:* Bastjon okolony był galerją, obszytą dokoła grubemi dębowemi deskami. Rol. O. łódkę nowemi deskami. **7.** Jak obszył = *równo, akurat, w sam raz:* Osiemdziesiąt dwa, jak obszył. Wilcz. Dziś mamy jak obszył sobotę. Krasz. Tu na pannach nie zbywa i posażnych, a dla waszeci miałem jak obszył wdówkę. Krasz. **8.** chir. p. **Okłóć. 9.** tap. *po usznurowaniu mebla, przyszyć sprężyny do płótna.* **O. ś. l.** czym = *szyjąc, otoczyć ś., obłożyć ś., obsypać ś.:* O. ś. perłami. **2.** w co = *zaszyć ś.:* Gdzie lwia skóra nie pomoże, więc ś. w lisią O. Jan. **3.** przen. *okryć ś., osłonić ś., zamaskować ś.:* Jedno z dwojga, a. otwarcie mężowi ją odebrać, a. O. ś. tajemnicą tak, żeby jej nie doczeczono. Krasz. **4.** *szyjąc, oporządzić ś.; naszyć sobie bielizny, ubrania:* Zanim obejmę nowy obowiązek, będę ś. musiała O., obreperować. <Ob + Szyć>

[**Obszykować, uje, ował**] *oporządzić:* Obsykowała dzieciaka i pokazuje go. <Ob + Szykować>

[**Obszykowanie, a,** blm.] czynność cz. **Obszykować.**

[**Obszytka, i,** lm. **i**] *nazwa kamionki (poczwarki owadu).* <Ob + SZY(W)/SZW>

Obszywacz, a, lm. **e l.** *ten, co obszywa.* **2.** a. **Porcel** druc. *sznurek z druciku, służący do obszywania sit.* <Od Obszywać>

Obszywaczka, i, lm. **i** *pracownica, trudniąca ś. obszywaniem:* O. trzewików, kamaszy. Grono majstrów, zajmujących obszywaczki, poruszyło chwalebną myśl przyłączenia tych pracownic do kasy cechowej czeladzi szewckiej.

Obszywać, a, ał i **O. ś.** p. **Obszyć.**

Obszywanie, a, blm., czynność cz. **Obszywać.**

Obszywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obszywać ś.**

Obszywka, i, lm. **i, Oszywka, Oszewka l.** a. **Obszycie** *to, czym coś obszyto, garnirowanie, lamówka, np. u rękawów koszuli damskiej i t. p.:* O. pantofli = *tasiemka, którą brzeg objęto.* **2.** [Obszywki] = *mankiety.* **3.** na szkucie = *deska wązka, przybita do burty i wystająca nad nią, aby w czasie burzy nie pluskała w statek fala.* **4.** ścienna = *taflowanie, tablatura, boazerja, lamperja = futrowanie z desek na ścianach od wnętrza, spodem ścian a. aż do stropu.* <Od Obszyć>

[**Obszywkarz, a,** lm. **e, Obsiwkarz**] *„fałesny (fałszywy) człowiek, co to syje a pore, a co na jedném ramieniu wode nosi, a na drugiém ogień.“* <Od Obszywka>

† **Obściągnąć, nie, nął,** † **Obścięgnąć** *nieco ściągnąć.* Koch. J. <Ob + Ściągnąć>

† **Obścięgnąć, nie, nął** p. **Obściągnąć.**

Obściełać, a, ał i **O. ś.** p. **2. Obesłać:** [Zacon sianem sie O., obrzucać]. <Od * Obściełić, zam. Ob(e)słać, Ob + ŚCIOŁ/S(T)Ł>

Obściełanie, a, blm., czynność cz. **Obściełać,** *obściełanie.*

Obściełanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obściełać ś.,** *obściełanie ś.*

Obściełać, a, ał i **O. ś.** p. **2. Obesłać.**

Obściełanie, a, blm., czynność cz. **Obściełać.**

Obściełanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obściełać ś.**

Obściółka, i, lm. **i** *to, czym obesłano, obłożono.* <Ob + ŚCIOŁ/S(T)Ł>

Obściskać, a, ał *wyściskać na wszystkie strony:* Synowie i córki obściskali go najserdeczniej. Dzierz. Stary, rozczulony, obcałował, obściskał wszystkich. Bał. <Ob + Ściskać>

Obściskanie, a, blm., czynność cz. **Obściskać.**

Obślimaczenie, a, blm., czynność cz. **Obślimaczyć.**

Obślimaczyć, y,ył p. **Oślizić. O. ś.** p. **Oślizgnąć.** <Ob + Ślimaczyć>

Obślinić, i, ił i **O. ś.** p. **Oślinić.** <Ob + Ślinić>

Obślinienie, a, blm., czynność cz. **Obślinić,** *oślinienie.*

Obślinienie się, a ś., blm., czynność cz. **Obślinić ś.,** *oślinienie ś.*

Obślizgiwać się, uje ś., iwał ś. p. **Oślizgnąć:** Szum obślizgującej ś. o ściany okrętu wody. Chełm. <Ob + *Ślizgiwać ś., od Ślizgać ś.>

Obślizgiwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obślizgiwać ś.**

Obślizgły *który obśliznął, pokryty cieczą ślizką:* Widać wśród ścian obślizgłych mgłą wirujące jezioro. Mic.

Obślizgnąć się, nie ś., nął ś. p. **Oślizgnąć.**

Obślizgnięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Obślizgnąć ś.**

Obśliznąć się, nie ś., nął ś. p. **Oślizgnąć.**

Obśliźnięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Obśliznąć ś.**

[**Obśmiewać, a, ał**] kogo = *wyśmiewać kogo:* Pán nás obśmiwajom w duchu. Wysp. <Ob + *Śmiewać, od Śmiać ś.>

[**Obśmiewanie, a,** blm.] czynność cz. **Obśmiewać.**

[**Obśnić się, i ś., ił ś., Obeśnić ś.,** nied. **Obśniwać ś., Obeśniwać ś.**] *przyśnić ś.:* Obśniło mi ś., że... Nieboscyk tez mi sie obśniwał. <Ob + Śnić>

[**Obśnienie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obśnić ś.**

[**Obśniwać się, a ś., ał ś.**] p. **Obśnić ś.** <Ob + *Śniwać, od Śnić>

[**Obśniwanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obśniwać ś.**

[**Obśtafować, uje, ował**] p. **Obsztafować.**

[**Obśtafowanie, a,** blm.] czynność cz. **Obśtafować.**

[**Obświadczać, a, ał** i **O. ś.**] p. **Oświadczyć.**

[**Obświadczanie, a,** blm.] czynność cz. **Obświadczać,** *oświadczanie.*

[**Obświadczanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obświadczać ś.,** *oświadczanie ś.*

[**Obświadczenie, a,** blm.] czynność cz. **Obświadczyć,** *oświadczenie.*

[**Obświadczenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obświadczyć ś.,** *oświadczenie ś.*

[**Obświadczyć, y,ył** i **O. ś.**] p. **Oświadczyć:** Tyla, co mi ś. tam jeden obświadczył. Kon. <Ob + Świadczyć>

[**Obświecać, a, ał**] p. **Oświecić.**

[**Obświecanie, a,** blm.] czynność cz. **Obświecać,** *oświecanie.*

[**Obświecenie, a,** blm.] czynność cz. **Obświecić,** *oświecenie.*

[**Obświecić, i, ił**] p. **Oświecić:** Obświeci miesiąc izbę, a mnie zara jamioł budzi. Kon. <Ob + Świecić>

Obtaborować, uje, ował p. **Otaborować. O. ś. I.** p. **Otaborować. 2.** [O. ś., nied. **Obtaborowywać ś.**] *rozłożyć ś., roztasować ś.:* Obtaborowywa ś. na noc. <Ob + Taborować>

Obtaborowanie, a, blm., czynność cz. **Obtaborować,** *otaborowanie.*

Obtaborowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obtaborować ś.,** *otaborowanie ś.*

Obtaborowywać, uje, ywał p. **Otaborować. O. ś. I.** p. **Otaborować. 2.** [O. ś.] p. **Otaborować.**

Obtaborowywanie, a, blm., czynność cz. **Obtaborowywać,** *otaborowywanie.*

Obtaborowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obtaborowywać ś.,** *otaborowywanie ś.*

Obtaczać, a, ał I. dok. *wytarzać na wszystkie strony:* O. pulpet w mące. **2.** p. **Obtoczyć. 3.** i **O. ś.** p. **Otoczyć.** <Ob + Taczać>

Obtaczanie, a, blm., czynność cz. **Obtaczać,** *otaczanie.*

Obtaczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obtaczać ś.**

[**Obtakać, a, ał**] p. **Obtoknąć.** <Ob + *Takać, CIEK/TOK>

[**Obtakanie, a,** blm.] czynność cz. **Obtakać.**

Obtańcować, uje, ował, nied. **Obtańcowywać I.** a. **Obtańczyć** *okrążyć, tańcując; przetańczyć dokoła:* O. pokój. **2.** *zadowolić, ufetować, tańcując:* Wszyscy tancerze obtańcowali już z kolei wszystkie tancerki. Orzesz. Tylko ten, co obtańcowywał pannę młodą, kręcił ś. w kółko i wykrzykiwał ochoczo. Bał. <Ob + Tańcować>

Obtańcowanie, a, blm., czynność cz. **Obtańcować.**

Obtańcowywać, uje, ywał p. **Obtańcować.**

Obtańcowywanie, a, blm., czynność cz. **Obtańcowywać.**

Obtańczenie, a, blm., czynność cz. **Obtańczyć.**

Obtańczyć, y,ył p. **Obtańcować.** <Ob + Tańczyć>

Obtapiać, a, ał i **O. ś.** p. **Otopić.** <Ob + *Tapiać, CIEP/TOP>

Obtapianie, a, blm., czynność cz. **Obtapiać,** *otapianie.*

Obtapianie się, a ś., blm., czynność cz. **Obtapiać ś.,** *otapianie ś.*

[**Obtarchać, a, ał**] p. **Otargać:** Żołnierz obtarchany idzie między pany. <Zap. zam. Obtargać>

[**Obtarchanie, a,** blm.] czynność cz. **Obtarchać,** *otarganie.*

Obtarcie, a, blm., czynność cz. **Obetrzeć,** *otarcie.* <Ob + Tarcie>

Obtarcie się, a ś., blm., czynność cz. **Obetrzeć ś.,** *otarcie ś.*

[**Obtarć, trze, tarł** i **O. ś.**] p. **Otrzeć.** <Ob + [Tarć] = Trzeć>

[**Obtargacz, a,** lm. **e**] *wymyślanie na dziewkę leniwą.* Por. **Obtargus.** <Od Obtargać>

Obtargać, a, ał p. **Otargać:** [Dziady wszyscy obtargani]. Koń to był istotnie z krwią i cokolwiek za dziki, ledwie na uździenicy obtargany. <Ob + Targać>

Obtarganie, a, blm., czynność cz. **Obtargać,** *otarganie.*

× **Obtargować, uje, ował** p. **Otargować.** L. <Ob + Targować>

× **Obtargowanie, a,** blm., czynność cz. **Obtargować.**

[**Obtargus, a,** lm. **y**] *oberwaniec, oberwus, odrapaniec, obszarpaniec, obdartus, dziad.* Por. **Obtargacz.** <Od Obtargać>

[**Obtątać, a, ał** i **O. ś.**] p. **Opatulić:** Obtątani w płaszcze, chusty. <Ob + Tątać>

[**Obtątanie, a,** blm.] czynność cz. **Obtątać.**

[**Obtątanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obtątać ś.**

† **Obtestować się, uje ś., ował ś.** *świadczyć ś. kim, czym:* Gdy najbardziej skłamać chcesz, tedy ś. Panem Bogiem obtestujesz. Smotr. <Łć. obtestari = wzywać na świadectwo>

† **Obtestowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obtestować ś.**

Obtłuc, cze, kł i **O. ś.** p. **Otłuc.** <Ob + Tłuc>

Obtłuczenie, a, blm., czynność cz. **Obtłuc,** *otłuczenie.*

Obtłuczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obtłuc ś.**, *otłuczenie ś.*

Obtłukać, a, ał i **O. ś.** p. **Otłuc.**

Obtłukanie, a, blm., czynność cz. **Obtłuc,** *otłukanie.*

Obtłukanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obtłukać ś.**, *otłukanie ś.*

Obtłukiwać, uje, iwał i **O. ś.** p. **Otłuc.**

Obtłukiwanie, a, blm., czynność cz. **Obtłukiwać,** *otłukiwanie.*

Obtłukiwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obtłukiwać ś.**, *otłukiwanie ś.*

Obtłuszczać, a, ał p. **Otłuścić.**

Obtłuszczanie, a, blm., czynność cz. **[Obtłuszczać,** *otłuszczanie.*

Obtłuszczenie, a, blm., czynność cz. **Obtłuścić,** *otłuszczenie.*

Obtłuścić, i, ił p. **Otłuścić.** <Ob + Tłuścić, TŁUST>

Obtoczenie, a I. blm., czynność cz. **Obtoczyć,** *otoczenie.* **2.** †O., lm. **a** *szczegół obtoczony na tokarni:* Dwie siatki miały okrywać a ozdabiać one dwoje obtoczenie, które było na wierzchu słupów. Leop.

Obtoczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obtoczyć ś.**, *otoczenie ś.*

Obtoczki, ów, blp. *wióry, z pod dłóta tokarni lub świdra wypadające:* O. żelazne. <Od Obtoczyć>

Obtocznik, a, lm. **i** *dłóto, nóż, którym obtaczają wyroby tokarskie na tokarni.* <Od Obtoczyć>

Obtoczyć, y,ył, nied. **Obtaczać I.** i **O. ś.** p. **Otoczyć:** Jako kraniec około szyje obtoczyli mnie. B. Sz. Morze wodami swemi na koło ziemię obtoczyło. Otw. Widziałem panią obtoczoną grzeczną młodzieżą. L. Nabożną bracią obtoczony był na jutrzni. Birk. **2.** *tocząc, obrobić, ogładzić na tokarni:* O. wałek. <Ob + Toczyć>

[Obtoknąć, nie, nął, nied. **Obtakać]** *opłókać.* <Ob + *Toknąć, od CIEK/TOK>

[Obtoknięcie, a, blm.] czynność cz. **Obtoknąć.**

Obtopić, i, ił i **O. ś.** p. **Otopić.** <Ob + Topić>

Obtopienie, a, blm., czynność cz. **Obtopić,** *otopienie.*

Obtopienie się, a ś., blm., czynność cz. **Obtopić ś.**, *otopienie ś.*

[Obtółki, łek, blp.] *gęśle, skrzypce.* <? Od Obtulić>

Obtrącać, a, ał p. **Obtrącić.** <Ob + Trącać>

Obtrącanie, a, blm., czynność cz. **Obtrącać.**

Obtrącenie, a, blm., czynność cz. **Obtrącić.**

Obtrącić, i, ił I. p. **Otrącić. 2.** [O.] *trąciwszy, obić; strącić:* O. owoc z drzewa. <Ob + Trącić>

Obtrenkować uje, ował garb. p. **Zalać.** <Nm. abtränken>

Obtrenkowanie, a, blm., czynność cz. **Obtrenkować.**

× **Obtrocze, a,** lm. **a,** × **Obtroczek** *sznur, którym przedmiot jaki obwiązano.* <Ob + TROK>

× **Obtroczek, czka,** lm. **czki** p. **Obtrocze.**

Obtropić, i, ił myśl. p. **Otropić:** A panna Cesia umie dzika O.? Rog. W puszczach niezmiernych koło Zaboli obtropiono 13 niedźwiedzi. Sp. <Ob + Tropić>

Obtropienie, a, blm., czynność cz. **Obtropić.**

[Obtrucharz, a, lm. **e]** p. **Rostrucharz.**

Obtrzaskać, a, ał i **O. ś.** p. **Otrzaskać.** <Ob + Trzaskać>

Obtrzaskanie, a, blm., czynność cz. **Obtrzaskać,** *otrzaskanie.*

Obtrzaskanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obtrzaskać ś.**, *otrzaskanie ś.*

Obtrząchać, a, ał i **O. ś.** p. **Otrząsnąć.** <Ob + Trząchać>

Obtrząchanie, a, blm., czynność cz. **Obtrząchać,** *otrząsanie.*

Obtrząchanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obtrząchać ś.**, *otrząsanie ś.*

Obtrząchnąć, nie, nął i **O. ś.** p. **Otrząsnąć.**

Obtrząchnienie, a, blm. p. **Obtrząchnięcie.**

Obtrząchnienie się, a ś., blm. p. **Obtrząchnięcie ś.**

Obtrząchnięcie, a, blm., **Obtrząchnienie** czynność cz. **Obtrząchnąć,** *otrząśnięcie.*

Obtrząchnięcie się, a ś., blm., **Obtrząchnienie ś.** czynność cz. **Obtrząchnąć ś.**, *otrząśnięcie ś.*

Obtrząsać, a, ał i **O. ś.** p. **Otrząsnąć.** <Ob + Trząsać>

Obtrząsanie, a, blm., czynność cz. **Obtrząsać,** *otrząsanie.*

Obtrząsanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obtrząsać ś.**, *otrząsanie ś.*

Obtrząsnąć, śnie, snął p. **Otrząsnąć.** Krasz. <Ob + Trząsnąć>

Obtrząść, śnie, sł p. **Otrząsnąć.** <Ob + Trząść>

Obtrząśnienie, a, blm. p. **Obtrząśnięcie.**

Obtrząśnienie się, a ś., blm. p. **Obtrząśnięcie ś.**

Obtrząśnięcie, a, blm., **Obtrząśnienie** czynność cz. **Obtrząsnąć,** *otrząśnięcie.*

Obtrząśnięcie się, a ś., blm., **Obtrząśnienie ś.** czynność cz. **Obtrząsnąć ś.**, *otrząśnięcie ś.*

Obtulać, a, ał i **O. ś.** p. **Otulić.**

Obtulanie, a, blm., czynność cz. **Obtulać,** *otulanie.*

Obtulanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obtulać ś.**, *otulanie ś.*

Obtulenie, a, blm., czynność cz. **Obtulić,** *otulenie.*

Obtulenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obtulić ś.**, *otulenie ś.*

Obtulić, i, ił i **O. ś.** p. **Otulić:** Obtuliwszy ś. dobrze w lisią jupkę, pobiegła. Skarb. <Ob + Tulić>

× **Obturator, a,** lm. **y I.** †O. anat. *mięsień zatykowy* (obturator). **2.** chir. *zatyczka, zatykadło.* <Łć. obturator>

[Obtuszka, i, lm. **i, Łoktusza]** *chusta, płachta.* <Ob + *Tuszka, z Nm. Tuch>

Obtykać, a, ał i **O. ś.** p. **Obetkać.** <Ob + Tykać>

Obtykanie, a, blm., czynność cz. **Obtykać.**

Obtykanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obtykać ś.**

Obubrzeżny *obu brzegów dotyczący:* Doroszenko marzył zawsze o niezależności Ukrainy obubrzeżnej, pod berłem własnym. Rol. <Oba + Brzeżny>

Obuch, a, lm. **y I.** *ucho siekiery, topora z powierzchnią, jak u młota, do uderzania, odwrotna w stosunku do ostrza strona siekiery, topora:* Uderzywszy wołu obuchem w łeb, ogłuszył go. Więc gdy stary Bóg nie słucha, pomódlmy ś. do obucha. Berw. Co to za łeb! choć walić obuchem! Mick. Przen.: Szlachcic przedewszystkim do obucha żołnierzem był. Krasz. *(= do upadłego).* Być, trzymać kogo pod obuchem *(= pod kijem, pod grozą, pod przemocą).* **2.** *gatunek dawnej broni:* O. tym ś. różni od czekana, że ma koniec, od młotka idący, zakrzywiony. Czart. A. **3. zł.:** Obuchy = *buty; obuwie.* Zdr. **Obuszek.** <? O + BUCH>

Obuchać się, a ś., ał ś. I. posp. *objeść ś., nabuchać ś., najeść ś., napakować ś., obeżreć ś., nacpać ś.:* Jakby ś. brahą obuchał, kupiłby ciebie, zarznął, a potym zjadł pan Karski. Budz. **2.** [O. ś. a. **Obuć ś.**] *opić ś., ożłopać ś.:* Obuchał sie piwska. <O + Buchać>

Obuchanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obuchać ś.**

Obuchowy przym. od **Obuch:** Dziura obuchowa. Troc. <Od Obuch>

Obucie, a I. blm., czynność cz. **Obuć. 2.** [O., lm. **a**] *obuwie.* <Ob + U/OW>

Obucie się, a ś., blm., czynność cz. **Obuć ś.**

[**Obucie się, a ś.,** blm.] czynność cz. [**Obuć ś.**].

× **Obuczać, a, ał** p. **Obuczyć.**

× **Obuczanie, a,** blm., czynność cz. **Obuczać:** Żmujdzkich łbów obuczaniem rychło pierś oberwie. Mick.

× **Obuczenie, a,** blm., czynność cz. **Obuczyć.**

× **Obuczyć, y, ył,** nied. × **Obuczać** *ucząc, objaśnić, obznajmić, obeznać, otrzaskać = oswoić z czym.* <Ob + Uczyć>

Obuć, uje, uł, nied. **Obuwać I.** *włożyć, wdziać na nogi, wzuć:* O. trzewiki, buty. **2.** kogo = *włożyć mu na nogi obuwie:* W buty obuwać. Ryb. Spustoszy Pan język morza Egiptskiego, tak żeby przeszli przezeń obuci. Leop. **3.** †O., [O.] *wziąć na siebie, ubrać ś., wdziać, włożyć:* Kontusz obuł. Kto ś. chce bić, obuj zbroję. Kochan. **4.** †O. *wdziać, włożyć, ubrać:* Niech go i Latonja w swą obuje zbroję. Żebr. **O. ś.** *ubrać ś. w obuwie, wdziać, wzuć, włożyć obuwie:* O. mu ś. kazał, sam buty podając. Skar. Opój szczka, spluwa, pierza mu we łbie pełno, opak ś. obuwa. Rej. Przykazał im, aby, obuwszy ś. w trzewiki tylko, dwu sukien nigdy nie obłoczyli. Leop. <Ob + U/OW>

[**Obuć się, uje ś., uł ś.**] p. **Obuchać ś.**

Obudowa, y, lm. **y** *wzmocnienie podziemnych odbudow a. szybów dla nadania im wytrzymałości i bezpieczeństwa,* oprawa: O. z drzewa, ciesielska = cembrowina. <O + Budowa>

Obudować, uje, ował, nied. **Obudowywać** *budując, otoczyć; okrążyć budowlami; zabudować dokoła:* Podwórko bez słońca i błękitu, obudowane wysokiemi murami. Orzesz. Mieszkał Dawid na zamku Syjon i obudował go wszędy wokoło i wewnątrz. Leop. Plac obudowany pięknemi domami. Obudowali miasto murem mocnym. Leop. *(= obmurowano).* Jeńców do ławek w okręcie przykowano, a tarcicami tak gęsto zewsząd obudowano, że żadnego ujźrzenia nikędy nie mieli. Leop. **O. ś.** *nastawiać sobie budowli dokoła.* <O + Budować>

Obudowanie, a I. blm., czynność cz. **Obudować. 2.** lm. **a** *miejsce obudowane:* Na drugim w czworościan obudowaniu znajdował ś. dworzec pański. Krasz.

Obudowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obudować ś.**

Obudowywać, uje, ywał i **O. ś.** p. **Obudować.**

Obudowywanie, a, blm., czynność cz. **Obudowywać.**

Obudowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obudowywać ś.**

† **Obudwurącz** przys. p. **Oburącz:** Z O. Turczyna za piersi uchwyci. Pot. <Obiedwie + Ręka>

Obudzać, a, ał i **O. ś.** p. **Obudzić.**

Obudzanie, a, blm., czynność cz. **Obudzać.**

Obudzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obudzać ś.**

Obudzenie, a, blm., czynność cz. **Obudzić.**

Obudzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obudzić ś.**

× **Obudziciel, a,** lm. **e** *ten, co budzi, budziciel.*

× **Obudzicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Obudziciel.**

Obudzić, i, ił, nied. **Obudzać I.** kogo = *przerwać komu sen, ocucić, zbudzić, przebudzić:* O. kogo ze snu. Obudził mię krzyk jakiś, wołania. Przen.: Niech nas długoletnim zmorzonych letargiem obudzi dźwięk trąb wojennych. L. **2.** *wzbudzić, ożywić, wzniecić, zrodzić, wywołać:* Opowiadania niedawnej wojny, uniwersyteckie wspomnienia obudziły w Mickiewiczu nanowo twórczość poetycką. Chm. Ciekawość była nadzwyczaj obudzona. Krasz. *(= pobudzona, podrażniona).* Śmiech obudzały rozpacze. Mick. Przeplatano tańce śpiewkami, obudzającemi śmiechy i rumieńce. Krasz. Obudzona raz niechęć nie dała ś. niczym ubłagać. Szaj. **O. ś. I.** *przebudzić ś., ocknąć ś., zbudzić ś.:* Bardzo dobrze powiedział, kto rzekł, mijaj cicho, gorsze, gdy ś. obudzi, mniejsze, gdy śpi, licho. Zabł. **2.** przen. *powstać, zrodzić ś., wyniknąć:* Obudziła ś. w nim zazdrość, niechęć. Obudziło ś. podejrzenie. <O + Budzić>

Obudzony I. *którego obudzono.* **2.** *który ś. obudził:* Następującego poranku, tylko co O., odebrał bilet. Węg.

× **Obuiluminować, uje, ował** *uiluminować dokoła, na wszystkie strony:* W kobiecie tkwi węzeł zagadki dziejowej, oblanej krwią, obuiluminowanej pożogami. Jeż. <Ob + Uiluminować>

× **Obuiluminowanie, a,** blm., czynność cz. **Obuiluminować.**

[**Obująć, jmie, jął**] p. **Objąć:** Radby juz tę rolę O. Obujął w pół kochanie. Las. <Ob + Ująć>.

[**Obujek, jka,** lm. **jki**] **I.** p. **Obojek. 2.** *manjery, wychowanie:* On też ni má żádnego obujka. <OB>

[**Obujęcie, a,** blm.] czynność cz. **Obująć.**

[**Obujętnie**] p. **Obojętnie.** <p. Obojętny>

Obukrajowy *należący do obu krajów, tyczący ś. obu krajów:* Podziękować za zwolnienie, przyobiecane poddanym obukrajowym. Kal. <Oba + Krajowy>

[**Obulować, uje, ował**] *stanowić, odstanowić krowę.* <O + *Bulować, od Nm. Bulle = byk>

[**Obulowanie, a,** blm.] czynność cz. **Obulować.**

Obulwarować, uje, ował *obwieść bulwarami, bulwarem:* O. brzeg rzeki. <O + *Bulwarować, od Bulwar>

Obulwarowanie, a, blm., czynność cz. **Obulwarować.**

Obumarcie, a, blm., × **Obumrzenie I.** czynność cz. **Obumrzeć:** Po obumarciu familji Piastowskiej nastąpiła Jagielońska. Troc *(= po wygaśnięciu).* **2.** a. **Obumarłość** *stan tego, który obumarł, odrętwienie, letarg:* Ożył chory po obumarciu. Troc *(= letargu; opadnięciu z sił).* Jaskółka po zimowym obumarciu ożywia. Troc. **3.** lek. *odrętwienie, zmartwienie; strupieszenie* (mortificatio). <Cd Obumrzeć>

Obumarłość, i, blm. rz. od **Obumarły;** p. **Obumarcie:** O. widoku zaledwie gdzieniegdzie przerwie szereg rosochatych wierzb nad drogą. Zm. Następuje ostatni okres nieszczęścia: zgodzenie ś. na rozpacz do śmierci, przywykłość do niej, O. duszy. Tarn.

Obumarły *który obumarł, zamarły, zmartwiały, zdrętwiały, wygasły:* Z wielkiej niespokojności prawie na pół O. Stasz. Ikra zalęgła, zapłodniona, obumarła. Zimna obumarli Lappowie nie czują. Tw. Obumarłe w egzekucji prawo odży-

wienia mądrością waszą wymaga. L. Obumarłą ożywić nadzieję. Troc. Obumarłą wskrzesać ochotę. Troc. Podczas sejmu obumarłego pochowano starostę. Troc (= *chwilowo nieczynnego*). <Od Obumrzeć>

Obumarszczyzna, y, lm. **y** *prawo zabierania ruchomości po zmarłym bezpotomnie cudzoziemcu przez szlachcica polskiego, w którego dobrach śmierć nastąpiła; wog. własność bez właściciela.* Tat. <Od Obumrzeć>

Obumierać, a, ał p. **Obumrzeć.**

Obumieranie, a, blm., czynność cz. **Obumierać.**

Obumrzeć, mrze, marł, × **Obemrzeć,** nied. **Obumierać I.** *obmartwieć, umrzeć pozornie, wpaść w letarg, odrętwieć, omdleć, odejść od zmysłów, osłabnąć; zamrzeć, zagasnąć:* O. z głodu, z pragnienia, z miłości. Schnie, mdleje, obumiera z miłości i kona. Nagł. Zesłabły nogi, oczy zapadły, ramiona zwisły, całe zaś ciało obumierało. Kniaź. Owieczki obumierać muszą przez niedostatek paszy. Rej. Gdy obumierają snem gnuśne zmysły, najbardziej bujają. Lubom. Jak (= gdy) mu to powiadano, obumarło serce jego w nim, i sam był jako kamień. Bud. (= *skamieniało, struchlało*). Niektóre zwierzęta na zimę obumierają. Dafne, świętym wstydu zapalona gniewem, wołała raczej O. tym drzewem. Tw. (= *w martwe drzewo bobkowe być przemienioną*). Obumarł i daleko od czerstwości zdrowia jest oddalony. Troc. **2.** przen. *zamrzeć, zgasnąć, osłabnąć, ustać, oziębnąć, ochłodnąć:* Nie obumrze jeszcze ochota jego. Troc. Nie obumiera nigdy żarliwość jego. Troc. Zwolna tak obumierała i ożywiała ś. rozmowa. <Ob + Umrzeć>

× **Obumrzenie, a,** blm., czynność cz. **Obumrzeć,** p. **Obumarcie.**

Obunogi *mający obie nogi.* Zool.: Skorupiaki obunogie (amphipoda) = *dział skorupiaków krytookich.* Raki obunogie. <Ob(a) + Noga>

Obuoczny p. **Dwuoczny.** <Ob(a) + Oczny>

† **Obuostrzyk, a,** lm. **i** chir. p. **Obostrzyk.** <p. Oboostrzyk>

Obupłciowy p. **Obopłciowy:** Wątrobowce liściaste bywają obupłciowe (monoicae), lub rozdzielnopłciowe (dioicae). <Ob(a) + Płciowy>

Oburącz, † **Obudwurącz,** † **Z O.** przys. *obu rękoma:* Nietylko chętnie znosi, czego ś. inni obawiają, ale też O. do siebie garnie. Pilch. Sarmaci szablicami O. robią. Nar. Chwycił na taśmie przypięty swój róg bawoli, długi, centkowany, kręty jak wąż boa, O. do ust go przycisnął. Mick. Ciotcę zawisnąwszy O. na łonie, płakała. Mick. Wyniósszy i głos i miecz wielki wzgórę, z O. nań tnie. P. Koch. Puklerz odrzuciwszy od siebie, bestję onę z O. siekł. Birk. <Ob(a) + RĘK>

[Oburdać, a, ał] I. i **[O. ś.]** p. **Opatulić. 2.** *objuczyć, nałożyć ciężar.* <O + * Burdać, z S. Nm. Burde = Nm. Bürde = ciężar, brzemię>

[Oburdanie, a, blm.] czynność cz. **Oburdać.**

[Oburdanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Oburdać ś.**

Oburęcznie przys. od **Oburęczny,** *oburęcznie.*

Oburęczny = Oboręczny. L. <Ob(a) + Ręczny>

Oburkliwie przys. od **Oburkliwy:** Parobczak O. jakoś i szorstko mruknął: ale moich pieniędzy, mamo, stąd nie bierzcie. Orzesz.

Oburkliwość, i, blm. rz. od **Oburkliwy.**

Oburkliwy *hardy, zuchwały, opryskliwy, odpowiadający zuchwale.* <O + Burkliwy>

Oburknąć, nie, nął i **O. ś., [Oberknąć** i **O. ś.]** *odpowiedzieć hardo, odciąć ś., ofuknąć; uczynić komuś wymówkę:* A cóż panu do tego? oburknął Moryś, orzucając wzrokiem niepozorne ubranie pytającego. Orzesz. Idź głupi! oburknął ś. chłop. Kon. <O + Burknąć>

Oburknięcie, a, blm., **Oburknięcie ś.** czynność cz. **Oburknąć.**

Oburknięcie się, a ś., blm. p. **Oburknięcie.**

Oburzać, a, ał i **O. ś.** p. **Oburzyć.**

Oburzająco przys. *sposobem oburzającym:* Niepodobna bez należytej uwagi pozostawić O. grubijańskich wycieczek tego pisemka.

Oburzanie, a, blm., czynność cz. **Oburzać.**

Oburzanie się, a ś., lm. **a ś.** czynność cz. **Oburzać ś.:** Nie znajdziesz w Pająkach żadnych oburzań ś. na lichwiarstwo. Kos.

Oburzenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Oburzyć. 2.** *gniew gwałtowny, wzburzenie gniewliwe, uniesienie:* Odrzuciła podobną propozycję z oburzeniem. Ze zgrozą i oburzeniem odwrócił oczy. Scena ta wywołała powszechne O. O. dochodziło do najwyższego stopnia. Mochn. Słuchał z wielką uwagą i gorącym współczuciem, dając znaki oburzenia i zgrozy. Krasz. Wszyscy zamilkli, widząc to jego O. Krasz. Czuł, że gniew i O. uczyniły zeń nowego człowieka. Krasz.

Oburzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Oburzyć ś.**

× **Oburzliwość, i,** blm. rz. od **Oburzliwy.** L.

× **Oburzliwy** *skłonny do oburzania ś., popędliwy, drażliwy, porywczy, burzliwy:* Oburzliwe Amfitryta łono słodkiego im spoczynku gospodą ś. stało. Przyb. <O + Burzliwy>

Oburzony *który ś. oburzył, rozgniewany, gniewny.*

× **Oburzyciel, a,** lm. **e** *ten, co oburzył a. oburza.* L.

Oburzyć, y,ył, † **Obórzyć,** nied. **Oburzać** kogo na kogo a. przeciw komu = *zapalić do gniewu, obruszyć:* Wzorki zbierając, krytykując bez względu, nicując każdego, oburzyłeś na siebie wszystkich. L. To może każdego O. Oburzył matkę na córkę. Troc. Oburzyła potęga Aten całą Grecję. Lel. **O. ś.,** † **Oborzyć ś.,** † **Oborzeć ś. I.** † O. ś. *powstać, wpaść na kogo:* Wszystek świat przeciw apostołom powstał i oburzył ś. Wuj. Moskiewski gniewem obostrzony z wielką mocą ku Litwie ś. oburzył. Biel. M. Postronni, słysząc o panów polskich niezgodzie, oburzyli ś. na nie zewsząd. Biel. M. **2.** † O. ś. na co = *pokusić ś. o co.* **3.** *zapalać gniewem, wpaść w gniew, obruszyć ś., unieść ś.:* Wszyscy oburzają ś. na jego postępowanie. <O + Burzyć>

Oburzenie przys. od **Oburzonny,** *oburzenie.*

Oburzonny p. **Oburzony.** <Ob(a) + Strona>

Oburzczak przys. *obu szczękami:* I O. znowu tak zarwał trawy, że aż wygryzł w ziemi dołek. Mick. <Ob(a) + Szczęka>

Obuszek, szka, lm. **szki I.** p. **Obuch:** U czekana O. Kn. Piechota uzbrojoną była w bardysze czyli obuszki. Św. Tak dobrze go obuszkami otłukli Węgrowie, że potym prędko umarł. Biel. M. Warta go obuszkami, z zamku wyprowadzając aż za wrota, żegnała. Pim. **2.** [O.] *mała siekierka na długiej lasce,* ciupaga, toporek. **3.** gór. *kilof z obuchem.* Łab. <Od Obuch>

× **Obuszkować, uje, ował** *bić, tłuc obuszkiem:* Panowie chłopa O. każą, że o leda co turbuje jegomości. Star. Chłopka ubogiego nie obuszkujmy, ale ten gniew na nieprzyjaciela zachowajmy. Star. <Od Obuszek>

× **Obuszkowanie, a,** blm., czynność cz. **Obuszkować.**

† **Obuw, wia** m. a. **wi** ż. blm. p. **Obuwie:** Ziele Srebrnik w O. nakładszy, podeszwami gołemi na

nim chodząc, biegunkę wstrzymuje. Syr. O. żołnierski, staroświecki. Troc. <Ob + U/OW>

Obuwacz, a, lm. **e** *ten, co obuwa.*

Obuwać, a, ał i **O. ś.** p. **Obuć.** Przen.: †O. gnuśność = *oddać ś. lenistwu.* Wen. [O. ś. po wierzchu] = *przywijać dół spodni pod onuczki, a potym obwijać rzemykami.* <Ob + U/OW>

Obuwanie, a, blm., czynność cz. **Obuwać.**

Obuwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obuwać ś.**

Obuwie, a, blm., **!Obówie,** †**Obuw, !Obów l.** a. × **Obuwiny** lm. *ubiór na nogi, wszystko, cokolwiek wzuwa ś., kładzie ś. na nogi:* O., wszystko, co ś. kładzie na nogę: but, trzewik, kurpie, łapcie, meszty i t. d. Sł. wil. Szwiec szedł na jarmark z butami i innym obuwiem. Trzt. W tureckim chodzi obuwiu. Troc. Stare, podarte O. **2.** [O.] *ubranie, odzież, ubiór.* **3.** zool. *skóra na nogach u zwierząt całą stopę okrywająca; rogowa powłoka, goleń, skok i stopę ptaków okrywająca.* <Ob + U/OW>

Obuwik, a, lm. **i** bot. p. **Trzewiczlik.** <Od Obuw, wyraz sztucznie utworzony>

× **Obuwiny, in,** blp. p. **Obuwie.** Chr.

†**Obuzdacz, a,** lm. **e** *ten, co uzda, co wkłada uzdę.* L.

Obuzdać, a, ał, †**Obuzdować,** †**Ouzdać l.** *włożyć koniowi uzdę.* **2.** przen. *poskromić, okiełznać, powstrzymać, powściągnąć, ukrócić, wziąć w karby, w ryzy, pohamować:* O. swawolę. <Ob + Uzdać>

Obuzdanie, a, blm., czynność cz. **Obuzdać.**

†**Obuzdować, uje, ował** p. **Obuzdać.** Głosy w. XV. <Ob + *Uzdować, od Uzda>

†**Obuzdowanie, a,** blm., czynność cz. **Obuzdować,** *obuzdanie.*

× **Obwach, u,** lm. **y** p. **Odwach:** Dalej, dalej, mospanie chorąży, pójdźmy na O. L. W bęben biją, muszę iść na O. L. W blizkości kordegardy i obwachu. Zam. <Nm. Hauptwache>

× **Obwacht, u,** lm. **y** p. **Odwach.** Krasz.

†**Obwadzać, a, ał** p. **Obwadzić.**

†**Obwadzanie, a,** blm., czynność cz. **Obwadzać.**

†**Obwadzca, y,** lm. **y,** †**Obwajca,** †**Obwadziciel** *ten, co obwadza, obmówca, potwarca, oszczerca, instygator:* Mąż przewrotny napuszcza rozterk, a O. rozłącza książęta. Bud. <Od Obwadzić>

†**Obwadzenie, a,** blm., czynność cz. **Obwadzić.**

†**Obwadziciel, a,** lm. **e** p. **Obwadzca.**

†**Obwadzicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Obwadziciel.**

†**Obwadzić, i, ił,** nied. †**Obwadzać** *obmawiając, powadzić, poróżnić, narobić komeraży:* Kto obwadza w tajemniku bliźniego, tego zatracę. Bud. Kto chodzi, obwadzając, odkrywa tajemnice. Bud. O wiarę moję obwadzony jestem od Żydów. Bud. <Ob + Wadzić>

†**Obwajca, y,** lm. **y** p. **Obwadzca.** L. <Z *Obwadźca, od Obwadzić>

× **Obwal, u,** lm. **e** p. **Owal:** O. jej posiadam. Byk. <Zam. Owal, pojętego jako wyraz złożony O + WAŁ>

Obwalać, a, ał, Owalać *uwalać dokoła, na wszystkie strony; obracając, taczając, tarzając, powalać:* O. powrozy w mące rzadkiej z wodą ukwaszonej. Trzyc. Obwalaj rybę w mące. Troc. <Ob + Walać>

[**Obwalać, a, ał** i **O. ś.**] p. **Obwalić.** <Ob + WAŁ>

Obwalanie, a, blm., czynność cz. **Obwalać.**

[**Obwalanie, a,** blm.] czynność cz. [**Obwalać**]. <Ob + WAŁ>

[**Obwalanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. [**Obwalać ś.**]. <Ob + WAŁ>

Obwalanki, nek, blp. kuch. *potrawa z kaszki, pietruszki, szczypiorku i imbiru, używana, jako dodatek do flaków:* Flaki z obwalankami. Por. **Obalanka, Owalanka.** <Od Obwalać>

[**Obwalenie, a,** blm.] czynność cz. **Obwalić.**

[**Obwalenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obwalić ś.** <Ob + WAŁ>

[**Obwalić, i, ił,** nied. **Obwalać**] *waląc, obłożyć; zawalić dokoła:* Przytkajcie ziemniaki ocipką i dół obwalcie śniegiem, bo na mróz ś. ma. Reym. [**O. ś.**] *obrodziwszy, zwalić ś.:* Jabka sie u mnie obwaliły. <Ob + Walić, WAŁ>

Obwał, u, lm. **y l.** [O.] *śnieżyca.* **2.** gór. *obwalenie ś., osunięcie ś., oberwanie ś., zarwanie ś., zapadnięcie ś. ziemi.* Łab. O. góry, skały. <Ob + Wał>

Obwałować, uje, ował *wałem otoczyć:* O. rzekę. <Ob + *Wałować, od Wał>

Obwałowanie, a, blm., czynność cz. **Obwałować.**

Obwapniać, a, ał i **O. ś.** p. **Obwapnić.**

Obwapnianie, a, blm., czynność cz. **Obwapniać.**

Obwapnianie się, a ś., blm., czynność cz. **Obwapniać ś.**

Obwapnić, i, ił, nied. **Obwapniać** *obwieść wapnem, otynkować; wapnem owalać.* **O. ś.** *owalać, obleźć, oblepić ś. wapnem.* <Ob + Wapnić>

Obwapnienie, a, blm., czynność cz. **Obwapnić.**

Obwapnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Obwapnić ś.**

× **Obwar, u,** lm. **y** *część zwierzchnia drzewa przejęta żywicą, smolak.* Sł. wil. Por. **Obar.** <Ob + War>

†**Obwarcie, a,** blm., czynność cz. **2. Obwrzeć.**

Obwarknąć, nie, nął *rozlec ś. warkiem dokoła, na wszystkie strony:* Grzmot zacichł, znów drogę obwarknął na globie. Kon. <Ob + Warknąć>

Obwarknięcie, a, blm., czynność cz. **Obwarknąć.**

Obwarować, uje, ował, Owarować, nied. **Obwarowywać, Owarowywać l.** *zrobić warownym, obronnym, umocnić, ufortyfikować, opatrzyć przeciw komu, przeciw czemu:* Zamek obwarowany, ogrodzony, obmurowany, osadzony żołnierzem. Kn. Septymi Sewer obwarował murem Brytanją. Lel. O. miasto. Oprawili a obwarowali grób. Leop. (= *obstawili strażą*). Nie miał czasu rąk O., zsunął ś. więc, odarszy je ze skóry. Krasz. (= *zabezpieczyć, opatrzyć*). **2.** *zawarować, zabezpieczyć, zastrzec, wymówić:* O. coś zapisem. Skr. Prawo obwarowało żony, aby im nie działa ś. krzywda od mężów. Petr. Ma to sobie aktami bartnemi O. **3.** †O. *uposażyć, opatrzyć, obdarzyć, udarować, obdarować:* Czym by go był na przodku (pierwotnie) Bóg nie obwarował, żeby ś. był sam dzikim zwierzom odejmował. Kochan. Temi cnotami obwarowanego Piasta wszyscy czcili. Błaż. **O. ś.** przeciw komu, przeciw czemu a. od czego = *upewnić ś., zabezpieczyć ś., ubezpieczyć ś.:* O. ś. kontraktem (= *opisać ś.*). <Ob + Warować>

Obwarowanie, a l. blm., czynność cz. **Obwarować. 2.** lm. **a** *to wszystko, co służy do obwarowania, czym obwarowano.*

Obwarowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obwarować ś.**

†**Obwarownik, a,** lm. **cy** *obrońca.* L. <Ob + Warownik>

†**Obwarowny,** †**Owarowny** *obwarowany, warowny.* L. <Ob + Warowny>

Obwarowywać, uje a. **ywa, ywał** i **O. ś.** p. **Obwarować.**

Obwarowywanie, a, blm., czynność cz. **Obwarowywać.**

Obwarowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obwarowywać ś.**

Obwarunkować, uje, ował *obwarować zastrzeżeniami, obstawić warunkami, uwarunkować:* Spodziewam ś. wymóc na hrabi nie tak ostro obwarunkowane współuczestnictwo. Krasz. <Ob + Warunkować>

Obwarunkowanie, a, blm., czynność cz. **Obwarunkować.**

Obwarzać, a, ał p. **Obwarzyć.**

Obwarzaneczek, czka, lm. **czki** p. **Obwarzanek.**

Obwarzanek, nka, lm. **nki, Obarzanek I.** *ciasto wałkowate złożone w krążek, obgotowane a potym upieczone, pracel, precel, begiel:* Kupić dzieciom obwarzanków. To jak za grosz O. *(= to ma stałą cenę).* Zjesz za grosz O., nim go w koło obejdziesz. Prz. *(= tak otyły).* Kto jada obwarzanki i śledzie, to fortunę przewiedzie. Prz. Obwarzanki piwne *(= obwarzanki z masłem, cukrem i jajkami przyrządzone).* Obwarzanki piwne, bardzo przedziwne! Obwarzanki muszkatołowe *(= obwarzanki kruche, z żółtkami, cukrem i kwiatem muszkatołowym).* **2.** *kółko z łozy skręcone nakształt obwarzanka, które ś. używa do umocowania zębów brony drewnianej.* **3.** *opaska z grubego rzemienia na nogi konia, aby ich sobie nie obcierał.* **4.** [O.] *kółko łączące orczyki z wagą u wozu.* **5.** *łańcuch ze snopów lnu zielonego do moczenia, który stanowi otoczenie całej moczuły:* Te snopy lnu zostawić na O. Wiązać O. Umocować O. **6.** fl. = a) na szkucie = *kółko a. wieniec ze sznurów, które ś. nadziewają na obceje.* b) O. zjeść (kiedy płynąca trawa zupełnie ś. wykręci od gwałtownego wiatru). **7.** teatr. *kółko drewniane, używane do zawieszania dekoracji.* Zdr. **Obwarzaneczek.** <Now. od Obwarzać, zam. dawniejszego Obarzanek>

Obwarzanie, a, blm., czynność cz. **Obwarzać.**

[Obwarzanka, i, lm. **i]** *kasza ze słodkim mlekiem.* <Od Obwarzać>

Obwarzenie, a, blm., czynność cz. **Obwarzyć.**

Obwarzyć, y,ył, nied. **Obwarzać** *niezewszystkim uwarzyć; podwarzyć, obgotować, podgotować:* Pigwy ku chowaniu w ipsymie obwarzają. Trzyc. Na obwarzaną kaszę tatarka ś. gotuje; potym wysuszona w stępie utłucze. Kluk. Kasza obwarzana p. **Kasza** pod 2. <Ob + Warzyć>

Obwąchać, a, ał, nied. **Obwąchiwać** *wąchając, poznać; powąchać z każdej strony, obniuchać:* Pies, obwąchawszy nieznajomego, przestał szczekać. **O. ś.** *powąchać ś. z każdej strony, obeznać ś., wąchając ś.:* Psy, spotkawszy ś., obwąchują ś. Przen.: Te łotry obwąchały ś. z sobą *(= zwąchały ś., spiknęły ś.).* <Ob + Wąchać>

Obwąchanie, a, blm., czynność cz. **Obwąchać.**

Obwąchanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obwąchać ś.**

Obwąchiwać, uje, iwał i **O. ś.** p. **Obwąchać.**

Obwąchiwanie, a, blm., czynność cz. **Obwąchiwać.**

Obwąchiwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obwąchiwać ś.**

× **Obwencja, i,** lm. **e** *dochód przypadkowy, okolicznościowy, niestały, obrywka, akcydens:* Niewiele ma na tym urzędzie obwencji. Troc. Prócz pogrzebów, chrzcin i innych drobnych obwencji, znaczną ma z dziesięciny intratę. L. <Łć. obventio>

†**Obweselać, a, ał** p. **Obweselić.**

†**Obweselanie, a,** blm., czynność cz. **Obweselać.**

†**Obweselenie, a,** blm., czynność cz. **Obweselić.**

†**Obweselić, i, ił,** nied. †**Obweselać** *rozweselić, uweselić, rozradować, uradować:* Obweselisz go radością z obliczem twoim. Leop. Ujrzysz je w kłopocie obweselone. Żarn. Obweselał go sprawami swojemi, tak że wiecznie pamiątka jego z błogosławieństwem. Leop. <Ob + Weselić>

Obwędrować, uje, ował *wędrując, obejść:* O. świat. <Ob + Wędrować>

Obwędrowanie, a, blm., czynność cz. **Obwędrować.**

Obwędzać, a, ał p. **Owędzić:** Tu i owdzie zalatują jałowcowe dymy, przy których gospodynie obwędzają kawał kiełbasy a. boczek z wieprzka. Kon.

Obwędzanie, a, blm., czynność cz. **Obwędzać,** *owędzanie.*

Obwędzenie, a, blm., czynność cz. **Obwędzić,** *owędzenie.*

Obwędzić, i, ił p. **Owędzić.** <Ob + Wędzić>

Obwiać, eje, ał p. **Owiać:** Mgły nas obwiały. Słow. Lekkie stroje obwiały postać niebieską. Mick. <Ob + Wiać>

Obwianie, a, blm., czynność cz. **Obwiać,** *owianie.*

× **Obwiąsło, a,** lm. **a** p. **Obwiązka:** Weź sznurek, witkę, łyczko a. insze O. Troc. O. abo obwiązanie, gdy szczepy gliną, woskiem z chustami obwiązują. Mącz. O., którym obwięzują snopy. Dudz. *(= powrósło, powiąsło).* <Zam. Obwiązło>

Obwiązać, że, zał, Owiązać, nied. **Obwiązywać, Owiązywać,** × **Obwięzywać,** †**Obwięzować I.** *owinąwszy, okręciwszy, opasawszy, objąwszy, związać:* Szczepy gliną, woskiem z chustami obwięzują. Mącz. O. palec płatkiem. Troc. Obwiązał szyję halsztuchem. Troc. O. głowę chustką *(= związać, zawiązać).* O. ranę = *przewiązać, obandażować.* Twarz jego była chustką obwiązana. Wuj. *(= podwiązana).* Chodzi obwiązany *(= z twarzą obwiązaną).* Przen.: *opasać, okolić, otoczyć:* Chciała ramieniem O. mu szyję. Krasiń. Dawne króle, radne pany i rycerze i hetmany obwiązują cię dokoła. Krasiń. **2.** [O. książkę] = *oprawić.* **3.** †O. przen. p. **Obowiązać:** Ku zapłaceniu długu jest obwiązan. Mac. z Róż. **O. ś. I.** *owinąwszy ś., opasawszy ś., zawiązać; opasać ś., przepasać ś.* **2.** †O. przen. p. **Obowiązać:** O. ś. klątwą. Obwiązawszy ś. śluby chrzesnemi. Skar. <Ob + Wiązać>

[Obwiązak, a, lm. **i]** *obręczka rzemienna u cepów.* <Ob + WIĘZ/WIĄZ/WĘZ>

Obwiązanie, a I. blm., czynność cz. **Obwiązać. 2.** lm. **a** p. **Obwiązka:** a) Obwiąsło abo O., gdy szczepy gliną, woskiem z chustami obwięzują. Mącz. b) O. = obowiązek. Troc.

Obwiązanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obwiązać ś.**

†**Obwiązek, zku,** lm. **zki** p. **Obwiązka** i **Obowiązek:** Wypuścił nas Jezus z onych ciężkich a twardych obwiązków zakonu. Rej. <Ob + WIĘZ/WIĄZ/WĘZ>

Obwiązka, i, lm. **i, Obwiązanie,** †**Obwiązek,** †**Obowiązek,** × **Obwiąsło,** × **Obwiązło, Obwijka I.** *to, czym obwiązują, nawiązka, opaska, przepaska:* Łazarz wyszedł z grobu, mając ręce związane obwiązkami grobowemi. Sekl. *(= chustami.* Sekl.). O. główna z purpury, jaką królowie nosili. Mącz. *(= zawój).* Dąb sam tylko jeden był stojący, wielką liczbę na sobie obwiązek noszący i tabliczek pamiętnych. Otw. Pieluchy i obwiązki dziecinne. Żarn. *(= powijaki).* Chmurka jej przezroczysta za sukienkę służy, czerwieniejąc u piersi ob-

wiązkami róży. Mick. **2.** anat. p. **Wiąz. 3.** chir. *opatrunek, opaska, bandaż,* †obwijacz: Obwiązki cyrulickie. Troc. **4.** †O., †**Obowiązka,** †**Obwiązek,** †**Obowiązek** *zastrzeżenie, zobowiązanie, warunek, klauzula:* Przypomniał słuszność konwokacji i obwiązkę w niej wiary i poczciwości. Biel. J. <Ob + WIĘZ/WIĄZ/WĘZ>

× **Obwiązło, a,** lm. **a** p. **Obwiązka:** O. zranionego członka, nawiązki. Bobr. <Ob + WIĘZ/WIĄZ/WĘZ>

Obwiązywać, uje, ywał i **O. ś. I.** p. **Obwiązać. 2.** p. **Obowiązać.** Saul lud swój na posty obwiązał. Skar.

Obwiązywanie, a, blm., czynność cz. **Obwiązywać.**

Obwiązywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obwiązywać ś.**

†**Obwicie, a,** lm. **a** p. **Obwinięcie.**

†**Obwicie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obwić ś.**

†**Obwić, ije, ił** i †**O. ś.** p. **Owinąć:** Józef ciało Pańskie prześcieradłem czystym obwił. Pim. Włosy wężami obwiła Megiera. Bardz. Tyki rozmaite w ręce swe brały, winną chmieliną obwite. Otw. Było mirtowe drzewo rozłożyste; obwił ś. wąż około jednej gałęzi. Warg. <Ob + Wić>

Obwiednia, ej, lm. **e** *miejsce geometryczne granicznych przecięć krzywych, powstających z krzywej danej przez zmianę ciągłą jednego parametru lub z granicznych przecięć powierzchni, powstających z powierzchni danej przez zmianę parametru:* O. elipsy. O. płaszczyzn. O. kuli. <Ob + WIOD/WOD>

Obwiedzenie, a, blm., †**Obwiedzienie,** †**Obwód** czynność cz. **Obwieść.**

Obwiedzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obwieść ś.**

†**Obwiedzienie, a,** blm. p. **Obwiedzenie.** Troc.

Obwiedziona, ej, lm. **e** mat. *krzywa lub powierzchnia, z której powstają obwiednie.*

†**Obwieliczać, a, ał** p. **Obwieliczyć.**

†**Obwieliczanie, a,** blm., czynność cz. **Obwieliczać.**

†**Obwieliczenie, a,** blm., czynność cz. **Obwieliczyć.**

†**Obwieliczyć, y,ył,** nied. †**Obwieliczać** *zrobić wielkim, sławnym.* B. Sz. <Ob + Wieliczyć>

Obwieńcz, a, lm. **e** bot. (exostemma) *roś. z rodziny marzanowatych.* <Od Obwieńczyć, na wzór nazwy Gr.>

× **Obwieńczać, a, ał** p. **Obwieńczyć.**

× **Obwieńczanie, a,** blm., czynność cz. **Obwieńczać,** *wieńczenie.*

× **Obwieńczenie, a,** blm., czynność cz. **Obwieńczyć.**

× **Obwieńczyć, y,ył,** × **Owieńczyć,** nied. × **Obwieńczać,** × **Owieńczać** *otoczyć, okolić wieńcem, uwieńczyć dokoła:* (Dym) przy brzegach ust krążąc, ciasno je obwieńcza. Mick. <Ob + Wieńczyć>

†**Obwierać, a, ał** p. **2. Obwrzeć.** <Ob + WOR/WR/WIER>

†**Obwieranie, a,** blm., czynność cz. **Obwierać.**

Obwiertować, uje, ował, Obyglować fl. przy zbijaniu plenicy, *sztukę drzewa przymocowywać za pomocą dziur, psów i chlub:* Oryl za pomocą chłopca, to jest drążka, sztukę do ramienia obwiertuje i obygluje. Sł. wil. <Ob + * Wiertować, zam. * Wartować, pod wpływem Wiercić, WROT/WART/WIERĆ>

Obwiertowanie, a, blm., czynność cz. **Obwiertować.**

Obwiesić, i, ił, [Obiesić, Objesić], †**Obiesić,** nied. i dok. **Obwieszać, [Obieszać],** †**Obieszać, Owieszać,** nied. †**Obwieszywać I.** *wieszając, okryć:* O. ściany obrazami. Miejsce, gdzie księżny siedziały, było od stropu aż do posadzki obwieszone kobiercy i oponami. Szaj. Jego wychudła twarz, obwieszona pozlepianemi kudłami, przywarła do żelaznej kraty. Żer. **2.** *powiesić:* O. złodzieja. Troc. Krzyżacy nietylko pospólstwo, ale też i szlachtę obwieszywali. Błaż. **3.** *opuścić, spuścić:* Koń skoro niezdrów, uszy obwieszuje. Otw. Obwiesił skrzydła. Prz. (= *spuścił nos na kwintę, osowiał*). **O. ś. I.** *okryć ś. wieszanemi na sobie rzeczami:* Obwiesiła ś. różnemi świecidłami. **2.** dok. *powiesić ś., odebrać sobie życie przez powieszenie:* Chciał ś. skąpy O., że talara stracił. Kras. **3.** p. **Obwisnąć.** <Ob + WIAS/WIEŚ/WIS>

Obwiesisty *obwisły, ochlapły, zwieszający ś., wiszący:* Wargi, cyce obwiesiste.

Obwieszać, a, ał p. **Obwiesić.**

Obwieszanie, a, blm., czynność cz. **Obwieszać.**

Obwieszanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obwieszać ś.**

Obwieszanka, i, lm. **i** bart. *drzewo bartne o kilka sążni od ziemi obite szczelnie dylami, w które niedźwiedź pazurów zasadzić nie może i doleźć do barci nie jest w stanie.* Sł. wil. <Od Obwieszać>

Obwieszczać, a, ał p. **Obwieścić.**

Obwieszczalny, †**Obwieszczy** *mający za cel obwieścić, obwieszczać, obwieszczający, ogłaszający:* Komisarze zjechali ś. za listem obwieszczalnym. T. K. Pozwy inaczej nazywano obwieszczalne listy. Cz. <Od Obwieszczać>

Obwieszczanie, a, blm., czynność cz. **Obwieszczać.**

Obwieszczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obwieszczać ś.**

Obwieszczenie, a I. blm., czynność cz. **Obwieścić. 2.** lm. **a** *pismo obwieszczające, manifest, plakat, afisz, inserat, anons.*

Obwieszczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obwieścić ś.**

†**Obwieszczy** p. **Obwieszczalny.** Chodk. K. <Ob + Wieszczy>

× **Obwieszczyciel, a,** lm. **e** p. **Obwieściciel:** Mędrki dzikiemi wyrazami zasępiają powieści swoje i jak gdyby byli wyroków tylko samych obwieszczycielami, ćmią je i kryją zawiłością. Kras.

× **Obwieszczycielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Obwieszczyciel,** *obwieścicielka.*

× **Obwieszczycielski** p. **Obwieścicielski.** Sł. wil.

Obwieszenie, a I. blm., czynność cz. **Obwiesić. 2.** lm. **a** *rzecz, którą obwieszają:* Obwieszenia sienne z bieli kręconej. Bud.

Obwieszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obwiesić ś.**

†**Obwieszywać, a, ał** i †**O. ś.** p. **Obwiesić.**

†**Obwieszywanie, a,** blm., czynność cz. **Obwieszywać.**

†**Obwieszywanię się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obwieszywać ś.**

[Obwieś, a, lm. **e]** p. **Obieś:** Niedaleko zaś wisiał od tego grobsztynu ów O., za pokutę sromotnego czynu. Min. Jaki to O. był zawzięty. Ork. <Ob + WIAS/WIEŚ/WIS>

Obwieściciel, a, lm. **e,** × **Obwieszczyciel** *ten, co obwieszcza, głosiciel, opowiadacz.*

Obwieścicielka, i, lm. **i** forma ż. od **Obwieściciel.**

× **Obwieścicielski** przym. od **Obwieściciel**; × **Obwieszczycielski.**

Obwieścić, i, ił, nied. **Obwieszczać** *ogłosić, opublikować, proklamować, zwiastować, oznajmić, zawiadomić:* O. co komu, × kogo o czym, †kogo czym, †kogo na co. Obwieszczać kogo na co. Skr. Obwieszczać kogo na każdą sprawę. Obwieszczam co pismem publicznym, jawnym. Kn. Obwieścił pismem publicznym swój przyjazd. Troc *(= zapowiedział).* Obwieścił mię listem o weselu córki. Kras. Gazeta jest list powszechny, obwieszczający to, co ś. u nas i w inszych krajach dzieje. Kras. Wie niebo, co nam taić, wie co nam O. Kras. *(= objawić).* Jenerale, rzekł, ciebie długo Litwa nasza czekała, długo, jak my Żydzi Mesyjasza... ciebie prorokowali dawno między ludem śpiewaki, ciebie niebo obwieściło cudem. Mick. O. komu co złego, co dobrego. Troc. Obwieścił mię tą nowiną. Troc. O. obranego na urząd. Po wszystkich prowincjach królem go obwieszczono. Troc *(= obwołano, proklamowano).* Niech obwieszcza to światu! Bog. W. Chciejcie O. pochód! Żer. **O. ś.** *dać ś. poznać ogółowi, objawić ś.:* Bóg, ile razy strasznym ś. chciał O. światu, w ogniu ś. pokazywał. Bals. Pluskiem wszemu obwieścił ś. błotu. Mick. <Ob + Wieścić>

Obwieść, wiedzie, wiódł, nied. **Obwodzić I.** *oprowadzić:* Obwiodłem go wszędzie. Troc. Obwodził wojsko koło lasu. Troc. Panicze ujeżdżali swe wierzchowce, kręcąc w kółko po murawie; jeden z nich krzyczącą Nastusię galopem obwodził po podwórzu. Krasz. **2.** czym = *oprowadzić, otoczyć, okolić, okrążyć:* Miasto murem obwiódł. Min. Miasto obwiedzione miałkim przekopem. Gom. Tu Mincjusz swe brzegi zielonemi trzciny obwiódł. Nagur. Pasieka obwiedziona płotem. Krasz. Wieńcem topolowym swą obwiódszy głowę. Kniaź. Rozpór u szaty obwiedziesz bramą, by ś. nie rozchodził. B. G. *(= ma mieć obwódkę wokoło, obszyjesz, obramujesz).* Portret królewski, obwiedziony dużemi brylantami L. *(= obsadzony).* Przen.: Zadumana obwodziła oczyma błędnemi las, pola, ścieżki. Dyg. *(= wodziła po nich dokoła).* **3.** *obciągnąć, zawlec, powlec, zaciągnąć, okryć:* Dymy niebo obwodzą, las ciemnością okryty. Koch. J. Stawiają domy z belek, z nadworu obwodzą smołą. L. **4.** †O. *obejrzeć sądownie, stwierdzić naocznie:* Ukrzywdzony w lesie ma woźnym i szlachtą miejsce O. Troc. Rany niegdy przez woźnego bywały obwodzone i przez świadki dowodzone. Herb. Miejsce szkody urzędem obwiedzione. Troc. **O. ś.** *okryć ś., obciągnąć ś., powlec ś., zawlec ś.:* Niebo chmurą ś. obwiedzie. Bardz. <Ob + Wieść>

Obwiewać, a, ał p. **Owiać:** Oczy chustką obwiewał. Mick. Głowę obwiewa ostatek siwizny. Mick. <Ob + Wiewać>

Obwiewanie, a, blm., czynność cz. **Obwiewać,** *owiewanie.*

Obwiezienie, a, blm., czynność cz. **Obwieźć.**

Obwieźć, wiezie, wiózł, nied. **Obwozić** kogo, co a. dok. posp. × **Obwozić ś.** z kim, z czym = *wożąc kogo, co, objechać z nim:* Obwoził go po wszystkich znajomych, po mieście. Obwoził ś. z tym towarem po całym kraju, ale nikt nie kupił. Sł. wil. Obwoził ś. z nim po całym świecie. Sł. wil. <Ob + Wieźć>

Obwiędnąć, dnie, dnął a. **wiądł** *zwiędnąć po wierzchu, dokoła:* Kwiaty w bukiecie obwiędły. Zielony słód musi O., zanim pójdzie do suszarni. <Ob + Więdnąć>

Obwiędnienie, a, blm. p. **Obwiędnięcie.**

Obwiędnięcie, a, blm., **Obwiędnienie** czynność cz. **Obwiędnąć.**

Obwiędnik, a, lm. **i, Szwelka** piw. *miejsce, w którym zielony słód ulega obwiędnieniu i częściowemu obeschnięciu, zanim pójdzie do suszarni, poddasze przewiewne do suszenia słodu,* przewiewnia, wietrznia. <Od Obwiędnąć>

†**Obwięzować, uje, ował** i †**O. ś.** p. **Obwiązać i Obowiązać.** Troc.

†**Obwięzowanie, a,** blm., czynność cz. **Obwięzować,** *obwiązywanie.*

†**Obwięzowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obwięzować ś.**

× **Obwięzywać, uje, ywał** i × **O. ś.** p. **Obwiązać i Obowiązać.**

× **Obwięzywanie, a,** blm., czynność cz. **Obwięzywać.**

× **Obwięzywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obwięzywać ś.**

†**Obwijacz, a,** lm. **e** p. **Obwiązka:** Obwijaczami ranę nietęgo, ani też ciasno umocnić, boby ś. rana zaognić mogła. Perz. <Od Obwijać>

Obwijać, a, ał i **O. ś.** p. **Owinąć.**

Obwijadło, a, lm. **a i.** p. **Obwinięcie:** W tych cukierkach więcej obwijadeł, pstrociny i dodatku, niż cukru i smaku. Krasz. **2.** *okrycie, ubranie:* Pozrzucał z siebie kapturki, chustki, pelerynki i rozmaite obwijadła. Krasz. **3.** [O.] *wstęga u rózgi weselnej.* <Od Obwijać>

Obwijanie, a, blm., czynność cz. **Obwijać.**

Obwijanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obwijać ś.**

Obwijka, i, lm. **i** p. **Obwiązka.** <Od Obwić>

Obwilgnąć, nie, nął p. **Owilgnąć.** <Od + Wilgnąć>

Obwilgnięcie, a, blm., czynność cz. **Obwilgnąć.**

Obwilżać, a, ał p. **Obwilżyć.** L.

Obwilżanie, a, blm., czynność cz. **Obwilżać.**

Obwilżenie, a, blm., czynność cz. **Obwilżyć.**

Obwilżyć, y,ył, nied. **Obwilżać** *zwilżyć po wierzchu, dokoła, ze wszystkich stron.* L. <Ob + Wilżyć>

†**Obwiły** p. **Obwity.**

I. †**Obwin, u,** lm. **y** p. **Obwinięcie.** Troc. <Od Obwinąć>

2. †**Obwin, u,** lm. **y** p. **Obwinienie.** Troc.

Obwinąć, nie, nął i **O. ś.** p. **Owinąć:** Obwiń tę słoninę papierem we czworo. Sien. O. w pieluchy. L. Obwinął sobie zranioną nogę chustką. Troc. O. sobie palec, głowę. Młody bluszczu, zielone obwijaj topole. Mick. O. koło drzewa latorośli. Kn. Przen.: Obwijać w bawełnę = *mówić nie wręcz, mówić z ogródką.* Co tu obwijać w bawełnę! Subtelność rozumu ludzkiego może tak dobrze ustroić kłamstwo, że go od prawdy nie rozezna, a z drugiej strony prawdę tak obwinąć w obłudne wynalazki, że ś. tak szpetna pokaże, jak kłamstwo. Kłok. Obwijał prawdę w obłudne wynalazki. Troc. Rozprawiajmy o swoich rzeczach, po swojemu, nie obwijając w pozór mamiący żadnej prawdy. Mochn. Na trupie dziecka wąż ś. obwija. Syrok. Pogłaskał konia, burką ś. obwinął. Od. <Ob + Winąć>

Obwinek, nka, lm. **nki** *koń roboczy małego wzrostu.* <?>

†**Obwiniacz, a,** lm. **e** p. **Obwiniciel:** Gdzież są oni obwiniacze twoi? nikt cię nie osądził? Sekl. <Od Obwiniać>

Obwiniać, a, ał p. **Obwinić.**

Obwinianie, a, blm., czynność cz. **Obwiniać.**

× **Obwiniciel, a,** lm. **e,** †**Obwiniacz** *ten, co obwinia a. obwinił, oskarżyciel.* L.

× **Obwinicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Obwiniciel.**

Obwinić, i, ił, × **Owinić,** nied. **Obwiniać,** × **Owiniać** kogo o co, †w czym, † czym = *winę komu zadać, winę nań zwalić, winnym go osądzić, oskarżyć:* Nie obwiniaj mię. Słow. *(= nie winuj mię).* Żezna winę przed księdzem, może go obwini. Krasz. *(= potępi).* Dwu kapłanów dali ściąć rajce, obwiniwszy je w złodziejstwie. Biel. M. Dwoma grzechami Dawid był obwiniony. Kulig. Śmierć złoczyńców, także kradzieżą jaką i występkiem obwinionych, bogom wdzięczna. Warg. O. kogo u sądu = *zaskarżyć, pozwać go do sądu.* Trzeba wiedzieć, kto ma być powodem, aktorem, a kto obwinionym. Groic. <Ob + Winić>

Obwinienie, a, blm., †**Obwin** czynność cz. **Obwinić:** Bezpiecznie żyjesz, gdy bez obwinienia. Fred. M. O. fałszywe = *potwarz.* L.

× **Obwinienie, a,** lm. **a** p. **Obwinięcie:** O. sznurem. Troc. O. szruby. Troc *(= zakręcenie).*

× **Obwinienie się, a ś.,** blm. p. **Obwinięcie ś.**

Obwinięcie, a, Obwinienie, Obwijadło, †**Obwin,** †**Obwicie** l. blm., czynność cz. **Obwinąć.** 2. lm. **a** *rzecz, do obwijania służąca, obwiązka.*

Obwinięcie się, a ś., blm., × **Obwinienie ś.** czynność cz. **Obwinąć ś.**

Obwiniony *którego obwiniono:* O. o to, u sądu ś. nie stawił. Troc. Pozwaniec srodze O. Troc. **O., ego,** lm. **eni** rz. *człowiek, którego obwiniono przed sądem, podsądny, oskarżony.* <Od + Obwinić>

× **Obwiniony** *obwinięty, obwity:* Płatkiem palec O. Troc. [Znajdziecie dzieciątko obwinione w pieluchach]. Bohatera imię obwinione liściem winogradu. Mick. <Od Obwinąć>

Obwionąć, wionie a. †**wienie, wionął** p. **Owiać:** Mróz ją obwionął na powietrzu. Reym. Azaż nie uschnie latorośl, gdy ją obwienie wiatr gorący? Leop. Duch niebieski... serca i oczy ludzkie obwionąwszy, tam je obrócił. Goś. <Ob + Wionąć>

Obwionięcie, a, blm., czynność cz. **Obwionąć.**

Obwisać, a, ał p. **Obwisnąć.**

Obwisanie, a, blm., czynność cz. **Obwisać.**

Obwisły, Owisły l. *który obwisł:* O. ogon małpy. Z obwisłemi u kapelusza brzegami. Troc. Policzki, piersi, wargi obwisłe. Uszy obwisłe. Przen.: *pochyły, spadzisty:* Kto tych zuchwalców na obwisłe morze puszcza bez steru i przewodniej zorze? L. 2. *obwieszony:* Dawne okrutnych bogów ołtarze, dziś obwisłe powojem. Szum gałęzi śniegiem obwisłych. Krasiń. 3. anat.: †Pociąg O. (processus mastoideus) = *wyrostek sutkowy.* Perz. <Ob + WIS/WIEŚ/WIAŚ>

Obwisnąć, śnie, snął a. **sł, Owisnąć,** nied. **Obwisać, Owisać** l. *zwisnąć, opaść, opuścić ś., zwiesić ś., ochlapnąć, obwiesić ś.:* Wtym zachoruje sokół bystropióry, obwisły skrzydła, łeb mu osowieje. Kniaź. Obwisł z bojaźni, spadał jak nieżywy na ziemię. Oss. Trzymając ten ciężar, obwisła (obwisnęła) mi ręka. Troc *(= omdlała).* 2. co = *zawisnąwszy, otoczyć, okryć:* Kędzierzawe, siwe mszary obwisają pień dębowy. Syrok. <Ob + WIS/WIEŚ/WIAŚ>

Obwiśnięcie, a, blm., czynność cz. **Obwisnąć.**

Obwitać, a, ał *przywitać wszystkich kolejno dokoła.* **O. ś.** *przywitać ś. ze wszystkiemi kolejno dokoła:* Tak więc obwitawszy ś. z naszemi poczciwemi brodaczami... Chl. <Ob + Witać>

Obwitanie, a, blm., czynność cz. **Obwitać.**

Obwitanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obwitać ś.**

†**Obwity,** †**Obwiły** im. od **Obwić,** *obwinięty.*

†**Obwlec, cze, kł** = **l. Oblec.** Przen.: Ujrzałem anioła... obwleczonego obłokiem *(= otoczonego, osłoniętego, okrytego).* Rej. <Ob + Wlec>

†**Obwleczenie, a,** blm., czynność cz. **Obwlec,** *obleczenie.*

Obwłoka, i, lm. **i** myśl. p. **Powłoka.** <Ob + WLEK/WŁÓK>

× **Obwoda, y,** lm. **y** *obrączka, pierścień:* Palec cisnąć obwodą. Hul. <Ob + WIOD/WOD>

Obwodek, dku, lm. **dki** p. **Obwód:** Z taką siłą dmuchnął w dymu środek, że go rozbił i zrobił w nim jasny O. Mick. <Od Obwód>

Obwodnia, i, lm. **e** p. **Obwodnica:** Całą płaszczyznę wsi i jej obwodnią na mapę przenieść. Cz. <Ob + * Wodnia, od WIOD/WOD>

Obwodnica, y, lm. **e** l. a. **Obwodnia** *okrąg, obwód, linja graniczna, granica:* Pola te pewnym wymiarem czyli obwodnicą ograniczył. Śteb. **2.** bud. *przysionek z jednym szeregu słupów, obwiedziony wokoło prostościennej budowli.* O. sowita = *takiż przedsionek o dwu rzędach słupów.* O. niby sowita = *przysionek głęboki na dwa rzędy słupów, ale mający tylko jeden ich szereg.* <Ob + * Wodnica, od WIOD/WOD>

†**Obwodniczy, ego,** lm. **owie** p. **Obducent.** <Tłomaczenie Łć. obducens, 2 pp. obducentis>

†**Obwodnik, a,** lm. **i** p. **Obwód.** Troc.

× **Obwodny** p. **Obwodowy:** Mur O., cały folwark zamykający. Świt. *(= otaczający).*

Obwodomiar, u, lm. **y** *narzędzie do mierzenia obwodu i średnicy drzew.* <Obwód + Miara>

[**Obwodowiec, wca,** lm. **wcy**] *uczeń szkoły obwodowej (w Białej).* <Od Obwodowy>

Obwodowy l. a. × **Obwodny** przym. od **Obwód;** *okólny, okręgowy:* Z mocnemi murami obwodowemi. Koł. Koło zębate obwodowe = z zębami w kierunku promieni. Zab. Kolej obwodowa *(= okrążająca miasto).* Szkoła obwodowa w Białej. Miasto obwodowe *(= główne w obwodzie = powiecie, dystrykcie).* Komisarz O. **2.** anat. = a) *do powierzchni ciała dążący, przy niej znajdujący ś.* (periphericus): Nerwy obwodowe (w przeciwstawieniu do ośrodkowych). b) *obwodzący, otaczający:* × Błona obwodowa uda = *powięź szeroka* (fascia lata). c) × Błona obwodowa kości p. **Okostna.** <Od Obwód>

Obwodzenie, a, blm. **l.** czynność cz. **Obwodzić:** O. rzeki, rowu około miejsca. Troc. O. murem, rowem. Troc. O. czego świadkami, woźnym, szlachtą. Troc. **2.** chir. (circumductio) *ruch kolisty, wykonywany przy nastawianiu niektórych kości zwichniętych.*

Obwodzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obwodzić ś.**

Obwodziciel, a, lm. **e** *ten, co obwodzi:* O. murem. Mącz.

Obwodzić, i, ił i **O. ś.** p. **Obwieść.** <Ob + Wodzić>

[**Obwodzina, y,** lm. **y**] **l.** w lm. *oprowadzanie kogo dla pokazania mu czego:* Z nowym panem domu poszedł na obwodziny. Sł. wil. **2.** o budynku = *ostatni górny rząd bierwion na ścianach,* wieniec. <Ob + WIOD/WOD>

Obwoina, y, lm. **y** bot. p. **Obojnik.** <Ob + WI/WOJ>

Obwojnik, a, lm. **i** bot. p. **Obojnik.** <Ob + WI/WOJ>

Obwolut, u, lm. **y** p. **Obwoluta.** <Łć. obvolutus dosł. = owinięty>

Obwoluta, y, lm. **y, Obwolut** *owinięcie; okładka wierzchnia.*

Obwołać, a, ał, nied. **Obwoływać I.** *wołając, obwieścić; ogłosić, okrzyczeć, opublikować:* Ogień O. Sz. O. rozkazał, aby ś. wszyscy do przodków swych religji wrócili. Warg. Język nasz jest to ów woźny, co wszystko obwoływa złe i dobre. Rej. Apostołowie wszyscy o tym bardzo obwołali i głośno to światu opowiedzieli. Rej. U Żydów szedł przed skazanym jeden z katów, głośno obwołując imię, pochodzenie i zbrodnię winowajcy. Kajs. O. ruszenie. Troc. Co ś. przed tym stało, za nic obwołano. Troc. Czopowe wszelakie począć ś. ma od tego dnia, jako i uniwersał obwołan. Un. Obwołano go królem. Troc *(= okrzyknięto, proklamowano).* Jowjan na Juljana miejscu imperatorem w obozie obwołan. Lel. **2.** †O. *powołać, zawołać, wezwać:* A po coś, panie bracie, przyszedł między pany, kiedyś tu w naszym kole nie jest obwołany? Papr. **3.** †O. *rozsławić, okrzyczeć:* Cnota jego jasna, dzieła znaczne, zasługi obwołane. Jag. <Ob + Wołać>

Obwołanie, a, blm., czynność cz. **Obwołać.**

Obwoływacz, a, lm. **e** *ten, co obwołuje, głosiciel:* Do tej boskiej sprawy obrał Bóg Jezusa; jego, nie żadnego inszego, chciał mieć tak wielkiej rzeczy i obwoływaczem i wykonaczem. L.

Obwoływać, uje, ywał p. **Obwołać. O. ś.** *wołając na wszystkie strony, szukać ś.; nawoływać ś. dokoła:* Aby wzajem ś. nie razić, obwoływali ś. wielkiemi głosami, paląc na oślep i po części w górę. Sienk.

Obwoływanie, a, blm., czynność cz. **Obwoływać.**

Obwoływanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obwoływać ś.**

Obwozić, i, ił i **× O. ś.** p. **Obwieźć.** <Ob + Wozić>

Obwożenie, a, blm., **Obwózka** czynność cz. **Obwozić.**

× Obwożenie się, a ś., blm., czynność cz. **Obwozić ś.**

Obwód, odu, lm. **ody I.** †O. p. **Obwiedzenie:** Myśl wasza aby wielkiemi a nieporządnemi obwody tam i sam rozerwana nie była, rzecz swą temi opiszę opłotkami. Jan. *(= kołowaniem, manowcami, zboczeniami).* Miasto otworzyste bez obwodu murów. Leop. O. prawny. L. *(= oględziny sądowe).* Nic ci to nie będzie pożyteczno czasu pomsty i obwodu. Leop. **2.** †O. *obwinięcie, zawój:* Ściągną z ciebie ten O., to zawicie, aż do ostatniej skóry. Pilch. **3.** *okrąg, powiat, dystrykt:* O. Białostocki. Przen.: *zakres, granice, sfera, obrąb:* Każdy obywatel życzy sobie mieć O. i granice swych praw. L. **4.** *kontur, profil:* Ten portret nie ma żadnej żywości, O. głowy jest nie do rzeczy. L. **5.** × O. *obwód koła:* Na takich kołach chyba O. opadnie, sprychy lat kilka trwają. Torz. **6.** anat.: × O. żołędzi p. **Wieniec. 7.** fiz.: O. galwaniczny = *ogół przewodników, przez prąd elektryczny przebiegawych, a więc stos lub maszyna dynamoelektryczna wraz z drutami.* Zamknięcie obwodu = *przepuszczenie prądu.* Otwarcie obwodu = *przerwanie prądu.* **8.** a. †**Obwodnik** mat. *linja, ograniczająca dane pole:* O. trójkąta, czworokąta, prostokąta, wielokąta, koła, elipsy. Długość obwodu. O. koła lokomotywy. Łab. Przen.: *koło, krąg, pierścień:* Zaraz go O. najpierwszych otoczy, wszyscy w głuchym milczeniu zwrócili nań oczy. L. Tronów obwodem zdrada. Stasz. *(= zdrady je otaczają.* L.). Śwież tam jasne rozprzestrzenia łona w wielkiego kształcie obwodu. Mick. **9.** woj.: O. twierdzy = *ogół murów lub wałów, otaczających twierdzę.* Zdr. **Obwodek.** <Ob + WIOD/WOD>

[**Obwód, odu,** lm. **ody**] **I.** *woda stojąca bez odpływu.* **2.** *składowa część sieci tajnika.* <Ob + Woda>

Obwódeczka, i, lm. **i** p. **Obwódka.**

Obwódka, i, lm. **i I.** *to, czym ś. coś obwodzi jakby paskiem, czym ś. obwija, okleja, lamówka, sztrych dokoła, szlaczek, listewka, brzeg:* Rozpór u szaty ma mieć obwódkę w koło, aby ś. nie rozdzierała. Bud. Papier listowy z czarną obwódką. Tablica srebrna z obwódką pozłacaną. Przy wpatrywaniu ś. w przedmiot tworzą ś. naokoło niego obwódki przypadkowe. **2.** anat.: O. brodawki sutkowej = *różowe lub ciemne zabarwienie skóry dokoła niej,* × krążek, †toczek, †kółko cyckowe (area). Zdr. **Obwódeczka.** <Ob + WIOD/WOD>

Obwódkowy I. przym. od **Obwódka. 2.** anat.: Mięśnie obwódkowe, okrężne oka, ust (musculi orbiculares). **3.** chir.: Szew O. = *dokonany za pomocą szpilek przeklótych przez brzegi rany i obwiedzionych nitkami,* szew okręcony (sutura circumvoluta).

Obwój, oju, lm. **oje** chir. *część opaski, okrążającej dokoła obwód członka:* O. kolisty, ósemkowaty. <Ob + WI/WOJ>

Obwójka, i, lm. **i** *obsłona na członek męski, w kształcie woreczka bez szwu, z kiszki ślepej baraniej i t. p. sporządzona, woreczek chirurgiczny i antysyfilityczny,* woreczek bezpieczeństwa, kondom, kondon, !kordon. <Ob + WI/WOJ>

Obwózka, i, lm. **i** p. **Obwożenie:** Dodajmy do tego te niezliczone oborki, zaorki, zawózki, obwózki. Rol. <Ob + WIOZ/WOZ>

†**Obwrzały** p. **Obewrzały:** Lekarstwo żołądkowi oziębłemu, flagmą wewnątrz obwrzałemu. Syr. <Ob + WR/WAR>

I. †**Obwrzeć, e, ał** p. **Obewrzeć.**

2. †**Obwrzeć, wrze, warł,** nied. †**Obwierać,** *zamknąć.* Gosł.

†**Obwrzenie, a,** blm., czynność cz. **I. Obwrzeć.**

× **Obwstążkować, uje, ował** *obszyć wstążkami:* O. pantofle. L. <Ob + * Wstążkować, od Wstążka>

× **Obwstążkowanie, a,** blm., czynność cz. **Obwstążkować.**

[**Obwycharzenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obwycharzyć ś.**

[**Obwycharzyć się, y ś., ył ś., Obycharzyć ś., Obwykarzyć ś., Obykarzyć ś.**] *oswoić ś. z czym, otrzaskać ś.* <? p. Obwykarzyć ś.>

[**Obwykarzenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Obwykarzyć ś.**

[**Obwykarzyć się, y ś., ył ś.**] p. **Obwycharzyć ś.** <? Ob + WYK/UK>

†**Obwyknąć, nie, nął** a. **kł,** †**Obyknąć** *zwyknąć, mieć zwyczaj, przywyknąć.* B. Sz. <Ob + Wyknąć, od WYK/UK>

†**Obwyknienie, a,** blm., czynność cz. **Obwyknąć.**

[**Obwysno**] *dość wysoko.* <Ob + WYS>

†**Obwyż** i [**Obwyż**] przys. *nieco wyżej:* Jastrząb, samotnik dziki i nietowarzyski, siedzi O. na gruszy — sam sobie wystarcza. Dyg. <Ob + WYS, pod wpływem BLIŻ, NIŻ>

Oby! w. *o gdyby!, bogdajby!, bodajby!, żeby to!, gdyby tak!, dałby Bóg, żeby...!:* O. szczęście z pięk-

nością twą szło równą drogą! Hul. Czy wniosek ten spowoduje radykalną reformę? — O! O. mi lata i dech dotąd służyć miały, ażby twe dzieła wspomnieć godnym rymem śmiały. Nagur. O. przyszedł! Troc. Obym cię nigdy był nie znał! Oby tak szlachetny przykład znalazł naśladowców! †Obych (=obym) u ciebie sądzony był jako zdrajca, radbych (=radbym) pod miecz tej szyi nadstawił! Skar. <O + By>

[Obycharzenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Obycharzyć ś.**

[Obycharzyć się, y ś.,ył ś.] p. **Obwycharzyć ś.**

Obychło, a, lm. **a, Klejowiec** bot. (clibadium) *roś.* <?>

[Obychodź, i, lm. **e]** p. **Obychód:** Każde drzewo, należące do boru lub dopiero upatrzone, zostawało nacechowane znakiem, jak mówiono w obychodzi kamienieckiej i wielgowskiej. Krzyw. <p. Obychód>

[Obychód, odu, lm. **ody]** **1.** a. w lm. *obejście domu, gospodarstwo.* **2.** w lm. = a) *procesja Bożego Ciała.* b) a. **[Obychodź]** *zwyczaje, porządki, stosunki:* Znam tutejsze obychody. < Ukr. obichòd>

Obycie, a 1. blm., czynność cz. **Obyć. 2.** a. **Obycie ś.** *ogłada, otarcie między ludźmi, obejście ś. umiejętne:* Gładkości pewnej nabrał i obycia. Jun. **3.** †O., lm. **a** p. **Obyczaj.** Schot.

Obycie się, a ś., blm. **1.** czynność cz. **Obyć ś. 2.** p. **Obycie.**

Obyczaić, i, ił *robić obyczajnym, uobyczajać, ogładzać, polerować, umoralniać, cywilizować:* Religja obyczai narody, łagodzi dzikie umysły. Stasz. <Od Obyczaj>

Obyczaj, u, lm. **e,** †**Obycie 1.** *zwyczaj, nawyk, nawyknienie, przyzwyczajenie; użycie, praktyka:* Mieszając ś. między żołnierzami, często słyszał, że oni słów wolnych i niecudnych używają, jako pospolicie takowi mają w obyczaju. Wy . Musimy używać słów między pospólstwem w O. wziętych. Kosz. Łańcuchy jakieś widzę nad O. długie. Paszk. Według ustawy i obyczaju kościoła powszechnego. Wuj. †O. uczynić = *zachować; postąpić według obyczaju.* Powinien ś. uczyć tu u mistrza... a gdy ś. wyuczy (cudzoziemiec), winien uczynić towarzyski O., a potym, gdy mistrzem będzie chciał zostać... PmK. Nie dla obyczaju, ale szczerze. Troc. Dawny to i ludzkość uzacniający O. wynurzać najrzewniejsze uczucia dla tych, którzy ś. wzajemnością już nam wypłacić nie zdołają. Czart. A. O obyczajach domowych. Biel. M. Ów koń ma taki O. Troc *(=natów, naturę).* Był ten O. u Anglików starych. Skar. Wasz to O.: cierń w życia przeciągu kłaść im na głowy, kwiat aż na posągu. Nar. Każdy mimowolnie porządku pilnował, bo sędzia w domu dawne obyczaje chował. Mick. O. narodowy = *zwyczaj, wyrobiony przez pokolenia a uświęcony przez wieki, prawo zwyczajowe, stanowiące cechę charakteru narodowego:* Szanowanie domowego ogniska, uczynność sąsiedzka, gościnność w domu, typowa wierność i przywiązanie sług do swoich panów, były to cechy dawnych obyczajów naszych. Kras. A. W kronikach podobno muszę szukać obyczajów staropolskich. Birk. Co kraj, to inny O. Prz. Włochów obyczaje są od naszych daleko różne. Górn. Chwała Bogu, że te kraje niosą (=mają) insze obyczaje. Kochan. Żywot nasz ma być obyczajem rządzony, nie fantazją mózgu prywatnego. Schot. Ludzie piszą prawa, ale obyczaje same ś. tworzą. Rzew. **2.** częś. w lm. *sposób życia, postępowania, prowadzenia ś., urobiony przez warunki życia; sprawowanie ś., prowadzenie ś., życie:* Już starca nikt nie cenił; jakże wam ś., dzieci, zdaje, czy to piękne obyczaje? Jach. Kobieta złych, lekkich obyczajów. Bóg przez 30 lat obyczaje Izraelitów cierpiał na puszczy. Leop. *(= złe obyczaje, złe postępki).* Psują dobre obyczaje złe rozmowy. Baz. Obyczajów dobrych nauka. Troc *(=nauka obyczajowa, etyka).* Jakie towarzystwo, takie też obyczaje pospolicie bywają. Rej. Czystość obyczajów. Zepsucie, upadek obyczajów. Prędzej obyczaje złe w ludziach państwo i królestwo każde skażą i w niwecz obrócą, niż nieprzyjaciel gwałtowny, któryby ś. z wielkim wojskiem na nie oburzył. Górn. Były dobre obyczaje, powaga, uczciwość na dworze, jako w twardym jakim klasztorze. Górn. Miejsce ono i stan wysoki obyczajów jego nie zmienił. Skar. Staremu młode mieć obyczaja sromota; ale w młodym piękna jest starość. Skar. Noc ma swój O. Prz. Satyra w szczególności nikomu nie łaje, czołem bije osobom, gani obyczaje. Kras. Człowiek uczony bez obyczajów jest zniewagą nauk i najniebezpieczniejszą zarazą towarzyską; jest to chodząca sprzeczka myśli z uczynkami. Śniad. Rozwolnienie w obyczajach. Śniad. Nie szkodziło tej ubóstwo, którą dobre obyczaje zdobiły. Skar. **3.** [O.] *obyczajność, przyzwoitość, przystojność:* Ani też przez obyczáj nic nie dá *(=nie wstydzi ś. nie dać).* **4.** *sposób zachowania ś., manjery, obejście ś.:* Z zabaw leśnych zatrzymał obyczaje twarde. L. W obyczajach, w życiu, w jedzeniu niechaj w nim nie będzie znać nic chłopskiego. Górn. **5.** †O. *własność, właściwość, przyrodzenie, charakter, natura:* Ma swój O. lato, dzieciństwo, zima, wino, grunt ten abo ów, koń. Kn. **6.** †O. *sposób, środek, tryb, praktyka, moda:* Obyczajem wymyślonym ku szkodzie pańskiej pożytki sobie czynili. Ek. Król J. M. żadnych namów nie czynił, a daleko mniej nikogoż żadnym i najmniejszym obyczajem nie przymuszał. Sap. Może też inszym obyczajem poznać, jako każdy kąt jest wielki. Grz. Może też jeszcze inszym obyczajem figura rombus łacno być pomierzana. Grz. My obyczajem dróżniejszym ją (chinę) dawajmy. Ocz. Wszystkich obyczajów zażywa, jakoby nieprzyjaciela ubłagał. Skar. Szukali obyczaju, jakoby go zabili przez zdradę. Sekl. By w najlepszy O. ta miłość była, jednak za sobą osławę ciągnie. Górn. Wszelkim obyczajem podobać mu ś. pragnie. Górn. Bóg ma wiele obyczajów u ludzi niepodobnych, któremi wywieść może z wszystkich przygód. Skar. O dziwnym obyczaju swego nawrócenia święty Paweł sam pisze. Skar. Uchodził kryjomym i pokątnym obyczajem. Skar. Żadnym obyczajem nie mogła być pocieszona. Wuj. Żadnym obyczajem nie mógł ś. obronić. Rej. Ojcowskim nas karz obyczajem. Kochan. *(=po ojcowsku, jak ojciec).* Tym obyczajem oba ufy stały. Kochan. Ruszania też jest sześcioraki O., bowiem ruszamy ś. wzgórę a. na dół, przed ś. a. za ś., na prawo a. na lewo. Kł. Zbawiciel nasz ten O. śmierci sobie obrał. Kucz. **7.** †O. *warunek, zastrzeżenie, ograniczenie:* Król czeski przyzwolił dać Mieczysławowi Dąbrówkę tym obyczajem, jeżeli ś. ochrzci. Biel. M. Mniemamy, iż wam dobrze wiadomo jest, pod któremi obyczajami ten sejm nasz koronny jest ś. dokonał. Z. A. Ten list wam w ręce posyłamy pod takowym obyczajem, iż gdzieby co matce waszej za pomocą bożą pomógł, abyście... Z. A. Zdr. × **Obyczajek.** <Ob + WYK/UK>

[Obyczaj, a, lm. **e]** p. **2. Obyczajka.** <p. 2. Obyczajka>

× **Obyczajek, jku,** lm. **jki** p. **Obyczaj:** Dobrzy bakałarze nietylko czytać dzieci uczą, ale i innych obyczajków uczciwych, aby w jedzeniu, w staniu, w chodzeniu, w mowie przystojnie sobie poczynali. Górn.

Obyczajenie, a, blm., czynność cz. **Obyczaić.**

I. [Obyczajka, i, blm.] *grzeczność, uprzejmość:* Toż z obyczajką pokłoń ś. panu! Pol. Przybył Jakim z dwoma gazdami z obyczajką i powiedział, że zza morza przychodzi do Małanki i że ś. na lubasa (kochanka, konkurenta) zaprasza w gościnę. Pol. <Od Obyczaj>

2. [Obyczajka, i, lm. **i, Oduczajka, Obyczaj, Obeczaj, Obejczaj, Obieczaj, Obieczajno, Obiecaj, Obiecadło, Obecadło]** *łubowa rama przetaka, sita.* <Ukr. obiczàjka, od którego, przechodząc jedna w drugą, powstały przez sł. lud. postacie: Obyczaj, Obeczaj, Obejczaj, Obieczaj, Obieczajno, Obiecaj, Obiecadło i Obecadło, oraz przekręcone z Obyczajka — Oduczajka>

Obyczajnie przys. od **Obyczajny:** †Mogą żałować w trzech sądach O. wyłożonych podług prawa. Ort. *(=według zwyczaju).* †Księgi, co ku bożej służbie słuchają i co niewiasty z nich mają O. czyść. Ort. *(=przykładnie).* Kto O. żądał, temu ś. stawał obyczaj. Krasz. *(=według obyczajów).* † Wełnianki z tego ziela dzieciom do igrania mają być O. dawane, żeby jedno drugiemu tego w uszy nie natkało. Syr. *(=ostrożnie, przezornie).* [Ze śkłem trza O.].

Obyczajność, i, blm. rz. od **Obyczajny:** U nas domy pańskie szkołami były obyczajności i miłości ojczyzny. Kras. *(=dobrych obyczajów).* O. uważa, co mówić i czynić przystoi. Załł. Z handlem i obyczajnością wojnę i zniszczenie, a z ogłaskaniem dzikości jarzmo niewolnicze wespół przynieśli. Nar.

Obyczajny I. × O. p. **Obyczajowy:** Nauka moralna czyli obyczajna. L. Bardzo pięknie o obyczajnej nauce mówią, a bardzo daleko obyczajami od niej ś. odsuwają. Wyrw. Każda przypowieść Chrystusowa zamyka w sobie skutkującą obyczajną prawdę. Wyrw. **2.** †O. *zwykły, zwyczajny, pospolity.* B. Sz., Głosy w. XV. **3.** *odznaczający ś. dobremi obyczajami, przystojny, przyzwoity, moralny, delikatny, grzeczny, gładki, towarzyski, cywilizowany:* Zapewne w Wilnie ludzie są tak obyczajni, jak w Telszach: a zatym autor, pisząc dla publiczności, nie śmiałby użyć tak brudnego wyrazu. Śniad. **4.** †O. *przezorny, ostrożny:* Lew, gdy gwałt zbyt wielki na ś. widzi, odstęp czyni, ale O., pazury abowiem ostre w łapy pokryje, żeby śladu po sobie nie zostawił, i zlekka ustępuje, gotów z nieprzyjacielem czynić i na ustępie. Birk. <Od Obyczaj>

Obyczajowościowy przym. od **Obyczajowość:** Bohaterka nasza, doktór i daleko od Julji ładniejsza narzeczona stanowią pod względem obyczajowościowym trinum perfectum. Jeż. <Od Obyczajowość>

Obyczajowość, i, blm. rz. od **Obyczajowy,** *odznaczanie ś. dobremi obyczajami, dobre obyczaje, ogłada, towarzyskość, cywilizacja, uobyczajenie.*

Obyczajowy, × **Obyczajny** przym. od **Obyczaj:** Nauka obyczajowa *(=etyka).* Wychowanie obyczajowo-religijne w duchu żądań stronnictw katolickich.

[Obyczajówka, i, lm. **i]** *książeczka o nauce obyczajów.* <Od Obyczaj>

[Obyć, obędzie, obył] p. **Obyć ś.:** Já na takim mrozie ni mogęm O. <O + Być>

Obyć się, obędzie ś., obył ś., [Obąść ś.], nied. **Obywać ś. I.** z czym = *oswoić ś., otrzaskać ś., przyzwyczaić ś., zżyć ś.:* Żebyś ś. z naszym życiem oswoił i obył. Krasz. **2.** †O. ś., **[Obyć]** gdzie = *nabyć ś., wybyć, pobyć, wytrwać, wytrzymać długo, zasiedzieć ś., usiedzieć:* Nie obył ś. tam, nie zagrzał miejsca, nie skwasił tam. Kn. Nimfy, satyrowie, górale, sylwani ziemię raz sobie zdaną niech w wieczność osiędą: czy wierzycie, że i ci na niej ś. obędą? Żebr. **3.** a. **[Obyść ś.]** p. **Obejść ś.** pod 5. i 6.: Stary mąż młodej żony bez koadjutora ś. nie obędzie. L. Są formalności do załatwienia, przy których zresztą możeby ś. beze mnie i obyło. Sienk. Kwaterką ś. nie obędzie. **4.** × O. ś. z czego = *ogołocić ś.; pozbyć ś. czego, wyzuć ś.:* Niech z całego obędzie ś. ciała. Słow. <O + Być>

†**Obyda, y,** lm. **y** *krzywda:* Sami nie obydźcie, a w obydę drugim nie dawajcie. Sł. wil. <Ukr. i Ros. obida>

†**Obydle, a,** lm. **a** *miejsce przebywania, mieszkanie, pomieszkanie:* Żórawie tam swoje O. miewały. Km. <Czes. obydlí>

Obydwa p. **Oba:** Tadeusz i Hrabia, O. radzi z siebie. Mick. <Ob(a) + Dwa>

Obydwaj p. **Oba.** <Ob(a) + Dwaj>

Obydwie p. **Oba.**

[Obydwoje, jga a. **ju]** = **Oboje:** Kumowie ŭobydwoje. <Ob(a) + Dwoje>

†**Obydzać, a, ał** p. **Obydzić.** Sł. wil.

†**Obydzanie, a,** blm., czynność cz. **Obydzać.**

†**Obydzenie, a,** blm., czynność cz. **Obydzić.**

†**Obydzić, i, ił,** nied. †**Obydzać** *skrzywdzić:* Sami nie obydźcie, a w obydę drugim nie dawajcie. Sł. wil. <Ukr. obydíty, Ros. obidĕtь, Ob + WID>

Obygiel, gla, lm. **gle** fl. *skręcony kawałek wici dębowej, zwanej chlubą.* Sł. wil. <O + Bygiel, z Nm. Bügel = obręcz, obwarzanek>

Obygłować, uje, ował fl. p. **Obwiertować.** <Od Obygiel>

Obyglowanie, a, blm., czynność cz. **Obyglować.**

†**Obyjście, a,** lm. **a, [Obyjście]** = **Obejście:** To Makara kozy... hm... obyjścia ś. trzymają. Jeż.

†**Obyjście się, a ś.,** blm., **[Obyjście ś.]** czynność cz. **Obyjść ś.,** *obejście ś.; obycie ś.*

†**Obyjść, obydzie, obszedł, [Obyjść]** i †**O. ś., [O. ś.]** = **Obejść, Obejść ś.** <Zam. Obejść, Ob + I>

[Obykarzenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Obykarzyć ś.**

[Obykarzyć się, y ś.,ył ś.] p. **Obwycharzyć ś.**

†**Obyknąć, obyknie, obykł** p. **Obwyknąć:** Tego czasu, którego obykli królowie na wojny wychadzać, sebrał Joab wojsko. B. Sz. <Ob + Wyknąć, WYK/UK>

†**Obyknięcie, a,** blm., czynność cz. **Obyknąć.**

[Obykoło] przys. *około:* Na O. = *naokoło, wokół, dookoła:* Patrzy na O., a tam takie stojom stołki różne. <Ob + Koło>

[Obyńście, a, blm.] czynność cz. **Obyńść,** *obejście.*

[Obyńść, ńdzie, obszedł] p. **Obejść.**

[Obyrtacz, a, lm. **e]** p. **Obertus.**

[Obyrtaczka, i, lm. **i]** p. **Obertaczka.**

[Obyrtać, a, ał i **O. ś.]** p. **Obertnąć.** <p. Obertnąć>

[Obyrtal, a, lm. **e]** p. **Obertal:** Chodź do obyrtala *(=chodź w obroty, chodź do tańca — jeżeli kogo ś. ma bić).* <p. Obertal>

[Obyrtanie, a, blm.] czynność cz. **Obyrtać.**

[Obyrtanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Obyrtać ś.**

[Obyrtany, ów, blp.] p. **Oberek.** <Od Obyrtać, p. Obertnąć>

[Obyrtas, a, lm. **y]** p. **Oberek.** <p. Obertas>

[Obyrtnąć, nie, nął i **O. ś.]** p. **Obertnąć:** Obyrtnem sie, chycem jom bez pół, by roz pocałujem w té ustecka rózane, by roz przytulem ku sobie. Tet. <p. Obertnąć>

[Obyrtnięcie, a, blm.] czynność cz. **Obyrtnąć.**

[Obyrtnięcie się, a ś., blm.] czynność cz. **Obyrtnąć ś.**

[Obyrtny] p. **Obertny.**

[Obyrtus, a, lm. **y]** p. **Obertus.** <p. Obertus>

†Obysk, u, lm. **i, †Obisk** *obszukanie, rewizja; śledztwo, indagacja, dochodzenie:* Jeśliby pan przy tym obysku być nie chciał, tedy żałobnik przecię z temi, których ma przy sobie, O. uczynić i wszystkie schowania trząść ma. St. lit. <Ros. obyskъ, Ob+ISK>

[Obysocznik, ka, lm. **cy]** *wybieracz w lesie drzewa na maszty.* <?>

[Obyście, a, lm. **a] = Obejście:** Proszę do obyścia!

†Obyść, obydzie, obszedł = Obejść: Pódźcie, obydźcie w koło to miasto wysokie. Kochan. **† O. ś. = Obejść ś.:** O. ś. z kim prawnie = *postąpić, rozprawić ś. z nim wedle prawa.* Skr. Kto ś. może bez niej (wody) O., lepiej. Zaw. Trudno było nieludzkie ś. z gością O. P. Koch. <Zam. Obejść, Ob+I>

[Obytelny] *zasiedziały oddawna, z dziada pradziada:* Niedźwiedź to je w naskich halach dźwierz O. <Czes. obytelný>

[Obytem] *ciągle.* <O+Byt>

Obyty I. a. × **Obywały** *który ś. obył, bywały, otrzaskany, obznajmiony, oswojony:* O. z życiem obozowym. O. ze sceną. O. już był trochę w świecie. Jun. **2.** [O.] *nieużyty, nieuczynny, nieczuły, sobek.* <Od Obyć>

†Obywaciel, a, lm. **e** p. **Obywatel:** O. na puszczy. Tuch. Przed zdradami obywacielów kraj ten niebezpieczny jest. Kosz. <O+BY; zap. spolszczenie Czes. obyvatel>

†Obywacz, a, lm. **e** p. **Obywatel.** Post. pr. <Od Obywać>

†Obywać, a, ał I. gdzie = *przebywać, mieszkać, przemieszkiwać, gościć, bawić:* Kazał im O. w mieściech samaryjskich. Leop. Odpisał urzędnikom obywającym w Syrji. Leop. Lech i Czech przyszli pod góry, gdzie pierwej obywali Boemowie. Biel. M. Obróciwszy twarz ku puszczy, uźrzał lud izraelski, obywający w namieciech. Leop. Po ziemi tej nie chodził mąż, ani obywał człowiek. Leop. Gdzie nocy jasne a nie mgliste, tam ciała obywających (mieszkańców) zdrowe bywają. Trzyc. **2.** co = *zamieszkiwać, zajmować na mieszkanie swoje:* Przed Panem niech ś. zruszają wszyscy obywający krąg ziemi. Leop. **3.** z kim = *coire:* Nieprzyjaciel będzie obywał z żonami twemi jawnie. Leop. Któryby obywał z macochą swoją, niechaj umrze. Leop. Niewiasta, którąby obywała z bydlęciem, zabita będzie. Leop. **O. ś.** p. **Obejść ś.** pod 5. i 6.: Chlebem ś. tylko obywa. Troc. <O+Bywać>

× **Obywały** p. **Obyty:** Sprytny i dużo po świecie O. Kaczk.

†Obywanie, a, blm., czynność cz. **Obywać:** Z ludźmi obywania nie ma. Leop. (= *mieszkania*). Bóg lud izraelski wywyższył czasu obywania w ziemi egipskiej. Bud.

Obywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obywać ś.**

Obywatel, a, lm. **e I.** a. **†Obywaciel, †Obywacz** *mieszkaniec:* O. miasta, kraju, okolicy. Deputacja z grona obywateli. Jubilatowi rada miejska wręczyła dyplom obywatela honorowego. Idźcie oglądać tę ziemię i lud, który jest obywatelem jej, jeśli mocny jest. Wuj. Słońce swoją jasnością świat i obywatele jego częstokroć obraduje. Fur. Przen.: O. niebieski naśmieje ś. z nich. Bud. (= *Bóg, który mieszka w niebie.* B. G.). †Ziele to u nas ani gościem, ani obywatelem jest, bo tylko w krajach ciepłych swe kochanie ma. Syr. †Djabeł po zbawieniu ludzkim już sam tylko ma być obywatelem wiecznego potępienia. Białob. (= *uczestnikiem*). **2.** *członek narodu, społeczeństwa cywilnie i politycznie wolny:* Prawdziwy, dobry O. kraju (= *człowiek poczuwający ś. do obowiązków względem kraju, syn ojczyzny, patryjota*). Składam najgłębsze dziękczynienia u tronu Twego, u tronu Króla obywatela i ojca ojczyzny. Djar. gr. Prawy O. w każdej sprawie dobro kraju powinien mieć przed oczyma. Kras. O. otoczony obwodem powiatu w kole wieca. Lel. Samę szlachtę prawa nasze rozumiały właściwie przez obywatelów, tak dalece, że cokolwiek ś. mówi o prawach, o swobodach, wolnościach obywatelskich, ściśle należy do samej szlachty, czy to w senatorskim, czy w rycerskim stanie będącej. Skrzet. Imię obywatela, ty mój skarbie złoty, szacowniejszy nad wszystkie herbowne przymioty. Nar. **3.** *sposób tytułowania kogoś w rozmowie wprowadzony podczas rewolucji francuskiej:* Obywatelu gienerale. Krasiń. Jutro staw ś. u namiotu obywatela wodza. Krasiń. **4.** posp. *właściciel nieruchomości:* O. miejski (ir. *kamienicznik*). O. wiejski, ziemski. <Czes. obyvatel>

× **Obywatelenie, a,** blm., czynność cz. **Obywatelić.**

× **Obywatelenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obywatelić ś.**

× **Obywatelę, ęcia,** lm. **ęta** pog. *lichy obywatel, człowiek niewart imienia obywatela:* To obywatelęta demokratycznej rzeczypospolitej. Od.

× **Obywatelić, i, ił** kogo = *robić obywatelem, budzić w kim poczucie obywatela, uspołeczniać.* **O. ś.** *stawać ś. obywatelem, wyrabiać w sobie poczucie obywatelskie, uspołeczniać ś.:* Lud coraz ś. więcej mnoży, coraz ś. więcej oświeca i obywateli. Stasz. <Od Obywatel>

Obywatelizna, y, blm. ir. *obywatele, obywatelstwo:* Zubożała O. galicyjska. Fred. A.

Obywatelka, i, lm. **i** forma ż. od **Obywatel:** O. kraju, miasta. Królowie wojsk uciekali, a O. domowa podzieli korzyść. Bud. (= *ta, która przyglądała domu.* B. G.). Matka O. Kniaź.

Obywatelski I. przym. od **Obywatel:** Resursa obywatelska. Komitet O. Straż obywatelska. Obiady obywatelskie (= *obiady dla lepszej publiczności*). Prawa obywatelskie. Kalendarz O. p. **Kalendarz.** Cnoty obywatelskie. Odwaga obywatelska (= *cywilna*). Brak wielki wyobrażeń i obyczajów obywatelskich w ludzie wiejskim. Ust. Pierwiastek włościański zapanuje nad obywatelsko-ziemskim. Spas. Mundur O. **2. †O.** *miejscowy, swojski, domowy, krajowy.* Kn. **Po obywatelsku** przys. *jak na obywatela przystało:* Załatwić sprawę, postąpić po obywatelsku. Przysięga sekretarz rady, że swą funkcją sprawować będzie sumiennie, wiernie i po obywatelsku. Skrzet.

Obywatelskość, i, blm. p. **Obywatelstwo.** Sł. wil.

Obywatelstwo, a, blm. **I.** *stan obywatela, należenie do grona obywateli:* Obywatelstwa abo miejskiego utracenie, abo niemienie — cudzoziemstwo, *peregrinitas.* Kn. O. honorowe *(= indygienat).* Przen.: Zyskać sobie prawo obywatelstwa = *zyskać prawo bytu, upowszechnić ś., zaaklimatyzować ś., przyjąć ś., ustalić ś.:* Środki dezynfekcyjne nie zyskały sobie prawa obywatelstwa. Wynalazek ten nie zyskał sobie u nas prawa obywatelstwa. **2.** a. **Obywatelskość** *charakter obywatela; patryjotyzm:* O. jest to jedno z najwznioślejszych pojęć cywilizacji, wskazujące człowiekowi świętość obowiązków dla kraju, którego jest obywatelem. Kras. A. Różnica między patryjotyzmem i obywatelstwem jest ta: duszą pierwszego jest miłość kraju; drugiego idea świętości obowiązków obywatela. Kras. A. Duch obywatelstwa. Kołł. Pompejusz pokrywał ambicję pozorem obywatelstwa, Cezar ludzkości. Kras. Interesowali go ci wszyscy, którzy, wypłacając ś. z długu obywatelstwa, zostali nieszczęśliwemi. Dm. Sejm usłuchał głosu mądrości i obywatelstwa. Śniad. Zgromadzenie i zapewnienie najważniejszych do tego pomocy waszej doświadczonej, cnocie, waszemu obywatelstwu są poruczone. Śniad. Jędrzej Zamojski, sławny mąż w Europie cnotą, urzędami, obywatelstwem. L. **3.** zb. *obywatele:* Poseł od swego województwa powagą mówi do obywatelstwa, jako od niego wybrany i delegowany. Kołł. Zgromadzone na ratusz O. tę ustanowiło uchwałę. L. Na uroczystość zjechało O. okoliczne.

[Obza, y, lm. **y]** *powróz, linka do wiązania koni a. bydła na pastwisku.* Por. **Obdza.** <?>

[Obzajda, y, lm. **y, Obzejda]** *rodzaj przybudówki, komory do stodoły przystawionej i przeznaczonej do przechowywania sprzętów gospodarskich a. na plewy,* plewnik. <Nm. Abseite>

†**Obzarny** *chciwy, łakomy.* Pśń. <Zap. zam. Ob-żar-ny, por. Żreć>

[Obząbić, i, ił] p. **Obzobić.** <Ob + *Ząbić, od Ząb>

[Obząbienie, a, blm.] czynność cz. **Obząbić.**

†**Obzdłuż** przys. *wzdłuż, wpodłuż:* Od męża więc miewała dwoje zawieszenie, trzecią O. pszczałkę z rubinem dla dzieci. Ciek. <Ob + Z + DŁUG>

[Obzejda, y, lm. **y]** p. **Obzajda.**

[Obzerki, rek, blp.] p. **Obzierki.** <p. Obzierki>

[Obzewać się, a ś., ał ś.] p. **Odezwać ś.** <Ob + Zwać>

[Obzewanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Obzewać ś.,** *odzywanie ś.*

[Obzgać się, a ś., ał ś.] *obetkać ś., obeżreć ś., naładować brzuch:* Tom ci ś. obzgał niepomału. <Ob + Zgać>

[Obzganie się, a ś., blm.] czynność cz. **Obzgać ś.**

Obzierać, a, ał i **O. ś.** p. **Obejrzeć:** Wyjechał gospodarz w pole O. roboty wiejskie. Niem. Obziera szeregi rycerstwa. Krasiń. Wszak obzierać ś. na wstyd nie jest dzisiaj w modzie. Niem. [Muszą ś. na mnie O., choćby i nie chcieli]. Ork. [Słonko ś. obziera] *(= zachodzi czerwono).* <Ob + *Zierać, ZOR/ZIER>

Obzieranie, a, blm., czynność cz. **Obzierać.**

Obzieranie się, a ś., blm., czynność cz. **Obzierać ś.**

[Obzierki, rek, blp., **Obzerki]** *oględziny:* Panna, nim za mąż wyjdzie, jedzie w O. a. na O. (do rodziców starającego ś.). <Od Obzierać>

[Obzimek] *na wiosnę.* <Ob + ZIM>

[Obzimę] *pod zimę, w zimie, przez zimę.* <Ob + Zima>

[Obzłocenie, a, blm.] czynność cz. **Obzłocić,** *ozłocenie.*

[Obzłocić, i, ił] p. **Ozłocić.** <Ob + Złocić>

×**Obznaczać, a, ał** p. **Oznaczyć.** <Ob + *Znaczać, od Znak>

×**Obznaczanie, a,** blm., czynność cz. **Obznaczać,** *oznaczanie.*

×**Obznaczenie, a,** blm., czynność cz. **Obznaczyć,** *oznaczenie.*

×**Obznaczyć, y,ył** p. **Oznaczyć:** Cisnąłem na niego talerz, który mu twarz obznaczył. Rzew. Póki ją (szablę) trzymać będzie w ręku, nie da ś. cudzą O. Rzew. <Ob + Znaczyć>

Obznajamiać, a, ał i **O. ś.** p. **Obeznać.**

Obznajamianie, a, blm., czynność cz. **Obznajamiać.**

Obznajamianie się, a ś., blm., czynność cz. **Obznajamiać ś.,** *obeznawanie ś.*

Obznajmiać, a, ał i **O. ś.** p. **Obeznać.**

Obznajmianie, a, blm., czynność cz. **Obznajmiać.**

Obznajmianie się, a ś., blm., czynność cz. **Obznajmiać ś.**

Obznajmić, i, ił I. i **O. ś.** = **Obeznać** i **Obeznać ś.:** List może był utworem jakiejś cudzoziemki, która z językiem miejscowym dostatecznie obznajmioną nie była. Orzesz. **2.** [O.] p. **Oznajmić.** <Ob + Znajmić>

Obznajmienie, a, blm., czynność cz. **Obznajmić,** *oznajmienie.*

Obznajmienie się, a ś., blm., czynność cz. **Obznajmić ś.**

[Obznajminy, in, blp.] *oświadczyny.* <Ob + ZNA>

Obznajomić, i, ił i **O. ś.** p. **Obeznać:** Nowa nauka obznajomiła malarzy z prawami perspektywy. Nikt z obecnych nie był obznajomiony z wyższą etykietą. Rog. <Ob + *Znajomić, od Znajomy>

Obznajomienie, a, blm., czynność cz. **Obznajomić,** *obeznanie.*

Obznajomienie się, a ś., blm., czynność cz. **Obznajomić ś.,** *obeznanie ś.*

[Obzobać, bie, bał] p. **Odziobać.** <Ob + Zobać>

[Obzobała, i, lm. **e]** *herod baba, hic mulier.* <?>

[Obzobanie, a, blm.] czynność cz. **Obzobać,** *obdziobanie.*

[Obzobiać, a, ał] p. **Obzobić.**

[Obzobianie, a, blm.] czynność cz. **Obzobiać.**

[Obzobić, i, ił, Obząbić, nied. **Obzobiać]** *ogryźć, objeść.* <p. Obząbić>

[Obzobienie, a, blm.] czynność cz. **Obzobić.**

[Obzobywać, uje, ywał] p. **Odziobać:** Wróbel kiść obzobuje.

[Obzobywanie, a, blm.] czynność cz. **Obzobywać.**

Obzoisty *pełen obzojów, mający na kilku kantach obzoje.*

[Obzoj, a, lm. **e]** p. **Obzoja.**

[Obzoja, i, lm. **e, Obzój, Obzoj]** *jeden z rębów okrągławych, pozostałych u kłody przy ociosywaniu jej w czworogran; brak kantu w desce lub belce z powodu węższej powierzchni drugiej strony,* oflis: Brusy sosnowe na kant bez obzoi ciosane. <?>

Obzojowaty *podobny do obzoi; mający obzoję a. obzoje:* Deska obzojowata.

[Obzować, uje, ował] *uwiązywać na obzie.* <? Nm. aufzäumen = okiełznać, obuzdać>

[Obzowanie, a, blm.] czynność cz. **Obzować.**

[Obzój, oja, lm. **oje]** p. **Obzoja.**

×**Obzór, oru,** lm. **ory** *obejrzenie, oględziny:* O. trupa. Śl. wil. <Ob + ZOR>

Obzucie, a, blm., czynność cz. **Obzuć.**

Obzuć, uję, ół I. [O.] *nabić dzwona na szprychy utwierdzone już promienisto w piaście.* **2.** × O. *ograniczyć, otoczyć:* Władysław Herman, nowym porządkiem obzuty, zdawał ś. być człowiekiem ludu. Lel. <Ob + Zuć>

[Obzywać się, a ś., ał ś.] p. **Odezwać ś.:** Cobych ś. obzywała; jeszczeby mnie zbić gotów niesłusznie. Ork. <Ob + *Żywać, od Zwać>

[Obzywanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Obzywać ś.,** *odzywanie ś.*

[Obździbróg, oga, lm. **ogi]** *niedbały gospodarz.* <Obździeć + Bróg>

[Obździdrąg, a, lm. **i]** *śmierdziuch, gówniarz, zasraniec.* Zdr. **[Obździdrążek].** <Obździeć + Drąg>

[Obździdrążek, żka, lm. **żki]** p. **Obździdrąg.**

Obździeć, i, ał *bździąc, otoczyć, ogarnąć smrodem.* <O + Bździeć>

× **Obżalec, lca,** lm. **lce** p. **Obżelec.** Troc. <?>

[Obżalenie, a, blm.] czynność cz. **Obżalić.**

[Obżalić, i, ił] p. **Obżałować:** Cylić go wzieli zeglarze za morze, co go moje serce obzalić nie moze. <Ob + Żalić>

Obżałować, uje, ował I. × O. *oskarżyć, obwinić; zaskarżyć do sądu:* Osoczył a obżałował ją wielą haniebnych złości. Leop. Przywiedziono one męże, którzy byli obżałowali a oskarżyli Daniela. Leop. Siostrę brat wydał a obżałował. Skar. W zakonie starym godziło ś. ojcu syna niepossłusznego do urzędu O. Skar. Obżałowany o ten występek u sądu. Troc. Epaminondas był obżałowan, i chciano go o gardło przyprawić. L. Dopuść mi, żeć maluczko obżałuję boleści moje. Leop. *(= użalę ś. z powodu moich boleści).* **2.** †O., [O.] p. **Użalić:** Abraham opłakał i obżałował żonę swoję. Wuj. Nierządnice swoje przeszłe złości obżałowały. Odym. Skoro grzechów obżałował, łaskęś mu darował. K. G. †**O. ś.** *użalić ś., użalać ś.:* Lukrecja żałobliwemi słowy krzywdy ś. swej przed mężem dosyć żałośnie obżałowawszy, puginałem ś. zabiła. Kosz. <Ob + Żałować>

Obżałowanie, a, blm., czynność cz. **Obżałować.**

†**Obżałowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obżałować ś.**

Obżałowany im. od **Obżałować. O., ego,** lm. **i** rz. *oskarżony, obwiniony, podsądny:* Obżałowany powinien prawdę zeznać, co żałującemu winien. Groic. Najsprytniejsza ze wszystkich obżałowanych. Kor.

× **Obżarca, y,** lm. **y** p. **Obżartuch:** On dla swej wspaniałości jedynie oznaku wszystkich w piątki obżarców czestował bez braku. L. <Ob + ŻAR/ŻER/ŻR>

I. Obżarcie, a, blm. **I.** *żżarcie z wierzchu, dokoła, ze wszystkich stron.* **2.** przen. *uszkodzenie, zniszczenie przez coś gryzącego:* O. naskórka. **3.** †O. p. **Obżarstwo.** Troc. <Ob + ŻAR/ŻER/ŻR>

2. Obżarcie przys. od **Obżarty;** †**Obżarliwie, †Obżyrliwie, †Obżerliwie, †Obżernie, [Obżyrliwie, Obżerliwie, Obżernie].** <Ob + ŻAR/ŻER/ŻR>

Obżarcie się, a ś., blm., czynność cz. **Obeżreć ś.**

†**Obżarliwie** p. **2. Obżarcie.**

†**Obżarliwy** p. **Obżarty:** Psi obżarliwi nie znają nasyeenia. Bud.

†**Obżarły** p. **Obżarty:** O., *gulosus.* Mącz. O. Matensz, biskup krakowski. Biel. M.

Obżarstwo, a, blm., †**Obżerstwo, †Ożralstwo, †Ożrzalstwo,** × **Obżartość, †Obżarcie** I. *skłonność do obżerania ś., nałóg obżerania ś., żarłoczność:* O. jest jednym z siedmiu grzechów głównych. Choroba jest obżarstwa karą. Troc. **2.** †O. *pijaństwo, opilstwo:* O. (opilstwo) zbytnie. Troc. Ze zbytniego gorzałki obżarstwa trafiają ś. ludziom różne przypadki. Haur. <Ob + *Żarstwo, ŻAR/ŻER/ŻR>

× **Obżartość, i,** blm. p. **Obżarstwo.** L.

Obżartuch, a, lm. **y, [Obżartus],** × **Obżarca, †Obżerca, †Ożerca, †Obżyrca, †Ożyrca, †Ożrzalca, †Ożrzalec, †Ożralec** I. *człowiek niepowściągliwy w jedzeniu, żarłok:* O., tylko jeść a pić, utonął w brzuchu. Prz. Wilk O. Haur. O. rósł jak na drożdżach. Dyg. **2.** †O., [O.] *pijak, pijanica, opój.* <Od Obżarty>

[Obżartus, a, lm. **y]** p. **Obżartuch.**

Obżarty I. *który obżarto:* Miejsce od uryny obżarte. **2.** †O., †**Obżarły, †Ożarły, †Ożrzały** *który ś. obżarł:* O. brzuch rozumu ostrego nie czyni. Kosz. **3.** a. †**Obżarliwy, †Obżyrliwy, [Obżyrliwy], †Obżerliwy, [Obżerliwy], †Obżarły, †Ożarły, †Ożrzały, †Obżerny, [Obżerny]** *obżerający ś. nałogowo, żarłoczny, łakomy, nienasycony, niepowściągliwy w jedzeniu:* Oni są psami obżartemi, nie mogą ś. nigdy nasycić. B. G.

Obżąć, obeżnie, obżął, nied. **Obżynać** kogo = *zżąć czyje zboże:* Gromada cię oborze, obsieje, obeżnie. Jeż. **O. ś.** *obłatwić ś. ze żniwem:* Tylko com ś. obżął a siejba za pasem. Krasz. <Ob + Żąć>

Obżdżenie, a, blm., czynność cz. **Obździeć.**

†**Obżegać, a, ał** p. **Ożegnąć.** <Ob + Żegać>

†**Obżeganie, a,** blm., czynność cz. **Obżegać.**

Obżeglować, uje, ował *żeglując, opłynąć:* O. wyspę. <Ob + Żeglować>

Obżeglowanie, a, blm., czynność cz. **Obżeglować.**

†**Obżegnąć, gnie, gł** p. **Ożegnąć:** Witołd wrócił ś. do Prus, a Wilkomir obżegł. Stryjk. Plon z Moskwy wywiedli, Uświat zaś obżegli. Stryjk. <Ob + Żegnąć>

†**Obżegnięcie, a,** blm., czynność cz. **Obżegnąć.**

Obżelec, lca, blm., × **Obżalec** *gatunek drzewa ciosanego.* Sł. wil. <?>

[Obżenić, i, ił i **O. ś.]** p. **Ożenić.** <Ob + Żenić>

[Obżenienie, a, blm.] czynność ez. **Obżenić,** *ożenienie.*

[Obżenienie się, a ś., blm.] czynność cz. **Obżenić ś.**

Obżerać, a, ał, †**Obżyrać, †Ożyrać,** dok. **Obeżreć, †Ożreć** I. *żreć z wierzchu, dokoła, ze wszystkich stron:* Robactwo obżarło liście na drzewie. **2.** przen. *gryźć, niszczyć, trawić z wierzchu, dokoła, ze wszystkich stron:* Klucz rdza obżarła. Urynа obżarła dziecko. Kwasy na rękach skórę obżarły. **O. ś.** I. p. **Obeżreć ś.:** Obżarł ś. jako świnia. Troc. Nie obeżryj ś., nie będziesz chorował. Troc. Żeś ś. już obżarł, pijaku, czyś ś. gorzałki dorwał? Lubom. Przen.: Obżarszy ś. radości, twardo usnął. Wer. *(=upojony radością).* **2.** [Obżerać ś. a. **Objadać ś.]** z kim = *użerać ś., ujadać ś., opędzać ś., gderać, kłócić ś.* <Ob + ŻAR/ŻER/ŻR>

Obżeranie, a, blm., czynność cz. **Obżerać.**

Obżeranie się, a ś., blm., czynność cz. **Obżerać ś.**

†**Obżerca, y,** lm. **y** m. p. **Obżartuch:** O. mięsny. Bobr. <Ob + ŻAR/ŻER/ŻR>

†**Obżerliwie, [Obżerliwie]** p. **2. Obżarcie.**

†**Obżerliwy, [Obżerliwy]** p. **Obżarty:** Wilk bestja obżerliwa jest. Sak.

†**Obżernie, [Obżernie]** p. **2. Obżarcie.**

†**Obżerny, [Obżerny]** p. **Obżarty:** Tym, którzy obżerniejsi byli przed chorobą, więcej pokarmu w chorobie pozwolić potrzeba. Krup.

†**Obżerstwo, a,** blm. p. **Obżarstwo:** Dla obżerstwa wiele ludzi ginie, a kto powściągliwym jest, żywota sobie przyczyni. Skar. <p. Obżarstwo>

Obżęcie, a, blm., czynność cz. **Obżąć.**

Obżęcie się, a ś., blm., czynność cz. **Obżąć ś.**

[Obżorgać, a, ał, Obżórgać] *postarać ś. o co, zająć ś. czym.* <Ob + Nm. sorgen>

[Obżorganie, a, blm.] czynność cz. **Obżorgać.**

[Obżórgać, a, ał] p. **Obżorgać.**

[Obżórganie, a, blm.] czynność cz. **Obżórgać.**

Obżynać, a, ał i O. ś. p. **Obżąć.** <Ob + Żynać>

Obżynanie, a, blm., czynność cz. **Obżynać.**

Obżynanie się, a ś., blm., czynność cz. **Obżynać ś.**

[Obżyncarz, a, lm. **e]** *należący do [obżynek], żniwiarz za poczęstunek.* <Od Obżynek>

Obżynek, nku, lm. **nki l.** × O. *żniwo:* Kiedy już dograbek i O. przejdzie całe łany, wówczas rozproszyło ś. już całe ptactwo. Pol. **2.** [Obżynki lm.] *żęcie zboża za poczęstunek.* **3.** Obżynki lm., bł. **Obrzynki** p. **Dożynki. 4.** [O.] *zabawa z okazji poświęcenia wieńców.* **5.** × O. *jakaś powinność, daremszczyzna kmieca dla dworu.* Goł.

Obżynkowy przym. od **Obżynki,** *dożynkowy:* Pieśń obżynkowa. Muzyka zapowiada obżynkową muzykę. Kam. <Od Obżynek>

†**Obżyrać, a, ał i O. ś.** p. **Obżerać:** Obżyra ś., upija. Wuj. <Ob + ŻAR/ŻER/ŻR>

†**Obżyranie, a,** blm., czynność cz. **Obżyrać.**

†**Obżyranie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obżyrać ś.**

†**Obżyrca, y,** lm. **y** p. **Obżartuch.**

†**Obżyrliwie, [Obżyrliwie]** p. **2. Obżarcie.**

†**Obżyrliwy, [Obżyrliwy]** p. **Obżarty:** Nie bądź O., będziesz długo żywy. Prz.

†**Obżywiać, a, ał** i †**O. ś.** p. **Obżywić.**

†**Obżywianie, a,** blm., czynność cz. **Obżywiać.**

†**Obżywianie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obżywiać ś.**

†**Obżywiciel, a,** lm. **e** p. **Ożywiciel:** Obżywieni żyjemy w obżywicielu naszym, a ożywiciel w obżywionych swoich. Rej.

†**Obżywicielka, i,** lm. **i** p. **Ożywicielka.**

×**Obżywić, i, ił,** nied. †**Obżywiać l.** †O. p. **Ożywić:** Obżywił niemało ludzi Chrystus. Gil. **2.** × O. *wyżywić, obdzielić żywnością:* Nie obżywi wszystkich. L. †**O. ś.** *odżywić ś., podtrzymać życie:* Niegodzien powietrza, którym ś. obżywia. Baz. <Ob + Żywić>

Obżywienie, a, blm. **l.** × O. czynność cz. **Obżywić. 2.** [O.] *żywność, życie, utrzymanie:* Bóg dał ij krowę, aby miała O. i z dziećmy.

†**Obżywienie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Obżywić ś.**

†**Obżywny** p. **Odżywczy:** Nasienia rodzajne wszech rzeczy, silone ziemią obżywną, rosły. Żebr. <Ob + Żywny>

†**Oc,** †**Ocz l.** *o co:* Gdy ś. stanie niesprawna rzecz, słowie aż kogo zabiją a. ciężko uranią a. cokoli takiego, oczby miano gorący sąd gaić... Ort. **2.** *dlaczego?, po co?* <Z O co>

Ocalać, a, ał i **O. ś.** p. **Ocalić.**

Ocalanie, a, blm., czynność cz. **Ocalać.**

Ocalanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ocalać ś.**

Ocaleć, eje, ał *utrzymać ś., pozostać w całości; ujść, wyjść cało, nie przepaść, nie zginąć, uratować ś.:* Za Nerona ze czternastu części, na które ś. Rzym dzielił, cztery tylko ocalały. Nar. Gdyby mogła być cała (ojczyzna), twojąby pewnie była radą ocalała. Tremb. Wpośrzód zgrai zalotnych ocalała. Hul. A. ginąć, a. O. razem musimy. Nar. Cała załoga utonęła, tylko kapitan ocalał. <O + *Caleć, od Cały>

Ocalenie, a, blm. **l.** czynność cz. **Ocaleć. 2.** czynność cz. **Ocalić.**

Ocalenie się, a ś., blm., czynność cz. **Ocalić ś.**

Ocalić, i, ił, [Obcalić], nied. **Ocalać** *wyrwać, wynieść cało z niebezpieczeństwa, uratować, nie dać zginąć, wybawić:* O. co z pożaru, z powodzi. O. komu życie. Służył ojczyźnie i szlachetnie radził, nie mógł O., ale jej nie zdradził. Kniaź. Szczęśliwy jeszcze, kto głowę na karku O. potrafi. L. Ocalona, swobodnie w powietrze ś. wzbija. Kras. Ostatni, co ich bronił i ocalał, Hektor zginął. Dm. Spólna moc tylko może nas O. Mick. Tak resztę rodzeństwa ocalim. Mick. O Najświętsza, o Marjo z Borun, ocal nas, ocal dzieci, dom gore. Mick. Jak dąb ś. powalił, ale nas wszystkich swym zgonem ocalił. Pol. (Człowiek), coś go stworzył i ocalił, a czemużby Cię nie chwalił. Karp. **O. ś. l.** *uratować ś., wyrwać ś. z niebezpieczeństwa, ujść cało, ocaleć.* **2.** × O. ś. *utworzyć całość:* Mnóstwo ś. zarysów skleja, w jakieś tworzydło ocali i znowu pierzchnie. Mick. <O + Calić>

Ocałunić, i, ił *okryć, obwinąć całunem:* Jedno tylko ciało (Napoleona) ocałunione dni ubiegłych chwałą. Krasiń. <O + *Całunić, od Całun>

Ocałunienie, a, blm., czynność cz. **Ocałunić.**

Ocap, u, lm. **y l.** a. **[Ocepa, Oczap, Oczep]** = a) *belka lub kamień, łączące wierzchem odrzwia i okna, murłat:* Ledwie głową dostanie do ocapu ode drzwi, a już chce mieć swój rozum. Ork. b) *belka, położona wdłuż ściany a. łącząca słupy i pale pionowe; podbitka pod dachem,* podciąg, jętka. **2.** [O.] *brwi.* **3.** cieś. p. **3. Cap.** <O + Nm. Zapf>

[Ocapiać, a, ał] p. **Ocapić.**

[Ocapianie, a, blm.] czynność cz. **Ocapiać.**

[Ocapić, i, ił, nied. **Ocapiać]** *złączyć ocapem:* Capka, t. j. górna część futryny, ocapia dwa pionowe boki. <Od Ocap>

Ocapieć, eje, ał *zbaranieć, zgłupieć.* <O + Capieć>

Ocapienie, a, blm., czynność cz. **Ocapieć.**

[Ocapienie, a] l. blm., czynność cz. **Ocapić. 2.** lm. **a** *ściana nad ocapem.*

[Ocas, a, lm. **y],** × **Oczas** *ogon:* Trafił żabie na O. <Czes. ocas = ogon>

× **Occian, u,** lm. **y** p. **Octan.** <Now. od Ocet>

× **Occiany** p. **Octowy:** Dawaj jej kwaśnych potraw i occianych pokarmów. Spicz.

Occiarz, a, lm. **e, Octarz,** × **Ocetnik,** × **Octownik** *fabrykant a. handlarz octu.* <Od Ocet>

× **Occić, i, ił l.** p. **Octować:** Occzony, octem cuchnący. Mącz. *(= occzony).* **2.** *przemienić w ocet.* L. <Od Ocet>

Ocean, u, lm. **y l.** *wielki obszar wód słonych pomiędzy wielkiemi lądami:* Morze jest częścią oceanu. O. Wielki, Lodowaty północny i południowy. O. Wschodni, Atlantycki. O., otoczyświat, morze wielkie. Kn. Ona zbierała w Neapolu wieniec, on ś. urodził w Rzymie Oceanu. Słow. *(= w Wenecji).* Przen.: Wpłynąłem na suchego przestwór oceanu. Mick. (mowa tu o stepach). **2.** przen. *masa:* Przez lat oceany. Mick. Uważaliśmy go za O. mądrości. Sienk. *(= studnię).* Zdr. **Oceanik.** <Gr. ókeanós>

Oceaniczny p. **Oceanowy:** Bezmierne, roztaczające ś. dokoła przestrzenie miały pozór O. Jeż. <Od Ocean>

Oceanida, y, lm. **y** *nimfa oceanowa.* Przen.: Ona traw oceanidą. Słow. <Gr. ōkeanís>

Oceanik, u, lm. **i** p. **Ocean:** Staw ukraiński, to śmiało pomyśl sobie, iż to mniej więcej spory O. Byk.

Oceanita, y, lm. **ci** *człowiek urodzony na oceanie; mieszkaniec oceanu:* Co skłoniło owego oceanitę-profesora do obrania zawodu hotelarza?

Oceanograf, a, lm. **owie** *badacz, znawca naukowy oceanów.* <Now. z Gr. ōkeanós = ocean + -gráfos = piszący>

Oceanograficzny przym. od **Oceanografja:** Badania, poszukiwania oceanograficzne.

Oceanografja, i, blm. *nauka, mająca za przedmiot badanie oceanów.* <Now. z Gr. ōkeanós = ocean + -grafía = pisanie, pismo>

Oceanowy, Oceaniczny, †Oceański przym. od **Ocean:** Fale oceanowe.

†Oceański p. **Oceanowy:** (Bóg) przeniósł cię przez wielkie oceańskie wody. Zbyl. A.

[Ocebny] p. **Odsiebny:** O. róg sochy *(= prawy).* <Zam. Odsiebny, od okrzyk.: Odsię!>

Ocechować, uje, ował *oznaczyć cechą, znakiem, ostemplować:* Wykrzykiwał, że już ten las sprzedany, Żydy ocechowały i rąbać wnet będą. Reym. <O + Cechować>

Ocechowanie, a, blm., czynność cz. **Ocechować.**

[Ocechtać, a, ał] *odeptać, zostawiając drobne i gęste ślady.* <O + Cechtać>

[Ocechtanie, a, blm.] czynność cz. **Ocechtać.**

× Ocedzać, a, ał p. **Odcedzić.**

× Ocedzanie, a, blm., czynność cz. **Ocedzać,** *odcedzanie.*

[Ocedzarka, i, lm. **i] I.** *sprzęt kuchenny do odlewania wody z ugotowanych ziemniaków, deska z dziurami do odcedzania gotujących ś. ziemniaków.* **2.** *przyrząd do wyciskania oleju.* <Od Ocedzać>

× Ocedzenie, a, blm., czynność cz. **Ocedzić,** *odcedzenie.*

× Ocedzić, i, ił p. **Odcedzić.** L. <O + Cedzić>

Ocel I. a, lm. **e, Ocyl, Cel, Oczyl, Hacel, Gryfka** *hak, bródka u każdego z dwuch końców podkowy:* Kto konia swego na O. da ukować, już i na gołoledzi może tym harcować. Rej *(= na ostro podkuć).* Uzbroiwszy w podkowy i stalne ocele konie żołnierzów swoich... Pot. Przen.: Na O. = *ostro, mocno, hartownie:* Przetomci ten paniami koniec zahartował, byś lepiej myśli i serce na O. ukował. Rej. Co cnotą na O. nie zakowano, trudno to słusznie ma być pochwalono. Rej. Myśl stateczna, na żadną stronę nieuniesiona, a rozumem na O. zahartowana. Rej. **2. [O., i,** blm., **Ocelka]** *stal:* Podkówki z drogiej oceli. <Czes. ocel = stal>

[Ocelka, i, lm. **i] I.** p. **Ocel. 2.** a. **[Ocełka, Ocylka]** *stalka do krzesania ognia, krzesiwo; musat, musatek do ostrzenia.* <Czes. ocelka>

Ocelot, a, lm. **y** zool. (felis pardalis) *kot amerykański plamisty.* <Now. z Łć. ocellus = oczko>

†Ocelować, uje, ował *określić, ograniczyć.* Mącz. <O + Celować>

[Ocelować, uje, ował] *stalić.* < Czes. ocelovati>

†Ocelowanie, a, blm., czynność cz. **†Ocelować.** Mącz.

[Ocelowanie, a, blm.] czynność cz. **Ocelować.**

[Ocelownia, i, lm. **e]** *stalownia.* <Czes. ocelovna>

[Ocelowy] przym. od **Ocel:** Szabliczka ocelowa.

[Ocełka, i, lm. **i]** p. **Ocełka.**

Ocembrować, uje, ował, †Oczembrować dół lub studnię = *zabezpieczyć, umocnić, opatrzyć ścianami drewnianemi:* Studni gdyby nie ocembrowano, prędkoby ś. zawaliła. Haur. Każda porządna studnia od spodu aż do góry powinna być mocno ocembrowana. Świt. <O + Cembrować>

Ocembrowanie, a I. blm., czynność cz. **Ocembrować. 2.** × O., lm. **a** *ściany drewniane w studni, w dole, oprawa,* cembrowanie, cembrowina, cębrowina, cembra, cębra, cembrzyna, cębrzyna: Studniarze w studniach O. biją. Troc.

†Ocemgnienie, a, lm. **a, [Ocemgnienie]** p. **Mgnienie:** Na każde O. boleści jego większą moc brały. Wuj. Język kłamliwy ustanie w ocemgnieniu. B. B. Pan Bóg w ocemgnieniu wszystko opatrzyć, odmienić, naprawić i postanowić może. Rej. <Oko, *Oce + Mgnienie>

Ocena, y, lm. **y I.** *ocenianie, krytykowanie:* Świadoma siebie O. stosunków społecznych. O. piśmiennictwa. Dać co komu do oceny. **2.** *rozbiór dzieła, krytyczne ocenienie jego wartości, krytyka, recenzja:* Napisać, przeczytać ocenę. Zdr. × **Ocenka.** <O + Cena>

× Oceniacz, a, lm. **e, × Oceniciel, × Oceniarz** *ten, co ocenia rzeczy, taksator,* Sł. wil.

Oceniać, a, ał p. **Ocenić.**

× Ocenialny *który można oceniać, ocenić, podległy ocenie.* Sł. wil.

Ocenianie, a, blm., czynność cz. **Oceniać.**

× Oceniarz, a, lm. **e** p. **Oceniacz.** Sł. wil.

× Oceniciel, a, lm. **e** p. **Oceniacz.** Sł. wil.

Ocenić, i, ił, nied. **Oceniać I.** *określić cenę, podać, ustanowić cenę czego, oszacować, otaksować:* O. towar, szkody, straty. Majętność jego oceniono na sto tysięcy złotych. **2.** *uznać wartość a. doniosłość, rozmiary czego, przekonać ś. o nich, zrozumieć je:* O czyje zasługi. Oceniam twoją życzliwość. Nie umiał O. tego, co robiono, jego dobro tylko mając na celu. O. grozę położenia *(= zorjentować ś. w niej).* <O + Cenić>

Ocenienie, a, blm., czynność cz. **Ocenić.**

× Ocenka, i, lm. **i** p. **Ocena.**

[Ocenzerować, uje, ował] p. **Ocenzurować.** <Zam. Ocenzurować>

[Ocenzerowanie, a, blm.] czynność cz. **Ocenzerować,** *ocenzurowanie.*

Ocenzurować, uje, ował, [Ocenzerować] I. dzieło = *przejrzawszy, opatrzyć je cenzurą, to jest aprobatą cenzora.* **2.** *zyskać ocenzurowanie:* Broszurę swoją już ocenzurowałem, mogę więc ją drukować. **3.** *skrytykować niemiłosiernie, wyszydzić, wyszykanować; obgadać:* Nasze biedne liceum nie byłoby tak niemiłosiernie ocenzurowane. And. <O + Cenzurować>

Ocenzurowanie, a, blm., czynność cz. **Ocenzurować.**

[Ocepa, y, lm. **y]** p. **Ocap.**

[Ocepieć, eje, ał] *osłabnąć wskutek upału, ociężeć.* Por. **Cepieć.** <Od Cep>

[Ocepienie, a, blm.] czynność cz. **Ocepieć.**

× Ocerklować, uje, ował p. **Ocyrklować:** Przyrodzenie bieg życia naszego ocerklowało. Nagur. <O + Cerklować>

× Ocerklowanie, a, blm., czynność cz. **Ocerklować,** *ocyrklowanie:* Naznaczamy komisarzów na O. osiadłości kozackich. Vol.

Ocet, ctu, lm. **cty** I. chem. = a) *roztwór kwasu octowego w wodzie, zawierający zwykle pewne ciała obce, nadające zapach i smak:* O. bywa z wina i inszych rzeczy, gdy części winne w winie bywają zaziębione, a części wodne zagniją. Urzęd. Rozmaite są octy, najlepszy winny. Urzęd. O. aromatyczny, toaletowy. Posp.: O. czterech a. siedmiu złodziei = *ocet winny, w którym moczono przez 12 dni piołun, rozmaryn, szałwję, rutę i t. d., używany w czasie morowego powietrza.* Wej. Ależ to sam O! *(= strasznie to kwaśne).* Znać piwo, wino po occie. Prz. *(= łatwo poznać w starości, jakim kto był za młodu).* Z najlepszego wina najostrzejszy ocet. Prz. *(= dobry, gdy ś. zepsuje, najgorszy).* b) × O. ołowiany = *octan zasadowy ołowiu.* c) O. drzewny p. **Kwas.** 2. apt.: O. ekliwiczy (acetum scilliticum). O. miodowany p. **Kwasomiód.** <Łć. acetum>

Ocetnica, y, lm. **e** I. a. **Ocetniczka** = a) *kobieta sprzedająca ocet.* b) *naczynie do zlewania octu.* Sł. wil. 2. anat. p. **Panewka.** <Od Ocet>

Ocetniczka, i, lm. **i** p. **Ocetnica.**

× **Ocetnik, a,** lm. **cy** p. **Occiarz.**

†**Ocękały** i **[Ocękały]** p. **Ociętny:** Zaślepione, ocękałe a zatwardziałe serca pokutować nie umieją. Kosz. Ziele wrotycz febry i gorączki ocękałe leczy. Syr.

[Ocętny] p. **Oczętły.** <?>

Och! w. p. 3. **O:** Och ja nieszczęśliwy! Troc. Och jak wielkiej z bojaźnią upatruję złości, Boże, odwróć to licho z Twojej wszechmocności. Bardz. Kocha mię, och i jak kocha! Boh. Nie mieli wody w wojsku, i rzekł król izraelski: Och biada, biada, biadaż nam! Leop. Och! to ś. pocieszę i zemszczę ś. Karnk. Rzeczownikowo: Tyle tam akcesorjów doskonałych do wyzyskania, spazmy, mdłości, ochi! achi! Byk. (niby lm.). <Okrzyk.>

[Ocha!, Oha!] I. *nuże!, dalejże!, naprzód!* (wołanie na woły). 2. a. **[Ohu!]** okrzyk zadziwienia, przestrachu, *ach!, och!, biada!, gwałtu!* 3. *okrzyk dla odstraszenia wilka od trzody:* O. wilku! 4. a. **[Uha!]** = a) *wołanie na bydło w szkodzie.* b) *wołanie na woły, aby stanęły.* Por. **Ochna!** <Okrzyk.>

Ochab, u, lm. **y** *błoto, bagno, trzęsawisko, oparzelisko:* Ryba, żyjąca w ochabach i jeziorach polnych. <Ukr. ochàb>

†**Ochabiać, a, ał** p. **Ochabić.**

†**Ochabianie, a,** blm., czynność cz. **Ochabiać.**

[Ochabić, i, ił] I. *zostawić.* 2. *oszczędzić.* <?>

†**Ochabić, i, ił,** nied. †**Ochabiać** *ujrzeć, dostrzec.* Pot. <?>

[Ochabienie, a, blm.] czynność cz. **[Ochabić].**

†**Ochabienie, a,** blm., czynność cz. †**Ochabić.**

[Ochać, a, ał] *wołać: och!; wzdychać:* Płace i ochá. <Od w. Och!>

[Ochaić, i, ił] *ubrać przystojnie, okrzątnąć koło siebie, oczyścić ś., oczyścić co.* <Por. Ukr. ochàjati = czyścić, oporządzać, stroić>

[Ochajenie, a, blm.] czynność cz. **Ochaić.**

[Ochajnąć, nie, nął] *oberznąć, urwać.* <?>

[Ochajnąć się, nie ś., nął ś., Ochajtnąć ś., Obchajtnąć ś.] *ubrać ś. czysto.* <Od Ukr. ochàjnyj = czysty, porządny>

[Ochajnięcie, a, blm.] czynność cz. **Ochajnąć.**

[Ochajnięcie się, a ś., blm.] czynność cz. **Ochajnąć ś.**

[Ochajny] *ochędożny, czysty, schludny.* <Ukr. ochàjnyj>

[Ochajtnąć się, nie ś., nął ś.] p. **Ochajnąć ś.** <Zam. Ochajnąć ś.>

[Ochajtnięcie się, a ś., blm.] czynność cz. **Ochajtnąć ś.**

[Ochałacenie, a, blm.] czynność cz. **Ochałacić.**

[Ochałacić, i, ił] *ogołocić, obciąć:* Ochałacili brzezinę z gałęzi. <?, zap. pod wpływem Brs. ahałacić = ogołocić>

[Ochanie, a, blm.] czynność cz. **Ochać.**

†**Ochapiać, a, ał** i **O. ś.** p. **Ochapić.**

†**Ochapianie, a,** blm., czynność cz. **Ochapiać.**

Ochapianie się, a ś., blm., czynność cz. **Ochapiać ś.**

†**Ochapić, i, ił** I. a. **O. ś.,** nied. †**Ochapiać** a. **O. ś., [Ochopiać ś.]** = a) †Ochapia mię a. ochapia mi ś. kto, co = *przypomina mi ś.; zdaje mi ś., żem gdzieś, kiedyś widział, że mam skądciś znać; przychodzi mi na myśl:* Ochapia mię ten głos. Troc. Już wszyscy wiedzieli, co to znaczy, i Deręgowskiemu ś. ochapiło. Kaczk. Pamiętaszże twarz a. imię jego? — Ochapia-é mi ś. przecię jakoś twarz onego. Bardz. Zdaje mi ś., że mam znać W. Pana. — Być może, bo i mnie ś. W. Pan coś ochapiasz. L. Widzi ją, ochapia mu ś. jej postać. Pot. Niebardzo mi ś. ochapiało, co to mają znaczyć te dwa przykazania. Kaczk. b) × Ochapiać ś. do czego = *przypominać co, wyglądać na co, być podobnym do czego:* Mimy ochapiały ś. do tych sztuk, które Francuzi fars zowią. Czart. A. 2. [O., nied. **Ochapiać**] *nie poznać:* Ochapiałam *(= zapomniałam, nie poznałam kogo).* <O + *Chapić, od Chapnąć, Chapać>

× **Ochapielina, y,** lm. **y** *chrypka.* Sł. wil.

†**Ochapienie, a,** blm., **[Ochapienie]** czynność cz. **Ochapić.**

Ochapienie się, a ś., blm., czynność cz. **Ochapić ś.**

[Ocharpnąć, nie, nął] *połknąć.* <O + *Charpnąć, z Chrapnąć; por. Charp>

[Ocharpnięcie, a, blm.] czynność cz. **Ocharpnąć.**

[Ocharuzić, i, ił i **O. ś.]** p. **Ocharużyć.** <?>

[Ocharużenie, a, blm.] czynność cz. **Ocharuzić** a. **Ocharużyć.**

[Ocharużenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Ocharużyć ś.**

[Ocharużka, i, lm. **i]** *czyste ubranie.*

[Ocharużyć, y, ył, Ocharuzić] *oczyścić, uporządkować, doprowadzić do porządku, posprzątać, ubrać porządnie, ogarnąć, oporządzić:* Ocharuzył zone i dzieci troche inacy. **[O. ś.]** *ogarnąć ś., przyprowadzić do porządku ubranie na sobie, ubrać ś.* <?>

†**Ochełstać się, a ś., ał ś.** p. **Okiełznać:** Młodemi wołmi jeżdżą po ulicach, gdzieby kołatanie było a. gwar ludzi, aby ś. tak ochełstały. Trzyc. *(= ugłaskały ś., ułagodziły ś.).* <?, por. Ros. cholost>

†**Ochełstanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ochełstać ś.**

†**Ochełznać, a, ał** i †**O. ś.** p. **Okiełznać:** Złość wyuzdana munsztukiem srogim przez cię była ochełznana. Li. <O + Chełznać>

†**Ochełznanie, a,** blm., czynność cz. **Ochełznać,** *okiełznanie.*

†**Ochełznanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ochełznać ś.,** *okiełznanie ś.*

†**Ochełznąć, nie, nął** p. **Okiełznać.** L.

†**Ochełznięcie, a,** blm., czynność cz. **Ochełznąć.**

× **Ochentał, a,** lm. **y** = **Efimek.** <Od nazwy miejscowości Joachimsthal; p. Efimek>

†**Ochędażać, a, ał** i †**O. ś.** p. **Ochędożyć.**

†**Ochędażanie, a,** blm., czynność cz. **Ochędażać.**

†**Ochędażanie się, a ś.**, blm., czynność cz. **Ochędażać ś.**

†**Ochędoga, i,** lm. **i** *strój, suknie, ozdoby:* Biedny ten człowiek ochędogę swoję i stroje owe szlachetne wszystkie utracił. Wuj. Wzięła manele, rękawiczki, pierścionki, nadto wszystkie swe ochędogi, owa bardzo ś. pięknie przybrała. B. B. Przen.: Ochędogę chwały i wielmożności Twojej w dziwnych twych sprawach rozprawować będę. B. B. *(= blask, świetność, ozdobę).* Zdr. †**Ochędożka, [Ochędóżka].** <O + Chędogi>

†**Ochędogi** p. **Ochędożny:** Amurat wiele ochędogiego wojska swego potracił. Baz. <O + Chędogi>

†**Ochędogość, i,** lm. **i** p. **Ochędóstwo:** Iżbyśmy sprawowali sobie takie przyprawy i takie ochędogości na duszach i na myślach naszych. Rej. <O + Chędogość>

Ochędożenie, a, blm., czynność cz. **Ochędożyć:** Dawid smętny woła do Boga o O. i daje za oczyszczenie swoje ofiary. Rej.

Ochędożenie się, a ś., blm., czynność cz. **Ochędożyć ś.**

†**Ochędożeństwo, a,** lm. **a** p. **Ochędóstwo:** Pospolicie chełpią ś. białogłowy ze swych gratów, szat i chust białych; jęła i ona też wykładać swoje ochędożeństwa, szaty i insze ubiory. Glicz. W świetnym odzieniu i ochędożeństwie kochają ś. Glicz. Dobra a cnotliwa żona wielkie jest O. małżonka każdego. Glicz. Za wielkie to sobie O. miała, dziatki. Glicz. *(= zaszczyt).*

†**Ochędożka, i,** lm. **i** p. **Ochędoga:** Słudzy jego swowolni i barwy i ochędożki z siebie potyrali. Petr. Konie sprzedam, sprawię ochędożkę na ś. Alb. Nie włożywszy ochędożki, wyszedł do swoich. Bud.

× **Ochędożnie** przys. od **Ochędożny:** O. ś. nosi. Troc. Biskup Pięciokościelski rzecz mówił dosyć O. Biel. M. Mieczysław przyjechał do Krakowa O. i z dostatkiem wielkim. Biel. M.

†**Ochędożniuchno** przys. od **Ochodożniuchny:** W każdym gmachu ma być zawzdy O. Haur.

†**Ochędożniuchny** *miluchny przez swoje ochędóstwo, czyściuchny.* L.

× **Ochędożność, i,** lm. **i** p. **Ochędóstwo:** W krajach wschodnich gorącość powietrza konieczney ochędożności wyciąga. L. Drudzy piszą, aby ś. rozum okazał w ochędożności mowy. Biel. M. Gierada są ty rzeczy, którekolwiek pannie idącej za mąż ku ochędożności jej przy posagu dają, które ona w dom do męża przynosi. Tyt. pr. magd. Odszczepieńcy z swoich zborów wyrzucają obrazy i wszystkę O. a porządek zwierzchni. Wuj. Manele a. ochędożności ręczne.

Ochędożny, †**Ochędogi I.** × O. *chędogi, czysty, schludny, porządny:* Ochędożne szaty. Sienk. O. przyodziewek. Skr. Nie ma być pobłocona szata, ale ochędożna. Petr. **2.** × O. *lubiący ochędóstwo, porządny:* Człowiek O. **3.** †O. *piękny, strojny, wykwintny, wystawny, ozdobny, elegancki:* Posłał mu pacholę bardzo cudne, wzrostu ochędożnego. Warg. *(= wspaniałego, dorodnego).* Tłomacze Radziwiłłowscy o ochędożną polszczyznę najwięcej ś. starali. Bud. <Od Ochędożyć>

Ochędożyć, y, ył, Obchędożyć, nied. †**Ochędażać I.** *oczyścić, oporządzić:* Znalazł kulę, wydobył, suknią ochędożył. Mick. Chrystus ochędożył nas krwią swoją. Rej. Ochędożcie sobie złość serca a umysłu złościwego waszego. Rej. **2.** †O. *ustroić, upiększyć, przyozdobić, ozdobić:* Kościół dał blachami położyć, a we środku gwiazdami pięknie O. Biel. M. Kościół zbudował i wierzchem pozłocistym ochędożył. Stryjk. Długiemi naczyniami, oponami, malowaniami kościoły ochędożył. Skar. Tym obiciem a temi oponami obiecał zawzdy ochędażać przybytek serca naszego. Rej. W sześciu dniach Bóg świat stworzył i rzeczami stworzonemi ochędożył. Leop. Rozmnożyłeś lud twój i ochędożyłeś go chwałą. B. B. **3.** × O. kogo, rub. = *wyprać, wytrzepać, obić.* **4.** zł.: O. kogo = *oszukać.* **O. ś. I.** *oczyścić ś., oporządzić ś.:* W tych dniach niewiasty ś. ochędażały, pomazując ś. przez sześć miesięcy olejkiem i rzeczami wonnemi i innym ochędóstwem białogłowskim. Bud. **2.** *wystroić ś., ubrać ś., ozdobić ś., upiększyć ś.* <O + Chędożyć>

Ochędóstwo, a, × **Ochędożność,** †**Ochędogość I.** blm. rz. od **Ochędożny:** Koń, pan i wino wielkiego ochędóstwa potrzebują. Prz. Przez O. nie rozumiemy ozdoby ani kosztowności domów, bo można zachować ś. czysto i w chałupie. **L. 2.** †O., lm. **a** a. †**Ochędożeństwo** *stroje, ubranie, sprzęty, ozdoby, porządki:* Nieszczęsne O., żałosne ubiory mojej namilszej córy. Kochan. Żona Stylikona z bogini Rei O. wzięła i na ś. włożyła. Skar. Były przy ornacie dwa ochędóstwa kapłańskie, które zwano rationale i humerale. Skar. Księżna własne dobra swoje i wszystko prawie O. białogłowskie, *mundum muliebrem,* na potrzeby ubogich wyłożyła. Błaż. Całe to O. czyste było i schludne. Kon. †Do gierady ty rzeczy należą: wszytki szaty niewieście, wszytko złoto i śrzebro, które tkane jest ku ochędóstwu niewieściemu. Tyt. pr. magd. Ściany kościoła złotemi blachami obite były, okrom innego nieoszacowanego ochędóstwa w jedwabiach i kamieniach drogich, i naczyniu złotym i srebrnym. Skar. Ołtarze sobie budował i ochędóstwem, jakie mieć mógł, ozdobił. Skar. Klejnoty, suknię i insze O. Troc. Piękna rzecz mieć O. w domu swoim, jako mosiądzowe, miedziane, śpiżane naczynia. Troc.

[**Ochędóżka, i,** lm. **i**] p. **Ochędoga:** O. ślachecka = *wyprawa panny młodej.*

[**Ochfiara, y,** lm. **y**] p. **Ofiara:** O. za nieboszczyka. Kon. <Zam. Ofiara>

[**Ochfiarny**] przym. od **Ochfiara,** *ofiarny:* Miałem coś grosza od ludzi ochfiarnych. Reym.

[**Ochfiarować, uje, ował** i **O. ś.**] p. **Ofiarować:** Jakem ś. ochfiarowała, tak idę (do miejsca świętego).

[**Ochfiarowanie, a,** blm.] czynność cz. **Ochfiarować,** *ofiarowanie.*

[**Ochfiarowanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Ochfiarować ś.,** *ofiarowanie ś.*

[**Ochlabotać, ce, tał, Ochlebotać**] *obruszać, oblużować, nadwerężyć, popsuć.* <O + Chlabotać>

[**Ochlabotanie, a,** blm.] czynność cz. **Ochlabotać.**

[**Ochlać się, a ś., ał ś.**] **I.** *opić ś., ożłopać ś., upić ś.* **2.** *najeść ś., objeść ś., obeżreć ś.* <O + Chlać>

[**Ochlanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Ochlać ś.**

× **Ochlański:** Ochlańskie wino = *wino d'Anjou.* Goł., Troc. <Zam. Hochlańskie, od Nm. Hochland>

Ochlapać, pie, pał, [**Ochlaptać**], **Ochlastać,** nied. **Ochlapywać** *obryzgać płynem, błotem, pochlapać; oblocić, zabłocić:* Odnawiając domy, mularze ochlapują przechodniów wapnem. Ochlapała go pomyjami. Dorożka, jadąc po błocie, ochlapała mię. **O. ś.** *ochlapać siebie, obryzgać ś., pochlapać ś.; oblocić ś., zabłocić ś., ochlastać ś.:* Ochlapał ś., jedząc. <O + Chlapać>

Ochlapanie, a, blm., czynność cz. **Ochlapać.**
Ochlapanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ochlapać ś.**
Ochlapły, Oklapły, Ochlapnięty, Oklapnięty posp. *który ochlapł, zwieszający ś., obwisły, wiszący, opadły:* Ubranie ochlapłe. Przen. (o człowieku) *skapcaniały, zniechęcony, smutny, ośowiały, apatyczny.* <Od Ochlapnąć>
Ochlapnąć, pnie, pnął a. **pł, Oklapnąć** posp. *opaść, zwiesić ś., obwiesić ś., opuścić ś.:* Usiska ochlapły. Piersi ochlapły. Przen. (o człowieku): *skapcanieć, zniechęcić ś., opuścić ręce, zapatycznieć, stracić na fantazji.* <O + Chlapnąć>
Ochlapnięcie, a, blm., czynność cz. **Ochlapnąć.**
Ochlapnięty p. **Ochlapły.**
[Ochlaptać, ce, tał] p. **Ochlapać.**
[Ochlaptanie, a, blm.] czynność cz. **Ochlaptać,** *ochlapanie.*

[Ochlapy, ów, blp.] **I.** *popłóczyny, pomyje.* **2.** *lichy trunek, niesmaczna płynna potrawa, lura, pomyje.* <O + CHLAP>
Ochlapywać, uje, ywał i **O. ś.** p. **Ochlapać.**
Ochlapywanie, a, blm., czynność cz. **Ochlapywać.**
Ochlapywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ochlapywać ś.**
[Ochlast, a, lm. **y, Chlastula]** *łgarz, kłamca.* <Od Ochlastać>
Ochlastać, a, ał I. i **O. ś.** p. **Ochlapać. 2.** *oćwiczyć, ochłostać, osmagać.* <O + Chlastać>
Ochlastanie, a, blm., czynność cz. **Ochlastać.**
Ochlastanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ochlastać ś.,** *ochlapanie ś.*

[Ochlebotać, ce, tał] p. **Ochlabotać.** <O + Chlebotać>
[Ochlebotanie, a, blm.] czynność cz. **Ochlebotać.**
[Ochlenie, a, blm.] czynność cz. **Ochlić.**
[Ochlenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Ochlić ś.**
[Ochleptać się, ce ś., tał ś., Ochleptać ś.] *opić ś., ożłopać ś., ochlać ś.* <O + Chleptać>
[Ochleptanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Ochleptać ś.**

Ochlęta, y, lm. **y** bot. (brachysema) *roś. z rodziny motylkowatych.* <?>
Ochlica, y, lm. **e** *cierlica, czochra, rafa.* Troc. <Nm. Hechel>
Ochlicz, a, lm. **owie** p. **Ochliczy.** L.
Ochlicza, y, lm. **e** forma ż. od **Ochlicz.**
Ochliczy, ego, lm. **owie, Ochlicz** *ten, co len na cierlicy czyści.* Troc. <Od Ochlica>
[Ochlić, i, ił] *trzeć:* Piła na traczu ochliła drzewo zawzięcie i wyrzucała trociny na deski. Ork. Uochlić ùozorem *(= mleć, trzepać = gadać wiele a prędko).* **[O. ś.]** *trzeć ś., ocierać ś.:* Krowa ś. ochli o ścianę. <Nm. hecheln>
†**Ochlnąć, nie, nął** p. **Olknąć:** Na uszy ochlnącym, że dostatecznie słyszeć nie mogą, po kilka kropel tego ekstraktu w uszy puszczać. Syr. <?>
†**Ochlnięcie, a,** blm., czynność cz. **Ochlnąć,** *olknięcie.*

Ochlokracja, i, blm. *gminowładztwo, panowanie gminu ulicznego, ludowładztwo.* <Gr. ochlokratía>
Ochlokratyczny przym. od **Ochlokracja,** *gminowładny, ludowładny:* Rząd O.
Ochlorować, uje, ował, Ochloryzować, × **Ochlorzyć,** nied. × **Ochlorzać** chem. *zastąpić chlorem wodór w związkach organicznych, uchlorzyć.* <O + Chlorować>
Ochlorowanie, a, blm., czynność cz. **Ochlorować.**
Ochloryzować, uje, ował p. **Ochlorować.**

Ochloryzowanie, a, blm., czynność cz. **Ochloryzować.**
× **Ochlorzać, a, ał** p. **Ochlorować.**
× **Ochlorzanie, a,** blm., czynność cz. **Ochlorzać.**
× **Ochlorzenie, a,** blm., czynność cz. **Ochlorzyć,** *ochlorowanie.*
× **Ochlorzyć, y,ył** p. **Ochlorować.**
[Ochlubnąć, nie, nął] *zesłabnąć:* Tagem ochlubła po tej chorobie. <Zam. *Oklubnąć, niby = wypaść z kluby; p. Kluba pod 9>
[Ochlubnięcie, a, blm.] czynność cz. **Ochlubnąć.**
[Ochludnie] przys. od **Ochludny.**
[Ochludność, i, blm.] rz. od **Ochludny:** O. — połowa chleba.
[Ochludny] *schludny, czysty, ochędożny, porządny.* <O + Chludny>
[Ochludzenie, a, blm.] czynność cz. **Ochludzić.**
[Ochludzenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Ochludzić ś.**

[Ochludzić, i, ił] *oczyścić, oporządzić, wymyć, wyczesać.* **[O. ś.]** *ogarnąć ś., ubrać ś.* <O + Chludzić>

Ochlustać, a, ał, nied. **Ochlustywać** *chlustając, oblać; obrzucić płynem, ochlapać:* Poczuł, że mu głowę ochlustywają zimną wodą. Sienk. **O. ś.** *chlustając, oblać ś.; obrzucić ś. płynem, ochlapać ś.:* O. ś. w kąpieli. <O + Chlustać>
Ochlustanie, a, blm., czynność cz. **Ochlustać.**
Ochlustanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ochlustać ś.**
Ochlustywać, a, ał i **O. ś.** p. **Ochlustać.**
Ochlustywanie, a, blm., czynność cz. **Ochlustywać.**

Ochlustywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ochlustywać ś.**
Ochładzać, a, ał i **O. ś.** p. **Ochłodzić.**
Ochładzanie, a, blm., czynność cz. **Ochładzać.**
Ochładzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ochładzać ś.**
†**Ochłanąć, nie, nął** p. **2. Ochłonąć:** Nadaremnie będziecie osiewać, bo wszystko nieprzyjaciel ochłanie. Leop. Kto chce wiele O., często musi na małe przestać. L. <O + CHŁO(N)/CHŁA(N)>
Ochłaniać, a, ał p. **2. Ochłonąć.**
Ochłanianie, a, blm., czynność cz. **Ochłaniać.**
†**Ochłanięcie, a,** blm., czynność cz. **Ochłanąć.**
Ochłap, a a. **u,** lm. **y I.** *brzydki, nieapetyczny kawał mięsa, kawałek lichego mięsa, flak:* Reszta karmiła ś. ochłapami z kuchni. Krasz. Przen.: Ochłapy wiadomości pochwytuje chciwie. Krasz. Grajek w nadziei napoju i ochłapu zawiódł pieśń księciu ulubioną. Krasz. **2. [O.]** *resztka jedzenia.* Zdr. **Ochłapek.** <O + CHŁAP>
Ochłapek, pka, lm. **pki** p. **Ochłap:** Okroiłoby ś. mniej jeszcze, niż ta para ochłapków. Spas.
[Ochleptać się, ce ś., tał ś.] p. **Ochleptać ś.** <O + Chleptać>
[Ochleptanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Ochleptać ś.**

Ochłoda, y, lm. **y, [Ochłód] I.** *ochłodzenie ś., chłód, orzeźwienie:* W cieniu dla ochłody siedzieć. Troc. Po ogniu słonecznym przyjemne powstały ochłody. Troc. Tu zdrój przezroczystej wody podróżnemu dla ochłody. Kochan. Pragniesz może ochłody w miłym zażyć wietrze? Hul. Lasy pełne ochłody. **2.** przen. *pociecha, osłoda, ulga, ukojenie:* O gdybym sobie przynajmniej śpiewaniem ochłodę uczynił. Baz. Jezu mój, ochłodo moja! K. G. W moich żalach ochłodę odnoszę. Lubom. Bóg tak uchwalił, by za prace młode starość

brała ochłodę. L. Najwyższy topniejącemu od żalu domowi ochłodą będzie. Troc. O myśli strapionych wdzięczna ochłodo! Kochan. Lutnia, O. myśli utrapionych. Kochan. Byliście mi ochłodą i pobudką do dobrego. Skar. Uważmy, jaka jest O. w wolnym i czystym sumieniu. Skar. I nie maż król, pan nasz, w smutku swoim ochłody i odpocznienia? Skar. Dusze w czyscu omdlewają, Twej ochłody wyglądają. Kant. Sercu niespokojnemu szukając ochłody. Mick. [Jagody to moje ochłody]. **3.** †O. *nałożnica, dogodnica.* Troc. <O + CHŁÓD>

[Ochłodek, dku, blm.] p. **Ochłód:** Ma ochłodku dość *(= dość ś. ochłodzi).*

Ochłodły *który ochłódł:* Umiała okazać ś. artystką duszą całą, rozmarzoną i ochłodłą razem, idealistką, rozpaczającą o ideałach. Krasz. <Od Ochłodnąć>

Ochłodnąć, dnie, dnął a. **ochłódł** l. a. × **Ochłodnieć** *stać ś. chłodnym, ostygnąć:* Po upałach słonecznych ochłodłem. Troc. Póki owce są zagrzane, nie mają być dojone, aże ochłodną. Trzyc. Z krwi nieprzyjaciół jeszcze nie ochłodły. Chr. Miecz po zwycięstwie ochłodnął w pochwy włożony. Koch. W. Przen.: Ochłódł w swej ufności względem mistrza. Chm. **2.** a. **Ochłonąć, Odchłonąć, [Opłonąć]** *przyjść do siebie, uspokoić ś.; uśmierzyć ś., opamiętać ś., zmitygować ś.:* List twój przeczytawszy, nieco ochłodłem. Troc. Ochłodnęła, tę od niego otrzymawszy wiadomość. Troc. O. z gniewu, z przerażenia, ze strachu. Gniewliwy, ale wnet ochłodnie. Troc. Ochłodnie w gniewie i ubłagać da ś. Przyb. Ukryli ją tak dobrze, iż bezpieczną była, aż gniew nieprzyjacielski ochłódł. Górn. *(= minął, przeszedł).* **3.** † O. *doznać ulgi, odetchnąć swobodnie, uspokoić ś., pocieszyć ś., odpocząć:* Po ukaranych tych gwałtach ochłodła wszystka ziemia. Wuj. Z twarzy Pańskiej ochłodnęli. Groch. <O + Chłodnąć>

× **Ochłodnia, i,** lm. **e** *miejsce w łazienkach, gdzie robione bywają natryski zimne.* Por. **Ochłodnica.** <O + CHŁÓD>

Ochłodnica, y, lm. **e, Obmywalnia, Lutron** u starożytnych, *miejsce, gdzie dla obmycia ś. i dla ochłody kąpali ś. w zimnej wodzie zapaśnicy, kąpiel chłodna.* <Od Ochłodzić>

× **Ochłodnieć, eje, ał** p. **Ochłodnąć.**

× **Ochłodnienie, a,** blm., czynność cz. **Ochłodnieć,** p. **Ochłodnięcie.**

Ochłodnięcie, a, blm., × **Ochłodnienie** czynność cz. **Ochłodnąć.**

† **Ochłodnik, a,** lm. **i** *miejsce chłodne, zacienione, chłodnik.* Mur.

Ochłodny przym. od **Ochłoda,** *chłodzący, chłodny:* Ochłodna rosa. Skar.

Ochłodzenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Ochłodzić. 2.** p. **Ochłodzenie ś.:** Urażona ambicja stała ś. przyczyną ochłodzenia tego zapału. Chm.

Ochłodzenie się, a ś., blm., **Ochłodzenie** czynność cz. **Ochłodzić ś.**

† **Ochłodziciel, a,** lm. **e** *ten, co ochłodził a. ochładza, pocieszyciel:* Duchu! gość w duszach najwziętszy, słodki ochłodzicielu. Pśń. Bóg będzie tobie ochłodzicielem duszy i podporą starości twej. Bud. *(= ochłodą).*

Ochłodzić, i, ił, † **Obchłodzić,** nied. **Ochładzać,** † **Obchładzać** l. *chłodnym, chłodniejszym zrobić, ostudzić, oziębić, obniżyć ciepłotę:* O. wino lodem, gorącą polewkę przelewaniem. Troc. Wiatr mię ochłodził. Troc. O. kogo wachlarzem. Prosił Abrahama, aby posłał do niego Łazarza, żeby ochłodził wodą język jego, skwarczący ś. w płomieniu podziemnego ognia. Smotr. Przen.: Ochładzać uczuciowość. Chm. Ochładzać zapał. Czas mu serca nie ochłodzi. Mick. **2.** † O. przen. *ukoić, ułagodzić, uśmierzyć, uspokoić, pocieszyć, rozweselić, uradować:* Ochłodziłeś lud twój pokarmem anielskim. B. B. Ochłodzona na myśli swej, na ciele też lepiej ś. mieć poczęła. Skar. Ochłodziłeś mię, pocieszyłeś mię; dusza w mię wstąpiła. Kn. Serduszko twoje ochłodził. Troc. Zupełnym ukontentowaniem żądze swoje ochłodził. Troc *(= zadowolnił, zaspokoił).* **O. ś. l.** *ochłodnąć, ostygnąć, ostudzić ś., oziębić ś.:* Ochłodziło ś. na dworze *(= temperatura obniżyła ś.).* Wyjdę do ogrodu, aby ś. O. **2.** † O. ś. przen. *ukoić ś., ułagodzić ś., ulżyć sobie, uśmierzyć ś., uspokoić ś., pocieszyć ś., rozweselić ś., uradować ś.:* Brał Dawid arfę i grał ręką swą, i ochładzał ś. Saul, i lżej mu bywało, bo duch zły odchodził od niego. Wuj. Radością ś. niezmierną ochłodziwszy. Skar. Bym ś. wrócił do was, bym ś. ochłodził z wami. Leop. <O + Chłodzić>

I. Ochłonąć, nie, nął p. **Ochłodnąć:** Zmyj trochę twoje czoło, może ten zapał gwałtowny ochłonie. Mick. O. z gniewu, ze strachu. Z pierwszej lękliwości całkiem już ochłonął. Mick. <Z Ochłodnąć>

2. Ochłonąć, nie, nął, × **Ochłonić,** † **Ochłanąć,** nied. **Ochłaniać** *pochłonąć ze wszystkich stron; chłonąć, ogarnąć, objąć.* L. <O + Chłonąć>

× **Ochłonić, i, ił** p. **2. Ochłonąć:** Niech cię licho ochłoni, przeklęty gaduło! L.

Ochłonienie, a, blm. **I.** p. **Ochłonięcie. 2.** lek. *spadek gorączki* (defervescentia).

× **Ochłonienie, a,** blm. p. × **Ochłonięcie.**

Ochłonięcie, a, blm., **Ochłonienie** czynność cz. **Ochłonąć.**

× **Ochłonięcie, a,** blm., × **Ochłonienie** czynność cz. **Ochłonić.**

× **Ochłoniony** im. od **Ochłonić,** *ochłonięty, ogarnięty.*

Ochłony, ów, blp. wet. *obrzmienie podniebienia i dziąseł u koni,* najady, zajedź, ząbry, nasosy. <O + CHŁO(N)>

Ochłosnąć, śnie, snął p. **Ochłostać:** Niech widzę, jako krzew mój bujnie rośnie, jak ś. w rozkoszy szamota z wichrami, kiedy burza go ochłośnie. Sf. <O + Chłosnąć>

Ochłostać, a, ał, jednot. **Ochłosnąć** *chłoszcząc, obić; oćwiczyć, osmagać:* Jeśli kradzież nie ważyła pięciu czerwonych złotych, tedy złodziej niechaj będzie ochłostany. P. chęł. Przen.: *skarcić surowo:* Ten popęd papuzi nasi wybitni pisarze ochłostali ostrą satyrą. <O + Chłostać>

Ochłostanie, a, blm., czynność cz. **Ochłostać.**

Ochłośnięcie, a, blm., czynność cz. **Ochłosnąć.**

[Ochłód, odu, blm.] p. **Ochłoda:** Wedle serca ochłodu *(= dla ulgi, ochłody serca).* Zdr. **[Ochłodek].** <O + CHŁOD>

[Ochłudzenie, a, blm.] czynność cz. **Ochłudzić.**

[Ochłudzić, i, ił] *zmusić.* <? Por. Brs. chłudzina = pręt, wić>

[Ochmalenie, a, blm.] czynność cz. **Ochmalić.**

[Ochmalić, i, ił] *uderzyć.* <O + Chmalić>

[Ochmętny] *ogromny.* <?>

[Ochmiały, ał, blp.] *plewy z prosa.* <? Ukr. chmołà>

Ochmielenie, a, blm., czynność cz. **Ochmieilć.**

Ochmielenie się, a ś., blm., czynność cz. **Ochmielić ś.**

Ochmielić, i, ił *zaprawić chmielem.* Mias. **O. ś.** *podchmielić, podpić sobie, zaprószyć sobie głowę, podochocić ś.* <O + Chmielić>

†**Ochmistrstwo, a,** blm. p. **Ochmistrzostwo.** Troc.

Ochmistrz, a, lm. **e,** × **Hochmistrz,** †**Hochmagister I.** *przełożony nad dworem, marszałek domowy* (godność dworska): O. na dworze wielkiego książęcia. Nies. O. królowej zwany był marszałkiem. Nies. Ester uczyniła stryja swego ochmistrzem abo przełożonym nad domem swoim. Skar. Rzezaniec ten był ochmistrzem i stróżem białych głów królewskich. Wuj. (komornik. B. G.). **2.** *dziewosłąb, swat starszy na weselu, zwany marszałkiem, przełożony wesela, starosta weselny.* **3.** *wychowawca, opiekun, przewodnik, nauczyciel, guwerner:* Cel ostatni doskonałego dworzanina ten jest, aby on, wiodąc pana ku dobremu, został w tej mierze u niego ochmistrzem. Górn. Odprawuje ochmistrze, żegna stare panie, co ś. z nią jechać dalej napierali. P. Koch. <Nm. Hofmeister>

Ochmistrzostwo, a, Ochmistrzowstwo, †**Ochmistrstwo I.** lm. **a** *godność ochmistrza.* **2.** blm. zb. *ochmistrz z żoną:* O. przybyli.

Ochmistrzowa, ej, lm. **e** *żona ochmistrza.*

Ochmistrzować, uje, ował *być ochmistrzem a. ochmistrzynią:* Paweł Arciszewski u św. pamięci Anny, królewny szwedzkiej, i w Szwecji, i w Polsce chwalebnie ochmistrzował. Nies. Markgraf Albrecht miał czarną delją aksamitną i całemu dworowi ochmistrzował. Szaj. <Od Ochmistrz>

Ochmistrzowanie, a, blm., czynność cz. **Ochmistrzować:** O. dworzaninowe ma ś. stąd począć, iżby pana takich obyczajów zwyczaił, któreby go cnotliwie żyć zuczyły. Górn.

Ochmistrzowski przym. od **Ochmistrz:** Urząd O.

Ochmistrzowstwo, a, lm. **a** p. **Ochmistrzostwo.**

Ochmistrzyni, i, lm. **e,** †**Hofmistrzyni I.** forma ż. od **Ochmistrz:** Jako teraz paniom młodym bywają przydane ochmistrzynie od matek, tak u starych pogan tęż miały prerogatywę mamki. Bardz. **2.** *gospodyni, klucznica:* Domowemu to ptastwu taki O. wymyśliła ogródek. Mick. Dał rozkaz ekonomom, wójtom i gumiennym, pisarzom, ochmistrzyni. Mick. **3.** *przełożona zakładu naukowego żeńskiego a. zakładu wychowawczego:* O. pensji, instytutu, ochrony.

Ochmurzać, a, ał i **O. ś.** p. **Ochmurzyć.**

Ochmurzanie, a, blm., czynność cz. **Ochmurzać.**

Ochmurzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ochmurzać ś.**

Ochmurzenie, a, blm., czynność cz. **Ochmurzyć.**

Ochmurzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Ochmurzyć ś.**

Ochmurzyć, y, ył, nied. **Ochmurzać I.** *okryć, obciągnąć chmurami, zachmurzyć:* Jak z nieba posłaniec, zwinąwszy obłoki, rzeki i morza omgliwszy, niebo ochmurzywszy, prawi nam wyroki. Smotr. **2.** *nachmurzyć, zasępić:* Zdetronizowany królik Rusi wyżej jeszcze, niż przedtym podniósł ochmurzone czoło. Krasz. Troski jak najgęściej mu ochmurzyły czoło. Przyb. <O+Chmurzyć>

[Ochna!] *wykrzyknik, oznaczający przywoływanie:* O. loleczka! *(= przywabianie krowy).* Por. **Ocha.** <Okrzyk.>

†**Ochnikować, uje, ował** *ćwiczyć, bić:* Kazał go przez kilka dni kijmi O., że musiał ruski miesiąc na to ś. smarować. Paszk. <?>

†**Ochnikowanie, a,** blm., czynność cz. **Ochnikować.**

Ochocenie, a, blm., czynność cz. **Ochocić.**

Ochocenie się, a ś., blm., czynność cz. **Ochocić ś.**

Ochocić, i, ił I. *podochacać, dodawać ochoty, zagrzewać, zachęcać; podniecać:* Rzekł to z owym wdziękiem królewskiej dobroci, co poddanych ujmuje i do dzieł ochoci. Przyb. **2.** *częstować, raczyć, ugaszczać, podejmować, fetować, być komu radym.* **O. ś. I.** *dodawać sobie ochoty, zagrzewać ś., zachęcać ś., podniecać ś.* **2.** *podochacać sobie, raczyć ś., ugaszczać ś., fetować ś., podejmować ś. nawzajem, być sobie radym, traktować ś. wzajemnie:* Przynieś mu wina abo wiśniaku, niech ś. ochoci. L. **3.** *bawić ś., używać, weselić ś.:* Kulig wśród pieśni i okrzyków, przybierając po drodze tych, którzy ś. O. chcieli, jechał dalej. Sienk. <Od Ochota>

Ochoczo przys. od **Ochoczy:** Bawić ś., tańczyć O. Brać ś. O. do roboty. Pracować O.

Ochoczość, i, blm. rz. od **Ochoczy.**

× **Ochoczować, uje, ował,** × **Ochotować** i × **O. ś.** *biesiadować, bawić ś., hulać, bankietować, używać, ucztować:* Lichy bycie! lecz któż też tam z wami wraz siedział, ochoczując? Iż.

× **Ochoczowanie, a,** blm., czynność cz. **Ochoczować.**

Ochoczy I. a. **Ochotny, [Ochotliwy]** = a) *chętny, pilny, skory, pochopny, gorliwy, nie leniący ś.:* O. do pracy, do nauki, do muzyki. b) *raźny, wesoły, swobodny, rozochocony:* O. gospodarz, siebie nie oszczędzając, wszelkiemi sposobami nakłaniał mię, żebym z nim rzęsiste kielichy spełniał. Kras. Niezbyt naglił gospodarz kieliszkami, sam jednak z kilku sąsiadami i za mię i za siebie był O. Kras. Ochocza zabawa. O. taniec. Ochocza myśl. **2.** × O. człowiek = *ochotnik, wolontarjusz:* Piwo miał sobie dany regiment Bokuna pod wodzą kapitana Strema i ludzi ochoczych oddział dość spory. Rol. O. pułk z sobą wziął. Warg. *(= ochotniczy; pułk ochotników).* <Od Ochota>

[Ochodzenie, a, blm.] czynność cz. **Ochodzić.**

[Ochodzić, i, ił, Obchodzić, dok. **Obejść]** *wschodzić dokoła:* Słoneczko ochodzi. <O+Chodzić>

Ochomącenie, a, blm., czynność cz. **Ochomącić.**

Ochomącić, i, ił *ubrać w chomąto:* Nagle przed okiem panien zniknąłem obryzgany i ochomącony, jak koń. Słow. <O+*Chomącić, od Chomąto>

[Ochopiać się, a ś., ał ś.] p. **Ochapić.** <p. Ochapić>

[Ochopianie się, a ś., blm.] czynność cz. **Ochopiać ś.**

Ochopnia, i, lm. **e** *starożytna suknia narodowa polska:* Chocia ś. ochopnie nam teraz sprosne widzą, jednak pachną oną przystojną a świętą swobodą polską, która była ze zdrowiem Rzpltej. Górn.

†**Ochopnie** przys. od **Ochopny,** *pochopnie:* Dawne stroje O. nam teraz sprosne ś. widzą. Górn.

†**Ochopność, i,** blm. rz. od **Ochopny,** *pochopność.*

†**Ochopny** p. **Pochopny.** L.

†**Ochorzały** *który ochorzał, schorzały, schorowany:* Ozdrów tę nędzną a ochorzałą dzieweczkę moję. Rej. Ochorzała leży w tobie nędzna dusza twoja. Rej. Ochorzałe sumnienie nigdy nie może być cudzą wiarą uzdrowione. Rej.

†**Ochorzeć, eje, ał** *mocno zachorować, rozchorować ś.* L. <O+Chorzeć>

†**Ochorzenie, a,** blm., czynność cz. **Ochorzeć.**

†**Ochostać, szcze, stał,** × **Ochwostać** *ochłostać, obiczować, obić, osmagać, oćwiczyć.* <Zam. Ochłostać, przez sld. do [Chwost]>

†**Ochostanie, a,** blm., czynność cz. **Ochostać.**

Ochota, y, blm. **I.** *chęć raźna, dobra wola, życzenie, żądza, pragnienie, zapał:* Uczyń z ochotą, co masz czynić z przymusu. Min. Bez ochoty nie-

spore roboty. Prz. Dwa razy czyni, kto z ochoty. Prz. O. gorsza, niż niewola. Prz. Król z wojskiem swym przeciw Moskwie z ochotą wyciągnął. Biel. M. *(=ochoczo).* O. do pracy, do nauki. Bierze mię wielka O. nawymyślać mu *(=korci mię).* Mieć ochotę do czego. Do mnie, w kim jest zbawienia swej duszy O., dwadzieściam subtelnego lat wykładał Skota. Węg. Odeszła, odpadła go O. Korzystaj, póki mam ochotę! Stracić ochotę. Przyszła mi O. wyjazdu. Wzbudzić w kim ochotę do czego. Przystanę na to z ochotą. Zdrowie swoje za lud swój z chęcią i ochotą wielką położył. Skar. Na większą ś. ochotę do spraw zbawiennych zdobywamy. Skar. Na śmierć z ochotą, jako (muchy) na miód biegli. Zim. Ty pracujesz, bo musisz, my mrówki z ochoty. Kras. [Muzyka gra z ochoty] = *z własnej woli, darmo.* Z ochotą bierze poselstwo Zawisza. Kras. Walczyć oszczepem, lecz z własnej ochoty, a nie z musu. Mick. Nikt nie miał ochoty zaczynać z nim zwadę. Mick. [Pan jest w ochocie] = *ma ochotę, zamiar.* [O. do jadła] = *apetyt, gust.* **2.** *ochotność, ochoczość, wesołość, humor, pogoda umysłu, dobra myśl, animusz, fantazja; odwaga, śmiałość:* Hetman ma ochotną twarz przed ludźmi pokazać, aby ludzie, patrząc na jego ochotę, dobrej myśli byli. Tarn. J. O. wojenna. Troc. Teraz mniejsza o to, bylebyśmy wojenną spłonęli ochotą. Ryd. Czarnieckich niemasz, Kordeckich mało, i Chodkiewiczów już nam nie stało: młódź tylko została i ta zaniedbała ochoty. Pśń. Ochoty dodawali sobie okrzykami. Jeż *(=ducha).* **3.** *serce, życzliwość, szczerość, przyjaźń, uprzejmość, gościnność, dobre chęci:* Wielką ochotę okazał panu temu. Otw. S. Prosił, aby u niego nocowali; wzbraniali ś. zrazu i nie przyjmowali tej ochoty; nakoniec do domu jego weszli: przyjął ich tedy z niesłychaną ochotą i nadzwyczaj czestował. Zał. Za największy dar ubogiemu daj ochotę, a jeśli nie nie masz, płakać mu pomóż. Skar. Odbierający więcej szanuje ochotę dającego, niż wartość daru. Kras. *(= intencję).* **4.** × O. *biesiada, uczta, bal, bankiet, zabawa:* Byłem u niego na ochocie. Troc. Ochotę sprawić. Troc. Czasem kuflową podzielam ochotę. Syrok. Ochoty nie zabraniał, nie cierpiał pijaństwa. Mick. *(= wesołej zabawy).* [Miałem já konika... jak siądę na niego, to moja O.!]. **5.** [O.] *uczta, zabawa z tańcami w wigilję wesela.* Zdr. **Ochotka.** <O + CHOT/CHT>

[Ochotać się, ce ś., tał ś., Osotać ś.] *zorjentować ś., zrozumieć co.* <?>

[Ochotanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Ochotać ś.**

I. Ochotka, i, lm. **i** p. **Ochota:** Obawiają ś. Turcy, żeby synom sułtanów przemieszkanie w stolicy nie dodało ochotki przed czasem panować. Kłok. *(= chętki).* Oddając syna do bakałarza, ochotkę wyprawił. L. *(= bibkę).* < p. Ochota>

2. Ochotka, i, lm. **i** zool. (chironomus) *owad dwuskrzydły długorogi.* <?>

[Ochotliwie] przys. od **Ochotliwy,** *ochoczo.*

[Ochotliwość, i, blm.] rz. od **Ochotliwy,** *ochoczość.*

[Ochotliwy] p. **Ochoczy.** <p. Ochota>

× **Ochotnicki** p. **Ochotniczy:** Samojłowicz przysłał wylękłym pułkownika ochotnickiego Muraszkę na czele 500 ludzi. Rol.

† **Ochotniczek, czka,** lm. **czkowie** *człowiek ochoczy, wesoły.* Troc.

[Ochotniczka, i, lm. **i]** *amatorka:* Na takie pałace ochotniczek nie brakuje. <Od Ochotnik>

Ochotniczy I. a. × **Ochotnicki** przym. od **Ochotnik:** Straż ogniowa ochotnicza. Pułk O. Poza regiestrowemi byli jeszcze ochotnicy (ochotniczo-komunne pułki). Rol. Gór.: Praca ochotnicza = *wykonywana na ochotnika, to jest* a) *poza obowiązkowemi godzinami za oddzielnym wynagrodzeniem wykonywana;* b) *podejmowana w miejscach kopalni, w których niewarto prowadzić regularnej eksploatacji.* Szyb O. = *wybity przez górników bezpłatnie, gdy są zapłaceni za wydobyty i dostarczony kibel rudy.* <Od Ochotnik>

Ochotnie, × **Ochotno** przys. od **Ochotny,** *ochoczo, chętnie, z ochotą:* O. na nieprzyjaciela uderzyli. Troc. O. mi pożyczył. Troc. O. mu służyć będę. Troc. Krzyknął hetman, aby ś. O. potkali, nie licząc nieprzyjaciół. Papr. Dobrodziejstwo O. dane drogo bywa szacowane. Prz. Dwakroć daje, kto rychło, a trzykroć, kto O. daje. Prz.

Ochotnik, a, lm. **cy I.** *człowiek robiący co z własnej woli:* Zrobić co na ochotnika = *z własnej woli, dobrowolnie.* Wszyscy więźniowie na ochotnika idą do pracy w polu. Stanęli w szeregach na ochotnika. Jutro na brzask obława, lecz na ochotnika. Mick. **2.** *żołnierz dobrowolnie służący w wojsku, wolontarjusz, kadet:* Hetman na ochotnika wprzód otrąbić każe. Leszcz. S. O. jednoroczny. **3.** [O.] *człowiek chętny, skory, pochopny do czego.* <p. Ochota>

† **Ochotniuchno** przys. od **Ochotniuchny:** Wtym skoczyła O., chcąc, by go zaraz ułapiła. Papr.

† **Ochotniuchny** *zupełnie ochotny.*

× **Ochotno** p. **Ochotnie:** Rozkazujesz mi, abym szedł O. w służbę tak niepoczciwą. L. [Nie było mu O.] = *nie miał ochoty.*

Ochotność, i, blm. rz. od **Ochotny,** *ochota, ochoczość:* Doznasz, z jaką język mój ochotnością nigdy chwały twej nie przestanie. Ryb. *(= gotowością).* Wszyscy go żądali z wielką ochotnością, rzadcy go poznali swoją upornością. Pśń. Niechaj go z wielką ochotnością wszystkie góry przywitają. Ryb. Z wielką radością i ochotnością. Op.

Ochotny I. p. **Ochoczy:** Coraz był wierniejszym i ochotniejszym w pełnieniu powinności swojego stanu i powołania. Kozł. Z dziwną miłością i cierpliwością ochotną chorego opatrywał, wrzody obmywał. Nies. [Namówię ci Kaśkę ochotną, robotną]. Czuję ś. ociężałym, chciałbym być ochotnym. Skar. Duch ci jest O., ale ciało mdłe. Wuj. Hetman ma ochotną twarz przed ludźmi okazać. Tarn. J. Czyniły mu ochotną myśl one dobre uczynki, które czynił. Skar. **2.** *z własnej chęci pochodzący, dobrowolny:* Ochotnego dawcę Bóg miłuje. L. **3.** *życzliwy, serdeczny, szczery, dobrze usposobiony, przyjazny, uprzejmy:* Z Maksymiljanem ś. król zjechał i u siebie go na czci miał i dosyć ochotnym ś. mu pokazał. Biel. J. **4.** myśl.: Ogar O. = *chętny do polowania,* c i e k a w y. <Od Ochota>

× **Ochotować, uje, ował** i × **O. ś.** p. **Ochoczować:** Sam był w tej gospodzie, gdziem ja ochotował. Zm. Podemknęli ś. nieprzyjaciele pod samą wieś, gdzie król ochotował, zaproszony od szlachcica na uroczystość poświęcenia kościoła. Nar. <Od Ochota>

× **Ochotowanie, a,** blm., czynność cz. **Ochotować.**

× **Ochotowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ochotować ś.**

† **Ochowywać, uje, ywał** *chowając, oszczędzać; zachowywać:* Krwi swoich żołnierzy aż prawie

do ostatniej potrzeby O. Fur. <O + *Chowywać, od Chować>

†**Ochowywanie, a,** blm., czynność cz. **Ochowywać.**

[**Ochoza, y,** lm. **y, Trabeza**] *bagnisko, moczar porosły krzakami.* <Ukr. ochiza = słota>

Ochra, y, lm. **y i.** chem. *glinka zabarwiona związkami żelaza na różne odcienie barwy żółtej, czerwonej i brunatnej.* **2.** min. *minerał należący do gromady tlenków, do grupy kwarców,* o k r a, u g i e r. <Gr. ōchrós = blady; żółtawy>

Ochramiać, a, ał p. **Ochromić.**

Ochramianie, a, blm., czynność cz. **Ochramiać.**

× **Ochramić, i, ił** p. **Ochromić.** <O + *Chramić, CHROM>

× **Ochramieć, eje, ał** p. **Ochromieć.** <O + Chramieć>

× **Ochramienie, a,** blm. **i.** czynność cz. **Ochramić,** *ochromienie.* **2.** czynność cz. **Ochramieć,** *ochromienie.*

†**Ochramować, uje, ował i.** p. **Ochromić. 2.** *kuleć, utykać:* On ochramował na nogę. Leop. <O + CHROM>

†**Ochramowanie, a,** blm., czynność cz. **Ochramować,** *ochromienie.*

Ochraniać, a, ał i **O. ś.** p. **Ochronić.** <O + CHRON>

Ochranianie, a, blm., czynność cz. **Ochraniać:** Bojaźliwe O. stoi za złe szanowanie. Prz.

Ochranianie się, a ś., blm., czynność cz. **Ochraniać ś.**

[**Ochrap, u,** blm.] p. **Ochrypłość:** Krzyczy do ochrapu. <O + CHRAP>

†**Ochrapało** przys. od **Ochrapały,** *ochryple.* L.

†**Ochrapały** p. **Ochrypły:** Sok pomocny przeciw ochrapałemu gardłu, oniemiałemu głosu. Urzęd.

†**Ochrapieć, eje, ał** p. **Ochrypnąć:** Ochrapiał od wołania, od wrzeszczenia. Troc. Spracowałem ś., wołając, aż mi gardło ochrapiało. B. B. Gdy przeciwność ustawicznie dusi, nakoniec zniemieć i O. musi. Lubom. Wołał przez siedm lat, a nigdy nie ochrapiał. Skar. <O + Chrapieć>

†**Ochrapielina, y,** blm. p. **Ochrypłość:** Błażejki sobie około gardła wieszali, a ochrapieliny i inne gardłowe niemocy sobie tym leczyli. Rej.

†**Ochrapienie, a,** blm., czynność cz. **Ochrapieć,** *ochrypnięcie:* Chropawość gardłową ochrapieniem zowią. Sien. Ochrapieniu i zostrzałości gardła płókanie pomocne. Syr.

†**Ochrapiony** p. **Ochrypły:** Dokąd kwapisz? rzekł gębą ochrapioną. Otw.

†**Ochraple, †Ochrapło** przys. od **Ochrapły,** *ochryple.*

†**Ochrapło** p. **Ochraple:** Trędowaci O. mówili, bo choroba ona gardziel zarażała, że głośno mówić nie mogli. Dambr.

†**Ochrapłość, i,** blm. rz. od **Ochrapły,** *ochrypłość.* Bobr.

†**Ochrapły** p. **Ochrypły.**

Ochromiać, a, ał p. **Ochromić.** <O + *Chromiać, CHROM>

Ochromiały *który ochromiał, chromy, kulawy:* Ochromiałym podaj rękę. Uj.

Ochromianie, a, blm., czynność cz. **Ochromiać.**

Ochromić, i, ił, × **Ochramić,** nied. **Ochramiać, Ochromiać** *chromym, kulawym uczynić, okulawić, okaleczyć,* †o b c i ą ć, †o b r z e z a ć: Konia ochromił. On mi rękę ochromił, przeciąwszy mię szablą. Baz. Ściął czterech jednym razem, dziesięciu ochromił. Km. Kto komu bydlę zabije a. ochromi... Sz. Kazał ich wymordować a., oślepiwszy, i na inszych członkach ochromiwszy, oszpecił. Baz. Szalona miłość, w kogo ś. wlepi, a. ochromi, a. oślepi. L. Dworzanin jeden w bitwie ochromion na nogę... wstydał ś. o kuli miedzy ludźmi chodzić. Rej. <O + *Chromić, CHROM>

Ochromieć, eje, ał, × **Ochramieć,** nied. †**Ochramować** *stać ś. chromym, kulawym, okuleć:* Konia mu chromo wrócił, powiadając, iż przyczyny nie wie, od czego ochromiał. Tarn. J. Prawa noga im ochromieje. Sienk. Zdawało mu ś., że koń wlecze ś., jakby ochromiał. Krasz. <O + Chromieć>

Ochromienie, a, blm. **i.** czynność cz. **Ochromić,** lek. !m u t y l a c j a: Wybiją li człowiekowi ząb a. utną li mu kawałec palca, co nie jest cały członek, to nie jest O. Ort. **2.** czynność cz. **Ochromieć. 3.** *stan człowieka chromego, kulawość.*

Ochrona, y i. blm. *ochranianie, ochronienie, poszanowanie, oszczędność, skąpienie, zachowanie:* Wspaniałe bez ochrony pieniędzy i prace wystawuje pałace. Troc. Podjął ś. tego na ochronę ojczyzny naszej. Troc. Bez ochrony sławy twej to napisał. Troc (= *nie szczędząc*). Z ochroną zdrowia mojego to być nie może. Troc (= *bez uszczerbku*). Byłoby ś. czemu dziwować, gdyby w porządnym domu liche naczynia w ochronie, a drogie w nieochronie były. Bardz. Nie chcę powtarzać dla ochrony czasu tego, co już przede mną powiedziano. Djar. gr. (= *aby nie tracić czasu*). Skępstwo teraz zowią ochroną i rządem. Opal. Jeśli ś. im w czym noga powinie, powinowatych dostatki, mnogie opieki podporą onym są i ochroną. Pilch. Lasy w Saksonji w wielkiej są ochronie. Troc. Dla ochrony butów chodzi boso. Dla ochrony od zimna, od deszczu (= *dla zabezpieczenia*). **2.** lm. **y** = a) *to, co ochrania, prezerwatywa:* Tych, którzyby a. wiersze śpiewać nad tobą, a. ochrony zabobonne przykładać ofiarowali ś., z pogardą wypędzisz z domu. Boh. Nosi ochrony, które tylko komu roztropna bojaźń poda. Boh. (= *amulety*). b) × O. *zastrzeżenie, warunek:* Podskarbi zaległości wojsku zapłacić ma, wszakże z ochroną, aby nad wyznaczone sumy większych podatków na województwa nie zwalał. Vol. c) × O. *zachowanie, przechowanie, schowanie, depozyt:* Mieć pieniądze, rzeczy w ochronie. Troc. d) a. × **Ochronia,** †**Pochrona** *osłona, miejsce ucieczki, przytułek, schronienie, schowanie, ukrycie:* Uszłe przed mieczem szczątki rozproszone w lasach i bagnach znalazły ochronę. Niem. Da Bóg wyślakujemy psubratów godnie, byle przedtym gdzie za murami ochrony nie znaleźli. Sienk. e) *przytułek dla dzieci:* O. imienia księdza Gabrjela Baudouina. Biedne dzieci chodzą do ochrony. Zdr. **Ochronka.** <O + CHRON>

× **Ochronia, i,** lm. **e** p. **Ochrona:** Dom księżny Sanguszkowej był ochronią wszystkich dobrze myślących Polaków. Wyb.

Ochroniarka, i, lm. **i** *kierowniczka ochrony:* Moje córki nie są ochroniarkami. Prus. <Od Ochrona>

Ochroniarski przym. od **Ochroniarka:** Chleb O.

Ochroniarstwo, a, blm. *zajęcie, stanowisko ochroniarki.*

× **Ochroniciel, a,** lm. **e** p. **Ochrońca:** O., obrońca, wybawiciel, *conservator.* Kn. <O + Chroniciel>

× **Ochronicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Ochroniciel.**

Ochronić, i, ił, nied. **Ochraniać** *chroniąc, ocalić; uchronić, zachować nienaruszenie, uchować troskliwie, oszczędzić, uszanować, ustrzec, osłonić, obronić, uratować:* †Za sprawą Jana Zamojskiego korona gwałtu ochroniona jest. Petr. Myśmy króla prosili, aby nas przywilejem swoim od waszej persekucji O. raczył. Smotr. *(= zabezpieczyć, ubezpieczyć).* On czas umie O. L. Dawno to w prawach świeckich ten punkt jest wytkniony: ochraniaj drugich, jeśli chcesz być ochroniony. Jak. W. Babilon, ochraniaj swej głowy, bo ciebie czeka upadek gotowy. Ryb. Ciała ochraniali od ostrego powietrza, mrozu i użegu. Przyb. Małym trzeba ochraniać wiela; kto żałuje mała dla wiela, często na wszystkim szkoduje. Szymon. Ochraniać swego dobra jest to nie dać mu nic iść na stronę, ale wcale obracać go na pożytek. L. Swoje niszczy, a cudzego ochrania. Pot. Jako nabyć, tak niemniej rzecz jest nabytego umieć O., mając w wydatkach swą miarkę. Opal. O. zdrowia. Bóg was ochronił od niebezpieczeństwa. Ochroniliśmy głowy wasze od miecza katowskiego. Mochn. Krowia ospa niezawodnie ochrania od naturalnej. Chdź. Jakie prawo złoczyńców ochrania? Fel. Wie, gdzie ochraniać, gdzie worki rozwiązać. Troc *(= skąpić).* Ochraniać kogo na czym. Troc. Ochraniać szaty, czyjej sławy, cnoty, majętności. Troc. Szturmem miasto dobyli, gdzie żadnej płci nie ochronili. Troc. Ochraniać głowy od zimna. Troc. **O. ś.** *oszczędzić ś., zachować ś., nie narazić ś., osłonić ś., ustrzec ś., uratować ś., ujść czego złego, uchronić ś.:* Ochrania ś. od zimna, od niebezpieczeństwa, od podejrzeń. Tu tylko w sercu, tu ś. ochroniło, co w mej ojczyźnie najlepszego było. Mick. <O + Chronić>

Ochronienie, a, blm., czynność cz. **Ochronić,** *ochrona.*

Ochronienie się, a ś., blm., czynność cz. **Ochronić ś.**

Ochronka, i, lm. **i** p. **Ochrona:** Jedna z sióstr prowadziła dzieci z ochronki. Radz.

Ochronnie przys. od **Ochronny:** Oficjer zastanowić ś. ma, z którejby strony najochronniej i najprędzej doprowadzić swoje ataki. Jak. J. Przezorni wasi hetmanowie tak O. krwią waszą szafowali. L.

Ochronnik, a, lm. **i** *mufla, mufel.*

Ochronność, i, blm. rz. od **Ochronny:** Wszelka nieochronność wojsko opanowała. Błaż. *(= nieostrożność).*

Ochronny I. przym. od **Ochrona;** *ochraniający:* Wał O. System O. Cło ochronne. Ospa ochronna = *krowianka.* **2.** biol.: Podobieństwo ochronne = *podobieństwo zwierzęcia do otaczających je przedmiotów.* Zabarwienie ochronne czyli sympatyczne = *polegające na barwności zwierzęcia zlewającej ś. z kolorytem otoczenia.* **3.** lek.: Leczenie ochronne = *leczenie zapobiegawcze, mające na celu niedopuszczenie rozwinięcia ś. pewnych chorób a. objawów chorobowych* (curatio praeservativa). <Od Ochrona>

× **Ochrońca, y,** lm. **y** m., × **Ochroniciel** *ten, co ochrania a. ochronił:* Weles, święty stad O. Mir. <O + CHRON>

× **Ochrończy** przym. od **Ochrońca:** Wzywali publicznemi proklamacjami wszystkich banitów i włóczęgów pod ochrończe skrzydła swojej potęgi. Sł. wil.

Ochropawieć, eje, ał, Ochropowacieć *stać ś. chropawym:* Bajka, żeby pieprz od ognia ochropawiał, tak sam schropieje, gdy schnie na słońcu. Urzęd. <O + Chropawieć>

Ochropawienie, a, blm., czynność cz. **Ochropawieć.**

Ochropowacenie, a, blm., czynność cz. **Ochropowacieć.**

Ochropowacieć, eje, ał p. **Ochropawieć.** <O + Chropowacieć>

× **Ochrosnąć się, nie ś., nął ś.** p. **Ochrostać:** Człowiek ze wszystkim ś. ochrośnie. Wpędziwszy młode stado w opłotki, tam im dać pokój, aż ś. ochrośnie i ubezpieczy. Dor. <O + Chrosnąć>

† **Ochrostać, a, ał I.** *obić, otłuc, otrzepać, obłupać, ociosać, okrzesać:* Wziąć jęczmienia garść otłuczonego i z łupin ochrostanego. Syr. Przen.: Jeśli chcesz przy zdrowiu ś. zostać, daj ś. naprawić i złość swą O. Pot. **2.** *z chrostem, chrobotem oswoić; otrzaskać, ostrachać, ostrzelać:* Trudniejszy do unoszenia dziwak a. złowek, który ś. bujać i sobie nauczył gonić, aniżeli młodzik, w kojcu ochrostany jastrząb. Pot. Wojska te, w tak wielu Marsach ochrostane, resztę do męstwa budziły. Tw. Jużeśmy przez nieszczęścia różne ochrostani. Pot. Piotr Ożga trębowelski wyprawion starosta, tusząc, że traktat buski Turczyna ochrosta, wróci ś. pożądany pokój do swej kluby. Pot. **O. ś. I.** × O. ś., † **Ochrosnąć ś., [Ochrosnąć ś.]** *otrzaskać ś., ostrachać ś., oswoić ś., otrzeć ś., ośmielić ś., spoufalić ś.:* Kupres, ochrostawszy ś., do domów przystawał śmiele i swą każdemu szyję głaskać dawał. Żebr. Jeszcze skrupulatka: nie ochrostała ś. jeszcze między warszawiankami. **2.** [O. ś., Ochrosnąć ś.] *nabrać większej sprężystości ciała.* <O + Chrostać>

† **Ochrostanie, a,** blm., czynność cz. **Ochrostać.**

× **Ochrostanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ochrostać ś.**

Ochrośnięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Ochrosnąć ś.**

Ochrowy I. przym. od **Ochra:** Limonit O. Hematyt O. **2.** *podobny barwą do ochry, żółto-brunatny:* Kwarc żelazisty O. Opal jaspisowy O. Ochrowe korony buczyny. Matl. <Od Ochra>

Ochrypiać, a, ał p. **Ochrypić.**

Ochrypianie, a, blm., czynność cz. **Ochrypiać.**

Ochrypić, i, ił, nied. **Ochrypiać** *nabawić chrypki:* Każda męczarnia coraz mniej go boli, a po zniewadze krzykiem nie ochrypia. Uj. <O + * Chrypić, CHRYP/CHRZYP>

Ochrypieć, eje, ał p. **Ochrypnąć.** <O + Chrypieć>

Ochrypienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Ochrypić. 2.** czynność cz. **Ochrypieć.**

Ochryple przys. od **Ochrypły:** Śpiewał O. i łzawie. Kon.

Ochrypłość, i, blm., **Ochrzypłość,** † **Ochrapłość,** † **Ochrapielina,** † **Ochrapienie, [Ochrap]** lek. *chropawość głosu, chrypka, ochrypnięcie* (raucedo vocis).

Ochrypły, Ochrzypły lek. **I.** głos = *chrapiący, nieczysty, chrypliwy.* **2.** a. † **Ochrapiony,** † **Ochrapały,** † **Ochrapły** człowiek = *chrypką dotknięty.* <Od Ochrypnąć>

Ochrypnąć, pnie, pł, Ochrzypnąć, × **Ochrzypnieć,** † **Ochrapieć, Ochrypieć,** × **Ochrzypieć,** nied. † **Ochrzypiać** *dostać chrypki; zachrypnąć, stracić głos:* Wrzeszcząc, ochrypł. <O + Chrypnąć>

Ochrypnięcie, a, blm., czynność cz. **Ochrypnąć;** *ochrypłość, chrypka.*

Ochrząstna, ej, lm. **e** anat. p. **Ochrzęstna,** <O + * Chrząstna, CHRZĘST/CHRĘST>

Ochrząstnia, i, lm. **e** anat. p. **Ochrzęstna.**

× **Ochrzcenie, a,** blm. p. **Ochrzczenie:** Maurycy, Kaźmirz, Zbigniew miał imiona... z ochrzcenia. Słow. *(=z chrztu).*

× **Ochrzcenie się, a ś.,** blm., p. **Ochrzczenie ś.**

Ochrzcić, i, ił, [Okrzcić] I. kogo = *udzielić mu sakramentu chrztu św.:* O. dziecko. Świeżo ochrzczona Polska skarżyła ś. na zbytnią szczupłość ludności. Szaj. Już ochrzczono, a jeszcze ś. nie narodziło. **2.** *przechrzcić, przezwać, przekręcić czyją nazwę:* Od ożenienia swego Nanim ś. nazywał, i tak go tam już ludzie ochrzcili. Krasz. Zwłokę tę bojaźnią ochrzcił nieprzyjaciel. Nies. Pokorne prośby groźbą ochrzcił. Troc. Innych (grzybów) imiona znane tylko w zajęczym lub wilczym języku, od ludzi nieochrzczone. Mick. **3.** przen.: † O. co = *wymienić nazwę czego, wymienić co z nazwiska, nazwać co po imieniu:* Napiera ś., by jej dał Jowisz, ocz prosił, choć tego, czego chciał, jeszcze nie ochrzciła. Otw. **4.** przen. co = *rozcieńczyć wodą, rozwodnić:* Ochrzcił bardzo wino. Troc. O. mleko. **O. ś.** *przyjąć chrzest św., zostać chrześcijaninem; przechrzcić ś., wychrzcić ś.:* Żyd ś. ochrzcił. Jeszcze ś. nie urodziło, a już ś. ochrzciło. Prz. <O + Chrzcić>

Ochrzczenie, a, blm., × **Ochrzcenie** czynność cz. **Ochrzcić.**

Ochrzczenie się, a ś., blm., × **Ochrzcenie ś.** czynność cz. **Ochrzcić ś.**

Ochrzęstna, ej, lm. **e, Ochrząstna, Ochrzęstnia, Ochrząstnia** anat. *błona otaczająca powierzchnię chrząstek,* przychrzęstna, †błona chrząstkowata, †kołochrząstna; †chrząstkoskór, × przychrząstnia, × przychrząstnica (perichondrium). <O + CHRZĘST/CHRĘST>

Ochrzęstnia, i, blm. anat. p. **Ochrzęstna.**

† **Ochrzypiać, a, ał** p. **Ochrypnąć.**

† **Ochrzypianie, a,** blm., czynność cz. **Ochrzypiać.**

× **Ochrzypieć, eje, ał** p. **Ochrypnąć:** Z czasem styl ś. nam popsuł, muzy ochrzypiały, huczne tylko, lecz przykre dźwięki wydawały. Dm. <O + Chrzypieć>

× **Ochrzypienie, a,** blm., czynność cz. **Ochrzypieć,** *ochrypnięcie.*

Ochrzyple p. **Ochrzypło.**

Ochrzypło, Ochrzyple przys. od **Ochrzypły.**

Ochrzypłość, i, blm. p. **Ochrypłość.**

Ochrzypły p. **Ochrypły:** Rozmamany, O. Majcher wypadł z karczmy i puścił ś. drogą. Dyg.

Ochrzypnąć, pnie, pł p. **Ochrypnąć.** <O + CHRYP/CHRZYP>

× **Ochrzypnieć, eje, ał** p. **Ochrypnąć.** Sł. wil.

× **Ochrzypnienie, a,** blm. p. **Ochrzypnięcie.**

Ochrzypnięcie, a, blm., × **Ochrzypnienie** czynność cz. **Ochrzypnąć,** *ochrypnięcie.*

† **Ochtować, uje, ował** *wywoływać, wygnać, wyrugować z kraju, banitować.* <Nm. ächten>

† **Ochtowanie, a,** blm., czynność cz. **Ochtować.**

Ochuchać, a, ał, Ochuchnąć, nied. **Ochuchiwać** *oddechem, parą z ust ogarnąć; ozionąć:* Tchem gorszym puńskich wężów były ochuchnione. Iż. <O + Chuchać>

Ochuchanie, a, blm., czynność cz. **Ochuchać.**

Ochuchiwać, a, ał p. **Ochuchać.**

Ochuchiwanie, a, blm., czynność cz. **Ochuchiwać.**

Ochuchnąć, nie, nął p. **Ochuchać:** Jakby ich ochuchnęła, ozionęła, napuchnęła ta czarownica. Kn. <O + Chuchnąć>

Ochuchnienie, a, blm. p. **Ochuchnięcie.** Troc.

Ochuchnięcie, a, blm., **Ochuchnienie** czynność cz. **Ochuchnąć.**

× **Ochuchniony** *ochuchnięty:* Tchem gorszym puńskich wężów były ochuchnione. Iż.

Ochudły *który ochudł, wychudły, wyschły:* Wiek O. Pot. <Od Ochudnąć>

Ochudnąć, dnie, dnął a. **dł** *schudnąć na wszystkie strony.* L. <O + Chudnąć>

Ochudnięcie, a, blm., czynność cz. **Ochudnąć.**

Ochudzenie, a, blm., czynność cz. **Ochudzić.**

Ochudzić, i, ił *wychudzić, wysuszyć, wycieńczyć, ogłodzić:* Cugowe bywają o tyle ochudzone, że im wszystkie żebra zdaleka policzyć można. Wilk. Król, jak tych utuczy, a tamtych ochudzi, będzie pewniejszym na tronie. Pot. <O + Chudzić, CHUD>

Ochwacać, a, ał i O. ś. p. **Ochwacić.** <O + CHWAT/CHYT/CHWYT>

Ochwacanie, a, blm., czynność cz. **Ochwacać.**

Ochwacanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ochwacać ś.**

Ochwacenie, a, blm., czynność cz. **Ochwacić.**

Ochwacenie się, a ś., blm., czynność cz. **Ochwacić ś.**

Ochwacić, i, ił, [Ofacić, Okwacić], nied. **Ochwacać** konia = *nabawić go ochwatu:* Zbytne razem podanie bydłu paszy ochwaca prędko. Kluk. Koń ochwacony abo ochwatny. Dor. **O. ś. I.** *dostać ochwatu:* Ochwacił ś. koń. Kn. **2.** (o ludziach) p. **Oberwać ś. 3.** posp. *objeść ś., ufetować ś., uraczyć ś. do przesytu; objadszy ś. czegoś do przesytu, nabrać do tego wstrętu:* Rzeczy nowych ludzi siła jedzą i prędko ś. niemi, jako szkapy owsem, ochwacają. Sak. Przen.: Kraj nasz tą odmianą ś. ochwacił. Pot. *(= przeje mu ś. ona, sprzykrzy ś. mu).* <O + Chwacić>

Ochwalenie, a, blm., czynność cz. **Ochwalić.**

Ochwalić, i, ił *nachwalić na różne sposoby:* Nas aktorów oklaskano, ochwalono. And. <O + Chwalić>

[Ochwastać, a, ał] *obłaskawić.* <O + * Chwastać, zap. od 2. Chwast>

[Ochwastanie, a, blm.] czynność cz. **Ochwastać.**

Ochwat, u, blm., **[Okwat]** I. wet. *zapalenie mięsnych części kopyta u zwierząt jednokopytowych:* Gdy koń na jednę abo więcej nóg uchramuje tak, iż chodzi jako spętany, a obracać ś. nie może, toć są znamiona ochwatu. Trzyc. **2.** *łamanie w stawach u koni:* O. obroczny abo żytny (rostrucharze zbożem zowią. Dor.) pochodzi stąd, kiedy koń po obfitym obroku znacznie pędzony będzie, a. po przynaglonej pracy obficie ś. da obroku (= O. suchy); O. wodny, kiedy ś. zgrzany koń nagle poi lub przez zimną wodę przejeżdża; wietrzny, kiedy przeciwko wiatru gwałtownie pędzony bywa. Kluk. **3.** [O.] *choroba, niemoc.* **4.** [Przyjść do ochwatu] = *przyjść do opamiętania, do świadomości, oprzytomnieć.* <O + CHWAT/CHWYT/CHYT>

[Ochwatnik, a, lm. **i]** bot. **I.** *bodziszek leśny* (geranium robertianum). **2.** *kurzyślad łąkowy* (anagallis arvensis). **3.** *czapli dziób* (erodium). <Od Ochwat>

Ochwatny *ochwacony, chory na ochwat:* Koń O. abo ochwacony. Dor.

Ochwiać, eje, ał, nied. **Ochwiewać I.** *obruszać, ochwierutać, obluzować:* Kij gryzł zębami; tenże, mocą ochwiawszy na wsze strony, wyrwał. Żebr. **2.** przen. *zrobić chwiejnym, podać w wątpliwość:* Udzielali sobie wzajemnie spostrzeżeń, ochwiewających prawdziwość podań matki bohatera na-

szego. Jeż. **O. ś.** *zachwiać ś., obluzować ś. przez ruszanie na wszystkie strony:* Już ś. ochwiewały kliny pogłobione. Otw. <O + Chwiać>

Ochwianie, a, blm., czynność cz. **Ochwiać.**

Ochwianie się, a ś., blm., czynność cz. **Ochwiać ś.**

Ochwierutać, a, ał *obruszać, obluzować, ochwiać:* Ochwierutany kamień, a potym podważony wytoczył ś. Sew. <O + Chwierutać>

Ochwierutanie, a, blm., czynność cz. **Ochwierutać.**

Ochwiewać, a, ał i O. ś. p. **Ochwiać.**

Ochwiewanie, a, blm., czynność cz. **Ochwiewać.**

Ochwiewanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ochwiewać ś.**

† **Ochwiść, i,** lm. **i** p. **Okiść:** Na saniach barzo go (cietrzewia) snadno ujedziesz, zwłaszcza gdy O. na drzewie. Cyg. <Ukr. ochwist'>

× **Ochwostać, a, ał** p. **Ochostać.** <Zam. Ochłostać, może z podprowadzeniem pod Chwost, Chwostać>

× **Ochwostanie, a,** blm., czynność cz. **Ochwostać.**

[Ochwota, y, lm. **y]** *rodzaj spódnicy.* <?>

Ochwycenie, a, blm., czynność cz. **Ochwycić.**

Ochwycić, i, ił, nied. **Ochwytywać** *objąć, ogarnąć, opanować:* Duch stronnictwa i Niemcy co do elekcji polskiej ochwycił. Bart. Rozrzedzenie powietrza ochwytuje całe płaskowzgórze Gobi *(=otacza).* <O + Chwycić>

Ochwytywać, uje, ywał p. **Ochwycić.**

Ochwytywanie, a, blm., czynność cz. **Ochwytywać.**

× **Ochyba, y,** blm. *rzecz niepewna:* Ryba O., lepsza chleba skiba. Prz. Bez ochyby = *bez pochyby, niechybnie, bez zawodu, z pewnością, niezawodnie:* Wszystko to żeby było gotowe bez ochyby. Eww. Najlepszą wioskę z działu wziął on bez ochyby. Moraw. <O + CHYB>

Ochybiać, a, ał p. **Ochybić.**

Ochybianie, a, blm., czynność cz. **Ochybiać.**

Ochybić, i, ił, nied. **Ochybiać** *ominąć, zawieść, nie dopisać, chybić:* Ochybiły zboża. Troc. Ochybiła mię nadzieja, urząd. Troc. <O + Chybić>

Ochybienie, a, blm., czynność cz. **Ochybić.**

Ochybnie przys. od **Ochybny.**

Ochybność, i, blm. rz. od **Ochybny.** L.

Ochybny I. [O.] *którego można chybić, nie trafić:* Kuropatwy, co w polu latają ochybne. **2.** *omylny, niepewny, zwodniczy, zawodny, wątpliwy:* Jest to rzecz nieomylna ani ochybna. Rej. Człowiek O. = *któremu zaufać nie można, niepewny.* <O + Chybny>

× **Ochyda, y,** lm. **y** p. **Ohyda:** Często z godnych rodziców syn, domu O. Min. <Zam. Ohyda, z Czes.>

× **Ochydliwie** przys. od **Ochydliwy,** *ohydnie.*

× **Ochydliwość, i,** blm. rz. od **Ochydliwy,** *ohydność.*

× **Ochydliwy** p. **Ohydny.**

× **Ochydnie** przys. od **Ochydny,** *ohydnie.*

× **Ochydność, i,** blm. rz. od **Ochydny,** *ohydność.*

× **Ochydny** p. **Ohydny.**

× **Ochydzać, a, ał** p. **Ohydzić.**

× **Ochydzanie, a,** blm., czynność cz. **Ochydzać,** *ohydzanie.*

× **Ochydzenie, a,** blm., czynność cz. **Ochydzić,** *ohydzenie.*

× **Ochydzić, i, ił** p. **Ohydzić:** Ochydził mi tę rzecz. Troc. O. komu towar. Troc. O. króla u poddanych. Troc. <Zam. Ohydzić, z Czes.>

Ochylać, a, ał i O. ś. p. **Ochylić.** <O + Chylać>

Ochylanie, a, blm., czynność cz. **Ochylać.**

Ochylanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ochylać ś.**

Ochylenie, a, blm., czynność cz. **Ochylić.**

Ochylenie się, a ś., blm., czynność cz. **Ochylić ś.**

Ochylić, i, ił, nied. **Ochylać I.** [O.] = a) *okryć, osłonić, otulić, ogarnąć:* O. dziecię od zimna. Ochylił mię swym płaszczem. b) *obronić.* **2.** †O. *ominąć, objechać a. obejść, okrążyć:* Każdy ś. chronił jechać przez ziemie tego króla, a ochylał miejsce to, bo zabili każdego, ktoby przyjechał. Biel. M. **3.** †O. *omówić, powiedzieć okolicznie, z ogródką, obwijając w bawełnę; pominąć, ukryć a. upozorować coś w mowie:* Acz było wiele występnych, przedsię ogradza, ochyla, a nic nie wspomina występków ich. Rej. Pięknym słowem ochyla złe rzeczy. Petr. Próżnoć to ochylać; nie może to żadnym obyczajem dobrym zwano być, co nie bywa roztropnym. Rej. Popiszę to wszystko tak, jak ś. tu mówiło, nie ochylając niczego. Orzech. Długosz nasz nikogo nie zwykł ochylać. Biel. M. *(=mówiąc, oszczędzać).* Obowiązkiem naszym jest, abyśmy cudze grzechy ochylali i okrywali. Wuj. Usta moje nie mają ochylać i okrywać wymówkami grzechy moje. Wuj. Krzywdy bożej nie mamy cierpieć ani ochylać, ale ś. mocno o cześć boską wszędzie zastawić. Wuj. Muszę prawdę zeznać, rzekę, nic nie ochylając. Kn. Królowa węgierska wszystko królowej Bonie tłomaczyła, nic nie ochylając. Nies. **O. ś. I.** *pochylić ś. ze wszystkich stron, zniżyć ś., opuścić ś. dokoła:* Błękit ochylił ś. dokoła. Słow. **2.** × O. ś. *omijając, uniknąć:* Każdy ś. ochyla miejsca tego. Sł. wil. *(=ucieka od niego).* **3.** †O. ś. *uchylić ś., wymówić ś. od czego.* Rej. **4.** × O. ś. *otulić ś., okryć ś., osłonić ś., ogarnąć ś.:* O. ś. płaszczem. Sł. wil. Przen.: O. ś. prawem = *zastawić ś., zasłonić ś.* <O + Chylić>

Ochynąć, nie, nął I. †O. *na sztych wystawić, narazić na niebezpieczeństwo:* Rzeczby zdesperowana przeciw wodzie płynąć, i króla i ojczyznę pospołu O. w takiej rezolucji. Tw. **2.** × O. *wynurzyć, wychylić, wyłonić, wyprowadzić na jaw:* Szumne swe konie Tytan z morza ochynie. Tw. Już ś. tedy zbliż do mnie, niech na twą rączynę słodkie serca uczucie przez usta ochynę. Zabł. **3.** [O.] = a) *obrzucić.* b) *odziać w co.* † **O. ś. I.** *zanurzyć ś., ponurzyć ś., pogrążyć ś., zagłębić ś., zapuścić ś., zatopić ś., skąpać ś.:* O. ś. kilka razy w rzece, ponurzać ś. kilka razy z głową. Perz. Po ciałach miękkiemi pióry obrastają, w Trytońskim ś. dziewięć raz ochynąwszy zdroju. Żebr. Od brzegu swego odważył ś. płynąć, odważył sobie choć ś. i O. Klon. Ta łódka nigdy ś. zatrząsnąć, nigdy ś. zanorzyć, a nigdy ś. O. nie może. Rej. Przen.: Polacy jak w morzu trzykroć ś. w moskiewskich ludziach ochynąwszy, wielką w nich dziurę uczynili. Biel. M. Gdy być nie mogło inaczej, mężnie Radziwiłł w pół ś. ochynie zastępów nieprzyjacielskich. Tw. Herbort ochynął ś. w one hufy tatarskie i z wielką szkodą tatarską tam został. Orzech. Wolał O. ś. raczej o tego poganina i ważyć nań śmiele. Tw. *(=uderzyć, natrzeć, rzucić ś. nań).* W imię boże ochyńcie ś. na niego. Wer. Kto ś. w niecnocie po uszy ochynie, już ten nigdy nie oschnie, już tak mokro zginie. Rej. W naukach ś. chciwie ochynął. Birk. **2.** *popaść w niebezpieczeństwo.* Błaż., Rej. **3.** *wynurzyć ś., wypłynąć, wybrnąć; wy-*

łonić ś., wychylić ś.: Albo ś. ochynie z razu tego ojczyzna, a. wiecznie zginie. Tw. Czekali pod niebem, póki ś. biały dzień nie ochynie z zamorza. Tw. *(=wzejdzie).* Gdy dzień ś. drugi z morza ochynie. Tw. *(=wstanie).* **4.** *zabrać ś. do dzieła, zacząć; odważyć ś.:* Ochyń ś., a nie odwłócz! Żebr. Najciężej ś. O. Prz. *(=każdy początek trudny).* Ochynę ś. jeszczę na tę trzecią wojnę. Piotr. <O+Chynąć>

Ochynienie, a, blm., czynność cz. **Ochynąć.**

†**Ochynienie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ochynąć ś.**

[**Ocia**] p. **Od siebie.** <Zap. z Od+Sia=od siebie>

[**Ociaćkać się, a ś., ał ś.**] *opić ś.* <O+Ciaćkać>

[**Ociaćkanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Ociaćkać ś.**

[**Ociapać, pie, pał**] **I.** *otrzepać ś., oczyścić.* **2.** *obtłuc (np. owoce z drzewa):* Owoce często ociapią przed czasem. <O+Ciapać>

[**Ociapanie, a,** blm.] czynność cz. **Ociapać.**

[**Ociaptać, a, ał**] *obrzucić, ochlapać błotem wodnistym.* <O+*Ciaptać; CIAP, por. Ciaptaczka, Ciapu!, Ciapnąć>

[**Ociaptanie, a,** blm.] czynność cz. **Ociaptać.**

[**Ociarać, a, ał**] *owalać, obrudzić, wytrzeć w czym brudnym:* Bocian ociárał se połowę skrzydeł. <O+Ciarać>

[**Ociaranie, a,** blm.] czynność cz. **Ociarać.**

Ociąć, tnie, ciął i **O. ś.** p. **Obciąć:** Ocinać drzewo. Troc. Wyzwę na rękę i uszy otnę. Syrok. O. ucznia dyscypliną. Boh. O. grzbiet kańczugiem. Troc. Drudzy ocinali i łamali rożdże. Op. O. kogo, grając z nim w karty. [Ocięlić go aż do pasa]=*porąbali.* <O+Ciąć>

×**Ociągać, a, ał** i **O. ś. I.** p. **Ociągnąć. 2.** p. **Obciągnąć.** <O+Ciągać>

×**Ociąganie, a,** blm., czynność cz. **Ociągać.**

Ociąganie się, a ś., blm., czynność cz. **Ociągać ś.**

×**Ociągliwie** przys. od **Ociągliwy.**

×**Ociągliwy** *ociągający ś., zwlekający.*

†**Ociągły,** †**Obciągły** *wyciągnięty, obcisły, opięty:* Joab był w sukience ociągłej a ciasnej według miary kształtu swego. Leop. <O+Ciągły>

Ociągnąć, nie, nął I. ×O. p. **Obciągnąć:** Ręka ociągnięta świeżą rękawiczką. Orzesz. Powstał, zmarszczył czoło, wzrokiem swym mnogie ludy ociągnął wokoło i krzyknął. Moraw. *(=powiódł oczyma, obrzucił wzrokiem).* **2.** część. **Obciągnąć** kuch. = a) mięso=*potrzymać na ogniu, aby ś. obciągnęło twardą powłoczką, aby ś. ścięło po wierzchu:* Kapłuna, różne ptastwa lub zwierzynę, które masz piec na rożnie, wprzód ociągniesz nad żarzącemi węglami, ażeby stwardniało; można także O. w rondlu z masłem, nie trzeba jednak zbyt grzać, ażeby ś. nie przerumieniło. L. **Ociągać ś. I.** Ociąga ś. koń zadem. Troc=*cofa ś. tyłem.* **2.** przen. *nie być ochoczym, nie móc ś. zdecydować, marudzić, mitrężyć, namyślać ś., bałamucić, zwlekać:* Ociągając ś., zwłaczając, nierychło, mitręgą, przez ręce. Kn. Ociągać ś. w dopełnieniu woli. Rzew. Cóż takiego? tylko ś. nie ociągaj, powiedz! L. Król ś. ociągał, chociaż smaczne mu kondycje podawał nieprzyjaciel. Górn. Widzę, żeś mię miał dawno o to prosić wolą, nie wiem, czemuś ś. ociągał. Górn. Jeśli będzie mógł oddać, będzie ś. ociągał. Wuj. Acz ś. długo ociągał, jednak potym szedł. Skar. Gdy ś. ociągali, a za nim iść nie śmieli, rzekł. Skar. Nie ociągając ś. Abraham... puścił ś. w drogę daleką. Skar. Ociągała ś. pójść za niego. Pilch. Na wszystko bacznie ś. ociągał. Troc. Ociągali ś. wyprawą ludzi na wojnę. Troc. <O+Ciągnąć>

Ociągnienie, a, blm. p. **Ociągnięcie.**

Ociągnięcie, a, blm., **Ociągnienie** czynność cz. **Ociągnąć.**

†**Ociątnie** przys. od **Ociątny,** *ociętnie:* W grzechu O. utwierdzony, rozkoszy przestać nie chce. Kosz.

†**Ociątność, i,** blm. rz. od **Ociątny,** *ociętność:* Zdradliwa a przewrotna O. Kosz.

†**Ociątny** p. **Ociętny:** Uparł ś., chce swego dokazać, O. Kn. Ociątni, gnuśni i niedbali. Ryb. Zmysły nasze ociątne racz sam ku pełnieniu woli bożej skłaniać. Ryb. Osieł jest zwierzę ociątniejsze. Kosz. <O+CIĘ/TN>

×**Ociążać, a, ał** i ×**O. ś.** p. **Obciążyć:** Skoro ś. mucha mleka dotknęła, wnet skrzydła ociąża śnieżna rosa i prawie na dno ją pogrąża. Toł. Ojciec twój ociążał nas jarzmem, ale ty go nam ulżyj. Bud. Gdyby tylko podatkami nieznośnemi nas nie ociążał. Papr. Pewne osoby dobra swe stawami naszemi pozalewane być ociążają. Vol. Ociążał ś. na pana. Troc. Mowa tych, co wiele mówią niepotrzebnie, tak ociążała słuchaczów, jakobyś ś. ociążył żelaznemi pieniądzmi, które małą cenę mają. L. Obróciła a ociążała ś. ona bitwa na Saula. Leop. <O+Ciążać>

†**Ociążałość, i,** blm. rz. od **Ociążały,** *ociężałość:* W flegmatyku ciała O., głowy ból. Ocz. <Od Ociążały>

†**Ociążały** p. **Ociężały.** Troc.

×**Ociążanie, a,** blm., czynność cz. **Ociążać,** *obciążanie.*

×**Ociążanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ociążać ś.,** *obciążanie ś.*

×**Ociążeć, eje, ał** p. **Ociężeć.**

×**Ociążenie, a,** blm. **I.** czynność cz. **Ociążeć. 2.** czynność cz. **Ociążyć.**

×**Ociążenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ociążyć ś.**

×**Ociążyć, y,ył** i ×**O. ś.** p. **Obciążyć:** Ociążeni byli snem. L. *(=zmorzeni).* <O+Ciążyć>

[**Ocib**] p. **Od siebie.** <Z Od+Siebie>

[**Ocibka, i,** lm. i] **I.** p. **Ociepka. 2.** Na ocibkę a. Na ucibkę tańczyć, wywijać=*na lewo.* <Od Ocib>

[**Ocieb**] p. **Od siebie.** <Z Od+Siebie>

[**Ocieba, y,** lm. y] p. **Ociebka.**

[**Ociebka, i,** lm. i] p. **Ociepka.** Zgr. [**Ocieba**]. <O+CIEP>

[**Ociebny**] p. **Odsiebny:** Ociebna deszczka w sosze. O. róg sochy. <Od Ocieb, Odsiebny>

Ociec, cze, kł, Obciec, Ocieknąć, Obcieknąć, nied. **Ociekać, Obciekać I.** *ciekąc, oblecieć; ściec, spłynąć:* Ociekła woda z chusty. Troc. **2.** czym= *okryć ś. cieczą, oblać ś., zalać ś., spłynąć czym:* Już pola krwią ociekły. Troc. Jeden z nich nędzny, ociekający znojem z błotem zmieszanym, pochylił ś. i kornie pocałował pana w kolano. Piet. Przen.: Przeszedł pod cienistym i rzeźbami ociekającym sklepieniem łuku Giermanikusa. Orzesz. *(=kapiącym od rzeźb).* **3.** [O.] *zalać, zająć:* Tacy, co ich dużo w chałupie, najpiersze ociekną całe pole. **4.** †O. lek. *opuchnąć, obrzmieć, nabiec krwią:* Żyła ociekająca = *żylak* (varix). Por. **Ocieklina.** <O+Ciec>

†**Ociec, ońca** a. **otca,** lm. **ońcowie,** [**Ociec, ojca,** lm. **ojcowie**] p. **Ojciec:** Ta ista słowa zmówiona oćcem świętym, jemuż biesze imię Symeon,

Kaz. Święt. O. ku nim ruszając ś. z miesca, będzie dodawał gromnego żelezca. Gawiń. Jeden O. dziesięć synów wychowa, a dziesięć synów jednego ojca żywić nie mogą. Prz. O., nie więcej O. o żałości, straciwszy wszystkie syny nieszczęśliwy. P. Koch. Pan Jacek, brat mój, Tadeusza O. Mick. Stary O. *(= dziadek)*, będzieli opiekunem, winien liczbę czynić matce wnęków swoich rok od roku. Groic. Napominał O. czeladny swoje domowniki. Farn. *(= gospodarz, pan domu)*. Jeden O. wszystkich nas jest. Górn. Norbertus, O. zakonu premonstratensów. Skar. *(= założyciel, protoplasta, fundator)*. Kalwin, wasz O., panowie dysydenci. Birk. <OT>

Ociec|zenie, a, blm., czynność cz. **Ociec.**

[Ocie go!] *widzicie go!, macie go!* <O + (Widzi)cie>

Ociek, u, lm. **i l.** lek. *opuszczenie ś. w tkankach jakiej cieczy, szczególniej krwi,* opust (hypostasis). **2.** min. *kamienny osad węglanu wapna, wiszący u sklepienia groty w skale wapiennej,* sopel, naciek, pociek, *stalaktyt.* O. na podłodze groty = *stalagmit.* <O + Ciek>

Ociekać, a, ał p. **Ociec.** <O + Ciekać>

Ociekalnia, i, lm. **e** cukr. *miejsce, gdzie zawieszone głowy cukru ociekają.* <Od Ociekać>

Ociekalnica, y, lm. **e** cukr. *miejsce w ociekalni, mające postać naczynia, w którym zbiera ś. syrop ociekający.* <Od Ociekać>

Ociekanie, a, blm., czynność cz. **Ociekać.**

†Ocieklina, y, lm. **y** p. **Ociekłość:** Skłonni ku trędowi abo guzowatej ocieklinie. Sien. Psinkowa wódka na ociekliny gorące dobra. Sien.

Ociekłość, i, lm. **i,** †**Ocieklina** *nabrzmiałość, odętość, otok:* O. żył (varix). O., nadętość nóg. Troc. <Od Ociekły>

Ociekły *który ociekł, obrzmiały, opuchły, nabrzmiały, napuchły, krwią nabiegły:* Skopcony ogniem, krwią O. Gosz. Poszli cudzą przelewać, własną krwią ociekli. Mick. Stęka skrzywdzona praca i w gorzkich łzach tonie, ociekłe krwawym znojem wznosząc w górę dłonie. Nar. Krwią ociekłe odkryte żyły wyjęła. Otw. Na O. abo spuchły brzuch, gdy koniowi ociecze abo spuchnie. L.

Ocieknąć, nie, nął p. **Ociec.** <O + Cieknąć>

Ociekn|ięcie, a, blm., czynność cz. **Ocieknąć.**

Ociekowy przym. od **Ociek:** Listwa ociekowa p. **Listwa.** Gór.: Pryeza ociekowa = *pochyły stół z bali, na który sypią sól skrystalizowaną, aby ociekła.* Lek.: opustowy, osadowy: Zapalenie płuc ociekowe, opustowe (pneumonia hypostatica). <Od Ociek>

Ocielać się, a ś., ał ś. p. **Ocielić ś.** L.

Ocielanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ocielać ś.**

[Ocielec, lca, lm. **lce]** *bałwan żydowski.* <O + Cielec>

Ocielenie, a, blm. p. **Ocielenie ś.:** Krowa po ocieleniu daje mleko niesmaczne.

Ocielenie się, a ś., blm., **Ocielenie** czynność cz. **Ocielić ś.**

Ocielić się, i ś., ił ś., nied. **Ocielać ś.** (o krowie, łoszycy, łani) *wydać płód, urodzić cielę:* Niezawsze krowy w równym ocielają ś. czasie. Haur. Żart.: Nie objadaj ś. tak, bo ś. chyba ocielisz! <O + Cielić ś.>

[Ocielonka, i, lm. **i]** *krowa po ocieleniu ś., krowa ocielona.* <Od Ocielony>

Ocielony: Krowa ocielona = *która ś. ocieliła.* Zaprzęgajcie dwie krowie ocielone. Wuj. (dwie krowie od cieląt. B. G.).

Ociemniać, a, ał p. **Ociemnić.** <O + *Ciemniać, ĆM/CIEM>

Ociemniały *który ociemniał, pozbawiony wzroku, ciemny, niewidomy, ślepy:* Instytut głuchoniemych i ociemniałych. Przen.: Niech Bóg ociemniałe serca ich oświeci. Sak. *(= zaślepione).*

Ociemnianie, a, blm., czynność cz. **Ociemniać.**

Ociemnić, i, ił, nied. **Ociemniać** *otoczyć cieniem, cieniami, ocienić, zaciemnić, zacienić:* W ociemnionej altanie ogrodu z książką w ręku siedział Henryk. Orzesz. To ten bladszy niż zwykle, to ten blask księżyca twarz mi dzisiaj ociemnił. Słow. Słońce twarz ociemnia. Słow. *(= opala).* <O + Ciemnić>

Ociemnieć, eje, ał l. *zajść cieniem, ściemnieć.* **2.** przen. *stracić wzrok, zaniewidzieć, oślepnąć:* Ociemniał, obwisł z bojaźni. Oss. <O + Ciemnieć>

Ociemnienie, a, blm. **l.** czynność cz. **Ociemnić. 2.** czynność cz. **Ociemnieć.**

Ocieniać, a, ał p. **Ocienić.**

× **Ocieniały** *ocieniony, cienisty:* Doliny ocieniałe. Sł. wil.

Ocienianie, a, blm., czynność cz. **Ocieniać.**

Ocienić, i, ił, nied. **Ocieniać** *otoczyć, okryć, osłonić cieniem, ociemnić, zacienić:* Stok ten dąb rosły mile ocienia. Cho. Żadne drzewo nie ocieniało przed słońcem. Hoł. Laur ocienia jego skronie. Czy słońce dopieka, czyli mgła ocienia. Mick. [Ptak ocieniony] (o ptaku służącym za wabia) = *trzymany czas jakiś w cieniu.* Przen.: *zachmurzyć, zasępić, omroczyć:* Żadnemu nie ocieniła czoła myśl o zgonie. Wysp. <O + Cienić>

Ocienienie, a, blm., czynność cz. **Ocienić.**

× **Ocieńczać, a, ał** p. **Ocieńczyć.**

× **Ocieńczanie, a,** blm., czynność cz. **Ocieńczać.**

× **Ocieńczenie, a,** blm., czynność cz. **Ocieńczyć.**

× **Ocieńczyć, y,ył,** nied. × **Ocieńczać** *w koło wycieńczyć.* L. <O + Cieńczyć>

l. [Ociep, a, lm. **y]** p. **Ociepka:** Półzbroje, O. siana, siedziałem jak dudy, krupy w torbie na łęku, szperka i przyłbica. Wiszn. <O + CIEP>

2. [Ociep!] p. **Od siebie.** <Z Od + Siebie>

[Ociepa, y, lm. **y] l.** p. **Ociepka. 2.** *człowiek krępy, mały a gruby.*

[Ociepka, i, lm. **i, Ociep, Ociebka, Ocibka, Odsiebka, Ocipka] l.** a. †**Oczepka** *wiązka drobnych gałęzi, słomy, siana, lnu; wiązka owoców:* Błażej ś. obuwał i pchał ociepki słomy do kerpców, bo mróz nie śpasuje. Ork. Poskładawszy gałęzie, związała je powrozem i miała już ociepkę zawdziewać na plecy... Ork. **2.** *brzemię.* Zgr. **[Ociepa].** <O + CIEP>

Ocieplać, a, ał i **O. ś.** p. **Ocieplić.** <O + *Cieplać, od Ciepły>

× **Ocieplały** *który ocieplał, ogrzany nieco:* Ocieplałe powietrze. Troc.

Ocieplanie, a, blm., czynność cz. **Ocieplać.**

Ocieplanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ocieplać ś.**

Ociepleć, eje, ał p. **Ocieplić:** Kiedy ociepłało cokolwiek, to śnieżnica ś. znowu zrywała. Kaczk. <O + Cieplеć>

Ociepl|enie, a, blm. **l.** czynność cz. **Ociepleć. 2.** czynność cz. **Ocieplić.**

Ociepl|enie się, a ś., blm., czynność cz. **Ocieplić ś.**

Ocieplić, i, ił, nied. **Ocieplać** *zrobić ciepłym, cieplejszym, ogrzać:* Słońce wodę dosyć ociepliło. Krup. W ziemi urodzajnej musi być wapno, któreby ją ociepłało. Kluk. Skoro mój duch ich

ociepli, rozgorejąⁱ ś., co byli okrzepli. Chr. **O. ś., Ociepleć** *stać ś. ciepłym, cieplejszym, ogrzać ś.:* Mróz sfolżał, i ociepliło ś. zdziebko. Reym. Skoro ś. ku wiośnie ocieplać zacznie... Kąc. Żart.: Jak ś. ociepli = *nigdy, na święty Jury.* <O + Ciepleć>

Ocieracz, a, lm. **e** *ten, co ociera.* Bobr. <Od Ocierać>

Ocierać, a, ał i **O. ś.** p. **Otrzeć.** <O + Cierać>

Ocieranie, a, blm., czynność cz. **Ocierać.**

Ocieranie się, a ś., blm., czynność cz. **Ocierać ś.**

Ocierki, rek, blp. *cząsteczki poodcierane:* Z żelaza O. Petr. *(= opiłki).* <Od Ocierać>

Ociernіać, a, ał p. **Ociernić.**

Ociernianie, a, blm., czynność cz. **Ociernіać.**

Ociernić, i, ił, nied. **Ociernіać** *obłożyć a. otoczyć, ogrodzić ciernіem:* Miejsce, obwiedzione jeszcze płotem wysokim, mocno ociernionym. Kaczk. I płot ociernіony parku, i mur nie dają ostatecznie bezpieczeństwa. Pol. <O + Ciernić>

Ociernienie, a, blm., czynność cz. **Ociernić.**

[Ocieropki, ów, blp.] *obierzyny (brukwi, buraków i t. p.).* <O + CIER/TOR/TR>

Ociesać, a a. **sze, sał** p. **Ociosać.** <O + Ciesać>

Ociesanie, a, blm., czynność cz. **Ociesać.**

Ociesywać, uje, ywał p. **Ociosać.**

Ociesywanie, a, blm., czynność cz. **Ociesywać.**

[Ocieślawy] *niewypieczony:* Chleb O. <?>

× **Ocięcie, a,** blm., czynność cz. **Ociąć:** O. kogo batogami.

× **Ocięcie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ociąć ś.,** *obcięcie ś.*

× **Ociętnie** przys. od **Ociętny.** L.

× **Ociętność, i,** blm. rz. od **Ociętny:** Sąsiady pogardziły nikczemnością i ociętnością Mieczysława. Błaż.

× **Ociętny** p. **Ocięty:** Koń, wół O. Troc. Ociętna do wojny ochota. Troc. <O + * Ciętny, ĆIĘ/TN>

× **Ocięto I.** przys. od **Ocięty:** Pospolite ruszenie bardzo leniwo i O. wychodzi w pole. Grab. **2.** a. × **Obcięto** *kuso, krótko:* Chodzić O. Sł. wil. *(= w krótkim ubraniu).* <O + Cięto>

× **Ociętość, i,** blm. rz. od **Ocięty:** O. konia. Troc. Bez ociętości namienić nie mogę. Troc.

× **Ocięty,** × **Ociętny,** × **Ociątny,** † **Oczętały, [Oczękały]** *zacięty, uporny, uparty, krnąbrny, zaciekły.* Troc. <O + Cięty>

× **Ociężać, a, ał** = **Obciążać.** Troc. × **O. ś.** = **Obciążać ś.** <O + Ciężać>

Ociężale przys. od **Ociężały.**

Ociężałość, i, blm. rz. od **Ociężały;** † **Ociążałość,** † **Ociężność:** Przyciśniony wiekiem i przywiązaną do niego ociężałością. Śniad.

Ociężały, † **Ociążały I.** *który ociężał; obciążony, obładowany, obarczony:* O. laty starzec. Nar. Został Honorat, laty O. Kras. Starością ociężała ręka cnoty twoje odrysować nie zdoła. Troc. Głowa go boli, wszystek O. Troc. Wozy ich ociężałe korzyścią z dóbr J. K. Mości i szlacheckich nabraną, zabierać srogo zakazałem. Nar. Ociężałe okręty. Troc. **2.** *ciężki, nieruchawy, leniwy, powolny, niedołężny, nieochoczy:* O. gospodarz, choć mu Ceres szumna wyda urodzaj żyzny, nie zwiezie do gumna. Kulig. O. do roboty, w radach, w pracy. Troc *(= nieskory).* Na kim zbytnia tusza, wiek podeszły, słabość jakowa, ten jest O., ciężki do pracy. Brodz. Czuję ś. ociężałym, a chciałbym być ochotnym. Skar. Rozciąga słaby członki ociężałe. P. Koch. Przen.: Umysł O. Styl O. *(= ciężki).* <Od Ociężeć>

× **Ociężanie, a,** blm., czynność cz. **Ociężać,** *obciążanie.*

× **Ociężanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ociężać ś.,** *obciążanie ś.*

Ociężeć, eje, ał, × **Ociążeć,** × **Obciążeć,** † **Ścieżeć** *stać ś. ciężkim, ociężałym, zniedołężnieć:* Do skoków i biegu wprawiać człowieka należy, nim ciało przez lata podeszłe ociężeje. Papr. Bałwan soli od wilgoci ociężał. Troc. Członki mu po tej ciężkiej pracy ociężały. Troc. Ja władzy w sobie nie mam, serce ociężało, jakom skoro obaczył twe okrzepłe ciało. Groch. <O + Ciężeć>

Ociężenie, a I. × O., blm. = a) czynność cz. **Ociężyć,** *obciążenie.* b) czynność cz. **Ociężeć. 2.** † O., lm. **a** *to, co obciąża, brzemię, ciężar:* Brzemię i O. moje bardzo lekkie jest. Rej. Jezus na ś. wziął wszystkie ociążenia grzechów naszych. Rej.

× **Ociężenie się, a ś.,** blm., czynność ez. **Ociężyć ś.,** *obciążenie ś.*

† **Ociężność, i,** blm. p. **Ociężałość.**

× **Ociężyć, y,ył** i × **O. ś.** p. **Obciążyć.** <O + Ciężyć>

× **Ocilensja, i,** lm. **e** *lampa nocna:* Trzeba było ocilensją tak postawić, aby, przyświecając jednemu, dla drugiego mogła być niewidoczną. Krasz. <?>

Ocinać, a, ał p. **Obciąć. O. ś. I.** p. **Obciąć. 2.** [O. ś.] *opierać ś.:* Sznura ocina ś. o sztus *(= o ścianę).* <p. Ociąć>

Ocinanie, a, blm., czynność cz. **Ocinać,** *obcinanie.*

Ocinanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ocinać ś.,** *obcinanie ś.*

Ocinek, nka, lm. **nki, Obcinek I.** *pień drzewa odciętego:* Na ocinku starego drzewa. Pot. **2.** *cząstka odcięta od całości, np. gałązka odcięta od drzewa:* Ziela tego ocinki a. odnóżki korzenia są podobne ocinkom cynamonowym. Syr. Ług z popiołu winnej macicy ocinków uczyniony. Syr. <Od Ocinać>

Ocio, a, lm. **a** p. **Oko:** Kiedy ś. będziem ściskali, pieścili i całowali, jak gołąbek gołąbeczka, w ocio, nosio i usteczka. Zabł. <Od Oko>

† **Ociokać, a, ał** p. **Ocokać.** <O + Ciokać>

† **Ociokanie, a,** blm., czynność cz. **Ociokać.**

Ocios, u, lm. **y I.** = **Obcios. 2.** gór. (w Wieliczce) *wcięcie ś. w ścianę solną dla wydobycia pasów równoległościennych soli, z których następnie wyrębują ś. bałwany soli:* O. wierzchni = *nadcios.* O. spodni = *podcios, spodek.* O. boczny, środkowy. **3.** [Ociosy, lm. **Otosy**] *drążki a. rzemienie, które ś. przytwierdzają do osi i hołobli.* <O + Cios>

Ociosać, a a. **sze, sał, Ociesać, Obciosać, Obciesać,** † **Oczesać,** nied. **Ociosywać, Obciosywać,** † **Ociosować, Ociesywać, Obciesywać,** † **Oczasować, Obczasować** *obrobić toporem, siekierą a. dłótem, okrzesać:* Ganek na czterech słupach drewnianych, pięknie ociosanych. And. Ociesz sobie dwie tablice kamienne. Leop. Cieśle ku postawieniu dachu siekiery używali, a drzewo chędogo ociosywali. Kosz. Sznicerz ociosuje swą robotę, póki z prostego pnia abo głazu nie wyrobi figury. Leszcz. Dobry rzemieślnik, gdy widzi jaki kamień porzucony, bierze, ociosywa i gładzi. Skar. Przen. (o człowieku): Jakiż to kloc nieociosany, dotychczas jeszcze ś. kłaniać nie umie. L. Nieociosany kół zawsze poznać, że kół. L. <O + Ciosać>

Ociosanie, a, blm., **Ocioska** czynność cz. **Ociosać.**

Ocioska, i, blm. p. **Ociosanie.** Sł. wil. <Od Ociosać>

† **Ociosować, uje, ował** p. **Ociosać.** L.

†**Ociosowanie, a,** blm., czynność cz. **Ociosować,** *ociosywanie.*

Ociosywać, uje, ywał p. **Ociosać.**

Ociosywanie, a, blm., czynność cz. **Ociosywać.** Żart.: O. mgły. Święt. *(=próżna praca).*

[Ocip] p. **Od siebie.** <Z Od + Siebie>

[Ocipka, i, lm. **i]** p. **Ociepka:** Dwie ocipki słomy. Przytkajcie ziemniaki ocipką i dół obwalcie śniegiem, bo na mróz ś. ma. Reym.

Ocipnik, a, lm. **i** bot. (cremanium) *roś.* <?>

Ocisk, u, lm. **i l.** a. **Odcisk** *odsednienie, sedno, przetarta rana.* Troc. **2.** *owrzodzenie z odciśnienia.* <O + Cisk>

†**Ociskać, a, ał l.** i †**O. ś.** p. **Obcisnąć. 2.** *ściskając w koło, dolegać; uciskać, cisnąć, uwierać, pić.* L. <O + Ciskać>

†**Ociskanie, a,** blm., czynność cz. **Ociskać,** *obciskanie.*

†**Ociskanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ociskać ś.,** *obciskanie ś.*

× **Ocisło,** × **Ociśle** przys. od **Ocisły,** *obcisło, obciśle.* Sł. wil.

× **Ocisły** *obcisły.* Sł. wil.

× **Ocisnąć, śnie, snął l.** i × **O. ś.** p. **Obcisnąć:** Z lodu ocisnął namarzłe wąsiska. Syrok. *(=ściskając, osączył, wyżął).* O. ś. w płaszcz, płaszczem. Troc *(=okręcić ś.).* **2.** *przetrzeć sobie skórę, odsednić, odparzyć, obetrzeć:* Biega juńczyk, gdy mu ociśnionego karku sierszeń doszedł. Żebr. <O + Cisnąć>

× **Ociszać, a, ał** p. **Ociszyć.**

× **Ociszanie, a,** blm., czynność cz. **Ociszać.**

× **Ociszenie, a,** blm., czynność cz. **Ociszyć.**

× **Ociszyć, y,ył,** nied. × **Ociszać** *osłonić przed wiatrem, ogacić:* Dwór dla przykrych wiatrów drzewem różnym w koło osadzać i ociszać. Haur. Między ociszonemi domów swych ścianami. Otw. *(=zacisznemi).* Przen.: Niechaj skrzydłami wszechmocności swojej okryje i ociszy majestat panowania twego. Goś. *(=utrzyma w spokoju).* <O + Ciszyć>

× **Ociśle** p. **Ocisło.** Sł. wil.

× **Ociśnięcie, a ś.,** blm., czynność cz. **Ocisnąć,** *obciśnięcie.*

× **Ociśnięcie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ocisnąć ś.,** *obciśnięcie ś.*

[Ociuny, ów, blp.] *okrawki, odpadki.* <O + * Ciuny, od * Ciunąć = Ciuknąć>

[Ociupina, y, lm. **y, Oskumina]** *odrobina, troszeczka, zdziebło, mało:* Pług mój ociupinę w miedzę zarznął. Dyg. Zdr. **[Ociupinka, Ociupińka, Ociupineczka].** Por. **Ocupek.** <? O + Ciupa>

[Ociupineczka, i, lm. **i]** p. **Ociupina.**

[Ociupinka, i, lm. **i]** p. **Ociupina:** Kiej tak, to posłuchajmy jeszcze ociupinkę. Sew.

[Ociupińka, i, lm. **i]** p. **Ociupina.**

Ocknąć, nie, nął, Odcknąć, †**Ocnąć, [Ocudzić] l.** × O. *obudzić, zbudzić, przebudzić, ocucić ze snu:* Szelest kroków ocknął chorego. Wessl. Narody ocknione jej rykiem. Wor. **2.** †O. **[Odecknąć, Odcyknąć, Odecnąć, Odecchnąć, Odeśnić]** a. **O. ś.,** †**Odsknąć ś.,** †**Ocnąć ś., Ocucić ś.,** × **Oczucić ś., [Odecknąć ś., Odcyknąć ś., Ocucić, Oczumielić, Oczumielić ś., Odczunieć],** nied. †**Ockniewać ś., Ocykać ś., [Odcykać],** × **Odcykać ś.,** × **Odcykować ś., Ocucać ś.,** †**Ocuciwać ś.,** †**Ocucywać ś.** *obudzić ś., zbudzić ś., przebudzić ś., ocucić ś. ze snu:* Tak bardzo pijany, iż nietylko na ono łektanie nie ocknąłby był, ale by go był snadź i palił świecami. Górn. Z twardego snu ocknął przebudzony. Groch. Z głębokiego snu ś. ocknął. Troc. Będziemy grać Zośce, aż ś. ze snu ocknie. Pśń. Bogowie, jeśli to sen, niechaj umieram, niżeli ś. ocknę. Stasz. Ocknął ś. ze snu Soliman słabego, i przebudzony mdłe otworzył oczy. P. Koch. Nagle znika z oczu nocna mara, gdy ś. kto ocyka. P. Koch. A wtymem ś. ocknął, ano już dzień, a wszyscy w białej zbroi. P. Koch. <Zam. * Octnąć>

Ocknienie, a, blm. p. **Ocknięcie:** Ocykam ś. i w ocknieniu słyszę głos mego kaprala. Mick.

Ocknienie się, a ś., blm. p. **Ocknięcie ś.**

†**Ockniewać się, a ś., ał ś.** p. **Ocknąć:** Dusza, kiedy muzykę słyszy, to jako ze snu ockniewa ś. Górn.

†**Ockniewanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ockniewać ś.,** *ocykanie ś.*

Ocknięcie, a, blm., **Ocknienie** czynność cz. **Ocknąć.**

Ocknięcie się, a ś., blm., **Ocknienie ś.** czynność cz. **Ocknąć ś.**

Ocknięty, Ockniony l. *którego zbudzono.* **2.** *który ś. ocknął:* Poznał O., że sen chytry myli. L. Heljon ś. pierwszy ocknął, i O. w duchu ś. uczuł. Słow.

Ockniony p. **Ocknięty.** Przen.: O. z myśli, ataman zawoła. Gosz.

Oclenie, a, blm., czynność cz. **Oclić:** Cukier, protegowany przez skarb, przy wyjściu do państw związanych konwencją, podlega wyższemu oclenu.

Oclić, i, ił co = *obłożyć coś cłem:* O. towar na granicy. <O + Clić>

[Ocliwieć, e, ał] *otęsknić ś.:* Ona hnet ocliwie. <Zam. * Ockliwieć, od Ckliwy>

[Ocliwienie, a, blm.] czynność cz. **Ocliwieć.**

[Ocmanić, i, ił] *oszukać, okpić, omanić.* <O + Cmanić>

[Ocmanienie, a, blm.] czynność cz. **Ocmanić.**

[Ocmuchać się, a ś., ał ś., Oczmuchać ś., Oczuchać ś.] l. *rozcmuchać ś., wycmuchać ś., orzeźwić ś. ze snu, wysapać ś.* **2.** *przyjść do siebie, opamiętać ś.* <O + * Cmuchać, może Dźwn.>

[Ocmuchanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Ocmuchać ś.**

†**Ocnąć, nie, nął** i **O. ś.** p. **Ocknąć:** Ocnicie pospolicie ludzie, boć nie słusza spać słudze... Op. <Zam. Ocknąć, a to z * Octnąć>

†**Ocnięcie, a,** blm., czynność cz. **Ocnąć,** *ocknięcie, ocknięcie ś.*

†**Ocnięcie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ocnąć ś.,** *ocknięcie ś.*

[Ocochnąć, nie, nął] p. **Obcochnąć. [O. ś.]** p. **Obczochać ś.** <O + * Cochnąć, od Cochać>

[Ocochnięcie, a, blm.] czynność cz. **Ocochnąć.**

[Ocochnięcie się, a ś., blm.] czynność cz. **Ocochnąć ś.**

†**Ocokać, a, ał,** †**Ociokać,** †**Oczokać,** nied. †**Ocokiwać,** †**Oczokiwać** *ugłaskać, obłaskawić, oswoić, uśmierzyć.* Mącz. <p. Ociokać>

†**Ocokały,** †**Oczokały l.** *który ś. oczokał, oswojony, ugłaskany, obłaskawiony, uśmierzony.* **2.** *ociągający ś., leniwy, nieochoczy, ociężały:* Pijany musi być niestatecznym, niewstydliwym, ocokałym, na napominania niedbałym. Petr. Czemu psie niewinnych kąsasz O., o wilki srogie niedbały! Petr. Jako na karku końskim, kiedy O. ślep osięgdzie. Klon. <Od Ocokać>

†**Ocokanie, a,** blm., czynność cz. **Ocokać.**

†**Ocokiwać, uje, iwał** p. **Ocokać.**

†**Ocokiwanie, a,** blm., czynność cz. **Ocokiwać.**

Octan, u, lm. **y,** × **Occian** chem. *sól kwasu octowego:* O. miedzi = *grynszpan.* <Od Ocet>

Octarka, i, lm. **i** forma ż. od **Octarz.**

Octarnia, i, lm. **e I.** *schowanie na ocet.* L. **2.** a. **Octownia** *fabryka octu.* <Czes. octárna>

Octarz, a, lm. **e** p. **Occiarz.** <Czes. octař>

Octomierz, a, lm. **e, Acetometr** chem. *areometr z podziałką, zastosowany do oznaczania procentowej ilości kwasu octowego w occie.* <Ocet + MIAR>

Octomiód, odu, lm. **ody** apt. p. **Kwasomiód.** <Ocet + Miód>

† **Octować, uje, ował,** † **Occić** *zaprawiać octem:* Miód octowany = *oksymel.* Urzęd. <Od Ocet>

† **Octowanie, a,** blm., czynność cz. **Octować.**

Octowaty *podobny ze smaku do octu, kwaskowaty:* Kwaśny jakiś, O. napój. Krasz.

Octownia, i, lm. **e** p. **Octarnia.**

Octownictwo, a, blm. *fabrykacja octu.* <Od Octowy>

× **Octownik, a,** lm. **cy** p. **Occiarz.** L.

Octowy, × **Occiany** przym. od **Ocet:** Octowa flaszka. Troc *(= flaszka do octu).* Gąbka octowa. Mick. *(= napojona octem).* Kwas O., chem. = *kwas metylokarbonowy,* CH_3CO_2H. Fermentacja octowa. Przen.: Sama obawa niespodziewanej awantury mogła mu napędzić tak octowego humoru. Kaczk. *(= kwaśnego, złego).*

Octówka, i, lm. **I** zool. p. **Klajstrówka.** <Od Ocet>

Ocucać, a, ał i **O. ś.** p. **Oczucić.**

Ocucanie, a, blm., czynność cz. **Ocucać,** *oczucanie.*

Ocucanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ocucać ś.**

Ocucenie, a, blm., czynność cz. **Ocucić,** *oczucenie.*

Ocucenie się, a ś., blm., czynność cz. **Ocucić ś.,** *oczucenie ś.*

Ocucić, i, ił, × **Oczucić, [Oczudzić, Ocudzić]** *przyprowadzić do czucia, do przytomności, do zmysłów:* O. kogo z omdlenia. Wspomnisz o twoim sennym przyjacielu i zstąpisz z niebios, aby go O. Mick. **O. ś.** p. **Ocknąć:** Ocuć ś. arfo i cytaro, ocknij ś. rano. Bud. <O + Cucić>

† **Ocuciwać się, a ś., ał ś.** p. **Ocknąć:** Natychmiast on ś. ocuciwa. Sak.

† **Ocuciwanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ocuciwać ś.**

† **Ocucywać się, a ś., ał ś.** p. **Ocknąć.** L.

† **Ocucywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ocucywać ś.**

[**Ocudzenie, a,** blm.] czynność cz. **Ocudzić,** *ocucenie.*

[**Ocudzenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Ocudzić ś.,** *ocknięcie ś.*

[**Ocudzić, i, ił**] p. **Ocucić** i **Ocknąć. [O. ś.]** p. **Ocknąć.** <Zam. Ocucić, pod wpływem Obudzić>

[**Ocug, u,** lm. **i**] *winda.* <Nm. Aufzug>

Ocuglować, uje, ował *opatrzyć cuglami:* O. konie. Przen.: *okiełznać, ukrócić, poskromić, powstrzymać, wziąć w karby, pohamować:* Gazety prywatne, nawet ocuglowane, przechowują i pod cenzurą pewne żądło. Spas. <O + Cuglować>

Ocuglowanie, a, blm., czynność cz. **Ocuglować.**

Ocukrować, uje, ował, Ocukrzyć, nied. **Ocukrowywać I.** *cukrem obsypać, powlec a. zaprawić:* O. ciasto. **2.** przen. *osłodzić, złagodzić, umilić:* Niewczas wojenny wdzięczną ocukrowany żołnierzowi małżeńską pieszczotą. Tw. Nie może być tak mała rzecz, którejby król, ocukrowawszy ją ludzkością, dać nie mógł. Górn. Rozhultajony włościanin wolał życie swobodne, niżli spokojną pracę rolną, choćby ocukrowaną najrozleglejszemi słobodami. Rol. <O + Cukrować>

Ocukrowanie, a, blm., czynność cz. **Ocukrować.**

Ocukrowywać, uje, ywał p. **Ocukrować.**

Ocukrowywanie, a, blm., czynność cz. **Ocukrowywać.**

Ocukrzenie, a, blm., czynność cz. **Ocukrzyć.**

Ocukrzyć, y,ył p. **Ocukrować:** O. herbatę. Do garnczka z ocukrzonym mlekiem wyciągał rączki i nóżki. Prus. Straszną swą twarz ocukrzył uśmiechem. Sienk. <O + Cukrzyć>

× **Ocukrzyny, yn,** blp. apt. (medicamenta condita, confectiones) *środki lekarskie niemiłego zapachu a. smaku powleczone cukrem, dziś prawie nieużywane.* <Od Ocukrzyć>

[**Ocupek, pka,** lm. **pki, Opecek**] **I.** *kloc niewielki drzewa a. czego innego, krótki a gruby.* **2.** *człowiek krępy, mały a gruby, pieniek.* <O + CUP>

[**Ocuzdzenie, a,** blm.] czynność cz. **Ocuzdzić.**

[**Ocuzdzić, i, ił**] *obciąć gałęzie u drzewa, obszelmować drzewo.* <?>

[**Ocwanić, i, ił**] *oszukać, okpić.* [**O. ś.**] *okpić ś.* <O + * Cwanić, od Cwany>

[**Ocwanienie, a,** blm.] czynność cz. **Ocwanić.**

[**Ocwanienie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Ocwanić ś.**

Ocyganiać, a, ał p. **Ocyganić.**

Ocyganianie, a, blm., czynność cz. **Ocyganiać.**

Ocyganić, i, ił, nied. **Ocyganiać** *oszukać, okłamać.* <O + Cyganić>

Ocyganienie, a, blm., czynność cz. **Ocyganić.**

Ocykać się, a ś., ał ś. p. **Ocknąć:** Nagle z oczu znika nocna mara, gdy ś. kto ocyka. P. Koch. Sen uśpionego bogactwami obsypuje, a skoro ś. ocyka, jakim był, takim ś. znajduje. Boh. Ocykam ś. i w ocknieniu słyszę głos mego kaprala. Mick.

Ocykanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ocykać ś.**

Ocyl, a, lm. **e** p. **Ocel:** W znakach Gniewomira i Imbrama widać początek uherbienia na podkowę, przez zaznaczenie jej ocylów. Łag. Podkowy miał schełtane, a. może i od urodzenia bez ocylów. Fred. A. <Czes. ocel = stal>

[**Ocylka, i,** lm. **i**] p. **Ocelka.** <Od Ocyl>

Ocyniać, a, ał p. **Ocynić.**

Ocynianie, a, blm., czynność cz. **Ocyniać.**

Ocynić, i, ił, nied. **Ocyniać** *powlec warstwą cyny, pobielić:* O. rondel. <O + * Cynić, od Cyna>

Ocynienie, a, blm., czynność cz. **Ocynić.**

Ocyrklować, uje, ował, × **Ocerklować,** × **Oczerać,** nied. **Ocyrklowywać I.** *określić za pomocą cyrkla:* Ocyrklował mi to kijem na piasku. Pot. O. suknię. **2.** † O. *ograniczyć:* Gdy ś. (djabeł) prosił, aby Jobowi szkodził, ocyrklowano dwakroć jego moc na ten czas, zeznawał to, iż miał ręce związane. Birk. <O + Cyrklować>

Ocyrklowanie, a, blm., czynność cz. **Ocyrklować.**

Ocyrklowywać, uje, ywał p. **Ocyrklować.**

Ocyrklowywanie, a, blm., czynność cz. **Ocyrklowywać.**

[**Ocyrznić, i, ił**] p. **Oczernić.**

[**Ocyrzn:enie, a,** blm.] czynność cz. **Ocyrznić.**

† **Ocz,** † **Oc** *o co:* Salomon, żydowski król, O. prosił Boga, jedno o zacny rozum. Kob. Czapkę na łeb przekrzywił, ni O. nic nie dbając. Kob. O. pytasz? Kochan. O. go kolwiek on spytać śmiał, dobrze mu wnet odpowiedział. SS. Żądaj mię O. chcesz, a otrzymasz snadnie. Kochan. O. była proszona, obiecała. Otw. Dałeś mu, czego pragnął, a oczkolwiek prosił. Kochan. Obacz,

O. ci idzie. Wuj. O. mię jedno pokusisz, pójdziem z sobą zgodą. Rej. Nie chciał dopuścić, O. prosili. Leop. Pierwszy rzekł: O. nama, iż nie masz nic; a drugi na to: dobrze, o co chcesz? o dwa grosza, rzekł pierwszy. Glicz. *(= o co ś. założymy?, o co zakład?).* Ni ocz go bito. Troc *(= bez przyczyny).* <O + Cze>

Oczadzać, a, ał p. **Oczadzić.**

Oczadzanie, a, blm., czynność cz. **Oczadzać.**

Oczadzenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Oczadzić. 2.** czynność cz. **Oczadzieć:** Miał uderzającą woń perfumy, od której głowa mi pałała i skronie pulsowały, jak po oczadzeniu. Orzesz.

Oczadziały *który oczadział:* Skronie zaczęły mi pulsować, jak u osoby oczadziałej zbytkiem węglanego kwasu. Orzesz.

Oczadzić, i, ił, nied. **Oczadzać I.** *otruć czadem; ogarnąć czadem, zaczadzić:* Dym, z pieców płynący, oczadzał izbę i wytwarzał niezwykle wysoką temperaturę. Goł. **2.** *upoić, rozmarzyć, odurzyć, otumanić:* W głowie, oczadzonej miłością własną. Krasz. Poezja umysłów oczadzać nie będzie. Kon. <O + Czadzić>

Oczadzieć, eje, ał *otruć ś. czadem, zaczadzieć.* <O + Czadzieć>

Oczajdusza, y, lm. **e** m. *urwis, hultaj, hulaka, pędziwiatr, birbant, drab, awanturnik:* O takie syny, nitkopłuty, harhary, oczajdusze! Sienk. Nie chcieli oczajdusze żyć spokojnie, cicho. Sow. Z miny i czupryny na oczajduszę patrzał. Jeż. O. w piekło skoczy. Zal. Protegowany jej jest zwyczajnym oczajduszą. <Ukr. oczájdúsza>

× **Oczanka, i,** blm. lek. (collyrium) *płyn do wpuszczania w oko, a. do przemywania go.* <Od Oko>

[Oczap, u, lm. **y]** p. **Ocap:** Krokwie leżą na oczapach. Kolb. <p. Ocap>

†**Oczapiać, a, ał** p. **Oczapić.**

†**Oczapianie, a,** blm., czynność cz. **Oczapiać.**

†**Oczapić, i, ił,** nied. †**Oczapiać** *ogarnąć, objąć, okryć, pomieścić, zawrzeć w sobie:* Garniec szerokogęby, któryby dno drugiego oczapił. Sien. Rozpalony ten kamień niechaj brzemienna oczapi podołkiem, aby jej ona para do macicy szła. Ślesz. Oczapiony kabłukiem do monasteru odwieziony został. Nar. Strach był na Giermanów, gdy obaczyli, jak Rzymianie Ren mostem, jakoby jarzmem oczapili. Fal. <O + Czapić>

†**Oczapienie, a,** blm., czynność cz. **Oczapić.**

Oczar, a, lm. **y, Orzech czarnoksięski** bot. (hamamelis) *roś. z rodziny oczarowatych.* <O + CZAR>

Oczarować, uje, ował, [Oczarzyć, Oczynić, nied. **Oczyniać]** kogo **I.** *rzucić na kogo czary, zaczarować, uroczyć, urzec:* Nie rozumiejąc choroby, mniemają, że oczarowani są. Krup. **2.** przen. *olśnić, zachwycić, zniewolić, zdumieć:* Oczarowała biesiadników swą urodą. Oczarował nas swą wymową. <O + Czarować>

Oczarowanie, a, blm., czynność cz. **Oczarować.**

Oczarowaty bot.: Oczarowate rośliny (hamamelideae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.* <Od Oczar>

[Oczarzenie, a, blm.] czynność cz. **Oczarzyć.**

[Oczarzyć, y,ył] p. **Oczarować.** <O + Czarzyć>

× **Oczas, u,** lm. **y,** × **Ocas** *ogon.* L. <Czes. očas>

†**Oczasować, uje, ował** p. **Ociosać.**

†**Oczasowanie, a,** blm., czynność cz. **Oczasować,** *ociosywanie.*

Oczasto przys. od **Oczasty.** L.

Oczasty, Oczysty, [Oczały] *pełen oczu a. ok; mający wielkie oczy a. oka:* Ślimak wylazł na liść paproci, wystawił rogi oczaste. Dyg. Ziemniaki oczaste. Nie tak pięknych barw niezliczone roje paw na oczastym pierzu ukazuje. P. Koch. Przen.: Wiezie Bootes skrzypiącemi wozy osiwiałą nam zimę i oczaste mrozy. Leszcz. S. *(= lśniące, iskrzące ś.).* <Od Oko>

Oczaszna, y a. **ej,** lm. **e** *błona okostna czaszki,* przyczaszznia, †błona kołoczastna, †czaszkoskór (pericranium). <O + Czaszny>

[Oczatszy] p. **Oczaty.**

[Oczaty] p. **Oczasty** st. w. **[Oczatszy].** <Od Oko>

†**Oczczony** p. **Occić.**

[Oczechlenie, a, blm.] czynność cz. **Oczechlić.**

[Oczechlić, i, ił] I. *obciąć z korzeni i łodyg marchew, brukiew i t. p.* **2.** *oskrobać z grubszego kartofle.* <O + Czechlić>

†**Oczechrać, ra** a. **rze, rał** p. **Oczesać.** <O + Czechrać>

†**Oczechranie, a,** blm., czynność cz. **Oczechrać,** *oczochranie.*

Oczek, czka, lm. **czki** myśl. *pułapka.* <? O + CZEK>

[Oczekały] *leniwy.*

†**Oczekawać, a, ał** p. **Oczekiwać:** Ciebiem ja oczekawał. Biel. M. Pana oczekawaj a nieszczęściu ś. nie dawaj. Kochan. Ty jeś, który masz przyć, czyli drugiego oczekawamy. Op. Oczy ku tobie wznosi i oczekawa zwykłej żywności od ciebie. Kochan. Czterdziestego dnia oczekawając wywodzenia podług obyczaju. Op. Obiecanego zbawienia oczekawa. Sekl. Podniosła ś., stojąc wedle stolicy, oczekawając królowej. Wys. <O + Czekawać>

†**Oczekawanie, a,** blm., czynność cz. **Oczekawać,** *oczekiwanie:* O. lenne, kiedy pan za żywota mana swego przyobiecuje dobra drugiemu, jeśliby man jego bez potomka zszedł. Sz. Bóg ukwapliwy nie jest, iż długie O. dawa grzesznikom. Leop. *(= długo jest dla nich cierpliwy).*

Oczekiwać, uje, × **iwa** a. **[ocka], iwał,** †**Oczekawać I.** *czekać, wyczekiwać, wyglądać, spodziewać ś.:* O. matki, listu od ojca. Troc. Wszystkiego ś. spodziewaj, wszystkiego oczekiwaj. Pilch. *(= na wszystko bądź przygotowany).* Oczekiwany towar nadszedł nareszcie. Gość oczekiwany. Oczekiwają ś., aż ś. zlezą. Troc *(= oczekują jeden drugiego).* **2.** †O. komu, czemu = *być cierpliwym, nie naglić:* Wyrok Pański nie zawsze do żniwa bujno wyrosłym kłosom oczekiwa. Zim. <O + *Czekiwać, od Czekać>

Oczekiwanie, a, lm. **a I.** czynność cz. **Oczekiwać:** Ciężkie dni oczekiwania. Sienk. O. czegoś nadzwyczajnego. Sienk. Nasz pan Jan schudł z oczekiwania. Sienk. Dzień mój cały jest oczekiwaniem. Mick. Mógłby Wilno zdobyć, gdyby czasu na ucztach i oczekiwaniach posiłków nie zmarnował. Mick. **2.** lek. (methodus exspectativa) *wyczekiwanie, sposób leczenia, ograniczający ś. do zwalczania a. łagodzenia niektórych objawów choroby, nie hamując jej przebiegu.*

Oczekująco przys. od **Oczekujący;** *wyczekująco, oczekując:* Julja wpatrywała ś. w nią O. Bał.

†**Oczembrować, uje, ował** p. **Ocembrować.**

†**Oczembrowanie, a,** blm., czynność cz. **Oczembrować.**

Oczemchać, a, ał, Obczemchać myśl. (o rogach jelenich) *obetrzeć, obetrzeć ś.* Pol. <O + Czemchać>

Oczemchanie, a, blm., czynność cz. **Oczemchać.**

†**Oczemgnienie, a,** lm. **a** = **Mgnienie.** Sekl. <Oko + Mgnienie>

†**Oczemnienie, a,** lm. **a,** [**Oczemnienie**] p. **Mgnienie.**

†**Oczenie, a,** blm., czynność cz. **Oczyć.**

†**Oczenki, nek,** blp. p. **Oczęta.** L.

[**Oczep, u,** lm. **y**] **I.** p. **Ocap. 2.** *słup przy studni wkopany, u góry widłowaty, obejmujący drąg do dźwigania wody żórawiem.* <Ocap, sld. do Czepiać>

[**Oczepczenie, a,** blm.] czynność cz. **Oczepczyć,** *oczepienie.*

[**Oczepczyć, y,ył**] p. **Oczepić.** Przen.: Góry były oczepczone. Tet. (= *wierzchołki ich otoczone były mgłą, tonęły we mgle,* dymiły).

[**Oczepek, pka,** lm. **pki**] *rodzaj czepca, używanego przy oczepinach.*

Oczepiać, a, ał i **O. ś.** p. **Oczepić.**

Oczepianie, a, blm., czynność cz. **Oczepiać.**

Oczepianie się, a ś., blm., czynność cz. **Oczepiać ś.**

Oczepić, i, ił, nied. **Oczepiać I.** *czepiając wokoło, obciążyć; obwiesić:* Oczepiono go wielu tłomokami. Opasła, rańtuchami oczepiona dama. Spas. **2.** *wiele ozdób bez potrzeby nawieszać.* **3.** a. [**Oczepczyć**] *przybrać w czepiec:* Tu kapłani w czerwone obleczeni kapy prowadzą oczepione woły, owce, capy. Pot. O. pannę młodą = *włożyć jej na weselu po raz pierwszy czepek, obabić.* Przen.: Rychlej dziś głowę siwy włos oczepi. Pot. **4.** [O.] *objąć w pół.* **5.** × O. lek. p. **Otorbić:** Nowotwór oczepiony = *torbiel.* Kamień oczepiony p. **Kamień** pod 21. **O. ś. I.** *obwiesić ś., nawieszać wiele czego na siebie.* **2.** *naczepiać ś. do koła:* Wszystkie sęki, garby i koszlawizny jego wezorajszej pracy oczepiły ś. jego głowy tak, że ś. od nich opędzić nie mógł. Korz. **3.** [O. ś.] *włożyć sobie na głowę czepek weselny.* <O + Czepić>

Oczepienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Oczepić. 2.** [O.] p. **Oczepiny.**

Oczepienie się, a ś., blm., czynność cz. **Oczepić ś.**

[**Oczepinowe, ego,** blm.] *składka na rzecz świeżo oczepionej panny młodej.*

Oczepiny, in, blp., [**Oczepienie, Czepiny, Czepczyny, Oczepki, Okapiny, Kapiny, Zaczepiny, Czepiec**] *obrząd weselny wkładania czepka na głowę panny młodej.*

†**Oczepka, i,** lm. **i** p. **Ociepka.** B. Sz.

[**Oczepki, pek,** blp.] p. **Oczepiny.**

Oczepnica, y, lm. **e** bot. (manicaria) *roś. z rodziny palm.* <Od Oczepić>

× **Oczerać, a, ał** p. **Ocyrklować.** Sł. wil. <?>

× **Oczeranie, a,** blm., czynność cz. **Oczerać,** *ocyrklowanie.*

Oczercać, a, ał nied. od **Oczercić.** P. **Obielić.**

Oczercanie, a, blm., czynność cz. **Oczercać.**

Oczercenie, a, blm., czynność cz. **Oczercić.**

[**Oczerchlenie, a,** blm.] czynność cz. **Oczerchlić.**

[**Oczerchlić, i, ił**] *obić korę na drzewie, żeby uschło.* <?>

Oczercić, i, ił bud. p. **Obielić.** St. lit. <? O + CZART>

Oczeret, u, lm. **y** bot. p. **Trzcina.** <Ukr. oczeret>

Oczeretek, tka, lm. **tki** bot. p. **Trzcinnik.** <Od Oczeret>

[**Oczeretniak, a,** lm. **i**] zool. p. **Lin.** <Od Oczeret>

Oczeretnik, a, lm. **i** *miejsce zarosłe oczeretem.*

Oczeretowy przym. od **Oczeret:** Tylko samotny jeden żeglarz stary oczeretowe okrążał krawędzie. Uj.

Oczerniać, a, ał p. **Oczernić.**

Oczerniały *który oczerniał:* Nie gardźcie mną, patrząc na oczerniałą twarzy mej postać. Smotr.

Oczernianie, a, blm., czynność cz. **Oczerniać.**

Oczerniciel, a, lm. **e** *ten, co oczernił a. oczernia.* Bobr.

Oczernicielka, i, lm. **i** forma ż. od **Oczerniciel.** Bobr.

Oczernić, i, ił, Obczernić, [**Ocyrznić**], nied. **Oczerniać, Obczerniać I.** *uczernić po wierzchu, dokoła, na wszystkie strony:* O. co sadzami. Nie oczerni błoto, póki ś. go nie dotkniesz. Prz. Przen.: Świteź... gęstą po bokach puszczą oczerniona. Mick. **2.** przen. *osławić, obmówić, oszkalować:* Dlaczego ona ciebie nie lubi i oczernia z taką zajadłością? L. Oczerniony Kazimierz już ś. stawał okrzyczany za buntownika. Lel. <O + Czernić>

Oczernieć, eje, ał *stać ś. czarnym dokoła, na wszystkie strony, po wierzchu, zczernieć.* <O + Czernieć>

Oczernienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Oczernić. 2.** czynność cz. **Oczernieć.**

[**Oczerniewać, a, ał**] *czernieć:* Mury moje, co oczerniewacie, że pana nie macie.

[**Oczerniewanie, a,** blm.] czynność cz. **Oczerniewać,** *czernienie.*

Oczerń, a, lm. **e** bot. (comocladia) *roś. z rodziny nanerczowatych.* <O + CZARN/CZERŃ>

Oczerstwiać, a, ał i **O. ś.** p. **Oczerstwić.**

Oczerstwianie, a, blm., czynność cz. **Oczerstwiać.**

Oczerstwianie się, a ś., blm., czynność cz. **Oczerstwiać ś.**

Oczerstwić, i, ił, × **Obczerstwić,** †**Obczyrstwić,** nied. **Oczerstwiać,** × **Obczerstwiać** *czerstwym, czerstwiejszym zrobić, orzeźwić, oświeżyć, wzmocnić, pokrzepić, ożywić:* Wino z dzięcieliny duchy ożywiające, które w sercu bytność swoję mają, oczerstwia i posila. Syr. Szukali jedła sobie, żeby oczerstwili duszę swoję. Bud. Pan Jezus onym chlebem niebieskim tak był oczerstwiony, że żadnego przyrodzonego pokarmu przez on czas nie potrzebował. L. Młody rycerz siły często oczerstwia przez gry i turnieje. Pot. Zielona farba oczy oczerstwia. Troc. Ta nowina serce moje oczerstwiła. Troc. **O. ś., Oczerstwieć,** × **Obczerstwieć** *czerstwym, czerstwiejszym ś. stać, orzeźwić ś., wzmocnić ś., pokrzepić ś., oświeżyć ś., ożyć:* Prześpij ś., twoje serce oczerstwi ś. <O + Czerstwić>

Oczerstwieć, eje, ał p. **Oczerstwić.** <O + Czerstwieć>

Oczerstwienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Oczerstwić. 2.** czynność cz. **Oczerstwieć:** Ogrody są na pokój i O., nie na gnuśność. Troc.

Oczerstwienie się, a ś., blm., czynność cz. **Oczerstwić ś.**

Oczerwić, i, ił *robactwo zaplenić;* (o pszczołach) *złożyć zarodki.* <O + Czerwić>

Oczerwieć, eje, ał *robaczywieć.* <O + Czerwieć>

Oczerwieniać, a, ał i **O. ś.** p. **Oczerwienić.**

Oczerwienianie, a, blm., czynność cz. **Oczerwieniać.**

Oczerwienianie się, a ś., blm., czynność cz. **Oczerwieniać ś.**

Oczerwienić, i, ił, nied. **Oczerwieniać** *zabarwić na czerwono dokoła, na wszystkie strony; okryć,*

oblać czerwonością, zaczerwienić, zarumienić: Wylewa na niego krew i oczerwienia mu łeb. Słow. Księżyc wstąpił krwawy i oczerwieniać zaczął staw Ladawy. Słow. Odblask słońca po zachodzie wilgotne, szare skiby oczerwieni rdzą. Ork. **O. ś.** *zabarwić ś. na czerwono, okryć ś., oblać ś. czerwonością, zaczerwienić ś., zarumienić ś.:* Zwolna wschód ś. oczerwienił siny. Słow. Płynących ś. chmur oczerwienia łono. Słow. <O + Czerwienić>

Oczerwienie, a, blm. **1.** czynność cz. **Oczerwić. 2.** czynność cz. **Oczerwieć.**

Oczerwienienie, a, blm., czynność cz. **Oczerwienić.**

Oczerwienienie się, a ś., blm., czynność cz. **Oczerwienić ś.**

Oczesać, sze, sał, nied. **Oczesywać,** †**Oczochrować 1.** [O.] a. **Oczochrać,** †**Oczechrać, Osmurgać** *czesząc, oczyścić (len) na szczotce drucianej i szczecinowej.* **2.** †O. p. **Ociosać:** Na but sobie pogląda, oczesuje bryże; podobniej ci O. serdeczne niecnoty, więcej cię to ozdobi, niźli łańcuch złoty. Papr. *(= gładzi, poprawia).* **3.** †O. a. †**Oczosnąć** *obedrzeć, obłupić, oskrobać:* O. drzewo z kory. Oczesuję łuskę, sprawuję ryby. Mącz. <O + Czesać>

Oczesanie, a, blm., czynność cz. **Oczesać.**

Oczesywać, uje, ywał p. **Oczesać.**

Oczesywanie, a, blm., czynność cz. **Oczesywać.**

!Oczewistość, i, blm. rz. od **Oczewisty,** *oczywistość.*

!Oczewisty p. **Oczywisty:** Oczewiste nieszczęście. Krasz. Jest najoczewistszym dowodem rozumu, myśli. Str. Czego sam jestem oczewistym świadkiem. Boh. <p. Oczywisty>

Oczęstokolenie, a, blm., czynność cz. **Oczęstokolić.**

Oczęstokolić, i, ił *otoczyć, opatrzyć częstokołem:* Ubożuchna mieścina, z dworem oczęstokolonym, przypierała do bagnisk rokitnickich. Rol. <O + Częstokolić>

Oczęta, ąt, blp., [**Oczyce**], †**Oczenki,** †**Oczynki** piesz. *para lubych oczu:* Ujmujące O. L. Przysięgłaś na miłość i na twe O. Hul. Znać było z ślicznych oczął, co w nim za duchy, co za doweip ostry. L. <Od Oko>

†**Oczętały** p. **Ocięty.** L.

[**Oczętły, Oczętny**] **1.** *niezgrabny, nieruchawy.* **2.** *uprzykrzony.* <Zam. Ociętny>

× **Oczkać się, a ś., ał ś.** p. **Oćpać ś.** L. <O + Czkać, zam. Ckać>

× **Oczkanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Oczkać ś.**

Oczkas, a, lm. **y, Jarczos, Jarkul** bart. *kawałek drzewa, który wsadzają do otworu barci, z końca jednego jak klin zaciosany, a dalej okrągły i sięgający wewnątrz aż do strony przeciwległej barci a. dzieni, mostek dla pszczół w środku barci.* <?, zap. wyraz przyswojony>

Oczko, a, lm. **a** a. **i 1.** p. **Oko:** Ujrzycie dziecię z jasnemi oczki gwiazdom podobnemi. Groch. Nie psuj, dziecię, oczek ślicznych z takowych łez ustawicznych. Groch. Ninaj, dziecię drogie moje, niech zwiąże sen oczki twoje. Groch. Otrzyj sam oczki z płakania, a uspokój go do spania. Groch. Oczki twoje obfitemi łzami oblewał. Zbyl. A. Tylko oczki przeciera, co znieść światła nie mogą. Len. Pod drobną powieką czarne oczki drżą lekko. Len. O., gdyby kruczek. L. Kochała cię tak, jak własne dwa oczka. L. Oczkami lubieżnie patrzyć. Troc. Oczkami strzelać = *oczkować, porozumiewać ś. z kim wzrokiem.* Robić do kogo słodkie oczka. Wpadła mu w O. *(= podobała mu ś.).* Rozśmiała ś. i oczkiem mi coś obiecała. Hul. O o! jak ś. uśmiecha do mnie, nie spoglądaj z oczka, filutko, nic tym nie zrobisz. L. *(= nie mrugaj oczkiem na mnie, nie patrz zezem).* O. w O., jak matka, lecz świeżuteńka, jak kwiatek róży. Kaczk. *(= wykapana matka).* Przen.: O. w głowie a. trzecie oczko = *pieszczoszek, gagatek, faworyt, kanaczek.* Brat to był trzecie O., mię trzymano w szkole. Tremb. Moje O.! Mącz. *(= moja rybko, moje serce).* Oczka na rosole. O. w chlebie, w serze = *dziurka.* O. w robótce szydełkowej, prątkowej, pończoszniczej. Taśmy u smuklerza rozmaite, jako to w wemik, futrowane, w bugler, w wężyk, w oczka, w ząbki. Mag. Mały pajączek na kształt subtelnej osnowy bez kądzieli sprządł włókno, wynalazek nowy, nie klejąc do nici i do oczek oczka, więzy na muchę robił, coś na wzór powłoczka. Toł. Oczka w pończosze podnieść, rozrachować, przybierać, zebrać, robić na wywrot, spuścić, zgubić. O. sita *(= dziurka, otworek).* O. w ulu jedno tylko ma być, klinikiem przedzielone. Kąc. *(= wylot).* **2.** †O. przen. *człowiek małoóki.* Kn. **3.** *kamyk, perełka i t. p. oprawione w pierścionku:* Wyleciało mi O. z pierścionka. Wprawić O. **4.** O., oczkowaty kamień, kocie oko, wilczook = *gatunek opala* (lycophthalmus). **5.** *punkt na kamieniu w grze w domino a. na kartach do gry:* Grać w karty oczkiem wyżej a. oczkiem niżej. Grywał w preferansa ale zawsze o jedno O. niżej. Zach. **6.** †O. *as (moneta):* Czerwony złoty 64 oczek waży. Troc. **7.** †O. *zakład przyszyty, w który nawleka ś. sznurek do ściągania otworu:* Daje ś. u worów w koło idące O. czyli obszywka, przez którą przeciąga ś. sznurek do zawiązania. Jak. J. **8.** [Oczka, lm.] *odmiana ziemniaków.* **9.** × O. anat. *splot naczyń włoskowatych,* × splot oczkowy. **10.** apt.: Maść kukawczego oczka p. **Maść. 11.** bot.: a) Oczki a. [Jaskółcze O., **Macoszki, Maceszki**] = *macoszka polna, bratki* (viola tricolor). b) [Królicze O.] = *gatunek grochu.* c) O. ptasie p. **Niezapominajka.** d) O. żabie p. **Przetacznik. 12.** druk. *odlew litery na pieńku czcionki:* Czcionka głęboka, szeroka w oczku. **13.** karc. *rodzaj gry,* straszak. **14.** mł. *jeden z otworków w tkaninie, z której jest zrobiony rękaw mączny,* masza. Małyszcz. **15.** ogr. *pączek na zrazie przeznaczonym do zaszczepienia:* O. martwe, śpiące, uśpione *(= zaszczepione późno i wypuszczające latorośl dopiero następnej wiosny).* O. żywe *(= zaszczepione wczesną wiosną i wypuszczające latorośl tegoż roku).* O. wybija. **16.** a. **Meška** powr. *pętla na końcu szpagatu, sznurka a. bata.* **17.** zool.: O. wołowe a. wole p. **Strzyżyk.** Szt. <Od Oko>

[**Oczkorek, rka,** lm. **rki**] p. **Oczkór.** <p. Oczkur>

Oczkować, uje, ował 1. *strzelać oczyma, robić słodkie oczki:* O. z kim = *porozumiewać ś. z nim wzrokiem.* Uczeń oczkuje = *wydając lekcję, czyta ją ukradkiem, patrząc w książkę.* **2.** gorz. *puszczać kiełki przy słodowaniu.* **3.** ogr. *uszlachetniać (dzikie drzewa, krzewy) za pomocą szczepienia oczek,* okulizować: O. w żywe oko = *wcześnie, ażeby oczko w tymże roku wypuściło latorośl.* O. w martwe, w śpiące oko = *późno, ażeby dopiero na następną wiosnę wypuściło.* <Od Oczko>

Oczkowanie, a, blm., czynność cz. **Oczkować:** Kłaniają ś. oczkowaniem i minkowaniem. Zabł. O. abo okulizacja. Kluk.

Oczkowaty *pełen oczek, pełen dziurek okrągłych a. kółek, oczasty:* Paw, Junony kochanek, który

oczkowate nosi w piórach ogona ozdoby bogate. Toł. Szata kapłana wielkiego ma być długa koszula oczkowata. Bud. (= *haftowana w kółka, w dziurki*). Sól oczkowata, o c z k o w a = *sól perłowa, kryształowa, lodowata, szybikowa; jarka:* Najprzedniejsza sól kopalna jest jara a. oczkowata, biała, wpół przeźroczysta, ale jej niewielka obfitość. Kluk. Sól oczkowata perłą czy kwiatem soli zwana. Ład. Te są gatunki soli: zielona, której jest najobficiej, szybówka, a najlepsza oczkowata. Scz. Kadzidło oczkowate. Leop. <Od Oczko>

Oczkowe, ego, blm. *dawny podatek, płacony od każdego ula (od oczka w ulu):* O., rogowe, presudy. Tw. Chłopi, chcąc dziesięciny znikać, na to godzą, żeby dziesięciu pniów (ulów) nie było, żeby oczkowym pańską dań odprawić. Kąc.

Oczkowy przym. od **Oczko; *oczkowaty:*** Sól oczkowa p. **Oczkowaty.** Anat.: × Splot O. tętnicowy (plexus maculosus). Por. **Splot.**

[Oczkór, a, lm. **y]** p. **Oczkur:** Spodeńki nie na oczkórze, a na pasku, na guziki kościane zapinanym nosił. Jeż. Zdr. **[Oczkorek].**

[Oczkur, a, lm. **y, Oczkór, Haczkur, Uczkur, Uczkura] l.** *sznurek, taśma, pasek do podwiązywania spodni; sznurek, pasek przewleczony przez górny brzeg spodni, do ściągania spodni w pasie.* **2. a. [Gaćkorek]** *woreczek z pęcherza na tytoń, kapciuch.* <Ukr. oczkùr>

Oczlik, a, lm. **i** zool. p. **Cyklop.** <Od Oko>

Oczłowieczać, a, ał i O. ś. p. **Oczłowieczyć.**

Oczłowieczanie, a, blm., czynność cz. **Oczłowieczać.**

Oczłowieczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oczłowieczać ś.**

Oczłowieczenie, a, blm., czynność cz. **Oczłowieczyć.**

Oczłowieczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Oczłowieczyć ś.**

Oczłowieczyć, y,ył, nied. **Oczłowieczać** *obdarzyć naturą człowieczą, zrobić człowiekiem, wcielić:* Bóg oczłowieczony. Odym. **O. ś.** *stać ś. człowiekiem, wcielić ś.* <O + *Człowieczyć, od Człowiek>

[Oczmocenie, a, blm.] *rozmarzenie, rozespanie, senność, odurzenie:* Ktoby zdaleka patrzał na Macieja, wziąłby go za pijanego lub ślepego: tak szedł, zataczając ś., błąkając i na pozór nieprzytomny; wszakże odgłos tokujących cietrzewi obudził go z tego rannego oczmocenia. Krasz. <Por. Oczmuchać ś.>

[Oczmuchać się, a ś., ał ś.] p. **Ocmuchać ś.** <Por. Czuchać ś., Czmychać>

[Oczmuchanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Oczmuchać ś.**

× **Oczna, y,** lm. **y, Okular** fiz. *szkło oczne, soczewka, do której ś. przykłada oko, posługując ś. mikroskopem a. lunetą, soczewka oczna, soczewka a. kombinacja soczewek w teleskopie a. mikroskopie ku oku obserwatora zwróconych.* <Od Oko>

× **Ocznia, i,** blm. p. **Optyka.**

× **Ocznice, ic,** blp. p. **Okulary.**

× **Oczmictwo, a,** blm. *nauka o zmyśle widzenia i o chorobach ocznych.*

Ocznik, a l. × O., lm. **cy** *okulista:* Skorobyś poszedł za radą owych oczników, tobyś wydobrzał na oczy. Kras. **2.** [O., lm. **i**] = a) *kołek w ulu, służący do podpierania plastrów miodu.* b) *otwór ula, oko, oczko w ulu.* c) *deseczka w otworze ula, po której wchodzą i wychodzą pszczoły.* <Od Oko>

Oczny l. a. **Oczowy,** × **Okowy** przym. od **Oko:** Choroby oczne (= *wzrokowe*). Lekarstwo oczne. Troc (= *na oczy*). Nerw O. Lekarz O. (= × *ocznik, okulista*). Wziernik O. Klawikord O. p. **Klawikord.** Ogień w piekle dżdżem ocznym niezgaszony. Brud. (= *łzami*). Truciznę oczną wszędzie widać, pełno obrazów plugawych po salach. Birk. Przen.: Armaty oczna sztuka. Jak. J. (= *wylot armaty*). Anat.: Kula a. gałka oczna p. **Gałka.** †Jamka oczna a. †jama oczna, × wydrążenie oczne p. **Oczodół.** Komórki oczne, †zakomorki oczne p. **Komora.** Fiz.: Szkło oczne p. **Oczna.** Fizj.: †Gnój O. = *zaropka* (lema). Lek.: Igła oczna p. **Igła.** Myśl.: Jamki oczne p. **Jamka. 2.** †O. *naoczny:* Pierwsze miejsce dają świadkowi ocznemu, poślednie zaocznemu. Ostr. **3.** †O. przen. *pozorny, udany:* Służcie panom wiernie, nie wedle oczney służby. Bud. (nie na oko. B. G.). **4.** × O. przen. *widoczny, oczywisty, dotykalny, namacalny:* Często w słuszności oczney są niezgodne duchy. L. <Od Oko>

Oczochrać, a, ał l. p. **Oczesać:** Wymłóciwszy czyli oczochrawszy len z główek, moczą go. Przędz. **2.** × O. *obetrzeć, oskrobać, odrapać:* Oczochraj trzewiki moje z błota. Troc. <O + Czochrać>

Oczochranie, a, blm., czynność cz. **Oczochrać:** O. główek nasiennych.

†**Oczochrować, uje, ował** p. **Oczesać:** Gdy len w główkach zczernieje, wyrywają go, suszą i oczochrują, zachowując nasienie w główkach. Przędz.

†**Oczochrowanie, a,** blm., czynność cz. **Oczochrować,** *oczesywanie.*

× **Oczodołkowy** p. **Oczodołowy:** Dziura oczodołkowa. Krup.

Oczodołowy anat. przym. od **Oczodół;** × **Oczodołkowy** (orbitalis): Powierzchnia oczodołowa kości klinowej. Wyrostki oczodołowe kości podniebiennej. Brzeg O. szczęki górnej. Tętnica oczodołowa. <Od Oczodół>

Oczodół, ołu, lm. **oły** anat. *jama głowy mieszcząca w sobie oko,* j a m a o c z n a a. † o c z o w a, † j a m k a o c z n a, † d o ł e k o c z o w y, †! k o l e j, † j a s k i n i a o c z o w a, † o b b i e g o k a, × o k o d ó ł, † o k o o t w ó r, † o k o t w ó r, † w y d r ą ż a ł o ś ć o c z o w a, × w y d r ą ż e n i e o c z n e, o r b i t a (orbita). Strop oczodołu (lacunar orbitae). <(Oko), Ocz(o) + Dół>

Oczodziurzasty *mający dziury na oczy, opatrzony otworami do patrzenia:* Oczodziurzasta przyłbica. Ml. <Ocz(o) + * Dziurzasty, od Dziura>

†**Oczokać, a, ał** p. **Ocokać.** L.

†**Oczokały** p. **Ocokały:** Ludzie bez gniewu oczokali są, głupi, bez czucia. Petr.

†**Oczokanie, a,** blm., czynność cz. **Oczokać,** *ocokanie.*

†**Oczokiwać, uje, iwał** p. **Ocokać.**

†**Oczokiwanie, a,** blm., czynność cz. **Oczokiwać.**

× **Oczokrąg, ęgu,** lm. **ęgi** (u zwierząt) *obwód krainy oka, najbliżej oka leżący.* Sł. wil. <(Oko), Ocz(o) + Krąg>

[Oczorcenie, a, blm.] czynność cz. **Oczorcieć.**

[Oczorcieć, eje, ał] *obrzydnąć:* Już mi to oczorciało. <O + * Czorcieć, od Czort>

†**Oczosnąć, śnie, snął** p. **Oczesać:** Oczośnij tę gałąź. Troc. O. drzewo z kory. <O + * Czosnąć, zam. * Ciosnąć, p. Ciosać>

†**Oczośnięcie, a,** blm., czynność cz. **Oczosnąć.**

× **Oczowoodmienny** *mający mieniące ś., jakby szklane oczy:* Koń O. Sł. wil. <Oczowy + Odmienny>

Oczowy p. **Oczny:** To przymnaża mi boleści oczowych. Kras. Anat.: × Gałka a. × kula oczowa p. **Gałka.** Komórki oczowe, × komory oczowe p. **Komora.** †Jama oczowa, †!kolej oczowa p. **Oczodół.** †Jagoda oczowa = *gałka oczna.*

†**Oczrzedź, i,** lm. **e** p. **Otrzedź.** B. Sz. <Por. Ros. očeredь>

× **Oczucenie, a,** blm., czynność cz. **Oczucić.**

× **Oczucenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Oczucić ś.**

[**Oczuchać się, a ś., ał ś.**] p. **Ocmuchać ś.** <O + Czuchać ś.>

[**Oczuchanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Oczuchać ś.**

× **Oczucić, i, ił** l. p. **Ocucić. 2.** i × **O. ś.** p. **Ocknąć:** Za czasu oczuć ś., który śpisz, a powstań z martwych. Wiśn. Przen.: Obyśmy ś. czuli! wzdy ś. kiedy oczućmy, a uczujmy, iż między nami jest Chrystus. Skar. *(=upamiętajmy ś., przyjdźmy do siebie).* <O + Czucić>

[**Oczujnie**] *czujnie:* Cicho wszedł do izby... Ale matka O. śpi! Ork. <O + Czujnie>

[**Oczumielenie, a,** blm.] czynność cz. **Oczumielić.**

[**Oczumielenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Oczumielić ś.**

[**Oczumielić, i, ił** i **O. ś.**] p. **Ocknąć.** <?>

[**Oczunieć, eje, ał, Odczunieć**] *przyjść do przytomności, do zdrowia, wyzdrowieć.* <? O + CZU>

[**Oczunienie, a,** blm.] czynność cz. **Oczunieć.**

[**Oczupić się, i ś., ił ś.**] *okryć czym głowę, np. chustą.* <Zap. zam. Oczepić, z podprowadzeniem pod Czub>

[**Oczupienie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Oczupić ś.**

†**Oczwistnie** przys. od **Oczwistny,** *oczywiście.* Glosy w. XV.

†**Oczwistność, i,** blm. rz. od **Oczwistny,** *oczywistość.* Glosy w. XV.

†**Oczwistny** p. **Oczywisty.** <p. Oczywisty>

†**Oczwistość, i,** blm. rz. od **Oczwisty,** *oczywistość:* Gdy iściec słowie pirwszy dłużnik niektórą cząstkę swemu pożyczcy zapłacił prócz oczwistości tego to rękojmiej... Mac. z Róż.

†**Oczwisty** p. **Oczywisty.** <p. Oczywisty>

Oczy p. **Oko.**

[**Oczyce, yc,** blp.] p. **Oczęta.** <Od Oko>

[**Oczyczko, a,** lm. **a**] p. **Oko:** Kochaj-ze mnie, hłopce, jakoś mię zapocon, niek ci ś. za innom ocycka nie tocom! Tet.

†**Oczyć, y,ył** *widzieć, spostrzegać:* Gdzie prościejszą drogę sobie oczę, na przełaj przeskoczę. Bardz. <Od Oko>

Oczył, a, lm. **e** p. **Ocel.** <p. Ocel>

[**Oczymgnienie, a,** lm. **a**], †**Oczymgnienie** = **Mgnienie:** Antek, pójdę ino do pisarza i w to O. przydę do cię. Reym. W oczymgnieniu, mówi ewangielista, wszytek świat ukazał Panu djabeł. Birk. <Oko, Oczy + Mgnienie>

[**Oczymienie, a,** blm.] = **Mgnienie:** Weznem pilno hubkę, krzesiwo — podpáliłek, zagorzało w ocymieniu. Tet.

[**Oczyminie, a,** lm. **a**] p. **Mgnienie.** <Z Oczymgnienie>

[**Oczyniać, a, ał**] p. **Oczarować:** Smętność oczynia wzrok twój czarami. Kon.

[**Oczynianie, a,** blm.] czynność cz. **Oczyniać.**

[**Oczynić, i, ił**] p. **Oczarować.** <O + Czynić>

[**Oczynienie, a,** blm.] czynność cz. **Oczynić.**

†**Oczynki, nek,** blp. p. **Oczęta:** Zawrzyj sam O. małe, często czujne, rzadko spałe. Groch. <Od Oczy>

Oczynszować, uje, ował, nied. **Oczynszowywać** *obłożyć czynszem:* Grunt oczynszowany za drogo. O. wioskę, osadę, włościanina *(= obłożyć czynszem wzamian za pańszczyznę).* <O + Czynszować>

Oczynszowanie, a, blm., czynność cz. **Oczynszować.**

Oczynszowywać, uje, ywał p. **Oczynszować.**

Oczynszowywanie, a, blm., czynność cz. **Oczynszowywać.**

Oczysko, a, lm. **a** p. **Oko:** Oczyska mu wygniły od picia, od spania. Opal.

× **Oczystkowy** *trudniący ś. oczyszczaniem ulic i ustępów.* Sł. wil. <O + *Czystkowy, od Czysty>

Oczysty p. **Oczasty.** Troc.

Oczyszczać, a, ał i **O. ś.** p. **Oczyścić.**

Oczyszczalnia, i, lm. **e,** × **Oczyścialnia** *miejsce, gdzie ś. co oczyszcza;* men. *miejsce, gdzie kruszce szlachetne doprowadzają do stanu zupełnej czystości pod względem ich składu.*

Oczyszczalny, × **Oczyścialny 1.** *możliwy do oczyszczenia.* **2.** *służący do oczyszczania, do oczyszczenia, oczyszczający:* Kanał O. Woda oczyszczalna. Ofiara oczyszczalna. Bobr.

Oczyszczanie, a, blm., czynność cz. **Oczyszczać.**

Oczyszczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oczyszczać ś.**

Oczyszczenie, a, blm., × **Oczyścienie 1.** czynność cz. **Oczyścić. 2.** p. **Oczyszczenie ś.:** O. Matki Boskiej = *uroczystość 2 lutego, Matka Boska Gromniczna.* **3.** cukr. p. **Defekacja.**

Oczyszczenie się, a ś., blm., × **Oczyścienie ś. 1.** a. **Oczyszczenie** czynność cz. **Oczyścić ś. 2.** [O. ś.] *odejście łożyska po ocieleniu ś. krowy.*

× **Oczyściać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Oczyścić.** <Zam. Oczyszczać, pod wpływem Oczyścić>

× **Oczyścialnia, i,** lm. **e** p. **Oczyszczalnia.**

× **Oczyścialny** p. **Oczyszczalny.** <Zam. Oczyszczalny, pod wpływem Oczyściać>

× **Oczyścianie, a,** blm., czynność cz. **Oczyściać,** *oczyszczanie.*

× **Oczyścianie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Oczyściać ś.,** *oczyszczanie ś.*

Oczyściciel, a, lm. **e** *ten, co oczyścił a. oczyszcza:* Herkules, O. świata z strasznych cudów. Petr. On to jest objaśniaczem i oczyścicielem pisarzów. AB.

Oczyścicielka, i, lm. **i** forma ż. od **Oczyściciel.**

Oczyścić, szczę a. × **ścię, ści, ścił,** nied. **Oczyszczać,** × **Oczyściać 1.** *zrobić czystym zewsząd, wyczyścić, pozbawić cząstek brudnych:* O. strzelbę, samowar, lichtarz, szybę. O. buty. O. ubranie z błota. O. z kurzu, z pajęczyny = *obetrzeć, omieść.* O. co od plugastwa. Troc. Oczyszczać cukier = *rafinować, defekować.* Oczyszczać spirytus = *rafinować.* Oczyszczać rudę = *rafinować; opłókiwać w korycie lub skrzyni.* O. złoto przez wytapianie rudy. **2.** przen. *zrobić niepokalanym, przywrócić szatę niewinności:* O. sumienie przez spowiedź. Ducha świętego oczyściającego. Birk. Pospołu z oczyszczoną czcią królowej z plemienia Piastów, miała także zajaśnieć sława ich starożytnej korony. Szaj. Pozbaw mię pychy: tak oczyścion będę. Kochan. Pokrop mię hyzopem, a oczyścion będę. Kochan. Trzecia część ludzi wybranych zbawiona będzie, ale pierwej oczyściona w ogniu pokus i utrapienia. Birk. O. serce, duszę swoję. Troc. **3.** *opróżnić z czego złego, uwolnić od czego niepożądanego:* O. staw z błota, ranę z ropy, drzewo z gąsienic, majątek z długów. O. kogo od zarzutu. Oczyściona od zdrad djabelskich.

Birk. O. język. Nie nasza rzecz lasy ze zbójców oczyszczać. Mick. Senat 1669 był ostatecznie z sektarzów oczyszczony. Lel. Oczyścił państwo z takiej głowy bezecnej. Troc. Mieta rzeszoto pszenice to tam, to sam, aby była oczyściona od plew. Birk. Przen.: Sui generis cywilizator oczyszczał kieszenie szlachty, to jest ograwał. Rol. (= *oporządzał, opróżniał*). **4.** *wytłomaczyć, usprawiedliwić, uniewinnić, wymówić:* Kościół od nich spotwarzony oczyściając. Skar. Wyśmienicie We panna zazdrość swoję oczyszczać umiesz. L. Oczyścię sprawy i uczynki twoje. Wuj. **5.** *zgładzić, zmazać coś złego; odpuścić, darować:* Grzech oczyściony zostaje przez pokutę. Wuj. Przez ofiary grzechy ludu bożego bywały oczyścione. Salin. **6.** O. zwierzę = *omisić, otrzebić, wykastrować.* **7.** lek.: Środki oczyszczające = *przeczyszczające, rozwalniające* (medicamenta abstergentia, depurgantia). O. żołądek. **8.** myśl.: O. dzika = *wypaproszyć; wyjąć z niego wnętrzności.* **O. ś. I.** *oczyścić siebie:* O. ś. miotełką. O. ś. z zarzutu, przed sądem. Z kraju nie wyjadę, póki ś. nie oczyszczę. L. O. ś. z grzechów przez spowiedź. Kobiety były obowiązane iść do świątyni O. ś. po połogu. **2.** *zostać oczyszczonym, stać ś. czystym, czyściejszym, sklarować ś.:* Język, obyczaje zaczęły ś. oczyszczać. Złoto oczyszcza ś. w tyglu. <O + Czyścić>

[Oczyściec, ścа, lm. **ście] = Czyściec.** <O + 1. Czyściec>

× **Oczyścienie, a,** blm. p. **Oczyszczenie:** Leczono go oczyścieniem żołądka i krwi puszczeniem. Boh. Co tu nabożni działają... dla grzechów oczyścienia. SS. Ktoby ś. tknął umarłego, O. miał od tego, gdy ś. tą wodą pokropił. SS.

× **Oczyścienie się, a ś.,** blm. p. **Oczyszczenie ś.**

Oczytać się, a ś., ał ś., × **Obczytać ś.,** nied. **Oczytywać ś.,** × **Obczytywać ś.** *obznajmić ś. przez czytanie, nabrać erudycji przez naczytanie ś.* <O + Czytać>

Oczytanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oczytać ś.**

Oczytany I. *przeczytany przez wielu wielokrotnie:* Kilka starych oczytanych książek, kalendarzy, okularów. Bał. (= *noszących na sobie ślady wielokrotnego czytania, zniszczonych przez wielokrotne czytanie*). **2.** *który ś. oczytał, świadomy rzeczy wskutek naczytania ś., erudyta.*

Oczytywać się, uje ś., ywał ś. p. **Oczytać ś.**

Oczytywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oczytywać ś.**

[Oczywidnie] p. **Oczywiście.** <Oko, Oczy + WID/WIAD>

[Oczywiliście] p. **Oczywiście.** <Żart. z Oczywiście>

× **Oczywisko, a,** lm. **a** *widowisko, pastwa oczu, dziwowisko:* Wielkim dla ludzi będzie oczywiskiem, że Izabela będzie psów pastwiskiem. Leszcz. <Od *Oczywo (widnokrąg), od Oko>

[Oczywisny] p. **Oczywisty.** <p. Oczywisty>

× **Oczywisto** p. **Oczywiście:** Ale kometę widzi O. Pol.

Oczywistość, i, blm. **I.** rz. od **Oczywisty:** Prawdy największą ozdobą jest O. Stasz. Okoliczność ta ukazuje każdemu do oczywistości naprawę stanu Rpltej. L. (= *jak na dłoni, dotykalnie*). **2. a. Ewidencja** fil. *jasność, pewność, niewątpliwość poznania a. wiedzy równa tej, którą ś. osiąga przy widzeniu, oglądaniu czegoś na własne oczy; wewnętrzna konieczność uznawania pewnej wiedzy za prawdziwą, nie dopuszczającą żadnych wątpliwości:* O. bezpośrednia, rzeczowa a. faktyczna = *jasność, pewność postrzeżeń zmysłowych a. intuicyjnych.* O. pośrednia, dowodowa a. rozumowa = *konieczność logiczna wniosków, konsekwencji wysnuwanych z pewnych założeń.*

Oczywisty, !Oczewisty, [Oczywisny], † **Oczwisty,** † **Oczwistny I.** *bijący w oczy, jasny, widoczny, dotykalny, namacalny, którego prawdziwości dowodzić nie trzeba, niewątpliwy:* Przystajem na takowe prawdy oczywiste. Kras. Dowód, błąd, fałsz O. Rączą ucieczką uszła śmierci oczywistej. Otw. Oczywista zguba nad karkiem wisiała. Pilch. Oczywista (dom.: rzecz), że musiała tu zajść pomyłka (= *oczywiście*). **2.** × O. *naoczny:* Stawia oczywiste świadki. Pot. **3.** † Dekret O. = *wydany w obecności obwinionego, pozwanego.* Vol. (nie zaoczny. L.). **4.** anat.: † Stawoskład O. p. **Staw.** <Z *Oczywo, (widnokrąg), od Oko>

Oczywiście, × **Oczywisto** przys. od **Oczywisty; [Oczywiliście, Oczywidnie]:** a) Okazać co O. (= *jak na dłoni*). b) *ma ś. rozumieć, rozumie ś., naturalnie, spodziewać ś.:* O., że na podobną propozycję nie przystałem. Więc nic z tego nie będzie? — O.! c) O. to widział (= *naocznie*). O. zstępująca postać. Mick. (= *widzialnie*). d) † Pozew O. dany. Troc = *pozew wręczony wobec świadków do własnych rąk zaskarżonego.*

[Oczywiśnie] przys. od **Oczywisny.**

[Oć!] p. **Od siebie.** <Z Od + Sie>

† **Oćca** p. **Ojciec.**

† **Oćcic, a,** lm. **owie** p. **Ojczyc.** Tuch. <Od Ociec>

† **Oćcowski** p. **Ojcowski.**

† **Oćcowstwo, a,** blm. p. **Ojcostwo.** Głosy w. XV.

† **Oćców** p. **Ojcowski:** Jina jest persona Oćcowa, jina Synowa, jina Ducha św. Ps. flor. Wrócę ś. do domu oćcowa przezpiecznie. B. Sz.

† **Oćczyzna, y,** blm. **I.** p. **Ojcowizna:** Każdy taki duchowny oćczyznę poddaną trzymając, podług szacunka imienia na każdą wyprawę s namy jechać mają. Dz. **2.** p. **Ojczyzna.** Ps. flor. <Od Ociec>

† **Oćczyzny** p. **Ojczysty:** W jimieniu oćczyznem = *w majątku ojczystym.* <Od Ociec>

[Ońkać, a, ał] kogo = *nakarmić do przesytu, opchać, obładować:* Czasem, z pozwoleniem, durniowi pakuje w gardło i tak go ońka, ońka, że ś. ledwie potym ruszy. Krasz. **[O. ś.]** p. **Ońpać ś.** <O + Ćkać>

[Ońkanie, a, blm.] czynność cz. **Ońkać.**

[Ońkanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Ońkać ś.**

Ońma, y, lm. **y,** † **Ońmia** *ciemność, cień, mrok osłaniający co:* Słońca nie widać, ońmy ś. w krąg zbierzą. Chr. Gdy noc grube ońmy swe wyzionie... Chr. Jak noc przerzedzi ońmy, i słońce jasną stawi głowę, wraca pod mury. Chr. W ońmie pod cudzy dom ś. podkopywa. Chr. Leciał tak po przestworzu ońmy i przerażenia, u boku śmierci. Żer. Już ś. z pogodnych niebios O. zdarła smutna. Mick. Przen.: W ońmie trwała Europa czas niemały. L. (= *w ciemnocie*). <O + Ćma>

Ońmić, i, ił, nied. **Ońmiewać I.** *otoczyć ciemnością, omroczyć, ocienić:* Biała, blada, z czarnym kruczym włosem, czarnemi oczyma ońmionemi długą rzęsą. Krasz. Przen.: Męstwo mu wezbrało w sercu ońmionym. Ml. **2.** *zaćmić, oślepić, olśnić:* Czasem myśl zachwieje ś. i uważa za złudzenie to, co ją ońmiewa zbyt wielką jasnością. Korz. **3.** [O.] *otumanić, obałamucić, oszukać.* <O + Ćmić>

Ońmienie, a, blm., czynność cz. **Ońmić.**

Ońmiewać, a, ał p. **Ońmić.**

Ośmiewanie, a, blm., czynność cz. **Ośmiewać.**

[Ośpać się, a ś., ał ś., Ośkać ś., Obciapać ś.], × **Oczkać ś.** *objeść ś., naćpać ś., obeżreć ś.; obetkać ś., obładować ś., opakować ś., jedząc.* <O + Ćpać>

[Ośpanie się, a s., blm.] czynność cz. **Ośpać ś.**

[Oświara, y, lm. **y, Oświera],** †**Oświernica** *coś dużego, potwornego, człowiek gruby a brzydki, brzydal, grubas, potwór; kobieta nizka, otyła a złośliwa, czarownica.* <O + ĆWIOR/TWÓR/ĆWIER; por. Potwór, Poczwara>

Oświczenie, a, blm., czynność cz. **Oświczyć.**

Oświczyć, y, ył *obić, ochłostać, osmagać, obatożyć:* Wiele chłopców na kwartał bakałarz oświczy! Nar. Pani, oświczona haniebnie ratuje ś. ucieczką. Rol. <O + Ćwiczyć>

[Oświera, y, lm. **y]** p. **Oświara.** <p. Oświara>

†**Oświernica, y,** lm. **e** p. **Oświara.** Ps. flor. <Od Oświara; por. Potworność>

I. Od a. (jeśli, łącząc ś. z następującemi spółgłoskami, utrudnia wymawianie) **Ode** A. a. †**Hod** przyi. samodzielny **I.** wyraża stosunek osoby lub rzeczy oddalającej ś., cofającej ś., odwracającej ś., stroniącej — względem punktu stałego: Od ust sobie odejmuje, byle jego nakarmić. Od początku do końca, od A do Z. Chodził od domu do domu, prosząc, aby ś. składano. Bud. Od kołka do kołka, od pierwszego do ostatniego. Kn. W publice śmiech wielki od kołka do kołka. Kam. Od Boga aż do wroga jest tu miejsce dla każdego. Pol. Tak do nocy od poranku musiały prząść bez przestanku. Tremb. [Od godziny do godziny] = *co godzina.* Zmierzył go oczyma od stóp do głów. Uzbrojony od stóp do głów. Mury od morza do morza prowadzono. Stryjk. Od kolebki do grobu. Zwleka od dnia do dnia *(=z dnia na dzień).* Od słowa do słowa, aż za łby poszli. L. × Od słowa do słowa przełożyć = *co do słowa, dosłownie.* L. Błędny ognik od grobowca do grobowca przelatuje. Mick. Psy od pyska, a ludzie siwieją od głowy. Pot. Te materje tak dalekie są od zagniłości, jako niebo od ziemi. Syk. Od ciebie idę. Troc. Wstać od stołu, od wieczerzy. Troc. Ode mnie listy. Troc. Opowiedzieć co od początku. Zajść od drugiego końca. Wracam od pożaru. Od miasta nieprzyjaciela odpędził. Troc. Dwie mile od miasta. Zdala od miasta. Od tej nocy tak pełnej boleści naznaczono mi nowych dni czterdzieści. Słow. Od tego czasu, od wieku, od niepamiętnych czasów, od stworzenia świata. Nie widziałem go od tej pory. [Od maleńka, od maleńkiego, od maleńkości] = *od lat dziecinnych.* [Od kied kiedy, Od posiela, Od dawien, Od dawności] = *od dawna.* [Od jak żywa] = *od początku świata, od wieków.* [Od nowa] = *na nowo.* [Od cała] = a) *od początku, całkiem na nowo.* b) *od końca.* [Ode dna] p. **Dno.** Od młodości *(=z młodości).* Ślepy od urodzenia *(=z urodzenia).* Mąż zginął od roku. Mick. *(=przed rokiem).* Urzędy te tylko do roku, od roku drudzy następowali. Gost. Herod rozkazał pomordować wszystkie dziatki, ode dwu lat zrodzone. Gil. Stoję tu od godziny (= *już godzinę).* Od godziny do godzidy = *przez pół doby.* Lub rano słońce wstanie, lub wieczór siędzie, i rok od roku, ona twoją zawsze będzie. Szymon. *(= z roku na rok).* Rosjanie wierzą, że Duch św. tylko od Ojca pochodzi. L. *(=z Ojca).* [Gadał, ze ón od wileury jest] *(= że pochodzi od wilczycy).* Odwróćmy oczy od tego widoku. Odwróć od nas głód, mór wszelki. Pśń. Teraz cię turban nie zbawi od kary. Mick. Od powietrza, głodu, ognia i wojny zachowaj nas Panie! Pśń. Opędzać ś. od much. Bronić ś. od komarów, od napaści *(=przed).* Od oczu złoczyńców uchraniali ś. Żarn. *(=przed wzrokiem).* Wymówić ś. od czego. Każdy ś. od wesela wykręcił zręcznie. Mick. Odwieść kogo od czego. Brać, dostać co od kogo. Uczyć się czego od kogo. Blask bije od kogo. Odbić ś. od stada. Oddzielić co od czego. Odróżnić jedno od drugiego. Różnić ś. od czego. Odrodzić ś. od kogo. **2.** od kogo = *w imieniu czyim, imieniem kogo, z czyjego ramienia, w zastępstwie kogo, z polecenia czyjego:* Przedtym mowa moja ku W. K. M. była jako od sługi wiernego; teraz już nie sam od siebie, ale od wszystkiej rady W. K. M. poselstwo donoszę. Górn. Radzie gdańskiej od króla przełożył kanclerz, a od niego tłomaczył dworzanin jeden po niemiecku, w czym król miasto winuje. Górn. Gdy biskup w wielu rzeczach królowi wymawiał, pytał go król, jeśli to od wszystkich mówił, czyli sam z siebie? Biel. M. Często krasomówca nie od siebie, lecz od innych mówi; musi tedy poznawać tych, od których mówi. L. Nie ufa swej sprawiedliwości, kto złotu od siebie mówić rzecz każe. Kochan. Nie od człowieka na sądzie siedzicie, ale od Boga. Skar. *(=z ramienia Boga).* Za sędziów żydowskich Pan Bóg miał królewską moc nad Izraelitami i od siebie im tylko dawał namiestników tych sędziów. Skar. Kalimach jeździł od króla do Wenetów. Błaż. Księżnę przywitał Łaski areybiskup od króla i od senatu. Stryjk. Witołd przełożył na księstwo kijowskie od siebie namiestnikiem książę hołsańskie. Stryjk. Kapłani polscy po polsku słowo boże Litwie rozpowiadali, a Jagiełło zaś od nich tłomaczył. Stryjk. W polu, gdy kłosy głowy swe schylają, zda ś., że mi ś. od ciebie kłaniają. L. Pokłoń ś. mu ode mnie. Pozdrowił nas od niego. **3.** *z; od strony czego; z czyjej strony:* Od wschodu, od północy. Od wiatru stanąć = *wzwiatr.* L. *(=przeciw wiatrowi, pod wiatr).* Od frontu. Jedne stajnie są od muru szaraju, a drugie od wody. Star. Dam w domu i drzwiczki prosto od uliczki, żeby i ubogi miał wejście od drogi. Len. Od spodu, od dołu, od góry. W pokoju ciemno, i tylko od stołu kaganiec światłem konającym płonął. Mick. Gór.: Od dnia = *z powierzchni, zewnątrz kopalni, z pod nieba.* Od boków wyskoczą skrzelki. Mick. Przen.: Wyglądał coś od waszecia *(=na).* Wskazał do niej, czy kusząc ją, czyli też od prawdy, aby już dalej do jego ś. posłuszeństwa nie odzywała. Skar. *(= po prawdzie).* Nie wiedział, by to od prawdy było, co ś. działo przez anioła. Leop. Wymyślać komu od ostatnich słów. Kaczk. Jeden drugiemu od matki nałaje. Górn. *(=że jest nieprawego łoża).* Nawymyślać komu od łotrów. Przyjaciel od serca. Miłość od serca. **4.** [Od czego] = *pod co, około czego:* Przyjdziesz do mnie od wieczora. **5.** Od kogo = *u kogo zostający; jaki:* Chłopiec, uczeń od szewca, ślusarza, zegarmistrza, krawca *(=uczeń szewcki, ślusarski, zegarmistrzowski, krawiecki; chłopiec szewcki).* Pisarz od wójta, od rejenta. To jakiś urwisz od psiarni Krzyżaków. Mick. [Dziewucha od ojców *(=mająca rodziców)* nigdyby tam nie posła]. **6.** [Od czego] = *z czego, skąd:* Mój stryk przyśli od wojska. Wstążecka na nij od złota. **7.** Zrobić co od ręki = a) *ręcznie, ręką:* Zatoczył koło bez cyrkla, od ręki. b) *nie odkładając, zaraz, na poczekaniu.* c) × Robić co od ręki = *niedbale, byle zbyć.* **8.** a) *do:* Kieliszek od wina. Łyżeczka od kawy. Klucz od zatrzasku. Wstążka od kapelusza. Stróż od pilnowania. Szczotka od szorowania. Koń od polowania. Kładą skrzynki, skrzyneczki,

woreczki i paczki, te od wódek pachnących, tamte od tabaczki. Kras. Dobry rycerz jest od zwady, popa też nieźle zachować od rady. Kochan. Aby u pana służył dobry jaki prokurator, któryby od rady panu był tudzież od spraw wszelakich. Glicz. Panowie chłopców trzymają od misternego zwodzenia białych głów. Glicz. Niechajżeby dom był od gospodarstwa, a szkoła od rozumu i mądrości. Glicz. Zakon Trójcy św. od wykupienia niewolników. Skar. Od czegoż poeci? Kras. Od czego język, ręce, kleszcze? Kn. †Od żelaza, od drzewa rzemieślnik. Troc. Tubalkain był rzemieślnikiem we wszelkiej robocie od miedzi i żelaza. Leop. Człowiek od pałasza. Mick. *(= noszący pałasz).* Posłał tam chłopię od katechizmu. Troc *(= uczące ś. katechizmu).* †Od lata budynek. Troc *(= na lato, letni).* Od listów, od pisania człowiek. Troc. Głowa od pozłoty. b) [Być od czego] = *pilnować czego, należeć do czego:* Chto tu je od tygo owocu? c) Od czego = *na wypadek czego, dla czego, na co; przeciw czemu:* Trzymać kogo, co od parady. Suknia od święta, od wielkiego dzwonu. Dobrze wziąć w podróż zapasowe koło od przypadku. Lekarstwo od febry, od upicia, od pragnienia. Troc. Panienka, chcąc czystość swoję ochronić, udała, iż ma olejek od zranienia. Boh. Ziele to od zagnicia wilgotności i od zjadowicenia ich jest skuteczne lekarstwo. Syr. Mieliśmy dostatkiem bydła i grosza od biedy *(= na czarną godzinę).* Potrafię i ja od biedy żonę wyżywić. L. *(= jako tako).* Ujdzie i ten kapelusz od biedy *(= w braku lepszego).* Od niewoli to sługa, koń. Prz. Robotnik od siedmiu boleści *(= pożal ś., Boże).* Florjana św. mają za patrona od ognia. Haur. Św. Jan de Matta jest patronem od febry, od powietrza i na morzu. Skar. **9.** × Od czego = *na co, o czym:* Beczka od trzydziestu garncy. Sł. wil. *(= trzydziestogarncowa).* Dom od pięciu pięter. Sł. wil. *(= pięciopiętrowy).* **10.** *za:* Od pisania, od noszenia zapłata. Troc. Od mieszkania płacić. Troc. Płacić robotnikowi od sztuki. Podatek od psów. Przysyłać rocznie w darze jeden grosz od głowy. Słow. Od jednego razu, zamachu ściął dwie głowy. [Od raz] = *odrazu.* **11.** *przeciw:* Gdy widzieli Krzyżacy swe nieszczęścia zewsząd, nie byli od zgody. Biel. M. *(= przeciwni zgodzie).* Synowie chcą, żeby Sieciech więcej nie rządził; nie był od tego ojciec i kazał im przyjechać do siebie. Biel. M. Mieczysław prosił, by mu jego dział przywrócono; Kazimierz, jako był pan dobry i miłosierny, nie był od tego. Biel. M. Gadać od rzeczy = *nie do rzeczy, niedorzecznie; gadać to, co nie należy do rzeczy:* Pleść, gadać od rzeczy. I to nie z drogi i nie od rzeczy będzie powiedzieć tu o powinnościach przychodniów. Bud. B. **12.** *przez:* Za to od pana bity, a ja chwalony. Troc. Był człowiek posłany od Boga, któremu imię było Jan. Po wielekroć od poetów wschodnich opisywany. Mick. Nieznany a. wzgardzony od gminu. Mick. Młody autor prześladowany od krytyków. Mick. Przybył jak zesłana od niebios kara za grzechy. Mick. Miotany od sprzecznego poruszeń natłoku. Mick. Bruk od stalnej Fryzów nie krzesany stopy. Mi k. Komnata jego od sług odbieżana. Mick. Wódz, jak gdyby rażony od gromu. Mick. *(= gromem).* Od lubej w miłym dany upominku skłaniał ś. bukiet z róży i barwinku. Słow. **13.** *z powodu, dla; wskutek, skutkiem, z, przez:* Pręga od uderzenia. Miasta od ognia spłoną. Bardz. Od strzał niebo było zakryte. P. Koch. Kometa tak wielka, że noc od niej jasna była. Lat. Żona moja od niespań i troski była jak bursztyn a. żółte woski. Słow. To nie od szczęścia jest, ale z ręku królewskich, iż ma Polska tyle ksiąg swoim językiem. Górn. Kartownicy i biała płeć najlepiej ś. od niego miała. L. Błyszczał od złota. Od przybytku głowa nie boli. Prz. Od starości dojrzeć nie może. Troc. †Zaleca Pan Jana św. od skromności żywota jego wielkiej. Żarn. Ewangielista Annę zaleca od familji i domu jej, od darów bożych, od stateczności stanu jej. Żarn. Oszalał od frasunku, od miłości. Troc. Płakał od żalu, od radości. Troc. Pies na łańcuchu, jak mu dasz kęs chleba, aliści ś. on płaszczy, a marda ogonem od radości. Rej. Od febry, od kamienia umarł. Troc *(= na febrę, na kamień).* Umarł od żałości. Biel. M. Serce mi ś. od żalu kraje. L. Matka nie pamięta ucisku od radości, że ś. narodził człowiek na świat. Leop. Dziewka Sarze, której djabeł niemało mężów pogładził, na oczy wyrzucała nieszczęście, które od mężów miała. Glicz. Kunsztowna od (dla) kunsztu, od pracy robota. Troc. Miasto sławne od wyśmienitych rzemieślników. Troc. Kościół wyśmienity od marmuru. Troc. Dobrze ś. nie przepadła od kłopotu i frasunku. Glicz. Św. Arsenjusz, męczennik nie od miecza, ale od pracy w pokucie przez lat 55. Skar. Dać czemu nazwę, od czego. **14.** × Od czego = *w czym, w co, co do czego, pod względem czego:* Ochędóstwu białych głów od szat, od pereł, od kamieni pewny kres założył. Górn. Wystroiła ś. od atłasów. Kaczk. Przyjdzie strojna od pereł i złota jedna niecnota, poddanka, lichota. Chr. Dała jej skarbów od złota i srebra dosyć. Stryjk. **15.** †Od czego = *ku czemu, z czym, na co:* Erdziwił na księstwie nowogrodzkim od szczęścia poddanych panował. Stryjk. **16.** Od kogo, od czego = *nad kogo, nad co; niż, niżeli, niżli, aniżeli kto, co:* a) Pszczółki! szczęśliwsze jesteście od ludzi. Kras. Wiem ja to lepiej od ciebie. Bogatszy od kupca. Troc. Gdy te same wzniosłe, piękne rysy oświeci nieszczęść lampa, — od tej twarzy weselsze będą grobowe cyprysy. Słow. [Moja Kasiu, masz ci ty tam inszego ode mnie]. b) Z opuszczeniem *Od:* Powierzchnia szata na nim bielsza (od) śniegu była. Groch. Rym złota droższy. Groch. Gniew jego nietrwalszy piany. Kochan. Bóg Gabrjela, jaśniejszego słońca przyzwał. P. Koch. Rzecz ta słońca jaśniejsza. Wuj. Białe głowy w niczym nie są mężczyzn podlejsze. Górn. Dobrodziejstwo jedno drugiego większe nie jest. Górn. Powietrze, czym jest lżejsze nad ciężkość wód i ziemi, tym ognia ważniejsze. Otw. c) × Od czego a. [jak co, jak ile] = *niżej, taniej od czego:* Nie przedam od stu złotych. Od trzech tysięcy esper go nie dał. Paszk. Doktór ten żadnego recipe od czerwonego złotego nie napisze. L. B. przyi. nierozdzielny, wyraża: **1.** *usunięcie a. usunięcie ś., oddalenie, oddzielenie:* Odjąć, odlać, oderznąć, odebrać, odstraszyć, odpędzić, odstawić, odjechać, odumrzeć, odstać, odsunąć, oderwać. **2.** *oderwanie ś. od czynności, rozstanie ś. z nią, dostateczne nasycenie ś. nią:* Nie mogę ś. was odcałować, odchwalić *(= nachwalić).* Nie mogę ś. odjeść. **3.** *przerwanie zawady w czynności:* Odetchnąć, odkaszlnąć, odezwać ś., odecknąć ś. **4.** *zniesienie skutków czynności:* Odemknąć, odwołać, odsłonić, odtłuścić, odpieczętować, odpakować, odbarwić, odetkać, odstroić, odbić, odszkodować, odczarować, odkręcić, odśrubować, odczepić. **5.** *zwrócenie a. zwrócenie ś. czynności w odwrotnym kierunku:* Odnieść, oddać, odesłać, odprowadzić, odprzedać, odbić. Odpływ morza.

Odgłos. Odlot. **6.** *odpowiedzenie tą samą czynnością:* Odmruknąć, odszczeknąć, odpowiedzieć, odpisać, odczęstować, †oddarować, odkłonić ś. komu, odpłacić, odwetować. **7.** *wykończenie:* Odrobić, odmalować, odtańczyć, odegrać, odmówić (modlitwę), odpocząć. **8.** *wypełnienie miary czynności potrzebnej do zrównoważenia czego:* Odrobić co komu. Odpłakać, odboleć, odchorować, odcierpieć, odczuć. **9.** *przywrócenie do pierwotnego stanu:* Odbudować, odnowić, odczyścić, odmłodzić. **10.** *odtworzenie, skopjowanie, przе-:* Odpisać, odrysować, odbić, odfotografować. <Od, z Ot; upodobnienie do Nad, Pod, Przed, Zad>

2. Od, u, blm. *mniemana siła w przyrodzie, mająca być czymś pośrednim między magnetyzmem, elektrycznością i cieplikiem.* <?>

I. Oda, y, lm. **y** *wzniosły utwór liryczny, pisany na cześć czyją:* O. do młodości Mickiewicza. <Gr. ōdḗ = pieśń>

2. Oda, y, lm. **y I.** *izba abo szkoła w seraju cesarza tureckiego, gdzie młódź dworska ćwiczona bywa.* Kras. **2.** *koszary, sypialnia.* **3.** *oddział wojska, zastęp, orszak, pułk:* Idzie dziesięciu baszów, przy których jest 19 od czyli pułków, a we wszystkich odach około 19,000 wojska. Dwuch baszów do Jass przybyło z ośmią odami po 150, 200 i po 300 ludzi mającemi. Grab. <Tur. oda = izba, mieszkanie, dom>

[Odać się, a ś., ał ś.] p. **Udać.** <Zam. Udać ś.>

[Oda ino oda!, Ody ino ody!] *wykrzyknik, używany w pieśniach.* <Okrzyk.>

Odaj, u, lm. **e** prow. *futor:* Opryszki, w besarabskich odajach ukryci, uskuteczniali napady. Rol. Tenże gmin w stepie urzyjskim obsiadał odaje. Rol. Na odajach stepowych (tytuł powieści Antoniego Miecznika). <Tur. odan, odah = szałas, izba>

× **Odal** p. **Opodal:** Wyspy O. od ludzi rozsiane. Przyb. Szatan z rokoszanami zniknął z drugiej strony, O. z obozem w trwodze w cienie przyniesiony. Przyb. Szeroko i O. przepaść głos ten słyszała. Przyb. <O + Dal>

Odalik, u, lm. **i** *mieszkanie kobiet muzułmańskich:* Kobiety przybyłe basza wdzięcznie podejmował, do odaliku je zaprosił. Rol. Kupiecki O. Rol. <Tur. odalyk; por. Odaliska>

Odalisa, y, lm. **y** p. **Odaliska:** Miejsce wiecznego spoczynku, przeznaczonego dla odalisy, przekonanej, czy nawet posądzonej tylko o przeniewierstwo. Rol. <Tur. odalyk = kobieta pokojowa, pokojówka, nałożnica>

Odaliska, i, lm. **i, Odalisa,** × **Odałyka** *niewolnica w haremie sułtańskim:* Nocy wschodnia! ty, nakształt wschodniej odaliski, pieszczotami usypiasz. Mick. Dziesięć odalisek z własnego przysłał orszaku. Mick. Hasan młodzieniec na te wodotryski poglądał, siedząc obok odaliski. Mick. <p. Odalisa>

× **Odalny** *opodal znajdujący ś., niezbyt daleki:* Odalne wioski. Sł. wil. <O + *Dalny, DAL>

× **Odałyka, i,** lm. **i** p. **Odaliska:** Odałyki dobierał najdorodniejsze. Jeż. Odałykę przy sobie posadził, i ta mu w głowie iska. Jeż. <p. Odalisa>

Odanarchizować, uje, ował *pozbawić charakteru anarchicznego:* Zadaniem tym było dalej prowadzić spuściznę umierającej Rzpltej i O. społeczeństwo. Szuj. <Od + *Anarchizować, od Anarchja>

Odanarchizowanie, a, blm., czynność cz. **Odanarchizować.**

[Odanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odać ś.,** *udanie ś.*

Odarcie, a, blm., czynność cz. **Odrzeć,** *obdarcie.* <O + Darcie>

Odarcie się, a ś., blm., czynność cz. **Odrzeć ś.,** *obdarcie ś.*

× **Odarki, ów,** blp. p. **Odartki.** Przen.: Gdzieżeście odetchnęli w odarkach i kalectwach waszych? Wor. *(= w nędzy).* <p. Odartki>

Odarniać, a, ał p. **Odarnować.**

Odarnianie, a, blm., czynność cz. **Odarniać.**

Odarnić, i, ił p. **Odarnować.** <O + *Darnić, od Darń>

Odarnienie, a, blm., czynność cz. **Odarnić,** *odarnowanie.*

Odarniować, uje, ował p. **Odarnować:** Ja mogiłę O. każę. Krasz. Baszta ta ma półmiesiące odarniowane i okolcowane. L. <O + Darniować>

Odarniowanie, a, blm., czynność cz. **Odarniować,** *odarnowanie.*

Odarniowywać, a, ał p. **Odarnować.**

Odarniowywanie, a, blm., czynność cz. **Odarniowywać.**

Odarnować, uje, ował, Obdarnować, Odarniować, Obdarniować, Odarnić, Obdarnić, nied. **Odarnowywać, Obdarnowywać, Odarniowywać, Obdarniowywać, Odarniać, Obdarniać** *obłożyć darniną:* O. grób. <O + Darnować>

Odarnowanie, a, blm., czynność cz. **Odarnować.**

Odarnowywać, uje, ywał p. **Odarnować.**

Odarnowywanie, a, blm., czynność cz. **Odarnowywać.**

× **Odarować, uje, ował = Obdarzyć.** <O + Darować>

× **Odarowanie, a,** blm., czynność cz. **Odarować,** *obdarowanie.*

× **Odarowywać, a, ał = Obdarowywać.**

× **Odarowywanie, a,** blm., czynność cz. **Odarowywać,** *obdarowywanie.*

Odartki, ów, blp., × **Odarki** *łachmany; to, z czego kogoś obdarto, łupy:* Pobrali O. z nich sobie na korzyść. Leop. <O + *Dartki, DZIOR/DOR/DR/DAR>

Odarto p. **Obdarto.**

×**[Odartuch, a,** lm. **y = Obdartus.** <O + *Dartuch, DZIOR>

× **Odartus, a,** lm. **y** p. **Obdartus:** Ludzie pod imieniem gołotów, pachołków, obłomków, hultajów, wałasów, odartusów i sierot nie należeli nigdy do włościan rolników. Sur. <O + *Dartus, DZIOR>

Odarty = Obdarty: Starzec znędzniały, O. Syrok.

Odazotniacz, a, lm. **e** tech. *pewien rodzaj przyrządu, używanego przy fabrykacji siarki.* <Od + *Azotniacz, od Azot>

Odąć, odmie, odął, nied. **Odymać** *nadąć, wydąć, wzdąć, rozdąć:* Niezwarzone piwo ludziom żywot odmie. Haur. Tak prawi, odąwszy gębę, rozgniewany. Koryt. Cóż z tego? to już przez to gębę O. trzeba? Opal. Nigdy cię zacność rodu i honory, nigdy bogate dóbr obszernych zbiory nikczemną dumy nie odęły parą. Nar. **O. ś. i.** *nadąć ś., wydąć ś., wzdąć ś.:* Od tego chwastu bydło ś. odyma. L. Zaraźliwym ś. jadem wszystko w smoku odymało. Otw. Umarł pyszny, jednakże co o sobie trzyma, i po śmierci znać, gdy ś. i w grobie odyma. Pot. Odęła ś. zaraz, jak karmelicka bania. Kon. **2.** a. **[Odądać ś.]** przen. *nadąsać ś., napuszyć ś., zadąsać ś., rozgniewać ś., wpaść w zły humor.* <O + Dąć>

[Odądać się, a ś., ał ś.] p. **Odąć.** <Zap. od Dądać, żart. zam. Dąsać>

[Odądanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odądać ś.,** *nadąsanie ś.*

Odbabić, i, ił *pozbawić zniewieściałości:* Odbabi mi mojego Janka, i będzie z niego dzielny wojownik. Byk. <Od + Babić>

Odbabienie, a, blm., czynność cz. **Odbabić.**

× **Odbać się, odboi ś., odbał ś.** *pozbyć ś. bojaźni, przestać ś. bać, nabrać śmiałości, ośmielić ś.:* Czytać, czy milczeć, nie wiedział, co z tym czynić; odbawszy ś. nakoniec, łabęcim ale drżącym głosem zabrzmiał dekret. Birk. <Od + Bać ś.>

Odbadać, a, ał p. **Odbość.** <Od + *Badać, od Bość>

× **Odbadać, a, ał** *badając, odszukać; wybadać; dojść, dociec czego.* <Od + Badać>

Odbadanie, a, blm., czynność cz. **Odbadać.**

× **Odbadanie, a,** blm., czynność cz. × **Odbadać.**

Odbałamucenie, a, blm., czynność cz. **Odbałamucić.**

Odbałamucić, i, ił *oduczyć bałamuctwa:* Bądźże książę pan spokojny o pannę, ja go odbałamucę. Krasz. <Od + Bałamucić>

× **Odbanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odbać ś.**

† **Odbarać, a, ał** *odrzucać, być nieposłusznym.* <Od + Barać>

† **Odbaranie, a,** blm., czynność cz. **Odbarać.**

Odbarwiać, a, ał p. **Odbarwić.**

Odbarwianie, a, blm., czynność cz. **Odbarwiać.**

Odbarwić, i, ił, nied. **Odbarwiać** *pozbawić barwy, zabarwienia:* Bejca odbarwiająca. O. tkaninę. <Od + Barwić>

Odbarwienie, a, blm., **Dekoloryzacja** czynność cz. **Odbarwić:** Okazy mikroskopowe zabarwione dla wyraźniejszego ich rozpoznania poddawane bywają odbarwieniu częściowemu.

Odbarwnik, a, blm. techn. *miał pozostający jako produkt uboczny przy wyrobie żółtej soli.* <Od + Barwnik>

[Odbawiać, a, ał] i † **Odbawiać** p. **Odbawić.**

[Odbawianie, a, blm.] i † **Odbawianie** czynność cz. **Odbawiać.**

[Odbawić, i, ił], † **Odbawić,** nied. **[Odbawiać],** † **Odbawiać** *zbawić, wybawić, uwolnić od czego:* Odbawiłem od brzemienia plecy jego. Bud. <Od + Bawić>

[Odbawienie, a, blm.] i † **Odbawienie** czynność cz. **Odbawić.**

Odbąkiwać, uje, iwał p. **Odbąknąć.**

Odbąkiwanie, a, blm., czynność cz. **Odbąkiwać.**

Odbąknąć, nie, nął, nied. **Odbąkiwać** *bąknąć w odpowiedzi:* Co komu do gustu, odbąknął stary. Krasz. Z początku prezes zimno ś. odkłonił i kilka słów odbąknął. Korz. <Od + Bąknąć>

Odbąknięcie, a, blm., czynność cz. **Odbąknąć.**

Odbeczeć, y, ał, I. co = *odpłakać, opłakać.* **2.** przen. czego, a. za co = *odpokutować, odpłacić, bąknąć za co:* Odbeczy i on za swoje. Ork. Odbeczał tego uczynku. Troc. <Od + Beczeć>

Odbeczenie, a, blm., czynność cz. **Odbeczeć.**

[Odbekiwać się, a ś., ał ś.] I. p. **Odbić. 2.** *odgryzać ś.* <Od + BEK>

[Odbekiwanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odbekiwać ś.**

[Odbeknąć się, nie ś., nął ś.] p. **Odbić.** <Od + Beknąć>

[Odbeknięcie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odbeknąć ś.**

[Odbełkiwać się, a ś., ał ś.] p. **Odbić.** <Zam. Odbekiwać ś.>

[Odbełkiwanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odbełkiwać ś.,** *odbijanie ś.*

Odbębnić, i, ił I. *odegrać na bębnie.* **2.** ir. *odegrać coś na fortepjanie.* <Od + Bębnić>

Odbębnienie, a, blm., czynność cz. **Odbębnić.**

Odbicie, a I. blm., czynność cz. **Odbić:** O. zamku, beczki. Troc. Po odbiciu nieprzyjaciół powróciliśmy. Troc. O. sztychu, razu, szablą. Troc. Lepiej wydaje rzeczy O. wzajemne. L. **2.** lm. **a, Odbicie ś.** = a) *to, co odbito, odciśnięto, odbitka, reprodukcja ryciny, druku, pieczęci:* Czyste O. tych modelów. L. b) chir.: Złamanie, pęknięcie kości przez O. (jeśli kość pęka nie w miejscu obrażonym, lecz zdala od niego). c) fiz. *obraz, powstały na gładkiej, lśniącej powierzchni wskutek łamania ś. światła:* Widzę O. swej twarzy w zwierciedle. Na ruchomej lśniącej powierzchni jeziora słońce ś. ukazuje w tysiącznych odbiciach. O. ciała sprężystego o zawadę. O. światła, fal, głosu. O. głosu wydaje zjawisko echa *(= odgłosu, oddźwięku, rezonansu).* Kąt odbicia = *kąt zawarty między prostopadłą padania a promieniem odbitym.* Kąt odbicia promienia równa ś. kątowi padania. O. nieregularne światła od powierzchni chropawych, a w szczególności od powietrza, nazywa ś. rozpraszaniem światła. Całkowite O. wewnętrzne (p. Całkowity). Przen.: Tam miało swe O. każde słowo choćby po cichu powiedziane w Warszawie. Mochn. *(= echo).* Utwór ten jest wiernym odbiciem stanu duszy poety. d) myśl. *parchy u psa.* <Od + Bicie>

Odbicie się, a ś. I. blm., czynność cz. **Odbić ś. 2.** lm. **a ś.** p. **Odbicie.**

Odbić, je, ił, nied. **Odbijać I.** † O. *oddać uderzenie, oddać bijącemu za swoje:* Odbiłem mu, bo mię uderzył. Troc. **2.** *bijąc, otworzyć, oderwać coś przybitego, wybić, wyłamać:* Odbiwszy beczkę, nabrał srogie brzemię soli. Pot. Odbijam zamek, drzwi, komorę. Kn. O. kłódkę, deskę. Troc. Odbite więzienie. Mick. *(= w którym drzwi odbito).* **3.** *bijąc, oddzielić od całości, odtłuc, odtrącić, utrącić, odrąbać:* O. kawał cegły. O. funt cukru. **4.** *uderzywszy, oddalić, zwrócić nazad, odtrącić; odegnać siłą, odparować, odeprzeć:* Odbijający, porywający z sobą wiatr. L. Odbija mię wiatr. Troc. Odbijam na kogo pociski jego, strzały jego wracam. Kn. O. miecz, sztych, raz. Troc. Piłka odbita tym potężniej skoczy, cyga ś. chyżej biczem wścięta toczy. Mor. O. nieprzyjaciela od miasta. L. O. od siebie najazd. L. Niemasz tak wielkich plag, któreby mię od pana mego odbiły. Biel. M. Odbijały nas wały na głębią. Kn. Moc mocą odbijają. L. Od siebie każdą złą żądzę odbijmy. Papr. Przen.: A waćpanu, panie starosto, jak ś. zda? odparł, pytaniem odbijając pytanie. Krasz. O. światło, głos = *zwrócić w inną stronę pod kątem załamania ś.* Ta skała odbija głos. Blask na blask odbijają tarcze migiem częstym. Przyb. Zwierciadło odbija, wydaje kształty, figury, rzeczy przeciw sobie stawionych. Kn. *(= odzwierciedla).* Twarz jej odbita od wody. Zim. Może to było księżyca błyśnienie, nagle odbite o morza przestrzenie. Mick. Ściany, tym bielsze, że odbite od ciemnej zieleni topoli. Mick. Przen.: Odgłos sławy odbity o wypadki. Mick. Beletrystyka odbija w sobie prądy bieżące, notuje wyniki badań i przedstawia je w formie przystępnej. O. owcę od trzody *(= odstrychnąć, odstraszyć).* **5.** a. † **O. ś.** *odepchnąć ś. od lądu, od brzegu, odpłynąć, odwinąć, odeprzeć, odłożyć, odcumować, puścić ś. na pełną wodę:* Wsiadł na okręt; odbijając od brzegu, napisał do żony. L. Już okręt od brzegu odbijał. Troc.

Odbił nakoniec okręt od brzegów. Niem. **6.** a. **O. ś.** (o broni palnej) *targnąć, szarpnąć, uderzyć w tył przy wystrzale.* Górn. **7.** przen.: Odbijać a. **Odbijać ś.** *odskakiwać od tła, bić w oczy, uwydatniać ś., wydawać ś., oddawać; odróżniać ś., kontrastować:* Rzeczy przeciwne sobie podle ś. położone, najlepiej od siebie odbijają. L. Dziwnieby przy mnie taki młokos odbijał. Jord. Odmiany w kolorach używa, a przez odbijanie jednego od drugiego usiłuje o to, aby twarz jej dobrze odbijała. L. Kolor jej odbija błękitnie. L. *(= wpada w błękitny).* **8.** *uderzywszy a. bijąc, sprawić, że odstanie; stłuc, zbić:* O. ciało od kości. Okrucieństwo ludu niezbożnego, choć Pan do kości miał odbite ciało, nie ugasiło to ś. męką Jego. Odym. Ciosy nowe mniej czuje, kto zwykł nieszczęść wiele poznosić, razu nie czuć na odbitym ciele. Min. *(= skatowanym).* Odbito mu skórę. L. *(= obito).* [Noga odbita] = *odciśnięta.* **9.** *bijąc, odebrać, odzyskać, odgromić, uwolnić:* Szczęściem Waszej K. M. hetman odbił ziemię wołoską. Jan. Przez was odbita Rzplta z chęcią was przywita. Paszk. O. jeńców, więźniów, łupy. Tłum chciał O. aresztowanego. Goń, bo bez wątpienia pojmasz i odbijesz plon. Wuj. Panu Ligenzie poszczęściło ś. O. znaczną część jeńców naszych. Niem. Odbite bogate łupy. Niem. Przen.: O. komu pannę = *odsadziwszy go od niej, zyskać ją dla siebie.* **10.** *bijąc, odwetować, wynagrodzić sobie:* Zadkiem mi zapłaci, odbiję to na nim. Mącz. Odbiję tę sprawieczkę na tobie. Troc. Odbiją to na tobie, coś posły nie szanował. Troc. Kiedy z guzami powrócił do domu, to het! to odbijał na żonie. Kaczk. Przen.: O. sobie przegraną, szkodę, koszta *(= odbić ś., powetować sobie).* To jego ojciec odbijał na zmniejszeniu zarobków a powiększeniu pracy robotników. Prus. **11.** × O. (o zegarze) *wybić, wydzwonić:* Zegar już odbił dwunastą. Bał. **12.** *odcisnąć, wybić, wydrukować:* O. 5,000 egzemplarzy dzieła. O. drzeworyt. Odbijać u cieśli, sznurem natartym węglami linje odbijać. Mag. O. pieczęć. **13.** gór.: Ruda odbija = *pokład rudy zmienia kierunek:* Ruda odbija, znaczy, iż naprzykład w lewej stronie mało rudy ukazuje ś., lecz w prawą idzie. Os. J. **O. ś. 1.** *uderzywszy ś., odskoczyć:* Piłka gumowa odbija ś. od ściany. Kula z kości słoniowej odbija ś. od płyty marmurowej. Przen.: Tu taka cię czeka skała, iż nietylko ten występek od Roscjusza odbije ś., ale i owszem na was padnie całe podejrzenie. Siem. J. **2.** p. wyż. pod 6): Aby ś. pistolet w zad nie odbijał, mocno go trzymać trzeba. Troc. Bardzo ś. ta rura odbija. Troc. **3.** †O. ś. p. wyż. pod 5): Przeprawmy ś. za jezioro. I odbili ś. Wuj. **4.** *odłączyć ś., odejść, odstać, odbłąkać ś., zostać zdaleka:* Odbił ś. potym od swej drużyny i nie powrócił do domu. Mick. Owca odbiła ś. od trzody. Nie mogąc nadążyć iść, odbił ś. od swych towarzyszy. **5.** *zmienić kierunek, uderzywszy o stałą zawadę:* Słoneczne promienie od ziemi odbijają ś. Lat. Światło, gdy pada na wygładzoną powierzchnię ciała nieprzezroczystego, odbija ś. Ostatnie promienie zachodzącego słońca odbijały ś. jasno o bagnety piechoty. Niem. Odbija ś. słońce, promień od zwierciadła. Troc. Fale odbijają ś. = *uderzywszy o granicę nowego środka, rozchodzą ś. w odwrotnym kierunku w dawnym środku.* Głos, odbijając ś., wydaje echo. Odbija ś. głos od gór, od lasów. Troc. Postać odbita w lustrze, w wodzie *(= odzwierciedlona).* **6.** p. wyż. pod 7): Ten tulipan dobrze odbija ś. na tym hafcie. W sukni długiej, jak gdyby w powłoce koralu, od której odbijał ś. włos z jednego końca. Mick. **7.** a. [**Odbeknąć ś., Odhepnąć ś.,** nied. **Odbekiwać ś., Odbełkiwać ś., Odbuchywać ś., Odblekiwać ś., Odhepywać ś., Odchepywać ś.**] *odrzygnąć ś., przypomnieć ś.:* Piłem wódkę, strasznie mi po niej odbiło ś. Zabł. Czosnek mi ś. odbija. **8.** [O. ś.] *odstręczyć ś., odstrychnąć ś., zrazić ś., odwrócić ś.:* Bez złość okómóna wszyćkie ludzie sie od dwora odbili. **9.** *bijąc, obronić ś.; opędzić ś., odciąć ś.* **10.** przen. *odebrać swoje, powetować sobie stratę:* Grając w karty, przegrał, ale potym ś. odbił *(= odegrał ś.).* Pszenica popłacać będzie, i on ś. odbije. Jeż *(= odgryzie ś.).* **11.** *odcisnąć ś., odznaczyć ś.:* Pieczęcie, stemple dobrze ś. odbiły. Mokry druk odbił ś. na ceracie *(= został; przeszedł na ceratę).* Przen.: *zostawić ślad, wyryć ś.; uwidocznić ś., pokazać ś., wystąpić:* Wielka czułość odbiła ś. na jej twarzy. Radz. Odbił ś. na nim ten wpływ. Przen.: *dać ś. uczuć, skrupić ś., odezwać ś., oddziałać, wpłynąć, zaważyć:* Odbije ś. to na jego zdrowiu, kieszeni. **12.** [O. ś.] *coire:* Kura ś. odbiła. **13.** wog. *być odbitym;* nieos. *odbijam, odbijamy:* Odbijają ś. zamki. Odbiło ś. niemało jeńców. Przykładają pobiał, jak ś. noga odbije *(= stłucze).* Odbił ś. koń na grudzie. Troc *(= odbił sobie nogi).* Gdy ś. pies odbija, że rany w piętkach a. pod stopami będą... Troc *(= odbije sobie nogi).* <Od + Bić>

Odbiec, gnie, gł, Odbiegnąć, × **Odbieżeć,** nied. **Odbiegać 1.** *biegiem oddalić ś., ujść, zbiec, uciec:* Pasterz odbiega od owiec i ucieka, gdy je w niebezpieczeństwie opuszcza. Dambr. Już zdala suchych odbiegł wybrzeży, na średnim igra jeziorze. Mick. Przen.: *uhiec, ujść, minąć, przejść:* Co za zysk z rozkoszy, która prędko odbiega, żal i ból zostawując? Koch. W. Przen.: × Nie odbiegam od tego = *nie jestem od tego, nie jestem daleki od tego, przeciwny temu, nie wymawiam ś., nie wykręcam ś., nie uchylam ś.:* Nie odbiegam od uczynienia zadość woli ojca. Rzew. Nie odbiegam od tego, ale jednak nimbym na to przystać miał, powiedz mi... L. Przen.: O. od czego = *odstąpić, nie trzymać ś. czego, zboczyć, oddalić ś. od czego:* W wykładzie swym odbiegał często od rzeczy. Odbiegać od materji, od założenia. **2.** kogo, czego = *odstąpić, opuścić, zostawić samego, porzucić:* Odbiegłeś warsztatu, a pilną mamy robotę. Troc. Roboty (od roboty) odbiegł. Troc. O. kogo w potrzebie, w niebezpieczeństwie. Troc. Na oku ją mają zawsze, i na piędź jej nie odbiegają. Lubom. Odbiegną ich inni Giermani, jak świeżo Uzypetowie odbiegli. Nar. O. sprawy sądowej. Troc *(= zbiec przed sądem).* Pierwsi chrześcijanie odbiegali domów i gospodarstwa, a biegli tam, gdzie zasłyszeli opowiadających słowo boże. Wor. Przen.: Nie chciejcie rycerze w tym zamieszaniu odbiegać ojczyzny. Vol. O. od wiary. Jeż *(= odstąpić od niej, sprzeniewierzyć ś. jej).* Chwalebnych przodków naszych obyczajów odbiegamy. Koch. W. Ja czasem za latopiscami idę, czasem ich odbiegam. Chm. B. *(= odstępuję od nich, nie zgadzam ś. z niemi, różnię ś. od nich).* Odbiega gniewliwych wszelka krasa i ozdoba. Pilch. Którym szczęście płuży, tłum przyjaciół opasuje; których szczęście odbiegło, w pospolnej osobności chodzą. Pilch. Ciało sehnie od frasunku, czerstwość odbiega mię. Kulig. Inne występki z rozumem ś. nie zgadzają: ten nadto zdrowia odbiega. Pilch. *(= wykracza przeciw zdrowiu).* Odbiega mię ochota. <Od + Biec>

Odbieg, u 1. × O., blm. *odbieganie, odbieżenie, ujście, ucieczka, odwrót:* Rzucą ś. w łodzie w skwapliwym odbiegu, któremi ś. pierwej przeprawili

do brzegu. Przyb. O. wód = *spadek, odpływ, ujście.* Troc. O. łat. Cz. = *upłynienie, upływ, przejście.* **2.** *lina z wici przy tratwie.* <Od + Bieg>

× **Odbiegacz, a,** lm. **e,** × **Odbiegiec** *ten, co zwykle odbiega, zbieg, dezerter,* posp. *uciekinier:* O. szyku. Troc *(= żołnierz, który uciekł z wojska).* <Od Odbiegać>

× **Odbiegaczka, i,** lm. **i** forma ż. od **Odbiegacz.** L.

Odbiegać, a, ał p. **Odbiec.** <Od + Biegać>

Odbieganie, a, blm., czynność cz. **Odbiegać.**

× **Odbiegiec, lca,** lm. **icy** p. **Odbiegacz:** Biada wam, synowie odbiegicy. Leop. <Od + *Biegiec, od Biegły>

† **Odbiegły I.** p. **Odbieżały. 2.** p. **Odbieżany:** Odbiegła rzecz. Tuch.

Odbiegnąć, nie, nął p. **Odbiec.** <Od + Biegnąć>

Odbiegnięcie, a, blm., czynność cz. **Odbiegnąć.**

Odbielenie, a, blm., czynność cz. **Odbielić.**

Odbielić, i, ił *odmalować wapnem na biało, wybielić:* O. izbę. <Od + Bielić>

Odbieracz, a, lm. **e** *ten, co odbiera* = **I.** [O.] = a) *przechowujący rzeczy skradzione, paser.* b) *robotnik idący za kosiarzem i układający w garście zboże skoszone.* **2.** a. **Odbieralnik, Przyjemnik** chem. *naczynie przystosowane do dzioba alembika lub retorty i odbierające płyn destylowany,* †recypjent. **3.** druk. *ten, co zdejmuje z maszyny jeden po drugim arkusze w miarę ich zadrukowania.* **4.** a. **Odbierak, Receptor** fiz. *przyrząd w telegrafach, służący do przyjmowania przesyłanych depesz; przyrząd w telefonach, za pomocą którego bezpośrednio słyszymy głos zdala przesyłany.* **5.** a. **Zrażacz, Zraźny, Odpinacz, Wywalacz** gór. *robotnik nad szybem, użyty do wypróżniania czyli wysypywania urobku z kibli, skrzyń, wózków.* **6.** hut. *walcownik stojący za walcami, który szynę z pod walców wychodzącą kleszczami odbiera i pomaga jej prostemu wyjściu.* <Od Odbierać>

Odbieraczka, i, lm. **i** *ta, co odbiera z wozu snopy przy składaniu ich w stodole.*

Odbierać, a, ał i [**O. ś.**] p. **Odebrać.** <Od + Bierać>

Odbierak, a, lm. **i** p. **Odbieracz.**

Odbieralnik, a, lm. **i I.** anat.: †O. mleczu p. **Stek. 2.** fiz. p. **Odbieracz. 3.** gorz. p. **Latarka. 4.** lek. *naczynie przyjmujące ciągle sączące ś. płyny ciała,* zbiornik: O. moczu nosi ś. pod odzieniem.

× **Odbieralny** *dający ś. odbierać.*

Odbieranie, a, blm., czynność cz. **Odbierać.**

[**Odbieranie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Odbierać ś.**

Odbierczy p. **Odbiorczy.** <Od + Bierczy>

Odbierka, i, lm. **i,** [**Odbiórka**] **I.** [O.] *pobór do wojska.* **2.** O. rolnicza = *koszt nakładów corocznych, budżet wydatków:* Ks. Strojnowski za podstawę swego systemu ekonomicznego i finansowego bierze odbierkę rolniczą, czyli koszt nakładów rocznych i koszt utrzymywania nakładów pierwiastkowych. T. K. **3.** leśn. p. **Odbiorka.**

[**Odbierz, y,** lm. **e**] **I.** p. **Odbiór. 2.** *odpowiedź listowna, odpis.*

† **Odbieżalizna, y,** lm. **y,** † **Dezerty,** † **Dezertaty** *dobra ziemskie opuszczone przez właściciela,* †dobra odbieżałe. L. <Od Odbieżeć>

Odbieżały I. × O. a. † **Odbiegły** *który odbiegł, zbiegły.* **2.** †O. p. **Odbieżany:** Ucieczka Czecha Lechowi, dla spadku nań dóbr od brata odbieżałych, pożytek przynieść mogła. Błaż. Dobra odbieżałe p. **Odbieżalizna.**

[**Odbieżanka, i,** lm. **i**] *kobieta, która odbieżała męża, rozwódka:* Nie zalécałem ś. żadnéj wdowie, ani odbieżance. <Od Odbieżeć>

× **Odbieżany,** × **Odbieżony,** † **Odbieżały,** † **Odbiegły** *którego odbieżano, opuszczony, porzucony, odstąpiony, zaniedbany, zostawiony na los szczęścia, zapomniany:* Nabrawszy ś. łupów w odbieżanych obozach, wrócił ś. do kraju. Stryjk. Okręty na brodach stały bezpiecznie, odbieżane od wałów morskich. Warg. Tempe i Tesalja teraz puste i odbieżane. Kłok. Sprawę odbieżaną łatwo wygrać. Prz. Ziemia pusta i odbieżana. Troc. Komnata jego od sług odbieżana. Mick.

× **Odbieżeć, y, ał** p. **Odbiec:** Skoro wołać poczęła, odbieżał szaty swej u niej i uciekł. B. B. (odbieżał płaszcza. Leop., wywinął ś. z płaszcza i uciekł. Leop.). Zabrali łupy, których odbieżeli Asyryjczykowie. Leop. (których oduciekli. Leop.). Głos go i żywot odbieżał. P. Koch. Dla pospolitego dobra O. swego prywatnego. Lubom. Odbieżał nas Henryk Walezy. Niem. Granic i zamków budownych odbieżał i miast warownych. Kochan. Niepodobna, żeby głosy tylu posłów częstokroć od materji nie odbieżały. Djar. gr. <Od + Bieżeć>

× **Odbieżenie, a,** blm., czynność cz. **Odbieżeć.** Kol.: O. a. **Zbieżenie, Zbiegnięcie** pociągu = *wypadek na kolei, gdy parowóz a. cały pociąg ruszy sam, bez dozorującego, ze stacji.*

× **Odbieżony** p. **Odbieżany.** Troc.

Odbijacz, a, lm. **e I.** *ten, co odbija:* Wtenczas piłka bieg swój dobrze odprawuje, gdy między podawaczem a odbijaczem taka jest miara, iż ten grzecznie podaje, i tamten rozumnie odbija. Górn. **2.** druk. *ten, co odbija pismo na prasie drukarskiej.* **3.** fiz. *reflektor.* **4.** a. **Odbijak** = a) kol. *zderzak, bufor.* b) rzem. *deska a. belka umieszczona nad młotem fryszerskim lub nad balansjerem machin parowych dla wstrzymania ich rozpędu w górę.* <Od Odbijać>

× **Odbijaczny** *służący do odbijania:* Piece dzielą ś. na odbijaczne, *reverberatoriae,* i na alembikowe i donicowe. Krum.

Odbijać, a, ał i **O. ś.** p. **Odbić.** <Od + Bijać>

Odbijadło, a, lm. **a** p. **Odrzutnia.** <Od Odbijać>

Odbijak, a, lm. **i I.** p. **Odbijacz. 2.** a. **Odbijka** *sztuka żelazna lana w kuźni obozowej, odpowiadająca samemu ogniskowi, o którą cała moc ognia odbija ś.* Jak. J. <Od Odbijać>

Odbijanie, a, blm. **I.** czynność cz. **Odbijać:** O. abo wyprasowanie kopersztychów. Haur. O. od lądu, od brzegu. Troc. [O. dzwonu a. dzwonem] = *dziewięćkrotne dzwonienie dodatkowe po przedzwonieniu na Anioł Pański.* **2.** lek. p. **Odbijanie ś.**

Odbijanie się, a ś., blm. **I.** czynność cz. **Odbijać ś.:** O. ś. farby, promieni. Troc. O. ś. wiatru, wody. Troc. O. ś. głosu, odgłos. Troc. **2.** a. **Odbijanie** lek. (ructus, eructatio) *odbijanie ś. gazów z żołądka, przypominanie ś., odrzygiwanie ś., [odbekiwanie ś., odchlepywanie ś., odbełkiwanie ś.].*

Odbijanka, i, blm. *zabawa w piłkę, polegająca na wielokrotnym odbijaniu piłki od ściany.* <Od Odbijać>

Odbijany im. od **Odbijać.** Kuch.: Zrazy, kotlety odbijane = *bite.* **Odbijany, ego,** blm. rz. **I.** *polonez, w którym nietańczący dotąd, uderzywszy w dłonie, miał prawo odbić damę i sunąć z nią poloneza.* **2.** *krakowiak; mazur* (taniec): Odbijanego z życiem! Rodz.

Odbijka, i, lm. **i** p. **Odbijak.** <Od + BI/BOJ>

Odbiorca, y, lm. **y,** × **Odbieracz,** × **Odbieralnik** *ten, co odbiera; ten, co odbiera za przekazem, z upoważnienia; kupujący, zamawiający towar a następnie biorący go, kundman:* Syndykaty i kartele, podnoszące dowolnie cenę wyrobów ze szkodą odbiorców. Dostawcy i odbiorcy. <Od + *Biorca, od Brać>

Odbiorczość, i, lm. **i,** rz. od **Odbiorczy;** *właściwość umysłu, dzięki której odbiera doświadczenia, recepcyjna, bierna strona umysłu.*

Odbiorczy, Odbierczy przym. od **Odbiór:** Kwit, protokuł O. Komisja odbiorcza robót kolejowych. Sama wrażliwość stanowi cechę czynności odbiorczych, t. j. percepcyjnych umysłu. Kot. <Od Odbiorca>

Odbiorka, i, lm. **i, Odbierka** leśn. *obliczenie sztuk, przez woźnicę z lasu na bindugę wywiezionych; obliczenie sztuk drzewa lub sążni wyrobionych w lesie, zapisanie ich w rejestr; pobór.* Śl. wil.

Odbiór, oru, blm., **[Odbierz]** *odbieranie, odebranie, otrzymanie, przyjęcie:* Pokwitować z odbioru. Zgłosić ś. po O. należności. <Od + BIOR/BOR>

[Odbiórka, i, lm. **i] I.** p. **Odbierka. 2.** *odbieranie pieniędzy, wypłata.*

[Odbit, u, lm. **y, Odbitka, Odkręt]** *odcisk, odgniotek, bąbel, odbicie ś. nogi od chodzenia.* Zdr. **[Odbitek].** <Od Odbić>

Odbitek, tka, lm. **tki I.** † O. *jeniec, odbity nieprzyjacielowi.* **2.** × O. *to, co odbito od całości, odłam, odłamek, kawałek, ułamek, okruch:* O. kamienia. **3.** × O. p. **Odbitka. 4.** [O.] p. **Odbit.** <Od Odbit>

Odbitka, i, lm. **i I.** *odbicie ś.:* O. piłki od czego. **2.** *odbicie ś. pocisku o natrafioną w biegu przeszkodę, odskok:* Strzelanie na odbitkę, nie tak dobrze strzelaniem czołgającym zwane. Jak. J. *(à ricochet.* L.). **3.** a. × **Odbitek** *odcisk, odbicie, wycisk, przedruk, oddruk osobny z całości; reprodukcja:* O. artykułu z gazety. O. ryciny. **4.** *podoba, forma, model, wzór lub postać, podług której wrabiamy rzecz jaką.* **5.** [O.] p. **Odbit. 6.** bil. *odbicie ś. bili o bandę lub o inną bilę.* **7.** ogr. *pęd wychodzący z pnia ściętego:* Odbitki korzeniowe. <Od Odbić>

× **Odbitność, i,** blm. p. **Refleksja.**

× **Odbitny** (o instrumencie muz., jak kotły, zele) *w który biją, wydający głos przez uderzenie.* Kopcz. <Od Odbić>

[Odbiwać się, a ś., ał ś.] *fotografować ś.* <Od + BI/BOJ>

[Odbiwanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odbiwać ś.,** *fotografowanie ś., zdejmowanie ś.*

Odblask, u, lm. **i, Odbłysk** *blask bijący od ciała oświetlonego:* W księżyca wspaniałym odblasku. Wysp. O. w malarstwie = *refleks.* Przen.: Był wiernym odblaskiem swojego ojca. Rzew. <Od + Blask>

[Odblekiwać się, uje ś., iwał ś.] p. **Odbić.** <Od + BLEK>

[Odblekiwanie, a, blm., **Odblekiwanie ś.]** czynność cz. **Odblekiwać ś.,** *odbijanie ś., przypominanie ś.:* Miał lekarstwo na O. i różne inne rzeczy kurował. Chl.

[Odblekiwanie się, a ś., blm.] p. **Odblekiwanie.**

× **Odbliżać, a, ał** p. **Odbliżyć.** <Od + *Bliżać, od Bliżyć>

× **Odbliżanie, a,** blm., czynność cz. **Odbliżać.**

× **Odbliżenie, a,** blm., czynność cz. **Odbliżyć.**

× **Odbliżyć, y, ył,** nied. × **Odbliżać** *oddalić, odsunąć, cofnąć:* Starać ś. nie przestajesz, abyś pomocnemi uwagami od tego smutnego O. go raczył letargu. L. <Od + Bliżyć>

[Odbłądzenie, a, blm.] czynność cz. **Odbłądzić.**

† **Odbłądzenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odbłądzić ś.**

[Odbłądzić, i, il] *wejść na dobrą drogę, wyjść z błędu:* Jakem zabłądził, tak i odbłądzę. † **O. ś.** *zbłądzić, pobłądzić, zawinić.* Rej. <Od + Błądzić>

× **Odbłąkać, a, ał** kogo, co = *zmusić do błąkania ś. w innym kierunku, zwrócić w inną stronę, rozerwać:* Chcąc myśl O., czytam dziką powieść Wschodu. Słow. **O. ś.** od kogo, od czego = *błądząc, oddalić ś., odbić ś., zboczyć:* Sternik drogi swej uchybiwszy, daleko ś. odbłąka od Itaki. Troc. Przen.: *rozstać ś., rozminąć ś., minąć ś., rozejść ś. z czym:* Kto od prawdy odbłąka ś., światłość sprawiedliwości nie będzie mu jaśnieć. Białob. Dusza, przez skazitelność zmazana, daleko od cnoty częstokroć odbłąka ś. Lubien. <Od + Błąkać>

× **Odbłąkanie, a,** blm., czynność cz. **Odbłąkać.**

Odbłąkanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odbłąkać ś.**

Odblękitnić, i, ił *przywrócić barwę błękitną.* <Od + Błękitnić>

Odblękitnienie, a, blm., czynność cz. **Odblękitnić:** Podnosiły ś. mgły i błękit nieba otulały, jakby chciały zachować go do pory odblękitnienia. Krasiń.

Odbłysk, u, lm. **i** p. **Odblask:** Ostatni O. zachodnich promieni. Mick. Za lasem już otwarte pola, a dalej jeszcze w odbłyskach zorzy wolnych wierzchołki gór. Krasiń. Na niebie widać ich ogniów odbłyski. Od. Przen.: O. mego życia na ten poemat pada. Słow. *(= błysk, przejaw).* <Od + Błysk>

Odbłyskać, a, ał, Odbłyskiwać I. *błyszcząc, odbijać ś.:* Blask twego oka nie odbłyska z duszy. Słow. **2.** *odbijać coś błyszczącego; odbijając od siebie, sprawiać odblask.* <Od + Błyskać>

Odbłyskanie, a, blm., czynność cz. **Odbłyskać.**

Odbłyskiwać, uje, iwał p. **Odbłyskać:** Woda poczynała... O. słońce. Reym.

Odbłyskiwanie, a, blm., czynność cz. **Odbłyskiwać.**

× **Odbocznik, a,** lm. **cy** *towarzysz przyboczny, nieodstępny:* Jako o swego odbocznika, upominał ś. u niego o Mieczysława cesarz. Lel. <Od + Bok>

Odbodzenie, a, blm., czynność cz. **Odbość.**

Odbojnia, i, lm. **e** kol. *belka czołowa wozu kolejowego, do której są przymocowane zderzaki i łańcuchy pomocnicze.* <Od + BI/BOJ>

Odbojnica, y, lm. **e** kol. **I.** *gatunek szyny.* **2.** *drzewo wzdłuż szyn, zabezpieczające je od zasypania zwirem na przejazdach.* <Od + BI/BOJ>

Odbojowy przym. od **Odbój:** Szyna odbojowa *(= odbojnica).* <Od Odbój>

Odbolały *który co odbolał, który więcej już nie czuje bólu.* Kn. <Od Odboleć>

Odboleć, eje, ał I. *odczuć boleśnie, przeboleć:* Wiemy, jak odbolał śmierć ojca i przyjaciela Matuszyńskiego. Żel. Odbolałem tego. Troc. **2.** × O. *zamrzeć, odrętwieć, stać ś. nieczułym od bólu; stracić wrażliwość na ból, przywyknąwszy doń:* Odbolało mi to. Troc. **3.** × O. *odpaść, odłączyć ś. wskutek bólu:* Palec odbolał. <Od + Boleć>

Odbolenie, a, blm., czynność cz. **Odboleć.**

× **Odborny,** × **Odborowy** *przewyborny, wyborowy, wyborny, doborowy, przedni, lepszego gatunku,*

z przebrania pochodzący: Jam tę kokoszkę na ręku pieściła, odbornym ziarnem karmiła. Kniaź. Tyś chciał pszenicą odborną zsiać pole, ta przeciw czarne rzucała kąkole. Koss. A. Już te odborne kozły i czabany powiędły, poschły. Koss. A. <Od + BIOR/BOR>

× **Odborowy** p. **Odborny.**

Odbość, odzie, ódł, Odbóść, nied. **Odbadać** *ubość nawzajem; odepchnąć, odpędzić rogami:* Broni jeleń, jak może, od mięsa odbada. Pot. Przen.: *odbić, odpędzić, odparować, odsadzić:* Co czynisz ehej przebóg, porzuć już te modły, czy czekasz, by pacierze pruską moc odbodły? Stryjk. Odbodę go od ciebie. <Od + Bość>

× **Odbożać, a, ał** p. **Odbożyć.**

× **Odbożanie, a,** blm., czynność cz. **Odbożać.**

× **Odbożenie, a,** blm., czynność cz. **Odbożyć.**

× **Odbożyć, y,ył,** nied. × **Odbożać** *pozbawić charakteru boskiego, czynić niepodobnym do Boga:* Ziemia jest boża, ale ludzie ją odbożają. Sł. wil. Straszno było w świecie odbożonym. Zag. <Od + * Bożyć, od Bóg>

Odbój, oju, lm. **oje** I. [Odboje lm., **Ostróżniki**] *łukowate sztuki drzewa po obu bokach sań, zabezpieczające je od zaczepienia ś. i wywrotu.* 2. cieś. *słupek przy bramach, ochraniający je od uderzeń osi,* pachołek. 3. kol. *zapora wstrzymująca wagony bezpośrednim działaniem na zderzaki.* <Od + Bój>

Odbóść, odzie, ódł p. **Odbość.** <Od + Bość>

Odbraniać, a, ał p. **Odbronić.**

Odbranianie, a, blm., czynność cz. **Odbraniać.**

[Odbrdąknąć, nie, nął] *odburknąć, odpowiedzieć hardo.* <Od + Brdąknąć = Brzdąknąć>

[Odbrdąknięcie, a, blm.] czynność cz. **Odbrdąknąć.**

× **Odbroczniający** *mający zmniejszać ilość brocznika we krwi* (erythrolyticus). <Od + BROK/BROCZ>

Odbronić, i, ił, nied. **Odbraniać** I. *uwolnić, wybawić bronią, odebrać siłą, odbić, odgromić:* Nagonił wojewoda Tatarzyna i plonów cokolwiek odbronił niezmiernych zagarnionych. Tw. 2. a. **[Odbrunić]** *obronić, opędzić, wybawić od napaści:* O. kogo od psów, od rozszalałej tłuszczy. 3. † O. *wzbroniwszy, odjąć; zabronić:* Każdemu jego obrona i zaszczycenie... nie ma być odbronione. St. wiśl. <Od + Bronić>

Odbronienie, a, blm., czynność cz. **Odbronić.**

Odbronować, uje, ował, nied. **Odbronowywać** *odbyć bronowanie, to jest spędzić określony czas na bronowaniu, a. zabronować określoną przestrzeń:* O. zaległe dni, swoją cząstkę. <Od + Bronować>

Odbronowanie, a, blm., czynność cz. **Odbronować.**

Odbronowywać, a, ał p. **Odbronować.**

Odbronowywanie, a, blm., czynność cz. **Odbronowywać.**

[Odbrunić, i, ił] p. **Odbronić.** <Zam. Odbronić>

[Odbrunienie, a, blm.] czynność cz. **Odbrunić.**

[Odbryknąć się, nie ś., nął ś.] *odburknąć, ofuknąć:* Matka odbryknęła sie na dzieci. <Od + Bryknąć>

[Odbryknięcie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odbryknąć ś.**

Odbryzg, u, blm. p. **Odbryzgnięcie:** Jak O. błota, wyskakujący z pod kół, ulicą pędzących, spadła dnia pewnego na dziedziniec. Orzesz. <Od + Bryzg>

Odbryzgiwać, uje, iwał p. **Odbryzgnąć.**

Odbryzgiwanie, a, blm., czynność cz. **Odbryzgiwać.**

Odbryzgnąć, nie, nął, nied. **Odbryzgiwać** *bryznąwszy, odpaść, oddzielić ś., odskoczyć; odprysnąć.* <Od + Bryzgnąć>

Odbryzgnięcie, a, blm., **Odbryzg** czynność cz. **Odbryzgnąć.**

Odbrzask, u, lm. **i** I. *odbicie ś. brzasku, odbłysk, odblask.* Sienk. 2. × O. *odbicie ś. obrazu na lśniącej powierzchni.* <Od + Brzask>

Odbrzeże, a, lm. **a** *brzeg okalający co:* Złocistemi literami pisane na pergaminie, a na odbrzeżu jakąś nieznaną pieczęcią opieczętowane. Wiszn. <Od + BRZEG>

× **Odbrzęk, u,** lm. **i** p. **Odbrzęknięcie:** Niech w uroczystym odbrzęku moja pieśń ulata na chwałę Pana Boga i pożytek świata. Syrok. <Od + Brzęk>

× **Odbrzękać, a, ał** p. **Odbrzęknąć.** <Od + Brzękać>

× **Odbrzękanie, a,** blm., czynność cz. **Odbrzękać.**

× **Odbrzęknąć, knie, knął** a. **kł,** nied. × **Odbrzękać** *odpowiedzieć brzękiem na brzęk, odbrzmieć, odbić brzękiem.* Mącz. <Od + Brzęknąć>

× **Odbrzęknięcie, a,** blm., × **Odbrzęk** czynność cz. **Odbrzęknąć.**

Odbrzmieć, i, ał, nied. **Odbrzmiewać** I. *odpowiedzieć brzmieniem na brzmienie; powtórzyć, odbić brzmienie.* Przen.: Obie dusze odbrzmiewały sobie zgodnie, jak dwie harfy strojne do wtóru. Ostr. S. 2. *wydać odgłos, rozbrzmieć, rozlec ś., zahuczeć; napełnić ś. głosem:* Powietrze odbrzmiewało hucznym trąb okrzykiem. Przyb. Przen.: (Wiersz) odbrzmiewa jeszcze wspomnieniami Maryli. Chm. <Od + Brzmieć>

Odbrzmienie, a I. blm., czynność cz. **Odbrzmieć.** 2. lm. **a** *odbicie ś. brzmienia, oddźwięk, odgłos, echo, rezonans.*

Odbrzmiewać, a, ał p. **Odbrzmieć.**

Odbrzmiewanie, a, blm., czynność cz. **Odbrzmiewać.**

[Odbuchywać się, uje ś., ywał ś.] p. **Odbić:** Odbuchuje mi ś. cukrem, safranami. <Od + BUCH>

[Odbuchywanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odbuchywać ś.,** *odbijanie ś.*

Odbudowa, y, lm. **y** I. p. **Odbudowanie:** O. spalonego teatru szybko postępuje. Przen.: Nie mogą stanowić materjału do odbudowy procesu. Kraus. 2. gór.: O. kopalniana, podziemna = *wszelkie roboty przedsiębrane dla wyrobienia pokładu, to jest wybrania i wydobycia ciał kopalnych z łona ziemi:* O. głębsza = *O. niżej chodnika lub szybu pośredniego.* O. wierzchnia = *O. wyżej chodnika lub szybu pośredniego znajdująca ś.* O. przedstanowcza = *wszelkie miejsca wypróżnione w kopalni, tak podziemne, jak i od powierzchni ziemi, zdziałane robotą górniczą celem przygotowania lub ułatwienia wydobycia następnego ciał kopalnych z łona ziemi.* Odbudowy wyrobowe = *odbudowy, w których ostatecznie ciało kopalne ś. wydobywa:* Samo kopanie czy rąbanie soli, a. O. pól kopalnianych, wymaga ścisłego porządku w posuwaniu ś. naprzód. Paw. <Od + Budowa>

Odbudować, uje, ował, nied. **Odbudowywać** *nanowo wybudować:* O. dom na dawnych fundamentach. Gdy miasto zgorzało, oni poczciwi ludzie z sąsiadami odbudowali je. Mick. Opowiadał losy miasta, zdobywanego, zburzonego, odbudowywa-

nego. Jeż. **O. ś. I.** *powstać nanowo wskutek budowania, zostać odbudowanym:* Sardes po zburzeniu swoim znów ś. odbudowało. Karp. Kiedy ś. powywracane miasta zaleskie nanowo odbudowywały i zaludniały, wtedy Nowogród wielki i wieńcem otaczające go miasta pędziły dni pomyślności i swobody. Lel. Przen.: *powstać z upadku, zreformować ś.:* Naród trzeba uczyć, jak ś. powinien odbudowywać. Rog. **2.** *odbudować swoje zabudowania, pobudować ś. nanowo:* Brat mój już ś. odbudował po pożarze. <Od + Budować>

Odbudowanie, a I. blm., **Odbudowa** czynność cz. **Odbudować:** O. kościoła jerozolimskiego. Suma na O. zniszczonego miasta. Nar. **2.** × O., lm. **a** *nowa budowla, budynek na dawnym miejscu.*

Odbudowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odbudować ś.**

× **Odbudowywacz, a,** lm. **e** *ten, co odbudowywa:* O. ojczyzny. Korz.

Odbudowywać, a, ał i **O. ś.** p. **Odbudować.**

Odbudowywanie, a, blm., czynność cz. **Odbudowywać.**

Odbudowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odbudowywać ś.**

Odburknąć, nie, nął *odpowiedzieć hardo, ofuknąć, odwarknąć:* Czy pan twój śpi jeszcze? — Śpi! nie oglądając ś., odburknął chłopiec. Orzesz. Ja ciebie wyglądała. — Przez szparę, co? odburknął zaczepiony. Jeż. <Od + Burknąć>

Odburknięcie, a, blm., czynność cz. **Odburknąć.**

Odbycie, a I. × lm. **a,** × **Odbyt** czynność cz. **Odbyć:** Natura czuła jest, występkom naszym zabiega i broni ś., czyniąc różne operacje i odbycia złego z ciała. Petr. O nabycie a. O. poczciwości personie. Nisz. **2.** blm. p. **Odbyt.**

× **Odbycina, y,** lm. **y** fizj. p. **Odbyt.** <Od + BY>

Odbyć, odbędzie, odbył, nied. **Odbywać I.** co = *przebyć, wybyć na czym tyle czasu, ile trzeba; przejść, przebyć:* O. wartę. O. nowicjat. Najgorętszą odbył łaźnię. Mick. O. drogę. Odbywa po mili na godzinę (= *robi*). Zawżdy z nim razem odbywamy drogę. Mick. Odbył bieg nauk szkolnych we Lwowie. Kras. O. lekcję, praktykę. O. kampanję. O. kurację (= *przeprowadzić*). O. drzemkę (= *odprawić*). Zł.: O. kimkę = *przespać ś.* **2.** † O., [O.] *stracić, postradać:* Wprędce śniegów Rodope odbędzie. Żebr. Los mię mój nęka i dłuższemi słowy nie dopuści ś. bawić, już odbywam mowy. Żebr. [Walek już przecie odbył piśkorek, cok mu była kupiła]. **3.** † O. co, czego = *zbyć, pozbyć czego; uwolnić ś. od czego:* O. konia, domu = *sprzedać za byle co, zmarnować, puścić za psie pieniądze:* Jednym guzem tego odbyłeś. Troc. Odbyłem towaru mego. Troc. Odbyłem tego kłopotu talarem. Troc. **4.** co = *zrobiwszy co, zbyć czego z głowy; ułatwić ś., załatwić ś. z czym:* Jeślibyś kilka słów napisał, prędzejbyś interes odbył. L. O. rachunki. Sł. wil. O. pańszczyznę (= *odrobić*). Byle jedno tym O. = by jeno na tym stanęło. Kn. (= *gdyby tylko na tym ś. skończyło*). Ja krótko pytanie odbywam. Mick. **5.** [Odbyć co] = *zrobić tylko, aby zbyć, zepchnąć co.* **6.** † O. p. **O. ś.:** Dziś mają wszyćko po woli, każdy na swe skrzydło goli; dawszy trzy grzywny, odbędzie, więc z Maruszką w rydwan wsiędzie. SS. **7.** kogo = *pozbyć ś. kogo, załatwić ś. z kim, zbyć, odprawić, wyekspedjować kogo:* O. kogo. Troc. Odbądź go, niech sobie idzie. Sł. wil. Ubogich słowem odbyli. Brud. Antystenes, chcąc wszystkich uczniów odegnać, Djogienesa dla stałości O. nie mógł. Bud. B. (= *uwolnić ś. od niego*). Jednym razem dwu O. Prz. **8.** *odprawić, uskutecznić co, dokonać czego:* Wróćcie obrady wasze odbywać spokojnie. Fel. O. przegląd wojsk. O. spowiedź. O. naradę z kim. † O. przysięgę = *złożyć, wykonać:* Gdy wtóre na tegoż żałował, takież włostną przysięgę telko sam odbędzie. Mac. z Róż. **9.** † O. na krzyżu = *przysiąc:* Zaprze-li ś., może tego O. na krzyżu podług prawa. Ort. **10.** [O. bydło] = *obrządzić, oporządzić, zrobić koło niego:* Czy dziewka krowy już odbyła? Śniadanie jeśli wczas, odbyli bydło wartko. Ork. **O. ś. I.** × O. ś. *być odbytym; pójść na marne, przeminąć, przepaść, zginąć:* Co ś. źle nabędzie, to ś. źle odbędzie. Prz. (= *jak nabyte, tak odbyte.* L.). **2.** † O. ś. kogo, czego = *pozbyć ś.; uwolnić ś. od kogo, od czego:* O. ś. błota. O. ś. sługi. **3.** a. † **Odbyć** *załatwić ś., ułatwić ś.:* Gdy ś. odbyli audjencją przede mną mający, i kolej na mnie przyszła, przysłał do mnie... Koź. A. O. ś. z kim = *skończyć, rozprawić ś.:* Krótko ś. z nim odbyłem. **4.** † O. ś. czym = *zadowolnić ś., zaspokoić ś.; poprzestać na czym:* Przyrodzenie małym ś. odbędzie. Prz. **5.** *odbyć naturalną potrzebę, załatwić ś., wyekspedjować ś.* **6.** *odprawić ś., mieć miejsce, skończyć ś.:* Nabożeństwo, uroczystość, pogrzeb, przedstawienie, wybór, zjazd, licytacja odbędzie ś. [W kościele sie odbywa] = *odbywa ś. nabożeństwo.* Czy wiemy, jak ś. odbywa trawienie? Śniad. J. Śluby twe i moje w jednym dniu O. ś. mają. Niem. Wszystko odbyło ś. przyzwoicie. Zabawa odbyła ś. tym razem w parku. <Od + Być>

[**Odbyć, i,** blm. ż.] p. **Odbyt.** <Od Odbyt>

Odbyt, u I. blm. a. **Odbycie** = a) × O. czynność cz. **Odbyć:** Umysł niedbały, jak na O. to czyniący. Prz. (= *byle zbyć*). b) × O., × **Odchód** *rozchód, wychód, wydatki, ekspens:* Jak woda płynęły regiestra odbytu. Pol. c) a. **Odchód** *odejście, wydzielenie ś., wyciek, wysięk, wypróżnienie:* O. z ciała rzeczy niepotrzebnych, abo szkodliwych, przez usta, nos, uszy, oczy, fistuły, wrzody = wypróżnianie. Kn. d) a. [**Odbyć**] *zbyt, pokup, pokupność, wzięcie w handlu, powodzenie:* O. na towar. Ten sklep ma wielki O. Nie ma odbytu na towarach. Troc. O. mieć na co. Dudz. Przyprowadziłem ci pana do kramu, coby ci uczynił O. L. (= *targ, ruch w handlu*). Rolnik ujrzy ś. pozbawionym odbytu, zabraknie mu narzędzi. Sur. Miała O. rychtyk, kiej śledziowa główka w wielką niedzielę. Bliź. e) × O. *sprzedaż, zbyt, handel:* Wyborne grunta wydają niezmierne zapasy zboża, a obszerne bory najpiękniejsze drzewo na O. Sur. **2.** lm. **y** = a) † O. *zlew kuchenny, wypuszczony na wolne powietrze:* O., stek domowy kuchenny, pomyjnik wypuszczony za dom. Kn. b) anat. *zakończenie przewodu pokarmowego, otwór, przez który kał z ciała wychodzi,* otwór stolcowy a. odchodowy a. odbytowy, ujście stolcowe, wypust, odchód, stolec, × odchodek, !wychód, !sedes, † dziurnik, † odbyt przyrodzony, † ogonica, † otwór zadka a. zadu, † pemp, † pośladek, † udziec, † zadek, [rzyć] (anus). c) bart. *takiż otwór u pszczoły.* d) fizj. = α) a. × **Odbycina** *to, co ustrój wydziela z siebie nazewnątrz, wydzielina, wydalina ciała* (excrementum). β) † O. miesięczny p. **Miesiączka.** <Od + Byt>

Odbytnica, y, lm. **e** anat. *kiszka stanowiąca zakończenie przewodu pokarmowego,* kiszka odbytowa, odchodowa, tłusta, × dolna, † ostatnia, prosta, !prostokątna, stolcowa, † zadnia, × jelito odchodowe,

proste, stolcowe, †wychodowe, †zadkowe, †!jątrznica, †kotnica, !kątnica, ×prostnica, †stolcowa jątrznica, ×wypustnica (intestinum rectum). Krezka odbytnicy p. **Krezka.** <Od Odbyt>

Odbytnicowy, ×**Odbytniczy** przym. od **Odbytnica:** Tętnice i żyły odbytnicowe (arteriae et venae haemorrhoidales). <Od Odbytnica>

×**Odbytniczy** anat. p. **Odbytnicowy:** Dół macico-O. p. **Odbyto-maciczny.** <Od Odbytnica>

×**Odbytnić, i, ił** *odebrać byt, pozbawić bytu, unicestwić.* <Od + Byt>

×**Odbytnienie, a,** blm. **I.** czynność cz. **Odbytnić. 2.** *stan tego, co straciło byt, nicestwo:* Stan śmierci wcale nie jest odbytnieniem. Krasiń. Ani na chwilę ci ś. nie marzy żadne znicestwienie, żadne O. Krasiń.

†**Odbytność, i,** blm. rz. od **Odbytny.**

†**Odbytny,** †**Odbyty,** ×**Odbytowy I.** *którego łatwo ś. pozbyć, od którego łatwo ś. uwolnić, który łatwo stracić:* Nie zów swoim własnym tego, cokolwiek masz odbytnego. Prz. **2.** *mający odbyt, pokupny, poszukiwany, popłatny:* O. towar. <Od Odbyt>

†**Odbytoczochracz, a,** lm. **e** anat. *mięsień najszerszy grzbietowy* (†aniscalptor). <Odbyt + *Czochracz, od Czochrać>

Odbyto-maciczny *macicy i odbytnicy wspólny;* ×wypustnico-maciczny. Anat.: Więzy odbyto-maciczne, ×marszczki wypustnico-maciczne a. półksiężycowate Douglasa (plicae s. ligamenta recto-uterina). Zatoka odbyto-maciczna, ×wypustnico-maciczna, ×dół macico-odbytniczy (excavatio recto-uterina). <Odbyt + Maciczny>

Odbyto-męcherzowy p. **Odbyto-pęcherzowy.** <Odbyt + Męcherzowy>

Odbyto-pęcherzowy, Odbyto-męcherzowy *wspólny odbytnicy i pęcherzowi moczowemu,* ×wypustnico-pęcherzowy. Anat.: Dół O., dołek odbyto-męcherzowy, ×zatoka wypustnico-pęcherzowa (excavatio recto-vesicalis). Chir.: Cięcie odbyto-pęcherzowe = *wykonane dla wydobycia kamienia z pęcherza.* Przetoka odbyto-pęcherzowa. <Odbyt + Pęcherzowy>

†**Odbytość, i,** blm. rz. od **Odbyty.** L. O. towaru = *odbyt, zbyt, pokupność.*

Odbytowy przym. od **Odbyt I.** ×O. *przeznaczony do zbycia, sprzedaży.* **2.** ×O. p. **Odbytny. 3.** anat.: Kiszka odbytowa p. **Odbytnica.** Otwór O. p. **Odbyt. 4.** fizj. *wychodowy, wydalający* (excretorius). Istoty odbytowe = *odchodowe* (materiae excrementitiae). <Od Odbyt>

Odbyty I. *którego a. który odbyto:* [O. z roboty] = *odprawiony, oddalony od roboty; który opuścił robotę.* **2.** †O. p. **Odbytny:** O. człowiek, którego łatwo zbyć można. Włod. O. pokarm, łatwy do strawienia. Dudz. (= *strawny*). <Od Odbyć>

Odbywać, a, ał i **O. ś.** p. **Odbyć. [O. ś.]** *przystępować do Komunji św.* <Od + Bywać>

Odbywanie, a, blm., czynność cz. **Odbywać.**

Odbywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odbywać ś.**

×**Odcadzać, a, ał** p. **Odcedzić.** <Od + *Cadzać, od Cedzić>

×**Odcadzanie, a,** blm., czynność cz. **Odcadzać,** *odcedzanie.*

×**Odcadzenie, a,** blm., czynność cz. **Odcadzić,** *odcedzenie.*

×**Odcadzić, i, ił** p. **Odcedzić:** Nie było już religji czystej, a od łakomstwa, hipokryzji i zabobonów odcadzonej. Nar. <Od + Cadzić>

Odcałować się, uje ś., ował ś. *oderwać ś. od całowania, nacałować ś.:* Och, dzieci moje, nie mogę ś. was O. L. <Od + Całować>

Odcałowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odcałować ś.**

Odcechować, uje, ował, nied. **Odcechowywać** *odróżnić cechą, odznaczyć, wyodrębnić:* W każdym gnieździe, przy cnotach innych, górowała jakaś dziedziczna..., która odcechowywała rodzinę. Krasz. **O. ś.** *odróżnić ś. cechą, odznaczyć ś., wyodrębnić ś.:* Ten silny wylew młodej duszy nie mógł przejść niepostrzeżony, bo ś. odcechowywał na tle ogólnym właściwemi znamionami. Krasz. <Od + Cechować>

Odcechowanie, a, blm., czynność cz. **Odcechować:** Mięsza ś. w niej baśń ludowa słowiańska z wysiłkiem niedołężnym do historycznego odcechowania epoki. Krasz.

Odcechowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odcechować ś.**

[**Odcedzaczka, i,** lm. **i**] p. **Odcedzadło.** <Od Odcedzać>

Odcedzać, a, ał p. **Odcedzić.**

[**Odcedzadełko, a,** lm. **a**] p. **Odcedzadło.**

[**Odcedzadko, a,** lm. **a**] p. **Odcedzadło.**

[**Odcedzadło, a,** lm. **a, Odcedzaczka, Odcydzaczka**] *deseczka okrągła z otworami do odcedzania ugotowanych ziemniaków i t. p.* Zdr. [**Odcedzadełko, Odcedzadko**].

Odcedzanie, a, blm., czynność cz. **Odcedzać.**

Odcedzenie, a, blm., czynność cz. **Odcedzić.**

Odcedzić, i, ił, ×**Ocedzić,** ×**Odcadzić,** nied. **Odcedzać,** ×**Ocedzać,** ×**Odcadzać** *cedząc, oddzielić części stałe od płynnych, przecedzić, odlać:* O. kartofle. Polewka sama odcedzona przez chustę. Trzyc. Kiedy ś. mleko zsiędzie, potym serwatkę od niego odcedziwszy, wylewają. Paszk. <Od + Cedzić>

×**Odcerklować, uje, ował** p. **Odcyrklować:** Bóg grunty, któremi woda bieżeć miała, tak odcerklował i odmierzył, że są schodziste i pochyłe. Stroj. <Od + Cerklować>

×**Odcerklowanie, a,** blm., czynność cz. **Odcerklować,** *odcyrklowanie.*

×**Odchadzać, a, ał** p. **Odejść.** <Od + Chadzać>

×**Odchadzanie, a,** blm., czynność cz. **Odchadzać.**

Odcharchać, a, ał p. **Odcharknąć.** <Od + Charchać>

Odcharchanie, a, ×lm. **a** czynność cz. **Odcharchać,** *odcharkanie:* Szanta, ziele, odcharchania i odrzucania flegmy z piersi wolne czyni. Syr.

Odcharchiwać, a, ał p. **Odcharknąć.**

Odcharchiwanie, a, ×lm. **a** czynność cz. **Odcharchiwać,** *odcharkiwanie.*

Odcharchnąć, nie, nął p. **Odcharknąć.** <Od + Charchnąć = Charknąć>

Odcharchnienie, a, ×lm. **a** p. **Odcharchnięcie.**

Odcharchnięcie, a, ×lm. **a, Odcharchnienie** czynność cz. **Odcharchnąć,** *odcharknięcie.*

Odcharkać, a, ał p. **Odcharknąć.** <Od + Charkać>

Odcharkanie, a, ×lm. **a** czynność cz. **Odcharkać.**

Odcharkiwać, a, ał p. **Odcharknąć.**

Odcharkiwanie, a, ×lm. **a** czynność cz. **Odcharkiwać:** Ropy smrodliwej O. Perz.

Odcharknąć, nie, nął, Odcharchnąć, Odcharkać, Odcharchać, nied. **Odcharkiwać, Odcharchiwać** *charknąwszy, odrzucić; odkaszlać:* O. flegmę. <Od + Charknąć>

Odcharknienie, a, × lm. **a** p. **Odcharknięcie:** Zrana piersi i żuchwy przez O. a plunienie wyczyścić. Sien.

Odcharknięcie, a, × lm. **a, Odcharknienie, Odcharchnięcie, Odcharchnienie** czynność cz. **Odcharknąć.**

× **Odchcenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odchcieć ś.** <Od + Chcenie>

× **Odchcieć się, ce ś., ciał ś.** p. **Odechcieć ś.** <Od + Chcieć>

× **Odchciewać się, a ś., ał ś.** p. **Odechcieć ś.**

× **Odchciewanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odchciewać ś.**

† **Odchełzać, a, ał** i † **O. ś.** p. **Odkiełznać.** <Od + * Chełzać = Chełznać>

† **Odchełzanie, a,** blm., czynność cz. **Odchełzać,** *odkiełznanie.*

† **Odchełzanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odchełzać ś.**

Odchełznać, a, ał i **O. ś.** p. **Odkiełznać.** <Od + Chełznać>

Odchełznanie, a, blm., czynność cz. **Odchełznać,** *odkiełznanie.*

Odchełznanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odchełznać ś.,** *odkiełznanie ś.*

Odchełznywać, uje, ywał p. **Odkiełznać.**

Odchełznywanie, a, blm., czynność cz. **Odchełznywać,** *odkiełznywanie.*

Odchełznywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odchełznywać ś.,** *odkiełznywanie ś.*

[**Odchepywać się, uje ś., ywał ś.**] p. **Odbić.** <Od + Dźwn. Chep!>

[**Odchepywanie, a,** blm.] p. **Odchepywanie ś.**

[**Odchepywanie się, a ś.,** blm., **Odchepywanie**] czynność cz. **Odchepywać ś.**

× **Odchęcać, a, ał** p. **Odchęcić.**

× **Odchęcanie, a,** blm., czynność cz. **Odchęcać.**

× **Odchęcenie, a,** blm., czynność cz. **Odchęcić.**

× **Odchęcić, i, ił,** nied. × **Odchęcać** *odebrać chęć, zniechęcić, zrazić, odstręczyć, odwieść, odradzić:* Odchęcili go od tego przedsięwzięcia. Ta sprawa odchęciła go może i od drukarstwa i od Krakowa. Wiszn. <Od + Chęcić>

Odchędożenie, a, blm., czynność cz. **Odchędożyć.**

Odchędożyć, y, ył *odczyścić, oczyścić, wychędożyć, wyszorować, wytrzeć do czysta.* <Od + Chędożyć>

[**Odchlastnąć, nie, nął**] *odrzucić, odwalić, gwałtem otworzyć; odrąbać.* <Od + Chlastnąć>

[**Odchlastnięcie, a,** blm.] czynność cz. **Odchlastnąć.**

† **Odchlina, y,** lm. **y** p. **Odchłań:** Odchliny niebieskie otworzyły ś., i stał ś. deszcz na ziemi 40 dni. Leop. <p. Odchłań>

Odchlipnąć, nie, nął *chlipnąwszy, odpić.* <Od + Chlipnąć>

Odchlipnięcie, a, blm., czynność cz. **Odchlipnąć.**

† **Odchlisko, a,** lm. **a** p. **Odchłań:** Ślepo ś. ciemne O. rozpadło. Żebr. Przeszli przez rzekę, bo na ten czas Najwyższy zatrzymał odchliska rzek, aż przeszli. B. B. Likus, ziemnym odchliskiem wypity, odemknął ś., a inszą dziurą jest odkryty. Otw. <p. Odchłań>

† **Odchlisty, † Otchlisty** *pełen odchlin, przepaściasty.* <Od Odchlina>

Odchlornik, a, blm. farb. *środek zabierający włóknom roślinnym resztę chloru pozostałą z bielenia chlorowego.* <Od + * Chlornik, od Chlor>

Odchloryzować, uje, ował p. **Odchlorzyć.** <Od + * Chloryzować, od Chlor>

Odchloryzowanie, a, blm., czynność cz. **Odchloryzować,** *odchlorzenie.*

Odchloryzowywać, uje, ywał p. **Odchlorzyć.**

Odchloryzowywanie, a, blm., czynność cz. **Odchloryzowywać,** *odchlorzanie.*

Odchlorzać, a, ał p. **Odchlorzyć.**

Odchlorzanie, a, blm., czynność cz. **Odchlorzać.**

Odchlorzenie, a, blm., czynność cz. **Odchlorzyć.**

Odchlorzyć, y, ył, Odchloryzować, nied. **Odchlorzać, Odchloryzowywać** chem. *zastąpić wodorem chlor w związku organicznym.* <Od + * Chlorzyć, od Chlor>

Odchłań, i, lm. **e, Otchłań** l. a. † **Odchlina, † Otchlina, † Odchylisko, † Odchlisko, † Otchlisko, † Przetchlina** *przepaść otwarta, bezdeń, rozpadlina bezdenna; źródło niezgruntowane.* **2.** *miejsce pobytu dusz sprawiedliwych przed zmartwychwstaniem Pana Jezusa.* **3.** [O.] p. **l. Czyściec.** <Od + CHŁO(N)/CHŁA(N)>

Odchłonąć, nie, nął p. **Ochłonąć:** Stałem ś. jak wąż, gdy odchłonie. Słow. <Od + * Chłonąć zam. * Chłodnąć, CHŁOD>

Odchłonięcie, a, blm., czynność cz. **Odchłonąć,** *ochłonięcie.*

[**Odchmalenie, a,** blm.] czynność cz. **Odchmalić.**

[**Odchmalić, l, ił**] *otworzyć:* Trza O. drzwi, bo parno w izbie. <Od + Chmalić>

† **Odchnienie, a,** blm. p. **Olknienie.** <?>

† **Odchodczę, ęcia,** lm. **ęta** lek. p. **Niedonosek.** Por. **Odchód.** <Od + CHÓD>

× **Odchodek, dka,** lm. **dki l.** × O., × **Odchód** *wychodek, ustęp, prewet, kloaka.* **2.** anat. p. **Odbyt.** <Od + CHÓD>

× **Odchodkowy** przym. od **Odchodek l.** *zadkowy, stolcowy, odbytowy, odchodowy.* **2.** *wychodkowy, kloaczny, prewetowy, ustępowy, tranzetowy.* <Od Odchodek>

* **Odchodne** w wyrażeniu: Na odchodnym = *przy odejściu, przy rozstaniu ś.:* Pocałowali ś. na odchodnym. Sługa na odchodnym hardzieje. <Od + CHÓD>

Odchodowy przym. od **Odchód l.** † Modlitwa odchodowa = *modlitwa nad umierającym.* **2.** anat.: Kiszka odchodowa, × jelito odchodowe p. **Odbytnica.** Otwór O. p. **Odbyt.**

Odchodzenie, a, blm., **Odchód** czynność cz. **Odchodzić:** † Morskie O. i przychodzenie. Troc *(= odpływ).*

× **Odchodziciel, a,** lm. **e** *odludek, samotnik, pustelnik, anachoreta.* L. <Od Odchodzić>

Odchodzić, i, ił l. dok. *nagrodzić chodzeniem; odrobić, odsłużyć, chodząc; odbyć swoją powinność chodzeniem:* Odchodzę ja za to w twoim interesie. O. komu dług. Troc. **2.** nied. p. **Odejść.** <Od + Chodzić>

Odchodzisko, a, lm. **a** gie. *miejsce suche po ustąpieniu wody:* Poniżej grobli na odchodzisku rzeki. Pol. Nieraz całemi godzinami przejeżdżaliśmy konno po tym odchodzisku morskim. <Od Odchodzić>

Odchorować, uje, ował, nied. **Odchorowywać l.** × O., lep. × **O. ś.** *pozbyć ś. choroby, powstać z choroby, wychorować ś., nachorować ś.:* Odchorował ś.: już wstaje. Sł. wil. **2.** *przypłacić zdrowiem, odpokutować chorobą:* O. hulankę. Każde zmartwie-

nie odchoruje. Bodajeś odchorował moją krzywdę (=*wychorował*). <Od + Chorować>

Odchorowanie, a, blm., czynność cz. **Odchorować.**

× **Odchorowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odchorować ś.**

Odchorowywać, a, ał i × **O. ś.** p. **Odchorować.**

Odchorowywanie, a, blm., czynność cz. **Odchorowywać.**

× **Odchorowywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odchorowywać ś.**

Odchować, a, ał, nied. **Odchowywać I.** *wychować do należytego kresu, odkarmić do pewnego wieku; dochować ś. kogo, czego:* Nie wychowywam młodzieńców, ani odchowywam panien. B. G. (anim ku dorośnieniu wychował panien. Leop.). Nie ta tylko jest matka, która rodzi dziatki, ale ta jest większa, która odchowuje. Haur. Pójdę mamki zawołam, iż ci to dziecię odchowa. B. B. Weź to dzieciątko, a odchowaj mi go (=je). Leop. Dziatki małe przyrodzonym pokarmem, z którego bywają urodzone, też odchowane bywają. Gil. O. zwierzę, roślinę = *wyhodować.* O. bydlę nędzne, kurczę. Troc (=*odżywić*). Gołąb jeszcze jednych dzieci nie odchowa, a już drugie jajca miewa. Trzyc. **2.** †O. członek zaziębiony = *oczerstwić go.* Troc. **3.** †O. od piersi = *odsadzić, odstawić:* Matka dziecię od piersi odchowała. Troc. Niewiasta chowała syna swego, aż go odchowała od mleka. Leop. Gdy odchowała i od mleka piersi swych własnych odsadziła synaczka, przywiodła go do domu Pańskiego. Skar. **4.** †O. ogiera z kobyłą, buhaja z krową = *złączyć, żądając odchówku, przychówku:* O. to zowią, aby ś. stadnik tak długo chował, póki świerzopa sama chcieć więcej nie będzie; dać jej pokój przez dni kilkanaście, a gdy wtenczas znowu bronić będzie, znać, że dobrze odchowana; jeśli też konia przypuści, znak, że niedobrze odchowana. Dor. (=*odstanowiona*). Persom króla mastalerz obiera, odchowawszy w tym miejscu z kobyłą ogiera. Pot. **O. ś.** *uchować ś. do właściwego kresu, wychować ś., wyrosnąć:* Młodzizna z robactwa ś. odchowuje. Troc. Kiedy ś. Żydzi nieco odchowali, siła płacić muszą. Troc. <Od + Chować>

† **Odchowały, [Odchowały]** *który ś. odchował, odchowany, dorosły, dojrzały:* Ma odchowałą (dorosłą) córkę na wydaniu. Troc. O. cielec. Troc. Gdy ś. znajdą na twojej oborze odchowałe cielce trzyletnie. Haur. [Dziewczyna była odchowała]. <Od Odchować>

Odchowanie, a, blm., czynność cz. **Odchować.**

Odchowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odchować ś.**

Odchowywać, uje, ywał i **O. ś.** p. **Odchować.**

Odchowywanie, a, blm., czynność cz. **Odchowywać:** †O. stadnika. Dor.

Odchowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odchowywać ś.**

Odchód, odu, lm. **ody I.** *odchodzenie, odejście:* Przy odchodzie Brühla a wstąpieniu Szczęsnego Potockiego na urząd jenerała artylerji znajdowało ś. tylko funtów 6609 prochu. T. K. (=*ustąpieniu*). Dać wodzie O. dobry, aby zawsze czerpać tę, która świeżo wytryska ze źrzódła. L. (=*ujście, spust, ściek, odpływ*). Niewiasty na wiosnę rodzące, łacno lada za przyczyną O. płodu miewają; jeśli odeście nie będzie, wzdy jednak trudne mają porodzenie. Spicz. (=*poronienie*). Z odchodu psów, wołów, ptaków nadto mnogich, i zwierzów postrzeżono choroby sił srogich. Żebr. (=*padania, pomoru, pomorku, śmiertelności*). [Iść w odchody] = *odchodzić, odstępować.* Sł. wil. **2.** p. **Odbyt:** Uważaj, czy pacjent odchody stolca i moczu miał przyzwoite. Perz. Ziele to poty, mokrz i inne naturalne odchody porusza. Jund. **3.** × O. domowy = *użytek, użycie, potrzeby:* Myto od tego na szlachcie brano być nie ma, kto z nich co kupiwszy, na swą własną potrzebę, na O. domowy, a nie na przedażą komu powiezie. St. lit. **4.** × O. p. **Odchodek. 5.** *miejsce, którędy co odchodzi, ujście, ściek, wylot:* Co jest nos? — O. plugawstwa, aż mówić sromota. Pot. **6.** *nieczystość odchodząca:* Odchody kanałowe, ciekłe i gęste. Odchody kloaczne (=*fecesy*). Odchody cukrowe z rafinerji, w których robią wódki słodkie. Odchody fabryczne zanieczyszczają wodę w rzece. O. przyrodzony, łajno. Troc (=*kał, stolec*). Uryna jest jednym z odchodów zwierzęcych. Śniad. J. **7.** lek.: Odchody połogowe = *wypływ z części rodnych niewieścich po porodzie czas pewien trwający,* odpływ, × wytok połogowy, †tok połogowy, †spławy a. upławy położne, †upławy połogowe, [brud połogowy], !przeczyszczenie (lochia). × Odchody miesięczne p. **Miesiączka.** <Od + Chód>

× **Odchrystusować, uje, ował** *oddalić od Chrystusa, pozbawić charakteru chrześcijańskiego.* <Od + * Chrystusować, od Chrystus>

× **Odchrystusowanie, a,** blm., czynność cz. **Odchrystusować:** Rzplta czerwona dąży do zbarbaryzowania świata i odchrystusowania go. Krasiń.

× **Odchrząk,ęku,** lm. **ęki** p. **Odchrząknięcie.**

Odchrząkiwać, uje, iwał p. **Odchrząknąć.**

Odchrząkiwanie, a, blm., czynność cz. **Odchrząkiwać.**

Odchrząknąć, nie, nął, Odkrząknąć, nied. **Odchrząkiwać, Odkrząkiwać** *za pomocą krótkiego a silnego wydechu wydobyć śluz z krtani; chrząknąwszy, odrzucić, zrzucić flegmę; odcharknąć, odkaszlnąć; chrząknąć:* Gdy nań podstarości wskazał, on odchrząknął i następujące rzucił wyrazy. Jeż. Przetarł oczy i odchrząknąwszy mocno... Korz. Podkomorzy odchrząkiwał, budząc go do odpowiedzi. Krasz. <Od + Chrząknąć>

Odchrząknienie, a, blm. p. **Odchrząknięcie.**

Odchrząknięcie, a, blm., **Odchrząknienie,** × **Odchrząk** czynność cz. **Odchrząknąć.**

× **Odchrzcić, I, II,** × **Odechrzcić,** † **Odekrzcić I.** *ochrzcić nanowo, przechrzcić na inny obrządek.* **2.** przen. *nazwać niewłaściwie, przezwać, przechrzcić:* Pracę imieniem próżnowania odchrzczą. Pilch. × **O. ś.** *powtórzyć chrzest według innego obrządku, przechrzcić ś., przyjąć inną wiarę, przejść na nią:* Odchrzcił ś. na arjańską sektę. Biel. M. <Od + Chrzcić>

× **Odchrzczenie, a,** blm., czynność cz. **Odchrzcić.**

× **Odchrzczenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odchrzcić ś.**

Odchrześcijanić, I, II, × **Odchrześcijańszczyć** *pozbawić charakteru chrześcijańskiego:* Niełatwo Polskę O., ale łatwo tłumy wzburzyć. Jun. Począwszy od finansów i polityki, aż do moralności i wymiaru sprawiedliwości, wszystko w rozstroju, bo odchrześcijanione. Jun. <Od + Chrześcijanić>

Odchrześcijanienie, a, blm., czynność cz. **Odchrześcijanić.**

× **Odchrześcijańszczenie, a,** blm., czynność cz. **Odchrześcijańszczyć,** *odchrześcijanienie:* Mówią nam, że Żydzi dążą nietylko do odchrześcijań-

szczenia ludów chrześcijańskich, lecz także do ich wynarodowienia.

× **Odchrześcijańszczyć, y,ył** p. **Odchrześcijanić.** <Od + *Chrześcijańszczyć, od Chrześcijański>

Odchuchać, a, ał I. *odczyścić, chuchając:* Oko przyłożył do okna odchuchanego, na podwórko wychodzącego. Jeż. 2. O. co = *chuchając, usunąć:* Z... okienka widać niemało,... byle O.... na szybach kwiaty. Kon. 3. przen. *pielęgnując, odżywić:* Jakiś litościwy gospodarz, okrywszy kożuchem dziecinę, zaniósł ją do wsi, odchuchał. Krasz. <Od + Chuchać>

Odchuchanie, a, blm., czynność cz. **Odchuchać.**

Odchwalać, a, ał p. **Odchwalić.**

Odchwalanie, a, blm., czynność cz. **Odchwalać.**

Odchwalenie, a, blm., czynność cz. **Odchwalić.**

Odchwalić, i, ił, nied. **Odchwalać** *oddać pochwałę za pochwałę, pochwalić tego, co nas chwali.* **O. ś.** I. tylko dok. *nachwalić ś.; zadowolnić ś., chwaląc; rozstać ś. z chwaleniem:* Nie mógł O. ś. jego dobroci. Arcyspecjalne potrawy; odjeść i O. ś. ich nie mogę. L. Nie mógł ś. tego kanarka, kto go słyszał, O. Nar. O. ś. nie mogę wyświadczonych dobrodziejstw. Troc. 2. × O. ś. nied. *odgrażać ś., przechwalać ś., robić przechwałki, pogróżki.* Sł. wil. <Od + Chwalić>

× **Odchwycenie, a,** blm., czynność cz. **Odchwycić.**

× **Odchwycić, i, ił,** nied. × **Odchwytywać** I. *chwycić, złapać napowrót, zachwycić:* Ledwie zaciśniony duch odchwycił. Pilch. 2. *chwytając, oderwać, zerwać; odjąć od całości:* Odchwycił tylko pokrywę, wazę zostawiając. <Od + Chwycić>

× **Odchwytywać, uje, ywał** p. **Odchwycić.**

× **Odchwytywanie, a,** blm., czynność cz. **Odchwytywać.**

[Odchyjnąć, nie, nął] p. **Odchylić:** O. fartuch. <Zap. zam. Od + *Chylnąć, od Chylić>

[Odchyjnięcie, a, blm.] czynność cz. **Odchyjnąć,** *odchylenie.*

Odchylać, a, ał p. **Odchylić.**

Odchylanie, a, blm., czynność cz. **Odchylać.**

Odchylanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odchylać ś.**

Odchylenie, a, lm. **a** I. blm., czynność cz. **Odchylić.** 2. astr.: O. planety = *odległość kątowa planety od słońca, to jest kąt, jaki tworzą linje, poprowadzone od oka obserwatora do środka słońca i środka planety,* elongacja. 3. fiz.: O. wahadła = *kąt, o który usuwamy wahadło z położenia pionowego.* O. promienia światła = *zmiana kierunku promienia światła po przejściu przez pryzmat.* 4. a. **O. ś.** lek. *przechylenie ś. macicy ku tyłowi* (retroversio). 5. mat. *różnica między wartością liczby szukanej a jej wartością najprawdopodobniejszą:* O. względne, bezwzględne.

Odchylenie się, a ś., blm. I. czynność cz. **Odchylić ś.** 2. lek. p. **Odchylenie.**

Odchylić, i, ił, [Odchyjnąć], nied. **Odchylać** I. *odgiąć, odwrócić, odkłonić coś nachylonego, zgiętego, odprostować:* Młoda różdżka, dokąd ś. nachyli, trudno bywa stamtąd ją O. Hrb. Odchyl tę gałąź. Troc. Przen.: × O. kogo od czego = *odwieść, odkłonić, odwrócić, oddalić, odciągnąć:* O. kogo od prawdy. Odchylać kogo od rzeczy mu szkodliwych. Troc. 2. *odsłonić, odgiąć, uchylić, ugiąć, odkryć, unieść:* Odchyliliśmy zasłony na sprawy Rzpltej tylko w niektórych widokach. Baczk. O. kołdry. **O. ś.** I. *podnieść ś., wyprostować ś., rozkurczyć ś., wyciągnąć ś.:* Muszę ś. odchylić, bo mię już krzyż boli. 2. × O. ś. *odwrócić ś., wykręcić ś., zwrócić ś.; odsunąć ś., oddalić ś., odstrychnąć ś.; usunąć ś., uchylić ś.:* Wiatr północny odchyla ś. ku zachodowi. Potym odchyliło ś. serce Salomona od Jehowy. Bud. Ani prośbą, ani groźbą nie dał ś. bynajmniej O. od prawdy. Wuj. (= *odwieść ś.*). O. ś. od powinności, od udziału. 3. *odkryć ś., odsłonić ś., roztoczyć ś.:* Gdyśmy wjechali na górę, odchylił ś. przed nami cudny krajobraz. Sł. wil. (W krzyku tym) odchyla ś. cała dusza. Krasiń. <Od + Chylić>

†**Odchylisko, a,** lm. **a** p. **Odchłań:** Na niedostępnej skale zamek stoi, gdzie straszne oczom urwisko, ktoby wpadł w owo O., śmiercią okrutną umierał. Pot. Upatrzywszy pogodę, w tamto O. nagnał Turków. Pot. <Od + CHYŁ/CHWAŁ>

× **Odchylnie** przys. od **Odchylny.** L.

× **Odchylny** *mogący być odchylonym.* L. <Od Odchylić>

Odchylony I. *którego a. który odchylono.* 2. lek. *na wznak leżący* (resupinus).

[Odchynąć, nie, nął, Odhynąć] *skręcić, zawrócić.* <Od + Chynąć>

[Odchynięcie, a, blm.] czynność cz. **Odchynąć.**

Odciąć, odetnie, odciął, [Odetnąć], nied. **Odcinać** I. *przeciąwszy, oddzielić; odłączyć cięciem; oderznąć, odsiec, uciąć, odpłatać, odrąbać, odszczepić:* Nieprzyjaciel odciął liny i uchodzić musiał. L. Członki odcinają, jeżeli w sobie krew tracą. Kosz. (= *odejmują, amputują*). 2. przen. *oddzielić, odłączyć, odseparować, wykluczyć, wyłączyć, odosobnić, przedzielić, przeciąć,* nied. *izolować:* Oblężeni, odcięci od świata. Przez stratę Prus Królewskich była Polska odcięta od morza. Lel. O. dowóz żywności (= *zahamować*). O. wodę i żywność miastu. Odcinając zupełnie od społeczeństwa ludzkiego zbrodniów; tak zamknięci, nikomu już szkodzić nie będą mogli. Krup. Smutna pamiątka o swej pasterce, od której srogi go los odcina. L. (= *dzieli*). Bóg odciął od ziemi morskie głębokości. Li. Odcinam cię i odrzucam od przyjmowania tajemnic Pana Chrystusa. Skar. Morderców świętego Stanisława papież aż do czwartego pokolenia od wszelkich urzędów kościelnych odcina. Błaż. (= *usuwa; nie dopuszcza ich do nich*). O. komu odwrót (= *przeciąć*). Cieśnina Gibraltarska odcina Hiszpanję od Afryki. Nauczyciel dzieci ma odcinać wszelkie okazje widzenia rzeczy sprosnych. Petr. Trzeba im O. wszelkie wymówki. Górn. (= *udaremnić*). W pogoni jazda powinna obskakiwać i odcinać kolumny cofającego ś. nieprzyjaciela. Chrzan. Zapędziwszy ś. za łupem, od reszty wojska odciętym został. Niem. Boże! izali do końca odetniesz od nas miłosierdzie Twoje? (= *odwrócisz*). Czyli do końca odetnie miłosierdzie swoje. Wuj. 3. [Odcinać] = *zatrzymywać ś. na znakach przestankowych, przestankować:* Cytas wartko i nie odcinas. 4. przen. *oddzielić, odkreślić, odjąć, skreślić, usunąć:* Odetnij po zerze w liczniku i w mianowniku, a skrócisz ułamek przez 10. Odetnij dwie ostatnie cyfry na kopiejki. 5. *odjąć, odciągnąć, potrącić, odtrącić, odliczyć; obciąć, okroić, uszczuplić, zredukować:* Odetnij część czwartą sumy. Troc. Mniejsza o to, że odcina i rachuje; dość, że płaci. L. Czy nie można prawem O. te niesłuszne wydatki? L. Mieli O. w domach swoich to wszystko, cokolwiek było zbytecznego. Ustrz. 6. a. **O. ś.** *oddać cięciem za cięcie, ciąć nawzajem; opędzić ś., obronić białą bronią a. kłami:* Dobywam pałasza, zaczynam mocno przycinać, nacieram żwawiej, rozumiejąc, iż go tym przycięciem pokonam; ale on

i tym nieustraszony, odcina mi śmiało. L. **7.** przen. *odwetować, odbić:* Nie zwykli odcinać krzywd na obcych. Pol. **0. ś. I.** przen. *wyodrębnić ś., odbić ś., uderzyć w oczy, zarysować ś. wyraziście, odskoczyć od tła:* Grupa drzew niewysokich a krzaczystych odcinała ś. na szarym tle zmroku, jak wielka czarna plama. Orzesz. **2.** komu p. wyż. pod 6): Zmieszany żołnierz odcinał ś. co sił. Przyb. Nieustraszony, odcina mi ś. śmiele. L. Sądząc za rzecz niegodną uciekać, trzymał na sobie długo natarczywość pogańską, odcinając ś. nie bez krwawej nad niemi zemsty. Nar. Mężnie ś. bijąc, zrzucony z konia, pieszo ś. Niemcom odcinał. Nar. Odcinają ś. mieczem i przymierza wiążą. Mick. Wilk odcina ś., jak może, czasem skaleczy charta. Jeł. **3.** przen. *odeprzeć przycinkiem przycinek; odpowiedzieć dosadnie, chwacko na zarzut, na łajanie, odgryźć ś., nie zostać w długu, zapłacić komu, utrzeć komu nosa, dać mu odprawę, nie dać ś.:* Nigdy ś. sam nie obrażał, kiedy ś. mu kto odcinał. Rzew. Gdy ś. strony zetrą z dowody prawnemi, obie strony, ten tego, ten owego odcina obrony. Paszk. *(=wzajemnie zbija).* **4.** *być odciętym:* Czegobyś była, Polska, nie dostała! co ś. odcięło od twojego ciała, odebrałabyś, i więźnie zarazem jednym żelazem. Mias. Z pensji urzędników odcinać ś. będzie najwięcej dwudziesta część. L. <Od + Ciąć>

Odciąg, u, lm. **i** p. **Przewiewnik.** <Od + Ciąg>

Odciągacz, a, lm. **e I.** *ten, co odciąga:* O. srebra. **2.** anat. *mięsień odciągający, cofający, odwodzący, odsiebny:* O. ucha = *mięsień cofający ucho,* mięsień wsteczny ucha, †muszkuł ciągnący ucho ku tyłowi, †myszka ruchająca uchem zewnętrzna, †myszka ucho nazad ciągnąca (musculus retrahens auriculae). **3.** †O., †**Odciągaczyk,** †**Ciągarz,** †**Ciągaczyk,** †**Rotny,** †**Hasplarz** gór. *robotnik przy kręgu lub kołowrocie poziomym nad szybem, zatrudniony obracaniem rogów czyli korb i wyciąganiem urobku.* <Od Odciągać>

†**Odciągaczyk, a,** lm. **i** p. **Odciągacz.**

Odciągać, a, ał i **0. ś.** p. **Odciągnąć.**

× **Odciągadło, a,** lm. **a** apt. *lek odciągający,* × odwodnik. Sł. wil. (P. Odciągnąć).

Odciągalny I. *który można odciągać.* **2.** a. **Trajbowy, Trybowy,** †**Probowny** piec hut. = *piec płomienny do odciągania srebra od ołowiu, z ruchomym sklepieniem czyli wiekiem w postaci jarmułki, zawieszonym na łańcuchach.*

Odciąganie, a, lm. **a** czynność cz. **Odciągać:** O. złota, srebra z jakiego kruszcu lub z rudy = kupelacja, kupelowanie. Odłączanie wyobrażeń od wszelkich innych nazywa ś. odciąganiem, przez które robimy wszelkie wyobrażenia ogólne. Cyan. Dusza z już pojętych wyobrażeń tworzy odciąganie. Cyan. *(=abstrakcję).* O. wojska. O. mat. = *odejmowanie.*

Odciąganie się, a ś., blm., czynność cz. **Odciągać ś.**

× **Odciągiwać, a, ał** i × **0. ś.** p. **Odciągnąć.** L.

× **Odciągiwanie, a,** blm., czynność cz. **Odciągiwać.**

× **Odciągiwanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odciągiwać ś.**

Odciągnąć, nie, nął, nied. **Odciągać,** × **Odciągiwać I.** *ciągnąc, oddalić; pociągnąć, ściągnąć w inną stronę, cofnąć, odsunąć, odwlec, usunąć:* O. po ziemi trupa od obozu. Nie można go było od niej O. *(= oderwać, odłączyć).* Palce możemy zgiąć, wyciągnąć, przyciągnąć i O. Wei. Gdy podniósł rękę, tak mu zaraz uschła, iż jej nie mógł więcej O. Zał. Już ten malarz nie tak ś. cieszy, który od dokonanego dzieła swego odciągnął rękę. Pilch. *(= odjął).* Przen.: Nie można przeczyć, aby lekarze wielu chorych nie odciągali od blizkiej śmierci. L. *(=powstrzymali).* **2.** *odwlec, odłożyć, zwlec, przeciągnąć, opóźnić:* O. sprawę do następnego roku. **3.** przen. *odłączyć, odwieść, oddalić, odstrychnąć, oderwać, zniechęcić, poróżnić:* O. go od tego zamysłu nie mogę. Troc. Chcą mię od ciebie O. złośliwi. Karp. **4.** *odjąć, odliczyć, odtrącić, potrącić:* Odciągnij tę liczbę od sumy. Troc. **5.** cz. ni. *ciągnąc, odejść; wyruszyć:* Wojsko odciągnęło. Troc. O. wojskiem. Troc. **6.** anat.: Mięśnie odciągające, odwodzące, odsiebne (musculi abducentes). **7.** chem. *korzystając z różnicy w punktach topliwości, oddzielić jeden metal od drugiego a. rudę od złoża, wytopić, oddzielić:* O. srebro od ołowiu, od miedzi. O. złoto od miedzi i srebra. **8.** lek.: Środek odciągający = *środek, który, działając bezpośrednio na pewną część ustroju, równocześnie pośrednio przez to działa na inną,* środek odprowadzający, × odciągadło, odwodnik (medicamentum derivans, revellens). **9.** myśl. *odwieść psa ułożonego od tropu, aby go nie znaczył.* **0. ś. I.** *być odciągniętym:* Sprawa ta ś. odciągnęła do następnego roku. **2.** †O. ś. przen. *odwrócić ś., oderwać ś., odstrychnąć ś. od kogo, od czego, zerwać z kim, z czym:* Nie może nikt miłować dobra wiecznego, aż ś. odciągnie od doczesnego. Wuj. <Od + Ciągnąć>

Odciągnienie, a, blm. **I.** a. **Odciągnięcie** czynność cz. **Odciągnąć. 2.** lek. *zastosowanie środka odciągającego* (derivatio, revulsio).

Odciągnięcie, a, blm. p. **Odciągnienie.**

Odciągnięty, Odciągniony im. od **Odciągnąć.**

Odciągniony p. **Odciągnięty.**

Odciągowy drut = *drut, utrzymujący słup telegraficzny w kierunku pionowym.* Rygiel O. ślus. = *rygiel do odciągania, odsuwania.* <Od Odciąg>

Odciążek, żka, lm. **żki** *ciężar mający za zadanie zrównoważyć inny ciężar,* przeciwwaga, kontrwaga. <Od + Ciążek>

Odciążenie, a, blm., czynność cz. **Odciążyć.**

†**Odciążenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odciążyć ś.**

†**Odciążny** *mający być odciągniętym, odtrąconym, ujemny:* Przeciwne sobie sumy dodatne a sumy odciążne. Ustrz. Ilkość nierzetelna czyli odciążna, która mniej, niż nic, to jest dług a. brak czego znaczy. Ustrz. <Od + CIĄG>

Odciążyć, y,ył wentyl = *ująć mu ciśnienia.* †**0. ś.** *uwolnić ś. od zajęcia sądowego, załatwić ś. z tradującym wierzycielem:* Kto ś. od kogo odciąży, tedy pamiętnego od wielkiej, jak małej rzeczy, nie powinien więcej dać, tylko 4 grosze. St. lit. <Od + Ciążyć>

Odciec, cze, kł, nied. **Odciekać I.** *ciekąc, odejść, oddzielić ś.; odpłynąć, ściec, spłynąć:* Niech odciekają źrzódła twoje precz, a na ulicach wody twoje rozdzielaj. Leop. **2.** †O. *odbiec, uciec; od lecieć:* Słuchaj pilnie, żeby ś. nie porwały (kuropatwy) abo nie odciekły. Cyg. <Od + Ciec>

Odcieczenie, a, blm., czynność cz. **Odciec.**

Odciek, u, lm. **i I.** *odciekanie, odcieczenie:* Kloce porznięte, postawić na sztorc; w takim położeniu przez O. pozbywają ś. spodem soku bardzo szkodnego. Jak. J. **2.** *miejsce, którędy co spływa, ściek, rynna, rura, wylot (np. kanału), odpływ,*

ujście, spust: Staw, mający O. L. 3. cukr.= *części płynne, odchodzące przy rafinowaniu, filtrowaniu, cedzeniu.* 4. a. **Rzeczka** hut.=*bróżda od otworu spustowego w wielkim piecu, którędy surowizna spływa.* 5. a. **Sączek, Dren** *rura dziurkowata zapuszczona w ziemię dla osuszenia gruntu.* 6. †O. lek. (secretio) *wydzielina:* Aloes wzbudza odcieki. <Od+CIEK/TOK>

Odciekać, a, ał p. **Odciec.** <Od+CIEK/TOK>

Odciekanie, a, blm., czynność cz. **Odciekać.**

× **Odciemiać, a, ał** p. **Odcimić.** Sł. wil. <Od+ĆM/CIEM>

× **Odciemianie, a,** blm., czynność cz. **Odciemiać,** *odcimianie.*

× **Odciemić, i, ił** l. p. **Odcimić.** Sł. wil. **2.** *odsłonić:* O. okno. <Od+Ciemić>

× **Odciemienie, a,** blm., czynność cz. **Odciemić.**

Odcieniować, uje, ował l. *odrobić, cieniując; wycieniować:* O. rysunek. **2.** *odznaczyć, odróżnić, wyodrębnić pod względem odcieni, wykazać odcienie porównywanych rzeczy.* **O. ś.** *uwydatnić swoje wzajemne odcienie, wyróżnić ś.:* Dwa stronnictwa odcieniowały ś. mocno barwami zdań swoich; żartowniś stołeczny dał im nazwy, dzieląc je na lewitki i profanki. Dzierz. <Od+Cieniować>

Odcieniowanie, a, blm., czynność cz. **Odcieniować.**

Odcieniowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odcieniować ś.**

× **Odcienny** przym. od **Odcień:** Znaczenie odcienne. Sł. wil. <Od Odcień>

Odcień, a m., a. × **i** ż., lm. **e, !a** *cień rzadki, niezupełny, rozchodzący ś. od cienia właściwego, półcień; stopniowe przejście barwy ciemniejszej w jaśniejszą a. naodwrót.* Przen. *lekka odmiana:* O. znaczenia. O. głosu=*modulacja, półton:* Rozmaite dźwięki i odcienia malownicze. Jen. O. koloru=*półton.* Przen.: *nieznaczna różnica:* Te mianowicie odcienia, jakie ś. w Polsce wytworzyły, pragnęlibyśmy tu uwydatnić. Paw. W przyjęciu orderowego jest jakaś O. od sposobu, w jakim ś. przyjmuje tego, co nie ma podobnego zaszczytu. Rzew. <Od+Cień>

Odcieplać, a, ał p. **Odcieplić.**

Odcieplanie, a, blm., czynność cz. **Odcieplać.**

Odcieplenie, a, blm., czynność cz. **Odcieplić.**

Odcieplić, i, ił, nied. **Odcieplać** *pozbawić ciepła, obniżyć ciepłotę, ochłodzić, ostudzić, oziębić.* Lek.: Kąpiele odcieplające = *mające na celu obniżenie ciepłoty ciała podczas silnej gorączki.* <Od+Cieplić>

Odcierać, a, ał p. **Odetrzeć.** <Od+Cierać>

Odcieranie, a, blm., czynność cz. **Odcierać.**

Odcierpieć, i, ał *cierpiąc, odpokutować, wycierpieć do końca, przecierpieć, znieść, przenieść:* O. karę. O. winę. Mącz. O. kozę=*odsiedzieć.* O. za winę. Odcierpi za wszystko, co zdziałał. Leop. By już raz O., ale to gorsza na wieki w mękach być. Rej. Lepiej ś. obiesić a razem O., niźli nędznego żywota długo używać. Rej. Łazarz on wrzedliwy odcierpiał tu czyściec żywy. SS. <Od+Cierpieć>

Odcierpienie, a, blm., czynność cz. **Odcierpieć.**

Odcieszyć się, y ś., ył ś. *nacieszywszy ś. dosyć, przestać cieszyć ś.:* Oto już pokój w ojczyźnie; ja jednak z orężem ś. moim O. nie mogę, nań ustawicznie poglądam, i tylko co prawie z nim nie rozmawiam. Sir. <Od+Cieszyć>

Odcieśniać, a, ał i O. ś. p. **Odcieśnić.**

Odcieśnianie, a, blm., czynność cz. **Odcieśniać.**

Odcieśnianie się, a ś., blm., czynność cz. **Odcieśniać ś.**

Odcieśnić, i, ił, nied. **Odcieśniać** *rozprzestrzenić coś zacieśnionego, znieść ciasnotę czego, uwolnić z ciasnoty, rozluźnić, rozszerzyć.* **O. ś.** *zostać odcieśnionym:* Krańce światów ś. odcieśnią. Krasiń. <Od+Cieśnić>

Odcieśnienie, a, blm., czynność cz. **Odcieśnić.**

Odcieśnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odcieśnić ś.**

Odcięcie, a l. blm., czynność cz. **Odciąć:** Nadto, cośmy patryarchę złożyli, wyklinanie nań kładziemy, i wszystko przeklęctwo, a od chrześcijaństwa O. Skar. **2.** lm. **a**=a) a. amputacja = *odjęcie jakiejś części ciała, szczeg. palców.* b) p. **Odcinek.** c) a. **Repost** fecht. *oddanie razu, zwykle krótkie.* <Od+Cięcie>

Odcięta, ej, lm. **e,** × **Abscysa** mat. *jedna ze współrzędnych w układzie współrzędnych, używanych w geometrji analitycznej:* O. punktu na prostej, na krzywej. <Od+Cięty>

Odcimiać, a, ał p. **Odcimić.**

Odcimianie, a, blm., czynność cz. **Odcimiać.**

Odcimić, i, ił, × **Odciemić,** nied. **Odcimiać,** × **Odciemiać** *dać przystęp światłu, nie zasłaniać więcej światła, odejść a. usunąć przeszkodę, aby można było lepiej widzieć:* Odcim mi, abym mógł czytać. Troc. Zasłoniłeś mi lampę, odcim! <Od+ĆM/CIEM>

Odcimienie, a, blm., czynność cz. **Odcimić.**

Odcinacz, a, lm. **e** l. *ten, co odcina.* **2.** *ten, co trzebi odrostki drzew, odkrawa wyrostki, wyplenia szkodliwe zioła.* **3.** ogr. *narzędzie do odcinania, rodzaj siekierki zakrzywionej.* **4.** a. **Mesel** rzem. *dłuto do odcinania:* O., dłuto do odcinania końców nitów. Łab. <Od Odcinać>

Odcinać, a, ał i **O. ś.** p. **Odciąć.** <Od+Cinać>

Odcinanie, a, blm., czynność cz. **Odcinać.**

Odcinanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odcinać ś.**

Odcinek, nka, lm. **nki** l. *część odcięta, cięciem oddzielona, okrajek, okrawek, obcinek, ścinek, skrawek, obrzynek:* Odcinki skór. Troc. O. winny wsadzić. Troc. Odcinki papieru, płótna, kloca. **2.** (w czasopiśmie) *fejleton.* **3.** p. **Apostrof.** Kopcz. **4.** [O.] *przecinek:* Kiej cytás, to na odcinkach trza stajać. **5.** *część u dołu napisowej strony medalów i monet, gdzie ś. data mieści.* Łab. **6.** han.: Odcinki=*listy zastawne.* **7.** mat. *część prostej lub krzywej zawarta pomiędzy dwoma punktami:* O. kołowy=*część pola kołowego, zawarta pomiędzy łukiem a jej cięciwą.* O. elipsy. O. kulisty=*część kuli odcięta przez płaszczyznę przecinającą tę kulę.* Odcinki prostolinjowe, równe, nierówne. O. ostrokręgowy = *przecięcie stożkowe.* Śniad. <Od+CIĘ TN/CIN>

Odcios, a, lm. **y** gór. *wcięcie prostopadłe w ścianę z prawego i lewego boku dla wydobycia zboju.* Łab. <Od+Cios>

× **Odciosnąć, śnie, snął,** †**Odczosnąć** *odciąć, odszczepić, odsiec, odłupać, odrąbać, odedrzeć:* Piorun cegłę lewej ściany kościelnej odciosnął. Błaż. <Od+CIOS>

Odciosowy przym. od **Odcios:** Kilof O.

× **Odciośnięcie, a,** blm., czynność cz. **Odciosnąć.**

Odcisk, u, lm. **i** l. a. **Odciśnięcie, Odciśnienie** *znak wyciśnięty, odciśnięty, odbitka:* O. ryciny, pieczęci. O. istoty organicznej lub roślinnej skamieniałej. **2.** *miejsce na ciele a szczeg. na nogach,*

stwardniałe od naciskania, ×martwak, nagniotek, odgniotek, ×nacisk, ×mozol, ×modzel, †mozoł, †mozoła, [mozol, modzyl], ×narostek, ×odtręt, ×twardzizna, !kurze oko, odrętwiałość: Obacz odciski, które sznurówka wygniotła na ciele. L. <Od + CIS(K)/CIAS>

Odciskacz, a, lm. **e** p. **Odciskadło.**

Odciskać, a, ał i **O. ś.** p. **Odcisnąć.** <Od + Ciskać>

Odciskadło, a, lm. **a, Odciskacz** rzem. *matryca, przyrząd do odciśnięcia, wykucia pewnej formy z metalu rozgrzanego lub z ołowiu.*

Odciskanie, a, blm., czynność cz. **Odciskać.**

Odciskanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odciskać ś.**

Odcisnąć, nie, nął, nied. **Odciskać I.** × O. *odrzucić, odtrącić, odsunąć, odepchnąć:* Niewinnych odpędzają a odciskają onemi srogiemi rogami swemi. Rej. Żadne przymuszenie a nakoniec ani śmierć nie odciśnie cię od niego. Rej. Żadnego od skarbu łaski swojej odciskać nie raczył. Rej. Abyście W. Mość o tym radzili, jakoby żadnego stanu od tego nie odciskając, był mianowany poczet ludzi... Vol. Opiekuna żaden nabliższy po śmierci ojcowskiej od opieki O. nie może. Tarn. J. Oktaw pozwie go do Antona prawnie, ów do senatu sprawę tę odciska. Chr. **2.** *odgnieść, odbić, wycisnąć:* O. pieczęć, rycinę, stempel. **O. ś. I.** *zostać odciśniętym, odrzuconym:* Podporę, o którą wsparty... rzućcie precz, jako odrzuca ś. i odciska rumowisko. Wysp. Gwałt niech ś. gwałtem odciska. Mick. **2.** *odbić ś., odznaczyć ś., wycisnąć ś., odgnieść ś., zostać na czym = zostawić ślad na czym:* Mokry druk odcisnął ś. na ceracie. Ślady nóg odcisnęły ś. na piasku. <Od + Cisnąć>

Odciśnienie, a, lm. **a** p. **Odciśnięcie.**

Odciśnienie się, a ś., lm. **a ś.** p. **Odciśnięcie ś.**

Odciśnięcie, a, Odciśnienie I. blm., czynność cz. **Odcisnąć. 2.** × O., lm. **a** p. **Odcisk.**

Odciśnięcie się, a ś., lm. **a ś., Odciśnienie ś.** czynność cz. **Odcisnąć ś.**

[Odciupać, a, ał, Uciupać] *odciąć część blachy a. sztabkę żelaza dłutem.* <Od + Ciupać>

[Odciupanie, a, blm.] czynność cz. **Odciupać.**

Odcknąć się, nie ś., nął ś. p. **Ocknąć.** <Od + *Cknąć, z *Ctnąć; CZU(T)/CUT>

Odcknienie, a, blm. p. **Odcknienie ś.:** O. roślin i owadów na nowo do życia po długim letargu. Pol.

Odcknienie się, a ś., blm., **Odcknienie** czynność cz. **Odcknąć ś.,** *ocknienie ś.*

Odclenie, a, blm., czynność cz. **Odclić.**

Odclenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odclić ś.**

Odclić, i, il, × **Odeclić,** nied. × **Odeclać** *opłacić cło.* **O. ś.** *opłacić cło za swoje towary.* <Od + Clić>

[Odcofnąć się, nie ś., nął ś.] *cofnąwszy ś., oddalić ś., usunąć ś.; cofnąć ś.:* Odcofnuł sie od szosy. <Od + Cofnąć>

[Odcofnięcie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odcofnąć ś.**

Odcucać, a, ał p. **Odcucić.**

Odcucanie, a, blm., czynność cz. **Odcucać.**

Odcucenie, a, blm., czynność cz. **Odcucić.**

Odcucić, i, il, nied. **Odcucać I.** a. **Ocucić** *cucąc, odżywić:* Towarzysze jego nieszczęścia płakali, odcucając zemdlonego. Ciec. **2.** [O.] p. **Ocknąć:** Jak ón odcucił, robactwo łazi po nim. <Od + Cucić>

Odcukrować, uje, ował, Odcukrzyć, nied. **Odcukrzać** co = *pozbawić co cukru, odciągnąć z czego cukier.* Cukr.: O. melasę = *wyciągnąć resztę cukru pozostałą w melasie.* <Od + Cukrować>

Odcukrowanie, a, blm., czynność cz. **Odcukrować.**

Odcukrzać, a, ał p. **Odcukrować.**

Odcukrzanie, a, blm., czynność cz. **Odcukrzać.**

Odcukrzenie, a, blm., czynność cz. **Odcukrzyć.**

Odcukrzyć, y,ył p. **Odcukrować:** Wywary buraczane już odcukrzone. <Od + Cukrzyć>

Odcumować, uje, ował, nied. **Odcumowywać** fl. *odwiązać cumę czyli linę, którą ś. statek na lądzie do pala przywiązuje:* O. tratwę, linę. Żeglarze nie mówią: odwiązać okręt od brzegu, ale O. Otw. Tu on, w drogę ś. biorąc, nawę odcumował. Otw. <Od + Cumować>

Odcumowanie, a, blm., czynność cz. **Odcumować.**

Odcumowywać, a, ał p. **Odcumować.**

Odcumowywanie, a, blm., czynność cz. **Odcumowywać.**

[Odcydzaczka, i, lm. **i]** p. **Odcedzadło.** <Od + CAD/CEDZ>

Odcyfrować, uje, ował, nied. **Odcyfrowywać I.** *odczytać to, co napisano cyframi, t. j. tajemnemi znakami:* O. depeszę. **2.** *odczytać z trudem niewyraźne pismo:* Zanim mnie kto odcyfruje, znuży ś. Es. Zbiór listów odcyfrowanych przez Unruga na zjeździe konfederacji gieneralnej warszawskiej. Kraus. <Od + Cyfrować>

Odcyfrowanie, a, blm., czynność cz. **Odcyfrować.**

Odcyfrowywać, uje, ywał p. **Odcyfrować.**

Odcyfrowywanie, a, blm., czynność cz. **Odcyfrowywać.**

[Odcykać, a, ał i **O. ś.]** p. **Ocknąć:** Wszystko ucichło, Janosz ś. odcyka. Gosz. <Od + *Cykać, z *Cknąć = *Ctnąć>

[Odcykanie, a, blm.] czynność cz. **Odcykać,** *odcykanie ś.*

[Odcykanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odcykać ś.**

[Odcyknąć, nie, nął] p. **Ocknąć.** <Od + *Cyknąć, z *Cknąć = *Ctnąć>

[Odcyknięcie, a, blm.] czynność cz. **Odcyknąć,** *ocknięcie ś.*

× **Odcykować się, uje ś., ował ś.** p. **Ocknąć:** Odcykując ś., mówi. L.

× **Odcykowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odcykować ś.**

Odcyrklować, uje, ował, × **Odcerklować** *odrysować cyrklem; oddzielić, odznaczyć, określić, oprowadzić cyrklem:* Kilka odcyrklował cyrkułów. Haur. <Od + Cyrklować>

Odcyrklowanie, a, blm., czynność cz. **Odcyrklować.**

Odczadzenie, a, blm., czynność cz. **Odczadzieć.**

Odczadzieć, eje, ał *przyjść do siebie po zaczadzeniu:* Czy może znów jaką latarkę za pazuchą niesiesz? Jeszczem od swędu tamtej nie odczadział. Kon. <Od + Czadzieć>

Odczarować, uje, ował, [Odczarzyć, Odczynić, Odgodzić], nied. **Odczarowywać I.** *odżegnać czary, zdjąć urok:* Drzewa i drogi Melisa, w tejże nauce biegła, odczarowała. Jag. **2.** p. **Rozczarować:** Biorąc na siebie postać filozofa odczarowanego ze wszelkich ułud świata. Rzew. **O. ś.** p. **Rozczarować.** <Od + Czarować>

Odczarowanie, a, blm., czynność cz. **Odczarować.**

Odczarowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odczarować ś.**

Odczarownik, a, lm. **cy** *ten, co odczarowywa:* Znalazłem ś. tu, aby wam służyć za ostudziciela i odczarownika. Krasz. <Od + Czarownik>

Odczarowywać, a, ał i **O. ś.** p. **Odczarować.**

Odczarowywanie, a, blm., czynność cz. **Odczarowywać.**

Odczarowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odczarowywać ś.**

[Odczarzenie, a, blm.] czynność cz. **Odczarzyć,** *odczarowanie.*

[Odczarzenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odczarzyć ś.**

[Odczarzyć, y,ył i **O. ś.]** p. **Odczarować.** <Od + Czarzyć>

Odczekać, a, ał *przeczekać, poczekać pewien czas:* Tam odczekawszy, żeby być ostatnim z proszących, przysunął ś. do księżniczki. Mańk. <Od + Czekać>

Odczekanie, a, blm., czynność cz. **Odczekać:** Po odczekaniu mgły, mrozów i śniegów puścił ś. z wodą. Pol.

Odczepiać, a, ał i **O. ś.** p. **Odczepić.**

Odczepianie, a, blm., czynność cz. **Odczepiać.**

Odczepianie się, a ś., blm., czynność cz. **Odczepiać ś.**

Odczepić, i, ił, nied. **Odczepiać** *coś zaczepionego, przyczepionego odjąć; odpiąć, odhaczyć, odwiązać:* O. łódź. O. wstążkę od włosów. O. wagon. Przen.: Strasznym cięciem w kark prawie zupełnie odczepił mu głowę. Sienk. **O. ś. l.** *odwiązać ś., odpiąć ś., odstać, oderwać ś.:* Wstążka ś. odczepiła. **2.** przen. (o kimś niemiłym) *odejść, odplątać ś., odstąpić, odłączyć ś., oddalić ś., usunąć ś., uwolnić (kogo) od siebie, zostawić (kogo) w pokoju:* Idźże ty sobie, odczep ś. ode mnie. Hoł. Czego mię napastujesz? odczepże ś.! **3.** przen. *uwolnić ś., pozbyć ś., wycofać ś.:* O. ś. od niemiłej sprawy. Ledwiem ś. zdołał od niego O. <Od + Czepić>

Odczepienie, a, blm., czynność cz. **Odczepić.**

Odczepienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odczepić ś.**

Odczepka tylko w wyraż.: Dać komu co na odczepkę = *aby ś. odczepił, dać mu odczepnego.* <Od + CZEP>

Odczepne, ego, blm. *to, co ś. daje komu, aby ś. odczepił, odstępne:* Dał rubla odczepnego (=*na odczepkę*). Trzeba mu było dać O. Jun.

Odczerniać, a, ał p. **Odczernić.**

Odczernianie, a, blm., czynność cz. **Odczerniać.**

Odczernić, i, ił, nied. **Odczerniać** *uczernić starannie, wyczernić:* Bez peruki na głowie, bez barwiczki na twarzy, z odczernionemi brwiami. Sienk. <Od + Czernić>

Odczernienie, a, blm., czynność cz. **Odczernić.**

Odczerpać, pie, pał, Odczerpnąć, nied. **Odczerpywać** *czerpiąc, odjąć czegoś sypkiego a. płynnego, ująć, ubrać:* O. mąki, wody. <Od + Czerpać>

Odczerpanie, a, blm., czynność cz. **Odczerpać.**

Odczerpnąć, nie, nął p. **Odczerpać.** <Od + Czerpnąć>

Odczerpnięcie, a, blm., czynność cz. **Odczerpnąć.**

Odczerpywać, uje, ywał p. **Odczerpać.**

Odczerpywanie, a, blm., czynność cz. **Odczerpywać.**

Odczesać, sze, sał, nied. **Odczesywać l.** *czesząc, odłączyć; czesząc, odczyścić; oczochrać:* Lnu wyschłego szypułki żelaznym ś. grzebieniem odczeszą; odczesane te szypułki odmłócą ś. Kluk. **2.** *odgarnąć grzebieniem, szczotką:* O. włosy z czoła, w tył (=*zaczesać*). <Od + Czesać>

Odczesanie, a, blm., czynność cz. **Odczesać.**

†Odczestować, uje, ował l. p. **Odczęstować:** Upomina nas Pan, aby uczty nie na przyjacioły, które nam O. mogą, ale na ubogie obracać. Skar. Gdy bankiet myślisz sprawować, zaproś ubogich ułomnych i chromych, i ślepych, którzy tobie O. nie będą mogli, także nieznajomych. Odym. **2.** *nagrodzić:* Upominkami mu odczestował. Fal. <Od + Czestować>

†Odczestowanie, a, blm., czynność cz. **Odczestować.**

†Odczestowywać, a, ał p. **Odczęstować.**

†Odczestowywanie, a, blm., czynność cz. **Odczestowywać,** *odczęstowywanie.*

Odczesywać, uje, ywał p. **Odczesać.**

Odczesywanie, a, blm., czynność cz. **Odczesywać.**

Odczęstować, uje, ował, †Odczestować, nied. **Odczęstowywać, †Odczestowywać** *odwdzięczyć ś. częstującemu, częstując go; poczęstować wzajemnie.* <Od + Częstować>

Odczęstowanie, a, blm., czynność cz. **Odczęstować.**

Odczęstowywać, a, ał p. **Odczęstować.**

Odczęstowywanie, a, blm., czynność cz. **Odczęstowywać.**

[Odczęszczenie, a, blm.] czynność cz. **Odczęścić.**

[Odczęścić, i, ił] *oddzielić część:* Odczęścił swój dział od pozostałego gruntu rodzeństwa. Ork. <Od + *Część, od Część>

Odczłowieczać się, a ś., ał ś. p. **Odczłowieczyć ś.**

Odczłowieczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odczłowieczać ś.**

Odczłowieczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odczłowieczyć ś.**

Odczłowieczyć się, y ś.,ył ś., nied. **Odczłowieczać ś.** *przestać być człowiekiem, pozbyć ś. natury ludzkiej:* Bo kto sam ś. bóstwi w świecie, ten na odwrót swego szału odczłowiecza ś. pomału. Krasiń. Odczłowieczon spadł tak głęboko. Krasiń. <Od + *Człowieczyć, od Człowiek>

×Odczochnąć, nie, nął, [Odczorchnąć] *otrzeć, obłupać, odedrzeć, oderwać, odtargnąć:* Pieńki orzechów laskowych najlepiej w marcu, z korzeniem odczochnąwszy, przesadzać. Kluk. <Od + *Czochnąć; por. Czochać>

×Odczochnięcie, a, blm., czynność cz. **Odczochnąć.**

Odczopować, uje, ował, nied. **Odczopowywać l.** *otworzyć beczkę, wybiwszy czop; odszpuntować, odbić.* **2.** †O. *zapłacić czopowe=cło od beczki trunku:* Beczek z piwem nie mają z wozów zstawiać, aż pierwej od nich odczopują. Vol. Od win odczopowanych już roku przeszłego mają być wolni od czopowego; także i od innego picia już odczopowanego. Vol. <Od + Czopować>

Odczopowanie, a, blm., czynność cz. **Odczopować.**

Odczopowywać, a, ał p. **Odczopować.**

Odczopowywanie, a, blm., czynność cz. **Odczopowywać.**

[Odczorchnąć, nie, nął] p. **Odczochnąć. [O. ś.]** *odłamać ś., ułamać ś., oderwać ś., obtargać ś.* <Od + Czorchnąć>.

[Odczorchnięcie, a, blm.] czynność cz. **Odczorchnąć.**

[Odczorchnięcie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odczorchnąć ś.**

†**Odczosnąć, śnie, snął** p. **Odciosnąć:** Gałąź oddarszy od korzenia a. odczosnąwszy od drzewa... Trzyc. W rozdartej abo odczośnionej gałęzi. Trzyc. Aczkolwiek ś. odczośnie gałązka od drzewa, a. bywa oddzielona, jako widzimy w szczepieniu, może ś. zrość. Trzyc. Przen.: Wstąpmy do Judy, a zbudźmy go i odczośniemy go k' sobie. Leop. (oderwiemy. B. G.). *(=odetniemy.* L.). *(=odciągniemy).* <Od+CIOS, zmieszane z CZOS>

†**Odczośnięcie, a,** blm., czynność cz. **Odczosnąć.**

Odczucie, a, lm. **a** czynność cz. **Odczuć:** Takie postępowanie w masie wywoływanych przezeń odczuć daje więcej cierpień, niż zadowolenia. Spas.

Odczucie się, a ś., blm., czynność cz. **Odczuć ś.**

Odczuć, uje, uł, nied. **Odczuwać** co = *odgadnąć uczuciem, odnieść, odebrać wrażenie, uczucie czegoś, co ś. w sercu odbiło, zrozumieć co sercem, współczuć czemu:* Odczułam ten moment straszny. Orzesz. Cechy charakterystyczne odczute intuicyjnie. Kozł. Sławę rozumu zyskuje ś. najłatwiej, gdy ś. cudzy podziwia i odczuwa, jak dziś mówią. Krasz. O. czyją niedolę, nieszczęście, zmartwienie. Odczuł głęboko takie upokorzenie *(=został nim boleśnie dotknięty, wziął je do serca).* **O. ś.** *odczuć siebie:* W sercu twoim, w rozumie twoim odczuwałem ś., orzeźwiałem. Krasiń. <Od+Czuć>

[Odczunieć, eje, ał] 1. p. **Oczunieć. 2.** p. **Ocknąć:** Odczuniała *(=ocuciła).* Zima nadeszła, pamięć mi przywróciła, odczuniałam i o wszystkim ś. dowiedziałam. Jeż. <p. Oczunieć>

[Odczunienie, a, blm.] czynność cz. **Odczunieć:** O., to znaczy pozdrowienie, nie nastąpiło niestety. Jeż.

Odczuwać, a, ał i O. ś. p. **Odczuć.** <Od+Czuwać>

Odczuwalność, i, blm. rz. od **Odczuwalny:** O. woni gwoździkowej.

Odczuwalny *który można odczuć.* <Od+*Czuwalny, od Czuwać>

Odczuwanie, a, lm. **a** czynność cz. **Odczuwać:** Spotykamy przewagę żywych odczuwań i wywoływanych przez nie wzruszeń. Spas.

Odczuwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odczuwać ś.**

Odczyn, u, lm. **y 1.** [O., **Odczynek**] *odczynienie czarów, środek, sposób na odczarowanie:* Znachorzy leczą odczynami i gorzałką. **2.** a. **Oddziaływanie, Reakcja** chem. = a) *przebieg zjawiska chemicznego:* O. żywy, gwałtowny. Odczynowi towarzyszy pochłanianie ciepła. b) *łatwa do odkrycia lub sprawdzenia własność wyróżniająca pewne ciało:* O. kwaśny, alkaliczny. O. charakterystyczny sodu, chloru. **3.** fizj. *oddziaływanie, opór ustroju na pewne bodźce a. podniety, reakcja* (reactio). <Od+Czyn>

[Odczyna, y, lm. **y]** *jakaś roślina.* <?>

[Odczynek, nku, lm. **nki]** p. **Odczyn:** Bełty do odczynku zadanego *(=mieszanina środków do odjęcia zadanych czarów).* <Od Odczyn>

[Odczyniacz, a, lm. **e]** *ten, co odczynia czary, uroki, czarownik, czarodziej, znachor.* <Od Odczyniać>

Odczyniać, a, ał p. **Odczynić.**

Odczynianie, a, blm., czynność cz. **Odczyniać:** O. czarów, uroków. Troc. Tajemnice odczyniania uroków. Klątwy, egzorcyzmy, tortura, palenie czarownic, upoważniały i wzbudzały zawierzenie w urzeczenie, w zamawianie, O., w pławienie, w czarodziejstwa. Lel.

Odczynić, i, ił, nied. **Odczyniać,** ×**Odczyniwać 1.** ×O. co komu = *oddać, nagrodzić coś uczynionego; odrobić, odsłużyć, odwdzięczyć ś. czynem; odpłacić ś., odwzajemnić ś. czynnie:* Co ja tobie dziś uczynię, odczyni mnie drugi za jutro. Bz. Poważywszy, coś mu zaczynił, sowicieć to wszystko odczyni. Bz. Cośmy kiedy dobrego uczynili, abyś nam miał był jaką uczynność taką niesłychaną odczyniać uczynnością? Bz. Tkwiało mi w sercu, jakbym był taką uczynność jakimżekolwiek czynem odczynił. Bz. **2.** *odrobić, naprawić, co ś. złe zrobiło, stało; odwołać, cofnąć; zrobić, że ś. odstanie, odjąć:* Liście wprzód na morzu zroście, wprzód brzeżny chwast po górach, niż mi kto odczyni miłość Scyle, pókim żyw. Żebr. **3.** p. **Odczarować:** Tak-li Twej mocy, Boże, sprzeciwią ś. czary! Ej rata, kto cnotliwy, odczyń kunszt ten złośliwy. Koch. W. Odczyń mi chorobę! **4.** [O.] *odemknąć, otworzyć.* <Od+Czynić>

Odczynienie, a, blm., czynność cz. **Odczynić:** Słowa na O. choroby i zaklinanie wężów. Troc.

×**Odczyniwać, a, ał** p. **Odczynić.**

×**Odczyniwanie, a,** blm., czynność cz. **Odczyniwać.**

Odczynnik, a, lm. **i** chem. *ciało chemiczne, z powodu charakterystycznego sposobu działania na inne ciała używane do ich wykrywania,* reaktyw, reagient, ×reagiencja: O. na kwasy, na amonjak, na srebro, na alkaloidy. <Od+Czynnik>

Odczynnikowy przym. od **Odczynnik:** Papier O. = *papier nieklejowy, zafarbowany niebiesko w lakmusie, czerwieniejący od kwasów.*

×**Odczynszować, uje, ował,** nied. ×**Odczynszowywać** *złożyć czynsz z czego, opłacić ś.* Oss. <Od+Czynszować>

×**Odczynszowanie, a,** blm., czynność cz. **Odczynszować.**

×**Odczynszowywać, a, ał** p. **Odczynszować.**

×**Odczynszowywanie, a,** blm., czynność cz. **Odczynszowywać.**

Odczyszczać, a, ał p. **Odczyścić.**

Odczyszczanie, a, blm., czynność cz. **Odczyszczać:** Czas trawiliśmy na odczyszczaniu kolebek i karet. Kaczk.

Odczyszczenie, a, blm., czynność cz. **Odczyścić.**

Odczyścić, i, ił, nied. **Odczyszczać** *zrobić nanowo czystym, przywrócić czystość, odświeżyć przez czyszczenie, wyczyścić:* O. zaśniedziałą klamkę. Rycerstwo wystąpiło jak na święto do popisu, odczyściwszy żelastwo i dobywszy, co kto miał najlepszego. Krasz. Odczyszczono broń, rdzewiejącą po kątach. Byk. Wszystkie sprzęty odczyszczone i odświeżone. Kaczk. <Od+Czyścić>

Odczyt, u, lm. **y 1.** *prelekcja, rozprawa a. wykład naukowy, czytane publicznie wobec słuchaczy:* Mieć O. Pójść na O. Być na odczycie. Wypowiedzieć O. **2.** mier. *liczba odczytana na narzędziu mierniczym.* <Od+CZT/CZYT>

Odczytać, a, ał, †**Odeczcić,** nied. **Odczytywać,** †**Odeczczać 1.** *odbyć czytanie, przeczytać od początku do końca:* Mszą tedy odczytali w oczach ludu wszystkiego. Birk. Weź księgę i odczytaj dzieje zeszłych wieków. Mick. O. projekt do prawa. O. komu wyrok. **2.** *dojść znaczenia pisma, odcyfrować:* O. hieroglify. **3.** ×O. *przeczytać powtórnie:* Plutarcha czytać i odczytywać lubimy. L. Znowu czytał i odczytał. Mick. **O. ś.** *oderwać*

ś. od czytania, naczytać ś.: O. ś. nie mogę opisania wieku złotego. L. Listy Cycerona wdziękiem i słodyczą tak zaprawne, iż ś. ich O. nie można. Kras. <Od + Czytać>

Odczytanie, a, blm., czynność cz. **Odczytać.**

× **Odczytnik, a,** lm. **cy** *ten, co wygłasza odczyt; prelegient:* Popularny O. <Od Odczyt>

Odczytowy przym. od **Odczyt:** Sala odczytowa. Publiczność odczytowa.

Odczytywać, uje, ywał p. **Odczytać:** Odczytywał nam pięknym głosem najpiękniejsze ustępy. <Od + Czytywać>

Odczytywanie, a, blm., czynność cz. **Odczytywać.**

Oddachować, uje, ował *odkryć, zrzucić dach; zdjąć poszycie.* Mrong. <Nm. abdachen>

Oddachowanie, a, blm., czynność cz. **Oddachować.**

Oddać, a, ał, [**Odezdać**], nied. **Oddawać,** [**Oddajać**] **I.** *wrócić, co czyje, zwrócić, uiścić, spłacić dług, należność:* Oddaj, coś winien. O. rzecz pożyczoną, dług. Troc. Oddał mi dług saskiemi pieniędzmi, złotem. Troc. Zdrada to wziąć od kogo, co O. nie możesz. Min. Dasz mało, żeś mógł więcej, gniewać ś. nie wstydzi; dasz tyle, że nie może O., nienawidzi. Pot. Ukradł, ale oddał. Ziemia wszelką pracę stokrotnie oddaje. Oddał dług naturze *(= spłacił; odbył potrzebę naturalną,* żart. *wyczlił ś.).* Uderzył mię, prawda, alem mu oddał. Przen.: O. co komu = *wyświadczyć mu to, co mu ś. z obowiązku moralnego, z powinności należy:* O. komu ostatnią chrześcijańską posługę. O. komu hołd, honory *(= okazać, złożyć, wyświadczyć, wyrządzić).* Oddaję JMci Panu należyty honor. Troc. O. komu ukłon, wizytę *(= złożyć).* O. dobranoc. Pol *(= powiedzieć; życzyć dobrej nocy).* Oddał najniższą swoją submisję królowi. Troc. O. komu słuszność *(= przyznać).* Można mu to O., że jest sprawiedliwy. **2.** przen.: O. światło, głos = *odbić, zwrócić w inną stronę pod kątem załamania:* Skała głos oddaje. Zwierciadło kształty oddaje *(= odzwierciedla, odtwarza).* **3.** nied. Oddawać a. × **0. ś.** czym, przen. = *wydawać z siebie woń, cuchnąć a. pachnąć, zalatywać, trącić,* nieos. *czuć:* Konopie oddają zbutwiałością i pleśnią. Jak. J. Ziele to wydaje z siebie zapach myszami oddający. Perz. Gnój kuny piżmowym zapachem oddaje. Kluk. Przen.: Mowy jego kłamstwem oddają L. *(= zakrawają na kłamstwo).* **4.** przen. *wyrzygać, zrzucić, zwymiotować:* Chory wszystkie lekarstwa oddaje. O. stolec, urynę *(= wypuścić).* O. ducha = *wyzionąć, wydać.* **5.** *wynagrodzić, zapłacić, odwetować, odpłacić, odwdzięczyć ś., odwzajemnić ś., odsłużyć ś. czym:* Patrz, jako Chrystusowi tę tak gorącą miłość oddawamy i jako go zasię miłujemy. Rej. O. grzeczność za grzeczność. Dobrodziejstwa moje niewdzięcznością oddaje. Skar. Dobre złym oddawać. Kn. Oddał mu wet za wet. Smotr. Nie oddaj złym za złe. Skar. Jak mnie uczynił, tak jemu uczynię; oddam każdemu według uczynku jego. Wuj. Ekonom zburczony podstarościemu odda połajaniem, podstarości gumiennemu groźbą, gumienny chłopu kijem. Kras. Dosyć uczynił swej żałości i oddał zemstę. Warg. O. komu dobrodziejstwo, łaskę, miłość. Troc. Oddam mu tę złość. Troc. **6.** *dać ze swej strony, od siebie, dać nawzajem, podać:* Tej baśni i sam wiary nie dawam i tu za pewną nikomu nie oddawam. Papr. *(= przedstawiam).* Do tego wypił, innemu oddaje. Bratk. **7.** *wyzuć ś., zrzec ś. czego na czyją korzyść; przeznaczyć, ofiarować, dać, poświęcić, zapisać, przekazać, przelać, zcedować na kogo, ustąpić, zostawić komu:* Oddaję co komu kupnym sposobem, warownie, za własne, na własność. Kn. O. co komu do użytku, do rozporządzenia. O. mienie na kościół, na ubogich. O. czas modlitwom. O. komu serce, rękę. O. komu córkę za żonę *(= wydać zań).* O. duszę za kogo *(= położyć).* × O. komu swe rymy i t. p. = *przypisać, ofiarować, poświęcić, dedykować.* Komu słuszniej oddane moje nowe rymy o wyzwolonym mają być Jerozolimie, jeno tobie, Tęczyński? P. Koch. **8.** *umieścić gdzie, żeby nie mieć u siebie; dać dokąd, do kogo; wyprawić, umieścić, ulokować:* O. chłopca na naukę, do nauki, do szkół, do służby, do terminu, do wojska. O. córkę do klasztoru, na pensję. O. kogo do więzienia = *wsadzić, wtrącić, wpakować.* Oddano nas do szkół. Kras. Oddano mię za chłopca do dworu. Kras. O. pieniądze do banku, do depozytu, na procent. **9.** *wręczyć, doręczyć, złożyć w czyje ręce, na czyje ręce; podać:* Oddałem mu listy. Upominki jej od pana młodego oddano. Biel. M. Na aktach weselnych niemasz teraz tych ceremonji, co przedtym bywały; wianków, łańcuchów, maneli nie oddają. L. O. prośbę *(= podać, złożyć).* O. list na poczcie *(= zanieść).* **10.** *wydać; poddać:* O. kogo policji. O. kogo prawu, pod sąd = *wytoczyć mu sprawę sądową, pociągnąć go do odpowiedzialności.* Biskup płocki ślub dawał; oddawał pannę młodą od rodziców starosta żmudzki. Boh. Synowicę Stefana, oblubienicę Zamojskiego, marszałek koronny w łożnicy imieniem królewskim oddawał, a biskup krakowski dziękował. Biel. M. Oczy oddałeś rozpuście. Nagur. O. kogo na zgubę. Troc. O. kogo na kruszców kopanie, na galerę, na śmierć. Troc. O. namiętności pod władzę rozumu. O. kogo w moc czyją. **11.** *powierzyć, polecić, poruczyć, zlecić, zostawić, zdać na kogo, złożyć z ufnością w czyje ręce:* Nie chcę ś. z tej potwarzy usprawiedliwiać, Bogu sławę moją oddaję. Skar. Boże, w Twoje ręce ducha mego oddaję! [Moi przyjaciele! Bogu was oddaję] (przy pożegnaniu). Oddaję go łasce, życzliwości twojej. Troc. Oddaję Wac Panu syna mojego. Troc. Oddawać kogo djabłom *(= przeklinając, odsyłać go do wszystkich djabłów).* O. sprawę do rozpatrzenia. O. rzecz pod sąd ogółu *(= poddać).* O. kogo pod dozór, pod obserwację. Oddał towarzyszowi palto, laskę i kapelusz i rzucił ś. na przeciwnika *(= dał do potrzymania).* O. buty do naprawy, do szewca. O. suknię do roboty *(= dać).* O. co do reperacji, do odnowienia. **12.** *odtworzyć, wydać, uwydatnić, odmalować, odrysować, wyrazić, przedstawić, wyobrazić:* O. co na obrazie, na scenie. Ten wyraz niedobrze oddaje myśl twoją. O. co słowami, tonami. Oddawać czyje ruchy *(= udawać, naśladować, przedrzeźniać).* **13.** nied. *odbijać ś., uwydatniać ś., przypadać, stosować ś., kwadrować, pasować, wydawać ś., dobrze a. źle wyglądać, prezentować ś.:* Złoto dobrze oddaje przy kolorze zielonym. **14.** †O. stadło małżeńskie = *dać mu ślub, połączyć je.* Kn. O. kogo = *połączyć ślubem małżeńskim, poślubić.* Którzy z nieoddanemi mieszkają, nie ujrzą królestwa niebieskiego. Glicz. *(= z nieślubnemi).* Wolą miłośnicę mieć, niżeli swą własną, oddaną z Boga a ludzi dzierżeć żonę. Glicz. Przystoi ojcowi, aby gdyby syna z żoną O. chciał, równej onemu szukał. Glicz. [O.] = *dać ślub.* **15.** [O.] = a) *wziąć, odebrać:* Oddali Kubowego syna *(= wzięli do wojska).* b) *odepchnąć:* Paka mie oddała, i zleciałem. c) Kura kurczęta oddawa = *wysiaduje.* **0. ś. I.**

oddać siebie, swoją osobę, poddać ś., dać ś. wziąć: O. ś. w niewolę. Sam ś. oddaje w ręce Hiszpanów. Mick. Oddała mu ś. *(= pozwoliła mu robić ze sobą, co zechce).* **2.** [O. ś.] = *wydać ś., wyjść za maż.* **3.** *polecić ś., poruczyć ś., powierzyć ś. komu, zdać ś. na kogo, na co:* Oddaj ś. Bogu, a sam wleź w konopie. Prz. Zebrawszy cokolwiek ludzi, oddał ś. szczęściu i szabli. Nar. Oddaję ś. pamięci, łasce, przyjaźni twojej. Troc. Oddał ś. opiece boskiej. **4.** komu, czemu = *poświęcić ś.; zająć ś. zupełnie kim, czym:* Ten, który ś. modlitwie odda, ma być we wszystkich cnotach znakomity. Birk. Z młodych lat oddał ś. był cnocie. Birk. Oddaje ś. na zgubę za ojczyznę. Troc. O. ś. nauce, rozpuście, szulerce, zabawom. **5.** †O. ś. *wrócić ś., powrócić ś., zwrócić ś., nagrodzić ś., odwdzięczyć ś., wywdzięczyć ś., odpłacić ś., opłacić ś.:* Żeby mi ś. nigdy, n› od kogo dobrze moja chęć O. nie miała, przecię wolałbym ni od kogo nie brać, niżli komu nie dawać. Górn. Ziemia tłusta aczkolwiek pracą większą, wszakoż ś. praca oddawa. Trzyc. Dobrze ś. oddawać rolom zakazała, i zboże samo w sobie wszystkie zapsowała. Otw. Niwa niesprawna z plonem w czas ś. oddawała. Żebr. Będąc gotów w każdej służyć ci potrzebie, teraz mi ś. to tak źle oddawa od ciebie. P. Koch. Jak ś. wiele krwi szlacheckiej przelało, jak ś. nam zawzdy zdradą oddawało, od tego złego narodu! Paszk. **6.** †O. ś. z kim = *wziąć ślub, pobrać ś., połączyć ś.; wdać ś., zadać ś.:* Najeżdża kto wdowę, weźmie ją gwałtem, odda ś. z nią. Górn. Nierządu nie będzie patrzał, ale jednej własnej, z którą ś. odda. Glicz. Ślub Bogu złamawszy, małżonek małżonce zbiegł i oddał ś. z inszą. Jan. Nie mieszkałby, aniby ś. oddawał brat z siostrą, synowiec ze stryjną, wuj z siestrzanką. Górn. **7.** × Oddawać ś. p. **Oddać** pod 14): Rhombus morski smaczny oddaje ś. mułem. L. **8.** × O. ś. *cofnąć ś., odbić ś.:* Po wystrzale działo ś. oddaje. <Od + Dać>

Oddając, a, ał p. **Oddoić.** <Od + *Dając, od Doić>

[**Oddając, e, ał** i **O. ś.**] p. **Oddać.** <Zam. Oddawać>

Oddajanie, a, blm., czynność cz. **Oddając.**

[**Oddajanie, a,** blm.] czynność cz. [**Oddając**], *oddawanie.*

[**Oddajanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Oddając ś.**, *oddawanie ś.*

Oddający im. od **Oddawać.** [**O., ego,** lm. **y**] rz. *jeden z drużbów weselnych.*

Oddal, i, lm. **e** *dal, oddalenie, perspektywa, dalszy plan, pewna większa a. mniejsza odległość, głąb horyzontu, sceny, obrazu:* Marję mając u boku i kilka rezydentek w oddali, oczekiwała na ministra. Krasz. Kometa przychodzi z oddali. Syrok. W nieskończonych oddalach spływają pobliża. Przybysz. Siadszy w oddali. Syrok. Stojąc w oddali. Syrok. O! duchy lotne, czyste, wyobraźnią po drogach w mgliste oddale biegnące. Orzesz. Wlepiał wzrok w smugę, srebrzącą ś. w kresów dalekiej oddali. Orzesz. Z dymów pastuszych, które w oddalach wzbijały ś. nad złote rżyska, poznać, że jest jesień. Orzesz. <Od + Dal>

× **Oddal** przys. *w oddali, zdala:* O. postrzegłem wilka. Sł. wil.

× **Oddalacz, a,** lm. **e,** × **Oddalca,** × **Oddaliciel** *ten, co oddala.* Troc. <Od Oddalać>

Oddalać, a, ał i **O. ś.** p. **Oddalić.**

Oddalanie, a, blm., czynność cz. **Oddalać.**

Oddalanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oddalać ś.**

× **Oddalca, y,** lm. **y** p. **Oddalacz:** Gordjanowi, zwycięzcy Persów, oddalcy rzymskich niezgód. Skar.

Oddalenie, a I. blm., czynność cz. **Oddalić** i **Oddalić ś.:** Prawdziwe kochanie za śmierć ma O., przytomnością żyje. Zabł. *(= rozłąkę).* **2.** lm. **a** p. **Oddal;** *odległość, dystans:* Nizko na zrębach tych skał wisiały kępy kosodrzewiny, podobne z oddalenia do mchu. Żer. Drogi puste wpadają w mglistą siność wielkich oddaleń. Orzesz. Starożytność widokiem jest osobliwszym; O. ją powiększa. L. Żyć w oddaleniu od świata. Przen.: Trzymał go w przyzwoitym oddaleniu od siebie *(= nie przypuszczał do poufałości, zażyłości).*

Oddalenie się, a ś., blm., czynność cz. **Oddalić ś.**

Oddaleńszy p. **Oddalony:** Inni, w oddaleńszych zwłaszcza miejscach. Goł.

× **Oddaliciel, a,** lm. **e** p. **Oddalacz.** Mącz. <Od Oddalić>

Oddalić, i, ił, nied. **Oddalać I.** *odsunąć dalej:* Ta lorneta oddala przedmioty. Jedne szkła przybliżają patrzącemu przedmioty, drugie oddalają. **2.** *usunąć, odsunąć; odłączyć, odtrącić, odstrychnąć, odsadzić, odpędzić:* I ciebie równie przychodzień oddali z ojczystych dolin. Mick. Oddal ode mnie ten kielich goryczy. O. nieszczęście *(= odwrócić).* Oddaleni od żywota wiecznego *(= wyłączeni).* O. złe myśli. Oddal te myśli od siebie. Troc. O. kochankę od boku. Przen.: Majętność swą od krewnych oddalając, przywilej darowizny klasztorowi do opata przyniósł. Skar. *(= odsuwając, pomijając krewnych, kiedy rozporządzał majętnością).* **3.** *odprawić, usunąć od zajęcia, uwolnić od obowiązków, wydalić, wypędzić, relegować, dać dymisję:* O. kogo ze służby, z urzędu, ze szkół. **4.** *nie uwzględnić, odprawić z niczym, pozostawić bez skutku, odrzucić:* Pretensje jego sąd oddalił. Akeję o odszkodowanie sędzia oddalił. **5.** †O. *aljenować, odstąpić prawnie:* Oddalam co od siebie, pozbywam władzy na co abo prawa, *alieno.* Kn. Oddalił majętność swoję od siebie. Troc. O. tego gruntu nie może. Troc. **6.** gram.: Przypadek oddalający = *przypadek szósty, narzędnik:* Przypadek oddalający, ablativus. Troc. **O. ś. I.** *odsunąć ś. dalej, usunąć ś. w dal:* Widmo to ś. oddala, to ś. przybliża. Oddalony, mówi ś. o tym, co a. samo ś. oddaliło, a. pomimo swej woli O. ś. musiało. Kras. A. Przen.: *odbiec* » O. ś. od założenia, od przedmiotu, od przyjętego zwyczaju. O. ś. od rzeczy. Troc. **2.** *odejść a. odjechać, wydalić ś.; odstąpić, ustąpić; odłączyć ś., odsunąć ś., usunąć ś., odstrychnąć ś., odstrzelić ś.:* To powiedziawszy, oddalił ś. Oddalił ś. z domu na godzinę. Sąd oddalił ś. na naradę. Nie oddalaj ś., kochanko, od trzody. Tukaj oddala ś. z tłumu. Mick. O. ś. na stronę, z drogi *(= zboczyć).* Oddal ś. stąd! **3.** *odprawić ś., odejść, wydalić ś.:* O. ś. ze służby. <Od + *Dalić, DAL>

[**Oddalno**] *daleko.*

× **Oddalny** p. **Oddalony:** Góry, wioski oddalne. <Od Oddal, Od + DAL>

Oddalony I. im. od **Oddalić. 2.** a. × **Oddalny,** st. w. **Oddaleńszy** *odległy, daleki:* Oddalone strony, kraje. O. mówi ś. o tym, co a. samo ś. oddaliło, a. pomimo swej woli oddalić ś. musiało. Kras. A. Nie znał nikogo na ziemi, któryby był godnym choć najoddaleńszego udziału w tym względzie. Kaczk.

[**Oddana, ej,** lm. **e**] forma ż. od **Oddany,** *prawa żona, małżonka.*

Oddanie, a, blm., czynność cz. **Oddać:** O. długu *(= zwrot).* Przeklęcie, O. wszemu złemu. Mącz. †O. małżeńskie. Troc *(= ślub).* Byłem przy ich oddaniu. Troc.

Oddanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oddać ś.**

Oddany I. im. od **Oddać. 2.** *który ś. oddał komu, czemu, poświęcony, zajęty zupełnie, wylany, zatopiony w czym, wierny:* O. nauce, modłom. Oddana dzieciom, poza niemi nic nie widziała. × Ani najoddańsi królowi senatorowie do zmiany tej posługiwać ś. ważyli. Krasz. **3.** †Żona oddana = *prawa, legalna, ślubna.* Głosy w. XV. Miał dwie oddane żony. Troc. **4.** [O.] *który należy a. można oddać:* O. chleb = *dobry uczynek, który wynagrodzony być musi.* [**O., ego,** lm. **i**] rz. *mąż, małżonek.* <Od Oddać>

× **Oddańszy** st. w. od **Oddany.**

Oddarcie, a I. blm., czynność cz. **Odedrzeć. 2.** × **O.,** lm. **a** *to, co oddarto; miejsce, gdzie oddarto, oderwano.* Troc. <Od + Darcie>

× **Oddarcie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odedrzeć ś.**

[**Oddarć, odedrze, oddarł**] p. **Odedrzeć.** <Od + DZIOR/DOR/DRZ/DZIER>

× **Oddarować, uje, ował** a. × **Oddarować ś.,** nied. × **Oddarowywać** a. × **Oddarowywać ś.** komu = *oddać dar za dar, odwdzięczyć ś. darem, odwetować, odpłacić ś., wypłacić ś., odwzajemnić ś., wywzajemnić ś., oddać, wrócić, nie pozostać dłużnym:* Dobry, co dziękuje, lepszy, co oddaruje. Prz. [Dar za dar O.]. Dar najmniejszy tak wdzięcznie przyjmował Jagiełło, iż w czwórnasób sowito hojnie oddarował. Stryjk. Kogom ja wielce ważył, kogom miłował, ten mi to nienawiścią dziś oddarował. Kochan. Ziemia nie jest niewdzięczną, i kto ją sprawuje, tego karmi i stokroć mu ś. oddaruje. Jabł. Annalista wie, że Otonowi O. ś. wypadało, i że ś. oddarował. Lel. <Od + Darować>

× **Oddarowanie, a,** blm., × **Oddarunek,** × **Oddawek,** × **Oddawka,** †**Oddaż** czynność cz. **Oddarować.**

× **Oddarowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Oddarować ś.:** Zbijający wszystko w jedną chwalbę, Gallus uszykował O. ś. Bolesława ramieniem św. Wojciecha. Lel.

× **Oddarowny** *mogący być oddarowanym, do oddarowania.* L.

× **Oddarowywać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Oddarować.**

× **Oddarowywanie, a,** blm., czynność cz. **Oddarowywać.**

× **Oddarowywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Oddarowywać ś.**

Oddarty im. od **Odedrzeć.** <Od + Darty>

× **Oddarunek, nku,** lm. **nki,** × **Oddawek,** × **Oddawka,** †**Oddaż I.** p. **Oddarowanie:** Bez oddarunku to być nie może. Troc. **2.** *podarunek, dany za podarunek:* Że tajną wydał miłość, równą go chlusnęła miłością w O. Żebr. <Od + Darunek>

× **Oddatny** *mogący być oddanym, do oddania,* × *oddarowny.* <Od + Datny>

[**Oddaw, u,** lm. **y, Oddawiny**] *ślub.* <Od Oddawać>

× **Oddawacz, a,** lm. **e** p. **Oddawca.** Troc.

Oddawać, daje a. × **dawa, dawał** i **O. ś.** p. **Oddać.** <Od + Dawać>

Oddawanie, a, blm., czynność cz. **Oddawać.**

Oddawanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oddawać ś.**

Oddawca, y, lm. **y** m., × **Oddawacz** *ten, co oddaje:* Proszę o odpowiedź przez oddawcę niniejszego (listu). O. tej karty, tego listu. Troc. <Od + Dawca>

Oddawczyni, i, lm. **e** forma ż. od **Oddawca.**

× **Oddawek, wku,** lm. **wki** p. **Oddarunek** i **Oddarowanie:** Po tym oddawku dopiero jego ta rzecz będzie. Haur.

Oddawiendawna przys. *od niepamiętnych czasów, od świętej pamięci:* Gdyby nie to, jużby O. a. Janzar-pasza zjadł Amzy-paszę, a. Amzy-pasza zjadł Janzar-paszę. Jeż. <Od + Dawno + Dawny>

[**Oddawiny, in,** blp.] **I.** p. **Oddaw. 2.** *uroczyste oddawanie wiana pannie młodej przez jej rodziców:* Twoje najmilejso do oddawin jozo *(= wiozą).* <Od Oddawać>

× **Oddawka, i,** lm. **i I.** p. **Oddarowanie. 2.** p. **Oddarunek. 3.** [O.] *pobór wojskowy.* **4.** *podatek, danina:* Gdy na oddawkę postanowią oborę, od faskowej krowy faska masła ma być oddana. Haur. <Od + Dawka>

Oddawna p. **Dawno.** <Od + Dawny>

†**Oddaż, y,** lm. **e** p. **Oddarunek** i **Oddarowanie:** Nie będzie grzech odpuszczony, póki rzecz wzięta nie odda ś., która to O. wielką czasem ma w sobie trudność. Kucz. Potrzebę oddaży Pan na wszystkich włożył, aby ś. dosyć uczyniło temu, któremu krzywda stała ś. Kucz. <Od + DA>

Oddąć, odedmie, × **oddmie,** nied. **Oddymać I.** *dąć nawzajem a. napowrót, odwiać; wiejąc,wrócić:* Oddyma wiatr skąd. Kn. **2.** *dmuchaniem odepchnąć, odtrącić; oddmuchnąć, odwiać.* **3.** †O. i **O. ś.** p. **Odąć:** Aby ś. nie więcej piło, niż je, bo tak żołądek ś. oddmie. Ocz. <Od + Dąć>

Oddąsać się, a ś., ał ś. *nadąsawszy ś. dosyć, przestać ś. dąsać:* Nie mogłem ś. O.; szedłem zasępiony. Chl. <Od + Dąsać ś.>

Oddech, u, †**odtchu,** lm. **y,** †**Odetch I.** *odetchnięcie, oddychanie:* Zatamowało mu O. Wkrótce przetnie mi oddechy. Mick. Lek.: O. charczący, krótki, oskrzelowy, pęcherzykowy, prawidłowy, przepuszczający, przerywany, przyspieszony, szorstki, wolny, zaostrzony. O. dziecięcy a. chłopięcy p. **Dziecięcy.** O. ciężki p. **Tchnienie.** Przen.: *ujście, folga:* Dał wolny O. afektowi temu. Troc. Przen.: Gdy je zdarzeń pomyślnych wzmaga O. tęgi, iskra łunę roznieca, z nasionek wylęga olbrzym. Mick. **2.** × O. przen. *wytchnienie, odetchnienie, ustanek, odpoczynek, spoczynek:* Nie dać komu oddechu. Sł. wil. Pędź konia bez oddechu. Sł. wil. *(= co tchu).* Rył bez oddechu. Mick. **3.** przen. *dęcie, powiew, podmuch, prąd powietrza:* Wciąż wichrowe śpiewają oddechy. Krasiń. Lekkim oddechem dmie wiatr w żagiel wzdęty. Kras. **4.** *powietrze przez wydech wypchnięte, dech, para z ust, chuchnięcie:* Zatrzymać, zatamować O. O. cuchnący, zgniły. Uciekaj, nim cię O. zatruty owionie. Mick. †Serce jest żywej gorącości pełne i O. żywotni rodzi. Troc. Przen.: Przyjmować w usta wiatru O. świeży. Mick. (Huragan) oddechem ognistym palił. Mick. **5.** × O. *kanał oddechowy, gardziel.* L. **6.** *otwór, przez który wydobywa ś. zaduszone powietrze, gazy a. woda:* Rura ma być bez oddechu i aby ś. najmniejszą dziureczką powietrze nie wdzierało. Troc. Jeżeli zamiast jednego komina kilka dziur w górnej części pieca zostawujemy, to te dziury nazywamy oddechami. Krum. *(= luftami).* Etna siła ma oddechów ustawicznym ziejących płomieniem. Otw. (= o k i e n, k r a t e r ó w). O. w kanale miejskim = *otwór dla przewiewu powietrza,* o k n o. O. w podkopach i ma-

gazynach jest dziura zostawiona dla krążenia powietrza. Jak. J. Każda jama w tak grubym murze ma nie okno, ale mały O. z trzema kratami. L. Oto brzuch mój, jak moszcz bez oddechu, który łagwiczki nowe rozsadza. Leop. Hut.: a) w wielkim piecu, *jeden z kanałów pod kamieniem spodkowym skrzyni czyli zaprawy, równie jak i w ścianach szybu, dla odciągania wilgoci*, luft. b) Oddechy od formy = *dziurki w formie na odlew, któremi odchodzą gazy, tworzące ś. przy wlewaniu roztopionego kruszcu.* Mech.: *otwór zamykany klapą, w pompach wodnych, machinach, kotłach parowych, przy miechach, sikawkach i t. d., dla dowolnego przepuszczania lub wstrzymywania powietrza, wody, pary i t. d.*, wentyl, wietrznik. Węgl. p. **Dysza.** <Od + Dech>

[Oddechnąć, nie, nął] p. **Odetchnąć:** Wyszedł Jasiek w pole O., bo ś. graniem zmęczył. Tet. <Od + DUCH/DECH>

[Oddechnięcie, a, blm.] czynność cz. **Oddechnąć,** *odetchnięcie.*

Oddechomierz, a, lm. **e** lek. *przyrząd do oznaczania ilości wdychanego a. wydychanego naraz powietrza*, dechomierz (pneumometrum, spirometrum). <Oddech + MIAR>

Oddechowy, †Oddeszny, †Oddyszny przym. od **Oddech.** Anat.: × Drogi oddechowe p. **Droga.** Narządy oddechowe. × Nerw O. p. **Dodatkowy.** Kanał O., × oddychający. Lek.: Szmery oddechowe.

Oddecyfrować, uje, ował *odczytać z trudnością, odcyfrować:* Z 38 pozostałych fascykułów jeden tylko oddecyfrowany, dlatego że do połowy zniszczony. Rol. <Od + Decyfrować>

Oddecyfrowanie, a, blm., czynność cz. **Oddecyfrować:** Dokumenta z tej epoki wymagają osobnych studjów paleograficznych dla ich oddecyfrowania. Rol.

†Oddednieć, eje, ał p. **Odnieć.** Troc. <Zam. Oddnieć = Odnieć>

†Oddednienie, a, blm., czynność cz. **Oddednieć.**

[Oddejkać, a, ał] *odłożyć, odwlec.* **[O. ś.]** *odwlec ś.:* Nie zapominaj, bo i znowu oddejka ś. <?>

[Oddejkanie, a, blm.] czynność cz. **Oddejkać.**

[Oddejkanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Oddejkać ś.**

Oddeklamować, uje, ował *deklamując, oddać, wypowiedzieć:* Powinszowanie jej na imieniny wierszami ułożyła i takowe oddeklamowała. Jeż. <Od + Deklamować>

Oddeklamowanie, a, blm., czynność cz. **Oddeklamować:** Wyciągała ją czy to na zagranie czegoś, czy też na O. czegoś, i nie mogła. Jeż.

Oddeklować, uje, ował garb. p. **Odkryć.** <Od + *Deklować, od Dekiel>

Oddeklowanie, a, blm., czynność cz. **Oddeklować.**

[Oddenki, ów, blp.] p. **Odenki.**

Oddeptać, pcze a. × **pce,** nied. **Oddeptywać I.** *udeptać kogo nawzajem, oddać komu udeptaniem za udeptanie.* **2.** *udeptawszy, oddzielić, oderwać:* O. głowę jaszczurce. <Od + Deptać>

Oddeptanie, a, blm., czynność cz. **Oddeptać.**

Oddeptywać, uje, ywał p. **Oddeptać.**

Oddeptywanie, a, blm., czynność cz. **Oddeptywać.**

Oddestylować, uje, ował p. **Oddystylować:** O. spirytus, naftę. <Od + Destylować>

Oddestylowanie, a, blm., czynność cz. **Oddestylować.**

†Oddeszny p. **Oddechowy:** Oddeszna żyła. <Od + *Deszny, od Dech>

†Oddetchnąć, nie, nął p. **Odetchnąć.** L. <Zam. Odetchnąć>

†Oddetchnienie, a, blm., czynność cz. **Oddetchnąć,** *odetchnienie.* Troc.

†Oddetchniony p. **Odetchniony.** Troc.

Oddęcie, a, blm., czynność cz. **Oddąć.** <Od + Dęcie>

†Oddęcie się, a ś., blm., czynność cz. **Oddąć ś.,** *odęcie ś.*

†Oddławiać, a, ał p. **Oddławić.**

†Oddławianie, a, blm., czynność cz. **Oddławiać.**

†Oddławić, i, ił, nied. **†Oddławiać** *odcisnąć, odgnieść:* O. sobie żyłę. Oddławione abo odciśnione żyły tym olejkiem nasmaruj. Sien. <Od + Dławić>

†Oddławienie, a, blm., czynność cz. **Oddławić.**

Oddłubać, bie, bał, nied. **Oddłubywać** *dłubiąc, oderwać, odjąć; udłubać:* O. kawałek zęba. O. strupek. <Od + Dłubać>

Oddłubanie, a, blm., czynność cz. **Oddłubać.**

Oddłubek, bka, lm. **bki** *kawałek oddłubany:* O. kory. <Od Oddłubać>

Oddłubywać, uje, ywał p. **Oddłubać.**

Oddłubywanie, a, blm., czynność cz. **Oddłubywać.**

†Oddłużać, a, ał i **†O. ś.** p. **†Oddłużyć.**

†Oddłużanie, a, blm., czynność cz. **Oddłużać.**

†Oddłużanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oddłużać ś.**

× **Oddłużenie, a,** blm., czynność cz. × **Oddłużyć.**

†Oddłużenie, a, blm., czynność cz. **†Oddłużyć.**

†Oddłużenie się, a ś., blm., czynność cz. **Oddłużyć ś.**

× **Oddłużyć, y, ył** *odwlec, przewlec, odłożyć:* O. przyrzeczenie. Sł. wil. <Od + 1. Dłużyć>

†Oddłużyć, y, ył, nied. **†Oddłużać** *oczyścić z długu, uwolnić od długów:* O. wieś. Przen.: Ten honoru niegodzien, kto w wojnie nie służył, kto go krwią i odwagą w polu nie oddłużył. Żegl. **O. ś.** *uiścić ś., oczyścić ś., wybrnąć z długów; wypłacić ś.* Przen.: *uczynić zadość powinności, spłacić dług wdzięczności, odwdzięczyć ś.:* O. ś. ojczyźnie. <Od + 2. Dłużyć>

× **Oddma, y,** lm. **owie** a. **y** m. a. ż. *ten, co ma policzki odęte, jak trębacz; puc, puca.* Mącz. <Od + Dma>

Oddmuchać, a, ał, Oddmuchnąć, nied. **Oddmuchywać** *dmuchając a. dmuchnąwszy, odepchnąć, oddalić; oddąć; dmuchając, odłączyć, oddzielić; odwiać:* O. od siebie pierze. O. plewę od ziarna. <Od + Dmuchać>

Oddmuchanie, a, blm., czynność cz. **Oddmuchać.**

Oddmuchnąć, nie, nął p. **Oddmuchać.** Przen.: Szatan, jako bywa plewa odwiana od ziarna, tak was ode mnie oddmuchnie. Żarn. <Od + Dmuchnąć>

Oddmuchnięcie, a, blm., czynność cz. **Oddmuchnąć.**

Oddmuchywać, ywa a. **uje, ywał** p. **Oddmuchać.**

Oddmuchywanie, a, blm., czynność cz. **Oddmuchywać.**

Oddoić, i, ił, nied. **Oddajać I.** *dojąc, odciągnąć; dojąc, odjąć część:* Skoro ś. jagnię urodzi, ma być przysadzone do wymiona, oddoiwszy pierwej mleko, które będzie w cyckach gęste. Sien. Wytarła krowie ognojone boki, oddoiła mleko, co ś. jej tam od rana uzbierało. Reym. **2.** *długo niedojoną krowę, owcę wydoić znowu.* **3.** [O.] *wydoić, podoić.* <Od + Doić>

Oddojenie, a, blm., czynność cz. **Oddoić.**

Oddrapać, pie, pał, nied. **Oddrapywać I.** *drapiąc, oderwać; zdrapać; oddłubać, zdłubać paznogciami.* L. **2.** *udrapać nawzajem; oddać udrapaniem za udrapanie.* L. <Od + Drapać>

Oddrapanie, a, blm., czynność cz. **Oddrapać.**

Oddrapywać, uje, ywał p. **Oddrapać.**

Oddrapywanie, a, blm., czynność cz. **Oddrapywać.**

Oddrętwieć, eje, ał *przyjść do siebie po zdrętwieniu:* Oddrętwiała mi noga. Troc. <Od + Drętwieć>

Oddrętwienie, a, blm., czynność cz. **Oddrętwieć.**

× **Oddrożać, a, ał** p. **Oddrożyć.**

× **Oddrożanie, a,** blm., czynność cz. **Oddrożać.**

× **Oddroże, a,** lm. **a** *zdroże, błędna droga, obłęd, manowiec, bezdroże; nie ta droga, którą jedziemy:* Wóz konie rwą po oddrożu. Żebr. <Od + DROG>

× **Oddrożenie, a,** blm., czynność cz. **Oddrożyć.**

× **Oddrożyć, y,ył,** nied. × **Oddrożać I.** *odprowadzić od drogi, sprowadzić z drogi.* **2.** przen. *odwieść z prawej drogi, obłąkać, sprowadzić na bezdroże, na manowce:* W młodych latach był od prawdziwej wiary oddrożony. L. <Od + * Drożyć, od Droga>

Oddruk, u, lm. **i** *to, co oddrukowano, odbitka, przedruk,* × *odcisk,* × *abdruk.* <Od + Druk>

Oddrukować, uje, ował, nied. **Oddrukowywać** *drukując, odbić; przedrukować, odcisnąć, wybić, wytłoczyć, wycisnąć; wydrukować, ile trzeba, zamierzoną ilość:* O. stronicę. <Od + Drukować>

Oddrukowanie, a, blm., czynność cz. **Oddrukować.**

Oddrukowywać, a, ał p. **Oddrukować.**

Oddrukowywanie, a, blm., czynność cz. **Oddrukowywać.**

Oddrzemać, mie, mał *przedrzemać:* Oddrzemawszy swój czas, zaczął odmrukiwać pacierz. Dyg. <Od + Drzemać>

Oddrzemanie, a, blm., czynność cz. **Oddrzemać.**

× **Oddrzwi, i,** blp. p. **Odrzwia.** <Od + Drzwi>

Oddrzwia, i, blp. p. **Odrzwia.**

Odduch, u, lm. **y** *wyziew, wyduch, wapor, odejście gazów:* W cieple otworzone jest ciało, to zimno nagle zawiera i odduchom gorącym drzwi zamyka. Troc. <Od + Duch>

Oddumać, a, ał *skończyć dumać, przedumać:* Kiedy odsiedziały na każdym fotelu i oddumały w każdym apartamencie, drzwi zamknięte poczęły drażnić ich sentymentalność. Jeż. <Od + Dumać>

Oddumanie, a, blm., czynność cz. **Oddumać.**

Oddusić, i, ił *odrobić skutki uduszenia, ożywić po uduszeniu:* Jakże to złe naprawić? zadusiliście hrabinę, potrafisz ją pan O.? Kaczk. <Od + Dusić>

Odduszenie, a, blm., czynność cz. **Oddusić.**

Oddychać, a, ał p. **Odetchnąć.** <Od + Dychać>

× **Oddychadło, a,** lm. **a** *przyrząd zakrywający nos i usta, nie dopuszczający do nich chłodnego powietrza,* × wziewnik, × oddychalnik (respirator). <Od Oddychać>

Oddychający I. im. od **Oddychać. 2.** × O. p. **Oddechowy.**

× **Oddychalnik, a,** lm. **i I.** p. **Oddychadło. 2.** *suknia nieprzepuszczalna, obszerna, okrywająca całe ciało, szczelnie złączona z odpowiednim nakryciem głowy i opatrzona w przyrządy doprowadzające świeże powietrze, skafander.*

Oddychalny *do oddychania służący, możliwy do oddychania:* Gaz O. Powietrze oddychalne = *czyste.* Nieoddychalny = *którym niepodobna oddychać, duszący, dławiący.* L. <Od Oddychać>

Oddychanie, a, blm., czynność cz. **Oddychać; *dech w działaniu, oddech, tchnienie:*** O. składa ś. z wciągnienia powietrza i wytchnienia. Śniad. J. Mam słabe O. Sł. wil. Oddychania trudność. Troc. O. roślin.

[**Oddychnąć, chnie, chł**] p. **Odetchnąć:** Oddychła ciężko parę razy i otworzyła oczy. Ork.

[**Oddychnięcie, a,** blm.] czynność cz. **Oddychnąć.**

[**Oddychnuć, nie, nuł**] p. **Odetchnąć.**

Oddymać, a, ał I. p. **Oddąć. 2.** †O. i †**O. ś.** p. **Odąć.** <Od + Dymać>

Oddymanie, a, blm., czynność cz. **Oddymać.**

†**Oddymanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Oddymać ś.**

Oddymić się, i ś., ił ś. *oczyścić ś. z dymu.* Przen.: Gdy ś. oko z mroku oddymi, widzę stojący u progu kij mój święcony. Uj. <Od + Dymić>

Oddymienie się, a ś., blm., czynność cz. **Oddymić ś.**

[**Oddynkować się, uje ś., ował ś., Odtynkować ś.**] *oddalić ś., odgrodzić ś., odseparować ś.* <Zam. Odtynkować ś., Od + * Tynkować, od Tyn = ogrodzenie>

[**Oddynkowanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Oddynkować ś.**

[**Oddyrdać, a, ał**] *dyrdając, odnieść, oddać:* Przysła kuma do kumecki, pozycyła popiérdecki: — Popiérdám, popiérdám, zaráz wám tu oddyrdám (= zagadka o maślnicy). <Od + Dyrdać>

[**Oddyrdanie, a,** blm.] czynność cz. **Oddyrdać.**

Oddysponować, uje, ował *zadysponować:* Oddysponowawszy krupnik, z półgęską nastawiony, na wieczerzę, kazał sobie czyścić... Krasz. <Od + Dysponować>

Oddysponowanie, a, blm., czynność cz. **Oddysponować.**

Oddystylować, uje, ował, Oddestylować I. *oczyścić przez destylowanie:* Dobrze oddystylowana woda nie powinna zawierać w sobie bakterji. **2.** *oddzielić przez destylowanie.* <Od + Dystylować>

Oddystylowanie, a, blm., czynność cz. **Oddystylować:** Przez O. chloroformu i skroplenie go w oziębiaczu...

× **Oddyszeć, y** a. **e, ał** p. **Odetchnąć:** Tu mi to miłe i wdzięczne zacisze, gdzie myśl spokojnie po trudach oddysze. Kniaź. <Od + Dyszeć>

× **Oddyszenie, a,** blm., czynność cz. **Oddyszeć.**

† **Oddyszny** p. **Oddechowy:** Oddyszna żyła. Mur. <Od + Oddychać, Od + DUCH/DECH>

[**Oddzenie, a,** blm.] czynność cz. **Oddzić.**

Oddziachnąć, nie, nął zł. *dziachnąwszy (= uderzywszy), oddać.* <Od + Dziachnąć>

Oddziachnięcie, a, blm., czynność cz. **Oddziachnąć.**

Oddzialik, u, lm. **i** p. **Oddział:** Tam natenczas stał mały O. konfederatów. Kaczk. <Od Oddział>

Oddział, u, lm. **y I.** *jedna z części, na które podzielono całość dla dogodniejszego ujęcia całości:* O. w utworze pisarskim = *dział, rozdział.* O. pierwszy, drugi. O. filozoficzny w książce zbiorowej. To miasto do oddziału tego należy. Troc (= *okręgu, obwodu, dystryktu).* O. biura = *wydział, sekcja.* O. kuchen tanich przy warszawskim towarzystwie dobroczynności. O. historyczny, słowiański, O. języków starożytnych przy wydziale filologicznym uniwersytetu (= *sekcja).* Zapisał ś. początkowo na O. matematyczno-fizyczny. Chm. (= *wydział, fakultet).* Ta szkółka ma dwa oddziały. Przy

klasie drugiej w gimnazjum otwarto O. równoległy (= *klasę równoległą*). Oddziały w fabryce: kotlarski, kowalski, ślusarski, tokarski. O. na wystawie = *grupa, dział, sekcja.* O. powstańców = *partja, banda.* O. wojska = *dywizja; partja, hufiec.* O. w jeździe składał ś. z trzech rot. **2.** †O. *część wydzielona, przeznaczona, partja, porcja, racja:* O. obroku dzienny, miesięczny, roczny. Troc. **3.** †O. *praca wyznaczona:* Odrobił O. roboty. Troc. **4.** †O. *wynagrodzenie za zrobienie wyznaczonej pracy:* Zapłacono mu O. **5.** fizj. (secretio) *wydzielanie; wydzielina.* Zdr. **Oddzialik, Oddziałek.** <Od + Dział>

Oddziałać, a, ał, nied. **Oddziaływać I.** †O. dobrodziejstwo = *odrobić, odpłacić, odwetować, oddać, odsłużyć ś. za nie:* Gdy im ty najlepiej działasz, tym oni najgorzej oddziaływają. L. Człowiek ubogi łaski O. nie może. Kosz. Czekał pogody, żeby dobrodziejstwa wzięte w jakiej części O. mógł. Górn. Nigdy mu tego tak nie oddziałam, nigdy tak nie oddam, bym też najwięcej czynił, najwięcej dziękował, żeby on jeszcze więcej uczynności mej, większej dzięki nie był godzien. Górn. **2.** †O. *działając, odjąć, oddalić, szczeg. czary, odczynić, odczarować:* Oddziaływam urok. Kn. Cyrces przemieniła towarzysze Ulisesa w świnie, aż ją gwałtem mieczem przypędził, toż zasię oddziałała te pokusy. Biel. M. **3.** *odpowiedzieć działaniem, zachować ś. w pewien sposób wobec danych bodźców a. podniet; odeprzeć działanie:* Mięsień oddziaływa na podrażnienie elektryczności przez kurczenie ś. **4.** *odbić ś. na kim, na czym swoim działaniem, wywrzeć wpływ, podziałać, wpłynąć; nie zostać bez wpływu, poskutkować:* Cisza nocna oddziaływała potrochu na niego. Bał. Naparstnica oddziaływa na szybkość tętna. Choroba oddziaływa zgubnie na ustrój. **5.** †O. majętność = *odstąpić prawnie, aljenować,* †oddalić. Troc. <Od + Działać>

Oddziałanie, a, blm., czynność cz. **Oddziałać.**

Oddziałek, łku, lm. **łki** p. **Oddział:** Miasteczka i wsie zajęte były przez małe oddziałki rajtarów szwedzkich. Sienk.

Oddziałowy przym. od **Oddział:** Lekarz, kontroler O. **O., ego,** lm. **i** rz. *dozorca oddziału:* O. w więzieniu.

Oddziaływacz, a, lm. **e** *ten, co oddziaływa:* Długiego czasu, częstego prawd powtarzania potrzeba, nim staną na równi z przeciwnym sobie oddziaływaczem. Lel. <Od Oddziaływać>

Oddziaływać, ywa a. **uje, ywał** p. **Oddziałać.**

Oddziaływanie, a, blm., czynność cz. **Oddziaływać:** O. chemiczne = *odczyn.* Wzajemne O. organów. O. (reakcja) równe jest działaniu (akcji). Improwizacja jest to bezpośrednie działanie poety na otoczenie, z którego on natchnienie odbiera, jest to zatym wzajemne na siebie O. Bełc.

[Oddzić, i, ił] p. **Odgiąć.** <?>

Oddziedziczać, a, ał p. **Oddziedziczyć.**

Oddziedziczanie, a, blm., czynność cz. **Oddziedziczać.**

Oddziedziczenie, a, blm., czynność cz. **Oddziedziczyć.**

Oddziedziczyć, y,ył, nied. **Oddziedziczać I.** †O. *odsunąć od dziedzictwa, wydziedziczyć:* Kazimierz w testamencie syna Władysława oddziedziczył. Błaż. **2.** a. część. **Odziedziczyć,** nied. **Odziedziczać** *otrzymać prawem dziedzictwa, odebrać w spadku; dostać, jako schedę, puściznę:* O. majątek po rodzicach. Przen.: O. cnoty po przodkach. Ducha cząsteczkę boskiego oddziedziczyłeś. Zim. <Od + Dziedziczyć>

Oddzielacz, a, lm. **e I.** ×O., × **Oddzieliciel** *ten, co oddziela a. oddzielił:* Usiędzie O. w Azocie. Leop. **2.** mł. = a) *przyrząd do oddzielania od zboża ziarnek niewykształconych i zanieczyszczeń, jak kąkol, groszek, owies i t. d.* b) *magnes umieszczony w rynnie i odciągający kawałki żelaza, gdy ś. znajdą w zbożu.* <Od Oddzielać>

Oddzielać, a, ał i **O. ś.** p. **Oddzielić.**

Oddzielanie, a, blm., czynność cz. **Oddzielać.**

Oddzielanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oddzielać ś.**

Oddzielenie, a, blm., czynność cz. **Oddzielić:** Umrze-li jego ojciec bez oddzielenia syna swego, tedy dzieci tego to nieoddzielonego syna wezmą to imienie swego dziada. Ort.

Oddzielenie się, a ś., blm., czynność cz. **Oddzielić ś.**

× **Oddzieliciel, a,** lm. **e** p. **Oddzielacz.**

Oddzielić, i, ił, nied. **Oddzielać I.** *dzieląc, odjąć, odsunąć; rozdzielić, odłączyć, odosobnić, odgrodzić, odgraniczyć, odseparować:* Oddzielił dobrych od złych. Bóg oddzielił wodę od ziemi. O. kąkol od ziarna. Oddzielił sobie Bóg Abrahama i ze złego towarzystwa wywiódł. Skar. (= *wybrał*). Swantopełk, usłyszawszy o zabiciu Borysa i Hleba, weselił ś. z tego, iż już dwu bratu jednaką śmiercią z ojczyzny oddzielił. Stryjk. (= *od ojcowskiego spadku wyłączył*). O. pieniądze dla każdego robotnika. Troc (= *odłożyć oddzielnie*). O. srebro od ołowiu (= *wydzielić, odciągnąć z niego*). **2.** *utworzyć przegrodę, granicę:* Niewielki oddzielał ich od słuchaczów przedział. Mick. **3.** †O. syna, córkę = *spłacić, wyposażyć; wyznaczyć im dział spadkowy i usamowolnić,* ×odprawić: O. syna, córkę. Troc. **4.** anat.: †Naczyńka oddzielające nasienie p. **Ceweczka. 5.** × O. fizj. *wydzielić z siebie, wydalić* (secernere, excernere): Gruczoły oddzielające, wydzielające łzy. Nerki oddzielają mocz (= *wydzielają*). **O. ś. I.** *odseparować ś., odosobnić ś., odgraniczyć ś., odgrodzić ś.:* Chińczycy oddzielili ś. murem od świata. **2.** *odłączyć ś., odbić ś., odstrychnąć ś., odpaść:* O. ś. od towarzystwa, od rodziny. Dwa pułki oddzieliły ś. od armji. Ten kraj ś. od korony oddzielił. Troc. **3.** (o rzeczach) *odstać, odejść, odleźć, odszczepić ś., odkleić ś.:* Siatkówka oddzieliła ś. od oka. Przyklejony papier po zwilżeniu łatwo ś. oddziela. **4.** chir. = a) *odpaść:* Członek zgorzelą dotknięty oddziela ś. od reszty ustroju. b) *odgraniczyć ś., odznaczyć ś.:* Zgorzel oddziela ś. od części zdrowych przez kresę graniczną a. przedziałową. **5.** fizj. *wydzielić ś., odejść.* Por. **Odchód.** <Od + Dzielić>

†**Oddzielniczy** fizj. (secretorius) *oddzielający, wydzielający, wydzielniczy.* <Od Oddzielny>

Oddzielnie przys. od **Oddzielny.**

Oddzielnopłciowy bot. **I.** a. **Osobnopłciowy** (diclinus): Rośliny oddzielnopłciowe = *mające organy płciowe odosobnione:* Rośliny oddzielnopłciowe dzielą ś. na współoddzielnopłciowe (monoecia), rozdzielnopłciowe (dioecia) i pomieszanopłciowe (polygamia). **2.** Lepnica oddzielnopłciowa p. **Lepnica.** <Oddzielny + Płciowy>

Oddzielno-stanowy *dotyczący oddzielnych stanów:* Korporacje oddzielno-stanowe. <Oddzielny + Stanowy>

Oddzielność, i, blm. rz. od **Oddzielny:** Osobne przedtym ziemie zrzekły ś. swojej oddzielności dla uformowania jednego udzielnego ciała. L.

Oddzielny I. × O. *mogący być oddzielonym, odłączny, rozdzielny, rozłączny.* Mącz. **2.** *osobny, od-*

rębny, samodzielny, udzielny, niezawisły, samoistny, luźny, niepołączony z drugiemi, sam w sobie: Pokój O. Mieszkania oddzielne mieć będą. Skar. **3.** *poszczególny, szczególny, szczegółowy:* Oddzielne gałęzie przemysłu, sztuki, nauki. **4.** mat.: × Liczba oddzielna = *oderwana, abstrakcyjna, niemianowana.* Ł.s. <Od + × Dzielny, od Dzielić>

Oddzielony I. im. od **Oddzielić:** Oddzielona dla niego majętność. Troc (=*wydzielona*). †Syn O., córka oddzielona. Troc (=*wyposażona*). **2.** *który ś. oddzielił, znajdujący ś. a. występujący oddzielnie, oddzielny, odosobniony, pojedyńczy:* Od korony oddzielone miasto. Troc. Lek. (discretus): Krosty ospowe oddzielone i spływające.

Oddzieracz, a, lm. **e** *ten, co oddziera, odrywacz.* Mącz.

Oddzierać, a, ał p. **Odedrzeć.**

Oddzieranie, a, blm., czynność cz. **Oddzierać.**

Oddziergać, a, ał i **O. ś.** p. **Oddzierzgać.** Troc. <Od + Dziergać>

Oddzierganie, a, blm., czynność cz. **Oddziergać.**

Oddzierganie się, a ś., blm., czynność cz. **Oddziergać ś.**

Oddziergiwać, uje, iwał i **O. ś.** p. **Oddzierzgać.**

Oddziergiwanie, a, blm., czynność cz. **Oddziergiwać.**

Oddziergiwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oddziergiwać ś.**

Oddziergnąć, nie, nął I. p. **Oddzierzgać. 2.** [O.] *przedziergnąć, przemienić:* Ziele oddziergające z konia na człowieka. **O. ś. I.** p. **Oddzierzgać. 2.** [O. ś.] *przedziergnąć ś., przemienić ś.:* Niedźwiedź na człowieka ś. oddziergnął. <Od + Dziergnąć>

Oddziergnienie, a, blm. p. **Oddziergnięcie.** Troc.

Oddziergnienie się, a ś., blm. p. **Oddziergnięcie ś.**

Oddziergnięcie, a, blm., **Oddziergnienie** czynność cz. **Oddziergnąć,** *oddzierzgnięcie.*

Oddziergnięcie się, a ś., blm., **Oddziergnienie ś.** czynność cz. **Oddziergnąć ś.,** *oddzierzgnięcie ś.*

Oddzierzgać, a, ał, Oddziergać, Oddzierzgnąć, Oddziergnąć, nied. **Oddzierzgiwać, Oddziergiwać** *odwiązać coś zadzierzgniętego, rozwiązać, rozplątać, rozsypłać, odplątać.* Włod. O. węzeł. **O. ś.** *odwiązać ś., rozwiązać ś., rozsypłać ś., odplątać ś., rozplątać ś.* <Od + Dzierzgać>

Oddzierzganie, a, blm., czynność cz. **Oddzierzgać.**

Oddzierzganie się, a ś., blm., czynność cz. **Oddzierzgać ś.**

Oddzierzgiwać, uje, iwał i **O. ś.** p. **Oddzierzgać.**

Oddzierzgiwanie, a, blm., czynność cz. **Oddzierzgiwać.**

Oddzierzgiwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oddzierzgiwać ś.**

Oddzierzgnąć, nie, nął i **O. ś.** p. **Oddzierzgać.** <Od + Dzierzgnąć>

Oddzierzgnienie, a, blm. p. **Oddzierzgnięcie.**

Oddzierzgnienie się, a ś., blm. p. **Oddzierzgnięcie ś.**

Oddzierzgnięcie, a, blm., **Oddzierzgnienie** czynność cz. **Oddzierzgnąć.**

Oddzierzgnięcie się, a ś., blm., **Oddzierzgnienie ś.** czynność cz. **Oddzierzgnąć ś.**

× **Oddzierżenie, a,** blm., czynność cz. **Oddzierżyć,** *otrzymanie.*

× **Oddzierżyć, y, ył** *otrzymać:* Ubito projekta na ekspektantów, którym, skoro starostwa oczekiwane oddzierżą, kazano płacić półtrzeciej kwarty. Kal. <Od + Dzierżyć>

[Oddzięczenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Oddzięczyć ś.,** *odwdzięczenie ś.*

[Oddzięczyć się, y ś., ył ś.] p. **Odwdzięczyć ś.** <Od + * Dzięczyć ś., od Nm. Dank>

Oddziękować się, uje ś., ował ś. I. *nadziękowawszy ś. dosyć, przestać dziękować:* Ulżyło zaraz mężowi, i nie mogli ś. staremu O. Krasz. **2.** [O. ś.] *pożegnać ś., rozstać ś.* <Od + Dziękować>

Oddziobać, bie, bał *dziobiąc, oddzielić:* O. kolec od ciernia. <Od + Dziobać>

Oddziobanie, a, blm., czynność cz. **Oddziobać.**

Oddziwić się, i ś., ił ś., Oddziwować ś. *nadziwić ś., nadziwować ś. dosyć, wydziwić ś., wyjść z podziwienia:* Nie mogę ś. temu O. Orzesz. O. ś. nie mogę twej przenikliwości. Orzesz. Lecz nie mogę ani ś. O., ni odżalić tej pryzreńskiej ziemi, że nad sobą cierpi taką głowę niedowiarka. Zm. <Od + Dziwić>

Oddziwować się, uje ś., ował ś. p. **Oddziwić ś.:** Nie mogę ś. O., skąd ś. tu wziąłeś. Orzesz.

Oddzwaniać, a, ał p. **Oddzwonić.**

Oddzwanianie, a, blm., czynność cz. **Oddzwaniać.**

Oddzwonić, i, ił, nied. **Oddzwaniać I.** *odbyć, ukończyć dzwonienie, przedzwonić:* Oddzwonił już na Anioł Pański. **2.** *odpowiedzieć dzwonieniem na dzwonienie.* Przen.: *odpowiedzieć stosownie do zapytania:* Oddzwoniłem ci tak z twoich własnych pieśni, jakom ci obiecał. Zigr. **3.** *odezwać ś., odbić ś. dźwiękiem, oddźwięczeć:* Żyd rzucił mu djament do próżnej czary, w jękliwy oddzwoniła dźwięk. Krasiń. **4.** co = *dzwoniąc, oddać, odegrać; wydzwonić:* O. jaką nutę. Zegar oddzwonił godzinę. <Od + Dzwonić>

Oddzwonienie, a, blm., czynność cz. **Oddzwonić:** Wszakżem cię przestrzegał, abyś nie ruszał dzwonka, żebyś go nie wydał; nie chciałeś przestrogi przyjąć, otóż masz O. Zigr.

Oddzwonnik, a, lm. **i** bot. p. **Odzwonnik.** <Od + Dzwonnik>

[Oddźwierek, rka, lm. **rki]** p. **Odrzwia:** Opierając ś. na oddźwierku, stanęła jak Cerber przy wnijściu do tego Acheronu. Korz. <Od + * Dźwierek, od DŹWR>

Oddźwięczać, a, ał p. **Oddźwięczeć.**

Oddźwięczanie, a, blm., czynność cz. **Oddźwięczać.**

Oddźwięczeć, y, ał, Oddźwięknąć, nied. **Oddźwięczać** *odpowiedzieć dźwiękiem na dźwięk, odbić dźwięk, oddać dźwięk napowrót,* nied. *mieć dobry rezonans:* Każda nuta, co ś. im poda, zaraz w ich sercach mile oddźwięczy. Syrok. (=*znajdzie oddźwięk, odezwie ś.*). <Od + Dźwięczeć>

Oddźwięczenie, a, blm., czynność cz. **Oddźwięczeć.**

Oddźwięk, u, lm. **i** *dźwięk odbity, rozchodzący ś., odgłos, echo.* Przen.: Słowa te znajdą O. w sercach ogółu. Bywają przestępstwa, karane przez przestarzałe prawa, które nie znajdą już oddźwięku w sumieniu publicznym. <Od + Dźwięk>

Oddźwięknąć, knie, knął a. **kł** p. **Oddźwięczeć:** Może głuchym oddźwięknąć ci echem. Berw. Ta myśl oddźwiękła raz jeszcze i na długo brzmiała w pamięci dzieci. Krasz. <Od + Dźwięknąć>

Oddźwięknięcie, a, blm., czynność cz. **Oddźwięknąć.**

Oddźwigać, a, ał I. × O. p. **Oddźwignąć. 2.** *dźwigając, odrobić swoje.* <Od + Dźwigać>

× **Oddźwigalny I.** *używany do oddźwigania.* **2.** *mogący być oddźwigniętym.* L.

Oddźwiganie, a, blm., czynność cz. **Oddźwigać.**

× **Oddźwigiwać, uje, iwał** p. **Oddźwignąć.** Sł. wil.
× **Oddźwigiwanie, a,** blm., czynność cz. **Oddźwigiwać.**
× **Oddźwignąć, nie, nął,** × **Oddźwigać,** nied. × **Oddźwigiwać** *dźwigając, odsunąć.* <Od + Dźwignąć>
× **Oddźwignienie, a,** blm. p. **Oddźwignięcie.**
× **Oddźwignięcie, a,** blm., × **Oddźwignienie** czynność cz. **Oddźwignąć.**
Ode przyi. p. **I. Od.**
Odebrać, odbierze, odebrał, nied. **Odbierać I.** *wziąć napowrót co swoje, dostać z powrotem, wydostać, wycofać skąd, zabrać nazad, odzyskać:* Trzeba O. co naszego. Stasz. Bóg daje, Bóg odbiera swoje ludziom dary. Pot. O. pożyczone pieniądze. Odebrałem pieniądze, kupno od kupca. Troc. O. pieniądze z banku *(=podnieść).* O. nieprzyjacielowi miasto. Troc *(=odbić).* Byłem w obozie, gdy on (Dąbrowski) Gdańsk Niemcom odbierał. Mick. O. zabrane łupy. Odebrać córkę z klasztoru, syna ze szkół. Odbierz mu, coś mu dał. Troc. Kto daje i odbiera, ten ś. w piekle poniewiera. Prz. **2.** *wziąć skąd gwałtem, wydrzeć; zabrać, wyrwać komu; pozbawić kogo czego:* Złodziej odebrał mu z ręki sakiewkę. Słowa złośliwe, sławę drugiemu odbierające. Zam. O. komu chleb. Kupcy skarżą ś. na posłów w Niemczech, że im chleb odbierają. Świt. *(=zysk umniejszają.* L.). Na jednego Achiwi wszystkie złączą siły i odbiorą ci życie. Dm. O. sobie życie. Pan Bóg, kiedy karę na naród przypuszcza, odbiera naprzód rozum od obywateli. Mick. Kogo zgubić chce szczęście, rozum mu odbiera. Min. Odebrano mu tę godność, ten urząd. Troc. Twe wdzięki odebrały mi śmiałość. Mick. [Odebrało mu mowę] = *odjęło; stracił mowę.* [Odebrało mu władzę w nodze]. [Odebrało mu nogę, rękę]= *obezwładniło; stracił władzę w nodze, w ręce.* **3.** *wziąć od dającego, dostać, otrzymać, przyjąć:* Odebrałem list twój. Kopcz. O. odpowiedź. Przysłane mi towary odebrałem. Pieniądze odebrałem i z odbioru kwituję. O. pensję, list, rozkaz. O. wiadomość. Wczoraśmy z Rzymu odebrali gońca. Mick. O. święcenia z rąk biskupa. Odebrał pod okiem matki staranne wychowanie. Synu, odbierz to moje błogosławieństwo! Wizyt nie odbiera, ani ich nie daje, ponieważ ją tu mają jeszcze za obcą. Świt. O. co po przodkach = *odziedziczyć.* [Odbieres po mnie królestwo]. O. co od natury *(=być w co uposażonym).* × Czekam z niecierpliwością, jaki koniec ta awantura odbierze. L. *(=weźmie, mieć będzie; czym ś. skończy).* Gotował ś. na śmierć, którą niechybnie a niespodziewanie miał z ręki niewiadomej O. Mick. Słuszną karę odbierze w piekle. Mick. O. wrażenie *(=doznać go).* †O. sprawiedliwość *(=doznać, doświadczyć jej).* **4.** *odjąć, oddzielić, odłączyć:* O. kąkol od pszenicy. Odbieram sobie od gęby, a im daję. L. Co lepsze, odebrał z kupy. Troc. Szumować czyli odbierać ziarna na wierzchu pływające. Brz. *(=zebrać).* O. rosół = *zebrać z niego szumowiny, odszumować go.* O. matkę = *ująć, ubrać część z dojrzałych drożdży dla przechowania jej do dnia następnego.* W maju z owiec ozimą każ wełnę odbierać. Jeżow. Są tam kruszce bardzo dobrego śrebra, a nie umieją go inaczej odbierać, tylko przez ogień. Łęcz. *(=odciągać, wytapiać).* **5.** dziecko=*przyjąć od rodzącej, spełnić przy położnicy powinność akuszerki:* Niewiasta, co u innych niewiast przy rodzeniu dzieci odbiera. Perz. Kazał Faraon babom, co dzieci odbierają, aby dusiły wszystkich synów, z żywota macierzyńskiego wychodzących. Zał. **6.** [O., **Oddać**] = *wziąć do wojska:* Wojtka odebrali. †**O. ś.,** [**O. ś.**] *odejść, oddalić ś., wynieść ś.:* Albowiem już grobla mięższa i wyższa daleko ś. z ziemią odbierze od groblej. Strum. [Muszę od mych miłych O. ś. weń]. <Od(e) + Brać>
Odebranie, a I. blm., **Odbiór** czynność cz. **Odebrać:** Cały areszt oficjera kończył ś. na odebraniu mu szpady. L. Dać asygnacją na O. pieniędzy od kupca. Troc. **2.** × O. lm. **a** *to, co odebrano, otrzymano, wzięto, wydarto napowrót.* Sł. wil.
Odebranie się, a ś., blm., czynność cz. **Odebrać ś.**
[**Odecchnąć, nie, nął** i **O. ś.**] p. **Ocknąć.** <Od(e) + *Cchnąć, zam. *Ctnąć>
[**Odecchnięcie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Odecchnąć ś.,** *ocknięcie ś.*
Odechcenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odechcieć ś.**
Odechcieć się, chce ś., chciał ś., × **Odchcieć ś.,** × **Odniechcieć ś.,** nied. **Odechciewać ś.** tylko nieos. *przestać chcieć ś.:* Odechciało mu ś. = *odeszła go ochota, opuściła go chęć:* Ślepo ś. dziś zakocha, jutro ś. jej odechce, tysiąc ma celów, w które razem mierzy. L. Odechciało mi ś. już jeść. Odechciało mi ś. przechadzki. Odechce ś. im tu przyjść. Troc. Gdy wrócę do domu, żyć mi ś. odechciewa. Krasiń. <Od(e) + Chcieć>
Odechciewać się, a ś., ał ś. p. **Odechcieć ś.**
Odechciewanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odechciewać ś.**
Odechrzcić, i, ił i **O. ś.** p. **Odchrzcić.** <Od(e) + Chrzcić>
Odechrzczenie, a, blm., czynność cz. **Odechrzcić,** *odchrzczenie.*
Odechrzczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odechrzcić ś.**
[**Odecknąć, nie, nął** i **O. ś.**] p. **Ocknąć:** Odecknął ze snu. Odecknę ja. Kon. <Od(e) + *Cknąć, zam. *Ctnąć>
[**Odecknienie, a,** blm.] p. **Odecknięcie** i **Odecknięcie ś.:** Słyszą rzadko i w uśpieniu, a zapomną w odecknieniu. Mick.
[**Odecknienie się, a ś.,** blm.] p. **Odecknięcie ś.**
[**Odecknięcie, a,** blm., **Odecknienie**] **I.** czynność cz. **Odecknąć. 2.** p. **Odecknięcie ś.**
[**Odecknięcie się, a ś.,** blm., **Odecknienie ś., Odecknięcie, Odecknienie**] czynność cz. **Odecknąć ś.**
[**Odeckniony**] *zbudzony; który ś. ocknął.* Przen.: Odeckniona ojczyzna. Wor.
× **Odeclać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Odclić.**
× **Odeclanie, a,** blm., czynność cz. **Odeclać.**
× **Odeclanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odeclać ś.**
× **Odeclenie, a,** blm., czynność cz. **Odeclić.**
× **Odeclenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odeclić ś.**
× **Odeclić, i, ił** i × **O. ś.** p. **Odclić.** <Od(e) + Clić>
[**Odecnąć, nie, nął**] p. **Ocknąć.** <Od(e) + *Cnąć, zam. *Ctnąć>
[**Odecnięcie, a,** blm.] czynność cz. **Odecnąć.**
†**Odeczcić, i, ił,** nied. †**Odeczczać I.** kogo = *odjąć mu cześć, pozbawić czci, honoru, zbezcześcić, zhańbić, sprofanować.* **2.** p. **Odczytać.** <Od(e) + Czcić>
†**Odeczczać, a, ał** p. **Odeczcić.**
†**Odeczczanie, a,** blm., czynność cz. **Odeczczać.**
†**Odeczczenie, a,** blm., czynność cz. **Odeczcić.**
[**Odednie, a,** lm. **a**] *zaranie:* W nocy, czy też dopiero na odedniu, mróz był znowu krzepko chycił. Reym. <Od(e) + *Dnie, od Dzień>

× Odednieć, eje, ał p. **× Odnieć.** <Od(e)+Dnieć>

× Odednienie, a, blm., czynność cz. **Odednieć.**

Odedrgiwać, a, ał p. **Odedrgnąć.**

Odedrgiwanie, a, blm., czynność cz. **Odedrgiwać.**

Odedrgnąć, nie, nął, nied. **Odedrgiwać** *odpowiedzieć drgnieniem na drgnienie:* Nie odedrgiwam już światu zewnętrznemu. Krasiń. <Od(e)+Drgnąć>

Odedrgnienie, a, blm. p. **Odedrgnięcie.**

Odedrgnięcie, a, blm., **Odedrgnienie** czynność cz. **Odedrgnąć.**

× Odedrwić, i, ił, nied. **× Odedrwiwać** *odpowiedzieć drwinami na drwiny, odpłacić drwinami, odszydzić:* Ja chciałem z niego zażartować, a on mi odedrwił. L. <Od(e)+Drwić>

× Odedrwienie, a, blm., czynność cz. **Odedrwić.**

× Odedrwiwać, a, ał p. **Odedrwić.**

× Odedrwiwanie, a, blm., czynność cz. **Odedrwiwać.**

Odedrzeć, odedrze, oddarł, [Oddarć], nied. **Oddzierać I.** co = *drąc, oddzielić, oderwać, odłupać; udrzeć:* O. szmat, kawał łyka. **2.** przen.: †O. kogo = *drącego ś. dokąd odeprzeć, odegnać, odpędzić:* Krakus nieprzyjaciela jednego przymierzem, drugiego Bogiem z karków ojczystych oddziera. Błaż. **× O. ś.** *odszczepić ś., oddalić ś., odstrychnąć ś.; zerwać z kim, z czym:* Wam wolno zaprzeczać cudom i tajemnicom, boście ś. oddarli od Boga i od ziemi, od podań wiekowych i mądrości własnej. Krasz. <Od(e)+Drzeć>

× Odedrzwia, i, blp. p. **Odrzwia.** Wor.

Odegnać, a, ał, Odgonić, nied. **Odganiać I.** *odpędzić, przepędzić, przegnać, odeprzeć, odsadzić, odparować:* O. bydło. O! jeśli tak ma być zawsze, o Lechu! to mię odegnaj, i pójdę ja bosa. Słow. O. nieprzyjaciela od murów miasta. [Było mi nie wierzyć obertalowi, jażby nas był ksiądz od ontarza odegnał]. Ork. Gwałt gwałtem odganiać. Zigr. Sędziowie powinni klęte od sądu odganiać. Sz. (= *nie dopuszczać ich do sądu*). Kurzenie bylicą odgania pokusy z domu. Sien. **2.** *oddzielić, odłączyć:* Kupiec krakowski Turza naprzód jął odganiać śrebro od ołowiu przez miedź. Biel. M. <Od(e)+Gnać>

Odegnanie, a, blm., czynność cz. **Odegnać:** O. złych duchów. Troc.

× Odegnąć, nie, nął p. **Odgiąć.** L. <Od(e)+Gnąć>

× Odegnięcie, a, blm., czynność cz. **Odegnąć,** *odgięcie.*

Odegrać, a, ał, Odgrać, nied. **Odgrywać, Odegrywać, †Odegrawać I.** *odpowiedzieć graniem na granie:* Harfy tobie w ton odgrały. Słow. Przen. (o pojedynkujących ś.): Gra tamten nieźle, ale ten lepiej odgrywa. Kaczk. **2.** *grając, odzyskać, wygrać napowrót, odbić przegraną:* Odda ci ten dług, skoro odegra, co przegrał. L. **3.** [O.] *usunąć, odpędzić przez granie:* Chodzą z suchotami do organisty, by je na organach odegrał. **4.** *wykonać na narzędziu a. na narzędziach muzycznych, wygrać, zagrać co, przegrać; ukończyć granie:* O. co na flecie. O. wyjątek z opery. **5.** *grając na scenie, odtworzyć jaką rolę, sztukę:* Rolę cześnika odegrał artysta znakomicie. Na zakończenie wieczoru odegrano komedyjkę. Przen.: Uwierzyłem, że to prawda; tymczasem odegrano w ten sposób ze mną komedyjkę! (= *zamaskowawszy rzecz, wyprowadzono mię w pole*). **6.** przen.: O. kogo, co = *udać, zmyślić; podszyć ś. pod kogo, pod co, pozować na kogo, na co:* Odgrywa rolę wielkiego pana. Z uczuciem dobrze bardzo odegranym zawołał. Korz. Wesołość ustępowała szybko jakiejś tęsknocie, nie wiem, czy szczerej, czy odegranej doskonale. Krasz. **O. ś.** *grając, odbić ś.; wygrać napowrót, odegrać swoje:* Odgrywając ś., zgrał ś. co do nitki. Odegrałem ś. co do grosza. Nie za to ojciec syna bił, że grał, ale że ś. odegrywał. Prz. <Od(e)+Grać>

Odegrana, ej, lm. **e, Odgrana** *rezultat gry, w skutek którego ktoś swoje odegrał, grając np. w karty.*

Odegranie, a, blm., czynność cz. **Odegrać.**

Odegranie się, a ś., blm., czynność cz. **Odegrać ś.**

†Odegrawać, a, ał i **†O. ś.** p. **Odegrać.** <Od(e)+Grawać>

†Odegrawanie, a, blm., czynność cz. **Odegrawać.**

†Odegrawanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odegrawać ś.**

Odegrywać, a, ał i **O. ś.** p. **Odegrać.**

Odegrywanie, a, blm., czynność cz. **Odegrywać.**

Odegrywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odegrywać ś.**

Odegrzać, eje, ał i **O. ś.** p. **Odgrzać.** <Od(e)+Grzać>

Odegrzanie, a, blm., czynność cz. **Odegrzać,** *odgrzanie.*

Odegrzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odegrzać ś.,** *odgrzanie ś.*

Odegrzewać, a, ał i **O. ś.** p. **Odgrzać:** O. ś. po mrozach. Krasz.

Odegrzewanie, a, blm., czynność cz. **Odegrzewać,** *odgrzewanie.*

Odegrzewanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odegrzewać ś.,** *odgrzewanie ś.*

Odegrzmieć, i, ał, nied. **Odegrzmiewać I. × O.** *przestać grzmieć, ucichnąć po grzmotach, przegrzmieć.* **2.** *odpowiedzieć gromem na grom, huknąć również:* Na pierwszy ich wystrzał odegrzmieliśmy im ze dwudziestu dział. Przen.: Przewodnik odegrzmiał im z oddali: Nie bluźńcie! Krasiń. <Od(e)+Grzmieć>

Odegrzmienie, a, blm., czynność cz. **Odegrzmieć.**

Odegrzmiewać, a, ał p. **Odegrzmieć.**

Odegrzmiewanie, a, blm., czynność cz. **Odegrzmiewać.**

†Odejć, odejdzie, odszedł p. **Odejść.** <Od(e)+Iść, ID>

[O dej dydy, o dydy!] *okrzyk.* <Okrzyk.>

[Odejmać, a, ał], †Odejmać i **†O. ś.** p. **Odjąć.** <Od(e)+Imać>

[Odejmanie, a, blm.], **†Odejmanie** czynność cz. **Odejmać.**

†Odejmanie się, a ś., blm., czynność cz. **†Odejmać ś.**

†Odejmny, ego, lm. **e** rz. mat. p. **Odjemna:** O. jest liczba mniejsza, którą wyjmujemy z większej. Troc.

Odejmować, uje, ował i **†O. ś.** p. **Odjąć.**

Odejmowanie, a I. blm., czynność cz. **Odejmować. 2.** lm. **a** *działanie arytmetyczne odwrotne do dodawania:* Mając sumę dwuch liczb i jedną z nich, znajdujemy drugą przy pomocy odejmowania. O. liczb całkowitych, ułamków, jednomianów, wielomianów. O. odcinków, wektorów i t. p. <Od Odejmować>

†Odejmujący, ego, lm. **y** rz. mat. p. **Odjemna:** O., liczba mniejsza, którą wyjmujemy z większej. Sol.

Odejrzenie, a, lm. **a** kam. *poziom płaszczyzny kamienia:* Wziąć dobrze O. <Od + JRZ/ZRZ/ZIER/ZOR>

Odejście, a, blm., †**Odeście, Odchód I.** czynność cz. **Odejść:** Rymwid milczy a O. zwleka. Mick. *(= z odejściem).* Gdy wszyscy wyszli, on O. zwleka. Słow. Po odejściu moim ś. to stało. Troc. Odejścia i wrócenia czas żołnierzowi naznaczony. Troc *(= dano mu urlop).* O. pociągu. O. od rozumu. Troc. **2.** †O. *zejście, zgon, śmierć.*

Odejść, odejdzie, odszedł, [odesed], [Odeńść, Odyńść], †Odejć, nied. **Odchodzić,** × **Odchadzać I.** *idąc, oddalić ś.; pójść precz, odsunąć ś., usunąć ś., zejść z oczu:* Dobrą noc mu dawszy, wszyscy odchodzili. P. Koch. Klnij mię, jak chcesz, odchodząc, ale odejdź sobie. L. Odchodzę od ciebie, a co jeszcze rozkażesz? Troc. Nie odchodź jeszcze, mam z tobą do pomówienia. O. na bok, na ustęp. Odszedł na miasto, niemasz go w domu. Troc *(= wyszedł).* Anna nie odchadzała z kościoła. Skar. O. z kwitkiem *(= O., nic nie wskórawszy).* †Odchodzić, O. upornie z prawa lub od sądu = *uchylić ś. od wyroku sądowego, O. z sądu przed wydaniem wyroku.* Skr. O. ze służby = *oddalić ś., odprawić ś.; opuścić ją.* × Przen.: Odszedł na lepszy żywot z tego świata. Birk. *(= przeszedł, zeszedł; opuścił świat).* Przen.: *zostać w tyle, uciec, zniknąć, oddalić ś.:* Płyniem z portu, nam ziemie i miasta odchodzą. Koch. J. Przen.: Sen odchodził z oczu jego. Birk. *(= uchodził, ulatywał, uciekał).* Przen.: *odjechać, pojechać, oddalić ś., odpłynąć:* Poczta, statek, pociąg odeszły. Pociąg, poczta odchodzi *(= rusza z miejsca).* Morze odchodzi *(= odpływa, cofa ś.).* Morze odchodzi i przychodzi pod Hamburkiem. Troc. List, papiery odeszły = *zostały zabrane przez odjeżdżających, zostały wyprawione.* Przen.: *odstąpić, oddalić ś., odbiec, zboczyć, odstrychnąć ś. od czego, minąć ś. z czym:* O. zwyczajów przodków, od założenia, od pobożności. O. od rozumu, od zmysłów, od przytomności = *stracić, utracić, postradać je; zapamiętać ś., oszaleć:* Odchodziłem prawie od siebie na ten widok. Niem. Powiadamy o gniewliwym, że od siebie odszedł, że sobą nie włada, to jest, że uchylił radę, rozum i przytomność. Pilch. Nieprzyuczeni do takiego widowiska, od zmysłów prawie odchodziliśmy. L. Niektórzy od siebie i od rozumu odchodzili. Birk. Odszedł od rozumu przez dni trzydzieści. Skar. Szalony człowiek, który od rozumu odszedł. P. cheł. Zasmucony, od rozumu odszedł i ledwo kiedy do siebie przychodził. Skar. Odeszła od siebie z radości, ze zdumienia *(= nie posiada ś.).* Przen.: *przejść, minąć, przeminąć, skończyć ś., ustąpić:* Co łaeno przyjdzie, łaeno odejdzie. Prz. Złe przychodzi prędko, a odchodzi pomału. L. Ból mi odszedł. Starsi przychodzili wyciągnąć ś. na podłodze, by im ręce i nogi po tej młóćbie nieustannej odeszły. Krasz. *(= wydobrzały).* Już mi odeszło *(= przestało mię boleć).* [Odysło krowie] *(= wyzdrowiała).* Traktat na odeszłym sejmie zawarty. Vol. *(= odbytym).* **2.** kogo, co = *odejść od kogo, od czego, odstąpić, opuścić, porzucić, rzucić; odchodząc, zostawić; odbiec kogo, co:* Wszyscy go odeszli w tym niebezpieczeństwie. L. Czego odchodzisz biedną dziewczynę? Zim. Łakomy zbiory swe odchodzić musi. Falib. [Marysia odesła chłopa. Odesedłem cápki tam] *(= zostawiłem ją przez zapomnienie).* Przen.: Chęć go odeszła. Siły go odeszły. **3.** przen. *odstać, odleżć, oddzielić ś., odpaść:* Ciało od kości odchodzi. Odchodzi jeszcze farba. Troc *(= puszcza, schodzi).* **4.** przen.: *ujść, wyjść, zejść, odpłynąć, spłynąć, wypłynąć, wydzielić ś., wypaść:* Woda kanałem odchodzi. Robaki z niego odchodzą. Odeszło zeń wiele żółci. Przy topieniu metalu fus odchodzi. Cało odeszło od niego. Kn. *(= wyszedł z niego pokarm niestrawiony).* Niestrawiony pokarm od niego odchodzi. Troc. Płód odszedł = *został wydany na świat.* [Wypić wodę, aby dziecko nie odeszło]. **5.** nied. przen. *wychodzić, rozchodzić ś., ubywać, mieć odbyt, powodzenie, wzięcie, popłacać:* Wino w ochoczym gronie szybko odchodzi *(= znika).* Ten towar odchodzi. Dobrze odchodzą towary. Troc. Kiełbasy w zapusty najwięcej odchodzą. Przen.: [Przy żniwie rzadko kiedy śpiewanie odchodzi]. **6.** przen. *ubyć, zbyć, zejść, zostać, odpaść, odliczyć ś., strącić ś., potrącić ś., odjąć ś.:* Z tego odchodzi dwa łokcie na rękawy *(= należy odliczyć; przypada, wypada).* Z ogólnej sumy odchodzi trzy ruble na koszta. **7.** przen. *ubyć, zmniejszyć ś., umniejszyć ś., zmaleć, zniknąć, zmarnieć, zmarnować ś., odpaść, przepaść, zniszczeć, ulotnić ś.:* Trzecia część życia odchodzi przez spanie. Prot. Komu co z ręki pożytku odchodzi, miło to więc nie bywa. Górn. Cokolwiek przez ciepło dzień ode dnia nam odchodzi i ubywa, to wszystko pokarm przyrodzony przywraca. Karnk. Srebro takie, gdy włożysz na kapelę, odchodzi go dymem mało nie trzecia część. L. *(= ulata).* Uroda, gdy w długie lata ś. zawodzi, traci cenę, zawsze jej cokolwiek odchodzi. Bardz. Nie zdarło ś., ani odeszło starością odzienie jego. Leop. **8.** †O., [O.] przen. *zejść ze świata, umrzeć; paść, zdechnąć; zmarnieć:* Ktoby białogłowę uderzył pięścią abo nogą, zaczymby dziecię w niej odeszło... Karnk. Głód, pieniędzy niemasz, konie odchodzą, słudzy chorują, umierają. Piotr. Bydło zarażonym powietrzem odchodzi. Li. Zarazy skutki znajdują ś. w trzewach zdechłych zwierząt, które z tej zarazy odeszły. Wolsz. Świnie gdzieby odchodziły i zdychały, opich dawać jest ratunkiem. Syr. Bydło mu gęsto na oborze odchodziło. Haur. Na świnie bywa czasem jakoby powietrze, że tego oraz znacznie odchodzi. Haur. Szarańcza, acz tego roku ludziom niebardzo szkodziła, wszakoż koni dla niej odeszło przez trzy sta. Papr. Bydłu jeśli gwałt uczynię chodzeniem wielkim, odejdą mi jednego dnia wszystkie stada. Leop. [Bydlę odesło]. **9.** †O. przen. *stracić znaczenie, wygasnąć, pójść w niepamięć, zostać zniesionym:* Prawo to odeszło. **10.** †O. *zbyć kłopotu, uwolnić ś., załatwić ś., uniewinnić ś.:* Kogo winią o co, a on przysięgą odchodzi, a to czyni już nie raz, temu samemu bez świadków nie wierzą dalej. Groic. Gdyby wdowę winiono, czegoby z rzeczy nieboszczyka nie miała, tedy przysięgą odejdzie. Groic. Nie może obwiniony O. sam przeciwko świadkom. Magd. **II.** †O. w co = *przejść, przemienić ś., zmienić ś., przerzucić ś., przedzierzgnąć ś., zamienić ś., przeobrazić ś., przekształcić ś.:* Za czarownej laski tknieniem w zwierzów rozmaitych dziwy młodź odchodzi. Żebr. <Od(e) + łść>

× **Odeklnąć, nie, nął** p. **Odkląć.** L. <Od(e) + Klnąć>

× **Odeklnięcie, a,** blm., czynność cz. **Odeklnąć,** *odklęcie.*

Odekować, uje, ował *pokryć, pobić dekówką:* O. stodołę. <O + Dekować>

Odekowanie, a, blm., czynność cz. **Odekować.**

†**Odekretować, uje, ował** *osądzić, skazać:* W niedługim czasie 150 na tenże zabój odekretowano. Chr. <O + Dekretować>

†**Odekretowanie, a,** blm., czynność cz. **Odekretować.**

†**Odekrzcić, i, ił** i †**O. ś.** p. **Odchrzcić:** Odekrzcił ś. na arjańską sektę. Biel. M. <Od(e)+Krzcić>

†**Odekrzczenie, a,** blm., czynność cz. **Odekrzcić,** *odchrzczenie.*

†**Odekrzczenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odekrzcić ś.,** *odchrzczenie ś.*

Odelga, i, blm. **I.** †O. *ulga, ukojenie, polepszenie, folga:* Wielka O. jest, kiedy strapiony ma przed kim ciężkość swą wynurzyć. Górn. Zdrowie mi przywrócił i ból w odelgę obrócił. Gęb. Jędza, do piekła ś. udawszy, niebu i ziemi wielką uczyniła odelgę. Koch. J. Dawać mamy, lecz nie tak, aby inszym O. nie była, a nam samym ucisk. Kosz. **2.** [O.] p. **Odwilż.** <Od+LEG/LG>

× **Odelgać, a, ał** p. × **Odelgnąć.** Sł. wil.

× **Odelganie, a,** blm., czynność cz. **Odelgać.**

Odelgnąć, nie, nął, × **Odelnąć** *odlepić ś., odkleić ś., odlipnąć, puścić, odleźć, odstać, odpaść.* Przen.: Odelgnąwszy od drzewa, spojrzała. Krasiń. *(=odsunąwszy ś.).* <Od(e)+LIP/LEP/L(N), sld. do LEG>

× **Odelgnąć, nie, nął,** × **Odelżeć,** nied. × **Odelgać** *zelżeć, zwolnić ostrość, złagodnieć, stać ś. przyjemniejszym, lżejszym, sfolgować, puścić, zwolnieć, osłabnąć:* Mróz odelżał *(=zmniejszył ś.).* Odelgła mi choroba. Troc. Odelgło mi. Kn. *(=ulżyło, odeszło, zrobiło ś. lepiej, polepszyło ś., ból ustąpił).* <Od(e)+*Lgnąć, od LEG/LG>

Odelgnienie, a, blm. p. **Odelgnięcie.**

× **Odelgnienie, a,** blm. p. × **Odelgnięcie.**

Odelgnięcie, a, blm., **Odelgnienie** czynność cz. **Odelgnąć.**

× **Odelgnięcie, a,** blm., × **Odelgnienie** czynność cz. **Odelgnąć.**

× **Odelnąć, nie, nął I.** p. **Odelgnąć:** Odelnął papier przyklejony. Troc. **2.** *odedrzeć coś przylgniętego, odkleić, odlepić.* <p. Odelgnąć>

× **Odelnięcie, a,** blm., czynność cz. **Odelnąć.**

× **Odelżać, a, ał** p. **Odelżyć.**

× **Odelżanie, a,** blm., czynność cz. **Odelżać.**

× **Odelżeć, y, ał** p. × **Odelgnąć:** Takową zimę będziemy mieć, w którą podczas mróz i tęgie zimno będzie, wnet zasię odelży, i przyjemniejsza będzie. Fur. <p. × Odelgnąć>

× **Odelżenie, a,** blm. **I.** czynność cz. **Odelżeć. 2.** czynność cz. **Odelżyć.**

× **Odelżyciel, a,** lm. **e** *ten, co odelża, pocieszyciel.*

× **Odelżycielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Odelżyciel.**

× **Odelżyć, y,ył,** nied. × **Odelżać I.** *przynieść ulgę, ulżyć, pomóc, pofolgować:* Mogę teraz sercu memu rzewnym O. płaczem. L. **2.** *odpowiedzieć lżeniem lżącemu, znieważyć nawzajem.*

[**Odemgleć, eje, ał**] *ocucić ś. z zemdlenia.* <Od(e)+Mgleć>

[**Odemglenie, a,** blm.] czynność cz. **Odemgleć.**

Odemknąć, nie, nął, [**Otemknąć**], nied. **Odmykać I.** *odsunąć, umknąć, posunąć, odepchnąć, oddalić, cofnąć:* Stół od ściany odemknięty. Troc. Na noc tylko odemknie wojsko swoje, ale potym z nim ś. razem przybliży. Moracz. **2.** *otworzyć, uchylić:* Odmykać drzwi, skrzynię, komorę i t. d. L. O. zasuwę, zamek, kłódkę. Cóżby po drzwiach było, kiedyby ich pewnych czasów zamykać i odmykać nie potrzeba? Pim. Tamże przez odemknione (odemknięte) połowicą wrota siła było w otwartych sieniach widać złota. Otw. Gdy on zamknie, nikt nie odemknie. Bud. Już odemknął zimny gmach. Mick. [Odemknij do nowej komory]. Straszny jak piorun, gdy niebo odmyka. Słow. Przen.: Młody człowiek, w oku jej i twarzy czerpiąc niejako natchnienie, odmykał te zasoby umysłowe, jakie w głowie swej taił. Korz. **3.** [O.] *odeprzeć, odrzec, odpowiedzieć:* Dobry wieczór, odemknąłem. **O. ś. I.** †O. ś. *umknąć ś., odsunąć ś., usunąć ś., oddalić ś., cofnąć ś.:* Pobliżu ś. do niego nigdy nie przymyka, a jeśli ś. on przymknie, ona ś. odmyka. P. Koch. Na ten pocisk ani ś. poruszał, ani ś. z miejsca odmykał. Birk. **2.** *otworzyć ś., odchylić ś.:* Drzwi, okno odemknęły ś. <Od(e)+Mknąć>

Odemknięcie, a, blm., czynność cz. **Odemknąć.**

Odemknięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Odemknąć ś.**

†**Odemsta, y,** lm. **y,** [**Odemsta**] *odemszczenie, odwet za złe:* Luboby sam chciał od wojny poprzestać, tedy my sami mielibyśmy go prześladować, na samę sprawiedliwość i odemstę patrząc. Star. [Jeno dychał odemstą i myśleniem o niej]. <Od(e)+Msta>

Odemszczać, a, ał i **O. ś.** p. **Odemścić.**

Odemszczanie, a, blm., czynność cz. **Odemszczać.**

Odemszczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odemszczać ś.**

Odemszczenie, a, blm., czynność cz. **Odemścić.**

Odemszczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odemścić ś.**

Odemszczony *którego odmszczono, za którego ś. zemścili, pomszczony.*

× **Odemściciel, a,** lm. **e** *ten, co ś. odemszcza a. odemścił, pomściciel, zemściciel.*

× **Odemścicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Odemściciel.**

Odemścić, i, ił, nied. **Odemszczać** komu, kogo, co=*odpłacić zemstą, pomścić kogo, co; zemścić ś., wywrzeć zemstę za kogo, za co; oddać za swoje, za czyje, mszcząc ś.:* O. krzywdę, zniszczenie kraju. **O. ś.** *dokonać zemsty, zemścić ś., pomścić ś.:* O. ś. za co. <Od(e)+Mścić>

[**Odenki, ów,** blp., **Oddenki**] *coś znajdującego ś. na dnie, męty, grzęzy.* <O+*Denki, od Dno>

[**Odeńść, odeńdzie, odszedł**] p. **Odejść.** <Zam. Odejść>

Odeon, u, blm., × **Odeum** *nazwa gmachu, przeznaczonego na przedstawienia muzykalne i t. p.* <Gr. ōdeîon=miejsce śpiewu>

Odepchnąć, chnie, chnął a. [**chł**], nied. **Odpychać I.** *pchnąwszy, oddalić; odeprzeć:* O. tłoczącego ś. Odepchnęła starego szafarza Franciszka. Kras. Turcy są teraz przez ś. od Europy odepchnieni. Baz. Newton przypuścił dwie w naturze siły panujące, odpychającą i pociągającą. Rogal. **2.** przen. *oddalić, usunąć pogardliwie, odtrącić, odpędzić:* O. zausznika, kochankę od siebie, od swego boku. **3.** przen.: O. co=*odtrącić, odrzucić; nie przyjąć czego ze wstrętem, pogardzić czym:* O. propozycję. O. jaką myśl od siebie. **4.** przen.: O. kogo od siebie=*zrazić, odstręczyć:* Nieschludność ludzi od ciebie odpycha. L. **O. ś.** *pchnąwszy, oddalić ś., odsadzić ś.:* O. ś. wiosłem. O. ś. w tłoku od ściany. O. ś. na wodzie od brzegu=*odbić od brzegu.* Odpychając ś. od brzegu, na Carogród płynął. Skar. Równo ze dniem odepchnęliśmy ś. i płynęliśmy na morze. Warg. <Od(e)+Pchnąć>

Odepchnienie, a, blm. p. **Odepchnięcie.**

Odepchnienie się, a ś., blm. p. **Odepchnięcie ś.**

Odepchnięcie, a, blm., **Odepchnienie** czynność cz. **Odepchnąć.**

Odepchnięcie się, a ś., blm., **Odepchnienie ś.** czynność cz. **Odepchnąć ś.**

Odepchnięty, × **Odepchniony** im. od **Odepchnąć.**

× Odepchniony p. **Odepchnięty:** Turcy są teraz przez ś. od Europy odepchnieni. Baz. Odepchniona nawa. Troc. O. od twojej łaski. Troc.

Odepnie p. **Odpiąć.**

[Odeprać, odpierze, odeprał] *odegnać (kijem):* Weźcie kija i odpiercie precz ode dwora. <Od(e) + Prać>

[Odepranie, a, blm.] czynność cz. **Odeprać.**

† Odeprza, y, lm. **e** *wzajemna skarga pozwanego przeciw powodowi,* odwód: O przach i odeprzach. L. W sądach spory mogą być czynione przez pozwanego przez odeprzą, ale po odpowiedzi pozwanego na żałobę sędzia, odciąwszy swary zbytnie, każdej stronie niech uczyni sprawiedliwość nieodwłoczną. Herb. <Od(e) + * Prza, od 1. Przeć>

I. Odeprzeć, odeprze, odparł, [**Odparć**], nied. **Odpierać I.** *prąc oddalić, odsunąć; odsadzić, odparować, odepchnąć, odbić:* Od portu flisy odpierają dalej. Bardz. (= *odbijają*). O. raz (= *odtrącić*). W najzaciętszej walce odeprą napaść Maura. Przyb. Dozwólcie mnie samemu mężnie te burze odpierać. L. Czy godzi ś. gwałt gwałtem, kij kijem odpierać? Petr. Rzucił nań Ajaks dzidę, lecz ś. nie przedarła do ciała, bo miedź gruba silny raz odparła. Dm. Przen.: O. zarzut = *zbić.* **2.** † O. komu = *stawić opór, dostać, oprzeć ś., dotrzymać placu:* Rzuciwszy ś. do szabli, co mężniejszym to tarczą, to wręcz odpierał. Warg. Aby ś. wzdy nad nami kiedy zmiłowali, a tym srogim pohańcom spólnie odpierali. Biel. M. Nie potrzeba nam pomocy zinąd, gdyż sami z to mocy mieć możem, żebyśmy każdemu nieprzyjacielowi mężnie odparli. Paszk. Długą bitwą zmordowani, trudno mogli świeżym wojskom odpierać. Warg. Kazał im, żeby ś. nie trwożyli, a mężnie odpierali nieprzyjacielowi. Biel. M. Mieczem tym uzbrojony, mógł nieprzyjacielowi O. i onego porazić. Smalc. Przen.: Tak poruszony, że ledwie odpiera płaczowi i łzy z trudnością hamuje. P. Koch. **3.** † O. komu słowami = *odpowiedzieć; odrzec, odezwać ś.; odciąć ś., zaprzeczyć,* nied. *kontrować:* Na to odparł mi w te słowa... Powiadał, iż kupił to imienie; ale strona odpierała. Biel. M. Głośno odpierał Żydom, pokazując przez pisma być Krystusem Jezusa. Bud. **4.** [O.] *otworzyć:* Odparli drzwi. <Od(e) + I. Przeć>

2. Odeprzeć, przeje a. **pre, przał,** nied. **Odeprzewać** *przejąc odstać, wzdąć ś., odleźć, odejść, odkleić ś., oddzielić ś.:* Fornir na meblach odeprzewa. Skóra na nogach, kora na wiosnę odeprzewa. Ninoga obracać w ukropie, aż z niego skórę zdejmą, gdy odepre. Spicz. <Od(e) + 2. Przeć>

Odeprzenie, a, blm., czynność cz. **2. Odeprzeć.**

Odeprzewać, a, ał p. **2. Odeprzeć.**

Odeprzewanie, a, blm., czynność cz. **Odeprzewać.**

Odeptać, pcze a. × **pce,** nied. **Odeptywać I.** *udeptać naokoło, ugnieść, ubić dokoła nogami:* O. ziemię około drzewka. Wsadzone drzewo O. trzeba. Troc. **2.** × O. *wydeptać, udeptać:* O. ścieżkę. **3.** *podeptać, zadeptać, zdeptać po wierzchu; zetrzeć powierzchnię, depcząc:* O. lakier na podłodze. **4.** × O. obuwie = *nadpsuć przez noszenie, wychodzić, wydeptać, zdyzelować, nadnosić.* Sł. wil. × **O. ś.** posp. *wydrzeć ś. z obuwia, chodząc:* O. ś. w drodze. <O + Deptać>

Odeptanie, a, blm., czynność cz. **Odeptać.**

× **Odeptanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odeptać ś.**

Odeptywać, uje a. **ywa, ywał i × O. ś.** p. **Odeptać.**

Odeptywanie, a, blm., czynność cz. **Odeptywać.**

× **Odeptywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odeptywać ś.**

[Oderdać, a, ał]?: Miała matka ştery córki, jedná była hoderdana, drugá była bez kolana. <O + Derdać>

Oderwa, y, lm. **y I.** × O. *część oderwana, odłączona; odłam, odłamek, odrywek:* Prusy, Szląsk, dawne oderwy od naszego kraju. Stasz. **2.** [O.] *odnoga rzeki, łacha.* <Od + RW/RYW>

Oderwać, wie, wał, nied. **Odrywać I.** *rwąc oddzielić; szarpnąwszy odłączyć; urwać od czego, oberwać, odtargnąć:* O. kawał sznurka. O. podłogę, pieczęć = *zerwać.* Przen.: O. prowincję od kraju (= *odciąć*). Traktat Andruszowski oderwał Kijów od Polski. O. kogo od łona matki = *rozdzielić, rozłączyć go z nią.* **2.** przen.: O. kogo od kogo, od czego = *odciągnąć, odwieść, odwrócić:* O. kogo od roboty = *przerwawszy mu ją, odwołać go od niej; zrobić mu w niej dystrakcję.* Jedne mocą, drugie postrachem, inne przyłudą nagrody od nieprzyjaciela oderwał. Pilch. (= *skłonił ich do zerwania z niemi*). Nie mogłem oczu O. od pięknego widoku. O. myśl od czego. Są przedmioty, które nas tak mocno uderzają, iż wcale nie jest w mocy naszej O. od nich uwagę. Śniad. J. Troskliwość zbyteczna o zbiory od ważniejszych cię powinności odrywa. Karp. O. kogo od gry, od nauki, od pijaństwa. **O. ś. I.** *urwawszy ś., oddzielić ś.; zerwawszy ś., odpaść; oberwać ś.; rozerwawszy ś., odłączyć ś.:* Guzik, tasiemka oderwała ś. od koszuli. Gzyms oderwał ś. (= *obleciał*). O. ś. z powrozu. Zawiasa oderwała ś., trzeba ją nazad przybić. **2.** przen.: O. ś. od kogo, od czego = *zerwać, rozstać ś., rozłączyć ś., rozdzielić ś. z kim, z czym, odłączyć ś., odsunąć ś., odstrychnąć ś., odseparować ś., odszczepić ś., odczepić ś. od kogo, od czego; opuścić, porzucić kogo, co:* O. ś. od świata. Oderwał ś. Izrael od Judy. Lel. Gdy ś. już siać godzi, nie odrywać ś. od siewu. Haur. O. ś. od roboty (= *przerwawszy ją, odbiec od niej na chwilę*). <Od(e) + Rwać>

I. Oderwanie, a I. blm., czynność cz. **Oderwać. 2.** lm. **a, Abstrakt** fil. *treść pojęcia oderwanego; pojedyńczy rys a. cecha, rozważana niezależnie od rzeczy, której jest właściwa.*

2. Oderwanie przys. od **Oderwany,** *abstrakcyjnie.*

Oderwaniec, ńca, lm. **ńcy** *ten, co ś. oderwał:* Synowie Beljal, oderwańcy od cerkwi bożej. Birk. (= *odszczepieńcy, odstępcy*). Perekopców, jakoby rebelizantów i od wielkiej ordy oderwańców. Nar. Stąd choroby wojska, włóczęgi, oderwańcy (= *maruderzy*). <Od Oderwany>

Oderwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oderwać ś.**

Oderwany I. im. od **Oderwać:** Oderwana gałąź. Troc. **2.** † O. *niestały, nietrwały, zmienny:* Oderwana w miłości stateczność. Troc. **3.** O., st. w. × **Oderwańszy; Abstrakcyjny** fil. *odosobniony, wydzielony z całości, której jest składnikiem, rozważany niezależnie od całości a. od związku, do którego należy:* Cecha oderwana. Rys O. Pojęcie oderwane = *pojęcie, którego treść stanowią rysy osobno wydzielone z całości konkretnej, nigdy samoistnie nie dane w doświadczeniu.* Rozumowanie oderwane, nauka oderwana = *oparte na pojęciach oderwanych, mające do czynienia z niemi.* **4.** mat.: Liczba oderwana = *niemianowana,* abstrakcyjna.

Oderwańszy p. **Oderwany:** Najoderwańsze rozumu prawdy. Śniad.

Oderwisko, a, lm. **a** *urwisko od czego, urwa, miejsce oderwane:* Rzeki wielkie czasem wyspy i oderwiska formują. Ostr. Gdyby gwałtowne jakie przyrzucenie gruntu nastąpiło, co ś. nazywa O., tedy pan gruntu zepsutego ma do niego prawo, pokąd na gruncie przyrzuconym korzenie nie puszczą ś. Ostr. <Od + RW/RYW>

Oderwisto przys. od **Oderwisty.** L.

Oderwisty *pełen oderwisk, urwisty.* L. <Od Oderwać>

Oderznąć, nie, nął, posp. **Oderżnąć,** nied. **Odrzynać I.** *rznąc odjąć; oberznąć, odciąć, odkrajać, odkroić, odrzezać, urznąć, uciąć, ukrajać:* Żonom konfederatów piersi odrzynał. Rzew. O. kawałek powroza. **2.** †O. przen. *odrzucić, porzucić:* Oderzni też wszytki zbytki, sercem mocnym odeprzy. **3.** przen. *odciąć, przeciąć, odjąć, zahamować:* Obsaczenie fortecy ze wszystkich stron, ażeby jéj O. dowóz wszelkiej żywności. Jak. J. **4.** przen. *oddzielić, odsadzić, odstawić:* Ryczała z płaczu, jako ta krowa, której cielątko od wymion oderzną. Orzesz. **O. ś. I.** *rznięciem uwolnić ś.:* Powinieneś mieć przy sobie nóż, abyś ś. miał czym O., gdyby cię przywiązano. L. **2.** przen. *odznaczyć ś. wyraziście:* Puszcza odrzyna ś. na skłonie nieba niezmiernie czarno. Sienk. <Od(e) + Rznąć>

Oderznienie, a, blm. p. **Oderznięcie.**

Oderznięcie, a, blm., **Oderznienie I.** blm., czynność cz. **Oderznąć. 2.** × O. lm. **a** *miejsce, gdzie co oderznięto:* Ogrodnik oderznięcia na drzewie maścią zalepia. Sł. wil.

Oderznięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Oderznąć ś.**

Oderżeć, y, ał *odpowiedzieć rżeniem na rżenie; odpowiedzieć rżeniem:* Grzmię — aż mi wszystkie oderżały konie. Słow. <Od(e) + Rżeć>

Oderżenie, a, blm., czynność cz. **Oderżeć.**

Oderżnąć, nie, nął i **O. ś.** posp. p. **Oderznąć.**

Oderżnięcie, a, blm., czynność cz. **Oderżnąć,** *oderznięcie.*

Oderżnięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Oderżnąć ś.,** *oderznięcie ś.*

Odeschnąć, odeschnie, odsechł, nied. **Odsychać I.** *wyschnąć napowrót; obeschnąć po wierzchu, oschnąć.* **2.** *uschnąwszy, oddzielić ś., odpaść.* <Od(e) + Schnąć>

Odeschnienie, a, blm. p. **Odeschnięcie.**

Odeschnięcie, a, blm., **Odeschnienie** czynność cz. **Odeschnąć.**

Odeskortować, uje, ował, nied. **Odeskortowywać** *eskortując, odprowadzić; odprowadzić pod konwojem:* Jasyr odeskortowywał do pierwszej bezpiecznej placówki, a jeńców tatarskich odeskortowywał starszyźnie. Rol. Dla bezpieczeństwa dodaję ci sześciu żołnierzy, którzy ją odeskortują aż do bramy lackiej. Rol. <Od + Eskortować>

Odeskortowanie, a, blm., czynność cz. **Odeskortować.**

Odeskortowywać, uje, ywał p. **Odeskortować.**

Odeskortowywanie, a, blm., czynność cz. **Odeskortowywać.**

Odesłać, śle, słał, nied. **Odsyłać, !Odsełać I.** *posłać z powrotem, zwrócić:* Odesłała mu podarunki i pierścionek. Odeślę książki, skoro przeczytam. L. O. komu zapomniany parasol. Odesłał konie, a sam poszedł pieszo. O. żonę jej rodzicom. O. zły towar. **2.** *posławszy, oddalić, usunąć; odprawić:* Odesłano go od dworu na bezpieczne miejsce. L. Cezar żonę swoję odesłał od siebie i rozłączył ś. z nią. L. **3.** kogo dokąd, do kogo = *posłać, zwrócić, skierować, zaadresować; wskazać, dokąd ś. udać:* O. kogo do plenipotenta, czytelnika do pewnego miejsca w dziele. Odsyłam cię do autorów samych. Falib. O. kogo do wszystkich djabłów (= *kazać mu iść*). O. sprawę do sądu, prośbę do rządu gubernialnego. Odsyłać kogo od Annasza do Kaifasza. Prz. **4.** *posłać, przesłać do miejsca przeznaczenia, wysłać, wyprawić, wyekspedjować:* O. list na pocztę. **5.** [O.] *posłać:* Pán odeśle po niego. <Od(e) + 1. Słać>

Odesłanie, a, blm., **Odsyłka** czynność cz. **Odesłać.**

× **Odesłaniec, ńca,** lm. **ńcy** *ten, co jest gdzie odesłany, wyprawiony na mieszkanie.* Sł. wil. <Od Odesłany>

Odespać, śpi, spał, Odspać, nied. **Odsypiać I.** *przespać czas naznaczony, wyspać.* **2.** *odwetować sobie spaniem poprzednie niespanie:* Co w nocy nie dospał, to w dzień odespał. <Od(e) + Spać>

Odespanie, a, blm., czynność cz. **Odespać.**

†**Odespodź** p. **Odspód:** Mniejsze piramidy cegłą są O. podmurowane. Star. <Od(e) + S(= Z) + POD>

× **Odespód, odu,** lm. **ody** *część czego od spodu, spód:* O. obuwia. Sł. wil.

†**Odespód** przys. p. **Odspód.** L. <Od(e) + S(= Z) + POD>

Odessać, ssie, ssał, Odssać, nied. **Odsysać I.** *przestać ssać, odbyć ssanie:* Gdy już prosięta odessą, to je odsadzać od maciorki. Trzyc. **2.** *ssaniem zamarłą czynność wydzielania mleka nanowo obudzić.* <Od(e) + Ssać>

Odessanie, a, blm., czynność cz. **Odessać.**

†**Odeszcie, a,** blm. *odejście:* Kiedyby zgłupienie albo rozumu odeszcie przyszło. Oczko. <Od(e) + Szcie>

Odeszczwać, a, ał p. **Odszczuć:** Pasterze ich zaraz odegnali, i psy od swego bydła prędko odeszczwali. Papr. <Od(e) + Szczwać>

Odeszczwanie, a, blm., czynność cz. **Odeszczwać,** *odszczucie.*

Odeszklenie, a, blm., czynność cz. **Odeszklić.**

Odeszklić, i, ił *coś zeszklonego przywrócić do poprzedniego, pierwotnego stanu; pozbawić szkło jego istoty:* Kawałki szkła odeszklone i ogrzane do wysokiej temperatury. <Od(e) + Szklić>

× **Odeszły** *który odszedł:* Traktat na odeszłym sejmie zawarty. Vol. (= *przeszłym, zeszłym, minionym, niedawno odbytym*). O. od siebie = *zapamiętały, wściekły, szalony.* L. Wiele plotek, jako szaleni i od rozumu odeszli, mieszali. Skar. O. wprzód = *wprzód umarły.* L. <Od Odejść>

†**Odeszty** *którego odeszli:* Zalać iskrę potrzeba zawczasu, źle odeszta narobi szkody i hałasu. Pot. <Od(e) + CHOD/SZED>

†**Odeście, a,** blm. p. **Odejście:** Chrystus śmierć swoją odeściem (odejściem) a. drogą do ojca zowie. Wuj. Niewiasty na wiosnę rodzące łacno lada za przyczyną odchód płodu miewają; jeśli odeścia nie będzie, wzdy jednak trudne mają porodzenie. Spicz. <Od + I>

[**Odeśnić, i, ił**] p. **Ocknąć:** A odeśnij, moja mała, odeśnij! **O. ś.** *przyśniwszy ś., odejść:* Książętom śląskim nie odeśniło ś. jeszcze, że do Krakowa prawa mają większe, niż Leszek. Krasz. <Od(e) + Śnić>

[**Odeśnienie, a,** blm.] p. **Odeśnięcie.**

[**Odeśnięcie, a,** blm., **Odeśnienie**] czynność cz. **Odeśnić,** *ocknięcie ś.*

Odeśnięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Odeśnić ś.**

†**Odetch, odetchu** a. **odtchu,** lm. **y I.** i [O.] p. **Oddech:** Odtchu broni, zaciekłej z tyłu doskakuje,

requiem negat. Żebr. Zamku tego, nie dając nic oblężonym odetchu, w dzień i w nocy ustawicznie dobywali. Błaż. [Haruj a haruj, a zaś nijakiego odetchu]. **2.** anat.: Odetchy p. **Droga**: Lekarstwo to tym, którym ś. w odetchach i w gardle ślamowatości flegmiste sadzą, jest użyteczne. Syr. Korjander odetchy od sapki i rymy wolne czyni. Syr. <Od + DUCH/DCH/DYCH>

Odetchnąć, nie, nął, [Oddechnąć, Oddychnąć, Oddychnuć], †Oddyszeć, nied. **Oddychać I.** fizj. (respirare, spirare) = a) (o zwierzętach) *wzionąć i wyzionąć za pomocą płuc powietrze, utlenić krew;* (o rybach i płazach żyjących w wodzie) *przyswoić sobie za pomocą skrzeli każdorazowo pewną ilość tlenu zawartego w wodzie;* (o owadach) *przyswoić sobie za pomocą dychawek każdorazowo pewną ilość tlenu z powietrza;* (o roślinach) *przyswoić sobie z powietrza pewną każdorazowo ilość tlenu za pomocą wszystkich żyjących części roślin:* Oddycha, jeszcze nie skonał. Troc. Zwierzęta oddychają, gdy ś. powietrze w wyznaczone od przyrodzenia części wciska i stamtąd znowu wypchnięte bywa. Kluk. Powietrza tego, które w ś. bierzemy, nie widać, a gdy zaś oddychamy i wypuszczamy go nazad, to go widać. Sak. Wolnym odetchnie powietrzem. Mick. Oddychać z ciężkością = *dyszeć, dychać, tchnąć; robić, pracować piersiami.* Słabo oddychać = posp. *zipać.* Gwałtownie oddychać = *ziajać.* Nie mogę O. = *złapać tchu.* [Oddychła ciężko parę razy i otworzyła oczy]. Ork. Stambulskie oddycha goryeze. Mick. (= *pali tytoń*). Przen. (o wietrze) *powiać, dmuchnąć:* Jak puszkiem chwieje trawka zielona, choć wiatr przestanie oddychać. Mick. **2.** nied. przen. *tchnąć, żyć:* Moje serce tylko tobą oddycha. Stasz. Dla Polski i dla męża Barbara oddycha. Fel. **3.** przen.: Oddychać czym = a) *tchnąć, promienieć, jaśnieć, odznaczać ś.:* Miejsce przyjemne, gdzie wszystko niewinną oddycha rozkoszą. Zabł. Ziemia oddycha pokojem. Mick. Przejmował zwyczaj, którym wszystko oddychało. Mick. b) *ziajać, dyszeć, tchnąć, pałać, gorzeć:* Oddychać zemstą, nienawiścią. c) *pałać, gorzeć, płonąć:* Rozlewasz pieśń uczuciem, zapałem oddychasz. Mick. Szczerą ku tobie oddycham życzliwością. Troc. **4.** Oddychać do kogo, do czego, za czym = *wzdychać, rwać ś., wydzierać ś.; marzyć o kim, o czym, tęsknić za kim, za czym:* Oddychać do swobody. **5.** *wytchnąć, odpocząć, spocząć, uspokoić ś.:* Zatrzymawszy sanki, dał im (koniom) O. Mick. Turcy nie mieli czasu zabawiać ś. napaściami na granice, oddychała więc cała rubież choć na chwilę. Krasz. Książę dotąd snem twardym oddycha. Mick. (= *spoczywa*). **6.** *ochłonąć, uspokoić ś., przebyć obawę, O. swobodnie:* Gdy wilki odeszły, odetchnąłem nareszcie. <Od(e) + Tchnąć>

Odetchnienie, a, blm. p. **Odetchnięcie:** Drobniuchne źdźbła odłamki, któreby ona mogła wciągnąć z odetchnieniem. Mick. (= *z oddechem*).

Odetchnięcie, a, lm. **a, Odetchnienie I.** blm., czynność cz. **Odetchnąć.** Przen.: O. wiatru = *powiew, podmuch, prąd, ciąg.* **2.** przen. *wytchnienie, spoczynek, odpoczynek, ustanek.*

†Odetchniony, †Oddetchniony *który odetchnął, spoczął, wypoczęty.* Troc.

†Odetczenie, a, blm., czynność cz. **Odetczyć.**

†Odetczyć, y, ył *odznaczyć tykami:* Żyto nieodetczone.

Odeteryzować, uje, ował spirytus = *pozbawić go składników bardzo lotnych, eterów.* <Od + Eteryzować>

Odeteryzowanie, a, blm., czynność cz. **Odeteryzować.**

[Odetka, i, lm. **i]** *jakaś cząstka krosien.* <Od(e) + TK/TYK>

Odetkać, a, ał, nied. **Odtykać I.** = a) *spruć, rozsypać to, co ś. utkało.* Mącz. b) *tkając odrobić co; tkając odrobić swoje, wytkać, ukończyć tkanie.* c) *odrobić, oddać tkaniem:* O. dług. **2.** i dok. **Odetknąć** *otworzyć coś zatkanego a. przytkanego:* O. butelkę (= *odkorkować*). O. beczkę (= *odszpuntować*). Kolejno czop po czopie odtykać i wodę spuszczać. Torz. (= *wyjmować*). O. fajerkę na kuchni (= *odsunąć*). O. komin, piec, rurę od pieca (= *odsunąć szyber*). O. musztardę (= *O. słoik z musztardą*). × Przen.: *odkryć, odsłonić:* Lice siostry nieszczęsnej wstydliwe odtyka. Żebr. **3.** × O. *oddzielić, odłączyć;* przen. *usunąć, oddalić.* **O. ś., Odetknąć ś. I.** *otworzyć ś. z zatyczki; odkorkować ś., odszpuntować ś., odsunąć ś.* **2.** × O. ś. *oddalić ś. od kogo, od czego na chwilę, odłączyć ś., oderwać ś., wyrwać ś., odstrychnąć ś., odbiec:* O. ś. od roboty, z domu. Odetknął ś. od nas. Sł. wil. <Od(e) + Tkać>

Odetkanie, a, blm., czynność cz. **Odetkać.**

Odetkanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odetkać ś.**

Odetknąć, nie, nął p. **Odetkać.**

Odetknięcie, a, blm., czynność cz. **Odetknąć.**

Odetknięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Odetknąć ś.**

Odetnie p. **Odciąć.** <Od(e) + Tnie, od Ciąć>

Odetrzeć, odetrze, odtarł, [Odtarć], nied. **Odcierać I.** *tarciem przywrócić do pierwotnego stanu; wytrzeć co z czego:* O. napis starodawny (= *starszy powłokę, wydobyć go na jaw; odczyścić*). **2.** kogo = *ocucić, orzeźwić, doprowadzić do przytomności przez tarcie:* Jęknął kilka razy i zemdlał, żeśmy go ledwie odtarli. Rzew. Omdlał i padł tak, że go odcierać musieli. Bud. B. O. jaki członek ciała = *doprowadzić go przez tarcie do należytego stanu:* O. sobie nogę, uszy. **3.** *przez tarcie gwałtem oderwać:* Młockarnia odtarła mu rękę. <Od(e) + Trzeć>

Odeum, nieod. p. **Odeon.** <Zam. Odeon, przystosowane do całej grupy wyrazów na -um>

Odewrzeć, odewrzeje, odewrze a. **odewre, odewrzał** a. **odwarł I.** *wrząc, oddzielić ś., odstać, odleżeć; odgotować ś.:* Mięso już odewrzało (a. odwarło) od kości. **2.** *odbyć warzenie ś., przebyć wrzenie należycie, dostatecznie; ugotować ś.:* Już rosół odewrzał. <Od(e) + WR/WIER/WOR>

[Odewrzeć, odewrze, odwarł] p. **Otworzyć.** <Ot (= Od) + WOR/WR/WIER>

Odewrzenie, a, blm., czynność cz. **Odewrzeć.**

× Odewstać, stanie, stał, †Odwstać, nied. **× Odewstawać** *oddzieliwszy ś., podnieść ś.; wzdąć ś., odstać, napęcznieć:* Ujrzał, że ku Tybrowi kamienista skała, napadszy ś., od góry znacznie odewstała. Klon. Odewstał chleb = *podniosła ś. skóra na chlebie.* Włod. <Od(e) + Wstać>

× Odewstały *który odewstał, wzdęty, napęczniały:* Na drzewie skórę odętą a. odewstałą najlepiej odrzazać. Trzyc. <Od Odewstać>

× Odewstanie, a, blm., czynność cz. **Odewstać:** Kopyta końskiego O. od mięsa. Dor.

× Odewstawać, aje, awał p. **Odewstać.**

× Odewstawanie, a, blm., czynność cz. **Odewstawać.**

†Odewzdać, a, ał, [Odezdać] *zdać, oddać w posiadanie:* Kmieć, oziminę i jarzynę osiawszy, panu odewzdawszy, odejść może podle swej woli. Łas. <Od + Wz + Dać>

†Odewzdanie, a, blm., czynność cz. **Odewzdać.**

[Odezdać, a, ał] p. **Oddać** i **Odewzdać.**

[Odezdanie, a, blm.] czynność cz. **Odezdać,** *oddanie.*

[Odeznać, a, ał] *rozeznać.* <Od(e)+Znać>

[Odeznanie, a, blm.] czynność cz. **Odeznać.**

†**Odezw, u,** lm. **y** *odwołanie, unieważnienie kupna rzeczy sprzedanej:* Po przedaniu boru może przyjaciel inszy odezwać ś. do roku i sześciu niedziel, a pieniądze gruntowe onemu, od kogo odzywa ś., dać, a jeśliby omieszkał do odezwu. Nisz. <Od(e)+ZW/ZYW>

Odezwa, y, lm. **y l.** *odezwanie ś., przemówienie, odwołanie ś. publiczne ustne a. piśmienne:* O. do króla, do sejmu. Zaraz po zapadłej konstytucji nastąpiły liczne odezwy od króla i sejmu Anglików, w których winszowali tak szczęśliwej odmiany Polakom. Ust. O. do narodu = *proklamacja, manifest.* **2.** *korespondencja, pismo, ekspedycja, za pomocą której porozumiewa ś. władza z równą sobie władzą:* Przesłać dowody przy odezwie. **3.** †O., × **Odzew,** × **Odzow** *apelacja do wyższej instancji:* Ten, co ś. odzowie, nie ma sędziom słów sromotnych powiedzieć przy odezwie. St. lit. <Od(e)+ZW/ZYW>

Odezwać, wie, wał, nied. **Odzywać l.** †O. *odwołać, wezwać do powrotu, zwrócić:* Przez Chrystusa umarli byli do życia odezwani. Birk. (= *przywróceni*). **2.** †O. co = *odwołać, cofnąć swoje słowa.* Skr. †O. bór lub odzywać kupi boru = *unieważnić kupno boru sprzedanego.* Skr. **3.** × O. p. **O. ś.:** a) A no patrzajcież bo mi go, odezwie Mazur z przekąsem. Mick. b) †Komu ś. krzywda widzi, tedy ten odzywa. Pudł. **O. ś., Ozwać ś.,** †**Odzowić ś.,** †**Ozowić ś., [Otezwać ś., Obezwać ś.],** nied. **Ozywać ś., [Obzywać ś., Obzewać ś.],** × **Odezwać l.** *rzec, przemówić, zabrać głos; dać ś. słyszeć:* Tak zadecydował o wszystkim, iż nie można ś. było O. nikomu przed nim z zdaniem swoim. Kras. Napróżno sekretarz sejmowy czyta projekt traktatu pruskiego, nikt ś. nie odzywa. Niem. Nie śmiał ś. O. (= *pisnąć, pary z ust puścić*). Nie odzywaj ś. z tym (= *nie wyrywaj ś., nie wyjeżdżaj, siedź cicho*). O. ś. do kogo = *zwrócić doń swe słowa.* Nie odzywa ś. do mnie (= *nie mówi, nie gada, nie rozmawia ze mną*). Zawsze odzywa ś. o nim jak najlepiej (= *wypowiada zdanie, wyraża ś., mówi, wspomina*). Odezwijże ś. przecie, mruku! (= *powiedz, rzeknij co*). O. ś. za kim, za czym = *przemówić, upomnieć ś., wstawić ś., ująć ś.* Nie teraz to tylko odzywa ś. ludzkość za tym najpożyteczniejszym stanem. Kołł. Wyrodku, rzecze, i ty sam, dawny szlachcic, za chłopami odzywać ś. odważasz! Niem. Odezwał ś. koncert w pokoju bliższym. L. W tym ś. kościelne odezwały dzwony. Kras. Puhacze kiedy niekiedy odzywały ś. z pod zbutwiałego stropu. Oss. Uderz w stół, nożyce ś. odezwą. Prz. Przen.: W kilku, które przemówił, słowach odzywało ś. serce przez usta. Kras. (= *znać było serce, dało ś. poznać serce*). **2.** o co, z czym = *wystąpić, zgłosić ś., sięgnąć po co, oświadczyć ś.:* Królowie aragońscy odezwali ś. z prawem do dziedzictwa i Sycylją zajęli. Lel. Opuszczony wygnaniec nie odważyłem ś. o jej rękę odzywać. Niem. Powiadają, że ś. odezwał Leander do panny cześnikównej. L. (= *uderzył do niej*). Dopiero mi teraz ojciec pozwolił mówić W. Panu, że ś. możesz o moję O. rękę. L. Słyszałem, że ś. do niej kilku odzywało gachów. L. †Jeśli ś. kto w 5 lat do rzeczy zgubionej nie odezwie... P. cheł. (= *nie upomni ś., nie przyzna ś.*). **3.** *odpowiedzieć na wołanie, odwołać ś., odkrzyknąć:* Ryno! gdzie Ryno? ten, co na wołanie najpierwszy z młodzi zawzdy ś. odzywał? Kras. Pytała ś., kto kołace? gdy ś. Piotr odezwał, głos jego wnetże poznała. Skar. Odzywają ś. lasy, góry. Kn. (= *odbijają, zwracają głos, wydają echo*). **4.** przen. *dać ś. uczuć; odbić ś.; oddziałać, wpłynąć na kogo, na co, nie przejść bez śladu:* †Odzywa ś. stolec = *przypiera, daje znać o sobie; chce ś. na dwór.* L. Nadużycia odezwą ś. na zdrowiu. Sprawa ta odezwie ś. w przyszłości smutnym echem. Pożałujesz! odezwie ś. to w swoim czasie. **5.** przen. *ponowić ś., powtórzyć ś., wrócić, powrócić:* Febra mu ś. odzywa. Zaziębienie uszu odzywa ś. i wśród upału. Choroba rodziców odzywa ś. często i w dzieciach. **6.** †O. ś. = *wystąpić o unieważnienie czegoś:* Po przedaniu boru może przyjaciel inszy O. ś. do roku i sześciu niedziel, a pieniądze gruntowe onemu, od kogo odzywa ś., dać. Nisz. **7.** †O. ś., †**Odezwać** (do wyższej instancji) = *odwołać ś., zwrócić ś., zaapelować:* Panowie sędziowie! to skazanie wasze mnie ś. widzi nie według prawa; odzywam ś. z tym do sądu głównego. St lit. Do wyższego synodu apelowali, potym i do cesarskiego sądu ś. odzywali. Skar. O. ś. do hetmana. Pozwany odezwał ś. **8.** †O. ś. czym = *nazwać ś., ogłosić ś., okrzyczeć ś.;* nied. *mienić ś.; uważać ś. za kogo, za co.* <Od(e)+Zwać>

Odezwanie, a l. blm., czynność cz. **Odezwać:** Powinien to przy wszystkim gminie bartników odezwać, a po odezwaniu takowy ma być osadzony, a nie wypuszczony. Skr. O. od skazania niższego sędziego do wyższego zowie ś. apelacją. Groic. Komuby ś. krzywda stała od sądowych osób w wojsku, tedy ma być dopuszczono O. do hetmana. Tarn. J. **2.** [O.] *odzywanie ś.:* Trudne O., bo juz trzeci rocek, jak jam pochowany. **3.** †O. *stosunek:* Fundamentem jest ona boża istność, do której persony, chociaż trzy są, *relationem* a. O. swoje mają. Smotr.

Odezwanie się, a ś. l. blm., czynność cz. **Odezwać ś. 2.** lm. **a ś.** *słowa tego, który ś. odezwał, przemówienie:* Żartuje sobie niekiedy z głębokich odezwań ś. Kazia. Prus. Co to za O. ś.!? O. ś. twoje było niemądre.

†**Odeżdżenie, a,** blm., czynność cz. **Odeżdżyć.**

†**Odeżdżyć, y,ył** *oblać, skropić deszczem; obdarzyć deszczem:* Odeżdżył ich Bóg na pustyni. <O+*Deżdżyć = Dżdżyć>

[Odębieć, eje, ał] *skostnieć, stwardnieć:* Zakalec odębieje w żołądku i leży trzy dni. <O+Dębieć>

[Odębienie, a, blm.] czynność cz. **Odębieć.**

Odęcie, a, blm. **l.** czynność cz. **Odąć, 2. a. Odętość** *stan tego, co ś. odęło, obrzmiałość.* **3.** lek. p. **Odma.** <O+Dęcie>

Odęcie się, a ś., blm., czynność cz. **Odąć ś.**

Odętość, i, blm. **l.** p. **Odęcie. 2.** *miejsce odęte, nabrzmiałość, opuchlina, puchlina.* **3.** *nadętość, pycha.* Wor. **4.** lek. p. **Odma.**

Odęty l. *opuchły, spuchnięty, napuchły, rozsadzony, wzdęty, wygórowany, nabrzmiały:* Odęta żyła. Troc. **2.** przen. *nadęty, zarozumiały, pyszny, chełpliwy:* Niewiele ś. nauki w tych odętych głowach mieścić może. Kłok. Przed odętym Hiszpanem ś. kłaniać nie będę. Troc. **3. a. [Odądany]** *który ś. nadął z gniewu, nadąsany, zadąsany i milczący:* O. jak sowa. Prz. Zwolna indyk sunie ś. O. Mick. <O+Dęty>

Odfalcować, uje, ował blach. *odwinąć zagięte brzegi blachy.* <Od+Falcować>

Odfalcowanie, a, blm., czynność cz. **Odfalcować.**

Odfarbować, uje, ował, nied. **Odfarbowywać l.** cz. czynny = a) *zmienić farbę, kolor, ufarbować na*

nowo, przefarbować. b) *wyciągnąć, zepsuć kolor.* **2.** cz. nijaki *stracić kolor przez pełznięcie, spełznąć, zblaknąć, spłowieć, wyblaknąć, wypłowieć.* <Od + Farbować>

Odfarbowanie, a, blm., czynność cz. **Odfarbować.**

Odfarbowywać, ywa a. **uje, ywał** p. **Odfarbować.**

Odfarbowywanie, a, blm., czynność cz. **Odfarbowywać.**

†**Odfasować, uje, ował, [Odfasować]** *otworzyć:* Bramy nie kazać O. Radz. K. [Dajcie mi powyrka, odfasuję do worka]. <Od + Fasować>

†**Odfasowanie, a,** blm., czynność cz. **Odfasować.**

Odfermentować, uje, ował *odbyć fermentację, wyfermentować.* <Od + Fermentować>

Odfermentowanie, a, blm., czynność cz. **Odfermentować.**

Odfiltrować, uje, ował *oddzielić przez filtrowanie:* Wstrzykiwanie krwi odfiltrowanej od bakterji wąglikowych. Ochor. <Od + Filtrować>

Odfiltrowanie, a, blm., czynność cz. **Odfiltrować.**

Odflegmić, i, ił *oczyścić z flegmy, opróżnić z flegmy:* O. płuca. <Od + Flegmić>

Odflegmienie, a, blm., czynność cz. **Odflegmić:** Służące niosły kawę i nargile, pierwszą dla zaostrzenia apetytu, drugą dla odflegmienia piersi. Jeż.

Odformak, a, lm. **i** hut. *kamień od pieca hutniczego.* <?>

Odformować, uje, ował, nied. **Odformowywać I.** *odkształtować, odrobić, odlać, odcisnąć w formie,* nied. *modelować:* O. wzór w gipsie. **2.** × O. *przepisać foremnie, wysztychować, wykaligrafować:* Dobrze odformował tytuł. <Od + Formować>

Odformowanie, a I. blm., czynność cz. **Odformować. 2.** lm. **a** *to, co odformowano, model, odlew.*

Odformowywać, ywa a. **uje, ywał** p. **Odformować.**

Odformowywanie, a, blm., czynność cz. **Odformowywać.**

Odforsztować, uje, ował *odgrodzić forsztowaniem:* Od przedpokoju odforsztowana była kuchnia z oknem. Morz. <Od + Forsztować>

Odforsztowanie, a, blm., czynność cz. **Odforsztować.**

Odfosforyzować, uje, ował żelazo, hut. = *oddzielić od niego fosfór za pomocą odpowiedniego procesu.* <Od + Fosforyzować>

Odfosforyzowanie, a, blm., czynność cz. **Odfosforyzować.**

Odfotografować, uje, ował kogo, co = *odbić sposobem fotograficznym, wyfotografować; dokonać zdjęcia (za pomocą fotografji) z kogo, z czego, odtworzyć na fotografji:* Wyobraźcie sobie twarz rozkapryszonego malca skrzywioną, jakby do płaczu, i z tym brzydkim chwilowym grymasem odfotografowaną. Bał. Wypadałoby tylko krajobraz, wymalowany owemi cętkami, O. i porównać z fotografją tej samej miejscowości, zrobioną z natury. Gers. <Od + Fotografować>

Odfotografowanie, a, blm., czynność cz. **Odfotografować.**

Odfrunąć, nie, nął *frunąwszy, oddalić ś.; odlecieć, pofrunąć:* Gotowa O. każdej chwili. Ost. <Od + Frunąć>

Odfrunięcie, a, blm., czynność cz. **Odfrunąć.**

[Odfrygiwać, uje, iwał] *odrzucać:* Odfryguje głowę od poduszki. <Od + *Frygiwać, od Frygać>

[Odfrygiwanie, a, blm.] czynność cz. **Odfrygiwać.**

Odfukać, a, ał p. **Odfuknąć.** <Od + Fukać>

Odfukanie, a, blm., czynność cz. **Odfukać.**

Odfukiwać, uje a. **iwa, iwał** p. **Odfuknąć.**

Odfukiwanie, a, blm., czynność cz. **Odfukiwać.**

Odfuknąć, nie, nął, Odfukać, nied. **Odfukiwać** *ofuknąć ś. nawzajem, odpowiedzieć fukaniem na fukanie, odburknąć, odciąć ś. (słowem).* E! ja jestem już stara, tom ś. napatrzyła wiele, odfuknęła dziewczyna. Krasz. <Od + Fuknąć>

Odfuknięcie, a, blm., czynność cz. **Odfuknąć.**

Odgadać, a, ał, nied. **Odgadywać I.** *odmruknąć, odwarknąć, odpowiedzieć wzajemnie, oburknąć ś., odciąć ś., odgryźć ś.,* pog. *odszczeknąć:* Na każde słowo odgaduje mi, zuchwalec! **2.** × O. dok. i nied. p. **Odgadnąć:** Jakoś tę gadkę sam zagadał, tak ją odgadaj. Baz. W oczy ś. patrzy i chęci odgada. Słow. <Od + Gadać>

Odgadanie, a, blm., czynność cz. **Odgadać.**

Odgadnąć, nie, nął, × **Odgadać,** nied. **Odgadywać,** × **Odgadać I.** *zgadnąć, rozwiązać:* Jakoś tę gadkę sam zagadał, tak ją odgadaj. Baz. Tak to jest trudna zagadka, że jej i anielski rozum O. i rozwiązać nie może. Poc. **2.** *przewidzieć, zrozumieć, domyślić ś., dojść czego, zgadnąć, przeniknąć:* O. przyszłość. Z pierwszych liter snadnie, co to jest, odgadnie. Bratk. Pani myśli, że ją nie odgaduję? Krasz. Biegają wieści pomiędzy prostotą, lecz któż z nich prawdę odgadnie? Mick. Żupan, dzisiaj popielaty, trudno O., jaką miał barwę przed laty. Mick. Odgadnęła sąsiadka powód jego trwogi. Mick. <Od + *Gadnąć, od Gadać>

Odgadnienie, a I. blm., **Odgadnięcie** czynność cz. **Odgadnąć:** Przykład ten łacnym jest do odgadnienia, na cóż go więc taić? Koss. **2.** × O., lm. **a** *odpowiedź na zagadnienie.*

Odgadnięcie, a, blm. p. **Odgadnienie.**

Odgadnięty, Odgadniony im. od **Odgadnąć.**

Odgadniony p. **Odgadnięty.**

Odgadywacz, a, lm. **e** *ten, co odgaduje:* Stał ś. odgadywaczem jego tajemnych pragnień i chęci. <Od Odgadywać>

Odgadywać, uje, ywał I. p. **Odgadnąć. 2.** p. **Odgadać. 3.** [O.] *odradzać.*

Odgadywanie, a, blm., czynność cz. **Odgadywać.**

× **Odgadzać się, a ś., ał ś.** p. **Odgodzić ś.**

× **Odgadzanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odgadzać ś.**

[Od-gadzina, y, lm. **y, Do-gadzina]:** Od drobiu dziewkę tytułują O. Kolb. <Od + Gadzina>

†**Odgaić, i, ił,** nied. †**Odgajać** *wyłączyć skąd, wygnać, wywołać, wypędzić, wydalić, wyforować, usunąć:* O. kogo z miasta za karę. <Od + Gaić>

†**Odgajać, a, ał** p. **Odgaić.**

†**Odgajanie, a,** blm., czynność cz. **Odgajać.**

†**Odgajenie, a,** blm., czynność cz. **Odgaić:** Jeśliby urzędowi nie chciał być posłuszny, niechaj popada karanie, lub będzie należało do odgajenia z miasta, lub też jaka insza kara. P. cheł.

Odgałęziać, a, ał i O. ś. p. **Odgałęzić.**

Odgałęzianie, a, blm., czynność cz. **Odgałęziać.**

Odgałęzianie się, a ś., blm., czynność cz. **Odgałęziać ś.**

Odgałęzić, i, ił, nied. **Odgałęziać** *ogołocić z gałęzi, pozbawić gałęzi:* Każda sosna odgałęziona i przeciosana na krzyż. Krasiń. **O. ś.** *rozgałęzić ś.; rozdzielić ś., rozszczepić ś. na odnogi:* W tym miejscu odgałęzia ś. odnoga kolei żelaznej. W drapujmy ś. na coraz wyższe stanowiska po grzbietach, odgałęziających ś. od głównego pasma. Spas. <Od + *Gałęzić, od Gałąź>

Odgałęzienie, a I. blm., czynność cz. **Odgałęzić. 2.** lm. **a** *oddział czegoś, będącego podstawą; gałąź,*

odnoga, odłam, szczep, dział, poddział: O. wiedzy. O. rasy.

Odgałęzienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odgałęzić ś.**

Odganiacz, a, lm. **e** *ten, co odgania.* Kn. <Od Odganiać>

Odganiać, a, ał p. **Odegnać.**

Odganianie, a, blm., czynność cz. **Odganiać.**

†**Odganić, i, ił** *pozbawić:* O. dziewstwa.

†**Odganienie, a,** blm., czynność cz. **Odganić.**

Odgarnąć, nie, nął, nied. **Odgarniać,** × **Odgartywać** *garnąc odsunąć, odłączyć; odgrzebać, odmieść:* Odgarnij węgle od garka. Troc. Odgarnij włosy z oczu. Troc. O. zboże od ściany. Odgarnąwszy gałęzie, postrzegł schodzącego z gór pielgrzyma. Wirt. *(=odchyliwszy na bok).* <Od + Garnąć>

Odgarniacz, a, lm. **e** hut. *łopata do odgarniania żużli.* <Od Odgarniać>

Odgarniać, a, ał p. **Odgarnąć.**

Odgarnianie, a, blm., czynność cz. **Odgarniać.**

Odgarnienie, a, blm. p. **Odgarnięcie.** Przen.: × Dla odgarnienia niebezpieczeństwa konkurencji nie pozostaje rządowi, jak tylko podwyższać ustawicznie opłaty celne. Sur. *(=oddalenia, usunięcia).*

Odgarnięcie, a, blm., **Odgarnienie** czynność cz. **Odgarnąć.**

Odgarnięty, Odgarniony im. od **Odgarnąć.**

Odgarniony p. **Odgarnięty.**

× **Odgartywać, uje** a. **ywa, ywał** p. **Odgarnąć:** Odgartując palcami strączki opadających włosów. Ork. <Od + *Gartywać, GART>

× **Odgartywanie, a,** blm., czynność cz. **Odgartywać,** *odgarnianie.*

× **Odgęgać, a, ał** *odpędzić gęganiem:* Gęsi odgęgały Gallów od Kapitolu. Wor. <Od + Gęgać>

× **Odgęganie, a,** blm., czynność cz. **Odgęgać.**

Odgiąć, odegnie, odgiął, × **Odegnąć, [Oddzić],** nied. **Odginać, [Odgibać] I.** *przegiąć na przeciwną stronę, odprostować coś zgiętego, odkrzywić, odchylić, zakrzywić w inną stronę:* O. gwóźdź. Troc. Garnirowanie u sukni popodnosiło ś., odegnij je na dół. Gałęzie odgięte = *zakrzywione ku górze.* Liście odgięte. O. kij, kartę w książce, fałdę. **2.** *odrzucić na stronę, odwinąć:* O. połę. Odginać sukienkę jest nieobyczajnie *(= odsłaniać, odkrywać, zadzierać).* O. kołdrę. **O. ś. I.** *przegiąć ś. na przeciwną stronę, odchylić ś., odwinąć ś.* **2.** *odkryć, odsłonić, zadrzeć nakrycie a. suknię na sobie, obnażając ś.; odkryć ś.* <Od + Giąć>

[**Odgibać, a, ał i O. ś.**] p. **Odgiąć.** <Od + Gibać>

[**Odgibanie, a,** blm.] czynność cz. **Odgibać.**

[**Odgibanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Odgibać ś.**

†**Odgieltować, uje, ował** *odpłacić, odwetować, odwzajemnić ś., wywzajemnić ś., oddać pięknym za nadobne, odsłużyć ś.* Mącz. <Od + Gieltować>

†**Odgieltowanie, a,** blm., czynność cz. **Odgieltować.**

Odgięcie, a, blm., czynność cz. **Odgiąć.**

Odgięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Odgiąć ś.**

Odgiętek, tka, lm. **tki, Śniednik** gieol. *małż bezgłowy dwumuskułowy, pojawiający ś. w utworze kredowym.* Kluk. <Od Odgięty>

Odginać, a, ał i **O. ś.** p. **Odgiąć.**

Odginanie, a, blm., czynność cz. **Odginać.**

Odginanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odginać ś.**

[**Odgliić, i, ił**] (o żelazie, stali) *zmiękнąć wskutek rozgrzania ś.* <Od + *Gliić, od Nm. glühen = glijować>

[**Odglijenie, a,** blm.] czynność cz. **Odgliić.**

× **Odgłabiać, a, ał** p. **Odgłobić.**

× **Odgłabianie, a,** blm., czynność cz. **Odgłabiać.**

Odgładzacz, a, lm. **e** *rodzaj młotka.* <Od Odgładzać>

Odgładzać, a, ał p. **Odgładzić.**

Odgładzanie, a, blm., czynność cz. **Odgładzać.**

Odgładzenie, a, blm., czynność cz. **Odgładzić.**

Odgładzić, i, ił, nied. **Odgładzać** *zrobić napowrót gładkim, wygładzić nanowo, odprostować:* O. zmięty papier. <Od + Gładzić>

× **Odgłaskać, ska** a. **szcze, skał I.** *ugłaskać na ostatek, upieścić, odmuskać:* Godzi ś. pannę wianować i O. Pol. **2.** *wypieścić dostatecznie; odchować w pieszczotach:* Biorę dziecko, co marniało z młodu, a jak odgłaskam, oddam. Pol. <Od + Głaskać>

× **Odgłaskanie, a,** blm., czynność cz. **Odgłaskać.**

× **Odgłaszać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Odgłosić.**

× **Odgłaszanie, a,** blm., czynność cz. **Odgłaszać.**

× **Odgłaszanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odgłaszać ś.**

× **Odgłobić, i, ił,** nied. × **Odgłabiać** *odłożyć, odchylić.* Sł. wil. <Od + Głobić>

× **Odgłobienie, a,** blm., czynność cz. **Odgłobić.**

†**Odgłodać, a, ał,** nied. †**Odgłodywać** *głodając, odgryźć; odjeść.* L. <Od + Głodać>

†**Odgłodanie, a,** blm., czynność cz. **Odgłodać.**

†**Odgłodywać, ywa** a. **uje, ywał** p. **Odgłodać.**

†**Odgłodywanie, a,** blm., czynność cz. **Odgłodywać.**

Odgłos, u, lm. **y I.** *głos odbity, odbicie ś. głosu od przeszkody, oddźwięk, echo:* O. jednozgłoskowy, dwuzgłoskowy, wielozgłoskowy. O. jednokrotny, dwukrotny, wielokrotny. Przez odbijanie ś. powietrza sprawuje ś. O., który największy bywa przy wysokich murach. Hube. Echo, odzywanie głosu, gdy ś. na czyje wołanie widzi, jakoby ś. kto odzywał; niektórzy mówią O. Mącz. Echo, O., głos odbijający ś. od jakiego twardego ciała i na wstecz wracający ś., skąd wyszedł. Sak. Zadzwoniono na Anioł Pański, i echo poniosło daleko po rosie O. dzwonka wiejskiego. Krasz. Ta góra rozsyła odgłosy. Troc. Idzie stamtąd O. Troc. Przen.: Nowi nic nie są tylko O. starych. L. Tu odezwał ś. O. w sercach. Chm. O. sławy, wiejący przez lat oceany, odbity o wypadki. Mick. **2.** *odezwanie ś. głosem, okrzyk:* Pierwszy O. dziecięcia jest płacz. Troc. [Krzyknij se w leszczynie, daj O. dziewczynie]. **3.** *głos dolatujący skąd, dźwięk zalatujący a. rozlegający ś.:* Często na cichy O. pustelnicy wstaje i ciche daje odpowiedzi. Mick. Łącząc rozrzewnienie moje z powszechnym przyrodzenia odgłosem, wielbiłem wszechmocność i dobroć Stwórcy wszech rzeczy. Krasiń. Odgłosy zwycięzców i ginących jęki. Brodz. O. kroków czyich. Echa trąb jego O. powtarzały. Kras. O. dział, bębnów, piorunu. Przy odgłosach armat. Troc. Przen.: *wieść, pogłoska; rozgłos, sława:* Stugębny O. L. Na sam O. przyjścia jego rozpierzchnęli ś. O. niesie stary, że władzca Lipary groty dla miłości hartował. Nar. Powszechny O. ówczesnych dziejopisów wyrzuca Zakonowi łakomstwo. Mick. Która mu zjednała była O. wielkiego prawnika. Rzew. Choć czas te dzieje wymazał z pamięci, pozostał sam O. kary. Mick. Powiem, jakie przyczyny pozbawiły mnie dotąd, a może i nazawsze odgłosu w Polsce pozbawią. Słow. **4.** [O.] *pozwolenie zabrania głosu, odezwania*

ś., przemówienia: Proszę o O. **5.** lek. *dźwięk, brzmienie słyszane przy opukiwaniu jam ciała, szczeg. klatki piersiowej:* O. bębenkowy, bębniasty (sonus tympanicus). O. czczy, pusty (s. vacuus). O. czerepowy a. trzopowy p. **Czerepowy.** O. czysty, dźwięczny, jasny, jawny p. **Dźwięczny.** O. dzbanowy p. **Dzbanowy.** O. przytłumiony (s. obtusus). <Od + Głos>

× **Odgłosić, i, ił,** nied. × **Odgłaszać** *odbić głos, wydać odgłos, odezwać ś. głosem na głos, odpowiedzieć echem, zawtórować głosem, odkrzyknąć:* Płaczliwie im odgłaszał las i brzeg przyległy. Otw. Ziemia i powietrze echem odgłaszały. Przyb. × **O. ś.** (o głosie, dźwięku) *odbić ś., odezwać ś., wrócić ś. w odpowiedzi na głos; zawtórować echem.* Przen.: *odpowiedzieć, odezwać ś. nawzajem w rozmowie:* Choć ś. z nami odgłasza, już Amarylla nie nasza. Kniaź. <Od + Głosić>

Odgłosowy, × **Odgłośny** przym. od **Odgłos:** Wiersze odgłosowe. L. *(= których końcowe zgłoski naśladują echo).* <Od Odgłos>

× **Odgłoszenie, a,** blm., czynność cz. **Odgłosić.** <Od Odgłosić>.

× **Odgłoszenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odgłosić ś.**

Odgłośnica, y, lm. **e** *płyta z desek w dzwonnicy, umieszczona nad dzwonem dla odbijania ś. jego głosu.* <Od Odgłos>

Odgłośnik, a, lm. **i** bud. *daszek nad kazalnicą.* <Od Odgłos>

× **Odgłośny** p. **Odgłosowy.** Zool.: Błona odgłośna w oskrzelach u ptaków (membrana tympaniformis). <Od Odgłos>

Odgnajać, a, ał p. **Odgnoić.**

Odgnajanie, a, blm., czynność cz. **Odgnajać.**

Odgniatacz, a, lm. **e,** × **Gniotownik** chir. *narzędzie, wynalezione przez Chassaignaca, do odejmowania niektórych nowotworów przydatne:* Odgniataczem można odjąć język, część pochwową macicy i guzy szypuły posiadające. <Od Odgniatać>

Odgniatać, a, ał p. **Odgnieść.**

Odgniatanie, a, blm., czynność cz. **Odgniatać.**

Odgnicie, a, blm., czynność cz. **Odgnić.**

Odgnić, ije, ił *zgniwszy, odpaść:* Palec mu odgnił. <Od + Gnić>

Odgniecenie, a, blm., czynność cz. **Odgnieść.**

Odgnieciony, Odgniecony im. od **Odgnieść.**

Odgniecony p. **Odgnieciony:** Przywieszone pieczęci często inną zaraz na odwrotnej stronie wyciśniętą miały, lub tylko mniejszą na przeciwnej stronie na tymże wosku odgnieconą. Lel.

Odgnieść, niecie, niótł, nied. **Odgniatać** l. *przygniótszy odłączyć; złamać, odłamać co, gniotąc:* Sinogarlicę przyniesie ofiarnik do ołtarza i odgniecie głowę jej. Bud. **2.** *odcisnąć, nadgnieść, odsednić:* Koniku, przypomnij tłumoki, niezbyt dawno dźwigane, co ci boki odgniotły. Pot. [Klęcz, głupia babo, odgniataj stare gnaty]. **3.** chir. *odjąć (guz a. część ciała) za pomocą odgniatacza.* <Od + Gnieść>

× **Odgniewać się, a ś., ał ś.** *przestać gniewać ś., ochłonąć z gniewu, udobruchać ś., umitygować ś.:* Zawieś gniew, a gdy ś. odgniewasz, a rozum ś. uspokoi, dopiero karz. Skar. Są niektórzy, co ś. nic nie mogą O. Mącz. <Od + Gniewać ś.>

× **Odgniewanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odgniewać ś.**

× **Odgniewany** *który ś. odgniewał, udobruchany:* Za twym berłem, Bóg im O. umknie za Wołgę dzikie bisurmany. Mias. Zgon blizki[a] państwa, chyba żeby odgniewani bogowie i ukojeni przez sposoby wszelkie raczyli odmienić bieg rzeczy wieczny. Nagur.

Odgniły *który odgnił.*

Odgniot, u, lm. **y** *odcisk, miejsce odgniecione; odgniecenie ś. i wzdęcie ś. skóry na ciele:* Z odgniotem jarzma na schylonym grzbiecie... Kasp. Zdr. **Odgniotek.** <Od + Gniot>

Odgniotek, tka, lm. **tki** l. = **Nagniotek. 2.** p. **Odgniot.**

Odgnoić, i, ił, nied. **Odgnajać** *odłączyć przez zgnojenie:* O. narośl na ciele. <Od + Gnoić>

Odgnojenie, a, blm., czynność cz. **Odgnoić.**

[**Odgodzenie, a,** blm.] czynność cz. **Odgodzić.**

× **Odgodzenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odgodzić ś.**

[**Odgodzić, i, ił**] p. **Odczarować.** × **O. ś.,** nied. × **Odgadzać ś.** *odłączyć ś., oddalić ś., odejść, odbiec, odstrychnąć ś.:* Jedna rota odgodziła ś. od drugich hufów. Baz. Aby żaden z obozu wybiegać i od roty swej odgadzać ś. nie śmiał. Vol. Zabrania mi odgadzać ś. od wojska daleko. Kne. <Od + Godzić>

[**Odgolenie, a,** blm.] czynność cz. **Odgolić.**

Odgoleniowy anat. *od goleni idący:* Żyła odgoleniowa podskórna, żyła zaskórna uda a. wielka, †krwawa żyła kostkowa wewnętrzna, †safena (vena saphena major). <Od + Goleniowy>

[**Odgolić, i, ił**] *ogolić, zgolić.* <Od + Golić>

Odgon, u, blm., [**Odhon**] posp. *przysmalenie, pochodzące od złego zatarcia kartofli przy dystylacji z niej wyskoku; produkt dystylacji,* odpęd, dystylat: Od wódek zwykle śmierdzi odgonem. Śl. wil. <Od + Gon>

Odgonić, i, ił p. **Odegnać.** <Od + Gonić>

Odgonienie, a, blm., czynność cz. **Odgonić,** *odegnanie.*

Odgoryczać, a, ał i **O. ś.** p. **Odgoryczyć.**

Odgoryczanie, a, blm., czynność cz. **Odgoryczać.**

Odgoryczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odgoryczać ś.**

Odgoryczenie, a, blm., czynność cz. **Odgoryczyć.**

Odgoryczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odgoryczyć ś.**

Odgoryczyć, y,ył, nied. **Odgoryczać** *pozbawić goryczy:* Łubin odgorycza ś. przez zaparzenie gorącą wodą. Przen.: Jeszcze dziś nie mogę O. serca po tym uczuciu nienawiści. Nowiń. **O. ś.** *zostać odgoryczonym:* Ziarna łubinu odgoryczają ś. za pomocą parzenia. <Od + Goryczyć, GOR>

Odgorzeć, re, rzał *zgorzawszy odpaść; odpalić ś.:* Dach domu odgorzał. <Od + Gorzeć>

Odgorzenie, a, blm., czynność cz. **Odgorzeć.**

†**Odgoszczenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odgościć ś.**

†**Odgościć się, i ś., ił ś.** *być w gościnie, być w drodze daleko od siebie:* Gdyby ś. mąż daleko a długo odgościł od domu... Petr. <Od + Gościć>

Odgotować, uje, ował, nied. **Odgotowywać** l. × O. *ugotować; odbyć, skończyć gotowanie; uwarzyć, odwarzyć:* O. obiad. **2.** posp. *uwarzyć w płynie, który ś. następnie odleje, odcedzi:* O. kartofle. **O. ś.** l. *ugotować ś. należycie.* **2.** [O. ś., **Odskoczyć**] (o mleku) *zwarzyć ś.:* Śmietanka odgotowała ś., zrobił ś. z niej twaróg i serwatka. <Od + Gotować>

Odgotowanie, a, blm., czynność cz. **Odgotować:** O. jedwabiu w celu odgumowania.

Odgotowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odgotować ś.**

Odgotowywać, ywa a. **uje, ywał** i **O. ś.** p. **Odgotować.**

Odgotowywanie, a, blm., czynność cz. **Odgotowywać.**

Odgotowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odgotowywać ś.**

× **Odgórny** *znajdujący ś. od góry, z góry będący, górny, wierzchni:* Między gardłem a barkiem odgórnym zbywało miejsce. Żebr. <Od + Górny>

Odgrabiać, a, ał p. **Odgrabić.**

Odgrabianie, a, blm., czynność cz. **Odgrabiać.**

Odgrabić, i, ił, nied. **Odgrabiać I.** *odgarnąć, odsunąć, odmieść grabiami:* O. siano od kałuży, gałęzie z drogi. Trawy wysiekli i odgrabili. Błaż. **2.** *odczyścić grabiami, zgrabić:* O. łąkę. **3.** *odpłacić ś., odwetować grabieżą za grabież.* <Od + Grabić>

Odgrabienie, a, blm., czynność cz. **Odgrabić.**

Odgrać, a, ał p. **Odegrać:** Takem dobrze odgrał rolę, że jedne tylko sokole oczy na mnie ś. poznały. Słow. <Od + Grać>

Odgradzać, a, ał i **O. ś.** p. **Odgrodzić.**

Odgradzanie, a, blm., czynność cz. **Odgradzać.**

Odgradzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odgradzać ś.**

Odgramiać, a, ał p. **Odgromić.**

Odgramianie, a, blm., czynność cz. **Odgramiać.**

Odgrana, ej, lm. **e** p. **Odegrana.** L. <Od Odgrać>

[**Odgranczać, a, ał**] p. **Odgraniczyć.** <Nm. abgränzen>

[**Odgranczanie, a,** blm.] czynność cz. **Odgranczać,** *odgraniczanie.*

[**Odgranczenie, a,** blm.] czynność cz. **Odgranczyć,** *odgraniczenie.*

[**Odgranczyć, y,ył**] p. **Odgraniczyć.** <Nm. abgränzen>

Odgraniczać, a, ał p. **Odgraniczyć.**

Odgraniczanie, a, blm., czynność cz. **Odgraniczać.**

Odgraniczenie, a I. blm., czynność cz. **Odgraniczyć. 2.** lm. **a** *granica, miedza, linja graniczna.*

Odgraniczyć, y,ył, [**Odgranczyć**], nied. **Odgraniczać,** [**Odgranczać**] **I.** *stanowić granicę między czym, oddzielić, odciąć, odgrodzić, rozgraniczyć, rozdzielić; wytknąć granicę między czym, odseparować:* Przebył góry, Morawy z Węgrami odgraniczające. Błaż. Pireneje odgraniczają Francję od Hiszpanji. O. pole od sąsiadów. Naszę wieś i k temu gruntu niemało odgraniczono i to wszystko przegraniczono z wielką szkodą naszą. Z. A. **2.** przen. *odróżnić, rozróżnić, rozdzielić, odłączyć, wyosobnić, wyodrębnić:* O. pojęcia. <Od + Graniczyć>

Odgranie, a, blm., czynność cz. **Odgrać,** *odegranie.*

[**Odgrawać, a, ał**] p. **Odegrać i Odgrywać:** Drużbowie idą pod okna chat odgrawać na dobranoc zaproszonym na wesele gościom. <Od + Grawać>

[**Odgrawanie, a,** blm.] czynność cz. **Odgrawać,** *odgrywanie.*

[**Odgrawki, wek,** blp.] p. **Obigrawka.** <Od Odgrawać>

Odgrażać, a, ał i **O. ś.** p. **Odgrozić.**

Odgrażanie, a I. blm., czynność cz. **Odgrażać. 2.** lm. **a** p. **Odgrażanie ś.**

Odgrażanie się, a ś., Odgrażanie I. blm., czynność cz. **Odgrażać ś. 2.** lm. **a ś.** a. **Odgróżka,** [**Odgrażka**] *pogróżka, groźba.*

[**Odgrażka, i,** lm. **i**] p. **Odgrażanie ś.:** Dzwonić na odgrażkę *(= dzwonić, aby zmylić drogę złodziejowi tak, że błądzić będzie, aż go pochwycą).* <Od Odgrażać>

[**Odgrażować, uje, ował** i **O. ś.**] p. **Odgrozić.** <Z Odgrażać>

[**Odgrażowanie, a,** blm.] czynność cz. **Odgrażować,** *odgrażanie.*

[**Odgrażowanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Odgrażować ś.,** *odgrażanie ś.*

[**Odgrążać, a, ał**] (o mleku w wymionach u świń) *zaczynać zbierać ś.* <Od + GRZĘZ>

[**Odgrążanie, a,** blm.] czynność cz. **Odgrążać.**

Odgroda, y, lm. **y** p. **Odgrodzenie.** <Od + GROD>

Odgrodowy przym. od **Odgroda:** Blacha odgrodowa w ulu.

Odgrodzenie, a I. blm., czynność cz. **Odgrodzić. 2.** lm. **a, Odgroda** *przegroda, zagroda, zastawa, granica, miedza, rzecz odgraniczająca co od czego.* Lek.: O. źrenicy (seclusio pupillae).

Odgrodzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odgrodzić ś.**

Odgrodzić, i, ił, nied. **Odgradzać** *grodząc oddzielić, odłączyć; odseparować, odgraniczyć; rozgrodzić:* O. pole swe od sąsiadów. Bóg okrąg ziemi od nieba odgrodził. Odym. Wyspę tę odgradzała od rozległego lądu cieśnina zbyt mała. Przyb. *(= przegradzała).* **O. ś.** *oddzielić ś., odłączyć ś., odgraniczyć ś., odseparować ś., zamknąć ś.:* Turcja odgrodziła ś. od reszty Europy chińskim murem. <Od + Grodzić>

Odgrom, u, lm. **y I.** *odgromienie, odwet za pogrom; odpór gwałtowny:* Gdańszczanie na zasadzki wpadają i z niepodłą klęską O. biorą. Błaż. Jeden ze świadków naocznych, spółuczestnik tego jedynego w swoim rodzaju odgromu dziatek. Szaj. **2.** a. **Odgromnik** *przyrząd chroniący przedmioty od piorunu.* <Od + Grom>

× **Odgromiać, a, ał** p. **Odgromić.**

× **Odgromianie, a,** blm., czynność cz. **Odgromiać.**

Odgromić, i, ił, nied. **Odgramiać,** × **Odgromiać I.** *odbić, odeprzeć gwałtownie, odepchnąć; gromiąc odpędzić, odparować:* O. wroga. Odgromił od miasta nieprzyjaciela. Troc. Słowacy do Panonji wtargnęli, lecz odgromieni i wypędzeni stamtąd od Klodjusza. Błaż. Wtym Febus przybył i węża onego odgromił. Otw. Czajki udają, że mogą dziobem razić nieprzyjaciela... usiłują tą groźbą O. napad. Dyg. **2.** *gromiąc, odbić, odebrać, wydrzeć, odzyskać przebojem:* Nieprzyjacielowi działa i konie odgromił. Troc. Nieprzyjaciół krzyża św. gromił i chrześcijańskiego niemało odgromił jasyru. Rol. Gierjonowi odgromił plon zajęty Herkules. Tw. Odgromił hetman Tatarom plonów w Polszcze zajętych. Tw. Wiele bardzo dusz chrześcijańskich w ciężką Tatarzy zabrali niewolę, których wszystkich tu pod Niemirowem odgromiliśmy. Grab. Djaboł ludzi zwodzi, przez tyrany od prawdy odgromiając. Gil. *(= odstraszając).* <Od + Gromić>

Odgromienie, a, blm., czynność cz. **Odgromić.**

Odgromnik, a, lm. **i** p. **Odgrom.** <Od Odgrom>

Odgrozić, i, ił, nied. **Odgrażać,** [**Odgrażować**] **I.** *pogrozić nawzajem grożącemu, odpowiedzieć pogróżką na groźbę:* Grozili Rzymianie, odgroził im Annibal. Kras. **2.** × O. kogo od czego = *odstraszyć groźbą.* L. **3.** × O. co od kogo = *grożąc odebrać; wymóc groźbą, wygrozić zeń co.* **4.** [O.] *zagrozić.* **5.** [O. dzwonieniem] = *dzwoniąc, zmylić drogę złodziejowi tak, że będzie błądził, aż go zła-*

pią. **O. ś. 1.** nied. na kogo, komu = *odzywać ś. z pogróżką; grozić, straszyć pogróżkami, czynić pogróżki, wygrażać ś.:* Odgraża ś., że ś. zemści. Juljusz II odgrażał ś. za opanowanie przez Wenecję kilku miast w Rumunji. Lel. **2.** × O. ś. czemu = *obronić ś., uwolnić ś., opędzić ś. groźbą:* Rzuć mię w niebezpieczeństwa, jeśli to być może, jeszcze większe, niż jego; ja ś. im odgrożę. Przyb. <Od + Grozić>

Odgrożenie, a, blm., czynność cz. **Odgrozić.**

× **Odgrożenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odgrozić ś.**

Odgróżka, i, lm. **i** p. **Odgrażanie ś.:** Zdawało ś., że to próżna O. Krasz. Zaniechajcie tych odgróżek, tych knowań i wyzywania. Krasz. <Od + GROZ>

Odgruchnąć, nie, nął *gruchnąć, grzmotnąć nawzajem:* Chciał i on O., ale laski nie miał. Es. <Od + Gruchnąć>

Odgruchnięcie, a, blm., czynność cz. **Odgruchnąć.**

Odgrudzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odgrudzić ś.**

Odgrudzić się, i ś., ił ś. (o koniu) *nabawić ś. grudy* (choroby): Koń mój tak ś. odgrudził, iż z trudnością dalej prowadzić go mogłem. Koł. <Od + GRUD>

Odgrywać, a, ał I. i **O. ś.** p. **Odegrać. 2.** [O., **Odgrawać**] *przygrywać, grać na cześć czyją.* <Od + Grywać>

Odgrywanie, a, blm., czynność cz. **Odgrywać.**

Odgrywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odgrywać ś.**

Odgryzać, a, ał i **O. ś.** p. **Odgryźć.**

Odgryzanie, a, blm., czynność cz. **Odgryzać:** Zwierzętom przednie zęby służą do odgryzania. Kluk.

Odgryzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odgryzać ś.**

Odgryzek, zka, lm. **zki** *część odgryziona, ugryzek.* <Od + GRYZ>

Odgryzienie, a, blm., czynność cz. **Odgryźć.**

Odgryzienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odgryźć ś.**

Odgryźć, zie, zł, nied. **Odgryzać I.** *odciąć zębami, odkąsić, ugryźć, ukąsić część czego:* Włożył palec mój w gębę i chciał go wraz z pierścieniem O. Niem. Na komenderowanie: odgryź ładunek! ładunek żywo ś. w usta kładzie i zębami przecina; odgryszy, z ust ś. odrywa. Kaw. Nar. **2.** *ugryźć nawzajem:* Odgryzam kogo. Troc. **O. ś. I.** *przegryszy uwięź, uwolnić ś.:* Nie pomyślicie więcej, aby ś. z tego łańcucha kiedy zerwać lub O. Wor. **2.** komu = *odciąć ś., obronić ś., opędzić ś. zębami:* Nie mógł ś. pies O. wilkowi. Jabł. Szalony, ktoby chciał mułowi piętami odwierzgnąć, a psu ś. O. Pilch. Cóż gości szarpiesz niewinnych, psie śmiały, przeciw wilkowi opieszały! czym na mnie paszczę nie obrócisz srogę, który ci ś. O. mogę? Min. Przen.: Romulus miał co czynić z sobą, oganiając i odgryzając ś. zewsząd nieprzyjacielom. Górn. O. ś. słowami = *odciąć ś., nie dać ś., odeprzeć napaść:* Odgryza ś., nie da sobie na gębie grać, nie da nad sobą przebarszczać. Kn. Kto ś. obronić i O. umie, ten w pokoju siada. Jabł. **3.** *poprawić ś., przyjść do siebie, wydobrzeć, odreperować ś., wzmóc ś., podźwignąć ś. na siłach, stanąć na nogi, odżywić ś.:* Robić mogę za dwu, bylem ś. trochę odgryzł. Prus. O. ś. po chorobie. <Od + Gryźć>

Odgrzać, eje, ał, Odegrzać, nied. **Odgrzewać, Odegrzewać** *rozgrzać nanowo, zagrzać, przygrzać:* O. kolację. Lubisz odgrzewane potrawy. Bał. Znowu trójzęb Neptunów w ogniu ś. wygrzewał, swe strzały Phebus ze krwi Pytona odgrzewał. Bardz. Miecz, z mordu pierwszego kurzący ś. chutnie, w drugiego rodzonego krwi odgrzał okrutnie. Żebr. Niech ino odgrzało od komina, to smród bił gorszy, niźli z gnojówki. Reym. Przen.: O. obumarłe serce. Przen.: Dowcip odgrzewany (= *podany za nowy, za oryginalny, oklepany, wyzyskany*). Nie myślimy powtarzać odgrzewanych grzecznostek, wypełniających korespondencje stron obu. Rol. **Odegrzewać ś.** *rozgrzewać ś. powoli, ocieplać ś. stopniowo, długo:* Odegrzewa ś. po mrozach. Krasz. <Od + Grzać>

Odgrzanie, a, blm., czynność cz. **Odgrzać.**

Odgrzebać, bie, bał, × **Odgrześć,** nied. **Odgrzebywać I.** a. † **Odgrzonąć** *grzebiąc, odsunąć na bok, odrzucić; odgarnąć, odkopać:* O. ziemię. **2.** = a) *odkopać, wygrzebać, wykopać; grzebiąc, wydostać:* O. umarłego. Przen.: Starej Polski odgrzebywać nikt nie myśli. Mochn. b) *grzebiąc, otworzyć; rozgrzebać:* O. dół. c) *grzebiąc, odnaleźć; dogrzebać ś., dokopać ś. czego; grzebiąc, natrafić na co:* O. urnę. **3.** przen. *znaleźć co zagubionego, nieznanego już; odszukać, odnaleźć, wyszperać, wyciągnąć skądciś, wydostać na jaw, wymyszkować:* O. jaką wiadomość. **4.** × O. a. × **O. ś.** *otrząsnąć ś., szarpnąć ś., targnąć ś., zaszamotać ś.; grzebiąc ś., nie dać ś., obronić ś.:* Nie odgrzebuj, kiedy cię nie ugara. Prz. Dobrze przypowieść przypomina stara, nie odgrzebuj ś., gdy cię nie ugara. Prz. Mizerna mysz i biedna mucha ś. odgrzebie. Pot. <Od + Grzebać>

Odgrzebalisko, a, lm. **a** *miejsce odgrzebane, rozkop:* Przedmiot taki często ś. spotyka w odgrzebaliskach Pompei. <Od Odgrzebać>

Odgrzebanie, a, blm., czynność cz. **Odgrzebać:** O. zwłok = *ekshumacja.*

× **Odgrzebanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odgrzebać ś.**

Odgrzebywać, uje, ywał i **O. ś.** p. **Odgrzebać.**

Odgrzebywanie, a, blm., czynność cz. **Odgrzebywać.**

× **Odgrzebywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odgrzebywać ś.**

× **Odgrześć, grzebie, grzebł** p. **Odgrzebać.** <Od + Grześć>

Odgrzewać, a, ał i **O. ś.** p. **Odgrzać.**

Odgrzewanie, a, blm., czynność cz. **Odgrzewać.**

Odgrzewanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odgrzewać ś.**

Odgrzmieć, i, ał, nied. **Odgrzmiewać** *odpowiedzieć grzmotem na grzmot; odpowiedzieć gromkim głosem:* Głos mu odgrzmiał z burzy łona: „Ciszy niema, jedno w grobie.“ Krasiń. Głos nie dochodzi niebios, ale mu ziemia odgrzmiewa w wnętrznościach swoich. Krasiń. <Od + Grzmieć>

Odgrzmienie, a, blm., czynność cz. **Odgrzmieć.**

Odgrzmiewać, a, ał p. **Odgrzmieć.**

Odgrzmiewanie, a, blm., czynność cz. **Odgrzmiewać.**

† **Odgrzonąć, enie, onął** p. **Odgrzebać:** Odgrzonął mało piasku i trzask nazbierał z czołniska starego na pogrzeb Pompeja. Bardz. Złości odgrzeniesz precz od nich. Ryb. <Od + GRZE(B)/GRO(B)>

† **Odgrzonięcie, a,** blm., czynność cz. **Odgrzonąć.**

Odgrzywić, i, ił *pozbawić grzywy:* Stajesz ś. kometą odgonioną, odgrzywioną, samym jądrem komety ś. stajesz. Krasiń. <Od + * Grzywić, od Grzywa>

Odgrzywienie, a, blm., czynność cz. **Odgrzywić.**
Odgumować, uje, ował *pozbawić gumy:* O. tkaninę. <Od + Gumować>
Odgumowanie, a, blm., czynność cz. **Odgumować.**
Odgurtować, uje, ował, nied. **Odgurtowywać** *odpasać:* Odgurtuj konie. Troc. <Od + Gurtować>
Odgurtowanie, a, blm., czynność cz. **Odgurtować.**
Odgurtowywać, ywa a. **uje, ywał** p. **Odgurtować.**
Odgurtowywanie, a, blm., czynność cz. **Odgurtowywać.**
Odgważdżać, a, ał 1. p. **Odgwoździć.** 2. [O.] *leczyć konia zagwożdżonego.*
Odgważdżanie, a, blm., czynność cz. **Odgważdżać.**
Odgwizdać, zda a. **żdże, zdał** co = *gwiżdżąc, oddać; wykonać, gwiżdżąc:* O. arję. **O. ś.** *odpowiedzieć gwizdaniem na gwizdanie; odpowiedzieć gwizdaniem:* O. ś. sąsiadom na stanowisku (na polowaniu). <Od + Gwizdać>
Odgwizdanie, a, blm., czynność cz. **Odgwizdać.**
Odgwizdanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odgwizdać ś.**
Odgwoździć, i, ił, nied. **Odgważdżać** armatę = *wyjąć z jej zapału gwóźdź, zniszczyć zagwożdżenie.* <Od + Gwoździć>
Odgwożdżenie, a, blm., czynność cz. **Odgwoździć.**
Odhaczać, a, ał p. **Odhaczyć.**
Odhaczanie, a, blm., czynność cz. **Odhaczać.**
Odhaczenie, a, blm., czynność cz. **Odhaczyć.**
Odhaczyć, y,ył, nied. **Odhaczać** *odpiąć, odczepić od haka, od haczyka; odwiązać:* O. wicinę od brzegu = *zdjąć z haka linę, na której ś. wicina trzymała.* <Od + Haczyć>
Odhamować, uje, ował koła = *puścić wolno koła, zahamowane dotąd.* <Od + Hamować>
Odhamowanie, a, blm., czynność cz. **Odhamować.**
Odharapiać, a, ał p. **Odharapić.**
Odharapianie, a, blm., czynność cz. **Odharapiać.**
Odharapić, i, ił, Odharapować, × **Odherapić,** nied. **Odharapiać,** × **Odherapiać** *odebrać, odbić psom przy pomocy harapa uszczwaną zwierzynę.* <Od + *Harapić, od Harap>
Odharapienie, a, blm., czynność cz. **Odharapić.**
Odharapować, uje, ował p. **Odharapić.**
Odharapowanie, a, blm., czynność cz. **Odharapować.**
Odhartować, uje, ował, nied. **Odhartowywać** *pozbawić hartu, twardości, zmiękczyć:* O. żelazo, stal. W kuchni kilka rapierów kucharka bezbożna odhartowała, kładąc je w piec zamiast rożna. Mick. Przen.: Zahartowane przez poezję uczucie trzeba nieraz, jak stal, O. Spas. <Od + Hartować>
Odhartowanie, a, blm., czynność cz. **Odhartować.**
Odhartowywać, uje, ywał p. **Odhartować.**
Odhartowywanie, a, blm., czynność cz. **Odhartowywać.**
Odheblować, uje, ował *odstrugać, odczyścić heblem, wygładzić; oheblować, wyheblować.* <Od + Heblować>
Odheblowanie, a, blm., czynność cz. **Odheblować.**
Odheftować, uje, ował tap. *poodbijać, powyjmować gwoździe, niezupełnie wbite w czasie heftowania.* <Od + Heftować>

Odheftowanie, a, blm., czynność cz. **Odheftować.**
[Odhepnąć się, pnie ś., pnął ś. a. **pł ś.]** p. **Odbić:** Odhepło mu sie. <Od + Hepnąć ś.>
[Odhepnięcie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odhepnąć ś.**
[Odhepywać się, uje ś., ywał ś.] p. **Odbić.**
[Odhepywanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odhepywać ś.,** *odbijanie ś.*
× **Odherapiać, a, ał** p. **Odharapić.**
× **Odherapianie, a,** blm., czynność cz. **Odherapiać.**
× **Odherapić, i, ił** p. **Odharapić:** Co tchu za chartami kwapi, bojąc ś., że kto inszy przed nim odherapi. Pot. <Od + *Herapić, od †Herap>
× **Odherapienie, a,** blm., czynność cz. **Odherapić,** *odharapienie.*
Odhodować, uje, ował *odchować; odżywić, odkarmić:* Myśli sobie, że chłopca z Siczy nie wyrzucą i że go w kurzeniu sałamachą odhoduje. Jeż. **O. ś.** *odchować ś.; odżywić ś., odkarmić ś.:* Niech wie, że mu nie w lesie życie pędzić; odhoduje ś., odejdzie. Jeż. <Od + Hodować>
Odhodowanie, a, blm., czynność cz. **Odhodować.**
Odhodowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odhodować ś.**
[Odholać, a, ał] *odpowiedzieć holaniem na holanie, zawołać również: hola!:* Ten, do którego wezwanie było wystosowane, winien w podobny sposób O. <Od + Holać>
[Odholanie, a, blm.] czynność cz. **Odholać.**
[Odhon, u, lm. **y]** p. **Odgon.** <p. Odgon>
† **Odhowić się, i ś., ił ś., [Odhowić ś.]** *po długim poście (np. przedwielkanocnym) zacząć nanowo jeść z mięsem:* Spół z Rzymiany paschę odprawować i O. ś. Sak. <Ukr. odhowyty sia>
† **Odhowienie się, a ś.,** blm., **[Odhowienie ś.]** czynność cz. **Odhowić ś.**
Odhukać, a, ał p. **Odhuknąć.** <Od + Hukać>
Odhukanie, a, blm., czynność cz. **Odhukać.**
Odhukiwać, uje, iwał p. **Odhuknąć.**
Odhukiwanie, a, blm., czynność cz. **Odhukiwać.**
Odhuknąć, nie, nął, Odhukać, nied. **Odhukiwać** *huknąć w odpowiedzi, odpowiedzieć hukiem, odezwać ś. hukiem na czyjś głos, odkrzyknąć:* Rybacy odhuknęli w powrót. Pol. W głos odhukują jękiem kurhany. Kon. W głębi lasu odhuknęła sowa. Gosz. Zahukałem ku niemu, i odhukał mi. Pol. <Od + Huknąć>
Odhuknięcie, a 1. blm., czynność cz. **Odhuknąć.** 2. lm. **a** *huk odbity, echo huku, odpowiedź na huk:* Wołanie jej powtórzyło ś. jeszcze razy parę, aż odezwało ś. O. głosem grubym. Jeż.
Odhuźne, ego, blm., **Oduzdne, Oduźne** *trędzlowe, podarek dawany przez nabywcę konia stajennej czeladzi.* <Od [Huże], p. Gązew>
[Odhynąć się, nie ś., nął ś.] p. **Odchynąć ś.:** Już jeden płynie po rokicinie, goni za wiankiem strzałą, już drugi płynie, aż ś. odhynie, ale z nadzieją małą. Gl. <p. Odchynąć>
[Odhynięcie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odhynąć ś.**
† **Odimać, a, ał** (Od-imać) i **O. ś., [Odimać, O. ś.]** p. **Odjąć.** <Od + Imać>
† **Odimający, ego,** lm. **y** (Od-imający) rz. p. **Odimca.** Ps. flor.
† **Odimanie, a,** blm. (Od-imanie) czynność cz. **Odimać.**
† **Odimanie się, a ś.,** blm. (Od-imanie ś.) czynność cz. **Odimać ś.**
† **Odimca, y,** lm. **y** (Od-imca), † **Odimający** *obrońca, protektor:* Gospodzin O. żywota mego. Ps. flor. <Od Odimać>

†**Odiskacz, a,** lm. **e** (Od-iskacz) **I.** p. **Odzyskacz. 2.** *egzekutor, poborca.* Troc. <Od Odiskać>

†**Odiskać, a, ał** (Od-iskać), **Odyskać** p. **Odzyskać:** Odiszcz od niego ten list przypowiedny, który mu ode mnie dany. Radz. K. Pokucie, wybiwszy Wołochy, odiskał. Biel. M. Naszy w Inflanciech zamki od Moskiewskiego, jako mogli, odiskali. Biel. M. <Od + Iskać>

†**Odiskanie, a,** blm. (Od-iskanie) czynność cz. **Odiskać,** *odzyskanie.*

Odiskiernik, a, lm. **i** (Od-iskiernik) p. **Iskrochron.** <Od + Iskiernik>

†**Odiskiwać, uje, iwał** (Od-iskiwać) p. **Odzyskać.**

†**Odiskiwanie, a,** blm. (Od-iskiwanie) czynność cz. **Odiskiwać,** *odzyskiwanie.*

†**Odiskować, uje, ował** (Od-iskować) p. **Odzyskać.** <Od + *Iskować, od Iskać>

†**Odiskowanie, a,** blm. (Od-iskowanie) czynność cz. **Odiskować,** *odzyskiwanie.*

†**Odistaczać, a, ał** (Od-istaczać) i †**O. ś.** p. **Odistoczyć.**

†**Odistaczanie, a,** blm. (Od-istaczanie) czynność cz. **Odistaczać.**

†**Odistaczanie się, a ś.,** blm. (Od-istaczanie ś.) czynność cz. **Odistaczać ś.**

†**Odistoczenie, a,** blm. (Od-istoczenie) czynność cz. **Odistoczyć.**

†**Odistoczenie ś., a ś.,** blm. (Od-istoczenie ś.) czynność cz. **Odistoczyć ś.:** Jątrzenie ś. jest to O. ś. zastanowionej krwi w krążeniu swoim na materją, czyli otok. Perz.

†**Odistoczyć, y,ył** (Od-istoczyć), nied. †**Odistaczać** *odmienić istotę, przeistoczyć.* †**O. ś.** *odmienić swoją istotę, przeistoczyć ś., przemienić ś.:* Krew odistacza ś. na materję. <Od + Istoczyć>

†**Odjachać, jedzie, jachał, [Odjachać]** p. **Odjechać.** <Od + Jachać>

†**Odjachanie, a,** blm., **[Odjachanie]** czynność cz. **Odjachać,** *odjechanie.*

Odjadać, a, ał i **O. ś.** p. **Odjeść.** <Od + Jadać>

Odjadanie, a, blm., czynność cz. **Odjadać.**

Odjadanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odjadać ś.**

Odjarzmiać, a, ał i **O. ś.** p. **Odjarzmić.**

Odjarzmianie, a, blm., czynność cz. **Odjarzmiać.**

Odjarzmianie się, a ś., blm., czynność cz. **Odjarzmiać ś.**

Odjarzmić, i, ił, nied. **Odjarzmiać** *uwolnić od jarzma, zdjąć z kogo jarzmo:* O. woły. Przen.: *wyzwolić z pod ucisku, z niewoli, wyswobodzić, oswobodzić:* O. naród. **O. ś.** *uwolnić ś. od jarzma, zrzucić jarzmo;* przen. *wyzwolić ś. z pod ucisku, z niewoli, wybić ś. na wolność, wyswobodzić ś., oswobodzić ś.* <Od + Jarzmić>

Odjarzmienie, a, blm., czynność cz. **Odjarzmić.**

Odjarzmienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odjarzmić ś.**

Odjazd, u, lm. **y** *odjechanie, odjeżdżanie, wyjazd:* W czasie odjazdu *(=na odjezdnym).* W dzień odjazdu. Był tam przy odjeździe moim. Troc. Przed odjazdem był u mnie. Prosić miłego gościa, żeby ś. z odjazdem nie spieszył, jest to mu dać poznać, iż bytność jego w domu naszym pożądana. Kras. Na tym sejmie praktykom wszelakim zabiegając, aby pod odjazdem królewskim nie był. Biel. J. *(= aby nie był, bo inaczej król odjedzie).* O. pociągu kolei = *ruszenie, odejście.* <Od + J(AZD)>

[Odjazdek, dka, lm. **dki]** p. **Ogródek.** <Od + JAZ, przez sld. do J(AZD)>

Odjazdowe, ego, blm. p. **Odjezdne:** O. płacić. Boh.

Odjazdowy, Odjezdny przym. od **Odjazd:** Bankiet O. *(=pożegnalny).* Haust O. *(=strzemienne).*

Odjazek, zka, lm. **zki** ryb. p. **Ogródek.** <Od + JAZ>

Odjazka, i, lm. **i** ryb. p. **Ogródek:** Górale łowią ryby [na podgonkę], zrobiwszy przez wodę skośną kamienną odjazkę. <Od + JAZ>

Odjąć, odejmie, odjął, [Otniąć, Otyjąć], nied. **Odejmować, †Odejmać, †Odimać, [Odejmać, Odimać] I.** *wziąć od czego; ująwszy, odłączyć, usunąć, oddzielić; wziąć precz:* Wojski obiedwie ręce, odjąwszy od rogu, rozkrzyżował. Mick. Z plastrów miodu, jeżeli co nieczystego będzie, odejmiesz. Trzyc. Tak długo powinien być plastr przyłożony i nie odejmowany, póki pęcherzyków nie naciągnie. Krup. Dałby, sobie od gęby odjąwszy. Prz. *(=z uszczerbkiem dla siebie).* Nie odejmęż ja swoim od gęby. Troc. Teraz po jej śmierci, jakby ręką odjął, wszystko ś. odmieniło. Zim. Ból ustał, jakby ręką odjął. Rzecze Pan k Jozue: Dziś-em odjął ganiebności egipskie od was *(=uwolniłem was od nich).* Leczył Chrystus wszystkie choroby, śmierć odejmował, djabły wyrzucał. L. Czarodziejniki swą złą nauką komu chcą, uszkodzą, ale tego zasię O. a oddziałać nie mogą, co złego uczynili. L. Takie ci sprawię baty, że ci ich sam djabeł nie odejmie. Złodziej taki niechaj umrze, i tak odejmiesz to złe z pośrzodka ludu. B. B. *(=usuniesz, wyrugujesz, wyłączysz).* O. co do swego boru. Skr. *(=przywrócić, odebrać).* †Skoro odejmowano stoły... Warg. *(=uprzątano, zabierano).* **2.** *wziąć co, jako część, od całości, dla zmniejszenia całości; ująć, ubrać; odliczyć, odrachować, odciągnąć, potrącić co z czego:* O. trochę mąki z miarki. O. jedną liczbę od drugiej. **3.** O. komu = *zabrać, odebrać, cofnąć; pozbawić kogo czego, wyzuć kogo z czego:* Odjęli mu urząd. Baz. Kochałem; nadto rozum odjęło kochanie. Przyb. Gdy kogo Bóg chce skarać, rozum mu odejmuje. Prz. Chrystus swoim przyjściem bogom pogańskim moc odjął. Skar. Odtąd, jak ś. Cezar państwu poświęcił, sobie ś. odjął. Oss. *(=zaparł ś. siebie, zapomniał o sobie).* O. komu broń, oręże, zbroje. Troc. Mnichom i zakonnicom swym chleb odjął. Birk. Postanowił miastu O. wodę. Warg. Pan dał, Pan odjął. Wuj. Wojna między Turkiem i Wenetami wszystko im żeglowanie do ziemi świętej odjęła. Skar. *(=pozbawiła ich sposobu żeglowania).* Tako od was królestwo boże będzie odjęto, a będzie dano poganom. Op. O. komu godność, pomocnika. Troc. Podporę starości naszej odjąłeś. Wuj. Czemuż mamy mu wszelką odejmować nadzieję piastowania polskiego berła? Mochn. Kato sam własną ręką odjął sobie życie. Lel. Odjęto nam przez szpiegostwo samę nawet mówienia i słuchania wolność. Nar. O. władzę, dowództwo. O. komu możność obrony. O. komu prawo do czego. Zmartwienie odejmuje mu sen, ochotę do pracy. O. komu jaki członek ciała = *odciąć,* nied. *amputować.* O. komu mowę, wzrok, władzę w nogach. Odjęło mu nogę, rękę *(=pozbawiło go władzy w nodze, w ręce).* **4.** †O. kogo, co komu = *odebrać nazad, odzyskać od kogo, wydrzeć, wyrwać komu, odbić, odbronić:* Odjął psom, wilkom owcę. Troc. Wilkowi owcę odjął pies niepościgniony. Kochan. Wilkowi zająca z gardła nie odejmie. Pot. Psi odjęli owcę wilkowi, a zjedli ją sami. Tw. Odjął wilkowi owce, a sam

je pojadł. Biel. M. Odjął nieprzyjacielom nas nieprzejednanym. Groch. *(=wyrwał z ich mocy).* †O. kogo czemu = *wybawić, wyzwolić, uwolnić, oswobodzić z czego, obronić od czego:* Lud odjął djablej stróżej. Bogar. **O. ś. I.** †O. ś. *odplątać ś., uwolnić ś., odczepić ś., wygmatwać ś., wydostać ś.:* Pętlice, które u nóg krogulca wisiały, zawinęły ś. około gałęzi, tak iż on nijak ś. O. nie mógł. Jabł. **2.** ×O. ś. komu, czemu = *oprzeć ś., obronić ś., opędzić ś., uchylić ś., usunąć ś., uwolnić ś., wymówić ś., wykręcić ś., wywinąć ś. od czego, uniknąć czego, zapobiec czemu, wzbraniać ś., otrząsnąć ś. z czego:* Szkotowie gdy najechali Brytanją, odejmowali im ś. Brytańczykowie. Skar. Z tą waszą wolnością nigdy ś. nieprzyjacielowi nie odejmiecie; jedno zawsze król u szlachty w niewoli będzie, a szlachta u nieprzyjaciela. Biel. M. Nie zaznacie błogosławieństwa z nieba, ani ś. nędzy i niedostatkowi waszemu O. będziecie mogli. Star. I biedna mucha ś. odejmuje. Prz. *(=nie daje ś.).* Młodzieńcze! umiej ś. O. uciechom stołu i czułym miłości rozkoszom. L. Aleksander nie mógł ś. obaczyć, ani O. onym nieobyczajom, których ś. był za młodu napił. Glicz. Mówią: nie mogę ś. O., jużem przywyknął, a nałożył ś. tak łotrować. Gil. Cóż mężniejszego, jak nieszczęściu śmiało ś. odejmować? Pilch. Kto tego świętego słyszał, z trudnością ś. O. mógł, aby chrześcijaninem nie został. Skar. Także słusze człowiekowi odejmać ś. frasunkowi. Kochan. Próżno ś. mam odejmować, widzę, że muszę miłować. Kochan. Nieprzyjacielskim krzywdom i urągowiskom O. ś. nie mogli. Rad, gdy ś. odimie gościnie. Pol. Młodzieniec napełniał serce dobremi myślami, świata pochlebstwom mężnie ś. odejmując. Skar. Daremnąś pracą podjął, czyniąc dobrze złemu, bo ś. on nie odejmie przyrodzeniu swemu. Kochan. Przecz ś. dalej masz frasować? owszem, umysł swój utwierdź, odejm ś. swej woli *(=pozbądź ś. chęci kochania).* Zda mi ś. za najpotrzebniejszą rzecz O. ś. naprzód tym pohańcom tatarskim. Star. Wierz mi, człowiecze, darmo! ty ś. mnie nie odejmiesz. Krasiń. Żaden człowiek, który ś. z nim spotka, nie odejmie ś. śmierci. Sienk. Odejmować ś. gniewowi, śmiechowi, smętkowi. Troc. Kto słyszy, od śmiechu ś. kładzie, że podziwieniu O. ś. nie sposób. Syrok. **3.** †O. ś. czego = *uwolnić ś. od czego, pozbyć ś., oderzeć, odbić co:* Nastąpił Domarat z wojskiem, chcąc ś. wojny obecnej O. Błaż. <Od + Jąć>

†Odjąd przys. *odkąd, skąd.* Ps. flor. <Od + J>

†Odjątek, tku, lm. **tki** *rzecz odjęta, zabór:* Prusacy mało nie wszystkie zamki pod władzę swoją odjęli, a krzyżaki precz powyrzucali; zaczym wszystkie one odjątki Kazimierzowi w moc poddawali. Błaż. <Od + IM/JM/JĘ>

Odjechać, jedzie, jechał, †Odjachać, [Odjachać], nied. **Odjeżdżać I.** *jadąc, oddalić ś., opuścić dane miejsce; wyjechać, pojechać skąd:* O. z powrotem. O. z domu. O. konno, pojazdem. O. statkiem, okrętem *(=odpłynąć).* Chory do doktora jedzie; skoro ozdrowieje, odjeżdża od niego. Birk. Trzeba, zajeżdżając konia, na nim odjeżdżać a znowu przybiegać i zasię odjeżdżać, aby ś. zwyczaił przy koniach bywać i bez nich. Trzyc. Pociąg odjeżdża z Warszawy *(=odchodzi, rusza, wyjeżdża).* Już odjeżdżał; jam go jeszcze kazała wołać do siebie. L. Tylko co odjechał, nie pożegnawszy ś. A kiedy odjeżdżasz, bywajże mi zdrów, o mojej przyjaźni zawsze dobrze mów. Gm.: Odjeżdżaj! = *wynoś ś.!, umykaj!, precz!, won!* **2.** [O., **Bryknąć**] (o ptaku) *odlecieć, ulecieć, pofrunąć, nie będąc trafionym przez strzelca.* **3.** kogo, co = *pojechawszy, opuścić; wyjechawszy, osamotnić, zostawić, porzucić, odstąpić kogo, czego:* Dla niego ojca, męża odjechała. P. Koch. Odjechał nas, sieroty. Odjechałem go, kiedy jeszcze był zdrów. <Od + Jechać>

Odjechanie, a, blm., czynność cz. **Odjechać;** *odjazd, wyjazd:* Po jego odjechaniu.

Odjedzenie, a, blm., czynność cz. **Odjeść.**

×**Odjedziony** p. **Odjedzony.**

Odjedzony, ×**Odjedziony I.** im. od **Odjeść. 2.** *który ś. najadł, najedzony, syty, nasycony.*

×**Odjemek, mka,** lm. **mki** *ułamek, odłamek, część odjęta od czego, okruch, kawałek:* Tobie, zacny Żydowski, kąkol i stokłosę w O. odwiawszy, bróg herbów polskich niosę. Pot. <Od + IM/JM/JĘ>

Odjemna, ej, lm. **e,** †**Odjemujący,** †**Odjemny** mat. *liczba dana w odejmowaniu, którą odejmujemy od odjemnika, i otrzymujemy w ten sposób różnicę a. resztę.*

Odjemnik, a, lm. **i** mat. *liczba dana w odejmowaniu, od której odejmujemy drugą liczbę daną, zwaną odjemną.*

Odjemny I. *który można odjąć.* L. **2.** *ujemny, nie dodatni:* Elektryczność odjemna. Kryształy odjemne. Ilości odjemne. Śniad.

Odjestestwić, i, ił *pozbawić jestestwa.* <Od + *Jestestwić, od Jestestwo>

Odjestestwienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Odjestestwić. 2.** *stan tego, co jest odjestestwione, brak jestestwa:* Stan śmierci wcale nie jest odbytnieniem, odjestestwieniem. Krasiń.

Odjeść, je, jadł, nied. **Odjadać I.** *odgryzszy, zjeść; odkąsić, ujeść:* Kot u złapanej myszy najpierwej głowę odjada. **2.** przen. *odgryźć; spaliwszy, zniszczyć, usunąć, strawić:* Lapis odjada brodawki. **3.** *jedząc, odwetować, nagrodzić sobie; jedząc, skwitować ś. za co:* O. swoją należność, swoje pieniądze. Odjadam za te lata, com w szkołach przebiedował o głodzie. Bał. **4.** *odprawić, odbyć przez jedzenie:* Odjedzono, odpito, odtańcowano wesele Małgosi z kowalem. Prus. **5.** kogo = *ubiec w jedzeniu, zjeść czyją cząstkę:* Zwijaj ś. przy misce, bo cię odjem. O. kogo, zjeść co przed kim. Wol. J. Organista rachował, wiele go u obiadu odje dziecko. Krasz. **O. ś. I.** posp. *obronić ś., opędzić ś. zębami, odgryźć ś., odkąsać ś., odciąć ś.:* Pies odjada ś. wilkom. **2.** przen. *odgryźć ś., odpowiedzieć skutecznie na zjadliwy zarzut, odciąć ś., odeprzeć napaść słowną, nie dać ś., nie dać ś. zjeść w kaszy, nie pozostać w długu wobec zaczepki słownej, odfuknąć ś.* **3.** dok. (tylko w zdaniu przeczącym) *oderwać ś. od jedzenia; nasycić ś., zadowolnić ś., jedząc:* Nie mogłem ś. nachwalić i O. ś. tej potrawy. Choć mi był zbyteczny głód nie dokuczał, nie mógłbym ś. był jednak O. jarzyn, i smaku, i zaprawy przedziwnej. Kras. **4.** *odgryźć ś., poprawić ś., przyjść do siebie, wzmóc ś. na siłach, odżywić ś.:* O. ś. po chorobie. <Od + Jeść>

Odjezdne, ego, blm. **I.** *chwila odjeżdżania, wyjezdne, wsiadane, odjazd:* Na odjezdnym krótko mu dobroczynności swoje przypomniał. Warg. Być na odjezdnym *(=jedną nogą już za domem).* Napić ś. na odjezdnym *(=wypić strzemiennego).* **2.** a. **Odjazdowe** *podarek, datek, napiwek, dawany przez odjeżdżającego:* Dał służbie odjezdnego. <Od Odjazd>

Odjezdny p. **Odjazdowy:** Odjezdna godzina. L.

O., ego, lm. **i** rz. *ten, co odjeżdża a. odjechał, od-*

jeżdżający, wyjeżdżający: O. zabrał pakunek. <Od Odjazd>

Odjeździć, i, ił, nied. **Odjeżdżać I.** *odbyć oznaczoną jazdę.* **2.** *najeździć ś. tu i ówdzie w załatwionym przez tę jazdę interesie:* Odjeździłem już swoje, pora posiedzieć w domu. Sł. wil. **3.** co = *powetować, skwitować ś., odrobić co jazdą.* <Od + Jeździć>

Odjeżdżać, a, ał I. p. **Odjechać. 2.** p. **Odjeździć.**

Odjeżdżanie, a, blm., czynność cz. **Odjeżdżać.**

Odjeżdżenie, a, blm., czynność cz. **Odjeździć.**

Odjęcie, a, blm., czynność cz. **Odjąć:** Skoro Sylla Rzym opuścił, Sulpicjusz u ludu wyjednał O. mu dowództwa. Lel. Ustawione jest na morderców karanie, gardła O. i dóbr wszelakich zabranie. Paszk. <Od Odjąć>

Odjęcie się, a ś., blm., czynność cz. **Odjąć ś.**

× **Odjęk, u,** lm. **i** *odgłos jęczenia, jęk rozlegający ś., odzywający ś.:* Leci na O. boleści. <Od + Jęk>

Odjęknąć, nie, nął a. **kł** *odpowiedzieć a. odezwać ś. jękiem:* Spojrzała na babę, westchnęła i odjęknęła. Jeż. Aż z nad niemych ciał odjękły wszystkie dusze razem. Krasiń. Ten słup nagłym odjęknął łoskotem. Uj. <Od + Jęknąć>

Odjęknięcie, a, blm., czynność cz. **Odjęknąć.**

Odjuczać, a, ał p. **Odjuczyć.**

Odjuczanie, a, blm., czynność cz. **Odjuczać,** *rozjuczanie.*

Odjuczenie, a, blm., czynność cz. **Odjuczyć,** *rozjuczenie.*

Odjuczyć, y,ył, nied. **Odjuczać** *uwolnić od juków, rozjuczyć:* O. wielbłąda. <Od + Juczyć>

[**Odjudzać, a, ał**] p. **Odjudzić.**

[**Odjudzanie, a,** blm.] czynność cz. **Odjudzać.**

[**Odjudzenie, a,** blm.] czynność cz. **Odjudzić.**

[**Odjudzić, i, ił,** nied. **Odjudzać, Odłudzić**] *wyłudzić, wymanić, wydrwić, wydurzyć, wycyganić, wykpić coś nabytego przez kogoś:* Odjudził ode mnie konia, którego wczoraj nabyłem. < Od + Judzić>

× **Odjurzać, a, ał** p. **Odjurzyć.**

× **Odjurzanie, a,** blm., czynność cz. **Odjurzać.**

× **Odjurzenie, a,** blm., czynność cz. **Odjurzyć.**

× **Odjurzyć, y,ył,** nied. × **Odjurzać** *pozbawić jurności, uspokoić, powściągnąć popęd płciowy.* Lek.: Środek odjurzający a. przeciwchuciowy, × przeciwjurny (medicamentum anaphrodisiacum). <Od + Jurzyć>

Odkabłączenie, a, blm., czynność cz. **Odkabłączyć.**

Odkabłączyć, y,ył *usunąć kabłąki, bukszstele, z pod gotowego sklepienia, które na nich murowano.* <Od + * Kabłączyć, od Kabłąk>

Odkadzać, a, ał p. **Odkadzić.**

Odkadzanie, a, lm. **a** czynność cz. **Odkadzać:** Znowu rozpoczęły ś. gotowania ziół, odszeptywania i odkadzania. Jeż.

Odkadzenie, a, blm., czynność cz. **Odkadzić.**

Odkadzić, i, ił, nied. **Odkadzać I.** *zakadzić komu nawzajem.* Przen.: *pochlebić nawzajem.* **2.** *kadząc, oddalić, odczynić:* Mówiłem jej, żeby zawezwała znachorkę, którąby jej a. odszeptała, a. odkadziła, a. odlała, a. zlizała. Jeż. **3.** † O *skończyć kadzenie; wykadzić należycie.* < Od + Kadzić>

× **Odkajdaniać, a, ał** p. **Odkajdanić.**

× **Odkajdanianie, a,** blm., czynność cz. **Odkajdaniać.**

× **Odkajdanić, i, ił,** nied. × **Odkajdaniać** kogo = *zdjąć z kogo kajdany, uwolnić go od nich, rozkuć go, wyzwolić z kajdan, stargać na nim okowy:* O. więźniów, jeńców. Przen.: Śmiertelny napój dziś mię z więzów odkajdani. L. <Od + * Kajdanić, od Kajdany>

× **Odkajdanienie, a,** blm., czynność cz. **Odkajdanić.**

[**Odkalenie, a,** blm.] czynność cz. **Odkalić.**

[**Odkalić, i, ił**] *odrzucić.* <Od + Kalić>

! **Odkalsznąć, nie, nął** p. **Odkaszlnąć.** <Zam. Odkaszlnąć>

! **Odkalsznienie, a,** blm. p. **Odkalsznięcie.**

! **Odkalsznięcie, a,** blm., ! **Odkalsznienie** czynność cz. **Odkalsznąć,** *odkaszlnięcie.*

Odkamienić, i, ił *wyrwać ze stanu skamieniałości:* W przekonaniu paszy skamieniałym jest... należy go przeto O. Jeż. <Od + Kamienić>

Odkamienieć, eje, ał *pozbyć ś. stanu skamienienia:* Peko a. nie skamieniał wcale, a. też odkamieniał. Jeż. <Od + Kamienieć>

Odkamienienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Odkamienić. 2.** czynność cz. **Odkamienieć.**

Odkap, u, lm. **y** p. **Okap.** Łab. <Od + KAP>

Odkapać, pie, pał, Odkapnąć, nied. **Odkapywać** *kapiąc, odciec; ściec, odpaść, odłączyć ś. kroplą.* L. <Od + Kapać>

Odkapanie, a, blm., czynność cz. **Odkapać.**

Odkapnąć, nie, nął p. **Odkapać.** <Od + Kapnąć>

Odkapnienie, a, blm. p. **Odkapnięcie.**

Odkapnięcie, a, blm., **Odkapnienie** czynność cz. **Odkapnąć.**

Odkapturzać, a, ał i **O. ś.** p. **Odkapturzyć.**

Odkapturzanie, a, blm., czynność cz. **Odkapturzać.**

Odkapturzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkapturzać ś.**

Odkapturzenie, a, blm., czynność cz. **Odkapturzyć.**

Odkapturzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkapturzyć ś.**

Odkapturzony *którego odkapturzono, a. który ś. sam odkapturzył, nie mający zwykłego dla siebie kaptura na głowie.*

Odkapturzyć, y,ył, nied. **Odkapturzać** *odkryć z kaptura, zdjąć kaptur:* O. sokoła. Przen.: O. mnicha = *zrobić go księdzem świeckim,* nied. *sekularyzować.* **O. ś.** *zdjąć sobie kaptur z głowy.* Przen.: *przejść z mnicha na księdza świeckiego,* nied. *sekularyzować ś.* <Od + Kapturzyć>

Odkapywać, uje, ywał p. **Odkapać.**

Odkapywanie, a, blm., czynność cz. **Odkapywać.**

[**Odkaraskać się, a ś., ał ś.**] **I.** *pozbyć ś. kogo, czego dobrym sposobem, uwolnić ś., odplątać ś., odczepić ś. od niego:* Tak ś. wnęcił do mego domu, że nie mogę ś. od niego O. Wal. Skoro tylko raz go wpuścisz do siebie, to już ś. nigdy od niego nie odkaraskasz. Wal. Ona ledwie ś. go odkaraska. Pot. **2.** *ustrzec ś., uchować ś., ujść cało, wykpić ś., wywinąć ś.:* Ledwie ś. w pojedynku rany odkaraskał. Pot. <Od + Karaskać>

[**Odkaraskanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Odkaraskać ś.**

Odkarmiać, a, ał i **O. ś.** p. **Odkarmić.**

Odkarmianie, a, blm., czynność cz. **Odkarmiać.**

Odkarmianie ś., a ś., blm., czynność cz. **Odkarmiać ś.**

Odkarmić, i, ił, nied. **Odkarmiać I.** *odbyć, ukończyć karmienie; karmiąc, odchować; odsadzić, odstawić dziecię od piersi:* Matki, jak nierozumne

zwierzęta, ledwo odkarmią dziatki swoje, już zapominają o nich. Bals. Często ś. trafiać zwykło nabrzmienie piersi tym, które, już odkarmiwszy dziecię, pokarmu stracić nie mogą. Perz. **2.** *ukarmić, odpaść, utuczyć, wypaść:* O. wołu na sprzedaż. **O. ś.** *ukarmić ś., odpaść ś., odgryźć ś., poprawić ś., nabrać tuszy.* <Od + Karmić>

Odkarmienie, a, blm., czynność cz. **Odkarmić.**

Odkarmienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkarmić ś.**

[Odkarować, uje, ował] *odwieźć wozem, taczkami.* <Od + Karować>

[Odkarowanie, a, blm.] czynność cz. **Odkarować.**

Odkasać, sze, sał, nied. **Odkasywać I.** *odchylić, rozpuścić to, co było zakasane; opuścić, spuścić, odwinąć:* O. suknię, rękawy. O. i zakryć podjętą w czasie operacji skórę = *odchylić, odwinąć, odwrócić.* **2.** *odwinąć, odgiąć, zakasać, podkasać:* O. rękawy, suknię. **O. ś.** *rozpuścić, opuścić, spuścić, odwinąć na sobie zakasane ubranie.* <Od + Kasać>

Odkasanie, a, blm., czynność cz. **Odkasać.**

Odkasanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkasać ś.**

[Odkasłać, śle, słał] p. **Odkaszlać.** <Od + Kasłać>

[Odkasłanie, a, blm.] czynność cz. **Odkasłać,** *odkaszlanie.*

[Odkasłnąć, nie, nął] p. **Odkaszlać.**

[Odkasłnięcie, a, blm.] czynność cz. **Odkasłnąć.**

[Odkasływać, uje, ywał] p. **Odkaszlać.**

[Odkasływanie, a, blm.] czynność cz. **Odkasływać.**

Odkasywać, uje, ywał p. **Odkasać.**

Odkasywanie, a, blm., czynność cz. **Odkasywać.**

Odkasywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkasywać ś.**

Odkaszlać, e, ał, Odkaszlnąć, !Odkalsznąć, [Odkasłać, Odkasłnąć, nied. **Odkasływać] I.** *kaszlnąwszy, oddać, zrzucić z tchawicy a. krtani; odcharknąć:* O. flegmę, śluz. **2.** Odkaszlnąć = *odchrząknąć, odkrząknąć, zakaszlać, kaszlnąć, chrząknąć:* Trzykroć odkaszlnął, uśmiechnął dwa razy piękny Hijacynt, nim zaczął przemowę. Kras. Odkaszlnąć krwią, ropą. Grzyb ino se odkaślnął i zaraz pali od proga. Prus. <Od + Kaszlać>

Odkaszlanie, a, blm., czynność cz. **Odkaszlać.**

Odkaszlnąć, nie, nął p. **Odkaszlać.** <Od + Kaszlnąć>

Odkaszlnienie, a, lm. **a** p. **Odkaszlnięcie.**

Odkaszlnięcie, a, lm. **a, Odkaszlnienie** czynność cz. **Odkaszlnąć.**

Odkaz, u, lm. **y I.** †O., [O.] *odpowiedź, rezolucja, decyzja, oświadczenie:* Na to panowie Rady przez arcybiskupa dali takowy O. Biel. J. Powiedział, że mu kazał O. zanieść królowi. Rzew. [Ostatni O.] = *ostatnia wola, testament.* **2.** × O., × **Odkazanie** *przekaz, legacja, zapis, cesja, asygnacja:* O. do kupca na odebranie sumy. Smotr. Z takowych odkazów kościelnych z wiadomością biskupa dochody mają być zbierane. Orm. **3.** × O. a. × **Odkazka,** × **Odkazek** *odgrażanie ś., odgróżka, pogróżka, przechwałka:* Nierozumne mowy, pokątne odkazki, podłe przechwałki wprawiły go w podejrzenie. Nar. <Od + KAZ>

Odkazać, że, zał, nied. × **Odkazywać,** † **Odkazować, [Odkazować] I.** †O., † **O. ś.** *odpowiedzieć, dać wyjaśnienie, rezolucję, oświadczyć na zapytanie, zdać sprawę, usprawiedliwić ś., wytłumaczyć ś.:* Pytałeś, tom ci i odkazał, jako myślę. Sienk. Odkazujże po ludzku, bo ci będzie bieda. Sienk. Pozwany ma na żałobę odkazywać i sprawować ś. St. lit. Połowcy od Swantopełka żądali, aby z zatrzymanej dani im odkazał i dosyć uczynił. Stryjk. Strona pozwana, jako na pozew, tak i na rejestr szkód, powinna ś. odkazywać. St. lit. **2.** × O. *zrzec ś. na czyją korzyść, przekazać, ustąpić, zapisać komu, zcedować co na kogo,* nied. *legować:* Dał mu dom, żywność i ziemię mu odkazał a poruczył. Leop. Imienie innemu odkazać a. oddać. Ort. Kiedy komu jaka rzecz z dziedzictwa, suma a. prawo będzie odkazane, zowie ś. to legatem. L. Nie znam go więcej za mego powinowatego, i tobie wszystko odkażę. L. Chcę, aby ś. im co po mnie dostało, otóż im ten rozeschły szaflik odkazuję. Pudł. Starszemu synowi księstwo, umierając, odkazał. Błaż. Boguchwała, biskup poznański, do kościoła wiele ksiąg swoich odkazał po śmierci. Biel. M. Źle sobie postępuje chory, co swoje lekarzowi odkazuje zbiory. Min. Jak mnie odkazał ojciec mój królestwo (mówi Pan Chrystus), tak ja też wam odkazuję. B. B. Odkazano mu ten dom na testamencie. Troc. Odkazane od kupca otrzymał pieniądze. Troc *(= na które od niego otrzymał przekaz).* Dzieciom odkazał część swoich dóbr. Rzew. **3.** †O. kogo od kogo, od czego, skąd = *oddalić, odprawić, odsunąć, usunąć, odpędzić, odłączyć, wypędzić:* Ktoby odkazał (żonę) od siebie a. łożną uczynił... Sekl. Aby żony z inszej przyczyny nie odkazywał od siebie, chyba... Sekl. Złych ludzi od dworu swego odkazywać. Kosz. Przez ostracyzm został człowiek bannizowan i od państwa precz odkazan. Petr. **4.** × O. *postawić, pokazać co groźnie, pogrozić, zagrozić czym:* Oko marsowate odkazuje. L. **5.** × Odkazywać = *przewodzić, rozkazywać, panować:* Długosz mówi, że wzdrygnęli ś. na myśl, jako im, którym niegdyś Litwa dań składała, teraz Litwin ma odkazywać i to nie kniaź. Stadn. **O. ś. I.** †O. ś. p. wyż. **2.** × O. ś. od czego = *zrzec ś. czego, odstąpić od czego; nie zgodzić ś. na co:* Nie chciał ś. O. od przełożeństwa. Chl. Odkazał ś. nie uczynić więcej tego. Troc. **3.** × O. ś. *pogrozić, zagrozić, stawić ś. zuchwale, pokazać rogi, odciąć ś., odfuknąć ś., oburknąć ś.,* nied. *odgrażać ś.:* Jeszcze ś. tak kapralowi odkazujesz! L. Państwo to zburzyć królowa zuchwała po szalonemu ś. odkazywała. Min. Nie było bezpiecznie z jawnym ś. odkazywać oporem. Nar. Zaczął ś. gniewać Sanguszko i odkazywać na Ogińskiego, że na jego zasługi następuje. Mat. <Od + Kazać>

Odkazanie, a, lm. **a I.** × O., blm., czynność cz. **Odkazać. 2.** × O. *to, co przekazano; to, co kto otrzymuje za przekazem.* Sł. wil. **3.** × O. p. **Odkaz: O.** u kogo długów pewnych miasto fantu przed sądem bywa poczytane. Groic. Otrzymałem list z odkazaniem na 110 złotych. Troc. **4.** †O. *odprawa, relegacja, dymisja:* Na służbie utraci i weźmie złe O. a odprawę. Glicz. **5.** [O.] *zapis, rozporządzenie, testament:* Tatuś pomarli w kilka niedziel po odkazaniu.

× **Odkazanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odkazać ś.:** Bez myśli odkazania ś. lepszym wyborem usiadł przy Walerji. Skarb.

× **Odkazek, zku,** lm. **zki** p. **Odkaz.** L. <p. Odkaz>

× **Odkaziciel, a,** lm. **e** *ten, co odkazał a. co odkazuje; zapisodawca, testator.* <Od Odkazać>

× **Odkazicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Odkaziciel.**

Odkazić, i, ił, nied. **Odkażać** *odwietrzyć, pozbawić własności zakażających:* Podłogi, okna, drzwi, schody i t. d. myje ś. szczegółowo i odkaża sublimatem lub karbolem. <Od + Kazić>

× **Odkazka, i,** lm. **i** p. **Odkaz.** <p. Odkaz>

† **Odkazować, uje, ował, [Odkazować]** i † **O. ś., [O. ś.]** p. **Odkazać.**

† **Odkazowanie, a,** blm., **[Odkazowanie]** czynność cz. **Odkazować.**

† **Odkazowanie się, a ś.,** blm., **[Odkazowanie ś.]** czynność cz. **Odkazować ś.**

× **Odkazywać, uje, ywał** i × **O. ś.** p. **Odkazać.**

× **Odkazywanie, a,** lm. **a i.** czynność cz. **Odkazywać. 2.** p. **Odkazywanie ś.:** Chłopi wybiegli za niemi z krzykiem i odkazywaniem. Skarb. Te odkazywania nasze są nam potrzebne. Kal.

× **Odkazywanie się, a ś.,** blm., × **Odkazywanie** czynność cz. **Odkazywać ś.:** Pora odkazywania ś. otrzymanym pierwszeństwem jeszcze nie była nadeszła. Skarb.

Odkaźne, ego, blm., **Odwonne** *należność za dezynfekcję wozów kolejowych.* <Od *Odkaz, od Odkazić, przeć. do *Zakaz, Zakaźny = zaraźliwy>

Odkażać, a, ał p. **Odkazić.**

Odkażanie, a, blm., czynność cz. **Odkażać:** Kamera dezynfekcyjna do odkażania szmat *(= dezynfekcji).*

Odkażarnia, i, lm. **e** *miejsce do odkażania, czyszczenia, dezynfekcji:* O. wozów kolejowych. <Od Odkażać>

Odkażenie, a, blm., czynność cz. **Odkazić.**

Odkąd, [Odkiela] przys. **I.** *skąd?, z którego miejsca?:* O. idziesz? Leop. † O. urodzony? Koch. J. *(= skąd rodem).* **2.** a. **[Odkiej]** *od kiedy?, od którego czasu?* **3.** *od tego czasu jak...:* Kamoens nieszczęśliwym był w ojczyźnie, O. zaczął pisać poezje. Przyb. O. mi dzieci zaczęło ubywać, po żer przestały ś. wszystkie zlatywać. Słow. <Od + K>

[Odkądli] *skądś, skądkolwiek, odkądkolwiek.* <Odkąd + Li>

× **Odkąpać, pie, pał I.** *odbyć kąpanie, wykąpać zupełnie.* **2.** *kąpiąc, odwetować.* L. **3.** *kąpiąc, zbyć.* L. <Od + Kąpać>

× **Odkąpanie, a,** blm., czynność cz. **Odkąpać.**

Odkąsać, a, ał, Odkąsić, nied. **Odkąsywać,** × **Odkęsywać I.** *ukąsiwszy, oderwać; odgryźć, ugryźć, ukąsić część czego.* **2.** × O. *ukąsić nawzajem, odgryźć ś.* **O. ś. I.** *opędzić ś., odbronić ś. zębami, odgryźć ś.* **2.** przen. *odciąć ś., odgryźć ś. słownie, nie dać ś.:* Abyśmy, wziąwszy od nieprzyjaciela krzywdę, niezaraz ś. odkęsywali. Słowom ś. odkęsywać i za małą obrazę ś. gniewać przystoi na człowieka od afektów zwyciężonego. Schot. <Od + Kąsać>

Odkąsanie, a, blm., czynność cz. **Odkąsać.**

Odkąsanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkąsać ś.**

Odkąsić, i, ił i **O. ś.** p. **Odkąsać.**

Odkąsywać, uje, ywał i **O. ś.** p. **Odkąsać.**

Odkąsywanie, a, blm., czynność cz. **Odkąsywać.**

Odkąsywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkąsywać ś.**

Odkąszenie, a, blm., czynność cz. **Odkąsić.**

Odkąszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkąsić ś.**

× **Odkęsywać, uje, ywał** i × **O. ś.** p. **Odkąsać.** <Od + *Kęsywać, od Kęsać>

× **Odkęsywanie, a,** blm., czynność cz. **Odkęsywać,** *odkąsywanie.*

× **Odkęsywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odkęsywać ś.**

Odkichnąć, nie, nął I. *odezwać ś. kichnięciem, kichnąć:* Trzykroć potym odkichnęła; z kataru to przychodziło. Li. **2.** × O. *odpowiedzieć kichnięciem na kichnięcie, zawtórować kichnięciem.* <Od + Kichnąć>

Odkichnięcie, a, blm., czynność cz. **Odkichnąć.**

[Odkidnąć, nie, nął] *odtrącić, odtłuc.* <Od + Kidnąć>

[Odkidnięcie, a, blm.] czynność cz. **Odkidnąć.**

[Odkiej] p. **Odkąd:** O. wójtem został, to i nie przystępuj bez kija. Karcz. <Od + K>

[Odkiela] p. **Odkąd.** <Od + K>

Odkiełzać, a, ał i **O. ś.** p. **Odkiełznać.** <Od + Kiełzać>

Odkiełzanie, a, blm., czynność cz. **Odkiełzać.**

Odkiełzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkiełzać ś.**

Odkiełznać, a, ał, Odkiełzać, Odchełznać, † **Odchełzać,** nied. **Odkiełznywać, Odchełznywać** *uwolnić od kiełzna, rozkiełznać:* Odkiełznam konika i puszczę na paszę. Mick. **O. ś.** *pozbyć ś. kiełzna, uwolnić ś. od kiełzna, zgubić kiełzno.* <Od + Kiełznać>

Odkiełznanie, a, blm., czynność cz. **Odkiełznać.**

Odkiełznanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkiełznać ś.**

Odkiełznywać, a, ał i **O. ś.** p. **Odkiełznać.**

Odkiełznywanie, a, blm., czynność cz. **Odkiełznywać.**

Odkiełznywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkiełznywać ś.**

Odkierować, uje, ował *kierując, odwrócić; skierować:* Powóżco szalony, odkieruj rumaki. Ml. <Od + Kierować>

Odkierowanie, a, blm., czynność cz. **Odkierować.**

† **Odkinąć, nie, nął** *odrzucić na bok.* † **O. ś.** od kogo = *odstać, odstrychnąć ś., odsunąć ś., usunąć ś., odstąpić, odejść, odstrzelić ś., odłączyć ś. odeń, opuścić, porzucić go:* Wołosi odkinęli ś. od Węgrów po śmierci Ludwikowej, a do Polaków przystali. Stryjk. Po nieszporze Sycylijskim Sycylijczykowie odkinęli ś. a. odstali od francuskiego króla do Piotra Aragońskiego. Stryjk. *(= przerzucili ś. na jego stronę).* <Od + Kinąć>

† **Odkinięcie, a,** blm., czynność cz. **Odkinąć.**

† **Odkinięcie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odkinąć ś.**

Odkipieć, i, ał I. *wykipieć w koniecznej ilości; przestać już kipieć, wrzeć.* Kn. **2.** *kipiąc odciec, ubyć; wykipieć:* Odkipiało pół garnka rosołu. <Od + Kipieć>

Odkipienie, a, blm., czynność cz. **Odkipieć.**

Odkisać, a, ał p. **Odkisnąć.** <Od + Kisać>

Odkisanie, a, blm., czynność cz. **Odkisać.**

† **Odkisawać, a, ał** p. **Odkisnąć.**

† **Odkisawanie, a,** blm., czynność cz. **Odkisawać.**

Odkisnąć, śnie, snął a. **sł,** nied. **Odkisać, Odkisywać,** † **Odkisawać I.** dok. *odbyć kiszenie, wyfermentować, wyburzyć ś., wyklarować ś.:* Moszcz, gdy w sędziech kisa, trwalszy będzie; wszakoż nie tak rychło ś. ustoi, jako gdy na kadzi a. w wannie odkisa. Trzyc. Miejsce, gdzie wino a. piwo odkisawa. Mącz. Jeszcze nie odkisnęło (odkisło) piwo, wino. Troc. **2.** × O. nied. *poddawać fermentacji, kisić, trzymać, póki nie odbędzie fermentu:* Odkisać piwo. Troc. <Od + Kisnąć>

Odkisywać, a, ał p. **Odkisnąć.**

Odkisywanie, a, blm., czynność cz. **Odkisywać.**

Odkiśnięcie, a, blm., czynność cz. **Odkisnąć.**

Odkiwać, a, ał, Odkiwnąć I. *kiwnąć w odpowiedzi na kiwnięcie, odpowiedzieć kiwnięciem:* Za ukłony odkiwała głową. Oss. **2.** *skinąć, potrząsnąć głową na znak przyzwolenia a. zaprzeczenia:* Za

całą odpowiedź odkiwał mi głową. Sł. wil. O. ręką. Troc (= *machnąć, skinąć*). <Od + Kiwać>

Odkiwanie, a, blm., czynność cz. **Odkiwać.**

Odkiwnąć, nie, nął p. **Odkiwać.** <Od + Kiwnąć>

Odkiwnienie, a, blm. p. **Odkiwnięcie.** Troc.

Odkiwnięcie, a, blm., **Odkiwnienie** czynność cz. **Odkiwnąć.**

Odklarować, uje, ował, nied. **Odklarowywać** *sklarować należycie; klarując, odczyścić z mętów; odbyć, skończyć klarowanie:* O. buljon, wosk, masło, serwatkę. **O. ś.** *sklarować ś. należycie, wystać ś., odstać ś., ustać ś., oczyścić ś., stać ś. klarownym, nabrać klaru.* <Od + Klarować>

Odklarowanie, a l. blm., czynność cz. **Odklarować. 2.** × O., lm. **a** *to, co zostanie czystym po sklarowaniu.* Sł. wil.

Odklarowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odklarować ś.**

Odklarowywać, uje, a. **ywa, ywał** i **O. ś.** p. **Odklarować.**

Odklarowywanie, a, blm., czynność cz. **Odklarowywać.**

Odklarowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odklarowywać ś.**

Odklaskiwać, uje, iwał p. **Odklasnąć.**

Odklaskiwanie, a, blm., czynność cz. **Odklaskiwać.**

Odklasnąć, nie, nął, nied. **Odklaskiwać** *odpowiedzieć oklaskiem na oklask, zawtórować oklaskiem:* I głosowi temu odklasnęły zostawione na dole męczenniki. Krasiń. Ośmiu rewersowanych Żydów jakoby odklaskiwanego poloneza ze mną tańczyło. Wilk. <Od + Klasnąć>

Odklaśnięcie, a, blm., czynność cz. **Odklasnąć.**

Odkląć, odklnie a. **odeklnie, odklął,** nied. **Odklinać l.** *zakląć w odpowiedzi na klątwę; odpłacić klątwą za klątwę.* **2.** *znieść, zdjąć klątwę, uwolnić od klątwy kościelnej:* Synod na synod; jeden wyklina, drugi odklina. Skar. Dla grzechu jednego wielkiego kościół rekoncyljowany abo znowu przeżegnany być musiał; więc arcybiskup go z dwoma biskupami odklinał. Skar. **3.** *odczynić zaklęcie, zdjąć urok, odczarować, odżegnać.* Kn. <Od + Kląć>

† **Odkleczenie, a,** blm., czynność cz. **Odkleczyć.**

† **Odkleczyć, y,ył** pszczoły, bart. = *wyjąć plastry z górnej części, czyli z głowy barci, służące do wylęgania ś. młodych pszczół, wraz z temi pszczołami.* Skr. <Od + Kleczyć>

Odkleić, i, ił, nied. **Odklejać l.** *coś przyklejonego, odmiękczywszy, odjąć, oderwać, odedrzeć; odlepić.* **2.** *pozbawić kleju:* Mąka kostna odklejona. **3.** zł. *otworzyć.* **O. ś. l.** *odlepić ś., puścić z kleju, odstać, odleźć mimo przyklejenia, odlipnąć.* **2.** ogr.: Pędy winogronowe odklejają ś. = *odłamują ś.* <Od + Kleić>

Odklejać, a, ał i **O. ś.** p. **Odkleić.**

Odklejanie, a, blm., czynność cz. **Odklejać.**

Odklejanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odklejać ś.**

Odklejenie, a l. blm., czynność cz. **Odkleić. 2.** lm. **a** *miejsce, gdzie coś puściło z kleju.*

Odklejenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkleić ś.**

[**Odklejtać się, a ś., ał ś.**] *odplątać ś.* <? Od zmieszanych przez sld.: Kleić i Plątać>

[**Odklejtanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Odklejtać ś.,** *odplątanie ś.*

Odklepać, pie, pał, nied. **Odklepywać l.** *klepiąc, odgiąć, odkrzywić, wyprostować.* **2.** *klepiąc, odrobić co, odkuć.* **3.** przen. *odmówić byle jako, prędko, bez rozwagi, odtrzepać, strzepać:* O. pacierz. O. lekcję = *wydębić, wyuczyć ś., wykuć, odrobić bezmyślnie.* **4.** *odpowiedzieć klepaniem na klepanie.* L. <Od + Klepać>

Odklepanie, a, blm., czynność cz. **Odklepać.**

Odklepywać, uje, ywał p. **Odklepać.**

Odklepywanie, a, blm., czynność cz. **Odklepywać.**

Odklęcie, a, blm., czynność cz. **Odkląć.** <Od + Klęcie>

Odklęczeć, y, ał *przeklęczeć czas oznaczony:* Odklęczał całą godzinę. <Od + Klęczeć>

Odklęczenie, a, blm., czynność cz. **Odklęczeć.**

Odklęknąć, nie, nął *wstać z klęczek:* Odkląkszy z przed oczu Pana, zakochała ś. w szatanie. Krasiń. <Od + Klęknąć>

Odklęknięcie, a, blm., czynność cz. **Odklęknąć.**

Odklinać, a, ał p. **Odkląć.**

Odklinanie, a, blm., czynność cz. **Odklinać.**

Odklinować, uje, ował *rozluźnić przez wyjęcie klina.* <Od + Klinować>

Odklinowanie, a, blm., czynność cz. **Odklinować.**

Odkład, u, lm. **y l.** † O. *odkładanie, odłożenie na inny czas, odwłoka, zwłoka, prolongata, mitręga:* O. być może, aby nikt karan nie był, aż więtsza część senatorów na jego ś. skaranie zgodzi. Górn. Sprawę taką bez żadnej zwłoki i odkładów sądzić mają. St. lit. O. sprawy na inszy czas. Groic. Dekretem ta sprawa ma O. Troc. Dał tak nierychło, z takiemi odkłady, iż więcejby był dał, by mi był zaraz odmówił. Górn. (= *ociąganiem ś.*). **2.** a. **Odsypka, Rezerwa** nasypu, inż. *zbywająca ziemia z wykopów, złożona na boku.* **3.** a. **Ablegier, Aplegier** ogr. *gałąź drzewa nagięta do ziemi, aby ś. w niej zakorzeniła:* O. nagi (= *O. zrobiony wprost w ziemi*). O. w koszyku. <Od + KŁAD (tłumaczenie Nm. Ableger)>

× **Odkładacz, a,** lm. **e,** † **Odkładżca** *ten, co odkłada, odwleka, dojutrek, maruda, mitręga.* <Od Odkładać>

Odkładać, a, ał i **O. ś.** p. **Odłożyć.** <Od + KŁAD>

Odkładanie, a, lm. **a** czynność cz. **Odkładać:** Żyć tak, a nie umrzeć i nie zbuntować ś., tylko dano wam, i dlatego was zowią aniołami odkładań. Krasiń. † Niechaj do odkładania świadectwa nie będzie przypuszczony. P. cheł.

Odkładanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkładać ś.**

Odkładany l. im. od **Odkładać. 2.** *przeznaczony do odkładania, wykładany:* Kołnierzyki, mankiety odkładane. Sł. wil.

Odkładnia, i, lm. **e** p. **Odkładnica.**

Odkładnica, y, lm. **e, Odkładnia, [Polica]** *deska, na którą ziemia, lemieszem a. naradlnikiem podniesiona, po niej ś. spuszcza i na bok układa.*

× **Odkładnie** przys. od **Odkładny,** *ze zwłoką, z odwlekaniem, odkładaniem, marudnie, mitrężnie.*

Odkładny l. × O. *mogący być odłożonym.* **2.** *tyczący ś. odkładnicy, służący do odkładania skiby:* Polica odkładna.

† **Odkładżca, y,** lm. **y** p. **Odkładacz.**

Odkłaniać, a, ał i **O. ś.** p. **Odkłonić.**

Odkłanianie, a, blm., czynność cz. **Odkłaniać.**

Odkłanianie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkłaniać ś.**

× **Odkłon, u,** lm. **y l.** *ukłon wzajemny, odkłonienie ś.* Sł. wil. **2.** *odkłonienie ś., uchylenie ś., usunięcie ś., wymówienie ś.:* Jako dzierżący ziemię bezpośrednio od dworu, byli oni poczytywani za

przytwierdzonych, chociaż zawsze z prawem odkłonu. Jabł. A. <Od + Kłon>

Odkłonić, i, ił, nied. **Odkłaniać I.** *odgiąć, odchylić, odprostować:* O. gałązkę. **2.** × O. przen. kogo od czego = *odwrócić, odwieść, odciągnąć:* O. kogo od złego zamiaru. **O. ś. I.** a. [**Odkłaniać ś.** dok.] komu = *oddać ukłon wzajemny:* Panowie na ten ukłon odkłonili ś. oba. Mick. **2.** × O. ś. przen. *uchylić ś., odwrócić ś., usunąć ś., wymówić ś., wywinąć ś. od czego; uniknąć czego:* Niemasz, coby ś. o Bogu pytał; wszyscy ś. odkłonili. Żarn. Niedobrze, żebyś ś. odkłonił od sprawiedliwego sądu. Leop. Odkłoń ś. od zła a czyń dobrze. Ps. puł. <Od + Kłonić>

Odkłonienie, a, blm., czynność cz. **Odkłonić.**

Odkłonienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkłonić ś.**

Odkłóć i **Odkłuć, kole** i **kłuje, kłół** i **kłuł** nied. **Odkłówać** i **Odkłuwać, [Odkoływać] I.** *ukłóć nawzajem, odbość.* Przen.: *ukłóć złośliwym słowem w odpowiedzi na takiż przycinek, odciąć ś., odgryźć ś., odkąsać ś.* **2.** [O.] = a) *zakłóć, zabić, zarznąć.* b) *odszczepić, odszczepać, oddzielić, odłupać (np. część, szczapę od kłody).* <Od + Kłóć>

Odkłówać, a, ał p. **Odkłóć.** <Od + *Kłówać, od Kłóć>

Odkłówanie, a, blm., czynność cz. **Odkłówać.**

Odkłucie, a, blm., czynność cz. **Odkłuć.**

Odkłuć p. **Odkłóć.**

Odkłuwać, a, ał p. **Odkłóć.**

Odkłuwanie, a, blm., czynność cz. **Odkłuwać.**

Odknajać, a, ał *zł. odejść, ustąpić, odczepić ś.:* Odknaj, bo potrącę. Kos. Odknaj ode mnie, bo cię utnę w żołądek. <Od + Knajać>

Odknajanie, a, blm., czynność cz. **Odknajać.**

[Odkocenie, a, blm.] czynność cz. **Odkocić.**

[Odkocenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odkocić ś.**

Odkochać, a, ał kogo **I.** × O. *przestać kochać, zobojętnieć w miłości, stracić miłość dla kogo:* Odkochała go, doznawszy obojętności. Sł. wil. **2.** *zakochawszy ś. a. rozkochawszy kogo, odwieść od kogo:* A nie lękasz ś., bym ci ją odkochał? Krasz. **O. ś.** *przestać kochać ś.,* żart. *wyleczyć ś. z miłości:* Wiem, że ś. nic a nic nie odkochasz z twego ukochania. Słow. <Od + Kochać>

Odkochanie, a, blm., czynność cz. **Odkochać.**

Odkochanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkochać ś.**

[Odkocić, i, ił] *odtoczyć:* Dziewczynka odkociła kłębuszek. **[O. ś.]** *odtoczyć ś.* <Od + Kocić>

Odkoczować, uje, ował *koczując, oddalić ś.:* Odkoczowali wszyscy, jak przykoczowali. Bart. <Od + Koczować>

Odkoczowanie, a, blm., czynność cz. **Odkoczować.**

× **Odkoleić, i, ił,** × **Odkolejować** *odjechać koleją żelazną:* Pani Worończow odkoleiła, był i jej mąż przed dwoma dniami. Krasiń. <Od + *Koleić, od Kolej>

× **Odkolejenie, a,** blm., czynność cz. **Odkoleić.**

× **Odkolejować, uje, ował** p. **Odkoleić.** <Od + *Kolejować, od Kolej>

× **Odkolejowanie, a,** blm., czynność cz. **Odkolejować.**

[Odkolniak, a, lm. **i]** *wół odkolny, zaprzęgany [na odkół] t. j. przy dyszlu.* <Od Odkolny>

[Odkolny, Odkólny] *zaprzężony przy dyszlu, nie na przodzie, nie przed dyszlem, dyszlowy:* Wół, koń O. <Od + Kolny = Kołowy>

Odkołatać, a, ał *kołataniem zluzować, rozkołatać.* L. <Od + Kołatać>

Odkołatanie, a, blm., czynność cz. **Odkołatać.**

Odkołysać, sze, sał *odchować w kołysce.* **O. ś.** *odchować ś. w kołysce, wyjść z kołyski:* Jacy to ludzie teraz: ledwo ś. odkołysze i już we świat. Ork. <Od + Kołysać>

Odkołysanie, a, blm., czynność cz. **Odkołysać.**

Odkołysanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkołysać ś.**

[Odkoływać, a, ał] p. **Odkłóć.** <Od + *Koływać, od KOŁ/KŁO>

Odkoływanie, a I. blm. = a) [O.] czynność cz. **Odkoływać.** b) *robienie sztychów w butach myśliwskich wyraźniejszemi.* **2.** lm. **a.** *same takie sztychy.*

Odkomenderować, uje, ował *wysłać, wyprawić z urzędu w celach służby, szczeg. wojskowej, wykomenderować:* Na pułkowników Chmielnickiego starosta wałecki odkomenderował go, żeby ich znosił. Sienk. Został odkomenderowany, jako inżynjer, na prowincję. Krasz. Chcą na inne, i może trudniejsze jeszcze stanowisko O. Słow. <Od + Komenderować>

Odkomenderowanie, a, blm., czynność cz. **Odkomenderować.**

! Odkomenderówka, i, lm. **i** *rozkaz, którym kogo odkomenderowano:* Najczęściej, jak mnie i moim kolegom, dostaje ś. O. na ziemię między swoich. Krasz.

Odkonwojować, uje, ował *odprowadzić pod konwojem, odeskortować:* Odkonwojowawszy proporce, cwałem przypędził dla uśmierzenia tego niepokoju. Byk. <Od + Konwojować>

Odkonwojowanie, a, blm., czynność cz. **Odkonwojować.**

× **Odkop, u,** lm. **y** p. **Okop.** <Od + KOP>

Odkopać, pie, pał, nied. **Odkopywać, [Odkopować] I.** *kopiąc otworzyć, odkryć; rozkopać:* O. grób, loch zawalony. Ale cóż za potrzeba We Pana przywiodła, żebyś znowu mych żalów odkopywał źródła? Tremb. **2.** *kopiąc odnaleźć, natrafić na co, wykopać, odgrzebać, dokopać ś. czego:* Odkopane świeżo szczątki Herkulanu. Nar. <Od + Kopać>

Odkopalisko, a, lm. **a** *przedmiot odkopany, wykopalisko:* Odkopaliska Pompei. <Od Odkopać>

Odkopaliskowy przym. od **Odkopalisko:** Roboty odkopaliskowe.

Odkopanie, a, blm., czynność cz. **Odkopać.**

Odkopcik, a, lm. **i** *krążek blaszany nad szkłem lampy, używany przeciw okopceniu stropu.* <Od + Kopeć, KOP/KWAP/KIP>

× **Odkopertować, uje, ował** *otworzyć z koperty:* O. list. <Od + Kopertować>

× **Odkopertowanie, a,** blm., czynność cz. **Odkopertować.**

Odkopjować, uje, ował *kopjując odrysować; przekopjować, skopjować:* Niejeden zapewne probował na szybach okna O. sobie za pomocą kalki jaki piękny widoczek. Bał. <Od + Kopjować>

Odkopjowanie, a, blm., czynność cz. **Odkopjować.**

[Odkopki, pek, blp.] *odrobienie, oddanie czego kopaniem:* Ludzie z jednego domu pomagają innym przy kopaniu ziemniaków, za co im ś. tamci odwdzięczają w podobny sposób, co ś. nazywa O. Iść na O. <Od Odkopać>

[Odkopować, uje, ował] p. **Odkopać.**

[Odkopowanie, a, blm.] czynność cz. **Odkopować,** *odkopywanie.*

[Odkopycenie, a, blm.] *choroba nierogacizny, chinka.* <Od + *Kopycenie, od *Kopycić, od Kopyto>

Odkopywać, uje, ywał p. **Odkopać.**

Odkopywanie, a, blm., czynność cz. **Odkopywać.**

Odkorkować, uje, ował *odetkać, otworzyć z korka:* O. butelkę. <Od + Korkować>

Odkorkowanie, a, blm., czynność cz. **Odkorkować.**

Odkos, a, lm. **y I.** *odbicie, odbłysk ukośny:* Na niższe tylko mgławice i wody rzucając różowe odkosy, wschodziło słońce. Wejs. **2.** *pochyłość grobli od korony aż do dna stawu.* <Od + KOS>

Odkosić, i, ił I. *odciąć kosą, skosić:* O. komu głowę. **2.** *odbyć koszenie, skończyć koszenie pewnej części:* Odkosiłem już swoje. O. kawał łąki. **3.** *odpłacić, odrobić dług, kosząc.* <Od + Kosić>

Odkosy gór. p. **Kosisty.** <Od + Kosy>

Odkosz, a, blm. *odprawa, którą daje kobieta starającemu ś. o jej rękę, rekuza:* Wziąłem odkosza od hrabianki Róży. Asn. Dać komu odkosza. <? Od + Kosz>

Odkoszenie, a, blm., czynność cz. **Odkosić.**

× **Odkować, uje, ował** i × **O. ś.** p. **Odkuć.** <Od + Kować>

× **Odkowanie, a,** blm., czynność cz. **Odkować,** *odkucie.*

× **Odkowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odkować ś.,** *odkucie ś.*

× **Odkowywać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Odkuć.**

× **Odkowywanie, a,** blm., czynność cz. **Odkowywać,** *odkuwanie.*

× **Odkowywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odkowywać ś.,** *odkuwanie ś.*

[Odkółka, i, lm. **i]** *kawałek drzewa, podpierający drabinkę u wozu.* <Od + KOŁ/KŁO>

[Odkólny] p. **Odkolny:** O. wół. <p. Odkolny>

†**Odkraczać, a, ał** i †**O. ś.** p. **Odkroczyć.** <p. Odkroczyć>

†**Odkraczanie, a,** blm., czynność cz. **Odkraczać.**

†**Odkraczanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odkraczać ś.**

Odkradać, a, ał i **O. ś.** p. **Odkraść.** <Od + Kradać>

Odkradanie, a, blm., czynność cz. **Odkradać.**

Odkradanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkradać ś.**

Odkradzenie, a, blm., czynność cz. **Odkraść.** <Od + Kradzenie>

Odkradzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkraść ś.**

Odkrajać, je, jał, Odkroić, nied. **Odkrawać** *krając oddzielić; oderznąć, odrzezać, odciąć, ukrajać, uciąć, urznąć:* O. kawał chleba, sukna. **O. ś.** przen. *odstać, oddzielić ś. szparą, pęknięciem, rozpadliną:* Podmyty brzeg odkrajał ś. od lądu. Mur ś. odkrajał *(= pęknąwszy, rozszedł ś.).* <Od + Krajać>

Odkrajanie, a, blm., czynność cz. **Odkrajać.**

Odkrajanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkrajać ś.**

× **Odkrajek, jka,** lm. **jki** p. **Okrawek.**

Odkrapiać, a, ał p. **Odkropić.**

Odkrapianie, a, blm., czynność cz. **Odkrapiać.**

[Odkrasować, uje, ował] (o zbożu) *odbyć krasowanie czyli kwitnienie, odkwitnąć, okwitnąć, przekwitnąć:* Pszenica już odkrasowała. <Od + Krasować>

[Odkrasowanie, a, blm.] czynność cz. **Odkrasować.**

Odkraść, dnie, dł, nied. **Odkradać I.** *coś skradzionego sobie ukraść napowrót, skraść nawzajem; skradszy odebrać:* Im to ukradziono, dlatego swoje odkradają. Karnk. **2.** *odebrać, wziąć komu zręcznie, niepostrzeżenie, ściągnąć, grypsnąć, sprzątnąć:* O. pióro zamyślonemu. Przez czarodziejski pędzla wynalazek odkradzione jej wdzięki przeniosłem w obrazek. Mick. Przen.: Ku tej stronie nie szła rozmowa i wiatr ją odkradał. Mick. **O. ś.** *odejść ukradkiem, odsunąć ś. cichaczem, niepostrzeżenie, wykraść ś., wymknąć ś., wyśliznąć ś.* <Od + Kraść>

Odkrawać, a, ał i **O. ś.** p. **Odkrajać.** <Od + KR(OJ)>

Odkrawanie, a, blm., czynność cz. **Odkrawać.**

Odkrawanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkrawać ś.**

Odkrawek, wka, lm. **wki** p. **Okrawek.** <Od Odkrawać>

Odkreślać, a, ał p. **Odkreślić.**

Odkreślanie, a, blm., czynność cz. **Odkreślać.**

Odkreślenie, a, blm., czynność cz. **Odkreślić.**

Odkreślić, i, ił, nied. **Odkreślać I.** *linją, kreską oddzielić, odgraniczyć, odznaczyć:* O. na mapie granice dwóch państw. **2.** × O. *odrysować,* przen. *opisać:* Pyta ich, jeśli z nich który nie widział wieśniaka, jakiego im odkreśla? Węg. <Od + Kreślić>

Odkrewnić się, i ś., ił ś. *odstrychnąć ś. od pokrewieństwa, przestać być krewnym, zatracić swe pochodzenie przez łączenie ś. z inną krwią.* <Od + Krewnić>

Odkrewnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkrewnić ś.:** Zostawiony był czas kilku pokoleń odkrewnienia ś. od stanu kmiecego, z którego wyniesieni zostali, nimby ś. mogli z czystą krwią szlachecką zrównać. Bobrow.

× **Odkręcacz, a,** lm. **e, Odwracacz, Odwrotnik** anat. (musculus supinator) *mięsień odkręcający, odwracający rękę,* mięsień wywrotny, †myszka do zewnątrz obracająca, wykręcająca, mięsień ramienio-sprychowy. <Od Odkręcać>

Odkręcać, a, ał i **O. ś.** p. **Odkręcić.**

Odkręcalny rzem. *służący do złączania lub rozłączania, czyli ześrubowania i rozśrubowania przedłużnic.*

Odkręcanie, a, blm., czynność cz. **Odkręcać.** Anat.: O. ręki = *odwracanie,* †pokładanie grzbietem, × skręcanie ręki w tył (supinatio).

Odkręcanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkręcać ś.**

Odkręcenie, a, blm., czynność cz. **Odkręcić.**

Odkręcenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkręcić ś.**

Odkręcić, i, ił, nied. **Odkręcać I.** *coś skręconego odwinąć; rozkręcić, rozwinąć;* nied. *kręcić w odwrotną stronę:* O. postronek. Tak Wenus czyni przeklęta, do jednego zwiera pęta przeciwne ku sobie chęci, mąż odkręca, żona kręci. Petr. O. śrubę = *odśrubować, wykręcić.* **2.** *kręcąc, oderwać, odłamać; ukręcić:* O. główkę kurczęciu, śrubę, klucz. **3.** *kręcąc otworzyć, odetkać:* O. kranik. **4.** *przekręcić na drugą stronę, odwrócić, wywrócić, obrócić:* O. płaszcz na lewą stronę (na wywrót). Przen.: Potrafi on O., gdybyś chciał w czym zakręcić. L. Anat.: Mięsień odkręcający p. **Odkręcacz. O. ś.** *odwinąć ś., rozwolnić swe skręty, wykręcić ś.; samo przez ś. kręcąc ś. cofnąć ś.; odśrubować ś.:* Śruba odkręciła ś. <Od + Kręcić>

[Odkręt, u, lm. **y]** p. **Odbit:** O. na pięcie. <Od + KRZĘT/KRĘT>

Odkrętek, tka, lm. **tki** p. **Odkrętka.**

Odkrętka, i, lm. **i, Odkrętek, Śrubokręt, Śrubczyk, Wykrętka** *dłótko do odkręcania i wkręcania*

śrub w drzewo, w mutrę i t. d.: O. u strzelby = klucz, śrubsztak.

†**Odkroczenie, a,** blm., czynność cz. **Odkroczyć.**

†**Odkroczenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odkroczyć ś.**

†**Odkroczyć, y,ył,** †**O. ś.,** nied. – †**Odkraczać,** †**Odkraczać ś.** *odstąpić, oddalić ś. od kogo, od czego, wykroczyć przeciw czemu:* Jak najmniej wystąpisz a odkroczysz od rozkazania pana twego... Rej. W nauce swej najmniej ś. nie odkroczył od niego. Białob. Boś daleko w tym odkroczył od sprawiedliwości. Rej. <Od + Kroczyć>

Odkroić, i, ił i **O. ś.** p. **Odkrajać:** Dom, dzieci a żona nienatkane piekło, już tam odkrój, skoro ś. bynajmniej przypiekło. Rej. <Od + Kroić>

Odkrojenie, a, blm., czynność cz. **Odkroić,** *odkrajanie.*

Odkrojenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkroić ś.,** *odkrajanie ś.*

× **Odkrojnie** przys. od **Odkrojny.** Sł. wil.

× **Odkrojny** *odrębny, osobny, oddzielny.* Sł. wil. <Od Odkroić>

Odkrokietować, uje, ował *odrzucić kulę w grze, zwanej krokietem.* <Od + Krokietować>

Odkrokietowanie, a, blm., czynność cz. **Odkrokietować.**

Odkropić, i, ił, nied. **Odkraplać I.** *kropiąc, odwilżyć, odświeżyć:* O. bieliznę do prasowania. Obłok deszczem nie odkropi osypanej kurzem skroni. Mick. **2.** *kropiąc, odpędzić, oddalić:* O. uroki święconą wodą. Troc. Złe obranego przyjaciela często i święconą O. niepodobna wodą. Troc. <Od + Kropić>

Odkropienie, a, blm., czynność cz. **Odkropić.**

Odkrólewszczenie, a, blm., czynność cz. **Odkrólewszczyć.**

Odkrólewszczyć, y,ył *pozbawić charakteru królewskiego, pozbawić króla:* Hjerozolima odkrólewszczona stała ś. wdową. Krasiń. <Od + *Królewszczyć, od Królewski>

I. Odkrycie, a, lm. **a** czynność cz. **Odkryć:** Odkryciem nazywa Dugald Stewart objawienie tego, co było, ale przed nami zatajone i ukryte. Śniad. O. własności saletry dało powód wynalezienia prochu. Brodz. O. Ameryki, źródeł Nilu. Astronomowie zrobili ważne O. O. naukowe *(= zdobycz naukowa).* Nowe wiekom późniejszym gotują odkrycia. Kras. Kiedy przyszło tak wielkie O. światu ogłaszać, Kopernik nie chciał tego ludziom dać uczuć, że oni ś. mylili i błądzili przez tyle wieków. Śniad. Powoli tym odkryciom wierzyć zaczynam. Mick. Dawniej takieby O. przez lata było tajemnicą. Krasiń. Świadek ten porobił przed sądem ważne odkrycia *(= zeznania, zwierzenia).*

2. Odkrycie, Odkryto przys. od **Odkryty:** Działać O.

Odkrycie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkryć ś.**

Odkryć, yje,ył, nied. **Odkrywać I.** *odsłonić coś zakrytego a. nakrytego, zdjąć przykrycie, nakrycie, zasłonę:* O. śpiącego, półmisek. Nie odkrywaj mię, bom spotniały. O. głowę, piersi (lub inną część ciała) = *obnażyć.* O. głowę = *obnażyć, zdjąć czapkę, kapelusz.* Z odkrytą głową = *bez czapki, bez kapelusza, z gołą głową.* O. piersi = *rozkryć, pokazać.* Nikt przed królem głowy nie odkrył. L. Przen.: O. komu oczy = *otworzyć, zdjąć bielmo z oczu, dać poznać:* Odkryj oczy moje, a przypatrzę ś. dziwom Twoim. Bud. Pierwszym zadaniem już mi grę odkrył *(= pokazał mi, jak mam grać).* O. karty = *rozłożyć na widok, pokazać:* Grać w odkryte karty. Przen.: Grać w odkryte karty = *postępować otwarcie, działać jawnie.* **2.** *odchylić, odsunąć, odgarnąć, uchylić czegoś zakrywającego:* O. firankę. O. kurtynę = *podnieść, zwinąć.* Odkrywa przyłbicę. Słow. **3.** *odsłonić, wystawić na sztych, zostawić bez obrony:* O. granicę, słabe miejsce fortecy, cofnąwszy wojsko. **4.** przen. *zrobić odkrycie = zapoznać z rzeczą dotąd nieznaną, znaleźć, odnaleźć, natrafić na co; dostrzec, spostrzec, zaobserwować co, dopatrzyć ś. czego:* Kolumb odkrył Amerykę. Harvey odkrył cyrkulację krwi. Mędrzec zawołany, który wiele rzeczy użytecznych odkrył. Kras. Odkrył okręt zdaleka okiem. Troc *(= rozpoznał).* O. nową gwiazdę na niebie. O. źródło mineralne, kopalnię. O. w kim nowy rys charakteru, wadę. **5.** *wykryć, wynaleźć, wytropić, wyśledzić, odnaleźć, wymyszkować, wyszpiegować, podpatrzyć, upatrzyć kogo, co; odgadnąć, poznać, zrozumieć co, domyślić ś., dojść czego:* Odkryto nas, jesteśmy zgubieni! O. czyją kryjówkę. O. złodzieja, spisek, czyje zamiary. O. przyczynę choroby. Wszystkie usilne wybadywania O. go nie mogły. Śniad. *(= zdemaskować).* **6.** co komu = *wykryć, wydać, wyjawić, ujawnić, dać poznać, wypowiedzieć, wyznać, wyspowiadać co, zwierzyć ś. z czym:* Odkrywa wszystko, co wiedział *(= zeznaje).* O. tajemnicę *(= zdradzić).* O. komu swe serce *(= otworzyć).* Czas nam to odkryje *(= pokaże).* Przypadek odkrył tę prawdę, której nam nie wierzyłeś. Boh. Oto przed moją źrenicą odkryto przyszłe wyroki. Mick. **7.** a. **Oddeklować** garb. *odedrzeć, zdjąć:* O. lustro. **O. ś. I,** *odsłonić ś., zrzucić, zdjąć z siebie przykrycie, nakrycie, obnażyć ś., rozkryć ś., odgiąć ś.:* Chory, rzucając ś., odkrył ś. w łóżku. Wstyd odkrywać ś.! Zrobił w nim (w dymie) jasny obwodek, przez który odkryło ś. nieco dno sufitu. Mick. Niebo ś. odkryło i wkoło ciepło i błękitno było. Mick. *(= chmury zeszły z nieba).* **2.** przen.: O. ś. komu, przed kim = *zwierzyć ś., wynurzyć ś., wywnętrzyć ś., wyspowiadać ś.:* Odkrył ś. z swoją ku niej miłością. Troc. Okryć ś. komu ze swemi zamiarami. Sł. wil. **3.** †O. ś. kim = *ujawnić, dać poznać, kim ś. było.* Wen. **4.** przen. *być odkrytym, ujawnić ś., dać ś. poznać, znaleźć ś.:* Wiele rzeczy nieznanych pradziadom naszym i nam samym może ś. w przyszłości O. i nazwać nowym wyrazem. Śniad. **5.** przen. *zostać wykrytym, wyjawionym:* Sekret tych koni odkrył ś. przed światem. Mick. **6.** przen. *stanąć otworem:* Ku wielkim sprawom pole ś. odkrywa. Mick. <Od + Kryć>

![Odkrytka, i, lm. **i]** *pocztówka, karta pocztowa, korespondentka.* <Od Odkryty>

Odkryto p. **2. Odkrycie:** Szedłem w tej sprawie szczerze i O. Smotr.

Odkrytość, i, blm. rz. od **Odkryty:** O. pola, widoku. Troc. O. tej sprawy go w nieszczęście napędziła. Troc. O. okopów zawalnych a. widok okopów zawalny. Troc *(= widok zewnętrznych, za wałem położonych fortyfikacji).*

Odkryty I. im. od **Odkryć:** Pierś odkryta. Troc. Pole odkryte. Troc. Odkryta zdrada. Troc. Pod odkrytym niebem = *pod gołym niebem, nie pod dachem, na otwartym powietrzu.* **2.** × O. *nieskryty, otwarty, szczery, prostoduszny:* O., otworzysty to człowiek. Troc.

× **Odkrywacz, a,** lm. **e** p. **Odkrywca:** Bóg jest odkrywaczem tajemnic. Wuj. Eryk czerwony, O. Grenlandji. Cz. <Od Odkrywać>

Odkrywać, a, ał i **O. ś.** p. **Odkryć.**

Odkrywalny I. *który można odkrywać.* **2.** gór.: Robota odkrywalna p. **Odkrywka.** <Od Odkrywać>

Odkrywanie, a, blm., czynność cz. **Odkrywać.**

Odkrywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkrywać ś.**

Odkrywca, y, lm. **y,** × **Odkrywacz** *ten, co odkrywa a. odkrył:* Każdy O. kocha ziemię, którą pierwszy zdobył dla cywilizacji. Wiśniow. Ktoś odkrył źródło życiodajne; zanim zeń woda trysła białą strugą, już ś. zgruchnęła wielka mnogość ludu, którzy zepchnęli onego odkrywcę, depcząc po jego ciele. Ork.

Odkrywczy przym. od **Odkrywca:** Miał w sobie jeszcze wiele z tych przymiotów zdobywczych i odkrywczych. Łoź.

Odkrywka, i, lm. **i** gór. **I.** *ziemia, piasek lub zwietrzała warstwa skały, odkopana przed rozpoczęciem właściwego wyłamywania.* **2.** *miejsce na powierzchni, z którego ś. ziemia zbiera robotą grabarską; zebranie warstw nadkładowych w celu odsłonięcia niegłęboko leżącego ciała kopalnego lub jego wychodni i łatwiejszego wybrania w przygotowanych łamach,* robota odkrywalna, odkrywkowa. <Od Odkryć>

Odkrywkowy przym. od **Odkrywka:** Robota odkrywkowa p. **Odkrywka.** Już z końcem ośmnastego wieku prowadzono odkrywkową odbudowę górniczą. Szaj. W.

Odkrząkiwać, uje, iwał p. **Odchrząknąć.**

Odkrząkiwanie, a, blm., czynność cz. **Odkrząkiwać,** *odchrząkiwanie.*

Odkrząknąć, nie, nął p. **Odchrząknąć:** Po słodkim dzielnym wódczanym likworze odkrząknął żwawo, niby ś. uśmiechnął, przymrużył oczy, nadął ś. i kichnął. Kras. <Od + Krząknąć>

Odkrząknięcie, a, blm., czynność cz. **Odkrząknąć,** *odchrząknięcie.*

Odkrzesać, sze, sał *krzesząc, odszczypać, odbić; odłupać.* <Od + Krzesać>

Odkrzesanie, a, blm., czynność cz. **Odkrzesać.**

Odkrzesek, ska, lm. **ski, Odłupek** *kawałek odkrzesany, odłupany:* Odkrzeski kamienia. <Od Odkrzesać>

Odkrzykać, a, ał p. **Odkrzyknąć.**

Odkrzykanie, a, blm., czynność cz. **Odkrzykać.**

Odkrzykiwać, uje, iwał p. **Odkrzyknąć.**

Odkrzykiwanie, a, blm., czynność cz. **Odkrzykiwać.**

Odkrzyknąć, nie, nął, nied. **Odkrzykać, Odkrzykiwać I.** *odpowiedzieć, odezwać ś. krzykiem na krzyk.* **2.** przen. *odbić głos, odpowiedzieć echem, zwrócić, powtórzyć głos, zawtórować krzyczącemu:* Echo odkrzyknęło *(=odezwało ś., rozległo s.).* Lasy odkrzykały raz temu, raz temu; Tytyrus wprzód zaczynał, Dametas po niemu. Szymon. Głosowi temu odkrzyknęła przepaść. <Od + Krzyknąć>

Odkrzyknięcie, a, blm., czynność cz. **Odkrzyknąć.**

× **Odkrzywdzać, a, ał** p. **Odkrzywdzić.**

× **Odkrzywdzanie, a,** blm., czynność cz. **Odkrzywdzać.**

× **Odkrzywdzenie, a,** blm., czynność cz. **Odkrzywdzić.**

× **Odkrzywdzić, i, ił,** nied. × **Odkrzywdzać** co na kim, nad kim = *odwetować, powetować krzywdę, odbić krzywdę, zemścić ś., odemścić ś. za krzywdę, pomścić ś. jej:* Tyś odkrzywdził krzywdy w Izraelu. Bud. Niech odkrzywdzi na nim Bahal, kto rozwalił ołtarz jego. Bud. <Od + Krzywdzić>

Odkrzywiać, a, ał p. **Odkrzywić.**

Odkrzywianie, a, blm., czynność cz. **Odkrzywiać.**

Odkrzywić, i, ił, nied. **Odkrzywiać** *nazad nakrzywić, odgiąć w przeciwną stronę do równości, odprostować, wyprostować:* Odgięty, odkrzywiony. Mącz. <Od + Krzywić>

Odkrzywienie, a, blm., czynność cz. **Odkrzywić.**

Odkrzyżować, uje, ował *odjąć od krzyża coś ukrzyżowanego:* Macza w światów wschodzących jutrzence odkrzyżowane — wniebowstępne ręce. Krasiń. <Od + Krzyżować>

Odkrzyżowanie, a, blm., czynność cz. **Odkrzyżować.**

× **Odksiężać, a, ał** i **O. ś.** p. **Odksiężyć.**

× **Odksiężanie, a,** blm., czynność cz. **Odksiężać.**

× **Odksiężanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odksiężać ś.**

× **Odksiężenie, a,** blm., czynność cz. **Odksiężyć.**

× **Odksiężenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odksiężyć ś.**

× **Odksiężyć, y,ył,** nied. × **Odksiężać** *wyzuć z godności księżej, pozbawić księdza charakteru duchownego, wyksiężyć.* **O. ś.** *odrzec ś. stanu duchownego, wyksiężyć ś.:* Są czasy, żeby ś. nasz kanonik chętnie odksiężył. Koss. <Od + *Księżyć, od Ksiądz>

Odkształcenie, a, lm. **a** czynność cz. **Odkształcić;** fiz. p. **Deformacja:** Eter jest sprężysty, opiera ś. silnie odkształceniom. Bog.

Odkształcić, i, ił, nied. **Odkształcać** *pozbawić pierwotnego kształtu, odmienić pod względem kształtu, przekształcić.* Fiz.: *zmienić wzajemne położenie cząstek danego układu, zmienić postać ciała.* <Od + Kształcić>

Odkształtnieć, eje, ał *wyjść z pierwotnego, właściwego kształtu, stracić swój kształt:* Kolano spuchło i odkształtniało, podobne do głowy niemowlęcia. Krasiń. <Od + *Kształtnieć, od Kształtny>

Odkształtnienie, a, blm., czynność cz. **Odkształtnieć.**

Odkucie, a, blm., czynność cz. **Odkuć.**

Odkucie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkuć ś.**

Odkuć, uje, uł, × **Odkować,** nied. **Odkuwać,** × **Odkowywać I.** *kując odbić:* Spuścili ciało od drzewa Pańskie odkowane, Nikodem z tyłu zaś odbijał groty. Odym. **2.** *kując, odrobić, odformować; ukuć, wykuć:* Nie lękał ś. odkowanych w stali Gorgon. Tw. Po tynkowanych drogo ścianach historji wiele odkowanych w miedzi i starożytnym widać mozaiku. Tw. Na puklerzu jego świat był odkowany. Tw. O. szynę. **3.** *skończyć kuć:* Odkuł już tuzin podków. **4.** *odbić okucie, rozkuć:* O. konia. **O. ś.** *stracić okucie, rozkuć ś.:* Koło odkuło ś. <Od + Kuć>

Odkukać, a, ał kogo = *przekukać nad kim czas określony.* Przen.: Wdowy i sieroty odpłakały i odkukały poległych. Jeż. <Od + Kukać>

Odkukanie, a, blm., czynność cz. **Odkukać.**

Odkulbaczać, a, ał p. **Odkulbaczyć.**

Odkulbaczanie, a, blm., czynność cz. **Odkulbaczać.**

Odkulbaczenie, a, blm., czynność cz. **Odkulbaczyć.**

Odkulbaczyć, y,ył, nied. **Odkulbaczać** *zdjąć kulbakę, rozkulbaczyć.* <Od + Kulbaczyć>

[Odkulnąć, nie, nął] *odtoczyć od siebie coś okrągłego:* O. piłkę. <Od + Kulnąć>

[Odkulnięcie, a, blm.] czynność cz. **Odkulnąć.**

Odkup, u, lm. **y I.,** × O. p. **Odkupienie:** Dam mu nie dlatego, żeby on był tego godzien, ale żem ja obiecał; a nie dam tego, jakoby za dar,

ale jako za O. słowa swego. Górn. O. śmierci w Polszcze był poprawiony przez prawo. Cz. **2.** × O. *sprzedaż z prawem wykupienia napowrót sprzedanej rzeczy po pewnym czasie, zastaw:* Lokować sumę na O. czyli wyderkaf. Cz. **3.** × O. *dzierżawa, najem, arenda:* Rosę puszczam w odkupy Żydowi, niech mi wódką zapłaci. Słow. **4.** × O. *to, czym ś. co odkupuje, wykupuje, pieniądze na odkupienie, na wykupienie, okup.* Sł. wil. **5.** [O.] = a) (w Rosji) *zadzierżawione od rządu prawo wyłącznego sprzedawania wódki.* b) *dzierżawa od rządu dochodów z podatku od wódki.* c) *akcyza.* <Od + Kup>

Odkupczy p. **Odkupny.**

[Odkupiać, a, ał i O. ś.] p. **Odkupić.**

[Odkupianie, a, blm.] czynność cz. **Odkupiać,** *odkupywanie.*

[Odkupianie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odkupiać ś.,** *odkupywanie ś.*

Odkupiciel, a, lm. **e,** × **Okupiciel l.** *który odkupuje:* Gdy brat twój zubożeje i przeda osiadłość swoję, a przyjdzie O. jej, tedy niech ją odkupi. Bud. **2.** *zbawiciel, zbawca, wybawca, wybawiciel, wyswobodziciel;* przen. *Chrystus:* O. z niewoli, z długów. Troc *(= wykupiciel).* Syn Boży w człowieczeństwie nas odkupił; dla tej przyczyny zowiemy go Odkupicielem. Hrb.

Odkupicielka, i, lm. **i** forma ż. od **Odkupiciel:** N. M. Panna, O. nasza.

Odkupić, i, ił, nied. **Odkupywać, Odkupować,** × **Odkupowywać, [Odkupiać] l.** *odzyskać za pieniądze, kupić napowrót to, co ktoś sprzedał:* Ktoby przedał dom w mieście, może go O., póki rok nie przeminie, a jeśli w roku nie odkupi, tedy go już kupiec będzie trzymał. Groic. Przen.: Kurjusz nie chciał ani pojźrzeć na one znamienite dary, któremi u niego Samnitowie pokój O. chcieli. Kochan. *(= okupić)* **2.** *kupiwszy oddać, wrócić:* O. zgubioną książkę. **3.** a. × **Okupić** *odebrać za pieniądze, uwolnić, wyzwolić za okup, wykupić:* Ten, który kogo odkupuje od kogo, zapłatę zań dawa i przez to zań dosyć czyni. Salin. Odkupił swój żywot. Troc. O. zastaw. Troc. O. niewolników z niewoli. Ni srebrem, ni złotem nas djabłu odkupił. Bogar. Przen.: *zbawić, wybawić:* Chrystus nas odkupił położeniem duszy za nas. Salin. Ten, który nas odkupił, nas zbawił. Salin. Odkupi (= odkup) inszym obyczajem plemię ludzkie, niźli przez Twe okrutne umęczenie. Op. **4.** × O. co = *oddalić co, uwolnić ś. od czego, wykupić ś. z czego; pozbyć ś. czego za pieniądze:* O. kaźń, niewczas, niebezpieczeństwo, karanie, napaść. Troc. **O. ś., lep. Okupić ś. l.** *odzyskać swoją wolność za swoje pieniądze, uwolnić ś., wyzwolić ś. za pieniądze, wykupić ś.:* W Atenach niewolnik mógł ś. O. Gdy wytrzeźwieją, będą stali godzinę z tablicą na widoku publicznym, a. ś. odkupią. Sur. Nigdy zaprzedaniem braci w niewolę odkupowywać ś. od niej nie chcę. Rol. **2.** *opłacić ś., wykupić ś. pieniędzmi a. poczęstunkiem:* O. ś. przyjaciołom, służbie w dzień imienin. Odkupił ś. żniwiarzom na polu, aby go nie związali. Trzeba ś. O., wstępując w grono czeladzi, po wyzwolinach. <Od + Kupić>

Odkupienie, a, blm., **Odkup** czynność cz. **Odkupić:** Przedał majętność, zostawując sobie prawo odkupienia. Troc. Tajemnica odkupienia (rodu ludzkiego). Dzieło odkupienia.

Odkupienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkupić ś.**

Odkupiny, in, blp., **Okupiny** *podarek a. poczęstunek, uczta odkupującego ś.:* Wyprawić O. <Od Odkupić>

Odkupny l. a. **Odkupowy** przym. od **Odkup; Odkupczy:** Prawo odkupne. Zwyczaj O. **2.** *który można odkupić,* zastawny, reempcjonalny, × wyderkafowy. **3.** Sól odkupna (w dawnych warzelniach królewskich na Rusi) = *sól otrzymana z waru w ilości półtorej beczki nad obowiązkową ilość, płacona przedsiębiercy oddzielnie.*

Odkupować, uje, ował i **O. ś.** p. **Odkupić.**

Odkupowanie, a, blm., czynność cz. **Odkupować.**

Odkupowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkupować ś.**

Odkupowy p. **Odkupny:** W Cesarstwie istniał tak zwany system O.

× **Odkupowywać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Odkupić.**

× **Odkupowywanie, a,** blm., czynność cz. **Odkupowywać.**

× **Odkupowywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odkupowywać ś.**

[Odkupszczyk, a, lm. **i]** *urzędnik od odkupu.* <Ros. otkupszczykъ>

Odkupywać, uje, ywał i **O. ś.** p. **Odkupić.**

Odkupywanie, a, blm., czynność cz. **Odkupywać.**

Odkupywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkupywać ś.**

[Odkur, u, blm.] *odprawa, odkurzenie:* Dał mu O. od swojej córki *(= odkurzył go).* <Od + KUR>

Odkurzać, a, ał i **O. ś.** p. **Odkurzyć.**

Odkurzanie, a, blm., czynność cz. **Odkurzać.**

Odkurzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkurzać ś.**

Odkurzenie, a, blm., czynność cz. **Odkurzyć.**

Odkurzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkurzyć ś.**

Odkurzyć, y,ył, nied. **Odkurzać l.** †O. *otrzepać, odczyścić z kurzu, okurzyć, obkurzyć, skurzyć:* Winem płókane trzewa bitych jałowic zwykle odkurzywszy, idą w królewskie gmachy. Żebr. **2.** posp. *kadząc, okopcić dymem; odymić, okadzić, owędzić:* O. jałowcem wędlinę. **3.** *dymem, kadzidłem nieprzyjemnym odstraszyć, odstręczyć.* Przen.: O. kogo od panny *(= odegnać, odsadzić).* **4.** O. futro *= skończyć przyciemniać dymem, przykopcić ile trzeba, podkurzyć.* **O. ś. l.** *odczyścić ś. z kurzu, otrzepać ś. z pyłu, okurzyć ś., obkurzyć ś.* **2.** *przez kurzenie dymem oczyścić ś., odymić ś., okadzić ś., okopcić ś., owędzić ś.:* Wędlina ś. już odkurzyła. Sł. wil. **3.** †O. ś. *wydawszy z siebie wszystek kurz, dym a. parę, przestać kurzyć ś.:* Djanę Achil bitej krwią hodował krowy; z niej trzewa po ołtarzach gdy ś. odkurzyły, ofiary cześć odniosły. Żebr. <Od + Kurzyć>

Odkuwać, a, ał i **O. ś.** p. **Odkuć.**

Odkuwanie, a, blm., czynność cz. **Odkuwać.**

Odkuwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkuwać ś.**

Odkwasić, i, ił, nied. **Odkwaszać l.** *pozbawić kwasu, odciągnąć kwas.* Przen.: *odczyścić, obmyć:* Niechaj ta woda zakał ten odkwasi, mój grzech obmyje i twój gniew zagasi. Mor. A. **2.** × O. chem. p. **Odkwasorodnić:** Jest w naturze płyn powszechny, który może wszystkie ciała skwaszać i odkwaszać. Stasz. **3.** garb. *wymyć ze skóry kwas garbnikowy.* **4.** lek.: Leki odkwaszające p. **Kwasochłonny. O. ś.** *stracić kwas, smak kwaśny, pozbyć ś. własności kwasowych:* Kapusta w kadzi odkwasiła ś. Chlebowa dzieża ś. odkwasiła. Sł. wil. <Od + Kwasić>

× **Odkwasorodniać, a, ał** p. **Odkwasorodnić.**

× **Odkwasorodnianie, a,** blm., czynność cz. **Odkwasorodniać.**

× **Odkwasorodnić, i, ił,** × **Odkwasić,** nied. × **Odkwasorodniać,** × **Odkwaszać,** × **Dezoksydować** chem. *odtlenić.* <Od + Kwasorodnić>

× **Odkwasorodnienie, a,** blm., czynność cz. **Odkwasorodnić.**

Odkwaszać, a, ał i O. ś. p. **Odkwasić i Odkwasorodnić.**

Odkwaszanie, a, blm., czynność cz. **Odkwaszać.**

Odkwaszanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkwaszać ś.**

Odkwaszenie, a, blm., czynność cz. **Odkwasić.**

Odkwaszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odkwasić ś.**

† **Odkwiść, tnie, tł** p. **Odkwitnąć.** Ps. flor. <Od + Kwiść>

Odkwit, u, blm. **I.** *odkwitnienie, ponowny rozkwit, zakwitnięcie;* przen.: *odrodzenie ś.:* Świeżość odkwitu naszej poezji. Słow. **2.** *odkwitanie, przekwitanie;* przen. *chylenie ś. do upadku:* Wszelka arystokracja, skoro już przebyła swoje apogeum i chyli ś. ku odkwitowi, staje ś. łagodniejszą, skromniejszą. Spas. <Od + KWIT/KWIAT>

Odkwitać, a, ał p. **Odkwitnąć.**

Odkwitanie, a, blm., czynność cz. **Odkwitać.**

Odkwitły *który odkwitł, stracił kwiat, okwitły, przekwitły:* Kilka krzaków już odkwitłych błękitnego bzu. Korz.

Odkwitnąć, tnie, tnął a. **tł,** † **Odkwiść,** nied. **Odkwitać,** † **Odkwitować I.** *zakwitnąć nanowo, okryć ś. kwieciem powtórnie:* Odkwitnie znowu laur troisty. Susz. Nogietek mnożny jest, odkwituje co miesiąc. Syr. **2.** przen. *odrodzić ś., odżyć, powrócić do kwitnącego stanu:* Nauki i sztuki poczynają odkwitać. W tobie ród dzielnych Sieniawczyków odkwitł. Kras. Tylko na starym pniu wolność i ojczyzna nasza O. mogą. Brodz. Pieśń jak ziarno w ludzkie serca wsiewał, by równym memu odkwitła natchnieniem. Krasiń. Wyglądała raźniej, zdrowiej i pogodniej; odkwitała. Orzesz. **3.** *skończyć kwitnienie, okwitnąć, przekwitnąć, stracić kwiat, dokwitnąć.* Przen.: Odkwitnęły dni wasze. Mick. <Od + Kwitnąć>

Odkwitnienie, a, blm. p. **Odkwitnięcie.**

Odkwitnięcie, a, blm., **Odkwitnienie** czynność cz. **Odkwitnąć.**

Odkwitować, uje, ował co = *odwetować, odpłacić, oddać, wynagrodzić, spłacić wzajemnością; odwdzięczyć ś., wywzajemnić ś. za co:* Nigdy mu lepiej nie potrafimy O. tak pięknej jego serca ofiary. L. <Od + Kwitować>

† **Odkwitować, uje, ował** p. **Odkwitnąć.** <Od + * Kwitować, KWIT/KWIAT>

Odkwitowanie, a, blm., czynność cz. **Odkwitować.**

† **Odkwitowanie, a,** blm., czynność cz. † **Odkwitować.**

Odlać, leje, lał, nied. **Odlewać I.** *zlać, wylać część, ulać:* O. z przepełnionego naczynia. O. wina z beczki w butelkę = *odtoczyć, utoczyć.* Odlej trochę wina. Troc. Jezioro odlewało zbywające swe zdroje potokiem. Niem. **2.** *zlewając, oddzielić, odłączyć; zlać, ostrożnie odcedzić płyn z ponad osadu:* O. śmietankę z mleka *(= zebrać).* Moszcz odlany z naczynia w inne naczynie. Leop. *(= przelany).* O. kartofle = *odcedzić.* **3.** O. wodę a. **O. ś.** *odbyć małą potrzebę, wylać ś.; oddać, wypuścić urynę; zrobić z wodą, wyszczać ś.:* Często od stołu wstawał wodę odlewać. Trzt. **4.** *lejąc odformować, odrobić; ulać, wylać:* O. posąg, działo, świecę. Kule jak odlewają. Ustrz. Tak poczciwego sługę złotem O. trzeba. Pot. *(= napełnić, napchać, obsypać).* O. formę z siarki. **5.** (o płynie) *oddzieliwszy część z siebie, utworzyć co; rozlać ś. w co:* Rzeki odlewają stawy. Pol. **6.** † O., [O.] kogo = *ocucić, zlewając go wodą:* Omdlałą ledwo święconą wodą odlali. Skar. Była księżna tak ciężkim żalem zdjęta, iż kilkakroć odlewać ją musiano. Górn. Warzyła zioła, kadziła, szeptała, odlewała i tyle jeno sprawiała, że utrzymywała ją przy życiu. Jeż. **7.** posp. *odliczyć, wsypać:* Żeby i ciało bez mortyfikacji nie było, odlano mu przed aktem oczyszczenia 50 batów. Smol. **O. ś. I.** *ściec, odpłynąć, spłynąć, ujść:* Stawy odlewają ś. do rzek. Pol. **2.** p. wyż. pod 3). **3.** [O.] *lejąc, odpędzić, odjąć:* Mówiłem jej, żeby zawezwała znachorkę, którąby jej a. odszeptała, a. odkadziła, a. odlała, a. zlizała. Jeż. <Od + Lać>

Odlanie, a, blm., czynność cz. **Odlać.**

Odlanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odlać ś.**

[Odlat, a, lm. **y]** *odpadek, wiór, trzaska:* Odlaty, pozostające przy rąbaniu sągów. Zdr. **[Odlatek].** <Od Odlatać>

Odlatać, a, ał p. **Odlecieć.**

Odlatanie, a, blm., czynność cz. **Odlatać.**

[Odlatek, tka, lm. **tki]** p. **Odlat.**

† **Odlatować, uje, ował** p. **Odlecieć.**

† **Odlatowanie, a,** blm., czynność cz. **Odlatować.**

Odlatywać, uje, ywał p. **Odlecieć.**

Odlatywanie, a, blm., czynność cz. **Odlatywać.**

[Odle] p. † **Odlew:** Dać mu (djabłu) O. lewą ręką. <p. † Odlew>

× **Odlec, legnie, legł,** nied. × **Odlegać I.** *być daleko położonym, odległym:* Środek rzeczy zowią, który równie odległ od obu pobocznych granic. Petr. † Japon od Chiny różnie odległ. Łęcz. **2.** (o tym, co przygniatało) *odpaść, spaść.* Przen.: Kamień mi odległ z piersi *(= ciężar spadł, minęło utrapienie).* <Od + Lec>

× **Odlecać, a, ał** i × **O. ś.** p. × **Odlecić.**

† **Odlecać, a, ał** p. † **Odlecić.**

× **Odlecanie, a,** blm., czynność cz. × **Odlecać.**

† **Odlecanie, a,** blm., czynność cz. † **Odlecać.**

× **Odlecanie się, a ś.,** blm., czynność cz. × **Odlecać ś.**

× **Odlecenie, a,** blm., czynność cz. × **Odlecić.**

† **Odlecenie, a,** blm., czynność cz. † **Odlecić.**

× **Odlecenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odlecić ś.**

× **Odlecić, i, ił,** nied. × **Odlecać** *odgrzać cokolwiek, zletnić, zrobić letnim, ciepławym.* Troc. × **O. ś.** *zrobić ś. letnim, ciepławym, zletnić ś., ogrzać ś.* Troc. <Od + Lecić>

† **Odlecić, i, ił,** nied. † **Odlecać** *polecając oddać; poruczyć:* W ręce Twoje, Ojcze, odlecam ducha mego. Skar. O. duszę swą Bogu. Baz. Żeby św. Józef żył był jeszcze, jakby Pan matkę na krzyżu komu innemu, a nie jemu odlecał? Skar. Z krzyża Jezus matkę Janowi odlecał. Skar. W ostatniej godzinie domom naszym wiarę w jednego Zbawiciela odlecajmy. Skar. *(= przekazujmy).* Odleciliśmy gieometrją ludziom prostym, grubym. Grz. *(= zostawiliśmy).* <Od + * Lecić, od (Za)lecić, (Po)lecić i t. p.>

Odlecieć, i, ał, nied. **Odlatać, Odlatywać,** † **Odlatować I.** *lecąc oddalić ś., polecieć precz, ulecieć, odfrunąć:* Ptaki, które ziarnem i roślinami ś. karmią, później nieco odlatują. Jund. Żórawie odlecą za morze. Szymon. Sokół dziki, póki go nie ułapią i nie wyćwiczą odlatować i przylatować. Sz. Przen.: Chciałbym wszystkie słówka chwytać wprzód, nim od ustek odlecą. Mick. Uśmiech uszczypliwy błąkał ś. na uściech Maryny, nie-

pewny, czy usiądzie na nich, czy odleci. Krasiń. **2.** kogo, czego = *poleciawszy, porzucić; odbiec:* [Złodzieje pouciekali i złota odlecieli]. Przen.: Odleciały mię nadzieje. **3.** [O.] *rozłączyć ś. w małżeństwie.* **4.** *odpaść, odbić ś., odskoczyć:* Kawał gzymsu odleciał. Płatano mu figle, robiono przykrości, wytrwały człek nie dał ś. pożyć; odlatywały od niego te pociski, nie zaczepiając skóry. Krasz. <Od + Lecieć>

[Odlega, i, lm. **i]** p. **Oblega:** Proszę na odległę, póki od niej nie odbiegę. <Od + LĘG/ŁOG>

Odlegać, a, ał I. × O. p. **Odleżeć. 2.** × O. p. **Odlec. 3.** [O.] *leżeć odłogiem, ugorować:* W lipcu szaro odlega pokład świętojański. **4.** † O. dziewstwo = *cudzołożyć.* Ort. <Od + Legać>

Odleganie, a, blm., czynność cz. **Odlegać:** † O. dziewstwa = *cudzołóstwo.*

Odległe, Odległo przys. od **Odległy.** <Od Odległy>

Odległo p. **Odległe:** × W krainie tej O., to jest, tu i owdzie mieszkają ludzie. Łęcz. *(= rozlegle, w rozproszeniu, rzadko, nie na kupie, rozstrzeleni).*

× **Odległościomierz, a,** lm. **e** = **Dalekomierz.** <Odległość + *Mierz, od Mierzyć>

Odległościowy przym. od **Odległość:** Stosunek O.

Odległość, i, lm. **i, † Odłóg I.** *odstęp, dystans między dwoma przedmiotami, oddalenie, dalekość:* O. miasta od miasta, ziemi od słońca. Niewielka O. ich rozdziela. W odległości kilkunastu kroków. Między wioską a dworem jest dwie mile odległości. Strzela do ptaka na wielką O. Strzelali do siebie z odległości 25 kroków. Linja prostopadła, spuszczona od jakiego punktu na inną linję, zowie ś. odległością tego punktu od linji, na którą spada. Gieom. Rysów jej nie znać w odległości. Krasiń. *(= zdala).* Kochał ją, mimo O., która była między nim a nią. Niem. Przen.: O. czasów = *dawność, starożytność.* **2.** × O. a. **† Odłóg** *oddalenie ś., nieobecność, niebytność:* W wielkie utraty przodkowie nasi popadali przez O. królewską. Błaż. Odległością opinja roście. Prz. **3.** fiz.: O. ogniskowa lunety p. **Długość.** <Od Odległy>

Odległy I. *znajdujący ś. w pewnej odległości, pewną przestrzenią oddzielony, oddalony:* O. o dwie mile. **2.** *daleki, w znacznej odległości będący, nieblizki:* Kraj O. Żeglarski kunszt do najodleglejszych krain chciwość zysku doprowadził. Kras. Ryczy w odległych puszczach głodem zdjęte zwierzę. Dm. Drżyjcie, bo jako piorun z burzą, odległe echa powtórzą. Min. Grają gdzieś grzmoty w górach odległych. Zal. Idea całości jest celem, a czasem tylko ożywczą a odległo-mgławą nadzieją naszych badań. Ant. **3.** † O. *daleko przebywający, oddalony:* O. jest od ojczyzny. Troc. Aczkolwiek ciałem O. jestem, ale duchem jestem z wami. Wuj. **4.** przen. *dawny, starodawny, starożytny, odwieczny, niepamiętny:* Czasy odległe. Obawiam ś., aby rozterków jakich pod taki czas O. w Polszcze nie wzbudzili. Błaż. **5.** † O. przen. *obcy, niezgodny, niewłaściwy, niestosowny, przeciwny, nienaturalny:* Iż ciało N. P. wskrzeszone, jest to rzecz mocy boskiej nietrudna i przywilejom N. P. nieodległa. Skar. **6.** † O. (o trunkach) *wystały, odleżały, wyklarowany, stary:* Miód O. <Od + Legły>

Odlepiać, a, ał i **O. ś.** p. **Odlepić.**

Odlepianie, a, blm., czynność cz. **Odlepiać.**

Odlepianie się, a ś., blm., czynność cz. **Odlepiać ś.**

Odlepić, i, ił, nied. **Odlepiać** *odjąć, oderwać coś przylepionego, odkleić:* O. papier przyklejony. Przen.: On jakoś spojrzał na mnie, e! i oczu już nie odlepił ode mnie. Krasz. *(= nie oderwał; nie spuścił ze mnie).* **O. ś. I.** *odleźć, odstać, oddzielić ś. pomimo przylepienia, odkleić ś.:* Obicie na ścianie odlepiło ś. **2.** przen. *puścić ś., odczepić ś., odejść, odstąpić:* Przyczepia ś., jak pijawka: nie odlepi ś., nim krwi do syta ś. nie napije. Kos. <Od + Lepić>

Odlepienie, a, blm., czynność cz. **Odlepić.**

Odlepienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odlepić ś.**

[Odlepka, i, lm. **i]** *przylepka chleba, kromka chleba od wierzchu bochenka.* <Od + Lepka>

[Odletnieć, eje, ał] *stać ś. letnim, ciepłym.* <Od + Letnieć>

[Odletnienie, a, blm.] czynność cz. **Odletnieć.**

Odlew, u, lm. **y I.** *to, co odlano w formie z kruszcu, gipsu i t. p.:* O. armaty, posągu. O. kruszcu w bryłę, sztabę i t. p. = z l e w e k. **2.** × O. *odpływ:* Wylew i O. morza. Hube. <Od + × Lew>

† **Odlew, Na odlew, [Odle]** przys. *z lewej ręki, lewą ręką;* przen. *machnąwszy ręką od siebie, za jednym zamachem a skutecznie, gracko:* W prawą ś. siec mieczem i O. go uczyła. P. Koch. Siekierą O. go ciąć kusi. Otw. O. za jednym cięciem zabił Oldoranda. P. Koch. Jakeśmy dobyli szabel, tak zaraz łup cup po sobie, chlust chlust na O., spodem, krzyżową sztuką. Boh. *(= przewróconą ręką.* L.). Pięścią go na O. uderzył. Troc. Dać komu w papę na O. † Lać do szklanki na O. = *od siebie, przez rękę.* Brać z talerza na O. Sł. wil. <Od + LEW>

Odlewacz, a, lm. **e** p. **Odlewnik.**

Odlewać, a, ał i **O. ś.** p. **Odlać.**

× **Odlewadło, a,** lm. **a** apt. *naczynie właściwe do zlewania płynu z ponad osadu.* <Od Odlewać>

× **Odlewalnik, a,** lm. **i** *forma do odlewania czego.*

Odlewanie, a, blm., czynność cz. **Odlewać.**

† **Odlewaniec, ńca I.** lm. **ńcy** p. **Odlewnik:** Bogi ich z odlewańcami ich nieprzyjaciel w plon zawiezie. Bud. **2.** lm. **ńce** *bałwan, posąg, wizerunek odlany w formie:* Izraelici uczynili sobie odlewańca. Leop. Byś nie rzekł, obraz mój uczynił to, a bałwan mój i O. mój rozkazał to. Bud. <Od Odlewany>

Odlewanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odlewać ś.**

† **Odlewano** przys. od **Odlewany:** Niektóre sprawy podobne do złotników, co dęto, a nie O. robią. Pilch.

Odlewany, × Odlewny I. *ze stopionego kruszcu, gipsu i t. p. wylany, lany, ulany:* Posąg O. **2.** *masywny, niedęty, lany, wskroś pełny.* **3.** Mur O. = *z gruzu i wapna.* **4.** posp.: Odlewany = *na odlew wymierzony, z mocą wlepiony, tęgi:* Dał mu piętnaście odlewanych (dom. plag). Przen.: Jeszcze, panie, cztery mile odlewane, a tu noc za pasem. Bał. *(= bite, dobre).*

Odlewarnia, i, lm. **e** p. **Odlewnia.**

Odlewek, wka, lm. **wki, [Odliwek] I.** a. **Odlewka, [Obcug]** *część fajki, do której przy paleniu tytuniu ścieka sok z cybucha; kolanko u fajki, odejmowane dla odlewania soku.* **2.** kuch. *zapasowa ilość rzadkiej potrawy, którą odlewają, gotując ją, do osobnego garnka, z braku jednego większego naczynia do gotowania:* Wiele osób będziemy mieli u stołu, zgotuj więc warzywo z odlewkiem. <Od + LE/LI>

Odlewisko, a, lm. **a** *miejsce odlewu, gdzie ś. wody zebrały po odlaniu ś. z morza a. jeziora; zatopy, bagna z zalanego lądu; część nawodniona starego koryta rzeki.* <Od + LE/LI>

Odlewka, i, lm. **i** p. **Odlewek:** Miał niemiecką fajkę porcelanową z odlewką. Bliź. <Od Odlewać>

Odlewnia, i, lm. **e, Odlewarnia, Lejarnia,** × **Lejownia,** × **Lejnia,** × **Larnia** *miejsce, gdzie leją w formach różne przedmioty z kruszcu, gipsu i t. p., gisernia:* O. dział, dzwonów = *ludwisarnia.* <Od Odlewać>

Odlewnictwo, a, blm. *rzemiosło odlewników, giserstwo; sztuka robienia odlewów:* Zaczęło kwitnąć malarstwo, rzeźba, snycerstwo, złotnictwo, O. i t. d. Paw.

Odlewniczy przym. od **Odlewnik,** *giserski; ludwisarski:* Utwór O. Pol. <Od Odlewnik>

Odlewnik, a, lm. **cy, Odlewacz,** † **Odlewaniec** *ten, co odlewa; lejarz, giser a. konwisarz:* O. wyrobów cynowych = *cyngiser.* O. armat, moździerzy, dzwonów = *ludwisarz:* O. dzwonów. Bog. W. Vischer, najsławniejszy O. w Niemczech. Pol.

× **Odlewny** p. **Odlewany:** Z nausznic złotych uformował robotą odlewną cielca odlanego. Kisz. <Od Odlew>

Odleźć, lezie, lazł, nied. **Odłazić l.** *leząc, oddalić ś.* **2.** *odstać, oddzielić ś., odpaść, odlepić ś., odkleić ś.:* Fornir odlazł. Obicie odlazło. <Od + Leźć>

Odleż, y, blm. *odleżenie ciała od kości; miejsce na ciele odleżane:* Psy bezprzestannie leżą w czasie tej choroby, toż nabawiają się odleży wystających części ciała. <Od + LEG/ŁOG>

× **Odleżałka, i,** lm. **i** p. **Ulegałka:** O., gruszka leśna, która do używania być powinna pierwej dobrze odleżałą. Haur. <Od Odleżały>

× **Odleżałość, i,** lm. **i** lek. p. **Odleżenie.**

Odleżały *który ś. odleżał:* Rola odleżała (= *która dość leżała odłogiem*). Gruszka leśna, która do używania być powinna pierwej dobrze odleżałą. Haur. Cygara odleżałe.

Odleżeć, y, ał, nied. × **Odlegać l.** *czas oznaczony przeleżeć, wyleżeć:* Odleżał swoje. **2.** *leżąc odwetować sobie:* Wylegiwa ś. swobodnie, jakby chciał O. dawne ranne i punktualne wstawanie. Chm. **3.** co = *leżąc odpokutować, przypłacić co obłożną chorobą:* O. nadużycie. Ktokolwiek mu ś. nawinął, a. dobrze odleżał, lub na miejscu zginął. L. **4.** sobie co = *leżąc długo, nadwerężyć, odgnieść; wyleżeć:* O. sobie boki. Żebrak jeden, układszy w nocy ś. na ławie tak twardej, że odleżał całe ciało prawie... Min. **O. ś. l.** *leżąc przez czas dostateczny, wydobrzeć; wystać ś., wypocząć; leżąc dojrzeć; wyleżeć ś.:* Gruszki leśne, potrzeba, żeby ś. wprzód odleżały dobrze, a potym je w piecu suszyć. Haur. Rola odleżała ś. (= *wydobrzała, leżąc odłogiem*). **2.** lek. (o ciele) *dostać owrzodzeń na skórze, przez długie leżenie uciskanej.* <Od + Leżeć>

Odleżenie, a, blm. **1.** czynność cz. **Odleżeć. 2.** × O. *wyprzenie.* **3.** lm. **a,** a. **Odleżyna,** × **Odleżałość** lek. (decubitus) *owrzodzenie, powstające na skórze ludzi ciężko chorych skutkiem ucisku przy dłuższym leżeniu.*

Odleżenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odleżeć ś.**

Odleżyna, y, lm. **y** lek. p. **Odleżenie.** <Od Odleżeć>

Odliczać, a, ał p. **Odliczyć.**

Odliczanie, a, blm., czynność cz. **Odliczać.**

Odliczenie, a, blm., czynność cz. **Odliczyć.**

![Odlicznie] przys. *wybornie, doskonale, znakomicie, wyśmienicie:* Pilnowałem dziecka tak O., że nie pozostało ani jednej dzióby. Pol. <Od + Licznie>

Odliczyć, y,ył, nied. **Odliczać l.** *ująć pod rachubą; wziąć z czego, licząc:* Odlicz z tego worka dziesięć talerów. Troc. O. służącemu z pensji za szkodę (= *potrącić, strącić, wytrącić*). O. procent. O. liczbę od liczby = *odjąć, odciągnąć.* **2.** *wyliczyć, dać pod rachubą, wypłacić, odrachować:* Odliczył mi pieniądze. Troc. Pan W. swoją ręką odliczył mu sto batogów. Rzew. <Od + Liczyć>

[Odliga, i, lm. **i]** p. **Odwilż:** Błotniste nakoło miejsca dla niepewnych częstą odligą lodów broniły pewnego przystępu. Nar. (= *odtajaniem, roztajaniem, puszczeniem*). <Od + LG/LIG>

Odlimitować, uje, ował *odznaczyć, oddzielić, odgraniczyć, określić:* Starostwa granice nie były jeszcze odlimitowane. Jeż. <Od + Limitować>

Odlimitowanie, a, blm., czynność cz. **Odlimitować.**

× **Odlipać, a, ał** p. **Odlipnąć.**

× **Odlipanie, a,** blm., czynność cz. **Odlipać.**

× **Odlipnąć, pnie, pnął** a. **pł,** nied. × **Odlipać** (o rzeczy przylgniętej) *odlepić ś., odstać, odleźć, odkleić ś.* <Od + Lipnąć>

× **Odlipnięcie, a,** blm., czynność cz. **Odlipnąć.**

[Odlisić się, i ś., ił ś.] p. **Odliszyć ś.** <Od + *Lisić, LICH, przez sld. do Lis>

[Odliszenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odlisić ś.** a. **Odliszyć ś.**

[Odliszyć się, y ś.,ył ś., Odlisić ś.] *odstręczyć ś., odwyczaić ś.:* Ptak odlisił ś. od gniazda (= *opuścił je*). <Od + Liszyć, LICH>

[Odliwek, wka, lm. **wki]** p. **Odlewek.** <Od + *Liwek, LE/LI>

Odlizać, że, zał, × **Odliznąć** *liżąc, odjąć, oddzielić.* L. <Od + Lizać>

Odlizanie, a, blm., czynność cz. **Odlizać.**

× **Odliznąć, nie, nął** p. **Odlizać.** L. <Od + Liznąć>

× **Odliźnięcie, a,** blm., czynność cz. **Odliznąć.**

× **Odlodnić, i, ił** *przywrócić coś złodowaciałego do stanu pierwotnego:* Nie będzie powodu, aby odlodnił mą istotę z lodu. Krasiń. <Od + *Lodnić, od Lód>

× **Odlodnienie, a,** blm., czynność cz. **Odlodnić.**

Odlosować, uje, ował *odbyć losowanie, skończyć losować.* <Od + Losować>

Odlosowanie, a, blm., czynność cz. **Odlosować:** Po odlosowaniu. Nar.

Odlot, u, lm. **y** *odlecenie, odlatanie:* O. ptastwa. O. bocianów. Od ludzkiej psoty zmykały bóstwa szybkiemi odloty. L. Pełno jaskółek w Senegalu w siedm lub ośm dni po odlocie ich z Europy. Jund. <Od + Lot>

× **Odlotny** *łatwo odlatujący, odskakujący:* Odlotne wały. Gosł.

× **Odlozować, uje, ował** *zluzować, obluzować, rozluźnić, rozpuścić:* Odlozowali sobie nieznacznie żelaza i rzucili ś. na pilnujące ich żołnierstwo. Ciec. <Od + Lozować>

× **Odlozowanie, a,** blm, czynność cz. **Odlozować.**

× **Odlud l. u,** lm. **y** = a) a. × **Odludnia, [Odludzie]** *miejsce odludne, pustkowie, pustka, pustynia, samotnia:* Muzy, arf waszych wdzięk po Marsowym trudzie ukaja słuch Cezara w Pjerskim odludzie. Nar. b) p. **Samotność.** Sł. wil. **2. a,** lm. **y** p. **Odludek.** Sł. wil. <Od + Lud, LUD>

Odludek, dka, lm. **dki,** × **Odlud** *człowiek unikający ludzi, samotnik, dzikus, mizantrop:* Wszystkie

uciechy mają w kompanji gusty, miłość tylko O. i kąt lubi pusty. Pot. Spytany, czemu tam sam siedzi, jak O.? Pot. Ty, odludku, w ponurych gdzieś myślach zagrzęzły, żadnemi ś. ze światem nie chcesz łączyć węzły. Nar. Święty O., jakbyś natury powszechnej nie miał być synem, nie dawaj cnocie barwy ponurej. Nar. (= *pustelnik*). Odludki i poeta (tytuł komedji Al. Fredry). <Od *Odlud>

× **Odludka, i,** lm. **i** forma ż. od **Odludek.** L.

× **Odludkostwo, a,** blm., × **Odludztwo** *stan odludka, uprzedzenie do ludzi, mizantropja.*

Odludkowaty *zakrawający na odludka; właściwy odludkom:* Takie cierpienia zrodziły w nim usposobienie odludkowate i wrogie względem kobiet. Spas. <Od Odludek>

Odludkowy przym. od **Odludek:** Odczuwamy mimowolnie lodowate oziębienie, czytając następującą nauczkę złośliwej odludkowej moralności. Spas.

× **Odludnia, i,** lm. **e** p. **Odlud.** <Od + *Ludnia, od Lud>

Odludniać się, a ś., ał ś. p. **Odludnić ś.**

Odludnianie się, a ś., blm., czynność cz. **Odludniać ś.**

Odludnić się, i ś., ił ś., nied. **Odludniać ś.** *oddzielić ś., odłączyć ś. od ludzi:* Odludniasz ś., pustyniejesz, ścieniasz ś., skupiasz ś. w coraz drobniejszy punkt środkowy jaźni. Krasiń. <Od + Ludnić>

Odludnie przys. od **Odludny.**

Odludnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odludnić ś.**

Odludność, i, blm. rz. od **Odludny:** Owa O. w puszczach Tebaidy Pawła. Kras. O. mu milsza była, niżeli życie między ludźmi, ile dworskiemi. Skar.

Odludny *znajdujący ś. zdala od ludzi, bezludny, pusty, samotny, głuchy, dziki:* Miejsce odludne. Kraj O. Człowiek O. = *stroniący od ludzi, odludek.* O. dumał, wiatrom swe żale, a łzy powierzając wodzie. Mick. <Od + Ludny>

[Odludzie, a, lm. **a]** p. **Odlud:** Karczemka stoi na odludziu. Jak można wysiedzieć na takim odludziu? <Od + *Ludzie, od Lud>

× **Odludztwo, a,** blm. p. **Odludkostwo:** Starzec, mimo swego odludztwa i milczenia, wszystkich silnie do siebie umiał przywiązać. Krasz. <Od + *Ludztwo, od Lud>

Odlunąć się, nie ś., nął ś. *lunąć wstecz, spłynąć nazad; cofnąć ś. fala, odpłynąć:* Skoczył nurt rzeki i wstecz ś. odlunął. Moraw. <Od + Lunąć>

Odlunięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Odlunąć ś.**

Odlutować, uje, ował, nied. **Odlutowywać** *odjąć to, co było przylutowane, rozlutować, zepsuć lut w spojeniu.* **O. ś.** *odleźć, puścić, rozejść ś. w miejscu zlutowania, rozlutować ś.* <Od + Lutować>

Odlutowanie, a, blm., czynność cz. **Odlutować.**

Odlutowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odlutować ś.**

Odlutowany *który odlutowano a. który ś. odlutował.*

Odlutowywać, uje a. **ywa, ywał** p. **Odlutować.**

Odlutowywanie, a, blm., czynność cz. **Odlutowywać.**

Odlutowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odlutowywać ś.**

× **Odładować, uje, ował** *opróżnić z ładunku.* L. <Od + Ładować>

× **Odładowanie, a,** blm., czynność cz. **Odładować.**

× **Odłaiwać, a, ał** p. **Odłajać.**

× **Odłaiwanie, a,** blm., czynność cz. **Odłaiwać.**

× **Odłajać, e, ał,** nied. × **Odłaiwać,** † **Odłajować** *odpowiedzieć łajaniem na łajanie, złajać kogo nawzajem:* Chciał swego wetować, alias O.; ale skoro zaczął mówić, zaraz go mój brat uderzył. Mat. <Od + Łajać>

× **Odłajanie, a i.** blm., czynność cz. **Odłajać. 2.** lm. **a** *słowa łającego, wymysł wzajemny:* Takowe twoje łajania mogłyby ku odłajaniu przyczynę podać. Baz.

† **Odłajować, uje, ował** p. **Odłajać.** Glosy w. XV.

† **Odłajowanie, a,** blm., czynność cz. **Odłajować.**

Odłam, u, lm. **y,** × **Odłom i.** *bryła, kawał odłamany od całości; część czego, nie stanowiąca sama w sobie całości; szczątek, resztka:* Jeszcze sterczą z jamy meczetów odłamy. Mick. Każdy jego szczątek jest odłamem dzieł sztuki. Mick. Jeżeli napotkamy jakiś O. materji, który nie nie wyraża, nic sobą nie oznacza, idea piękna nie ma tu miejsca. Przen.: Kilka państw powstało z odłamów tej monarchji. **2.** przen. *część, dział, gałąź, odgałęzienie:* O. wiedzy, plemienia, przemysłu. Skorzystał Pożarski, aby razem z kilku bojarami odłamu, wrogiego dla Wazów, zawiązać stosunki z Rudolfem. Dar. **3.** a. × **Złam** min. *właściwa każdemu z minerałów postać powierzchni w miejscu, w którym go przełupano w kierunku nie odpowiadającym jego blaszkowatości:* O. haczykowaty, muszlowy, nierówny, równy, zadziorowaty, ziarnisty, ziemisty. Zdr. **Odłamek.** <Od + Łam>

× **Odłamacz, a,** lm. **e** *ten, co odłamuje.* L.

Odłamać, mie, mał, × **Odłomać,** × **Odłomić, [Odłamić],** nied. **Odłamywać, [Odłamiać] I.** *łamiąc, odjąć, oderwać, oddzielić; ułamać, obłamać, odłupać, ułupać:* O. kawałek bułki, kawałek cukru. Gałązki pamiętaj zbytne odłamywać. Otw. **2.** przen. *rozdzielić, oddzielić, przełamać, przepołowić:* Gdyby droga była tak ciasna, że i dwiema rotami maszerować nie można, komenderowano będzie: odłam! Na to słowo rota pierwsza idzie wprzód, druga za nią. Sł. wil. **O. ś.** *złamawszy ś., odpaść, odlecieć; ułamać ś., odłupać ś.* Przen.: Bo ś. umiał od ukochanych urojeń O. zimniejszym rozumem. Chm. (= *oderwać ś.*). Widział przed sobą obrazy, od których ś. odłamał zimniejszym rozumem. Słow. <Od + Łamać>

Odłamanie, a, blm., czynność cz. **Odłamać.**

Odłamanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odłamać ś.**

Odłamek, mka a. **mku** lm. **mki** p. **Odłam:** Ani jednego filaru, ani jednego odłamku sklepienia. Kaczk. Zataczać ś. po odłamkach pancerzów, hełmów i szabel. Krasiń. Człowiek nie O. Prz. (= *nie ułamek*). Królewnie Annie, jako ostatniemu z odłamków sławnej rodziny Jagielońskiej, obmyślili opatrzenie. Bart. <p. Odłam>

[Odłamiać, a, ał i **O. ś.]** p. **Odłamać.**

[Odłamianie, a, blm.] czynność cz. **Odłamiać.**

[Odłamianie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odłamiać ś.**

[Odłamić, i, ił i **O. ś.]** p. **Odłamać.**

[Odłamienie, a, blm.] czynność cz. **Odłamić.**

[Odłamienie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odłamić ś.**

Odłamywać, ywa a. **uje, ywał** i **O. ś.** p. **Odłamać.**

Odłamywanie, a, blm., czynność cz. **Odłamywać.**

Odłamywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odłamywać ś.**

[Odłapać się, pie ś., pał ś.]? *wypocząć wynagradzając sobie zmęczenie:* Z Jakóbową i do pół-

nocka kocołować jej często wypadało, dobrze ś. więc, gdy można, przy sposobności odłapać, skoro na chrzcinach pewnikiem zabawią ś. gospodyni do ranka. Karcz. <Od + Łapać>

[Odłapanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odłapać ś.**

Odłatać się, a ś., ał ś. *odreperować ś., wyrównać swe straty:* Już nam dało ś. we znaki jego urzędowanie w Ks. Warszawskim; ledwośmy przez te lat kilka ś. odłatali. Rzew. <Od + Łatać>

Odłatanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odłatać ś.**

Odłazić, i, ił p. **Odleźć.** <Od + Łazić>

Odłażenie, a, blm., czynność cz. **Odłazić.**

Odłączać, a, ał i **O. ś.** p. **Odłączyć.**

Odłączalny l. a. **Odłączny** *mogący być odłączonym, dający ś. odłączyć, rozdzielny, rozjemny.* **2.** × O. *odłączający co od czego, do odłączania służący:* Lejki, banie odłączalne. Krum. Sztuka ogniowa, sztuka odłączalna. Krum. *(= której przedmiotem odłączanie, rozbiorowa; rozkładająca na części, pierwiastki; analityczna).* <Od Odłączać>

Odłączanie, a, blm., czynność cz. **Odłączać.**

Odłączanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odłączać ś.**

Odłączenie, a l. blm., czynność cz. **Odłączyć.** **2.** × O., lm. **a,** × **Odłącznia** *myśl oderwana, abstrakcja; pojęcie, idea:* Nie umieją w umyśle swoim czynić odłączeń stosownych do okoliczności. L.

Odłączenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odłączyć ś.**

× **Odłączeńszy** st. w. od **Odłączony:** Stopniami myśl postępuje do nabycia wyobrażeń najodleglejszych i najodłączeńszych. Cyan.

× **Odłącznia, i,** lm. **e** p. **Odłączenie:** Systematy, wynoszące ducha ludzkiego w rozerwie i odłączni od jego źródła, od Boga. Krasiń. <Od + Łącznia, LĘK/ŁĘK>

Odłącznie przys. od **Odłączny.**

Odłącznik, a, lm. **i** apt. *lejek rozdzielny.* <Od + Łącznik>

Odłączność, i, blm. rz. od **Odłączny.**

Odłączny l. p. **Odłączalny.** **2.** *będący w odłączeniu, oddzielny, osobny, odrębny.* **3.** × O., × **Odłączony** *oderwany, abstrakcyjny, umysłowy, idealny:* Są też ludzie, których możność dusze (zdolność) w pojęciu odłącznych i okwicie zgromadzonych rzeczy jest dostateczniejsza. Kwiat. <Od + 1. Łączny>

Odłączony l. *który a. którego odłączono.* **2.** × O. p. **Odłączny.**

Odłączyć, y,ył, †**Odłęczyć,** nied. **Odłączać,** †**Odłęczać** l. *oddzielić to, co jest złączone, odosobnić, wyłączyć, odgraniczyć, odseparować, odgrodzić, odsunąć, odsadzić, odstrychnąć,* nied. *izolować:* O. dobrych od złych. Dusze odłącza od Boga, kto je od przytomności Chrystusowej oddala. Smotr. Syn człowieczy odłączy je jedne od drugich, jako więc pasterz odłęcza owce od kozłów. Leop. Taki niecnota niech będzie odłączony od cerkiewnej społeczności. Pim. O. kogo od kościoła *(= wykląć).* Złych ludzi odłącza nas ręka. Mick. *(= rozłącza, rozdziela).* **2.** O. płód = *odstawić, odsunąć, odsadzić od piersi, przestać karmić mlekiem matki a. mamki:* Odłączają dzieci od mamek, gdy je w potrawy wuczają. Jabł. O. dziecię, cielę od matki. **3.** † O. *pojąć abstrakcyjnie, przedstawić w pojęciu oderwanym.* **4.** fizj. *wydzielić, oddzielić.* **O. ś.** *rozłączyć ś., oddalić ś., oddzielić ś., odstrychnąć ś., odstrzelić ś., odseparować ś., odejść a. odjechać od kompanji, odosobnić ś., odsunąć ś., odstąpić:* O. ś. od towarzystwa. Dusza odłącza ś. od ciała. Serwatka odłącza ś. od mleka *(= wydziela ś. z niego).* <Od + Łączyć>

†**Odłęczać, a, ał** i †**O. ś.** p. **Odłączyć.** <p. Odłączyć>

†**Odłęczanie, a,** blm., czynność cz. **Odłęczać,** *odłączanie.*

†**Odłęczanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odłęczać ś.**

†**Odłęczenie, a,** blm., czynność cz. **Odłęczyć,** *odłączenie.*

†**Odłęczenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odłęczyć ś.,** *odłączenie ś.*

†**Odłęczyć, y,ył** i †**O. ś.** p. **Odłączyć:** Prosięta, gdy same poczną jeść, odłęczać je od maciorek. Trzyc. <Od + Łęczyć>

†**Odłoga, i,** lm. **i** l. i [**Ódłoga**] p. **Odłóg:** Tak lekce puścisz ludzkie języki w odłogę? Mor. A. Bóg daruje z dobroci swej, aby ś. O. stała tym, którzy nieprawości czynili. Leop. *(= przebaczenie, niepamięć, zapomnienie).* **2.** *odwód, zapas, rezerwa:* Dziesięć tysięcy zostawiwszy na odłodze, dwadzieścia tysięcy w Litwę dla zdobyczy rozpuścili. Nies. <Od + * Łoga, LEG/ŁOG>

Odłogować, uje, ował l. (o roli) *leżeć odłogiem, ugorować, nie być uprawianym,* posp. *próżnować:* To pole już dwa lata odłoguje. **2.** przen. *próżnować, być bezczynnym, być w zastoju, drzemać, gnuśnieć, leżeć, zostawać w zaniedbaniu:* Rozumowi swemu zanadto długo pozwolił O. Sł. wil. Na zagonie ojczystym odłogującej wiedzy. <Od Odłóg>

Odłogowanie, a l. blm., czynność cz. **Odłogować:** Nie wszystkie grunta jednakowo potrzebują ugorowania i odłogowania. Kluk. **2.** × O., lm. **a** p. **Odłóg.** Sł. wil.

Odłogowiec, wca, lm. **wce** zool. (colias) *motyl dzienny.* <Od Odłogowy>

Odłogowy, Odłożny przym. od **Odłóg:** Miedze, pola, pastwiska odłogowe. Gospodarstwo odłogowe w stepach. Pol.

× **Odłoić, i, ił** komu skórę = *wyłoić, odgarbować, wysmarować, oćwiczyć.* L. <Od + Łoić>

× **Odłojenie, a,** blm., czynność cz. **Odłoić.**

Odłokciowy anat. *od łokcia idący:* Żyła odłokciowa, †panująca, †wątrobna, królewska, †bazylika (vena basilica) = *żyła znajdująca ś. na ramieniu.* <Od + Łokciowy>

× **Odłom, u,** lm. **y** p. **Odłam.** Zdr. × **Odłomek.** <Od + Łom>

× **Odłomać, mie, mał** p. **Odłamać.** Sł. wil. <Od + Łomać>

× **Odłomanie, a,** blm., czynność cz. **Odłomać.**

× **Odłomek, mka,** lm. **mki** p. **Odłom:** O. od pałasza. L. Pnia wspaniałego zbutwiałe odłomki.

× **Odłomić, i, ił** p. **Odłamać.** <Od + Łomić>

× **Odłomienie, a,** blm., czynność cz. **Odłomić,** *odłamanie.*

× **Odłomny** *który można odłamać.* L. <Od + Łomny>

× **Odłowić, i, ił** l. *odbyć łowy do końca.* L. **2.** *łowiąc, odzyskać.* <Od + Łowić>

× **Odłowienie, a,** blm., czynność cz. **Odłowić.**

Odłożenie, a, blm., czynność cz. **Odłożyć:** O. sprawy. Chir.: O. jelita w przepuklinie zawartego (repositio).

× **Odłożenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odłożyć ś.**

Odłożny p. **Odłogowy:** Ziemia odłożna. Wor. <Od Odłóg>

Odłożyć, y,ył, nied. **Odkładać I.** *położyć na bok, na uboczu, osobno:* Nie umiał piórka O. od ręki. Birk. Odłóż na chwilę robotę. O. zepsute jabłka do innego naczynia *(= przełożyć).* Przen.: Odłożywszy na stronę bojaźń, morderstwa czynił. Orzech. **2.** *złożyć, zaoszczędzić, zebrać:* O. coś z dochodów na czarną godzinę. **3.** [O.] *przeznaczyć:* Dzień na to odłożony. **4.** *zostawić na później, odwlec, odciągnąć, zwlec, opóźnić, odroczyć:* Nie odkładaj do jutra, gdy dobrze uczynić możesz. Skar. Kto odkłada, ten żałuje. Pot. Odkłada wszystko na ostatnią godzinę. Odkładać co z dnia na dzień. Wierz mi, niemądrych dzieło do jutra odkładać, czyń dziś; co jutro ma być, Bóg nie każe badać. P. Koch. Żyj dobrze, nie odkładając. Kochan. Odkłada do sądnego dnia. Kochan. Do jutra sąd ten odkładam. Górn. Poprawę swoją do jutra odkładali. Skar. Jejmość słaba, więc podróż musimy odkładać. Kras. O. święto, posiedzenie = *przełożyć, przenieść na inny dzień.* Widowisko odłożone = *odwołane, zawieszone, wstrzymane do czasu późniejszego.* **5.** *odwrócić, odchylić, odsłonić, odwinąć, odgiąć na drugą stronę:* O. kołnierz, mankiety. O. zawiniętą fałdę. Odkładając skibę bogatej ziemi naszej. Korz. **6.** †O. co komu = *odwrócić, oddalić co od kogo:* Panie, za mą pobożność chciej mi to O. Kochan. **7.** †O. *złożyć, dać:* Aby syn w sprawie ojcowskiej nie odkładał świadectwa. P. cheł. Ktoby ś. na czas ustawiony z długu nie uiścił, niechaj sędziemu winę odkłada. P. cheł. *(= odliczy, wyliczy grzywny).* Sędzia o swoją krzywdę, kiedy ś. swarzyli, kazał wszystkie posadzać, że go nie uczcili, winy kazał odkładać. Papr. Apelacji gdy kto nie wygra, winę sędziemu przepada i nakłady O. powinien. Sz. **8.** × O. kogo od czego a. × czego = *oduczyć, odzwyczaić:* Odkładać kogo obżarstwa, opilstwa. Troc. O. kogo od nałogu. Jakoby dziatki swoje uczyć, bronić, O. i nałożyć mieli. Sekl. **9.** O. sztych = *złożywszy ś., odbić, odeprzeć.* **10.** [O.] = a) *otworzyć:* Odłożyła chléwik i powypuscała dzieci. b) (o podróży) *odbyć:* Konik drogę odłożył. **11.** chir. = *wprowadzić w miejsce właściwe jaką część ciała, która je opuściła,* wprawić, odprowadzić: O. jelita zawarte w przepuklinie. O. kość zwichnięta = *nastawić, wstawić, wprawić.* **12.** fl. = a) O. linę = *puścić ją wolno, zluzować,* naddać. b) od lądu, z lądu = *odbić, odepchnąć, odeprzeć, odpłynąć:* O. od brzegu, od lądu. Troc. Łodnicy już jadą od brzegu, odkładają. L. W okręt wstąpi i z lądu odłoży. L. Przen.: Mnie stąd potrzeba dalej w świat O. Chr. *(= umykać.* L). c) Odłóż! = *zatrzymaj! stój!* Sł. wil. **13.** Odkładać, **Ablegrować, Aplegrować** ogr. = *rozmnażać rośliny za pomocą odkładów, ablegrów.* **O. ś. I.** nieos. *zostać odłożonym:* Kołnierz odkłada ś. na wierzch. Kiedy ś. kamień odłoży, musisz leźć w otchłań. Prus. **2.** × O. ś. *oduczyć ś., odzwyczaić ś., odwyknąć:* Odkładam ś., odwykam. Mącz. Jeśli zaraz przełomić nie możesz złego nałogu, odkładajże ś. po trosze. Wuj. Zbyteczne pije trunki, aż do tego punktu, że mu ś. od tego wstrzymać i O. niepodobna. L. <Od + Łożyć>

Odłożysko, a, lm. **a** p. **Odłóg:** Chłop niektóry orać szedł nowe O. Papr. <Od + Łożysko>

Odłożyskowy przym. od **Odłożysko,** *odłogowy.*

Odłóg, ogu, lm. **ogi,** †**Odłoga I.** a. **Odłożysko,** × **Odłogowanie [Odłoga, Otłóg, Obłóg, Obłoga],** × **Zaroń,** × **Zaronie** *rola zostawiona na dłuższy czas bez uprawy, aby wypoczęła, wzmocniła ś., ugór:* Te role, które przez rok lub dłużej po oraniu albo zebraniu zboża w pokoju leżą, za onym odleżeniem ku odnowieniu przychodzą; dlatego je zowią odłogami, iż ś. ziemia taka odleżała. Trzyc. Odłóg jest, gdy ś. ugor przez jaki rok lub więcej nie przerabia, ale ś. zapuszcza na samorodne lub zasiane trawy. Kluk. Zeszło żyto na ziemi leżącej odłogiem. Kras. Leżały odłogiem opuszczone od wieśniaków role. Nar. Odłogiem roli sztukę zostawić. Troc. Role pójdą w odłogi. Troc. Nowizna jest rola z odłogu. Troc. Siać na odłogu. Troc. Przen.: *rzecz zaniedbana, zarzucona, pogardzona:* Wróć umarłego, proszę, co jeśli obecnie ujrzę, będzie mi mój bałwan odłogiem, a twój bóg bogiem. Mias. **2.** †O. przen. *miejsce odległe, kawał ziemi odległej, wygon, wygnanie, kres, kąt zapadły:* Większy stąd tobie pożytek, gdy nas na ostatecznym ziemi odłogu zachowasz, niż kiedybyś nas zupełnie wykorzenił. Błaż. **3.** × O. *knieja:* W głębinach i odłogach leśnych. Błaż. *(= w kniejach).* Cheesz zwierza znaleźć w odłogu, najprzód ś. sam poleć Bogu. Biel. Z bitej zeszli drogi, biorąc ś. w lasy i dzikie odłogi. Słow. **4.** przen.: Odłogiem = *w zaniedbaniu, w poniewierce, w zapomnieniu, w opuszczeniu, w uśpieniu, w zastoju:* Gdy ta rzecz była do sejmu odłożona, potym odłogiem aż dotąd została. Biel. M. Dni i noce na muzyce trawi, a insze zabawy odłogiem leżą. Boh. Testament gdzieś odłogiem w kącie leży. Troc. Miałem to dawniej do druku podać, odłogiem to wszystko leży. Falib. Rozumowi odłogiem leżeć pozwalają. Pilch. Leżał ten traktat odłogiem lat siła. Górn. Niektóre prośby nasze odłogiem leżą, nie żeby skutku nie miały, ale żeby słusznego czasu były wysłuchane. Birk. Odłogiem puścić, rzucić, położyć = *w odwłokę, w niepamięć; odłożyć, zaniechać, zostawić na boku, zaniedbać:* Wszystkie insze rzeczy natenczas odłogiem puściwszy, prosto do Pomorzan pospiesza. Błaż. Waśni spólne odłogiem położywszy, pomagajcie sobie przeciw spólnemu nieprzyjacielowi. Biel. M. Postanowiono, iż jeśliby ś. wiele wojen w czasie jednym nacisnęło, aby insze tymczasem odłogiem rzuciwszy, na jednę wszystkie usiłki obrócić. Błaż. **5.** †O. p. **Odległość:** O., jak piasta odlega od swoich dzwonów, punkt od cyrkułu Petr. Od Szachmata dla dalekiego odłogu miejsca późnych posiłków oczekawaćby wypadało. Błaż. Dla odłogu miejsc dalekich. L. <Od + LEG/ŁOG>

Odłubać, bie, bał, Obdłubać *zdłubać dokoła; dłubiąc, obedrzeć, obrać:* O. korę z drzewa, chleb ze skórki. <O + Dłubać>

Odłubanie, a, blm., czynność cz. **Odłubać.**

Odłubywać, uje, ywał p. **Odłubać.**

Odłubywanie, a, blm., czynność cz. **Odłubywać.**

Odłudzać, a, ał p. **Odłudzić.**

Odłudzanie, a, blm., czynność cz. **Odłudzać.**

Odłudzenie, a, blm., czynność cz. **Odłudzić.**

Odłudzić, i, ił, nied. **Odłudzać I.** kogo od czego = *odmamić, odwabić; łudząc odciągnąć, odwieść; odnęcić:* Krąży djabeł, jako lew, łowiąc a szukając, aby którą owieczkę odłudził a. odstraszył od stada. Rej. Marne czaczka, któremi świat ludzi odłudza. Pot. O. od powinności. **2.** × O. kogo = *zbyć byle czym, łudząc odprawić, zamydlić oczy, zamanić, zaspokoić lada głupstwem, omamić, oszukać:* Nie światu, ale Bogu trzeba liczbę dać, bo ludzi, co tylko na twarz patrzą, lada czym odłudzi. Pot. **3.** × O. *pozbawić kogo złudzeń, odczarować, rozczarować.* Sł. wil. **4.** p. **Odjudzić.** <Od + Łudzić>

[Odługaśny] *dość długi.* <O + DŁUG>

Odługować, uje, ował, × **Odłużyć,** nied. **Odługowywać,** × **Odłużać** *odmoczyć, wymaczać w ługu; odmyć, zalać ługiem, wyługować.* <Od + Ługować>

Odługowanie, a, blm., czynność cz. **Odługować.**

Odługowywać, a, ał p. **Odługować.**

Odługowywanie, a, blm., czynność cz. **Odługowywać.**

Odłup, u, lm. **y** *kawałek odłupany od całości.* Lek.: †O. kości p. **Odsłoina.** Zdr. **Odłupek.** <Od + 1. Łup>

Odłupać, pie, pał, Odłupić, nied. **Odłupywać I.** *łupaniem odjąć, odedrzeć, oderwać:* O. palcami = *oddłubać, obdłubać.* O. tynk. **2.** *obrać z łupiny, obedrzeć ze skórki, obłupać:* O. jajko, jabłko. **3.** *odszczepić, odrąbać, ułupać:* O. kawał drzewa. <Od + Łupać>

Odłupanie, a, blm., czynność cz. **Odłupać.**

Odłupek, pka, lm. **pki I.** p. **Odłup; Odkrzesek,** *ułupek:* O. drzewa = *odszczepek, odszczep, trzaska.* **2.** *łupina, skórka odłupiona, obierzyna.* <Od Odłup>

Odłupić, i, ił I. p. **Odłupać:** Gospodarz wziął siekierę, a zamek odłupił, a skoro go zepsował, w kąt zaraz zarzucił. Papr. *(= odbił).* Gdy konopie odmokną, skóra ś. wnet da odłupić. Trzyc. **2.** posp.: O. kogo = *wyłupić, wybić.* <Od + Łupić>

Odłupienie, a, blm., czynność cz. **Odłupić,** *odłupanie.*

× **Odłupliwość, i,** blm. **I.** rz. od **Odłupliwy. 2.** gieol., min. p. **Rozdzielenie.**

× **Odłupliwy** *łatwo odłupujący ś., łupiący ś., łupliwy, łupki.* <Od + Łupliwy>

Odłupywać, uje, ywał p. **Odłupać.**

Odłupywanie, a, blm., czynność cz. **Odłupywać.**

Odłuskać, a, ał, Odłuszczyć, †**Odłużyć,** nied. **Odłuskiwać, Odłuszczać,** †**Odłużać** *obrać z łuski, z łuszczyn, obłuskać, wyłuszczyć, obłupić:* Odłuszczać groch. Włod. O. ryby. L. *(= oskrobać).* **O. ś. I.** *obleźć z łuski, stracić łuskę;* (o łusce) *odpaść, obleźć, oblecieć.* **2.** lek. = a) (o naskórku) *poodrywać ś., poodpadać płatkami po niektórych chorobach, np. po odrze i płonicy.* b) (o kości) p. **Odsłoić ś.** <Od + Łuskać>

Odłuskanie, a, blm., czynność cz. **Odłuskać.**

Odłuskanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odłuskać ś.**

× **Odłuskiwacz, a,** lm. **e** chir. (elevatorium) *narzędzie służące do podważania w głąb wciśniętych odłamków kości,* podważka, drążek. <Od Odłuskiwać>

Odłuskiwać, iwa a. **uje, iwał** i **O. ś.** p. **Odłuskać.**

Odłuskiwanie, a, blm., czynność cz. **Odłuskiwać.**

Odłuskiwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odłuskiwać ś.**

Odłuszczać, a, ał i **O. ś.** p. **Odłuskać.**

Odłuszczanie, a, blm., czynność cz. **Odłuszczać.**

Odłuszczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odłuszczać ś.**

Odłuszczenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Odłuszczyć. 2.** p. **Odłuszczenie ś.:** O. naskórka, kości.

Odłuszczenie się, a ś., blm., **Odłuszczenie** czynność cz. **Odłuszczyć ś.**

Odłuszczyć, y,ył p. **Odłuskać.** <Od + Łuszczyć>

I. Odłużać, a, ał i **O. ś.** p. **Obdłużyć.** <O + DŁUG>

2. Odłużać, a, ał I. × O. p. **Odługować. 2.** †O. i †**O. ś.** p. **Odłuskać:** Ostatek obiadu z odłużanym grochem. Krm. Bob odłużany. Pot. Groch nieodłużany żywot puszy. Syr. <p. × Odłużyć>

Odłużanie, a, blm., czynność cz. **I. Odłużać.**

× **Odłużanie, a,** blm., czynność cz. **2. Odłużać.**

Odłużanie się, a ś., blm., czynność cz. **I. Odłużać ś.**

†**Odłużanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **2. Odłużać ś.,** *odłuskiwanie ś.*

Odłużenie, a, lm. **a** czynność cz. **I. Odłużyć:** Kaucje i unikacje, na równi z długami zwyczajnemi, do porównawczych odłużeń mogłyby być wciągnięte. Bl.

× **Odłużenie, a,** blm., czynność cz. **2. Odłużyć.**

Odłużenie się, a ś., blm., czynność cz. **I. Odłużyć ś.**

†**Odłużenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **2. Odłużyć ś.,** *odłuskanie ś.*

I. Odłużyć, y,ył i **O. ś.** p. **Obdłużyć.** <O + DŁUG>

2. Odłużyć, y,ył I. × O. p. **Odługować.** Przen.: Obejrzy ś. nań Jezus, a Piotr, nie mogąc znieść dłużej, gorzkiemi łzami grzech swój natychmiast odłuży. Pot. **2.** †O. i †**O. ś.** p. **Odłuskać:** W skoki grochu mu odłuży i jeść każe z słoniną. Pot. Garść jęczmienia otłuczonego i z łupin ochrostanego, O. go i w wodzie warzyć. Syr. Polewka z bobu odłużonego. Spicz. <Od + Łużyć, od Ług; por. Nm. ablaugen>

Odłydkowy, × **Odłytkowy** *od łydki idący.* Anat.: Żyła odłydkowa, odstrzałkowa, zaskórna goleni, widoczna mniejsza, †damska przy kostce (vena saphena minor). <Od + Łydkowy>

× **Odłytkowy** p. **Odłydkowy.**

Odma, y, blm., **Odęcie** lek. (pneumatosis) *nieprawidłowe napełnienie ś. jamy ciała powietrzem,* opuszenie: O. brzuszna, bębnica, !meteoryzm (tympanites) p. **Nadęcie.** O. macicy (physometra). O. piersiowa (pneumothorax). <O + Dma>

Odmacać, a, ał, nied. **Odmacywać** *macając, odnaleźć, odszukać; wymacać:* Biegnąc, przeciągał ś. tylko pobity Żydek czasem na plecach, lub odmacywał sobie rękoma żebra. Dyg. <Od + Macać>

Odmacanie, a, blm., czynność cz. **Odmacać.**

Odmach, u, lm. **y** *machnięcie wsteczne, na odlew; zamach, rozmach, zamierzenie ś.:* O. ręki. Kon. Jednym go zwaliła odmachem. Nar. Przen.: Iż tak mam mówić prostym odmachem. Klon. [Wojtek O. swoim pałaszem zrobił] *(= zamachnął ś.).* †Bez odmachu = *bez pardonu, bez namysłu, prosto z mostu, bez ogródki, bez ceremonji, nie obwijając w bawełnę, bez skrupułu:* Widząc, że sieką, rąbią bez odmachu, wtenczas ś. prawdziwego nabrała przestrachu. Petr. Odmachem ciąć, uderzyć. Troc. Bez odmachu powiedział. Górn. *(= bez długich przygotowań, wstępów, bez namysłu).* Ale to nie może być inaczej, brachu! musimy ś. skosztować bez wszego odmachu. Papr. *(= bezzwłocznie).* Potrawy zakazane teraz bez odmachu jedzą. Wuj. *(= bez skrupułu, bez ceremonji).* <Od + × Mach>

[**Odmach, u,** lm. **y**] *gmach:* Taki O. z lodu, w którym Mróz mieszka. <Od + 1. [Mach]>

Odmachać, a, ał I. a. **Odmachnąć.** a) a. **Odmachnąć ś.** cz. ni. *machnąć nawzajem.* b) cz. czyn. *machnięciem a. machaniem odbić, odeprzeć, odepchnąć, odegnać:* O. napastnika, muchy od oczu. c) cz. czyn. *odciąć za jednym zamachem; ściąć, odrąbać od jednego razu.* **2.** posp. przen. *szybko,*

gracko odrobić co; zmachać, machnąć, zepchnąć = sforsować; sprawić ś. gracko, zrobiwszy co: O. kawał roboty. O. kawał drogi *(= odpalić).* Odmachał w mig całą misę barszczu. <Od + Machać>

Odmachanie, a, blm., czynność cz. **Odmachać.**

Odmachnąć, nie, nął i **O. ś.** p. **Odmachać:** Idź! głupi, oburknął ś. i odmachnął ś. gniewnie. Kon. <Od + Machnąć>

Odmachnięcie, a, blm., czynność cz. **Odmachnąć.**

Odmacierzyński gram. *pochodzący od imienia matki:* Imię, nazwa odmacierzyńska = *nazwa rodowa, pochodząca od imienia matki* (np. Elżbieciak, Jagmin = Jagnin). <Od + Macierzyński>

Odmacywać, ywa a. **uje, ywał** p. **Odmacać.**

Odmacywanie, a, blm., czynność cz. **Odmacywać.**

Odmaczać, a, ał p. **Odmoczyć.** <Od + Maczać>

Odmaczanie, a, blm., czynność cz. **Odmaczać.**

[Odmadzać się, a ś., ał ś.] p. **Odmagać ś.** <Od + MOG/MAG>

[Odmadzanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odmadzać ś.**

Odmaglować, uje, ował *odbyć maglowanie, zmaglować:* O. wszystką bieliznę. <Od + Maglować>

Odmaglowanie, a, blm., czynność cz. **Odmaglować.**

Odmakać, a, ał p. **Odmoknąć.**

Odmakanie, a, blm., czynność cz. **Odmakać.**

Odmalować, uje, ował, nied. **Odmalowywać I.** *odbyć malowanie czego, pomalować, wymalować, odrobić farbami:* O. pokój. **2.** *oddać kogo, co w malowidle, namalować, wymalować, przedstawić na obrazie:* O. portret, bitwę. **3.** przen. *przedstawić malowniczo; opisać, opowiedzieć żywo, obrazowo, barwnie:* Ponieważ jej nie znasz, więc ci ją dokładnie odmaluję. L. Nieznośną ich niewolą nam odmalował. Troc. O. czyj stan, położenie *(= przedstawić w żywych kolorach).* O jakom ja Sesostra przeciwnemi farby sobie odmalowywał! Jabł. *(= wystawiał, wyobrażał).* A to mię odmalował! *(= obmalował, oczernił, osmarował).* Tak brzydko był w oczach każdego odmalowany, że ś. oddalić musiał od dworu. L. Niczego nie zaniedba, aby sadzami hetmana O. Sienk. *(= przedstawić w czarnych kolorach, oczernić).* <Od + Malować>

Odmalowanie, a I. blm., czynność cz. **Odmalować. 2.** [O., lm. **a**] *malowanie, malowidło, malowanka, obraz:* [Un sie stał taki, jak O.].

Odmalowywać, ywa a. **uje, ywał** p. **Odmalować.**

Odmalowywanie, a, blm., czynność cz. **Odmalowywać.**

Odmamiać, a, ał p. **Odmamić.**

Odmamianie, a, blm., czynność cz. **Odmamiać.**

× **Odmamiciel, a,** lm. **e** *ten, co odmamia, uwodziciel, kusiciel, pokusa.* <Od Odmamić>

Odmamić, i, ił, nied. **Odmamiać I.** kogo = *odłudzić, odwabić; mamiąc, odciągnąć, odwieść od kogo, od czego.* **2.** posp. co = *wyłudzić, wydurzyć, wymanić, wycyganić, wyłgać; wykpić, wydrwić.* <Od + Mamić>

Odmamienie, a, blm., czynność cz. **Odmamić.**

† **Odmarja, i,** lm. **e, [Olmarja]** = **Almarja.** <Łć. armarium = szafa (na oręż)>

Odmarkotać, a, ał, nied. × **Odmarkotywać** *markocząc, odpowiedzieć; odmruknąć, odwarknąć, odburknąć.* <Od + Markotać>

Odmarkotanie, a, blm., czynność cz. **Odmarkotać.**

× **Odmarkotywać, a, ał** p. **Odmarkotać.** Troc.

× **Odmarkotywanie, a,** blm., czynność cz. **Odmarkotywać.**

[Odmarkować, uje, ował] *odpowiedzieć, odeprzeć:* Milkli wtedy, i żaden nie odmarkował. Ork. <Od + * Markować, z Nm. merken, be-merken>

[Odmarkowanie, a, blm.] czynność cz. **Odmarkować.**

Odmarsz, u, lm. **e** *odejście, odwrót marszem, wymarsz, wyruszenie:* Trąba odmarszu odzywa ś. kilka razy mocno. Wysp. <Od + Marsz>

Odmarszczać, a, ał p. **Odmarszczyć.**

Odmarszczanie, a, blm., czynność cz. **Odmarszczać.**

Odmarszczenie, a, blm., czynność cz. **Odmarszczyć.**

Odmarszczyć, y,ył, nied. **Odmarszczać** *marszczki odprostować, wyciągnąć, rozpuścić; rozmarszczyć, wygładzić z marszczek:* O. kołnierzyk. Przen.: O. czoło = *wypogodzić, wyjaśnić, rozchmurzyć, rozmarszczyć, rozjaśnić; odsępić ś.:* Przecie dziś odmarszczysz czoło i z nami będziesz ś. cieszył. Rzew. <Od + Marszczyć>

Odmarzać, a, ał (Odmar-zać) p. **Odmarznąć.**

Odmarzanie, a, blm. (Odmar-zanie) czynność cz. **Odmarzać.**

Odmarzły, Odmarznięty, Odmarźnięty *który odmarzł.* <Od Odmarznąć>

Odmarznąć, znie, znął a. **zł** (Odmar-znąć), nied. **Odmarzać I.** *rozmarznąć, odtajać, puścić:* Odmarza na dworze *(= odmięka, jest odwilż, taje, topnieje).* **2.** *odpaść z przemrożenia, umarznąć:* Ucho mu odmarzło. Jeleń gałęziste rogi swoje co rok porania, iż mu odmarzają. Sien. <Od + Marznąć>

Odmarznienie, a, blm. p. **Odmarźnięcie.**

Odmarznięcie, a, blm. p. **Odmarźnięcie.**

Odmarznięty p. **Odmarzły.**

Odmarźnienie, a, blm. p. **Odmarźnięcie.**

Odmarźnięcie, a, blm., **Odmarznięcie, Odmarźnienie, Odmarznienie** czynność cz. **Odmarznąć.**

Odmarźnięty p. **Odmarzły.**

Odmaskować, uje, ował *zdemaskować.* Brzoz. <Od + Maskować>

Odmaskowanie, a, blm., czynność cz. **Odmaskować.**

[Odmastek, tka, lm. **tki]** *koń odróżniający ś. swoją inną maścią między końmi tegoż samego zaprzęgu.* <Od + * Mastek, od Maść>

Odmaszerować, uje, ował *maszerując, odejść:* Na miejscu zwrot wykonał, furażerkę na bakier włożył i odmaszerował. Jeż. Przen.: Odbył rewją ostatnią i po rewji na tamten świat odmaszerował. Jeż *(= powędrował).* <Od + Maszerować>

Odmaszerowanie, a, blm., czynność cz. **Odmaszerować.**

† **Odmatać, a, ał** i † **O. ś.** p. **Odmotać.** <Od + Matać>

† **Odmatanie, a,** blm., czynność cz. **Odmatać.**

† **Odmatanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odmatać ś.**

Odmawiać, a, ał i **[O. ś.]** p. **Odmówić.** <Od + Mawiać>

Odmawianie, a, lm. **a** czynność cz. **Odmawiać:** Podtrzymywała ś. lekami i odmawianiami. Jeż.

[Odmawianie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odmawiać ś.**

Odmazać, że, zał, nied. **Odmazywać I.** *namazać; mażąc, odrysować, nakreślić; nabazgrać, nagwazdać:* O. portret. **2.** *odjąć przez zmazanie:* Dopisał jeszcze 5 złotych, a potym odmazał. O. rękę narysowanej figurze. Odmazał zero od napisanej cyfry. **O. ś.** od kogo, od czego, posp. = *odczepić ś., uwolnić ś., odkaraskać ś.:* Nie można ś. od niego O. <Od + Mazać>

Odmazanie, a, blm., czynność cz. **Odmazać.**

Odmazanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odmazać ś.**

Odmazurzenie, a, blm., czynność cz. **Odmazurzyć:** Nazwisko Kuczyński pochodzi przez O. od Kuciński. Karł.

Odmazurzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odmazurzyć ś.**

Odmazurzyć, y,ył I. *zatrzeć, usunąć cechy pochodzenia mazurskiego.* **2.** *odjąć cechy wymawiania, brzmienia po mazursku, zmieniając z, s, c na: ż, sz, cz i t. d., to jest wymawiając np. królewicz zam. królewic i t. d.* **O. ś.** *stracić cechy mazurskie.* <Od + Mazurzyć>

Odmazywać, uje, ywał i **O. ś.** p. **Odmazać.**

Odmazywanie, a, blm., czynność cz. **Odmazywać.**

Odmazywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odmazywać ś.**

Odmełł p. **Odmleć.**

Odmetalizować, uje, ował, nied. **Odmetalizowywać** *pozbawić metal jego metalicznych własności.* <Od + Metalizować>

Odmetalizowanie, a, blm., czynność cz. **Odmetalizować.**

Odmetalizowywać, ywa a. **uje, ywał** p. **Odmetalizować.**

Odmetalizowywanie, a, blm., czynność cz. **Odmetalizowywać.**

Odmęt, u, lm. **y I.** *woda zamącona, zmącona, wzburzona, mętna:* W odmęcie ryby łowić. Prz. (= *w mętnej wodzie ryby łowić*). Prz. (= *korzystać z zamieszania, chaosu, niezgody*). Każdy w odmęcie sobie łowić umie. L. **2.** *wir; otchłań, przepaść wodna; toń, nurt, głębia:* Ścigał... Otomana przez morskie odmęty. Mick. Posp.: Szły pieniążki jak w O. Ale to wszystko odmętem spieszącym ku roztrzaskaniu ś. własnemu. Krasiń. Przen.: W odmęcie naszego szczęścia, w namiętnym uścisku naszych dusz zapomnieliśmy o piękności morza. Przybysz. (= *w powodzi, w bezdenności*). Obszar, gnuśności zalany odmętem: to ziemia. Mick. **3.** przen. *zamęt, zamieszanie, chaos, rozgardjasz, nieporządek, nieład, rwetes, tartas, zgiełk, tumult, piekło:* O. spraw, intryg. Wtrącić kraj w O. zamieszek. Wydobyć ś. z odmętu. Ciało psuje ś., gnije i uchodzi w O. czyli chaos, z którego nowe rodzą ś. ciała. L. Nikt mię nie zna; siedzę jak w odmęcie. Jabł. W odmęcie duszy szukał myśli. Syrok. **4.** †O. *obłęd, odurzenie:* Jak w odmęcie. Troc. <Od + Męt>

Odmętnić, i, ił *mętów pozbawić, odklarować płyn jaki.* <Od + *Mętnić, od Mętny>

Odmętnienie, a, blm., czynność cz. **Odmętnić.**

× **Odmężczyźniać, a, ał** p. **Odmężczyźnić.**

× **Odmężczyźnianie, a,** blm., czynność cz. **Odmężczyźniać.**

× **Odmężczyźnić, i, ił,** nied. × **Odmężczyźniać** *pozbawić cech mężczyzny, pozbawić męskości:* Choroba człowieka odmężczyźnia. Krasiń. <Od + *Mężczyźnić, od Mężczyzna>

× **Odmężczyźnienie, a,** blm., czynność cz. **Odmężczyźnić.**

× **Odmia, i,** lm. **e** *odętość, odęcie, wzdęcie:* Wiszą żagle; skąd tylko Zefir kołowrotem kinie, czyniąc anfrakty, odmie i kobiele. Pot. <O + DM/DĘ>

Odmiał, u, lm. **y, Odpłóczysko I.** *mielizna odbrzeżna, odsyp, odsepisko, odsypisko, płytkie miejsce w wodzie u brzegów.* **2.** *ława piaszczysta w morzu, mielizna, przenoszona czasem przez wiatr na ląd, gdzie tworzy wydmy:* Do znoszenia odsypów i odmiałów najkorzystniej użyć wyżłobnika. Pol. **3.** *miejsce płytkie przed progiem upustu od strony stawu, czyli dopływu; pochyły brzeg grobli:* Gdy staw odmiału żadnego prawie nie miał, cały więc ciężar wody wspierał ś. na grobli; dałem więc O. tym kształtem, iż od grobli piasek i namuł spadkiem nieznacznym coraz w staw idzie. Kras. <Od + Miał>

Odmiana, y, lm. **y I.** *odmienienie, odmienienie ś., zmiana, przemiana, przeistoczenie, przekształcenie, nowa postać:* Nic tu trwałego, wszystko odmianie podlega. L. Słońce biegiem swoim czyni odmiany w roku, to jest wiosnę, lato, jesień i zimę. Otw. Odmiany księżyca p. **Księżyc.** Koguty pieją, będzie O. Dopiero przed samą św. Łucją przyszła O. Reym. (= *zmiana pogody*). Zrób dziś na obiad co innego dla odmiany (= *dla rozmaitości*). Została bez szkody i bez odmiany swej czci. Ort. O. na lepsze, na gorsze = *zwrot ku...* Niewiastom O. przyzwoita. Boh. Skąd w mistrzu tak nagłe odmiany? Mick. Nie jest bez grzeczności i miłość dziecinna, i wzgląd męża dla żony przy ludziach, i pana dla sług swoich, a w każdej jest pewna O. Mick. (= *różnica*). **2.** *zmiana, przemiana kolejna, luzowanie ś., kolej:* Czuwali noc całą na odmianę (= *luzowali jeden drugiego*). Zacznij, Dameto, potym, Menalko, w przemiany nucić będziesz, lubią muzy te odmiany. Nagur. Gdy on służył w porządku odmiany swej przed Bogiem. Bud. Woj.: Biuro odmian w komisji rządowej wojny. **3.** †O., [O.] *zamiana, zamian, nagroda, wynagrodzenie, indemnizacja, odszkodowanie:* Przysądził sobie cesarz winnicę, a panu jej odmianę jaką dał. Skar. **4.** gram. *zmienianie zakończeń wyrazów; przypadkowanie, deklinacja, a. konjugacja; fleksja:* Odmiana przez przypadki, liczby, rodzaje, tryby, osoby, czasy. O. przez stopnie = *stopniowanie.* **5.** *znak odmienny, plama, centka, łata, pręga odmiennego koloru:* Pies biały z czarnemi odmianami. Koń bez odmiany *(=jednostajnej maści).* Konia bez odmiany oddać, z jedną sobie chować, ze dwiema przyjacielowi, ze trzema nieprzyjacielowi, a ze czterema przedać. Prz. O. w ciele. Troc. Marmur cielisty z czarnemi odmianami. **6.** *poddział gatunku, jako jednostka w układzie naukowym (klasyfikacji):* Gatunki często bywają dzielone na podgatunki, odmiany, rasy. Krwawnik jest podgatunkiem chalcedonu i ma dwie odmiany: pospolity i włóknisty. Przen.: †Zacharjasz był z odmiany Abjowej, a żona jego z córek Aaronowych. Bud. **7.** †O. *weksel:* Przez odmianę pieniądze posłać. Troc. <Od + Miana>

[Odmianek, nka, lm. **nki] I.** p. **Odmieniec. 2.** *kłamca.* <Od + *Mianek, M(IAN)>

× **Odmianiec, ńca,** lm. **ńcy** p. **Odmieniec:** Ty, odmiańcze, winny, lekszy od wiotchej trzciny. Nar. <Od + *Mianiec, M(IAN)>

Odmianka, i, lm. **i** *drugi tekst odmienny, druga postać odmienna, warjant:* Eneasz wspomina o stosunkach małżeńskich, które jakby odmiankę jakąś pierwotnej poliandrji przypominają. Brk.

Jeżeli rysunek pieczęci Dobiesława z Koszczyc jest wierny, to mielibyśmy odmiankę jego herbu. Łag. Odmianki wyrazu: *wuj i wujo, mórg i morga.* †**W odmianki** przys. *naprzemian.* Mącz. <Od Odmiana>

Odmiar, u, lm. **y l.** × O. *odpłata, nagroda, wywzajemnienie ś.:* Na kark oprawcy ciało ś. waliło, aby, gdy innym nie mogło odmiarem, z mym przynajmniej mściło ś. ciężarem. Chr. Muzy darem rozniosłeś sławę Augusta, August cię muzy odmiarem podaje w potomne usta. Kniaź. **2.** *obręb, zakres, sfera, dziedzina, kraina:* O. nauk. Garcz. <Od + Miar>

†**Odmiara, y,** lm. **y** *odmierzenie, odmierzanie:* Zwrót swój obiecał, na który czas O. zboża wojsku przypadła. Warg. <Od + Miara>

†**Odmiat, u,** lm. **y** *odrzucenie:* Upodobaj, co raczysz, odmiatu nie będzie. Żebr. <Od Odmiatać, MIOT/MOT>

Odmiatać, a, ał p. **Odmieść.**

Odmiatanie, a, blm., czynność cz. **Odmiatać.**

†**Odmiatować, uje, ował** p. **Odmieść.** Błaż.

†**Odmiatowanie, a,** blm., czynność cz. **Odmiatować,** *odrzucanie.*

Odmiauczeć, y, ał p. **Odmiauknąć.** <Od + Miauczeć>

Odmiauczenie, a, blm., czynność cz. **Odmiauczeć.**

Odmiaukać, a, ał p. **Odmiauknąć.** <Od + Miaukać>

Odmiaukanie, a, blm., czynność cz. **Odmiaukać.**

Odmiauknąć, nie, nął, Odmiauczeć, nied. **Odmiaukać** *odpowiedzieć miauczeniem na miauczenie, miauknąć w odpowiedzi.* <Od + Miauknąć>

Odmiauknięcie, a, blm., czynność cz. **Odmiauknąć.**

[Odmiedzka, i, lm. **i]** *pierwsza skiba od miedzy.* <Od + Miedzka>

× **Odmiel, i,** lm. **e** *miejsce płytkie w wodzie, mielizna.* L. <Od + M(IAŁ)>

Odmielenie, a, blm., czynność cz. **Odmleć.**

× **Odmielenie, a,** blm., czynność cz. **Odmielić.**

× **Odmielić, i, ił** co = *zrobić co w kształcie odmiału:* Koryto jej (rzeki) pogłębia ś. znacznie i odmieliło górską dolinę. Pol. <Od + *Mielić, od M(IAŁ)>

Odmieniacz, a, lm. **e** *ten, co odmienia:* O. słów, rzeczowników. Bobr. O. pieniędzy = *wymieniacz,* wekslarz, bankier, × kambjer, × kambista, × kambjerz, × monetnik, × monetarz: O., przekupień pieniędzy. Kn. <Od Odmieniać>

Odmieniać, a, ał i **O. ś.** p. **Odmienić.** <Od + Mieniać>

Odmieniający l. *który odmienia.* **2.** gram. *posiadający odmianę imienia i słowa, fleksyjny:* Języki indoeuropejskie są odmieniające.

[Odmieniak, a, lm. **i]** p. **Odmieniec.** <Od + *Mieniak, M(IAN)>

Odmienialny *mogący być odmienionym, zamienionym:* Pieniądze śrzodkiem są odmienialnych rzeczy. Petr. <Od Odmieniać>

Odmienianie, a, blm., czynność cz. **Odmieniać.**

Odmienianie się, a ś., blm., czynność cz. **Odmieniać ś.**

Odmienić, i, ił, [Otmienić], nied. **Odmieniać l.** *zastąpić jedno drugim, zmienić, zamienić, przemienić:* O. suknie, talerze, mieszkanie, konie na poczcie, sposób życia, postępowanie, miejsce, stan, pana, sługę, zdanie. Nie ludzkie to sprawy: serce O. i wiarę w nie wlać. Skar. Stan O. = *wstąpić w związki małżeńskie.* L. Życzę, abyś bardzo w młodym wieku stanu nie odmieniała. Hof. Co komu zamierzył Twórca wszystkich rzeczy, nie zdoła tego rozum O. człowieczy. Wor. Wszystko Bóg O. może. Prz. Służący panów odmieniają, jak suknie. L. × O. pieniądze = *rozmienić, zmienić:* O. komu, u kogo czerwony złoty. Troc. Monetarze drobną a prostą monetę za wielką odmieniali. Sekl. Odmienił śrebro w złoto. Troc. **2.** *zrobić innym, odmiennym, przerobić, przeinaczyć, przemienić, przekształcić, przekręcić, poprawić, zreformować, zreorganizować:* Szatan o to ś. stara, aby człowiekowi zaćmił, zinaczył, odmienił, sfałszował prawdziwą znajomość Pańską. Wiśn. Przeklęty, ktoby moje ustawy odmienił, abo im przyczyniając, abo ujmując. Baz. Nie jest to sromota, jako ś. odmieniają rzeczy, tak i radę naszę odmieniać. Górn. Trudno wyrok O. przedwieczny. Koch. W. Stan wysoki obyczajów jego nie odmienił. Skar. O. ustawę, porządek rzeczy. **3.** [O.] *zmienić ś., sprzeniewierzyć ś., nie dotrzymać placu:* Niech go Pán Bóg skarze, kto seyrze kocha, a potym odmieni. **4.** † O. *urozmaicić, upstrzyć:* Coraz wyśmienitszemi mowę swoję odmienia (przeplatywa) konceptami. Troc. Sardanapalus odmieniał twarz sobie farbami. Wer. **5.** gram. *wyrazić różne względy danego wyrazu, zmieniając jego końcówkę:* O. rzeczownik, przymiotnik, słowo. O. przez liczby, przypadki, rodzaje, stopnie, czasy, tryby. **O. ś. l.** *zmienić ś., ulec zmianie, przemienić ś.:* Trzy razy księżyc odmienił ś. złoty, jak na tym piasku rozbiłem namioty. Słow. Tak ś. ujrzeniem onego trupa odmienił, iż ś. stał jakoby inszy. Skar. Wszystkie ś. rzeczy odmieniają, jedne narody rosną, drugie upadają. Otw. Czasy ś. odmieniają, z czasami ludzie. Zabł. Mienią ś. lata, noc za dniem żenie, ja ś. w miłości mej nie odmienię. Karp. Tam ś. wiele rzeczy zaniechało, wiele odmieniło. Górn. Kiedy do kogo raz ś. przywiążesz, nie odmieniaj ś. nigdy. Hof. Odmieniać ś. w obyczajach, odmieniać obyczaje w lepsze abo gorsze. Kn. Nie odmieniaj ś. jako marzec na wiosnę, gdzie jednego dnia będzie i deszcz, i jasno, i krupy. Rej. × Odmieniać ś. w co = *niejednostajnie jednego ś. trzymać.* L. Wolimy my starożytności ś. trzymać, niżeli, za twoją idąc radą, coraz w nowe zwyczaje cerkiewne, by kucharz w potrawy, ś. odmieniać. Pim. **2.** w co = *zmienić ś., zamienić ś., obrócić ś., przeobrazić ś., przeistoczyć ś., przejść, przekształcić ś., przerodzić ś.:* Odmieniła ś. pszenica w kąkol. Birk. [Odmienię ja ś. w maluśkiego ptaszka]. Śmiech w płacz ś. odmienia. **3.** [O. ś.] *odróżnić ś.:* Czym ś. człek od zwierzęcia odmieni. Kon. **4.** nied. gram. *ulegać odmianom gramatycznym, być zdolnym do odmian gramatycznych:* Przymiotnik odmienia ś. przez rodzaje. <Od + 1. Mienić>

Odmieniec, ńca l. lm. **ńcy,** × **Odmianiec** = a) [O., **Odmiennik, Odmianek**] = *α) człowiek różniący ś. od reszty ludzi, wyrodek, dziwoląg:* Znamy was, odmieńce djabelni. Ork. O. z piekła rodem. β) a. **[Otmian, Otmiana, Otmina, Odmieniak]** *dziecko zamienione przez boginki* (zam. prawdziwego), boginiak, *dzieciak z dużą głową i krzywemi nogami, z puchliną w głowie lub z jaką inną chorobą, dziecko brzydkie i upośledzone przez naturę, idjota.* γ) *człowiek niedobry.* δ) *człowiek obcy, z obcej wsi; cudzoziemiec:* Insi ludzie odmieńcy. Ork. Nie dowierzaj Miemcom, bo to Miemiec jest O. ε) *człowiek łatwo i często zmieniający zdanie.* b) *ten, co zdradza religję, narodowość, zdrajca, odszczepieniec, odstępca, renegat, apostata:* Małoby czyniło pożytku począć żyć w dobrej wierze, gdzieby w tym zaczątku człowiek miał ustać

a odmieńcem być. Gil. Mickiewicz cisnął w dedykacji rzekomym odmieńcom ciężki zarzut. Spas. Odmieńcy dwa razy tracą, a wzgardę z obu stron odnoszą. Nar. Łakomy, gniewliwy O. stracił sławę roztropności i powolności. Nar. Wprowadzoną do ruskich księstw religję O. Daniel wyrugował. Zim. Reszta tych odmieńców do Szwedów uszła za namową rebelizantów inflanckich. Nar. **2.** lm. **ńce** = a) O. wodorostów bot. (chondrus crispus) *nazwa wodorostu chrząścica strzępiasta z powodu jej odmian.* b) min. *rodzaj amfibolu.* c) a. **Proteusz** zool. (ambiguus) *zwierzę ziemnowodne nagoskórne skrzelonośne.* <Od Odmienny>

Odmienienie, a, blm., czynność cz. **Odmienić:** Urzędnik powinien owcom piątno dać dla nieodmienienia skór, gdy co zdechnie. Haur.

Odmienienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odmienić ś.**

†**Odmienisty** p. **Odmienny:** Z serca, które jest jakoby wiatr odmieniste. Kaz. 1555. < Od Odmiana>

Odmiennia, i, lm. **e** gram. p. **Fleksja.** <Od Odmienny>

Odmiennie przys. od **Odmienny:** Człowiek krótko tu na świecie żywie, i to O., nędznie, bojaźliwie. Sęp.

Odmiennik, a l. [O., lm. **cy**] p. **Odmieniec. 2.** lm. **ki** bot. (limodorum) *roś. z rodziny storczykowatych.*

Odmienniowy przym. od **Odmiennia,** *fleksyjny:* Odmienniowe właściwości języka.

Odmienność, i l. blm. rz. od **Odmienny:** Uważaj O. fortuny, jako ś. ona dziwnym kołem toczy. Rej. **2.** × O. *odmiana, zmiana, przemiana, kolej, przekształcenie:* Podlegać odmiennościom. Dla odmienności urzędników (ekonomów). Ek.

Odmienny, †**Odmienisty l.** *mający odmiany, odmieniający ś.:* Części mowy odmienne. Imiesłów O. p. **Imiesłów. 2.** *zmienny, ulegający zmianom, nietrwały, niestały, niestateczny:* Turków bardzo przez ten czas wypleniło odmienne powietrze. Grab. O. jak wiatr. Prz. Proteusz nie mógł być odmienniejszy, jako ci w stroju swym młokosi. Opal. Odmienne i z sobą walczące myśli i skłonności miał. Skar. O. w myśli. L. Niech sobie odmienna będzie i troszkę fiksatka, byle jędzą nie była. Orzesz. Wysiewki na folwarku pan ma mieć na regiestrze, i na niwy jeszcze lepiej, dla urzędników odmiennych. Ek. *(=niepewnych).* **3.** *inakszy, inny, różny, zmieniony:* O. sposób myślenia. Nie poznali go, tak ś. stał odmiennym. Chr. Strój ich tylko jest kołnierzem O. Troc. [Dym z lulka ma O. odór] *(=sobie właściwy, charakterystyczny).* **4.** Stan O. (kobiety) = *ciężarność, brzemienność; stan poważny, błogosławiony:* Być w odmiennym stanie. **5.** × O. *mający po sobie odmiany, łaciasty, nakrapiany, centkowany, pstry, pstrokaty:* Pies O. Barany odmiennej barwy i srokate. Leop. <Od Odmiana>

[**Odmieńka, i,** lm. **i**] *boginka.* <Od + M(IAN)>

Odmierzać, a, ał p. **Odmierzyć.**

Odmierzanie, a, blm., czynność cz. **Odmierzać.**

Odmierzenie, a, blm., czynność cz. **Odmierzyć.**

Odmierzyć, y,ył, nied. **Odmierzać l.** *odbyć mierzenie, zmierzyć, wymierzyć, przemierzyć:* O. zboże swoim korcem. O., ile trzyma kufa. O. pewną ilość = *namierzyć.* Strzemiennego po kusztyczku ś. napijemy, za to z powrotem nie będziem sobie z góry odmierzali. Sienk. *(=wydzielali).* **2.** przen. komu = *wymierzyć nawzajem, oddać, odwetować, odpłacić, odwzajemnić ś., wywzajemnić ś.:* Jaką miarką mierzysz, taką ci odmierzą. Prz. Jaką my piędzią drugiemu mierzymy, tak odmierzaną i my odbierzemy. Jabł. Szczęśliwy, któryć odmierzy złości, coś niemi trapił nas bez litości. Ryb. <Od + Mierzyć>

Odmieszać, a, ał, posp. **Odmięszać l.** *odbyć mieszanie; wymieszać, ile potrzeba, wymącić, skłócić należycie.* **2.** *pomieszać, zamieszać nawzajem:* W kubku, w którym on wam mieszał (wino), odmieszajcie jemu dwojako. Leop. <Od + Mieszać>

Odmieszanie, a, blm., czynność cz. **Odmieszać.**

Odmieszkać, a, ał, posp. **Odmięszkać l.** gdzie = *mieszkając, odbyć swój czas; wymieszkać, przemieszkać pewien czas.* **2.** co = *odebrać mieszkaniem, przyjąć mieszkanie zamiast należności:* O. pożyczoną sumę. <Od + Mieszkać>

Odmieszkanie, a, blm., czynność cz. **Odmieszkać.**

Odmieść, ecie, ótł, †**Odmiotnąć,** †**Odmiotać,** nied. **Odmiatać,** †**Odmietać,** †**Odmiatować,** †**Odmietować l.** *odgarnąć, odsunąć miotłą, skrzydłem; zmieść na bok, precz:* O. śmiecie, piasek. **2.** †O. *odrzucić, cisnąć precz;* przen. *odrzucić, odtrącić, odsunąć, odepchnąć:* Przemożeni od naszych, poszli, odmiotawszy od siebie broni. Biel. M. Odmietał nieprzystojny warunek. L. Nie odmiatajże mnie od swej oblicznośći, ani bierz ode mnie ducha swej mądrości. Kochan. Ludzie barzo radzi z cudzych ś. szkód naprawują, a co gorsze odmietują. Rej. Cheesz, umiesz ratować, nie chciejże nas odmiatować. K. G. Libertyn odmiata księgi Pisma św. Bals. *(=nie uznaje ich).* Proroki jakoby nie mówili Duchem Św., odmiatał. Skar. *(=przeczył).* **3.** †Żołądek odmiata = *odbija, wraca, odrzyguje.* <Od + Mieść>

†**Odmietać, a, ał** p. **Odmieść.**

†**Odmietanie, a,** blm., czynność cz. **Odmietać.**

†**Odmietować, uje, ował** p. **Odmieść.**

†**Odmietowanie, a,** blm., czynność cz. **Odmietować.**

†**Odmięcz, y,** blm. p. **Odwilż:** Po gwałtownym mrozie pospolicie bywa O. Górn. Sklepy takie nietrwałe dla słonej wilgoci w nich, która na O. a. i na plutę zawsze odwilgnie. Trzyc. <Od + *Mięcz, MIĘ(K)/MN/MIN>

[**Odmięka, i,** lm. **i**] *odwilż.* <Od + *Mięka, MIĘ(K)/MN/MIN>

Odmiękać, a, ał p. **Odmięknąć.**

Odmiękanie, a, blm., czynność cz. **Odmiękać.**

Odmiękczać, a, ał p. **Odmiękczyć.**

Odmiękczanie, a, blm., czynność cz. **Odmiękczać.**

Odmiękczenie, a, blm., czynność cz. **Odmiękczyć.**

Odmiękczyć, y,ył, [**Otmikczyć**], nied. **Odmiękczać,** [**Otmikczać**] **l.** *rozmiękczyć, zrobić miękkim, zmiękczyć szczeg. w płynie, w wilgoci, odmoczyć:* Wilgoć odmiękcza, a ogień zagrzewa. Rej. Ocean wszystkę ziemię okrążył tak, iż ją ze wszystkich stron odmiękcza i odwilża. Biel. M. O. suchar w wodzie. **2.** przen. *zmiękczyć, skruszyć, złagodzić:* O. serce czyje *(=rozczulić, rozrzewnić, roztkliwić, poruszyć, wzruszyć).* Umiał biskup i tych, którzy byli niemiłosierni, do jałmużny przywodzić i serce ich O. Skar. Nauka w nas srogość odmiękcza tak, iż nikt z przyrodzenia srogim tak bardzo nie jest, któryby ś. ubłagać a O. nie dał, by tylko nauki naśladować chciał. Kosz. Staraj ś., byś przykre napomnienia pięknemi a łagodnemi słowy ubłagał a odmiękczył. Kosz. <Od + Miękczyć>

Odmięknąć, knie, knął a. **kł,** nied. **Odmiękać** *stać ś. miększym w wilgoci, w płynie; namiękнąć, rozmiękнąć, wymiękнąć należycie:* W ciepłej wodzie nogę namoczywszy, gdy nagniotki odmiękną,

dobyć je nożykiem. Perz. Ziemia zaczyna odmiękać = *miękczeje przez wilgoć.* Nieos.: × Odmięka na dworze = *wilgotnieje, jest odwilż, puszcza, taje, topnieje, odmarza.* <Od + Mięknąć>

Odmięknienie, a, blm., czynność cz. **Odmięknąć.**

Odmięszać, a, ał posp. p. **Odmieszać.**

Odmięszanie, a, blm., czynność cz. **Odmięszać,** *odmieszanie.*

Odmięszkać, a, ał posp. p. **Odmieszkać.**

Odmięszkanie, a, blm., czynność cz. **Odmięszkać,** *odmieszkanie.*

Odmigęba, y, lm. **y, Odmipysk,** × **Odmopysk** *ten, co ma wielkie wargi; człowiek, dla gniewu nie odpowiadający na pytania; nieprzystępny z powodu gniewu a. dumy; człowiek odęty, nadęty, pyszałek, bąk:* Policzki nadymać jedno dudom należy, abo owym odmigębom. L. Taki pędziwiatr, taki O., co tylko puszyć lubi, wszystko zmarnuje. Sienk. <O + DM/DĘ + Gęba>

× **Odmiłośnić się, i ś., ił ś.** *pozbyć ś. miłości, odkochać ś.* Krasiń. <Od + *Miłośnić, od Miłosny>

× **Odmiłośnienie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odmiłośnić ś.**

× **Odmiłować, uje, ował,** nied. × **Odmiłowywać I.** kogo = *umiłować nawzajem, odpłacić wzajemną miłością, okazać ś. komu wzajemnym w miłości:* Umiłował ciebie Bóg przy odkupieniu i poświęcaniu; nie będziesze chciał O. takiego miłośnika twego? Hrb. **2.** komu kogo = *zakochawszy ś. w kim, odbić go komu; odciągnąć miłostkami; zbałamucić, uwieść kochanego:* Gniewała ś. na męża Medea, iż córka Glauka odmiłowała jej Jazona i ślub z nim brała. Petr. Małoż jeszcze na tym masz, żeś mi odwabiła i odmiłowała męża? Leop. <Od + Miłować>

× **Odmiłowanie, a,** blm., czynność cz. **Odmiłować.**

× **Odmiłowywać, a, ał** p. **Odmiłować.**

× **Odmiłowywanie, a,** blm., czynność cz. **Odmiłowywać.**

× **Odmiot, u,** lm. **y I.** *odrzucenie, odrzucanie; odtrącenie, odepchnięcie, wzgarda:* Jeśli O. w prośbach naszych uznamy. Błaż. *(= odmowę).* Kogo czysty prawdziwej blask otacza cnoty, nie zna on, co są gminne łaski lub odmioty. L. Bezpiecznie króla o to, co chce, prosi, a odmiotu swym prośbom nie odnosi. Groch. Dałeś mu, czego pragnął, a oczkolwiek prosił, w żadnej rzeczy odmiotu nigdy nie odnosił. Kochan. Powaga z niższych odmiotem nie ma tam miejsca, gdzie skromność panuje. L. *(= pomiataniem).* Toć żadnej nie będzie różnicy, czy Kato buławy dopnie, czy O. odniesie? Pilch. **2.** *to, co odrzucają, odrzutek, wymiot, brak, odpadki, śmiecie:* Miedziane żużele abo odmioty w hutach miedzianych. Kn. Odmioty piecowe. Krum. Bóg jednych mieć chce plewą, chwastem i odmiotem, innych pszenicą abo żytem. Chr. Lekkich tych ludzi mają za O. podły narodu ludzkiego. L. *(= za wyrzutków, wyrodków, zakałę, hańbę, szumowiny społeczeństwa).* Czy snadź mdłym nas i gnuśnym poczytasz odmiotem? Kniaź. <Od + Miot>

† **Odmiotać, a, ał** p. **Odmieść.** <Od + Miotać>

† **Odmiotanie, a,** blm., czynność cz. **Odmiotać.**

† **Odmiotnąć, miotnie, miótł** p. **Odmieść.** Tuch.

† **Odmiotnięcie, a,** blm., czynność cz. **Odmiotnąć.**

× **Odmiótł** p. **Odmieć.**

× **Odmistycyzować, uje, ował** *pozbawić charakteru mistycznego:* Myśl szkoły odtajemniczoną została, odmistycyzowaną. Krasiń. <Od + *Mistycyzować, od Mistyk>

× **Odmistycyzowanie, a,** blm., czynność cz. **Odmistycyzować.**

Odmleć, odmiele, odmełł, odmleł a. × **odmiółł I.** *odbyć mielenie, zmleć:* O. pewną ilość = *namleć.* **2.** *zemleć nawzajem:* Miel w moim młynie, a jak mi będzie potrzeba, to ja u ciebie odmielę. **3.** *mieleniem skwitować z długu, odrobić go:* O. u młynarza pożyczoną mu sumę. <Od + Mleć>

Odmleł p. **Odmleć.**

Odmłacać, a, ał p. **Odmłócić.**

Odmłacanie, a, blm., czynność cz. **Odmłacać.**

Odmładniać, a, ał i **O. ś.** p. **Odmłodzić.**

Odmładnianie, a, blm., czynność cz. **Odmładniać.**

Odmładnianie się, a ś., blm., czynność cz. **Odmładniać ś.**

Odmładzać, a, ał i **O. ś.** p. **Odmłodzić.**

Odmładzanie, a, blm., czynność cz. **Odmładzać.**

Odmładzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odmładzać ś.:** Warszawę po roku 1815 opanowała namiętność odmładzania ś.: burzono jedne po drugich stare, malownicze bramy miejskie. Gom.

Odmłodek, dka, lm. **dki,** † **Odmłódź** *odrostek, latorośl, gałązka nowa, pęd nowo wyrosły, rostek, wyrostek, wypustek:* Drzewo to rozpuściło latorośli swe aż do morza, a do rzeki odmłodki jego. Bud. <Od + Młodek>

† **Odmłodły** p. **Odmłodniały.** Mącz. <Od Odmłodnąć>

† **Odmłodnąć, nie, nął** a. **odmłódł,** [**Odmłodnąć**] p. **Odmłodnieć.** Przen.: Tego roku między Bolesławem a Sasami wojna znowu odmłodła. Błaż. *(= odnowiła ś., wybuchła z nową siłą).*

Odmłodniały, † **Odmłodły** *który odmłodniał:* Widział go tłustym i zdrowym, zgoła odmłodniałym. Jabł. <Od Odmłodnieć>

Odmłodnić, i, ił i **O. ś.** p. **Odmłodzić:** Nie będzie powodu, coby odmłodnił mą istotę z lodu. Krasiń. <Od + *Młodnić, od Młody>

Odmłodnieć, eje, ał, † **Odmłodnąć,** [**Odmłodnąć**], † **Odmłódnąć** *stać ś. nanowo młodym, omłodzieć, odmłodzić ś., wrócić do młodości, wymłodnieć, nabrać pozorów młodszego.* <Od + Młodnieć>

Odmłodnienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Odmłodnieć. 2.** *stan tego, co odmłodniał:* O. twarzy. L.

× **Odmłodzać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Odmłodzić.** L.

× **Odmłodzanie, a,** blm., czynność cz. **Odmłodzać,** *odmładzanie.*

× **Odmłodzanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odmłodzać ś.,** *odmładzanie ś.*

Odmłodzenie, a, blm., czynność cz. **Odmłodzić:** Wódka na O. baby starej, aby ś. zdawała we 20 latach. Ślesz. O. natchnień w zdroju pieśni ludowej. Chm.

Odmłodzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odmłodzić ś.,** *odmłodnienie.*

Odmłodziciel, a, lm. **e** *ten, co odmładza a. co odmłodził; odnowiciel.* <Od Odmłodzić>

Odmłodzić, i, ił, Odmłodnić, Omłodzić, nied. **Odmładzać,** × **Odmłodzać I.** *uczynić nanowo młodym, zrobić młodym, młodszym, powrócić młodość:* Wenus umyśliła O. Anchizesa. Otw. Medea chciała ziołmi O. starego Ezona. Kulig. Peruka go odmłodziła. Troc. Trzeba co rok odmładzać dobytek, stado. Troc *(= podtrzymywać nowym przychówkiem).* **2.** przen. *odnowić, wskrzesić; wszcząć, poruszyć nanowo; odgrzebać z niepamięci, odświeżyć:* Odmłodzona między stanem duchownym a świeckim o dziesięciny niezgoda. Błaż. *(= rozjątrzona nanowo).* **3.** O. łąkę = *nawieźć ją świeżą*

ziemią. **4.** ogr.: O. drzewo = *odnowić je przez przycięcie korony.* **O. ś. l.** *stać ś. nanowo młodym, odrodzić ś., odmłodnieć:* Na wiosnę wszystko ś. odmładza. Wąż ś. odmładza, zrzucając starą skórę. L. **2.** przen. *odnowić ś., odżyć, odświeżyć ś.:* Wszelkiego uczynku grzecznego ozdoba z częstego wspominania sama ś. odmładza. Warg. **3.** (o roślinie) *puścić nowe latorośle, zazielenić ś. nanowo:* Gdy ś. już gałązka drzewa odmłodzi, i liście ś. puści, wiecie, że już blizko bywa lato. Leop. [Aby na polu len ś. nie odmładzał, gospodynie nie powinny w dzień Młodzianków prząść kądzieli]. <Od + Młodzić>

[Odmłodzie, a, blm.] zb. *pędy, wyrastające z pnia, tkwiącego w ziemi po ściętym drzewie liściastym.* <Od + Młodzie>

Odmłócenie, a, blm., czynność cz. **Odmłócić.**

Odmłócić, i, ił, [Otmłócić] nied. **Odmłacać l.** *odbyć młócką, skończyć młócenie, wymłócić, zmłócić ile trzeba:* O. pewną ilość = *namłócić.* **2.** *zmłócić również, nawzajem.* **3.** *oddać, odrobić komu należność, młócąc mu.* <Od + Młócić>

†Odmłódnąć, dnie, dnął a. **dł** p. **Odmłodnieć:** Długo ś. w wannie parzysz; czy chcesz, jako Peljas, O. warzona? Kochan.

†Odmłódnięcie, a, blm., czynność cz. **Odmłódnąć.**

†Odmłódź, odzi, lm. **odzi** p. **Odmłodek:** Sadzenie pigwy bywa, odrywając odmłodzi, które ś. puszczają od korzenia. Trzyc. Uważać, aby ś. odmłodzi, które wilki a. bękartami zowią, od korzenia nie puszczały. Trzyc. <Od + Młódź>

Odmoczenie, a, blm., czynność cz. **Odmoczyć.**

Odmoczyć, y,ył, nied. **Odmaczać l.** *mocząc, odmiękczyć, odwilżyć; rozmoczyć:* O. suchar w wodzie. **2.** *zmoczyć, odwilżyć dla odmiękczenia; namoczyć, pomoczyć, aby odstało:* Po długiej posusze deszczyk odmoczył ziemię. O. papier dla odklejenia go. <Od + Moczyć>

Odmodelować, uje, ował *modelując, odrobić, oddać, odtworzyć:* Jeden ze sprytniejszych odmodelował ją i zrobił wcale niezły odlew profilu. Bał. <Od + Modelować>

Odmodelowanie, a, blm., czynność cz. **Odmodelować.**

Odmodlenie, a, blm., czynność cz. **Odmodlić.**

Odmodlenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odmodlić ś.**

Odmodlić, i, ił co = *odrobić co, modląc ś.; odpłacić ś. za co modłami:* Nabroiłem tyle grzechów, że tego przez długie czasy nie odspowiadam, nie odposzczę, nie odmodlę, nie odśpiewam. Dyg. **O. ś. l.** *odbyć swoje modlitwy, odmówić modlitwy, odprawić modły.* **2.** od czego = *uwolnić ś., błagając; wymodlić ś., odprosić ś., wyprosić ś.* <Od + Modlić>

Odmoknąć, knie, kł, nied. **Odmakać** *pozostając w płynie, odmiękнąć, odmoczyć ś., namiękнąć:* Niech bielizna w ługu odmoknie. Gdy konopie odmokną, skóra ś. wnet da odłupić. Trzyc. <Od + Moknąć>

Odmoknięcie, a, blm., czynność cz. **Odmoknąć.**

Odmopysk, a, lm. **i l.** ×O. p. **Odmigęba. 2.** [O.] *pysk, twarz odęta.* <O + DM + Pysk>

Odmorski l. *daleki od morza, nie przymorski, kontynentalny, śródziemny.* Kn. **2.** *od morza, od strony morza pochodzący, morski:* Wiatr O. <Od + Morski>

Odmorze, a, lm. **a l.** *przestrzeń, idąca od morza, odległość od morza.* Kn. **2.** *kraj od morza odległy, kontynent:* O., kraj odległy od morza. Włod. <Od + Morze>

Odmorzenie, a, blm., czynność cz. **Odmorzyć.**

Odmorzyć, y,ył *odżywić, odkarmić zamorzonego głodem:* W domu młodej swadźbę podejmować i O. z drogi swackie konie. Zm. <Od + Morzyć>

Odmotać, a, ał, nied. **Odmotywać,** †**Odmatać** *odwinąć z motka, z kłębka; coś zmotanego rozprostować; rozmotać, odplątać, rozplątać, odwikłać, rozwikłać, rozgmatwać, odsypłać, odpętać:* O. nici. Przen.: O. kogo z czego = *wyprowadzić, wybawić z trudnego położenia, wywikłać, wyswobodzić, wyplątać:* Ach! kto mię z srogich zawikłań odmota! L. Przen.: O. co = *rozwikłać, dojść po nitce do kłębka, dotrzeć do prawdy, wyświetlić, wyjaśnić, rozświetlić, wykryć:* O. intrygę. **O. ś.** *odwinąć ś., rozwinąć ś. z motka, z kłębka; będąc zmotanym, rozprostować ś., rozmotać ś., odplątać ś., odwikłać ś., rozwikłać ś., rozgmatwać ś., odsypłać ś.* Przen.: O. ś. z czego = *wyjść z kłopotliwego położenia, wywikłać ś., wyplątać ś., wyswobodzić ś., uwolnić ś. z kłopotu, wycofać ś., wybrnąć, wygrzebać ś.* <Od + Motać>

Odmotanie, a, blm., czynność cz. **Odmotać.**

Odmotanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odmotać ś.**

Odmotywać, a, ał i **O. ś.** p. **Odmotać.**

Odmotywanie, a, blm., czynność cz. **Odmotywać.**

Odmotywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odmotywać ś.**

Odmowa, y, lm. **y l.** †O., [O.] *odpowiedź:* Byłem jako głuch abo ten, co dotknion słowy, nie ma nieszczęsnej w uściech odmowy. Kochan. Byłbym w naleganiach żywszym, gdyby ona wolniejszą była w odmowach. Węg. To rzekszy, Merkurjusz nie czeka odmowy, lecz zarazem od niego zniknął. L. **2.** *odmówienie, odpowiedź odmowna, niepozwolenie, odrzucenie, odprawienie z kwitkiem, odpalenie,* ×odmiot: O. na prośbę. Doznać odmowy. **3.** †O. *odpowiedź stronie powodowej w sądzie, replika:* Rękojmiemu godzi ś. użyć wszystkich obron prawa i wszystkich odmów, odporów, których miał używać dłużnik. Groic. Odmowy przeciw świadectwu. Groic. <Od + Mowa>

Odmownie przys. od **Odmowny; Odmównie:** W kwestji tej odpowiedziano O. Uśmiechał ś. i trząsł O. głową. Sienk. Proś, aby nieodmownie tu przyszli (= *nie wymawiając ś.*).

Odmowny, Odmówny l. przym. od **Odmowa:** a) ×O. *mogący być odmówionym, którego odmawiają = nie udzielają:* Nic u mnie dla Wc Pana odmownego nie znajdziesz. L. Rozwód u Turków nigdy nieodmowny. Kłok. Nieodmowność nic, zjaw tylko k czemu chęć masz. Żebr. b) *zawierający w sobie odmowę, nieprzychylny, nie pozwalający:* Odmowna odpowiedź. Wyszukiwano przeróżnych odmownych racji. Kal. c) [O.] *skory do odmowy, nie zgadzający ś., nie przystający:* Abyśta nie byli odmowni (= *abyście nie odmówili*). **2.** ×O. *odpowiedni, stosowny, symetryczny, proporcjonalny, pasujący, odpowiadający drugiemu:* O. drugiemu. Zabł. <Od + Mowny>

Odmówić, i, ił, nied. **Odmawiać l.** *zmówić od początku do końca; wypowiedzieć, wygłosić; wyrecytować:* Pacierza nie odmawiali. Kucz. Naucz ś. tego na pamięć i z porannemi modlitwami odmawiaj codziennie. L. Tak swoje żale odmawiała. P. Koch. Nie będę jadł, aż odmówię rzecz swoję. Wuj. Ścierpcie też i mnie, że też będę mówił, a gdy odmówię, śmiejcie ś., będzie-li ś. wam zdało. Leop. Odmówił swoję oracją. Troc. Jeden uczynił giesta, drugi słowa odmawiał. L. Małe

niech będą dla dzieci lekcje, byle je jak najczyściej i najrozumialej odmawiały. Kopcz. (= *wydawały*). **2.** †O. *odpowiedzieć, odrzec, odeprzeć:* Odmówił od króla kanclerz. Biel. J. Odmawiał Zamojski na to, jak mógł, jednak ten pohaniec zażarty do żadnych słusznych kondycji nie chciał ś. dać przywieść. Biel. J. Papiescy posłowie pierwsi mówili, odmówił im antjocheński patryjarcha. Skar. Co chce O., to słowo połyka. Wad. Próżne to groźby, najmniej mężów onych nie strwożyły, i jako na nie zrazu szydząc odmawiali, tego potym i skutkiem znacznie dokazali. Papr. Jeśliby komu łajano, a on też łajał a odmawiał, nie powinien za to oprawować, gdyż odmawia, a sam nie jest początkiem, żeby przymawiał. Groic. Przen.: Echo ś. ozywało; w koło głośne skały Phili, ucieszna Phili, za mną odmawiały. Zim. (= *odbijały, wtórowały*). †O. stronie przeciwnej w sądzie = *replikować:* Druga strona na to odmawiać będzie. Troc. **3.** †O. *sprzeciwić ś., zaoponować, mieć co do zarzucenia:* Ten mąż pojął w małżeństwo swą mamkę, acz nikt przeciwko temu nie odmówił. Ort. **4.** *odciągnąć, odstręczyć namową:* Kto drugiemu odmówi sługę, ostrej wart kary. Haur. Jasieńko od matki dziewczynę odmawiał. **5.** †O. *cofnąć własne słowa, odwołać:* A tego mnie dawania przed gajnym sądem nigdy nie odmówił, słowie nie odwołał. Ort. Przymówkę temi słowy O. ma: com mówił na cię, żebyś ty był nieuczciwej matki synem, tom na cię szczekał, jak pies. St. lit. (= *odszczekać*). **6.** [O. co] = *mówiąc oddalić; odczynić, odczarować, odżegnać:* Urzekła cię Hajsynianka która, kazałeś zlizywać, odlewać, odmawiać. Jeż. **7.** *nie zgodzić ś. na propozycję, na prośbę, nie przystać, nie zgodzić ś.; nie dać, nie udzielić czego:* O. komu pomocy, pożyczki, rozgrzeszenia. Odmówił mi tej łaski. Troc. Odmówiono mi to. Troc. Kiwnął brodą na znak, że nie odmawia. Mick. Kto bez słuszności odmawia, grzeszy przeciwko dobrej przyjaźni. Lubom. Niczego sobie nie odmawia (= *nie żałuje*). Nie obiecujesz, ani też nie odmawiasz. Kochan. Przed strachem i bojaźnią odmawiać nie śmiały. Kochan. Nie mogłem sobie O. tego ukontentowania, abym nie oświadczył wdzięczności narodowi. St. Aug. Bogu to przyrzekł, iż żadnemu proszącemu O. nie miał. Skar. Dobrodziejstwo wymawiać—gorzej, niż odmawiać. Kn. Pół dobrodziejstwa jest zaraz O. Kn. O. czyjej prośbie. Czyniącemu, co kto może, Pan Bóg pomocy swej nie odmawia. Kras. O. komu pogrzebu chrześcijańskiego. O. komu swej ręki. **8.** komu czego = *nie przyznać, zaprzeczyć; nie uznać w kim czego:* O. komu słuszności, talentu. Odmawia mu prawa do tego. **9.** †O. a. †**Obmówić,** nied. †**Obmawiać** *wymówić, usprawiedliwić:* Do innych wszystko baczymy, ganimy, a co sami czynimy, by najgorzej, tedy to odmawiamy. L. †**O. ś.,** [**O. ś.**] *odpowiedzieć, tłomacząc ś.; usprawiedliwić ś.; wymówić ś., uchylić ś. od czego,* nied. *wzbraniać ś.:* Odmówił ś. król, przyczyny słuszne powiedział niewinności swej. Papr. Cóżem ja zacz, abych ś. czego miała odmawiać panu memu! B. B. Wygnanie cierpi, kto ś. ojczyźnie odmawia. Min. [Ta nie odmawiała im ś. i ich zanocowała]. <Od + Mówić>

Odmówienie, a, blm., czynność cz. **Odmówić.**

Odmówienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odmówić ś.**

Odmówiony I. *który odmówiono:* Za pojawieniem ś. u dworu miał książę O. sobie przystęp do króla. Szaj. O. pacierz. **2.** × O. *któremu odmówiono:* Ubiorę ś. i oświadczę ś. pannie Anieli... zdaje mi ś., że nie będę O. Fred. A. (= *odrzucony*). Raz na rok on prosił o jej rękę; zawsze O., nigdy nie odchodził. Krasiń. <Od Odmówić>

Odmównie przys. od **Odmówny,** *odmownie.*

Odmówny p. **Odmowny.** <Od + Mówny>

Odmrażać, a, ał p. **Odmrozić.**

Odmrażanie, a, blm., czynność cz. **Odmrażać.**

Odmrozek, zka, lm. **zki** lek. (permo) *część ciała odmrożona, guz a. wrzód powstały z odmrożenia,* odmrozina, odmrożenie, †bąbele mroźne, †odmróz, odmrożek, odzięblina, odzięblizna, odziębienie, †odziębnienie, zamróz. <Od + *Mrozek, MRÓZ/MARZ/MIERZ>

Odmrozić, i, ił, nied. **Odmrażać I.** *uszkodzić mrozem, przemrozić, odziębić, zmrozić = dać zmarznąć:* Nos odmrożony = *przejęty mrozem, przemarznięty nawskroś.* Odmroził sobie ucho. × Człowiek odmrożony = *zmarzły do utraty przytomności.* **2.** *uwolnić od mrozu; oczyścić z zamrozu:* Przez odmrożone nieco szybki biło białawe światło śniegów. Reym. <Od + Mrozić>

Odmrozina, y, lm. **y I.** p. **Odmrozek. 2.** a. **Wysadzka, Odzięblina** *wzdęcie od mrozu, miejscowe podniesienie ś. poziomu na powierzchni wskutek zmarznięcia wody, nagromadzonej pod spodem.* <Od + *Mrozina, MRÓZ/MARZ/MIERZ>

Odmrożek, żka, lm. **żki** lek. p. **Odmrozek.** <Od + *Mrożek, MRÓZ/MARZ/MIERZ>

Odmrożenie, a, †**Odmróz I.** blm., czynność cz. **Odmrozić. 2.** lm. **a** p. **Odmrozek.**

†**Odmróz, ozu I.** blm. p. **Odmrożenie:** O. w piętach, w nogach. Troc. **2.** lm. **ozy** lek. p. **Odmrozek.** <Od + Mróz>

†**Odmruczawać, a, ał** p. **Odmruczeć.**

†**Odmruczawanie, a,** blm., czynność cz. **Odmruczawać.**

Odmruczeć, y, ał, nied. **Odmrukiwać,** †**Odmruczawać I.** *mrucząc odbyć, odmówić lada jak:* Pacierze nasze częstokroć lada jak tylko odmruczawszy. Hrb. Oddrzemawszy swój czas, zaczął odmrukiwać pacierz. Dyg. **2.** p. **Odmruknąć.** <Od + Mruczeć>

Odmruczenie, a, blm., czynność cz. **Odmruczeć.**

Odmrugać, a, ał p. **Odmrugnąć.** <Od + Mrugać>

Odmruganie, a, blm., czynność cz. **Odmrugać.**

Odmrugnąć, nie, nął, nied. **Odmrugać** *mrugnąć nawzajem, odpowiedzieć mrugnięciem na mruganie a. mrugnięcie:* Odmrugnęła mi. Troc. <Od + Mrugnąć>

Odmrugnienie, a, blm. p. **Odmrugnięcie.**

Odmrugnięcie, a, blm., **Odmrugnienie** czynność cz. **Odmrugnąć.**

Odmruk, u, lm. **i** *głos odmrukującego, odmruknięcie:* Uhm! odmruknął pan Tadeusz odmrukiem zadowolenia. Jeż. <Od + Mruk>

Odmrukać, a, ał p. **Odmruknąć.**

Odmrukanie, a, blm., czynność cz. **Odmrukać.**

Odmrukiwać, uje, iwał I. p. **Odmruczeć. 2.** p. **Odmruknąć.**

Odmrukiwanie, a, blm., czynność cz. **Odmrukiwać.**

Odmruknąć, nie, nął, Odmrukać, Odmruczeć, nied. **Odmrukiwać I.** *mrucząc odpowiedzieć, mruknąć w odpowiedzi na mruknięcie:* Kotka do kota: Czyż to ci mało i szczęścia i chluby, kiedyć odmrukam według twojej chęci? Kniaź. **2.** *odezwać ś. mrukliwym głosem, zamruczeć:* Chm! odmruknął pan Tadeusz odmrukiem zadowolenia. Jeż. **3.** *odpowiedzieć mrukliwie, odwarknąć, od-*

markotać, oburknąć ś., zaburczeć na czyj głos: Co mi? — odmruknął Hrabia — dość już tej gawędy. Mick. <Od + Mruknąć>

Odmruknięcie, a, blm., czynność cz. **Odmruknąć.**

Odmuchać, a, ał p. **Odmuchnąć.** <O + Dmuchać>

Odmuchanie, a, blm., czynność cz. **Odmuchać.**

Odmuchnąć, nie, nął, Odmuchać, nied. **Odmuchywać** co = *dmuchnąwszy, oczyścić z kurzu, z pyłu a. wyrównać:* O. zapylone papiery. O. boa puszaste. <O + Dmuchnąć>

Odmuchnięcie, a, blm., czynność cz. **Odmuchnąć.**

Odmuchywać, ywa a. **uje, ywał** p. **Odmuchnąć.**

Odmuchywanie, a, blm., czynność cz. **Odmuchywać.**

Odmulać, a, ał p. **Odmulić.**

Odmulanie, a, blm., czynność cz. **Odmulać.**

Odmulenie, a, blm., czynność cz. **Odmulić.**

Odmulić, i, ił, nied. **Odmulać** *przywrócić coś zamulonego do pierwotnego stanu, oczyścić z mułu:* O. kanał. <Od + Mulić>

Odmunsztukować, uje, ował co = *odjąć munsztuk od czego:* O. narzędzie muzyczne. Troc. <Od + *Munsztukować, od Munsztuk>

Odmunsztukowanie, a, blm., czynność cz. **Odmunsztukować.**

Odmurować, uje, ował I. co = *otworzyć przez rozebranie muru:* O. framugę. Ciało jej złożywszy w sklepiku, wejście do niego zamurowano; w kilka lat odmurowano sklep, a ciało znaleziono przy samym wejściu. Boh. **2.** *wymurować nanowo, odbudować, murując:* O. rozwaliny. L. Żadna siła nie podeprze już tronów ani odmuruje nanowo wieżyc zamków gotyckich. Mick. **3.** *wydostać z miejsca zamurowanego:* Z pieniędzy w Gródku odmurowanych miecznikowa musiała dać, na przypadek wykupu, pięć tysięcy czerwonych złotych. Krasz. **4.** *skończyć murować, wymurować; murując odrobić:* Odmurowano 6 sążni ściany. <Od + Murować>

Odmurowanie, a, blm., czynność cz. **Odmurować.**

Odmuskać, a, ał, nied. **Odmuskiwać** I. i **Odmusnąć** *musnąwszy, odjąć, odgarnąć.* Mącz. **2.** *odbyć muskanie, wymuskać, odgłaskać, umuskać.* <Od + Muskać>

Odmuskanie, a, blm., czynność cz. **Odmuskać.**

Odmuskiwać, uje, iwał p. **Odmuskać.**

Odmuskiwanie, a, blm., czynność cz. **Odmuskiwać.**

Odmusnąć, śnie, snął p. **Odmuskać.** <Od + Musnąć>

Odmuśnięcie, a, blm., czynność cz. **Odmusnąć.**

Odmuzykalnić, i, ił I. co = *odjąć czemu charakter muzykalny.* **2.** kogo = *pozbawić uzdolnienia lub chęci do muzyki.* Prus. <Od + *Muzykalnić, od Muzykalny>

Odmuzykalnienie, a, blm., czynność cz. **Odmuzykalnić.**

Odmycać, a, ał i **O. ś.** p. **Odmycić.**

Odmycanie, a, blm., czynność cz. **Odmycać.**

Odmycanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odmycać ś.**

Odmycenie, a, blm., czynność cz. **Odmycić.**

Odmycenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odmycić ś.**

Odmycić, i, ił, nied. **Odmycać** I. *opłacić myto, wypłacić ś. z myta, odclić:* U swego burmistrza odmyciwszy w domu, nie będzie ś. po drodze już sprawiał nikomu. Star. **2.** przen. *odpłacić, oddać wet za wet, odemścić, wywzajemnić ś.:* Odmycił mi za krzywdę. **O. ś. I.** *opłacić myto za swoje towary, za siebie, odclić ś.* **2.** przen. *odwetować; zemścić ś., pomścić ś., odemścić ś. za siebie, oddać za swoje.* **3.** *zostać odmyconym:* Przemysława zabito; to snadź wyraźna była boża wola, by ś. krew odmyciła biskupia krwią króla. Min. <Od + Mycić>

Odmycie, a, blm., czynność cz. **Odmyć.**

Odmyć, yje,ył, nied. **Odmywać** *myjąc odczyścić; zmyć; myjąc, wywabić co; domyć ś. czego:* Nie może O. tej plamy. O. brud (= *myjąc, oddzielić, zebrać go*). **O. ś. I.** czego = *domyć ś., zdołać wymyć, odmyć co:* Nie można O. ś. tego brudu. Przen.: Ani ś. go odmyć, ani ś. go odskrobać. Prz. (= *pozbyć ś.*). **2.** *zostać odmytym, dać ś. wymyć, usunąć przez mycie:* To ś. nie odmyje, próżna robota. <Od + Myć>

[**Odmyka, i,** lm. i] p. **Odnoga.** <Od + *Myka, MK/MYK>

Odmykać, a, ał i **O. ś.** p. **Odemknąć.** <Od + Mykać>

Odmykanie, a, blm., czynność cz. **Odmykać:** Drzwi tych odmykaniem codziennie ś. bawił. Mick.

Odmykany I. im. od **Odmykać. 2.** *który można odmykać, do odmykania urządzony, otwierany.* Troc.

†**Odmyślenie, a,** blm., czynność cz. **Odmyślić.**

†**Odmyślić, i, ił** *odkryć, dojść, dociec myślą, odgadnąć, zrozumieć:* Skądby to pochodziło, jeszczem nie odmyślił. Ocz. <Od + Myślić>

× **Odmytny** p. **Odmyty.** <Od + *Mytny, od Myć>

× **Odmyty I.** im. od **Odmyć. 2.** a. × **Odmytny** *który można odmyć.* L.

Odmywać, a, ał p. **Odmyć.**

Odmywanie, a, blm., czynność cz. **Odmywać.**

Odnająć, jmie, jął, nied. **Odnajmować I.** od kogo = *wynająć część całości:* Będąc studentem, odnajmowałem pokoiczek na trzecim piętrze od ubogiej, ale zacnej rodziny. **2.** komu = *odstąpić w drodze najmu:* W kamienicy najmowała dwa piętra, meblowała je i odnajmowała przyjezdnym. Krasz. <Od + Nająć>

Odnajdywać, uje, ywał p. **Odnaleźć.** <Od + Najdywać>

Odnajdywanie, a, blm., czynność cz. **Odnajdywać.**

Odnajdywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odnajdywać ś.**

Odnajęcie, a, blm., czynność cz. **Odnająć.**

Odnajmować, uje, ował p. **Odnająć.** <Od + Najmować>

Odnajmowanie, a, blm., czynność cz. **Odnajmować.**

Odnalezienie, a, blm., czynność cz. **Odnaleźć:** Tatarzy, gdy im trawy słońce wysuszyło, zapuszczali ś. koczowniczym porządkiem w strony, w których takowe do odnalezienia były. Jeż.

Odnalezienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odnaleźć ś.**

Odnaleźć, jdzie, lazł, nied. **Odnajdywać** *odzyskać znalazszy po zaginieniu, odszukać:* O. swą zgubę. Te myśli, te żądze gdzieś i kiedyś odnajdą swój byt i cel. Krasiń. **O. ś.** *zostać odnalezionym, znaleźć ś.; zjawić ś. napowrót po zaginieniu:* Wolno w bagna zejść szatana; potym dusza w nich skąpana znów odnajdzie ś. aniołem. Krasiń. <Od + Należć>

Odnamiętniać, a, ał i **O. ś.** p. **Odnamiętnić.**

Odnamiętnianie, a, blm., czynność cz. **Odnamiętniać.**

Odnamiętnianie się, a ś., blm., czynność cz. **Odnamiętniać ś.**

Odnamiętnić, i, ił, nied. **Odnamiętniać** *zrobić napowrót wolnym od namiętności, pozbawić charakteru namiętnego.* **O. ś.** *przestać być namiętnym, pozbyć ś. namiętności:* Bywają ludzie malkontenci tylko za młodu, póki ś. nie wyszumią, póki ś. nie odnamiętnią. Spas. <Od + *Namiętnić, od Namiętny>

Odnamiętnienie, a, blm., czynność cz. **Odnamiętnić.**

Odnamiętnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odnamiętnić ś.**

Odnaradawiać, a, ał p. **Odnarodowić.**

Odnaradawianie, a, blm., czynność cz. **Odnaradawiać.**

Odnarodowić, i, ił, nied. **Odnaradawiać** *pozbawić charakteru narodowego:* Jeśli błogosławieństwo Pana z tobą, naród twój, lecz nie odnaradawiaj go, jak czynią okrutniki, co go rozebrały. Krasiń. <Od + *Narodowić, od Narodowy>

Odnarodowienie, a, blm., czynność cz. **Odnarodowić:** Pojmuję tylko przypuszczalne istoty wynarodowionej O., za pośrednictwem wpływów miejscowych. Kasz.

Odnarowić, i, ił *odzwyczaić od narowów.* **O. ś.** *pozbyć ś. narowów, odzwyczaić ś. od nich.* <Od + Narowić>

Odnarowienie, a, blm., czynność cz. **Odnarowić.**

Odnarowienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odnarowić ś.**

× **Odnaszać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Odnieść.** <Od + Naszać>

× **Odnaszanie, a**, blm., czynność cz. **Odnaszać,** *odnoszenie.*

× **Odnaszanie się, a ś.**, blm., czynność cz. **Odnaszać ś.,** *odnoszenie ś.*

× **Odnawiacz, a**, lm. **e** p. **Odnowiciel.** Włod.

Odnawiać, a, ał i **O. ś.** p. **Odnowić.**

Odnawianie, a, blm., czynność cz. **Odnawiać.**

Odnawianie się, a ś., blm., czynność cz. **Odnawiać ś.**

† **Odnawiedzać, a, ał** p. **Odnawiedzić.** <Od + Nawiedzać>

† **Odnawiedzanie, a**, blm., czynność cz. **Odnawiedzać.**

† **Odnawiedzenie, a**, blm., czynność cz. **Odnawiedzić.**

† **Odnawiedzić, i, ił**, nied. † **Odnawiedzać** *nawiedzić nawzajem, również odwiedzić, oddać wizytę za wizytę, rewizytować kogo.* Troc. <Od + Nawiedzić>

[**Odnąd, Otnąd**] *stąd, od owego miejsca, stamtąd.* <Od + (O)N>

Odnęcać, a, ał i [**O. ś.**] p. **Odnęcić.**

Odnęcanie, a, blm., czynność cz. **Odnęcać.**

[**Odnęcanie się, a ś.**, blm.] czynność cz. **Odnęcać ś.**

Odnęcenie, a, blm., czynność cz. **Odnęcić.**

[**Odnęcenie się, a ś.**, blm.] czynność cz. **Odnęcić ś.**

Odnęcić, i, ił, nied. **Odnęcać** kogo od czego = *odciągnąć ponętą, namową, odwabić, odłudzić.* Sien. [**O. ś.**] *odstręczyć ś., odstrychnąć ś.:* Gołębie odnęcą ś. od tego miejsca, w którym ś. wylęgły. <Od + Nęcić>

× **Odnia, i**, lm. **e** *otchłań, paszcza, rozpadlina, powstała na ziemi wskutek wstrząśnienia ś. jej, krater wulkaniczny, otchłań, przepaść, wypłókana a. wyrwana w ziemi przez wodę*, bezdeń, bezdno, bezdnie. <O + *Dnia, od Dno>

× **Odniały** *który odniał, oświecony dniem, jasny od światła dziennego:* Patrzą z górek odniałych na koło. Przyb. Wyszedł z chaty w odniałe okolicy strony: jak ślicznym, rzecze, nowe słońce porankiem nas wita. Przyb. <Od Odnieć>

Odnicować, uje, ował lek. *przywrócić wynicowanej macicy jej prawidłową postać.* <Od + Nicować>

Odnicowanie, a, blm. lek. (reinversio) czynność cz. **Odnicować.**

[**Odnić, i, ił**] *dać dno:* Beczkę O. <O + *Dnić, od Dno>

Odniechcenia przys. *bezmyślnie i bez szczególniejszej chęci, mimowolnie, machinalnie:* Jaka ona ładna! Tak, odparł zapytany O. Jeż. P. **Niechcenie.** <Od + Nie + Chcenie>

† **Odniechcenie, a**, blm., czynność cz. **Odniechcieć.**

× **Odniechcenie się, a ś.**, blm., czynność cz. **Odniechcieć ś.,** *odechcenie ś.*

† **Odniechcieć, chce, chciał** *stracić chęć, przestać chcieć:* Odniechciałem to uczynić. Troc. × **O. ś.** p. **Odechcieć ś.:** Ta woda ma dwojakie dobro: Jak kto pojedzony, to budzi apetyt... jak zaś kto głodny, to ś. mu jeść odniechce. Ork. <Od + Nie + Chcieć>

× **Odnieć, eje, ał,** × **Odednieć,** † **Oddednieć,** † **Odnieć ś.**, nied. × **Odniewać,** × **Odedniewać** tylko nieos. = *rozwidnić ś. o świcie, rozednieć:* Odniało, pojedziemy. Troc. Widziała a. jej ś. podobno tak zdało, że widziała, bo było niedobrze odniało. P. Koch. Przede dniem bardzo rano w drogę wyszły i do grobu, gdy odniewało, przyszły. Odym. Gdy ś. nazajutrz odniało, wypuścił go z pęta. Leop. <O + Dnieć>

[**Odniedać się, a ś., ał ś.**] *przyjść do siebie, poprawić ś., wydobrzeć, odgryźć ś., powrócić do humoru:* Począł jej ś. przyglądać z boku z uwielbieniem. — No, odniedałaś ś. trochę! Łęt. <Od + Nie + Dać>

[**Odniedanie się, a ś.**, blm.] czynność cz. **Odniedać ś.**

† **Odniekąd** przys. *od niejakiegoś czasu a. od pewnego miejsca; niejako, poniekąd, do pewnego stopnia.* L. <Od + Nie + KĄD>

Odniemczenie, a, blm., czynność cz. **Odniemczyć.**

Odniemczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odniemczyć ś.**

Odniemczyć, y,ył *pozbawić charakteru niemieckiego.* **O. ś.** *przestać być niemieckim, stracić charakter niemiecki.* <Od + Niemczyć>

× **Odnienie, a**, blm., czynność cz. **Odnieć.**

[**Odnienie, a**, blm.] czynność cz. **Odnić.**

† **Odnienie się, a ś.**, blm., czynność cz. **Odnieć ś.**

[**Odniepadnięcie, a**, blm.] czynność cz. **Odniepaść.**

[**Odniepaść, dnie, dł**] *odejść, odbiec, opuścić, porzucić kogo, odsunąć ś. od kogo:* Boch słyszała, że jej Tomek odniepadł, skoro ś. dowiedział, że już chodzić nie może. Ork. Gnany tą jedną myślą, wszystkiego odniepadł. Ork. <Od + Nie + 2. Paść>

Odniesienie, a, blm., czynność cz. **Odnieść:** O. towarów nie kupionych. Troc. Sędzia za odniesieniem ukrzywdzonego czynić powinien. Troc. O. sprawy do zwierzchności. Troc. O. zwycięstwa, szkody, kary. Troc. Oskarżony był u cesarza, któremu odniesieniu uwierzył cesarz. Groch.

Odniesienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odnieść ś.**

Odnieść, odniesie, odniósł, †Otnieść, [Otnieść], nied. **Odnosić, × Odnaszać, [Otnosić, Otnaszać] I.** *zanieść a. przynieść nazad; przyniósszy oddać, zwrócić:* O. pożyczoną książkę. Praczka odniosła bieliznę. O. jest to nieść do tego, od któregoś wziął, a to słowo znaczy dobrowolne odniesienie. Pilch. **2.** *zaniósszy odstawić; zanieść, przenieść:* O. list na pocztę. Odnieś to do mojego pokoju. Odnieście tę sofę do drugiego pokoju. Sprawiedliwe dusze dostają ś. rękom anielskim, przez które odnoszone bywają na miejsca światłe i wesołe. Smotr. Przen.: †Roku 1530 Izabela w małżeństwo królowi węgierskiemu na Budzyn odniesiona. Stryjk. Przen.: Głowie kościoła odnieście te wyrazy. Słow. **3.** *niosąc oddalić; unieść, ponieść:* Wiosła odniosły na kanał gondolę. Krasz. **4.** × O. *przenieść, wnieść, zwrócić, skierować:* Musiał tę sprawę do wszystkiego pospólstwa O. Warg. Odniesiony do sądu. Troc. Odnieśli tę sprawę do trybunału. Sł. wil. Jeśliby przydało ś. jednego z braci w dziedzicznej żałobie (skardze) przeciwko sobie konieczliwą sentencją odnieść... Św. z Woć. **5.** × Odnieść do kogo, komu = *donieść, powtórzyć, zakomunikować, zaraportować, zameldować; przedstawić:* Do cesarza ś. wrócił, co widział i sprawił, odniósł. Warg. Iż strona nie była powolna biskupiej władzy, biskup rzecz królowi odniósł. Paszk. Deputowani mają nakład na to podjęty zrachować i nam na przyszły sejm O. Vol. Jeśli zdrada jasna jest i prawdziwa, O. ją potrzeba urzędowi. Petr. Odnoszą posłowie Rytygierowi wybornej Wandę piękności i mądrości. Błaż. *(= donoszą o Wandzie).* On wolę pańską nosi i odnosi. Mick. **6.** †Odnieść kogo do kogo = *oskarżyć, zadenuncjować:* Włodarz był odniesion do pana, jakoby dobra jego rozprószył. Wuj. **7.** co do czego = *zaliczyć, zakwalifikować:* O. wypadek do właściwej epoki. O. coś do właściwej kategorji. **8.** co do kogo, do czego = *zwrócić, zastosować, skierować, postawić w zależności:* Wszystkie postępki i myśli odnośmy do Boga. Nie wiem, do czego mam to O.? *(= przyczepić).* Wszystko do siebie odnosi *(= stosuje, bierze).* Nie dostrzegając przyczyn, lubimy wszystko do przypadków odnosić. Kołł. *(= przypisywać przypadkom).* **9.** *osiągnąć, zyskać, wskórać, otrzymać:* O. zwycięstwo. Otrzymał liczne znaki zwycięskie, odniesione przez jednego z przodków rodziny w wojnach z Turkami. Szaj. O. korzyść. Kto dla tego nie czyni, iż stąd pożytku nie odniósł, dla tego dał, iżby odebrał. Górn. Księże, nie bądź ze mszą długi. — Ba to łacno odniesiecie: nie będzie jej, jeśli chcecie. Kochan. (Odezwa) zamierzonego skutku nie odniosła. Chm. O. co szczeg. złego = *ponieść, ściągnąć na siebie, narazić ś., wystawić ś. na co, doświadczyć, doznać czego:* Godzien za grzech O. karę. †O. dekret. †Wyrok na ś. według starych praw odniósł. Skar. Z hańbą wstyd tylko odnaszają. Ryb. O. rany. Mick. †A co dziś na sobie odnoszę, dzieje mi ś. nad moje zasługi. Kochan. Przeboğ, siostry, niech tej krzywdy nie odnoszę. Kochan. Jako jego wierni mają być uściśnieni, a jakie mają odnosić pociechy za to. Rej. W złościwych żywociech swoich pomsty a marne dokończenie żywotów swoich odnosić będą. Rej. Kto nierządnie prosi, wstyd za to odnosi. Prz. O. wrażenie, uczucie *(= odebrać, wynieść).* **10.** †O. co = *znieść, usunąć, rozebrać, zniwelować, splantować:* O. górę, pagórek. L. Przen.: Podniesieni są na chwałę, a nie ostoją ś., a poniżeni będą i będą odniesieni, a jako wierzchy kłosów potarci będą. Leop. **II.** [O.] *wynieść, uczynić:* Tak ś. widzi blizko, ale zaś to daleko odniesie. **O. ś. I.** nied. *ściągać ś., tyczyć ś., dotyczyć, stosować ś.; zmierzać, dążyć do kogo, do czego; mieć kogo, co na względzie:* To, co mówiono, odnosi ś. do ciebie *(= do ciebie pito).* Wesołość chrześcijańska nie jest doskonała, jeżeli na samej sobie przestaje, a do Boga ś. nie odnosi. Bals. Piotra panowanie w kościele a. ś. odnosi do wykładu nauki, albo... Bals. Niewinna ta zabawa, którą wiersz mój głosi, do pierwszych ś. dni świata starego odnosi. Karp. × Dawniej panienek edukacja wszystka odnosiła ś. do tego, ażeby w czasie były dobremi żonami. Skrzet. Gram.: Przymiotnik odnosi ś. do swego rzeczownika *(= należy).* × Mat.: *zostawać w stosunku; mieć ś. do...:* Dwa tak ś. odnosi do czterech, jak trzy do sześciu. **2.** †O. ś. *oddalić ś., odstąpić, odbiec, odstrychnąć ś., zboczyć:* Wyciągnął z zamku, jednak nie śmiał ś. daleko z ludźmi O. od zamku. Papr. Faryzeuszowie dzielili ś. od innych ludzi, odnosząc ś. od obyczajów innych stanów. Wuj. Nie odnoś ś. na żadną stronę od świętej nauki jego. Rej *(= nie uchylaj ś.).* Nie odnoś ś. ani na lewą, ani na prawą od niego. Rej. Chceszli stale stać w boju swoim, nie ś. nie odnoś od szczerych słów nauki jego. Rej. **3.** †O. ś. za czym = *dać ś. unieść czemu, pójść za czym, usłuchać czego:* Stójmyż jedno mocno przy nim, a nie odnośmy ś. za temi marnemi wymysły. Rej. <Od + Nieść>

× **Odniewać, a, ał** p. **Odnieć.**

× **Odniewanie, a,** blm., czynność cz. **Odniewać.**

†**Odniewinniać, a, ał** p. **Odniewinnić.**

†**Odniewinnianie, a,** blm., czynność cz. **Odniewinniać.**

†**Odniewinnić, i, ił,** nied. †**Odniewinniać** *uniewinnić, zrehabilitować.* Sł. wil. <Od + Niewinnić>

†**Odniewinnienie, a,** blm., czynność cz. **Odniewinnić.**

Odnikać, a, ał p. **Odniknąć.**

Odnikanie, a, blm., czynność cz. **Odnikać.**

Odniknąć, knie, knął a. **kł,** nied. **Odnikać** od ziemi = *wyniknąć ku górze, odrosnąć, podrosnąć, wyrosnąć:* Pięknież to były dziecięce lata, kiedym zaledwie odnikł od ziemi. Siem. <Od + Niknąć>

Odniknięcie, a, blm., czynność cz. **Odniknąć.**

× **Odniosłość, i,** lm. **i** *coś, co ś. odnosi do czego innego; stosunek; wzgląd:* Wszystkie odniosłości tego pojęcia. Sł. wil. <Od + *Niosłość, NIOS/NOS>

× **Odniosły** p. **Odnośny.** L. <Od + *Niosły, NIOS/NOS>

Odnitować, uje, ował, nied. **Odnitowywać** *rozkuć nity, odjąć coś przynitowanego:* O. gwóźdź, uszko od imbryczka. Miłość najtwardsze może O. barty. Pot. <Od + Nitować>

Odnitowanie, a, blm., czynność cz. **Odnitować.**

Odnitowywać, a, ał p. **Odnitować.**

Odnitowywanie, a, blm., czynność cz. **Odnitowywać.**

[Odnodworczy] przym. od **Odnodworzec:** Władzom wzbraniane były wszelkie kroki co do publikacji i likwidacji długów odnodworczych. T. K. <Od Odnodworzec>

[Odnodworzec, rca, lm. **rcy]** p. **Jednodworzec.** <Ros. Odno- (= jedno-) + Dworzec>

Odnoga, i, lm. **i, Odnoże, [Otnoga, Odmyka] I.** *część wydzielająca ś. na bok z całości, odgałęzienie, gałąź, ramię:* Odnogi a. korzenie na bok wyrastające, część korzenia głównego. L. O. góry *(= grzbiet jej wydzielający ś. na bok).* Odnogi żyły kruszcowej. O. rzeki = *uboczne koryto rzeki, łacha:* O.

wiślna. Troc. Rzeka, im ś. na więcej części dzieli, tym mniejsza jest każda jej O. Górn. Szumi młyn na odnodze. Malcz. Tam u Niemnowej odnogi, tam u zielonej rozłogi co to za piękny kurhanek? Mick. Jordan tam po prawej ręce dwie odnodze ma. Warg. Prypeć kolanem a. odnogą Dniepru nazywano. Cz. O. drogi żelaznej *(= bocznica)*. **2.** [O.] przen. *odrodek, wyrodek:* Dzieci mám dobre, ino Maciek O. **3.** przen. *odgałęzienie, oddział, dział, odłam, wydział, gałąź:* O. służby publicznej. Śniad. Język słowiański, którego polski jest odnogą. Śniad. **4.** anat. = a) p. **Kończyna.** b) *korzeń zęba trzonowego:* Pieńki lub odnogi zęba. Perz. c) Odnogi mózgu, łączące półkule jego z rdzeniem przedłużonym (crura s. pedunculi cerebri). d) Odnogi w mózgu p. **Lejc.** e) × Odnogi naczyń krwionośnych (rami) *(= ich gałęzie)*. f) †Odnogi krtania, tchawicy, wiatrociągu p. **Oskrzele.** **5.** gie. *część morza głęboko w ląd zachodząca, golf:* Morze Bałtyckie ma trzy odnogi: Botnicką, Fińską i Ryską. Do nich przez odnogę morską przystęp był. Skar. Przebrnął w Zelandji przez morskie odnogi. Koch. W. Zatok, O. morska, abo golf, jest woda, która z morza pomiędzy ziemię wpływa; która jeśli jest obszerniejszą, morzem ś. nazywa, jak morze Bałtyckie, Śródziemne, Czerwone. Wyrw. Przy wnijściu do odnogi Bengalskiej. L. Miasto to ma piękne golfo abo morze z zakoleniem i z odnogą. Łęcz. Zdr. **Odnóżka.** <Od + Noga>

Odnosiciel, a, lm. **e** l. *ten, co odnosi.* Lek.: O. ranionych = *żołnierz przeznaczony do odstawiania rannych z pobojowiska do stanowisk opatrunkowych.* **2.** × O. *donosiciel, delator, denuncjant:* O., oskarżyciel, podchwytacz. Kn. Posłowie papiescy byli ostrzeżeń papieżów odnosicielami. Cz. <Od Odnosić>

× **Odnosicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Odnosiciel.**

Odnosić, i, ił, nied. **Odnaszać** l. dok. *wytrwać czas potrzebny w noszeniu, odbyć noszenie; znieść, przenieść, wytrzymać do końca:* Choroby nasze on nosił, a boleści nasze on odnosił. Wuj. × Ten perkal odnosi lada jaką materję *(= przetrzyma)*. **2.** nied. p. **Odnieść.** <Od + Nosić>

Odnoszenie, a, blm., czynność cz. **Odnosić.**

Odnoszenie się, a ś. l. blm., czynność cz. **Odnosić ś. 2.** × O. ś., lm. **a ś.** *stosunek; wzgląd:* Myśmy powinni uważać związki rzeczy a. odnoszenia ś. do drugich. Karp. Wszystkie stany w odnoszeniu ś. policyjnym będą pod zwierzchnością komisji. Rzew.

Odnośnie przys. od **Odnośny,** *względnie, stosunkowo, w stosunku do..., z uwagi na co, w porównaniu z czym:* Pchła O. do swojej wielkości jest bardzo ciężka.

Odnośnik, a, lm. **i, Reper** mier. *punkt stały, do którego ś. odnoszą wysokości przy zrównoważeniu.*

Odnośny, × **Odniosły** l. *odpowiedni, stosowny, właściwy:* Zapisz tę pozycję w odnośnej rubryce. Znajdziesz to w odnośnym miejscu książki wyłożone *(= w swoim)*. Odnośna władza. **2.** × O. *względny:* Wszystkie słowa, użyte za znaki stosunku i wiodące myśl od rzeczy nazwanej do drugiej rzeczy obcej, zowią ś. wyrazami odnośnemi, np. brat, ojciec, weselszy, bielszy. Cyan. Wielkość i małość są terminy odnośne do zamierzonego celu. Zabł. Gram.: Zaimek O. = *względny, łączący.* <Od + NIOS/NOS>

Odnowa, y, lm. **y** l. p. **Odnowienie:** O. sukni, domu. Co oszczędził przez nieczęste odnowy sukień, to wszystko obracał na dobre uczynki. Stasz. Wtedy nieba i ziemi O. ś. ziści. Przyb. *(= odrodzenie, odmłodzenie)*. **2.** *to, czym ś. co odnawia, np. nowa pozłota, nowe powleczenie i t. p.:* Krawcy na stare rzeczy odnowy dają. L. **3.** *przód, kołnierz i wyłogi u futra:* Futro jeszcze dobre, tylko trzeba dać świeżą odnowę. O., kiedy tylną część futer, zwłaszcza starą zostawiwszy, przody odnawiano. Goł. **4.** × O. lek. (reproductio) *odradzanie ś., odrodzenie, wymiana materji:* Odmianę materji w jestestwach żyjących nazwaliśmy odnową. Śniad. J. < Od + *Nowa, NOW >

Odnowca, y, lm. **y** p. **Odnowiciel.** Wor. <Od Odnowić>

Odnowczy *służący ku odnawianiu, odnawiający, wznawiający, odżywczy, ożywczy:* Korzeń, łodyga i liście, odnowcze narzędzia rośliny *(= podtrzymujące ciągłe życie)*. <Od Odnowa>

Odnowiciel, a, lm. **e, Odnawiacz, Odnowca** *ten, co odnawia a. odnowił; wskrzesiciel, restaurator:* Dzielne dla dobra powszechnego prace dały Kazimierzowi I nazwisko odnowiciela ojczyzny. Nar. Kazimierz restauratorem czyli odnowicielem Polski nazwany. Lel. Rektor Strojnowski, uniwersytetu O. Lel. <Od Odnowić>

Odnowicielka, i, lm. **i** forma ż. od **Odnowiciel:** Z twego rodu będzie wiele zacnych pań, królów i cesarzów, które upadłych królestw będą odnowicielkami. P. Koch.

Odnowić, i, ił, nied. **Odnawiać** l. *zrobić nowym, przywrócić do nowości, odświeżyć, odrestaurować, wyrestaurować, wyporządzić:* O. mieszkanie, obraz, meble. **2.** *odrodzić, odżywić, wskrzesić:* Wiosna wszystko odnawia. O. życie przez sakrament pokuty. Jak Chrystus zmartwychwstał, tak i my odnówmy żywot nasz. Karnk. **3.** przen. *wzbudzić nanowo, wznowić, wskrzesić, odświeżyć, ponowić:* O. kontrakt. O. dawną boleść, znajomość. O. ranę w sercu *(= rozdrażnić, podrażnić)*. O. pamięć czego *(= odgrzebać z zapomnienia)*. O. modę, wojnę, spór, przyjaźń. Ustawy królestwa tym listem odnowione, polepszone i naprawione i lepsze. Niesz. Trzeci raz Pers wojnę na cesarzu odnowił. Skar. **4.** zł. *wyjąć, wyciągnąć.* Estr. **O. ś.** l. *wrócić nanowo, wznowić ś., ponowić ś., powtórzyć ś.:* Rocznica odnawia ś. co rok. Rany odnawiają ś. = *otwierają ś. nanowo.* Przen.: Boleść jego odnowiła ś. przez to wspomnienie *(= odezwała ś. nanowo)*. †Uśmierzon ješm... a boleść moja odnowiła ś. jest. Ps. flor. **2.** *odrodzić ś., odmłodzić ś., odświeżyć ś., odżyć, obudzić ś. nanowo, zmartwychwstać:* Natura odnawia ś. na wiosnę. **3.** [O. ś.] *puścić nowe latorośle, odmłodzić ś.* <Od + Nowić>

Odnowienie, a, blm. l. a. **Odnowa,** × **Odnowiny** czynność cz. **Odnowić:** Pan Bóg deszcz hojny na O. i rodzaj ziemi spuścił. Skar. Odnowienia potrzebuje po was Pan Jezus, złóżcie Adama starego, a przyobleczcie nowego człowieka. Dambr. O. praw ziemskich z przyzwoleniem niektórych artykułów przez oświeconego Kazimierza, króla polskiego. Niesz. **2.** × O. lek. *przywrócenie* (redintegratio).

Odnowienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odnowić ś.**

× **Odnowiny, in,** blp. p. **Odnowienie.** Wor. <Od + Nowiny>

Odnoże, a, lm. **a** p. **Odnoga.** <Od + *Noże, NOG>

Odnożyca, y, lm. **e, Mąkla** bot. (ramalina) *roś. z gromady porostów, z rodziny brodaczkowatych.* <Od Odnoga>

Odnożysty, Odnóżkowaty *pełen odnóg, rosochaty, widlasty, widłowaty, rozgałęziony, wieloramienny:* Aminek jest korzenia odnożystego i rozpierzchłego. Syr. Przewłoka jest ziele, mające kłącze odnożyste i gałęziste. Syr. Rzeka odnożysta = wielokorytna. Włod. Dunaj O. Troc. <Od Odnoga>

Odnóżka, i, lm. **i** p. **Odnoga:** Kozłkowego śladu ocinki a. odnożki korzenia są podobne ocinkom cynamonowym. Syr. O. maciczna. Mącz. <Od + Nóżka>

Odnóżkowaty p. **Odnożysty:** Iglica, ziele korzenia odnóżkowatego. Syr.

[Odnucza, y, lm. **e]** p. **Onucza.** <Zam. Onucza>

[Odnukać, a, ał, Otnukać] *odegnać, odpędzić.* <Od + Nukać>

[Odnukanie, a, blm.] czynność cz. **Odnukać.**

† Ododziać, eje, ał, [Ododziać], nied. **† Ododziewać, [Ododziewać]** kogo = *odkryć go, rozebrać, obnażyć; zdjąć z niego odzienie:* Noe nowym moszczem pijany, usnął pod niebem z szat ododziany, Chamowi na śmiech. Mias. W nocy odziewał je ododziane. Op. Tym służebnikom zakazujemy, iże odtychmiast wszystkie zabite obłupiać a ododziewać nie śmieliby. St. wiśl. *(= obdzierać z ubrania).* [O. co] = *zdjąć:* Leśny płachtę ododział i posed. <Od + Odziać>

† Ododzianie, a, blm., **[Ododzianie]** czynność cz. **Ododziać.**

† Ododziewać, a, ał, [Ododziewać] p. **Ododziać.**

† Ododziewanie, a, blm., **[Ododziewanie]** czynność cz. **Ododziewać.**

× **Odogonić, i, ił** *pozbawić ogona:* Stajesz ś. kometą odogonioną, odgrzywioną, samym jądrem komety ś. stajesz. Krasiń. <Od + * Ogonić, od Ogon>

× **Odogonienie, a,** blm., czynność cz. **Odogonić.**

Odogrodowy *od strony ogrodu znajdujący ś:* Część dworu odogrodowa nazywała ś. harem. Jeż. W płocie, w stronie odogrodowej, istniały przesmyki, zamaskowane bujnym burzanem. Jeż. <Od + Ogrodowy>

Odojcowski gram. *pochodzący od imienia ojca:* Imię, nazwa odojcowska. Końcówka -ic (późniejsza -icz), wspólna wszystkim językom słowiańskim, służyła do tworzenia nazw odojcowskich (np. Staszic, Józefowicz). Kryń. <Od + Ojcowski>

× **Odojczyźnić, i, ił** *pozbawić cech ojczyzny, wynarodowić:* Stanie wreszcie plemion wybawiciel, odojczyźnionych ojczyzn przywróciciel. Krasiń. <Od + * Ojczyźnić, od Ojczyzna>

× **Odojczyźnienie, a,** blm., czynność cz. **Odojczyźnić.**

[Odoje, i, blp.] *miejsce, gdzie ś. doją zwierzęta domowe:* Gnać owce na O. <O + Doje>

Odol, u, blm. *płyn do płókania zębów.* <Zam. Odontol, Now. z Gr. odont- = ząb + Łć. oleum = olejek>

[Odola, i, lm. **e]** p. **Odole.** <O + * Dola, DOŁ>

[Odole, a, lm. **a, Odola]** *wąwóz, jar, wydłużona rozpadlina ziemna; okolica, pełna parowów.* <O + Dole, DOŁ>

Odoleić, i, ił, nied. **Odolejać** *pozbawić oleju:* O. mąkę. <Od + * Oleić, od Olej>

Odolejać, a, ał p. **Odoleić.**

Odolejanie, a, blm., czynność cz. **Odolejać.**

Odolejenie, a, blm., czynność cz. **Odoleić.**

[Odołek, łka, lm. **łki]** *rynsztok, łożysko strumienia:* Dwa odołki, a we środku brzég *(= zagadka o oczach i nosie).* <O + Dołek>

[Odom!] *przyśpiew:* O. ino O., chłopcom ś. podobám. <Okrzyk.>

Odometr, u, lm. **y** p. **Hodometr.** <Gr. hodómetron>

[Odonaczenie, a, blm.] czynność cz. **Odonaczyć.**

[Odonaczyć, y,ył] *odmienić, odwrócić:* Słonko podczas zaćmienia ś. zaonacyło, bojemy sie jakiej paskudy (szkody) i chcemy to odonacyć. <Od + Onaczyć>

† **Odonąd** przys. p. **Onąd.** <Od + Onąd>

! **Odontalgja, i,** blm. *bolenie zębów.* <Now. z Gr. odont- = ząb + álgos = ból>

Odontolit, u, lm. **y l.** *skamieniały ząb zwierzęcia, znajdowany w ziemi.* **2.** ! × O. lek. (tartarus dentium) *osad kamienisty, tworzący ś. na zębach.* <Now. z Gr. odont- = ząb + líthos = kamień>

! **Odontyna, y,** blm. *rodzaj mydła do czyszczenia zębów używany.* <Now. z Gr. odont- = ząb z Łć. końcówką>

× **Odor, u,** lm. **y** p. **Odór.** <Łć. odor = zapach>

Odorać, rze, rał, nied. **Odorywać l.** *odbyć oranie, zorać dokładnie, skończyć orać:* Tyle pól, ile, w pług woły wprzągszy, ode słońca wschodu do samego byś przemógł O. zachodu. Żebr. Stały zwarte, jak skiby na mokrze odorane. Ork. Odorał do południa morgę. **2.** *orząc, oderwać:* Ktoby miedzę a. gościniec odorał. Troc. Krzywo granice prowadzą, miedzę odorywają. Klon. **3.** O. dług = *odrobić oraniem.* Kn. Odorał dwa złote. Troc. <Od + Orać>

† **Odorament, u,** lm. **y** *pachnidło, wonności, perfumy:* Ale też i z maści i kompozycji różnych i drogierji wszelakich i odoramentów po trzydziesta naczynia stoi. Star. <Now. od Odor>

Odoranie, a, blm., czynność cz. **Odorać.**

× **Odorężnik, a,** lm. **cy** *miecznik:* Dotknięciem ręki rycerzem uczyniony, a po przysięgach cesarzowi, do kościoła idącemu, jako O. (miecznik) towarzyszył. Lel. <Od + Orężnik>

× **Odornować, uje, ował** *upiększyć, przyozdobić, ustroić, przybrać, udekorować:* Zeszli na ratusz bardzo ozdobny i wspaniale odornowany portretem całym króla. Rol. <Od + Łć. ornare>

× **Odornowanie, a,** blm., czynność cz. **Odornować.**

Odorywać, a, ał p. **Odorać.**

Odorywanie, a, blm., czynność cz. **Odorywać:** [Pierwsze oranie nazywa ś. pokładaniem, drugie odorywaniem, trzecie orką].

[Odos, a, lm. **y, Odosa, Otos, Otosa]** *sznur, wić, pas rzemienny a. tyczka od końca osi do początku hołobli idąca i utrzymująca hołoblę w pewnej rozwartości:* Odosy przy hołoblach jednokonnych wozów bywają dębowe, brzozowe. Kluk. <Od + Oś>

[Odosa, y, lm. **y]** p. **Odos.**

Odosabniacz, a, lm. **e** fiz. p. **Nieprzewodnik.** <Od Odosabniać>

Odosabniać, a, ał i **O. ś.** p. **Odosobnić.**

Odosabnianie, a, blm., czynność cz. **Odosabniać.**

Odosabnianie się, a ś., blm., czynność cz. **Odosabniać ś.**

Odosobniacz, a, lm. **e** fiz. p. **Nieprzewodnik:** Odosobniacze, to jest owe porcelanowe dzwoneczki, na których druty telegraficzne spoczywają.

Odosobniać, a, ał i **O. ś.** p. **Odosobnić.**

Odosobnianie, a, blm., czynność cz. **Odosobniać.**

Odosobnianie się, a ś., blm., czynność cz. **Odosobniać ś.**

Odosobnić, i, ił, nied. **Odosobniać, Odosabniać** *oddzielić, odłączyć, odciąć od innych, odseparować, umieścić osobno, osamotnić,* nied. *izolować:* O. druty machiny elektrycznej. Anat.: Gruczoły odosobnione. Fiz.: Ciała odosabniające p. **Nieprzewodnik.** O. zarażonego. **O. ś.** *odsunąć ś. od innych, oddalić ś. na osobność, osamotnić ś., odłączyć ś., odseparować ś., odstrychnąć ś.:* Żyła w tej atmosferze, prawie nią nie oddychając, odosabniając ś., nie chcąc ś. wcielić do tego świata. Krasz. <Od + *Osobnić, od Osobny>

Odosobnienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Odosobnić. 2.** *stan tego, co zostało odosobnione, samotność, zamknięcie:* Żyć w odosobnieniu.

Odosobnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odosobnić ś.**

Odosobnik, a, lm. **i = Nieprzewodnik.** <Od Odosobnić>

Odosobniony I. *którego odosobniono a. który ś. odosobnił:* Znalazł mu jaki kąt spokojny, zaciszny oraz jaką stancję odosobnioną, z wygodnym łóżkiem. Jun. Został ze swym zdaniem O. *(= sam jeden, opuszczony, odstąpiony, zostawiony przez wszystkich samemu sobie).* **2.** × O. *sam w sobie uważany, pojedyńczy, poszczególny:* O. człowiek jest jeden drugiemu równy. L. Odosobnione obrazy i wiadomości składały tylko... *(= oderwane, urywkowe, oddzielne).*

Odór, oru, lm. **ory,** × **Odor I.** *zapach nieprzyjemny, woń przykra, smród, fetor.* **2.** × O. *węch, powonienie:* Dziesięć dni cierpiałem taki katar, żem rozumiał, że mnie zadusi, bo żadnego odoru nie miałem. Krasz. <Łć. odor = zapach>

× **Odpad, u,** lm. **y I.** p. **Odpadnięcie. 2.** *łajno:* A jak mu duszę zaprzedał, to ś. pieniądze w skrzyni w koński O. zmieniły. Chl. **3.** p. **Odpadek.** <Od + PAD>

Odpadać, a, ał p. **2. Odpaść.**

Odpadanie, a, blm., czynność cz. **Odpadać.**

Odpadek, dku, lm. **dki, Odpad I.** *to, co odpada a. odpadło, odłamek, odcinek, resztka niepotrzebna, kawałek zbywający, nieprzydatny:* Odpadki drzewa *(= kawałki, schodzące przy jego wyróbce).* Odpadki fabryczne. Odpadki gorzelniane. Odpadki browarne = *produkty poboczne przy słodowaniu i warzeniu piwa.* Odpadki mięsa. Na służbę szły odpadki wybrakowane. Jeż. Garb.: Odpadki skórne *(= rogi, ogon, włos, flaki).* **2.** *część gruntu, odpadła od majoratu, ilością włók a. też wysokością dochodu oznaczonego.* Sł. wil. **3.** *część lasu, odpadła od całości przy zaokrąglaniu granic lasu i przeznaczona do użytku ekonomicznego.* **4.** × O. p. **Odpadnięcie:** Strapiony naród tylu krajów nagłym odpadkiem. Nar. <Od 2. Odpaść, Od + PAD>

Odpadkowy przym. od **Odpadek:** Związki ceru są bezużytecznym produktem odpadkowym. <Od Odpadek>

Odpadły *który odpadł:* Anioł O. Dobra odpadłe *(= które straciły swego pierwszego posiadacza).* Odpadłe dobra do skarbu należą. Troc. Dziedzictwo odpadłe. Kn. Kraje odpadłe od korony *(= które przeszły w posiadanie innego władcy, które ś. odłączyły od państwa).* Uznanie dynastji Gotorpskiej za odpadłą od tronu polskiego. Mochn. <Od 2. Odpaść>

Odpadnienie, a, blm. p. **Odpadnięcie:** × O. w chorobę = *recydywa.* L. Strzeż ś. odpadnienia w grzechy, w błędy. Troc. O. od posłuszeństwa, od łaski, od godności, od wiary. Troc.

Odpadnięcie, a, blm., **Odpadnienie,** × **Odpad,** × **Odpadek** czynność cz. **2. Odpaść:** Uszczuplona w obrębach swoich przez O. wielu województw. Lel.

[**Odpadywać, uje, ywał**] p. **2. Odpaść.**

[**Odpadywanie, a,** blm.] czynność cz. **Odpadywać.**

† **Odpajać, a, ał** p. † **Odpoić.**

× **Odpajać, a, ał** p. × **Odpoić.** <Od + *Pajać, PI>

† **Odpajanie, a,** blm., czynność cz. † **Odpajać.**

× **Odpajanie, a,** blm., czynność cz. × **Odpajać.**

Odpakować, uje, ował, nied. **Odpakowywać** co = *odwinąć a. odbić na czym opakowanie, rozpakować:* Trzeba wszystko O., to darmo. L. <Od + Pakować>

Odpakowanie, a, blm., czynność cz. **Odpakować.**

Odpakowywać, a, ał p. **Odpakować.**

Odpakowywanie, a, blm., czynność cz. **Odpakowywać.**

Odpalać, a, ał i **O. ś.** p. **Odpalić.**

Odpalanie, a, blm., czynność cz. **Odpalać.**

Odpalanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odpalać ś.**

Odpalenie, a, blm., czynność cz. **Odpalić.**

Odpalenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odpalić ś.**

Odpalić, i, ił, nied. **Odpalać I.** *paląc oddzielić; paląc zniszczyć część; upalić:* O. koniec laski. **2.** *wypalić; paląc przekształcić:* O. wapno, cegłę. W probierskim piecu na kapeli odpalacie. L. O. piec = *naładowawszy go cegłą i wapnem, wypalić go.* **3.** kogo od czego, posp. = *odprawić, dać odprawę, odsadzić:* O. kogo od egzaminu *(= obciąć go przy egzaminie).* O. konkurenta = *dać mu odkosza.* Kawalerowie zgłaszali ś. i, odpalani, odchodzili. Jeż. Odpaliwszy pana Nowowiejskiego, teraz za nim tęskni. Sienk. Tuzinkowo opisane z fantazji lub obserwacji dzieje odpalonego lub szczęśliwego konkurenta. Kasz. **4.** komu = *odpowiedzieć energicznie, odciąć ś., zapłacić mu słowami:* Będzie gadanie. — To niech będzie, odpaliła; zaszkodzi mi to, czy co? Jeż. **O. ś. I.** *spaliwszy ś., odpaść; upalić ś.:* Ostatnia gałka odpaliła ś. od świecy różańcowej. Pol. **2.** *wypalić ś.:* Wapno ś. już odpaliło. **3.** *oderwać ś. od palenia, napalić ś.:* Nie może ś. fajki O. <Od + Palić>

[**Odpalować, uje, ował**] *odwiązać od pala:* O. konie. <Od + Palować>

[**Odpalowanie, a,** blm.] czynność cz. **Odpalować.**

Odpaluszkowy *od małego palca idący.* Anat.: Żyła odpaluszkowa śródręczna, † m a l u c z k a ż y ł e c z k a, † s a l w a t e l a, × ż y ł a z b a w c z a (vena salvatella) <Od + Paluszkowy>

× **Odpancernić, i, ił** p. **Odpancerzyć.** Krasiń. <Od + *Pancernić, od Pancerny>

× **Odpancernienie, a,** blm., czynność cz. **Odpancernić.**

× **Odpancerzenie, a,** blm., czynność cz. **Odpancerzyć.**

× **Odpancerzyć, y,ył,** × **Odpancernić** *uwolnić, rozebrać z pancerza:* Jakby z pancerza już odpancerzeni, stoją w nagości popełnionych czynów. Krasiń. <Od + *Pancerzyć, od Pancerz>

[**Odpaprać się, rze ś., rał ś.**] *oczyścić ś.* <Od + Paprać ś.>

[**Odpapranie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Odpaprać ś.**

Odpar, u, część. w lm. **y** p. **Opar:** Zachodnim wiatrem gnane odpary pokrywają ziemię coraz to nowemi warstwami śniegu. Sp. <Od + PAR>

Odparać, a, ał i O. ś. p. **Odpróć.** <Od + Parać>

Odparanie, a, blm., czynność cz. **Odparać,** *odpróvanie.*

Odparanie, się, a ś., blm., czynność cz. **Odparać ś.**

Odparcie, a, lm. **a** czynność cz. **Odeprzeć:** O. wroga. O. zarzutów. Ten i ten zręcznemi odparciami ratowali sobie życie. Jeż. <Od + Parcie>

[Odparć, odeprze, odparł] p. **Odeprzeć.**

Odparnica, y, lm. **e, Parownica** tech. *płytka kadź otwarta, do parowania i zagęszczania płynów służąca.* <Od + PAR>

Odparniczka, i, lm. **i, Parowniczka** tech. *mała, otwarta miseczka do odparowywania niewielkich ilości płynów.* <Od Odparnica>

Odparnik, a, lm. **i** tech. *kocieł do odparowywania.* <Od + Parnik>

I. Odparować, uje, ował, nied. **Odparowywać I.** *poddać parowaniu dla wypędzenia części płynnych:* O. ekstrakt. **2.** cz. ni. *wyparować, stracić części płynne przez parowanie:* Kotliny płytsze odparowały, i znikła Goplenica. Pol. <Od + Parować>

2. Odparować, uje, ował, nied. **Odparowywać** *odeprzeć, odbić; odsadzić, odepchnąć, odpędzić przemocą:* O. sztych, raz, cięcie. Jarzymski odparował równie wrzaskliwie. Żer. Nie umiały ś. ostro względem niego postawić i żartów jego O. Spas. <Od + 2. Parować, Fr. parer = odbić>

I. Odparowanie, a, blm., czynność cz. **I. Odparować.**

2. Odparowanie, a, blm., czynność cz. **2. Odparować.**

I. Odparowywać, a, ał p. **I. Odparować.**

2. Odparowywać, a, ał p. **2. Odparować.**

I. Odparowywanie, a, blm., czynność cz. **I. Odparowywać.**

2. Odparowywanie, a, blm., czynność cz. **2. Odparowywać.**

× **Odpartny** *którego a. który można odeprzeć.* L. <Od Odeprzeć>

Odparty im. od **Odeprzeć:** Połączone wojska po kilkakroć starały ś. złamać szyki nasze, lecz ze stratą odparte. Niem.

Odparzać, a, ał i **O. ś.** p. **Odparzyć.**

Odparzanie, a, lm. **a** czynność cz. **Odparzać.**

Odparzanie się, a ś. I. blm., czynność cz. **Odparzać ś.,** lm. **a ś.** p. **Odparzelina:** Dolomityn goi wszelkiego rodzaju odparzania ś., pochodzące od uprzęży.

Odparzelina, y, lm. **y, Odparzelizna, Odparzenie, Odparzenie ś.** *miejsce odparzone, odsednione, obtarte, przetarcie skóry,* sedno, sadno, otręt, wyprzenie, [wilk], †wyprzalina. <Od + PAR>

Odparzelizna, y, lm. **y** p. **Odparzelina.** <Od + PAR>

Odparzenie, a I. blm., czynność cz. **Odparzyć. 2.** lm. **a** p. **Odparzelina.**

Odparzenie się, a ś., lm. **a ś.** czynność cz. **Odparzyć ś.**

Odparzyć, y,ył, nied. **Odparzać I.** × O. *odbyć parzenie, odgotować; ugotować byle jako, naparzyć, rozparzyć, rozprażyć, rozgotować:* O. groch, mleko. **2.** *parząc ukropem, odłączyć:* Skórę z węgorza niektórzy łupią, niektórzy w ukropie odparzają. Sien. O. stół = *dotknąwszy czym gorącym i wilgotnym, spowodować wzdęcie ś. forniru na nim.* **3.** O. ceratę na stole = *uszkodzić czym gorącym.* O. załamkę w aksamicie = *trzymając nad parą, odprostować.* O. sukno = *prasując je gorącym żelazem, zdjąć z niego glans a. odprostować na nim załamki.* **4.** *obetrzeć, zetrzeć, odsednić, odcisnąć:* O. sobie nogę. O. konia chomątem. **5.** [O.] *rozorać zagon czteroskibowy w ten sposób, żeby zorać po skibie z każdego zagonu od bróżdy, a środek zostawić nietknięty.* **O. ś. I.** *odgotować ś.* **2.** *obetrzeć ś., zetrzeć ś., odsednić ś., odcisnąć ś.:* Kark koniowi odparzył ś. <Od + Parzyć>

Odpas, u, blm. p. **Odpasienie:** Konie, zostawione na obronę murów towarzystwa, wzięte były dla odpasu. Nar. <Od + PAS>

I. Odpasać, sze, sał, nied. **Odpasywać,** †**Odpasować I.** *rozwiązać, rozpuścić, zdjąwszy pas a. wogóle to, co opasywało, rozpasać:* O. suknię. **2.** *odjąć, zdjąć z kogo razem z pasem:* Panu odpasał szablę. Troc. Ażebyś szable swej nie odpasował, ażbyś Azją do końca zwojował. P. Koch. Przen.: Odpasawszy szablę, żył Fredro, jak każdy bogaty panicz w owym czasie, życiem na pół wiejskim, na pół światowym. Big. (= *porzuciwszy rzemiosło wojenne*). **O. ś.** *uwolnić ś. z opasania, zdjąć z siebie pas a. wogóle to, co opasuje, odwiązać z siebie opasanie, rozpasać ś.:* Odpasz ś.! zaraz ci ulży. Sienk. Z węża ś. odpasała. Otw. <Od + *Pasać, od Pas>

2. Odpasać, a, ał i **O. ś.** p. **I. Odpaść.** <Od + Pasać>

I. Odpasanie, a, blm., czynność cz. **I. Odpasać.**

2. Odpasanie, a, blm., czynność cz. **2. Odpasać.**

I. Odpasanie się, a ś., blm., czynność cz. **I. Odpasać ś.**

2. Odpasanie się, a ś., blm., czynność cz. **2. Odpasać ś.**

Odpasienie, a, blm., **Odpaszenie, Odpas** czynność cz. **I. Odpaść.**

Odpasienie się, a ś., blm., **Odpaszenie ś.** czynność cz. **Odpaść ś.**

× **Odpasiony, Odpaszony** im. od **I. Odpaść.**

Odpasować, uje, ował *odrobić stosownie, dopasować:* Firanki, spódnice odpasowane = *z materjału, na którym deseń umyślnie wyrobiony został odpowiednio do wielkości i formy tych przedmiotów.* <Od + Pasować>

†**Odpasować, uje, ował** i †**O. ś.** p. **I. Odpasać.**

Odpasowanie, a, blm., czynność cz. **Odpasować.**

†**Odpasowanie, a,** blm., czynność cz. †**Odpasować.**

†**Odpasowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. †**Odpasować ś.**

I. Odpasywać, uje a. ywa, ywał p. **I. Odpasać.**

2. Odpasywać, a, ał i **O. ś.** p. **I. Odpaść:** Tu ś. odpasywali na krzyżackim chlebie. Krasz.

I. Odpasywanie, a, blm., czynność cz. **I. Odpasywać.**

2. Odpasywanie, a, blm., czynność cz. **2. Odpasywać.**

Odpasywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odpasywać ś.**

Odpaszenie, a, blm. p. **Odpasienie.**

Odpaszenie się, a ś., blm. p. **Odpasienie ś.**

× **Odpaszony** p. **Odpasiony.**

I. Odpaść, sie, sł I. i nied. **Odpasać** *pasąc, doprowadzić nanowo do pożądanego stopnia otyłości; odkarmić, upaść, utuczyć, wypaść, skończyć pasienie:* O. wieprza. **2.** [O.] *stracić, zgubić:* Jużeś odpasła chusteczkę?! **O. ś.** *przyjść nanowo do dobrej tuszy, nabrać jej, upaść ś., wypaść ś., odgryźć ś., poprawić ś.:* Zawitało do kaźni i wino, i dobra kuchnia, jednym słowem, odpasaliśmy ś. Gocz. <Od + 1. Paść>

2. Odpaść, dnie, dł, nied. **Odpadać, [Odpadywać] I.** *oddzieliwszy ś., upaść; oderwać ś., oberwać ś., oblecieć, odlecieć:* Gzyms odpadł. Tynk odpada. Płaszcz odpada od ramion. Krasiń. Oczy moje błąkały ś. po sterczących kościach rąk, z których ciało odpadywało, rąk rozpaczą i błaganiem krzyczących. Przybysz. Lek.: Nos, palec odpadł *(= zepsuwszy ś. wskutek zgorzeli a. z innej przyczyny, odleciał).* Ucho odpadło. Teraz groch ten całkiem od ściany odpada. Mick. *(= odbija ś.).* **2.** przen.: O. od kogo, kogo, od czego = *sprzeniewierzyć ś. komu, czemu, zdradzić kogo, co, oddalić ś., oderwać ś., odłączyć ś., odwrócić ś., odstrychnąć ś. od kogo, odstąpić, odbiec kogo, porzucić nagle, zerwać z kim, z czym:* Nic nie frasujemy ś., że całe prowincje odpadają, i nieprzyjaciel nad szyją stoi. Star. W niemocy wszystkę swoję urodę utraciła i tym, którzy pierwej małżeństwa jej pragnęli, od myśli odpadła. Skar. *(= wypadła).* Człowiek, przez grzech od Boga odpadszy, niewinność utracił. Karnk. Od obyczajów ojca swego bardzo był odpadł. Skar. Odpadł od wojewodzanki, a potym szlachcianki chybił. Troc. Odpadł wiary (od wiary), posłuszeństwa. Troc. Dwa silne ramiona odpadły od jej sprawy. Krasiń. **3.** od kogo, kogo = *opuścić, odstąpić, odejść:* Gdy wojsko usłyszało, że Holofernes ścięty, odpadł od nich i rozum, i rada. Wuj. Kiedyśmy w szczęściu, wszystko idzie snadnie, w nędzy i statek i rozum odpadnie. Kras. Już starców doświadczenie, przezorność i rada, a nawet naturalna zazdrość ich odpada. Jabł. Animusz przy swobodzie podrasta, w niewoli odpada. Pilch. Jak sen odpadł, z pamięci ś. zśliznął. Wad. Odpada ochota do pracy i wytrwałości. Wiszn. Odpadła go ochota do jedzenia. Oss. Gdy Malwina przestała tańcować, wielu zaraz ochota do tańca odpadła. Wirt. **4.** *zostać odrzuconym, usuniętym, wybrakowanym, odsądzonym, nieuwzględnionym, nie utrzymać ś., przepaść, przegrać sprawę, stracić prawo do czego:* O. przy egzaminie *(= obciąć ś.).* Odpadł przy wyborach. O. od prawa jakiego. L. Pilnie ś. masz starać, abyś od zbawienia wiecznego nie odpadł. Białob. Gdyby jakichkolwiek warunków nie dopełnili Krzyżacy, od wszystkiego odpadają. Lel. Odpadł od królestwa niebieskiego. Troc. †Pozwany jeśliby na trzeciem roku nie stanął, rzecz straci, a od akcjej odpada z winą. Jeśliby powód na pierwszem roku ani sam ani przez inego swego posła nie stanął, od rzeczy swojej odpadnie z winą siedm grzywien. Łas. Ode wszego prawa i przedania tej to dziedziny osądzamy ji być odpadłego. Św. z Woc. **5.** †O. od czego = *utracić, stracić co, zostać pozbawionym czego:* Nie gada kawaler, odpadłem od koni, od rynsztunków, od czeladzi; ale raczej krew swoję na szańc kładzie. Birk. Gdy ś. z nieprzyjacielem ściera, od broni odpadł, a nie mając ś. czym złożyć, topór porwał. Nies. Odpadł od godności, od powagi. Troc. Rzymianie, od narodów grubych zwojowani, od nauk zwykłych odpadli. Błaż. †Gdy trzy lata miną, odpadną wiecznie zboża przepisanego. SŁ. **6.** †O., [O.] *upaść, paść, zginąć, zdechnąć, zmarnieć:* Opatrzność wodza zraziła ich wszędzie, że odpadli jako groch od ściany. Jabł. Bydlę, na przekarm z umowy dane, jeżeliby przypadkowie na przechówku odpadło, właściciela jest szkodą. Koss. Pasieka odpada. Sł. wil. Mróz odpada = *zmniejsza ś., słabnie, puszcza.* Sł. wil. **7.** × O. *wpaść, popaść, zapaść w co nanowo, wpaść w recydywę:* Gdy ś. był niejako pokrzepił z choroby, zaraz ś. do swych zwykłych pokut wrócił, dlatego odpadł drugi raz i trzeci raz. Wys. Odpadł w chorobę, w niełaskę, w niewolą, w ten grzech. Troc. Najmniejszej chwili nie omieszkał Mentor, ponieważ Telemak w swoje znowu odpadał błędy. Troc. Znowu odpadłem z małej i śmiesznej przyczyny. Mat. **8.** lek. = a) †O. w chorobę = *zapaść w chorobę, rozchorować ś.* b) × Błona odpadająca p. **Doczesny.** < Od + 2. Paść >

Odpatrzeć się, y ś., ał ś., Odpatrzyć ś. *oderwać od kogo, od czego oczy, nasycić ś. patrząc, napatrzyć ś. dostatecznie:* Taki zdrów, piękny, żem ś. O. nie mógł. Rodz. < Od + Patrzeć >

Odpatrzyć się, y ś.,ył ś. p. **Odpatrzeć ś.:** Myślałem, że zgoła anioł, i O. ś. nie mogę. Sienk. < Od + Patrzyć >

†**Odpądzać, a, ał** i **[Odpądzać], [O. ś.]** p. **Odpędzić.**

†**Odpądzanie, a,** blm., **[Odpądzanie]** czynność cz. **Odpądzać,** *odpędzanie.*

[Odpądzanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odpądzać ś.**

†**Odpądzenie, a,** blm., **[Odpądzenie]** czynność cz. **Odpądzić.**

[Odpądzenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odpądzić ś.**

†**Odpądzić, i, ił** i **[Odpądzić], [O. ś.]** p. **Odpędzić.**

[Odpedzenie, a, blm.] czynność cz. **Odpedzieć,** *odpowiedzenie.*

[Odpedzieć, i, ał] p. **Odpowiedzieć:** Co tu O. na takie łakomstwo, na takie w złej godzinie pomyślane słowo? Ork. < Odp(owi)edzieć >

[Odpekać się, a ś., ał ś.] *odczepić ś. od kogo:* Odpekaj ś., biédo, ode mnie. < ? >

[Odpekanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odpekać ś.**

Odpendzlować, uje, ował *odsmarować pendzlem:* Lakierki odpendzlowane świeżo. Krasz. < Od + Pendzlować >

Odpendzlowanie, a, blm., czynność cz. **Odpendzlować.**

Odpęd, u, blm. **I.** × O. p. **Odpędzenie:** Turcy niezrażeni tym dwojakim od obu skrzydeł odpędem... Nar. **2.** gorz. *produkt odpędzania, dystylat,* odgon. < Od + Pęd >

Odpędowy przym. od **Odpęd,** *dystylacyjny:* Przyrządy odpędowe. Kocieł O.

Odpędzać, a, ał p. **Odpędzić.** < Od + Pędzać >

Odpędzanie, a, blm., czynność cz. **Odpędzać.**

[Odpędzanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odpędzać ś.**

Odpędzenie, a, blm., × **Odpęd** czynność cz. **Odpędzić.**

[Odpędzenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odpędzić ś.**

Odpędzić, i, ił, [Odpądzić], †**Odpądzić,** nied. **Odpędzać, [Odpądzać],** †**Odpądzać I.** *pędząc oddalić, odegnać, przepędzić, przegnać:* Muchę, gdy już skosztowała miodu, rychlej zabijesz, niż odpędzisz. Pot. Ty jeś Bóg, moc moja, przecz jeś mię odpędził i przecz smęcien chodzę? Ps. puł. *(= odrzucił).* Złodzieje tajemne ode mnie O. raczyłeś; odpądźże i tych następców jawnych. Skar. O. psa. O. nieprzyjaciela. Troc. Przen.: O. pokusy, frasunek. Troc *(= opędzić ś. im, otrząsnąć ś. z nich, oddalić je, pozbyć ś. ich).* **2.** gorz. = a) *pędząc odczyścić; oddystylować.* b) *pędząc oddzielić; oddystylować:* O. spirytus z zacieru. **3.** myśl. (o psie gończym, który, goniąc, zmylił ś. i pozwolił zwierzowi daleko odbiec) *pędząc oddalić*

ś.: Ogar kota odpędził. Sł. wil. **4.** tech. *roztopiwszy stop, oddzielić od niego kruszec nieszlachetny, wytopić ze stopu kruszec szlachetny.* **[O. ś.]** *odstrychnąć ś., odstręczyć ś.:* Marysia całkiem odpądziła ś. od chłopca. <Od + Pędzić>

Odpętać, a, ał, nied. **Odpętywać I.** *uwolnić z pęt, rozpętać:* O. konia. Troc. Przen.: Zwolna my chcieli zepsute plemię wieecznej prawdy nauczyć, zwolna duszę O. od ciała. Krasiń. **2.** posp. *odplątać, rozplątać, odwikłać, rozwikłać, rozpętać, odsypłać, rozgmatwać, odmotać:* O. sznurki, węzeł. <Od + Pętać>

Odpętanie, a, blm., czynność cz. **Odpętać.**

Odpętywać, a, ał p. **Odpętać.**

Odpętywanie, a, blm., czynność cz. **Odpętywać.**

Odpiać, pieje, piał *odbyć pianie, skończyć pianie:* Całą bożą noc będzie, aż kury odpieją. Kochan. <Od + Piać>

Odpianie, a, blm., czynność cz. **Odpiać.**

Odpiastować, uje, ował *piastując odchować:* Pracowicie i cierpliwie O. Pol. Przen.: Ruś południowa ocalała, dzięki futorom; one ją odpiastowały niejako nanowo. Jeż. <Od + Piastować>

Odpiastowanie, a, blm., czynność cz. **Odpiastować.**

Odpiąć, odepnie a. **[odpnie], odpiął** a. **[odepnął],** nied. **Odpinać** *coś przypiętego odjąć, odczepić; coś spiętego rozłączyć; rozpiąć:* Ostrogi odpinać. Warg. O .bukiet. O. haftkę *(= odhaczyć).* Odepnij przączkę. Troc. Odpiął guziki, haftki. Troc. O. surdut, kamizelkę. **0. ś. I.** *rozpiąć na sobie ubranie, rozpiąć ś.* **2.** *odpaść pomimo przypięcia; otworzyć ś. z zapięcia, rozpiąć ś., odhaczyć ś., odczepić ś.* <Od + Piąć>

Odpicie, a, blm., czynność cz. **Odpić.**

Odpić, pije, pił, nied. **Odpijać I.** *pijąc odjąć; upić, nadpić, wypić część, spić:* O. z przepełnionego kieliszka. Przyniesiono piwa; odpili trochę. Grusz. **2.** *piciem odebrać; wypić za dług; pijąc skwitować ś.:* O. dane komu pieniądze. O. u kogo swój poczęstunek. **3.** do kogo = *przepić doń nawzajem:* Jan pił do Piotra, a ten odpił znów do niego. **4.** kogo = *zakasować, przetrzymać kogo w piciu, nie upiwszy ś.* **5.** *odprawić pijąc:* Odpito, odjedzono i odtańcowano wesele Małgosi z kowalem. Prus. **0. ś. I.** czego = *przesiąknąć, przejąć ś. płynem, nasycić ś.:* Wapno odpiło ś. wody. Sł. wil. O. ś., leżąc na wilgoci. Sł. wil. *(= nasiąknąć).* **2.** †O. ś. od czego = *pijąc, odejść od czego:* Nigdy ś. tak bardzo od pamięci nie odpiję, iżbym ś. zapomnieć miał. Kosz. **3.** dok. *oderwać ś. od picia, napić ś. dosyć, zadowolnić ś. piciem:* Jaki to był poncz?! O. ś. nie było można. Wilcz. <Od + Pić>

× **Odpiec, cze, kł,** nied. × **Odpiekać I.** *upiec naprędce.* **2.** *za pieczenie pieczeniem odpłacić.* Przen. żart.: O. komu pierogi = *oddać mu wet za wet.* Sł. wil. **[O. ś.]** *odparzyć ś., obetrzeć ś., odsednić ś., odcisnąć ś.:* Wołowi kark ś. odpiekł. <Od + Piec>

× **Odpieczenie, a,** blm., czynność cz. **Odpiec.**

[Odpieczenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odpiec ś.**

Odpieczętować, uje, ował, nied. **Odpieczętowywać** *otworzyć coś zapieczętowanego, rozpieczętować:* O. list. **0. ś.** *otworzyć ś. pomimo zapieczętowania, rozpieczętować ś.* <Od + Pieczętować>

Odpieczętowanie, a, blm., czynność cz. **Odpieczętować.**

Odpieczętowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odpieczętować ś.**

Odpieczętowywać, a, ał i 0. ś. p. **Odpieczętować.**

Odpieczętowywanie, a, blm., czynność cz. **Odpieczętowywać.**

Odpieczętowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odpieczętowywać ś.**

× **Odpiekać, a, ał** i **[0. ś.]** p. **Odpiec.**

× **Odpiekanie, a,** blm., czynność cz. **Odpiekać.**

[Odpiekanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odpiekać ś.**

Odpieniać, a, ał *pieniactwem co odzyskać, wyprocesować.* <Od + Pieniać>

× **Odpieniać, a, ał** p. **Odpienić.**

Odpienianie, a, blm., czynność cz. **Odpieniać.**

× **Odpienianie, a,** blm., czynność cz. × **Odpieniać.**

× **Odpienić, i, ił,** nied. × **Odpieniać** *oczyścić z piany, zebrać pianę, odszumować.* <Od + Pienić>

× **Odpienienie, a,** blm., czynność cz. **Odpienić.**

Odpieracz, a, lm. **e** p. **Odporca.**

Odpierać, a, ał p. **Odeprzeć:** Potym Foresta skazał, co Hunnowi, septemtrjonu odpierał królowi. P. Koch. <Od + *Pierać, PIOR/POR/PR/PIER>

× **Odpieralny** p. **Odporny.** L.

Odpieranie, a I. blm., czynność cz. **Odpierać. 2.** †O., lm. **a** *upór, uporczywość:* O. a. krnąbrność. Glosy w XV.

Odpięcie, a, blm., czynność cz. **Odpiąć.** <Od + Pięcie>

Odpięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Odpiąć ś.**

Odpiętnować, uje, ował *odbić jako piętno.* **0. ś.** *odbić ś. jako piętno:* Chciwość odpiętnowała ś. na jego twarzy. <Od + Piętnować>

Odpiętnowanie, a, blm., czynność cz. **Odpiętnować.**

Odpiętnowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odpiętnować ś.**

Odpięty I. im. od **Odpiąć. 2.** *na którym odzienie nie jest zapięte, rozpięty.* <Od + PIĘ/PN/PON/PIN>

Odpijać, a, ał p. **Odpić.** <Od + Pijać>

Odpijanie, a, blm., czynność cz. **Odpijać.**

× **Odpiłki, ów,** blp. p. **Opiłki.** L. <Od + *Piłki, PIŁ>

Odpiłować, uje, ował, nied. **Odpiłowywać** *odciąć pilnikiem a. piłą, upiłować; piłując odjąć:* Nadlewek ulanej armaty O. Jak. J. <Od + Piłować>

Odpiłowanie, a, blm., czynność cz. **Odpiłować.**

Odpiłowywać, a, ał p. **Odpiłować.**

Odpiłowywanie, a, blm., czynność cz. **Odpiłowywać.**

Odpinacz, a, lm. **e** gór. p. **Odbieracz.** <Od Odpinać>

Odpinać, a, ał i **0. ś.** p. **Odpiąć.** <Od + *Pinać, PN/PIĘ/PON/PIN>

Odpinanie, a, blm., czynność cz. **Odpinać.**

Odpinanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odpinać ś.**

Odpis, u, lm. **y I.** *odpowiedź na piśmie:* O. na list. **2.** *kopja odpisana z czego:* Dokument w wierzytelnym odpisie. Wiersza tego nie drukował Słowacki; rozszedł ś. on jednak w odpisach. Chm. **3.** †O. *reskrypt:* O. zwierzchności. Troc. **4.** [O.] *zapis; posag.* <Od + PIS>

Odpisać, sze, sał, nied. **Odpisywać, [Odpisować] I.** *odpowiedzieć piśmiennie:* Odpisz mu na ten list. Troc. O. komu w piśmie publicznym = *odpowiedzieć na krytykę, recenzję.* **2.** *przepisać, skopjować, napisać na drugą rękę.* **3.** *odjąć od spisu,*

rachunku odpowiednią notatką, odnotować: Odpisał rubla z rachunku. **4.** *odrobić co pisaniem.* **5.** †O. co komu = *zapisać, przekazać na piśmie, przepisać na kogo:* Jeśliby kto odpisał komu zapisem a. testamentem po żywocie swoim co majętności swojej... St. lit. **6.** [O.] *pisząc oddalić; odkreślić:* O. wściekliznę (= *czarami zabezpieczyć ś. od niej*). **O. ś. I.** †O. ś. *zrzec ś. na piśmie:* Zygmunt August sukcesji ś. na Wielkie Księstwo Litewskie odpisał i onej Koronie odstąpił. Biel. M. **2.** †O. ś. *oddalić ś., odłączyć ś. na mocy aktu spisanego, wypisać ś., wymeldować ś.:* Jeśli ś. kto odpisze z ziemi i z własnego powiatu, ma odpowiadać tam, gdzie ś., odpisując, zapisał. Herb. **3.** przen.: †O. ś. od kogo, od czego = *odrzec ś., odstrychnąć ś., oddalić ś., usunąć ś., nie pisać ś. na co, nie zezwolić, nie zgodzić ś., być przeciwnego zdania, rozejść ś. z kim w zdaniu:* Rozumiem, że to odgłos powszechny potwierdzi, i nikt ś. ode mnie nie odpisze. St. Aug. Nie odpisuję ś. całe od tego zdania, lecz pod pewną miarą. Pilch. Sama natura klimatu północnego przeciwko wielożeństwu odpisywać zdaje ś. Ostr. (= *nie odpowiadać*). Gotowa zawsze na króla czeskiego była kara, gdyby ś. kiedy od interesów cesarskich odpisał. Nar. **4.** [O. ś.] *odrzec ś., odprzysiąc ś.:* Odpisała ś. od gorzałki, już nie pije. <Od + Pisać>

Odpisanie, a I. blm., czynność cz. **Odpisać. 2.** × O., lm. **a** *odpis = odpowiedź piśmienna.* Sł. wil.

†**Odpisanie się, a ś.**, [**Odpisanie się**], blm., czynność cz. **Odpisać ś.**

[**Odpisować, uje, ował** i **O. ś.**] p. **Odpisać.**

[**Odpisowanie, a,** blm.] czynność cz. **Odpisować,** *odpisywanie.*

[**Odpisowanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Odpisować ś.,** *odpisywanie ś.*

Odpisywacz, a, lm. **e** *ten, co odpisuje; przepisywacz, kopista:* Uwagi na brzegu wydawcy uważali za dodatki odpisywacza. <Od Odpisywać>

Odpisywać, uje, ywał i **O. ś.** p. **Odpisać.**

Odpisywanie, a, blm., czynność cz. **Odpisywać:** Do szybkiego odpisywania rzadkich ciekawych dzieł służyli we wszystkich miastach biegli i hojnie opłacani pisarze. Szaj.

Odpisywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odpisywać ś.**

Odplatać, a, ał p. **Odpleść.**

Odplatanie, a, blm., czynność cz. **Odplatać.**

Odplątać, cze, tał, nied. **Odplątywać** *coś splątanego rozplątać, odsypłać.* <Od + Plątać>

Odplątanie, a, blm., czynność cz. **Odplątać.**

Odplątywać, a, ał p. **Odplątać.**

Odplątywanie, a, blm., czynność cz. **Odplątywać.**

Odplecenie, a, blm., czynność cz. **Odpleść.**

Odpleść, plecie, plótł, nied. **Odplatać** *rozpuścić coś zaplecionego, rozpleść:* O. warkocz. O. osnowę. Troc. <Od + Pleść>

Odplombować, uje, ował *otworzyć coś zaplombowanego:* O. wagon. O. wóz z węglami. <Od + Plombować>

Odplombowanie, a, blm., czynność cz. **Odplombować.**

Odplunąć, nie, nął *plunąwszy oddać, odrzucić; wyplunąć:* O. flegmę. <Od + Plunąć>

Odplunięcie, a, blm., czynność cz. **Odplunąć.**

Odpłacać, a, ał i **O. ś.** p. **Odpłacić.**

Odpłacanie, a, blm., czynność cz. **Odpłacać.**

Odpłacanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odpłacać ś.**

Odpłacenie, a, blm., czynność cz. **Odpłacić.**

Odpłacenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odpłacić ś.**

× **Odpłaciciel, a,** lm. **e,** †**Odpłaćca,** †**Odpłajca** *ten, co odpłaca:* Bóg, dobrych wszystkich i złych rzeczy O. Stryjk.

× **Odpłacicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Odpłaciciel.**

Odpłacić, i, ił, nied. **Odpłacać I.** a. **O. ś.** *zapłacić za co, oddać wet za wet, nagrodzić; odwdzięczyć ś., odwzajemnić ś., odsłużyć ś., oddać pięknym za nadobne:* Jako mnie on uczynił, tak mu ja też uczynię; odpłacę każdemu według uczynków jego. Leop. Poczekajno, tylko twoją żoną zostanę, odpłacę ja ci to wszystko. L. Jam im odpłacił! Od. (= *oddałem za swoje*). Często ś. dobre bez wdzięczności straci, ale złe zawsze z lichwą ś. odpłaci. L. **2.** [O.] *zapłacić, uiścić ś.:* Pan im nie odpłacił za tę robotę. <Od + Płacić>

†**Odpłaćca, y,** lm. **y** p. **Odpłaciciel:** Bóg, sprawiedliwy wszystkiego złego i dobrego O. Błaż. <Od Odpłacić>

†**Odpłajca, y,** lm. **y** p. **Odpłaciciel:** Bogowie, odpłajcy miłosiernych czynów. Pot. < Ł Odpłaćca>

Odpłakać, cze, kał I. nied. **Odpłakiwać** *zbyć płaczem; cofnąć, odrobić łzami:* Nie odpłaczesz tego występku. Troc. **2.** *opłacić łzami:* Kwaterką łez każdy (klejnot) potym O. Hof. **3.** kogo, co = *odżałować płacząc; opłakać należycie, napłakać ś. po kim, po czym:* Wdowy i sieroty odpłakały i odkukały poległych. Jeż. <Od + Płakać>

Odpłakanie, a, blm., czynność cz. **Odpłakać.**

Odpłakiwać, uje, iwał p. **Odpłakać.**

Odpłakiwanie, a, blm., czynność cz. **Odpłakiwać.**

Odpłaszać, a, ał p. **Odpłoszyć.**

Odpłaszanie, a, blm., czynność cz. **Odpłaszać.**

× **Odpłat, u,** lm. **y** p. **Odpłata:** Często dobrej czynności niewdzięczność odpłatem. Zabł. Powtórz tę pieśń, Idasie, a w O. twej chęci daruję ci tę fletnią o dziurach dziewięci. Cho. <Od + Płat>

Odpłata, y, lm. **y,** †**Otpłata,** × **Odpłat I.** *zapłata, wynagrodzenie, nagroda:* Bóg sam tej podjętej pracy odpłatą będzie. Troc. Pan Bóg bądź wam O. wasza. Op. Bo wielka jest odpłata twoja w niebie. Ż. E. Ni mamy prosić odpłaty pierwej, niżli ją wziąć zasłużym. Skar. **2.** †O. *żołd, pensja.* Głosy w. XV. **3.** [O.] *spłacanie ratami, wypłata:* Na odpłatę dogodne warunki. **4.** *odwzajemnienie ś., oddanie wet za wet.* <Od + Płata>

Odpłatać, a, ał, Odpłatnąć *płatnąwszy, odrąbać, odciąć, odsiec:* O. głowę, rękę. <Od + Płatać>

Odpłatanie, a, blm., czynność cz. **Odpłatać.**

[**Odpłatki, tek,** blp.] *opłaty:* Mają ludzie O., wydaty różne. <Zdr. od Odpłata>

Odpłatnąć, nie, nął p. **Odpłatać.** L. <Od + Płatnąć>

Odpłatnięcie, a, blm., czynność cz. **Odpłatnąć.**

†**Odpłatno** przys. *z wynagrodzeniem, popłatnie, korzystnie:* O. mi to w niebie będzie. Troc. <Od Odpłatny>

†**Odpłatny I.** *mogący być odpłaconym, nagrodzonym, powetowany.* **2.** *który odpłaca, opłaca ś., odpłacający ś., wracający ś., użyteczny, popłatny, nagradzający ś.:* Pobożność zmyślona na tym tylko świecie jest odpłatna, na owym wiecznym mękom podlęże. Smotr. Jałmużny są chwalebne i z łaski bożej odpłatne. Sekl. Zasługi świętych i im samym są odpłatne, i nas ratują. Hrb. Frasunki, gdy je skromnie znosimy, bywają nam odpłatne. Hrb. <Od + Płatny>

Odpławiać, a, ał p. **Odpławić.**

Odpławianie, a, blm., czynność cz. **Odpławiać:** Wydzielone ze skał przez naturalne O. Mrz.

Odpławić, i, ił, nied. **Odpławiać I.** *pławiąc odczyścić; wypławić należycie:* O. glinę w wodzie w celu oczyszczenia jej od piasku. **2.** *pławiąc oddzielić; odmyć, wypłókać.* <Od + Pławić>

Odpławienie, a, blm., czynność cz. **Odpławić.**

× **Odpłonąć, nie, nął** p. **Opłonąć:** Nie na to ma być baczenie, co ś. na ten czas podoba panu, gdy ś. gniewa, ale na to, gdy odpłonie a odgniewa ś., będzie-li mu ś. to podobało mieć. L. <Od + Płonąć>

× **Odpłonięcie, a,** blm., czynność cz. **Odpłonąć.**

Odpłoszenie, a, blm., czynność cz. **Odpłoszyć.**

Odpłoszyć, y,ył, nied. **Odpłaszać** *płosząc odpędzić; popłochem odegnać, przepłoszyć, odstraszyć;* przen. *odstraszyć, zrazić, zniechęcić, odstręczyć:* Odpłoszył wilki. Skar. Na samym pograniczu nieprzyjaciela odpłaszaj. Pilch. O. to, co nam straszno. Pilch. Wszelkie niebezpieczeństwa męstwem swym odpłoszyli. Czci twoje wielkie cnoty Artaksata nasza, lecz nas twa ambicja od ciebie odpłasza. Min. <Od + Płoszyć>

Odpłóczysko, a, lm. **a** p. **Odmiał:** Piaszczyste Pomorze legło w płytkich odpłóczyskach równo do poziomu. Pol. Na pomorzach baltyckich są piaszczyste pagórki odpłóczyskiem morskim. Pol. <Od + *Płóczysko, Od + PŁÓK(PŁUK)>

Odpłużny *mający do czynienia z pługiem, orzący; rolny, kmiecy:* Dla wyprawiających uroczystości było to wystawą przepychu; dla braci odpłużnej niewiele ciekawym widowiskiem. Bobrow. <Od + Płużny>

Odpłynąć, nie, nął, nied. **Odpływać I.** *płynąc, pływając, oddalić ś.; odbić od brzegu:* Woda odpływa *(= spływa, ścieka, ustępuje).* Okręt odpłynął *(= odżeglował).* Rybki odpłynęły. Troc *(= popłynęły).* Otom ja, nędzniku, odpłynął od brzegu a na głębią wszystkich niebezpieczności świata tego. Rej. Przen.: Od tego dnia, ach, jakżem daleko odpłynął! Mick. Za królami i ludnością odpływać zaczęło i światło z pod Wawelu, do nowej, na Mazowszu urastającej stolicy. Dub. M. Gdy ostatnie dźwięki jego dobrzmiały, lud począł odpływać na cmentarz. Krasz. **2.** czego = *popłynąwszy opuścić co, odbiec czego:* Pragnie rychło płynąć, a ziemie ulubionej co prędzej O. Koch. J. <Od + Płynąć>

Odpłynienie, a, blm. p. **Odpłynięcie.**

Odpłynięcie, a, blm., **Odpłynienie** czynność cz. **Odpłynąć.**

† **Odpłyniony** *który odpłynął.* Troc.

Odpływ, u, lm. **y I.** *odpłynięcie, odpływanie,* × odlew, × opad, † odstęp: O. przypadający dwa razy w ciągu 24 godzin, gdy księżyc po swoim wschodzie lub zachodzie znajduje ś. blizko poziomu miejsca. Śniad. Przypływ i O. morza. Przen.: To votum oznacza O. zaufania publicznego. **2.** *odchód, ujście, spust, ściek:* Dać wodzie O. **3.** fizj.: × Odpływy miesięczne p. **Miesiączka. 4.** lek. *wyciek, wypływ:* O. ropy (defluvium). <Od + *Pływ, PŁY/PŁE/PŁOW/PŁAW>

Odpływać, a, ał p. **Odpłynąć.** <Od + Pływać>

Odpływanie, a, blm., czynność cz. **Odpływać.**

Odpływek, wku, lm. **wki** p. **Nasadka.** <Zdr. od Odpływ>

Odpływowy przym. od **Odpływ:** Jezioro odpływowe *(= z odpływem dla swoich wód).* Kanał, otwór, wylot O. Rura odpływowa. <Od Odpływ>

Odpocząć, cznie, czął, [czył], [Odpocznąć], † **Odpoczynąć,** nied. **Odpoczywać I.** *spocząć, wypocząć, wytchnąć; odetchnąć, spauzować, przerwać pracę dla nabrania sił:* Niech usiądę i odpocznę. Tymczasem odpocznę u siebie i rozpakuję ś. L. Insza odpoczywać, insza ustać. Prz. Jego Mość teraz odpoczywa. Troc. Niech odpoczywa w pokoju! *(= wieczny pokój daj mu, Panie).* Przen.: Broń zdawna odpoczywa *(= leży w spokoju, nie ruszana; próżnuje).* **2.** *przespać ś., spocząć, pokrzepić ś. snem, zażyć wczasu:* Czy odpoczywasz po obiedzie? **3.** × O. przen. *lec, oprzeć ś., spocząć,* nied. *leżeć:* Balki na murze odpoczywają. Troc. Kto na kogo sidło pokrywa, i sam czasem w nim odpoczywa *(= bywa, znajduje miejsce).* **4.** † O. komu = *dać odpocząć, wytchnąć:* Odpoczywał wielbłądom przy studni w wieczór. Leop. Gdzie pasiesz? gdzie odpoczywasz owcom w południe? Bud. Grzesznych Pan ku sobie woła i chce im wytchnąć i O., by tylko chcieli. Sekl. <Z Odpoczynąć, CZY/KOJ, z podprowadzeniem pod *Cząć, CZN/CZĘ/CZYN>

Odpoczęcie, a, blm., **Odpocznienie** czynność cz. **Odpocząć.**

† **Odpoczęły** p. **Odpoczęty.** Troc. <Od Odpocząć>

× **Odpoczęstować, uje, ował** *nawzajem poczęstować, odwdzięczyć ś. poczęstunkiem za poczęstunek.* <Od + Poczęstować>

× **Odpoczęstowanie, a,** blm., czynność cz. **Odpoczęstować.**

Odpoczęty, † **Odpoczęły** *który sobie odpoczął, wypoczęty.* <Od Odpocząć>

[Odpocznąć, nie, nął] p. **Odpocząć.**

Odpocznienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Odpocznąć,** *odpoczęcie.* **2.** p. **Odpoczynek:** Wieczne O. racz mu dać, Panie!

† **Odpoczynąć, nie, nął** p. **Odpocząć:** Nigdy nie O. ręką ani nogą. Biel. M. Ziemia odpoczynęła. Ps. flor. Dopuści mi O., boć już mgleję. Ż. E. Kęs sobie odpoczynął, aby k sobie przyszedł. Rej. Nie masz jeść... aż jest żołądek próżny od pokarmów wziętych pirwej, przeto mało odpoczyni. Zdrow. Usiadł sobie maluczko, aby kęs sobie odpoczynął. Rej. Moglibyśmy O. po tym żeglowaniu w długim pokoju. Kochan. Po pracach odpoczyń sobie w tych tu lesiech ślicznych. Kochan. Gościu, siądź pod mym liściem, a odpoczyń sobie. Kochan. Weź robotników od roboty do odpoczynienia, aby odtychmiast odpoczynęli od prac swoich. Białob. Mnie też czas będzie uchwycić ś. brzegu, a O. nieco sobie w biegu. Kochan. Gwilhelmus, angielski król, będąc ociążały, chciał też już O., a miał brzuch niemały. Rej. <Od + Po + *Czynąć, CZY/KOJ>

Odpoczynek, nku, lm. **nki I.** a. **Odpoczęcie, Odpocznienie, Odpoczywanie,** † **Odpoczynienie** *spoczynek, wypoczynek, wytchnienie, przestanek, pauza, spokój:* Każda praca potrzebuje odpoczynku. Lubom. O. żniwiarzy. O. po pracy. Nie mam odpoczynku, nie mam i wytchnienia. Kochan. Wieczny O. (a. wieczne odpoczywanie) racz mu dać, Panie! Nie dają im odpoczynku we dnie i w nocy. Skar. Ten nie miał odpoczynku, a tamten swobody. Kras. W dzień świąteczny, dla odpoczynku starganym siłom, udałem ś. na widowisko sztucznych jeźdźców. Wilk. **2.** a. × **Odpoczynka** *obszerniejsza płaszczyzna między stopniami schodów, przystanek.* **3.** *podstawka do oparcia nóg przy welocypedzie.* <Od + *Poczynek, CZY/KOJ>

†**Odpoczynienie, a,** blm. **I.** czynność cz. **Odpoczynąć**, *odpoczęcie.* **2.** p. **Odpoczynek:** Komu może być miłe O., jeśli pierwej nie uczuł niewczasu? Górn. Śmierć podjąć musimy, niźli w odpoczynieniu wiecznym usiędziemy. Prot. O. swoje miał. Kon. Niech da wam Pan znaleźć O. każdej w domu męża swego. Wuj. Prosim cię, nasz święty Panie, daj O. w Tobie spokojne. Sekl. Gdy ś. dusza, rozumem robiąc, upracuje w czynności, tedy w spaniu bierze O. And. z Kobyl. <Od Odpoczynąć>

× **Odpoczynka, i,** lm. **i** p. **Odpoczynek:** Schody powinny mieć odpoczynkę, czyli miejsce płaskie tak szerokie i długie, jaka jest długość stopniów. Świt. <Od + *Poczynka, CZY/KUJ>

Odpoczywać, a, ał p. **Odpocząć.**

Odpoczywanie, a, blm. **I.** czynność cz. **Odpoczywać. 2.** p. **Odpoczynek:** Wieczne O. racz mu dać, Panie, a światłość wiekuista niechaj mu świeci na wieki!

Odpodobać się, a ś., ał ś. *przestać ś. podobać, zbrzydnąć, obrzydnąć:* Zerwałeś z nią, bo ci ś. nie podobał jej ojciec, a przed zerwaniem jeszcze odpodobała ci ś. ona sama. Tarn. <Od + Podobać>

Odpodobanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odpodobać ś.**

Odpodobniać, a, ał i **O. ś.** p. **Odpodobnić.**

Odpodobnianie, a, blm., czynność cz. **Odpodobniać.**

Odpodobnianie się, a ś., blm., czynność cz. **Odpodobniać ś.**

Odpodobnić, i, ił, nied. **Odpodobniać** *zrobić niepodobnym, pozbawić podobieństwa.* **O. ś.** *stać ś. niepodobnym:* On ś. odpodobnia i staje ś. obcym człowiekiem, gorszym od wroga, buntownikiem, a może i zdrajcą. Spas. <Od + *Podobnić, od Podobny>

Odpodobnienie, a, blm., czynność cz. **Odpodobnić.**

Odpodobnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odpodobnić ś.**

Odpodwórzowy *znajdujący ś. od strony podwórza:* Część odpodwórzowa nazywała ś. musafirłyk. Jeż. Odpodwórzowe okna. Jeż. <Od + Podwórzowy>

Odpoetyzować, uje, ował *pozbawić poezji, charakteru poetycznego:* Życie, w którym przepędził pierwszą młodość, odpoetyzowało zupełnie jego duszę. Korz. Odpoetyzowały całkiem wieś naszą i dworek szlachecki zamieniły w kamienicę. Korz. <Od + Poetyzować>

Odpoetyzowanie, a, blm., czynność cz. **Odpoetyzować.**

Odpoganić, i, ił *pozbawić charakteru pogańskiego.* **O. ś.** *stracić charakter pogański:* We Włoszech serce ludzi jeszcze ś. nie odpoganiło. Krasiń. <Od + Poganić>

Odpoganienie, a, blm., czynność cz. **Odpoganić.**

Odpoganienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odpoganić ś.**

× **Odpoić, i, ił,** nied. †**Odpajać** co = *rozłączyć coś spojonego, rozpoić:* Odlutuję, odpajam. Mącz. <Od + Poić>

†**Odpoić, i, ił,** nied. †**Odpajać** kogo od rozumu = *pojąc odwieść go od rozumu:* Tak mu był rad, że go i od rozumu odpoił. Górn. <Od + Poić>

× **Odpojenie, a,** blm., czynność cz. × **Odpoić.**

†**Odpojenie, a,** blm., czynność cz. †**Odpoić.**

Odpokutować, uje, ował, nied. × **Odpokutowywać I.** za co = *odbyć, odprawić pokutę:* O. za grzech. O. co = *wynagrodzić, zadosyćuczynić pokutą.* **2.** przen. *odcierpieć, przypieczętować, przypłacić:* O. nieostrożność chorobą. <Od + Pokutować>

Odpokutowanie, a, blm., czynność cz. **Odpokutować.**

× **Odpokutowywać, a, ał** p. **Odpokutować.**

× **Odpokutowywanie, a,** blm., czynność cz. **Odpokutowywać.**

Odpolaczenie, a, blm., czynność cz. **Odpolaczyć.**

Odpolaczyć, y, ył, Odpolonizować kogo = *pozbawić kogo cech narodowości polskiej.* **O. ś.** *stracić cechy narodowości polskiej, przestać być Polakiem.* <Od + Polaczyć>

Odpolerować, uje, ował *odbyć polerowanie; wypolerować należycie.* <Od + Polerować>

Odpolerowanie, a, blm., czynność cz. **Odpolerować.**

Odpoliturować, uje, ował *odbyć politurowanie; wypoliturować należycie.* <Od + Politurować>

Odpoliturowanie, a, blm., czynność cz. **Odpoliturować.**

Odpolny *znajdujący ś. od strony pola, zewnętrzny:* Szańc O. Troc. <Od + Polny>

Odpolonizować, uje, ował I. co = *pozbawić cech polskości.* **2.** kogo p. **Odpolaczyć. O. ś.** *stracić cechy polskości; przestać być Polakiem:* Najpilniej ś. starał, by ś. O. Krasz. <Od + Polonizować>

Odpolonizowanie, a, blm., czynność cz. **Odpolonizować.**

× **Odpołudnie, a,** lm. **a** *pora zaczynająca ś. od południa, popołudnie, poobiedzie:* Gra z nim w karty całe O. L. <Od + Południe>

Odpołudniować, uje, ował *odbyć południowanie, odpocząć w czasie, przeznaczonym na to w południe:* Ludzie dawno już odpołudniowali i znów do roboty poszli. Orzesz. <Od + Południować>

Odpołudniowanie, a, blm., czynność cz. **Odpołudniować.**

× **Odpołudniowy** *zaczynający ś. od południa, popołudniowy, poobiedni:* Czas O. <Od + Południowy>

Odpompować, uje, ował, nied. **Odpompowywać** *pompując, odciągnąć, odprowadzić; wypompować:* O. wodę z ciała. <Od + Pompować>

Odpompowanie, a, blm., czynność cz. **Odpompować.**

Odpompowywać, a, ał p. **Odpompować.**

Odpompowywanie, a, blm., czynność cz. **Odpompowywać.**

†**Odpora, y,** lm. **y** *przeszkoda, zawada:* Gdy wybornych nauk nalepiej usiłują naśladować, tedy dla przeszkodzenia niejakich odpór w samym pilnym ściu pozostać muszą. Kwiat. <Od + PIOR/POR/PR/PIER>

[**Odporać, a, ał**] *odradzać:* Odporam mu, żeby nie sedł na jarmark. <Od + *Porać? PIOR/POR>

[**Odporanie, a,** blm.] czynność cz. **Odporać.**

Odporca, y, lm. **y, Odpieracz,** †**Odpornik** *ten, co odpiera, przeciwnik, adwersarz:* O. w prawie = *adwokat strony przeciwnej.* O. w piśmie. Umyślił i dalej korzystać z gnuśności odporców. Nar. <Od + PIOR/POR/PR/PIER>

Odporę, odporzesz i t. d. p. **Odpróć.** <Od + Porę, POR/PRU/(PRÓ)>

Odpornica, y, lm. **e** gór. *drążek jodłowy, na którego końcu zawiesza ś. świder ziemny w otworze, uderzający przez naginanie drążka i unoszący ś. napowrót wskutek jego sprężystości.* <Od Odporny>

Odpornie przys. od **Odporny:** Stawać, mieć ś., mówić O. Nie daje zaczepki nikomu; zawsze ma ś. tylko O. L.

†**Odpornik, a,** lm. **cy** p. **Odporca:** Boży przeciwnik, z Krystusem niezgodnik, Duchowi św. O., człowieczy szkodnik, szatan. Gil. O. w piśmie lub prawie = *przeciwnie piszący lub przeciw komu stawający w sądzie, adwersarz.* Włod. <Od Odporny>

Odporność, i, lm. **i** rz. od **Odporny:** Wielkie są odporności nasze i zgrzeszyliśmy przeciw Tobie. B. B. Chronię ś. odporności, fałszywie mianowanej umiejętności. Leop. Lek.: O. ustroju przeciw chorobom, zarazkom = *zdolność opierania ś. im skutecznie, władza oddziaływania* (vis reagendi). Murzyni posiadają daleko większą O. przeciw żółtej gorączce, niż Europejczykowie. O. przeciw cholerze.

Odporny I. a. **Odporowy** przym. od **Odpór:** Wojna odporna. Przymierze odporne. Przymierze zaczepno-odporne. Odporne pismo, odporna księga. Troc. Odpornej wojny zamiarem jest jedynie tylko bronić ś. Jak. J. Strona odporna = *zapozwana do sądu, broniąca ś.* Groic. **2.** †O. *oporny, uporny, niechętny, krnąbrny, sprzeczny, przeciwny:* Nigdym cię sobie nie znała odpornym, i zawsześ dawał miejsce prośbom mym pokornym. Otw. Wyście zawsze odpornemi byli rozkazaniu Pana Boga waszego. B. B. **3.** ×O., ×**Odpieralny** *dający ś. odeprzeć; łatwy do odparcia, zbicia.* **4.** lek. *nie poddający ś. chorobie, opierający ś. skutecznie zarazkom:* Ustrój O. Można być bardzo odpornym przeciw jednej chorobie, a łatwo podlegać innej. <Od + *Porny, PIOR/POR/PR/PIER>

Odporowy p. **Odporny:** Odporowa linja w podkopach. Jak. J. <Od Odpór>

Odportretować, uje, ował *odtworzyć na portrecie, sportretować:* Starzec z wielką siwą brodą w głębi, to Leonardo da Vinci, wiernie odportretowany. <Od + Portretować>

Odportretowanie, a, blm., czynność cz. **Odportretować.**

×**Odporywać, a, ał** p. **Odpróć.** Sł. wil.

×**Odporywanie, a,** blm., czynność cz. **Odporywać.**

Odposzczenie, a, blm., czynność cz. **Odpościć.**

Odpościć, i, ił I. *odbyć post, przepędzić pewien czas w poście, przepościć, wypościć:* O. piątek. **2.** co, za co = *poszczęc, odpokutować, zadosyćuczynić:* O. za grzechy a. grzechy. Nabroiłem tyle grzechów, że tego przez długie czasy nie odspowiadam, nie odposzczę, nie odmodlę, nie odśpiewam. Dyg. <Od + Pościć>

Odpotopowy *od potopu istniejący:* Las ten odwieczny, O. Sł. wil. <Od + Potopowy>

Odpowiadacz, a, lm. **e,** †**Odpowiedacz** *ten, co odpowiada:* Mieszczanin rzekł, iż mu ten koń był ukradzion, a O. rzekł: że ja tego konia kupiłem... Ort.

Odpowiadaczka, i, lm. **i** anat. p. **Głośnia.**

Odpowiadać, a, ał p. **Odpowiedzieć.** <Od + Powiadać>

×**Odpowiadalność, i,** blm. rz. od **Odpowiadalny,** *odpowiedzialność.* L.

×**Odpowiadalny** p. **Odpowiedzialny.** L. <Od Odpowiadać>

Odpowiadanie, a, blm., czynność cz. **Odpowiadać:** Nie jest rzecz tajna, z jaką waśnią, z jakiemi swary i z jakim nakoniec odpowiadaniem tę egzekucję na nogi stawiacie. Kochan.

†**Odpowiedacz, a,** lm. **e** p. **Odpowiadacz.**

[Odpowiedać, a, ał], †Odpowiedać p. **Odpowiedzieć:** Goździewi odpowiedasz na zabicie i chciałby (chciałbyś) ji rad zabić. Księ. Łęcz. (= *grozisz*). <Od + Powiedać = Powiadać>

[Odpowiedanie, a, blm.], †**Odpowiedanie** czynność cz. **Odpowiedać,** *odpowiadanie.*

Odpowiedni, [Odpowiedzialny], ×Odpowiedny I. komu, czemu = *odpowiadający = stosowny, właściwy, przypadający do..., godny, dobrany:* Żona odpowiednia urodzeniem i majątkiem. Wynagrodzenie odpowiednie = *przyzwoite.* Urząd O. zdolnościom czyim = *właściwy.* Grunt do uprawy O.= *podatny, dobry.* **2.** *przeciwległy a podobny, jeden drugiemu odpowiadający, symetryczny, proporcjonalny:* Części budowy odpowiednie. **3.** *odnośny, swój, właściwy, stosowny:* Zapisz to w odpowiedniej rubryce. Znajdziesz to w odpowiednim miejscu dzieła wyłożone. <Od + Po + WID/WIAD>

†**Odpowiednia, i,** lm. **e,** †**Odpowiednica** *wyrocznia, wyrocznica:* O., miejsce, gdzie Bóg abo bożek do ludzi mówił, pytany, proszony. Włod. <Od + Po + WID/WIAD>

†**Odpowiednica, y,** lm. **e** p. **Odpowiednia.**

†**Odpowiednie** p. **Odpowiednio.** Orzech.

Odpowiednik, a, lm. **cy, I.** ×O. *ten, co ś. odgraża, co robi pogróżki, przechwałki, zuchwalec, buntownik, śmiałek, wróg zacięty:* O., który komu nieprzyjacielskie odpowiedział. Kn. O. bierze ś. za człowieka czyniącego pogróżki i przechwałki. Cz. O. i nieprzyjaciel przeciwko nieprzyjacielowi dekretów najdować nie ma. Sz. Nie chciał wojewoda wołoski wydać Michała, odpowiednika królewskiego, który gdy mu król wszystko pobrał, tam uciekł był. Biel. M. Wydano edykt przeciwko odpowiednikom pogranicznym. Biel. M. *Perduellio,* O. jawny, zbójca. Mącz. Ręka krótsza a miąższa z palcami też krótkiemi znamionują niewiernego, złodzieja, zdrajcę, odpowiednika, mężobójcę i wszech złości pełnego. And. z Kobyl. **2.** †O. *herold wojenny, wysłaniec zapowiadający wojnę.* Troc. **3.** fil. = a) *wszelka rzecz, zjawisko a. pojęcie stale ustosunkowane do jakiejś innej rzeczy, zjawiska a. pojęcia:* Zjawiska psychiczne są odpowiednikami zmian fizjologicznych w mózgu. Mahr. Maxwell twierdzi, że siła jest abstraktem, nie posiadającym nigdzie i nigdy żadnego odpowiednika w świecie zjawisk. Bog. b) a. bł. **Korelat** p. **Spółzależnik.** <Od + Po + WID/WIAD>

Odpowiednio, †Odpowiednie przys. od **Odpowiedni:** Żyć, ożenić ś. O.

Odpowiedniość, i, blm. **I.** rz. od **Odpowiedni;** ×**Odpowiedność,** ×**Odpowiedź** *harmonja, symetrja, proporcja, zgoda, harmonijność, symetryczność, proporcjonalność, zgodność:* O. charakterów. Między lewym a prawym skrzydłem tej budowy jest doskonała O. Sł. wil. **2.** fil. = a) *stałość stosunku odpowiednika do czegoś, czemu odpowiada* (p. Odpowiednik). b) a. bł. **Korelacja** p. **Spółzależność. 3.** gór.: O. uławicenia = *jednakowość ułożenia warstw.* **4.** mat. *zależność wzajemna elementów dwuch utworów analitycznych lub gieometrycznych:* O. wyrazów dwuch mnogości lub dwu szeregów, punktów dwuch rozmaitości. O. rzutowa, perspektywiczna, homotetyczna, inwolucyjna, dwujednoznaczna i t. d.

×**Odpowiedność, i,** blm. rz. od **Odpowiedny.** Sł. wil. P. **Odpowiedniość.**

Odpowiedny I. ×O. p. **Odpowiedni. 2.** †O. *odpowiadający, odporny, odwodowy:* Odpowiednej stronie zawsze prawo jest przychylniejsze, niż powodowi. Groic. **3.** †O. *zapowiadający walkę, zemstę, wypowiadający przyjaźń:* List O. = *zapowiadający komu zemstę,* in. †odpowiedź. Listy

odpowiedne. Stryjk. O. poseł. Mącz. Przyjechał Czyżowski z Turek i list O. przywiózł od cesarza. Biel. J. Z hardym i odpowiednym poselstwem przyjechali. Skar. O. nieprzyjaciel. Teof. *(=mściciel, wróg śmiertelny).* **4.** × O. p. **Odpowiedzialny.** <Od + Po + WID/WIAD>

Odpowiedzenie, a I. blm., czynność cz. **Odpowiedzieć.** **2.** †O., lm. **a** *odpowiedź:* Nie wziąwszy żadnego na nie odpowiedzenia... Op. Nie czekając odpowiedzenia. Op. **3.** †O. *replika*, †odmowa: Przyganiono ortylowi, a gdy miano żałobę i O. pisać... Ort.

Odpowiedzialnie przys. od **Odpowiedzialny.**

Odpowiedzialność, i, blm. rz. od **Odpowiedzialny;** × **Odpowiadalność** I. a. **[Odpowieść, Odpowiedź]** *powinność, obowiązek tego, który jest odpowiedzialny; rękojmia; powinność zdawania sprawy przed kim; konieczność odpowiadania za przewinienie; wina:* O. ciąży na ministrach. O. spada na niego. Przyjąć na siebie O. *(=winę).* Bierz pan całą O. na siebie. Kaczk. Wielka O., jaką wziął na barki swoje... pobudzała go do coraz nowych wysiłków. Krasz. Moralna O. człowieka za czyny. Kogo Opatrzność na wyższym stopniu osadza, kogo pełnością darów obsypuje..., na takich składa O. za całe pokolenia. Wor. Dać co na swoją O. *(=ryzyko).* Powierzam ci to na twoją O. Zabrania ś. to pod odpowiedzialnością sądową, osobistą. Pociągnąć kogo do odpowiedzialności. Obawiał ś., żeby do odpowiedzialności go nie pociągniono. Krasz. O. kolei za uszkodzenie lub zagubienie towaru. **2.** [O.] *fundusz na rękojmię wymagany od chcących zostać bacą a. juhasem, zastaw.*

Odpowiedzialny, × **Odpowiadalny** I. a. × **Odpowiedny** za kogo, za co = *obowiązany do zdawania sprawy; odpowiadający za kogo, za co, który odpowiada za wszystkie następstwa czego, za wszystkie czyny czyje:* Minister, redaktor O. Za to nie mogę być odpowiedzialnym. Hube R. Jam jest w części odpowiedzialna. Słow. O. przed Bogiem, przed sumieniem, przed prawem, przed opinją publiczną. Zwierzchnik jest O. za nadużycia podwładnych *(= odpowiada).* **2.** *mogący odpowiadać za dług, przedstawiający rękojmię, którego jest na czym patrzeć:* Kupiec, dłużnik O. **3.** [O.] = a) p. **Odpowiedni:** To koń O. pod tak wielkiego chłopa. b) *porządny, wyborny, masyw, co ś. zowie, nie byle jaki, przedni:* Koń O. <Od + Po + WID/WIAD>

†**Odpowiedzicielka, i,** lm. **i** *ta, co odpowiada:* Pytonisa O. Chm. B. *(=dająca odpowiedzi w wyroczni, wieszczka).* <Od Odpowiedzieć>

Odpowiedzieć, powie, powiedział, Otpowiedzieć, [Odpedzieć], nied. **Odpowiadać, †Odpowiedać, †Otpowiedać, [Odpowiedać]** I. *nawzajem powiedzieć, dać odpowiedź, udzielić odpowiedzi, rezolucji, odrzec, odeprzeć:* Na to ś. (rozum) przyda, według mego zdania, aby nie odpowiadać na głupie pytania. Kras. Mądrzy nie na wszystko głupim odpowiadają. Skar. Ewanielista pisze, iż Pan odpowiedziawszy, rzekł do nich; pisze, iż odpowiedział, a nie pisze, aby go kto ocz pytał. Rej. Na to mi odpowiedział w te słowa bajkopis. Mick. Łacniej pytać, niż odpowiadać. Prz. Szalonym przystoi O., choć ich nie pytają. Sz. Czemu nie odpowiadasz? †Odpowiedząc (=odpowiadając) im miły Jezus, rzekł. Op. Nie wiedział, co O. Odpowiedział, że... O. na pytanie, na zarzuty. O. komu ustnie, listownie, piśmiennie, giestem. O. na recenzję, na list = *odpisać.* Nie odpowiedział mi na list. Troc. Luby! odpowiedz mi łzami! Słow. **2.** przen.: O. na co = *oddać co za co, odpłacić czym, odwzajemnić ś.:* O. grzecznością na grzeczność. O. na pozdrowienie. Troc. O. na ukłon *(=odkłonić ś.).* Odpowiada mi nieprzyjaźnią. Troc *(= płaci mi).* **3.** *odciąć ś. słownie, odgryźć ś., oburknąć ś., odfuknąć,* pog. *odszczeknąć,* nied. *odgadywać:* Nie tylko, że źle zrobił, ale jeszcze odpowiada, zuchwalec! Nie pozwalaj dzieciom odpowiadać. **4.** przen. *powtórzyć, zawtórować, odbić głos, odezwać ś. echem:* Echo, sklepienie odpowiada. Klawisz nie odpowiada *(=nie wydaje odpowiedniego, właściwego dźwięku, tonu).* Nikczemne serca są to źle nastrojone organy, co zazwyczaj fałszywie odpowiadać zwykły. L. Serce biciom cudzej piersi odpowiada. Mick. **5.** przen.: O. czemu = *okazać ś. odpowiednim, stosownym do czego; zgodzić ś.,* nied. *stosować ś., pasować, licować, kwadrować z czym:* Jeśli koniec początkowi nie odpowie, tak będzie, jakbyśmy nic nie zrobili. St. Aug. Skutek nie odpowiada memu życzeniu *(=nie dogadza, nie zadawalnia mię, zawiódł mię).* Uczynek nie odpowiada chęci. Muzyka odpowiada treści pieśni. Jaki klawisz odpowiada tej literze? Nie wątpię o jego dobrej chęci, ale jej wykonanie nie odpowiada. L. Treść nie odpowiada tematowi, założeniu. **6.** przen. *okazać ś. jednakowym, proporcjonalnym, symetrycznym:* Boki odpowiadające dwuch figur sobie podobnych są te, które mają położenie podobne, każdy w figurze, do której należy. Jak. J. Postacie minerałów nawzajem ś. dopełniające, czyli odpowiadające sobie. W tej budowli lewe skrzydło wcale nie odpowiada prawemu. **7.** przen.: O. czemu = *zadosyćuczynić, sprostać; zadowolnić co, nie zawieść czego:* O. czyjemu zaufaniu. Godnie odpowiedział swemu zadaniu *(=okazał ś. odpowiednim dla niego; spełnił je odpowiednio, należycie).* Dyktator nie odpowiedział oczekiwaniu narodu. Mochn. **8.** komu a. przed kim za kogo, za co = *zostać pociągniętym do odpowiedzialności; zdać sprawę, rachunek; wytłomaczyć ś. z czego; przyjąć na siebie czyją winę, zagwarantować co,* nied. *być odpowiedzialnym za kogo, za co; mieć kogo, co na swojej głowie:* Odpowiadać za to przed Panem będziesz. Troc. Wszelki, co ś. działa królem, odpowieda. Op. Odpowiadać u sądu, u prawa. Troc *(= bronić ś.).* Odpowiesz mi za niego. Ciężko odpowiesz przed Bogiem za swe okrucieństwo. Kto będzie Bogu odpowiadał za ty nasze ubogie i siostry i braty? Groch. Spuśćcie ś. na żony swoje, a czoła wasze djabelnie za to odpowiadać będą. L Ja za wszystko odpowiadam *(=biorę wszystko na siebie, na swoją odpowiedzialność, na swoje ryzyko).* Ej! bo skóra będzie odpowiadać! *(=będzie w robocie; odpowiesz mi skórą, dostaniesz w skórę).* **9.** *wynagrodzić, zapłacić, zadosyćuczynić:* Odpowiesz mi głową, skórą, majątkiem. **10.** †O., [O.] *odmówić, dać odmowną odpowiedź, nie zgodzić ś., odesłać kogo z kwitkiem.* **11.** †O. wojnę, walkę = *wypowiedzieć, ogłosić:* Wojski z przykazania królewskiego wojnę królu trojańskiemu odpowiada. S. Par. Posłuchaj królu ludu trojańskiego, odpowiadam ci walkę króla greckiego. S. Par. **12.** †O., [O.] *zagrozić, pogrozić, zapowiedzieć zemstę, wojnę:* Gdyby kto z bartników, będąc z jakiego rankoru zajątrzony, miał nienawiść na drugiego bartnika i odpowiadał mu, tak żeby on bartnik dla jego odpowiedania nie miał bezpiecznego iścia na puszczą... SB. Przestrzegał biskupa, że mu Jagiełło na gardło odpowiedał. Biel. M. Odpowiada mu na głowę, odpowiada mu, że go chce zabić. Mącz. Odpowiadać komu ogniem i mieczem. Mącz. Żołnierz

teraz tylko księży odpowiada i ich wioskom. Star. Często go zabić groził, często mu odpowiadał. Groic. **13.** †O. *opowiedzieć, zwiastować, oznajmić, zapowiedzieć:* Płacząc, odpowiadam ci ciężkość serca mego. S. Par. A przetoż odpowiadam ci, byś ś. wystrzegał, a swe zamki i wieżę dobrze osadził. S. Par. *(= ostrzegam).* Odpowiadam ci. Leop. <Od + Powiedzieć>

Odpowiedź, i, lm. **e,** †**Otpowiedź, [Odpowieść, Odpowieś], †Odpowieść I.** *słowa odpowiadającego, odpowiedzenie, rezolucja, decyzja,* ×respons, †odmowa: Jakie pytanie, taka O. Prz. Kto bredzi, nie ma odpowiedzi. Prz. O. bez namysłu, stanowcza, przychylna, przyjazna, odmowna, nieprzychylna, dwuznaczna, sprytna, mądra, głupia. Dać, otrzymać O. W odpowiedzi na zapytanie oświadczam, że... *(= odpowiadając).* Długo ś. namyślał nad odpowiedzią. Na wszystko znajdzie O. *(= wymówkę, tłomaczenie, wykręt).* Ma zawsze gotową O. (o przytomnym). O. wyroczni. Łatwa, krótka na to O. O. na pozdrowienie. Troc. Na O. palcami, jakby dwiema nożycami, mężowi pod nosem strzyże. Miek. *(= zamiast odpowiedzi słownej).* **2.** *wszelkie objaśnienie piśmienne na odezwę, na zapytanie, na zaczepkę, apologja, zbicie czego, odpis, odpór, replika, odprawa:* O. na krytykę, na zarzuty *(= odparcie, zbicie ich).* O. piśmienna na list = *odpis.* Otrzymać, usłyszeć, †wziąć O. Przyniesiesz mi O. Twoja O. nie doszła mię. **3.** †O. *replika,* †odmowa *w sprawie sądowej:* Zarzekłem ś. odpowiedzi. Ort. **4.** przen.: O. na co = *oddanie, zrobienie, okazanie czego nawzajem:* O. na ukłon. **5.** [O.] p. **Odpowiedzialność:** We Pani będziesz w odpowiedzi za wszystko. L. Pociągnąć kogo do odpowiedzi. **6.** ×O. p. **Odpowiedniość:** O. między częściami budowli. Ta baszta jest w odpowiedzi z tamtą. Sł. wil. **7.** †O. *oznajmienie, zapowiedź, zapowiedzenie napaści, zemsty, wojny, nieprzyjaźni; wypowiedzenie przyjaźni, pokoju; rozbrat, rozejm, niezgoda; pogróżki, groźby, wygrażanie ś.:* O. nieprzyjacielska. O. rycerska. O. na piśmie a. list odpowiedny. Czynić komu O. Być z kim w odpowiedzi *(= w niezgodzie, w naprężonych stosunkach).* Odpowiedzi, według wyrazu prawa koronnego (a podług Statutu Litewskiego, pochwałki), na zdrowie cudze lub na uszkodzenie majątku jego, takowe pogróżki dawniej nawet przez woźnego czyniły ś. Ostr. <Od + Po + WID/WIAD>

[Odpowieś, ści, lm. **ści]** p. **Odpowiedź.** <Od + Po + WID/WIAD>

[Odpowieść, i, lm. **i] I.** i †**Odpowieść** p. **Odpowiedź:** O. Parysowa do Merkurjusza. S. Par. **2.** p. **Odpowiedzialność.** <Od + Powieść>

×**Odpozew, zwu,** lm. **zwy,** ×**Odpozwa,** ×**Odpozwanie** *pozew nawzajem wydany; pozwanie strony, która już pierwej zapozwała.* L <Od + Pozew>

×**Odpoznać się, a ś., ał ś.** z kim = *stać ś. naprzeciw nieznajomym:* Zapoznane z sobą ludy już ś. nie odpoznają. Krasiń. <Od + Poznać>

×**Odpoznanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odpoznać ś.**

Odpoznawanie, a, blm. fil. (w psychologji) *poznawanie odtworzonej treści psychicznej jako już wcześniej doświadczanej.* <Od + Poznawanie>

×**Odpozwa, y,** lm. **y** p. **Odpozew.** Rzew.

×**Odpozwać, zwie, zwał,** nied. ×**Odpozywać** *zapozwać kogo nawzajem, wręczyć pozew stronie powodowej.* Sł. wil. <Od + Pozwać>

×**Odpozwanie, a I.** blm., czynność cz. **Odpozwać. 2.** lm. **a** p. **Odpozew.**

×**Odpozywać, a, ał** p. **Odpozwać.**

×**Odpozywanie, a,** blm., czynność cz. **Odpozywać.**

Odpór, oru, blm. **I.** *odpieranie, odparcie, odbicie, odepchnięcie:* Władysław Łokietek mężny odpór wszystkim dawał. Zbyl. A. Na samym pograniczu nieprzyjaciela odpłaszaj i O. mu dawaj. Pilch. O. dać tym srogim najazdom nieprzyjaciela. Baz. O. wskazałem, odjąwszy sobie dobrowolnie środki do natarcia. Rzew. Przez O. powietrza ruch ciał słabieje. Hube. Przen.: × Stanąć odporem = *murem; nie ustąpić, dotrzymać placu:* Podwaja w przeciwniku dzielność, kto ś. boi; przeraża nieprzyjaciół, kto odporem stoi. Węg. O. słowny = *zbicie, zbijanie czyjego zdania, odprawa, replika; protest:* O. słowny, zbijanie a. zbicie mowy czyjej, replika. Kn. O. na pomienione rozumienie. Błaż. Teraz O. dam na dowody poślednie. Petr. Dawał mu O. mądrym pisaniem i jego fałszów na oczy wymiataniem. Skar. Srogi to sąd, jeśli pierwej co osądzą, niż odporu na żałobę przesłuchają. Kosz. Spuszczono akademiki w szranki dysputacji, ale przeciwnicy krom trudności przekonani, O. na wszystkim wzięli. Błaż. †Na dowody wysszej położone O. daję. Petr. Wynajdowanie prawdy odporu na błąd potrzebuje. Petr. †Być na O. = *sprzeciwiać ś., stać na przeszkodzie, na drodze:* Część senatorów głos swój podała na Leszka, ale niektórzy temu na O. byli. Biel. M. Byli temu niektórzy na O., drudzy też radzili dla pospolitej rzeczy Wrześciańskiej, a wtym poseł cesarski przyjechał. Biel. M. **2.** [O.] *spokój, odpoczynek:* Nie dá mi nikiej odporu. <Od + PIOR/POR/PR/PIER>

Odpórka, i, lm. **i** wiośl. *kołek dulkowy od strony rufy.* <Od + *Pórka, od PIOR/POR/PR/PIER>

Odpracować, uje, ował *pracując odzyskać; odrobić:* Wydarto mi ciebie (ziemię), zagubiono, przepito; ale cię odbiorę, odpracuję, choćbym miał paść i zmarnieć. Sew. <Od + Pracować>

Odpracowanie, a, blm., czynność cz. **Odpracować.**

Odprasować, uje, ował, nied. **Odprasowywać** *odbyć prasowanie; skończyć prasować; wyprasować dokładnie, starannie:* O. koszulę, surdut, kapelusz. Cylinder, po kilkakroć już zapewne odprasowywany, świecił ś. popielatą barwą. Szaj. W. <Od + Prasować>

Odprasowanie, a, blm., czynność cz. **Odprasować.**

Odprasowywać, a, ał p. **Odprasować.**

Odprasowywanie, a, blm., czynność cz. **Odprasowywać.**

[Odpraszacz, a, lm. **e]** *przewodnik orszaku pogrzebowego.* <Od + *Praszacz, od Prosić>

Odpraszać, a, ał i **O. ś.** p. **Odprosić.**

Odpraszanie, a I. blm., czynność cz. **Odpraszać. 2.** [O., lm. **a**] *mowa pogrzebowa:* Odpraszacz rozpoczyna przemowę nad trumną, czyli, jak mówią, O.

Odpraszanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odpraszać ś.**

Odprawa, y, lm. **y,** †**Odprawiny, [Odprawiny] I.** *odprawienie, oddalenie, pozbycie ś., dymisja, usunięcie, zwolnienie, uwolnienie:* O. sługi. żołnierza. Kn. Król dlatego bogaci biskupa w intratę, iżby ludzie u niego łaskawą odprawę miewali. Górn. Pięć razy mojej rannej nie przyjął wizyty; zawsze mi dano odprawę, mówiąc, że spał, abo że zabawny. Pilch. †Tuszę, że odprawę do tej doby już wzięli posłowie. Kochan. †Znać, że

nie po swej myśli odprawę odnoszą. Kochan. O. posłów greckich, trajedja. Kochan. Dostał odprawę, czerninę na potrawę. Prz. (= *odkosza od panny*). Dworska O., z gołemi rękoma do domu. Prz. Wszyscy wzięli ode mnie odprawę bez myta. L. (= *poszli z kwitkiem*). O. na napaść słowną, O. dana krytykowi = *odpowiedź masakrująca, replika skuteczna*, posp. *utarcie nosa:* Dał mu porządną odprawę. **2.** † O. syna, córki = *wyprawa, wyposażenie, oddanie im należnej części majątku, działy majątku między dzieci, wypuszczenie ich z pod opieki rodzicielskiej:* Dzieci już odprawione, że już wezmą odprawę od rodziców za część swoję, mieszkają każdy na swoim chlebie. Magd. **3.** × O. *odprawienie, odesłanie, wyprawienie, wyekspedjowanie:* O. posłańca, listów. Troc. **4.** † O. *wyprawa, odjazd, wyjazd:* Kazałeś ruszyć, a już na odprawie uczyniłeś rzecz do swych. Kochan. (= *na wyjezdnym*). **5.** † O. *wyprawa, ekspedycja:* Tego dnia pan starosta Przemyski na Dziśnie pożegnał i pojechał z odprawą turecką. Piotr. **6.** † O. *odprawienie, odprawianie, odbycie, załatwienie, dokończenie jakiej sprawy, rozprawa:* Postawiwszy sąd świecki, postawił też i duchowny na odprawę i sądy trudności duchownych. Skar. Pózrzy, jako u prawa płaczą, narzekają, nigdy prędkiej odprawy ubodzy nie mają. Biel. M. Dobra sprawa, prędka O. Prz. (= *koniec, rezultat*). Jaka sprawa, taka O. Prz. Czaus na zamek przyjechał po odprawę; ten odkaz mu był dany. Biel. J. (= *po rezolucję*). Kiedy lud widział, że prośby kapłanów i głosy miały u Pana Boga wagę i prędką odprawę, każdy je ważyć i szanować musiał. Lsz. Pociągną leda o co szlachcica nędznego, i zaraz sąd skazuje i odprawę czyni k woli księdzu. Zd. Szl. **7.** † O. *posyłka, wysyłka, ekspedycja:* O. gotowa. Troc. **8.** × O. *rzecz do załatwienia, sprawa, interes:* Pisać do niego czasu nie mam, bo odpraw mam kilka ciężkich. Nar. Mojżesz Jetra rady około sądów i odpraw ludzkich rad posłuchał. Skar. **9.** † O. *odprawianie ś., odprawienie ś., odbywanie ś., funkcjonowanie, rozwój, postęp:* Przez mię-é (to jest przez żelazo) wszytki nauki odprawę miewają, i role bez żelaza rodzaju nie dają. Papr. **10.** × O. *spełnianie jakiej czynności, funkcja:* Rurki w roślinach są względem odpraw, *functiones*, wielorakie: wodne, sokowe etc. L. **11.** × O. wyroku sądowego = *wykonanie, egzekucja; satysfakcja:* Kto, sumę wygrawszy, po wypadłym wyroku odprawy rzeczy czyli wykonania wyroku nie żądał, upominać ś. już nie może. Cz. Urząd będzie mocen za przewiedzeniem prawnym odprawę na tymże imieniu, z którego ś. krzywda działa, uczynić; a pan onego imienia tej sumy skazanej na arendarzu swym patrzać będzie, a odprawie urzędowej sprzeciwienia żadnego czynić nie ma. St. lit. Sąd na wianownym imieniu żadnej odprawy za winę męża uczynić nie może. Cz. Za winy osobiste żony O. z imienia wianownego czyniona być ma. Cz. **12.** [O.] *nabożeństwo, służba boża:* O. za dusze (= *nabożeństwo żałobne*). Cerkiew z trzema kopułami, w niej O., a pokłony bije lud. Pol. **13.** [O.] *komunja.* **14.** [O. myśliwska] *rozpłatanie zabitego zwierza z pewnemi ceremonjami.* **15.** myśl. *strawa, parza dla psów, szczeg. na polowaniu nieużyteczne części złowionej zwierzyny, jak skoki zająca, wnętrzności:* Taką odprawą psy dobrzeją. Troc. Strębować do odprawy. Troc. <Od + PRAW>

Odprawiacz, a, lm. **e** p. **Odprawiciel.** <Od Odprawiać>

Odprawiać, a, ał i **O. ś.** p. **Odprawić.**

Odprawianie, a, blm., czynność cz. **Odprawiać.**

Odprawianie się, a ś., blm., czynność cz. **Odprawiać ś.**

Odprawiciel, a, lm. **e, Odprawiacz** *ten, co odprawia a. odprawił.* <Od Odprawić>

Odprawić, i, ił, nied. **Odprawiać,** × **Odprawować I.** kogo = *oddalić od siebie, uwolnić, wydalić, relegować, wypędzić; pozbyć ś. kogo:* O. sługę. Troc. Odprawiać żołnierza = rozpuszczać wojsko. Kn. (= *abszytować*. L.). O. kogo z kwitkiem, z niczym. **2.** † O. dziecko swoje = *wyposażyć, dać mu należny dział majątkowy, usamowolnić, wyemancypować:* Ociec u sądu syna swego wyposażyć a. O. może, by mu też i najmniej dał, gdy to jeno syn przyjmie. Sz. Dzieci nieodprawione, co jeszcze są pod zwierzchnością ojcowską. Groic. Dzieci, którzy nie są odprawieni z imienia za żywota rodziców, biorą imienie przed temi, którzy już są od swych rodziców odprawieni, że już wezmą odprawę od nich za część ich, i że już mieszkają każdy na swym chlebie. Magd. Odprawił syna i dwie córki. Troc. **3.** kogo – *pozbyć ś. go, załatwić ś. z nim, zbyć, zaspokoić go, uwolnić ś. od niego, odesłać, wyprawić, wyekspedjować go, kazać mu oddalić ś.:* Odprawiono posłów. Troc. Posły odprawim do innego czasu. Mick. Bez ceremonji odprawiliśmy go. L. Kiedy posła jakiego cudzoziemskiego odprawuje abo poselstwa słucha. Star. Ni prośbą, ni okupem śmierci nie odprawisz. Toł. Królów ze stanice odprawował. Ryd. Naostatek Tales matkę tym odprawił, iż nierychło ożenić ś. było. Glicz. Oeneus za roczny plon szczęśnie zebrany Cererę zbóż pierwszczyzną, Bacha odprawował winem, treścią Paladską Minerwę hodował. Żebr. Kto nie obżartym, odprawi brzuch i żartem. Trzt. (= *zadowolni*). Jan powrócił nocą i rzucił ś. na łóżko, odprawując sługi. Krasz. Hrabia zsiadł z konia, sługi odprawił do domu. Mick. **4.** † O. co = *załatwiwszy ś. z czym, zbyć czego, załatwić ś., rozprawić ś.; skończyć z czym, załatwić, ułatwić, skończyć, uskutecznić, sprawić co:* Odprawię krótkiemi słowy ostatek. Birk. Ażeby jednym kosztem O. co więcej, kazał synowi umrzeć po sobie co prędzej. Kochan. Odprawił tę sprawę, tę robotę. Troc. Wieczerzą potym odprawiwszy, szli spać. Kochan. Rzemieślnicy, chociażby szosy, strożne i inne podatki miejskie odprawiali, przychodniowi roboty zabronić nie mogą. Sz. (= *opłacać, płacić, uiszczać, ponosić*). Powinien być posłuszny cechowi i wszystkie podatki powinien będzie odprawować. Odprawmy to wprzód, co nam zarzucają. Syk. (= *zbijmy*). O. cło. Nie stem, ani tysiącem złotych to odprawi. Dziew. Skoro też siew odprawiemy, komin wkoło obsiędziemy. Kochan. Tym porządkiem wszyscy trzej gdychmy odprawili, z czymechmy tam do niego w poselstwie przybyli... Piel. **5.** *odbyć, spełnić*, nied. *sprawować:* O. nabożeństwo (= *celebrować, mieć*). Natenczas liturgję odprawował. Sak. O. modły. † Odprawować psałterz (= *czytać*). Najadszy ś., idzie odprawować modlitew swoich. Star. Arsenjus jednego czasu, paciorki odprawując, usłyszał głos takowy. Dambr. (= *odmawiając*). A gdy skończyli, odprawować poczęli obrządki różne. Reym. Będąc sposobnemi do tej pracy, mogliby odprawować posługę w namiecie. Wuj. (= *pełnić*). On zadrży, jak dziecię, odprawując swe straże. Or-Ot. Janczarowie ustawicznie ronty po ulicach odprawiają. L. Szlachta wszytka, od wszelakich poborów wolna, tylko wojenną potrzebę czasów pewnych z majętności swych odprawować powinna. Odprawować roboty = *wyko-*

nywać. Odprawować sprawy = *załatwiać.* Gdy w cechu panowie starsi o czym radzą a. sprawy potoczne odprawują... Sprawy, które odprawowali na dywanie. Star. *(= rozpatrywali, roztrząsali, załatwiali w sądzie tureckim).* Zakończywszy nadmiar gorliwie odprawowane sądy w Piotrkowie, zjechał August z wielą życzliwemi sobie panami do Nowego Miasta Korczyna. Szaj. Zasiadszy raniusieńko na dywanie, aż do południa sprawy i sądy rozmaite odprawują. A gdzie ś. ten dywan odprawuje, chyba kogo przywołają i tak po jednemu odprawują. Star. Dają mu na piśmie te wszystkie sprawy, które odprawowali na dywanie. Star. Odprawować rugi bartne. Skr. *(= odbywać, prowadzić dochodzenie sądowe o obyczajach bartników co 2 lata).* Odprawować prawa swe bartne a. sądy a. sprawy. Skr. Odprawuje teraz poselstwo u króla francuskiego. Troc. Odprawił powinność swoję. Troc. Swój, jako należało, urząd odprawował. Kochan. Potoczne potrzeby u W. K. Mości odprawował. Grab. P. *(= załatwiał).* Odprawować roboty = *uskuteczniać, wykonywać.* Odprawować urząd, kapłaństwo. O. sąd Pański = *wykonywać wolę bożą.* Dwu pogan... odprawują straszliwy czyn surowej wojny. P. Koch. *(= spełniają).* Srogi bój dwaj królowie mężni odprawują. P. Koch. *(= toczą, prowadzą).* O. jaką funkcję. O. kurs, nauki na akademji. Troc *(= odbyć, ukończyć, skończyć, przejść).* Synody rozkazują, aby ten Sakrament chorym tylko odprawowali. Pim. *(= administrowali; udzielali go).* O. drogę = *odbyć, przebyć, zrobić, przejść:* Cesarz chciał odprawić tę drogę w lecie, gdyby był nie zachorował. L. O. pielgrzymkę. O. drzemkę. Odprawiać kuczki = *obchodzić, święcić.* Przen.: Odprawiać kuczki = *siedzieć zadumanym, stroić fochy.* Podobne święto przychodzi nam w dzień dzisiejszy odprawować. Lsz. Odprawił w swoim domu wesele. Troc *(= odbył a. wyprawił).* Na ziemi wichura odprawiała djabelskie gody, jakby ś. naraz ze stu chłopa obwiesiło. Reym. Przez wiele set lat bez posłów królowie polscy z samym senatem i radą swoją potrzeby koronne i sejmy odprawowali. Skar. Wżdy u nas to co miesiąc roczki odprawują, przed któremi sprawy swe szlachta rozprawują. Zd. Szl. Waleczne pułki, z któremi tyle wojen odprawił. Nar. *(= przebył).* Kiedy ś. trafiło komu prze zdrowie czyjekolwiek pić u jego stołu, prosił, aby to siedząc odprawiano. Kochan. *(= czyniono, uskuteczniano).* Zdam ci raport z moich odwiedzin w Manhejmie, skoro je odprawię. Krasiń. Obaj mieli doznać skutków swojej niedość zręcznie odprawionej legacji. Szaj. Lustracja starej Warszawy anni 1669 odprawiona. †O. przysięgę = *złożyć, wykonać.* **6.** [O. urok] = *odbyć ceremonję odmawiania, odrzekania, zdejmowania, usuwania uroku.* **7.** nied. *wyprawiać, odbywać, wykonywać:* Tańce, plęsy dobrze odprawuje. Troc. **8.** †Odprawiać sprawy = *prowadzić; trudnić ś. adwokaturą:* Odprawiać kauzy. Troc. **9.** †O. wyrok = *wykonać, spełnić, wyegzekwować:* Jeśliby mąż osiadłości nie miał, a żonaby miała imienie, tedy to, co za jej winę będzie skazano, na jejże imieniu odprawiono być ma. St. lit. *(= wyegzekwowane na mocy wyroku).* Winę tę przewinioną rychlej może O., lecz nie później. Groic. **O. ś. 1.** od kogo = *opuścić u niego obowiązki, odejść, oddalić ś., uwolnić ś., zwolnić ś.:* Jak ś. odprawisz od pani swojej, tedy masz miejsce u mnie. L. Wolę ś. nareszcie O.; robota ciężka, a zawsze piekło w domu. L. **2.** †O. ś. z czym = *rozprawić ś., załatwić ś., uspokoić ś., skończyć; zbyć czego:* W skok ś. z swą mową odprawił. Lubom. *(= uwinął).* Odprawiwszy ś. z sejmem, król do Libawy jachał. Błaż. Odprawiłem ś. z światem, tak jako przystało. Groch. *(= rozstałem ś., pożegnałem ś.).* **3.** †O. ś. *odpowiedzieć, wytłomaczyć ś.:* Słucham ja, czym ś. mój pan odprawuje. Kochan. **4.** †O. ś. *załatwiwszy ś. oddalić ś.; przewinąć ś. gdzie:* Tam więcej za miesiąc odprawiło ś. kupiectwa, aniż w Wenecji we dwie lecie. Łęcz. **5.** *zostać odprawionym, odbyć ś.:* Odprawiły ś. zaręczyny. Troc. Festyn, akt ten, wesele, pogrzeb ś. odprawił. Troc. Nabożeństwo ś. odprawia. Nieszpory ś. odprawiają. Rada ś. u króla odprawuje. Troc. **6.** myśl. (o psie) *goniąc, oddalić ś. od zwierzyny, odbiec jej.* <Od + Prawić, PRAW>

Odprawienie, a, blm., czynność cz. **Odprawić.**

Odprawienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odprawić ś.**

†**Odprawiny, in,** blp., [**Odprawiny**] **l.** p. **Odprawa;** *akt odprawiania, odprawienia.* L. **2.** *sprawa cielesna:* Po tak wielu odprawin rozświecić kazawszy, i grzech i córkę uznał; *post tot concubitus.* Żebr. <Od Odprawić>

[**Odprawka, i,** lm. **i**] *rozgrzeszenie, odpuszczenie grzechów.*

I. †**Odprawny** przym. od **Odprawa:** Audjencja odprawna. Troc *(= pożegnalna).* List O. = a) *dymisja na piśmie.* Troc. b) *rozwodowy:* Dać list O. żonie swojej. Leop. Człowiek O. = *wyrozumiały, z którym ś. można łatwo porozumieć.* Górs. J. <Od Odprawa>

2. †**Odprawny** *od strony prawej nalewo idący:* Idzie niebem podobny wyraz (gwiazdozbiór) ołtarzowi, tego bieg jest O. Kochan. <Od + PRAW>

× **Odprawować, uje, ował** i × **O. ś.** p. **Odprawić.**

× **Odprawowanie, a,** blm., czynność cz. **Odprawować:** Wyprawa posłów na ten synod dla spokojnego rzeczy duchownych odprawowania. Skar. O. robót. Skr.

× **Odprawowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odprawować ś.**

Odpreparować, uje, ował, nied. **Odpreparowywać** *preparując, odrobić a. odczyścić:* Nerw odpreparowany z mięśniem. Odpreparował gałązkę żyły krezkowej. U człowieka nie można O. mięśni dla doświadczeń fizjologicznych. Mahr. O. skórę. <Od + Preparować>

Odpreparowanie, a, blm., czynność cz. **Odpreparować.**

Odpreparowywać, a, ał p. **Odpreparować.**

Odpreparowywanie, a, blm., czynność cz. **Odpreparowywać.**

Odprężać, a, ał i **O. ś.** p. **Odprężyć.**

Odprężanie, a, blm., czynność cz. **Odprężać.**

Odprężanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odprężać ś.**

Odprężenie, a, blm., czynność cz. **Odprężyć.**

Odprężenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odprężyć ś.**

Odprężyć, y,ył, nied. **Odprężać** *wyprężyć nanowo; wyprężywszy odprostować.* **O. ś.** *wyprężyć ś. nanowo; wyprężywszy ś. odprostować ś.:* Zaczynam ś. odprężać. Sienk. Nerwy jego wstrząśnięte odprężały ś. powoli. Rodz. <Od + Prężyć>

Odprojektować, uje, ował, nied. **Odprojektowywać** *odwołać coś zaprojektowanego:* Księżna wszystko, co chce, projektuje i odprojektowywa. Krasz. <Od + Projektować>

Odprojektowanie, a, blm., czynność cz. **Odprojektować.**

Odprojektowywać, a, ał p. **Odprojektować.**
Odprojektowywanie, a, blm., czynność cz. **Odprojektowywać.**

Odpromieniacz, a, lm. **e** *zwierciadło wklęsłe z blachy polerowanej, umieszczone w latarni dla odbijania światła,* rewerber. <Od + *Promieniacz, od Promień>
Odpromieniać, a, ał p. **Odpromienić.**
Odpromienianie, a, blm., czynność cz. **Odpromieniać.**

Odpromienić, i, ił, nied. **Odpromieniać** *rozpromienić, opromienić nanowo:* Któż mię odświeży, ducha odpromieni? Słow. <Od + Promienić>
Odpromienienie, a, blm., czynność cz. **Odpromienić:** Stan śmierci jest odpromienieniem. Krasiń.

Odpromieniowy p. **Odpromienny.** <Od + Promieniowy>

Odpromienny, Odpromieniowy *od strony kości promieniowej idący.* Anat.: Żyła odpromienna, odpromieniowa, † żyła główna, odsprychowa, sprychowa (vena cephalica). <Od + Promienny>

× **Odpromień, a,** lm. **e** *promień wychodzący z czego:* Stopy omywa w pienistej roztoce, a włosy, rozwiane wiatrem a strojne zielenią, gładzi gęstym grzebieniem gęstych odpromieni. Ork. <Od + Promień>

[Odpros, u, lm. **y]** *prośba o przebaczenie uchybień.* <Od + PROS>

Odprosić, i, ił, nied. **Odpraszać** I. *prosząc odzyskać; wyprosić napowrót:* Nie odprosisz tego u niego. Troc. Syward, będąc od Polaków wypędzony, część sobie królestwa odprosił na nich. Błaż. **2.** *prosząc odbronić, wybawić; wyprosić:* Odproszony od śmierci, od szubienicy. Troc. Odprosił go od śmierci, od podatków. Troc. Gdyby człowieka osądzono na śmierć, a królewska a. inna gwałtowna ręka odjęła go śmierci, a. królowi odproszon... Ort. Odprasza go od kary, ale go nie odprosi. Troc. **3.** *prosząc oddalić, cofnąć, zażegnać:* O. wojnę. **4.** kogo = *odwołać zaproszenie kogo:* Jużci ja moich gości nie odproszę. Rzew. Naradźmy ś., jakby tych gości zaproszonych na obiad O. Boh. **5.** × O. *poprosić, zaprosić nawzajem:* Kiedy sprawujesz obiad, nie wzywaj bogatych, by cię też zaś i oni nie odprosili do siebie, a stałoby ś. oddanie. Leop. **6.** † O., [O.] *prosząc odwieść od gniewu, przeprosić; przebłagać:* Gdyby lud twój przeciw tobie grzeszył, i gdyby, pokutując, przyszli i odpraszali cię w tym domu, wysłuchajże je. Leop. [Pornaś katu, odproś Panu Bogu!]. **7.** karc. *gracza* (szczeg. w preferansie) *odmawiającego pomocy zaprosić do tejże pomocy:* Jeśli on nie prosi, możesz go O. Jak gracie? czy u was można odpraszać? Sł. wil. **O. ś.** *prosząc uwolnić ś. od czego; wyprosić ś.:* O. ś. od kary, od obowiązku przybycia. Odprosił ś. od wypłaty (= *wyjednał sobie jej odroczenie*). <Od + Prosić, PROS>

Odprostować, uje, ował, Odprościć, nied. **Odprostowywać** *wyprostować napowrót; odkrzywić.* **O. ś.** *wyprostować ś. napowrót:* To mówiąc, wstał, odprostował ś., zanucił coś i, skłoniwszy ś., wyszedł z saloniku. Krasz. Zapłonął cały, odprostował ś., drgnął i śmiało już przybliżył ś. do mówiącej. Krasz. Przen.: Wolę leczyć choroby, niż odprostowywać dzieci, które matki i ojcowie krzywią. Krasz. (= *naprowadzać na prostą drogę, poprawiać*). <Od + Prostować>

Odprostowanie, a, blm., czynność cz. **Odprostować.**

Odprostowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odprostować ś.**
Odprostowywać, a, ał i **O. ś.** p. **Odprostować.**
Odprostowywanie, a, blm., czynność cz. **Odprostowywać.**

Odprostowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odprostowywać ś.**
Odproszczenie, a, blm., czynność cz. **Odprościć,** *odprostowanie.*

Odproszczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odprościć ś.,** *odprostowanie ś.*
Odproszenie, a, blm., czynność cz. **Odprosić.**
Odproszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odprosić ś.**

Odprościć, i, ił i **O. ś.** p. **Odprostować:** Ideę znać można przyszłości; ale w jakie ś. wcieli wcielenie, jakie sobie drogi obierze, jak dalece ludzie ją skrzywią, zanim ś. sama odprości znów kiedyś? Krasiń. <Od + * Prościć, PRO-ST>
Odprowadzać, a, ał p. **Odprowadzić.**
× **Odprowadzadło, a,** lm. **a** pępowiny lek. (omphalosoter, omphalotocterium) = *pręcik z pętlą, służący do odprowadzania wypadłej w czasie porodu pępowiny.* <Od Odprowadzać>
Odprowadzanie, a, blm., czynność cz. **Odprowadzać.**

Odprowadzenie, a, blm., czynność cz. **Odprowadzić.**
× **Odprowadziciel, a,** lm. **e** *ten, co odprowadza a. odprowadził, odwodziciel:* Konduktor, O. pioruna. L. *Reductor*, O., ten, który kogo zaś na swój stan a. urząd wsadza. Mącz. <Od Odprowadzić>

× **Odprowadzicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Odprowadziciel.**

Odprowadzić, i, ił, nied. **Odprowadzać** I. *towarzyszyć wracającemu a. oddalającemu ś.; towarzyszyć komu do danego kresu, ażeby następnie wrócić; zaprowadzić:* O. kogo na kolej. O milę stąd na ostatnie pożegnanie nas odprowadzali. L. O. ucznia do szkoły. O. kogo do domu. Każę cię O. służącemu. Uprzejmy gospodarz odprowadza gości do samego progu. Dowódca odprowadził wojsko do miejsca przeznaczenia. O. kompanję, orszak. O. umarłego na cmentarz. Król sam odprowadza zwłoki królowej do Wilna. Niem. Przen.: Tadeusz wzrok stryja ku drzwiom odprowadzał. Mick. **2.** *prowadząc odstawić, oddać; przyprowadziwszy zostawić; poprowadzić, zaprowadzić:* O. kogo do więzienia, na ratusz. **3.** *przyprowadziwszy nazad, przyprowadziwszy oddać, zwrócić:* O. zbiega. O. psa zaginionego właścicielowi. Odprowadzono mu skradzionego konia. **4.** *prowadząc oddalić, odsunąć; odwieść:* O. kogo na bok. O. konia do stajni. O. wodę z gruntu, z kopalni (= *przeprowadzić w inne miejsce, odciągnąć, ściągnąć, spuścić*). Przen.: O. kogo od czego = *odwieść, odkłonić, odciągnąć, skłonić do porzucenia czego:* O. kogo od zamysłu. L. Każdy z rozsądnych mężów duszę niejako odprowadza od ciała i bardziej z tą szlachetniejszą częścią przestaje. Pilch. **5.** chir. p. **Odłożyć. 6.** fiz.: O. elektryczność = *usunąć ładunek ciała naelektryzowanego, połączyć go przewodnikiem z ziemią.* **7.** lek.: Środek odprowadzający p. **Odciągnąć.** <Od + Prowadzić>

Odprowadziny, in, blp. *obrządek odprowadzania państwa młodych na mieszkanie; uczta z tego powodu:* Nastąpiły ceremonje podarków, odprowadzin,

puharu pożegnawczego. Szaj. <Od Odprowadzić>

Odprócie, a, blm., czynność cz. **Odpróć.**

Odprócie się, a ś., blm., czynność cz. **Odpróć ś.**

Odpróć, porze, pról, Odpruć, nied. **Odprówać, Odpruwać, Odparać,** × **Odporywać** *porąc oddzielić, odjąć:* Odpara z kapelusza brudne już galony i kładzie złotolite na wierzch burdalony. L. O. podszewkę, guzik. Odcinam, odrzezuję, odparam co od czego. Mącz. Co robi stara? — Szyje i odpara. Prz. Przen.: †O. kogo od czego = *odprowadzić, oderwać, odkłonić, odciągnąć, odwieść, odwrócić:* Ani go przyjaźń, ni łaska, ni wiara od tak złośnego związku nie odpara. Chr. **O. ś.** *odpaść, rozejść ś. pomimo przyszycia, puścić w szwach.* <Od + Próć>

Odprószenie, a, blm., czynność cz. **Odprószyć.**

Odprószenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odprószyć ś.**

Odprószyć, y, ył *odczyścić coś zaprószonego, obmieść z prochów.* **O. ś.** *oczyścić ś. z prochów.* Przen.: Zaprószyło ś., jak widzę, oko waszeci...; napijcie ś., to ś. odprószy. Jeż. <Od + Prószyć>

Odprówać, a, ał i **O. ś.** p. **Odpróć.**

Odprówanie, a, blm., czynność cz. **Odprówać.**

Odprówanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odprówać ś.**

Odprucie, a, blm., czynność cz. **Odpruć,** *odprócie.*

Odprucie się, a ś., blm., czynność cz. **Odpruć ś.,** *odprócie ś.*

Odpruć, uje, uł i **O. ś.** p. **Odpróć.** <Od + Pruć>

Odpruwać, a, ał i **O. ś.** p. **Odpróć.**

Odpruwanie, a, blm., czynność cz. **Odpruwać,** *odprówanie.*

Odpruwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odpruwać ś.,** *odprówanie ś.*

Odprysk, u, lm. **i I.** *odpryśnięcie.* **2.** *cząsteczka, która odprysła:* Liczne odpryski rozbiegły ś. na obie strony, zagarniając tysiące ludzi w niewolę. Rol. Odpryski marmuru, żelaza. <Od + PRYSK>

Odpryskać, a, ał p. **Odprysnąć.** <Od + Pryskać>

Odpryskanie, a, blm., czynność cz. **Odpryskać.**

Odpryskiwać, uje, iwał p. **Odprysnąć.**

Odpryskiwanie, a, blm., czynność cz. **Odpryskiwać.**

Odprysnąć, śnie, snął a. **sł,** nied. **Odpryskać, Odpryskiwać** *prysnąwszy odskoczyć:* Kropla ukropu odpryśnęła mu w oko *(= trysnęła).* Iskry odpryskują *(= sypią ś.).* Kamień, gdy go kują, odpryskuje w cząsteczkach. <Od + Prysnąć>

Odpryśnienie, a, blm. p. **Odpryśnięcie.**

Odpryśnięcie, a, blm., **Odpryśnienie** czynność cz. **Odprysnąć.**

†**Odprza, y,** lm. **e,** †**Odeprza** *wzajemna sprawa, wytoczona przez pozwanego powodowi; odwód:* Przykazano, aby sędziowie nie przyzwalali rozciągłych przy i odprzy. Mor. T. <Od + Prza, od 1. Przeć>

Odprząc, ęże, ągł p. **Odprzęgnąć.** <Od + *Prząc, PRZĘG/PRĘG>

Odprząść, ędzie, ądł, nied. × **Odprzędać I.** *odbyć przędzenie; skończyć prząść; przędąc odrobić (= wykończyć):* O. pewną ilość = *naprząść.* Nietylko doglądała chorego, ale odprzędała jeszcze motki i zwijała kłębki. Jeż. **2.** O. dług = *przędąc, odrobić, skwitować ś. z długu.* <Od + Prząść>

Odprzątać, a, ał p. **Odprzątnąć.**

Odprzątanie, a, blm., czynność cz. **Odprzątać:** Ludziom trzeba społecznie mieszkać dla obrony swojej i niewczasów odprzątania. Petr.

Odprzątnąć, nie, nął, †**Odprzętnąć,** nied. †**Odprzątać, Odprzątywać** *uprzątnąć, usunąć, zebrać dla zrobienia miejsca, sprzątnąć:* O. kamienie z drogi. Las nieprzyjaciel zarąbił był; kazał tedy hetman piechocie drzewa one O. Biel. M. Odprzętniesz ogień od garca. Sien. <Od + *Prząt-nąć, PRZĘT>

Odprzątnienie, a, blm. p. **Odprzątnięcie.**

Odprzątnięcie, a, blm., **Odprzątnienie** czynność cz. **Odprzątnąć.**

Odprzątywać, a, ał p. **Odprzątnąć.**

Odprzątywanie, a, blm., czynność cz. **Odprzątywać.**

Odprzedać, a, ał, nied. **Odprzedawać** *coś kupionego odstąpić komu za pieniądze:* O. nabyte towary. Gdyby w czasie posesji zastawnej dziedzic dobra zastawne komu innemu odprzedał... Zam. <Od + Przedać>

Odprzedanie, a, blm., czynność cz. **Odprzedać.**

× **Odprzedawacz, a,** lm. **e** p. **Odprzedawca. I.**

Odprzedawać, a, ał p. **Odprzedać.**

Odprzedawanie, a, blm., czynność cz. **Odprzedawać.**

Odprzedawca, y, lm. **y,** × **Odprzedawacz** *ten, co odprzedaje.*

Odprzedaż, y, blm. *odprzedawanie, odprzedanie; sprzedaż, odstąpienie komu rzeczy kupionej.* L. <Od + Przedaż>

[**Odprzegać, a, ał**] p. **Odprzęgnąć.**

[**Odprzeganie, a,** blm.] czynność cz. **Odprzegać,** *odprzęganie.*

× **Odprzędać, a, ał** p. **Odprząść.**

× **Odprzędanie, a,** blm., czynność cz. **Odprzędać.**

Odprzęgać, a, ał p. **Odprzęgnąć.**

Odprzęganie, a, blm., czynność cz. **Odprzęgać.**

Odprzęgnąć, nie, nął, Odprząc, nied. **Odprzęgać I.** i nied. [**Odprzegać**] *uwolnić z zaprzęgu, wyprząc, rozprząc, wyłożyć:* O. konie. **2.** kol.: O. wagon = *odczepić od reszty pociągu.* < Od + *Przęgnąć, PRZĘG/PRĘG>

Odprzęgnienie, a, blm. p. **Odprzęgnięcie.**

Odprzęgnięcie, a, blm., **Odprzęgnienie** czynność cz. **Odprzęgnąć.**

†**Odprzętnąć, nie, nął** p. **Odprzątnąć.**

†**Odprzętnięcie, a,** blm., czynność cz. **Odprzętnąć,** *odprzątnięcie.*

Odprzężenie, a, blm., czynność cz. **Odprząc.**

Odprzodkować, uje, ował, nied. **Odprzodkowywać** armatę, woj. = *odprząc, odczepić od niej przodek:* Uszykował dywizję swoją w dwie linje i artylerji konnej kazał O. Koł. Zataczano na gwałt i odprzodkowywano armaty. Sienk. Artylerja, podstąpiwszy pod nieprzyjaciela, odprzodkowuje i daje ognia. Chrzan. <Od + *Przodkować, od Przodek>

Odprzodkowanie, a, blm., czynność cz. **Odprzodkować.**

Odprzodkowywać, ywa a. **uje, ywał** p. **Odprzodkować.**

Odprzodkowywanie, a, blm., czynność cz. **Odprzodkowywać.**

Odprzysiąc, ęże, ągł, Odprzysięgnąć, nied. **Odprzysięgać I.** co = *zaprzysiąc, ustalić przysiągszy:* Taryfa cum abjuratis, czyli odprzysiężona. Paw. Kmiecie odprzysięgli w grodzie, że teraz jest tylko łanów 8, na których siedzi 16 pół-łanników. Gac. **2.** †O. co komu = *wskutek złożonej przysięgi pozbawić kogo czego:* Kiedy mi gruntu mego od-

przysiągł niemało, a da Bóg nieprawdziwie, odpowiedział: musimy starszych słuchać. Zd. Szl. Powiada, że na kościół przybawić (= przyczynić) O. niemasz grzechu. Zd. Szl. **O. ś. I.** czego = *odrzec ś., wyrzec ś., zarzec ś. czego pod przysięgą:* Odprzysięgał ś. tego, a jednak czyni. Troc. Odprzysięgał ś. kart, kostek. Troc. Odprzysięgam ś. u nóg twych tego szaleństwa. L. **2.** *wyprzeć ś., zaprzeć ś. pod przysięgą; odstąpić pomimo przysięgi:* Odprzysiągł ś. Boga, wiary chrześcijańskiej, pana swojego. Troc. **3.** *przysiągszy, oczyścić ś., obronić ś.:* Odprzysięgać ś. czego abo od czego, zapierać ś. pod przysięgą, że nie jest tak, jak na mię wiodą. Kn. Urząd temu, który był winien, O. ś. od naścia kazał. Górn. Odprzysięgają ś., że, jako żywi, nic nie dłużni nikomu. Dambr. (= *zaklinają ś., sumitują ś.*). Żaden zmazą jaką naznaczony O. ś. nie może, bo kto raz zły, zawsze za niedobrego bywa poczytan. Sz. I jemu najdą O. ś. Ort. <Od + Przysiąc>

Odprzysięgać, a, ał i **O. ś.** p. **Odprzysiąc.**

Odprzysięganie, a, blm., czynność cz. **Odprzysięgać.**

Odprzysięganie się, a ś., blm., czynność cz. **Odprzysięgać ś.**

Odprzysięgnąć, ęgnie, ęgnął i **O. ś.** p. **Odprzysiąc.**

Odrzysięgnięcie, a, blm., czynność cz. **Odprzysięgnąć.**

Odprzysięgnięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Odprzysięgnąć ś.**

Odprzysiężenie, a, blm., czynność cz. **Odprzysiąc:** Teraz po odprzysiężeniu jest łanów uprawionych cztery; na nich siedzi kmieci 8, którzy po kawałku roli nierówno trzymają. Gac. Sromotne a człowieka chrześcijańskiego niegodne prawdy O. Baz.

Odprzysiężenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odprzysiąc ś.**

× **Odprzysiężnik, a,** lm. **cy** *ten, co odprzysięga.* L. <Od + Przysiężnik, od Przysięga>

[**Odpsnąć, nie, nął**] *odstać, oddzielić ś.:* Chłopcy wykręcają dudki wierzbowe, gdy już kora odpsnie. <Od + * Psnąć, PUS(T)/PS>

[**Odpsnięcie, a,** blm.] czynność cz. **Odpsnąć.**

[**Odpsuty**] *popsuty:* Macie odpsute barki i ramiona. <Od + Psuty>

× **Odpuchać, a, ał** *oddąć.* L. <Od + * Puchać, PUCH/PYCH>

× **Odpuchanie, a,** blm., czynność cz. **Odpuchać.**

Odpuchnąć, chnie, chł *pozbyć ś. puchliny, stęchnąć:* Postanowiłem nie wychodzić wcale, dopóki noga zupełnie nie odpuchnie i nie wydobrzeje. Koż. A. <Od + Puchnąć>

Odpuchnięcie, a, blm., czynność cz. **Odpuchnąć.**

[**Odpuczać, a, ał**] p. **Odpuczyć.**

[**Odpuczanie, a,** blm.] czynność cz. **Odpuczać.**

[**Odpuczenie, a,** blm.] czynność cz. **Odpuczyć.**

[**Odpucznieć, eje, ał**] *odbrzęknąć, stęchnąć, opaść* (o wzdęciu). <Od + Pucznieć>

[**Odpucznienie, a,** blm.] czynność cz. **Odpucznieć.**

[**Odpuczyć, y, ył,** nied. **Odpuczać**] *uczynić co mniej nabrzmiałym, napiętym.* <Od + Puczyć>

Odpunktować, uje, ował rzeźb. *odkuć zgrubsza za pomocą dłóta żądane kształty:* Model, odpunktowany w marmurze, został następnie przez artystę wykończony. <Od + Punktować>

Odpunktowanie, a, blm., czynność cz. **Odpunktować.**

[**Odpus, u,** lm. **y**] p. **Odpust.** <Z Odpust>

Odpust, u, lm. **y I.** × O. p. **Upust. 2.** × O. *uwolnienie, zwolnienie ze służby, dymisja, odprawa.* **3.** × O. *emerytura:* Artykuły wojskowe odpusty, to jest pensje bez służby, tylko skaleczonym na wojnie naznaczyły. Kłok. **4.** *odpuszczenie, darowanie, przebaczenie winy:* Prosim odpustu, odpuść, mocny Boże. Bardz. **5.** †O. *darowanie, umorzenie długu:* Dłużnik niejednego odpustu nabawi, że gdy nie będzie miał czym zapłacić, odpuścić mu muszą. Trzt. **6.** a. [**Odpus**] *uroczystość kościelna, do której przywiązane jest wyzwolenie od kary doczesnej za grzechy na określony przeciąg czasu dla wiernych obecnych na nabożeństwie i spowiadających ś.:* O. zupełny. Nabożeństwo z odpustem. Kiedy ś. zejdą na O. Rej. Na O. do Częstochowy jedziemy. Star. Ci, co na odpusty chodzą. Opal. Chodzić po odpustach. Matka moja, z dzieciństwa wychowana na wsi, dla odpustu chyba nawiedzała pobliższe miasta. Kras. Byłem tam w spowiedzi, kiedym na O. chodził. Mick. Na O. szedłem do Czerniakowa. Brodz. Wracać z odpustu. O. św. Bonifacego. O. Matki Boskiej. Obraz, paciorek O. mający. Troc (= *do którego jest przywiązany O.*). Jest dziś O. u Kapucynów. Troc. Udzielić, dostąpić odpustu. Ludzie idą, jak na O. (= *procesją, tłumami*). Przebaczyć głupiemu, to sto dni odpustu. Prz. Kupić co na odpuście (= *na kiermaszu, urządzonym z powodu odpustu*). **7.** *przedmiot czci religijnej, którego nabycie jakoby zapewnia odpust:* Kupić O. Zdr. **Odpuścik.** <Od + PUS(T)/PS>

× **Odpustnie** przys. od **Odpustny:** Jeśli przeciwko innym była w czym obraza, prosił, aby O. w tym ś. stała zmaza niepamiętna. Chodk. K. <Od Odpustny>

× **Odpustny I.** p. **Odpuszczalny. 2.** p. **Odpustowy:** List O. <Od Odpust>

Odpustować, uje, ował *brać udział w odpuście, obchodzić odpust:* Tłumy odpustujących na wsi, zamiast ś. zmniejszyć, powiększyły ś. jeszcze. Kaczk. <Od Odpust>

Odpustowanie, a, blm., czynność cz. **Odpustować.**

Odpustowicz, a, lm. **e** *ten, co jest na odpuście a. co wraca z odpustu; ten, co bywa po odpustach.*

Odpustowy, × **Odpustny** *należący, ściągający ś. do odpustu; połączony z odpustem = zapewniający odpust:* Kran O. (= *którym spuszczają płyn*). Dzień O. Nabożeństwo odpustowe. Modlitwa odpustowa. Publiczność odpustowa (= *na odpuście zebrana, spotykana zwykle po odpustach*). Wisiały opony odpustowe. Krasz. (= *w dzień odpustu używane*). <Od Odpust>

Odpuszczać, a, ał p. **Odpuścić.** <Od + Puszczać>

Odpuszczalny, × **Odpustny** *mogący być odpuszczonym.* <Od Odpuszczać>

Odpuszczanie, a, blm., czynność cz. **Odpuszczać.**

[**Odpuszczanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Odpuszczać ś.**

Odpuszczenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Odpuścić:** × Kozacy nalegali o O. siebie do domów. Niem. On godzien odpuszczenia, komu natychmiast uczynku jego żal. Baz. †Bóg nam wszystkim dla Pana Chrystusa obiecał grzechom O., we wszem opatrzenie i wieczne zbawienie. Sekl. Ulęknionym sumnieniam i grzeszyć przestającym... O. ich grzechów, pocieszenie... będzie dano. Sekl. O. winy, obrazy, karania. Troc. †O. długu. Troc. × Pogorzały kmieć lub mieszczanin otrzymywał zwykle na lat cztery O. podatków. Paw. †Z od-

puszczeniem, przys.=*z przeproszeniem, za pozwoleniem.* Włod. **2.** †O. *pozwolenie oddalenia ś., zwolnienie, uwolnienie:* Turcy, wziąwszy O. od króla, jechali precz. Stryjk. Na wielbłądy wkładli swoje rzeczy i byli gotowi ujechać, wziąwszy O. od króla, jechali precz. Biel. M. Dziecię nie ma ś. z starszemi rozstać, aż O. wziąwszy, abo przepuszczone od nich będąc. L. Nauczasz lud, nie wziąwszy od nas odpuszczenia. Op. Pobudził Bóg Józefa i Nikodema, iże, wziąwszy O. od Piłata, przyszli. Op. Mamy O. od starosty. Op.

[Odpuszczenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odpuścić ś.**

× **Odpuściciel, a,** lm. **e** *ten, co odpuszcza a. odpuścił.* L. <Od Odpuścić>

Odpuścić, i, ił, nied. **Odpuszczać I.** × O. *puścić od siebie, pozwolić oddalić ś., puścić, zwolnić, uwolnić, odprawić:* Prosiła go, aby jej nie dał zabijać, ale aby ją w jednej tylko koszuli do domu własnego odpuścił. Stryjk. Odpuszczony od służby żołnierz. Troc. Plato, gdy go Djonizjusz od siebie do domu odpuszczał, rzekł... L. **2.** × O. co = *nie zatrzymując dłużej, oddać, zwrócić:* Oto dowiaduje ś., że bisurmanin odpuszcza królowi ziemię podolską, a panowie na słobodę zapraszają. Rol. **3.** posp. *popuścić, rozpuścić, rozluźnić, zwolnić:* O. pas. Sł. wil. **4.** [O.] nieos. *zwolnieć, zelżeć, puścić, sfolgować:* Odpuściło *(= mróz zmniejszył ś.).* **5.** *przepuścić, wybaczyć, przebaczyć, darować:* Odpuść nam nasze winy, jako i my odpuszczamy naszym winowajcom. Odpuść nam nasze winy, nie poczytaj nam grzechów wszystkich. L. Których odpuścicie grzechy, są im odpuszczone. Wuj. Bóg odpuszcza, bo gdyby nie odpuszczał dla dobroci swojej, aby grzesznicy wolni byli od grzechów, tedyby żaden nie pozostał. Bud. Gniew i winę O. nieprzyjacielom. Tarn. J. Odpuszczaj łacno drugiemu, niełacno sobie samemu. Prz. I najmożniejsze państwa upadają tym, że występki winnym odpuszczają. P. Koch. *(= pobłażają im, pozwalają na nie, patrzą na nie przez szpary).* Odpuśćmy sobie. Prz. *(=obu nam nic nie brak, obaj jesteśmy jednego warci).* Chrześcijanin odpuszcza krzywdy, Bóg grzechy. Brodz. Boże, odpuść im, bo nie wiedzą, co działają. Op. Swemu łakomstwu nie odpuszczając, miedzy sobą rozdzielili jedno bydlę. Św. z Woc. Każdy człowiek w gajnym sądzie może swą żałobę O. Ort. *(= cofnąć).* Proszę, odpuść mi, jeżelim cię jakim słowem przykrym obraził. Skar. Nie odpuści ci tego nigdy. Rzew. Czy mię tu, Panie Boże, odpuść! złe licho wplątało? L. *(= Panie Boże, odpuść za przekleństwo).* Mówiąc jakie przekleństwo, powinno ś. mówić: Panie, odpuść! a potym: bodajeś djabła zjadł! L. Może jest oszust, jakoż, Panie Boże, odpuść, i z oczu mu patrzy. L. Dał nam ekonoma, Bóg mu odpuść, człeka niedobrego. L. *(= niech go Pan Bóg kocha, niech go Bóg ma w swej opiece, niech mu Pan Bóg nie pamięta).* A, to człowiek Boże odpuść! Sł. wil. *(= Boże polituj, pożal ś. Boże, od siedmiu boleści).* **6.** *nie wziąć za złe, nie mieć za złe, darować, wybaczyć:* Odpuść tej śmiałości, że... Troc. Odpuśćcie mi, panowie starokalendarzanie, ten rachunek jest mylny. Sak. Odpuścisz mi kilka chwil nudoty. Rzew. **7.** [Odpuszczać] p. **Nalewać. 8.** ogr. *rozluźnić wiązadła na szczepkach.* **9.** kow. *odhartować.* **[O. ś.]** *przestać ś. gniewać, przebaczyć, ustąpić.* <Od + Puścić>

Odpuścik, u, lm. **i** p. **Odpust:** Kupicie O. Sienk.

Odpychacz, a, lm. **e I.** [O.] *przyrząd do odpychania:* [O. w skrzynce rzezalny, zeby kosak sed równo koo stalice]. **2.** gór. *robotnik w kopalni, odpychający wagoniki z węglem kamiennym,* wozak. Grusz. <Od Odpychać>

Odpychać, a, ał p. **Odepchnąć.** <Od + *Pychać, PCH/PYCH zam. PICH>

Odpychająco przys. od **Odpychający:** Roztwór działa O. na ustroje.

Odpychający I. im. od **Odpychać. 2.** Siła odpychająca = *wsteczna przyciąganiu, repulsyjna.* Przen.: Człowiek O.=*zrażający do siebie, niepociągający, odstręczający, niesympatyczny, wstrętny, odrażający:* Na twarzy jego odpychającej... Korz.

Odpychanie, a, blm. **I.** czynność cz. **Odpychać. 2.** fiz. *działanie siły, dążącej do wzajemnego oddalenia dwu ciał:* O. elektryczne, magnetyczne.

Odpylać, a, ał p. **Odpylić.**

Odpylanie, a, blm., czynność cz. **Odpylać.**

Odpylenie, a, blm., czynność cz. **Odpylić.**

Odpylić, i, ił, nied. **Odpylać** *odkryć z pod warstwy pyłu; omieść z pyłu, okurzyć.* Przen.: *odświeżyć, odnowić, wydobyć z zapomnienia:* Słowa jego odpylały w niej całe szeregi mglistych obrazów. Dan. <Od + Pylić>

Odpypić, i, ił ucz. *odpisać lekcję z książki, zamiast zrobić samodzielnie.* <Od + *Pypić ?>

Odpypienie, a, blm., czynność cz. **Odpypić.**

× **Odpytać, a, ał,** nied. × **Odpytywać** *pytając ś., odszukać; dopytując ś., odnaleźć:* Znalazca obowiązany jest przeszłego posiadacza O. L. <Od + Pytać>

× **Odpytanie, a,** blm., czynność cz. **Odpytać.**

× **Odpytany I.** im. od **Odpytać. 2.** *o który ś. dopytują, poszukiwany, wzięty, odwiedzany:* Ciebie nazową odpytanym miastem, nie opuszczonym. Bud.

Odpytlować, uje, ował I. *przesiać przez pytel.* **2.** przen. *wyrecytować bezmyślnie.* <Od + Pytlować>

Odpytlowanie, a, blm., czynność cz. **Odpytlować.**

[Odpytować, uje, ował] *prosić o przebaczenie winy, przepraszać na łożu śmiertelnym.* <Od + *Pytować, PYT/PT>

[Odpytowanie, a, blm.] czynność cz. **Odpytować.**

× **Odpytywać, uje, ywał** p. **Odpytać.**

× **Odpytywanie, a,** blm., czynność cz. **Odpytywać.**

Odra, y, blm. **I.** posp. żart. *odarcie, obdarcie, odrapanie, dziury w odzieniu:* O. ś. go czepiła. O. ś. go chwyciła. Troc. Użaliwszy ś. mojej wielkiej odry, bo przejrzeć było przez koszulę ciało, wrzuciła na mię brudny fartuch modry. Pot. **2.** bart. *rusztowanie z dylów na słupach około drzewa, dla postawienia na nim ula,* stań. **3.** lek. = a) (morbilli) posp. *choroba zaraźliwa z gorączką i wysypką, częsta u dzieci,* białe pożarnice, kur, ospice, [małe krosty]: Bez odrę, to jest czerwone pstrociny, spędza. Syr. Dziecię w odrze. Pot. Dostać odry. Chorować, zapaść na odrę. O. już wysycha (przechodząc). Umrzeć z odry. b) p. **I. Kur. 4.** leśn.: O. sosnowa = *choroba epidemiczna lasów sosnowych, obsypywanie ś. igieł,* sutka, osypka. <O(b)+DZIOR/DOR/DR/DZIER>

Odrabiać, a, ał i **O. ś.** p. **Odrobić.** <Od + Rabiać>

Odrabianie, a, blm., czynność cz. **Odrabiać.**

Odrabianie się, a ś., blm., czynność cz. **Odrabiać ś.**

Odrachować, uje, ował, nied. **Odrachowywać I.** *przerachowawszy odsunąć, wziąć z ogólnej sumy; rachując odjąć; odliczyć:* Odrachował 20 rs. na podróż, a resztę oddał. O. procent = *odtrącić, strącić, potrącić, odciągnąć, odjąć.* **2.** *przerachować,*

porachować, przeliczyć: Odrachowałem pieniądze i schowałem. **3.** *odliczyć, wyliczyć; położyć na stół w gotówce:* Pięćdziesiąt kijów każę ci O. Odebrawszy w posesją Kuronją, pókiby mu Polska tej sumy nie odrachowała. Nies. <Od + Rachować>

Odrachowanie, a, blm., czynność cz. **Odrachować.**

Odrachowywać, ywa a. **uje, ywał** p. **Odrachować.**

Odrachowywanie, a, blm., czynność cz. **Odrachowywać.**

[Odrachy, ów, blp.] *gałgany, odzierki, strzępy, łachy.* <O(b) + DZIOR/DOR/DR/DZIER>

[Odraciczny] *od strony racic znajdujący ś.:* Kapice cepowe z cielęcej odracicznej skóry. <Od + Raciczny>

I. Odraczać, a, ał p. **Odraczyć.**

2. Odraczać, a, ał p. **Odroczyć.**

1. Odraczanie, a, blm., czynność cz. **I. Odraczać.**

2. Odraczanie, a, blm., czynność cz. **2. Odraczać.**

Odraczenie, a, blm., czynność cz. **Odraczyć.**

Odraczyć, y, ył, nied. **Odraczać** kogo = *uraczyć nawzajem; odwzajemnić ś. za uraczenie.* Sł. wil. <Od + Raczyć>

× **Odrada, y,** lm. **y** *odradzanie, odradzenie:* Zaprojektowana i wykonana wbrew jego odradom akcja Augustowa. Jaroch. <Od + Rada>

[Odradniej] *piękniej, spokojniej* (mówiąc o pogodzie).

Odradować się, uje ś., ował ś. (tylko z przeczeniem) *naradować ś., nacieszyć ś. dowoli:* Nie móc O. ś. z czego. <Od + Radować>

Odradowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odradować ś.**

1. Odradzać, a, ał p. **Odradzić.**

2. Odradzać, a, ał i **O. ś.** p. **Odrodzić.**

1. Odradzanie, a, lm. **a** czynność cz. **I. Odradzać:** Siostry jego, dając mu rady jakowe lub odradzania, łatwo go w umyśle zdołały odmienić. Kraus.

2. Odradzanie, a, blm. **I.** czynność cz. **2. Odradzać. 2.** a. **Odradzanie ś.** lek. (regeneratio) *odrost utraconej części ciała:* O. całych członków utraconych zdarza ś. tylko u zwierząt niższych.

Odradzanie się, a ś., blm. **I.** czynność cz. **Odradzać ś.:** Czuł w głębi duszy O. ś. wierzeń młodości. Chm. **2.** lek. p. **2. Odradzanie:** O. ś. kości.

Odradzenie, a, blm., czynność cz. **Odradzić.**

Odradzić, i, il, [Odraić], nied. **Odradzać, [Odrajać] I.** *radząc odwieść od czego:* Nie będę ci odradzał, ani doradzał. Wszyscy mu odradzali, aby ś. nie gubił, ale mu nikt O. nie mógł. Skar. Odradza urzędu nasz moralista. Krasz. **2.** [O.] *odpłacić zdradą za zdradę, nawzajem zdradzić.* <Od + Radzić>

[Odraić, i, il] p. **Odradzić.** <Od + Raić>

[Odrajać, a, ał] p. **Odradzić:** Ojcowie odrajali mu to małżeństwo.

[Odrajanie, a, blm.] czynność cz. **Odrajać.**

[Odrajenie, a, blm.] czynność cz. **Odraić.**

Odrak, a I. lm. **cy:** Tak nazywają Wielkopolanie mieszkańców porzecza przedodrzańskiego. Pol. **2.** lm. **ki** *gatunek statku na rzece Odrze:* Od Wrocławia chodzą nawet i odraki. Pol. <Od nazwy rzeki Odry>

Odramię, enia, lm. **ona** *odgałęzienie, odnoga, ramię:* O. tamy = *tama skrzydłowa.* <Od + Ramię>

† **Odrany** *obdarty, obszarpany:* Między niemi biega niewiasta odrana, chuda, blada, straszliwa, szpetnie oszemlana. Rej. Widząc ubogą rolę, a zwłaszcza Przygodę w łatane sukni, a iną drużynę odraną. Fort. <O(b) + * Drany, DZIOR/DOR/DR>

Odrapać, pie, pał, Obdrapać, nied. **Odrapywać, Obdrapywać** *podrapać dokoła a. po wierzchu, obszarpać, poobdrapywać, poobszarpywać, obedrzeć, poobdzierać:* Ściany odrapane. <O + Drapać>

Odrapanie, a I. blm., czynność cz. **Odrapać. 2.** × O., lm. **a** *miejsce odrapane, obszarpane, zdrapane, np. ze skóry.* Sł. wil.

Odrapaniec, ńca, lm. **ńcy, Obdrapaniec, Odrapany, Obdrapany** *człowiek odrapany, obdarty; obdartus, odartus, obszarpaniec, hołota.* <Od Odrapany>

× **Odrapaniny, in,** blp. *szmaty, gałgany, łachy, łachmany, strzępy:* O szacie godowej nie myślimy, w odrapaninach naszych trwamy. Wuj. <Od Odrapać>

Odrapano, Obdrapano przys. *obdarto, w łachmanach:* Szpetnie abo O. chodzą. Birk. <Od Odrapany>

Odrapany im. od **Odrapać:** Ubogi Piotr, O., bez pieniędzy, bez złota. Birk. **O., ego,** lm. **i** rz. p. **Odrapaniec.** Troc.

Odraportować, uje, ował *odpowiedzieć a. donieść za pomocą raportu:* Ale ja jutro odraportuję! o! odraportuję..., nakażę śledztwo. Krasz. Żart.: Matylda mi odraportowała, żeś ś. raniusieńko obudziła. Jeż *(= doniosła, dała znać).* <Od + Raportować>

Odraportowanie, a, blm., czynność cz. **Odraportować.**

Odrapywać, uje, ywał p. **Odrapać.**

Odrapywanie, a, blm., czynność cz. **Odrapywać.**

Odrastać, a, ał p. **Odrosnąć.**

Odrastanie, a, blm., czynność cz. **Odrastać.**

× **Odraszczać, a, ał** p. **Odrościć.** <Od + * Raszczać, ROST>

× **Odraszczanie, a,** blm., czynność cz. **Odraszczać.**

Odratować, uje, ował *ratując odbronić, wyratować, uratować od czego; ratując odbić, odgromić:* Niemców odgromili, rotmistrza odratowali. Papr. Śniło mu ś., że karczmarz chce przyjaciela jego zabić, a mógłby za jego rychłym przyjściem być odratowany. Warg. Lud odratował Jonatana, że nie umarł. Bud. Ledwie odratowałem człowieka, co go byli od żony i dzieci, upoiwszy, już wiedli z werbunkiem. Krasz. <Od + Ratować>

Odratowanie, a, blm., czynność cz. **Odratować:** Wielki koszt łożył na O. zamku od nieprzyjaciela oblężonego. Vol.

† **Odraz, u,** lm. **y I.** *odrażenie = odbicie, cios wsteczny, odmach:* Za odrazem miedzi tarczy w lewo mianej, okrutnej Meduzy kształt swym oglądał okiem. Żebr. **2.** *raz oddany, odwet:* Odwetów i odrazów niechaliśmy, ufając, że nam dalsze razy zadawane nie będą. Smotr. **3.** *odbicie, wizerunek odbity:* Miłosierdzia twego niech promień, bijąc w serce, odnosi od niego ku tobie jasny O. chwały i miłości. Sęp. <Od + Raz>

Odraza, y, blm., × **Odrażka,** × **Odraźnienie,** × **Odrażenie** do kogo, do czego; × od kogo, × od czego = *wstręt, obrzydzenie, abominacja, antypatja:* Czuć, mieć do kogo, do czego odrazę. Z odrazą co robić. Zbytek sprawia odrazę. Kras. Jejmość, nie wiem, dla jakiej przyczyny, wielką miała odrazę od narodu polskiego. Kras. Ostrość mówcy

stać ś. może umysłów od dobrej rzeczy odrazą. Pir. Rzetelny człowiek brzydzi ś. z odrazą tak krzywdzącym podejrzeniem. L. Czego bez odrazy sumnienia sam wydrzeć nie mógł, to przez Żyda z spokojnością tegoż sumnienia wydzierał. L. <Od + RZAZ/RAZ>

× **Odrazek, zka,** lm. **zki** *środek przeciw zarazie:* Zjawił ś. w Paryżu wynalazca zarazka czy odrazka, który, zaszczepiony człowiekowi, czyni go bezpiecznym przeciw ukąszeniom wężów i żmii najjadowitszych. <Od + RZAZ/RAŻ>

Odrazić, i, ił, nied. **Odrażać I.** †O. *odbić, odtrącić, odeprzeć, odepchnąć:* Kopje złożywszy, coraz odrażają Turków, jak w gębę dał. Leszcz. S. Od zamku witebskiego odpędzona i odrażona została. Paszk. Puszczon jest między was miecz, a kto jest, coby go miał O. od was? Leop. *(= odwrócić).* Poprzysięgają was, abyście od dziatek waszych te gwałcenia pogańskie O. mogli. Jan. Nie chciał wojny podnosić, lecz na ś. podniesioną odrażać. Błaż. Bóg sam kule odraził, ażeś poraził. Mias. Szalony lekarstwa nie cierpi, chcąc lekarza raczej gwałtem od siebie O., niż lekarstwa jego przyjąć. L. Głos nic nie jest, jedno wiatr od płuc odrażony a wydchniony. And. z Kobyl. Duchy bywają ciepłe, bowiem ś. już zgrzewają przy sercu, od którego zasię bywają wzgórę odrażone. And. z Kobyl. Bobku uwarzyć i w beczkę wlać, stęchlinę odraża. Haur *(= usuwa).* Najdalej od wszelkiego z królem szwedzkim traktamentu O. mogła. Wójc. **2.** †O. *odmówić, zbałamucić, zbuntować:* Odraził mi sługę mojego. Troc. **3.** †O. *oderwać, odciągnąć:* Podobno Wc Pana od czego pilnego odrażam. Troc *(= przeszkadzam, robię dystrakcję panu).* **4.** [O.] *odepchnąć, powstrzymać, wstrzymać, zatamować:* Odraźnicą się na jazie młynarskim wodę z przykopy odraża, to jest zwraca ś. ją do dawnego łożyska. Idź wartko, odráź wodę na jázie. **5.** × O. *zrazić, zniechęcić, odstręczyć:* Tego dokażę, że mu (Meleandrowi) jego córę od serca odrażę. Pot. Uczyniłbym to zapewne, gdyby mnie nie odraziła od tego pycha Wc Pana nieznośna. Boh. Gdy kogo ciężko urazisz, od siebie odrazisz. Chm. B. Żeby zbyt surowa... powierzchowność nie odrażała umysłów między złym a dobrym chwiejących ś. Kras. Odraził od siebie Kazimierz wielu możniejszych. Nar. Przykre obchodzenie ś. Pausaniasa odraziło od Sparty wyswobodzone miasta. Lel. Odraża tym przyjaciół od siebie. Troc. **6.** × O. lek. *odwietrzyć, odkazić, pozbawić zarazków:* Tę zarazę łatwobyście O. mogli. Jan. Środek odrażający (p. Odrażający). × **O. ś. I.** *odbić ś., odzwierciedlić ś.:* Promień ś. odraża. L. Blask jakiś od poloru żelaza zabłyśnie, podobny w miedzicy słońcu odrażonemu. Tw. Bowiem od rzeczy ugładzonej i polerowanej wszelka rzecz widoma lepiej ś. odraża; przeto błonka oczu gładka jest, aby ś. w niej podoba wszelkiej rzeczy widomej odraziła. And. z Kobyl. **2.** *nabrać odrazy, zrazić ś., odstręczyć ś., zniechęcić ś.:* O. ś. od kogo. Troc. Odjął córkę swą i dał ją Demetrjusowi, i odraził ś. od Aleksandra. Wuj. Ażeby przestrzeżona tym sposobem młodzież nie odrażała ś. z czasem od pełnienia przykrych i trudnych częstokroć obowiązków. Kras. Insze narody ś. od nauk i obyczajów nie odrażały. Błaż. Odraził ś. od nich król. Skar. Prośby utrapionego lekce nie poważaj, ani ś. przez chudobę od niego nie odrażaj. Prot. Nie odraził ś. przecię od tak twardej i ciernistej pracy. Wor. **3.** [O. ś.] *stać ś. raźniejszym, orzeźwić ś.:* Bóg zapłać wam, żem se spocnuł i wasym tutoniem sie odraziuł. <Od + Razić>

× **Odrazowy** *natychmiastowy, bezzwłoczny, niezwłoczny; za jednym razem dający ś. uskutecznić,* doraźny, dorazowy: Znalazł już potęgę do zwalczenia odrazowego niepodobną. Sł. wil. Rozwój jego istoty musi być O. i wieczny. Sł. wil. <Od + Razowy>

Odrazu przys. **I.** *za jednym razem:* Dwie osoby uderza O. Mick. **2.** *zaraz, natychmiast, niezwłocznie:* O. to zrobię. <Od + Raz>

Odraźlin, u, lm. **y** bot. (vestia) *roś. z rodziny psiankowatych.* <?>

Odraźliwie przys. od **Odraźliwy,** *odrażająco.*

Odraźliwość, i, blm. rz. od **Odraźliwy.**

Odraźliwy p. **Odrażający:** Gorszyli ś. odraźliwą zarozumiałością. Chm. Zawsze jednak coś w tym słowie (bestja) jest odraźliwego. Fil. <Od + Raźliwy, RZAZ/RAZ>

[**Odraźnica, y,** lm. **e**] *zastawa z desek do zatrzymywania wody w młynie.* <Od + RZAZ/RAZ>

× **Odraźnienie, a,** blm. p. **Odraza:** Imię Korbulona nie było u barbarzyńców w odraźnieniu i w zaciętej niechęci. Nar. <Od + RZAZ/RAZ>

Odraźny I. †O. *mogący być odrażonym = odepchniętym, odbitym.* **2.** × O. p. **Odrażający.** L. <Od + * Raźny, RZAZ/RAZ>

Odrażać, a, ał i × **O. ś.** p. **Odrazić.**

Odrażająco przys. od **Odrażający:** Była jedną z tych istot nieszczęśliwych, niedołężnych, ułomnych lub O. szpetnych. Orzesz.

Odrażający, × **Odraźny I.** *który odraża.* Lek.; × Środek O. = *dezynfekcyjny* (medicamentum desinficiens). **2.** a. **Odraźliwy, Odraźliwy** *wzbudzający odrazę, wstrętny, obrzydliwy, obmierzły, szkaradny, ohydny, abominacyjny:* Widok, wzrok O.

Odrażanie, a, blm., czynność cz. **Odrażać:** Na wierzchu moceniejsze jest O. promieniów słonecznych. Trzyc. Chem. i lek.: O., odkażanie, odwietrzanie, dezynfekcja.

× **Odrażanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odrażać ś.**

Odrażenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Odrazić. 2.** × O. p. **Odraza.** L.

× **Odrażenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odrazić ś.**

× **Odrażka, i,** blm. p. **Odraza:** Z jednej strony czujemy pociąg jakiś do wykonania przedsięwzięcia naszego, z drugiej odrażkę od tegoż samego, jako od rzeczy niebezpiecznej. Pilch. Można być mądrym bez wystawności, bez odrażki. Pilch.

Odrażliwie przys. od **Odrażliwy.**

Odrażliwość, i, blm. rz. od **Odrażliwy.**

Odrażliwy p. **Odrażający:** Robaki odrażliwe po ziemi ś. wleką. Syrok.

Odrąb, ębu, lm. **ęby** *odrąbana część drzewa, kłoda, szczapa:* Trzy odręby na ukos w lewo jeden nad drugim. Bobrow. Zdr. **Odrąbek.** <Od + RĘB>

Odrąbać, bie, bał, [**Odrąbić**], nied. **Odrąbywać,** [**Odrąbować**] *rąbaniem oddzielić, odciąć, odpłatać, urąbać, odsiec, usiec, odszczepać.* Przen.: Zrywano z tradycją, chciano ś. O. od historji. Spas. <Od + Rąbać>

Odrąbanie, a I. blm., czynność cz. **Odrąbać. 2.** × O., lm. **a** *miejsce, gdzie odrąbano.* Sł. wil.

Odrąbek, bka, lm. **bki** p. **Odrąb.** L.

[**Odrąbić, i, ił**] p. **Odrąbać.**

[**Odrąbienie, a,** blm.] czynność cz. **Odrąbić,** *odrąbanie.*

Odrąbnąć, nie, nął *rąbnąć nawzajem:* Co rąbnięcie, to O. wam ani sposób. Jeż. <Od + Rąbnąć>

Odrąbnięcie, a, blm., czynność cz. **Odrąbnąć.**

[Odrąbować, uje, ował] p. **Odrąbać.**

[Odrąbowanie, a, blm.] czynność cz. **Odrąbować,** *odrąbywanie.*

Odrąbywać, uje, ywał p. **Odrąbać.**

Odrąbywanie, a, blm., czynność cz. **Odrąbywać.**

× **Odrecesować się, uje ś., ował ś.** *odstąpić, odłączyć ś., usunąć ś.:* Złożył chorążostwo wielkie litewskie i starostwo chełmskie, nie chcąc O. ś. od konfederacji barskiej. Rzew. <Od + Łć. recedere>

× **Odrecesowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odrecesować ś.**

Odrekomendować, uje, ował *odbyć rekomendację, zarekomendować, przedstawić:* Najprzód muszę jw. hrabiemu przyjaciela mojego O. Krasz. <Od + Rekomendować>

Odrekomendowanie, a, blm., czynność cz. **Odrekomendować.**

Odreperować się, uje ś., ował ś. *poprawić ś. na zdrowiu, odgryźć ś.* <Od + Reperować>

Odreperowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odreperować ś.**

Odrestaurować, uje, ował, nied. **Odrestaurowywać** *restaurując przywrócić nanowo do należytego, do pierwotnego stanu, odnowić, wyrestaurować, odświeżyć:* O. budynek, mieszkanie. Zamek obronny, widocznie wiele razy odrestaurowywany. Es. Przyszedł raz do mnie z propozycją, czybym mu nie mógł O. starego portretu. Bał. Przen.: O. zdrowie. **O. ś.** *poprawić ś. na zdrowiu, odreperować ś., odgryźć ś.* <Od + Restaurować>

Odrestaurowanie, a, blm., czynność cz. **Odrestaurować:** O. zamku i katedry na Wawelu.

Odrestaurowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odrestaurować ś.**

Odrestaurowywać, a, ał i O. ś. p. **Odrestaurować.**

Odrestaurowywanie, a, blm., czynność cz. **Odrestaurowywać.**

Odrestaurowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odrestaurowywać ś.**

Odrewnieć, eje, ał i. [O.] *zamienić ś. w drewno:* Jeśli stary na moim łożu będzie spał, bodajże on odrewniał. **2.** × O. p. **Odrętwieć.** Bobr., L. <O + Drewnieć>

Odrewnienie, a, blm., czynność cz. **Odrewnieć.**

× **Odrezygnować, uje, ował** *zrezygnowawszy oddać, odstąpić:* Do zakonu księży Pijarów w Lubieszowie wstąpił, braciom swym odrezygnowawszy substancją. Nies. <Od + Rezygnować>

× **Odrezygnowanie, a,** blm., czynność cz. **Odrezygnować.**

Odręb, u, lm. **y** leśn. *cieńszy koniec u strzały drzewa spuszczonego, po odrąbaniu wierzchołka.* <Od + RĘB>

× **Odrębniać, a, ał** p. **Odrębnić.**

× **Odrębnianie, a,** blm., czynność cz. **Odrębniać.**

× **Odrębnić, i, ił,** nied. × **Odrębniać** *uczynić odrębnym, wyodrębnić, oddzielić, odosobnić, wyróżnić:* Trudno jest okres tak dokładnie, matematycznie na cząstki podzielić i te cząstki rozgatunkować i znakami O. Sł. wil. <Od + *Rębnić, RĘB>

Odrębnie przys. od **Odrębny.**

× **Odrębnienie, a,** blm., czynność cz. **Odrębnić.**

Odrębność, i, blm. rz. od **Odrębny:** O. narodowa.

Odrębny *oddzielny, osobny, samodzielny, samoistny; nie będący w związku z innemi, niepodobny wcale do nich, różny, odmienny, sobie tylko właściwy:* Wsie okoliczne łączyły ś. z nim (z miastem) i wsiąkały w nie, tracąc byt O. Gom. Miał odrębną swoją usługę. Rzew. Odrębne cechy. Utworzyła w sobie i wykołysała świat jakiś O., do zwyczajnego niepodobny. Krasz. Są to rzeczy całkiem od siebie odrębne. Mam odrębne gusta od całej płci mojej. Fred. A. Ma O. sposób pisania, malowania. Nie odzywa ś. nigdy struna niehumanitarna, lecz odrębno-plemienna. Spas. <Od + *Rębny, RĘB>

Odręczny *odbywający ś. od ręki, na poczekaniu, przeznaczony do prędszego użycia, zbycia;* przen. *szybko zrobiony, nietrwały:* Odręczna sprzedaż, robota. Cesarz podziękował w piśmie odręcznym *(= osobistym, wystosowanym bez wpływu rządu, ministrów).* <Od + Ręczny>

† **Odręt, u,** lm. **y** lek. p. **Kostnina.** <O + *Dręt; por. Drętki, Drętwy>

Odrętwiać, a, ał p. **Odrętwić.**

Odrętwiałość, i i. blm. rz. od **Odrętwiały; Odrętwienie,** † **Odtręt. 2.** lm. **i** p. **Odcisk.**

Odrętwiały, × **Otrętwiały** *który odrętwiał, zdrętwiały, drętwy, bezwładny, zmartwiały, nieczuły, ścierpły, zgrabiały, stężały, osłupiały, skamieniały, zesztywniały:* Odrętwiałe nogi bólu nie czują. Skar. Padły im pędzle z odrętwiałej ręki. Mor. A. Odrętwiałe sumnienie nie czuje i młyńskiego kamienia na nie padłego. Smotr. *(= zatwardziałe).* <Od Odrętwieć>

Odrętwianie, a, blm., czynność cz. **Odrętwiać.**

Odrętwić, i, ił, × **Otrętwić,** nied. **Odrętwiać** *uczynić drętwym, zdrętwić, znieczulić, obezwładnić, uśpić:* Trup na ziemi srogie odrętwiają Parki. Dm. Raz cnota umysł odrętwiwszy, czyni go na wszystkie przygody nieczułym. Oss. <O + Drętwić>

Odrętwieć, eje, ał, × **Otrętwieć,** × **Odrewnieć** *stać ś. drętwym, zdrętwieć, ścierpnąć, zmartwieć, stężeć, zesztywnieć, zdrewnieć, zgrabieć;* przen. *popaść w bezczynność, w letarg, w apatję, zapatycznieć, zleniwieć:* O., zatwierdzieć. Mącz. Noga mi odrętwiała od siedzenia (posp. *zasiedziała ś.).* O. z przerażenia = *struchleć, skamienieć, osłupieć.* O. od zimna = *skostnieć.* Myśli odrętwiały. Niemasz powstania nadzieje, gdy sumnienie odrętwieje. L. Mój przeciw nieszczęściom codzień gorszym umysł odrętwiał. L. <O + Drętwieć>

Odrętwienie, a, blm. **i.** czynność cz. **Odrętwić. 2.** czynność cz. **Odrętwieć. 3.** a. **Odrętwiałość** *stan tego, co odrętwiał:* Popaść w O. Gady przepędzają zimę w stanie odrętwienia, który ś. nazywa snem zimowym. Jar. **4.** lek. = a) (stupor) *przygnębienie umysłu do nieczułości posunięte, osłupienie.* b) (paresis) *zmniejszenie a. zanik zupełny czucia w danej części ciała, porażenie czuciowe.*

Odrobek, bku, lm. **bki i.** a. **[Odrobotek]** *odrobienie, odrabianie czego, odpłacenie czego robotą:* Panowie osadników za różne winy na kary odrobku wskazują, aby kilka lat włościan mogli zatrzymywać. Cz. **2.** [O., **Odróbek**] *niwa, kawałek pola.* <Od + ROB>

Odrobić, i, ił, nied. **Odrabiać i.** *zrobić, żeby czego nie było, żeby ś. odstało:* Darmo, już ś. stało! O. nie można. L. *(= cofnąć).* Co ś. zrobiło, już ś. nie odrobi. Rzew. W całym świecie fizycznym, co natura z jednej strony tworzy, to z drugiej odrabia. Śniad. J. Czy ty odrobisz, co już raz zrobiono? Mick. Co zrobiono, tego nie można O. Hoł. **2.** *odpłacić, oddać co robotą:* O. dług. Podczas głodu zboże swoje tak obrócić kazał, aby pospólstwo częścią na zamianę rzeczy brało,

a częścią żeby zarabiało abo też odrabiało. Błaż. Com winien, odrobię. Wirt. Odrobił na dług dwa talary. Troc. **3.** dok. *odbyć robotę, dokończyć roboty:* Dość tego na dzisiaj, odrobiło ś. swoje; teraz posilimy ś. L. Pan nie dba o chłopa, byle mu odrobił pańszczyznę. L. O. swoje. **4.** *wyrobić, wykończyć, zrobić dokładnie, starannie, wypracować:* Posąg pięknie odrobiony. Odrabiała z niemi lekcje. Prus. **5.** [O. kogo] = *O. za kogo, wyręczyć kogo w robocie:* Będę wam, wójtowa, syna odrabiała. **6.** [O. kaszę] (o staroście weselnym) *przetańczyć z każdym z drużyny weselnej po zawiciu młoduchy.* **7.** tap. *wykończyć całą spodnią warstwę wysłania mebla pod pokrycie.* **O. ś. i.** *odtworzyć ś., odrodzić ś.:* Pobudliwość żywej protoplazmy ma zdolność O. ś., czyli powrócić do stanu pierwotnego. **2.** *odrobić swoje zaległości:* Od czasu, jak pan Wincenty ustąpił z katedry, odrobił ś. trochę i napisał wiele rzeczy. **3.** *zostać odrobionym:* Nudzi to w najwyższym stopniu sędziego, i dlatego wszystko odrabia ś. od niechcenia. **4.** †O. ś. *narobić ś., spracować ś.* Troc. <Od + Robić>

Odrobienie, a, blm., czynność cz. **Odrobić.**

Odrobienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odrobić ś.**

Odrobina, y, lm. **y, [Odróbka] i.** *drobny ułamek, cząsteczka czego, kawałeczek, kawałątko, okruch, okruszyna, okruszek, zdziebło, zdziebełko, zdziebełątko:* O. cukru, chleba. Troc. Oddaj tę odrobiny kurczętom. Dać czeladzi odrobiny stołowe. Troc. Z pięciu chlebów jedli wszyscy, a k temu nabrali odrobin dwanaście koszów. Sekl. Sługa ten godzien jest odrobiny jakiej łaski pańskiej. Troc. **2.** przen. *drobnostka, drobiazg, bagatela, fraszka:* Zachować odrobiny wiary, a odrzucać co jest cięższego z prawa. Lach. **3.** (przys.) *trocha, troszka, troszeczka, nieco, cokolwiek, cokolwieczek:* Zaczekaj odrobinę (= *chwilkę, chwileczkę, minutkę*). **4.** żart. *człowiek malutki, kruszyna, zdziebło, maleństwo, żaba, robaczek.* Zdr. **Odrobinka, Odrobineczka.** <O + DROB>

Odrobineczka, i, lm. **i** p. **Odrobina:** Czybym nie mogła z Wc Panem odrobineczkę pomówić? L.

Odrobinka, i, lm. **i** p. **Odrobina:** Pod stołeczkiem tej dziecinki będę zbierał odrobinki. Groch. Owieczkę karmił odrobinkami swemi u stołu swego. Rej. Bierze bezpiecznie odrobinki z ręku jego. Rej. Kto kiedy w słońcu jednę odrobinkę znalazł ciemności? Birk. Szczupłe ich gronko powiększyło ś. małą odrobinką. Bał.

× **Odrobniały** *który odrobniał, zdrobniały, skarłowaciały, zmalały.* Błaż. <Od Odrobnieć>

× **Odrobnieć, eje, ał** *zdrobnieć, zmaleć, skarłowacieć.* L. <O + Drobnieć>

× **Odrobnienie, a,** blm., czynność cz. **Odrobnieć.**

[Odrobnik, a, lm. **cy]** *włościanin małorolny, odrabiający dworowi w polu za grunt, którego mu udzielono pod kartofle.* <Od + *Robnik, ROB>

[Odrobotek, tku, lm. **tki]** p. **Odrobek.** <Od + ROB>

Odroczenie, a, lm. **a** czynność cz. **Odroczyć:** Jeśli choroba przypadnie blizko przed rokiem (terminem), tedy może O. być, a podkomorzy rok na inszy czas przełożyć ma. St. lit. Urzędnicy bez żadnych odroczeń sprawy odprawować mają. Djar. gr.

Odroczyć, y,ył, nied. **Odraczać** *odłożyć na inny termin, odwlec, zawiesić, wstrzymać do dalszego czasu:* O. posiedzenie. Rząd zwołuje, odracza i przedłuża ciało prawodawcze. Cz. <Od + Roczyć, RZEK/ROK>

Odroczyn, u, lm. **y** bot. (oxyura) *roś.* <?>

†**Odroda, y,** blm. p. **Odrodzenie:** Wróci ś. polom woda, gdy ś. dżdżem nawróci O. K. G. <Od + ROD>

× **Odrodek, dka,** lm. **dki** *człowiek, który ś. odrodził, wyrodek:* Alboż widzieć odrodków u nas jest nowina? Kras. <Od + ROD>

Odrodliwość, i, blm. *siła, zdolność odradzania ś.* <Od + ROD>

× **Odrodnie** przys. od **Odrodny,** *wyrodnie.*

× **Odrodny** *wyrodny, zwyrodniały, skażony:* Stać ś. odrodnym przez złe nałogi. Starej cnoty nieodrodna, ja cię chwalę, boś jest godna. Kras. Zmiękczyć nie mogłam odrodnego serca. L. <Od + Rodny>

Odrodzenie, a, lm. × **a i.** czynność cz. **Odrodzić. 2.** a. **O. ś.,** †**Odroda** *stan tego, co ś. odrodził, nowe życie, poprawa, nowy rozkwit, reforma, zmiana na lepsze:* O., odmiana indywiduów w rodzajach i gatunkach. Śniad. Konstytucja dała całemu narodowi O. L. Żydzi mniemali, że w przejściu dusz z ciała do ciała O. onych umarłych ludzi w onych żywych być miało, z których dusze brali. Białob. Chrzest jest niejako duchowne O. Karnk. Kto pragnie zbawienia, trzeba mu w duchu znowa odrodzenia. Groch. Już blizka odrodzeń godzina. Kras. O. nasze w Chrystusie. Troc. Budzi ś. myśl trzeźwiejsza, i jutrzenka odrodzenia moralnego świtać zaczyna. Paw. O. nauk i sztuk. Wielkie dzieło odrodzenia jest prawie wyłączną narodu włoskiego zasługą. Pawl. Styl odrodzenia = *renesans.* Budowla w stylu odrodzenia. **3.** lek. p. **Odrost.**

Odrodzenie się, a ś., blm. **i.** a. × **Odrodziny,** × **Odród** czynność cz. **Odrodzić ś. 2.** p. **Odrodzenie.**

Odrodzeniowy przym. od **Odrodzenie,** *renesansowy:* Cały ten prąd O. jakież musiał czynić wrażenie na młodym klasyku? Kasz.

Odrodziciel, a, lm. **e** *ten, co odrodził a. odradza:* Cezaryna widziała w Jerzym swego moralnego odrodziciela. Gad. <Od + Rodziciel>

Odrodzić, i, ił, nied. **Odradzać i.** *dać nowe życie, powołać do niego, wskrzesić, odmłodzić:* Ciebie, feniksie, zwykła śmierć skonem odradzać i twą starość w niszczącym żarzewie odmładzać. Kniaź. Chrzest nas odradza w Chrystusie. **2.** *przebudzić do nowego życia, zbudzić z uśpienia, wskrzesić, zreformować, poprawić, zmienić na lepsze, uzdrowić, przekształcić:* O. naród. Nowe zasady poczęły wychodzić, co miały ludzkość nanowo O. Pol. **O. ś. i.** *odżyć, nabrać nowego życia, narodzić ś. nanowo, wrócić do życia, odzyskać je, zmartwychwstać; przebudzić ś. z odrętwienia, odmłodnieć:* Z wiosną natura odradza ś. Rodzice odradzają ś. w dzieciach. Siejem w ziemię te ciała, jako ziarna pszeniczne, które na wiosnę onę... odrodzą ś. i rozkwitną. Skar. Przen.: Nowa ś. w sercu moim nadzieja odradza. Os. (= *budzi ś.*). Jeśli ś. kto nie odrodzi z wody i Ducha Św., nie może wniść do królestwa Bożego. Wuj. Dziwował ś. Cyprjan, gdy miał do wiary chrześcijańskiej przystać, jako ś. we chrzcie O. człowiek może, żeby insze zaraz miał chęci, myśli i skłonności, a mógł zwyczaje swoje, w których urósł, porzucić, i z starego nowym ś. stać. Skar. **2.** przen. *przekształcić ś., zreformować ś., uorganizować ś. inaczej, przebudzić ś. z odrętwienia, wskrzesnąć, zakwitnąć nanowo:* Sztuki, przemysł zaczynają ś. odradzać. Odradza ś. ojczyzna, odródźcie ś. i wy. Tremb. **3.** *stać ś. odrodnym, wyrodzić ś.:* Nie odrodził ś.

od swoich przodków. Troc. Gdy ś. odradzamy od obyczajów przodków, których ś. cnotami chlubimy. Kwiat. **4.** lek. *odrosnąć, powstać nanowo:* Kości odradzają ś., jeżeli okostna nie podległa zniszczeniu. U raków utracone nożyce odradzają ś. <Od + Rodzić>

× **Odrodziny, in,** blp. p. **Odrodzenie ś.** Wor. Bo, gdy miną fale godzin, co nas dzielą od odrodzin... Krasiń. <Od Odrodzić>

× **Odroić, i, ił** *ukończyć rojenie = marzenie, naroić ś. dowoli.* **O. ś.** (o pszczołach) **I.** *wydać roje, ile ich miało być w roku, przestać roić ś.:* Pszczoły już ś. odroiły. Sł. wil. **2.** *odłączyć ś. od roju.* <Od + Roić>

Odrojenie, a, blm. **I.** × O. czynność cz. **Odroić. 2.** p. **Odrojenie ś.**

Odrojenie się, a ś., blm., **Odrojenie** czynność cz. **Odroić ś.**

× **Odrok, u,** lm. **i** *urok, czary:* Gdzieżeście w odrokach i kalectwach waszych najswobodniej odetchnęli? Wor. <Od + RZEK/ROK>

× **Odrokować, uje, ował I.** *skończyć rokować = rozprawiać w jakim przedmiocie:* Pierwej szlachta, na sejm przyjechawszy, jednego dnia wszystko, stanąwszy w polu, odrokowali. Star. *(= przedysputowali).* **2.** *przestać zapowiadać co, np. nadzieję.* Sł. wil. **3.** *zacytować.* Sł. wil. <Od + Rokować>

× **Odrokowanie, a,** blm., czynność cz. **Odrokować.**

× **Odrosłka, i,** lm. **i** p. **Odrośl:** O. kapusty. Sien. <Od + ROST>

Odrosły I. *który odrósł.* **2.** †O. *dorosły, podrosły:* Panny odrosłe. Bardz. O. orzeł, wilk, pies. Troc.

Odrosnąć, rośnie a. †**roście, rósł, Odrość,** nied. **Odrastać I.** *narosnąć nanowo; wyrosnąć, porosnąć powtórnie, odrodzić ś.:* Z wierzby co rok obcinać gałęzie, na tym miejscu zaraz każdego roku inne odrastają latorośle. Haur. Broda, zęby odrastają. Rakowi urwana noga odrasta. Troc. Herkulesa hydra, której odcinane głowy natychmiast odrastały. Kołł. Nie czuje, gdy mu dzień zszedł, długą drogę mierzy, jak odrosła zdumiewa i zaledwie wierzy. Km. **2.** *wyrosnąć, podrosnąć:* Ledwie od ziemi odrósł, a jużby chciał rządzić. Panienki, byle od ziemi odrosły, zaraz im ś. gwałtem chce męża. L. <Od + Rosnąć>

Odrost, u, blm. **I.** p. **Odrośnięcie:** Lasy na O. chować. Troc. Drzewo na O. zostawione. Troc. Ryby na O. z małej sadzawki do stawu przesadzają. Pot. Jak wiele narybku na O. do stawu wsadzić. Haur. Kroczków na staw wielki nie zaraz wypuszczać, boby wyginęły; do małych raczej przesadzić sadzawek na O. Haur. Lek. (regeneratio) in. odrodzenie: O. części ciała utraconej. O. kości. **2.** myśl. *czas od chwili, kiedy jeleń zaczyna tracić rogi, aż do zupełnego wyrośnięcia nowych:* Jeleń jest w odroście. <Od + ROST>

Odrostek, tka, lm. **tki I.** × O. anat. (apophysis, processus) *wyrostek,* †pociąg. **2.** a. **Odrośl** *pęd korzeniowy; gałązka, która ś. puszcza z drzewa ściętego:* Korzenie jeżeli tylko będą na cal ziemią okryte, wyrastają z nich odrostki. L. Znowu od korzenia podziemnego sprosne odrostki trzeba pługiem ciąć na przyszłą wiosnę. Sak. Puste miejsca w lasach zaszczepić młodocianemi drzewami, które ś. w wysokości równają z odrostkami z korzeni wychodzącemi. L. **3.** przen. *latorośl, potomek, szczep familji:* Większa część Litwy sprzyjała Zygmuntowi III, jako familji Jagielońskiej odrostkowi. Boh. <Zdr. od Odrost>

[Odrostka, i, lm. **i]** *bułeczka, której zjeść nie można, wciąż odrastająca.* <Od + ROST>

Odrostkowy półwysep, gie. *półwysep wydzielony z ogólnej masy lądu wskutek zalewu, jednorodny z dalszym lądem.*

Odrostowy staw = *staw, w którym ryby wzrastają.*

× **Odroszczenie, a,** blm., czynność cz. **Odrościć.** <Od + Roszczenie>

× **Odrościć, i, ił,** nied. × **Odraszczać** *sprawić, aby coś odrosło, wyhodować, wypielęgnować coś rosnącego a. mającego rosnąć:* Robacy ustawicznie gryzą latorośle twoje, tak iż ich O., ani odżywić nie możesz. Rej. O. jęczmień na słód. Sł. wil. *(= sprawić, że będzie kiełkował).* <Od + Rościć>

Odrość, †roście a. **rośnie, rósł** p. **Odrosnąć:** Nie odroście, jako rakowi noga. Prz. <Od + Rość>

Odrośl, i, lm. **e** p. **Odrostek:** Korzenie drzewa starego już nie puszcza z siebie odrośli ani ze pnia, gdy drzewo będzie ścięte. Trzyc. Pień zgniły, z którego żadna O. nigdy nie wychodzi. Prot. Przen.: Odrośle gór. Sienk. *(= odnogi).* Zdr. × **Odrośl ka,** × **Odrosłka.** <Od + Rośl, ROST>

× **[Odrośl ka, i,** lm. **i** p. **Odrośl.** L.

Odrośnienie, a, blm. p. **Odrośnięcie.**

Odrośnięcie, a, blm., **Odrośnienie, Odrost** czynność cz. **Odrosnąć.**

Odrowy lek. (morbillosus) przym. od **Odra:** Wysypka odrowa. <Od Odra>

× **Odrozpocząć, cznie, czął** *nanowo rozpocząć, wznowić.* <Od + Rozpocząć>

× **Odrozpoczęcie, a,** blm., czynność cz. **Odrozpocząć:** Najważniejszą nowiną O. wojny z Radeckim przez króla sardyńskiego. Krasiń.

†**Odrozumny** *odwodzący od rozumu, pozbawiający rozumu:* Odrozumna tęsknota. Ocz. <Od + Rozumny>

†**Odrób, obiu,** lm. **obie** *drobiazg, drobne ryby:* Chcesz stawy karpiami rybić, a O. karpiowy przychodzi-ć z trudnością, tedy dobrze, abyś miał osobliwe tarliska karpiom. Strum. <O + DROB>

[Odróbeczka, i, lm. **i]** p. **Odróbka:** Odróbeczkę *(= troszeczkę).* Moze kany jakom odróbeckę (placka) znajdzies.

[Odróbek, bka, lm **bki]** p. **Odrobek:** Tam het pod górą mam trzy odróbki. Powoli bory skrajano na wiana, i tak za czasem przeszły odróbkami do całej prawie wsi. Ork. <Od + ROB>

[Odróbka, i, lm. **i] I.** p. **Odrobina:** Odróbkę *(= trochę).* **2.** a. **[Pobab]** *tłoka.* Zdr. **[Odróbeczka].** <O + DROB>

× **Odród, odu,** blm. p. **Odrodzenie ś.:** Chwila odrodu. Słow. <Od + ROD>

Odróżniać, a, ał i **O. ś.** p. **Odróżnić.**

Odróżnianie, a, blm., czynność cz. **Odróżniać.**

Odróżnianie się, a ś., blm., czynność cz. **Odróżniać ś.**

Odróżnić, i, ił, nied. **Odróżniać I.** co czym = *odznaczyć, naznaczyć dla różnicy od czego, wyróżnić.* **2.** co od czego = *rozpoznać, że ś. co różni od czego, dostrzec różnicę, rozróżnić:* O. skutek od przyczyny, rzecz główną od pobocznej. **O. ś.** *wyróżnić ś., odznaczyć ś.:* Mową członkowaną czyli artykułowaną człowiek odróżnia ś. od reszty świata zwierzęcego. <Od + Różnić>

Odróżnienie, a I. blm., czynność cz. **Odróżnić. 2.** lm. **a** *znak, stanowiący różnicę czego od czego, cecha, piętno, znamię.*

Odróżnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odróżnić ś.**

Odruch, u, lm. **y** fizj. i lek. (motus reflexus) *ruch mimowolny wskutek podrażnienia nerwu:* Przen.: Usiłowali oddzielić pierwotną materję powieści domowych od klasycznych odruchów. Bońk. <Od + Ruch>

Odruchowość, i, blm. rz. od **Odruchowy:** Biologiczne początki idei prawa postrzega on w zwykłej odruchowości.

Odruchowy fizj. i lek. przym. od **Odruch,** *zwrotny:* Ośrodek O. w mózgu. Objaw O. Dążność odruchowa. <Od + Ruchowy>

Odrukować, uje, ował *osławić, rozgłosić za pomocą druku:* Te zabawy okrzyczeli, a później odrukowali, nazywając je sposobami zepsucia i roztargnienia. Korz. <O + Drukować>

Odrukowanie, a, blm., czynność cz. **Odrukować.**

Odrumienieć, eje, ał *stać ś. nanowo rumianym, odzyskać cerę rumianą, rumieńce:* Na wsi odżywi ś. i odrumienieje. Krasz. <Od + Rumienieć>

Odrumienienie, a, blm., czynność cz. **Odrumienieć.**

Odrutować, uje, ował *opleść, obciągnąć drutem:* O. spodek, garnek, filiżankę. W potężnie odrutowanym i mocno okopconym garze glinianym warzyły ś. kartofle. Dyg. <O + Drutować>

Odrutowanie, a l. blm., czynność cz. **Odrutować. 2.** lm. **a** *drut oplatający rzecz odrutowaną:* Całe O. z garnka spadło.

Odruzg, u, blm. *gruz, rumowisko, odłamki, skorupy, szczątki:* Ile użyłeś ogni podziemnych, ile wstrząśnień, abyś te kryształy rozbił i zamienił w proch ziemski, będący dziś odruzgiem pierwszych... kolosów. Słow. Jak w zwierciadlanym łysnęła odruzgu. Słow. <O + Druzg>

Odrwiciel, a, lm. **e, Odrwisz,** †**Odrwiświat** *ten, co odrwiwa, oszust, oszukaniec, szalbierz, zwodziciel:* Achamas zdumiony, od bożka odrwiciela w oczach omamiony. Jabł. <Od Odrwić>

Odrwić, i, ił, nied. **Odrwiwać l.** *wydrwić, drwiąc ośmiać, wyśmiać, wyszydzić:* To nie jest dowcip, co ś. wysila, aby odrwiwać każdego. Sł. wil. **2.** *oszukać, okpić, oszwabić, wyprowadzić w pole, podejść, ocyganić, zwieść, otumanić, omamić, omanić:* Teraz ś. tylko uczą, jak kogo O., twarz ochotną pokazać, w sercu zdradę taić. Opal. Ten, co owo nazbyt zwykł ceremonji zażywać, abo odrwił, abo cię ma wolą O. Opal. Teraz nie ten mądry, kto dobrze pisze; lecz ten, kto dobrze odrwiwa. L. Odrwiony swoje głupstwo wini. Jabł. Kopcisz ś. ługiem i czeszesz ołowiem, nie odrwisz śmierci, zna ona tę sztukę. Mor. A. Króla i mię chcąc zgubić, odrwił ś. i zgubił. Jabł. O, jakże ś. odrwi nieborak! L. <O + Drwić>

Odrwienie, a, blm., czynność cz. **Odrwić.**

Odrwisz, a, lm. **e l.** p. **Odrwiciel:** Ten, który ś. najbardziej zaklina, największy jest oszust, zwodziciel, O. L. Czemuż, kiedy jednako z porwiszami szkodzą, odrwiszów na szubienicę prosi nie wodzą? Pot. **2.** †O. *odrwienie, oszustwo, oszukanie, urwanie, obcięcie:* Krawcy na swój O. lepiej, aniżeli kiedy na szlak, skroić umieją. L. <Od Odrwić>

†**Odrwiświat, a,** lm. **owie** p. **Odrwiciel:** Tak złodziej, jak O., cudzą pracą żyją. Pot. Nazywali go zdrajcą, oszustem, zwodzcą, odrwiświatem. Chr. <O + Drwi (od Drwić) + Świat>

Odrwiwać, a, ał p. **Odrwić.**

Odrwiwanie, a, blm., czynność cz. **Odrwiwać.**

Odrychtować, uje, ował *rychtując, przyprowadzić do pierwotnego stanu; przyprowadzić do porządku:* Tak spadła na ziemię, żem jej nie mógł naporwrót O. Prus. <Od + Rychtować>

Odrychtowanie, a, blm., czynność cz. **Odrychtować.**

Odrycie, a, blm., czynność cz. **Odryć.**

Odryczeć, y, ał, Odryknąć, nied. **Odrykiwać l.** × O. czego = *zbyć rykiem, naryczeć ś. po czym; skończyć ryczeć; odbeczeć swoje:* Bydlę, odryczawszy raz bólu abo smętku swego, przestanie, a potym trawką ś. cieszy; ale zafrasowany człowiek już rozumu spełna nie ma. Rej. **2.** przen. *odśpiewać hałaśliwie, odbeczeć.* **3.** *odezwać ś. rykiem; odpowiedzieć rykiem na ryczenie, ryknąć nawzajem, zawtórować ryczącemu; odbić ryk echem:* Byki mocno ś. siłą daremnemi ryki, którym odrykiwają i lasy szerokie i wierzchy wesołego Olimpu wysokie. Otw. <Od + Ryczeć>

Odryczenie, a, blm., czynność cz. **Odryczeć.**

Odryć, yje, ył, nied. × **Odrywać l.** *ryjąc odkopać, wykopać, odgrzebać, wygrzebać; ryjąc odnaleźć, natrafić na co, dokopać ś. czego:* O. co z ziemi. **2.** posp. *ryjąc odrzucić, odsunąć na bok; odgarnąć, odgrzebać, odkopać ryjem:* Wieprz odrył ziemię od korzeni drzewa. **3.** posp. *ryjąc otworzyć, rozgrzebać ryjem, odkopać, rozkopać:* O. mogiłę. <Od + Ryć>

[Odrygać się, a ś., ał ś.] p. **Odrzygnąć.**

[Odryganie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odrygać ś.**

Odryglować, uje, ował, nied. **Odryglowywać** *otworzyć z rygla, odemknąć coś zaryglowanego:* O. drzwi. **O. ś.** *otworzyć ś. z rygla, zostać odryglowanym:* Odryglowały ś. drzwi, wysunęła ś. głowa. Krasz. <Od + Ryglować>

Odryglowanie, a, blm., czynność cz. **Odryglować.**

Odryglowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odryglować ś.**

Odryglowywać, a, ał i **O. ś.** p. **Odryglować.**

Odryglowywanie, a, blm., czynność cz. **Odryglowywać.**

Odryglowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odryglowywać ś.**

[Odrygnąć się, nie ś., nął ś.] p. **Odrzygnąć.** <Ukr. odrignúty sia>

[Odrygnięcie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odrygnąć ś.**

Odrykać, a, ał p. **Odryczeć.** <Od + *Rykać, od Ryk>

Odrykanie, a, blm., czynność cz. **Odrykać.**

Odrykiwać, iwa a. **uje, iwał** p. **Odryczeć.**

Odrykiwanie, a, blm., czynność cz. **Odrykiwać.**

Odryknąć, nie, nął p. **Odryczeć.** <Od + Ryknąć>

Odryknięcie, a, blm., czynność cz. **Odryknąć.**

Odrymować, uje, ował l. *odbyć rymowanie, skończyć rymować.* **2.** †O. *odmierzyć; odpłacić, odwetować, odsłużyć ś., oddać za swoje, odwdzięczyć ś.:* O. miarę. Pot. Oddam ci to sowito, odrymuję-ć szczodrze. Pot. <Od + Rymować>

Odrymowanie, a, blm., czynność cz. **Odrymować.**

[Odryna, y, lm. **y]** *szopa, stodoła na siano:* Tym, którzy sianożęci mają w cudzej puszczy, wolno na styrtę, na stóg abo na odrynę uczynić abo ogrodzić. St. lit. Poszliśmy spać do odryny. Chodź. Zdr. **[Odrynka].** <Brs. odrina>

[Odrynka, i, lm. **i]** p. **Odryna.** <Brs. odrinka>

[Odrynoga, i, lm. **i] l.** *familja.* **2.** *przypływ* (raczej dopływ) *rzeki.* Por. **Odrzynoga.** <?>

Odrys, u, lm. **y** *odrysowanie; to, co odrysowano, kopja z pierwowzoru:* O. dzieła w sztychu. Zawsze stempel równie i mocno wydany, a w nim

szczególniej wydatne odrysy głosek. Lel. <Od + Rys>

Odrysować, uje, ował I. *odtworzyć na rysunku; rysując odrobić, wykończyć; narysować, wyrysować, nakreślić; skończyć rysować:* O. głowę. Ze wszystkich najlepiej odbity i odrysowany jest Albertus. Wiszn. O. plan. Architekt plantę powinien O. Świt. Na obraz bez proporcji odrysowany oczy odwracać trzeba. Leszcz. 2. *opisać malowniczo, przedstawić obrazowo.* Troc. <Od + Rysować>

Odrysowanie, a I. blm., czynność cz. **Odrysować.** 2. × O., lm. **a** *narys, zarys, szkic:* Oto masz proste drugiego świata O. Troc.

× **Odrywacz, a,** lm. **e** *ten, co odrywa:* Kary na odrywacze od kościoła. Skar. <Od Odrywać>

Odrywać, a, ał i **O. ś.** p. **Oderwać:** (Siło), co pustyń piaski od dna odrywasz. Przybysz. <Od + *Rywać, RW/RYW>

× **Odrywać, a, ał** p. **Odryć.**

Odrywanie, a, blm., czynność cz. **Odrywać.**

× **Odrywanie, a,** blm., czynność cz. × **Odrywać.**

Odrywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odrywać ś.:** Wnet ś. Asyrja zachwiała odrywaniem ś. różnych ludów. Lel.

× **Odrywczy** *oderwany:* Przyczyny tego łacno szukać, jeżeli tylko teksta te w sposobie odrywczym, odciętym od całości uważane będą. Lel. <Od + RW/RYW>

Odrywek, wku, lm. **wki** p. **Oderwa:** Mgławice są to utwory obłokowate, mające wejrzenie jakby odrywków drogi mlecznej. Krem. Biskupstwo chełmińskie jest odrywkiem djecezji płockiej. Nar. Lubelskie województwo kreowane jest z odrywku ziemi sandomirskiej. Nar. <Od + RW/RYW>

× **Odrywka, i,** lm. **i** *oderwanie, odrywanie, oderwanie ś., odrywanie ś.:* Zapobiegając zbytecznym odrywkom ludzi od rolnictwa. Sur. Bez odrywki = *nie odrywając ś., nieprzerwanie, bez przerwy, bez przestanku, ciągle, nieustannie.* <Od + RW/RYW>

[Odryzować, uje, ował] *odjechać.* <Nm. abreisen, z podprowadzeniem pod Od- (jechać)>

[Odryzowanie, a, blm.] czynność cz. **Odryzować,** *odjechanie.*

† **Odrzaz, u,** lm. **y** *obrzynek, odcinek, okrawek, ścinek:* Odrzazy, ucinki paznogciów. Mącz. <Od + RZAZ>

† **Odrzazać, a, ał = Oderznąć:** Na drzewie skórę odętą abo odewstałą najlepiej O. Trzyc. † **O. ś.** = **Oderznąć ś.** <Od + Rzazać>

† **Odrzazanie, a,** blm., czynność cz. **Odrzazać,** *oderznięcie.*

† **Odrzazanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odrzazać ś.**

† **Odrządzenie, a,** blm., czynność cz. **Odrządzić.**

† **Odrządzić, i, ił** *odkomenderować, wydelegować; odłączyć; wyznaczyć.* L. <Od + Rządzić>

Odrzec, rzecze, rzekł, Odrzeknąć, nied. **Odrzekać** I. *rzeknąć pytającemu, odpowiedzieć, odeprzeć:* Adam jej zbawiennemi słowy tak odrzeka. Przyb. Filemon odrzekł na to z posępioną miną. Zabł. Tak rzekł Gama, a Samoryn odrzekł. Przyb. 2. [O.] *odmówić, odczarować, odczynić:* Jeden cię urzyk, a trzech cię odrzyka. **O. ś.** kogo, czego = *wyrzec ś., zrzec ś., zarzec ś., odprzysiąc ś.:* Nie trzeba żadnej rzeczy ś. odrzekać, chyba kraść, a nosa sobie ukąsić. Prz. Odrzeka ś., jak żaba błota. Prz. Odrzekłby ś. i niedźwiedź, choć mu grają, tańcu, ale musi przy kiju chodzić na kagańcu. Pot. Dziwnieś ś. go odrzekał. Rej. Odrzekł ś. pijaństwa. Troc. Odrzekać ś. świata i szatana. Troc. Wiary ś. odrzekł. Troc *(= wyrzekł ś., zaparł ś.).* Odrzekać ś. syna. Troc *(= wyrzekać ś., wypierać ś., nie chcieć go znać).* <Od + Rzec>

Odrzeczenie, a, blm., czynność cz. **Odrzec.**

Odrzeczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odrzec ś.**

× **Odrzeczny** *niedorzeczny:* Odrzeczne mowy skutkiem bywają kanikuły. Petr. Człowiek ten, choćby co najodrzeczniejszego powiedział, uchodzi mu. L. <Od + *Rzeczny, od Rzecz>

Odrzeć, drze, darł i **O. ś.** I. p. **Obedrzeć:** † O. ś. w co a. w czym = *obedrzeć ś., ogołocić ś. z czego.* Rej. † Odrze-é mu ś. sucho robota = *uda ś., pójdzie mu po myśli.* Gosł. Nie ujdzieć, wierz mi, pomsty srogiej; nie odrzeć mu ś. sucho ta jego robota, zapłaci ś. sowito ta jego niecnota. Szymon. 2. [O. ś.] (o ognipiórze) *oddalić ś., odejść, odczepić ś.:* Niech ś. odrze (ognipiór) do trzeciego dnia. <O + Drzeć>

Odrzekać, a, ał i **O. ś.** p. **Odrzec.**

Odrzekanie, a I. blm. *odpowiadanie.* 2. [O., lm. **a**] *odmawianie, odczynianie, odczarowywanie; obrzędy przy zdejmowaniu uroku.*

Odrzekanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odrzekać ś.**

Odrzeknąć, knie, kł i **O. ś.** p. **Odrzec.** <Od + Rzeknąć>

Odrzeknięcie, a, blm., czynność cz. **Odrzeknąć.**

Odrzeknięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Odrzeknąć ś.**

[Odrzeszać, a, ał], † **Odrzeszać** p. **Odrzeszyć.**

Odrzeszanie, a, blm., czynność cz. **Odrzeszać.**

[Odrzeszenie, a, blm.], † **Odrzeszenie** czynność cz. **Odrzeszyć.**

[Odrzeszyć, y,ył], † **Odrzeszyć,** nied. **[Odrzeszać],** † **Odrzeszać** *odwiązać, rozwiązać:* Bóg odrzesza spętane. Modl. Wac. <Od + *Rzeszyć, RZECH>

Odrzezać, że, zał i **O. ś.** p. **Oderznąć.** L. <Od + Rzezać>

Odrzezanie, a, blm., czynność cz. **Odrzezać,** *oderznięcie.*

Odrzezanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odrzezać ś.,** *oderznięcie ś.*

† **Odrzezek, zka,** lm. **zki** p. **Napletek:** Tedy Achjor, widząc moc, którą uczynił Bóg izraelski, opuściwszy obyczaje pogańskie, uwierzył Bogu i obrzezał ciało odrzezku swego, i przyłączony jest do ludu izraelskiego. Wuj. <Od Odrzezać>

Odrzeźbić, i, ił *rzeźbiąc odtworzyć:* Tego stanu konania nie opisze żadne pióro, nie odmaluje żaden pędzel, nie odrzeźbi żadne dłóto. Jeż. <Od + Rzeźbić>

Odrzeźbienie, a, blm., czynność cz. **Odrzeźbić.**

Odrzucać, a, ał i **O. ś.** p. **Odrzucić.** <Od + Rzucać>

Odrzucanie, a, blm., czynność cz. **Odrzucać.**

Odrzucanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odrzucać ś.**

Odrzucenie, a, blm. I. czynność cz. **Odrzucić:** O. kamienia. O. kandydata, propozycji. Chwała nam i Temu, co dotąd jaśnieje w ogniu odrzucenia. Krasiń. *(= potępienia).* Przen. (w Biblji, o Chrystusie): Kamień odrzucenia = *który budujący odrzucili, a który stał ś. kamieniem węgielnym.* 2. gór.: O. pokładu = *przerwa w warstwie, przyczym jeden oderwany jej koniec wyniósł ś. nad drugi,* uskok, przerzut.

Odrzucenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odrzucić ś.**

Odrzuciciel, a, lm. **e** *ten, co odrzuca a. odrzucił.*

Odrzucić, i, ił, nied. **Odrzucać I.** *rzucić precz, cisnąć od siebie:* Śpieg listy od siebie odrzucił, gdy go łapano. Troc. O. od siebie broń. Troc. Wie, jaką kartę (w grze) O., jaką schować. Troc. *(= zrzucić).* Fala go odrzuciła od brzegu *(= odbiła).* O. kamień z drogi = *rzucić na bok; odwalić.* O. błoto z drogi. O. kamień, którym była zawalona studnia. O. wóz = *uniósszy, cofnąć na bok.* Przen.: Nigdy mnie jeszcze od nikogo tak nie odrzuciło odrazu, jak od niego. Kaczk. *(= nie obudziło wstrętu do niego).* Przen.: Kiedy przystąpią, jednym wykrzyknikiem odrzuca ich od siebie. Krasiń. *(= odpędza).* Usta cokolwiek odrzucone i broda śpiczasta. Kaczk. *(= cofnięte w tył).* **2.** *rzucić napowrót, oddać, rzuciwszy:* O. piłkę rzuconą sobie. Przen.: Zzewnątrz dochodzą często głosy zaspanych strażników i hasło, które sobie odrzucają nawzajem. Krasiń. *(= podają).* Przen.: *rzucić w odpowiedzi, odeprzeć, odrzec, odpowiedzieć:* Odrzuciwszy Jurowi słów parę, chciał już podobno w imię Boże zawołać. Kaczk. Powróć tylko zaraz i powiedz! rzuciła za nim Placyda. — Przylecę, przylecę i oznajmię, odrzucił jej zza drzwi już Damek. Orzesz. **3.** *odbić o siebie:* Huk wystrzału echo leśne odrzucało od sosny do sosny, aż przyniosło, jakoby grzmot, do chaty. Sienk. **4.** *wybrakowawszy, odłączyć; przerzucić; nie przyjąć czego, zgrymasić na co:* Odrzucono trzy sztuki z towarów. Troc. Licząc pieniądze, odrzucił dwie monety, jako fałszywe. Odrzucił krawcowi tużurek. **5.** *nie przyjąć kogo, czego, odepchnąć, odtrącić kogo, co; nie zaakceptować, nie zaaprobować, nie uznać,* nied. *nie trzymać ś. czego; wzgardzić kim, czym, potępić kogo, co:* Odrzucę was od oblicza mego, jakom odrzucił wszystkę bracią waszę. Wuj. Od łaski pańskiej odrzucony. Troc. Choćbyś ś. doczekał sądu i zmartwychwstania, policzą cię właśni bracia w poczet odrzuconych! Krasiń. O. propozycję. Prośbę jego odrzucono *(= nie uwzględniono jej).* Kto odrzuca wezwanie Wolności, odrzucony będzie od oblicza jej. Mick. Kto odrzuca dary, wspanialszy jest od darzącego. Zabł. Miasto Sybaris nauki Pytagorasa odrzucało. Lel. Żeśmy ubodzy, odrzucają nas. L. Zdarza się, że do panny młodej zgłasza się konkurent drugi i zostaje przyjęty; w tym wypadku wszelkie koszty zwraca odrzuconemu szczęśliwszy konkurent. Nak. Jestem pewny, że Emilja odrzuci tę partję. L. Odrzucić kandydata na posadę. Odrzucony od dostąpienia urzędu. Troc. **6.** [Odrzuciło jej na młode kości] (o kobiecie ciężarnej, która niektórych rzeczy znieść nie może). **O. ś. I.** × O. ś. *odstąpić od tego, na co ś. poprzednio zgodzono, zrzucić ś. z czego:* Chciał wziąć w arendę dobra, ale później ś. odrzucił. Sł. wil. **2.** †O. ś., [O. ś.] *odbić ś., powrócić, odnowić ś., odświeżyć ś.:* Patrzą na ś., i obom ś. jad na serce odrzuci. Pot. Puchlina znowu ś. odrzuciła. Sł. wil. Róża ś. odrzuciła po zaziębieniu. Sł. wil. <Od + Rzucić>

Odrzut, u, lm. **y I.** × O., †**Odrzuta** *odrzucenie:* Połóżmy już mniemanie nasze z zupełną przyjęcia lub odrzutu od czytelnika obojętnością. Nar. **2.** × O., × **Odrzutek** *rzecz a. istota odrzucona, odpadki, wybierki, brak;* (o człowieku) *wyrzutek, kopciuszek, parjas:* Pszczoły, te biedne odrzuty, pod lichą postacią noszą cechę człowieka i są naszą bracią. Zabł. Ja przeklęty od Boga! O. od zbawienia! Przyb. *(= wyłączony).* **3.** †Odrzuty blp. lek. (ructus) *odbijanie ś., przypominanie ś.* <Od + Rzut>

†**Odrzuta, y,** lm. **y** p. **Odrzut:** Ta ją O. bardzo uraziła. Żebr.

× **Odrzutek, tka,** lm. **tki** p. **Odrzut:** Odrzutki w bydle abo bydło podłe, nie do chowania, które ma być odrzucone. Kn. Teraz biega, jak wściekły i ludzi O. Jabł. Celnicy, prostacy i prawie odrzutki i śmieci świata tego. Wuj. <Od + *Rzutek, od Rzut>

Odrzutnia, i, lm. **e, Odbijadło** gór. *słupek drewniany, o który przy poruszaniu dźwigni zawsze się ogon, t. j. krótszy koniec dźwigni, uderza.* <Od + Rzutnia, RZUT>

× **Odrzutny I.** *wart odrzucenia, który odrzucić należy, nie do przyjęcia.* L. **2.** *który ś. często odrzuca, odrzucający ś.* Sł. wil. <Od + Rzutny>

†**Odrzwi, i,** blp. p. **Odrzwia:** Z ciosanego marmuru O. polerowne. Mor. Uderz w zawiasę, a niech ś. zatrzęsą O. Leop. <O + Drzwi>

Odrzwia, i, blp. **I.** a. **Oddrzwia,** × **Odedrzwia,** × **Odrzwie,** †**Odrzwi,** × **Oddrzwi,** [**Odźwia, Odźwierek, Oddźwierek**] *oprawa drzwi, rama, futryna drzwi, uszak:* Oną krwią pomażecie O. i podwoje. B. B. Wyszedł na kościół, oparł ś. o marmurowe O. i czekał. Bał. I śmierć stanęła w odrzwiach, znacząc krzyż żałoby. Las. **2.** a. **Terle, Para** gór. *wiązanie z dwuch słupków po bokach z wciosem u góry.* Łab. <Od Odrzwi, O + DRZW z DWR>

× **Odrzwie, i,** blm. p. **Odrzwia.** Troc.

Odrzwiowy przym. od **Odrzwia:** Hak O. *(= czop, na którym zawiesza ś. zawiasa).* Oprawa odrzwiowa.

[**Odrzybok, a,** lm. **i**] *przezwisko pogardliwe:* Co za odrzyboki dziouche porwali? <O + *Drzy (od Drzeć) + Bok>

Odrzychłopski ir. *który chłopów obdziera, uciemięża:* Panowie odrzychłopscy, słuchajcie... Birk. Z paszczęki odrzychłopskich panów wydarł obłów mieszczaninka ubogiego. Birk. <O + *Drzy (od Drzeć) + Chłopski>

†**Odrzyg, u,** lm. **i** *odbicie ś. głośne* (ructus). <Od + RZYG>

Odrzygać, a, ał i **O. ś.** p. **Odrzygnąć.** <Od + Rzygać>

Odrzyganie, a, blm. **I.** czynność cz. **Odrzygać. 2.** p. **Odrzyganie ś.**

Odrzyganie się, a ś., blm., **Odrzyganie** czynność cz. **Odrzygać ś.**

†**Odrzygliwość, i,** blm. *odrzyganie, odrzyganie ś.* Troc. <Od + *Rzygliwość, RZYG>

Odrzygnąć, nie, nął, nied. **Odrzygać,** †**Odrzygować I.** *wydać z żołądka odbijanie.* **2.** *zwymiotować, zrzucić, zwrócić, oddać.* **O. ś.,** [**Odrygnąć ś.,** nied. **Odrygać ś.**] *odbić ś., przypomnieć ś.,* posp. *odbeknąć ś.,* nied. *wracać ś.:* Czosnek odrzyga ś. <Od + Rzygnąć>

Odrzygnienie, a, blm. p. **Odrzygnięcie.**

Odrzygnienie się, a ś., blm. p. **Odrzygnięcie ś.**

Odrzygnięcie, a, blm., **Odrzygnienie** czynność cz. **Odrzygnąć.**

Odrzygnięcie się, a ś., blm., **Odrzygnienie ś.** czynność cz. **Odrzygnąć ś.**

†**Odrzygować, uje, ował** i †**O. ś.** p. **Odrzygnąć.**

†**Odrzygowanie, a,** blm., czynność cz. **Odrzygować.**

†**Odrzygowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odrzygować ś.**

[**Odrzykiecka, i,** lm. **i**] *przezwisko pogardliwe:* Tańcował O., co zawracał od przypiecka. <O + *Drzy (od Drzeć) + Kiecka>

[Odrzykoń, a, lm. **e]** *przezwisko pogardliwe.* <O + *Drzy (od Drzeć) + Koń>

[Odrzykościołek, łka, lm. **łkowie], †Łupikościół** *świętokradca, okradający kościoły.* <O + *Drzy (od Drzeć) + Kościołek>

Odrzyn, a, lm. **y** bot. (brya) *roś. z rodziny strąkowych.* <?>

Odrzynacz, a, lm. **e** **I.** *ten, co odrzyna, obcinacz.* **2.** *narzędzie do odrzynania.* Sł. wil.

Odrzynać, a, ał i **O. ś.** p. **Oderznąć:** Turnie tatrzańskie, odrzynające ś. śmiałemi linjami od połogich działów lesistych Polskiego Bieskidu. Pol. Obszar leśny odrzynał ś. na tle okolicy. Pol.

Odrzynanie, a, blm., czynność cz. **Odrzynać.**

Odrzynanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odrzynać ś.**

Odrzynek, nka, lm. **nki** **I.** a. **Obrzynek** *część oderżnięta, odcinek, odkrawek.* Mącz. **2.** leśn. p. **Obłader.** <Od + *Rzynek, RZAŻ/RAZ>

× **Odrzynka, i,** lm. **i** malar. *strych najmocniejszy w malowaniu ściennym.* Mag. <Od + *Rzynka, RZAZ/RAZ>

[Odrzynoga, i, lm. **i]** *odnoga (o familjach).* Por. **Odrynoga.** <O + *Drzy (od Drzeć) + Noga>

[Odrzyny, n, blp.] *łuski z prosa.* <O + DR/DZIOR/DOR>

Odrzysko, a, blm. **I.** *dawne koryto Odry, miejsce, którędy Odra niegdyś przepływała:* Ten obszar zapadły (lewy brzeg zniszczony przy ujściu Warty) nazywają dziś „Bagnem Odry“ a. „Odrzyskiem.“ Pol. **2.** *łacha, odnoga Odry:* Często odrywają ś. ramiona od głównego wartu, a jak podłużne jeziora, ciągną ś. opodal odrzyska. Pol. <Od nazwy rzeki Odry>

Odrzyskóra, y, lm. **y** *zdzierca, chciwiec, łupieżca, derus, wyzyskiwacz, pijawka; zbyt drogo sprzedający a. każący sobie płacić za trudy:* Okrutnik a O. ludzki. Wuj. Niemiłosiernym a odrzyskórom Duch św. mówi: biada tobie, który insze łupisz, bo też i sam złupiony będziesz. Żarn. Stawali ś. z prześladowników apostołowie, z odrzyskórów a jawnogrzeszników wieley jałmużnicy. Wuj. <O + *Drzy (od Odrzeć) + Skóra>

[Odrzystać, a, ał] *ojfajdać.* <O + Drzystać>

[Odrzystanie, a, blm.] czynność cz. **Odrzystać.**

Odrżeć, y, ał *odezwać ś. rżeniem na rżenie:* Jakieś rżenie odzywa ś. z puszczy, a rumak mój odrżał. Pol. <Od + Rżeć>

Odrżenie, a, blm., czynność cz. **Odrżeć.**

†Odsaczać, a, ał i **†O. ś.** p. **Odsaczyć.**

†Odsaczanie, a, blm., czynność cz. **Odsaczać.**

†Odsaczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odsaczać ś.**

†Odsaczenie, a, blm., czynność cz. **Odsaczyć.**

†Odsaczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odsaczyć ś.**

†Odsaczyć, y,ył, nied. **†Odsaczać** **I.** *odstawić, odsunąć; oddalić:* Odsacz stół od ściany. Troc. Skoro go tylko na stronę odsaczy, prosi go o wytłumaczenie tej mowy. Pot. *(=weźmie, odprowadzi).* **2.** *odłączyć, odsadzić, odsunąć, oddzielić, odciąć, odseparować, odstrychnąć:* Los stan twój od mojego daleko odsaczył. Min. Odsaczył tę wieś od klucza. Troc. Jak ś. kto może zwać wielkim, jeżeli go cnota od drobiazgu pospólstwa nie odsaczy? Lubom. Sromotnie go od wojska odsaczył. Jabł. Różne wywody królewnie przytacza i wszystkie, jako może, od jej łaski odsacza. Pot. O. nieprzyjaciela. Troc. Odsaczył go ode dworu. Troc. Odsaczył syna od dziedzictwa. Troc. Król go od dóbr, od godności odsaczył. Troc. **†O. ś.** *odłączyć ś., oddzielić ś., odsunąć ś., usunąć ś., odbić ś., odsadzić ś., odstać, odseparować ś., odstrychnąć ś.:* Drabina ś. od muru odsaczyła. Troc. Odsaczyło ś. miasto od Korony. Troc. Umrzeć woli raczej, a od Neropy swej ś. nie odsaczy. Pot. Wojsko ś. jawnym buntem zwiąże i odsaczy. Pot. O. ś. od szyku. Troc. Zaraz zając uchodzi, gdy ś. psy od niego odsaczą. Troc. <Od + Saczyć>

Odsad, u, lm. **y, Odsada, Odsadka** rzem. *występ przy wyrobach stolarskich, anzac.* <Od + Sad>

Odsada, y, lm. **y** **I.** rzem. p. **Odsad.** **2.** wet.: O. ogona = *odsadzenie ś., odstawanie; nasada:* Konie anglizowane mają znaczniejszą odsadę ogona. Zaczął wyszczególniać wszystkie dobre strony źrebca: wyłamanie karku, odsadę ogona. Bliź. **3.** woj. *brzeg wału; przejście, chodnik wzdłuż fosy.* <Od + SIOD/SIAD/SAD>

Odsadka, i, lm. **i** rzem. p. **Odsad.**

Odsadkowiec, wca, lm. **wce** *strug, hebel do żłobkowania.* <Od + SIOD/SIAD/SAD>

Odsadni: Dulka odsadnia, fl. i wiośl. = *dulka umieszczona na żelaznych ramionach, sterczących nazewnątrz łodzi.* Pacierzówka odsadnia a. ramienna = *pacierzówka z dulkami odsadniemi.* <Od + SIOD/SIAD/SAD>

Odsadnica, y, lm. **e** *piła okrągła podwójna.* <Od + SIOD/SIAD/SAD>

× **Odsadnić, i, ił** i × **O. ś.** p. **Odsednić.** <Od + Sadnić>

†Odsadnienie, a, blm., czynność cz. **Odsadnić;** p. **Odparzenie.**

Odsadnik, a, lm. **i** *młot do przecinania żelaza.* <Od + SIOD/SIAD/SAD>

× **Odsadny** *odstający, sterczący, wzniesiony:* O. ogon, ozdoba konia.

Odsadzać, a, ał i **O. ś.** p. **Odsadzić.** <Od + Sadzać>

Odsadzalność, i, blm. chem. rz. od **Odsadzalny.**

Odsadzalny chem. *strącalny, mający własność tworzenia osadu.* <Od Odsadzać>

Odsadzanie, a, blm., czynność cz. **Odsadzać.**

Odsadzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odsadzać ś.**

Odsadzenie, a, blm., czynność cz. **Odsadzić:** Gdy Sara syna odsadzić od piersi miała, uczynił Abraham wielki obiad na dzień odsadzenia jego. Skar.

Odsadzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odsadzić ś.**

Odsadzić, i, ił, nied. **Odsadzać** **I.** × O. *posadzić nanowo:* O. roślinę = *posadzić nową roślinę na miejscu tej, która przepadła, nie udała ś.:* Trzeba rosadę, gdzie zginęła, O. Sł. wil. Odsadzać flance kwiatowe. Sł. wil. **2.** [O.] *przesadzić, przenieść napowrót:* Jeżeli dziecko w kołysce przeleci kura, to trzeba ją O., to jest napowrót przenieść nad dzieckiem, bo inaczej dziecku odbiera sen. **3.** *przesadziwszy oddalić, odsunąć:* Wszak ś. szczep lepiej odsadzony pleni. Jabł. Odsadź to drzewo od płotu. Troc. Przen.: O. kogo od kogo, od czego = *usunąć, oddalić ze wstydem, z niesmakiem dla niego:* Odsadzę ja go, jak kota od mleka. L. Od tej nadziei odsadzony, inne lekarstwo wynalazł. Birk. Eliza już obiecana Dorantowi, ale mój pan myśli go O. i siebie wśrubować. Boh. Mamelukowie w Egipcie odsadzili przyrodzonych swoich panów od wszelkich godności. O. od piersi = *odstawić, odłączyć:* Skoro dzieci od piersi odsadzą, wysyłają je daleko od matek. Łęcz. Baranki O. od owiec, odjąć im mleko. Mącz.

Prosięta O. od maciorki. Trzyc. Cielęta O. od krów. Zaw. Przen.: *oddalić, odsunąć, oddzielić, odłączyć, oderwać, odparować, odepchnąć, odseparować:* Przebrzydłego człeka jak najdalej od Rzpltej O. i odstrzygnąć pragnął. Pilch. Od niego złą radę odsadzali, która nań wszelkie nieszczęścia przywiodła. Skar. Jałmużna występki oddala i grzech precz odsadzi. Prot. Parkan za blizko postawiono, trzeba go nieco w tył O. *(=cofnąć).* **4. a. O. ś.** *sadząc (=biegnąc w cwał), oddalić ś., odbić ś.; odbiec:* Zając odsadził już pięćset kroków od legowiska. **5.** garb. *sklarować, odcedzić.* **6.** kow. *ścienić żelazo w pewnym miejscu przez nagłe uderzenie a. ściśnienie.* **O. ś. I.** *odstąpić, odsunąć ś. w tył, cofnąć ś.; uparszy ś. przechylić ś., wyprężyć ś. w tył:* Odsadziwszy ś. dla lepszego rozpędu na pięć kroków, przeskoczył rów. Gdy mu dano powąchać amonjak, odsadził ś. w tył. Odsadził ś. w progu, i nie można było go wypchnąć. Każda gałązka wypręża ś., wygina, sękami odsadza ś. w rozmaitych kątach. Sł. wil. **2.** *odłączyć ś., oddalić ś., odsunąć ś., usunąć ś., odseparować ś., odstrychnąć ś.:* Dobrze ś. od świata odsadzać i od niego ś. kryć. Skar. **3.** p. wyż. pod 4): Odsadziliśmy ś. od nich na pół mili. Sł. wil. Lis ś. odsadził od chartów, które pozostały w tyle. Chorągiew polska odsadziła ś. tak daleko, że wódz szwedzki poznał, iż nigdy jej nie doścignie. Sienk. **4.** [O. ś.] *usunąć ś., odejść, iść precz, odczepić ś.:* Odsadź ś. ode mnie. <Od + Sadzić>

Odsadzka, i, lm. **i** rzem. *występ, odstęp niższej ściany, na której stoi ściana cieńsza, różnica ich grubości widoczna w miejscu ich zetknięcia ś.:* O. muru. Rachując od odsadzki fundamentowej aż do miejsca, którym rudę zasypują, pieca wysokość miewa łokci piętnaście. Os. J. *(=podstawy).* <Od + SIOD/SIAD/SAD>

Odsapnąć, nie, nął, nied. **Odsapywać** *sapnąwszy odetchnąć:* Gdy mnie Albin uwolnił, gdy on i ja odsapnęliśmy po serdecznościach... Jeż. Kręcił ś. niby na węglach rozżarzonych; kręcił ś., odsapywał. Jeż. **[O. ś.]** *wytchnąć, odpocząć.* <Od + Sapnąć>

Odsapnięcie, a, blm., czynność cz. **Odsapnąć:** Rekomenduję ci, rzekł Albin po odsapnięciu... Jeż.

[Odsapnięcie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odsapnąć ś.**

Odsapywać, uje, ywał i **[O. ś.]** p. **Odsapnąć.**

Odsapywanie, a, blm., czynność cz. **Odsapywać.**

[Odsapywanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odsapywać ś.**

Odsarknąć, nie, nął *odpowiedzieć sarknięciem.* Orzesz. <Od + Sarknąć>

Odsarknięcie, a, blm., czynność cz. **Odsarknąć.**

Odsączać, a, ał p. **Odsączyć.**

× Odsączadło, a, lm. **a** fizj. (organum secernens) *narząd ciała wydzielający,* naczynie odsączające, ×narzędzie odsączne, ×oddzielnicze, !wydzielадło, †rożnoskład oddzielniczy. <Od Odsączać>

Odsączanie, a, blm., czynność cz. **Odsączać;** *drenowanie.*

Odsączenie, a, blm., czynność cz. **Odsączyć.**

†Odsączny *do odsączania służący:* Narzędzie odsączne (organum secernens). Por. **Odsączadło.** <Od + *Sączny, SIĘK/SĄK>

Odsączyć, y,ył, nied. **Odsączać I.** *oddzielić, odciągnąć płyn przez sączenie, odcedzić, odfiltrować;* nied. *drenować.* **2.** fizj. (secernere) *oddzielić, wydzielić, wypuścić.* <Od + Sączyć>

Odsądzać, a, ał p. **Odsądzić.**

Odsądzanie, a, blm., czynność cz. **Odsądzać.**

Odsądzenie, a, blm., czynność cz. **Odsądzić:** Za większe winy przedstawiał sądowi o O. od kancelarji *(=o usunięcie z kancelarji).* O. od tronu polskiego. Mochn.

Odsądzić, i, il, †Odsędzić, nied. **Odsądzać I.** *odbyć sądzenie, skończyć sądzić, osądzić:* Czego O. nie umiano, ławnicy chełmińscy udawali ś. do Magdeburga. Wiszn. Sędzia już sprawę odsądził. Troc. **2.** kogo od czego a. × czego = *odsądzić od czego wyrokiem sądowym, zaprzeczyć mu praw do czego, pozbawić czego przez sąd:* Wielka to sprawa O. kogo dziedzicznego prawa. Tw. Odsądzono go od majętności. Troc. Przen.: O. kogo od czci i wiary = *mieć, ogłosić go za bezecnego.* O. kogo od rozumu = *poczytać go za głupca, ogłosić go za fiksata, odmówić mu rozumu.* Co ś. wam dzieje? chcecie mnie od rozumu O.? Boh. **3.** × O. *nawzajem osądzić:* Dominikanowie Franciszkany, a ci zaś onych azaż za heretyków wzajem nie odsądzali? Zigr. <Od + Sądzić>

Odsedniać, a, ał i **O. ś.** p. **Odsednić.**

Odsednianie, a, blm., czynność cz. **Odsedniać.**

Odsednianie się, a ś., blm., czynność cz. **Odsedniać ś.**

Odsednić, i, il, Osednić, × Odsadnić, nied. **Odsedniać, Osedniać** konia, muła = *obetrzeć; przetrzeć, oparzyć mu skórę, np. siodłem, chomątem:* Stangret siecze konie w odsednione grzbiety. Węg. Mułowi biodra, jak ciężki, grzbiet jeździec odsedni. L. Kuleje szkapa, co mu sprzączki nogę odsedniły. L. **O. ś.** *zetrzeć sobie skórę; oparzyć, obetrzeć ją, np. siodłem, chomątem, zostać odsednionym:* Dowódzcy kompanji i plutonów czuwać mają nad tym, żeby ś. konie w marszach nie odsedniały. Chrzan. <Od + Sednić>

Odsednienie, a I. blm., czynność cz. **Odsednić. 2.** lm. **a** p. **Odparzenie.**

Odsednienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odsednić ś.**

Odsegregować, uje, ował *segregując oddzielić, odłączyć, odosobnić.* <Od + Segregować>

Odsegregowanie, a, blm., czynność cz. **Odsegregować.**

!Odsełać, a, ał p. **Odesłać.**

!Odsełanie, a, blm., czynność cz. **Odsełać,** *odsyłanie.*

Odsep, u, lm. **y, Odsyp I.** a. **Odsepisko, Odsypisko** = a) *grunt przymulony do brzegu, niegdyś wodą okrytego, przysep, odmiał, odpłóczysko, odmulisko, namulisko:* Przysep a. O., inaczej odsepisko, *alluvio,* jest przymulenie gruntu do brzegu niegdyś wodą okrytego. Ostr. b) *brzeg góry a. gruntu ponad rzeką, przez jej wody podmyty; ziemia, którą woda podmyła u lądu a. góry.* **2. a. Odsypka** = a) *to, co przeznaczono do odsypania, oddania za pożyczone* (szczeg. o zbożu): Brać nasiona na O. *(=pożyczyć z wiosną, aby oddać w jesieni).* Zawiózł już O. do magazynu. Mowa była o miarkach odsepu. Karcz. b) *ziarno wyłączone przy odstąpieniu całego zbioru, wymiar:* Chciałem przyciągnąć wolnych kmieciów i puścić im ziemię za odsepy. Sienk. <Od + SP/SEP/SYP>

Odseparować, uje, ował *oddzielić, odłączyć, odosobnić.* **O. ś.** *oddzielić ś., odłączyć ś., odosobnić ś.:* Znaczniejsze wsie i zamożniejsi gospodarze już ś. ułożyli i odseparowali *(=odseparowali swoje grunta).* <Od + Separować>

Odseparowanie, a, blm., czynność cz. **Odseparować.**

Odseparowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odseparować ś.**

Odsepisko, a, lm. **a** p. **Odsep.** <Od + SP/SEP/SYP>

× Odsetek, tka, lm. **tki** p. **Odsetka.** <Od + Sto, Setka>

Odsetka, i, lm. **i, × Odsetek** *dochód od kapitału, obliczony w stosunku do stu złotych, rubli, dukatów, franków i t. d., procent.* <Od + Setka>

Odsetkowy przym. od **Odsetka,** *procentowy:* Zaległości odsetkowe. Stosunek O.

† Odsędzenie, a, blm., czynność cz. **Odsędzić.**

† Odsędzić, i, ił p. **Odsądzić.** Tuch. <Od + *Sędzić, od Sąd>

Odsępić się, i ś., ił ś. *przestać być zasępionym; wypogodzić, rozjaśnić, rozchmurzyć czoło:* A pójdzie śmiech po pańskich licach, i zasępiwszy ś., odsępi. Len. <Od + Sępić>

Odsępienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odsępić ś.**

Odsforować, uje, ował p. **Odsworować.** <Od + Sforować>

Odsforowanie, a, blm., czynność cz. **Odsforować,** *odsworowanie.*

Odsforowywać, uje a. ywa, ywał p. **Odsworować.**

Odsforowywanie, a, blm., czynność cz. **Odsforowywać,** *odsworowywanie.*

Odsiać, eje, ał, nied. **Odsiewać I.** *odbyć siew, skończyć siać; zasiać, obsiać kompletnie:* O. pole. **2.** *powtórnie obsiać to samo miejsce, zasiać nanowo w tym samym miejscu:* Robactwo tak mu wyjadło oziminę, że musiał kilkadziesiąt morgów O. Na jęczmienisku odsiałem żyto, a. odsiałem żytem jęczmienisko. **3.** [O.] *dopełnić siewu dla kogo podług zobowiązania.* **4.** *przesiewając, odmierzyć:* O. garniec mąki. **5.** *odbyć przesiewanie:* O. mąkę. Haur. Przyrządy odsiewające w młynach (pytle, sita). **O. ś.** (o lesie) *zasiać ś. napowrót:* Las nie odsieje ś. tu sam z siebie. Pol. <Od + Siać>

Odsiadać, a, ał I. i **O. ś.** p. **Odsiąść.** 2. p. **Odsiedzieć.** <Od + Siadać>

Odsiadanie, a, blm., czynność cz. **Odsiadać.**

Odsiadanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odsiadać ś.**

× Odsiadany: Kara odsiadana = *polegająca na odsiadywaniu w areszcie.* Troc.

Odsiadły, × Odsiedziały *odstały, wykrzywiony, wykoszlawiony w tył:* Tyłek buta O. Chleb O., przepiekły, kiedy skórka odstaje od ośrodka, odsiedziały. Mrong. <Od Odsieść>

Odsiadywać, uje, ywał p. **Odsiedzieć.**

Odsiadywanie, a, blm., czynność cz. **Odsiadywać.**

Odsianie, a, blm., czynność cz. **Odsiać.**

Odsianie się, a ś., blm., czynność cz. **Odsiać ś.**

× Odsiarczać, a, ał p. **Odsiarkować.**

× Odsiarczanie, a, blm., czynność cz. **Odsiarczać.**

× Odsiarczenie, a, blm., czynność cz. **Odsiarczyć,** *odsiarkowanie.*

× Odsiarczyć, y,ył chem. p. **Odsiarkować.** <Od + Siarczyć>

Odsiarkować, uje, ował, × Odsiarczyć, nied. **Odsiarkowywać, × Odsiarczać** chem. *w związku zastąpić siarkę innym pierwiastkiem, zwykle wodorem lub tlenem.* <Od + Siarkować>

Odsiarkowanie, a, blm., czynność cz. **Odsiarkować.**

Odsiarkowywać, a, ał p. **Odsiarkować.** Sł. wil.

Odsiarkowywanie, a, blm., czynność cz. **Odsiarkowywać.**

Odsiąść, siędzie, siadł, Odsieść, Odsiąść ś., Odsieść ś., nied. **Odsiadać, Odsiadać ś. I. × O.** *usiadszy dalej odsunąć ś.; przesiąść ś. dalej, odsunąć ś. siedząc:* Gdy przyszli nawróceni z żydowstwa, wnet odsiadł ś. od nich na stronę, aby im nie dał zgorszenia. Gil. O. ś. od kogo = *wstawszy z siedzenia odejść, rozstać ś. z kim, opuścić kogo:* „Jak siadł przy niej, tak już O. nie może. Sł. wil. **2. × O.** *osiadszy opaść, ochłapnąć, odgnieść ś.; zsiadszy ś. wykrzywić ś.:* Ciasto w dzieży odsiadło. Sł. wil. Tyłek buta odsiada. Sł. wil. Skórka na chlebie odsiadła. Sł. wil. *(= odstała, wzdęła ś.).* **3.** † Drzwi odsiadły = *rozstąpiły ś., rozwarły ś., otworzyły ś., odemknęły ś., odchyliły ś.:* Drzwi więzienia dobrowolnie odsiadły, z rąk same łańcuchy odpadły. Żebr. <Od + Siąść>

[Odsib] p. **Od siebie.** <Z Od siebie>

[Odsibka, i, blm.] p. **Ćwetryt.** <Z Od siebie>

I. [Od sie] p. **Od siebie.** <Z Od siebie>

2. [Odsie!] *adjù, adjè.* <Przekręcone z adjè>

[Odsieb] p. **Od siebie.** <Z Od siebie>

[Od siebie, Odsib, Odsieb, Odsie, Odś, Oć, Ocia, Ocib, Ocieb, Ociep, Ocip, Na odsiebkę, Na osiebkę, Na odsieb] *od siebie, na prawo, wołanie na woły a. konie w zaprzęgu przy kierowaniu niemi w prawo,* [eć!, ać!, oć!, ecz!].

[Odsiebka, i, lm. **i] I.** p. **Ociepka. 2.** *oranie od siebie, to jest odrzucanie skib na prawo, nie zaś, jak zwykle, na lewo.* Sł. wil. **3.** a. **[Ucibka]:** Tańczyć na odsiebkę = *w lewo, na lewo:* Walcowanie ku lewej stronie zowią parobcy w Poznańskim na osiebkę, ma to być na odsiebkę, czyli od siebie. Wilk. <Z Od siebie>

Odsiebny I. *w kierunku od siebie zmierzający:* Wola na najwyższym szczeblu objawia ś. odruchami odsiebnemi i dosiebnemi, które już spotykamy u wymoczków. Prus. **2. [O., Ociebny, Ocebny]** *zaprzężony a. idący z prawej strony:* Wół O. **3.** anat.: Mięśnie odsiebne = *odciągające, odwodzące,* × odwodziciele (musculi abducentes).

Odsiec, siecze, siekł, Odsiekać, nied. **Odsiekiwać I.** *siekąc oddzielić; usiec, odrąbać, odciąć.* **2.** *siekąc odebrać, odbić, odbronić:* Zbaraskich naszych bohaterów nie odsieczem, a sami w końcu wycieńczeni, kto wie, czy coraz napływającym nowym posiłkom tatarskim wydołamy? Krasz. Większa część wojska pozostała przy odsieczonym Santoku. Krasz. **O. ś.** *odciąć ś., odbić raz; siekąc odbronić ś.:* O. ś. komu = *broniąc mu ś. odjąć; odgromić go.* L. O. ś. przemocy. Przyb. <Od + Siec>

Odsiecz, y, lm., **e, † Odsiek** *odsieczenie; odpór; pomoc, posiłki wojskowe dla oblężonych:* Młódź darska onym szła na O. krwawą. Mias. Na O. (w odsieczy) przybyć. Troc. O. dać miastu. Troc. Przen.: Nie mają tyle śmiałości, aby ś. zdobyli na O. złośliwemu językowi, pojeżdża sobie po przyjaciołach ich nieprzytomnych. L. Z sąsiadem do sądowej nie kwap się odsieczy. L. *(= rozprawy).* <Od + SIEK>

Odsieczenie, a, blm., czynność cz. **Odsiec.**

Odsieczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odsiec ś.**

Odsiecznie przys. *odpornie, obronnie, broniąc ś. od napaści:* W całej drodze miałem ś. O. Pol. Mieć ś. do świata O. Pol.

Odsiecznik, a, lm. **cy** *ten, co przychodzi na odsiecz.* Włod.

Odsieczny p. **Odsieczowy:** Wojsko odsieczne. Odsieczne pułki, obronimenty. Troc. O. wieniec. Kn. *(= dany temu, kto przybył w odsieczy).*

Odsieczowy, Odsieczny przym. od **Odsiecz:** Czasy zniesienia Ordy pode Lwowem i odsieczowej wyprawy króla Jana były czasami najwyższej potęgi półksiężyca. Szaj. Kolumna odsieczowa.

× **Odsiedziały** p. **Odsiadły:** Chleb odsiadły, przepiekły, kiedy skórka odstaje od środka, O. Mrong.

Odsiedzieć, i, ał, nied. **Odsiadać, Odsiadywać I.** *siedząc odbyć:* O. rekolekcje. O. pewien czas = *wysiedzieć, przesiedzieć; siedząc spędzić.* Odsiedział trzy miesiące w więzieniu. **2.** *przesiedzieć za co; siedzeniem odpłacić, odpokutować:* O. karę. O. w więzieniu za dług. O. w wieży dług, zabój, kaźń jaką. Kn. Za Stanisława Augusta pojedynkujący ś. ulegali wyrokom, odsiadywali wieżę. Lel. Ludzie możni z rozkazu sądu grodzkiego wieżę odsiadywali. Rzew. **2.** *siedzeniem odgnieść aż do odrętwienia jakiej części ciała:* O. sobie nogę. <Od + Siedzieć>

† **Odsiek, u,** blm. p. **Odsiecz:** Dał O. najsłabszej twierdzy z pola. Czahr.

Odsiekać, a, ał i **O. ś.** p. **Odsiec.** <Od + Siekać>

Odsiekanie, a, blm., czynność cz. **Odsiekać.**

Odsiekanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odsiekać ś.**

Odsiekiwać, uje, iwał i **O. ś.** p. **Odsiec.**

Odsiekiwanie, a, blm., czynność cz. **Odsiekiwać.**

Odsiekiwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odsiekiwać ś.**

Odsieść, siędzie, siadł i **O. ś.** p. **Odsiąść.**

Odsiew, u, lm. **y I.** *siew ziarna na gruncie, gdzie już inne zboże kłosowe zdjęto a. gdzie takowe nie wzeszło:* Siać w O. **2.** *pole, w ten sposób zasiane:* Jęczmień na odsiewie pięknie wschodzi. Sł. wil. <Od + Siew>

Odsiewacz, a, lm. **e** *ten, co mąkę, zmieloną w młynie na razówkę, odsiewa w domu na sicie ręcznym, dla otrzymania mąki delikatniejszej.* Małyszcz.

Odsiewać, a, ał i **O. ś.** p. **Odsiać.**

Odsiewanie, a, blm., czynność cz. **Odsiewać:** O., pytlowanie mąki. Małyszcz.

Odsiewanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odsiewać ś.**

Odsiewek, wku, lm. **wki** mł. *miał nieoczyszczony, pozostający przy odsiewaniu.* <Od + * Siewek, SIE>

× **Odsiężać, a, ał** p. **Odsiężyć.** Sł. wil.

× **Odsiężanie, a,** blm., czynność cz. **Odsiężać.**

× **Odsiężenie, a I.** blm., czynność cz. **Odsiężyć. 2.** lm. **a** *odmiana, modyfikacja, miejsce poprawione, zmianom uległe, poprawka.* Sł. wil. Ze szczepu wszystkim małpom wspólnego powstały dwa odsiężenia. Wrześ.

× **Odsiężyć, y,ył,** nied. × **Odsiężać** *odmienić, zmodyfikować, zmienić, złagodzić:* O. ostre wyrażenie. Sł. wil. <Od + * Siężyć, SIĘG/SĘG>

× **Odsilnić, i, ił** *osłabić, pozbawić siły:* Radykały i czerwoni Węgry odsilnili. Krasiń. <Od + * Silnić, od Silny>

× **Odsilnienie, a,** blm., czynność cz. **Odsilnić.**

Odsiodłać, a, ał, nied. **Odsiodływać** konia = *osiodłanego uwolnić od siodła, rozsiodłać; odkulbaczyć, rozkulbaczyć.* <Od + Siodłać>

Odsiodłanie, a, blm., czynność cz. **Odsiodłać.**

Odsiodływać, ywa a. **uje, ywał** p. **Odsiodłać.**

Odsiodływanie, a, blm., czynność cz. **Odsiodływać.**

[**Odsiudać, a, ał**] *oddalić, wypędzić (ze szkoły).* <Od + * Siudać, od Ukr. siudà>

[**Odsiudanie, a,** blm.] czynność cz. **Odsiudać.**

Odskakać, cze, kał I. *odbyć skakanie, skończyć skakać:* O. skoki, tańce. Troc *(= wykonać skacząc).* **2.** × O. *skacząc, skwitować ś., uiścić ś. z długu; odrobić skakaniem.* <Od + Skakać>

Odskakanie, a, blm., czynność cz. **Odskakać.**

Odskakiwać, uje, iwał i † **O. ś.** p. **Odskoczyć.**

Odskakiwanie, a, blm., czynność cz. **Odskakiwać.**

× **Odskakiwanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odskakiwać ś.**

[**Odskakować, uje, ował**] p. **Odskoczyć.**

[**Odskakowanie, a,** blm.] czynność cz. **Odskakować.**

Odskandować, uje, ował co = *odbyć skandowanie czego:* O. wiersze. <Od + Skandować>

Odskandowanie, a, blm., czynność cz. **Odskandować.**

[**Odskinąć, nie, nął** głową] *odkłonić ś., odpowiedzieć skinieniem na skinienie.* <Od + Skinąć>

[**Odskinięcie, a,** blm.] czynność cz. **Odskinąć.**

† **Odsknąć się, nie ś., nął ś.** p. **Ocknąć:** Nie odskną ś., ani będą obudzeni ode snu swego. Bud.

† **Odsknięcie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odsknąć ś.,** *ocknięcie ś.*

Odskoczenie, a, blm., czynność cz. **Odskoczyć:** Odskoczeniem razu uniknął. Troc.

× **Odskoczenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odskoczyć ś.**

Odskocznia, i, lm. **e** gim. *deska pochyło leżąca do skakania z niej,* trampolina. <Od Odskoczyć>

Odskoczyć, y,ył, [**Odskoknąć**], nied. **Odskakiwać,** [**Odskakować**] **I.** a. † **O. ś.** *skoczywszy oddalić ś., cofnąć ś.; uskoczyć:* Odskoczył od ognia. Troc. Jeżeli na wojnach ostatnich jako tako dotrwał przy królu, to zato ileż razy odskakiwał od niego! Kaczk. Odskoczył jak oparzony, jak od ognia. Ujrzawszy Tankred, że Cyrkaszczyk mdleje, z wspaniałego gniew serca zaraz składa i odskoczy ś. i tak mu powiada. P. Koch. Jeśli ś. Dziw (z którym walczy) obróci, i on ś. odskoczy. P. Koch. **2.** *cofnąć ś., rzucić ś.; szarpnąć, targnąć sobą w tył:* Działo po wystrzeleniu odskoczyło. **3.** *odbić ś., podskoczyć po uderzeniu ś.:* Kamyczek płaski, rzucony bardzo z ukosa na wodę, pięć i sześć razy zwykł odskakiwać od wierzchu wody. Rogal. Jak w miejscu, gdzie gospodarz czyści od plew ziarna, wyskakują z opałki boby a. grochy, gdy je rolnik podrzuca i wiatr niesie płochy, tak grot od Menelaja kirysia odskoczył. Dm. Jak piłką, niemi świat włada: tego wyniósł, ów upada, a upadszy raz, nie odskoczy. Dar. J. Czas młócenia najlepszy jest zimą, gdy ziarna dla mrozu należycie odskakują. Kluk. Piłka odskoczyła. Troc. Traf, traf, klamka odskoczy. Mick. Stworzenie z napół obnażonemi rączkami utoczonemi, z piersią odskakującą pod koszulką. Krasz. Przen.: Namalowana postać odskakuje od tła. **4.** nied. przen. *stanowić krzyczący kontrast, różnić ś. wyraziście, zostawać w sprzeczności, odbijać ś. rażąco, oddalać ś. rażąco pod względem podobieństwa:* Na barbarzyńskim łacińskim Zachodzie wszystko to więcej od wzoru od-

skoczyło. Lel. Od starych malowań tych, ciemnych i ponurych, rażąco odskakiwał piecyk z żółtej gliny, naprędce znać sklecony. Orzesz. **5.** *wzlądć ś., odstać, oddzielić ś., odleźć; odpaść, odlecieć, odprysnąć:* Fornir odparzony odskoczył. Tynk odskakuje. **5.** [O.] p. **Odgotować.** <Od + Skoczyć>

Odskok, u, lm. **i I.** *odskoczenie, nagły skok na bok, uskoczenie:* Zlękli ś. zrazu i wstecz pierzchnęli z odskokiem. Przyb. **2.** *odbicie ś. od czego, odbitka; podskok:* O. piłki. Troc. O. kuli. Różne odbicia i odskoki ciał przeźroczystych wzniecają w oczach naszych rozmaite kolory. Cyan. **3.** *cofnięcie ś.; szarpnięcie, rzucenie, targnięcie sobą w tył:* O. armaty przy wystrzelaniu zawisł od gwałtowności zapalonego prochu, który wywiera moc swoją na wszystkie strony, a zatym z równą dzielnością uderza o dno armaty i o kulę. Jak. J. **4.** przen. *wyskok, odnoga, odgałęzienie:* Wybrzeże jest podnóżem łańcucha gór, których odskoki przyszły ś. w morzu kąpać. Odskoki te w głąb lądu ś. wsuwają. Jeż. Potykała ś. co chwila o przyprószone śniegiem węzły i odskoki korzeni drzew. Sienk. **5.** przen. *wykroczenie, wybryk, ekscs:* Może teraz O. jaki matrymonjalny zbytecznym wylaniem chce pokryć. Korz. **6.** gór. *miejsce połączenia dwuch części chodnika a. szybu, gdy te, prowadzone z dwuch przeciwnych stron, minęły ś. końcami,* chyba. <Od + Skok>

[Odskoknąć, nie, nął] p. **Oskoczyć.**

[Odskoknięcie, a, blm.] czynność cz. **Odskoknąć.**

Odskórek, rka, lm. **rki** leśn. p. **Oblader.** <Od + *Skórek, od Skóra>

Odskrobać, bie, bał, nied. **Odskrobywać** *skrobiąc oddzielić; zeskrobać, oskrobać, obskrobać:* O. stearynę z podłogi, błoto z butów. Odskrobawszy lód, zalewający szybę, wyjrzałem na dwór. Niem. **O. ś. I.** *zostać odskrobanym, dać ś. zeskrobać, oddzielić ś. przez skrobanie:* Daremna praca: to ś. nie odskrobie. **2.** przen. *pozbyć ś.:* Ani ś. go odmyć, ani ś. go odskrobać. Prz. <Od + Skrobać>

Odskrobanie, a, blm., czynność cz. **Odskrobać.**

Odskrobanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odskrobać ś.**

Odskrobiny, in, blp. *cząsteczki odskrobane, wyskrobki.*

Odskrobywać, uje, ywał i O. ś. p. **Odskrobać.**

Odskrobywanie, a, blm., czynność cz. **Odskrobywać.**

Odskrobywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odskrobywać ś.**

Odskubać, bie, bał, Odskubnąć, †**Odskuść,** nied. **Odskubywać I.** *odbyć skubanie; oskubać, obskubać co do czysta; wyskubać:* O. gęś. Przed rznięciem gęsi należy pierwej pierze na szyi O. **2.** *skubiąc oderwać; uskubać, zerwać, uszczypać, odszczyknąć, uszczknąć:* O. kilka liści. **3.** *uskubać nawzajem, odpłacić ś. skubaniem za skubanie:* On ją skubnął za suknię, a ona go zato odskubuje. Sł. wil. <Od + Skubać>

Odskubanie, a, blm., czynność cz. **Odskubać.**

Odskubnąć, nie, nął p. **Odskubać.**

Odskubnięcie, a, blm., czynność cz. **Odskubnąć.**

Odskubywać, uje, ywał p. **Odskubać.**

Odskubywanie, a, blm., czynność cz. **Odskubywać.**

†**Odskuść, skubie, skubł** p. **Odskubać.**

Odsładzać, a, ał p. **Odsłodzić.**

Odsładzanie, a, blm., czynność cz. **Odsładzać.**

Odsłaniać, a, ał i **O. ś.** p. **Odsłonić.**

Odsłanianie, a, blm., czynność cz. **Odsłaniać.**

Odsłanianie się, a ś., blm., czynność cz. **Odsłaniać ś.**

Odsławić się, i ś., ił ś. (tylko w zdaniu przeczącym) *nasławić dosyć, odchwalić ś., nasławić ś., nachwalić ś.:* Lecz naco próżnym piórem to na oko stawić, czego ś. cała Polska nie może O.! Kniaź. <Od + Sławić>

Odsłodzenie, a, blm., czynność cz. **Odsłodzić.**

Odsłodzić, i, ił, nied. **Odsładzać I.** *odpłacić, odwdzięczyć ś. słodyczą:* O jakże lubim koło tego chodzić, co nam wdzięcznością potrafi O.! Sł. wil. **2.** tech. *zmniejszyć ilość cukru w czymkolwiek, odciągnąć cukier.* <Od + Słodzić>

Odsłoić się, i ś., ił ś., Odłuskać ś., Odłuszczyć ś. chir. (o kości) *oddzielić ś. słojem, warstwą powierzchowną wskutek choroby.* <Od + *Słoić, od Słój>

Odsłoina, y, lm. **y** chir. *część kości zmartwiała, oddzielająca ś. od reszty,* odsłojenie, odsłój, †odłup, †spróchniałość (sequester).

Odsłojenie, a chir. **I.** blm. (exfoliatio), czynność cz. **Odsłoić. 2.** lm. **a** p. **Odsłoina.**

Odsłojenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odsłoić ś.**

Odsłona, y, lm. **y I.** fecht. *odsłonięcie ś. walczącego na cios, chwila, w której przeciwnik jest odsłonięty na cios:* O. prawa, lewa (gdy jest odsłonięty z prawej, z lewej strony). **2.** teatr. *część aktu sztuki teatralnej, po której zapada kurtyna lub też zmieniają ś. dekoracje przy otwartej scenie,* zmiana, obraz: Dramat w pięciu odsłonach. Akt w dwuch odsłonach. <Od + *Słona, SŁON>

Odsłonecznik, a, lm. **i** astr. *punkt drogi planety najbardziej od słońca oddalony,* punkt odsłoneczny, afeljum. <Od + *Słonecznik, od Słoneczny>

Odsłoneczny punkt, astr. p. **Odsłonecznik.** <Od + Słoneczny>

Odsłonić, i, ił, nied. **Odsłaniać I.** *odchylić, odsunąć, usunąć, odgiąć, zdjąć coś, co zasłaniało:* Gazę, co jej wdzięki przygasza, odsłonił. Mick. Janko odsłonił suknię i na piersi pokazał łańcuch. Krasz. O. kurtynę = *podnieść, zwinąć.* O. otwór. O. maskę = *zdjąć ją z twarzy.* Przen.: *zdemaskować = odkryć czyje tajemnice, knowania:* Kto larwę tę odsłoni, szczerze-li w tym poganin, pokrycie-li chodzi? Tw. **2.** *odkryć, obnażyć, pokazać:* Stał nieruchomy pośród nocnych cieni; głowa odkryta, odsłonione barki. Mick. O. obraz. Niemen, przed oczyma słońca z pod śniegu zimne gdy odsłoni lice... Mick. Przen.: W tym tłomaczeniu Kopernika sama natura zdaje ś. odsłaniać człowiekowi cuda swojej prostoty. Śniad. **3.** przen. *odkryć, wyznać, wyjawić, wynurzyć, zwierzyć ś.:* Oni mu wszystkie te sekreta odsłonili. Chr. O. komu swe serce *(= otworzyć).* Każdy stronił od takiego, który ś. mu cały nie odsłonił. Krasz. **4.** *odstąpić, usunąć ś. z pod światła, odciemnić; odchylić ś., zejść na bok patrzącemu:* Odsłoń, bo mi ciemno. Odsłoń, bo nie widzę sceny. <Od + Słonić>

Odsłonie, a, lm. **a** *miejsce odsłonięte od cieniów drzew, niezarosłe lasem:* Krył ś. tam w cieniu lasów zwierz wszelki, a na zraszanych brzegach strumyków wyrastały smaczne pasze w odsłoniach. Sp. <Od + *Słonie, SŁOŃ>

Odsłonienie, a, blm. p. **Odsłonięcie:** O. wad. Śniad.

Odsłonięcie, a, blm., **Odsłonienie** czynność cz. **Odsłonić:** O. przed nami szerszych, nieznanych przedtym widnokręgów umysłowych zawdzięcza-

my przedewszystkim wykładom ś. p. prof. Plebańskiego. Kryń.

Odsłonięty, Odsłoniony im. od **Odsłonić.**

Odsłoniony p. **Odsłonięty:** Odsłonione barki. Mick.

Odsłój, oju, lm. **oje** chir. p. **Odsłoina.** <Od + Słój>

× **Odsłuchać, a, ał** *odbyć słuchanie, wysłuchać do końca:* Oni, odsłuchawszy króla, odjechali. Leop. (= *wysłuchawszy.* Leop.). **O. ś.** (tylko z przeczeniem) *oderwać ś. od słuchania, nasłuchać ś.:* Tak ślicznie mówi, że O. ś. nie można. Dudz. <Od + Słuchać>

× **Odsłuchanie, a,** blm., czynność cz. **Odsłuchać.**

Odsługa, i, lm. **i** *wzajemna usługa, przysługa; odsłużenie ś., wywdzięka:* Powolność odsług naszych ofiarowawszy, łasce i przyjaźni miłościwej ś. oddajemy. <Od + Sługa>

[**Odsługać, a, ał** i **O. ś.**] p. **Odsłużyć.** <Odsług(iw)ać>

[**Odsługanie, a,** blm.] czynność cz. **Odsługać.**

[**Odsługanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Odsługać ś.**

Odsługiwać, uje a. †**iwa, iwał** i **O. ś.** p. **Odsłużyć.**

Odsługiwanie, a, blm., czynność cz. **Odsługiwać.**

Odsługiwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odsługiwać ś.**

†**Odsługować, uje, ował** i †**O. ś.** p. **Odsłużyć:** Każdy człowiek ma ś. o to starać, aby mógł O. dobrodziejstwo Pańskie. Biel. M. <Od + *Sługować, SŁUG>

†**Odsługowanie, a,** blm., czynność cz. **Odsługować,** *odsługiwanie.*

†**Odsługowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odsługować ś.**

Odsłużenie, a, blm., czynność cz. **Odsłużyć.**

Odsłużenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odsłużyć ś.**

Odsłużyć, y,ył, nied. **Odsługiwać,** †**Odsługować,** [**Odsługać**] **I.** *odbyć służbę, skończyć służyć, wysłużyć:* O. pewien czas = *przesłużyć, wysłużyć:* Odsłużyłem u niego rok. **2.** O. dług = *służąc oddać, odrobić; skwitować ś., służąc u wierzyciela.* **3.** co, za co komu a. **O. ś.** za co komu = *odwdzięczyć ś., wywdzięczyć ś., odwzajemnić ś., wywzajemnić ś., odpłacić, odpłacić ś., wypłacić ś.:* Odsłużę (a. odsłużę ś.) ci na weselu. Nie będę miał czym O. za łaski jego. L. Odsłużę Was Panu tę łaskę. Troc. Takiego człowieka nie najdzie, któryby Panu dobrodziejstwa jego O. mógł. Białob. Tego starania całym życiem moim O. ci nie potrafię. L. Dziwna łaska Twoja, Boże, któż z nas ją O. ci może? K. G. Ej, królu! czy ten lennik twym wnukom gorzko nie odsłuży! Wor. <Od + Służyć>

Odsmagać, a, ał *osmagać należycie, wysmagać:* Gdyby ich nie odwołano i nie odsmagano, jak dzikim, drapieżnym zwierzętom, trudnoby ś. im obronić było. Krasz. <Od + Smagać>

Odsmaganie, a, blm., czynność cz. **Odsmagać.**

× **Odsmarować, uje, ował** *wysmarować dobrze, nasmarować dokładnie, porządnie:* Sznurek kredą odsmarowany. Jak. J. <Od + Smarować>

× **Odsmarowanie, a,** blm., czynność cz. **Odsmarować.**

× **Odsmętnić, i, ił** *pozbawić charakteru smętnego:* Wiara bez granic jedna tylko zdoła O. los ludzki na ziemi. Krasiń. <Od + *Smętnić, od Smętny>

× **Odsmętnienie, a,** blm., czynność cz. **Odsmętnić.**

Odsmradzać, a, ał p. **Odsmrodzić.**

Odsmradzanie, a, blm., czynność cz. **Odsmradzać.**

Odsmrodzenie, a, blm., czynność cz. **Odsmrodzić.**

Odsmrodzić, i, ił, nied. **Odsmradzać** *pozbawić smrodu, wywietrzyć ze smrodliwych wyziewów.* <Od + Smrodzić>

Odsnować, uje, ował, nied. **Odsnowywać I.** *odbyć, skończyć snowanie.* **2.** *odwinąć snowanie, zdjąć osnowę jakiej tkaniny.* <Od + Snować>

Odsnowanie, a, blm., czynność cz. **Odsnować.**

Odsnowywać, a, ał p. **Odsnować.**

Odsnowywanie, a, blm., czynność cz. **Odsnowywać.**

Odsondować, uje, ował *zbadać, zgruntować, wymierzyć za pomocą sondy:* Starannie O. brzeg ławy, zaspy lub podobnej grobli. Pol. <Od + Sondować>

Odsondowanie, a, blm., czynność cz. **Odsondować.**

[**Odsosek, ska,** lm. **ski**] p. **Osesek.** <Od + *Sosek, od Ssać, prawdopodobnie pod wpływem ruskim>

Odspać, śpi, spał p. **Odespać.** <Od + Spać>

Odspałować, uje, ował leśn. *przeszłoroczną spałę nanowo odświeżyć, to jest, po obu stronach spały cokolwiek kory obumarłej aż do żywej zerznąć i z tejże żywicę stwardniałą wraz z wiórkami drewna wystrugać.* Sł. wil. <Od + Spałować>

Odspałowanie, a, blm., czynność cz. **Odspałować.**

Odspanie, a, blm., czynność cz. **Odspać,** *odespanie.*

†**Odspodek, dku,** lm. **dki,** × **Odespód** *spodnia strona, spód:* Rydlem ziemnej tłustości dobywać, a O. na wierzch wywracać. Trzyc. Osieł z wilkiem pospołu drzewo przecierali: osieł z wierzchu, a wilk na odspodku. Papr. <Od + Spodek>

†**Odspodni,** †**Odspodny** *spodni, dolny:* O. brzeg rury. Dek. Miedzy linjami jednako od siebie idącemi, to jest miedzy zwierzchnią i miedzy odspodnią. Grz. <Od + Spodni>

†**Odspodny** p. **Odspodni.** Troc. <Od + *Spodny = Spodni>

†**Odspodź** p. **Odspód.** Sien. <Od + Spód>

[**Odspokoić, i, ił**] *zaspokoić.* <Od + Spokoić>

[**Odspokojenie, a,** blm.] czynność cz. **Odspokoić.**

Odspołecznić, i, ił *oddalić, oddzielić od społeczeństwa, pozbawić cech społecznych.* **O. ś.** *oddalić ś., odstrychnąć ś. od społeczeństwa, zerwać ze społeczeństwem:* Musi nazad zespołecznić ś. w tym, w czym ś. samo odspołeczniło. Krasiń. <Od + Społecznić>

Odspołecznienie, a, blm., czynność cz. **Odspołecznić:** Rozbiór był odspołecznieniem społeczeństwa europejskiego. Krasiń.

Odspołecznienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odspołecznić ś.**

× **Odsposobić, i, ił** *wyposażyć, zaopatrzyć:* Córkę sam rotmistrz jeszcze odsposobił. Pol. <Od + Sposobić>

× **Odsposobienie, a,** blm., czynność cz. **Odsposobić.**

Odspowiadać, a, ał *wynagrodzić spowiedzią, odrobić przez spowiedź:* Nabroiłem tyle grzechów, że tego przez długie czasy nie odspowiadam, nie odposzczę, nie odmodlę, nie odśpiewam. Dyg. × **O. ś.** *odbyć spowiedź, wyspowiadać ś.* L. <Od + Spowiadać>

Odspowiadanie, a, blm., czynność cz. **Odspowiadać.**

× **Odspowiadanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odspowiadać ś.**

† **Odspód, † Odespód, † Odspodź, † Odespodź** przys. *od spodu, od dołu:* Brud jaki O. odskrob. Trzyc. <Od + Spód>

† **Odspółkować, uje, ował** *odłączyć, oddzielić, odseparować, odgraniczyć.* † **O. ś.** *odłączyć ś., oddzielić ś., odseparować ś., odgraniczyć ś.:* Spieszno ś. Mitrydates pod Peluski zamek podszańcował, którym ś. od Syrji Egipt odspółkował. Bardz. <Od + Spółkować>

† **Odspółkowanie, a,** blm., czynność cz. **Odspółkować.**

† **Odspółkowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odspółkować ś.**

Odsprychowy anat.: Żyła odsprychowa p. **Odpromienny.** <Od + Sprychowy>

Odsprzedać, a, ał, Odprzedać, nied. **Odsprzedawać, Odprzedawać** *odstąpić za pieniądze:* Był zmuszony majątek swój gniazdowy O. Rol. <Od + Sprzedać>

Odsprzedanie, a, blm., **Odsprzedaż** czynność cz. **Odsprzedać.**

Odsprzedawać, je, ał p. **Odsprzedać.**

Odsprzedawanie, a, blm., czynność cz. **Odsprzedawać.**

Odsprzedaż, y, lm. **e** p. **Odsprzedanie.** <Od + Sprzedaż>

Odssać, ssie, ssał p. **Odessać:** Odssane psiaki oddają ś. na wychowanie dzierżawcom *(= które przebyły porę ssania).* <Od + Ssać>

Odssanie, a, blm., czynność cz. **Odssać.**

Odstać, stanie, stał, nied. **Odstawać I.** *puścić ś. swego miejsca, odsadzić ś., nie przystawać, nie przylegać, sterczeć; oddzielić ś., odlepić ś., odleźć, odejść, wzdąć ś.:* Tak mię okładał bez wszelkiej litości, że mi niekędy mięso odstało od kości. Zim. Ryby tak długo warzyć, aby odstały od kości. Haur. Odstały wszystkie kości moje. Bud. Niżeli odejmie chusteczki od rany, niech wodą ciepłą tak długo nakrapia, aż same wolno odstaną. Krup. Okrętu stosowane boki odstawają, wodę rozpadlinami bardzo zapuszczają. Koch. J. Wyciągnął ręce i od drzewa, jak widmo, z włosem równo odrąbanym odstał. Słow. [Na jedno słowo odstał tak, jak kiedy piorun konar od jodły odstrzeli. Nie chciała go — zabrał ś.]. Tet. *(= odskoczył, uskoczył, odsunął ś., oddalił ś.).* Suknia pod pachą odstaje. Rzeźba odstaje od tła. Kołnierz odstaje. Odstające uszy. Drzwi odstają *(= nie domykają ś.).* Fornir na stole odstał. † O. od pirzwej rzeczy *(= odbiec, zboczyć, odstąpić).* **2.** † O. i [O.] od kogo, od czego = *odłączyć ś., odpaść, oddalić ś., odstrychnąć ś. od kogo, od czego, zerwać z kim, z czym, porzucić kogo, co, odstąpić kogo, czego:* Wrocław od Korony polskiej odstał r. 1322. Kł. Pomorska ziemia odstała od Mieczysława, a do Kazimierza przystała. Biel. M. Węgrowie niektórzy, od Matjasza odstawając, do króla czeskiego przystawali. Paszk. Przystań do Boga, a nie odstawaj. B. B. Miłościwy Panie, jakoż tu od Ciebie O.? Rej *(= rozstać ś. z Tobą).* Lud ten daleko ode mnie sercami odstał, a tylko chwali mię wargami. Odym. [Marysia od swej rodziny odstanie] (przez małżeństwo). Co od przyrodzenia odstaje, to być tym, co ma z przyrodzenia, przestaje. Bardz. Odstał od wiary, od posłuszeństwa. Troc *(= wyłamał ś.).* **3.** † O. i [O.] *opuścić obowiązek, odprawić ś., oddalić ś., zwolnić ś., odejść:* Jaciem dlatego był do Waszej M. przystał, abych był miał pomoc z W. M., ale iż widzę, że próżno, a ja zaś (= nazad) odstawam. Kochan. [Jasiek odstał od Matki Boski Siewny]. **4.** *wystać, przestać:* Jak grzeszna królowa, w żebraczej odzieży odstoi czas pokuty swojej przed kościołem. Mick. **5.** × O. kogo, co = *stanąwszy w czyjej obronie, obronić go:* Nie odstałeś ani Repozina, ani Staniszy. Jeż. **O. ś. I.** *stawszy ś. odrobić ś., cofnąć ś..* Co ś. stało, O. ś. nie może. **2.** *zaszkodzić sobie przez długie stanie, zastać ś.:* Jazda wszystka poszła, by ś. konie nie odstały. Sienk. **3.** (o płynach) *wystać ś., ustać ś., sklarować ś.* Sł. wil. <Od + Stać>

[Odstając, a, ał] p. **Odstawić.** <Z Odstawiać>

[Odstajanie, a, blm.] czynność cz. **Odstajać.**

Odstalać, a, ał i **O. ś.** hut. p. **Odstalić.**

Odstalanie, a, blm. **I.** czynność cz. **Odstalać. 2.** p. **Odstalanie ś.**

Odstalanie się, a ś., blm., **Odstalanie** czynność cz. **Odstalać ś.** Łab.

Odstalenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Odstalić. 2.** p. **Odstalenie ś.**

Odstalenie się, a ś., blm., **Odstalenie** czynność cz. **Odstalić ś.**

Odstalić, i, ił, nied. **Odstalać** hut. *zmienić stal napowrót w żelazo przez częste użycie w ogniu.* **O. ś.** *zmienić ś. napowrót ze stali w żelazo przez częste użycie w ogniu.* <Od + Stalić>

Odstały *który ś. odstał, wystały:* Odjąwszy od twarzy garncówkę trojniaku, mówił jakby sam do siebie: o! wcale niezły, O. Sienk. <Od + Stały>

Odstanawiać, a, ał i **O. ś.** p. **Odstanowić.**

Odstanawianie, a, blm., czynność cz. **Odstanawiać.**

Odstanawianie się, a ś., blm., czynność cz. **Odstanawiać ś.**

Odstanie, a, blm., czynność cz. **Odstać:** O. od czarta, przystanie do Chrystusa. Troc.

Odstanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odstać ś.**

Odstanowić, i, ił, nied. **Odstanawiać** klacz, łanię, żubrzycę = *przypuścić do niej ogiera, rogala, żubra; zaspokoić jej popęd płciowy:* Rogal odstanawia kilka łań. **O. ś.** (o klaczy, żubrzycy) *zaspokoiwszy popęd płciowy, zapłodnić ś.:* Zwierzę z zwierzęciem odstanowiło ś. L. <Od + Stanowić>

Odstanowienie, a, blm., czynność cz. **Odstanowić.**

Odstanowienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odstanowić ś.**

× **Odstań, i,** lm. **e** *odległość, odstęp, dystans:* Kiedy ś. dziś już sztuki piękne plastycznie w całej wielkości utworów swoich rozwinęły, O. ich od dzieł pięknych natury jest niesłychana. Sł. wil. <Od + Stań>

Odstawa, y, lm. **y I.** *odstawienie, odwóz, odwózka, dostawa:* Zapłacić za przewóz towaru z odstawą na miejsce. **2.** [O.] *odprawa:* Daj mu odstawę. <Od + *Stawa, ST(O)>

Odstawać, awa a. **aje, awał** i **O. ś.** p. **Odstać,** <Od + Stawać>

Odstawanie, a, blm., czynność cz. **Odstawać.**

Odstawanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odstawać ś.**

Odstawiać, a, ał i **[O. ś.]** p. **Odstawić.** <Od + Stawiać>

Odstawianie, a, blm., czynność cz. **Odstawiać.**

[Odstawianie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odstawiać ś.**

× **Odstawiciel, a,** lm. **e** *ten, co odstawił a. odstawi;* Aureljan jest prawdziwym odstawicielem

państwa. Lel. (= *odnowicielem*, *restauratorem*). <Od Odstawić>

Odstawić, i, ił, nied. **Odstawiać,** × **Odstawować I.** *postawić napowrót na swoim miejscu:* Skoro głód je ominie, a odstawiają stoły, stracone wspominają swoje przyjacioły. Koch. J. Odstawione na dawne miejsca powywracane w rozruchu obrazy. Nar. Ziemiopłazy niektóre, gdy je na wznak przewrócisz, póty ś. w różne przeguby skręcają, aż siebie na miejsce odstawią i własną sobie postawę przywrócą. Pilch. Lekarz złamaną kość spoił, a wyruszoną na miejsce odstawił. Pilch. (= *nastawił*). **2.** × O. *nanowo postawić; odbudować:* Co ogień pochłonie, to pracowita ręka piękniej i wspanialej odstawi. Pilch. O. świątynię. L. Konon za perskie pieniądze zwalone mury odstawił. Lel. Lepiej jest nanowo sobie zjednać i niejako O. przyjaciela, niżeli opłakiwać. Pilch. **3.** a. [**Odstając**] *postawić dalej, przestawić na dalsze miejsce, odsunąć:* O. stół od ściany. Przystaw do ognia w garku, niech zawre, potym odstaw i ostudź. L. Odstaw garnek od ognia. Troc. Odstaw kartofle, bo ś. już ugotowały. O. dziecko od piersi = *odsadzić*, *odłączyć*, †odchować. **4.** O. na miejsce towar = *odnieść a. odwieźć.* O. na miejsce aresztanta = *odprowadzić a. odwieźć pod strażą.* **5.** × O. świadków = *odrzucić, nie przyjąć, wyłączyć:* Odstawując dobrowolnie powód świadków, puścił stronę na przysięgę. St. lit. Gdyby sąd uznał, że przeciwnik świadkom próżno ganił i odstawiał, tedy takowy odstawujący tych świadków każdego świadka powinien nawiązać. St. lit. **6.** †O. *odsunąć, odsadzić, pominąć:* Bóg, odstawiwszy Saula, wzwiódł Izraelitom Dawida za króla. Bud. **7.** [O. kogo] = *pozbyć ś. kogo żartami, wyśmiać go.* **8.** × O. żołnierzy = *przenieść z etatu wojennego na garnizonowy.* Nar. **9.** cz. ni. gm. a. [**O. ś.**] *usunąć ś., iść precz, odczepić ś.* **10.** myśl. = a) O. odwiedziony kurek u strzelby = *z drugiego. spustu na pierwszym postawić.* b) O. nastawioną pułapkę = *spuścić.* <Od + Stawić>

Odstawienie, a, blm., czynność cz. **Odstawić.**

[**Odstawienie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Odstawić ś.**

[**Odstawka, i,** lm. **i**] **I.** *dymisja:* Od kilku lat był już w odstawce i nosił tytuł consul antiquus. Kaczk. **2.** *rodzaj gry w piłkę.* <Od + Stawka>

Odstawny I. × O. *odstający, sterczący:* Długa twarz o wielkich odstawnych uszach. Morz. **2.** †List O. = *dymisja na piśmie; kartka zwolnienia:* Bez listów odstawnych i pożegnania sługa od pana odjeżdżać nie ma. St. lit. **3.** [O.] *dymisjonowany:* Dwuch odstawnych żołnierzy stojących przy stole obejrzeli ś. Krasz. **O., ego,** lm. **i** rz. kol. *człowiek, pilnujący bydła wiezionego.* <Od Odstawa>

× **Odstawować, uje, ował** p. **Odstawić.**

× **Odstawowanie, a,** blm., czynność cz. **Odstawować,** *odstawianie.*

Odstąpić, i, ił, †**Odstępić,** nied. **Odstępować I.** skąd, od kogo, od czego = *odejść, odsunąć ś., oddalić ś., cofnąć ś., umknąć ś., postąpić nieco dalej:* O. od ściany. Nie odstąpię ani na krok (= *nie ustąpię*). Przednie straże zaczęły odstępować od nieprzyjaciela. Nasze przerzedzone nieprzyjaciele odstępować poczynały. Warg. Przen.: Dla złości ich odstąpiła od nich święta opieka Jego. Rej. Przen.: *zrobić odstęp, zostawić przedział:* Linjując, odstąp na palec. **2.** *odczepić ś., odejść, iść precz, odplątać ś., oddalić ś. od kogo, opuścić kogo, uwolnić go od siebie, zostawić go w pokoju:* Natręcie, odstąp ode mnie! **3.** kogo = *opuścić, porzucić, zostawić go bez pomocy, zostawić samego, odejść go:* Tak ciężką chorobą był zdjęty, że go doktorowie odstąpili. Birk. Na krok go nie odstępują. Przyjaciele go odstąpili (= *odwrócili ś. odeń*). Odstąpieni od wszystkich, wyjąwszy trochę przyjaciół. Kłok. Odwaga i przytomność przestają być straszne, gdy je siła odstąpi. Choiń. Kto Boga odstąpi, Pan Bóg też onego. Paszk. Odstępuję kogo = nie trzymam z nim. Kn. Jażbym w nieszczęściu mogła O. Barbary? Fel. Nie mniemaj, królu, że gdy nas odstąpisz, odstąpi nas równie i potężna Przedwiecznego prawica. Niem. **4.** od czego, a. czego, przen. *zaniechać, zrzec ś., wyrzec ś. czego, odsunąć ś., usunąć ś. od czego, wycofać ś. z czego, zerwać z czym, porzucić co:* O. od zamiaru. O. od oblężenia. O. od myśli zrobienia czego (= *rozstać ś. z nią, nie obstawać przy niej*). O. od pretensji. Ciężka była rzecz O. delicjej domowych zbiorów i majętności, a cudze za granicą pocierać kąty. Pas. O. od spółki (= *wystąpić z niej*). O. od dzierżawy (= *zrzucić ś. z niej*). O. od Boga, od wiary = *opuścić ją; porzucić; odłączyć ś., odstrychnąć ś., odszczepić ś., odpaść, odstać od...:* O. od kościoła (= *oderwać ś.*). O. prawa = *minąć ś. z nim, nie trzymać ś. go:* Ten, co ręką mści, już prawa odstępuje. Skr. O. od posłuszeństwa (= *wyłamać ś.*). Bóg nas ostrzega, abyśmy od złego odstępowali, a do dobrego przystępowali. Lat. Daj (Boże), bych że nie odstąpił od Twojej prawdziwej drogi. Sekl. (= *nie zeszedł z niej*). Wojski nie odstąpił dawnego zwyczaju. Mick. O. od założenia, od materji = *zboczyć, odejść, odbiec, oddalić ś.* × Od rozumu O. Błaż. (= *odejść; postradać, stracić rozum a. postąpić nierozumnie*). **5.** O. coś z ceny, ze swych pretensji = *ustąpić, spuścić, opuścić.* **6.** co a. czego komu = *oddać, ustąpić, odprzedać:* Pokojem w Andruszewie, 1667, Smoleńsk, Siewierz, Czernichów i Ukraina Zadnieprska Moskwie odstąpiona. Lel. Kupiec ten odstępuje towary po własnej cenie (= *zbywa, sprzedaje*). Zdało ś. słuszną rzeczą podkomorzynie wyzuć niewdzięcznika ze wszystkich odstąpionych mu dóbr. Szaj. Żona po śmierci męża wiana, byle zapisanego O. może, komu chce. L. <Od + Stąpić>

[**Odstąpielec, lca,** lm. **lcy**] p. **Odstępca.**

Odstąpienie, a, blm., **Odstępstwo** czynność cz. **Odstąpić:** Koń wierzgnął zaraz po jego odstąpieniu. Troc. O. przyjaciela. Troc. O. od poddaństwa, od zwierzchności. Troc. O. od posłuszeństwa zakonnego, wystanie z zakonu. Kn. O. od wiary. Troc. Sądy stronie O. nakazały. Troc. O. od rzeczy, od materji. Troc.

Odstemplować, uje, ował co = *opatrzyć stemplem, odcisnąć na czym stempel.* **O. ś.** *odbić ś., odcisnąć ś., odznaczyć ś.:* Fartuch, na którym odstemplowały ś. wszystkie dzieje kuchenne. Krasz. <Od + Stemplować>

Odstemplowanie, a, blm., czynność cz. **Odstemplować.**

Odstemplowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odstemplować ś.**

Odstenografować, uje, ował *odpisać za pomocą stenografji:* Przemówienie marszałka dosłownie odstenografował. Rog. <Od + Stenografować>

Odstenografowanie, a, blm., czynność cz. **Odstenografować.**

× **Odsterkać, a, ał(i** × **O. ś.** p. **Odsterknąć.**

× **Odsterkanie, a,** blm., czynność cz. **Odsterkać.**

× **Odsterkanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odsterkać ś.**

× **Odsterknąć, nie, nął,** nied. ×**Odsterkać I.** *odtrącić, odepchnąć, odstrychnąć, odsunąć, usunąć, oddalić, oderwać:* Jeśliby kto, chcąc O. tego, który rozgraniczenia prosi, przał go być krewnym, do sądu ś. odeśle. Herb. Chciano je prawem od występku w dobra ojczyste O. Herb. × **O. ś.** *odsunąć ś., usunąć ś., oddalić ś., oderwać ś., odstrychnąć ś. od kogo, od czego, zerwać z kim, z czym:* Zaczymem ś. odsterknął od siebie... Czahr. <TERK>

× **Odsterknięcie, a,** blm., czynność cz. **Odsterknąć.**

× **Odsterknięcie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odsterknąć ś.**

Odsterować, uje, ował, !**Odstyrować** *sterując, odwrócić, odepchnąć; odlić, odłożyć:* O. od brzegu. O. łódź od brzegu. Sł. wil. <Od + Sterować>

Odsterowanie, a, blm., czynność cz. **Odsterować.**

Odstęp, u, lm. **y,** †**Odstępek I.** *odstąpienie, odwrót:* Lew, gdy gwałt, któremu podołać nie może, na ś. widzi, O. czyni, ale zlekka ustępuje, gotów z nieprzyjacielem czynić i na ustępie. Birk. **2.** †O. *odstąpienie, odstępstwo:* O. od Boga, wiary = *odszczepieństwo, apostazja.* Groza wspomnieć na one odstępy od prawdziwego pasterza, a przystania do szubrawców. Birk. **3.** †O. morski = *odpływ.* L. **4.** *odległość, przedział, dystans:* O. między wierszami. Odstępy między szwadronami i bataljonami. Porozstawiani w pewnych odstępach. W równych odstępach czasu. **5.** †O., †**Odstępek** czego komu = *odstąpienie, ustąpienie, przekaz, cesja.* L. **6.** × Punkt odziemny i doziemny, odsłoneczny i dosłoneczny biegu planet, wszystkie te punkta spólnym imieniem zowią ś. odstępami, *absides,* stąd linja odstępów. Hube. **7.** druk. *interlinja.* **8.** kol. *część toru kolejowego pod dozorem dróżnika,* dystans: O. miejscowy = *przestrzeń na torze kolejowym, opatrzona sygnałami stałemi.* <Od + Stęp, STĘP>

Odstępca, y, lm. **y,** †**Odstępień, †Odstępnik, [Odstąpielec]** *ten, co odstępuje a. odstąpił od czego:* O. od wiary, Boga, zasad = *odszczepieniec, apostata, renegat, przeniewierca.* Człowiek O. chodzi z przewrotnemi usty. Wuj. Stali ś. pysznemi i odstępcami cnoty. L. O. od posłuszeństwa twego. Skar. Turcy najsławniejsze ekspedycje przez odstępców od wiary chrześcijańskiej odprawowali. Kłok. O. od swego obozu (= partji) = *zbieg, dezerter, uciekinier.* O. zwierzchności. Troc *(= buntownik).* <Od Odstąpić>

Odstępczo przys. od **Odstępczy.**

Odstępczy przym. od **Odstępca; Odstępny:** O. margrabia nie należał wcale do rady hrabiego Paryża. <Od Odstępca>

Odstępczyni, i, lm. **e** forma ż. od **Odstępca.**

†**Odstępek, pku,** lm. **pki I.** p. **Odstęp:** Sędzia, potwierdzając kupno jakiego imienia, opowiada on O. temi słowy: Pan N. zdawa etc. Groic. **2.** *odstąpienie, ustępstwo, wyjątek:* Czy są słuszne jakieś przyczyny rozwodu? Dla ułomności i złości natury bywają odstępki; bywają, ale niesłuszne. Petr. <Od Odstęp>

†**Odstępić, i, ił** p. **Odstąpić:** Miły gościu, niechaj mię teraz, a odstęp mi od okna z wiatru, boć mi wielmi duszno. Fort. Oglądaj, mój miły synu, iże nikakiej od ciebie O. nie mogę. Op. Odstępi przeto maluśko ode mnie. Op. <Od + STĘP>

†**Odstępienie, a,** blm., czynność cz. **Odstępić,** *odstąpienie.*

†**Odstępień, pnia,** lm. **pnie** p. **Odstępca:** Okroczyłeś odstępnie, a Pan pomógł tobie. Kochan. Kto mówi królowi: odstępniu abo zbiegleze? kto zowie książęta bezbożnemi! Leop. <Od + STĘP>

Odstępne, ego, blm. *zapłata za odstąpienie czego:* Panna Eliza bogatszą będzie, bo amant O. zapłaci. L. Dałem dwa dukaty odstępnego. <Od Odstępny>

Odstępnie przys. od **Odstępny.** L.

†**Odstępnik, a, cy** p. **Odstępca:** Biskupa odstępnikiem i apostatą uczynił. Skar. O. Arjanin. Skar. Wszyscy ci książęta są odstępnicy, wszyscy ś. pokazili. Leop. <Od Odstępny>

Odstępny I. a. **Odstępczy,** × **Odszczepieński** *odstępujący, porzucający, odstępcom właściwy:* Sektę Schiów Turcy za najbardziej odstępną od prawdziwej wiary mają. Kłok. *(= najbardziej oddaloną, różną).* Ta wiara najbardziej od prawdziwej jest odstępna. Troc. Odstępna to od rzeczy mowa. Troc. Naród O. Wor. *(= z odstępców złożony).* **2.** przym. od **Odstęp, Odstępek,** *na odstąpieniu komu czego polegający:* Ugoda odstępna. L. *(= przelew, cesja).* <Od Odstęp>

Odstępować, uje, ował p. **Odstąpić.**

Odstępowanie, a, blm., czynność cz. **Odstępować.**

Odstępstwo, a, lm. **a** *odstąpienie, oderwanie ś., odpadnięcie od czego, sprzeniewierzenie ś. czemu, odszczepieństwo, apostazja:* O. od Boga, wiary, zasad. Łączn. O. od kościoła. Skar. Po odstępstwie duchownych ruskich od książąt nadane majętności są im odjęte. Smotr. O. Juljana. Skar. Bał ś. cesarz tego wojownika dla odstępstwa jakiego. Skar. *(= sprzeniewierzenia ś., zdrady).* Życie pełne rozwiozłości i odstępstwa od prawideł samego rozumu. Koss. <Od + STĘP>

Odstojnik, a, lm. **i I.** cukr. p. **Osadnik. 2.** piw. *kadź filtracyjna, kadź pomocnicza, służąca do odcedzania klarownej brzeczki od masy zaciernej.* <Od + ST(O)>

Odstojny *przeznaczony do odstawania ś., klarowania ś.* Piw.: Fasy odstojne *(= do odstawania ś. w nich piwa).* <Od + ST(O)>

Odstosować, uje, ował kraw. *wyszyć, dając drugi szereg sztychów na krzyż z pierwszemi.* <Od + Stosować>

Odstosowanie, a, blm., czynność cz. **Odstosować.**

†**Odstradać, a, ał I.** czego = *odżałować, poświęcić, narazić, wyrzec ś., zaryzykować:* By ujść jego rąk, trzeba z chęcią O. żywota. Min. Woleliby majętności, zdrowia, gardła na ostatek O., aniżeli ś. w czym komu przeniewierzyć. Błaż. Wisi na pożarcie dana Dziwowi Andromeda odstradana. Susz. **2.** *odzyskać, odszukać:* Ktoby zbiegłego przyjął potępieńca, spólna go za to czekała szubieńca, musiał wszystkiego O., odszukać. Chr. <Od + Stradać>

†**Odstradanie, a,** blm., czynność cz. **Odstradać.**

[Odstradować, uje, ował] p. **Ekstradować.** <Łć. extradere>

[Odstradowanie, a, blm.] czynność cz. **Odstradować.**

Odstrajać, a, ał i **O. ś.** p. **Odstroić.**

Odstrajanie, a, blm., czynność cz. **Odstrajać.**

Odstrajanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odstrajać ś.**

Odstraszać, a, ał i **O. ś.** p. **Odstraszyć.**

× **Odstraszalność, i,** blm., rz. od **Odstraszalny:** O. przestępcy.

× **Odstraszalny,** *którego łatwo odstraszyć:* Charakter, organizm O. <Od Odstraszać>

Odstraszanie, a, blm., czynność cz. **Odstraszać.**
Odstraszanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odstraszać ś.**
Odstraszenie, a, blm., czynność cz. **Odstraszyć.**
Odstraszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odstraszyć ś.**

Odstraszyć, y,ył, nied. **Odstraszać I.** *odpędzić strasząc; odpłoszyć, przepłoszyć:* Psa od słoniny, pijaka od flaszy nikt nie odstraszy. Min. **2.** *odstręczyć, zniechęcić, zrazić:* O. kogo od przedsięwzięcia. Opryskliwością odstraszysz mi kupujących *(= wystraszysz).* **3.** hut.: O. żelazo, surowiznę roztopioną = *przez raptowne oziębienie sprawić, że stężeje.* **O. ś.** *odstręczyć ś., odstrychnąć ś., zniechęcić ś., zrazić ś. czym:* O. ś. trudnością zadania *(= przerazić ś., ulęknąć ś.).* <Od + Straszyć>
Odstręczać, a, ał i O. ś. p. **Odstręczyć.**
Odstręczająco *w sposób odstręczający, odpychająco:* Te sprawy niepocześnie, a nawet O. przedstawiają ś. w chwili obecnej.
Odstręczanie, a, blm., czynność cz. **Odstręczać.**
Odstręczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odstręczać ś.**

Odstręczenie, a, blm., czynność cz. **Odstręczyć:** Każdej kary celem jest O. od przestępstwa. Ostr.
Odstręczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odstręczyć ś.**

Odstręczyć, y, ył, nied. **Odstręczać I.** *zrazić, zniechęcić, odstraszyć:* Niegrzeczność kupca odstręcza kupujących. Zacząłem mu przekładać, jako takowemi sposoby na zawsze mnie od domu swojego odstręczy. Kras. Fałszywy wstyd wielu od cnoty odstręcza. Kras. Sposobem przyjęcia dumnym i odrażającym wszystko sąsiedztwo od siebie odstręczył. Kras. Niech drudzy myślą, jak chcą: nie powinno nas to odstręczać od dobrze myślenia. Kras. Niech jednak to ciebie nie odstręczy. Tremb. Nie odstręczaj ich od języków cudzoziemskich. Śniad. Przeciwności odstręczają człowieka słabego. Brodz. Naleganiem do kielichów na zawsze mię od domu swego odstręczył. Kras. **2.** O. komu co = *odradzić.* **O. ś.** *zrazić ś., zniechęcić ś., odstrychnąć ś.:* Kundmani odstręczyli ś. wygórowanemi cenami. <Od + Stręczyć>
Odstroić, i, ił, nied. **Odstrajać I.** †O. kogo = *rozebrać, wyzuć kogo ze strojów.* Troc. **2.** O. narzędzie muzyczne = *pozbawić stroju, rozstroić:* Brzęk odstrojonych, a ciągle szarpanych strun harfowych. Wilk. Lutnia, nastrojona dla zgodnych dźwięków, jest wdzięczna; odstrojona zaś, gdzie głosy z zgodnej melodji wykroczą, jest przykrą. Żarn. **O. ś.** *rozstroić ś., stracić strój:* Odstroił ś. instrument, regał, lutnia. Kn. <Od + Stroić>
Odstrojenie, a, blm., czynność cz. **Odstroić.**
Odstrojenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odstroić ś.**

× **Odstronić, i, ił** *odłożyć; odwrócić, odchylić:* O. na stronę, czyli na bok odłożyć. L. Stanął mocno, na jej te mowy nic nie dbając, odstronił twarz swą męską, postawę zuchwałą wziąwszy na ś. Szymon. <Od + Stronić>
× **Odstronie, a,** lm. **a** *ustronie, ustroń, ubocze:* Na odstroniu leżąca wioska. Sł. wil. Niech będzie w odstroniu niedociekła tajemnica dzielności duszy naszej nad ciałem. L. <Od + *Stronie, od Strona>
× **Odstronienie, a,** blm., czynność cz. **Odstronić.**
† **Odstronny** *odłączony, oddalony, różny:* Duch św. w bóstwie od Boga istnością nic nie jest O. K. G. <Od + Stronny>

Odstrugać, a, ał, nied. **Odstrugiwać** *strugając odjąć.* L. <Od + Strugać>
Odstruganie, a, blm., czynność cz. **Odstrugać.**
Odstrugiwać, iwa a. **uje, iwał** p. **Odstrugać.**
Odstrugiwanie, a, blm., czynność cz. **Odstrugiwać.**

Odstrużki, ów, blp. *cząstki odstrugane, wióry, trzaski, ostrużyny.* <Od + STRUG>
Odstrychać, a, ał i O. ś. p. **Odstrychnąć.**
Odstrychanie, a, blm., czynność cz. **Odstrychać.**
Odstrychanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odstrychać ś.**

Odstrychnąć, nie, nął, nied. **Odstrychać I.** *zgarnąć strychulcem do równości:* Odstrychnij strychulcem zboże w korcu. Troc *(= zbierz do równości z wrębami korca).* **2.** przen. *odsadzić, oddalić, odsunąć, usunąć, odłączyć, oddzielić, odciąć, odtrącić, odepchnąć:* Tadeusz i sąsiadka... odstrychnęli od siebie mimowolnie głowy. Mick. Bał ś. go, aby go bracia od państwa nie odstrychnęli. Biel. M. Od senatorstwa go odstrychnął. Warg. Żadną cząstką twojego ducha nie był odstrychnięty od koła bratniego. Słow. O. kogo od urzędów, od przyjaźni, od łaski swojej. Troc. **O. ś. I.** *odsunąć ś., usunąć ś., zobojętnieć, odwrócić ś., odłączyć ś., zerwać z kim a. z czym, odstręczyć ś., zrazić ś., odstrzelić ś., odszczepić ś.:* Zwykle dobrzy i chwaleni uczniowie odstrychają ś. od koleżeństwa. Jeż. W zagranicznych szkołach młody chłopiec odstrycha ś. od kraju. Wit. O. ś. od Boga, od religji *(= odpaść; odstąpić od Boga, od religji).* Odstrychnęli ś. odeń wszyscy kupujący. <Od + *Strychnąć, od Strych>
Odstrychnienie, a, blm. p. **Odstrychnięcie:** O. od łaski, od urzędu. Troc.
Odstrychnienie się, a ś., blm. p. **Odstrychnięcie ś.:** O. ś. Majnotów ściągnęło nowe klęski na Grecję. Mick.

Odstrychnięcie, a, blm., **Odstrychnienie** czynność cz. **Odstrychnąć.**
Odstrychnięcie się, a ś., blm., **Odstrychnienie ś.** czynność cz. **Odstrychnąć ś.**
Odstrychnięty, Odstrychniony, †(jako orzeczenie) **Odstrychnion I.** im. od **Odstrychnąć. 2.** im. od **Odstrychnąć ś.**

† **Odstrychnion** p. **Odstrychnięty:** Nie ma też być żaden w mieściech od religjej swej gwałtem przez żadną zwierzchność odwodzon, ani od urzędów, bractw, kupowania imion (majętności) O. Proces konfeder. 1606. Żydzi ułożyli, aby od bóżnicy był O., któryby go Chrystusem zwał. Sekl. *(= wyłączony, wykluczony, wyklęty).*
Odstrychniony I. p. **Odstrychnięty:** O. od łaski, od urzędu. Troc. Kazimierz od działu O., na opiece u Władysława ostał. Błaż. Książę pruski do rady należy i od elekcji słusznie nie ma być O. Biel. M. **2.** *który ś. odstrychnął:* Te krainy od ciała Królestwa Polskiego i uległości odstrychnione i oderwane były. Lel. Zadnia straż nie mogła być posiłkowana od śrzedniego szyku, daleko od niej odstrychnionego. Ustrz.
Odstrzał, u, lm. **y** myśl. **I.** *ilość ubitej zwierzyny przez odstrzelenie jej od ogólnej liczby zwierza w rewirze myśliwskim.* **2.** *to, co odstrzelono:* Znajdziemy O. w postaci sierści lub pióra, przyprószonych w tym właśnie miejscu, gdzie zwierz strzał otrzymał. <Od + Strzał>
Odstrzałkowy anat.: Żyła odstrzałkowa p. **Odłydkowy.** <Od + *Strzałkowy, od Strzałka>
Odstrzelać, a, ał i O. ś. p. **Odstrzelić.** <Od + Strzelać>
Odstrzelanie, a, blm., czynność cz. **Odstrzelać.**

Odstrzelanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odstrzelać ś.**

Odstrzelenie, a, blm., czynność cz. **Odstrzelić.**
Odstrzelenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odstrzelić ś.**

Odstrzelić, i, ił, nied. **Odstrzelać, Odstrzeliwać** I. a. **O. ś.** *odpowiedzieć strzałem na strzał, strzelić nawzajem:* Zaczęli do nas strzelać, nasi odstrzeliwali. L. O. komu. Sł. wil. Przen.: Z łbem łysym, gdzie jak z Rembrandta obrazu odstrzeliwało słońce. Słow. *(=odbijało ś.).* Strzelały i odstrzeliwały wejrzenia, słowa dwuznaczne, śmiechy wiele mówiące. Krasz. Przen.: *odpowiedzieć gracko, dosadnie, śmiało, odpalić, odciąć:* Na żarty dworzan żartami odstrzelał. Mick. Jak ś. pani ma? — Sługa pana doktora — odstrzeliła baba. **2.** *strzeliwszy odciąć, oderwać, oddzielić, ustrzelić:* O. komu palec, nogę, rękę. Na jedno słowo odstał tak, jak kiedy piorun konar od jodły odstrzeli. Tet. Myśl.: *ubić część zwierzyny ze stada.* **3.** przen. *odciąć, oderwać, oddzielić:* Wy tedy, których od Afryki oddzieliło i Śródziemne morze odstrzeliło. Klon. **4.** *strzelaniem odbronić:* Nacisnęła ś. ich moc pod owe hulajgorody, chcąc, żeby ich odstrzeliwano, oni bowiem odstrzeliwać nie mogli Pas. **5.** *strzelaniem odpędzić, odpłoszyć, odbić:* Odstrzelono od miasta nieprzyjaciela kulami, procami, strzałami. Troc. Tatarowie strzałami, jak gradem, od przeprawy Litwę odstrzeliwali. Błaż. Przen.: *odstręczyć, zniechęcić, zrazić, oderwać, odstrychnąć:* To ich wielu od nauk odstrzela, odbija. Mącz. **6.** przen. *odbić, zwrócić:* Cytryna odstrzela słońce liściem zwierciadlanym. Słow. (Róża) balsamy, których niebo jej udziela, w wonnych kadzidłach ku niebu odstrzela. Mick. **7.** cz. ni. bot. *strzałę, czyli szybko rosnącą gałązkę wypuścić.* **O. ś. I.** p. wyż.: Zaczęli do naszych strzelać; nasi wzajemnie odstrzeliwali ś. Boh. Szlachta z niewielu rusznic zrzadka ś. odstrzela. Mick. Przen.: Oto stoi cytryna, na strzałki słoneczne, złote, odstrzelająca ś. liściem. Słow. **2.** przen. *oddalić ś., odbić ś., odłączyć ś., odstrychnąć ś., odbiec, odstać, odsunąć ś., odszczepić ś., oderwać ś., odpaść, odstąpić:* Który ś. od tego cale odstrzeli, już słaba strzelba i obrona jego. Rej. Tak ś. od króla odstrzelił, iż zda ś., jakoby ś. woli królewskiej przeciwił. Baz. Gdy ś. hetman odstrzeli i z królem rozdzieli, śmie ś. oń kusić nieprzyjaciel. Susz. Nic ś. nigdzie nie odstrzelił od zwierzchności pana swego. Rej *(=nie wyłamał ś. z pod niej).* Prawdziwa mądrość od cnoty ś. nie odstrzeli. Górn. Względem stroju radzę, aby ś. nic od zwyczaju nie odstrzeliwał. Górn. Dalekoście ś. od swych przodków odstrzelili. Kochan. Od naszych przodków już dawno ś. Polacy daleko odstrzelili. Biel. M. Nie odstrzelaj ś. od kościoła prawdziwego. Wuj. *(=nie zrywaj z nim).* To, co teraz było na placu, odstrzeliło ś. od rzeczy naszej. Górn. *(=zboczyło).* Ten lud czci mię wargami, lecz serce ich daleko ś. odstrzela ode mnie. Sekl. Daleko ś. od prawdy, od rzeczy, od cnoty odstrzelił. Troc. <Od + Strzelić>

Odstrzeliwać, a, ał i **O. ś.** p. **Odstrzelić.**

Odstrzeliwanie, a, lm. **a** czynność cz. **Odstrzeliwać.** Myśl.: O. jest nieprawidłowe, gdy ś. dokonywa bez względu na ilość zwierzyny. Pomimo rocznych odstrzeliwań 10—12-tu sztuk, zwierzostan ś. utrzymał. Sp.

Odstrzeliwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odstrzeliwać ś.**

Odstrzelony I. *którego odstrzelono.* **2.** *który ś. odstrzelił:* Wzrok niebieski jako słońce w maju odstrzelone od modrych wód lica. Mick.

Odstrzyc, yże, ygł, †Odstrzygnąć, nied. **Odstrzygać I.** *odciąć nożyczkami:* Nazbierać odstrzyżków, które tafelnik odstrzyga, rozdymając cholewy. Torz. Odstrzygnij kartę od arkusza. Troc. **2.** †O. kogo od czego, przen. = *odciąć, odstrychnąć, odpędzić, odsadzić:* Nieprzyjaciele od wszystkiego już byli odstrzygnięci. Chr. Przebrzydłego człeka jak najdalej od Rzpltej odsadzić i O. pragnął. Pilch. Jednych od okopu odstrzygnęli, drugich, co z okopu, palili dobrze. Okol. Połowicę od wojska odstrzygnął. Troc. <Od + Strzyc, STRZYG>

Odstrzygać, a, ał p. **Odstrzyc.** <Od + * Strzygać, STRZYG>

Odstrzyganie, a, blm., czynność cz. **Odstrzygać.**
†Odstrzygnąć, gnie, gł p. **Odstrzyc.**
†Odstrzygnięcie, a, blm., czynność cz. **Odstrzygnąć.**

Odstrzyżek, żka, lm. **żki** *kawałek odstrzyżony a niepotrzebny, okrawek, odcinek;* w lm. Odstrzyżki = *cząsteczki, koniuszczki, odpadające przy strzyżeniu czego:* Nazbierać odstrzyżków, które tafelnik odstrzyga, rozdymając cholewy. Torz. <Od + * Strzyżek, STRZYG>

Odstrzyżenie, a, blm., czynność cz. **Odstrzyc.**
Odstudzać, a, ał p. **Odstudzić.**
Odstudzanie, a, blm., czynność cz. **Odstudzać,** *ostudzanie, studzenie.*
Odstudzenie, a, blm., czynność cz. **Odstudzić,** *ostudzenie.*
Odstudzić, i, ił p. **Ostudzić.** <Od + Studzić>
[Odstygnąć, nie, nął] p. **Ostygnąć.** <Od + Stygnąć>
[Odstygnięcie, a, blm.] czynność cz. **Odstygnąć,** *ostygnięcie.*
!Odstyrować, uje, ował p. **Odsterować.** <Od + Styrować = Sterować>
!Odstyrowanie, a, blm., czynność cz. **Odstyrować,** *odsterowanie.*
× **Odsucie, a,** blm., czynność cz. **Odsuć.**
Odsuć, suje, suł I. × O. p. **Odsypać. 2.** [O.] *sypiąc odmierzyć, nasypać:* Odsuli każdemu po dwie cąpki pieniędzy. <Od + Suć>
[Odsujnąć, nie, nął] p. **Odsunąć.** <Z Odsunąć>
[Odsujnięcie, a, blm.] czynność cz. **Odsujnąć.**
Odsunąć, nie, nął, [Odsujnąć, Odsuwnąć], nied. **Odsuwać I.** *posunąwszy oddalić, cofnąć; odstawić:* O. łóżko od ściany, garnek od ognia. Odsuń czapkę z oczu. Troc. Odległość od miasta odsuwa nas od łatwego pokupu. L. **2.** przen.: O. kogo od czego = *usunąć, odepchnąć, oddalić, odrzucić, odsadzić, odstrychnąć:* Jędrzeja Zamojskiego chwalebna praca o układzie praw odsunięta została. L. **3.** *odemknąć coś zasuniętego:* O. zasuwę *(=otworzyć).* O. drzwi = *otworzyć, odsunąwszy zasuwę u nich.* O. piec, komin = *O. luft u nich; odetkać.* O. szufladę = *wysunąć, wyciągnąć, otworzyć.* O. zasłonę, firanki = *odsłonić, odkryć.* Odsuń zasłonę, która twe kryje zasługi. Toł. *(=uchyl zasłony).* **O. ś. I.** *posunąć ś., usunąć ś., cofnąć ś., pomknąć ś., odstąpić, odejść nieco dalej:* Odsuwa ś. nieznacznie. Sł. wil. Odsuń ś. nieco. **2.** *usunąć ś., oddalić ś., odwrócić ś., odstrychnąć ś., zerwać z kim, z czym:* Wieś odsunęła ś. od nich całkowicie, bo nawet Maksym Lach unikał ich teraz. Krasz. <Od + Sunąć>
× **Odsunienie, a,** blm. p. **Odsunięcie.** Troc.
× **Odsunienie się, a ś.,** blm. p. **Odsunięcie ś.**
Odsunięcie, a, blm., × **Odsunienie** czynność cz. **Odsunąć.**

Odsunięcie się, a ś., blm., × **Odsunienie ś.** czynność cz. **Odsunąć ś.**

× **Odsuniony** *odsunięty.* Troc.

Odsurawiać, a, ał p. **Odsurowić.** <Od + *Surawiać, od Surowić>

Odsurawianie, a, blm., czynność cz. **Odsurawiać.**

Odsurowić, i, ił, nied. **Odsurawiać** *zrobić napowrót surowym:* Sałata, odsurowiona winem, gardłem ś. wymiata. L. <Od + Surowić, od Surowy>

Odsurowieć, eje, ał *stać ś. napowrót surowym, osurowieć nanowo:* Mleko w złych żołądkach odsurowieje. Sak. <Od + Surowieć, od Surowy>

Odsurowienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Odsurowić. 2.** czynność cz. **Odsurowieć.**

Odsuszenie, a, blm., czynność cz. **Odsuszyć.**

Odsuszyć, y,ył *odbyć suszenie, wysuszyć.* L. <Od + Suszyć>

Odsuwać, a, ał i **O. ś.** p. **Odsunąć.** <Od + Suwać>

Odsuwalny *mogący być odsuwanym; dający ś. usunąć, oddalić, cofnąć, odwołalny.* <Od Odsuwać>

Odsuwanie, a, blm., czynność cz. **Odsuwać.**

Odsuwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odsuwać ś.**

[Odsuwnąć, nie, nął i **O. ś.]** p. **Odsunąć.** <Od + *Suwnąć, SU>

[Odsuwnięcie, a, blm.] czynność cz. **Odsuwnąć.**

[Odsuwnięcie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odsuwnąć ś.**

† **Odswajać, a, ał** i † **O. ś.** p. **Odswoić.**

† **Odswajanie, a,** blm., czynność cz. **Odswajać.**

† **Odswajanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odswajać ś.**

† **Odswobadzać, a, ał** p. **Odswobodzić.**

† **Odswobadzanie, a,** blm., czynność cz. **Odswobadzać.**

† **Odswobodzenie, a,** blm., czynność cz. **Odswobodzić.**

† **Odswobodzić, i, ił,** nied. † **Odswobadzać** *zrobić napowrót swobodnym, wrócić swobodę, oswobodzić, wyswobodzić, wyzwolić.* <Od + Swobodzić>

† **Odswoić, i, ił,** nied. † **Odswajać** *oduczyć, odzwyczaić.* † **O. ś.** *oduczyć ś., odzwyczaić ś.:* Chłop nasz z trudnością od nałogu pijaństwa odswoi ś. L. <Od + Swoić>

† **Odswojenie, a,** blm., czynność cz. **Odswoić.**

† **Odswojenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odswoić ś.**

Odsworować, uje, ował, Odsforować, nied. **Odsworowywać, Odsforowywać** psy = *odwiązać ze swory, spuścić ze swory, rozsworować.* L. <Od + Sworować>

Odsworowanie, a, blm., czynność cz. **Odsworować.**

Odsworowywać, a, ał p. **Odsworować.**

Odsworowywanie, a, blm., czynność cz. **Odsworowywać.**

Odsychać, a, ał p. **Odeschnąć.** L. <Od + SUCH/SCH/SECH/SYCH>

Odsychanie, a, blm., czynność cz. **Odsychać.**

Odsygnalizować, uje, ował *odpowiedzieć, sygnalizując.* <Od + Sygnalizować>

Odsygnalizowanie, a, blm., czynność cz. **Odsygnalizować.**

Odsyknąć, nie, nął *odpowiedzieć syknięciem, zasyczeć nawzajem.* <Od + Syknąć>

Odsyknięcie, a, blm., czynność cz. **Odsyknąć.**

Odsyłacz, a, lm. **e I.** × O. *ten, co odsyła.* **2.** *znak pisarski, złożony z liczby, gwiazdki a. litery w nawiasie lub bez niego, odsyłający czytelnika do przypisku, umieszczonego przy takimże znaku u spodu stronicy.* <Od Odsyłać>

Odsyłać, a, ał p. **Odesłać.**

Odsyłanie, a, blm., czynność cz. **Odsyłać.**

Odsyłka, i, lm. **i** p. **Odesłanie.**

Odsyp, u, lm. **y I.** p. **Odsep:** Dniestr w przymusowym swym łożu stale porobił odsypy. Pol. **2.** [O., **Osyp**] *owoc, wyłączony przez właściciela przy sprzedaży sadownikowi; wymiar:* Wymówiłem sobie dwa korce odsypu do mego wybioru. **3.** woj. *ilość ziemi, pochodząca z wyprożnienia przy robotach fortyfikacyjnych i użyta na nasypy.*

Odsypać, pie, pał, × **Odsuć,** nied. **Odsypywać, [Odsypować] I.** *sypiąc oddzielić, odłączyć, odjąć; usypać:* O. nieco mąki z przepełnionego worka. **2.** × O. *sypiąc odgraniczyć:* Dobra odgraniczywszy, kopcami odsypią lub O. nakażą. Vol. **3.** Rzeka odsypuje = a) *przymula, nanosi ziemię u brzegów, robi odsyp.* Zab. b) *tworzy przez osadzanie piasku na dnie:* Na jej ujściu Odra odsypuje dwie kępy. Pol. **4.** *sypiąc oddać:* Wziął garść krup; kazałem mu O. Sł. wil. Ileś wziął, tyle odsyp. O. zboże, wzięte na nasienie. Przen.: × O. *odpłacić, oddać, nagrodzić:* Choć mię kto i w pysk uderzy, kiedy za swoje O. nie mogę, to sobie pięknie milczę. Boh. Bóg za złe źle płaci, a dobremu za dobre zasię też hojnie odsypuje. Rej. **5.** [O.] *zorać, zaorać:* O. na zasiew. × **O. ś.** *osypać ś., obsypać ś.; sypiąc zawalić ś.:* Góra ś. odsypała. <Od + Sypać>

Odsypanie, a, blm., czynność cz. **Odsypać.**

× **Odsypanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odsypać ś.**

Odsypiać, a, ał p. **Odespać.** <Od + Sypiać>

Odsypianie, a, blm., czynność cz. **Odsypiać.**

Odsypisko, a, lm. **a** p. **Odsep.**

Odsypka, i, lm. **i I.** p. **Odkład. 2.** p. **Odsep. 3.** [O.] *odsypywanie, oranie na zimę.* <Od + SYP>

Odsypłać, pła a. **ple, płał** *rozwiązać z sypła, odplątać.* <Od + Sypłać>

Odsypłanie, a, blm., czynność cz. **Odsypłać.**

[Odsypować, uje, ował] p. **Odsypać:** O. sprawiankę pod oziminę. <Od + *Sypować, SYP>

[Odsypowanie, a, blm.] czynność cz. **Odsypować,** *odsypywanie.*

Odsypywać, uje, ywał i **O. ś.** p. **Odsypać.**

Odsypywanie, a, blm., czynność cz. **Odsypywać.**

× **Odsypywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odsypywać ś.,** *osypywanie ś.*

[Odsyrzeć, eje, ał] *zwilgnąć, zmięknąć.* <Od + *Syrzeć, SYR/SUR>

[Odsyrzenie, a, blm.] czynność cz. **Odsyrzeć.**

Odsysać, a, ał p. **Odessać.** <Od + Sysać>

Odsysanie, a, blm., czynność cz. **Odsysać.**

Odsysek, ska, lm. **ski** p. **Osysek.** <Od + SS>

Odszabasować, uje, ował *odbyć, odprawić szabas:* Odszabasowawszy całą sobotę, wieczorem otworzył swój kram. <Od + Szabasować>

Odszabasowanie, a, blm., czynność cz. **Odszabasować.**

Odszachrować, uje, ował *szachrajstwem odłudzić; wyszachrować, wydurzyć, wykpić, wycyganić, wymanić, wyłudzić.* <Od + Szachrować>

Odszachrowanie, a, blm., czynność cz. **Odszachrować.**

Odszaleć, eje, ał *wyszaleć ś., przestać szaleć, wyszumieć ś.* Kn. <Od + Szaleć>

Odszalenie, a, blm., czynność cz. **Odszaleć.**

Odszańcować się, uje ś., ował ś., nied. **Odszańcowywać ś.** *znieść swoje szańce:* Joas ś. od-

szańcował i odjachał od Jeruzalem. Leop. <Od + Szańcować>

Odszańcowánie się, a ś., blm., czynność cz. **Odszańcować ś.**

Odszańcowywać się, a ś., ał ś. p. **Odszańcować ś.**

Odszańcowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odszańcowywać ś.**

Odszarpać, pie, pał, Odszarpnąć, nied. **Odszarpywać** *szarpnąwszy oderwać:* Kraj nam kawałami odszarpywano. Krasz. <Od + Szarpać>

Odszarpanie, a, blm., czynność cz. **Odszarpać.**

Odszarpnąć, nie, nął p. **Odszarpać.** <Od + Szarpnąć>

Odszarpnięcie, a, blm., czynność cz. **Odszarpnąć.**

Odszarpywać, uje, ywał p. **Odszarpać.**

Odszarpywanie, a, blm., czynność cz. **Odszarpywać.**

Odszczególniać, a, ał i **O. ś.** p. **Odszczególnić.**

Odszczególnianie, a, blm., czynność cz. **Odszczególniać.**

Odszczególnianie się, a ś., blm., czynność cz. **Odszczególniać ś.**

Odszczególnić, i, ił, nied. **Odszczególniać** *wyodrębnić szczegółowo, odznaczyć w szczególny sposób, wyróżnić ostentacyjnie:* Tarnowskiego na każdym odszczególniał kroku. Czoł. **O. ś.** *odznaczyć ś. wybitnie, odróżnić ś. czymś szczególnym:* Pierwsze jego lata młodości nie odszczególniły ś. niczym. Stadn. <Od + *Szczególnić, od Szczególny>

Odszczególnienie, a, blm., czynność cz. **Odszczególnić:** Kronikarze pruscy nazywają ich zawsze bez bliższego odszczególnienia królami Litwy. Stadn.

Odszczególnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odszczególnić ś.**

Odszczekać, a, ał, nied. **Odszczekiwać I.** i **Odszczeknąć** *odpowiedzieć szczekaniem na szczekanie:* Koguty wyśpiewały północ, pies odszczeknął im. Prus. Przen. pog. *odpowiedzieć, odciąć ś. hardo, odgryźć ś. słowem, odwarknąć*, nied. *odgadywać:* Sługa odszczekuje pani. **2.** × O. *szczekaniem odpędzić, odstraszyć:* Pies złodzieja odszczekał. **3.** przen. *odwołać, jak pies z pod ławy:* O. potwarz, oszczerstwo, nieprawe pochodzenie czyje. Gniewosz kłamstwa swego odwoływać a nadto z pod ławy odszczekiwać musiał. Błaż. Jeśli głos wznieść śmieją potwarcy, daj tego doczekać, niech mają dar mówienia, ażeby O. Kras. <Od + Szczekać>

Odszczekanie, a, blm., czynność cz. **Odszczekać:** Gniewosz, skazany na O., w izbie sądowej pod ławę wlazszy, zawołał: zełgałem jak pies — i po trzykroć szczeknięcie psa udał. Lel.

Odszczekiwać, uje a. **iwa, iwał** p. **Odszczekać.**

Odszczekiwanie, a, blm., czynność cz. **Odszczekiwać.**

Odszczeknąć, nie, nął p. **Odszczekać.** <Od + Szczeknąć>

Odszczeknięcie, a, blm., czynność cz. **Odszczeknąć.**

Odszczep, u, lm. **y I.** a. **Odszczepek, [Odszczypek]**, × **Odszczepa** *kawałek, odszczepany od czego, a szczeg. od drzewa, szczapa, trzaska, łupa, odłupek, ułupek.* **2.** × O. *odszczepieństwo, odszczepienie ś., odpadnięcie, odstępstwo, apostazja:* Pogrożą, za rozkazem gdy nie pójdzie ślepym papież, z nim ś. rozstrzygnąć powszechnym odszczepem. L. <Od + Szczep>

× **Odszczepa, y**, lm. **y** p. **Odszczep:** Z odszczepy omartwiałej przeszczepiło mię zmiłowanie Boże do żywej macicy, do prawdziwej cerkwi. Smotr. <Od + Szczepa>

Odszczepać, pie, pał i **O. ś.** p. **Odszczepić.** <Od + Szczepać>

Odszczepanie, a, blm., czynność cz. **Odszczepać.**

Odszczepek, pka, lm. **pki I.** p. **Odszczep. 2.** [O., **Odszczypek**] = a) *odludek.* b) *wyrzutek społeczeństwa.* <Od + *Szczepek, SZCZEP>

Odszczepiać, a, ał i **O. ś.** p. **Odszczepić.** <Od + SZCZEP>

Odszczepianie, a, blm., czynność cz. **Odszczepiać.**

Odszczepianie się, a ś., blm., czynność cz. **Odszczepiać ś.**

Odszczepić, i, ił, nied. **Odszczepiać I.** i **Odszczepać**, posp. **Odszczypać**, nied. **Odszczepywać**, posp. **Odszczypywać** *szczepiąc oddzielić, oderdzeć; odłupać, odrąbać, uszczepać:* O. trzaskę. Przen.: Z Piastów ówczesnych ta gałąź odszczepiona najbujniej i najsilniej ś. krzewiła. Krasz. **2.** przen. *odłączyć, odsadzić, oddzielić, odciąć, odstrychnąć, odsunąć, odseparować:* O. od kościoła. **O. ś. I.** a. **Odszczepać ś.**, posp. **Odszczypać ś.**, nied. **Odszczepywać ś.**, posp. **Odszczypywać ś.** *szczepiąc ś. odleźć, odpuść; rozszczepić ś., odłupać ś., oderdzeć ś.:* Kawałek listwy odszczepił ś., gdy w niego wbijano gwóźdź zbyt wielki. Jeżeli członek od członka odszczepia ś., jakie to już ciało? L. **2.** przen. *odłączyć ś., oddzielić ś., odpaść, oderwać ś., odstrychnąć ś. od kogo, od czego, opuścić, porzucić kogo, co, odstąpić kogo, czego:* O. ś. od kościoła, od wiary. Język ich przez obcowanie z Ligurami odszczepił ś. od ojczystego. Ossol. Lucylla biskupów na synod, odszczepiony od Kartaginy, zwodziła. Skar. (= *odszczepieńczy względem Kartaginy*). **3.** anat.: † Dziura odszczepiona kości skalistej, dziura poszarpana, szyjna; × dziura dla żyły głowowej a. szyjnej, × otwór szyjny (foramen lacerum s. jugulare). <Od + Szczepić>

Odszczepienie, a, blm., czynność cz. **Odszczepić.**

Odszczepieniec, ńca, lm. **ńcy I.** *ten, co ś. odszczepił od kościoła, wiary, stowarzyszenia, przekonań, odstępca, apostata, renegat.* **2.** *wyznawca sekty, która ś. odszczepiła od prawdziwej wiary, heretyk, kacerz, schizmatyk.* <Od Odszczepić>

Odszczepienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odszczepić ś.**

× **Odszczepiennica, y**, lm. **e** forma ż. od **Odszczepieniec;** × **Odszczepieńca:** Cerkiew wschodnią odszczepiennicą nazywa. Smotr. <Od Odszczepieniec>

× **Odszczepieńca, y**, lm. **e** p. **Odszczepiennica.**

Odszczepieńczy przym. od **Odszczepieniec; Odszczepieński**, *odstępczy, heretycki, kacerski, schizmatycki:* Książę Ostrogski rzucił hasło na Ruś całą do wojny przeciw odszczepieńczym władykom. Kal. <Od Odszczepieniec>

Odszczepieński p. **Odszczepieńczy:** Donatus, O. biskup, donatystami swoim zwać ś. kazał. Skar. Grzech O. Birk. Namówiono go, aby stał przy stronie odszczepieńskiej. Skar. <Od + SZCZEP>

Odszczepieństwo, a, lm. **a I.** a. × **Odszczep** *odszczepienie ś., odstępstwo, apostazja, kacerstwo, herezja:* Najpożyteczniejsze, lecz nowe nauki za odszczepieństwa uchodziły sztuki. L. **2.** zb. *odszczepieńcy, kacerze, heretyctwo, schizma.* <Od + SZCZEP>

Odszczepnia, i, lm. **e** bot. (lilaea) *roś. z rodziny błotnicowatych.* <Od + SZCZEP>

Odszczepywać, uje a. **ywa, ywał** i **O. ś.** p. **Odszczepić.**

Odszczepywanie, a, blm., czynność cz. **Odszczepywać.**

Odszczepywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odszczepywać ś.**

Odszczucie, a, blm., czynność cz. **Odszczuć.**

Odszczuć, uję, uł, Odeszczwać, nied. **Odszczuwać** *szczując odbić, odpędzić, odstraszyć.* <Od + Szczuć>

Odszczuwać, a, ał p. **Odszczuć.**

Odszczuwanie, a, blm., czynność cz. **Odszczuwać.**

Odszczykać, a, ał p. **Odszczyknąć.** <Od + Szczykać>

Odszczykanie, a, blm., czynność cz. **Odszczykać.**

Odszczykiwać, iwa a. **uje, iwał** p. **Odszczyknąć.**

Odszczykiwanie, a, blm., czynność cz. **Odszczykiwać.**

Odszczyknąć, nie, nął, Odszczykać, nied. **Odszczykiwać** *szczyknąwszy odłamać; uszczknąć, odskubać, odskubnąć:* Odszczykując zbytek liści, większe będziesz miał głowy kalarepy. Kluk. O. kwiatek, listek, gałązkę. <Od + Szczyknąć>

Odszczyknięcie, a, blm., czynność cz. **Odszczyknąć.**

Odszczypać, ie, ał i **O. ś.** posp. p. **Odszczepić.** <Od + Szczypać, SZCZEP/SZCZYP>

Odszczypanie, a, blm., czynność cz. **Odszczypać.**

Odszczypanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odszczypać ś.**

[Odszczypek, pka, lm. **pki]** p. **Odszczepek.** <Zam. Odszczepek>

Odszczypywać, uje, ywał i **O. ś.** posp. p. **Odszczepić.**

Odszczypywanie, a, blm., czynność cz. **Odszczypywać.**

Odszczypywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odszczypywać ś.**

Odszemrać, rze, rał *skończyć szemrać; odmówić ladajako, odmruczeć, odszeptać:* Nie podobają ś. Bogu pacierze przez zęby mówione a. ladajako odszemrane. Wuj. Kapłani ich, gdy już odszemrzą godziny, tedy ani robią, ani cztą (= czytają). L. <Od + Szemrać>

Odszemranie, a, blm., czynność cz. **Odszemrać.**

Odszepnąć, nie, nął, Odszeptać, nied. **Odszeptywać I.** *odpowiedzieć szeptem:* Ładna jesteś! szepnęłam do niej. — Ładna jesteś! odszepnęła dziewczyna, stojąca w lustrze. Orzesz. Kurczowo ręce ściskając, odszepnęła: bałam ś. Orzesz. Szeptała jedna, odszeptywała druga. Jeż. **2.** Odszeptać = *szepcząc oddalić, odczynić:* Mówiłam jej, żeby zawezwała znachorkę, którąby jej a. odszeptała, a. odkadziła, a. odlała, a. zlizała. Jeż. <Od + Szepnąć>

Odszepnięcie, a, blm., czynność cz. **Odszepnąć.**

Odszeptać, cze, tał p. **Odszepnąć.** <Od + Szeptać>

Odszeptanie, a, blm., czynność cz. **Odszeptać.**

Odszeptywać, uje, ywał p. **Odszepnąć.**

Odszeptywanie, a, lm. **a** czynność cz. **Odszeptywać:** Znów rozpoczęły ś. gotowania ziół, odszeptywania i odkadzania. Jeż.

Odszklenie, a, blm., czynność cz. **Odszklić.** Min.: *proces rozkładowy skał wulkanicznych, polegający na straceniu pierwotnej szklistości.* Siemir.

Odszklić, i, ił *pozbawić pierwotnej szklistości.* <Od + Szklić>

Odszkodować, uje, ował, nied. **Odszkodowywać** *wynagrodzić szkodę, zaspokoić poszkodowanego.* <Od + Szkodować>

Odszkodowanie, a I. blm., czynność cz. **Odszkodować. 2.** lm. **a** *wynagrodzenie, zapłata za szkodę, indemnizacja.*

Odszkodowywać, a, ał p. **Odszkodować.**

Odszkodowywanie, a, blm., czynność cz. **Odszkodowywać.**

Odszkodzenie, a, blm., czynność cz. **Odszkodzić.**

Odszkodzić, i, ił *odpłacić, odwetować nabawiwszy szkody:* On ci za doznane zmartwienia odszkodzi. Kaczk. <Od + Szkodzić>

× **Odszlachcać, a, ał** p. **Odszlachcić.**

× **Odszlachcanie, a,** blm., czynność cz. **Odszlachcać.**

× **Odszlachcenie, a,** blm., czynność cz. **Odszlachcić.**

× **Odszlachcić, i, ił,** nied. × **Odszlachcać** kogo = *wyzuć z szlachectwa.* L. <Od + Szlachcić>

Odszlamować, uje, ował, nied. **Odszlamowywać I.** *odbyć szlamowanie, odczyścić ze szlamu, wyszlamować:* O. staw. **2.** chem. *odpławić, oddzielić części mielsze od grubszych w proszkowatej masie za pomocą kłócenia z wodą i zlewania.* <Od + Szlamować>

Odszlamowanie, a, blm., czynność cz. **Odszlamować.**

Odszlamowywać, a, ał p. **Odszlamować.**

Odszlamowywanie, a, blm., czynność cz. **Odszlamowywać.**

Odszlifować, uje, ował, × **Odszlufować,** nied. **Odszlifowywać,** × **Odszlufowywać I.** *odbyć szlifowanie, skończyć szlifowanie; oszlifować, wyszlifować należycie, odpolerować:* O. marmur. **2.** i nied. **Odszlifowywać** *oszlifować nanowo; szlifując odczyścić, przywrócić czemu stan pierwotny, odpolerować.* **3.** *szlifując wyostrzyć; odtoczyć:* O. scyzoryk, nożyczki, brzytwę. <Od + Szlifować>

Odszlifowanie, a, blm., czynność cz. **Odszlifować.**

Odszlifowywać, a, ał p. **Odszlifować.**

Odszlifowywanie, a, blm., czynność cz. **Odszlifowywać.**

× **Odszlufować, uje, ował** p. **Odszlifować.** L. <Od + Szlufować>

× **Odszlufowanie, a,** blm., czynność cz. **Odszlufować,** *odszlifowanie.*

× **Odszlufowywać, a, ał** p. **Odszlifować.**

× **Odszlufowywanie, a,** blm., czynność cz. **Odszlufowywać,** *odszlifowywanie.*

Odsznurować, uje, ował, nied. **Odsznurowywać** *rozpuścić to, co jest zasznurowane, rozsznurować.* **O. ś.** *rozejść ś. pomimo zasznurowania, rozsznurować ś.* <Od + Sznurować>

Odsznurowanie, a, blm., czynność cz. **Odsznurować.**

Odsznurowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odsznurować ś.**

Odsznurowywać, ywa a. **uje, ywał** i **O. ś.** p. **Odsznurować.**

Odsznurowywanie, a, blm., czynność cz. **Odsznurowywać.**

Odsznurowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odsznurowywać ś.**

I. Odszorować, uje, ował, nied. **Odszorowywać I.** *szorując, odczyścić, odmyć:* O. podłogę. **2.** *odbyć szorowanie, skończyć szorować; wyszorować należycie.* <Od + Szorować>

2. Odszorować, uje, ował, † **Odszurować** konie = *rozebrać z szorów.* Troc. <Nm. abschirren>

I. Odszorowanie, a, blm., czynność cz. **I. Odszorować.**

2. Odszorowanie, a, blm., czynność cz. **2. Odszorować.**

Odszorowywać, a, ał p. **I. Odszorować.**

Odszorowywanie, a, blm., czynność cz. **Odszorowywać.**

Odszpanować, uje, ował stol. *odkręcić, odśrubować zaśrubowaną klejoną robotę.* <Od + Szpanować>

Odszpanowanie, a, blm., czynność cz. **Odszpanować.**

Odszperować, uje, ował młot pudlowy, hut.= *puścić w ruch, wyjąwszy zastawkę, czyli szper, w maszynie poruszającej młot.* <Od + Szperować>

Odszperowanie, a, blm., czynność cz. **Odszperować.**

Odszpilenie, a, blm., czynność cz. **Odszpilić.**

Odszpilić, i, ił **I.** *odpiąć to, co było przypięte szpilką.* **2.** [O.] *odpiąć guzik, pętelkę i t. p.* <Od + Szpilić>

!Odszpontować, uje, ował p. **Odszpuntować.** <Od + Szpontować = Szpuntować>

!Odszpontowanie, a, blm., czynność cz. **Odszpontować**, *odszpuntowanie.*

!Odszpontowywać, a, ał p. **Odszpuntować.**

!Odszpontowywanie, a, blm., czynność cz. **Odszpontowywać**, *odszpuntowywanie.*

Odszpuntować, uje, ował, **!Odszpontować**, nied. **Odszpuntowywać, !Odszpontowywać** *odetkać, otworzyć ze szpuntu; odbić, wyjąć szpunt:* O. beczkę. × Odszpuntuje butelkę. L. *(= odkorkuje).* <Od + Szpuntować>

Odszpuntowanie, a, blm., czynność cz. **Odszpuntować.**

Odszpuntowywać, a, ał p. **Odszpuntować.**

Odszpuntowywanie, a, blm., czynność cz. **Odszpuntowywać.**

!Odszrubować, uje, ował p. **Odśrubować.** <Od + Szrubować>

!Odszrubowanie, a, blm., czynność cz. **Odszrubować**, *odśrubowanie.*

!Odszrubowywać, a, ał p. **Odśrubować.**

!Odszrubowywanie, a, blm., czynność cz. **Odszrubowywać**, *odśrubowywanie.*

Odszturchać, a, ał, **Odszturchnąć**, × **Odszturknąć** *szturchnąwszy odepchnąć, odsadzić; odtrącić:* O. kogo łokciem, kułakiem. <Od + Szturchać>

Odszturchanie, a, blm., czynność cz. **Odszturchać.**

Odszturchnąć, nie, nął p. **Odszturchać.** <Od + Szturchnąć>

Odszturchnienie, a, blm. p. **Odszturchnięcie.**

Odszturchnięcie, a, blm., **Odszturchnienie** czynność cz. **Odszturchnąć.**

× **Odszturknąć, nie, nął** p. **Odszturchnąć.** <Od + Szturknąć>

× **Odszturknienie**, a, blm. p. **Odszturknięcie.**

× **Odszturknięcie**, a, blm., × **Odszturknienie** czynność cz. **Odszturknąć,** *odszturchnięcie.*

× **Odsztychnąć, nie, nął** kogo **I.** *nawzajem ukłóć; oddać komu sztych za sztych, odkłóć, odbość.* **2.** przen. *uszczypać kogo nawzajem dotkliwym słówkiem, odciąć ś.* <Od + Sztychnąć>

× **Odsztychnienie**, a, blm. p. **Odsztychnięcie.**

× **Odsztychnięcie**, a, blm., × **Odsztychnienie** czynność cz. **Odsztychnąć.**

Odsztychować, uje, ował **I.** *sztychując odrobić:* Kazałem O. trzydzieści tysięcy egzemplarzy moich portretów. Jeż. **2.** fortep. *zrobić wgłębienie, w które ma być wpuszczony rezonans.* <Od + Sztychować>

Odsztychowanie, a, blm., czynność cz. **Odsztychować.**

Odszukać, a, ał, nied. **Odszukiwać** *szukając odzyskać; odnaleźć:* O. zgubione papiery, zbiega. Odszukiwasz nas, stracone syny. Susz. Ktoby zbiegłego przyjął potępieńca, spólna go za to czekała szubieńca, musiał wszystkiego odstradać, O. Chr. **O. ś.** *zostać odszukanym, odnaleźć ś.:* Przywożę asińdzce zgubę, która ś. nam odszukała szczęśliwie i wraca. Kaczk. <Od + Szukać>

Odszukanie, a, blm., czynność cz. **Odszukać:** Brutus naród rzymski do odszukania wolności zachęcał. Fal.

Odszukanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odszukać ś.**

Odszukiwacz, a, lm. e *ten, co odszukuje.*

Odszukiwać, uje, iwał i **O. ś.** p. **Odszukać.**

Odszukiwanie, a, blm., czynność cz. **Odszukiwać.**

Odszukiwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odszukiwać ś.**

Odszumować, uje, ował, nied. **Odszumowywać I.** co = *oddzielić, zebrać szumowiny z czego, oczyścić co z szumowin:* O. rosół. Biada garncowi pieniącemu ś., którego nikt nie odszumuje. B. B. Miód prząśny na wolnym ogniu O. trzeba. Haur. Tknięte serce wylaniem łez roztworzy swą żałość, i że tak rzekę, odszumuje. Pilch. <Od + Szumować>

Odszumowanie, a, blm., czynność cz. **Odszumować.**

Odszumowywać, a, ał p. **Odszumować.**

Odszumowywanie, a, blm., czynność cz. **Odszumowywać.**

†**Odszurować**, uje, ował p. **2. Odszorować.** Troc. <Nm. abschirren>

†**Odszurowanie**, a, blm., czynność cz. **Odszurować.**

Odszybować, uje, ował (o ptakach) *szybując oddalić ś., odlecieć; unieść ś. daleko, poszybować.* <Od + Szybować>

Odszybowanie, a, blm., czynność cz. **Odszybować.**

Odszycie, a, blm., czynność cz. **Odszyć.**

Odszyć, yje,ył, nied. **Odszywać I.** *odbyć szycie, skończyć szyć:* O. swoje. **2.** *szyjąc odrobić, wykończyć:* O. starannie suknię. **3.** *szyjąc, skwitować ś. z długu, szyciem odrobić.* **4.** tap. *zrobić kant w wysłaniu, w materacu, przeszywając szpagatem.* <Od + Szyć>

Odszydzać, a, ał p. **Odszydzić.**

Odszydzanie, a, blm., czynność cz. **Odszydzać.**

Odszydzenie, a, blm., czynność cz. **Odszydzić.**

Odszydzić, i, ił, nied. **Odszydzać** komu = *szyderstwem za szyderstwo zapłacić, odedrwić:* Nie zaczepiaj, jać radzę, naszego prałata, boć odszydzi. Papr. <Od + Szydzić>

Odszywać, a, ał p. **Odszyć.**

Odszywanie, a, blm., czynność cz. **Odszywać.**

[Odś] p. **Od siebie.** <Odsi(ebie)>

†**Odścić**, i, ił *oddalić:* Miłosierdzie jest u niego i gniew; a mocen jest dać opuszczenie prędkie i O. gniew. B. B. <Czes. odstiti = puścić>

× **Odścienny** p. **Ościenny:** Okoliczny, O., pograniczny. Bobr. <Od + Ścienny>

[Odścigać, a, ał] *odegnać, odpędzić.* <Od + Ścigać>

[Odściganie, a, blm.] czynność cz. **Odścigać.**

Odścisnąć, śnie, snął *ścisnąć nawzajem:* I znowu spojrzał jej w oczy i odścisnął ją z taką siłą! Kaczk. <Od + Ścisnąć>

Odściśnięcie, a, blm., czynność cz. **Odścisnąć.**

Odślepiać, a, ał, **Odślipiać** *ślepiając odrobić,* <Od + Ślepiać>

Odślepianie, a, blm., czynność cz. **Odślepiać.**

Odślepnąć, pnie, pł *napowrót przewidzieć, odzyskać wzrok.* Przen.: Przy końcu świata odślepnie pieśń. Kon. <Od + Ślepnąć>

Odślepnięcie, a, blm., czynność cz. **Odślepnąć.**

Odślipiać, a, ał p. **Odślepiać:** Ile podołam, sama odślipiam, a nareszcie i moje dziewczęta, które w ogieńby za ciebie skoczyły, chętnie odrobią za ciebie. Byk. <Od + Ślipiać>

Odślipianie, a, blm., czynność cz. **Odślipiać,** *odślepianie.*

× **Odśmiać, eje, ał,** nied. × **Odśmiewać,** × **O. ś. I.** *roześmiać ś. z kogo, czego nawzajem, odszydzić:* Aza naśmiewcom on nie odśmiewa? Bud. Kunsztowi nigdy ś. nie przeciw, radniej ś. odśmiewaj, a tak rychlej szyderstwa żartem zbędziesz, niż gniewając ś. L. **2.** *wynagrodzić sobie co śmiechem:* Przed sądem Boskim, kiedy tam staniemy, zda mi ś., że na wszystkim sobie odśmiejemy. Rej. Za te płacze ona ś. trzy razy odśmieje ze mnie, jeśli ojca zbawi. Słow. × **O. ś. I.** *przestać ś. śmiać.* Mącz. **2.** p. wyż. <Od + Śmiać>

× **Odśmianie, a,** blm., czynność cz. **Odśmiać.**

× **Odśmianie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odśmiać ś.**

× **Odśmiech, u,** blm. *wzajemny uśmiech szyderczy, odpowiedź drwinkami, szyderstwem na drwinki, szyderstwa:* Wyśmiewacze wystawują ś. na odwet na niebezpieczeństwo wzajemnego odśmiechu. Czart. A. <Od + Śmiech>

Odśmiechać się, a ś., ał ś. p. **Odśmiechnąć ś.** <Od + * Śmiechać ś., od Śmiech>

Odśmiechanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odśmiechać ś.**

Odśmiechnąć się, nie ś., nął ś., nied. **Odśmiechać ś.** *uśmiechnąć ś. nawzajem, odpowiedzieć na śmiech śmiechem:* Odśmiechnąłem ś. także. Żm. Wszystko to dzisiaj tam, gdzie ta mogiła promienistemu słońcu ś., odśmiecha. Słow. <Od + * Śmiechnąć ś., od Śmiech>

Odśmiechnięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Odśmiechnąć ś.**

Odśmiechniony *który ś. odśmiechnął, uśmiechnięty w odpowiedzi na uśmiech:* Ust perły... odśmiechnione złością. Słow. <Od + * Śmiechniony, od Śmiech>

Odśmietankować, uje, ował mleko = *odciągnąć od niego śmietankę, odtłuścić je.* <Od + * Śmietankować, od Śmietanka>

Odśmietankowanie, a, blm., czynność cz. **Odśmietankować.**

× **Odśmiewać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Odśmiać.**

× **Odśmiewanie, a,** blm., czynność cz. **Odśmiewać.**

× **Odśmiewanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odśmiewać ś.**

Odśnić, i, ił, nied. **Odśniwać** *śniąc, nanowo sobie coś odtworzyć:* Zobaczył matkę, na chwilę odśnił przeszłość. Krasz. **O. ś.** *odtworzyć ś., powtórzyć ś. we śnie:* Duchom ś. odśniła moc dawna czasów. Słow. <Od + Śnić>

Odśnienie, a, blm., czynność cz. **Odśnić.**

Odśnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odśnić ś.**

Odśnieżnik, a, lm. **i** kol. *budowla ochraniająca szlak kolejowy od zawiania śniegiem.* <Od + Śnieżnik, od Śnieżny>

Odśniwać, a, ał i **O. ś.** p. **Odśnić:** Odśniwają mi ś., o Panie, te smętne księżycowe noce pierwszej natury, bezłady wężowego królestwa. Słow. <Od + * Śniwać, od Śnić>

Odśniwanie, a, blm., czynność cz. **Odśniwać.**

Odśniwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odśniwać ś.**

Odśpiew, u, lm. **y I.** *śpiew w odpowiedzi na śpiew:* Składają ś. one (pieśni) ze zwrotki, z hymnu i odśpiewu: Kirje elejson. **2.** *słowa, powtarzające ś. ku końcowi każdej strofki, przegrywka, refren.* <Od + Śpiew>

Odśpiewać, a, ał, nied. **Odśpiewywać I.** *odpowiedzieć śpiewem.* **2.** *skończyć śpiewać, dośpiewać do końca, prześpiewać:* Co mi za praca przez dzień pacierze O., a za to mieć wszelki wczas, strawę i wygodę. Opal. Gdy kapłan miał zaczynać ewanielją św., mieczów dobywali, które zaś chowali, gdy chór odśpiewał. Tworz. O. ostatnią strofkę. Odśpiewają ulubione zwrotki. Mick. **3.** *śpiewając wykonać; wyśpiewać:* O. arję, mszę. **4.** *śpiewając, skwitować ś. z długu; odrobić śpiewając:* O. dług. Troc. Nabroiłem tyle grzechów, że tego przez długie czasy nie odspowiadam, nie odposzczę, nie odmodlę, nie odśpiewam. Dyg. **5.** × O. *odwołać, odszczekać:* O. musi, co mówił potwarliwie. Troc. **6.** [O.] *umrzeć.* <Od + Śpiewać>

Odśpiewanie, a, blm., czynność cz. **Odśpiewać.**

Odśpiewywać, a, ał p. **Odśpiewać.**

Odśpiewywanie, a, blm., czynność cz. **Odśpiewywać.**

† **Odśredni** p. **Odśrodkowy.** <Od + Średni>

[Odśrodek, dka, lm. **dki]** *rodzaj miedzy w środku drogi polnej pomiędzy dwiema kolejami.* <Od + Środek>

Odśrodkowiec, wca, lm. **wce** p. **Wirówka.** <Od Odśrodkowy>

Odśrodkownik, a, lm. **i** p. **Wirówka.** <Od + * Środkownik, od Środkowny>

Odśrodkowość, i, blm. rz. od **Odśrodkowy.**

Odśrodkowy, † **Odśredni,** † **Odśrzedni,** † **Odśrodopędny,** × **Kołokrętny** fiz.: Siła odśrodkowa = *oddalająca ś. od środka, dążąca do oddalenia ś. od środka, siła wzbudzająca ś. przy ruchu obrotowym, objaw dążności ciała do przejścia w każdej chwili z ruchu obrotowego do prostolinijnego.* Machina odśrodkowa = *przyrząd fizyczny do doświadczalnego okazania praw ruchu obrotowego, do uwidocznienia działań siły odśrodkowej.* Fizj.: Nerw O. = *nerw przeprowadzający stan czynny odśrodkowych części układu nerwowego do obwodu ciała.* <Od + Środkowy>

Odśrodkowywać się, a ś., ał ś. *oddzielać ś. w osobną całość, odosobniać ś.:* U Rózi sam ten początek już sam przez ś. odśrodkowywa ś. od całości. Kasz. <Od + * Środkowywać, od Środek>

Odśrodkowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odśrodkowywać ś.**

† **Odśrodopędny** p. **Odśrodkowy.** <Od + * Środo (od Śród) + * Pędny (od Pęd)>

Odśrubek, bka, lm. **bki** p. **Przeciwmutra.** <Od + * Śrubek, od Śruba>

Odśrubować, uje, ował, ! **Odszrubować,** nied. **Odśrubowywać,** ! **Odszrubowywać I.** *coś zaśrubowanego odkręcić, wyśrubować; śrubując otworzyć:* O. śrubę, mutrę. O. piec *(= O. drzwiczki pieca).* **2.** *coś przyśrubowanego odjąć, wykręciwszy śruby:* O. zamek, gałkę. <Od + Śrubować>

Odśrubowanie, a, blm., czynność cz. **Odśrubować.**

Odśrubowywać, ywa a. **uje, ywał** p. **Odśrubować.**

Odśrubowywanie, a, blm., czynność cz. **Odśrubowywać.**

† **Odśrzedni** p. **Odśrodkowy:** Siła odśrzednia. Rogal. <Od + Śrzedni>

× **Odświatłowstręt, u,** blm. p. **Światłowstręt.** <Od + Światło + Wstręt>

Odświątkować, uje, ował, Odświętować, Odświęcić *odbyć świątecznie; przebyć, odprawić święcąc; spędzić, przepędzić święto:* Gdy odświątkowali szabas, ruszyli w dalszą drogę. Sł. wil. <Od + Świątkować>

Odświątkowanie, a, blm., czynność cz. **Odświątkować.**

Odświecać, a, ał i **O. ś.** p. **Odświecić.**

Odświecanie, a, blm., czynność cz. **Odświecać.**

Odświecanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odświecać ś.**

Odświecenie, a, blm., czynność cz. **Odświecić.**

Odświecenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odświecić ś.**

Odświecić, i, ił, nied. **Odświecać I. a. O. ś.** *odbić ś. swoim światłem, odbić ś., odzwierciedlić ś.:* W lasach nawet zapaliły ś. stosy, i łunami odświecały ś. na niebie. Krasz. Odświeconych myśli moich twarze ujrzysz. Słow. **2.** × O. *nawzajem poświecić.* Sł. wil. **3.** kare.: O. kartę = *odkryć kartę.* <Od + Świecić>

Odświegotać, ta a. cze, tał, †**Odświekotać I.** (o ptakach) *odbyć świegotanie, skończyć świegotać.* **2.** przen. *odnowić ladajako, z pośpiechem, odszemrać, odmruczeć:* O. pacierze. <Od + Świegotać>

Odświegotanie, a, blm., czynność cz. **Odświegotać.**

†**Odświekotać, ta a. cze, tał** p. **Odświegotać:** Niewielka rzecz kilka pacierzy O. Sekl. <Od + *Świekotać = Świegotać>

†**Odświekotanie, a,** blm., czynność cz. **Odświekotać.**

Odświerzbny lek. *do leczenia świerzbu przydatny, dobry od świerzbu:* Leki odświerzbne (remedia antipsorica). <Od + *Świerzbny, od Świerzba>

Odświetlenie, a, blm., czynność cz. **Odświetlić.**

Odświetlić, i, ił *rozjaśnić, rozwidnić a. wyświetlić nanowo:* Kto mrok zapadłych czasów odświetli choć trocha? Syrok. <Od + *Świetlić, od Światły>

Odświeżać, a, ał i **O. ś.** p. **Odświeżyć.**

Odświeżanie, a, blm., czynność cz. **Odświeżać.**

Odświeżanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odświeżać ś.**

Odświeżeć, eje, ał p. **Oświeżeć.** <Od + *Świeżeć, od Świeży>

Odświeżenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Odświeżeć. 2.** czynność cz. **Odświeżyć.**

Odświeżenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odświeżyć ś.**

Odświeżyć, y,ył, × **Obświeżyć,** nied. **Odświeżać I.** *zrobić nanowo świeżym, oświeżyć, orzeźwić:* Deszcz odświeża powietrze. O. krew przez krzyżowanie. **2.** O. starą rzecz = *nadać jej pozór świeżości, odnowić, poprawić:* O. suknię balową. O. mieszkanie, obraz = *odrestaurować, wyrestaurować, wyporządzić.* O. dom, mieszkanie = *odmalować, pomalować.* Przen.: O. pamięć czego = *wznowić, wskrzesić, odnowić, ponowić.* O. znajomość. Czemuż to tak niewzględnie odświeżasz me żale? Tremb. W sercu zabolałym takowe rozmowy źle zagojone rany odświeżały. Pot. **3.** !O. brzegi rany, chir. = *ściąć ich powierzchnię, ażeby ś. zrosły doraźnie,* obranie, okrwawić. **4.** gorz.: O. zacier = *dodać wody w odpowiedniej ilości dla rozcieńczenia spirytusu poniżej granicy, przeszkadzającej żywotności drożdży.* **5.** hut.: O. glejtę = *przetopić ją z miałem węglowym w piecu kupelacyjnym dla otrzymania ołowiu,* nied. fryszować. **O. ś.** *zostać odświeżonym, odświeżeć, oświeżeć:* Każdy kącik musiał O. ś. i jakby nanowo odrodzić. Byk. <Od + Świeży>

Odświęcać, a, ał p. **Odświęcić.**

Odświęcanie, a, blm., czynność cz. **Odświęcać.**

Odświęcenie, a, blm., czynność cz. **Odświęcić.**

Odświęcić, i, ił, nied. **Odświęcać I.** †O. p. **Odświątkować:** Otto, w Rzymie święto Bożego Narodzenia odświęciwszy, do Rawenny jechał. Skar. **2.** O. księdza = *pozbawić święceń, wyzuć z kapłaństwa przy stosownym obrzędzie, wyksiężyć:* Skarszewski odświęcony i w więzieniu zamknięty został. Niem. <Od + Święcić>

[Odświęt] w wyrażeniu: Na O. = *od święta, na święto:* Spódniczki na O. <Od + Święt(a)>

Odświętnie przys. od **Odświętny:** Ubrać ś. O. O. przystrojona. Przyb.

Odświętny *od święta, od wielkiego dzwonu będący, świąteczny, nie powszedni; strojny, przystojny; uroczysty:* Szaty odświętne ku posługowaniu na miejscu świętym. B. B. Odświętne nabożeństwo. Troc. W święto wychodząc, jednych ujrzał w dobrych odświętnych sukniach, a drugich w wytartych, spytał, czemu ci odświętnych sukien nie mają? Skar. Odświętna pompa. Otw. Częstokroć pod nim leśne boginie Dryjady odświętnę swoje tańce odprawiały rady. Otw. <Od + Świętny, z Od święta>

Odświętować, uje, ował p. **Odświątkować.** <Od + Świętować>

Odświętowanie, a, blm., czynność cz. **Odświętować.**

Odświt, u, lm. **y** *odblask, odbłysk:* Hradczany płonęły w różanych odświtach. Mir. <Od + Świt>

Odświtać, a, ał *odbłyskiwać.* Psm. <Od + Świtać>

Odświtanie, a, blm., czynność cz. **Odświtać.**

Odtaczać, a, ał p. **Odtoczyć.** <Od + Taczać>

Odtaczanie, a, blm., czynność cz. **Odtaczać.**

[Odtaić, i, ił] *sprawić, że odtaje:* Odtajéli psu ogon przymarzły. <Od + *Taić, z Tajeć>

× **Odtajać, a, ał** p. **Odtajeć.** Sł. wil.

Odtajały *który odtajał:* Mogła trafić na odtajałe rzeki, na nieprzebyte gąszcze leśne. Sienk.

× **Odtajanie, a,** blm., czynność cz. **Odtajać.**

Odtajeć, e, ał, nied. × **Odtajać** *odmarznąć, odtopnąć, rozpuścić ś., roztopić ś., puścić:* Zamróz na szybach odtajał. Okna odtajały = *mróz z nich zeszedł, zlazł.* <Od + Tajeć>

× **Odtajemniczenie, a,** blm., czynność cz. **Odtajemniczyć.**

× **Odtajemniczyć, y,ył** *odkryć to, co było tajemnicą, odgadnąć:* O. zamiar, projekt, plan. Zdaje ś., że szkoła nierada, iż jej myśl odtajemniczoną została. Krasiń. Przyszła epoka pozna i odtajemniczy magnetyczną siłę. Krasiń. <Od + *Tajemniczyć, od Tajemniczy>

Odtajenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Odtajeć. 2.** [O.] czynność cz. **Odtaić.**

Odtakdawna lep. od tak dawna przys. *od tak dawnego czasu, tak dawno:* Zachciało mu ś. widzieć te Włochy, w których żył O. Krasz. <Od + Tak + Dawno>

Odtańcować, uje, ował p. **Odtańczyć:** Odpito, odjedzono i odtańcowano wesele Małgosi z kowalem. Prus. <Od + Tańcować>

Odtańcowanie, a, blm., czynność cz. **Odtańcować.**

Odtańcowywać, a, ał p. **Odtańczyć.**

Odtańcowywanie, a, blm., czynność cz. **Odtańcowywać.**

Odtańczenie, a, blm., czynność cz. **Odtańczyć.**
Odtańczyć, y,ył, Odtańcować, nied. **Odtańcowywać I.** *odbyć taniec, skończyć tańczyć:* O. swoje. **2.** *tańcząc, odwetować opuszczony taniec:* O., powetować taniec chybiony. Wol. J. **3.** *tańcząc wykonać:* O. jaką figurę. Odtańczono włoskie corrente. Krasz. **4.** *tańcząc odprawić, odbyć:* O. czyje wesele. <Od + Tańczyć>
Odtapiać, a, ał p. **Odtopić.**
Odtapialny hut. *służący do odtapiania:* Piec O. = *piec służący do topienia kamienia ołowianego i odtapiania zeń kruszcu.* <Od Odtapiać>
Odtapianie, a, blm., czynność cz. **Odtapiać.**
Odtarasować, uje, ował co = *usunąć taras od czego, przywrócić do pierwotnego stanu, w jakim coś było przed zatarasowaniem:* Niemcy nie mogli jeszcze O. bram swoich tak prędko. Kaczk. Do Wiednia wjeżdżaliśmy nie bramą, bo tej tak prędko O. nie mogli. Dyak. <Od + Tarasować>
Odtarasowanie, a, blm., czynność cz. **Odtarasować.**
Odtarcie, a, blm., czynność cz. **Odetrzeć.** <Od + Tarcie>
[Odtarć, trze, tarł] p. **Odetrzeć.** <Od + Tarć>
× **Odtargacz, a,** lm. **e** *ten, co odtarga coś.* <Od Odtargać>
Odtargać, a, ał p. **Odtargnąć.** <Od + Targać>
Odtarganie, a, blm., czynność cz. **Odtargać.**
× **Odtargiwać, a, ał** p. **Odtargnąć.**
× **Odtargiwanie, a,** blm., czynność cz. **Odtargiwać.**
Odtargnąć, nie, nął, Odtargać, nied. × **Odtargiwać** *targnąwszy a. targając, oderwać, odciągnąć; odszarpnąć:* Król wołał z okna, aby ś. hamowali, aże go królowa od okna odtargnęła. Biel. J. Przen.: *oddalić, odwrócić, odciągnąć, odstręczyć, odkłonić, oderwać, odprowadzić:* O. kogo od złego. Myśli sprawiedliwy, jakby odtargnął grzeszne od złego. Leop. Nie mógł być od swego przedsięwzięcia odtargnion. Baz. Gdy wybornych nauk usiłują naśladować, tedy gwałtem bywają od nich odtargnieni. Kwiat. <Od + Targnąć>
Odtargnienie, a, blm. p. **Odtargnięcie.**
Odtargnięcie, a, blm., **Odtargnienie** czynność cz. **Odtargnąć.**
Odtargować, uje, ował co = *targując ś., odciągnąć, odbić część żądanej ceny, wytargować, utargować:* O. po 10 groszy na łokciu. Przen.: O. coś z pretensji czyich. <Od + Targować>
Odtargowanie, a, blm.. czynność cz. **Odtargować:** Królowi nie pozostawało nic innego, jak ugoda z kołem i O. czegoś z uroszczonych pretensji. Remb.

Odtarować, uje, ował *odtrącić z ogólnej wagi wagę opakowania, naczynia, ważąc towar; wyważyć ciężar opakowania, naczynia, w celu odtrącenia go od ogólnej wagi, starować.* <Od + Tarować>
Odtarowanie, a, blm., czynność cz. **Odtarować.**
× **Odtaśmować, uje, ował,** nied. × **Odtaśmowywać** *odwiązać z taśm; odwiązać, rozpuścić taśmy:* Chcesz, żebyś zrównał Macedona czyny, związane workom odtaśmuj czupryny. L. <Od + Taśmować>
× **Odtaśmowanie, a,** blm., czynność cz. **Odtaśmować.**
× **Odtaśmowywać, a, ał** p. **Odtaśmować.** Sł. wil.
× **Odtaśmowywanie, a,** blm., czynność cz. **Odtaśmowywać.**
Odtąd, † **Ottąd** przys. **I.** a. **[Odtychczas]** *od tego a. od tamtego czasu, potym:* O. nigdy go już nie spotykałem. **2.** a. † **Odtychmiast** = *od tej chwili, nadal, na przyszłość:* Odtąd ja będę rządził (= *teraz*). **3.** a. **[Odtela]** *od tego miejsca, stąd:* O. dotąd. **4.** † O. *z tego miejsca, stąd:* Wynieście to O. Óp. <Od + T(ĘD)
† **Odtążenie, a,** blm., czynność cz. **Odtążyć.**
† **Odtążyć, y,ył** p. **Odtęsknić:** Gdy już jagnięta odtążą a ssać zapamiętają, dopiero je do trzody wyganiać. Trzyc. <Od + Tążyć>
[Odtela] p. **Odtąd:** O. dotela (= *odtąd dotąd*). <Od + T>
Odtelegrafować, uje, ował *odpowiedzieć przez telegraf.* Przen. żart.: Woźnica odtelegrafował całemu zaprzęgowi batem to, co pan Bogdan pięścią tłomaczył jego plecom. Lam. <Od + Telegrafować>
Odtelegrafowanie, a, blm., czynność cz. **Odtelegrafować.**
Odterminować, uje, ował *odbyć termin:* Przed zostaniem czeladnikiem trzeba O. Jeż. <Od + Terminować>
Odterminowanie, a, blm., czynność cz. **Odterminować.**
Odtęsknić, i, ił od czego, **O. ś.** po kim, po czym, † **Odtążyć** *przestać tęsknić, pozbyć ś. tęsknoty:* Kiedy mnie młodzi między siebie wzięli, tom i odtęsknił powoli od proga. Pol. Co tam! zapomnę, odtęsknię ś. Orzesz. Nigdy nie odtęskni ś. po nim. Krasz. Wkrótce odtęskni ś. po naszym zamku. Hof. <Od + Tęsknić>
Odtęsknienie, a, blm., czynność cz. **Odtęsknić.**
Odtęsknienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odtęsknić ś.**
Odtętniać, a, ał *tętnić nawzajem; odzywać ś., odpowiadać tętnieniem:* Ziemia grobowym odtętnia łoskotem. Słow. <Od + * Tętniać, od Tętno>
Odtętnianie, a, blm., czynność cz. **Odtętniać.**
× **Odtkać, a, ał** *odetkać.* L. <Od + Tkać>
× **Odtkanie, a,** blm., czynność cz. **Odtkać.**
Odtleniać, a, ał p. **Odtlenić.**
Odtleniająco przys. *sposobem odtleniającym:* Każda barwa widma może działać utleniająco i O.
Odtlenianie, a, blm., czynność cz. **Odtleniać.**
Odtlenić, i, ił, nied. **Odtleniać, Redukować** chem. **I.** *pozbawić dany związek tlenu.* **2.** *zastąpić w związku tlen wodorem.* <Od + Tlenić>
Odtlenienie, a, blm., **Redukcja,** × **Dezoksydacja** czynność cz. **Odtlenić.**
Odtłaczać, a, ał p. **Odtłoczyć.**
Odtłaczanie, a, blm., czynność cz. **Odtłaczać.**
Odtłoczenie, a, blm., czynność cz. **Odtłoczyć.**
Odtłoczyć, y,ył, nied. **Odtłaczać** *tłocząc odbić; odcisnąć, odprasować, oddrukować.* <Od + Tłoczyć>
Odtłoczyna, y, lm. **y** *odcisk płaskorzeźby, pieczęci, medalu, napisu pomnikowego i t. d.* <Od Odtłoczyć>
Odtłuc, cze, kł, nied. **Odtłukać, Odtłukiwać** *tłukąc odbić; odtrącić, utrącić, utłuc:* O. uszko od dzbanka. O. róg wołowi. <Od + Tłuc>
Odtłuczenie, a, blm., czynność cz. **Odtłuc.**
Odtłukać, a, ał p. **Odtłuc.**
Odtłukanie, a, blm., czynność cz. **Odtłukać.**
Odtłukiwać, iwa a. **uje, iwał** p. **Odtłuc.**
Odtłukiwanie, a, blm., czynność cz. **Odtłukiwać.**
Odtłuszcz, u, blm. garb. *tłuszcz zebrany przez odtłuszczanie.* <Od + Tłuszcz>
Odtłuszczać, a, ał p. **Odtłuścić.** <Od + * Tłuszczać, od Tłuszcz>
Odtłuszczanie, a, blm., czynność cz. **Odtłuszczać.**
Odtłuszczenie, a, blm., czynność cz. **Odtłuścić.**

Odtłuszczyna, y, blm. *płyn pozostający po wymyciu skóry zamszowej w roztworze potażu.* <Od Odtłuścić>

Odtłuścić, i, ił, nied. **Odtłuszczać I.** *pozbawić tłustości; odciągnąć tłuszcz:* O. glinę, wełnę, kakao. O. jedwab przed bieleniem. **2.** garb. *tłuszcz zbytni zepchnąć ze skóry żelazem.* <Od + Tłuścić>

Odtoczenie, a, blm., czynność cz. **Odtoczyć.**

Odtoczyć, y,ył, nied. **Odtaczać I.** *odrobić na tokarni, wytoczyć, utoczyć:* U tokarza O. pół kuli drewnianej. Jak. J. O. gałkę z drzewa. **2.** co na toczydle, na brusie = *odszlifować, odwecować, wyostrzyć, naostrzyć:* O. siekierę, nóż. **3.** co od czego = *tocząc odwalić, odsunąć:* O. kufę od ściany. Skanderbeg, odtoczywszy działa na stronę, jutrzejszy dzień do szturmowania naznaczył. Baz. **4.** co do butelek, w butelki = *odlać, zlać, ściągnąć, natoczyć, spuścić, utoczyć:* O. wina do butelek. **5.** przen.: †O. kogo od czego = *oddalić, odwieść, odprowadzić, odciągnąć:* Toć snadź miłość Alcyda ode mnie odtoczy. Bardz. **6.** [O. wrota] = *otworzyć.* **O. ś.** *tocząc ś. oddalić ś.:* Nie odtoczy ś. jabłko od jabłoni. Korz. Bryczka odtoczyła ś. od ganku i przeszła most zamykający dziedziniec. Krasz. Poszóstna kareta dygnitarza odtoczyła ś. od ganku. Krasz. W miarę jak ś. bryka coraz to dalej ode Lwowa odtaczała, ból zmniejszał ś. Jeż. Naprowadzić odtaczającego ś. z drogi. L. <Od + Toczyć>

Odtok, u, lm. **i** gie. **I.** *kamień, głaz, przyniesiony przez wodę:* Odtoki i rumowiska granitów przechowały niby podanie o górach. Pol. **2.** zb. *odtoki:* Stoki są późniejszym odtokiem zasłane. Pol. Powódź zrywała dawne ławy granitowego odtoku, a odsypywała nowe. <Od + Tok>

Odtopić, i, ił, nied. **Odtapiać I.** *topiąc oddzielić, odciągnąć; wytopić:* O. ołów od miedzi. O. srebro z czarnomiedzi. Kapa ma być krągło śpiczasta, żeby materja odtapiająca ś. nie prosto w pion wpadała w tygiel. Torz. **2.** *odbyć topienie.* L. <Od + Topić>

Odtopienie, a, blm., czynność cz. **Odtopić.**

Odtopnąć, nie, nął *przez topienie stać ś. nieco płynnym, roztopić ś., rozpuścić ś. nieco; odtajeć nieco.* L.

Odtransportować, uje, ował *odwieźć, odesłać:* Panią odtransportuję z dzieckiem do młyna. Prus. <Od + Transportować>

Odtransportowanie, a, blm., czynność cz. **Odtransportować:** Zajął ś. odtransportowaniem do wagonu aksamitnej ciotki. Prus.

Odtrąbić, i, ił I. *odpowiedzieć trąbieniem na trąbienie.* **2.** *odegrać, wykonać coś na trąbie:* O. marsza. <Od + Trąbić>

Odtrąbienie, a, blm., czynność cz. **Odtrąbić:** Pewnego sierpniowego wieczora przed odtrąbieniem capstrzyka obok jednej z karczem nelipowskich zatrzymały ś. dwa wozy. Rol.

Odtrącać, a, ał i **O. ś.** p. **Odtrącić.** <Od + Trącać>

Odtrącanie, a, blm., czynność cz. **Odtrącać.**

Odtrącanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odtrącać ś.**

Odtrącenie, a, blm., czynność cz. **Odtrącić.**

Odtrącenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odtrącić ś.**

Odtrącić, i, ił, nied. **Odtrącać,** †**Odtręcać I.** *trąciwszy odbić; utrącić, odtłuc, utłuc:* O. uszko od imbryczka. **2.** *strąciwszy odjąć; potrącić, odciągnąć, odliczyć, wytrącić:* O. komu z pensji za uczynioną szkodę. O. szkodę z zapłaty. O. procent. **3.** *trąciwszy odbić, odepchnąć, odeprzeć:* Jej śnieżne łono westchnieniem odtrąca tę młodą różę, co wpół wychylona aksamitnego dotknęła ś. łona. Słow. Odtrącić raz, cios, zamach. **4.** kogo = *odepchnąć, odegnać, odpędzić, oddalić, odsunąć ze wstrętem:* Merchę onę od siebie odtrącił. Papr. **5.** *odstręczyć, zniechęcić, zrazić, odstraszyć, odepchnąć:* Lepiej sposabiać sobie umysły ludzkie łagodnością, niż je od siebie odtrącać nienawiścią. Bud. Faryzeusze chcieli O. od Pana uczniów Jego. Żarn. **O. ś. I.** *trąciwszy oddalić ś., odbić ś., odepchnąć ś., odeprzeć ś.:* Smaczno brzmiące strumyczki, gdy o drobne kamyczki płynąc ś. odtrącacie, słodki dźwięk działacie. Groch. Jako stracona łódź od brzegu ś. O. — to los mój — los! Mic. Przen.: [Od jednego, ode dwuch (kieliszków) to mię tylko boli brzuch; a od czterech, od piąci dopiero (ból) ś. odtrącił]. Charaktery oba, jak dwa sprzeczne pierwiastki, odrazu odtrąciły ś. Krasz. **2.** [O. ś.] *umknąć ś., cofnąć ś.:* Odtrąć ś.! **3.** †O. ś. przen. *zrazić ś., zniechęcić ś., odstrychnąć ś., odstręczyć ś., odwrócić ś.:* Polacy odtrącali ś. łakomstwem Władysława II. Błaż. Uczy nas, abyśmy, naśladując Chrystusa, ani ś. miłością krewnych, ani ludzką bojaźnią nic nie odtrącali. Wuj. Wszyscy ś. tym od niego odtrącili. Baz. <Od + Trącić>

[Odtrątek] tylko w wyrażeniu: Na odtrątku = *w odosobnieniu, w pogardzie.*

Odtresować, uje, ował cukier. *odrobić ciastko z bryły ciasta:* O. rogalik. <Od + Tresować>

Odtresowanie, a, blm., czynność cz. **Odtresować.**

†**Odtręcać, a, ał** i †**O. ś.** p. **Odtrącić.** Bud.

†**Odtręcanie, a,** blm., czynność cz. **Odtręcać,** *odtrącanie.*

†**Odtręcanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odtręcać ś.,** *odtrącanie ś.*

Odtręt, u I. †O., blm. *odrętwiałość, odrętwienie, zdrętwienie.* Mącz. **2.** †O., blm. *wstręt, odraza, abominacja:* By nie sromiężliwość odtrętu czyniła, zdała ś. jakby stroić powagę myśliła. Zebr. Doznaliśmy tego, jakowy O. miasto zatrzymania przez niesworność pasterzów przyszedł. Gil. **3.** × O. p. **Odcisk.** <Od + TRĘT>

Odtroczenie, a, blm., czynność cz. **Odtroczyć.**

Odtroczyć, y,ył *odjąć coś przytroczonego:* Czech odtroczył opończę. Sienk. <Od + Troczyć>

× **Odtroszczenie, a,** blm., czynność cz. **Odtroszczyć.**

× **Odtroszczyć, y,ył** kogo = *pocieszyć, uspokoić w trosce, oddalić od niego troskę:* Chciałem cię tylko parą słów O. Krasiń. <Od + Troszczyć>

Odtrucie, a, blm., czynność cz. **Odtruć.** <Od + Trucie>

Odtruć, uje, uł, nied. **Odtruwać** *zobojętnić truciznę; przywrócić coś zatrutego do pierwotnego, zdrowego stanu.* Przen.: (Wiara) odtruwa jad cierpienia ziemskiego; ja ci odtruję wstrętność świata. Zag. <Od + Truć>

Odtrutka, i, lm. **i** *lekarstwo przeciw truciźnie, antydot:* Za odtrutkę od haszyszu może służyć mała dawka opjum. <Od + Trutka>

× **Odtrutny,** × **Odtruwający** lek. *działający przeciwko truciźnie, chroniący przed nią:* Leki odtrutne, odtruwające, odtrutki (remedia alexipharmaca).

Odtruwać, a, ał p. **Odtruć:** × Leki odtruwające p. **Odtrutny.**

Odtruwanie, a, blm., czynność cz. **Odtruwać.**

Odtrysnąć, nie, nął *nanowo trysnąć:* Duch z pętów wyzwolon... wśród gruzów przystanął chwi-

lę... zanim krew odtryśnie w nim nowa. Wysp. <Od + Trysnąć>

Odtryśnięcie, a, blm., czynność cz. **Odtrysnąć.**

Odtrzask, u, lm. **i** gieol. *odłam skały utworzony wskutek jakiej nagłej przyczyny.* <Od + Trzask>

Odtrząść, ęsie, ąsł, nied. × **Odtrzęsać** *trząsnąwszy zrzucić; strząsnąć.* L. <Od + Trząść>

× **Odtrzeć, odetrze, odtarł** *odetrzeć.* L. <Od + Trzeć>

Odtrzepać, pie, pał l. *trzepiąc odbić.* L. **2.** *odbyć trzepanie, skończyć trzepać.* **3.** przen. *odmówić byle jako, prędko, bez rozwagi, strzepać, odklepać:* O. pacierz, lekcję. <Od + Trzepać>

Odtrzepanie, a, blm., czynność cz. **Odtrzepać.**

× **Odtrzęsać, a, ał** p. **Odtrząść.** L.

× **Odtrzęsanie, a,** blm., czynność cz. **Odtrzęsać.**

Odtrzęsienie, a, blm., czynność cz. **Odtrząść.**

× **Odtrzymać, a, ał** p. **Otrzymać:** Lepiej teraz by mi tę sumę dzierżawną O., niż kiedykolwiek; mam tam przecie pięćset czerwonych złotych. Kaczk. <Od + Trzymać>

× **Odtrzymanie, a,** blm., czynność cz. **Odtrzymać.**

Odtuczenie, a, blm., czynność cz. **Odtuczyć:** Osiedlał ś. tylko na czas, potrzebny do skupienia i odtuczenia towaru. Byk.

Odtuczyć, y,ył l. *odbyć tuczenie, utuczyć, odpaść:* O. woły, nierogaciznę. **2.** *nanowo utuczyć; odpaść.* <Od + Tuczyć>

Odturczenie, a, blm., czynność cz. **Odturczyć.**

Odturczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odturczyć ś.**

Odturczyć, y,ył *zatrzeć ślady, cechy pochodzenia tureckiego.* **O. ś.** *pozbyć ś. cech pochodzenia tureckiego.* <Od + Turczyć>

† **Odtwarca, y,** lm. **y** *ten, co otwiera:* O. grobów. Tuch. *(= świętokradca, znieważający groby).*

Odtwarzać, a, ał p. **Odtworzyć.**

† **Odtwarzać, a, ał** i † **O. ś.** p. **Otworzyć.** And. z Kobyl.

Odtwarzanie, a, blm., czynność cz. **Odtwarzać.** Psych.: Prawo odtwarzania a. reprodukcji = *prawo wznawiania ś. stanów psychicznych.*

† **Odtwarzanie, a,** blm., czynność cz. † **Odtwarzać.**

† **Odtwarzanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odtwarzać ś.**

† **Odtwierać, a, ał** i † **O. ś.** p. **Otworzyć:** Ziewanie przychadza z dymów grubych... które gdy ś. ku czeluściam ustnym zbierają... tedy odtwiérają je. And. z Kobyl. Oczy czasem zamykamy, czasem odtwieramy. And. z. Kobyl. Aby nie wychodziły duchy zbytnie do mózgu, którego ś. celle wtenczas odtwierają. And. z Kobyl.

† **Odtwieranie, a,** blm., czynność cz. **Odtwierać,** *otwieranie.*

† **Odtwieranie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odtwierać ś.,** *otwieranie ś.*

Odtworzenie, a, lm. **a** czynność cz. **Odtworzyć:** Barwne a wyraziste O. tej epoki. Świeżym pomysłem jest wystawianie obrazów żyjących — wiernych odtworzeń arcydzieł malarskich. Nagan. *(= kopji, reprodukcji).*

† **Odtworzenie, a,** blm., czynność cz. † **Odtworzyć,** *otwarcie, otworzenie.*

† **Odtworzenie się, a ś.,** blm., czynność cz. † **Odtworzyć ś.,** *otwarcie ś.*

† **Odtworzony** *otwarty:* Uszy mamy zawsze odtworzone. And. z Kobyl.

Odtworzyciel, a, lm. **e** *ten, co odtwarza a. odtworzył:* Wielkiego pisarza, wielkiego artystę, wielkiego znawcę i odtworzyciela przeszłości. Tarn. <Od Odtworzyć>

Odtworzyć, y,ył, nied. **Odtwarzać l.** *stworzyć powtórnie, tak samo:* Natura komórki odtwarzającej. Psych. *wznowić, powtórzyć:* Odtwarzać stany psychiczne, wyobrażenia. **2.** *utworzyć na wzór czego, pochwycić żywcem i oddać, przedstawić:* O. scenę na estradzie. O. co w piśmie, w dziele sztuki *(= odwzorować).* Sztuka odtwarza naturę. Ryciny odtwarzają wiernie ówczesną stolicę. Gom. Trudno byłoby pojąć i O. sobie w wyobraźni to życie. Krasz. **3.** mat. p. **Odwzorowanie.** <Od + Tworzyć>

† **Odtworzyć, y,ył** i † **O. ś.** p. **Otworzyć:** Czemu niektóre zwierzęta śpią, odtworzywszy oczy? And. z Kobyl. Czasu ciepłego wszystkie ś. pory odtworzą, a tak wiele materjej wychodzi... And. z Kobyl. Ty, wziąwszy zwycięstwo nad śmiercią, odtworzyłeś wiernym królestwo wieczne. Sekl. Rany bywają z krost złych odtworzone. Spicz. Gardła ich, jako grób odtworzony. Wr.

† **Odtworzysty** p. **Otworzysty:** Plecy wypięte znamionują człowieka odtworzystego, żywienia i obyczajów prostego, wszakoż śmiałego. And. z Kobyl.

Odtwórca, y, lm. **y** *ten, co odtwarza:* Czy i o ile poeta ten był samodzielnym czy naśladowczym, twórcą czy odtwórcą, w każdym razie, jeżeli to, co wnosił, było w Polsce nieznanym, stanowiło dla niej nowość. Kozł. <Od + Twórca>

Odtwórczy przym. od **Odtwórca:** Dowód braku skupienia i odtwórczej siły. Górs. K. M. Odtwórcza siła ustroju z wiekiem upada. Sp. Psych.: Wyobrażenie odtwórcze = *wyobrażenie odtwarzające to, co jest w rzeczywistym doświadczeniu.* <Od + Twórczy>

[Odtychczas] p. **Odtąd.** <Od + Tych + Czas>

† **Odtychmiast** p. **Odtąd:** Nie będę pił O. z tego wina, aż do dnia onego. Wuj. Ustawiamy, aby niejeden O. ziemianin nasz z cudzoziemcem któregokole stadła kostek nie igrał. Św. z Woc. Ślubujemy, iż O. na wieki nie będziemy wyciągać których płatów a. poborów, wiardunków. Niesz. <Od + Tych + Miast>

l. Odtykać, a, ał i **O. ś.** p. **Odetknąć.**

2. Odtykać, a, ał, Odtyknąć *powiedzieć komu nawzajem: ty:* Nie tykaj mu, bo ci odtyka. <Od + Tykać>

l. Odtykanie, a, blm., czynność cz. **l. Odtykać.**

2. Odtykanie, a, blm., czynność cz. **2. Odtykać.**

Odtykanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odtykać ś.**

Odtyknąć, nie, nął p. **2. Odtykać.**

Odtyknienie, a, blm. p. **Odtyknięcie.**

Odtyknięcie, a, blm., **Odtyknienie** czynność cz. **Odtyknąć.**

Odtylcowy (o broni) *od tyłu, od strony kolby nabijany:* Broń odtylcowa *(= odtylcówka).* <Od + * Tylcowy, od Tylec>

Odtylcówka, i, lm. **i** *strzelba odtylcowa:* W osobnym magazynie na kozłach spoczywa 20,000 wybornych rusznic odtylcówek. Spas. <Z Odtylcowy>

Odtynkować, uje, ował *nanowo wytynkować:* Sufit widocznie odtynkowany z gruntu. <Od + Tynkować>

[Odtynkować się, uje ś., ował ś.] p. **Oddynkować ś.:** Córka odtynkowała ś. od rodziców. <Od + * Tynkować, od Tyn = ogrodzenie>

Odtynkowanie, a, blm., czynność cz. **Odtynkować.**

[Odtynkowanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odtynkować ś.**

[Oducha, y, blm.] *dychawiczność, duszność, ciężar na piersiach, krótki oddech, astma.* <O + * Ducha, DUCH/DYCH/DECH/DCH/TCH>

× **Oduchowniać, a, ał** p. **Oduchownić.**

× **Oduchownianie, a,** blm., czynność cz. **Oduchowniać.**

× **Oduchownić, i, ił,** nied. × **Oduchowniać I.** *coś materjalnego wystawić w świetle duchowym, uduchownić.* Śl. wil. **2.** kogo = *zrobić duchownym = wyświęcić na księdza:* Czerniec, nie bez szarpania ś. postrzyżeńca, głowę mu mniskim sposobem oduchownił. Nar. <O + * Duchownić, od Duchowny>

× **Oduchownienie, a,** blm., czynność cz. **Oduchownić.**

[Oducie, a, blm.] czynność cz. **Oduć.**

† **Oduciec, ciecze, ciekł,** nied. † **Oduciekać** kogo, czego = *uciekając porzucić, zostawić; odbiec:* Synowie izraelscy zabrali łupy, których oduciekli Asyryjczykowie. <Od + Uciec>

† **Oduciecz enie, a,** blm., czynność cz. **Oduciec.**

† **Oduciekać, a, ał** p. **Oduciec.**

† **Oduciekanie, a,** blm., czynność cz. **Oduciekać.**

Oduczać, a, ał i **O. ś.** p. **Oduczyć.**

[Oduczajka, i, lm. **i]** p. **Obyczajka.** <p. Obyczajka>

Oduczanie, a, blm., czynność cz. **Oduczać.**

Oduczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oduczać ś.**

Oduczenie, a, blm., czynność cz. **Oduczyć.**

Oduczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Oduczyć ś.**

Oduczyć, y,ył, nied. **Oduczać** kogo czego = *zrobić, że kto odwyknie od tego, czego ś. nauczył a. do czego nawykł; odzwyczaić:* Słowem uczą, żywotem oduczają. Birk. Oduczę ja cię łajania! O. kogo nałogu. **O. ś. I.** czego = *zapomnieć tego, co ś. umiało a. do czego ś. przywykło, odzwyczaić ś., odwyknąć:* Pod sterem tego męża oduczysz ś. wszelkich kacerstw politycznych i religijnych. Mochn. Najpotrzebniejsza nauka złego ś. O. Bud. **2.** × O. ś. *ucząc ś., odrobić coś zaniedbanego; nauczyć ś. tego, co kto opuścił:* O. ś. opuszczonej lekcji. <Od + Uczyć>

[Oduć, uje, uł] *owiać:* Wiatr mie oduje. <O + Duć>

[Odudać się, a ś., ał ś.] I. *objeść ś., obuchać ś.* **2.** *zgapić ś.:* Odudałek sie i zabácyłek wziąć ciupagi. <O + Dudać>

[Odudanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odudać ś.**

[Odudlać się, a ś., ał ś.] *upić ś.:* A to ś. szwajnoga odudlał! Rog. <O + Dudlać>

[Odudlanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odudlać ś.**

[Odudzieć, eje, ał] *oniemieć.* <O + Dudzieć>

[Odudzienie, a, blm.] czynność cz. **Odudzieć.**

† **Odukały I.** *omniszony, wykastrowany:* Tatarów żywność kobyle mleko, to surowo piją, i od niego jak wieprze odukałe tyją. Paszk. **2.** *tuczny, karmny, tłusty, spasły, spasiony, wypasiony:* O., piersisty, zanadrzysty. Kn. <? Od + * (H)ukały, od Hukać ś.>

Odulerować, uje, ował skórę, ręk. = *dulerując oskrobać, ogładzić.* <O + Dulerować>

Odulerowanie, a, blm., czynność cz. **Odulerować.**

Odumarcie, a, blm. **I.** czynność cz. **Odumrzeć. 2.** × O., lm. **a** lek. *obumarła część ciała, zgorzelina.* <Od + Umarcie>

! Odumarć, mrze, marł p. **Odumrzeć.**

Odumarlina, y, lm. **y** p. **Odumarszczyzna:** Kmiece i duchownych spadki, odumarliny nie przestawano uważać za puściznę. Wiszn. <Od Odumarły>

† **Odumarły** *pozostały po śmierci, osierocony przez śmierć czyją:* Majątek O. Wacław pojął Ryksę, córkę odumarłą Przemyśla. Błaż. Odumarłe dobra. Kn. <Od + Umarły>

Odumarszczyzna, y, lm. **y I.** a. **Odumarlina** *puścizna, mienie po osobie zmarłej bezpotomnie.* **2.** *danina spadkowa w królewszczyznach, składana na rzecz króla w postaci jednej sztuki bydła po śmierci każdego kmiecia-gospodarza:* Po śmierci gospodarza jedno bydlę pan zabierał, i ten dochód nazywał ś. odumarszczyzną. Cz. <Od Odumrzeć>

Odumierać, a, ał p. **Odumrzeć.** <Od + Umierać>

Odumieranie, a, blm., czynność cz. **Odumierać.**

× **Odumizgać się, a ś., ał ś.** *odpowiedzieć umizgami na umizgi:* Patron za umizgi nic nie zrobi, wzajemnie ś. odumizga. L. <Od + Umizgać ś.>

× **Odumizganie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odumizgać ś.**

Odumorek, rka, lm. **rki I.** *ten, co, umierając, zostawił po sobie dziedzictwo:* Rzeczy pozostałe odumorków, gdy nie są w inwentarz wciągnięte, chłopi a. je rozkradają, abo jakimkolwiek sposobem poginą. Groic. **2.** [O.] *przezwisko lekceważące:* Ty, odumorku! <Od Odumrzeć>

Odumrzeć, mrze, marł, ! Odumarć, nied. **Odumierać I.** kogo = *umarszy opuścić, osierocić:* W dzieciństwie odumarła go matka. Os. A. Ojciec mój nieboszczyk, powróciwszy z wojny ruskiej, zaraz mię odumarł. Kaczk. Mądrzy ojcowie bacznie dziatki odumierają. Falib. Nie chciał O. w niedostatku dzieci. Klon. Kiedy rodzice dzieci odumierają, w tym sieroctwie opiekunów im trzeba. Troc. **2.** † O. co, czego = *umarszy zostawić; zostawić po swojej śmierci:* Odumarł długów. Kn. Odumarł zbioru wielkiego. Kn. Dzieci, gdy umrze ojciec, tedy nie powinny długów żadnych płacić za ojca umarłego a. za matkę, jeśli im nic nie odumrze. Magd. Przestał Leszek na tym, co mu był ojciec odumarł. Błaż. **3.** przen.: † O. na kogo = *przypaść w spadku po umarłym:* Azali jego część imienia, ile idące, ile stojące, odumrze na jego matkę... Ort. Ich imienie odumrze na ich matkę. Ort. Może li kiedy pan który zamilczeniem stracić a. dawnością swe imienie, które nań odumarło. Ort. Umrąli dzieci po swym ojcu... tedy imienie odumrze na ich matkę, a umrzeli potym ta matka, wszytko ich imienie odumrze na jej bliższe przyrodzone. Ort. Ażeby to imienie po jej śmierci jemu przyszło a. nań odumarło. Ort. **4.** † O. świata = *umrzeć dla świata.* Troc. **5.** [O.] *umrzeć:* Gdy pan ten odumierał, zapisał słudze sto dukatów. **6.** (o pszczołach) *wymrzeć, odpaść:* W mrozy cała pasieka odumarła. <Od + Umrzeć>

[Odundały] *mający odętą wargę.* <Od Odądać ś.>

Odur, u, blm. *dur, odurzenie, obłęd, zawrót głowy, szał:* Cóż, starosto jaśnie wielmożny! człowieka O. ś. chwyta. Jeż. <O + Dur>

× **Odurodzenie, a,** blm., czynność cz. **Odurodzić.**

× **Odurodzić, i, ił** *drugi raz urodzić, wrodzić nanowo:* Co za rada z wami, z urodzonymi! jedna tylko: trzeba was O. Krasiń. <Od + Urodzić>

Odurzać, a, ał i **O. ś.** p. **Odurzyć.**

Odurzająco przys. *w sposób odurzający:* Ten niezwykły powab oddziaływał O. na nierozgarniętego wyrostka. Rol.

Odurzały, Odurzony *który odurzał; kołowaty, oszałomiony, osłupiały, zgłupiały, nieprzytomny, błędny, obłąkany:* Na łup nieprzyjacielskiej wystawiony strzały, motłochu podły, czego stoisz odurzały. Dm. <Od Odurzeć>

Odurzanie, a, blm., czynność cz. **Odurzać.**

Odurzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odurzać ś.**

Odurzeć, eje, ał *zostać odurzonym, wpaść w odurzenie, stracić głowę, odejść od przytomności, ogłupieć, osłupieć:* Prawdziwie odurzałem, ani myślą trafię, w którym światła mam szukać życia paragrafie. Zabł. Umysł jego odurzał, rozum go opuścił. L. *(=stępiał).* <O + Durzeć>

Odurzenie, a 1. blm. = a) czynność cz. **Odurzyć.** b) czynność cz. **Odurzeć. 2.** lm. **a** = a) *stan tego, co odurzał, zawrót głowy, dur, nieprzytomność, osłupiałość,* posp. *kołowacizna:* Był przez czas dobry w tępym odurzeniu. Przyb. Jeden tylko odurzeń szału nie podziela. Berw. b) lek. (narcosis, narcotismus) *stan wywołany za pomocą środków odurzających:* Smutni leczą ś. rozrywkami, zrozpaczeni — odurzeniem. Święt.

Odurzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odurzyć ś.**

Odurzony 1. im. od **Odurzyć. 2.** p. **Odurzały:** Leżą odurzeni w zdroju zapomnienia. Przyb. Głuszec, kiedy gra, tak bywa O., że nie słyszy, nie widzi. L. Klaudjusz z przyrodzenia ograniczonego dowcipu, więcej jeszcze O. surowością matki. Ossol.

Odurzyć, y,ył, nied. **Odurzać 1.** lek. *odjąć przytomność a. czucie a. je zmniejszyć za pomocą środków odpowiednich:* O. chloroformem, makowcem. Lek odurzający (remedium narcoticum) = *narkotyczny; narkotyk.* Opjum odurza nerwy i umysł. Lel. Odurzony od czadu. Trunek odurza *(=upaja, zawraca w głowie).* Uderzywszy go w głowę, odurzył go *(=ogłuszył go).* Piorun z chmury raz po raz urwany huknie nad człekiem i odurzy srodze. Kniaź. Piorun swoim błyskaniem źrenicę odurza. L. *(=oślepia).* Stanął jak odurzony *(=jak kołowaty, głupi, błędny, osłupiały).* Odurzony ciągłym strachem *(=zahukany).* Odurzony miłością, szczęściem, pochlebstwem, kadzidłami, hołdami *(=upojony, zaślepiony). 2. sprowadzić zamęt myśli, przywieść do stanu niezdecydowania, otumanić, obałamucić; zawrócić, skotłować głowę; oszałomonić, omamić, zdurzyć:* Odurzyła go całkiem w rozmowie, iż nie wiedział, co ma począć. Sł. wil. Dopóty go namawiał, aż odurzył starca. Sł. wil. Czasem Żydzi tak odurzą chłopa, iż mu wydrą ostatni grosz z kieszeni. Wirt. **O. ś.** *odurzyć siebie, upić ś., upoić ś., otumanić ś.:* O. ś. trunkiem. Chcę O. ś., upić tym wirem obrazów. Mick. <O + Durzyć>

!Oduszewiać, a, ał i **!O. ś.** p. **Oduszewić.**

!Oduszewianie, a, blm., czynność cz. **Oduszewiać.**

!Oduszewianie się, a ś., blm., czynność cz. **Oduszewiać ś.**

!Oduszewić, i, ił, nied. **!Oduszewiać** kogo, co = *ożywić duszą, tchnąć w kogo, w co życie, ożywić.* **!O. ś.** *otrzymać duszę, ożywić ś.:* Niemówiątko, gdy już doskonałe będzie ciało, oduszewia ś. Sak. <Ros. oduszevitь>

!Oduszewienie, a, blm., czynność cz. **Oduszewić.**

!Oduszewienie się, a ś., blm., czynność cz. **Oduszewić ś.**

× **Oduzdać, a, ał,** nied. × **Oduzdywać** *uwolnić od uzdy, rozuzdać, wyuzdać, odjąć uzdę, rozkiełznać.* <Od + Uzdać>

× **Oduzdanie, a,** blm., czynność cz. **Oduzdać.**

Oduzdne, ego, blm., **Oduźne, Odhużne 1.** *podarek stajennemu od kupionego konia, trężlowe, trędzlowe:* Żydom baragołom O. sowite opłacił. Rzew. **2.** × O. *datek temu, co przyniósł rzecz jaką, szczeg. darowaną.* Dudz. **3.** †O. przen. *oddarowanie, wzajemny podarunek:* Ja im w O. dałem wielkie prezenty. Jabł. Złego psa w oduzdnym dano komu. Biel. <Od + *Uzdne, od Uzda>

× **Oduzdywać, a, ał** p. **Oduzdać.**

× **Oduzdywanie, a,** blm., czynność cz. **Oduzdywać.**

[Oduziemiec, mca, lm. **mce]** p. **Odziemek:** Drzewo, odrąbane od oduziemca. <Od + U + Ziemia>

Oduźne, ego, blm. p. **Oduzdne.**

†**Odużeć, eje, ał** *przyjść do sił, wzmóc ś.:* O przesadzeniu nie myśleć, aż młody roik odużeje w małym swoim uliku. Kąc. <O + Dużeć>

†**Odużenie, a,** blm., czynność cz. **Odużeć.**

Odwabiać, a, ał p. **Odwabić.**

Odwabianie, a, blm., czynność cz. **Odwabiać.**

Odwabianie się, a ś., blm., czynność cz. **Odwabiać ś.**

× **Odwabiciel, a,** lm. **e** *ten, co odwabia a. odwabił.* L.

× **Odwabicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Odwabiciel.** L.

Odwabić, i, ił, nied. **Odwabiać 1.** *wabiąc odciągnąć; odmamić, odnęcić; odstręczyć:* Małoż jeszcze na tym masz, żeś mi odwabiła i odmiłowała męża, jeszcze chcesz i syna mi odjąć? Leop. Krotochwile odwabiają młódź od pożyteczniejszych zabaw. Petr. Odszczepieńce, gdzie słusznego pasterza ujrzą, chcą go O. do siebie. Wuj. Pochlebstwem i pieniędzmi go odwabiał. Troc. Nie trzeba odwabiać poddanych od pilnych robót do powozów nieużytecznych. Petr. **2.** myśl. *wabiąc, odciągnąć od gniazda, od stada:* Polowanie z sieciami na odwabione wilki gniazdowe. Karw. Dawna nasza służba leśna, umiejąca odwabiać całe gniazda wilków. Karw. **O. ś.** *zostać odwabionym:* Naukę tę im podał, żeby przy niej stali, a nikomu od niej nie dopuszczali ś. odwabiać ani zwodzić. Gil. <Od + Wabić>

Odwabienie, a, blm., czynność cz. **Odwabić.**

Odwabienie się, a ś., blm. **1.** czynność cz. **Odwabić ś. 2.** [O. ś.] *głos wilka, dany w odpowiedzi wabiącemu.*

Odwach, u, lm. **y, [Odwacht, Obacht],** × **Hauptwach,** × **Hauptwacha,** × **Hobwach** *budynek, pomieszczenie dla żołnierzy, straż pełniących, kordegarda; areszt w takim pomieszczeniu:* Wsadzić, posadzić, wziąć kogo na O. Nabroiwszy siła złego, schwytanym i na O. zaprowadzonym został. Perz. <Nm. Hauptwache>

Odwachowy przym. od **Odwach:** W izbie odwachowej. Mat.

[Odwacht, u, lm. **y]** p. **Odwach.** <p. Odwach>

†**Odwada, y,** lm. **y** *środek, usuwający zawady:* Drogich pereł i złota pokłady—trudnych przygód odwady. Petr. <Od + Wada>

Odwadniać, a, ał p. **Odwodnić.**

Odwadnianie, a, blm., czynność cz. **Odwadniać.**

Odwadniarka, i, lm. **i** *maszyna centryfugalna do wyżymania i wysuszania tkanin z wody.* <Od Odwadniać>

× **Odwadzać, a, ał** p. **Odwieść.**

†**Odwadzać, a, ał, [Odwadzać]** p. **Odwadzić.**

×**Odwadzanie, a,** blm., czynność cz. ×**Odwadzać.**

†**Odwadzanie, a,** blm., **[Odwadzanie]** czynność cz. †**Odwadzać.**

†**Odwadzenie, a,** blm., **[Odwadzenie]** czynność cz. **Odwadzić.**

†**Odwadzić, i, ił, [Odwadzić]**, nied. †**Odwadzać, [Odwadzać]** *usunąć zawadę, ułatwić:* Zawadzić *impedire; expedire* O. Męcz. Ściśniony rękoma za gardło, palcy palce jego odwadził. Otw. *(=odczepił).* [Starościna zawadziła fartuskiem o węgieł, trzebaby ś. starosty poradzić, cy pozwoli fartusek O.]. <Od + Wadzić>

Odwaga, i, blm. **I.** *gotowość narażenia ś., śmiałość, nieustraszoność, zaufanie we własne siły, gotowość stawienia czoła komu a. czemu; dzielność, męstwo, waleczność:* Mieć odwagę. Nabrać odwagi. Dodać komu odwagi. Natchnąć kogo odwagą. Tchnij mu odwagę w serce. Dm. Wzniecić, obudzić, zagrzać, zapalić, ożywić czyją odwagę. Z bystrego rozumu, odwagi i siły znała Europa wielkiej chwały Radziwiłły. Koch. W. O. jest zaufanie siłom własnym. Karp. Mieć odwagę i obrót. Niem. Łotrowska O. do grzechu pomaga. Trzt. Rycerska jego O. Nies. Raz go przejmuje bojaźń, drugi raz O. Fel. O. wiodła do tak wielkich czynów. Os. Przypadł, odwagę stygnącą zapalił. Mick. Z niesłychaną odwagą napadł obóz nieprzyjacielski. O. posunięta do zuchwalstwa. Krasz. O. cywilna = *śmiałość występowania ze swym zdaniem wbrew ogółowi, wbrew masom.* **2.** *męstwo w znoszeniu bólu, nieszczęść, przeciwieństw, zimna krew, serce, determinacja:* Odwagi, synu! nie upadaj na duchu! Gdzie mam czerpać odwagę? ha, tam u stóp krzyża. Nie mam odwagi powiedzieć jej o tym nieszczęściu. Dodać komu odwagi w znoszeniu niebezpieczeństw *(= otuchy, wytrwałości).* **3.** × O. *narażenie, ryzyko:* Cokolwiek mieczem dobyli z odwagą zdrowia własnego, to... Kłok. Staraniem, kosztem, pracą i odwagą zdrowia własnego. Nar. Przebiegł z odwagą zdrowia swego. Kłok. Z odwagą zdrowia swego. Troc. **4.** × O., lm. **i** *czyn odważny,* †przewaga: Pod Jerozolimą znacznemi odwagami wsławił swoje męstwo. Nies. Te rzeczy tak żartko objęte, tak mężnie dotrzymywane po wielkich i krwawych odwagach. Nar. Groby tak wielkich bohatyrów, którzy dla ojczyzny wielkie odwagi ochotnie czynili. Star. Rzadko wielkim zawistna fortuna przepuszcza odwagom. Bardz. Przez nieład gaśnie w żołnierzu do odwag ochota. Vol. Zgromadzone pułki oczywiste mu czynią chęci do odwag. Bardz. Odprawowanie odwag rycerskich. Otw. <Od + Waga>

×**Odwagować, uje, ował I.** *odbyć, ukończyć wagowanie, powagować.* Sł. wil. **2.** [O.] p. **Odważyć.** <Od + Wagować>

×**Odwagowanie, a,** blm., czynność cz. **Odwagować.**

Odwalać, a, ał i **O. ś.** p. **Odwalić.**

Odwalanie, a, blm., czynność cz. **Odwalać.**

Odwalanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odwalać ś.**

Odwalenie, a, blm., czynność cz. **Odwalić.**

Odwalenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odwalić ś.**

Odwalić, i, ił, nied. **Odwalać, [Odwalować] I.** *przewalić na bok, odchylić coś ciężkiego, odważyć, odtoczyć, odsunąć forsownie, odrzucić, odepchnąć:* Odwalać gruz. Odwalcie te kamienie od dziury tej jaskini. Leop. Kto nam odwali kamień ode drzwi grobowych? Wuj. Kiedy od góry odwali wiek sztukę skały lub wiatry szalone... P. Koch. Tyfon nieraz ś. nacisk ziemski zawodzi O., a miasta i wysokie mury z siebie zwalić. Żebr. Pług rysuje w ziemi bróżdy i skiby odwala. Dm. *(= odwraca, przewala).* O. drzwi = *wywalić, wyłamać, wysadzić, wyważyć.* Zadrżał smok tarpejski, gdy drzwi odwalili. Bardz. **2.** posp. *odłożyć, odwinąć zamaszyście:* Wilk kitę odwalił i leży. Odwaliwszy rękawy od kontusza po łokieć, golusieńką ręką trzymał szablę. Przybor. Żart.: O. kitę = *zdechnąć,* (o człowieku) *umrzeć.* **3.** *odrąbać, odpłatać:* Łeb mu od szyi odwalił. Żebr. Odwalił jednym zamachem łeb niedźwiedziowi. Sienk. On mu rękę odwalił silnym cięciem miecza. Dm. O. kawał chleba. **O. ś. I.** *waląc ś. oberwać ś.; oberwać ś., odpaść w wielkiej masie:* Gzyms odwalił ś. **2.** [O. ś.] *odbić ś. po jedzeniu, przypomnieć ś., odbeknąć ś.* <Od + Walić>

Odwalina, y, lm. **y** *część, bryła odwalona, oderwana, odcięta, odłamana, odłam, urwa, odwał.* <Od Odwalić>

[Odwalna, ej, lm. **e]** *pierwsza płachta od wału w wiatraku.* <Od + * Walna, od Wał>

[Odwalnica, y, lm. **e]** *odkładnica u sochy, pługa.* <Od Odwalić>

[Odwalować, uje, ował] p. **Odwalić.** <Od + * Walować, WAŁ>

[Odwalowanie, a, blm.] czynność cz. **Odwalować.**

[Odwalowanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odwalować ś.**

Odwał, u, lm. **y** *to, co ś. w wielkiej ilości odwaliło, odpadło, szczeg. oderwisko śniegu, śnieżyca, lawina, zwał:* Odwały, spadłe z urwiska Alp, zawaliły drogę. Sł. wil. <Od + WAŁ>

Odwałkować, uje, ował I. *odbyć wałkowanie, skończyć wałkować, wywałkować należycie.* **2.** przen. posp.: O. kogo = *obić kijem, wygrzmocić.* Sł. wil. <Od + Wałkować>

Odwałkowanie, a, blm., czynność cz. **Odwałkować.**

Odwaniać, a, ał I. *pozbawiać przykrej woni, usuwać nieprzyjemny zapach, odsmradzać:* Aparaty odwaniające. Proszek otwocki ma własności odwaniające. **2.** bł. *odkażać, odwietrzać, dezynfekować.* Por. **Odwonić.** <Od + Waniać, od Odwonić>

Odwanianie, a, blm., czynność cz. **Odwaniać:** Aparaty do odwaniania mieszkań, podwórzy, odzieży.

Odwapniać, a, ał p. **Odwapnić.**

Odwapnianie, a, blm., czynność cz. **Odwapniać.**

Odwapnić, i, ił, nied. **Odwapniać** cukr. *pozbawić wapna,* nied. *saturować.* <Od + Wapnić>

Odwapnienie, a, blm., czynność cz. **Odwapnić.**

Odwar, u, lm. **y** apt., chem., lek. (decoctum) *wyciąg przygotowany za pomocą gotowania, dekokt:* O. drzewny. O. Cytmana. <Od + War>

[Odwarchywać, uje, ywał] *odśmiechiwać, chichotać:* Dziwki odwarchywały. Por. **Odwarknąć.** <?>

[Odwarchywanie, a, blm.] czynność cz. **Odwarchywać.**

Odwarcie, a, blm., czynność cz. **Odewrzeć.** <Od + * Warcie, od Wrzeć>

Odwarczeć, y, ał p. **Odwarknąć.** L. <Od + Warczeć>

Odwarczenie, a, blm., czynność cz. **Odwarczeć.**

×**Odwarkać, a, ał** p. **Odwarknąć.**

×**Odwarkanie, a,** blm., czynność cz. **Odwarkać.**

× **Odwarkiwać, uje, iwał** p. **Odwarknąć.**

× **Odwarkiwanie, a,** blm., czynność cz. **Odwarkiwać.**

× **Odwarkliwie** przys. od **Odwarkliwy.**

× **Odwarkliwość, i,** blm. rz. od **Odwarkliwy.**

× **Odwarkliwy** *oburkliwy, odpowiadający zuchwale, opryskliwy,* gm. *pyskaty:* Odwarkliwa twarz. Bobr. *(=gęba).* <Od + Warkliwy>

Odwarknąć, nie, nął, Odwarczeć, †**Odwryknąć,** nied. × **Odwarkać,** × **Odwarkiwać,** †**Odwrykać, [Odwrykiwać]** I. (o psach) *warknąć w odpowiedzi na warknięcie, warknąć nawzajem.* **2.** a. **[Odwarknąć ś.],** nied. †**Odwrykać** przen. (o człowieku) *odpowiedzieć hardo, odmruknąć, odciąć ś., oburknąć ś., ofuknąć, odciąć ś.* <Od + Warknąć>

Odwarknienie, a, blm. p. **Odwarknięcie.**

[Odwarknienie się, a ś., blm.] p. **Odwarknięcie ś.**

Odwarknięcie, a, blm., **Odwarknienie** czynność cz. **Odwarknąć.**

[Odwarknięcie się, a ś., blm., **Odwarknienie ś.]** czynność cz. **Odwarknąć ś.,** *odwarknięcie.*

Odwarnik, a, lm. **i** farb. *kocieł do przyrządzania odwaru lub wyciągu z drzew barwierskich.* <Od + * Warnik, od War>

Odwaro-napar, u, lm. **y** (decocto-infusum) apt. *lek będący połączeniem odwaru z naparem.* Por. **Napar.** <Odwar + Napar>

Odwarowy przym. od **Odwar.** Piw.: Metoda odwarowa = *metoda dekokcyjna, dekokcja.*

Odwarzać, a, ał p. **Odwarzyć.**

Odwarzanie, a, blm., czynność cz. **Odwarzać:** Lutrowanie wody a. O. naprawia wodę. Trzyc.

Odwarzenie, a, blm., czynność cz. **Odwarzyć.**

Odwarzyć, y,ył, nied. **Odwarzać** I. *odgotować:* Odwarzona woda. Trzyc. *(=gotowana, przegotowana).* Zaledwie, że pierwsze podoje odwarzono. Pol. Wątroba, jeśli oziębła jest, natenczas krwi dobrej O. nie może. Sak. Aeson odwarzony na młodość przez Medei straszne zabobony. L. *(=warzeniem odmieniony).* **2.** [O.] *zawinić.* <Od + Warzyć>

Odważać, a, ał i **O. ś.** p. **Odważyć.**

Odważanie, a, blm., czynność cz. **Odważać:** Nie mając nic do odważania na nowe przedsięwzięcie. Sur.

Odważanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odważać ś.**

Odważenie, a, blm., czynność cz. **Odważyć.**

Odważenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odważyć ś.**

[Odważnica, y, lm. **e]** *kobieta odważna:* To ci O.! <Od Odważny>

Odważnie przys. od **Odważny.**

× **Odważnisia, i,** lm. **e** forma ż. od **Odważniś.** Sł. wil.

Odważniś, a, lm. **e** *człowiek odważny, śmiałek, junak.* L. <Od Odważny>

[Odważność, i, blm.] rz. od **Odważny,** *odwaga.*

Odważny *pełen odwagi, chrobry, śmiały, mężny, bitny, waleczny, dzielny, nieustraszony, nieulękły, zuchowaty; ryzykowny, zdeterminowany:* Król ten O. i śmiały... Niem. Byłem młody, O., świat był mnie otwarty. Mick. Mając nadzieję w sercu odważnym. Pot. Szczurów odważnych pisk słychać ochoczy. Kras. Zwykle ci panowie tylko w języku odważni. Bał. **Na odważnego,** †**Na odważoną** przys. *odważnie, z odwagą, na złamanie karku:* Iść na odważnego. <Od + Ważny, od Odwaga>

Odważony I. im. od **Odważyć. 2.** na co = *determinowany, zryzykowany, przygotowany, gotów, rezolwowany, zdecydowany:* Dusze na śmierć odważone stają ś. bardziej tym nieustraszone. Susz. Nigdy nie mogli być bezpieczni od ludzi tych na wszystko odważonych. Ustrz. Mąż nielękliwy, na śmierć natarczywy i na najgorsze razy O. P. Koch. Więcej czasem godzina odważona sprawi, niż cały rok, co radą i dyskursem bawi. Pot. Już niemal więtszą Szwajcar O. połowicę swej drabiny przechodził. P. Koch. Ujrzysz go, kiedy pójdzie przed wszystkiemi i odważone zdrowie swe poniesie. P. Koch. †**Na odważoną** przys. p. **Odważny.** <Od Odważyć>

Odważyć, y,ył, [Odwagować], nied. **Odważać I.** *odmierzyć za pomocą wag:* Odważ czerwone złote. Troc. Pewniej jest O., niż na słowo wierzyć. Pieczętujesz, naznaczasz, a złoto odważasz, także i srebro z wagi na wagę przekładasz. Prot. Sama zioła odważa, na szalę złożywszy. Żebr. Kredy O. tyle, ile potrzeba na dwa tygle. Torz. Temi sześcią sztukami O. można od jednego funta aż do stu dwudziestu funtów. Torz. Odważyli zapłaty za mnie 30 srebrnych. Leop. Abraham odważył pieniądze, tak jak był zacenił Effron. Leop. O. co wagą. Troc. Szala odważająca cnocie myto, a występkom karę. Koch. W. U Wszechmocnego tronu, kędy nasz żywot ścisłe odważają szale. Mick. **2.** †O. co czym = *odpłacić, oddać w takiejże mierze; opłacić, okupić, zapłacić odpowiednią wagą czego, wartością czego, ocenić co na wagę czego:* W Indjach nasze fraszki bardzo radzi złotem odważają. Sum. Moskwa nam Połocko wzięła, ale krwią swą na wielu miejscach dobrze to odważyła. Paszk. **3.** *wyważywszy odsunąć, podważywszy odchylić; odwalić:* Więc jak O. tę deskę grobową i czym wywołać zmarłe w piersiach słowo? Pol. Nie mógł Uliss O. ten kamień niemały, któremuby i nasze siły nie zdołały; Polifem sam, bo tak wyroki nieba chciały, odważył mu ów ciężar niewzruszonej skały. Min. **4.** przen. *narazić, odżałować, poświęcić, wystawić na niebezpieczeństwo, zryzykować:* Na samym progu tureckim odważył życie swoje. Birk. Przodkowie naszy dla całości ojczyzny majętności swoje tracili..., zdrowie swoje odważali. Star. Krwią drudzy zysk oblewają, gardła na to odważają. Kochan. Kto idzie za mną, niech opuści i ojca swego i matkę swoję, i odważy duszę swoję. Mick. Trzeba na nie odważać część majątku. Sur. Póki kto siebie nie odważy, nieprzyjaciela nie zwojuje. Otw. S. **5.** †O., †O. sobie = *odważyć ś. na co, zdeterminować ś., zdecydować ś. odważnie, zrezygnować ś., przygotować ś., postanowić, narazić ś. bez obawy:* Kto sobie śmierć odważy, ten ś. wszystkiego waży. Kn. Gdy traktowaniem nic pozyskać nie mógł, zaraz one buntowniki wojną konać odważył. Błaż. Krzyżacy już niebezpieczeństwo boju wstępnego O. sobie myślili. Błaż. Sprzysięgli ś. Prusacy, odważywszy raczej wszystkie ostateczne szkody wycierpieć, aniżeli ś. Krzyżakom oddawać. Błaż. Od gniewu zwyciężony, odważył sobie wszystko i królewską łaskę mieć za fraszkę. P. Koch. Raz rozprószeni, potrzebę odważyli. Koch. W. **O. ś. I.** †O. ś. *opłacić ś., okupić ś. pod wagą:* Chciał ś. kozakom dwa razy O. złotem, trzykroć srebrem, a raz klejnoty, aby mu tylko dali pokój. Biel. M. **2.** [O. ś.] *zważywszy ś. odchylić ś.; przeważyć ś., przewalić ś. na bok, przechylić ś.* Przen.: Niekze ś. to juz roz abo tak, abo tak odwozy. Tet. *(=zdecyduję, skończy).* **3.** przen. *ośmielić ś., poważyć ś., śmieć, zdobyć ś. na odwagę, mieć serce; zryzykować ś., zdecydować ś., zrezygnować ś.:* Kiedy go Polak wczoraj prażył,

dziś ś. na niego natrzeć nie odważył. Jabł. Nie odważę ś. donieść mu tej smutnej wiadomości. Odważ ś. raz skoczyć do wody, a zobaczysz, że będziesz z przyjemnością zanurzał ś. w wodzie. O. ś. na niebezpieczną przeprawę. Na jedno ś. O. trzeba, abo jej wolność dać wszelką, abo być nienawidzonym. L. <Od + Ważyć>

Odwcielać, a, ał i **O. ś.** p. **Odwcielić.**

Odwcielanie, a, lm. **a** czynność cz. **Odwcielać:** Ogół poezji Słowackiego jest odwcielań formą. Krasiń. W dziełach Słowackiego objawia ś. siła odwcielań i zaprzeczań. Hös.

Odwcielanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odwcielać ś.**

Odwcielenie, a, blm., czynność cz. **Odwcielić.**

Odwcielenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odwcielić ś.**

Odwcielić, i, ił, nied. **Odwcielać** *przywrócić coś wcielonego do pierwotnego, duchowego stanu, pozbawić cielesności.* **O. ś.** *powrócić do pierwotnego, duchowego stanu, pozbyć ś. cielesności:* Kto poleci z archaniołem tam, gdzie ludzkość ś. odwciela? Sł. wil. <Od + Wcielić>

Odwdzięczać, a, ał i **O. ś.** p. **Odwdzięczyć.**

Odwdzięczanie, a, blm., czynność cz. **Odwdzięczać.**

Odwdzięczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odwdzięczać ś.**

Odwdzięczenie, a, blm., **Odwdzięczenie ś.,** × **Odwdzięk,** × **Odwdzięka** czynność cz. **Odwdzięczyć, Odwdzięczyć ś.:** Dobroczynny nie ogląda ś. na O., ale dobrowolnie czyni dobrze. L.

Odwdzięczenie się, a ś., blm. p. **Odwdzięczenie.**

Odwdzięczyć, y,ył, [Oddzięczyć], nied. **Odwdzięczać** co a. za co komu = *odpłacić wdzięcznością, wywdzięczyć, wrócić z wdzięcznością, odpłacić wzajemnością, wywdzięczyć ś., spłacić dług wdzięczności, wywzajemnić ś., odsłużyć ś.:* Czymże tobie zapłacę, za twoje rymy odwdzięczę? Mick. O. a. O. ś. komu za doznane dobrodziejstwa. Ile możności, będę starała ś. odwdzięczać świadczone nam dobrodziejstwa. L. Radzi odwdzięczym. Sienk. <Od + Wdzięczyć>

× **Odwdzięk, u,** blm. p. **Odwdzięczenie;** *wywdzięka, nagroda, wdzięczność okazana czynem:* Winnym w O. twej łaski darem cię opatrzy. L. Zbawienną ci dam radę, a na O. tylko o milczenie proszę. Troc. <Od + Wdzięk>

× **Odwdzięka, i,** blm. p. **Odwdzięczenie:** Co on zasłużył odważnie i krwawie, chce mu król godną wetować odwdzięką. Pot. <Od + *Wdzięka, od Wdzięk>

Odwecować, uje, ował I. *odbyć wecowanie, skończyć wecować.* **2.** *odtoczyć, odszlifować, wyostrzyć, naostrzyć, wywecować:* O. brzytwę. <Od + Wecować>

Odwecowanie, a, blm., czynność cz. **Odwecować.**

[Odwernąć się, nie ś., nął ś.] *odwrócić ś., oddalić ś.* <Ros. otvernutь śa>

[Odwernięcie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odwernąć ś.**

Odwerniksować, uje, ował *pociągnąć starannie werniksem:* Obrazy oczyszczę, odwerniksuję i odeszlę. Krasz. <Od + Werniksować>

Odwerniksowanie, a, blm., czynność cz. **Odwerniksować:** Niektóre portrety potrzebowały tylko oczyszczenia, odwerniksowania. Krasz.

× **Odweselnić się, i ś., ił ś.** *przestać być wesołym, stracić wesołość:* Ja tylko w tym wygrałem, żem nie potrzebował odweselnić ś., bo i wtedy smutny i beznadziejny byłem! Krasiń. <Od + *Weselnić ś., od Weselny>

× **Odweselnienie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odweselnić ś.**

Odwet, u, lm. **y,** † **Odraz I.** *oddanie wet za wet, rewanż, odpłacenie tąż samą monetą, wzajemnością, oddanie za swoje:* Odpłacić komu odwetem. Zrobić komu na O. Poszukać odwetu. Mick. Krzyżacy chcieli odbyć zwykłą swoją zimową razzję (reyse), ale ten raz z większemi siłami, aby wziąć O. za poniesione świeżo porażki. Stadn. Prawo odwetu (jus talionis). Cz. Samo prawo odwetu pozwalało królowi szukać z najezdnika zemsty. Nar. Odwetów i odrazów niechaliśmy, ufając, że już dalsze razy od nich zadawane nam nie będą. Smotr. **2.** *powetowanie, powrócenie, nagrodzenie szkody, odszkodowanie:* Wieku trzeba na takiej równy O. szkody. Nar. <Od + Wet>

Odwetować, uje, ował I. *oddać wet za wet, odpłacić wzajemnością, oddać za swoje, odbić swoje:* O. swoją krzywdę. **2.** *nagrodzić, wrócić szkodę, powetować stratę, odzyskać:* Jeżelim przegrała zakład, pozwól mi Wc Pan O. L. Czego nie odwetuje czas i nie naprawi. L. <Od + Wetować>

Odwetowanie, a, blm., czynność cz. **Odwetować:** Wydartych krajów O. Koch. W. Dla odwetowania straty czasu w ciągu wyprawy. Hof.

Odwetowany I. (o rzeczy) *nagrodzony, odpłacony, powetowany, powrócony, odzyskany.* **2.** (o osobie) *który otrzymał odwet, wynagrodzony, zaspokojony za stratę, krzywdę, pomszczony.* **3.** a. × **Odwetowny** *mogący być odwetowanym, nagrodzony, powrócony, powrotny, powetowany:* Nie uważaj, to rzecz odwetowana, jak ś. przegra, tak ś. odegra (= *nie stracona, nie przepadła*).

× **Odwetowny** p. **Odwetowany.** L.

Odwetowy przym. od **Odwet:** Kroki, wojny odwetowe. Prasa dopatrzy w tym interwencję na rzecz francuskich dążeń i uczuć odwetowych.

[Odwędrować, uje, ował] *wędrując oddalić ś., powędrować:* Jeno jedną nockę spał, a na drugą odwędrował. <Od + Wędrować>

[Odwędrowanie, a, blm.] czynność cz. **Odwędrować.**

Odwęglenie, a, blm. p. **Dekarbonizacja.** <Od + Węglenie>

Odwiać, eje, ał, nied. **Odwiewać I.** *zawiać z przeciwnej strony; wiejąc wykręcić ś. w drugą stronę, oddać:* Gdy odwiewał wiatr, ogień od wiatru więcej gasnął, niżeli ś. w górę zbijał. Baz. **2.** *wiejąc odwrócić, odrzucić, odwinąć, odkryć, oddalić; oddąć, oddmuchać:* Wiatr podróżnemu opończę usilnością swą odwiewa i odkrywa, ale nietylko żeby ją z niego zwiać miał, owszem ją do siebie tym więcej wędrownik przyciska i przypasuje. Żarn. Przen.: Ja ci zasłonę ze strasznych życia tajemnic odwieję. Deo. Wiatr tony odwiewa i w sercu je znowu skowywa. Sł. wil. **3.** O. zboże = *odbyć wianie, skończyć wiać; przewiać:* Szatan, jako bywa plewa odwiana od ziarna, tak was ode mnie oddmuchnie. Żarn. **O. ś.** *rozwiać ś.; odwrócić ś. za powiewem:* Czasem mgły ś. odwieją. Słow. <Od + Wiać>

× **Odwiadki, ów,** blp., × **Odwiedki,** × **Odwidki,** † **Odwiedz,** † **Odwiedź** *odwiedziny, odwiedzenie, oględy, oględziny, wizyta, wywiady:* Tu mój wiernek Filemon, przyszedszy w odwiadki, często o enót wartości wszczyna dyskurs gładki. Zabł. <Od + *Wiadki, WID/WIAD>

Odwianie, a, blm., czynność cz. **Odwiać.**

Odwianie się, a ś., blm., czynność cz. **Odwiać ś.**

Odwiatr, u, blm. myśl. **I.** a. **Przywiatr, Witerunek** *pachnąca substancja lub mieszanina różnych pachnących substancji, używana do smarowania rąk przygotowującego trutkę, do smarowania obuwia, trutki, żelaz i t. p., celem zamaskowania zapachu człowiekowi właściwego, mogącego obudzić podejrzenie zwierza, którego zamierzamy otruć lub złapać.* **2.** *woń właściwa, jaką zwierzyna po sobie w tropach swych zostawia.* Sł. wil. <Od + Wiatr>

Odwiązać, że, zał, nied. **Odwiązywać,** × **Odwięzywać I.** *coś przywiązanego odjąć, związanego rozpuścić = rozwiązać, oddzierzgnąć, odsypłać:* O. chustkę z szyi *(= zdjąć, rozwiązawszy).* O. sypeł. Linę od brzegu O. Otw. *(= odcumować).* O. konia od żłobu. Przen.: † Bądź odwiązany i od wszystkich frasunków żywota tego wolny. Birk. *(= nieskrępowany, wolny, swobodny).* **2.** cieś.: O. futro, dach = *złożyć w całość na miejscu, przygotowawszy częściami, złożywszy na próbę i rozebrawszy—w domu.* **O. ś.** (o rzeczy związanej, przywiązanej, zawiązanej) *rozejść ś., rozleść ś. pomimo zawiązania:* Chustka ś. odwiązała. Koń ś. odwiązał *(= uwolnił ś. z postronka).* Przen.: Chciałem Wereszczaków przywiązać, choć często odwiązujących ś., do partji naszej. Rzew. *(= stroniących).* <Od + Wiązać>

Odwiązanie, a, blm., czynność cz. **Odwiązać.**

Odwiązanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odwiązać ś.**

Odwiązywać, uje, ywał i **O. ś.** p. **Odwiązać.**

Odwiązywanie, a, blm., czynność cz. **Odwiązywać.**

Odwiązywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odwiązywać ś.**

Odwicie, a, blm., czynność cz. **Odwić:** Lilja druga od pierwszej nie jest różna tylko załomieniem i odwiciem listków. Syr.

Odwić, ije, ił p. **Odwinąć:** Odwita przede mną zwolna tajemnic przepona. Wysp. <Od + Wić>

[Odwider] tylko w wyrażeniu: Na O. = *napowrót, ponownie, odwrotnie, natychmiast, znowu:* Idź mi na odwider do niego! <Od + Nm. wieder>

× **Odwidki, ów,** blp. **I.** *patrol, ront.* Sł. wil. **2.** p. **Odwiadki:** Wyprawił hetman rotmistrzów z podjazdami na O., ale nic pewnego nie przynieśli. Nar. *(= zwiady, rekonesans).* <Od + * Widki, WID/WIAD>

× **Odwidzacz, a,** lm. **e** p. **Odwiedzacz.** Sł. wil. <Od + * Widzacz, WID>

[Odwidzenie, a, blm.] czynność cz. **Odwidzieć,** *odwiedzenie.*

[Odwidzieć, i, ał] p. **Odwiedzić:** O. umarłego. <Od + Widzieć>

[Odwiecyrz] p. **Odwieczerz.**

[Odwieczerz, Odwiecyrz, Odwieczór], † Odwieczerz I. tylko w wyrażeniu: Na O. = *pod wieczór, przed wieczorem, po południu:* Kie na O. przed chałupą stanę. Tet. Wstawszy o śrzód O. z łóżka swego, na którym ś. przesypiał po południu. B. B. Na śrzód O., gdy gorąco ominie, owce na pastwę wyganiaj. Trzyc. **2.** a. † **Odwieczerz** p. **Odwieczerze.** <Od + * Wieczerz, od Wieczór>

[Odwieczerza, y, lm. **e]** p. **Odwieczerze.**

Odwieczerzać, a, ał *odbyć wieczerzę.* <Od + Wieczerzać>

Odwieczerzanie, a, blm., czynność cz. **Odwieczerzać.**

[Odwieczerze, a, blm., **Odwieczerz, Odwieczerza, Odwieczorek]** a. † **Odwieczerz,** † **Odwieczór** *pora popołudniowa, część dnia od obiadu do wieczora, czas przed wieczorem, poobiedzie:* Aż do chłodu wieczornego całe O. strawić tam mieli. Lubom. <Od + * Wieczerze, od Wieczór>

Odwiecznie przys. od **Odwieczny.**

Odwieczność, i, blm. **I.** rz. od **Odwieczny. 2.** *czas odwieczny, bytność niezmiernie dawna, starożytność.* Sł. wil. **3.** *to, co jest od wieków, istota bez początku, przedwieczność:* Bóg jest odwiecznością. Sł. wil.

Odwieczny, Odwiekowy *istniejący od wieków, od niepamiętnych czasów, starożytny, przedwieczny, bardzo dawny:* Zwyczaj O. *(= uświęcony wiekami).* Posiadamy O. wyraz *namiot,* a obok niego *szater, szatr.* Karł. W odwiecznej księdze ona wyryta, cieniem żałobnym cała pokryta. O. dzwon wyrzucił ze swej ryczącej paszczy 10 powolnych uderzeń. Żart.: *przestarzały, przedpotopowy, staroświecki:* Odwieczna moda. <Od + Wieczny>

[Odwieczorek, rka, blm.] p. **Odwieczerze:** Na odwieczorku, to bedo w domu. <Od + Wieczorek>

× **Odwieczorny** *popołudniowy, poobiedni, przedwieczorny.* Kn. <Od + Wieczorny>

[Odwieczór] p. **Odwieczerz:** Skończyć robotę na O. <Od + Wieczór>

× **Odwieczór** przys. *po obiedzie, po południu, pod wieczór:* Przyjdę O. Włod. <Od + Wieczór>

× **Odwiedki, ów,** blp. p. **Odwiadki:** Rotmistrz, odprawujący straż dzienną, po pilnych odwiedkach okolicznych lasów, doniósł... Nar. <Od + * Wiedki, WID/WIAD>

† **Odwiedz, y,** blm. p. **Odwiadki.** <Od + * Wiedz, WID/WIAD>

× **Odwiedzacz, a,** lm. **e,** × **Odwidzacz,** × **Odwiedziciel** *ten, co kogo odwiedza, gość:* Niepodobna było uniknąć oczu i czołobitności wielu niewczesnych odwiedzaczy. Sł. wil. <Od Odwiedzać>

Odwiedzać, a, ał p. **Odwiedzić.**

Odwiedzanie, a, blm., czynność cz. **Odwiedzać.**

I. Odwiedzenie, a, blm., czynność cz. **Odwiedzić.**

2. Odwiedzenie, a, blm., czynność cz. **Odwieść.**

× **Odwiedziciel, a,** lm. **e** p. **Odwiedzacz.**

Odwiedzić, i, ił, [Odwidzieć], nied. **Odwiedzać I.** *przybyć dla zobaczenia kogo przez życzliwość, uszanowanie lub z obowiązku, przyjść w odwiedziny, z wizytą, nawiedzić, złożyć komu wizytę; wpaść, wstąpić, zajrzeć, zajść do kogo,* nied. *wizytować kogo:* O. chorego. O. umarłego = *przyjść zobaczyć.* Lekarz odwiedza chorego. Przejeżdżając, odwiedził dawno znajomego gospodarza. Kras. Odwiedź mnie, proszę, jutro przy śniadaniu. Pol. **2.** O. jaką miejscowość = *zwiedzić ją, wstąpić, zajrzeć, wpaść, zboczyć do niej:* O. czyj grób. Niedawno odwiedzałem dom nieboszczki matki. Mick. Po drodze odwiedzę Ojców *(= będę w nim).* Kawiarka zrana, przystawiwszy imbryki, odwiedza mleczarnie. Mick. Żart.: Zbyt często odwiedza szynczki. **3.** × O. przen. bibl. *przybyć w przyjaznym celu; pobłogosławić kogo, wejrzeć na kogo, ulitować ś.:* Bóg odwiedził Sarę, w miłosierdziu swym dając jej syna. **4.** × O. *przybyć, aby ukarać; nawiedzić, dotknąć:* Bóg obiecuje O. Chanaan, zeszpecone grzechami. Odwiedziło go nieszczęście *(= spotkało).* <Od + * Wiedzić, WID/WIAD>

Odwiedziny, in, blp., × **Oględziny,** × **Oględy, [Ględy] I.** *odwiedzenie kogo, wizyta, nawiedziny:* Pójść, przyjść z odwiedzinami a. w O. Być w odwiedzinach u kogo. Chodzić, biegać z odwiedzinami *(= po wizytach).* Przyjmować O. Miejsce to czczone odwiedzinami co rano mojemi.

Przyb. Żart.: O. komornika *(= zjawienie ś.)*. **2.** [O.] *przyjazd rodziców nowozamężnej w sobotę po ślubie do domu nowożeńca.* <Od Odwiedzić>

†**Odwiedź, i,** blm. p. **Odwiadki.** <Od + * Wiedź, WID/WIAD>

Odwiekowy p. **Odwieczny:** Ściągnęła z bark królewskich płaszcz wasz O. Moraw. O. płaszcz gór. Moraw. *(= lasy).* <Od + Wiekowy>

†**Odwierać, a, ał** i †**O. ś.** p. **Otworzyć.** <Od + WOR/WR/WIER>

†**Odwieranie, a,** blm., czynność cz. **Odwierać,** *otwieranie.*

†**Odwieranie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odwierać ś.,** *otwieranie ś.*

Odwiercenie, a, blm., czynność cz. **Odwiercić.**

Odwiercić, i, ił, nied. **Odwiertywać I.** *odbyć wiercenie, skończyć wiercić; wiercąc odrobić; wywiercić, wyborować, wyświdrować:* O. dziurę. **2.** *nanowo przewiercić:* Wystrzelony zapał, zalany śpiżem, nanowo odwiertuje ś. Jak. J. <Od + Wiercić>

†**Odwierny, ego,** lm. **i** rz. *odźwierny.* Rej. Francuz miał odwierne Francuzy, koniusze i masztalerze, ubieżał wam też z korony, żeście nie obaczeli kiedy. Papr. <Od Odwierać = Otwierać>

Odwiertywać, a, ał p. **Odwiercić.**

Odwiertywanie, a, blm., czynność cz. **Odwiertywać.**

Odwierzch, u, lm. **y** leśn. *wierzchołek drzewa spuszczonego, odcięty wraz z gałęziami, korona drzewa.* Sł. wil. <Od + Wierzch>

Odwierzgać, a, ał p. **Odwierzgnąć.**

Odwierzganie, a, blm., czynność cz. **Odwierzgać.**

Odwierzgiwać, iwa a. **uje, iwał** p. **Odwierzgnąć.**

Odwierzgiwanie, a, blm., czynność cz. **Odwierzgiwać.**

Odwierzgnąć, nie, nął, Odwierzgać, nied. **Odwierzgiwać** *wierzgnąć nawzajem, oddać wierzgnięciem za wierzgnięcie:* Szalony, który by chciał mułowi piętami O. Pilch. Przen.: †Roztył i odwierzgnął. Wuj. *(= stał ś. jurnym).* <Od + Wierzgnąć>

Odwierzgnięcie, a, blm., czynność cz. **Odwierzgnąć.**

†**Odwiesisto** przys. od **Odwiesisty.** L.

†**Odwiesisty** *obwisły, odwisły, wiszący, zwieszający ś., ochlapły:* Ludwik wzrostu był śrzedniego, warg trochę odwiesistych. Błaż. Odwiesiste cyce. Mącz. Odwiesistego brzucha. Mącz. Skóra odwiesista, która wołom pod szyją wisa. Volck. *(= łałok bydlęcy.* Das.). <Od + * Wiesisty, WIS/WIAS>

Odwieść, wiedzie, wiódł, nied. **Odwodzić I.** *wiodąc oddalić; odprowadzić; odciągnąć, odsunąć, odemknąć; cofnąć:* O. kogo na stronę. Pustelnik, odwiodszy go sobie, mówił mu, gdzie dwaj tylko beli sami. P. Koch. Odwiedź (odprowadź) siostrę do domu. Troc. [Teráz mie odwiedzies do dómu]. †Wypuści światłość Twoję i prawdę Twoję, cie jesta mię odwiedle i dowiedle na górę świętą Twoję. Ps. puł. Taran nazad odwodzą, aby tym mocniej uderzył. Górn. O. kurek u strzelby. Na słowo: odwiedź kurek! wielkim palcem ś. za kurek chwyta; drugie zaś palce przychodzą pod bigiel. Kaw. Nar. Przysiąc na odwiedziony kurek. L. Na odwiedzionych wsparli ś. janczarkach. Mick. Odwiedziemy zarosłych pokrzyw, ale mało przez tę dziurę widzieć możemy. Pot. *(= odchylimy, odgarniemy).* Przen.: Odwiódł paniczów od swejwoli do Marsowych bojów. Birk. Namową swoją ludzi od grzechów odwodzili i odciągali. Salin. Świat cały nie odwiedzie mnie od tej ostatniej mojej rezolucji. L. Odwodzę cię od bywania w tym domu. Rzew. Gdy pilno czytamy, od wielu złych rzeczy bywamy odwodzeni. Kwiat. Odwiodłem go od zamysłu, od tej nauki, od przyjaciela. Troc. Ten cię pocieszy i od progu śmierci odwiedzie. Troc. Nauka o gwiazdach od tych ciemności nas i od grubego powietrza odwodzi. Kwiat. Popi nie przestawali odwodzić od posłuszeństwa przychylnych Władysławowi. Niem. **2.** × O. rękę = *podnieść, ściągnąć; zamierzyć ś. nią.* Sł. wil. **3.** †O. sztych, miecz = *odwrócić, odchylić, odbić, odeprzeć:* Argant odbija on sztych i odwodzi. P. Koch. Mieczem swym często miecz jego najduje i żeby mu go mógł O., pilnuje. P. Koch. Chcąc zastawiony miecz O. na stronę. P. Koch. **4.** [O. dech] = *odetchnąć:* Z wielkiego chłodu nie można było prawie O. tchu. Orzesz. **5.** †O. przysięgą = *odprzysiąc ś., oczyścić ś. przysięgą z obwinienia.* Pot. **6.** anat.: Mięsień odwodzący p. **Odsiebny.** Nerw odwodzący oka, nerw rozoczny (nervus abducens). **7.** lek. *odciągnąć na bok, rozwieść, rozkraczyć.* **O. ś. I.** *zostać odwiedzionym, odemknąć ś.:* Zakręci w zamku kluczem zębatym, a snadno odwiodą ś. zapory i rygle opadną. Przyb. Przen.: Prędzej ś. ludzie do nowych rzeczy przywieść, niż od starych występków O. dadzą. Lubom. Odwodź ś. od złego, a czyń dobrze. Wr. *(= stroń, odwracaj ś.).* Nigdy ś. nie odwiódł od stateczności swojej. Rej *(= nie dał ś. od niej odciągnąć).* Daj, bych przy słowie Twoim mocnie trwał, O. ś. od niego nie dał mieczem, ogniem, strachem gwałtownym i więzieniem ciężkim. Sekl. **2.** †O. ś. *usunąć ś., odejść, oddalić ś.:* Odwiedźże ś. na stronę od złośliwych tłuszcz świata tego. Rej. Król z Witołdem na tajemne rozmowy sam tylko jeden odwiódł ś. był. Błaż. Odwodzić kogo na stronę, odwodzić ś. z kim na osobność. Kn. Gdy już chciał Władysław odjechać, to wzdy na tajemne rozmowy Zygmunt ś. z nim odwodzi. Błaż. Przemieszkawszy w Kartaginie, odwiódł ś. na wieś, na życie pustelnicze. Skar. *(= wyprowadził ś.).* **3.** †O. ś. *udać ś., zwrócić ś., odwołać ś., zaapelować, uciec ś.:* O. ś. od sądów krajowych do Magdeburga. **4.** †O. ś. *oczyścić ś. z obwinienia, dowieść swej niewinności, usprawiedliwić ś.:* Bliższa niewiasta ś. sama O., gdy ją o co winują. Magd. Zwyczajnie obwiniony bliższy ś. odwieść; ale bywają przypadki, gdzie powód bliższy dowieść. Sz. O. ś. w czym = *uniewinnić ś. czym, odwołać ś. do czego, zastawić ś. czym, powołać ś. na co.* Rej. <Od + Wieść, WIOD/WÓD>

Odwietrzać, a, ał p. **Odwietrzyć.**

× **Odwietrzalnia, i,** lm. **e** lek. *zakład, dom do wykonywania odwietrzania,* zakład dezynfekcyjny.

Odwietrzanie, a, blm., czynność cz. **Odwietrzać.**

Odwietrzenie, a, blm., czynność cz. **Odwietrzyć,** dezynfekcja.

Odwietrzny *od strony wiatru leżący, na wiatr wystawiony.* Szt. Jednostajny wiatr zaokrągli jej odwietrzną stronę, gdy strona przeciwna utworzy jakby dwa rogi z piasku. <Od + Wietrzny>

Odwietrzyć, y, ył, nied. **Odwietrzać I.** *żelazo na zwierza tak oczyścić i namazać taką maścią, że zwierz nie zwietrzy go:* Lis jeden, choć wielki frant, nakoniec dobrze odwietrzonemu nie umknął żelazu. Tremb. **2.** lek. (desinficere) *pozbawić zarazków, oczyścić z nich,* odkazić, × odrazić. <Od + Wietrzyć>

Odwiew, u, lm. **y** *odwiewanie, odwianie, wianie nawzajem z przeciwnej strony, powiew wzajemny:*

Zefir z Fawonim, skrzydlaci obrońce, z odwiewem silnym naprzeciw stanęli. Kniaź. <Od + Wiew>

Odwiewać, a, ał p. **Odwiać. [O. ś.]** *powiewać:* Odwiewa ś. na mej główce złota platusecka. <Od + Wiewać>

Odwiewanie, a, blm., czynność cz. **Odwiewać.**

[Odwiewanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odwiewać ś.**

Odwiezienie, a, blm., **Odwóz, Odwózka** czynność cz. **Odwieźć.**

Odwieźć, wiezie, wiózł, nied. **Odwozić I.** *wioząc odprowadzić, odstawić, zawieźć dokąd:* O. kogo do domu, na kolej. **2.** *przywieźć napowrót:* O. komu pożyczone książki. <Od + Wieźć, WIOZ/WOZ>

× **Odwięzywacz, a,** lm. **e** *ten, co odwiązuje.* L.

× **Odwięzywać, uje, ywał** i × **O. ś.** p. **Odwiązać.**

× **Odwięzywanie, a,** blm., czynność cz. **Odwięzywać,** *odwiązywanie.*

× **Odwięzywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odwięzywać ś.,** *odwiązywanie ś.*

Odwijać, a, ał i **O. ś.** p. **Odwinąć.** <Od + *Wijać, WI/WOJ>

Odwijadło, a, lm. **a** *przyrząd odwijający przy aparatach telegraficznych.* <Od Odwijać>

Odwijanie, a, blm., czynność cz. **Odwijać.**

Odwijanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odwijać ś.**

[Odwijanka, i, lm. **i]** *część okucia zewnątrz piasty:* Witka i O. *(= okucie zewnątrz piasty).*

Odwikłać, kła a. **kle, kłał,** nied. **Odwikływać** *coś zwikłanego przyprowadzić do pierwotnego stanu, odprostować; odplątać, odmotać, odsypłać:* W matematyce, snując rozum tę ciągłą przędzę działań pewnych, odwikłuje swe władze, rozprzestrzenia refleksje. Śniad. O. splątane nici. Przen.: *rozwikłać, rozwiązać, rozjaśnić:* Krom nauki wiela rzeczy zawikłane przyczyny, żadnym sposobem odwikłane a na jaśnią okazane być nie mogą. Baz. O. trudność, intrygę. Sł. wil. **O. ś.** *wywikłać ś., wyplątać ś., odczepić ś.:* Duma, jakby ś. tu O. z tej sieci niewidocznej? Ork. <Od + Wikłać>

Odwikłanie, a, blm., czynność cz. **Odwikłać.**

Odwikłanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odwikłać ś.**

Odwikływać, uje a. **ywa, ywał** i **O. ś.** p. **Odwikłać.**

Odwikływanie, a, blm., czynność cz. **Odwikływać.**

Odwikływanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odwikływać ś.**

† **Odwildzać, a, ał** i † **O. ś.** p. **Odwilżyć.** L.

† **Odwildzanie, a,** blm., czynność cz. **Odwildzać,** *odwilżanie.*

† **Odwildzanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odwildzać ś.,** *odwilżanie ś.*

† **Odwildzenie, a,** blm., czynność cz. **Odwildzić,** *odwilżenie.*

† **Odwildzić, i, ił** i † **O. ś.** p. **Odwilżyć.**

[Odwilga, i, blm.] p. **Odwilż.**

† **Odwilgłość, i,** blm. p. **Odwilż.** Mącz.

Odwilgły, † **Odwilzły** *który odwilgnął, naciągnął w siebie wilgoci, odmiękły.* <Od Odwilgnąć>

Odwilgnąć, gnie, gnął a. **gł,** † **Odwilznąć, Odwilgotnieć, Odwilżeć, Odwilżyć ś.** *stać ś. znowu wilgotnym, odmięknąć, naciągnąć w siebie wilgoci, zwilgotnieć:* Klij ten na deszczu odwilgnie i maże ś. Haur. Sklep taki na plutę zawsze odwilgnie. Trzyc. Odwilgł był roztok. Troc. Nieos.: Odwilgło = *nastała odwilż po mrozie, puściło, zelżało, odmiękło.* <Od + Wilgnąć>

Odwilgnienie, a, blm., czynność cz. **Odwilgnąć.**

Odwilgotnieć, eje, ał p. **Odwilgnąć:** Broda Notusowa odwilgotniała, włosy orosiały. Mor. <Od + Wilgotnieć>

Odwilgotnienie, a, blm., czynność cz. **Odwilgotnieć.**

† **Odwilzły** p. **Odwilgły.** Troc.

† **Odwilznąć, znie, znął** p. **Odwilgnąć.** Troc.

† **Odwilznienie, a,** blm., czynność cz. **Odwilznąć.**

Odwilż, y, blm., × **Odwilża, [Odwilga, Odelga, Odliga],** † **Odwilgłość,** † **Odmięcz, [Odmięka]** *powietrze wilgotne po mrozie, rozciecz, roztop, flaga, słota, pluta, zelżenie mrozu.*

× **Odwilża, y,** blm. p. **Odwilż.** Troc.

Odwilżacz, a, lm. **e** zoot. (ventriculus succentoriatus) *rozszerzenie dolnej części przełyka ptaków, opatrzone licznemi gruczołami wydzielającemi sok żołądkowy i tym sposobem zamienione na tak zwany pierwszy żołądek.* <Od Odwilżać>

Odwilżać, a, ał i **O. ś.** p. **Odwilżyć.**

Odwilżanie, a, blm., czynność cz. **Odwilżać.**

Odwilżanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odwilżać ś.**

Odwilżeć, eje, ał p. **Odwilgnąć.** <Od + Wilżeć>

Odwilżenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Odwilżeć. 2.** czynność cz. **Odwilżyć:** Ciekąca drzewom dawała woda odwilżenia. Otw.

Odwilżenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odwilżyć ś.,** *odwilgnienie.*

Odwilżyć, y,ył, † **Odwildzić,** nied. **Odwilżać,** † **Odwildzać** *zrobić wilgotnym, zwilżyć, odmoczyć, napoić wilgocią:* O. bieliznę przed prasowaniem. O. przyklejony papier, ażeby odstał. Ocean wszystką ziemię okrążył tak, iż ją ze wszystkich stron odmiękcza i odwilża. Biel. M. Deszczu pogodny zeschłej ziemi odwilżaj jej urodzaje. K. G. Ta ziemia nie daje urodzaju, która dżdżem nie bywa odwilżoną. Kulig. Kraina ta wszystka bywała odwilżana, jako raj Pański. Leop. Nadziałałem sobie stawów, abym odwilżał sad. Leop. † Żywe strugi odwilżały sadom. Pot. *(= odwilżały sady).* Grób twój łzami odwilży kochana. Mick. O. żołądek. Troc *(= rozwolnić).* **O. ś. I.** *odwilżyć siebie.* Przen.: Możebyś ś. odwilżył lampeczką wina? Bał. **2.** p. **Odwilgnąć.** <Od + Wilżyć>

Odwinąć, nie, nął, nied. **Odwijać I.** a. **Odwić** *rozwinąwszy odsłonić:* Odwinęła dziecię. O. paczkę. Troc. O. ranę. **2.** *wywinąć nazewnątrz:* Lilja z odwiniętemi listkami *(= odchylonemi).* Tłustawy, z długiemi jasnemi włosami, z odwiniętą wargą dolną. Sienk. Odwinął rękę po drugi pocisk. Krasiń. **3.** *odchylić, odsłonić, odkryć, odgiąć:* Odwita przede mną zwolna tajemnic przepona. Wysp. O. połę u surduta. **4.** *rozwinąć, rozpuścić coś zwiniętego:* O. chorągiew, bandaż. **5.** *odwrócić:* O. kartę. **6.** [O.] *odwieść:* O. kurek u strzelby. **7.** od brzegu = *odbić, odpłynąć, odsterować, odłożyć:* Wiatr powstał; my od brzegu odwijali. Przyb. × Przy porcie łódkę O. czy to podobieństwo? Rzew. **8.** anat.: Błona doczesna odwinięta, zagięta (decidua reflexa). **9.** × O. chir. *wynicować, wypuklić.* **O. ś. I.** *rozwinąwszy ś. rozejść ś., odstać, odpaść; rozkręcić ś., rozwinąć ś.:* Bandaż odwinął ś. **2.** *odchylić ś., odsłonić ś., odkryć ś., odgiąć ś., wywinąć ś. nazewnątrz:* Surdut źle uszyty, bo ś. poła odwija. Niejeden, gdy ś. zasłony odwiną, Katonem w słowach, w sercu Katyliną. Niem. Bursz nowy: garek cynowy, odwija ś. poła, a tu d... goła. **3.** *odwrócić ś., obrócić ś., wykręcić ś. nagle:* Doszliśmy aż do Drohi-

czyna, i tam naraz odwinęła ś. karta. Sienk. (= *wszystko wzięło inny obrót*). Jak ś. nie odwinie, jak nie lunie przez łeb! [Ino sie na momencik odwiniemy, on zaraz co złapie]. Zatrzymał ś. tylko stolnik jeszcze dopóty, aż jego żona ś. gdzie nie odwinie. Kaczk. (= *zawinąwszy ś., nie oddali ś.*). **4.** [O. ś.] *zamachnąć ś.* **5.** × O. ś. *wywinąć ś., wykręcić ś., wyśliznąć ś., wyłgać ś., wykpić ś., wymknąć ś., wycofać ś. zręcznie:* Książę działał w innym duchu; stąd ś. szlachta sanocka odwinęła matnią i odtąd stawała wbrew Sieniawszczyźnie. Pol. <Od + Winąć, WI/WOJ>

Odwinienie, a, blm. p. **Odwinięcie.**

Odwinienie się, a ś., blm. p. **Odwinięcie ś.**

Odwinięcie, a, blm., **Odwinienie** czynność cz. **Odwinąć.** Lek.: O. powiek = *wywinięcie, odwrócenie powiek nazewnątrz* (ectropium).

Odwinięcie się, a ś., blm., **Odwinienie ś.** czynność cz. **Odwinąć ś.**

† **Odwiniony** *odwinięty.* Troc.

× **Odwinszować, uje, ował,** nied. × **Odwinszowywać I.** *odbyć winszowanie, skończyć winszowanie; poskładać życzenia:* Jużem też wszystkim odwinszował nowego roku. L. **2.** *powinszować nawzajem, odpowiedzieć na powinszowanie:* Odwinszowawszy łaskawie Wrocławianom, Władysław do miasta wchodzi. Błaż. <Od + Winszować>

× **Odwinszowanie, a,** blm., czynność cz. **Odwinszować.**

× **Odwinszowywać, a, ał** p. **Odwinszować.**

× **Odwinszowywanie, a,** blm., czynność cz. **Odwinszowywać.**

Odwionąć, nie, nął *wionąwszy odrzucić; odwiać, oddmuchnąć:* Jak gałąź, nim ją wicher złamie i odwionie, miałem rość. Syrok. <Od + Wionąć>

Odwionięcie, a, blm., czynność cz. **Odwionąć.**

Odwisać, a, ał p. **Odwisnąć.**

Odwisanie, a, blm., czynność cz. **Odwisać.**

Odwisło przys. od **Odwisły:** Zwiesiniec ziele na skałach O. rośnie. Syr.

Odwisłość, i, blm. rz. od **Odwisły.** Sł. wil.

Odwisły *który odwisł, obwisły, opadły, ochlapły, zwieszony:* Nie mógł rękami odwisłemi karty w brewjarzu przewrócić. Birk. <Od + * Wisły, WIS/WIAS>

Odwisnąć, śnie, snął a. **sł,** nied. **Odwisać** *obwisnąć, zwiesić ś., opaść, opuścić ś., ochlapnąć:* W ramionach swych uczuł paraliż, że mu ręce i łokcie odwisły. Birk. <Od + * Wisnąć, WIS/WIAS>

Odwiśnięcie, a, blm., czynność cz. **Odwisnąć.**

Odwitać, a, ał I. × O. *odbyć witanie, przywitać:* Gdy króla goście odwitali, zaraz wody królowi dworzanie podali. Skoro odwitali, wszystkich naszych odwiedziono stamtąd, tylkośmy trzej zostali. Sb. **2.** ×,O. kogo = *na czyje przywitanie powitaniem odpowiedzieć, przywitać nawzajem:* Posłowie nasi witali kniazia, a dworzanie jego odwitali. Papr. **3.** [O., **a** a. **uje, ał**] nied. *żegnać:* Odwituje, matko, ojce (= *żegnam*). <Od + Witać>

Odwitanie, a, blm., czynność cz. **Odwitać.**

Odwizytować, uje, ował kogo = *złożyć mu nawzajem wizytę, odwiedzić nawzajem, rewizytować.* <Od + Wizytować>

Odwizytowanie, a, blm., czynność cz. **Odwizytować.**

Odwlec, cze, kł, nied. **Odwlekać, Odwłóczyć,** × **Odwłaczać I.** *wlokąc odsunąć; odciągnąć, powlec na bok, na stronę, dalej:* Odwłóczył go po ziemi za włosy. Troc. Konie zdechłe aby od obozu odwłóczono dla smrodu. Tarn. J. Przen.: Na błota uciekli, tak żywot zachowali i śmierci odwlekli. Kochan. **2.** co = *zwlec, opóźnić, odłożyć, odroczyć:* Ten mniej daje, kto odwłóczy dary. Pot. O. sprawę. Ślubujemy, iż nie damy listów naszych zakrywających sprawiedliwość a. tych, przez któreby mógł być przenagaban i odwleczon sąd na przesprawie której strony. Niesz. Nie odwłaczaj do jutra. Troc. Mogą li przysiężnicy a. wójt ortyl odwłóczyć a. odłożyć bez woli strony. Ort. Co dziś możesz zrobić, do jutra nie odwlekaj. Kn. Wszystko od dnia do dnia odwłóczymy, wszystko razem słabo zaczynamy i nic nie kończąc. Zam. J. [Jeżeli zajdzie drobna przeszkoda, to wesele „odwłócą," „odciągają" jeszcze na tydzień lub dwa]. Nak. **3.** nied. *zwłóczyć, zwlekać, bałamucić, ociągać ś., mitrężyć, opóźniać ś., namyślać ś., guzdrać ś., grzebać ś.:* Jedź, nie odwłócz. Gdy odwłaczał oblubieniec, zdrzymały ś. wszystkie i posnęły. Wuj. I na cóż to odwlekać, kiedy rzecz gotowa? Tremb. Będziesz odwlekał zborowi zdradnemu przyjść k upadkowi niepodźwignionemu? Sęp. Ty, któryś jest obrońcą w boju, nie odwłaczaj dać ś. nam, zbawienny pokoju. Sęp. **O. ś.** *przewlec ś., przeciągnąć ś., opóźnić ś., pójść w odwłokę:* Co ś. odwlecze, to nie uciecze. Prz. Choć ś. odwleka, podobna naszej i was kolej czeka. Niem. <Od + Wlec>

Odwleczenie, a I. blm., czynność cz. **Odwlec. 2.** × O., lm. **a** *odwłoka, zwłoka, mitręga:* Więc prosto, bez gawędy i odwleczeń! Słow. <Od + Wleczenie>

Odwleczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odwlec ś.**

Odwlekać, a, ał i **O. ś.** p. **Odwlec.**

Odwlekanie, a, blm., czynność cz. **Odwlekać.**

Odwlekanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odwlekać ś.**

× **Odwłaczać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Odwlec:** [Komu Bóg przeznacza, to mu długo nie odwłacza] (= *nie każe czekać*). <Od + * Właczać, WLEK/WŁOK>

× **Odwłaczanie, a,** blm., czynność cz. **Odwłaczać,** *odwlekanie.*

× **Odwłaczanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odwłaczać ś.,** *odwlekanie ś.*

Odwłaszać, a, ał skórę, garb. = *pozbawiać włosów za pomocą pocenia,* golić, pelować, harować. <Od + * Właszać, od Włos>

Odwłaszanie, a, blm., czynność cz. **Odwłaszać.**

Odwłoczek, czka, lm. **czki I.** p. **Odwłok. 2.** *koń, mający prawą nogę zadnią białą.* Pol. Siadany uciecze, O. powlecze. Prz. <Zdr. od Odwłok>

Odwłocznie przys. od **Odwłoczny;** × **Odwłócznie,** *z odwłoką.* L.

Odwłoczność, i, blm. rz. od **Odwłoczny;** × **Odwłóczność.** Warg.

Odwłoczny I. Prawy połeć konia nazywają odwłocznym, bo po tej stronie nosi i wlecze ś. włócznia. Pol. **2.** a. × **Odwłóczny** *zwlekający, odkładający, opóźniający, mitrężny, zmudny, powolny, przewlekły, odwlekany, odkładany, późny, spóźniony, niewczesny:* Wyrzucają mi, żem nazbyt O. Nagur. Rychlej pomocy prędkiej trzeba, niż rady odwłocznej. Jan. Przytym u sądów twoich ma być taka sprawa, aby nikt nie narzekał na odwłoczne prawa. Szymon. Czasokres O. p. **Czasokres.** <Od + * Włoczny, WLEK/WŁOK>

Odwłok, a, lm. **i I.** † O. p. **Odwłoka:** Wierzę, iż za wstydem, hnet bez długich odwłoków kazalibyście siodłać przeciwko Turkowi. Orzech. **2.** zoot. (abdomen) *okolica ciała stawonogich po-*

łożona za tułowiem, złożona z mniej silnie rozwiniętych pierścieni i z mniej rozwiniętemi przysadkami, gm. kałdun. Zdr. **Odwłoczek.** <Od + *Włok, WLEK/WŁOK>

Odwłoka, i, lm. **i,** × **Odwleczenie,** †**Odwłok,** × **Odkład** *odwlekanie, odkładanie, odwleczenie, odłożenie, opóźnienie, zwłoka, mitręga, zmuda, bałamuctwo:* Zrób to bez żadnej odwłoki. Pójść w odwłokę. Puścić co w odwłokę. Tyś on sam jest, Maksymie, który znakomitą odwłoką wrócisz znowu nam Rzpltą. Koch. J. Podczas krótka O. wielkim pożytkiem nagradza ś. Lubom. Odwłoką gniew mógł swe utracić siły. Otw. O. często szkodliwa. Prz. Na sprzeczkach ów dzień minął, nazajutrz inne odwłoki wnosili. Skar. O. prawna, odłożenie sprawy. Bobr. Każdy ś. uskarża, że dawno służy, dosłużyć ś. nie może, i dylacja, by namniejsza, zda mu ś. długą odwłoką. Rych. Za odwłoką to poszło, że Krasicki nie doczekał chwili, której tak bardzo wyglądał. Bart. Lenistwo ospałe nas gubi i w większe grzechy O. nas wprawuje i trudniejsze czyni nawrócenie. Skar. †Chcemy a będziemy powinni z poradą rad naszych kożdemu sprawiedliwość czynić bez odwłoki. St. Z. †Bez wszelakich odwłok rozeprzeć ś. Jan. Oddanie ś. zaraz jednego drugiemu, bez odwłoki, w czasie niniejszym, czyni małżeństwo. Skar. <Od + *Włoka, WLEK/WŁOK>

Odwłokowy przym. od **Odwłok:** Pierścień O.

× **Odwłoszać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Odwłoszyć.** <Od + *Włoszać, od Włoch>

× **Odwłoszanie, a,** blm., czynność cz. **Odwłoszać.**

× **Odwłoszanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odwłoszać ś.**

× **Odwłoszenie, a,** blm., czynność cz. **Odwłoszyć.**

× **Odwłoszenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odwłoszyć ś.**

× **Odwłoszyć, y,ył,** nied. × **Odwłoszać** *pozbawić cech narodowości włoskiej:* Odwłoszeni Dalmaci. Spas. × **O. ś.** *przestać być włoskim a. Włochem:* Dalmacja odwłosza ś. <Od + *Włoszyć, od Włoch>

Odwłośnik, a, lm. **i, Harajz** garb. *żelazo do zdejmowania włosa ze skóry.* <Od + *Włośnik, od Włos>

Odwłóczenie, a, blm., czynność cz. **Odwłóczyć.**

Odwłóczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odwłóczyć ś.,** *odwlekanie ś.*

× **Odwłócznie** p. **Odwłocznie.**

× **Odwłoczność, i,** blm. rz. od **Odwłoczny,** p. **Odwłoczność.**

× **Odwłoczny** p. **Odwłoczny.** Sł. wil. <Od + *Włóczny, WLEK/WŁOK>

Odwłóczyciel, a, lm. **e** *ten, co odwłóczy, zwłóczyciel, odkładacz, dojutrek, kunktator:* Fabjusz O. Fal. <Od Odwłóczyć>

Odwłóczycielka, i, lm. **i** forma ż. od **Odwłóczyciel.** L.

Odwłóczyć, y,ył **I.** O. pole = *odbyć włóczenie pola, skończyć włóczyć, zwłóczyć, zabronować, zbronować.* **2.** nied. p. **Odwlec.** <Od + Włóczyć>

Odwłókniać, a, ał p. **Odwłóknić.**

Odwłóknianie, a, blm., czynność cz. **Odwłókniać.**

Odwłóknić, i, ił, nied. **Odwłókniać** *odłączyć włóknik od krwi, przeznaczonej do przetoczenia w żyłę innej osoby.* <Od + *Włóknić, od Włókno>

Odwłóknienie, a, blm., czynność cz. **Odwłóknić.**

†**Odwnątrz** przys. *od wnętrza, zwewnątrz, od wewnątrz, od strony wewnętrznej, od środka, ze środka.* Ps. flor. <Od + Wnątrz, Wnętrz->

†**Odwnętrzny** *znajdujący ś. od strony wewnętrznej, wewnętrzny:* Pochyłość wału odwnętrzna. Troc.

Odwodne, ego, blm. *wynagrodzenie za odwiedzenie, odprowadzenie:* Ani odwodnego, ani nawet kieliszka wódki nie przyjął. Krasz. <Od 1. Odwodny>

Odwodniać, a, ał p. **Odwodnić.**

Odwodnianie, a, blm., czynność cz. **Odwadniać:** Istnieją spółki meljoracyjne, głównie dla nawodniania lub odwodniania gruntów. Donim. System odwodniania łąk, ogrodów. Pol.

[**Odwodnica, y,** lm. **e**] *drążek do zawieszania kotła nad ogniem.*

Odwodnić, i, ił, nied. **Odwodniać, Odwadniać** **I.** *pozbawić wody, osuszyć co; odprowadzić, odciągnąć wodę skąd:* O. łąkę, grunt wilgotny, piwnicę. **2.** chem. *odjąć wodę ze składu danego związku.* <Od + Wodnić>

[**Odwodnieć, eje, ał**] *zwodnieć.*

Odwodnienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Odwodnić;** chem. dehidratacja: Przeprowadził O. i inne meljoracje. **2.** [O.] czynność cz. **Odwodnieć.**

× **Odwodnik, a,** lm. **i** apt. p. **Odciągadło.**

I. Odwodny *starający ś. odwieść od czego, służący do odwodzenia, odradzenia.* <Od + WIOD/WOD>

2. Odwodny *od strony wody, od wody znajdujący ś., ku wodzie zwrócony:* Na tyku w wodzie wetknionym rób karb O. Stroj. <Od + Wodny>

Odwodorodnić, i, ił *odjąć wodór ze składu danego związku chemicznego.* <Od + *Wodorodnić, od Wodorodny>

Odwodorodnienie, a, blm., czynność cz. **Odwodorodnić.**

Odwodowo przys. od **Odwodowy,** *w odwodzie:* Trzymali ś. O. Korz.

Odwodowy **I.** *tyczący ś. odwodu, rezerwowy, zapasowy:* Korpus, oddział O. Wojsko odwodowe. **2.** *stający w obronie obwinionego, odporny,* †odpowiedny: Strona odwodowa. <Od + WIOD/WOD>

Odwodzenie, a, blm., czynność cz. **Odwodzić.**

Odwodzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odwodzić ś.**

× **Odwodziciel, a,** lm. **e** **I.** a. †**Odwodźca** *ten, co odwodzi od czego.* Mącz. **2.** anat. p. **Odsiebny.** <Od Odwodzić>

× **Odwodzicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Odwodziciel:** Historja jest odwodzicielką od występków i sprosności żywota. Stryjk.

Odwodzić, i, ił i **O. ś.** p. **Odwieść.** <Od + Wodzić>

†**Odwodźca, y,** lm. **y** p. **Odwodziciel:** O. od dobrego. Pilch. <Od Odwodzić>

Odwojować, uje, ował, nied. **Odwojowywać** **I.** *wojując odzyskać; odbić:* O. prowincję. **2.** × O. przen. *odrodzić, wskrzesić:* Naród odradzający ś. powinien O. całą ostrość moralności. L. <Od + Wojować>

Odwojowanie, a, blm., czynność cz. **Odwojować.**

Odwojowywać, a, ał p. **Odwojować.**

Odwojowywanie, a, blm., czynność cz. **Odwojowywać.**

Odwołać, a, ał, nied. **Odwoływać** **I.** kogo na bok, na stronę = *zawoławszy go, wziąć go na bok, na stronę.* **2.** a. **O. ś.** *zawołać nawzajem; odpowiedzieć, odezwać ś. na wołanie, odkrzyknąć:* Wilk jej wyciem napowrót odwoła. Gosz. **3.** kogo = *przywołać napowrót, cofnąć, odezwać, wezwać do powrotu:* Kartagowie obu braci, Annibala i Ma-

gona, z Italji odwołali. Lel. O. posła. **4.** O. co = *cofnąć, ogłosić za nieważne, unieważnić, znieść:* O. testament, darowiznę. O. rozkaz = *wstrzymać.* **5.** Odwołać, co ś. powiedziało = *ogłosić za niebyłe, za fałsz, cofnąć,* ×*odmówić,* pog. *odszczekać:* O. oszczerstwo. Póty cię będę policzkował, aż odwołasz to, coś niesłusznie powiedział na twego sędziego. Boh. Mają Polacy sobie za najcięższą sromotę jawne kłamliwych słów odwoływanie; które więc obmówca kłamliwy słowa, jako pies poszczekiwając, odwoływać powinien. Błaż. Potknąć ś. w mowie łatwo, trudno O. Bach. **6.** *cofnąć, zawiesić, odroczyć, wstrzymać, przełożyć na inny czas, odłożyć:* O. jarmark. Mącz. (= *na inszy czas ogłosić.* L.). O. sąd = *odłożyć sądzenie sprawy na trzeci dzień.* Bobr. Woźny! odwołaj sprawę na jutro. Mick. O. przedstawienie teatralne, ucztę, licytację. **7.** †O. obwinionego, skazanego = *obwołać go za niewinnego:* Odwołał obwiniony abo złoczyńca swego towarzysza, *innocentem proclamavit.* Kn. Odwołała niewiasta złoczyńcę na śmierć skazanego. Dudz. **8.** Odmiana wyżła: Wyżeł odwoływany, cofny, otokowy. **O. ś. l.** p. wyż.: Pies, stróż domowy, u wrót podwórza nieraz ś. odwoła na psów szczekanie z poblizkiego sioła. Słow. **2.** do kogo, do czego = *zaapelować, odezwać ś., zwrócić ś., powołać ś. na czyj sąd, zdać ś. na kogo, na co; uderzyć, przemówić, zapukać do...:* O. ś. do świadków. O. ś. do wyższego sądu. O. ś. do potomności. Odwołuję ś. do twego uczucia sprawiedliwości (= *liczę na nią*). <Od + Wołać>

Odwołalność, i, blm. rz. od **Odwołalny.** Sł. wil.

Odwołalny *mogący być odwołanym:* Urzędnik O. P. **Nieodwołalny.**

Odwołanie, a, blm., czynność cz. **Odwołać.**

Odwołanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odwołać ś.**

Odwoławczy *mający za cel odwołanie:* Ten akt byłby pociągnął za sobą cały szereg podobnych- że odwoławczych aktów. Kal. <Od + *Woławczy, od Wołać, WOŁ>

Odwoływać, ywa a. **uje, ywał** i **O. ś.** p. **Odwołać.**

Odwoływanie, a, lm. **a i.** czynność cz. **Odwoływać:** Mają Polacy sobie za najcięższą sromotę jawne kłamliwych słów O. Błaż. **2.** p. **Odwoływanie ś.:** W każdym zgromadzeniu jest zazdrość, a stąd częste do starszych odwoływania i skargi. Kras.

Odwoływanie się, a ś., lm. **a ś., Odwoływanie** czynność cz. **Odwoływać ś.**

Odwonić, i, ił *pozbawić woni, osobliwie przykrej,* ×odsmrodzić. <Od + Wonić, od Woń>

Odwonienie, a, blm., czynność cz. **Odwonić** (desodorisatio).

Odwonne, ego, blm. p. **Odkaźne.**

[**Odworzenie, a,** blm.] czynność cz. **Odworzyć,** *otworzenie.*

[**Odworzenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Odworzyć ś.,** *otworzenie ś.*

[**Odworzyć, y, ył** i **O. ś.**] p. **Otworzyć.**

†**Odwotować, uje, ował** *odbyć wotowanie, załatwić ś. z wotowaniem:* Zaczym oba arcybiskupi tylko tegoż dnia odwotowali. Biel. J. <Od + Wotować>

†**Odwotowanie, a,** blm., czynność cz. **Odwotować.**

Odwozić, i, ił p. **Odwieźć.** <Od + Wozić>

[**Odwoziny, in,** blp., **Przebabiny**] *przenosiny po weselu.* <Od Odwozić>

Odwozowe, ego, blm. kol. *należność za odwiezienie towaru z kolei do miejsca wskazanego przez odbiorcę.* <Od Odwozowy>

Odwozowy, Odwoźny przym. od **Odwóz,** *przewozowy, transportowy.* L. Dowozowe i odwozowe fury ładowne przeciągają tu dzień i noc. <Od Odwóz>

Odwoźny p. **Odwozowy.** L. <Od Odwóz>

Odwożenie, a, blm., **Odwóz, Odwózka** czynność cz. **Odwozić.**

Odwód, odu, lm. **ody i.** *odwiedzenie, odwodzenie:* O. kurka u strzelby. L. (= *spust*). O. kurka. Troc. Kurek strzelby na pierwszym odwodzie. Syrok. **2.** O. wojska = *odwrót, odstępowanie, uchodzenie, cofanie ś., rejterada:* O., retyrada, ustępowanie wojska zwyciężonego lub zwątlonego. Jak. J. W październiku wszystkie pozostałe wojska O. do kraju swego rozpoczęły. L. Part w odwodzie potyczkę daje. Koch. W. Znieść mogąc przeciwnika głodem, upuścił tryumf, uchodząc odwodem. L. Idzie wojsko na odwodzie dzień i noc bez wytchnienia. Troc. Kazał pułkom na O. z samego upału potrzeby. Troc. Na O. ustępować. Troc. **3.** *tyły armji; straż tylna:* Z księciem kurlandzkim był Kącki w ostatnim odwodzie. Jabł. Jazda powinna maszerować opodal od odwodu. Troc. Uderzyć na nieprzyjaciela przez O. Troc. Przen.: Zazdrość i pycha na odwodzie zostały. Pilch. **4.** *rezerwa, część wojska, zostawiona na przypadek niespodzianego obrotu bitwy, tudzież dla poparcia ataku lub odbicia ataku nieprzyjaciela:* Wydzielić O. Stać w odwodzie. Skierować O. Napad był podchwytem, za którym w odwodzie stała siła orężna. Jeż. Po śmiałej postawie nieprzyjaciela zdawało ś., jak gdyby ś. czuł na siłach i na pewne odwody liczył. Koł. W odwodzie stały dwa korpusy rosyjskie. Koł. Na wierzchu góry stojący odwodem ostatni hufiec pędzą w środek Litwy. Mick. Przen.: Uspakajała go myśl, że jest w odwodzie pan de Lorche. Sienk. Mieć pewną sumę w odwodzie (= *w zapasie, na wszelki wypadek*). Ma argument w odwodzie (= *na pogotowiu*). **5.** *odsiecz, sukurs, pomoc wojskowa, ostatni ratunek:* Przyszedł na czele wojska swego na O. hetmanowi. Stasz. **6.** †Odwód prawny = *usprawiedliwienie, oczyszczenie:* Długów gdy ś. kto prze, tedy mu przychodzi O., jako nie dłużen. L. Do odwodu kogo zapozwać. Troc. O., uniewinnienie przez przysięgę. Magd. O złodziejstwo obwiniony z tych dwuch musi jeden O. wybierać: a. żelazo rozpalone w ręku nosić, a. w ukrop wrzący rękę zamoczyć. Sz. **7.** †O. *sąd polubowny, kompromis:* Prosili, aby król, poniechawszy wojny z Krzyżakami, kompromis albo O. uczynił, a wszystkę sprawę na rozsądek Ładysława przypuścił. Błaż. **8.** [O.] *miejsce leżące z boku, uboczne.* **9.** mech.: O. pary a. przewód pary = *kanał odprowadzający parę.* **10.** a. **Przysada** myśl. *drzewo utkwione w ziemię przy budzie na cietrzewie, aby mogły na nim siadać zwabione maniakiem.*

†**Odwodem** przys. *w odwodzie, ustępując, cofając ś.:* Był Szwedom straszny, tak gdy im stawał w kroku, jako gdy odwodem ustępował. Nies. Rotmistrz, gdy nawał (nieprzyjaciół) zoczy, odwodem ustępuje; potym znowu siecze. Kulig. <Od + WIÓD/WOD>

Odwódek, dka, lm. **dki** *płyn wódczany śmierdzący, słabej mocy, otrzymywany przy końcu destylacji wyskoku z kartofli,* fuzel, niedogon, luter. <Od + Wódka>

†**Odwódka** tylko w wyrażeniu: Bez odwódki = *bez ogródki:* Chciałem cię ja przymusić, abyś bez

ogródki słuchał, bo wiedz, że drudzy nigdy bez odwódki swej ci rady nie dadzą. Jabł. <Od + WIOD/WOD>

[Odwój, oju, lm. **oje]** *odmęt, woda wirująca w rzece.* <Od + WI/WOJ>

Odwóz, ozu, lm. **ozy, Odwózka** l. *odwiezienie, odwożenie, odstawa:* Z odwozem, gdy zboże suche, za pogody do gumna pośpieszyć. Haur *(= ze zwózką).* Kto woźników na ten czas nie miał, ten najął furmana a. u którego z panów na O. wyprosił koni. Górn. O. towaru z kolei do odbiorcy. Powóz nazywano za Piastów powinność dawania podwód pod dwór, kiedy gdzie jechał, a O., kiedy wracał. Nar. **2.** †O. *powóz, wóz do odwiezienia:* Kupami biskupi na odwozach pospolitych biegli po synodach tam i sam. Skar. Biskupom na koncylja potrzeby i odwozy dawano. Skar. <Od + Wóz, WIOZ/WOZ>

Odwózka, i, lm. **i** p. **Odwóz.**

× **Odwracacz, a,** lm. **e** l. a. × **Odwrócicіel** *ten, co odwraca a. odwrócił.* **2.** anat. p. **Odkręcacz.** <Od Odwracać>

[Odwracaczka, i, blm., **Odwracanka]** *czynność odwracania, to jest orania roli po raz wtóry.* <Od Odwracać>

Odwracać, a, ał i **O. ś.** p. **Odwrócić.**

Odwracalny *dający ś. odwracać.* Fiz.: Objaw O. ma miejsce wtenczas, gdy przeobrażenia, którym ciało wskutek niego ulega, dają ś. dokonać w takichże warunkach i w kierunku przeciwnym. <Od Odwracać>

Odwracanie, a, blm. **I.** czynność cz. **Odwracać:** O. czego złego modlitwą. Troc. **2.** a. **Odwrócenie, Konwersja** fil. (w logice) *kładzenie w sądzie podmiotu na miejsce orzeczenia i orzeczenia na miejsce podmiotu:* Wnioski bezpośrednie przez O.

Odwracanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odwracać ś.**

[Odwracanka, i, blm.] p. **Odwracaczka.** <Od Odwracać>

Odwrociki, ów, blp. szm. *haczyki ze szpilek i piórek, należące do kółka prętowego.* Mag. <Od Odwrót, WROT/WART/WIERĆ>

Odwrot, u, lm. **y** l. [O., **Odywrot]** *druga orka:* Nawozu na odwroty dowieźć. **2.** [Na O.] *nawzajem.* **3.** [Odwroty, lm.] *odmiany, rozmaitości.* <Od + WROT/WART/WIERĆ>

[Odwrotka, i, lm. **i]** *strona odwrotna tkaniny.* [Na odwrotkę] *w stronę odwrotną.* <Od + Wrotka>

Odwrotnia, i, lm. **e** p. **Rewersja.** Bądz. <Od + WROT/WART/WIERĆ>

× **Odwrotnica, y,** lm. **e** p. **Odszczepienica:** Nawróć ś., odwrotnico Izrael. Wuj. Przeto, że cudzołożyła O. Izrael, dałem jej list rozwodny. Wuj. <Od + WROT/WART/WIERĆ>

Odwrotnie l. *naodwrót, nawzajem* (vice versa). Sł. wil. **2.** *w odwrotnym porządku, nawspak, wstecznie, opacznie:* Zrobić co O. O. proporcjonalny. Ma ś. mniejszy do większego, jako O. odległość większa ciężaru mniejszego do odległości ciężaru większego. Troc. <Od Odwrotny>

Odwrotnik, ka l. lm. **cy** *ten, co odwraca:* Nowy kanclerz był istny O. wichrzycielstwa Radziejowskiego. Szaj. **2.** anat. p. **Odkręcacz.** <Od Odwrotny, Od + WROT/WART/WIERĆ>

Odwrotność, i, blm. **I.** rz. od **Odwrotny. 2.** anat.: O. położenia trzew = *znajdowanie ś. ich tam po stronie lewej, gdzie prawidłowo winny być na prawej i odwrotnie,* przełożenie, przemieszczenie, układ odwrotny, przewrotny trzew, zboczenie, zdrożność położenia trzew (ectopia, situs perversus).

Odwrotny l. a. **Odwrotowy** *od odwrotu, rejterady:* Znak wojenny O. **2.** *który może być odwróconym:* Kara lżejsza, odwrotna i nagrodna. Pilch. **3.** *wsteczny, opaczny, przeciwny; wzajemny:* Kierunek O. Przyślij odpowiedź odwrotną pocztą. †O. na drugiego, *reciprocus.* Kn. Stosunek O. Wartość odwrotna. Figura odwrotna. Twierdzenie odwrotne. Reguła trzech odwrotna. Łs. Odwrotna strona medalu *(= druga).* Przen.: Odwrotna strona medalu = *zupełnie co innego, druga strona kwestji, drugi wzgląd.* **4.** [O. korzeń] *radix histortae.* **5.** †O. *służący do odwracania, do odwrócenia, wracalny, zwrotny:* Koła niebieskie odwrotne. Troc *(= zwrotniki).* Koło odwrotne północne, południowe. Troc. **6.** anat.: O. układ trzew p. **Odwrotność. 7.** lek.: Gorączka odwrotna = *która ś. znów wraca, ustawszy przedtym.* **O., ego,** lm. **e** rz. *polonez:* Niech skrzypek odwrotnego utnie. Garcz. <Od + Wrotny>

Odwrotowy p. **Odwrotny:** O. wojenny znak. Kn. Trąbienie odwrotowe. Troc. <Od Odwrót>

[Odwroty, ów, blp.] p. **Odwrot:** Ze tyz to jeden Bóg, a O. niejedne są *(= o tym, że święta z obrządkami z powodu kalendarza nie razem przypadają).*

Odwrócenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Odwrócić** i **Odwrócić ś.:** Przepowiedział, iż miało być odstąpienie, to jest od onej szczerej nauki O. Żarn. O. woli. Kn. *(= niechęć, odraza, wstręt).* **2.** fil. p. **Odwracanie:** O. proste (conversio simplex). O. ze zmianą (conversio per accidens). O. przez przeciwstawienie (conversio per contrapositionem). Kremer. **3.** Fiz.: O. widma = *zjawisko widma odwróconego* (p. Odwrócić).

Odwrócenie się, a ś., blm., czynność cz. **Odwrócić ś.**

× **Odwrócicіel, a,** lm. **e** p. **Odwracacz.** L. <Od Odwrócić>

× **Odwrócicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Odwrócicіel.** L.

Odwrócić, i, ił, nied. **Odwracać I.** *zwrócić w inną stronę, obrócić, wykręcić:* Mówi do niej, ale ta odwraca głowę. L. Od oblicza wynędzniałego nie odwróci oczu ani serca. Pilch. Nie odwracaj oblicza twego od żadnego ubogiego. Wuj. Już to podobno odwrócił ten Pan oblicze swoje od nas. Wor. Odwracać rzekę = obracać gdzieindziej. Kn. *(= skierować w inną stronę).* Kol.: O. parę = *dać parę wsteczną, jadąc parowozem.* Przen.: O. co złego = *oddalić, usunąć, odegnać, zażegnać:* Odwróć od nas głód, mór wszelki. Pśń. O. nieszczęście. Odwróć ode mnie ten kielich goryczy. Potrzebę objaśnienia odwróciła. Jeż *(= zrobiła niepotrzebną, zagadawszy czym innym).* **2.** *wrócić, zawrócić, cofnąć:* Pajuk, przy drzwiach stojąc, gości odwraca, udając, że pan słaby. L. **3.** przen. *zrazić, zniechęcić, odstrychnąć:* Kiedy kogo od siebie odwróconego widział, zaraz go o przebaczenie prosił. Skar. **4.** przen. *odmówić, podmówić, zbałamucić, zbuntować, podbechtać:* Przywiedliście mi tego człowieka, jakby on odwracał lud, a ja żadnej w nim nie znalazłem winy. Leop. **5.** cz. ni. *wrócić, zawrócić, powrócić, cofnąć ś.:* Z plonem do Litwy nazad odwrócił. Nies. **6.** O. co na drugą stronę = *obrócić, wywrócić, wykręcić, przewrócić, przekręcić:* O. kartę, oczy, gałki oczne, kożuch. Konopie suszą ś. przy ścianach, odwracając je niekiedy na drugą stronę. Jak. J. O. co do góry nogami. O. kota ogonem. Prz. Odwracać rolą = przeorywać. Kn. *(= orać powtórnie).* **7.** [O.]

przeinaczyć, przekręcić, zmienić, skłamać: Marny odmiánek wszystko odwraca. **8.** fiz.: Widmo odwrócone = *widmo o linjach jasnych, wywołane parą świecącą, jeżeli te linje zamienią ś. na linje czarne pod wpływem promieni ciała rozżarzonego, przechodzących przez widmo.* **9.** łyż.: Trójka odwrócona p. **Dziób. O. ś. I.** *obrócić ś. tyłem, wykręcić ś.:* Musiał znowu, skąd ś. odwrócił, tam ś. obrócić. Ossol. Chciałem do niego mówić, ale ś. odwracał ode mnie. L. Nie widziałeś, jak ś. odwracał, bojąc ś., żebym go nie spostrzegł? L. (= *krył ś. z twarzą*). O. ś. przodem do kogo. O. ś. nagle = *odwinąć ś.* **2.** przen.: O. ś. od kogo, od czego = *zrazić ś., odstręczyć ś., odstrychnąć ś., odstąpić, odsunąć ś.; usunąć ś., opuścić, porzucić kogo, co, zerwać z kim, z czym:* Co za szaleństwo O. ś. od Stwórcy, a obrócić ś. za rzeczą stworzoną! Koch. W. Wszystkie serca odwróciły ś. były od Radziwiłła. Sienk. Odwróć ś. od złego, a czyń dobrze. Leop. <Od + Wrócić>

Odwrót, otu, lm. **oty I.** *odwrócenie, odwracanie, oddalanie, odpędzanie:* Dziwów niektórych O. i uchrona Hetrusków nauką była ukazana. Warg. **2.** ×O. *strona odwrotna:* Przemysł II używa zrazu lwa, potym zaś orła, który i na odwrocie jego majestatowej pieczęci widnieje. Piek. **3.** *miejsce, gdzie ś., orząc, pługiem zawraca, uwroć, uwrocie, uwrot.* Kn. **4.** *rola odwracana:* Na odwrotach siać oziminę. Haur. **5.** *odwód, rejterada, odstąpienie, cofanie ś. wojska przed następującym nieprzyjacielem:* O. dziesięciu tysięcy Greków. Dać rozkaz, hasło, znak do odwrotu. Czasu Solimanowego od Wiednia odwrotu. Koch. W. W odwrocie do tylnej straży przeznacza ś. najlepszy gienerał, najlepsze wojsko. Chrzan. Cezar wdzierających ś. do Galji Helwetów z Bojami nad Aar zbił, do odwrotu zmusił. Lel. Kazał dać hasło na O. Pilch. O. wojsku do obozu trąbić. Jabł. Trąbić, bębnić na O. **6.** *odwrócenie ś. napowrót w tę samą stronę, zwrot nazad; powrót:* Gdy nasi w dalszą biegną pogoń, nieprzyjaciel dał na O. i pobił ich. Nar. (= *odwróciwszy ś., stawił czoło*). Zbójca koronny, bogaty plon wziąwszy, odwrotem grozi, mało odpocząwszy. Groch. (= *że powróci*). Trudny O. do świątobliwości, kto jej raz odstąpi. Birk. Prosił Skarga, aby mu do komórki zakonnej odwrotu dopuszczono. Skar. **Na odwrót** przys. = a) *nawzajem, na odwet, również, w odpowiedzi:* Wyciął mi policzek, a ja go kijem na O. Troc. b) *z odwrotnej strony, odwrotnie, wstecz, nawspak:* Czytać na O. c) *na wywrót, na lewą stronę, do góry nogami:* Wdziać kożuch na O. **6.** p. **Wicher.** <Od + *Wrót, WROT/WART/WIERĆ>

× **Odwrykać, a, ał** p. **Odwarknąć.** Troc.

× **Odwrykanie, a,** blm., czynność cz. **Odwrykać.**

[Odwrykiwać, uje, iwał] p. **Odwarknąć:** Poczęli ś. O. i odgrażać.

[Odwrykiwanie, a, blm.] czynność cz. **Odwrykiwać,** *odwarkiwanie.*

× **Odwryknąć, nie, nął** p. **Odwarknąć.** Mącz.

× **Odwrykнięcie, a,** blm., czynność cz. **Odwryknąć,** *odwarknięcie.*

Odwrzasnąć, śnie, snął *odezwać ś. wrzaskiem, odpowiedzieć wrzaskiem na wrzask:* Kozactwo czasem odwrzaśnie, aż trwoga pada na pany. Słow. <Od + Wrzasnąć>

Odwrzaśnięcie, a, blm., czynność cz. **Odwrzasnąć.**

× **Odwspomnieć, i, ał** *odpowiedzieć wspomnieniem na wspomnienie, wspomnieć również:* Niech im dziś ona odwspomni wspomnieniem. Krasiń. <Od + Wspomnieć>

× **Odwspomnienie, a,** blm., czynność cz. **Odwspomnieć.**

Odwstać, stanie, stał, nied. †**Odwstawać I.** †O. p. **Odewstać:** Nasienie to moczyć, aby z niego odwstała skórka. Haur. Peruka mu od policzek odwstała. Troc. Kości od mięsa warzonego odwstają. Troc. Chleb odwstał. Troc. Ze trzech przyczyn odwstawa róg koniowi od żywego. Dor. **2.** [O.] *wstać od czego; podniósszy ś., odejść od czego:* Od stołów odwstaniecie. <Od + Wstać>

†**Odwstanie, a,** blm., **[Odwstanie]** czynność cz. **Odwstać.**

†**Odwstawać, aje, ał** p. **Odwstać.** <Od + Wstawać>

†**Odwstawanie, a,** blm., czynność cz. **Odwstawać.**

× **Odwstecz** tylko w wyrażeniu przys.: Z odwsteczy = *nawstecz, nazad, napowrót, naodwrót, odwrotnie:* Po cóż za płochą sławą próżnym grotem chciwie ciskamy, bo ona, sypiąc z odwsteczy strzały, kaleczy. Rzew. W. <Od + Wstecz>

†**Odwstydzenie, a,** blm., czynność cz. **Odwstydzić.**

†**Odwstydzić, i, ił** *uwolnić od wstydu, usprawiedliwić:* Wiem ja, że nie bez wstydu z strony to obojej tak w oczy chwalić, jako słuchać chwały swojej: aleć mnie miłość moja ciebie niech odwstydzi. Pot. **O. ś.** tylko w zdaniu przeczącym, *nawstydzić ś. dosyć:* Nie mógł ś. O. tego. <Od + Wstydzić>

Odwszeteczniać, a, ał p. **Odwszetecznić.**

Odwszetecznianie, a, blm., czynność cz. **Odwszeteczniać.**

Odwszetecznić, i, ił, nied. **Odwszeteczniać** *poprawić, uzacnić nanowo to, co stało ś. wszetecznym:* Niechaj wrzeszczą demagogi, że cel wielki a ukryty odwszetecznia podłe drogi. Krasiń. <Od + *Wszetecznić, od Wszeteczny>

Odwszetecznienie, a, blm., czynność cz. **Odwszetecznić.**

Odwtórować, uje, ował, Odwtórzyć *wtórując odpowiedzieć; powtórzyć, zawtórować:* O. kto mu sprosta? Zal. <Od + Wtórować>

Odwtórowanie, a, blm., czynność cz. **Odwtórować.**

Odwtórzenie, a, blm., czynność cz. **Odwtórzyć.**

Odwtórzyć, y,ył p. **Odwtórować:** Echo odwtórzyło im wiernie to hasło. Jeż. <Od + Wtórzyć>

Odwykać, a, ał p. **Odwyknąć.**

Odwykanie, a, blm., czynność cz. **Odwykać.**

Odwykłość, i, blm. rz. od **Odwykły; Odwyknienie,** *odzwyczajenie ś., brak praktyki:* Litwa długą odwykłością wojowania zniewieściała była. Błaż. <Od Odwykły>

Odwykły *który odwykł od czego, któremu coś wyszło z wprawy, odzwyczajony:* Obleżałym i prac odwykłym na wały morskie nasieść kazano i żagle rozwinąć. Żebr. <Od Odwyknąć>

Odwyknąć, knie, knął a. **kł,** nied. **Odwykać** od czego, †czego, †czemu = *odzwyczaić ś., oduczyć ś.; pozbyć ś. nałogu:* Odwykłem już od bata (= *wyrosłem już zeń*). Próżno serce odwyknie, w czym ś. długo ćwiczy. Bardz. Odwykać nie trzeba człeku od roli, a wyknąć do domu. Pol. Aby ludzie, tym rzeczam nie odwyknąwszy, sposobniejszemi zaś do nich byli. <Od + Wyknąć>

Odwyknienie, a, blm. **I.** a. **Odwyknięcie** czynność cz. **Odwyknąć. 2.** p. **Odwykłość.** Mącz.

Odwyknięcie, a, blm. p. **Odwyknienie.**

Odwzajemniać, a, ał i **O. ś.** p. **Odwzajemnić.**

Odwzajemnianie, a, blm., czynność cz. **Odwzajemniać.**

Odwzajemnianie się, a ś., blm., czynność cz. **Odwzajemniać ś.**

Odwzajemnić, i, ił, nied. **Odwzajemniać** co komu = *odpłacić wzajemnością.* **O. ś.** *odwdzięczyć ś. wzajemnością, wywzajemnić ś.* <Od + * Wzajemnić, od Wzajemny>

Odwzajemnienie, a, blm., czynność cz. **Odwzajemnić.**

Odwzajemnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odwzajemnić ś.**

Odwzorować, uje, ował, nied. **Odwzorowywać I.** *odtworzyć według wzoru, skopjować artystycznie; opisać, odmalować podług wzorów, napotykanych w życiu i naturze:* Utwory tego pisarza cudnie odwzorowują przeszłość. Życie i prądy bieżące O. wiernie. Krasz. **2.** *odcisnąć formę wklęsłą dla odlania jej następnie wypukło.* **3. a. Odtworzyć** mat. *przedstawić jedną płaszczyznę na drugiej tak, że każdemu punktowi jednej odpowie punkt drugiej.* <Od + Wzorować>

Odwzorowanie, a, blm., czynność cz. **Odwzorować.** Mat.: O. powierzchni na płaszczyźnie, na kuli. O. płaskie, kuliste, podobne.

Odwzorowywać, ywa a. **uje, ywał** p. **Odwzorować.**

Odwzorowywanie, a, blm., czynność cz. **Odwzorowywać.**

× **Odwzorzenie, a,** blm., czynność cz. **Odwzorzyć.**

× **Odwzorzyć, y,ył** *wystawić jakby obraz, wzór czego:* O. co pod jeden rzut oka. Sł. wil. <Od + Wzorzyć>

Odwzór, oru, lm. **ory I.** *kopja, odbicie, wzór:* Duchu czysty! odwzorze Bóstwa. Węż. **2.** lek.: O. tętna = a) *linja krzywa, za pomocą kimografjonu a. sfigmografu nakreślona, przedstawiająca podnoszenie ś. i opadanie tętna.* b) *linja łamana, wyobrażająca ilość uderzeń tętna na minutę w pewnym szeregu odstępów czasu, po sobie idących.* <Od + Wzór>

[Ody!] p. **[Oda].** <Okrzyk.>

[Odyak, a, lm. **i]** *zuchwalec, nie przebierający w środkach, zawadjaka.* <?>

† **Odyć, idzie, szedł = Odejść.** Pśń. <Od + I/I(D)>

Odylować, uje, ował *ogrodzić dylami:* Wszystko odylowane wysokiemi bierwionami. Rol. Tamże przed zamkiem sad, dobrze odylowany. Gostyń. <O + Dylować>

Odylowanie, a I. blm., czynność cz. **Odylować. 2.** lm. **a** *ogrodzenie z dylów:* Za odylowaniem moczary grzązkie. Rol.

[Odymaczka, i, lm. **i]** *ścierka, z którą garnek odejmują od ognia.* <Od * Odymać = od-imać = odejmować>

Odymać, a, ał i **O. ś.** p. **Odąć:** Na pana gębę O. i bąkać pod nosem. Lsz. <O + Dymać>

Odymanie, a, blm., czynność cz. **Odymać.**

Odymanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odymać ś.**

Odymiać, a, ał p. **Odymić.**

Odymianie, a, blm., czynność cz. **Odymiać.**

Odymić, i, ił, nied. **Odymiać** *okopcić dymem, owędzić.* Mącz. <O + Dymić>

Odymienie, a, blm., czynność cz. **Odymić.**

Odyniec, ńca, lm. **ńce,** × **Hodyniec,** † **Jedyniec, Pojedynek** *stary samiec samotny, szczeg. dzik:* Kto nie ma przyjaciela, jest jako on żubr O., co go od siebie stado wybije, iż jedno sam pustopas chodzi, a żadnego spółku z innemi zwierzęty nie używa. Rej. Odyńce gniewliwe. Mor. Łóżko brać na niedźwiedzia, na odyńca mary. Pot. O. zapieniony, pojedyńczą sam chodzi. Troc. Zdr. **Odyńczyk.** <Ros. одинецъ = pojedyńczy, odosobniony, samotny>

Odyńczyk, a, lm. **i** p. **Odyniec:** Spory O. dziś rano bujał w kniei. Wójc. <Od Odyniec>

[Odyńście, a, blm.] czynność cz. **Odyńść,** *odejście.* <Od Odyńść>

[Odyńść, odyńdzie, odszedł] p. **Odejść.** <Zam. Ode-ń-ść = Ode-j-ść>

Odyseja, i, lm. **e** *podróż, wyprawa pełna przygód:* Delegaci wybrali ś. w tę odyseję, pełną cierni. Dar. <Od tytułu jednej z epopei greckich, Gr. Odýsseia>

† **Odyskać, a, ał** p. **Odzyskać:** Kiejstut zebrał wojsko z Rusi i ze Żmudzi, aby Troki znowu odyskał. Paszk. Skiergiełło i Witołd... wszystek on kraj opanowali, Połock też odyskali. Paszk. <Od + Iskać>

† **Odyskanie, a,** blm., czynność cz. **Odyskać,** *odzyskanie.*

† **Odyskiwać, iwa** a. **uje, iwał** p. **Odzyskać.**

† **Odyskiwanie, a,** blm., czynność cz. **Odyskiwać.**

† **Odyskować, uje, ował** p. **Odzyskać.**

† **Odyskowanie, a,** blm., czynność cz. **Odyskować,** *odzyskiwanie.*

[Odywrot, u, lm. **y]** p. **Odwrot.** <Od(y) + Wrot>

Odzerknąć, nie, nął (Od-zerknąć) *odpowiedzieć zerknięciem na zerknięcie, zerknąć nawzajem:* Odzerknąwszy mu, powiedział: tak będzie z każdym, co ś. nadto za koniarzami ugania. Prus. <Od + Zerknąć>

Odzerknięcie, a, blm. (Od-zerknięcie), czynność cz. **Odzerknąć.**

Odzew, zwu, lm. **zwy** (Od-zew), **Odzyw,** × **Odzow I.** *odzywanie ś., odezwanie ś.; głos, dający znać o czym, wołanie:* Jakie hasło, taki O., piękne za nadobne. O. samicy. W graniu była łowów historja krótka: zrazu O. dźwięczący, rzeźki: to pobudka. Mick. **2.** †O. *odwołanie, cofnięcie sprzedaży ze strony sprzedającego:* O. boru. Skr. **3.** *wyrazy powtarzające ś. po każdej strofce, epistrofa, refren:* Zwrotki pieśni tureckich kończą ś. odzewem: aman! aman! Jeż. **4.** †O. p. **Odezwa:** Ktoby był na jawnym występku pojman, temu O. iść nie ma. St. lit. **5.** kol. *umówiona odpowiedź na hasło, celem wzajemnego porozumienia ś.* <Od + ZW/ZYW>

Odzębiać, a, ał (Od-zębiać) p. **Odzębić.**

Odzębianie, a, blm. (Od-zębianie) czynność cz. **Odzębiać.**

Odzębić, i, ił (Od-zębić), nied. **Odzębiać** *odczepić koło zębate, zatrzymane przez zęby drugiego takiegoż koła.* <Od + * Zębić, od Ząb>

Odzębienie, a, blm. (Od-zębienie), czynność cz. **Odzębić.**

[Odziabać, bie, bał] I. *okopać kartofle dziabkiem.* **2.** *niestarannie, nierówno obrąbać.* **3.** *licho wymłócić zboże.* **4.** *źle wyprać bieliznę.* <O + Dziabać>

[Odziabanie, a, blm.] czynność cz. **Odziabać.**

[Odziabdziać, a, ał] *odrapać:* Stoi za dzwiami, ma pyscacek odziabdziany (zagadka o stęporze). <O + * Dziabdziać>

[Odziabdzianie, a, blm.] czynność cz. **Odziabdziać.**

Odziać, eje, ał, nied. **Odziewać I.** *przyodziać, oblec, ubrać, ogarnąć, okryć:* Karmić kogo i odziewać *(= mieć go na swoim sprawunku).* Przen.: W rozmyślaniu, w modlitwach szukałem tej zbroi, którąbym odział serce miękkie z przyrodzenia. Mick. Przen.: Kwiatki różnie odziane. Groch. [O. kijem] = *uderzyć.* **2.** *nakryć, pokryć, okryć, otulić:* O. kogo kołdrą, kożuchem, derką. Zima śniegiem, by wełną, ziemię odziewa. Kochan. Doliny mgła odziewa. Mick. Gdzieniegdzie okryte zbożem, gdzieindziej odziane lasami. Korz. Wzgórza odziane lasami. Korz. Brzegi drzewami odziane. Troc. Ucieka w gęste lasy i w odziane knieje. Lesz. Ptak pierzem odziany. Troc. Ptaki rózgą lepem odzianą zdradzają. Otw. Gdy siwy i niespodziany włos głowę odzieje, wieniec głowę odział. Troc. Rzeźbą i farbą odziany przybytek. Mick. Starość młodością odziewasz. Lubom. *(= maskujesz).* **3.** [O. co] = *wdziać, włożyć na siebie, ubrać ś., odziać ś. w co:* Odzij szaty nápikniejsze. **O. ś. I.** *ubrać ś., przyodziać ś., oblec ś.:* Nie odzieje ś. nagi z odartego. L. W różnych krajach różnie ś. odziewają. Kluk *(= ubierają ś., noszą ś., chodzą).* **2.** *okryć ś., nakryć ś., przykryć ś., otulić ś.:* O. ś. kołdrą. Dwiema ś. ptak odziewa skrzydłami. Troc. Drzewo ś. odziewa liściem, kwiaty. Troc. Cudzym ś. odziewa pierzem. Troc. <O + Dziać>

Odzianie, a I. blm., czynność cz. **Odziać. 2.** [O., lm. **a**] *odzież, odzienie, ubranie, ubiór, przyodziewek:* Król prosi, żeby mu dali jakie O. U złodzieja dobra dzieja, skrzynie wyłupi i O. kupi. **3. a. Okład** woj. *ściana zewnętrzna skarpy lub przeciwskarpy darniowanej lub murowanej.*

Odzianie się, a ś., blm., czynność cz. **Odziać ś.**

[Odzianka, i, lm. **i]** *suknia:* Zgrzebna O. <Od Odziać>

Odziany I. a. **[Odziaty]** im. od **Odziać:** Lis jest O. piękną skórą *(= pokryty pięknym włosem).* **2.** Chorągiew odziana = *oddział wojska zupełny, liczny,* o k r y t a: Do wojska przyłączył ś. Ossoliński i pięć niezbyt odzianych chorągwi województwa ruskiego. Krasz. **3.** woj. (o fortyfikacji) *ścianą zewnętrzną obwiedziony.* Śl. wil.

[Odziaty] p. **Odziany.**

[Odziąbek, bka, lm. **bki]** (Od-ziąbek) *odmrożenie.* <Od Odziębić>

Odziczały *który odziczał, zdziczały:* Odziczałe podolskie pustynie. Błaż.

Odziczeć, eje, ał, Odziczyć ś. *stać ś. dzikim, zdziczeć, nabrać dzikości:* Samotnik odziczał. Grunt odziczał. Odziczała pustynia, roślina. <O + Dziczeć>

Odziczenie, a, blm., czynność cz. **Odziczeć.**

Odziczyć się, y ś., ył ś. p. **Odziczeć:** Człek ś. odziczył borową głuchotą. Syrok. <O + Dziczyć>

†**Odziecka, i,** lm. **i,** †**Odziedza** *błona, błonka, łupina, skórka, opona, powłoczka:* Łupiny a. odziecki z owocu palmowego. Syr. Niemasz nic prócz zmarszczonej po wierzchu odziecki. Pot. **2.** anat. *błona okrywająca narząd ciała:* Odziecki mózg okrywające = *błony mózgowe* (meninges). O. wątrobna, odziedza z wątroby = *błona otrzewna pokrywająca wątrobę* (peritoneum viscerale hepatis). Wnętrzna błonka a. O., którą wnętrzności nakrywane. Mącz. *(= sieć)* (omentum). Por. **Odziedź i Sieć. 3.** lek.: † O d z i e c k i = *błony płodowe* (membranae foetus). <Zdr. od Odziedza>

†**Odziedza, y,** lm. **e I.** p. **Odziecka. 2.** *zasłona:* Odziedzą ciemności oczy zaszłe. Pot. Czarną odziedzę. Pot. <O + DZIA(D)/DZIE(DZ)>

Odziedziczać, a, ał p. **Odziedziczyć.**

Odziedziczanie, a, blm., czynność cz. **Odziedziczać.**

Odziedziczenie, a, blm., czynność cz. **Odziedziczyć.**

Odziedziczyć, y, ył, nied. **Odziedziczać I.** *dziedzictwem otrzymać, dostać w spadku, zyskać w puściźnie:* O. po kim majątek *(= wejść w majątek, jako dziedzic).* Przen.: O. chorobę po matce, sławę po przodkach. Rozszerzył i uświetnił Abdelrachman wszystkie po przodkach odziedziczone porządki swojego państwa. Szaj. *(= przejęte, przekazane mu).* Odziedziczecie żywot wieczny. Dambr. *(= dostąpcie go).* Odziedziczysz skarby, pałace i włości, lecz tylko znój wiedzie w kraj umiejętności. Tren. **2.** [O.] *osiąść:* Cysárz napisał do niego, ka kce jakie miasto abo kraj, niek se sam odziedziey. Por. **Oddziedziczyć.** <O + Dziedziczyć>

†**Odziedź, i,** lm. **e** anat. p. **Krezka:** O. a. mesenterium. Ocz. Por. **Odziecka.**

[Odziej, u, lm. **e]** p. **Odzież.**

Odzielenić, i, ił (Od-zielenić) *zazielenić nanowo, znowu zielonym uczynić.* Przen.: Pojrzyj nas, pozostałe po nich chrościane odziomki, abyśmy z ich korzeni soku naciągnąwszy, ponure po nich dziedzictwo odzielenili. Wor. *(= odrodzili, wskrzesili).* <Od + Zielenić>

Odzielenieć, eje, ał (Od-zielenieć) *znowu stać ś. zielonym, nanowo ś. zazielenić, zazielenieć znowu; zakwitnąć napowrót, odżyć, odrodzić ś., odmłodnieć.* Przen.: Odzieleniała Polska związkiem dwu potężnych narodów. Nar. Rozradowałem ś., że wżdy już odzielenieliście u mię starać ś. Bud. (= znowu zazielenieliście w staraniu. B. G.). <Od + Zielenieć>

Odzielenienie, a, blm. (Od-zielenienie) **I.** czynność cz. **Odzielenić. 2.** czynność cz. **Odzielenieć.**

[Odziemak, a, lm. **i]** (Od-ziemak) **I.** p. **Jerzak. 2.** p. **Knowie.** <Od + Ziemak>

[Odziemek, mka, lm. **mki** (Od-ziemek), **Odziomek, Oduziemiec]** **I.** *koniec snopa, złożony z odciętych końców słomy, komel snopa.* **2.** a. **[Odziom, Odziemie]** *część drzewa blizko korzeni, pień, pniak; część korzenia wystająca nad ziemią:* A kiedybyś miał dwa żłoby stosować, puśćże na tył żłób mięższy, a to dlatego, żeby ś. cienki koniec zgodził z odziemkiem przedniej sztuki. Strum. **3.** *dolna część drzewa, źdźbła:* O. masztowy. Troc. O. drzewa, ziela, trzciny a. laski. Troc. **4.** a. **[Odziemnica]** *dolna część koszuli z grubszego płótna, u wieśniaczek krakowskich,* [c i a s n o c h a, n a d o ł e k], k o s z u l a o d z i e m n a. **5.** *człowiek małego wzrostu.* <Od + * Ziemek, od Ziemia>

[Odziemie, a, lm. **a]** (Od-ziemie) p. **Odziemek.**

Odziemkowy (Od-ziemkowy) p. **Odziemny.**

[Odziemnica, y, lm. **e]** (Od-ziemnica) p. **Odziemek.**

× **Odziemnik, a,** lm. **i** (Od-ziemnik) astr. p. **Odziemny.** <Od Odziemny>

Odziemny (Od-ziemny), **Odziemkowy I.** *od ziemi, spodni, dolny:* Odziemna koszula p. **Odziemnica.** Troc. **2.** *od odziomka.* Troc. **3.** astr.: Punkt O. = *punkt drogi księżyca najbardziej oddalony od ziemi,* × o d z i e m n i k, a p o g i e u m.

[Odzieniaczek, czka, lm. **czki]** p. **Odzieniak.**

[Odzieniak, a, lm. **i]** *ubranie, ubiór, szczeg. męski:* Zaniósł swoje odzieniaki do domu. Zdr. **[Odzieniaczek].** <Od Odzienie>

Odzienie, a, blm. **I.** a. **[Odzianie]** *odzież, przyodziewek, odziewek, garderoba, ubranie, ubiór, suknia, szata, okrycie:* Człowiek dla pokrycia swej na-

gości z cudzych rzeczy zażywa odzienia. Kluk. O. swe z wełny ma lud pospolity, lecz z jedwabiu książę, pan, spahy znamienity. Paszk. Pożar, stepy wokoło, świszczące już strzały, żadnego a. raczej jak z bodźców O., takie na czuciach polskich zrobiły wrażenie. Malcz. O. letnie, zimowe, świąteczne. Rozdarłem swe O. na sobie. B. Sz. Strzeżcie ś. pilnie fałszywych proroków, którzy do was przychodzą w odzieniu owczym, a wewnątrz są wilcy drapieżni. Wuj. *(= w skórze owczej).* W chłopskim odzieniu i siermiędze grubej. Pot. Zgasłeś jak klecha przed organistą, mój panie gilu w kraśnym odzieniu. Nar. Jakie O., takie uczczenie. Prz. *(= jak cię widzą, tak cię piszą).* O. klasztorne = *habit.* Zwierzęta z przyrodzenia mają O., pierze, sierć, włosy, wełnę. Petr. Ciało jest O. duszy. Haur. Przen.: Jutrzenka jaśniejsze światu dawać poczęła O. Węg. **2.** †O. *zbroja:* W odzieniu = *uzbrojeni.* B. Sz. <Od Odziać>

†**Odziennik, ka,** lm. **cy** *krawiec.* Mącz. <Od Odzienie>

†**Odzienny,** [**Odzienny**] przym. od **Odzienie:** Zbytki odzienne. Schot. *(= zbytki w odzieniu).* Widzisz, że ś. inszy około odziennych zbytków parają, ty miej pieczę o duszę, abyś ją cnotami przyozdobił. Schot. [Zdejmuje codzienny letniczek O.]. <Od Odzienie>

Odzieracz, a, lm. **e** p. **Obdzieracz;** *odzierca.* <Od Odzierać>

Odzierać, a, ał i **O. ś.** p. **Obedrzeć:** O. dom. Troc (z dachu). Odzieram płonkę ze skóry = obłupuję. Kn. Marsjasz mniemał, że lepiej grał od Apolina, za co od niego ze skóry odarty. Boh. Kościół odzierając, dzwonnicę pobijać. Grod. Z drzew wiatr liścia odziera. Otw. Na pobojowisku leżącego O. Warg. Nie chcę cię bardzo O., rzekł nareszcie szatan ze śmiechem, ale dasz mi to, co zastaniesz w domu, a o czym nie wiesz. Krasz. Krzyżacy jedno że i dusze i ciała z cnot i z ślicznych obyczajów poodzierali i do tych czasów jeszcze odzierają. Birk. Z cnot animusze własne odzieramy, a w maszkary je niecnot ubieramy. Tw. Przen.: †Odzieram grzbiet, zadek komu. Troc *(= łupię, ćwiczę).* <O + DZIOR/DOR/DR/DZIER>

Odzierak, a, lm. **i** leśn. *drzewo świerkowe, na pniu stojące, u którego ze strzał zdartą została kora do użytku garbarskiego.* Sł. wil. <Od Odzierać>

Odzieranie, a, blm., czynność cz. **Odzierać.**

Odzieranie się, a ś., blm., czynność cz. **Odzierać ś.**

Odzierca, y, lm. **y** *obdzierca; łupieżca, rabuś:* Obedrą cię... jadła i picia spragnieni odzierce. Kasp.

[**Odzierzgać, a, ał**] *oczesać:* Gospodynie wyrwany len odzierzgają, uwiążą w kraczki. <O + Dzierzgać>

[**Odzierzganie, a,** blm.] czynność cz. **Odzierzgać.**

†**Odzierżać, a, ał** i †**O. ś.** p. **Odzierżeć.**

†**Odzierżanie, a,** blm., czynność cz. **Odzierżać.**

†**Odzierżanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odzierżać ś.**

†**Odzierżeć, y, ał,** †**Odzirżeć,** ×**Odzierżyć,** †**Obdzierżeć,** nied. †**Odzierżać,** †**Odzierżywać** *otrzymać, dostać, posiąść, osiągnąć; utrzymać ś., zostać przy czym, zatrzymać przy sobie:* Odzierży dzierżawę wiecznego żywota. Ml. duch. Mieli to doczesne błogosławieństwo odnieść a O. od niego. Rej. I arcybiskupstwo i biskupstwo krakowskie odzierżał Fryderyk. Biel. M. Jej prośba wszystko odzierżywa. Sekl. Pożeżce a pałacze domów, jeśliby do kościoła uciekli, wspomożenia z tego żadnego nie mają O. dla tego grzechu głównego okrutności. SŁ. †**O. ś.** *utrzymać ś., ostać, wytrwać, wytrzymać:* Przy swojej radzie O. ś. nie mogli. Warg. <O + Dzierżeć>

†**Odzierżenie, a,** blm., czynność cz. **Odzierżeć.**

†**Odzierżenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odzierżeć ś.** i **Odzierżyć ś.:** Miasto było oblężeniem tak bardzo ściśnione, że już o odzierżeniu ś. nadziei nie było. Górn.

†**Odzierżyciel, a,** lm. **e** *ten, co otrzymuje coś.* L. <Od Odzierżyć>

×**Odzierżyć, y,ył** i †**O. ś.** p. **Odzierżeć:** Harcownicy polscy pozostali jeszcze chwilę, aby okazać, iż odzierżyli pole. Sienk. Szlachta odzierżyła pole. Mick. Urzęda przez Polaków odzierżone dziesięćkroć razy straszniejsze są, niż piastowane przez... Krasiń. <O + Dzierżyć>

†**Odzierżywanie, a,** blm., czynność cz. **Odzierżywać.**

†**Odzierżywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Odzierżywać ś.**

†**Odziew, u,** lm. **y,** [**Odziew**] p. **Odzież:** A zatym król Izrahel, przemieniw swój O., i wyszedł w bój. B. Sz. A swłokszy (Judyta) z siebie O. wdowski, omyła swe ciało, a pomazała ś. mirrą nalepszą. B. Sz. [Fartuch to O. na głowę]. Zgr. ×**Odziewisko.** <O + DZIE>

†**Odziewa, y,** lm. **y,** [**Odziewa**] p. **Odzież:** Kazimierz testamentem oddał córom swoim wszystkie ubiory a. odziewy łożnicy swej i innych pokojów. Biel. M. Dusza ma jest jako drzewo... pyszną soczystych owoców odziewą, dorodnym plonem obarezone hojnie. Sf. [Dawał jeś i odziewę]. <O + DZIE>

[**Odziewaczka, i,** lm. **i**] p. **Hacka.** <Od Odziewać>

1. Odziewać, a, ał i **O. ś.** p. **Odziać.** <O + Dziewać>

2. Odziewać, a, ał (Od-ziewać) p. **Odziewnąć.** <Od + Ziewać>

[**Odziewadełko, a,** lm. **a**] p. **Odziewadło.**

[**Odziewadło, a,** lm. **a**] p. **Odzież:** Kobiety wprzód za najpyszniejszy ubiór miały na lato perkalowe O. Gac. Świąteczne odziewadła. Zdr. [**Odziewadełko, Odziewatko**]. <Od 1. Odziewać>

Odziewajka, i, lm. **i** posp. p. **Okrycie.** <Od 1. Odziewać>

×**Odziewalny** *który ś. na wierzch wdziewa, wierzchni, zwierzchni:* Miał jedną suknię opaloną już na sobie, włożył tedy drugą odziewalną. Wuj. Kożuch barani męski O. SŁ. Pan Jezus dwie suknie miał, jedną całą dzianą, a druga była płaszcz O. Gil. <Od 1. Odziewać>

†**Odzierżywać, a, ał** i †**O. ś.** p. **Odzierżeć.**

1. Odziewanie, a, blm., czynność cz. **1. Odziewać.**

2. Odziewanie, a, blm. (Od-ziewanie), czynność cz. **2. Odziewać.** Troc.

Odziewanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odziewać ś.**

[**Odziewany**] *odziany:* Pán był O. we wilcury i różne odziánie. <Od 1. Odziewać>

[**Odziewatko, a,** lm. **a**] p. **Odziewadło.** <Zam. Odziewadłko, od Odziewadło>

[**Odzieweczek, czka,** lm. **czki**] p. **Odziewek.**

[**Odziewek, wku,** lm. **wki**] p. **Odzież.** Zdr. [**Odzieweczek**]. <O + DZIE>

×**Odziewisko, a,** lm. **a** p. **Odziew.** <O + DZIE>

Odziewka, i, lm. **i l.** [O.] *duża chustka wełniana,* [odziewaczka, hacka]. **2.** †O. *odzianie*

ś., ubranie ś.: Tymczasem dla odziewki niech, komu trzeba, u kupców, rzemieślników sukna, kożuchy bierze. Piotr. **3.** inż. *okrycie brzegu rzeki faszyną, z pewną pochyłością względem poziomu.* <O + DZIE>

Odziewnąć, nie, nął (Od-ziewnąć), nied. **Odziewać** *ziewnąć w odpowiedzi na ziewnięcie, ziewnąć nawzajem.* Kn. <Od + Ziewnąć>

†**Odziewnica, y,** lm. **e** *miejsce, gdzie ś. chowa odzienie, szatnia, garderoba.* B. Sz. <Od Odziewać>

Odziewnięcie, a, blm. (Od-ziewnięcie), czynność cz. **Odziewnąć.**

× **Odziewny** *odziany, przyodziany, okryty, pokryty:* Drzewa odziewne owocem. L. *(= obsypane).* <Od Odziew>

Odzież, y, lm. **e,** × **Odzieża,** † **Odziew,** † **Odziewa, [Odziża, Odziew, Odziewa, Odziewadło, Odziewek, Odziej]** *odzienie, ubranie, ubiór, szata, suknia:* Zdradnym oszustom sprawuje odzieże. Jabł. Cnota, nie O., czyni zakonnika. Kras. O. służbowa *(= uniform, mundur).* Przen.: O. muru = *obłożenie kamieniem ciosowym a. marmurem muru dzikiego, cembrowanie, futrowanie, tafłowanie.* Podcz. Zdr. × **Odzieżka.** <O + DZIE>

× **Odzieża, y,** lm. **e** p. **Odzież:** Więc że do tego chleba i suknie należą, jako dasz ciału żywność, tak też daj odzieżą. Pot. Zmokła O. schła na pagórku. L. <O + DZIE>

× **Odzieżka, i,** lm. **i** p. **Odzież:** Czerwonych złotych 300 będzie dosyć na stół, metrów, odzieżkę przystojną. L. <Od Odzież>

Odziębiać, a, ał (Od-ziębiać) p. **Odziębić.**

Odziębianie, a, blm. (Od-ziębianie), czynność cz. **Odziębiać.**

Odziębić, i, ił (Od-ziębić), nied. **Odziębiać I.** *zniszczyć przez zimno, odmrozić:* Odziębiłem sobie ręce, nogi. Troc. **2.** † O. *pozbawić zimna, odgrzać, ogrzać:* Wiosna odziębi lody. Tw. *(= stopi).* <Od + Ziębić>

[Odziębielizna, y, lm. **y]** (Od-ziębielizna) = **Odmrozek.**

Odziębienie, a (Od-ziębienie) **I.** blm., czynność cz. **Odziębić. 2.** lm. **a** p. **Odmrozek.**

†**Odziębizna, y,** lm. **y** (Od-ziębizna) = **Odmrozek.** Troc. <Od Odziębić>

Odzięblina, y, lm. **y** (Od-zięblina) p. **Odmrozek:** Na zajątrzoną odzięblinę rzepę dobrze jest przykładać. Syr. <Od Odziębić>

Odzięblizna, y, lm. **y** (Od-zięblizna) p. **Odmrozek.** Troc. <Od Odziębić>

Odziębnąć, ziębnie, ziębnął a. **ziąbł** (Od-ziębnąć) *przeziębnąć, odmarznąć, zmarznąć:* Ręce im odziębły i tak stwardziały, iż ledwie na wiosnę ku swemu przyrodzeniu przyszły. Baz. Odziębły mi nogi. Troc. <Od + Ziębnąć>

Odziębnienie, a (Od-ziębnienie) **I.** blm. p. **Odziębnięcie. 2.** † O., lm. **a** p. **Odmrozek.**

Odziębnięcie, a, blm. (Od-ziębnięcie), **Odziębnienie** czynność cz. **Odziębnąć.**

× **Odzimie, a,** lm. **a** (Od-zimie) *koniec zimy, nienaturalne przedłużenie zimy, pozimie, pozimek.* <Od + Zima>

†**Odzimny** (Od-zimny) *zimowy.* Troc. <Od + Zimny>

Odzimować, uje, ował (Od-zimować), nied. **Odzimowywać** *przezimować:* Nie brak na stepowikach i stepowiczkach; odzimowuje ś. ich, i oni potym i do żniw i do zmłocki stają, gdy ś. ich poprosi. Jeż. <Od + Zimować>

Odzimowanie, a, blm. (Od-zimowanie), czynność cz. **Odzimować.**

Odzimowywać, ywa a. **uje, ywał** (Od-zimowywać) p. **Odzimować.**

Odzimowywanie, a, blm. (Od-zimowywanie), czynność cz. **Odzimowywać.**

Odziobać, bie, bał, Obdziobać, × **Ozobać, [Obzobać],** nied. **Odziobywać,** × **Ozobywać, [Obzobywać]** *objeść dziobiąc:* Wróble odziobały wiśnie z drzewa, a. drzewa z wisien *(= ogołociły, obrały, dziobiąc).* <O + Dziobać>

[Odziobanie, a, blm.] czynność cz. **Odziobać.**

Odziobywać, uje, ywał p. **Odziobać.**

Odziobywanie, a, blm., czynność cz. **Odziobywać.**

[Odziom, u, lm. **y]** (Od-ziom) p. **Odziemek:** Mirmidonowie ją (siedzibę) swemu dowódcy wybudowali z odziomów sosnowych. Ml. <Od + *Ziom, od Ziemia, ZIEM/ZIOM>

[Odziomek, mka, lm. **mki]** (Od-ziomek) p. **Odziemek:** Z odziomków starych jedli, nalezionych w potoku, narznął gnatków, naszczypał giętkich tylin i upłótł wrota, które przymocował do drzwi zawiasami łycznych korzeni. Ork. Przen.: Towarzystwo lekarskie jest to godny O. byłego uniwersytetu.

Odziomkowy (Od-ziomkowy) przym. od **Odziomek:** Drzewo odziomkowe = *odziomek.* Liść O. = *wychodzący z końca kłącza.* Rost. <Od Odziomek>

[Odzip, u, blm.] (Od-zip) p. **Odzipnięcie:** W chałupie to ci jej teraz pełno, rządzi se po niej kieby ta pani, ni człowiekowi odzipu. Karcz.

[Odzipnąć, nie, nął] (Od-zipnąć) *odetchnąć, westchnąć:* Ale co przysiadł, to i nie odzipnął nawet rzetelnie. Reym. Leży w takich kurczach, że O. nie może. <Od + Zipnąć>

[Odzipnięcie, a, blm. (Od-zipnięcie), **Odzip]** czynność cz. **Odzipnąć.**

†**Odzirżeć, y, ał** p. **Odzierżeć:** Pozwanie O. Św. z Woc. <O + Dzirżeć>

†**Odzirżenie, a,** blm., czynność cz. **Odzirżeć.**

Odzista, y, lm. **ści** *autor ody:* O. nadął wargi, psalmista złożył ręce. Bał. <Od 1. Oda>

[Odziża, y, lm. **e]** p. **Odzież.** <O + DZIE>

Odzłocenie, a, blm. (Od-złocenie), czynność cz. **Odzłocić.**

Odzłocić, i, ił (Od-złocić) **I.** × O. *pozbawić złocenia cyną.* Słow. **2.** *pozłocić nanowo, odświeżyć na czym złocenie:* O. relikwiarzyk. Pol. Nawet i karety ojcowskie odmalowano, odzłocono jak nowe. Kaczk. Dla takiego jak ja hrabiego ożenić się... mogłoby O. prastarą tarczę familijną. Krasz. **3.** *odbyć złocenie; pozłocić dokładnie, ozłocić należycie.* <Od + Złocić>

Odzłorzeczać, a, ał (Od-złorzeczać) p. **Odzłorzeczyć.** Sł. wil.

Odzłorzeczanie, a, blm. (Od-złorzeczanie), czynność cz. **Odzłorzeczać.**

Odzłorzeczenie, a, blm. (Od-złorzeczenie), czynność cz. **Odzłorzeczyć.**

Odzłorzeczyć, y,ył (Od-złorzeczyć), nied. **Odzłorzeczać** komu = *na złorzeczenie złorzeczeniem odpowiedzieć, zwymyślać również, odkląć.* Kn. <Od + Złorzeczyć>

Odzmartwychwstać, stanie, stał (Od-zmartwychwstać) *nanowo zmartwychwstać, odżyć, odrodzić ś.* <Od + Zmartwychwstać>

Odzmartwychwstanie, a, blm. (Od-zmartwychwstanie), czynność cz. **Odzmartwychwstać.**

Odzmysłowić, i, ił (Od-zmysłowić) *pozbawić charakteru zmysłowego, uduchownić.* **O. ś.** *przestać być*

zmysłowym, pozbyć ś. charakteru zmysłowego, uduchownić ś.: Co mnie wzruszało niegdyś, nie wzrusza mnie już dzisiaj, coraz mniej wrażenia zmysłowe potęgi na mnie mają, ...powtarzam, żem zduchowniał a odzmysłowił ś. Krasiń. <Od + *Zmysłowić, od Zmysłowy>

Odzmysłowienie, a, blm. (Od-zmysłowienie), czynność cz. **Odzmysłowić.**

Odzmysłowienie się, a ś., blm. (Od-zmysłowienie ś.), czynność cz. **Odzmysłowić ś.**

Odznaczać, a, ał (Od-znaczać) i **O. ś.** p. **Odznaczyć.**

Odznaczanie, a, blm. (Od-znaczanie), czynność cz. **Odznaczać.**

Odznaczanie się, a ś., blm. (Od-znaczanie ś.), czynność cz. **Odznaczać ś.**

Odznaczenie, a, lm. **a** (Od-znaczenie) **I.** blm., czynność cz. **Odznaczyć: O.** czego na papierze, na mapie. **2.** p. **O. ś.:** Zdać egzamin z odznaczeniem. **3.** p. **Odznaka. 4.** *narys, zarys, abrys, cecha:* Planu w myśli ułożonego na papierze O. abrysem zowią. Kluk.

× **Odznaczenie** (Od-znaczenie) przys. p. **Odznacznie.**

Odznaczenie się, a ś., blm. (Od-znaczenie ś.), **Odznaczenie** czynność cz. **Odznaczyć ś.**

× **Odznacznie** (Od-znacznie), × **Odznaczenie** przys. *w sposób odznaczający ś., wybitnie, charakterystycznie, oryginalnie, szczególnie:* Każdy przyswaja sobie inne ruchy chodu, które ś. O. piętnują. Sł. wil. <Od + Znacznie>

Odznaczyć, y,ył (Od-znaczyć), nied. **Odznaczać I.** × *O. zrobić, dać znak nawzajem; odpowiedzieć giestem na giest:* Na rufie stojąc, żegnał ją ręki kiwaniem, także mu odznaczała, kiwając też za nim. Otw. **2.** *oznaczyć, zaznaczyć; wytknąć, odrysować znakami, odkreślić:* O. co na papierze, na mapie. **3.** *znacząc odróżnić; wyróżnić, odróżnić, rozróżnić, wyodrębnić, wyszczególnić:* Charaktery rzeczy i osób, w twoim dziele wprowadzonych, właściwie odznaczone i zachowane być mają. Pir. O. kogo zaszczytnie, np. przez pochwałę publiczną, udzieleniem dekoracji i t. p. Dwuch dziś odznaczył los niebezpieczeństwem. Mick. **O. ś. I.** *odbić ś. znakami:* Mokry druk odznaczył ś. na ceracie. Pismo to odznaczyło ś. na drugiej stronie *(= przeszło na drugą stronę, przebiło).* **2.** *uwydatnić ś., dać ś. widzieć, zarysować ś.,* nied. *być widocznym, sterczeć, odstawać:* Naładowana kieszeń odznacza ś. na sukni. **3.** nied. czym a. w czym = *mieć, posiadać, wykazywać co; odróżniać ś., wyróżniać ś. czym, celować:* Odznacza ś. muza jego szczególną starannością o zewnętrzną budowę wiersza. Brodz. Artysta sam, jako człowiek, podobnemiż ś. zaletami odznaczał. Od. Niczym ś. szczególniej nie odznacza. Od. Odznaczał ś. nie szeregiem przodków, ale własną zasługą. Odznaczać ś. pilnością, talentem, za nym charakterem, pięknym kolorytem. Nie odznacza ś. uczciwością (żart. *nie grzeszy nią).* Odznaczać ś. w rzemiośle. **4.** czym a. w czym = *zasłynąć, wsławić ś., wyróżnić ś. zaszczytnie, dać ś. poznać:* O. ś. na wojnie, na polu naukowym. O. ś. męstwem. <Od + Znaczyć>

Odznaka, i, lm. **i** (Od-znaka) **I.** a. **Odznaczenie** *znak odróżniający:* Dla lepszej na oko odznaki wypadnie dać rycinę lub drzeworyt jaki. Syrok. **2.** biol. *znamię, cecha, charakterystyczna właściwość istoty lub skupienia, po której można je rozpoznać.* <Od + *Znaka, od Znak>

× **Odzobaczenie, a,** blm. Od-zobaczenie), × **Odzobaczysko** czynność cz. **Odzobaczyć:** Zatym do odzobaczenia, mój drogi. Krasiń. Cieszę ś. z nadziei blizkiego cię odzobaczenia. Krasiń.

× **Odzobaczyć, y,ył** (Od-zobaczyć) *znowu zobaczyć, odwiedzić powtórnie:* Kiedy ruszasz, to odzobacz jeszcze, przez Baden przejeżdżając. Krasiń. <Od + Zobaczyć>

× **Odzobaczysko, a,** blm. (Od-zobaczysko) p. **Odzobaczenie:** Do odzobaczyska! Twój Z. Krasiński.

× **Odzow, u,** lm. **y** (Od-zow) **I.** *odgłos, rozgłos:* Niechaj ś. echo coraz odzowie, a O. w dalsze podaje lasy. Zabł. **2.** p. **Odzew:** O. do wyższego sądu. Cz. *(= apelacja).* <Od + *Zow, od Zwać>

× **Odzownie** (Od-zownie) przys. od **Odzowny.** L.

× **Odzowny** (Od-zowny) przym. od **Odzow:** Gaiki gwarem leśnej rzeszy odzowne. Nar. Wtym zagrzmi trąba, aż brzegi wiślane trzykroć odzownym rozległy ś. echem. Kniaź. <Od Odzow>

Odzrębie, a, lm. **a** (Od-zrębie)?: Hektor wsparł tarczę na wieży odzrębiu. Ml. <Od + *Zrębie, od Zrąb>

Odzwaniać, a, ał p. **Odzwonić.**

Odzwanianie, a, blm., czynność cz. **Odzwaniać.**

Odzwierciedlać, a, ał (Od-zwierciedlać) i **O. ś.** p. **Odzwierciedlić.**

Odzwierciedlanie, a, blm. (Od-zwierciedlanie), czynność cz. **Odzwierciedlać.**

Odzwierciedlanie się, a ś., blm. (Od-zwierciedlanie ś.), czynność cz. **Odzwierciedlać ś.**

Odzwierciedlenie, a, blm. (Od-zwierciedlenie), czynność cz. **Odzwierciedlić.**

Odzwierciedlenie się, a ś., blm. (Od-zwierciedlenie ś.), czynność cz. **Odzwierciedlić ś.**

Odzwierciedlić, i, ił (Od-zwierciedlić), nied. **Odzwierciedlać** *odbić jakby w zwierciedle:* Jezioro odzwierciedla swe brzegi. Przen.: *odbić, powtórzyć, wydać, wyrazić, przedstawić, odtworzyć, uwydatnić:* Lutnista coś odzwierciedla cudnego w śpiewie, bo śnią o raju słuchacze. Zal. Dramat, odzwierciedlający epokę. Oblicze odzwierciedla myśli. **O. ś.** *odbić ś. jakby w zwierciedle:* Brzeg odzwierciedla ś. w jeziorze (poet. *przegląda ś., kąpie ś.).* Przen.: *odbić ś., odtworzyć ś., uwydatnić ś., powtórzyć ś., przedstawić ś., wyrazić ś.:* Charakter dumnego pana odzwierciedlał ś. w jego otoczeniu. W języku odzwierciedla ś. w znacznym stopniu życie narodu i jego cywilizacja. <Od + *Zwierciedlić, od Zwierciadło>

Odzwierzęcać, a, ał (Od-zwierzęcać) p. **Odzwierzęcić.**

Odzwierzęcanie, a, blm. (Od-zwierzęcanie), czynność cz. **Odzwierzęcać.**

Odzwierzęcenie, a, blm. (Od-zwierzęcenie), czynność cz. **Odzwierzęcić:** Starają ś. poddawać im piekielne zasady o możności odzwierzęcenia zwierząt w jednym dniu. Krasiń.

Odzwierzęcić, i, ił (Od-zwierzęcić), nied. **Odzwierzęcać** *wyprowadzić ze stanu zwierzęcego, pozbawić zwierzęcości:* Malując piękno, podnosi oczy ku bóstwu i ideałowi, odzwierzęcając człowieka. Krasz. <Od + *Zwierzęcić, od Zwierzęcy>

× **Odzwodnik, a,** lm. **i** (Od-zwodnik) lek. *przyrząd mający zapobiegać zmazom nocnym.* <Od + *Zwodnik, od Zwodzić>

Odzwonić, i, ił, nied. **Odzwaniać,** × **Odźwięczyć I.** *ogłosić dzwonieniem:* O. odejście pociągu. U ojców Reformatów odzwoniono na południe. Bał. **2.** *ogarnąć dźwiękiem dzwonu.* Przen.: Słowik koncertem swoim maja odzwania noce. Jeż. <O + Dzwonić>

Odzwonienie, a, blm., czynność cz. **Odzwonić.**

Odzwonnik, a, lm. **i, Oddzwonik, Szyjnik** bot. (trachelium) *roś. z rodziny dzwonkowatych.* <O+Dzwonnik>

Odzwyczaić, i, ił (Od-zwyczaić), nied. **Odzwyczajać** kogo od czego = *przyzwyczaić obywać ś. bez czego; oduczyć; odwieść od nałogu.* **O. ś.** *przyzwyczaić ś. obywać ś., oduczyć ś., odwyknąć, pozbyć ś. nałogu:* O. ś. palić cygara. Nie za tydzień ani za rok złym ś. rzeczom O. a przyzwyczaić dobrym. Hrb. <Od+Zwyczaić>

Odzwyczajać, a, ał (Od-zwyczajać) i **O. ś.** p. **Odzwyczaić.**

Odzwyczajanie, a, blm. (Od-zwyczajanie), czynność cz. **Odzwyczajać.**

Odzwyczajanie się, a ś., blm. (Od-zwyczajanie ś.), czynność cz. **Odzwyczajać ś.**

Odzwyczajenie, a, blm. (Od-zwyczajenie), czynność cz. **Odzwyczaić.**

Odzwyczajenie się, a ś., blm. (Od-zwyczajenie ś.), czynność cz. **Odzwyczaić ś.**

× **Odzysk, u,** blm. (Od-zysk) *materjał uzyskany przy wymianie lub z rozebranej budowli.* <Od+Zysk>

Odzyskacz, a, lm. **e** (Od-zyskacz), × **Odyskacz** *ten, co odzyskuje a. odzyskał.* <Od Odzyskać>

Odzyskać, ska a. **szcze, skał** (Od-zyskać), †**Odyskać,** †**Odiskać,** nied. **Odzyskiwać,** †**Odyskiwać,** †**Odyskować,** †**Odiskiwać,** †**Odiskować** *przyjść znowu do swego; zyskać, otrzymać, pozyskać napowrót:* O. mowę, wzrok, utraconą krainę, czyj szacunek. O. zdrowie, siły, przytomność (=*przyjść nazad do nich*). Chory siły odzyskiwać zaczyna i już wychodzi. Perz. Czując Krzyżacy tak słabe natarcie, odzyszczą serce. Mick. Spokojne spędzenie reszty żywota pod odzyskaną przez nich strzechą rodzinną. Szaj. <Od+Zyskać>

× **Odzyskalny** (Od-zyskalny) *który można odzyskać, możliwy do odzyskania.* L.

Odzyskanie, a, blm. (Od-zyskanie), czynność cz. **Odzyskać.**

Odzyskiwać, uje, iwał (Od-zyskiwać) p. **Odzyskać.**

Odzyskiwanie, a, blm. (Od-zyskiwanie), czynność cz. **Odzyskiwać.**

Odzyw, u, lm. **y** (Od-zyw) **I.** p. **Odzew:** Odzywy ptactwa na błocie. Krasz. **2.** = **Odezwa:** Odzywy brzmiały jak następuje. Jeż. <Od+ZW/ZYW>

Odzywać, a, ał (Od-zywać) i **O. ś.** p. **Odezwać:** Listy też, prawu bożemu i ustawie ziemskiej przeciwne, owszejki odzywamy i gładzimy. Niesz. Wszak tak wszędzie bywa, komu ś. krzywda widzi, tedy ten odzywa. Pudł. (=*apeluje*). Puszczała wszystko księżna jejmość mimo ś., a na Waszą Król. Mość ze wszystkim ś. odzywała. Górn. (=*zdawała ś., spuszczała ś.*). Na swe wolności i prawa ś. odzywali i jemi ś. zakładali. Vol. W siedmnastym roku, jako pierwszy kancelarzysta, zacząłem stawać, czyli, jak mówiono, O. ś. w sądach grodzkich i ziemskich. Wyb. W nerwach zbezwładnionych mózgu bezwłada odzywa ś. smutkiem i rozpaczą. Krasiń. <Od+*Zywać, ZW/ZYW>

Odzywanie, a, blm. (Od-zywanie) **I.** czynność cz. **Odzywać. 2.** p. **Odzywanie ś.:** [Trudne O., bo juz trzeci rocek jak jam pochowany]. †O., *apelacja.* Tuch.

Odzywanie się, a ś., blm. (Od-zywanie ś.), **Odzywanie** czynność cz. **Odzywać ś.**

Odzywka, i, lm. **i** (Od-zywka) **I.** [O.] *odezwanie ś.:* Głosy coraz liczniejsze odzywają ś. zewnątrz, a głównie nawoływania rodzicielskie i odzywki pisklęce. Dyg. **2.** karc., w grze w wista, *posiadanie mniej więcej dwuch bierek.* **3.** teatr. *rola epizodzisty operowego:* Niekiedy przy tak zwanych odzywkach publiczność wybucha głośnym śmiechem. Syg. <Od+*Zywka, ZW/ZYW>

[Odźwia, i, blp.] p. **Odrzwia.** <Z Odrzwia>

[Odźwierek, rka, lm. **rki]=Odrzwia:** Uderza buławą o O. lub we drzwi. Pol. Oparty o O., rzuciłem wzrok smutny na bladą i wynędzniałą twarz umarłego. Korz. Zatoczył ś., aż o O. plecami ś. oparł. Jeż. <O+*Dźwierek, od Dźwierki>

Odźwierna, ej, lm. **e** rz. forma ż. od **Odźwierny:** × **Odźwiernia I.** *ta, co pilnuje drzwi, wrót, wrotnica, stróżka, furtjanka:* O. bram piekielnych. Przyb. **2.** × O. p. **Odźwiernia.** Zdr. × **Odźwierniczka.**

× **Odźwierne, ego,** blm. *opłata odźwiernemu, opłata za wejście,* × przypustne: Przypustne, O., myto a. podarek, który dają za przypuszczenie a. wpuszczenie dokąd. Bobr. <Od Odźwierny>

†**Odźwierni** p. **Odźwierny.** Troc. Pylorus, co je O. zowią. Ocz.

× **Odźwiernia, i,** lm. **e I.** a. × **Odźwierna** *izba odźwiernego, szwajcarnia.* **2.** × O. p. **Odźwierna.** Troc. Zdr. × **Odźwierniczka.** <Od Odźwierni>

× **Odźwiernictwo, a,** blm. *obowiązek, stanowisko odźwiernego, wrotnictwo:* Odźwiernictwa nie zdano nikomu. Żebr. <Od Odźwierny>

× **Odźwierniczka, i,** lm. **i I.** p. **Odźwierna.** Sekl. **2.** p. **Odźwiernia.**

Odźwierniczy p. **Odźwiernikowy:** Jama a. zatoka odźwiernicza. <Od Odźwiernik>

Odźwiernik, a, lm. **cy I.** p. **Odźwierny. 2.** × O. *dygnitarz:* Przed innemi drapieżył, niby Bolesław Śmiały i jego odźwierniki (sui primores). Lel. **3.** lm. **i** anat. (pylorus) *otwór żołądka do kiszek wiodący;* wypust żołądka, †fórtka wychodowa, †uście prawe lub niższe żołądka, †usta a. dziura prawa żołądkowa, †odźwierny, †otwór prawy żołądka czyli uście, †spodni wychód żołądkowy, × wyjście żołądka: Zastawka odźwiernika, zwieracz odźwiernika (valvula pylorica). <Od Odźwierny>

Odźwiernikowy, Odźwierniczy anat. przym. od **Odźwiernik,** wypustowy: Naczynia, nerwy odźwiernikowe.

Odźwierny *pilnujący drzwi:* Straż odźwierna. Mick. **O., ego,** lm. **i** rz., †**Odźwierni I.** a. †**Odźwierny, Odźwiernik** *ten, co pilnuje drzwi a. bramy, wrotny, szwajcar, stróż, portjer:* Prosił odźwiernego, aby go z kościoła nie wypędzał, gdy zamykał, ale wrotny kościelny grubo mu łajać począł. Skar. Drugi z stopniów święcenia jest odźwiernego; jego urząd nosić klucze kościelne, zamykać, otwierać kościół, wypędzać wyklęte. Karnk. (=*ostjarjusza*). Odźwiernych mu nie trzeba, strzegą drzwi dłużnicy. Kochan. O. klasztorny, szpitalny=*furtjan.* Przen.: O. serca pańskiego (=*wierniś.* L.). **2.** †O. anat. p. **Odźwiernik.** <O+*Dźwierny, od Dźwierze>

× **Odźwięczenie, a,** blm., czynność cz. **Odźwięczyć.**

× **Odźwięczyć, y,ył** p. **Odzwonić.** L. <O+*Dźwięczyć, od Dźwięk>

[Odźwigać się, a ś., ał ś.] I. *nadźwigać ś.:* O. ś., jak zając ogona. Prz. **2.** *cierpieć od zbytecznego dźwigania, naderwać ś., podźwigać ś.* <O+Dźwigać>

[Odźwiganie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odźwigać ś.**

[Odźwirek, rka, lm. **rki]** p. **Odrzwia:** Goniec uderza trzy razy w okno, następnie o O. lub we drzwi. <Od *Odźwirz, z O + Dźwirz- zam. Drzwi>

× **Odżalenie, a**, blm., czynność cz. **Odżalić**, *odżałowanie.*

× **Odżalić, i, ił** i × **O. ś.** p. **Odżałować:** Eneasz mamki przy jej mogile odżalił. Otw. I żywota i zdrowia odżalił dla sławy. Pot. Odżalony, na wszelakie kaźni i śmierć zostawiony. Otw. Odżaliwszy kosza, z żywotem do boru pokłuszą. Pot. [Juz cie nie odżálę, pokil moje zycie]. Nie mogę ani ś. oddziwić, ni O. tej pryzreńskiej ziemi, że nad sobą cierpi taką głowę, niedowarka. Zm. <Od + Żalić>

Odżałować, uje, ował, [Ożałować], × Odżalić I. kogo, czego = *nażałować, opłakać dostatecznie; odbyć żałowanie; odbyć żałobę:* O. zmarłego. Jeżeli nie zrobisz, głupcze, co ci kazałam, to nie odżałujesz tego swym życiem całym. Mick. **2.** czego = *nie pożałować, nie żałować, nie szczędzić, poświęcić, narazić, zryzykować dać:* W męstwo ś. ubierzmy, zdrowia odżałujmy i nie więcej je, jak trzeba, miłujmy. P. Koch. Lepiej raz na taki wydatek pieniędzy O., niżeli na inne drobiazgi. Kras. Desperacko zdrowia odżałowali. Koch. W. **O. ś. I.** *nażałować ś. dostatecznie* (tylko w zdaniu przeczącym): Nie mógł ś. tego O. **2.** *odżałować siebie, poświęcić ś., narazić ś.* <Od + Żałować>

Odżałowanie, a, blm., czynność cz. **Odżałować.**

Odżałowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odżałować ś.:** Do dzielnego męża należy karami ś. nawet odżałowania ś. na mężne sprawy nie odstraszyć. Siem. J.

Odżartować, uje, ował komu = *zapłacić żartem za żart, odedrwić.* Kn., Pot. <Od + Żartować>

Odżartowanie, a, blm., czynność cz. **Odżartować.**

[Odżarty] *odkarmiony, odpasiony, utuczony, wypasiony.* <Od + Żarty>

Odżąć, odeżnie, odżął, nied. **Odżynać I.** *odbyć żniwo, zżąć wszystko, dokładnie.* **2.** *żęciem odciąć zboże, np. od cudzego, od miedzy i t. p.* **3.** *żęciem odrobić, spłacić:* O. dług. <Od + Żąć>

× **Odżec, żegnie, żegł** *żąc odpędzić:* Potrafił precz O. Nyrów i państwa granice rozszerzyć. Krasz. <Od + Żec>

Odżeglować, uje, ował, nied. **Odżeglowywać** *żeglując odpłynąć, odbić, odwinąć, odsterować,* × *odłożyć.* Przen.: Czy zgadniesz, jak daleko odżegluje obłok ten od miejsca, na którym zrodziły go mgły i pary? Orzesz. <Od + Żeglować>

Odżeglowanie, a, blm., czynność cz. **Odżeglować.**

Odżeglowywać, a, ał p. **Odżeglować.**

Odżeglowywanie, a, blm., czynność cz. **Odżeglowywać.**

Odżegnać, a, ał, nied. **Odżegnywać, † Odżegnawać I.** *żegnając odpędzić, odegnać; oddalić znakiem krzyża św.:* O. djabła, stracha. **2.** [O.] *pobłogosławić:* Ksiądz odżegnał go monstrancyjo. **O. ś.** kogo, od kogo, czego, od czego = *żegnając ś., uwolnić ś., opędzić ś.:* Śmierci ś. nikt nie odżegna. Prz. Stanowczo odżegnał ś. od wszelkich partykularyzmów. Odżegnajmy ś. grzechu i z nim czarta. Wad. W imię Ojca! ej, daj mi pokój! nie mogę ś. O. od We Pana. Boh. Cnota rzeczy niepoczciwych uczy ś. O. Rej. Miast, wsi, srebra, złota, o co ludzie za łby chodzą, on ś. odżegnywa. Górn. <Od + Żegnać>

Odżegnanie, a, blm., czynność cz. **Odżegnać.**

Odżegnanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odżegnać ś.**

† **Odżegnawać, a, ał**, p. **Odżegnać.**

† **Odżegnawanie, a**, blm., czynność cz. **Odżegnawać.**

Odżegnywać, a, ał i **O. ś.** p. **Odżegnać.**

Odżegnywanie, a, blm., czynność cz. **Odżegnywać.**

Odżegnywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Odżegnywać ś.**

× **Odżeniać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Odżenić.**

× **Odżenianie, a**, blm., czynność cz. × **Odżeniać.**

× **Odżenianie się, a ś.**, blm., czynność cz. **Odżeniać ś.**

× **Odżenić, i, ił**, nied. × **Odżeniać** *rozwieść z żoną.* **O. ś.** *wystąpić z związku małżeńskiego, rozwieść ś. z małżonkiem:* Żona u Turków nie może ś. nigdy O., póki jej mąż nie da chleba, masła, ryżu. Kłok. Żona ś. nie może O., chyba z niemocy męża. Troc. <Od + Żenić>

× **Odżenienie, a**, blm., czynność cz. **Odżenić.**

× **Odżenienie się, a ś.**, blm., czynność cz. **Odżenić ś.:** Naganiał zbytnie utrudzenie rozwodów, chwaląc ustawy kościoła greckiego o odżenieniu ś. Wiszn.

† **Odżeńca, y**, lm. **y** *ten, co odpędza, odganiacz, oddalacz.* Wład. <Od † Odżenić>

[Odżerować, uje, ował] I. *odpaść, odkarmić, utuczyć:* Kaczory odżerowane dobrze. **2.** a. **[Odżyrować]** żelaza, myśl. = *pociągnąć odwiatrem żelaza na lisy.* **[O. ś.]** *odkarmić ś.* <Od + Żerować>

[Odżerowanie, a, blm.] czynność cz. **Odżerować.**

[Odżerowanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Odżerować ś.**

† **Odżonąć, żenie, żonął, [Odżonąć]**, *odpędzić, odegnać:* Oświeć nas z swojej jasności, a odżeń wewnętrzne ciemności. K. G. Kto odżenie strzałę, od strzelca mocnego wystrzeloną? Leop. On cię od łupu ze sromem odżenie. Kniaź. Jezu, nieprzyjaciele me, co sidła stawiają, odżeń, twej bytności niechaj ś. lękają. Grabow. Iżeś ty majętność odegnał, odżonę cię też, abyś mi kapłanem nie był. Leop. [Odżeń owce]. <Od + Żonąć>

Odżucie, a, blm., czynność cz. **Odżuć.**

Odżuć, uje, uł, nied. **Odżuwać** *coś pożutego powtórnie pożuć, pogryźć; przeżuć:* Zwierzęta odżuwające, wół, baran, kozieł. L. Bydlętom odżuwającym są cztery żołądki właściwe. Kluk. Przen.: Odżuwaliśmy po kilka razy już wymłócone opowiadania i przypomnienia. Kaczk. <Od + Żuć>

Odżuwacz, a, lm. **e** *zwierzę odżuwające, przeżuwające.* <Od Odżuwać>

Odżuwać, a, ał p. **Odżuć.**

Odżuwanie, a, blm., czynność cz. **Odżuwać.**

Odżycie, a, blm., czynność cz. **Odżyć:** Co ś. spotka: zwycięstwo, czy zagłada; O., czy grób? Ork.

Odżyć, yje,ył, nied. **Odżywać I.** a. **Ożyć**, nied. **Ożywać** *przebudzić ś. do nowego życia, powrócić do życia, zmartwychwstać, wskrzesnąć; odrodzić ś., odmłodnieć.* Przen.: Nadzieja w sercu, dawna świetność państwa odżyła. Odebrawszy twój list, odżyłem (= *odetchnąłem swobodniej, nabrałem otuchy*). Wojna odżyła (= *ponowiła ś., wybuchła z nową siłą*). **2.** *przeżyć czas należyty:* Niech staje kowal Demil, ten już swoje odżył. Oss. <Od + Żyć>

Odżydzenie, a, blm., czynność cz. **Odżydzić.**

Odżydzić, i, ił *pozbawić cech, charakteru, narodowości żydowskiej:* Duch przeczenia tu i owdzie

ożywia Żyda odżydzonego. <Od + *Żydzić, od Żyd>

Odżyły I. *który odżył, zmartwychwstały:* Czuł, że robactwo toczy jego odżyłe oblicze. Mick. **2.** *przeżyty:* Wojsko, ożywione taką energją i siłą żywotną, nie mogło być organem ciała odżyłego, znajdującego ś. w rozkładzie i upadku ostatecznym. Górs. <Od Odżyć>

[Odżymać, a, ał] *prać:* O. chusty *(= prać bieliznę).* <Od + *Żymać, ŻM/ŻĘ/ŻYM>

[Odżymanie, a, blm.] czynność cz. **Odżymać.**

Odżynać, a, ał p. **Odżąć:** O. od brózdy *(= zżąć z boku zagona).* <Od + *Żynać, ŻN/ŻĘ/ŻYN>

Odżynanie, a, blm., czynność cz. **Odżynać.**

[Odżyrować, uje, ował] p. **Odżerować.** <Zam. Odżerować>

[Odżyrowanie, a, blm.] czynność cz. **Odżyrować.**

Odżywać, a, ał p. **Odżyć.**

Odżywanie, a, blm., czynność cz. **Odżywać.**

Odżywczo przys. od **Odżywczy:** Wieś zawsze O. działa na człowieka. Krasz.

Odżywczy, †Obżywczy, × Ożywny, × Odżywny, †Obżywny *odżywiający, służący do odżywiania a. podtrzymywania w czym ciągłego życia, żywotny;* przen. *orzeźwiający, rzeźwiący, pokrzepiający, krzepiący, pożywny, posilny, ożywczy:* Odżywcze narzędzia rośliny. Sł. wil. Napój O. Grunt O., gleba odżywcza, bakt. p. **Odżywka.** <Od Odżywić>

Odżywiać, a, ał i **O. ś.** p. **Odżywić.**

Odżywianie, a, blm., czynność cz. **Odżywiać:** Życie na odżywianiu zależy. Śniad. J. O. chorych.

Odżywianie się, a ś., blm., czynność cz. **Odżywiać ś.:** Stracił siły przez złe O. ś. *(= żywienie ś.).*

Odżywiciel, a, lm. **e, Ożywiciel** *ten, co odżywia a. odżywił, wskrzesiciel:* O. zatopionego świata Deukaljon. L. <Od Odżywić>

Odżywicielka, i, lm. **i** forma ż. od **Odżywiciel.**

Odżywić, i, ił, nied. **Odżywiać I.** p. **Ożywić. 2.** *dobrym życiem = żywieniem wzmocnić siły żywotne organizmu, posilić, pokrzepić; poprawić, podreparować na zdrowiu:* Puścił konie na trawę, aby je O. Wilk tłustemi barany swe odżywił głody. Gawiń. Z własnych folwarków ubogich odżywiał jak synów. Chr. Władza odżywiająca znajduje ś. w ciałach, mających konieczny wpływ na życie organicznych istot. Śniad. J. Przen.: Zmysły swoje odżywiasz tą nadzieją. L. Odżywiałem (katowanie i niewolę) w płaczach pamięcią. Wysp. *(= uprzytomniałem, odnawiałem, odświeżałem).* **O. ś.** *przez dobre życie, żywieniem ś. wzmocnić siły żywotne swego organizmu, odreparować ś., odgryźć ś.; poprawić ś. na siłach, zdrowiu; pokrzepić ś., przyjść do siebie, wzmocnić ś., wydobrzeć:* O. ś. na wsi. Cały obóz ś. trawi, nie mogąc ś. ani O., ani nieprzyjaciela do bitwy przywieść. Chr. <Od + Żywić>

Odżywienie, a, blm., czynność cz. **Odżywić:** Celsus wylicza te rzeczy, które niejaką tucz i O. ciału dają. Syk.

Odżywienie się, a ś., blm., czynność cz. **Odżywić ś.**

× **Odżywka, i,** lm. **i I.** *środek odżywiający.* **2.** bakt. *materjał używany do hodowania bakterji,* grunt odżywczy, gleba odżywcza, podłoże, × pożywka: Główny zarzut higjenistów przeciw brukom drewnianym jest ten, że wsysają one znaczne ilości wody i nieczystości i przedstawiają doskonałą odżywkę dla bakterji chorobotwórczych. Przen.: Kredyt to O. i bałamuctwo. Jord. <Od + *Żywka, od Żywić>

Odżywność, i, blm., **Odżywność,** *siła ożywiająca, żywotność; własność materji odżywnej, mocą której wszystkie postaci życia przyjąć jest zdolna.* Śniad. J.

Odżywny p. **Odżywczy:** Materja odżywna lub ożywna jest ta, która jestestwom organicznym za pokarm służyć może. Śniad. J. <Od + Żywny>

× **Odżywotnić, i, ił** *zrobić nanowo żywotnym, przywrócić żywot, odżywić.* <Od + * Żywotnić, od Żywotny>

× **Odżywotnienie, a,** blm., czynność cz. **Odżywotnić:** Stan śmierci jest odpromienieniem, jest przyszłością, odżywotnieniem. Krasiń.

Oeunuszenie, a, blm., czynność cz. **Oeunuszyć.**

Oeunuszyć, y, ył *zrobić eunuchem, wykastrować:* Węgrzynowi za tę usługę język uciął, oczy wyłupił i oeunuszył go. Lel. <O + *Eunuszyć, od Eunuch>

[Ofacenie, a, blm.] czynność cz. **Ofacić,** *ochwacenie.*

[Ofacenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Ofacić ś.,** *ochwacenie ś.*

[Ofacić, i, ił i **O. ś.]** p. **Ochwacić.** <Z Ochwacić>

[Ofagi, ów, blp.] *otręby jęczmienne.* <?>

[Ofagolenie, a, blm.] czynność cz. **Ofagolić.**

[Ofagolić, i, ił] *zwieść, oszukać.* <O + Fagolić>

Ofajdać, a, ał, Ofejdać, [Oflajdać] *fajdając owalać, pofajdać, opaskudzić, osrać.* **O. ś.** *fajdając owalać ś., pofajdać ś., opaskudzić ś., osrać ś.* <O + Fajdać>

Ofajdanie, a, blm., czynność cz. **Ofajdać.**

Ofajdanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ofajdać ś.**

†Ofaltorzja, i, lm. **e** p. **Oferta:** Grzegorz papież ustawił we mszy ofaltorzją. Biel. M. <Z Śr. Łć. offertorium>

Ofarbować, uje, ował, nied. **Ofarbowywać** *pofarbować dokoła a. po wierzchu, omalować.* Przen.: Ofarbował przyjście swe niewinną krwią dziatek. Rej. <O + Farbować>

Ofarbowanie, a, blm., czynność cz. **Ofarbować.**

Ofarbowywać, a, ał p. **Ofarbować.**

Ofarbowywanie, a, blm., czynność cz. **Ofarbowywać.**

Ofejdać, a, ał i **O. ś.** p. **Ofajdać:** Nie ciągnij psa za ogon, bo cię ukąsze a. ofejda. Prz. Ofejdawszy, oblizuje. Prz. *(= ubliżywszy, załagadza).* <O + Fejdać>

Ofejdanie, a, blm., czynność cz. **Ofejdać.**

Ofejdanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ofejdać ś.**

†Ofejra, y, lm. **y** p. **Ofiara.** Glosy w. XV.

Ofenbachjada, y, blm. *rozmiłowanie ś. w operetkach Ofenbacha:* Były to czasy powszechnej bezwyjątkowej ofenbachjady. < Od nazwiska kompozytora francuskiego, Jakóba Offenbacha, w drugiej połowie w. XIX>

Ofenkiel, kla, lm. **kle** kraw. *pętla u sukni do wieszania, wieszak.* <Nm. Aufhenkel>

× **Ofensa, y,** lm. **y** *obraza, ujma:* Wszak moja O. nie większa, a podobno i mniejsza nad tych ludzi, którzy przecie znaleźli łaskę w oczach pana. Kalie. <Łć. offensa>

× **Ofensować, uje, ował** *zaczepiać, niepokoić, turbować:* Zmiłuj ś., Didysz, nie ofensuj mnie, mnie lichego szlachcica, taką magnificencją. Krasiń. <Łć. offenso>

× **Ofensowanie, a,** blm., czynność cz. **Ofensować.**

× **Ofensywa, y,** lm. **y,** × **Ofenzywa** *zaczepka, zaczepność, stan zaczepny.*

× **Ofensywny** przym. od **Ofensywa**; × **Ofenzywny**, *zaczepny.* <Od Ofensywa>

× **Ofenzywa, y,** lm. **y** p. **Ofensywa:** Odszukał dobitniejszych wskazówek co do zamierzonej ofenzywy króla. Proch.

× **Ofenzywny** p. **Ofensywny:** Według autora, plan O. był już postanowionym. Proch.

× **Oferencja, i,** lm. **e** *ofiara, datek, wynagrodzenie, honorarjum:* Od obudwuch wziął znaczne oferencje. Mat. Nie pretendując żadnej oferencji, oddał mu przywilej na województwo. Mat. Pobiegłem do Turczynowiczą patrona, dałem mu także oferencją. Rzew. <Śr. Łć. offerentia>

Oferent, ta, lm. **ci** *ten, co składa ofertę:* W poniedziałek nastąpi w obecności komisji teatralnej i oferentów otwarcie ofert. <Z Łć. offerens, 2 pp. -ntis>

† **Ofert, u,** lm. **y** p. **Oferta.**

Oferta, y, lm. **y** **I.** × O., × **Ofaltorzja,** † **Ofertorzja** *ofiarowanie (część mszy św.):* Przy ofercie król koronowany chleb i wino na ołtarz kładzie. Paszk. Króciuchna O. za myśliwych, msza zwykła świętego Huberta. Mick. **2.** [O.] *ofiara, danina w naturze, składana przez pobożnych w czasie odpustu na ołtarzach.* **3.** *zaofiarowanie, podaż, oświadczenie gotowości podjęcia ś. jakiej pracy, dostawy, usług, na zasadzie przedstawionych warunków:* Złożyć, przyjąć, uzupełnić, zatwierdzić ofertę. Ofertę jego, jako niedogodną, odrzucono. O. na zabrukowanie ulicy. O. na dostawę opału dla wojska. **4.** × O., † **Ofert** *uprzedzająca grzeczność, nadskakiwanie, komplement, duser, grzeczne słówka:* Nie chciała mnie słuchać, gdym palił do niej oferty. L. *(= palił koperczaki, smalił cholewki).* Muzyk, chcąc ś. włudzić w łaskę dworzanina, stroił z nim oferty, pochlebując. Trzt. <Fr. offerte>

[**Ofertała, y,** lm. **y**] *zalotnik, konkurent, kawaler.* <Z Oferta>

[**Ofertnąć, nie, nął, Ofyrtnąć**] *obrócić prędko.* <O + * Fertnąć, od Fertać>

[**Ofertnięcie, a,** blm.] czynność cz. **Ofertnąć.**

† **Ofertorzja, i,** lm. **e** p. **Oferta.** Ps. flor.

[**Ofertować, uje, ował, Obfertować**] *usługiwać.* † **O. ś.** *ofiarować swoje usługi, oświadczać ś. z gotowością:* Wszędzie ś. ofertował, lecz nigdzie statecznie. Bardz. <Od Oferta>

[**Ofertowanie, a,** blm.] czynność cz. **Ofertować.**

† **Ofertowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ofertować ś.**

× **Ofertowniczek, czka,** lm. **czkowie** *ten, co ś. każdemu ofiaruje z usługami, grzeczniś, fircyk, unižony sługa całego świata, lizus:* Strzeż ś. ofertowniczków, którzy różne kształty według czasu na ś. biorą. Fred. M. <Od Ofertować>

Ofiara, y, lm. **y,** † **Ofejra,** [**Ochfiara, Okfiara**] **I.** *ofiarowanie Bogu, obiata:* W ofierze Bogu co dajem, a w sakramencie łaskę jaką od Boga bierzem. Skar. Ofiarę człowieczą odprawować. Lubom. Ofiary błagalne trwają nieprzerwanie. Syrok. Częstokroć sakrament Ciała Bożego imieniem ofiary bywa mianowany. Kucz. O. chleba i wina= *Sakrament Ciała i Krwi Pańskiej.* O. mszy św. O. bezkrewna. Bals. O. duchowna i bezkrwawa. Skar. Ofiarę czynić, sprawować. Troc. O. całopalna. O. Abrahama. Brańców wojennych palili na ofiarę bogom. Mick. **2.** *to, co ś. ofiaruje Bogu, dar złożony na ołtarzu Bogu:* U ołtarza stała z złocistemi rogi O. Otw. Chlebna O. Hul. Przyjmij, Boże, Twą ofiarę. Tych bydlątek parę Panu na ofiarę. Kant. Idź, kapłanie, przed ołtarz i tam nieś ofiarę serc i modłów naszych. St. Aug. Stoi jak **O.** *(= jak skazaniec, jak delikwent, niewiniątko, miłosierdzie).* **3.** *dar, przedmiot a. pieniądze złożone dobrowolnie, szczeg. na cel religijny, wzniosły; składka, zapis dobrowolny:* Hojna O. O. na budowę kościoła, na biednych. Przyjąć, odrzucić ofiarę. **O.** kościelna, którą lud składa. Troc. Posypały ś. ofiary. Dobroczynność i spólne udzielanie ofiarami nazwane są. Salin. O. dziesiątego grosza = *podatek, płacony w XVIII wieku przez szlachtę i duchowieństwo na utrzymanie stałego wojska.* Oleś za gołąbków parę chciał raz pocałować w usta, lecz i prośbę i ofiarę wyśmiała dziewczyna pusta. Mick. Żebrak wam piosnkę przynosi w ofierze. Mick. Przen.: *poświęcenie:* Zrobić ofiarę ze swych uprzedzeń *(= ustępstwo; poświęcić dla innych, wyższych celów).* Zrobić ze siebie ofiarę *(= przemóc ś., przezwyciężyć ś., zrobić ustępstwo na rzecz czyjąś).* Tak świętego i prawie boskiego dzieła inaczej uskutecznić nie zdołał, tylko ofiarą siebie samego. Kołł. Ach! kona, ja żyć muszę, i żyć bez Barbary! O Polsko, jakże trudnej wymagasz ofiary! Fel. Wszelką ofiarę spełni, byle o niej nie mówiono. Tarn. Gotowość na wszelkiego rodzaju ofiary. Krasz. Z tej pociechy zrobię Bogu ofiarę za me dawne grzechy. Mick. × Ofiarą dawać = *ofiarować, dawać:* Wszelkie im pomocy ofiarą podaje, jakie im tylko mogą starczyć jego kraje. Przyb. Opatrywanie tych szanownych ofiar męstwa i waleczności, które narażały zdrowie i życie w obronie kraju i tronu. Śniad. *(= osób poświęcających ś.).* **4.** przen. *osoba lub rzecz bezbronna wobec przemocy, pastwa, łup:* Niewinna O. Piekłu ofiarę wydrze. Mick. Żadna O. nie wydała krzyku. Mick. O. zabobonu. Stać ś., paść ofiarą czego. Ofiary rozszalałego żywiołu. Damoklesa rozjuszonemu pospólstwu dajcie na ofiarę; może ś. krwią jego ułagodzą. Boh. Wielkie i bogate miasto łupiestwu na ofiarę poszło. Pilch. Marsowi do nóg w rycerską rzucam ofiarę. Troc. Zepchnięty na ofiarę okrucieństwa, jadu i pomsty podrażnionego pospólstwa. Troc. **5.** [O.] *ofiarowanie ś., poświęcenie ś.:* Iść z ofiarą *(= iść do miejsca świętego a. na odpust z kompanją).* <S. Gnm. opfar, z Łć. offero>

Ofiarka, i, lm. **i** *przedmiot dęty z wosku, jak ręka, noga, serce, osóbka i t. d., sprzedawane po odpustach pod kościołami, które pobożni kupują i składają na ołtarzu, jako wosk na świece.* <Zdr. od Ofiara>

Ofiarnia, i, lm. **e** *miejsce ofiarne, do ofiar:* Oto na mnie skóra jako sito, skłóta, zesiekana w tej ofiarni. Wysp. <Od Ofiara>

Ofiarnica, y, lm. **e** forma ż. od **Ofiarnik:** Słynęła wróżbiarką O. ciemna. Syrok.

× **Ofiarnicki** p. **Ofiarniczy:** Arystobul ofiarnickie dostojeństwo przemienił w królestwo, na sromotę stanu ofiarnickiego. Urzęd. <Od Ofiarnik>

Ofiarnictwo, a, blm., × **Ofiarownictwo** *urząd ofiarnika, kapłaństwo.* <Od Ofiarnik>

Ofiarniczy I. a. × **Ofiarnikowy,** × **Ofiarownicki,** × **Ofiarowniczy,** × **Ofiarnicki** *tyczący ś. ofiarnika, jemu właściwy:* Aaron sprawował urząd O. Bud. **2.** p. **Ofiarny:** Chór starców, mieszkańców Kalidonu, otoczył gromadnie wielki stół O. Wysp.

× **O., ego,** lm. **owie** rz. p. **Ofiarnik.** <Od Ofiarnik>

Ofiarnie przys. od **Ofiarny:** Jan Kazimierz przez cały ten dzień był, jak nigdy w życiu, usposobiony O. i rycersko. Krasz.

Ofiarnik, a, lm. **cy,** †**Ofiarownik I.** a. × **Ofiaroczyńca,** × **Ofiarniczy** *kapłan, ofiarujący ofiary:* Co insi, tłomacząc stary testament, kapłanem zowią, to ja ofiarnikiem, ofiarownikiem, bo prostak, słysząc kapłana Samuela, rozumie takiego, jakowi teraz kapłani rzymscy. Bud. Przen.: My pojmujemy arystokrację jako przodowników, ofiarników i czynne rycerstwo nasze. Krasz. **2.** *stół ofiarny:* Orszak, jako całopalenie, szedł na O. ambicji wielkiego wówczas niszczyciela ofiar ludzkich. Byk. <Od Ofiara>

× **Ofiarnikowy** p. **Ofiarniczy:** Wargi ofiarnikowe mają strzec umiejętności. Bud. <Od Ofiarnik>

Ofiarność, i, blm. rz. od **Ofiarny; Ofiarodajność:** Chwalebna Wać Pana O. Kras. O. publiczna. O. Warszawy. Takaż sama tu, jak tam, O., z której korzysta wyzysk. Kasz. <Od Ofiarny>

Ofiarny I. a. †**Ofierny,** †**Ofiarowny** przym. od **Ofiara; Ofiarniczy:** Niechaj udziała ołtarz O. Leop. Ceremonje ofiarne. Białob. Człowiek w głupich zapędach w rząd ś. z Bogiem sadzi i mniema, że mu dymem świat ofiarnym kadzi. Zabł. Topór, płomień O. Gromnic żar O. wije ś. rzeką świateł. Wysp. Trza, by pod nieba błękit parny dym wzbił ś. w słup O. Wysp. Przen.: Stać ś. kozłem ofiarnym (o człowieku, na którym ś. wszystko skrupiło, na którego wszystko zwalono). **2.** a. **Ofiarodajny** *gotowy do składania ofiar, dobroczynny:* Jest to człowiek O. **3.** *gotowy do poświęceń.* <Od Ofiara>

× **Ofiaroczyńca, y,** lm. **y** p. **Ofiarnik.** L. <Ofiara + *Czyńca, od Czynić>

Ofiarodajność, i, blm. rz. od **Ofiarodajny,** p. **Ofiarność.**

Ofiarodajny p. **Ofiarny.** <Ofiara + *Dajny, od Dać>

Ofiarodawca, y, lm. **y** *ten, co składa a. złożył ofiarę.* <Ofiara + Dawca>

Ofiarodawczyni, i, lm. **e** forma ż. od **Ofiarodawca:** Wioska ta także Czemerysami przez ofiarodawczynię nazwana została. Rol.

× **Ofiarostanowiciel, a,** lm. **e** *przełożony nad ofiarami:* Przełożonych nad ofiarami ofiarostanowicielmi mianujmy. Petr. <Ofiara + Stanowiciel>

Ofiarować, uje, ował, †**Ofierować,** [**Ochfiarować, Okfiarować**] dok. i nied., **Ofiarowywać** nied. **I.** *składać Bogu ofiary:* Prosiła go, aby w domu jej ofiarował, to jest mszą świętą miał. Skar. Djakoni nie jako ofiarujący, ale jako służący, nie dotykając ś. Najśw. Sakramentu, patynę podnoszą; a kapłan, któremu właściwie O. należy i który już w samym poświęceniu ofiarował, doskonałą już ofiarę Bogu dedykując, mówi: Twoje z Twoich i t. d. Pim. Iżeście ofiarowali bałwanom, dlatego przyszło na was to wszystko złe. Wuj. O. Bogu. Troc. **2.** kogo, co = *spełniając ofiarę, poświęcić; złożyć w ofierze:* Mojżesz ofiarował Aarona i syny jego. Leop. Pod Twą opiekę ofiarowany, martwą podniosłem powiekę. Mick. O. Bogu swe cierpienia, krzywdę, urazę = *zdać na Niego.* O. życie za kogo (= *położyć, oddać*). Przen.: O. komu swe dzieło = *poświęcić, przypisać, dedykować.* **3.** *zrobić ofiarę, złożyć w darze, dać, darować:* O. co dla biednych. O. plac na budowę kościoła. Ofiarował mi to w upominku, na imieniny. Nie spostrzegł nawet ofiarowywanego mu daru. Orzesz. **4.** *zaofiarować, zaproponować komu co; oświadczyć ś., nastręczyć ś., narzucić ś. z czym, podsunąć komu co:* Ofiarował mu swoją przyjaźń. Troc. O. komu swe usługi. O. komu posadę. O. cenę za towar (= *podać*). Towar, ofiarowywany w owych bazarach, to tandeta. Kupiec, chcąc zgody, ofiarowywał kilka tysięcy. Rog. Ku wielkiemu zdziwieniu dworu nie przyjął ofiarowanej godności. Szaj. Przed Likurgiem jeszcze kto żonę pojmował, ten ojcu, ile kazał, naprzód ofiarował. Kochan. Lichwiarze do nas ś. zbiegają i ofiarują nam pieniądze. L. **5.** †O. *oddać, wydać, poświęcić:* O. kogo mieczowi (pod miecz), na zgubę, na śmierć. Troc. **6.** [O.] p. **Ofiarować ś.:** Za ciebie ja będę ofiarował. **O. ś. I.** *ofiarować siebie, poświęcić ś., oddać ś. na zgubę za kogo:* Chrystus ofiarował ś. samego, przeto ofiarnikiem nazywany bywa. Salin. O. ś. za króla, za kraj. **2.** a. [**Ofiarować**] *zobowiązać ś. Bogu ślubem, ślubować Bogu:* W chorobie swojej ofiarował ś. do Częstochowy (iść). L. O. ś. do miejsca świętego. Jakem ś. ofiarował, tak idę. **3.** *oświadczyć ś. z gotowością, narzucić ś., nastręczyć ś.:* Ofiarował mu ś. z posługą swą. Kochan. Myśmy przejechali spokojnie i przewieźli tego, co nas niedawno pod swą opieką przeprowadzać ś. ofiarowywał. Drz. Gdy ś. kto nazbyt ofiaruje, a. już zdradził, a. ś. gotuje. Prz. (= *nadskakuje*). †Ofiaruje ś. co, nieos. = *nawinąć ś., nastręczyć ś., zdarzyć ś., trafić ś.:* Żydzi zamiast Jehowa czytają Adonai, ilekroć ś. w piśmie ofiaruje. Farn. **4.** †O. ś. komu = *przychylić ś. do jego chęci, dogodzić mu:* Żelim przysłał posła do Zygmunta, iż chce pokój z nim trzymać, a Zygmunt, także ś. ofiarując tureckiemu cesarzowi, posła odprawił. Stryjk. Jagiełło, usłyszawszy o przyjachaniu Witołdowym do Wilna, co rychlej do Litwy ś. wyprawił; tam ś. Witołdowi i układnie ofiarował, i z Skirgajłem go pojednał. Stryjk. <Łć. offero, z podprowadzeniem pod Ofiara>

Ofiarowanie, a, blm. **I.** czynność cz. **Ofiarować. 2.** × O., lm. **a** *ofiara.* **3.** O. N. Panny = *Oczyszczenie, święto M. Boskiej Gromnicznej (2 lutego).* **4.** a. †**Oferta** *część mszy św.*

Ofiarowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ofiarować ś.**

× **Ofiarownia, i,** lm. **e,** × **Ofiarzysko** *miejsce odprawiania, składania ofiar.* <Od Ofiarować>

× **Ofiarownica, y,** lm. **e** forma ż. od **Ofiarownik,** *kapłanka:* Domu dobrego panny za ofiarownice bogini służyły. Pot.

× **Ofiarownicki** p. **Ofiarniczy:** Wy będziecie mi królestwem ofiarownickim i narodem świętym. Bud. Przeszły Jordan stopy nóg ofiarownickich na suszą. Bud. <Od Ofiarownik>

× **Ofiarownictwo, a,** blm. p. **Ofiarnictwo:** Poświęcisz mi ich na O. Bud. <Od Ofiarownik>

× **Ofiarowniczy** p. **Ofiarniczy.**

†**Ofiarownik, a,** lm. **cy** p. **Ofiarnik:** a) Miasto kapłana ofiarnika a. ofiarownika. Wuj. Co insi, tłomacząc stary testament, kapłanem zowią, to ja ofiarnikiem, ofiarownikiem, bo prostak, słysząc kapłana Samuela, rozumie takiego, jakowi teraz kapłani rzymscy. Bud. O. względem ofiary ofiarowania rzeczą samą ofiarownikiem zostawa; póki ofiary nie będzie ofiarował, póty nie może być ofiarownikiem. Salin. O. pogański. Otw. b) Po przyniesieniu z ofiarownika świętych darów, tę modlitwę kapłan mówi. Pim. <Od Ofiarować>

†**Ofiarowny** p. **Ofiarny:** Toporem ofiarownym białego kark zrazić chce byka. Żebr.

Ofiarowywać, uje, ywał p. **Ofiarować.**

Ofiarowywanie, a, blm., czynność cz. **Ofiarowywać.**

[**Ofiarunek, nku,** lm. **nki**] *ofiara, dar.*

× **Ofiarzysko, a,** lm. **a,** × **Ofiarownia** *miejsce do składania ofiar u pogan:* Ofiarzyska i kamienie ofiarne u starych Rujanów. Pol.

Oficer, a, lm. **owie,** × **Oficjer** *wojskowy wyższy od żołnierza:* O. od ułanów, od piechoty. O., nazwisko powszechne urzędników wojskowych tak polskiego, jak cudzoziemskiego autoramentu. Kras. Zdr. **Oficerek.** Zgr. **Oficerzysko.** <Nm. Offizier, Fr. officier>

Oficerek, rka l. lm. **rkowie** p. **Oficer. 2.** blm. kare. *gra w preferansa we dwuch,* preferans oficerski.

Oficerja, i, blm., × **Oficerstwo** zb. *oficerowie, starszyzna.*

Oficerka, i, lm. **i l.** a. × **Oficjerka** *żona oficera:* Wszystkie oficerki garnizonu całego szaleją za moim panem. L. **2.** [O.] *kobieta-oficer.*

Oficerować, uje, ował *być oficerem.* <Od Oficer>

Oficerowanie, a, blm., czynność cz. **Oficerować:** Daleko szkodliwszym od junkierstwa było O. Spas.

Oficerski przym. od **Oficer:** Mundur O. Przyrzekł oficerskim słowem. L. **Po oficersku** przys. *jak na oficera przystało:* Sprawić ś. po oficersku. <Od Oficer>

Oficerstwo, a, blm. **l.** *ranga oficera.* **2.** × O. p. **Oficerja.** <Od Oficer>

Oficerzyna, y, lm. **y** m. *lichy, nędzny oficer, oficerek.* <Od Oficer>

Oficerzysko, a, lm. **a** m. a. ni. **l.** *oficer godzien politowania.* **2.** p. **Oficer.**

Oficjalat, u, lm. **y, Oficjałat,** × **Oficjalstwo l.** *godność, obowiązki oficjała.* **2.** *biuro oficjała:* Świadczą akta oficjalatu kurzelowskiego. Wiszn. **3.** *obwód, okrąg podległy oficjałowi.* <Od Oficjał>

Oficjalista, y, lm. **ści,** × **Oficjant l.** †O. *urzędnik, szczeg. sądowy:* Ziemi bielskiej wszystkich innych oficjalistów powołano, to jest stolnika, podczaszego, podstolego i t. d. Bobrow. **2.** *niższy urzędnik w biurze prywatnym, funkcjonarjusz, ajent:* O. kolejowy. **3.** *ten, co ś. znajduje w służbie prywatnej, przy zarządzie dóbr, jak rządca, ekonom, pisarz i t. p.:* Zostałem na małym folwarku oficjalistą. Krasz. <Od Oficjał>

Oficjalizm, u, blm. *oficjaliści, biurokracja:* Dowód, do jakiego stopnia O. saski w całej tej sprawie umaczał rękę. Jaroch.

Oficjalnie przys. od **Oficjalny,** *urzędowo, urzędownie.*

Oficjalny p. **Urzędowy:** Pierwiastek oficjalno-rządowy. Spas.

Oficjalski przym. od **Oficjał:** Rządy oficjalskie. Troc. <Od Oficjał>

× **Oficjalstwo, a,** lm. **a** p. **Oficjalat:** Oficjałowie odprawują popis, każdy w oficjalstwie swoim. Vol. <Od Oficjał>

Oficjał, a, lm. **owie l.** *namiestnik biskupi w sądach i juryzdykcji duchownej.* **2.** *urzędnik w Austrji:* O. pocztowy. O. Węgierskiej Akademji Nauk. <Łć. officialis>

Oficjałat, u, lm. **y** p. **Oficjalat:** Biskupstwo łuckie wraz z bracławskim oficjałatem. Rol. <Od Oficjał>

× **Oficjant, a,** lm. **ci l.** p. **Oficjalista:** Komisje porządkowe były obowiązane kupca niezwłocznie od krzywdy uchronić, a winnego oficjanta do komisji skarbowej dowieść. T. K. Po rozdaniu podarunków niektórym oficjantom przez księżnę jejmość. Nar. **2.** *ksiądz odprawiający mszę; celebrans:* Przyjaciel szkolny klęczał, jako O. przy ołtarzu. Korz.

Oficjantka, i, lm. **i** *zakonnica pełniąca pewne szczególne obowiązki:* O szafarce i innych oficjantkach. Zał. S.

× **Oficjer, a,** lm. **owie** p. **Oficer.** Zdr. × **Oficjerek.**

× **Oficjerek, rka,** lm. **rkowie** p. **Oficjer.**

× **Oficjerka, i,** lm. **i** p. **Oficerka.**

× **Oficjerski** przym. od **Oficjer,** *oficerski.*

× **Oficjować, uje, ował** *odprawiać nabożeństwo, modlić ś., odmawiać pacierze:* Na pogrzebie ojca przez cały tydzień oficjowali hojnie opłaceni księża. Mat. <Od Łć. officium>

× **Oficjowanie, a,** blm., czynność cz. **Oficjować.**

Oficjusz, a, lm. **e** *książka zawierająca nabożeństwo, obrządek kościelny, a szczeg. pacierze kapłańskie, agienda.* Kras.

Oficyna, y, lm. **y l.** × O. *pracownia, warsztat, rękodzielnia, zakład przemysłowy, fabryka, apteka, drukarnia i t. p.:* Każde nowe wydanie tej historji, wychodzące z innej oficyny, coraz było bogatsze w dramatyczne szczegóły. Krasz. *(= drukarni).* O. zdrowia *(= apteka).* Fontanus oficyny wówczas nie miał z czego założyć, ani na nią przywileju otrzymać nie mógł. Krasz. *(= apteki).* **2. a. [Oficyny** lm.] *boczna budowla przy dworze a. pałacu dla oficjalistów dworskich:* Po prawej ręce dziedzińca była O. kuchenna z izbami dla czeladzi. Kras. **3.** *pawilon domu od podwórza, skrzydło:* O. lewa, prawa, poprzeczna. Zdr. **Oficynka.** <Łć. officina>

Oficynalny środek = *środek leczniczy, objęty obowiązującą w kraju farmakopeją.* <Od Oficyna>

Oficynka, i, lm. **i** p. **Oficyna.**

Oficynowy przym. od **Oficyna:** Służba pałacowa nie raczyła zwracać uwagi na oficynowych gości. Byk. *(= zamieszkałych w oficynie).* <Od Oficyna>

× **Ofierniczy** *od ofiar dobrowolnych:* Protokuł O. L.

†**Ofierny** p. **Ofiarny.**

†**Ofierować, uje, ował i †O. ś.** p. **Ofiarować:** Byłliby ślepy a. chromy... a. słomionej ręki a. nogi, a. garbowaty, a. ślzawy... nie przystąpi O. Panu. B. Sz. Jeśliby nie mógł O. bydlęcia, O. będzie dwie garlicy a. dwie gołębicy Panu. B. Sz. [**O. ś.**] *sprawować ś., zachowywać ś.* <Łć. offero>

†**Ofierowanie, a,** blm., czynność cz. **Ofierować,** *ofiarowanie.*

[**Ofierowanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Ofierować ś.**

[**Ofik, a,** lm. **i**] żart. *oficer.* <Żart. skrócenie z Oficer>

Ofiklejda, y, lm. **y l.** *wielki mosiężny instrument muzyczny.* **2.** w lm. *spodnie nowomodne, szerokie, spódnicowate* (tak je nazywano w Warszawie r. 1893).

[**Ofiknąć, nie, nął**] *oszukać:* Jak sie dwa spikną, to trzeciego ofikną. <O + Fiknąć>

[**Ofiknięcie, a,** blm.] czynność cz. **Ofiknąć.**

Ofit, u, lm. **y** min. p. **Serpentyn.** <Gr. ophítēs, z óphis = wąż>

Ofjolit, u, lm. **y** gieol. *skamieniałość węża znajdowana w łupku smolisto-marglowym, w kamieniu wapiennym i t. d.* <Gr. óphis = wąż + líthos = kamień>

Ofjologja, i, blm. *nauka o żmijach, opisanie ich.* <Gr. óphis = wąż + -logía = nauka>

[**Ofiajdać, a, ał**] p. **Ofajdać.** [**O. ś.**] *zawalać ś., obabrać ś.*

[**Oflajdanie, a,** blm.] czynność cz. **Oflajdać,** *ofajdanie.*

[**Oflajdanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Oflajdać ś.**

†**Oflank, u,** blm. **?:** Bóg mię strzegł, bracie miły, żem tam żywo został, a. iżem oflanku jakiego nie dostał. Zbyl. <?>

Oflega, i, lm. **i** p. **Auflega.** <Nm. Auflage>

Oflina, y, lm. **y** mor. *lina, bramująca boki żagla, uwiązana zwykle na końcu hamulca i zakładana na kule.* Mag. <?>

Oflis, a, lm. **y i.** *spadek ziemi urządzany przy robotach grabarskich,* skos. Łab. **2.** leśn. = a) *klin przy odziemku drzewa, sformowany przez ukośne zacięcia przy jego spuszczaniu,* kieł. b) *wada belki, gdy ta nie da ś. obrobić w kwadrat doskonały,* oblina, obzoja. <?>

Oflisak, a, lm. **i** leśn. *sztuka drzewa sosnowego tylko z dwuch boków naprzeciwległych z grubego wióra obrobiona,* łysak. <?>

Oflisowaty *mający oflis, oflisy:* Belka oflisowata.

×**Ofluksjowany** *chory na fluksję:* Pani Wąsowiczowa, ofluksjowana, nie przyjmowała. Koź. A. <O+*Fluksjowany, od Fluksja>

Ofnal, a, lm, **e** p. **Hufnal.** <p. Hufnal>

†**Ofnaty, ów,** blp. *naszycia:* Gdy noc przyszła, posłano księdzu pstre poduszki z ofnaty, z kitajką. Fac. <Nm. Aufnaht>

Ofosować, uje, ował *okopać rowem, fosą:* Droga leciała prościutko przez kawał pastwiska, wycięte lesisko, młodziznę i wpadała w stary las. Ofosował ją, wyrównał. Sew. <O+*Fosować, od Fosa>

Ofosowanie, a, blm., czynność cz. **Ofosować.**

Ofrancuzić się, i ś., ił ś. *wyjść na Francuza:* Przeniósł ś. do innej wioski, aby tam w tajemnicy O. ś. Byk. <O+Francuzić ś.>

Ofrancuzienie się, a ś., blm., czynność cz. **Ofrancuzić ś.**

Ofrędzlować, uje, ował *obszyć frędzlą:* Tarcza ofrędzlowana. Ml. Ofrędzlowana egida. Ml. <O+Frędzlować>

Ofrędzlowanie, a, blm., czynność cz. **Ofrędzlować.**

Ofrycować, uje, ował zwierzynę, myśl. = *ostrzelać, zrobić ją płochliwą, już zdala pierzchającą od psa i myśliwego.* <O+Frycować>

Ofrycowanie, a, blm., czynność cz. **Ofrycować.**

[**Ofrydać się, a ś., ał ś.**] *spuszczać ś. na kogo.* <?>

[**Ofrydanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Ofrydać ś.**

!**Oftalmiatrja, i,** blm. lek. p. **Okulistyka.** <Łć. ophtalmiatria>

!**Oftalmiatryka, i,** blm. lek. p. **Okulistyka.**

Oftalmiczny lek. *tyczący ś. oczu i chorób ich;* oczny, oczowy: Instytut O. *(=zakład, szpital dla chorych na oczy, dla chorych ocznych, lecznica oczna).* <Łć. ophthalmicus, z Gr. ophthalmós = oko>

!**Oftalmja, i,** lm. **e** lek. (ophthalmia) *wszelkie zapalenie oka.* <Gr. ophthalmía>

Oftalmolog, ga, lm. **gowie** a. **dzy** *okulista, lekarz, badacz chorób ocznych.* <Now. z Gr. ophthalmós = oko + -lógos = znawca>

Oftalmologja, i, blm. lek. *nauka o oczach w stanie zdrowia i choroby,* okulistyka.

Oftalmometr, u, lm. **y** *przyrząd do wymierzania rozmaitych części oka.* <Now. z Gr. ophthalmós = oko + métron = -mierz>

Oftalmoskop, u, lm. **y** lek. (ophtalmoscopium) *narzędzie do badania wnętrza oka;* wzierniko oczny, zwierciadło oczne. <Now. z Gr. ophthalmós = oko + -skópos = -skaz>

[**Oftuska, i,** lm. **i**] = **Łoktusza.** <p. Łoktusa>

Ofugować, uje, ował *opatrzyć fugami.* <O+Fugować>

Ofugowanie, a, blm., czynność cz. **Ofugować:** Wielki hebel, po którym pociąga ś. klepki dla ofugowania ich.

×**Ofuk, u,** blm. *ofuknięcie, fukania, fuk:* Prośbom moim dzikim tylko jakimsiś odpowiedział ofukiem. L. <O+Fuk>

Ofukać, a, ał i **O. ś.** p. **Ofuknąć.** Troc. <O+Fukać>

Ofukanie, a, blm., czynność cz. **Ofukać.**

Ofukanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ofukać ś.**

Ofukiwać, uje, iwał i **O. ś.** p. **Ofuknąć:** Ofukuje leniwców. Wor. O. sługi. Rzew.

Ofukiwanie, a, blm., czynność cz. **Ofukiwać.**

Ofukiwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ofukiwać ś.**

Ofukliwie przys. od **Ofukliwy.**

Ofukliwy *skory do fukania, fukliwy, gniewliwy, oburkliwy, opryskliwy, sierdzisty:* Zgodny, nie O. lud. Orzesz. <O+Fukliwy>

Ofuknąć, knie, knął a. ×**kł,** nied. **Ofukiwać, Ofukać I.** kogo = *krzyknąć, oburknąć ś., zawołać z gniewem, powsiąść na kogo:* Gdy koło niego płakali, ofuknął ich: czemu lepiej pacierza nie mówicie za mię? co mi po tym płakaniu? Birk. **2.** [O. kogo] *fuknąwszy (dmuchnąwszy silnie) oparskać:* Według wyobrażeń ludu na Podhalu, łasica ma jad, więc kie łaska człeka abo bydle ofuknie, to hnet przyńdzie do chorości. **O. ś.** komu a. na kogo = *oburknąć ś., odpowiedzieć, odciąć ś. z gniewem; obruszyć ś., rozgniewać ś., oburzyć ś.:* Wszystkie ś. ofukły. Mick. <O+Fuknąć>

Ofuknienie, a, blm. p. **Ofuknięcie.**

Ofuknięcie, a, blm., **Ofuknienie** czynność cz. **Ofuknąć.**

Ofutrować, uje, ował *obłożyć, wyłożyć:* Kaplicę w Częstochowie marmurem prawie po królewsku całą ofutrowaną wystawił. Nies. <O+Futrować>

Ofutrowanie, a, blm., czynność cz. **Ofutrować.**

[**Ofyrtnąć, nie, nął**] p. **Ofertnąć.** <O+*Fyrtnąć, od Fyrtać>

[**Ofyrtnięcie, a,** blm.] czynność cz. **Ofyrtnąć.**

[**Ogacać, a, ał**] p. **I. Ogacić.**

[**Ogacanie, a,** blm.] czynność cz. **Ogacać.**

I. [**Ogacenie, a**] **I.** blm., [**Ogata, Ohata**] czynność cz. **I. Ogacić. 2.** lm. **a** *materjał, którym ogacono budynek:* Mógłbyś kołki pozabijać do ogacenia. Reym.

2. [**Ogacenie, a,** blm.] czynność cz. **2. Ogacić.**

I. [**Ogacić, i, ił, Ohacić,** nied. **Ogacać, Ohacać**] *osłonić ścianę na zimę gacią, zabezpieczyć od zimna:* Ściana ogacona mchem. Ogaćcie se sami chałupę. Reym. O. oborę gnojem. <O+Gacić>

2. [**Ogacić, i, ił**] *okryć gaciami:* Miał tyłek ogacony. <O+*Gacić, od Gacie>

×**Ogadacz, a,** lm. **e** p. **Ogadywacz.** L. <Od Ogadać>

Ogadać, a, ał, Obgadać, nied. **Ogadywać, Obgadywać I.** kogo = *nagadać na kogo zaocznie, obmówić, oszkalować, oczernić, osławić, spotwarzyć,* pog. *oszczekać, obszczekać:* O. kogo niewinnie. L. Liszka wilkowi przyjaciół psuje, po całym lesie go ogaduje, że żarłok nigdy nienasycony. Karp. **2.** *gadając obrobić:* Ogadał tę sprawę szczegółowo z Józefem, jak co zrobić, i obiecał go hojnie wynagrodzić za jego wierność. Bał. **3.** [O., **Ogo-**

dać] *zganić, skrzyczeć kogo.* <O + Gadać, GOD/GAD>

Ogadanie, a, blm., czynność cz. **Ogadać.**

Ogadywacz, a, lm. **e,** × **Ogadacz** *ten, co obgaduje, obmówca, potwarca, oszczerca.* <Od Ogadywać>

Ogadywać, uje, ywał p. **Ogadać.**

Ogadywanie, a **I.** blm., czynność cz. **Ogadywać.** **2.** lm. **a** p. **Obmowa.**

[**Ogadziny, in,** blp., **Pytanki**] *oględziny, zwiady.*

Ogaić, i, ił, [**Obgaić**], nied. **Ogajać** *otoczyć gajem = zielenią, omaić.* Leśn.: Pień ogajony p. **I. Kikut.** <O + Gaić>

[**Ogaity**] *pokryty zielonością, kępiasty* (o krzewie). <O + Gai(s)ty>

Ogajać, a, ał p. **Ogaić.**

Ogajanie, a, blm., czynność cz. **Ogajać.**

[**Ogajdać, a, ał**] *powalać.* <?>

[**Ogajdanie, a,** blm.] czynność cz. **Ogajdać.**

Ogajenie, a, blm., czynność cz. **Ogaić.**

Ogalać, a, ał p. **Ogolić.**

Ogalanie, a, blm., czynność cz. **Ogalać.**

Ogalonować, uje, ował *obszyć galonami:* Odźwierny w bramie stoi ogalonowany. Słow. <O + Galonować>

Ogalonowanie, a, blm., czynność cz. **Ogalonować.**

Ogałacać, a, ał i **O. ś.** p. **Ogołocić.**

Ogałacanie, a, blm., czynność cz. **Ogałacać.**

Ogałacanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ogałacać ś.**

[**Ogałuszenie, a,** blm.] czynność cz. **Ogałuszyć.**

[**Ogałuszyć, y,ył**] *zagmatwać, otumanić, odurzyć.* <O + Gałuszyć>

† **Oganecznik, a,** lm. **i** p. **Oganiacz.** Mącz. <Od Oganiać>

Oganiacz, a, lm. **e** **I.** a. † **Oganecznik** *ten, co ogania, co chodzi z oganką na muchy.* **2.** [O.] = a) *stróż polny.* b) *ogon:* Miała krowa O. **3.** w lm. fl. *nazwa ogólna sztuk drzewa, należących do tratwy.* <Od Oganiać>

Oganiaczka, i, lm. **i** **I.** forma ż. od **Oganiacz.** **2.** *narzędzie do odpędzania much, używane przy łóżku chorych.*

Oganiać, a, ał i **O. ś.** p. **Obegnać** i **Ogonać.** <O + Ganiać>

Oganianie, a, blm., czynność cz. **Oganiać.**

Oganianie się, a ś., blm., czynność cz. **Oganiać ś.**

† **Oganić, i, ił** sromotę = *wyrządzić sromotę.* B. Sz.

† **Oganienie, a,** blm., czynność cz. **Oganić.**

† **Oganisty,** † **Ogańczysty** *rozłożysty, szeroki, osłaniający:* Cedr piękny w gałęzie i O. Wuj. Oganiste i gałęziste drzewo. Wuj. Miał drzewo w swym ogrodzie, którego ś. listem i cieniem niezwyczajnie cieszył oganistym. Pot. <Od Oganiać>

Oganka, i, lm. **i** **I.** *narzędzie do oganiania much, klapka na muchy:* Mucha, co skromnym pyszczkiem kawałka dotknęła, już ucieka, bo na nią O. machnęła. Toł. Mucha oganką niezegnana. Pilch. Nie leda oganką oganiać ś. musi, o kogo ś. ten bąk uporczywie kusi, ale niemasz oganki, nie dawać mu przyczyny do złego najmniejszej. Rej. **2.** † O. p. **Kropidło:** Gdy ś. biskup do ołtarza gotował, ujrzał kapłana trędowatego, który ogankę trzymał; wziąwszy tedy od niego ogankę, podał ją innemu. Skar. **3.** † O. p. **Wachlarz:** O., którą wiatr czynią. Mącz. (= *powiewaczka.* L.). Oganką wieje na niego. L. **4.** *kiść na roślinie:* Okołki, oganki, gronka małe u ziół. Bobr. <Od Oganiać>

Ogań, i, lm. **e** bot.: O. wilcza a. lisia p. **Krwawnica.**

† **Ogańczysty** p. **Oganisty:** Pasternak polny w wierzchu ma okołki ogańczyste. Syr.

Ogar, ra, lm. **ry** **I.** a. † **rzy,** † **rowie,** † **Ogarz, Gończy, Gończak,** × **Gońca** *rasa psa, pies gończy maści podpalanej:* Ogary zapuszczone w knieje, tropem i wiatrem idąc za zwierzem i głosem go jeszcze swoim przerażając, napędzają na ludzi, po stanowiskach stojących. Kluk. Wprzód go (jelenia) poczuli nozdrzem dwaj ogarzy. Mias. Na zająca potrzeba psów, którzyby go głośnym straszyli szczekaniem, jak ogarowie. Trzyc. Ogarowie kwilą, w głębokie zaciekszy ś. cienie. Tw. Wyżeł najduje, O. goni. Górn. Strzelec budzi ogary, że śpieszą do niego, idzie w czaty na zwierza już upatrzonego. Kras. O., który pojętnym zwierza śledził cuchem, skomli uciesznie panu swojemu za uchem. Pot. Wszyscy jak ogary za sumami latają. L. O. krzykliwy (= *O. mający głos mocny i nieprzyjemny).* † Ogary wywierać = *wypuszczać ogary, aby oszczekiwały zwierzynę.* Przen.: † Wywierać ogary = *roznosić wieści:* Sława za żywota jeszcze obumiera, lecz po śmierci, toż więc swe ogary wywiera. Rej. **2.** w lm. a. **Ligary** zł. *nogi.* Zdr. **Ogarek.** Zgr. **Ogarzysko,** × **Ogarcisko.** <Węg. agár>

[**Ogar, a,** lm. **y**] **I.** *niedopalony kawałek łuczywa.* **2.** *przezwisko małych chłopców.* <O + GOR/GAR/ŻAR>

× **Ogarcisko, a,** lm. **a** m. i ni. **I.** p. **Ogar.** **2.** p. **Ogarzysko.** L.

× **Ogarczę, ęcia,** lm. **ęta** p. **Ogarzę.**

× **Ogarczyca, y,** lm. **e** p. **Ogarzyca.** <Od Ogar>

[**Ogard, u,** lm. **y**] p. **Ogród.**

I. Ogarek, rka, lm. **rki** **I.** a. **Obgar** *kawałek czego niedopalonego, niedopałek, np. ostatni kawałek niedopalonej świecy:* Świeca dogorywała, że przyszło do ogarka. Birk. Jak przed jasną lampą ogarki, przed tobą twoi przeciwnicy gasną. Pot. Nie bój ś., a serce twoje niechaj ś. nie lęka dwu ogarków tych głowien kurzących ś. Leop. **2.** *kawałek knota upalonego, ucięty przy objaśnianiu płomienia:* Udziałał naczynie, w którym one utarte z kagańców ogarki miano gasić. Leop. **3.** Ogarki a. **Omłotki,** hut. *odpadki przy obrabianiu młotem rozżarzonej miedzi a. rozpalonego żelaza.* **4.** [O.] = a) *kaganek z olejem.* b) *kawałeczek czegokolwiek.* c) *przezwisko małych chłopców.* <O + GOR/GAR/ŻAR>

2. Ogarek, rka, lm. **rki** p. **Ogar.**

Ogarle, a, lm. **a** mł. *cholewa skórzana lub płócienna przy pytlu,* kapa. <O + GAR(DŁ)>

Ogarnąć, nie, nął, × **Obgarnąć,** nied. **Ogarniać,** × **Obgarniać,** × **Ogarnywać,** † **Ogarnować,** × **Ogartywać,** [**Ogartać**] **I.** *objąć, obłapić, otoczyć, okolić rękoma; oblec, obstąpić, okrążyć:* Ogarnął rękoma swoje pieniądze. Troc. [Gdy szła do kucharek, leciał za nią, dopędzał w sieniach, ogarniał mocno i sielnie całował]. Reym. Powódź ogarnęła pola, łąki i lasy. Bardz. (= *zajęła dokoła, oblała).* Wszystko chce O. Troc (= *zagrabić, posiąść).* Ogarńcie Syon i obłapcie ją. Ps. flor. † Ogarnieni pracami wielkiemi i dziwnemi kłopoty i pokusami. Żarn. (= *zajęci, pochłonięci pracami).* Ale mię Pan nie przebaczył (nie przeoczył), owszem O. mię raczył. Kochan. (= *przytulić, przygarnąć, osłonić swoją opieką).* Tak była od pociechy ogar-

niona. Troc. Za dzieckom własne ją uważał; potym poszedłem na wyprawę, a ją orda ogarnęła. Sienk. (= *opadła*). Ogarnęli mię cielęt wiele, a juńcowie tłuści osiedli mię. Ps. flor. Ogarnęli mię psów wiele. Ps. flor. Przen.: Jeśli mam zginąć, tego ś. doczekam, że i po śmierci sława mię ogarnie. Kras. (= *okryje*). O. co myślą, spojrzeniem. O. cudze wady, niedostatki = przeglądać co komu. Kn. Samego dobra cnoty i oblicza poczciwości niebiegli w rzeczach rozumem swym pojąć ani O. nie mogą. Kwiat. Duch mądrego cały filozofji rozłog ogarnywa. Pilch. Przypadłości tylko widzimy, a istność człowieczą rozumem tylko ogarnujemy. Hrb. Ciała zupełnie okiem O. nie potrafim, jakoż tymbardziej nieogarnionego Boga. Zachar. **2.** przen.: × O. chorągiew = *zgromadzić żołnierzy około niej, ściągnąć pod nią żołnierzy gromadnie*, × o k r y ć j ą: Poczęto ogarniać chorągwie, rozpisywać awizy, odzywające rozproszonych żołnierzy. Sienk. **3.** przen. *pojąć, zrozumieć, pomieścić sobie w głowie:* Bóstwa tego tak wielmożnego ani żadny język wymówić, ani żaden rozum O. nie może. Rej. Zanim wszelako całość tych cennych dokumentów należycie ogarniętą i przetrawioną zostanie, sporo czasu upłynąć musi. Ol. Jawne jest niepodobieństwo O. Boga zupełnie. Zachar. Niebo i ziemia nie ogarnie mądrości i mocy bożej. Wor. Żaden rozum tego O. nie może. Troc. **4.** przen. *opanować, owładnąć; oblecieć, opaść; zdjąć, przejąć, przeniknąć:* Ogarnęli nieprzyjaciele fortecę. Troc. Przed kilkunastu miesiącami tak łatwo ten kraj ogarnął. Sienk. (= *zajął*). Strach słuchających serca ogarniać zaczyna. Przyb. Jaki strach was ogarnął? Os. Wejrzenie na mnie ogarnęło ich strachem. Bog. Woj. Posępność jakaś ogarnęła miasto. Niem. Ciężkiemi ogarniony przeciwnościami, żalami. Troc. Straszny mię smutek ogarnął. L. Nie mogę o tym wspomnieć, żeby mię zaraz cały śmiech nie ogarnął. L. (= *porwał*). Spustoszenie i niewola ogarniają ojczyznę. Węg. Nie gaśnij, sprawiedliwości światło, bo bez twych promieni ogarną ciemności, opanuje szatan, czart podbije, odstąpi niebo. Poc. Niech go tam trzysta nieszczęść ogarnie. Zabł. Niechże pannę las ogarnie. Sienk. †Niesnaski ich ogarnują we dnie i w nocy. B. B. Czuł, że porywa go jakaś siła, że dawno niedoznawana namiętność ogarnia go całego, burzy krew w żyłach, przyśpiesza tętno serca. Krech. [Tak go żałością ogarnęło]. Wnet pożar ogarnął baszty i parkany. Wor. Głucha, przerażająca cichość ogarnęła te okolice. Mochn. (= *zaległa*). **5.** przen. *objąć, zmieścić, pomieścić, zawrzeć, zamknąć:* Jeszcze dzieckiem pamiętam, jak to było gwarno, kiedy ściany domowe gości nie ogarną. Syrok. Ledwie dziedziniec taką gromadę ogarnie. Mick. Kościół Cię nie ogarnie, wszędy pełno Ciebie. Kochan. Światby tych ksiąg nie ogarnął, by ś. wszystko wypisować miało. Skar. Trudno to w krótkich zawrzeć wyrazach, czego tomy O. nie mogą. Boh. Mowę w trzy ogarnął części. Troc. Pochwał twoich ta szczupła nie ogarnie karta. Troc. **6.** *podgarnąć, zagarnąć dokoła:* O. ognisko. Ogień ś. O. nie daje, a ogarniony lub zatkany gwałtem ś. wybija. Dek. (= *umiejscowiony; przytłumiony, zduszony*). **7.** przen. *ograniczyć, określić, ująć w ramy czego; zawrzeć:* Mogłaby to krócej O. Troc. Materja krótkiemi ogarniona słowy. Troc. Nauka o powinnościach nie była dawniej tak rozmaita, jak teraz; prosta i krótka ogarniała ją moralność. Mik. Krótkością słów wiele rzeczy O. Dambr. **8.** *pogładzić po wierzchu:* O. sobie głowę, włosy. O. sobie włosy = *zgarnąwszy w tył, związać*. Troc. **9.** z czego = *zgarniając oczyścić, obmieść:* O. sobie głowę z pierza. O. ubranie z włosów, z robactwa. Ranę oczyścić powinien cyrulik i ze wszystkich przeciwprzyrodzonych rzeczy O. Perz. O. zboże, ziarno = *spędzić plewę z wierzchu*. Sł. wil. **10.** [O. izbę] = *uprzątnąć, oporządzić*. **II.** O. kogo = *ubrać przyzwoicie, schludnie, odziać jako tako; oporządzić go, zaopatrzyć go w przyzwoitą bieliznę, odzież:* Nie miała czym subtelnym O. najświętszego ciała. Mias. (= *okryć*). O. ubogiego, nędznego. Troc. Dobrze, podle ogarniony. Troc. O. kogo na drogę. **O. ś. I.** *zostać ogarniętym:* Jednym spojrzeniem O. ś. dał cały obóz. Jeż. Ogień ś. O. nie daje, a ogarniony lub zatkany, gwałtem ś. wybija. Dek. **2.** *zgarniając oczyścić, obmieść ś.:* Ogarnuje ś. z robactwa. Bał. **3.** *ubrać ś. przyzwoicie, schludnie, odziać ś., okryć ś. jako tako; oporządzić ś., zaopatrzyć ś. w bieliznę, w odzież:* O. ś., idąc do kościoła. Przez to ogarni ś. szubą przysłaną. S. Par. Przen.: Spuszczę, com wziął, a w cnotę własną ś. ogarnę. Kochan. (= *uzbroję ś.*). **4.** [O. ś.] *poprawić ś., nabrać ciała, potłuścieć:* Krowy ogarnęły sie niedługo po ty chorobie. <O + Garnąć, GART>

Ogarniać, a, ał i **O. ś.** p. **Ogarnąć.**

Ogarnianie, a, blm., czynność cz. **Ogarniać.**

Ogarnianie się, a ś., blm., czynność cz. **Ogarniać ś.**

Ogarnienie, a I. blm. p. **Ogarnięcie. 2.** †O., lm. **a** *zebranie, zawartość, treść, suma, ogół, wogólnienie:* W dziesięciorgu przykazaniach krótkie O. mamy zakonu bożego. K. G.

Ogarnienie się, a ś., blm. p. **Ogarnięcie ś.**

Ogarnięcie, a, blm., **Ogarnienie I.** czynność cz. **Ogarnąć. 2.** *rozgarnienie, rozgarnięcie, pojęcie, pojętność, objęcie, przytomność umysłu, dar orjentowania ś.*

Ogarnięcie się, a ś., blm., **Ogarnienie ś.** czynność cz. **Ogarnąć ś.**

Ogarnięty, Ogarniony im. od **Ogarnąć.**

Ogarniony p. **Ogarnięty:** Ogarnieni pracami wielkiemi i dziwnemi kłopoty i pokusami. Żarn. Tak była od pociechy ogarniona. Troc. Ciężkiemi O. przeciwnościami, żalami. Troc. Ogień ś. ogarnąć nie daje, a O. lub zatkany gwałtem ś. wybija. Dek. Dobrze, podle O. Troc. Materja krótkiemi ogarniona słowy. Troc. <Od Ogarnąć>

Ogarnirować, uje, ował *garnirowaniem otoczyć, obłożyć, obszyć.* <O + Garnirować>

Ogarnirowanie, a, blm., czynność cz. **Ogarnirować.**

†**Ogarnować, uje, ował** i †**O. ś.** p. **Ogarnąć:** Ogarnowały mię strachy, jako wody. B. B. Przypadłości tylko widzimy, a istność człowieczą rozumem tylko ogarnujemy. Hrb. <Od Ogarnąć>

†**Ogarnowanie, a,** blm., czynność cz. **Ogarnować,** *ogarnianie.*

†**Ogarnowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ogarnować ś.**

[**Ogarnówka, i,** blm.] *odzienie.*

[**Ogarny**] *ogorzały, śniady:* Taki O. na twarzy. <O + GOR/GAR/ŻAR>

× **Ogarnywać, ywa** a. **uje, ywał** i × **O. ś.** p. **Ogarnąć.**

× **Ogarnywanie, a,** blm., czynność cz. **Ogarnywać.**

× **Ogarnywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ogarnywać ś.**

Ogarowy, Ogarzy przym. od **Ogar.** Myśl.: Śpiew O.

[Ogartać, a, ał i O. ś.] p. **Ogarnąć.** <O+ *Gartać, GART>

[Ogartanie, a, blm.] czynność cz. **Ogartać,** *ogarnianie.*

[Ogartanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Ogartać ś.,** *ogarnianie ś.*

× **Ogartywać, ywa** a. **uje, ywał** i × **O. ś.** p. **Ogarnąć.**

× **Ogartywanie, a,** blm., czynność cz. **Ogartywać,** *ogarnianie.*

× **Ogartywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ogartywać ś.,** *ogarnianie ś.*

†**Ogarz, a,** lm. **e** p. **Ogar:** Tak O. szczeka, jako i kundys; ale wzdy i ogarza poznać, kiedy szczeka na wilka, a kiedy zająca goni. Rej. Chart pokorny, O. łakomy, wyżeł zdradliwy. Prz. Tam z ciebie O. i chart, jako baran krwawy, mówił. Herb. <p. Ogar>

Ogarzę, ęcia, lm. **ęta,** × **Ogarczę** *szczenię ogarów:* Ogarzęta. Ostror. <Od Ogar>

Ogarzy p. **Ogarowy:** Fircyk ma nos O., wszędy on ś. dowie. Nar. <Od Ogar>

Ogarzyca, y, lm. **e,** × **Ogarczyca** *suka ogarów.* Mącz. Zdr. **[Ogarzyczka].** <Od Ogar>

[Ogarzyczka, i, lm. **i]** p. **Ogarzyca.** <Od Ogarzyca>

Ogarzysko, a, lm. **a, Ogarcisko** m. i ni. **1.** p. **Ogar. 2.** *mizerny ogar, ogar godzien politowania.* <Od Ogar>

× **Ogasić, i, ił,** nied. × **Ogaszać** *pogasić, zgasić wokoło.* × **O. ś.** *przygasnąć dokoła:* Kamień ten, zwyczajem wapiennym naciągnąwszy w siebie wilgoci z powietrza, ogasił ś. i obwalił. Torz. <O+Gasić>

× **Ogaszać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Ogasić.**

× **Ogaszanie, a,** blm., czynność cz. **Ogaszać.**

× **Ogaszanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ogaszać ś.**

× **Ogaszenie, a,** blm., czynność cz. **Ogasić.**

× **Ogaszenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ogasić ś.**

[Ogata, y, blm.] p. **Ogacenie.**

[Ogawić się, i ś., ił ś.] *mozolić ś.* <?>

[Ogawienie się, a ś., blm.] czynność cz. **Ogawić ś.**

Ogdakać, a, ał kogo, posp. = *obgadać, obmówić, oczernić,* pog. *oszczekać.* Kn. <O+Gdakać>

Ogdakanie, a, blm., czynność cz. **Ogdakać.**

[Ogdowieć, eje, ał] *owdowieć.* <O+Gdowieć>

[Ogdowienie, a, blm.] czynność cz. **Ogdowieć,** *owdowienie.*

[Ogdób, oba, lm. **oby]** *brzeżny sznur sieci, do którego ś. sieć przytwierdza.* <?>

†**Ogęszczenie, a,** blm., czynność cz. **Ogęścić.**

†**Ogęścić, i, ił** *otoczyć gęsto, ściśle:* Ozdobną Litwy i Rusi gwardją ogęszczony, Kazimierz do Krakowa przyjeżdża. Błaż. <O+Gęścić>

[Ogęziały, Zgęziały] *zleniały i skurczony od zimna:* Kazał mi ksiądz tatarkę żąć, a ja mała, ogęziała, ni mogę ś. zgiąć. <O+*Gęziały, od Gęzić ś.>

Ogiąć, ognie, ogiął, Obgiąć, nied. **Oginać, Obginać 1.** *zgiąć, zagiąć, zachylić dokoła:* O. brzeg naczynia blaszanego dla mocy. O. gałęzie dokoła drzewa = *poprzyginać.* **2.** *objąć tym, co ś. zagięło:* Drewniany patyk ogiął blachą. **O. ś.** *pozaginać ś., zgiąć ś. wokoło.* <O+Giąć>

[Ogibać, a, ał] *giąć, zginać:* Biéda buczka na starość O. *(= trudno stare drzewo giąć).* **[O. ś.]** *chwiać ś.:* Zielony mostecek ogibá sie. <O+Gibać>

[Ogibanie, a, blm.] czynność cz. **Ogibać.**

[Ogibanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Ogibać ś.**

Ogienek, nka, lm. **nki** p. **Ogień.**

[Ogieniaszek, szka, lm. **szki]** p. **Ogień.**

[Ogienieczek, czka, lm. **czki]** p. **Ogień.** <Zdr. od Ogieniek>

Ogieniek, ńka, lm. **ńki** p. **Ogień:** Zapaliłaś moją duszę nie słomką, nie ogieńkiem, ino słówkiem milusieńkiem. Jasiek! A dajno, smyku, ogieńka! Reym.

[Ogienisko, a, lm. **a]** p. **Ogień:** Złapmy tę brodzisko, rzućmy na O. (mowa o ogniu świętojańskim).

†**Ogienny** p. **Ogniowy:** Bez ciepłoty ogiennej nic ś. nie rodzi. Skar. <Od Ogień>

Ogień, ognia, lm. **ognie, [Ogiń] 1.** *płomień;* fiz. *objaw ciepła i światła, wzbudzający ś. przy paleniu a. wog. przy łączeniu chemicznym ciał:* O. ś. we wszystkich rzeczach stworzonych najduje, a nikt go nie widzi. Skar. Stal daje ognia *(= sypie iskry).* O. nocny nad ziemią, osobliwie nad trzęsawicami, łąkami i cmentarzami w nocy przechodzący ś., są ekshalacje tłuste i siarczyste, fermentacją zapalone. Wyrw. *(= błędne ogniki).* Skrzesać ognia. Przen.: Skrzesać ognia w pałasze. Pozwól ognia! *(= pozwól zapalić papierosa, cygaro od twego papierosa, cygara).* Nie bierzcie prędko ognia żarzystego w tę kadzielnicę. Lubom. W Litwie i na Polesiu O. zowią bogaczem, od słowa Bóg. Chm. B. Nie maże ś. O. od czarnych drzew, które pali. Skar. Gaśnie O., gdy nie ma czym wesprzeć swej pożogi. Bardz. Ogniem jako drzewo spłonie. Kochan. O. pali ś., bucha, pała, gaśnie. Podłożyć O. = *podpalić, wzniecić pożar.* Zaprószyć O. O. piekielny, czyśćowy. Bać ś., strzec ś. czego, jak ognia. Uciekać od kogo, od czego, jak od ognia. Gotować, piec co na wolnym ogniu. Wpadł, jak po O. Prz. *(= przyszedszy, odszedł, nie zagrzawszy miejsca.* Rys.). O. i woda dobrzy, ale źli gospodarze. Prz. Rzuć ognia na niego. Prz. *(= ani mu wspominaj, bo skoczy jak oparzony, zaperzy ś.).* Rzuć ognia — mówić mu o tym. Nocni stróże krzyczą: Ostrożnie z ogniem! L. Ostrożnie z ogniem życzę koło siarki. Pot. Nie igraj z ogniem. Złoto probuje ś. w ogniu, a ludzie przyjemni Bogu w piecu utrapienia. Wuj. Chcesz, rzeczemy, aby spadł O. z nieba i spalił je. Wuj. Słaby O. lada wiatr zgasi, a wielki ś. od wiatru mnoży. Skar. Nie trzeba ognia do ognia przydawać. Baz. Ognia do ognia przydaje, kto młodemu wino daje. Prz. Ogniem ognia nie zagasisz, wodą raczej. Birk. Czemu w wodzie ognia szukasz? Smotr. Bronzy złocone w ogniu. O. i miecz często za lekarstwo stawa. Bardz. Trudna zgoda z ogniem woda. Prz. Jako O. bywa z wodą, tak i stary z żoną młodą. Fac. Wiedzą, że to słomiany O., który buchnie tylko i zgaśnie. Krasz. Przen.: O. mu z oczu pryska. Prz. *(= żar; iskry ś. sypią).* Jako srogi odyniec na głos ślepo bieży, gwiżdże nozdrzami, z których mu szczery O. kurzy. Pot. Wszyscy za Odrę rzekę ogniem uciekali. Wójc. *(= piorunem).* [Nowy O.] = *ogień nanowo przez tarcie drewek wzniecony po zagaśnięciu.* Hut.: × Ogniem wymoczyć = *wytopić z rudy kruszec, np. ołów.* Łab. Ognia greckiego Grecy najpierwej zażyli, własnością jego jest gorzeć w morzu i przez wodę wzbudzać płomienie. Ustrz. †O. przyprawny = *O. grecki.* Troc. Ognie sztuczne, †krotofilne, †ucieszne, †ochotne = *fajerwerki:* Krotofilne ognie, ochotne ognie, fajerwerki zrobione sztucznie

z różnych przypraw, wyrażające postacie różnych rzeczy. Jak. J. Tryumfy, ognie, strzelania, procesje. Biel. M. Tryumfalne ognie były niecone. Troc. Ognie puszkarskie. Górn. Palenie ogniów puszkarskich. Troc. Z ganku ś. pięknym tym ogniom przypatrywała. Niem. Ognie bengalskie. Na ten strzał, na dnia hasło pęk ogniów wylata, tysiąc rac krzyżuje ś. po okręgu świata. Mick. Przen.: †O. na niebie = *luna, blask czerwony.* Był wczoraj O. na niebie. Troc. Przen.: †Ognie napowietrzne = *zjawiska ogniste:* Ognie napowietrzne, jako miotła, pochodnia. Troc. **2.** przen. *upał, żar, gorąco, skwar:* †O. słoneczny = *upał.* Troc. Na ten widok ognie mię przeszły (= *gorąco mi ś. zrobiło, krew we mnie zakipiała, krew mi uderzyła do głowy).* Skoro ś. tylko pokażesz, ognie na pana mego występują. L. (= *rumieńce).* Drżę cała, ognie na mnie biją. L. Chcę pić jak pies, bo O. mam w łonie. Słow. Przen.: *płomień, żar, zapał, gorączka:* O. gniewu, namiętności. Przyskoczył do wroga z ogniem w oku. Patrzył wzrokiem śmiałym, w którym O. płonął. Mick. O. młodzieńczy. Że go na widok tej wysepki szczytów nie O. dumy, ale wstydu pali. Najstarszy z ogniem zapalonym w oku wstał, dzbanek wody chwycił w drżące dłonie. Słow. Nad wszystkie ognie i wszystkie żywioła, miłości, ogniu szlachetniejszy zgoła! L. O. młodości. Krasiń. Ogniem miłości, ściągnięciem woli Bożej na ziemię możemy odbudować świat. Słow. Żartym sobie z ich ogniów czyniła. Lubom. Pismo, mowa, pełne ognia (= *werwy, entuzjazmu).* O. miłości gdy Go tak rozpala, sromotne drzewo na ramiona zwala. Pśń. Ten koń ma dużo ognia. Krew ognia nabiera z laty. Rod. O. życia. Mick. **3.** *ognisko; stos gorejący:* Na ofiarę bogom O. ustawiczny z dębiny palili. Stryjk. Zawsze tu, jak w kościele Westy, strzeżono świętego ognia. ES. Jest wieczny O. w zamku Swentoroga, ten O. żywią pobożne kapłany. Mick. Gdy nie stanie drew, O. zgaśnie. Wuj. O. na kominie. Przystawić garnek do ognia. Rozniecić, rozpalić O. Ognie obozowe. Z dzbankiem na głowie, prościutka jak trzcina, przyszła do ognia. Słow. Przy jednym ogniu dwie pieczenie upiec. Prz. Tysiące ogniów północne rozpędza ciemnoty. Mick. Ognie świętojańskie. Przyłożyć drew na O. Zalać O. Leśn.: O. przelotny = *O. wzniecony w lesie sosnowym w dzień pogodny i suchy, dołem po mchu i drobnym wrzosie, dla niszczenia gąsienic.* Sł. wil. Kara ognia = *spalenie na stosie.* Sł. wil. Czarownik skazany został na O. **4.** *pożar, pożoga:* O. ugasić, stłumić, opanować, umiejscowić. Powstał, wynikł O. O. objął już cały budynek. Już cały dom w ogniu. Straż spieszy do ognia. Uratować co z ogniа. O. robi postępy, szerzy ś. Wielki O. ma powstać, tak wielki O., że wszystko, jako w biały dzień, widać będzie. Kochan. Jeden za drugiego w O. by wskoczył. Prz. Jako w O. za niemi lecieli. Sar. O. buduje. Prz. Miasta i wsi mieczem i ogniem pustoszyć. Warg. Ogniem i mieczem. Sienk. Złodziej kąty zostawi, a O. wszystko pobierze. Prz. Gdy ś. O. zajmie, zrazu gasić trzeba. Opal. O. z podpalenia. Już wracają od ogniа. Gdy powstanie O., wołają: gore! gore! a. pali ś.! Ubezpieczyć ś. od ogniа. Przen.: *pożoga wojenna:* Już cała Litwa w ogniu, gdzie Sapiehowie z Ogińskiemi walczą. L. **5.** *strzał, strzelanina, salwa, kanonada:* Dać ognia = *strzelić.* Wtenczas ognia dadzą owe posłane regimenta ze skrzydła. Jabł. Regiment porwał ś. na swych oficerów i dał do nich ognia. L. Komenda: Ognia! = *strzelaj! pal!* O. nie ucichał, nie ustawał, przycichł. Gdy kapitulacji nie przyjęto, rozpoczął ś. z obu stron O. L. Stanąć pod ogniem nieprzyjacielskim (= *pod gradem kul).* O. krzyżowy. Podtrzymywać O. Wziąć kogo we dwa ognie = *strzelać nań z dwuch stron jednocześnie.* Przen.: Wzięty we dwa ognie = *w opały z dwuch stron; zaatakowany z dwuch stron.* Iść w O. **6.** †O. *ciało niebieskie świecące, światło niebieskie, gwiazda:* Niebo ogniami osute. Troc. **7.** *błysk, promień, światło, połysk:* Ten brylant ma ładne ognie, rzuca ognie w ciemności. **8.** †O. podniebny = *delikatne powietrze podniebne, eter.* Troc. **9.** [O. św. Wawrzyńca] = *bąble na ciele z gorączką.* **10.** lek. = a) †O. *zapalenie, zaognienie:* O. ś. wdał w ranę. †O. piekielny = *zgorzel* (gangraena). †Zimny O. piekielny. †O. święty = *róża* (erysipelas) *a. półpasiec* (zona ignea, zoster). †O. św. Antoniego = *róża a. rojnica* (ergotismus raphania). b) [O.] p. **Czerwonka. II.** [O.] wet. p. **Czerwonka. 12.** *zł. kogut.* Zdr. **Ogieniek, Ogienek, Ognik, [Ogienieczek, Ogniczek, Ognioszczek, Ogieniaszek].** Zgr. **Ognisko, [Ogienisko].** <OGŃ>

Ogier, ogiera a. †**ogra, [ogra],** lm. **ogiery** a. †**ogry, [ogry] I.** *samiec zwierząt ssących jednokopytowych, koń nietrzebiony, stadnik:* O., czyli koń cały, trwalszy na prace i trudy; waławszy słabszy, ale powolniejszy. L. Adam Miciński w dziele o świerzopach i ograch mówi obszernie o klaczach i o ogierach, które ogrami nazywa. Cz. [Na siwym ogrze]. Pol. Przen.: *mężczyzna pochopny do stosunków cielesnych.* **2.** [O.] p. **Kłośniak. 3.** *drąg do podtrzymywania górnego brzegu sieci.* Zdr. **Ogierek.** <Tur. ögiur, jogiur>

Ogierek, rka, lm. **rki** p. **Ogier.**

Ogiernia, i, lm. **e** *zakład stadników do rozpłodu.* <Od Ogier>

× **Ogierowicz, a,** lm. **e** żart. *ogier:* Podnosząc nogę, pan O. z całej siły wilka grzmotnie. Tremb. <Od Ogier>

Ogierowy przym. od **Ogier.** L.

Ogięcie, a, Obgięcie I. blm., czynność cz. **Ogiąć. 2.** × O., lm. a = a) *to, co zgięto naokoło, rąbek.* b) *to, czym ś. co ogina, np. blacha, którą co okryto dokoła.* <O + Gięcie>

Ogięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Ogiąć ś.**

Oginać, a, ał i O. ś. p. **Ogiąć.**

Oginanie, a, blm., czynność cz. **Oginać.**

Oginanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oginać ś.**

[Ogiń, gnia, lm. **gnie]** p. **Ogień.**

Ogipsować, uje, ował *otynkować, omazać gipsem, obłożyć gipsem:* O. ściany, sufit. W jednym klasztorze niepokaźnym, nieogipsowanym nowomodnie odziano bohatera naszego w sukienki. Korz. O. złamaną nogę. <O + Gipsować>

Ogipsowanie, a, blm., czynność cz. **Ogipsować.**

Ogirlandować, uje, ował *otoczyć, opasać, okolić girlandą a. jakby girlandą, uwieńczyć.* **O. ś.** *otoczyć ś., okolić ś. girlandą a. jakby girlandą, uwieńczyć ś.:* Jaru grzywy grzywą ś. ludzi ogirlandowały. Słow. <O + Girlandować>

Ogirlandowanie, a, blm., czynność cz. **Ogirlandować.**

Ogirlandowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ogirlandować ś.**

Ogląd, ędu, lm. **ędy I.** × O. *obejrzenie, opatrzenie czego wkoło, przejrzenie, przegląd, rewizja:* Po dojrzałym oględzie pochwalił. **2.** × O. p. **Wzgląd:** Bez oglądu na przyszłość. **3.** w lm. p. **Oględziny.** <O + GLĘD>

× **Oglądacz, a,** lm. **e I.** *ten, co ogląda.* Glosy w. XV. **2.** p. **Obducent.** <Od Oglądać>

Oglądać, a, ał I. †O. dok. *ujrzeć, zobaczyć:* Skoro go dziewka królewska oglądała... Kochan. Kto wie, jeśli go potym na wieki oglądasz. Kochan. *(=kiedykolwiek ujrzysz).* Robotne pszczoły w ulu szemrzą, kiedy wodza nowego oglądały. Kochan. Tedy i mnie ta jedna pociecha nie minie, że ognie ich oglądam i dym po Euksynie. Tw. *(= ujrzę).* Zdrów ś. wróci do nas i oglądają go oczy twoje. Wuj. Błogosławieni czystego serca, albowiem oni Boga oglądają. Wuj. Wasza Królewska Miłość wkrótce to oglądasz. Rej. Co gdy uczynisz, wiele skrytych rzeczy poznasz i sam siebie oglądasz. Orzech. Pójdę a oglądam go pierwej, niźli umrę. Skar. Oglądasz niezadługo, że ś. zawiniemy nietylko tam, i dalej do Litwy będziemy. Piel. 2. nied. i **O. ś.** p. **Obejrzeć.** <O+Glądać>

Oglądanie, a, blm., czynność cz. **Oglądać:** O. krajów, miast cudzoziemskich pożyteczne. Troc. Na pokazanie od kupca, szynkarza, na skosztowanie, na O. rzecz jaka dana. Kn. *(=na próbę, na próbkę).* Do oglądania, do ujrzenia co odłożyć. Kn. *(= do zobaczenia ś., do spotkania ś.).* †Wziąć co na O. Kn.

Oglądanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oglądać ś.**

×**Oglądnąć, nie, nął** i ×**O. ś.** p. **Obejrzeć:** Oglądnąwszy ś. żona Lotowa, obróciła ś. w słup solny. Leop. Obróciła ś. w słup solny, iż ś. oglądnęła nad rozkazanie. Biel. M. Żona Lotowa, gdy ś. jest oglądnęła za ś., obróciła ś. jest w słup soli. B. Sz. Poszedłem bliżej trochę O. ową tak zachwalaną mi szlachtę oszmiańską. Kaczk. [Ja z konika nie zsiądę, aż swą Kasię oglądnę]. Kiedy ś. dzisiaj po tej ziemi oglądnę, to żeby też jedna opinja, jedna nauka stała na tym punkcie, na którym stała, kiedym był pachołęciem... Kaczk. <O+Gląd nąć>

×**Oglądnięcie, a,** blm., czynność cz. **Oglądnąć.**

×**Oglądnięcie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Oglądnąć ś.**

†**Oglądować, uje, ował** i †**O. ś.** p. **Obejrzeć:** Kiedy tak hetman mury oglądował... P. Koch.

†**Oglądowanie, a,** blm., czynność cz. **Oglądować,** *oglądanie.*

†**Oglądowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Oglądować ś.,** *oglądanie ś.*

†**Oglądywać, uje, ywał** i †**O. ś.** p. **Obejrzeć:** Skanderbeg, włożywszy delję na pancerz, jechał miasta O. Baz. Oglądam *vel* oglądywam abo oględywać jadę, idę miasta, kraje. Kn.

†**Oglądywanie, a,** blm., czynność cz. **Oglądywać:** Aby stajnia jako najbliżej oka pańskiego zbudowana była dla częstego koni oglądywania i nawiedzania. Dor.

†**Oglądywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Oglądywać ś.**

×**Oględacz, a,** lm. **e** *ten, który ma na co baczność, uwagę, obserwator:* O. świata, rzeczy ziemskich, niebieskich. <Od Oględać>

†**Oględać, a, ał** i †**O. ś.** p. **Obejrzeć:** Chcąc cudze ziemie O., wezbrał ś. do Włoch. L. Boże, nie dasz świętemu twemu obeźrzeć na sobie skażenia. Leop. (oględać. Leop.). Przyzwał jest niebo z wirzchu i ziemię O. lud swój. Ps. puł. <O+Ględać>

†**Oględanie, a,** blm., czynność cz. **Oględać.**

†**Oględanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Oględać ś.**

†**Oględnąć, nie, nął** i †**O. ś.** p. **Obejrzeć:** Oględnął ś. zasię, a ujrzał go. Bud. <O+Ględnąć, GLĘD>

Oględne, ego, blm. *zapłata za oględziny, widzowe:* Widzowego, oględnego więcej nie ma być brano, tylko według tego opisu. St. lit. <Od Oględny>

Oględnie przys. od **Oględny.**

†**Oględnięcie, a,** blm., czynność cz. **Oględnąć,** *obejrzenie.*

†**Oględnięcie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Oględnąć ś.,** *obejrzenie ś.*

[**Oględnik, ka,** lm. **cy**] *swat, towarzyszący kawalerowi na oględach.* <O+*Ględnik, GLĘD>

Oględność, i, blm. rz. od **Oględny:** Najidealniejsze zboczenia traktowane tu są z pełną taktu oględnością. Ziem.

Oględny I. †O. *mogący być obejrzanym, do oglądania, widzialny.* 2. *oglądający ś. na okoliczności, osoby, aby nie zrobić a. nie powiedzieć czegoś takiego, czegoby ś. potym żałowało, baczny, przezorny, ostrożny, uważny, opatrzny:* O. na przyszłość. O. w wyborze, w wypowiedzeniu swojego zdania. Litwin rozsądny i O. Pol. Rej szedł śmiało a na oślep, gdzie drudzy oględniejsi nogi stawić nie śmieli. Krasz. <O+GLĘD>

†**Oględować, uje, ował** i †**O. ś.** p. **Obejrzeć:** Oględował galery i wszystkie armaty. Paszk. Oględowali fontanę, wśród placu uczynioną. Warg. Ogląduje twarz swą w zwierciedle, a oglądawszy ś., odszedł i wnet zobaczył, jaki był. Leop. Chrystus sam oględował grosz i napis na nim i twarz cesarską. Klon. Doktorowie lekarscy każdego roku O. mają apteki. Vol. Metellus pod jednym zamkiem miejsca oględował ku szturmu. Rej. Wieku swego całego na to nie żałowali, ani ś. na prace żadne nie oględowali. Warg. Ogląduje ś., gdzieby co było, żeby jego kałdun uspokoiło. Psń. Na to kto ś. nie ogląduje, mało co ma rozumu. Górs. J. <O+GLĘD>

†**Oględowanie, a,** blm., czynność cz. **Oględować,** *oglądanie:* Kiedy o czyich leciech wątpią, tam O. ciała miejsce ma. Sz. *(= oględziny).* O. miast cudzoziemskich. Kn.

†**Oględowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Oględować ś.,** *oglądanie ś.*

Oględownik, ka, lm. **cy** I. †O. *oglądacz:* O., przepatrownik, wywiadownik, *speculator.* Mącz. 2. ×O. p. **Obducent.** <O+GLĘD>

×**Oględy, ów,** blp. I. p. **Oględziny:** Tędy i owędy na przezierki i O. Kon. Oktawjusz na O. szyku w łódce ś. od swoich oddalił. Chr. Nie idą do kościoła tylko na rozmowy i O. Alb. Siedząc doma, nie chodząc w O., możesz zwiedzić wszystkie kąty wszędy. Biel. M. Wszedszy bez wiadomości rodziców w O. do Sychem, panieństwa pozbyła. Dambr. Poruczać miejsca na O. Rej. 2. [O.] *zaręczyny:* A ja, bracia, gdy byłem w O., kiedym zmawiał za niego dziewczynę... Zm. <O+2. Ględy>

†**Oględywać, a, ał** i †**O. ś.** p. **Obejrzeć:** Oglądam *vel* oglądywam abo O. jadę, idę miasta, kraje. Kn. Podź i ty s nimi do Egiptu, oglądując, jako im ta droga ciężka. Op. Myśl w prawdzie ś. oględywa. Birk. *(=przegląda ś.).* <O+Ględywać>

†**Oględywanie, a,** blm., czynność cz. **Oględywać,** *oglądanie.*

†**Oględywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Oględywać ś.**

†**Oględzinny** przym. od **Oględziny:** O. podarunek. Troc. Oględzinni goście. Troc. <Od Oględziny>

Oględziny, in, blp., × **Oględy, [Ględy]** **I.** *oglądanie, obejrzenie, rewizja, wizja:* W O. jechać = dla obaczenia. Dudz. O. pośmiertne p. **Obdukcja.** Wyprowadzenie wizji czyli oględzin ciała ludzi zabitych. Perz. O. przy poborze wojskowym = *superrewizja.* **2.** × O. p. **Odwiedziny:** Zaprowadził go na O. do swej oblubienicy. L. **3.** [O., **Opatry, Przeglądy**] *pierwsza wizyta konkurenta u panny:* Kawaler jeździ w różne parafje na O., zanim upatrzy najbogatszą pannę. <O + *Ględziny, GLĘD>

[Oglonąć, nie, nął i O. ś.] = Obejrzeć i Obejrzeć ś. <Zam. Oglądnąć>

[Oglonięcie, a, blm.] czynność cz. **Oglonąć,** *obejrzenie.*

[Oglonięcie się, a ś., blm.] czynność cz. **Oglonąć ś.,** *obejrzenie ś.*

† **Ogłabiać, a, ał** p. **Ogłobić.**

† **Ogłabianie, a,** blm., czynność cz. **Ogłabiać.**

Ogłada, y, blm. *gładkość, polor, otarcie ś. między ludźmi, cywilizacja, okrzesanie, wykształcenie, wyrobienie:* O. towarzyska. Nabrać ogłady. <O + Głada, GŁ(AD)>

Ogładnia, i, lm. **e** bot. (pyrostria) *roś.* <O + GŁ(AD)>

Ogładnik, a, lm. **i** rzem. *hebel do ostatecznego ogładzania drzewa.* <Od Ogładzać>

I. Ogładzać, a, ał i **O. ś.** p. **Ogłodzić.**

2. Ogładzać, a, ał i **O. ś.** p. **Ogładzić.**

I. Ogładzanie, a, blm., czynność cz. **I. Ogładzać.**

2. Ogładzanie, a, blm., czynność cz. **2. Ogładzać.**

I. Ogładzanie się, a ś., blm., czynność cz. **I. Ogładzać ś.**

2. Ogładzanie się, a ś., blm., czynność cz. **2. Ogładzać ś.**

Ogładzenie, a, blm., czynność cz. **Ogładzić.**

Ogładzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Ogładzić ś.**

Ogładzić, i, il, nied. **Ogładzać** **I.** *po wierzchu a. wkoło pogładzić, wygładzić, wypolerować; oszlifować.* Przen.: Złe obyczaje w cnotę ogładzone mijaj. L. **2.** przen.: O. kogo = *wypolerować, wyćwiczyć, okrzesać, oświecić, pozbawić szorstkości, grubijaństwa, ucywilizować.* **O. ś. I.** *stać ś. gładkim po wierzchu a. dokoła, wygładzić ś.* **2.** przen. *nabrać ogłady, poloru, wypolerować ś.; otrzeć ś., przetrzeć ś. między ludźmi; ucywilizować ś., wyrobić ś., wykształcić ś., okrzesać ś.* <O + Gładzić>

Ogładzono przys. od **Ogładzony:** Wyglądał tak O., tak grzecznie. Krasz.

Ogładzony I. *który ogładzono.* **2.** *pełen ogłady, okrzesany, ucywilizowany, otarty między ludźmi.* **3.** [O.] *wykastrowany:* Wieprzek O.

× **Ogłaskacz, a,** lm. **e,** × **Ogłaskiwacz** *ten, co ogłaskuje zwierzęta, pogromca, uskramiacz, uskromiciel, ukróciciel.* L. <Od Ogłaskać>

Ogłaskać, ska a. **szcze, skał,** nied. **Ogłaskiwać** **I.** *ugłaskać, ułagodzić, obłaskawić, oswoić, ukrócić, uskromić, uśmierzyć:* O. ptaka, bestję. Tak jako ogłaskane w klatce wiek spokojny żyją zwierze, surowość dawną porzuciły. Bardz. Żyją na pustyniach między lwami i tygrysami, których ogłaskiwają. Bardz. Postrzelił jelenia ogłaskanego. Otw. *(= łaskawego).* **2.** przen. kogo = *udobruchać, uspokoić, ułagodzić, zreflektować, zmitygować, utemperować:* O. rozjuszone pospólstwo. Troc. **O. ś.** *oswoić ś., ułagodzić ś., obłaskawić ś., pozbyć ś. srogości, pohamować ś., opamiętać ś. w gniewie, zreflektować ś., umitygować ś., utemperować ś.* Kn. <O + Głaskać>

Ogłaskanie, a, blm., czynność cz. **Ogłaskać:** Z ogłaskaniem dzikości jarzmo niewolnicze wespół przynieśli. Nar.

Ogłaskanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ogłaskać ś.**

× **Ogłaskiwacz, a,** lm. **e** p. **Ogłaskacz.** <Od Ogłaskiwać>

Ogłaskiwać, iwa a. **uje, iwał** i **O. ś.** p. **Ogłaskać.**

Ogłaskiwanie, a, blm., czynność cz. **Ogłaskiwać.**

Ogłaskiwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ogłaskiwać ś.**

Ogłaszać, a, ał i **O. ś.** p. **Ogłosić.**

Ogłaszanie, a, blm., czynność cz. **Ogłaszać.**

Ogłaszanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ogłaszać ś.**

[Ogłaszka, i, lm. **i]** p. **Ogłoska.** <Od Ogłaszać>

Ogławiać, a, ał p. **Ogłowić.**

Ogławianie, a, blm., czynność cz. **Ogławiać.**

[Ogłazka, i, lm. **i]** p. **Ograżka.** <Zam. Ograżka>

Ogłąbieć, eje, ał *stać ś. podobnym do głąba:* A nie pójdziesz to jeść? Do cna ci kartofle ogłąbieją. Kon. *(= zdębieją).* <O + Głąbieć>

Ogłąbienie, a, blm., czynność cz. **Ogłąbieć.**

[Ogłobić, i, il], † **Ogłobić,** nied. † **Ogłabiać** *obić klinami, umocnić, zacieśnić, obetkać dokoła; oprawić, nabić na trzonek (np. motykę):* Ogłobicie trzósło, które sie obruszało. <O + Głobić>

[Ogłobienie, a, blm.], † **Ogłobienie** czynność cz. **Ogłobić.**

× **Ogłodacz, a,** lm. **e** *ten, co ogłodywa.*

† **Ogłodać, da** a. **dze, dał, [Obgłodać],** nied. † **Ogłodywać,** † **Ogłodawać** *oszemłać, ogryźć, objeść, obskubać zębami:* Ogłodane jego niedojadki. Pot. Grodzą ogłodał i popsował leśny zwierz. K. G. Gdzie dziś wasz kościół stoi, tam pies kości ogłodze. Pot. Wiedząc, że ja po kolędzie chodzę, mięso strawię i kości ogłodzę. Biel. M. Koza drzewko ogłodała. Przen.: † Łeb O. = *zawrócić głowę:* Twój ci grzech będzie, gospodze, gdyć mu ta rzecz łeb ogłodze. Rej. † **O. ś.** *obetrzeć ś., wytrzeć ś., wyrobić ś. z wierzchu, zdyzelować ś., oszemłać ś.:* Żelazo, jeżeli ś. nim co robi, ogłodze ś., a jeżeli próżno leży, rdza je kazi. Bud. B. <O + Głodać>

† **Ogłodanie, a,** blm., czynność cz. **Ogłodać.**

† **Ogłodanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ogłodać ś.**

† **Ogłodawać, a, ał** i † **O. ś.** p. **Ogłodać:** Ogryzam, ogłodawam, objadam. Mącz.

† **Ogłodawanie, a,** blm., czynność cz. **Ogłodawać.**

† **Ogłodawanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ogłodawać ś.**

† **Ogłodniały** *który ogłodniał, zgłodniały:* Ogłodniałym chleb dawa. Ryb.

× **Ogłodnieć, eje, ał** *zgłodnieć, ogłodzić ś., nabawić ś. a. zostać nabawionym głodu.* <O + Głodnieć>

× **Ogłodnienie, a,** blm., czynność cz. **Ogłodnieć.**

† **Ogłodywać, a, ał** i † **O. ś.** p. **Ogłodać.**

† **Ogłodywanie, a,** blm., czynność cz. **Ogłodywać.**

† **Ogłodywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ogłodywać ś.**

Ogłodzenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Ogłodzić. 2.** *głód, klęska głodowa:* W czasie drożyzny i ogłodzenia kazał wyprzedawać zboże swoje uboższym. Koss. System brania fortecy przez O. Orzesz.

Ogłodzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Ogłodzić ś.**

Ogłodzić, i, ił, nied. **Ogładzać** *nabawić głodu, przyprawić o głód; znękać, wynędzić, zmorzyć, wycieńczyć głodem:* Rolnictwo żywi, inne sztuki ogładzają. L. O. miasto. Kiedy Rawskie obrodzi, całą Polskę ogłodzi. Prz. Zboża mamy dosyć, psy nas nie ogłodzą, że po jarzynach a. po życie pochodzą. Mick. **O. s. l.** *nabawić ś. głodu, zgłodnieć; znękać ś., wynędzić ś., wycieńczyć ś. głodem:* Ruszył ś. król z Newla, bo ś. też tam był ogłodził. Biel. M. **2.** × O. ś. przen. *ogołocić ś., wyzuć ś., pozbawić ś.:* Rzekłbyś, pod grubym niebem iż ś. rodził Beotów, tak ś. w rozsądek ogłodził. Nagur. <O + Głodzić>

× **Ogłos, u,** lm. **y** *głos ogólny, powszechny, hałas = rozgłos, krzyk, gadanie, wrzawa = sensacja, fama, reklama; hasło:* Ogłosu siła, a rzeczy mało. Prz. Ledwie żyję na ten O., gdy mię wzmianką przerazi Hektorowe imię. Chr. Spisek pod ogłosem przywrócenia dawnej wolności. L. Na ten O. wszyscy wstali. Sł. wil. <O + Głos>

× **Ogłosiciel, a,** lm. **e** *ten, co ogłasza a. ogłosił, zwiastun, głosiciel:* Homer zapewne nie był pierwszym ogłosicielem wojny Trojańskiej. Gol. <Od Ogłosić>

× **Ogłosicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Ogłosiciel.**

Ogłosić, i, ił, nied. **Ogłaszać, [Ogłoszować] l.** *podać do ogólnej wiadomości, opublikować, obwieścić; opowiedzieć, rozgłosić:* O. co w gazetach = *podać do gazet, zrobić ogłoszenie.* O. co przez plakaty a. plakatami. O. dzieło = *wydać, puścić w świat, wydrukować.* O. co drukiem. O. kogo królem = *obwołać, okrzyczeć, proklamować.* Wielki mistrz ogłasza krucjatę. Mick. Ogłosić stan oblężenia. Flaminius na igrzyskach istmickich ogłosił niepodległość miast greckich. Lel. O. amnestję. Bóg Ociec rozsławił Syna i ogłosił, że jest Bogiem prawdziwym. Salin. Konsulami ogłoszeni są Tuljusz i Antonjusz. Pilch. Twoja chwała będzie słynąć na wieki, ogłoszona wszędzie. Tw. *(= rozniesiona).* O. kogo niedobrze. Troc *(= osławić).* O. kogo za heretyka. Troc. Dzwony śmierć JMci Pana N. ogłosiły. Troc. **2.** [O. kogo o czym] = *uwiadomić, zawiadomić.* **3.** † O. *napełnić głosem:* Brzegi zielone ogłaszał skargami. Żebr. **4.** myśl. (o psie) *dać znać głosem (szczekaniem) o wytropieniu zwierzyny.* **O. ś. l.** *mianować ś. czym publicznie, podać ś. za kogo:* O. ś. królem. Ogłaszali ś. naprawcami smaku. **2.** *podać wiadomość o sobie zapomocą obwieszczeń, gazet:* Kupiec ogłasza ś. ze swemi towarami. **3.** *dać znać o sobie, opowiedzieć ś., zameldować ś., zaanonsować ś.:* A więc nie było co robić, jeno ś. ojcu O. i iść do chaty. Kaczk. **4.** † Ogłaszać ś. = *chełpić ś., chlubić ś.:* Tacy, co ś. umyślnie z twemi ogłaszają pieniędzmi. Troc. **5.** † O. ś. *rozejść ś., rozmieść ś.:* Ogłosiła ś. nowina. Troc. **6.** [O. ś.] p. **Głosić.** <O + Głosić>

Ogłoska, i, lm. **i l.** [O., **Ogłoszka, Ogłaszka**] *zapowiedź:* Nie będę ci wierzyć, aż będzie O. **2.** [O.] *wieść, wiadomość, pogłoska:* Król zażywał wszystkiego, żeby pomknąć ś. tylko chcieli choć pod Konstantynów Stary dla postrachu nieprzyjacielskiego i ogłoski, że i król i szlachta i wojska wszystkie następują. Szaj. **3.** † O. *niesława, zła opinja, osława.* <O + Głoska, GŁO(S)>

Ogłoszenie, a l. blm., czynność cz. **Ogłosić. 2.** lm. **a** *obwieszczenie, proklamacja; tekst zawierający obwieszczenie, zawiadomienie publiczne, anons, inserat; pismo ogłaszające, jak klepsydra, plakata i t. p.:* Porobić ogłoszenia na rogach ulic. Zrobić O. w gazetach. W redakcjach gazet przyjmują ogłoszenia. Porozlepiać ogłoszenia.

Ogłoszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Ogłosić ś.**

Ogłoszeniowy przym. od **Ogłoszenie:** Słup O. Wydział O.

[**Ogłoszka, i,** lm. **i**] p. **Ogłoska:** Żenich daje na ogłoszki. <O + GŁO(S)>

[**Ogłoszować, uje, ował** i **O. ś.**] p **Ogłosić.** <O + GŁO(S)>

[**Ogłoszowanie, a,** blm.] czynność cz. **Ogłoszować,** *ogłaszanie.*

[**Ogłoszowanie się, a ś.**, blm.] czynność cz. **Ogłoszować ś.**

† **Ogłośny** *wydający głos, brzmiący, głośny, ogłaszający, akustyczny:* Była królewska wieża z ogłośnemi mury, gdzie był, jak o tym sława, złotą lutnią złożył syn Latony, stąd jej dźwięk w kamień ś. był wdrożył. Żebr. <O + Głośny>

† **Ogłowia, i,** lm. **e** p. **Ogłów:** Ogłowią a uzdą czeluść ich zewrzy. Leop. Jedno nie bądź jako nieme a bydlę nierozumne, bo tych usta powściągną ogłowią albo też uzdą. Sekl. Ku rychlejszemu ogłaskaniu płochego konia, trzeba, iżby wiązan był dwiema mocnemi uździenicami a. ogłowiami rzemiennemi. Trzyc. <O + GŁOW>

Ogłowiać, a, ał p. **Ogłowić.**

Ogłowianie, a, blm., czynność cz. **Ogłowiać.**

[**Ogłowica, y,** lm. **e, Ogłówka**] *uździenica, uzda.* <O + GŁOW>

Ogłowić, i, ił, nied. **Ogłowiać, Ogławiać** leśn. *roślinie, na pniu stojącej, w pewnej wysokości od ziemi wierzchołek czyli koronę odrąbać, odpiłować, oderwać.* Sł. wil. <O + Głowić, GŁOW>

Ogłowie, a, lm. **a l.** anat. *opona ścięgnista pokrywająca czaszkę;* czepiec ścięgnisty, † błona ścięgaczowa, † czapka ścięgnista, † jamułka rozciągnista, × nagłowie, × nagłówek (galea aponeurotica). **2.** [O.] lek. *część błony płodowej pokrywająca niekiedy głowę noworodka,* czepiec (vitta). <O + GŁOW>

Ogłowienie, a, blm., czynność cz. **Ogłowić.**

Ogłowiony l. (o drzewie) *który ogłowiono:* Wiosenne pędy z ogłowionej wierzby. Kon. **2.** *pochodzący z koron drzew ogłowionych:* Drzewo opałowe ogłowione. Sł. wil.

Ogłódek, dka, lm. **dki** zool. (scolytus) *chrząszcz czteroczłonkowy z rodziny drwalnikowatych.* <?>

Ogłów, owia m., a. **owi** ż., † **Ogłowia** *gatunek uzdy na całą głowę zwierzęcia:* O. a. uździenica ma być źrzebcowi na głowę wdziana. Trzyc. Złodziejstwo... gdy kto oklep ogłowią i łyczaną brodnią łowi źrzobki. Klon. Bicz koniowi, O. osłowi, a rózga na grzbiecie niemądrych. Leop. Zdr. **Ogłówka.** <O + GŁOW>

Ogłówka, i, lm. **i l.** p. **Ogłów:** Wsiadał na osła jak najchudszego, ogłówki miasto uzdy używał. Skar. Ogłówkę włożyć. L. **2.** [O.] p. **Ogłowica.** <Zdr. od Ogłów>

× **Ogłuch, u,** blm. *ogłuszenie, ogłuchnienie, głuchota:* Każda ogłuszona, padszy, w polu leży, aż ś. potym z ogłuchu drżące ocucą. Przyb. <O + GŁU(CH)>

Ogłuchły, [Ogłuchnięty] *który ogłuchł; głuchy, pogrążony w ciszy:* Blade dni wlekły ś. przez puste, ogłuchłe pola. Reym. <Od Ogłuchnąć>

Ogłuchnąć, chnie, chnął a. **chł,** × **Ogłuszeć** *stać ś. głuchym, stracić słuch,* † olchnąć, † olknąć, † okłnąć. <O + Głuchnąć>

Ogłuchnienie, a, blm. p. **Ogłuchnięcie.**

Ogłuchnięcie, a, blm., **Ogłuchnienie** czynność cz. **Ogłuchnąć.**

Ogłupiać, a, ał i **O. ś.** p. **Ogłupić.**

Ogłupiały *który ogłupiał, odurzony; głupi:* Człowiek z ogłupiałym uśmiechem na obrzękłych wargach. Orzesz. On jak jest w miłości zapamiętały, tak w przyjaźni O. Jak. W. Biedne psy, ogłupiałe biegały pod gajem. Mick. <Od Ogłupieć>

Ogłupianie, a, blm., czynność cz. **Ogłupiać.**

Ogłupianie się, a ś., blm., czynność cz. **Ogłupiać ś.**

Ogłupić, i, ił, nied. **Ogłupiać** kogo **I.** *pozbawić rozumu; zrobić głupim przez zły system nauczania a. przez nieludzkie obchodzenie ś., przytępić władze umysłowe:* Uwielbienie dla niej tak go ogłupiło, że nic nie robił sam przez ś. Krasz. Przestań wojować tym szaleństwem, tą bronią, którą mnie chcesz O. Łoś. **2.** [O.] *oszukać, obałamucić, otumanić, wystawić na durnia:* Epidemja emigracyjna tysiące rodzin ogłupionych przerzuciła za ocean. Kasz. **O. ś.** *ogłupić siebie:* Ja pójdę O. ś. do reszty. Zap. We flaszce szukał pocieszenia, zalewał głowę i ogłupiał ś. do reszty. Jun. <O + Głupić>

Ogłupieć, eje, ał I. *stać ś. głupim, stracić rozum, zgłupieć; stracić rozsądek, oszaleć, zwarjować, sfiksować, wściec ś., dostać bzika, zbzicieć:* Czyście ogłupieli? *(=pogłupieli, poszaleli, powarjowali, czy wam piątej klepki w głowie brakuje).* **2.** *zdumieć ś., zgłupieć, osłupieć, stanąć jak wryty:* Ogłupiał na te słowa. <O + Głupieć>

Ogłupienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Ogłupić. 2.** czynność cz. **Ogłupieć. 3.** wet. p. **Wartogłów.**

Ogłupienie się, a ś., blm., czynność cz. **Ogłupić ś.**

Ogłuszać, a, ał p. **Ogłuszyć.**

Ogłuszająco przys. *w sposób ogłuszający, ogłuszając:* Wróble O. zaświegotały pod oknami. Orzesz.

Ogłuszanie, a, blm., czynność cz. **Ogłuszać.**

Ogłuszanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ogłuszać ś.**

× **Ogłuszeć, eje, ał** p. **Ogłuchnąć.** <O + Głuszeć>

Ogłuszenie, a, blm. **I.** × O. czynność cz. **Ogłuszeć. 2.** czynność cz. **Ogłuszyć.**

Ogłuszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Ogłuszyć ś.**

Ogłuszyć, y,ył, nied. **Ogłuszać I.** *pozbawić słuchu, nie dozwolić usłyszeć:* Stuk maszyn z czasem ogłusza zupełnie niektórych robotników. Krzyk tłumu tak nas ogłuszał, że nie mogliśmy ś. wzajemnie rozmówić. Był między niemi człowiek od czarta ogłuszony i oniemiony. Rej. Przen.: *napełnić hałasem ogłuszającym:* Gromy, dżdże, wiatry społem ś. mieszały z ludzkiemi głosy i świat ogłuszały. P. Koch. Srogim hałasem powietrze ogłuszali. Troc. **2.** *pozbawić kogo czucia, przytomności, odurzyć, odrętwić:* Rzeźnik przed zarznięciem wołu ogłusza go uderzeniem obucha. W łeb wilka kijem ogłuszono. Troc. Cios ten niespodziany ogłuszył go do tego stopnia, że nie był w stanie myśli zebrać. **O. ś.** *odurzyć ś.:* Ogłuszać ś. trunkiem, by o swej biedzie zapomnieć. <O + Głuszyć>

Ogmatwać, a, ał *oplątać, usidlić:* Żenią ś. najczęściej z lada kuglarką, co ich zręcznie O. umie. Krasz. <O + Gmatwać>

Ogmatwanie, a, blm., czynność cz. **Ogmatwać.**

Ognać, a, ał, nied. **Oganiać** p. **Obegnać:** Trzeci w polu orał a. grządki oganiał w ogrodzie. Kaczk. Ogania proso, groch. Troc. Oganiać chorego od much. Troc. Olgierd, po trzykroć oganiając mury Moskwy, ani razu do niej nie wjeżdżał. Lel. Pies stary już dobrze oganiać nie może. Kaczk. Rotmistrze, oganiając pułki, świecili polerowanemi blachami Sienk. [Sam Pan Jezus ognał sirotkę]. Nią (kitką) zdała ś. oganiać główki niemowlęce od złotego motylów deszczu. Mick. Kazimierz posłów do Jerzego wyprawia, którzyby go ze złego rozumienia ognali. Błaż. *(= oczyścili).* Czterykroć miesiąc w pełnym świat był ognał kole. Żebr. Naszczepił winnicę i ognał ją płotem. Leop. *(= obwiódł).* Ognany trzcinami drze ś. Numik do morza z rzecznemi wodami. Żebr. *(= okryty).* Występek ten O. mógł i ochylić słowy. Żebr. *(= obronić).* Pan, aby gębę jego ognał, a dopieroż złą, suknią z grzbietu przeda, ażeby ten gębaty grzech sławy mu nie ujął. L. *(= ażeby mu gębę zatkać).* **O. ś.** część. **Oganiać ś.** *opędzić ś., nie dać ś.,* Podobno ś. tam przed nim jakoś ognali. Kaczk. [O. ś. przed natarczywą bab napaścią]. Nie mamy ś. poganinowi czym O. Star. Starosta nie mógł ś. zbójcom O. Biel. M. Kartago musi ś. wzrastającym królom Numidów oganiać. Lel. <O + Gnać>

Ognajać, a, ał p. **Ognoić.** <O + *Gnajać, od Gnoić>

Ognajanie, a, blm., czynność cz. **Ognajać.**

Ognanie, a, blm., czynność cz. **Ognać.**

Ognanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ognać ś.**

[Ognaryja, i, lm. **e]** p. **Ordynarja.**

× **Ognian, u,** lm. **y** *ognik, ogień, płomień:* A mnie obłok, jak O. błękitny, podnosił. Słow. <Now. z Ogień>

Ogniatać, a, ał p. **Ognieść.** <O + *Gniatać, od Gnieść>

Ogniatanie, a, blm., czynność cz. **Ogniatać.**

× **Ognica, y,** lm. **e I.** *czarownica, żeński duch ognia, bogini ognia:* Są na sztylety i na błyskawice zaklęte duchy: wietrzne a. też ognice. Słow. **2.** bot. p. **Bodziszek.** <Od Ogień>

Ognicha, y, lm. **y** bot. p. **Rzodkiew.** Por. **Ognisko** pod 7. Zdr. **[Ogniszczka].**

Ognicie, a, blm., czynność cz. **I. Ognić.**

Ogniczek, czka, lm. **czki I.** [O.] p. **Ogień:** Na háli O. ś. páli. **2.** zool. = a) p. **Raniuszek:** Tylko gdzieś koło czuba buja ś. uczepiony do liści malusieńki, zwinny O., tatrzański koliber. Matl. b) p. **Jelonek.** <Od Ognik>

I. Ognić, ije, ił, Obgnić *zgnić dokoła a. po wierzchu:* Tym sposobem łożysko samo ognije, a potym, tak ogniwszy, odpłynie. Spicz. <O + Gnić>

2. Ognić, i, ił I. × O. *palić ogień, rozniecać ogień.* Nieos.: W piecu pięknie ogni. Sł. wil. *(= pali ś.).* **2.** [O.] *zaognić, jątrzyć:* Bolec mówi: Idę w oko, będę je O. i męczyć, aż zaślepnie. **O. ś.** *palać, gorzeć, żarzyć ś.; jątrzyć ś.:* Nie prędzej to będzie, aż ś. to wszystko stanie, co w poety ogniło ś. słowie. Słow. Rana ogni ś. <Od Ogień>

Ogniecenie, a, blm., czynność cz. **Ognieść.**

Ognienie, a, blm., czynność cz. **2. Ognić.**

Ognienie się, a ś., blm., czynność cz. **Ognić ś.**

[Ognie pióro, ogniego pióra, blm.] p. **Ogniopiór.**

Ognieść, gniecie, gniótł, Obgnieść, nied. **Ogniatać, Obgniatać** *odgnieść, ugnieść, pognieść wkoło:* [Noga mię boli; ognietło mię]. Tet. *(= trzewiki mi nogę odgniotły).* <O + Gnieść>

Ognieździć się, i ś., ił ś., nied. **Ognieżdżać ś.** *osiąść w gnieździe, założyć gniazdo:* Pod ciemnym

cyprysu liściem ognieżdża ś. gołębica. Uj. <O + Gnieździć ś.>

Ognieżdżać się, a ś., ał ś. p. **Ognieździć ś.**

Ognieżdżanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ognieżdżać ś.**

Ognieżdżenie się, a ś., blm., czynność cz. **Ognieździć ś.**

Ognik, a, lm. **i** I. p. **Ogień:** Błędny O. Przen.: Fałszywe ogniki biorą za żywe światło. Jabł. *(=fałsz za prawdę).* Mądrość świecka jest nakształt błędnego ognika. Mick. **2.** *meteor ognisty, w kształcie snopków, dający ś. niekiedy widzieć wśród morza na masztach okrętowych, osobliwie po wielkich burzach, ogień Kastora i Poluksa, ogień św. Elma.* **3.** *ogień w każdej większej ranie, zaognienie, zapalenie:* O. w róży. **4.** bot. = a) p. **Kapusta.** b) p. **Rzodkiew.** c) (crataegus pyracantha) *roś. z rodzaju głogu.* d) a. **Prosznik, Płaskogrzyb** (aecidium) *roś. z gromady grzybów, z rodziny rydzowatych.* **5.** lek. = a) *czerwony pryszczyk na skórze* (strophulus). b) †O. *półpasie, pasówka* (zona ignea, zoster). Por. **Ogień.** c) †O. *zapalenie przyranne a. skórne.* d) [O.] p. **Ogniopiór.** <Od Ogień>

Ognikowy bot. przym. od **Ognik:** Pokolenie ognikowe tego rdzawnika. <Od Ognik>

Ogniły I. *który ognił:* Dziąsła z mięsa ogniłe jak chędożyć. Syr. Rozmoczone z drzewa ogniłe skaruchy. Pot. **2.** [O.] *leniwy, gnuśny:* Parobecek coś O. <Od 1. Ognić>

Ognio- chem. **I.** oznacza stan lub własność danej materji pod wpływem ognia: Ogniopłynny = *stopiony.* Ogniotrwały. **2.** × O. zamiast *piro-:* Ogniosiarczany (kwas) = *pyrosiarczany.* < Od Ogień>

× **Ogniobojnie** przys. od **Ogniobojny.** L.

× **Ogniobojny** *bojący ś. ognia.* <Ogień + BOJ>.

× **Ogniobronny I.** *nie dopuszczający ognia.* **2.** p. **Ogniotrwały:** Rzeczy, które chymiści nazywają ogniobronnemi, sądzą oni być niestopnistemi. Stasz. <Ogień + Bronny, BOR>

× **Ogniochron, u,** lm. **y** bud. *mur przegradzający sąsiednie dachy i nieco nad nie wzniesiony, dla przerwania ognia na wypadek pożaru,* brandmur. <Ogień + CHRON>

Ogniodajny, Ogniorodny, Ogniorody *dający ogień, z którego ogień wydobyć, skrzesać można.* Chodk. K. <Ogień + * Dajny, DA>

× **Ogniofarbny** p. **Ognisty.** < Ogień + Farbny>

× **Ogniogory** *ogniem gorejący, cały w ogniu, ognisty, płomienisty:* Patrz, jak Bóg z nieba ogniogore groty na ziemię miece. Petr. <Ogień + * Gory, GÓR>

Ogniogrzywy *mający ognistą grzywę:* Ogniogrzywe słońce. Pot. <Ogień + * Grzywy, od Grzywa>

× **Ogniojaw, u,** lm. **y** *zjawisko, widmo ogniowe, duch płomienny:* Piekielne czary czynił i wskrzeszał z grobów ogniojawy. Słow. <Ogień + Jaw>

Ogniokruch, u, blm., **Ogniokrusz, Gorącokruch, Rozprach** hut. *żelazo kruche na gorąco.* Łab. <Ogień + KRUCH>

Ogniokrusz, u, blm. p. **Ogniokruch:** Ten gatunek żelaza, który ś. zimny bić daje, rozpalony zaś kruchy jest, nazwijmy O. Kluk.

Ogniokrzewie, a, blm. *krzaki ogniste:* Stałem wpatrzony w złudny wid, jak ów przed ogniokrzewiem. Zag. <Ogień + Krzewie>

× **Ogniokształty,** †**Ogniorojny,** †**Ogniowisty** *mający kształt ognia, płomienisty, błyszczący ogniem, żarzący ś., iskrzący ś.* L. <Ogień + * Kształty, od Kształt>

Ogniomierz, a, lm. **e** fiz. *przyrząd do mierzenia temperatur bardzo wysokich,* pirometr. <Ogień + * Mierz, M(IAR)>

†**Ogniomietny** p. **Ogniomiotny:** Ogniomietne machiny wojenne *(=× ogniomioty).* Ogniomietne woły. Petr. <Ogień + MIOT/MOT>

× **Ogniomiot, u,** lm. **y** *machina, miotająca ogień na nieprzyjaciela.* <Ogień + Miot>

× **Ogniomiotny,** †**Ogniomietny** *miotający ogniem, wyrzucający ogień, wybuchający, ziejący, tchnący ogniem:* Góra ogniomiotna = *wulkan.* <Ogień + MIOT/MOT>

Ogniomistrz, a, lm. **e I.** *puszkarz, co działa wycelowuje.* **2.** *fajerwerkarz, ten, co wyrabia sztuczne ognie, pirotechnik.* **3.** woj. *pracownik zajęty w fabryce pocisków:* Szef O. Podszef O. <Ogień + Mistrz>

Ogniomistrzostwo, a, blm. *sztuka, rzemiosło ogniomistrza, pirotechnika:* W tym czasie jednym z profesorów ogniomistrzostwa w szkole wojennej belgijskiej w Liège był Kazimierz Gordon. <Od Ogniomistrz>

Ogniomistrzowski przym. od **Ogniomistrz,** *pirotechniczny:* Materjały palne do granatów ognia greckiego i innych ogniomistrzowskich amunicji. <Od Ogniomistrz>

Ogniomost, u, lm. **y, Próg, Brycza** hut. *murek w piecach płomiennych między paleniskiem a przestrzenią roboczą, pod sklepienie podchodzący.* Łab. <Ogień + Most>

× **Ogniomożny** p. **Ogniowładny:** O. Wulkan. Koch. J. <Ogień + Możny>

× **Ognionogi** *mający nogi ogniste.* Troc. <Ogień + * Nogi, od Noga>

× **Ognionoszy** p. **Ognionośny:** O. wóz słoneczny. Otw. <Ogień + * Noszy, NIOS/NOS>

× **Ognionośny,** × **Ognionoszy** *mający w sobie ogień, ognisty:* Ognionośne czarne chmury. Nagł. <Ogień + Nośny>

× **Ogniopalenie, a,** blm. **I.** *palenie w ogniu a. ogniem.* Krum. **2.** przen. *bardzo silne zapalenie w ranie, rozognienie, zaognienie.* <Ogień + Palenie>

× **Ogniopalny:** Broń ogniopalna = *palna.* Niedawny wynalazek ogniopalnej broni. Syr. <Ogień + Palny>

× **Ogniopary,** × **Ogniozijejny** *tchnący, oddychający, ziejący ogniem:* Ogniopare woły strzegły złotego runa. Otw. <Ogień + * Pary, od 1. Para>

Ogniopiór, u, blm. lek. (crusta lacteatinea faciei) *wysypka na głowie i twarzy częsta u niemowląt i dzieci drobnych;* †ognik, [ognik], ognipiór, †ognipiora, [ognie pióro], × strup mleczny, × słodki strup, [parch]. <Ogień + Pióro, PIO(R)>

× **Ogniopłynny,** × **Ognistopłynny** *ogniem płynący:* Potok O. *(=ognisty).* <Ogień + Płynny>

Ogniorodny, Ogniorody I. p. **Ogniodajny. 2.** *przez ogień utworzony, np. żużel w kuźni, lawa w wulkanie i t. d.* <Ogień + Rodny>

Ogniorody p. **Ogniodajny** i **Ogniorodny:** Kruszce ogniorode, gdy na nie sztuczną chymik wleje wodę, zaraz ś. burzą, a płomień obfity wnet wyda, że w nich był ogień ukryty. Nar. <Ogień + * Rody, od ROD>

†**Ogniorojny** p. **Ogniokształty.** Żebr. <Ogień + Rojny>

× **Ognioród, odu,** lm. **ody** *ciało ogniorodne.* Żebr. <Ogień + Ród>

× **Ognioskładny** *zawierający ogień w swym składzie.* L. <Ogień + Składny>

× **Ognioskrzysty** *iskrzący ś. ogniem:* Żmija ognioskrzysta. Sł. wil. <Ogień + *Skrzysty, od Skra>

[**Ogniostroje, ów,** blp.] *ognie sztuczne, fajerwerki.* <Ogień + Strój>

× **Ogniostrzelny** *strzelający, ziejący ogniem.* L. <Ogień + *Strzelny, od Strzelać>

[**Ognioszczek, czka,** lm. **czki**] p. **Ogień.** <Z Ogień>

× **Ogniośląd, u,** lm. **y** *ślad ognisty.* Słow. <Ogień + Ślad>

Ogniotrwałość, i, blm. rz. od **Ogniotrwały.**

Ogniotrwały, × **Ogniobronny** *niepalny, nie poddający ś. działaniu ognia:* Cegła, glina, glinka, kasa ogniotrwała. Naczynie ogniotrwałe. <Ogień + Trwały>

Ogniotrysk, u, lm. **i** *fontanna zapalonych gazów wybuchających:* Wkoło kaskady, bukiety, fontanny, wodotryski à la ronde. Krasz. <Ogień + *Trysk, od Tryskać>

Ogniowe, ego, blm. *opłata za ubezpieczenie od ognia, fajerkasa.* <Od Ogniowy>

† **Ogniowisty** p. **Ogniokształty:** Ty, Boże, stwarzasz anioły, Twoje duchy a sługi Twoje, płomieniem ogniowistym. Gil. <Od Ogień>

Ogniowładca, y, lm. **y, Ogniowładzca** *ten, co włada ogniem, pan ognia, bożek ognia:* Wulkan O. Koch. J. <Ogień + Władca>

Ogniowładny, × **Ogniomożny** *władający ogniem:* Wulkan O. <Ogień + Władny>

Ogniowładzca, y, lm. **y** p. **Ogniowładca.**

× **Ogniownętrzny** *mający ogień w wnętrzu, mający wnętrze ogniste:* Zagrzmiały ogniownętrzne kłody, działa, armaty. Krasz. <Ogień + Wnętrzny>

Ogniowróżenie, a, lm. **a** *wróżenie i obrzędy wróżenia z ognia.* Sł. wil. <Ogień + Wróżenie>

Ogniowy I. a. † **Ogienny** przym. od **Ogień:** Blask O. Kleszcze ogniowe. Łab. Kaganiec O. Troc. Na gwałt O. bić w dzwony był zwyczaj. Tw. Huba ogniowa p. **Huba.** Porządki ogniowe. Ostr. Przyrządy ogniowe. Straż ogniowa. Kasa ogniowa. Sur. Towarzystwo ogniowe = *towarzystwo ubezpieczeń, towarzystwo asekuracyjne.* Nad Donem miewają choroby jakieś, które my gorączkami i łożnicami zowiemy, a oni to zowią ogniową, bo człek w tej chorobie jak ogień gore. Paszk. Gorące gorączki w ustawicznych trzeciaczkach zowiemy ogniowemi. Sien. Gorączka ustawiczna, łożna niemoc, którą też zowią ogniową. Spicz. Skrzynia ogniowa = *kotlina u parowozów zastępująca palenisko.* × Pompa ogniowa = *machina parowa.* Gór.: Robota ogniowa = *rozsadzanie skał za pomocą ognia.* Łab. **2.** *przez ogień utworzony, wskutek działania ognia powstały, plutoniczny, wulkaniczny:* Pokłady ogniowe. **3.** a. × **Ogniofarbny** *ognisty:* Duch św. przybył w ogniowych dziwnych kształciech językowych. Groch. Złoto ogniową mocą w ogniową barwę bywa obracane. Urzęd. O. kolor. L. Barwa płomienisto-ogniowa. Syr. Lis ogniowej sierci. L. <Od Ogień>

× **Ognioziejny** p. **Ogniopary.** <Ogień + *Ziejny, od Ziać>

† **Ogniożwawy** *żwawy jak ogień:* O. piorun. Bardz. <Ogień + Żwawy>

† **Ogniożywy** *płonący a jednak żywy:* Ogniożywa salamandra. Biel. <Ogień + Żywy>

Ogniówka, i, lm. **i** myśl. *lis jaskrawo czerwony.* <Od Ogniowy>

† **Ognipiora, y,** blm. lek. p. **Ogniopiór.**

Ognipiór, u, blm. lek. p. **Ogniopiór.**

Ognipłoń, i, lm. **e** bot. (achimenes) *roś. z rodziny ostrojowatych.* <?>

† **Ogniseczko, a,** lm. **a** p. **Ognisko.** Mur. <Od Ognisko>

Ognisko, a, lm. **a,** [**Ogniszcze**] **I.** [O.] p. **Ogień:** Bratowa przyszła ś. niby to ogniska zamówić (= *niby o ogień prosić*). **2.** *ogień rozpalony pod gołym niebem, stos ognia:* O. obozowe. Przen.: Świeca w lichtarzu dopala ś. na dnie,... w głębi tłumi ogniska. Mick. Jasność, jak śród brylantów na szatach nocy O. Aldeboranu. Mick. Przen.: Cały tłum adwokatów i innych spekulantów tylko dlatego dał ś. wybierać do Wiednia, że tam u wielkiego ogniska miał nadzieję upiec swoją pieczeń. Rog. **3.** *miejsce, na którym rozkładają ogień:* Ognisko kuchenne (= *trzon kuchenny, komin*). W sieni jest kuchnia i O., gdzie ś. jeść gotuje. Świt. Jak ostygnie ognisko, w mieszku zacznie świtać, żaden cię z twych przyjaciół nie zechce i witać. Jag. Przen.: Kot jeszcze na ognisku. Prz. (= *jeszcze do tego daleko*). O. u kotłów machin parowych = *palenisko.* **4.** × O. *mieszkanie, dom:* Zapędził ś. wpadający nieprzyjaciel aż po O. Romula. Stasz. **5.** poet.: O. domowe = *dom, w którym gromadzi ś. rodzina, dom rodzinny, strzecha rodzinna, siedziba rodzinna, gniazdo rodzinne, progi rodzinne, penaty:* Zgromadzili ś. nakoniec u domowego ogniska. Opuścić, porzucić O. domowe. Cześć dla ogniska domowego. **6.** przen. *punkt zborny, środkowy, centrum, siedlisko, rozsadnik, źródło, gniazdo:* O. oświaty. Czasopismo to nie przestaje być głównym ogniskiem ruchu naukowego w zakresie filologji i językoznawstwa słowiańskiego. Kryń. W ogniskach cywilizacji słyszymy gwar ścierania ś. i równoważenia rachub egoistycznych. Święt. O. zarazy. Żądza pochwał, szlachetnej zawiści O., i przez jawne chwalebnych czynów widowisko zapala serce. Przyb. Przen.: Zestrzelmy myśli w jedno O. i w jedno O. duchy. Mick. Były w Rzymie głównie trzy ogniska, w których gromadziło ś. dość dobrane towarzystwo. Chm. **7.** [O., **Pszczonóg**] *jakiś chwast podobny do kwitnącego rzepaku.* Por. **Ognicha. 8.** × O. p. **Ogniwo:** Łańcuch w ogniska smelcowane okrągłe. Niem. Łańcuch takiejże roboty, ale ogniska mniejsze. Niem. **9.** fiz. w optyce, *punkt, w którym zbierają ś. promienie odbite od zwierciadła lub załamane przez soczewkę:* Ogniska rzeczywiste posiadają zwierciadła wklęsłe i soczewki wypukłe. Zwierciadła wypukłe i soczewki wklęsłe mają ogniska urojone. O. główne = *punkt, gdzie ś. zbierają po odbiciu lub załamaniu promienie przybywające z odległości nieskończonej, a w przybliżeniu promienie słoneczne.* P. **Główny. 10.** fot. *punkt, w którym najostrzej widać obraz na szybie matowej w kamerze fotograficznej:* Nastawić O. (= *wynaleźć taki punkt*). **II.** hut. = a) przy piecach płomiennych muflowych i innych, pod kotłem machin parowych i t. d., *miejsce, gdzie na rusztach układa ś. lub zrzuca paliwo,* kotlina, palenisko, palisko. b) *piec płytki, przestrzeń równoległościenna, niegłęboka, w której kruszce topią ś. a. rozpalają w bezpośrednim zetknięciu z węglem, przy przypływie wiatru z miechów,* skrzynia: O. fryszerskie, kowalskie. O. katalońskie = *O. dymarskie opławkowe, 2 do 3 stóp głębokie, do wytapiania rud łatwotopliwych a bogatych, na opławek.* O. garowe a. parowe = *O. do garowania czyli czyszczenia miedzi, płytkie, postaci nieckowatej, z miechami.* O. komtejskie = *O. zastosowane do pospiesznego fryszowania żelaza sposobem komtejskim* (z Franche Comté). O. rafinowe do srebra

= *O., w którym srebro topi ś. wśród popiołu z kości, płytkie, miskowate, podobne do ogniska garowego na miedź.* **12.** lek. p. **Gniazdo:** O. ropne, gruźlicze. **13.** mat. *jeden z pewnych punktów osobliwych w krzywych powierzchniach:* O. elipsy, paraboli, hiperboli. O. kongruencji. W elipsie suma dwu promieni wodzących, łączących punkt elipsy z dwoma ogniskami, jest stała. Zdr. †**Ogniseczko.** <Od Ogień>

Ogniskować, uje, ował *zbierać w jedno ognisko, skupiać, zgromadzać, ześrodkowywać, koncentrować:* Nie Konrad, lecz ksiądz Piotr ogniskuje w sobie te dodatnie czynności, jakie ś. w dramacie dokonywają. Chm. **O. ś.** *zbierać ś. w jedno ognisko, skupiać ś., zgromadzać ś., ześrodkowywać ś., koncentrować ś.:* Człowieczeństwo ogniskuje ś. w narodzie, w rodzinie, a wreszcie w człowieku. <Od Ognisko>

Ogniskowanie, a, blm., czynność cz. **Ogniskować.**

Ogniskowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ogniskować ś.**

Ogniskowy przym. od **Ognisko:** Dół O. L. O. punkt był to futor; futor otaczała przestrzeń, nie mając granic oznaczonych. Jeż. Fiz.: Ogniskowa odległość soczewki = *odległość od soczewki głównego jej ogniska.* Odległość ogniskowa lunety = *odległość ogniskowa jej szkła przedmiotowego.* Ogniskowe linje p. **Kaustyczny.** Mat.: Powierzchnia ogniskowa. <Od Ognisko>

Ognisto p. **Ogniście.** L.

Ognistooki *mający oczy ogniste, pełne ognia:* O. artysta malarz, nie gienjusz zapewne, ale talent znaczny. Orzesz. <Ognisty + *Oki, od Oko>

Ognistopłynny p. **Ogniopłynny:** Ognistopłynne jądro ziemi. Lawa ognistopłynna. <Ognisty + Płynny>

Ognistość, i, blm. rz. od **Ognisty.**

Ognisty I. przym. od **Ogień,** *pełen ognia, rozpalony, rozżarzony, pałający, płomienny, płomienisty, gorejący:* Słup O. Ogniste kule. Jak. J. Ogniste baryły. Jak. J. Ogniste kółka. Dek. Znajdują ś. studnie ogniste a. wybuchy podziemne. Troc. A żeby cię siarczyste, ogniste pioruny! Góra ognista (= *ogniem wybuchająca, wulkan).* Broń ognista. Św. (= *palna, prochem nabijana = strzelba, fuzja).* Puszczone były na niego strzały one ogniste, które go do miłostki bezecnej pobudziły. Birk. Piesze regimenta i artylerja, czyli tak zwany lud O., złożone były przeważnie z wyborowych Niemców. Sienk. × Potrzeba na obronę miasta dziesięć tysięcy ludu ognistego. Wer. (= *uzbrojonych w broń palną).* Postawił Bóg przed rajem cherubina i O. miecz obojętny. Leop. Rozmaite ogniste przyprawy do uciechy służące. Dek. (= *służące do puszczania ogni sztucznych).* × Piłka ognista p. **Fajerbal.** Ogniste piłki. Jak. J. Ogniste kółka. Dek. Słońce złociste obraca koła złociste. Zbyl. A. Chmury ogniste (= *ognionośne).* Kronida ognisto-piorunny. Ml. **2.** a. **Ogniowy,** × **Ogniofarbny** kolor = *podobny do ognia, płomienny:* Barwa ognista. Kolor ognisto-szkarłatny. Była to głowa, okryta takim gąszczem ognistorudych kędziorów. Orzesz. **3.** przen. = a) *pełen ognia, werwy, zapału; gorący, żywy, krewki, namiętny:* Temperament O. Koń O. (= *bystry).* O. lew. Fur. Dusza ognista. Ojciec łagodny, miły, spokojny; syn zaś porywczy, O., niedotkliwy. Boh. Poeta, co był tak O. wewnątrz, a z wierzchu drżał, jak galareta. Słow. b) *gorący, płomienny, gorliwy, serdeczny, żarliwy:* Ognista modlitwa. Birk. (= *strzelista).* O zbawieniu dusz słowa żywe i ogniste czynił. Birk. O. afekt. Troc. Ognista żądza. Troc (= *zapalczywa, zapamiętała).* Zapał O. Mąż ognistej wymowy oziębłe serca rozpala. Birk. Ogniste spojrzenia (= *namiętne).* Obiegał zgromadzenie ognistą źrenicą. Mick. Taka głodna byłam, tak pożądał mój głód chociażby maleńkiej okruchy, że mi aż z oczu O. wyglądał. Słow. **4.** astr.: Kula ognista p. **Bolid.** **5.** bot.: Ziele ogniste (arianis) *roś.* **6.** min.: Kamień O. p. **Kamień** pod 22. **7.** pusz.: Garnki ogniste p. **Garnek.** <Od Ogień>

× **Ogniszczanin, a,** lm. **anie** *ten, co ma swoje ognisko, swój dom:* Obywatele grodów byli ogniszczanami, to jest mający swe ogniska, swe domy. Lel. <Od Ognisko>

[Ogniszcze, a, lm. **a]** p. **Ognisko.**

[Ogniszczek, czka, lm. **czki]** *chwast jakiś:* Połowa ludności wiejskiej żywiła ś. na przednówku pokrzywą, ogniszczkiem, lebiodą i perzem. Tet. Por. **Ogniszczka.** <?>

[Ogniszczka, i, lm. **i]** p. **Ognicha.**

Ogniście, Ognisto przys. od **Ognisty:** O. o co prosić. O. kochać (= *szalenie).* Łomotali ś. O. Kon. (= *energicznie, zawzięcie, zapamiętale).* <Od Ognisty>

[Ogniściejszy] st. w. od **Ognisty.** <Od Ognisty>

Ogniślepek, pka, lm. **pki** bot. (calliopsis) *roś. z rodziny złożonych.* <Ogień + Ślepek>

[Ogniucha, y, lm. **y]** p. **Ognicha.**

† **Ogniwacz, a,** lm. **e** *ptak feniks,* wyczyniec: Patrzą nań z zadziwieniem, jak na ogniwacza, co go bajka w naturze jedynym naznacza. Przyb. Zdr. † **Ogniwaczek.**

† **Ogniwaczek, czka,** lm. **czki** p. **Ogniwacz.** Troc.

× **Ogniwić się, i ś., ił ś.** *łączyć ś. w pasmo ogniw:* Nie możesz łańcucha ogniw, zwanych zdarzeniami zewnętrznemi i uczuciowo wewnętrznemi, a z których żywot ludzki ś. ogniwi, obliczyć dokładnie w piersiach moich. Krasiń. <Od Ogniwo>

× **Ogniwienie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ogniwić ś.**

Ogniwko, a, lm. **a** p. **Ogniwo:** O. w łańcuszku od zegarka. Dla mnie O., dla niej cały łańcuch. Sienk. O. w pancerzu. Troc. Nóż ostrzejszy, kiedy go ogniwkiem a. musadkiem pociągną. Rej.

Ogniwkowy przym. od **Ogniwko:** Koszulka ogniwkowa. Grab.

× **Ogniwny I.** a. × **Ogniwowy** przym. od **Ogniwo. 2.** *mający dużo ogniw.* Sł. wil. <Od Ogniwo>

Ogniwo, a, lm. **a I.** † O., [O.] *ogień; ognisko:* Godzienem, ażeby mię żywo za zbrodnie pożarło siarczyste O. Kulig. (= *piekło).* Zaświećże, miesiączku, na cztery ogniwa. **2.** p. **Krzesiwo:** Uderzże jedno w ten krzemień ogniwem, hnetki ogień oglądasz. Orzech. Miej w kalecie O., a na polu krzemień najdziesz. Biel. M. **3.** † O. *stalka do ostrzenia.* **4.** × O. *łańcuch:* Na złotym świetny krzyż ogniwie. Mias. **5.** a. × **Ogniwsko,** × **Ognisko** *członek łańcucha, jedno z kółek składających łańcuch; ucho u prętów stanowiących łańcuch:* O. do ogniwa wiązać, łańcuch będzie. Min. O. ogniwa ś. dzierży w łańcuchu. Górn. Te racje ś. ciągną za sobą, niby O. za ogniwem. Troc. Jesteśmy małym ogniwem ogromnego łańcucha organicznego, a ten tylko ogniwem całej budowy fizycznej kuli ziemskiej. Śniad. J. Przen.: Wąż kręci ś. w ogniwa i przędziwa rozmaite. Wer. (= *pierścienie, kręgi,*

koła, sploty, zwoje, węzły). Człowiek jest pierwszym ogniwem łańcucha, któren natura uplotła ze stworzeń. Mik. (On) z panem i z chłopem za panie bracie, jakby O. w bratnim łańcuchu. Syrok. **6.** przen. *związek, węzeł, łącznik, spójnia:* Przyjaźń nas wzajemności ogniwem spaja. Pilch. Małżeńskie ogniwa. Kras. Małżeńskie łączą nas ogniwa. Os. **7.** przen. *łańcuch, ciąg, pasmo, szereg:* Przygody ciągną ś. z nami nieprzerwanym ogniwem, aż do grobowej deski. L. Nie, kiedy szczęścia zerwane ogniwa, ja mam żyć? Słow. **8.** [O.] *odległość między węzłami u siatek pływających.* **9.** [O.] *szponga spajająca deski gnojnicy.* **10.** [O.] *jedno ze spojeń żelaznych u sochy.* **11.** fiz.: O. elektryczne a. galwaniczne = *oddzielna część stosu elektrycznego*, element elektryczny. **12.** fl. *część uzdy, licząc od wiązania do wiązania.* **13.** gieol. *nazwa ogólna grupy warstw mineralnych, odróżniających ś. między sobą skamieniałościami, a należących do jednego piętra pewnej formacji gieologicznej.* **14.** zł. *kasa ogniotrwała.* Zdr. **Ogniwko.** <Od Ogień>

× **Ogniwowy** p. **Ogniwny.**

× **Ogniwsko, a,** lm. **a** p. **Ogniwo:** Łańcuch z szmelcem, ogniwska okrągłe. Niem. <Od Ogniwo>

Ognizierka, a, lm. **i** bot. p. **Lilja.** <?>

Ognoić, i, ił, Obgnoić, nied. **Ognajać, Obgnajać** **I.** *zgnoić dokoła a. po wierzchu:* O. skórę na palcu. **2.** *obłożyć gnojem:* Ogrodnik mówił: dam pomoc drzewu temu, okopam, ognoję, aza płód puści. Skar. **3.** *owalać gnojem:* Wytarła krowie ognojone boki, oddoiła mleko, co ś. jej tam od rana uzbierało. Reym. <O + Gnoić>

Ognojenie, a, blm., czynność cz. **Ognoić.**

Ognuśniały *który ognuśniał, zgnuśniały, zleniwiały:* Mnie smutek zabił, mnie — krok leniwy ognuśniałych zdarzeń, co wyrwał z serca nadziei nadzieję. Krasiń. <Od Ognuśnieć>

Ognuśnieć, eje, ał *zgnuśnieć, zleniwieć.* <O + Gnuśnieć>

Ognuśnienie, a, blm., czynność cz. **Ognuśnieć:** Stąd dalej poszło O. władzców i władzy. Szaj.

[Ogodać, a, ał] p. **Ogadać.** <O + Gádać>

[Ogodanie, a, blm.] czynność cz. **Ogodać.**

Ogoleć, eje, ał *stać ś. gołym; obleźć z wierzchu:* Skórka na owocu ogolała. Gdy owce mają parchy, skóra ogoleje. Wolsz. <O + Goleć>

Ogolenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Ogoleć.** **2.** czynność cz. **Ogolić.**

Ogolenie się, a ś., blm., czynność cz. **Ogolić ś.**

× **Ogoliciel, a,** lm. **e** *ten, co ogolił a. ogoli.* <Od Ogolić>

Ogolić, i, ił, [Obgolić], nied. **Ogalać, [Obgalać]** **I.** = a) kogo *oskrobać brzytwą z włosów; zebrać komu brzytwą wąsy, brodę:* Ogolony wiła. Rej. Ogoliwszy was i przybrawszy po turecku, będą wodzić, by wiły abo głupie ludzie, miedzy sobą. Orzech. [O. kogo bez mydła] = *obić.* b) kuch.: O. rybę = *oskrobać, oczyścić z łuski.* Sł. wil. c) × O. *ogołocić, obrać, okraść, ograbić, złupić; wyzuć z czego:* Witołd Dowmanta ze wszystkich dzierżaw wyzuł i ogolił. Stryjk. Z swobód swych ogolon. Paszk. Niejednego z paniczów tak ogolił, że im worek dotychczas nie obrośnie. Boh. *(= opróżnił, oporządził, oskubał).* × O. kogo w karty = *ograć.* Bom tak baczył, że Rożna w karty ogolili. Pudł. †Abyś znał moję słabość, jadę ogolony. Także jechał bez zbroje. Rej. **2.** co = a) *zebrać, zeskrobać brzytwą, zgolić:* Ogoli brzytwą głowy i włosy ich i brody. Bud. Czasu żałoby bród nie ogalajcie. B. B. Broda ogolona. Skar. Bych był Ezechjelem, ogoliwszy głowę i brodę, włosy bych na trzy części rozdzielił. Skar. b) † O. *zabrać, sprzątnąć:* Wszystek owoc mu ogolił, przecię drzewa nie poraził. Wuj. c) † O. *ogołocić, opustoszyć, złupić, ograbić:* Zbije cię, zniszczy, kiedy chce, dobra twe ogoli. Paszk. *(= zdewastuje).* **O. ś. I.** *ogolić a. kazać ogolić sobie wąsy, brodę:* Wnet wyjdę, tylko ś. ogolę, umyję i ubiorę. Pójdę ś. O. **2.** × O. ś. *zostać ogołoconym, ogołocić ś., opustoszeć:* Graniceby ś. zewsząd ogoliły, gdyby ś. na jedną kupę wszyscy obywatele zjechać mieli. Vol. <O + Golić>

[Ogolnąć, nie, nął] *obić, palnąć, walnąć:* O. batogiem. <O + Golnąć>

[Ogolnięcie, a, blm.] czynność cz. **Ogolnąć.**

Ogołacać, a, ał i **O. ś.** p. **Ogołocić:** Przywracając urzędnikom spokojne życie, nie ogołacał ich z dóbr, któremi ich obdarzył. L. <O + * Gołacać, od Goły>

Ogołacanie, a, blm., czynność cz. **Ogołacać.**

Ogołacanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ogołacać ś.**

Ogołocenie, a I. blm., czynność cz. **Ogołocić.** **2.** lm. **a** *stan tego, który został ogołocony, golizna:* Przyjaciele, widząc moje O., nie znają mnie więcej. L.

Ogołocenie się, a ś., blm., czynność cz. **Ogołocić ś.**

Ogołocić, i, ił, nied. **Ogołacać, Ogałacać** *obnażyć, obedrzeć, wyzuć, obrać ze wszystkim, pozbawić wszystkiego, oporządzić, zostawić gołym:* Dąb ogołocony z liści, odarty z kory. Kołł. I twoje (Niemna) dotąd szanowane brzegi topór z zielonych ogołoci wianków. Mick. O. kogo z mienia, zaszczytów. Familje z honoru ogołocone. L. Ze wstydem uciekła wrona, z cudzych piór ogołocona. Dar. J. O. twierdzę z wojska. O. miasta, wsi z ludzi. Troc. **O. ś.** *pozbawić ś. czego, stracić wszystko; wyzuć ś.:* Onby ś. dla nich z dóbr swych ogołacał. Boh. <O + * Gołocić, GOŁ>

[Ogołtać się, a ś., ał ś.] p. **Obholtać ś.**

[Ogołtanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Ogołtać ś.**

Ogon, a, lm. **y, [Ogón]** **I.** a. × **Oczas,** × **Ocas, [Chwost, Kwost]** = a) u zwierząt kręgowych, *tylna część ciała wsparta kręgami położonemi poza jamą ciała:* O. chwytny (np. u małp). O. obwisły, odsadny. O., chwost, włosy na rzapie bydlęcym, i sam rząp. L. O. puszysty *(= kita).* O. zająca *(= osmyk).* O. wilka *(= polano).* Kiwać, ruszać, kręcić, wiercić, machać, wywijać ogonem. Uciąć psu O. Troc. Ogonem ś. lew, kiedy następuje zwada, do sił budzi; ogonem lis ś. chartom składa; ogonem wyżeł ptaka, ogar znaczy zwierza; ogonem wiewiór lata, choć nie ma pierza. Pot. Wół rozdrażniony ku górze toczy O., kicie podobny. Tw. Lisi O. znamię błazna. L. Pies marda ogonem. Żebr. Zadrzeć ogona. Postawić O. Im kota bardziej głaszczesz, tym bardziej O. wznosi. Prz. Głaszcz ty kotowi skórę, a on O. w górę. Prz. Im kot starszy, tym O. twardszy. Prz. *(= naginaj drzewa, póki młode).* Dedykacji arkusz, a dzieło samo jak myszy O. L. Jak zając przed charty ogona, tak on przed niemi mydła musiałby umykać. Glicz. Koń ogonem wierci. Alb. Ruszył konceptem, jak martwe cielę ogonem. Prz. Ruszyłeś głową, jak zdechłe cielę ogonem. Pim. Lisi O. nie idzie w towar, nie ujdzie za towar. Prz. Nie ciągnij psa za O., bo cię ukąsi. Jabł. *(= nie wywołuj wilka z lasu).* Trudno

ująć za O., gdy ś. umknie głowa. Paszk. Wolę ś. za głowę, niż za O. jąć. Stryjk. Gdzie O. rządzi, tam głowa błądzi. Prz. [Malujes, jak pies ogónem] = *łżesz.* Przen.: Nędznik musi leżeć wszędy potłoczony, a ci, co im świat służy, podnieśli ogony. Rej (= *zhardzieli*). Spuścić O. Troc (= *opuścić skrzydła, spuścić z tonu*). Z bojaźni, jako pies na mrozie, O. pod ś. tuli. Rej (= *kurczy ś., kuli ś.*). Póty siedział z pokojem, O. pod ś. chował. Pot. (= *zachowywał ś. skromnie, był potulny*). Przed nim O. pod ś. kryją. Rej. Pozłocistego, by też nie umiał i kozie ogona zawiązać, alić go na urzędy sadzają. Rej (= *trzech zliczyć*). Za O. trzymać. Troc (= *słabo trzymać*). Kręci ogonem (o kobiecie, posp. *kuprem; chodzi pretensjonalnie*). Przen.: *sztuka bydła, sztuka inwentarza:* Ani zagona, ani ogona nie mam. Krasz. Teraz chcą mi ze stajni wszystkie ogony wyprowadzić. Rog. (= *konie*). Mam trzy ogony w oborze (= *krowy, cielęta*). [Krzywy O.] = *nazwa krowy.* Przen.: *kiść, chwast, kutas, pęk z ogonowych włosów końskich:* Przed wezyrem noszą buńczuk o trzech ogonach. Kłok. Aczygirej z chorągwią czerwoną o dwu ogonach, pod którą było Tatar dziesięć tysięcy. Paszk. Ich księżyce, buńczuki z końskiemi ogony. Malcz. O. u peruki, u włosów. Troc (= *długie włosy w tyle; warkocz, harcap*). Przen.: *penis:* Złoty czas marnujesz: dziewczę z chęci płonie, a ty ś. kręcisz, świerzbi cię w ogonie. Przyszyć komu O. Prz. (= posp. *zrobić z kogo małpę, wystrychnąć kogo na dudka*). b) u ptaków, *długie pióra na tylnej części ciała:* Wiedzą ludzie, żeś ty z ogona sroce nie wyszedł. Pim. Toć i ja nie wypadłem sroce z pod ogona. Prz. (= *i ja nie jestem byle kto*). Dwie sroki za O. trzymać. Prz. (= *podjąć ś. dwuch rzeczy i nie móc podołać*). Dwie sroki za jeden O. złapać. L. O. szeroki, rozłożysty. Paw rozpuszcza i składa O. Kto w O. wierzy, ten piórko z ogona znajdzie. Prz. Przen.: O. pawi a. wachlarz = *rodzaj pasjansu, przy którym rozkłada ś. karty wachlarzowato.* c) u innych zwierząt, *tylne zakończenie ciała:* O. rybi = *płusk.* Ryba bije ogonem po wodzie. Wąż ogonem wywija. **2.** przen. *przedłużenie sukni w tyle, ścielące ś. po ziemi, tren:* Suknia z ogonem (= *powłóczysta*). Wlec za sobą O. O. ś. za nią wlecze. Pazie noszą ogony za paniami. Żart.: Zamiata ziemię ogonem. Rznijcie ogony, panie, które dziś daleką kurzawą ś. za wami na trzy łokcie wleką. Pot. Cóż to, proszę, za rozum sarmackie matrony, rogi na głowach stawiać, a włóczyć ogony? Łączn. Długie szaty pan gani, przebóg, a cóż rzeką ci, którzy dziś ogony na trzy łokcie wleką? Pot. Własna jest niewiastom, aby nogi swoje pawim ogonem rady okrywały. Petr. Od każdej szaty, za którą ś. O. wlecze, niech płacą złotych cztery. L. Nóg jej nie trudnią ogony. Kochan. **3.** komety = *krzywa a. wielokrotna smuga świetlna,* warkocz, miotła: Gwiazda z ogonem = *kometa.* O. komety, ciąg rozwlekły światła za kometą. Śniad. **4.** u litery = *zakręt u spodu litery przyczepiony,* ogonek: *Ę* polskie, *ç* francuskie z ogonem. Troc. **5.** przen. *przedłużenie końcowe, coś ciągnącego ś. za czymś, sznur, łańcuch:* O. kowadła. O. orszaku. Przen.: × Ta sprawa długi O. za sobą wlecze. Troc (= *ciągnie ś. do nieskończoności*). × Wlecze to O. za sobą. Troc (= *weźmie to zły obrót*). × O. rzeki = *ujście rzeki.* Otw. S. [O., *zakończenie uroczystości weselnej; poprawiny odbywające ś. u rodziców nowozamężnej*]. Z ogonem = *z okładem, z czymś, z górą, przeszło:* Będzie jeszcze do miasta mila z ogonem. O. w rachunkach. Troc. Tysiąc złotych z ogonem a. z ogonkiem. **6.** [O.] = a) *przezwisko dawane ubogim mieszkańcom Pątnowa.* b) Ogony = *gatunek jabłek.* **7.** anat.: × O. mięśnia p. **Mięsień.** O. przyjądrza = *dolny koniec przyjądrza zaginający ś. i przechodzący w przewód nasienny* (cauda epididymidis). **8.** bot.: O. jeleni = a) × O. p. **Trzebucha.** b) p. **Kłobuczka.** O. koci = a) p. **2. Brzanka.** b) p. **Koczurnik.** O. koński p. **Skrzyp.** [Krowi O.] a. Babka duża, Babka właściwa, Pałka, Pięczyłek, Skołojrza (plantago major). O. liści p. **Rokiet.** O. lisi łąkowy p. **Wyczyniec.** O. lwi p. **Serdecznik.** O. mysi p. **Mysiurek.** O. pawi p. **Wianowłosta.** Wilczy O. = a) † Wilczy O. p. **Tojeść.** b) p. **Krwawnica.** [O.] *rodzaj rośliny wodnej.* **9.** cieś. = a) [O.] *wystający koniec krokwi.* b) Spojenie w jaskółczy O. p. **Jaskółczy. 10.** fl. *wierzchołek haka (= piasku, mielizny), na którym oryle, chcąc zatrzymać tratwę, orzą na rzece artfulem.* **11.** garb. *część skóry od ogona.* **12.** gór.: × Ogony, × **Przegoniska** *ubogie rudy ołowiane, przebierane w hałdach do płókania.* Łab. **13.** lek.: Koński O. p. **Koński. 14.** min.: Jaskółczy O. = *jedna z postaci, w które ś. gips krystalizuje.* **15.** mul.: Karpi O. = *gatunek sklepienia.* **16.** szczot. *najdłuższa szczecina grzbietowa.* **17.** teatr. = a) *mała rola w sztuce teatralnej, nieodpowiedzialna, taka, w której niema popisu dla aktora:* Aktor od ogonów. Aktor grywający ogony. b) a. **Krowięta** żart. *aktorowie lub aktorki ostatniego rzędu.* **18.** wiośl. *deska stanowiąca przedłużenie rufowe pacierza w łodzi.* **19.** woj.: O. działa = *część końcowa lawety armatniej.* Jak. J. O. jaskółczy p. **Jaskółczy. 20.** zł. *łańcuszek, dewizka do zegarka:* Maszyna z ogonem (= *zegarek z łańcuszkiem*). **21.** zool.: † Jedwabny O. p. **Jemiołuszka.** Zdr. **Ogonek, Ogoneczek.** Zgr. **Ogonisko.** <O + ŻON/GON>

× **Ogonaczek, czka,** lm. **czki** p. **Ogonak.**

× **Ogonak, a,** lm. **i** *kamizelka a. kurtka, podbita futrem; krótki kożuszek barani.* Zdr. × **Ogonaczek.** <Od Ogon>

Ogonatka, i, lm. **i 1.** × O. *kobieta chodząca w sukni z ogonem:* O miłe ogonatki, dekret to surowy, więc przyjmiecie w kompanją z ogonami krowy. Łączn. **2.** × O., × **Ogonica** *gwiazda z ogonem, miotła na niebie, kometa.* Sł. wil. **3.** × O. *nuta mająca w sobie dwie fuzy ćwierciowe.* Mag. Dwie ogonatki stanowią takt ćwierciowy i równają ś. co do czasu czterem fuzom prostym. Sł. wil. **4.** ogr. *gatunek gruszki polskiej.* **5.** [O.] zool. p. **Raniuszek.** <Od Ogonaty>

† **Ogonaty** p. **Ogoniasty.** Mącz. <Od Ogon>

Ogoneczek, czka, lm. **czki** p. **Ogon.** <Od Ogonek>

[**Ogoneczka, i,** lm. **i**] *narzędzie do oganiania much, oganka.* <Od * Ogonka, O + ŻON/GON>

Ogonek, nka, lm. **nki 1.** p. **Ogon:** Mysi O. Przen.: Fortuna kiwnęła nam ogonkiem tak gładko, że z drabstwa przyszliśmy do hrabstwa. L. **2.** *gatunek futra:* Sobole, marmurki, ogonki. Vol. **3.** O. u liścia, owocu = *szypułka, nóżka:* Najpospoliciej liście wiszą na ogonku i dlatego łatwiej ś. chwieją. L. **4.** *drobna część korzenia rośliny:* Ogonki drobne u korzenia. Otw. **5.** przen. *znaczek przyczepiany u spodu litery, jak np. przy ą, ę:* A z ogonkiem. **6.** przen.: Z ogonkiem = *z górą, z okładem, przeszło, z czymś:* Tysiąc rubli z ogonkiem. **7.** *gatunek psa z pięknym ogonem.* Troc. **8.** *odciągnięty koniec pałąka przy kłódkach zwyczajnych, który zakłada ś. w kluczkę.* **9.** biol. *reszta ciała plemnika oprócz główki.* **10.** szczot. *gruby koniec szcze-*

ciny od jej końca. **II.** zool.: Czerwony O. p. **Pleszka.** <Od Ogon>

× **Ogoni** p. **Ogonowy.** <Od Ogon>

[Ogoniarz, a, lm. **e]** *przezwisko, nadawane mieszczanom.* <Od Ogon>

Ogoniastek, tka, lm. **tki** zool. *pasorzyt człowieka należący do pierwotniaków, wymoczków, wszczątek:* O. jelitowy (cercomonas intestinalis). O. moczowy (c. urinarius). O. skoczny (c. saltans). <Od Ogoniasty>

Ogoniasty, †**Ogonaty** *mający ogon, opatrzony ogonem:* Owce długoogoniaste. Suknia ogoniasta *(=powłóczysta).* Była na nim zawsze suknia ogoniasta, co to ją frakiem nazywają panowie. Kaczk. Ogoniaste fortepjany, dziś rozpowszechnione, liczyły ś. wtedy do rzadkości. Byk. Gwiazda ogoniasta p. **Kometa. O., ego,** lm. **ści** rz. *djabeł:* Co z masłem będziemy robili? pyta baba djabła.— Pójdziemy na targ i przedamy, odpowiada O. Krasz. <Od Ogon>

Ogoniasz, a, lm. **e** myśl. żart. *lis:* Są lisy koło R.; charty zdrowe, konie dobre, będę sprzątał ogoniaszów porządnie. Krasz. <Od Ogon>

Ogoniaty I. †O. p. **Ogoniasty. 2.** [O.] *nierówno uszyty:* Ogoniatá kosiula. <Od Ogon>

Ogonica, y, lm. **e I.** × O. p. **Ogonatka. 2.** †O. anat.= a) *tyłek, pośladek, zadek:* Przyczyną ciężkiego rodzenia ś. jest, iż dziecię... ogonicą, to jest zadkiem ku wyszciu z żywota mateczynego ukazuje ś. Sien. Musisz u mnie w ogonicy być. L. *(=pożrę cię, pożyję cię, pokonam cię).* b) *otwór stolcowy:* Włożywszy olejek z cegły w ogonicę, chrobaki zabija. Spicz. <Od Ogon>

Ogoniczek, czka, lm. **czki** (parus caudatus) *najmniejsza z sikorek, mająca nadzwyczajnie długi ogon czarniawy.* Kluk. <Od *Ogonik>

× **Ogonić, i, ił** i × **O. ś.= Obegnać** i **Obegnać ś.** <O+Gonić>

× **Ogonienie, a,** blm., czynność cz. **Ogonić.**

× **Ogonienie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ogonić ś.**

Ogonisko, a, lm. **a** p. **Ogon.**

Ogonkowato przys. od **Ogonkowaty.**

Ogonkowaty *podobny z kształtu do ogonka:* Liście tego ziela jest ogonkowate. Jund. <Od Ogonek>

[Ogonkowe, ego, blm.] *datek, dawany przy sprzedaży krowy a. świni temu, kto ją na targ przypędził.* Por. **Oduzdne.** <Od Ogonkowy>

Ogonkowy przym. od **Ogonek:** Liść O. Rost. *(=mający ogonek).* <Od Ogonek>

× **Ogonooki** *mający ogon w oka, mający ogon oczasty:* Paw O. Nar. <Ogon+Oko>

Ogonowe, ego, blm. *podarek przy kupnie zwierzęcia, dawany przez kupującego służbie, która je dozorowała.* <Od Ogonowy>

Ogonowo-śpiczasty anat. p. **Krzyżo-ogonowy.** <Ogonowy+Śpiczasty>

Ogonowy I. a. × **Ogoni** przym. od **Ogon:** Ogonowa sztuka mięsa = *siek, oguzie.* L. **2.** anat.: Kość ogonowa (os coccygis s. coccyx) = *zakończenie stosu pacierzowego,* × kość dodatkowa, × ogoźna, †gastrzyca, †guzica, †kość guziczna, †gżegżołka, †huzica, × kukułka, †kuper, †kuprowa kość, †kustrzyca, × rząp, × kukułkowa kość. P. **Krzyżo-ogonowy** i **Kulszo-ogonowy.** <Od Ogon>

Ogończa, y, lm. **e** zool. (trigon) *ryba chrząstkowata, poprzecznousta, ze skupienia płaszczek.* <?>

Ogończyk, a, lm. **i I.** bot. (orthopagon) *roś. z rodziny traw.* **2.** zool. (thecla) *motyl dzienny.* <Od Ogon>

†**Ogorać, a, ał** p. **Ogorzeć:** Na dworze będąc, od gorącości słonecznej rychlej ogora, niż doma od gorącości płomienia domowego. Glicz. <O+Gorać>

†**Ogoranie, a,** blm., czynność cz. **Ogorać,** *ogorzenie.*

†**Ogorek, rka,** lm. **rki** p. **Ogórek.** Tuch.

Ogorzalszy st. w. od **Ogorzały:** Którzy pod Krępakiem mieszkają ku południowi, ogorzalsi są i czarni; którzy z drugiej strony, biali. Petr. <Od Ogorzały>

Ogorzałka, i, lm. **i I.** a. **Podgorzałka** myśl. *kaczka dzika* (anas nyroca). **2.** zool. (fuligula marila) *ptak płetwonogi z rodziny kaczek.* <Od Ogorzały>

Ogorzałość, i, blm., **Ogorzelizna, Ogorzelina, Ogorzenie** *opalenizna, śniadość cery twarzy:* O zganianiu zmaz z lica, zwłaszcza ogorzałości, śniadości. Ślesz. <Od Ogorzały>

Ogorzały I. *opalony, osmalony od ognia:* Kloc O. Lud w chodakach, z łyka szytych, w chatach dymem ogorzałych, dranicami płasko krytych. Pol. **2.** *spalony, opalony, zczerniały, śniady od słońca:* Twarz ogorzała od słońca. × Pas O.= *gorący, podzwrotnikowy.* Ziemie leżące pod strefą ogorzałą. Stasz. Owe ogorzałe skwarem arabskie Izmaela pustynie. Wor. <Od Ogorzeć>

†**Ogorzczenie, a,** blm., czynność cz. **Ogorzczyć.**

†**Ogorzczyć, y, ył** *zaprawić goryczą, zrobić gorzkim:* Uroczystość pełna słodyczy żadną ucisków nieogorzczonej żółcią. Poc. <O+Gorzczyć>

Ogorzeć, eje, ał, †**Ogorać I.** *opalić ś. po wierzchu, osmalić ś.:* Drzewo na pniu ogorzało. Przen.: Skrzydełka mu ogorzały. Prz. *(=opadły; obcięto mu skrzydła, przytarto mu rogów).* **2.** *spalić ś., opalić ś., zczernieć na słońcu:* Kto leży na słońcu, nie zakrywszy ś., pewnie O. musi. Rej. <O+Gorzeć>

Ogorzelina, y, blm. p. **Ogorzałość:** O., ogorzałość od słońca. Troc. Policzki zostały nietkniętemi i z pod ogorzeliny swej, okrągłe i pulchne, tryskały rumieńcem różowym, jak zorza. Orzesz. [Przyjdzie św. Michał, będzie ogorzelinę spychał]. <O+Gorzelina, od Gorzeć>

Ogorzelizna, y, blm. p. **Ogorzałość:** Śniada O. Orzesz. Do twarzy ci z tą ogorzelizną. Krasz. <O+*Gorzelizna, GOR>

Ogorzenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Ogorzeć. 2.** p. **Ogorzałość:** Zimno jest matką białości, gorącość matką jest czarności i ogorzenia. Sak.

†**Ogorzknąć, knie, knął** a. **kł** *nabyć gorzkości, zgorzknąć:* Gdym to zjadł, ogorzknął mi żołądek. Bud. B. Przen.: Ogorzkł im żywot ich w tak ciężkiej niewoli. Bud. *(=uprzykrzył ś., obrzydł, zbrzydł, stanął kością w gardle).* <O+Gorzknąć>

†**Ogorzknięcie, a,** blm., czynność cz. **Ogorzknąć.**

× **Ogoźny** anat. p. **Ogonowy:** Ból O. (coccygoclinia). Por. **Oguzie.** <? Kontaminacja: Ogon i Oguzie, GUZ>

[Ogóła, i, lm. **e]** p. **Ogół.**

***Ogólak:** [Na ogólak] (=na ogólach) p. **Ogół.**

[Ogólnica, y, lm. **e]** forma ż. od **Ogólnik.**

Ogólnie, × **Ogólno** przys. od **Ogólny; Ogółowo,** *wogóle, w ogólności, ogółem, na ogół, ryczałtem, hurtem:* O. mówiąc, rzecz jest to bardzo pożyteczna *(=nie licząc ś. ze szczegółami).* O. rzecz biorąc... *(=nie biorąc pod uwagę szczegółów).* Nie O., ale pojedynkowie każdą rzecz zosobna biorąc. Petr. O. uważają ten wypadek za coś nadzwyczajnego *(=powszechnie).*

Ogólnieć, eje, ał *uogólniać ś.* <Od Ogólny>

Ogólnienie, a, blm., czynność cz. **Ogólnieć.**

Ogólnik, a, lm. **ki I.** *sąd ogólny, zdanie ogólne, prawda znana, dająca ś. do wielu rzeczy zastosować, prawda oklepana, czczy frazes, komunał:* Zbywa rzecz ogólnikami. **2.** × O. *podstawa ogólna:* Dopytywałem go o metody, o ogólniki historycznej nauki. Lel. **3.** [O., lm. **cy**] *kupiec handlujący materjałami aptecznemi, materjalista.* <Od Ogólny>

Ogólnikowo przys. od **Ogólnikowy:** Tłomaczy ś. O. *(=wymijająco, okolicznie).*

Ogólnikowy, × **Okólnikowy** *z ogólników złożony, nie szczegółowy, niedokładny, ogólny:* Frazes O. Dał wprawdzie wskazówki swoich projektów, ale ogólnikowe. <Od Ogólnik>

× **Ogólno** p. **Ogólnie.** L.

Ogólność, i, blm. **I.** rz. od **Ogólny:** O. myśli jest prawdziwą miarą rozumu i głębokiego pojęcia. Śniad. W ogólności = *ogólnie, wogóle, na ogół, ogółowo.* **2.** × O. *ogół, powszechność, całość:* Posłowie O. narodu przedstawiają. L.

Ogólny, Ogółowy I. *obejmujący ogół, ściągający ś. doń, z zebrania szczegółów pochodzący, nie szczegółowy, powszechny, gieneralny, uniwersalny, ryczałtowy:* Wyobrażenia stają ś. ogólnemi, gdy od nich odłączamy wszystko, co je przywiązuje do pewnego szczególnego jestestwa. Cyan. Czynię We Panu raport O., szczególniejszą relacją zachowując sobie do ustnej rozmowy. L. Koncert na ogólne żądanie powtórzono. Ogólne zamieszanie. Zasady ogólne. Rachunek O. Suma ogólna. Mówić w wyrazach ogólnych *(=ogólnikami).* Zebranie, posiedzenie ogólne *(=walne, plenarne).* Wystawić O. obraz nauki. Środek O. O. zastój w handlu. Dobro ogólne *(=publiczne).* Względy spokoju i dobrobytu osobistego złożyć w ofierze sprawie ogólniejszej. Chm. Obiad przy ogólnym stole *(=wspólnym dla wszystkich).* Dochód O. (p. Dochód). O. upadek sił. Zasady, przepisy, wskazówki, uwagi ogólne. Choroba jest wyrazem ogólnym, którym jak gorączkę, tak katar, zapalenie i reumatyzm oznaczamy. Kras. A. Prawo ogólne może mieć wyjątki. Wyobrażenie, pojęcie ogólne. Zebrać wszystko pod jeden widok, wystawić O. obraz nauki. Śniad. W roku 1889 na kongresie ogólno-amerykańskim uchwalono potrzebę ligi celnej. Ogólno-brytański związek celny. Inna, ogólno-europejskiej wagi sprawa zabiera cały okres od r. 1850 aż do wojny z Austrją. Sienk. Ogólno-giermański *(=pangiermański).* Komitet ogólno-krajowy. Arena starcia ś. grup ogólno-krajowych na gruncie spraw pewnej miejscowości. Wykłady z dziedziny przedmiotów ogólno-kształcących dla młodzieży uniwersyteckiej. Dentyści, posiadający wykształcenie ogólno-lekarskie. Każdy z nich posiadał ogólno-ludzką właściwość. Dyg. Barbarzyńską musi ś. wydać ustawa z punktu widzenia ogólno-ludzkiego. Cele ogólno-ludzkie. Zapatrują ś. z ogólno-ludzkościowego poziomu na sprawy świata tego. Jeż. Stronnictwo republikańskie przestało być wyrazem dążności ogólno-miejskich. Cecha ogólno-narodowa. Prusy popierały myśl związku ogólno-niemieckiego *(=wszechniemieckiego).* Interesy ogólno-państwowe. Sprawy ogólno-polityczne *(=dotyczące polityki międzynarodowej, międzypaństwowej).* Mowa ogólno-polska. Karł. Obraz to wszystkich motywów ogólno-psychicznych pozbawiony. Kasz. Zjazd przyrodników w Petersburgu był pierwszą w Rosji ogólno-ruską sprawą narodową. Spas. Postawienie w dalekiej choćby odległości ideału ogólno-słowiańskiego. Spas. Ogólno-społeczny. Walka producentów z konsumentami przybrała ostrą, powikłaną i zarazem ogólno-światową postać *(=wszechświatową).* **2.** fil.: (w logice) *ściągający ś. do rodzaju, gatunku a. klasy:* Pojęcie ogólne = *pojęcie, którego zakres obejmuje rodzaj, gatunek a. klasę, treść zaś stanowią wszystkie cechy wspólne temu rodzajowi, gatunkowi a. klasie przedmiotów, pojęcie rodzajowe, gatunkowe, klasowe.* **3.** lek.: Obłąd O. p. **Obłąd.** Choroba ogólna p. **Choroba.** †Franca ogólna p. **Przymiot.** <Od Ogół>

Ogół, u, blm. **I.** *suma ogólna, zebranie jednostek, wszystko razem wzięte, ogólna masa, całokształt:* O. mieszkańców, wiadomości, czytelników, interesów, wydatków. Na policzku nie postał ślad rumieńca, a O. twarzy wcześnie zestarzałej daleko więcej lat okazywał. Krasz. **2.** *społeczność, społeczeństwo, publiczność, naród, kraj, świat:* Dobro ogółu *(=dobro publiczne).* Pracować dla dobra ogółu. Jest to zdanie ogółu *(=głos powszechny, opinja publiczna).* Coraz silniej odczuwał potrzebę wypowiedzenia przed ogółem tych myśli, które ś. w duszy jego zbierały. Chm. O. czytający. Zdanie ogółu. **3.** × O. *gmin, pospólstwo, szara masa (ludzi).* **Ogółem, Wogóle. Na ogół** przys. *w ogólności, ogółowo, nieszczegółowo, ogólnie, hurtem, ryczałtem:* Ogółem o wszystkich to mówią. Smalc. Wszyscy ludzie ogółem tu są rozumiani. Salin. Jaśniej to będzie, gdy szczególnie te rzeczy uważymy, nie ogółem. Petr. Ogółem powiedział. Troc. Chciałbym, żeby W. M. nie tak zdaleka ogółem o tym towarzystwie, jakie z kim dworzanin wieść ma, mówił, ale zblizka o każdej rzeczy osobno. Górn. O każdej rzeczy abo ogółem, abo mianowicie pisać można. Dor. W księgach tych Arystoteles o cnotach ogółem rozprawia. Petr. Wszyscy ogółem jednostają zgodą do tego rzeczy niech spokojnie wiodą. Koch. W. *(=pospołu).* Nie po części, ale wszystko ogółem oswobodził. Warg. Ogółem co kupić. Troc. †**Na ogółach** przys. *na zdradzie, podstępnie, udając, niby to:* Ci, którzy na ogółach uciekali, a mieli ś. ku puszczy, przeciwko nim obrócili ś. Leop. [**Na ogóle. Na ogólach, Na ogólak**] przys. *ogólnikowo, wymijająco, ogólnie, niejasno, dla zamydlenia oczu, powierzchownie, niby to, na pozór, nie na serjo, w przenośni:* Na ogóle mówić = *zbywać ogólnikami; co innego mówić, a co innego myśleć.* <Zam. Ogół, GUŁ, z podprowadzeniem pod Goły, GOŁ>

Ogółowo przys. od **Ogółowy,** *ogółem, ogólnie, w ogólności, nieszczegółowo, hurtem, ryczałtem:* Brać rzeczy O. *(=powierzchownie, po łebkach).*

Ogółowość, i, blm. rz. od **Ogółowy,** *ogólność.*

Ogółowy I. *należący do ogółu.* **2.** p. **Ogólny.** <Od Ogół>

[**Ogón, a,** lm. **y**] p. **Ogon.** <O + ŻON/GON>

[**Ogór, a,** lm. **y**] p. **Ogórek.** <Z Ogórek>

Ogórczak, a, lm. **i** posp. *mały, młody ogórek.* <Od Ogórek>

Ogórczany p. **Ogórkowy:** Sok O. Haur. Liście ogórczane. Syr. Ogród O. B. G. <Od Ogórek>

× **Ogórczasty** p. **Ogórkowaty.** Troc. <Od Ogórek>

Ogóreczek, czka, lm. **czki I.** p. **Ogórek. 2.** bot. p. **Ogórkowój.** <Od Ogórek>

Ogórecznik, a, lm. **i I.** p. **Ogórkowiny. 2.** a. **Borag, Borak, Boraks, [Borakowe ziele]** bot. (borago) *roś. z rodziny ogórecznikowatych.* Gatunek: O. lekarski (b. officinalis). <Od Ogórek>

Ogórecznikowaty bot.: Ogórecznikowate a. **Boraksowe** rośliny (boraginaceae) *rodzina przyrodzona roślin dwuliściennych.* <Od Ogórecznik>

Ogórek, rka, lm. **rki,** †**Ogorek, [Ogórka] I.** bot. (cucumis) *roś. z rodziny dyniowatych i jej owoc.* Gatunki: O. arbuz, posp. kawon (c. citrullus). O. cierniowy a. kolczoch (sechium). O. melon (c. melo). O. ośli p. **Kolokwint.** O. siatkowaty p. **2. Łufa.** O. zwyczajny (c. sativus). Nos jak O. Przen.: [Ogórki kisić] = *chodzić z wyciągniętą koszulą.* Przen.: Ogórki a. pora ogórkowa, sezon, czas ogórkowy = *doroczna pora zastoju u rzemieślnika.* Przen.: *zastój, stagnacja:* Warszawa wyludnia ś. i panowanie ogórków rozciąga ś. na całą linję życia towarzyskiego. **2.** [Ogórki] = a) *gatunek jabłek.* b) a. **[Parchy, Capy]** *śliwki zepsute bez pestek.* c) p. **Kłumpie. 3.** Ogórki = *sznur z węzłami, jakim ś. opasują mnisi niektórych zakonów:* Nuż go okładać ogórkami. Ogórków chcesz Waść, krzyknął, oto masz ogórki. Mick. Mówi on właśnie z młodym człowiekiem w klasztornym ubiorze, z włosami równo i krótko obciętemi, przepasanym ogórkami. Skarb. **4.** zł. *ogrodnik; stróż ogrodowy.* Zdr. **Ogóreczek.** <Nm. Gurke, Włos. anguria; sld., niby O + Górek>

[Ogórka, i, lm. **i]** p. **Ogórek.**

Ogorknica, y, lm. **e** bot. (anguria) *roś. z rodziny dyniowatych.* <Od Ogórek>

Ogórkowaty, × **Ogórczasty** *podobny do ogórka:* Owoc O. Rost.

Ogórkowiny, in, blp., **Ogórkownik, Ogórecznik** *nać, łodygi i liście rośliny ogórka:* Rozgarnąć O. Sł. wil. <Od Ogórek>

Ogórkownik, a, lm. **i** p. **Ogórkowiny:** O. już pożółkł. Sł. wil.

Ogórkowo przys. od **Ogórkowy:** W Warszawie tak pusto, głucho i O. jeszcze *(= ogórki, pora ogórkowa).*

Ogórkowój, oju, lm. **oje, Ogóreczek** bot. (sicyos) *roś. z rodziny dyniowatych.* Gatunek: O. kątowaty. <Ogórek + Wój, WI/WOJ>

Ogorkowy I. a. **Ogórczany** przym. od **Ogórek:** Sałata ogórkowa. Troc. Zagon O. Troc. Zupa ogórkowa. Sos, kwas O. O. ogródek. Kn. **2.** Pora ogórkowa, sezon, czas O. p. **Ogórek. 3.** bot.: Rośliny ogórkowe a. dyniowate (cucurbitaceae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.* **4.** piw.: Zapach O. = *zdrowy zapach zielonego niesuszonego słodu świeżego.*

× **Ogórnik, a,** lm. **i** *ogródek, zasadzony ogórkami:* Kuczka w winnicy, buda w ogórniku. Bud. <Od Ogórek>

[Ograbać, bie, ał] p. **Ograbić:** Było czysto ograbane i podmiecione boisko i gumno. Pol. **[O. ś.]** *uczesać ś. niezupełnie dobrze, oporządzić ś., ogarnąć ś.* <O + Grabać>

[Ograbanie, a, blm.] czynność cz. **Ograbać,** *ograbienie.*

[Ograbanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Ograbać ś.**

Ograbiać, a, ał p. **Ograbić.**

Ograbianie, a, blm., czynność cz. **Ograbiać.**

Ograbić, i, ił, [Ograbać], nied. **Ograbiać I.** *ogarnąć, obmieść grabiami, zgrabić dokoła:* O. siano około stoga. **2.** kogo = *obedrzeć, okraść, zrabować, obrać, oporządzić, złupić.* <O + Grabić>

Ograbienie, a I. blm., czynność cz. **Ograbić. 2.** †O., lm. **a** *łup pochodzący z grabieży, rzecz wydarta, wydartek:* Litwa, pobiwszy ich rajtary, wszystkie ograbienia odjęła.

[Ograbiny, in, blp.] *wilja wesela, pusty wieczór.* <Od Ograbić>

[Ograbki, ów, blp.] **I.** *ograbianie, ograbienie:* Dodajmy do tego: zagrabki, O., zwózki, obwózki. Rol. **2.** *ułomki kłosów, trawy, zielska otłuczone przy młóceniu; zgrabki, omiotki.* <O + *Grabki, GRAB>

[Ogracany] *zwalany.* <O + Gracany, od Gracać>

Ograć, a, ał, nied. **Ogrywać, [Obgrywać],** †**Ograwać I.** O. instrument muzyczny = *wydoskonalić przez granie na nim:* Skrzypce ograne. **2.** *sprawić częstym graniem, że coś spowszednieje:* Dawano sztukę pod owe czasy dość ograną, często powtarzaną. Przybor. Karty ograne *(= któremi często grano, zużyte w graniu).* **3.** kogo (w grze hazardowej) = *wygrywając, ogołocić go z pieniędzy,* posp. *orznąć, obełmić, oporządzić w grze.* Żart.: Ograny, jak flecik *(= oporządzony przez szulera).* **4.** [Ogrywać, obgrywać kogo] = *obchodząc kogo, uraczyć go grą:* Muzyka ogrywa druchny. **O. ś. I.** (o instrumencie muz.) *wydoskonalić ś. przez granie.* **2.** (o osobie) *przegrywając, ogołocić ś. z pieniędzy, zgrać ś.,* posp. żart. *splókać ś. w grze.* <O + Grać>

Ogradzać, a, ał i **O. ś.** p. **Ogrodzić.**

Ogradzanie, a, blm., czynność cz. **Ogradzać.**

Ogradzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ogradzać ś.**

[Ogradzenie, a, blm.] czynność cz. **Ogradzić,** *ogrodzenie.*

[Ogradzić, i, ił] p. **Ogrodzić.** <O + *Gradzić, GROD>

[Ogranica, y, lm. **e]** *miejscowość poza granicą wsi rodzinnej, przestrzeń zewnątrz granicy położona, wsie okoliczne:* Iść na ogranice *(= iść do wsi sąsiedniej).* Wędrowna młynarska czeladź do Belcerówki, jak na ogranicę, ciągnęła, by ś. na ten ład piękny i na tę sztukę popatrzeć a i pouczyć conieco. Kon. <O + Granica>

Ograniczać, a, ał i **O. ś.** p. **Ograniczyć.**

Ograniczanie, a, blm., czynność cz. **Ograniczać.**

Ograniczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ograniczać ś.**

× **Ogranicze, a,** blm. *granice, okres, zakres, obwód:* Trzyma ś. kula świata nie wsparta na niczym, zawsze jednakim miejsca zjęta ograniczem. Przyb. <O + *Granicze, od Granica>

Ograniczenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Ograniczyć:** O. kraju. Troc. **2.** p. **Ograniczoność.**

× **Ograniczenie** przys. od **Ograniczony,** *z wyliczeniem.*

Ograniczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Ograniczyć ś.**

× **Ograniczenie** przys. od **Ograniczny,** *o granicę, o miedzę, obok, w bezpośrednim sąsiedztwie:* Mieszkać z kim O.

× **Ograniczenik, ka,** lm. **cy** *sąsiad graniczny, mieszkający o granicę.* <O + Granicznik>

× **Ograniczny** *mieszkający o granicę, o miedzę, w bezpośrednim sąsiedztwie położony, ościenny, okoliczny, sąsiedzki, bardzo blizki:* Z ograniczonym sąsiadem wyjechałem na łowy. Pot. Wszystkie powiaty ograniczne najeżdżali. Błaż. Ograniczne miasta, kraje. Troc. Wioski ograniczne. Dary wam boże niosę, radość bez przysady, przyjaźń na ograniczne króle i sąsiady. Pot. Mieczysław, opolskie i raciborskie książę, z nami O., pan mądry, waleczny, potężny. Błaż. <O + Graniczny>

Ograniczoność, i, blm. rz. od **Ograniczony; Ograniczenie:** O. miejsca. O. rozumu.

Ograniczony I. im. od **Ograniczyć:** Rozrywki podczas rodzinnych zebrań u Dubieńskich są dość ograniczone; rozmowa, uczta wspólna bez nad-

miernej wesołości, czytania. Wejs. **Władza ograniczona.** Dochody ograniczone = *wyliczone, wydzielone, skąpe, szczupłe.* **2.** *nie mający zdolności rozwinięcia ś., nie wszystko pojmujący, nie rozumiejący rzeczy wyższych, głupowaty, niepojętny, nierozgarnięty:* Umysł O. Człowiek O.

Ograniczyć, y,ył, nied. **Ograniczać I.** *określić, objąć granicami:* Grunt swój każdy może O. i ogrodzić, jak najlepiej rozumie, tyle, ile jego własny jest. Sz. Kolumna pisma z obu stron ograniczona jest pionowemi linjami. Malin. **2.** przen.: O. co = *ująć w granice, skrępować granicami, nie pozwolić ś. rozszerzać dowolnie, udeterminować; zacieśnić granice czego; uszczuplić, zmniejszyć, zredukować:* O. czyją władzę. Ograniczony w ciasnym obrębie. Sł. wil. (= *zamknięty*). O. czyje dochody (= *wydzielić, wyliczyć, obciąć, okroić mu je*). O. swe żądze = *pohamować, powściągnąć, ukrócić.* Zebranie w ograniczonym kółku (= *szczupłym, ścisłym*). Ograniczona liczba biletów (= *oznaczona z góry*). O. swój wykład do czego = *zredukować, sprowadzić; zadowolnić ś., poprzestać w nim na czym.* O. swoje wymagania do rzeczy najniezbędniejszej. **O. ś. I.** *zrobić granicę dokoła swego majątku, zamknąć swój obrąb, odgraniczyć ś.* **2.** przen. *określić sobie pewną granicę, zakres, miarę; poprzestać na czym, zadowolnić ś. czym:* Ograniczył ś. celą klasztorną. Ograniczę ś. tu na wyliczeniu... Ograniczę ś. w swym wykładzie do... Ograniczać ś. w wydatkach = *skąpić; liczyć ś. z groszem.* Cała rzecz ogranicza ś. na tym = *sprowadza ś., redukuje ś., schodzi do tego, zasadza ś., polega na tym, zamyka ś., zawiera ś. w tym.* Przemysł krajowy ograniczył ś. na uprawie roli za pomocą rąk niewolniczych. Skarb. <O + Graniczyć>

Ogranie, a, blm., czynność cz. **Ograć.**

Ogranie się, a ś., blm., czynność cz. **Ograć ś.**

! Ograszka, i, lm. **i** p. **Ogrążka.** Tuch.

[Ogratać się, a ś., ał ś.] *ogarnąć ś., przyjść do siebie z biedy.* <O + Gratać ś.>

[Ogratanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Ogratać ś.**

† Ograwać, a, ał i **† O. ś.** p. **Ograć.** Troc. <O + Grawać>

† Ograwanie, a, blm., czynność cz. **Ograwać.**

† Ograwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ograwać ś.**

[Ogrązka, i, lm. **i]** p. **Ogrążka.** <p. Ogrążka>

Ograźnik, a, lm. **i** bot. (remijia) *roś. z rodziny marzanowatych.* <?>

× Ogrążać, a, ał i **× O. ś.** p. **Ogrozić.** <O + *Grążać, GROZ/GRAŻ>

Ogrążanie, a, blm. **I.** × O. czynność cz. **Ogrążać. 2.** × O. p. **Ogrążka. 3.** † O., † **Ogrążanie** *dreszczyki wogóle.*

× Ogrążanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ogrążać ś.**

† Ogrążka, i, lm. **i, [Ogrążka, Ogrązka, Ogróżka, Ogrążka, Obrążka, Ogłazka], ! Ograszka, † Ogrążka, ! Ogrążka, × Ogrążanie, † Ogrążanie** lek. **I.** (horripilatio) *zimno poprzedzające gorączkę, wstrząsające ciałem,* dreszcz, dreszczyk, ciarki, [trzęsienie, zimno], †dreś, †dreść, †dresz, †drez, †drocz, †droszcz: Już ś. ciągnie chory, już ziewa, już go zimna chwyta O. Pot. Skąd ten zimny na moję twarz ś. pot wysadza, co za O. członki trzęsie? Min. Niech przepuści na cię Pan ubóstwo, zimną i palącą ograżkę i gorąca wielkie. Leop. **2.** *takaż sama przypadłość po gorączce:* Z febry trzeciego, a nie każdego dnia O. Ocz. **3.** (febris intermittens) *zimnica, febra:* Cierpiała wielką febrę; a stojąc nad nią, przykazał ograżce, i opuściła ją. Leop. <O + *Grażka, GROZ- i /GRAŻ>

! Ogrąszka, i, lm. **i** p. **Ogrążka:** Na chorobę gdy ś. komu zanosi, bywają ogrąszki, nudności. Haur. <Zam. Ogrążka>

× Ogrążać, a, ał i **× O. ś.** p. **Ogrozić.** <O + *Grążać, GROZ/GRAŻ>

Ogrążanie, a, blm. **I.** × O. czynność cz. **Ogrążać. 2.** † O. p. **Ograżka. 3.** † O. p. **Ograżanie:** Woda ta niedobra, gdyż trapienie a. O. czyni. L.

† Ogrążka, i, lm. **i** i **[Ogrążka]** p. **Ograżka.** <O + *Grążka, GROZ- i /GRAŻ, z podprowadzeniem pod GRZĘZ/GRĘZ>

† Ogrążny *sprawiający ograżkę, ograżający; dreszczem, zimnem przejmujący.* <O + *Grążny, p. Ograżka>

Ogroblać, a, ał p. **Ogroblić.**

Ogroblanie, a, blm., czynność cz. **Ogroblać.**

Ogroblenie, a, blm., czynność cz. **Ogroblić.**

Ogroblić, i, ił, nied. **Ogroblać** *otoczyć groblą:* Stwórca morze piaskiem ogroblił. Skar. <O + *Groblić, od Grobla>

× Ogroda, y, lm. **y I.** p. **Ogrodzenie:** W lesie, gdzie porobiwszy około domu mego ogrody silne, ocalałem ś. od wilków i niedźwiedzi... Karp. Na wilka robią ś. doły; robią ś. także ogrody, to jest mocne ogrodzenia w lesie z furtkami, w które on ś. przynęca. Kluk. **2.** *zagroda:* Szlachcic w ogrodzie równy wojewodzie. Jeżow. Zdr. **× Ogródka.** <O + *Groda, GROD>

Ogrodne, ego, blm. *opłata, podatek od ogrodu:* Miasto Proszowice daje staroście ogrodnego od przedmieszczan po groszy 5—6. Paw. <Od Ogrodny>

× Ogrodni p. **Ogrodowy.** <Od Ogród>

Ogrodnica, y, lm. **e I.** [O., **Ogródnica**] *płot przy chałupie.* **2.** zool. (anomata horticola) *chrząszcz pięcioczłonkowy wachlarzorogi.* <O + *Grodnica, GROD>

Ogrodnictwo, a, blm., × **Ogrodownictwo, [Ogrodowstwo]** *sztuka ogrodnicza, sztuka chodzenia około ogrodów; hodowanie, pielęgnowanie roślin.* <Od Ogrodnik>

× Ogrodniczak, a, lm. **i** p. **Ogrodniczek.** Krasz. <Od Ogrodnik>

Ogrodniczek, czka, lm. **czki I.** a. × **Ogrodniczak** *chłopiec u ogrodnika, uczeń, czeladnik ogrodnika.* **2.** [O.] *rodzaj tańca.* **3.** [O.] p. **Ortolan.** <Od Ogrodnik>

× Ogrodniczenie, a, blm., czynność cz. **Ogrodniczyć.**

Ogrodniczka, i, lm. **i I.** a. **Ogrodowianka** a) = forma ż. od **Ogrodnik:** Coraz więcej przybywa nam ogrodniczek, jedwabniczek. b) *dziewczyna, używana do posług ogrodniczych.* **2.** a. **Ogrodnikowa** *żona ogrodnika.* **3.** *handlarka przyjeżdżająca na targ z ogrodowizną,* posp. *zieleniarka, badylarka.* **4.** bot. p. **Hortensja.** <Od Ogrodnik>

Ogrodniczy przym. od **Ogrodnik** lub od **Ogrodnictwo; × Ogrodowniczy:** Sztuka ogrodnicza. Naczynia ogrodnicze. Troc. Nóż O. Maść ogrodnicza, [wosk ogrodowski] (cera arborea) <Od Ogrodnik>

× Ogrodniczyć, y,ył *być ogrodnikiem, zajmować ś. ogrodnictwem.* Sł. wil. <Od Ogrodnik>

Ogrodniczysko, a, lm. **a** m. a. ni. **I.** p. **Ogrodnik:** Stare O. powlokło ś. z żalami do matki. Orzesz. **2.** *ogrodnik godzien polityowania.* <Od Ogrodnik>

Ogrodnik, a, lm. **cy I.** *ten, co pracuje umiejętnie nad utrzymaniem swego lub cudzego ogrodu, człowiek biegły w ogrodnictwie:* O. drzewny = sadownik, ×wirydarznik. Kn. O. jarzynny, zielny, winny. Bobr. O. przyjeżdżający na targ z swym towarem = posp. *zieleniarz, badylarz.* **2.** Wesoły O. = *rodzaj zabawy dziecięcej.* Goł. **3.** [O.] p. **Ogrodziarz. 4.** × O. p. **Zagrodnik:** O. czyj = *na jego ogrodzie mieszkający, zagrodnik, półkmiecie.* Mącz. Zgr. **Ogrodniczysko.** <Od Ogród>

Ogrodnikowa, ej, lm. **e** p. **Ogrodniczka.**

Ogrodnikowy *należący do ogrodnika.*

× **Ogrodnina, y,** lm. **y** p. **Ogrodowizna:** Przekupka ogrodninę sprzedająca. Boh. M. Obiad ich z fruktów, ogrodniny i chleba. Mik. Ogrodniny, jak to śpinak, marchew i t. d. Perz. Dworka ma tego strzec, aby pietruszka, szczebrzucha i inna O. do kuchni jak najraniej przyniesiona była. Haur. Kiedy ogrodniny wypali posusza, a potym spadną miłe deszcze, co je chłodzą... Ejs. Kocha ś. w ogrodninie. Jak. W. <Od Ogrodni>

× **Ogrodninowy** przym. od **Ogrodnina,** p. **Ogrodowiznowy.** Sł. wil.

† **Ogrodny** p. **Ogrodowy:** Kwiat to jest nie O., ale polny. Wuj. Ogrodne i leśne drzewa, zioła. Troc. Gruszki, brzoskwinie ogrodne. Zbyl. A. Wszelkie rzeczy ogrodne. Jeżow. Wychodząc, ogrodne drzwi dobrze opatrzyły. Kochan. Pryjap, bóg O. Li. Ogrodnych rzeczy mają dosyć. Paszk. Żyzność ogrodną i owoce rozkoszne nieprzyjaciel wypustoszył. Star. Jarzyny ogrodne są te, które w ogrodziech sieją, jako są pietruszka, rzepa, kapusta i t. d. Sien. Lilja ogrodna. Groch. Umizga ś. by O. zając. Prz. Ogrodna strawa. Troc. Jarzyna ogrodna. Troc. Warzywo ogrodne. Troc. Bot.: Brzoskiew ogrodna p. **Brzoskiew.** < Od Ogród>

× **Ogrodostróż, a,** lm. **e** *stróż ogrodowy.* L. <Ogród + Stróż>

Ogrodowianka, i, lm. **i** p. **Ogrodniczka:** Młodzież przebrana za pastuszków i ogrodników pomagała ogrodowiankom i pasterkom rozdawać owoce, kwiaty i mleczywa. Mańk.

× **Ogrodowina, y,** lm. **y** p. **Ogrodowizna:** Owoce, ogrodowiny, chleb, piwo, wino z roślin wyciągamy. L. Mak, cebula, czosnek i tym podobne ogrodowiny. Wiszn. Rośliny kuchenne, ogrodowiny, z których używania stołowego pożytkujemy. Kluk. Pędzi osła na targ z ogrodowiną. Jabł. <Od Ogrodowy>

× **Ogrodowinowy** przym. od **Ogrodowina,** p. **Ogrodowiznowy.**

Ogrodowizna, y, lm. **y,** × **Ogrodowina,** × **Ogrodnina, [Ogrodownina]** zb. *rośliny kuchenne hodowane w ogrodach, jarzyny, warzywo, włoszczyzna, zielenina, potażerja.* <Od Ogrodowy>

× **Ogrodowiznowy** przym. od **Ogrodowizna;** × **Ogrodowinowy,** × **Ogrodninowy,** *warzywny:* Ogród O.

× **Ogrodownictwo, a,** blm. p. **Ogrodnictwo.** <Od * Ogrodownik, od Ogrodowy>

× **Ogrodowniczy** p. **Ogrodniczy:** Zatrzymaliśmy ś. dłużej nad specjalnością ogrodowniczą księżny. Dęb. L. <Od * Ogrodownik, od Ogrodowy>

[Ogrodownina, y, lm. **y]** p. **Ogrodnina.** <Od * Ogrodowny, od Ogród>

Ogrodowo przys. od **Ogrodowy:** Rola bardzo starannie, O. uprawiona.

[Ogrodowski] p. **Ogrodowy:** O. wosk p. **Ogrodniczy.** <Od Ogrodowy>

[Ogrodowstwo, a, blm.] p. **Ogrodnictwo.** <Od Ogrodowy>

Ogrodowy, × **Ogrodni,** † **Ogrodny, [Ogrodowski] I.** przym. od **Ogród:** Ziemia ogrodowa staje ś. najwięcej z roślin gnijących. Kluk. Rośliny ogrodowe. Kanał O. Z ogrodowej altany wojewoda zdyszany bieży w zamek z wściekłością i trwogą. Mick. Mieszkał w pałacu tak zwanym ogrodowym, późniejszym Kazimierowskim. Czerm. (dzisiejszy uniwersytet w Warszawie). [Groch O.] p. **Groch. 2.** bot.: Brzoskiew ogrodowa p. **Kapusta.** Czarnuszka ogrodowa p. **Czarnuszka.** Czosnek ogrodowy p. **Czosnek.** Goździk O. p. **Goździk.** Hjacynt O. p. **Szafirek.** Jaśmin O. p. **Jaśminek.** Kapusta ogrodowa p. **Kapusta.** Kąkol O. p. **Kąkol.** Kolender O. p. **Kolender.** Kopr O. p. **Kopr.** Kozibród O. p. **Kozibród i Korzonek.** Kozłek O. p. **Kozłek.** Lebioda ogrodowa p. **Lebioda.** Mak O. p. **Mak.** Nocnica ogrodowa p. **Nocnica.** Nogiet O. p. **Nogiet.** Wężymord O. p. **Korzonek. 3.** zool.: [Gajówka ogrodowa] p. **Pokrzewka.** Kominiarczyk O. p. **Pleszka. O., ego,** lm. **i** rz. *ogrodnik, sadownik najęty.* <Od Ogród>

Ogrodówka, i, lm. **i** bot. p. **Hortensja.** <Od Ogrodowy>

[Ogrodyszek, szka, lm. **szki]** p. **Ogród.**

† **Ogrodza, y,** lm. **e** p. **Ogrodzenie:** Ule mają być w ogrodzy i zamknięciu dobrym sporządzone. Haur. <O + Grodza, GRÓD>

[Ogrodzaj, u, lm. **e]** p. **Ogrodzenie:** Drzewo na ogrodzáj *(= na ogrodzenie).* <Z Ogrodza>

Ogrodzenie, a, lm. **a I.** blm., czynność cz. **Ogrodzić. 2.** a. × **Ogroda,** × **Obgroda, [Ogrodzaj],** † **Ogrodza,** † **Ogrodziec** *to, co ogradza, czym ogrodzono: mur, parkan, płot, wał, sztachety, kraty okalające co:* O. żywe, samorodne = *żywy płot z krzewów, drzew; żywopłot.* O. martwe = *O. sztuczne.* **3.** † O. p. **Ogródka:** Zaraz bez ogrodzenia Żydom mówi Jan św., żem nie ja jest Chrystus. Skar.

[Ogrodziarz, a, lm. **e, Ogrodnik]** *ten, co dzierżawi ogród, odrabiając za to pewną ilość dni.* <Od Ogród>

Ogrodzić, i, ił, Obgrodzić, [Ogradzić], nied. **Ogradzać, Obgradzać I.** *otoczyć, okolić, opasać, zamknąć, obwieść murem, płotem, parkanem, wałem, sztachetami, kratami:* O. murem = *obmurować.* O. parkanem = *oparkanić.* Grunt swój każdy może ograniczyć i O., jak najlepiej rozumie, tyle, ile jego własny jest. Sz. Ogrodził dom jego zewsząd. Bud. O. sztachetami = *osztachetować.* O. kratami = *okratować dokoła.* Kto pierwszy płot ogrodził, naród ludzki zgubił. Tremb. *(= oprowadził).* O. ogród, cmentarz, pole. O. ogród parkanem, murem, płotem, rowem. Troc. Nawet twój mały chodnik zostawiono, com go suchemi wierzbami ogrodził. Mick. Tam gałęziste kłody, tu wpółzgniłe tramy, ogrodzone parkanem traw. Mick. Przen.: O. zewsząd nieprzyjaciela = *otoczyć, opasać, osaczyć, zamknąć, oblec, obstąpić.* Zewsząd nieprzyjacielskim wojskiem wkoło ogrodzony. Stryjk. Przen.: O. rzecz testamentem = *obwarować, opisać dokładnie przeciwko wybiegom, zawarować, utwierdzić.* Mącz. Przen.: Rad widzę, że poczciwość tak swą ogradzacie. Rej *(= bronicie jej).* Bądźcie, Polacy, cierpliwi, ogrodziwszy sumnienie, ostatka czekajcie. Kochan. *(= zabezpieczywszy).* Ogrodzić sumnienie, sławę czyją. Troc. **2.** † Ogrodzić przen. *omówić, wyrazić ś. z ogródką, wymijająco, dwuznacznie, dla osłonięcia rzeczywistej prawdy; powiedzieć, obwijając w ba-*

wełnę: Chciał coś mówić, chciał jako ten błąd ogradzać. Pot. Złości swoje skryte farbą cnót ogrodzą. Chr. *(=upozorują).* O. i pokryć niedostatków bliźniego. Skar. Żono, poprzysięgam cię, abyś powiedziała, kto jest, drżę od jadu, proszę cię, nie ogradzaj więcej. Szymon. Pięknemi ten uczynek tak ogrodził słowy. Troc. Tak ogrodził słowa swoje. Troc. Rzecz przykra pięknemi ogrodzona słowy. Troc *(=osłodzona).* **O. ś.** *otoczyć ś. ogrodą; ogrodzić swoją posiadłość.* <O + Grodzić>

†**Ogrodziec, dźca,** lm. **dźce** I. a. × **Ogrodzieniec** *miejsce ogrodzone.* Troc. **2.** p. **Ogrodzenie.** Troc. **3.** p. **Ogród.** Troc. **4.** p. **Ogrójec:** O. oliwny. Bz. Pomnę na O., pojmanie, sądzenie Jezusa. Skar. <Od Ogród>

× **Ogrodzieniec, ńca,** lm. **ńce** p. **Ogrodziec:** Jeśliby ów komtur chciał ś. w ogrodzieńcu potykać, to i ja mu stanę. Sienk. <O + *Grodzieniec, GROD>

Ogrodzina, y, lm. **y** m. *nędzny, lichy, mały ogród.* Zdr. **Ogrodzinka.** <Od Ogród>

Ogrodzinka, i, lm. **i** p. **Ogrodzina.**

Ogrodzisko, a, lm. **a** m. i ni. p. **Ogród.**

†**Ogrojec, jca,** lm. **jce,** [**Ogrojec**] I. p. **Ogród:** Tam mędrcy, prawodawcy i ojczyzny ojce posiadają wieczystej rozkoszy ogrojce. L. **2.** p. **Ogrójec:** Pan w ogrojcu tęsknością strudzon był, a apostołowie spali. Skar. Przen.: *Simplex,* prosty, dobry, który nie był w ogrojcu. Mącz. (aluzja do św. Piotra, *nieszczwany, niebywalec).* Jeden rurał prosty, w ogrojcu mało co przebywał. Glicz. <Pierwotnie mianownik Ogrodziec; temat innych przypadków Ogroje- (z Ogrodźe-) i tę postać przeniesiono dla wyrównania także na mianownik>

Ogrom, u, lm. **y** I. *ogromność, rozmiary ogromne; rozległość, wielkość przerażająca, zdumiewająca, imponująca:* Prochem jesteś mizernym wśród świata ogromu, przecięż Bóg z wieczystego patrzy na cię domu. Nar. O. prac, materjałów, zatrudnień *(=nawał).* Ten człowiek ogromem wiadomości zdumiewał uczonych. Os. Dawni wielbiciele zdolności Łuskiny powtarzali mu panegiryki, jakby upojeni ogromem umysłowej jego potęgi. Bart. Pot ś. leje od słonecznej spieki, dech zapiera O. granitowy. Kasp. **2.** gór. *skupienie ś. pomieszane żył kruszcowych tak, że miejsce owo wydaje ś. być zwaliskiem nieporządnym wydatnych kruszców.* L. <O + GROM>

× **Ogrom, u,** lm. **y** *grom, grzmot, huk, okrzyk.* Dudz., Troc. <O + GROM/GRZEM>

[**Ogromadzać, a, ał** i **O. ś.**] p. **Ogromadzić.**

[**Ogromadzanie, a,** blm.] czynność cz. **Ogromadzać.**

[**Ogromadzanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Ogromadzać ś.**

[**Ogromadzenie, a,** blm.] czynność cz. **Ogromadzić.**

[**Ogromadzenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Ogromadzić ś.**

[**Ogromadzić, i, ił,** nied. **Ogromadzać**] I. *skupić, zebrać, zgromadzić:* Ogrumadziuł owce *(=skupił do gromady).* Poszli na rynek i tam mnóstwo ludu i szlachty natenczas w Lisku będącej ogromadzili. Kaczk. Ogromadza potrochu *(=dba o to, aby mieć gospodarstwo w porządku i w zasobie).* **2.** *zapobiec, zakrzątnąć ś., postarać ś., oszczędzić.* [**O. ś.**] *zgromadzić ś., zebrać ś., skupić ś.:* (Achejczycy) przy okrętach wstrzymują ś., ogromadzają. Ml. Jedni ś. ogromadzili na wzgórkach odległych, inni powyłazili na drzewa. Kaczk. Chłopcy, ogromadziwszy ś. koło płachty, ciekawym na chłopaka, a łakomym na fujarki rzucają okiem. Kaczk. <O + Gromadzić>

[**Ogromernie**] przys. od **Ogromerny,** *ogromnie.*

[**Ogromerny**] p. **Ogromny.** <Z Ogromny>

[**Ogromisty**] p. **Ogromny.** <Z Ogromny>

[**Ogromiście**] przys. od **Ogromisty,** *ogromnie.*

[**Ogromniasto**] przys. od **Ogromniasty,** *ogromnie.*

[**Ogromniasty**] p. **Ogromny.** <Z Ogromny>

Ogromnie, †**Ogromno** przys. I. *okropnie, okrutnie, strasznie, straszliwie, wielce, nader, nadzwyczaj, niezmiernie, niesłychanie, bardzo, djablo, djabelnie, kaducznie:* O. szeroka rzeka. O. wielki kamień. Je O. *(=nadzwyczaj wiele).* Zdziwił ś. O. *(=niemało, niepomiernie).* [Uczył sie O. pisać i czytać] *(=na gwałt).* O. grzmiało. O. rzępolić *(=niemiłosiernie, niemożliwie).* O. nudny. O. głupi (=żart. *haniebnie, kolosalnie).* O. podobny *(=uderzająco, dziwnie, zadziwiająco).* **2.** *ogłuszająco, bardzo głośno, krzykliwie, donośnie, hałaśliwie:* Gdy kto podle dzwonów drwa rąbie abo O. gada, tedy one dzwony dźwięk z siebie wydają. Sak. <Od Ogromny>

[**Ogromniec, ńca,** lm. **ńcy**] *olbrzym, kolos:* Jakiś pon, jakiś pon zsiadajom z siwka w podwórzu, koń O. Wysp. <Od Ogromny>

Ogromnieć, eje, ał *stawać ś. ogromnym, olbrzymieć:* Od czasu, jak ciało Rzpltej ogromniało, najwyższa instancja w sądach asesorskich i relacyjnych wystarczyć nie mogła. Bobrow. Wyryty napis codzień ogromnieje. Krasiń. <Od Ogromny>

†**Ogromniej** st. w. od **Ogromnie:** Arcybiskup, z wielką powagą powstawszy i O. ś. przeciw książęciu oborzywszy... zaklął króla. Rozm.

× **Ogromniejszy** p. **Ogromny.**

Ogromnienie, a, blm., czynność cz. **Ogromnieć.**

[**Ogromnisty**] p. **Ogromny.**

[**Ogromniście**] przys. od **Ogromnisty,** *ogromnie.*

†**Ogromno** p. **Ogromnie:** Podczas popisu wojsko O. ś. stawiło. Troc.

Ogromność, i, blm. rz. od **Ogromny;** p. **Ogrom:** O. miasta tego stąd ś. pokazuje, że... Troc. Doniesienia te dowiodły O. nieszczęść, które nam groziły. Ust. Do sądu z półhaki z wielką ogromnością przychodzą buntownicy. Zd. Szl. <Od Ogromny>

Ogromny, st. w. × **Ogromniejszy** I. a. [**Ogrómny, Ogromniasty, Ogromnisty, Ogromisty, Ogromerny**] *srodze wielki, straszny przez swą wielkość, kolosalny, olbrzymi; nader liczny; okropny, straszny, straszliwy, nadzwyczajny, djabli, djabelski, kaduczny, niezmierny, niesłychany:* Ogromni Partom na koniach Dakowie. Bardz. Był Piotr nieco przysroższy i też O., *durior et severus.* Herb. Ogromna a straszliwa historja tego zbrodnia. Baz. Ogromne wały wysokich będą obłoków sięgały. Kochan. O. trzask walących ś. skał. Wuj. Gdy pan wielki umarł, jako dąb mocny, O. głos i trzask, lecąc na ziemię, uczynił. Skar. Zwyciężali małą garstką ludzi ogromne wojska. Star. Słoń O. na łące ś. pasie. Kras. Z drzewa stos O. wznieśli. Dm. Bór czernił ś. nakształt ogromnego gmachu. Mick. Ogromna strata. Ogromna pamięć. Ogromne postępy, wydatki. O. ambicja *(=niepomierna).* Chłopy, od wszystkich naszych ogromniejsze ciałem. Mick. **2.** †O., †**Ohromny** *silny, potężny, ogłuszający, gromki, grzmiący, huczący, hałaśliwy, donośny:* Ogromnemi bębnami, krzykliwemi trąbami, wdzięcznemi lutniami chwalcie Pana. Ryb. Począł ryczeć ogromnym głosem, spazmatycznym płaczem

i rwać włosy, jak człowiek, który rozum traci. Sienk. **3.** [O.] *bogaty, wielki:* O. kupiec. <O+GROM>

× **Ogroza, y,** blm. *groza, postrach, przerażenie:* Waleczny młody rycerz na wszystko rzuca ogrozę. Stasz. <O+Groza>

[Ogrozić, i, ił], nied. × **Ograżać,** × **Ogrążać i.** *sprawić ogrążkę, przejąć zimnem, wstrząsnąć dreszczem; na gorączkę ś. zanieść:* Usta drżą, jakby je zimnica ogroziła. Ograża a. ogrąża mię = *zachoruję widocznie.* Ogroziło go dzisiaj *(= dostał dziś febry).* Ograża mnie gorączka. [Frybra go ogroziła]. **2.** † O. *napaść, opaść, opanować, owładnąć, zdjąć, oblecieć, ogarnąć:* Ograża mię bojaźń. × **O. ś.** *dostać ogrążki, uczuć zbliżającą ś. gorączkę, doznać dreszczów, wstrząsnąć ś.:* Coraz to sięgał do kubka, pił i, chodząc po izbie, ograżał ś. Krasz. <O+Grozić, GROZ>

Ogród, odu a. † **oda,** lm. **ody i.** a. † **Ogrojec, [Ogrojec, Ogard],** × **Ogrójec,** † **Ogrodziec** *przestrzeń, zajęta pod warzywa, drzewa, kwiaty, zioła, zwykle ogrodzona:* Włosi poczęli u nas ogrody zdobić rozmaitemi zioły cudzoziemskiemi i tutecznemi, przenosząc je z pól, z łąk, z gór do ogrodów. Syr. Nie w każdym ogrodzie to ziółko ś. rodzi. Prz. O. owocowy = *sad.* Ogrody wiszące. Zimowy O. *(= O. oszklony).* O. warzywny, botaniczny, angielski, pomologiczny, spacerowy. Iść do ogrodu. Spacerować po ogrodzie. Założyć O. Jedni do J. M. księdza biskupa, drudzy do ogroda na przechadzkę poszli. Górn. Widziałem w botanicznym wileńskim ogrodzie owe sławione drzewa rosnące na Wschodzie i na Południu. Mick. Salon zamieniono w istny O. My w wieczerniku, my z Panem w ogrodzie, z Matką pod krzyżem nasza dusza gości. Syrok. *(= w ogrójcu).* **2.** [O.] *koło otaczające księżyc:* Gdy księżyc w ogrodzie, deszcz do trzeciego dnia niezawodny. **3.** myśl.: O. wilczy = *dół wilczy bez nadstawka z podwójnym płotem, gdzie sadza ś. owca,* opłotek, opłocie, labirynt, wygroda. Zdr. **Ogródek, Ogródeczek, [Ogródko, Ogrodyszek, Ogródczyk].** Zgr. **Ogrodzisko.** <O+Gród, GROD>

[Ogródczyk, a, lm. **i]** p. **Ogród.**

Ogródeczek, czka, lm. **czki** p. **Ogród:** Ogródeczki małe, w których jarzyny sieją. Star. Chodząc w mym ogródeczku... Zabł. <Od Ogródek>

Ogródeczkowy przym. od **Ogródeczek.** <Od Ogródeczek>

Ogródek, dka, lm. **dki i.** p. **Ogród:** Ziółko jakie wyrwę z mego ogródka. Górn. Brat w małym ogródku motyką weiąż kopie. Len. O. przed oknami domu. O. dziecięcy, freblowski. **2.** *mały ogród z zakładem gastronomicznym, piwiarnią, z teatrzykiem, szansonetkami, muzyką i t. p.:* Chodzić po ogródkach. Wstąpić do ogródka. Mając was jakoby w ogródku jakim ogrodzone, do jednego was wysiecze. Jan. *(= w miejscu ogrodzonym, w zagrodzie).* **3.** × O. przen. p. **Ogródka:** Wybadywała jak mogła najrzęczniej i niby z ogródka, jakie ma zamiary. Korz. Nie mów o tym dla Boga, bo kiedy mi takowe rzeczy przypominasz, choć też z cudnym ogródkiem, przedsię do miłości, skąd uciekam, prowadzisz. Szymon. **4.** myśl.: O. na dziki = *miejsce ogrodzone z przynętą na dziki.* O. wilczy = *miejsce ogrodzone z przynętą na wilki.* (Por. Ogród). **5.** ryb. *stała zagroda w wodzie, urządzona do połowu ryb, zwłaszcza łososi,* odjazek, [odjazdek], odjazka, laska, lisa, wrota, chyboca.

Ogródka, i, lm. **i i.** × O. p. **Ogroda. 2.** a. × **Ogródek, [Ogródzka],** † **Ogrodzenie** przen. *omawianie, obwijanie słów w bawełnę, wyrażenie oględne, unikanie stanowczości w mowie:* Panom zawsze z ogródką prawić należy, bo gołej prawdy nie lubią. Bez ogródki prawdę powiedział. Troc *(= bez ceremonji, bez ceregieli, wbrew, wręcz, prosto z mostu, poprostu, wprost, nie obwijając w bawełnę).* † Ogródek zażywa. Troc. Ba, patrz! jakoć ci kacerze ogródki chytre czynią. Baz. Proste me zdania, bez ogródki żadnej, niechaj u ciebie mają przystęp snadny. Chr. Prorok, przyszedszy, bez ogródki, śmiało, przepowiada mu to, co ś. dziać miało. Leszcz. Wolą raczej, aby ś. pod ich czołgano nogami, niżeli mówiono kiedy prawdę bez ogródki. Zabł. Zgoła, bez najmniejszej ogródki wszystkie swoje błędy powiada. Stasz. Chcecie, bym wam bez ogródki szczerą prawdę powiedział. Niem. Zamojski Zygmuntowi III prawdę bez ogródki mówił. Wirt. [Gadke te wywiódem w ogródce] *(= przez alegorję, w przenośni).* <Zdr. od Ogroda>

[Ogródko, a, lm. **a]** p. **Ogród:** Moja jagódko, schowałaś ś. w O. <Z Ogródek>

Ogródkowo przys. od **Ogródkowy,** *z ogródką:* Mówić O.

Ogródkowy i. przym. od **Ogródek:** Kwiat, płot O. Teatrzyk O. **2.** przym. od **Ogródka,** *wymijający, okoliczny:* Na co to ogródkowe gadanie, kiedy można prosto powiedzieć?

[Ogródnica, y, lm. **e]** p. **Ogrodnica.**

[Ogródzka, i, lm. **i]** p. **Ogródka.** <Od Ogrodzić>

[Ogródź, i, lm. **e]** *przestrzeń, leżąca tuż poza wsią, wysadzona topolami i wierzbami, na której kapusta ś. rodzi.* <O+Gródź>

Ogrójcowy przym. od **Ogrójec:** Ogrójcowa męka. Kon.

Ogrójec, jca i. × O., lm. **jce** p. **Ogród:** Ojce ich (zwierząt) pierwsze, co ś. w ogrójcu gnieździły. Mick. *(= w raju).* Przen.: Ogrójce wdzięków. Mick. **2.** blm. a. † **Ogrojec** *ogród oliwny, w którym Chrystusa pojmano:* Pan Jezus w Ogrójcu. **3.** [O.] *miejsce ogrodzone około kościoła, cmentarz.* <Zam. Ogrodziec, pod wpływem analogji osnowy innych przypadków Ogróje- z dawniejszego Ogródze->

[Ogrómnie] przys. od **Ogrómny,** *ogromnie.*

[Ogrómny] p. **Ogromny.**

[Ogróżka, i, lm. **i]** p. **Ograżka.**

× **Ogrubiały** *który ogrubiał, zgrubiały:* Nosił styk w ręce ogrubiałej wielce. Żebr.

× **Ogrubić, i, ił** *zrobić grubym, pogrubić.* <O+Grubić>

× **Ogrubieć, eje, ał** *zgrubieć, pogrubieć wokoło.* <O+Grubieć>

× **Ogrubienie, a,** blm. **i.** czynność cz. **Ogrubić. 2.** czynność cz. **Ogrubieć.**

[Ogrubnie] przys. od **Ogrubny.**

[Ogrubny] p. **Obgrubszy:** Wierzch domu żytną słomą poprostu poszyty, ogrubną warstwą śniegu cały stał okryty. Cho. Ogrubne pniaczki. Cho. <O+*Grubny, od Gruby>

Ogrudzać się, a ś., ał ś. p. **Ogrudzić ś.**

Ogrudzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ogrudzać ś.**

Ogrudzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Ogrudzić ś.**

Ogrudzić się, i ś., ił ś., nied. **Ogrudzać ś.** *podbić ś., obciąć ś.; okaleczyć sobie nogi, biegając po ostrej grudzie, po zmarzłej ziemi:* W zimie chartami nie polują, aby ś. w mróz nie ogrudziły. Tw. On ś. i bez podków nigdy nie ogrudzi. Rej.

Bardzo ś. nasza pani na piasku ogrudzi. Rej. <O + Grudzić, GRUD>

Ogrywać, a, ał i **O. ś.** p. **Ograć.** <O + Grywać>

Ogrywanie, a, blm., czynność cz. **Ogrywać:** [O. wieńców].

Ogrywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ogrywać ś.**

Ogryzacz, a, lm. **e** *ten, co ogryza.* L.

Ogryzać, a, ał i **O. ś.** p. **Ogryźć.**

Ogryzanie, a, blm., czynność cz. **Ogryzać.**

Ogryzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ogryzać ś.**

Ogryzek, zka, lm. **zki,** †**Ogryzka, [Ogryzka] l.** *kawałek ogryziony, niedojadek, niedogryzek, resztka nieobjedzona:* Twardej O. kości przed brytana rzucony. L. Otrzebiny, ośmieciny, wymieciny, też ogryzki. Mącz. Nie pierwszym na świecie miłości ogryzkiem, wiele ś. ich przede mną takowym ogryzkiem podawiło. Pot. O. myszy. Troc. O. jabłka. Przen.: *reszta, okruch:* Ogryzki a odrobiny życia dawałem tylko sprawie powszechnej. Krasz. Zasadzają częstokroć mniemania swoje na ciemnocie niepewnych historycznej starożytności ogryzków. Nar. **2.** przen. żart.: O. papierosa = *niedopałek.* **3.** [O.] anat. p. **Krtań.** <O + *Gryzek, GRYZ>

Ogryzienie, a, blm., czynność cz. **Ogryźć.**

Ogryzienie się, a ś., blm., czynność cz. **Ogryźć ś.**

†**Ogryzka, i,** lm. **i, [Ogryzka]** p. **Ogryzek:** [Oczyszczają izbę z gnatów, ogryzek i śmieci].

Ogryźć, zie, zł, Obgryźć, nied. **Ogryzać, Obgryzać** *gryząc objeść; obskubać zębami,* ×ogłodać, ×oszemlać: Pies ogryza kości *(= obrabia).* Kością z pieczeni ogryzioną zwaliła mnie w łeb. L. O. kostkę. Troc. Jabłko ogryzł. Troc. Mrówki ziarna ogryzają, aby w trawę ś. nie obróciły. Skar. Palce ogryzuje w kompanji. L. Przen.: Liście ogryzione = *liście z brzegami powyrywanemi.* ×**O. ś.** *podrzeć ś., pożreć ś., pokłócić ś., dokuczyć, dociąć sobie nawzajem:* Jako psy zajadłe, ogryzają ś. Dobrze jeden drugiego ogryzł. Sł. wil. Całe życie ogryzają ś. z sobą. Sł. wil. *(= użerają ś.).* <O + Gryźć>

Ogrzać, eje, ał, nied. **Ogrzewać l.** co = *podwyższyć temperaturę czego, ocieplić, nagrzać, rozgrzać; rozgrzać od wierzchu:* Ogrzewać ręce zgrabiałe. Troc. O. nogi, poduszkę *(= zagrzać).* Słońce ogrzewa i całą żywi naturę. L. O. sobie ręce = *ugrzać.* Ogień browarny jest ogrzewający, ogień hutny pożerający. Torz. O. mieszkanie = *opalić.* Wódka ta wątrobę oziębłą ogrzewa. Syr. Przen.: Chłód duszy O. znowu jej wzroku promieniem. Mick. O. kogo = *utulić, przytulić; poratować w nędzy, w nieszczęściu; przygarnąć.* Sł. wil. **2.** O. mleko = *ogrzewając, oddzielić twaróg od serwatki.* **O. ś. l.** *ocieplić ś., nagrzać ś., rozgrzać ś. od wierzchu, ugrzać ś.:* Lubię ś. O., nim zima przeminie, w małej izdebce przy małym kominie. Nar. **2.** przen. *pożywić ś., poprzeć ś., skorzystać, zyskać, stanąć na nogi:* O. ś. przy kim. Sł. wil. Wyście ś. tam ogrzali, gdzie ś. drugi sparzył. Kras. <O + Grzać>

[Ogrzał, a, lm. **y, Wogzał]** *foksal, dworzec kolejowy.* <Przekręcone z Wogzal p. Foksal>

Ogrzanie, a, blm., czynność cz. **Ogrzać.**

Ogrzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ogrzać ś.**

[Ogrzaty] *ogrzany.*

Ogrzebać, bie, bał, †**Ogrześć,** nied. **Ogrzebywać** *zgrzebać dokoła, ograbić, okopać.* <O + Grzebać>

Ogrzebanie, a, blm., czynność cz. **Ogrzebać.**

Ogrzebywać, uje, ywał p. **Ogrzebać.**

Ogrzebywanie, a, blm., czynność cz. **Ogrzebywać.**

†**Ogrzeszać, a, ał** p. **Ogrzeszyć.**

†**Ogrzeszanie, a,** blm., czynność cz. **Ogrzeszać.**

†**Ogrzeszenie, a,** blm., czynność cz. **Ogrzeszyć.**

†**Ogrzeszyć, y, ył,** nied. †**Ogrzeszać** *nabawić grzechu:* Nie dawaj ustom twoim, aby o grzech przyprawiały ciało twoje. Bud. (właściwiej by nie ogrzeszały. Bud.). <O + Grzeszyć>

†**Ogrześć, ebie, ebł** p. **Ogrzebać.** <O + Grześć>

Ogrzewacz, a, lm. **e l.** *piec żelazny, zwykle w podziemiu, w miejscu zamkniętym, z którego ogrzane powietrze wchodzi do mieszkań, a zimne z nich wypływa do komory ogrzewacza, kaloryfer.* **2.** a. **Kaloryzator** cukr. *przyrząd cylindryczny rozprowadzający parę ogrzewającą soki cukrowe.* **3.** a. **Nagrzewacz** kol. *skrzyneczka do ogrzewania wagonów.* **4.** a. **Buljer** mech. *przyrząd do przygrzewania wody przed wtłoczeniem jej do kotła.* **5.** a. **Przedgrzewacz** piw. *przyrząd ogrzewający zacier mający iść do aparatu wypędnego.* < Od Ogrzewać>

Ogrzewać, a, ał i **O. ś.** p. **Ogrzać.**

Ogrzewadło, a, lm. **a l.** *fajerka, blacha do żarzewia, jako przyrząd ogrzewający:* Tlejące węgle pięknie na tym ogrzewadle wyglądają. Psm. **2.** ×O. *naczynie wypełnione wodą gorącą, do ogrzania łóżka służące,* ×ogrzewalnik, szkandela, ×wygrzewadło, ×wygrzewacz. <Od Ogrzewać>

Ogrzewak, a, lm. **i** hut. *przyrząd do ogrzewania powietrza podczas wdymania.* <Od Ogrzewać>

Ogrzewalnia, i, lm. **e l.** *izba opalana, przeznaczana do ogrzewania ś. ubogiej ludności.* **2.** *pomieszczenie, gdzie ogrzewają, opalają:* O. parowozów. <Od Ogrzewać>

Ogrzewalnik, a, lm. **i l.** ×O. p. **Ogrzewadło.** **2.** a. †krętna bania, *retorta.* <Od Ogrzewalny>

Ogrzewalność, i, blm. rz. od **Ogrzewalny.**

Ogrzewalny *dający ś. ogrzewać.* <Od Ogrzewać>

Ogrzewanie, a, blm., czynność cz. **Ogrzewać:** Zodjaczne znaki ziemi ochłodzenia i ogrzewania dodawają. Troc. O. centralne. Przyrząd do ogrzewania powietrza.

Ogrzewanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ogrzewać ś.**

Ogrzewnica, y, lm. **e** *rura rozprowadzająca gorącą parę, wodę, gorące powietrze w celu ogrzewania.* <Od Ogrzewny>

×**Ogrzewny** *ogrzewający, grzejący; rozprowadzający, doprowadzający ciepło:* Kanał, luft O. Piec O. prędko ś. ogrzeje i długo ciepło utrzymuje. Kluk. Trzeba nam pieców nad pospolite ogrzewniejszych. Kluk. Cewa ogrzewna = *ogrzewnica.* <O + *Grzewny, od Grzać>

Ogrzmić, i, ił kogo, co = *ohuknąć, ogarnąć grzmotem:* Trojan szeregi pościskał, ogrzmił głosem, jak Wulkan z niemi szedł i szalał. Słow. <O + Grzmić>

Ogrzmienie, a, blm., czynność cz. **Ogrzmić.**

Ogrzmocenie, a, blm., czynność cz. **Ogrzmocić.**

Ogrzmocić, i, ił *obić, wygrzmocić:* Pasjonat wielki; mógłby mię O. L. Kijem go ogrzmocił. L. Ociec go ogrzmocił bizunem, jako żaka. Zabł. <O + Grzmocić>

[Ogrzybić się, i ś., ił ś.] *pokryć ś. pleśnią, grzybami:* Syr ś. ogrzybi. <O + *Grzybić, od Grzyb>

[**Ogrzybienie się, a ś.**, blm.] czynność cz. **Ogrzybić ś.**

Oguzie, a, lm. **a** *mięso blizko nasady ogona bydlęcia, sztuka mięsa od ogona; ogonowa sztuka mięsa:* O. wołowe, baranie. Śl. wil. <O + Guz, GUZ>

Ogzemsować, uje, ował p. **Ogzymsować:** Brama zamkowa składała ś. z trzech arkad sklepionych, ogzemsowanych u góry bardzo wdzięcznie. Rol. <O + Gzemsować>

Ogzemsowanie, a, blm., czynność cz. **Ogzemsować.**

Ogzymsować, uje, ował, Ogzemsować *otoczyć, ubrać gzymsem, gzymsami.* <O + Gzymsować>

Ogzymsowanie, a, blm., czynność cz. **Ogzymsować.**

Oh! w. p. **Och!** <Okrzyk.>

[**Oha!**] p. **Ocha!** <Okrzyk.>

Ohacać, a, ał p. **Ogacić.**

Ohacanie, a, blm., czynność cz. **Ohacać.**

Ohacenie, a, blm., czynność cz. **Ohacić.**

Ohacić, i, ił p. **Ogacić:** Szopka dla koni z płotu podwójnego sklecona a dla ciepła gnojem między nie narzuconym ohacona. Krasz.

Ohaglować, uje, ował cukier. *wytarzać na wszystkie strony w haglu.* <O + Haglować>

Ohaglowanie, a, blm., czynność cz. **Ohaglować.**

Ohar, a, lm. **y, [Gęś norowa]** zool. (vulpanser tadorna) *ptak płetwonogi z rodziny kaczek.* <?>

[**Ohata, y**, blm.] p. **Ogacenie.** <O + *Hata, od Hacić>

[**Ohawny**] *wstrętny.* <Czes. ohavný>

Oheblować, uje, ował, Obheblować, nied. **Oheblowywać, Obheblowywać** *ogładzić, obrównać heblem, wyheblować na wszystkie strony:* O. czysto. <O + Heblować>

Oheblowanie, a, blm., czynność cz. **Oheblować.**

Oheblowywać, a, ał p. **Oheblować.**

Oheblowywanie, a, blm., czynność cz. **Oheblowywać.**

†**Ohej!** w. *hej!* Pśń. <Okrzyk.>

Oheretyczeć, eje, ał *przejąć ś. zasadami heretyckiemi, stać ś. heretykiem, zheretyczeć, odstąpić od prawdziwej wiary.* <O + Heretyczeć>

Oheretyczenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Oheretyczeć. 2.** czynność cz. **Oheretyczyć.**

Oheretyczyć, y,ył kogo = *obałamucić herezją, zrobić heretykiem, okacerzyć:* Sam w herezję wpadł i nas oheretyczył. Smotr. <O + Heretyczyć>

†**Ohidzenie, a**, blm., czynność cz. **Ohidzić,** *ohydzenie.*

†**Ohidzenie się, a, ś.**, blm., czynność cz. **Ohidzić ś.,** *ohydzenie ś.*

†**Ohidzić, i, ił** i †**O. ś.** p. **Ohydzić:** Jedna mała wada piękną rzecz ohidzi. Kn. Jest to dar natury, że nieodbite potrzeby nigdy ś. nam nie ohidzą. Pilch. <Zam. Ohydzić>

†**Ohisny** p. **Ohydny.** <Z Czes. ohizdný>

†**Ohłaszenny** *uczący ś. katechizmu, przygotowujący ś. do pierwszej spowiedzi i komunji świętej, katechumen.* Pim. <Ukr. ohłaszènnij>

× **Ohłobla, i**, lm. **e I. = Hołobla.** ludz. **2.** *żerdź przez stóg siana do góry sterczącą.* Śl. wil. <p. Hołobla>

Oho! Oho ho! w. podziwienia a. ironji, *ho ho!, fiu fiu!, no no!, pi pi!:* O., jaki majster! Oho! jużbym dotychczas poradziła sobie. L. Oho! już wraca. <Okrzyk.>

[**O holasia holasia!**] p. **Hola!:** O holasia holasia, zdarła butki Kasia! <Okrzyk.>

[**Ohołobla, i**, lm. **e**] p. **Hołobla.** <p. Hołobla>

[**Ohrejduszka, i**, lm. **i**] *kaftan ciepły, jubka:* Stała w ciepłej, futerkiem podszytej ohrejduszce. Krasz. <Ukr. ohrìti + Duszka>

†**Ohromny** p. **Ogromny:** Dzwońże, miły Zygmuncie, temi trzemi głosy, a niech twój ohromny brzęk bije ludziom w nosy. Rej. <Czes. ohromný>

[**Ohu!**] p. **Ocha.** <Okrzyk.>

× **Ohukać, a, ał** p. **Ohuknąć.** × **O. ś.** posp. *uspokoić ś., wybić sobie co z głowy.* Śl. wil. <O + Hukać>

× **Ohukanie, a**, blm., czynność cz. **Ohukać.**

× **Ohukanie się, a ś.**, blm., czynność cz. **Ohukać ś.**

× **Ohuknąć, nie, nął,** × **Ohukać** *ogłuszyć hukiem, odurzyć krzykiem:* Tatarzy zewsząd go, jakoby wilka, ohukają, zamkniono w oborze. Tw. Wilk ohukany, którego swym przestraszył Melampus szczeknieniem. Tw. <O + Huknąć>

× **Ohuknięcie, a**, blm., czynność cz. **Ohuknąć.**

[**Ohurny**] *nieprzystępny, opryskliwy, uparty.* <Ukr. ohùrnij>

[**Ohurstwo, a**, blm.] *upór, zaciętość, zawziętość:* Prze ich ku sprawom zbawiennym ociętne O. przyjść słusznie do tego nie mogłem, com sobie był zamierzył. Smotr. <Ros. ogurstvo>

Ohyda, y, blm., × **Ochyda, [Hydota], †Hyd, †Hydanie I.** *odraza, wstręt, obrzydzenie, obrzydliwość:* Przyszedłem do wszech niemal ludzi w ohydę. Kochan. Większą ohydę, niż ozdobę polska wymowa bierze, gdy ją łacińskiemi natykają słowy. Fred. M. Podać kogo, co w ohydę. Plugawość nietylko szkodę czyni, ale i ohydę. Haur. **2.** *człowiek ohydny, hańba, zakała, wyrodek, wyrzutek:* O. rodu ludzkiego. Kras. Często z godnych rodziców syn domu O. Min. **3.** *wstyd, sromota, srom, niesława, konfuzja, despekt:* Sowizdrzał, powiedzą, przed dworem O. Pol. **4.** [O.] (o człowieku lub koniu) *ogrom, gmach, kolos.* **5.** [O.] *tłum, chmara, hurma, gromada:* Cała O. tego przyszła. <Ukr. ohìda>

× **Ohydliwie** przys. od **Ohydliwy;** × **Ochydliwie,** *ohydnie.*

× **Ohydliwość, i**, blm. rz. od **Ohydliwy;** × **Ochydliwość,** *ohydność.*

× **Ohydliwy** p. **Ohydny:** Wada ta, im lekszą zda ś. być małorozumnym, tym ohydliwsza jest w swych skutkach. L. <Od Ohyda>

Ohydnąć, nie, nął a. **dł** p. **Ohydzić:** Jeśli ci ohydła Strada nuova. Krasiń. Ot! tak mi życie ohydło. Rodz. <Od Ohydny>

Ohydnica, y, lm. **e** *kobieta ohydna, bezecnica, szkaradnica, bezwstydnica, okropnica:* Umiesz ty ś. wykręcać, czarna ohydnico. Słow. Nie chcę cię widzieć, puść mnie, ohydnico! Bał. <Od Ohydny>

Ohydnie, × **Ohydno** przys. od **Ohydny;** × **Ochydnie.**

× **Ohydno** p. **Ohydnie.** Pol.

Ohydność, i I. blm. rz. od **Ohydny;** × **Ochydność. 2.** lm. **i** *postępek ohydny, rzecz obrzydliwa, odrażająca, ohyda, szkaradzieństwo, paskudztwo:* Każdy jego krok jest ohydnością przed Panem. Śl. wil.

Ohydny, × **Ochydny,** × **Uhydliwy,** †**Ohisny** *ohydę przynoszący, obrzydliwy, odrażający, wstrętny, haniebny, sromotny, sprośny, przemierzły, obmierzły, szkaradny, szpetny, brzydki, potworny, paskudny, plugawy:* Gad O. Postępek O. Życie ohydne. Pijaństwo ohydne. To jest rzecz i ohydna i szkodliwa. Rej. <Od Ohyda>

Ohydzać, a, ał i **O. ś.** p. **Ohydzić.**

Ohydzanie, a, blm., × **Ochydzanie** czynność cz. **Ohydzać.**

Ohydzanie się, a ś., blm., × **Ochydzanie ś.** czynność cz. **Ohydzać ś.**

Ohydzenie, a, blm., × **Ochydzenie** czynność cz. **Ohydzić.**

Ohydzenie się, a ś., blm., × **Ochydzenie ś.** czynność cz. **Ohydzić ś.**

Ohydzić, i, ił, † **Ohidzić,** × **Ochydzić,** nied. **Ohydzać,** × **Ochydzać** komu co = *uczynić ohydnym, zohydzić, obrzydzić, obmierzić, podać w ohydę:* O. komu kogo. Wyście nas ohydzili w oczach Faraona. B. G. *(= oczernili, osławili, aby nas podać w ohydę).* O. sobie. Z kazalnic głos ludy nauczający ohydza ludom Henryka. Lel. Dobre nam imię i sławę biorą i przed światem ohydzają. Wor. O. sobie co *(= obmierzić).* **O. ś., Ohydzieć, Ohydnąć** *stać ś. ohydnym, zbrzydnąć, obrzydnąć, przejeść ś., uprzykrzyć ś., naprzykrzyć ś., sprzykrzyć ś., obmierznąć:* O. ś. komu. Troc. <O + Hydzić>

Ohydzieć, eję, ał p. **Ohydzić.**

[Ohynąć się. nie ś., nął ś.] = Ochynąć ś. pod 3): Dzień już ś. ohynął z ciemności. Dyg. <p. Ochynąć>

[Ohynia, i, lm. **e] = Łochynia.** <p. Łochynia>

[Ohynięcie się, a ś., blm.] czynność cz. **Ohynąć ś.,** *ochynięcie ś.*

Oj!, [Ojoj!, Ojej!, Ojeje!, Ojejku!, Ojejo!, Ojeja!, Ojeju!] w. **1.** wyraża boleść, żal, przerażenie, podziw, *aj!, och!:* Oj, oj! co ś. to dzieje. Oj, boli! Oj! boli to, boli, kiedy nam własne dzieci udręczeniem ś. stają. L. Oj, tak tak, niedarmo ś. marszczy czoło moje. Przyb. On nas wszystkich zawstydził; oj dzielny księżyna! Mick. **2.** wyraża podziw udany, *oho!, no no!, ho ho!, pi pi!, fiu fiu!:* Oj oj! jakże wstydliwa! L. **3.** wyraża pogróżkę, *och!, no no!, ej!:* Oj, dam ja tobie! **4.** wyraża potwierdzenie z zapałem, *ach!, och!, aj!, ba!:* Czy ją Pan kocha jeszcze? — Oj! i jak kocha! L. **5.** wyraża rezygnację, *ba!, tak tak!, ha!, och!:* Oj, wiem ci ja, jako za kopę służyć. Kochan. Mówiłem dotąd. o starostach, czas jest, oj, czas, żebym mówił o chłopach starościńskich. St. Aug. **6.** Oj?! wyraża zapytanie z podziwem, *ej?!, ejże?!, e?!, co?, czy być może?!:* Dziś ratuszowa wieża ś. zapadła. — Oj?! — A tak! Sł. wil. <Okrzyk.>

† **Ojarzmiać, a, ał** p. **Ojarzmić.**

† **Ojarzmianie, a,** blm., czynność cz. **Ojarzmiać.**

† **Ojarzmić, i, ił,** nied. **Ojarzmiać** *obciążyć jarzmem, nałożyć jarzmo.* Przen. *ujarzmić, podbić, opanować:* Opanowali nas. Bud. (właściwiej: ojarzmili nas, gdyby ś. nam tak mówić godziło. Bud.). <O + Jarzmić>

† **Ojarzmienie, a,** blm., czynność cz. **Ojarzmić.**

Ojastrzębieć, eje, ał *zmienić ś. w jastrzębia.* Przen.: *porość w pierze, spanoszyć ś., zhardzieć:* Ojastrzębiałaś, sówko, nazbyt wysoko latasz, nasurzywszy te bystre piórka na chlebie rzeczypospolitej, matki swojej. Pas. <O + Jastrzębieć>

Ojastrzębienie, a, blm., czynność cz. **Ojastrzębieć.**

[Ojc, a, lm. **e]** p. **Ojciec.** <Ojc(iec)>

[Ojcaszek, szka, lm. **szkowie]** p. **Ojciec:** A co, ojcaszku? będzie to ładnie? Bał. Przedstawiam wam, ojcaszku, stryjecznego mego. Sienk. Tylko po bożemu, bez gniewu, moi ojcaszkowie, dajcież nam krzyżyk na drogę. Byk. *(= księżulkowie).* <Z Ojciec>

Ojciec, ojca, lm. **ojcowie** a. × **ojce,** † **Ociec, [Ociec, Ojc, Wojciec, Wociec] I.** *ten, który kogo spłodził, rodzic:* O. dzieci a. O. dzieciom. Rodzony O. Sierota bez ojca i matki. O. mój i matka moja opuścili mnie, ale Pan mój mnie przyjął. Wój. Ojcem sierot, a obrońcą wdów był nazwany. Skar. Wdał ś. w ojca. Wykapany O. Ojca naśladuje. Troc. Pamiątka, majątek po ojcu. Wziąłeś mnie od ojca, od matki, prowadźże mnie na wielkie dostatki. Pśń. O. licznej rodziny. Dzieci z jednego ojca, ale nie z jednej matki. Urodził ś. z ojca Adama i matki Zofji. Ojcem nie jest, aż kto ma dzieci. Górn. Po złym ojcu bywa gorszy syn. Białob. Jakie drzewo, taki klin; jaki O., taki syn. Prz. Ojca dobrego dobry syn; O. dobry złego syna nie urodzi. Prz. Ojca złego dobry syn. Prz. Jeden O. dziesięć synów wychowa, a dziesięć synów jednego ojca żywić nie mogą. Prz. Panie ojcze! Kn. Został ojcem *(= urodziło mu ś. dziecko).* Nie wypieraj ś., boś ty ojcem tego dziecka! Przen.: Gdzie wy, ojcowie ducha? — W dalekim klasztorze... Syrok. *(= nauczyciele).* [Ojcowie, ojce, ojcy] = a) *rodzice:* Niech więc dzieci i ojcowie idą w kościół. Mick. To was ojcowie odumarli? Kon. Co ojce dzierżyli, to i nam dzierżyć. Sienk. Ojce pośli do kościoła. b) *teściowie:* † Stary ojciec = *dziadek.* Ojciec żony = *świekier, teść:* Ojciec żony świekier, zwyczajnie też poprostu ojciec. Groic. [O. domowy] = *O. panny młodej.* [(Żona do męża:) O.!] O. chrzestny a. duchowny. Kmotry abo ojce chrzesne mają nauczać syny swoje chrzesne. Karnk. **2.** przen. *twórca, wynalazca, sprawca, źródło, początek, początkodawca, inicjator, nestor, autor; założyciel, fundator:* Czartu nie wierz, bo on ś. ojcem kłamstwa zowie. Koch. W. O. pomysłu, baśni. Wojciech Bogusławski, O. teatru polskiego. Herodot jest ojcem historji, Homer poezji. Bóg O. = *Stwórca, Stworzyciel, Twórca.* Bóg O., nietylko, że syna od wieków sobie w bóstwie równego spłodził, ale też, że jest początkiem i nas wszystkich. Karnk. O. wszech rzeczy. O. niebieski. Podziękujmy Ojcu w niebie. Mick. O. przedwieczny. Wszechmocny Ojcze! Bóg O., Syn Boży i Duch św., trzy osoby, a jeden Pan Bóg. Co u Boga Ojca?! *(= a to co znowu?!, co u licha?!, co u djabła?!).* Całują ziemię, potym: w imię Ojca, Syna i Ducha świętego... Mick. W imię Ojca! niech biega, altarystę zbudzi! Mick. *(= olaboga! na miłość boską!).* Ojcze nasz, który jesteś w niebie! Ojcze nasz = *pierwsza część pacierza, modlitwa Pańska.* Zmówić Ojcze nasz. Potym: Ojcze nasz, i Zdrowaś, i Wierzę, Dziesięcioro i koronki, a kiedy już całe zmówili pacierze... Mick. Norbert, O. zakonu Premonstratensów. **3.** *przodek, dziad, naddziad, praszczur, antenat, protoplasta, patryarcha:* Widzieli ojce nasi pod Płowcami, a i my widzielim pod Wilnem. Sienk. [Do ojców zebrany poszedł. Skar. *(= umarł).* Cierpimy za winy ojców naszych. Nasi ojcowie mawiali, że... Wiara ojców naszych. Czas przypomnieć ojców dzieje. Mick. Nasz ojciec pierwszy raz westchnął do Ewy. Mick. *(= pierwszy rodzic, Adam).* **4.** *ten, co przez troskliwość występuje w roli ojca; opiekun; przełożony:* Przodkowie nasi z panów wszelką nienawiść, a z sług wszelką zależywość otarli, zowiąc pana ojcem czeladki, a sług domownikami. Pilch. O. czeladny *(= gospodarz).* O. gospodni = *majster, w którego mieszkaniu znajduje ś. gospoda czeladzi.* Otośmy przecię należli króla i pana, ze krwie panów naszych, ojców ojczyzny naszej. Goś. Królu, Rzpltą miej na dobrej pieczy, a ojcem nam bądź, nie ojczymem. Biel. M. Owego ojca żebrzącej młodzieży zwano Żurawkiem; był to chłop już do-

rosły, wąsaty, i nietylko studenci, ale i mieszczaństwo ś. go obawiało. Krasz. O. duchowny = *spowiednik:* Symplicjan był ojcem duchownym św. Ambrożego. Skar. Tych Bóg karze, którzy ś. ojcom duchownym karać nie dopuszczają. Skar. O. święty = *papież.* Dowiedział ś. o Janickim sam O. święty w Rzymie i kazał go ukoronować w mieście Padwie. Ogłoszenie bulli Ojca świętego. Jego Świątobliwość O. święty Leon XIII. U Rzymian senatorowie, *patres conscripti*, ojcowie spisani; tak i kardynałów wyraża. Groch. Ojcowie miasta = *rajcowie miejscy, na których pieczy leży dobro miasta.* O., ojcowie = *tytuł zakonników:* O. Gierwazy. O. Polikarp. Ojcowie Jezuici. O. szkół pobożnych. Troc *(= ksiądz Pijar).* Klasztor i zakon ojców Bernardynów. Czy my ojce Kapucyni? Mick. Chodkiewicz w Żmudzi fundował ojce Jezuity. Birk. × O. czarny = *Jezuita.* Sł. wil. Przewielebnemu w Bogu ojcu Hjeronimowi a Jesu Maria, definitorowi karmelitańskiemu. L. O. gwardjan. O. ubogich, sierot. O. włościan, brat szlachty. Mick. W krzyk do Jowisza: „Królu! ojcze bogów!“ Mick. O. Niemen, mnogich piastun łodzi. Mick. **5.** Ojcowie święci, ojcowie kościoła = *poważni starożytni uczeni kościelni, doktorowie kościoła:* Ojcowie chrześcijańscy napisali piękniejsze pieśni, któremi zaraźliwe wypychali. Skar. Ojcowie apostolscy = *ojcowie kościoła, którzy obcowali z apostołami.* **6.** *tytuł dawany osobom poważnym wiekiem:* (do wieśniaka na targu:) Ojcze, po czemu macie drzewo? *(= gospodarzu, przyjacielu)* **7.** [O. Jacenty, O. Migieljusz, O. Wirgiljusz] = *rodzaj gry towarzyskiej.* **8.** fecht.: † W imię Ojca p. **Imię** pod 9). **9.** teatr.: O. szlachetny = *aktor grywający role podobnego rodzaju.* **10.** a. **Starosta** wiośl. = a) *wiosło najbliższe steru.* b) *wioślarz pracujący tym wiosłem.* Zdr. **Ojczulek, Ojczuleczek, Ojczulko, Ojczuniek, Ojczunieczek, Ojczunio, Ojczunio, Ojczuś, Ojczyk, [Ojczaszek, Ojcaszek, Ojcuszek, Ojczulo, Ojczuchno],** × **Ojcio,** × **Ojczeńko,** † **Ojczenek,** † **Ojczynek.** Zgr. **Ojczysko.** <Z daw. Ociec, pod wpływem analogji osnowy innych przypadków Ojc-, z dawniejszego Oéc-; OT>

× **Ojcio, a,** lm. **owie** p. **Ojciec.** <Z Ojc>

Ojcobójca, y, lm. **y** l. a. † **Ojcomorderca,** † **Ojcomorderz** *zabójca, morderca ojca.* **2.** w lm. żart.: Ojcobójce = *kołnierzyki od koszuli stojące i sztywne, podtrzymujące szyję,* fatermerdery. <Ojciec + * Bójca, BI/BOJ>

Ojcobójczy, † **Ojcobójski** przym. od **Ojcobójca:** Ręka ojcobójcza. <Od Ojcobójca>

Ojcobójczyni, i, lm. **e** forma ż. od **Ojcobójca.**

† **Ojcobójski** p. **Ojcobójczy:** Dał mu ś. Bóg z ręku ojcobójskich wymknąć. Petr. Ojcobójską na niego ś. targnął ręką. Troc. <Ojciec + * Bójski, BI/BOJ>

Ojcobójstwo, a, lm. **a,** † **Ojcomorderstwo** *zbrodnia zabicia ojca, zabójstwo, morderstwo ojca:* Popełnić O. Mają od ojcobójstwa większe być niecnoty? Bardz. <Ojciec + * Bójstwo, BI/BOJ>

× **Ojcoimienny = Odojcowski.** L. <Ojciec + Imienny>

× **Ojcolubnik, a,** lm. **cy** *ten, co kocha ojca.* L. <Ojciec + * Lubnik, od Lubić>

† **Ojcomorderca, y,** lm. **y** p. **Ojcobójca.** <Ojciec + Morderca>

† **Ojcomorderski** przym. od **Ojcomorderca,** *ojcobójczy.*

† **Ojcomorderstwo, a,** lm. **a** p. **Ojcobójstwo.** <Od Ojcomorderz>

† **Ojcomorderz, a,** lm. **e** p. **Ojcobójca.** L. <Ojciec + Morderz>

× **Ojcopochodny** *pochodzący od ojca:* Duch św. O. <Ojciec + Pochodny>

× **Ojcopodany** *podany, przekazany przez ojców.* L. <Ojciec + Podany>

† **Ojcorozbójca, y,** lm. **y** a. **e** *wojujący z ojcem, bojujący przeciw ojcu, zabójca ojca:* Wiem, cobym ci dał, bym był wziął z ręki twojej głowę tego ojcorozbójce. Birk. (o Absalonie). <Ojciec + Rozbójca>

† **Ojcosieroctwo, a,** blm. *sieroctwo z powodu straty ojca:* Kiedy chce Pan, znosi z bezpotomnego sromotę niepłodności, a gdy mu ś. podoba, dopuszcza na wielu dzieci O. Koch. W. <Ojciec + Sieroctwo>

× **Ojcosilny** *mający siłę ojca, równej z ojcem siły.* L. <Ojciec + Silny>

Ojcostwo, a, blm. p. **Ojcowstwo:** Wszystko, co Bóg Ociec ma, Syn też ma, okrom ojcostwa. Skar. <Od Ojciec>

Ojcować, uje, ował, Ojczyć komu = *być jakby ojcem, postępować względem kogo jak ojciec, zastępować ojca:* Dzieciom, sługom, włościanom zarówno ojcował, wiązał ich łagodnością, słodyczą panował. Moraw. Sam nieborak ojcował i matkował licznej rodzinie. Byk. <Od Ojciec>

Ojcowanie, a, blm., czynność cz. **Ojcować.**

† **Ojcowic, a,** lm. **e,** × **Ojczyc,** † **Ojczycz,** † **Ócic** l. *prawy syn swego ojca; dziedzic gniazda rodzinnego:* Nad ojcowicem bękart przewodził, sługa nad dziedzicem. Paszk. Prawy O. Żebr. Żona zła cieszy ś. onej swojej zdrady, onym swym kukułczętom dodawa i rady, jakoby ojcowice do końca oszukać, by mogli przybyszowie w onych dobrach hukać. Klon. **2.** *syn ojczyzny, obywatel kraju, krajowiec, rodak, ziomek, tubylec:* Lada cudzoziemiec uprzedzi teraz u nas starożytnych ojcowiców stopnie. Pot. Bez zaciągów, ojcowiców dłonie urość dały w takową wielkość tej koronie. Pot. Pókiśmy ojcowiców sadzili na tronie, szerzył ś. orzeł polski. Pot. Póki dawnych u nas ojcowiców plemię rządziło, póty dobrze było. Pot. **3.** *syn jeńca osiedlonego w nowej ojczyźnie, jako poddany w tejże ojczyźnie.* Gl. **4.** *pan z panów, członek znakomitego rodu, familjant, parentelat, patrycjusz:* W Rzymie dzieci senatorskie *patricios,* jakoby ojcowicami nazwali; my ich paniętami a. krwią panięcą nazowiemy. Fal. <Od Ojciec>

[**Ojcowicek, cka,** lm. **cki**] *chłopiec, mający rodziców (w przeciwstawieniu do sieroty); syn kmiecy, syn zamożniejszych gospodarzy.* <Od Ojcowic>

[**Ojcowicka, i,** lm. **i, Ojcowiczka, Ojcowitka**] *dziewczyna, mająca rodziców (w przeciwstawieniu do sieroty); córka zamożnych rodziców, faworyzowana przez ojca; jedynaczka, na którą cały majątek spadnie.* <Od Ojcowic>

[**Ojcowicki**] *(syn) mający rodziców, którzy posiadają ojcowiznę; syn kmiecy, syn zamożniejszych gospodarzy.* <Od Ojcowic>

[**Ojcowiczka, i,** lm. **i**] l. p. **Ojcowicka:** Ej, bo wam, sieroteńkom, trza raneńko wstaty, a wam, ojcowiczkom, do południa spaty. **2.** p. **Ojcowizna:** Ściany ojcowicki. <p. Ojcowicka>

[**Ojcowistość, i,** blm.] rz. od **Ojcowisty,** *ojczystość.*

[**Ojcowisty**] l. p. **Ojczysty:** Zastanowił ś., że nie na ojcowistym cmentarzu będzie leżał. Tet. Ojcowista chata. Uj. Ojcowiste dobra. Krasz. **2.** *mający prawego ojca.* **3.** *mający żyjących rodziców.* <Od Ojców>

[Ojcowitka, i, lm. **i]** p. **Ojcowicka.** <Od Ojców>

[Ojcowitość, i, blm.] rz. od **Ojcowity,** *ojczystość:* Za cóż ś. własnej ojcowitości wypierać? Wor.

[Ojcowity] p. **Ojczysty.** <Od Ojców>

Ojcowizna, y, lm. **y l.** a. †**Ojcowizność,** †**Ojczyzna,** †**Ociczyzna,** †**Otczyzna, [Ojczyzna]** *spadek, dziedzictwo po ojcu, po ojcach = przodkach:* Nie wyzuję ś. z ojcowizny! Ojcowizny mojej nigdy nie sprzedam. O dzieci, jakąż macie ojcowiznę wspólną? Przyb. Smutno jest opuszczać ojcowiznę swoją. Ork. **2.** [O.] *majątek ojca a. męża.* **3.** [O., **Ojcowiczka**] *dom ojcowski, dom rodzicielski.* <Od Ojców>

†**Ojcowizność, i,** lm. **i** p. **Ojcowizna.** Tuch. <Od Ojców>

Ojcowski przym. od **Ojciec;** †**Ociecowski, [Ojczewski] l.** *właściwy ojcu, pochodzący od ojca, rodzicielski:* Ojcowska łagodność syna psuje. Kn. Daję ci ojcowskie moje błogosławieństwo. Kras. Czułość, miłość, władza, powaga ojcowska. Napomnienie ojcowskie. **2.** a. **[Ojcowy, Ojców, Ojczyn],** × **Ojczyny,** †**Ojcowy,** †**Ociców** *należący do ojca:* Syn myśli święte często w sercu nosi, za złość ojcowską Pana Boga prosi. Auszp. Dom ojcowski = *ojczysty, rodzinny.* **3.** [O.] *mający żyjących rodziców, nie sierota:* Jeden chłopiec był sierota, a inni byli ojcowscy. **4.** bot.: Brzoza ojcowska p. **Brzoza.** **5.** fecht.: × Cięcie ojcowskie (w walce z nieumiejętnym) = *uderzenie płazem w tyłek.* **Po ojcowsku,** × **Ojcowsko,** †**Ojcowskie** przys. *jak ojciec, sposobem ojcowskim:* Bym ten zły nałóg porzucił, po ojcowsku mi perswadował. Smotr. Nie ojcowskiegoś zakroił, nie po ojcowskuś postąpił. Włod. Po ojcowsku go karał. Troc. Żyjemy po ojcowsku. Troc *(= jak nasi ojcowie).* <Od Ojciec>

†**Ojcowskie** przys. p. **Ojcowski:** Staraniem naszym to wszystko O. uspokoić. Vol. Bądź pochwalon, żeś prowadził i O. o mnie radził. Grabow. Nie O. toś uczynił, to jest nie od ojcaś ś. tego nauczył. Mącz. <Od Ojcowski>

× **Ojcowsko** przys. p. **Ojcowski.**

Ojcowstwo, a, blm., **Ojcostwo,** †**Ociecowstwo l.** *charakter ojcowski:* Klękam na swe kolana do Ojca, Pana naszego, z którego wszelkie O. na niebie i na ziemi. Leop. Wielcy mędrcy mało mają talentu do ojcowstwa. L. *(= do płodzenia.* L.). Dochodzić, zapierać ś. ojcowstwa. Dowodzić komu ojcowstwa. **2.** *tytuł ojca w zakonie (?):* Rozdawał przywileje na O. (paternitas) zakonnikom. Bart. <Od Ojciec>

†**Ojcowy** i **[Ojcowy]** p. **Ojcowski:** Zrękowiny uczynię zaraz, ale pokładzin bez ojcowej woli nie dopuszczę. Sienk. Majątek O. Ojcowe imienie. Ort. Syn często za życia ojca pieczęć odmieniał, na swojej znaki inne od ojcowych przybierał. Bobrow. Obudzili sie od pukaniá ojcowego. <Od Ojciec>

[Ojców] p. **Ojcowski.**

× **Ojcówka, i,** lm. **i** *nazwisko z ojcowskiego wzięte, z niego przerobione.* Sł. wil. <Od Ojców>

Ojcunio, a, lm. **owie** p. **Ojciec.** Mał.

Ojcuszek, szka, lm. **szkowie l.** × O. żart. *ojciec* (częś. o młodym ojczymie względem dorosłych pasierbów). Sł. wil. **2.** [O.] p. **Ojciec.** <Z Ojciec>

[Ojczak, a, lm. **i]** p. **Ojczym.** <Od Ojciec>

[Ojczaszek, szka, lm. **szkowie]** **l.** p. **Ojciec:** O! nie, ojczaszku! nie mógłbyś mówić tego, gdybyś go raz słyszał. Bał. **2.** *ojciec niedbały o dzieci, srogo ś. z niemi obchodzący; ojczym.* **3.** *syn tego samego usposobienia, co ojciec.* <Od Ojciec>

[Ojczenasz, a, lm. **e, Otczenasz]** *pierwsza część pacierza, modlitwa Pańska, Ojcze nasz:* Koronka dziewięć razy poświęcana ojcenasym. Między zbożem, jak nikczemne ptaszę, (dziecko) swoje anielskie śpiewa ojczenasze. Len. <Ojciec + Nasz>

†**Ojczenek, nka,** lm. **nkowie** p. **Ojciec:** Ojczenku mój, daj mi to. Troc. <Od Ojciec>

Ojczenie, a, blm., czynność cz. **Ojczyć.**

× **Ojczeńko, a,** lm. **owie** p. **Ojciec:** Jedwabne słówka: mój braciszeńku, ojczeńku. Klon. Będziemy wiele mieć starania o tobie, ojczeńku. L. Wzbyt mi to dziwno, ojczeńku. Żebr. <Od Ojciec>

[Ojczewski] **l.** p. **Ojcowski:** W łóżku ojczeskim. **2.** p. **Ojczysty:** W ojczeskim kraju. <Od Ojciec>

[Ojczuchno, a, lm. **owie]** p. **Ojciec.**

Ojczuleczek, czka, lm. **czkowie** p. **Ojciec.**

Ojczulek, lka, lm. **lkowie** p. **Ojciec:** Mój ojczulku! mój tatuńciu! powtarzała, okrywając pocałunkami ręce swego ojca. Rog.

Ojczulko, a, lm. **owie** p. **Ojciec.**

[Ojczulo, a, lm. **owie]** p. **Ojciec.**

Ojczunieczek, czka, lm. **czkowie** p. **Ojciec.**

Ojczuniek, ńka, lm. **ńkowie** p. **Ojciec.**

Ojczunio, a, lm. **owie** p. **Ojciec.**

Ojczuś, a, lm. **owie** p. **Ojciec.**

× **Ojczyc, a,** lm. **owie** p. **Ojcowic:** Ojczyce dóbr jego. Troc. Brali tylko spadek po ojcu i nazywali z tego punktu widzenia siebie ojczycami, a mienie, które zabierali, ojczyzną. Mał. Niech (Witołd) zęba chciwego poskromi od swych ojczyców, od ziemi swych braci. Mick. Umarł Jan Łaski, prawy O. ojczyzny. Stryjk. To, o czym wiem dowodnie, jako O. prawy, spisałem ci rycerstwa tu polskiego sprawy. Papr. Scytowie tylko a Indowie sami w swych ziemiach z przodków trwają ojczycami. Stryjk. Z niemi znaczniejsza część ojczyców tutejszych. Krasz. Leszki jesteśmy, dawni, jak wy, na tej ziemi ojczyce. Krasz. Wszystkiemu rycerstwu i prawdziwym ojczyzny ojczycom. Stryjk. Wolno obywatelom woj. smoleńskiego, ojczyców smoleńskich i dawnością ziemską zasiedziałych poddanych u sądów dochodzić; a jeśliby poddani czyi ojczyce do miast naszych zaszli, tedy... Vol. Mię, ojczyca twoich państw, te słowa cieszyły. Papr. Poddanych zwano ojczyce. Cz. Pojmańców wojennych dzieci uważani są ojczyców, czyli poddanych. Cz. Patricius a. O. z książąt rzymskich. Stryjk. Znikały ze swemi imiony ojczyce. Nar. Emiljuszowie z najdawniejszych familji rzymskich i ojczyców pochodzą. L. <Od Ojc-, Ojciec>

†**Ojczycz, a,** lm. **e** p. **Ojcowic.** L.

Ojczyć, y, ył p. **Ojcować.** <Od Ojciec>

Ojczyk, a, lm. **owie** p. **Ojciec:** Bądź zdrów, ojczyku, a da Bóg wkrótce i dziadku Radziwiłła! Sienk. Jak ci wytłómaczę, zyskasz na eksperjencji, ojczyku. Sienk. *(= księżulku).* <Od Ojc->

Ojczym, a, lm. **owie l.** a. **[Otczym, Ojczak]** *drugi mąż czyjej matki:* Ojcem nam bądź, nie ojczymem. Biel. M. **2.** [O.] *starodrzew, drzewo nasienne, nasiennik.* <Od Ojciec>

Ojczymi p. **Ojczymowski:** Przytulił je na pozór do ojczymiego serca. Byk. <Od Ojczym>

Ojczymostwo, a, blm., **Ojczymowstwo, Ojczymstwo** *charakter, rola, opieka ojczyma:* O. jego jest dla dzieci przykre. <Od Ojczym>

Ojczymowski, Ojczymi, × **Ojczymski** przym. od **Ojczym:** Wyzwolenie ludzi z pod ojczymowskiej

ręki ochmistrzów. Krup. F. Opieka ojczymowska była znośna. **Po ojczymowsku,** × **Po ojczymsku,** × **Ojczymowsko,** × **Ojczymsko** przys. *jak ojczym; surowo, bez ojcowskiego pobłażania, niedbale, po macoszemu.* <Od Ojczym>

× **Ojczymowsko** przys. p. **Ojczymowski.**

Ojczymowstwo, a, blm. p. **Ojczymostwo.** <Od Ojczym>

Ojczymowy *należący do ojczyma.*

× **Ojczymski** p. **Ojczymowski.** Troc.

× **Ojczymsko** przys. p. **Ojczymowski.**

Ojczymstwo, a, blm. p. **Ojczymostwo.**

[Ojczyn] p. **Ojcowski:** Niechby mi tylko wolno było zajrzeć do ojczynego biurka. Morz. <Od Ojciec>

† **Ojczynek, nka,** lm. **nkowie** p. **Ojciec:** Proś ojczynka swego. Troc. <Od Ojciec>

× **Ojczyny** p. **Ojcowski:** <Od Ojciec>

† **Ojczyski** p. **Ojczysty:** Gdzie bracia abo siostry byliby od społku w dobrzech ojczyskich rozdzieleni. SŁ. <Od Ojciec>

Ojczysko, a, lm. **a** m. i ni. **1.** *poczciwy, godzien politowania ojciec.* Spłakało ś. O. Żal mi ś. zrobiło mego kochanego ojczyska. Kaczk. **2.** p. **Ojciec.**

Ojczystka, i, lm. **i, Hipokratka** bot. (hippocratea) *roś. z rodziny ojczystkowatych.* <Od Ojczysty>

Ojczystkowaty bot.: Ojczystkowate rośliny (hippocrateaceae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.* <Od Ojczystka>

Ojczystość, i, blm. rz. od **Ojczysty:** Widzę w Rzymie poszlaki ojczystości męstwa, lecz widzę laury zdrady przy laurach zwycięstwa. L.

Ojczysty, [Ojcowisty, Ojcowity, Ojczewski], † Ojczyski, † Oćczyzny I. *od ojca pochodzący, po ojcu odziedziczony, ojcowski; rodzicielski, rodzinny, rodowy, familijny, domowy:* Imiona ojczyste brał za rodowe. Rol. Niedarmo poszły ojczyste modlitwy za syny. Birk. Szlachcicowi nie wstyd ojczyste uprawiać zagony. Tw. Ja, Panie, niechaj mieszkam w tym gnieździe ojczystym. Kochan. Imię ojczyste. Troc. Ojczysta majętność. Troc. **2.** *tyczący ś. ojczyzny; krajowy, narodowy, swojski, rodzimy, macierzysty, rodowity:* Na tobie ojczysta całość polega. L. *(= całość ojczyzny).* Powaga króla Zygmunta, pana mądrego i ojca ojczystego. Jan. Ziemię widzę ojczystą i bogi ojczyste. Bardz. Cóż droższe nad ziemię ojczystą? Len. Większe pomniki zostały nad niemi, zostały góry ich ojczystej ziemi. Mick. Ciebie równie przychodzień oddali z ojczystych dolin, o Litwinko biedna! Mick. Ojczysta wolność, ojczyste prawa. Troc. Będąc większym miłośnikiem ustaw moich ojczystych. Wuj. Czytać dawne języki i obce rozumieć dobrze jest, lecz O. trzeba naprzód umieć. Dm. O. domowy dobrze przejął język. Tw. Dekreta polskim ojczystym językiem mają być pisane. Vol. Błogosławi głosem ojczystym Pana Wszechmocnego. Wuj. Piosnka ojczysta pomaga dumaniu. Mick. **3.** × O. człowiek = *poddany.* Cz. (p. Ojcowic). **4.** [Ojczysty] *mający żyjących rodziców:* U sieroty wianek złoty, u ojcystyj jest niecysty. <Od Ojciec>

Ojczyzna, y, lm. **y,** † **Oćczyzna I.** † O., [O.] p. **Ojcowizna:** Brali tylko spadek po ojcu i nazywali z tego punktu widzenia siebie ojczycami, a mienie, które zabierali, ojczyzną. Mał. Winien i chorąży, bo mi ojczyznę wziął. Rol. Grunt spadły po ojcu nazywał ś. ojczyzną. Gac. Tę ugodę wszystką tak między bracią tą, którzy na dziadowiźnie będą, jako i tą, którzy na ojczyźnie mieszkać będą. Gac. Jeden mąż pojął żonę, a ta żona miała ojczyznę i idące imienie. Ort. Ten dom jest moja O. Ort. [Matczyna O.] = *spadek po matce.* Ojczyznę przemarnował. Troc. Moim zdaniem lepiej uczynić, kto, mówiąc o Polszcze, rzecze: *patria* moja, niźli O. moja; bo O. częściej ś. rozumie to, co gruntu komu ociec jego zostawił. Górn. Opiekuni bronią sierot przeciw tym, którzyby im ojczyznę odjąć chcieli. Wuj. Z bratem powinieneś ś. równie ojczyzną dzielić. Star. Żywi mię Bóg chudą ojczyzną moją z żonką i dziatkami mojemi. Orzech. Napominał ich, aby bratu wrócili ojczyznę jego własną, którą mu wzięli. Biel. M. Ojczyznę między syny podzieliła. Warg. Nałożywszy wszystkę ojczyznę na szkutę, wszystko oraz, gdy ś. rozbije, tracą. Petr. **2.** *kraj rodzinny, ziemia ojczysta:* Najsłodszy ze wszystkich wyraz miłości, któremu niemasz równego na ziemi, oprócz wyrazu O. Mick. Litwo, ojczyzno moja! ty jesteś jak zdrowie! ile cię trzeba cenić, ten tylko ś. dowie, kto cię stracił. Mick. Słodki dym ojczyzny. Prz. Ten najmilszy okręt ojczyzny naszej wszystkich nas niesie; wszystko w nim mamy, co mamy. Skar. Powinnej miłości ku ojczyźnie, w której ś. zamykają bracia i wszystkie powinowactwa nasze, i majętności, nie opuszczajmy. Star. Wolał Fabi sam własnej ojczyzny ostradać, niżeli wiarę O. miała stracić. Warg. Matką zowią ojczyznę, bo kto sobie wielką nie zna jej dobrodziejką, nie zna rodzicielką? Błaż. Jaki kto z ojcem, taki z ojczyzną. Trzt. Cnotliwemu wszystek świat ojczyzną. Pot. Gdzie dobrze, tam O. Lubom. O. swoja każdemu najmilsza; jaką taką ojczyznę wolą ludzie, niż wybornąą gościnę. Prz. Staraj ś., abyś nie opuścił, coś powinien Bogu, sobie, przyjaciołom i ojczyźnie swojej. Rej. O. gdzieś daleko, przyjaciół nie widzę. Kochan. Nie jest prorok beze czci jedno w ojczyźnie swojej. Wuj. Patrzmy na onę parę świętych młodzieńców: na Neemjasza i Zorobabela, jako dobre ojczyzny swej... nad wszystkie swoje dobra przekładali. Skar. Obyście takie serce ku ojczyźnie mieli, a za własnemi pożytki domów swoich nie biegali. Skar. Zdrajca ojczyzny. By dziesięciu synów miał, wszystkichby wolał widzieć na marach, aniż jednę ojczyznę. Birk. Ponieważ wszystkie wszystkich ludzi miłości jedną ojczyzna w sobie zamyka; tedyć onę nad wszystko trzeba przekładać i wszystkie prace dla niej mężnie i śmiele podejmować. Baz. Przywiązać ś. do swej nowej ojczyzny *(= obcego kraju, w którym ś. znalazło przytułek).* Do niebieskiej ojczyzny poszedł w dobrej starości. Skar. Nauczajmy ś. patrzeć w niebo, tam jest O. nasza i wrodzone miejsce nasze. Skar. Przen.: Ojczyzną żubra jest Litwa. Ojczyzną kartofla jest Ameryka. (Sokół) skoro wzniesie ś. w chmury, skoro pociągnie oczyma po niezmiernych obszarach swojej błękitnej ojczyzny... Mick. W przyrodzeniu, powszechnej ciał i duszy ojczyźnie. Mick. Przen.: O. rodu ludzkiego, O. nauk i sztuk = *kolebka.* Włochy były, są, będą ojczyzną malarzów. Mick. Tak śliczny kraj ten, O. rozkoszy. Mick. *(= siedlisko).* **3.** † O. *miejsce urodzenia:* Prowizor wpisywać ich w książkę będzie, wyrażając każdego z nich lata, ojczyznę, rodziców lub krewnych. Wej. W Węgleszynie, ojczyźnie swojej, kościół wymurował. Nies. [Zamieszkać na ojczyźnie] = *u rodziców pana młodego.* **4.** [O.] *genitalia męskie.* <Od Ojc-, † Oćc-; OT>

× **Ojczyznowy** p. **Ojczyźniany:** Drobna ilość obcych żywiołów nie rozumiała tej węgierskości

huzarów i brała ją w znaczeniu odrębności ojczyznowej. Jeż. <Od Ojczyzna>

†**Ojczyzny** *krajowy, swojski, tubylczy:* Ludzi ojczyznych i przychodniów. St. lit.

×**Ojczyźniak, a,** lm. **cy** *ten, co żyje tylko we własnej ojczyźnie i nie dba o narody postronne; ten, co ś. zajmuje wyłącznie tylko ojczystemi sprawami.* Sł. wil. <Od Ojczyzna>

×**Ojczyźniany,** ×**Ojczyznowy** przym. od **Ojczyzna:** Nitki żywota powiązać z przędzą ojczyźnianego żywota. Wielka cząstkowa (ojczyźniana) spółka odszczepia ś. od ogólnej (ludzkości). Spas. <Od Ojczyzna>

[**Oj da**!] *przyśpiew.* <Okrzyk.>

[**Oj dana data dana** p. **I. [Dana].** <Okrzyk.>

[**Oj dididi**!] *przyśpiew.* <Okrzyk.>

[**Oj duś duś dusieńku**!] p. **Dyś**! <Okrzyk.>

[**Oj dydy**!] p. **Dy dy**! <Okrzyk.>

[**Oje, a,** lm. **a**] *dyszel.* <?>

Ojedwabić, i, ił *omotać jedwabiem:* Może złudzenie duszy w czar zaprowadzi i wyjść nie pozwala, jak gąsienicę, całą ojedwabi tęczami. Słow. <O+Jedwabić>

Ojedwabienie, a, blm., czynność cz. **Ojedwabić.**

×**Ojedzenie, a,** blm., czynność cz. **Ojeść,** *objedzenie.*

[**Ojedzenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Ojeść ś.,** *objedzenie ś.*

[**Ojej**!] p. **Oj**! <Okrzyk.>

[**Ojeja**!] p. **Oj**! <Okrzyk.>

[**Ojeje**!] p. **Oj**! <Okrzyk.>

[**Ojejku**!] p. **Oj**! <Okrzyk.>

[**Ojejo**!] p. **Oj**! <Okrzyk.>

[**Ojeju**!] p. **Oj**! <Okrzyk.>

[**O jerum**!] p. **Je**! <Okrzyk.>

Ojesieniały *jesienią nawiedzony, ogołocony, pusty:* Powlekła ciężko staremi wypełzłemi oczyma po polach ojesieniałych, pustych. Reym. <O+*Jesieniały, od Jesień>

×**Ojeść, oje, ojadł** *objeść, ogryźć:* Porzuca ojedzone kości. Wójc. [**O. ś.**] *objeść ś.:* Dziecko ś. obarzanka ojadło. <O+Jeść>

[**Ojędrznieć, eje, ał**] *zjędrnieć:* Zanieś (wiánecki) do piwnicki, niech ojędrznieją. <O+Jędrznieć>

[**Ojędrznienie, a,** blm.] czynność cz. **Ojędrznieć.**

[**Oj hola moja hola**!] p. **Hola!:** Oj hola moja hola, jesce ja nie twoja! <Okrzyk.>

[**Oj husiej, moja, husiej**!] p. **Husiájże:** Oj husiej, moja, husiej, da niech cię ukołysę. <Okrzyk.>

[**Ojoj**!] **I.** p. **Oj**! **2.** *ba i bardzo, i owszem, dlaczego nie?* <Oj+Oj>

[**Ojrzeć, eje, ał**] p. **2. Dojrzeć:** Podrastała tak sobie dziewuszka ojrzana i wychuchana miłością. Byk. <O+*Jrzeć, od Źrzeć, ZOR>

[**Ojrzenie, a,** blm.] czynność cz. **Ojrzeć.**

[**Ojsto**!] *ksobie, nalewo:* Ciacia łysy, O. gniady! <Okrzyk.>

[**Ojt**!] p. **Hoit.** <Okrzyk.>

[**Oj ta dyna ta dana**!] *przyśpiew.* <Okrzyk.>

[**Oj ty dyna**!] *przyśpiew.* <Okrzyk.>

Ojuczać, a, ał p. **Ojuczyć.**

Ojuczanie, a, blm., czynność cz. **Ojuczać.**

Ojuczenie, a, blm., czynność cz. **Ojuczyć.**

Ojuczyć, y,ył, Objuczyć, nied. **Ojuczać, Objuczać** *obciążyć jukami, obładować:* Zebrał jak najwięcej swojskiego bydła i one ojuczył rozmaitym naczyniem. Pilch. Wodą z rzeki bydlęta ojucza. Pilch. <O+Juczyć>

[**Ojwo, Ojwuj**] *oto tu właśnie; tam oto:* O. źrebaki latajo po łące. Por. †**Haw.** <Okrzyk.>

[**Ojwuj**] p. **Ojwo.**

[**Ojże dyna**!] *ojże dana!* <Okrzyk.>

[**Ojże ino**!] p. **Hojże ino!** <Okrzyk.>

[**Ojże ino dana**!] p. **I. [Dana].** <Okrzyk.>

I. [Ok, a, lm. **i]=Hak.** <Z [Hák]>

2. [Ok, a, lm. **i]=[Hak].** <Z [Hák]>

×**Okacerzenie, a,** blm., czynność cz. **Okacerzyć.**

×**Okacerzyć, y,ył** *zrobić kacerzem, zarazić kacerstwem, oheretyczyć.* <O+Kacerzyć, od Kacerz>

[**Okać, a, ał**] *mówić o!:* Prepinator jeno na to oka — o, o, o! <Dźwn.>

Okadzać, a, ał p. **Okadzić.**

Okadzanie, a, lm. **a** czynność cz. **Okadzać:** Żadne leki, zamawiania, okadzania pomóc jej nie mogły. Krasz.

Okadzenie, a, blm., czynność cz. **Okadzić.**

Okadzić, i, ił, Obkadzić, nied. **Okadzać, Obkadzać** *wykadzić ze wszystkich stron:* Okadziłam pościel moję mirrą. Bud. Daremnie bóstwa mego wzywasz przy ofiarze, próżno modły ślesz, moje okadzasz ołtarze. Min. Przen.: Świeżobarwne kwiaty całe okadziły ustronie. Przyb. *(= objęły zapachem).* <O+Kadzić>

×**Okagańczać, a, ał** p. **Okagańczyć.**

×**Okagańczanie, a,** blm., czynność cz. **Okagańczać.**

×**Okagańczenie, a,** blm., czynność cz. **Okagańczyć.**

×**Okagańczyć, y,ył,** nied. ×**Okagańczać** *ukrócić kagańcem, włożyć kaganiec:* Głaszczą tę bestją drapieżną, bo jej O. nie mogą. Stasz. <O+*Kagańczyć, od Kaganiec>

[**Okaisty**] **I.** *mający około oczu czarne obwódki:* Owca okaistá *(=mająca pod oczami odmiennie zabarwioną wełnę).* **2.** żart. (o człowieku) *nieumyty, z powalaną pod oczami twarzą.* **3.** (o zwierzęciu, ptaku) *centkowany, jasno kropkowany.* <? Od Oka, lm. od Oko>

Okajdanić, i, ił *okuć w kajdany.* **O. ś.** *okuć ś. w kajdany.* Przen.: Gdy i ja ś. małżeństwem okajdanię, stracę na czas jakiś połowę szans powodzenia. Święt. *(= skrępuję ś.).* <O+*Kajdanić, od Kajdany>

Okajdanienie, a, blm., czynność cz. **Okajdanić.**

Okajdanienie się, a ś., blm., czynność cz. **Okajdanić ś.**

[**Okajka, i,** lm. **i, Okajsta**] *owca z czarną wełną pod oczami, z plamą na czole.* Por. **Okaisty.** <? Od Oka, lm. od Oko>

[**Okajsta, y,** lm. **y**] p. **Okajka.** <Z Okaista>

[**Okal, a,** lm. **e**] *ten, co ma duże oczy.* Troc. Ależ to O.! Sł. wil. <Od Oko>

Okalać, a, ał i **O. ś.** p. **Okolić.**

×**Okalać, a, ał** *pokalać dokoła, ze wszystkich stron, owalać, opaskudzić, ofajdać.* <O+Kalać>

Okalanie, a, blm., czynność cz. **Okalać.**

×**Okalanie, a,** blm., czynność cz. ×**Okalać.**

Okalanie się, a ś., blm., czynność cz. **Okalać ś.**

Okaleczać, a, ał i **O. ś.** p. **Okaleczyć.**

Okaleczały *który okaleczał, kaleki, ułomny:* Tam mieszkały żony tatarskie, a także wysłużeni a. okaleczali żołnierze. Rol. Przen.: Niektórzy pisywali nawet rymy okaleczałe wykrzywianą a nierozwiniętą mową. Żer. <Od Okaleczeć>

Okaleczanie, a, blm., czynność cz. **Okaleczać.**

Okaleczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Okaleczać ś.**

Okaleczeć, eje, ał *stać ś. kaleką, nabawić ś. kalectwa:* Zostawszy ciężko ranionym w rękę, oka-

leczał na zawsze. Chorował na oczy, wreszcie okaleczał, stracił wzrok. <O + Kaleczeć>

Okaleczenie, a l. blm., czynność cz. a) **Okaleczeć**, b) **Okaleczyć**. 2. lm. **a** lek. (mutilatio) *miejsce okaleczone, skaleczenie*, †ochromienie.

Okaleczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Okaleczyć ś.**

Okaleczyć, y,ył, †**Okaliczyć**, nied. **Okaleczać** l. *zrobić kaleką.* 2. *zranić, pozbawić członka jakiego, obciąć (kogo), skaleczyć, zranić:* Wstrętnym jest, kiedy okalecza trupa na polu walki. Kozł. **O. ś.** *nabawić ś. kalectwa; skaleczyć ś., zranić ś.* <O + Kaleczyć>

†**Okaliczenie, a**, blm., czynność cz. **Okaliczyć.**

†**Okaliczenie się, a ś.**, blm., czynność cz. **Okaliczyć ś.**, *okaleczenie ś.*

†**Okaliczyć, y,ył** i †**O. ś.** p. **Okaleczyć:** Szukali sposobów, aby go okaliczyli abo zabili. Ząbk.

Okamgnienie, a, lm. **a** p. **Mgnienie:** W skok chcą tegoż okamgnienia ciągnąć na nieprzyjaciela. Nagur. <Oko + Mgnienie>

†**Okamiałość, i** l. blm. rz. od **Okamiały**, *okamieniałość.* 2. lm. **i** p. **Oskorupienie.** <Od Okamiały>

†**Okamiały** p. **Okamieniały:** O. na trudy i niewczasy. Leszcz. <Od Okamieć>

†**Okamieć, eje, ał** p. **Okamienieć:** Nie chciała zatym gadać; ni, by była chciała, rzecz jej więcej służyła, szyja okamiała. Żebr. Jakoby na wszelkie prace i trudy okamieli. Tw. O. w cierpliwości, obdureseere. Mącz. <O + Kamieć>

Okamieniałość, i l. blm. rz. od **Okamieniały.** 2. lm. **i** p. **Oskorupienie.**

Okamieniały, × **Okamiały** *który okamieniał, skamieniały; zakamieniały, zatwardziały, osłupiały, odrętwiały, nieczuły:* Stawam ś. twardym, okamieniałym. Mącz. Okamieniałe serce. Sł. wil.

Okamienić, i, ił *przemienić w kamień; znieczulić:* Najpierw ją zdrętwił i okamienił. Kon. <O + Kamienić>

†**Okamienie, a**, blm., czynność cz. **Okamieć**, *okamienienie.*

Okamienieć, eje, ał, †**Okamieć** właśc. i przen. *stać ś. kamieniem, jak kamień; skamienieć, zakamienieć, zatwardzieć, stwardnąć, stwardzieć, osłupieć, skostnieć, zdrętwieć, odrętwieć, zesztywnieć, stężeć, zobojętnieć:* O. na trudy i prace (*= zahartować ś.*). Serce okamieniało mu z bólu. Okamieniało do poznania prawdy serce ich. Smotr. <O + Kamienieć>

Okamienienie, a, blm. l. czynność cz. **Okamienić.** 2. czynność cz. **Okamienieć.**

Okandyzować, uje, ował *okryć kryształkami a. na podobieństwo kryształków:* Drzewa okandyzowane lodem. Pol. <O + Kandyzować>

Okandyzowanie, a, blm., czynność cz. **Okandyzować.**

[Okanny] *trudny, ciężki:* Orka okanna (*= kiedy ziemia zaschnie lub jest bardzo mokra i orać trudno*). Zima okanna (*= mroźna i ciężka*). Okanna sanna dobra, wozowa — niezdrowa. Prz. Życie okanne (*= nieznośne, gdy w małżeństwie panuje niezgoda*). Zdrowie okanne (*= słabe, gdy kto ledwo łazi i pracować nie może*). <Z Ukr. okàjannyj>

[Okantować się, uje ś., ował ś.] *nadźwigać ś.:* Straśniem ś. kónicyzny okantowała. <O + Kantować>

[Okantowanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Okantować ś.**

Okap, u, lm. **y**, **Odkap** l. *spadek wody deszczowej z dachu.* L. 2. *dolna krawędź dachu wystająca nazewnątrz ścian budynku i ochraniająca go od deszczu*, obdach, †abdach, [obdasznica, obdaśnica]: Gdyby kto dom swój tak podniósł, iżby sąsiadowi okapem danym przykrość sprawował... Zam. Przen. żart.: Kapelusik z małym okapem buńczucznie ocieniał mu uszy i pół twarzy. Bał. (*= z małemi skrzydłami, z małym rondem*). 3. [O.] *pochyłość dachu do spływania wody deszczowej.* 4. *daszek nad ogniskiem komina w izbie, kapa:* O. komina. Kon. Na potężnym kominie ze zwieszonym okapem paliły ś. kłody sosnowe i karpy. Sienk. <O + KAP>

Okapać, pie a. × **pa, pał**, nied. **Okapywać** l. *kapiąc, ochlapać; pokapać, pochlapać po wierzchu, na wszystkie strony:* Stearyna z żyrandola okapała mię. O. klapy surduta, jedząc. Ziół miękkich nasłały najady i w mateczynych łzach je okapały. Żebr. 2. [O.] *zniszczeć, skapieć, zmarnieć.* **O. ś.** *ochlapać ś. kroplami, zachlapać ś., pochlapać ś. po wierzchu, na wszystkie strony:* O. ś., jedząc. <O + Kapać>

Okapanie, a, blm., czynność cz. **Okapać.**

Okapanie się, a ś., blm., czynność cz. **Okapać ś.**

[Okapić, i, ił, nied. **Okapywać]** *oczepić, włożyć kapkę (= czepek) na głowę panny młodej.* <O + Kapić>

[Okapienie, a, blm.] czynność cz. **Okapić.**

[Okapiny, in, blp.] *oczepiny, włożenie czepka pannie młodej na głowę.* <Od Okapić>

[Okapki, pek, blp.] *sople wosku, formujące ś. na świecach podczas ich palenia ś.* <O + KAP>

Okapłonić, i, ił, × **Okapłónić**, × **Okapłunić** koguta = *wytrzebić go, zrobić go kapłonem, wykapłonić.* Przen.: O. mężczyznę = *oeunuszyć, wykastrować.* <O + Kapłonić>

Okapłonienie, a, blm., czynność cz. **Okapłonić.**

× **Okapłónić, i, ił** p. **Okapłonić:** Trudno ma piać kogut, gdy go okapłónią. Pot.

× **Okapłónienie, a**, blm., czynność cz. **Okapłónić.**

× **Okapłunić, i, ił** p. **Okapłonić.**

× **Okapłunienie, a**, blm., czynność cz. **Okapłunić.**

Okapnica, y, lm. **e**, **Obdasznica** bud. *rynna dachowa drewniana lub żelazna.* <O + *Kapnica, KAP>

Okapować, uje, ował zł. *wydać.* Estr. <O + Kapować>

Okapowanie, a, blm., czynność cz. **Okapować.**

Okapowy przym. od **Okap:** Gzyms O. × Listwa okapowa p. **Listwa.**

Okapturzenie, a, blm., czynność cz. **Okapturzyć.**

Okapturzyć, y, ył *otulić, osłonić kapturem; ustroić w kaptur, ukapturzyć, zakapturzyć*, przen. *zrobić mnichem, omniszyć:* Okapturzony, w kaptur ubrany. Mącz. Okapturzony sokół niesie ś. na ręku. Kluk. <O + Kapturzyć>

Okapywać, uje, ywał i **O. ś.** p. **Okapać.**

[Okapywać, uje, ywał] p. **Okapić.** <O + *Kapywać, od Kapa>

Okapywanie, a, blm., czynność cz. **Okapywać.**

[Okapywanie, a, blm.] czynność cz. **[Okapywać].**

Okapywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Okapywać ś.**

Okara, y, lm. **y** l. *taczka wielka na dwuch kołach; wóz o dwuch kołach wysokich, jak u bidy, z nasadem wysokim i z dyszlem, do przewożenia ciężarów.* 2. [O.] przen. *wszystko, cokolwiek jest nieproporcjonalne w częściach, a duże w całości*

rzecz wielka a niezgrabna; człowiek a. zwierzę niezgrabne, szpetne, nieudolne, pokraka: Baba jak O. *(=wysoka, otyła, niezgrabna).* <Zap. z Nm. Hochkarre, z podprowadzeniem pod O+2. Kara, por. Okraka>

[Okaraka, i, lm. **i]** *pokraka, niezdara, grajdała:* Marysia O., miała ona w d.... raka. <O+*Karaka, KROK. Por. Okaraczyć>

[Okaraczenie, a, blm.] czynność cz. **Okaraczyć.**

[Okaraczyć, y,ył] p. **Okraczyć.**

× **Okarczać, a, ał** p. **Okarczyć.**

× **Okarczanie, a,** blm., czynność cz. **Okarczać.**

[Okarczeć, eje, ał] 1. *stać ś. bezwładnym, sztywnym jak karcz; zgrabieć, skostnieć, zesztywnieć:* Ręce mi okarczały, muszę je ogrzać. **2.** O. po śmierci = *skrzepnąć, ostygnąć, stężeć, zesztywnieć.* <O+Karczeć>

× **Okarczenie, a,** blm., czynność cz. **Okarczyć.**

[Okarczenie, a, blm.] czynność cz. **Okarczeć.**

Okarczować, uje, ował, nied. **Okarczowywać 1.** co=*odbyć dokoła czego karczowanie, zrobić pasiekę dokoła czego.* O. pagórek. Sł. wil. **2.** *obłożyć coś karczami dla utrudnienia przystępu:* O. pasiekę. Sł. wil. <O+Karczować>

Okarczowanie, a, blm., czynność cz. **Okarczować.**

Okarczowywać, a, ał p. **Okarczować.**

Okarczowywanie, a, blm., czynność cz. **Okarczowywać.**

× **Okarczyć, y,ył,** nied. × **Okarczać** kogo czym=*obarczyć, obciążyć, włożyć mu co na kark:* Jeszcze oni nie złożyli jarzma, którym ich ręce jego okarczyły. Przyb. <O+*Karczyć, od Kark>

× **Okarleć, eje, ał** *skarleć, skarłowacieć, zmaleć.* Sł. wil. <O+Karleć>

× **Okarlenie, a,** blm., czynność cz. **Okarleć.**

Okarmiać, a, ał p. **Okarmić.**

Okarmianie, a, blm., czynność cz. **Okarmiać.**

Okarmić, i, ił, Obkarmić, nied. **Okarmiać, Obkarmiać 1.** *nakarmić do przesytu, opakować, obetkać, obładować, przeładować, opaść,* nied. *opychać:* Okarmiła dziecko, i dlatego (ono) choruje. Sł. wil. Kogut zrana głośniejszy, że jest w sobie łacniejszy, aniżeli gdy okarmiony i syty. Haur. Te sowizdrzały chcą mojej śmierci, tak mnie okarmiają. Korz. Okarmiony pies niezdatny do pola. Goł. Przylata z pola bitwy, okarmiony ciałami poległych, i łzy nam wieszczy. Dyg. *(= objedzony).* Przen.: Chciała raczej temu czynnemu umysłowi gruntowne dać podstawy, niż okarmiać go wiadomościami, bez celu i związku pozbieranemi. Haj. Okarmieni nadzieją prędkiego zwycięstwa. Warg. *(=pełni nadziei).* **2.** †O. *otruć:* Człowiek, któryby był okarmion jadem morskiego zająca, niech zażywa tego proszku. Spicz. <O+Karmić>

Okarmienie, a, blm., czynność cz. **Okarmić.**

[Okarmus, a, lm. **y]** *pieczeniarz.* <Od Okarmić>

Okartkować, uje, ował kol. *opatrzyć przesyłkę lub wóz kartką, nakleiwszy ją na nie.* <O+*Kartkować, od Kartka>

Okartkowanie, a, blm., czynność cz. **Okartkować.**

× **Okarwieć, eje, ał** *zleniwieć, ociężeć, jak karw =stary wół.* Sł. wil. <O+*Karwieć, od Karw>

× **Okarwienie, a,** blm., czynność cz. **Okarwieć.**

Okaryna, y, lm. **y** muz. *rodzaj flecika glinianego, zamkniętego w końcu.* <Włos. ocarina>

†**Okasać się, sze ś., sał ś.** *zakasać ś. dokoła.* B. Sz. <O+Kasać>

†**Okasanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Okasać ś.**

Okastrować, uje, ował *otrzebić, omniszyć, oeunuszyć.* <O+Kastrować>

Okastrowanie, a, blm., czynność cz. **Okastrować.**

Okatoliczeć, eje, ał *stać ś. katolikiem a. katolickim.* <O+Katoliczeć>

Okatoliczenie, a, blm. **1.** czynność cz. **Okatoliczyć. 2.** czynność cz. **Okatoliczeć:** O. pochodziło stąd, że ś. zakochał w Polce, pani Zabiełłowej, z którą ś. potym ożenił. Rol.

Okatoliczyć, y,ył *nawrócić na wiarę katolicką, zrobić katolikiem a. katolickim:* Siemaszko o Dołgorukim wyraził ś., że okatoliczony. Rol. <O+Katoliczyć>

Okaz, u, lm. **y 1.** × O. *okazanie, pokazanie, przedstawienie, zaprezentowanie; ukazanie ś., zjawienie ś.:* Za okazem listu zaraz go puszczono. Powszechnej na nieprzyjaciela gotowości było znakiem potrójne wywieszenie z wieży tarczy czerwonej; za pierwszym onej okazem pytał ś., coby to znaczyło? Nar. Żeby ich okazem potęgi nastraszył, nakazał przeciwko nim wyprawę wojenną. Nar. *(=widomym dowodem).* Stało ś. to tylko dla okazu, że jak uszczęśliwić, tak i zgubić może. L. *(=dla dowiedzenia).* Koniec zimy strawili na okazach grzeczności. Węg. *(=okazywaniu).* Wsadzi kapelusz nowy, wypada wśród ludu; lud ś. zdumiewa, jak na O. cudu. L. *(=objawienie ś.).* **2.** × O. *rzecz przedstawiona jako dowód:* Posłał z tą odpowiedzią, że cesarskiego nie ma okazu. Sb. **3.** × O. *dowód, objaw, oznaka, znak, świadectwo, wykładnik, przejaw, wyraz:* Żywość wrodzona jest okazem biegłości rozumu. L. Twoja ludzkich okazów wspaniałość prawdziwa. L. **4.** × O. *pozór:* Kraina na O. tylko, niżli w samej rzeczy, zdatna do operacji. Pilch. *(=na oko).* **5.** a. †**Okazka** = a) *popis, pokaz, pokazanie ś., parada, przechwałka:* Ci, co o wielkich rzeczach bez rozmysłu mówią, na O. to czynią. Baz. b) †O. wojskowy a. †**Okazowanie, †Okazywanie** = *parada, popis, przegląd, lustracja, rewja:* Król, oglądawszy wojsko, prowadził je pod Borysów, a tam drugi raz był O. Biel. M. c) *przedmiot wystawiony na pokaz, jako mający wszystkie wybitne cechy, przymioty swego rodzaju, próbka:* Okazy na wystawie. Okazy inwentarza. Okazy przemysłu. Gór.: O. minerału = sztufa. **6.** O. anatomiczny = *wyrób, preparat.* <O+KAZ>

Okazać, że, zał, nied. **Okazywać, †Okazować, [Okazować] 1.** *pokazać, ukazać, przedstawić, zaprezentować, sprezentować:* Okażę grób i zdrój. Mick. Okazał król ludowi syna swego. Okazał pieczęć nienaruszoną. O. rewers, dowód. Okazał kwit na dowód, że zapłacił już należność. Mając okazane sobie pismo oszczercze, wyprawił Jan Kazimierz do podkanclerzego trzech obecnych w obozie senatorów. Szaj. Okazano oficera regimentowi. Troc. Sztuki na teatrze okazywać. L. *(=wystawiać, produkować).* Młodzieńca tego dowiedź do rotmistrza, bo mu ma nieco O. Leop. *(= powiedzieć.* Leop.; *donieść, wyjawić, wyznać, oznajmić).* **2.** *objawić, dać poznać po sobie, ujawnić:* O. niepokój, niecierpliwość, talent, chęć, dobre serce, odwagę, radość, stałość, zdumienie. O. komu przyjaźń, przychylność, uszanowanie. Anim pogardy wymówić nie raczył, kiedym mu uśmiech okazał. Mick. **3.** *wydać, dać poznać:* Ogół twarzy, wcześnie zestarzałej, daleko więcej lat okazywał. Krasz. **4.** *wykazać, dać dowód czego, dać*

ś. poznać z czego: O. męstwo, zimną krew. **5.** *wykazać dowodnie, udowodnić, dowieść, przedstawić naocznie, objaśnić, wyjaśnić, wyświetlić:* Okażę to na przykładzie. **6.** †O. i !O. *wyświadczyć, zrobić co; dać co, pospieszyć, przyjść z czym:* O. komu łaskę, grzeczność. Sąsiedzi gwałt okazali. Troc. O. komu pomoc. **O. ś. l.** × O. ś. *pokazać ś., ukazać ś., przedstawić ś., zaprezentować ś., sprezentować ś., popisać ś.:* Czasami płomyk okaże ś. blady. Mick. (Myśl) w niepewnych rysach okaże ś., mija i znowu wschodzi. Mick. Na każdy rok naznaczony czas, któregoby ś. stan rycerski zjeżdżał, aby ś. tam każdy okazywał, tak jako na wojnę jechać powinien. Papr. **2.** × O. ś. *dać ś. poznać, odznaczyć ś., odegrać rolę:* Dzieciom ś. potrzeba uczyć tego, w czymby ś., dorosszy, O. mogli. Glicz. **3.** *pokazać ś., wykazać ś., wyjść na jaw, ujawnić ś., wyświetlić ś., wyłonić ś., wykryć ś.:* Okazał ś. niezdatnym, mężnym = *dał dowód, dowiódł niezdatności, męstwa, dał ś. poznać jako niezdatny, mężny.* O. ś. panem wspaniałomyślnym. Okazuje ś., że inaczej było. Okazała ś. konieczność, potrzeba = *zaszła, wynikła, zjawiła ś., wypadła.* Okazało ś. to niemożliwym. Ze złej widziana strony rzecz złą ś. okaże. Słow. **4.** × O. ś. kim, czym = *udać kogo, co, podać ś. za kogo, za co, odegrać rolę czyją, wystąpić jako kto, co:* Człowiek nie może ś. długo O. tym, czym nie jest. Ust. <O + Kazać>

Okazale przys. od **Okazały:** Wygląda O. Bogacz ten obłoczył ś. w biesior i używał na każdy dzień O. Leop. *(= hojnie.* Leop.).

†**Okazalisty** p. **Okazały:** Okazaliste, jakoby przed oczy podłożone. Mącz. <Od Okazały>

× **Okazalny** *służący do okazania:* Listy okazalne = *wierzytelne.* Wor. <Od Okazać>

Okazałość, i, blm. **l.** *przymiot tego, co jest okazałe; przepych, pompa, majestat:* Pan to wielkiej okazałości. Troc. Dla okazałości i pychy, by i wioskami przypłacić, tedy być musi. Skar. Leszek prostych sukien używał, aż kiedy było cokolwiek dla okazałości majestatu, osobliwie dla postronnych, przydać, to dopiero ś. stroił. Błaż. Największe jego upodobanie było w okazałości i klejnotach. Kras. Obrządki pełne czci i okazałości. Kras. Wesele odbyło ś. z wielką okazałością i przepychem. Bart. **2.** *postać widoma:* Otóż jestem w całej okazałości. Wyszła na jaw prawda w całej okazałości *(= oczywistości).* **3.** × O. *pozór, pokaz, powierzchowność:* Szczere, a nie na O. tylko, prawdziwe przywiązanie. Warg. Fałszywe miewasz omamienia, gdy ślepo nie iściny, lecz ś. imasz cienia; O. cię zwodzi, chwała i uroda. Toł. Nie uwodź ś. okazałością; lód nie kryształ, choć świeci. Zał. <Od Okazały>

Okazały l. †O., †**Okazalisty** *uderzający, bijący w oczy, widoczny, wyraźny, jasny, oczywisty:* Jako w tym łaski jego wielkość ś. okazuje, tak też niewdzięczności naszej niezbożność okazalsza jest. Sekl. **2.** *pokaźny, poczesny:* Dworek O. **3.** a. **[Okaźny]** *wspaniały, przepyszny, wystawny, pompatyczny, imponujący, wyniosły, majestatyczny, świetny:* Człowiek, gmach, wzrost O. Konie okazałe. Paszk. Talar zwierzchnią postacią swoją O. Kras. Rozwalą mury twoje, a domy twe okazałe wywrócą. Wuj. Niegdyś dwory panów były okazałe i liczne. Kras. Postrzegłem opodal gmach O. Kras. Zamek O. budową, poważny ogromem. Mick. **4.** bot.: Gnidosz O. p. **Gnidosz.** Naszyniec O. p. **Naszyniec.** <Od Okazać>

Okazanie, a l. blm., czynność cz. **Okazać:** O. oficera regimentowi. Troc. Nie ma sposobności okazania zwierzchnie, co wewnątrz jego szacowne jest. Kras. Miłość bez okazania, jako i wiara, zimna i ostydła. Rej. Przyjął go z osobliwym okazaniem łaski. Troc. **2.** †O., lm. **a** *próba, dowód, przykład, świadectwo, wzór, wizerunek, okaz:* Wystawił nam Pan tak znaczne okazania pokory i miłości. Wuj. **3.** blm. bibl. = a) *obrząd stawienia dzieci w kościele dla poświęcenia, błogosławieństwa.* Sł. wil. b) *oddanie dzieci Bogu, poświęcenie ich na służbę bożą.* Sł. wil.

Okazanie się, a ś., blm., czynność cz. **Okazać ś.**

Okaziciel, a, lm. **e** *ten, co okazuje, oddawca:* O. listu, wekslu. Weksel na okaziciela *(= bez wymienienia na nim osoby, mającej sumę odebrać).* <Od *Okazić = Okazać>

Okazicielka, i, lm. **i** forma ż. od **Okaziciel.**

Okazja, i, lm. **e l.** *zdarzona okoliczność, traf sprzyjający, chwila stosowna, zręczność zdarzona, nadarzająca ś. sposobność, gratka:* Korzystaj z okazji. Odpłacę ci przy okazji. Stara przypowieść, O. czyni złodzieja. Baz. Szatan, obaczywszy Ewę, że ś. kochała w drzewie, wziął stąd okazję a. przyczynę ją kuszenia. Białob. Masz dobrą okazję po temu. Nadarzyła ś., zdarzyła ś., trafiła ś., nastręczyła ś. O. O. ulatuje. Troc. Fortelem narabiać w podającej ś. okazji. Troc. Chwytaj okazję z czoła, bo z tyłu łysa. Prz. O. jest śklanna, raz opuścisz, więcej nie zażyjesz. Prz. O. ś. trudno zdarza, łatwo ginie. Prz. Tylko czeka okazji. Radziby ś. zemścili, by tylko okazją mieli. Biel. M. **2.** *furmanka, jadąca właśnie w to miejsce, dokąd nam ś. trzeba zabrać a. co posłać:* Już odjechała, odeszła O. Troc. Niemasz dziś okazji do Torunia. Troc. Pojadę okazją. *Człowiek, idący tam, dokąd nam coś trzeba posłać:* Przyślę ci przez okazję. **3.** *powód, przyczyna:* Szuka okazji do burdy. Dobra to rada chronić ś. okazji. Oss. [Chto da okazyją komu *(= kto zaczepi kogoś),* pójdzie do dom bez oka]. Nie dawaj okazji. **4.** †O. *przyczyna powstania czego, początek, pochodzenie:* Okazji tego herbu nikt nie kładzie. Nies. Insi tego imienia okazją od dóbr, Brody rzeczonych, zaciągają. Nies. **5.** †O. *bitwa, potyczka, potrzeba, akcja wojenna:* W wojsku cesarskim żołd prowadząc, tamże w okazji zginął. Nies. Nie widziałeś mię w okazji, doznasz mojej śmiałości. L. I my króla musim obierać i na okazją musim ś. gotować. Kochan. **6.** × O. *przygoda, wypadek, awantura:* Ja mówiłem pani, że będzie O. Rodz. Pierwszy go w najtrudniejsze okazje zwykł był narażać, dufając jego przezorowi. Nies. [Wpadniesz w okazyją] *(= w awanturę).* Dziwnemi Pan Bóg sługę swego próbował okazjami. Pas. **7.** [O.] *interes.* Zdr. **Okazyjka,** × **Okazyjeczka.** <Łć. occasio>

Okazjonalista, y, lm. **ści** fil. *zwolennik, wyznawca okazjonalizmu.*

Okazjonalizm, u, blm. fil. *doktryna filozoficzna, zaprzeczająca zależności przyczynowej między rzeczami stworzonemi i sprowadzająca zjawiska do aktów twórczych Boga.* <Fr. occasionalisme>

Okazjonalny p. **Okazyjny:** Okazjonalna ocena opinji innych. Mał.

†**Okazka, i,** lm. **i** p. **Okaz:** Rzekłbyś, iż natura okazkę niejaką wielkich ludzi podała przedtym, właśnie jak oświadczając, iżby takowych namnożyć potrafiła, gdyby więc chciała. L. Chcąc okazkę swojej uczynić junakierji, przytłumili w sobie miłość bliźniego. L. Przytaczają podobieństwa z dawnej historji na próżną erudycji okazkę. Kniaź. Nie znajdziesz w Demostenesie żadnego wyrazu mającego za cel przymilenie ś.

lub jaką okazkę. Nagur. Okazkę mieć = *lustrować wojsko.* Dudz. <Od Okazać>

†**Okazować, uje, ował** i †**O. ś.**, [**Okazować** i **O. ś.**] p. **Okazać:** Jęła wykładać i O. swoje szaty i insze ubiory. Glicz. Przybliżyli ś. ku miasteczku, a Jezus okazował, jakoby dalej miał iść. Skar. Ani łaski w gniewie swym chce O. Kochan. Jako cuda niezwykłe i niesłychane w Egipcie okazował. Kochan. Tęś nadzieję już po sobie okazowała. Kochan. Wkrótce potym żaden już na konie, ani na one wozy okazowane nie patrzył. Skar. Wiele ich jest, którzy nie darzną ś. popisować a O. w prawym chrześcijaństwie. Gil. Wstąpił Chrystus w niebo, aby ś. okazował obliczu boskiemu. Wuj.

×**Okazowanie, a I.** i [O.] blm., czynność cz. **Okazować,** *okazywanie.* **2.** lm. **a** = a) *przedstawienie, widowisko, popis:* Wszystko ś. miasto schodziło na jezdne i konne igrzysko, każdy na one okazowania patrzeć chciał. Skar. b) p. **Okaz:** O. rycerstwa odbywało ś. pod przewodnictwem starosty gieneralnego. Proch. Upominam też ciebie, co ś. boisz wojny, narzekając na pobór, i na O. słowa rzec nie dajesz. Szymon. Naznaczyć O. prowincjonalne, to jest przegląd pospolitego ruszenia wielkopolskiego. Moracz. c) *obowiązek stawania wskazanych przez wojewodę lub kasztelana w celu okazania swej rycerskiej i zbrojnej gotowości do obrony kraju.* Vol. Wyjednali dla swoich województw konstytucją w przedmiocie okazowań. Paw.

†**Okazowanie się, a ś.**, blm., [**Okazowanie ś.**] czynność cz. **Okazować ś.**, *okazywanie ś.*

Okazowy przym. od **Okaz,** *próbny:* O. numer pisma.

×**Okazyjeczka, i,** lm. **i** p. **Okazja:** Krzyżacy najmniejszej okazyjeczki do szkodzenia Polakom nie pomijali. Błaż.

Okazyjka, i, lm. **i I.** p. **Okazja:** Korzysta z najmniejszej okazyjki. Aby O. ś. podała. L. Zażyć okazyjki. Kłok. **2.** *zabawa, wesołość, uciecha, gratka,* gm. *frajda:* Z powodu imienin mieliśmy okazyjkę. Sł. wil.

Okazyjny, Okazjonalny przym. od **Okazja,** *przygodny:* Zwłaszcza pijatyki okazyjne prowadzą do bijatyk i smutnych zakończeń.

Okazywać, uje, ywał i **O. ś.** p. **Okazać.**

Okazywanie, a, blm. **I.** czynność cz. **Okazywać. 2.** †O. p. **Okaz:** Popis rycerstwa czyli O. Św.

Okazywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Okazywać ś.**

[**Okaźność, i,** blm.] rz. od **Okaźny.**

[**Okaźny**] p. **Okazały:** Personą O. (= *wyglądający*) na jasnego pana.

†**Okażyciel, a,** lm. **e** *spis, indeks.* Tuch. <Od Okazać>

Okąpać, pie, pał *kąpiąc obmyć ze wszystkich stron; wynurzać na wszystkie strony:* Ziół miękkich nasłały najady i w matczynych łzach je okąpały. Żebr. [W kąpiołkę syna włożyła, pięknie okąpała]. <O + Kąpać>

Okąpanie, a, blm., czynność cz. **Okąpać.**

×**Okąsać, a, ał,** ×**Obkąsać,** ×**Okęsać,** ×**Okęsić,** ×**Obkąsić,** nied. ×**Okąsywać,** ×**Okęsywać I.** *objeść, ogryźć:* Chleb okąszony. O. jabłko. **2.** przen. *uszczuplić, zmniejszyć, okroić, obciąć:* U was świątości Pańskie ocięto, okąszono, zopakowano. Żarn. **3.** przen. *obgadać zjadliwie, obmówić, oczernić, wynicować, spotwarzyć, oszkalować, naszarpać ś. czyjej sławy; osławić:* Okąsał go, jak umiał i chciał. <O + Kąsać>

×**Okąsanie, a,** blm., czynność cz. **Okąsać.**

×**Okąsany** im. od **Okąsać.** Przen.: Wyraz O. = *wyszły z użycia, przestarzały.* Sł. wil.

×**Okąsywać, uje, ywał** p. **Okąsać.**

×**Okąsywanie, a,** blm., czynność cz. **Okąsywać.**

×**Okąszenie, a,** blm., czynność cz. **Okąsić.**

Okątnicowy, Okątniczy lek. *około kątnicy a. kiszki ślepej będący:* Zapalenie okątnicowe, okątnicze (perityphlitis). Ropień O. (abscessus perityphliticus). <O + Kątnicowy>

Okątniczy lek. p. **Okątnicowy.** <O + *Kątniczy, od Kątnica>

×**Okcydent, u,** blm. *strona zachodnia na widnokręgu.* <Łc. occidens, 2 pp. -ntis>

[**Okelnica, y,** lm. **e**] p. **Okiennica.**

[**Okes**] p. **Kęs:** Kiej baba chlib piece, to sie O. nie wściece. <O + Kęs>

[**Okez**] p. **Kęs:** Markotno mi, O. mi serce nie pęknie. <Z O + Kęs>

[**Okeż**] przys. *aż, tak że aż:* Leży a jęczy, O. ś. po chałupie rozlega. Karcz.

×**Okęsać, a, ał** p. **Okąsać.** <O + Kęsać>

×**Okęsanie, a,** blm., czynność cz. **Okęsać,** *okąsanie.*

×**Okęsić, i, ił** p. **Okąsać:** Pismoś okęsił, opuściwszy to, co było naprzedniejszego. Dambr. Gdy nas tak nieprzyjaciel okęsił sowito, gdy nie możem do wojny żołnierza nastarczyć... Pot. Z okęszonemi rotami nie chciałoby mi ś. tu zostać i ważyć na szwank. Piotr.

†**Okęsony** *okąsany, ogryziony, objedzony;* przen.: *obcięty, okrojony, uszczuplony:* Kościół nas Chrystusa zupełnego, a nie okęsonego uczy. Wuj. Nie na okęsone mnie królestwo tu dano, ale na całe. Biel. M.

×**Okęsywać, uje, ywał** p. **Okąsać:** Kradzieżą okęsywał dziedzictwo jego. Fal. Pismo święte nicują, obcinając i okęsując je. Wuj. Pisma nie okęsujemy. Żarn.

×**Okęsywanie, a,** blm., czynność cz. **Okęsywać.**

×**Okęszenie, a,** blm., czynność cz. **Okęsić,** *okąszenie.*

[**Okfiara, y,** lm. **y**] p. **Ofiara.** <Z Ofiara>

[**Okfiarować, uje, ował**] p. **Ofiarować.**

[**Okfiarowanie, a,** blm.] czynność cz. **Okfiarować,** *ofiarowanie.*

†**Okficie,** †**Okfito** przys. od **Okfity,** *obficie.*

†**Okfito** p. **Okficie.**

†**Okfitość, i,** blm. rz. od **Okfity,** *obfitość.*

†**Okfity** = **Obfity.** <Z Obfity>

[**Okieć, kcia,** lm. **kcie**] p. **Łokieć.** <(Ł)okieć>

[**Okielznąć się, nie ś., nął ś.**] *pośliznąć ś.* <O + Kielznąć ś.>

[**Okielznięcie się, a ś.**, blm.] czynność cz. **Okielznąć ś.**

Okieł, kła, lm. **kły** myśl. *kieł poczynający młodemu dzikowi wyrastać.* <O + Kieł>

Okiełzać, a, ał p. **Okiełznać.** <O + Kiełzać>

Okiełzanie, a, blm., czynność cz. **Okiełzać.**

Okiełznać, a, ał, †**Obchełznać, Okiełzać,** ×**Okiełznąć,** †**Obchełznąć,** †**Ochełzać,** †**Ochełznąć,** †**Obchełznąć** *ouzdać, włożyć kiełzno:* Koń okiełznany. Bardz. Mieli konie okulbaczone i okiełznane, żeby byli gotowi na odparcie ataku. Świt. Przen.: *pohamować, powściągnąć, ukrócić; wziąć w karby, w ryzy; powstrzymać, ouzdać, poskromić, umiarkować:* O. żądze. Zaraz go żona po ślubie okiełznała (= *podbiła, pozbadła, zawojowała, wzięła pod pantofel, opanowała, osiodłała*). Okiełznano nas bardzo, a wielką niewolą nas obciążono. Kosz. Dyk-

tator okiełznał nie wewnętrzny nieład, ale insurekcją. Mochn. <O + Kiełznać>

Okiełznanie, a I. blm., czynność cz. **Okiełznać.** **2.** × O., lm. **a** = **Kiełzno.** Przen.: *hamulec, kluby, ryzy, karby, wędzidło, wodze.*

†**Okiełznąć, nie, nął** p. **Okiełznać.**

†**Okiemgnienie, a,** lm. **a** = **Mgnienie:** Odliczone były pieniądze w okiemgnieniu. Birk. <Okiem + Mgnienie>

Okieneczko, a, lm. **a** p. **Okno:** Dam w nim (w domeczku) okieneczka od wschodu słoneczka, żeby nas budziło, jak będzie wschodziło. Len. Małe okieneczka. Haur. <Od Okienko>

Okienica, y, lm. **e, Okiennica** I. *rodzaj drzwiczek zewnętrznych a. wewnętrznych u okien:* Okienice w oknach światło, gdy potrzeba, odejmują, upały w lecie wstrzymują, a w zimie od wichrów zasłaniają. Świt. Okienice do zamykania okien. Kluk. Kazał pałac zamknąć, okienicami okna zawrzeć. Górn. Zamknąć, przymknąć, otworzyć, zaśrubować okienice. Podać komu okienice (= *przymknąć je zzewnątrz pod rękę temu, kto je zamyka w pokoju*). **2.** w lm. *półki, rodzaj etażerki na książki,* szelbąg, szelbląg. Volck. Zdr. **Okieniczka.** <Od Okno>

Okieniczka, i, lm. **i** p. **Okienica.**

†**Okieniec, ńca,** lm. **ńce** p. **Okno.** B. Sz.

Okienko, a, lm. **a** I. p. **Okno:** Prosto w okienka będzie Boża męka, żeby Bóg łaskawy patrzał w nasze sprawy. Len. Małe izdebki z okienkami. L. O. w dachu. O. piwniczne. Oko jest okienkiem całego ciała. Haur. Przen. żart.: Otworzyły mu ś. okienka (= *przejrzał na co, zrozumiał*). Podbite ma okienka. Troc. **2.** *otwór, luft:* Gołębie latają do okienek swoich. Leop. (= *do szlaków swoich.* Leop.). Żart.: *dziura w odzieniu, przez którą prześwieca bielizna a. ciało,* żart. *lufcik, wentylator.* **3.** *kratka w materji, kwadracik:* Perkal w okienka. **4.** *puste miejsce wśród tekstu, luka:* Notarjusz zostawił w kontrakcie okienka na nazwiska. Często podwójne z okienkami przywileje wychodziły z kancelarji. Boh. W takieś sztuczne okienka regiestra zmalował, iżbym ś. z tobą za sto lat nie dorachował. L. **5.** anat.: O. owalne, jajowate, jajkowate, †dziura jajkowata, †okno okrągłopodługowate = *otworek wiodący z jamy bębenkowej ucha do przedsionka błędnika* (fenestra ovalis). O. okrągłe, †dziura okrągła, †okno okrągłe = *otworek wiodący z jamy bębenkowej do ślimaka* (fenestra rotunda). **6.** embr., hist. *otwór zalążkowy w jajku zwierzęcym,* otworek zapłodny, ×jajotworek, ×przepust plemniczy (micropyle). **7.** hut. w piecach cynkowych = *miejsce z przodu pieca przed muflami znajdujące ś. pod blachą w poziomie leżyska, gdzie z rurki pod głową mufli osadzonej spływa cynk skroplony, kruszcowy.* **8.** org. *szpara w piszczałce, którą wiatr wychodzi i gra.* <Od Okno>

Okienkowaty *do okienka podobny; w okienka a. otworki opatrzony:* Błonka okienkowata = *jedna z warstw stanowiących siatkówkę oka* (membrana fenestrata, stratum intergranulosum externum). <Od Okienko>

Okiennica, y, lm. **e** I. p. **Okienica:** Okna nie tylko okiennicami, ale i kobiercami pozabijali. Sak. **2.** × O. *okno, szyba:* W kratach u niego szklane okiennice. Mick. Zdr. **Okienniczka.** <p. Okienica>

Okienniczka, i, lm. **i** p. **Okiennica.**

†**Okiennik, a,** lm. **cy** *ten, co robi okna.* Mur., Tuch. <Od Okno>

Okienny przym. od **Okno:** Skrzydło okienne. Troc. Rama okienna. Szkło okienne. Prawo okienne nadaje prawo do światła i do powietrza. L. <Od Okno>

†**Okieńce, a,** lm. **a** p. **Okno.** <Czes. okence>

×**Okigrafja, i,** blm. *sztuka szybkiego pisania.* <Now. z Gr. ὠκύς = prędki + -grafía = pisanie>

†**Okindja, i,** blm. p. **Archandrja.** <p. Archandrja>

Okipiały *który okipiał, nawrzały, pokryty skorupą osadu w czasie wrzenia.*

×**Okipieć, eje, ał** I. *kipiąc, pozbyć ś. wierzchniej warstwy, skipieć, zrzucić z wierzchu szumowiny:* Rosół okipiał. **2.** *nawrzeć, przez gotowanie ś. dostać skorupy na wierzchu.* Przen.: Rana okipiała krwią. <O + Kipieć>

×**Okipienie, a,** blm., czynność cz. **Okipieć.**

Okirzać, a, ał p. **Okirzyć.**

Okirzanie, a, blm., czynność cz. **Okirzać.**

Okirze, a, lm. **a** *osłona, powłoka z kiru:* Po czarno-pogrzebowym okirzu piął ś. powój zeschnięty. Kaczk. <O + *Kirze, od Kir>

Okirzenie, a, blm., czynność cz. **Okirzyć.**

Okirzyć, y,ył, nied. **Okirzać** *zaciemnić, przesłonić; osłonić niby kirem:* Czernieją lazury (= niebo), grubemi sępów, orłów okirzone chmury (= chmurami). Moraw. <O + *Kirzyć, od Kir>

[**Okisić się, i ś., ił ś.**] *opić ś.* <O + Kisić ś.>

Okisnąć, śnie, sł *skisnąć nieco, zacząć kisnąć.* <O + Kisnąć>

[**Okiszenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Okisić ś.**

Okiść, i, blm., †**Ochwiść,** [**Okwiść, Okwit**] *śnieg zmarznięty i zwieszający ś. z gałęzi w kształcie kiści, sopli, sadź, szron:* Stary bór, westchnąwszy okiścią, zagadał. Las. Nie sama to O., lecz i szadzielina kilkodniowa zasłoniły smreczynę tak, że prawie zlała ś. z zaśnieżonemi golaźnami. Matl. <O + Kiść>

Okiśnięcie, a, blm., czynność cz. **Okisnąć.**

Okitować, uje, ował *kitem oblepić:* O. okna. <O + Kitować>

Okitowanie, a, blm., czynność cz. **Okitować.**

[**Okizdrać, a, ał**] *obryzgać.* <?>

[**Okizdranie, a,** blm.] czynność cz. **Okizdrać.**

Oklapły p. **Ochlapły.**

Oklapnąć, pnie, pnął a. **pł** p. **Ochlapnąć.** <O + Klapnąć>

Oklapnięcie, a, blm., czynność cz. **Oklapnąć,** *ochlapnięcie.*

Oklapnięty p. **Ochlapły.**

Oklask, u, lm. **i,** [**Odklask**] *klaśnięcie w dłonie na znak uznania, poklask, aplauz,* w lm. *klaskanie:* Zbierać, dawać, zyskać oklaski. Rzęsiste, gromkie oklaski. Bić oklaski (= *brawo*). Czyliż zwycięzca nierad z gminnego oklasku? Mick. <O + Klask>

Oklaskiwacz, a, lm. **e** *ten, co oklaskuje.* <Od Oklaskiwać>

Oklaskiwać, uje, iwał kogo, co = *bić mu oklaski, aplaudować go:* O. artystę, grę, sztukę. <O + *Klaskiwać, od Klaskać>

Oklaskiwanie, a, blm., czynność cz. **Oklaskiwać.**

[**Oklaszczki, czek,** blp.] p. **Okleszczyna.**

†**Oklecenie, a,** blm., czynność cz. **Oklecić.**

†**Oklecić, i, ił,** †**Okleczyć** pszczoły, bart. = *osadzić w górnej części barci:* Jeśliby pszczoły był oklecił, tedy szkodę według taksy... Nisz. <O + Klecić>

†**Okleczenie, a,** blm., czynność cz. **Okleczyć.**

†**Okleczyć, y,ył** bart. p. **Oklecić.** <O + Kleczyć>

Okleić, i, ił, Obkleić, †**Okliić,** nied. **Oklejać, Obklejać** I. *obmazać klejem.* 2. co czym = *obciągnąć, powlec czym na klej, oblepić:* O. pudełko, futerał papierem. 3. co na czym = *przykleić dokoła, na wszystkie strony, oblepić.* Przen.: Wiatr okleił przezroczystą jej szatę na potężnych, wybornych kształtach ciała. Wejs. 4. nied. p. **Fornierować.** <O + Kleić>

Okleina, y, lm. **y** p. **Fornier.** <Od Okleić>

[Oklej, a, lm. **ej]** p. **Uklej.** <Uklej, przez sld. do Okleić>

Oklejać, a, ał p. **Oklelć.**

Oklejanie, a, blm., czynność cz. **Oklejać.**

Oklejenie, a, blm., czynność cz. **Oklelć.**

Oklejnocenie, a, blm., czynność cz. **Oklejnocić.**

Oklejnocenie się, a ś., blm., czynność cz. **Oklejnocić ś.**

Oklejnocić, i, ił I. *obsypać, ozdobić klejnotami.* 2. *ozdobić herbem.* **O. ś. I.** *obsypać ś., ozdobić ś. klejnotami, ustroić ś. w klejnoty.* 2. *ozdobić ś. herbem:* Litwa polskiemi ś. oklejnociła herbami. Bobrow. <O + * Klejnocić, od Klejnot>

Oklek, a, lm. **i** bart. p. **Gniazdo** pod 23). <? + ? KL(AT), p. Kleczyć>

Oklektać, kta a. **kce, ktał,** nied. **Oklektywać** I. *odurzyć klektaniem, oszałomonić gadaniną; rozklektać:* O. komu głowę. O. komu uszy (= *nabić je swym klektaniem*). 2. × O. kogo, posp. *obgadać, obmówić, oszkalować, oczernić, spotwarzyć.* Sł. wil. <O + Klektać>

Oklektanie, a, blm., czynność cz. **Oklektać.**

Oklektany I. *którego oklektano.* 2. × O. *oklepany, pospolity, znany wszystkim.* Dudz. 3. × O. *otrzaskany, obyty, szczwany, doświadczony, nie dbający o razy:* O., okrzosany, szczwany, nie dba o razy. Kn.

Oklektywać, uje, ywał p. **Oklektać.**

Oklektywanie, a, blm., czynność cz. **Oklektywać.**

[Oklenie, i, blp.] *drzewo łączące w poprzecznym kierunku obie kopanice na wierzchu kopył.* <?>

Oklep, Na oklep przys. I. *bez kulbaki, bez siodła:* Bez uzdy śmiały O. konia ujeżdża, w wić okiełznanego. Bardz. O. koń bieży. Troc. Jakożby ci na koniach O. mieli siadać, którzy nie mieli siedząc, tylko leżąc, jadać? Pot. 2. [Na O. chodzić] = *w obuwiu, ale bez pończoch lub skarpetek,* [przyboś]. <O + KLEP>

Oklepać, pie, pał, × **Oklepić,** nied. **Oklepywać** I. *uklepać dokoła a. po wierzchu; klepiąc, obrównać, ubić po wierzchu.* 2. [O.] = a) *obić, otłuc, opukać.* b) *omłócić zlekka.* <O + Klepać>

I. Oklepanie, a, blm., czynność cz. **Oklepać.**

2. Oklepanie przys. od **Oklepany.** Sł. wil.

[Oklepaniec, ńca, lm. **ńce]** *snop trochę tylko omłócony,* [okłot, okłót, okłoć, okłotak]. <Od Oklepany>

Oklepanka, i, lm. **i** *wiadomość, myśl, zdanie, frazes oklepany:* Znowu wpadasz w te deklamacje, oklepanki, ogólniki. Krasz. Powtarzać stare oklepanki. Chm. Nie można było na te śliczne oklepanki odpowiedzieć inaczej, jak wdzięcznością. Krasz. <Od Oklepany>

Oklepaność, i, blm. rz. od **Oklepany:** Ani sam wiesz, w jaką popadłeś trywjalność, O., banalność. Kaczk.

Oklepany im. od **Oklepać.** Przen. *przez wszystkich powtarzany, wszystkim wiadomy, powszechnie znany, pospolity, spowszedniały, zwietrzały, banalny, szablonowy, stary jak świat:* Oklepane wyrazy, nowiny. To oklepane są dla ciebie rzeczy. Kaczk.

× **Oklepić, i, ił** p. **Oklepać.** L.

Oklepiec, pca, lm. **pce** I. [O.] *sidło żelazne, żelaza do łowienia zwierząt:* O. stawiajom na niedźwiedzia. Najwięcej krzywdy robi kozicom strzelba i O. Łapią konie w barbarzyńskie oklepce. Sto huzarów chciało go pochwycić w swoje żelazne oklepce. Kłusownicy mistrze w zakładaniu oklepców na sarny. Myśleli, że ś. niedźwiedź gdzie pod Żabim w O. złapał. Tet. Niedźwiedź w oklepcu strasznie las łamie. Tet. 2. †O. *drewno, pręt, podpora, na których ptasznicy rozpinają sieci.* Mur. 3. × O. *paka lnu, ważąca 50 funtów:* Kupiła O. lnu. Troc. <O + KLEP>

× **Oklepienie, a,** blm., czynność cz. **Oklepić,** *oklepanie.*

Oklepywać, uje, ywał p. **Oklepać.**

Oklepywanie, a, blm., czynność cz. **Oklepywać.**

Okleszczyna, y, lm. **y,** [w lm. **Oklaszczki**] chir. *deseczka długa, wązka i cienka, do opatrywania kości złamanych służąca* (assula). Por. **Leszczotka i Łubka.** <O + * Kleszczyna, KLAST>

†**Okleśnić, i, ił** *wypróżnić, wyczyścić, splondrować, wytrzebić.* Klon. <O + Kleśnić>

†**Okleśnienie, a,** blm., czynność cz. **Okleśnić.**

Oklękać, a, ał p. **Oklęknąć.** <O + Klękać>

Oklękanie, a, blm., czynność cz. **Oklękać.**

Oklęknąć, knie, knął a. **klął, klękł,** nied. **Oklękać** kogo, co = *poklękawszy dokoła, otoczyć; klęknąć wokoło kogo, czego:* Sporządzimy ofiarę w oczach Boga piękną, a oni nas szeroce dokoła oklękną. Przyb. Oklękli grób dokoła. Przyb. <O + Klęknąć>

Oklęknięcie, a, blm., czynność cz. **Oklęknąć.**

[Oklęty] *ciągle klnący, przeklinający:* Baba oklęta. <O + Klęty, od Kląć>

†**Okliić, i, ił** p. **Okleić.**

× **Oklinać, a, ał** p. **Oklnąć.** L.

× **Oklinanie, a,** blm., czynność cz. **Oklinać.**

Oklinić, i, ił *obić, opatrzyć klinami.* Gór.: Wieniec okliniony = *wieniec, za który zapędzone są kliny i okładziny, aby ś. nie obluzował.* Łab. Zawarcie oklinione = *szczelna tama okliniona w pośrodku chodnika, w blizkości zwłaszcza dawnych zrobów, przeciwko zdarzającemu ś. parciu wód podziemnych.* Łab. <O + Klinić>

Oklinienie, a, blm., czynność cz. **Oklinić.**

†**Oklja, i,** lm. **e** p. **Ukleja:** To też rozumiej o okuniu, o płocicy, o okljej, bo to są własne (właściwe) ryby stawowe. Strum.

× **Oklnąć, nie, nął,** nied. × **Oklinać** *obrzucić klątwami; zakląć.* L. <O + Klnąć>

× **Oklnięcie, a,** blm., czynność cz. **Oklnąć.**

Oklostyl, u, lm. **e** *rodzaj hektografu.* <?>

Okluzja, a, blm., czynność cz. **Okluć.**

Okluć, uje, uł *odziobać:* Niechaj go krucy na subieniey oklują. S. Par. <O + Kluć>

Okluzja, i, blm. chem. *własność różnych ciał zatrzymywania w sobie i łączenia z sobą w pewien sposób gazów:* O. wodoru przez palad. <Łć. occlusio>

Okłacać, a, ał p. **Okłócić.** <O + * Kłacać, KŁO(T)>

Okłacanie, a, blm., czynność cz. **Okłacać.**

[Okłaczek, czka, lm. **czki]** p. **Okłoczek.** <O + * Kłaczek, KŁO(T)>

Okład, u, lm. **y** I. tylko w wyrażeniu: Z okładem, z okładką = *z górą, z dodatkiem, z czymś, z ogonkiem, przeszło:* Było ich z okładem pięćset. Troc. Ma 50 lat z okładem. Tysiączek z okładem. Dziesięć lat z okładem w Bielicy Symcha przesiedział. Jun. Hetman wielki koronny miljon z okładem rocznej intraty mający. Mat. Sześć

miał wojska tysięcy Zygmunt i z okładem. Pot. **2.** *to, czym obłożono, obłożenie, obłóżka, bramowanie*: O. barankowy. Goł. **3.** lek. (fomentum) *to, co ś. okłada dokoła cierpiącej części ciała a. co ś. na nią nakłada*, okładanie, przymoczka, przyparka, kataplazm, kompres: O. ciepły, zimny, suchy, wilgotny. Robić okłady *(=przykładać je)*. **4.** woj. p. **Odzianie**. <O+KŁAD>

Okładać, a, ał I. i **O. ś.** p. **Obłożyć**. **2.** garb.: Kips okładany p. **Kips**. <O+Kładać>

Okładanie, a I. blm., czynność cz. **Okładać**. **2.** lm. **a** lek. p. **Okład**: †Papkowate O. p. **Kataplazm**. Papkowate okładania na miejsce zaognione przykładać. Perz.

Okładanie się, a ś., blm., czynność cz. **Okładać ś.**

Okładka, i, lm. **i, Obkładka** I. †O. *okładanie, obłożenie*: Ochędóstwo niewiast niechaj nie będzie owo zwierzchowne w spleceniu włosów, z okładką złota. B. B. **2.** a. **Okładzina** *to, czym ś. coś okłada, w co coś obłożono, jedna z dwuch połów oprawy*: Okładki u książki = *oprawa*. Tylko z okładki zna tę książkę. O. u noża składanego = *oprawa, trzonek, złożony z dwuch połówek*. O. u strzelby = *łoże strzelby*. Okładki drewniane, w których ś. osadzają rury flintowe. Jak. J. O. u sukni = *okład, obłożenie*, †*obłoga, obszywka, obszycie, bramowanie, garnirowanie, garnirunek, lamowanie*: O. potrawy = *garnirowanie, garnirunek, garnitur*. O. marcepanu. **3.** *nałożenie drogi, objażdżka*: Kiedy prosta droga piaszczysta, jedź na okładkę. [Jechać wozem na okładkę]= *jechać, mijając wyciśnięte na drodze koleje*. **4. Z okładką** p. **Okład**. L. **5.** zdń. = a) *część kafla z gliny, którą obłożono rompę dla przymocowania jej do blatu*. b) *glina przeznaczona do okładania kafli*: Uprawiać okładkę. <Od Okładać>

Okładniczka, i, lm. **i** gieol. (solen) *małż bezgłowy dwumuskułowy w utworach trzeciorzędowych*, pochwa, nożeniec, solen. <Od Okładnik, O+KŁAD>

Okładnik, a I. lm. **cy** *rzemieślnik, robiący okładki=oprawy; ten, co oprawia strzelby, pistolety, noże*: Kości bydlęce wyrabiają tokarze, okładnicy noży i t. d. Kluk. **2.** lm. **ki** druk. p. **Sztabik**. <Od Okładać, O+KŁAD>

†**Okładzenie, a,** blm., czynność cz. **Okłaść**, *obłożenie*.

Okładzin, u, lm. **y** bot. (maytenus) *roś. z rodziny roślidławowatych*. <O+KŁAD>

Okładzina, y, częś. w lm. **y** I. p. **Okładka**: Do strony wewnętrznej wierzchniej okładziny nalepiona jest karta papierowa. Malin. Z bukszpanu bywają czyste do nożów okładziny. Spicz. Nóż bez okładzin, brzeszczot; jak do noża trzeba okładzin, tak do nauki obyczajów. Glicz. Za okładzinami jego czapki lub cholewą buta w świstku papieru krociowa często sprawa i najważniejszy interes spoczywa. Krasz. **2.** bud. *taflowanie, lamperja, tablatura*. **3.** gór. *drzewo darte na deski lub krąglakowe, służące do zapędzania za wiązania, czy to za wieńce w szybach, czy za odrzwia w chodnikach, aby podtrzymać ściany i zapobiec wpadaniu w odbudowę kruszących ś. obłamów z calizny*, zaciąg, rygle: Okładziny wązkie i cienkie zowią górnicy felami, nieco dłuższe i szersze ściankami, a śpiczasto zakończone i niekiedy krótsze klinami. Łab. Gdy okładziny dają ś. pełne za cembrzyną, to jest gdy poboki i strop całkiem są niemi okryte, zowie ś. to obudową czyli oprawą z okładzinami pełnemi lub ciągłemi, w Wieliczce wyprawą na suto. Gdy zaś tylko rzadko okładziny ś. zakładają, zowie ś. to na zakładkę a. rzadkiemi okładzinami. Dziedzicznemi zowią ś. grube okładziny zakładane w pojęciach kopalń węglowych, przeznaczone na długie pozostawanie. Łab. **4.** mł.: Okładziny = *rama stanowiąca stałą obsadę leżaka*. **5.** rzem. *cztery sztabki nalutowane na kłódce śrubsztaka, aby ją można było czworograniastym kluczem obracać*. <O+*Kładzina, KŁAD>

Okłamać, mie, mał, nied. **Okłamywać** I. p. **Obełgać**: Lepiej dać ś. mądremu karać, niżli pochlebstwem głupim ludziom O. Leop. Miłowaniem siebie samego człowiek okłaman bywa, a mniema ś. być dobrym, nie będąc nim. Bud. B. Jeżeli zapłaty swej nie żądamy, sami siebie okłamywamy. Bud. B. Szczęście odmienne wnet ich okłamało. Stryjk. **2.** *nagadać na kogo kłamstw, niestworzonych rzeczy, obmówić, obgadać, oczernić, oszkalować, spotwarzyć zaocznie, osławić*: Obyczajom Sokrata któż uczczenie złamał, chociaż go Arystofan bezczelnie okłamał? Tremb. Potwarz okłamała zdradnie serce Aldony. Słow. Albożmnie ileś razy to, djable, okłamał! Pol. **O. ś. I.** *okłamać siebie nawzajem*: Obaśmy z jednego materjału, nie mamy ś. co okłamywać. Krasz. *(=mydlić sobie oczy)*. **2.** [O. ś.] *zawieść ś., oszukać ś., omylić ś., zbłądzić*. <O+Kłamać>

Okłamanie, a, blm., czynność cz. **Okłamać**: Warował ś. krzywych przysiąg na O. Ryb.

Okłamanie się, a ś., blm., czynność cz. **Okłamać ś.**

×**Okłamiony** *okłamany*: Całe okłamione purpurą i szychem. Krasiń.

Okłamywać, uje a. ×**ywa, ywał** i **O. ś.** p. **Okłamać**.

Okłamywanie, a, blm., czynność cz. **Okłamywać**.

Okłamywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Okłamywać ś.**

×**Okłaszać, a, ał** p. **Okłosić**.

×**Okłaszanie, a,** blm., czynność cz. **Okłaszać**.

†**Okłaść, dzie, dł** *obłożyć*: Patrzaj, jako płodnych pszczół niesłychane roje okładły, zacny panie, miodem ściany twoje. Kochan. *(= oblepiły)*. <O+Kłaść>

Okłębić, i, ił *otoczyć kłębami*: Wzlewa coraz chciwiej czarodziejskie dymy, któremi tak okłębił „Panią z morza.“ Jell. <O+Kłębić>

Okłębienie, a, blm., czynność cz. **Okłębić**.

†**Okłnąć, nie, nął** p. **Oknąć**: Jeśliby ławnikowi ułomność ś. jaka przydała, to jest, jeśliby olsnął, okłnął... Sz.

†**Okłnięcie, a,** blm., czynność cz. **Okłnąć**.

[Okłoczek, czka, lm. **czki, Okłaczek, Okłoczka]** *pęczek, wiązka, snopek słomy a. siana*. Por. **Okłot**. <O+KŁO(T)>

[Okłoczka, i, lm. **i]** p. **Okłoczek**.

[Okłoć, i, lm. **e]** p. **Okłot**.

×**Okłon, u,** lm. **y** *skłon, pochyłość dokoła idąca*: Malinowe światło zaróżowi śniegi i różowe okłony ozłoci. Haj. <O+Kłon>

×**Okłosić, i, ił,** nied. ×**Okłaszać** *obdarzyć kłosami*. L. <O+*Kłosić, od Kłos>

Okłosować, uje, ował *omłócić zboże tylko na dwa boki, czyli wymłócić z niego samą treść ziarna*. <O+Kłosować>

Okłosowanie, a, blm., czynność cz. **Okłosować**.

×**Okłoszenie, a,** blm., czynność cz. **Okłosić**.

Okłot, a, lm. **y** I. p. **Okłót**. **2.** a. **[Okłót, Okłoć, Okłotak, Oklepaniec]** *snop słomy równej, niezmię-*

rzwionej. **3.** bud. *deski, któremi ś. obija ścianę drewnianą, szalowanie.* Zdr. **[Okłotek].** <O + KŁO(T)>

[Okłotak, a, lm. **i]** p. **Okłot.** <O + Kłotak>

[Okłotek, tka, lm. **tki]** p. **Okłot.**

[Okłotować, uje, ował] p. **Okłócić.** <O + Kłotować>

[Okłotowanie, a, blm.] czynność cz. **Okłotować.**

[Okłotowiny, in, blp.] *snopy zboża, z których okłotowaniem część ziarna wytrząśnięto.* <Od Okłotować>

Okłócenie, a, blm., czynność cz. **Okłócić.**

Okłócić, i, ił, nied. **Okłacać, [Okłotować]** *zlekka omłócić, wybić na użytek doraźny co najlepsze ziarna, zostawiając w kłosie gorsze, trudniejsze do wymłócenia:* O. kopę żyta na nasienie. Nie okłacajcie, ale bijcie dobrze. <O + Kłócić>

Okłócie, a, lm. **a** chir. czynność cz. **Okłóć.**

Okłóć, kole, kłół, Okłuć, nied. **Okłować, Okłuwać** chir. *przeprowadzić nitkę nawleczoną w igłę krzywą dokoła naczynia krwawiącego, by, związawszy ją następnie, wstrzymać krwawienie z niego;* obszyć, obrzucić szwem. <O + Kłóć>

Okłót, otu, lm. **oty, Okłot i.** *snopy jakiegokolwiek zboża lekko omłócone, w których pośledniejsze ziarna jeszcze pozostały dla wymłócenia w czasie późniejszym.* **2.** [O.] p. **Okłoć. 3.** blp. *tarcice, deski, któremi ś. obija a. opierza drewniane mieszkanie a. chatę, opierzenie:* Chałupa suto i rzędnie (rzędami) okłotami poszyta. Śl. wil. <O + KŁO(T)>

Okłówać, a, ał p. **Okłóć.**

Okłówanie, a, blm., czynność cz. **Okłówać.**

Okłucie, a, blm., czynność cz. **Okłuć.**

Okłuć, uje, ół p. **Okłóć.**

Okłusować, uje, ował, nied. **Okłusowywać** *objeżdżać kłusem wokoło:* O. rynek a. wkoło rynku. O. nieprzyjaciela. <O + Kłusować>

Okłusowanie, a, blm., czynność cz. **Okłusować.**

Okłusowywać, a, ał p. **Okłusować.**

Okłusowywanie, a, blm., czynność cz. **Okłusowywać.**

Okłuwać, a, ał p. **Okłóć.**

Okłuwanie, a, blm., czynność cz. **Okłuwać.**

[Oknarz, a, lm. **e]** p. **Okniarz.** <Od Okno>

[Oknarzować, uje, ował] świnię = *odstanowić.* <O + Knarzować>

[Oknarzowanie, a, blm.] czynność cz. **Oknarzować.**

†**Oknąć, nie, nął** p. **Olknąć:** Gaj też tam jest, w którym są drzewa zarażone, gdy gęsi nasadzisz na jajca, zaraz okną, kurczęta pypcieją. Ciek.

[Okniarz, a, lm. **e, Oknarz]** *szklarz.* <Od Okno>

[Okniaty] *pełen deseni kwadratowych:* Wełniane chustki, z pasami ciemnemi i popielatemi dokoła, lub też tak zwane okniate, w płatki różnej barwy. <Od Okno>

†**Oknienie, a,** blm., czynność cz. **Oknąć,** olknienie.

Oknisko, a, lm. **a i.** p. **Okno:** A wyjrzyjże za O., jak wilcysko plące. **2.** [O.] *topielisko wśród trzęsawisk.* <Od Okno>

Oknisty *pełen okien:* Dom nazbyt O. <Od Okno>

Okno, a, lm. **a, †Okieniec i.** *otwór w ścianie dla wpuszczania do mieszkania światła i powietrza, zamykany ramami oszklonemi:* O. szklane. Troc. Okna budynkowe. Troc. Okna kościelne wysokie. Troc. O. weneckie *(= O. więcej niż o dwu skrzydłach prostopadłych).* O. gotyckie. O. a. drzwi flamandzkie, to jest kraciaste. Podcz. Ścieża okna = *sam jego otwór, wylot.* Podcz. Okno to ma w świetle 3 łokcie wysokości i 2 łokcie szerokości. O. balkonowe *(= O. stanowiące drzwi na balkon).* Stać, siedzieć u okna, przy oknie, w oknie, na oknie. Desperat wyskoczył oknem a. przez O. i zabił ś. na miejscu. Wypadł z okna. Powiewano chustkami z okien. O. zakratowane. Zasłonić O. Gra serenadę pod oknami. Przechadza ś. pod oknami. Ogródek przed oknami. Okna moje wychodzą na ulicę, na ogród. O. zwrócone na południe. Siedzi w oknie *(= widać go zzewnątrz, jak siedzi u okna).* O. sklepowe, wystawowe. O. ślepe *(= O. udane, odmalowane).* Przen.: Natręta wyrzuć drzwiami, to oknem wlezie. Z okna mąż, w krześle senator, a na koniu rycerz. Prz. Przen.: Księżyć jak O., którędy dzień schodzi. Mick. **2.** *rama, ramy okienne oszklone:* Wstawić, założyć, wyjąć, wystawić, otworzyć, zamknąć, przymknąć, zbić, wybić, stłuc O. Zabić O. na zimę. Założyć O. na sztabę. Okuć O. Dopasować O. Potłuc, powybijać komu okna a. szyby w oknach. Okna podwójne, zimowe, dubeltowe *(= drugie okna, wstawiane na zimę).* Zaopatrzyć okna na zimę. Myć okna. **3.** *otwór w ścianie, w murze, w stropie i t. p. = otwór, wylot, luft:* O. stropowe = *otwór na schody a. na komin pomiędzy belkami zostawiony.* Podcz. O. dachowe = *dymnik.* Podcz. Wybić O. O. do kanału, rowu = *wpust.* O. = *dziura w ścianie na błony, na okna.* L. O. ukośne a. wewnątrz szerokie, na dwór pochodzisto ścieśnione, w basztach, w wieżach, w bramach, w piwnicach. Kn. Gęste dla strzelby okna poczynił. P. Koch. *(= strzelnice).* Przen.: *luka, furtka, wrota, ujście, przystęp; droga:* Dzik, czyniąc sobie okna pyskiem między ciasnemi chrósty, uchodził. P. Koch. Na gry stawiać, ta rzecz O. do złodziejstwa otwiera. L. **4.** [O.] = a) *pętliczka z włosia, na którą po wsiach łowią ryby.* b) Okna = *desenie na pisankach.* **5.** O. stawidłowe = *otwór stawidłowy, mniejszy lub większy, co zależy od podniesienia zasuwy stawidłowej.* Łab. **6.** anat.: † O. okrągło-podługowate i † O. okrągłe p. **Okienko. 7.** gie.: × O. morskie = *otchłań, bezdeń, przepaść na dnie wody:* Na dnie stawów znalazły ś. tak zwane morskie okna kredowych formacji, które własną wodę dają. Pol. **8.** gór. *otwór do wnętrza ziemi; szyb, studnia w kopalni:* Okna, te miejsca, któremi ś. okrywają (odkrywają?) wnętrzności ziemi, np. jak studnie, które ś. kopią na wodę; przedziały zaś takiego okna w ziemi nazywamy szachtami. Kluk. O. a. drzwi sztolni oznaczało i świetlniki sztolniowe, to, co jeszcze dawniej zwano antłochami. Łab. W Wieliczce zowią także oknem ujścia szybu, czyli jego wierzchni otwór. Łab. O. solne, rosolne, zwano na Rusi szyby (studnie) do wyciągania solanki czyli surowicy. Łab. O wolnych kruszcach i oknach solnych na grunciech szlacheckich. Podk. Gwarkowie, alias ci ludzie, co sól kopią, oknem na linie, do której krzesełka alias szlejki są przywiązane, spuszczają ś. zrana. Mat. O. chodnika, wiązanie czyli odrzwie chodnika oprawy szybu dotykające. Łab. **9.** myśl. = a) *miejsce próżne między rozstawionemi sieciami.* b) *otwór a. wychód z nory borsuka a. lisa na wierzch ziemi.* Zdr. **Okienko, Okieneczko, †Okieńce.** Zgr. **Oknisko.** <OK>

[Oknocenie, a, blm.] czynność cz. **Oknocić.**

[Oknocić, i, ił] ucz. *obić skórę.* <O + Knocić>

Oknówka, i, lm. **i** zool. p. **Jaskółka.** <Od Okno>

[Oknum] w mętowaniu, *ośm.* <?>

Oknutować, uje, ował *obić knutem, knutami:* Poprowadzony na rynek i tam przy rozdarciu

nozdrzów i piętnowaniu liców oknutowany. Ciec. <O + Knutować>

Oknutowanie, a, blm., czynność cz. **Oknutować.**

Oko, a, †lpd. **oce,** lm. **oczy, [oka],** 2 pp. lm. **oczu, ócz,** 6 pp. lm. **oczami, oczyma, [oczoma], [Woko,** gm. **Fonar] I.** anat. (oculus) *narząd do patrzenia, widzenia służący:* O. pojedyńcze, proste u człowieka i zwierząt kręgowych. O. złożone u owadów. O. kołem stojące, O. w słup = *O. wpatrzone w jedno miejsce* (o. fixus). Oczy zamglone, zasnute, jakby za szkłem (oculi obnubilati). †Nerw okiem rzucający p. **Bloczkowy.** × Kula a. kulka oka, †całe O., †bulb oka, jabłko oka p. **Gałka.** †Obbieg oka p. **Oczodół.** Myśl.: Oczy zająca = *patry.* Oczy jelenia = *świece.* Przyrodzenie dało nam oczy, abyśmy niemi poglądali. Pilch. Okrąg, jakby powieka szeroka, rozsuwa ś., i w środku widać białek oka, widać tęczę, źrenicę. Mick. Któż bez języka mówić może, abo bez oczu widzieć? Smotr. Oczy czarne, niebieskie, piwne, bure, obłąkane, mdłe. O. żywe, bystre, łagodne. Troc. Otworzyć, posp. rozedrzeć, odemknąć, przymknąć, zamknąć, zmrużyć, wlepić w co, odwrócić, wypatrzyć, wypłakać, postawić w słup, wytrzeszczyć, wybałuszyć, wyrapić, wyraczyć, wznieść ku niebu, przewrócić oczy. Ledwie oczy przetrzeć zdołam, wnet do mego Pana wołam. Karp. Oczy wywraca i głęboko wzdycha. Mick. O. mię świerzbi. Troc. Ma w oku paździorek (proch). Troc. Coś mi wpadło w O. Przen.: Wpaść komu w O. = *podobać mu ś., zaprószyć mu O. sobą.* Wpadłem w O. tej damie. L. Ze djabły jej wpaść musiał ten jegomość w oczy. L. Więc to dziecko, Zosia, wpadła ci w O.? Mick. Łzy mu w oczach stanęły. Kras. Dojrzałem łezkę w oku. Mick. (zb.). Twarz z zachmurzonemi oczyma zanurzywszy w ziemię. Min. Nie wzniósł oczu ponurych. Nar. Spuścić oczy ze wstydu. Oczu moich na nikogo podnieść nie będę śmiała. L. Zelżony siedział w zamku swoim, nie śmiejąc na świat oczu pokazać. Ust. Gdzie oka niemasz, tam i wstydu. Prz. Zapalenie oczu. Gdy srogi był, widziałeś jawnie iskry w oczach jego. Orzech. Oczy mu ś. iskrzą, błyszczą, pałają mu. Ból w sercu, w licach bladość, ogień miałem w oku. Mick. Świdrowate oczy *(= zezowate).* Posp.: Ma śpiczaste oczy *(= wszystko zauważy).* Posp.: Czy mász kurka na oczach? *(= czyś ślepy?).* Na jej widok ledwie mu oczy nie wyskoczą. Oczy mu ś. do niej śmieją. Jak oka w głowie, strzeże, broni, szanuje. Kn. Urzędnik powinien lasów jak oka patrzyć. Haur. Strzegła córki, jak oka w głowie. Cnoty, prawdy, miary strzeż pilnie jako oka w głowie. Rej. Gdyby można, oczyby mu swoje byli dawali. Skar. Oczybyście byli sobie wyłupowali, a dalibyście mi je. Leop. Strzyc, strzelać, przewracać oczyma. To, jak martwa opoka, nie zwróci w stronę oka, to strzela wkoło oczyma. Mick. Strzelać oczyma niesfornie. Przyb. Tak piękna była, iż gdzie ś. jeno obróciła, wszyscy na nią oczyma strzygli. Kosz. Mgnienie oka. Wyraz, blask oka. Ćmi mi ś. w oczach. Zgasło słońce, niemasz słońca... na oczach, na oczach ciemno. Wysp. Ciemno tu, choć O. wykol. Wykłóć, wyłupić, wybić, podbić, wydrapać komu oczy. Kruk krukowi oka nie wykole. Prz. Nim słońce zejdzie, rosa oczy wyje. Prz. O. za O., ząb za ząb. Wuj. Lepsze jedno O. swoje, niż cudze oboje. Troc. × Jak oczy wybrał = *bez śladu, jak kamień w wodę:* Tatarzy pouciekali, jak oczy wybrał. [Ani na O.] = *wcale nic.* Oczy podsiniałe. Mrugnąć okiem. Nie mogłem tej nocy oka zmrużyć. Przejrzeć na oczy. Przen.: Przejrzeć na oczy = *zrozumieć, zorjentować ś. nakoniec.* Oczy komu otwierać. Rej. Musi to w tym być jakaś filuterja; coś mi ś. oczy otwierają. L. *(= zaczynam rozumieć, ochapia mi ś.).* Zamknąć oczy na wieki *(= umrzeć).* Ty zamkniesz oczy me. Jabł. *(= umrę na twoim łonie, pochowasz mię).* Zamknąć oczy snem wiecznym. Kiedy nasypią na me oczy ziemi? Szymon. Już nie mógł widzieć, bo już oczy były zaszły od starości. Leop. Oczy mu zaszły bielmem. Oparzysty, *lippus,* oczu płynących. Volck. Płynienie oczu, oparzystość. Volck. Brlok, rożnem patrzący, szydłem patrzący, który jedno O. ma mniejsze, niż drugie. Volck. Lubimy damy, które są oka pełnego. L. Oczy wypukłe, wpadłe, bławe, modrawe, modroblade. Kn. Oczy wyłupiaste, zapadłe. Robić perskie O. = *zalotnie spoglądać, kokietować.* Robić na co duże oczy = *dziwić ś.* Żona gwieździ mu dom oczmi dziatek. Pol. Człowiek ma dwie uszy, takież dwie oce, a jedne usta. And. z Kobyl. Jeden nos mamy, a dwie oce. And. z Kobyl. [Nie wybieraj, junocku, oczyma, ale słuchaj cichyma uszyma]. Zazdrosny Struś, lubo miał dosyć piechoty, patrzał na krwawe zapasy biedzącego ś. ledwo nie z ostatnim duchem hetmana — suchym okiem. Nar. *(= nie płacząc; mężnie a. obojętnie).* Nie było żadnego, któryby na takie widziadło miał suchemi patrzyć oczyma. Birk. Sama suchym dolą swą okiem znosiła. L. Wrzeszczy, że mu ledwie oczy na łeb nie wyłażą. Pilch. Oczy mu dobrze nie wypadną; nie może ś. napatrzeć. Kn. Podobny jak pięść do oka. Prz. Nie dał mi, coby w O. mógł włożyć. Pot. *(= ani źdźbła).* Jakoby ojcu z oka wypadł. Bardz. *(= podobniuteńki).* Jakby z oka matce wykapał. Prz. Patrzeć †z oka, †po oku, z pod oka = *patrzeć bokiem, nieprosto.* Kalipso z oka pozierała na Mentora. Jabł. Tu stanęli, a z oka poglądali na mię. Szymon. Bierze i słucha go, a sama poziera nań z oka. Jabł. Z oka patrzyć jest znak brzydzącego ś. kim. L. Zaczęły przebąkiwać, z pod oka na mnie zazierać. L. Alboż nie wiem, jak ty z pod oka poglądasz na Antka? L. Stał, patrząc po oku. Kniaź. Po oku abo kącikami patrzyć na kogo. L. Oczy mają być nie po oku patrzące. L. Po oku patrzący, oko zezowate. Kn. †Po oku = *według oka mierząc, celując.* Miasto południowego broniło też boku, patrząc do nich ustawnie z hakownic po oku. Zim. Sięgał go zdaleka oszczepem po oku. P. Koch. Kupido, stanąwszy na ustroniu w kroku, nałożywszy strzałę swą, ciągnie łuk po oku. Mias. †Z oka = *przez szpary, przez palce, pobłażliwie.* Trzeba im przebaczyć i na te ich zbrodnie pojrzeć z oka. Tw. Acz siędziesz na miejscu wysokim, Bóg sprawiedliwy patrzy na cię okiem. Groch. Nie spuszcza oczu z niej, dopókąd jej tylko dojrzy; już jej widzieć nie może, a jeszcze za nią oczy. Stasz. Jak ich spotkacie, nie spuszczajcie z nich oczu. †Póki widzieć mogła, oczy w nim trzymała. Kochan. *(= nie spuszczała zeń oka).* W oczy = *nie za oczy, nie zaocznie, wręcz, otwarcie:* W oczy pochlebstwem wabicie, za oczy lżycie, szydzicie. L. Fortuna zawzdy na kole ś. toczy, a z tym na zdradzie, z kim najpiękniej w oczy. Rej. Przyjaźń w oczy tylko i na czas. Tw. W oczy człowieka chwalą, a krom oczu namówią ś. o nim, co chcą. Dambr. Krom oczu na niego szkaluje. Troc. Nie zawzdy Mars ostrożny bitwę w oczy daje, fortelnych sztuk zażywa, gdzie siły nie staje. Błaż. *(= otwartą bitwę).* Chciwi sławy zabiegli temu złemu w oczy. Otw. *(= stawili czoło).* Droższe były te jego pochwały,

przeto, że nie w oczy. Jabł. Gotowem i w oczy mu to powiedzieć. Boh. Zadajesz mi kłamstwo w żywe oczy! Tremb. W żywe oczy mi kłamał. Troc. W żywe oczy mu to ukradł. Troc. W żywe oczy żonę moję oszukał. Troc. W żywe oczy przy mężu ladaco broją. Troc. Czego nie słyszy Bóg a. nie widzi? kogóż zapomni? i cóż mu jest za okiem? Wad. W oczy = *w twarz, z przodu, z frontu:* Między niebezpieczeństwem i w oczy i w tyle. Kulig. Z oczu i z tyłu wziąć nieprzyjaciela. Troc. To być nie może, iżby w żegludze jedenże wiatr był po plecu dobrym, a złym w oczy. Górn. Biednemu zawsze wiatr w oczy. Prz. W O. wiatr zowie ś., który wieje z przodu, idąc do góry. Mag. Jako w O., mówi sternik, kiedy mają prosto przed ś. laskami ś. odpychać od lądu. Mag. Wielka bieda nigdy ś. nie skryje, chce iść w oczy. Bardz. Rzucił w oczy Francuzów sto krwawych sztandarów. Mick. † W O. = *wręcz, wprost, zupełnie:* Cale mu w O. przeciwny. Troc. Na oczy komu co wymawiać, wyrzucać (= *w oczy, wręcz*). Występki mu jego na oczy wymiotał. Skar. Śmielej w towarzystwie zajrzym śmierci w oczy. Przyb. Śmierć mu w oczy zajrzała. Jabł. (= *tylko co nie umarł, nie zginął*). Zawsze musi co w oczy wpadającego na sobie mieć. L. (= *rażącego, uderzającego, krzyczącego*). Bić w oczy = *trafiać do przekonania, być oczywistym.* Prawda w oczy kole. Prz. Swoboda bliźniego w oczy ich kole. Koch. W. Poczęła też kłóć oczy zbyt rogata duma. Mick. Być komu solą w oku (= *przeszkadzać mu, wzbudzać w nim zawiść*). Wierz mocno, jakobyś na to oczyma swemi patrzył. Rej. Widzieć na własne oczy, × na swe O., † na O. = *osobiście, naocznie, dotykalnie; przekonać ś., zobaczywszy.* Widziałem go na własne oczy. Jakobyś już na O., dobry Antenorze, nieprzyjaciela widział, tak ś., widzę, boisz. Kochan. Sami to tam widzieli jaśnie na swe O. Paszk. Na O. widzieli, iż sprawiedliwie i uważnie bardzo rozsądził. Star. Ukazali mu ś. djabli na O. w osobie bestji najstraszliwszych. Skar. Który wszystko widział na swe O., podał to do druku. Świt. Pokazała ś. na O. niewinność jego. Skar. (= *jak na dłoni*). Teraz na O. osobą swoją uprasza króla o siostrę. Bart. Apokalipsim niech czyta: tam najdzie o tym na O., bo tam pisano szeroko... SS. Każdy to obacz na O. SS. † Na O. dać = *przedstawić przed oczy, na oczy, naocznie; wypowiedzieć w oczy.* Nie mniemajcież, bych ci ja was miał przed ojcem oskarżać, wolę wam to na O. dać. SS. Pokazał mu na O., jak nierozumnie domaga ś. tego. L. Pokazać to na O. słusznemi dowody. Górn. Na oczy komu co kłaść. Kn. Wypisali a prawie jakoby na O. wymalowali sposób życia jego. Rej (= *obrazowo*). Jaśnie ś. jako na O. wynurza ślepota ludzka. Żarn. Na O. = *polegając na tym, jak ś. widzi, nie sprawdzając.* Ocenić, kupić coś na O. Na O. (a. jak na O.) towar wydaje ś. niezły (= *na wygląd*). Jak też wziąłem na O.: postójże, marucha! Mick. (= *biorąc pod uwagę odległość, wycelowałem*). Przen.: Na O. a. dla oka = *napozór, na optykę.* Na O. tylko pracuje. Troc. Na O. kto co czyni, powierzchownie, napozór, maszkary stroi. Kn. (= *odgrywa komedję*). Nic nie robił dla oka. Krasz. Na życie jego następowała, choć ś. za nim na O. wstawiała. Świt. Ludzie źli mają talent dobrze ś. pokazać na O. Kras. Dla oka ludzkiego i próżnej u ludzi czci nic nie czynił. Skar. Nie na O. służcie, jak ci, którzy ś. chcą podobać ludziom, ale czyniąc z serca wolą bożą. B. B. Żydzi skóry niewyprawne i na O. tylko ogolone z sierści wyprowadzają. L. Niby na O. przymila ś. Wc Panu, a jak tylko za drzwi wyszedłeś, drwiła z niego. L. Muszę ś. pokazywać co do oka obojętnym dla mojej żony. L. Nie pokazuj mi ś. na oczy, ani mi ś. nawijaj na oczy. L. (= *niech cię moje oczy nie oglądają*). Śmieszże mi ś. jeszcze na oczy pokazywać! Oss. Ha, precz mi z oczu!... Słow. Trudno ś. ojcu z tą nowiną na oczy pokazać. Bud. (= *zbliżyć ś. do niego, stanąć przed nim*). † Na potomstwo swe narzekacie, przeklinacie, na oczy nie dacie. Falib. (= *nie puszczacie go do siebie, nie chcecie go widzieć*). Nie właź mu w oczy (= *nie pokazuj mu ś., unikaj spotkania ś. z nim*). Czego O. nie widzi, tego serce nie pragnie. Skar. Czego oczy nie widzą, tego sercu nie żal. Prz. Co w oczy idzie, to i do serca rado przenika. Skar. Dawno go i za oczy i za serce chwyta. L. Oczy paść czym = *rozkoszować ś. widokiem czego.* Przen.: O. Opatrzności. Oczy umysłu. Górn. Nie mają oka duszy, nie przejrzą do duszy. Mick. Okiem wiary temu ś. dobrze przypatrz. Skar. W dziecku całe jej O., w oku cała dusza. Kras. A. O., umysłu okno, wewnętrznych skłonności zwierciadło. L. Nad samotną czuwał młyn; nagle drobnoszybne oczy jego w opokę mgły rzuciły płomienie. Prus. Tysiąc rac krzyżuje ś. po okręgu świata, a O. słońca weszło. Jeszcze nieco senne, przymrużа ś., drżąc, wstrząsa swe rzęsy promienne. Mick. Słoneczko! śliczne O., dnia O. pięknego! Szymon. Błyszczą..., jak Niemen przed oczyma słońca. Mick. Miesiąc... we mgle niecałe pokazował O. Mick. Wszystkie gwiazdy oczyma złotemi, wszystkie poglądały ku mnie. Mick. Plącząc stręki w marchwi zielonej warkoczu, wysmukły bób obraca na nią tysiąc oczu. Mick. **2.** *władza widzenia, zmysł widzenia, wzrok:* Głupi jestem; z tym wszystkim mam oczy, widzę, co ś. dzieje. L. Miłości twojej przyznawam, że ma oczy; dobrześ sobie dobrał. Jabł. Oczy więcej widzą, niżli O. Pot. Raz ma strach wielkie oczy, drugi raz ślepy cale. Pot. Strach ich większe miał oczy, niż serce. Birk. Mam dobre oczy (= *dobrze widzę*). Ten, kto ma złe oczy, ten ś. słońca strzeże. Skar. Takie widzi świata koło, jakie tępemi zakreśla oczy. Mick. Nie wiedzą, gdzie uchodzić, idą, gdzie oczy niosą. Bardz. Idź, gdzie cię zaprowadzą oczy. Li. Udał ś. na wschód słońca, gdzie go niosły oczy. Rej. Pójdę, gdzie mię oczy poniosą. Jadę za oczyma. Pot. (= *gdzie mnie oczy prowadzą*). Oczom swoim tylko wierzy. Troc. Lud ich otacza, patrzy, ledwie oczom wierzy. Mick. Czucie i wiara silniej mówi do mnie, niż mędrca szkiełko i O. Mick. Zgwałciłaś, niepobożna śmierci, oczy moje, żem widział umierając (umierające) miłe dziecię swoje. Kochan. Przen.: Umysłu O. najbystrzejsze mieć potrzeba. Zigr. **3.** przen. *wzrok, spojrzenie, wejrzenie; uwaga:* Mierzyć, mówić oczyma. Ci dwaj starcy oczyma ś. wzięli wszystkich zgromadzonych. Jabł. (= *zwrócili na siebie oczy*). Apollo, postrzelony złotą strzałą Kupidyna, z pierwszych oczu zakocha ś. w Dafnidzie. Tw. Twoje oczy obrócone dzień i noc patrzą w tę stronę. Karp. Kto ś. temu przypatrzy choć tylko jednym okiem, tedy to obaczy. Zigr. O.w miłości wodzem. Górn. O. do serca okno. Prz. Oczy do serca pewni posłowie. Prz. Pożądliwe oczy. Oczy chcą, nie brzuch; oczy chcą, gęba nie chce. Troc. O. jest pobudka do cielesności. Troc. Gdzie miłość, tam oczy. Górn. Baraszkując, rzuca okiem po wszystkich kątach. L. Rzut oka.

Rzućmy okiem na liczne dzieła Krasickiego. Dm. Przez okno rzuci na świat okiem. Okiem miarkować, zmierzać, brać miarę. Troc. Wszystko, jak okiem zasięgnąć, stoi pod wodą. Na polu omglonym, jak O. zasięga, skończone ostatnie roboty. Len. Okiem, wzrokiem niedościgniony. Troc. Burzliwą duszę kryję przed ich okiem. Mick. Za cóż wydarła potomnemu oku noc i zwycięstwa i klęski rycerzy? Mick. Z oczu mu nie patrzy, żeby miał być zdrajcą. L. Może jest filut i oszust, jakoż, Panie Boże odpuść, i z oczu mu patrzy. L. Młodzieniec pięknej urody, a prawie z oczu jego cnota patrzyła. Skar. Przen.: Kto na ś. nic wszetecznego nie czuje, jasne oczy ma na wszystkie strony, a nigdzie ich psiną nie przykrywa. Rej. Miej na wszystkie nędzniki O. miłosierne. Groch. Miłosiernym okiem pogląda, jak czapla schwytana. L. Widząc Pan moję pilność, coraz lepszym okiem na mię zaczynał patrzeć. Kras. *(= sercem).* Łaskawe na mnie rzucił O. Troc. Niełaskawe u dworu postrzegł O. Troc. Cesarz na niego łaskawe O. miał. Skar. Galba posłom niewiele grzeczności i łaskawego oka pokazał. Nar. O. zazdrosne. Troc. O. wstydu rozsądnik. Prz. Młodości! ty nad poziomy wylatnj, a okiem słońca ludzkości całe ogromy przeniknij. Mick. **4.** przen. *sposób widzenia, zapatrywania ś.:* Mąż nie patrzał, tylko oczyma żony. L. Widział czyny Bartka i począł patrzeć na niego zgoła innemi oczyma. Sienk. Innym spojrzyj okiem w przeminione lata. Mick. O. to jego. Kn. *(= prawa ręka).* On był w kościele bożym jedno jego O. Groch. Tyś okiem moim teraz. Lubom. *(= prowadzisz mię).* Na twoich oczach i skinieniu polegam. Siem. J. Oczy komu zaślepić, zamydlić. Obie strony chytrością swoją chciały sędziemu dym w oczy puścić. Baz. Na jednacza i pośrednika trzeba człowieka niezaprószonego oka. Pilch. Cnota twoja godna jest w mych oczach szacunku. Bog. Woj. **5.** przen. *baczność, uwaga, czujność, wzgląd:* Policja zwróciła nań swe O. Świat was przebacza (= zapomina), ale Bóg na was dobre O. ma. Żarn. Kto chce zyskać lub swoje posiadać bezpiecznie, O. miej zawżdy czujne. Mick. Na złe czasy O. mając, zezwolił na to. Skar. Potrzeba było na wszystko O. mieć, jeśli taka nauka z dobrym moim. Falib. Co po śmierci będzie, na to nam O. mieć trzeba. Skar. Zawsze miał Boską chwałę i państwa całość na oku. Troc. Będę miał O., by przynajmniej schyłek był życia mego wolny od omyłek. Nar. Mam na nich O., żeby dobrze wypełnili, co im zalecono. Kras. Król dał Chodkiewiczowi rozkaz, aby rokoszanów miał na oku. Nar. Ażeby na rokoszanów miał O. Nar. Ładne stworzenia niech ś. mają na oku w kraju obcym. L. Przypada wieść, że Podole Tatarowie nachodzą; nie przestrzegł jednak król Podolanów, aby ś. na oku mieli. Błaż. Nie waż lekce nikogo, a nietylko w skroni, ale miej oczy w tyle i w obojej dłoni. Pot. Mospanie, gdzie ś. suma z dobrami jednoczy, tam na resztę bezpiecznie można zamknąć oczy. Niem. Trzeba zawsze mieć przed oczyma ten jedyny nauki cel, pożyteczność. L. **6.** przen. *dozór, dogląd, obserwacja; straż:* Sługa, choć najlepszy, oka pańskiego potrzebuje. Kras. Mieć kogo na oku. Na oku ją mają zawsze i na piądź jej nie odbiegają. Lubom. Trwożliwego zwykliśmy mieć na oku, aby osobności na złe nie użył. Pilch. Pańskie O. konia tuczy. Prz. Nie spuszczać kogo, czego z oka. Bawi gości, a z oczu nie spuszcza młodziana. Mick. Pewna istota, która z oczu cię nie traci. Mick. Uchybienia te były skutkiem niebacznego lub złego nad niemi oka. Ust. Mieć co na bystrym, na pilnym oku. Troc. Być, pracować pod czyim okiem. **7.** przen. *widok:* Co z oczu zejdzie, to z myśli wychodzi. Bratk. Co z oczu, to i z serca. Skar. Pókiś w oczach, pótyś w sercu. Brud. Nieboszczyk stoi mi na oczach *(= jakbym na niego patrzył).* Jeszcze mi w oczach stoi. Troc. Wszystek stoisz mi w oczach, a to im bardziej od ciebie ś. oddalam. Pilch. Wtedyśmy ś. na morze z okręty puścili; mykamy ś. wnet z oczu, lądyśmy stracili. Przyb. Ani go O.! *(= ani ś. pokaże, ani go poświeć).* †Jeszcze był na O. nieprzyjacielowi nie przyszedł. Warg. *(= jeszcze mu ś. nie ukazał przed oczyma).* †Już było wojsko oboje sobie przyszło na O. Warg. Skoro na oczy przyszło, z wielkim pędem do nieprzyjaciela poskoczą nasi. Błaż. *(= skoro ś. zauważono).* Z ukrycia wyjdzie na publiczne oczy. Mick. Przen.: †Sami tego na O. często doznawamy. Kochan. *(= naocznie ś. przekonywamy).* †Jakiej cnota dostojności, widzę na O. Kochan. **8.** przen. *obecność, przytomność, oblicze, obliczność:* W oczach moich ś. to stało. Troc. W oczach królewskich to sprawił. Warg. Straciłem dwa okręty w oczach moich. L. Nędzny w oczach prawie znika. Mick. Nędzny, w mych oczach gasnął powoli. Mick. Kto konia przedaje, nie ślubuje za ślepotę i chromotę, bo to oboje przed oczyma. Trzt. Stawienie świadków przed oczy. L. Co mógł Polak i co jego sława, przed oczy kładę. Jabł. Przed oczy Twoje, Panie, winy nasze składamy. Pśń. Tak bądźcie weseli, abyście przed oczyma zawżdy Boga mieli. Rej. Stańcie mi przed oczami w waszej białej szacie, groźne a razem drogie mych mistrzów postacie! Syrok. †Posłowie życzyli sobie z cesarzem ś. widzieć, z którym rozumieli, że o wszystkim przy oczu łatwiejsza sprawa być miała. Biel. M. Miejsce to już nieraz pańskim twoim udarowałeś okiem. L. Śmierć moja u sądu oczyma świecić. Koch. W. O. w O., †w O. = *twarz w twarz.* Jehowa wpośrzodku ludu tego O. w O. widzian. Bud. Wojsko w pole wyprowadzić, ażeby ś. chłop z chłopem w O. potykał. L. Zszedszy ś. z sobą, wymówili sobie O. w O. wszystkie urazy. Boh. *(= w oczy).* Spojrzeliśmy sobie trzykroć O. w O. Mick. Jeśli mu jaki śmiałek waży ś. zajść w oczy. Mick. **9.** przen. *wstyd w oczach, czoło, ambicja:* Psu oczy przedał = niewstydliwy. Kn. *(= bezczelny).* Psu oczy przedał, a czartowi duszę. Jabł. Mam punkt honoru; jeszczem psu oczu nie przedał. Zabł. Oczy psu przedał. Troc. **10.** O. kuropatwie p. **Kuropatwi. 11.** apt.: Racze, rakowe oczy = *krążki wapienne z głowy raka* (lapides cancrorum). **12.** bot.: [Jaskolcze oczy] *roś. z rodziny fijołkowatych,* psi a. dziki fijołek. Jelenie O. a. jeleni korzeń, jeleniec, gorysz siny a. serdeczny, daw. świni a. wszywy kopr, siarkowy a. sarni korzeń (peucedanum cervaria) *roś. z rodziny baldaszkowatych.* Wołowe oczy = **Brodawnik pospolity.** Wołowe O. p. **Gwiazdeczka** i **Kołotocznik.** [Wołowe O.] p. **Jastrun.** Wronie O. a. Drzewo wroniego oka p. **Kulczyba.** Wronie O. swojskie p. **Czworolist. 13.** bud.: Wołowe oczy p. **Jajownik. 14.** lek.: Oczy kaprawe, płynące (lippitudo oculorum). O. wole, wielkie O. (buphthalmus s. megalophthalmus). Suchość oka (xerophthalmus). Zajęcze O., niedomykalność powiek, niedowieranie ś. powiek (lagophthalmus). **15.** min.: Kocie O. p. **Kwarc.** Rybie O. = *minerał z gromady sylikoidów, z grupy andaluzytów, z rzędu wodokrzemianów zeolitów,* apofilit. **16.** myśl.:

Gonić na O. (o psie) = *gnać, spostrzegszy zwierza.* Lew nie tropi zwierząt, ale je na O. goni. L. **17.** lm. **oka** = a) a. lm. **oczy** *krążek tłuszczu na powierzchni płynu*, posp. *paciorek:* Oczy na rosole. Rosół bez ok. Troc. b) a. lm. **oczy** *kółko odmiennego koloru w piórze ogonowym pawia.* c) [O.] *gołe miejsce na zarosłej powierzchni wody:* Rzeka tworzyła małe, ciche, odbijające błękit nieba oka. Kon. d) *kamień, szkiełko oprawione w pierścionku, w spince,* oczko: Zdjęła piękna pani pierścień z okiem dużym. Krasz. e) [O.] *kryształ soli.* f) *dziurka, kratka:* O., oczko w pończosze, w które ś. przy robieniu wkłada drut. O. w sieci, w arfie (= *kratka*). g) (w rachowaniu) *jeden, raz:* Gdy po trzecim kart daniu rachujemy kredę, on miał sto ok. Pot. Sto i O. fraszek. Min. Nie z dużym smakiem czytam sto bajek i O. (Jabłonowskiego „Ezopa"); rzecz dobra, ale wiersze niezgrabnie ś. wloką. Dm. Testament Kumelskiego, uczyniony w Rzymie dnia sto i O. roku Pańskiego 1576. Pudł. Niewód idzie zcicha, pewnie nie złowią ni oka. Mick. (= *sztuki*). h) *jeden punkt na karcie a. kości, es, tuz:* Inny rodzaj kostek miał na jednej stronie O., czyli es, tuz. Goł. i) *rodzaj gry w karty.* j) *waga w Turcji = 3 funtom.* Kłok. O. kawy. k) bart.: O. w ulu = *otwór, którym pszczoły wchodzą i wychodzą.* l) bud. *otwór w górnej części bani lub kopuły.* ł) chir.: Kurze O. p. **Odcisk.** m) cieś. i stol. *otwór poprzeczny w drzewie hebla do osadzania w nim żelaza gładzącego.* Łab. n) gór.: O. młota = *otwór w młocie, w którym osadza ś. stylisko.* O. początnika. o) hut.: O. dyszy = *końcowy otwór dyszy, którym wiatr wchodzi do pieca.* O. formy = *otwór na końcu ryja formy odlewniczej.* p) a. **Oczko** leśn. *wypukłość na korze lub na końcu strzały i gałęzi, w której formują ś. zarodki przyszłego wierzchołka drzewa, przedłużenia gałęzi lub powstania nowych.* r) met.: O. burzy = *zjawisko występujące niekiedy, w czasie burz zwrotnikowych, polegające na tym, że nad środkiem wiru otwiera ś. chmura, i na czas krótki ukazuje ś. błękitne niebo.* s) mł. *otwór w środku kamienia młyńskiego.* Małyszcz. t) myśl. *pętla, samołówka na zwierzynę.* u) ogr.: O. śpiące = **Oczko** pod 15). w) woj.: O. bomby = *otwór, którym ś. proch nasypuje.* O. armaty = *wylot,* poet. *paszcza armaty.* O. w lufie strzelby = *wylot.* x) zł. *klucz dorobiony, wytrych.* Zdr. **Oczko, Ocio, [Oczuszko, Oczeńko, Oczyczko, Oczoszko, Oczyce** lm., **Oczenie** lm.]. Zgr. **Oczysko.** <OK>

[Okobicenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Okobicić ś.**

[Okobicić się, i ś., ił ś.] p. **Okobiecić ś.**

[Okobiecenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Okobiecić ś.**

[Okobiecić się, i ś., ił ś., Okobicić ś.] I. *stać ś. kobietą.* **2.** *ożenić ś., obabić ś.* <O+Kobiecić ś.>

Okocenie, a, blm. p. **Okocenie ś.:** Kotka dopieroco po okoceniu.

Okocenie się, a ś., blm., **Okocenie** czynność cz. **Okocić ś.**

Okocić się, i ś., ił ś. I. (o kotce, owcy, kozie, zającyczy), *wydać płód, urodzić małe:* Koza ś. okociła (= *okoźliła ś., oparkociła ś.*). **2.** [O. ś.] wog. *wydać na świat małe:* Pies sie okociół. Posp. pog. (o kobiecie): *porodzić, urodzić, powić, wydać na świat dziecię, zlec.* <O+Kocić ś.>

Okocimer, a, blm. prow. *piwo okocimskie:* Trzy bomby okocimera. <Twór na wzór niemiecki, np. Pilzner i t. p., od nazwy miasta galicyjskiego Okocim>

Okoczyst, u, lm. **y, Jednostronka** bot. (scaevola) *roś. z rodziny ponętkowatych.* <?>

× **Okodół,ołu,** lm. **oły** anat. p. **Oczodół.** <Oko + Dół>

Okolcować, uje, ował, nied. **Okolcowywać** *obsadzić, opatrzyć kolcami:* Baszty okolcowane. <O+ Kolcować>

Okolcowanie, a, blm., czynność cz. **Okolcować.**

Okolcowywać, a, ał p. **Okolcować.**

Okolcowywanie, a, blm., czynność cz. **Okolcowywać.**

Okole, a, lm. **a i.** *to, co okala, co idzie wokoło, otoczenie, obwód, obrąb, okrąg, granice.* Ps. flor. W domowych ścian okolu zamknęło ś. całe życie Elżbiety. Szaj. Stoim synowie Północy w okolu zmarłego świata. Wysp. **2.** [O.] *łąka, pole, pastwisko, znajdujące ś. w zakrętach wijącej ś. rzeki (to jest okolone wodą).* <O+*Kole, od Koło>

× **Okoleka, i,** lm. **i** żart. *ten, co leczy na oczy:* Zęborwoty, okoleki, lekoroby, krążyświaty, biegusy, pasibrzuchy, darmojady. Goł. <Oko + *Leka, od Leczyć>

[Okolendować, uje, ował] *zaśpiewać dla kogo kolędę:* Juz my cie, Marysiu, okolendowali. <O+ Kolendować>

[Okolendowanie, a, blm.] czynność cz. **Okolendować.**

Okolenie, a i. blm., czynność cz. **Okolić. 2.** lm. **a** *to, czym okolono, otoczenie, obwódka:* O. doliny (= *pagórki okalające*).

Okolica, y, lm. **e i.** a. †**Okoliczność,** [**Okoliczność**], †**Okolicze** a. w lm. *kraj leżący naokoło, strony bliskie, sąsiednie:* Okolice Warszawy. O., pierwotnie tak nazwano część ziemi, jaką wkoło okiem dojrzeć można było. Brodz. Żyzne Renu okolice. Kras. Przen. blm. zb.: *mieszkańcy okoliczni, sąsiedztwo:* Tymczasem już szeptała cała O. Mick. Będziem mieli u siebie całą okolicę. Kras. **2.** *bliskość, pobliże, strona, miejsce blizkie czego:* Ból w okolicy grzbietu. **3.** a. †**Okolicze** *kraina, ziemia, strona, miejscowość:* Piękna, martwa, żyzna O. Przen.: Jej duch napoły w rajskie wzleciał okolice. Mick. **4.** [O.] = a) a. †**Okolnia** *wieś, osada, złożona z samej drobnej szlachty, najczęściej jednego nazwiska i herbu, zaścianek:* Zaścianek szlachecki, tak zwana w narzeczu miejscowym O. Rodz. Nie wierz mu, to pogorszy wszystkie okolice. Kras. b) *wrota zamykające wjazd od wsi.* **5.** anat. (regio) *cząstka ciała, szczeg. na powierzchni jego, mniej lub więcej odgraniczona od sąsiednich,* ×kraina, ×wydział, †granica, †rozmiar: O. pachowa, podobojczykowa, stopowa. O. kołopępkowa p. **Kołopępkowy.** O. nadpępkowa, [podłyżkowa] p. **Nadbrzusze. 6.** astr.: Okolice świata, kardynalne punkty, główne punkty = *cztery punkty poziomu danego miejsca, w których przecina ś. on z południkiem tego miejsca oraz z równikiem; punkty przecięcia południka z poziomem są punktami północy i południa; punkty przecięcia poziomu z równikiem — punktami wschodu i zachodu.* Poet.: Słońce wbiegło w tę samą nieba okolicę. Mick. †**W okolicy, †Po okolicy, †W okoliczy, †Po okoliczy** przys. = *wokół, dokoła, naokół.* L. <Od Okole>

Okolicowy przym. od **Okolica.** Lek.: Choroby okolicowe (morbi endemii) *choroby miejscowe, ograniczone do pewnej miejscowości.* Wet.: Choroba stadna okolicowa p. **Enzootja.**

*†**Okolicza** (w przysłówkach) p. **Okolica.**

†**Okolicze, a,** lm. **a** p. **Okolica:** Gdy ich obeszły trąby pogan i heretyków z okolicza. Birk. Niedawno od Czarnego morza aż do Baltyckiego ciągnęło ś. wzdłuż O. nasze, a od Krępaku aż w mroźne zachodziło Tryony. Koch. W. <Od Okolica>

†**Okoliczenie, a,** blm., czynność cz. **Okoliczyć.**

Okolicznie przys. od **Okoliczny** a) × O., × **Okolnie** *naokół, naokoło, dokoła, po okolicy:* O. też łupu nabrawszy, do Prus ś. wrócił. Murin. Patrzył O., chcąc wiedzieć, która ś. go w tłumie dotknęła. Sękl. Spustoszono O. ogniem i mieczem wsie. Nar. Św. Metodjusza świątobliwość O. roznosiła sława. Steb. b) *ogólnikowo, ogródkowo, omawiając, przez omówienie:* Mówić, wyrażać ś. O. Rad, że O. dostanie ś. ta przestroga Onufremu. Jord. *(=mimochodem).* c) × O. *ze wszystkiemi okolicznościami, drobiazgowo, szczegółowo, dokładnie:* Tośmy napisali okoliczniej, dla objaśnienia niektórych dalszych dziejów. Nar. Mówmy teraz o tym wszystkim okoliczniej. Nar. Mówi tak O., jak gdyby tu bywał. L. d) × O. *przy sposobności, przy okazji, przypadkiem, przypadkowo, trafem:* O. ś. czego nauczyć. L.

Okolicznościowo przys. od **Okolicznościowy.**

Okolicznościowy przym. od **Okoliczność;** *przygodny:* Mowa okolicznościowa. Gram.: Zdania okolicznościowe = *wyrażające okoliczność.* Zdania okolicznościowe celu, sposobu, stopnia.

Okoliczność, i, lm. **i** l. †O. *koło, okrąg koła.* Troc. **2.** †O., [O.] p. **Okolica:** Takiej drugiej urodnej (dziewczyny) na całą O. nie znajdziesz. Sew. Teraz taka, że na O. niema podobnej. Krasz. Krzyżacy O. wszystkę z tę i z tamtę stronę Warty mieczem burzyli. Błaż. O. powiatu grodzieńskiego szeroka jest, którą przedtym miano za księstwo. Paszk. *Calix rosae,* wnętrzna O. róży, kiedy ś. kwiat rozkwitnie, gniazdo róży. Mącz. Przedał wieś z jej okolicznością. Groch. *(=przyległością).* [Najbogatszy na O.]. **3.** przen. *warunek, wzgląd, przypadek, szczegół wpływający na rzecz, na sprawę, towarzyszący im, dotyczący ich; położenie, wypadek; okazja:* Wielka mądrość na okoliczności patrzeć, z których odmiany czynić mądry może: co dziś i na tym miejscu pożyteczno, to jutro i na innym miejscu i w innych osobach szkodzić może. Skar. W różne okoliczności, a może i nieszczęśliwe wpaść możesz. L. Na okoliczność czasu pilne miał oko. Pilch. O. rzeczy, sprawy. Troc. Według występku tego okoliczności karany być ma. Troc. Łagodzące okoliczności. Stosować ś. do okoliczności. Tu zachodzi ta O., że... *(= ten, wypadek; tu jest takie położenie rzeczy...).* W takich okolicznościach trudno o szczęście. Znajdować ś. w przykrych okolicznościach. Zbieg okoliczności. Okoliczności towarzyszące zbrodni. Zwracam tu uwagę na tę O. Gdyśmy przyszli z pogrzebu, rozmowy ściągały ś. do okoliczności dnia. Kras. *(= do spraw dnia).* Bez względu na okoliczności czasu, miejsca i osób zwierzają ś. z wszystkiego tego, co ich cieszy a. dolega. Kras. Niektóre okoliczności mogą ś. trafić różne. Sar. W krytycznych kraju naszego okolicznościach. Vol. Przyszłe i dalekie rzeczy opowiedzieć ze wszystkiemi okolicznościami ich nikt krom Boga prawego nie może. Skar. *(= szczegółami, drobiazgami).* Zdałem ś. na ciebie we wszystkich okolicznościach tego interesu. L. Gospodarz przed każdą nadzwyczajną okolicznością w domu, jakie są uczty, weselne lub sąsiedzkie zjazdy, każdemu z czeladzi powiada, co ma czynić. Kras. Profitować z okoliczności. L. Korzystać z okoliczności. Z okoliczności wyjazdu syna. L. Festyny z okoliczności wesela królewny. Niem. Podczas wielkiej uczty z okoliczności obioru wielkiego mistrza. Mick. Przytaczamy z tej okoliczności prawdziwe zdarzenie... Mick. **4.** †O. przen. *szczegół nie należący do głównej rzeczy, dodatek, rzecz postronna; omówienie, ogródka, ograniczenie, warunek, zastrzeżenie;* w lm. *ceremonje, ceregiele:* Bez okoliczności samej ja, Sylwi, pragnę twej miłości. Lubom. Obietnica uczyniona bez wszelkiej wymówki a. okoliczności. Sz. Więcej ma w obyczajach szczerości, mniej okoliczności w postępkach. Troc. **5.** Okoliczności, żart. *spodnie, majtki.* <Od Okoliczny>

Okoliczny I. †O. *krążący, kołujący, kołowy, kolisty, okólny:* List O. = *uniwersał, cyrkularz, kurenda, kursorja.* Troc. Aby woda na ziemi miała swoje brzegi, a na niebie planety okoliczne biegi. Biel. M. **2.** a. × **Okolny** *wokoło znajdujący ś., sąsiedzki, sąsiedni, ościenny:* Okoliczne miasta abo wsi. Ort. Był sławny u wszech narodów okolicznych. Wuj. Dni te ciężkie były Rzymowi i okolicznym obywatelom. Skar. Aby dziwił sąsiadów i kraj O., kiedy pan do dóbr jedzie, musi mieć dwór liczny. Kras. Okoliczne wioski dokoła wydeptał. Mick. Gdy miedzy postronnemi a okolicznemi narody co nietrefnego słychamy, tedy ś. tym barzo brzydzimy. Rej. Lud O. Jak wiele razy Wiśle okoliczne ludy między sobą ś. sprzymierzały. Lel. **3.** [O.] *poblizki:* Miasteczko okoliczne. **4.** × O. *ogólnikowy, ogródkowy, omówny, nieśmiało zbliżający ś. do rdzenia rzeczy, dający do zrozumienia:* Okolicznemi słowy. Pot. Zdanie twe zbyt okoliczne; mów wyraźnie jednym słowem. L. **5.** × O. *okolicznościowy, przygodny, przypadkowy.* L. **6.** × O. *zależący od okoliczności, za odmianą szczęścia idący, zmienny, chwiejny, niestały:* Człowiek O. Fred. M. **7.** gram.: Tryb O. = *nie bezokoliczny, wyrażający okoliczność czasu, liczby, osoby.* <Od Okolica>

†**Okoliczyć, y, ył** *opisywać, określać z wszelkiemi okolicznościami, dokładnie.* Troc. <Od Okolica>

Okolić, i, ił, × **Obkolić,** nied. **Okalać** *otoczyć, zamknąć dokoła, obwieść, oprowadzić, okrążyć, opasać wokoło:* Gdy wstępowałeś na tę drogę, byłeś okolony miljonami twoich rówieśnych. Kaczk. Pośród tej pustki bezmiernej, okolone jałowcami,... pali ś. ognisko. Ork. Misy, pełne dymiącej jajecznicy, okolone kiełbasami. Sienk. O bracia, serce mię boli, niechaj mnie chór wasz okoli. Wysp. Stefan Koniecpolski coraz większemi okalał go względami. Rol. Port górami okolony. Warg. Konstantyn w tej bitwie kapłany okolony był. Skar. O. kogo wieńcem. Kutasy indyjskie perłami okolone. Paszk. *(=osadzone).* **O. ś.** *otoczyć ś.:* W Jassach przyjmował wysłanników tureckich, okalał ś. zwolennikami dywanu. Rol. <O + Kolić>

Okolisko, a, blm. niebios = *zwierzyniec niebieski, zodjak.* Pol. <O + Kolisko>

Okolisto przys. od **Okolisty.**

Okolistość, i, blm. rz. od **Okolisty,** *kolistość.*

Okolisty I. †O. *kolisty, okrągły:* Włos jej pierścienie kręci okoliste. Pot. Jeszcze ziemia swemi ważna brzemiony nie wisiała w okolistym powietrzu. Żebr. **2.** [O., **Okólisty**] *dokoła opasujący, okolny:* Okolista obora. Fartuch O. Nakuć każę czółeczek złocistych, nawyszywać płaszczów okolistych. Zm. <O + Kolisty>

†**Okolnia, i,** lm. **e** p. **Okolica:** Konni przez miasto Smoleńskie wzdłuż nas prowadzili do Bog-

dańskiej okolni, co za miastem w mili. <O + KOŁ>

Okolnica, y, lm. **e** bot. (cyclanthus) *roś. z rodziny okolnicowatych.*

Okolnicowaty bot.: Rośliny okolnicowate (cyclanthaceae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych jednoliściennych.* <Od Okolnica>

Okolniczy, ego, lm. **owie I.** *jeden ze stopni dworskich w dawnej hjerarchji państwa moskiewskiego, niższy od bojara, a wyższy od dumnego dworzanina.* **2.** a. **Okolnik** *wójt, sędzia miejski w Rosji, którego sam monarcha mianował.* Błaż. Książę smoleński był potym okolniczym smoleńskim. Stryjk. <Od Okolnik>

× **Okolnie** przys. od **Okolny,** *dokoła, naokół:* Obwieszczenie od dziekana chodzące O. po plebanach. Koss.

Okolnik, a, lm. **i I.** lm. **cy** p. **Okolniczy. 2.** × O. p. **Okólnik. 3.** †O. a. †**Okół** gór. *miejsce obwiedzione kołami nakarbowanemi, przeznaczone na kopalnię.* <Od Okolny>

Okolny, Okólny I. *wkoło idący, otoczny, kolisty:* O. czyli otoczny napis na talarze. Cz. Cały folwark obwiedziony murem okolnym. Świt. O. bieg krwi w ciele naszym. L. *(=obieg, krążenie, cyrkulacja).* **2.** × O. p. **Okoliczny:** W swej ziemi i w okolnych zostawiłem przyjaciele i nieprzyjaciele. Hist. rzym. Jakoweś dalekie dźwięki rozbrzmiewały w ciszy okolnej. Ostr. S. <Od Okole>

Okolusieńko, [Oko'uśko] *naokolusieńko, najzupełniej dokoła, dokolusieńka:* Nas O. ogarnęli. Szaj. <Od Około>

[Okoluśko] p. **Okolusieńko.** <Z Około>

†**Okołatać, a, ał** *obić, otłuc:* Gdy ś. bitwa skończyła, rycerz spracowany położył miecz przed królem swój okołatany. Papr. <O + Kołatać>

†**Okołatanie, a,** blm., czynność cz. **Okołatać.**

Okołek, łka, lm. **łki I.** *obwód koła u wozu.* **2.** bot. *grono, kiść kwiatków układających ś. w krążek, baldach:* Okołki, oganki, gronka okrągłe u ziół. Kn. Wielosił w wierzchu gałązek wydaje okołki abo kiści. Syr. Kopr, dzwonki w okołki ś. rozpościerają. Syr. Kwiat ułożony w O., *corymbus,* kiedy kwiatki pod jednąż kwitną wysokością, lecz szypułki z różnych miejsc łodygi stopniami wyrastają. L. **3.** bud. *przysionek kołowy, otaczający okrągłą budowlę.* **4.** †**Okołkiem, [Okołkiem]** przys. = *wkoło, wokół, dokoła, naokoło, w okrąg, w krąg:* Mięta kwitnie żółtym kwiatem okołkiem, jakoby gronami. Syr. <Od Okół>

[Okołem] *kołem, wkoło.* <Od Okół>

†**Okołkorodny** *rodzący okołki, wydający baldachy kwiatowe, baldaszkowaty.* Troc. <Okołek + Rodny>

Około przyi. **I.** = **2. Koło:** Ziemia obraca ś. O. słońca. Oprowadzał mię O. domostw, przy kościele zabudowanych. Koss. O. drogi, na skały ułomku zamknę ś. Mick. Żyd z natury O. siebie nieochędożny. L. Maca O. siebie. Biednie O. niego. Kiepsko, kuso, nieszczególnie O. niego. Miało ś. to dziać O. lipca. L. O. św. Jana. Raz w rok O. Wielkanocy. Ożenił ś. coś w O. pięćdziesiąt lat wieku swego. L. Z O. męża znikli towarzysze. Krasiń. Krzątała ś. służba około śniadania. Mick. Zabiegi Telimeny około pozyskania męża. Chm. **2.** †O. kogo, O. czego = *co do kogo, co do czego, pod względem kogo, czego, w przedmiocie kogo, czego; o kogo, o co, o kim, o czym:* Co ś. dotycze O. praw. Napisać to na karcie i przybić, zwłaszcza O. powietrza. Ek. Ludzie to nań wiedzieli, że O. żony był zelozus. Kochan. *(=zazdrosny o żonę).* Obadwaj siwi — gołąbki prawe, obudwu serca wielce łaskawe, gorliwi stróże O. ludzi. Len. *(=nad ludźmi).* Wzmiankę O. wtargnienia Tatarów uczyniono. Kochan. Kiedy kto powieda O. swego męstwa, O. zacności domu, abo białegłowy kiedy powiedają O. cudności, O. swych obyczajów. Górn. Nikt tym, którzy O. żeglarstwa nie rozumieją, styru u okrętu nie porucza. Kosz. Chrześcijany za czarowniki miano, O. cudów, które czynili. Skar. *(=dla cudów, z powodu cudów).* <O + Koło>

× **Około, [Obkoło]** przys. *w okrąg, w krąg, naokół, wokoło, dokoła, kołując:* Nieprzyjaciel wszystko O. pustoszy. Troc. Nie wyznając wyraźnie, ale O. chodząc, jad arjański pokrywali. Skar. *(=kołując, okolicznie, ogródkowo).* <O + Koło>

Okołobiegunowy *blizko bieguna ziemskiego lub niebieskiego ś. znajdujący:* Gwiazdy okołobiegunowe. <Około + Biegunowy>

Okołogębowy *około gęby znajdujący ś.:* Rzęsy okołogębowe. Błonka okołogębowa. <Około + Gębowy>

Okołojajnikowy lek. *około, blizko jajnika będący:* Zapalenie okołojajnikowe (perioophoritis). <Około + Jajnikowy>

Okołojądrowy lek. *około jądra, środka będący:* Zaćma okołojądrowa (cataracta perinuclearis s. zonularis). <Około + Jądrowy>

Okołokop, u, lm. **y** woj. *linja obronna zewnętrzna, która otacza warownię, zasłania przeznaczone do opasania jej obozy cząstkowe i która ma za cel wzbranianie, ażeby żaden oddział nie mógł wejść do twierdzy dla wzmocnienia załogi.* Sł. wil. O., szaniec polowy złożony z przedpiersienia i z rowu, broniony małemi narożnikami. Jak. J. <Około + KOP>

Okołomaciczny lek. *okalający macicę, dokoła niej będący, omaciczny* (perimetricus): Zapalenie okołomaciczne a. omaciczne (perimetritis). <Około + Maciczny>

Okołomęcherzowy p. **Okołopęcherzowy.** <Około + Męcherzowy>

× **Okołomurny** *leżący naokoło murów.* Troc. <Około + Murny>

Okołopęcherzowy *około pęcherza moczowego będący,* okołomęcherzowy, omęcherzowy, opęcherzowy. Lek.: Zapalenie okołopęcherzowe (pericystitis). <Około + Pęcherzowy>

Okołoprzełykowy *znajdujący ś. około przełyku:* Pierścień O. <Około + Przełykowy>

Okołoskrzelowy p. **Oboskrzelowy.** <Około + Skrzelowy>

†**Okołosłupie, a,** lm. **a** p. **Perystyl:** O., *peristylium,* budowanie, gdzie wkoło słupy stoją, jako w klasztorach bywają obchody a. ganki. Mącz. <Około + *Słupie, od Słup>

Okołoszyjny *około szyi znajdujący ś.* Goł. <Około + Szyjny>

[Okołot, a, lm. **y]** *snop zbożowy omłócony.* Por. **Okłot.** <Z Ukr. okołotiti = omłócić>

× **Okołouchowy** anat.: × Gruczoł O. p. **Ślinianka.** <Około + Uchowy>

Okołować, uje, ował *oblecieć wokoło, okrążyć:* Jaskółka biała wyleciała i okołowała królewskiego konia. Wójc. <O + Kołować>

Okołowanie, a, blm., czynność cz. **Okołować.**

× **Okołowy** *okalający, otaczający;* anat. *torebkowy, torebkowaty:* × Ścięgno okołowe p. **Torebka.** <Od Około>

†**Około-zgięty** anat.: †Myszka około-zgięta podniebienia miękkiego p. **Natężyć.** <Około+Zgięty>

[**Okołtunić się, i ś., ił ś.**] *ożenić ś. nieszczęśliwie.* <O+Kołtunić ś.>

[**Okołtunienie się, a ś.**, blm.] czynność cz. **Okołtunić ś.**

[**Okoma**] przys. p. **Okomę.** <?>

[**Okomę, Łokomę, Okoma, Okoma**] przys. *jeden obok drugiego, obok siebie:* Idą O. <?>

Okomiar, u, lm. **y** *wprawa w ocenianiu każdej odległości na oko.* Łs. <Oko+M(IAR)>

[**Okomon, a,** lm. **owie** a. **nia**] p. **Ekonom.** <Z Ekonom>

[**Okonek, nka,** lm. **nki**] p. **Okoń.** <Zdr. od Okoń>

[**Okoniczyna, y,** lm. **y, Okóniczyna, Okuniczyna**] *koniczyna.* <O+Koniczyna>

[**Okonom, a,** lm. **owie** a. **y**] p. **Ekonom.** <Z Ekonom>

Okoń, a, lm. **e** zool. p. **Okuń:** Pod strachem żyć, by O. u jazu. Kon. Przen.: Dziś potrzeba było zrzucić maskę i stanąć okoniem przeciw dawnym opiekunom. Krasz. *(=ostro, sztorcem).* Rotmistrz pancerny twardo musiał stać przy swoim, jak to mówią, okoniem. Rol. Zdr. [**Okonek**].

†**Okootwór, oru,** lm. **ory** p. **Oczodół.** <Oko+Otwór>

Okop, u, lm. **y,** ×**Odkop,** ×**Okopanie l.** *rów i wał przy nim usypany z ziemi wybranej z niego; miejsce okopane, wałem otoczone:* O., fosa z wałem, około czego idąca. Papr. Zamiast parkanu około ogrodu daje ś. też rów i O. z ziemi. Świt. Już rankiem trafił na miejskie okopy. Mick. **2.** woj. *reduta, szaniec zamknięty, odosobniony, samoistnie bronić ś. mający:* Okopy św. Trójcy. Krasiń. Szwedzkie okopy. Bronić ś. z okopów. Wsparci nadzieją wodzowie i basze wiedli swe tłumy na okopy nasze. Kras. Ujrzałem, żem był w okopie, który zamykała brama, na piętro otoczona wałem. Pol. Hufce najlepiej szykuje, sypie najlepiej okopy. Mick. Straże pilnują okopów. Mick. Okop był sklepiony, w nim stały konie, na bramie strażnicy. Pol. Zdr. **Okopek.** <O+KOP>

[**Okopa, y,** lm. **y**] **l.** *kopiec z ziemniakami.* **2.** w lm. *obłożenie chat mierzwą.* Por. **Zawalnia.** <O+*Kopa, KOP>

Okopać, pie a. × **pa, pał,** nied. **Okopywać,** [**Okopować**] **l.** co = *skopać, wzruszyć ziemię około czego:* O. drzewko. O. łąkę. Troc. O. kartofle, buraki, kapustę = *osypać, obredlić.* **2.** *wałem, okopem otoczyć; oszańcować:* Ogrody przekopami też okopują. Trzyc. Straszna rzecz, gdy nieprzyjaciel oblęże miasto i wałem okopa. Wuj. O. miasto, obóz. Troc. **O. ś.** *otoczyć ś. wałem, oszańcować ś.:* Hetman ma ś. dowiadywać, czy ś. nieprzyjaciele okopywają. Tarn. J. Kozak w pole nie rusza, póki ś. nie może O. Sienk. <O+Kopać>

†**Okopać, a, ał** p. †**Okopować.** Sł. wil.

Okopanie, a l. blm., czynność cz. **Okopać. 2.** × O., lm. **a** p. **Okop.**

†**Okopanie, a,** blm., czynność cz. †**Okopać.**

Okopanie się, a ś., blm., czynność cz. **Okopać ś.**

Okopcenie, a, blm. **l.** czynność cz. **Okopcić. 2.** czynność cz. **Okopcieć. 3.** lm. **a** *miejsce okopcone, kopeć osiadły na czym.* Sł. wil.

[**Okopciałek, łka,** lm. **łki**] *kopciuszek.* <Od Okopciały>

× **Okopciałość, i,** blm. rz. od **Okopciały.** Kn.

Okopciały l. *który okopciał, czarny od kopciu, okopcony:* Brudno O. ołtarz z palenia ofiary. Otw. Mury okopciałe. L. Okopciałe poddasze. **2.** *ciemnoszary:* Wróbel O. Troc. **3.** †O. *dziki, ciemny, nieokrzesany, nieucywilizowany:* O. ten naród. Troc. <Od Okopcieć>

Okopcić, i, ił *pobrudzić kopciem, zakopcić, odymić, zadymić, okryć sadzami:* Łuczywem światła stygowego okopciła pokoje. Bardz. Przen.: Wieszczka przykrej słoty, kawka okopcona. Toł. *(=ciemnoszara).* Przen.: †Wojna to państwo okopciła. Troc *(=pożoga wojenna ogarnęła je).* **O. ś.** p. **Okopcieć.** <O+Kopcić>

Okopcieć, eje, ał *okryć ś. kopciem, okopcić ś., zakopcić ś., odymić ś. zadymić ś.* <O+Kopcieć>

Okopcować, uje, ował *ograniczyć kopcami:* O. pole. **O. ś.** *odgraniczyć kopcami swoją posiadłość.* <O+Kopcować>

Okopcowanie, a, blm., czynność cz. **Okopcować:** Zawiła i drażliwa sprawa okopcowania pogranicza. Dar.

Okopcowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Okopcować ś.**

Okopek, pka, lm. **pki** p. **Okop.** Wor. Piechota, jako to hołota, zwykła więc sobie przy armacie polskiej jaki O. stanowić. Okol. To tam zbierana drużyna i O. mizerny, więc ich łatwo zdobędą. Kaczk. <Zdr. od Okop>

Okopiny, in, blp. p. **Okopywanie:** Cóż to z temi okopinami? Wysp. <O+KOP>

[**Okopisko, a,** lm. **a**] **l.** *pewna ilość ograbionego siana, z którego ma być postawiona kopa.* **2.** *miejsce okopane, szczeg. cmentarz żydowski, kierkut, kirkut.* <O+KOP>

[**Okopisto**] przys. od **Okopisty:** O. jest masła w garnuszku *(=z czubem).*

[**Okopisty**] *pełny, obfity, czubaty:* Na ostatku wypili po dwa okopiste garczki kawy. Ork. <O+KOP>

× **Okopnik, a,** lm. **cy** *robotnik, używany do robienia dróg, kopania rowów i t. d., grabarz; pjoner.* Sł. wil. <O+Kopnik>

[**Okopować, uje, ował i O. ś.**] p. **Okopać:** Ziółka O. <O+KOP>

†**Okopować, uje, ował,** †**Okopać** *obłożyć kopami, ocenić, otaksować na kopy:* Co ta strona abo woźny szkody okopują, on ma zapłacić. St. lit. <O+*Kopować, od Kopa>

[**Okopowanie, a,** blm.] czynność cz. [**Okopować**].

†**Okopowanie, a,** blm., czynność cz. †**Okopować.**

[**Okopowanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Okopować ś.,** *okopywanie ś.*

Okopowisko, a, lm. **a** p. **Okopowizna.** <Od Okopowy>

Okopowizna, y, lm. **y, Okopowisko** zb. *roślinność okopowa:* Wskutek suszy O. przepadła. <Od Okopowy>

Okopowy l. przym. od **Okop:** Wyniosłość okopowa. **2.** *który bywa okopywanym, osypywanym, redlonym:* Rośliny okopowe są: kartofle, buraki, kapusta i t. d. Sł. wil. <Od Okop>

Okopywacz, a, lm. **e l.** *ten, co okopuje.* **2.** *narzędzie do okopywania, osypywania roślin.*

Okopywać, ywa a. **uje, ywał** i **O. ś.** p. **Okopać.**

Okopywanie, a, blm., **Okopiny** czynność cz. **Okopywać.**

Okopywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Okopywać ś.**

[**Okorak, a,** lm. **i, Okorák, Okórák**] *miotła zdarta, drapak:* Zamiatać okorokiem. <Ukr. okorok=miotła>

Okoralenie, a, blm., czynność cz. **Okoralić.**

Okoralić, i, ił *obsypać koralami;* przen. *zaczerwienić:* Okoralą lica swe jarzębiny. <O+Koralić>

I. [Okorek, rka, lm. **rki]** p. **I. Okórek.**

2. [Okorek, rka, lm. **rki]** *deska z korą drzewa.* Por. **Opołek.** <O+*Korek, od Kora>

Okorować, uje, ował, Okorzyć *z drzewa spuszczonego korę obciosać.* <O+*Korować, od Kora>

Okorowanie, a, blm., czynność cz. **Okorować,** p. **Oskorowanie.**

Okoruchowy *ruchy oka powodujący.* Anat.: Nerw O., poruszający oko, oczami ruszający, †oczami ruchający, ×obracający oka, †żyła, która rusza oko (nervus oculomotorius). <Oko+Ruchowy>

Okorzeniać, a, ał p. **Okorzenić.**

Okorzenianie, a, blm., czynność cz. **Okorzeniać.**

Okorzenić, i, ił, nied. **Okorzeniać I.** *przyprawić korzeniami, opieprzyć:* Zufkę oszafranić i O. cynamonem. Sien. Rak morski bardzo niestrawny musi być dobrze okorzeniony. Krup. **2.** leśn. *u drzewa, do wycięcia przeznaczonego, ziemię dokoła pnia odkopawszy, korzenie poprzecinać, aby drzewo z karpą ś. wywróciło.* <O+Korzenić>

Okorzenie, a, blm., czynność cz. **Okorzyć.**

Okorzenienie, a, blm., czynność cz. **Okorzenić.**

Okorzyć, y, ył p. **Okorować.** <O+*Korzyć, od Kora>

[Okos] p. **Kęs.**

Okosić, i, ił *skosić dokoła.* <O+Kosić>

†Okoskład, u, lm. **y** anat. p. **Gałka.** <Oko+Skład>

Okosmacenie, a, blm., czynność cz. **Okosmacieć.**

Okosmacieć, eje, ał *stać ś. kosmatym, obrość włosami:* Uszy okosmacieją i podniosą ś., mowa w ryk, nos w nozdrza zamieniają ś., słowem, człowiek osłem stanie ś. Boh. <O+Kosmacieć>

Okostna, y, blm. anat. (periosteum) *błona otaczająca kości;* przykostna, okostnia, przykostnia, błona okostna, †kołokostna, ×obwodowa kości, †kościoskór, †błonka subtelna kości okrywająca, ×błona przykośna. <O+Kostna, od Kostny>

Okostnia, i, blm. anat. p. **Okostna.**

Okostniowy przym. od **Okostnia,** p. **Okostny.**

Okostny, Okostniowy anat. *dotyczący okostny* (periostalis): Błona okostna p. **Okostna.**

Okoszczenie, a, blm., czynność cz. **Okościeć.**

Okoszenie, a, blm., czynność cz. **Okosić.**

[Okoszlawić, i, ił] p. **Okoślawić.**

[Okoszlawienie, a, blm.] czynność cz. **Okoszlawić,** *okoślawienie.*

Okościeć, eje, ał *zamienić ś. w kość; skostnieć, stwardnieć.* Bobr. <O+Kościeć>

[Okoślawić, i, ił, Okoszlawić] *okulawić kogo uderzeniem kija w nogi.* <O+Koślawić>

[Okoślawienie, a, blm.] czynność cz. **Okoślawić.**

†Okotwór, oru, lm. **ory** anat. **I.** p. **Oczodół. 2.** p. **Komora** pod 10. <Ok(o)+Otwór>

Okowa, y, lm. **y I.** ×O. *okucie:* Na wozach długo potym jeszcze okowy żadnej nie znano. Krasz. **2.** †O., [O.] *okowy, kajdany.* **3.** [O.] *obroża żelazna na psa.* <O+*Kowa, KU/KOW>

×**Okowacz, a,** lm. **e** *ten, co okuwa.* L. <Od Okować>

×**Okować, a, ał** p. **Okuć:** Skrzynia okowana z pieniędzmi. Opal. Okowany pas. Rej. Miecze ostre zgotowali... aby ich króle związano, ślachtę w pęta okowano. ŚS. Koń, więzień okowany. Troc. Śpiewa więzień okowany, tając na czas wnętrznej rany. Kochan. Wóz okowany. Kochan. Brama w nim na noc zaciągała ś. okowanym drągiem. Krasz. <O+Kować>

×**Okowanie, a,** blm., czynność cz. **Okować,** *okucie.*

×**Okowaniec, ńca,** lm. **ńcy** *ten, którego okuto, zakuto w kajdany,* posp. pog. *kajdaniarz.* Kn. <Od Okowany>

†**Okowek, wka,** lm. **wki I.** p. **Ków. 2.** *sztyft, zakończenie metalowe, skówka np. na końcu sznurowadła, tasiemki i t. p.* Troc. <Zdr. od Ków>

[Okowiak, a, lm. **i]** *drozd obrożny* (turdus torquatus). <Od Okowa>

[Okowica, y, lm. **e]** *rodzaj podkówki żelaznej:* Górale przypinają pod napiętek krypca okowice dla zabezpieczenia od pośliźnięcia ś. na lodzie lub na upłazach górskich. <Od Okowa>

Okowiciany, ×Okowity przym. od **Okowita:** Odpadki okowiciane *(=fuzle).* Kupcy zbożowi, leśni, okowiciani, cukrowi. Prus. <Od Okowita>

Okowiciarz, a, lm. **e** *ten, co pija okowitę:* O. nałogowy. <Od Okowita>

×**Okowie, a,** lm. **a** p. **Ków:** Puhary w girlandy kwietnym okowiu. Uj. <O+KU/KOW>

†**Okowiny, in,** blp. p. **Ków:** Kazałem burmistrza uwolnić z owych okowin. Pas. <Od Okowa>

[Okowit, u, lm. **y]** p. **Okowita.** <Z Okowita>

Okowita, y, lm. **y, [Okowit]** *alkohol raz tylko dystylowany, gorzałka,* posp. *śmierdziucha.* Zdr. **Okowitka.** <Z Śr. Łć. aqua vitae>

Okowitka, i, lm. **i** p. **Okowita:** Okowitkę pono tu robią z cukru, nie z kartofli. Dyg. W wódce kamforowej lub też w okowitce zmaczany. Perz.

×**Okowity** p. **Okowiciany:** Wyszynk piw dubeltowych i ordynaryjnych, gorzałek okowitych i prostych. Vol.

Okowy lm. p. **Ków.**

×**Okowy** p. **Oczny.** <Od Oko>

×**Okowywać, a, ał** p. **Okuć.** Krasz. <O+*Kowywać, KU/KOW>

×**Okowywanie, a,** blm., czynność cz. **Okowywać,** *okuwanie.*

×**Okozwrotny** anat. p. **Bloczkowy.** <Oko+Zwrotny>

Okoźlenie się, a ś., blm., czynność cz. **Okoźlić ś.**

Okoźlić się, i ś., ił ś. (o kozie) *urodzić koźlę, okocić ś., oparkocić ś.* <O+Koźlić ś.>

×**Okożuszenie, a,** blm., czynność cz. **Okożuszyć.**

×**Okożuszyć, y, ył** *odziać kożuchem.* L. <O+*Kożuszyć, od Kożuch>

[Okólaki, ów, blp.] *obuwie z drewnianą podeszwą, dokoła obitą skórą.* <O+*Kólaki, KOŁ>

[Okólisty] p. **Okolisty.**

Okólnik, a, lm. **i,** ×**Okolnik I.** a. ×**Obiegnik** *list okólny, uniwersał, cyrkularz, kurenda, kursorja:* O. urzędowy, kupiecki. **2. [O.]** *miejsce między chatą a stodołą, podwórze (dla inwentarza i na gnój); plac okolony ogrodzeniem, na który spędzają inwentarz i stawiają narzędzia gospodarskie; zagroda:* W małym okólniku obora ze stajenką. Skarb. Na okólniku Zawadzkiego, gdzie główna jest ujeżdżalnia cugów i wierzchowców, z prawdziwą rozkoszą znalazłem kilkudziesiąt obywateli. Wilk. Bydło na okólniku ś. wygrzewa (w zimie). O. na źrebięta. W okólniku skaczą źrebce. Len. To wyżej, jak na wierzch stoga siana, co na okólniku u nas stoi. Gasz. **3.** a. **Hurt** *płot przenośny dla robienia ogrodzeń dla owiec:* Owce przyzwyczajał

pierwej na okólniku. Chełm. Pozostał w szałasie na odległym okólniku. Chełm. **4.** kol. p. **Obieżna.** <Od Okólny>

Okólnikowy I. przym. od **Okólnik:** Zarządzający wydziałem rozesłał do ambasad i poselstw telegram O. **2.** × O. p. **Ogólnikowy:** Współudział pojedyńczej woli w wypadku, w grubych okólnikowych tylko rysach przedstawionym. Spas. <Od Okólnik>

Okólny I. p. **Okolny:** List O. p. **Okólnik.** Szła potym cisza szeroka, okólna. Kon. Stosunki naszego narodu z okolnemi narody. Stasz. *(=ościennemi).* Lipce (wieś) martwiały, równo jako te pola okólne. Reym. **2.** kol.: Bilet O. = *sprzedawany z ustępstwem w cenie na objechanie pewnej przestrzeni i powrót.* <Od Okole>

Okół, ołu, lm. **oły I.** × O. *koło, obwód, okrąg:* Uczyniwszy okół znaczny, przejeżdżali przez most drewniany. Niem. *(= nadłożywszy drogi).* W pomiernym gruntów tych okole mam sadowinę, ogród, winnicę, las, pole. Zim. Hej, przeleciał sokół przez krakowski O., a. żeń ś. ze mną, a. mi daj pokój. Pśń. Na szeroki O. nikt nie miał takich rzeczy. Orzesz. *(=okolicę).* Wszystkie okołu chrześcijańskiego narody. Jan. Który kiedy naród w swym okole był tak bogaty, któryby czego u sąsiada nie potrzebował? Jan. Przen.: *otoczenie, koło, grono, świta:* Sehin półżywy z carskim okołem polskiemu bije monarsze czołem. Tw. Przen.: Za twardym okołem więził tyran królewny. Kniaź. *(= murem wokół idącym).* **2.** [O.] *podwórze; stajnie w obejściu gospodarskim; stodoła, obora:* I godzien stać taki Bóg z bydłem pod okołem! Pot. Skaczcież kołem, bijcie czołem Panu nowemu pod tym okołem. Wiszn. Nie chcę i kozła z twego okoła. Kochan. Stajenka z okołem *(=z przystawką na wózki i sprzęty).* Dopiero za okołem przystanął i zbaczył sobie, że właściwie to miał ś. z Hanką widzieć, a zbaczył ś. z całą radą. Ork. Bydło, gdy zaganiają do obory, jeżeli prosto idzie pod O., deszczu ś. spodziewaj. Troc. Ucieka jak parowana do swych trzoda okołów. Tw. Widziałem, płynąc, O. pobrzeżny z owcami. Żebr. **3.** †O. *kół, pal:* Potrzeby różne do stawów przysposobić w zimie i saniami zwieźć okoły, chrósty. Haur. **4.** szczot. p. **Płaszczyk.**

Nac. ół, Wokół, [W okółkę] przys. *naokoło, wokoło, dokoła, w okrąg:* Miotali naokół pożogi i rozboje. Nar. Wszystko naokół spustoszyli. Nar. Nie zastanawiaj ś. na żadnym miejscu wokół tej krainy. Leop. Otoczą cię wokół wałem. Wuj. <O + KOŁ>

Okółek, łka, lm. **łki I.** *otoczenie; to, co okrąża, otacza, opasuje, obwódka:* Czapka z czerwonym okółkiem *(=lampasem).* Wymoczek ten za pomocą okółka haczyków czepia ś. ciała zwierząt *(= pierścienia).* **2.** bot. *kilka liści wychodzących z jednego węzła.* Rost. <Zdr. od Okół>

[Okółka, i, blm.] **I.** p. **Okół:** Z jednego do drugiego dwora w okółkę. Rozw. **2.** *sposób orania:* Orać na okółkę. <Od Okół>

Okółkowaty *mający okółki.* Bot.: Pędy okółkowato-gałęziste. Rost. Konwalja okółkowata p. **Konwalja.** Kokoryczka okółkowata p. **Kokoryczka.** <Od Okółek>

Okółkowo przys. od **Okółkowy:** Kwiaty O. ulistnione. Rost.

Okółkowy bot. przym. od **Okółek:** Ulistnienie okółkowe = *złożone z liści, wychodzących po kilka z jednego węzła i stojących w równych od siebie odstępach na obwodzie łodygi.* Rost. Rośliny okółkowe p. **Baldaszkowy.** <Od Okółek>

[Okómón, a, lm. **owie]** *ekonom.* <Z Ekonom>

[Okóniczyna, y, lm. **y]** p. **Okoniczyna.** <O + Koniczyna>

[Okórák, a, lm. **i]** p. **Okorak:** Bili mnie mamunia okórokiem.

I. [Okórek, rka, lm. **rki, Okorek, Gizka]** *goleń, górna część nogi, golonka, szynka, kość od szynki.* <?>

2. [Okórek, rka, lm. **rki]** *korek.* <O + Korek>

Oków, owu, lm. **owy I.** a. × **Okowie** *to, czym co okuto, okucie:* Szabla w prosty O. oprawiona. Troc. O. do okien, do drzwi. Troc. **2.** w lm., †**Okowiny** *pęta żelazne, łańcuchy, kajdany;* przen. *jarzmo niewoli:* Dźwigać, skruszyć okowy. Głównika w okowy wsadzono. Troc. Bych był Jeremjaszem, wziąłbych pęta na nogi, i okowy, i łańcuch na szyję, i wołałbych na was grzeszne, jako on wołał. Skar. Ten okowy ciężkie z więźniów zdejmuje. Kochan. Więzień w ciężkich okowach. Górn. Piotrowi św. okowy nogi były popsowały. Skar. Podany żołnierzom w ręce, z ciężkiemi okowami żelaznemi swoje owce pożegnał. Skar. Ciężkiemi brząka na nogach okowy. Koch. W. Już Prusak szyję uchylił w okowy. Mick. Złote to są okowy. Troc. Słodkie miłości okowy. Troc. Co wadzą ludziom poczciwym okowy, gdy umysł wolny, wspaniały i zdrowy? Mias. Upominam a ostrzegam, abyście na okowy a. pod szablę turecką nie przyszli, które okowy a niewolstwo każdemu człowiekowi są ciężkie. Orzech. Przyszłe bogi w okowach. Krasiń. Przen.: Wisła potężnym szumem łamała już twarde zimowe okowy. Krasz. K. *(=pancerz = skorupę lodową).* Kryształowe wstrząsa okowy groźna, zimna rzeka. Zdr. †**Okowek.** <O + KU/KOW>

Okówka, i, lm. **i** p. **Skówka.** Sł. wil. <Od Ków>

Okpić, i, ił, nied. **Okpiwać** *oszukać, odrwić, oszwabić, ocyganić, wyprowadzić w pole, omamić, zwieść, podejść, oszachrować,* gm. *naciągnąć, ofajnować,* nied. (cz. ni.) *szwindlować, szalbierować, szalbierzyć.* **O. ś.** *zawieść ś., oszukać ś.:* Na pomniku mu napisali: nie najadłeś ś., nie napiłeś ś.; jeżeli w niebie nie będziesz, otóż srodze okpiłeś ś. Orzesz. <O + Kpić>

Okpienie, a I. blm., czynność cz. **Okpić. 2.** × O., lm. **a** p. **Okpiszostwo.**

Okpienie się, a ś., blm., czynność cz. **Okpić ś.**

Okpis, a, lm. **owie, Okpisz, Okpiwacz, [Okpiś]** *ten, co okpiwa, oszust, oszukaniec, zwodziciel, szachraj, cygan, szalbierz, szwindlarz:* Są opisy, ale są i okpisy. Rzew. <Od Okpić>

[Okpistwo, a, lm. **a]** p. **Okpiszostwo:** Okpistwa ze mną nie robiła żadnego. <Od Okpis>

Okpisz, a, lm. **owie I.** p. **Okpis. 2.** × Na O. = *dla okpienia, na oszukaństwo:* Wszystko poszło na O. To zrobiono na O. <Od Okpić>

Okpiszostwo, a, lm. **a, Okpiszowstwo, [Okpiwstwo, Okpistwo],** × **Okpienie,** żart. **Okpiwancja, Okpiwanterja** *oszustwo, oszukaństwo, szachrajstwo, podejście, szwindlarstwo, szwindel, szalbierstwo.* <Od Okpisz>

Okpiszowstwo, a, lm. **a** p. **Okpiszostwo.**

[Okpiś, a, lm, **e]** p. **Okpis.**

[Okpiśny] *oszukańczy, szachrajski:* Żyd oszuka we dwoje, a Rabczan w pięcioro. Taki naród O.! Ork. <Od Okpis>

Okpiwacz, a, lm. **e** p. **Okpis.** <Od Okpiwać>

Okpiwać, a, ał i **O. ś.** p. **Okpić.**

Okpiwancja, i, blm. żart. p. **Okpiszostwo:** Nie uznawała frażetów i tym podobnej okpiwanecji. Byk. <Now. żart. z Okpiwanie>

Okpiwanie, a, blm., czynność cz. **Okpiwać.**

Okpiwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Okpiwać ś.**

Okpiwanterja, i, blm. p. **Okpiszostwo:** Zdolny był do okpiwanterji. T. K. <Now. żart. z Okpiwanie>

[Okpiwstwo, a, lm. **a]** p. **Okpiszostwo.** <Od Okpiwać>

Okra, y, lm. **y** p. **Ochra.** <p. Ochra>

†**Okracać, a, ał** p. **Ukrócić:** Zwierz O. pusty. Otw. Chełzna zajadły gniew i okraca. Susz.

†**Okracanie, a,** blm., czynność cz. **Okracać.**

***[Okracz]** p. **Okrak:** Indjanie pełzną okraczem po ziemi. Na O. <O + *Kracz, KRO(K)>

Okraczać, a, ał I. p. **Okraczyć. 2.** [O.] p. **Okroczyć.**

Okraczanie, a, blm., czynność cz. **Okraczać.**

Okraczenie, a, blm., czynność cz. **Okraczyć.**

[Okraczka, i, lm. **i] I.** *grzęda kartofli.* **2.** w lm. *ostatnie dwie skiby przed mającą nastąpić bróżdą.* <O + *Kraczka, KROK>

Okraczyć, y,ył, [Okaraczyć], nied. **Okraczać I.** co = *objąć co widłami nóg; przeleźć przez co okrakiem, przekroczyć co, np. rynsztok:* [Okracys mi grzbiet]. O. kolej = *jechać tak, ażeby dawny ślad koła wozu zostawał między nowemi kolejami.* **2.** [O. pyskiem] = *ofuknąć, wykrzyczeć kogo.* <O + *Kraczyć, KROK>

Okradać, a, ał p. **Okraść.** <O + Kradać, KR(AD)>

Okradanie, a, blm., czynność cz. **Okradać.**

Okradzenie, a, blm., †**Okradzienie** czynność cz. **Okraść.**

†**Okradzienie, a,** blm. p. **Okradzenie.**

[Okradzony] *okradziony.* <Od Okraść>

!Okraina, y, lm. **y** *pogranicze, kraniec, kresy, ukraina:* Wiadomość z zachodnich okrain polskich. Blizko okrain Litwy. <Ros. okraina>

Okraj, u, lm. **e I.** [O., **Okraniec]** *brzeg, kraj, skraj, kraniec:* Przejrzyścieją skał okraje. Kon. Z skalnych szczytów śpieszy Waligóra, na okrajach budzi szum echowy. Kasp. Na okrajach ciemne rosną smreki. Kasp. Ta krucjata dziecięca zwiększy jeno liczbę włóczęgów, błądzących na okrajach wiary prawomocnej. Psm. **2.** gór. *kloce drzewa leżące z brzega kasztu.* Łab. <O + Kraj>

Okrajać, je, jał i **O. ś.** p. **Okroić.**

Okrajanie, a, blm., czynność cz. **Okrajać.**

Okrajanie się, a ś., blm., czynność cz. **Okrajać ś.**

Okrajczyk, a, lm. **i** p. **Okrajec:** Niesie (krupki) w przypołeczku, mąkę, O. chleba. Zan. <Od Okrajec>

Okrajec, jca, lm. **jce I.** p. **Okrawek:** Wstążek okrajce. Mick. **2.** *kromka; przylepka, skibka chleba:* Wdowy, sieroty z całego sioła szły po okrajce sera i chleba. Prusi. O żebranym okrajcu iść trzeba, jak starzy pielgrzymi do Jeruzalem. Krasz. Zdr. **Okrajczyk.** <O + KR(OJ)>

[Okrajeczny] (o koniu) *młody, mający jeszcze zęby mleczne.* <Od Okrajek>

Okrajek, jka, lm. **jki I.** p. **Okrawek:** O. tkaniny. Ukraina ma nazwisko od okrajka ziemi czyli ostatecznej krainy stykającej ś. z krajem sąsiedzkim. L. O. lądu europejskiego, na którym Stambuł. Mick. (= *cypel*). †Okrajki lm. = a) *kresy, granice, pogranicze kraju.* Troc. b) *straż pograniczna, załoga kresowa.* Troc. O. kątomiaru, *limbus.* Jak. J. **2.** leśn. p. **Oblader. 3.** ryb. *przybrzeżny pas lodu na rzece lub jeziorze, podczas gdy środek wody jest wolny od lodu:* Łowić ryby pod okrajkami. **4.** wet. *jeden z zewnętrznych zębów siecznych u konia* (dentes incisivi angulares): Okrajki u koni, które w czwartym roku poczynają puszczać, zrzuciwszy ronione zęby. Mącz. <O + KR(OJ)>

Okrajka, i, lm. **i I.** = **Krajka.** Sł. wil. **2.** p. **Oblader.** <O + Krajka>

×**Okrajkowy** przym. od **Okrajek;** ×**Okrajny,** *krańcowy, skrajny, brzeżny:* O. kraj, żołnierz. Troc. Okrajkowa forteca. Troc. Zlewają ś. (posiewy kukurydzy) z północną granicą okrajkowych win. Pol. Krańce takich lasów i poręby zajmują zwykle okrajkowe brzozy. Pol. Ten cieńkusz niepoczciwy, ta okrajkowa płókanina, ten drybus ostatni tak mi szpetnie łeb zakręcił. Łoź. <Od Okrajek>

×**Okrajnik, a,** lm. **i** p. **Gzyms.** <Od Okrajny>

×**Okrajny** p. **Okrajkowy:** Obszar, którego okrajne ziemie znamionuje przejście... Pol. <O + Krajny>

Okrak, u, lm. **i** gór. *trójnóg lub inne wiązanie ustawione nad otworem świdrowym, służące do zawieszania świdra w otworze,* kozieł: Para na O. = *odrzwia, w których słupki są ściśnięte ku górze a rozstawione u dołu (gdy poboki chodnika zwężają ś. ku górze).* **Okrakiem, W okrak, [O., Na okracz, Okraczem, Na pokraczki]** przys. *objąwszy rozkraczonemi nogami, rozkraczając nogi:* W dworskiej chorobie nosa pozbył i chodzi okrakiem. L. Dziecię po ziemi okrakiem ś. włóczy. L. Idzie po rynsztoku okrakiem. Usiadł na krześle po napoleońsku, okrakiem. Szedł w O. nad strumykiem, opierając ś. o skaliste ściany wąwozu. Bał. <O + KRO(K)>

[Okraka, i, lm. **i]** *przezwisko pogardliwe:* Ty, okrako! (= *w przekleństwie*). Por. **Pokraka.** <O + KRAK>

Okrakać, cze, kał *ogłosić krakaniem:* Okrakały ją za śmiertelną. Słow. <O + Krakać>

Okrakanie, a, blm., czynność cz. **Okrakać.**

[Okraniec, ńca, lm. **ńce]** p. **Okraj:** Po okrańcach puszczy. Pol. <O + Kraniec>

Okrapiać, a, ał p. **Okropić.**

Okrapianie, a, blm., czynność cz. **Okrapiać.**

Okrasa, y, lm. **y,** ×**Krasa I.** a. **[Okrasiwo, Krasiwo]** *zaprawa do potraw (szczeg. tłustość), omasta:* Groch bez okrasy. Troc. Kartofle bez okrasy (= *niekraszone, z solą*). Olej z ziarn lnowych u nas ludowi w post na okrasę służy. Kluk. Psom osypkę z owsa ciepło dawać i łoju dla okrasy dodać. Haur. Fus pozostały od masła stopionego folwarcznej czeladzi na okrasę obrócić. Haur. Sól jest pierwszą okrasą i zaprawą wszystkich potraw. Troc. Język jeleni z podłużnym liściem jest okrasą dla smaku miodu warzonego. Troc. Przen.: Do tragicznej historji przyplątano później okrasę romantyczną. Karł. (= *zaprawę, zabarwienie, przyprawę*). Śniegi za nawóz a. okrasę na zasiane pola stoją. Haur. **2.** †O. *tłustość ciała, grubość, tusza:* Był to człowiek okrasy wielkiej. Troc. **3.** *ozdoba, upiększenie:* Słońce w naturze — wesele oka i serca ludzkiego, O. wszystkich kolorów i pozorów. Lsz. (Grzyby) gniazdem są owadów i gajów okrasą. Mick. Wdzieje (Judyta) nałokietnice i lilje a nausznice i pierścienie, i wszemi inymi okrasami okrasiła ś. B. Sz. Ładna bez okrasy przyprawnej. Nar. Same nawet okrasy, jeżeli nie są potrzebne, gorsze dzieło robią. Dm. Serc niewinnych okraso, skromności i wstydzie!

Kras. Urodą i wszystkiemi cnotami wielką okrasą domowi swemu była. Skar. Człowiek tak godny okrasą i klejnotem jest miejskim. Ma okrasę wiek młody, odrazę podeszły. Kras. Mędrzec wieku O. i kraju ozdoba. Kras. Nauki są okrasą szlachectwa. Troc. Oto król ulubił sobie okrasę twoję. Rej *(= krasę, piękność, wdzięki).* [Wyleciała pawia z kalinowa lasa, a dziez sie zadziała dziawcyńska O.] Pśń. **4.** *masa tłusta brunatna, zostająca po wygotowaniu ługu potażowego, surowiec, potaż korytowy a. kotłowy.* Zdr. **Okraska.** <O+Krasa>

Okrasić, i, ił, nied. **Okraszać I.** *polać, zaprawić tłuszczem a. mlekiem, śmietaną, pokrasić:* Mało jadać powinien i miernie okraszone potrawy. Perz. O. kartofle. Przen.: Gdy mężczyźni okraszali mowę łaciną, kobiety pstrzyły ją z upodobaniem słowami włoskiemi. Gom. Rolą nawozem okrasili. Haur *(= uprawili, nawieźli; umierzwili).* **2.** *ubarwić, upozorować, zamaskować:* Kto umie źle uczynić, umie O. słowy. Troc. **3.** *ozdobić, przyozdobić, upiększyć, ustroić, uświetnić:* Jadwiga śliczną urodą i pięknością oblicza okraszona. Nar. Miejsce łąkami i rozłogami wdzięcznemi okraszone. Stryjk. Kościół odnowił i okrasił. Skar. Okrasił mowę sentencyjkami. Troc *(= upstrzył).* Melancholizowaniem sztucznym obrazów prostą legiendę okrasić. Słow. Wielkiemi zwycięstwy początki panowania swego okrasił. Skar. Twoje jaśli słuszało powłoką okrasić. Op. Wiara dobremi uczynkami okraszona. Birk. Nawet długie nieszczęścia, co na niego biły, dobre jego przymioty bardziej okrasiły. Jabł. Okraszał młodość swoję rozlicznemi cnotami. Steb. Godność ci człowieka cny klejnot okrasiła. Kob. Umiał Krasicki piękność pięknością okraszać. Dm. **O. ś. I.** *ozdobić ś., okryć ś. pięknością:* Wielcy ludzie okrasili ś. krwią nieprzyjaciół rozlaną. Nagur. **2.** †O. ś. *ustroić ś., wystroić ś.* B. Sz. **3.** †O. ś. *wzbogacić ś. czym, z czego.* Troc. <O+Krasić>

[Okrasiwo, a, lm. **a]** p. **Okrasa:** Bez mleka i okrasiwa. <Od Okrasić>

Okraska, i, blm. p. **Okrasa:** (Piastunka, zabawiając dziecko, klaszcze w jego dłonie i mówi:) Kocie, kocie łapki, pojedziem do babki, da nam babka kaszki, a dziadek okraski. <Zdr. od Okrasa>

Okraszać, a, ał i **O. ś.** p. **Okrasić.**

Okraszanie, a, blm., czynność cz. **Okraszać.**

Okraszanie się, a ś., blm., czynność cz. **Okraszać ś.**

Okraszenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Okrasić. 2.** †O. *upiększenie, ozdoba.* Głosy w. XV. O miłościwa gospodze! najsłodsze O. świata. Wiszn.

Okraszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Okrasić ś.**

Okraść, dnie, dł, nied. **Okradać** *ogołocić przez kradzież, ograbić; oporządzić, obrać po złodziejsku:* Trudno złodzieja O. Prz. Okradziony do wielkiego ubóstwa przyszedł. Skar. Dopuścił ś. wielkiego grzechu, bo pana okradł. Wirt. O. autora = *przywłaszczyć sobie jego pomysły; podać szczegóły z jego pracy za swoje.* <O+Kraść>

Okratować, uje, ował *opatrzyć kratami, zakratować:* Okna, okratowane jak w więzieniu, wychodziły na mały ogródek, który latem zastępował mu salon. Bał. Małe okratowane okienko. Bał. <O+*Kratować, od Krata>

Okratowanie, a I. blm., czynność cz. **Okratować. 2.** lm. **a** *kraty, któremi coś opatrzono:* O. w oknie.

Okrawacz, a, lm. **e, Okrawca** *ten, co okrawa.*

Okrawać, a, ał i **O. ś. I.** p. **Okroić. 2.** [O. ziemniaki] = *wykrawać z nich pojedyńcze oczka do sadzenia.* <O+*Krawać, KR(OJ)>

Okrawanie, a, blm., czynność cz. **Okrawać.**

Okrawanie się, a ś., blm., czynność cz. **Okrawać ś.**

Okrawca, y, lm. **y** p. **Okrawacz.**

Okrawek, wka, lm. **wki I.** a. **Obkrawek, Okrajek,** ×**Odkrajek, Okrajec** *kawałek odkrajany, odcięty, skrawek, ścinek, obrzynek, odcinek, obcinek, odstrzyżek:* Okrawki krawieckie. Troc. Okrawki z kuchni psom dawają. Troc. Okrawki ze skóry. Troc. Ostatki, okrawki. Urs. Dobry rzemieślnik mało okrawków czyni. Prz. Odrobiny i okrawki chleba. Skar. Wędliniarze sprzedają okrawki na wagę. Drzewo krzyża św. w małych okrawkach po całym świecie rozniesione. Skar. *(= drzazgach, kawałkach).* **2.** [O.] *szaflik na mleko.* **3.** †O. anat. p. **Napletek:** Abraham wziął sługi swoje i obrzezał okrawki ich. Leop. <O+KR(OJ)>

Okrawędzenie, a, blm., czynność cz. **Okrawędzić.**

Okrawędzić, i, ił *opasać, ogrodzić, otoczyć, okolić, otaborować:* Kobiety, popy, wszystko w kupę spędził, zwinął, wozami wkoło okrawędził. Słow. <O+*Krawędzić, od Krawędź>

×**Okrawina, y,** lm. **y** *lichy, nędzny okrawek:* Na tej okrawinie Korony polskiej. Chł. <Od Okrawek>

†**Okrawka, i,** lm. **i = Napletek:** Obrzezał ciało okrawki swojej. Leop. <O+KR(OJ)>

†**Okrącać, a, ał, [O.]** i †**O. ś.** p. **Okręcić:** Okrącam co kogo czego. Troc. Bluszcze pniaki sobą okrącają. Otw. Okrącane chmieliną winną tyki. Otw. <O+*Krącać, KRZĘT/KRĘT>

†**Okrącanie, a I.** blm., czynność cz. **Okrącać,** *okręcanie.* **2.** lm. **a** *obwódka, opaska:* Słupów wokoło okrącania srebrne; główki ich srebrne. Bud.

†**Okrącanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Okrącać ś.**

†**Okrącenie, a,** blm., czynność cz. **Okrącić,** *okręcenie.*

†**Okrącenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Okrącić ś.,** *okręcenie ś.*

†**Okrącić, i, ił** i †**O. ś.** p. **Okręcić.** <O+*Krącić, KRZĘT/KRĘT>

Okrąg, ęgu, †**ągu,** lm. **ęgi,** ×**Okręż,** ×**Okręże I.** a. †**Okrągłość** *kula, glob:* U Rzymian przez O. świata rozumiano państwo rzymskie. Siem. J. Okręgi niebieskie. Troc. O. gwiazdy, ziemie, świata, słońca. Troc. Tysiąc rac krzyżuje ś. po okręgu świata. Mick. O. ziemski. Ziemi O. i nieba ogniste, i powietrza, i wody stworzył przezroczyste. Tw. **2.** *bryła okrągła płaska, krąg, koło; płaszczyzna okrągła, widnokrąg, horyzont, okolica:* Na okręgu koła. Mick. *(= obwodzie).* O. płaskoszeroki, jak talerz. Kn. O. wosku, O. drewniany. Troc. Garnczarz robił na okrągu. Leop. (na krągu. Leop.). O., jakby powieka szeroka, rozsuwa ś. i w środku widać białek oka. Mick. Dokąd będzie latał wdzięczny O. po niebie miesięczny. Sekl. *(= tarcza księżyca).* Oczy jej błąkające ś. po rozległym okręgu, samego Alcybjadesa szukały. Węg. O. (okolica) miasta tego. Troc. Na dziesięć mil w okręgu. Troc. O. pięknego miasta. Mick. Skoczne okręgi toczy. Mick. W pośrodku zielonego okręgu murawy ściska ś. O. ptactwa. Mick. **3.** *obwód, rejon, dystrykt; pewna część kraju administrowana przez jedną z władz:* O. naukowy warszawski.

Kurator okręgu naukowego warszawskiego. O. sądowy, wojskowy, górniczy. Przen.: *sfera, kraina, dziedzina, świat:* Z temi dwiema świętemi potęgi, jak Chrystus, w światła wzbijesz ś. okręgi. Krasiń. **4.** × O. *cykl:* O. księżyca przeciąg lat 19, po upłynieniu których nowie i inne odmiany światła księżycowego wracają do tych samych dni i ledwo nie do tych samych godzin miesiąca. Śniad. O. umiejętności, encyklopedja. L. **5.** a. †**Okół** mat. *koło, linja krzywa zamknięta, ograniczająca koło:* O. a. obwód koła. Długość okręgu koła. Stosunek długości okręgu koła do jego średnicy jest jednakowy dla wszystkich kół. O. koło księżyca. L. W wielkiej ś. gromadzie do niego kupili i O. koło niego prędko uczynili. Kochan. **W O.** przys. *wokół, dokoła, naokoło, wkoło, naokół:* Dziesięć mil w O. <O + Krąg>

Okrąglak, a, lm. **i,** × **Oblak I.** a. **Krąglak,** × **Kręglak** *okrągła sztuka drzewa pochodząca z zrąbanych drzew niewielkiej grubości:* Węgieł, powstający z ułożenia i przyciosania okrąglaków, jest oczywiście stosunkowo późnym. Karł. **2.** × O. *wałek, maglownik.* Sł. wil. **3.** gm. *moneta, rubel:* Miał już sporo uciułanych okrąglaków. **4.** posp. *budynek okrągły (jak np. kościół ewangielicki w Warszawie, studnia w warszawskim ogrodzie Botanicznym i t. p.).* **5.** *kamień brukowy, brukowiec.* **6.** [O.] = a) *rodzaj tańca wirowego.* b) *rodzaj garnka.* c) *krótki kaftanik wiejskich kobiet.* **7.** kosz. = **Baryłka. 8.** min. *otoczony przez wodę odłamek skalny, mający postać kulistą, jajkowatą lub soczewkowatą.* <Od Okrągły>

†**Okrągle** p. **Okrągło:** Ani O. będziecie strzyc krzycee. B. Sz.

Okrągleć, eje, ał, × **Okręgleć** *stawać ś. okrągłym, zaokrąglać ś.:* Jeśli brzemiennej prawa słabizna więcej okrągleje, okazuje na syna. Sien. <Od Okrągły>

Okrąglenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Okrągleć. 2.** czynność cz. **Okrąglić:** Sposób okrąglenia ziarnek prochu. Jak. J.

Okrąglica, y, lm. **e** *gładkie po wierzchu głazy oderwane od odległych skał.* <Od Okrągły>

Okrąglić, i, ił, × **Okręglić** *robić okrągłym, zaokrąglać:* Ugniatał bryłę, okrąglił, hartował. Przyb. **O. ś.** *stawać ś. okrągłym, zaokrąglać ś.:* Krople, co ś. w prochu okrąglą. Przyb. Twarz posiada światłocień tylko rysunkowy, okrągli ś. i modeluje, lecz barwy nie grają w tym żadnej roli. <Od Okrągły>

[**Okrągliki, ów,** blp.] *gatunek jabłek.* <Od Okrągły>

Okrągluchno przys. od **Okrągluchny.**

Okrągluchny, Okrąglusieńki, Okrąglutki, Okrągluteńki, [Okrągluśki, Okręgluśki, Okręglutki] *miluchny przez swą okrągłość; zupełnie okrągły:* Wyspa ta rodzi kamienie okrągluchne, jakby kule do dział. Łączn. Jagódki okrągluchne. Groch. Okrągluchne ziarnka. Sien. Poznałem twarzyczkę twoję okrągluchną jak ogórek. L. <Od Okrągły>

Okrąglusieńki p. **Okrągluchny.** <Od Okrągły>

Okrąglusieńko przys. od **Okrąglusieńki,** *okrągluchno:* Dożął młodzieniec żyta O. na wieniec.

[Okrągluśki] p. **Okrągły.** <Od Okrągły>

[Okrągluśko] przys. od **Okrągluśki,** *okrągluchno.*

Okrągluteńki p. **Okrągluchny.** <Od Okrągły>

Okrągluteńko przys. od **Okrągluteńki,** *okrągluchno.*

Okrąglutki p. **Okrągluchny.** <Od Okrągły>

Okrąglutko przys. od **Okrąglutki,** *okrągluchno.*

Okrągławo przys. od **Okrągławy.**

Okrągławość, i, blm. rz. od **Okrągławy.**

Okrągławy I. *niezupełnie okrągły, owalny:* Ziemia jest figury okrągławej, podwyższonej pod ekwatorem, a spłaszczonej ku biegunowi. Wyrw. Dłóto okrągławe. **2.** anat.: Kostka okrągława, mięsień O. p. **Okrągły. 3.** bot.: Kokoryczka okrągława p. **Kokoryczka.** Liście okrągławo-zatokowe. Rost. <Od Okrągły>

Okrągło, †**Okrągle** przys. od **Okrągły:** O. odlany statek. Troc. O. co czynić. Troc. O. pisze. Troc *(= literami okrągłemi).* †O. powiedzieć = *gładko, potoczyście; okolicznie, ogólnie.* Menelaus O. słowa swoje kładzie. Kochan. O. na to odpowiedział. Troc. Że żywot jego już od kogo opisany, przetoż mnie dosyć o nim O. i trochę powiedzieć było. Błaż. *(obiter.* Kromer). [Dziewki kawałątko ziemi na wokrągło uładziły *(= urządziły klomby).*

Okrągłodługi I. *wałkowaty, obły, jajkowaty, owalny:* O., okrągły wzdłuż jako drzewo, palec = obły, wałkowaty. Kn. **2.** anat.: †Muskuł O. p. **Obły.** <Okrągły + Długi>

Okrągłokoleśny *mający koła okrągłe:* Wóz O. Ml. <Okrągły + Koleśny>

Okrągłokończasty, × **Okrągłokończaty,** × **Kończatookrągły** *mający koniec zaokrąglony, okrągło zakończony.* L. <Okrągły + Kończasty>

× **Okrągłokończaty** p. **Okrągłokończasty.** Kn. <Okrągły + Kończaty>

Okrągłokształtny, × **Okrągłowzory** *mający kształty zaokrąglone, okrągły:* Okrągłokształtna twarz i czaszka. Karł. <Okrągły + Kształtny>

× **Okrągłoleniwy** lek.: Tętno okrągłoleniwe (pulsus rotundo-tardus). <Okrągły + Leniwy>

× **Okrągłolicy,** × **Okrągłotwarzy** *mający twarz okrągłą.* <Okrągły + *Licy, od Lice>

Okrągłolistny, Okrągłoliściowy *mający liście okrągłe:* Szpinak O. <Okrągły + Listny>

Okrągłoliściowy p. **Okrągłolistny.** Bot.: Gruszyczka okrągłoliściowa p. **Gruszyczka.** <Okrągły + Liściowy>

× **Okrągłomownie** przys. od **Okrągłomowny.** Bobr.

× **Okrągłomowność, i,** blm. rz. od **Okrągłomowny.** Bobr.

× **Okrągłomowny** *powtarzający ś. w mowie, jedno w kółko mówiący, rozwlekły:* Mowa okrągłomowna, rozciągła, z długim okresem. Bobr. <Okrągły + Mowny>

†**Okrągło-nalewkowaty** p. **Obrączko-nalewkowy.** <Okrągły + Nalewkowaty>

†**Okrągłook, a,** lm. **owie** *ten, co ma jedno okrągłe oko, cyklop:* Cyklopowie abo okrągłookowie w Sycylji po jednym oku w czele mieli. Otw. Srogi O. Polifem. Otw. <Okrągły + Ok(o)>

Okrągłooki *mający oczy okrągłe:* Stała zadumana nad głębią, gdzie, jak cienie, mknęły ryby okrągłookie. Prus. <Okrągły + *Oki, od Oko>

Okrągłopękaty *okrągły i pękaty:* Człowiek O. *(= baryła).* <Okrągły + Pękaty>

× **Okrągłopochodzisty** *ostrokręgowy, stożkowy, koniczny, piramidalny.* Troc. <Okrągły + Pochodzisty>

Okrągłość, i, blm. **I.** rz. od **Okrągły:** O. gałki, talerza, wieży. Troc. Domki nawodne okrągłością kształtów i sposobem budowania nie różniły ś. od chatek na ziemi niegdyś stawianych. Karł. Dla okrągłości (kraju) cudze rwali końce. Mick. O. okrążenie gładkie mowy, perjodu. Troc. *(= zaokrąglenie, gładkość, potoczystość).* Okrągłością mowy uszy łechtać. Nagur. Gębę otwierał jak wilczą jamę, ale mi powiedziano, że to dla wdzięku

i okrągłości głosu. L. **2.** †O. p. **Okrąg:** Opatrzności Jego, mocy Jego... pełno jest niebo, morze i wszystka O. świata tego. Rej.

Okrągło-tarczowaty anat. p. **Obrączko-tarczowy.** <Okrągły + Tarczowaty>

Okrągło-tarczowy anat. p. **Obrączko-tarczowy.** <Okrągły + Tarczowy>

× **Okrągłotwarzy** p. **Okrągłolicy.** <Okrągły + *Twarzy, od Twarz>

Okrągłousty *mający usta okrągłe.* Zool.: Ryby okrągłouste a. komoroskrzelne (cyclostomi, marsipobranchii). <Okrągły + Usta>

× **Okrągłowzory** p. **Okrągłokształtny:** O. kościół. <Okrągły + * Wzory, od Wzór>

Okrągły, Krągły, [Okręgły, Kręgły] I. *mający postać okręgu = kuli, kulisty:* O. zewsząd jak kula. L. Okrągła rzepa. Troc. W rzeczy okrągłej nakształt piły niemasz miejsca niższego ani wyższego. Górn. Z okrągła podługowaty. L. *(= obły, jajkowaty, owalny).* **2.** *walcowaty:* Wieża okrągła. Troc. Pilnik O. Wiele plemion dziś jeszcze gnieździ ś. w domkach okrągłych, zbudowanych na palach, nad wodami i moczarami. Karł. Kij O. †O. wschód. Troc *(= schody kręcone).* **3.** *mający postać koła, kolisty:* Liść O. O. nie zewsząd, ale w płask, jako talerz. Troc. Związał im dłonie i okrągłe włożył na palec złoto. Mias. *(= obrączki).* Okrągła linja, wkoło idąc, przychodzi do tego punktu, od którego ś. poczęła. Grz. Nie może być cyrkuł doskonały, jeśli cyrkiel tego punktu w okrągłym zawodzie swoim chybi, od którego począł. Bals. **4.** przen. *zupełny, cały, całutki, jak obszył:* W tym dworze O. rok wygodnie przebywać można. Pilch. Okrągła sumka. **5.** *zaokrąglony, skończony w sobie; gładki, potoczysty; udatny, zgrabny, foremny, dowcipny:* Mowa okrągła krasomówców. Troc. Perjod O. Troc. Okrągłe słowa. Błaż. Bądź kto poważnym bawi rytmem uszy, bądź sztucznym żartem i okrągłym ruszy. Mias. Zatym kto, język dzierżąc już gotowy, oddawa pannę okrągłemi słowy. Mias. **6.** †O. obiad = *prosty, skromny, umiarkowany:* Obiad O. i bez wymyślnej przyprawy. Jabł. **7.** [O. taniec] = *chodzony, wolny.* **8.** anat.: Chrząstka okrągła p. **Obrączkowy.** Kosteczka okrągła ucha pomiędzy kowadełkiem a strzemieniem, †kość okrągła, kostka okrągława, soczewicowata, !soczewka, †talerzyk (ossiculum orbiculare s. lenticulare auris). Kostka okrągła p. **Kość.** Mięśnie okrągłe p. **Obły** i **Zwieracz.** × Muskuł O. lędźwiowy p. **Lędźwio-udowy.** †Myszka okrągła p. **Obły.** Okienko okrągłe p. **Okienko.** Więzy okrągłe macicy = *powrózki macicy,* × *odnogi macicy* (ligamenta rotunda uteri). **9.** rzem.: Dziurawnik O. p. **Muterhamer. O., ego,** lm. **e** = a) *taniec polski, w którym zbiegają ś. wszystkie nasze tańce (krakowiak, mazur, oberek), a zaczyna ś. i kończy polonezem.* b) †O. *dukat:* Ja, iż ś. chudo czuję, rychlej tam przestanę, kędy więcej okrągłych, niż cnoty zastanę. Dziew. <O + Krągły, KRĘG>

[**Okrąm**] p. **Okrom.** <Z Okrom>

*[**Okrąż, *Okrążka**] w wyrażeniu: Na O., Na okrążkę = *naokoło, dokoła, wkoło:* Chodzony na O. (taniec). <O + KRĘG>

Okrążać, a, ał p. **Okrążyć.** <O + *Krążać, KRĘG>

Okrążanie, a, blm., czynność cz. **Okrążać.**

Okrążek, żka, lm. **żki I.** [O.] = a) *część składowa kierzni.* b) *kupka ogarnięta dokoła:* Siano sie grabi do okrązka, a potę sie kładzie do kopy. **2.** †O. *obwód:* O. jego około trzydzieści łokci obsięgał. Leop. **3.** bot. p. **Kosaciec.** <O + Krążek>

[**Okrążele, i,** blp.] *szerokie koronki.* Por. **Okruża.** <O + KRĘG>

Okrążenie, a, blm., czynność cz. **Okrążyć:** Gdy wieniec na głowę włożyła, O. na głowie uczuła. Skar. *(= to jest, że wieniec naokoło głowy sam ś. obracał.* L.).

*[**Okrążka**] p. **Okrąż:** Chustkę na okrążkę przewiążą. <O + *Krążka, KRĘG>

†**Okrążne, ego,** lm. **e** *kolejka (= trunek do kolejnego picia przez zebranych dokoła):* I cokolwiek kto chce sprawić, musi O. postawić. Rej. <O + *Krążne, od Krążny>

Okrążnica, y, lm. **e, Okrężnica, Kiszka okrążna** anat. *część kiszki grubej od kątnicy do zgięcia esowatego,* × jątrznica, †jelito grube, miąższe, †kiszka gruba, kobielasta, †kołkowa, †kołkowa, †kołkowata, †miąższa, †morzyskowa, †pomarszczona, (intestinum colon): O. poprzeczna (c. transversum). O. wstępująca (colon ascendens). O. zstępująca (c. descendens). <Od Okrążny>

Okrążnico-śledzionowy anat.: × Kałdun O. = *więzadło śledziono-okrążnicowe* (ligamentum lienocolicum). <Okrążnica + Śledzionowy>

Okrążnicowy anat. przym. od **Okrążnica:** Wypuklenia okrążnicowe (haustra coli). Krezka okrążnicowa (mesocolon).

†**Okrążność, i,** blm. *krzywość koła, obwód, okrąg.* Mącz. <O + *Krążność, od Krążny>

Okrążny *okrążający, otaczający, otoczny.* Anat.: (circumflexus): Nerwy, tętnice, żyły okrążne, otoczne. Kiszka okrążna p. **Okrążnica.** <O + Krążny>

× **Okrążyciel, a,** lm. **e** *ten, co okrąża a. okrążył.* L. <Od Okrążyć>

Okrążyć, y,ył, × **Obkrążyć,** × **Okręzyć,** nied. **Okrążać,** × **Obkrążać,** × **Okrężać I.** *otoczyć, okolić, zamknąć dokoła, opasać wokoło, osaczyć, oblec, obstąpić:* Nieprzyjaciele nieznacznie go okrążyli. Warg. Pies skoczył na prawo i co sił, co tchu w płucach gnał, sądząc, że okrąży szeroką wodę. Żebr. Wielką knieję z każdej strony okrąża myśliwiec. P. Koch. Wzgórki, które kołem okrążają równinę. Krasiń. Ocean wszystkę ziemię wkoło okrążył, tak iż ją ze wszystkich stron odmiękcza. Biel. M. Ocean okrąża wyspę. Miasto rzeką okrążone. Troc. O. miasto murem *(= obwieść, obmurować).* Hiszpanja górami przykremi, z inszych stron morzem okrążona. Star. O. stanowisko, nieprzyjaciela. Medańska szabla okrąża dokoła. Mick. Chaos mię okrąży. Mick. Nie może być skrzywdzony, kto ucieka z pośród zła, okrążającego ziemię. Żebr. **2.** × O. nied. *krążyć, obiegać, obracać ś., kursować:* Okrążałem ziemię i przechadzałem ś. po niej. Dambr. Daj (Boże), by mi nie zaszkodził djabeł, nieprzyjaciel srogi, który mię zawsze okrąża, sidła swe zakłada. Sekl. **3.** × O. przen. *nie pójść prosto do celu, obejść,* nied. *kołować; omówić, powiedzieć z ogródką, wymijająco, obwijając w bawełnę:* Okrążył to temi słowy. Troc. **4.** × O. *ocyrklować, określić:* Popiljus patyczkiem okrążył Antjocha. Papr. O. co cyrklem. (Anioł) okrążył Świteź miecza błyskawicą. Mick. **5.** †O. *objąć, ogarnąć:* A jeśli jednym bóstwem okrążeni są, tedy jednej możności, jednej chwały... używają na ziemi i na niebie. Rej. **6.** [O.] = a) *obrócić:* Polski (taniec) trwa póty, dopóki wszyscy z panną młodą nie okrążą. b) *obwinąć, okręcić;*

Na czepcu okrążą nad czoły chustę jedwabną. **7.** anat.: Tętnica okrążająca (arteria circumflexa). <O + Krążyć>

†**Okrcenie, a,** blm., czynność cz. **Okrcić,** *ochrzczenie.*

†**Okrcić, i, ił = Ochrzcić.** Troc. <Z Ochrzcić>

[Okredować się, uje ś., ował ś., Obkredować ś.] *określić ś. kredą święconą:* Mam trzechkrólową kredę, to ś. nią okréduję dokoła. <O + Kredować>

[Okredowanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Okredować ś.**

[Okremi] *osobno:* Czeladź jé O., a majster O. <Ukr. okrèmo>

[Okremiczny] *osobny, w swoim rodzaju.*

Okrepować, uje, ował stol. *obić listwami.* <O + Krepować>

Okrepowanie, a, blm., czynność cz. **Okrepować.**

Okres, u, lm. **y i.** × O. *określenie, ograniczenie; czas określony a. miejsce określone, granice, zakres, obrąb:* Dłonie park, których okresem ludzkie stoi życie, które fatów osnowę w trwałe przędą nicie. Kniaź. W szczupłym lat okresie próżno nas myśl dalej niesie. Nar. Już jest flota na owym okresie wysokim. Przyb. *(=na owym wysokim miejscu).* (Rzeka) ku drodze coraz szerzej ścieka, gubiąc ś. w wielkim jeziora okresie. Mick. **2.** *przeciąg czasu różniący ś. swym charakterem od poprzedniego i następnego; perjod, zwrot; czasy pewne:* O. wojen krzyżowych. Historja dzieli ś. na okresy. O. złoty a. Zygmuntowski w literaturze polskiej. Język, zabytki zwyczajowe i świadectwa pisane dostarczają bardzo szczupłych wskazówek o okresie koczowniczym praojców naszych słowiańskich. Karł. O. łowiecki zmusza człowieka z natury rzeczy do ciągłego przenoszenia ś. z miejsca na miejsce. Karł. Okresy gieologiczne = przeciągi czasu od powstania jednego górutworu do następnego; odpowiadają gromadom a. górutworom. Łab. O. kamienny p. **Kamień** pod 3. O. potopowy (diluvium) oznacza ostatnie przedhistoryczne pokłady gieologiczne. Łab. **3.** *doba, pora, faza, stadjum:* O. przejściowy. Wiele dzieci umiera w okresie ząbkowania. O. układów przedwstępnych. Sprawa budowy mostu na Wiśle znajduje ś. obecnie w okresie prac przygotowawczych. Wiele młodzieży w okresie szkolnym choruje na oczy. Fizj.: O. dorastania a. pokwitania (adolescentia). **4.** astr. *perjod czasu, służący do obliczeń kalendarzowych,* cykl. **5.** fiz. *przeciąg czasu łożony na dokonanie jednego drgnięcia, wahnięcia.* **6.** gram. *najzupełniejszy sposób wyrażenia myśli, złożony z poprzednika i następnika,* perjod: Myśl całkowita czyli zupełna zowie ś. u retorów okresem czyli perjodem. Kopcz. O. pojedyńczy, złożony, warunkowy. Mowa złożona z okresów, czyli perjodyczna, i ucinkowa. **7.** kol. *termin, czas:* O. dostawy, ładowania, wysyłkowy. **8.** lek. (periodus, stadium) *pora podczas trwania choroby, kiedy zwykle objawy pewne postrzegane bywają:* O. gorączkowy, wysypkowy, rozwojowy, wyzdrawiania, zwątlenia. <O + Kres>

× **Okresek, ska,** lm. **ski** *wzór wycięty, wskazujący postać rzeczy mającej być zrobioną,* szablon. Apt. i lek.: Okreski przylepcowe *(= szablony plastrów).* <Zdr. od Okres>

†**Okresiciel, a,** lm. **e** *ten, co określa, kładzie granice czemu.* Kn. <Od Okresić>

†**Okresicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Okresiciel.** L.

†**Okresić, i, ił** p. **Określić:** Pompiljusz palcatem około Antjocha, gdzie stał, okresił i rzekł: pierwej, niż z tego koła wyjdziesz, daj mi respons. Warg. Ile ziemi za jednego dnia pługiem O. może, tyle jego być ma. Wuj. Bóg ani wiekiem okreszony, ani w swej mocy zamierzony. Kochan. Tyś (Panie) ani wiekiem okreszony. Kochan. Pańskie dobrodziejstwo nie jest okreszone. Kochan. O. a. opisać kołem którą figurę z prostych linji uczynioną. Grz. Kąt klina okreszonego a. opisanego kołem. Grz. Dwie stronie placu nie zamykają, a figura ma zamknąć a. O. plac. Grz. Myśl ludzka od filozofów tak okreszona, odistoczona. Troc. Monarchja radą mądrą podparta jest i moc swoję ustawami pobożnemi umiarkowaną i okreszoną ma. Skar. <O + Kresić>

Okresowość, i, blm. **I.** rz. od **Okresowy. 2.** lek.: O. choroby (periodicitas morbi) = *przebieg choroby podług kolei z góry dającej przewidzieć ś.*

Okresowy I. przym. od **Okres,** *perjodyczny:* Styl O. Połączenie zdań okresowe. **2.** lek.: Choroby okresowe = *mające przebieg O., w którym zwykle pewne objawy kolejno po sobie następują.* Pijaństwo okresowe p. **Opilstwo.** Obłąd O. p. **Obłąd.** <Od Okres>

†**Okreszać, a, ał** p. **Określić:** Okreszam rzecz, o której mam mówić, zakładam grunt rzeczy. Kn. Do króla przykłada (przydaje) ludzki rozum radę i prawa, krocąc (ukracając) i okreszając moc jego, a pomagając rozumowi jego. Skar. <O + *Kreszać, od Kres>

†**Okreszanie, a,** blm., czynność cz. **Okreszać.**

I. †**Okreszenie, a,** blm., czynność cz. **Okresić,** *określenie:* O. rzeczy, mowy. Troc.

2. †**Okreszenie** p. **Określnie:** O. abo określnie, definite. Kn. <Od Okreszony>

†**Okresznie** p. **Określnie.** Troc. <Od *Okreszny, od Okres>

Określać, a, ał p. **Określić.** <O + *Kreślać, od Kreślić>

Określanie, a, blm., czynność cz. **Określać:** Kreda święcona służy do określania wymion chorych krów *(= do okredowania).*

Określenie, a I. blm., czynność cz. **Określić. 2.** lm. **a** = a) × O. *redukcja, ograniczenie, więzy:* Przemysł nie cierpi żadnych określeń prywatnych. Sur. b) bud. = **Abrys.** Podcz. c) a. **Definicja** fil. (w logice) *logiczne ograniczenie pojęcia pod względem zakresu i treści; sąd zupełnie określający a. objaśniający pojęcie; wskazanie najbliższego rodzaju* (genus proximum) *i różnicy gatunkowej* (differentia specifica) *pojęcia:* Określenie realne a. rzeczowe. O. słowne a. nominalne. O. wyczerpujące, × esencjalne, lep. O. istoty. O. istnienia a. × O. egzystencjalne. O. gienetyczne. O. wyróżniające. Dać O. pojęcia, terminu, nauki. d) gram. *wyraz określający:* Określenia i dopełnienia. O. rzeczowne *(= dopowiedzenie, apozycja).* O. przymiotne, przysłówkowe. O. miejsca, czasu, sposobu *(= okoliczność).*

Określić, i, ił, [Obkreślić], †Okryślić, †Okresić, †Okrysić, nied. **Określać, †Okryślać, †Okreszać I.** *opisać, obwieść kresą, kreską, zakreślić dokoła:* Figura kołem określona. Troc. O. co kredą święconą. **2.** *oznaczyć czemu kres, ograniczyć, ustalić granice; sprowadzić, zredukować co do pewnych rozmiarów, ująć w granice:* Któż śmiałby Pana Boga, jak gdyby w kresie będącego, niejakim miejscem O.? Kucz. Bóg ani wiekiem okreszony, ani w swej mocy zamierzony. Kochan. Życie ludzkie określone. Troc. Moc szaleństwa jest określona. Sł. wil. Ilości określone i nieokreślo-

ne. Ustrz. Kazimierz król, jakby żadnym nie był określony prawem. Nies. **3.** *dokonać określenia czego, zdefinjować co, udeterminować znaczenie czego:* O. znaczenie wyrazu. Określam rzecz, o której mam mówić. To, co myślę, opowiem krótko i jawnie określę. Kras. O. rzeczownik przez przymiotnik, słowo przez przysłówek. Wyrazy określające. Zdanie określające. <O + Kreślić>

†**Określnie** przys. od **Określny**; †**Okreszenie**, †**Okresznie**.

× **Określnik, a,** lm. **i,** †**Określnik** gram. *wyraz określający, określenie.* <Od Określny>

Określność, i, blm. rz. od **Określny.**

Określny, †**Okryślny,** †**Określny I.** *mogący być określonym, dający ś. ograniczyć.* L. **2.** gram. *służący do określenia, określający, określony, pewny:* Przedimek O. Zdanie określne *(= określające).* <Od Określić>

Określoność, i, blm. rz. od **Określony:** O. analizy życia. Nowiń.

Określony I. im. od **Określić. 2.** *pewny, oznaczony, jasny, wyraźny:* Człowiek bez określonego zajęcia.

†**Określnie** przys. od **Określny,** *określnie.*

†**Określnik, a,** lm. **i** gram. p. **Określnik.** <Od Określny>

†**Określny** p. **Określny.** Troc. <Od Okresić>

Okręcać, a, ał i O. ś. p. **Okręcić.**

Okręcanie, a, blm., czynność cz. **Okręcać.**

Okręcanie się, a ś., blm., czynność cz. **Okręcać ś.**

Okręcenie, a, blm., czynność cz. **Okręcić.**

Okręcenie się, a ś., blm., czynność cz. **Okręcić ś.**

× **Okręciany** p. **Okrętowy.** <Od Okręt>

Okręcić, i, ił, × **Obkręcić,** †**Okrącić,** nied. **Okręcać,** × **Obkręcać,** †**Okrącać, [Okrącać] I.** *kręcąc, obwinąć:* Pas skórzany kilka razy okręca. Stasz. Sznurek jedwabny, złotem okręcony. Troc. Łachman, którym okręcona była wzorem piastunek, rozłaził ś. na plecach, ukazując łopatki wytężone od ciężaru. Żer. Bluszcz okręca wiązy *(= oplata).* Gąsienicę okręć wokoło palca. Krasiń. Przen.: Proroku, niech duch twój do mnie zagada, bo ból okręcił mnie ogniową szarfą. Uj. **2.** *zakręcić, zatoczyć, obrócić, zakołować, wywinąć czym:* Okręcił kamień koło głowy i cisnął go. Oczy kręgiem słońca okręciłem koło siebie. Mick. Czarne okręci oczy i namyśla ś. Krasiń. **3.** [O.] *okastrować, otrzebić.* **4.** chir.: Szew okręcony p. **Obwódkowy. O. ś. I.** *obwinąć ś., opleść ś.,* nied. *wić ś. koło czego:* Chmiel okręca ś. koło tyki. O. ś. w co = *obwinąć ś., zawinąć ś., opatulić ś., zapatulić ś.:* O. ś. w płaszcz. **2.** *obrócić ś. w kółko, zakołować ś., zakręcić ś., wywinąć ś., zatoczyć ś.:* Niedźwiedź, ugodzony kulą, okręcił ś. i padł. <O + Kręcić>

Okręcik, a, lm. **i** p. **Okręt.**

Okręcisko, a, lm. **a** m. i ni. p. **Okręt:** Tu szpicem na dół przód ś. okręciska sunie. Kon.

[Okręcka, i, blm.] *słoma do owijania w zimie nóg dla ciepła.* <Od Okręcić>

[Okręg, u, lm. **i]** *kawałek pola, mający kontury, zbliżone do kwadratu a. trapezu (dla odróżnienia od wązkiego a długiego pasa ziemi).* Zdr. **[Okrężek].**

× **Okręgleć, eje, ał** p. **Okrągleć.**

× **Okręglenie, a,** blm. **I.** czynność cz. **Okręgleć,** *okrąglenie.* **2.** czynność cz. **Okręglić,** *okrąglenie.*

[Okręglica, y, lm. **e] I.** *kamień okrągły, wielki kamień,* turnia. **2.** a. **[Okręglicha]** *gatunek gruszki polskiej.* <O + Kręglica>

[Okręglicha, y, lm. **y]** p. **Okręglica.**

× **Okręglić, i, ił** p. **Okrąglić.** <O + * Kręglić, KRĘG>

[Okręgluśki] p. **Okrągluchny.**

[Okręgluśko] przys. od **Okręgluśki,** *okrągluchno.*

[Okręglutki] p. **Okrągluchny.**

[Okręglutko] przys. od **Okręglutki,** *okrągluchno.*

[Okręgły] p. **Okrągły.** <O + Kręgły>

Okręgowo przys. od **Okręgowy:** O. ułożony.

Okręgowy I. przym. od **Okrąg,** *obwodowy:* Liść okręgowy. Sąd O. **2.** p. **Okrężny:** Gałęzie okręgowe, *verticillati,* po kilka razem w jednej wysokości pnia, lecz w różnych przedziałach wyrastają. Jund. **3.** anat.: × Cięcie okręgowe, koliste, kołowe = *oprowadzenie noża około członka przy odejmowaniu go* (sectio circularis). **4.** bot.: Goździeniec O. p. **Goździeniec.** Konwalja okręgowa p. **Konwalja.** <Od Okrąg>

Okręt, u, lm. **y I.** *wielki statek morski:* O., nawa morska wielka żaglowa. Kn. Lucyna nauczyła Tyfisa po morzu okrętem sterować. Bardz. Pod miastem z krzywych okrętów wysiadają. Bardz. Tył okrętu *(= rufa).* Przód okrętu *(= sztaba).* O. admiralski, służbowy, linjowy, wojenny, kupiecki, pancerny, korsarski, transportowy, cudzoziemski, nieprzyjacielski. Pokład, spód okrętu. Spuścić na morze O. Jechać, płynąć, sterować, kierować okrętem. O. osiemdziesięciodziałowy a. o osiemdziesięciu działach. O. na morzu opatrzony potrzebami jako miał być, tak król Jego Mość budować począł. Podk. Jak ów, co morze w żaglolotnym okręcie w daleki kraj porze. Zbyl. A. W bardzo słabym okręcie pływamy po tym burzliwym morzu świata tego. Rej. (Samolub) sam sobie sterem, żeglarzem, okrętem. Mick. Wiem, że mój O. nie do kraju płynie, płynąc po świecie. Słow. **2.** [O.] *gatunek gąsienicy.* **3.** a. O. Argo, astr. *gwiazdozbiór na południowej półkuli nieba.* Zdr. **Okręcik,** †**Okrętek.** Zgr. **Okręcisko.** <O + KRZĘT/KRĘT>

Okręta, y, lm. **y** bot. (sarcostemma) *roś. z rodziny trojeściowatych.* <?>

†**Okrętek, tku,** lm. **tki** p. **Okręt:** Ja w małym okrętku jeżdżę. Biel. M. <Od Okręt>

Okrętka, i, blm. **I.** [Na okrętkę] = *rodzaj tańca.* **2.** kraw. *sposób obszywania brzegu, za pomocą którego obejmuje ś. go zewnątrz rzadkim ściegiem:* Szyć na okrętkę a. okrętką (= in. *obrzucać brzeg).* <O + KRZĘT/KRĘT>

Okrętla, i, lm. **e** bot. p. **Okrętnica.**

Okrętnica, y, lm. **e, Balsamodrzew, Okrętla, Kluzja** bot. (clusia) *roś. z rodziny okrętnicowatych.* <Od Okrętny>

Okrętnicowaty bot.: Rośliny okrętnicowate (clusiaceae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.* <Od Okrętnica>

†**Okrętnik, a,** lm. **cy,** [**Okrętnik**] *żeglarz, marynarz, majtek:* Bosmani abo okrętniki. Otw. W Turczech pospolicie w czerwonych czapkach chodzą okrętnicy. Star.

× **Okrętny I.** *zwinny, obrotny:* Dziewczę tak jasnego lica, jak ty, pani — tak w każdym ujęciu okrętna, która mi wtenczas miła, a dziś jest pamiętna. Słow. **2.** p. **Okrętowy:** Okręt i statki okrętne. Otw. Kunszt pływania od wielkich nieprzepieczności ludzie wybawia i ku okrętnym bitwam tudzież żeglowaniom śmielsze ludzi czyni. Kwiat. *(= morskim).* <O + KRZĘT/KRĘT>

× **Okrętobicie, a,** lm. **a,** × **Okrętorozbicie** *rozbicie, rozbicie ś. okrętu.* Cz. <Okręt + Bicie>

× **Okrętorozbicie, a,** lm. **a** p. **Okrętobicie,** <Okręt + Rozbicie>

× **Okrętowisko, a,** lm. **a** *miejsce budowy okrętów,* dok. <Od Okręt>

Okrętowy, †**Okrętny,** × **Okręciany** przym. od **Okręt:** Kapitan, chłopiec O. Lina okrętowa. Wieniec O. (u Rzymian) *(= udzielany temu, kto pierwszy wskoczył na okręt nieprzyjacielski).* Warg. Łoża armat okrętowe używają ś. na okrętach. Jak. J. Cembrowina okrętowa. Troc. Okrętowa bitwa. Przyb. *(= morska).* Warsztat O. *(= dok).* Ganek O. *(= galeryjka okrętowa).* Karuzel O. p. **Karuzel.** Machina okrętowa. <Od Okręt>

Okręzlować, uje, ował, Okryzlować szk. *obłupać dokoła brzeg szkła krężlem:* O. zbitą szyjkę butelki. <O + Krężlować>

Okręzlowanie, a, blm., czynność cz. **Okręzlować.**

× **Okręż, y,** lm. **e** l. p. **Okrąg:** Na całym przestworze tej okręży. Wor. **2.** *otoczenie.* <O + KRĘG>

†**Okrężacz, a,** lm. **e** *ten, co okrąża.* Mącz. <Od Okrężać>

× **Okrężać, a, ał** p. **Okrążyć:** Okrężając dwory sąsiedzkie. Ust.

Okrężałka, i, lm. **i** bot. (cyclophorus) *roś. z gromady paprotników.* <Od Okrężać>

Okrężе, a, lm. **a** l. × O. p. **Okrąg:** Oznaczyliście granice na okrężu północy. Wor. **2.** bud. *członek architektoniczny w bazie kolumny, którego przekrojem jest pół okręgu a. krzywa złożona z dwuch ćwierćokręgów różnych promieni.* <O + KRĘG>

[**Okrężek, żka,** lm. **żki**] p. **Okręg.** <Od Okręg>

× **Okrężenie, a,** blm., czynność cz. **Okrężyć.**

Okrężne, ego, blm. *uczta dla żniwiarzy, którzy ukończyli żniwa, po oddaniu przez nich panu wieńca kłosianego,* dożynki, × obżynki, × wyżynki, × wieńczyny, [wieniec, wieńcowe]. <Od Okrężny>

Okrężnica, y, lm. **e** l. anat. p. **Okrążnica. 2.** a. **Hottonja** bot. (hottonia) *roś. z rodziny pierwiosnkowatych.* Gatunek: O. błotna (h. palustris). <Od Okrężny>

Okrężny l. a. **Okręgowy** *w okrąg idący, krążący, kołowy, kolisty:* Pień drzewa składa ś. z różnych okrężnych stożków, powstających z podłużnych żyłek. Jak. J. Gwiazdom przeznaczono ruch O. Mic. **2.** przym. od **Okrężne,** *dożynkowy:* Wieniec O. Sł. wil. **3.** [O.] *okręgowy:* Sąd O. **4.** anat.: Mięśnie okrężne, koliste, obrączkowe, obwódkowe (musculi orbiculares). <Od Okrąg>

× **Okrężyć, y,ył** p. **Okrążyć.** <O + Krężyć>

†**Okrocać, a, ał** p. **2. Ukrócić.**

†**Okrocanie, a,** blm., czynność cz. **Okrocać.**

†**Okrocenie, a,** blm. l. czynność cz. **Okrocić,** *ukrócenie.* **2.** czynność cz. **Okrocieć.**

†**Okrociciel, a,** lm. **e** p. **Okróciciel:** O. koni. P. Koch.

†**Okrocicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Okrociciel,** *ukrócicielka.*

†**Okrocić, i, ił** p. **2. Ukrócić:** Jeśli ś. wam zdarzy ten straszny dziw O. P. Koch. Konia francuskim munsztukiem okroci. Li. Na koniu czarownica nie jeździła, ale sobie do jazdy wilka okrociła. P. Koch. Słusznie hardego zuchwalca okrocił i rogi mu utarł. P. Koch. <O + KROT>

†**Okrocieć, eje, ał** *stać ś. łaskawym, pozbyć dzikości, obłaskawić ś., oswoić ś.* L.

†**Okroczenie, a,** blm., czynność cz. **Okroczyć.**

†**Okroczyć, y,ył,** nied. [**Okraczać**] l. *krocząc, obejść; obstąpić, otoczyć, obiec, okrążyć, okolić, opasać, oblec, osaczyć:* Turek nigdy nie jedzie, jeno na okroczony zwierz a na ponęcone ptaki, jako mądry łowiec. Orzech. Tamże ogień z nieba skoczył, onych pięćdziesiąt okroczył, tamże wszyscy pozdychali. SS. Insuły, które wody okroczyły. Rej. Niebo swym ś. kołem toczy, a tę ziemię maluczką ze wszech stron okroczy. Rej. Sarmackim brzegiem okroczona Wisła. Warg. **2.** †O. bryły = *okroczywszy rozbić, rozklepać.* Kn. <O + Kroczyć>

Okroić, i, ił, Obkroić, Okrajać, Obkrajać, nied. **Okrawać, Obkrawać** l. *odkroić naokoło, oberznąć, obciąć:* Żyd futro okroi, a namoczywszy, znowu pięknie wyciągnie. Grod. O. skórkę na chlebie. Co ś. upiecze, okrój. Prz. *(= korzystaj, z czego można).* Przen.: O. komu dochodu, mienia = *obciąć, uszczuplić, ująć, zmniejszyć.* Mącz. **2.** *zaoszczędziwszy zyskać:* Ja ci pomogę, prędzej będzie; okroim sobie czasu więcej od inszych robót. L. **O. ś.** l. *pęknąwszy, odstać dokoła:* Ziemia, zapadszy ś., okroiła ś. na powierzchni. Dno u garnka okroiło ś. **2.** *dostać ś. w udziale, zostać w zysku, skapnąć, kapnąć, oberwać ś.:* Okroi mi ś. kiedy wolny czas do tej roboty. Min. Twej to, cesarzu, czułości dziełem i fortuny nam ś. część okrawa jakaś pracy, sławy. Koch. W. Cieszy ś., że mu jeszcze znaczna suma okroiła ś. do Warszawy. Spełna zapłacimy, i jeszcze ś. nam dobrze na buty okroi. Star. Okroi mi ś. co z czego = *skorzystam co z czego, przybędzie mi, przyjdzie mi, zawiąże mi ś., będę miał co z czego:* Choć mu ś. nic z ruiny jego nie okroi, upadek mu, gdzie może, potajemnie stroi. Pot. Cóż ci ś. O. za tę zdradę w cenie miało? jaką cię łechtał obietnicą? Min. **3.** *zmniejszyć ś., skurczyć ś., zmaleć:* Każde, by najskromniej obrachowane, przedsięwzięcie rządowe jeszcze ś. bardziej okrawało. Spas. <O + Kroić>

Okrojenie, a, lm. **a** czynność cz. **Okroić:** Propozycja ta obejmowała plan znacznego okrojenia terytorjalnego Polski. Jaroch. Powody, jakie mogły tego rodzaju okrojenia wywołać. Myc.

Okrojenie się, a ś., blm., czynność cz. **Okroić ś.**

Okrokwić, i, ił *pokryć, opatrzyć krokwiami.* <O + Krokwić>

Okrokwienie, a, blm., czynność cz. **Okrokwić.**

Okrom przys. l. p. **Krom:** Flisacy każdy od siebie płacą po groszy dwudziestu, O. tych flisaków, którzyby na statkach szlacheckich płynęli, a ich poddani właśni byli. Vol. Czego komu potrzeba, dziś O. trudności na swoim miejscu znajdzie z jego dozorności. Groch. Żaden nie może władzy królewskiej O. wielkich cnót sprawować. Baz. Cesarz nic nie stanowił O. uczonych i mądrych ludzi. Baz. Mieli tajemnych dozorców, którzy im donosili, gdy bracia w czym sobie O. oczu starszych nieprzystojnie poczynali. **2.** †O. *poza czym, zewnątrz czego:* Aby owce rozproszone łacniej O. kupy i pasterza poimać i pożerać mogli. Skar. Chwytają psy króliki, gdy je O. ich jam będące nadchodzą. Trzyc. <O + KR(OM)>

†**Okromia** przyi. p. **Krom:** Któż beł został przy przodkach naszych inszy O. tych dwu. Papr. Żono, O. mnie byś różnych przyjaciół nie miała. Papr. Szukał Judasz sposobności, za którą mógłby Jezusa wydać Żydom O. ludu kędy na ustroniu. Żarn. <O + Kromia>

[**Okromitnie**] przys. od **Okromitny:** My jechali O., a joni pospołu z parobkami.

[**Okromitny**] *osobny, oddzielny:* U nas łąka okromitna. <Od Okrom>

× **Okrop, u** l. blm. *okrapianie, okropienie; to, czym okropiono:* Otrząsa ś., by mucha z okropu.

Szymon. **2.** lm. **y** p. **Okropność:** Różne obrzydy i dziwaczne czarów okropy. Przyb. Znowu ś. okropy rzezi podwajają. Przyb. Trzęsie ś. na okropy boju. Przyb. Za cóż roić okropy [przyszłości w umyśle? Przyb. Nagle dwuch królów znikła groźna siła, co tyle w Hiszpanii okropów rzuciła. Przyb. <O+KROP>

[Okropa, y, lm. **y]** p. **Okropność:** Wesele, co jaze O. O. słuchać. To O. patrzeć, jak ona na koniu jeździ.

[Okropecznie] przys. od **Okropeczny:** Djabli krzyczą O.

[Okropeczny] p. **Okropny:** Są tam wieże dwie, straśne, okropeczne! Ork. <Z Okropny>

[Okropernie] przys. od **Okroperny,** *okropnie.*

[Okroperny] p. **Okropny.** <Z Okropny>

[Okropicznie] przys. od **Okropiczny,** *okropnie.*

[Okropiczny] p. **Okropny.** <Z Okropny>

Okropić, i, ił, nied. **Okrapiać** *nakropić dokoła, pokropić, skropić:* Żałosną twarz płaczem okropiła. Otw. <O+Kropić>

× **Okropiec, pcu,** lm. **pce** *ukrop, wrzątek:* Na niektórych miejscach unickich to przylewanie okropcu a. tepłoty do kielicha ustało. Pim. <O+KROP>

Okropienie, a, blm., czynność cz. **Okropić.**

[Okropieństwo, a, lm. **a]** p. **Okropność:** Wszak to O., nieprawdaż? Orzesz. <Z Okropność>

Okroplać, a, ał p. **Okroplić.** <O+*Kroplać, od Kropla>

Okroplanie, a, blm., czynność cz. **Okroplać.**

Okroplenie, a, blm., czynność cz. **Okroplić.**

Okroplić, i, ił, nied. **Okroplać** *okryć kroplami, okropić, orosić:* Pot okropla mu skronie. Len. <O+*Kroplić, od Kropla>

Okropnica, y, lm. **e** *kobieta okropna, okrutnica, ohydnica:* Ach, okropnico córko! to ja ciebie nie znam. Słow. Spaliłaś dzieci, okropnico! Wysp. Czy to wasz głos, czy gwizdanie waszych warkoczy słyszę, okropnice? Słow. Miłość strasznym płomieniem wybucha z tej okropnicy. Słow. <Od *Okropnik, od Okropny>

Okropnie przys. od **Okropny:** O. patrzeć było. Troc. Wygląda O. Opaliłaś O. płeć, czysta Cyganka. Mick. O. do roboty ciekawa. Jun. Jeść mi ś. chce O. [Wdowa modliła ś. O.]. Tak mi O. Słow.

[Okropnisto] przys. od **Okropnisty,** *okropnie.*

[Okropnisty] p. **Okropny.** <Z Okropny>

Okropność, i l. blm. rz. od **Okropny:** Tak mistrz doskonały wydał O. szturmu, że wieśniaczki drżały. Mick. Pobojowisko zaległe trupami okropnością przeraża. Bardz. **2.** lm. **i,** × **Okrop, [Okropieństwo, Okropa]** *rzecz okropna; groza, zgroza:* Dopuszczać ś. okropności. To O.! *(=to nie do wytrzymania, nie do zniesienia).*

Okropnowspaniały *okropny i wspaniały zarazem:* O. opis wojny. L. <Okropny+Wspaniały>

Okropny, [Okroperny, Okropeczny, Okropnisty, Okropisty] **I.** *straszny, straszliwy, przerażający, przejmujący grozą; wstrętny, ohydny, ponury:* Okropna zbrodnia. Z okropnych lochów gęsto ćmy wychodzą. Tw. O. widok. Na tak okropne patrząc widowisko... Kras. Okropna scena, śmierć. Nasz naród scen okropnych, gwałtownych nie lubi. Mick. O. pożar=*groźny.* Sen O. trapił mię całą noc. Węg. Okropne położenie *(=rozpaczliwe, opłakane).* Ciężkie trzy lata przebyła Rzeczpospolita w bratobójczej okropnej wojnie. Bart. Odkrył dzień skutki klęski okropnej. Kras. Okropna cichość panuje. Karp. To okropna (dom, rzecz; *okropność).* **2.** p. **Ogromny:** O. trzask *(=przeraźliwy).* [Na weselu byli okropni monarchowie] *(=potężni).* Przeszliśmy puszczę okropną. B. Sz. <O+KROP>

† **Okrostawiałość, i,** lm. **i** lek. rz. od **Okrostawiały,** †okrostawienie.

† **Okrostawiały** *ten, co okrostawiał:* Boki a. ręce okrostawiałe. Op.

† **Okrostawieć, eje, ał** lek. *pokryć ś. krostami.* <O+Krostawieć>

† **Okrostawienie, a,** lm. **a** czynność cz. **Okrostawieć,** p. **Okrostawiałość.**

Okrota, y, lm. **y** bot. (anandria) *roś.* <?>

† **Okrotły** p. **Ukrótny:** Tłustą oliwą nakropi mu (pokojowi) skroni okrotła cichość, a do niej ś. skłoni bezpieczna wiara, hojność i dostatek. Klon. <O+KROT>

† **Okrotnik, a,** lm. **cy** p. **Okróciciel:** O. dzikich zwierząt. Mącz.

† **Okrotny** p. **Ukrótny.** L.

[Okrowek, wka, lm. **wki]** *rodzaj szaflika.* <?>

[Okrowić się, i ś., ił ś.] *zamienić ś. w krowę:* Cielę okrowiło sie (w grze w gąskę). <O+*Krowić ś., od Krowa>

[Okrowienie się, a ś., blm.] czynność cz. **Okrowić ś.**

Okróciciel, a, lm. **e,** † **Okrociciel,** † **Okrótnik,** † **Okrotnik** *ten, co ukrócił a. ukraca, ukróciciel, poskramiacz, pogromca:* Pogan zawsze i dziczy wszelkiej byliśmy okrócicielami. Krasiń. <Od Okrócić>

† **Okrócić, i, ił** p. **2. Ukrócić:** Samson to dziwny mocarz, że paszczeki rozdzierał u lwa okrutnego, a potym go niewiasta marna okróciła. Rej. Okróć myśl nieunoszoną. Kochan. A ty, pociecho moja, już mi ś. nie wrócisz na wieki, ani mojej tesknice okrócisz. Kochan. <O+Krócić>

Okrój, oju, lm. **oje** bud. p. **Krój.** <O+Krój>

[Okrólować, uje, ował] *zrobić królem:* Bodajcie okrólowało! *(=przekleństwo kobiet pobożnych).* <O+Królować>

[Okrólowanie, a, blm.] czynność cz. **Okrólować.**

[Okróm] p. **Okrom.** <O+Krom>

† **Okrótnik, a,** lm. **cy** p. **Okróciciel.**

Okruch, a, lm. **y, Okrucha, Okruszyna, [Okrusina],** † **Okrzyszyna, [Kruch, Krech],** † **Krocha** *część ukruszona, kruszyna, odłamek, ułamek, odrobina:* Okruchy ze stołu. W lm. Okruchy=*okruchy ciastek, sprzedawane w cukierniach.* Wytrząśnij okruchy z kieszeni *(=paprochy, prochy).* Niech z boiska okruchy ziarna i mierzwę zaraz zabierają. Haur. Przen.: Wisiało na skale stare zamczysko, a. raczej O. rozwalonego zamku. Oss. *(=szczątek, resztka).* Okruchy surowizny przy odlewach. Łab. Okruchy rudy = *przesiewki, ruda rafowana.* Łab. Okruchy soli = *rumówka.* Łab. Zdr. **Okruszek.** <OKRUCH/KRCH>

Okrucha, y, lm. **y** p. **Okruch:** Taka głodna byłam, tak pożądał mój głód chociażby maleńkiej okruchy, że mi aż z oczu ognisty wyglądał. Słow.

Okruchowiec, wca, lm. **wce, Brekcja, Brekczja, Druzgot** min. *skała okruchowa, złożona z kanciastych odłamków skalnych i lepiszcza.* <Od Okruchowy>

Okruchowy przym. od **Okruch:** Skały okruchowe *(=z okruchów minerałów i skał złożone).*

† **Okrucieński** przym. od **Okrucieństwo:** Rozjadowieni kaci wszystkie nań okrucieńskie narzędzia obrócili. Pilch. <Od Okrutny>

Okrucieństwo, a l. blm., **Okrutność** *przymiot tego, co jest okrutne, tyranja:* O. jego nie zna gra-

nie. Zażywać, używać nad kim okrucieństwa. Troc. O. jest skłonność umysłu do surowości. Pilch. O. karzącego jest jakaś nieużyta zaciętość serca w wyznaczaniu kary. Pilch. **2.** lm. **a** *czyn okrutny:* Tego sobie nie miała za O., że ludzie żywe na poły przecinać kazała. Warg. Dopuszczać ś. okrucieństw. Z niedźwiedziem ś. ten sforuje, kto O. miłuje. Fac. <Od Okrutny>

[Okrusina, y, lm. **y]** p. **Okruch.** <O + KRUCH>

Okrusza, y, lm. **y** szk. = **Krężel.** <O + KRUCH>

Okruszać, a, ał i **O. ś.** p. **Okruszyć.** <O + *Kruszać, KRUCH>

Okruszanie, a, blm., czynność cz. **Okruszać.**

Okruszanie się, a ś., blm., czynność cz. **Okruszać ś.**

Okruszek, szka, lm. **szki** p. **Okruch:** Najadszy ś., zebrali okruszków dwanaście koszów. B. B. Okruszki soli. Syr. Okruszki, które padają u złotnika od rycia. Mącz.

Okruszenie, a, blm., czynność cz. **Okruszyć.**

Okruszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Okruszyć ś.**

Okruszyć, y,ył, nied. **Okruszać** *obłuszczyć, obłupić co po wierzchu okruszynami; zmniejszyć przez to objętość czego:* O. chleb powalany. O. kłos. Przen.: Mówią niektórzy, że władza hetmana okruszona będzie. Krasz. *(= obcięta, okrojona, uszczuplona, ograniczona, zmniejszona, zredukowana).* **O. ś.** *poodpadać, oblecieć z wierzchu okruszynami:* Kiedy ś. kwiat okruszy, niech jak z rodzajnego drzewa pełny owoc wypłynie z głębi twojej duszy. Mick. <O + Kruszyć>

Okruszyna, y, lm. **y i.** p. **Okruch:** O. chleba. Troc. Zbiera okruszyny po obrusie. Piasek nie jest czym inszym, tylko okruszynami kamieni. Kluk. Porzuć tych szkolnych filozofów, którzy z rzeczy najwspanialszych jakieś okruszyny robią i, ucząc takiego drobiazgu, rozum upodlają. Pilch. Przen.: Serce moje żyje okruszynami uczuć. Słow. *(= szczątkami).* **2.** *trocha, troszka, zdziebło, cokolwiek:* Daj mi okruszynę cukru. Troc. [O okruszynę] *(= o mało co).* <O + Kruszyna>

[Okrutecznie] przys. od **Okruteczny,** *okrutnie:* O. głupi.

[Okrutecznу] p. **Okrutny.** <Z Okrutny>

[Okruteńki] p. **Okrutny.** <Z Okrutny>

[Okruteńko] przys. od **Okruteńki,** *okrutnie.*

Okrutnica, y, lm. **e** forma ż. od **Okrutnik.** <Od Okrutnik>

Okrutnie, [Okrutno] i. przys. od **Okrutny:** Koroną cierniową O. koronowan. Modl. Wac. Kat, zbrodnia wyświecając z miasta, O. siekł miotłami. Górn. O. ś. sprawuje = okrucieństwa zażywa, srożeje. Kn. **2.** *wielce, bardzo, niezmiernie, ogromnie, nadzwyczaj, strasznie, djabelnie, haniebnie, kaducznie:* Jeno mi ś. jeść O. chce. Sienk. Słowo to O. jest bardzo w modzie, i tak mówią: ta dama O. grzeczna, a druga O. gruba; jednego O. kocha, a drugiego O. nie lubi; ten jegomość O. łaskawy, a drugi O. surowy; ten O. piękny, tamten O. szpetny. L. Patricius, co się miał gniewać, to się musiał okrutnie śmiać. Górn. Więc ś. O. staruszek smuci, co powie Panu, jak próżno wróci? Len. To rzekł, a starzec, słysząc, ulękł ś. okrutnie. Kochan. Człowiek jest lekki i może nicpoń, ale dla mnie O. życzliwy. Sienk. O. prędko płynęli. L. O. pilny interes. Boh. Człowiek O. bogaty. Boh. O. cierpliwy. Troc. O. obligowany. L. [O. dobry pan]. †O. ma pieniędzy. Troc.

Okrutnieć, eje, ał *stawać ś. okrutnym, srożeć:* †O. nad kim = *pastwić ś., znęcać ś., srożyć ś.* Niechajże tedy nie okrutnieją rodzice nad płodem swoim. Glicz. <Od Okrutny>

Okrutnienie, a, blm., czynność cz. **Okrutnieć.**

Okrutnik, a, lm. **cy** *człowiek okrutny, tyran, kat:* Azaż okrutnicy, kiedy ś. najbardziej nad ludźmi pastwią, nie pokazują tego, że to czynią sprawiedliwie? Górn. Niemasz mierzieńszego i sromotniejszego przezwiska nad tyrana, a. po polsku nad okrutnika. Kosz. O Herodzie, okrutniku! Kant. Djonizjusz, on O. syrakuzański. Wer. Miasto Sycjony okrutnicy przez 50 lat trzymali. Kosz. Zabili okrutnika Metodeusza. Kosz. Byłby O., któryby wilki miedzy owce puszczał, a onych nie odganiał. Skar. <Od Okrutny>

[Okrutnisto] przys. od **Okrutnisty,** *okrutnie.*

[Okrutnisty] p. **Okrutny:** Porwał za batog O. <Z Okrutny>

[Okrutno] p. **Okrutnie.**

†**Okrutnogniewliwość, i,** blm. *skłonność do okrucieństwa i gniewu:* O., temperament ten pochodzi ze krwi czarnej, upalonej, miąższej, klijowatej, nie da ś. leda jako do dobrego przywieść, nie da ś. ani ruszyć, ani ubłagać. Petr. <Okrutny + Gniewliwość>

Okrutność, i, lm. **i** p. **Okrucieństwo:** Co za statuta im zostawił Mahomet? Plugawe zbytki, niemiłosierną O., uszczypliwość a nieznośną pychę. Orzech. Wiele powiedam o tureckiej okrutności a niecnocie przeciwko krwi krześcijańskiej. Orzech. <Od Okrutny>

Okrutny, [Okruteczny, Okruteńki, Okrutnisty] i. *srogi, niemiłosierny, bezlitosny, nieludzki, nieubłagany, dziki, barbarzyński, tyrański, rozbestwiony, rozjuszony, krwiożerczy:* Nad tygrysa okrutniejszy. L. Zowie ją srogą i okrutną. Lubom. Znalazł ś. między niemi jeden śmiały i O. herszt. Świt. Bo ci ludzie (rzeźnicy) są właśnie serca okrutnego, krwią ś. mażą. Pola do tej doby pustyniami stoją, znaki miecza greckiego i okrutnej ręki. Kochan. O. to pan. Troc. Umysł O. Okrutne kary, męki. Troc. Okrutne panowanie. Troc. Orfeus lirą i pieśnią smutną ubłagał jędzę okrutną (Persefonę). Zbyl. A. On O. szatan był zburzon, zniszczon, a na ziemię potłoczon. Rej. Nie skazuj na śmierć okrutną człowieka dobrego. Kochan. Wyrwij mię z rąk okrutnych nieprzyjaciół moich. Kochan. Lud swój z okrutnej ręki wybawił. Kochan. Nieprzyjaciel mój, jako lew O., szuka mej duszy, aby ją mógł zgładzić. Kochan. A co takich Marji było, które dla Pana Chrystusa okrutnych mąk, srogiej a straszliwej śmierci nie ś. nie bały. Górn. Słusznie to cierpim, bośmy też na brata okrutnemi byli. Skar. Zwierz O. pożarł mi Józefa. Skar. Gniewliwy jako lew i O. jako niedźwiedź. Skar. Są niektórzy panowie tak okrutni, że nie inaczej używają kmieci swych, jeno jako bydło. Baz. Jakby ś. nie z tej matki, ale z wilczycy jakiej porodzili, tak byli i są okrutnemi. Birk. Bestja okrutna, nad którą puszcze babilońskie abo afrykańskie piaski okrutniejszej nie widywały. Birk. Ja to zawsze mówiłam ludziom: być nie może tak O., jak mówią: on stworzenie boże; on człowiek, jego matka mlekiem wykarmiła. Mick. Los O. **2.** *ogromny, potężny, niezmierny, siarczysty:* Przywalili okrutne kamienie. Wuj. Most z okrutnych kwadratowych kamieni. Warg. Do okrutnych lasów rozbiegli ś. Warg. Na wierzchu okrutne kamienie położyli. Warg. Musiało być kiedy z ciebie okrutne nic dobrego. L. Co to za okrutną budowlę widać tam na podniesieniu? Sienk. Z temi niewiastami złączył ś.

Salomon okrutną miłością. Leop. Sanna okrutna, a i pogodę zdarzył Bóg mroźną. Sienk. <Z Czes. ukrutný, z zamianą przedrostka u na o, formacja niegdyś sld-owa; Czes. ukrutný do KRZĘT/KRĘT>

[Okruża, y, lm. **e]** *tancle, żaboty koronkowe przy rękawach u kobiet.* Por. **Okrążele.** <O+*Kruża, z Nm. Krause>

Okrwawiać, a, ał I. p. **Okrwawić.** 2. chir. p. **Obranić.**

Okrwawianie, a, blm., czynność cz. **Okrwawiać.**

Okrwawić, i, ił, ×**Okrwić,** nied. **Okrwawiać** *zbroczyć, umazać krwią, oblać krwią, zakrwawić, pokrwawić:* Bała ś. jakiej sromoty nabawić, gdzieby miała w krwi ręce O. P. Koch. Wyższy stopień szaleństwa wystawisz, gdy go szkaradnym zabójstwem okrwawisz. L. Niechaj ci w oczach Pirrus okrwawiony stanie. Mor. A. Te łzy moje mogą posłużyć wam na wywołanie z ust okrwawionych serdecznego śmiechu. Słow. Ten człowiek okrwawił całą okolicę. Sienk. <O+Krwawić>

Okrwawienie, a, blm., czynność cz. **Okrwawić.**

×**Okrwić, i, ił** p. **Okrwawić.** <O+*Krwić, od Krew>

×**Okrwienie, a,** blm., czynność cz. **Okrwić.** Mahr.

[Okrybieda, y, lm. **y]** p. **Okryjbieda.** <Zam. Okryjbieda>

Okryciarka, i, lm. **i** *szwaczka robiąca okrycia damskie.* <Od Okrycie>

I. Okrycie, a, lm. **a** I. blm., czynność cz. **Okryć.** 2. *to, co służy do okrycia czego, przykrycie, nakrycie, kilim, dera, deka, pokrowiec, opona, kołdra.* 3. *odzienie wierzchnie:* O. letnie, zimowe, jesienne. Okrycia damskie (stosownie do fasonu): *burno, burnus, ponsza, beduina, płaszczyk, zarzutka, pelerynka, dolman, palto,* posp. *odziewajka i t. d.* O. męskie= *letnie palto, sakpalto, sak.* 4. [O.] *odzież, odzienie, ubranie:* Dajała mu życie i O. 5. leśn.: O. gruntu = *warstwa na powierzchni ziemi, powstała z opadających liści i igieł, z których powstaje następnie próchnica = ziemia roślinna:* O. szyszkowych lasów jest czacina, kicina i choina. Pol. Zdr. **Okrytko.**

2. **Okrycie** przys. od **Okryty:** Im huczniej i okryciej przyjdziem do wojewody witebskiego, tym wdzięczniej nas przyjmie. Sienk. *(= w większej liczbie przy chorągwi).*

Okrycie się, a ś., blm., czynność cz. **Okryć ś.**

Okryciowy przym. od **I. Okrycie:** Materjał O.

Okryć, yje,ył, nied. **Okrywać** I. *odziać, zakryć po wierzchu, naokoło, ze wszystkich stron, nakryć, osłonić, otulić, opatulić, okutać:* O. dobrze chorego. Oto mi czoło ciemna przyłbica okrywa. Słow. Okryty ranami *(= pokryty).* Okryty krostami, wrzodami, plamami *(= obsypany).* Siwy włos okrył mu skronie. Mick. Kurzem, posoką okryci. Mick. Drżące usta piana mu okryła. Mick. Chmury niebo okryły *(= zasłoniły, powlokły, zawlokły, zaciągnęły, zaległy).* Każdy okrył pierś wielkim krzyżem. Jeż. Okryj nędzę nagich. L. Okryj konia dywdykiem. Troc. (Ogórki) okryły grzędy jakby kobiercem fałdzistym. Mick. (Pola) gdzieniegdzie okryte zbożem, gdzieindziej odziane lasami. Korz. Pole okryte trupami *(= zasłane).* Zbrojnym nieprzyjacielem pola są okryte. L. Wały morskie okrywały okręty. Warg. Niechaj Pan Bóg skrzydłami wszechmocności swojej okryje i ociszy majestat panowania twego. Goś. *(= otoczy).* Przen.: *zamaskować, upozorować:* Cudzym grzechem swojego O. nie chciał występku. Troc. Tę sprawieczkę gorliwością okrywał. Troc. 2. †O. kogo, żart. = *obić, wypłazować:* Wtym jakoś zwadzą ś. z czeladnikiem na radzie i poczną go okrywać. Mask. *(= okładać).* 3. przen.: O. kogo czym = *ściągnąć nań co, nabawić kogo czego; wystawić, narazić kogo na co:* O. kogo hańbą, wstydem, śmiesznością. Drugoroczni (uczniowie) umieją opowiadać mnóstwo wesołych historyjek, okrywających śmiesznością zacnego profesora. Dyg. Do zguby go przywiedli, okryli niesławą, zbawili czci i kochania. Sienk. Wzgardzony—okryty chwałą, śmiertelny—Pan nad wiekami. Karp. Okryty przekleństwem ziomków. Mick. 4. *ubrać, odziać, przyodziać, oblec, ogarnąć:* Okryć ubogiego. Zgon ten okrył wielu żałobą. †Okryty w infułę, w albę. Płaszczem (w płaszcz) okryty. Troc. 5. †O. przen. *zasłonić, obronić:* Pułki miasto od oblężenia okrywały. Troc. Obóz lasem z jednej strony, a z drugiej bagnem był okryty. Troc. Łaska dworu go okrywa. Troc. 6. †O. kogo czym = *obłożyć, obciążyć, ukarać; skazać na co:* O. kogo karą, klątwą, banicją, niełaską. Troc. Surową okryty karą. Troc. 7. †O. *ogarnąć, opanować, owładnąć, zdjąć, przejąć:* Okrył go frasunek. Troc. Ciężki smutek zakrwawione okrywa serce. Troc. Okryci będąc strachem. Troc. 8. myśl.: Okrywać a. jechać, podawać, (o ptakach) *latać, fruwać.* **O. ś. I.** *odziać ś., przykryć ś., zakryć ś. po wierzchu, naokoło, ze wszystkich stron, nakryć ś., osłonić ś., otulić ś., opatulić ś., okutać ś.:* Skryła ś. w szafę i okryła ś., jak najlepiej mogła, materacami i kobiercami. Kłok. O. ś. kołdrą, płaszczem. Brzegi morskie, jak daleko tylko oko sięgło, okryły ś. jednostajną szybą lodu. Pol. Morze okryło ś. lodem. Pol. Niebo okryło ś. chmurami *(= zasłoniło ś., zawlokło ś., zaciągnęło ś.).* Pole okryło ś. trupami *(= zostało okryte, zasłane; trupy zaległy pola).* 2. przen.: O. ś. czym = *ściągnąć na siebie co, nabawić ś. czego, wystawić ś., narazić ś. na co:* O. ś. sławą, hańbą, śmiesznością. Będą służyli i sławą ś. na wyprawach przeciw paskudztwu piekielnemu okryją. Sienk. 3. *odziać ś. w co, włożyć na siebie co, ubrać ś., przyodziać ś., ogarnąć ś.:* Mając co jeść i czymbyśmy ś. okryli, na tym dosyć miejmy. Leop. 4. przen. (o chorągwiach = pułkach) *uzupełnić ś., zapełnić ś., skompletować ś.:* Chorągwie ś. znowu okryły. Kaczk. Chorągwie bardzo słabo ś. okrywały. Kaczk. Chorągiew okryta. <O+Kryć>

[Okryjbieda, y, lm. **y, Okrybieda]** *liche ubranie, okrycie:* Dajno pani lepiej jaką okryjbiedę i nie mieszaj ś. do tego, co do ciebie nie należy. Zap. <Okryj, od Okryć+Bieda>

†**Okryślać, a, ał** p. **Określić.**

†**Okryślanie, a,** blm., czynność cz. **Okryślać,** *określanie.*

†**Okryślenie, a,** blm., czynność cz. **Okryślić,** *określenie.*

†**Okryślić, i, ił** p. **Określić:** Macie wiedzieć, iż wszystkie pokusy czartowskie... są okryślone od ręku pańskich i limitowane. Birk. Moc szatańska jest okryślona i ograniczona. Ząbk.

†**Okryślnie** przys. od **Okryślny,** *określnie.*

†**Okryślny** p. **Określny.**

Okrytko, a, lm. **a** p. **I. Okrycie.**

Okrytonasienny bot.: Rośliny okrytonasienne a. okrytozalążkowe, okrytoziarnowe, okrytoziarne (angiospermae) *gromada roślin kwiatowych, których zalążki ukryte są wewnątrz zawiązka.* <Okryty+Nasienny>

Okrytorostkowy bot.: Rośliny okrytorostkowe (endogenae) *rodzina roślin jednoliściennych.* Sł. wil. <Okryty + Rostkowy>

Okrytoskrzelowy zool. *mający skrzela osłonięte fałdem skóry:* Ryby, mięczaki okrytoskrzelowe. <Okryty + Skrzelowy>

Okrytozalążkowy bot. p. **Okrytonasienny.** Rost. <Okryty + Zalążkowy>

Okrytoziarnikowy bot.: Grzyby okrytoziarnikowe = *grzyby z rzędu jądrników, u których zamknięty otoczeń zawiera wewnątrz puszki.* Sł. wil. <Okryty + *Ziarnikowy, od *Ziarnik, od Ziarno>

Okrytoziarnowy bot. p. **Okrytonasienny.** <Okryty + Ziarnowy>

Okrytoziarny bot. p. **Okrytonasienny.** Pis. <Okryty + *Ziarny, od Ziarno>

†**Okrytszy** st. w. od **Okryty:** Kiedy okrytsze chciał zastawić stoły... tedy złapał zająca. Toł. (= *obfitsze*). <Od Okryty, od Okryć>

[**Okryw, u,** blm., **Okrywka, Okrywko**] *odzież, ubranie, odzienie:* Ni mám okrywu nijakiego. <O + *Kryw, KR(Y)/KOR>

Okrywa, y, lm. **y** *to, co okrywa, pokrywa zewnętrzna, osłona, powłoka:* O. poczwarcza. Bot.: a) *liście otaczające baldach złożony.* Rost. b) *listki otaczające koszyczek.* Rost. Okrywy nasienne. Mech.: O. a. osłona kotła, paleniska. O., osłona a. płaszcz cylindra. Myśl.: O. trutki. Zdr. **Okrywka.** <O + KR(Y)/KOR>

Okrywać, a, ał i **O. ś.** p. **Okryć.**

Okrywajka, i, lm. **i** p. **Okrywka.** <Od Okrywać>

Okrywanie, a, blm., czynność cz. **Okrywać.**

Okrywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Okrywać ś.**

× **Okrywca, y,** lm. **y** *ten, co okrywa:* Prawdy O. Jabł. <Od Okrywać>

Okrywka, i, lm. **i I.** *lekkie okrycie kobiece, zarzutka,* żart. okrywajka: Kto go tu zechce chwytać? czy ta w aksamitnej okrywce dama? Prus. **2.** p. **Okrywa:** O. = liście otaczające baldaszek. Rost. O. milerza z drobnych gałązek i darni obsypanej prochami węglowemi. Łab. Okrywki z tarcic spojonych, któremi żołnierze do szturmu idący od pocisków zasłaniać ś. zwykli. Błaż. **3.** [O.] p. **Okryw.** <Od Okrywa>

[**Okrywko, a,** lm. **a**] p. **Okryw.** <O + KR(Y)/KOR>

Okryzlować, uje, ował szk. p. **Okręzlować.** <O + Kryzlować>

Okryzlowanie, a, blm., czynność cz. **Okryzlować.**

[**Okrzapły**] = **Ochrypły.** <Zam. *Ochrzapły, CHRZYP/CHRYP>

Okrzaski, ów, blp. hut.: O. cegły, mufli = *potrzaskane czyli pokruszone mufle z glinki ogniotrwałej po ich przepaleniu ś. i wyjściu z użycia.* Łab. <O + *Krzaski, KRZOS>

[**Okrzasować, uje, ował**] p. **Okrzesać:** Przysed do jedny sosny i okrzasował se takie sęki. <O + *Krzasować, KRZOS>

[**Okrzasowanie, a,** blm.] czynność cz. **Okrzasować.**

× **Okrzątnie** przys. od **Okrzątny.**

× **Okrzątność, i,** blm. rz. od **Okrzątny.**

× **Okrzątny,** × **Okrzętny** *skrzętny, porządny, schludny, akuratny, pilny, staranny, dbały:* Staruszka była jeszcze zupełnie przytomną, czystą, okrzątną w stroju. Korz. Szlify i ostrogi srebrne, but O. Rul. <O + *Krzątny, KRZĘT/KRĘT>

[**Okrzcić, i, ił** i **O. ś.**] p. **Ochrzcić:** Litwę okrzciwszy, wzbraniają im krześcijańskich sług twoich mieczem ścinać. Sienk. Ktoby uciekł ś. do miłosierdzia Jego, a okrzcił ś. w imię Jego... Rej. <Zam. Ochrzcić>

[**Okrzczenie, a,** blm.] czynność cz. **Okrzcić,** *ochrzczenie.*

[**Okrzczenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Okrzcić ś.,** *ochrzczenie ś.*

Okrzemka, i, lm. **i** bot. = a) a. **Sznurzec** (diatoma) *roś. z gromady wodorostów, z rzędu okrzemek.* b) (i min.) a. **Djatom** (diatomaceae) *nazwa ogólna roślin, stanowiących rząd wodorostów; nazwa ogólna wodorostów komórkowych, których mikroskopowe komórki mają pancerz krzemionkowy.* <O + *Krzemka, od Krzem>

Okrzemkowy przym. od **Okrzemka,** *djatomowy.*

Okrzep, u, lm. **y, Żuwin** bot. (timonius) *roś. z rodziny marzanowatych.* <?>

× **Okrzepczenie, a,** blm., czynność cz. **Okrzepczyć,** *okrzepienie.*

× **Okrzepczyć, y,ył** p. **Okrzepić.** <O + Krzepczyć>

Okrzepić, i, ił, × **Okrzepczyć** *uczynić krzepkim, wzmocnić, orzeźwić.* <O + Krzepić>

Okrzepłość, i, blm. rz. od **Okrzepły.**

Okrzepły *ten, co okrzepł, stężały:* Serce ociężało, jakom skoro zobaczył twe okrzepłe ciało. Groch. Na okrzepłe lata jego wzgląd mieli. Błaż. Przez ociężałe lata i przez okrzepłe zdrowie nadążyć za niemi nie mógł. Błaż. <Od Okrzepnąć>

Okrzepnąć, pnie, pnął a. **pł** a. × **O. ś.** *stać ś. krzepkim, wzmocnić ś.; skrzepnąć po wierzchu, dokoła, zsiąść ś., zastygnąć, ostygnąć, zakrzepnąć, ściąć ś., stężeć, stwardnieć, zesztywnieć:* Polewaj grzanki masłem roztopionym, że okrzepną. Ostror. Nim kucharze wydadzą jedno, drugie ziąbią, usiędę, to okrzepło, to ze krwią na poły. Pot. Już okrzepł. Troc (o trupie). I żywe siły w strachu ś. okrzepły. Wad. <O + Krzepnąć>

Okrzepnienie, a, blm. p. **Okrzepnięcie.**

Okrzepnięcie, a, blm., **Okrzepnienie** czynność cz. **Okrzepnąć:** Roślina w pierwszych chwilach zawsze przeboleć musiała, trzeba było lat dla jej okrzepnięcia. Rol.

Okrzesać, sze, sał, × **Okrzosać,** nied. **Okrzesywać,** †**Okrzesować,** †**Okrzosywać I.** *ociosać, ostrugać, poobcinać dokoła, obrąbać:* Okrzesać drzewo, gałęzie (z drzewa). Okrzesać kamień. Sosny okrzesywać nie trzeba. Haur. Proste i wysokie okrzesują drzewa. Pilch. Okrzesywać winnicy nie zwykli. Jęli ciupagami okrzesywać konary i wierzchowce smreków leżących. Tet. **2.** przen. kogo = *wypolerować, ucywilizować, ogładzić, wyćwiczyć, ociosać, oświecić, wykształcić:* Prostak ci to jakiś nieokrzesany. L. **3.** [O., nied. **Okrzasować**] *obłamać.* **4.** [O.] *okrążyć, obwieść:* O. wrzedzionkę cebulą. **O. ś.** *wypolerować ś., ogładzić ś.; nabrać ogłady, poloru; otrzeć ś., przetrzeć ś. między ludźmi, ucywilizować ś., wyrobić ś., wykształcić ś., oświecić ś.:* W mieście ś. okrzesał. L. <O + Krzesać>

Okrzesanie, a, blm. **I.** czynność cz. **Okrzesać. 2.** *polor, ogłada towarzyska.*

Okrzesanie się, a ś., blm., czynność cz. **Okrzesać ś.**

Okrzesek, ska, lm. **ski** *cząstka odpadła przy okrzesywaniu.* <O + *Krzesek, KRZOS>

[**Okrzesić, i, ił, Skrzesić**] *orzeźwić:* Dorobiłek sie godnie, aleście me to wódko okrzesili. <O + Krzesić>

†**Okrzesować, uje, ował** i †**O. ś.** p. **Okrzesać:** U drzewa potrzeba niepotrzebne gałęzie O.

†**Okrzesowanie, a,** blm., czynność cz. **Okrzesować.**

†**Okrzesowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Okrzesować ś.,** *okrzesywanie ś.*

Okrzesywać, uje, ywał i **O. ś.** p. **Okrzesać.**

Okrzesywanie, a, blm., czynność cz. **Okrzesywać.**

Okrzesywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Okrzesywać ś.**

[**Okrzeszenie, a,** blm.] czynność cz. **Okrzesić.**

Okrzewiać się, a ś., ał ś. p. **Okrzewić ś.**

Okrzewianie się, a ś., blm., czynność cz. **Okrzewiać ś.**

Okrzewić się, i ś., ił ś., nied. **Okrzewiać ś.** *okryć ś. krzewiem a. jakby krzewiem:* Gałęzie okrzewiają ś. żałobnym igliwiem. <O+Krzewić ś.>

Okrzewienie się, a ś., blm., czynność cz. **Okrzewić ś.**

[**Okrzeźwić, i, ił**] p. **Orzeźwić.**

†**Okrzeźwieć, eje, ał** *otrzeźwieć, oprzytomnieć, przyjść do siebie:* A gdyż tego pojadł, nawróciła ś. dusza jego weń i okrzeźwiał. B. Sz. <Zam. Otrzeźwieć>

[**Okrzeźwienie, a,** blm.] czynność cz. [**Okrzeźwić**].

†**Okrzeźwienie, a,** blm., czynność cz. **Okrzeźwieć,** *otrzeźwienie.*

×**Okrzętnie** przys. od **Okrzętny.**

×**Okrzętność, i,** blm. rz. od **Okrzętny:** Siewy, gdy będą za okrzętnością gospodarską sucho odprawione, dobrze gdy potym deszczyk spadnie. Haur. W ekonomice trzeba zażyć rozgarnienia i okrzętności. Haur.

×**Okrzętny** p. **Okrzątny:** Koło siebie O. Pot. Okrzętna gospodyni. Haur. Wydoiwszy okrzętna gospodyni krowy, śle je po trybut nowy. Pot. Okrzętna gospodyni dom rozrządza, do kądziele napądza. Pot. <O+KRZĘT/KRĘT>

Okrzos, a, lm. **y l. a. Krzesanina** *gałęzie okrzesane.* **2.** ×O. posp. *młodzieniec, któremu ś. włos na twarzy zaczyna wysypywać, szpic, szpicak.* **3.** mul. *młotek do okrzesywania cegieł.* <O+KRZOS>

×**Okrzosać, sze, sał** i ×**O. ś.** p. **Okrzesać:** Okrzosany, oklektany, szczwany. Kn.

×**Okrzosanie, a,** blm., czynność cz. **Okrzosać.**

×**Okrzosanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Okrzosać ś.**

Okrzosek, ska, lm. **ski** *wyrób powstały przez okrzesywanie:* Najpiękniejsze okazy okrzosków, siekierek i młotków tu właśnie odkrywa archeologja. Rol. <O+Krzosek>

†**Okrzosywać, uje, ywał** i †**O. ś.** p. **Okrzesać:** Suche gałęzie mieczem okrzosuje. P. Koch.

†**Okrzosywanie, a,** blm., czynność cz. **Okrzosywać.**

†**Okrzosywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Okrzosywać ś.**

Okrzyczany l. im. od **Okrzyczeć. 2.** *osławiony, rozsławiony, słynny, znany powszechnie, zawołany, głośny:* Okrzyczana piękność. Jam to, mój kochany, ten młodzian nieszczęśliwy, ten syn O. Tremb. Raczej był okrzyczanym, aniżeli pochwalonym. Pilch.

Okrzyczeć, y, ał p. **Okrzyknąć.** <O+Krzyczeć>

Okrzyczenie, a, blm., czynność cz. **Okrzyczeć.**

Okrzyk, u, lm. **i l.** *zgodne krzyknięcie wielu osób, rozlegające ś. dokoła:* Na wilka O., a niedźwiedź pszczoły drze. Prz. Na wilka O., a wrona świnie skubie. Prz. *(= ślusarz zawinił, a kowala powiesili).* Okrzykiem jelenia do sieci napędzać. Troc. O. uczynili. Troc. Wydać O. Wchodzący król powitanym został radosnym publiczności okrzykiem. Ust. Okrzyk zgrozy, radości. O. oburzenia i zgrozy. Krasz. Okrzykom i wiwatom nie było końca. Sienk. Spólny O. uczynić. L. Wzbił ś. radosny okrzyk pod niebiosa. Kras. Z radości O. uczynili. Petr. Wyrwał ś. z piersi O. boleści, zgrozy. O. uczyniwszy, błogosławili głosem ojczystym Pana Wszechmocnego. Wuj. Nie dla próżnych okrzyków działa wielka dusza. Kras. Poddaństwo wesołemi okrzykami głosiło powrót dziedzica. Kras. Wracam na puste łoże, na zimne łoże, a serce moje rozdarł O. rybaków, którzy witali wtenczas, gdy ja żegnałam. Słow. Okrzyków nad całość kraju nie przekładał. Kras. Biją pod niebo grzmotne okrzyki. Zal. Brzmią zewsząd okrzyki: ach! to może ostatni! patrzcie, patrzcie młodzi! Mick. **2.** †O. *krzyk = rozgłos, głos powszechny, sława, fama:* Bez okrzyku wielkie rzeczy i cicho sprawuje. Troc. **3.** †O. *odgłos:* Miedzy wojennym trąb okrzykiem. Troc. <O+Krzyk>

†**Okrzykać, a, ał** i †**O. ś.** p. **Okrzyknąć:** Nie trzeba go było O. temi słowy: pókiż będziesz spał, leniwcze! Birk. Psy okrzyka *hortatur.* Żebr. <O+Krzykać>

†**Okrzykanie, a,** blm., czynność cz. **Okrzykać,** *okrzykiwanie.*

†**Okrzykanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Okrzykać ś.,** *okrzykiwanie ś.*

Okrzykiwać, uje, iwał i **O. ś.** p. **Okrzyknąć.**

Okrzykiwanie, a, blm., czynność cz. **Okrzykiwać.**

Okrzykiwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Okrzykiwać ś.**

Okrzyklin, u, lm. **y, Ślazokrzew, Ślazilep** bot. (malvaviscus) *roś. z rodziny ślazowatych.* <?>

†**Okrzykliwy** *wydający krzyk, krzykliwy, hałaśliwy, wrzaskliwy, głośny:* Okrzykliwe cymbały zabrzmiały. Żebr. <Od Okrzyk>

Okrzyknąć, nie, nął, Okrzyczeć, nied. **Okrzykiwać,** †**Okrzykać l.** ×O. kogo = *ofuknąć z krzykiem; zakrzyczeć, krzyknąć, huknąć, zawołać na kogo, odezwać ś., zwrócić ś. doń głośno:* Potajemnie porwawszy, ucieka, a gdy okrzykną, choć nie uderzą, porzuca, co był porwał. L. Aby was nagle nie okrzyczano: Już nie masz czasu! Wor. Pan Jezus okrzyknął Saula: Saule, Saule! przecz mię prześladujesz? Dambr. **2.** ×O. co = *krzyknąć, wygłosić krzycząc:* Wiwat bez przestanku, który, dniem okrzykniony, brzmiał aż do poranku. Mick. Okrzykną zaraz, żeś chciwy łupieży, wdarł ś. na państwo, któreć nie należy. Mick. **3.** *obrać przez okrzyk, aklamować, z krzykiem ogłosić; obwołać:* O. kogo królem. Poeci Stanisławowscy okrzyknęli ks. Łuskinę za ciemnego fanatyka. Bart. **O. ś.** *zakrzyczeć, wydać okrzyk, krzyknąć, huknąć, zawołać, odezwać ś. krzykliwie:* Chorągwie, okrzyknąwszy ś., przeszły w cwał, aż równina zagrzmiała od tętentu. Sienk. <O+Krzyknąć>

Okrzyknienie, a, blm. p. **Okrzyknięcie.**

Okrzyknięcie, a, blm., **Okrzyknienie** czynność cz. **Okrzyknąć.**

†**Okrzyknik, a l.** lm. **cy** *ten, co okrzykuje.* **2.** lm. **ki** gram. *znak pisarski wyrażający okrzyk,* wykrzyknik. <Od Okrzyknąć>

Okrzyn, u, lm. **y, Bucień, Lazurek,** ×**Cyrenajskie ziele** bot. (laserpitium) *roś. z rodziny bal-*

daszkowych. Gatunek: O. kosmaty (l. prutheniсum). <?>

× **Okrzypnąć, pnie, pnął** a. **pł = Ochrypnąć.** Troc.

× **Okrzypnięcie, a,** blm., czynność cz. **Okrzypnąć,** *ochrypnięcie.*

† **Okrzyszyna, y,** lm. **y** p. **Okruch:** Jako łakną-ce ze stołu pańskiego szczenię, okrzyszyny po-karmu jakiego czekam. Susz. <O + *Krzyszy-na, KRUCH/KRSZ>

[**Okrzywać, a, ał**] *omacać kurę.* <?>

[**Okrzywanie, a,** blm.] czynność cz. **Okrzywać.**

† **Okrzywdzenie, a,** blm., czynność cz. **Okrzywdzić.**

† **Okrzywdzić, i, ił** kogo = *wyrządzić mu krzywdę, skrzywdzić, ukrzywdzić:* Pogardzone i okrzywdzo-ne małżeństwo. Warg. <O + Krzywdzić>

× **Okrzywiać, a, ał** p. **Okrzywić.**

× **Okrzywianie, a,** blm., czynność cz. **Okrzywiać.**

× **Okrzywić, i, ił,** nied. × **Okrzywiać** *wykrzywić:* Gorycz okrzywia mi serce i wargi. Uj. <O + Krzywić>

× **Okrzywienie, a,** blm., czynność cz. **Okrzywić.**

Oks- chem. p. **Oksy-.**

Oksalurja, i, blm. lek. (oxaluria) *wydzielanie z moczem szczawianu wapna w ilościach znaczniej-szych.* <Now. z Gr. oxalís = szczaw + ouréō = wydzielam mocz>

Oksamid, u, blm. chem. (acidum oxalicum) *amid kwasu szczawiowego* $NH_2.CO.CO.NH_2$. <Oks- + Amid>

Okseft, u, lm. **y l.** *wielka beczka.* **2.** *dawniej-sza miara do cieczy, w różnych miejscach i czasach dosyć różnej wielkości.* **3.** *miara nowopolska, obej-mująca 60 garncy.* <Nm. Oxhoft>

Okseftka, i, lm. **i** p. **Okseftówka.** <Od Okseft>

Okseftowy przym. od **Okseft.**

Okseftówka, i, lm. **i, Okseftka** leśn. *klepka dębo-wa, służąca do robienia okseftu.* <Od Okseftowy>

[**Oksekr, u,** blm.]: Plast oksekru = *emplastrum oxycroceum.* <Przekręcone z Łć. oxycroceum>

Oksfordzki l. gieol.: Il O. = *jeden z iłów średnio-jurajskich.* Gliny oksfordzkie = *pokłady wapienia i gliny średnio-jurajskie, spoczywające na ikrowcu głównym.* Łab. **2.** wiośl.: Pokładanie oksfordzkie a. pokładanie górą = *pokładanie wiosła z unoszeniem pióra nad wodą.* <Od nazwy miasta angielskiego Oxford>

Okshidryl, u, blm. chem. p. **Hidroksyl.** <Now. z Oks- + Gr. hýdōr = woda>

Oksy-, Oks- chem. **l.** *tleno-:* Oksychlorek, oksy-siarek = *tlenochlorek, tlenosiarek.* **2.** niek. zam. *hidroksy-:* Oksykwasy = *alkoholokwasy.* Oksybenzol, C_6H_5OH = *fenol.* <Z Gr. oxýs = ostry; kwaśny>

Oksydacja, i, blm. p. **Oksydowanie.**

Oksydować, uje, ował chem. **l.** *utleniać.* **2.** *za-czernić powierzchnię srebra przez pokrycie jej cien-ką warstewką siarku srebra:* Laska misterna z główką z oksydowanego srebra. Krasz. <Fr. oxyder>

Oksydowanie, a, blm., **Oksydacja** czynność cz. **Oksydować.**

! **Oksygienacja, i,** blm. fizj.: O. krwi = *utlenienie krwi w płucach przez oddychanie.* <Now. Łć. oxygenatio>

Oksyhemoglobina, y, blm. chem. *związek hemo-globiny z tlenem.* <Oksy- + Hemoglobina>

Oksykonina, y, blm. apt. p. **Konhidryna.** <Oksy- + 2 Konina>

Oksykwas, u, lm. **y** chem. p. **Alkoholokwas.** <Oksy- + Kwas>

Oksylina, y, blm. chem. *produkt utleniania oleju lnianego z odpadkami bawełny, mający zastąpić kauczuk.* <Now. z Oksy- + Gr. línon = len>

Oksym, u, lm. **y** chem. *związek, pochodzący od hidroksyljaku,* $H_2N.OH$, *przez zastąpienie 2 ato-mów wodoru połączonych z azotem jakąkolwiek grupą organiczną:* Aldoksymy, acetoksymy. <Now. z Gr. oxýs = ostry; kwaśny>

! **Oksymel, u,** blm. = **Kwasomiód:** Prosty syrop zowią O., to jest kwaśny miód; bywa ze dwu części octu, a z jednej miodu przaśnego. Trzyc. <Gr. oxýmeli>

Oksymetr, a, lm. **y** p. **Kwasomierz.** <Now. z Oksy- + Gr. métron = -mierz>

Oksymoron nieod. *figura retoryczna, zasadzająca ś. na łączeniu pojęć przeciwnych, np.: rozum sza-lony, żart srogi, słodkie niebezpieczeństwo.* <Z Gr. oxýs = ostry, dowcipny + mōrós = głupi, naiwny>

Oksyneuryna, y, blm. chem. p. **Betaina.** <Oksy- + Neuryna>

Oksza, y, lm. **e l.** † O. i [O.] *siekiera, topór:* O. ciesielska. Pot. Bez oksze pługa nie zrobią. Pot. Na kołki O. dobra. Pot. Otóż ś. tu Orze-chowski swoją okszą ociął, ten quincunx budu-jąc. Rozm. **2.** a. **Kosztur** zool. (malleus) *małża bezgłowa jednomuskułowa.* <Nm. Axt>

Okszyc, a, lm. **owie** *szlachcic herbu Oksza:* Okszycy siekierkę za herb noszą. Biel. M. Stani-sław Orzechowski, O. <Od Oksza>

[**Okścić, i, ił**] p. **Okścieć:** Jabłka, gruszki okściły. <O + Kścić, KWIT>

[**Okścieć, eje, ał, Okścić**] *okwitnąć.* <O + Kścieć, KWIT>

[**Okścienie, a,** blm.] czynność cz. **Okścić** a. **Okścieć,** *okwitnięcie.*

[**Oktaba, y,** lm. **y**] p. **Oktawa:** Przez całą oktá-bę nie można piec chleba. Podczas oktab = *w ty-godniu następującym po Bożym Ciele.* <Z Okta-wa>

Oktaedr, u, lm. **y** mat. p. **Ośmiościan.** <Fr. octaèdre, z Gr. oktáedros>

Oktaedryczny mat. przym. od **Oktaedr,** p. **Ośmiościanowy:** Kryształki oktaedryczne. <Od Oktaedr>

Oktagon, u, lm. **y** woj. *rodzaj szyku bojowego:* Figura 8 przedstawia O., szyk, zdaniem Lipow-skiego, bardzo silny, mający z każdej strony obronę. Górs. <Now. z Gr. októ = osiem + gó-ny = kolano, dzwono, człon>

Oktan, u, blm. chem. *węglowodór* C_8H_{18}. <Now. z Gr. októ = osiem>

Oktant, u, lm. **y l.** *ósma część okręgu koła.* **2.** astr. *dawny przyrząd astronomiczny odpowiadający sekstansowi.* <Łć. octans, 2 pp. octantis>

Oktapla, i, lm. **e** *biblja poliglota, ułożona w osiem kolumn.* <Z Gr. oktáplous = ośmiokrotny>

Oktawa, y, lm. **y,** [**Oktaba, Ochtaba**] **l.** *ósmy dzień po jakiej uroczystości, po dniu pamiętnym:* Od dnia ósmego abo oktawy narodzenia Jezusowego rok poczynamy. Skar. W oktawę śmierci. **2.** *na-bożeństwo ośmiodniowe:* O. Bożego Ciała. [Na okta-wy] = *w dni składające oktawę Bożego Ciała.* **3.** a. × **Oktaworym** *rodzaj strofki ośmiowierszowej, ośmiowiersz, składający ś. z wierszy jedenastozgłos-kowych:* Sam ś. rym do mnie miłośnie nagina, O. pieści, kocha mię sekstyna. Słow. **4.** fiz.: Okta-wa danego tonu = *ton od niego dwa razy wyższy, to jest polegający na dwa razy większej liczbie drgań, czyli na dwa razy większej ich częstości.* **5.** muz. *cała objętość ośmiu tonów sąsiednich;*

ósmy ton następujący po siedmiu poprzednich; ósmy stopień gamy: Muzyk, gdy głosu dociągnąć nie może, oktawą weźmie. Troc. O. jest głos ósmy. Troc. O. dwukreślna p. **Dwukreślny.** **6.** org. = a) *głos zasadniczy organu o połowę mniejszy od pryncypału.* b) *jeden z głosów manualnych organu.* **7.** woj. *rodzaj dawnej armaty:* Pod Zbarażem książę Jeremi miał jeno kilkanaście oktaw i granatników. Sienk. Musiano podkładać deski pod granatniki, moździerze i nawet pod oktawy. Sienk. Prowadzili dwie oktawy srodze donośne i sześć zdobycznych organków. Sienk. <Łć. octava (dies a. vox) = ósma>

Oktawbas, u, blm. org. *jeden z głosów pedałowych organów.* <Oktawa + Bas>

Oktawka, i, lm. **i I.** *dawna nazwa małych skrzypek:* Są także oddawna znane u nas skrzypeczki, zwane oktawką. Goł. **2.** [O.] *pozytywka.* <Zdr. od Oktawa>

× **Oktaworym, u,** lm. **y** p. **Oktawa:** Opisuje autor lichemi wierszami (oktaworymami) kampanje Sobieskiego. Dar. <Oktawa + Rym>

Oktawowy przym. od **Oktawa:** Chopin pasaże oktawowe zaczynał pianissimo. Żel. Flecik O. p. **Flecik.** <Od Oktawa>

Oktern, u, lm. **y:** O. papieru = *arkusz złożony w ośmioro, w ósemkę; ósma część arkusza.* Dudz. <? Now. z Łć. octo = osiem + ternus = trójny, może według analogji sekstern>

Oktet, u, lm. **y** *utwór muzyczny napisany na 8 różnych głosów lub na 8 instrumentów.* <Z Łć. octo, na wzór: Kwartet, Kwintet>

× **Oktober, bra,** lm. **bry** *październik.* <Łć. october (mensis) = ósmy (miesiąc)>

× **Oktobrowy** przym. od **Oktober,** *październikowy.* Mat. <Od Oktober>

Oktoich, u, lm. **y** *księga cerkiewna, zawierająca pieśni na 8 głosów.* L. Józef Dobrowski rozumie, iż psałterz i O. jest jednym dziełem. Wiszn. <Z Gr. oktōechos>

× **Oktroić, i, ił** p. **Oktrojować:** Na oktrojonych koncesyjkach najazdu budują przyszłość narodu. Bał. <Fr. octroyer = udzielić, nadać>

× **Oktrojenie, a,** blm., czynność cz. **Oktroić,** *oktrojowanie.*

Oktrojować, uje, ował, × **Oktroić** *przyznać, nadać, udzielić:* O. prawo, przywilej, konstytucję. Małe ustępstwa, dziesiąta część autonomji, którą oktrojowano z musu po wypadkach lutowych, wystarczyłyby na zajęcie umysłów. Spas. Napoleon oktrojował konstytucję własnego pomysłu. Dęb. L. Wyobrazicielem tego oktrojowanego przywiązania u nas, tego partykularyzmu patrjotycznego w poezji był Gosławski. Rol. <Fr. octroyer>

Oktrojowanie, a, blm., czynność cz. **Oktrojować.**

[Oktusza, y, lm. **e] = Łoktusza.** <p. Łoktusza>

Oktyl, u, lm. **e** chem. *rodnik organiczny* C_8H_{17}, *pochodzący od oktanu.* <Now. z Gr. oktō = osiem>

Oktylen, u, lm. **y** chem. *węglowodór* C_8H_{16}, *z wielu ciał tego składu najlepiej znany* kaprylen.

Oktyljon, u, lm. **y** *dawniej miljon, obecnie tysiąc septyljonów.* <Now. z Łć. octo = osiem>

Okucie, a, Okowanie I. blm., czynność cz. **Okuć:** Dowódcy kompanji i plutonów doglądać mają okucia. Chrzan. Przen.: By ś. wyrwać z tego snu okucia... Was. **2.** lm. **a,** × **Oków** *szczegół a. szczegóły z metalu, któremi coś okuto:* O., okucia u drzwi, u okien, u skrzyni. O. drzwi i bramy składa ś. z zamku, wrzeciądza, skoblów, kruków, probojów, zasuwek, zawias, klamki, zapadki z kluczką i gwoździ głowaczów. Podcz. Niezłomne tej kraty okucia. Mick. O. na ręce, na nogi = *okowy, kajdany.* Przen.: Dopóki wielka Lena nie uwolni ś. ze swego okucia zimowego... wiosny niema jeszcze. Szym. *(= pancerza zimowego = powłoki lodowej).* Przen.: Gdyś młody, uciskają zwyczajów okucia. Mick.

Okuć, uje, uł, Okować, nied. **Okuwać, Okowywać** *kując, obłożyć okuciem; obić metalem:* O. konia = *przybić mu podkowy, podkuć.* O. laskę *(= dać skówkę na niej).* O. kogo w kajdany *(= zakuć).* Przen.: Chwila, w której będzie miał sposobność oświadczyć ś. i zaręczynowym pierścionkiem O. paluszek Julji. Bał. Serce nie jest sługa, nie zna, co to pany, i nie da ś. przemocą okuwać w kajdany. Mick. Wyspa okuta lodami. Kras. Tak mi jest jak gwieździe okutej w kajdany. Mick. <O + Kuć>

Okudłany *rozkudłany, rozczochrany, roztargany, potargany,* ♦*nieuczesany:* Gdy mąż w domu, okudłana chodzi, jak który gach przyjedzie, ażci ś. wystroi. Opal. <O + Kudłany, od Kudłać>

Okukać, a, ał kogo, co = *kukając, wpłynąć dobroczynnie na co:* Okukała kukułka chorobę, więc ś. poprawił. Sienk. [Jeżeli człowiek, którego kukułka pierwszy raz okuka *(= który usłyszy na wiosnę po raz pierwszy kukułkę)* jest głodny, to będzie cały rok głodny. Kukułka juz mie okukała, ze pódem za wdowca]. <O + Kukać>

Okukanie, a, blm., czynność cz. **Okukać.**

Okulały p. **Okulawiały.** <Od Okuleć>

Okular, u, lm. **y** fiz. p. **Oczna.** <p. Okulary>

†**Okularja, i,** lm. **e** *futerał na okulary.* Mącz. <Śr. Łć. ocularia>

Okularnik, a I. lm. **cy** *ten, co robi okulary, optyk.* **2.** lm. **ki** zool. (naja) *gatunek węża jadowitego.* <Od Okular>

Okularska, ów, blp. p. **Okulary:** Jeszcze mi ktoś O. ukradł. Jun. <Od Okulary>

Okulary, ów, blp. **I.** a. †**Okulaty,** × **Ocznice, [Naocznice]** lek. *para szkieł odpowiednio rzniętych, w stosownej oprawie, noszona na nosie przed oczyma, dla poprawy wzroku a. ochrony oczu:* O. koszyczkowate = *O. z siatką metalową tworzącą rodzaj koszyczka dokoła szkieł.* O. mikowe. O. ocieniające = *ciemne, niebieskie.* O. pryzmatyczne. O. szczelinowe = *O. z wązkim otworkiem, szczeliną.* O. walcowe = *O. o szkłach będących odcinkami walca, dla oczu dotkniętych niezbornością.* O. wklęsłe, †żłobczaste = *O. dla osób krótkowzrocznych.* O. wypukłe, †sklepiste = *O. dla dalekowzrocznych.* Krótki wzrok mającym służą O. żłobczaste, starym zaś O. sklepiste. Krup. Już kantor, wziąwszy pieśni foljały i O. na nos, miał zaśpiewać. Kras. Włożyć O. na nos. Zabł. Najłatwiej, wziąwszy na nos krzywe O., ostrym wzrokiem po książkach wyśledzić przywary. Dm. Założyć, wdziać, wsadzić O. na nos. Czytać, widzieć, nie widzieć nic przez O. Sędzia zwolna O. składał i wpatrując ś. mocno w księdza, nic nie gadał. Mick. Przen. żart.: Zrobić komu O. = *podbić mu oczy.* Wsadzić komu O. na nos = *zamydlić mu oczy, otumanić, okpić, oszukać go.* (W kartach:) Wymalują temu O., gdy mu drużbarta pobiją dolą. Goł. Gdy położysz drużbarta, i wezmą go dolą, to ci malują O. Goł. **2.** *część uprzęży na łeb koński, zasłaniająca oczy z boku.* **3.** łyż. *ćwiczenia łyżwiarskie, wykonywane w ósemkę, na cztery sposoby.* **4.** myśl. p. **Czapka** pod 13. Zgr. **Okularska.** <Z Śr. Łć. ocularium = otwór na oko w przyłbicy skórzanej>

†**Okulat, a,** lm. **ci** *ten, co ma dobry, bystry wzrok, ostrowidz.* Troc. <Łć. oculatus>

[**Okulatem**] *ogólnikowo.* Por. **Okulatnie.** <?>

[**Okulatnie**] przys. *chytro-mądrze, z ostrożnością* (coś robić a. mówić). Por. **Okulatem.** <?>

†**Okulaty, ów,** blp. p. **Okulary:** Trudno skoczyć staremu w grubych sulejaciech (buty pilśniane) a. pannę oglądać w śklanych okulaciech; mnima panna, by ją chciał wystraszyć od siebie. Biel. M. <Z Łć. oculatus = mający oczy>

Okulawiać, a, ał p. **Okulawić.** <O + *Kulawiać, od Kulawy>

Okulawiały, Okulały *który okulawiał, kulawy, chromy.* <Od Okulawieć>

Okulawianie, a, blm., czynność cz. **Okulawiać.**

Okulawić, i, ił, nied. **Okulawiać** *zrobić kulawym, ochromić:* Okulawił na jedną nogę. Troc. <O + Kulawić>

Okulawieć, eje, ał p. **Okuleć:** Okulawiał na nogę. Leop. <O + Kulawieć>

Okulawienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Okulawić. 2.** czynność cz. **Okulawieć. 3.** *ułomność kulawego, chromota,* × *kulawość,* × *kulawka.*

Okulbaczenie, a, blm., czynność cz. **Okulbaczyć.**

Okulbaczyć, y, ył konia = *włożyć na niego kulbakę, osiodłać go.* <O + Kulbaczyć>

Okulec, lca, lm. **lce** bot. (oldenburgia) *roś.* <?>

Okuleć, eje, ał, Okulawieć *zostać kulawym, ochromieć:* Kobyła mu okulała, jakiś ból w samym goleniu dostała. L. <O + Kuleć>

[**Okulgnąć, nie, nął**] *zebrać:* Za kurcaki okulgnełam dwa dukaty. <O + *Kulgnąć, od Kulgać>

[**Okulgnięcie, a,** blm.] czynność cz. **Okulgnąć.**

Okulista, y, lm. **ści** *lekarz zajmujący ś. leczeniem chorób ocznych,* lekarz oczny. <Fr. oculiste>

Okulistka, i, lm. **i** forma ż. od **Okulista.**

Okulistyczny przym. od **Okulistyka:** Klinika okulistyczna = *klinika chorób ocznych.* <Od Okulista>

Okulistyka, i, blm. *nauka o chorobach oczu i ich leczeniu,* oftalmologja, !oftalmiatryka, !oftalmiatrja. <Fr. oculistique>

Okulizacja, i, lm. **e** p. **Okulizowanie.**

Okulizak, a, lm. **i, Kopulizak** noż. *nóż składany, z kostką, do okulizowania.* <Od Okulizować>

Okulizować, uje, ował p. **Oczkować:** Okulizuję co = plastruję co. Troc. <Now. z Łć. oculus = oko>

Okulizowanie, a, blm., **Okulizacja** czynność cz. **Okulizować,** *oczkowanie.*

Okultysta, y, lm. **ści** fil. *zwolennik, wyznawca okultyzmu.*

Okultystyczny fil. *okultyzmem nacechowany; w duchu okultyzmu pojęty; do okultyzmu należący:* Doktryna okultystyczna.

Okultyzm, u, blm., **Hermetyzm** fil. *nauka o rzeczach ukrytych, tajemniczych, nadzmysłowych; ogół praktyk tajemniczych, za pomocą których wnika ś. w tajemnice świata:* Między wrażeniami zmysłów powstaje jakiś tajemniczy związek, popychający literaturę i sztukę na bezdroża okultyzmu, mistycyzmu i t. p. Gers. <Now. Łć. occultismus, od Łć. occultus = ukryty, tajemniczy>

[**Okumon, a,** lm. **owie** a. **y**] p. **Ekonom.** <Z Ekonom>

[**Okumun, a,** lm. **owie** a. **y**] p. **Ekonom.** <Z Ekonom>

[**Okuniczyna, y,** lm. **y**] p. **Okoniczyna** i **Koniczyna.** <O + Koniczyna>

†**Okunić się, i ś., ił ś.** *zagapić ś.:* Odejmę mu torpot kuni, a nie wiem, gdzie ś. okuni. P. Sand. <O + *Kunić ś., od Kuna>

†**Okunienie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Okunić ś.**

Okuniowaty zool.: Okuniowate = *rodzina ryb ciernioprómiennych piersiopłetwych.* <Od Okuń>

Okuniowy przym. od **Okuń.**

[**Okunom, a,** lm. **owie** a. **y**] p. **Ekonom.** <Z Ekonom>

Okuń, a, lm. **e, Okóń, Okoń,** [**Kostryż, Ostry bartek, Ślipak**] zool. (perca fluviatilis) *ryba ciernioprómienna piersiopłetwa okuniowata:* Okunie rzeczne, morskie. Troc. <?, prawdop. z języków ugrofińskich>

Okup, u, lm. **y I.** *pieniądze za wykupienie kogo, czego, odkup, wykup, wykupne:* Pomnijcie na łuk Feba, strzelający z góry, weźcie O., nie przeczcie ojcu jego córy. Dm. Dawniejsze prawa zabójstwa nie śmiercią, ale pieniężnym okupem. Skrzet. Dać, złożyć za kogo O. **2.** × O. *przekupienie kogo, ujęcie kogo sobie przez łapówkę.* L. <O + Kup, od 1. Kupić>

Okupacja, i, lm. **e I.** *objęcie w posiadanie, zajęcie kraju a. jego części przez wojska obce.* **2.** × O. *zadanie szkolne domowe, ćwiczenie, robota domowa.* <Łć. occupatio>

Okupacyjny przym. od **Okupacja:** Armja okupacyjna. <Od Okupacja>

Okupant, a, lm. **ci** *ten, co okupuje, zajmuje, zabiera coś.* <Łć. occupans, 2 pp. -ntis>

Okupiciel, a, lm. **e I.** a. **Okupnik** *ten, co wykupuje kogo, co.* **2.** *ten, co przekupuje kogo.* <Od Okupić>

Okupić, i, ił, nied. **Okupować, Okupywać,** × **Okupowywać I.** *wykupić, odkupić, oswobodzić za pieniądze:* O. jeńca, więźnia. Przen.: Narody będą wkrótce okupione. Słow. (= *odkupione, dom. przez mękę i śmierć Chrystusa*). **2.** *kupić, zjednać sobie, osiągnąć za pieniądze:* O. pokój. Przen.: *osiągnąć co z trudnością, dojść do czego drogą ofiar:* Szczęścia bez ofiar O. nie można. Rzew. O. co czym = *przypłacić, przypieczętować.* Okupił to życiem. Drogo to okupił. **3.** × O. kogo = *przekupić, podkupić, zyskać sobie kogo łapówką:* Lutek, od Konrada złotem okupiony, oddał zamek w jego ręce. Opal. **4.** [O.] *kupić, nabyć:* Okupiła folwark i kamienicę. **O. ś. I.** *dać za siebie okup, uwolnić ś. za pieniądze, wykupić ś.:* O. ś. rozbójnikom. Przechodząc około żniwiarzy zajętych na polu, związany przez nich, musiał ś. im O. Okup ś., starcze, łzy brylantowemi. Słow. **2.** *przyjąć pieniądze za wykupienie, spłacić ś., pozwolić na wykupienie od siebie:* Ponieważ na drugi rok przypadał termin okupna Peliszcz, zaczym brat mój dał ś. O., odebrał sumę kapitalną. Mat. 3. [O. ś.] *osiąść, zagospodarować ś., nabywszy posiadłość:* Okupił ś. niedawno w Wileńskim. <O + Kupić>

Okupienie, a, blm., czynność cz. **Okupić.**

Okupienie się, a ś., blm., czynność cz. **Okupić ś.**

Okupiny, in, blp. **I.** p. **Odkupiny:** O., podarek a. uczta przyjaciół w dzień narodzenia. Kn. Dzisiaj O. w ogrodzie odprawia. Troc. O. komu posłać. Troc. **2.** [O.] *zwyczaj targowania dziewcząt i kupowania ich przez młodzieńców w ostatni wtorek.* <Od Okupić>

Okupnik, ka, lm. **cy I.** *ten, co ś. okupuje, np. kmieć czynszowy,* czynszownik: Do znaczniejszych rolników u nas należą sołtysi, okupnicy, kmiecie. Świt. **2.** p. **Okupiciel:** Jan III sprowa-

dził pobożnych okupników na ziemię naszą. Wor. *(= zakonników Trynitarzy).* **3.** [O.] *nabywca rozparcelowanych gruntów dworskich.* <Od Okupny>

× **Okupno, a,** lm. **a** *spłata:* Otrzymał konsens do okupna z dóbr Radziwiłłowskich. Mat. Ponieważ na drugi rok przypadał termin okupna Peliszcz, zaczym brat mój dał ś. okupić; odebrał sumę kapitalną. Mat. Ks. kanclerzyna od palatyna otrzymała konsens do okupna króla Augusta z dóbr słuckich. Mat. <O + Kupno>

Okupność, i l. blm. rz. od **Okupny. 2.** × O., lm. **i** *majętność trzymana za opłatą czynszu; posiadłość emfiteutyczna.* Sł. wil. <Od Okupny>

Okupny l. *mogący być okupionym, skupionym, emfiteutyczny:* Grunt O. Mias. **2.** a. **Okupowy** przym. od **Okup,** *wykupny:* Suma okupna *(= okup, wykupne).* **3.** *płacący okup, czynszowy:* Dziedzicznie okupni, płacący czynsz umówiony. Sur. <Od Okup>

I. Okupować, uje, ował i O. ś. p. **Okupić.**

2. Okupować, uje, ował, †**Obkupować** *dokonywać okupacji, zajmować, brać w posiadanie.* <Łć. occupare>

I. Okupowanie, a, blm., czynność cz. **I. Okupować.**

2. Okupowanie, a, blm., czynność cz. **2. Okupować.**

Okupowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Okupować ś.**

Okupowy p. **Okupny:** Wypłacono kozakom umówione pieniądze okupowe. Szaj. <Od Okup>

× **Okupowywać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Okupić:** Musimy udawaniem O. krótkie chwile szczęścia. Bał.

× **Okupowywanie, a,** blm., czynność cz. **Okupowywać.**

× **Okupowywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Okupowywać ś.**

Okupywać, uje, ywał i O. ś. p. **Okupić.**

Okupywanie, a, blm., czynność cz. **Okupywać.**

Okupywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Okupywać ś.**

Okur, u, lm. **y** bart. *żarzewie, którym podkurzają pszczoły, hubka, próchno do okurzania pszczół:* Zszedszy z powrozem, toporem, z okurem na wrocisko, okleciłeś mi pszczoły. Nisz. <O + KUR>

[**Okurać się, a ś., ał ś.**] *opędzić ś.:* Zewsząd walą ś. na mnie biedy i O. ś. nie mogę. <Od Okur>

[**Okuranie, a,** blm.] p. **Okuranie ś.:** Bodaj nie miał szczęścia ani okurania, kto bierze (żonę) z majątku, ale nie z kochania.

[**Okuranie się, a ś.,** blm., **Okuranie**] czynność cz. **Okurać ś.**

× **Okurencja, i,** lm. **e l.** *ubieganie ś. o jaki urząd.* **2.** *zbieg okoliczności, traf, przypadek, przygoda.* Troc. Należałoby tu przy tym położyć: komu? gdzie? kiedy? i w jakich okurencjach ś. co w tej sprawie wydało? Kraus. <Łć. occurrentia>

× **Okurent, a,** lm. **ci l.** *goniec, posłaniec, kursor:* O., *tabellarius.* Kn. O., który listy przynosi przypadkiem. Włod. **2.** *ten, co ś. stara o jaki urząd, kandydat, pretendent do urzędu.* <Łć. occurrens, 2 pp. -ntis>

[**Okurki, ów,** blp., **Podkurek**] **I.** *czas przed świtem, kiedy ranne kury pieją:* Wstać, pracować w O. U niego młócą już po okurkach. **2.** a. [**Doświtka**] *jedzenie, śniadanie o tej porze u robotników wiejskich.* <O + Kurki, lm. od Kurek>

Okurzaczka, i, lm. **i** *narzędzie do okurzania:* O. z piór. <Od Okurzacz>

Okurzać, a, ał p. **Okurzyć.**

Okurzanie, a, blm., czynność cz. **Okurzać.**

Okurzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Okurzać ś.**

Okurzelisko, a, lm. **a** *ognisko polowe, taborowe.* Rzew. <Od Okurzyć>

Okurzenie, a, blm., czynność cz. **Okurzyć.**

Okurzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Okurzyć ś.**

Okurzyć, y,ył, Obkurzyć, nied. **Okurzać, Obkurzać I.** *okryć kurzem, zakurzyć, pokurzyć, opylić, zapylić:* [Czy cię okurzyło, czy cię deszczyk polał?]. **2.** *obetrzeć, oczyścić, otrzepać z kurzu.* **3.** *odymić, okopcić, okadzić:* Arcybiskup króla obranego kadzidłem okurzy. Stryjk. Wszędy kadzidły ołtarz okurzają. Koch. J. Annibal zatrwożył Rzymem, jego już przedmury okurzywszy dymem. Tw. Wieże kapitolskie okurzone piorunem. Nagur. Bylicą go okurzymy, a kęs mu krwie upuścimy. Rej. W dzień Zielonych Świątek okurzają krowy święconym wiankiem. Wójc. Okurz ogniem gniewu Twojego naród wszeteczny. Koch. **W. O. ś.** *oczyścić ś., otrzepać ś. z kurzu.* <O + Kurzyć>

†**Okusić się, i ś., ił ś.** *pokusić ś.:* Ja ś. o foremniejszą, niż prosisz, okuszę. Żebr. <O + Kusić>

†**Okuszenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Okusić ś.**

[**Okutać, a, ał,** nied. **Okutywać**] *owinąć, okryć starannie ze wszystkich stron, otulić, opatulić, zapatulić, oburdać:* Ten, ów okutany w palto, w pled. Jan. Cz. Idą starce okutani w szuby. Or-Ot. Jak zgrabnie wyskoczył z sanek, choć okutany! Korz. Wszyscy okutani w kapice, kożuchy i delje, wlekli ś., mileząc. Przybor. [**O. ś.**] *owinąć ś., otulić ś., opatulić ś., oburdać ś.:* Panisko ś. okutało, jakby w trzaskający mróz. Korz. <O + Kutać>

[**Okutanie, a,** blm.] czynność cz. **Okutać.**

[**Okutanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Okutać ś.**

[**Okutywać, uje, ywał i O. ś.**] p. **Okutać:** Okutuje dziecię w kożuch.

[**Okutywanie, a,** blm.] czynność cz. **Okutywać.**

[**Okutywanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Okutywać ś.**

Okuwać, a, ał p. **Okuć.**

Okuwanie, a, blm., czynność cz. **Okuwać.**

[**Okwacenie, a,** blm.] czynność cz. **Okwacić,** *ochwacenie.*

[**Okwacenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Okwacić ś.,** *ochwacenie ś.*

[**Okwacić, i, ił** i **O. ś.**] p. **Ochwacić.** <Zam. Ochwacić, CHWYT>

†**Okwas, u,** lm. **y** chem. *tlenek wogóle, produkt utlenienia.* <O + Kwas>

†**Okwasić, i, ił,** nied. †**Okwaszać** chem. *utlenić.* <O + Kwasić>

†**Okwaszać, a, ał** chem. p. **Okwasić.**

†**Okwaszanie, a,** blm., chem. czynność cz. **Okwaszać,** *utlenianie.*

†**Okwaszenie, a,** blm., chem. czynność cz. **Okwasić,** *utlenienie.*

†**Okwaśnieć, eje, ał** *skwaśnieć, skisnąć:* Od włożonego kwasu wszystka mąka okwaśniała. Sekl. <O + Kwaśnieć>

†**Okwaśnienie, a,** blm., czynność cz. **Okwaśnieć.**

× **Okwaśny** *mogący ś. zamienić w kwas.* L. <O + Kwaśny>

[Okwat, u, blm.] p. **Ochwat:** Koń dostanie okwatu. <p. Ochwat>

Okwefiać, a, ał p. **Okwefić.**

Okwefianie, a, blm., czynność cz. **Okwefiać.**

Okwefić, i, ił, nied. **Okwefiać** *osłonić kwefem, zakwefić, zawoalować.* <O+Kwefić>

Okwefienie, a, blm., czynność cz. **Okwefić.**

Okwiat, u, lm. **y** bot. (perianthium) *kielich wraz z koroną kwiatu.* Rost. Szczęśliwy O. ostu, który wiatr obrywa i miota nim na wszystkie strony świata. Ork. <O+Kwiat>

†**Okwicie, [Okwicie],** †**Okwito** przys. od **Okwity,** *obficie:* W każdym rodzaju spraw mógł z nauki pięknie, ochędożnie i O. mówić. Kwiat. Pan Bóg w niebie wam to wszystko nagrodzi i O. nawetuje. Żarn. <p. Obfity>

Okwiecać, a, ał i **O. ś.** p. **Okwiecić.**

Okwiecanie, a, blm., czynność cz. **Okwiecać.**

Okwiecanie się, a ś., blm., czynność cz. **Okwiecać ś.**

Okwiecenie, a, blm., czynność cz. **Okwiecić.**

Okwiecenie się, a ś., blm., czynność cz. **Okwiecić ś.**

Okwieciać, a, ał p. **Okwiecić.**

Okwiecianie, a, blm., czynność cz. **Okwieciać.**

Okwiecić, i, ił l. nied. **Okwiecać** *obsypać, ubrać, okryć, ozdobić kwiatami:* Mieszkanie to było okwiecone. Orzesz. Przen.: Tysiączne kazuistyczne powikłania, okwiecone zasobem świeżo ukutych wyrażeń swojskich. Kraus. **2.** i nied. **Okwieciać** *ozdobić kwieciem.* Przen.: Wstrząsnął głową, na której leżała misiurka, złotem okwieciona. Krasiń. **O. ś.** *okryć ś., ozdobić ś. kwiatami.* Przen.: *zabłyszczeć jakby kwieciem:* Świtem ś. niebios okwiecała droga. Słow. <O+Kwiecić>

[Okwietny] *okwiecony:* Owe obertasy krótkie, rwane... pełne modrych patrzań, wiośnianych tchnień, woniejących poszumów, okwietnych sadów, jako te pola o wiośnie rozśpiewane. Reym. <O+Kwietny>

I. [Okwiść, i, blm.] p. **Okwitość.**

2. [Okwiść, i, lm. **e]** p. **Okiść.**

†**Okwit, u,** blm. *okwitnięcie, okwitanie:* Liczba kwiatków w kępki różnym strojem pstrzona, tam ś. razem i O. i owoc wywinie. Przyb. <O+KWIT/KWIAT>

[Okwit, u, lm. **y]** p. **Okiść.**

Okwitać, a, ał p. **Okwitnąć.**

Okwitanie, a, blm., czynność cz. **Okwitać:** Okres okwitania = *okres przejścia w życiu płciowym kobiety do okresu schyłkowego, ustania miesiączki* (climacterion).

Okwitły *który okwitł, opadły z kwiatów, przekwitły:* Zamiast okwitłych już bzów i jaśminów, rozkwitały pachnące groszki, rezeda i gwoździki. Orzesz. <Od Okwitnąć>

Okwitnąć, tnął a. **tł,** nied. **Okwitać, Okwitywać I.** *opaść z kwiatów, przestać kwitnąć, przekwitnąć:* Już drzewa okwitnęły. Troc. Nasienie ś. z kwiecia tego wykruszy, gdy okwita. Trzyc. Przen.: Piękność, dni życia okwitają *(=mijają, przechodzą).* Dni człowiecze są jako kwiat polny, tak prędko okwitną. Wuj. [Z dniem św. Jana mówią, że woda już okwitła]. **2.** nied. (o kobiecie) *przejść w życiu płciowym do okresu schyłkowego:* Kobieta okwita. **3.** [O.] (o chlebie) *spleśnieć.* **4.** [O.] *okryć ś. krostami, okrostowacieć:* Okwitło na niej = *dostała krost, obsypało ją krostami.* <O+Kwitnąć>

Okwitnia, i, lm. **e** bot. (adelia) *roś. z rodziny oliwowatych.* <O+KWIT/KWIAT>

Okwitnienie, a, blm. p. **Okwitnięcie.**

Okwitnięcie, a, blm., **Okwitnienie** czynność cz. **Okwitnąć.**

†**Okwito** p. **Okwicie:** Bo ś. tu ten żmij rodzi tak O., lepiej daleko, niż jęczmień, niż żyto. Kochan.

Okwitorożnica, y, lm. **e** bot. (fedia cornucopiae) *roś. stanowiąca gatunek wianotki.* <Okwity+*Rożnica, od Róg>

Okwitoróg, ogu, lm. **ogi** bot. (cornucopiae) *roś.* <Okwity+Róg>

†**Okwitość, i,** blm. rz. od **Okwity;** †**Obkwitość, [Okwiść],** *obfitość:* Szczęścieś do nas wprowadził, z dostatkiem wszech rzeczy, pomijam O. ról i zbóż ostarzałych. Szymon. Miasto Padwa wybornych nauk ćwiczeniem kwitnieje i wszystkich rzeczy okwitością, które służą ku pożytkowi ludzkiemu, opływa. Kwiat. Lato okwitości. Troc. Miedzy okwitością rzeczy ku wszelakim rozkoszom służących. Kwiat. Ale i ona nauka piękna jest, która ś. około okwitości gwiazd, poruszeń obiera. Kwiat. Też w niktórych wielka O. pamięci jędrnieje. Kwiat. Wielka O. rzeczy, wespołek w pamięć wpojona, łatwie wypada. Kwiat. O. zysku z utrapienia ubogich ludzi zbiera. Troc. Wszelka O. z rąk Boga na szczodrobliwe dobrodawce wylewa ś. Gil. Litwini w księstwie Połockim ludu wielkość z niezliczoną okwitością łupów w plon zagnali. Stryjk. Wielką mając O. więźniów, onemi dwoje miast osadził. Błaż.

†**Okwitować, uje, ował,** †**Obkwitować** p. **Obfitować:** Będzie w domu żona okwitowała. Sekl. I padoły O. będą zbożem. Birk. W młodych ludziech ciepło i krew okwituje ku posileniu ciała. Kwiat. W żołnierza konnego nasi, a w pieszego nieprzyjaciele okwitowali. Błaż. Liczba okwitująca. Błaż. A zwłaszcza ci, w których okwituje czarna cholera, swobodniej mają być zatrzymawani. Kwiat. Słowianie wczesnością żadną do nauk ćwiczenia nie okwitowali. Błaż. Okwituję w czym. Troc. Albowiem tego zaprawdę potrzeba nawiętsza jest, iżeby w nich (królach) tak pokoju jak i wojny nauki okwitowały. Kwiat. <Od Okwity>

†**Okwitowanie, a,** blm., czynność cz. **Okwitować,** *obfitowanie.*

†**Okwity,** †**Obkwity,** †**Okfity** p. **Obfity:** Jawnie widzisz i żałość z frasunkiem okwitą. Szymon. Ale i ci (Amazony) nie byli, jako grecki zastęp, tak okwici. Kochan. Okwite pastwiska. Wr. Młodzieńczyki, nadzieja okwitego pożytku. Kwiat. Okfite czasy. Leszcz. Rzeka w ryby okwita. Stryjk. Miejsca w niemieckiej ziemi najokwitsze pod lasem Hercynją. Warg. Cóż tedy o mądrości za rozsądek damy, która z tak okwitych a wielkich rzeczy powstaje. Kwiat. Pojedynkiem go zabiwszy, kosztowne z niego i okwite odniósł łupieży. Błaż. Nieprzyjaciel, korzyść okfitą zabrawszy, odciągnął. Błaż. Dostawszy tego miasta bardzo okwitego, na łup dał rycerstwu. Papr. Dziwne rozkoszy na umyślech ludzkich obierania około nauk mnożą i okwite pożytki przynoszą. Kwiat. Zapłata wasza okwita jest w niebie. Białob. Nas też w łasce swej okwitej chowaj na czas nieprzeżyty. Papr. Jeśli sprawiedliwość wasza nie będzie okwitsza, niż faryzeuszów, nie wnidziecie do nieba. Skar. Gwoli bogom swym czołem bili, iże im częstokroć z ciała ich okwita krew płynęła. Kwiat. Chrystus żywot swój ofiarował z okwitym krwi wylaniem. Biel. M. Zbytni pokarm i picie i spania okwitsze z wyczaju a z nałogu więcej pochodzą. Kwiat. <Od Obfity, z podprowadzeniem sld-owym pod KWIT>

Okwitywać, uje, ywał p. **Okwitnąć.**

Okwitywanie, a, blm., czynność cz. **Okwitywać,** *okwitanie.*

[Ola!] p. **Hola!** <p. Hola>

[Olabać się, bie ś., bał ś.] *opić ś.* <O + Labać>

[Olabanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Olabać ś.**

[O la Boga!] *o dla Boga!:* [Ña o lá Boga] = *do szczętu:* Lasy wycion na o lá Boga. <O dla Boga>

[Olać, oleje, olał] *oblać, zmoczyć:* Deszczyku, olej mnie! <O + Lać>

Olakierować, uje, ował *lakierem obciągnąć, polakierować.* <O + Lakierować>

Olakierowanie, a, blm., czynność cz. **Olakierować.**

× **Olander, dra,** lm. **dry** p. **Holender:** U nas osadników z Holandji sprowadzonych, chowem bydła najwięcej bawiących ś., holandrami, holendrami, olandrami, olędrami, olendrami zowią. Vol. <Nm. Holländer>

[Olanie, a, blm.] czynność cz. **Olać.**

× **Olawa, y,** blm. hut. *żelazo najciągliwsze, najczystsze i najlepsze, wyrobione z środka gęsi, przywierające do olawsztaby.* Łab. <Nm. Anlauf>

Olawny przym. od **Olawa:** Żelazo olawne *(= olawa).* Łab. Drążek, pręt O. p. **Olawsztaba.**

Olawsztaba, y, lm. **y** hut. *drążek, pręt olawny żelazny, który ś. zanurza w roztopione żelazo ufryszowane, poczym przywarte doń żelazo donosi ś. do młota i wykuwa.* <Olaw(a) + Sztaba>

[Oląz, u, blm.] *ziele kolące.* <?>

Olbora, y, lm. **y** l. *dziesięcina w naturze lub opłata, uiszczane monarsze lub rządowi za prawo eksploatowania kopalni, będących ich własnością:* Dojeżdżamy do Olkusza. Wiecie?... gdzie srebro kopią i olbory do skarbu oddają. Sienk. Olborę olkuską, to jest dziesięcinę od kruszcu. Nies. Skarby ziemne pospolicie należą do skarbu królewskiego, jako złoto, srebro etc. i zowią taki dochód olbory, to jest ci, którzy kopają, zwykli dawać do skarbu królewskiego dziesiąte niecki. Petr. Powinna być porządna ekonomja w saletrach, olborach, rudach. Vol. Według przywileju z r. 1374 Elżbiety, siostry Kazimierza Wielkiego, gwarectwo olkuskie opłacało olborę w srebrze i ołowiu. Gl. 2. †O. *zarząd kopalni.* Troc. <Śr. Dnm. Orbor, Orbar, Nm. Urbor, Urbar = czynsz, dochód>

Olbornik, a, lm. **cy** *poborca, dozorca dochodów z olbory.* <Od Olborny>

Olbornikowa, ej, lm. **e** *żona olbornika.*

Olborny, Olborowy przym. od **Olbora:** Pisarz O.

Olborowy p. **Olborny.**

Olbrot, u, blm. chem. *spermacet, palmitynjan cetylu,* $C_{16}H_{31}O_2.C_{16}H_{33}$. <Nm. Wallrath>

Olbrotowy przym. od **Olbrot:** Maść olbrotowa. Świece olbrotowe.

[Olbrys, a, lm. **y]** p. **Olbryś.** <?>

[Olbryś, a, lm. **e, Olbrys]** *człowiek tęgi a niezgrabny.* <?>

Olbrzym, a, lm. **i** a. **owie,** †**Obrzym, [Obrzym],** †**Obr** l. *bajeczny człowiek nadzwyczajnego wzrostu, wielkolud, wielolud:* Olbrzymowie, ludzie ogromnej wielkości. Otw. Często olbrzyma chcą przerobić karłem. Pot. Bić ś. z olbrzymami. Bardz. Wszak drobny niziołek nie pokona olbrzyma. Toł. Obalił Dawid olbrzyma procą. Mias. Na podobieństwo olbrzymów szturmujący do nieba. Chm. *(= tytanów).* Napoleon urósł w jego wyobraźni na olbrzyma, któremu równego nigdy nie było na świecie. Chm. 2. przen. *człowiek wysoki, rzecz bardzo wysoka, wielka, gmach, kolos:* Czernią ś. kołem olbrzymy granitu. Mick. Największa rapa w Niemnie, żegludze niebezpieczna, zwana O. Mick. Świat rzymski obumarłym staje ś. olbrzymem. Mick. 3. [O.] *człowiek posiadający moc dowolnego rządzenia chmurami,* [p ł a n e t n i k, c h m u r n i k]. Zgr. **Olbrzymisko.** <p. Obrzym>

Olbrzymek, mka, lm. **mkowie** *dorastający olbrzym.* Sł. wil.

Olbrzymi l. a. **Olbrzymowy** *niesłychanie wielki, ogromny, gigantyczny, kolosalny:* Olbrzymie rozmiary. Olbrzymie państwo, powodzenie. Olbrzymi postęp. O. talent. Olbrzymia potęga, różnica. Dążyć olbrzymim krokiem *(= sążnistym).* Olbrzymie litery *(= sążniste, łokciowe, wołowe).* 2. bot.: × Ber O., × Proso olbrzymie p. **Gryża.** 3. gie.: Garnki olbrzymie p. **Garnek.** 4. lek.: Komórki olbrzymie = *komórki niezwykle wielkie, napotykane szczeg. w tkani niektórych mięsaków.* 5. zool.: Oblica olbrzymia p. **Oblica.** <Od Olbrzym>

× **Olbrzymica, y,** lm. **e** p. **Olbrzymka.** Km. <Od Olbrzym>

Olbrzymieć, eje, ał *rosnąć do rozmiarów olbrzyma; potężnieć, wzmagać ś., potęgować ś.:* Powinniście O. duchem. Kon. Dzieweczka olbrzymiała w chwilach zapału i wyższa była od wszystkiego, co ją otaczało. Krasz. <Od Olbrzymi>

Olbrzymienie, a, blm., czynność cz. **Olbrzymieć.**

Olbrzymio przys. od **Olbrzymi:** Choroba ta w obojgu rosła i rosła O.! Krasz.

Olbrzymiość, i, blm. rz. od **Olbrzymi:** Dla rozprzestrzenienia w O. łanów pszenicy dano zamrzeć swobodzie miejskiej. Szaj. O. jego (ducha twórczego) pokazała ś. we wrzosach, a gniew i opór naturze w twardych ostach. Słow. <Od Olbrzymi>

Olbrzymisko, a, lm. **a** m. i ni. p. **Olbrzym:** Przerosłe O. Zabł.

Olbrzymka, i, lm. **i** l. a. × **Olbrzymica** forma ż. od **Olbrzym.** P. Koch. 2. w lm. *gatunek jabłek.* 3. a. **Skołupian** bot. (cyathea) *roś. z gromady paprotników, z rzędu paproci.* Gatunek: O. d r z e w n a (c. arborea). <Od Olbrzym>

Olbrzymowato przys. od **Olbrzymowaty.**

Olbrzymowaty *mający postać olbrzyma, rozmiary olbrzymie, zbyt wielki, ogromny, prawie olbrzymi, przerosły:* Następują na obozy z okrzykami olbrzymowatemi po Goljacku. Birk. Wyprowadza nad miarę zwyczajne rzeczy i czyni je olbrzymowatemi. Czart. A. <Od Olbrzym>

Olbrzymowy p. **Olbrzymi:** Wzrost O., wysoki na sześć łokci od stopy do głowy. P. Koch.

× **Olbrzymski** przym. od **Olbrzym,** *do olbrzymów należący, olbrzymom właściwy:* Olbrzymska wojna. Troc. Upływały lata na tych olbrzymskich prawie zapasach. Nar. Polifem olbrzymskiego wzrostu. Otw. Olbrzymskie góry na Szląsku. L.

× **Olbrzymstwo, a,** blm. l. zb. *olbrzymowie:* O. na niebieskie carstwo targnęło ś. Żebr. 2. lek. (macrosomia) *olbrzymia budowa ciała.* <Od Olbrzym>

Olcha, y, lm. **y** bot. p. **Olsza.**

† **Olchnąć, nie, nął** p. **Olknąć.**

†**Olchnienie, a,** blm., czynność cz. **Olchnąć,** *ogłuchnięcie; głuchota:* Przeciw olchnieniu a. głuchocie lekarstwo. Syr.

Olchowy przym. od **Olcha,** *olszowy:* Olchowe kłódki. Torz.

Olchówka, i, lm. **i, Olszówka, Orszelina** bot. (clethra) *roś. z rodziny wrzosowatych.* <Od Olchowy>

Oleander, dra, lm. **dry,** [**Holander, Holijender**], **Płochowiec, Bobkowa róża** bot. (nerium) *roś. z rodziny toinowatych.* <Łć. bot. (nerium) oleander>

Oleandrowy przym. od **Oleander:** Stały dwa rozłożyste drzewa oleandrowe. Orzesz.

× **Olearnia, i,** lm. **e** p. **Olejarnia:** Urządził mu młyn z pytlami, foluszami, stępami, tartakiem i olearnią. Rzew. <p. Olejarnia>

Oleaster, stra, lm. **stry** bot. p. **Oliwnik.** <Łć. oleaster>

Oleastrowy bot.: Oleastrowe rośliny p. **Oliwnikowaty.**

× **Olefiny, ów,** blp. chem. *węglowodory etylenowe, węglowodory szeregu* C_nH_{2n}. <?>

Oleina, y, blm. chem. *jedna z głównych części składowych wszelkich tłuszczów, olejan glicerylu, ze składem* $C_3H_5(O.C_{18}H_{33}O)_3$. <Now. z Łć. oleum = olej>

Oleinowy przym. od. **Oleina:** Kwas O.

Oleistość, i, blm. rz. od **Oleisty:** O. orzecha.

Oleisty *mający w sobie olej, pełen oleju:* Cząstki oleiste. <Od Olej>

Olej, u, lm. **e** chem. (oleum) **I.** *tłuszcz płynny:* O. bawełniany a. kotonowy = *O. z nasion bawełny.* [Dziwy O.] = *olej rycinowy* (o. ricini). O. karbolowy p. **Karbolowy.** O. lniany, rzepakowy. [O. nafejski] = *O. z kwiatu pomarańczowego.* Bić, wyciskać, wytłaczać, prasować, wygniatać O. Nudny jak flaki z olejem. Prz. Oleju do ognia przylać. Prz. *(= jeszcze więcej roznamiętnić).* Miasto wody, do ognia przylał oleju. Pot. Własny O., pnie ś. ku górze. Prz. *(= oliwa na wierzch wychodzi).* Olej święty = *O. wyciśnięty z gron oliwnych, poświęcony przez biskupa w Wielki Czwartek i służący do namaszczania umierających:* Ostatnie olejem świętym pomazanie a. namaszczenie. Przyjąć oleje święte (o chorym). Przen.: O. w głowie = *rozum:* Alboż źle było dotąd, a nasi przodkowie nie mieliż to rozumu i oleju w głowie? Niem. Niewiele oleju w głowie. Prz. Ustawicznie coś rozumuje, a zdaje ś., żeby kwaterki oleju z tego nie wycisnął. L. *(= sensu, treści).* Göthe był wielki pisarz, on miał w głowie O. Syrok. **2.** wog. *ciecz trudno ruchliwa, nierozpuszczalna w wodzie:* O. skalny a. × kamienny. Oleje mineralne, żywiczne. O. anilinowy = *surowa anilina fabryczna.* [Dorpacki O.] = *dziegieć* (o. rusci). **3.** bot. (rubentia) *roś.* <Łć. oleum>

Olejarka, i, lm. **i I.** *żona fabrykanta oleju.* **2.** *kobieta sprzedająca olej.*

Olejarnia, i, lm. **e,** × **Olearnia,** × **Olejnia** *miejsce wybijania oleju, oliwy.*

Olejarstwo, a, blm. *wyrób oleju, rzemiosło olejarza.* <Od Olejarz>

Olejarz, a, lm. **e, Olejnik I.** *ten, co wybija olej.* **2.** a. † **Olejownik** *handlujący olejem.* <Od Olej>

† **Olejczyk, a,** lm. **i** *makuch olejowy.* Troc.

† **Olejec, jca,** lm. **jce** p. **Olejek.** Spicz.

Olejek, jku, lm. **jki,** † **Olejec** chem. *ciecz łatwo ruchliwa, lekka, lotna i pachnąca,* esencja: [Dziewiczy O.] = *oleum liliorum s. oleum amygdalorum.* [O. bobrowy]. Olejki eteryczne p. **Eteryczny.** O. kajaputowy. O. kakaowy p. **Kakaowy.** [O. katrynowy] = *oleum hyperici.* O. krystaliczny mięty pieprzowej p. **Mentol.** [O. lubistowy] = *o. levistici.* [O. miętusowy] = *jakiś lek ludowy.* Olejek z migdałów gorzkich, pomarańczowy, różany, terpentynowy. Pomazała oblicze swe olejkiem i ściągnęła kędziorki swe koronką. Wuj. Wonnym olejkiem napuścić. Troc. Weźmiesz O. namazywania i wlejesz na głowę kapłańską. Bud. Alabastrowa banieczka pełna drogiego olejku. Leop. <Zdr. od Olej>

Olejkarski przym. od **Olejkarstwo:** Przemysł O. Sł. wil.

Olejkarstwo, a, blm. *wyrób olejków; leczenie za pomocą olejków.*

Olejkarz, a, lm. **e,** † **Olejkownik** *ten, co roznosi olejki na sprzedaż:* Przesądy o olejkarzach. Perz. <Od Olejek>

Olejkocukier, kru, blm., **Olejocukier** apt. (elaeosaccharum) *ścisła mieszanina olejku lotnego z cukrem miałkim, zwykle w stosunku 1 : 30.* <Olejek + Cukier>

Olejkować, uje, ował *namaszczać, napuszczać, smarować, nacierać olejkiem.* Kn. Namaszczony, naperfumowany, olejkowany. Bobr. <Od Olejek>

Olejkowanie, a, blm., czynność cz. **Olejkować.**

† **Olejkownik, a,** lm. **cy** p. **Olejkarz.** Troc.

Olejkowy przym. od **Olejek:** Słojek O. Troc. <Od Olejek>

Olejnia, i, lm. **e I.** × O. p. **Olejarnia. 2.** *machina, prasa do wytłaczania oleju.* <Od Olej>

Olejnica, y, lm. **e I.** *naczynie, bańka od oleju:* Stare zbroje, toporki, olejnice, łzawnice. Pol. **2.** bot. = a) p. **Łążan.** b) a. **Trzemcha** (phillirea, phylliraea) *roś. z rodziny oliwowatych.* <Od Olejny>

Olejnik, a I. lm. **cy** p. **Olejarz.** L. **2.** lm. **i** bot. = a) p. **Łążan.** b) p. **Olejowiec.** c) p. **Oliwnik.** <Od Olejny>

Olejno przys. od **Olejny,** *z olejem:* Malować O. Dom pomalowany na O. *(= farbą olejną).*

× **Olejnodruk, u,** lm. **i** p. **Olejodruk:** Wystawa ze sprzętów kosztownych, zwierciadeł w ramach złoconych i licznych olejnodruków. Rog. <Olejny + Druk>

Olejny, Olejowy, × **Olejowny I.** przym. od **Olej:** Drożdże olejne. Troc. Farba olejna = *farba utarta z olejem.* Obraz O. = *olejno malowany.* Przekupień O. *(= olejem handlujący).* Imersja olejna p. **Imersja. 2.** bot.: Kapusta olejna p. **Kapusta.** Palma olejna p. **Olejowiec.** <Od Olej>

Olejocukier, kru, blm. apt. p. **Olejkocukier.** <Olej + Cukier>

Olejodruk, u, lm. **i, Oleodruk,** × **Olejnodruk** *obraz drukowany farbami olejnemi:* Olejodruki tandetne. Krasz. <Olej + Druk>

Olejować, uje, ował *zaprawiać, smarować, nacierać olejem.* Kn. <Od Olej>

Olejowanie, a, blm., czynność cz. **Olejować.**

Olejowaty *mający własności oleju, podobny do oleju:* Olejowate materje. Troc. <Od Olejowy>

Olejowiec, wca, lm. **wce, Olejnik, Olejna palma, Masłopalma** bot. (elaeis) *roś. z rodziny palm.* <Od Olejowy>

† **Olejownik, a,** lm. **cy** p. **Olejarz.** Głosy w. XV. <Od Olejowny>

× **Olejowny** p. **Olejny.** <Od Olej>

Olejowy I. p. **Olejny:** Olejowa bańka. Troc. O. statek. Troc. O. rynek. Kn. Olejowe drożdże. Kn. **2.** chem.: Kwas O. = *kwas wchodzący w postaci swego estru glicerynowego do składu wszystkich prawie tłuszczów,* $C_{18}H_{34}O_2$. <Od Olej>

[**Olekać, a, ał**] p. **Olikać:** Olekając, lemieszem w skiby ziemię porzą. Stryjk. Zwykł ś. cieszyć przy pługu, wołkom olekając. Li. <Okrzyk.>

[**Olekanie, a,** blm.] czynność cz. **Olekać.**

× **Olender, dra,** lm. **dry** p. **Holender.** <Nm. Holländer>

[Olenderka, i, lm. **i]** p. **Holenderka.** <Forma ż. od Olender>

[Olendernia, i, lm. **e]** p. **Holendernia.** <Od Olender>

× **Olenderski** przym. od **Olender,** *holenderski:* Kilka sztuk olenderskiego płótna. Rol.

Olendrować, uje, ował kraw. *wszywać sztuczkę tak, żeby nie było znać,* r a n t e r o w a ć, s z t o p f e r o w a ć. Mag. <Od Olender>

Olendrowanie, a, blm., czynność cz. **Olendrować.**

Oleniałość, i, blm. rz. od **Oleniały:** Skutki przygodnego pokoju wprawiły były naród w błogie uśpienie oleniałości. Czart. A.

Oleniały *który oleniał.* <Od Olenieć>

Olenieć, eje, ał p. **Oleniwieć.** <O + *Lenieć, od Leń>

Olenienie, a, blm., czynność cz. **Olenieć.**

Oleniwieć, eje, ał, Olenieć *ociężeć przez lenistwo:* Wielką prezumpcją o mojej umiejętności nadęty byłem, do nauk całe oleniwiałem. Mat. <O + Leniwieć>

Oleniwienie, a, blm., czynność cz. **Oleniwieć.**

Oleodruk, u, lm. **i** p. **Olejodruk.** <Ole(j)o + Druk>

Oleonafta, y, blm. chem. *wysoko wrący produkt dystylacji ropy naftowej, używany jako smar.* <Ole(j)o + Nafta>

Olepić, i, ił *oblepić:* Drewniana cerkiewka na przedmieściu, cała olepiona mchami. Rol. <O + Lepić>

Olepienie, a, blm., czynność cz. **Olepić.**

[Olesie, a, lm. **a] I.** *błoto śród lasu.* **2.** *przestrzeń dokoła lasu, otaczająca las.* <O + *Lesie, od Las>

[Olesisty] *błotnisty.* <Od Olesie>

Olestnica, y, lm. **e** bot. (kiggelaria) *roś.* <?>

Oleśnik, a, lm. **i, Wieprzyniec, Świniak I.** bot. (libanotis s. athamanta) *roś. z rodziny baldaszkowych.* Gatunek: O. p o s p o l i t y a. g ó r n y (l. vulgaris s. athamanta libanotis). **2.** p. **Gorysz. 3.** p. **Świniak.** <O + *Leśnik, od Las>

× **Olęder, dra,** lm. **dry** p. **Holender.** <Nm. Holländer>

[Olędernia, i, lm. **e]** = **Holendernia.**

× **Olęderski** przym. od **Olęder,** *holenderski:* W nieobitej izbie, nie na olęderskim obrusie, nie na srebrze. Opal.

† **Olędźwie, i,** blp. p. **Lędźwie.** <O + Lędźwie>

[Oli, Eli] *rodzaj okrzyku, powtarzający ś. ciągle w środku wierszy:* Siedmiu mi ś. zalecało, O. duli siedmiu. O. tańcujże... dali moje tańcowadło! <Okrzyk.>

Oligarcha, y, lm. **owie** *możnowładca, arystokrata.*

Oligarchicznie przys. od **Oligarchiczny.**

Oligarchiczny, × **Oligarchijny** przym. od **Oligarchja,** *możnowładny:* Konstytucja belgijska zbudowana na podstawie oligarchicznej i plutokratycznej. Święt. <Od Oligarchja>

× **Oligarchijnie** przys. od **Oligarchijny,** *oligarchicznie.*

× **Oligarchijny** ‖ p. **Oligarchiczny:** Rządy oligarchijne. Nagan.

Oligarchja, i, lm. **e** *panowanie w kraju kilku rodzin arystokratycznych; rząd możnych; możnowładztwo.* <Gr. oligarchía>

Oligocen, u, blm. gieol. *grupa skał osadowych trzeciorzędowych, młodszych od eocenu.* (P. Formacja). <Now. z Gr. olígos = nieliczny + kainós = świeży, nowy>

Oligoceniczny p. **Oligoceński.** <Od Oligocen>

Oligoceński, Oligoceniczny przym. od **Oligocen:** Formacja oligoceńska p. **Formacja.** <Od Oligocen>

Oligocytemja, i, blm. lek. (oligocythaemia) *niedostatek ciałek czerwonych we krwi.* <Now. z Gr. olígos = nieliczny + kýtos = naczynie + haîma = krew>

Oligoklas, u, lm. **y** min. *minerał z gromady sylikojdów, z rzędu krzemianów bezwodnych, z grupy feldspatów, spat polny wapienio-sodowy, feldspat wapienno-sodowy, mieszanina jednopostaciowa albitu z anortytem, bezwodny krzemian glinu, sodu i wapnia.* Czasem O. jest na powierzchni iskrzący i nazywany wtedy k a m i e n i e m s ł o n e c z n y m. <Gr. olígos (= mały) + klásis (= łupliwość)>

Oligoklasowy przym. od **Oligoklas:** Skały oligoklasowe.

[Olikać, a, ał, Olekać] I. p. **Helikać.** ?. a. **[Holukać]** *krzyczeć, wrzeszczeć, łajać.* <Okrzyk.>

[Olikanie, a, blm.] czynność cz. **Olikać.**

Olimpijczyk, a, lm. **owie** a. **cy** *poeta, artysta, wybraniec muz, mieszkaniec Parnasu:* W szyscy ci olimpijczycy, z wyjątkiem jednego Turgienjewa, nie są widzialni dla Europy zachodniej. Spas. <Od nazwy góry greckiej Olimp, Gr. Olympos>

Olimpijski *natchniony od muz, boski:* Bohater nasz nie miał w sobie wyrazu olimpijskiego, zasługującego na uznanie powszechne. Jeż.

Olimpjada, y, lm. **y** *przeciąg lat czterech od jednego igrzyska olimpijskiego do drugiego:* Grecy liczyli czas na olimpjady. <Gr. olympiás>

[Oliś, i, lm. **e]** p. **Heliś:** O. moja, O., co ty teraz wolisz? <p. Heliś>

× **Oliścić, i, ił** p. **Omaić.** L. <O + *Liścić, od Liść>

× **Oliścienie, a,** blm. **I.** czynność cz. **Oliścić. 2.** leśn. *wszystkie liście na danym drzewie:* Klon ma piękne O. Sł. wil.

Oliwa, y, lm. **y I.** *sok wyciśnięty z owoców drzewa oliwnego:* [Dziwa, dziwna O.] = *olej rycinowy* (oleum ricini). O. prowancka = *oleum olivarum provinc.* O. na wierzch wyjdzie. Prz. *(= prawda na jaw wyjdzie).* Rosół tłusty jak O. **2.** bot.: = a) p. **Oliwny:** O. znak pokoju. Pot. b) † O. płona p. **Oliwnik.** Przen.: Stary i święty człowiek, który przyszedł łzawe Chrystusa oliwy zaszczepiać na płonkach sosnowych. Słow. Zdr. **Oliwka, Oliweczka.** Zgr. **Oliwisko.** <Łć. oliva>

× **Oliwczany** p. **Oliwkowy.** Troc. <Od Oliwka>

Oliweczka, i, lm. **i I.** p. **Oliwka. 2.** p. **Oliwa.** <Zdr. od Oliwka>

Oliwiany p. **Oliwny:** Oliwiane beczki. Łączn. <Od Oliwa>

Oliwiarka, i, lm. **i, Oliwierka,** × **Oliwniczka** rzem. *naczynie z dziobkiem, z którego machiny, przyrządy napuszczają oliwą; maźniczka na smarowidło:* O. tłoka. O. przy maszynie do szycia. O. do smarowania cylindrów parowych. <Od Oliwa>

Oliwiasty I. *zawierający w sobie oliwę, pełen oliwy.* **2.** *oliwę przypominający.* Bobr. <Od Oliwa>

Oliwić, i, ił *oliwą smarować, podlewać, napuszczać oliwą, naoliwiać.* <Od Oliwa>

Oliwiec, wca, lm. **wce** bot. p. **Oliwny.**

Oliwienie, a, blm., czynność cz. **Oliwić.**

Oliwierka, i, lm. **i** p. **Oliwiarka.** Łab. <Z Fr. olivier = oliwka>

Oliwin, u, lm. **y** min. p. **Chryzolit.** <Od Oliwa>

Oliwinowy przym. od **Oliwin**: Skała oliwinowa.
Oliwisko, a, lm. **a** p. **Oliwa**: Nieszczęsne oliwiska drugim drzewom szkodzą. Otw.
Oliwka, i, lm. **i l.** p. **Oliwa**: W łaźni sobie gorzałeczką, oliwką, mydełkiem grzbiet natrze. Rej. **2.** *zgrubiałość w postaci wydłużonej kulki na końcu kanki u szprycy, sondy i t. p.* **3.** *guzik w postaci owocu oliwnego:* Każdą rzecz znamionuje cecha, na toć są szlify, oliwki, kutasy. Kniaź. Bez szlifów i oliwek, choć w prostym paklaku, panowali od źródeł Dniepra do Krępaku. Nar. **4.** anat.: Oliwki, ciałka oliwkowate rdzenia przedłużonego, †wyniesienia oliwne (corpora olivaria medullae oblongatae). **5.** bot.=a) p. **Oliwny.** b) *owoc drzewa oliwnego:* Oliwki tłoczyć, zbierać. Troc. c) w lm. *nazwa ludowa drzewa jabłoni i jego owoców* (pirus malus). **6.** bud. *podłużne zdobiny do jagód oliwnych podobne, jakby na nitkę nawleczone, używane w stylach starożytnych, średniowiecznych i odrodzenia.* Zdr. **Oliweczka.**
Oliwkowato przys. od **Oliwkowaty.** L.
Oliwkowaty l. p. **Oliwkowy**: Amerykanie częścią są oliwkowaci, częścią żółtawi. Wyrw. **2.** anat. *mający postać oliwki:* Ciałka oliwkowate p. **Oliwka.** <Od Oliwka>
Oliwkowo przys. od **Oliwkowy**: Mchy pyszniły ś. jak aksamity, zielono, majowo, O., szkarłatem i pomarańczą. Krasz.
Oliwkowy l. a. **Oliwkowaty** *odznaczający ś. kolorem oliwek, nieczysto zielony, wpadający w barwę żółtą i brunatną:* Cera oliwkowa. Oliwkowe sukna. Troc. Oliwkowo-brunatny. Wysoki, barczysty, o twarzy oliwkowo-śniadej. Bał. Ptak oliwkowo-zielony na skrzydłach i udach. Dyg. **2.** a. × **Oliwczany** przym. od **Oliwka**: Drzewo oliwkowe. Pestka oliwkowa. Troc. <Od Oliwka>
Oliwnica, y, lm. **e, Oliwnik** *sad oliwny:* Popalił ich winnice i oliwnice. Wuj. <Od Oliwny>
× **Oliwniczka, i,** lm. **i** p. **Oliwiarka.**
Oliwnik, a l. lm. **cy** *ten, co tłoczy oliwę.* Troc. **2.** lm. **i** p. **Oliwnica**: Darował mu kilka oliwników, albo sadów i ogrodów. Skar. **3.** a. **Olejnik, Oleaster, Przewierzbnik, Przewierzbia, Rajskie drzewo,** †**Oliwa płona** bot. (elaeagnus) *roś. z rodziny oliwnikowatych.* Gatunek: O. wązkolistny a. wierzba oliwna (e. angustifolia). <Od Oliwny>
Oliwnikowaty bot.: Oliwnikowate a. **Oleastrowe** rośliny (elaeagnaceae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.* <Od Oliwnik>
Oliwny l. *od drzew oliwnych:* Ogród O. Jeśli ś. kto z zawartym powracał pokojem, oliwnym zwykle skronie okrywał zawojem. Pot. O. wieniec. Warg. Oto w jednej ręce mamy miecz, w drugiej gałąź oliwną trzymamy. Jabł. **2.** a. **Oliwiany,** × **Oliwowy** *od oliwy = soku z oliwek:* Flaszka oliwna. Troc. **3.** *odznaczający ś. barwą nieczysto zieloną z mocnym odcieniem żółtym, przypominającym barwę oliwy:* Oliwna farba. Troc. Kolor oliwny. Troc. **4.** anat.: †Wyniesienia oliwne p. **Oliwka. 5.** bot.: Drzewo oliwne, **Oliwa, Oliwka, Oliwiec** (olea) *roś. z rodziny oliwowatych.* Wierzba oliwna p. **Oliwnik.** <Od Oliwa>
Oliwobranie a, lm. **a** *zbieranie oliwek; czas zbierania oliwek.* <Oliwa+Branie>
Oliworodny *wydający oliwę:* Kraj O. Koch. J. <Oliwa+Rodny>
Oliwowaty bot.: Oliwowate rośliny (oleaceae) *rodzina przyrodzona roślin dwuliściennych.* <Od Oliwowy>
× **Oliwowy** p. **Oliwny.** Troc.
Olka, i, lm. **i** fl. p. **Hólka.** <p. Hólka>
Olkiel, a, lm. **e l.** p. **Holkiel. 2.** a. **Olkol** *część żłobkowata, wklęsła gzymsu.* Mag. Zdr. **Olkielik.** <p. Holkiel>
Olkielik, a, lm. **i** p. **Olkiel,** *holkielik.*
†**Olknąć, nie, nął,** †**Olknąć,** †**Oklnąć,** †**Oknąć,** †**Olchnąć,** †**Ochlnąć** *ogłuchnąć:* Tak była olknęła i nie słyszała, iż trzeba było z nią nie tak słowy, jako kinieniem palców mówić. Birk. Olknął. Sz. Ale i na to kazanie olknął nędzny człowiek. Birk. <Zap. zam. *Ogłchnąć = Ogłuchnąć>
†**Olknienie, a,** blm. **l.** czynność cz. **Olknąć.** Urzęd. **2.** *słuch tępy, przytępiony,* †oknienie, †otchnienie, †odchnienie (baryecoia).
Olkol, a, lm. **e** p. **Olkiel.** <p. Holkiel>
†**Olkuski**: Niecka olkuska = *miara rudy, obejmująca 4 korce.* Łab. <Od nazwy miasta Olkusz>
†**Olmarja, i,** lm. **e,** [**Olmarja**] p. **Almarja.** Zdr. †**Olmaryjka.** <p. Almarja>
†**Olmaryjka, i,** lm. **i** p. **Olmarja**: Dla drobiazgów w ścianach są wymurowane szafki, nakształt naszych olmaryjek. Ośw. <Zdr. od Olmarja>
Olnica, y, lm. **e** bot. (garuleum) *roś.* <?>
Olny: Holna a. olna linka fl. p. **Hólka.** <Zam. Holny, od Nm. holen = holować>
[**Olopa, y,** lm. **y**] **l.** p. **Holopa. 2.** = **Jołop.** <p. Holopa>
[**Olot l**] *nawoływanie psów przez dojeżdżacza, gdy dostrzeże zająca.* <Okrzyk.>
Olować, uje, ował l. [O.] = a) *biec prędko.* b) *pędzić:* Nie olujta tak bydła, bo sie pomęcy. **2.** fl. = **Holować.** <Nm. holen>
Olowanie, a, blm., czynność cz. **Olować.**
× **Ols, u,** lm. **y** p. **Olszyna.** <Niższosaksońskie Els, Elsche>
†**Olsnąć, nie, nął,** [**Olsnąć**], **Olśnąć,** †**Oślnąć,** nied. [**Olśniewać**] *zaniewidzieć, oślepnąć:* Wyważęć drugie oko, że olśniesz na obie. Zwr. M. Wzrastające dostatki i wziętość olsnęły nas. And. Bodajżeś olsnął! Sienk. O. od słońca, od gładyszki. Troc. Świeć mi słońce! Niech źrenica olśnie blaskiem twego lica. Mick. <O+Lsnąć>
Olstro, a, lm. **a** *futerał na pistolety:* I O. puści (wystrzeli), gdy Bóg przypuści. Prz. O. na flasze, na srebro = *puzdro.* Wład. <Nm. Holster>
Olstrowy przym. od **Olstro.** Troc.
Olsza, y, lm. **e, Olcha,** [**Olszak**] **l.** a. **Olszyna** *drzewo olszowe.* 2. bot. (alnus) *roś. z rodziny brzozowatych.* Gatunki: O. biała (a. incana). O. pospolita a. czarna zwykle Olchą zwana (a. glutinosa). Zdr. [**Olszka, Olszyczka**]. <OL(CH)>
[**Olszak, a,** lm. **i**] p. **Olsza**: Wianecek z olsaka. Widziałem, jak ś. masztami do czuba pnie, jako po olszaku łazy a. dzięcioły. Kon. <Od Olsza>
[**Olszanka, i,** lm. **i**] zool. **l.** p. **Strzebla. 2.** p. **Różanka.**
Olszeniec, ńca, lm. **ńce,** daw. **Olszenik** bot. **l.** a. **Olszewnik, Olszownik** (selinum) *roś. z rodziny baldaszkowych.* Gatunki: O. karolkowaty (s. carvifolium). O. błotny (s. palustre). **2.** O. rozwarty bł. p. **Gorysz.** <Od *Olszany, od Olsza>
Olszenik, a, lm. **i** bot. p. **Olszeniec.**
Olszewnik, a, lm. **i** bot. p. **Olszeniec.** <Od Olszowy>
Olszę, ęcia, lm. **ęta** *młoda, wątła olcha:* Rosły i olszęta krzaczyste i wierzby. Krasz. <Od Olsza>

[**Olszka, i,** lm. **i**] p. **Olsza.** <Zdr. od Olsza>
[**Olszkowy**]przym. od **Olszka.**
Olszniak, a, lm. **i, Olsznik** *mały a. młody lasek olszowy:* Jak tu pięknie w olszniaku! Syrok. W ciemnych olszniakach szemrze coś. Sp. <Od Olsza>
Olsznik, a, lm. **i** p. **Olszniak.**
Olszownik, a, lm. **i** bot. p. **Olszeniec.** <Od Olszowy>
Olszowy, Olchowy l. przym. od **Olsza, Olcha:** Borek O. Troc. **2.** p. **Olszynowy:** Deska olszowa. Pniak O. Przen.: O. Marcin = *bałwan, pień, głupiec.* **3.** przen. gm.: Ryby olszowe = *nocna kradzież drzewa z tratwy lub bajdaku.* **4.** [Kasza olszowa] = *kasza jaglana.* <Od Olsza>
Olszówka, i, lm. **i** l. [O.] *gatunek lichej ziemi torfowatej (na której udaje ś. olszyna).* **2.** bot. = a) (schizophyllum) *roś. z gromady grzybów, z rodziny bedłkowatych.* b) p. **Olchówka.** c) [Olszówki, lm.] (pirus communis) *drzewo i grusza zwyczajna i jego owoc.* **3.** zool. = a) p. **Różanka.** b) p. **Strzebla.** <Od Olszowy>
Olszyca, y, lm. **e** bot. p. **Trzcinnik.** <Od Olsza>
[**Olszyczka, i,** lm. **i**] p. **Olsza:** Bucicki z olsycki. <Od *Olszyca, od Olsza>
Olszyna, y, lm. **y** l. p. **Olsza.** **2.** a. **Olszyniec,** × **Ols** *gaj olszowy.* Zdr. **Olszynka.** <Od Olsza>
Olszyniec, ńca, lm. **ńce** p. **Olszyna:** Weseliły oczy dąbrowy i olszyńce. Sienk. <Od Olszyna>
Olszynka, i, lm. **i** l. *zarośla z młodych olsz:* Bitwa pod Olszynką. **2.** p. **Olszyna.** <Zdr. od Olszyna>
Olszynowy przym. od **Olszyna; Olszowy:** Wsie rozrzucone na polu, gaj O., łąka, młyn. Bog. W. <Od Olszyna>
[**Olśna, y,** lm. **y**] lek. p. **Jasny** pod 12). <O + LŚ(K)/ŁOŚK>
†**Olśnąć, nie, nął** p. **Olsnąć:** Olśnął, a gdy pokutował, znowu do wzroku przyszedł. Skar. <Z Oślnąć = Oślepnąć>
Olśnić, i, ił, nłed. **Olśniewać** l. *oślepić rażącym światłem, zaćmić wzrok wielkim blaskiem,* nied. *razić w oczy:* Blask słoneczny tak mu olśnił oczy... Oczy te, olśniewane niezdrowemi blaskami i wygryzane jadem nikotyny, przysłaniał błękitnemi szkłami. Orzesz. Czym jest ten blask olśniewający, po którym włóczą ś. takie brzydkie, tajemnicze plamy? Orzesz. **2.** przen. *uderzyć nadzwyczajnością, oczarować, zachwycić, zawrócić głowę; ująć, odurzyć, omamić:* Olśniła wszystkich pięknością. O. kogo pochlebstwem. Pójdziesz zbudzony, kiedy życie-sen minie, łaską bożą olśniony, ku wieczności krainie. Len. **O. ś.** *zostać olśnionym:* Wzrok ś. olśniewał blaskiem szyszaków. Ml. <O + Lśnić>
Olśnienie, a, blm. l. czynność cz. **Olśnić:** Krystka była cięta z natury, otrząsa ś. z olśnienia. Tet. **2.** a. **Olśnięcie** czynność cz. **Olsnąć.**
Olśnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Olśnić ś.**
Olśniewać, a, ał l. p. **Olśnić.** **2.** [O.] p. **Olsnąć.**
Olśniewająco przys. *w sposób olśniewający:* O. biały. O. piękna. <Od Olśniewać>
Olśniewanie, a, blm., czynność cz. **Olśniewać.**
Olśniewanie się, a ś., blm., czynność cz. **Olśniewać ś.**
Olśnięcie, a, blm., czynność cz. **Olsnąć; Olśnąć.**
Olśnięty l. × O. p. **Olśniony:** Ludzie olśnięci ogładą ośmnastego wieku. Rzew. **2.** [O.] *który olsnął, oślepły:* Cyś olśnięta, cy co?
[**Olśnik, a,** lm. **i**] *rodzaj noża do strugania drzewa.*
Olśniony, × **Olśnięty** *którego olśniono.*

[**Oltaj, a,** lm. **e**] = **Hultaj.** <p. Hultaj>
[**Oltarz, a,** lm. **e**] p. **Ołtarz.**
[**Olu!**] l. *przyśpiew:* Oj olu, olu, piękny korálu! **2.** *przywabianie świń:* Malu olù, olù! <Okrzyk.>
[**Oluga, i,** lm. **i**] l. *przerębel, przerąbka, toń.* **2.** *wysoka a szczupła kobieta.* <?>
[**O lu lu...**] p. **Husiajże.** <Okrzyk.>
Olutować, uje, ował, Obłutować, nied. **Olutowywać, Oblutowywać** *polutować dokoła:* Rurka w alembiku dobrze ciastem abo gliną olutowana. Syr. <O + Lutować>
Olutowanie, a, blm., czynność cz. **Olutować.**
Olutowywać, a, ał p. **Olutować.**
Olutowywanie, a, blm., czynność cz. **Olutowywać.**
[**Olwaka, i,** lm. **i**] *ozdoba z włóczki u uzdy.* <?>
Olżyca, y, lm. **e, Stonogowiec** bot. (cheilanthes) *roś. z gromady paprotników, z rzędu paproci.* <?>
Ołachmanić, i, ił *okryć, odziać w łachmany:* Ludność mizerna, ogorzała, ołachmaniona, wysypała ś. przed progi domostwa. Orzesz. <O + *Łachmanić, od Łachman>
Ołachmanienie, a, blm., czynność cz. **Ołachmanić.**
[**Oładka, i,** lm. **i, Ołatka,** a. w lm. **Oładzie**] *placuszek z tartych kartofli i mąki, racuszek:* Nie jedząca, nie pijąca, gładka jak O. (= *o pannie mało jedzącej*). Oładki do zrazów i do rosołu. Chodź. <Ukr. ołádka>
[**Oładzie, i,** blp.] p. **Oładka.** <Ukr. ołádie>
l. × **Ołajać, e, ał** *obrzucić kogo wymysłami, wyłajać.* <O + Łajać>
2. × **Ołajać, a, ał** p. **Ołoić.**
l. × **Ołajanie, a,** blm., czynność cz. **l. Ołajać.**
2. × **Ołajanie, a,** blm., czynność cz. **2. Ołajać.**
Ołańcuchować, uje, ował *ogrodzić, otoczyć, oprowadzić łańcuchem:* Trzeba O. granicę od zarazy, z Wołoszczyzny ku nam kroczącej. Rol. <O + *Łańcuchować, od Łańcuch>
Ołańcuchowanie, a, blm., czynność cz. **Ołańcuchować.**
× **Ołatacz, a,** lm. **e** *ten, co ołatuje, łata; łatacz.* L. <Od Ołatać>
Ołatać, a, ał, nied. **Ołatywać** l. *połatać, wyłatać dokoła.* **2.** przen.: O. komu skórę i t. p. = *obić, wyłoić, ogrzmocić.* <O + Łatać>
Ołatanie, a, blm., czynność cz. **Ołatać.**
[**Ołatka, i,** lm. **i**] p. **Oładka:** Hreczuszki czyli ołatki po litewsku. Goł. <p. Oładka>
Ołatywać, uje, ywał p. **Ołatać.**
Ołatywanie, a, blm., czynność cz. **Ołatywać.**
Ołbrzan, u, lm. **y** bot. (flotovia) *roś.* <?>
†**Ołd, u,** lm. **y** = **Hołd:** Koronacje, ołdy w Krakowie bywały. Bart. Rzeczpospolita polska... światu groźna była, nikomu ś. nie utulała, ołdów, które upominki krzcimy, nikomu nie dawała. Rozm. Ontsbach przez posły O. czynił. Biel. J. <p. Hołd>
†**Ołdować, uje, ował** p. **Hołdować:** Maszli rozum, fortunę, tedyć chcę O. Biel. M. <Od Ołd>
†**Ołdowanie, a,** blm., czynność cz. **Ołdować.**
†**Ołdownik, a,** lm. **cy** p. **Hołdownik:** Wszyscy, znajdujący ś. w tym mieście, będą tobie ołdowniki i będą ci służyć. Bud. <Od Ołdowny>
Ołdzian, u, lm. **y** bot. (ochna) *roś. z rodziny ołdzianowatych.* <?>
Ołdzianowaty bot.: Ołdzianowate rośliny (ochnaceae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.* <Od Ołdzian>
Ołęt, u, lm. **y, Lauroliść** bot. (laurophyllus) *roś.* <?>
[**Ołgać, a, ał**] *obełgać, okłamać:* Dziad ołgał pana. <O + Łgać>

[**Ołganie, a,** blm.] czynność cz. **Ołgać.**
†**Ołknąć, nie, nął** p. **Olknąć.**
†**Ołknienie, a,** blm., czynność cz. **Ołknąć.**
[**Ołkoma**] p. **Okomę.**
[**Ołobel, bli,** lm. **ble**] p. **Hołobla.** <p. Hołobla>
[**Ołobla, i,** lm. **e**] p. **Hołobla:** O ołoble uderzył. Piotr. <p. Hołobla>

Ołoić, i, ił, nied. × **Ołajać,** × **Ołojać** *osmarować łojem.* <O+Łoić>
× **Ołojać, a, ał** p. **Ołoić.**
× **Ołojanie, a,** blm., czynność cz. **Ołojać.**
Ołojenie, a, blm., czynność cz. **Ołoić.**
†**Ołomek, mka,** lm. **mkowie** p. **Gołomanka:** Sługa, który rzeczon jest O. a. hausknecht. Św. z Woc. Jeśli sługa czyj, rzeczony gołota a. inaczej O., sąsiadowi pana swego a. cudzego imieniu szkodę uczynił... SŁ. <p. Gołomanka>
[**Ołota, y,** blm.] p. **Hołota.** <Ukr. hołota>
Ołowiak, u, lm. **i** *ruda ołowiana.* <Od Ołów>
Ołowianka, i, lm. **i l. a. Ołów** = a) *kula ołowiana, uwiązana na sznurze, do mierzenia głębokości morza, sonda.* b) *ciężarek z ołowiu, zawieszony na nici a. sznurku, używany w mularstwie i ciesielstwie do wskazywania kierunku pionowego.* **2.** bot. p. **Ołownica. 3.** gór. *ruda ołowiana, ziemisty węglan ołowiu,* pachołek. Kluk. <Od Ołowiany>

Ołowiankowaty bot.: Rośliny ołowiankowate p. **Ołownicowaty.** <Od Ołowianka>
Ołowiany, × Ołowny, †Ołówny l. przym. od **Ołów:** Ruda ołowiana. Ruda ołowiano-srebrna. Ciec. Kula ołowiana. Troc. Huta ołowiana. [Jagła ołowiana] = *śrut ptasi, donst.* Chem.: Cukier O. = *normalny octan ołowiu.* Chem. i min.: Błyszcz O. p. **Galena.** Gór.: × Szkło ołowiane = *anglezyt.* Krokosz O. = *chromian ołowiu dający piękny kolor żółto-czerwony.* Łab. Hut.: Herta ołowiana p. **Herta.** Piec O. = *piec do topienia ołowiu.* Popiół O. Min.: Szaromiedniak O. = *siarkoantymonjan miedzi i ołowiu.* Łab. Spat O. Spat cynkowo-O. Przen.: Lepsza ołowiana zgoda, niż złoty proces. Prz. **2.** przen. *ciężki, ociężały, przygniatający, przytłaczający, przygnębiający:* Ptaszek O. (o człowieku) (= *ociężały, nieruchawy; ciężka artylerja*). †Ołowianym pisze piórem. Troc (= *ma styl ciężki*). Chmury ołowiane. Na ołowianym jednostajnie niebie klasyczności niespodzianie zaczęły przebłyskiwać niewidziane dotąd gwiazdki. Wójc. Po chwili ocknął ś. ze swej ołowianej, osłupiałej zadumy. Orzesz. Miasto nie daje znaku życia... po ciężkich katastrofach nieraz taka ołowiana cisza przygniata ludzi. Bał. (Ręka ranna) w nocy obok mnie leży, czeka cierpliwie do rana, do chwili przebudzenia ś., patrząc na mnie ołowianemi ślepiami. Żer. (= *ciężąc mi*). **3.** *podobny z koloru do ołowiu,* ołowisty. **4.** bot.: Kurzawka ołowiana p. **Kurzawka.** <Od Ołów>
Ołowiasty, Ołowisty *mający własności ołowiu, podobny do ołowiu:* Smak O.
Ołowica, y, blm. **l.** [O.] *stara nazwa drożdży gorzelnianych do wódki.* **2.** lek. (morbus saturninus) *choroba powstała z przewlekłego otrucia solami ołowiu.* <Od Ołów>
Ołowiczy przym. od **Ołowica.**
Ołowić, i, ił myśl. *zostawiać ślad, warstewkę ołowiu:* Drobny, miękki śrut ołowi lufę. <Od Ołów>

Ołowienie, a, blm., czynność cz. **Ołowić.**
× **Ołowiec, wca,** lm. **wce** min. *błyszcz ołowiu zbity, galena zbita.* Kluk.
Ołowień, wnia, lm. **wnie** min. *siarczan ołowiu.*
Ołowik, a, lm. **i** = **Grafit.**
Ołowio-srebrny *zawierający ołów i srebro:* Kopalnie ołowio-srebrne. <Ołów + Srebrny>
Ołowisty p. **Ołowiasty.** Troc.
Ołownia, i, lm. **e** *huta ołowiana.* Troc.
Ołownica, y, lm. **e, Ołtewnik, Ołowianka, Ołownik, Siniec** bot. (plumbago) *roś. z rodziny ołownicowatych.*
Ołownicowaty bot.: Ołownicowate a. **Zawciągowate** rośliny (plumbaginaceae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.* <Od Ołowny>
Ołownik, a, lm. **i** bot. p. **Ołownica.** <Od Ołowny>

× **Ołowny** p. **Ołowiany:** O. kolor. Troc. O. statek. Troc. Ołowna żyła a. ruda. Troc. Ołowna ruda zmieszana ze srebrem. Bobr. W niktórych ludziach dowcipu ostrość jest ołowna, a w niktórych żelazna. Kwiat. Apt.: Czerwień ołowna = *minja.* Lek.: Leki ołowne = *remedia saturnina.* Kolka ołowna p. **Kolka.**
[**Ołowo, a,** blm.] p. **Ołów.** <Ukr. ołovo>
Ołów, owiu a. [**owu**], blm. **l.** a. [**Ołowo**] chem. *pierwiastek metaliczny, przedstawiciel swojej gromadki metali,* Pb; min.: *minerał rodzimy, szary, z czarniawą na powierzchni naleciałością:* O. gumowy = *glinian ołowiu wodnisty.* O. rogowy = *chlorek z węglanem ołowiu.* O. srebrzysty = *O. zawierający w sobie srebro.* Ołowiem a. na O. spajać. Ołowiem zalewać. Cięży głowa jak O., krztuszę ś. i nudzę. Kras. Ta myśl była, jak O., na jej sercu. Korz. Przen.: Ma O. w tyłku = *siedzi kamieniem, przesiaduje przy pracy.* **2.** przen. *kula ołowiana:* Dziś za dobrodziejstwa ołowiem płacą. Falib. Wzywa pod pewną sosnę, w celu rozmówienia ś. ze mną za pośrednictwem ołowiu. Orzesz. **3.** p. **Ołowianka:** Spuścili linę z ołowiem do morza i naleźli głębią na dwadzieścia sążni. Leop. Zdr.
× **Ołówek.** <?>
Ołóweczek, czka, lm. **czki** p. **Ołówek.** <Zdr. od Ołówek>
Ołówek, wka, lm. **wki l.** × O. p. **Ołów. 2.** O. tabaki = *paczka tabaki owinięta w papier ołowiany.* **3.** × O. *grafit:* O., kamień tak miękki, że palce maże; z niego robią wiadome ołówki do pisania i rysowania. Kluk. **4.** *pręcik z grafitu oprawny w drzewo miękkie, do temperowania i pisania lub rysowania:* O. twardy, średni, miękki. Wyjął papier, O. i kreślił figury. Mick. **5.** *takiż pręcik z innego minerału:* O. czerwony = *rubryka,* posp. *lubryka.* O. niebieski, zielony. **6.** przen. *rysunek ołówkowy:* O. Andriollego, Dorégo. **7.** *narzędzie szmuklerskie do kręcenia frędzli i chwastów.* **8.** O. migrenowy = *pałeczka z mięty pieprzowej i parafiny a. z mentolu, działająca przy potarciu czoła ochładzająco.* **9.** druk. *linje poprzeczne w tabeli, przecinające rubryki prostopadle,* kwerlinje, kwerzac. **10.** zł. *piwo:* Cienki O. = *cienkusz, lura.* Zdr. **Ołóweczek.** <Zdr. od Ołów>
Ołówkowy przym. od **Ołówek:** Rysunek O. Jeden z tych portretów zdradzał fantazję ołówkową któregoś z uczniów Bacciarellego lub Norblina. Krasz.
Ołównia, i, lm. **e** *huta ołowiana.* Kn. <Od Ołówny>
Ołównik, a, lm. **cy l.** *ten, co pracuje około ołowiu.* Włod. **2.** *ten, co robi naczynia ołowiane.* Mącz. **3.** lm. **ki** *tulejka a. rurka do wsadzania ołówka.* <Od Ołówny>
†**Ołówny** p. **Ołowiany:** W trumnie ołównej ciało położone. Wys. Postrzelił Kupido Dafnidę strzałą ołówną, a Apolina złotą. Tw.

Ołtarny p. **Ołtarzowy:** Ołtarna świeca. Zag. Niebo w mrok ich (druidycznych głazów) ołtarne otula sklepienia. Kasp. <Od Ołtarz>.

Ołtarz, a, lm. **e, †Altarz, [Ontarz, Oltarz, Ółtarz, Ontarz, Łątarz, Lontarz, Łótarz] I.** *stół w kościele pod obrazem świętym, na którym odprawia ś. mszа i na którym składają ofiary:* O. N. M. Panny. Ołtarz wielki, boczny. Ołtarza podobieństwo wykształtowane jest na niebie z gwiazd. Otw. Przed Twe ołtarze zanosim błaganie. Fel. Król Stanisław znajdował ś. w ślubnym obrzędzie i prowadził księżnę do ołtarza. Bart. I od ołtarza ś. rozchodzą *(= od ślubu).* Przen.: Wziąłby z ołtarza. Prz. *(= chciwiec; łakomy nawet i na święte rzeczy).* O. pogański = *ofiarnik.* Przen.: Ofiary, składane na ołtarzu ojczyzny. Pamięć osób, które na O. oświaty krajowej ofiary chętnie poniosły. Łuk. Dary złożone na ołtarzu miłosierdzia. Jun. Czułość ją (łzę) u ludzkości wylewa ołtarza. Mick. Przen.: *kościół, świątynia:* Burzyć, wywracać ołtarze. Przen.: *wiara, religja:* Obrońca ołtarza i tronu. Heretycy postawili katedrę przeciw katedrze, ołtarze przeciw ołtarzowi, to jest biskupa swego przeciw katolickiemu. Skar. Zdr. **Ołtarzyk.** <Łć. altare>

†Ołtarzny p. **Ołtarzowy:** Ofiara ołtarzna. Groch.

Ołtarzowy, Ołtarny, †Ołtarzny przym. od **Ołtarz:** Stopień O. Podstawek O. Bud. Przy ołtarzowych ceremonjach. Bobrow. We czwartki spowiedź czyniła, do tajemnic ołtarzowych przystępowała. Nies.

Ołtarzyk, a, lm. **i I.** p. **Ołtarz:** O. przenośny, składany. Mucjus Scewola wytrwał ogień na ołtarzyku. Birk. Przen.: Złoty O. (tytuł modlitewnika). **2.** leśn. p. **Blacha.**

†Ołtarzysta, y, lm. **ści** p. **Altarysta.** <Od Ołtarz>.

Ołtawa, y, lm. **y** bot. (roxburgia) *roś. z rodziny liljowatych.* <?>

Ołtewnik, a, lm. **i** bot. p. **Ołownica.** <?>

[Ołubkać, a, ał] *dać posłyszeć głos łubka (= dudka):* Jeżeli kogo łubek naczczo ołubka, będzie mu z ust cuchnęło, jak dudkowi, przez całe życie. <O + *Łubkać, od [Łubek]>

[Ołubkanie, a, blm.] czynność cz. **Ołubkać.**

Ołubkować, uje, ował mech. *ująć w łubki czyli łasze,* złubkować, załaszować. <O + Łubkować>

Ołubkowanie, a, blm., czynność cz. **Ołubkować.**

†Ołuczka, i, lm. **i** *strzałka:* Strzałka vel O. Tuch. <O + *Łuczka, od Łuk>

Ołupić, i, ił *obłupić, obłupać, obedrzeć:* Ożenił jedynego syna z tą ołupioną przez siebie pasierbicą. Rzew. <O + Łupić>

Ołupienie, a, blm., czynność cz. **Ołupić.**

Ołysieć, eje, ał, †Obłysieć *stać ś. łysym, wyłysieć:* Podobno co osiwieć miał, to on ołysiał. Pot. <O + Łysieć>

Ołysienie, a, blm., czynność cz. **Ołysieć.**

Ołysta, y, lm. **y, Zwierciadło, × Zwrótnica** bot. (heritiera) *roś. z rodziny zatwarowatych.* <?>

Ołzawiony *załzawiony, zapłakany, łzawy:* Ołzawione oczy. Słow. <O + *Łzawiony, od Łzawy>

Om, a, lm. **y I.** × O. *handlowa jednostka wina reńskiego = 180 butelek.* Goł. **2.** fiz. *jednostka oporu elektrycznego.* <Nm. Ohm>

[Oma!] *lekceważący wykrzyknik, o jej! o jej i jak jeszcze! a jakże, o jużci! a prawda! bo i pewnie, a naturalnie:* A dużo tam było ludzi?— O. *(= bardzo dużo).* <? O + Ma(sz)>

Omacać, a, ał i **O. ś.** p. **Obmacać.** <O + Macać>

Omacanie, a, blm., czynność cz. **Omacać.**

Omacanie się, a ś., blm., czynność cz. **Omacać ś.**

***Omacek I.** tylko w wyrażeniu × **Omackiem, †Omacku, Po omacku, †W omacku** a. **Pomacku, †Omacnie, †Omacmie, †Omaćmie, †Omacką** *pociemku, macając:* Czy po omacku karty grać możecie? Górn. Po omacku? a. ja to kot? Omackiem przychodzą na teatr zaciemniony. L. W nocy w omacku potkliwie idzie. Pilch. Chodzą w omacku. Pilch. Chodzić po omacku. Jord. Ich po omacku w nocy szukałem. Hoł. Gęsi samym omackiem dziobu pokarm poznać i rozróżnić umieją. Jund. *(= tylko macając dziobem).* Przen.: *na chybił trafił, na oślep:* Pan bez własnego zdania omacku chodzi. Jabł. Myślimy omackiem, a. raczej nie myśląc, chwytamy, co pod rękę popada. L. **2.** Po omacku = *pociemku, w ciemności, bez światła:* Siedzi po omacku. **3.** †Omacki = *chodzenie po omacku:* Wypadł za niemi, nie bojąc ś. omyłki w nocne omacki. Pot. <O + Macek, MAC/MOT>

[Omachaj, a, lm. **e]** *ogon (w zagadce o krowie):* Stery cycki, dwa patycki, a piąty O. <O + *Machaj, od Machać>

[Omachlować, uje, ował] *oszukać, oszwabić:* Ja ta nie machlerz, ja ta nikogo O. nie chcę. Kon. <O + Machlować>

[Omachlowanie, a, blm.] czynność cz. **Omachlować.**

Omaciczny p. **Okołomaciczny.** <O + Maciczny>

†Omacką p. **Omacek:** O. w nocy namacał. Star. <O + Macka, od Macać>

†Omacmie p. **Omacek:** Już nic nie widzi, tylko w miejscu onym O. stawia niebezpieczne nogi. P. Koch. Oczy mgliste, ledwie co O. najduję. Prot. Polifem, oko straciwszy, O. schadzał lasy. Otw. Przen.: Urodzi ś. drugi O. i o ojcu nie wzwie, a gdy mu przyprą, w niebie go będzie chciał macać. Glicz. <O + *Macmie, od Macać>

Omacnica, y, lm. **e I.** [O.] *straszydło nocne, nocnica, ćma.* Kn. **2.** zool. (acronycta) *owad łuskoskrzydły ze skupienia nocnicówek.* <O + *Macnica, od Macnąć>

†Omacnie I. p. **Omacek:** A jakoż wżdy u djabła O. karty widzieć możecie? Górn. **2.** przys. od **Omacny:** Czasem i ty dostaniesz O. w łeb rany. Zbyl. <O + *Macnie, od Macnąć>

× **Omacny** *który można omacać;* przen. *namacalny, dotykalny, oczywisty:* Grube a prawie omacne kłamstwo. Smotr. Nie chcę ni widzieć, ni słyszeć, choć już są te rzeczy i omacne, i na wszystek świat głośne. Smotr. Cerkiew nasza przyszła do takich omacnych ciemnot. Smotr. <O + *Macny, od Macnąć>

Omacywać, a a. **uje, ywał** i **O. ś.** p. **Obmacać.**

Omacywanie, a, blm., czynność cz. **Omacywać.**

Omacywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Omacywać ś.**

Omaczać, a, ał, Obmaczać, Omoczyć, Obmoczyć, nied. **†Omaczować, †Obmaczować I.** *unurzać, pomaczać na wszystkie strony, po wierzchu:* Kąsek chleba w wodzie omaczanego. Wys. Ręce w krwi niewinnej omaczacie. Wuj. **2.** co czym = *zwilżyć, oblać, zalać, zrosić, pomoczyć, omokrzyć:* O. miecz krwią. O. twarz łzami. <O + Maczać>

†Omaczalny *służący do omaczania:* Naczynie omaczalne. Kn. <O + Maczalny>

Omaczanie, a, blm., czynność cz. **Omaczać.**

[Omaczki, czek, blp.] *ciasto maczane w serze, rozrobionym na rzadko z mlekiem a. śmietaną.* <O + *Maczki, od Maczać>

†**Omaczować, uje, ował** p. **Omaczać.**

†**Omaczowanie, a,** blm., czynność cz. **Omaczować.**

[Omaćkać się, a ś., ał ś.] *najeść ś.* <O+Maćkać>

[Omaćkanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Omaćkać ś.**

†**Omaćmie** p. **Omacek.** Troc.

†**Omaćnia, i,** blm. *ciemność:* Do zwierza po wiatru, do ptaka pod słońce, jak do konia w omaćni, nietrafny chód. Prz. <O+*Maćnia, od Macnąć>

Omaić, i, ił, [Obmaić], nied. **Omajać** *otoczyć, osłonić majem = zielenią; umaić dokoła, ogaić,* ×*oliścić:* Omaj wołowi rogi kwiatami. Cho. Omajony ryciem, mający wyryte dokoła bluszczowe liście. Włod. <O+Maić>

Omajać, a, ał p. **Omaić.**

Omajanie, a, blm., czynność cz. **Omajać.**

Omajenie, a, blm., czynność cz. **Omaić:** [W wigilję św. Jana robią O.].

Omal, ×**Obmal I.** a. **[Omale]** *mało, skąpo, licho:* Lasu O. L. I piwo świdnickie — tylko go już O., aby tylko nie z drożdżami, bo już u spodu. Krasz. **2.** a. bł. **Oniemal,** †**Malem** *o mało co, tylko co, o włos, bezmała,* żart. *o mały figiel:* O. że nie spadł i nie zabił ś. O. nam oczu nie wydrapią ze swoją żoneczką. Chdź. <O+*Mal, od Mały>

[Omale] p. **Omal:** [Mleka latoś O.]. Takowa u mnie przyjaźń jest w pochwale, której interes zaszkodzi O. Min. Karmiono mię coś bardzo O. Jabł. Kiedy monety u chudszych O. będzie, u bogaczów pełne skrzynie stoją. L. Ze ckliwym idą oporem te czasy, w których ma zażyć pociech nie O. L.

Omalować, uje, ował = Obmalować: Już mnie tam haniebnie omalowano wobec narodu. Kaczk. *(=osmarowano).* <O+Malować>

Omalowanie, a, blm., czynność cz. **Omalować.**

Omam, u, lm. **y I.** p. **Omamienie:** Prawda nie ma tego omamu, którym błąd łudzi. Stasz. **2.** lek. (hallucinatio) *urojenie zmysłowe, przywidzenie, halucynacja.* <O+MA(M)>

Omama, y, blm. p. **Omamienie:** Tłumy nieszczęśliwych, idąc za podszeptem złowieszczej omamy, palą i niszczą dobytek bliźnich. <O+MA(M)>

Omamiać, a, ał i O. ś. p. **Omamić.**

Omamianie, a, blm., czynność cz. **Omamiać.**

Omamianie się, a ś., blm., czynność cz. **Omamiać ś.**

Omamiciel, a, lm. **e,** ×**Omomiciel,** ×**Omomilek** *ten, co omamia a. omamił, oszust.* <Od Omamić>

Omamicielka, i, lm. **i** forma ż. od **Omamiciel.**

Omamić, i, ił, nied. **Omamiać I.** *otumanić, odurzyć, okpić, zwieść, oszukać, zamydlić oczy:* O. jest rzecz nieprzytomną udać za przytomną. Boh. My, jak omamieni, patrząc, nie widzimy. Star. Możesz ludzi O., Boga nie oszukasz. Kras. **2.** *ująć powabem, złudzić, zająć, przynęcić, olśnić, skusić, pociągnąć ku sobie ponętą:* Już mię domowe szczęście nie omami. Słow. **O. ś.** *dać ś. zwieść, oszukać ś.:* Człowiek poczciwy lada czym łatwo ś. omami. Zabł. Tak ś. mocno złudzeniem omami. Mick. <O+Mamić>

Omamienie, a I. blm., czynność cz. **Omamić. 2.** lm. **a, Omam, Omama,** ×**Oman,** †**Homan, [Omian, Omóna, Omana]** *skutek a. przyczyna omamienia; stan tego, który został omamiony; złuda, złudzenie, iluzja; mamidło, fałszywy powab, ponęta:* Być w omamieniu *(= w błędzie).* Iluzja czyli omamienie nie jest istotnym przymiotem sztuk dramatycznych. Śniad. Wprawia ich w O., iż to, na co patrzą, zdaje im ś. nie udawaniem, ale widowiskiem zdarzeń rzetelnych. Śniad. O. teatralne. Śniad. Łudziło go O., dyszące samą rozkoszą i radością. Żer. Zaraz na pierwszym wstępie znika O. Wiszn. Mocą czarownych omamień coraz jakąś cząstkę traci i powoli wrasta w kamień. Miek.

Omamienie się, a ś., blm., czynność cz. **Omamić ś.**

Oman, u, lm. **y,** †**Homan I.** × O. p. **Omamienie:** Toć ty nas w błędach trzymasz, gdy dawszy przynętę, bronisz smaku, zawodząc chuć w omany kręte. Zabł. *(=obłędy, manowce).* **2.** [O.] *zwodnicze odbicie ś. głosu; echo:* Puszczęż stepową pieśń na omany. Zal. Nikt nie wiedział, zali to dźwięki żywe, czy O. słodki. Reym. **3.** [O.] *straszydło, złe, licho, nieczysta siła.* **4.** bot.=a) (inula) *roś. z rodziny złożonych.* Gatunki: Lantawa (i. pulicaria). O. piłkowany a. pospolity (i. britannica). O. wielki, pospolity, prawy, [Obłocznik, Dziewiesił, Dziewiosił, Dziewosił, Dziwosił] (i. helenium). b) p. **Lulek.** c) p. **Blekot. 5.** × O. lek. p. **Halucynacja.** <O+MA(N)/MA(M)>

[Omana, y, lm. **y]** p. **Omamienie.**

Omanek, nka, lm. **nki** *wino z omanem.* Kn. <Zdr. od Oman>

[Omaniciel, a, lm. **e]** *ten, co omanił a. omani, omamiciel.* <Od Omanić>

[Omanicielka, i, lm. **i]** forma ż. od **Omaniciel.**

Omanić, i, ił *zmanić, zwieść, oszukać, wyprowadzić w pole, ocyganić, okpić, obełgać.* <O+Manić>

[Omaniec, ńca, lm. **ńcy, Omąna, Omąniec] I.** *maniak.* **2.** *straszydło, widmo.* <O+MA(N)/MA(M)>

Omanienie, a, blm., czynność cz. **Omanić.**

Omanifestować, uje, ował *ogłosić za pomocą manifestu; okazać publicznie, opublikować.* **O. ś.** *ogłosić o sobie za pomocą manifestu, okazać ś. publicznie, opublikować ś.:* Opiszmy ś., omanifestujmy ś., otrąbmy ś. i zawiążmy konfederację. Łoż. <O+Manifestować>

Omanifestowanie, a, blm., czynność cz. **Omanifestować.**

Omanifestowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Omanifestować ś.**

×**Omanny** p. **Omanowy:** Zaczarowana omanna dziewa.

Omanowy, ×**Omanny** przym. od **Oman.** Chem.: Kamfora omanowa p. **Helenina.**

I. Omar, u I. [O., blm., **Omór**]=a) *choroba roślin, pochodząca z pyłku kwiatu berberysu, bardzo szkodliwego dla zbóż na polach.* b) *choroba drzew, objawiająca ś. przez zbyteczny napływ w jedno miejsce soków, powodujących pękanie kory, wskutek czego drzewo usycha.* **2.** lm. **y** bot.=a) p. **Berberys.** b) (puccinia) *roś. z gromady grzybów, z rodziny rdzowatych.* <O+MOR/MIER/MR/MAR>

2. Omar, a, lm. **y = Homar:** Kraby, omary, morskie przeróżne mięczaki. Asn. <Fr. homard>

Omarlica, y, lm. **e** zool. (sylpha) *chrząszcz pięciocłonkowy z rodziny omarlicowatych.* <?, por. 2. Omar>

Omarlicowaty zool.: Omarlicowate (sylphidae) *rodzina chrząszczów.* <Od Omarlica>

Omarmurować, uje, ował, Omarmurzyć, nied. **Omarmurowywać** *obłożyć marmurem, wyłożyć dokoła taflami marmuru.* <O+Marmurować>

Omarmurowanie, a, blm., czynność cz. **Omarmurować.**

Omarmurowywać, a, ał p. **Omarmurować.**

Omarmurowywanie, a, blm., czynność cz. **Omarmurowywać.**

Omarmurzenie, a, blm., czynność cz. **Omarmurzyć.**

Omarmurzyć, y, ył p. **Omarmurować.** <O+*Marmurzyć, od Marmur>

[Omars, u, blm.] *katalepsja, atak wielkiej choroby.* <?>

[Omarsnąć, nie, nął] *nawiedzić atakiem kataleptycznym:* Omarsnęło go.

[Omarsnięcie, a, blm.] czynność cz. **Omarsnąć.**

Omarszczać, a, ał p. **Omarszczyć.**

Omarszczanie, a, blm., czynność cz. **Omarszczać.**

Omarszczenie, a, blm., czynność cz. **Omarszczyć.**

Omarszczyć, y, ył, nied. **Omarszczać** *okryć zmarszczkami, pomarszczyć, zmarszczyć:* Jasne czoło O. Uj. <O+Marszczyć>

Omartwiać, a, ał p. **Omartwić.**

Omartwiały *który omartwiał, zmartwiały, obumarły:* Odszczepa omartwiała. Smotr.

Omartwianie, a, blm., czynność cz. **Omartwiać.**

Omartwić, i, ił, nied. **Omartwiać** *martwiąc, przytępić, zrobić obumarłym, zmartwiałym, znieczulić, zmartwić, zdrętwić, zabić:* Ruta niewiastom płód w żywocie omartwia i wypędza. Syr. Lekarstwo członkom odziębionym i omartwionym. Syr. Rany omartwione. Syr. <O+Martwić>

Omartwieć, eje, ał *obumrzeć, zmartwieć, odrętwieć, stracić czucie; umrzeć.* <O+Martwieć>

Omartwienie, a, blm. **1.** czynność cz. **Omartwić. 2.** czynność cz. **Omartwieć. 3.** *stan tego, co omartwiało:* Nędzne zdrowie i przy tej nędzy ciała pewne ducha O. przeszkodziły mi odpisać. Krasiń.

Omarzać, a, ał (Omar-zać) p. **Obmarznąć.**

Omarzanie, a, blm. (Omar-zanie), czynność cz. **Omarzać.**

Omarzły (Omar-zły), **Omarznięty** *który omarzł.*

Omarznąć, nie, znął a. **zł** (Omar-znąć) p. **Obmarznąć:** Drzewo omarzło i oślizgło po wierzchu. Ork. <O+Marznąć>

Omarznienie, a, blm. (Omar-znienie) p. **Omarznięcie.**

Omarznięcie, a, blm. (Omar-znięcie), **Omarznienie,** czynność cz. **Omarznąć.**

Omarznięty (Omar-znięty) p. **Omarzły.**

× **Omasno** przys. od **Omasny.**

× **Omasny** p. **Omastny:** Rola dobra, tłusta, omasna. Haur. <Z Omastny>

Omasta, y, lm. **y l.** a. **[Omaza]** *okrasa, tłustość do kraszenia:* Kasza z omastą. Gdy omasty flisom, osobliwie oleju nie staje, to im z piwem kaszę gotować. Haur. Chlewne bydło w gospodarstwie użyteczne i na omasty wygodne. Haur. Jest to pokarm bez omasty. Śniad. Przen.: Sól, wino, dobra wola bankietów O. Koch. W. *(=przyprawa; okrasa=ozdoba).* O. do smarowania wozów=*maź, smarowidło, smar:* O. do posmarowania wozów. Pot. **2.** hut. *stare potłuczone głowy mufli, zawierające cynk, szmelc, szumowiny cynkowe, popioły i t. p., dodawane do nabojów mufli.* <O+MAZ, przez Maść>

Omastno przys. od **Omastny.**

Omastny przym. od **Omasta;** × **Omasny,** *dający omastę, omaszczający, tłuszczący, tłusty, użyźniający:* Gnój gołębi jest O. do ziemi. Haur. Barany z omastnych powracają pastwisk. L. Konia jego puszczają na omastne smugi. L. O. to pokarm. Troc *(=sytny, pożywny).* <Od Omasta>

Omaszczać, a, ał p. **Omaścić.** Przen.: Księżyc omaszcza srebrem powiewne liście palm. Sienk.

Omaszczanie, a, blm., czynność cz. **Omaszczać.**

Omaszczenie, a, blm., czynność cz. **Omaścić.**

Omaścić, i, ił, nied. **Omaszczać l.** *użyźnić, przyprawić tłustością, okrasić:* Omaścił kapustę. Troc. [Dam wam kapustecki, posole, omasce, wdrobie cebulecki]. O. rolę=*zagnoić, umierzwić, nawieźć gnojem:* Popiół spalonego perza rolą omaści. Haur. **2.** [O.] p. **Namaścić. 3.** [O.] *obić.* <O+Maścić>

[Omaślenie, a, blm.] czynność cz. **Omaślić.**

[Omaślić, i, ił] *posmarować a. okrasić masłem:* Przy herbatce cieniuteńką omaśloną skibeczkę przetrącił. Wilk. O. kartofle. <O+Maślić>

†**Omatać, a, ał** p. **Omotać:** Każdego takiego marny świat omatał. Rej. Dobry obywatel nie omata, nie oszali nikogo, pomnąc, że to nieprzystojna. Petr. <O+Matać>

†**Omatanie, a,** blm., czynność cz. **Omatać.**

[Omatolenie, a, blm.] czynność cz. **Omatolić.**

[Omatolić, i, ił, Omatulić] *dobrze, ciepło ubrać, opatulić.* <p. Omatulić>

[Omatulenie, a, blm.] czynność cz. **Omatulić.**

[Omatulić, i, ił] p. **Omatolić:** Zaglądałem w oczy omatulonym żebraczkom. Bał. <Zam. Opatulić, przez sld. do Matula>

Omawiać, a, ał l. p. **Omówić. 2.** p. **Obmówić.** <O+Mawiać>

Omawianie, a, blm., czynność cz. **Omawiać.**

[Omaza, y, blm.] p. **Omasta.** <O+MAZ>

Omazać, że, zał p. **Obmazać.** <O+Mazać>

Omazanie, a, blm., czynność cz. **Omazać.**

[Omazgać, a, ał] *omuskać.* Por. **Omaźgać.** <O+Mazgać>

[Omazganie, a, blm.] czynność cz. **Omazgać.**

Omazywać, uje, ywał p. **Obmazać.** Lek.: Środki omazujące = *środki służące do omazywania a. namaszczania skóry.*

Omazywanie, a, blm., czynność cz. **Omazywać.**

[Omaźgać, a, ał] *owalać, omazać, unurzać.* Por. **Omazgać.** <O+*Maźgać, od Maźga>

[Omaźganie, a, blm.] czynność cz. **Omaźgać.**

Omączać, a, ał i **O. ś.** p. **Omączyć.**

Omączanie, a, blm., czynność cz. **Omączać.**

Omączanie się, a ś., blm., czynność cz. **Omączać ś.**

Omączenie, a, blm., czynność cz. **Omączyć.**

Omączenie się, a ś., blm., czynność cz. **Omączyć ś.**

Omączyć, y, ył, nied. **Omączać** *okurzyć, owalać, obielić mąką, pomączyć, zamączyć:* O. sobie gębę. **O. ś.** *okurzyć ś., owalać ś., obielić ś. mąką, wytrzeć ś. w mące, oblèźć mąką, pomączyć ś., zamączyć ś.:* Omączyłem ś. w młynie. <O+Mączyć>

[Omądrzeć, eje, ał] *zmądrzeć, zmądrzyć ś.* <O+Mądrzeć>

[Omądrzenie, a, blm.] czynność cz. **Omądrzeć.**

Omąkla, i, lm. **e** bot. (lagunaea) *roś. z rodziny ślazowatych.* <?>

[Omąna, y, lm. **y]** p. **Omaniec.**

[Omąniec, ńca, lm. **ńcy]** p. **Omaniec.**

[Ombełek, łka, lm. **łki]** = **Ambałek.** <p. Ambałek>

Ombra, y, blm. p. **Umbra:** Mieszał sjennę i laki, asfalt i ombrę do mniemanych glazerunków. Krasz. <Fr. ombre=cień>

Ombrelka, i, lm. **i** p. **Umbrelka.** <Fr. ombrelle=parasolka>

Ombrometr, u, lm. **y** fiz. p. **Deszczomierz.** <Now. z Gr. ómbros = deszcz + métron = -mierz>

Ombrometrograf, u, lm. **y** fiz. p. **Deszczomierz.** <Now. z Ombrometr + Gr. -gráfos = piszący>

× **Omdlale** p. **Omdlało:** Dziś nie wyciąga już ramion spragniona, w jakiś ś. uścisk chyląca O. Tet.

Omdlało, × **Omdlale** przys. od **Omdlały.**

Omdlałość, i, blm. rz. od **Omdlały; Omdlenie:** Jakaś błoga, dziwna O. uczyniła ją bezwładną. Gaw. Przyczyna słabości i omdlałości mowy jest w słabym uczuciu mówcy. Pir.

Omdlały, Omdlony *który omdlał; zemdlały, zemdlony, słaby, bezsilny, bezwładny, osłabły, mdły:* Pada omdlała. Słow. Grażynę z łęku wysadziwszy omdlałą, dźwigali na ręku. Mick. Wzrok O. Nikt ś. nie poruszył z miejsca, omdlałe serca ledwie biły, myśli dźwigały ś. leniwie i niechętnie. Reym. Przen.: Styl O. *(= mdły).* <Od Omdleć>

Omdleć, eje, ał, × **Obemdleć,** † **Omgleć, [Omgleć],** nied. **Omdlewać, [Omglewać]** *opaść z sił, osłabnąć, zesłabnąć, zemdleć, paść bez przytomności:* Nogi ś. chwieją pode mną, dech tracę, omdlewam. Serce omdlewa. L. Jak ś. tego dowiedziała, zaraz omdlawszy, upadła na ziemię. Auszp. Omdlała! wynieść ją z komnaty. Słow. To tchórz — ze strachu O. musiała gadzina. Słow. *(= struchleć).* Omdlała nieboga na tę wiadomość. Troc. Ty będziesz patrzeć i omdlewać od żalu, widząc go rozpiętego na krzyżu. Wor. Przen.: Wojna z Septentrjonami na czas omdlała. Sienk. <O + Mdleć>

Omdlenie, a, blm. **I.** × O. czynność cz. **Omdlić. 2.** czynność cz. **Omdleć. 3.** p. **Omdlałość:** W twarzy skazuje słodkie O. Przyb. Z powodu omdlenia iść dalej nie mógł *(= zmęczenia, wyczerpania).*

Omdlewać, a, ał I. p. **Omdleć:** Jezus z miasta wywiedzion, krzyżem obciążony, omdlewał i pod nim padał. Sekl. **2.** lek. *schnąć, usychać, wątleć, więdnąć.*

Omdlewanie, a, lm. **a** czynność cz. **Omdlewać.** Ocz. Przywykły do omdlewań z zadanych razów, nawykł i budzić ś. po nich. Krasiń.

× **Omdlić, i, ił** *nabawić mdłości, znudzić, zemdlić, osłabić.* <O + Mdlić>

† **Omdliwość, i,** lm. **i** = **Mdłość.** Mur. <O + Mdliwość>

Omdlony p. **Omdlały:** Pływała koło brzegu łódka wywrócona, w blizkości biedna Chloe leżała omdlona. Cho. Cóż to, drżysz, muzo, widzę już głos twój O. Dm.

Omega, i, lm. **i** *ostatnia litera w greckim alfabecie.* Przen.: Alfa i O. = *początek i koniec, wszystko:* Jam jest alfa i O. (mówi Bóg). <Gr. ōmēga>

[Omega, i, lm. **i]** p. **Omieg.**

[Omeldować, uje, ował] *donieść, meldując, opowiedzieć.* <O + Meldować>

[Omeldowanie, a. blm.] czynność cz. **Omeldować.**

† **Omelenie, a,** blm., czynność cz. **Omelić.**

† **Omelenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Omelić ś.**

† **Omelić, i, ił** i † **O. ś.** p. **Omylić.** <Zam. Omylić>

† **Omelty** *zgnieciony, stłuczony, zbity, otarty:* Włosy omelte na końcach i otarte (jako pospolicie mówią, aby je mole ogryźli) ukazują człowieka, iż ma złą strawność w żołądku. And. z Kobyl. <O + *Melty = Mełty>

[Omełek, łka, blm.] p. **[Omyłek].** <Zam. Omyłek>

[Omełtuk, a, lm. **i]** p. **Omełtuch.**

Omełty im. od **Omleć:** Ryżu przywożą do nas ziarna już omełte; rośnie jak jęczmień. Spicz.

Omen, u, lm. **y** *znak, oznaka, zapowiedź, przepowiednia, wskazówka, prognostyk, wróżba.* <Łć. omen>

[Omen, u, blm.] *bieda.* <p. Homen>

× **Omenować, uje, owął** *zapowiadać, przepowiadać, wróżyć:* O. głód, powietrze, wojnę. <Od Omen>

× **Omenowanie, a,** blm., czynność cz. **Omenować.**

[Omentra, y, lm. **owie]** p. **Gieometra:** O nienawiści Niemców, o obawie przed omentrami... krążą gotowe pojęcia. Bog. W. <Z Gieometra>

† **Omerał, u,** lm. **y** = **Humerał.** Mur. <Z Humerał>

× **Omeszały** p. **Omszały.** Sł. wil. <O + *Meszały, od Mech>

[Ometer, tra, lm. **trowie]** = **Gieometra.**

[Ometluch, a, lm. **y]** p. **Omełtuch.**

[Omełtuch, a, lm. **y, Ometluch, Omełtuk] I.** *kusy, licho ubrany, obdartus.* **2.** *„taki, co to wsędy goni, a nika dobrze nic nie zrobi.“* <?>

[Ometra, y, lm. **owie** a. **rzy]** = **Gieometra.** <Z Gieometra>

Omęcherzowy p. **Okołopęcherzowy.** <O + Męcherzowy>

[Omętra, y, lm. **owie** a. **rzy]** p. **Gieometra.** <Z Gieometra>

× **Omężać, a, ał** i **[O. ś.]** p. **Omężyć.**

× **Omężanie, a,** blm., czynność cz. **Omężać.**

[Omężanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Omężać ś.**

× **Omężenie, a,** blm., czynność cz. **Omężyć.**

[Omężenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Omężyć ś.**

× **Omężyć, y,ył,** nied. × **Omężać** kobietę = *wydać za mąż:* Omężył poddankę swoją. Troc. **[O. ś.]** *wyjść za mąż.* <O + Mężyć>

† **Omgleć, eje, ał** i **[Omgleć]** p. **Omdleć:** Aby (chory) na nas, w ręku naszych omglawszy a. bólem ś. rozpaliwszy, nie narzekał. Ocz. <O + [Mgleć]>

Omglenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Omglić. 2.** *stan tego, który został omglony; mgła, zmrok:* Nieco wahająco rozglądał ś. po zgubionych w omgleniu polach. Reym.

† **Omglenie, a,** blm., **[Omglenie] I.** czynność cz. **Omgleć. 2.** *stan tego, który omglał.*

[Omglewać, a, ał] p. **Omdleć.**

[Omglewanie, a, blm.] czynność cz. **Omglewać.**

Omglić, i, ił, nied. **Omgliwać** *otoczyć mgłą, zamglić:* Na polu omglonym, jak oko zasięga, skończone ostatnie roboty. Len. Ta ciemna Litwa, lasami omglona. Słow. Księżyca blade czoło omgliły tumany. Od. Z kominów do góry szły dymy i omgliwały część widoku. Jeż. Przen.: Bladość cierpienia omgliła twe czoło. Słow. Dziewica omglona w lekkie szaty. Słow. **O. ś.** *zajść mgłą, okryć ś. mgłą, zamglić ś.:* Przygasła mu dusza, omgliła ś., jakby te szrony przysypały go do dna i nawskroś przejęły. Reym. Przygasł naraz płomień w oczach i omgliły ś. źrenice. Ostr. S. Tych dawniejszych wieków tradycje omgliły ś. już grubą nocą. Szaj. <O + Mglić>

Omgliwać, a, ał p. **Omglić.**

Omgliwanie, a, blm., czynność cz. **Omgliwać.**

[Omiag, a, lm. **i]** p. **Łomiak.** <Z Łomiak>

[**Omiak, a,** lm. **i**] p. **Łomiak.** <Z Łomiak>

[**Omian, u,** lm. **y**] p. **Omamienie.**

Omianek, nka, lm. **nki** bot. (osbeckia) *roś.* <Zdr. od Omian>

[**Omiarzły**] (Omiar-zły) p. **Omierzły.** <Z Omierzły>

Omiastka, i, lm. **i** bot. (ursinia) *roś.* <?>

[**Omiatacz, a,** lm. **e**] *ogon (w zagadce o krowie):* Ćtyry tycki, dwa patycki, a siódmy O. <Od Omiatać>

Omiatać, a, ał p. **Omieść.**

Omiatanie, a, blm., czynność cz. **Omiatać.**

[**Omiażdżenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Omiażdżyć ś.**

[**Omiażdżyć się, y ś.,ył ś., Zomiażdżyć ś.**] (o owcy a. kozie) *zachorować a. zdechnąć po najedzeniu ś. omiagu.* <Od Omiag, przez śld. do O+Miażdżyć, od Miazga>

[**Omiądlenie, a,** blm.] czynność cz. **Omiądlić.**

[**Omiądlić, i, ił**] *wytrzeć len a. konopie w międlicy:* Len omiądliła. <O+Miądlić>

[**Omiąskać, a, ał**] p. **Omieszkać.** <O+Miąskać>

[**Omiąskanie, a,** blm.] czynność cz. **Omiąskać.**

[**Omiecek, cka,** lm. **cki**] *nieużytek, kawałek pola nieuprawnego.* <? Z O+*Miedzek, od Miedza>

Omiecenie, a, blm., czynność cz. **Omieść.**

Omiechrzyn, u, lm. **y** bot. (cysticapnos) *roś.* <?>

[**Omiecie, a,** blm.] *kłosy, plewy, drobna słoma, wszystko, co ś. zmiata po wymłóceniu zboża.* Por. **Omiecina.** <O+MIOT/MOT>

Omiecina, y, lm. **y, Omieciny l.** [O. a. **Obmieciny, Obmiecie, Rozprószyny**] = a) *pył mączny, omiatany z kamieni młyńskich, kurzawa mączna, mąka subtelna, stochmal.* b) *śmiecie.* **2.** †O. *otręby.* <O+MIOT/MOT>

× **Omiedzenie, a,** blm., czynność cz. **Omiedzić.**

× **Omiedzić, i, ił** p. **Omiodzić.** <O+*Miedzić, od Miód>

Omieg, u, lm. **i, Kozikorzeń** bot. **l.** (doronicum) *roś. z rodziny złożonych.* **2.** p. **Pomórnik. 3.** [O., Omięg, Omiek, Omega, Łomiak], in. mordownik, marchewnik, tojad (aconitum napellus) <?>

[**Omiek, a,** lm. **i**] p. **Omieg.** <?>

[**Omielacz, a,** lm. **e**] *plotkarz.* <Od Omielać>

Omielać, a, ał l. p. **Omleć. 2.** [O.] *rozsiewać plotki, robić plotki.* <O+Mielać>

Omielanie, a, blm., czynność cz. **Omielać.**

Omielenie, a, blm., czynność cz. **Omleć.**

Omieniałość, i, blm. **l.** †O. lek. *utrata głosu od chrypki,* ochrypłość, †omienienie: Sok ten O. i ochrapienie odpędza. Syr. **2.** [O.] p. **Oniemiałość.** <Z Oniemiałość>

†**Omieniały,** [**Omieniały**] *który omieniał.* Mącz.

†**Omienić, i, ił** *nadmienić, wymienić, wspomnieć:* Już ta sprawa wyżej omieniona. Magd. <O+Mienić>

Omienieć, eje, ał l. †O. i [O.] *stracić głos przez ochrypnięcie, zachrypnąć:* Omieniałem już prawie, ratunku wołając. Kochan. Wołając na grzeszne, omieniejesz, a gardło twoje ochrapieje. Bz. Czemu człowiek omienieje, gdy go pirwej wilk uźrzy? And. z Kobyl. **2.** [O.] p. **Oniemieć.** <Z Oniemieć>

l. †**Omienienie, a,** blm. **l.** i [O.] czynność cz. **Omienieć. 2.** p. **Omieniałość:** Każda rzecz zosobna z tych oddala O. Ślesz. O. i zasipłość. Syr.

2. †**Omienienie, a,** blm., czynność cz. **Omienić.**

l. Omierzać, a, ał (Omier-zać) p. **Obmierznąć.**

2. Omierzać, a, ał p. **Obmierzyć.**

l. Omierzanie, a, blm. (Omier-zanie) czynność cz. **l. Omierzać.**

2. Omierzanie, a, blm., czynność cz. **2. Omierzać.**

Omierzchnąć, chnie, chnął a. **chł l.** †O. *być zaskoczonym przez zmierzch:* Podchmieliwszy sobie, wychodząc z kiermaszu, wespół śpiewali, aż też omierzchli w pół lasu. Zim. **2.** ×O. p. **Zmierzchnąć.** <O+Mierzchnąć>

Omierzchnięcie, a, blm., czynność cz. **Omierzchnąć.**

Omierzenie, a, blm., czynność cz. **Omierzyć.**

× **Omierziciel, a,** lm. **e** (Omier-ziciel) *ten, co obmierził.* <Od Omierzić>

× **Omierzicielka, i,** lm. **i** (Omier-zicielka) forma ż. od **Omierziciel.**

Omierzić, i, ił (Omier-zić) **l.** p. **Obmierzić:** Omierził mi tę potrawę. Troc. Ten postępek omierził go przyjacielowi. Troc. **2.** †O. kogo = *przejąć kogo obrzydzeniem, obmierznąć komu:* Hibraima już były omierziły ony państwa a bogactwa, że ich krześcijańskie użyć nie mógł. Orzech. <O+Mierzić>

Omierzienie, a, blm. (Omier-zienie), czynność cz. **Omierzić.**

†**Omierziony** (Omier-ziony) p. **Obmierzły.** Troc.

× **Omierzliwy** (Omier-zliwy) **l.** p. **Obmierzły. 2.** *brzydzący ś. byle czym, wybredny:* Zaostrzyć apetyt przysmakiem omierzliwego żołądka. Bobr.

Omierzłość, i, blm. (Omier-złość), rz. od **Omierzły.**

Omierzły (Omier-zły), [**Omiarzły**] p. **Obmierzły.**

Omierznąć, znie, znął a. **zł** p. **Obmierznąć:** Chceszli komu wino ożadzić, utop w nim węgorza i tak daj je pić opiłemu, a odtychczas mu omierznie, a będzie mu już przykre, tak że go pić nie będzie. Sien. Gnoju w ogrodzie trzeba mieć dostatek, aby dla chudości ziemi ogród gospodarzowi nie omierznął. Trzyc. Pan jawnie u Ezajasza woła, iż mu już dawno omierzły ty wymyślne modły i kurzawy wasze. Rej. Omierzła mu żona, potrawa. Troc. Omierznąwszy sam sobie, śmierci sobie życzył. Troc. <O+Mierznąć>

Omierznięcie, a, blm. (Omier-znięcie), czynność cz. **Omierznąć.**

× **Omierzyć, y,ył** p. **Obmierzyć.** <O+Mierzyć>

× **Omiesięczniać, a, ał** *oświecać, oblewać światłem miesiąca = księżyca:* Wieść jakaś — jak sen — o Chrystusie świat omiesięcznia. Słow. <O+*Miesięczniać, od Miesiąc>

× **Omiesięcznianie, a,** blm., czynność cz. **Omiesięczniać.**

[**Omiesny**]: Płótno omiesne = *cieńsze.* <?>

× **Omieszka, i,** lm. **i,** × **Omieszkanie,** [**Omięszkanie**], †**Omieszkanina,** †**Omieszkałość** *odwłoka, spóźnienie, opóźnienie, zwłoka, mitręga, zmuda, bałamuctwo:* Przychodź bez omieszki. Troc. <O+MIAS/MIEŚ>

Omieszkać, a, ał, [**Omiąskać, Omięszkać**], †**Ohmieszkać,** nied. **Omieszkiwać,** [**Omięszkiwać**], †**Omieszkawać l.** × O. co = *objąć na mieszkanie, zamieszkać.* **2.** czego, †czemu = *nie skorzystać z okazji, opuścić co, zaniedbać czego, nie dopilnować ś. z czym; zaniechać, zanicdbać, odłożyć co:* Swojej godziny omieszkała. Paszk. Omieszkałeś lata, nie masz chleba; omieszkałeś targu, nic kupić nie dostaniesz. Skar. Omieszkał sposobnej do tego okazji. Troc. Nie omieszkałem czasu. Ciek. (= *nie*

chybiłem; nie spóźniłem ś.). Przyjacielskiej posługi nigdy nie omieszkał. Trzyc. Chwalić nie omieszkam, co jest godne chwały. Kochan. Omieszkałeś orania, siejby, żąć też nie nie możesz. Skar. Abym tej posługi dusz ludzkich nie omieszkał. Skar. Będąc w Warszawie, nie omieszkam cię odwiedzić. Przenajświętszych ofiar ołtarznych nie omieszkiwajmy. Groch. Nie omieszkaj mię o tym uwiadomić. **3.** †O. a. †**O. ś.** z czym, do czego, czemu = *opóźnić, spóźnić ś., zamarudzić ś.* Otw. S. A wzdy nie chciał z tym O., co jest boże, to kazał dać. Rej. Spracowawszy ś. łowami, tudzież iż wieczór był zaszedł, do Trok też omieszkał, nocował król w kotarach. Stryjk. Nie omieszkał do jego obrony. Jabł. Płakać będą na ostatnim sądzie, iż już do zbawienia omieszkali. Skar. *(= nie zdążyli).* Starać ś. będę, abym sprawom J. K. Mości nic nie omieszkał. Boh. Nie omieszkałeś ojczystej obronie, choć cię zastała ta wieść w cudzej stronie. Biał. <O + Mieszkać>

†**Omieszkałość, i,** blm. rz. od **Omieszkały**; p. **Omieszka.**

†**Omieszkały I.** a. †**Omięszkały** *ugłaskany, swojski, domowy, oswojony, obłaskawiony:* O. lew między ludźmi. Troc. **2.** *ociągający ś., powolny, mitrężny, zmudny, odwlekający, zwłóczący:* A zażbyśmy też nie mogli znaleźć kondycji takich, iżbychmy wżdy w prędszej gotowości, niż z temi omieszkałemi wiciami, sprawieni a postanowieni byli. Rej.

Omieszkanie, a I. blm., czynność cz. **Omieszkać. 2.** × O., lm. **a** p. **Omieszka:** Sprawże to, synu, rychło, miły, by żadnego omieszkania w tym nie miały. S. Par. Tamci, którzy Batorego obrali, za omieszkaniem cesarskim prędzej z Stefanem przybyli. Paszk.

†**Omieszkanina, y,** blm. p. **Omieszka:** Żadnej omieszkaniny w wykonaniu zamiarów nie uczynił. Błaż. <Od Omieszkać>

†**Omieszkawać, a, ał** p. **Omieszkać:** Czemuż omieszkawasz wspomóc wołającym do ciebie? Białob. *(= ociągasz ś.).* Widząc lud, iż omieszkawał Mojżesz znijść z góry... Wuj. Omieszkawa mój pan przyjść. Bud.

†**Omieszkawanie, a,** blm., czynność cz. **Omieszkawać.**

Omieszkiwać, a, ał p. **Omieszkać:** Jest o rzeczach rycerskich zacnych ludzi ksiąg wydanych niemało, których zaiste nie masz O. Kwiat.

Omieszkiwanie, a, blm., czynność cz. **Omieszkiwać.**

Omieść, omiecie, omiótł, Obmieść, nied. **Omiatać, Obmiatać I.** *zmieść z powierzchni; zetrzeć; ścierając, zebrać z wierzchu, ze wszystkich stron:* O. pajęczynę, kurz. Przen. zł.: O. pajęczynę = *ukraść bieliznę rozwieszoną na strychu.* **2.** co = *zamieść dokoła czego a. z wierzchu czego; zmiatając, oczyścić:* O. dom. Przywiązaną miotłą u wierzchu żerdzi omiatał kruczganki. Wys. Miotłą omieciony, zwierzchownie oczyszczony. Gil. [Omieciony jest ten, kto podczas zamiatania nie usunie ś.]. Przen.: Darmo przysieść na miejscu, wszystkie cztery kąty radby omiótł, jak mówią, nawet i piec piąty. L. *(= wszędobylski, powsinoga).* **3.** bart.: O. gniazdo = *ogarnąć plastry z pszczół.* <O + Mieść, MIOT/MÓT>

[Omięg, u, lm. **i]** p. **Omieg.** Rost. <?>

Omiękać, a, ał p. **Omięknąć.**

Omiękanie, a, blm., czynność cz. **Omiękać.**

Omiękczać, a, ał p. **Omiękczyć.**

Omiękczanie, a, blm., czynność cz. **Omiękczać.**

Omiękczenie, a, blm., czynność cz. **Omiękczyć.**

Omiękczyć, y,ył, nied. **Omiękczać** *zmiękczyć wkoło, z wierzchu, ze wszystkich stron.* <O + Miękczyć>

Omięknąć, knie, knął a. kł, nied. **Omiękać** *stać ś. miękkim, zmięknąć.* <O + Miękнąć>

Omięknienie, a, blm. p. **Omięknięcie.**

Omięknięcie, a, blm., **Omięknienie** czynność cz. **Omiękнąć.**

Omięsna, y, blm. **I.** anat.: O. wewnętrzna, pochewka wewnętrzna = *otoczka z tkanki łącznej dokoła wiązek włókien mięśniowych* (perimysium internum). O. zewnętrzna, pochwa mięśnia = *powłoka z tkanki łącznej ścięgnistej, otaczająca mięsień* (perimysium externum). **2.** hist.: O. przezroczysta, owłóknia mięśniowa = *powłoczka otaczająca włókna mięśniowe* (sarcolemma pellucidum). <O + Mięsna, od Mięsny>

[Omięszkać, a, ał] p. **Omieszkać.**

†**Omięszkały** p. **Omieszkały.**

[Omięszkanie, a] **I.** blm., czynność cz. **Omięszkać.** Psń. **2.** lm. **a** p. **Omieszka.**

[Omięszkiwać, uje, iwał] p. **Omieszkać.**

[Omięszkiwanie, a, blm.] czynność cz. **Omięszkiwać.**

× **Omignąć, nie, nął** co = *mignąwszy, błysnąwszy, objąć; oblać światłem:* Grób omignie błyskawica. Krasiń. <O + Mignąć>

Omignięcie, a, blm., czynność cz. **Omignąć.**

Omijać, a, ał i **O. ś.** p. **Ominąć.** <O + Mijać>

[Omijak, a, lm. **i]** p. **Ominek.** <Od Omijać>

Omijałka, i, lm. **i** bot. (seguieria) *roś. z rodziny goździkowatych.* <Od Omijać>

[Omijanie, a, blm.] czynność cz. **Omijać.**

Omijanie się, a ś., blm., czynność cz. **Omijać ś.**

†**Omilenie, a,** blm., czynność cz. **Omilić.**

†**Omilić, i, ił** *zrobić miłym, umilić, uprzyjemnić:* Piasta tedy tego... tak przodkom bały naszym omiłały dobre sprawy jego. Papr. <O + Milić>

× **Omilknąć, knie, knął a. kł** *umilknąć, zamilknąć.* L. <O + Milknąć>

× **Omilknięcie, a,** blm., czynność cz. **Omilknąć.**

Ominąć, nie, nął, †**Obminąć,** nied. **Omijać,** †**Obmijać I.** *okrążywszy, minąć; wyminąć:* Często człowiek, chcąc O. jeden dół, wpadnie w drugi. Górn. Przeciwić ś. każdemu nie stałoby człeka, kto niełaskaw, lepiej go O. zdaleka. Szymon. Złe daleko omiń, lepiej O., niż ś. powinąć. Prz. Ksiądz definitor wiecznie nas ominie. Syrok. *(= nie wstąpi do nas).* Przen.: Nauczył ś. omijać prawo i podchodzić je. Bał. Kara cię nie ominie. Ominęła go nagroda *(= nie doszła go).* Nikt losów swoich nie ominie. Sł. wil. *(= nie ujdzie).* Ja smutnych twoich losów nie ominę, ciebie wybawiam, ale sama zginę. Kras. **2.** przeń. *pominąć, opuścić:* Wszak coć ś. nie podoba, możesz (w czytaniu) O., jako kałużę przy drodze. Rej. Te słowa ominął. Troc. Omijam niektóre szczegóły *(= nie potrącam o nie, przemilczam).* **3.** *minąć, przeminąć, przejść, skończyć ś., upłynąć; opuścić kogo:* Będzie dobrze, gdy złe ominie. Prz. Już mię ominęły te panieńskie żarty *(= odeszły).* Pójdę z ludźmi do roboty, aż pana złość ominie. Czas pogodny omija. Troc. Prędko omijająca uroda. Troc. **O. ś. I.** *ominąć siebie nawzajem:* Oboje mieli miny niezdecydowane, zakłopotane i omijali ś. wzrokiem. Bał. **2.** z czym = *rozminąć ś., rozejść, rozstać ś.; ominąć co:* Omija ś. z obowiązkami obywatela. Rzew. Nie O. ś. z przyjętemi w Paryżu manjerami. Rzew. <O + Minąć>

[Ominek, nka, lm. **nki, Omijak, Mijak, Pominek]** *zagon ominięty podczas siewu.* <Od Ominąć>

† **Ominęły** *przemijający, przechodzący, upływający, kończący ś.:* Nasz arcyofiarnik trwa na wieki, nieominęłe ma ofiarownictwo. Bud.

Ominięcie, a, blm., czynność cz. **Ominąć.**

× **Ominować, uje, ował** *wróżyć, przepowiadać, prorokować, przewidywać, rokować, szczeg. źle:* Przeszłych rzeczy żałuje, niniejsze mu ckliwe, przyszłe zaś ominuje nader nieszczęśliwe. Min. Aleś tylko sobie ominował szczęście i przyszłą wiktorję. Okol. <Z Łć. ominor>

× **Ominowanie, a,** blm., czynność cz. **Ominować.**

[Ominuszka, i, lm. **i]** *wyraz improwizowany w przysłowiu o gruszce:* Gruszka to O., jagoda to woda, ryba ochyba, najlepsza chleba skiba. <Od Ominąć>

[Omiodnić, i, ił] p. **Omiodzić.** <O]+*Miodnić, od Miodny>

[Omiodnienie, a, blm.] czynność cz. **Omiodnić.**

× **Omiodzenie, a,** blm., czynność cz. **Omiodzić.**

× **Omiodzić, i, ił,** × **Omiedzić, [Omiodnić]** *zaprawić miodem:* O. sok. [Gorzałka omiodzona]. <O+*Miodzić, od Miód>

Omiotać, a, ał = **Obmiotać.** <O+Miotać>

Omiotanie, a, blm., czynność cz. **Omiotać.**

[Omiotki, ów, blp., **Obmiotki]** *to, co omieciono a. ograbiono, ograbki.* <Od Omieść>

Omirnia, i, lm. **e, Omirnica, Balsamowiec, Balsamówka, Balsama, Balsamokrzew, Balsamowe ziele** bot. (amyris) *roś. z rodziny rutowatych.* <Z Łć. amyris>

Omirnica, y, lm. **e** bot. p. **Omirnia.**

Omisić, i, ił p. **Omniszyć.** <O+Misić>

× **Omisja, i,** lm. **e** *opuszczenie, pominięcie.* <Łć. omissio>

Omiszenie, a, blm., czynność cz. **Omisić.**

× **Omknąć, nie, nął,** × **Omsknąć,** × **Omusnąć,** nied. × **Omykać** *musnąwszy ręką, oberwać; osmyknąć, obciągnąć:* O. gałązkę z liścia. Ogoli ci brodę brzytwą najemną i omknie ci brodę. B. B. **O. ś. ł.** × O. ś. *obsunąć ś., opaść, oślizgnąć ś.:* Skóra omknęła ś. z niego. Żebr. **2.** [O. ś.] *obsunąć ś., osunąć ś.:* Drabka omknęła sie, i chłopak zleciał. <O+Mknąć>

× **Omknienie, a,** blm. p. **Omknięcie.**

× **Omknienie się, a ś.,** blm. p. **Omknięcie ś.**

× **Omknięcie, a,** blm., × **Omknienie** czynność cz. **Omknąć.**

× **Omknięcie się, a ś.,** blm., × **Omknienie ś.** czynność cz. **Omknąć ś.**

× **Omknięty,** × **Omkniony** im. od **Omknąć.**

× **Omkniony** p. **Omknięty:** O. z włosów. Mącz.

Omlecik, a, lm. **i** p. **Omlet.**

Omleć, omiele a. **omli, omełł** a. **omiełł,** nied. **Omielać, Obmielać ł.** *przebrać, oczyścić zboże z plewy, owiać.* **2.** [O.] *zrobić ze zboża krupy:* Posłała kase gotowane, zeby ji omeł. <O+Mleć>

Omlet, u, lm. **y, [Mómlet]** *potrawa z jaj.* Zdr. **Omlecik.** <Fr. omelette>

Omłacać, a, ał p. **Omłócić.** <O+Młacać>

Omłacanie, a, blm., czynność cz. **Omłacać.**

Omłada, y, lm. **y** bot. (chimonanthus) *roś. z rodziny kielichowcowatych.* <?>

Omładzać, a, ał i **O. ś.** p. **Omłodzić.** <O+*Młądzać, od Młody>

Omładzanie, a, blm., czynność cz. **Omładzać.**

Omładzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Omładzać ś.**

Omłodnieć, eje, ał, Omłodzieć *omłodzić ś., odmłodnieć.* <O+Młodnieć>

Omłodnienie, a, blm., czynność cz. **Omłodnieć.**

Omłodzenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Omłodzić. 2.** czynność cz. **Omłodzieć.**

Omłodzić, i, ił, nied. **Omładzać** *zrobić młodym, przywrócić młodość, odmłodzić:* Na rodzenie Izaaka Bóg zgrzybiałe ciało Abrahama i Sary omłodził i prawie ożywił. Skar. **O. ś.** *odzyskać młodość, omłodnieć, odmłodnieć:* On, niby pan świata, a w rzeczywistości robak nędzny, jak inne, omładza ś., nabiera sił świeższych. Jun. <O+Młodzić, MŁOD>

Omłodzieć, eje, ał p. **Omłodnieć.** <O+*Młodzieć, MŁOD>

Omłot, u, lm. **y I.** *omłacanie, omłócenie zboża:* Przysiadł ś. na snopkach, zrzuconych z sąsieka do omłotu. Reym. Po omłocie lnu zaraz snopki związać trzeba. Przędz. Byłem przy uprawie, przy żniwie, przy omłocie. Kras. **2.** a. **Omłotek** *zbiór, plon po omłóceniu, umłot, wymłot; wydajność zboża przy młóceniu:* Obiecuje sobie dobry O. Gdy kłos kwitnie tylko od śrzodka, O. średni, gdy tylko od wierzchu, O. podły gospodarze sobie obiecują. Kluk. <O+MŁO(T)/MIOŁ/MLE>

Omłotek, tku, lm. **tki I.** p. **Omłot:** Gdzie młócą żyto, tam plewy z omłotku lecą. Słow. **2.** w lm. p. **Młotowiny.**

Omłotny *wydajny, obfity przy omłocie, obfity w ziarno, umłotny, wymłotny.* <Od Omłot>

Omłócenie, a, blm., czynność cz. **Omłócić.**

Omłócić, i, ił, nied. **Omłacać** *skończyć młócenie, zmłócić, wymłócić:* Omłócona słoma. Troc. O. kogo = *O. czyje zboże:* Gromada cię omłóci. Jeż. <O+Młócić>

Omłynkować, uje, ował *oczyścić za pomocą młynka:* O. zboże. <O+Młynkować>

Omłynkowanie, a, blm., czynność cz. **Omłynkować.**

[Omnes, Omnesowo] *tłumnie, całkiem, zupełnie, hurmem, gromadnie:* Jak ich náleźli, tak ich omnés wzieni do dómu króleskiégo. <Łć. omnes= dosł. wszyscy>

[Omnesowo] p. **Omnes.** <Od Omnes>

Omnibus, u, lm. **y, [Ogniwóz],** gm. **Obnibus I.** *powóz publiczny na wiele osób, dyliżans,* × wielowóz: Nazywano go żartobliwie omnibusem, był to bowiem człowiek dla wszystkich i do wszystkiego. Bał. **2.** *łazienka ogólna na wiele osób:* O. kąpielowy, damski, męski. <Łć. omnibus, 3 pp. od omnis = dosł. dla wszystkich>

Omnibusiarz, a, lm. **e** posp. *ten, co utrzymuje omnibusy do jazdy a. kąpielowe.* <Od Omnibus>

Omnibusowy przym. od **Omnibus:** Koń O.

Omniszenie, a, blm., czynność cz. **Omniszyć.**

Omniszyć, y,ył I. *zrobić mnichem, okapturzyć:* Chcąc ś. do mnichów na sądnym dniu O., kazał ś. jeden po drugim O. Pot. Omniszył go ociec, ale porzucił potym kapicę i zakon. Nar. Prosili opata o wydanie omniszonego Kazimierza. Nar. Toby szlachcicowi nie przystało, zwłaszcza kto ś. O. nie myśli i na kanclerstwo nie patrzy. Krasz. **2.** a. **Omisić** *otrzebić, wytrzebić, wymniszyć, wykastrować, okastrować, oczyścić, wypoklądać, wykleszczyć, wykleśnić:* O. świnie. L. <O+Mniszyć>

[Omnożenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Omnożyć ś.**

[Omnożyć się, y ś.,ył ś.] *ocielić ś.:* Krowisia ś. omnożyła. <O+Mnożyć ś.>

Omoczenie, a, blm., czynność cz. **Omoczyć.**

Omoczna, y, blm., **Omocznia** embr. (allantois) *pęcherzyk w jaju płodowym, z którego powstaje łożysko i pęcherz moczowy;* błona omoczna,

×moczówka, błonka kiszkowata, ×pęcherzyk kiszkowaty. <O+*Moczna, od Mocz>

Omocznia, i, blm. embr. p. **Omoczna.**

Omoczniowy embr. przym. od **Omocznia:** Przewód, powrózek O. p. **Moczownik.** <Od Omocznia>

Omoczyć, y,ył p. **Omaczać:** O. sztuczkę chleba w wodzie. Troc. Język w piekielnym omoczony jadzie. P. Koch. Mieczem krwią pana swego omoczonym przebił ś. Warg. Naczynia służby ewanielickiej nie bydlęcą, ale krwią rozumnych ofiar omoczyli. Birk. Na twarzy łzami omoczona. P. Koch. O. twarz łzami. Troc. <O+Moczyć>

Omofagi, ów, blp. *ludzie jedzący mięso surowe.* <Gr. ōmofágos>

Omofor, u, lm. **y** *naramiennik archirejski:* Patryarcha moskiewski przyłożył ś. aparatem, mantją i omoforem. Dar. <Z Ngr. ōmofórion>

Omokły, Obmokły, Obmoknięty *który omókł:* Włos O. mirrą. Min. We łzach omokłe oczy. Min.

Omoknąć, knie, knął a. **kł** *namoknąć po wierzchu, zmoknąć na wszystkie strony, przemoknąć dokoła.* <O+Moknąć>

Omoknięcie, a, blm., czynność cz. **Omoknąć.**

Omokrzenie, a, blm., czynność cz. **Omokrzyć.**

Omokrzyć, y,ył p. **Omoczyć.** <O+Mokrzyć>

†**Omołwić, i, ił** p. **Omówić.** <O+Mołwić>

†**Omołwienie, a,** blm., czynność cz. **Omołwić,** *omówienie.* Ps. flor.

×**Omomiciel, a,** lm. **e** p. **Omamiciel:** Omomiciele u dworu. Leszcz.

×**Omomiłek, łka,** lm. **łkowie** p. **Omamiciel:** U Faraona gwałt ś. znajdowało omomiłków, których obłuda naśladowała istne boskie cuda. Leszcz.

Omor, a, lm. **y l.** p. **Omar. 2.** bot. p. **Berberys.** <?>

Omoszczenie, a, blm., czynność cz. **Omościć.**

×**Omościć, i, ił** rzekę = *rzucić na niej most.* <O+1. Mościć>

×**Omotacz, a,** lm. **e** *ten, co omotuje a. co omotał.* <Od Omotać>

Omotać, a, ał, Obmotać, †**Omatać,** †**Obmatać,** nied. **Omotywać, Obmotywać** kogo, co = *obwinąć, motając;* przen. *oplątać, opętać, uwikłać, usidlić, omamić, opanować:* Cofnąłem wprawdzie stopy, ale prawej ręki nie zdołałem wyrwać ze skrętów cugli rzemiennych, którem dokoła niej omotał dla zażycia całej mocy wędzidła. Żer. **O. ś.** *obwinąć ś., okręcić ś., oprzyść ś.:* Jedwabniki omotywują ś. (!) Sł. wil. <O+Motać>

Omotanie, a, blm., czynność cz. **Omotać.**

Omotanie się, a ś., blm., czynność cz. **Omotać ć.**

Omotywać, a, ał i **O. ś.** p. **Omotać.**

Omotywanie, a, blm., czynność cz. **Omotywać.**

Omotywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Omotywać ś.**

†**Omowa, y,** lm. **y** p. **Obmowa:** Smętki, kłopoty, szkody, omowy. Op. Gniew baczenie gubi, myśli mnoży złosne, O. poduszcza. Grabow. Zdr.

†**Omówka.** <O+Mowa>

†**Omowisko, a,** lm. **a** p. **Obmowa:** Od omowiska wściągajcie języka. Leop.

[**Omóna, y,** lm. **y**] p. **Omamienie.**

[**Omór, oru,** blm.] p. **I. Omar.**

Omówca, y, lm. **y** = **Obmówca:** Taki sposób żywota wiodła dla omówców. Wys. (= *dla złych języków.* L.). Cenzor rzymski i O. ludzkich obyczajów. Mącz. (= *krytyk*). <O+Mówca>

Omówić, i, ił, †**Omołwić,** nied. **Omawiać I.** a. †**Obmówić,** nied. †**Obmawiać** = a) *wyrazić ś. przez omówienie = okolicznie, z ogródką, wyłożyć rzecz nie wprost, opisać szeroko słowami:* Pieśń ta omawia, jak Bóg miał zesromocić prześladowce Jezusowe. Wr. b) co = *powiedzieć o czym, obgadać co, mówiąc rozpatrzyć:* Ktokolwiek te czasy chce studjować, musi obznajomić ś. dokładnie z pracą, którąśmy dotychczas omawiali. c) *orzec,* nied. *opiewać, głosić:* Prawo omawia, iż każdy bliższy jest zdrowia swego bronić, niźliby go kto miał pokonać. Groic. (= *stanowi*). d) *wymówić, usprawiedliwić, wytłomaczyć, uniewinnić, obronić mówiąc:* Jeden drugiego ratuje, omawia przed królem, przyczyniając ś. za oskarżonym. Star. Niewinność swoję omówił. Birk. Wyprawiono posły na koncyljum, aby omówili króla, bo tam nań byli naskarżyli Prusacy. Biel. M. Próżno kto omawiać ma niewdzięczność swoję. Górn. Dulski, podskarbi koronny, omawiał kanclerza, powiadając o nim, że on we wszystkim chce być powolny senatowi. Biel. J. Przyjaciel i parejalista jednego pana pocznie go omawiać rzekomo i ozdabiać dworsko. Trzt. Omówią go lata od wojny. Troc. **2.** [O.] = **Obmówić:** [Juz nie bede bywáł, boś mie omówiła, zek sie nie umywał]. **O. ś.** *wymówić ś., obronić ś. mówiąc, uniewinnić ś., usprawiedliwić ś., wytłomaczyć ś.:* Henryk, omawiając ś., powiedział przyczynę wyrzucenia Boguszy. Biel. M. Omówiła ś., że to musiała uczynić z żalu, mając szkody poczynione. Pas. <O+Mówić>

Omówienie, a I. blm., czynność cz. **Omówić. 2.** lm. **a** *opisanie, zastępujące użycie właściwego wyrażenia; frazes łagodniejszy, zastępujący wyrażenie rażące, mniej przyzwoite:* Grzeczne O. Ret.: O. = *figura retoryczna, peryfraza.*

Omówienie się, a ś., blm., czynność cz. **Omówić ś.**

Omówisko, a, lm. **a** = **Obmowa:** Ukazują fałeczne wszystko omówiska, a wy ś. nie czujecie, że to naśmiewiska. Papr. <Od Omówić>

†**Omówka, i,** lm. **i** p. **Omowa:** Żydzi trudną mieli mieć omówkę, aby o Mesjaszu nie wiedzieli. Białob. <O+Mówka>

Omówny I. *służący do omówienia, ogródkowy, okoliczny:* Wyrażenie omówne. **2.** †O. p. **Obmowny.** <O+Mówny>

Omraczać, a, ał i **O. ś.** p. **Omroczyć.**

Omraczanie, a, blm., czynność cz. **Omraczać.**

Omraczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Omraczać ś.**

Omrocz, y, lm. **e** p. **Omrok:** W tych jam (czaszki) potwornych grobowej omroczy. Or-Ot. Czyś na to z długiej, bezświetlnej omroczy ogniem pamięci otworzył mi oczy? Kaczk. <O+MRO(K)/MIERZ(K)/MIERZ(CH)/MAR>

×**Omrocza, y,** lm. **e I.** p. **Omrok. 2.** *miejsce zaciemnione:* W skromnej omroczy i cieśni lasów. Sł. wil. <p. Omrocz>

×**Omroczać, a, ał** i ×**O. ś.** p. **Omroczyć.**

×**Omroczanie, a,** blm., czynność cz. **Omroczać.**

×**Omroczanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Omroczać ś.**

Omrocze, a, lm. **a** p. **Omrok:** Znikała coraz bardziej nadzieja wystąpienia na czas dłuższy z omrocza Sierakowskiego. Szaj. <p. Omrocz>

[**Omroczeć, eje, ał**] p. **Omroczyć:** Dzień ś. nieco rozjaśnił, ale wnet zgasło i omroczało. Reym. <O+Mroczeć>

Omroczenie, a, blm. **I.** [O.] czynność cz. **Omroczeć. 2.** czynność cz. **Omroczyć.**

Omroczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Omroczyć ś.**

Omroczyć, y,ył, Obmroczyć, nied. **Omraczać, ×Omroczać** *otoczyć mrokiem, okryć ciemnością, ocienić, zamroczyć, zaćmić, zaciemnić:* Już go napoły srogiej śmierci cień omracza. Tom. Noc ś. zaciągnęła bezgwiezdna, ołowiana, temi śniegami omroczonemi rozbielona. Reym. Nocne już cienie znikały, unosząc całun, co ziemię omroczył. Kl. Ciche płacze dziecięce, sieroce płacze, kwiliły w omroczonych gąszczach, niby pisklęta. Reym. Biegał oczyma... po sadzie omroczonym jeszcze na dole. Reym. Przen.: Ludzie trwożnie poglądali w dal omroczoną, niezgłębioną. Reym. **O. ś., [Omroczeć]** *zajść mrokiem, ściemnieć, zostać omroczonym.* Przen.: W smutek ś. radość omroczy, w żałość ś. wesele obróci. Wysp. <O+Mroczyć>

Omrok, u, lm. **i l.** a. **Omrocz, Omrocze, ×Omroka, ×Omrocza** *mrok, zmrok, pomroka, zmierzch, ciemność ogarniająca wszystko, cienie nocy:* Omrokiem ćmiło wieczorze. Uj. Dziś niema tej szczerości, dziś serca w omroku. Uj. Owiał go mętny O. nicości, która go od kolebki otaczała. Orzesz. [Po omroku]=*pociemku, po omacku.* **2.** ×O. *zawrót głowy, omdlenie.* Mrong. <O+Mrok>

×Omroka, i, lm. **i** p. **Omrok:** Ta droga, zamiast wyjaśnić dotychczasową omrokę jego zawodu politycznego, wiodła go naprzeciw sroższym jeszcze burzom w przyszłości. Szaj. <O+Mroka>

Omrozić, i, ił *zmrozić dokoła, objąć mrozem.* <O+Mrozić>

Omrożenie, a, blm., czynność cz. **Omrozić.**

×Omruczeć, y, ał *obejść wkoło, mrucząc.* <O+Mruczeć>

×Omruczenie, a, blm., czynność cz. **Omruczeć.**

†Omrzalenie, a, blm., czynność cz. **Omrzalić.**

†Omrzalić, i, ił *obrzydzić.* Ps. flor. <O+MROZ/MAR-Z/MIER-Z>

†Omrzeć, eje, ał *obmierznąć, obrzydnąć.* Ps. flor. <O+MROZ/MAR-Z/MIER-Z>

†Omrzenie, a, blm., czynność cz. **Omrzeć.**

Omrzywo, a, lm. **a, Lemanea, Lemanja** bot. (lemanea) *roś. z gromady wodorostów, z klasy krasnorostów, z rodziny:* lemaneaceae. <?>

×Omsknąć, nie, nął p. **Omknąć:** Omsknąwszy kwiatki z różdżek, listeczki usiekać. Syr. <O+Msknąć, MUSK/MSK>

×Omsknienie, a, blm., czynność cz. **Omsknąć.**

Omszały, ×Omeszały, Omszony *mchem obrosły, mszysty, spleśniały.* Mącz. Zieleń twych lasów, to omszała patyna, jaka miedziane kopuły moich pałaców pokrywa. Przybysz. <Od Omszeć>

[Omszara, y, lm. **y]** *miejsce mchem obrosłe.* <O+*Mszara, od Mszar>

Omszeć, eje, ał *mchem obrosnąć, spleśnieć:* Ser omszał. Troc. <O+Mszeć>

Omszenie, a l. blm.=a) czynność cz. **Omszeć.** b) czynność cz. **Omszyć. 2.** ×O., lm. **a** *mech, pleśń, śniedź:* Pleśń, O. jakiej rzeczy. Bobr.

[Omszennik, a, lm. **i]** *chlew mchem ogacony.* <Od Omszony>

Omszony l. im. od **Omszyć. 2.** p. **Omszały.**

Omszyć, y,ył *mchem okryć, nasłać; mchem obetkać, poobtykać:* O. szpary. O. dom. Tron z omszonego granitu. Słow. Starzec poprawia ś. na swoim omszonym głazie i zaczyna powiadać powieści. Kaczk. Bot.: Brzoza omszona p. **Brzoza.** Owies omszony (avena pubescens). <O+Mszyć>

×Omudowy l. anat. *dokoła muda będący:* Błona omudowa p. **Omudzie. 2.** lek.: Zapalenie omudowe (periorchitis). <O+*Mudowy, od Mudo>

†Omudzenie, a, blm., czynność cz. **Omudzić.**

†Omudzić, i, ił *zaniechać, opuścić.* <O+Mudzić>

Omudzie, a, lm. **a** anat. (tunica albuginea s. propria testis) błona otaczająca jądra męskie a. muda; błona a. błonka biała, †błonka prosta a. pospolita, ×błona omudowa, błona pochwowa właściwa, †pochwa biała jądra, powłoka własna a. biała jądra. <O+Mudo>

Omulać, a, ał l. p. **Omulić. 2.** [O.] = **Mulać:** Chomąt wielki omula go, a mały dusić będzie. Chdź. <O+Mulać>

Omulanie, a, blm., czynność cz. **Omulać.**

Omulenie, a, blm., czynność cz. **Omulić.**

Omulić, i, ił, nied. **Omulać** *mułem a. błotem omazać, zamulić:* Omulił chłopcu twarz. <O+Mulić>

Omułek, łka, lm. **łki l.** [O.] bot. p. **Omyłek. 2.** a. **Omułka, Kosmatek** zool. (mytilus) *małża bezgłowa jednomuskułowa.* <Od Omulić>

Omułka, i, lm. **i** zool. p. **Omułek.**

Omundurować, uje, ował *oblec w mundur:* Prowadził za sobą czeredę dość osobliwych figur omundurowanych. Krasz. <O+Mundurować>

Omundurowanie, a, blm., czynność cz. **Omundurować.**

Omunsztukować, uje, ował *opatrzyć munsztukiem:* O. konie. <O+*Munsztukować, od Munsztuk>

Omunsztukowanie, a, blm., czynność cz. **Omunsztukować.**

Omurować, uje, ował p. **Obmurować.** <O+Murować>

Omurowanie, a l. blm., czynność cz. **Omurować. 2.** lm. **a** *ogrodzenie murowane.*

Omurowywać, a, ał p. **Obmurować.**

Omurowywanie, a, blm., czynność cz. **Omurowywać.**

Omurzać, a, ał p. **Omurzyć.**

×Omurzać, a, ał=Omurowywać.

Omurzanie, a, blm., czynność cz. **Omurzać.**

×Omurzanie, a, blm., czynność cz. ×**Omurzać.**

Omurzenie, a, blm., czynność cz. **Omurzyć.**

×Omurzenie, a, blm., czynność cz. ×**Omurzyć.**

Omurzyć, y,ył, nied. **Omurzać l.** ×O. *poczernić, uczernić, posmolić, zamorusać, owalać, pobrudzić:* O. twarz sadzami. **2.** druk. *splamić odbitkę na maszynie drukarskiej farbą drukarską.* **O. ś.** *poczernić ś., uczernić ś., posmolić ś., zamorusać ś., owalać ś., pobrudzić ś.* <O+Murzyć>

×Omurzyć, y,ył=Omurować. <O+*Murzyć, od Mur>

Omuskać, ska a. **szcze, skał l.** p. **Obmuskać. 2.** [O.] *obielić wapnem.* <O+Muskać>

Omuskanie, a, blm., czynność cz. **Omuskać.**

†Omuskawać, a, ał p. **Obmuskać.**

†Omuskawanie, a, blm., czynność cz. **Omuskawać.**

Omuskiwać, a, ał p. **Obmuskać.**

Omuskiwanie, a, blm., czynność cz. **Omuskiwać.**

Omusknąć, śnie, snął l. p. **Obmuskać:** Szorstkiemi pióry rozwiał me włosy i omusnął skronie. Od. **2.** ×O. p. **Omknąć.** <O+Musnąć>

Omuślinić, i, ił *okryć muślinem:* Zapłakana, rozogniona, omuśliniona stała Kasia. Krasz. <O+*Muślinić, od Muślin>

Omuślinienie, a, blm., czynność cz. **Omuślinić.**
Omuśnięcie, a, blm., czynność cz. **Omusnąć.**
Omycie, a, blm., czynność cz. **Omyć**: O. nóg, rąk. Troc. O. grzechów. Gil.
Omycie się, a ś., blm., czynność cz. **Omyć ś.**
[Omyczek, czka, lm. **czki]** *cielę, które ssie krowę już wydojoną.* <O + MK/MYK>
[Omyczka, i, lm. **i]** *krowa, która dopóty nie przypuści mleka, dopóki jej cielę nie omknie, t. j. nie pociągnie za doje.* <O + MK/MYK>
Omyć, yje, ył i **O. ś.** p. **Obmyć**: Z rąk twych brud zmywasz, omyj wprzód sumnienie. Groch. Grzechy krztem są odpuszczone i omyte. Gil. Kto w tym żywocie, w którym grzeszył, O. grzechu nie chce, potym pociechy nie najdzie. Schot. O. ś. z czego = *oczyścić ś.* <O + Myć>
Omydlenie, a, blm., czynność cz. **Omydlić.**
Omydlić, i, ił *osmarować mydłem, pomydlić dokoła, na wszystkie strony.* <O + Mydlić>
Omyk, a, lm. **i, Osmyk, Kosmyk** myśl. *ogon zające*: W oczach im stoi nieeny kot: skoki wyciąga i, omykiem z pod gaju kiwając, urąga. Mick. <O + MK/MYK>
× **Omykać, a, ał** p. **Omknąć.**
× **Omykanie, a,** blm., czynność cz. **Omykać.**
† **Omylacz, a,** lm. **e,** † **Omylnik,** † **Omyło,** † **Omyła** *ten, co omyla, zwodziciel, okpisz, oszust, oszukaniec, cygan, szalbierz*: Świat ten omylny zawzdy miał takie omylacze a takie zwodniki swoje. Rej. Omylacze a fałeśnicy. Rej. Fałeczne wykręty tych omylaczów dzisiejszych, którzy wedle mózgu swego pisma szpocą. Wuj. Nie słuchajcie tych omylaczów, którzy źle o ziołach piszą. Syr. <Od Omylać>
× **Omylać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Omylić.**
× **Omylanie, a,** blm., czynność cz. **Omylać.**
× **Omylanie się,** a **ś.,** blm., czynność cz. **Omylać ś.**
Omylenie, a, blm., czynność cz. **Omylić.**
Omylenie się, a ś., blm., czynność cz. **Omylić ś.**
Omylić, i, ił, † **Omelić,** nied. × **Omylać,** † **Omyliwać I.** kogo = *zwieść, złudzić, oszukać, wprowadzić w błąd, zbić z tropu, omamić*: Nazwiska dwuch słowiańskich krajów podobne do siebie, to jest Rugja i Rusja, często omylają pisarzów. Nar. Praktykarze tysiąckroć ludzie omylają. Wen. Omyliłaś mię, jako nocny sen znikomy. Kochan. Nie przypuszczał tego O. fałszywemi zwiadami hetman. Szaj. Zwiądłem tak, jako trawy deszczem omylone. Nar. Omyliła mię droga. Kn. (= *obłąkała*). Zwierza, który strzelca chce O. biegiem. Rom. Chcąc O., kupce winne miewają garnek nowy, woniącym winem pierwej dobrze napojony; w tymże dają kosztować wina, które przedają, a będzie pod nosem dobrze woniało. Trzyc. Bóg sobie dufających nie omyla. Skar. Bóg omylił ich w tym przedsięwzięciu. Baz. Herod, widząc, że był omylon od mędrców, rozgniewał ś. Białob. Omyliła mię wieczerza. Troc (= *minęła, chybiła*). Omylił mię zegar. Troc. O. czyją czujność. Wszystkieby straże zmylili, jednej nie mogli O. Mick. Faraonie, nie chciej więcej omylać, byś puścić nie miał ludu. Wuj. Nie bądź fałecznym świadkiem, a nie omylaj nikogo wargami twemi. B. B. Obiecował, że mię nie miał zdradzić, ani O., gdybym mu myśli swoje odkryła. Baz. Omyliła mię nadzieja. Troc. Jak cię, niestety, rachuba omyli! Mick. **2.** co = *zawieść; nie ziścić, nie dotrzymać czego*: Omylił nadzieję naszą. Pilch. Kto przysięga bliźniemu, a nie omyla, podoba ś. Panu. Leop. Niejeden powziętą o sobie nadzieję w młodości omylił, nim jeszcze do starości przyszedł. L. **3.** cios = *zbić w bok, sprawić, że chybi, udaremnić*: Wystawił przed ś. puklerz i tak cios omylił. Dm. **4.** [O.] *zabłądzić, zmylić sobie drogę*: Panna omyliła w lesie. **O. ś. I.** *popełnić omyłkę, zrobić błąd, zmylić ś., pomylić ś., pobłądzić, poszkapić ś., oszukać ś.*: O. ś. w mówieniu, pisaniu, dawaniu kart, w rachunku. O. ś. w osobie a. co do osoby. Nietrudno ś. O., kiedy miłość sądzi. Mor. A. Wzięłam Wc Panią za tę panią, która jest bardzo grzeczna, alem ś. omyliła. Zmysły nasze O. ś. bardzo łacno mogą. Skar. Patrz, abyś ś. nie omylił. Skar. **2.** *zawieść ś., doznać zawodu, oszukać ś., przerachować ś., przeliczyć ś.*: Na tym ś. nie omylili. Skar. Omyliłeś ś. w tym. Troc. Omyliłem ś. na nim. Troc. Omyliłem ś. na rozumieniu i nadziejach moich. Troc. <O + Mylić>
* † **Omyliło**: Z omyliła = *przez pomyłkę*. Z omyliła = per errorem. Wuj., B. Sz. <Od Omylić>
† **Omyliwać, a, ał** i † **O. ś.** p. **Omylić**: Sen śpiącego omyliwa. Jabł.
† **Omyliwanie, a,** blm., czynność cz. **Omyliwać.**
† **Omyliwanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Omyliwać ś.**
† **Omylnica, y,** lm. **e** forma ż. od **Omylnik**: Jesteś (sprawiedliwość) kupna niewolnica, a ubogich O. Biel. M.
Omylnie przys. od **Omylny,** *mylnie, błędnie, fałszywie*: O. to miejsce pisano. Białob. Księga bardzo O. drukowana. Troc.
Omylnik, ka I. †O., lm. **cy** a. **kowie** p. **Omylacz**: Słuchajcie, czym tu Pan srodze grozi temu omylnikowi. Rej. Tu ś. przypatrz, jako to omylnikom omylne rzeczy. Wer. Omylnicy powiadają, że jeden był chrzest Janów i Chrystusów. Białob. Zwodniki, zdrajce, omylniki. Wuj. Omylniki, wykrętniki prawdy Pańskiej. Rej. Ci omylnikowie. Wuj. Jeszcze i drugi błąd tych omylników obalony. Skar. Sąsiad jego O., nie ewanielik, znak męki bożej strącił był z krzyża na gruncie jego; Tarnowski pozwał tego omylnika. Orzech. (= *heretyka, kacerza*). **2.** lm. **ki** bot. (cytinus) *roś. z rodziny przekwiatowatych.* <O + Mylnik>
Omylność, i I. blm. przym. od **Omylny**: O. świata tego, pisarza, twierdzenia. Dziwnie naszemu bratnią jest sądowi O. Faleń. O. była pisarzów, którzy omylnie to miejsce pisali. Białob. **2.** †O., lm. **i** *błąd, obłąd*: Jako ś. ludzie brojąc (= szaleją) w dziwnych omylnościach. Rej. Przetrwali te wszystkie burzki a omylności świata tego. Rej.
Omylny I. *zawodny, zwodniczy, złudny, łudzący, niepewny, wątpliwy; obłudny, fałszywy; mylny, błędny*: O. jest żywot ludzki, a snowi i obłudzie podobny. Skar. Ach, jako rzeczy omylne człowiecze! P. Koch. Przyjaciel O. Rej. Omylne mniemanie. Wiśn. Będę omylnym duchem w ustach proroków. Leop. Świat ten O. zawzdy ma takie omylacze i zwodniki swoje. Rej. Gdyby chłop pierwej chcący ś. oddalić od dawnego pana, a potym u niego dobrowolnie został, tedy za zwiedzenie zapłaci kopę groszy, i ta kopa nazywa ś. omylna. Cz. I fortunie omylnej nie zawżdy dufaj. Rej. Lekceś ważyła chęć z uprzejmością, szczęściu ufając omylnemu. Boras biały hałunowi podobny, tak iż wielom jest O. Sien. Biednaż to folga i ten kęs pokoju, i to omylne wytchnienie po boju. Klon. Hetman powiedział: sędzia jest O. i nieprawdziwy, bo insze mówi, a insze myśli. Biel. J. Za fałsz to miejcie, jakobych omylną zostawił im naukę. Sekl. Omylne nadzieje. Troc. Ponęta szczęścia zawsze nazbyt

silna; zbyt trudno ś. przekonać, że zawżdy omylna. Mick. **2.** *podległy omyłkom, błądzący, grzeszny, ułomny w sądach:* Iż rozsądki ludzkie są bardzo omylne, nie zawsze trzeba tak sądzić, jako ś. zda i widzieć daje. Trzt. Omylne to są bardzo rachunki. Troc. Astrolog jest bardzo O. Troc. Bóg jest słowny w obietnicach swoich, a Żydowie w powieściach swoich omylni. Białob. Żydowie Boga omylnym czynią, utrzymując, że Mesjasz jeszcze nie przyszedł. Białob. Szaweł z uprzejmego serca, ale z omylnej głowy wielką Bogu posługę czynić rozumiał, święte jego zabijając. Skar. Człowiek jest O. <O+Mylny>

Omyła, y, lm. **y i.** †O. p. **Omyłka:** Wszystko to jest wielka O. Ryb. **2.** †O. p. **Omylacz.** Tuch. **3.** [O.] *ziarno chwastu rosnącego w zbożu.* <O+MYŁ/MUŁ>

Omyłek, łka, lm. **łki i.** [O.] p. **Omyłka. 2.** a. **[Omułek, Omełek]** bot. a) = **Kąkol** roczny. b) p. **Szalej.** <O+MYŁ/MUŁ>

Omyłka, i, lm. **i,** †**Omyła, [Omyłek], Mylka,** †**Mełka i.** *omylenie ś., zmyłka, pomyłka, błąd bezwiedny, usterka,* posp. *bąk, byk:* Omyłka zaszła, wkradła ś.: bierzemy jedno za drugie. Zła intencja błąd czyni, ale O. uwalnia od winy. L. O. nie czyni winy. Pot. Zrobić, znaleźć, poprawić, sprostować omyłkę. Podkreślić omyłki w wypracowaniu szkolnym *(= miejsca błędne).* O. druku a. drukarska. W drukowaniu ksiąg wielkich trudno ustrzec ś. omyłek. Bud. Bardzo tego byli pilni, aby go w jakiej omyłce podchwycili. Rej. Ludzie łacno ich omyłkę poznali. Skar. Snadź tę omyłkę nieostrożny pisarz do ksiąg jego wprowadził. Błaż. O. w słowie była. Koch. W. Chociaż wszyscy omyłkę widzieli, przestrzegać pana nikt ś. nie ośmieli. Mick. Cudze malowidła, własne wzroku skazy omyłką na zewnętrzne przenosim obrazy. Mick. **2.** *nieporozumienie:* To być nie może, tu zaszła jakaś O.! **3.** *błąd, głupstwo, usterka, wina:* Kto sam na ś. surowy, jeśli w czym wykracza, a bliźniego omyłki łaskawie przebacza. Nar. **4.** *zawód; krok fałszywy:* Swoje szkody tak szanuj i omyłki swoje, abyś nie przepamiętał, że baczenie twoje i stateczność jest droższa. Kochan. **5.** †O. *postępek omylny, rzecz omylna, dowodząca omylności czyjej, głupstwo, niedorzeczność; to, w czym ś. mylą:* Uważaj, jak ś. masz kochać w tych doczesnych omyłkach a w łudarstwach świata tego. Rej. <O+Myłka>

Omyłkowo przys. *przez omyłkę:* Zakradło ś. to tutaj O.

†**Omyło, a,** lm. **owie** p. **Omylacz.** Tuch. <O+M(YŁ)>

Omysić się, i ś., ił ś. (o myszy) *wydać na świat płód mysi.* <O+*Mysić ś., od Mysz>

Omyszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Omysić ś.**

†**Omyślawać, a, ał** = **Obmyśliwać.** Ml. duch. (p. Obmyślić). <O+*Myślawać, od Myśl>

†**Omyślawanie, a,** blm., czynność cz. **Omyślawać.**

†**Omyślnie** przys. od **Omyślny.**

†**Omyślność, i,** blm. rz. od **Omyślny.**

†**Omyślny** = **Obmyślny:** Strzelec jak jest O. z swoim listopadem, zaprawdę te miesiące nam dobrym przykładem. Jeżow. <O+Myślny>

Omywać, a, ał i O. ś. p. **Obmyć:** Jęła szczami O. nogi Jego. Op. <O+Mywać>

Omywalnia, i, lm. **e** *chrzcielnica:* O. święta, krzcielnica. Podcz. <Od Omywać>

Omywanie, a, blm., czynność cz. **Omywać.**

Omywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Omywać ś.**

Omżyn, u, lm. **y** bot. p. **Budlejnik.** <?>

I. On, ona, ono, [Ón, óna, óno, Jon, jona, jono, Won, wona, wono, Nen, na, no], 2 pp. **onego, onej,** lm. osobowo-m. **oni,** wog. **one,** †**ony,** 2 pp. **onych,...** *zaimek wskazujący, ten, ów, tamten:* a) Ono czyń, ono mów. Troc. Przystąpiłem do onego człowieka, do onej kobiety. Troc. Więc deliberuje prokurator, z nędznikiem, by z małpą, kugluje onemi wykrętały, onemi dekrety. Rej. Onego czasu, naonczas, wonczas *(= wówczas, ongi, kiedyś, niegdyś, w swoim czasie, dawniej).* Onego czasu żyłam ja na świecie. Mick. Tyś-li on jest Eneasz, bogini którego Anchizesowi enemu Wenus urodziła? Koch. J. Tyle on giermek gadał. Mick. Zapalili on stos drzew smolny. Stryjk. Takie były zabawy, spory w one lata. Mick. Każdy w one słowa Pawła św. pilnie patrzyć ma. Białob. Odpłata i na tym świecie, i na onym. Karnk. Zimie lato ustąpić ma, a zima ono miejsce zastępuje dotąd, aż je onoż lato z miejsca zasię wyprze. Jan. Przewieźli go na onę stronę morza. Leop. Pamiętając na ony marnotrawne czasy, które fuczą po głowie jako szumne lasy. Biel. M. †One i one tam ś. cuda przytrafiają. Zigr. *(= te i inne).* Mój on Józef mi zginął, niestety, mój Józef; twój on Józef ci zginął, niestety, twój Józef! Min. [Musiał ś. on kucharz przyznać. Celuję, a on zając w krzaki. Patrzę, a ona Maryśka prowadzi ś.]. Jużem ci nie on, utartoć mi rogów. Kn. *(= nie ten sam).* †On ty = *ty tam, jak ci tam na imię.* Kn. (dziś gm. = *panie ten!*). b) †Ono, [Ono], †ono iste = *rzecz, której dla przyzwoitości wymienić nie można:* Świnie tu były, człowieka na potrzebie nie poznały, a ono zwietrzyły. Trzt. Kręci ś., by ono iste w przyrębli. Prz. *(= kał).* [Trzeci zdrajca przyniós ono na desce, a cy culi, cy nie culi, wsyscy wkoło plulì]. Chętnie mu dała i gęby i onego. L. c) [Ono] *coś nieokreślonego:* Zostawiła frak (= suknię) na onym *(= gdzieś wiszącą).* d) [Ono] *złe, zły duch.* <ON/N>

2. On, ona, ono, lm. **oni, one,** †**ony:** z. w tych tylko formach 1 pp. używany w znaczeniu *zaimka osobowego 3-ej osoby,* zamiast wyszłych z użycia form 1 pp. lp. **Ji, ja, je,** i 1 lm. **ji, je, ja.** W dalszych przypadkach używają się w tym znaczeniu już nie formy od *on, ona, ono,* lecz od zaimka *ji, ja, je,* a m. 2 pp. lp. **jego, niego, [jewo, niewo], jej, niej,** †**jeje,** †**jejej, [jei];** 4 pp. **jego, go** a. †**ji** (pisano **gi** a. **ji, ii**), ż. **ję, nię** (× Patrząc na nię. Mick.), **ją, nią...;** lm. 2 pp. **ich, nich, [jeich],** †**ich,** 3 pp. **im, nim [jeim],** 4 pp. wog. **je, nie,** osobowo-m. **ich, nich.** Formy *jego, jemu* po czasownikach, rządzących niemi, mogą ś. skracać, odrzucając zgłoskę *je:* Widziałem go, dałem mu. Po przyimkach formy zaczynające ś. od *j* (i od *i,* bo *i* tutaj = *ji)* zamieniają ś. na inne z przedrostkiem *ń:* Do niego, do niej, ku niemu, w niego, w nią, w nie; w starej polszczyźnie używały się i w tych razach formy dawne, zaczynające ś. od *j:* Do jego, przeciw jemu. W 6 i 7 pp. obu liczb używają ś. stale, to jest nietylko po przyimku, formy z przedrostkiem *ń:* Gardzić nim, nią. Wyręczać ś. niemi. Niem (natchnieniem) widzę przyszłość. Mick. Dawniej zaś były i tu w użyciu formy bez *ń:* †Ta maść święta ma być; ciało ludzkie nie będzie ją mazane. B. B. Oczyma ludzi od czystości odwracała, przeto też jemi płakała. Wuj. Chrystus wiernych nie uczynił synami bożemi, ale dał im moc stać ś. imi. Wuj. Zwada ś. zaczęła między nami a imi. Biel. M. Pojmał wojewodę poznańskiego z jego bratem, aby wojewodę kijowskiego imi odkupił. Biel. M. W wyrażeniach takich, jak: Do jego

brata, od jej matki, bez jego siostry i t. p., przyi. odnosi ś. nie do zaimka, ale do rzeczownika, i dlatego *jego, jej* nie zamienia ś. tutaj na *niego, niej*. Po przyimkach: *od, do, dla, z, za, przez, w, o, na, po, nad* zaimek *niego* skraca ś. w ten sposób, że zostaje z niego tylko początkowe *ń*, które ś. łączy w jedno z przyimkiem już to bezpośrednio, już to za pomocą *e: odeń, doń, dlań, zań, zeń, przezeń, weń, oń, nań, poń, nadeń:* Odbija razy, któremi nań bili. P. Koch. Wiele mam dlań obowiązków. L. Łatwo go było zwabić do towarzystwa i zatrzymać, więcej ś. jeszcze oń ubiegano. Krasz. †Mimo oń było innych dosyć. Biel. M. Pisałem przez niego (przezeń). Troc. Po niego (poń) posłałem. Troc. Zaimki: *on, ona, ono, oni, one* opuszczają ś. (podobnie jak: *ja, ty, my, wy*), gdy już czasownik swoją końcówką wskazuje w zdaniu osobę: Idzie. Chodzą. Byli. Widzisz, jak ś. pyszni. Nie opuszcza ś. zaś tego zaimka i w podobnym wypadku, jeżeli na nim kładziemy nacisk: Nie on zawinił, ale ty. On jest przyczyną wszystkiego. *Przykłady użycia tego zaimka:* Jego to, a nie moja przeze mnie gadała mądrość. Jabł. Nieszczęśliwi ludzie na wysokich urzędach, gęba ich, nie ich; ręce ich, nie ich; oczy ich, nie ich; ledwie myśli ich. Lubom. Włożył koronę na jejej głowę. Auszp. Wszystkie jeich chóry. Auszp. Dasz półmisków sto, da on tylo troje; ty go upoisz, on woźnice twoje. Groch. Kiedy wejdziesz między wrony, krakaj także, jak i ony. Prz. Przystąpił ku nim, k niemu. Pocałuj syna swego, ja nim jestem. Stasz. Wymawiał ś. cesarz, że ś. to nie nim działo, ale że mu omylną sprawę dano. Biel. M. On przy mnie stoi, abym z żadnej strony nie był wzruszony. Kochan. Pan idzie, on przy nim: gdy pan chory, on usługuje, zabiega. Górn. Pójdźmy za nim. Sienk. Gdy pytagorejczyków kto pytał o przyczynę jakiej ich nauki, tylko odpowiadali: on tak powiedział. Warg. Znikczemniał bardzo, bardzo ś. odmienił, jakoby nie on, skoro ś. ożenił. P. Koch. *(= nie ten sam).* Nasz dumny Stefan, do czego on zmierza? Słow. On do mnie, ja do niego rwiemy ś. zajadli. Kras. Pisząc do Pani, miło mi Ją *(= Panią; Ciebie, Pani)* pozdrowić. Zapytany przez Szanownego Pana, muszę Mu *(= Szanownemu Panu; Tobie, Szanowny Panie)* odpowiedzieć. A no, patrzajcież-bo mi go, jaka ty mi dyć uczona! Mick. (wyraz bez znaczenia). b) *Co + ji, ja, je* w przypadkach zależnych = *który, która, które w tychże przypadkach:* Chłopczyk, co z nim rozmawiałem, jest synem mojego sąsiada *(= z którym).* Tej nie kochał, co od niej był kochany. Jabł. Nie byli nigdy zelżeni, co im złość wyrządzali. Ryb. Pani, co z nią ś. spotkałem, jest przyjaciółką mojej żony. c) [A go] = *co go, którego:* Ojciec prosi na tego jelenia, a go z obory wyprowadzemy. d) [Oni] = *wy, panie:* Oniby stamtąd uciekli *(= pan-by stamtąd uciekł).* <ON/N> <J>

[On] przys. p. **Ondzie:** Pistole on leżą na stole.

-On, galicyjskie **-yn** chem. *zakończenie nazwy soli, uboższych w tlen od tych, których nazwy kończą ś. na an.* Odpowiadające solom na *on* kwasy mają końcówkę *awy.*

[Onacować, uje, ował] p. **Onaczyć.**

[Onacowanie, a, blm.] czynność cz. **Onacować.**

†Onaczenie, a, blm., **[Onaczenie]** czynność cz. **Onaczyć.**

†Onaczenie się, a ś., blm., **[Onaczenie ś.]** czynność cz. **Onaczyć ś.**

†Onaczyć, y,ył, [Onacować] a. **†O. ś. i.** posp. *ono a. onak, w pewien sposób robić; robić po swojemu, w niezwykły sposób, wydziwiać, cudaczyć:* Onaczy ś. we drzwi, jako Jego Mość. Troc *(= pakuje ś., włazi, wchodzi po swojemu, oryginalnie, niezwykle).* **2.** [O.] = a) *nudzić, kaprysić, trapić, męczyć kogo.* b) *szukać wykrętów.* c) *majaczyć.* d) *przeinaczać.* e) *zwłóczyć.* f) *starać ś. coś zrobić.* g) *coire:* Chłop babę onácy. h) *robić cokolwiek.* i) *słowo nie mające określonego znaczenia i zastępujące wiele innych:* Zbiérajcie sie, moim honorem nie ónaccie *(= nie wymyślajcie, nie gardźcie).* **O. ś. i.** †O. ś. p. wyż. **2.** [O. ś.] = a) *szykować ś.* b) *sprzeciwiać ś.:* E, pódźcież, nie onaczcie ś. Ork. <Od Onak>

Onaczyniowy anat. (perivascularis) *dokoła naczyń krwionośnych będący.* <O + Naczyniowy>

[Onaczyzna, y, blm.] pog. *każda robota, sprawa, cudactwo, dziwy, niestworzone rzeczy.* <Od Onak>

Onahajować, uje, ował *obłożyć, obić nahajem:* Zerwał popowi kaptur, a potym go onahajował. Rol. <O + *Nahajować, od Nahaj>

Onahajowanie, a, blm., czynność cz. **Onahajować.**

†Onak, †Onako przys. *owym, takim, tamtym sposobem, w sposób sobie tylko właściwy, owak, inaczej, niezwykle, oryginalnie, dziwnie:* Doczekasz w nim smutku wielkiego; a masz gardło moje, O.-li to będzie. Rej. *(= jeżeli ś. stanie inaczej).* <Od On>

[Onakciejszy] p. **Onakszy:** Gnój już O., to go nawieziema.

†Onaki, [Onaki] *inny, niezwykły, dziwaczny, oryginalny, jakiś:* A tego, błaźnie, nie wiesz, że z taką onaką leżysz. Opal. <Od Onak>

†Onako p. **Onak.**

[Onakszy, Onakciejszy] **i.** *inny* (w znaczeniu lepszym). **2.** *jaki taki.*

Onanista, y, lm. **ści** *człowiek oddający się samogwałtowi,* ×samozmażnik, ×psotnik, żart. rękodzielnik, brandzlownik, branzlapjusz (masturbator). < Fr. onaniste, od imienia biblijnego Onana>

Onanizm, u, blm. (masturbatio) *zaspakajanie chuci płciowej w sposób niewłaściwy,* onanja, ×psota, samogwałt, ×samozmaza, ×samorodztwo, †zmaza dobrowolna, żart. brandzlowanie, brandzlówka. <Fr. onanisme>

Onanizować się, uje ś., ował ś. *oddawać ś. onanizmowi, dopuszczać ś. samogwałtu,* żart. *brandzlować ś., ciąć kapucyna.* <Od Onanizm>

Onanizowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Onanizować ś.**

Onanja, i, blm. p. **Onanizm.** <Nm. Onanie>

[Onarcha, y, lm. **owie]** p. **Monarcha.** <Z Monarcha>

Onatnia, i, lm. **e** bot. (weinmannia) *roś. z rodziny skalnicowatych.* <?>

***†Onąd** używa ś. tylko z przyi. *z, do, od = ono miejsce a. on czas, to miejsce w stosunku do innego miejsca, ów czas w stosunku do innego czasu:* Szedł z O. precz. Leop. Poszedł z O. Wuj. Trzy mile z O. do miasteczka. Baz. Jeszcze daleko stąd do O. Wuj. Przen.: Daleko stąd do O. Prz. *(= rzecz niepewna, odległa, szeroko o tym Dawid pisał).* Od O. a. **Odonąd.** Czas, jaki jeszcze nie był od O., jako narody być poczęły, aż do tego czasu. Leop. <Od On>

Ondulacja, i, blm., **Undulacja** *wahanie ś. tonu a. ciała jakiego, ruch falisty, falowanie.* <Fr. ondulation>

Ondyna, y, lm. **y** *nimfa, boginka wodna, rusałka:* Na brzegach Świtezi pokazują ś. ondyny, czyli nimfy wodne, które gmin nazywa Świteziankami. Mick. <Fr. ondine>

†**Ondzie** przys. **I.** a. †**Ondzież, [Ondzie, On, Onoj, Ono]** *tam, w onej stronie, w onym miejscu, nie tu, w innym miejscu, gdzieindziej:* Jeśliby wam kto rzekł: Oto tu jest Chrystus, abo O., nie wierzcie. Skar. Jak wał ten szmat dębczaków, co go O. widać na krajuszku. Zap. **2.** *w innym czasie, kiedyindziej.* B. Sz. <Od On>

[Ondziej, Ondzieka] przys. *daleko co do miejsca, dalej, precz, het, hen:* Patrzaj O., tam ondzieka!

[Ondzieka] p. **Ondziej.** <Ondzie + [Ka]>

†**Ondzież** p. **Ondzie:** Uciekając, odciągnął i pokazał im, O. są ci, z któremi myśmy bitwę stoczyli. Bud. B. <Ondzie + Ż(e)>

Onegda przys. **I.** †O., [O.] p. **Onegdaj:** Pamiętacie O., gdym pił za was, panie. Pudł. **2.** †O. *niedawno, w tych dniach.* Troc. **3.** [O.] p. **Ongi.**

Onegdaj przys. **I.** a. **[Onegdy, Onegda, Onegdyś, Onegdany, Nega, Unegda],** †**Onegda** *przedostatniego dnia, pozawczoraj, przedwczoraj.* **2.** [O.], †O. p. **Ongi.** <p. Onegdy>

Onegdajszy I. a. **[Onegdany, Onegdańszy]** *który był onegdaj, przedwczorajszy, zawczorajszy:* Tak oberwiesz, że O. piątek obaczysz. Korz. **2.** × O. przen. *przedostatni:* W onegdajszym roku. Mick. **3.** †O. *niedawny.* Troc. <Od Onegdaj>

[Onegdany] p. **Onegdajszy.**

[Onegdańszy] p. **Onegdajszy.**

[Onegdy] I. p. **Onegdaj. 2.** p. **Ongi.** <Od On, por. Czes. onehdy>

[Onegdyś] p. **Onegdaj.**

Onejromancja, i, blm. *sztuka wróżenia ze snów.* <Now. z Gr. óneiros = sen + manteia = wróżbiarstwo>

× **Onera, ów,** blp. *ciężary:* Te prawa ich, gdyż onerom dosyć czynią, są dobre. Rol. <Łć. onera, lm. od onus>

× **Oneracja, i,** lm. **e** p. **Onerowanie:** Majątek ten uległ licznym oneracjom. Kraus. <Łć. oneratio>

Onerkowy I. anat. *dokoła nerek będący:* Powłoka onerkowa, włóknista, własna nerki, †błonka mocna, błona właściwa nerki (tunica propria s. fibrosa renis). **2.** lek.: Zapalenie onerkowe (perinephritis). <O + Nerkowy>

× **Onerować, uje, ował** (nied. i dok.) *obciążać, obarczać:* Znacznemi długami, na popularność w powiecie wołkowyskim zaciągnionemi, miał onerowaną substancją. Rzew. <Łć. onerare>

× **Onerowanie, a,** blm., × **Oneracja** czynność cz. **Onerować.**

Onerwie, a, blm. anat. (perineurium) *błona nerw otaczająca;* błona onerwowa, †błona otaczająca, pokrywająca, pochwowa nerwu, pochewka nerwowa. <O + *Nerwie, od Nerw>

Onerwowy anat. *dokoła nerwu będący:* Błona onerwowa p. **Onerwie.** <O + Nerwowy>

†**Onędy** przys. *tamtędy, owędy.* Kn. <Od On>

Onętek, tka, lm. **tki** bot. (cosmos) *roś. z rodziny złożonych.* <?>

Ongi, [Ongiś, Undy, Onegdaj], †**Onegdaj, [Onegda, Onegdy]** *niegdyś, dawniej, kiedyś przedtym, w swoim czasie, swojego czasu:* Ciebie Windelicy poznali O., co ś. posłuszni być rzymskim zbraniali prawom. Min. Gdy ś. O. srożyła zima... L. <Od On>

[Ongiś] p. **Ongi.**

†**Onich, u,** lm. **y** min. = **Oniks.** <Nm. Onych>

†**Onichowy** przym. od **Onich,** *oniksowy.*

× **Onieczyszczenie, a,** blm., czynność cz. **Onieczyścić.**

× **Onieczyszczenie się, a** ś., blm., czynność cz. **Onieczyścić ś.**

× **Onieczyścić, i, ił** *zrobić nieczystym, zanieczyścić, splamić, skalać:* Głupiego to zaiste rzecz dziegciem onieczyszczonemi rękami różę do nosa podnosić. Smotr. Myśmy wiarę od przodków niepokalaną przyjęli, aleśmy ją sami onieczyścili i pokalaną uczynić dopuścili. Smotr. Tym kacerstwem cerkiew onieczyścił i oniezbożył. Smotr. × **O. ś.** *zanieczyścić ś., splamić ś., skalać ś.:* Żydzi, którzyby ś. od umarłego poskwiernili i onieczyścili... Sak. <O + Nieczyścić>

!Oniemal p. **Omal:** Dwór często w Warszawie dla nieporządku w skarbie i w kuchni O. i głodu nie cierpiał. Moracz. <O + Nie + *Mal, od Mały>

Oniemiać, a, ał p. **Oniemić.**

Oniemiałość, i, blm. rz. od **Oniemiały; [Omieniałość].**

Oniemiały, [Omieniały] *który oniemiał, niemy.* <Od Oniemieć>

Oniemianie, a, blm., czynność cz. **Oniemiać.**

Oniemić, i, ił, nied. **Oniemiać** *uczynić niemym, milczącym, pozbawić mowy, głosu:* Człowiek od szatana ogłuszony i oniemiony. Wuj. Polskę O. jest to Polskę zniemczyć. Mick. <O + *Niemić, od Niemy>

Oniemieć, eje, ał, [Omieniеć] *stać ś. niemym, stracić mowę, głos, zapomnieć języka w gębie:* Oniemiał przed nim na ten zarzut. Troc *(= osłupiał, zgłupiał).* Tak zmieszał mowę, że oniemiał prawie. Kras. Z gwałtownej chęci mówić — oniemiałem. Mick. Brytan, jakby głosu nie miał, zawył zcicha i oniemiał. Mick. Przen.: × Oniemiał od srebrnika *(= został przekupiony).* <O + Niemieć>

Oniemienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Oniemić. 2.** czynność cz. **Oniemieć. 3.** *niemota.*

†**Oniemocnić się, i ś., ił ś.** *popaść w niemoc, zaniemóc, zasłabnąć, zachorować:* Układł ś. Amon i oniemocnił ś., i tak przyszedł król nawiedzić go. Bud. <O + *Niemocnić ś., od Niemocny>

†**Oniemocnienie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Oniemocnić ś.**

Onieprzytomniać, a, ał i **O. ś.** p. **Onieprzytomnić.**

Onieprzytomniały *który onieprzytomniał:* Dwadzieścia tysięcy kobiet i dzieci wylękłych i onieprzytomniałych z rozpaczy. Rol.

Onieprzytomnianie, a, blm., czynność cz. **Onieprzytomniać.**

Onieprzytomnianie się, a ś., blm., czynność cz. **Onieprzytomniać ś.**

Onieprzytomnić, i, ił, nied. **Onieprzytomniać** *zrobić nieprzytomnym, pozbawić przytomności, odurzyć:* To nagłe przejście z wesołości do katastrofy onieprzytomniło ją. Bał. **O. ś.** *stać ś. nieprzytomnym, stracić przytomność, odurzeć:* Osądzony jako złodziej, rozpija ś. i onieprzytomnia po wyjściu z więzienia. Kasz. <O + *Nieprzytomnić, od Nieprzytomny>

Onieprzytomnienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Onieprzytomnić. 2.** czynność cz. **Onieprzytomnieć.**

× **Onierządzenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Onierządzić ś.**

× **Onierządzić się, i ś., ił ś.** *popaść w nierząd, rozprząc ś., splugawić ś., oszkaradzić ś., skalać ś. nierządem:* Kościoły, wypadszy z swego rządu,

onierządziły ś. schizmą. Smotr. <O + *Nierządzić ś., od Nierząd>

× **Oniesławiać, a, ał** p. **Oniesławić.**

× **Oniesławianie, a,** blm., czynność cz. **Oniesławiać.**

× **Oniesławić, i, ił,** nied. × **Oniesławiać** *zniesławić, zbezcześcić:* Ty syna Atreuszowego śmiesz oniesławiać? Ml. <O + *Niesławić, od Niesława>

× **Oniesławienie, a,** blm., czynność cz. **Oniesławić.**

Onieśmielać, a, ał i **O. ś.** p. **Onieśmielić.**

Onieśmielanie, a, blm., czynność cz. **Onieśmielać.**

Onieśmielanie się, a ś., blm., czynność cz. **Onieśmielać ś.**

Onieśmielenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Onieśmielić. 2.** p. **Onieśmielenie ś.:** Jakby nagłym onieśmieleniem zdjęta, spuściła oczy i zaczęła kręcić w palcach róg swego fartuszka. Orzesz.

Onieśmielenie się, a ś., blm., **Onieśmielenie** czynność cz. **Onieśmielić ś.**

Onieśmielić, i, ił, nied. **Onieśmielać** kogo = *odjąć komuś śmiałość, uczynić go nieśmiałym:* Chociaż zrazu onieśmielony nieco, odzyskał panowanie nad sobą. Krasz. Onieśmielający wpływ. Orzesz. Hera i Pallas-Atena zdaleka od Zeusa onieśmielone usiadły. Ml. Sardanapalowski przepych ten onieśmielał go i przerażał. Krasz. Czuje ś. onieśmielonym jakoś, obcym dla wszystkich i wszystkiego. Orzesz. **O. ś.** *stracić śmiałość, stać ś. nieśmiałym:* Biedny sierota onieśmielał ś. coraz bardziej i dziczał. Prus. <O + *Nieśmielić, od Nieśmiały>

Oniewładzać, a, ał *pozbawiać władzy, obezwładniać:* Tak dogadza i tak mnie rozkosznie całą oniewładza. Fred. A. <O + *Niewładzać, od Nie + Władza>

Oniewładzanie, a, blm., czynność cz. **Oniewładzać.**

× **Oniezbożać, a, ał** p. **Oniezbożyć.**

× **Oniezbożanie, a,** blm., czynność cz. **Oniezbożać.**

× **Oniezbożenie, a,** blm., czynność cz. **Oniezbożyć.**

× **Oniezbożyć, y,ył,** nied. × **Oniezbożać** *o niezbożność przyprawić, uczynić bezbożnym, sprofanować, zbezcześcić, odrzeć z świętości:* Tym kacerstwem cerkiew onieczyścił i oniezbożył. Smotr. Bluźnierstwem cerkiew oniezbożać dopuszczamy mu. Smotr. <O + *Niezbożyć, od Nie + Z + Boży>

Oniks, u, lm. **y,** × **Onyks,** † **Onich** min. p. **Chalcedon.** <Gr. ónyks>

Oniksowy przym. od **Oniks:** Pierścień O. *(= z oniksem).*

Onimbusować, uje, ował *otoczyć nimbem:* Świętych z onimbusowanemi głowami. Smol. <O + *Nimbusować, od Nimbus>

Onimbusowanie, a, blm., czynność cz. **Onimbusować.**

† **Onitek, tka,** lm. **tki** *głowa gwoździa do nitowania:* A na tej głowicy (mieczowej) ma być onitków osiem mosiądzowych subtelnych. <O + *Nitek, od Nit>

I. [Ono] p. **Jeno:** Żołnierz nie kocha, ono bałamuci. Sam cie wziąć nie moge, drugiemu cie nie dam, ono cie zabije. Nie bylić to ptaskowie, ono trzy braciskowie.

2. [Ono] p. **Ondzie.** <Od On>

† **Ono, † Onoż, † Oności** w. *ot tam, owo, oto:* Nie widzisz go? Ono idzie. Troc. Ono Baranek Boży. Bud. Ono była nadobna, ono wdzięczna była. Kochan.

[Onoj] p. **Ondzie.**

Onolatrja, i, blm. *cześć oddawana osłu, do której Rzymianie zmuszali chrześcijan i Żydów.* <Now. z Gr. ónos = osieł + latreía = cześć, czczenie>

Onomamancja, i, blm. *sztuka wróżenia z głosek, składających nazwisko.* <Now. z Gr. ónoma = imię + manteía = wróżenie>

Onomatologja, i, blm. **I.** *nauka o imionach.* **2.** *spis imion lub słów uporządkowany według materji.* **3.** *wiersz na urodziny.* <Now. z Gr. ónoma, 2 pp. onómatos = imię + -logía = nauka>

Onomatopeiczny przym. od **Onomatopeja,** *dźwiękonaśladowczy:* Użycie onomatopeicznych wyrażeń: traf! traf! skrzyp! skrzyp! Chm. <Od Onomatopeja>

Onomatopeja, i, blm. *figura retoryczna, polegająca na naśladowaniu dźwięków natury, dźwiękonaśladownictwo:* W wiersz Bohdana Zaleskiego „W spółce ze słowikiem," jest doskonałym przykładem onomatopei. <Gr. onomatopoiía>

Onomatyka, i, blm. *nauka o znaczeniu i tworzeniu ś. imion.* <Now. z Gr. ónoma, 2 pp. onómatos = imię>

[Onor, u, lm. **y] = Honor:** Słowo onoru. Dlatego że szlachcie, to mu ś. już zdaje, że ma wielki O. Rog. <Z Honor>

[Onoraz, Jednora, Jednoraz] przys. *wtym, naraz.* <1. Ono + Raz>

[Onorny] = Honorny. <Z Honorny>

† **Oności** p. † **Ono:** Onoż go mamy, O. idzie. Mącz.

[Onowej, Unowej, Wejno] *patrz!, patrzcieno!:* Onowéj jaki z niego panek! <Ono + Wej>

Onowodek, dka, lm. **dki** bot. (aponogeton) *roś. z rodziny onowodkowatych, należącej do działu roślin kwiatowych jednoliściennych.* <?>

Onowodkowaty bot.: Rośliny onowodkowate = *rodzina roślin kwiatowych jednoliściennych.*

† **Onoż** p. † **Ono:** Ujrzawszy ją, O. jest, palcem ukazały. P. Koch. O. go mamy, oności idzie. Mącz. <† Ono + Ż(e)>

[Onóżka, i, lm. **i]** p. **Onucza.** <O + Nóżka>

[Ontarz, a, lm. **e]** p. **Ołtarz:** Chciałaby ś. przed O. dostać. Ork. Było mi nie wierzyć obertalowi, jażby nas był ksiądz od ontarza odegnał. Ork. <Z Ołtarz>

Ontogieneza, y, blm. fil. *rodowód, historja rozwoju osobnika* (część biologji). <Now. z Gr. ón, 2 pp. óntos = istota + génesis = pochodzenie, powstanie>

Ontogienja, i, blm. fil. *historja rozwoju osobnika.* <Now. z Gr. ón, 2 pp. óntos = istota + génos = ród, pochodzenie>

Ontolog, a, lm. **owie** fil. *zwolennik, wyznawca ontologji, zajmujący ś. nią, biegły w niej.* <Now. z Gr. ón, 2 pp. óntos = istota + -lógos = znawca>

Ontologiczny fil. przym. od **Ontologja:** Dowód O. istnienia Boga.

Ontologista, y, lm. **ści** fil. *przedstawiciel ontologizmu.*

Ontologizm, u, blm. fil. *kierunek spekulacji metafizycznej, metoda przechodzenia od pojęć, od kategorji logicznych do bytu.*

Ontologja, i, blm. fil. *teorja bytu bezwzględnego, metafizyka.* <Now. z Gr. ón, 2 pp. óntos = istota + -logía = nauka>

[Onuca, y, lm. **e]** p. **Onuczka.**

× **Onucać, a, ał** *opiewać:* Onucałem żałosnym pieniem jej zgon. Wor. <O + *Nucać, od Nuta>

× **Onucanie, a,** blm., czynność cz. **Onucać.**

[Onucka, i, lm. **i]** p. **Onuczka:** Jagem sie zalicał, onucki mi prała, jagem sie ozeniuł, kosule nie kciała.

[Onucza, y, lm. **e]** p. **Onuczka.** <Ukr. onùcza>

[Onuczka, i, lm. **i, Onucza, Onucka, Onuca, Onóżka, Odnócza, Odnucza, Onycka, Unuca, Unucka, Hanuczka, Anucza, Anuczka] I.** *płótno, szmata do owijania nogi pod obuwie.* **2.** *szmata, gałgan wogóle.*

[Onufrejka, i, blm.] *gryka, siana na św. Onufry.* <Od imienia: Onufry>

× **Onurzać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Onurzyć.**

× **Onurzanie, a,** blm., czynność cz. **Onurzać.** <O + Nurzać>

× **Onurzanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Onurzać ś.**

× **Onurzenie, a,** blm., czynność cz. **Onurzyć.**

× **Onurzenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Onurzyć ś.**

× **Onurzyć, y,ył,** nied. × **Onurzać** *zanurzyć, pogrążyć w płynie, omoczyć, skąpać.* × **O. ś.** *zanurzyć ś., pogrążyć ś. w płynie, omoczyć ś., skąpać ś.:* Onurzał ś. swym męstwem w złych toniach z ochotą. Błaż. <O + Nurzyć>

[Onycarz, a, lm. **e]** *rodzaj kramarza wędrownego.* <Od Onyca = Onueza. Por. Ukr. onuczkàr = handlujący gałgankami>

[Onycaska, i, lm. **i]** p. **Onycka.**

[Onycka, i, lm. **i]** p. **Onucza.** Zdr. **[Onycaska].**

× **Onyks, u,** lm. **y** p. **Oniks:** Duma jest niedostępna, twarda i szlachetna, jak O., z którego wycinają kameje, trwające dziesiątki wieków. Żer.

× **Onyksowy** przym. od **Onyks:** Pokażę ci, jak trzeba... rzucać onyksowe kule po planach pochyłych. Orzesz.

† **Onże** *ten sam, tenże sam:* Magnus, starosta mazowiecki, O., co był pierwej starostą wrocławskim. Biel. M. Onegoż widziałem. Troc. Jegoż konie. Troc. Jemuż dałem. Troc. <On + Że>

Oolit, u, lm. **y, Ikrowiec, Ikrzyca,** × **Kamień ikrzysty** min. *margiel wapienny złożony z kulek wielkości ziarn prosa lub prochu strzelniczego, podobnych do ikry rybiej.* <Now. z Gr. ōón = jaje + líthos = kamień>

Oolityczny przym. od **Oolit:** Wapień O. Złożenie skał oolityczne. Ruda żelazna oolityczna. <Od Oolit>

Oolog, a, lm. **owie** *badacz, znawca naukowy jaj.* <Now. z Gr. ōón = jaje + -lógos = znawca>

Oologiczny przym. od **Oologja:** Kolekcja oologiczna. Zbiór O.

Oologja, i, blm. *nauka o jajach i gniazdach ptasich.* <Now. z Gr. ōón = jaje + -logía = nauka>

[Oonaczenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Oonaczyć ś.**

[Oonaczyć się, y ś.,ył ś.] *zmienić ubranie, poprawić co w ubraniu:* Oonacz ś. *(= weź inne suknie a. popraw sobie suknie tak, żeby ci w tym zgrabniej było).* <O + Onaczyć>

[Opach] p. **Opak.** <Z Opak>

[Opacha, y, lm. **y]** *wykłady, obszycie u kożucha.* <?>

[Opacholenie, a, blm.] czynność cz. **Opacholić.**

[Opacholić, i, ił] *ostrzyc komu krótko włosy, osmyczyć go.* <O + * Pacholić, od Pacholę>

Opaci p. **Opacki:** Pewne opacie dobra wydzielił. Nies. Ostępy biskupie lub opacie. Krasz. <Od Opat>

× **Opacicha, y,** lm. **y,** × **Opacina,** × **Opacini, † Opacinni,** × **Opatka, † Opatowa** forma ż. od **Opat; Abatysa, Abesa,** *ksieni:* Największa między mniszkami O. Mącz. Pochlebcy z opatami a. opacichami przyjaźń wiodą. Kosz. O. opatrzając, jako siostry legają, ujźrzała popiół. Ż. E. Jako O. doświadczyła posłuszeństwa panny Eufraksjej. Ż. E. <Od Opat>

× **Opacina, y,** lm. **y** p. **Opacicha.** L.

× **Opacini, i,** lm. **e** p. **Opacicha.**

† **Opacinni, i,** lm. **e** p. **Opacicha.** Troc.

Opacki, Opaci, Opatowy przym. od **Opat:** Godło opackiej godności. Sienk.

† **Opacliwie** przys. od **Opacliwy,** *opacznie.*

† **Opacliwość, i,** blm. rz. od **Opacliwy,** *opaczność.*

† **Opacliwy** p. **Opaczny.** Kwiat.

Opactwo, a, blm., † **Opastwo** *klasztor pod zarządem opata; dobra przywiązane do godności opata:* Oliwa, sławne O. cysterskie. <Od Opat>

† **Opacz** przys. *powtórnie.* Ps. flor. <p. Opak>

× **Opaczenie, a,** blm., czynność cz. **Opaczyć.**

[Opaczenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Opaczyć ś.**

[Opaczniak, ka, lm. **cy, Opacznik] I.** *człowiek, robiący wszystko na opak, inaczej niż wszyscy ludzie.* **2.** *mańkut.* <Od Opaczny>

[Opacznica, y, lm. **e] I.** forma ż. od **Opacznik. 2.** *kura z pierzem, rosnącym ku głowie.*

Opacznie przys. od **Opaczny;** *na opak, odwrotnie, na wywrot, do góry nogami, śmiesznie:* Stary porządek wywraca O. Mick. Niektórzy tak O. gadają, iż słowa ich w przeciwnym znaczeniu brać potrzeba. Pilch. O. sądzi. Troc. Wszystko sobie tłumaczy O. L.

[Opacznik, ka] I. lm. **cy** p. **Opaczniak. 2.** lm. **ki** *wieprz z sierścią wichrowatą, rosnącą w kierunku ku głowie.* <Od Opaczny>

Opaczność, i, blm. rz. od **Opaczny:** W tym niejaka jest rozumu O. nikomu nie chcieć być obowiązanym. Górn.

Opaczny, † Opacliwy, † Opaczysty I. *na opak idący, odwrotny, wsteczny:* Kura z opacznym na sobie pierzem. Troc. Słońce na drodze, którą po zodjaku odprawuje niebieskim, ma przed sobą różne zawady, rogate barany, lwy srogie, opaczne raki. Lsz. **2.** *wbrew komu a. czemu idący, poczynający sobie na opak, przeciwny, sprzeczny, oporny, niezgodny, przekorny:* Duchy opaczne nigdy tego nie chcą, co ś. drugim podoba; na co ś. drudzy wzdrygają, to im lubo. L. Opaczna Wenus wszystko zinaczyła. Klon. **3.** *spaczony, wypaczony, fałszywy, niedorzeczny, nielogiczny, niewłaściwy, przewrotny, wywrotny, przekręcony, wyszpocony:* Opaczna gorliwość. Wuj. *(= źle zrozumiana).* Opaczna pilność. Troc. Budny tego domysłu swego opacznego niczym nie dowodzi. Wuj. Niemasz nic tak świętego, czegoby przewrotność złym użyciem i opacznym tłomaczeniem nie skaziła. Nar. Opaczne tłumaczenia i przegryzki. Pir. List mój podpadł pod opaczną interpretacją u księcia wojewody wileńskiego. Mat. Opacznym sposobem. Kłok. Opaczna szczęścia jego surowość. Troc. **4.** [O.] *oryginalny, dziwaczny, śmieszny.* <Od Opak>

× **Opaczyć, y,ył,** × **Opakować** *wywracać na opak, nicować, przekręcać, wykręcać, wyszpacać, fałszować, przeinaczać, paczyć:* Heretycy pismo opaczą. Białob. **[O. ś.]** *psuć ś.*

[Opaczyna, y, lm. **y]** *rodzaj wiosła.* <p. Paczyna>

†**Opaczysty** p. **Opaczny**: Opaczystym obłokom poczyniłeś tory, w których błądzić nie mogą, zgodne wiodąc spory. Sęp. <Od Opak>

[**Opaćkać, a, ał**] *owalać.* [**O. ś.**] **I.** *owalać ś.* **2.** *objeść ś.* <O + Paćkać>

[**Opaćkanie, a,** blm.] czynność cz. **Opaćkać.**

[**Opaćkanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Opaćkać ś.**

Opad, u, lm. **y I.** × O. *opadanie, opadnięcie:* Z Pindu Penejus pienisto ś. ryje, a swym ciężkim opadem z subtelnemi wije gęste chmury dymami. Żebr. O. ziemi. L. *(= zapadnięcie ś., obniżenie ś.).* O. morski. L. *(= odpływ).* **2.** [O.] *raz, nawrót, powrót:* Mówiłem mu na kilka opadów. **3.** lek. p. **Opadnięcie, 4.** met.: O., O. wodny = *wszelkie wydzielenie z atmosfery zawartej w niej pary wodnej, gdy ze stanu lotnego przechodzi w stan ciekły lub stały:* Różnemi formami opadu są: rosa, szron, mgła i chmury, deszcz i śnieg, grad i krupy. <O + PAD>

Opadać, a, ał I. nied. p. **Opaść. 2.** [O.] dok. *padając, omoczyć* (o deszczu): Ustąpił pod ustrzech, aby go deszcz nie opadał. <O + Padać>

Opadanie, a, blm., czynność cz. **Opadać:** O. rzeki, powodzi. Troc. O. włosów. Troc.

[**Opadanie, a,** blm.] czynność cz. [**Opadać**].

Opadek, dku, lm. **dki** *to, co opadło:* a) *owoc opadły z drzewa przed dojrzeniem;* b) *ciało strącone w cieczy na dno.* <Od Opad>

[**Opadkiwać, uje, iwał**] nad kim = *ubolewać nad kimś, mieć dla kogo współczucie, martwić ś., frasować ś. z powodu cudzego nieszczęścia.*

[**Opadkiwanie, a,** blm.] czynność cz. **Opadkiwać.**

× **Opadliny, in,** blp. *gruzy, rumowiska, ruiny, szczątki, rozwaliny, zwaliska:* Przemysł zamek Bytomią lub to na dawnych opadlinach, lub też na jakim innym sposobnym miejscu wywiódł. Błaż. <O + PAD>

[**Opadlisko, a,** lm. **a**] *miejsce zapadłe, zaklęsłe, zagłębione.* <Od Opadły>

Opadły I. *który opadł:* Lud wynędzniały i ledwo opadłemi płaty obdziany. Stasz. Włosy białe, na ramiona i czoło opadłe. Stasz. Lekarstwo dla osób słabowitych i opadłych z ciała. L. O. mi ś. zdajesz. Troc. Wraca ś. nocą, O. na sile. Mick. **2.** †O. *opadnięty:* Ratować od wilków, od zbójców opadłego. Troc. <Od Opaść>

[**Opadnąć, nie, dł**] p. **Opaść:** Wisi jabko, wisi, juz O. myśli. <O + PAD>

Opadnienie, a, blm. p. **Opadnięcie:** Włosów oblecenie abo O. Ocz. O. maciczne, gdy ś. macica w krok osunie. Perz. O., *praecipitatio,* przypadek, w którym płyny przymuszone są ciała stałe w sobie rozpuszczać. Śniad. J. O. morza, bieg ustępującego morza. Śniad. O. a. ochudnienie. Ocz.

Opadnięcie, a, blm., **Opadnienie** czynność cz. **2. Opaść.** Lek.: a) Opadnienie a. opadnięcie, o p a d m a c i c y = *opuszczenie ś. jej aż poza otwór łonowy, wystawanie częściowe z niego; jeżeli jest zupełne, zwie ś.* w y p a d n i ę c i e m (prolapsus uteri). b) O. powieki górnej = *porażenie jej, niemożność otwarcia oka* (ptosis).

Opadowy przym. od **Opad:** Staw O. = *staw utworzony z wody deszczowej bez stałego dopływu.* Chir.: Ropień O. = *ropień ściekowy.*

†**Opadywać, a, ał** p. **2. Opaść:** W ciele jego robacy gmerali, a jeszcze żywego ciało z boleścią opadywało. Leop.

†**Opadywanie, a,** blm., czynność cz. **Opadywać.**

†**Opadzistość, i,** blm. rz. od **Opadzisty:** Lekarstwo na O. włosów. Troc. Wschodzące słońce O. manny z kłosa sprawuje. Troc. O. jagód winnych, owoców, kwiecia, nim ś. na owoc wiąże. Troc.

†**Opadzisty** *często a. łatwo opadający, skłonny do opadania:* Opadzista ziemia. Opadziste ciało. Jelenie rogi co rok są opadziste. Troc. Włosy ma opadziste. Troc. <O + PAD>

Opadź, i, blm. bart. *wypoty roślin, sączące ś. z gałązek i liści.* <O + PAD>

Opajacz, a, lm. **e** *ten, co opaja:* Jednak opajany i usypiany czasami zwraca ś. przeciwko swym opajaczom i usypiaczom z całą wściekłością bestji zahipnotyzowanej. B. d. C. <Od Opajać>

Opajać, a, ał p. **Opoić.**

Opajanie, a, blm., czynność cz. **Opajać.**

Opajęczenie, a, blm., czynność cz. **Opajęczyć.**

Opajęczyć, y, ył *oplątać pajęczyną.* Przen.: *usidlić, omotać, uwikłać, omamić:* Kto wie, czy głupca swoim słodkim sentymentalizmem nie opajęczą. Sew. <O + *Pajęczyć, od Pająk>

Opak przys. **I.** a. **Na O.,** × **W O.,** × **Opakiem,** [**Opach**] *opacznie, na odwrót, wstecz, do góry nogami, nie tak jak należy, przeciwnie, fałszywie:* O. szatę oblekł. Troc. O. czapkę postawił. Troc. O. trzewik obuł. Troc. Obróceni bądźcie O. i zasromajcie ś., już (= którzy) chcą mego zła. Ps. flor. Odwrócił jeś nas O. po naszych nieprzyjacielech. Ps. flor. Co wyrzeką, wszystko O. wywracają. Kochan. *(= na nice).* Rady wielkich monarchów Pan w niwecz obraca, Pan ludzkie myśli O. wywraca. Kochan. Na worku pulsu macasz, a prawo O. wywracasz. Rej. O. rzeczy rozumieć. Troc. Obrócę to słowo, tę sprawę O. Troc. Sens O. położony. Troc. O nędzny świecie! toć u ciebie wszędy a wszędy O. potrawy stawiają. Rej. Nic w swoim miejscu nie leży, wszystek rząd zmieszały, O. ś. wszystko dzieje. Bardz. Prędzej ś. na świecie wszystko O. stanie, niżby miał ten umysł podlegać odmianie. Min. Gdzie O. wszystko ś. dzieje, głupi z mądrych ś. śmieje. Dar. J. Szatan z Panem Chrystusem nigdy ś. zgodzić nie chce; Pan tak, a on O. Hrb. *(= na przekór).* Chciałem, ale O. twej ś. zdało radzie, żeby wisiał przy prochu i mych kości składzie. Pot. Chwalebne jego przymioty gani i O. do ludzi udaje. P. Koch. Szczęście koło swoje O. obróciło. Paszk. Niech całe gospodarstwo pójdzie w nieład, niech wszystko przewróci ś. na O., mnie to nie obejdzie. L. Doznaliśmy te Żydy nie być winne śmierci, a owszem O. należliśmy, że są sprawiedliwi. Leop. Mądry kontent ze swego stanu; O. głupi. Pilch. W tej republice szło wszystko opakiem. Pol. Wszystko idzie na O. *(= nie po myśli).* [Wtedy ja cię wezmę, moja kochaneczko, kiedy ś. obróci na O. słoneczko. — Chociaż ś. obróci na cztery opaki, nie pójdę ja za ciebie, boś ty ladajaki. Pśń. Na O. świata *(= inaczej, niż cały świat)*]. **2.** †O. *wspak, na wspak, w tył:* O. mu ręce związali. Pśń. Związano O. ku grzbietowi ręce Rzymian. Bardz. Dał O. ręce katom Syn Boży, niestetyż uwił grzech nań powrozy. Mias. O. ręce związane. Troc. <O + PAK>

× **Opak, u,** lm. **i** *strona przeciwna, odwrotna:* Różnica między słoneczną ich (gór) pochyłością a pomiędzy północną czyli cienistą stroną, położoną na opaku. Pol. Cały ten obszar jest paszniasty i orny, lasami ocieniony na opaku. Pol.

Opakować, uje, ował, nied. **Opakowywać I.** *obwinąć, obłożyć szczelnie, obetkać, zapakować:* Szkło należy dobrze O., aby ś. w drodze nie potłukło.

2. *obładować, objuczyć, obciążyć, obarczyć:* O. wóz, konia. [Jużem jest opakowany, jeno gwer na ramię brać]. **3.** *opaść do zbytku, obładować, opchać:* O. dziecko ciastkami. **O. ś. i.** *obwinąć ś., objuczyć ś., obetkać ś., obłożyć ś. pakami; opatulić ś., oburdać ś., okręcić ś. czym od zimna:* **2.** *objeść ś., opaść ś., obetkać ś., opchać ś., obładować sobie żołądek, obuchać ś.* <O + Pakować>

× **Opakować, uje, ował,** × **Opaczyć** *wywracać na opak, przekręcać, przeinaczać, paczyć, wywracać na nice:* Wedle wymysłów swoich opakują wolą Pańską. Wer. Odszczepieńcy Pismo nicują, opakują, wykręcają. Wuj. Fałesznie targa ś. na ich poczciwość, opakując onych powściągliwe życie. Górn. Słowo boskie na inny kształt wywracać abo O. Rej. Komu nie jest przemierzły człowiek fałszywy i słowa swoje opakujący, który i tak i owak słowa odmienia, i strzyże i goli, i grabi i siecze, insze mówi stojąc, insze siedząc. Wer. Bóg wzywa wszech nas dziś do zgody, którą swą niewdzięcznością drudzy opakują. Wen. Kacerze, Pismo opakując, on szkodliwy jad swój bożym słowem cukrują. Wen. Teraz wszystko opakujemy. Orzech. Nie biorąc sobie żadnych wymówek na pomoc, ani też opakując statuta. Orzech. Nieszczęsny każdy jest, kto nie wierzy tam świadkowi prawdziwemu a. iż śmie na inszy kształt wywracać a. O. ty nieomylne świadectwa jego. Rej. Aby król prawa jednako trzymał, aby ich nam nikt nie opakował, a za swoją stroną nie naciągał. Papr. <Od Opak>

Opakowanie, a i. blm., czynność cz. **Opakować. 2.** lm. **a, Opakunek** *to, w co opakowano coś:* Waga towaru bez opakowania.

× **Opakowanie, a,** blm., czynność cz. × **Opakować.**

Opakowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opakować ś.**

Opakowywać, a, ał i **O. ś.** p. **Opakować.**

Opakowywanie, a, blm., czynność cz. **Opakowywać.**

Opakowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opakowywać ś.**

Opakunek, nku, lm. **nki** p. **Opakowanie.**

Opakunkowy przym. od **Opakunek:** Towary opakunkowe znacznie zdrożały.

Opal, u, lm. **e** min. *minerał z gromady tlenków szklistych, z grupy kwarców* $Si O_2 . n H_2 O$, *kamień drogi barwy mlecznej, mieniącej ś. w różne kolory.* Odmiany: O. jaspisowy *(= O. czerwony i brunatny, nieprzeźroczysty).* O. kaszolongowy *(= O. żółtawo-biały, nieprzeźroczysty).* O. ognisty *(= O. hjacyntowo-czerwony i żółty, przeźroczysty).* O. zwyczajny *(= O. biały, rozmaicie zabarwiony, półprzeźroczysty lub przeświecający).* Przen.: Rosa w mgieł opalu. Kon. <Z Gr. opállios, przez Nm. Opal>

[Opal, u, blm.] p. **Opał.** <Zam. Opał>

Opalacz, a, lm. **e** *ten, co opala, palacz:* O. pieców. <Od Opalać>

Opalać, a, ał i **O. ś.** p. **Opalić.**

Opalanie, a, blm., czynność cz. **Opalać.**

Opalanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opalać ś.**

Opalanka, i, lm. **i** woj. *rząd pali z grubego drzewa, zaostrzonych, używany do silniejszej obrony rowu.* <O + PAL>

[Opalantować, uje, ował kogo] *obić.* <O + Palantować>

[Opalantowanie, a, blm.] czynność cz. **Opalantować.**

Opalarka, i, lm. **i** tech. *maszyna samodziałająca, do opalania na tkaninach puszku włóknistego:* O. bębnowa, płytowa, gazowa. <Od Opalać>

Opalarnia, i, lm. **e** tech. *zabudowanie, w którym stoją opalarki.*

Opalenie, a, blm., czynność cz. **Opalić.**

Opalenie się, a ś., blm., czynność cz. **Opalić ś.**

Opaleniec, ńca I. lm. **ńcy** = a) *ten, co sobie opalił włosy, twarz.* Sł. wil. b) [O.] *człowiek opalony od słońca.* c) × O. *pogorzelec.* **2.** lm. **ńce** = a) *chleb* (w zagadce). (Por. Opalonek). b) zł. *dukat.* <Od Opalony>

Opalenisko, a, lm. **a** I. a. **Opalisko** *zgliszcze, szczątek spalonego przedmiotu, spalenisko, spalisko:* Sterczały opaleniska grubych murów. Deo. **2.** [O.] p. **Opał.**

Opalenizna, y, blm., **Oparzelizna, Oparzelina, Sparzelizna,** † **Opał,** † **Opar, [Opieczenie]** *miejsce ciała gorącem uszkodzone; ogorzałość, ogorzelizna, ogorzelina, ogorzenie.* <Od Opalony>

Opalić, i, il, nied. **Opalać** I. × O. *spalić, popalić dokoła:* Miasteczka opalili, wsi i pola około popustoszyli. Steb. Nasi wtenczas Wieliż opalili. Stryjk. **2.** *nadpalić po wierzchu, na wszystkie strony, przypalić, oswędzić, osmalić:* O. sobie suknie, włosy przy ogniu. O. pal przed wkopaniem go *(= upalić).* Parkan z drzew na ostrze zaciosanych, a opaleniem stwardniałych. Nar. Kijem opalonym sztych królowi podaje w samę twarz. Bardz. Chodzi z opaloną pałką. Bies. Tak gładko skłamał, jak gdyby piórko opalił. Wol. J. Odrwi prędzej, niż pióro opalił. Opal. Prędzej, niż słowo wyrzekł, jakoby pióro opalił. Prz. O. prosię, kapłona *(= przeciągnąć nad płomieniem dla spalenia sierści, pierza).* Przen.: Ugasił ogień, któryby i jego i inszych urzędników był opalił. Troc. **3.** *paląc, ogrzać; nagrzać:* O. mieszkanie. Nie mogę O. tego pokoju *(= dopalić; dopalić ś.).* **4.** *spalić, zrobić ogorzałym, spiec, opiec:* Słońce opaliło mu twarz. Wiatrem opalony. Pot. Opaliłaś okropnie płeć, czysta Cyganka. Mick. **5.** *ogołocić przez palenie:* Dziękuję ci już za papierosa, po co cię mam opalać. **6.** *doprowadzić przez palenie do pożądanego stanu, wypalić:* O. fajkę, cygarnicę. **O. ś. i.** *spalić ś. dokoła; nadpalić ś. po wierzchu, na wszystkie strony, przypalić ś., osmalić ś.:* Motyl, do świecy lecąc, opala ś. Chm. B. Włosy mu ś. opaliły. **2.** *ogrzać ś. od palenia, nagrzać ś.:* Ten pokój najlepiej ś. opala. **3.** *ogorzeć, spalić ś., spiec ś., opiec ś., zczernieć na słońcu:* Nie biegaj po słońcu, bo ś. opalisz. Tak ś. od słońca opalił, że cygańskiej prawie nabył cecy. Troc. Opalił ś. jak Cygan. **4.** *napalić ś. do przesytu cygar, papierosów, fajki.* <O + Palić>

Opalikować, uje, ował mier. *oznaczyć na gruncie daną przestrzeń palikami numerowanemi, upalikować.* <O + * Palikować, od Palik>

Opalikowanie, a, blm., czynność cz. **Opalikować.**

Opalisadować, uje, ował *otoczyć palisadą, ogrodzić ostrokołem, upalisadować.* <O + Palisadować>

Opalisadowanie, a I. blm., czynność cz. **Opalisadować. 2.** × O., lm. **a** *palisada, ostrokół.*

Opalisko, a, lm. **a** p. **Opalenisko:** Skopconej nawy smutne stoją opaliska. Dm. Nim Troja ś. zmieni w gruzy, w opaliska. Dm. <Od Opalić>

Opalizacja, i, blm. chem. *własność pewnych ciał półprzezroczystych, że, przepuszczając światło, rozszczepiają je, choć w słabym stopniu, na barwy tęczowe, jak minerał opal szlachetny,* opalizowanie.

Opalizować, uje, ował *mienić ś. kolorami tęczowemi, jak opal:* Ciało stałe, półprzezroczyste, obdarzone własnością mienienia ś. kolorami tęczy, ciałami opalizującemi nazywać zwykliśmy. Wino opalizuje. Groźna chmura zwątpienia pryskała nagle, zmieniając ś. odrazu w obłok, opalizujący blaskami światła. Gaw. <Od Opal>

Opalizowanie, a, blm., czynność cz. **Opalizować,** *opalizacja.*

× **Opalny l.** *do opalania, który należy opalać:* Jest w domu 10 izb opalnych. **2.** p. **Opałowy. 3.** *od opałów, krytyczny:* Tak ś. skończył mój zawód służbowy i zaczął ś. O. Spas. <O+PAŁ>

[Opalonek, nka, lm. **nki]** *chleb spieczony (w zagadce).* Por. **Opaleniec.** <Od Opalony>

[Opalonka, i, lm. **i]** *kij od dołu opalony.* <Od Opalony>

Opalować, uje, ował, nied. **Opałowywać** *ogrodzić, obwieść, otoczyć palami.* <O+Palować>

Opalowanie, a l. blm., czynność cz. **Opalować. 2.** lm. **a** *pale, składające ogrodzenie; parkan; palisada.*

Opałowy przym. od **Opał:** Pierścień O. *(=z opałem).* Korytarz był jasno oświetlony, bo szereg opałowych kwiatów, uczepionych u sufitu, rozsiewał elektryczne światło. Reym. Oczy jego były żywą tęczą uczuć, zmienną jak opałowe połyski. Krasiń. <Od Opał>

Opałowywać, a, ał p. **Opalować.**

Opałowywanie, a, blm., czynność cz. **Opałowywać.**

Opał, u, lm. **y l.** *opalanie, opalenie, palenie w piecu:* Mieszkanie z opałem. O. pokojów dwojaki być może: w drewnie i w węglach. Kluk. **2.** †O. p. **Opalenizna:** O. (ogorzałość) od słońca. Troc. **3.** †O. *rana od spalenia; sparzenie:* Maść na O. prochowy. Troc. **4.** a. **[Opał, Opalenisko],** × **Pal** *materjał, którym palą, paliwo:* Drwa na O. Troc. O. ma w tym lesie wolny. Troc. Krzesło połamane pójdzie na O. *(=na ogień, w piec).* **5.** †O. *spalenie, pastwa płomieni, ogień:* Puścił Bóg ogień na Sodomę i dał na O. straszny miasto. Skar. **6.** †O. przen. *ogień, pożoga, upał, wrzenie:* Kazał pułkom na odwód z samego opału bitwy obrócić. Kłok. **7.** a. †**Opar** część. w lm. *krytyczne, fatalne położenie, tarapaty, ciężkie obroty, skweres, ciężkie terminy, niebezpieczeństwo:* Tu ojczyzna w opale, a przecie nikt na ratunek nie pamięta. Troc. Rycerska jego odwaga w natarczywych wojennych opałach doświadczona. Nies. Nie w takich ja byłem opałach, gdyśmy Minorki dobywali. Boh. W takim ten dzień (o! nazbyt pracującym długi!) zszedł opale, jaki snadź nie był w Polszcze drugi. Tw. **8.** †O., **[Opała, Opałość, Zapałość]** przen. *ogień, zapał, zapalczywość, gorączka, roznamiętnienie:* Wściekły go gniew zapalił i w owym opale odjął rozum. L. Nieszczęśliwy, kto ś. gniewowi w pierwszym opale nawinie. Pilch. **9.** †O. *znużenie, utrudzenie.* Pot. <O+PAŁ>

†**Opała, y,** lm. **y** (w daw. państwie Moskiewskim) *niełaska:* (Kniaź) opałę narzucił nań wielką, że mu dzwonić nie kazał na hańbę przez lato. Piel. <Ros. opała>

[Opała, y, lm. **y] l. Opał. 2.** p. **Opałka:** [Koszały-opały] p. **Koszałka.** <O+PAŁ>

Opałać, a, ał l. O. ziarno *=potrząsając opałką, wytrząsać z niego plewy i kurz:* O. pył, proch wytrząsać, wywiewać zboże na bojowisku. Bobr. Daliście nam kaszy, dali, aleście nie opałali. **2.** przen.: †O. boki *=zmęczyć ś., robić bokami.* Pot. **3.** × O. sztukę chleba *=chciwie zajadać, kąsając z całości, bez noża; ćwiczyć, pakować, futrować, pałaszować.* **4.** †O. kogo *=bić, grzmocić, okładać:* Kijem ich u dworu opałają. Alb. <O+[Pałać]>

Opałanie, a, blm., czynność cz. **Opałać.**

Opałczasty p. **Opałkowaty.** <Od Opałka>

Opałeczka, i, lm. **i** p. **Opałka:** [Koszyczki-opałeczki] p. **Koszałka.**

Opałek, łka, lm. **łki** *głownia opalona:* Stłukszy go, z dworu, by z miasta, opałkami, ale nie bardzo jasnemi, wyświecili. Glicz. <O+PAŁ>

Opałka, i, lm. **i, [Opała] l.** *naczynie, w którym opałają zboże:* Kury opałkę ze zbożem obsiadają. Karp. Opałką zboże wywiewać. Troc. W miejscu, gdzie gospodarz czyści od plew ziarna, wyskakują z opałki boby a. grochy, gdy je rolnik podrzuca i wiatr niesie płochy. Dm. Spokojny, jak O. (część. kobiałka) za wozem. Prz. Przen.: Pleść koszałki opałki a. [kipki-opałki] p. **Koszałka.** Niemasz nic w głowie jedno koszałki opałki. Zabł. **2.** *króbka, kobiałka, koszyk okrągły od spodu, kobiel:* Szotowie z opałkami chodzą. Vol. *(=z koszykami do noszenia towaru).* Szkotowie, co na sobie opałkę noszą. Troc. W opałce obroku koniom dawać. Troc. **3.** *koszyczek takiegoż kształtu, kobiałka na drobne pieniądze w handlach.* **4.** przy paleniu otosu węglarskiego, *zatykanie oddechów a. robienie nowych dla przeprowadzenia ognia.* **5.** blp. *odpadki, łuski, szczeg. od krup przy ich robieniu.* **6.** [O.] *zgliszcze, chałupa spalona.* **7.** hut. *kosz pleciony z rogoży, z łyka, z wiciny, na prętach drewnianych leszczynowych i t. p., do noszenia lub podawania węgli do pieca wielkiego, do ogniska hutniczego.* Zdr. **Opałeczka.**

Opałkowaty, Opałczasty *podobny do opałki:* [Opałkowata mowa] = *wałkowanie, to jest nienależyte wymawianie ł.* <Od Opałka>

[Opałość, i, blm.] p. **Opał.**

Opałowe, ego, blm. *pieniądze na opał, jako dodatek do pensji.*

Opałowy, × **Opalny** przym. od **Opał:** Drzewo opałowe. Materjały opałowe.

Opamiętać, a, ał, nied. **Opamiętywać** *wrócić pamięć, przytomność, oprzytomnić, otrzeźwić:* Zuchwała ta mowa opamiętała podczaszyca nieco. Krasz. **O. ś. l.** *przyjść do siebie, odzyskać pamięć, otrzeźwieć, oprzytomnieć:* Dotąd ś. O. nie mogę. L. **2.** *upamiętać ś., ustatkować ś., zastanowić ś., pohamować ś., utemperować ś.:* Opamiętajże ś. pan. Krasz. <O+Pamiętać>

Opamiętanie, a, blm. **l.** czynność cz. **Opamiętać. 2.** a. **Opamiętanie ś.** *stan tego, który ś. opamiętał, upamiętanie, refleksja.*

Opamiętanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opamiętać ś.**

Opamiętywać, a, ał i **O. ś.** p. **Opamiętać.**

Opamiętywanie, a, blm., czynność cz. **Opamiętywać.**

Opamiętywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opamiętywać ś.**

[Opanaści!] *dla Boga!* <Okrzyk.>

× **Opancerować, uje, ował** i × **O. ś.** p. **Opancerzyć.** <O+*Pancerować, od Nm. Panzer>

× **Opancerowanie, a,** blm., czynność cz. **Opancerować,** *opancerzenie.*

× **Opancerowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Opancerować ś.,** *opancerzenie ś.*

Opancerzać, a, ał i **O. ś.** p. **Opancerzyć.**

Opancerzanie, a, blm., czynność cz. **Opancerzać.**

Opancerzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opancerzać ś.**

Opancerzenie, a, blm., czynność cz. **Opancerzyć.**

Opancerzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Opancerzyć ś.**

Opancerzować, uje, ował i **O. ś.** p. **Opancerzyć:** Tak skończyła ś. Polska, przez własne grzechy nie będąc w stanie oprzeć ś. opancerzowanym sąsiadom. T. K. *(=zbrojnym)*. Rozumowania, przeciw którym opancerzowałem ś., jak mogłem. Bliź. <O + *Pancerzować, od Pancerz>

Opancerzowanie, a, blm., czynność cz. **Opancerzować**, *opancerzenie*.

Opancerzowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opancerzować ś.**

Opancerzyć, y,ył, Opancerzować, × **Opancerować,** nied. **Opancerzać** *odziać w pancerz*, poet. *zakuć w stal:* Piersi opancerzone. Okręt opancerzony *(=pancernik)*. Pociąg (kolei żelaznej) opancerzony. Opancerzeni Danaje. Ml. Przen.: *uzbroić, zabezpieczyć, uodpornić:* Muszla jest okryciem opancerzającym ciało mięczaka. Puklerzem wiary opancerzony. Rol. Przen.: Rzeka warstwą lodu opancerzona. Orzesz. Mocarstwa opancerzone cłami na zewnątrz. **O. ś.** *ubrać ś. w pancerz.* Przen.: *uzbroić ś., zabezpieczyć ś., uodpornić ś.:* Miljoner dzisiejszy opancerzył ś. w obojętność na zabójcze pracy wysiłki. Bog. W. *(=uzbroił ś.)*. <O + Pancerzyć, od Pancerz>

[Opanka, i, lm. **i]** = **Kopanka.** <Z Kopanka>

Opanować, uje, ował, nied. **Opanowywać I.** †O. *rozciągnąć swoje panowanie, zapanować:* Ześlij tego, który ma O. na wszystkiej ziemi. Rej. **2.** co = *stać ś. panem czego, objąć w swoje posiadanie, zająć, zagarnąć co, zawładnąć, owładnąć czym:* O. miasto, fortecę. Troc. Juljusz Cezar całą Galją opanował. Lel. Przen.: Demetrjusz twoje serce opanował. L. Przen.: Pokutę, grzeszniku, tak opanuj, tak ściśnij, jako tonący chwyta ś. tablicy. Poc. *(= chwyć ś. jej)*. **3.** przen.: O. kogo = *ogarnąć, owładnąć, zdjąć, przejąć, przeniknąć:* Trawisz ś., melancholja cię opanowała. Węg. Nałóg, lenistwo, febra, smutek, żal opanował go. Strach go opanował *(=obleciał)*. Żałość jej niezmierna serce opanowała i usta zamknęła. Skar. Tak jej serce miłość Chrystusowa opanowała, iż być bez niego nie mogła. Skar. Tedy go radość niewypowiedziana opanowała. Skar. Jakiś niepokój opanował serce Sołtyka, który stracił przytomność. Bart. Smysły wszytki (Kassandry) ciężkim, nieznośnym gościem (duchem wieszczym) opanowane. Kochan. Gniew go opanował *(=porwał)*. Sen go opanował *(= zmorzył, zmógł)*. **4.** co = *ująć w karby, ujarzmić, poskromić, powściągnąć, pohamować, powstrzymać, zapanować nad czym:* O. rozhukany żywioł. O. ogień *(= umiejscowić, zlokalizować)*. **5.** kogo = *zawojować, pozbadnąć, osiodłać, opętać:* Kobiety go opanowały. **6.** *opętać, nawiedzić:* Djabeł go opanował. Niech go opanuje z jego dyskrecją. L. *(=niech go licho weźmie, porwie)*. Dziwna myśl go opanowała. Mnie, poetę, już zamiar opanował nowy. Mick. **7.** *opaść, obskoczyć, oblecieć:* Psy go opanowały. Robactwo go opanowało *(= oblazło, obsiadło i gnębi)*. **O. ś. I.** *opanować siebie:* Dać ś. komu O. *(=zawojować, pozbadnąć, osiodłać, opętać)*. **2.** *odzyskać władzę nad sobą, równowagę, zimną krew, opamiętać ś.:* Nie straciła przytomności, a po chwili opanowała ś. zupełnie i poczęła znów pętać. Sienk. <O + Panować>

†**Opanowały** p. **Opanowany:** Wzdy ś. daj użyć, byś też była skałą i od jaszczurki opanowałą. Petr.

Opanowanie, a, blm., czynność cz. **Opanować.**

Opanowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opanować ś.**

Opanowany I. a. †**Opanowały** *którego opanowano.* **2.** × O. *opętany, przeklęty, nieznośny:* Filut O. L. Taka gęba opanowana, że nie dopuści sobie interesu przedłożyć. Boh. *(= wyparzona, wygadana)*.

Opanowywać, a, ał i **O. ś.** p. **Opanować.**

Opanowywanie, a, blm., czynność cz. **Opanowywać.**

Opanowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opanowywać ś.**

Opapa! p. **Hopapa!** <Okrzyk.>

[Opapać, pie, pał i **O. ś.]** p. **Opaprać:** Opapałem sie w lesie, w rowie.

[Opapanie, a, blm.] czynność cz. **Opapać.**

[Opapanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Opapać ś.**

[Opaplać, e, ał i **O. ś.]** p. **Opaprać:** Siedzi pani za drzwiami opaplana łajnami (zagadka o łopacie). <O + Paplać>

[Opaplanie, a, blm.] czynność cz. **Opaplać.**

[Opaplanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Opaplać ś.**

[Opaprać, ra a. **rze, rał, Opapać, Opaplać]** *owalać, obabrać, opaskudzić:* O. błotem. **[O. ś.]** *owalać ś., obabrać ś., opaskudzić ś.* <O + Paprać>

[Opapranie, a, blm.] czynność cz. **Opaprać.**

[Opapranie się, a ś., blm.] czynność cz. **Opaprać ś.**

[Opapuzić, i, ił i **O. ś.]** p. **Opapużyć:** Uśmiechała ś., stawiając silnie małe opapuzione stopki. Ork. <Od Tur. (z Prs.) papusz, papudż, papucz, papuk, babosz = trzewik, przez sld. do Papuzi>

[Opapużenie, a, blm.] czynność cz. **Opapużyć** a. **Opapuzić.**

[Opapużenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Opapużyć ś.** a. **Opapuzić ś.**

[Opapużyć, y,ył, Opapuzić] *owinąć, otulić, ciepło ubrać:* Jak go tylko opapużyli, prowadzili go zaraz pobocznemi drzwiami do sieni. Kaczk. **[O. ś.]** *owinąć ś., otulić ś., ubrać ś. ciepło:* Ja ś. tam jakoś tak opapużę, że mnie i djabeł nie pozna. Kaczk. <p. Opapuzić>

Opar, u, lm. **y I.** †O. p. **Opalenizna:** W tej wódce pióro omaczając, ten O. maczać. Spicz. **2.** †O. p. **Opał:** Używaj teraz darów, któreś ręką waleczną z wojennych oparów uwolnił. Pot. **3.** †O. p. **Oparzelisko. 4.** *rzecz parząca:* Jako wpół potym śniegi ustąpiły, a chwast i cierpkie żagwie ś. rozwiły, O. on jedli surowy. Tw. **5.** a. **Odpar** *mgła, wapor, unoszące ś. nad miejscem wilgotnym a. nad wodą i widoczne w oziębionym powietrzu:* Mgły i opary opadły z powietrza na wodę. Sienk. Teraz, jak okiem sięgnąć, mgła i mgła nieprzejrzana — O. widocznie podnosi ś. z łąk i obejmuje świat cały białawym tumanem. Sienk. Przen. (o pannie): W białym oparze gazy. Ext. *(=obłoku)*. Gdy ś. chrząkaniem oznajmił, baba do miski wlała barszczu, dymiącego oparem. Jeż. **6.** [O.] *strawa gorąca.* **7.** bot. (hellenia) *roś.* <O + PAR>

[Opara, y, lm. **y]** żart. i pog. *wódka:* Opiuł sie ty opary. Por. **Para.** <O + PAR>

Oparać, a, ał p. **Oprość.**

[Oparać, a, ał] *okalać, okrążać:* Te kempe dwie małe struzki oparajo. <?>

Oparafować, uje, ował księgę z dowodami (jak kwitarjusz, książkę meldunkową i t. p.) *zabezpieczyć od wydarcia karty, przeciągając przez wszyst-*

kie karty sznur i pieczętując na ostatniej stronicy jego końce: Kwitarjusz oparafowany *(= sznurowy).* <O + Fr. parafer>

Oparafowanie, a, blm., czynność cz. **Oparafować.**

Oparanie, a, blm., czynność cz. **Oparać.**

[Oparanie, a, blm.] czynność cz. **[Oparać].**

[Oparciany] *obciążony pracą.* <?>

Oparcie, a I. blm., czynność cz. **Oprzeć. 2.** lm. **a** = a) *to, na czym ś. opierają:* O. u siedzenia (pod grzbiet = *plecy*): Pod oknem stary grat, fotel z wysokim oparciem. Wysp. b) *miejsce, gdzie ś. co opiera:* Punkt oparcia. Przen.: Ma jaki taki punkt oparcia *(= miejsce, w którym żyć, utrzymać ś. może).*

Oparcie się, a ś., blm., czynność cz. **Oprzeć ś.**

Oparczać, a, ał ryb. *oplatać sznurem ciężar (np. cegłę), przywiązany do kulki (chomulca) u sieci.* <?>

Oparczanie, a, blm., czynność cz. **Oparczać.**

[Oparczysko, a, lm. **a]** *bagno, topielisko, oparzelisko, błoto, trzęsawisko:* W oparczyskach ginął bieg rzeczki. Bt. <O + *Parczysko, PAR>

Oparkaniać, a, ał i **O. ś.** p. **Oparkanić.**

Oparkanianie, a, blm., czynność cz. **Oparkaniać.**

Oparkanianie się, a ś., blm., czynność cz. **Oparkaniać ś.**

Oparkanić, i, ił, nied. **Oparkaniać** *ogrodzić parkanem:* O. ogród. Wolno dworzec każdemu grodzić, O. a. obmurować. Sz. Pałac oparkaniony wielkim, niedobytym murem. Górn. *(= obmurowany).* Żony sułtańskie zawsze oparkanione, jak owce. L. *(= zamknięte dokoła).* Przen.: × Oparkanisz go twemi dobrodziejstwami. Górn. *(= obsypiesz go, lub też osłonisz go od niebezpieczeństw.* L.) **O. ś.** *ogrodzić ś. parkanem:* Podzieliły grunt i oparkaniły ś. pewne umiejętności a. sztuki, zwane naukami. Spas. <O + Parkanić>

Oparkanienie, a I. blm., czynność cz. **Oparkanić:** Ogrodzenie a. O. dworców. Sz. **2.** lm. **a** *ogrodzenie, parkan:* Drzewa tłoczące ś. jedno na drugie robią jakoby jakie O. Karp.

Oparkanienie się, a ś., blm., czynność cz. **Oparkanić ś.**

Oparkocenie się, a ś., blm., czynność cz. **Oparkocić ś.**

Oparkocić się, i ś., ił ś. (o kozie) **I.** *zostać zapłodnioną.* **2.** *urodzić koźlę, okoźlić ś., okocić ś.* <O + Parkocić>

Oparny przym. od **Opar:** Myśleć nad Polską i Słowiańszczyzną i snuć ją w mgłach oparnych z łąk i w złotym tęczy łęku. Wysp. W mgłach oparnych z łąk na darniach ległe ciała kąpią. Wysp. <Od Opar>

[Oparowaty] *przekleństwo.* <?>

[Oparsić się, i ś., ił ś.] p. **Oprosić ś.** <?>

Oparskać, a, ał *parszcząc, ochlapać, opryskać; zaparskać.* <O + Parskać>

Oparskanie, a, blm., czynność cz. **Oparskać.**

[Oparsknąć, nie, nął, Oparzknąć, nied. **Oparzkać]** *owionąć, ochuchać, ozionąć.* <O + Parsknąć>

[Oparsknięcie, a, blm.] czynność cz. **Oparsknąć.**

[Oparstek, tka, lm. **tki, Oparztek]** *pręt żelazny, czepiający nogi a. capigi pługa.* <?>

Oparszały, Oparszywiały *który oparszał, sparszały, sparszywiały.* <Od Oparszeć>

Oparszeć, eje, ał, Oparszywieć *okryć ś. parchami, dostać parchu, stać ś. parszywym, sparszeć, sparszywieć; zaparszeć:* Doświadczeniem nas tego lata uczą starsze, że jeśli ś. nie wietrzy, w jamie lis oparsze. Pot. *(= oparszeje).* <O + Parszeć>

Oparszenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Oparszeć. 2.** czynność cz. **Oparszyć.**

[Oparszenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Oparsić ś.**

Oparszyć, y,ył, Oparszywić *zarazić parchami, nabawić parchów, zaparszyć.* <O + * Parszyć, od Parch>

Oparszywiały p. **Oparszały.**

Oparszywić, i, ił p. **Oparszyć.**

Oparszywieć, eje, ał p. **Oparszeć.** <O + Parszywieć>

Oparszywienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Oparszywić. 2.** czynność cz. **Oparszywieć.**

[Opartęzić się, i ś., ił ś.] *ożenić ś.* <?>

[Opartężenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Opartęzić ś.**

Opartolenie się, a ś., blm., czynność cz. **Opartolić ś.**

Opartolić się, i ś., ił ś., nied. †**Opartoliwać ś.** posp. *źle ś. ożenić, opaskudzić ś.:* Jeśli ś. w Niemczech gdzie nie opartolił. Opal. Niewiele korzyści widają w takich, co ś. z młodu opartoliwają. Dziew. <O + Partolić>

†**Opartoliwać się, a ś., ał ś.** p. **Opartolić ś.**

†**Opartoliwanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Opartoliwać ś.**

Oparty I. im. od **Oprzeć** i od **Oprzeć ś.:** O. o ścianę, oczyma przewraca. L. Łodyga oparta, gdy z korzenia w górę ś. podnosi, lecz potym całkowicie o ziemię ś. opiera. Jund. Izaak ś. wlecze na długich kijach O. barkami. Wysp. **2.** [O.] *stateczny:* No dyć człowiek zdaje ś. O., a przeciech ja nie dałbym ani złamanego dyszla za jego rzetelność. Ork. Jako że ś. nie dacie uwieść namowom tych, coby chcieli świat przeinaczyć i głupim rozumem swoim zastąpić rozum ojców, jako żeście są ludzie oparci i ku ochronie swoich obyczajów staroświeckich sposobni. Ork.

Oparzać, a, ał i **O. ś.** p. **Oparzyć.** Troc.

Oparzanie, a, blm., czynność cz. **Oparzać.**

Oparzelina, y, lm. **y, Oparzelizna, Oparzenie I.** *miejsce na ciele oparzone ukropem.* **2.** p. **Opalenizna:** Lekarstwo na oparzelinę, gdy kto od ognia szwank odnosi. Haur. <Od Oparzyć>

Oparzelisko, a, lm. **a, Oparzysko,** †**Opar** *źródlisko, miejsce, gdzie woda z ziemi sącząca ś. nie zamarza; ziemia wodnista nigdy nie marznąca:* Oparzeliska, których grunt, ani stały, ani rzadki, jest niedostępnym, stają ś. równie nieużytecznym rodzajem wód i ziemi. Stasz. Tam już wszystko mglistym zakryte obłokiem, co ś. wiecznie ze trzęskich oparzelisk wznosi. Mick. <Od Oparzyć>

Oparzelisty, × Oparzysty I. × O. *parzący, prażący, palący, upalny, skwarny:* Kapusta ma być pod wieczór sadzona, ile dnia gorącego, bo O. czas mdli ją i zwędza. Syr. **2.** *obfitujący w oparzeliska:* Staw był głęboki i O. Krasz. <Od Oparzyć>

Oparzelizna, y, lm. **y** p. **Oparzelina** i **Opalenizna:** Nazywamy oparzelizną, gdy ciało bądź to ogniem, bądź jaką rozpaloną rzeczą, bądź też wrzącą wodą lub tłustością obrażonym zostanie. Perz. Próba wody działa ś. przez zanurzenie ręki winowajcy w wodzie wrzącej bez oparzelizny. Ostr. <Od Oparzyć>

Oparzenie, a I. blm., czynność cz. **Oparzyć. 2.** lm. **a** p. **Oparzelina.**

Oparzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Oparzyć ś.**

[**Oparzkać, a, ał**] **I.** p. **Oparsknąć. 2.** *pokropić kogo, powalać kogo błotem, opryskać.*

[**Oparzkanie, a,** blm.] czynność cz. **Oparzkać.**

[**Oparzknąć, nie, nął** p. **Oparsknąć**]: Łaska kogo oparzknie, ten umrze.

[**Oparzknięcie, a,** blm.] czynność cz. **Oparzknąć.**

Oparzony I. im. od **Oparzyć. 2.** [O.] *prędki, do wszystkiego.*

[**Oparztek, tka,** lm. **tki**] p. **Oparstek.**

Oparzyć, y,ył, nied. **Oparzać I.** *obrazić ogniem a. czym rozpalonym, sparzyć, przypalić, opalić; oblać warem, wskutek czego nastąpi oparzelizna, sparzyć:* O. sobie nogę, rękę, język. Warem go oparzyła. Troc. Jakby go oparzył *(=zimną wodą oblał; przerażony nagle).* Wyleciał, jak oparzony, nie pożegnawszy ś. Lata, jak oparzony *(=jak postrzelony, opętany, warjat).* Skoczył do swej zdobyczy, jakby oparzony. Toł. **2.** kuch. *oblać ukropem, omaczać w ukropie dla oczyszczenia z włosów, z pierza:* Chcąc O. kurczęta, umoczysz w ukropie, pióra omkniesz i dotąd maczać będziesz, póki wszędzie nie oczyścisz, nie naruszając skóry. L. O. wieprza, kura. Kn. **3.** † O. *osuszyć, spalić, wypalić, spiec:* Ty, kiedy lato oparza krainy, obrotne w nocy przywracasz godziny. Bardz. **O. ś. I.** *obrazić ś. ogniem a. czym rozpalonym, przypalić ś., opalić ś.; oblać ś. warem, sparzyć ś.:* O. ś., jedząc. × O. ś. przen. *zawieść ś., sparzyć ś., źle wyjść na czym.* <O + Parzyć>

Oparzyk, a, lm. **i** zool. (mylabris) *chrząszcz nierównoczłonkowy, miękkopokrywy.* <?>

Oparzysko, a, lm. **a** p. **Oparzelisko**: Powiadają niektórzy, iż O. jest wilgotność ziemi własna a przyrodzona, która z niej nigdy nie odchodzi. Trzyc. Boreas oparzyska stwierdza w lato niedochodne. Mor. W jego dolinach cierpkie oparzyska. Jabł. Gdzie szeroko zaległy błotniste oparzyska, trudno było Szwedom przybliżyć ś. Nar. <Od Oparzyć>

Oparzystość, i, blm. rz. od **Oparzysty**: O. oczu p. **Kaprawość.**

× **Oparzysty I.** *od którego można ś. oparzyć, parzący, gorący.* Troc. **2.** p. **Oparzelisty**: Ziemią oparzystą zowią, której wilgotność jest wrodzona, a nigdy jej nie odchodzi. Trzyc. Bydlę tuczone na miękkiej i oparzystej paszy prędko ś. podbija. Pilch. Rzeka błotnista a oparzysta. Nar. Egipt, gdzie Nil O. płynie. Chr. Zima niestateczna, mokra i oparzysta. Haur. Wiosna oparzysta. Tw. Przyległa równina mokra i oparzysta dla wylewów rzecznych. Nar. Prawe skrzydło zasłaniały z boku trzęsawy oparzyste. Nar. **2.** p. **Kaprawy**: Na tej karecie siedział sam car w złotogłowej białej szacie, twarzy okrągłej, oczu oparzystych. Od. Sz. O., *lippus*, oczu płynących. Volck. Z nosa mu ciecze, oczy oparzyste. Sien. <Od Oparzyć>

Opas I. u, blm. = a) *opasanie, tuczenie, wypas:* Odsyłać wieprze na O. do browaru. Torz. Bydło do pracy i do opasu. Węg. b) × O. *karm, pasza:* Gorzej, niż wilcy, ludzie krwi swej karmią ś. opasem. Pot. Szukają posługi dla opasu i obłowu niegodziwego. Pilch. Przen.: *pastwa:* Okropnej w grobach będą gadzinie opasem. Pot. Ksiąg tych nie kupi nikt, choć będą najtańsze, leżą molom opasem. Pot. **2. a,** lm. **y** *bydlę karmne, upasione:* Karmiło ś. na O. 24 wołów; czystego zysku na opasach było złp. 1,197. Gac. Zbierano nać z marchwi i rzepy oraz innych warzyw, rozściełano, suszono, a w zimie warzono dla opasów. Rost. **O., u,** blm. zb. = *opasy:* Prawdziwym dochodem jest przeżywienie inwentarza, trochę opasu i nawóz. Grusz. Żart.: *człowiek spasiony, brzuchal, grubas.* <O + PAS>

× **Opas, u,** lm. **y I.** *opasanie, obwiedzenie, okolenie, osaczenie, obstąpienie, okrążenie, oblężenie, otoczenie kołem, zamknięcie dokoła:* Cokolwiek nam kiedy o oblężonym Saguncie lub innych miast opasach rzymskie podały pióra. Nar. **2.** *obwód, obrąb, granica, to, czym opasano:* Od góry Atlasu aż do dawnej Scytji ciągłych gór opasu. Przyb. *(=koła, pierścienia).* Niedalekie od nieba zlatuje drożyny, już na opasach światła opiera ś. Przyb. Szlaki dziewięćkrotnym opasem zawiera. Przyb. Opasy nawet miasta, aby w czasie zasłoną dla mieszczan nie były, z gruntu poobalali. Nar. *(=fortyfikacje opasujące, obmurowania).* † **Opasem** przys. = *wkoło, wokoło, w obwodzie, w objętości:* Łokci piętnaście całych było go opasem. Żebr. <O + Pas>

I. Opasać, a, ał i **O. ś.** p. **I. Opaść.** <O + Pasać>

2. Opasać, sze, sał, nied. **Opasywać I.** i nied. † **Opasować** *przewiązać wpół pasem, obwinąć, okręcić pasem a. jakby pasem, przepasać:* Poszedł na wędrówkę, opasany sporym trzosem. Pot. O. kogo pasem, szablą. Troc. O. kogo na rycerza, na kawalerstwo = *pasować.* Opasanemu rycerzowi głowę ucinać. Sienk. Przen.: Tyś mię opasał mocą ku bitwie. Leop. Żeby włos ująć w należyte karby, chustką go opasuje. Mick. Sarmacką koroną skronie swoje opasał. Troc *(=uwieńczył).* Zawiązka miękka... z warkocza dziewicy... lecz skorom tylko położył na łonie, opasała mię wkoło nakształt włosienicy. Mick. **2.** przen. *obwieść, oprowadzić, otoczyć, okolić, okrążyć, objąć:* O. miasto rowem, wałem. O. miasto murami, basztami. Troc. Miasto trojako opasane mury potężnemi. Tw. Miasta murami opasywać trzeba. Hul. Miasto przez Kazimierza Wielkiego murem opasane. Św. On cypel mały pod nogami bezdenne wody opasały. Pot. *(=oblały).* Morze wszystkie ziemie sobą opasało. Otw. Ściska ś. okrąg ptactwa, krzykliwy, ruchawy, opasany gołębi sznurem nakształt wstęgi. Mick. Hej! ramię do ramienia! spólnemi łańcuchy opaszmy ziemskie kolisko! Mick. Skorpjon opasany żarem. Mick. **3. a.** † **Opasieczyć** *osaczyć, oblec, obstąpić, okrążyć, blokować:* Opasał nieprzyjaciela, fortecę, miasto. Troc. Rozstawiwszy naokoło hufce, wieńcem zamek opasał. Nar. Opaszem we środku skrzydłami nieprzyjaciół. Bardz. **O. ś.** *obwinąć ś., okręcić ś. pasem a. jakby pasem, przepasać ś.:* O. ś. na podróż. Opaszy ś. mieczem twoim na lędźwie twoje. Ps. puł. *(= przypasz miecz do lędźwi).* Przen.: † Dobrze ś. O. = *nagromadzić sobie dóbr.* <O + Pasać, od Pas>

I. Opasanie, a, blm., czynność cz. **I. Opasać.**

2. Opasanie, a, lm. **a I.** blm., czynność cz. **2. Opasać**: Po opasaniu na kawalerstwo. Troc *(=pasowaniu na rycerstwo).* O. fortecy ze wszystkich stron różnemi dzielnicami wojska, ażeby jej oderznąć dowóz wszelkiej żywności i wszelką pomoc. Jak. J. **2.** † O. *pas, przepaska:* O., czapkę, łańcuch, kanak, wstęgi, manele nową robotą. Mias. **3.** × O. *pas, kibić, talja:* Kształtny w opasaniu, by gęsie jaje w taśmie. Prz. **4.** *oblężenie, blokada:* W ścisłym miasto trzymać opasaniu. Troc. **5.** † O. *taflowanie:* Uczynił O. z pobocznic nad wszystkim domem na wyż pięć łokci. Leop. **6.** † O.

obwód, okrąg, kontury: O. figury matematycznej. Troc.

I. Opasanie się, a ś., blm., czynność cz. **I. Opasać ś.**

2. Opasanie się, a ś., blm., czynność cz. **2. Opasać ś.**

[Opasek, ska, lm. **ski]** *rodzaj pasa:* Świeci ś. na nim blacha na piersi, świeci O. od klamer, świeci ciupaga w ręku. Tet. <O + Pasek>

Opaserować, uje, ował kamienie do zaprawy, hut. = *przyciąć podług miary robotą kamieniarską bryły piaskowca na różne kamienie, wchodzące w skład zaprawy wielkopiecowej.* <Zap. od Nm. abpassen>

Opaserowanie, a, blm., czynność cz. **Opaserować.**

Opasidło, a, lm. **a** bot. p. **Widłak.** <Od 1. Opaść>

†**Opasieczenie, a,** blm., czynność cz. **Opasieczyć.**

†**Opasieczyć, y,ył** p. **2. Opasać:** Trzy okręty nieprzyjacielskie Rzymianin wkoło opasieczy. Chr. <O + *Pasieczyć, od Pasieka>

Opasienie, a, blm., **Opaszenie** czynność cz. **I. Opaść.**

Opasienie się, a ś., blm., **Opaszenie ś.** czynność cz. **Opaść ś.**

Opaska, i, lm. **i,** †**Opaśnica, [Opasze] I.** *to, co opasuje, listewka opasująca, rzecz do opasywania, przepaska, obwiązka, obwijka, wieniec, binda, obręcz, obręczka:* O. aksamitna na głowę u kobiet. Opaski u armaty, refy, krańce są i dla ozdoby, i dla mocy. Dek. Żeby armata leżała w łożu swoim ciasno, przydano czopom opaski, to jest krążki opasujące czopy przy armacie. Jak. J. **2.** *pasek papierowy, którym oklejają gazety, książki, papiery, oddając je na pocztę do przesłania:* Posyłać gazetę pod opaską. **3.** *djadem, który nosili dawni cesarze.* Troc. **4.** p. **Dachrama. 5.** p. **Cybant. 6.** [O.] = a) *rodzaj rzemiennego pasa męskiego.* b) *fartuch.* c) w lm. *rodzaj ciesi nad belkami poprzecznemi.* **7.** anat. p. **Powięź. 8.** bud. = a) p. **Nałęcz.** b) *podkładzina na wierzchach słupców stolcowych pod rozporami krokwi wzdłuż dana.* Podcz. **9.** chir. (fascia) *taśma a. wstęga do opasywania i obwijania chorych części ciała,* bandaż, †obwiąsło, †binda: O. czółenkowata głowy. O. dwuoczna krzyżowa a. ×wiór krzyżowy (dolabra cruciata). O. gwiazdzista, gwiazdowata słoneczna, węzłowata, gwiazda = *O. na skroń nakładana* (f. stellaris s. nodosa temporalis s. stella). O. jednocząca a. spajająca (f. uniens). O. kłosowata a. kłos (spica) = *opaska a. opatrunek w swoisty sposób nałożony za pomocą bandaża.* ×O. królewska a. głowowa (f. mitralis). O. ósemkowa a. ósemkowata = *rodzaj opatrunku, w którym obwoje opaski, krzyżując ś., tworzą postać do ósemki podobną.* **10.** a. **Przedział** zdń. *ochrona z cegieł około rury piecowej, aby ś. od niej sufit nie zapalił.* <Od Opasać>

Opaskować, uje, ował *oklejać w opaskę:* O. gazety. <O + Paskować>

Opaskowanie, a, blm., czynność cz. **Opaskować.**

Opaskowy przym. od **Opaska:** Marki opaskowe.

Opaskowy, ego, lm. **i** rz. lek. *żołnierz przeznaczony do noszenia w czasie bitwy przyrządów opatrunkowych.* <Od Opaska>

Opaskudzenie, a, blm., czynność cz. **Opaskudzić.**

Opaskudzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Opaskudzić ś.**

Opaskudzić, i, ił I. *popaskudzić dokoła, na wszystkie strony, zapaskudzić, owalać, powalać, zawalać, oplugawić, zbrukać, zapaćkać, popaćkać, opaćkać.* **2.** *ofajdać, pofajdać, zafajdać.* **3.** posp.: O. kogo przed kim = *wystawić w paskudnym świetle.* O. kogo w gazetach = *osmarować, schlastać.* **O. ś. I.** *opaskudzić siebie, zapaskudzić ś., owalać ś., powalać ś., oplugawić ś., opaćkać ś.; ofajdać ś., zafajdać ś.* **2.** *ożenić ś. źle, opartolić ś., oplątać ś.* **3.** [O. ś.] pog. *oszczenić ś., okocić ś.* <O + Paskudzić>

Opasło przys. od **Opasły:** O. wygląda.

Opasłość, i, blm. rz. od **Opasły.**

Opasły *spasły, spasiony, wypasiony, tęgi, tłusty, otyły, brzuchaty, gruby, pękaty:* Opasłej figury siedzi szwajcar filozof. Kras. Był szczur tłusty, z kałdunem wielkim i opasłym. Jak. W. Rośliny opasłe (= *kaktusy*). <O + PAS>

[Opasować, uje, ował i **O. ś.]** p. **I. Opaść.**

†**Opasować, uje, ował** i †**O. ś.** p. **2. Opasać:** Różne dzikie zwierzę siecią opasował. Toł.

[Opasowanie, a, blm.] czynność cz. **[Opasować].**

†**Opasowanie, a,** blm., czynność cz. †**Opasować,** *opasywanie.*

[Opasowanie się, a ś., blm.] czynność cz. **[Opasować ś.].**

†**Opasowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. †**Opasować ś.,** *opasywanie ś.*

Opasowy przym. od **Opas,** *przeznaczony na opas; tuczony, karmny, pasiony, karmiony na mięso a. tłuszcz:* Wół O. <Od Opas>

[Opasterzenie, a, blm.] czynność cz. **Opasterzyć.**

[Opasterzyć, y,ył, Opastyrzyć] *zawiązać chustkę w tyle, skrzyżowawszy ją na piersiach, tak, aby ręce były swobodne.* <O + *Pasterzyć, od Pasterz>

[Opastyrzenie, a, blm.] czynność cz. **Opastyrzyć.**

[Opastyrzyć, y,ył] p. **Opasterzyć.** <Opastérzyć>

Opasywać, uje, ywał i **O. ś.** p. **2. Opasać.**

Opasywanie, a, blm., czynność cz. **Opasywać.**

Opasywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opasywać ś.**

×**Opasz** przys. *samopas, wolno, luzem:* I to zaś z miłości pochodzi, że O. puszczonym językiem pisma nasze opacznym wykładem obracacie? Smotr. <O + PAS>

[Opasze, a, lm. **a] I.** *pasek u fartucha, spodni, spódnicy.* **2.** p. **Opaska.**

Opaszenie, a, blm. p. **Opasienie.**

Opaszenie się, a ś., blm. p. **Opasienie ś.**

[Opaszka, i, lm. **i]** *spinka u płaszcza męskiego.* **[Na opaszki]** *na ramionach:* Na opaszki nosić odzież (= *nie wkładając rąk w rękawy, lecz okrywając ś. tylko*). Przywiązywał mu co prędzej karabelę i kładł na wierzch kontusz, co ś. nazywało na opaszki. Korz. Jegomość zwykle w samym tylko żupanie chadzał, miał na podoręczu położony kontusz, który ś. na pas i żupan wdziewał, co ś. zwało na opaszki. Ochoc. <O + PACH>

×**Opaszny** p. ×**Opaśny.** <O + PAS>

I. Opaść, sie, sł, nied. **Opasać, [Opasować] I.** *okarmić, utuczyć, wypaść, upaść; nakarmić do zbytku, opakować, obładować, przeładować, opchać, napakować:* O. wieprza. O. dziecko łakociami. **2.** [O.] *dopilnować, upilnować:* Żeby tatulo nie opas, toby obrosło po pas (zagadka o miotle i śmieciach). **O. ś.** *objeść ś., obeżreć ś., obładować ś., opchać ś., ocpać ś., przejeść ś., opakować ś., napakować ś., obuchać ś.* <O + 1. Paść>

2. Opaść, dnie, dł, [**Opadnąć**], nied. **Opadać,** †**Opadywać I.** *osunąwszy ś., paść; osunąć ś. na dół; obniżyć ś.:* Głowa opadła mu na poduszki. Opadli piersiami na stół, bo nikt już sił nie miał. Reym. Z łaski cesarskiej podnoszą na najwyższy stopień, a nim noc nastąpi, znowu opadają na ziemię. Kłok. Barometr opada *(= spada, idzie na dół).* Męty na dno opadają *(= osiadają).* Woda, mgła opada = *zniża ś., ustępuje, obniża ś., osiada, idzie na dół.* Wody, które na dole są, zbieżą a opadną. Leop. Wody opadło na stopę *(= ubyło).* Już morze brzegma, już ś. i w swoje zmieszczają łożyska pełne rzeki, strugi opadają. Otw. Mgła, która umysł osiadła, abo opadnie, abo zrzadzieje. Pilch. W kilka dni opadły wody i oschła ziemia. Niem. Strumyk po zbytecznym wylewie opada. Mick. (Ogień świecy) znowu ś. wzmoże i znowu opadnie. Mick. Katar mu na piersi opadł *(= spadł, padł).* Dźwięki zamierały zwolna, głuchły i opadały ciężko. Reym. Wrony podrywały ś., krążyły i opadały znowu. Rog. Św. Już noc opada, już dnieje, słońce za chwilę powróci. Kniaź. *(= kłoni ś. ku końcowi, ma ś. ku schyłkowi).* Przen.: Chmura gniewu nad czołem wisząca opadła nagle w bystrym łez potoku. Mick. Gór.: Chodnik opadający a. opadowy = *zniżający ś., pochyły.* Pochylnia opadająca. **2.** *oblecieć, spaść:* Opadła suknia na nim. Kn. Ilekroć na św. Marcina zawołał, tylekroć okowy z niego opadały. Skar. Opadły łańcuchy z rąk jego. Wuj. Wszystko minęło i jako liść z drzewa opadło. Skar. Gładkość za czasem opada, jeden los mając z wiosennemi kwiaty. L. Owoce od przymrozków opadają. Troc *(= osypują ś.).* Tynk opada z muru a. mur opada z tynku. Najsmaczniejsze są jabłka, gdy przez dojrzałość opadają. Pilch. Starzy jak dojrzałe jabłka opadają. Prot. Opadają mi włosy. Kn. *(= wylatują, wyłażą).* Zda mi ś. coś, że człowieka twarz ze mnie opada. Żebr. Opaść z czego = *stracić co.* Lasy z liścia opadają. Ryb. O. z ciała. Przen.: O. z sił. O. kogo = *O., oblecieć, spaść z kogo, osunąć ś. na kim.* Tawta cienka, którą miała, opadła ją, że tylko w samym gzle została. Przyb. Spodnie go opadły. Spódnica, pończocha ją opadła. Opadła ich woda. Kn. *(= spadszy, odeszła ich).* Rzeka opadła nawę. Troc. Opadło go ciało *(= spadł z ciała, schudł).* Opadł koń. Troc. × Opadła twarz *(= wydłużyła ś. = zasępiła ś., nachmurzyła ś.).* **3.** *przestać sterczeć, ochlapnąć, oklapnąć, zwisnąć, zwiesić ś., obwisnąć, opuścić ś.:* Na tę wiadomość ręce mu opadły. Ramiona opadły na dół z niemocy. Krasiń. Członek męski, gdy go włoży w wodę zimną, zaraz opadnie i sflakowacieje. Perz. Ile razy zetknę ś. z rzeczywistemi rzeczami, opadają mi skrzydła i jestem smutny. Słow. Most zwodzony z łoskotem opada. Mick. **4.** × O. co a. na czym = *padszy na co, przypadszy do czego, okryć, oblec, obsiąść co, zostać na czym, spaść na co:* Szarańcza opadła pola. Piszą, jakoby Czech z częścią ludzi swoich na pustych onych i leśnych grunciech miał O. Błaż. Książę ruski, namknąwszy ś. ku naszym, niedaleko taborem opadł. Błaż. Reszta żołnierstwa, zamiast dania pomocy swoim, na łupach opadła. Nar. Okręty na skałach morskich opadają. Troc *(= osiadają).* Przen.: †Po Sebastjanie, ostatnim królu, portugalskie królestwo na piątym Karolu opadło sukcesją. Tw. *(= padło, spadło, przypadło nań).* **5.** *zapaść, zalec, zapanować:* Znowu opadała grobowa cisza. Reym. **6.** kogo = *oblec, osaczyć, obstąpić napadszy; obskoczyć, opanować:* Opadli go psi, wilcy. Troc. Zewsząd cię zbójcy, zdrajcy, filuty opadną. Kras. Nad Metaurem opadły Asdrubala dwa wojska. Lel. Myszy, opadszy w wieży Popiela, zagryzły i zjadły. Lel. Tysiąc wilków z niedźwiedźmi i lwy pomieszanych opadło nas. Otw. Papież opadnięty w swoim rodzinnym mieście Anagni przez wysłańców francuskiego króla Filipa. Szaj. U bramy najpierw psy mnie macoszyne opadły: jeden szarpnął za hajdawery, drugi połę rozpłatał. Kaczk. Gdy nowy biskup w kościele chciał ś. wziąć do obrządkowania, przeszły pleban opadł go, wyłajał i nie dozwolił obrządkowania. L. Kupido opadł Jowisza i prosi o pomoc. Mor. A. *(= podpadł).* Nie dawajmy mu pokoju, póki nam tego sekretu nie powie; opadnijmy go. L. Wstyd, gniew i żal, razem go trzej opadną sępi, każdy swym nosem kluje, każdy serce strzępi. Pot. Przen.: Mam przed sobą Rzym, który obaczę; ile tu wspomnień opada głowę! Korz. Nudów gromada zewsząd mię opadła. Węg. **7.** embr.: × Błona opadająca, błona doczesna (membrana decidua). <O + 2. Paść>

Opaśnica, y, lm. **e l.** †O. p. **Opaska:** Na chore noszono od ciała św. Pawła chusty i opaśnice, mówi Leopolita, noszono paski św. Franciszka i inne. Goł. **2.** [O.] *taśma, pasek u fartucha, spódnicy i t. p.* <Od Opasać>

× **Opaśny,** × **Opaszny** *opasany, przepasany, z pasem.* <Od Opasać>

†**Opaśny:** List O. = *list żelazny, list bezpieczeństwa:* Oni za naszemi listami opaśnemi tu do Moskwy przybyli. Dor. <Ros. opasnyj>

Opat, a l. lm. **ci,** × **Abas** *najwyższy przełożony w klasztorze benedyktyńskim, cysterskim, norbertańskim a. kanoników regularnych, używający infuły i pastorału:* Opatem i proboszczem klasztornym być nie może żaden, tylko rodowity Polak, szlachcic, mnich godny tegoż klasztoru, a. *in defectu* z inszego. Vol. Kiedyby O. kostek przy sobie nie nosił, tedyby mnichy w nie nie grały. Prz. W kościele wschodnim: Archimandryta, czyli O. Steb. **2.** lm. **ty, Opatek** bot. (euforbia myrsinites) *roś. stanowiąca gatunek wilczomlecza.* <Łć. późn. abbas, 2 pp abbatis (z Gr. późn. abbâ, to zaś z Chaldejskiego abbâ = dosł. ojciec)>

Opatek, tka, lm. **tki** bot. p. **Opat.**

Opatentować, uje, ował co = *zagwarantować patentem, wyrobić patent, uzyskać patent na co:* O. wynalazek, nową metodę wyrabiania. <O + Patentować>

Opatentowanie, a, blm., czynność cz. **Opatentować.**

[**Opaterny**] p. **Opatrzny.** <Z Opatrzny>

× **Opatka, i,** lm. **i** p. **Opacicha.** <Od Opat>

[**Opatolenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Opatolić ś.**

[**Opatolić się, i ś., ił ś.**] **I.** *niepotrzebnie zaprzyjaźnić ś.* **2.** *wziąć na swoje barki jaki interes niepotrzebny:* Miał ś. też kim O.! *(= mówią, jeśli ś. kto ożeni nieodpowiednio).* <? p. Opatulić>

†**Opatowa, ej,** lm. **e** p. **Opacicha.** Mym. <Od Opatowy>

Opatowy p. **Opacki:** Bory opatowe. Sienk. Byłam pod opatową opieką. Sienk.

†**Opatron, a,** lm. **owie** *opiekun, patron, obrońca.* Tuch. <Od Opatrzyć, z podprowadzeniem pod Patron>

†**Opatrować, uje, ował,** [**Opatrować**] i †**O. ś.,** [**O. ś.**] p. **Opatrzyć:** Klucznik lecie ma zawzdy przed objadem O., aby chłodne piwo do stołu bywało. Haur. Słoniny na flis mają O. wtenczas

najwięcej. Ek. Bóg nas z łaski swej szczyrej O. będzie. Kochan. I tych, co mnie sprzyjają, łaską opatruje. Kochan. Będzieli też mógł głodne ludzi swoje mięsem O. Kochan.

†**Opatrowanie, a,** blm., [**Opatrowanie**] czynność cz. **Opatrować:** Rozmaite sposoby warzenia piwa i opatrowania. Zaw. Wiele jest wrzasków na pany i dzierżawce dóbr królewskich, na ich chciwość i dóbr pospolitych złe O. i używanie. Skar. O dobrym rządzie w pasiece i opatrowaniu pczół. Kąc. Zjachaliście ś. w imię Pańskie na O. niebezpieczności koronnych. Skar. O. ogrodu, domu. Troc. O. chorego, rannego. Troc.

†**Opatrowanie się, a ś.,** blm., [**Opatrowanie ś.**] czynność cz. **Opatrować ś.**

× **Opatrownik, a,** lm. **cy** p. **Opatrzyciel:** Kościół chrześcijański znalazł w nim silnego obrońcę i gorliwego opatrownika. Bośk.

†**Opatrun, a,** lm. **owie** p. **Opatrzyciel.** Tuch.

Opatrunek, nku, lm. **nki 1.** *opatrzenie, opatrywanie; oględziny, wizja:* Do gienerała należały pozwy, O. granicy, kiedy ś. o nią dwaj sąsiedzi spierali. Rol. [Pojechała do chorej na O.]. **2.** × O. *wzgląd, uwaga:* Dziewucha tyle afektów ma ku Stachowi, toć i na to O. trza mieć. Chł. **3.** p. **Opatrzenie:** Wiedział i o tym, iż w żadnej z twierdz nie było dostatecznego opatrunku, to jest ani murów jak należy utrzymanych, ani budowli ziemnych, ani broni należytej. Sienk. **4.** [O.] = a) *pomoc.* b) *straż:* Panowie idą w pole na O. **5.** chir. *oczyszczenie i obwiązanie chorej a. uszkodzonej części ciała według wskazówek naukowych,* oprawa, × opatrzenie, †obwiąsło; *to, co ś. przykłada do miejsca chorego a. uszkodzonego, czym ś. je przewiązuje:* O. gipsowy, lepowy a. klajstrowy, przeciwgnilny, stały, tymczasowy. Zdjąć, zmienić, nałożyć O. <Od Opatrować>

Opatrunkowy przym. od **Opatrunek:** Wata opatrunkowa. W razie zarazy otrzymują oni lekarstwa, środki dezynfekcyjne, opatrunkowe, poradę lekarską. Izba ratunkowa zaopatrzona we wszelkie przyrządy ratunkowe i opatrunkowe. <Od Opatrunek>

[**Opatry, ów,** blp.] p. **Oględziny:** Jechać na O. *(= obejrzeć mieszkanie i gospodarstwo przyszłych nowożeńców).* Młoda udaje ś. z druchną na O., czyli dla poznania rodziny narzeczonego. Gac. <O + PATR>

Opatrywać, uje, ywał i **O. ś.** p. **Opatrzyć.** <O + *Patrywać, PATR>

Opatrywanie, a, blm., czynność cz. **Opatrywać.**

Opatrywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opatrywać ś.**

†**Opatrzać, a, ał** i †**O. ś.** p. **Opatrzyć:** Umiała sługi O., potomstwo swoje rozrządzić. Birk. Nie darmo traci posługi, kto opatrza boże sługi. SS. <O + Patrzać>

†**Opatrzanie, a,** blm., czynność cz. **Opatrzać.**

†**Opatrzanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Opatrzać ś.**

†**Opatrzawać, a, ał** i †**O. ś.** p. **Opatrzyć:** Bóg opatrzawa pożywieniem każdego. Wr. <Od Opatrzać>

†**Opatrzawanie, a,** blm., czynność cz. **Opatrzawać.**

†**Opatrzawanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Opatrzawać ś.**

†**Opatrzeć, y, ał** i †**O. ś.** p. **Opatrzyć:** Podskarbi winien był owe dobra O., to jest sporządzić inwentarz. Paw. <O + Patrzeć>

Opatrzenie, a, lm. **a I.** blm., czynność cz. **Opatrzyć, Opatrzeć:** O. chorego. Troc. Nie napotkał biednego bez opatrzenia. Rzew. Nie masz pieniędzy na żołnierza, na sypanie wałów, na działa i prochy, na O. twierdzej. Skar. Do Włoch chce królowa jechać, dla opatrzenia zdrowia. Niem. **2. a. Opatrunek,** †**Opatrzność** *zasoby, porządki, mające na celu zaopatrzenie, zabezpieczenie:* Zygmunt Estonję i Inflanty bez żadnego opatrzenia zostawił. Niem. †A kiedy już nawieziesz z dobrym opatrzenim on upust... Strum. Nie mógł wyjść z podziwu na widok zamku, murów, potężnych dział i wszelkiego rodzaju opatrzenia, to jest zasobów. Sienk. O. (przyrządzenie) na deszcz, na wojnę. Troc. **3.** × O. *środki utrzymania, zasoby do życia, byt, kawałek chleba, uposażenie, utrzymanie; pensja; zapis, legat:* Dał mu król O. Troc. Ma z tych dóbr O. swoje. Troc. Każdy, byleby dobrze służył, na całe życie zyskał uczciwe według stanu swojego O. Kras. Miał swoje od króla w Inflanciech O. Nies. Przystojne stanowi O. Bobr. Zofja będzie miała swe O. L. Duchowni trzymający opatrzenia duchowne. Herb. *(= beneficja).* Postanowiono zwiększyć O. starostom grodowym. Paw. Uczynił piękne O. na 12 młodzieży szlacheckiej. Goł. **4.** × O. *spiżarnia, zapasy.* Bobr. **5.** × O. chir. p. **Opatrunek.**

Opatrzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Opatrzyć ś.**

Opatrznica, y, lm. **e, Moszcznia** bot. (oenocarpus) *roś. z rodziny palm.* <Od Opatrzyć>

Opatrznie przys. od **Opatrzny.**

Opatrznik, a, lm. **cy I.** †O. p. **Opatrzyciel:** O., opatrownik, urzędnik, sprawca. Mącz. *(= nadzorca, inspektor, intendent).* **2.** [O.] *pasierb.* <Od Opatrzyć>

Opatrznościowo przys. od **Opatrznościowy:** Ty to będziesz dla mnie taką O. zbawczą istotą. Orzesz.

Opatrznościowy przym. od **Opatrzność,** *jakby umyślnie zesłany przez Opatrzność dla zaradzenia czemuś, co obchodzi społeczeństwo, ludzkość:* Możecie odegrać opatrznościową rolę w dziejach świata. Asn. Odgrywał rolę niemal opatrznościową. Orzesz. Człowiek O. <Od Opatrzność>

Opatrzność, i, blm. **I.** rz. od **Opatrzny:** Miasto i z przyrodzenia, i z opatrzności ludzkiej bardzo obronne. Warg. Chory ozdrowieć nie może bez opatrzności i leczenia. Perz. Grzechy drugich, którym ś. mogło zabieżeć opatrznością naszą, za nasze własne ś. poczytują. Wuj. **2.** †O., [O.] *dogląd, dopilnowanie, dozór, nadzór, opieka, straż:* Opiekunowie abo opatrzyciele, którzy sieroty mają w swej opatrności. P. cheł. Moskwa ufortyfikowała obóz swój potężnie ostrogiem, przekopą, głęboko z czunkiem, który dotąd stał bez wszelkiej opatrzności. Mask. [Nie jest synem przewoźnika, który ma nad nim tylko swą O.]. Pp. zastawnicy lwowscy w domu moim zostają, ale w ścisłej opatrzności. Grab. **3.** przen. *Bóg, jako wszystko wiedzący, wszystkiemi i wszystkim opiekujący ś., ako boskie:* O. a. O. Boska a. Najwyższa O. Dary, zrządzenie Opatrności. Zdać ś. na O. Boską *(= na łaskę Boską, na los szczęścia).* Zostawić co na Boskiej Opatrności *(= bez nadzoru, bez opieki).* [Puścił konia na łąkę na O.]. O. Boża, ona wszechmocna moc Boża, która niebo i ziemię ze wszystkim stworzeniem jako w ręku jakich trzyma i rządzi. K. G. O. Boska jest moc i siła wszystko wiedzenia i rządzenia. Troc. O. dlatego nazywa ś., iż dla rzeczy najniższych

postanowiona, jakoby z najwyższego wierzchu rzeczy wszystkie opatruje. Bardz. Jest O., która wznasza lub poniża mocarstwa. L. Żyje z łaski Opatrzności. O. Boska czuwa nad nami. **4.** × O., lm. **i** *dar Opatrzności, łaska Opatrzności:* Dziękuję Ci, Boże, za Twe opatrzności, dajże i temu, który mi zazdrości. **5.** †O. p. **Opatrzenie:** Powiadają, że Szujscy chcą ś. mocno bronić, O. we wszystko wielka. Piotr. Nie dlatego przyjechał tu z taką opatrznością, aby myślił jaki niepokój Rzpltej uczynić. Biel. J. **6.** [O.] *opatrzenie datkiem, jałmużna:* Dziadkowie proszą o O. **7.** O. Boska = *godło Opatrzności: oko opromienione najczęściej na trójkątnej płaszczyźnie:* Dom pod Opatrznością. Klasztor bernardyński pod znakiem Opatrzności. **8.** bot. posp. p. **Pszenica.** <Od Opatrzny>

Opatrzny, [Opaterny] 1. *pieczołowity o przyszłość, zabiegły, oględny, baczny, przezorny, przewidujący, ostrożny, uważny:* Głód wszędzie był wielki, jednak Kazimierz Wielki, jako był O., miał pełne stodoły i spichlerze zboża w każdym imieniu. Biel. M. Sebastjan był mądrym, w mowie prawdziwym, w radzie opatrznym. Skar. Opatrzna gospodyni. Troc. Bóg opatrzne rządy świata trzyma. Pol. Sprawa spoczęła w opatrznych rękach naczelnika rodu. Weys. Nieopatrzny dalej nad dzisiaj nie sięga. Język O. Ludzi prostych i nieopatrznych zwodzą. **2.** × O. *dobrze opatrzony, zabezpieczony, warowny:* Kazał go podać w opatrzne więzienie. Kraj. **3.** †Woźny O. = *schodzący na grunt dla opatrzenia, oględzin:* Wezwany był woźny O. dla spisania uszkodzeń. Rol. **4.** [O.] *zabobonny.* <O + PATR>

[Opatrzować, uje, ował i O. ś.] p. **Opatrzyć.**

[Opatrzowanie, a, blm.] czynność cz. **Opatrzować.**

[Opatrzowanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Opatrzować ś.**

†**Opatrzownik, a,** lm. **cy** p. **Opatrzyciel:** Opatrznik, O., urzędnik, sprawca. Mącz.

× **Opatrzyciel, a,** lm. **e,** †**Opatrznik,** × **Opatrownik,** †**Opatrzownik,** †**Opatrun,** †**Opatron** *ten, co opatrzył a. opatruje, co ma staranie o kim, o czym, kurator, opiekun:* Kupiec jest jakoby wszystkich ludzi szafarzem, opiekunem, opatrzycielem. Petr. Bóg jest O. onego, który oddawa łaskę. Leop. Ktoć jest stworzycielem, ten też jest opatrzycielem. Hrb. Opatrzyciele miast i rzpltych. Rej. Obrońca i O. urzędu. Sz. Opatrzyciele kościołów, plebani, opaci, mogą-li za jakim niedostatkiem rzeczy kościelne zastawić? Magd. Opiekunowie abo opatrzyciele, którzy sieroty mają w swej opatrzności. P. cheł. Takie opiekuny nie są opatrzycielmi abo kuratorami dóbr sierocinnych, którzy mają umysł, aby więcej sobie pożytku, niż sierotom, nabywali. Groic. <Od Opatrzyć>

× **Opatrzycielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Opatrzyciel.**

Opatrzyć, y,ył, †**Opatrzeć,** nied. **Opatrywać,** †**Opatrować, [Opatrować, Opatrzować],** †**Opatrzać,** †**Opatrzawać 1.** †O. *objąć wzrokiem, obrzucić okiem, obejrzeć, ogarnąć spojrzeniem, obaczyć, oglądnąć:* Rozmagał ś. on człowiek, a gdzie twarz swoją obracał, aby opatrzył, drżało wszystko, co pod nim było widziano. Leop. Opatrzność z najwyższego wierzchu rzeczy wszystkie opatruje. Bardz. Żadnej z córek na pokój nie puścił Djonizy, aż dobrze, jeśliby jakiej zdrady a broni nie nosiła, opatrzył. Warg. (= *obszukał, obrewidował*). **2.** [O.] *dojrzeć, dostrzec, zauważyć, spostrzec, zaobserwować, dopatrzyć ś., zobaczyć:* Jeśli opatrzą próżniactwo przy robocie... **3.** *obejrzawszy troskliwie, zabezpieczyć, wyszykować, zrobić co należy, dojrzeć:* O. okna na zimę. O. chorego (= *zrobić opatrunek*). Drugich opatrujesz, a sam tego bardziej potrzebujesz. Prz. (= *lekarzu, ulecz wprzód siebie samego*). Nogę mu znowu opatrzył. Wirt. Opatrując rany głowie zadane, trzeba mieć przy opatrywaniu fajerkę z ogniem. Perz. Gdy ś. grzbiet źrzebca do ciężaru nałoży, może ś. kłaść siodło pospolite, dobrze opatrzone i wysłane. Dor. [Stoi štyry konie, opatrzone jak ś. patrzy]. Pas O., czy kula jest w każdym ładunku. Mick. **4.** *upatrzyć, obrać, znaleźć:* Opatrz, królu, człowieka mądrego i przełóż go włodarzem Egiptu. Leop. **5.** × O. *zgotować, obmyślić, zapewnić, zagwarantować, zabezpieczyć na przyszłość, zawarować, z góry przeznaczyć, przewidzieć co, postarać ś. o co:* W każdym przypadku opatrzyło człowiekowi niebo pociechę i pomoc. Stasz. Obowiązała ś. akademja opatrywać każdemu uczniowi mieszkanie, opał, stół. Śniad. Opatrzył ojciec wszystko dla mojego bezpieczeństwa. Rzew. Opatrzyli to byli dobrze przodkowie naszy, aby *tempore interregni* przedsię Rzplta w porządku była. Kochan. (= *przewidzieli, przygotowali ś. na to*). Przyszłe rzeczy upatruj i opatruj. Prz. (= *troszcz ś. o nie*). **6.** *zaspokoić czyje potrzeby; zaopatrzyć, obdarzyć, obdarować, udarować, uposażyć, uprowidować, wyekwipować:* O. dom sprzętami. Troc. Opatruję potrzebami dom. Kn. O. kogo czym a. w co. Wziąwszy go do siebie, odziewał i wszelkiemi rzeczami opatrywał. L. (Do żebraka:) Niech Bóg opatrzy! (= *idź z Panem Bogiem, nic nie dostaniesz*). O. potrzebę (= *zaspokoić*). O. wojsko w broń, w żywność. O. kupca w towary. Troc. O. kogo w pieniądze na drogę. Żałośnie było widzieć wyżółkłych młokosów, opatrzonych w broszurki i w różne gazety. Mick. A ty mnie zdrowiem opatrz i sumnieniem czystym. Kochan. Małoś miał pierwej, niżem przyszedł do ciebie, a teraz stałeś ś. bogaczem i błogosławił ci Pan na przyjście moje; słuszna tedy rzecz jest, abym też kiedy swój dom opatrzył. Wysp. Role rodzą zboża rozmaite, skąd gospodarz opatruje roczną czeladź i dobytek. Zbyl. A. Król opatrzył ubóstwo jałmużną. Nar. [Bogaty pán cémś go opatrzył]. Opatrzyć drzwi zamkiem (= *dać do nich zamek*). Laska opatrzona gałką. Dzieło opatrzone licznemi przypiskami tłomacza. Zmarł, opatrzony św. Sakramentami. Przełożeni kościoła mają być lepiej opatrzeni w cnoty i dobre przykłady, aniżeli ludzie prości... mają być opatrzeni w naukę, w pobożność, w trzeźwość, w pokorę. Lsz. O. dowód podpisem, pieczęcią. Król opatruje puszcze i wsi starostami. Kochan. (= *obsadza*). Kot opatrzony jest pazurami (= *ma pazury*). **7.** *zabezpieczyć, umocnić, wzmocnić, utwierdzić, uzbroić, obwarować:* Dobrze zdrowie swoje przeciw zimnu opatrzył. Troc. Wyjechał do Włoch O. swe zdrowie (= *poratować*). Jerycho zamknione i opatrzone było. Leop. (= *ufortyfikowane*). Miasto murem opatrzone. Prot. Po onym zachwyceniu tak był na cielesne pokusy opatrzony, iż był w tej mierze jako umarły. Skar. **8.** bart. *podmieść pszczoły na wiosnę.* Sł. wil. **O. ś. 1.** *wskutek ciągłego patrzenia sprzykrzyć ś., stać ś. pospolitym:* Ten kolor prędko ś. opatrzy. [Uroda ś. opatrzy]. **2.** *spostrzec ś., zmiarkować ś., pomiarkować ś., zorjentować ś.; zreflektować ś., upamiętać ś., opamiętać ś., zmitygować ś.:* Opatrzył ś. woje-

woda, że okulary zapomniał. Rzew. Broił przez całe życie, w końcu ś. opatrzył. Niech ś. dadzą rodzice O. tą sprawą, żeby więcej ś. starali synom swym o rozum, niż o ciało. Glicz. **3.** *opatrzyć siebie, zaopatrzyć ś., uprowidować ś., wyekwipować ś., zabrać z sobą co należy:* Słabośmy ś. w drogę opatrzyli, letnieśmy ś. wybrali. Kn. O. ś. w drogę, na drogę. Opatrzyłem ś. na przypadek w trzeci akt tragiedji Mindowe. Słow. **4.** *zabezpieczyć ś., uzbroić ś., obwarować ś.:* O. ś. od niebezpieczności. Mącz. <O+Patrzyć>

Opatulenie, a, blm., czynność cz. **Opatulić.**

Opatulenie się, a ś., blm., czynność cz. **Opatulić ś.**

Opatulić, i, ił, Oburdać, [Obańduchać, Obachutać, Obatuchać, Obątać, Opątać, Obtątać] *okryć, osłonić, owinąć ze wszystkich stron przed zimnem, otulić:* Matka opatuliła ją chustką. Na saniach kuliła ś. baba, jeszcze lepiej opatulona, aniżeli jej mąż. Prus. **O. ś.** *okryć ś., osłonić ś., owinąć ś., otulić ś. przed zimnem.* <O+(Pa)tulić>

Opawa, y, lm. **y** bot. p. **Kapturnica.** <?>

[Opawać, a, ał] *poić, dawać pić, opajać, napawać:* Służące opáwają celęta. <O+*Pawać, PI/POJ/PA>

[Opawanie, a, blm.] czynność cz. **Opawać.**

[Opazdżać, a, ał i O. ś.] p. p. **Opóźnić.**

[Opazdżanie, a, blm.] czynność cz. **Opazdżać.**

[Opazdżanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opazdżać ś.**

[Opazłocenie, a, blm.] czynność cz. **Opazłocić.**

[Opazłocić, i, ił] *ozłocić.* <O+(Pa)złocić>

Opazurzenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Opazurzyć. 2.** *taki lub inny stan pod względem posiadanych pazurów.*

Opazurzyć, y, ył *w pazury opatrzyć.* <O+*Pazurzyć, od Pazur>

× **Opąchać, a, ał** *obwąchać, obniuchać:* Pies, na ścierw chodząc niezamkniony, opącha wszystkie zagony. Biel. Przen.: Patrzno na tego mędrka, na łeb misterny, co opąchał kawiarnie Paryża i Berny. Nar. *(= spenetrował).* <O+Pąchać>

× **Opąchanie, a,** blm., czynność cz. **Opąchać.**

† **Opądzać, a, ał** i † **O. ś.** p. **Opędzić:** Ojczyznę od Tatarów, Turków, Moskwy, Wołochów opądzał. Warg. Prawieśmy ś. na koło w studni kilkom wściekłym psom i drapieżnym opądzali wilkom. Pot. <p. Opędzić>

† **Opądzanie, a,** blm., czynność cz. **Opądzać,** *opędzanie.*

† **Opądzanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Opądzać ś.,** *opędzanie ś.*

† **Opądzenie, a,** blm., czynność cz. **Opądzić.**

† **Opądzenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Opądzić ś.**

† **Opądzić, i, ił** i † **O. ś.** p. **Opędzić.**

[Opątać, a, ał i **O. ś.]** p. **Opatulić.** <Z Opętać>

[Opątanie, a, blm.] czynność cz. **Opątać.**

[Opątanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Opątać ś.**

Opchać, a, ał, nied. **Opychać** *pchając, opaść; obetkać, obładować, obciążyć:* Nie trzeba dzieci pokarmami opychać, bo ciała rozpierają. Pilch. Opchawszy obżarstwem wieczornym żołądek. Perz. Cóż na tym, czym brzuch tam opchasz, kiedy wszystko pójdzie w przepaść? Pilch. **O. ś.** *pchając w siebie, opaść ś.; obetkać ś., obładować ś., obeżreć ś.:* Opycha ś. on nad miarę i żarłocznie ładuje swój kałdun rozdęty. Pilch. <O+Pchać>

Opchanie, a, blm., czynność cz. **Opchać.**

Opchanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opchać ś.**

× **Opcja, i,** lm. **e** *wybór między wielu rzeczami:* Przy przedaży starostw powinniśmy na ewikcją, opcją i powrót kosztów wzgląd mieć. L. <Łć. optio>

[Opecek, cka, lm. **cki]** p. **Ocupek.** <?>

Opedać, a, ał i **O. ś.** posp. p. **Opowiedzieć:** Marona ekloga nad sykulskiemi pisana lasy złote nadchodzić opeda czasy. Koch. W. <Op(owi)edać>

Opedanie, a, blm., czynność cz. **Opedać.**

Opedanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opedać ś.**

Opedzenie, a, blm., czynność cz. **Opedzieć.**

Opedzieć, opowie, opedział posp. p. **Opowiedzieć:** Opedziawszy jej anioł wolą bożą, zniknął. L. <Op(owi)edzieć>

Opejdoskop, u, lm. **y** *przyrząd do okazywania, ilustrowania dźwięków za pomocą światła.* <Now. z Gr. óps, 2 pp. opós = dźwięk + eîdos = widok + skopéō = patrzę, badam>

Opek, opka, lm. **opki, Hopek** zł. *grosz.* <?>

[Opelacz, a, lm. **e]** *narzędzie rolnicze do opelania.* <Od Opelać>

[Opelać, a, ał] p. **Opleć.** <O+*Pelać, od Pleć>

[Opelanie, a, blm.] czynność cz. **Opelać,** *opielanie:* O. zboża.

Opeluch, a, lm. **y** zł. *kapelusz.* <?>

Opełki, łek, blp. *to, co pozostaje z przesianego zboża, obsiewki, obsiewiny, przesiewki, przesiewiny, poślad, otręby.* Kn. <O+PEŁ(W)/PLE(W)>

Opełty p. **Opleć:** Świeże kwiaty wiosenne, stosownie opełte i podlewane. Krasz.

Opełzły, † Opełzniony I. *który opełzł, spełzły, opłowiały, spłowiały, wypłowiały, wyblakły.* **2.** *osmalony, opalony, przypalony, oswędzony:* Porzuć członki opełzłe, czas ci nowych dostać. Kniaź. <Od Opełznąć>

Opełznąć, znie, znął a. **zł I.** *pełzając, obleźć, otoczyć, obwinąć ś. około czego.* Przen.: Niech ramiona, co opełzły szyję moją, opadną, jak dwie starte żmije. Krasiń. Mchy i wilgotne porosty opełzły pnie w ścianach i osiwiły je bladą zielenią. Tet. **2.** *stracić barwę od ognia, od słońca, opłowieć, spełznąć, zblaknąć, wyblaknąć, spłowieć, wypłowieć.* **3.** *zostać osmalonym, oswędzonym, ogorzeć nieco, opalić ś.* **4.** *obleźć, opaść z czego:* Część mu starość odetnie i swym Auster wiewem, część plutą i powietrznym opełznie wylewem. Kniaź. <O+Pełznąć>

Opełznienie, a, blm., czynność cz. **Opełznąć.**

† **Opełzniony** p. **Opełzły.**

[Openetrować, uje, ował] *spenetrować, zbadać:* Jak openetrował, ze Maryna jest tęgá i rzetelná, tak sie ś niąm ozeniuł. <O+Penetrować>

[Openetrowanie, a, blm.] czynność cz. **Openetrować.**

[Openić się, i ś., ił ś., Opynić ś.] *zatrzymać ś.:* Cztery stoły przeskoczyła, na piątym sie openiła. <Ukr. openyty sia>

[Openienie się, a ś., blm.] czynność cz. **Openić ś.**

[Openisko, a, lm. **a, Opynisko]** *ochrona, przytulisko.* <Od Ukr. openytysia>

[Opepać się, a ś., ał ś.] *zabłocić ś., powalać ś., obabrać ś. błotem, kałem i t. d.:* Orząc w słotę, pług ś. opepa ziemią. <?>

[Opepanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Opepać ś.**

[Opeplinki, nek, blp.] *resztki jadła.* <?>

Opera, y, lm. **y I.** *poemat dramatyczny zastosowany do śpiewu i muzyki; muzyka do niego.* Kras.

2. *przedstawienie w teatrze dramatu, w którym akcję ilustruje muzyka i śpiew, to jest w którym aktorowie nie mówią, lecz śpiewają:* O. polska, włoska. Przen. żart.: A to O.! *(= zabawna historja; scena, komedja).* **3.** *teatr, w którym przedstawiają opery:* Mieszka naprzeciwko opery. Tancerka z opery. <Fr. opéra>

Operacja, i, lm. **e l.** *działanie, wpływ:* Wystawić co na operację słońca, promieni słonecznych. **2.** O. finansowa = *obrót pieniężny obmyślany dla zysku:* Przeprowadzić operację. Dokonać operacji. O. wojenna = *ruch strategiczny wojska, mający na celu pokonanie nieprzyjaciela.* **3.** × O. żołądka = *wypróżnienie:* Miałem dziś trzy operacje. **4.** chir. *zabieg leczniczy dokonany ręką uzbrojoną w narzędzia odpowiednie lub bez nich,* r ę k o c z y n, † d z i a ł a n i e: O. wytwórcza (operatio plastica) p. **Autoplastyka.** Żart.: O. = *wymierzanie kary cielesnej.* **5.** × O. lek. *działanie środka lekarskiego:* O. oleju krotonowego na kiszki jest nadzwyczaj silna. Zdr. **Operacyjka.** <Łć. operatio>

† **Operacjusz, a,** lm. **e** *działacz, pracownik:* Zygmunta, niespracowanego przez lat 43 w zakonie Soc. Jesu operacjusza. Nies. Niesfatygowany O. w winnicy Pańskiej. Nies. Pracą prawie apostolski O. leżących w gnoju obchodził. Nies. <Od Operacja>

Operacyjka, i, lm. **i** p. **Operacja;** *bagatelna operacja.*

Operacyjny przym. od **Operacja:** Linja operacyjna = *linja działań wojennych.* Podstawa operacyjna = *główny punkt oparcia dla działań wojennych, zwłaszcza grupa fortec.* Sala operacyjna. Chirurgja operacyjna. Leczenie operacyjne. <Od Operacja>

Operat, u, lm. **y l.** *to, co opracowano na piśmie w pewnej kwestji, pismo, podające projekt, plan, sposób rozwiązania, przeprowadzenia czego, elaborat, referat:* Towarzystwo kredytowe przedstawiło operaty konwersyjne i pożyczkowe. Natrafiliśmy tylko na luźne akta, operaty, wzmianki. T. K. **2.** praw. *protokuł do decyzji sądu.* <Łć. operatus = zatrudniony>

Operator, a, lm. **owie** a. **rzy l.** *chirurg jako wykonawca swej sztuki.* **2.** *fotograf ustawiający osoby i dokonywający t. zw. zdjęć.* <Fr. opérateur>

Operatyzm, u, blm. *sposób osiągnięcia łaski Bożej przez uczynki zewnętrzne.* <Z Łć. operatus, od operor>

Opereta, y, lm. **y** p. **Operetka:** Powróciliśmy z tego polowania na komedją bardzo piękną włoską do Słucka, alias na operetę, gdyż śpiewana była. Rzew. <Włos. operetta>

Operetka, i, lm. **i, Opereta** *utwór sceniczny błahej, ale zabawnej treści, w którym djalogi mówione przeplata śpiew z towarzyszeniem orkiestry.*

Operetkowy przym. od **Operetka:** Bohaterki cyrkowe i operetkowe. Es. Przedstawienie operetkowe. Aktor O. Przen. żart.: Cała ta sprawa, dotąd poważna, zakończyła ś. sposobem operetkowym *(= zabawnie; z wielkiej chmury mały deszcz).* <Od Operetka>

Operlać, a, ał i **O. ś.** p. **Operlić.**

Operlanie, a, blm., czynność cz. **Operlać.**

Operlanie się, a ś., blm., czynność cz. **Operlać ś.**

Operlenie, a, blm., czynność cz. **Operlić.**

Operlenie się, a ś., blm., czynność cz. **Operlić ś.**

Operlić, i, il, × **Operłować,** nied. **Operlać** *obsypać perłami a. niby perłami:* Rosa operliła rośliny. Trawki i zioła operlone kroplami deszczu. **O. ś.** *okryć ś. perłami a. jakby perłami:* Twój włos zjeżony operlił ś. potem. Słow. <O + Perlić>

× **Operłować, uje, ował** i × **O. ś.** p. **Operlić.** <O + * Perłować, od Perła>

× **Operłowanie, a l.** blm., czynność cz. **Operłować,** *operlenie.* **2.** lm. **a** *układ pereł:* Wszystkie te korony bardzo ś. oddalały od stroju koron królewskich, mianowicie operłowaniem. Bobrow.

× **Operłowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Operłować ś.,** *operlenie ś.*

† **Operment, u,** blm. chem. i min. p. **Aurypigment.** <Łć. auripigmentum>

Operować, uje, ował l. *robić operacje wojenne, działać, być czynnym, prowadzić akcję:* Wojska, operujące w Afryce. **2.** posp.: O. około czego = *majstrować, majdrować, dłubać:* Wydobył scyzoryk i operował nim około palca wielkiego. Jeż. Złodziej operuje około zamku. **3.** O. chorego = *robić mu operację,* × d z i a ł a ć. <Łć. operor = jestem zatrudniony>

Operowanie, a, blm., czynność cz. **Operować.**

Operowy przym. od **Opera:** Muzyka operowa. Śpiewak O.

† **Opersał, u,** lm. **y** = **Oberszar.** <p. Oberszar>

† **Operszał, u,** lm. **y** p. **Oberszar.** <p. Oberszar>

Operus, a, lm. **y** zł. *elegant.* <Od Oper(ować) z końcówką niby Łć.>

Operzysta, y, lm. **ści** *śpiewak z opery.* <Od Opera>

Operzystka, i, lm. **i** forma ż. od **Operzysta.**

[**Opetlenie, a,** blm.] czynność cz. **Opetlić.**

[**Opetlić, i, il**] *zaopatrzyć w pętle, sidła.* <O + * Petlić, od Petla = Pętla>

Opęcherzowy p. **Okołopęcherzowy.** <O + Pęcherzowy>

× **Opęciny, in,** blp. *to, czym coś jest opętane, pęta, więzy, kajdany:* Co jest żył, stawów w mym ciele, z nich mam opęcin tak wiele. Sł. wil. <O + PĘT>

Opęczniałość, i, blm. chir. (pastositas) *opuchnienie skutkiem nacieczenia powstałe, ciastowatość.* <O + * Pęczniałość, PĘK>

[**Opędy, ów,** blp.] *uganianie ś. świń za odchodami ludzkiemi.* <O + Pęd>

Opędzać, a, ał l. i **O. ś.** p. **Opędzić.** **2.** [O.] *uganiać ś. za czym.* <O + Pędzać>

Opędzanie, a, blm., czynność cz. **Opędzać.**

Opędzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opędzać ś.**

Opędzenie, a, blm., czynność cz. **Opędzić.**

Opędzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Opędzić ś.**

Opędzić, i, il, † **Opądzić,** nied. **Opędzać,** † **Opądzać l.** *obiec pędem, oblecieć:* Słońce, które trzykroć do roku i więcej świat ten opędza. Pot. Niemasz świata, na którym ja nie wojowałem, memi ziemię tryumfy opędziłem całą. Bardz. Zaż miasta i każdego nie opędził grodu, chcąc go od posłuszeństwa twojego odludzić? Pot. [Wołami O. skibę] *(= oborać).* **2.** × O. *obegnać, opasać, obwieść, otoczyć, okrążyć, ogrodzić, okolić:* Jest kościół lasem zewsząd opędzony. Żebr. Opędzone trzciną nogi. Żebr. *(= objęte).* Przen.: Mnie staremu już głowę opędził wiek siwy. Niem. *(= suto oprószył).* Ten siwy włos nie z rozkoszy, ani z wczasów domowych prędzej nad lata głowę moję opędził. Nar. *(= okrył, oprószył).* **3.** × O. *spędzić naokół:* Nocną świt opędzi rosę. Mick.

4. co od kogo a. kogo od czego = *odpędzając, obronić, ognać:* O. komary od kogo a. kogo od komarów. O. ojczyznę od wrogów. **5.** przen. *odbyć, zaspokoić, załatwić jako tako, zbyć, zepchnąć:* Opędzali Rzymianie domowe i rolnicze usługi niewolnikami. Ostr. Kto nie jest obżartym, opędzi brzuch i żartem. Trzt. Nie jest ubogim, kto może O. potrzeby domowe. L. Sama prawie wszystkie prawne opędzała procedera. Mat. Tym drzewem muszę całą zimę O. **O. ś.** *odpędzając, obronić ś., uwolnić ś., ognać ś., obegnać ś.:* Nie mogła ś. chłopcom O. O. ś. od natrętów, od much. Przedpokój pełny dłużników, że nie można ś. O. L. <O + Pędzić>

Opękacenie, a, blm., czynność cz. **Opękacieć.**

Opękacieć, eje, ał *stać ś. pękatym.* <O + Pękacieć>

[Opękać, a, ał i O. ś.] p. **Opęknąć.** <O + Pękać>

[Opękanie, a, blm.] czynność cz. **Opękać.**

Opękiel, kla, lm. **kle** rub. *szturchaniec, kuks.*

× **Opękłość, i,** lm. **i** *pękatość, miejsce pękate:* Żeleziec dzidy koło opękłości swej miał na wszystkie strony okienka. Lel. <Od *Opękły, od Opęknąć>

[Opęknąć, nie, nął, nied. **Opękać]** *obić.* **[O. ś.]** *rozpęknąć ś.* <O + Pęknąć>

[Opęknięcie, a, blm.] czynność cz. **Opęknąć.**

[Opęknięcie się, a ś., blm.] czynność cz. **Opęknąć ś.**

[Opępić, i, ił] *okryć pąpiami:* Pięknie opępione gałązki wierzby. <O + *Pępić, zam. Pąpić>

[Opępienie, a, blm.] czynność cz. **Opępić.**

× **Opęt, u,** lm. **y** *opętanie; to, co opętywa: djabeł, szatan, kusiciel; szał namiętności:* Z rozpuszczoną na wiatr kosą, w poszarpanej sukmaninie pędzi, kędy O. goni. <O + PĘT>

Opętać, a, ał, nied. **Opętywać I.** *wziąć w pęta, spętać.* Sł. wil. Przen.: Otom dzwon zaryty w piasku, na wysokich górach postawcie mię, abym dolinom opętanym w mroku zwiastował Ducha Pocieszyciela. Mic. **2.** posp. *obwiązać, oplątać.* **3.** przen. *uwikłać, osidlić, usidlić, oplątać, ogmatwać kogo, czepić ś. kogo, osiodłać, opanować, owładnąć, pozbadnąć, ogarnąć, opaść:* Opętała go baba, i odczepić ś. od niej nie może. Czy wszyscy kaci opętali pana mego? L. Łakomstwo go opętało. Troc. Wściekłość go jakaś opętała. † Opętani wielkiemi niemocami. Komu zagniewaną pierś pomsta opęta, na nic już nie pamięta. Pot. Gdy lud widzi nadzwyczajne grymasy i łamanie ś., sądzą takiego człowieka być opętanym, czyli od czarta nagabanym. Perz. *(= nawiedzonym).* Od złych duchów opętywani byli. Birk. Djabeł go opętał. Troc *(= wstąpił, wlazł w niego).* Zemsty opętany biesem, zły, opryskliwy, znaleźć nie mogłem pociechy. Mick. Dziś wielu jest opętanych przez czyste anioły. Słow. (Psy) długo potym ręką pana już głaskane, drżą jeszcze u nóg jego, strachem opętane. Mick. **O. ś. I.** *obwiązać ś., oplątać ś.:* O. ś. sznurkami. **2.** przen. *uwikłać ś., wdać ś., wleźć w co niepotrzebnie, usidlić ś., związać ś. czym.* **3.** pog. *ożenić ś., związać ś.:* Opętał ś. z starą babą. Troc. <O + Pętać>

[Opętalec, lca, lm. **lcy]** p. **Opętaniec.** <Od *Opętały, od Opętać>

I. Opętanie, a, blm. **I.** czynność cz. **Opętać. 2.** × O. lek. = a) (daemonomania) *stan tego, który został opętany, obłąd opętańczy,* ! c z a r t o b ł ą d: O., szaleństwo djabelskie. Krup. b) O. myślami = *wyobrażenia nieodstępne, opętujące, poniewolne.*

2. Opętanie przys. od **Opętany:** O. ś. zakochał w niej. L. *(= wściekle, namiętnie, ogniście, zapamiętale, piekielnie).* [O. daleko do dom].

Opętaniec, ńca, lm. **ńcy, Opętany, [Opętalec]** *człowiek, opętany przez złego ducha:* Drze ś. jak O. *(= potępieniec, warjat, szaleniec).* Rwie ś. jak O. *(= postrzeleniec).* <Od Opętany>

Opętanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opętać ś.**

Opętany I. im. od **Opętać. 2.** *wściekły, utrapiony, nieznośny, przeklęty, piekielny, szalony, kaduczny, djabli:* Opętana baba! L. Beduinie O.! Gdzie lecisz? tam huragany! Mick. Mieliśmy opętane dwie doby jazdy przed sobą. Sienk. [Będzie mil trzy opętanych]. **O., ego,** lm. **i** p. **Opętaniec:** W opętanych już nie wierzą. Haur. Jak O. pędził ku karczmom. Mick. Krzyczy, jak opętany.

Opętańczy przym. od **Opętaniec.** Lek.: Obłąd O. p. **Obłąd.**

Opętywać, uje a. **ywa, ywał** i **O. ś.** p. **Opętać.**

Opętywanie, a, blm., czynność cz. **Opętywać.**

Opętywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opętywać ś.**

Opiać, eje, ał I. [O.] (o kogucie): O. kogo = *oddziałać na kogo swoim pianiem.* **2.** × O., nied. **Opiewać,** † **Opiewywać,** † **Opiewawać** = a) *śpiewając ogłosić, rozsławić; ośpiewać:* Aleksander na pamięć uczył ś. tych wierszy, co je ilijski śpiewak opiał. Przyb. Lepsza cierpliwości siła w bohatyrskim męczeństwie opiana nie była. Przyb. Św. Kostka do Panny Marji modlitwy i z duszą wylewał, witanie Gabrjela i w nocy opiewał. Chodk. K. Niech sławę rycerza mojego opieję. Troc. Dawid Chrystusa opiewa na swej arfie. Leop. Dzieła przodków opowiadać lub opiewać ludowi. Mick. Poeta opiewający ówczesne wypadki. Mick. *(= biorący je za treść swych utworów).* b) † Opiewać komu, czemu = *śpiewać na cześć czyjąś:* Będę opiewał imieniu Pana Boga. Leop. c) † Opiewać = *przyśpiewywać, wtórować, akompanjować, sekundować:* Często burmistrz naprzód śpiewa onę piosnkę oracką, pospólstwo opiewa. Klon. d) Opiewać = *mówić, powiadać, głosić, orzekać, stanowić, chcieć, przepisywać, brzmieć:* Tak statut opiewa. Kn. Wiem ja, co statut opiewa, ojciec za syna odpowiadać nie powinien. L. Tak konstytucje o tym opiewują. Troc. <O + Piać>

Opianie, a, blm., czynność cz. **Opiać.**

Opiąć, pnie, piął, nied. **Opinać I.** *rozpiąwszy oblec, pokryć:* O. pokój adamaszkiem. Przen.: Rzekę lody opięły = *ścięły, pokryły, opancerzyły.* **2.** *okolić, otoczyć, uwieńczyć, ogirlandować przypinając dokoła; poprzypinać dokoła, upiąć:* Wawrzynami Tebanki opinają głowy. Żebr. Głowy opnijcie wawrzynem. Żebr. Włos bluszczowym wieńcem roztoczony opiąwszy Kaljope... Żebr. Kornet O. Płaszcz znamienitym zanklem na sobie opięła. Żebr. Bindą opnij te ołtarze. Nagur. Ołtarz bogini wieńcami opięto. Pot. [O. kogo kajdanami]. **3.** *zapiąć ciasno, szczelnie:* [Pas opięna]. W turniurze, opięta, jest piękną, miastową damą. Rod. × **O. ś.** *otoczyć ś., okolić ś., ogrodzić ś., obwieść ś., obwarować ś.:* Opięło ś. miasto Lwów murem i fosą. Sł. wil. <O + Piąć>

† **Opiąć,** † **Opięć** przys. *znów, powtórnie; zaś:* Na to wyznanie O. wziął jawne pismo z tymi świadki. Ort. A oni O. rzekli jemu. Op. Rzecze O. Pan ku Mojżeszowi: wzwiedź rękę swą na ziemię egipską. B. Sz. I był O. obłok ciemny a świecujący noc. B. Sz. <Czes. opět>

[Opica, y, lm. **e]** *małpa.* <Czes. opice>

Opich, u, lm. **y** bot. **I.** p. **Łonnik. 2.** O. górny a. skalny = *dawna nazwa rośliny: gorysz rozwarty* (peucedanum oreoselinum). <Czes. opich>

Opić, opije, opił, nied. **Opijać** kogo = **I.** *wypić mu wszystko; wypiwszy ogołocić go:* Pusto jak wy-

miótł, tylko nieco owych przyjaciół, co go objadali, opijali i obierali ze wszystkiego. Krasz. A my ciebie objedli, opili. Syrok. **2.** [O.] *objeść.* **O. ś. I.** *napić ś. czego aż do odęcia*, posp. *ochlać ś.*, *ożłopać ś.*, *obimbać ś.*: Szlacheckiego opiwszy ś. piwa, chłopek, z jarmarku próżny idąc, śpiewa. L. Na tym morzu jeśli nie zginie, to ś. wody opije, nagrążnie, a prawie ś. jak mięsopustna kiszka nadmie. Rej. O. ś. wody, piwska. Opił ś. winem. Troc. Przen.: O. ś. dymu, kurzu = *obłykać ś.*, *nałykać ś.*, *najeść ś.* Przen.: O. ś. krwi = *nasycić ś. jej; przelać jej do syta.* **2.** czym = *upić ś.* Przen.: Pychą ś. opijają, rozpusta ich psuje. Jabł. (= *opajają ś.*). <O + Pić>

Opiec, cze, kł, nied. **Opiekać** *przypiec po wierzchu ze wszystkich stron, zapiec, obrumienić:* Makaron opiekany (= *zapiekany*). Przen. ir.: Często inwentarzem pan opiekun dobrze opiekł i obżegł ubogie sieroty. Groic. **O. ś. I.** *obrumienić ś.*, *upiec ś.*, *przypiec ś. po wierzchu, ze wszystkich stron.* **2.** *opalić ś.*, *spiec ś.*, *spalić ś.*, *zczernieć na słońcu, ogorzeć.* **3.** †Opiekać ś. p. **Opiekować ś.** <O + 2. Piec>

Opieczenie, a I. blm., czynność cz. **Opiec. 2.** [O., lm. **a**] p. **Oparzelina.**

Opieczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Opiec ś.**

Opieczętować, uje, ował *opatrzyć pieczęciami, zapieczętować ze wszystkich stron:* Deklaracje opieczętowane (= *w kopertach zapieczętowanych*). Komornik rzeczy mu opieczętował. <O + Pieczętować>

Opieczętowanie, a, blm., czynność cz. **Opieczętować.**

†**Opieczysko, a,** lm. **a** *las, w którym ś. znajdowały piece smoły i potażu.* Szaj. <O + PIEK/POK>

†**Opiek, u,** lm. **i** p. **Opieka:** Niech nad wami boży O. będzie. Szymon. O. z nim spółkuje boski. Gawiń. Bogu w O. i obronę oddawam dziatki i żonę. M. Koch. Szczyć mię swym opiekiem. Kochan. Zwierzonego nie wzdawa opieku. Kochan. Nad sobą znał O. pańskiej ręki. Groch. Muzy wychowańca swego nie śmiały jeszcze oddać z opieku zwykłego. Szymon. Będziesz słynął od wieku do wieku, o swej sławie nie mając postronnego opieku. S. Par. Jemu polecił wszystko w O. S. Par. <O + PIEK/POK>

Opieka, i, lm. **i,** †**Opiek,** †**Opiekanie I.** *piecza, protekcja, obrona:* Pod opieką praw (= *osłoną*). Wziąć, przyjąć kogo w opiekę (= *zająć ś. nim troskliwie*). Mieć kogo w opiece. Niech cię Bóg ma w swojej opiece! Wyłamać ś. z pod czyjej opieki. Roztoczyć nad kim swoją opiekę. Wypuścić kogo ze swej opieki. On mnie radą do usług publicznych sposobił, z opieki nie wypuścił, aż człowiekiem zrobił. Mick. Był na opiece u siostry (= *na wychowaniu*). Zostawił wszystko na opiece boskiej (= *na łasce boskiej, na Opatrzności boskiej, bez dozoru*). Pod Twoją opiekę ofiarowany, martwą podniosłem powiekę. Mick. I raz — ach Boska nade mną O.! — patrzę: ktoś w namiot mój cicho zagląda. Słow. Będziesz głupi i zły przez całe życie, boś był bez opieki za młodu, bo matula nie mogli, nie chcieli i nie umieli nauczyć cię bojaźni bożej i miłości dla ludzi. Sienk. Kto ś. w opiekę poda Panu swemu. Kochan. Wyjechała do odległego miasta pod opieką znajomej rodziców. **2.** O. nad nieumiejącemi ś. rządzić = *opiekuństwo, kuratela:* O. testamentowa, prawna. O. jest moc nad lat nie mającym po śmierci ojcowskiej dana a. od testamentnika, a. od urzędu opiekunowi. Tyt. pr. magd. Niedorośli, którzy jeszcze nie przyszli do opieki swojej, nie mogą być świadkami. P. cheł. Hrabia, sąsiad blizki, gdy wyszedł z opieki, panicz bogaty, krewny Horeszków daleki, przyjechawszy z wojażu, upodobał mury. Mick. Przen. żart.: *obroty, kuratela:* Tam nieprzyjaciela z tyłu i z oczu wziąwszy na opiekę, tak ś. z niemi obeszli, że mało co ich powróciło. Troc. **3.** *opiekunowie, instytucja opiekuńcza nad małoletnim lub obezwłasnowolnionym:* O. ś. na to nie zgodzi. **4.** †Opieki (lm.) *ci, co są pod czyją opieką, klijentela:* Gliński w bogactwa, w potęgę, ktemu w opieki u Rusi wzbijał ś. Błaż. <O + PIEK/POK>

Opiekać, a, ał p. **Opiec. O. ś. I.** p. **Opiec. 2.** †O. ś. p. **Opiekować ś.:** On, jako brat jej męża, opiekał ś. jej syny. Biel. M. A ty bądź synem je, aby ś. ją ty opiekał. Kaz. Gnieź. Dziecię tego umarłego mówi, iż ma lata, a chciałoby ś. samo opiekać. Ort. Dzieci, co ś. niemi opieka. Ort. Bo ś. Pan chce opiekać swojemi wiernemi. Lubel. Bo to błogosławiony, kim ś. Ty opiekasz. Lubel. Gospodzin wieliki jest i O. ś. będzie na wieki. Ps. puł. Jestliże ś. nami Pan Bóg nie raczy O. Rej. Był ten czas, kiedy mu siła obiecowano, jeśliby ś. był tak bardzo nie opiekał Akademją. Piotr. J. Opiekaj ś. im i powyższy je aż na wieki. Ps. puł. Naprawić to chciał opiekunem takim, który ś. wszystkiemi sierotami O. powinien. Górn. Cesarzowi o to szło, żeby ś. rad opiekał Władysławem Jagiełłowiczem. Biel. M. Pobożnym potomstwem sam Bóg ś. opieka. Falib. Bóg nas stworzył i nami ś. opieka. Karnk. Gdyż ś. ja twoim nie opiekam, nie opiekaj ś. też ty moim. Mącz. <O + *Piekać, PIEK/POK>

†**Opiekadlnictwo, a,** lm. **a** p. **Opiekuństwo:** Opiekadlnik może dobrze O. opuścić. Ort. <Od Opiekadlnik>

†**Opiekadlnik, a,** lm. **cy** p. **Opiekun:** Arcybiskupi, biskupi, zastępcy królewscy, opiekadlnicy (tutores), wojewodowie. Bliż. Jeden człowiek umarł i postawił swym dzieciom opiekadlnika. Ort. Najpierwej ma-li O. prawy długi niedorosłych dzieci foldrować? Ort. Może-li O. opiekanie opuścić dla jakiego nagabania a. trudne i twarde rzeczy przewlec, słowie odłożyć. Ort. O. dziedziny przedać alibo graniczyć i też stracić nie może dziedzinnej. Św. z Woc. Za Warneńczyka fungujący lokumtenenci i opiekadlnicy. Balc. O. ten nie uczynił liczby tej dziewce a. jej mocnikowi, to jest mężowi. Ort. <O + *Piekadlnik, PIEK/POK>

†**Opiekadlstwo, a,** lm. **a** p. **Opiekuństwo:** Przyciśnie sąpierz przed gajnym sądem przysiąc, tako aż on tego opiekadlstwa nikomu na przekorę spuszcza. Ort. <Od Opiekadlnik>

†**Opiekalnica, y,** lm. **e** p. **Opiekunka.** <Od Opiekalnik>

†**Opiekalniczka, i,** lm. **i** p. **Opiekunka:** Białogłowa rzecz sprawować może, gdy opiekalniczką jest. Sz. <Od Opiekalnik>

†**Opiekalniczy** p. **Opiekuńczy:** Opiekun niebezpieczeństwu opiekalniczemu podpada od czasu objęcia opieki. Sz. Powinność opiekalnicza. Sz. <Od Opiekalnik>

†**Opiekalnik, a,** lm. **cy I.** p. **Opiekun:** Sieroty nie mogą nic bez woli opiekalnika. Magd. On sam jest mym Bogiem i opiekalnikiem. K. G. Pan O. jest wszystkich poddanych i sług Jego. Gil. Papież wiernych obrońca i O. kościoła. Skar. Pocieszyciel i O. nasz Duch św. Wuj. Józef św., O. Jezusowy. Wuj. **2.** *ten, co zostaje pod czyją*

opieką, klijent: Książęta pomorskie Jagiełłowi posiłków gotowość, jako opiekalnicy obrońcy swemu, przyobiecują. Błaż. <Od Opiekalny>

× **Opiekalny** p. **Opiekowy.** <Od Opieka>

† **Opiekalstwo, a,** blm. p. **Opiekuństwo:** Może-li opiekadlnik przedać a. oddać, poko stoi jego O., stojące imienie? Ort. Byłby ten opiekadlnik nieprzyrodzony k temu opiekalstwu. Ort. <Od Opiekalny>

[**Opiekan, a,** lm. **owie** a. **i**] p. **Opiekun.** <Z Opiekun>

Opiekanie, a, blm. **I.** czynność cz. **Opiekać. 2.** † O. p. **Opieka:** Wziąć w O. O. ojcowskie. Ort.

Opiekanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opiekać ś.**

[**Opiekatka, i,** lm. **i**] *gruszka nadpieczona, jeszcze miękka, nieususzona.* <Od Opiekać>

Opiekielnić, i, ił *otoczyć czymś jak piekłem, opętać:* Módl ś. ty za mną, by mnie w moim grobie nie opiekielnił żal wieczny po Tobie! Krasiń. Twym dziatkom wydrę z trzew ten język, co serce opiekielni matki. Mic. Czy widzisz żagli tych trumiennych bicie w opiekielnione złemi duchy fale? Słow. <O + *Piekielnić, od Piekielny>

Opiekielnienie, a, blm., czynność cz. **Opiekielnić.**

Opiekły I. *ogorzały, opalony, spalony na słońcu:* Żwawy, nizki i dość O. szlachcic. Skarb. **2.** [O.] *tłusty:* Kobyłka opiekła, piersista. Jord. Sześć pięknych, młodych, wysokich a opiekłych dziewek. Chodź. <Od Opiec>

[**Opiekować, uje, ował**] p. **Opiekować ś.:** Prosiła kacmárza, coby ji ty dzieci opiekował. A któżby ich opiekował, jak zdrowie upadnie? Ork. <Od Opieka>

Opiekować się, uje ś., ował ś., [**Opikać ś., Opiekować**], † **Opiekać ś.** kim, czym **I.** *mieć go w swojej opiece, zajmować ś. troskliwie:* O. ś. sierotami. Bardzo proszę, nie opiekuj ś. mną! *(= nie wtrącaj ś. do mnie).* **2.** *sprawować opiekę, być opiekunem:* Brat starszy, lat dorosły, ma ś. młodszą bracią O. St. lit. Poprzysięż mi, że O. ś. będziesz życiem mojej córki. Stasz. **3.** *popierać, protegować:* August opiekował ś. naukami. Lel. <Od Opieka>

[**Opiekowanie, a,** blm.] p. **Opiekowanie ś.**

Opiekowanie się, a ś., blm., [**Opiekowanie**] czynność cz. **Opiekować ś.**

Opiekowy, × **Opiekalny** przym. od **Opieka:** Prawo opiekowe. <Od Opieka>

Opiekun, a, lm. **owie,** [**Opiekan**], † **Opiekalnik,** † **Opiekadlnik I.** *ten, co ś. kim a. czym opiekuje, co ma o czym staranie, protektor, obrońca:* Opiekunów sierot właściwie opiekunami, opiekunów wdów kuratorami lub tutorami nazywają. Ostr. O. (ubogich) cyrkułowy, towarzystwa dobroczynności. O. ochronki. O. zwierząt. Urząd opiekuna gołębiego. Trzyc. *(= opatrzyciela).* O. nauk i sztuk *= mecenas, protektor.* **2.** *ten, co ma opiekę prawną nad kim; kurator:* Opiekuna zowiemy jakoby obrońcę, któremu obrona prawnie zlecona bywa tego, który ś. sam dla młodości swej rządzić nie może. Sz. **3.** × O. *obrońca sądowy, patron.* <Od † Opiekać>

Opiekunka, i, lm. **i** forma ż. od **Opiekun;** † **Opiekalnica,** † **Opiekalniczka:** Matka, naturalna O. swych dzieci. Serdeczna Matko, opiekunko ludzi! Pśń. <Od Opiekun>

[**Opiekunować, uje, ował**] kogo = *opiekować ś. kim, być mu opiekunem:* Bedem cię O., jak matka. Tet. <Od Opiekun>

[**Opiekunowanie, a,** blm.] czynność cz. **Opiekunować.**

× **Opiekunowy,** × **Opiekuński** *tyczący ś. opiekuna, należący doń:* Jeśliby ś. jaka szkoda stała za niedbałością opiekunową, powinien ją nagrodzić. Sz.

Opiekuńczy, † **Opiekalniczy** *tyczący ś. opiekuna lub opiekuństwa; rozciągający nad kim, nad czym opiekę:* Gienjusz O. Anioł O. Bóstwo opiekuńcze. Fryderyk II oddał sławę swoję pod opiekuńczą straż muz i filozofji. L. Rada opiekuńcza zakładów dobroczynnych. Przen.: Skrzydła opiekuńcze *(= opieka).* <Od Opiekun>

× **Opiekuński** p. **Opiekunowy:** Opiekuńska sprawa, władza. Troc. Już wyszła z pod władzy opiekuńskiej. L. Sąd O. L. Do pierwszej powinności królewskiej ta wtóra powinność opiekuńska przydana była. Górn. <Od Opiekun>

Opiekuństwo, a, blm., † **Opiekadlnictwo,** † **Opiekadlstwo,** † **Opiekalstwo I.** *opieka, piecza, protekcja, obrona:* Pan samemu Janowi wierne swe w pracą i O. poruczył. Białob. Ty opiekuństwem twoim ratowałeś Polaków. Papr. J. Kazimierz Polskę wziął w swe O. Stryjk. **2.** *władza, rola, obowiązki opiekuna:* Niechaj opiekunowie rachunki z swego opiekuństwa uczynią. P. cheł. O. przyjmuję, składam. Troc. O. przeszłoby do księcia. Sienk. Staremu panu z Bogdańca z opiekuństwa tak wypadło, że ją z sobą musiał brać. Sienk. **3.** × O. *prawa i obowiązki obrońcy sądowego, patrona.* **4.** † O., lm. **a** *dowód opieki; protekcja:* Dobrodziejstwa, łaski, opiekuństwa, narodowi swemu świadczone. Papr. J. **5.** [O.] *dożywocie.* <Od Opiekun>

Opielać, a, ał p. **Opleć.**

Opielanie, a, blm., czynność cz. **Opielać.**

Opielenie, a, blm., czynność cz. **Opleć.**

Opieniać, a, ał i **O. ś.** p. **Opienić.**

Opienianie, a, blm., czynność cz. **Opieniać.**

Opienianie się, a ś., blm., czynność cz. **Opieniać ś.**

Opienić, i, ił, nied. **Opieniać** *okryć, obryzgać pianą, zapienić, spienić.* **O. ś.** *okryć ś., obryzgać ś. pianą, zapienić, spienić ś.* <O + Pienić>

Opieniek, ńka, lm. **ńki I.** × O. *ząb przytarty od jedzenia, szczątek, pieniek zęba.* Dudz. **2.** [O.] p. **Opieńka.** <O + Pieniek>

Opienienie, a, blm., czynność cz. **Opienić.**

Opienienie się, a ś., blm., czynność cz. **Opienić ś.**

Opieńka, ńki, lm. **ńki,** [**Opieniek**] bot. (armillaria) *roś. z gromady grzybów, z rodziny bedłkowatych.* Gatunek: O. miodowa a. brzozowa (a. mellea) a. Bedłka miodowa, Dudek, Dudki, [Opieńki brzozowe, grabowe i dębowe]. <O + Pień>

× **Opieprzać, a, ał** p. **Opieprzyć.**

× **Opieprzanie, a,** blm., czynność cz. **Opieprzać.**

Opieprzenie, a, blm., czynność cz. **Opieprzyć.**

Opieprzyć, y,ył, nied. × **Opieprzać I.** *obsypać, posypać, przyprawić pieprzem, popieprzyć.* Przen.: Te słowa złotem opieprzy. L. *(= okrasi).* **2.** przen.: × O. kogo = *dosolić, dogodzić komu:* Ha, godnie nas opieprzył, niema co! Sienk. *(= pokiereszował nas).* **3.** przen. *zaprawić goryczą, zatruć:* Biedny żywocie, prawda, żeś miły, lecz cię frasunki zbyt opieprzyły. Koch. W. Liczne wzdychanie dobrze wprzód każde me opieprzy śniadanie. Chr. **4.** przen. *kupić a. sprzedać coś drogo, przesolić, przepłacić.* Kn. Kto opieprzy, kto nasmaruje, ten pojedzie sporzej. Pot. **5.** przen. *przesolić, przesadzić,*

przekołować: Jaś wyrobił recenzję, lecz zanadto osolił i opieprzył, zawsze ze zbyt wyłącznego zapatrując ś. stanowiska. Koź. A. <O+Pieprzyć>

× **Opieracz, a,** lm. **e** *ten, co ś. opiera.* L. <Od Opierać>

Opierać, a, ał I. i **O. ś.** p. **Oprzeć. 2.** p. **Oprać. I. Opieranie, a I.** blm., czynność cz. **Opierać** pod 1. **2.** lm. **a** p. **Opieranie ś.:** Starzec mimo opierań, wypraszania ś. podróżnych, umywa nogi. Stasz.

2. Opieranie, a, blm., **Opierunek, [Opierek]** czynność cz. **Opierać** pod 2.

Opieranie się, a ś., blm., **Opieranie** czynność cz. **Opierać ś.**

[Opierek, rku, blm.] p. **2. Opieranie.**

†**Opierszałość, i,** blm. rz. od **Opierszały;** †**Opirszałość,** *opierzchnienie:* Opierzchnienie włosów, O., wylezienie włosów. L.

†**Opierszały I.** p. **Opierzchły. 2.** *osypany, przyprószony:* Na poły podeptany a. prochem O. Mącz.

Opierścieniać, a, ał p. **Opierścienić.**

Opierścienianie, a, blm., czynność cz. **Opierścieniać.**

Opierścienić, i, ił, nied. **Opierścieniać I.** *ubrać w pierścienie, ozdobić pierścieniami:* Opierścieniona rączka. Deo. Powiódł ręką białą opierścienioną po pięknych swych włosach. Krasz. **2.** przen. *objąć, otoczyć jakby pierścieniem, okolić, okrążyć:* Jawią ś. globy ze swemi księżycami, saturny opierścienione tysiącem złotych obręczy. Słow. Każda wysepka wieńcem sitowia opierścieniona. Krasiń. <O+*Pierścienić, od Pierścień>

Opierunek, nku, blm. p. **2. Opieranie.** Żart.: Ożenił ś. wedle wiktu i opierunku.

Opierzać, a, ał i **O. ś.** p. **Opierzyć.**

× **Opierzały** *ten, co opierzał, obrosły w pierze, opierzony:* Orlę opierzałe. Troc. <Od Opierzeć>

Opierzanie, a, blm., czynność cz. **Opierzać.**

Opierzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opierzać ś.**

× **Opierzchliwie** przys. od **Opierzchliwy.**

× **Opierzchliwość, i,** blm. rz. od **Opierzchliwy:** Potrzeba być szczerym bez opierzchliwości. L.

× **Opierzchliwy** *urażliwy, obrażliwy, drażliwy.*

Opierzchły, Opierzgły, † **Opierszały** *który opierzchł:* Wargi opierzchłe abo z wiatru osieczone. Syr.

Opierzchnąć, chnie, chł, Opierzgnąć, [Opierzknąć] I. (o skórze) *wypierzgnąć, popękać, posiec ś., potrzaskać, popadać ś., pokrajać ś., stać ś. szorstkim:* Mokre ręce na zimnie (a. na wietrze) opierzchną. Usta mi opierzchły. **2.** (o roli) *obeschnąć od wiatru zimnego:* Rola opierzchnie. Haur. **3.** †O. (o włosach) *oblezć, wypaść.* <O+Pierzchnąć>

Opierzchnienie, a, blm., czynność cz. **Opierzchnąć:** Ziele to pleszowatości głowy z opierzchnienia i obłazienia włosów jest ratunkiem. Syr. O. włosów, opierszałość, wylezienie włosów. L.

Opierzeć, eje, ał *obrosnąć w pierze, okryć ś. pierzem, opierzyć ś.:* Ptaszęta chcą wzlatywać, choć jeszcze nie opierzały. Troc. <O+*Pierzeć, od Pierze>

Opierzenie, a, lm. **a I.** blm. = a) czynność cz. **Opierzeć.** b) czynność cz. **Opierzyć. 2.** *okrycie z pierza, z piór, pierze na ptaku, upierzenie; pióra, użyte do opatrzenia niemi:* O. ptaka, strzały. **3.** *okrycie ściany deskami przez zakładanie jednej na drugą, to jest sposobem pierza.* Podcz.

Opierzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Opierzyć ś.**

Opierzgły p. **Opierzchły.**

Opierzgnąć, nie, nął p. **Opierzchnąć:** Opierzgła mi twarz. Troc. Skoro ziemia opierzgnie. Troc. Opierzgłem na twarzy *(=skóra mi opierzgła na twarzy).* <O+Pierzgnąć>

Opierzgnienie, a, blm., czynność cz. **Opierzgnąć:** O. warg. Troc.

[Opierzknąć, nie, nął] p. **Opierzchnąć.** <Z Opierzgnąć>

[Opierzknięcie, a, blm.] czynność cz. **Opierzknąć,** *opierzchnięcie.*

Opierzyć, y,ył, nied. **Opierzać I.** *okryć pierzem, zapierzyć; okryć piórami:* Ścieląc łóżko, opierzyła mię. Opierzyłem sobie kapelusz. Troc. Suknia opierzona. Troc. Opierzony młodec. Troc *(=obrosły w pierze).* **2.** × O. przen. *otrzepać, przetrzepać, wytrzepać, obić:* Nieprzyjaciel, co tylko wszedł za wroty, zaraz go cesarz obległ i opierzył. Chr. **3.** myśl. = a) ptaka = *strzeliwszy, osmalić mu piórka.* b) *tak strzelić, że ś. pierze posypie.* **4.** rzem. *obić deskami.* **O. ś. I.** *obrosnąć w pierze, okryć ś. pierzem, wypierzyć ś.:* Opierza ś. znowu, wnet skrzydły swobodniej szasta. Przyb. Przen.: Sajdakiem ś. opierzył. Falib. Przen.: †Opierzył ś. dobrze w lata. Troc *(=zaszedł).* Przen.: Jeszcze ś. prawie nie opierzyli, a oto już podnoszą wielki krzyk protestu *(=nie dojrzeli, nie wyszli z pieluch).* **2.** *obleźć pierzem, zapierzyć ś.:* Przewlekające pościel, opierzyła ś. **3.** †O. ś. *obleźć z pierza, wypierzyć ś., stracić pierze.* Przen.: Lecz ś. ci opierzyli pięknie z swojej cnoty. Rej *(=ogołocili ś.; pozbyli ś. jej).* <O+Pierzyć>

Opieszale przys. od **Opieszały:** Gdzie mus popycha, tam ś. wszystko O. wlecze. Pilch. Strumyk płynął O., iż ś. prawie brodem mógł nazwać. Krasz.

Opieszalec, lca, lm. **lcy** *człowiek opieszały, niedbalec, niedbaluch.*

Opieszałość, i, blm. rz. od **Opieszały:** Odpór, który ciała czynią sile ruszającej, nazywamy siłą opieszałości czyli bezwładności. Rogal. Pijaństwo sprawuje nóg i języka O. L.

Opieszały, †**Opóźniały,** †**Ospieszały** *powolny, ospały, ociężały, leniwy, opóźniający ś., niedbały, nieakuratny, niechętny, niestaranny:* Nie byłem w tej mierze opieszałym. Wer. Mają i w tej trzeciej wyprawie nie być opieszałemi. Wer. <O+*Pieszały, od *Pieszać, PIE(CH)>

†**Opieszenie, a,** blm., czynność cz. **Opieszyć.**

†**Opieszyć, y** a. **e, ył** *zrobić pieszym, pozbawić konia:* Wracają nazad; wszystkich zaś opiesze sam Eumenes. Pot. <O+*Pieszyć, od Pieszy>

Opieśniać, a, ał p. **Opieśnić.**

Opieśnianie, a, blm., czynność cz. **Opieśniać.**

Opieśnić, i, ił, nied. **Opieśniać** *opowiedzieć w pieśni, ośpiewać, wysławić w pieśni,* nied. *opiewać:* O. sławę stuleci. Uj. Majestatyczne, opieśnione wody! Kasp. Opieśnia ich żal. Uj. On nam opieśniał dnie serca krwawe! Rom. On ich nie wszystkich jeszcze opieśnił. Rom. <O+*Pieśnić, od Pieśń>

Opieśnienie, a, blm., czynność cz. **Opieśnić.**

× **Opiew, u,** lm. **y I.** *opiewanie:* Piosnki na O. tryumfu składane. Przyb. **2.** *brzmienie, sens, treść, osnowa, tekst:* Pociągał pod swą metropolją, według opiewu danej sobie mocy, wszystkie polskie biskupstwa. Nar. <O+PIE>

Opiewać, a, ał p. **Opiać.**

Opiewanie, a, blm., czynność cz. **Opiać:** Niebianie wielką chwałą i opiewaniem wysławiają Boga. Kucz.

†**Opiewawać, a, ał** p. **Opiać**: Dawid Chrystusa opiewawa na swej arfie. Leop. <Z Opiewać>

†**Opiewawanie, a,** blm., czynność cz. **Opiewawać**, *opiewanie.*

†**Opiewywać, ywa** a. **uje, ywał** p. **Opiać.** Troc.

†**Opiewywanie, a,** blm., czynność cz. **Opiewywać.**

Opięcie, a I. blm., czynność cz. **Opiąć. 2.** lm. **a** *to, czym ś. coś opina:* O. czepka = *garnirowanie, podpięcie.* Sł. wil.

†**Opięć** przys. p. †**Opiąć.** B. Sz. <Czes. opět>

[Opiętek, tka, lm. **tki]** *część buta, zakrywająca piętę; zapiętek.* <O + *Piętek, od Pięta>

Opiętnować, uje, ował *piętnem oznaczyć, napiętnować.* **O. ś.** *oznaczyć siebie piętnem, napiętnować ś.:* Czy ci nie wstyd dać ś. O.? Rodz. <O + Piętnować>

Opiętnowanie, a, blm., czynność cz. **Opiętnować.**

Opiętnowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opiętnować ś.**

Opięto przys. od **Opięty:** Suknia opięta, O. leżąca. L. Młody kawaler kuso i O. przybrany. Kras. Dla stroju czynią ś. niewolnikami; wszystko O., ręką ani nogą ruszyć nie mogą. L. O. ś. trzyma. L. *(= sztywno).*

Opięty I. im. od **Opiąć. 2.** (o ubraniu) *obcisły, przyciasny, przylegający do ciała:* Surdut, trzewik O. Żupan ciasny i O. na nim. P. Koch. **3.** *w ubraniu opiętym:* W turniurze, opięta, jest piękną miastową damą. Rod. <Od Opiąć>

Opijać, a, ał i **O. ś.** p. **Opić:** [Wróble opijają jęczmień, pszenicę]. <O + Pijać>

Opijanie, a, blm., czynność cz. **Opijać.**

Opijanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opijać ś.**

× **Opijus, a,** lm. **y** p. **Opilca.** Rol. <O + PI, z końcówką niby Łć.>

[Opikać się, a ś., ał ś.] p. **Opiekować ś.** <Zam. †Opiekać ś. = Opiekować ś.>

[Opikanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Opikać ś.**

Opilca, y, lm. **y** m., **Opilec,** × **Opimosz,** × **Opijus** *opój, pijanica, pijak,* posp. *bibosz, moczymorda, moczywąs, wydmikufel,* gm. *śmirus.* <Od Opiły>

Opilczy przym. od **Opilca,** *pijacki, nienasycony:* Opilcze serce. Nar. Beczka zawsze ci weźmie pierwszeństwo, ponieważ więcej ogarnie, niżeli brzuch twój O. Pilch. Lek.: Obłąd O. p. **Obłąd.** <Od Opilca>

Opilec, lca, lm. **lcy** p. **Opilca.** <Od Opiły>

Opilstwo, a I. blm. *skłonność do opijania ś., nałóg pijaństwa:* Pijaństwo jest z opilstwa, z nałogu, z lekkości. Haur. Próżna opilstwa starość i obżarstwa. Prot. **2.** lm. **a** *upicie ś., pijatyka, pijaństwo, libacja:* Dzień święty obchodzisz obżarstwem, opilstwem. Rej. Czyniliście wolą poganów, chodząc w pożądliwościach, opilstwach, biesiadach, pijaństwach. Dambr. **3.** lek.: O. przerywane = *pijactwo powrotne, okresowe, pijaństwo chorobowe* (dipsomania, methomania). <Od Opiły>

Opiłek, łka, lm. **łki I.** [O.] = **Oblader** pod 3. **2.** w lm. a. × **Odpiłki,** × **Otrociny** *odpadki, padające przy piłowaniu metalu.* <Od Opiłować>

Opiłość, i, blm. rz. od **Opiły:** Muszę rzucić błysk zmysłowy i dzisiejszą łez O. w wulkaniczną zmienić miłość, co poruszy nowy prąd. Asn.

Opiłować, uje, ował, nied. **Opiłowywać** *oberznąć piłą ze wszystkich stron; spiłować pilnikiem po wierzchu na wszystkie strony:* O. kłodę. Niema tu suchych gałęzi, co wiosna opiłowywanych. Krasz. A jako my cię lekkim uczynim? czyli my ślusarze, żebyśmy cię opiłowali? Skar. O. klucz. <O + Piłować>

Opiłowanie, a, blm., czynność cz. **Opiłować.**

Opiłowywać, a, ał p. **Opiłować.**

Opiłowywanie, a, blm., czynność cz. **Opiłowywać.**

Opiły I. *który ś. opił, opity; odęty, pełny od picia:* Pójdziem na te opiłe męże nasze hakiem. Biel. M. Zdycha O. chłop, zsiadł z konia, na deszczee jedzie. Rej *(= schodzi w trumnie do grobu).* Szalbierzu O. winem i miodem, pełny mięsiwa i jadła. Krasiń. **2.** *pijany, opity.* L. Przen.: *upojony, opojony, rozmarzony, zaślepiony:* Nie chełp ś. szczęściem, Tankredzie O., nie twe to męstwo, Bóg to wszystko sprawił. P. Koch. Naród w żałościach zatwardziały i srogim jadem szaleństwa O. Odym. Tadeusz, O. trucizną zazdrości, zdawał ś. obojętny, a pękał ze złości. Mick. **3.** *skłonny do zbytniego picia:* Szkoda, że tak O., skłonny do zbytniego picia. Troc. <Od Opić>

× **Opimosz, a,** lm. **e** p. **Opilca:** Gracz, O., pojedynkowicz, zresztą człek szerokiej gęby, ważył ś. na wszystko. Krasz. <Od Opić>

Opinać, a, ał i **O. ś.** p. **Opiąć.**

Opinanie, a, blm., czynność cz. **Opinać.**

Opinanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opinać ś.**

Opinja, i, lm. **e I.** *głos powszechny; zdanie, przekonanie, mniemanie, sąd ogółu:* O. ceni ludzi według ich wartości. Wolter opinję powszechną nazywał królową świata. Brodz. Kobiety, ostatecznie już w opinji potępionej. Krasz. O. parafjalna. Krasz. Przedstawiciele opinji. Krasz. O. biegłych *(= orzeczenie, decyzja).* †Na ostatek w wielkiej opinji życia swego świątobliwości umarł. Nies. *(= w uznaniu, sławie).* **2.** *zdanie, mniemanie, przekonanie, sposób zapatrywania ś., widzenia, pogląd na rzeczy pojedyńczej osoby:* Lubo kto inszej jest opinji, ja przy swojej stoję. Opal. Dać w sprawie jakiej swoją opinję. Opinje, suspicje, złości, zazdrości między złemi ludźmi zawsze bywały i być muszą. Trzt. *(= obmowy, gadania, gadaniny, plotki).* (Balada) zawiera opinje fałszywe i z nauką o czyścu niezgodne. Mick. Poszło do opinji naczelnika *(= decyzji, zaopinjowania, oceny).* **3.** *zła a. dobra sława u ludzi, złe a. dobre imię u ogółu, renoma, reputacja:* Miał dobrze ustaloną opinję. Kaczk. Cieszyć ś. dobrą opinją. Zepsuć komu opinję. Ma opinję skąpca. Kobieta zaszarganej opinji. <Łć. opinio>

Opinjować, uje, ował *wydawać opinje, wyrokować, orzekać, decydować.* <Od Łć. opinio>

Opinjowanie, a, blm., czynność cz. **Opinjować.**

[Opinka, i, lm. **i]** **I.** *taśma, wstążka, obwiązka.* **2.** w lm. = a) *rodzaj pończoch.* b) p. **Kurdywanek.** <Od Opinać>

Opiołek, łka, lm. **łki I.** w lm. *chwasty wyrwane przy pieleniu.* **2.** bot. (amsinckia) *roś. z rodziny ogórecznikowatych.* <Od Opleć>

[Opipczenie, a, blm.] czynność cz. **Opipczyć.**

[Opipczyć, y,ył] *zrobić co niedokładnie, niedołężnie, spartolić, sfuszerować.* <O + Pipczyć>

†**Opirszałość, i,** blm. p. **Opierszałość:** Pleszowatość głowy a. brody z opirszałości włosów. Syr.

Opis, u, lm. **y I.** *oddanie cech a. treści czegoś ustnie a. na piśmie, opisanie, opisywanie:* O. zwierzęcia. O. miejsca *(= topografja).* O. poetyczny = *obraz.* Malowniczy, barwny O. Z twoich opisów żywych już przeraża uszy huk trąb groźny, głos grzmiących kornetów mię głuszy. L. Opis wypadków. **2.** × O. *przepis, nakaz; brzmienie,*

treść, osnowa: Z opisu prawa powinieneś był to czynić. L. Podług opisu tej ordynacji. Troc. Według opisu paktów z cesarzem. Troc. **3.** [O.] *zapis rejentalny.* **4.** lek.: O. dochodzenia sądowo-lekarskiego = *protokuł oględzin, wywód oględzin.* <O + PIS>

Opisać, sze, sał, nied. **Opisywać,** †**Opisować, [Opisować]** **I.** *pisząc, przedstawić ze wszystkich stron, wyłuszczyć, określić, wyłożyć wszechstronnie na piśmie:* O. rzecz szczegółowo. O. zwierzę, kraj. O. co wierszem. **2.** przen. *zrobić to samo słowami, opowiedzieć, wypowiedzieć, wysłowić:* O. komu swoje położenie. Tego tak, jakbym żądał, nigdy nie opiszę. Brodz. **3.** †Rany u sądu O. Górn. = *zeznać protokularnie a. spisać protokuł o poranieniu, obwinić kogo o zadanie ran:* Rani go kto inny, a on wnet na swego sąsiada rany opisze. Górn. **4.** przen. *wystawić, przedstawić, wyobrazić, pojąć, uprzytomnić, odczuć:* Lepiej to sobie w sercu opiszecie. Brodz. **5.** kogo = *oczernić, oszkalować przez pismo a. słownie, osmarować:* O. kogo w gazetach. Użalił ś. królewic, że go niektórzy w obozie do dworu opisują. Ossol. **6.** *rysując, objąć, otoczyć; określić:* O. kołem figurę. Określić abo O. kołem figurę z prostych linji uczynioną zowią to, kiedy koło niej koło tak bywa otoczone, że ś. jej węgłów tyka. Grz. Sześciokąt opisany. Przen.: *omówić; pisząc, ograniczyć:* Myśl wasza aby wielkiemi a nieporządnemi obwody tam i sam rozerwana nie była, rzecz swą temi opiszę opłotkami, abym pokazał... Jan. **7.** przen. *obejść, objec, zatoczyć, zakreślić:* Krąg, który planeta w swym biegu opisuje. Drogi, jakie ciało niebieskie opisuje. Śniad. **8.** *pisząc zobowiązanie, obstawić warunkami, obwarować, skrępować:* O. dłużnika jak węża. Roztropna nieufność radziła O. dłużnika z dołożeniem terminu i upewnieniem sumy przez zastawę. Nar. **9.** †O. i [O.] *spisać, podyktować:* O. testament. Opisałem mu nowy kontrakt. Troc. **O. ś. I.** *podać do zapisania, podyktować wiadomości o sobie, o swym majątku:* Gdyby komisarze postrzegli, że ktośby chciał niesłusznie ś. opisywać, powinni go byli upomnieć, aby ś. sprawiedliwie opisał. Górs. **2.** *obowiązać ś., zadeklarować co na piśmie:* Opisać ś. przed notarjuszem. Jak ś. kto opisał, tak sądzon będzie. Chodź. Zygmunt opisał ś., aby Wielkie Ks. Litewskie po śmierci jego na króla polskiego spadło. Biel. M. Stawię konia z rzędem i opiszę ś. jeszcze przed ziemskim urzędem. Mick. Kto ś. komu w czym opisze, powinien za to dosyć uczynić. St. lit. **3.** *zawierając układ piśmienny, przewidzieć w nim wszelkie ewentualności, obwarować ś., skrępować ś.:* W prawie ledwo dusza ś. nie opisze. Falib. *(= nie zostanie opisaną).* <O + Pisać>

Opisanie, a I. blm., czynność cz. **Opisać:** To nie do opisania! Zamieszanie było nie do opisania: każdy dzień rodził nowe plany i zamiary. Bart. **2.** lm. **a** p. **Opis:** O. Warszawy. Cztery wiersze, zawierające O. konia. Mick. Dowodzi koniecznej potrzeby opisania prawami elekcji królów. Wiszn. Podług opisania tego zachowam ś. Troc. †O. czasów = *roczniki, annale.* Troc.

Opisanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opisać ś.**

× **Opisarz, a,** lm. **e** p. **Opisywacz.** Troc. <O + Pisarz>

× **Opisca, y,** lm. **y** p. **Opisywacz:** Ofiaruję ś. tego autora dochodzić i win prawem na opiseów ludzkiej sławy wskazanych ścigać na nim. Kraus. <Od Opisać>

†**Opisny I.** *mogący być opisanym, do opisania.* **2.** *o którym mowa w opisie, opisany, przepisany, postanowiony:* Na miejsce i czas O. zjechać ś. mają. Herb. <Od Opis>

†**Opisować, uje, ował i [Opisować], †O. ś. i [O. ś.]** p. **Opisać:** Zdumiewają ś. pisarze, gdy takową srogość O. muszą. Warg. Nie jest rzecz moja królów opisować życie. Drużb. [Chodzili, opisowali, ubogi lud obdzierali].

†**Opisowanie, a,** blm., **[Opisowanie]** czynność cz. **Opisować.**

†**Opisowanie się, a ś.,** blm., **[Opisowanie ś.]** czynność cz. **Opisować ś.**

Opisowo przys. od **Opisowy.**

Opisowość, i, blm. *rodzaj, sposób pisania opisowy, epiczność, żywioł opisowy w utworze.*

Opisowy przym. od **Opis,** *epiczny:* Proza, poezja opisowa.

Opisywacz, a, lm. **e,** × **Opisca,** †**Opisarz** *ten, co opisuje, autor opisu:* Dowiadujemy ś. o tym ze słów naocznego świadka i opisywacza pielgrzymki pobożnej. Szaj. <Od Opisywać>

Opisywać, uje, ywał i O. ś. p. **Opisać.**

Opisywanie, a, blm., czynność cz. **Opisywać.**

Opisywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opisywać ś.**

†**Opiszczenie, a,** blm., czynność cz. **Opiścić.**

†**Opiścić, i, ił** *opętać.* Pot. <?>

Opity p. **Opiły:** O. jak bąk. O., pijany. Troc *(= upity).* Przen.: Cierń zbrodnicza świętą krwią opita. Uj. *(= nasycona).*

Opjanina, y, blm. chem. p. **Narkotyna.** <Od Opjum>

× **Opjat, u,** lm. **y** apt. **I.** *lek, w którego skład wchodzi makowiec* (medicamentum opiatum). **2.** *lek gęsty, do powideł gęstych podobny, z mnóstwa środków, prawie wyłącznie roślinnych, złożony, obecnie wyszły z użycia.* **3.** *rodzaj ciasta do czyszczenia zębów.* <Fr. opiat>

Opjofag, a, lm. **owie** p. **Opjożerca.** < Now. z Opjum + Gr. -fágos = -żerca>

Opjożerca, y, lm. **y, Opjofag** *ten, co zażywa wiele opjum.* <Opjum + Żerca>

Opjożerstwo, a, blm. *zbyteczne, nałogowe używanie opjum.* < Opjum + *Żerstwo, od Żreć>

Opjum nieod. blm. apt. p. **Makowiec:** Szalał mózg pod turbanem w głowie, jakby po gęstych puharach O. Krasiń. <Tur. afjun>

Opjumista, y, lm. **ści** *ten, co nałogowo zażywa opjum.* <Od Opjum>

[Opka] w wyrażeniu: [Nie dawać O. **Obchadu,** a. **Obchu** duszy] = *nie dawać spokoju, niepokoić.* <?>

× **Oplamiać, a, ał** p. **Oplamić.** Sł. wil.

× **Oplamianie, a,** blm., czynność cz. **Oplamiać.**

Oplamić, i, ił, nied. × **Oplamiać** *okryć plamami, poplamić, zaplamić.* L. <O + Plamić>

Oplamienie, a, blm., czynność cz. **Oplamić.**

Oplastrować, uje, ował *obłożyć plastrem, plastrami.* <O + Plastrować>

Oplastrowanie, a, blm., czynność cz. **Oplastrować.**

Oplatać, a, ał i O. ś. p. **Opleść.**

Oplatanie, a I. blm., czynność cz. **Oplatać. 2.** lm. **a,** a. **Oplecenie, Oplecienie** *plecionka, otaczająca co.*

Oplatanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oplatać ś.**

Oplatanka, i, lm. **i** *butelka, flaszka oplatana.* <Od Oplatany>

Oplatany I. im. od **Oplatać. 2.** *okryty plecionką, opleciony:* Gąsior O.

Opląsać, a, ał kogo, co = *okrążyć, obejść pląsając; obtańcować.* L. <O + Pląsać>

Opląsanie, a, blm., czynność cz. **Opląsać.**

Oplątać, cze, tał, nied. **Oplątywać I.** *otoczyć plątaniną, omotać, okręcić, obwić.* **2.** *opętać, usidlić, ująć, omamić, obałamucić, oszołomonić:* O. kogo słodkiemi słówkami. Szli w milczeniu, oplątani w słodki rytm tych słów niewypowiedzianych, pełni cichej melodji kochania. Reym. *(= oczarowani nim).* **O. ś. I.** *zaplątać ś. po wierzchu, na wszystkie strony, zagmatwać ś., uwikłać ś., zawikłać ś. w co, uwięznąć w plątaninie.* **2.** dok. *źle ś. ożenić, opaskudzić ś., opartolić ś.* <O + Plątać>

Oplątanie, a, blm., czynność cz. **Oplątać.**

Oplątanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oplątać ś.**

Oplątwa, y, lm. **y** bot. (tillandsia) *roś. z rodziny zapylcowatych.* <?>

Oplątywać, ywa a. **uje, ywał** i **O. ś.** p. **Oplątać.**

Oplątywanie, a, blm., czynność cz. **Oplątywać.**

Oplątywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oplątywać ś.**

[Oplecek, cka, lm. **cki] I.** *kaftanik kobiecy.* **2.** *gorset.* **3.** w lm. *rodzaj szelek.* <Czes. oplecek = koszula z krótkiemi rękawami; chustka do zarzucenia na siebie>

Oplecenie, a, Oplecienie I. blm., czynność cz. **Opleść. 2.** lm. **a** p. **Oplatanie.** Sł. wil.

Oplecenie się, a ś., blm., **Oplecienie ś.** czynność cz. **Opleść ś.**

Oplecienie, a I. blm. p. **Oplecenie.** Troc. **2.** lm. **a** p. **Oplatanie.**

Oplecienie się, a ś., blm. p. **Oplecenie ś.**

[Oplecka, i, lm. **i]** p. **Łoktusza.** <O + *Plecka, od Plecy>

[Oplecko, a, lm. **a]** *koszula kobieca, górna część koszuli kobiecej.* <O + *Plecko, od Plecy>

Opleć, opiele, opeł, opleł a. **oplił,** im. **opielony** a. **opełty,** nied. **Opielać I.** *pieląc, oczyścić z chwastów, z zielska.* **2.** [O., **Oplóć,** nied. **Opielać, Opelać, Opołać]** *oczyścić ziarno z plew, owiać.* <O + Pleć>

Opleść, oplecie, oplótł, nied. **Oplatać, [Opletać] I.** *plotąc okryć, objąć, okręcić, otoczyć:* O. butelkę. Sprawiłem sobie winnicę i oplotłem ją płotem. Rej. Winne macice opletają wiąz przystawiony. Pilch. W ich ręku jakoby krzyże zwiędłemi kwiaty oplecione. Krasiń. W róż krasnych oplotę was szarfę. Wysp. Czeremchy, oplatane dzikich chmielów wieńcem. Mick. Przen.: *objąć, otoczyć, okolić:* Oplotła rękami jego szyję tak, że twarz jej spoczywała na jego włosach. Bał. Przen.: *ogarnąć, owładnąć, opanować, otoczyć:* Poszli i na kościele ostawili dymu powłoczną chmurę; — oplotła kolumny. Wysp. Dziwnym zamyśleniem oplótł mą duszę czar. Wysp. Kiedy cię moje oplotą sny — nie bój ś. kochać. Mic. Stopy Twe oplatam snów mych czarnym kirem. Przybysz. Przen.: *oplątać, uwikłać, usidlić:* Abym nie był nowym jakim oskarżeniem opleciony, wolałem ten czas w Warszawie w oczach księcia kanclerza przebyć. Mat. **2.** co (sobą) a. **O. ś.** około czego = *obwinąć ś., okręcić ś. około czego:* Wino oplata ś. około wszystkiego, czego może dostać. Mącz. Wąż oplótł ś. około laski mojej. Żebr. Bluszcz oplótł ś. około tyki a. oplótł tykę. <O + Pleść>

[Opleśniak, ka, lm. **cy** a. **ki]** *stary sknera:* Nie póde ja za cie, stary opleśniaku! Por. **Opleśniec.** <Od Opleśnieć>

Opleśniałość, i, blm. rz. od **Opleśniały; *pleśń okrywająca co.*** Troc.

Opleśniały *który opleśniał, okryty pleśnią, zapleśniały, omszony.* Przen.: *osiwiały:* Charon O. Bardz.

Opleśnieć, eje, ał *okryć ś. pleśnią, zapleśnieć, spleśnieć po wierzchu, na wszystkie strony, omszeć.* <O + Pleśnieć>

† Opleśnielec, lca, lm. **lcy, [Opleśnieniec]** *starzec opleśniały = siwy, stary dziad:* Brzydcy opleśnielcy. Bies. <Od Opleśniały>

Opleśnienie, a, blm., czynność cz. **Opleśnieć.**

[Opleśnieniec, ńca, lm. **ńcy]** p. **Opleśnielec:** Starce, siwce, opleśnieńce! <Od Opleśnieć>

[Opletać, a, ał] p. **Opleść:** Sanki opletane.

[Opletanie, a, blm.] czynność cz. **Opletać.**

Opletniak, a, lm. **i:** Wóz O. = *wóz z koszem w drabkach, wasąg.* <Od Opletać>

Opletwić, i, ił *opatrzyć pletwami:* Siła łódź, zdawało ś., czyniła lotną, a. nakształt ryby opletwioną. Jeż. <O + *Pletwić, od Pletwa>

Opletwienie, a, blm., czynność cz. **Opletwić.**

[Opleucha, y, lm. **y]** p. **Ableucha.** <Ros. opleucha>

[Oplewić, i, ił] *opleć:* Len O. <O + Plewić>

[Oplewienie, a, blm.] czynność cz. **Oplewić.**

Oplombować, uje, ował I. *zalać ołowiem a. innym metalem, zaplombować:* O. ząb. Sł. wil. **2.** *opatrzyć plombą:* O. sztukę materji. O. wagon. <O + Plombować>

Oplombowanie, a, blm.; czynność cz. **Oplombować.**

† Oplonować, uje, ował *okwitnąć.* <O + Plonować>

† Oplonowanie, a, blm., czynność cz. **Oplonować:** Po należytym oplonowaniu rośnie ziarno. Kluk.

Oplot, u, blm. *oplecenie, oplecenie ś.:* Jękła strasznie i płynnym oplotem przylgnęła doń. Ryd. <O + Plot, PLOT/PŁOT>

[Oplotki, tek, blp.] *oplecenie:* Podáj, matulu, kwiátki Marysi na O. <O + Plotki>

[Opluchać, a, ał] *opaskudzić, zabrzydzić.* <O + Pluchać>

[Opluchanie, a, blm.] czynność cz. **Opluchać.**

Oplucie, a, blm., czynność cz. **Opluć.**

Opluć, uje, uł, Oplwać, × Oplunąć, nied. **Opluwać** *obrzucić, oplugawić plwocinami.* <O + Pluć>

Oplugawiać, a, ał p. **Oplugawić.**

Oplugawianie, a, blm., czynność cz. **Oplugawiać.**

Oplugawić, i, ił, nied. **Oplugawiać** *splugawić po wierzchu, ze wszystkich stron, opaskudzić, poplugawić, owalać.* <O + Plugawić>

Oplugawienie, a, blm., czynność cz. **Oplugawić.**

× Oplunąć, nie, nął p. **Opluć.** <O + Plunąć>

× Oplunienie, a, blm. p. **Oplunięcie.**

× Oplunięcie, a, blm., **× Oplunienie** czynność cz. **Oplunąć,** *oplucie.*

Opluskać, a, ał *pluskając ochlapać, ochlustać, opryskać, obryzgać.* <O + Pluskać>

Opluskanie, a, blm., czynność cz. **Opluskać.**

Oplusnąć, śnie, snął *plusnąwszy ochlapać; obryzgnąć:* Oplusnął mię wodą, błotem. Troc. Osiecki dziwnie ś. o to gniewał, kto, u jego stołu jedząc, obrus kiedy oplusnął. Kochan. O. kogo w kąpieli. Wodą go dobrze oplusnęła. Żebr. Opluśnie go koń i błotnym ogonem przetnie przez gębę. Alb. <O + Plusnąć>

Opluśnienie, a, blm. **I.** p. **Opluśnięcie. 2.** † O., lm. **a** *miejsce opluśnięte, plama od opluśnięcia:* O. papieru inkaustem jak zetrzeć. Sien.

Opluśnięcie, a, blm., **Opluśnienie** czynność cz. **Oplusnąć.**

Opluwacz, a, lm. **e** *ten, co opluwa.* L. <Od Opluwać>

Opluwać, a, ał p. **Opluć.**

Opluwanie, a, blm., czynność cz. **Opluwać.**

Oplwać, a, ał p. **Opluć:** O jak niezbożnie Chrystusa biczowali, oplwali i ukrzyżowali. Smotr. Arystyp, gdy go Djonizjus oplwał, snadnie to na sobie znosił. Kosz. Oplwanemu i ukamienowanemu wracać do apostolstwa... nie był zdolny. Krasz. <O + Plwać>

Oplwanie, a, blm., czynność cz. **Oplwać,** *oplucie.*

[Oplwować się, uje ś., ował ś.] *opluć ś.*: Oplwował ś. i całować mnie chce. <Z Oplwać>

[Oplwowanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Oplwować ś.**

Opłacać, a, ał i **O. ś.** p. **Opłacić.**

Opłacanie, a, blm., czynność cz. **Opłacać.**

Opłacanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opłacać ś.**

Opłacenie, a I. blm., czynność cz. **Opłacić. 2.** × O., lm. **a** p. **Opłata.**

Opłacenie się, a ś., blm., czynność cz. **Opłacić ś.**

[Opłachcenie, a, blm.] czynność cz. **Opłachcić.**

[Opłachcenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Opłachcić ś.**

[Opłachcić, i, ił] *okryć płachtą.* **[O. ś.]** *okryć ś. płachtą.* <O + *Płachcić, od Płachta>

Opłacić, i, ił, nied. **Opłacać, [Opłacować] I.** co = *zapłacić, uiścić, wnieść, zaspokoić:* O. podatki. O. długi = *spłacić.* O. weksel. Skoro sklepy sukienne i sklepiki założone i zbudowane zostaną, ma pięć części opłacanego z nich czynszu przypadać skarbowi książęcemu. Szaj. **2.** kogo = *zapłacić komu, zaspokoić kogo:* A któż wojsko opłaci? Mick. Posłaniec opłacony. **3.** × O. *drogo zapłacić, przepłacić.* **4.** *wynagrodzić, powetować:* Sam cel często łożonych trudów nie opłaci. Słow. **O. ś. I.** *dać łapówkę, łapówką zyskać sobie bezpieczeństwo, okupić ś., okupić sobie spokój:* Kartagowie opłacili ś. talentami Gelonowi. Lel. Domicjan wolał ś. Decebalowi, królowi Daków, O. Lel. Złodziej opłaca ś. i swoje broi. **2.** *wynagrodzić ś., być zyskownym, wartym, przynieść zysk,* nied. *procentować, popłacać:* To ś. nie opłaci! Handel nie zawsze opłaca ś. <O + Płacić>

× **Opłacka, i,** lm. **i** p. **Opłata:** Handel powinien być ułatwiony i zupełnie wolny... bez opowiadania, rewizji, dogan (komor) i kontrabandy, bez żadnych opłacek. T. K. <Od Opłacić>

[Opłacować, uje, ował] p. **Opłacić.**

[Opłacowanie, a, blm.] czynność cz. **Opłacować.**

Opłakać, cze a. †**ka, [ka], kał,** nied. **Opłakiwać,** †**Opłakawać, [Opłakować] I.** kogo, co = *płacząc odżałować kogo, czego, oblać łzami; napłakać ś. po kim, po czym:* O. stratę, zgon czyj, grzechy. Śmierci nie trzeba opłakiwać. Bud. B. Chłopięta równie utratę orzechów, jak rodziców opłakują. Pilch. Krwawemi łzami opłakiwać trzeba tak oślepionych. Kłok. O. jej stratę przez jęki najłzawsze. Przyb. Życie nasze opłakuj rzewniej, Heraklicie, czas jest nad inne czasy, byś płakał obficie. L. Okropne i żałobne to strony, w których każdy czegoś opłakuje. Sienk. Ileż nie znosił kłopotów król Władysław IV, tak gorąco opłakiwany po śmierci! Szaj. † Opłakajcie (opłaczcie) grzechy wasze. Wuj. Uniżywszy ś., opłaczą grzechy swoje. Wuj. Kto głowie doda wody i źródło łez oczom moim, abych we dnie i w nocy opłakał pobite ojczyzny i narodu mego? Skar. Opłakanego widząc bohatera, wrzasną i klasną. Mick. Była to woń wierzbami opłakanej wody. Słow. *(= wierzbami płaczącemi otoczonej).* **2.** [O.] *wypłakać:* Rózia opłakała sobie oczy. <O + Płakać>

I. Opłakanie, a, blm., czynność cz. **Opłakać.** <Od Opłakać>

2. Opłakanie przys. od **Opłakany.** <Od Opłakany>

†**Opłakaniec, ńca,** lm. **ńcy** *ten, którego opłakano a. opłakują:* Wszystkich do płaczu poruszy, sam łezki nie wzruszy O. Bardz. Idziesz do zmarłych, opłakańcze. Bardz. <Od Opłakany>

Opłakany I. im. od **Opłakać. 2.** †O. *stracony, zdesperowany, przepadły, którego już próżno płakać, odżałowany:* O., zaginęły, wniwecz obrócony, o którym już żadnej nadziei niemasz, aby ś. miał polepszyć. Mącz. Do końca utraciwszy siły i nie mogąc być brzemienna, już była opłakana. Wys. Lekarstwem tym już od powietrza zarażone i opłakane, o którychby już żadnej nadziei nie było, do pierwszego zdrowia przywodzisz. Syr. **3.** *godny płakania, pożałowania, smutny, nieszczęśliwy, nędzny, rozpaczliwy:* Los O. Opłakana niewola. Troc. Łzami cała twarz zalana, rozpacz, dola opłakana. Jak. W. W opłakanym stanie. **4.** [O.] *zapłakany.* **5.** [Noc opłakana] = *spędzona przy umarłym.* <Od Opłakać>

†**Opłakawać, a, ał** p. **Opłakać:** Niewiasta ta przez dawny czas już opłakawa umarłego. Leop. Prorok opłakawa niewolnictwo swego narodu. Wr. Daj mi, Panie, ganiebnego umęczenia Twego O. Op.

†**Opłakawanie, a,** blm., czynność cz. **Opłakawać.**

Opłakiwać, uje, iwał p. **Opłakać.**

Opłakiwanie, a, blm., czynność cz. **Opłakiwać.**

[Opłakować, uje, ował] p. **Opłakać:** Kázdom godzine za nim opłakowała.

[Opłakowanie, a, blm.] czynność cz. **Opłakować,** *opłakiwanie.*

Opłaszczenie, a, blm., czynność cz. **Opłaszczyć.**

Opłaszczyć, y,ył *przypłaszczyć dokoła.* <O + Płaszczyć>

[Opłat, u, lm. **y]** *nagroda, zapłata:* Cnota bez opłatu siędzie. L. Zdr. **[Opłatek].** <O + PŁAT>

Opłata, y, lm. **y I.** a. × **Opłacenie,** × **Opłacka** *to, czym ś. opłacamy, czym coś opłacamy, zapłata, zapłacenie:* O. podatków. **2.** *pobór, myto, podatek:* O. szkolna *(= wpis, wpisowe, szkolne).* O. od rzezi. O. drogowa *(= drogowe).* O. rogatkowa *(= rogatkowe, kopytkowe).* O. stemplowa, patentowa, pocztowa. O. przy sprzedażach, darowiznach, spadkach. Obciążać kraj opłatami. Zdr. × **Opłatka.** <O + Płata>

†**Opłatczany** p. **Opłatkowy:** Ciasto opłatczane. Troc. <Od Opłatek>

Opłatek, tka, lm. **tki I.** *gatunek ciasta przaśnego, cienko na formy wylewanego i pieczonego:* Proszki w opłatku. Zalepić kopertę opłatkiem. O. kościelny. Chodzić po domach, jeździć po wsi z opłatkami *(= z kolędą).* W wigilję Bożego Narodzenia Polacy, nie wstydzący ś. swoich starodawnych zwyczajów i szanujący je, dzielą ś. opłatkiem. W twarzyczce bladość opłatka. Mick. **2.** a. †**Oblata** *krążek z tego ciasta, używany we mszy do konsekracji, komunikant konsekrowany lub niekonsekrowany:* Podali mu w rękę kielich z winem, a k temu patynę i hostję abo O., który Ciałem Bożym zowią. Baz. <Z Łć. oblata = dosł. ofiarowana>

[Opłatek, tku, lm. **tki]** p. **Opłat:** Stało (= wystarczyło) na wszyciek O.

× **Opłatka, i,** lm. **i** p. **Opłata:** Rzpltej dorocznemi opłatkami nie obciążał. Kosz. Kwitowe, egze-

kucyjne i inne opłatki są to akcydensa mego urzędu. Węg.

Opłatkowy, †**Opłatczany** przym. od **Opłatek**: Piekarz O. L. Ciasto opłatkowe *(= kształtu opłatka a. na opłatkach pieczone).*

× **Opłatnie** przys. od **Opłatny**: [Cenniki darmo i O.] = *za opłatą, franko.*

× **Opłatny** przym. od **Opłata** = a) *opłacający ś., zyskowny, wynagradzający ś.*: Zasługi źle opłatne. b) *za który płacą, płatny*: Opłatne wyzwolenia w każdym rzemieśle są talentów przeszkodą. Stasz. <Od Opłata>

[Opłatwa, y, lm. **y]** *rodzaj bala ciosanego*: Ponad balami ścian kładą opłatwy. <O + Płatwa>

Opław, u, lm. **y l.** *zmaza nocna, upław, polucja* (pollutio): Liście te umniejszają ogień nieczysty, tamują opławy. Kluk. **2.** fl. *sztuka nie leżąca pod ramieniem, tylko za pomocą szrykówki lub chluby przybrana, to jest przymocowana do zagłówka przy zabitce.* Sł. wil. <O + Pław>

× **Opława, y,** lm. **y** *pletwa u ryby*: Opławy grzbietowe, piersiowe, brzuchowe. Kluk. <O + PŁY/PŁE/PŁ/PŁAW>

× **Opławek, wka,** lm. **wki** hut. *pierwszy produkt z rudy żelaznej otrzymany, przy dawnej metodzie ognisk dymarskich, który następnie w drugim ognisku rozłupywano na łupy, wygrzewano i wyciągano na sztaby.* <Od Opławić>

× **Opławiać, a, ał** p. **Opławić.**

× **Opławianie, a,** blm., czynność cz. **Opławiać.**

× **Opławić, i, ił,** nied. × **Opławiać l.** *okrążyć w pław, opłynąć*: Sycylją nie tak rychło opławisz. Koch. J. Ustąpisz z włości Tybrem opławionych. Chodk. K. *(= oblanych).* **2.** *pławiąc obmyć*: O. konie, wozy. Troc. **3.** *odpłókać*, (o wodzie) *oderwać od brzegu*: Rzeka brzeg opławiła. Troc. <O + Pławić>

× **Opławienie, a,** blm., czynność cz. **Opławić.**

× **Opławisto** przys. od **Opławisty.**

× **Opławisty** *pochyły, spadzisty, poszluzny, stromy*: Dach O.

Opławny przym. od **Opław,** *cierpiący na opławy*: Grzechy tak brzydliwe, jako szmata opławnej niewiasty. Wuj.

× **Opławy,** × **Osepny,** × **Osepowy,** × **Pomietny** gieol. *usypany, naniesiony przez wody płynące*: Góry opławe. <O + PŁY/PŁE/PŁ/PŁAW>

Opłaz, u, lm. **y p. Stok.** <O + PŁOZ/PŁAZ>

Opłazować, uje, ował l. *obić płazem, wypłazować*: Dobywaj pałasza, bo cię opłazuję. L. **2.** [O.] *ociosać bierwiono z dwuch stron na płask.* <O + Płazować>

Opłazowanie, a, blm., czynność cz. **Opłazować.**

†**Opłaźnie** przys. *jawnie*: Jakoż już i do rozmów z naszemi O. darli ś., czego hetman zakazał wyraźnie. Pot.

†**Opłecenie, a,** blm., czynność cz. **Opłecić.** Ps. flor.

†**Opłecić, i, ił** *wcielić.* <O + Płecić, od Płeć>

[Opłocenie, a, lm. **a]** p. **Opłot**: Place, ogródki, jako i jedno duże ogrodzenie, poprzedzielane płotami, stanowią O. Widzę potrzebę reform w opłoceniach gospodarskich. Pol.

× **Opłodnia, i,** blm. lek. (liquor amnii) *ciecz dokoła płodu będąca*, woda opłodowa, płodowa, potok, × ciecz wodówkowa, × wody prawdziwe, †likwor wodnisty, †likwor błony owczej. <O + *Płodnia, od Płód>

Opłodnić, i, ił, Opłodzić *zrobić płodnym, upłodnić, zapłodnić; użyznić.* <O + Płodnić>

Opłodnienie, a, blm., czynność cz. **Opłodnić.**

Opłodowy *dokoła płodu będący.* Lek.: Woda opłodowa p. **Opłodnia.**

Opłodzenie, a, blm., czynność cz. **Opłodzić.**

Opłodzić, i, ił p. **Opłodnić.** <O + Płodzić>

Opłodzie, a, blm. (secundinae) *części jaja płodowego, to jest łożysko, czepiec i pępowina razem wzięte, popłodzie*, [zaśniad]. <O + *Płodzie, od Płód>

[Opłoki, ów, blp., **Okrajki]** *przykrycie próżnego miejsca pomiędzy zrębem a płatwią, aby nie zawiewało pod dach.* <?>

Opłomieniać, a, ał p. **Opłomienić.**

Opłomienianie, a, blm., czynność cz. **Opłomieniać.**

Opłomienić, i, ił, nied. **Opłomieniać l.** *ogarnąć płomieniem, płomieniami*: Stamtąd wieniec pożarów już równinę opłomienił. Krasiń. **2.** *oświecić blaskiem płomiennym*: Widzę bielone ściany obszernej izby, opłomienione wesołym blaskiem ognia. Zag. Przen.: *oblać rumieńcem, zaczerwienić*: Wielką zniosłam obelgę — twarz mi opłomienia, mówić nie mogę. Słow. <O + Płomienić>

Opłomienienie, a, blm., czynność cz. **Opłomienić.**

Opłonąć, nie, nął, × **Odpłonąć l.** †O. *spłonąć szybko jak pióro, spełznąć*: Opłonął ogień. Troc *(= przygasł).* Zgrzebie opłonęły. Troc. **2.** †O. przen. *ochłonąć, ostygnąć, uspokoić ś., przyjść do siebie, opamiętać ś., zmitygować ś.*: Gniew rychło opłonie, nienawiść ani nie utonie. Prz. *(= przejdzie).* Nigdy ś. mężowi gniewliwemu nie sprzeciwiała, lecz gdy opłonął, a gniew go minął, dopiero mu ś. sprawowała. Skar. Obaczył ś. nazajutrz, gdy opłonął, a rozum od gniewu był uwolniony. Birk. August, gdy w gniewie był, abecadło mówił, aby nic w owym zapaleniu, ażby opłonął, nie poczynał. Skar. Opłonąwszy z bojaźni, do swych narowów wrócili ś. Błaż. Nie do końca jeszcze z potrwożenia nocnego i pierwszej porażki opłonąwszy. Błaż. Gorącość młodego wieku w nim opłonęła. Troc. Niechaj ulęgę w pewnej twych skrzydeł zasłonie, aż bystra zapalczywość i niechęć opłonie. Kochan. **3.** *oblać ś. płomieniem wstydu, rumieńcem, zaczerwienić ś., sponsowieć, spłonąć*: Jeszcze większym opłonęli wstydem, gdy zapytanym po łacinie urzędnikom królewskim na migi odpowiadać przyszło. Wiszn. <O + Płonąć>

Opłonięcie, a, blm., czynność cz. **Opłonąć.**

× **Opłot, u,** lm. **y, [Opłocenie]** *płot ogradzający co*: Z wierzchu wieńczą je opłoty macicy winnej. Przyb. Przen.: W tym raju opłocie. Przyb. *(= obrębie).* Zdr. × **Opłotek.** <O + Płot>

Opłotek, tka, lm. **tki l.** × O. p. **Opłot**: Nasi O. drągów onych, któremi nieprzyjaciel tabor obmocnił, przełamują. Błaż. Kraczą smutne po opłotkach wrony. Nar. Idź na drogi i między opłotki. B. B. **2. [Opłotki, Opłótki** lm.] *wązkie przejście pomiędzy dwoma równoległemi płotami, miejsca ciasno ogrodzone, droga między płotami, płoty przydrożne*: Tym, którzy byli w opłotkach i na ulicach, wieczerza ta była zgotowana. Rej. Szczęściem wpadliśmy już w opłotki i uszliśmy goniącej nas zgrai wilków. Błoto w opłotkach. **3.** †Opłotki = *granice; karby; zakres*: Nie chcę dobrodziejstwa w tak ciasne opłotki wganiać. Górn. Miawszy wszystkie w pewnych opłotkach, ostrożnie je trzymaj. Jan. Rzecz swą pewnemi opiszę opłotkami. Jan. Kto ś. z niniejszego tylko raduje, ten w ciasnych bardzo opłotkach powodzenie swe zawiera. Pilch. W ciasnych opłotkach trzymaj ciało twoje. Pilch. **4.** w lm. *ściany płócienne namiotu*: Opłotków uchy-

liwszy, znalazł ś. przed księciem Władysławem. Krasz. **5.** †w lm. *płotki, gadanina, obmowa:* Z takich opłotków wyniść nie może. Troc. **6.** a. **Ogródek** wilczy, myśl. *miejsce ogrodzone z przynętą na wilki.* <O + Płotek>

Opłotka, i, lm. **i** inż. *tamka w korycie rzeki przy brzegu, zrobiona z dwuch nizkich płotków wiklanych, między które nasypuje ś. ziemi.* <O + *Płotka, od Płot>

[Opłotkowe, ego, blm.] *wynagrodzenie pieniężne, wypłacane przez nowonabywcę zagrody poprzedniemu właścicielowi.* <Od *Opłotkowy, od Opłotek>

†**Opłotny i.** *znajdujący ś. u płota:* Opłotne ziele. Troc. Chwast O. **2.** *ościenny, sąsiedni, sąsiedzki, okoliczny, poblizki:* U wszystkich opłotnych narodów. Troc. Opłotne kraje. Troc. O. sąsiad. Troc. Tam hołdowne piechoty, tam janczary wiodą, kędy w oczy sąsiedzi opłotni ich bodą. Pot. <O + Płotny>

Opłowiały *który opłowiał, spłowiały, wypłowiały, wyblakły:* Barwę opłowiałą jak sukniom przywrócić. Ślesz. Ziemia siwa a. opłowiała, podobna do marglu, dobre składa grunta. Kluk *(= płowa, bladożółta).* <Od Opłowieć>

Opłowić, i, ił *uczynić płowym, pozbawić żywości koloru:* Mróz świętej tej topoli ani śnieg żaden nie opłowi, co miesiąc w swą ś. zieloność odnowi. Pot. <O + Płowić>

Opłowieć, eje, ał *stać ś. płowym, spłowieć, wypłowieć, zblaknąć, zburzeć, opełznąć:* Ta barwa prędko opłowieje. [Wierszyczku, cóżeś tak opłowiał?]. <O + Płowieć>

Opłowienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Opłowić. 2.** czynność cz. **Opłowieć.**

[Opłozem] *z trudnością, z oporem, ponału.* <O + PŁOZ>

[Opłozić się, i ś., ił ś.] *osuwać ś.* <O + Płozić ś.>

[Opłoziska, isk, blp., **Spłozy]** *miejsca, gdzie ś. ziemia usunęła, urwiska.* <Od Opłozić ś.>

[Opłożenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Opłozić ś.**

Opłóczki, czek, blp. gór.: O. rud = *ubogi miał rudy, przy płókaniu rudy odchodzący,* szlich. <Od Opłókać>

[Opłóć, piele, pełi] p. **Opleć.** <O + Płóć>

Opłók, a, lm. **i** bud. *przyrząd w wychodku, opłókujący wodą i wypróżniający razem donicę.* <O + PŁÓK>

Opłókać, cze a. × **ka, kał, Opłóknąć,** nied. **Opłókiwać,** †**Opłókawać I.** *płócząc obmyć, oblać dla zmycia:* Chciała opłókać w krynicy przeźrzoczyste ciało. Kochan. O. talerz. O. co z brudu. Garb.: Opłókiwać skórę w wodzie = *szpilować.* Przen.: Bolesław zamordowanie Zbigniewa wielą łez opłókał. Błaż. Ostrością pokuty złości przeszłe opłókał. Błaż. **2.** *oblać, obmoczyć, zmoczyć, orosić:* Na każdą noc opłóczę łóżko moje, a pościel moję łzami skropię. Skar. Ten pałasz we krwi tej opłókam. L. **O. ś.** *obmyć ś., skąpać ś.:* O. ś. z mydła. O. ś. w rzece. Córka Faraonowa idzie, aby ś. opłókała w rzece. Leop. <O + Płókać>

Opłókanie, a, blm., czynność cz. **Opłókać.**

Opłókanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opłókać ś.**

†**Opłókawać, a, ał** i †**O. ś.** p. **Opłókać:** Łzami opłókawaj serce a sumnienie swoje. Rej.

†**Opłókawanie, a,** blm., czynność cz. **Opłókawać.**

†**Opłókawanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Opłókawać ś.**

Opłókiwać, iwa a. **uje, iwał** i **O. ś.** p. **Opłókać.**

Opłókiwanie, a, blm., czynność cz. **Opłókiwać.**

Opłókiwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opłókiwać ś.**

Opłóknąć, nie, nął p. **Opłókać.**

Opłóknięcie, a, blm., czynność cz. **Opłóknąć.**

[Opłótki, ów, blp.] p. **Opłotek.**

Opłucna, y, blm., **Opłucnia** anat. (pleura) *błona surowicza otaczająca płuca i wyścielająca jamę piersiową:* O. płucowa, płucna, †pleura= *właściwa opłucna* (p. pulmonalis). O. żebrowa, ścienna=błona piersiowa, †kołożebrowa, × błonka żebrowa, †skóra podżeberna (p. costalis). <O + Płucna (błona)>

Opłucnia, i, blm. anat. p. **Opłucna.**

Opłucnowy lek.: Drżenie piersi opłucnowe p. **Drżenie.** <Od Opłucna>

Opłuda, y, lm. **y** bot. (desmanthus) *roś. z rodziny czułkowatych.* <?>

†**Opłwicie** przys. od **Opłwity,** *obficie:* I odpłaci O. czyniącym pych. Ps. puł.

†**Opłwitość, i,** blm. rz. od **Opłwity,** *obfitość.* Ps. flor.

†**Opłwitować, uje, ował** = **Obfitować.** Głosy w. XV., B. Sz. Na uwiarowanie tego złego, aby też naszy szlachcicy jimienim opłwitując... ku obronie królestwa mocniej czujni byli, ustawiamy... Św. w Woc.

†**Opłwitowanie, a,** blm., czynność cz. **Opłwitować,** *obfitowanie.*

†**Opłwity** p. **Obfity:** Usta twoja opłwita była zgłoby, a język twój śpiewał jest leść. Ps. flor. *(= pełne.)* <p. Obfity>

Opłynąć, nie, nął, nied. **Opływać I.** *płynąc okrążyć;* (o wodzie) *płynąc otoczyć, objąć; oblać:* O. wyspę. Okręt Magielana był pierwszy, co kulę ziemską wkoło opłynął. Lel. (Nawa rozumu) opływa ziemię, niebios nie dosięga. Mick. Krwawy pot opłynął wszystko święte ciało Jego. Rej. Wiślica, miasto, Nidą wkoło opłynione. Stryjk. Jak mnie pot zimny opływa. Syrok. Przen.: *ogarnąć, objąć, otoczyć, okolić:* Oczy twe szukały tego Boga, którego piłaś w pieśniach oceanu, a promieniłaś go w dale światłem, co cię opływało. Przybysz. Włosom pozwoliłam, aby mi twarz opłynęły. Orzesz. Gęste kędziory opływały bledziuchną twarzyczkę. Orzesz. **2.** czym = *zostać opłyniętym, oblać ś., zalać ś., ociec, spłynąć czym:* Za Deukaljona wszystka Grecja była powodzią opłynęła. Biel. M. Do ziemi go wywiódł, która opływa mlekiem i miodem. Leop. *(= mlekiem i miodem płynącej).* Czart myślami go tak trapił, że na wszystkim ciele potem opływał. Zigr. Strumieniem krwawego potu opłynął. Wojnami domowemi, braterską i ojczystą krwią opływającemi, sami siebie porażali. Stryjk. Wnet krwią mu opłynął grzbiet cały. Rom. Cepy, widły i kosy niegorzej od szlacheckich szabel opłynęły krwią szwedzką. Sienk. Przen.: Gdy na lud ten człek poziera, to aż serce żal opłynie. Pol. Każdy chciał widzieć króla nowego, wszystkie drogi pełne były, drzewa, wsi i pagórki ludem opłynęły. Stryjk. *(= okryły ś. napływającym ludem, zaroiły ś., zostały zalane).* **3.** † O. *przepełnić ś., wezbrać, przybrać:* Rzeki teraz opływają. Troc. **4.** przen.: O. × czym, × w czym, w co = *przepełnić ś., napełnić ś.; obfitować w co, mieć czego po uszy, kąpać ś. w czym:* Miarę dobrą i wierzchowatą i natłoczoną tak, iż będzie opływała, dadzą wam. Rej. Usta twoja opływała złością, a język twój przypiewał jest łeż. Ps. puł. O.

mnogim bogactwem. Kulig. Alcybjades opływał w swym szczęściu. Węg. *(= pływał, jak pączek w maśle).* Puszczajcie łzy oczy nasze, i powieki nasze opływajcie wodą. Skar. Nasz żywot opływa dolegliwościami. Troc. Przez cały bieg życia w największych pomyślnościach opływał. L. Żyjcie wesoło, w szczęściu opływajcie i wszystkich słodkich pociech zażywajcie. Lubom. Opływa w faworach, w dobra. Troc. Człowiek opływający we wszystko nie rzeknie, że ma dosyć. L. Będziesz zawsze opływać we wszystkie dostatki, dom modnie meblowany, wieczorem obiadki. Niem. Gdzie kiedy komu ś. przyśniło to wszystko, w co pan baron na jawie opływa? Mick. Król Bobo w sławie jaśniał, w skarby opływał. Mick. <O + Płynąć>

Opłynienie, a, blm. p. **Opłynięcie.**

Opłynięcie, a, blm., **Opłynienie** czynność cz. **Opłynąć.**

Opłynięty, Opłyniony im. od **Opłynąć.** Przen.: Opłynięta malowniczemi fałdami sukni. Orzesz.

Opłyniony p. **Opłynięty:** Wiślica, miasto, Nidą wkoło opłynione. Stryjk.

× **Opływ, u,** lm. **y l.** *opływanie, opłynięcie, krążenie po wodzie, żeglowanie:* Mogli byli zobaczyć tak rozliczne dziwy, jakie im nastręczyły długie wód opływy. Przyb. Porzą spokojne morze, szczęsne im opływy. Przyb. **2.** a. †**Opływałość** *opływanie w co, obfitość, nadmiar, przepełnienie, pełność:* Nie poznacie siebie ani domów waszych w opływie błogosławieństwa Bożego. Wor. <O + Pływ, PŁY/PŁE/PŁ/PŁAW>

Opływać, a, ał p. **Opłynąć.** <O + Pływać>

†**Opływałość, i,** blm. p. **Opływ:** Z opływałości serca, a nie zmyślenie mówił. Warg. <Od *Opływały, od Opływać>

Opływanie, a, blm., czynność cz. **Opływać:** O. w bogactwach. Troc.

†**Opływicie** przys. od **Opływity.** Ps. flor.

†**Opływitość, i,** blm. rz. od **Opływity,** *obfitość.*

†**Opływity** = **Obfity.**

Opniróża, y, lm. **e** bot. (blakea) *roś. z rodziny zaczerniowatych.* <?>

× **Opobok** przyi. p. **Obok:** Podwójne O. siebie płynące rzeki, a stąd powstające wązkie międzyrzecza, są charakterem Azji. Pol. <O + Po + Bok>

Opochwowy lek. *dokoła pochwy będący:* Zapalenie opochwowe (pericolpitis). <O + Pochwowy>

× **Opocząć, nie, ął,** !**Opoczyć** *spocząć, oprzeć ś.:* <O + Począć, CZY/KOJ>

× **Opoczęcie, a,** blm., czynność cz. **Opocząć.**

†**Opoczny** przym. od **Opoka,** *skalny, kamienny:* Rozpadliny opoczne. Leop. Przen.: *twardy jak skała, kamienny, niewzruszony, nieczuły, zatwardziały, zakamieniały, nieugięty, nieużyty:* Serce opoczne nie przypuszcza prawdy k sobie. Rej. Twarde i opoczne serca męką Bożą ku płaczu będą zmiękczony. Op. <Od Opoka>

!**Opoczyć, nie,ył,** p. **Opocząć:** Kapłaństwo Chrystusowe nie zostało w Chrystusie, ale ś. z niego zlało na kapłany i na nich opoczyło. Smotr. <S. Sł. opoczĭti>

Opoczylec, lca, lm. **lce** bot. p. **Smagliczka.** <Od Opoka>

Opoczyna, y, blm., **Opucha** *wierzchnie deski w czółnie, dane po bokach dla powiększenia go, jak również dla przeszkodzenia napływowi wody do wnętrza.* <?>

Opoczysty l. *zawierający w sobie wiele opoki, skalisty, kamienisty:* Grunt O. Ziarno na opoczystej ziemi prędko uschło. Skar. Gdy siał, jedno padło na opoczyste, gdzie nie miało wiele ziemi. Wuj. Co na opoczystych są posiane. Wuj. Przen.: *niewzruszony, niepożyty, mocno ugruntowany, trwały:* Nie swym wątłym główkom, ale starym doktorom i opoczystemu kościołowi wiarę dawali. Hrb. Z Simona Piotr uczyniony, stał ś. pasterzem kościoła opoczystego. Hrb. Przy jedności kościelnej i opoczystym Pietrze trwać potrzeba. Skar. Źle Piotra *(petram)* opoczystym wykładają, gdyż go Pan samą opoką nazwać raczył. Wuj. **2.** anat.: †Kość opoczysta = *kość skalista* (os petrosum). <Od Opoka>

Opodal, × **Odal,** †**Obdal** przys. *w pewnym oddaleniu, nieco dalej, niedaleko stąd:* Jest dobry sposób dla twojej spokojności: masz wioskę O., a tam nikt nam niepotrzebny nie przeszkodzi. Węg. O. od miasta ogród jego. Troc. Za nim paź Mazepa z kasztelanową, potym O. Zbigniew z jakąś panią. Słow. O. wyje chuda psów gromada. Mick. <O + Po + Dal>

× **Opodalny,** × **Odalny,** †**Obdalny,** [**Obdalny**] *położony opodal, nieco dalszy:* Jutrzenka prowadzi z sobą rozświecenie od promieni słonecznych opodalnych na niebo. Otw. Las alibo dambrowę mając opodalną, świń do niej pędzić nie może, jano drogą. Św. z Woc. <Od Opodal>

Opodatkować, uje, ował *obłożyć, obciążyć podatkiem:* O. dom. **O. ś.** *obciążyć ś. dobrowolnie podatkiem, zobowiązać ś. do wnoszenia stałych składek:* Opodatkowali ś. na rzecz tej pięknej instytucji. <O + Podatkować>

Opodatkowanie, a, lm. **a** czynność cz. **Opodatkować;** *podatek:* Wpływ na obniżkę wartości ziemi w Królestwie wywarło niepomierne O. Bl. Minister uciekać ś. musi do większych opodatkowań.

Opodatkowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opodatkować ś.**

Opodeldok, u, blm., [**Podeldok, Podeldak, Apodeldok, Podoldech**] apt. (balsamum opodeldoc s. linimentum saponato-camphoratum) *maść rzadka galaretowata z mydła, wyskoku, kamfory i olejków lotnych sporządzona, dawniej często używana.* <?>

Opodlenie, a, blm. **l.** czynność cz. **Opodlić. 2.** a. **O. ś.** czynność cz. **Opodlić ś.:** Typ karjerowicza, dusigrosza, dbającego jedynie o kieszeń własną i o własną karjerę, choćby za cenę opodlenią. Kraus.

Opodlenie się, a ś., blm. p. **Opodlenie.**

Opodlić, i, ił *upodlić, spodlić.* **O. ś.** *upodlić ś., spodlić ś.* <O + Podlić>

Opoić, i, ił, nied. **Opajać l.** *napoić do zbytku, dać ś. opić; spoić, upoić, zrobić pijanym:* Opoił mię winem. Troc. Biada temu, który opaja bliźniego swego. Rej. Przen.: Jest w domu Tarnowskich moc wielka szabel, turecką posoką nie sfarbowanych, ale szczerze opojonych. Warg. *(= nasyconych, przesiąkłych).* **2.** przen.: †O. kogo czym = *wpajając, omamić go:* Opoił nieprzyjaciela opinją, jak gdyby ś. go bał. Warg. Tą nadzieją, tą podnietą go opoił. Troc. **3.** przen. *upoić, odurzyć, rozmarzyć, zaślepić:* Nigdy go rozkosz tak nie opoiła i znęciła, iżby go od należytych zabaw zawściągnąć mogła. Pilch. Sercem bałwochwalskim opojony. Zigr. **O. ś.** *opić ś.:* Ale waśćeś ś. dziegciem opoił po samę szyję. Kaczk. [Krowisie mi ś. opoją]. <O + Poić>

Opoje, ów, blp. wet. *rozszerzenie torebek stawowych i pochew ścięgnowych z wysiękiem surowiczym.* <Od Opoić>

Opojenie, a, blm., czynność cz. **Opoić.**

Opojenie się, a ś., blm., czynność cz. **Opoić ś.**

Opoka, i, lm. **i I.** min. *nazwa ogólna margli wapiennych formacji kredowej, mniej lub więcej rozcierających ś. w palcach i łatwo wietrzejących:* Opoki wapienne często po całych rozlegają ś. krajach. Stasz. **2.** *skała, kamień, głaz:* Opoki i skały są to owe ogromne wielkością kamienie, które ś. z pojedyńczych różnych kamieni składają, pospolicie z szpatu, kwarcu i łyszczaku. Kluk. Kamień ten kuźniacy nazywają warchem lub opoką. Torz. Wykuto w opokach skalistych pieczary. Dm. (O wulkanach:) W głębi jam płomieniem wrą opoki. Mick. Rżenie echem odbiły opoki. Mick. Opoki głową kruszyć nie kusi ś., tylko szalony. Smotr. Wszystko mi idzie jak z opoki, chwile ś. ciągną dniami, z miesiąców mam roki. Zabł. *(= jak z kamienia).* Twardy jak O. (Zając) pod opoką siedział martwy jak O. Mick. Niech będzie ślepą, martwą jak O. Mick. Przen.: Pan jest O. ma, moc a dużość moja. Leop. (skała moja i siła. Leop.). Nogi moje na twardej opoce postawił. Kochan. Ty jesteś opoką, a na tej opoce zbuduję kościół mój. Wuj. O. wiary. Skar. *(= fundament niewzruszony, silna podstawa).* Przen.: Sławy podniebne opoki. Mick. Dopłynie, kędy sławy góruje O. Mick. Na wierzchy, gdzie parnaska trzyma cię O., zwabiaj niższych łagodnym swego blaskiem oka. Mick. **3.** [O., **Opóka**] *kamień wapienny, wapień; kamień kopalny, zdatny do budowli.* **4.** woj. *forma do odlewania dział, złożona ze skrzyń z żelaza lanego.* **5.** zł. *ser.* <O + PIEK/POK>

[**Opokazywać, uje, ywał**] *oprowadziwszy pokazać wszędzie, wszystkim z kolei:* Pooprowadzał ją po okręcie i opokazywał. <O + Pokazywać>

[**Opokazywanie, a,** blm.] czynność cz. **Opokazywać.**

[**Opol!**] *nawoływanie psów.* <Okrzyk.>

Opolaczeć, eje, ał p. **Opolaczyć.** <O + Polaczeć>

Opolaczenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Opolaczeć. 2.** czynność cz. **Opolaczyć.**

Opolaczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Opolaczyć ś.**

Opolaczyć, y,ył *zrobić Polakiem, spolaczyć.* **O. ś., Opolaczeć** *stać ś. Polakiem:* Jeden Sierociński z Wołynia opolaczył ś. Rol. <O + Polaczyć>

Opole, a, lm. **a I.** *grupa siół, wiosek, odpowiadająca solidarnie za bezpieczeństwo i porządek, rodzaj prastarej słowiańsko-polskiej gminy, różniącej ś. wszakże od gminy (niemieckiej) brakiem jednolitości i istotnej organizacji gminnej.* Gl. Za pana bez zmiłowania odpowiadano opolami, czyli w razie ucieczki przestępcy pociągano tych do sądów, na których polu znaleziono zamordowanego. Chl. **2.** †przen. *opolnicy, osadnicy:* Tedyśta oba wiodła osadę a. O., jako jim przykazano s królewskiego sądu. Kbrz. Tedy woźny s opolim miał jest iść strugą i poszedł zuw ś. pośród strugi z opolim. Kpzn. **3.** *zagroda:* Patrzyły w dal, jakby w niej odszukując domów ojców i opola rodzinnego. Sts. **4.** *kraina stanowiąca przejście od pól równych do wyniosłych.* **5.** *kraj od Karpat do Dniepru:* Cały ten obszar nazywa lud Opolem. Jest to zbiorowa nazwa, obejmująca kraje, zostające mniej więcej pod wpływem stepowego klimatu. Pol. O. stepowe. Ukryć ś. niema gdzie, bo to, panie, na opolu, jakby na gołej dłoni. Dzierz. **6.** *rodzaj daniny w przywilejach książąt polskich.* Nar. Miejscowe, O., vicinia, polowe, rodzaj daniny. Wiszn. <O + Pole>

Opolerować, uje, ował *wypolerować po wierzchu, ze wszystkich stron;* przen. *okrzesać, ogładzić.* <O + Polerować>

Opolerowanie, a, blm., czynność cz. **Opolerować.**

Opoliczkować, uje, ował *obić po policzkach, spoliczkować, wypoliczkować:* Książę opoliczkował tego błazna, i strzelają ś. Krasz. <O + Policzkować>

Opoliczkowanie, a, blm., czynność cz. **Opoliczkować.**

Opoliturować, uje, ował *wypoliturować na wszystkie strony.* <O + Politurować>

Opoliturowanie, a, blm., czynność cz. **Opoliturować.**

Opolnik, a, lm. **cy** *mieszkaniec opola:* Drudzy opolnicy nie chcieli iść strugą, ale podle strugi. Kpzn.

Opolny I. przym. od **Opole:** Len siwy zwyczkiem siedzi schowany we zbożu, w opolnych ziemiach. Kon. Wiece opolne. Czoło opolne *(= miejsce obrad przedstawicieli opola).* Laska opolna, wić, znamię *(= laska, krążąca między mieszkańcami opola, jako wezwanie na wiec).* **2.** *polny, równy, płaski naokół:* Okolica, w której mieszkam, opolna. **3.** †O. *obopólny, zobopólny, obustronny:* Wespół ś. witali z opolną radością. Stryjk. **4.** gór.: Opolna góra = *góra leżąca w jednym opolu, to jest w blizkim sąsiedztwie z inną; kopalnia sąsiednia, lecz za linją 24 łatrów od kierunku sztolni prowadzona.* Szyb O. a. spustny = *będący już za granicą linji sztolnej, czyli dalej niż o 24 łatry od niej.* Gwarek O. = *gwarek posiadający dozwolenie od żupnika na opolną górę.* Łab. <Od Opole>

Opolować, uje, owal co, myśl. = *odbyć na czym polowanie dokoła:* Opolowano rewiry Korabka i Remiza. <O + Polować>

Opolowanie, a, blm., czynność cz. **Opolować.**

Opoła, y, lm. **y** p. **Oblader.** Zdr. **Opółka.** <O + *Poła, PIŁ>

[**Opołać, a, ał**] p. **Opleć.**

[**Opołanie, a,** blm.] czynność cz. **Opołać.**

Opołek, łka, lm. **łki** p. **Opół:** Zbito mu z czterech opołków trumienkę. Krasz.

[**Opołonik, a,** lm. **i**] *warząchew.* <Ukr. połònik, por. Ukr. opołònik>

[**Opołonka, i,** lm. **i**] *przerębel.* <Ukr. opołònka>

[**Opomnienie, a,** lm. **a**] *upomnienie:* Jać wam, grzeczne damy, O. daję. <O + *Pomnienie, Pomnieć>

Opona, y, lm. **y I.** *zasłona, kotara, makata, okrycie, obicie, tapeta, szpaler:* Opony robotą haftarską uczynisz, a pięć opon będą spinane pętlicami. Wuj. Uczynisz oponę z szarłatowego jedwabiu. Leop. Uczynili z opon jakoby kaplicę. Rej. Sukna posyła, ile potrzeba na oponę meczetu. Kłok. Usłać pałac drogiemi oponami kazał. Skar. *(= kobiercami).* Ona i haftowaniem przednią sławę miała, ona i najsztuczniejsze opony wiązała. Szymon. *(= gobeliny).* Tylu opon trzeba do obicia. Troc (= do wytapetowania). Teatra obrazami a. oponami, obrazy osób na sobie mającemi, zdobili. Otw. Ściany dymne i brudne jak czarna opona. Mick. Ściany oponami atalickiemi obite. Warg. †Opony pościenne. Ort. Widząc żonę przez wpół przezroczystą oponę parawanu. Krasz. Siedzi jak głucha na ścianie O. Rej *(= jak malowany).* Przen.: Róże ucieszne, róże, ognie samorodne, szkarłatne me opony i gwiazdy ogrodne. Zim. O. skórzana

na książkach. Jord. **2.** *płachta, pokrowiec, deka płócienna, plandeka; pokrycie z płótna, np. w powozie:* O. do okrycia ładunku na wozie, na wagonie kolejowym. O. na konia. W bieli ubrani ci, co z prawej strony, ci, co na lewo, w żałobne opony. Mick. Przen.: *powłoka, zasłona:* Śmiertelną oponą zasunięte oczy. L. Przen.: Serca nie mając na swoję poprawę, w tym zakłada oponę, powagę i sławę, żeby błąd popełniony utrzymać koniecznie. Jabł. *(= pozór, pretekst).* **3.** anat. *błona okrywająca narząd jaki, szczeg. mózg:* Opony, osłony mózgowe, mózg okrywające (meninges). O. naczyniowa, miękka, †cienka błonka, miękka błonka; †pobożna, łagodna matka, × naczyniówka mózgordzeniowa (meninx vasculosa s. pia mater). O. pajęcza surowicza, błona pajęcza, †do pajęczyny podobna, × pajęczówka, (arachnoidea s. meninx serosa). O. twarda, błona mózgowa twarda, †tęga, †błonka gruba, twarda matka, × twardówka (dura mater s. meninx). **4.** gór. *murki z cegieł lub kamieni, tama z piasku, dla wstrzymania ognia w razie pożaru w kopalniach stawiane.* **5.** węgl. *okrycie stosu węglarskiego z gałązek, liści, mchu, wrzosu i t. d.,* opyrzenie, *ściana z chróstu lub płótna do zasłonięcia milerza od zbytniego wiatru w czasie tlenia węgli.* Zdr. **Oponka,** × **Oponeczka.** <O + PN/PIĘ/PON/PIN>

Oponaks, u, blm. chem. p. **Opoponaks.** <Z Opoponaks>

× **Oponeczka, i,** lm. **i** p. **Opona.**

Oponent, a, lm. **ci** *ten, co oponuje, stawia opozycję, przeciwnik w dyskusji, sprzeciwiający ś. czemuś:* O. doktoranta. Jego statuta znalazły oponentów wielu. Krasz. <Łć. opponens, 2 pp. -ntis im. = przeczący>

Oponentka, i, lm. **i** forma ż. od **Oponent.**

Oponka, i, lm. **i** l. p. **Opona. 2.** bot. (gleocapsa) *roś. z gromady wodorostów, z klasy sinic.* <Zdr. od Opona>

Oponnica, y, lm. **e** p. **Osłonnica.** <Od Oponny>

× **Oponny** p. **Oponowy.** Kn.

Oponować, uje, ował, [Odponować] l. †O. *przeciwstawić, postawić przeciw czemu:* Któreby tej konstytucji O. woluminum? Pas. **2.** *przeciwstawić swoje zdanie innemu, być przeciwnego zdania w dyspucie, czynić zarzuty, przeczyć, kontrować, sprzeczać ś.:* Ty zawsze musisz O. Wilcz. †**O. ś. l.** *obstawać, upierać ś., nastawać:* Hetman wielki koronny z senatorami, przyjaciołami swemi, mocno ś. oponował, aby sejmu nie przyspieszać. Mat. **2.** *stawiać czoło, dotrzymywać placu, walczyć, bronić ś.:* Tenże (Zborowski) przywilej króla Aleksandra krył, oponował mu ś. i przał go w metryce. Papr. A żeś ś. to waćpan ważył takiej potędze O.? Sienk. Moi dworscy i niektórzy katedralni ludzie oponowali ś. przy mnie, a drudzy ode mnie pouciekali, obaczywszy wielkie turby ord. Fin. O. ś. za naród nasz nieprzyjacielowi. Star. Przen.: Miłosierdzie sprawiedliwości boskiej ś. nie oponuje, ani sprawiedliwość boża stawia ś. na sprzeciwieństwie miłosierdziu jego. Salin. *(= nie sprzeciwia ś., nie przeszkadza jej, nie wyklucza jej).* <Łć. opponere>

Oponowanie, a, blm., czynność cz. **Oponować.**

†**Oponowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Oponować ś.**

Oponowe, ego, blm., **Płachtowe** kol. *opłata za najem opon wozowych.* <Od Oponowy>

Oponowy l. a. × **Oponny** przym. od **Opona.** Kn. **2.** anat. *tyczący ś. opon mózgowych,* mózgo-błonowy: Tętnice oponowe (arteriae meningeae). <Od Opona>

Oponsowieć, eje, ał *oblać ś. ponsem, rumieńcem; sponsowieć, zarumienić ś., zaczerwienić ś.:* Oponsowiała z gniewu, a może i ze wstydu. Orzesz. <O + Ponsowieć>

Oponsowienie, a, blm., czynność cz. **Oponsowieć.**

Opończa, y, lm. **e,** †**Japończa, [Obończa] l.** *płaszcz obszerny bez rękawów do owinięcia ś. od słoty:* O. ode dżdżu. Rys. Lepiej przed czasem obmyślić opończę, niżeli potym umoknąć. Prz. Mądrego za pogody nabywać opończy. Pot. Gdy jedziesz w drogę, ano piecze słońce, nie chroń ś. dla dżdża wziąć sobie opończę. Prz. Choć słońce gorące, bierz opończę. Prz. Patrz na słońce, kładź opończę. Prz. Służące do przechadzki opończe płócienne, któremi osłaniają po wierzchu kontusze. Mick. Biegną Dunajce, dwaj bracia górale, z okiem myśliwskim i zwinnością gończą; jeden z nich w białe okręca ś. fale, drugi ś. czarną owinął opończą. Deo. **2.** × O. *rodzaj sukni męskiej wierzchniej kroju kierei, z kapturem.* Gl. **3.** a. **[Obuńca]** *płachta płócienna; górnica źle zrobiona; sukmana nie przystająca do figury.* **4.** zool. p. **Płaszcz.** <Tur. japundża, sld. do Opona, Opinać>

Opończany p. **Opończowy.** Ł.

Opończowy, Opończany przym. od **Opończa.** Kn.

Opończyk, a, lm. **i** bot. (encalypta) *roś. z gromady mchów liściastych, z rodziny strzechowatych.* <Od Opończa>

Opoponaks, u, blm., **Oponaks** chem. *gumożywica z rośliny opoponax chironium.* <Łć. opoponax>

Opora, y, lm. **y l.** a. **Opór** *to, na czym ś. coś opiera, to, co podpiera, podpora:* O. sklepienia *(= noga sklepienia; jedno z wgłębień, zostawionych w ścianach jako oparcie dla mającego ś. budować sklepienia).* O. drzwi p. **Przylga. 2.** woj. *próg z drzewa, o który opierają ś. koła armaty, ustawionej w działobitni, urządzony przed samym przedpiersieniem, ażeby koła armaty nie psuły futrowania.* Zdr. **Oporka.** <O + POR/PR/PIER>

[Oporać się, a ś., ał ś.] *uporać ś., załatwić ś.* <O + Porać ś.>

[Oporaić, i, ił] *uporządkować.* <O + Po + Raić>

[Oporajenie, a, blm.] czynność cz. **Oporaić.**

[Oporanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Oporać ś.**

× **Oporca, y,** lm. **y** *przeciwnik, adwersarz:* Potyka swego oporcę na płaskim skały urwisku. Stasz. <O + POR>

[Oporębować, uje, ował] *ocembrować:* Studnia oporębowana deskami. <O + * Porębować, od Poręba>

[Oporębowanie, a, blm.] czynność cz. **Oporębować.**

Oporęczenie, a, blm., czynność cz. **Oporęczyć.**

Oporęczować, uje, ował p. **Oporęczyć:** Na arkadach gotyckich oparto oporęczowane koronką z głazu galerje i tarasy. Spas. <O + * Poręczować, od Poręcz>

Oporęczowanie, a, blm., czynność cz. **Oporęczować.**

Oporęczyć, y,ył, Oporęczować *opatrzyć poręczami:* Wysunął z kąta duże krzesło oporęczone. Byk.

Oporka, i, lm. **i** p. **Opora:** Oporki nie dopuszczają wiadru niżej zstępować w rurmusie. Troc. Oporki, części w maszynie wstrzymujące jej ruch.

Oporki kształtu widełek, dla utrzymania toków szynowych w należytym od siebie oddaleniu.

Opornica, y, lm. **e** kol. *szyna torowa, do której przypiera iglica.* <Od Oporny>

Opornie przys. od **Oporny:** Rzecz idzie O. *(=oporem, jak z kamienia, niechętnie, jak z musu).* Stawić ś. komu O.

Oporność, i, blm. **I.** rz. od **Oporny,** *opór:* Bierna O. przekształcała ś. niekiedy w czynną zaczepkę. Rol. O. na ciśnienie. Starszym, więcej widziałem, więc na moje zdanie bez oporności niechaj serce twe przystanie. Ryd. <O+POR>

Oporny I. *stawiający opór, nieposłuszny.* **2.** p. **Oporowy:** Każda armata na statku wojennym winna być osłonięta pancerzem opornym. <Od Opór>

Oporowy, Oporny przym. od **Opór:** Obok ganku głównego pod linją oporową 12 stóp zasadziłem piece. Koł. Wznoszenie filaru oporowego do wijaduktu wielkiego. Gór.: Filar O. = *filar pozostawiony dla mocy obok wybieranych węgli w kopalni, np. przy szybie, przy chodniku głównym lub przy pochylni, do którego wybrania potym ś. wrócić trzeba.*

Oportunista, y, lm. **ści** *zwolennik oportunizmu.* <Od Oportunizm>

Oportunistka, i, lm. **i** forma ż. od **Oportunista.**

Oportunistyczny przym. od **Oportunizm.**

Oportunizm, u, blm. *polityka zastosowana do okoliczności dla tym pewniejszego dojścia do celu; naginanie ś. do sprzyjających w danej chwili okoliczności.* <Od Łć. opportunus = dogodny>

Oporty, ów, blp., **[Aporty], Deporty, Daporty, Dziepurty** *gatunek jabłek.* <p. Japurt>

[Oporządek, dku, blm.] *robienie porządku, dawanie inwentarzowi paszy, pojenie go i uprzątanie nawozu:* I wszelki O. inszy. Kon. <O+Porządek>

Oporządzać, a, ał i **O. ś.** p. **Oporządzić.**

Oporządzanie, a, blm., czynność cz. **Oporządzać.**

Oporządzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oporządzać ś.**

Oporządzenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Oporządzić. 2.** *rzeczy, porządki, w które kogo oporządzają, wyprawa:* O. wojskowe.

Oporządzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Oporządzić ś.**

Oporządzić, i, ił, nied. **Oporządzać I.** kogo = *zaopatrzyć w porządki, ogarnąć, przyodziać schludnie, sprawić mu co potrzeba:* Nabrał towarów od Żydów i niemi siebie, a potym kolegów swoich od stóp do głów oporządził. Niem. O. syna, wysyłając go do szkół. Żart.: Kieszeń oporządził podczas wojny dobrze złotem. L. *(= obładował, napakował).* **2.** co = *zrobić porządek koło czego, obrządzić; wyporządzić, przyprowadzić do porządku, wyszykować, narządzić, wyrychtować:* O. dom. [Ludzie oporządzajo kunie i dobytek] *(= dają im jeść i pić, wynoszą gnój i prześcielają słomę).* Trzeba O. karetę i trzymać konie gotowe! L. **3.** *oprawić, sprawić, wypaproszyć, wypatroszyć, wybebeszyć, oskubać zabite zwierzę:* O. słomkę, zająca, rybę. Przen.: *opróżnić, obrać, ogołocić z mienia, z pieniędzy, okraść, ograbić a. ograć, orznąć, obębnić, wyłudzić od kogo wszystko:* O. komu kieszeń = *wyszlamować.* Z plebanji nietrudno będzie ruszyć dziki, bo już tam oporządziły wszystko. Pol. Koło północy wpadliśmy do szlachcica i oporządziliśmy dom cały i dobytek do czysta. Kaczk. Oczyszczał kieszenie szlachty i oporządzał aljanckich oficerów. Rol. *(= ogrywał).* Przen.: Jak oni tam te nasze stare czasy, których nie znają, oporządzają po swojemu. Krasz. *(= nicują, wyszydzają, znęcają ś. nad niemi, krytykują, szarpią).* **4.** fl. *po złożeniu pasa z plenic przytwierdzić siodło, drygawkę i szryk.* **5.** zdń. *wykończyć części ornamentacyjne pieca.* **O. ś. I.** *zaopatrzyć ś. w porządki, sprawić sobie przyzwoite ubranie, przyodziać ś. schludnie, ogarnąć ś.:* Oporządził ś. od stóp do głów. Przybywszy do Warszawy, trzeba ś. było zaraz O., żeby ś. pięknie zalecić u dworu. Bart. **2.** *obrządzić ś., załatwić ś.:* Oporządziwszy ś. tedy w domu, w samo święto św. Marcina wyjechałem z domu. Pas. **3.** *urządzić ś., wykierować ś., wyszykować ś., wyjść źle a. dobrze:* Otóż to chleb wysłużony: codzień od jegomości kułakiem w zęby, od jejmości codzień burka! Niczego, pięknie ś. oporządził! L. <O+Porządzić>

Oposy, ów, blp. *futro popielate ze zwierzęcia zwanego opossum.* <Od Opossum = zwierzę północno-amerykańskie workowate, chwytno-ogoniaste; z języków amerykańskich>

[Oposzny] *ostatni:* Oposzne dni miesiąca *(= dni ostatniej kwadry, na schyłku).* <Ukr. opìsznyj>

[Opośle] *za, poza, z tyłu:* Koń bieży O. **[Na O.]** = *na ostatku, na końcu.* <Por. Oposzny>>

[Opotarcie, a, blm.] czynność cz. **Opotrzeć.**

[Opotrzeć, trze, tarł] len = *wycierać len na cierlicy.* <O+Potrzeć>

[Opoważenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Opoważyć ś.**

[Opoważyć się, y ś.,ył ś.] *odważyć ś.* <O+Poważyć ś.>

†Opowiadacielka, i, lm. **i** p. **Opowiadaczka:** Pan podał rzecz opowiadacielkom wojska wielkiego. Bud.

Opowiadacz, a, lm. **e** *ten, co opowiada:* Plutarch wieści publicznych wierny O. Kras. Aleksander Wielki zazdrościł Achillesowi, że miał dzieł swoich opowiadacza Homera. Alber. Opowiadacze ewangielji. Steb. *(= głosiciele, zwiastuny, apostołowie).* O. nowych nauk. Dambr. *(=propagator).* <Od Opowiadać>

Opowiadaczka, i, lm. **i** forma ż. od **Opowiadacz; †Opowiadacielka, †Opowiedzicielka.**

Opowiadać, a, ał i **O. ś.** p. **Opowiedzieć.** <O+Powiadać>

Opowiadanie, a I. blm., czynność cz. **Opowiadać:** Zadać uczniom O., co do opowiadania a. co na O. Do bojarów putnych należał pogon a. rozwożenie wieści, inaczej O. wieści. Rol. Szkoda, że masz niewielki dar opowiadania. Mick. Uczą porządku w opowiadań roli. Słow. **2.** a. **Opowieść, ×Opowiedź** *rzecz opowiedziana:* Powieści i opowiadania.

Opowiadanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opowiadać ś.**

×Opowiadywać, a, ał i **× O. ś.** p. **Opowiedzieć:** [Nocki przesiadywał i rozmaitości opowiadywał]. Opowiadywali ś. tu i tam, że są wysłani na przyszły sejm walny Rzpltej. Bart. <O+*Powiadywać, od Powiedzieć>

×Opowiadywanie, a, blm., czynność cz. **Opowiadywać,** *opowiadanie.*

×Opowiadywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opowiadywać ś.,** *opowiadanie ś.*

×Opowicie, a, blm., czynność cz. **Opowić.**

×Opowić, iję, ił p. **Opowinąć:** Dziatwa, opowita w świtki i onucki, dygotała po izbach. Las. Oni szli ku niemu, jak widma głodowe, opowite w podarty żołnierski płaszcz siny. Las. <O+Powić>

[**Opowiedać, a, ał** i **O. ś.**] p. **Opowiedzieć.**

[**Opowiedanie, a,** blm.] czynność cz. **Opowiedać.**

[**Opowiedanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Opowiedać ś.**

†**Opowiedne, ego,** blm. *opłata przy opowiedzeniu ś. starszym w cechu, t. j. przy wyrażeniu chęci wstąpienia do cechu:* Gdyby którykolwiek rzemiesła haftarskiego człowiek skądinąd do miasta Warszawy przyszedszy, chciał przystąpić do cechu, takowy każdy ma ś. wprzód pp. starszym opowiedzieć i opowiednego dać złotych polskich sześć a wstępnego złotych ośm, i bracią cechu tegoż przystojnie i należycie uczęstować. Art. haft. <Od Opowiedny>

× **Opowiedni** p. **Opowiedny.** <O + Po + WID/WIAD>

[**Opowiednia, i,** blm.] p. **Opowiedzenie ś.:** Wyszedł sobie bez opowiedni. <O + Po + WID/WIAD>

× **Opowiednie** przys. od **Opowiedny,** *za opowiedzeniem ś., opowiedziawszy ś., uprzedziwszy, zameldowawszy wprzód.* (P. Nieopowiednie).

Opowiednik, a, lm. **i** gram. *orzeczenie, predykat.* <Od Opowiedni>

Opowiedny, × **Opowiedni I.** × O. *zapowiedziany, za opowiedzią dziejący ś.* (p. Nieopowiedny). **2.** †List O. = *list odpowiedni,* p. **Odpowiedny:** Prawo pozwalało rozprawić ś. z przeciwnikiem, posławszy mu wprzód odpowiedź a. list O. z zagrożeniem czynnej zemsty. Paw. <Od Opowiedzieć>

[**Opowiedza, y,** blm.] p. **Opowiedzenie ś.** <O + Po + WID/WIAD>

Opowiedzenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Opowiedzieć:** Uspokoję w porządnym opowiedzeniu ciekawość twoję. Koss. Nie spuszczając ś. na O. ekonomów, komisarz sam przez ś. wejrzeć ma we wszystko. Kras. **2.** p. **Opowiedzenie ś.:** Wyszedł bez opowiedzenia. A czyż można, abyś ś. tu bez opowiedzenia wdzierał? L.

Opowiedzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Opowiedzieć ś.:** a) O. ś. przy religji przodków, przy królu. b) a. **Opowiedzenie, [Opowiedza, Opowiedź, Opowiednia, Opowieść]** *zawiadomienie, uprzedzenie, zameldowanie o swoim przybyciu a. oddaleniu ś.:* Wyjechał bez opowiedzenia ś. *(=nie opowiedziawszy ś., bez wiedzy czyjej).*

Opowiedzieć, wie, wiedział, posp. **Opedzieć,** nied. **Opowiadać, [Opowiedać],** posp. **Opedać,** × **Opowiadywać I.** *opisać, wyłożyć słowami:* Co niegdyś było gorzko wytrzymać, to pospolicie słodko opowiadać. Pilch. O. komu bajkę, anegdotkę. O. co ś. stało, co ś. widziało, jak ś. rzecz miała, działa, odbyła. Im więc podziękuj za to, co ś. stało, a jak ś. stało, opowiem. Mick. O. swoje podróże a. o swoich podróżach. Dobrze, przyjemnie opowiada. W kilka miesięcy po opowiedzianych tu wypadkach zawakowało biskupstwo krakowskie. Szaj. O. co swojemi słowami. Opowiedział mu, co i jak ma robić *(=rozpowiedział).* **2.** nied. posp. *gadać, zmyślać, bajać, bałamucić, bańdurzyć, bzdurzyć, brednąć, pleść, zawracać głowę:* E! opowiadasz. At, nie opowiadałbyś lepiej! **3.** *ogłosić, zwiastować, oznajmić;* nied. *szerzyć, krzewić opowiadając; propagować; przepowiadać, zapowiadać; dać znać o kim, wskazać na kogo.* Skr. Piękne są słowa tego, który opowiada pokój. Leop. Uczynność inszego opowiadać pamiętaj. Białob. Co tedy wy, nie znając chwalicie, to ja wam opowiadam. Wuj. Chce dzisiaj modlić ś. do Ciebie, bym opowiedział Słońcu siebie, jakom jest powołany. Wysp. Poseł prędki z nowiną przybieżał, pewny nieprzyjacielski lud opowiadając i pewne uroczysko. Kochan. Rozum szczyry opowiadać będę. Kochan. Zapewneby błędów i wad nie opowiadał za wzory. Śniad. *(=nie podawał).* Potym taki porządek w drodze JP. Mińskiego był opowiedziany i dworowi przeczytany. Niem. W głos to prawa opowiadają. Troc *(=głoszą, podają do wiadomości, orzekają).* Opowiadajcie między narody chwałę boską. Wuj. Prorocy przyszłe rzeczy opowiadali. Zachar. Gdy greckie państwa upaść a Carogród wziąć Turcy mieli, Mikołaj papież przed trzemi laty upadek ich opowiedział, gromiąc złości i odszczepieństwa ich. Skar. Przekładając grzechy wasze, pomstę bożą wam z gorzkością serca naszego opowiadamy. Skar. **4.** O. komu, przed kim = *powtórzyć, zakomunikować, wygadać, wyśpiewać, wypaplać:* Mamyż królowi O. te wszystkie słowa? Leop. Wszystko opowiedział ojcu a. przed ojcem *(=doniósł mu).* Ludziom moim, co widział i słyszał, opowiedziałem. Koss. **5.** †O. wojnę = *wypowiedzieć, zapowiedzieć, wydać:* Turcy Persom wojnę opowiedzieli. Troc. Opowiedziana wojna. Troc. Jak sułtan wojnę opowie... Kłok. Lewpart opowiedział wojnę smokowi. Papr. **6.** †O. towar na cle. Troc = *zadeklarować do oclenia.* **7.** *oznajmić, donieść, zameldować, zaanonsować:* Pójdę jejmości przybycie twoje O. L. A czyż można, abyś ś. tu bez opowiedzenia wdzierał? — Muszę sam, kiedy mnie We Pan żadnym sposobem O. nie chcesz. L. Opowiedz mnie u pana twojego, żem tu. Troc. Dworzan także królewskich gdy opowiedziano, przystąpić im do ręki zaraz też kazano. Piel. Wiedli ją (Judytę) ku stanu Olofernowu i opowiedzieli ją; a gdyż weszła przed oblicze jego, natychmiast był jęt od swu oczu Olofernes. B. Sz. **8.** †O. *wymówić, powiedzieć, oznajmić, zapowiedzieć komu, uprzedzić kogo:* Jeśliby pan najemnika odprawić a. też on od pana odejść chciał, to jeden drugiemu w dzień P. Marji gromnic O. powinien. Sz. **9.** myśl. (o ogarze) *odezwać ś., wpadszy na trop zwierza, dać znać o nim tym sposobem:* Ogar kota opowiada. **0. ś. I.** *wytłomaczyć ś., objaśnić o sobie, zdać sprawę:* Nie opowiadali ś., co za jedni, my też nie śmieli pytać. Sienk. [Pocóżeś me, matulinku, za mąż nie dała, kiedy ja ś. tego roczku opowiadała?]. **2.** *powiedzieć o swoim zamiarze oddalenia ś.; oznajmić o swoim przybyciu, zameldować ś., zaanonsować ś.:* Wyszedł, nie opowiedziawszy ś. ojcu. Opowiadam ś. komu, daję znać, żem przyszedł abo odchodzę, żem przyjechał abo odjeżdżam. Kn. Mojżesz, choć od Boga wezwany, opowiedział ś. teściowi. Hof. **3.** przy kim, przy czym = *zapowiedzieć swój zamiar trzymania ś. kogo, czego, zostania wiernie, stale przy kim, przy czym, oświadczyć ś.:* Własnym swym kosztem i radą wierną i nieustraszonym sercem przy królu ś. opowiedział. Birk. Przy starej religji, lubo wzgardzonej, opowiedział ś. Birk. Któż dla ojczyzny niesie na plac zdrowie, któż ś. do gardła przy prawdzie opowie? Groch. Każdy swych rzeczy pilen, rzadki ś. opowie z chęcią swą przy ojczyźnie. Groch. Zarucki z 1,500 kozaków opowiedział ś. przy niej. Niem. Kilkudziesięciu ludzi czerkaskich opowiedziało ś. przy nim, i wszczęła ś. bitwa. Sienk. Choćby jeden giermek tylko przy mnie ś. opowiedział, z tym jednym jeszcze pójdę ku bramom stolicy mojej. Krasiń. **4.** †O. ś. *zastrzec ś., wymówić sobie co, uprzeć ś. przy czym,* nied. *obstawać przy czym:* Tam Gamrat zarazem opowiedział ś., że to beneficjum jego jest

podawania. Kochan. *(= od jego prezenty zależy).* <O + Powiedzieć>

Opowiedź, i, lm. **i l.** × O. *opowiedzenie, opowiadanie:* Nie potrzebujesz opowiedzi tych dolegliwości, które cierpiałem. Stasz. **2.** [O.] = a) p. **Opowiedzenie ś.** b) *zapowiedź:* W którą niedzielę damy O.? Ożenił ś. z nią i bez opowiedzi. Zwr. M. <Od Opowiedzieć>

Opowieść, i, lm. **i l.** *to, co opowiedziano, co opowiadają; zdarzenie jakieś, wypadek z dziejów a. podanie, opowiedziane; opowiadanie, powieść:* Prawdy tak mało w całej tej opowieści. **2.** [O.] = a) *opowiadanie, oznajmienie, uwiadomienie, wiadomość:* Matusek daliż do pana z opowieścią *(= z językiem).* b) p. **Opowiedzenie ś.** <O + Powieść>

[Opowinąć, nie, nął], × **Opowić** *powijając, owinąć, okręcić; spowić:* Zdejmij, Jasiu, z siebie kosulinę, opowinę tę małą dziecinę. <O + Powinąć>

[Opowinięcie, a, blm.] czynność cz. **Opowinąć.**

[Opozdnić, i, ił i O. ś.] p. **Opóźnić.** <Ukr. opozditi>

[Opozdnienie, a, blm.] czynność cz. **Opozdnić,** *opóźnienie.*

[Opozdnienie się, a ś., blm.] czynność cz. **Opozdnić ś.,** *opóźnienie ś.*

Opozycja, i, lm. **e l.** *oparcie ś., sprzeciwienie ś. czemu, opór:* Przerywa z zamiarem stawiania opozycji. Wilcz. **2.** (w rządzie parlamentarnym, w obradach zbiorowych) *stronnictwo przeciwne rządowemu, panującemu; mniejszość występująca przeciw projektom, uchwałom większości:* Być, stanąć na czele opozycji. **3.** astr. p. **Przeciwległość. 4.** praw. *wystąpienie sądowe ze strony skazanej o zmianę wyroku, rozporządzenia sądu.* <Łć. oppositio>

Opozycjonista, y, lm. **ści** *członek opozycji:* Kolej przyszła na młodego opozycjonistę. Krasz. <Od Opozycja>

Opozycyjnie przys. od **Opozycyjny:** Parlament postawi ś. O.

Opozycyjność, i, blm. rz. od **Opozycyjny.**

Opozycyjny przym. od **Opozycja:** Zdanie opozycyjne. Pierwej komenda nad wojskiem, dopiero podatki, mówili powszechnie opozycyjni. Kal. *(=oponenci, opozycjoniści).* Objaw opozycyjno-liberalny. Chm. <Od Opozycja>

† **Opoździć, i, ił** i † **O. ś.** p. **Opóźnić:** Głupi, co przez niedbałość w zawodzie opoździ. Pot. Mróz rychły oziminę opoździ. Haur. Lepiej O. ś. mało, niż nigdy nie dojść, gdzie ś. obiecało. Pot. Kto ś. opoździ a za światła sobie nie dobrego nie sprawi, już w wieczór trudniejsza. Rej. Ktoby ś. ze zbożem opoździł ku sianiu... Trzyc. <Ukr. opozditi>

† **Opożdżenie, a,** blm., czynność cz. **Opoździć.**

† **Opożdżenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Opoździć ś.**

Opój l. × O., **oju,** blm. *opojenie, zbyteczne picie, opilstwo, pijaństwo:* Aby ze zbytecznego opoju w choroby żołnierze nie zapadali, kazał kufy wina porąbać. Błaż. **2. oja,** lm. **oje, Opilca, Opilec,** × **Opimosz,** × **Opijus** *pijak, pijanica, łyktus, bibosz, pijus:* Owi przebrzydli i haniebni opoje, nieraz opiwszy ś. do umoru, wydziwiają. Pilch. Ten, który jest pijanym, może nim jest pierwszy raz w życiu i nie mieć tej skłonności; O. może być nieraz trzeźwym. Pilch. Cymber był i wielki O. i zuchwały gębacz, pił i bluzgał. Pilch. Brodawka hetman, O. i gnuśnik. Nar. O. ten czas tylko marnie na rozrzutach trawił. Nar. **3. oja,** lm. **oje** wet. *miękka elastyczna obrzękłość w okolicy stawów skokowego i pęcinowego u zwierząt:* Klacz z opojami na nogach. Krasz. Przypatrz ś. dobrze, czy też koń jest bez opojów tak na kolanach, jako też na kostkach. Dor. <O + * Pój, od PI>

[Opóka, i, lm. **i]** p. **Opoka.**

[Opólny] p. **Opolny.** <p. Opolny>

Opół, oła, lm. **oły = Oblader.** Zdr. **Opołek.** <O + * Pół, od PIŁ>

Opółka, i, lm. **i** p. **Opoła.**

Opór, oru, lm. **ory l.** *opieranie ś., oparcie ś., mniej lub więcej bierne sprzeciwianie ś. przemocy a. cudzej woli:* Daremny, zacięty O. stawiać, przezwyciężyć, znaleźć, napotkać O. Zdanie to przyjęto bez oporu. Oskarżony o O. władzy. Żaden O. i przeciwieństwo nic cnocie ująć nie może. Pilch. Chcę, żeby zaraz bez oporu czynić podług mego humoru. L. Nie stanął oporem ideom postępowym i humanitarnym. Chm. **2.** [O.] *zanogcica.* **3.** fiz. *siła, która przez daną machinę ma być pokonana:* Ciężar dla dźwigającego, spójność drzewa dla piły — są to opory. O. powietrza, gdy ciała ciężkie spadają, jest mały. Hube. O. wody. Wszystkie ciała mają tę własność, która je w biegu abo w spoczynku zachowuje, tę nazywają *vim inertiae,* ja wyrażam słowem O. Os. J. O. użyteczny = *O., który zwalczać jest zadaniem machiny.* O. szkodliwy czyli przeszkoda. Tarcie, sztywność sznurów są to opory szkodliwe. O. środka = *przeszkoda a. siła, jaką poruszającemu ś. ciału stawia środek, przez który ciało przebiega, jak np. powietrze lub woda.* O. magnetyczny p. **Magnetyczny.** O. elektryczny = *O., który stawiają przebiegowi prądu elektrycznego nieprzewodniki czyli izolatory.* **3.** mul. p. **Opora:** O. nazywa mularz miejsce, na którym ś. sklepienie wspiera. Mag. **Oporem** przys. *ciężko, jak z kamienia, jak po grudzie, jak z musu, z trudnością:* Wszystko oporem nam idzie. Boh. On, że mu handel coś idzie oporem, narzeka zrana, narzeka wieczorem. Min. Dąsam ś. niecierpliwy, że mi rym oporem wielkim idzie, że wena nie chce płynąć piórem. Min. Nawet patrzeć na nię przychodzi oporem. Karp. Fabjusz Rzym zbawił, rzecz czyniąc oporem. L. *(=ociągając ś.).* Gdy wiek rzeźki władał piórem, szły te rzeczy nie oporem. Kras. Zdr. **Oporek.** <O + PIOR/POR/PR/PIER>

Opóźniać, a, ał i **O. ś.** p. **Opóźnić.**

† **Opóźniale** przys. od **Opóźniały,** *opieszale.* Troc.

† **Opóźniałość, i,** blm. rz. od **Opóźniały,** *opieszałość:* Ta sprawa wielką idzie opóźniałością. Troc.

† **Opóźniały** p. **Opieszały.** <O + * Późniały, od Późny>

Opóźnianie, a, blm., czynność cz. **Opóźniać.**

Opóźnianie się, a ś., blm., czynność cz. **Opóźniać ś.**

Opóźnić, i, ił, † **Opoździć, [Opozdnić], nied. Opóźniać, [Opazdżać] l.** co = *zrobić później, nie na czas, spóźnić, odwlec, odłożyć na później:* O. swój wyjazd. O. wieczerzę. † Trochę w tej materji opóźniłem piórem. Troc *(= zbałamuciłem, omieszkałem).* Fiz.: Ruch opóźniony *(= gdy ciało w następnych jednostkach czasu przebiega krótszą drogę).* **O. ś. l.** *spóźnić ś., nie stawić ś. na czas, zrobić coś za późno:* Opóźniła ś. z obiadem. Opóźnił ś. do szkoły *(= przyszedł za późno).* **2.** *stać ś. powolniejszym:* Bieg w zegarach opóźniać ś. zacznie podczas wielkich upałów. Rogal. <O + Późnić>

Opóźnienie, a, lm. **a l.** czynność cz. **Opóźnić. 2.** p. **Opóźnienie ś.:** Pociąg przyszedł z nieznacznym opóźnieniem.

Opóźnienie się, a ś., blm., **Opóźnienie** czynność cz. **Opóźnić ś.**

Opracować, uje, ował, nied. **Opracowywać** *wypracować, wykończyć wszechstronnie, obrobić:* O. jakąś kwestję naukową. <O + Pracować, utworzone pod wpływem Nm. bearbeiten>

Opracowanie, a, blm., czynność cz. **Opracować:** O. grobel i młynów. Rol. Warjant utworu poetyckiego w późniejszym opracowaniu.

Opracowywać, a a. **uje, ał** p. **Opracować.**

Opracowywanie, a, blm., czynność cz. **Opracowywać.**

Oprać, opierze, oprał, nied. **Opierać** kogo **I.** *wyprać komu bieliznę:* Ta praczka opierała siostrę moją. Troc. **2.** przen. żart. *obić, sprać, wyprać, otrzepać, obłożyć kijem:* Równe obu występki, pana nikt nie sfuka, a pacholcy przy kozie opiorą hajduka. Nar. Wyszedszy to niecnota ze mną na ulicę, oprał mi onym różkiem wniwecz wszytkę łbicę. Rozm. Oprałem go kijem. Troc. **O. ś.** *poprać sobie bieliznę.* <O + Prać>

Opranie, a, blm., **[Opierunek]** czynność cz. **Oprać** *a. jej skutek:* Mam u nich stół i O. *(= pranie).*

Opranie się, a ś., blm., czynność cz. **Oprać ś.**

[Oprata, y, lm. **y]** *lejc.* <?>

Oprawa, y, lm. **y I.** *oprawianie, oprawienie:* a) O. książki, obrazu, noża, szabli. Dać książkę, obraz, nóż do oprawy. Książka moja jest w oprawie *(= u introligatora).* b) †O. drzewka = *doglądanie, pielęgnowanie, hodowanie, opatrywanie:* Z owocu znać oprawę drzewa. B. B. c) †O. *poprawa, naprawa, sporządzanie, sporządzenie, reparacja, restauracja, odnowa:* Koszt na oprawę (poprawę) domu. Troc. Do każdej słusznej oprawy zamku żaden żołnierz nie żałuje pracy. Paszk. Srebra wasze dawajcie na oprawę rozpadlin domu bożego. Bud. **2.** *to, w co oprawiają, obsada, trzonek, okładka, rękojeść, rączka, ramy, obwódka, nasada i t. p.:* O. abo oprawka kamienia drogiego. Kn. O. oczu. Oczy w świńskiej oprawie są piękne *(= w podłużnej, wązkiej oprawie).* O. miecza, szable. Troc. Ich palce szronem okryte kręcą ś. wokoło onych rękojeści, gdyby oprawy ze srebra. Krasiń. O. puzdra, olstra. Troc. Tabakiera ze złota, z brylantów O. Mick. O. książki *(= okładki).* Oprawa księgi francuska, angielska, pergaminowa. Troc. O. książek à la rustica, po francusku, angielsku, włosku, w skórkę, w półskórek, w tektury, w papier, wszywane, kłóte, w półpapierek. Mag. Portret ładny i O. przednia. L. O. piłki = *rama drewniana ze swym przyrządem, w której jest osadzona i wyprężona piłka stolarska.* **3.** †O. = *środki obronne.* Napom. *(= obwarowanie, fortyfikacja).* **4.** ✕O. *ubranie, ubiór, strój, toaleta:* Wcale niełądnie, kiedy która w niedzielnej oprawie w publicznych miejscach stoi na wystawie. Fred. A. **5.** †O. *zapis, legat, zabezpieczenie, zapewnienie, fundacja, kaucja, rękojmia,* †reformacja: O. zaręczona = cautio fideiussoria. Tuch. O. zastawna = c. pignoraticia. Tuch. Oprawy, *reformationes* zowią przestrzeżenie w prawie obudwu stron, powodnej przed główną żałobą, opornej przed główną odpowiedzią. Groic. Oprawy sobie czynią obiedwie strony po czytaniu z ksiąg sprawy. Groic. **6.** *suma zabezpieczona żonie na majątku męża, a złożona z posagu żony i z kwoty równej temuż posagowi, jaką mąż przypisuje do wiana żony,* †reformacja: Reformacja czyli O., fundusz dożywotni od męża żonie, w miarę jej posagu dany. Cz. Biorący mąż z żoną posag czyni zapis w pobliższych aktach posagu żoninego w równej onemu sumie; warunek ten posagu nazywa prawo nasze oprawą, reformacją posagu. Ostr. Zapisał oprawę (wiano) żonie swojej. Troc. O. zawsze dzieciom na skupie. Troc. Budowanie, na którym białagłowa oprawę ma, nie spada na jej potomki. Sz. Co na zabezpieczenie lub pomnożenie posagu wyznaczają, zowią to oprawą. L. Książę Konrad z drugą żoną Krosno, Greifenstein i Przyń miasteczka, jej na oprawie odłożone, utracił. Błaż. **7.** †O. *zarząd:* Gdy radce są w miejskiej oprawie... Ort. **8.** = a) †O. *rodzaj daniny lub robocizny:* Ciż kmiecie dawali wojennego z takiej samej ilości gruntu po groszy 12, z każdego domu oprawy denarów 10. Paw. Przychodzą mu w pomoc różne nadliczbowe rodzaje robocizny, czyli tak zwane powaby i oprawy. Sł. wil. b) [O.] *powinność kobiet oddawania dworowi przed Wielkanocą wyprzędu z danego lnu i konopi, za czasów pańszczyzny.* **9.** bud. *brzegi otworu ściennego.* Podcz. **10.** chir. p. **Opatrunek. 11.** gór. *wzmocnienie odbudow podziemnych dla nadania im wytrzymałości i bezpieczeństwa,* obudowa, wyprawa: O. z drzewa = *O. ciesielska, cembrzyna, cembrowanie, cembrunek.* O. mularska z cegły. O. żelazna, surowiznowa lub blaszana. O. chodników i sztolni. O. odrzwiowa, całodrzewna a. całoodrzwiowa a. cała wyprawa, wyprawa na suto *(= O. złożona z odrzwi, za które wpędzane są okładziny, czyli ścianki i kliny).* O. półdrzewna, półodrzwiowa *(= O. z wciasów pod stropem zaciągniętych i z jednego boku podpartych stemplami).* O. stropowa *(= O. dla podtrzymania stropu, złożona ze stempli a. z wciasów zapuszczonych końcami w ściany).* O. szerzyzn, komór *(= O. złożona ze stosu kloców, sięgającego pod strop a.* (in. organy) *z szeregu kloców, stempli wprawionych przy ścianie wyrobu w kopalni, dla wzmocnienia stropu lub ściany.* O. wieńcowa. Zdr. **Oprawka.** <O + *Prawa>

Oprawca, y, lm. **y I.** *sługa kata, który psy łapie w mieście i uprząta padlinę, czyściciel,* gm. *hycel, rakarz.* **2.** ✕O. *sługa miejski do łapania złodziejów, hultajów, łapacz, siepacz, ceklarz, kat, rakarz:* Po zdarciu szat, nagi miał być od oprawcy biciem szarpany. Warg. Słudzy urzędowi, oprawcy abo ceklarze. St. lit. **3.** ✕O., prow. justycjarjusz *urzędnik do śledzenia i karania przestępców:* Oprawców, urzędników do śledzenia i karania zbrodniarzy. Hube R. *Maleficiorum judex O. dicitur.* Vol. W epoce pierwszej O. ma bardzo szeroką władzę sądowniczą, sądzi bowiem w sprawach o rozboje, najścia domu... Balc. **4.** *zbir, rabuś, drab, zbój, opryszek.* **5.** †O. *woźny, który wybierał od kmieci stacje i podatki.* Sł. wil. **6.** †O. *poduszczyciel, podżegacz, instygator,* †naprawca: Z namowy oprawcy to uczynił. Troc. <Od Oprawić>

Oprawcowe, ego, blm. *podatek na utrzymanie oprawcy:* Kmiecie obowiązani byli w zasadzie do składania trybutu „O." na rzecz oprawcy. Balc. <Od Oprawca>

Oprawiacz, a, lm. **e,** ✕**Oprawiciel** *ten, co oprawia, co daje oprawę, obsadę; introligator.* L. <Od Oprawiać>

Oprawiać, a, ał i **O. ś.** p. **Oprawić.**

Oprawianie, a, blm., czynność cz. **Oprawiać:** O. drzew, zwłaszcza płonnych, zależy w gnojeniu. Trzyc.

Oprawianie się, a ś., blm., czynność cz. **Oprawiać ś.**

✕**Oprawiciel, a,** lm. **e** p. **Oprawiacz.** L. <Od Oprawić>

Oprawić, i, ił, nied. **Oprawiać, †Oprawować I.** *umocnić, umocować, utwierdzić, ugruntować; wprawić, obsadzić, obłożyć, otoczyć, opatrzyć w tym celu:* O. świecę w lichtarz. O. piłkę. O. kamień, perłę, korale w złoto, w srebro. O. szablę w srebrną oprawę. Troc. O. obraz (w ramy). O. siekierę, nóż, miotłę w trzonek. Opraw tę szkatułę w blachę, w sukno czerwone, a tamtę powlecz skórą. Troc. O. muflę w piecu. O. książkę. Oprawiać co w skórę = *powlec.* Kn. Rogi żubrze około krawędzi srebrem (w srebro) oprawują i z nich piją. Warg. O. strzelbę. †O.: Dom był wewnątrz cedrem oprawiony, i wszystko cedrowemi deskami było okryte. Wuj. *(= wyłożony, obity).* W królestwie niebieskim wiekuje wesele, a domy złotem i drodzim kamieniem oprawione. Kaz. Gnieź. *(= wysadzane).* Miasto oprawione murem. Leop. Obmurował i oprawił miasta. Leop. Oprawili i obwarowali grób. Leop. Mur około miasta obwiedli i zamki oprawili. Paszk. Wziąwszy zamek przemyski, oprawił go lepiej. Biel. M. *(= ufortyfikował).* Otto zbudował zamek Suliniec; Bolesław, rozumiejąc, że ś. to ni ku czemu dobremu niesie, kazał też Miedzyrzecz oprawiać. Biel. M. Gospodzin na niebiu oprawił stolec swój. Ps. flor. **2.** †O. *zabezpieczyć, zapewnić, zagwarantować, zawarować, zapisać; zastrzec, wymówić:* Kto co sobie przed prawem oprawi a zachowa, to mu w prawie ma iść. Magd. Aby mu oprawili to, coby na którego część przysłuszało, a on za wszystkich zapłacił. Magd. Wdowa, od pierwszego męża wiano oprawione mając, już od drugiego nie ma wiana zapisanego mieć. St. lit. Chocia mąż żenie sumę a. wiano oprawi na wszystkich dobrach swych, przecie one dobra jego są. Sz. Gdyby mąż żenie darował pewną sumę za wiano i oprawiłby jej takową sumę po śmierci swej na domu swym... Sz. O. żonie co. Troc. Z dzierżawy swojej dziedzictwo oprawi synom swoim. Leop. W prawie najemniczym to sobie oprawują, aby najemnik przy domie kóz nie chował. Trzyc. Posag nieoprawiony ginął niepowrotnie w masie majątku mężowskiego. Spas. Musi tym dzieciom ich idące imienie na swym stojącym imieniu O. Ort. **3.** †O. córkę = *dać jej wyprawę, wyposażyć ją.* Sł. wil. **4.** †O., [O.] co = *dojrzeć, dopilnować czego; opatrzyć, wyhodować, wypielęgnować co:* O. drzewko. Troc. **5.** *narządzić, wyszykować, oporządzić:* O. lampę *(= przygotować do zapalenia: oczyścić knot, nalać nafty i t. p.).* **6.** †O., [O.] *naprawić, poprawić, przyprowadzić do należytego stanu, wyporządzić, sporządzić, odnowić, odrestaurować:* Oprawili wszystko, co było opadło. Bud. Niechaj oprawiają miejsca pokażone w domu Pańskim i inne rzeczy, któreby widzieli potrzebować (!) poprawy. Leop. O. (naprawić) szatę, O. (poprawić) dom. Troc. O. opuściałe domy Syońskie. B. Sz. Oprawiam szaty. Pot. [Najspokojniej oprawiał płaszcz, przyszywając nową łatę na starej]. Ork. **7.** †O. *naprawić, nagrodzić, wynagrodzić, odszkodować, wrócić, wyrównać:* Kto winien gwałtu, ten ma szkody i gwałt oprawić. St. lit. Jeśli chłop chłopu drzewo porąbał, tedy gwałtu trzy ruble zapłacić, a szkodę O. powinien. St. lit. Ktoby kogo złajał, a skazano mu, aby mu to oprawił... Magd. Opraw a nagrodź, jako możesz. Rej. **8.** †O. *zrehabilitować, oczyścić, usprawiedliwić, obronić:* Może pospólny człek przed prawem ludzkie (= po ludzku) rzecz oprawiać a. mówić tako, jako inni. Ort. **9.** *obedrzeć ze skóry, oparzyć, sprawić, oporządzić:* O. śledzia, rybę. O. wołu, skopu, wieprza, cielę. Troc. **10.** O. koguta = *okapłunić.* Sien. Kurczęta młode gdy oprawisz, będą z nich kapłuny. Trzyc. **11.** [O., **Zoprawić**] kogo = *zrobić mu operację:* Doktorzy mieli go O. i zoprawiali go. **12.** [O. kogo] = *poranić.* **13.** †O. *pokierować, zarządzić, załatwić, poprowadzić, urządzić, zrządzić:* Ten jest Bóg nasz, on będzie oprawiać nas na wieki. Ps. flor. Opiekadlnik, iż nie może ani umie twardych i trudnych rzeczy O. Ort. **14.** gór. *ostachować:* Gdy kłopeć nie odstaje łatwo od ściany po skończeniu odciosów i zrobieniu otworu, podcina ś. z boku na kilka cali przy ścianie, zachodząc w tył, aby łatwiej zapędzić kliny, i to ś. zowie stachunek, a kłopeć ostachowanym lub oprawionym. Łab. **15.** myśl. (o odyńcu) *zaspokoić popęd płciowy.* Sł. wil. **O. ś. I.** †O. ś. *wzmocnić ś., pokrzepić ś., orzeźwić ś., utwierdzić ś., umocnić ś., posilić ś.:* Jednoć jest ś. on był bożym ciałem oprawił. Kaz. Gnieź. **2.** × O. ś. *ubrać ś., wystroić ś. w co, obsadzić ś. czym:* Bogate mieszczki obwieszały ś. łańcuchy, oprawiły w klejnoty. Krasz. <O + *Prawić, od Prawy>

Oprawienie, a, blm., czynność cz. **Oprawić:** O. obrazu, książki, szabli. †Zdrowa bądź, O. zgubionych. Wiszn. (o M. Boskiej). †Podług oprawienia, obrządzenia Boga. Kaz. Gnieź. *(= wyroku, zrządzenia).*

Oprawienie się, a ś., blm., czynność cz. **Oprawić ś.**

Oprawisko, a, lm. **a,** × **Obłupisko** *miejsce, w którym odzierają ze skóry padlinę,* hycelownia. <Od Oprawić>

Oprawka, i, lm. **i** p. **Oprawa:** A toż tylko oprawki złotnikom płacimy. Zbyl. Chir.: O. na kamień piekielny = *obsadka,* × *imadło.* <Zdr. od Oprawa>

Oprawny przym. od **Oprawa:** a) *oprawiony, mający oprawę, będący w oprawie:* Róg O. w złoto, w srebro. Rynsztunki złotem abo srebrem (w złoto abo w srebro) oprawne. Star. Bogato oprawne w perły i złoto pistolety sławne. Mick. (Nosił) kurtę z połami żółtą, galonem oprawną. Mick. Książka oprawna. Rysunki w ramki oprawne. Okno w drzewo oprawne. Okna cztery w ołów oprawne całe. J.Gost. b) †O. *obmurowany, obwarowany, ufortyfikowany, opatrzony, obronny, warowny:* Jerycho zamknione i oprawne było. Leop. c) †O. *pochodzący ze zwierzęcia oprawionego:* W jatkach za miastem bydła biją, a potym stamtąd mięsa oprawne rozwożą. Star. d) †O. *tyczący ś. oprawy = zapisu:* Władysław małżonkę pozostałą Mieczysława, jako panią oprawną, według prawa i zachowania zwyczajnego skupować był powinien. Błaż. *(= posiadającą oprawę).* Była na nich (na dobrach) dożywotnią i oprawną panią. Rzew. Majątek O. *(= stanowiący oprawę żony lub wdowy).* <Od Oprawa>

Oprawosławić, i, ił p. **Oprawosławnić.** <O + *Prawosławić, od Prawosławje>

Oprawosławienie, a, blm., czynność cz. **Oprawosławić:** Sprawa oprawosławienia unji odtąd szybkie robi postępy. Rol.

Oprawosławnić, i, ił, Oprawosławić *nawrócić na prawosławje, zrobić prawosławnym:* Rozporządzenie o kasacie klasztorów, które ś. w osadach oprawosławnionych znajdują. Rol. <O + *Prawosławnić, od Prawosławny>

Oprawosławnienie, a, blm., czynność cz. **Oprawosławnić.**

†Oprawować, uje, ował i **†O. ś.** p. **Oprawić:** Oprawowali rozpadliny domu bożego. Bud. Tymczasem król mur zbity oprawował. P. Koch. We-

dle dwunastu tablic ustawy, każdą krzywdę piącią a dwudziestą grzywien miedzi oprawowano. Baz. Zelżywych słów O. Magd. Trzeci, co je (kury, kapłony) oprawują i rzeżą. Star. <O+Prawować>

†**Oprawowanie, a,** blm., czynność cz. **Oprawować.**

†**Oprawowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Oprawować ś.**

Oprażenie, a, blm., czynność cz. **Oprażyć.**

Oprażyć, y,ył *wkoło poprażyć.* L. <O+Prażyć>

Opresja, i, lm. **e,** ×**Oprymacja l.** †O. *ucisk, pognębienie, przygnębienie, przemoc, uciemiężenie:* W wielkiej od Turków opresji, wojska cesarskie już go odstąpiły, nie mogąc wytrzymać. Pas. **2.** [O.] *zatargi, kłopot, żal, żałość a zarazem i gniew, zmartwienie, udręczenie, frasunek, rozpacz:* Jednego dnia spotkało go ludzi wiele w takiej opresji. Ork. <Łć. oppressio>

×**Opresor, a,** lm. **owie** *ciemięzca, ciemiężyciel, gnębiciel:* Za instynktem Sapieżyny gienerałowej, wdowy naszego opresora. Mat. <Łć. oppressor>

Oprężować, uje, ował *opatrzyć, okryć pręgami:* Skóra lamparcia oprężowana. Ml. <O+Pręgować>

Oprężowanie, a, blm., czynność cz. **Oprężować.**

Oprężać, a, ał p. **Oprężyć.**

Oprężanie, a, blm., czynność cz. **Oprężać.**

Oprężenie, a, blm., czynność cz. **Oprężyć.**

Oprężyć, y,ył, nied. **Oprężać** *naprężyć, wyszpanować dokoła; prężąc opiąć, rozpiąć.* <O+Prężyć>

Oprocentować, uje, ał, nied. **Oprocentowywać** *obłożyć, opatrzyć procentem:* Minister mógł pomyśleć o konwersji wysoko oprocentowanych walorów ruskich na niżej oprocentowane. Donim. Zastrzega sobie opłatę renty, oprocentowującej i umarzającej wyłożony kapitał. Donim. <O+Procentować>

Oprocentowanie, a, blm., czynność cz. **Oprocentować:** Sumy lokowano w bankach celem tymczasowego oprocentowania. Wydatki na O. i umorzenie dotychczasowych długów krajowych.

Oprocentowywać, a, ał p. **Oprocentować.**

Oprocentowywanie, a, blm., czynność cz. **Oprocentowywać.**

Oprocesować, uje, ował *obarczyć procesami:* Mnie i rodziców moich calumniose oprocesował. Rzew. <O+Procesować>

Oprocesowanie, a, blm., czynność cz. **Oprocesować.**

Opromieniać, a, ał i O. ś. p. **Opromienić.**

Opromienianie, a, blm., czynność cz. **Opromieniać.**

Opromienianie się, a ś., blm., czynność cz. **Opromieniać ś.**

Opromienić, i, ił, nied. **Opromieniać** *otoczyć promieniami, oblać jasnością.* Przen.: *rozpromienić, rozjaśnić:* Czoło opromienione szczęściem *(=promieniejące).* Skinął lekko głową i opromienił usta uśmiechem. Jeż. Miłość przystała wiośnie życia, bo ją opromienia. Krasz. Radość z osiągnięcia królewskiej stolicy na Wawelu opromieniona jest dokoła wspomnieniem łez wylanych w Dubinkach i Radomiu. Szaj. **O. ś.** *otoczyć ś. promieniami, wypuścić z siebie promienie dokoła, oblać ś. jasnością.* Przen.: *otoczyć ś. czym jakby promieniami, rozpromienić ś., rozjaśnić ś.:* Słoneczniki już ś. żółtemi listkami opromieniać zaczynały. Korz. Dom Dubieńskich opromienił ś. tą niejasną, a jednak widoczną aureolą, która otacza skronie wybranych. Weys. <O+Promienić>

Opromienienie, a, blm., czynność cz. **Opromienić.**

Opromienienie się, a ś., blm., czynność cz. **Opromienić ś.:** Rys próżności, dbały o O. ś. w sercach ludzkich nierównie świetniejszym blaskiem, niż było w rzeczywistości. Szaj.

Oprosić się, i ś., ił ś., [**Oparsić ś., Oproszczyć ś.**] (o świni) *wydać na świat prosięta:* Świnię, gdy ś. oprosi, w osobnym chlewie mieć potrzeba z prosiętami. Zaw. <O+Prosić ś., od Prosię>

[**Oprosiny, in,** blp.] *zaprosiny:* O. czynić = *prosić na wesele każdą druchnę.* <Z O+Prosić>

†**Oprostać, a, ał** *obronić:* U nas, pojada, najbogatszy bojarzyn najchudszemu nic uczynić nie może, bo za pierwszą skargą Car mię od niego oprosta. Mask. <Ukr. oprostiti>

†**Oprostanie, a,** blm., czynność cz. **Oprostać.**

[**Oproszczenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Oproszczyć ś.**

[**Oproszczyć się, y ś.,ył ś.**] p. **Oprosić ś.** <O+*Proszczyć ś., od [Proszczak]=prosiak>

Oproszenie, a, blm. a. **O. ś.** czynność cz. **Oprosić ś.:** Świnia po oproszeniu.

Oproszenie się, a ś., blm. p. **Oproszenie.**

Oproszkować, uje, ował *osypać proszkiem:* On przecie nie zmuszał Rustema-paszy do spożycia kęsa oproszkowanego. Jeż. <O+Proszkować>

Oproszkowanie, a, blm., czynność cz. **Oproszkować.**

Oprotek, tka, lm. **tki, Oprótek** ryb. **l.** a. **Popusta** *linka u brzegu sieci.* **2.** w lm. *powrozy do stalowania niewodu,* flaki. Mag. <Czes. oprátka=lejc, stryczek>

Oprowadzacz, a, lm. **e** *ten, co oprowadza, przewodnik:* Poza nimi postępował ów O. w zielonej kurtce. Zap. <Od Oprowadzać>

Oprowadzać, a, ał p. **Oprowadzić.** <O+Prowadzać>

Oprowadzanie, a, blm., czynność cz. **Oprowadzać.**

Oprowadzenie, a l. blm., czynność cz. **Oprowadzić. 2.** ×O., lm. **a** *otoczenie, obwódka, mur okalający, ogrodzenie i t. p.*

Oprowadzić, i, ił, nied. **Oprowadzać l.** kogo koło czego, po czym = *obwieść, zaprowadzić na wszystkie po kolei miejsca czego; prowadząc kogo, obejść z nim dokoła, wszędzie:* Chciej ją O. po moim ogrodzie i domu. Zabł. Że był dzień niezbyt mroźny, oprowadzał mię wszędy. Kras. Oprowadzaliśmy cię po naszych polach i zagonach. Wor. Musiał oprowadzać po ulicach działa i sztandary, których nie zdobył. Mochn. Oprowadzają niedźwiedzia na pokaz. Przewodnik oprowadza turystę po mieście. Ksiądz pleban oprowadził mię około domostw przy kościele zbudowanych. Koss. **2.** co czym = *obwieść; poprowadzić dokoła czego:* O. palcem koło czego. **3.** co czym=*obwieść, otoczyć, okolić, ogrodzić, okrążyć, opasać:* Miasto mocnemi murami O. rozkazał. Nar. *(=obmurować).* Aureljan od Rzymu do Ostji potężnym rzekę murem oprowadził. Nar. Zamek fosami głębokiemi oprowadzony. Steb. <O+Prowadzić>

Opróbkować, uje, ował prow. *wypróbować, poddać próbie.* <O+*Próbkować. od Próbka>

Opróbkowanie, a, blm., czynność cz. **Opróbkować:** Prosimy o O. oferty.

[**Opróca**] p. **Oprócz.** <Z Oprócz>

Oprócznieć, eje, ał *spróchnieć po wierzchu, dokoła, na wszystkie strony.* <O+Próchnieć>

Oprócznienie, a, blm., czynność cz. **Oprócznieć.**

Oprócie, a, blm., czynność cz. **Oprócz.**

Oprócz, [Opróca] przyi. z 2 pp. **1.** †O. *bez*, †*krom*, †*okrom*: Nie chcieli tego uczynić O. dozwolenia papieskiego. Birk. Ciche O. wszelakich chmur pioruny biły w Kapitoljum. Bardz. O. żadnej folgi. Skr. Gdyby kto bartnikowi pieniędzy pożyczył na słowo O. zapisu... Nisz. O. prawa. Skr. *(=bezprawnie).* [Umarli O. potomków]. **2.** *prócz, krom, okrom; z wyjątkiem, wyjąwszy, nie licząc kogo, czego:* Wszyscy O. mnie. Wyznaczono mu z dworu płacę pieniężną i O. tego ordynarję. Kras. *(=nadto).* Wszystko stracone O. honoru *(=tylko nie honor).* <O+PR(OK)/PR(OCZ)>

Oprócz, oporze, oprół, Opruć, nied. **Oparać, Oprówać, Opruwać** *spróć dokoła:* O. łatę, falbanę. <O+Próć>

Oprószać, a, ał p. **Oprószyć.**

Oprószanie, a, blm., czynność cz. **Oprószać.**

Oprószenie, a, blm., czynność cz. **Oprószyć.**

Oprószyć, y,ył, nied. **Oprószać I.** co z czego= *otrząść w kształcie prochu:* Muzyka grzmiąca oprósza gipsy ze ściany. Słow. **2.** *obsypać prochem, czymś miałkim, poprószyć, przyprószyć, potrząść czym:* Ogrom poezji ukrywa ś. w starych pyłem wiekowym oprószonych papierowych paczkach. Rol. Przen.: Twarz była ziemista, szara, osłonięta smutkiem, jak rola sucha, dawno poorana, gdy ją wieczorna mgła oprószy. Ork. <O+Prószyć>

Oprótek, tka, lm. **tki** ryb. p. **Oprotek.** <p. Oprotek>

Oprówać, a, ał p. **Oprócz.**

Oprówanie, a, blm., czynność cz. **Oprówać.**

Oprózniać, a, ał i **O. ś.** p. **Opróżnić.**

Opróżnianie, a, blm., czynność cz. **Opróżniać.**

Opróżnianie się, a ś., blm., czynność cz. **Opróżniać ś.**

Opróżnić, i, il, nied. **Opróżniać** *zrobić próżnym, pustym, wypróżnić:* O. talerz, kufel. O. kieszeń. O. plac z ludzi *(=usunąć ludzi z placu).* Nastąpiło najpierwej zwyczajne zwrócenie królowi pieczęci opróżnionej. Szaj. *(=wakującej).* **O. ś.** p. **Opróżnieć:** W kilka minut kościół ś. opróżnił. <O+Próżnić>

Opróżnieć, eje, ał *stać ś. próżnym, opróżnić ś., wypróżnić ś., opustoszeć; wyludnić ś.* <O+*Próżnieć, od Próżny>

Opróżnienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Opróżnić. 2.** czynność cz. **Opróżnieć.**

Opróżnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Opróżnić ś.**

Oprucie, a, blm., czynność cz. **Opruć.**

Opruć, uje, uł p. **Oprócz.**

Opruwać, a, ał p. **Oprócz.**

Opruwanie, a, blm., czynność cz. **Opruwać.**

×**Opryczny** *oddzielny, udzielny, odrębny, samodzielny, samoistny:* Opryczne panowanie. Sł. wil. <Ukr. opričnyj>

†**Opryczyńca, y,** lm. **y** *jeden ze straży księcia moskiewskiego:* Iwan siepaczom abo opryczyńcom swoim rozkazał, aby kanclerza na sztuki rozsiekali. Paszk. <Ros. opričnikъ>

×**Oprymacja, i,** blm. p. **Opresja.** <Od Oprymować>

×**Oprymować, uje, ował I.** *uciskać, gnębić, ciemiężyć, uciemiężać, trapić, dręczyć, nękać, przygniatać, prześladować:* Widząc człeka przez łotrzyków, jak sądził, w stepie oprymowanego, przyszedł mu z pomocą. Sienk. **2.** [O.] *wynagradzić:* Muszę sobie O. za to, co mi skodę zrobili. <Łć. opprimo>

×**Oprymowanie, a,** blm., czynność cz. **Oprymować,** oprymacja, opresja.

×**Oprysk, u,** lm. **i I.** *opryskanie, opryśnienie:* Spłuskany krwi opryskiem. Kniaź. **2.** 2 pp. **a** *człowiek opryskliwy:* I żeby jaki O., to ś. ułaskawi. Pol. <O+Prysk>

Opryskać, ska a. **[szcze], skał, Oprysnąć** *pryskając a. prysnąwszy ochlapać; popryskać, zapryskać, spryskać, obryzgać, opluskać:* Leżał krwią opryskany, kulami przeszyty. Mick. <O+Pryskać>

Opryskanie, a, blm., czynność cz. **Opryskać.**

Opryskliwie przys. od **Opryskliwy.**

Opryskliwość, i, blm. rz. od **Opryskliwy.**

Opryskliwy *cierpki w mowie przez swoją drażliwość, drażliwy, oburkliwy, sierdzisty:* Człowiek w mowie prędki i gdyby ś. na powierzchowności zasadzać, O. Kras. O. ten nasz pan ekonom. Kniaź. Odezwał ś. tonem opryskliwym. Człowiek bardzo lakoniczny, trochę O. Śniad. Zły, O. Mick. <O+PRYSK>

Oprysnąć, śnie, snął p. **Opryskać.** <O+Prysnąć>

Opryszczki, ów, blp. lek. (hidroa) **I.** *wysypka pęcherzykowa, osobliwie na wargach:* O. latowe, potówki (hidroa aestiva). **2.** p. **Liszaj.** <O+PRYSK>

Opryszczowy lek. *z pęcherzyków złożony:* Wysypka opryszczowa (exanthema vesiculosum). <Od O+Pryszcz>

Opryszek, szka, lm. **szki I.** *rabuś, zbir, drab, zbój, zbójca, rozbójnik, bandyta:* Napadł na wołoskie opryszki. Nar. Z gromadą hultajstwa i opryszków na Śląsk napada. Nar. Niebezpieczne dla opryszków przejazdy. Vol. Ostatni O. w Karpatach. **2.** ×O. *hultaj, ladaco, nicpoń.* <Ukr. opryszok>

Opryszkostwo, a, blm. *stan opryszka, jego rzemiosło, zbójnictwo.* Gl. <Od Opryszek>

Opryszkowy przym. od **Opryszek.**

Opryśnienie, a, blm. p. **Opryśnięcie.**

Opryśnięcie, a, blm., **Opryśnienie** czynność cz. **Oprysnąć.**

Oprzały I. *który oprzał.* **2.** *zjałowiały:* Gdzieby lepiej miasto budować: jeśli na miejscach tłustych, urodzajnych, obfitych, czyli na suchych, płonych, oprzałych. Górs. J. **3.** garb.: Skóra oprzała *= skóra z licem nadpsutym.* <Od 2. Oprzeć>

†**Oprzasnek, nka,** lm. **nki** *chlebek, kukiełka:* Ale mnie z tej mąki uczyń napirwej O. malutki podpopielny. B. Sz. <O+Przaśnek>

Oprząść, ędzie, ądł, nied. **Oprzędać I.** *przędąc dokoła jakiej rzeczy, zamknąć ją w środku; obwinąć przędzą, osnuć, omotać:* Pająk oprzęda muchę. **2.** [O.] *złudzić, zmanić.* **O. ś.** (o jedwabniku) *obwinąć ś. przędzą jedwabną, osnuć ś., omotać ś.* <O+Prząść>

[Oprząt, ętu, blm.] p. **Oprzątanie:** Upomniał ś. o zapłatę dla parobka, który czyni O. Wilk. <O+PRZĄT/PRZĘT>

[Oprzątać, a, ał] *oczyszczać:* O. konia. <O+*Przątać, PRZĄT/PRZĘT>

[Oprzątanie, a, blm., **Oprząt, Oprzęt, Oprzątek]** czynność cz. **Oprzątać.**

[Oprzątarka, i, lm. **i, Oprzętarka]** *dziewka, trudniąca ś. oprzętem krów a. trzody.* Por. **Oprzątka.** <Od Oprzątać>

[Oprzątek, tku, blm.] p. **Oprzątanie:** Nie przyjeżdżajże w piątek, będę miała O.

[Oprzątka, i, lm. **i, Oprzętka]** *kobieta, zajmująca ś. we dworze chowem świń i drobiu; dziewka do drobiu i trzody.* <Od Oprzątać>

I. Oprzeć, prze, parł, nied. **Opierać I.** co o co = *postawić co przy czym, aby ś. nie obaliło; przystawić, przyprzeć co do czego:* O. drabinę o mur, dom jeden o drugi. Chcecie strzelać ś., rury oparszy na brzuchy? Mick. Przen.: *wyciągnąć aż do czego:* Oparł lewe skrzydło armji o las. **2.** na czym = *wesprzeć, podeprzeć:* Łokcie na trawie, skronie na dłoniach oparła. Mick. O. łokcie na stole, głowę na ręku. Archimed był ubogi, nie miał gdzie O. stóp. Mick. Ze szczytu wytryskują krużganku krawędzie, oparte na drewnianym licznych kolumn rzędzie. Mick. **3.** przen. *ugruntować, uzasadnić, usprawiedliwić czym:* Na czym opierasz swe przypuszczenie? Nie wiemy, na czym opiera swoje mniemanie. Mick. Moralność, oparta na interesie osobistym, miłość na szacunku. Oparty na słuszności *(= mający ją za sobą).* **4.** †O. *odeprzeć:* Jam rzekł, opierając. Troc. **5.** × O. *oprać, otrzepać, obić, obłożyć:* Już mię nie zbeszta nikt, nie oprze nasiekańcem boki. L. **O. ś. I.** o co, na co = *przyprzeć ś. do czego, zatrzymać ś. o co,* nied. *trzymać ś. czego, za co:* Idąc, opierał ś. o poręcz. Padając, oparł ś. o mur. Oprzyj ś. o ten słup. Troc. Oparł ś. na głazy. Mick. Płynąca gałąź oparła ś. o kępę *(= zahaczyła ś., zawadziła ś. i stanęła).* **2.** nied. o co = przen. *rozciągnąć ś., sięgnąć aż do czego,* nied. *przytykać, dotykać, dochodzić, dostawać do czego:* Lewe skrzydło wojska opierało ś. o rzekę. **3.** o co = *zatrzymać ś. o co, wstrzymać ś. gdzie, stanąć na czym;* nied. *leżeć, spoczywać na czym:* Stół uniósł ś. w powietrze i oparł ś. bez szelestu na podłogę. Reym. Łodyga oparta, *decumbens,* gdy z korzenia w górę ś. podnosi, lecz potym całkowicie o ziemię ś. opiera. Jund. Ręka jej opierała ś. na jego ramieniu. Sklepienie opiera ś. na kolumnie. Uciekający nie oparł ś. aż we 12 mil miejsca tego. Paszk. Tatarowie, wpadszy, aż o Lwów oparli ś. L. *(= aż do Lwowa zapędzili ś.).* Nie oparł ś. aż o lody niepławnej północnej wody. Kochan. Jarosław strwożony, uchodząc, nie oparł ś. aż w Nowogrodzie. Lel. Naród słowiański nie oparł ś. aż o brzeg wielki adrjański. Kochan. Jak ś. kopnął polną dróżką, nie oparł ś. aż pod gruszką. **4.** przen. o kogo, o co = *pójść dla rozstrzygnięcia aż do kogo,* posp. *zawadzić o kogo, o co:* Sprawa ta oprze ś. o króla, o senat. *Skrupić ś. na kim, zwalić ś. na czyją głowę,* nied. *zależeć, zawisnąć:* Na mnie ś. to wszystko oprze. Wszystko ś. opiera o kanclerza. **5.** na czym = *wesprzeć ś., podeprzeć ś.:* Nie opieraj ś. na trzcinie chwiejącej ś. od wiatru. Jeł. O. ś. na kiju. **6.** przen.: [O. ś. na kim] = *zdać ś., spuścić ś. na kogo, zaufać komu,* nied. *polegać na kim:* To ja ś. na was opieram. — I ja na was. Ork. **7.** przen. na czym = *wystąpić w imię czego, zastawić ś. czym,* nied. *gruntować ś., zasadzać ś.:* O. ś. na artykule prawa. **8.** komu, czemu = *stawić opór, sprzeciwić ś., zaprotestować, zaoponować; nie zgodzić ś. na co, nie ulec:* W ruchu jedno ciało opiera ś. drugiemu, a niszczy w nim część szybkości. Jak. J. Im ś. więcej opiera i sforcuje, tym proszą gorącej. Tw. O. ś. czyim wymaganiom, prośbom. Opiera ś., by kot na ledzie. Prz. Obiedwie strony w tej bitwie mocno ś. przy zwycięstwie, nie wiedząc, komu padnie, opierały. Błaż. Żaden mu ś. nie oparł, nie zastawił. Leop. Mocnom ś. opierała zamężciu jej. L. Niewinność przy cnocie mojej oprze ś. kłamstwu waszemu. L. O. ś. pokusie. Mocniejszemu trudno ś. O. Prz. *(= nie dać ś.).* Ród grecki oparł ś. niesłychanie przemagającym siłom. Lel. Mędrsi fircykom O. ś. nie śmieli. Mick. Szyszak ma lekki, który dzielnemu cięciu ś. nie oprze. Krasiń. <O + 1. Przeć>

2. Oprzeć, oprzeje a. **[oprze], oprzał** *zaognić ś. z tarcia a. z połączonego ciepła i wilgoci, zaprzeć po wierzchu:* Dziecko w kroku oprzało. Od częstego laksowania dziecię bardzo oprzało. Mat. [Baby używają cyrgla do zasypywania dziecka, jak które oprze. Przen.: Wierzbicka oprzała, jaze kwicy (zagadka o fujarce)]. <O + 2. Przeć>

[Oprzestać, anie, ał] *przestać.* <O + Przestać>

[Oprzestanie, a, blm.] czynność cz. **Oprzestać.**

[Oprzeźmielenie, a, blm.] czynność cz. **Oprzeźmielić.**

[Oprzeźmielić, i, ił] *onieśmielić:* Na szczęt ci go oprzeźmieliło. Karcz. <O + [Przez = Bez] + Śmielić, od Śmiały>

Oprzęd, u, lm. **y I.** *oprzędzenie.* **2.** *przędza, obwijająca co; torebka uwinięta z nitki jedwabiu przez gąsienicę owadzią, która ś. w niej przeobraża; torebka uwinięta z nitki jedwabiu lub pajęczyny przez samicę, która umieszcza w niej jajka,* kokon: Gąsienica otacza ś. oprzędem. **3.** [O.] *przędzenie:* W długie wieczory zimowe zbierały ś. kobiety z kądzielą na O. Reym. <O + PRZĘD>

Oprzędać, a, ał i **O. ś.** p. **Oprząść.** <O + PRZĘD>

Oprzędanie, a, blm., czynność cz. **Oprzędać.**

Oprzędanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oprzędać ś.**

!Oprzędły *oprzędzony, omotany:* Niema równej piękności, jak śnić o zamarłym przepychu, oprzędłym odwieczną pajęczyną. Przybysz.

Oprzędzenie, a, blm., czynność cz. **Oprząść.**

Oprzędzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Oprząść ś.**

Oprzędź, i, blm. *przędza, przędziwo:* Jesień... O. babiego lata rzuciła w opłotki. Las. <O + PRZĘD>

[Oprzęgać, a, ał] I. *zaprzęgać:* Trzylatki nieoprzęgane. **2.** *otrzaskiwać z uprzężą, przyzwyczajać do zaprzęgu, ujeżdżać.* <O + *Przęgać, PRZĘG>

[Oprzęganie, a, blm.] czynność cz. **Oprzęgać.**

[Oprzęt, u, lm. **y]** p. **Oprzątanie:** Posed do oprzętu gadziny. Z strony dziedziców znaczne opuszczenie robocizny, danin, szarwarków, stróży, oprzętów, posług, daremszczyzn, skłonić nie mogło włościan do wzięcia kontraktu. L. <O + PRZĄT/PRZĘT/PRĘT>

[Oprzętarka, a, lm. **i]** p. **Oprząłarka.**

[Oprzętka, i, lm. **i]** p. **Oprząłka.**

†Oprzętny *skrzętny, starowny, zabiegły:* Niemcy oprzętniejsi i dbalsi gospodarze. Błaż. <O + PRZĄT/PRZĘT/PRĘT>

†Oprzykrzać, a, ał i **†O. ś.** p. **Oprzykrzyć.**

†Oprzykrzanie, a, blm., czynność cz. **Oprzykrzać.**

†Oprzykrzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oprzykrzać ś.**

†Oprzykrzenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Oprzykrzyć. 2.** *przykrość, niesmak, nuda:* Pijaństwo jest studnią oprzykrzenia i rozlicznych niemocy. Wuj.

†Oprzykrzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Oprzykrzyć ś.**

†Oprzykrzyć, y,ył, nied. **†Oprzykrzać** komu, sobie co = *zrobić przykrym, nieznośnym, sprzykrzyć, obmierzić, obrzydzić, zohydzić, zbrzydzić:* Świat sobie oprzykrzyli z pożądliwościami jego. Rej. Pruski mistrz wojował Polskę jak najbardziej, azaby, oprzykrzywszy wojnę Polakom, przy Pomorzu nie mógł ś. osiedzieć. Biel. M. **†O. ś.** *stać*

ś. przykrym, nieznośnym, sprzykrzyć ś., naprzykrzyć ś., uprzykrzyć ś., znudzić ś., przejeść ś., obrzydnąć, obmierznąć: Cóżem ci uczynił, a. w czymem ś. oprzykrzył tobie? Leop. W tym miesiącu mogłoby niebo tęgą zimą ś. O. Fur. Lepiej ś. w domach mieszkać im zlubiło, już ś. im w polach, w puszczach oprzykrzyło. Stryjk. <O + Przykrzyć>

× **Oprzysiąc, sięże, siągł** *zobowiązać, obarczyć przysięgą; zaprzysiąc:* Posłuszeństwa oprzysiężonego nie dochowują. Krasz. × **O. ś.** *zobowiązać ś., obarczyć ś. przysięgą, zaprzysiąc ś.* <O + Przysiąc>

× **Oprzysiężenie, a,** blm., czynność cz. **Oprzysiąc.**

× **Oprzysiężenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Oprzysiąc ś.:** Raz mnie zdradziecko niepoczciwe Czechy porwały i do sromotnego oprzysiężenia ś. i podpisania zmusiły. Krasz.

Oprzytomnić, i, ił *doprowadzić do przytomności, przyprowadzić do zmysłów, ocucić, otrzeźwić:* Ludzie jacyś już o słońcu oprzytomnili go. Sow. Tak tym powietrzem świeżym jestem oprzytomniona, że czuję, jak mi bije krew i serce u łona. Wysp. <O + *Przytomnić, od Przytomny>

Oprzytomnieć, eje, ał *odzyskać przytomność, zmysły, przyjść do siebie, opamiętać ś., ocknąć ś.:* Stał, nie mogąc O., zbierał myśli. Krasz. O. z bólu. <O + *Przytomnieć, od Przytomny>

Oprzytomnienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Oprzytomnić. 2.** czynność cz. **Oprzytomnieć. 3.** *stan tego, co oprzytomniał, odzyskana przytomność.*

† **Ops, u,** lm. **y** *rozpusta, hulanka wszeteczna, orgja:* Jedźmy na O., to jest po staroświecku na niecnotę. Biel. M. (na zabawy wszeteczne. Nar.). Wina dawajcie! Pojedziemy na O.! jak mawiał biskup Zawisza. — A z opsu do piekła, mówił djabeł. Sienk. <Nm. Hops = skok>

[**Opsiakać, a, ał, Opsiokać**] *zbezcześcić, zwymyślać.* <O + *Psiakać, od Psiak>

[**Opsiakanie, a,** blm.] czynność cz. **Opsiakać.**

[**Opsiokać, a, ał**] p. **Opsiakać:** Ón mię brzyćkiemi słowy opsiokał. <właść. Opsiákać; p. Opsiakać>

[**Opsiokanie, a,** blm.] czynność cz. **Opsiokać.**

Opsnąć się, nie ś., nął ś. *obsunąć ś., obśliznąć ś., pośliznąć ś.:* Opsnęły ś. koniowi nogi i obalił ś. <Z Obsunąć ś.>

Opsnięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Opsnąć ś.**

Opsomanja, i, blm. *chorobliwa nadmierna żądza łakotek i wogóle pożywienia; chorobliwa żądza jakiego szczególnego pokarmu.* <Now. z Gr. ópson = przysmak + manía = szaleństwo>

[**Opsowany**] *opętany.* <O + Psowany, od Psować>

Opstrzenie, a, blm., czynność cz. **Opstrzyć.**

Opstrzyć, y,ył *zrobić pstrym, okrywszy cętkami, kropkami:* Lustro w złotych ramach opstrzonych od much. Bał. <O + Pstrzyć>

† **Optaszenie, a,** blm., czynność cz. **Optaszyć.**

† **Optaszyć, y,ył** *oberwać, urwać, oskubać:* Choć im nie jeden kroć ten ogon optaszą, wżdy przecię ponty jeżą, przecię wyżej kaszą. Pot. A co jemu (Turkowi) buty przybyło, tyle serca postradali naszy, kiedy ich kto obarczy, kiedy ich optaszy. Pot. <O + *Ptaszyć, od Ptak>

Optometr, u, lm. **y** fiz. *przyrząd do mierzenia odległości wyraźnego widzenia przez dane oko.* <Now. z Gr. optós = widziany + métron = -mierz>

Optometrja, i, blm. lek. *mierzenie doniosłości wzroku.*

Optotypy, ów, blp. *litery różnej wielkości do próbowania siły wzroku.* <Now. z Gr. optós = widziany + týpos = wycisk>

× **Optować, uje, ował** *wybierać dobrowolnie, szczególniej poddaństwo jednego lub drugiego kraju.* <Łć. optare>

× **Optowanie, a,** blm., czynność cz. **Optować.**

[**Optryt, u,** lm. **y, Abtryt**] *ustęp, wychodek, wygódka.* <Nm. Abtritt>

Optycznie, przys. od **Optyczny.**

Optyczny przym. od **Optyka:** Mikroskop, luneta, teleskop, ciemnia, latarnia czarnoksięska i t. p. są narzędzia optyczne. Zjawiska optyczne = *zjawiska świetlne.* Gęstość optyczna ciał = *większa lub mniejsza zdolność załamywania promieni światła.* Oś optyczna = *linja łącząca środki krzywizn zwierciadeł lub soczewek w narzędziach optycznych.* Meteory optyczne czyli świetlne = *tęcza, boczne słońca i księżyce, koła otaczające słońce i księżyc.* Złudzenie optyczne = *złudzenie wzrokowe, pozorne.* <Od Optyka>

Optyk, a, lm. **cy I.** *ten, co ś. zajmuje optyką, badacz zjawisk świetlnych.* **2.** *fabrykant i sprzedawca narzędzi optycznych.*

Optyka, i, blm. **I.** a. × **Ocznia** *część fizyki, obejmująca naukę o świetle:* O. gieometryczna (= *O. rozpatrująca przebieg promieni światła ze stanowiska gieometrycznego).* O. teoretyczna (= *O. objaśniająca objawy świetlne, jako wynik drgań eteru).* **2.** przen.: Na optykę = *na pozór, na oko, na wejrzenie a. dla oka, dla pozoru:* Na optykę to niby coś, ale w gruncie nic. Wszystko tu obliczone na optykę. **3.** *perspektywa, panorama, wygląd przedmiotów w oddaleniu.* Sł. wil. **4.** × O. *pudełko ze szkiełkiem, przez które widać obrazki, panorama.* Sł. wil. <Od Gr. optikḗ>

Optymat, a, lm. **ci** w rzeczypospolitej rzymskiej, *członek klasy bogaczów, potomków patrycjuszów i wzbogaconych rodów plebejuszowskich.* <Łć. optimas, 2 pp. -atis = przedni>

× **Optymiczny** p. **Optymistyczny.** Sł. wil. <Łć. optimus = najlepszy>

Optymista, y, lm. **ści** *ten, co ś. trzyma zasad optymizmu, co zostaje pod jego wpływem, widzący wszystko w dobrym świetle:* Wyjątkowi byli optymiści, poczytując akces króla (do konfederacji) za akt rozumu politycznego. Smol. <Fr. optimiste>

Optymistka, i, lm. **i** forma ż. od **Optymista.**

Optymistycznie przys. od **Optymistyczny:** Nauczycie ś. ani nazbyt surowo, ani zbyt O. zapatrywać ś. na to, co was otacza. Orzesz.

Optymistyczny przym. od **Optymizm;** × **Optymiczny:** Pogląd O. Pomysły optymistyczne rozpowszechniała i broszura Józefa Sołtykowicza. Smol. <Od Optymista>

Optymizm, u, blm. **I.** *skłonność do dopatrywania ś. we wszystkim dobrych stron, widzenie wszystkiego w różowym świetle, liczenie na dobry wynik w każdym lub w pewnym razie.* **2.** fil. *pogląd na świat a. system filozoficzny uznający przewagę pierwiastku dobrego nad złym we wszechświecie, oceniający wszelkie zło jako względne w ogólnym planie dobrego.* <Fr. optimisme>

† **Optypate** nieod., kuch. *małe paszteciki.* Troc. <Fr. aux petits pâtes>

Opublikować, uje, ował *podać do wiadomości publicznej, ogłosić, obwieścić.* <O + Publikować>

Opublikowanie, a, blm., czynność cz. **Opublikować.**

Opuch, u, blm. **I.** ×O. p. **Opuchnięcie. 2.** [O.] *ogon.* <O+PUCH>

Opucha, y, lm. **y I.** *bramowanie, wykładanie, obłożenie, wyłogi:* O. u futra = *odnowa.* O. droższa od kożucha. Prz. Człowiek kołnierza abo szukając opuchy, nie da wysiedzieć rysiowi ś. z lisem. Pot. Towarzysz zrobił sobie kiereję i nakrył ją rysiem; wyszło mu na złe sukno i O. Nar. Przen. żart.: Czystemu wszystko, choć czyta, choć słucha, tak gołe czyste, jako i O. Pot. **2.** p. **Opoczyna.** Zdr. **Opuszka.** <O+PUCH>

×**Opuchlak, a,** lm. **i** *człowiek opuchły;* przen. *człowiek odęty, napuszony, pyszałek:* Klub lewicy sejmowej złożony z garstki opuchlaków narodowych. <Od Opuchły>

Opuchlenieс, ńca, lm. **ńce** zł. *kufer.* <Od Opuchły>

Opuchlina, y, blm., **Opuchłość, Opuchnienie,** ×**Opuch** lek. (oedema) *obrzęk skutkiem nacieczenia płynu surowiczego w tkanki,* puchlina wodna, †nabrzmiałość, †obrzękłość. <Od Opuchły>

×**Opuchlinowy** przym. od **Opuchlina.**

Opuchłość, i, blm. **I.** rz. od **Opuchły. 2.** p. **Opuchlina.**

Opuchły, Opuchnięty *który opuchł, spuchły, spuchnięty, zapuchły, obrzękły, obrzmiały, ociekły, wzdęty; mający wodną puchlinę:* Człowiek O., wodnisty abo wodnocielny. Sekl. Kto więcej ma, więcej pragnie, opuchłego najchciwsze pragnienie. Prz. <Od Opuchnąć>

Opuchnąć, chnie, chnął a. **chł** *dostać puchliny, zapuchnąć, spuchnąć, nabrzmieć, obrzmieć, wzdąć ś., ociec, obrzęknąć:* Nos mi opuchł jak trąba. Oss. <O+Puchnąć>

Opuchnienie, a, blm. **I.** p. **Opuchnięcie. 2.** p. **Opuchlina.**

Opuchnięcie, a, blm., **Opuchnienie** czynność cz. **Opuchnąć.**

Opuchnięty p. lep. **Opuchły.**

[Opucować, uje, ował] *oczyścić.* <O+Pucować>

Opucowanie, a, blm., czynność cz. **Opucować.**

†**Opugna, y,** lm. **y** *spór, dysputa:* Zaproszony na opugnę, wziął sobie za argument, iż... Skar. Proszę na opugnę. Troc. <Z Łć. oppugnare = walczyć>

†**Opugnant, a,** lm. **ci** *ten, co opugnuje, oponent w dyspucie.* <Łć. oppugnans, 2 pp. -ntis>

†**Opugnować, uje, ował I.** *oblegać, zwalczać.* **2.** komu = *oponować, robić zarzuty; toczyć spór, dysputować, sprzeczać ś. z nim.* <Łć. oppugnare>

†**Opugnowanie, a,** blm., czynność cz. **Opugnować.**

Opukać, a, ał, nied. **Opukiwać I.** *zbadać, pukając po wierzchu, dokoła, ze wszystkich stron.* **2.** gór. *zbadać, uderzając młotkiem po chodnikach, czy oprawa podpierająca strop jest bezpieczna.* **3.** lek.: O. kogo = *zbadać stan wnętrza jam jego ciała za pomocą uderzeń lekkich, w ich ściany wymierzonych, i wsłuchiwania ś. w odgłos wtedy powstający* !perkutować (percussione scrutari): Przyszedłem do ciebie, abyś mię opukał i osłuchał. Rodz. <O+Pukać>

†**Opukałość, i,** blm. rz. od **Opukały:** O. dzbana, bani, beczki. Troc.

†**Opukały** *pękaty, wydęty:* Gruszka opukała. Troc. Miąższy, tłusty, O. Mącz. O., dobrze już jadłem natkany. Bobr. <O+PĘK, z formą pnia PUK, powstałą pod wpływem wyrazów przyswojonych z czeskiego>

Opukanie, a, blm., czynność cz. **Opukać.**

Opukiwać, uje a. **iwa, iwał** p. **Opukać.**

Opukiwanie, a, blm., czynność cz. **Opukiwać:** [Do opukiwania fujarki (przed jej wykręceniem) trzeba umiejętności].

Opuklerzać, a, ał p. **Opuklerzyć.**

Opuklerzanie, a, blm., czynność cz. **Opuklerzać.**

Opuklerzenie, a, blm., czynność cz. **Opuklerzyć.**

Opuklerzyć, y,ył, nied. **Opuklerzać** *osłonić, zabezpieczyć puklerzem:* Miałem ś. za opuklerzonego rycerza. Orzesz. Kroczy Mojżesz, i bracia Judy czoło opuklerza. Pol. Przen.: *uzbroić, uodpornić, zabezpieczyć:* O. ś. cnotą. Jeż. <O+*Puklerzyć, od Puklerz>

†**Opuknąć się, knie ś., kł ś.** *rozpuknąć ś., rozpaść ś., rozlecieć ś.,* posp. *rozwalić ś.:* Beczka opukła ś. Kn. (= *rozsypała ś.*). Namocz beczkę, aby ś. nie opukła. Troc. <O+PUK zam. PĘK>

†**Opuknięcie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Opuknąć ś.**

Opukowy lek. *do opukiwania należny, przez nie powstający,* wypukowy: Młotek, odgłos O. <Od *Opuk, od Opukać>

×**Opulencja, i,** blm. *bogactwo, zbytek.* <Łć. opulentia>

Opuncja, i, lm. **e, Żygadła, Kakt placek** bot. (opuntia) *roś. z rodziny opuncjowatych.* Gatunki: O. figa indyjska (o. a. cactus ficus indica). O. koszenilowa (o. vulgaris a. cactus opuntia). <Łć. opuntia, od nazwy miasta greckiego>

Opuncjowaty bot.: Opuncjowate a. **Cierńcowate, Kaktusowate,** ×**Kaktowate** rośliny (cactaceae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.* <Od Opuncja>

Opupiać się, a ś., ał ś. p. **Opupić ś.**

Opupianie się, a ś., blm., czynność cz. **Opupiać ś.**

Opupić się, i ś., ił ś., nied. **Opupiać ś.** *zawinąć ś. w kokon:* Robaki jedwabnicze żyją około 34 dni, zanim ś. opupią. Sł. wil. <O+*Pupić, z Fr. poupée = garść przędziwa>

Opupienie się, a ś., blm., czynność cz. **Opupić ś.**

Opurpurzać, a, ał p. **Opurpurzyć.**

Opurpurzanie, a, blm., czynność cz. **Opurpurzać.**

Opurpurzenie, a, blm., czynność cz. **Opurpurzyć.**

Opurpurzyć, y,ył, nied. **Opurpurzać I.** *okryć, odziać purpurą, szkarłatem.* **2.** *omalować na szkarłatno, oczerwienić; oblać światłem purpurowym:* Blask jej (gwiazdy) widmowo opurpurza salę. Psm. <O+Purpurzyć>

×**Opuskuł, u,** lm. **y** *dziełko, broszura.* <Łć. opusculum>

Opust, u, lm. **y I.** prow. *opuszczenie czegoś z ceny, ustępstwo, obniżka, rabat:* Sprzedającym stosowny O. **2.** lek. = a) p. **Ociek.** b) p. **Bezgorączkowie. 3.** myśl. *nóż przy kordelasie, którym ś. farba ze zwierza wielkiego, tylko co ubitego, spuszcza.* <O+PUS(T)/PS>

Opusta, y, lm. **y** *kawałek ziemi między bróżdami, nietknięty lemieszem w oraniu,* podwałka: O. w oraniu, podwałka. Kn. <O+PUS(T)/PS>

Opustka, i, lm. **i** druk. *ustęp przypadkowo z rękopisu opuszczony, który należy przy korekcie przywrócić.* <O+PUS(T)/PS>

Opustoszało przys. od **Opustoszały:** O. wyglądać. Sł. wil. O. zostawić. Sł. wil.

Opustoszałość, i, blm. rz. od **Opustoszały; Opustoszenie:** Litwa, przeszedszy dla opustoszałości przez powiat Lubelski, w ziemi Sandomierskiej plundruje. Błaż.

Opustoszały, ×**Opuściały, Opuszczony,** ×**Opuszczały,** *który opustoszał a. który opustoszono, pusty,*

opustoszony, spustoszony, zrujnowany, zaniedbany, opuszczony, bezludny a. nieuprawny = zapuszczony: Kraj, grunt O. Miasta opustoszałe. Troc. <Od Opustoszeć>

Opustoszeć, eje, ał, × **Opuścieć** *stać ś. pustym, wyludnić ś., spustoszeć, zamienić ś. w pustkowie, opróżnieć:* Jego domek opustoszał, chwastem zarósł dziedziniec, zrujnowały ś. gumna. Krasz. Opustoszały koronne granice. Kras.

Opustoszenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Opustoszeć. 2.** czynność cz. **Opustoszyć. 3.** p. **Opustoszałość.**

Opustoszyciel, a, lm. **e** *ten, co opustoszył a. opustoszy, dewastator.* <O + Pustoszyciel>

Opustoszycielka, i, lm. **i** forma ż. od **Opustoszyciel.**

Opustoszyć, y,ył, †**Opuścić** *zamienić w pustkowie, w pustynię, spustoszyć, zniszczyć, zrujnować, zdewastować, wyludnić:* Kraina opustoszona. Gil. O. majątek. <O + Pustoszyć>

Opustowy lek. p. **Ociekowy.**

Opuszać, a, ał p. **Opuszyć.**

Opuszanie, a, blm., czynność cz. **Opuszać.**

Opuszczać, a, ał i **O. ś.** p. **Opuścić.**

× **Opuszczałość, i,** blm. rz. od **Opuszczały,** *opustoszałość.* Troc.

× **Opuszczały** p. **Opustoszały.** Troc.

Opuszczanie, a, lm. × **a,** czynność cz. **Opuszczać:** Jeżeli w tej chorobie przyrodzenie przemoże, tedy następują obfite wypróżnienia potami, moczem, stolcem, ustami; wypróżnienia takowe nazywają opuszczaniami. Perz.

Opuszczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opuszczać ś.**

Opuszczenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Opuścić:** O. szyku, przyjaciela. Troc. O. pogody czynienia czego. Troc. **2.** = a) *stan osoby opuszczonej, sierocтwo:* Umarł w ostatnim opuszczeniu. b) *stan rzeczy opuszczonej, zaniedbanie, zniszczenie:* Nowy proboszcz, przyjechawszy na miejsce, zastał kościoły swoje i ziemie w okropnym opuszczeniu. Bart. c) p. **O. ś.:** Siła ludzi gnije w gnuśnym opuszczeniu. Jabł. **3.** lm. **a** *miejsce opuszczone, to, co opuszczono, niedokładność:* W korekcie tej są opuszczenia. O. w piśmie. **4.** lek. p. **Obniżenie ś.**

†**Opuszczenie, a,** blm., czynność cz. **Opuszczyć.**

× **Opuszczenie** przys. p. **Opuszczono:** Pod jarzmem poddaństwa niechętnie i O. rolę uprawiają. L.

Opuszczenie się, a ś., blm. **I.** czynność cz. **Opuścić ś. 2.** a. **Opuszczenie** *zaniedbanie, niedbałość, gnuśność, abnegacja:* Czuję wstręt do próżnowania i całkowitego opuszczenia ś. Kołł.

†**Opuszczewiać, a, ał** *pustoszeć, stawać ś. pustym, wyludniać ś.:* Z rozłączenia poddanych jimienie panów częstokroć opuszczewia. Św. z Woc.

†**Opuszczewianie, a,** blm., czynność cz. **Opuszczewiać.**

Opuszczka, i, lm. **i I.** *narzędzie rogowe, które szewc podkłada pod podeszwę, kiedy ją ma opuszczać, t. j. okrawać krawalnikiem.* Mag. **2.** [O., **Opuszka**] *rondo u kapelusza, skrzydła kapelusza:* Spostrzegł w oddaleniu postać Głowacza łatwą do poznania... po opuszczce kapelusza, obwisłej naokoło. Dyg. <O + PUS(T)/PS>

Opuszczono, × **Opuszczenie** przys. od **Opuszczony:** Łokietkowi przy nich ciężko, czarno, O., grubo wydali ś. i niemal barbarzyńsko. Krasz.

Opuszczony I. im. od **Opuścić:** O. przez lekarzy. Bobr. Żona opuszczona. **2.** p. **Opustoszały:** O. majątek marniał bez pana. Szaj. *(= zapuszczony, zaniedbany).* **3.** *który ś. opuścił:* Człowiek O. *(= na którym znać opuszczenie, brudny, nieporządny i t. p.).*

†**Opuszczyć, y,ył** p. **Opuszyć:** Kiedy ś. na opuszce męskiej zna, to pono zna ś. dobrze i na tym, co nią opuszczono. Pot.

Opuszenie, a I. blm., czynność cz. **Opuszyć. 2.** *okrycie z puchu.* Przen.: Mroźne O. krzewów i drzew. Pol. **3.** lek. p. **Odma.**

Opuszka, i, lm. **i I.** p. **Opucha:** Opuszkę u czapki mu przeciął. Troc. Ogląda czapkę, opuszkę wstrząsa i włos przedmuchuje. Pot. Przen.: Wziąwszy czerwony złoty, poznał srebro, kęs zwierzchniej odskrobawszy opuszki. Pot. *(= powłoki, warstewki wierzchniej).* **2.** †Osiodła = *zakrzywienie ku górze, kula:* O. siodła tylna, przednia. Troc. **3.** anat. = a) *wydęcie kuliste niektórych naczyń:* O. aorty (bulbus aortae). O. żyły szyjowej wspólnej (bulbus venae jugularis com.). b) *zgrubienie miejscowe niektórych narządów:* O. cewki moczowej, †cebula kanału korzenia, kanału korzeniowego (bulbus urethrae). O. rdzenio-pacierzowa, †drdzeń podłużny, †mlecz podługowaty, przedłużony, †obdłużny mlecz, rdzeń przedłużony, węzeł rdzenia pacierzowego, †wyższa część mlecza pacierzowego (bulbus rhachidicus, medulla oblongata). O. węchowa (bulbus olfactorius). <O + PUCH>

Opuszkojamisty mięsień, †myszka przyspieszająca mocz, †myszka przyspieszająca korzenia męskiego, ×strzykacz, †przyspiesznik anat. (musculus bulbo-cavernosus, m. ejoculator). <Opuszka + Jamisty>

Opuszkowy przym. od **Opuszka.** Lek.: Porażenie opuszkowe (paralysis bulbaris).

Opuszyć, y,ył, †**Opuszczyć,** nied. **Opuszać I.** *puchem a. pierzem obłożyć.* Przen.: Jakim kogo fortuna opuszyła pierzem, jednako śmierć oskubie pawia z nietoperzem. Pot. **2.** *obłożyć, obramować futrem.* **3.** †O. *odąć, nadąć, napuszyć, rozsadzić, rozeprzeć, wzdąć, rozdąć, rozpęczyć:* Opuszająca potrawa. Troc. Cebula żywot opusza. Syr. <O + Puszyć>

Opuszyn, u, lm. **y** bot. (fougerouxia) *roś.* <Od Opuszyć>

× **Opuściałość I.** rz. od **Opuściały.** Troc. **2.** *miejsce opuszczone, puste, pustynia, puszcza, pustkowie:* Będzie O. pośród ziemi. Sł. wil.

× **Opuściały** *który opuściał* p. **Opustoszały:** Zapadłe mogiły i opuściałe. Kon. Kraj ten O. Troc. Dał mu król opuściałą majętność. Troc. Oprawić opuściałe domy Syońskie, a dać nam ustawiczstwo w Judei. B. Sz.

× **Opuściciel, a,** lm. **e** *ten, co opuszcza a. opuścił kogo.* Mącz.

Opuścić, i, ił, nied. **Opuszczać I.** †O. co czym = *puścić co dokoła czego; puściwszy okrążyć:* Miasto obmurować dał, wodą opuściwszy. Biel. M. Jupiter wziął dziewkę Izydis, opuścił ją mgłą, aby nikt nie widział. Biel. M. **2.** *spuścić na dół, obwiesić, zwiesić, zniżyć:* O. podkasaną suknię. Z opuszczonej szaty kwiatki wypadały. Otw. O. kraje (rondo) kapeluszowe. Troc. O. głowę *(= schylić, skłonić ku dołowi).* Pies posmutniał, opuścił ogon. Przen.: O. uszy, skrzydła = *stracić fantazję, posmutnieć.* Chodzi by podskubany, opuściwszy

skrzydła. Rej. Wszyscy jego żołnierze skrzydła opuścili. Pot. Trzymali ręce podniesione, nie chcąc ich O., ażeby Bóg narodowi przepuścił. Tw. Opuścił ręce rycerz pomieszany. Niem. Przen.: O. ręce = *nie brać ś. do dzieła, zostawić wszystko losowi, opuścić ś., zgnuśnieć:* Na zgubę swoję wszyscy prawie, ręce opuściwszy, ze łzami patrzyli, rzadki który wyciągnął do broni. Nies. Dlatego, że w ojczyźnie niepokój, ani sobie, ani komu innemu nie być pożytecznym, nie nie robić, ręce O. i najistotniejsze zaniechać obowiązki. L. Nie radzę w pomyślności rąk opuszczać. L. Nie stójcie z opuszczonemi rękami. Omdlały ich serca, ręce opuścili. Hof. **3.** †O. *spuścić, zwolnić to, co było naprężone:* O. (spuścić) łuk. Troc. **4.** × O. *puścić, pofolgować, sfolgować, zwolnieć, złagodnieć:* Mróz opuszcza, ustaje, folguje. Włod. [Zima na początku lutego opuszcza]. **5.** *ustąpić, odstąpić:* Nie opuści ani grosza z tego, co zacenił. **6.** *ominąć, pominąć, wypuścić, przeskoczyć, przeoczyć, prześlepić,* żart. *zjeść; omieszkać, zaniedbać:* Opuść tę materją. Troc. Opuścił ten wiersz, te słowa, przepisując. Troc. O. jaką formalność. Gdyby wszystkie czyny Jezusowe były pisane, żadnego nie opuszczając, światby nie ogarnął tych ksiąg. Sekl. O. błąd w korekcie. Lepiej jedno dobro O., byle uchodzić dziesięciu złego. Prz. Raz opuścisz okazją, już jej nie zażyjesz. Prz. Opuścił okazją do tego. Troc. Te rzeczy trzeba było czynić, a onych nie opuszczać. Wuj. (= *nie puszczać mimo*). Kilka razy przydarzała ś. sposobność okupu, którą Zamojski opuścił. Bart. Ten uczeń często opuszcza lekcje. Co dziś opuścisz, jutro nie dogonisz. Prz. **7.** kogo, co = *odbiec, odstąpić kogo, czego, rzucić, porzucić, zostawić samego:* Ty mię unikasz, ja cię O. nie mogę. L. Opuścił szyk, przyjaciela swego. Troc. Opuszczeni od ludzi są w opiece u Boga. Prz. Bóg nie opuści, kto ś. nań spuści. Prz. Nie opuszczę cię aż do śmierci. Boże, czemuś mię, czemuś mię, mój wieczny Boże, opuścił w mój czas ostateczny! Kochan. (= *odwrócił ś. ode mnie*). Swoich wiernych Pan nie opuści. Kochan. Ojciec mój i matka moja mię opuścili, ale Pan mój mnie przyjął. Wuj. Temu cześć dawaj, co gdy chłostę spuszcza, dotknie, zasmuci, ale nie opuszcza. Kras. Boże mój, czemużeś mię opuścił, wszakżeś k sobie wołających żadnego nie opuścił. Sekl. Lekarze go opuścili. Od dworaków opuszczona Helena... tak szerzy skargi płaczliwe. Niem. O. obyczaje niezwykłe (pijaństwo). Skr. Dusza opuszcza ciało (= *rozstaje ś., rozłącza ś. z nim*). O. żonę, dzieci (= *osierocić*). O. towarzystwo (= *usunąć ś. z niego*). Kraj ten opuszczę na wieki. Mick. (= *pożegnam*). O. świat (= *zejść ze świata, rozstać ś. z nim*). O. mieszkanie (= *ustąpić, wyprowadzić ś., wynieść ś. z niego, opróżnić je*). Bezborodko z obawy intryg kazał Stanisławowi Potockiemu natychmiast miasto O. Smol. O. Paryż. Uczniowie, opuszczający instytut, wychodzą jako ukończeni rzemieślnicy. Sienk. (= *wychodzący z niego, kończący go*). Siły mię opuszczają (= *opadam z nich, tracę je*). Szczęście mię opuszcza (= *przestaje sprzyjać, dopisywać mi, odwraca ś. ode mnie*). **8.** †O. p. **Opustoszyć.** B. Sz. (p. Opuszczony). **9.** fl. *żeglując zboczyć, objechać, okrążyć.* **10.** rzeź.: O. skórę z bydlęcia = *obciągnąć, obedrzeć, ściągnąć, zdjąć.* Mag. **O. ś. I.** †O. ś. czym = *puściwszy otoczyć ś.:* Sam ś. mgłą opuścił, zniknął precz. Biel. M. **2.** *spuścić ś. na dół, osunąć ś., obwisnąć, zwisnąć, zwiesić ś., opaść, skłonić ś. ku dołowi:* Opuść ś. naręczej na ziemię. Otw. Znużony, opuściłem ś. na poduszki, odwracając ś. twarzą do ściany. Dąb. Który kraj w lewą ś. na twą zapatruje matkę, tam ś. opuść, *hanc terram pete.* Żebr. Przen.: Opuszczamy ś. na twoją wolę. Słow. (= *spuszczamy, zdajemy; polegamy na niej*). **3.** × O. ś. *puściwszy, okryć ś.; puścić ś. dokoła:* Zręby (= wyręby) opuszczają ś. nowemi porostami. Pol. We wszystkie rodzaje nowych drzew, z młodu ciętych, opuszczają ś. z korzenia. Pol. **4.** †O. ś. *puścić ś. na co, oddać ś. czemu:* Opuścił ś. na wszystkie występki. **5.** *zaniedbać ś., zleniwieć, zapatycznieć, zgnuśnieć:* Miał ś. nieźle, ale ś. opuścił, i więcej karczmy niż gospodarstwa pilnuje. Perz. Opuścił ś. cale, smutek odebrał mu sposobność do czynienia potrzebnych zabiegów. Leszcz. Tak ś. opuścił, że nic zgoła robić, ni o czym myślić, ni o co starać ś. nie chce. L. Jak ś. to ci mężczyźni opuszczają teraz w galanterji! L. **6.** myśl. (o jeleniach i sarnach) *przejść z jednej kniei do drugiej:* Opuściły ś. jelenie. <O + Puścić>

× **Opuścieć, eje, ał** p. **Opustoszeć:** Wnet plac opuściał z zbytniego narodu. Kon. <O + * Puścieć, od Pusty>

× **Opuścienie, a,** blm., czynność cz. **Opuścieć.**

[**Opuzdrać się, a ś., ał ś.**] *dobrze zasłonić ś.*

[**Opuzdranie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Opuzdrać ś.**

Opychać, a, ał I. p. **Opchać. 2.** [O.] = a) *tłuc zboże, a zwłaszcza proso, w stępie nożnej a. wodnej, w celu obrobienia go na jagły.* b) *otłukiwać łuski ze zboża:* Gotuje pszenicę opychaną, czyli otłuczoną z łuski, w całkowitym jednak ziarnie. Goł. **O. ś. I.** p. **Opchać. 2.** [O. ś.] *ograniczać ś. w wydatkach, odmawiać sobie:* Opychaj ś. jak możesz, żeby ci pieniądze wystarczyły. <O + Pychać, PYCH/P(CH)/PCH>

Opychanie, a, blm., czynność cz. **Opychać:** Zbytnim opychaniem ciała duch słabieje. Pilch.

Opychanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opychać ś.**

Opylać, a, ał p. **Opylić.**

Opylanie, a, blm., czynność cz. **Opylać.**

Opylenie, a, blm., czynność cz. **Opylić.**

Opylić, i, ił, nied. **Opylać I.** *okryć pyłem, zapylić, okurzyć, zakurzyć:* Ujrzał gromadkę ludzi, opylonych kurzem. Niem. A. Brud życia skrzydła opylił. Berw. Pomazany krwią, opylony, z niezmiernym wzruszeniem krzyczał: Tatarzy! Tatarzy! Krasz. **2.** *oczyścić, otrzepać z pyłu, okurzyć:* Biegałam po domu, ustawiałam i opylałam sprzęty. Orzesz. <O + Pylić>

[**Opynić się, i ś., ił ś.**] p. **Openić ś.** <Ukr. opynyty sia>

[**Opynienie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Opynić ś.**

[**Opynisko, a,** lm. **a**] p. **Openisko.**

[**Opyrchał, a,** lm. **y, Opyrhał**] *przezwisko.* <?>

[**Opyrhał, a,** lm. **y**] p. **Opyrchał.** <?>

Opyrzenie, a stosu węglarskiego **I.** blm. *okrycie go oponą* (p. Opona). **2.** p. **Opona.**

× **Opyt, u,** lm. **y, Opytka** *opytywanie, opytywanie ś., wywiady, dochodzenie, śledztwo; badanie:* Dozorcy pewnych czasów czynili O. i wywiadowanie około obyczajów ludzkich. Baz. Urząd nasz z miejsca swego ma z pilnością u okolicznych sąsiadów blizkich o tego zamordowanego O. czynić. St. lit. Czynię o tobie O. u wszystkich, którzy z tamtych stron przychodzą. Pilch. Nieborakowi parę koni skradziono, opytem trafił za niemi do Słonima. Rzew. Uczyń O., a obaczysz, jeźli pozwolą. Troc. <O + PYT>

×Opytać, a, ał, †Zopytać, a. **×O. ś.**, nied. **×Opytywać** a. **×O. ś. i.** kogo = *obadać, pytając; wypytać, obsypać pytaniami, rozpytać ś., wysondować, wybadać*, nied. *indagować:* I ugości i opyta, to aż żałość serce chwyta. Pol. Opytał, skąd i dokąd. Chl. Nie będzie czarownik ani guślnik u ciebie, ani któryby wieszczników opytał. B. Sz. **2.** *zapytać, zapytać ś., spytać:* Tedy Tobjasz opyta anioła, rzekąc: proszę ciebie, Azarjaszu, powiedz mi. B. Sz. Ostał jeden mąż, przez którego możem O. pana. B. Sz. Gdy ją opatrzyli, lększy ś., podziwili ś. barzo krasie jej, a wszako niczego jej nie opytali. B. Sz. <O + Pytać>

Opytanie, a, blm., czynność cz. **Opytać.**

Opytanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opytać ś.**

×Opytka, i, lm. **i** p. **Opyt:** Jagiełło kazał czynić opytkę o zachowaniu królowej. Stryjk. <O + *Pytka, PYT>

Opytywać, uje, ywał i **O. ś.** p. **Opytać.**

Opytywanie, a, blm., czynność cz. **Opytywać.**

Opytywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Opytywać ś.**

[Ora, y, lm. **y]** *bieda, niedola.* <Z Oranina>

[Orab, a, lm. **y]** *jarząb:* Syroko, wysoko listek na orabie, kochałem panienke, dostałem sie babie. <?>

Oracja, i, lm. **e** a) *rzecz do słuchaczy, mowa, przemowa, przemówienie, perora:* Na onę oracyę hetmańską szeroką oracją odpowiedział. Falib. Upominek jak żmudzinek, jak fryz O. Prz. *(= wiele słów, wątku mało).* Jezus, widząc, że Nikodem oracją stroi, od słówek go do uczynków wiedzie. Wuj. b) [O.] *mowa weselna.* <Łć. oratio>

Oracki, Oraczowy, Oraczy, przym. od **Oracz;** *rolniczy, kmiecy, włościański:* Stan O. Petr. Zbawiciel nasz, chcąc stan O. uczcić... Birk. Orackie sztuki. Jabł. W zabawach orackich 1618 r. tak zbytki opisuje. Słup. Nasienie orackie. B. B. <Od Oracz>

Oractwo, a, blm. *stan, zatrudnienie oracza, rolnictwo, uprawa ziemi:* O. wszystkie rzemiosła przechodzi, bo O. tylko Bóg postanowił. Birk. Do oractwa i wszelkiej po ziemi roboty aplikuje poddanych. Jabł. Opuściwszy warsztat, O. i gospodarstwo, idą na wojnę. Baz. Rządca ten godniejszy był do motyki a do pługa i oractwa, niżli do zbroi. Baz. Ziemia potrzebuje ludzkiej pracy, jako jest O. Petr. <Od Oracz>

Oracz, a, lm. **e, [Woracz]** *ten, co orze, rataj, rolnik, kmieć:* Na polach zwycięstw jarzmo ciągną woły, a O. dotąd dawne czasy śpiewa. Zal. Jaki O., takie też oranie. B. B. Już teraz O. bezpiecznie pogania w pługu swe woły. Lubom. Oraczu, patrz, by lemiesz czyj w skraj ziemi ś. nie worał. Wysp. Abel był pasterzem owiec, a Kain oraczem. Wuj. I O. wolno puścił woły wyprzężone. Szymon. Powiadacie sami, iż niemasz państwa, w którymby bardziej poddani i oracze uciśnieni byli. Skar. Wraca ś. O. wesoły do żniwa, dziękuje Bogu, pracuje i śpiewa. Kras. O. pola Bogu zleca i swe winnice. Kochan. <Od Orać>

Oraczka, i ł. ×O., blm. p. **Orka:** Deszczyk odmoczył, byłaby dobra O. L. **2.** *ta, co orze, a. żona oracza.* L.

Oraczowy p. **Oracki:** Praca oraczowa nigdy zlenieć nie ma. Górn. Nasienie oraczowe nie wszystko wznijdzie. Bud.

Oraczy p. **Oracki,** *ściągający ś. do orania:* Oracza nauka. Kn. O. abo pługowy wieniec. Kn. Oracze naczynia. Troc.

[Oraczyna, y, blm.] *grunt orny, grunta górne.*

Orać, orze, orał, [Worać], nied. **[Orywać] ł.** *przewracać ziemię pługiem a. sochą:* O. pole, ugor, rżysko. O. głęboko, płytko. O. na żyto, na jęczmień. O. wołami, końmi. Woły orały. Wuj. Noe, jako Żydzi piszą, najpierwszy nauczył ludzi bydłem O. Wuj. Starym wołem nie O. Prz. Trudno wilkiem O. Falib. O. w zagony. W przemiany oracz co rok inszą rolę orze. Szymon. Kto dobrze orze, ma chleb w komorze. Haur. Dla zimna leniwiec nie orze, przeto prosić będzie w żniwa. Prz. Który kmieć orze całym pługiem, powinien dać cztery kity konopi. Św. z Woc. Ty śpiewasz, skowroneczku, już też i ja orzę. Gawiń. Dobrze temu przy dworze, komu doma pług orze. Prz. Głupich nie sieją, nie orzą i sami ś. rodzą. Prz. Ptacy niebiescy nie sieją, nie orzą, a zbierają. Wuj. Żart.: Nie sieją, nie orzą, a zbierają *(= darmozjady, ptaki niebieskie).* Ten jegomość nie sieje, nie orze, a wszystko mu ś. rodzi. Boh. Krzywo pisze, prosto orze. Syrok. [O. czarnuchę] = *trzeci raz O.* Żart.: Złote żniwo dla tych, co gęsią orali, a piaskiem przysypywali. Brk. *(= pisali piórem gęsim).* Przen.: A ty coś wygrał w pokorze, iż ci po łbie kto chce orze, a iż cię tak wszyscy znają, więc ci też na gębie grają. Rej. On, orząc ludem ślepo i zuchwale, waży ś. mienić ojcem jego, stróżem. Kniaź. *(= harując; pędząc, zaprzęgając go do ciężkiej pracy).* **2.** przen. *orząc robić; wyorywać, bróździć, prócć, ryć:* Kule miesiły tę ciżbę ludzką, orały w niej brózdy długie. Sienk. Każdy pielgrzym, że tam był, na chropawej korze imię swe na imionach dawnych nożem orze. Zim. *(= wyrzyna, rzeźbi, rytuje).* Flota płynie, orząc lekko po mokrej równinie. Przyb. Wtenczas wód morskich jeszcze nie orały żadne okręty z wiosły i żaglami. Odym. Grzbiety nam srodze orali nieznośnemi plagami. Kochan. *(= karbowali).* Dla wypędzenia myśli grzesznych środkiem wielce zalecanym i zbawiennym bywa skórę co wieczór dyscypliną O. Kozł. **3.** przen. *trzeć, szorować, wodzić:* Tak go zsiekli, że orał tyłkiem po ziemi *(= jeździł).* O. nosem po ziemi (np. upiwszy ś.). A niejeden już ś. potaczał i po ścianie łbem orał. Reym. Jako koło młyńskie, tak językiem O. Papr. *(= mleć).* **4.** przen. *pracować w pocie czoła, pracować jak wół, harować:* Rób, orz, pracuj bez przestanku, do wieczora od poranku. Jak. W. **5.** piw. *mieszać, przerabiać zacier ręcznie wiosłami lub też maszynowo specjalnym mieszadłem.* <OR/R>

[Orafać, fie, fał] *odziergać len z pałek.* <O + *Rafać, od Rafa>

[Orafanie, a, blm.] czynność cz. **Orafać.**

Orafilować, uje, ował ręk. *obciąć okrągło końce palców rękawiczki przed jej uszyciem.*

Orafilowanie, a, blm., czynność cz. **Orafilować.**

×Orakuł, u, lm. **y** *wyrocznia.* Słow. Zdecydować ś. wszakże nie mógł na krok stanowczy bez jakiej porady mądrej, którą przesądny lud ukraiński zasadza zwykle na gusłach i czarach, do tego tedy orakułu w ważnym przedsięwzięciu uciec ś. postanowił. Byk. <Łć. oraculum>

×Oralny p. **Orny.** Włod. <Od Orać>

Oramować, uje, ował *oprawić, ująć w ramy; okolić.* <O + Ramować>

Oramowanie, a, blm., czynność cz. **Oramować.**

†Orandować, uje, ował p. **Orędować.**

†Orandowanie, a, blm., czynność cz. **Orandować,** *orędowanie.*

Orangutan, a, lm. **y, Orangutang** zool. (pithecus satyrus) *małpa wązkonosa, człekokształtna.* <Mal. Orang-Utang>

Orangutang, a, lm. **i** p. **Orangutan.**

Oranie, a, blm. p. **Orka:** Ceres naprzód oranie prostym ludziom ukazała. Zbyl. A.

[Oranina, y, blm.] **I.** p. **Orka:** Wnet zapocony żniwiarz z swojej oraniny przynosi urodzajów bujnych pierwociny. Przyb. Pasterstwo, O. Ryb. *(=oractwo).* **2.** a. **[Oranisko]** *świeżo zorana ziemia:* Zające robią nory w oraninie, szukając chłodu. Pol. <Od Orać>

[Oranisko, a, lm. **a]** p. **Oranina:** Z oraniska zrywa ś. rdzawoczerwony jarząbek. Matl.

[Oranka, i, blm.] p. **Orka:** Pawluk do oranki z wołami, a ty z końmi pod żołnierzy. Krasz. <Od Orać>

Oranż, u, blm. **I.** chem. *nazwa ogólna barwników pomarańczowych:* O. chromowy, metylowy, alizarynowy. **2.** *kolor oranżowy, pomarańczowy, żółto-czerwony.* <Fr. orange>

Oranżada, y, lm. **y,** cukier., kuch. *napój z wody, cukru, cytryny i soku pomarańczowego:* Dać może posesor tyle, ile rocznie potrzeba na cygara dla mnie, a na konfitury i oranżady dla mojej matki. Orzesz. <Fr. orangeade>

Oranżerja, i, lm. **e I.** *budynek oszklony, ogrzewany, w którym zimą przechowują drzewa pomarańczowe,* pomarańczarnia. **2.** *część ogrodu, w której na lato stawiają drzewa pomarańczowe, pomarańczarnia.* **3.** *budynek oszklony, ogrzewany, w którym zimą przechowują kwiaty, rośliny ozdobne południowe,* cieplarnia, szklarnia, trephaus, roślinarnia, cieplice, ×ciepłodom. <Fr. orangerie>

Oranżeryjny przym. od **Oranżerja,** *cieplarniany:* Sałata oranżeryjna. Krasz. Przen.: Wychowanie oranżeryjne. Krasz. *(=zbyt delikatne, wychuchane, papinkowate).* <Od Oranżerja>

Oranżowy przym. od **Oranż:** Kolor O. = *pomarańczowy, żółto-czerwony, oranż.* <Fr. orangé>

Oranżysta, y, lm. **ści I.** *członek stronnictwa oranżystów, protestantów irlandzkich, którzy w r. 1689 byli stronnikami Wilhelma Orańskiego, króla angielskiego.* **2.** *stronnik dynastji panującej w Belgji.*

Orar, u, lm. **y** *stuła djakońska u duchowieństwa obrządku greckiego:* Djakon przy poświęceniu najświętszy sakrament ręką i orarem ukazuje. Pim. <Ros. orar, z Gr.-Łć. orarium>

[Orara!] *wykrzyknik:* Gdy myśliwy zwierza zabije, krzyczy O.! <Okrzyk.>

[Orataj, a, lm. **e]** p. **Rataj.** < Przekręcone z Rataj, pod wpływem Orać>

×**Oraterz, a,** lm. **e** *ołtarzyk, obraz, przed którym ś. modlą:* W kościele a. w komórce przed oraterzem klęcząc, czytywał. Nies. <Łć. oratorium>

Orator, ra, lm. **rowie** a. **rzy, [Orátór] I.** *mówca, krasomówca, rzecznik.* **2.** w dawnych domach polskich *dworzanin, którego obowiązkiem było wymieniać nazwiska gości z rejestru przed obiadem, witać ich u stołu, zagajać mową zebranie i t. p.* Goł. <Łć. orator>

×**Oratorja, i,** blm. p. **Oratorstwo:** Cnota ma być we wszystkich naukach przed oczyma, w prokuratorstwie, w oratorji etc. Perz. <Od Łć. Oratoria = krasomówstwo>

Oratorjanin, a, lm. **anie** *członek bractwa religijnego Oratorjan, założonego w Rzymie, mającego na celu modlitwy, dobre uczynki, umoralnianie ludzi, szerzenie wiary,* filipin. <Od Oratorium>

Oratorjum, w lp. nieod., lm. **a, ów I.** p. **Modlitewnia. 2.** *religijny dramat muzyczny, treści zaczerpniętej z Biblji, złożony, jak opera, z uwertury, chórów, arji i przeznaczony do wykonania nie na scenie, lecz w kościele a. na koncercie.* <Łć. oratorium = modlitwa>

Oratorka, i, lm. **i** forma ż. od **Orator:** Oratorki obfite a. wyborne amplifikatorki, w obrocie języka nieprzegadane, nieprzesłyszane, wypowiedziały wieczną wojnę wszystkim uszom rodzaju ludzkiego. L. Oratorki, żartowniczki, nowiniarki, statystki, bajeczniczki. L. Oratorki, obmównice. L.

Oratorski przym. od **Orator,** *krasomówczy:* Zapał O. Proza oratorska.

Oratorsko przys. od **Oratorski,** *po oratorsku:* Protestował głośno, gwałtownie, nie tak O. i wymownie, jak gorąco i zuchwale. Krasz.

Oratorstwo, a, blm., ×**Oratorja** *uzdolnienie, zapał oratorski, krasomówstwo, wymowność, wymowa:* Twoje O. na nic tu ś. nie przyda. <Od Orator>

[Orátór, ra, lm. **rzy]** p. **Orator.**

[Orawniaczek, czka, lm. **czki]** *rodzaj garnczka (do mleka lub wody).* <Od nazwy miasta Orawy>

Oraz I. sp. *zarazem, przytym, a także, nadto, prócz tego, tudzież, i:* Chory i O. ubogi. Troc. Poczytaj sobie O. za święty obowiązek zapewnić na starość los dla zasłużonych. Wiszn. **2.** ×O. przys. *odrazu, zaraz; wnet:* Poznałem go O. Pol. Niech gdzie chce twoja noga ziemię bije, wyrostą O. róże i lilje. Gawiń. [Ojciec weselny i państwo młodzi proszą O. i zaraz przyjść do domu weselnego. Naści wiertnią owsa, będziesz miała O. chłopca]. <O + Raz>

[Orba, y, blm.] p. **Orka.**

Orbikularny *kolisty, pierścieniowaty.* <Łć. orbicularis>

Orbita, y, lm. **y I.** !O. anat. p. **Oczodół:** Z najeżonemi włosami, z oczyma rozłamującemi orbity swoje. Żer. **2.** astr. p. **Droga** pod 12). <Łć. orbita>

†**Orbora, y,** lm. **y** = **Olbora:** Każdy gwarek, który w górze kopa, winien dać królowi orborę, to jest dziesiątą nieckę kruszcu. Paw. <p. Olbora>

Orc, a, lm. **e, Orcz** gór. *zacięcie w końcach słupków, wciasów i t. p., dla związania ich pod kątem.*

×**Orcel, cla,** lm. **cle,** ×**Orkiel, Orklowy kamień** *kamień łamany, nieciosany, łom,* kamień dziki: Orcle te były tak zbytecznie twarde, że tych kamieni nie mogli użyć do budowania. Petr. Kamień łamany z gór, nieciosany, orclami też zowią. Kn. Nie wezmą z ciebie kamienia na węgieł, ani orcla na grunt. Leop. Uładził nawet w orcle niezłomne Tyreńskie z Apulskim morze. Nar. <Nm. Ortziegel>

Orchestrjon, u, lm. **y** p. **Orkiestrjon:** Trzeba było, na wzór moskiewskich restauracji, sprowadzić choć mały O. od Kaufmana z Drezdna. Krasz. <Z Gr. orchestra>

Orchestyka, i, blm. **I.** *sztuka tańczenia wogóle a. taniec jako część gimnastyki.* **2.** w daw. Grecji, *sztuka tańczenia i śpiewania razem a. tańczenia i jednocześnie grania na narzędziach muzycznych.* <Z Gr. orchēstiké>

Orchidea, y, lm. **e** *roślina storczyk:* Orchidee... gwiazdą błękitną tleją w powietrzu. Kon. Odstąpił lady Douglas orchideę wartości 5,000 franków. Es.

Orcik, a, lm. **i** p. **Ort:** Nadali nam orcików i czechów nikczemnych. Gostk.

Orcyna, y, blm. chem. *fenol dwuhidroksylowy, pochodzący od toluolu,* orcynol $C_6H_3(CH_3).(OH)_2$.

Orcynol, u, blm. chem. p. **Orcyna.**

Orcz, a, lm. **e** gór. p. **Orc.**

Orcza, y, lm. **e** bot. (peumus) *roś. z rodziny polećowatych.* <?>

Orczyk, a, lm. **i** **I.** a. **[Bierce]** *drążek u wozu poprzecznie zawieszony, na którego końcach zaczepiają ś. postronki dla zaprzężenia koni,* bark *u stelwagi,* barczyk: Konie pociągnęły z miejsca, aż zgrzytnęły orczyki. Reym. Konie u dyszlów w młynie konnym jako najkrócej wiązać przy samym orczyku, a orczyki przy samym końcu dyszla niech będą przyprawione dla zakładania postronków od koni. Sol. Żmudy do orczyków, niżeli do siodła, lepsze są, że dobrze, przeto lepiej ciągną, niż niosą. Pot. *(= do ciągu, do sprzężaju).* [Srać na O.] = *chorować.* **2.** *składowa część niewodu.* **3.** wiośl. *rączka u steru.* **4.** *część sochy przymocowana do nasadu w celu nadania sztywności widłom,* [wnórz, órz, podpałek]. <Nm. Ortscheit>

Orczykowy przym. od **Orczyk.** Przen.: Niedawno tam ktoś cepy i służbę złożył orczykową, szlachcicem został. Pot. *(= stajenną).*

Orda, y, lm. **y** p. **Horda:** Przed nią (buławą hetmańską) groźne szły wstecz ordy one niepoliczone. Mias. Przen.: Choć wielkiemi ordami na początek kazania Janowego gromadzili ś. ludzie, przecię potym mała pamięć była na naukę jego. Białob. <Tat. i Tur. ordu = obóz>

[Ordaka, i, lm. **i]** **I.** *lichy koń, szkapa, chabeta.* **2.** *zużyte odzienie, szmata nieużyteczna.*

Ordalja, ji, blp. w wiekach średnich, *sądy boże, próby przez ogień, wodę, ukrop i t. p., którym poddawano obwinionych.*

[Ordeka, i, lm. **i, Rordeka]** *sufit trzcinowany.* <Nm. Rohrdecke>

Order, u, lm. **y** **I.** *dekoracja honorowa w kształcie gwiazdy lub krzyża, do noszenia na piersiach, udzielana przez władzę najwyższą:* Zgromadzenia rycerzów, mające swoje prawa, obowiązki i znaki powierzchowne, dla różnicy od drugich ludzi, nazywały ś. *ordo ordinum,* skąd wyszło nazwisko *orderu.* Nar. O. św. Stanisława. Kawaler orderu orła białego. O. legji honorowej. Wysoki O. O. Złotego Runa, Podwiązki. Ozdobiony orderami. Przen.: *pan orderowy:* Widzieliśmy ordery całujące i ściskające wytarte kontusze, żeby mogli pieniędzy dostać. L. Gdyby chciał tylko, mitryby i ordery do jego córki wzdychały. L. **2.** *rozporządzenie, rozkaz, ordynans, polecenie:* Król dał O., aby ruszono obóz z miejsca. Pot. Wsiadaj na twój dzielny koń, marszałku Sobieski, tobie potrzeba O. wykonać niebieski. Koch. W. Aga od Porty dał mu O. taki. Jabł. **3.** *piśmienne polecenie wydania a. przyjęcia pieniędzy, towaru; kartka z kantoru fabryki do szwajcara, aby wypuścił interesanta z nabytym towarem.* Zdr. **Orderek, Orderzyk.** Zgr. **Orderzysko.** <Fr. ordre>

Orderat, a, lm. **ci** *człowiek ozdobiony orderem, kawaler orderu, pan orderowy.*

Orderoman, a, lm. **owie** *człowiek chciwy odznaczeń orderowych.* <Order + Man(ja)>

Orderomanja, i, blm. *ubieganie ś. za orderami, żądza posiadania orderów.* <Order + Manja>

Orderować, uje, ował *nagradzać, ozdabiać orderem, udzielać orderu:* Kawaler od króla orderowany. Troc. <Od Order>

Orderowanie, a, blm., czynność cz. **Orderować.**

Orderowy przym. od **Order;** *ozdobiony orderem:* Wstęga orderowa. Cóż to za szczęśliwa dla mnie gwiazda sprowadza pana starostę, orderowego pana i tak znakomitego kawalera wielkiego świata. Rzew.

Orderzyk, a, lm. **i** p. **Order:** Dość, że mu przyszlą O. Mick.

Orderzyna, y, lm. **y** *lichy, ladajaki order.*

Orderzysko, a, lm. **a** m. a. ni. p. **Order:** Na pierś szerokie klamrzysko, O. L.

[Ordnąg, u, blm.] p. **Ordynek:** W żołnierskim ordnągu. <p. Ordnung>

[Ordnąk, u, blm.] p. **Ordynek.**

[Ordnunk, u, blm.] p. **Ordynek.** <Nm. Ordnung>

× **Ordonans, u,** lm. **y** p. **Order:** Masz waść O. zająć twierdzę. Byk. <Fr. ordonnance>

Ordonator, a, lm. **owie** w dawnym wojsku polskim, *komisarz, intendent czuwający nad skarbem wojskowym, pożywieniem i szpitalami wojskowemi:* O. wojska czyli komisarz naczelny 1810 r. O. korpusu Darewski. Koł. <Fr. ordonnateur>

Ordowid, a, lm. **y** bot. p. **Kalina.** <Ukr. hordovýna>

Ordowidowy p. **Hordowidowy.**

Ordowina, y, lm. **y** bot. p. **Kalina.** <Ukr. hordovýna>

Ordownik, a, lm. **i** bot. p. **Kalina.**

Ordowy I. p. **Hordowidowy.** **2.** Ordowe a. hordowe drzewo bot. p. **Kalina.**

† **Ordunek, nku,** blm. p. **Ordynek:** Ani pagórku pilnowali, by go ubieżeli, ani ordunku. Baz. Jakim ordunkiem. Tarn. J.

† **Ordunk, nku,** blm. p. **Ordynek.** <Nm. Ordnung>

Ordynacja, i, lm. **e** **I.** *ordynowanie, zaordynowanie:* O. czyli święcenie księży i sakrament bierzmowania spuścili na sufraganów. Smol. Szedł odwilżyć sobie gardło kilkoma kroplami piwa, już nie z doktora, ale z własnej ordynacji. Bał. *(= przepisu, porady).* **2.** *uporządkowanie, porządek, ład, zarządzenie, rozporządzenie, organizacja, ustawa:* W tym zaprawdę ordynacji i egzekucji potrzeba, jakoby ś. miasta w rządzie lepszym zachowały. Star. Była O. na piśmie tej całej ceremonji. Mat. I ta O. niechajby wiecznie trwała, aby zawzdy starszy młodszej braci rozkazował, bo lepiej, iż ś. jeden uniży, abo i dwaj i czterej, niżby mieli wszyscy upaść. Biel. M. Sąd kapturowy ogłaszał ułożoną przez siebie ordynację, czyli porządek, jaki miał być zachowany. Paw. Moneta bita według wagi olkuskiej i ordynacji króla Jego Mości. Troc. **3.** † O. p. **Ordynans:** Taka była O., aby wszystkie pułki jednego dnia stanęły w obozie. Pas. **4.** † O. ojcowska = *wyznaczenie przez ojca jednemu z synów majątku bartnego.* Skr. **5.** a. × **Ordynactwo** = a) *ustawa przekazująca spadek w ten sposób, że majątek i jego używanie przysługuje tylko najstarszemu synowi lub najbliższemu krewnemu, majorat:* Radziwiłłowie utworzyli sobie 1579 ordynacje, to jest majoraty, na Ołyce i Nieświeżu, Mirze i Klecku; Jan Zamojski 1589 na Zamościu; Ostrogscy 1618 na Ostrogu i Dubnie; a margrabiowie Myszkowscy około 1600 na Pińczowie. Lel. b) a. × **Ordynat** *majątek w ten sposób urządzony:* Bibljoteka ordynacji hr. Krasińskich. <Łć. ordinatio>

Ordynacki przym. od **Ordynat,** *majoracki:* Majątek O.

× **Ordynactwo, a** **I.** lm. **a** p. **Ordynacja.** **2.** blm. zb. p. **Ordynatostwo.** <Od Ordynat>

Ordynacyjny przym. od **Ordynacja:** Godzina ordynacyjna już minęła. Bał.

× **Ordynalnie** przys. od **Ordynalny**. L.

× **Ordynalny** p. **Ordynaryjny**: Tablica dzieł ordynalnych. L. .<Fr. ordinal>

Ordynand, a, lm. **owie** *duchowny, mający być ordynowanym:* Władyka ma patrzyć na naukę i życie stanowlenika, ordynanda. Pim. <Łć. ordinandus>

Ordynans, u, lm. **y I.** †O. a. × **Ordonans,** †**Order,** †**Ordynacja** *rozkaz, polecenie, zlecenie, rozporządzenie, przykaz:* O. woli boskiej rzeczami kieruje. Koch. W. Żołnierz nigdy swojej woli panem, bo zawsze pod ordynansem. L. Dać, otrzymać O. Troc. Generał wydał O., aby nazajutrz z rana zaczęto na ląd wysiadać. L. Król wydał obu armjom O. zaniechania dalszych kroków wojennych. Smol. Rozkazał, aby wszystkie rezerwy, mające O. ściągania pod Warszawę, pozostały na swych leżach. Smol. **2.** *dyżur, pogotowie:* Być na ordynansie *(=na rozkazy, na służbie).* **3. a,** lm. **owie** *żołnierz a. oficer będący na ordynansie:* Generał posłał po niego ordynansa. O. pieszy. L. **4.** × O. *przepis, recepta, formułka:* Z sławnemi ordynansami ks. Marka przeciw wszystkim przygodom, które wraz ze szkaplerzami na piersiach noszono, dotąd jeszcze spotykać ś. można. <Fr. ordonnance>

Ordynansować, uje, ował dok. i nied. *przeznaczyć, odkomenderować:* Nakazujemy komisji, aby ta, wybrawszy kilku lub kilkunastu oficerów zdolnych, onych ordynansowała na rewje i kampanje zagraniczne. Górs. <Fr. ordonnancer>

Ordynansowanie, a, blm., czynność cz. **Ordynansować.**

Ordynansowy przym. od **Ordynans,** *będący na ordynansie, dyżurny:* Żołnierz O. L. *(=ordynans).* Projekt podany mi przed chwilą przez mojego oficera ordynansowego. Rol.

Ordynant, a, lm. **ci** *ten, co ordynuje duchownego, co go wyświęca.* <Fr. ordinant>

[Ordynarczyk, ka, lm. **cy]** *robotnik, biorący od pana ordynarję, to jest zboże i pensję.* <Od Ordynarja>

Ordynarja, i, lm. **e I.** †O. *płaca roczna, pensja wyznaczona komu.* Sł. wil. **2.** a. **[Ognaryja, Ornaria]**=a) *część wynagrodzenia, dawana służbie dworskiej w naturze:* Na ordynarje czeladzi folwarkowej co kwartał według wielości osób znaczna część zboża wyjdzie. Haur. Wyznaczono mu z dworu płacę pieniężną i oprócz tego w zbożu ordynarją. Kras. O. roczna, kwartałowa. Troc. b) *deputat, wydział kwartalny drzewa.* c) *dostarczanie rodzicom przez dzieci wiktuałów do życia.* **3.** myśl. *regularna codzienna strawa dla psów, osypka, parza.* Haur. <Łć. ordinaria, lm.=rzeczy zwykłe>

Ordynarjat, u, lm. **y** *urząd ordynatora.*

†**Ordynarje** przys. p. **Ordynaryjnie**: Gospodarz ma ś. porachować, czym ś. może O. wychować na rok, czasem też ekstraordynarją przydać. Petr. Wszystkich gąb w szaraju O. jest 13,400. Star.

Ordynarjonalny p. **Ordynaryjny**: Zabierał każdego, kto był pod ręką, nietylko poddanych i parobków, ale i czeladź służałą, suchedniową, barwianą ordynarjonalną. Rol. <Od Ordynarja>

Ordynarjusz, a, lm. **e I.** *służący, oficjalista wiejski otrzymujący ordynarję.* **2.** *ten, co został ordynowany, instalowany, stały, miejscowy, właściwy:* Kaznodzieja, O. u P. Marji. **3.** *gospodarz klasy, główny nauczyciel klasy.* **4.** *profesor zwyczajny na uniwersytecie.* **5.** *tytuł dawany profesorowi zasłużonemu, połączony z wyższą płacą.* **6.** *biskup djecezjalny.* <Łć. ordinarius>

Ordynarnie przys. od **Ordynarny.**

Ordynarnieć, eje, ał *stawać ś. ordynarnym, prostaczeć, gburowacieć, chłopieć.* <Od Ordynarny>

Ordynarnienie, a, blm., czynność cz. **Ordynarnieć.**

Ordynarność, i, blm. rz. od **Ordynarny**: Tu oprócz ordynarności kształtów, rysów i odzieży nie widziałem nic i nie doświadczyłem niczego oprócz nudy. Orzesz.

Ordynarny, × **Ordynalny, Ordynaryjny I.** *niewykwintny, pośledni, prosty, zwyczajny, pospolity, lichy, nizki:* Gatunek O. Podał mu zmięty list, pisany na kawałku ordynarnego papieru. Bał. **2.** *gminny, prostacki, niegrzeczny, rubaszny, chamski, brutalny, gburowaty, grubijański, karczemny:* Wyrazy ordynarne. Obejście ś. ordynarne. Człowiek O. *(=nieokrzesany, surowy, ordynus).* <Łć. ordinarius>

Ordynaryjnie przys. od **Ordynaryjny**; †**Ordynarje.**

Ordynaryjność, i, blm. rz. od **Ordynaryjny**: Także O.!... łapie takie delikatne dzieciątko, jak połeć słoniny. Prus.

Ordynaryjny I. × O. *zwyczajny, zwykły, pospolity, normalny:* Sejm O. *(=z kolei przypadający).* Niemasz nic ordynaryjniejszego, jak widzieć panów, zatrzymujących zasługi służącym. L. **2.** p. **Ordynarny. 3.** a. **Ordynarjonalny** *otrzymujący ordynarję:* Zeszła ś. służba ze starym Mateuszem na czele, i stołowi, i ordynaryjni, po kolendę. <Od Ordynarja>

Ordynat I. a, lm. **ci** *posiadacz majątku na prawach ordynacji:* Hrabia Zamojski O. **2.** × O., lm. **u,** lm. **y** p. **Ordynacja**: O. za rany. Ort. Powrócił on do swego Chrobrza i wykupionego od wierzycieli byłego ordynatu Pińczowa. Spas. <Łć. ordinatus, od ordino>

Ordynatka, i, lm. **i I.** *ta, co posiada ordynację.* **2.** × O.=a) p. **Ordynatowa.** b) p. **Ordynatówna.** <Od Ordynat>

Ordynator, a, lm. **rzy, owie I.** *rządca, zawiadowca, gospodarz:* Mając sobie zlecone konie, wraz z jednym komisarzem ordynatorem puszcza ś. w drogę. Drz. **2.** *lekarz zarządzający oddziałem szpitalnym,* prow. prymarjusz. **3.** O. kliniki=*pierwszy lekarz pomocniczy profesora.* <Fr. ordonnateur>

Ordynatostwo, a, blm., × **Ordynactwo** *ordynat z żoną:* Trzy rodziny toczyły o jego miljony podjazdową walkę: O. Zamojscy, ks. ekspodkomorzy i Stan. Lubomirski. Rol. <Od Ordynat>

Ordynatowa, ej, lm. **e, Ordynatka** *żona ordynata.*

Ordynatówna, y, lm. **y,** × **Ordynatka** *córka ordynata.*

Ordynek, nku, lm. **nki,** †**Ordunek,** †**Ordung, [Ordynka, Ordnunk, Ordnąg, Ordnąk] I.** × O. *porządek, ład:* Po wieczerzy ordynkiem poprzednim udano ś. na kawę. Weys. Wszystko w domu twoim aby rządnie w swym ordynku i ochędożnie było. Petr. Widzim grobowiznę lichą i bez tytułów, bez ordynku wszego. Bardz. **2.** *szyk, dyspozycja, rozkład:* O. żołnierski. Maszerować mają w ordynku dobrym. L. O. bataljonów, szwadronów. O.=dyspozycja bataljonów lub szwadronów, postawionych w jednę lub więcej linji. Papr. O. musi być inakszy, według miejsca, potrzeby, fortelu. Warg. Ordynkiem niemal czworograniastym szedł. Warg. Stała w ordynku porządnie uszykowana piecho-

ta. Trzt. W ordynku porządnie uszykowane stało wojsko. Troc. **3.** × O. *plan, porządek:* O. wyprawy tatarskiej na wojnę. Nies. **4.** *rząd, szereg, linja, kolej:* Iść ordynkiem = rzędem, to jest jeden za drugim lub parami. Sł. wil. Hlebowicz z Radziwiłłem idzie w ordynku. Sienk. Stanąć w ordynku = jednym rzędem. Sł. wil. W drugim ordynku (szeregu) stoi. Troc. Ordynkiem po ścianach wiszące cietrzewie, kuropatwy, dubelty, zające. Moraw. **5.** *klasa, rząd, gatunek, kategorja, grupa:* Plebejuszów u nas jest dwój O.: jedni w miastach lub wsiach królewskich, drudzy w szlacheckich. Petr. Logikowie mają dziesięć powszechności *praedicamenta*, do których wszystkie rzeczy na świecie sadzą; ja to ordynkami głównemi wszystkich rzeczy zowię. Petr. **6.** [O., **Ordynka**] = **Dennica.** <Nm. Ordnung>

Ordyniec, ńca, lm. **ńcy,** × **Hordyniec** *jeden z hordy, Tatarzyn:* O. raz ucieka, a znowu przypada. Bardz. <Od Orda>

Ordynka, i, lm. **i, Hordynka,** *szabla tatarska:* Chowają w pochwy krwią kurzące ordynki. Wor. Turczyn z krzywą ordynką. Min. Miarkując po krzywej ordynce przy boku uwiązanej, rozumiałem, że pół obręczy wisi mu u pasa. L. Dwie szable na krzyż, jedna z nich O. Nies. [Szabla O., czapeczka krymka]. <Od Ordyniec>

[**Ordynka, i,** lm. **i**] p. **Ordynek.**

Ordynować, uje, ował, nied. i dok. **I.** *wydać ordynans, polecić, rozkazać, rozporządzić, zarządzić:* O. poszty, bicie monet. Troc. Zdało ś. też Nam to postanowić i O. Vol. Dwór Radziwiłła, kanclerza litewskiego, z podziwieniem wszystkich prędko stanął, jedni cieśle ordynowali, drudzy obrabiali, inni znów stawiali budynek. Bart. **2.** O. lekarstwo = *zaordynować, przepisywać, zapisywać choremu.* **3.** *być ordynatorem; prowadzić leczenie:* Lekarz ordynujący w szpitalu = *ordynator.* **4.** *wyprawić, wysłać, komenderować:* O. wojsko do Litwy. Troc. Pięć ordynuje rot przeciw mostowi. Bardz. **5.** †O. *adresować, przekazać, zwrócić:* Ordynuj Was Pan listy do mnie. Troc. Do tego kupca są ordynowane weksle moje. Grod. **6.** O. duchownego = *wyświęcić; udzielić mu święceń.* <Łć. ordinare>

Ordynowanie, a, blm., czynność cz. **Ordynować.**

Ordynus, a, lm. **y** *człowiek ordynarny, brutal, cham, grubijanin, gbur, grądal, prostak,* posp. *ryfa, oryl, maciek, bartek.* <Ordyn(arny), z końcówką niby Łć.>

[**Ordyny, yn,** blp.] *gieorginje.* <Przekręcone z Gieorginje>

[**Ordyń, a,** lm. **e**] *odyniec.* <Z pomieszania Odyniec i Ordyniec>

Ordyński, Ordziński, Hordyński *tyczący ś. hordy, tatarski:* Straszne ojczyźnie ordyńskie kajdany, straszne żelazne pęta. Koch. W. Nie po wygolonej ordyńskiej czuprynie ma być poznawan prawdziwy szlachcic, ale po cnocie. Star. <Od Orda>

× **Ordzawiałość, i,** blm. rz. od **Ordzawiały.** Sł. wil.

× **Ordzawiały** p. **Ordzewiały.**

× **Ordzawić, i, ił** *pokryć rdzą.* <O + Rdzawić>

× **Ordzawieć, eje, ał** p. **Ordzewieć.**

× **Ordzawienie, a,** blm. p. **Ordzewienie.**

[**Ordzew, i,** blm.] *rdza.* <O + Rdza>

Ordzewiały, × **Ordzawiały** *który ordzewiał:* Stara ordzewiała blacha. Sien.

[**Ordzewiaty**] przym. od **Ordzew:** Koń. O. *(= maści siwo-gniadej).*

Ordzewieć, eje, ał, × **Ordzawieć** *zajść, okryć ś. rdzą; zardzewieć.* <O + Rdzewieć>

Ordzewienie, a, blm., × **Ordzawienie** czynność cz. **Ordzewieć.**

Ordziński p. **Ordyński:** Zwłaszcza mi praktyków, znających ordzińskie sposoby, brak. Sienk. <Od Orda>

Oreid, u, blm. hut. *aljaż z miedzi i cynku.* <?>

[**Orel, a,** lm. **e** a. **i**] p. **Oryl:** Płyną oreli.

Orelina, y, blm. chem. *żółć orleanowa, barwnik żółty z orleanu.*

[**Oreł, orła,** lm. **orły**] p. **Orzeł.** <Ukr. orël>

× **Orendować, uje, ował** p. **Orędować.** L.

× **Orendowanie, a,** blm., czynność cz. **Orędować,** *orędowanie.*

× **Orendzie, a,** lm. **a** p. **Orędzie:** Od anioła słyszał to O. Auszp. Z żądzą czekała, rychło do niej przyślą kogo z orendziem boskiej tajemnicy. Auszp. W czajkach wskok niosą królowi O. Auszp.

Orędować, uje, ował, × **Orendować,** †**Orandować,** [**Oryndować**] **I.** za kim = *przyczyniać ś., wstawiać ś., wnosić instancję, prosić, przemawiać:* Namiłościwsza Pani, oręduj za mną, święta Marja, nałagodniejsza uciecho. Naw. Przed ojcem swym, Panie, przyczyniaj ś. i oręduj za nami. Gd. **2.** [O.] *prosić, błagać, upominać ś., molestować.* **3.** [O.] *dawać znać, zawiadamiać, oznajmiać, donosić:* Nie mógłby sam, a toby choć przez ludzi orędował. Kon. **4.** †O. *sprawować co od kogo, za kogo, w zastępstwie kogo:* Duch św. objawił Elzbiecie, mówiąc: wszystko ś. w tobie dopełni, co od Boga w tobie orędowano przez anioła. L. Iżem był posłem od Budziwoja do Jana... i orędował jeśm do nich, by pieniądze brali. To gdy tak posłowie w Litwie orędują, dowiedzieli ś., w jakimby szczęściu sprawy królewskie były. Sł. wil. **5.** [O.] *ofiarować, przynosić w podarunku:* Orędują wam za to siwego gąsiora i kopę orzechów. Bies. **6.** [O.] *pytać ś.* <Od Orędzie>

Orędowanie, a, blm., czynność cz. **Orędować.**

× **Orędowca, y,** lm. **y** p. **Orędownik:** Nie śmiał ś. orędowcą stawić, ni patronem. Przyb. <Od Orędować>

× **Orędownica, y,** lm. **e** p. **Orędowniczka:** Orędownico, nasza pośrzednico, nędznych pomocnico. Pśń.

Orędownictwo, a, blm. **I.** *urząd orędownika.* **2.** *orędowanie za kim, wstawiennictwo, instancja, przyczyna = prośba za kim.* <Od Orędownik>

Orędowniczka, i, lm. **i,** × **Orędownica** forma ż. od **Orędownik:** Orędowniczko nasza! pośredniczko nasza! pocieszycielko nasza! Pśń. Panno przeczysta, orędowniczko nasza, zjednaj nas z synem Twoim. Skar. Tyś, pani, zbawicielka, tyś O. L.

× **Orędownie** przys. od **Orędowny.** Przyb.

Orędownik, a, lm. **cy,** × **Orędowca I.** *ten, co za kim oręduje; protektor, rzecznik, patron:* Syn Boży jest orędownikiem naszym przed Bogiem. Wuj. Mamy u Boga wdzięcznego orędownika. Birk. Oleśnicki spotkał ś. na tym polu z wiernym orędownikiem Zakonu, Eneaszem Sylwjuszem. Mor. K. *(= zwolennikiem).* **2.** *prokurator, zastępca, wykonawca, poseł, posłaniec, posłannik, sprawca:* Kapłany towarzyszmi, radą, pomocą i orędownikami biskupów w rozsiewaniu i bronieniu wiary być mają. Błaż. Jezus, O. zbawienia naszego. Błaż. <Od Orędować>

× **Orędowny** *tyczący ś. orędowania:* Podzieliwszy ś. Krzyżacy na zamku gdańskim z Pomorzany gmachami i orędowną powinnością, wycieczkami

Sasów szarpali. Błaż. O., zastępczy, przyczynny. L.

Orędzie, a, lm. **a,** × **Orendzie, [Orędź] I.** Orędzie = *uroczyste oświadczenie, oznajmienie:* O. cesarskie. **2.** †O., [O.] *poselstwo, przedmiot poselstwa, wiadomość, zawiadomienie, ogłoszenie, oznajmienie rozkazu:* Od anioła usłyszał to O. Przystąpiwszy k niej anioł, przepowiedział O. niebieskie. L. Więc po wszystkiemu królestwu posły bieżą a to O. powiedając, iż ci ś. jest był królewicz narodził. Kaz. Gnieź. [Dać O.] *(= dać znać, zawiadomić).* **3.** [Chodzić po orędziach] = *z językiem, z plotkami, z nowinkami po znajomych.* **4.** [O.] *rodzaj pałki z gałką drewnianą, służącej do zwoływania zgromadzenia.* **5.** [O.] *orędownictwo, wstawiennictwo, instancja, prośba za kim, przyczynienie ś.* < S. Gnm. arunti, aranti, Sr. Grn. arant = zlecenie >

[Orędź, i, lm. **e]** p. **Orędzie.**

Oręż, a, lm. **e,** × **Orężе,** † **Horęż,** † **Horężе I.** *broń:* Z orężem w ręku. Złożyć O. Dobyć oręża *(= miecza, korda).* O. to rozstrzygnie. Szczęk oręża. Do oręża ś. rzucili. Skar. Chwycić za O. *(= powstać).* Zawieś ten O. nad łóżkiem. Piechota świetna w świeżą barwę z dobrym orężem była przybrana. Trzt. I kmieć boży z bożym sługą orał grunt ten wiernie, długo, pługiem, słowem i orężem. Pol. Umieli orężem bojownym. B. Sz. Lepiej nieprzyjaciela głodem, niż orężem wojować. Papr. Gdy ś. O. z orężem, mąż ś. z mężem zetnie, niech w wierszu grot świszczący przerzyna powietrze. Brodz. Chętnie lud temu berło swe powierza, kto orężem władać umie. Niem. Przen.: Żydowskim orężem nań idzie, żydowską piosnkę mu śpiewa; orłem łowi, podarkami robi. Kn. Coby kobiecie nie miało ulec na O. wdzięku? Zabł. **2.** × O. przen. *walka orężna:* Niepodległość swą ustawicznym orężem utwierdzili. Nar. **3.** [Oręże, lm.] *rogi jelenie.* <O + RĘG>

× **Oręże, a,** lm. **a i.** p. **Oręż:** Przybrać ś. w O. Troc. Ręczne O. Troc. Młodego samo O. na harc wyciąga. Birk. Złożył O. z siebie. Bud. A gdyż, święcąc, pokropił był ołtarze siedmkroć, pomazał jego był (Aarona) i wszystko O. jego wokół. B. Sz. Uzbrojony w hartowne oręża. Pot. **2.** †O. zb. *sprzęt, naczynia np. ołtarzowe.* B. Sz.

Orężnie, × **Orężno** przys. od **Orężny,** *zbrojno:* Szlachta na Dowmanta O. powstaje. Błaż. Kazimierz Podolanom O. ś. wyprawić każe. Błaż.

Orężnik, a, lm. **cy I.** *ten, co nosi broń za kim, giermek, paź:* Saul Dawida uczynił orężnikiem swoim. Skar. Pochwyciwszy od orężnika swego szyszak i pałasz, skoczył z pułkiem swoim. Nar. O. przysięga, że osoby pryncypała swego bronić będzie w zdarzonej okoliczności. Nar. **2.** *człowiek uzbrojony, z orężem w ręku.* **3.** *rzemieślnik, który broń czyści.* Sł. wil. <Od Oręż>

× **Orężno** p. **Orężnie:** Łamać ś. O. z pomocą pogan. Pol.

Orężny I. a. × **Orężowy** przym. od **Oręż:** Skład O. *(= zbrojownia, cekhauz, arsenał).* Sługa O. = **Orężnik.** Złożył oręże z siebie do rąk stróża orężnego. Bud. O. kowal. L. Synu miły, jeszcze czasu siła, starczy walce, orężnej szermierce. Wysp. Młoda wdowa postanowiła syna swojego Parzivala wychować w zupełnej niewiadomości spraw orężnych. Karł. **2.** *zbrojny, uzbrojony:* Dziesięć tysięcy chłopstwa orężnego z tej prowincji stanąć może. Troc. Taki mąż siedział przede mną O., sędziwy, dzielny, groźny i ponury. Pol. Siedmiuset orężnych wystąpiło do boju. Przen.: Wzgardą na pyszne orężna. Krasiń. **3.** przen.: × O. = *wojowniczy, rycerski, bohaterski:* Oręża nieprzyjacielskiego pozbawiony, ducha orężnego w sobie zachował. Nagur. <Od Oręż>

× **Orężowy** p. **Orężny.**

× **Orfelinat, u,** lm. **y** *ochronka, przytułek dla sierot.* <Fr. Orphelinat, z Gr. orphanós = osierocony>

Orfeon, u, lm. **y** p. **Orfeum.**

Orfeonista, y, lm. **ści** *członek orfeum.* <Od Orfeon>

Orfeum w lp. nieod., lm. **a, ów, Orfeon I.** *nazwa wielu stowarzyszeń śpiewaczych.* **2.** *koncert wokalny ludowy.* **3.** *nazwa lokalu przeznaczonego na produkcje muzyczne, na zabawy.* <Łć. orphaeum, z Gr.>

Orficki przym. od **Orfik:** Poezja orficka. Kult O.

Orficzny przym. od **Orfika:** Toć i mowa człowieka wogóle jest wiecznym jękiem orficznej piosenki. Jell. <Od Orfika>

Orfik, a, lm. **cy** *religijno-mistyczny poeta i myśliciel w Grecji starożytnej, zwolennik Orfeusza.*

Orfika, i, lm. **i** *poezja religijno-mistyczna w Grecji starożytnej, wywodząca ś. od Orfeusza:* Dzieło Lobecka „Aglaophamus“ o orfikach i misterjach. Brk.

× **Orgamistrz, a,** lm. **e** p. **Organmistrz.** Sł. wil. <Z Organmistrz>

× **Orgamistrzostwo, a,** blm. p. **Organmistrzowstwo.** Sł. wil.

× **Orgamistrzowski** p. **Organmistrzowski.** Sł. wil.

× **Orgamistrzowstwo, a,** blm. p. **Organmistrzowstwo.**

Organ, u, lm. **y** a. **a, [Jargan],** × **Organum I.** a. w lm. a. **[Obrony]** *wielkie narzędzie muzyczne klawiszowe z piszczałkami i miechami, zwykle w kościołach używane:* O. czterostopowy = *O. z pryncypałem cztery stopy długim.* Jak organy nastroisz, tak grają. Prz. Przen.: Czyé ś. w głowie organy popsuły? L. *(= czyś zwarjował?).* Organy wodne = poruszane przez spadek wody. Troc. **2.** *dźwięk, brzmienie głosu:* Ma piękny O. **3.** [Organy grube] = *fałdy sukmany.* **4.** anat. p. **Narząd:** Organy zmysłów. O. trawienia. Organy u roślin służące do szczególnych czynności. Nie dopuszczajże temu światu marnemu zapsowywać a zatłumiać w tobie tych członków a tych organów swoich. Rej. **5.** przen. *osoba, przez którą ś. działa, ajent, wykonawca, funkcjonarjusz, przedstawiciel czyj:* Organa policyjne. **6.** przen. *czasopismo będące tłomaczem czyich tendencji, opinji:* O. urzędowy, stronnictwa. **7.** gór. Organy = *kloce drzewa, szereg słupków przy jednej ścianie wyrobu w kopalni, jako stemplowanie dla podparcia stropu i zabezpieczenia ściany.* Łab. **8.** woj.: Organy p. **Organek:** O. jest machina składająca ś. z wielu rur muszkietowych, na jednej łoży obsadzonych, tak ś. stykających, iż za jednym podpałem wszystkie ognia dają. Papr. Było tam nieco działek małych i organów. Star. Zdr. **Organek.** <Łć. organum, z Gr. órganon = narzędzie>

× **Organarjat, u,** lm. **y** p. **Organistówka.** <Od Organ>

Organdyna, y, lm. **y** *rodzaj tkaniny bawełnianej.*

Organdynowy przym. od **Organdyna.**

Organecznik, a, lm. **i** zool. (tubipora) *towarzyski polip morski mieszkający w rurkach wapiennych.* <Od Organ>

Organek, nku, lm. **nki, [Jarganek] I.** p. **Organ.** Przen.: Słowik mulety wywiera, a trelnym czy-

żyk organkiem przebiera. L. **2.** p. **Fisharmonja.** Przen.: Mocno ś. jej w głowie napsuły organki. L. *(= warjuje).* **3.** *narzędzie muzyczne szczeg. z kilku piszczałek złożone:* Faun coraz ulubiony całował O., co go sam z siedmiu spoił nierównych kolanek. Nar. **4.** *komin w swojej części, wystającej na dach, tak urządzony w celu zapobieżenia dymieniu, że do dymu porobione są w bocznych jego ściankach podłużne szpary, a wierzch jest zamurowany.* **5.** [Organki] = a) *fortepian.* b) *fałdy z tyłu sukmany.* **6.** bot. = **Miodunka.** **7.** druk. *długa szufelka, na której układa ś. czcionki, złożone w winkielaku w tekst, na całą szpaltę, kolumnę.* **8.** myśl. *nierówności porobione przez spadek wody w polu.* **9.** = a) w lm. a. **Organy** woj. *machina do strzelania używana w XVI i XVII wieku, złożona z wielu rur muszkietowych osadzonych na jednej łoży i jednocześnie strzelających, rodzaj późniejszej mitraljezy.* b) *śmigownica:* Prowadzili dwie oktawy srodze donośne i sześć zdobycznych organków. Sienk.

× **Organicyzm, u,** blm. *teorja organiczna, doktryna rozważająca wszechświat jako organizm.* <Now. Łć. organicismus, od organicus>

Organicznie przys. od **Organiczny.**

Organicznik, a, lm. **cy** pog. *zwolennik programu pracy organicznej w celu podniesienia kraju:* Ci znowu ludzie mało są podobni do wymarzonych niegdyś przez organiczników idealnych inżynierów, doktorów i kupców. Pot. A. <Od Organiczny>

Organiczność, i, blm. rz. od **Organiczny.**

Organiczny i. a. **Organizowany** = a) *tyczący ś. organów, organizmu,* ustrojowy: Wada organiczna *(= wada ustroju, powstała wskutek nienormalnego rozwoju lub wskutek zmian w danym narządzie).* b) *mający organizm, zaopatrzony w narządy; pochodzący od istoty obdarzonej ustrojem,* ustrojowy: Teorja jestestw organicznych. Śniad. J. Ciała organiczne. Szczątki organiczne. Materja organiczna *(= ciało roślinne lub zwierzęce w przeciwstawieniu do nieorganicznych, pochodzących od ciał mineralnych).* **2.** Prawo organiczne = *określające działalność najważniejszych czynników, kierujących wewnętrznym życiem kraju.* Statut O. Królestwa Polskiego ustanowiony w r. 1832. **3.** *dziejący ś. przez organizm, wewnętrzny, zasadniczy, nie mechaniczny:* Zmiana organiczna. Połączenie ciał organiczne. Przen.: Całość organiczna *(= doskonała, zakończona w sobie, z systematycznie, konsekwentnie i ściśle spojonych z sobą szczegółów ukształtowana).* **4.** Program pracy organicznej = *program głoszony u nas w ósmym dziesiątku lat zeszłego stulecia, który zalecał podnieść poziom umysłowy ogółu i bogactwo krajowe, a pomijać rozwój ideowy.* **5.** chem.: Związek O. = *związek węgla, zawsze zawierający w sobie wodór a bardzo często tlen, związek, który według dawniejszych pojęć mógł powstać tylko w organizmach i pod wpływem sił specjalnych, organizmom żywym właściwych.* Chemja organiczna = *chemja związków węgla z innemi ciałami.* <Łć. organicus, z Gr. organikós>

Organika, i, blm. *nauka o narzędziach muzycznych.* Śl. wil.

Organista, sty, lm. **ści** a. **[ścia], [Jarganista],** × **Organmistrz l.** *oficjalista kościelny, grający na organach:* O., co gra na organach, regałach, klawicymbałach. Kn. Więcej gajdów, niż organistów. Prz. Zgasłeś, jak klecha przed organistą, mój panie Gilu w kraśnym odzieniu. Nar. **2.** × O. p. **Orgarmistrz.** Kluk. Robota organistów nie jest igrzysko, ale sztuka. Petr. <Od Organ>

Organistka, i, lm. **i** forma ż. od **Organista,** *ta, co grywa na organach.*

Organistowski, [Organistów, Organiścin] przym. od **Organista.** <Od Organista>

[Organistów] p. **Organistowski:** Kumoter O.

Organistówka, i, lm. **i, [Jarganistówka]** × **Organarjat l.** *mieszkanie, dom, siedziba organisty wiejskiego:* Kozacy całą plebanją, organistówkę, szpital i kilka domów mieszczańskich zrewidowali. Słotw. **2.** [O.] p. **Djakówka.** <Od Organista>

× **Organistwo, a,** blm. **l.** p. **Orgarmistrzowstwo. 2.** *sztuka grania na organach.* **3.** *służba organisty.*

Organiścianka, i, lm. **i, [Jarganiścianka]** *córka organisty.*

[Organiścin] p. **Organistowski.** <Od Organista>

Organiścina, y, lm. **y, [Jarganiścina]** *żona organisty.* <Od Organista>

Organizacja, i, lm. **e l.** p. **Organizowanie. 2.** *to, co powstało wskutek organizowania, organizm, urządzenie, układ, ustrój, ogół budowy wewnętrznej organizmu; sposób, forma urządzenia:* O. ciała ludzkiego, zwierzęcego. O. rośliny. Przen.: *człowiek ze względu na swoje ukształtowanie wewnętrzne; organizm, kompleksja, natura:* Była to O. artystyczna, ruchliwa. Przen.: O. państwowa, społeczna *(= organizm, system, konstytucja, machina).* O. wojska, straży, stronnictwa, sądownictwa *(= system).* O. rządu, społeczeństwa. O. gospodarstwa. <Fr. organisation>

Organizacyjny przym. od **Organizacja.**

Organizator, ra, lm. **rowie** a. **rzy** *ten, co organizuje:* O. zjazdu, zabawy, wycieczki, stowarzyszenia. <Fr. organisateur>

Organizatorka, i, lm. **i** forma ż. od **Organizator.**

Organizatorski przym. od **Organizator:** Zmysł O.

Organizm, u, lm. **y** *całość istoty żyjącej, układ, całokształt jej narządów, organizacja, budowa, ustrój jej ciała:* Wzmocnić, osłabić O. Przen.: O. państwowy = *system, ustrój, organizacja, machina państwowa.* Przen.: *człowiek, istota, jestestwo ze względu na swój O., natura, kompleksja:* Silne organizmy z łatwością to znoszą. Wyższe, niższe organizmy *(= żyjątka).* Słaby O. <Fr. organisme>

Organizować, uje, ował *urządzać, formować, powoływać do życia, konstytuować, zawiązywać, zakładać; zaprowadzać organizację, ujmować w ład i porządek, w organiczną całość w celu doprowadzenia do prawidłowego funkcjonowania:* O. stowarzyszenie, bal, wojsko, wycieczkę, stronnictwo. <Fr. organiser>

Organizowanie, a, blm., czynność cz. **Organizować.**

Organizowany p. **Organiczny:** Materja organizowana a. nieorganizowana, powodująca fermentacje.

Organmistrz, a, lm. **owie, Orgarmistrz,** × **Orgamistrz,** × **Organista** *fabrykant organów, katarynek, harmonji.* <Z Organ + Mistrz>

Organmistrzostwo, a, blm. p. **Organmistrzowstwo.**

Organmistrzowski przym. od **Organmistrz; Orgarmistrzowski.**

Organmistrzowstwo, a, blm., **Onganmistrzostwo, Orgarmistrzostwo, Orgarmistrzowstwo,** × **Orgamistrzowstwo,** × **Orgamistrzostwo,** × **Organistwo** *rzemiosło, sztuka organmistrza.*

× **Organny** p. **Organowy:** Kapłan ofiarę czynił, a trzoda śpiewała pieśni owe pierwotne, poważne, organne. Len. <Od Organ>

Organogien, u, blm. chem. *jeden z czterech pierwiastków: węgiel, wodór, tlen, azot, wchodzących najczęściej do składu związków organicznych.* <Z Gr. órganon = narzędzie + génos = ród>

Organognozja, i, blm. *rozpoznawanie ciał organicznych.* <Z Gr. órganon + gnôsis = poznanie>

Organografja, i, blm. *opis budowy narządów u istot organicznych:* O. roślin, zwierząt. <Z Gr. órganon + gráfō>

Organoidy, ów, blp. chem. *ciała kopalne, stanowiące pozostałość dawno wymarłych organizmów roślinnych lub zwierzęcych, jak np. bursztyn, hatszetyn i t. p.* <Z Gr. órganon + eîdos = postać>

Organometal, u, lm. **e** chem. związek organometaliczny, związek metaloorganiczny, *ciało, w którym atom metalu jest złączony z odpowiednią swej wartości liczbą rodników organicznych np. sodoetyl,* $Na C_2 H_5$, *cynkometyl,* $Zn (CH_3)_2$. <Organ + Metal>

Organoskopja, i, blm. *badania narządów.* <Gr. órganon + skopéō = patrzę>

Organowy, × **Organny** przym. od **Organ:** Fujarki, miechy organowe.

Organozoizm, u, blm. *teorja, według której działalność fizyczna i duchowa człowieka jest wytworem żywej materji organicznej.*

Organsyna, y, lm. **y** *sztywna materja bawełniana nakształt tiulu.* <Od Łć. organum = narzędzie>

Organtynowy przym. od **Organtyna:** Biała organtynowa sukienka. Wilk.

× **Organum** w lp. nieod., lm. **a, ów** p. **Organ:** I w tym przemaga duch pruski i pierwsze O. jego, marszałek Potocki. St. Aug.

Orgarmistrz, a, lm. **owie** l. p. **Organmistrz. 2.** p. **Organista:** Ojciec Franciszek, O., na modlitwie w kościele będący, zraniony i zabity. Rol. <Organ + Mistrz>

× **Orgarmistrzostwo, a,** blm. p. **Organmistrzowstwo.**

× **Orgarmistrzowski** p. **Organmistrzowski** <Od Organmistrz>

× **Orgarmistrzowstwo, a,** blm. p. **Organmistrzowstwo.**

[Orgienja, i, lm. **e] = Gieorginja.** <Z Gieorginja>

[Orgiestra, y, lm. **y]** p. **Orkiestra.**

[Orginja, i, lm. **e]** p. **Gieorginja.** <Z Gieorginja>

Orgja, i, lm. **e** *zabawa wyuzdana, hulatyka gorsząca, rozpasana, nierząd, bachanalja, rozpusta:* Dzika O. Nie było to zwykłe rozpasanie namiętności pijanego tłumu, ale O. wściekłych instynktów, przebudzenie ś. zwierząt w ciałach ludzkich. W orgjach tych, na których palono żywcem konie i — siebie, zamilkł wszelki głos sumienia, pozostała tylko żądza krwi, ognia i ruiny. Święt. Przen.: Wichry odbywały szalone orgje. Orzesz. <Łć. orgia, lm., z Gr. órgia = obrządki religijne z dzikim pląsaniem>

Orjent, u, blm. *wschód; kraje wschodnie, Wschód, Azja.* <Łć. oriens (sol), 2 pp. -ntis>

Orjentacja, i, lm. **e** p. **Orjentowanie ś.:** Kwituję z dokładnej orjentacji w tym niedostatecznie jeszcze rozkopanym chaosie. Weys. <Od Orjentować ś.>

Orjentacyjny przym. od **Orjentacja:** Zmysł O.

Orjentalista, y, lm. **ści** *znawca krajów wschodnich, ich języków i literatury.* <Fr. orientaliste>

Orjentalizm, u, blm. *wszystko, co ś. tyczy Wschodu:* O. był manją Wacława Rzewuskiego. And. <Od Fr. orjental>

Orjentalizować się, uje ś., ował ś. *nabierać cech orjentalnych, ulegać wpływom wschodnim:* Ruś od wschodu uległa wpływowi tatarskiemu i orjentalizująca ś. Konez. <Od Fr. orjental>

Orjentalizowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Orjentalizować ś.**

Orjentalny, †Orjentalski *wschodni; azjatycki:* Fizjonomja orjentalna. Orjentalna cera. Troc. Opale orjentalne najwyborniejsze. Troc. Studja orjentalne. <Fr. oriental>

†**Orjentalski** p. **Orjentalny:** Orjentalska perła. Troc. Bibljoteka dostatnia, ale mianowicie w księgi orjentalskie różnych języków. Ośw. <Z Orjentalny>

Orjentować się, uje ś., ował ś. I. *zdawać sobie sprawę, gdzie ś. znajdujemy, gdzie jest punkt wschodni:* O. ś. w lesie, na morzu. **2.** *rozpoznawać swe położenie, przychodzić do zrozumienia czego, miarkować, reflektować ś., przeglądać na oczy, przypominać sobie dane do połapania ś. w położeniu.* <Fr. orienter>

Orjentowanie się, a ś., blm., **Orjentacja** czynność cz. **Orjentować ś.**

Orjon, a, blm., **Kosarze, Kosiarze, Kośniki** astr. *najrozleglejszy na niebie gwiazdozbiór, widzialny u nas wieczorem w czasie nocy zimowych.*

Orka, i, blm., **[Oranka, Oraczka, Oranina, Orba], †Orzba** *oranie.* <Od Orać>

Orkan, u, lm. **y** p. **Huragan.** Przen.: Teraz musiał wyrzucić ze siebie ten wściekły O. siły. Przybysz. <Nm. orkan, Fr. ouragan z jęz. hajtijańskiego huragan = burza>

Orkanny przym. od **Orkan,** *silny jak orkan:* O. tabun twój przebiegł po roli i stratował siew. Kasp.

Orkiel, kla, lm. **kle I.** p. **Orcel:** Z łupanego białego kamienia orkle i kwadraty ciosać. Haur. **2.** mul. *rodzaj szablonu do odręcznego wyrabiania faset pokojowych.* <p. Orcel>

Orkiestra, y, lm. **y, [Orgiestra] I.** *grono muzyków grających razem w harmonji ze sobą, na rozmaitych instrumentach, kapela:* Śpiew z towarzyszeniem orkiestry. W antraktach przygrywała O. Obsadzić orkiestrę. Grać w orkiestrze. W operze O. pracuje wspólnie ze śpiewakami. **2.** *ogół instrumentów używanych przez orkiestrę:* Ułożyć sztukę na orkiestrę. Utwór muzyczny na orkiestrę. **3.** *miejsce w teatrze, gdzie gra orkiestra.* <Gr. orchéstra>

Orkiestracja, i, blm. *rozłożenie utworu muzycznego na orkiestrę, instrumentacja:* O. zawiła a przepyszna, posługująca ś. nadto pięciu harfami. Nagan.

Orkiestralny p. **Orkiestrowy:** Muzyka orkiestralna. Część orkiestralną wykonywają Anglicy. Nagan.

Orkiestrjon, u, lm. **y, Orchestrjon** *wielki instrument muzyczny samogrający za nakręceniem, z mechanizmem, naśladującym grę całej orkiestry.*

Orkiestrowany *rozpisany na instrumenty składające orkiestrę.*

Orkiestrowy, Orkiestralny przym. od **Orkiestra:** Nie mam nic przeciw podjęciu roboty przerobienia akompanjamentu orkiestrowego. Górs. K. M. <Od Orkiestra>

[Orkisiany] p. **Orkiszowy:** Orkisiana mąka.

Orkisz, u, blm., **[Orpisz]** bot. **I.** p. **Pszenica. 2.** p. **Jęczmień.** <Tur. urkusz = jęczmień dziki>

Orkiszowy, [Orkisiany] przym. od **Orkisz**: Kasza orkiszowa. Jęczmień O.

Orklowy przym. od **Orkiel**: Kamień O. p. **Orcel.**

Orlan, u, lm. **y** bot. **I.** (aquilaria) *roś. z rodziny tymiałkowatych.* **2.** p. **Wywłócznik.** <Od Orzeł>

Orlanka, i, lm. **i I.** *pieniądz austrjacki z wyciśniętym orłem, 17 krajcarów zawierający:* Nie mających żadnej monety, prócz starej, wytartej Jana Kazimierza i orlanek cesarskich. Kit. **2.** [O.] *gra z pieniędzmi, polegająca na wyrzucaniu ich w górę i zgadywaniu, którą stroną upadnie, u ulicznków warsz.: gra w orła i reszkę.* <Od Orzeł>

Orlątko, tka, lm. **tka, Orlę** *piskle orle.*

Orlean, u, lm. **y I.** *tkanina półwełniana gładka.* **2.** a. **Arnota** bot. (bixa) *roś. z rodziny orleanowatych.* **3.** chem. (terra orellana) *materjał farbierski, otrzymywany z owoców rośliny: bixa orellana, właściwej Ameryce południowej.* <Od nazwy miasta Orlean>

Orleanista, y, lm. **ści** *stronnik domu Orleanów we Francji.* <Od Orlean>

Orleanowaty bot.: Orleanowate a. **Arnotowate** rośliny (bixaceae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.* <Od Orlean>

Orlec I. × O. **lca,** lm. **lce** *młody samiec orli:* O. z drzewa gdy spycha liść płowy, wtenczas jest siwej ziemi posłaniec gotowy. Km. **2. a,** lm. **y** *kobierzec okrągły z wyobrażeniem orła jednogłowego, na którym stojąc, arcybiskup w kościele wschodnim odprawia liturgję:* Władyka odprawia liturgję na orlecach, to jest na kobiercach, na których były wyobrażone orły jednogłowe. Bart. <Od Orzeł>

Orlenie, a, blm., czynność cz. **Orlić.** Lel.

[Orlerosy, ów, blp.] *gatunek kartofli.* <Ang. early rose>

Orlę, ęcia, lm. **ęta** p. **Orlątko:** Młode orlęta, zrazu białe, z czasem nabywają koloru rudego. L. Przy starych orłach orlęta młode pazury swe zaprawiają. Nagur. Znać i w orlętach nikczemne wyrodki, choć ich wspaniała matka urodziła. Jabł. Nie za piecem chowają orlęta. Pol.

Orli, Orłowy, [Orłów] I. przym. od **Orzeł:** Pozwól, choćby na chwilę... pobujać orlim lotem farysów. Baliń. Przen.: Nos O. *(= zakrzywiony).* Chodkiewicz czoła był wysokiego, nosa orlego. Birk. Wzrok O. = *bystry, silny:* O. wzrok jego najdalej dojrzeć może. Troc. Przen.: Wzrok O. = *przenikliwy, badawczy:* Orlim tego dociekł wzrokiem. Troc. **2.** bot. = a) (excoecaria agallocha) *roś. stanowiąca gatunek ślepodrzewu.* b) Orle pióro (asplenium aquilinum) *nazwa dawana paproci: zgasiewka pospolita* (pteris aquilina). c) [O. korzeń i orla paproć] p. **Paproć. 3.** min.: O. kamień p. **Kamień.** <Od Orzeł>

Orlica, y, lm. **e I.** *samica orła:* Gdy O. chce jajca nieść, samiec orłowy kamień z Indji pod nią podkłada, tedy O. lekko bez boleści zniesie jajca. Sien. **2.** bot. p. **Zgasiewka.** <Od Orzeł>

Orlicz, a, lm. **e I.** p. **Orlik. 2.** przen. *syn orła (polskiego), Polak, Piast:* Skoro za czasem nie stało orliczów, cudzych Polsce przyszło szukać królewiczów. Sł. wil. **3.** przen. *rycerz, walczący pod znakiem orła, wojownik polski, Polak:* Ej, będzież mięsa! gdy puszczę w dzicze za sprawą Pańską skrzydlate orlicze! Pol. <Od Orzeł>

Orliczek, czka, lm. **czki** p. **Orzeł** i **Orlik.** <Od Orzeł>

Orlić, i, ił (o orle, królu ptaków) *królować, panować:* Wysoko szybuje orzeł, orląc nad światem. Lel. <Od Orzeł>

Orlik, a, lm. **i I.** p. **Orzeł:** Mały O. już topi w słońcu wzrok. Tw. **2.** *półtorak (pieniądz) szląski wieku XVII.* Sł. wil. **3.** a. **Orliczek, [Miliś]** bot. (aquilegia) *roś. z rodziny jaskrowatych.* Gatunek: O. pospolity, × Cynowód, Cencelja, Cęcelja (a. vulgaris). **4.** bud. *kwiat tej rośliny naśladowany w zdobinach architektonicznych stylu rzymskiego i bizantyńskiego; liście tejże rośliny w architekturze gotyckiej.* **5.** a. [Kania czarna a. duża] zool. (aquila naevia) *ptak drapieżny dzienny z rodziny sokołów.* Gatunek: O. krzykliwy a. Orzeł grubodzioby (aquila clanga). Zdr. **Orliczek.** <Od Orzeł>

Orlikoliściowy bot. p. **Orlikowiec.**

Orlikowaty *podobny do orła lub orlika; taki jak u orła:* Nos O. L. Ptaki orlikowate stanowią familję ptaków drapieżnych. Sł. wil. <Od Orlik>

Orlikowiec, wca, lm. **wce, Czarnogłów,** niek. **Czyściec łani** bot. (siler) *roś. z rodziny baldaszkowych.* Gatunek: O. orlikoliściowy (s. aquilegifolium). <Od *Orlikowy, od Orlik>

Orlin, u, lm. **y** bot. p. **Kadzidlin.** <?>

Orliponka, i, lm. **i** bot. (barreria) *roś.*

Orlisko, a, lm. **a** m. a ni. p. **Orzeł.**

× **Orliszczko, a,** lm. **a** m. a. ni. p. **Orzeł.**

Orlooki *mający oczy orła, takie jak u orła:* Daniel O. Kon. <Orli + Oko>

[Orlop, u, lm. **y]** p. **Urlop.** <Nm. Urlaub>

[Orlopnik, ka, lm. **cy]** p. **Urlopnik.** <Od Orlop = urlop>

Orłolew, lwa, lm. **lwy** p. **I. Gryf.** <Orzeł + Lew>

Orłowaty *podobny do orła; taki jak u orła, orli, orlikowaty:* Nos O. Mur. <Od Orzeł>

× **Orłowicz, a,** lm. **e** przen. *syn orła (= ojczyzny, używający orła za herb):* Przypatrzmy ś. dwugłowym orłowiczom. Pot. *(= elektorom Rzeszy Niemieckiej).* <Od Orzeł>

Orłowy I. p. **Orli:** Jakom was nosił na skrzydłach orłowych. Wuj. Głowy orłowe. Leop. Gdy orlica chce jajca nieść, samiec O. kamień z Indji pod nią podkłada, tedy orlica lekko bez boleści zniesie jajca. Sien. **2.** † Szlachcic O. = nowy szlachcic, właz, który szlachectwo kupił. Kn. (orłem złowił p. Orzeł). **3.** Sól orłowa (w Wieliczce) = *najlepsza dostarczana w beczkach ze znakami orła na stół królewski i dla dworu.* Łab. **O., ego,** lm. **i** rz. *podoficer Księstwa Warszawskiego, który nosił orła (znak pułkowy a. bataljonowy).* Gl. <Od Orzeł>

[Orłów] p. **Orli.**

† **Ormętel, tla,** lm. **tle** *płaszcz z rękawami.* <Nm. Armmantel>

[Ormianin, a, lm. **anie, Ormijan]** *mężczyzna wysokiego wzrostu.* <Od Ormianin = Armeńczyk>

Ormiany, an, blp. *osada Ormian w Polsce; okolica, przez nich zamieszkana.* <Od Ormian = Ormianin>

Ormiański: † Kąsek O. p. **Kąsek.** Min.: Kamień O. p. **Kamień.**

[Ormijan, a, lm. **y]** p. **Ormianin.**

Ormusz, u, lm. **e** bot. p. **Amomek.** <?>

Ornacik, u, lm. **i** p. **Ornat.**

Ornamencik, u, lm. **i** p. **Ornament.**

Ornamencista, y, lm. **ści** *ten, co robi ornamenty, biegły w ich wyrabianiu:* Malarz O. Ornamenciści średniowieczne owe zawijania karteluszowe rozwinęli. Gers. <Od Ornament>

Ornament, u, lm. **y, Ornamentacja** *ozdoba malarska, rzeźbiarska, architektoniczna, grawerska, drukarska i t. d., upiększająca dzieło sztuki lub przedmiot do użytku służący:* O. gipsowy. Przen.: Waćpanny stanowicie najcelniejszy O. tego miasta. Sienk. O królowo wszech piękności! ornamencie człowieczeństwa! Fred. A. Zdr. **Ornamencik.** <Łć. ornamentum>

Ornamentacja, i, lm. **e l.** *sposób, w jaki coś zostało upiększone za pomocą ornamentów:* O. tego gmachu jest trzymana w tonie spokojnym. **2.** p. **Ornament:** Ornamentacje tego frontonu czynią go poważnym. Stoliczek miał jakieś ornamentacje w stylu grecko-rzymskim. Krasz. <Od Ornament>

Ornamentacyjny przym. od **Ornamentacja,** *zdobniczy:* Plan, rysunek O. Cegiełka ornamentacyjna. Rzeźba ornamentacyjna. <Od Ornamentacja>

Ornamentować, uje, ował l. *zdobić, upiększać, ubierać ornamentami.* **2.** *wykonywać, odrabiać jako ornament:* O. rozetę z gipsu. <Od Ornament>

Ornamentowanie, a, blm., czynność cz. **Ornamentować.**

Ornamentowy przym. od **Ornament.**

Ornamentyka, i, blm. **I.** *sztuka zdobnicza, umiejętność stosowania ornamentów w wytworach sztuki lub rzemiosł,* zdobnictwo. **2.** *ogół ornamentów danego przedmiotu:* Obok olśniewającego bogactwa ornamentyki są szczegóły godne największych mistrzów. Tomk.

[Ornarja, i, lm. **e]** p. **Ordynarja.** <Z Ordynarja>

Ornat, u, lm. **y l.** *zwierzchni ubiór księdza, odprawiającego mszę:* Szata kapłana abo O. Skar. Ornaty księża ku mszy miewają. Sekl. Nieboszczyk kontusz na O. leguje, drugi jegomość w kontuszu tańcuje. Bratk. Sukna cudnego blasku i kapłańskie w brylantach ornaty. Mick. Przen.: *szata strojna, ubiór uroczysty, od wielkiego dzwonu:* Król był ubran w O. a. w kapę z złotogłowu nakształt kapłana rzymskiego. Stryjk. Tylko w święto noszę takie ornaty. Słow. **2.** zł. = a) *sperka.* b) *poleć słoniny,* kijanka. Zdr. **Ornacik.** <Łć. ornatus = ubiór, strój>

Ornatowy przym. od **Ornat.**

[Ornawa, y, lm. **y]** *kobieta silnie zbudowana, opasła.* <?>

[Ornisty] p. **Orny:** Nawet ornistego pola nie szacują za dawne ugory. Ork. <Od Orny>

Ornitolit, u, lm. **y** *szczątki kopalne, odciski zaginionych ptaków.* <Gr. órnis, 2 pp. -ithos = ptak + líthos = kamień>

Ornitolog, ga, gowie a. **dzy** *ten, co ś. poświęca ornitologji, naukowy znawca ptaków.* <Gr. órnis, 2 pp. -ithos = ptak + lógos = znawca>

Ornitologiczny przym. od **Ornitologja;** *ściągający ś. do ptaków.*

Ornitologja, i, blm. *część zoologji obejmująca naukę o ptakach.* <Z Gr. órnis = ptak + -logia = znawstwo>

Ornitomancja, i, blm. *wróżbiarstwo z lotu, żeru lub śpiewu ptaków.* <Z Gr. órnis = ptak + manteia = wróżenie>

Ornity *dobry do orki:* Ziemia, gdzie powietrze zdrowe, konie trwałe, woły ornite, krowy mleczne, owce wełniste. Lel. <Od Orny>

Orny, × Oralny, [Ornisty], † Oromy, [Oromy] *mogący być oranym, do oraniu:* Grunt O. Odtrąciwszy lasy, stawy, jeziora, mało co znajduje ś. ziemi ornej. Stasz. <Od Orać>

× Orob, u, blm. = **I. Cieciorka:** Gołębie lepiej ś. mnożą, gdy jęczmienia suszonego, bobu i też orobu często pożywają. Trzyc. <Łć. orobus>

Orobek, bka, lm. **bki** bot. p. **Orzewigroszek.** <Łć. orobus>

Orognozja, i, blm., **Orologja** *nauka o górach.* <Gr. óros = góra + gnōsis = znawstwo>

Orograficznie przys. od **Orograficzny:** Wznosi ś. O. i tektonicznie jednolity grzbiet gór. Nałk.

Orograficzny przym. od **Orografja.** Gie.: Mapa orograficzna = *mapa przedstawiająca nierówności gruntu za pomocą kreskowania.* Ta mapa tyle mieści w sobie szczegółów orograficzno-hidrograficznych, że... Paw. <Od Orografja>

Orografja, i, blm. gie. *opis gór, nauka o górach, wogóle o plastyce powierzchni ziemi, o pionowym ukształtowaniu skorupy ziemskiej.* <Gr. óros = góra + gráfō = piszę>

[Orok] *przez rok, w ciągu roku.*

Orologiczny przym. od **Orologja.**

Orologja, i, blm. *nauka o górach, o ich składzie i budowie.* <Gr. óros = góra + -logía = nauka>

Orometrja, i, blm. *nauka, zajmująca ś. pomiarami kształtów powierzchni lądu, oznaczeniem średniej wysokości grzbietów, dolin, pochyłości stoków i t. p.* <Gr. óros = góra + métron = miara>

† Oromy, [Oromy] p. **Orny:** Miejcie wy swoje folwarki i domy, lecz stąd, gdziekolwiek tylko grunt O., niechaj podatek idzie sprawiedliwy. Chr. Miasteczko Starzynki włók nie mają, tylko na placach i morgach oromych siedzą. In. I. <Im. od Orać>

† Oroniać, a, ał p. **Oronić.**

† Oronianie, a, blm., czynność cz. **Oroniać.**

† Oronić, i, ił *nie donosić płodu, poronić:* Tłuste krowy rado oroniają. Troc. W pierwszych miesiącach białogłowy łacniej oroniają. Troc. <O + Ronić>

† Oronienie, a, blm., czynność cz. **Oronić.**

Oropiały *który oropiał.* Przen.: Przychodziły jesienią dni chorością sine, ckne, stękliwe, oropiałe, a lodowym światłem nużące — dni trupie. Reym.

Oropieć, eje, ał *okryć ś. ropą.*

Oropienie, a, blm., czynność cz. **Oropieć.**

[Oropineczek, czka, lm. **czki]** *zapiecek* (w zagadce): Tuptecka (=*kot*) siedzi na oropinecku. <?>

Orosiały *który orosiał:* Orosiałe pastwiska. Wolsz. Z ciężkiej kurzawy, jaka ś. była wznosiła z orosiałych dróg. Reym. <Od Orosieć>

Orosić, i, ił, Obrosić *okryć, omoczyć rosą, zrosić, porosić:* Słońce ani ich ogrzało, ani wilgna orosiła rosa. Zm. Przen.: Twarz oroszona łzami. **O. ś.** *omoczyć ś. rosą, zaszargać ś. rosą:* [Jak mam zajmować wołki, kiej ś. oroszę?]. <O + Rosić>

Orosieć, eje, ał, Obrosieć *okryć ś. rosą, omoknąć od rosy, orosić ś.:* Broda Notusowa odwilgotniała, włosy orosiały. Mor. <O + * Rosieć, od Rosa>

† Orosz, a, lm. **e** *sługa, służący, posługacz:* Podłoga z desek, do której zamiatania niższa służba, czyli orosze, używają zwyczajnych mioteł. Paw. Idą razem orosze, co niosą ścierki do wycierania, prześcieradła. Paw.

Oroszenie, a, blm., czynność cz. **Orosić.**

Oroszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Orosić ś.**

[Orować, uje, ował] = **Harować.** <Ukr. horovaty>

[Orowanie, a, blm.] czynność cz. **Orować.**

[Orownica, y, lm. **e]** *kobieta pracowita.* <Od Orować>

Oróżowić, i, ił *oblać, okryć barwą różową, zaróżowić, zarumienić:* Wschód oróżowił wązki pas nieba. Sew. Pierwsze brzaski dnia oktawy Bożego Ciała oróżowiły jutrzenką ciemne chmury na wschodzie. Sew. Ty dzisiaj przewyższasz siebie, zawołało oróżowione dziewczę. Sew. <O + *Różowić, od Różowy>

Oróżowienie, a, blm., czynność cz. **Oróżowić.**

Orpiment, u, blm. chem. p. **Aurypigment.** <Fr. orpiment>

[Orpisz, u, blm.] p. **Orkisz.** <Z Orkisz>

[Orpiszowy] przym. od **Orpisz,** *orkiszowy.*

Orsejl, u, blm. p. **Kudbear.** <Fr. orseille>

Orsela, i, blm. p. **Orselja.** <Fr. orseille>

Orselja, i, blm., **Orsela** chem. *materjał farbierski, wydobywany z różnych porostów, należących do rodzajów orselki:* O. karminowa, fijoletowa, błękitna. <Fr. orseille>

Orseljowy przym. od **Orselja:** Karmin, fijolet, błękit O.

Orselka, i, lm. **i** bot. **I.** p. **Rzęsienica. 2.** O. ziemna p. **Misecznica.** <Od Orsela>

Orselowy przym. od **Orsela:** Karmin O. Purpura orselowa.

Orszaczek, czku, lm. **czki** p. **Orszak:** Zaledwie parę pałacowych twarzy dojrzałeś w żałobnym orszaczku. Byk.

Orszaczno przys. *z licznym orszakiem:* Przyjechać huczno, czeladno, O. Sł. wil. <Od *Orszaczny, od Orszak>

Orszada, y, lm. **y** × **Orżada I.** *masa z migdałów tartych i cukru pudru.* **2.** *napój chłodzący z migdałów tartych gotowanych z cukrem.* <Fr. orgeat>

Orszak, u, lm. **i** *grono osób, towarzyszące komu a. czemu, drużyna, rzesza, otoczenie, poczet, asysta, świta:* Długi O. O. pogrzebowy. Był przy księżnie wielki O. ludzi zacnych. Górn. Zbiorę me dziatki, wnuczki z prawnucząt orszakiem. Nar. Przyłączyć ś. do orszaku. Postępuje z orszakiem a. w orszaku. O. nadciąga. Gromadne i strojne senatorów, szlachty i urzędników orszaki. Troc. Wracają tłumnie weselne orszaki. Słow. Przyciągnął do Jeruzalem z orszakiem wielkim. Wuj. Nie dbam, żeby O. sług za mną ubranych strojno chodził. Zbyl. A. Z wielkim orszakiem chodzi, kto miłość ludzką wodzi. Prz. Król sam z dworskim orszakiem swoim za niemi postępował. Błaż. **2.** †O. *tłum, gromada, masa:* Z chaty podłej i z orszaku ostatniego wyjął swoję familją. Górn. Czyńże to, co jest wola orszaku więtszego. Papr. Zdr. **Orszaczek.** <Tat. urszak = tłum ludzi w jednym celu zgromadzonych>

Orszelina, y, lm. **y** bot. p. **Olchówka.** <?>

Orszlam, u, lm. **y** *deska, na której miech kowalski spoczywa:* Głowa miecha kowalskiego wspiera ś. na stolcu, który do orszlamu jest przymocowany; O. ze stolcem mocno musi być utwierdzony, aby miechy z miejsca swego nie usuwały ś. Os. J. <Nm. Ortstamm>

[Orszust, ta, lm. **ci** a. **ty]** p. **Oszust.** <Z Oszust>

Ort, a, lm. **y I.** *pieniądz w rozmaitych krajach giermańskich i czasach różną wartość mający, ljard.* **2.** a. **Orta, Urt** *dawny pieniądz polski, za Zygmunta III wprowadzony ze Szwecji = 0,25 talara:* Im więcej ortów, tym więcej chętki do nich. Birk. Zaczęto było bić takie, co w talar pięć ich wchodziło; nie wyszło półrocza, aliśmy już osiem ortów na ważki przeciw talarowi kładli. Star. Ortami szląskiemi, które teraz po trzy grosze idą, Polskę Żydzi zarazili. Star. Jakieś orty szląskie, które szły po trzy polskie grosze. Przyb. **3.** gór. = a) *chodnik w kopalni,* cacha, czacha, przebitka, piec, strosa. b) *przodek chodnika w kopalni:* Jechać ortem *(= pędzić przodek chodnika).* O. przedni (gdy robota szła w kierunku prostym). O. spaczny a. spacznica (gdy robota szła w stronę przeciwną kierunkowi sztolni). Zdr. **Orcik.** <Nm. Ort>

[Ort, u, lm. **y]** *gatunek:* (Koń) z ortu wysokiego. <Nm. Art>

Orta, y, lm. **y** p. **Ort:** Nie dałbym jednej złamanej orty ani za swój przód, ani za tył, ani za całą skórę. Sienk.

[Ortaj, a, lm. **e]** p. **Rataj.** <p. Orataj>

Ortbant, u, lm. **y** *jedna z opasek, które służyły do przymocowania blachy, pokrywającej grzbiety ścian łożowych, u łoż armatnich drewnianych.* <Nm. Ortband>

†**Ortel, u,** lm. **e, Ortyl I.** *wyrok, dekret, skazanie przez niemiecki sąd miejski:* Obiesiwszy złodzieja, dopiero po O. iść. Prz. Dekret a. ortel rozstrzygnienie, które sędzia na sądzie między stronami czyni. Sz. O., skazanie, sentencja, jedno znaczy. Groic. Przez wyrok i O. będzie uwiedzion do miasta. Leop. Sędziego strasznego przyjdzie słuchać ortelu na człowieka grzesznego. K. G. A już ninie na cię O. śmierci zdawam taki. Op. O. sprawiedliwości boskiej niezganiony. Bz. Od słowa bożego do doktorów po O. chodzić. Żarn. Szlą do innych miast (= do Magdeburga, do Niemiec) sobie po ortele. Biel. M. Na siedm miast (magdeburskich) twoja rzecz ś. odwlekła. Biel. M. Nie trzeba słać do siedm miast po ortele. Biel. M. **2.** w lm. *ustawy prawa magdeburskiego, w wyrokach ułożone.* Sł. wil. Ortyle prawa magdeburskiego. <Nm. Urtel, Urteil>

[Ortelować, uje, ował] *sądzić, wyrokować, dekretować:* Ludzie radzóm, ortelujom, ize já ś. rada z chłopcami napijám. <Od Ortel>

[Ortelowanie, a, blm.] czynność cz. **Ortelować.**

Ortęcać, a, ał p. **Amalgamować.** <O + *Rtęcać, od Rtęć>

Ortęcanie, a, blm., czynność cz. **Ortęcać.**

Ortęć, i, lm. **e** p. **Amalgamat.** <O + Rtęć>

†**Ortma, y,** lm. **y** *suknia zwierzchnia, gatunek opończy.* <?>

Orto- chem. **I.** w terminologji izomerycznych co do położenia związków aromatycznych przystawka *orto-* wyraża położenie elementów zastępujących przy dwu, trzech lub czterech sąsiadujących z sobą z kolei wierzchołkach sześciokąta Kekulégo. **2.** związkami *orto,* poza gromadą aromatyczną, nazywamy takie, które odpowiadają najzwyklejszej wartości tworzącego je pierwiastku. Kwas ortokrzemny H_4SiO_4. <Gr. orthós = prosty>

Ortoceratyt, u, lm. **y** pal. *nazwa skamieniałych skorup walcowatych, znajdujących ś. w utworach pierwszorzędowych i drugorzędowych, w sylurze, dewonie i tryasie, a należących do zaginionych mięczaków głowonogich rodzaju: orthoceras.*

Ortochromatyczny fot.: Płaty ortochromatyczne *= zwykłe płaty, zanurzane w roztworze aniliny różowej, przez co dają więcej harmonijne zdjęcia w ustosunkowaniu kolorów.* <Gr. orthós = prosty + chrōma = kolor>

Ortochromatyzacja, i, blm. p. **Ortochromatyzowanie.**

Orto_hromatyzować, uje, ował kliszę, fot. = *robić ją ortochromatyczną.*

Ortochromatyzowanie, a, blm., **Ortochromatyzacja** czynność cz. **Ortochromatyzować.**

Ortodoksa, y, lm. **y** m. *prawowierca, ten, co ś. trzyma ściśle nauki swego kościoła.* <Gr. orthódoxos>

Ortodoksja, i, blm. *ścisłe trzymanie ś. nauki swego kościoła, nieodstępowanie od przepisów, prawowierność:* Walka ortodoksji protestanckiej ze swobodą religijnych przekonań. Krasz. Przen.: Dworował sobie nieraz ze skrupułów ludzi, wyznających prawniczą ortodoksję. Spas. *(=pedanterję).* < Gr. orthodoxía, z orthós = prosty + dóxa = zdanie>

Ortodoksyjnie przys. od **Ortodoksyjny.**

Ortodoksyjność, i, blm. rz. od **Ortodoksyjny,** *ortodoksja:* Dzieliła go od nich jeszcze nieścisła O. katolicka. Chm.

Ortodoksyjny przym. od **Ortodoksja,** *prawowierny.*

Ortodoma, y, lm. **y** min. *postać krystalograficzna, graniastosłup poziomy układu monoklinicznego, którego ściany są równoległe od osi poziomej, półdaszek prosty czyli poprzeczny dodatni.* <Gr. orthós = prosty + dómos = budynek>

Ortodromiczny: Linja ortodromiczna = *linja prosta (odległość w linji prostej), w odróżnieniu od linji loksodromicznej czyli krzywej, po której zazwyczaj okręt płynie, stosując ś. do głębokości morza, prądu, wiatrów i t. p.* <Gr. orthós = prosty + drómos = bieg>

Ortodydaktyka, i, blm. *właściwy sposób nauczania.*

Ortoepja, i, blm., **Ortologja** *nauka o właściwym wymawianiu dźwięków i wyrazów.* <Gr. orthós = prawidłowy + eipeĩn = mówić>

Ortofosforan, u, lm. **y** *odmiana fosforanu:* O., metafosforan, pirofosforan, parafosforan.

Ortofreniczny przym. od **Ortofrenja:** Voisin założył w Paryżu instytut O. Rol.

Ortofrenja, i, blm. *wychowanie:* Voisin zajmuje ś. wychowaniem (ortofrenją) dzieci, dotkniętych chorobami umysłowemi. Rol. <Gr. orthós = prawidłowy + frén = umysł>

Ortoftalowy kwas, chem. p. **Ftalowy.**

Ortognat, a, lm. **ci** *człowiek odznaczający ś. ortognatyzmem.*

Ortognatyzm, u, blm. *właściwość rasy ludzkiej indo-kaukaskiej, że zęby ich są prostopadłe do szczęk.* <Gr. orthós = prosty + gnathós = szczęka>

Ortogon, u, lm. **y** *prostokąt.* <Gr. orthós = prosty + gōnia = kąt>

Ortograf, a, lm. **owie** *znawca, badacz ortografji.*

Ortograficznie przys. od **Ortograficzny.**

Ortograficzny I. przym. od **Ortografja:** Pismo ortograficzne. Błąd O. *(=błąd przeciw prawidłom pisowni).* **2.** Rzut O. przedmiotu = *rysunek przedmiotu powstały w ten sposób, że od punktów przedmiotu prowadzimy prostopadłe na płaszczyznę i łączymy ze sobą spodki prostopadłych; perspektywiczny sposób przenoszenia obrazów z powierzchni kuli na powierzchnię płaską, przy którym oko wyobrażamy sobie w nieskończonej odległości od ziemi (to jest, że promienie wzroku idące do różnych punktów kuli ziemskiej są równoległe do siebie).* <Od Ortografja>

Ortografja, i, lm. **e** *pisownia, poprawne pisanie, pisanie zgodne z zasadami gramatyki; zbiór przepisów takiego pisania.* <Gr. orthós = prawidłowy + gráphein = pisać>

Ortoklas, u, lm. **y, Ortoklaz** min. *minerał z gromady sylikoidów, z rzędu krzemianów bezwodnych, z grupy felspatów,* feldspat potażowy. O. mieniący ś. rozmaitemi barwami nazywa ś. kamieniem księżycowym. O. szklisty a. sanidyn = *O. szary o silnym blasku.* <Gr. ortós = prostokątny + kláō = rozłupuję>

Ortoklasowy przym. od **Ortoklas:** Skała ortoklasowa.

Ortoklaz, u, lm. **y** min. p. **Ortoklas.**

Ortoklazowy przym. od **Ortoklaz.**

Ortolan, a, lm. **y, [Owsianka, Ogrodniczek]** zool. (emberiza hortulana) *ptak wróblowaty stożkodzioby z rodziny łuszczaków:* Raszki (ludarki) są ptaki tłuste i delikatne; dają ś. pieczone jak ortolany. Cyg. <Fr. ortolan z Łć. hortulanus>

Ortologja, i, blm. p. **Ortoepja.** <Gr. orthología = dobre wymawianie>

Orto-oksycynamonowy kwas, chem. = *kwas kumarowy.*

Ortopedja, i, blm. chir. (orthopaedia) *leczenie prostujące, mające za zadanie główne usuwanie zboczeń i skrzywień kręgosłupa oraz członków:* Wolę leczyć choroby ciała, niż moralną ortopedją ś. trapić całe życie. Krasz. <Gr. orthós = prosty + paideía = kierownictwo>

Ortopedolog, a, lm. **owie** *lekarz zajmujący ś. ortopedją.*

Ortopedyczny przym. od **Ortopedja:** Zakład O. *(=w którym leczą ortopedją).* Leczenie ortopedyczne. Przyrządy ortopedyczne. <Od Ortopedja>

× **Ortopedyk, a,** lm. **cy** p. **Ortopedysta.**

Ortopedysta, y, lm. **ści,** × **Ortopedyk** *lekarz zajmujący ś. leczeniem ortopedycznym.*

Ortopinakoid, u, lm. **y** min. *postać krystalograficzna układu jednoskośnego: poza płaszczyzn równoległych od osi krystalicznej poziomej (ortodjagonalnej) i osi pionowej czyli głównej, dwuścian poprzeczny.* <Gr. orthós = prosty + pínax = tablica, ściana>

Ortopiramida, y, lm. **y** min. *postać krystalograficzna układu jednoskośnego: piramida rozwinięta w kierunku przekątni prostej, czyli osi poprzecznej, piramida poprzeczna.*

Ortoplon, u, lm. **y** p. **Ortopter.** <Gr. orthós = prosty + plóos = żegluga>

Ortopter, a, lm. **y, Ortoplon** *przyrząd latający, poruszany za pomocą skrzydeł, wprawiany w ruch przez rozkręcanie ś. sznurka kauczukowego lub wskutek szeregu wybuchów jakiego materjału eksplodującego:* Ptaki sztuczne czyli ortoptery. <Gr. orthós = prosty + pterón = skrzydło>

Ortopterologja, i, blm. *dział zoologji traktujący o zwierzętach prostoskrzydłych.*

Ortoskop, u, lm. **y** *przyrząd używany przez mineralogów do badań optycznych, w którym światło spolaryzowane równoległe przechodzi przez badaną płytkę w kierunku prostopadłym.* <Gr. orthós = prosty + skopéō = patrzę>

Ortoskopowy przym. od **Ortoskop:** Badania ortoskopowe = *badania w świetle równoległe spolaryzowanym.*

Ortotropizm, u, blm. *pionowy wzrost roślin.* <Gr. orthós = prosty + trópos = sposób>

× **Ortować, uje, ował** p. **Hurtować:** Owczarzów powinność, aby pola ortowali a. burtowali z miejsca na miejsce pomykaniem ś. Gost. <p. 1. Hurt>

× **Ortowanie, a,** blm., czynność cz. **Ortować.**

Ortowy gór. przym. od **Ort:** Kopacz O. = *na przodzie chodnika lub sztolni robiący.* <Od Ort>

[Ortówka, i, blm.] = **Hurtówka.** <p. 1. Hurt>

Ortych, a, lm. **y** *zł. żelazko do wyłamywania zamków.* <?>

Ortyl, u, lm. **e** p. **Ortel.** <Nm. Urtel, Urteil>

Oruch, a, lm. **y** *plaster miodowy, ociekły z miodu.*

[Orulenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Orulić ś.**

[Orulić się, i ś., ił ś.] *zapomnieć:* Nie orulił sie wyjednać se tego. <?>

× **Orwać, wie, wał** i × **O. ś.** p. **Oberwać:** [Jabłko orwała, Adamowi podała]. <O + Rwać>

[Orwak, a, lm. **i]** *kawał ziemi w jezioro a. w rzekę wchodzący, półwysep.* <Od Orwać>

× **Orwanie, a,** blm., czynność cz. **Orwać,** *oberwanie.*

× **Orwanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Orwać ś.,** *oberwanie ś.*

Orwietan, u, lm. **y i.** × O. *rodzaj elektwarza, lek, antydot bardzo złożony, dryjakiew:* Trunki w ich rękach były orwietanem w rękach szarlatana, który dla wyłudzenia pieniędzy częstuje nim każdego bez względu i truje najzdrowszych. Sur. **2.** bot. (theriacum) *roś.* <Od nazwy miasta włos. Orvietto, gdzie ten lek wynaleziono>

× **Orycerzać, a, ał** p. **Orycerzyć.**

× **Orycerzanie, a,** blm., czynność cz. **Orycerzać.**

× **Orycerzenie, a,** blm., czynność cz. **Orycerzyć:** Bolesław ozdobił bardziej osobą swoją order niemiecki, niżeli przez to O. wziął na ś. obowiązek usługi jakiej cesarzowi. Nar.

Orycerzyć, y,ył, nied. **Orycerzać** *zrobić rycerzem, pasować na rycerza.* <O + *Rycerzyć, od Rycerz>

Orygienista, y, lm. **ści** *zwolennik sekty chrześcijańskiej z III wieku, uczącej, że dusze ludzkie już są grzeszne, gdy łączą ś. z ciałem, i że ostatecznie wszyscy będą zbawieni, nie wyłączając djabłów.* <Od nazwiska założyciela sekty Orygienesa>

Oryginalik, a, lm. **i** p. **Oryginał.** L.

Oryginalnie przys. od **Oryginalny.**

Oryginalnostka, i, lm. **i** p. **Oryginalność:** Zamiłowanie Głowackiego do oryginalnostek. Chm.

Oryginalność, i, blm. rz. od **Oryginalny:** Próżna nasza usilność, żeby co nowego stwarzać; O. jeżeli ś. trafi, oznacza umysł nadzwyczajny. Kras. Chiny stanęły same o sobie; stąd piętno oryginalności wybite na całym tym narodzie. Krem. Zdr. **Oryginalnostka.**

Oryginalny i. *pierwiastkowy, źródłowy, samorodny, prawdziwy, nie naśladowany, nie podrobiony:* Dzieło oryginalne *(= nie tłumaczenie).* Pismo oryginalne. Troc *(= nie kopja).* Obraz O. Troc. Myśl oryginalna *(= samodzielna).* Porter angielski O. Woda karlsbadzka oryginalna *(= naturalna).* **2.** *charakterystyczny, osobliwy, zabawny, szczególny, niezwykły, niezwyczajny, dziwny, niesłychany:* Oryginalne położenie! To rzecz oryginalna! Oryginalna pretensja! *(= dzika)* O. proces *(= niebywały).* Oryginalna myśl powstała w jego głowie! **3.** *dziwaczny, ekscentryczny, fantastyczny, nie krępujący ś. przyjętemi formami:* O. człowiek! mają go prawie za warjata!... bo on złych ludzi unika i żyje z Bogiem i kwiatami. Strój O. <Łć. originalis>

Oryginał, × Oryinał i. u, lm. **y** *rzecz oryginalna, to, z czego kopjują, pierwowzór; dzieło, napisane przez autora w pewnym języku; to, z czego tłomaczą, co objaśniają:* O. aktu = *akt, na pierwszą rękę spisany, pierwotna redakcja.* O. kontraktu. Odpisać z oryginału. Zgodnie z oryginałem. Odstąpić od oryginału. Myśl oryginału niezupełnie oddana. O. hebrajski. Alkoran, od Mahometa dany, jest kopją; O., co Bóg napisał swoją własną ręką, chowają w niebie. Kłok. Czytać co w oryginale. O. dzieła sztuki. Posiada oryginały najlepszych malarzów. Często wielka różność obrazu od oryginału. **2. a,** lm. **owie** *człowiek oryginalny, nie trzymający ś. przyjętych form, nie troszczący ś. o zdanie i sąd ludzi, dziwak, ekscentryk, fantastyk:* Zapewne, że O.! gdyby chciał, nie mieszkałby gdzieś tam w młynie, ale tuby panował. Dzierzk. Dawniejszy świat wytwarzał więcej indywidualności, więcej oryginałów. Chł. Wędrówki oryginała. Korz. Zdr. **Oryginalik, Oryginałek.** < Fr. original>

Oryginałek, łka, lm. **łki** p. **Oryginalik.**

Oryktogienja, i, blm. *nauka o powstawaniu kamieni i skał.* <Gr. oryktós = kopalny + geneá = pochodzenie>

Oryktognozja, i, blm. *część mineralogji, ucząca rozpoznawać skały i minerały z cech zewnętrznych,* kamienioznawstwo. <Gr. oryktós = kopalny + gnósis = poznanie>

Oryktografja, i, blm. *opisanie ciał kopalnych, skał.* <Gr. oryktós = kopalny + gráfō = piszę>

Oryktologja, i, blm. *mineralogja.* <Gr. oryktós = kopalny + logía = nauka>

Oryl, a, lm. **e i.** a. × **Orylec,** × **Horyl, [Orel]** *flisak, flis, szkutnik:* [Pójdę ja do oryli]. Oryle przez zimę tną drzewo na tratwy, obrabiają belki, biją klepkę; na wiosnę z tratwami płyną. L. **2.** posp. *ordynus, cham, prostak, grubijanin, gbur.* **3.** [O.] *duży niezgrabny człowiek, drągal.* **4.** [O.] *rodzaj tańca flisackiego.* <?>

× **Orylec, lca,** lm. **lce** p. **Oryl:** Jest orylcem, myśliwym i rybakiem. Pol. <Od Oryl>

Orylka, i, blm., **Orylstwo,** × **Horylka** *rzemiosło oryla, flisactwo, flisowstwo, flisówka, flis, spławianie drzewa:* Trudnią ś. Kurpie wywózką drzewa i orylką, czyli spławem wodą. Wójc. Poszedł na orylkę *(= robić klepki, bale, potrzeby statkowe a. okrętowe).* <Od Oryl>

Orylski przym. od **Oryl,** *flisacki, flisowski:* Wyraz O. [Ty O. synie!] *(= przezwisko).* <Od Oryl>

Orylstwo, a, blm. p. **Orylka:** O. rozpaja, bo daje choć krótki zarobek, ale zyskowny. Wójc.

[Oryna, y, lm. **y]** *płot z łat, żerdzi:* Ogrodzenie z oryn było stare i w wielu miejscach nie zamykało już dziedzińca. Korz. < Ukr. orina = ogrodzenie z łat>

[Oryndować, uje, ował] p. **Orędować:** Oryndował po szewcach, żeby sie fory podjón zrobić trzewików. <p. Orędować>

[Oryndowanie, a, blm.] czynność cz. **Oryndować,** *orędowanie.*

[Oryngle, i, blp.] *kolczyki.* <Nm. Ohrring>

[Orynowy] przym. od **Oryna:** Niewielki dziedziniec obwiedziony był orynowym płotem. Korz.

Orysmologja, i, blm. *objaśnianie wyrazów technicznych właściwych jakiej nauce.* <Gr. orismós = określenie + logía = nauka>

Orysować, uje, ował, Obrysować, nied. **Orysowywać, Obrysowywać** *oprowadzić rysą; określić, opisać, oznaczyć, ograniczyć:* Sejm reprezentował Węgry, opierające ś. niby stopą jedną o Adrjatyk, orysowując kształty zewnętrzne swojej jeograficznej postaci Sawą, Dnieprem i Karpatami. Jeż. <O + Rysować>

Orysowanie, a, blm., czynność cz. **Orysować.**

Orysowywać, uje, owywał p. **Orysować.**

Orysowywanie, a blm., czynność cz. **Orysowywać.**

[Orywać, a, ał] p. **Orać:** Na piecu orywał.

[**Orywanie, a,** blm.] czynność cz. **Orywać.**

†**Orz, a,** lm. **e** p. **Horz.** <p. Horz>

Orzacha, y, lm. **y, Orzech ziemny** bot. (orachis) *roś. z rodziny motylkowatych.* <Łć. orachis>

†**Orzba, y,** blm. p. **Orka:** Siła orzby nie umie. Pot. <Od Orać>

Orzec, knie, kł, nied. **Orzekać I.** *rzekszy, opisać; omówić, określić, zdefinjować, opowiedzieć; wypowiedzieć, powiedzieć, wyrazić:* Bóg nie daje ś. O. **2.** *rzekszy, zaznaczyć; powiedzieć stanowczo, zawyrokować, zdecydować, zadecydować:* Doktorowie orzekli zgodnie, że chory cierpi na zapalenie tkanki. Prawo orzeka, że... *(= opiewa, stanowi, chce).* Opowiednik orzeka nam coś o podmiocie. <O + Rzec>

Orzech, a, lm. **y I.** bot. = a) a. **Orzesznik** (juglans) *roś. z rodziny orzechowatych.* Gatunek: O. włoski (j. regia). b) O. czarnoksięski p. **Oczar.** c) O. kolący p. **Kotewka.** d) O. obrzydły p. **Obrzydlec.** e) O. świni p. **Gdula.** f) Orzechy świńskie p. **Skrzyp.** g) O. wodny p. **Kotwiczka;** p. **Kotewka.** h) O. ziemny = α) a. Orzechownik, Rzepnik (carum s. bunium bulbocastanum) *roś. stanowiąca gatunek karolka.* β) p. **Orzacha.** γ) *nazwa bulwek korzeniowych rośliny: lędźwian główkowy a. bulwowy* (lathyrus tuberosus). O., stokfisz, niewiasta jednym kształtem żyją: nic dobrego nie czynią, kiedy ich nie biją. Prz. **2.** *owoc rośliny orzech:* Orzech laskowy *(= leszczynowy),* włoski, turecki. [Orzech kiłkucki] = *owoc kotewki wodnej.* O. kokosowy a. indyjski = *owoc rośliny: kokos* (p. Kokos). Gryźć, tłuc, łuskać orzechy. O. robaczywy, zdrowy, pusty. Świetność tę ze czczym orzechem porównywa. Smotr. Nie gryź z djabłem orzechów. Prz. *(= nie igraj z ogniem).* Za wszystkie książki na świecie onby złego orzecha nie dał. Kosz. *(= złamanego grosza, szeląga).* Umie on z czarnego białe zrobić, jak O. zgryźć. L. *(= bardzo łatwo).* Przen.: Trudny O. do zgryzienia = *rzecz trudna do załatwienia, do pokonania, szkopuł, sęk:* Gdy nadeszła chwila unji, jeden z najtwardszych do zgryzienia orzechów, było zatarcie kniaziostwa, a zaszczepienie równości szlacheckiej w Litwie i na Rusi. Lel. Niech już raz O. ten będzie zgryziony. L. Sam wezdrgnie ś. dzień swoich, jak na O. przyjdzie. Chr. *(= na zły koniec.* L.). Jak przyjdzie na O., to on ani dudu. L. On psuje ś. tylko naszą folgą, nastąpić z nim na O., dopadszy pogody. Pot. *(= zęby mu pokazać, postawić mu ś.).* [Orzechy gryźć] = *zgrzytać zębami, pałać nienawiścią.* [Zrobić O.] = *opuścić przy oraniu kawałek roli.* **3.** *kolor orzecha, kolor orzechowy:* Pomalować co na O. **4.** *gałka, kulka:* [Orzechy, **Osuchy, Osuszki**] = *gałeczki okrągłe, wypiekane z ciasta pszennego na ostatki a. na wesela.* × O. jedwabny = *kokon.* Jedwabnik zaprzędziony w O. Przęd. × O. muszkatołowy p. **Muszkatołowy.** O. galasowy, [dębowy], galas, [galasówka, dębiałka, jabłko dębowe], jabłko galasowe, orzeszek galasowy, dębianka, × dębionka, †dębnik *narośl na liściach dębu od ukłucia owadów.* **5.** apt.: Orzechy kola p. **Kola.** **6.** druk. *rolka metalowa mająca po bokach żłobki, w które wchodzą zęby klina o skośnym boku zewnętrznym, gdy ją kluczem podkręcają po tym ostatnim, chcąc sklinować formę.* **7.** org. *krążek drewniany na spodnim końcu drutu, opatrzony u wierzchu stożkiem i unoszony przez truks.* Zdr. **Orzeszek,** [**Orzeszeniek**]. Zgr. **Orzeszysko.** <O + RZECH>

Orzechodajny kokos, bot. p. **Kokos.** <Orzech + *Dajny, od Dać>

× **Orzechołom, u,** lm. **y,** × **Orzechołomiec** *kleszczyki do orzechów,* dziadek, ciskawka, × stryszek, †ząb. Żart.: × O. *szczęki, zęby.* Troc., Włod. <Orzech + *Łom, od Łomać>

× **Orzechołomiec, mca,** lm. **mce** p. **Orzechołom.** <Orzech + *Łomiec, od Łomić>

[**Orzechować, uje, ował**] *zbierać orzechy:* Nie idź z djabłem ani grzybować, ani O. <Od Orzech>

[**Orzechowanie, a,** blm.] czynność cz. **Orzechować.**

Orzechowaty: Rośliny orzechowate bot. (juglandaceae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.* <Od Orzech>

Orzechowiec, wca, lm. **wce, Słonikowiec orzechowy** zool. (balaninus nucum) *chrząszcz czteroczłonkowy z rodziny słonikowatych.* <Od Orzechowy>

Orzechownik, a, lm. **i** p. **Orzech.** <Od Orzech>

Orzechowo przys. od **Orzechowy:** Pomalować na O. *(= na kolor orzechowy, na orzech).*

Orzechowy przym. od **Orzech** a) *od rośliny orzecha:* Drzewo orzechowe *(= orzech).* b) *z orzechów owoców:* O. sok, olej. Troc. c) *z drzewa orzechowego:* Stół O. d) *koloru orzecha:* Kolor O. Suknia orzechowa. e) bot.: Palma orzechowa p. **Kłapidło.** <Od Orzech>

[**Orzechółka, i,** lm. **i**] p. **Orzechówka.** <Zam. Orzechówka>

Orzechówka, i, lm. **i I.** *wódka orzechowa, nalana na orzechy, na zielone łupiny orzechów włoskich.* **2.** = a) a. [**Stryszek, Kostogryz, Kostohryz, Klęsk, Sójka turecka**] zool. (nucifraga caryocatactes) *ptak wróblowaty z rodziny kruków.* b) [O., **Orzechółka, Orzeszotka**] *jaskółka okienna, żołna.* <Od Orzechowy>

Orzeczenie, a I. blm., czynność cz. **Orzec. 2.** lm. **a** = a) *sąd, zdanie, decyzja, wyrok, opinja:* Starożytni uczyli, że sztuka jest naśladowaniem natury, nowożytni, że jest jej uidealizowaniem; nie myślimy tu rozstrzygać, które z tych orzeczeń lepsze. Krup. F. O. biegłych. b) gram. *opowiednik, predykat.* **3.** × O. *urzeczenie, urok:* Czyście to nie słyszeli o oczarowaniu, o orzeczeniu, o djable? Skarb. **4.** praw.-lek. *zdanie wypowiedziane na piśmie po dokonaniu oględzin, opinja sądowo-lekarska:* O. wyższe, ostateczne (superarbitrium) = *O. potwierdzające a. zmieniające O. sądowo-lekarskie pierwotne.* <Od Orzec>

Orzecznictwo, a, blm. *prawo orzekania, kompetencja co do wygłaszania sądu, opinji:* Deputaci izby poselskiej zostali przypuszczeni do orzecznictwa w sprawach takiej wagi, jak zbrodnie majestatu. Remb. Do rozstrzygania sporów o O. (kompetencję) między sądami. O. kolegjalne całego senatu jest tu niepotrzebne.

× **Orzecznik, a,** lm. **i,** × **Orzeknik** gram. *określenie rzeczowne, dopowiedzenie, apozycja.* Żoch. <Od Orzec>

× **Orzeczny** *mogący być orzeczonym, określonym.* Sł. wil. <Od Orzec>

†**Orzedle, i,** blp. [**Orzedle**] p. **Ożydle.**

Orzekać, a, ał p. **Orzec.**

Orzekanie, a, blm., czynność cz. **Orzekać.**

× **Orzeknik, a,** lm. **i** p. **Orzecznik.** <Od Orzekać>

Orzeł, orła a. [**orzła, orzeła, orzela**], lm. **orły** a. [**orzły**] **I.** = a) a. [**Orzoł, Oreł**] zool. (aquila) *ptak drapieżny dzienny z rodziny sokołów.* Gatunki: O. berkut a. birkut a. przedni (a. nobilis). O. cesarski a. [mogilnik] (a. impe-

rialis). O. włochaty (a. pennata). O. zys a. O. zyz (a. chrysaëtos). b) O. białogłów a. O. białogon, O. bielik, O. łomignat p. **Bielik.** c) O. biały p. **Ścierwnik.** d) O. gadożer a. O. krótkoszpon p. **Krótkoszpon.** e) O. grubodzioby p. **Orlik.** O., król ptaków. Co lew u zwierząt, to O. nad ptaki, koronę, państwo i rząd ma wszelaki. Jabł. Orła ptaszym królem zowią. Trzyc. O. śmiały. Mor. O. pazurowaty. Mor. O. górnolotny. Bals. Orłowi południe, noc sowie przystoi. L. Z czystego źródła mętny strumyk nie pochodzi, ni O. niebosiężny podłych ptaków rodzi. L. Tam O. najstraszliwszym szczekał krzywonosem. Mor. O. ogromnie skrzeczy, nie jak gołąb grucha. Przyb. O. kwili. Toł. Przy orle żywią ś. i wróble. Prz. Przy orle żywią ś. krukowie. Prz. Uciekając przed orłem, wpadliśmy na sępy. Pot. *(= trafiliśmy z deszczu pod rynnę).* Tatry stara orłów to dziedzina. Pol. Są drudzy jako orłowie, latający z wyniosłemi rozumy, naukami i bystrościami swojemi. Rej. O. w słońce rad patrzy, sowa w pokątnych przebywa miejscach. Fred. M. Przen. (o człowieku): To nie O.! *(= nie gienjusz).* **2.** *wyobrażenie orła, jako herb:* O., herb Królestwa Polskiego, ma być biały w polu czerwonym, z skrzydłami rozszerzonemi, w koronie złotej. Biel. M. Na głównych chorągwiach rzymskich O. z srebra był lany. Pilch. W wojsku Księstwa Warszawskiego używano znaków pułkowych lub bataljonowych z wyobrażeniem dętego srebrnego orła. Gl. Wyszedł nieprzyjaciel z miasta pod orłami wzgórę latającemi, bębny, fujarami i ręcznym wszystkim orężem. Troc. Order orła białego. O. dwugłowy, O. o dwu głowach, O. rozdarty. Troc. Rzymskiego państwa O. dwójgłowiasty. Jabł. Zaprząc konie, jechać w dartego orła = *po rosyjsku, w trójkę w ten sposób, żeby dwa konie boczne odchylały głowy nazewnątrz.* Pieczęć z orłem. O. na guzikach, na monecie. Gra w orła i reszkę = *gra pospólstwa, polegająca na podrzucaniu monety i zgadywaniu, którą stroną do góry upadnie: tą, na której znajduje ś. orzeł, czy tą, na której jest napis?* Przen.: † Orłem łowić = *działać za pomocą przekupstwa.* Orłem łowi = podarkami robi, idzie na kogo, kupnem. Kn. Żydowskim orężem nań idzie, żydowską piosnkę mu śpiewa, orłem łowi, podarkami robi. Kn. **3.** [O. a. **Latawka, Drach, Drachel, Zdrach,** ×**Szaszor,** ×**Szyb** *kwadrat papierowy rozpięty na krzyżu drewnianym do unoszenia ś. na powietrzu,* latawiec: O., jakiego dzieci na powietrzu puszczają, wyklejony, szaszor, szyb. Włod. Zdr. **Orzełek, Orlik, Orliczek.** Zgr. **Orlisko,** ×**Orliszczko.** <OR(Ł)/ORZ(EŁ)>

Orzełek, łka, lm. **łki** p. **Orzeł;** szczeg. *wyobrażenie orła na monetach, guzikach, metalowa jego płaskorzeźba, służąca za główkę szpilek i t. p.*

[**Orzesze, a,** blm.] zb. *orzechy:* Czerwone modre O. <Od Orzech>

Orzeszek, szka, lm. **szki I.** p. **Orzech:** O. galasowy. Pierniki orzeszki *(= pierniczki kształtu kulek).* **2.** [O.] p. **Gryzik:** O., gryzik, drobny węgiel kamienny, mniejszy od orzecha. Buk.

[**Orzeszeniek, ńka,** lm. **ńki**] p. **Orzech.**

Orzeszkowaty bot.: Koralkówka orzeszkowata p. **Otwornica.**

Orzeszkowy przym. od **Orzeszek:** Zastałem beczkę miodu, drugą wiśniaku, oleju orzeszkowego, tak dobrze urządzonego, że można było go użyć do sałaty. Rzew. <Od Orzeszek>

Orzesznica, y, lm. **e I.** bot. = a) a. **Włokitno** (lygeum) *roś. z rodziny traw.* b) p. **Skórzyn.** **2.** zool. (muscardinus avellanarius) *zwierzę szczurowate z rodziny koszatek.* <Od Orzech>

Orzesznik, a I. lm. **i** *orzeszyna, gaik leszczynowy, leszczyna.* **2.** blm. zb. *pręty leszczynowe.* <Od Orzech>

[**Orzeszotka, i,** lm. **i**] p. **Orzechówka.**

Orzeszyna, y, lm. **y I.** *drzewo orzechowe, orzech, leszczyna:* Uważaj, gdy ś. już odzieje kwiatem orzeszyn wiele w lesiech... Otw. **2.** p. **Orzesznik.** Kn. **3.** w lm. *wierzchnie łupiny zielone od orzechów:* Orzeszyny, zwierzchnie zielone wyłupione z orzechów. Mącz. **4.** *lichy orzech.* L. <Od Orzech>

Orzeszysko, a, lm. **a** m. a. ni. p. **Orzech.**

× **Orzewniać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Orzewnić.**

× **Orzewnianie, a,** blm., czynność cz. **Orzewniać.**

× **Orzewnianie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Orzewniać ś.**

× **Orzewnić, i, ił,** nied. **Orzewniać I.** *rozrzewnić, rozczulić.* **2.** *ukoić, utulić.* × **O. ś. I.** *rozrzewnić ś., rozczulić ś.:* Orzewnił ś. w żale. Troc. **2.** *stać ś. rzewnym, ukoić ś., utulić ś., uspokoić ś.; zapanować nad sobą w żalu, pocieszyć ś.:* Orzewnia ś. żal jego. Troc. Orzewniam ś., jak tylko mogę drżącym piórem to donieść. Troc. <O + Rzewnić>

[**Orzewnieć, eje, ał**] p. **Orzeźwieć.** <Zam. Orzeźwieć>

× **Orzewnienie, a,** blm., czynność cz. **Orzewnić.**

[**Orzewnienie, a,** blm.] czynność cz. **Orzewnieć.**

× **Orzewnienie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Orzewnić ś.**

Orzeźwiać, a, ał i **O. ś.** p. **Orzeźwić.**

Orzeźwiająco przys. *w sposób orzeźwiający:* „Sztuka i krytyka“ podziałała tak gwałtownie, jak burza, i tak O., jak burza. Górs. K. M.

Orzeźwianie, a, blm., czynność cz. **Orzeźwiać.**

Orzeźwianie się, a ś., blm., czynność cz. **Orzeźwiać ś.**

Orzeźwić, i, ił, [**Okrzeźwić**], nied. **Orzeźwiać,** [**Okrzeźwiać**] *zrobić rzeźwym, odświeżyć, oświeżyć, ożywić, wzmocnić, pokrzepić:* Wino, spoczynek orzeźwia. Nigdy dżdża powrót nie orzeźwi tyle pól suchych. Przyb. Apt.: Leki orzeźwiające (remedia analeptica). Przen.: O. kogo na duchu = *dodać otuchy, fantazji, rozweselić:* Ojców dziejami orzeźwi potomków. Kras. Pozwól i piersi dawnym O. biciem, i dawnym naszym zabłysnąć życiem. Baliń. **O. ś.** *zrobić ś. rzeźwym, odświeżyć ś., pokrzepić ś., ożywić ś., wzmocnić ś.* <O + Rzeźwić>

Orzeźwieć, eje, ał, † **Okrzeźwieć,** [**Orzewnieć**] *stać ś. rzeźwym, odświeżyć ś., oświeżyć ś., ożywić ś., pokrzepić ś., nabrać sił.* Przen.: O. na duchu = *nabrać otuchy, fantazji, dobrej myśli, rozweselić ś., odmłodnieć.* <O + Rzeźwieć>

Orzeźwienie, a I. blm., czynność cz. **Orzeźwić.** **2.** *to, co orzeźwia:* Tyś moje O. Sł. wil.

Orzeźwienie się, a ś., blm., czynność cz. **Orzeźwić ś.**

Orzeźwin, u, lm. **y** bot. (nandina) *roś.* <Od Orzeźwić>

Orzeźwiony I. *którego orzeźwili:* Ranną rosą orzeźwisz kwiaty, orzeźwionym dajesz woń. Wysp. **2.** *który ś. orzeźwił, który odzyskał rzeźwość, który orzeźwiał.*

[**Orzębina, y,** lm. **y**] bot. p. **Jarzębina.** <Ukr. oriabina>

Orzęsić, i, ił *obdarzyć, opatrzyć rzęsami:* Grupa orzęsionych wymoczków. <O + * Rzęsić, od Rzęsa>

Orzęska, i, lm. **i** **I.** *rzęsa u wymoczka:* Rzęsy u wymoczków nazwano orzęskami (ciliata). **2.** *rodzaj wymoczka.*

Orzęszenie, a, blm., czynność cz. **Orzęsić.**

Orznąć, nie, nął, Orżnąć, nied. [**Orzynać**] kogo posp. **I.** *obić, ogrzmocić, obatożyć, osmagać, oćwiczyć, wyprać, ochłostać:* O. dziecko rózgą. **2.** *okpić:* To bardzo dobry pan. Musisz go orzynać, co? Jak może jasny pan takie słowo powiadać? Grusz. **3.** *ograć kogo.* **4.** *ofajdać, osrać, opaskudzić.* **O. ś.** *zawieść ś., oszukać ś., zostać oszukanym.* <O+ Rznąć>

Orznięcie, a, blm., czynność cz. **Orznąć.**

Orznięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Orznąć ś.**

[Orzoł, rła, lm. **rły]** p. **Orzeł.** Zdr. **Orzołek.**

[Orzołek, łka, lm. **łki]** **I.** p. **Orzoł.** **2.** w lm. = a) *czajki.* b) *łąki, na których ś. czajki gnieżdżą.*

[Orzowieć, eje, ał] (Or-zowieć), *zardzewieć.*

[Orzowienie, a, blm.] (Or-zowienie) czynność cz. **Orzowieć.**

Orzucać, a, ał i **O. ś.** p. **Obrzucić:** A cóż panu do tego? oburknął Moryś, orzucając wzrokiem niepozorne ubranie pytającego. Orzesz. <O+ Rzucać>

Orzucanie, a, blm., czynność cz. **Orzucać.**

Orzucanie się, a ś., blm., czynność cz. **Orzucać ś.**

Orzucenie, a, blm., czynność cz. **Orzucić:** Nie miałem nigdy ani kropli jadu ku orzuceniu nim imienia Zofji. Orzesz.

Orzucenie się, a ś., blm., czynność cz. **Orzucić ś.**

Orzucić, i, ił i **O. ś.** p. **Obrzucić:** Dziewczyna, orzucona płachtą, naśladować mającą strój cygański. Orzesz. Chciał ją O. gradem przysmaków. Orzesz. Odziana w cienki batyst, orzucona bogactwem kruczych włosów. Korz. Orzuciła wzrokiem młodzieńca. Korz. Orzuciła piękną twarz młodzieńca ognistym spojrzeniem. Orzesz. <O+ Rzucić>

[Orzydle, a, lm. **a]** p. **Ożydle:** Przyskoczyli do siebie, gotowi ś. chycić za O. Reym. Chwytał to za ramię, to za O. i gotów był bić... Reym.

Orzygać, a, ał *rzygając, owalać; zarzygać, porzygać.* <O+Rzygać>

Orzyganie, a, blm., czynność cz. **Orzygać.**

Orznać, a, ał p. **Orznąć.**

Orznanie, a, blm., czynność cz. **Orznać.**

[Orzypałka, i, lm. **i]** p. **Ożypałka.**

× **Orżada, y,** lm. **y** p. **Orszada.** Sł. wil. <Fr. orgeat>

[Orżnąć, nie, nął i **O. ś.]** p. **Orznąć:** Dawniej była gotówka, najpierw z tych majątków na Mazurach, które doskonale sprzedałem. Niemiec orżnął ś. i do trzech lat poszedł z torbami. Rog. <O+Rżnąć>

[Orżnięcie, a, blm.] czynność cz. **Orżnąć.**

[Orżnięcie się, a ś., blm.] czynność cz. **Orżnąć ś.**

I. Osa, y, lm. **y, [Osica]** zool. (vespa) *owad błonkoskrzydły, żądłowy, osowaty, towarzyski:* O. leśna (v. silvestris). O. pospolita (v. vulgaris). Naprzód straszą mnie bąki, co latają w ogrodzie, żółte osy z nad łąki. Len. Zły jak O. Prz. *(uszczypliwy, zjadliwy, dokuczliwy).* Jak O. jadowity, gniewliwy. Kn. Gdybym ja był tak prędki, jak jest z Waści O., byłby ktoś bez rąk, bez nóg, bez uszu, bez nosa. Zabł. Zapalczywego, co ś. leda o co gniewa, zowiemy osą. Petr. O. na owoc najlepszy ś. rzuca. Min. W. O. jad swój z dobrego kwiecia, z którego też i pszczoła słodkość swoję, bierze. Sz. Osy stąd jad biorą, skąd pszczoły miód słodzą. Pot. Rozkosz prędko odbiega, żal i ból, jako O., żądło zostawują. Koch. W. <OS>

2. Osa p. **Ej osa.** <Okrzyk.>

[Osa, y, lm. **y]** bot. p. **Topola.**

Osaczać, a, ał i **O. ś.** p. **Osaczyć.**

Osaczanie, a, blm., czynność cz. **Osaczać.**

Osaczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Osaczać ś.**

Osaczenie, a, blm., czynność cz. **Osaczyć:** O. miasta *(= blokada).*

Osaczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Osaczyć ś.**

Osacznik, a, lm. **cy, Obsacznik,** × **Osocznik,** × **Obsocznik** myśl. **I.** *ten, co zwierzęta osacza, człowiek z naganki, szczwacz, obławnik:* Odjęto broń osacznikom. Sienk. Droga w dzień bezpieczna, a o osacznikach w puszczy nie słychać. Sienk. Lecz ktoby tę granicę dopatrzył ongi w naturze; znali ją pewnie osacznicy, znał ją może jakiś stary łowczy królewski. Rysz. Dziryt, rzucony ręką tęgiego osacznika, uwięźnie do połowy w brzuchu niedźwiedzia. Sienk. **2.** [O.] *gatunek psa myśliwskiego.* <Od Osaczyć>

Osaczyć, y, ył, Obsaczyć, × **Osoczyć,** nied. **Osaczać, Obsaczać** **I.** myśl. *obskoczyć, zaskoczyć ze wszystkich stron, opaść, obstąpić:* O. zwierza w kniei. Szatan piekłem osaczył nas wszędzie. Krasiń. Chwila jeszcze, a osaczą go wrogi. Krasiń. Chce uciekać, aż jazda pola osaczyła. Bardz. **2.** *otoczyć, okrążyć, okolić, ogrodzić, opasać, obwieść, zamknąć dokoła, obsadzić, oblec:* O. fortecę = *blokować.* Wszystkie, jak chytry łowiec, potwarz osaczyła gmachy, stawiąc naokoło czarnych zdrad czujne szyldwachy. Nar. Wokół tęgi mur osaczył. Nar. *(= oprowadził).* Przen.: † Choć on smutne początki rzeczy swoich baczy, głęboką w sercu troskę rozumem osaczy. Pot. *(= zamknie, zawrze).* **O. ś.** *oplątać ś., ogmatwać ś., usidlić ś., omotać ś.:* Widziałem, jak nad moim oknem pająk ś. swoim osaczył włóknem. Kniaź. *(= oprzędł ś.).* <O+ *Saczyć, SOK/SAK>

Osad, u, lm. **y** **I.** *osiadanie:* O. pszczół w drzewach = *zrojenie ś. pszczół.* [Na O.] = *aby osiąść, usiąść.* [Leciały gąski na O.]. **2.** [O.] blm. *rozchodzenie ś. w jesieni juhasów z owcami z szałasów, domów; podziałowiec przy spędzaniu ich z pastwiska letniego.* **3.** a. **Osada** *część składowa radła, rączka, rękojeść.* **4.** *to, co osiada, opada na dno, co zostaje na spodzie, ustoiny, zgręzy, gąszcz, fusy, drożdże:* O. z farb. O. wina = *lagier.* O. octowy = *gniazdo, macica octowa.* O. po kałuży = *muł, szlam.* **5.** a. × **Strąt,** † **Precypitat** chem. *ciało wydzielone z roztworu wskutek przemiany chemicznej:* Osad krystaliczny, twarogowaty, kłaczkowaty, galaretowaty. O. na ścianach naczynia p. **Kamień** pod 24 a). O. panwiowy = *przywara panwiowa, po wywarzeniu soli na dnie i ścianach panwi pozostała.* **6.** gieol. *utwór mineralny naniesiony przez wodę lub osiadły z wody; cząstki ziemne i cząstki organiczne rozdrobione, tworzące na dnie wód pokłady.* **7.** piw.: O. chłodnikowy p. **Zmiotki.** <O+ SIOD/SIAD/SAD>

Osada, y, lm. **y,** † **Hosada, [Osiedło]** **I.** = a) *miejsce, gdzie ś. nowi mieszkańcy usadowili, kolonja:* Założyć osadę. Osady amerykańskie, francuskie, niemieckie. O. wojskowa. Osady dawne tym końcem były założone, aby stolice, obywatelów liczbą przeładowane, onych ś. pozbyły; osady teraźniejsze zamierzają do rozciągnienia handlu. Wyrw. b) *miejsce zajęte przez mieszkańców, większe od*

wsi a mniejsze od miasta. c) a. **[Osiedle]** *grunt, na którym osadzono chłopa; sadyba, zagroda włościańska:* Wszelakie dziedziny osadami ś. szczycą i zdobią. Haur. Chłop z osady uciekł. Troc. O. zagrodników, chałupników. Troc. **2.** Osady rolne = *zakład poprawczy dla małoletnich przestępców.* **3.** *ludność osady:* Z osad wychodziły osady. Lel. Ta wieś ma dwieście osady (= *gromady*). **4.** *załoga:* O. zamku, miasta, okrętu. O. zamku, miasta = *garnizon,* × *warunek.* O. zamku, miasta wypuszczona ze wszystkim honorem wojennym. Troc. Osady wioślarskie (na łodziach). Bart.: O. pszczela = *rój w ulu mieszczący ś.* **5.** a. **Obsada,** † **Osadza** *to, w co rzecz jaka jest osadzona, nasada, oprawa, okładki.:* Rubin piękny osadą foremną. Troc. O. do koła młyńskiego, walca. Troc. O. u piły. Troc. O. hebla. O. strzelby = *łoże.* Osady flint, pistoletów. Kluk. Łoża abo osady armat. L. O. u piły. O. noża, młotka, pługa = *trzonek, rączka, rękojeść.* O. noża = *oprawa.* O. radła p. **Osad.** O. siekiery = *siekierzysko, dzierżak.* O. topora = *toporzysko.* **6.** × O. przen.: *podstawa, zasada, fundament, grunt:* Już dobrą interesu rzuciłem osadę, skorom osła osiodłał, łatwo i pojadę. Zabł. O. herbów znaczy urodzenie, szlachetność, pokrewieństwo, urzędy i dzieła chwalebne wsławionych ludzi. Jabł. **7.** anat.: O. a. × **Ogon** mięśnia (cauda, punctum insertionis) = *przyczep ruchomy mięśnia.* **8.** bot. *koniec liścia, którym ś. on trzyma ogonka, nasada.* **9.** bud.: O. kolumny = *sam słup bez podstawy i kapitelu.* Zdr. **Osadka.** <O + SIOD/SIAD/SAD>

Osadawiać, a, ał i **O. ś.** p. **Osadowić.**

Osadawianie, a, blm., czynność cz. **Osadawiać.**

Osadawianie się, a ś., blm., czynność cz. **Osadawiać ś.**

× **Osadca, y,** lm. **y** p. **Osadźca.**

× **Osadczy** przym. od **Osadca:** Szpak, jeden z osadczych łotrów, zebrał gromadę, lecz nie utworzył Rzymu. Drz. × **Osadczy, ego,** lm. **owie** rz. p. **Osadźca.** <Od Osadca>

Osadka, i, lm. **i** l. p. **Osada:** O. u miecznika służy do osadzenia capy. Mag. Chir.: O. a. **Obsadka** do flejtuszków. **2.** *zgrubienie u noża, dłóta, widelca i t. p., w miejscu, w którym podolne narzędzia stykają ś. z trzonkiem, nie pozwalające narzędziu wejść zbyt głęboko w trzonek.* **3.** bot. *łodyga kwiatostanu.* Rost. **4.** bud. *część pręta żelaznego, grubiej odkuta, aby ś. na niej mógł zatrzymać i opierać.* <Od Osada>

[Osadnąć, nie, nął] p. **Osiąść.** <O + SIOD/SIAD/SAD>

Osadnictwo, a, blm., × **Osadownictwo** *kolonizacja:* Pomijamy bajeczne a. niepewne dzieje osadnictwa. Rol. W Afryce O. pierwiastku giermańskiego i romańskiego wzmogło ś. <Od Osadnik>

Osadniczka, i, lm. **i** *żona osadnika, kolonistka.* L. <Od Osadnik>

Osadniczy przym. od **Osadnik** i od **Osadnictwo,** *kolonjalny:* Handel O. (= *metropolji ze swemi kolonjami*). Prawo osadnicze = tyczące ś. miast i miejsc osadzonych. Cz. <Od Osadnik>

Osadnić, i, ił = **Odsednić:** Pacholik, co konia osadnił, powinien piechotą chodzić, aż szkapa sadna ś. zgoi. Troc. Któryby pacholik konia osadnił, to powinien był w ciągnieniu piechotą chodzić w szeregu... póki szkapie sadno nie zagoił. Trzt. Przen.: Patrzcież, jakośmy cnotę osadnili. Błaż. (= *skrzywdzili*). **O. ś.** = **Odsednić ś.:** Jeżdżąc, O. ś. L. <O + Sadnić>

Osadnienie, a l. blm., czynność cz. **Osadnić. 2.** lm. **a** = **Odparzelina.**

[Osadnięcie, a, blm.] czynność cz. **Osadnąć.**

Osadnik, a l. lm. **cy** a) *ten, którym pustą ziemię obsadzają, osiedleniec, kolonista:* Chęć zaludnienia wiosek była powodem szlachcie do pomnożenia ich osadnikami. Nar. Przyjęto z obcemi osadnikami prawo teutońskie. Nar. Powiedzcie, skąd jesteście, jacy i jakiego kraju osadnicy? Przyb. (= *mieszkańcy*). × Przen.: Obmowy, żywioł dwornych osadników. Nar. (= *tych, co pana obsiedli, otaczają, dworaków*). b) *czynszownik wieczysty.* c) *ten, co obsadza strzelby,* łożownik. **2.** lm. **ki** a) *basen, gdzie ś. odstaje, klaruje woda, zanim przejdzie do filtrów.* b) bot. *przedłużenie szypułki, na którym są osadzone części kwiatu,* in. dno kwiatowe (receptaculum floris). Rost. c) cukr.: *miejsce, gdzie ś. cukier klaruje,* odstojnik. d) ogr.: O. owocowy = *kolonja pąków owocowych.* <O + SIOD/SIAD/SAD>

Osadnikowy przym. od **Osadnik:** Dwie grupy osadnikowe na stacji pomp. Baseny osadnikowe. <Od Osadnik>

Osadny przym. od **Osada** = a) *zdatny na osadę, możliwy do zamieszkania.* Kn. b) *zaludniony, zamieszkany, obsadzony ludźmi.* Troc. <Od Osada>

† **Osadojęzyczny** anat.: † Myszka osadojęzyczna = *mięsień trzonojęzykowy* (musculus basioglossus). <Osada + Językowy>

Osadowić, i, ił, nied. **Osadawiać** *usadowić, osadzić w siedlisku, osiedlić:* W krakowskich stronach więcej osadawiał czarnych mnichów Benedyktynów. Bart. Zygmunt III dwór swój osadowił. Bart. **O. ś.** *usadowić ś., osiąść w siedlisku, osiedlić ś., zamieszkać:* Osadził ś. wraz z żoną w Rzymie. Stasz. <O + Sadowić>

Osadowienie, a, blm., czynność cz. **Osadowić:** W kilka niedziel po naszym osadowieniu na gospodarstwie. Rzew.

Osadowienie się, a ś., blm., czynność cz. **Osadowić ś.**

× **Osadownictwo, a,** blm. *obsadzanie ludnością, zaludnianie, kolonizacja.* <Od Osadowić>

Osadowy przym. od **Osad:** a) Sól osadowa = *morska, jeziorna, stepowa, otrzymywana w gruzełkach z wód morza lub jezior słonych przez ich naturalne parowanie na powietrzu,* osiadka. b) gieol.: Skały osadowe a. neptuniczne, formacja osadowa (= *z osadów wodnych powstałe*). Pokłady osadowe składają ś. z piaskowców, wapieni, glin, łupków i innych skał, tak zwanych przeobrażonych, i są wogóle wynikiem ruchu wód. Łab. c) gór.: Skrzynia płókalna osadowa = *naczynie z wodą, nad którym zawieszone jest sito osadowe — przyrząd do płókania rudy.* Sito wiszące osadowe = *wanienka, spore wiadro lub szaflik, mający w dnie sito; napełnia ś. rudą i zanurza za pomocą gibaczki w przycierze lub większym naczyniu z wodą, i tym sposobem ruda ś. opłókuje.* Łab. d) lek. p. **Ociekowy.** <Od Osad>

† **Osadza, y,** lm. **y** p. **Osada:** Złotnik piękny rubin osadzą foremną, folgą, uczyni dobrze cudniejszym. Górn. <O + SIOD/SIAD/SAD>

Osadzać, a, ał i **O. ś.** p. **Osadzić.** <O + Sadzać>

Osadzanie, a, blm., czynność cz. **Osadzać.**

Osadzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Osadzać ś.**

× **Osadzca, y,** lm. **y** p. **Osadźca.**

Osadzenie, a, blm., czynność cz. **Osadzić;** *osada, obsada, oprawa, nasada.* Osnowa, związek, skład i O. mowy. Nagur.

Osadzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Osadzić ś.**

× **Osadziciel, a,** lm. **e** p. **Osadźca:** Kazimierz IV był wielki budowniczy, grodów i miasteczek O. L. <Od Osadzić>

× **Osadzicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Osadziciel:** Pomona, ogrodów uprawczyna i O. Otw.

Osadzić, i, ił, Obsadzić, nied. **Osadzać, Obsadzać I.** kim, czym = *osiedlić, zaludnić; sadzając, opatrzyć, zapełnić:* O. pusty kraj, wolą otwarzać, zakładać. Kn. Pustki O. Tw. Wieś osadzona. Troc. Wejścia strażą osadzają. O. żołnierzem przechody. Osadził zamek piechotą. Troc. Miasto, forteca garnizonem osadzona. Troc. Wszystkie urzędy osadzone. Troc. O. urzędnikami wakujące miejsca. Troc. O. staw rybami *(= narybić).* Staw osadzony. Troc. O. staw karpiami. Troc. **2.** *obsiąść, zająć, oblec:* O. pagórek. Kupcy rynek osadzili. Troc. O. konia = *dosiąść.* Brał od Rzpltej 10 łanów, z których był powinien konia jednego osadzać zbrojno, nie przez pachołka, ale sam w osobie swojej. Star. **3.** *sadzając, okolić, okrążyć, otoczyć; obstawić; wysadzić po wierzchu, dokoła, ze wszystkich stron, nasadzić, nabić:* Ogrody okopują abo też płotami lub tarniem osadzają. Trzyc. *(= ogradzają).* Osadzono aresztantów liczną strażą. L. Zbroję drogim kamieniem O. kazała. P. Koch. O. tabakierkę perłami i rubinami. Troc. Tabakierka w djamenty osadzona. Troc *(= sadzona).* Bóg niebo gwiazdami osadził. K. G. Kubek złoty staroświecki kamieniami i perłami osadzony. Niem. Kochał ś. w włosach utrefionych, kosztownie osadzonych. Petr. O. drogi lipami, ogród drzewami, wały armatami. Troc. O. pole kartoflami *(= zasadzić).* Jużby ś. starać mogli, aby puste pola osadzili, a snadnie, bo tam dobra rola. Rej. Przen.: *zabezpieczyć, ubezpieczyć, obwarować, umocnić, utwierdzić:* Majestat boski prawem sprawiedliwym osadzony to uczyni, iż na was, czarty, wzniesie występek Adamów. Post. pr. *d.* [O.] *osaczyć, opaść:* Psy osadzają odyńca. **5.** *osiedlić, usadowić, posadzić, umieścić, ulokować:* Jak osadzić nowego kmiecia, wiele mu dać roli, jaką łąkę, jaki sprzężaj, i jak mu zasiać? Haur. Osadzony żołnierz. Kn. *(= garnizonowy, jeden z osady).* Osadzajmy Cygany w polach od tatarskiej ściany. Biel. M. Bóg Adama, pierwszego człowieka, w raju rozkosznym osadził. Stef. O. zagrodnika, chałupnika. Troc. Król asyryjski nawiódł ludzi z Babilonu i osadził je w mieściech samaryjskich. Wuj. O. kogo na tronie. Giedymin po ruskich księstwach swoję familją osadził. Lel. Pan rozkazał, abym cię na królestwo osadził, namazał. Drużb. *(= wyniósł, podniósł, wywyższył).* Trzeba sługi jedne pooddalać, drugie poprzyjmować, trzecie gdzieś na graci O. Kaczk. O. kogo w więzieniu i t. p. = *wsadzić, zasadzić, wpakować, zapakować, wtrącić do więzienia, zamknąć w więzieniu, uwięzić; aresztować:* Bywało ojciec na pokutę osadzi go w furdydze. Rzew. A tak któryby bartnik ważył ś. komu z dzienia pszczoły wykurzyć... takowy ma do ćwierdzi być osadzon. Skr. O. więźnia, złodzieja. Troc. Kredytorowie osadzili go w kozie. Boh. Strzeż ś., żeby cię nie schwytano i nie osadzono w kozie. Boh. Przen.: Czas dzisiejszy ponury osadza nas w domu, szukajmy ś. jak zabawić. Kras. *(= zatrzymuje, więzi).* O. narybek. O. rój = *wsypać pszczoły do ula.* O. kurę na jajach. Haur *(= nasadzić).* **6.** *powściągnąć tak, że aż przysiądzie, wstrzymać w zapędzie, zatrzymać w miejscu:* O. konia. Oni w pędzie tuż przy sobie osadzili (konie). Jeł. **7.** *nasadzić, zasadzić, wsadzić, zatknąć, nałożyć, wbić, oprawić, wprawić:* Kosy wprost osadzone. Jak. O. nóż, świecę, bagnet. O. siekierę, młot, piłę, włócznią grotem. Troc. Działo na łożu swym osadzone. Troc. Tam zwycięskie osadził chorągwie. Troc. Walec w kafarze osadzony. Troc. O. perłę, rubin. Troc. Przed końmi jechał czeladnik z kafarkiem, to jest żelaznym koszykiem, osadzonym na długiej tyczce. Sienk. **8.** †O. *założyć, ufundować:* Nie może ś. miasto zakryć, na górze osadzone. Wuj. Po nim (po Lechu) smoka Grachus zgładził i miasto Kraków osadził. Zbyl. A. Przen.: *oprzeć, ugruntować, uzasadnić:* Wszystkie nadzieje swe na zbrodni i wiarołomstwie osadził. Pilch. **9.** †O. *obrać, wyznaczyć, upatrzyć:* O. sobie, komu mieszkanie. Troc. **10.** †O. prawo, komisję na kogo, o kim, na co = *wdrożyć postępowanie sądowe, ustanowić, złożyć sąd, komisję.* Troc. Złapawszy Zbigniewa, prawo o nim osadzono. Biel. M. Skoro go ułapiono, tak o nim prawo osadzono. Biel. M. *(= zawyrokowano).* **II.** chem. *wydzielić z roztworu dane ciało przez dodanie odpowiedniego odczynnika,* strącić, †precypitować: O. baryt w postaci siarczanu. **12.** karc.: Król osadzony (w wincie) = *król przy jednej lub dwuch małych kartach.* **13.** myśl.: O. głuszca = *wypatrzyć zapadanie głuszca przed grą tokową.* **O. ś. I.** *zaludnić ś., zapełnić ś. przez osiadanie a. osadzanie:* Szlachta zaczęła zaludniać wsie okoliczne; później osadzały ś. zwolna i dalsze wioski. Kaczk. Wypuściłem osadzającą ś. Ładyżankę w kilkoletnią dzierżawę. Rol. **2.** *osiąść, usadowić ś., obrać sobie siedzibę, zamieszkać, ulokować ś.:* Rozmaite utarczki przegrawał Henryk, który ś. już był na górze Awentynie osadził. Skar. Powiedzcie mi, co to jest za lud, który ś. osadził na górach? Wuj. [Od św. Jana na karczmie ś. osadził]. Przen.: *wystąpić w postaci osadu; osiąść na ścianach, na dnie, opaść na dno, zebrać ś., zostać na dnie:* Wrząca woda osadza ś. na kotle w postaci kamienia. Lekarstwo to, nie mącone, osadza ś. Sól osadza ś. na dnie. Na dnie kawy osadzają ś. fusy. **3.** *sadzając, okolić ś., otoczyć ś., okrążyć ś., obstawić ś.:* O. ś. brylantami *(= obsypać ś.).* Lekkiemi ś. ludźmi osadza. Skar. Ci bogacze osadzili ś. wsiami, żonami a gospodarstwy swojemi. Rej. **4.** *wstrzymać ś. w zapędzie, przystanąć nagle, cupnąć:* Koń poskoczył i osadził ś. Krasz. Konie, docierając ostro, osadziły ś. nagle przed dziewczyną. Pol. Jedne (wilki) poczęły ś. zbierać za orszakiem, inne osadzały ś. na kilkanaście kroków. Sienk. **5.** †O. ś. *powstać, zostać założonym:* Za apostołów jeszcze wiele klasztorów osadzało ś. Skar. <O + Sadzić>

[**Osadzisty**] *mający swoją osadę, zagrodę, zagospodarowany:* Takim ś. wszędy zastawi, bo jest to chłop O. i ma swój honor. Ork. <Od Osada>

[**Osadzka, i,** lm. **i**] **I.** *obsadka, rączka np. do pióra.* **2.** *zebranie orylów na jedną tratwę, kiedy ś. tratwy znajdują w niebezpieczeństwie powalenia ś. na haku a. rafie.* <O + SIOD/SIAD/SAD>

× **Osadźca, y,** lm. **y,** × **Osadzca,** × **Osadca I.** a. × **Osadziciel** *ten, co osadza kolonistów, kolonizator, założyciel osady, siedziby ludzkiej wog.:* Lech, O. Polski. Błaż. O. Tebów Amfjon. Koryt. Argos, od osadźcy swego tak rzeczone miasto. Otw. Pierwszym zacnych domów osadźcom słusznie Jaśnie Wielmożność, Jaśnie Oświeconość nadawano. L. **2.** a. × **Osadczy, ego,** lm. **owie** *kolonista wysiadujący słobodę; obywatel.* Troc. Białocki, O., bo tak nazywano kolonistów, wysiadujących słobodę, prędko rozgospodarował ś. w obronnym uroczysku. Rol. <Od Osadzić>

[Osakać się, a ś., ał ś.] *obruszać ś., oburzać ś. na kogo.*

[Osakanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Osakać ś.**

× **Osalać, a, ał** p. **Osolić.**

× **Osalanie, a,** blm., czynność cz. **Osalać.**

[Osamętać, a, ał] *oczarować, opętać, zadać coś:* Osamętany *(= oczarowany, opętany od złego ducha; posępny).*

[Osamętanie, a, blm.] czynność cz. **Osamętać.**

× **Osamiać, i, ił** p. **Osamotnić.** L. <Ukr. osamìti>

× **Osamiały** *który osamiał, osamotniony, samotny, opuszczony od wszystkich, osierocony:* Będzie siedział O. Leop. I tak dziś siedzę, jak kruk O. Kon. <im. od Osamieć>

× **Osamianie, a,** blm., czynność cz. **Osamiać.**

× **Osamić, i, ił** p. **Osamotnić.** <Ukr. osamìti>

× **Osamieć, eje, ał** p. **Osamotnieć.** <Por. Ukr. osamìti>

× **Osamienie, a,** blm. **I.** czynność cz. **Osamić. 2.** czynność cz. **Osamieć.**

Osamotnić, i, ił, × **Osamić** *zostawić samotnym, samym; odosobnić, opuścić, osierocić.* **O. ś.** *skazać ś. na samotność, odosobnić ś.:* Po tej rozmowie osamotniła ś. biedna Małanka w komorze. Byk. Umiałem O. ś. w tym zgiełku. Rzew. <O + *Samotnić, od Samotny>

Osamotnieć, eje, ał *zostać samotnym, samym, osamotnionym; osierocieć.*

Osamotnienie, a I. blm., czynność cz. **Osamotnić. 2.** lm. **a** = a) *stan tego, co został osamotniony, samotność, opuszczenie, sieroctwo, osierocenie:* Fortunat czuł coraz większy smutek osamotnienia. Zach. b) *miejsce osamotnione, odosobnienie, ustronie, pustkowie, pustka:* Udał ś. na O. stepowe. Sł. wil.

Osar, u, lm. **y** *bróżda i wyżłobienia na skale, naniesione później piaskiem i namułem.* Sł. wil.

[Osatać się, a ś., ał ś., Oschatać ś., Oshatać ś.] *pomiarkować ś., oprzytomnieć, zorjentować ś., zrozumieć:* Wnet ś. osatał i począł bojaźliwie osłaniać świat swój odkryty przed zalatującemi myślami z tej ziemi. Ork. <? O + Ukr. szatàti sia = otrząsnąć ś.>

[Osatanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Osatać ś.**

Osazon, u, blm. chem. *związek powstający przez działanie hidrazyny np. fenilowej na dwuaceton, dwualdehid jakikolwiek, a także na niektóre acetono- i aldehido-alkohole,* dwuhidrazon.

Osączać, a, ał p. **Osączyć.**

Osączanie, a, blm., czynność cz. **Osączać.**

Osączenie, a, blm., czynność cz. **Osączyć.**

Osączyć, y,ył, nied. **Osączać** *sprawić, aby co osiąkło, aby wszelka wilgoć co do kropli ściekła:* O. sól po wywarzeniu i skrystalizowaniu *(= osuszyć).* Lek.: *zapewnić odpływ wydzielinom powstającym w ranach głębokich a. jamach za pomocą sączków, zdrenowanie.* <O + Sączyć>

[Osąd, u, lm. **y]** p. **Osądek.** <O + Sąd>

[Osądek, dku, blm.] *osądzenie, proces, sprawa:* Pódźmy do osądku, hań nám powiedzom, ſto wygrá prawo. **2.** a. **[Osąd]** *decyzja, wyrok, sąd, zdanie:* Dźwignął ś. Chudomiet i tym osądkiem zamknął gwarę. Ork. <O + SĘD/SĄD>

× **Osądzać, a, ał** p. **Osądzić.**

× **Osądzanie, a,** blm., czynność cz. **Osądzać.**

Osądzenie, a, blm., czynność cz. **Osądzić:** O. przed dekretem, zdanie niesądowne. Troc.

Osądziciel, a, lm. **e,** † **Osądzca** *ten, co osądza a. osądził; potępiciel.* <Od Osądzić>

Osądzić, i, ił, nied. **Osądzać I.** *rozpatrzywszy sądownie, orzec, zawyrokować, wymierzyć sprawiedliwość:* Osądzona rzecz, sprawa. Troc. Osądź mnie wedla niewinności mojej. Kochan. Przen.: O. kogo niegodnym czego *(= uznać).* Osądź sam, że... *(= przyznaj, powiedz).* Osądź tylko sam... *(= weź na uwagę, na rozum, zważ, rozważ).* **2.** *skazać, potępić:* Powiedział sędzia: osądzonyś na śmierć; gotujże ś., bo nie ucieczesz. Baz. Osądzeni więc zostali na szubienicę. Niem. Drugich do ognia niewinnie osądzali. Baz. Sędzia ten nie miał władzy sądzić, O., degradować. Rut. Osądzony o jaką winę = skazany na karę pieniężną. Skr. Apostoł wykłada srogość nad osądzonemi na pomstę. Rej. Czytaj — nie chcę — czytaj, osądzisz mię wtedy. Jord. Ten najbardziej cnotę lubi, kto ś. sam osądzi. Fred. M. Sameś ś. osądził. Kn. *(= sameś wydał wyrok na siebie, sam ukręciłeś bicz na siebie).* **3.** † O. czego = *wyzuć sądownie z czego, odsądzić od czego:* Eunuchowie... w prawie starym byli jako czci osądzeni i hańbą u Żydów. Birk. <O + Sądzić>

† **Osądźca, y,** lm. **y** p. **Osądziciel.** B. Sz. <Od Osądzić>

[Oschabić, i, ił] *oszukać, ograć, obedrzeć, okraść.* **[O. ś.]** *zniszczyć ś.*

[Oschabienie, a, blm.] czynność cz. **Oschabić.**

[Oschabienie się, a ś., blm.] czynność cz. **Oschabić.**

[Oschatać się, a ś., ał ś.] p. **Osatać ś.**

[Oschatanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Oschatać ś.**

Oschle, Oschło przys. od **Oschły:** Dozorca przez czas pewien śmiał ś. O. Żer.

Oschło p. **Oschle.**

Oschłość, i, lm. **i** rz. od **Oschły:** Chory uskarżał ś. na O. w ustach. Perz. Przen.: Wyrzekła ś. wszystkich smaków duchownych, pragnąc cierpieć aż do śmierci oschłości i duszy utrapienia. Skar. Każdy ma polecić O. ducha swego Bogu. L. *(= umartwienie swoje.* L.).

Oschły I. a. **Obeschły** *który obsechł, obeschnięty, wyschnięty, osiąkły, suchy:* Ziemia oschła. Troc. **2.** przen. *suchy, zimny, bezbarwny, obojętny, czczy, nudny:* Styl O. Troc. Wszystko to wywodzić rzeczą byłoby długą, oschłą i tęskliwą. Rogal. Nareszcie raczył odpowiedzieć oschłym tonem *(= niechętnym, oziębłym, wymuszonym).* **3.** × Oschłe asygnacje = *dawne, dawno niepłatne, wyszłe z obiegu:* Co ś. tknie oschłych asygnacji wojska, w których to asygnacjach oschłych nie jest im dosyć uczyniono, te województwa z egzekucją wypłacą. Vol. Oschłe na dobrach retenta. Troc *(= przedawnione opłaty).* <Od Oschnąć>

Oschnąć, oschnie, oschnął a. **osechł, Obeschnąć, [Osechnąć],** nied. **Osychać, Obsychać I.** *podeschnąć, wyschnąć po wierzchu, na wszystkie strony:* Jeszcze świat nie oschnął zupełnie z pamiętnego zalewu, a już wnuki Noego wołali, że niema Boga. Wor. W miałkiej rzece statki osychają. Ust. Oschło na dworze. Z łez mi nie oschną oczy. L. Przen.: *uschnąć, uwiędnąć, truć ś., usychać:* Osycham bez nadziei w żalu łzawym. Przyb. Osychał biedny szewc bez płacy. Pot. Przen.: O. na czym = *utknąć, nie mieć środków dokończenia czego:* Departament, nie mając innej mocy, oprócz napisania listu rekwizycjonalnego, osychać musi na swoich chwalebnych zamiarach. Djar. gr. Przy tej wszystkiej ludzkości, którą mu oświadczono, obawiał ś., aby nie osechł na rzeczy. Ustrz. Poseł francuski, długo koło pieniędzy bawiąc ś.

w Wenecji, nie dojeżdżając na elekcją do Polski, tak z onemi pieniędzmi i poselstwem oschnął. Biel. M. *(= uwiązł, ugrzązł).* **2.** fl. p. **Obeschnąć.** <O + Schnąć>

× **Oschnienie, a,** blm. p. **Oschnięcie:** O. żył. Dor.

Oschnięcie, a, blm., × **Oschnienie** czynność cz. **Oschnąć.**

[**Oscuda, y,** lm. **y**] p. **Ostuda.** <Z Ostuda>

Oscylacja, i, lm. **e l.** *ruch ciała około punktu równowagi, zakreślający linję krzywą, zawiłą i splątaną; wahanie ś., kołysanie, drganie, falowanie:* O. gwiazd *(= chwianie ś., migotanie,* posp. *skakanie).* Przen.: *chwianie ś. w wyborze między dwiema sprzecznościami, skłanianie ś. to w tę, to w ową stronę, wahanie ś., niezdecydowanie.* **2.** fiz. p. **Wahnięcie. 3.** mat. *różnica pomiędzy największą a najmniejszą wartością funkcji w uważanym przedziale.*

Oscylacyjny przym. od **Oscylacja,** *wahadłowy:* Ruch O. <Od Oscylacja>

Oscylować, uje, ował *wahać ś.:* Henry uznawał, że wyładowanie butelki lejdejskiej przedstawia charakter oscylujący. Bog.

Oscylowanie, a, blm., czynność cz. **Oscylować.**

[**Oscymać, a, ał**] *powstrzymać:* Matka odwracała ś. niby nos wysiąkać i ocierała łzy ukradkiem; przecie je dostrzegł Józek i starał ś. O. Ork. <Przekręcone z Powstrzymać>

[**Oscymanie, a,** blm.] czynność cz. **Oscymać.**

[**Oscypek, pka,** lm. **pki**] *góralski serek owczy podłużny.*

Oscytacja, i, lm. **e** *ziewanie; zaniedbanie, lenistwo; lekceważenie; pysznienie ś.* <Łć. oscitatio>

[**O se**] p. **Osobno:** Żołnierz jeden spał wo se. <Z O się>

[**Osech, oschu,** blm.] *ubytek na wadze a. miarze wskutek obeschnięcia:* O. ziarna. <O + * Sech, od Schnąć>

[**Osechnąć, nie, nął**] = **Obeschnąć.** <O + * Sechnąć, z Schnąć>

[**Osechnięcie, a,** blm.] czynność cz. **Osechnąć,** *obeschnięcie.*

[**Osecz, u,** lm. **e, Osocz, Korzenica**] *perz (triticum repens).* Por. **Osoka.** <?>

Osedniać, a, ał i **O. ś.** p. **Odsednić.**

Osednianie, a, blm., czynność cz. **Osedniać.**

Osednianie się, a ś., blm., czynność cz. **Osedniać ś.**

Osednić, i, ił i **O. ś.** p. **Odsednić:** Stangret siecze konie w osednione grzbiety. Węg. <O + Sednić>

Osednienie, a l. blm., czynność cz. **Osednić. 2.** lm. **a** p. **Odparzelina.**

Osednienie się, a ś., blm., czynność cz. **Osednić ś.**

[**Osedziały**] p. **Oszroniały:** Tak odszedł od niej gdzieś tam w osedziałe od szronu Tatry, w mróz, pustkę... Tet.

Oseina, y, blm. *substancja organiczna zawarta w kościach, nadająca im elastyczność.* <Z Łć. os = kość>

†**Oselbar, a,** lm. **y** gór. p. **Hasplarz.** <Nm. Wasserbär>

†**Oselbarz, a,** lm. **e** gór. = **Hasplarz.** <p. Oselbar>

Oseledec, dca, lm. **dce** p. **Oseledec:** Dzielny Kozak z oseledcem, to jest włosem splecionym za ucho. <Ukr. oseлѣdeć>

Oselnik, a, lm. **i l.** × O. *ten, co ostrzy na osełce, osełką.* L. **2.** [O.] p. **Kózka.** <Od Osła>

Oselny przym. od **Osła,** *osełkowy:* Oselna góra. Troc *(= z której łamią osełki).*

[**Osełeczka, i,** lm. **i**] p. **Osełka:** Wezmę masła osełeczkę. <Od Osełka>

Osełedec, dca, lm. **dce l.** a. **Oseledec, Osełedeć, Seledec, Saładyn** (u kozaków) *włosy dłuższe z jednej strony głowy od połowy czoła do skroni w warkocz splecione a. rozpuszczone.* **2.** [O.] zool. p. **Ciosa.** <Ukr. Oseлѣdeć>

Osełedeć, dcia, lm. **dcie** p. **Osełedec:** O. był to warkocz włosów z jednej tylko strony, nakształt pejsa żydowskiego. Byk. <Ukr. Oseлѣdeć>

[**Osełek, łka,** lm. **łki**] p. **Osełka.**

Osełka, i, lm. **i,** [**Osołka, Osełek**], × **Osła l.** *kamień piaskowy, drobnoziarnisty do czyszczenia a. ostrzenia kruszców, a szczeg. żelaza, brus:* O. marmurowa = *marmurek do wecowania.* **2.** O. złotnicza = *kamień probierski:* Na kamieniu abo na osełce złoto i srebro prawe poznasz. Bud. Złota próba O., ogień, a człowieka złoto. Prz. **3.** *owalny kawał masła ugniecionego.* Zdr. **Osełeczka.**

× **Osełkować, uje, ował** *ostrzyć na osełce, brusić; toczyć, wecować.* <Od Osełka>

× **Osełkowanie, a,** blm., czynność cz. **Osełkować.**

Osełkowy przym. od **Osełka:** Kamienie młyńskie, żarnowce, osełkowe, toczydłowe. Sur. Masło osełkowe *(= w osełkach).* <Od Osełka>

[**Osendzenie, a,** blm.] czynność cz. **Osendzieć.**

[**Osendziały**] *który osendział, oszroniały:* Gazdowie, siedzący na długich ławach i pykający drobne dymy z mosiężnych fajeczek, zdali ś. być rzędami osendziałych jałowców, z których każdy, podpalony, zgasł i dymi jeszcze. Ork.

[**Osendzieć, eje, ał**] p. **Oszronieć:** Wyście tak osendzieli w rodowym osiedlu, że was nic z prochu nie otrzęsie. Ork.

Osep, u, lm. **y l.** a. **Osyp** *dań w zbożu, w ziarnie, sep, zsep, zsypka:* Dają po wielu miejscach chłopi pewną miarę ziarna, najczęściej owsa, co osepem zowią. Ostr. O. była dań powszechna, w Krakowskim nazywała ś. s r e z n a. Cz. Dotąd gromady wiejskie opłacają zwykle osepem czyli umówioną miarą zboża od każdej sztuki — pasterzy swoich trzód. Gl. Małdratowy O. Ostr. **2.** bot. (neurada) *roś.* <O + SP/SEP/SYP>

Osepny, Osepowy l. przym. od **Osep:** Osepni owczarze. Vol. *(= których opłacano osepem).* **2.** gieol. × O. p. **Opławy.** <Od Osep>

Osepowy p. **Osepny:** O. owies = *danina kmieca w owsie składana.* Goł.

†**Oserce, a,** lm. a. p. **Osierdzie.** <O + Serce>

× **Oserczny** przym. od **Oserce,** *osierdziowy:* × Błona oserena p. **Osierdzie.**

Oserco-przeponowy anat. p. **Osierdzio-przeponowy.** <Oserce + Przeponowy>

Osercowy p. **Osierdziowy.** <Od Oserce>

Osesek, ska, lm. **ski,** [**Ososek, Odsosek**], **Odsysek, Osysek, Sysak l.** *dziecię a. zwierzątko ssące jeszcze:* O. mówi ś. cielę, które cycek ssie u krowy i żadnej jeszcze nie jada paszy. L. O. prosiątko, które jeszcze ssie. Mącz. **2.** [O.] *dziecko najmłodsze, ostatnie.* <O + * Sesek, od Ssać>

Oset, ostu, [**osetu**], lm. **osty,** [**osety**] bot. **l.** (carduus) *roś. z rodziny złożonych.* Gatunki: O. n a j e ż o n y a. r o z d z i e ń c o w y a. b a r s z c z y k (c. canthoides). O. z w i s ł y (c. nutans). **2.** †O. cudzoziemski p. **Karczoch. 3.** O. folarski p. **Szczeć. 4.** O. kosmaty p. **Jawelnia. 5.** O. kulowy p. **Przegorzan. 6.** O. powłoczny i O. podwórzowy p. **Popłoch. 7.** posp. *nazwa rośliny* (jako chwastu):

ostrożeń polny (cirsium arvense). **8.** [O. Pana Jezusa, O. kurdzielowy, O. błogi] *roś. wodna* (folium cardui benedicti). Rola ostem zarosła. Troc. O. polny, dziki, pospolity. Troc. Mech na oście. Troc. Da ś. jeść ludziom O. z młodu, a zwłaszcza na przednówku ubogim dla głodu. Pot. [Gdoby mi za starego radził, jak gdyby mie na osety wsadził]. Przen.: [O. wláz mu w nogi]=*zmęczył ś.* Myślałem, że biorę potulne i posłuszne stworzenie, a gałąź ostu dostałem. Krasz. Zdr. **Osetek.** Zgr. **Ościsko.** <OS(T)>

Osetek, tku, lm. **tki l.** p. **Oset:** Rózecka wdowuleńkom, a O. babkom. **2.** bot.: [O. Najświętszej Panienki]=**Koszyczko. 3.** zool. p. **Osetnik.** <Od Oset>

Osetnia, i, lm. **e** bot. (berckheya) *roś. z rodziny złożonych.* <Od Oset>

Osetnik, a, lm. **i, Osetek, Motyl osetowy** zool. (vanessa cardui) *motyl dzienny.* ·<Od Oset>

Osetowy p. **Ostowy:** Motyl O. p. **Osetek.** Ład.

Osęczek, czka, lm. **czki** p. **Osęk.**

[Osęczka, i, lm. **i]** p. **Osęka.**

†Osędzenie, a, blm., czynność cz. **Osędzieć.**

[Osędziały] *który osędział, oszroniały:* Gdy styczniowy wicher uderzy w lasy, przywdziewać O. pancerz z lodu. Żer. Odszedł od niej gdzieś tam w osędziałe od szronu Tatry, w mróz, w pustkę. Tet. Cóż powiem o muszyńskich gajach, miękką wełną osędziałych! Otw. Trytonowie pianą osędziali. Mor. A. <Od Osędzieć>

†Osędzieć, eje, ał p. **Osędziwieć:** Komu z laty na głowie osędzieją strzechy, niewiele ma w chłodnikach, choć lecie, pociechy. Pot. <O+Sędzi(wi)eć, przez sld. do Sędzia>

[Osędzielina, y, blm., **Osiędzielizna]** *szron, sadź.*

†Osędziwieć, eje, ał, †Osędzieć, †Oszędzieć *osiwieć, posiwieć, stać ś. sędziwym,* przen. *zbielеć.* Sł. wil. <O+*Sędziwieć, od Sędziwy>

Osędziwienie, a, blm., czynność cz. **Osędziwieć.**

[Osęgły] *dżdżysty.* <?>

Osęk, a, lm. **i, Osęka l.** *krzywe, w hak wyrośnięte drzewo.* **2.** p. **2. Bosak:** Skwarzonym ołowiem oblewać, a potem kazał je powiesić i kazał je żelaznymi osękami targać. Ż. B. Osękiem chwyci okręt nieprzyjacielski. Chr. **3.** [O.] *nóż zakrzywiony do obcinania gałęzi.* <O+Sęk>

Osęka, i, lm. **i l.** p. **Osęk:** Każdy u domu swego niech ma drabinę i osękę, abo hak na długim drągu do rozrywania domów w przypadku ogniowym. Baz. Jest O. jedna w polu czerwonym nie prosto, ale na prawy bok tarczy skierowana. Nies. Osęki ściany walą, gasząc ogień, kiedy ś. w budynku zapalą, a. chwytają rzeczy, które woda znosi. Pot. Ludzie ś. zjawili, podali mi osękę i wyciągnęli na brzeg półmartwą. Ork. Osęką okręt zahaczyć. Troc. Przen.: Co ma być osęką, zaraz krzywo rośnie. Prz. **2.** O. rybacka=*narzędzie żelazne płaskie mające kilka zębów, na cienkim pręcie osadzone,* ość, oścień. **3.** [O.] *ścięta gałąź rosochata, kulka do zaczepiania a. przyginania gałęzi przy czyszczeniu od gąsienic.* **4.** *rodzaj kopji, w której u wierzchu znajdował ś. grot do pchnięcia i hak do przyciągania, ulubiona niegdyś broń Wołochów.* Przen.: Trójzębne kłów osęki piekielny pies rozwinie. Brud. (=*paszczęki, paszcze, szczęki*). Mus ma swe osęki. P. Koch. (=*nie chcę, ale muszę.* L.). Zdr. **Osęczka.** <O+*Sęka, od Sęk>

Osękiel, kla, lm. **kle** *część osi, wystająca z piasty, z otworem na lonek,* szynkiel.

Osękowato przys. od **Osękowaty.**

Osękowaty *rosochaty, krępy, barczysty:* Osękowate kobylenie. Troc (=*barjera, zagroda stojąca na kołkach, wbijanych w nią na krzyż*). <Od Osęka>

Osępiało przys. od **Osępiały.**

Osępiałość, i, blm. rz. od **Osępiały,** *osępienie:* Choroba ta przynosi z sobą O. Wolsz.

Osępiały, [Osępiany] *który osępiał, sposępniały, zasępiony, osowiały, posępny, ponury, smutny, przygnębiony, zachmurzony.*

[Osępiany] p. **Osępiały.**

Osępić, i, ił *odjąć humor, zasępić, zasmucić, przygnębić, zachmurzyć:* Czy to wczorajsza nasza wizyta tak cię osępiła? Korz. **O. ś.** p. **Osępieć:** Osępiwszy ś., z łukiem rzekł. Leop. <O+Sępić>

Osępieć, eje, ał, Osępić ś. *sposępnieć, zasępić ś., osowieć, nachmurzyć ś., zachmurzyć ś., posmutnieć:* Tak osępiałeś; nie częstujesz gości! Bratk. <O+*Sępieć, od Sęp>

Osępienie, a, blm. **l.** czynność cz. **Osępić. 2.** czynność cz. **Osępieć. 3.** p. **Osępiałość.**

[Oshatać się, a ś., ał ś.] l. p. **Osatać ś.:** Pockájno malućko, niekze sie oshátám. **2.** p. **Orulić ś.**

[Oshatanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Oshatać ś.**

Osi przym. od **Osa:** Poruszyliście gniazdo osie. Krasz. <Od Osa>

Osiać, eje, ał l. i **O. ś.** p. **Obsiać:** Przez sześć lat będziesz osiewał rolą twoję. Leop. Role zbożem osiane. Li. Ulisses rolę solą osiewał. Otw. Powoli ludzie domyślili ś. pługami ziemię orać i ziarny sobie na żywność osiewać. Otw. **2.** *przesiać, podsiać; przesiewając, oczyścić:* O. krupy. L. [Mám O. kos jarego zytka]. <O+Siać>

Osiadacz, a, lm. **e** *ten, co osiada:* Postanowiono, aby i Żydzi osiadaczów konnych pod znaki powiatów swoich stawili. Paw. <Od Osiadać>

Osiadać, a, ał i **O. ś.** p. **Osiąść.** <O+Siadać>

Osiadanie, a, blm., czynność cz. **Osiadać:** Wynaleźli siodła z strzemionami i O. koni w nich. Otw. Osiadaniu koni służy siodlarstwo, kowalstwo. Petr.

Osiadanie się, a ś., blm., czynność cz. **Osiadać ś.**

Osiadek, dka, lm. **dki** bot. p. **Podsadnik.**

Osiadka, i, blm. *sól morska, jeziorna, stepowa, otrzymywana w gruzełkach z wód morza i jezior słonych przez naturalne ich parowanie,* sól osadowa. <O+SIOD/SIAD/SAD>

Osiadlejszy st. w. od **Osiadły:** Od spowinowacenia Litwy z Polską Polska dopiero osiadlejszą, ludniejszą i żyzniejszą być poczęła. Stryjk. Niemieckie krainy są dobrze osiadlejsze, niż nasze, miasty dobremi i wsiami. Biel. M. Gdyby wolno było puste grunta pospólstwu osadzać, krajby ś. daleko O. zrobił. Leszcz.

×**Osiadłość, i,** lm. **i l.** blm. rz. od **Osiadły:** Nic dla dziedziców pożądańszego być nie może, jak przyzwoita dóbr O., bo przez nieludność poddanych gospodarstwo upada. Skrzet. Nie odrazu zapewne życie koczujące Słowian przeszło w nieruchomą O. Karł. **2.** *miejsce, gdzie kto osiadł, stałe mieszkanie:* Józef ojcu swemu dał O. w Egipcie. B. B. Racz spuścić deszcz na ziemię, którąś dał ludowi twemu za O. Leop. Pokoleniu Lewi nie dał osiadłości. Wuj. **3.** a. †**Osiedzenie** *posiadłość, posesja, majątek, majętność, włość, dobra ziemskie, grunt czyj, dziedzictwo, dziedzina; mienie,*

własność: Jaka O., tacy kmiotkowie. Rej. Nikt ci nie zrówna z swemi osiadłości. Gawiń. Abraham był bogaty w osiadłości srebra i złota. Wuj. Ponieważ Trzeciak pokazał O., tedy mu list nasz na cywuństwo oddajcie. St. Aug. Ty chciej tylko swoim okiem z nieba na mię pojźrzeć grzesznego: to są osiadłości, to skarby i moje radości. Kochan. Ich O. i wielkie zebranie przyjdzie nakoniec w obcych szafowanie. Kochan. Bolesław, pan rycerski od młodości, siła posiadł osiadłości, zamków i miast. Zbyl. A. Ustawujemy też, ktoby chciał O. swą wiecznością puścić między roki sądowemi, tedy ma przyść przed urząd grodzki. St. lit. Deszczka (trumna) to wszystka O. Rej.

Osiadły, [Osiędzony] I. a. ×**Obsiadły** *który osiadł:* Najstarszy z Bukojemskich począł wycierać rękawicą grudki lodu, osiadłe na wąsach. Sienk. Przen.: Miasto to jest wielkie, na morzu osiadłe. Leon. *(= leżące, położone).* **2.** *który ś. osiedlił, przestał ś. tułać, koczować; stale zamieszkały; zagospodarowany:* Ludy osiadłe. Mieszczanin, który ma grunt, dom, karczmę, budę abo kram, a. jatki, słusznie osiadłym będzie nazwan. P. cheł. Królem (Cyganów litewskich i pińskich) mógł być tylko szlachcic dobrze O., który nad niemi samowładnie panował. Pol. O. szlachcic = gospodarz posiadający ziemię i na niej zamieszkały. Skr. Ptaki osiadłe = *nie odlatujące na zimę.* Życie osiadłe = *właściwe ludziom osiadłym.* Cyganie doszli do pewnego stopnia cywilizacji i kultury, a nie mają mimo to żadnej skłonności do życia osiadłego. Karł. **3.** × O. *który ś. zasiedział, ociężały, ciężki, gnuśny, leniwy, nieruchawy, ospały:* Bez pasji dusza jest osiadła, leniwa i smutna, nieprędka do przedsięwzięcia, a w wykonaniu opieszała. L. **4.** × O. *którego obsiedli, otoczony:* Król młody samemi pochlebcy O. Stasz. **5.** *zajęty przez osadników; zaludniony, zamieszkany, ludny:* Później w kraju już osiadłym ze szlachtą i władykami nie szło też łatwo. Sienk. Okolica osiadła w miasta piękne, obronna w zamki. Min. Ziemia Sanocka już pod owe czasy była dobrze osiadłą i bardzo gęsto zaludnioną. Kaczk. **6.** †O. *posiadany:* Dwa grosza kożdy kmieć z kożdego łanu osiadłego będzie płacił. **7.** × O. *który co obsiadł, opanował:* Tamem temu duszę moję osiadłemu złemu ulżenia szukał. Smotr. <Od Osiąść, O + SIAD/SAD>

× **Osiadni** *który osiadł, osiada:* U roślin i zwierząt O. blask bywa na częściach najmniej organicznych. Sł. wil. <O + SIAD/SAD>

× **Osiadywać, uje, ywał** p. **Osiąść.**

× **Osiadywanie, a,** blm., czynność cz. **Osiadywać.**

Osiak, a, lm. **i** bot. (podaxon) *roś. z gromady grzybów, z rzędu podstawczaków* (basidiomycetes) *z rodziny: podaxinei.* <?>

Osianie, a, blm., †**Osienie** czynność cz. **Osiać,** *obsianie.*

Osianie się, a ś., blm., czynność cz. **Osiać ś.**

× **Osiarczenie, a,** blm., czynność cz. **Osiarczyć.**

× **Osiarczyć, y,ył** chem. *zastąpić przez siarkę wodór w składzie związku.* <O + Siarczyć>

Osiatkować, uje, ował *otoczyć, okryć siatką a. jakby siatką:* Kolejami żelaznemi osiatkuję ś. wszystek. Krasiń. <O + Siatkować>

Osiatkowanie, a, blm., czynność cz. **Osiatkować.**

× **Osiąc, ęże, ągł** p. **Osięgnąć:** Rokoszanie biją ś. zawzięcie, lecz cesarz osiągł wiktorją. Bardz. Osiągł cel zamierzony, królestwo, urząd. Troc. <O + SIĘG>

Osiągać, a, ał p. **Osięgnąć:** Słowacki jest poetą dusz delikatnych i wrażliwych jak płatki mimozy, dusz chwiejnych, nie osiągających prawie nigdy równowagi duchowej. Chm. <O + SIĘG>

Osiąganie, a, blm., czynność cz. **Osiągać.**

Osiągnąć, nie, nął, Osięgnąć, × **Osiąc,** nied. **Osiągać, Osięgać** co = *dojść do czego, dopiąć czego, zdobyć, otrzymać, zyskać, wskórać, posiąść:* O. cel swoich marzeń *(= stanąć u celu...).* O. najwyższą władzę. Postępując w ten sposób, osiągnął świetne rezultaty. O. zwycięstwo *(= odnieść).* O. chwałę, znaczenie, umiejętność *(= posiąść).* O. z czego korzyść. Wytężył wszystkie środki osiągnionej fortuny. Szaj. Zamordowany, za ziemskie królestwo wieczne ono osiągnął. Skar. Paweł z Krosna przychodzi do uniwersytetu krakowskiego ze stopniem bakałarza w Gryfji osiągniętym. Mor. K. Jan Ostroróg musiał w jakimś uniwersytecie włoskim O. stopień doktora praw obojga. Mor. K. Jakób z Sienna wykształcenie swe musiał O. za granicą. Mor. K. Po ośmiu latach rządów osiągnął on (Jakób z Sienna) najwyższą godność kościelną w Polsce. Mor. K. *(= dostąpił jej).* <O + SIĘG>

Osiągnienie, a, blm. p. **Osiągnięcie.**

Osiągnięcie, a, blm., **Osiągnienie,** × **Osięgnięcie,** × **Osięgnienie** czynność cz. **Osiągnąć.**

Osiąkać, a, ał p. **Osiąknąć.**

Osiąkanie, a, blm., czynność cz. **Osiąkać.**

Osiąknąć, ąknie, ąknął, ąkł a. × **ękł, Obsiąknąć,** nied. **Osiąkać, Obsiąkać** I. *sącząc ś., ociec; obeschnąć wskutek sączenia ś., ociekania:* Wypuścił Noe gołębicę, aby obaczył, jeśli już osiąkły wody. Leop. *(= opadły).* Woda osiąkła z parasola w naczynie *(= ściekła).* Jeszcze z chust nie osiąknęła (osiąkła) woda. Troc. **2.** †O. *osiąść na mieliźnie, zostać gdzie po opadnięciu wody:* Dotąd ich (w łodzi) miotały to tam, to sam fale, aż w ostatku na miałkiej osiąknęli skale. Pot. Osiąkł korab na górach armeńskich. Leop. Okręty osiąkły na skałach. Troc *(= odbiegła je woda).* **3.** × O. przen. *ugrzęznąć, uwięznąć:* W tym wieść doszła matkę w Knidzie, w jakiej synek osiąkł biedzie. Zabł. *(= znalazł ś.).* Osiąkła rzecz jaka w cudzych rękach = *została,* posp. *wsiąkła u kogo.* <O + Siąknąć>

Osiąknięcie, a, blm., czynność cz. **Osiąknąć.**

Osiąść, osiądzie a. **osiędzie, osiadł, Obsiąść,** × **Osieść,** × **Obsieść, [Osadnąć],** nied. **Osiadać, Obsiadać,** × **Osiadywać,** × **Obsiadywać** I. cz. czyn. = a) kogo, co = *osiadszy, otoczyć, okolić; siąść dokoła kogo, czego; siadszy, okryć sobą, oblec, zająć:* Ogarnęli mię cieląt wiele, i juńcowie tłuści osiedli mię. Ps. flor. Ogarnęli mię psów wiele, rada złych osiadła jest mię. Ps. flor. Osiadać, jak pszczoły, lilje białe. Bobr. W izbie stół wielki osiedli około ludzie dworscy, furmani, lokaje. Chdź. Wielka a płodna kokosz więcej jak pięć a dwadzieścia jajec mogłaby O. Trzyc. Nasiadka gniazdo osiada. Troc. Goście krzesła osiedli. Troc. Cnota kiedykolwiek miejsce swe osiędzie. Kochan. O. konia = *dosiąść, osadzić; wsiąść na konia:* Kto nad cię konia kształtowniej osiędzie? Kochan. Porwawszy wodze, osiadł konia w skoku. P. Koch. Trzeciego roku możesz osła osiadać. Trzyc. Osiadać konia = *ujeżdżać, objeżdżać, przyzwyczajać do jazdy, tresować:* We dwu lat osiadają i objeżdżają źrzebce. Glicz. Źrzebca, wziąwszy z pastwiska, gospodarze, osiadając, kloc mu włóczyć przyprawują, aby ś. ludzi nosić na sobie przyuczył. Glicz. Różność między końmi osiadanemi a między szkapami nieosiadanemi.

Kosz. Kiedy karki harde dobry jeździec osiada. Pot. Przen.: O. tron, stolicę i t. p. = *siąść, zasiąść na niej, wsiąść, wstąpić, wejść na nią, objąć ją:* Po śmierci zatym onego osiadł stolicę węgierską brat jego rodzony, Bela Trzeci. Błaż. Święta Panna poszła w niebo lotem chutnym i osiadła to miejsce. Kochan. Gedeon, herbu Świebody, po śmierci Mateusza na biskupstwie krakowskim osiadł. Błaż. Król Leszczyński, gdyby był osiadł na tronie, byłby daleko więcej dobrego zrobił dla narodu. Kaczk. Niepewny tron osiadł młody Antjoch Wielki. Lel. Osiadł Dawid na tronie po Saulu. Drużb. Osiadł majestat. Troc. Osiadł wtenczas to państwo. Troc. Na takim placu i w takim królestwie stolicę osiędziesz, gdzie owo tylko krainy liczą abo łątki przedają. Gos. Uchwalają artykuł, aby metropolit kijowski z prałaty katolickiemi senatorskie osiadał krzesło. Papr. J. b) przen. *objąć, posiąść, dostać, osiągnąć, dostąpić czego, zyskać, znaleźć, zająć:* To wszystko przyszły namiastek osiądzie. Kochan. Osiadli miasto stołeczne i grody, pobrali skarby i wszystkie dochody. Pot. Dał im królestwa poganów, i roboty ludzkie osiedli są. Ps. flor. Dusza jego w dobrze przebywać będzie, a siemię jego osiądzie ziemię. Ps. flor. Wszystka książęta rzekli: dziedzictwem osiądźmy świętość bożą. Ps. flor. A gdy już niebo osiądziem, Tobie wspólnie śpiewać będziem. Karp. Przyjmujcie naukę więcej, niźli srebra, a obfite złoto osiadajcie w niej. Leop. Abyś osiadł ziemię pielgrzymowania twego, którą obiecał dziadowi twemu. Wysp. Myśl ich osiądziem. Krasiń. (= *przejmiemy*). c) przen. *owładnąć, opanować, opaść, przejąć:* Strach, czart go osiadł. Troc. **2.** cz. ni. = a) a. †**O. ś.** *osiedlić ś., zamieszkać, siąść, usadowić ś., obrać stanowisko:* Różnych czasów różne narody na jednych miejscach z sobą osiadywały. Błaż. Osiądę na roli, zaczną gospodarzyć, ja w polu pracować, ona mi jeść warzyć. Pśń. Astrea, córka Jowisza i Temidy, opuściła ziemię i osiadła na Zodjaku pod nazwiskiem Panny. Grecz. Mężczyzna wtenczas przyżenia ś. do majątku żony i osiada u jej rodziców, jeżeli oni nie mają syna. Nak. Osiadł na wsi we Francji. Na stare lata osiądę na dewocji w klasztorze. Osiadłeś w gnieździe swoim w Czarnolesiu. Kras. Przybył też do Italji i w Krotonie osiadł Pytagoras z Samu. Lel. Horda tatarska pod imieniem Jazygów osiadła między Tibiskiem i Dunajem. Lel. Przen.: O. na bruku = *zostać bez zajęcia, stracić środki utrzymania.* Przen.: *zagościć, upodobać sobie, zagnieździć ś., zebrać ś.:* Chwała i bogactwa w domu jego osiędą. Koch. W. Mawiał, iż w samym tylko francuskim języku wszystkie umiejętności osiadły. Kras. Już to w naturze osiadło ludzkiej, aby ich płonne wiodły zwyczaje. Zabł. b) *spuściwszy ś., zostać na dole, opaść, obniżyć ś., zniżyć ś., osadzić ś.; padszy na co, zostać:* Muł osiadł na dnie, ucichły fale. Min. W. Męty, fusy, zgrzęzy, gąszcz osiadają na dnie. Ciasto w doniczkach osiadło (= *oklapło*). Część nieba ustawicznie ś. wznosi, część na dół osiada. Pilch. Gdy w nawie na wielu miejscach rozsadzać pocznie, niepodobna już osiadającą ratować. Pilch. Ptaki osiadają (= *siadają; spuszczają ś., aby siąść*). Przed oczy falami spłynęła i osiadła sfera mroku, i wśród boleści przelatującej dzień cofnął od nich zwolna wylękłą swoją białość. Żer. W borach złódź osiadła na sosnach i poczęła łamać gałęzie. Sienk. Chłopy duże, barczyste, o wąsach jak miotły, na których mgła osiadła siwą rosą. Sienk. Okręt osiadł na mieliźnie (= *utknął*). O budowlach, gruncie: O. a. posp. **O. ś.** = *zapaść, zapaść ś., osunąć ś., zaklęsnąć:* Dom mi osiadł i porysował ś. Pilch. Ogień, któremu ubywa zarzewnej karmi, sam przez ś. osiada. Pilch. (= *przygasa*). Tygiel, że na kręgu garnczarskim bywa toczony, musi mieć w sobie glej, aby materja była ciągła do roboty i nie osiadała. Torz. (= *zsiadając ś., nie rwała ś.*). Przen.: O. na mieliźnie, O. a. zostać na koszu = *doznać zawodu, nic nie wskórać, pójść z kwitkiem.* O nieszczęśliwości okrutna! otożeśmy na koszu osiedli, chleba prosić będziemy! L. Kobiety, gdy przebierają, najczęściej z panieństwem na koszu osiędą. L. Lubo nasze zmysły na koszu osiędą, odważne przedsięwzięcia sławne zawsze będą. L. Przen.: × O. w gniewie = *ochłonąć, ostygnąć, opamiętać ś., ustatkować ś., uspokoić ś.* Palić, burzyć, wycinać, niszczyć, gubić będę, jak lud i miasto zgładzę, tak w gniewie osiędę. L. c) bart.: O. w drzewa bartne = *zająć barć lub drzewa bartne.* Skr. **O. ś.** p. wyż.: Tam ś. te narody osiadły. Troc. Mur ś. osiadł. <O + Siąść>

× **Osiążenie, a,** blm., czynność cz. **Osiąc,** *osiągnięcie:* Zygmunt III Smoleńskie odzyskał ze wszystkiemi zamkami, jako ś. w nim przed osiężeniem od nieprzyjaciela zawierały. Vol. <O + SIĘG>

Osica, y, lm. **e** bot. p. **Topola** <Od [Osa]>

[**Osica, y,** lm. **e**] p. **Osa.** <Od Osa>

Osiczy przym. od **Osica** *osikowy, osinowy:* I teraz drżący ś. stałem jak drzewa osięze. Wysp.

[**Osiczyna, y,** blm.] **1.** p. **Topola:** Cztyry mile lasu samej osicyny. **2.** *młode wypustki drzewa osinowego, ścinane na wiosnę na paszę dla owiec.*

Osidlać, a, ał p. **Osidlić.**

Osidlanie, a, blm., czynność cz. **Osidlać.**

Osidlenie, a, blm., czynność cz. **Osidlić.**

Osidlić, i, il, Osidlać nied. **Osidlać** *otoczyć sidłem; usidlić, oplątać, osiecić, omotać:* Osidloną swoję od niej wolność mężnie wybawił. Warg. <O + Sidlić>

Osidłać, a, ał p. **Osidlić:** (Pokusa) niejednego umiała O. Ml. <O + * Sidłać, od Sidło>

Osidłanie, a, blm., czynność cz. **Osidłać.**

Osiec, siecze, siekł 1. p. **Obsiec:** Drzewo osieczone. Papr. Uchwycono kruka, a osiekszy mu skrzydła, dano między dzieci ku igraniu. L. Nic to człowieka zabić, nic to ręce mu O. Rej. Delją włożył osieczoną, właśnie jako kiedy gęś puści podskubioną. Zbyl. A. (= *kusą*). Rózga u pręgierza o złoczyńce osieczona. Haur. (= *zdarta*). **2.** *oćwiczyć, zsiec, osmagać, otrzepać:* Rózgami go osiekli. Warg. **3.** *nabawić opierzchnienia:* Wargi z wiatru osieczone. Syr. (= *opierzchłe*). **O. ś.** 1. p. **Obsiec. 2.** myśl. (o krzemieniu u strzelby skałkowej) *nie wydać iskier za spuszczeniem kurka:* Skałka osiekła ś. <O + Siec>

× **Osiecenie, a,** blm., czynność cz. **Osiecić.**

× **Osiecenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Osiecić ś.**

Osieciać, a, ał p. **Osiecić:** Kwiaty.. osieciały i osaczyły ją. Przybysz.

Osiecianie, a, blm., czynność cz. **Osieciać.**

× **Osiecić, i, il,** nied. **Osieciać** *ogarnąć, osidlić siecią.* × **O. ś.** *zaplątać ś., złapać ś. w sieć:* Zwodzi ich, aby ś. osiecili i pojmani byli. Bud. <O + * Siecić, od Sieć>

[**Osiecie, a,** lm. **a**] p. **Osieć.**

× **Osieckie** prawo = *prawo niesprawiedliwe.* <Od nazwy miasta Osiek>

Osiecz, y, lm. **e** bot. (tetrathlecа) ros. z rodziny *wytrzymikowatych.* <O + SIEK>

[Osieć, i, lm. **e] I.** a. **[Hrydnia, Jawnia]** *suszarnia zboża, chmielu, ogrzewana a. przewiewna; budynek przy stodole, w którym osuszają snopy wilgotne przed omłóceniem.* **2.** *budynek drewniany z kamiennym piecem leżącym do suszenia konopi i lnu.* **3.** *miejsce na pobojowicy, gdzie młócą zboże;* <O + SIE>

Osiedlać, a, ał i **O. ś.** p. **Osiedlić.**

Osiedlanie, a, blm., czynność cz. **Osiedlać.**

Osiedlanie się, a ś., blm. od **Osiedlać ś.**

Osiedływać, uje, ywał *oplątać sidłami;* przen. *omamić.* <O + *Sidływać, od Sidło>

Osiedływanie, a, blm., czynność cz. **Osiedływać:** Panie litewskie znały ś. oddawna na sztuce nadobnego uwydatniania swych wdzięków, jeśli nie chcemy powiedzieć, osiedływania niemi serc męskich. Szaj.

[Osiedle, a, lm. **a] I.** p. **Osada:** Dokoła roztoki leśnej rozłożyły ś. osiedla mniejsze. Ork. Wszedł w gwarne osiedla. Ork. Kości tylko, ostawione, świadczyły, kany było ich dawne O. Ork. Szedł wartko, mijając osiedla przydrożne. Ork. Po drodze nachodziła (ludność) już wykarczowane lasy, polany i osiedla. Ork. Huknął po chwili, aż echo odpowiedziało na osiedlu. Ork. Chodził po osiedlu i szukał, sam nie wiedział — czego. Ork. **2.** *plac przy budynku:* Pod stodołą droga ś. rozszerza i tworzy miejsce, zwane osiedlem. Przechodziła potym wśród osiedli chałup. Ork. <O + SIOD/SIAD/SAD>

Osiedlenie, a I. blm., czynność cz. **Osiedlić:** Skazano go na O. na Syberji. **2. [O.,** lm. **a]** p. **Osiedlisko** *siedziba, mieszkanie:* Djabli we młynie mieli O. w nocy.

Osiedleniec, ńca, lm. **ńcy** *ten, którego osiedlili a. który ś. osiedlił, kolonista:* Niejedna z tych, których ród wyprowadzał ś. od osiedleńców gienueńskich, wpatrywała ś. weń z modlitewnym niemal wyrazem. Jeż. <Od Osiedlony>

Osiedlenie się, a ś., blm., czynność cz. **Osiedlić ś.**

× **Osiedliciel, a,** lm. **e** *ten, co osiedla, a. osiedlił, kolonizator,* × o s a d z i c i e l. L. <Od Osiedlić>

Osiedlić, i, ił, nied. **Osiedlać** *usadowić kogo na siedlisku, osadzić,* nied. *kolonizować.* **O. ś.** *osiąść, zamieszkać:* Wszelakie ludzie w ziemi Epireńskiej na wieki ś. osiedlili. Baz. Przen.: Prawo, medycyna, matematyka i filozofja scholastyczna pod skrzydłami akademji krakowskiej pierwszy raz osiedlają ś. w Polsce. Bełc. <O + Siedlić>

Osiedliny, yn, blp. **I.** *wstąpienie we władanie nowonabytym majątkiem a. domem.* **2** × O. *osiadłość, miejsce zamieszkania, mieszkanie.* Sł. wil. Niechże Waszeci Pan Bóg błogosławi w tych nowych osiedlinach. Wójc. **3. [O.] = Nowosiedliny.** <Od Osiedlić>

Osiedlisko, a, lm. **a, [Osiedlenie]** *miejsce osiedlenia, siedlisko, siedziba, sadyba, osada, osiadłość, kolonja:* Przymnożenie krajowi dzieje ś. przez nadawanie nowych osiedlisk i woli. Chm. B. <Od Osiedlić>

† **Osiedło, a,** lm. **a** *domostwo, zagroda:* Są przed osiedłem. Pot. <O + SIOD/SIAD/SAD>

× **Osiednienie, a,** blm. p. **Osiędzenie:** Kaszel z zatamowania transpiracji i materji ostrej w płucach osiednienia. Krup. <O + *Siednić, SIAD/SAD>

Osiedzenie, a I. × O. blm., czynność cz. **Osiedzieć. 2.** † O. lm. **a** p. **Osiadłość.** Ps. flor.

† **Osiedzenie, a,** blm., czynność cz. † **Osiedzieć.**

Osiedzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Osiedzieć ś.**

× **Osiedzieć, i, ał** jakie miejsce = *wysiedzieć w nim dość długo, ażeby ś. z nim obyć a. żeby ś. w nim dać obeznać, poznać:* Byliśmy pełnoletni i według przepisów osiedzieliśmy parafją, bez wahania więc proboszcz zgodził ś. na pobłogosławienie naszego związku. Byk. **O. ś.** *siedząc, zostać, utrzymać ś.; ostać ś. przy czym, wytrzymać, dosiedzieć, wysiedzieć:* Aż na trzecim koniu ś. osiedział, gdy dwu pod nim zabito. Biel. M. Rzadki ś. w szczęściu statecznie osiedział, ślepej fortunie nie potrzeba wierzyć. Kras. Książę, że ś. trudno miał O. na Dobrzyniu tak przed Litwą, jako przed Krzyżaki, przeto ustąpił z niego królowi. Biel. M. Osiedzę ś. na miejscu swym bez was, byście też dobrze wy wszyscy poginęli. Orzech. Ani ś. dłużej w okopach osiedział. Kras. Siedm zginęło śmiałków, co szańcu dobywało, a ósmy ledwo ś. na nim osiedział. Troc. Hospodar Stefan, aby ś. na państwie osiedział, nietylko w tym honor imienia W. K. Mości, ale i całej Rzpltej zasadza ś. interes. Zał. Lepiej ś. na tym, co miłe, O., niż tego pragnąć, o czym trudno wiedzieć. Lubom. A tuż myśl przyszła niepoczciwa, aby ś. O. na miejscu. Krasz. <O + Siedzieć>

† **Osiedzieć, eje, ał** p. **Oszronieć:** Włos siwy mu głowę osiedział. Troc.

[Osiek, u, lm. **i] I.** *miejsce nizkie, urodzajne, które dawniej było łąką.* **2.** a. **[Zagrzebie]** *miejscowość zapadła; szary koniec.* <O + SIEK>

Osiekać, a, ał p. **Osiec.** <O + Siekać>

[Osiekały, Wybity] *zahartowany w biedzie, nie mazgaj, obyty z głodem i chłodem.* <Od Osiekać>

Osiekanie, a, blm., czynność cz. **Osiekać.**

[Osielica, y, lm. **e]** *łąka ogrodowa, leżąca tuż za chatą gospodarza.* Zdr. **[Osieliczka].** <O + SIOŁ, p. Sioło>

[Osieliczka, i, lm. **i]** p. **Osielica.**

× **Osielski** p. **Ośli.** Sł. wil. <Od Osieł>

× **Osielstwo, a,** blm. p. **Osłowstwo. L.** <Od Osieł>

Osieł, osła, lm. **osły, Osioł, [Osiół] I.** zool. (asinus) *zwierzę jednokopytowe:* O. a f r y k a ń s k i (a. taeniopus). O. d z i k i k u ł a n (a. onager). O. ryczy. Chm. B. O. huczy. Sł. wil. O. juczny. Leniwy, uparty O. (O ośle:) Jakeś nierozsądny! zawsze swoich chwalisz przodków; i ty nie jesteś z wyrodków, i z ciebie O. porządny. Moraw. Głupi jak O. Prz. Wszystko na szczęście, jak na osła, kładzie. Chr. Obładowany jak O. Ciało duszy osłem. Skar. Próżna rzecz wełny szukać u osła. Min. Szczurkowie z jednej mąki, osłowie z jednej łąki. Trzt. *(= wart jeden drugiego).* Osłowie to z jednej łąki. Troc. Nauczyciel żeby był godny, aby był jak O. do lutni przystawion. Baz. Jest on rozumu tak tępego, iżby mógł mieć i osła stryja rodzonego. Rej. Poślesz-li do Paryża osiełka głupiego, jeśli tu był osłem, tam nie będzie koń z niego. Prz. *(=i w Paryżu nie zrobią z owsa ryżu).* **2.** przen. *głupiec, głuptas, hebes, tępa głowa, gułaj, gamoń, gapa, gawron, jałopa:* O. dardański a. dardanelski *(= skończony O.).* Widzisz, dardański ośle, o czym tu mowa była! L. **3.** O. drewniany = *kobyłka, na którą sadzano żołnierzy za karę:* (żołnierz śpiewa:) Póki w flaszce gorzałeczka, drwię ja z osła, drwię ja z kija. L. **4.** *kobylica, kozieł:* W arsenale, dla folgowania kołom, odejm koła od osi, a wstaw działo na osła, żeby ten wielki ciężar nie zawsze leżał na kole, ale na owym ośle. L. **5.** † O. woj. *gatunek machiny wojennej, kusza wałowa.* Sł. wil. Zdr. **Osie-**

łek. Zgr. **Oślisko.** <Łć. asellus za pośr. Goc. asilus>

Osiełek, łka, lm. **łki** I. p. **Osieł.** 2. **[Osiełki,** lm., **Osiołki]** *ofiarowanie gospodarzowi wieńca po ukończeniu żniw.*

Osiem, ośmiu, Ośm, †**Hośm, [Osim, Osiom]** licz. główny = *8:* O. domów spaliło ś. O. złotych zginęło. Ośmiu panów przybyło. †Tuś znowu rozpuścił zagony, które ś. w ośmi milach zewsząd opierały. Kochan. *(= ośmiu).* †Ośmią grzywien *(= ośmiu grzywnami).* <OS(M)>

Osiemdziesiąt, osiemdziesięciu a. †**ośmiudziesiąt, Ośmdziesiąt** licz. główny = *80:* O. koni sprzedano. Osiemdziesięciu panów widziałem. Osiemdziesięciu żołnierzy zginęło. Sto O. †O. kroć. Kn. O. tysięcy. Trzysta O. <Osiem + Dziesięć>

Osiemdziesiątka, i, lm. **i, Ośmdziesiątka** I. *cyfra 80.* 2. posp. *osiemdziesiąt lat wieku, osiemdziesiąty rok życia:* Już ś. zbliża O. Ma on już osiemdziesiątkę. Już on jest po osiemdziesiątce. <Osiem + Dziesiątka>

Osiemdziesiątletni p. **Osiemdziesięcioletni.** <Osiemdziesiąt + Letni>

× **Osiemdziesiątletny** p. **Osiemdziesięcioletni.** Troc.

† **Osiemdziesiątny, Ośmdziesiątny** *zawierający w sobie 80.* Kn. <Osiem + Dziesiątny>

Osiemdziesiąty, Ośmdziesiąty *licz. porządkowy od osiemdziesiąt:* Jedna osiemdziesiąta (dom.: część) = $^1/_{80}$. <Osiem + Dziesiąty>

Osiemdziesięcioletni, × **Ośmdziesiątletni,** × **Ośmdziesiątletny** *mający a. trwający 80 lat:* Starzec O. Osiemdziesięcioletnie usiłowanie. <Osiemdziesiąt + Letni>

Osiemdziesięcioro, rga, Ośmdziesięcioro *licz. zb. od 80* (mówiąc o osobach różnej płci, dzieciach, bydle, płodzie zwierząt, i przy rzeczownikach, nie mających liczby pojedyńczej): O. nas, bydła, dzieci, drzwi.

Osiemkroć, Ośmkroć przys. *osiem razy, ośmiokrotnie:* O. powtarzał swoje. O. sto tysięcy *(= 800,000).* <Osiem + Kroć>

† **Osiemnaćcie** p. **Osiemnaście.** <Osiem + Na + Dziesięć>

[Osiemnast, u] p. **Osiemnaście.**

Osiemnastak, a, lm. **i, Ośmnastak** myśl. *jeleń mający 18 odnóg u rogów.* <Od Osiemnasty>

× **Osiemnastek, tka,** lm. **tki** p. **Osiemnastka.**

Osiemnastka, i, lm. **i, Ośmnastka,** × **Osiemnastek,** × **Ośmnastek** I. *cyfra 18.* 2. *osiemnasty rok życia, osiemnaście lat życia.* 3. fl. *szkuta potrzebująca osiemnastu flisaków.* <Osiem + Na + Dziesięć>

Osiemnastogłowy, Ośmnastogłowy chir. *o końcach ośmnastu:* †Opaska ośmnastogłowa = *O. dawniej używana przy złamaniach powikłanych kości* (fascia duodeviginti capitum). <Osiem + Na + Dziesięć + Głowa>

Osiemnastoletni, Ośmnastoletni *mający lat osiemnaście.* <Osiem + Na + Diesięć + Lato>

Osiemnastołokciowy, Ośmnastołokciowy *mający 18 łokci długości.* <Osiem + Na + Dziesięć + Łokieć>

Osiemnastomiesięczny, Ośmnastomiesięczny *mający, żyjący 18 miesięcy; wynoszący 18 miesięcy.* <Osiem + Na + Dziesięć + Miesiąc>

Osiemnastotysiączny, Osiemnastotysięczny, Ośmnastotysiączny, Ośmnastotysięczny *wynoszący osiemnaście tysięcy:* Armja osiemnastotysiączna. <Osiem + Na + Dziesięć + Tysiąc>

Osiemnastotysięczny p. **Osiemnastotysiączny.**

Osiemnasty, Ośmnasty *licz. porządkowy od osiemnaście:* Trzy osiemnaste (dom.: części) = $^3/_{18}$. <Osiem + Na + Dziesięć>

Osiemnaście, stu, †**ścia, Ośmnaście,** † **Osiemnaćcie,** † **Ośmnaćcie, [Osimnaście, Osiemnast]** licz. główny = *18:* O. koni padło. Osiemnastu ludzi przybyło. Jeden za O., a drugi za dwadzieścia bez dwuch. Prz. *(= nie kijem go, to go pałką).* Około ośmnaścia lat. Perz. O. kroć. L. × Przed lat ośmnastą. Zał. *(= przed osiemnastu laty).* <Osiem + Na + Dziesięć>

Osiemnaścioro, rga, Ośmnaścioro *licz. zb. od 18:* O. ludzi, dzieci, zwierząt, drzwi, grabi.

Osiemset, ośmiuset, Ośmset *licz. główny = 800.* <Osiem + Sto>

Osiemsetny, Ośmsetny I. *licz. porządkowy od 800:* Jedna osiemsetna (dom.: część) = $^1/_{800}$. 2. *mający, żyjący 800 lat.* L.

† **Osienie, a,** blm. p. **Osianie.** <Od Osiać>

Osiepać, a, ał, Obsiepać, nied. **Osiepywać, Obsiepywać** *obszarpać, powyrywać, obedrzeć z brzegu, ostrzępić:* Osiepana suknia. Otw. 2. [O.] *ustatkować, umitygować, utemperować.* **[O. ś.]** (o koniach młodych) *być nieco objeżdżonym, ukróconym.* <O + Siepać>

Osiepanie, a, blm., czynność cz. **Osiepać.**

[Osiepanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Osiepać ś.**

Osiepywać, ywa a. **uje, ywał** i **[O. ś.]** p. **Osiepać.**

Osiepywanie, a, blm., czynność cz. **Osiepywać.**

[Osiepywanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Osiepywać ś.**

† **Osieracać, a, ał** p. **Osierocić:** Z nadworza miecz osieraca, a w domu śmierć. Bud. Pamiętasz, wilczyco, siła ś. drugim matkom dzieci wzięło, jak siła krowich i owczych matek osieracałaś. Jabł. <Od Osierocić>

† **Osieracanie,** a, blm., czynność cz. **Osieracać.**

Osierdny p. **Osierdziowy:** Błona osierdna. <Od Osierdzie>

Osierdzie, a, lm. **a** I. †O. *gniew, oburzenie, nienawiść, złość:* Rozumie też temu dobrze, iż macie O. przeciwko jemu, jako inszy krześcijani. Orzech. I owszem bodaj jeszcze nie mieli większego osierdzia przeciwko panu Turkowi, niżli Hibraim miał. Orzech. 2. anat. = a) (pericordium) *torba błoniasta zewsząd zamknięta, otaczająca zewsząd serce oraz początki wielkich pni naczyniowych,* × błona osercna, sercowa, †kołoserca, †błonka serdeczna, †moszna sercowa, †oserce, †pęcherz a. pęcherzyk sercowy, †pokrowiec serca, †torba serdeczna, worek sercowy. b) !O.: „†błona poprzeczna, O., otoczyna, przegroda wnętrzna, diaphragma.“ Kn. O., błonka w ciele ludzkim oddzielająca serce od wątroby i śledziony (diaphragma, praecordium); otoczyna, błona w ciele ludzkim lub bydlęcym, którą ś. dzieli serce od wątroby i śledziony. Wład. Wnętrzności moje srodze boleją, osierdzia moje i serce moje trwożą ś. we mnie. B. B. O. w piersi oblało ś. złością. Ml. 3. rzeź. *płuca, serce, kaptur i wątroba bydlęcia.* <O + SIERD/ŚROD>

Osierdzio-przeponowy, Oserco-przeponowy anat.: Tętnica i żyła osierdzio-przeponowa (arteria et vena pericardio-phrenica). <Osierdzie + Przeponowy>

Osierdziowy, Osierdny przym. od **Osierdzie; Osercowy,** × **Osercny** anat. *okalający serce* (pericardiacus). <Od Osierdzie>

Osierocać, a, ał p. **Osierocić.** Wor. <O+ *Sierocać, od Sierota>

Osierocanie, a, blm., czynność cz. **Osierocać.**

Osierocenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Osierocić. 2.** *stan osierociałego, sieroctwo, opuszczenie:* O. synowskie, gdy syn ojca, ojcowskie, gdy ojciec syna utraca. Troc. O. ojcowskie, macierzyńskie, gdy dzieci utracą. Kn. O. synowskie. Kn.

Osierociały *który osierociał, osierocony, opuszczony:* Została niewiasta osierociała, bez męża i bez synów. Leop. O, Rzymie, z śmierci Afrykanowej nędzny i O.! Warg. O. syn, matka, córka. Troc. Niech Bóg opiekun na łono swoje dom O. weźmie. Troc. Niespodziane śmiertelności wyroki, wuja mego nagle powoławszy, mnie osierociałym mieć chciały. Zał. Bart.: Rój O. = *w którym niema matki.* <Od Osierocieć>

Osierocić, i, ił, nied. **Osierocać, †Osieracać I.** *zostawić w sieroctwie, zrobić sierotą, pozbawić rodziców:* Jedyną z córek osierocili. Wuj. *(= odumarli).* O. córkę. Troc. Miecz osieraca. **2.** przen. *pozbawić dzieci, przyjaciół i t. p.:* Kraj osierocony. Osierocona wdowa *(= opuszczona),* djecezja *(= opuszczona, opróżniona).* Jak osierocił miecz twój niewiasty, tak osierocieje matka twoja. Bud. Osierocony ojciec z dwojga wdzięcznych dzieci. Pot. Sam ręką wdowczą i osieroconą stos drew zapalił i z synem i z żoną. Mor. A. Nieszczęśliwiśmy, których taka białogłowa odbiega i dom królewski osieroca. Skar. Nie osieracaj mnie, miłego męża twego, i tych sieroteczek moich. Skar. Wszyscy cię opuszczą, sam, osierocony, pójdziesz. Skar. Przen.: Ze wszystkich pociech życia osierocony. Szaj. *(= wyzuty, ogołocony, odarty).* <O+ Sierocić>

Osierocieć, eje, ał I. *zostać sierotą, stracić rodziców.* **2.** przen. *stracić dzieci, męża (owdowieć), przyjaciela i t. p., owdowieć po nich; zostać samotnym, opuszczonym:* Przeczbym ja, biedna matka, miała O. po obu was jednego dnia? Bud. <O+ Sierocieć>

[Osierować, uje, ował] *objaśnić świecę, uciąć knot.* <O+ *Sierować, z Nm. scheren = strzyc>

[Osierowanie, a, blm.] czynność cz. **Osierować.**

× Osieść, osiędzie, osiadł i **× O. ś.** p. **Osiąść:** Wielka a płodna kokosz więcej jak pięć a dwadzieścia jajec mogłaby O. Trzyc. Teraz nie umie syn szlachecki konia O. Star. Ten miał O. wszystki dobra i czynić z niemi, coby chciał. Sz. <O+ Sieść>

[Osietny] *suszony w osieci:* Zboże surowe, nieosietne. <Od Osieć>

Osiew, u, lm. **y, Osiewek, [Osiwek], Osiewka I.** a. **Obsiew** *obsianie, zasiew, zasiewek:* Zboże na O. pól. **2.** *ziarno wysiane, posiew, zasiew, wysiew.* **3.** *plon z posiewu, z obsiania.* Leśn.: O. naturalny = *młode drzewka w rębach i porębach, wyrosłe z nasion opadłych z drzew nasiennych, tamże pozostawionych.* <O+ Siew>

Osiewacz, a, lm. **e, Obsiewacz** *ten, co obsiewa, co sieje, siewca, zasiewacz, zasiewca, wysiewacz:* Wytraćcie osiewacza z Babilonu i tego, który dzierży sierp podczas żniwa. Leop. Poima oracz żeńca i ten, co jagody tłoczy, osiewacza. Leop. <Od Osiewać>

Osiewać, a, ał i **O. ś.** p. **Obsiać.**

Osiewanie, a, blm., czynność cz. **Osiewać.**

Osiewanie się, a ś., blm., czynność cz. **Osiewać ś.**

[Osieweczek, czku, lm. **czki] I.** p. **Osiewek. 2.** w lm. *zboże ozime.*

Osiewek, wku, lm. **wki I.** p. **Osiew:** Żyta kop trzy na O. i owsa także korzec na nasienie. Gac. Jaki O., takie żniwo. Rej. **2.** †O. *pole obsiane, miejsce zasiane:* Szarańcza jeno tyje na cudzych osiewkach, nic dobrego nie działając. Rej. Osiewków komu psować. Troc. Osiewki nam bujne obiecują żniwo. Troc. Jemu zlecają ojczyznę swą Sułkowską ze wszystkim, rolą z osiewkiem ozimym. Gac. **3.** [O.] *dodatkowe wynagrodzenie do rocznych zasług pieniężnych w zbożu snopowym, dodawane przez gospodarzy służącym (za czasów pańszczyzny).* Zdr. **Osieweniek, Osieweczek.**

[Osieweniek, ńku, lm. **ńki]** p. **Osiewek.**

[Osiewina, y, lm. **y]** *zboże jare, siane na wiosnę.* <O+ *Siewina, SIE>

Osiewka, i, lm. **i** p. **Osiew:** Trzydzieści korcy osiewki dadzą trzy korce. Leop. Oracz miece na ziemię osiewkę obfitą. Leop. Błogosławiona niwa, szczęśliwe osiewki, z których wam ś. synowie rodzą, nie dziewki. Pot. <O+ *Siewka, SIE>

Osiewny p. **Obsiewny:** Osiewna rola, którą możesz i orać i osiewać. Trzyc. Pole osiewne i odłogowe. Trzyc. <O+ Siewny>

Osiędrzan, u, lm. **y, Smoczeń, [Smoczy korzeń]** bot. (orontium) *roś. z rodziny obrazkowatych.* Gatunek: O. wodny (o. aquaticum). <?>

× Osiędzenie, a, blm., **× Osiednienie** czynność cz. **Osiąść.** Otw. S. Byłeś, Miłościwy Panie, od osiędzenia tronu naszego arcy-łaskawy, arcy-hojny i datny. Rol. <Od Osiąść>

[Osiędzielina, y, blm.] p. **Osędzielizna:** Nierozumieją ś. na piękności czarnych gałązek drzew, oblamowanych puszystą osiędzieliną. Bał.

[Osiędzony] p. **Osiadły:** Chłop jest przecie O., jak ten kamień przy drodze. Prus. <Od Osiąść>

× Osięgać, a, ał p. **Osiągnąć.** <O+ Sięgać>

× Osięganie, a, blm., czynność cz. **Osięgać.**

Osięgnąć, nie, nął p. **Osiągnąć:** I prze męstwoś osięgnął w niebie stolec złoty. Kochan. Potomek ma prawo do wszystkiego, do czego zmarły słuszne prawo miał, ale coby przodek jego niesłusznie osięgnął, tego też i potomek nie ma mieć. Sz. Nie z kart, ale z własnego świata zwiedzenia chciał O. umiejętność gieografji. L. <O+ Sięgnąć>

× Osięgnienie, a, blm. p. **Osiągnięcie.**

× Osięgnięcie, a, blm. p. **Osiągnięcie.**

Osiękła, i, lm. **e, [Osinkla]** bot. (solenia) *roś. z gromady grzybów, z rodziny żagwiowatych.* <?>

× Osiękły p. **Osiąkły:** Sposób do odzyskania jurgieltów i zastaw, w rękach Wołoszynów osiękłych. Nar. <Od Osięknąć>

× Osięknąć, nie, nął p. **Osiąknąć:** Okręty osiękły na skałach. Troc. Gdy Bolesławowi Legnickiemu wierzyciele dobra brali, osiękła zastawa Lubuska w ręku brandeburskich i już więcej do książąt polskich nie wróciła. Nar. Chluba tylko waleczności przy Polakach została, dziedzictwo w cudzych ręku osiękło. Nar. <O+ SIĘK/SĄK>

× Osięknięcie a, blm., czynność cz. **Osięknąć.**

[Osika, i, lm. **i]** bot. p. **Topola:** Cicha krynica drzemie pod osiką. Gosz.

Osikać, a, ał, Obsikać, Osiknąć I. *sikając, siknąwszy, opryskać; posikać:* Krew, trysnąwszy, osikała zbójcę. **2.** posp. *oszczać.* <O+ Sikać>

Osikanie, a, blm., czynność cz. **Osikać.**

Osiknąć, nie, nął p. **Osikać.** L.

Osiknięcie, a, blm., czynność cz. **Osiknąć.**

Osikowina, y, lm. **y, [Osinnik, Osiniak]** *lasek osikowy.* Troc. <Od Osikowy>

Osikowy przym. od **Osika,** *osinowy:* Lady najlepsze z osikowego drzewa. Troc. Lasek O. Przen.: Dziad O. Pot. *(= trzęsący ś.).*

†**Osile, a,** lm. **a** p. **Osilstwo:** Nie uczynił osila. <O + *Sile, od Siła>

†**Osilenie, a,** blm., czynność cz. **Osilić.**

†**Osilić, i, ił, Usilić** *zgwałcić, pozbawić dziewictwa:* Ktorykole dziewicę gwałtem usilił, żywot jego bądź na miłości tak osilonej dziewki i przyjaciół jej. Św. z Woć. Kiedy pan wsi gwałtem osili dziewkę abo żonę swego kmiecia, w tych przytezach wszyscy kmiecie otić mogą, gdzie im będzie lubo. Św. z Woć. <O + Silić>

†**Osilnik, a,** lm. **cy** *gwałciciel:* Ktorykole dziewce... gwałt uczyni osilstwem obnieczcząc... na naszej łasce i przyjaciół jej, ten to O. ma być. Św. z Woć. <Od Osilić>

†**Osilstwo, a,** lm. **a,** †**Osile, Usilstwo** *zgwałcenie:* Ktorykole dziewce alibo niewieście... gwałt uczyni osilstwem obnieczcząc, a dziewica, gwałciwego osilstwa uchodząc, do wsi bliższej przyszedszy, ku wieśnicam wołać będzie... a znamiona osilstwa na niej jawna będą widziana... Św. z Woć. <O + *Silstwo, od Siła>

[**Osiłek, łka,** lm. **łki**] *siłacz, mocarz, atleta:* Takiż to z niego O.? Sienk. <Od Osilić>

[**Osim, ośmiu**] p. **Osiem.**

[**Osimnaście, stu**] p. **Osiemnaście.**

Osina, y, lm. **y** p. **Topola:** Trzęsie ś., drży, chwieje ś. jak O. Wyszła, bo ktoś zaklaskał w osinach. Słow. Zdr. **Osinka.** <OS>

[**Osiniak, a,** lm. **i**] **1.** p. **Osikowina. 2.** *rodzaj grzyba.* <Od Osina>

Osinieć, eje, ał *stać ś. sinym na całej powierzchni, posinieć, zsinieć, zczernieć, poczernieć:* Twarz mu osiniała. Sł. wil. <O + Sinieć>

Osinienie, a, blm., czynność cz. **Osinieć.**

Osinka, i, lm. **i** p. **Osina.**

[**Osinnik, a,** lm. **i**] p. **Osikowina.** <Od Osina>

Osinowy przym. od **Osina,** *osikowy:* Koł O.

Osiodłać, a, ał, [**Obsiodłać**], nied. **Osiodływać,** [**Osiodłować**] **1.** konia, osła = *ubrać w siodło, włożyć nań siodło, okulbaczyć:* Bardelą źrzebca osiodływać trzeba prawie w pośrzodku grzbieta. Dor. Skorom osła osiodłał, łatwo i pojadę. Zabł. Przen.: On, siedząc nad herbarzem z nosem osiodłanym, pochycha, że pan przodek jego był hetmanem. Nar. *(= z okularami na nosie).* Dniestr osiodłają mostem. Chr. **2.** przen.: O. kogo = *opanować, zawojować, pozbadnąć, ujarzmić, podbić; owładnąć nim:* Osiodłał go strach. Troc. Powszechnym strachem osiodłany drży lud. Karp. Władali w tych obu królowie, osiodławszy naprzód część osad greckich. Nar. Osiodłała męża *(= wzięła pod pantofel).* Kto kogo zduża, ten go osiodła. Jabł. <O + Siodłać>

Osiodłanie, a, blm., czynność cz. **Osiodłać.**

[**Osiodłować, uje, ował**] p. **Osiodłać.** <O + *Siodłować, od Siodło>

[**Osiodłowanie, a,** blm.] czynność cz. **Osiodłować.**

Osioł, osła, lm. **osły 1.** p. **Osieł:** Lis i O. Kras. O., podczas upału szukając ochłody, postrzegł, iż pasterz bydło prowadził do wody. Kras. O jakiejś wielkiej bitwie była raz rozmowa, zaczął O. chwalić siebie. Gor. O. ze łbem spuszczonym do samej ziemi, z uszami nawpół zwisłemi rzecze... Chęc. **2.** *zł. jatka.* Zdr. **Osiołek.**

Osiołek, łka, lm. **łki 1.** p. **Osioł:** Patrz, jak O., spuściwszy uszy, ledwie krok wlecze powoli. Hul. **2.** p. **Bidet. 3.** [**Osiołki,** lm.] p. **Osiełek.**

[**Osiom, ośmiu**] p. **Osiem.**

Osiomierz, a, lm. **e** *przyrząd do mierzenia średnicy osi.* <Oś + -mierz, od Mierzyć>

[**Osionkowy**] *żółty.* <?>

[**Osiory, ów,** blp.] *otręby z kaszy; ziarno zbożowe okruszone.* <?>

Osiowe, ego, blm. kol. *opłata, wnoszona przez odbiorcę za przetrzymanie wagonów pod towarem na ostatniej stacji, obliczana według ilości ich osi, składowe.* <Od Osiowy>

Osiowy 1. przym. od **Oś:** Linja osiowa. Człowiek stał ś. osiowym punktem mazdeizmu. Mat. I. **2.** hist.: Włókienka osiowe, nitki osiowe = *części składowe nerwów.* **3.** mech.: Klin O. w parowozie p. **Klin.**

[**Osiół, osła,** lm. **osły**] p. **Osieł.**

[**Osipnąć, nie, nął**] *ochrypnąć.* <O + *Sipnąć, od Ukr. sipìti = szeptać, sapać>

[**Osipnięcie, a,** blm.] czynność cz. **Osipnąć.**

[**Osisko, a,** lm. **a**] p. **Oś:** Na wóz powsiadali, O. połamali.

[**Osiukla, i,** lm. **e**] p. **Osiękla.** <?>

Osiusiać, a, ał, Obsiusiać *siusiając, opryskać, omoczyć.* <O + Siusiać>

Osiusianie, a, blm., czynność cz. **Osiusiać.**

[**Osiweczek, czku,** lm. **czki**] p. **Osiew:** Parobeczek przepił O. <Z Osiéweczek>

[**Osiwek, wku,** lm. **wki**] p. **Osiew.** <Z Osiéwek>

[**Osiweniek, ńku,** lm. **ńki**] p. **Osiew.** <Z Osiéweniek>

Osiwiałość, i, blm. rz. od **Osiwiały,** *siwizna.* Gil.

Osiwiały 1. *który osiwiał, posiwiały, siwy, okryty siwizną,* × *szedziwy:* Na posługach ojczyzny żołnierz O. Fel. Włosy osiwiałe. L. Przen.: Wiezie Bootes skrzypiącemi wozy osiwiałą nam zimę i oczaste mrozy. Leszcz. S. **2.** × O. przen. *sędziwy, poważny, stary:* Wy, Grekowie, zawsze dziecinami, nauki żadnej osiwiałej nie macie. Skar. <Od Osiwieć>

× **Osiwić, i, ił** *zrobić siwym, okryć siwizną:* Osiwiony smutkiem. Wor. Mchy i wilgotne porosty opełzły pnie w ścianach i osiwiły je bladą zielenią. Tet. Z twarzą wychudłą i ogorzałą, z głową przedwcześnie osiwioną i wypełzłą, mąż boży stanął przed starym księciem. Krasz. <O + Siwić>

Osiwieć, eje, ał, [**Osiwieć ś.**] *stać ś. siwym, sędziwym, okryć ś. siwizną, posiwieć:* Osiwiał od kłopotu. Kn. Nie frasuj ś., osiwiejesz przed czasem. Prz. Bodajbym osiwiał, bodajbym ołysiał, jeśli to mu wierzę. Boh. [Osiwiały ś., jako siwieńkie gołębie]. <O + Siwieć>

Osiwienie, a, blm. **1.** czynność cz. **Osiwić. 2.** czynność cz. **Osiwieć.**

[**Osiwienie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Osiwić ś.**

[**Oska, i,** lm. **i**] bot. p. **Topola.** <Od [Osa]>

Oskakiwać, uje, iwał p. **Oskoczyć.**

Oskakiwanie, a, blm., czynność cz. **Oskakiwać.**

Oskalować, uje, ował, Oskałować brzegi = *wyłożyć, umocnić kamieniem, obulwarować.* <O + *Skalować, od Skała>

Oskalowanie, a, blm., czynność cz. **Oskalować.**

Oskalpować, uje, ował kogo = *zedrzeć mu z głowy skórę z włosami.* <O + Skalpować>

Oskalpowanie, a, blm., czynność cz. **Oskalpować.**

Oskał, u, lm. **y, Przyskał** gór. *skała osaczająca złoże ciała kopalnego.* <O + *Skał, od Skała>

Oskałować, uje, ował p. **Oskalować.** <O + Skałować, od Skała>

Oskałowanie, a, blm., czynność cz. **Oskałować.**

[**Oskarb, a,** lm. **y**] p. **Oskard.** <Z Oskard, przez sld. do O + Skarb>

†**Oskarca, y,** lm. **y** p. **Oskarżyciel:** Czart, pokusnik, wnet oskarca ludzkiego rodzaju. Przyb. <Oskar(ż)ca, od Oskarżyć>

Oskard, u, lm. **y,** × **Oszkard, [Oskarb],** × **Oskarda** *kilof podwójny, w jednym końcu spiczasty, ostry, a w drugim spłaszczony jak motyka, osadzony na drewnianym stylisku,* czekan, czagan: O. narzędzie do rozwalania murów, rozkopywania ziemi, z rodzaju siekiery i topora, *dolabra.* Włod. Twardemi oskardami pokruszył mury. Troc. Oskardu używa ś. do rąbania muru, i ma dwa końce, jeden płaski, którym mularz przecina cegłę w murze; drugi okrągły, ostry, który ś. nazywa dziubas. Mag. Twardym tniesz oskardem marmury. L. Zdr. **Oskardzik.** <Czes. oskrd>

× **Oskarda, y,** lm. **y** p. **Oskard.**

Oskardnik, a, lm. **cy** *robotnik pracujący oskardem.* <Od Oskard>

[Oskardzenie, a, blm.] czynność cz. **Oskardzyć.**

Oskardzik, a, lm. **i** p. **Oskard.**

[Oskardzyć, y,ył] p. **Oskarżyć.** <Z Oskarżyć>

Oskarpnia, i, lm. **e** bot. (loreya) *roś. z rodziny zaczerniowatych.* <?>

Oskarpnica, y, lm. **e** (mytiloïdes) *małża bezgłowa jednomuskułowa,* zamecznik, perna. W. A. <O + Skarpnica>

†**Oskarzedzony** *oszpecony, szpetny, brzydki.* Glosy w. XV. <O + czes. škarediti = szkaradzić>

†**Oskarżacz, a,** lm. **e** p. **Oskarżyciel:** Nie będziesz oskarżaczem między ludźmi. Leop. <Od Oskarżać>

Oskarżać, a, ał i **O. ś.** p. **Oskarżyć.**

Oskarżanie, a, blm., czynność cz. **Oskarżać.**

Oskarżanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oskarżać ś.**

Oskarżenie, a I. blm., czynność cz. **Oskarżyć,** *akuzacja:* Akt oskarżenia. **2.** lm. **a** *skarga:* Kamera oskarżeń p. **Kamera.**

Oskarżenie się, a ś., blm., czynność cz. **Oskarżyć ś.**

Oskarżona, ej, lm. **e** rz. forma ż. od **Oskarżony.**

Oskarżony, ego, lm. **i** rz. *ten, na którego wniesiono, podano skargę, podsądny.* <Od Oskarżyć>

Oskarżyciel, a, lm. **e,** †**Oskarżacz,** †**Oskarca I.** *ten, co oskarża a. oskarżył; obwiniciel.* **2.** *obmówca, oszczerca, potwarca, szkalownik, osławiacz, potępiciel,* × osocznik. <Od Oskarżyć>

Oskarżycielka, i, lm. **i** forma ż. od **Oskarżyciel.**

Oskarżycielski przym. od **Oskarżyciel;** *potwarczy, oszczerczy,* × *obmówniczy.* Kn.

Oskarżyć, y,ył, [Obskarżyć, Oskardzyć], nied. **Oskarżać,** †**Oskarżywać** kogo **I.** *zanieść na kogo skargę, zaskarżyć go, obwinić:* O. kogo do sądu, o złodziejstwo. O. fałszywie = *spotwarzyć.* Oskarż go u ojca. Troc. Oskarżył mię u pana. Troc. Prokurator oskarża (= *dowodzi winy podsądnego*). Na marach usiadszy, strasznym barzo głosem te słowa zawołał: Sprawiedliwym sądem Bożym jestem oskarżony, sądem Bożym jestem osądzony... sądem Bożym jestem potępiony. Chom. **2.** *zarzucić komu co, obwinić, pomówić go o co, przypisać komu co złego;* nied. *uskarżać ś., użalać ś., żalić ś. na zło z czyjej strony, wyrzucać komu co:* Byrona oskarżają o bezbożność. Mick. Oskarżono Galileusza o oszukaństwo, kacerstwo, bluźnierstwo i bezbożność. Karł. **O. ś.** *obwinić siebie samego, zameldować o swoim przestępstwie.* <O + Skarżyć>

†**Oskarżywać, a, ał** i †**O. ś.** p. **Oskarżyć:** Wiele (ich mówców) było, którzy wielkiej chwały dostąpili, a. oskarżywając winne, a. broniąc niewinne. Kwiat. <Od Oskarżać>

†**Oskarżywanie, a,** blm., czynność cz. **Oskarżywać.**

†**Oskarżywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Oskarżywać ś.**

Oskąpieć, eje, ał *stać ś. skąpym, zeskąpieć.* <O + Skąpieć>

Oskąpienie, a, blm., czynność cz. **Oskąpieć.**

Osklepek, pka, lm. **pki** anat. *wypukła podstawa lejka ślimaka zwrócona ku górze, część składowa wewnętrznego narządu słuchowego* (cupula infundibuli cochleae). <Od Osklepić>

Osklepiać, a, ał p. **Osklepić.**

Osklepianie, a, blm., czynność cz. **Osklepiać.**

Osklepić, i, ił, nied. **Osklepiać** *zasklepić dokoła, obwieść sklepieniem:* Sroka gniazdo swoje z wierzchu wkoło osklepi. Haur. <O + Sklepić>

Osklepienie, a, blm., czynność cz. **Osklepić.**

Osklutować, uje, ował *obrobić sklutem na gładko:* O. bierwiono, wrzosiankę. <O + *Sklutować, od Sklut>

Osklutowanie, a, blm., czynność cz. **Osklutować.**

[Oskoblenie, a, blm.] czynność cz. **Oskoblić.**

[Oskoblić, i, ił] *oskrobać, obłupić z kory.* <O + Ukr. skobliti>

Oskoczenie, a, blm., czynność cz. **Oskoczyć.**

Oskoczyć, y,ył, Obskoczyć, nied. **Oskakiwać, Obskakiwać I.** *skacząc, obejść dokoła:* Obskoczył to miejsce na jednej nodze. **2.** *zaskoczyć ze wszystkich stron, osaczyć; obstąpić, otoczyć, oblec w skok:* Od nieprzyjaciół wkoło oskoczony, poległ. Błaż. To jest fortel największy na Niemca zbrojnego, O. go ze wszech stron, czynić go głodnego. Biel. M. Król, oskoczony od Niemców, Rusinów i Węgrów, szukał bezpieczeństwa w męstwie własnym. Nar. Mary poczwarne oskoczyły ich wokoło, puhacz prześladował wyciem. Dyg. W Umbrji nad Metaurem oskoczyły Asdrubala wojska rzymskie. Lel. Nuż orda, przewąchawszy, i z tyłu w oczy z wojskiem go na złym miejscu, broń Boże, oskoczy. Pot. Wkoło zwierza oskoczyli. Od. <O + Skoczyć>

Oskolnica, y, lm. **e I.** *woda zaskórna, wydobywająca ś. na wiosnę z ziemi, zaraz po jej rozmarznięciu.* **2.** [O.] = a) p. **Oskoła.** b) *przybór wody na Wiśle.* <Od Oskoła>

Oskoła, y, blm., **Jaskoła, [Oszkoła, Ośkoła, Oskolnica, Oskoma] I.** *płynienie soku z drzewa,* mlecz roślinny: Wiele z drzew leśnych podpadają płynieniu, a jak ogrodnicy zowią, oskole. L. O., upływanie soków z drzewa przez rany po odcięciu gałęzi. L. Na wiosnę, gdy ś. brzoza do żywego natnie, O. wypływa. L. Spokojnie zagryzają słodycze oskoły płynącej w pąkach młodziuchnych. Dyg. O., sok brzozowy. Ocz. **2.** przen. *wiosna, czas, kiedy O. z drzew wypływa.* Włod. <O + SKOŁ/SZCZEŁ>

Oskoma, y, lm. **y, Oskomina, [Oskumina, Skąma, Skoma]** a. (w lm.) **Oskominy I.** *drętwienie zębów po kwasach.* **2.** przen.: O. czego a. na co = *chętka, ślinka, łaknienie, apetyt na co, uczucie z przypomnienia czego łakomego:* O. bogactw. Czynić komu oskomę. Oskomę ma na co (= *łyka ślinkę, ostrzy zęby, pachnie mu co*). Choć mu dokucza O., już ją spluwał nieborak, żeby matkę ratował. Pot. Mimo swych wielkich bogactw był łakomy, ubogim nieużyty, mający oskomy. Min. Wiem ja, żeć szynkowne domy czynią oskomę miasta. Iż. Zapach pod nosem oskomę sprowadza. Jord. Mozoliliśmy ś. dwa lata i nie możemy go cierpieć

dłużej, gdyż inaczej wszyscy próżniacy będą ś. kierowali na trzyletnich: zrobi im ś. oskomę. Dyg. **3.** [O.] p. **Oskoła.** <O + Skoma, SKOM/SZCZEM>

Oskomian, y, lm. **y** bot. (averrhoa) *roś. z rodziny szczawikowatych.* <Od Oskoma>

Oskomina, y a. w lm. **Oskominy l.** p. **Oskoma:** Póki kto kwaśne jabłka je, ma na zębiech oskominę. Hrb. Kurza noga oskominy zębom odejmuje. Trzyc. Kto będzie pożywał kwaśnej jagody, oskominy mieć będą zęby jego. Leop. Ojcowie jedli jagody, a zębom synów ich oskominy. Bud. [Wam O., żeście nie pili takiego wina]. Nic mi po tych oskominach. Rej. Zazdrość oskominy rodzi. Troc. Zazdrość przeklęta rodzi oskominy, gdy na cudze szczęście patrzy. Pot. Mam oskominę na to. Troc. Oskominy komu czynić. Troc. **2.** [O., **Oskumina**] *ociupina, kawałeczek, okruszyna.* Zdr. **Oskominka.** <O + Skomina, SKOM/SZCZEM>

[Oskominka, i, lm. **i]** p. **Oskomina.**

[Oskomleć, e, ał] *dostać oskomy, zdrętwieć:* Zęby mi oskomlały. <Od Oskoma, przez sld. do Skomleć>

[Oskomlenie, a, blm.] czynność cz. **Oskomleć.**

× **Oskomy, [Łoskomy]** *oskomę mający, chciwy, łakomy, zazdrosny.*

Oskopić, i, ił barana = *zrobić go skopem, oczyścić, okastrować go.* <O + Skopić>

Oskopienie, a, blm., czynność cz. **Oskopić.**

Oskorupienie, a, lm. **a l.** lek. *powstawanie, tworzenie ś. złogów wapiennych w tkankach ustroju,* zwapnienie, skredowacenie, × skamielina (incrustatio, petrificatio). **2.** a. × **Naskorupienie, Inkrustacja, Inkrustat** min. *skorupa mineralna, powlekająca powierzchnię jakiegokolwiek ciała organicznego.* <O + Skorupienie>

Oskorupień, pnia, lm. **pnie** gieol. *rodzaj polipnia, czyli korala komórkowego skamieniałego,* komorecznia (cellepora). Jar. <O + * Skorupień, od Skorupieć>

[Oskółnica, y, blm., **Oskulnica]** *choroba ust (u dzieci).* <O + * Skuły, policzki>

Oskór, a, lm. **y** bot. (xylopia) *roś. z rodziny flaszowcowatych.* <?>

Oskórek, rka, lm. **rki l.** *zwierzchnia skóreczka na drzewie* (epidermis). Podcz. **2.** anat. = **Błonka** *szklista.* <O + * Skórek, od Skóra>

× **Oskórka, i,** lm. **i** anat. p. **Błonka.**

[Oskórować, uje, ował] *obedrzeć, ociosać z kory,* okorować, okorzyć: Drzewo oskórowane na pniu dla otrzymania suszki, czyli drzewa na pniu uschłego. Łab. <O + * Skórować, od Skóra>

[Oskórowanie, a, blm.] czynność cz. **Oskórować.**

[Oskrabać, bie, bał i **O. ś.]** p. **Oskrobać.** <Z Oskrobać>

[Oskrabanie, a, blm.] czynność cz. **Oskrabać.**

[Oskrabanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Oskrabać ś.**

[Oskrabina, y, lm. **y]** p. **Oskrobina.** <Od Oskrabać>

[Oskradzenie, a, blm.] czynność cz. **Oskradzieć.**

[Oskradzieć, eje, ał] (o zbożu) *zeschnąć na korzeniu przed zakwitnięciem.*

Oskroba, y, lm. **y** rzem. *tarnik, raszpla.* <Od Oskrobać>

Oskrobać, bie, bał, Obskrobać, [Oskrabać], nied. **Oskrobywać, †Oskrobawać, Obskrobywać l.** *skrobiąc, obnażyć, oczyścić dokoła, ze wszystkich stron:* O. marchew, rybę. Rybę z łuszczki O. Pot. = *ogolić.* Nim ziemię narzucono, część niejaką korzenia oskrobywał. Pilch. O. chleb. Troc. Przen.: posp., O. co gdzie = *oberwać, skorzystać, wskórać, skubnąć, okroić:* Nie oskrobiesz tu nic. Troc. *(= nie urwiesz, nie pożywisz ś. tu).* **2.** *skrobiąc, ogarnąć, zeskrobać:* Ropę skorupą oskrobywał, siedząc na gnoju. Wuj. **O. ś. l.** dok. *podrapać ś., skrobiąc, aż do krwi.* **2.** przen. *okroić ś., kapnąć:* Nic ci ś. tu nie oskrobie. <O + Skrobać>

Oskrobanie, a, blm., czynność cz. **Oskrobać.**

Oskrobanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oskrobać ś.**

†Oskrobawać, a, ał i **†O. ś.** p. **Oskrobać.**

†Oskrobawanie, a, blm., czynność cz. **Oskrobawać.**

†Oskrobawanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oskrobawać ś.**

[Oskrobina, Oskrabina, Oszkrabina, Oskrobowina], w lm. **Oskrobki** *to, co schodzi przy oskrobywaniu, łupina, obierzyna, łuska, skrobina:* Oskrobiny chlebowe, skórne. Troc. Zdr. **[Oskrobinka].** <O + Skrobina>

[Oskrobinka, i, lm. **i]** p. **Oskrobina.**

Oskrobki, ów, blp. p. **Oskrobina.** <O + * Skrobki, od Skrobać>

[Oskrobowina, y, lm. **y]** p. **Oskrobina.**

Oskrobywać, uje, ywał i **O. ś.** p. **Oskrobać.**

Oskrobywanie, a, blm., czynność cz. **Oskrobywać.**

Oskrobywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oskrobywać ś.**

[Oskroić, i, ił] p. **Rozkrajać:** Radby mu zajrzeć w serce, O. na poły. Ork. <(R)ozkroić>

[Oskrojenie, a, blm.] czynność cz. **Oskroić,** *rozkrojenie.*

Oskromia, i, lm. **e** bot. (astronium) *roś. z rodziny nanerczowatych.* <?>

[Oskromić się, i ś., ił ś., Zeskromić ś.] *zjeść (przez nieuwagę) coś mięsnego a. wogóle niepostnego w dzień postny; jeść mięso w post, przełamać post.* <O + Skromić ś.>

[Oskromienie się, a ś., blm.] czynność cz. **Oskromić ś.**

!Oskrzela, i, lm. **e** p. **Oskrzele.** Sł. wil.

Oskrzele, i, blp. **!Oskrzela** lp. **l.** anat. *rozgałęzienia większe i średnie tchawicy w płucach,* × dudy, †gałęzie pnia kanału oddechowego, †meaty obchodzące płuca, †naczynia wietrzne, †odnogi wiatrociągu, krtani, tchawicy (bronchi). **2.** zool. †O. u zwierząt wodnych, płuc nie posiadających, *skrzele* (branchiae). <O + Skrzele>

× **Oskrzelik, a,** lm. **i** p. **Oskrzelki.**

Oskrzelikowy przym. od **Oskrzelik,** oskrzelkowy. Lek.: Szmer O. <Od Oskrzelik>

Oskrzelki, ów, × **Oskrzeliki** blp. **l.** anat. *rozgałęzienie oskrzeli,* †gałązki wiatrowe, widełkowate, †odnóżki tchawicy (bronchioli). **2.** lek.: Zapalenie oskrzelków (broncheitis). <Od Oskrzele>

Oskrzelkowy p. **Oskrzelikowy.** <Od Oskrzelki>

Oskrzelo-płucowy *zarówno płuc jak oskrzeli dotyczący.* Lek.: Zapalenie oskrzelo-płucowe (bronchopneumonia). <Oskrzele + Płucowy>

Oskrzelowy przym. od **Oskrzele** a) anat.: Gałąź główna oskrzelowa prawa i lewa, !oskrzele prawe i lewe (bronchus dexter et sinister). Gruczoły oskrzelowe (glandulae bronchiales). Kończyny oskrzelowe p. **Kończyny.** b) lek.: Kamyk O. Krwiotok O. (bronchorrhagia). Oddech, szmer O. (respiratio bronchialis). Ropotok, śluzotok O. (bronchorrhoea). c) zool.: Krtań oskrzelowa u ptaków (larynx bronchialis).

Oskrzenie, a, blm., czynność cz. **Oskrzyć.**

× **Oskrzepły** *okrzepły, skrzepły, stężały:* Serce oskrzepłe snem letargicznym. Uj. <O + Skrzepły>

Oskrzyć, y, ył *obsypać iskrami:* Błysnął cały oskrzony, jak niebo gwiazdami. Zm. <O + Skrzyć>

Oskrzydła, i, lm. **e, Wodolist, Wiatraczka** bot. (dodonaea) *roś. z rodziny zapianowatych.* <O + Skrzydło>

Oskrzydlać, a, ał p. **Oskrzydlić.**

Oskrzydlanie, a, blm., czynność cz. **Oskrzydlać.**

Oskrzydlenie, a, blm., czynność cz. **Oskrzydlić:** Rezerwa ogólna służy też do oskrzydlenia nieprzyjaciela. Chrzan.

Oskrzydlić, i, il, nied. **Oskrzydlać I.** *dać skrzydła, opatrzyć w nie:* I Krasiński oskrzydla duszę lub posyła myśl w nieznane obszary. Święt. **2.** przen. *okryć, otulić niby skrzydłem, skrzydłami:* Łodzie oskrzydlone. Słow. Usta karminowe oskrzydlone dwoma dołkami. Jeż. Rondo kapelusza związanego pod brodą oskrzydlało jej twarz. Zer. Kapelusik oskrzydlony przyszpilić do jasnych włosów i rękawiczki naciągnąć na małe, białe rączki — to dzieło dwuch chwilek. Kos. **3.** *zachodząc bokiem, otoczyć, ogarnąć:* O. nieprzyjaciela. <O + Skrzydlić>

[**Oskrzydłki, ów,** blp.] myśl. *poły a. boki sieci.* <Od Oskrzydlić>

Oskrzynie, a, lm. **a** bud. *zestawa z czterech kawałków deski i z dna do nich przytwierdzonego:* O. stojące (np. w szafie, ołtarzu), leżące (np. w skrzyni, szufladzie). <O + *Skrzynie, od Skrzynia>

Oskubać, bie, bał, [**Oszkubać**], **Obskubać,** × **Oskubnąć,** † **Oskuść,** † **Obskuść,** nied. **Oskubywac, Obskubywać I.** *wyskubać ze wszystkich stron, zupełnie:* O. pierze z ptaka, liście z drzewa. **2.** *skubiąc, ogołocić, obnażyć, oczyścić; obrać z czego, skubiąc:* U gęsi co rok ś. oskubują brzuch, szyja i wyższa część skrzydeł. Kłok. Oskub tę kurę. Troc. O. drzewo z liści, ptaki z pierza. O. komu brodę. **3.** przen. kogo. = *ogolic – ogołocić, obrać, oporządzić, obedrzeć, okpić, oszwabić, wyzyskać:* Oskubano go. Troc. <O + Skubać>

Oskubanie, a, blm., czynność cz. **Oskubać.**

[**Oskubek, bka,** lm. **bki, Oszkubek**] *przezwisko.* <Od Oskubać>

Oskublin, u, lm. **y** bot. (osyris) *roś. z rodziny sandałowcowatych.* <?>

Oskubywać, uje, ywał p. **Oskubać.**

Oskubywanie, a, blm., czynność cz. **Oskubywać.**

[**Oskucina, y,** lm. **y**] *odrobina.* Zdr. **Oskucinka.** <por. Ros. łoskut, łoskutok = kawałek, odrobina>

[**Oskucinka, i,** lm. **i**] p. **Oskucina.**

Oskulacyjny: Linje krzywe oskulacyjne = *stykające ś., styczne.* <Z Łć. osculatio = dosł. całowanie>

[**Oskulnica, y,** blm.] p. **Oskólnica.** <O + Skuły, policzki>

[**Oskumina, y,** lm. **y**] **I.** p. **Oskoma. 2.** p. **Ociupina.**

Oskur, a, lm. **y** = **Oczkur:** Nosił szarawary oskurem wyżej pasa związane. Rzew. <Z Oczkur, przez sld. do Skóra>

† **Oskuść, bie, bł** p. **Oskubać:** O. ptaki z pierza. Pot. Gęś O., wieprza zabić, wołu pięknie sprawić. Zwr. M.

[**Oskwarek, rka,** lm. **rki**] *skwarka, skwarek.* <O + Skwarek>

Osła, y, lm. **y** p. **Osełka:** Osły, osełki ręczne różnie ś. wyrabiają, częstokroć i z trzonkami dla wygodniejszego trzymania. Kluk. O., choć sama przez ś. nic nie kraje, jednak żelazom tępym ostrość daje. Prz. Cóż po brzytwie bez osły? Pot. Osłą co ostrzyć. Troc. Do żniwa sierpy, kosy, osły, klepadło do kosy. Ek. Przen.: Gniew jest osłą męstwa. Petr. *(= bodźcem).* Jam obojgom wam była osłą, na której spólnie ś. ostrzyła jednego wiara, drugiej zaś wstydliwość. Lubom. O. złotnicza, probierski kamień. L. O. masła. L. <OS>

Osłabiacz, a, lm. **e** fot. *płyn, zmniejszający siłę ciemnej barwy.* <Od Osłabiać>

Osłabiać, a, ał p. **Osłabić.**

Osłabiająco przys. *w sposób osłabiający; rozwalniająco:* Przyrządza niewinną jakąś miksturę, która działa tylko O. Weys. <Od Osłabiać>

× **Osłabiale** przys. od **Osłabiały:** Dufając w mocne mury, nieprzyjaciel O. sobie poczyna. Leop. *(= opuszcza ś.).*

× **Osłabiałość, i,** blm. rz. od **Osłabiały;** p. **Osłabienie:** W tej osłabiałości ojczyzny. Dek.

× **Osłabiały** p. **Osłabły:** Sól ta zęby osłabiałe umacnia. Syr. Władysław, król czeski, laty O. Fryderykowi, starszemu synowi swemu, królestwem miasto siebie zawiadywać rozkazał. Błaż. <Od Osłabieć>

Osłabianie, a, blm., czynność cz. **Osłabiać.**

Osłabić, i, il, nied. **Osłabiać** *uczynić słabym, pozbawić sił, wycieńczyć, zwątlić:* Osłabił siły nieprzyjacielskie. Troc. Post osłabia. O. cios. O. wzrok = *przytępić, nadwerężyć.* O. władze umysłowe = *przytępić.* O. żołądek = *zepsuć, rozwolnić, rozstroić.* O. węzły rodzinne = *rozluźnić.* O. wiarę = *zachwiać.* O. namiętności = *ostudzić.* O. efekt, wrażenie = *przytłumić, zmniejszyć.* Od igrzyska usnął osłabiony. Li. Trud osłabił nam ciało. Sienk. Z której strony parkany osłabiane znacie, wkoło je tą dębiną gęsto obstawiajcie. Biel. M. Za drugim, trzecim razem bardzo go osłabił, za czwartym jeszcze bardziej, a za piątym zabił. Kras. Czuł ś. zgnębiony, osłabiony, pokonany. Bał. <O + Słabić>

Osłabieć, bieje, biał, Osłabnąć *stać ś. słabym, opaść z sił, popaść w niemoc, omdleć, zesłabnąć, zwątleć:* Wojsko znacznie osłabiało. P. Koch. Tu Bernardyn osłabiał i upadł na łoże. Mick. <O + Słabieć>

Osłabienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Osłabić. 2.** a. × **Osłabnienie,** × **Osłabiałość** czynność cz. **Osłabieć,** *niemoc, upadek sił, wycieńczenie, wyczerpanie:* Okres trzydziestu lat panowania Augusta III w Polsce przedstawia smutny widok osłabienia moralnego. Paw. Tak w moralnym, jak i w fizycznym świecie następuje po wysileniu O. Lib.

Osłabiony I. *którego osłabiono.* **2.** p. **Osłabły.**

Osłabły, × **Osłabiały, Osłabiony** *który osłabł, opadły z sił, omdlały, zwątlały:* Laty stłoczona i osłabła w siłach. L. Leżał jednak jeszcze O. Krasz. <Od Osłabieć>

Osłabnąć, nie, bł p. **Osłabieć:** Osłabł cały jak glina. Perz.

× **Osłabnienie, a I.** blm., czynność cz. **Osłabnąć. 2.** p. **Osłabienie.**

× **Osłać, ościele, osłał** i × **O. ś.** p. **Obesłać:** Męczennik Jerom był drwami obłożon, słomą osłany i tak spalony. Baz. Ościelali wierzchy słomą i chróstem z taką pochyłością, iż przy wygodnym dżdżów spadzie przebywali zimę bezpiecznie. Pilch. <O + 2. Słać>

Osładzać, a, ał p. **Osłodzić.**

Osładzanie, a, blm., czynność cz. **Osładzać.**

Osładziec, dźca, lm. **dźce** bot. (foeniculum azoricum) *roś. z rodzaju fankielu.* <?>

Osłaniać, a, ał p. **Osłonić.**

Osłanianie, a, blm., czynność cz. **Osłaniać.**

× **Osłanie, a,** blm., czynność cz. **Osłać.**

× **Osłanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Osłać ś.**

†**Osłarski** przym. od **Osłarz,** *oślarski.* Troc.

†**Osłarz, a,** lm. **e** p. **Oślarz.** Troc. <Od Osieł, 2 pp. Osła>

× **Osława, y,** blm. p. **Osławienie** a) *sława, uwielbienie, podziw powszechny, rozgłos, uznanie:* Każdy po wielkich pracach pragnie osławy i zawołania, jakoby nagrody. Petr. Ja nie słucham miłości, gdzie idzie o sławę, miła mi miłość, ale dbam wraz na osławę. Mor. A. b) *niesława, zła opinja, hańba, infamja, wstyd, sromota, dyshonor:* Rozpusta mężczyźnie nie niesie tak osławy, jak białogłowom. Górn. Bez wszelkiej wstydu osławy darować grzechy zwykł. Zigr. Sara opłakiwała długo swoją osławę, stawszy ś. dla niepłodności obmową świata. Zał. Ani mię słowa twoje odrażą od tego, żebym nie miał zabiegać osławie. Ciek. Ty (srebro) wiele ich (panienek) ku osławie niemałej przywiedziesz. Papr. Naśmiewcy, którzy co ku osławie czyjej powiadają. Karnk. Obmów, osławy żadnej ś. nie boję. P. Koch. <O + Sława>

× **Osławca, y,** lm. **y** p. **Osławiciel.** Otw. <Od Osławić>

× **Osławiacz, a,** lm. **e** p. **Osławiciel.** Troc. <Od Osławiać>

× **Osławiać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Osławić.**

× **Osławianie, a,** blm., czynność cz. **Osławiać.**

× **Osławianie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Osławiać ś.**

× **Osławiciel, a,** lm. **e,** × **Osławiacz,** × **Osławca** *ten, co osławił a. osławia.* <Od Osławić>

× **Osławicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Osławiciel.**

Osławić, i, ił, [Obsławić], nied. **Osławiać,** †**Osławować I.** [O.] *ogłosić, obwieścić, podać do wiadomości, obwołać, opublikować:* Osławiali go = *wymieniali jego nazwisko.* Prosiłem kapłanów, aby zgubę moję osławili z ambony. **2.** †O. komu co = *oznajmić, zapowiedzieć, ogłosić, obiecać:* Dlatego, abyśmy dobrze i w bojaźni żyli, osławił Bóg piekło i rozkosz rajską ludziom po śmierci. Biel. M. Sam usty swemi szeroko im to O. raczył. Rej. **3.** O. *obedrzeć ze sławy, zniesławić, zaszkodzić dobrej sławie czyjej, zelżyć, zbezcześcić; obmówić, obgadać, oszkalować, oczernić:* Byłem jadem nienawiści osławiony. Wysp. Szrankowemi słowy go nagabał a. osławił. Sz. Strzeż ś. osławiać kogo, bo ciężko odwoływać. Birk. **4.** *rozgłosić, okrzyczeć, otoczyć niezasłużoną sławą:* Osławiony krzewiciel nowomodnych idei. Jezierną raczej osławionym (przez pojedynki), niżeli sławnym, miejscem zwać należy. Kras. W tym osławionym na całą Polskę więzieniu zdarzyły mu nieba o wiele znośniejsze życie, niż ś. obawiał. Szaj. (= *sławetnym*). **5.** × O. *okryć sławą, uczynić sławnym, rozsławić, wysławić, wsławić, uwielbić, odznaczyć:* Chrystus nie objaśnił a osławił sam siebie, ale ojca swego. Leop. Bóg syna swego niebieskiemi upominki ozdobić, wyświadczyć a prawie O. raczył. Żarn. Wiecznie go osławił. Farn. Wesele Jowisza, boga, osławiają. S. Par. **O. ś. I.** [O. ś.] *opowiedzieć ś.:* Osławiam ś. panu, że odchodzę. **2.** *dać ś. poznać, stać ś. powszechnie znanym, wiadomym, odznaczyć ś.:* Jużeś ś. nazbyt osławiła w szalbierstwie. Lubom. Kot sprawiedliwy koguta dławił za to, że ś. czynami zbyt złemi osławił. Kras. **3.** *okryć ś. sławą, stać ś. sławnym, wsławić ś., odznaczyć ś. zaszczytnie, zyskać sławę:* Z podłego stanu powstawszy, nauką ś. osławili Stanisław Zawacki, Stanisław Bartolan, doktór sandomirski, Jakub, doktór przemyski. Petr. Książę Ostrogski Konstantyn męstwem ś. wszystkiemu światu osławił. Baz. Bóg oćców naszych daj tobie swą miłość, acz ś. tobą osławi Jeruzalem. B. Sz. <O + Sławić>

Osławienie, a, blm., czynność cz. **Osławić:** Umarł Eleazar z wielką czcią i osławieniem imienia swego. Urzęd. (= *sławą, chwałą, rozgłosem*).

Osławienie się, a ś., blm., czynność cz. **Osławić ś.**

Osławka, i, lm. **i** bot. (saracha) *roś.* <?>

× **Osławny** przym. od **Osława,** *osławiający, obelżywy, ubliżający, lżący, potwarczy, oszczerczy:* Osławne listy ktoby pisał a. nalezione objawił, ma być ścięt. Sz. (= *paszkwile*). <Od Osława>

†**Osławować, uje, ował** i †**O. ś.** p. **Osławić:** One owieczki przed wszystkim światem przez tę swoję drukowaną kalumnją osławujesz. Smotr.

†**Osławowanie, a,** blm., czynność cz. **Osławować.**

†**Osławowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Osławować ś.**

[**Osłobodzenie, a,** blm.] czynność cz. **Osłobodzić,** *oswobodzenie.*

[**Osłobodzenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Osłobodzić ś.,** *oswobodzenie ś.*

[**Osłobodzić, i, ił** i **O. ś.**] p. **Oswobodzić.** <Brs. osłobodzić>

Osłoda, y, lm. **y** *osłodzenie; rzecz słodząca, szczeg.* przen.: *balsam, słodycz, ukojenie, ulga, pociecha, ochłoda:* Traktat ten na królu wymuszono, acz z niejaką hańby jego osłodą. Nar. O. cierpień. Do stóp wam pochyleni, błagać was będą o jednę pieśń osłody. Krasiń. Przynosić ulgę cudzym cierpieniom jest to dla własnych niezawodną osłodą. Czart. A. Wdzięczna życia osłodo, wierni przyjaciele! Nar. Muzo, dni moich osłodo! Kniaź. Ucierpienia tego najmilszą w ojcowskim sercu twoim znajdujesz osłodę. Djar. gr. Drzewo jest osłodą żyjących i kocha zmarłych. Żer. <Od Osłodzić>

†**Osłodczenie, a,** blm., czynność cz. **Osłodczyć,** *osłodzenie.*

†**Osłodczyć, y,ył** p. **Osłodzić:** Poczty osłodczone dam tobie s kadzidłem baranowym. Ps. flor. <Od + *Słodczyć, od Słodki>

†**Osłodnąć, nie, nął,** †**Osłodnieć** *stać ś. słodkim,* przen. *znośniejszym.* <O + Słodnąć>

†**Osłodnieć, eje, ał** p. **Osłodnąć:** Te gorzkie wody osłodniały im ku piciu. Leop. Przecież ta zła baba przez te sztuki osłodniała. Haur. Osłodniało wino od cukru. Troc. <O + Słodnieć>

†**Osłodnienie, a,** blm., czynność cz. **Osłodnąć** a. **Osłodnieć.**

× **Osłodyczenie, a,** blm., czynność cz. **Osłodyczyć.**

× **Osłodyczyć, y,ył** p. **Osłodzić.** <O + *Słodyczyć, od Słodycz>

Osłodzenie, a I. blm., czynność cz. **Osłodzić. 2.** × O. p. **Osłoda.**

Osłodzica, y, lm. **e** bot. p. **Zanogcica.** <Od Osłodzić>

Osłodzić, i, ił, × **Osłodyczyć,** †**Osłodczyć,** nied. **Osładzać I.** *zrobić słodkim, zaprawić słodyczą:* O. herbatę (= *ocukrzyć, ocukrować*). Wino kwaśne niecnotliwi winiarze osładzają srebrną pianą. Krup. **2.** przen. *złagodzić, uczynić znośniejszym:* O.

cierpienie. O. komu los. O. odmowę. Fred. A. *(=zmniejszyć jej wrażenie, obwinąć ją w bawełnę).* <O + Słodzić>

Osłomuł, a, lm. **y = I. Muł.** <Osieł + 1. Muł>

Osłona, y, lm. **y, Obsłona I.** a) *osłanianie, osłonienie, ochrona, obrona:* Spólny mieli interes osłony państw swoich od przemocy pogańskiej. Nar. Ramieniem dajesz mi osłonę. Wysp. b) a. × **Obsłonica** *to, co osłania, zasłona, okrycie:* Z poza osłony liściastej ukazały ś. dwa kły potężne. Kamień ów w cieniu laurowej osłony. Kniaź. Lia rozchyla ś. ze ślubnych osłon. Wysp. O. do lampy *(=daszek, umbrelka).* **2.** w stosie węglarskim = *ściana z gałęzi i żerdzi tak urządzona, aby przy jej pomocy ciąg powietrza mógł być a. stłumiony a. powiększony.* **3.** [O.] *deska boczna na wozie do wożenia gnoju, kamieni i t. p.* **4.** anat. p. **Opona. 5.** mech. p. **Okrywa. 6.** ogr., w lm. *dzikie drzewa osłaniające sad.* Zdr. **Osłonka.** <O + SŁON>

Osłoneczniać, a, ał p. **Osłonecznić.**

Osłonecznianie, a, blm., czynność cz. **Osłoneczniać.**

Osłonecznić, i, ił, nied. **Osłoneczniać** *opromienić, oblać światłem, blaskiem słonecznym, oświecić promieniami słonecznemi:* Wesoło było na widnym, osłonecznionym świecie. Orzesz. Osłoneczniona przestrzeń. Orzesz. Osłoneczni tę jasną dachów różyczę. Słow. <O + *Słoneczny, od Słoneczny>

Osłonecznienie, a, blm., czynność cz. **Osłonecznić.**

Osłonica, y, lm. **e** zool. p. **Osłonnica.** <Od Osłonić>

Osłonić, i, ił, Obsłonić, nied. **Osłaniać, Obsłaniać I.** *zasłonić dokoła, ze wszystkich stron, okryć, otoczyć osłoną, otulić:* Uciekających kurzawa osłoniła. Błaż. Dama osłonięta na twarzy koronkową woalką przesunęła ś. koło nich i weszła do sieni. Bał. Kiedym od mrozu mirt osłaniał młody. Grez. Żarty jego, niekiedy swawolne, gazą jednak grzeczności osłonione, nie urażały. Kras. O. sobie twarz. **2.** przez. *ukryć, utaić, zamaskować:* O. swoje zamiary. O. miłość pozorem przyjaźni. Chciała swoję kształtownie miłość O. przed jego okiem. Zabł. **3.** przen. *ochronić, obronić, zastawić:* O. kogo swoją protekcją. Tfu! szczeznij, przepadnij, odrzekł kozak, i krzyżem świętym pierś sobie osłonił. Jeż. <O + SŁON>

Osłonienie, a I. blm., czynność cz. **Osłonić. 2.** × O. p. **Osłona.**

Osłonka, i, lm. **i I.** p. **Osłona. 2.** [O.] *deska na spodzie wozu u sani.*

Osłonnica, y, lm. **e, Osłonica, Oponnica** zool.: Osłonnice (tunicata) *zwierzęta bocznie symetryczne, bez podziału na pierścienie, z gardzielą zamienioną na organ oddychania.* Gromady: 1. zachwy (tethyodea). 2. sprzągle, salpy (thaliacea). <Od Osłonić>

× **Osłończony** *oświecony słońcem, osłoneczniony;* przen. *opromieniony, uświetniony:* Mogiła, osłończona sławą. <O + *Słończony, od Słońce>

× **Osłopas, a,** lm. **y** *pastuch osłów, ośłarz.* Dict. <Osieł + PAS>

Osłouchy *mający ośle uszy:* Tam był Krezus i Midas O. Klon. <Osieł + *Uchy, od Ucho>

Osłować, uje, ował *być osłem = nie uczyć ś.:* Jakby sztubak, co cały rok osłował. <Od Osieł>

Osłowanie, a, blm., czynność cz. **Osłować.**

Osłowato przys. od **Osłowaty.**

Osłowaty *podobny do osła.* L. <Od Osłowy>

× **Osłowski** p. **Ośli.**

× **Osłowstwo, a,** × **Osielstwo,** blm. *natura, przymioty, wady osła; głupota, tępość umysłu; gapiostwo.* <Od Osłowy>

× **Osłowy** p. **Ośli.**

[Osłowy] przym. od **Osła:** O. piasek *(=piasek utarty z osełki).* <Od Osła>

†**Osłuch, u,** lm. **y,** †**Osłyszenie I.** *wieść, pogłoska, sława, rozgłos, fama, posłuch, słuch, słyszenie:* Osłuchem i ogłosem świat napełnił. Troc. Mam to z osłuchu. Troc. W O. przyszła. Żebr. *(=dostała ś. na języki ludzkie).* **2.** O. wojenny *=podsłuch, zwiady, rekonesans:* Cóż ludzie na osłuchu, niżeli nam uciekną? Pot. <O + SŁUCH>

Osłuchać, a, ał = Obsłuchać: Przyszedłem do ciebie, abyś mnie opukał i osłuchał. Rodz. **O. ś.** p. **Obsłuchać:** Jakem ś. osłuchał lepiej, pokazało ś., że jeden targował, drugi dawał, a nie liczył... L. Dobrze ś. napatrzy i osłucha prostaczek. L. Czasem trzeba w stadzie z rusznic strzelać, czasem trąbić, bębnić, aż gdy ś. osłuchają źrzebięta. Dor. Nowe niektóre polskie słowa osłuchałyby ś., gdyby ich gęsta spowszedniała mowa. Fred. A. <O + Słuchać>

Osłuchanie, a, blm., czynność cz. **Osłuchać.**

Osłuchanie się, a ś., blm., czynność cz. **Osłuchać ś.**

Osłuchiwać, uje, iwał = Obsłuchiwać: Podniósł go tymczasem i zaczął O. Rog. St. **O. ś. = Obsłuchiwać ś.** <O + Słuchiwać>

Osłuchiwanie, a, blm., czynność cz. **Osłuchiwać.**

Osłuchiwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Osłuchiwać ś.**

†**Osłuchować się, uje ś., ował ś.** p. **Osłuchać:** Posłał, aby co tam ś. dzieje, osłuchowali ś. Warg.

†**Osłuchowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Osłuchować ś.**

Osłupiałość, i, blm. rz. od **Osłupiały,** *osłupienie:* Z tego poruszenia, które go wywiodło z osłupiałości. Krasz.

Osłupiały *który osłupiał; zdrętwiały, skamieniały, oniemiały:* Stanął, O. *(=jak wryty).* O. smutek. Orzesz. *(=niemy).* Widział nas wszystkie nieme i osłupiałe. Niem. Przychodziły jesienią dni osłupiałe, chorością sine, ckne, stękliwe, oropiałe — dni trupie. Reym. <Od Osłupieć>

Osłupić, i, ił *wprawić w osłupienie, zdumieć:* Byś wiek swój wstrząsnął, olśnił i osłupił przeolbrzymiością swych przeznaczeń. Psm. Hetman tak był tym wyznaniem osłupiony, iż ś. na odpowiedź nie zebrał. Krasz. <O + Słupić>

Osłupieć, eje, ał, nied. **Osłupiewać** *stanąć jak słup z przerażenia, zgrozy i t. p., oniemieć, zdrętwieć, skamienieć:* Aż osłupiał Tadeusz na tyle nauki. Mick. *(=zdumiał).* Osłupiał aż na te słowa. Niem. Król osłupiał, gdy odkrył, jak zabić chciano Mentora. Jabł. Wzruszenie jego było tak wielkie, że upuścił książkę z rąk i osłupiał. Krasz. O. z przerażenia = *struchleć.* <O + Słupieć>

Osłupienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Osłupić. 2.** a. **Osłupiałość** czynność cz. **Osłupieć:** Wyjść, obudzić ś. z osłupienia. **3.** lek. (catalepsis) *choroba nerwowa,* katalepsja.

Osłupiewać, a, ał p. **Osłupieć:** Postępek wojska uważać należało za niegodziwy, osłupiewano też na wiadomość o nim. Moracz. <Częstotl. od Osłupieć>

Osłupiewanie, a, blm., czynność cz. **Osłupiewać.**

× **Osłyszeć się, y ś., ał ś. I. = Obsłuchać ś.:** Wszyscy stawią ś., jako skoro ś. osłyszą, bądź przez poselstwa, przez listy, naostatek przez same wieści, żeś tak W. K. Mość już postanowił. Jan. Trzej królowie gdy ś. w Jerozolimie o Mesjaszu pytali, wszystko ś. królestwo osłyszało, iż

ś. narodził. Skar. Uchwaliliśmy ruszenie pospolite, ku któremu, gdybyśmy ś. o gwałtownym nieprzyjacielu osłyszeli, sami osobą naszą przyjedziemy. Vol. Kiedyby słów dziwnych z cudzych języków nie zażywano, polskieby ś. osłyszały. Troc. **2.** *zostać oszukanym przez słuch, źle usłyszeć, przesłyszeć ś.:* Osłyszałem ś. w tym. Troc. A dla Boga! Wszak Bogu ofiarują kozły i barany, a nie ludzie; pewność ś., ojcze, osłyszał. DAbr. Cóż ty ś. w nim kochasz, czym ś. osłyszała? Mor. A. <O + Słyszeć>

†**Osłyszenie, a,** blm. p. **Osłuch:** Jakoż tę sprawę jego kr. mość od pana wojewody i od inych ma, że ś. nieprzyjaciel osłyszeniem królewskiej osoby w onych krajach hamował.

×**Osłyszenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Osłyszeć ś.**

Osm, u, blm. chem. *pierwiastek metaliczny z gromady platynowej,* Os. <Gr. osmé = zapach>

×**Osmaczać, a, ał** p. **Osmaczyć.** <O + *Smaczać, od Smak>

×**Osmaczanie, a,** blm., czynność cz. **Osmaczać.**

×**Osmaczenie, a,** blm., czynność cz. **Osmaczyć.**

×**Osmaczka, i,** lm. **i** *ósma część korca, pół ćwierci:* Płacono jagieł osmaczkę po pół ósma złotego. Rol. Moskwa im osmaczkę soli po talarze przedawała. Grab. Było kilkakroć sto tysięcy osmaczek, i to był chleb żołnierza polskiego. Rol. W Kamieńcu O. zboża po 10 lewów. Rol. <Od Ósmy>

×**Osmaczyć, y, ył,** nied. †**Osmakować,** ×**Osmaczać** *dodać smaku, zaprawić czym smacznym, ocukrować:* Chleb wodą pokropił, a solą osmaczał. Krasz. Nie brakło więc ani szafranu, ani imbieru, gwoździków, ani tak zwanych rajskich ziarnek, które rybę i mięsiwa O. miały. Krasz. <O + *Smaczyć, od Smak>

Osmagać, a, ał *smagając, obić; oćwiczyć, ochłostać, obatożyć:* O. kazał służałców. Nar. Rózgami O. Pilch. <O + Smagać>

Osmaganie, a, blm., czynność cz. **Osmagać.**

×**Osmaganiec, ńca,** lm. **ńcy** *łotr, łajdak, urwis, którego smagano a. należałoby osmagać.* <Od Osmagany>

[**Osmak, a,** lm. **i**] p. **Ośmiorak.** <Od Ósmy>

†**Osmak, u,** lm. **i** *smak na języku:* Żadnego osmaku nie czuję. Wol. <O + Smak>

†**Osmakować, uje, ował** p. **Osmaczyć;** *zaprawić czym smacznym, osłodzić, ocukrować.* Przen.: Księgi swoje ludziom okrasić chciał i O. Skar. <O + Smakować>

†**Osmakowanie, a,** blm., czynność cz. **Osmakować.**

Osmalać, a, ał l. p. **Osmalić. 2.** × p. **Osmolić.**

Osmalanie, a, blm., czynność cz. **Osmalać.**

†**Osmalczenie, a,** blm., czynność cz. **Osmalczyć.**

†**Osmalczyć, y, ył** *okrasić, osmarować, zaprawić smalcem:* Smalcowany z smalcem, smalczysty, osmalczony. Kn. <O + *Smalczyć, od Smal(e)c>

Osmalenie, a, blm., czynność cz. **Osmalić.**

Osmalić, i, ił, nied. **Osmalać** *przeciągnąć przez ogień, oswędzić, opalić, okopcić:* O. kurczę, prosię. O. pieczeń (=*przypalić*). Ocembruj wykopany dół dylami ogniem osmalonemi. Kluk. O. słup przed wkopaniem. Jeńcom palono brody, osmalano wąsy i czupryny, parzono pięty. Rol. Niedźwiedź przedniemi łapami to drzewa korzenie, to pniaki osmalone rwał. Mick. Okręt, prochem wysadzony, wyrzucił pod niebo sztuki osmalone. L. O. sobie włosy. U nas w Warszawie, aby kto piórko osmalił, pójdzie dym aż na przedmieścia. Krasz. Wisła ś. zapaliła, ryby ś. popiekły, osmalone szczupaki do morza uciekły. Pśń. U niego skłamać — to jak piórko osmalił (= *jakby nigdy nic, w mgnieniu oka, w lot, na poczekaniu, od ręki*). <Od *Osmała, *Smała, od Smoła, Smolić>

[**Osmaluch, a,** lm. **y**] **l.** *głownia, żagiew, opalony kawał drzewa.* **2.** *smoluch, brudas, kocmołuch.* <Od Osmalić>

Osmana, y, lm. **y l.** w wyrażeniu: [**W osmanę**] *razem, do kupy:* Nie było znaku, gdzie ten gościniec (=*karczma*) stojał, bo sie zapad w osmanę (=*ze szczętem*). **2.** bur. *grono kopaczy, którzy razem w liczbie 10 — 50 wychodzą do kopalni.* Śl. wil. <?>

[**Osmarkacenie, a,** blm.] czynność cz. **Osmarkacieć.**

[**Osmarkaciały**] *który osmarkaciał:* Ziemia osmarkaciała (=*nawpół zmarzła, obślizła*).

[**Osmarkacieć, eje, ał**] *stężeć.* <O + Smarkaty>

Osmarkać, ka a. **cze, kał** *smarkając, owalać smarkami, zasmarkać.* **O. ś.** *smarkając, owalać ś. smarkami:* [Siedzi cygan na cygance, póty nie zlezie, aż sie osmarce] (zagadka o garnku z wrzątkiem). <O + Smarkać>

Osmarkanie, a, blm., czynność cz. **Osmarkać.**

Osmarkanie się, a ś., blm., czynność cz. **Osmarkać ś.**

Osmarować, uje, ował, [**Oszmarować**], **Obsmarować,** nied. **Osmarowywać. Obsmarowywać l.** *posmarować wokoło, na wszystkie strony, obmazać:* Budowa zewnątrz i wewnątrz grubo wylepiona gliną, osmarowywana co roku. Krasz. **2.** przen. kogo = *spotwarzyć, obmówić, obgadać, oczernić:* O. kogo w gazetach = *opisać zjadliwie.* **3.** przen. kogo, komu boki, skórę = *wysmarować, wyłoić, ogrzmocić, obić, obatożyć, orznąć, zerznąć (skórę), osmagać, oćwiczyć, wyokładać, wygarbować, wyłatać.* **O. ś.** kinrusem, zł. *upić ś., być pijanym.* <O + Smarować>

Osmarowanie, a, blm., czynność cz. **Osmarować:** Nie żałujesz czernidła na osmarowanie poczciwej panny Zenobji. Bał.

Osmarowywać, a, ał p. **Osmarować.**

Osmarowywanie, a, blm., czynność cz. **Osmarowywać.**

Osmażać, a, ał p. **Osmażyć.**

Osmażanie, a, blm., czynność cz. **Osmażać.**

Osmażenie, a, blm., czynność cz. **Osmażyć.**

Osmażyć, y, ył, Obsmażyć, nied. **Osmażać, Obsmażać l.** *przysmażyć po wierzchu, dokoła, ze wszystkich stron.* **2.** w cukrze = *powlec cukrem smażonym:* O. kasztany. <O + Smażyć>

[**Osmądzenie, a,** blm.] czynność cz. **Osmądzić.**

[**Osmądzić, i, ił**] p. **Osmędzić.** <p. Osmędzić>

[**Osmerszczenie, a,** blm.] czynność cz. **Osmerszczyć.**

[**Osmerszczenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Osmerszczyć ś.**

[**Osmerszczyć, y, ył**] *opalić.* **O. ś.** *opalić ś., ogorzeć:* Dzieci sie osmerszczyli. <?>

Osmęcenie, a, blm., czynność cz. **Osmęcić.**

Osmęcić, i, ił, Osmętnić, nied. **Osmętniać** *ogarnąć smutkiem, osmucić, zasmucić:* A na to czoło strach blady wystąpił i osmęcił je. Ork. Stała ś. poważną, milczącą i tak osmęconą, jakby ją nie już rozweselić nie mogło. Kaczk. <O + Smęcić>

[**Osmędzenie, a,** blm.] czynność cz. **Osmędzić.**

[**Osmędzić, i, ił, Osmądzić**] *odymić, uwędzić.* <O + *Smędzić = wędzić, kurzyć, por. słowiańskie smoditi>

Osmęta, y, lm. **y** bot. (paullinia) *roś. z rodziny zapianowatych.* <O + Smęt, Smętek, wyraz sztucznie urobiony>

Osmętniać, a, ał p. **Osmęcić:** Osmętnia Pan Jezus lica, przelękły człowieczą pychą. Gom. <O + *Smętnić, od Smętny>

Osmętniały, Osmętniony *który osmętniał, smętny, posmutniały, zasmucony:* Rycerz błędny... w zamczysku sam O. Wysp. Okrzyk mew O., złośliwy, straszny. Wysp. Pan, pan pierwszorzędny w zamczysku O., a zamek opustoszały. Wysp. <Od Osmętnieć>

Osmętnianie, a, blm., czynność cz. **Osmętniać.**

× **Osmętnica, y,** lm. **e** *królowa smętku:* Leciały do mnie duchów korowody, za swą królowę biorąc — Osmętnicę. Mic. <Od Osmętnić>

Osmętnić, i, ił p. **Osmęcić.** <O + *Smętnić, od Smętny>

Osmętnieć, eje, ał *okryć ś. smutkiem, posmutnieć.*

Osmętnienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Osmętnić. 2.** czynność cz. **Osmętnieć.**

Osmętniony p. **Osmutniały:** Na oną to miotłę (kometę) patrzały teraz osmętnione oczy królewskie. Ostr. S.

Osmiryd, u, blm. chem. *towarzyszący niekiedy złotu i platynie naturalny aljaż osmu z irydem.* <Osm + Iryd>

× **Osmknąć, nie, nął** p. **Osmyknąć.** L.

× **Osmknięcie, a,** blm., czynność cz. **Osmknąć.**

Osmoiryd, u, blm., **Newjańskit** min. *minerał heksagonalny, złożony z irydu, osmu i rutenu.* <Osm + Iryd>

Osmoka, i, lm. **i** bot. (entada) *roś. z rodziny czułkowatych.* <?>

Osmoktać, ta a. **cze, tał** *smokcząc, spić z powierzchni, dokoła:* (Ryby) krew, z rany ciekącą, osmokczą. Ml. <O + Smoktać>

Osmoktanie, a, blm., czynność cz. **Osmoktać.**

Osmolenie, a, blm., czynność cz. **Osmolić.**

Osmolić, i, ił, nied. × **Osmalać I.** a. × **Osmołować,** nied. × **Osmołowywać** *obmazać, osmarować, oblać smołą:* Osmalam okręt. L. Uczyńże korab i osmolisz go wewnątrz i zewnątrz. Leop. [Złapali ją i głowę ij (=jej) osmolili]. **2.** [O.] p. **Osmalić. 3.** *owalać, obrudzić, obrukać, okopcić, obmazać, zasmolić, posmolić, zamorusać dokoła, na wszystkie strony:* Syn, którego on wyobrażał sobie kiedyś doktorem lub urzędnikiem, zostanie osmolonym kowalem. Bał. **4.** [O.] przen. *oczernić, oszkalować, osmarować, obgadać, obmówić:* Osmolił go w sądzie. **5.** [O.] *niedbać o kogo, ignorować go.* <O + Smolić>

Osmologja, i, blm. *nauka o powonieniu, o woniach i ciałach pachnących.* <Gr. osmé = zapach + -logía = nauka>

Osmoł, u, blm. **I.** × O. poet. *osmolenie, okopcenie:* Słup dymu z swędliwym osmołem wznosi ś. **2.** leśn. p. **Obar.** <Od Osmolić>

× **Osmołować, uje, ował** p. **Osmolić.** <O + *Smołować, od Smoła>

× **Osmołowanie, a,** blm., czynność cz. **Osmołować,** *osmolenie.*

× **Osmołowywać, a, ał** p. **Osmolić.**

× **Osmołowywanie, a,** blm., czynność cz. **Osmołowywać.**

[**Osmorgać, a, ał, Osmorgnąć, Oszmorhnąć,** nied. **Osmorgiwać**] **I.** p. **Osmyknąć.** Przen.: O. kogo = *obedrzeć, oskubać, ogołocić, obrać, oporządzić, wyzyskać; ograć.* **2.** posp. *objeść, spić łapczywie, wciągając co w siebie z powierzchni czego, osmoktać.* <O + Smorgać>

[**Osmorganie, a,** blm.] czynność cz. **Osmorgać.**

[**Osmorgiwać, uje, iwał**] p. **Osmorgać.**

[**Osmorgiwanie, a,** blm.] czynność cz. **Osmorgiwać.**

[**Osmorgnąć, nie, nął**] p. **Osmorgać.**

[**Osmorgnięcie, a,** blm.] czynność cz. **Osmorgnąć.**

Osmotycznie przys. od **Osmotyczny.**

Osmotyczny przym. od **Osmoza:** Osmotyczne dobywanie cukru z melasy.

Osmowy przym. od **Osm:** Kwas O.

Osmoza, y, blm. **I.** = a) chem. *zjawisko przenikania przez błony roślinne lub zwierzęce pewnych ciał, kiedy ich roztwory błonami takiemi są oddzielone od czystej wody.* b) *oparta na powyższym metoda wydobywania cukru z melasy.* **2.** fiz. p. **Egzosmoza** i **Endosmoza.** <Gr. ósmōsis, zam. ósmēsis = wąchanie, w znaczeniu wciągania pary>

Osmozować, uje, ował *oddzielać ciała krystalizujące od niekrystalizujących z pomocą przesiąkania przez papier pergaminowany:* O. melasę = *oddzielać z melasy sole mineralne i niecukier z pomocą błon z papieru pergaminowanego.* <Od Osmoza>

Osmozowanie, a, blm., czynność cz. **Osmozować.**

Osmradzać, a, ał p. **Osmrodzić.**

Osmradzanie, a, blm., czynność cz. **Osmradzać.**

Osmrodzenie, a, blm., czynność cz. **Osmrodzić.**

× **Osmrodziciel, a,** lm. **e** *ten, co osmradza a. osmrodził.* L. <Od Osmrodzić>

Osmrodzić, i, ił, nied. **Osmradzać I.** *otoczyć smrodem, zasmrodzić, zapowietrzyć, zrobić śmierdzącym.* **2.** *ofajdać, opaskudzić, osrać.* <O + Smrodzić>

Osmucać, a, ał p. **Osmucić.**

Osmucająco przys. *sposobem osmucającym, w sposób osmucający:* Podwieczorek oddziałał na nią jeszcze bardziej O. Kow.

Osmucanie, a, blm., czynność cz. **Osmucać.**

Osmucenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Osmucić. 2.** *smutek, smętna zaduma:* Panna młoda i druchny wpadły w O. Wilk. Wszystko, co otaczało tę smutną postać, było również dziwnym jakimś osmuceniem nacechowane. Orzesz.

Osmucić, i, ił, Osmutnić, nied. **Osmucać, Osmutniać** *okryć, ogarnąć smutkiem, osmęcić, zasmucić:* Ocząt twoich łzą nie osmucisz. Moraw. Domyśliwszy ś. z łatwością, co go tak osmuciło, rzecze mu z westchnieniem... Kaczk. Widok kościoła i cmentarza nie osmucał nikogo. Krasz. Jakiś żal łzawy osmucił mi serce. Kaczk. Widząc mą osmuconą postawę, wziął mię za rękę. Orzesz. Osmucona kobieta nie miała odwagi wracać. Rol. **O. ś.** a. **Osmutnieć** *okryć ś. smutkiem, posmutnieć, zesmutnieć, zasmucić ś.:* Dwór ś. osmucił. Pol. Kto zacne miał serce, ten ś. osmucił. Kaczk. <O + Smucić>

Osmuglina, y, lm. **y, Konieckwiat** bot. (ardisia) *roś. z rodziny borowicowatych.*

Osmukać, a, ał p. **Osmyknąć.**

Osmukanie, a, blm., czynność cz. **Osmukać.**

Osmuknąć, nie, nął p. **Osmyknąć.**

Osmuknięcie, a, blm., czynność cz. **Osmuknąć.**

Osmurgać, a, ał p. **Oczesać.**

Osmurganie, a, blm., czynność cz. **Osmurgać.**

[**Osmuszenie, a,** blm.] czynność cz. **Osmuszyć.**

[**Osmuszyć, y,ył**] **I.** *oskubać z pierza.* **2.** *osmalić (o włosach):* Kudły mu osmusył. <O + *Smuszyć, od Smusik>

Osmutniać, a, ał p. **Osmucić:** Znużenie i słota osmutniały nietylko krajobraz ten wdzięczny w dni jasne, ale i ludzi i dusze. Krasz.

Osmutniały *który osmutniał:* Z tabakierą w ręku, O. stał we drzwiach domu. Krasz. Widok Dosi rozbudził w osmutniałej dziewczynie serdeczne współczucie. Krasz. <Od Osmutnieć>

Osmutnianie, a, blm., czynność cz. **Osmutniać.**

Osmutnić, i, ił p. **Osmucić:** Wśród znękanych i osmutnionych umysłów nie było pory pracowania dla literatury. Lib. <O + *Smutnić, od Smutny>

Osmutnieć, eje, ał p. **Osmucić.** <O + Smutnieć>

Osmutnienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Osmutnić. 2.** czynność cz. **Osmutnieć.**

Osmużać, a, ał p. **Osmużyć.**

Osmużanie, a, blm., czynność cz. **Osmużać.**

Osmużenie, a, blm., czynność cz. **Osmużyć.**

Osmużyć, y,ył, nied. **Osmużać** myśl. *obciągnąć skórę z zająca.* <O + *Smużyć, od Smuż>

Osmyczenie, a, blm., czynność cz. **Osmyczyć.**

†Osmyczny ciołek = *ssący.* Żebr. <O + (S)MYK/(S)MUK>

[Osmyczy]: Płótno osmycze = *proste, równe płótno, wytkane z osmyczyn.*

Osmyczyć, y, ył, Obsmyczyć I. *ostrzyc kogo krótko.* **2.** *oćwiczyć, osmagać, ochłostać, obatożyć, otrzepać:* Osmyczona pokrzywami Kaśka czarownica zaczęła różne plotki nosić. Chl. Przen.: Osmyczyłeś dobrodziej, mruczał pan Bonifacy kwaśno, bo nie lubił przegrywać nawet na pacierze. Syn. *(= ograłeś, ograłeś, oporządziłeś, zadałeś ciągi).* <O + *Smyczyć, od Smyk>

[Osmyczynowy] przym. od **Osmyczyny:** Wór O. Sł. wil.

[Osmyczyny, yn, blp.] **I.** *pasma lnu co najgrubsze, połączone z kostrzycą, osmykane czyli oddzielane w czasie t. zw. trzepania, to jest drugiego z kolei oczyszczania włókna z paździerzy.* **2.** *nici, wyprzędzane z takiego włókna.* <Od Osmyczyć>

Osmyk I. w wyrażeniu: [Na O. doić] = *osmykiwać tylko sutki krowy, ale nie wyciskać mleka.* **2. a,** lm. **i** myśl. p. **Kosmyk.** <O + (S)MYK/(S)MUK>

Osmykać, a, ał p. **Osmyknąć.**

Osmykanie, a, blm., czynność cz. **Osmykać.**

Osmykiwać, uje, iwał p. **Osmyknąć.**

Osmykiwanie, a, blm., czynność cz. **Osmykiwać.**

Osmyknąć, nie, nął, Obsmykać, Osmuknąć, Osmukać, × Osmknąć, Omknąć, [Osmorgać, Osmorgnąć, Oszmorhnąć], nied. **Osmykać, Obsmykać, Osmykiwać, †Osmykować, [Osmorgiwać]** *musnąwszy garścią, oberwać, obedrzeć:* O. liście z gałęzi, różę. O. co ustami. Liście wierzchne morwowe osmykają na pokarm jedwabnikom. Trzyc. Gałązki nowe rękoma osmyka. Żebr. Na grzebieniach drewnianych główki konopne osmykają. Przędz. <O + Smyknąć>

Osmyknięcie, a, blm., czynność cz. **Osmyknąć.**

†Osmykować, uje, ował p. **Osmyknąć:** Liście z gałęzi O. Trzyc.

†Osmykowanie, a, blm., czynność cz. **Osmykować.**

†Osna, 2 pp. od **Oścień,** *ościenia.* <Os(t)na>

[Osnaga, i, blm.] *czystość.* <?>

†Osnem, 6 pp. od **Oścień,** *ościeniem.* <Os(t)nem>

[Osno, a, lm. **a]** *kij do poganiania wołów.* Por. **Oścień.** <Os(t)no>

[Osnoba, y, lm. **y]** p. **Osnowa.** <Z Osnowa>

†Osnow, u, lm. **y** p. **Osnowa:** Już jest dekret ferowany, by tu mój O. życia był zerwany. Koch. W. O. życia jego był zerwany. Troc.

Osnowa, y, lm. **y, [Osnoba], †Osnow I.** *przędza przeznaczona na nić podłużną w płótnie, w przeciwstawieniu do wątku, stanowiącego nić poprzeczną:* Osnowę nawijać. Troc. O. nawinięta na krosna = *postaw.* Postawa a. O. u tkacza, podłużna przędza w warsztacie. Mag. O. taśmy u szmuklerza, z nici, z jedwabiu i t. d., wzdłuż ramy nasnuta. Mag. Nie z jednej przędzy bywa O. i wątek, ale z lepszej O. Petr. **2.** [O.] *nawijana na snowadłach przędza do tkania:* Osnowała osnowy i utkała dwa rękawy. **3.** przen. *ciąg, pasmo, kolej, szereg, rząd,* poet. *przędza:* O. lat, dni naszych, myśli. Damalewicz wszystkich biskupów kujawskich osnowę aż do lat swoich przeciąga. Nies. Bóg nie zna lat swych osnowy i wątku. Chr. Bez pociech żadnej nie znajdziesz życia osnowy. L. Wstąpiłem w ojczyste progi, i już mi ś. zdaje z wnętrznego poczucia, iż sobie wróżyć mogę dni odtąd pomyślniejszych osnowę. St. Aug. Głupstwo jest wieczne — głupstwo nie może umierać, od wieków z nieprzerwanej wypływa osnowy. Słow. W lubych mar osnowie. Syrok. **4.** przen. *treść, wątek, tło, plan,* poet. *kanwa; materja, tekst, brzmienie, zawartość,* × *opiew:* Jeden gniew Achilesa pod piórem Homera osnowę Iljady całej rozpościera. Dm. O. poematu, mowy. Pasterz osnowę rzeczy, jakiej nauczał, mógł dobrze pamiętać. Grcz. W tych dwuch wierszach zamknięta jest cała O. dwuch sielanek. Grcz. Przypomniał sobie osnowę swego listu. Jord. [Rozgadała mu o cały osnowie rzeczy]. **5.** anat. †O. mózgu, †tkanica = *splot naczyniówkowy* (plexus chorisideus). O. nerwowa p. **Nerwoglej. 6.** bud. = a) *podkład, posada, fundament.* Podcz. b) *deska na dolnych końcach krokwi przybita, na której leży szereg okapowy gontów lub dachówek.* c) [O.] *deseczki do pokrycia przestrzeni pomiędzy podwójną płatwą a powałą.* **7.** gram. *część wyrazu utworzona z pierwiastku przez dodanie przyrostka osnownego, źródłosłów, temat:* O. imienna, słowna; samogłoskowa; spółgłoskowa a. pierwiastkowa (rdzenna). Osnowy pochodne. **8.** hut. *sztuka drzewa, na której czop od wału młotowego we fryszerce spoczywa.* <O + SNU/SNOW>

Osnować, uje, ował i **O. ś.** p. **Osnuć:** Bóg wkoło ziemi osnował nić powietrznej przędzy. Przyb. O. krosna, osnowę postawić. Kn. Mistrz wróżenia odpowiedź swoję bajkami osnował. Bardz. Sądzą ś. być sposobnych tysiąc na dzień O. wierszy mym podobnych. L. O. ściany. Torz. <O + Snować>

Osnowanie, a I. blm., czynność cz. **Osnować.** Przen.: O. myśli, poematu = *osnowa.* **2.** †O. *fundament, posada, podwalina, utwierdzenie, grunt:* Tym mocniejsze budowanie postawisz, im najgłębsze O. puścisz. Skar. Królestwo, które Bóg daje, mocne ma O., a którego niesprawiedliwością dostają, upada. Skar. Założył w sobie O. pokory. Nies. Jako nauka akademików krakowskich gruntowna, tak i cnota dobre ma i mocne na pobożności O. Lsz.

Osnowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Osnować ś.**

Osnownia, i, lm. **e** gram. *nauka o tworzeniu ś. osnów wyrazów, część etymologji.* <Od Osnować>

Osnowny przym. od **Osnowa.** Gram.: Przyrostki osnowne = *cząstki głosowe, złączone z pierwiastkiem i tworzące osnowę wyrazu.* <Od Osnowa>

Osnowywać, a, ał i **O. ś.** p. **Osnuć:** !Najbieglejsi politycy ówcześni osnowywali ś. na wiadomościach, jakie im z Prus do Gdańska wracający szyprowie przynosili. Krasz.

Osnowywanie, **a**, blm., czynność cz. **Osnowywać.**

Osnowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Osnowywać ś.**

†**Osnów**, **owu**, lm. **owy** p. **Osnowa.** <O+SNU/SNOW>

Osnówka, **i**, lm. **i** **I.** bot. = a) *okrycie nasienia niektórych roślin, otaczające całkiem lub tylko w części ziarno właściwe wraz z okrywającemi je błonkami.* b) *chrząstkowata żółta powłoczka sieciowata, zwana niewłaściwie kwiatem muszkatołowym, otaczająca nasienie zwane gałką muszkatołową.* Rost. c) *czerwona pokrywa zmięśniała, otaczająca niełupkę cisu.* Rost. **2.** bud. *blacha osłaniająca krawędź okapu w dachu pod jego blaszane a. łupkowe pokrycie.* <Od Osnowa>

Osnucie, **a**, blm., czynność cz. **Osnuć.**

Osnucie się, a ś., blm., czynność cz. **Osnuć ś.**

Osnuć, **uje**, **uł**, **Osnować**, nied. **Osnuwać**, **Osnowywać** **I.** *nałożyć osnowę na krosna:* O. krosna. Troc. **2.** *snując, owinąć, osłonić, otoczyć; oprząść:* Pająk osnuł muchę pajęczyną. Wszystko to osnute mgłą. Sienk. Przen.: Niech dyjamentami palce swe okują, niech szyję zamorskiemi perłami osnują. Zim. Któż to..., milczeniem osnuty głębokim..., krokiem stąpa drżącym. Kl. Szmaragdowa zieloność doliny, osnutej tysiącem większych i mniejszych potoków, które ś. z sobą łączyły, była w wieczornej zorzy podobna do zielonej gazy, naszytej srebrną tkaniną. Pol. Śliczne drzewa wesołe rzeki osnuły brzegi. Pot. Pokoje kazałem suto O. w złotogłowy. Słow. O. ściany = *obić, obłożyć dylami, ofutrować, oszalować.* **3.** przen.: O. co = *zrobić osnowę czego, ułożyć, rozwinąć; oprzeć; uplanować, ukartować, uknuć:* Powieść osnuta na podaniu ludowym. O. dzieło podług cudzego planu. Sł. wil. Zawczasu osnuł tę zasadzkę na mnie. Krasz. *(= uplanował, ukartował, uknuł).* Obfity w najrozmaitsze pomysły rotmistrz osnuwał już jakąś potajemną sprzedaż lasów. Krasz. **O. ś. I.** *snując, owinąć, okręcić, osłonić siebie; oprząść ś., omotać ś., oplątać ś.:* Jedwabnik osnuł ś. swoją nicią. **2.** *snując ś., owinąć ś., okręcić ś. około czego;* przen. *oplątać ś., osiecić ś., osidlić ś.:* Intryg dworskich, które ś. dokoła króla osnuwały. Krasz. <O+Snuć>

Osnutka, **i**, lm. **i** bud. *zdobina architektoniczna na fryzie greckim z esów pochylonych złożona.* <Od Osnuć>

Osnuwać, **a**, **ał** i **O. ś.** p. **Osnuć.**

Osnuwanie, **a**, blm., czynność cz. **Osnuwać.**

Osnuwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Osnuwać ś.**

†**Osny** lm. od **Oścień**, *ościenie.* <Os(t)ny>

×**Osob** p. **Osobno.** L.

Osoba, **y**, lm. **y** **I.** *człowiek dojrzały jako jednostka sama w sobie, indywiduum,* ×*persona:* Osobami po różnych miejscach mieszkali, ale duchem pospołu byli. Otw. S. O., istność rozumna nierozdzielna. Salin. Ile osób, tyle odmian, ile głów, tyle zdań. Prz. Rzeczy i osoby. Osoby płci obojga. Litościwa, godna osobo, opatrz mię, nieszczęśliwego kalekę! Jak na osobę pańską, to to nie wypada. Osoby alegoryczne w poezji, w malarstwie *(= figury).* W prawie rzymskim O. jest człowiek w pewnym stanie, np. cywilnym, duchownym, uważany. Ostr. Widowisko odpowiednie dla osób dorosłych, w pewnym wieku będących. Obiad na trzy osoby. Nakrycie na dwie osoby. Wejście po talarze od osoby. Składka wynosiła po dwa złote od osoby. Dano im po dwa funty chleba na osobę. Duchowna O. *(= ksiądz).* O. króla. W Trójcy św. są trzy osoby, a jeden Pan Bóg. Chrystus jest drugą osobą Trójcy Przenajświętszej. Znał te dwie osobie, Syna i Ducha św. Lsz. [Boska O.] = *Pan Jezus.* Komplement zbyt wysadny i nie do osoby. Koss. *(= niestosowny do tej osoby).* Pomyłka co do osób. Odpowiedzialny przed prawem majątkiem i osobą. Dyrekcja osób w Komisji Rządowej Wojny. Pan i sługa w jednej osobie. W tej katastrofie zginęło wiele osób. Była tu jakaś O. Kn. Na uroczystość przybyło mnóstwo osób z okolicy. Pierwsze osoby w kraju *(= figury).* Osoby występujące w sztuce teatralnej, w żywych obrazach. Osoby podrzędne w sztuce. Główną osobą w tej powieści jest Kmicic *(= bohaterem, postacią, figurą).* Ja z mojej osoby wszystko czyniłem. L. *(= z siebie).* W osobie, × osobą, × z osoby = *osobiście.* Teraz na oko osobą swoją uprasza króla o siostrę. Bart. Wszędzie osobą dociera i wygranej popiera. Susz. Tymczasem, kiedy nie można osobą, niechaj ten list mój przenocuje z tobą. Chr. Osobą swoją na wojnę wyszedł. Troc. Osobą swoją stanął u prawa. Troc. Sam ś. tu z osoby stawi. L. W cieniach ukazała mu ś. jakaś biała O. *(= postać).* [Biała O.] = *widmo wróżące śmierć.* Przen.: O. prawna = *spółka, towarzystwo akcyjne, instytucja a. grono osób, wyobrażające wobec prawa osobę, która ma kwalifikacje prawne, która jest stroną do działań prawnych zdolną.* Spółka, towarzystwo akcyjne są osobami prawnemi, jako całość, na równi z osobami fizycznemi, do działań mającemi kwalifikacje. Prokuratorja jest osobą prawną w sprawach z rządem. Opieka jest osobą prawną w sprawach o majątek małoletnich. **2.** †O. *człowiek okazały, personat:* O., człowiek okazałą postawę a. osobę mający. Kn. **3.** *kobieta:* O. w pewnym wieku, inteligentna potrzebna jest do towarzystwa. O. obeznana z gospodarstwem wiejskim otrzyma zaraz miejsce. **4.** *człowiek, jako istota fizyczna, pewną przestrzeń zajmująca:* Zasłonił go od strzału własną osobą. O. posła jest nietykalna. Powóz na cztery osoby. Miejsce na dwie osoby. **5.** †O. *gatunek sobie właściwy, gatunek osobny, rodzaj odrębny, typ:* Uczynił Bóg zwierzęta według osób ich i robactwo w rodzajach ich. Leop. (uczynił bestje według osób ich, bydło i robactwo w osobach ich. Leop.). Wydała ziemia drzewo czyniące owoc i mające nasienie, jedno każde według osoby swojej. Leop. O osobach liczby. Kłos. *(= o rodzajach rachowania, o działaniach rachunkowych).* **6.** †O. *ciało, substancja, istota:* W warzoną smołę nasyp wapna, mieszając społem, aże ś. wszystko spuści w jedną osobę. Trzyc. **7.** *postać, postawa, figura, kształt, powierzchowność, wygląd, prezencja* (o ludziach i †zwierzętach i †rzeczach): Zygmunt mąż był osoby krasnej, nauki wielkiej. Paszk. Była bardzo cudnej osoby. Biel. M. Młodzieniec nadobny, osobą większy, niż drudzy. Birk. Nietylko od rozumu odszedł, ale i osobę na sobie ludzką stracił, iż ś. stał na wierzchu wieprzem. Skar. Uczciwą, poważną osobę na sobie ma. Troc. Okazał mu ś. anioł w osobie dziecięcia. Kn. Pokazał mu ś. djabeł we własnej osobie *(= w całej okazałości).* Nie zeszło wodzowi temu na osobie, ale serca i siły niemasz. Kochan. O. źrzebców i źrzebic ku przypuszczeniu do stada ma być średnia. Trzyc. †Pierwej niby trawa zbożna wschodzi, potym ś. pokazuje O. zbożna, a zatym ukaże ś. owoc. Białob. Nać każda w swej osobie różna od drugiej. Trzyc. **8.**

pozór, postać, podobieństwo, figura; pokrywka, pretekst (o ludziach i †rzeczach i †zwierzętach): Okazał mu ś. anioł w osobie dziecięcia. Kn. Djabeł, w osobie wróblika polatywając, przeszkadzał kazaniu piskiem i skwierkiem. Birk. Manna miała w sobie smaki wszystkich potraw, na które kto pomyślił: miała w sobie smak kapłuni, krom kapłuna, kuropatwi, krom kuropatwy; osoby miała, a istności rzeczy samych nie miała. Skar. Za rozkazem Jezusa i O. i istność wody w wino ś. obróciła; a w sakramencie osoby chleba zostają, a istność ś. jego w ciało Pańskie obraca. Skar. W Sakramencie pod osobą wina daje tobie krew, a pod osobą chleba ciało Jezusowe. Skar. Otoć Pan zostawił drugą świątość pod osobą chleba i wina, ciała i krwie swojej. Rej. Sakrament przenajświętszy pod osobami chleba i wina. Stef. Święta sprawiedliwość pod osobą panieńską. Post. pr. Widzieli ją niektórzy w osobie gołębicy między aniołami w niebo lecącą. Nies. **9.** †O. *rola, charakter, funkcja, urząd, mandat:* O., rolę grająca na teatrze. L. Granie jakiej osoby, roli. L. Wyrażać jaką osobę. Troc. Wielką na ciebie osobę ludzka włożyła jednomyślność, tę masz piastować. L. Chociaż niektórzy pokutujących osobę niosą, wszakoż one mięsopustne swowoleństwa jawnie wołają, iż to tylko dla obyczaju czynili. Żarn. **10.** gram. *postać wyrazu a. sam wyraz zastosowany do jednej z trzech osób: do osoby pierwszej, która mówi; do osoby drugiej, do której ś. mówi; i do osoby trzeciej, o której ś. mówi: Czytasz* jest O. druga liczby pojedyńczej, a *czytają* — trzecia liczby mnogiej. Mówić w trzeciej osobie (np.: Niech zrobi, zam.: zrób). *On* jest zaimkiem trzeciej osoby. *Ty, twój* są zaimkami osoby drugiej liczby pojedyńczej; *wy, wasz* — zaimkami osoby drugiej liczby mnogiej. Zdr. **Osóbka.** <O + S(OB)/Ś(IEB), Sobie, Siebie, Się; utworzone na wzór łacińskiego Per-s-o-na>

× **Osobca, y,** lm. **y,** × **Osobnik** *samotnik, odludek; domator:* O., osobnik, pokątny człowiek. Troc. Człowiek pokątny a. O. Fred. M. <Od Osobny>

[**Osobek, bku,** blm.] p. **Osobność.** [**Na O.**] przys. na pytanie: dokąd? a. gdzie? = *oddzielnie, samotnie; na osobności:* Z małej miseczki na osobku jadła. Kon.

†**Osobić, i, ił** sobie co = *przywłaszczyć, zabrać.* B. Sz. <Od Osoba>

†**Osobie, a,** lm. **a i.** *ciało fizyczne, osoba, osobistość, figura, kształt:* Bóg, by miał O., aboby miał ciało, jużciby w jednym miejscu pewnie sieść miało. Rej. **2.** p. **Osobność:** Na osobiu będąc. L. <Od Osoba>

†**Osobien** p. **Osobny. Z osobna** przys. = *osobno, oddzielnie:* Szła para panien, każda z nich z osobna gwiaździe podobna. Klon.

†**Osobienie, a,** blm., czynność cz. **Osobić.**

Osobistość, i, lm. **i i.** *indywidualność* = a) blm. rz. od **Osobisty:** Odłóżmy na bok wszelką O., aby zdrowo sądzić rzeczy. Sł. wil. (= *interes, wzgląd osobisty, prywatę*). b) przen. *pojęcie osoby, oparte na jej cechach, wynikające z jej charakterystyki, osoba, postać:* Była to wybitna O., indywidualność nie tuzinkowa. O. Oleśnickiego potężna i wszechwładna cierpiała na usuwaniu jego wpływów i rady. Mor. K. O. autora pozostała w ukryciu. Nie tykajmy osobistości. Była to O. pełna życia i krewkości, nie zapominająca o swoich postępach. Mor. K. Kossakowski wizytował Bułhakowa, przyczym widział ś. z senatorami polskimi i innemi wybitnemi osobistościami. Smol. Marna O. Znana O. **2.** × O. *obecność we własnej osobie, stawiennictwo:* W sprawach osobistości potrzebujących natychmiast stawić ś. mają przed sądem. Zam.

†**Osobistszy** st. w. od **Osobisty:** Ludzie często bardziej tego poważają, co O., niż co mądry; co ponuro patrzy, niż co łagodny i łacny. Lubom. (= *więcej zamknięty w sobie*).

Osobisty I. a. †**Osobny** przym. od **Osoba;** *własny czyj, prywatny czyj:* Za świata krańcami On jest O. Krasiń. (= *nosobiony*). Podatek O. Osobistemi zaletami są te rzeczy, które w nas właśnie najdują ś. Ł. Przymioty osobiste. Własność osobista wyraża prawo, które ma człowiek nad swoją osobą. L. Interes O. (prywata) jest największym nieprzyjacielem dobra publicznego. Stasz. Osobistą składam uniżoność. Troc. Potocki również domagał ś., żeby król stanął na czele wojska i przykładem osobistym zagrzewał naród do powstania. Smol. Mniemam, że mam prawo do osobistej WPana ku mnie poufałości. St. Aug. Resentyment O. przeciwko nikomu nigdy mną nie władał. St. Aug. Względy osobiste wzięły górę nad ogólnemi. Krzywda, zniewaga, uraza, niechęć osobista. Śmierć tego człowieka to moja osobista strata. Mam do pana interes nie biurowy, ale O. Zasługa osobista. Godność osobista (= *do osoby czyjej tylko przywiązana, ale nie do jego rodziny i potomstwa, nie dziedziczna*). Skład O. (= *ogół osób składających daną instytucję, personel*). Akta osobiste. Areszt O. Ma to być wykonane niezwłocznie, pod twoją osobistą odpowiedzialnością! Przekonania osobiste. Podatek osobisto-dochodowy. **2.** †O., [O.] *okazałej postaci, postawny, słuszny:* Pan to był O. i okazały. Troc. **3.** †O. *zamknięty w sobie, skryty.* **4.** [O.] = a) *szanowny, poważny.* b) *osobny, oddzielny:* Izbe mu dámy osobistom. **5.** astr.: Równanie osobiste = *poprawka, jaką obserwator dostrzeżeń swych wprowadzić winien dla usunięcia błędów, wypływających z właściwości jego zmysłów.* **6.** ekon.: Kredyt O. p. **Kredyt. 7.** gram. *wyrażający jedną z trzech osób gramatycznych:* Zaimek O. Zdanie, słowo osobiste. <Od Osoba>

Osobiście przys. od **Osobisty:** a) *we własnej osobie, nie przez zastępcę a. list; własną osobą:* Nie mogę stanąć do usług O. Troc. Stawić ś., zgłosić ś. O. Dowodzić wojskiem O. Znam go O. (= *nie ze słyszenia, nie z widzenia*). Odpowiedzialny O. b) [O.] *osobno, oddzielnie, odrębnie:* Má kawałek grontu O. od całości. c) gram. *z wyrażeniem jednej z trzech osób gramatycznych:* Wyrazić ś. O.

× **Osobkować, uje, ował** *oddzielać osobno.* <Od Osóbki>

× **Osobkowanie, a,** blm., czynność cz. **Osobkować.**

†**Osobliwek, wka,** lm. **wki** *lekarstwo szczególnie skuteczne na jaką chorobę, specyfik.* Troc. <Od Osobliwy>

Osobliwie przys. od **Osobliwy:** a) †O., [O.] *osobno, z osobna, oddzielnie:* Przecie oni za to, co zjedzą, O. zapłacą. Prus. b) †O. *osobno, na osobności, w cztery oczy, poufnie, prywatnie:* Zapamiętałego naprzód upominać O., potym, jeśli trzeba, i jawnie. Sekl. c) †O. *szczególnie, szczególniej, bardzo, wyłącznie, specjalnie:* Nikomu z apostołów tak O. nie jest poruczony Kościół, jako Piotrowi. Białob. d) *zwłaszcza, szczególnie, szczę-*

gólniej, a mianowicie; przedewszystkim: Trzeba żyć wszystkim w zgodzie, O. zaś krewnym. Sł. wil. U której serce otwarte każdemu, a O. nędzą strapionemu. Psń. e) †O. *niezwykle, szczególnie, wymyślnie, misternie, starannie:* Szufladki te z rozmaitych kamieni były O. uczynione. Warg. Popiół mają O. zbierać i chować go rządnie. Ek.

Osobliwostka, i, lm. **i** *drobnostka, podawana za coś osobliwego, szczególnostka.* <Od Osobliwość>

Osobliwość, i l. blm. rz. od **Osobliwy:** a) †O. *osobność, samotność, odosobnienie, ustronie, zacisze:* Córkę na wieży, aby od ludzi widziana nie była, chował, czemu ś. ona nie sprzeciwiała, mogąc sobie spokojniej w onej osobliwości nabożeństwa odprawować. Skar. b) *nadzwyczajność, niezwykłość, wyjątkowość, oryginalność, dziwactwo, ekscentryczność:* W osobliwości ś. kochają; ich zdanie nie chce ś. zgadzać z pospolitym innym zdaniem: chwalą to, co inni ganią; ganią zaś, co inni chwalą. L. Ta jest polskich dziejów O., że je wieley pisali senatorowie. Troc. c) †O. *pojedyńczość, szczegółowość, szczególność, drobiazgowość, poszczególność:* Powołanie to nietylko służy wezwanym w osobliwości, ale i inszym wszystkim w pospolitości. Zarn. W osobliwości niektóre rzeczy opisować będę. Troc. W osobliwości do opisania tej prowincji przystępuję. Łęcz. Gram.: †Liczba osobliwości, liczba wielości. Farn. *(= liczba pojedyńcza, liczba mnoga).* **2.** lm. **i** *rzecz osobliwa, rzadkość:* Muzeum osobliwości. Oprowadzając go, pokazywał mu osobliwości miasta. Osobliwości przyrody.

× **Osobliwszo** przys. od **Osobliwszy,** *dziwnie, dziwacznie, niezwykle, nadzwyczajnie, oryginalnie, ekscentrycznie:* Obie wyglądają tak O.! Deo.

Osobliwszy p. **Osobliwy:** Osobliwsze zdarzenie! Ja tu nic osobliwszego w tym nie widzę. Mogę ś. szczycić, że mam osobliwszego amanta. Węg. Co osobliwsza, Tatarów nawet 150 dostało ś. na Pragę, chcąc wojować przeciw wspólnemu nieprzyjacielowi. Smol. Osobliwsza pretensja! *(= dzika).*

Osobliwy l. *tyczący ś. jednej osoby, osobisty, indywidualny, prywatny; szczegółowy, poszczególny, pojedyńczy:* Sąd Pański, podług Pisma, jeden jest O. przy śmierci każdego, a drugi pospolity. Wuj. O. list, który od osobliwej osoby, nie jawnego pisarza ręką bywa pisany. Groic. W takim przypadku, jeśli jest biskupem, ma być złożon, jeśli O. człowiek, ma być w klątwie. Żarn. *(= prywatna osoba).* Nie tak trapi ona nędza, która jest powszechna, jak owa, która jest osobliwa. Białob. **2.** †O., [O.] *osobny, oddzielny, odosobniony; ustronny:* Król księdzu to rozkazał na miejscu osobliwym, gdzie tylko sam król był a ów ksiądz. Górn. Na osobliwym miejscu, nie przed ludźmi. Glicz. [O. pokoik]. **3.** †O. *lubiący samotność, nietowarzyski, żyjący osobno:* Pszczoły nie są osobliwej natury, jak ptaki, ale w towarzystwie mieszkają. Trzyc. **4.** a. **Osobliwszy,** †**Osobny** = a) *szczególny, wyjątkowy, dziwny, zastanawiający, ciekawy, oryginalny, zdumiewający, niezwykły:* Ta roślina ma moc osobliwą. Ten wasz pisarz O. też to człowiek. L. Dary niech będą, chociaż niekosztowne, ale osobliwe. Górn. Miałem dziś O. sen. Ludzie osobliwi, co ś. w osobliwości, to jest w dziwactwie kochają. L. b) *szczególny, specjalny:* Jać objawienia osobliwego od Pana Boga o was i o zgubie waszej nie mam, ale poselstwo do was mam. Skar. Perswadując mu, aby O. dał memorjał od siebie królowi. Mat. c) *nadzwyczajny, szczególny, niepospolity, nie byle jaki; celny, przedni, wyborny, znakomity:* Ten twój towar to nic osobliwego. Gniewałby ś., gdybym go nie nazwał dobrodziejem moim i jeszcze osobliwym, lubo mi nic dobrego w całym życiu swoim nie uczynił. L. W czterech dniach dwu osobliwych synów, już młodzieńców, ostradał. Warg. Przyjechał król na sejm w wielkim poczcie ludzi osobliwych. Górn. Ciało zmarłej Barbary król do Wilna prowadził, mając z sobą dwór osobliwych ludzi i sekretarzów duchownych godnych niemało. Górn. **6.** gram.: × Imiesłów O. = *imiesłów nieodmienny.* **7.** lek.: Tkliwość osobliwa p. **Tkliwość.** <p. Osoba>

* **Osobnĕ** w wyrażeniu: Na O., przys. = *na osobności, osobno, na cztery oczy, oddzielnie:* Schadzać ś. na O. Pol.

Osobnia, i, lm. **e i.** †O. p. **Osobność:** Domy w mieściech na osobni stojące. Mur. **2.** × O. kol. *przedział w wagonie osobowym.*

Osobniczo przys. od **Osobniczy.**

Osobniczość, i, blm. rz. od **Osobniczy.**

Osobniczy, Indywidualny fil. *osobnikowi tylko a. indywiduum właściwy, osobnika wyodrębniający z pośród reszty osobników tegoż gatunku:* Rys O., cecha osobnicza. Wundt usiłuje uzasadnić pojęcie ducha uniwersalnego, ale nie pojęcie duszy indywidualnej, osobniczej. Mahr. Miłość jest jedną z głównych sprężyn życia osobniczego i społecznego. Mass. Przezorność osobnicza. Sp. Czynniki osobnicze, właściwe poszczególnym ludziom. <Od Osobnik>

†**Osobnie, [Osobnie]** p. **Osobno:** Bożnice w Stambule na dziewięciu miejscach położone O. Star. [Siedzą przy stole O. dziewki i chłopaki]. Padną w sieci jego grzeszni, O. jeśm ja, aż pójdę. Ps. flor. Bo ty, gospodnie, O. w nadziei postawił jeś mię. Ps. flor. Była Judyt O. pięknego wejrzenia. Leop.

†**Osobniejszy** st. w. od **Osobny,** *znakomitszy:* Wtym spytał go chłop, coby wżdy tam najosobniejszego widział? Górn.

Osobnik, a, lm. **cy** a. **ki i.** × O. p. **Osobca. 2.** *człowiek nie należący do żadnego stronnictwa, neutralny, obojętny, dziki:* Osobników, co ś. do żadnej strony nie przyszyli, słuchać zgoła nie chcę. Jan. Osobniki i oderwańce. Jan. **3.** a. × **Osobnostka, Indywiduum** fil. *pojedyńcza istota, sama w sobie stanowiąca całość; jednostka wyodrębniająca się z gatunku a. klasy pokrewnych jednostek; rzeczywisty, konkretny egzemplarz w przeciwstawieniu do pojęcia gatunku:* Wskazówką tu nie doświadczenie osobnika, ale długiego szeregu pokoleń. Święt. **4.** *ten, co przyjmuje Komunję pod dwiema postaciami (osobno Krew, osobno Ciało Chrystusa), utrakwista:* Osobnicy, co Chrystusa dzielą, chcąc osobno Ciało, a osobno Krew Jego pożywać. Skar. **Osobnikiem** przys. p. **Osobno:** Każda familijka chodziła osobnikiem, na spacerach nigdy więcej nad cztery osoby nie można było spotkać razem. Bał. <Od Osobny>

Osobnikować się, uje ś., ował ś. *indywidualizować ś.:* Kryształ osobnikuje ś. w rozczynie solnym. <Od Osobnik>

Osobnikowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Osobnikować ś.**

Osobnikowy przym. od **Osobnik.** Biol.: Rozwój O. p. **Rozwój.** Larwa w rozwoju osobnikowym. <Od Osobnik>

Osobno, × **Osobnie** przys. od **Osobny;** †**Osobliwie, [Osobliwie],** × **Osob,** × **Osobnikiem, [O se, O swe]:** Czy dziś razem u jednego stołu obiado-

wać chcecie, czy też O.? L. Daleko ciężej człeka lada kłopot zmudzi, O. od przyjaciół, od krewnych, od ludzi. Pot. Sypiać, żyć O. Stoi kurhan w polu O. O. boleje. Troc. Umierność we wszych rzeczach miejcie, O. w mowie. Gl. Ep. *(=zwłaszcza).*

Osobnoimienny *mający osobne imię:* Rozwinął ś. pień rodowy w konary kilku osobnoimiennych domów. Szaj. <Osobny + Imienny>

Osobnopłciowy p. **Oddzielnopłciowy.** <Osobny + Płciowy>

× **Osobnostka, i,** lm. **i** p. **Osobnik.** <Od + Osobność>

Osobność, i, blm. **I.** rz. od **Osobny:** a) *odosobnienie, samotność, rozdział, rozłąka, separacja:* Na cóż ta O. pokojów? mieszkanie nie powinno tych odłączać, których małżeństwo skojarzyło. L. O. mi nie służy. Gdzie o wiarę idzie, czy nie lepiej trzymać ś. w powszechności, niżeli osobności? Wuj. Widzimy tych, którym szczęście płuży, tłumem przyjaciół opasanych, gdy owi, których szczęście odbiegło, w posępnej osobności chodzą. Pilch. *(=opuszczeniu).* Ubogi w osobności żyje. L. Uciekam od ludzi, O. tylko lubię, zabawa mnie nudzi. Szymon. Wielcy literaci więcej osobnością, niż kompanją, bawili ś. L. Człowiek stworzenie towarzyskie, z przyrodzenia osobności nie lubi. L. Skrupulatom cela, pustynia i O. od ludzi potrzebna. Troc. b) †O. *szczególność, specjalność, szczegółowość, pojedyńczość, detaliczność, partykularność:* Aby ta O. pospolitości nie szkodziła. Troc. W pospolitości ojczyźnie, a w osobności Waspanom życzemy. Troc. c) †O. *osobliwość, osobliwa własność, osobliwa właściwość, nie byle jakie znaczenie:* Wiara moja u ludzi około osobności dworzan przeze mnie opisanych tym ważniejsza być może, gdy te rozmowy W. K. Mości posyłam. Górn. **2.** a. × **Osobie,** †**Osobliwość,** †**Osób,** †**Osobnia, [Osobek, Osóbek]** *miejsce osobne, ustronie, zacisze:* Panów na O. odwodził, po jednemu upominał, namawiał. Warg. *(=na bok, na stronę, na ustęp).* Jawnie odmówiwszy, w osobności pozwoli. Prz. Na osobności łacno o złości. Prz. O. powód do złego. Prz. Nie mógłbym We Pani jednego słówka na osobności powiedzieć? L. Wczas i pokój w głuchej osobności. Lubom. Równi monarchom, równi rządcom świata, którym smakuje w osobności chata. Chr. Pracuj na osobności, bez zgiełku, hałasu, trzeba, żeby co zrobić, i miejsca i czasu. Dm. O. nie jest z siebie mistrzynią niewinności, ani wieś nauczycielką oszczędności. Pilch.

Osobny, †Osobien, [Osowny] I. †O. p. **Osobisty:** Osobnego (osobistego) do tego potrzeba urzędnika. Troc. Pytał, czyli to do niego jaką osobną obrazę mają! Okol. Każdy szlachcic jest wolny co do swej osoby od podatków osobnych. Świt. **2.** a. †**Osobliwy, [Osobliwy]** *sam w sobie, oddzielny, odrębny, odosobniony, ustronny, samotny:* Mamy tam dwór nasz O. L. Osobne państwo. Osobne miałem pieniądze. Troc. Osobne ma mieszkanie. Troc. Pokój z osobnym wejściem. Mieszkał w domu osobnym. Wuj. Oba na puszczach mieszkali, ale w osobnych chałupkach. Skar. Płyną w osobnych flotach, ani ś. z sobą jednoczą. Pot. Proszę, mospanie, do swoich pokojów: ja muszę mieć osobne od książek, od strojów. Kras. Już mija temu godzina, na tem samotnem drzewie jak siedzę osobna. Gor. Świeży nabiału kwiat garnie do każdej filiżanki w O. garnuszek, aby każdą z nich ubrać w O. kożuszek. Mick. Stanowią dom O. Mówię o tym w osobnym rozdziale *(=specjalnym).* Jest na to osobna rubryka. Bardzo rad na osobnych miejscach, dalekich od ludzi przebywał. Skar. Unikał osobnych z nią schadzek. Nar. **3.** *luźny, pojedyńczy, samotny:* Osobna karta z dzieła. Ptaszki precz od nas zleciały, widzieć tylko gdzieniegdzie osobną sikorę. Cho. **4.** †O. *prywatny:* Osobnemu człowiekowi nie wolno mścić ś. krzywdy, musi bieżeć do władzy publicznej. Birk. **5.** × O. *odrębny, odmienny, różny:* Heraldyka polska jest zupełnie od innych osobną. Bobrow. **6.** †O. p. **Osobliwy:** Aleksander Myszkowski i nauką, i przyrodą, i przymioty O. człowiek. Górn. Ulisses... kiedy otworzył swe usta osobne, słowa wypuścił śniegu nagłemu podobne. Kochan. *(=niezwykle wymowne).* Osobną w sprawach mądrością oczy na ś. obracał. Skar. Kto chce być w czym osobnym, musi ś. długo ćwiczyć. Górn. Dwór Maciejowskiego był jedną osobną szkołą rycerskich ludzi. Górn. Ludzie nauki osobnej. Baz. Miał dziewkę nadobną, we wszystkich sprawach swoich tak osobną, że jej natenczas równia mieć nie chciano. Kochan. Andrzej Kostka, znacznej nauki i osobnych obyczajów młodzieniec. Górn. Pan Derśniak, godny w Polsce człowiek i poeta O. Górn. Potyfar, ujrzawszy Izmaelity, pyta, nie mają li czego przedać osobnego? Rej. Panów, co są przysłany z osobną rzeczą od króla. Ort. *(=nadzwyczajną sprawą).* **7.** astr.: × Gwiazdy osobne chodzące p. **Gwiazda** pod 1.=a). **Z osobna** przys. *osobno, poszczególnie, w szczególności, oddzielnie:* Góralko nadobna! nie biegaj z osobna w zarosłej ustroni. Gosz. *(=sama jedna).* Pytano każdego z osobna. Boska moc mistrzuje około wszystkiego świata i z osobna około każdej jego części. Górn. Wydoskonalenie nauk nie zawsze ś. łączyło z prawdziwą i z osobna człowieka, i z powszechną narodów szczęśliwością. L. Dla dobrego objęcia rzeczy całej, zwykliśmy uważać każdą część z osobna. Gol. <p. Osoba>

Osobować, uje, ował czasownik, gram.=*odmieniać przez osoby.* <Od Osoba>

Osobowanie, a, blm., czynność cz. **Osobować.**

× **Osobowe, ego,** blm. *podatek od każdej osoby, pogłówne:* O. stanowiło tylko odmianę pogłównego pod względem nazwy. Paw. Dzieci do lat 10 były wolne od osobowego. Paw. <Od Osobowy>

Osobowy przym. od **Osoba:** Pociąg (kolei żelaznej) O. *(=pasażerski).* Pociąg osobowo-towarowy. Zaimek O. Zakończenia słowa osobowe. Fil.: *istniejący jako osoba, posiadający naturę osoby:* Teizm przyjmuje Boga osobowego.

[Osoch, u, lm. **y]** p. **Osok:** Z tego nijakiego osochu miał nie bede. <Słc. Osoh = użytek, zysk>

× **Osocz, y,** blm. × **Osocze** fizj. (liquor, serum sanguinis) *część krwi, która pozostaje po oddzieleniu włóknika i ciałek krwi;* × c i e c z k r w i, † s e r w a t k a, s u r o w i c a, ! l e p n i a.

× **Osocze, a,** blm. p. **Osocz.**

× **Osoczenie, a,** blm., czynność cz. **Osoczyć:** Na żadnego człowieka wydanie abo O. jawne, tajemne, podejrzane nikogo karać nie będziem, aż pokonanego. St. lit.

× **Osoczenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Osoczyć ś.**

†**Osocznia, i,** lm. **e** p. **Osoka:** Wyuzdane rzezie przy pomocy osoczni i obławy.

× **Osocznik, a,** lm. **cy I.** p. **Osacznik:** Do lasa przyszło pięćdziesiąt osoczników, aby ostąpili

zwierz królowi dla łowu. Stryjk. Rzuca ś. na wytknięte dardy pard zdziczały, gdy go O. nakoło otoczył. Chr. Od osoczników lew obstąpiony. Leszcz. Pokryty listem O. czuje na dzika. Tw. Ja byłem osocznikiem. Syrok. O., obławnik, szczwacz, myśliwiec pański, jakich całe gromady na większych łowach, uzbrojone zwykle w oszczepy, służyły do osoczenia, czyli osaczenia grubego zwierza w kniei. Gl. **2.** przen. *obmówca, oszczerca, potwarca, szkalownik, osławiacz:* Ktokolwiek sławie drugiego szkodzi, dopuszcza, aby go osocznikiem zwano. Kosz. Rychlej możemy wierzyć koniowi wykiełznanemu, niż płonnemu słowu którego osocznika. Kosz. Potwarce, osocznicy, podszczuwacze. Wuj. Osocznicy dworscy jadowitemi języki wiele szkody czynią. Kosz. Jak wiele żałobników i osoczników stoi przed panem, skarżąc na cię o to nierozmyślne włodarstwo twoje. Rej. <Od Osoczyć, SOK>

× **Osoczny, × Obsoczny I.** *należący do osoczenia:* Za psa osocznego trzy ruble. St. lit. **2.** Wieś osoczna = *należąca do zarządu łowieckiego, łowcza:* Wsi łowcze, tak osoczne, jako i wszelkie insze. Troc. <O + SOK>

× **Osoczyć, y,ył I.** p. **Osaczyć:** Zwierz osoczony w puszczy, gdy z ostępów zrozumie, że już nie uciecze, na wszystkie ś. naraża żelaza. Tw. Gdy niedźwiedzia osoczy wszystka włość okoliczna, i tu wtył, tu w oczy zastąpi mu uchody... Tw. Kozactwo szalone, jako nawał jaki osoczonych niedźwiedzi, na wszystkie oszczepy darło ś. i żelaza. Tw. Zwierzę osoczywszy myśliwiec, coraz podjazdami przyskwiera mu, aż go ku wnikom nie poprze. Tw. Wziąść obławę, O., urządzić połatki. Syrok. Przen.: Żołnierz nasz w cudzej obłąkany krainie, już go osoczonego i niejako związanego bogowie w ręce nieprzyjaciół podają. L. **2.** kogo = *obgadać, obmówić, oszkalować, spotwarzyć, oczernić, oskarżyć:* Faryzeuszowie Jezusa u pospólstwa osoczyli, jako proroka fałszywego. Wuj. Poszedł do króla i osoczył je wielą złości. Leop. Niewinnie mię ci ludzie osoczyli papieżowi. Biel. M. Żeby miał do króla samego oczy, najpoufalszych plotkami osoczy. Pot. Szukali, azaby mię w czym podchwycić i O. mogli. Wr. × **O. ś.** *oskarżyć ś., obwinić ś., obgadać ś.:* Iżem ś. nie osoczył sercem ani usty, przeto zamglone są cnoty moje. Wr. (= *do grzechów ś. nie przyznał*). <O + Soczyć>

Osoczyn, u, lm. **y** bot. (bursera) *roś. z rodziny osoczynowatych.* <?>

Osoczynowate rośliny bot. (burseraceae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.* <Od Osoczyn>

Osoczyste rośliny = *należące do rodziny osoki.* Pol.

[Osok, u, lm. **i, Osoch]** *zysk:* Nie wielki O. <p. Osoch>

Osoka, i, lm. **i I.** †O., [O.], †**Osocznia** *obława, naganka:* Powiadają, że na osoce i obławie, że ludzie nie dopilnowali zwierza, kilku chłopów zaraz powiesić kazał. Mat. **2.** †O. *doniesienie, oskarżenie, skarga, zażalenie:* Ktoby komu z ula pszczoły wydarł, a doszliby go kopą abo jaką osoką, tedy zapłaci trzy ruble. St. lit. **3.** bot. = a) a. **Piórnik, Pióro wodne** (stratiotes) *roś. z rodziny żabiściekowatych.* Gatunek: O. aloesowa (s. aloides): Stada ptactwa wodnego szukają pieleszy po oczeretach, spławach i osokach. Pol. b) p. **Turzyca:** Zdają ś. placem potyczek duchów, które zbiegły z przerzadłych puszcz w gęste wysokie trawy i osoki. Krasz. c) (hartogia) *roś.* <O + SOK>

Osokor, u, lm. **y** bot. p. **Topola.** <?>

Osolenie, a, blm., czynność cz. **Osolić.**

× **Osoliciel, a,** lm. **e** *ten, co osala a. osolił.* L.

Osolić, i, ił, nied. × **Osalać I.** *zaprawić, posypać solą, posolić; przesolić, dobrze posolić:* Frasunki tak osolą te bogactwa, iż ich po chwili, jako niestrawne potrawy, wyrzuca drugi. Birk. (= *obmierzą*). Osolono, opieprzono to dla mnie. Prz. (= *to dla mnie za słono = za drogo*). **2.** przen. *słono = drogo opłacić:* Sędziami czynili tych, którymby abo życzyli, abo którzyby im to dobrze osolili. Baz. **3.** przen.: †O., [O.] kogo = *obwinić, oskarżyć ciężko, naskarżyć nań.* Kn. <O + Solić>

[Osołka, i, lm. **i]** p. **Osełka.** <Przekręcone z Osełka>

†**Osoryja, i,** lm. **e** *sęp.* Glosy w. XV.

[Ososek, ska, lm. **ski]** p. **Osesek.**

× **Ososić, i, ił** *oblać sosem:* O. mięso. L. <O + *Sosić, od Sos>

× **Ososzenie, a,** blm., czynność cz. **Ososić.**

[Osotać się, ce ś., tał ś.] p. **Ochotać ś.** <O + Ukr. sotáty>

[Osotanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Osotać ś.**

Osowaty *podobny do osy.* Zool.: Owady osowate = *owady błonkoskrzydłe, pszczołowate, błonkówki* (hymenoptera). <Od 1. Osa>

Osowiałość, i, blm. rz. od **Osowiały; Osowienie,** *osępiałość, zasępienie, posępność:* O. zwierząt, opuszczenie ś., spuszczenie skrzydeł, postać nędzna. Włod.

Osowiały *który osowiał, osępiały, zasępiony, posępny, smutny, przygnębiony:* Krogulec, gdy będzie smutny, O., znakiem, że chory. Haur. Spoglądali na niego w milczeniu, nieco zdziwieni a zarazem osowiałym wzrokiem. Sienk. Miasto, okazujące po wierzchu sztuczną energję, w rzeczywistości było biedne i osowiałe. Gom.

Osowieć, eje, ał I. p. **Osępieć:** Wtym zachoruje sokół bystropióry, obwisły skrzydła, łeb mu osowieje. Kniaź. Koń, jakby nigdy nie on, tak właśnie osowiał, spuścił oczy, wyrzucił grzywę, karki schylił. Pot. A Waszmość czemu, Mospanie Skarbniku, tak osowiałeś, ni kapłun w kurniku? Bratk. **2.** [O.] = a) *rozczochrać włosy.* b) *śpiąco wyglądać.* c) *okazywać niezadowolenie, niesmak.* <O + Sowieć>

Osowienie, a, blm. p. **Osowiałość.** Troc.

[Osowik, a, lm. **i]** *rodzaj grzyba.* <?>

[Osowno] przys. od **Osowny,** *osobno.*

[Osowny] p. **Osobny.** <Przekręcone z Osobny>

Osowy przym. od **I. Osa:** Gniazdo osowe. [Kuna osowa] p. **Kuna.** <Od 1. Osa>

[Osowy] *osinowy, osikowy:* O. listek. <Od [Osa]>

†**Osób, obu,** blm. p. **Osobność:** Król był trędowat aż do dnia śmierci swej, a bydlił w domu w wolnem osobie. B. Sz. <Od Osobny>

[Osóbek, bku, blm.] **I.** p. **Osobność:** Z małej miseczki na osóbku jadła. Kon. **2.** w lm. *jedzenie lepsze, niż dla wszystkich, które ktoś otrzymawszy, sam na osobności zajada:* Osóbki strawa abo życie różne od pospolitego życia drugich, z któremi kto mieszka, specjałami niektórzy zowią. Kn.

Osóbka, i, lm. **i I.** p. **Osoba:** I najmożniejsi królowie nago w maluczkiej osóbce, jako na pięć dzi, z matki wychodzą. Skar. Piękną do miłostek

wybrałeś osóbkę. Tremb. **2.** [O.] *figurka, posążek, statuetka:* Na komodzie stoi O. *(=figurka Matki Boskiej Skępskiej).* <Od Osoba>

[Osóbkować, uje, ował] *żyć a. jadać osobno, oddzielnie:* Nie mogę O., służąc u innowierców *(=wraz z niemi muszę jeść mięso w post).* <Od Osóbki>

[Osóbkowanie, a, blm.] czynność cz. **Osóbkować.**

× **Osóbnia** tylko w wyraż. przys.: W osóbni = *osobno, pojedyńczo, oddzielnie, z osobna:* Wiedziano o tym, że ani treść, ani forma w osóbni przedmiotowości nie miały. Sł. wil. <Od Osobny>

Ospa, y, blm. **I.** [O., **Tłucz**] *otręby ze zbóż; owies bardzo grubo mełty, osypka, omasta:* Świniom na wypas dają ziemniaki, gotowane z ospą, otrębami. **2.** [O.] *choroba zajęcy.* **3.** a. **Sztypa** garb. *miejsce zagrzane w skórze surowej.* **4.** lek. = a) (variola vera) *ciężka zaraźliwa choroba wysypkowa,* krosty, × ospica, [jemiołki, jemielnice, gościeje, duże, wielkie krosty], †ospice czerwone, †pierzchnice, †pożarnice. O. szczepiona i naturalna. Szczepić ospę. O. zaszczepiona przyjęła ś. Odbywać, przechodzić ospę. O. łagodna, †dobra, †dyskretna (v. benigna). †O. kryształowa, spływna (v. confluens). Czarna O. (v. haemorrhagica, *w której krosty ospowe zwykle nabiegają krwią).* b) O. fałszywa, wietrzna, × ospica, × ospice łuskawe, owcze, ospówka (varicella). c) O. złagodzona, ospianka, ośpianka (variolois). d) O. ochronna, †ochraniająca p. **Krowianka.** Przen.: I ja przechodziłem tę ospę autorstwa. Dąb. e) †O. francuska, hiszpańska, dworska, kwarciana p. **Przymiot. 5.** wet. choroby: O. końska, krowia, owcza. <O + SP/SYP>

[Ospać, ośpi, ospał] kobietę = *zapłodnić:* Ospana *(= brzemienna).* <O + Spać>

† **Ospać, pie, pał** p. **Osypać:** Nie zawzdy potraw trzeba zażywać ospanych. Km. *(=osypanych, korzeniami zaprawnych.* L.) <O + SP/SYP>

Ospalca, y, lm. **y** p. **Ospalec.** <Od Ospały>

Ospale przys. od **Ospały:** Wasze życie pędzicie w letargu O., życie skończycie, ze snu nie powstawszy cale. L. Rzeczpospolita O. też koło siebie chodziła. Pas.

Ospalec, lca, lm. **lcy, Ospaluch** (o mężczyźnie a. kobiecie), × **Ospalca, [Ospałek]** (o mężczyźnie) *człowiek ospały:* Wstańże zaraz, gnojku, ospalcze! Opal. Przen.: *człowiek gnuśny, opieszały, ociężały, niedbalec, niedbaluch, gnuśnik, leniuch, próżniak:* A my co czynimy, leniwi ospalcy! czemu ś. wżdy nie wzbudzamy! Skar. Idź, ospalcze, do mrówki, ucz ś. przezorności na potym. Kras. <Od Ospały>

Ospalstwo, a, blm. p. **Ospałość:** Lenistwu i ospalstwu dobry czas poświęcać. Pilch. Nie kochaj ś. w ospalstwie, byś snadź nie zubożał. B. B. Wstań więc i nie leż dłużej w ospalstwie niegodnym. Dm. Stanął w pośrzodku waleczny hetman, aby pozostałych żołnierzów z ciężkiego ospalstwa wzbudził. Poc. Tam lenistwo, O., a tu zasię czujność. Rej. <Od Ospalec>

Ospaluch, a, lm. **y** p. **Ospalec.** <Od Ospalec>

[Ospałek, łka, lm. **łki]** p. **Ospalec.** <Od Ospały>

Ospałość, i, blm. **I.** lek. (łć. somnolentia) *senność, śpiączka.* **2.** rz. od **Ospały; Ospalstwo,** × **Ospanie.**

Ospały I. *skłonny do długiego, do ciągłego spania, senliwy:* O. jak szczurek śpi. Prz. **2.** przen. *gnuśny, leniwy, niedbały, opieszały:* W domu go nigdy nie trzyma wygoda, woli być mężem, niżeli ospałym. Jabł. Lenistwo winno i człowiek O., że dach upada, walą ś. powały. Lubom. **3.** przen. *niełatwo ożywiający ś., obojętny, zimny, apatyczny, nieenergiczny, drzemiący, niezaradny, powolny, ociężały, bezczynny, niedołężny, odrętwiały:* Tą nadzieją będzie was bawił Turczyn, aby mógł potym na ostatek między ospałymi na gardle usieść waszym. Jan. <Od Ospać>

Ospanie, a, blm. **I.** × O. p. **Ospałość. 2.** *sen, letarg, drzemota:* Za Stefana Polak, jakoby ś. z głębokiego przebudziwszy ospania, za walecznym panem walecznie szedł. Swad. **3.** [O.] czynność cz. **[Ospać].**

† **Ospanie, a,** blm., czynność cz. † **Ospać.**

† **Ospany** *senny, śpiący, zaspany, rozespany:* Jadą w łowy, a. sąsiada budzą, jeśli gdzie O. kosmate capy pasie. Kochan.

Ospianka, i, blm. lek. p. **Ospa.** <Od Ospa>

× **Ospiany** p. **Ospowy:** Do szczepienia trzeba ś. starać dostać dobrej ropy ospianej. Perz. <Od Ospa>

Ospica, y, lm. **e** lek. **I.** *krosta ospowa.* **2.** p. × **Ospa. 3.** w lm. †Ospice, †Ośpice, †Oszpice, Ospiczki = *każda wysypka krostowata:* †Ospice białe, pierzchnice, kur, odra, ośpiczki (morbilli). †Ospice czerwone; †Ospice łuskawe, owcze p. **Ospa.** <Od Ospa>

Ospiczki, ek, blp. lek. p. **Ospica.**

Ospielica, y, lm. **e** bot. (ancuba) *roś. z rodziny dereniowatych.* <?>

† **Ospieszale** przys. od **Ospieszały,** *opieszale.*

† **Ospieszałość, i,** blm. rz. od **Ospieszały,** *opieszałość:* Wielką pracuje ospieszałością. Troc. Niepośpiech, O. Troc.

† **Ospieszały,** † **Ośpieszały** p. **Opieszały.** <Z pomieszania Opieszały i Spieszyć>

Ospilno, a, lm. **a** bot. (zalacca) *roś. z rodziny palm.* <?>

× **Ospokrosty** *mający ospę, ospowaty.* <Ospa + * Krosty, od Krosta>

! Ospokrosty, st, blp. p. **Ospa.** <Ospa + Krosta>

Ospowacenie, a, blm., czynność cz. **Ospowacieć.**

Ospowacieć, eje, ał *stawać ś. ospowatym, dziobacieć.* <Od Ospowaty>

Ospowato przys. od **Ospowaty.** L.

× **Ospowatość, i,** blm. rz. od **Ospowaty;** *ślady na skórze po przebytej ospie, dziobatość.*

Ospowaty I. *mający znaki na twarzy od ospy, dziobaty.* **2.** × O. *chory na ospę:* Do zaszczepienia ospy bierze ś. ropa z ospowatego, żadnym złym chorobom niepodległego. Krup. **3.** †O. *chory na przymiot:* Ospowata twarz, francowata. Pot. **4.** garb.: Skóra ospowata = *zepsuta przez ospę* (p. garb. Ospa), *sztypowaty.* <Od Ospa>

Ospownica wielokropkowa bot. p. **Otwornica.** <Od Ospa>

Ospowy, × **Ospiany I.** przym. od **Ospa:** Ospowa zaraza. Krup. Krosta ospowa = *ospica.* Chory O. Oddział (w szpitalu) O. Znaki ospowe = *dzioby.* **2.** †Owies O. = *zsypywany jako danina dla panującego.*

Ospówka, i, blm. p. **Ospa.** <Od Ospowy>

× **Osprawiedliwiać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Usprawiedliwić.**

× **Osprawiedliwianie, a,** blm., czynność cz. **Osprawiedliwiać,** *usprawiedliwianie.*

× **Osprawiedliwianie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Osprawiedliwiać ś.,** *usprawiedliwianie ś.*

× **Osprawiedliwiciel, a,** lm. **e** *ten, co osprawiedliwia, usprawiedliwiciel.*

× **Osprawiedliwić, i, ił** i × **O. ś.** p. **Usprawiedliwić:** Obwiniwszy, O. ś. nie dopuszczają. Smotr. <O + Sprawiedliwić>

× **Osprawiedliwienie, a,** blm., czynność cz. **Osprawiedliwić,** *usprawiedliwienie.*

× **Osprawiedliwienie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Osprawiedliwić ś.,** *usprawiedliwienie ś.*

× **Osprośnić, i, ił** *uczynić sprośnym, oszkaradzić, oplugawić, skalać, pokalać:* Wszeteczeństwo, które dom królewski plugawiło, osprośniło wkrótce stolicę i całe państwo. Stasz. <O + *Sprośnić, od Sprośny>

× **Osprośnienie, a,** blm., czynność cz. **Osprośnić.**

Osrać, a, ał i **O. ś.** p. **Obesrać:** Byś miał i burmistrza brata, ruszysz zamek, osrasz kata. Rej (= *dostaniesz ś. pod ręce katowskie*). Osrał cię pies! (przekleństwo). <O + Srać>

[Osrajmurek, rka, lm. **rki, Srajmurek]** *niedołęga; gówniarz, zasraniec.* <Osrać + Murek>

Osranie, a, blm., czynność cz. **Osrać.**

Osranie się, a ś., blm., czynność cz. **Osrać ś.**

Osrebrzać, a, ał i **O. ś.** p. **Osrebrzyć.**

Osrebrzanie, a, blm., czynność cz. **Osrebrzać.**

Osrebrzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Osrebrzać ś.**

Osrebrzenie, a, blm., czynność cz. **Osrebrzyć.**

Osrebrzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Osrebrzyć ś.**

Osrebrzyć, y,ył, nied. **Osrebrzać** *powlec srebrem a. jakby srebrem, posrebrzyć, ubielić:* Przemienił ś. w postać białą, łagodnem światłem osrebrzoną. Krasiń. Ale ty próżno będziesz krajobrazy tworzyć, osrebrzać je księżycem i promienić świtem. Słow. Biały włos lekko osrebrzał mu głowę. Pol. Noc tę krew osrebrzy, co płynie mi z łona. Krasiń. **O. ś.** *okryć ś. srebrem a. jakby srebrem:* Błękitne oczy osrebrzyły ś. wilgocią. Orzesz. <O + Srebrzyć>

× **Osrebrzyna, y,** blm. *odblask srebrny, blade światło księżyca; białe łagodne światło:* W miesięczną wyszła osrebrzynę. Słow. <Od Osrebrzyć>

[Osromić, i, ił] I. p. **Osromocić. 2.** *oszkalować.*

[Osromienie, a, blm.] czynność cz. **Osromić.**

Osromocać, a, ał p. **Osromocić.**

Osromocanie, a, blm., czynność cz. **Osromocać.**

Osromocenie, a, blm., czynność cz. **Osromocić:** O. oblicza mego pokryło jest mnie. Ps. flor.

× **Osromociciel, a,** lm. **e** *ten, co sromoci a. osromocił.* L.

Osromocić, i, ił, [Osromić], nied. **Osromocać** *okryć sromotą, zhańbić, zbezcześcić, znieważyć, zelżyć, zesromocić:* O. dziewicę (= *zgwałcić*). Perpenna po śmierci od Papjusza osromocony był. Warg. Gdy kto o złodziejstwo będzie obwinion a. osromocon. Mac. z Róż. Przyjmi mię podług mołwy twojej, a żyw będę, a nie osromocaj mię od czakania mego. Ps. flor. Ku Tobie wołali i zbawieni są; w Cię pwali i nie są osromoceni. Ps. flor. <O + Sromocić>

× **Osrożać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Osrożyć.**

× **Osrożały** *który osrożał:* O. na krew Sarmata. Wor. <Od Osrożeć>

× **Osrożanie, a,** blm., czynność cz. **Osrożać.**

× **Osrożanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Osrożać ś.**

× **Osrożeć, eje, ał** p. **Osrożyć.** <O + Srożeć>

× **Osrożenie, a,** blm. **I.** czynność cz. **Osrożeć. 2.** czynność cz. **Osrożyć.**

× **Osrożenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Osrożyć ś.**

× **Osrożyć, y,ył,** nied. **Osrożać** *uczynić srogim, rozsrożyć, rozjątrzyć, rozwścieczyć, rozbestwić, podburzyć, rozdrażnić, oburzyć, obruszyć:* Byka kolor czerwony poburza, a lwa biała chusta osroża. Pilch. Często pijaństwo osroża i rozżarza umysł. Pilch. Owe złośliwe duchy żwawą i osrożoną dotkliwość swą nieraz pomyślnie wyraziły. Pilch. **O. ś. Osrożeć** *stać ś. srogim, rozsrożyć ś., oburzyć ś., rozwścieczyć ś., rozindyczyć ś., zacietrzewić ś., nasrożyć ś., rozjątrzyć ś., rozbestwić ś., obruszyć ś.:* Bardziej ś. na nich osroży, gdy ich mało zobaczy. Pilch. Przen.: Gdy ś. słońce w południu upałem osroży. L. <O + Srożyć>

Ossać, ossie, ossał, nied. **Osysać** *odessać część, zessać, wyssać:* Aby dzieci z matek swych nie ossały zbytku. Gostk. Choć mu dokucza oskoma, już ją spluwał nieborak, już ją i osysał. Pot. **O. ś.** *nassać ś. aż do rozdęcia; ssąc, opić ś.:* Ossał ś. i zachorował. <O + Ssać>

[Ossak, a, lm. **i]** p. **Krasnohołowiec.** <?>

Ossanie, a, blm., czynność cz. **Ossać.**

Ossanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ossać ś.**

† **Ossię, ęcia,** lm. **ęta** p. **Osysek.** <Por. Czes. oses, prosię>

Ostachować, uje, ował kłopeć nie odstający łatwo od ściany, gór. = *podciąć go dokoła, ażeby go następnie za pomocą klinów oderwać,* o p r a w i ć. <O + Stachować>

Ostachowanie, a, blm., czynność cz. **Ostachować.**

† **Ostaci, nie, ał** p. **Ostać:** Często wybojowali mię ode młodości mojej, ale nie mogli mnie O. Ps. flor.

† **Ostać, nie, ał,** † **Ostaci, [Ostać],** nied. † **Ostawać, [Ostawać, Ostajać]** a. **[O. ś.] I.** p. **Zostać:** a) Potomkowie, którzy po rodzicach ostawają. L. W Hiszpanji wiele narodu gockiego zostało, posiadło i ostało, i są. Biel. M. Wszystkie rzeczy ciepłem swym przyrodzonym stoją dotąd, póki go ostaje. Syk. (= *staje, wystarcza*). Tu już żaden plac nie ostanie wątpliwości. Błaż. Do śmierci wiernym jej O. Sienk. Ziemia ostanie bez rąk. Sienk. Trumna tam porzucona na ołtarzu ostała cicha. Wysp. Jeszcze kadzideł dymy ostały woniącą mgłą. Wysp. Ostałem sam z sierotą. Sienk. Zbójnickiego mało w nich ostało. Ork. Ostał ś. (osiadł ś.) w Polszcze. Troc. Ty pieniądze przy Mirosławie ostały. Hube. Jasiek ręczył za Elżbiecina oćca półtrzeciejnaćcie grzywny i ona w jego imieniu ostała. Hube. [Ostańta z Bogiem!]. b) [Ostało tylo jedno drzewko] (= *ocalało*). c) Jeśliby z książąt mazowieckich który nie potomku męskiego nie odumarł, po nim Kazimierz dziedzicem miał ostawać. Błaż. [Ozeniuł sie z tom królewnom i ostał królem]. **2.** † O. kogo, czego = *odstać od kogo, od czego, odstąpić, zaniechać kogo, czego, opuścić, porzucić kogo, co, zerwać z kim, z czym:* Bez mała strawili są mię na ziemi, ale ja nie ostał jeśm kaźni Twych. Ps. flor. I jedli synowie izrahelscy, jiż byli z jęczstwa przyszli, i wszytcy, jiż byli ostali, wszystkich niegodnych narodów ziemskich. B. Sz. Bośmy nie naśladowali grzechów naszych oćców, jiż, ostawszy Boga

swego, modlili ś. bogom cudzym. B. Sz. Przecz przestępujecie przykazanie boże, a ostaliście Pana, aby On was ostał? B. Sz. **3.** [O. a. **Obstać** za kogo] = *wyręczyć go, np. płacąc za niego dług.* **4.** †O. *przestać:* W naukach kochać ś. nie ostawajmy. Star. **5.** †O. kogo = *przemóc, pokonać, zmóc, zwyciężyć.* **6.** [O. kogo] = *obronić.* **7.** × O., **oi** p. niżej: Choćby świat upadł, ich wyrok ostoi. Wor. Ni stolica ostoi, ni zamki obronią. Wor. **O. ś. i.** [O. ś., **O.**] p. **Zostać:** Miłem sercem żegnam was, a sam ś. ostawam. Kon. **2. oi ś.,** †**ojał s.,** †**Ostojeć ś.** a. **Ostać** = a) *utrzymać ś. stojąc, utrzymać ś. na nogach, ustać, nie przewrócić ś.:* Gdy zwycięski wieniec przy tobie zostanie, a przepijania twego z nóg zwaleni wzbraniać ś. będą, gdy ś. jeden z całej biesiady ostoisz, przecięż beczka weźmie ci pierwszeństwo. Pilch. Przen. = α) †O. *usiedzieć, dosiedzieć, wysiedzieć, wytrzymać:* Nie ostoi ś. on doma. Troc *(= nie zagrzeje miejsca w domu).* O. ś. tam dla smrodu nie może: nie ostoi ś. nikt przy nim dla smrodu. Kn. β) *dostać, utrzymać ś., nie upaść, ocaleć, wytrwać, dotrwać, zostać nietkniętym, nieporuszonym:* Ostoję ś. na miejscu swym bez was, byście też dobrze wszyscy poginęli. Orzech. Jeśli dom prywatny bez mądrego gospodarza, łódź bez zdatnego sternika O. ś. nie może, a jakże ś. królestwo ostoi bez zdolnego do rządu pana? Dom rozdzielony przeciwko sobie nie ostoi ś. B. B. Już po moim królestwie, już było nie moje, ginę, trudno ś. oprzeć, już ś. nie ostoję. Min. Ta wasza cerkiew żadnym sposobem ostojeć ś. nie może bez widomego pasterza, jako ś. ostoi cerkiew powszechna. Smotr. Ostoi ś., chociaj bywa zniszczona prawda. Gil. Gdzie rozkoszy panują, tam ś. cnota O. nie może. Bardz. Lubieżność z cnotą ś. nie ostoi. Kn. *(= nie zgodzi ś.).* [Panowie nie dacie ś. O. wiankowi na głowie]. Nigdyć męstwo w rozkoszy, a cnota we złocie nie może w doskonałej O. ś. istocie. Pot. Pytam ś., kto ś. w tym kraju bezpieczen ostoi? Niem. Sile i potędze wołania tego nic ś. nie ostoi, nic ś. jej nie oprze. Jeł. W tamtych stronach może ś. O. tylko chłop a. magnat. Sienk. Nie ostałby ś. tu pokornego ducha chłoptaszek. Krasz. Cóż ś. przed siłą twoją ostoi? Syrok. Wszystko, co dziś ostało ś. zniszczeniu, zawdzięczamy temu robiącemu same tylko głupstwa parwenjuszowi. Rol. Ten domysł O. ś. ani ujść za prawdziwy nie może. Salin. *(= nie wytrzyma krytyki).* O. ś. zaś na szczytach w słonecznej krainie mógł taki gienjusz. Bog. W. b) †O. ś., [O. ś.] na czym, przy czym = *wytrwać, zostać przy czym, dotrzymać czego:* Ostał ś. na (przy) swoim. Troc. Ostałem ś. przy tym, com mówił, dowiodę tego. Kn. Nie ostał ś. w obietnicach. Błaż. [O. ś. na słowie] = *stawić ś. na słowie.* c) †O. ś. aż gdzie = *oprzeć ś., zatrzymać ś., stanąć aż gdzie:* Książę, porażon od Bolesława, ledwo uciekł i nie ostojał ś. aż w wielkim Nowogrodzie. Stryjk. Nie ostał ś. aż w lesie. Troc. Ostoi ś. to przy mnie. Kn. *(= o mnie ś. oprze, padnie na mnie, na mnie ś. skrupi).* d) †O. ś. *ustać ś., sklarować ś.:* Woda mętna jeszcze ś. nie ostała. Troc. Ten napój O. ś. nie może. Troc. <O + Stać>

[Ostając, je, ał] p. **Ostać.** <Zam. Ostawać>

[Ostajanie, a, blm.] czynność cz. **Ostając.**

Ostalenie, a, blm., czynność cz. **Ostalić.**

Ostalgja, i, blm. *ból kości.*

Ostalić, i, ił *okryć, powlec stalą:* Przen.: Rozmiękłe dusze, jak zbroje, O. Słow.

Ostałość, i, blm. rz. od **Ostały,** p. **Ostojność.**

[Ostały] *który ś. ostał wobec czego:* Tylko gdzieniegdzie sterczał buk, O. na głębiej idących w ziemię korzeniach. Tet.

× **Ostanawiać, a, ał** p. **Ostanowić.**

× **Ostanawianie, a,** blm., czynność cz. **Ostanawiać.**

Ostanąć, nie, nął p. **Zostać.** Głosy w. XV. <O + Stanąć>

†**Ostaneczny** p. **Ostateczny:** Ja Jehowa pierwszy i O. ja jestem. Bud. <Od Ostanek>

Ostanek, nku, lm. **nki I.** †O. *ostatek, reszta, resztka, szczątek, pozostałość, ślad:* Biada mnie! żem jako ostanki po sprzątnieniu owoców letnich. Dambr. *(= wyrzutki).* W Taurycе dziś jeszcze są ostanki Gotów. Stryjk. Któż pomni teraz Wejnetów, żeby kiedy byli? co za ostanki abo co za znak ich? Fal. O. jego zginie do szczętu. Bud. [Pojechał do lasa po ostanki] = *po resztki drzewa.* **2.** [O., **nka**] *resztka tkaniny ze sztuki.* **3.** [O. raz] = *ostatni raz.* **4.** × O. *ustanek, przestanek, przerwa:* Gdyby matuś nie łajali, toby pewno ś. żegnali bez ostanku aż do ranku. Pol. < Od Ostać>

[Ostankać się, a ś., ał ś.] *rozstękać ś., rozchorować ś.* <(Roz)[stankać] = (roz)stękać>

[Ostankanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ostankać ś.**

× **Ostanowić, i, ił I.** p. **Obstawić:** Jelenie ostanowi pokarmem w kniei. Chr. Przen.: Abyś ś. Pana wiernie rozmiłował a ostanowił w nędznym przybytku duszy swej społu z Ojcem i Duchem św. Rej *(= zawarł, zamknął).* **2.** *osadzić:* Chłop porwał konia za cugle i ostanowił na miejscu. Chl. <O + Stanowić>

× **Ostanowienie, a,** blm., czynność cz. **Ostanowić.**

†**Ostany** *pozostały.* B. Sz. <Od Ostać>

× **Ostarkowy** lek. *dokoła starku czyli gruczołu krokowego będący:* Zapalenie ostarkowe (periprostatitis). <Od O + Stark>

†**Ostarzały** *który ostarzał, podstarzały, podeszły w lata, niemłody:* Ostarzałe i ogromne buki. Pot. Czemuż wy niższego wzrostu, aniźli przodkowie; a którzy po was mniejszego, niźli wy, jakoby już ostarzałe stworzenia i przemijające czerstwość młodości. Wuj. Dostatek wszech rzeczy, okwitość ról i zbóż, ostarzałych gumien, spleśniałych brogów. Szymon. <Od Ostarzeć>

†**Ostarzeć, arzeje** a. **are, arzał,** †**O. ś.** *zestarzeć ś. nieco, podstarzeć ś.* Przen.: *stracić na świeżości, utrzeć ś., przestarzeć, przedawnić ś., zobojętnieć, uspokoić ś., ochłonąć:* Zatrzymywał żołnierze, ażby ś. żarliwość ona i szaleństwo dzikiego nieprzyjaciela ostarzała. Fal. Przestaną o tym powiadać, gdy ś. już ona rzecz ostare. L. <O + Starzeć>

†**Ostarzenie, a,** blm., czynność cz. **Ostarzeć.**

†**Ostarzenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ostarzeć ś.**

[Ostateczni] p. **Ostateczny:** Sąd O.

Ostatecznie przys. **I.** × O. a. †**Ostatnie** *po raz ostatni:* Niemasz cię już; tobie teraz O. dzwonią. Groch. **2.** *w ostatnim razie, w ostateczności, wreszcie, zresztą, w końcu:* O. mógłbym i nie wyjeżdżać. **3.** *w końcu, nakoniec, koniec końców; bądźcobądź, w każdym razie:* Marszałek Sapieha zawahał ś. w zdaniu; O. oznajmił, że pójdzie we wszystkim za przykładem króla. Smol. **4.** *stanowczo, nieodwołalnie, kategorycznie, bez apelacji, finalnie:* Odpowiedz mi O. i wyraźnie. Rozstrzygnąć co O.

Ostateczność, i, lm. **i I.** *położenie, z którego już niema wyjścia, w którym już dalej posunąć ś. nie można, skrajność, krańcowość; zbytek, przesada:* Wpadać w O. Żadne rzeczy do ostateczności posunięte trwałemi być nie mogą. L. Stanisław August nie rad był doprowadzać rzeczy do ostateczności. Smol. W razie ostateczności *(=konieczności).* Chwytać ś. ostateczności. Wpadać z jednej ostateczności w drugą. Przyprowadzić, doprowadzić, przywieść kogo do ostateczności. Posunąć ś., posuwać rzeczy do ostateczności. Masz do wyboru dwie ostateczności *(=alternatywy).* **2.** × O. *ostatni szereg, koniec, pozostałość:* Pierwszy uderzył Denisow na lewego skrzydła O. siłą przeważną. T. K. **3.** ! O. p. **Kończyna:** Ostateczności górne *(=ręce),* dolne *(=nogi).* Przen.: × Ostateczności = *gacie, spodnie.* <Od Ostateczny>

Ostateczny, [Ostateczni], † Ostaneczny I. *stanowczo ostatni, po którym nie będzie drugiego a. innego:* a) Przyszedł dzień O. i czas opłakany trojańskiego królestwa: byliśmy Trojany. Koch. J. Dziś mu już ostateczne posługi czynimy, dziś to szlachetne ciało do grobu kładziemy. Groch. Konradyn, ostateczne Swewów książę. Birk. Sąd O. Skar. Sąd O. na ścianie kaplicy Sykstyńskiej mrozem ścina pulse duszy twojej i zagląda strachem w głębiny serca. Krem. Baron Fersen O. termin do podpisów (konfederackich) wyznaczył na 27 lipca 1792 r. Smol. *(=prekluzyjny).* Ostateczna świętość, którą świętym olejem a. ostatecznym pomazaniem zowiemy. Hrb. Wynik, rezultat O. b) *który doszedł do ostateczności, krańcowy, nadzwyczajny:* Ostateczna potrzeba, surowość, nędza. Środek O. *(=rozpaczliwy, desperacki).* c) *stanowczy, nieodwołalny, kategoryczny:* Cena ostateczna. To wszystko jest ostatecznym i niezmiennym wyrazem woli imperatorowej. Smol. Wyrok O. Decyzja ostateczna. **2.** † O., [O.] *ostatni:* Wincenty, biskup krakowski, w klasztorze jędrzejowskim ostateczne pięć lat żywota swego świątobliwego dokonał. Błaż. [Zatrzymali sie w ostatecznym pokoju]. <Od Ostatek>

Ostatek, tku, lm. **tki, † Ostanek I.** a. × **Ostawka** *to, co zostało, reszta, resztka, szczątek, pozostałość:* Miłoby mi dzielić z nią ostatki majątku mego. L. Bogu poświęcę mdłe zgrzybiałej starości mojej ostatki. L. O. rzeczy najpodlejszy, O. niestatek. Prz. Ostatków zbieranie w winnicy. Kn. Kości i inne ostatki świętych ludzi, relikwje. Karnk. *Reliquiae,* słowo łacińskie, rozumie ś. ostatki, a ostatki ludzi świętych. Żarn. O. gąsienicy zjadła szarańcza, a O. szarańczy zjadł chrząszcz. Wuj. O. świnie wyryły. Prz. Uderzyli na nich; wielu ich poranili, O. pouciekało. Skar. Na O. przyszedł też i on O. panien, mówiąc: otwórz nam! Leop. Kończył O. dni swoich. Ostatki tego narodu tak starego i po świecie szeroko rozkwitnionego potracicie, i w obey ś. naród, który was nienawidzi, obrócicie. Skar. O. Bogu porucz. Kochan. Czyń, co dobry rozum i potrzeba wyciąga, a O. i powodzenie wszystko Panu Bogu odlecaj. Skar. Przyszedł niestatek i wziął O. Prz. Wtedy (cierpiąc) wołam ostatkiem przytomności: Ach! tak żyć, jak od dwóch lat żyję, to w istocie nie warto! Krasiń. Gonić ostatkiem = *być blizkim wydania ostatniego grosza.* Mick. Poglądasz na me ręce, rychło jakim datkiem wesprę cię już goniącą majątku ostatkiem. Karp. Kokcej ostatkami gonił, i biedna pensja pułkownikowska nie wystarczała mu na niezbędne potrzeby. Bart. Kto jada ostatki, ten piękny i gładki. Prz. Ostatki ze stołu. Troc *(=odpadki, niedojadki, okruchy, ogryzki).* Lepsze pańskie ostatki, niż szlacheckie dostatki. Byk. Kry spłynęły dziś rano ostatkiem ku tamtej stronie. Wysp. **2.** *koniec; schyłek:* O. ogrodu, nogi, palca. Troc. O. onej drogi łacno odprawił. Skar. Ostatka ś. domyślaj. Kn. Iść na ostatku. Siedzieć na ostatku *(=na ostatnim miejscu, na szarym końcu).* Przyjść na ostatku *(=najpóźniej).* Wytrwać do ostatka. Bronić do ostatka *(=do ostatniego, do upadłego).* Na ostatku dnia, roku. Troc. O. lata, zimy. Troc. Dożył dni ostatka. Moraw. **3.** † O., **tka,** lm. **tkowie** *człowiek pozostały,* w lm. *reszta ludzi, ślad ludzi, rozbitki, niedobitki:* O wy ostatkowie judcy, Pan do was mówi. B. B. Nieprawdziwi skażeni będą, pospołu ostatkowie niemiłościwych zginą. Ps. flor. **4.** † O. *skutek, wynik, następstwo, rezultat:* A tych uciech ostatki są te: wielki żal, ciężki smutek i ustawiczny płacz. Jan. **5.** w lm. *ostatnie trzy dni karnawału, zapusty, mięsopust:* Wyprawić ostatki = *wyprawić ucztę, zabawę w ostatki.* **6.** × O. *koniec zimy, przedwiośnie.* Śl. wil. **Do ostatka** przys. = a) *do reszty, do szczętu, do cna, co do joty, zupełnie, zewszystkim:* Pochwyciwszy go z takiemi trądy, wyniosłem na step pomiędzy wielbłądy, aby go tam śmierć zgryzła do ostatka. Słow. Zabrał mu, zjadł, wypił wszystko do ostatka. Nierząd w kraju wyniszczył do ostatka skarb Rzpltej, i były w nim zupełne pustki. Bart. b) *do ostateczności, do upadłego:* Nie będę do ostatka rozpaczał. Kołł. **Na ostatek, W ostatku, Ku ostatkowi, † Ostatek** przys. *w końcu, nakoniec, nareszcie, wreszcie:* Na O., zamykając list, życzył mu wszego dobrego. Baz. Gdzie zaś sosnowe lasy wyrobiono aż do balów i murłatów, tam w ostatku dziedzic i pnie nareszcie na łuczywo, z którego ś. pędzi smoła, powydobywać kazał. Krasz. Był on mądry, rozsądny — w ostatku wielce dzielny mąż. Ustrz. I wy nieprzystojnie czynicie, że go, przez wiele lat tak skromnie i dobrotliwie panującego, ku ostatkowi jako psa starego wyganiacie. Błaż. *(=pod koniec).* Tu ś. czasem naczczo spiją, łby sobie piwem pomyją, kampustem ś. popluskają, a O. podrapają. Rej. Szafuj gotowym bacznie, O., jako zacznie, tak fortuna niech kona. Kochan. **[Na ostatku]** przys. = *ostatni raz:* Niech go jeszcze na O. zobaczę. <O + ST(A)>

Ostatkowy I. przym. od **Ostatki,** *zapustny:* Niedziela ostatkowa. **2.** × Ostatkowe członki, anat. p. **Kończyna.**

Ostatni, [Ostatny, Ostateczny, Ostatniejszy] I. *po którym już żadnego nie będzie, po którym już żaden nie nastąpi:* O. w rzędzie. Troc. Pierwsza to i ostatnia będzie prośba moja. Bardz. O. raz ci to mówię. Pot. O. raz ci mówią, ustąp z oczu moich. L. Ostatnie Olejem św. namaszczenie. Ostatnie namazanie. Kn. Ostatnie pomazanie. Sak. Ostatnia wola = *testament.* O. do kościoła bywa, co pod dzwonicą mieszkiwa. Prz. Bodaj wrzód w nogi, kto O., abo kto zostanie. Kn. Już ostatnie perły gwiazd zamierzchły i na dnie niebios zgasły. Mick. Wojsko było wierne królowi do ostatniej chwili. Smol. Tak niedoskonałe są oczy żywych, że nic nie widzą w żywym królu, póki mu śmierć na O. sen nie zamknie oczu. Papr. J. Wojski stał jakby natchniony, łowiąc uchem ostatnie znikające tony. Mick. Kilka mogił ginących na ostatnim tle widnokręgu. Kaczk. *(=najdalszym, krańcowym).* O. odblask z cichych wód ucieka. Gosz. Już ostatnia chwila nadeszła. Ostatnia niedziela postu. Ostatnie tchnienie. Ostatnia posługa *(=pogrzeb).* Ostatnich sił dobywać. Chodzi już na ostatnich nogach *(=już ledwie chodzi,*

tylko co ma umrzeć). Nie już słońce ostatnie zachodzi. Kochan. Pierwsi bywają ostatniemi, a ostatni pierwszemi. Skar. Ostatnia z domu Siekierzyńskich. Prz. Zygmunt August O. był nasz monarcha z długą brodą. Kras. Usnął O. woźny trybunału. Mick. Ostatnia kwadra. Troc. O. czeka. Prz. O. raz cię widzę. Troc. Nie pierwsze mu to i nie ostatnie. Do ostatniej kropli krwi, †do ostatniej, †do ostatniego ś. bronić. Troc *(= do upadłego).* **2.** *sam jedynie pozostały, sam jeden resztujący:* Ostatnie góry, lasy. Troc. Ostatnie to moje pieniądze. Troc. Ostatnie liny majtkom wyrwały ś. z ręki. Mick. Ostatnia nadzieja nasza w Panu Bogu. Orzech. Żale Sarmaty nad grobem Zygmunta Augusta, ostatniego polskiego króla z domu Jagiełłów. Karp. Hetman wielki koronny bezpotomny i O. z swojej familji. Mat. On, kiedy go widzi w biedzie, toby mu ostatnie dał. L. Ostatnim gonimy. L. *(= ostatkiem gonimy).* Moje najmilsze (dziecko) i moje ostatnie. Słow. Ostatnim groszem z biednym ś. podzieli. Ostatnia koszula. O. kawałek chleba. Ostatni grosz p. **Grosz** pod 8). [Już z ostatniego młóci]=*goni resztkami.* **3.** *do którego coś doszło, na którym ś. zatrzymało, najnowszy, najświeższy; przeszły, zeszły, ubiegły, miniony, poprzedni:* Te damy nic cierpieć nie mogą, coby nie było podług mody ostatniej. L. Strój wykończony podług ostatnich wymagań szyku. Ostatnie wiadomości. O. telegram, biuletyn. Ostatnia serja. Ostatnie słowo nauki. O. wyraz mody. Ostatnie wydanie dzieła. Król przyrzekł oddalić od siebie tych, którzy uczestniczyli w pracach sejmu ostatniego. Smol. Podczas ostatniej wojny. Na ostatnim posiedzeniu. O. rok był dość pomyślny. W ostatnich czasach a. ostatniemi czasy. **4.** *po którym nie może być więcej, ostateczny, stanowczy, gieneralny; po którym już więcej nie będzie na tym świecie:* Ostatnia próba. Ostatnie wykończenie. Ostatnia instancja. To moje ostatnie słowo. We wszystkich sprawach twoich pamiętaj na ostatnie rzeczy twoje, a na wieki nie zgrzeszysz. Wuj. Ostatniego dnia zawzdy czekać człeku trzeba, ni żaden może przed skończeniem wieku i ostatnim pogrzebem szczęśliwym być zwanym. Otw. Przynajmniej tym czasem mogłem był odprawić wiek swój i Persefonie ostatniej ś. stawić. Kochan. **5.** *poza którym niema mniej złego, w braku lepszych pozostały; najgorszy, najcięższy, do najwyższego stopnia doszły, rozpaczliwy, desperacki:* Ostatnia to rzecz wymawiać miłość kobiecie, która przestaje kochać. L. Daj, Panie Boże, aby zapobiegali co prędzej ostatniej zgubie ojczyzny swojej. Lsz. *(=ostatecznej, zupełnej).* Zaklinam was, abyście całej ojczyzny w ostatnią nie wtrącili zgubę. St. Aug. Nie czekając tym swoim niefortunnym wiekiem ostatniego nieszczęścia. Kochan. Panie, a możesz i w ostatnim zginieniu ratować. Kochan. Naród nasz zbliżył ś. nad przepaść swej zguby, po szczeblach aż na samo dno ostatniego poniżenia zstąpił. Świt. Czyż już na zawsze nieszczęśliwy, kogo raz dolegliwość zatnie, czyż dlatego ma brać śrzodki przed ś. ostatnie? L. Tonący ostatnich sposobów ś. chwyta. L. Idź i spraw do obrony lud i do odsieczy, opuszczony chwyci ś. i ostatnich rzeczy. Min. Do ostatniej rady ś. udać. Kn. Lecz na ty (te) twe postępki godzienby ostatniej zapłaty. Kochan. *(= najcięższej kary).* Ostatnią nędzą przyciśnieni, w swych kiedyś domach dzisiaj żebrzą chleba! Karp. Nie chciej mię dzisiaj w ostatniej potrzebie, mój wieczny Panie, odrzucać od siebie. Kochan. Choć ostatnia potrzeba gnębi i przyciska. Kras. Do ostatniego kogo przywieść ubóstwa, utrapienia. Troc. On mię do ostatniej złości przyprowadzi. L. Ostatnia pasja mię porywa. **6.** *poza którym niema gorszego, najgorszy, najpodlejszy, najpośledniejszy, najnikczemniejszy, najordynarniejszy:* O. gatunek. O. uczeń. O. łajdak, łotr. Będę cię miał za ostatniego, jeżeli ś. ze mną nie wybijesz. Boh. *(= za ostatniego tchórza, gałgana i t. p.).* Wolał pierwszym być między szlachtą, niźli ostatnim między panami. Kaczk. O. nie ma pochwały, podczas hańby godzien. Kn. Więc był w mieście nie O. Pol. Zwymyślał ich od ostatnich. Zelżył go ostatniemi wyrazami. Lżono tego ministra ostatniemi wyrazami i powybijano mu szyby. Smol. **7.** [O. grosz] żart. *marnotrawca, utracjusz.* **8.** [Ostatnie drogi]=*rozstajne drogi, rozstaje.* **9.** Pierwsze i ostatnie=*rodzaj pasjansu.* **10.** anat.: †Kiszka ostatnia p. **Odbytnica.** **II.** myśl.: Ostatnia fura p. **Fura.** **12.** rzeźb.: Ostatnie dotknięcie, ostatnie smaczki p. **Dotknięcie.**

Ostatnia, ej, lm. **e** rz. a) *ostatnia rzecz, ostateczność:* Już to ostatnia, gdy do Zaporoża żebrać rady poślemy, jeszcze ostatniejsza, gdy do Krymu. Birk. Ostatnia to po rozum za granicę jeździć. Kras. Nie już ostatnia=nie już stracona, jeszcze nadzieja jest. Kn. *(=nie koniec).* b) †O. *ostateczność, hazard, ostatnie niebezpieczeństwo, ryzyko:* By też za ostatnią zapiąć. Troc *(=choćby narazić ś. na niebezpieczeństwo).* O (na) ostatnią przyszło. Troc *(=doszło do ostateczności).* Na ostatnią przyszło = o reszt idzie. Kn. c) †Na ostatnią= *w ostateczności, ostatecznie, wreszcie, w końcu:* Na ostatnią żołnierzem zostanę. Troc. d) †O. *godzina:* O. bije. Wad. <O+ST(A)>

†**Ostatnie** p. **Ostatecznie:** Wespół leżąc, O. oczy obracali, wespół oba i dusz swych kochanych zbywali. Otw. Bodajbym pierwej O. skonała, niźli nowiny takiej doczekała. Kochan. O. ś. niemożnością wymawiasz. Troc *(= w końcu, nakoniec, wreszcie).* Gospodarzu,... ty masz mieć wieniec kłosiany, gdy w ostatnie zboża zatnie krzywa kosa już O. Kochan. Taić też tego nie chcę O. przed wami. Szymon. Nie porzucaj nadzieje, jakoć ś. kolwiek dzieje, bo nie już słońce O. zachodzi. Kochan.

Ostatniejszy I. st. w. od **Ostatni:** Już to ostatnia, gdy do Zaporoża żebrać rady poślemy, jeszcze ostatniejsza, gdy do Krymu. Birk. **2.** [O.] p. **Ostatni:** Pono już do ciebie drożka ostatniejsza?

Ostatnio przys. od **Ostatni**=a) Ubrany był nie tak O. *(=nienajgorzej).* b) *ostatnim razem, ostatni raz, zeszłego razu, zeszłym razem, przeszłym razem:* O. wymieniona praca. Jakem był O. u was, to... c) *ostatniemi czasy, w końcu, ostatecznie, na ostatek, na koniec:* Przechodził różne koleje, O. był urzędnikiem.

Ostatnioroczny *z ostatniego=ubiegłego roku, przeszłoroczny, zeszłoroczny:* Plon O. <Ostatni+Roczny>

Ostatniorzędny *z ostatniego rzędu; najpodrzędniejszy:* Krzesło ostatniorzędne. Widzowie ostatniorzędni. Partacz O. <Ostatni+*Rzędny, od Rząd>

[**Ostatny**] p. **Ostatni:** O. sąd.

Ostawa, y, lm. **y** **I.** p. **Ekran.** **2.** hut. *jedna ze ścian złożonych z blatów surowiznowych, lanych w ognisku fryszerskim, któremi piec płomienny zewnątrz jest obstawiony, i które tym sposobem tworzą skrzynię, czyli ognisko,* całka. <Od Ostawić>

Ostawać, aje, awał I. [O.] *przebywać, obracać ś.:* A dzie to Józwa tera ostaje? **2.** †O., [O.] i †**O. ś.** [**O. ś.**] p. **Ostać i Zostać.**

Ostawanie, a, blm., czynność cz. **Ostawać.**
Ostawanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ostawać ś.**

†**Ostawiać, a ał,** [**Ostawiać**] **I.** p. **Zostawić. 2.** p. **Ostawić.**
Ostawianie, a, blm., czynność cz. **Ostawiać.**
†**Ostawić, i, ił,** nied. †**Ostawiać,** †**Ostawować I. i [O.]** p. **Zostawić:** a) O śmierci, gdzieżeśkolwiek przeszła, pustość ostawiasz chat. Wysp. To ty myślisz tamtych żywych O.? Sienk. Komu ja to ostawię? Sienk. Nie ostawisz dusze mojej w piekle. Ps. flor. Ostawią cudzym bogactwa swoje. Ps. flor. Rycerz uciął nogę słudze swemu, a ostawiwszy go tam w lesie, jachał do domu. Rzym. Którzy hojniejsi nad swą majętność są, krzywdzą powinowate tym, coby im ostawiać mieli. Kosz. Coby za potomstwo Lech ostawił, nic pewnego nie mamy. Błaż. Leszek potomstwa żadnego nie ostawił po sobie. Błaż. Lud, od Phokasa dla obrony kraju ostawiony, nagłym wtargnieniem pobili. Błaż. Niechaj matka dzierży miasta, żonę tylko Dymitrowi niech ostawi. Górn. Nie darmo u nas rymują: Wrocław, co przywieziesz, to ostaw. L. Ostaw dar twój przed onym ołtarzem. Rej. b) Nie ostawiaj mnie ani mnie opuszczaj, Boże. Bud. Gdzie on jest? czemużeście ostawili tego męża? Bud. Jehowa nie ostawi go w ręce nieprzyjacielskiej. Bud. Pomocnik mój jeś ty, nie ostawiaj mię ni wzgardzaj mię, Boże, Zbawicielu mój. Ps. flor. c) Sara karmiła syna swego, rosło tedy dziecię i ostawione jest, i uczynił Abraham gody wielkie w dzień ostawienia jego. Leop. Ostawiony wieprzyk, który już więcej nie ssie. Mącz. **2. i O. ś.** = **Obstawić** i **Obstawić ś.:** Turcy, gdy o nieprzyjacielu wiedzą, tedy ś. wielbłądy ostawiają miasto obozu. Biel. M. Wiatrem zasię tak drudzy zamków dostawają, ścierwem z wiatru parkany wkoło ostawiają. Biel. M. Obozem ostawia pobożnych anioł Pański. Ryb. Gdy ś. ja temi słupy ostawiam, te ś. nigdy nie obalą. Rej. Mogiły ostawione kamieniami. Krasz. Dokoła zwierciadła ostawionego flakonami. Orzesz. W niewielkim przyległym pokoju, ostawionym trochą jesionowych sprzętów. Orzesz. <O + Stawić>

Ostawienie, a, blm., czynność cz. **Ostawić:** Sara karmiła syna swego, rosło tedy dziecię i ostawione jest, i uczynił Abraham gody wielkie w dzień ostawienia jego. Leop. O. stołowe. L. (= *zastawianie wkoło.* L.).

× **Ostawka, i,** lm. **i** p. **Ostatek:** Jan Potocki nad temi znieważonemi starożytności naszej ostawkami dosyć szczęśliwe czyni postrzeżenia. Lel. <Od Ostawić>

†**Ostawować, uje, ował** p. **Ostawić:** Na czas dłuższy O. Z. A. Wnet mimowoli cofnęli ś., ostawując obszerne miejsce ku przejściu. Krech.
†**Ostawowanie, a,** blm., czynność cz. **Ostawować.**
Ostawowy *dokoła stawu będący, otaczający go.* Lek.: Zapalenie ostawowe (periarthritis). <O + Stawowy>

†**Ostąpać, a, ał** p. **Ostąpić:** Nie będę ś. bać tysiąca luda ostąpających mnie. Ps. flor. Ty jeś utoka moja od zamętka mego, wyjmi mię od ostąpających mię. Ps. flor. <O + Stąpać>
× **Ostąpanie, a,** blm., czynność cz. **Ostąpać.**
× **Ostąpić, i, ił,** nied. × **Ostępować,** †**Ostąpać** *obstąpić; stąpając, otoczyć, oblec:* Wistocie udało ś. im sarny O. na łące. Krasz. Panienki wołały, ostępując księdza. Orzesz. (p. Obstąpić).

× **Ostąpienie, a,** blm., czynność cz. **Ostąpić.**
[**Osteczka, i,** lm. **i**] p. **Ość:** Ostecki w kasie (= *ości w kaszy*).
! **Osteid, u,** lm. **y** lek. = **Kostniak.** <Fr. ostéide>
Ostemplować, uje, ował, Ostęplować *opatrzyć stemplem, cechą, ocechować.* <O + Stemplować>
Ostemplowanie, a, blm., czynność cz. **Ostemplować.**
Ostentacja, i, blm. *okazałość dla popisu, dla zwrócenia uwagi, parada, uroczystość, pompa, wspaniałość, wystawność, przepych:* Prowadzili go z wielką ostentacją. <Łć. ostentatio>
Ostentacyjnie przys. od **Ostentacyjny:** Gdy ś. doń zbliżał, O. odszedł na bok. Krasz. Nie chce ś. ze swojemi zobowiązaniami O. popisywać.
Ostentacyjny przym. od **Ostentacja:** Pochód O. Liczne i ostentacyjne pochwały oficerom austryjackim.
× **Ostentować, uje, ował** *udawać, symulować.* Mosk. <Łć. ostentare>
× **Ostentowanie, a,** blm., czynność cz. **Ostentować.**
Osteoklazja, i, lm. **e** *chirurgiczna operacja złamania kości źle zrosłych a. skrzywionych, żeby ponownie zrosły ś. w należytym kierunku.* < Gr. ostéon = kość + klásis = łamanie>
! **Osteolit, u,** lm. **y** lek. (osteolithus) *narośl, skamielina kostna,* kościowiec. <Gr. ostéon = kość + líthos = kamień>
× **Osteolog, a,** lm. **owie** *znawca osteologji, zajmujący ś. nią.* <Gr. ostéon + logos = znawca, uczony>
Osteologiczny przym. od **Osteologja:** Atlas O.
Osteologja, i, blm. *nauka o kościach,* × kościoznawstwo. <Gr. ostéon = kość + logía = nauka>
× **Osteomalacja, i,** blm. lek. (osteomalacosis) *rozmięk, zmięknienie kości.*
× **Osteomalacyjny** przym. od **Osteomalacja.** Lek.: Miednica osteomalacyjna.
! **Osteotom, u,** lm. **y** chir. *narzędzie złożone do piłowania kości.* <Fr. ostéotome>
Osterja, i, lm. **e, Austerja** *karczma, oberża, zajazd, gospoda:* Od osterji do osterji wloką ś. Krasz. <Włos. osteria, od oste = gość, gospodarz, z Łć. hospes = gość>
Ostew', ia, lm. **ie** *krokiew' w płocie, czyli w ścianie bocznej dachu, pomiędzy krokwiami narożnemi w pośrodku umieszczona.* Sł. wil.
Ostęp, u, lm. **y,** × **Obstęp I.** *obstąpienie kogo, czego, osaczenie, obława:* Ostępem szerokie polaśmy obegnali. Bobr. Gmin go obtoczy i ostępem poima. Tw. Jeśli wszyscy ostępem nań wraz nie pójdziemy, nic nie wskóramy. Jabł. Ledwie Syloret wspomni o Dodonie, zaraz go dzieci ostępem ogłuszą. Pot. Długo w onym ostępie w jednej stoi mierze, aż ś. wzdy co z większego witania przebierze. Pot. Warownie i wojskowe straże na wschodzie Renu miały dzicz w jej ostępach na wodzy utrzymać. Lel. Przen. *otoczenie:* W ostępie tych trzech murów (łańcuchów gór) legły równiny. Pol. **2.** *część puszczy zamknięta strugą leśną, czyli brodem:* Niekiedy bród obiega obszar puszczy znacznie wyniesiony dokoła, i to nazywają ostępem. Pol. **3.** *zapadły kąt lasu, mniejszy od kniei, w którym zwierz ś. znajduje:* Wkrótce przetrzebią ś. ostępy, spadną bez użytku najpiękniejsze drzewa. Krasz. Odtąd w odległej pustyni ostępie Parnas pożegnam i pióro przytępię. L. Dzwonów odgłosy jęczały po górach i ostępach. Jeż. Mrok spływał z wierzchołków leśnego ostępu, niby szata posępna. Żer. Porzucił nagle

pewnego razu zgiełk miejski i uciekł w dalekie ostępy boru. Ross. **4.** [O.] *las wielki na miejscach nizkich, błotnistych; las jodłowy, osinowy a. mieszany:* Głuche ostępy, pola nieużyte. Nar. Nieprzebyte ostępy. Sł. wil. **5.** *część kniei, sieciami otoczona:* Giedymin, zajachawszy w łowy, czynił ostępy nad Wilją, a z ostępu na O. przejeżdżał. Stryjk. Hetman, mając Szweda jakoby w obieżnej kniei i ostępie zwierzęcym... Tw. Na koniu siedząc, w lesie ś. między jaskiniami a ostępy zwierzynnemi włóczy. Kosz. My, w pośrzodku i jakoby w ostępie dzikich spółrodaków naszych ponurzeni, żadnej z oświeceńszemi narodami spółki nie mając, jak mogliśmy im być znajomi? Nar. **6.** leśn. *dawny podział lasu pod względem gospodarstwa leśnego, wyrębisko.* Sł. wil. **7.** myśl. *sieci, któremi zwierza osaczają:* Zwierz osoczony w puszczy, gdy z ostępów zrozumie, że już nie uciecze, na wszystkie ś. naraża żelaza. Tw. Widzicie sami, co za sieci na was, co za ostępy koło was. Nagur. <O+STĘP/STĄP>

Ostęplować, uje, ował p. **Ostemplować.**

Ostęplowanie, a, blm., czynność cz. **Ostęplować,** *ostemplowanie.*

× **Ostępować, uje, ował** p. **Ostąpić.**

× **Ostępowanie, a,** blm., czynność cz. **Ostępować.**

Ostępowy przym. od **Ostęp:** Wyszukaj ojca w ostępowej głuszy. Syrok.

† **Ostja, i,** lm. **e**=**Hostja.** Mur.

Ostjarjusz, a, lm. **e** *odźwierny, pierwsze, najniższe święcenie kapłańskie.* <Łć. ostiarius>

Ostka, i, lm. **i l.** [O.] p. **Ość. 2.** *pszenica kosmata, oścista, wąsatka* (przeć. gołka. L.) **3.** a. **Akalifa, Pokrzywica** *roś. z rodziny wilczomleczowatych.*

Ostlik, a, lm. **i** bot. (erythrolaena) *roś.* <?>

Ostłoch, u, lm. **y** bot. (aplotaxis) *roś. z rodziny złożonych.* <?>

Ostnica, y, lm. **e, Trawa piórowa, Tyrsa** bot. (stipa) *roś. z rodziny traw.* Gatunek: O. pierzasta (s. pennata). <?>

Ostodrzew, u, lm. **y** bot. p. **Ostokrzew.** <Oset + Drzewo>

Ostoja, i, lm. **e i.** *mały port, przystań, tymczasowe schronienie:* Wśród orkanów na fali grają żagle moje... niechaj piorun w maszt bije, — ja widzę ostoję. Rom. **2.** przen. *punkt oparcia, miejsce bezpieczne, przytułek, schronisko; osłona, tarcza:* Mój majątek pozostanie ostoją dla mnie i dla dzieci. Kasz. Na dole rosła gęsta olszyna, jedyna O. kobiet i dzieci i schronienie bezpieczne przed Sasami, przechodzącemi tędy cały tydzień 1811 roku. Gac. Bądźcie zdrowi za murów ostoją, bądźcie zdrowi ukryci w komnatach. Wysp. **3.** *podstawa:* Piętnaście ostoj czyli podstaw wstrzymywało pęd wody; każda z nich kosztowała około 3,000 złotych ówczesnych. Bart. Przen.: *opora, grunt, podwalina, fundament:* Pan Maciej stara ś. o założenie ordynacji, która dla wpływu i wielmożności rodziny stałaby ś. wieczystą ostoją. Weys. Nareszcie odkryjemy i piękno społeczne natury na trzech jego ostojach: otoczenia, pojedynku i społeczności. Sł. wil. **4.** bot. (fothergilla) *roś. z rodziny oczarowatych.* **5.** myśl. = a) *miejsce, w którym przebywają głuszce i cietrzewie, sarny i jelenie.* b) *stanowisko na polowaniu.* <O+ST(A)/ST(OJ)>

Ostojność, i, blm., **Ostałość** mech. *zdolność ciała stałego do utrzymania ś. własnym ciężarem w stanie spoczynku.* <Od Ostoja>

Ostokrzew, u a. **ia,** lm. **y** a. **ie, Ostokrzewina,** dawniej **Ostodrzew, Ostolist, Kolcolist,** bł. **Ostrokrzew, Ostrolist** bot. (ilex) *roś. z rodziny ostokrzewowatych.* Gatunki: O. ciernisty a. zwyczajny a. ilwa (i. aquifolium). O. karmazynowy a. karmazyn (i. coccifera). <Oset + Krzew>

Ostokrzewina, y, lm. **y** bot. p. **Ostokrzew.**

Ostokrzewowate rośliny bot. (ilicineae) *rodzina przyrodzona roślin dwuliściennych.* <Od Ostokrzew>

Ostolist, u, lm. **y** bot. p. **Ostokrzew.**

[Ostomilszy] p. **Roztomiły.** <?>

Ostopek, pka, lm. **pki** bud. = **Fusgzyms.** <O+*Stopek, od Stopa>

Ostostręczyna, y, lm. **y** bot. p. **Akacja.** <Oset + Strąk>

Ostowaty *podobny do ostu, kolący, ościsty:* Krokosz, roślina ostowata. Rost. <Od Oset>

Ostowy, Osetowy przym. od **Oset:** Liście ostowe. Uleci jak nasiona ostowe. Matl. <Od Oset>

Ostrachać, a, ał, Ostraszyć, nied. **Ostraszać** *otrzaskać z czym strasznym, ośmielić:* Dla wojska powinny być konie na wszystkie przypadki ostrachane. Kluk. **O. ś.** *otrzaskać ś. z czym strasznym, nabrać odwagi, odważyć ś., ośmielić ś., pozbyć ś. trwogi,* × *otrwożyć ś.* <O+Strachać>

Ostrachanie, a, blm., czynność cz. **Ostrachać.**

Ostrachanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ostrachać ś.**

Ostracyzm, u, lm. **y** w dawnej rzpltej ateńskiej *wydalenie z kraju zbyt wpływowego a przez to niebezpiecznego obywatela.* Przen.: Groził mu zupełny O. z tego domu, pełnego zbytku i blasku. Orzesz. <Gr. ostrakismós>

† **Ostradać, a, ał** p. **Postradać:** Wojną ostradanej ojczyzny dochodzić. Błaż. Roku 1339 Kazimierz Wielki Anny, żony swej, przez śmierć ostradał. Wuj. Pijanice czapek, mieszka, szubek, wacka ostradają. Gil. Wolę O. tej to ręki mojej, bych ś. ni miał pomścić krzywdy a ciężkości swojej. S. Par. Władysław obran na królestwo węgierskie z wielką szkodą rzpltej i tameśmy go, a przy nim wiele zacnych mężów domów przedniejszych z Polski ostradali. Papr. Jeżdżą po świecie, potym, jako głupszy osła, do domu ś. ni z czym nie wracają, a czasem drudzy i zdrowia ostradają. Górs. J. Na Twoje rozkazanie zdrój wyskoczył z skały, a rzeki nieprzebyte wody ostradały. Kochan. Ojczyzny (domu rodzicielskiego) nie mam, matkim ostradała. Kochan. Moskwa tył podała, a przedsię trzy tysiące swoich ostradała. Kochan. W czterech dniach dwu osobliwych synów, już młodzieńców, ostradał. Warg. <O+Stradać>

† **Ostradanie, a,** blm., czynność cz. **Ostradać.**

× **Ostraganić się, i ś., il ś.** z czym = *roztasować ś.; założyć stragan:* Obwołuje woźny, ktokolwiek otwiera jatki a. ś. z chlebem ostragani, żeby to jak mógł sprzedawał najtaniej. Chr. <O+*Straganić, od Stragan>

× **Ostraganienie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ostraganić ś.**

Ostraszać, a, ał i **O. ś.** p. **Ostrachać.**

Ostraszanie, a, blm., czynność cz. **Ostraszać.**

Ostraszanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ostraszać ś.**

Ostraszenie, a, blm., czynność cz. **Ostraszyć.**

Ostraszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Ostraszyć ś.**

Ostraszyć, y,ył i **O. ś.** p. **Ostrachać:** Ostraszył oczy twe. Birk. Lud za Mojżeszem idący mocno ś. ostraszył, gdy woda jak mur stanęła. Biel. M. Józef, ostraszywszy ś., wszedł do Piłata i prosił go o ciało Jezusowe. Sekl. Ostraszywszy ś., rzekł. Rej. Najciężej ś. O. Prz. Ostraszyłem ś., potym poszedłem i do niego. Troc. Nuż innych kondycji znalazłoby ś. niemało, by ś. jedno ludzie ostraszyli o tym mówić. Rej. Wysuszając pilno flaszę, ja ś. na każdą ostraszę. Pudł. Jako więc orzeł młody za ojcem patrza, aż ś. i sam za czasem wylecieć ostraszy. Kochan. <O + Straszyć>

[Ostrawki, wków, blp., **Ostrawki]** *białe paski przy obojku czyli krawacie wojskowym.* <Nm. Halsstreifen z podprowadzeniem pod Ostry>

[Ostrawny] *szorstki* (np. o wełnie). <Zam. Ostrawy>

Ostrawo przys. od **Ostrawy.**

Ostrawy *nieco ostry, przyostry.* <Od Ostry>

× **Ostrażenie, a,** blm., czynność cz. **Ostrażyć.**

× **Ostrażyć, y,ył** *obsadzić strażą:* Dla szczupłości wojska zamków O. nie mógł. Niem. <O + *Strażyć, od Straż>

[Ostrąg, a, lm. **i]** p. **Ostręga.**

[Ostre, ego, blm.] *coś ostrego* (np. krawędź): Upadając, potrafiła na O. kopańki. <Od Ostry>

† **Ostrea, i,** lm. **e** p. **Ostryga.** <Łć. ostrea>

† **Ostrefować, uje, ował** *obramować, oblamować, obłożyć, obszyć:* Płaszczyk purpurą ostrefowany, obramowany. Mącz. <O + *Strefować, z Nm. streifen>

† **Ostrefowanie, a,** blm., czynność cz. **Ostrefować.**

† **Ostrega, i,** lm. **i** p. **Ostryga.**

Ostreikultura, y, blm. *hodowla ostryg.* <Fr. ostréiculture>

× **Ostrek, rka,** lm. **rki** p. **Ostrz.** Troc. <Od Ostrz>

[Ostrepka, i, lm. **i]** *kół, wbity w ziemię, wkoło którego stoży ś. siano.*

[Ostrew, rwi, lm. **rwie] I.** p. **Ostrzew:** Piechota sobie swe ostrwie gotuje. Koch. W. Drzewom sgotował ku umęczeniu jego i ostrwie ku przekłuciu. Spr. Podobnegoż herbu w Czechach zażywają Berkowiczowie z Drzewicy, to jest dwóch ostrwi czarnych, o sześciu sękach. Nies. O., słup z kołkami drewnianemi do włażenia na dach. Goł. **2.** a. **[Ostwie]** *żerdź z gałęźmi a. z kołkami wbijana w ziemię do suszenia zboża, siana, koniczyny.* Zdr. **[Ostrewka].** <Ukr. ostróva>

[Ostrewka, i, lm. **i] I.** p. **Ostrew. 2.** *blaszka mosiężna (zwykła ozdoba na chomątach).*

[Ostręga, i, lm. **i, Ostrąg, Ostrężyna, Ostrzeżnice** lm.] = **Jeżyna:** Kozieł, szedłszy w góry, wspina ś. po ostręgach. Pot. Ziemia też dobrowolnie, bez ludzkiej ciemięgi, bez pługa, nie kąkole, chwasty i ostręgi, czyste zboże rodziła. Pot. Nie bywa na ostrędze róży. Pot. Przen.: *kolce, ości, rzeczy ostre:* Zrzucon na łeb z zamku, leciał na haki, ciernie i ostręgi. L. <Od Ostry, jako krzew kolący>

[Ostręż, y, lm. **e]** p. **Ostrężnica.**

[Ostrężnica, y, lm. **e, Ostręż, Wostrężnica]** *jeżyna, czernica, rodzaj czarnych malin polnych.*

Ostrężyna, y, lm. **y I.** [O.] p. **Ostręga:** Spadły kwiaty, jeszcze ś. niedobrze rozwiną, zostawiwszy mi w sercu ciernie z ostrężyną. Pot. **2.** a. w lm. bot. p. **Malina.**

Ostro, † **Ostrze,** [**Ostrze**] przys. od **Ostry:** a) Drąg O. zakończony (= *śpiczasto*). Nóż ten rznie O. Troc. Wieże murowane O. nakształt piramid. Star. Okuć konia na O. (= *dając mu u podków ostre szpice*). Koń O. podkuty. Nabić broń O. (= *kulą*). b) *bystro, przenikliwie:* Jako ostrowidz lub jako nosoróg, bo widzi O. i rogiem przenika. Słow. O. patrzy. Troc. c) *surowo, bystro, groźnie:* Potym rzucił na mnie wzrok surowy i zmierzył O. od stóp do głowy. Pol. d) *srodze, dotkliwie, boleśnie, nieznośnie, gwałtownie:* Całe ciało w strzykaniach, a oczy O. dokuczają i błędnie widzą. Krasiń. e) *surowo, twardo, nie folgując:* Trzymać kogo O. (= *krótko*). Brunon św. zakon nowy przykładny światu postanowił i w nim żył aż do śmierci O. i surowie. Chom. f) *energicznie, bez ogródki, z góry:* O. wymówił mu nikczemność. Rzew. O. łajać, skarcić kogo. g) *zuchwale, wyzywająco, śmiało, energicznie:* O. odpowiedział. Troc. Postawić ś. komu O. h) posp. *dzielnie, żwawo, energicznie, prędko, szparko, szybko, rączo, zamaszyście, rzeźko:* Pracować O. Iść, jechać O. A gdy wesele ostrzej lunęło wrzawą, i trzaski hołupców... dom, zda ś., roznosiły, budził ś. nieco. Reym. O. rzecz popierać. Bart. (o pszczołach): O. chodzić (kiedy rój jest muszny, i pszczoły rzeźko z barci wylatują oraz prędko z pożytkiem wracają). Myśl. (o psie): O. gonić (gdy pies tuż za zwierzem goni).

† **Ostro, a,** blm. *wiatr południowy na morzu Śródziemnym.* Troc. <Włos. austro>

Ostrochuj, a, lm. **e** gm. *mężczyzna jurny, lubieżnik.* <Ostry + Chuj>

† **Ostroczenie, a,** blm., czynność cz. **Ostroczyć.**

† **Ostroczenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ostroczyć ś.**

† **Ostroczyć, y,ył I.** *zohydzić, obmierzić, zbrzydzić:* Tak jej go wstyd ostroczy, że patrzeć nań nie może. Pot. Jeżeli ś. tego jej zwierzy, bez chyby jej go szkaradnie ostroczy. Pot. Tyran twarz szkaradną ostroczy, czoło posępia. Pot. Nie przyda ś. baba ni na co, jedno na czary: człowieka osuć, pokrzywić, małżeństwo w sobie O. Samo mi niebo czart ostroczy. Pot. Do razu kucharz kijem psu kuchnią ostroczy. Pot. Kat każdego ostroczy, każdy ś. nim żadzi. Pot. Mężów żony, te sobie mężowie ostroczą. Pot. **2.** kogo = *zdarzyć ś., przytrafić ś. komu:* Cud go nowy ostroczył. Troc. † **O. ś. I.** kim, czym = *odstręczyć ś., obrzydzić, obmierzić sobie kogo, co:* Nieprzystojną rzeczą pławać człowieku w oczy poczytał, wiedząc, że ś. tym każdy ostroczy. Pot. Każdy ś. nią (złą babą) ostroczy, każdy ś. nią żadzi. Pot. **2.** komu = *zbrzydnąć, obrzydnąć, obmierznąć:* Cudzoziemski strój przypadł mi do smaku, mój mi ś. ostroczył. Pot. <?>

Ostrodzioby *mający dziób ostry:* Na ostrodziobych nawach odjechali. Mir. <Ostry + *Dzioby, od Dziób>

Ostroga, i, lm. **i I.** *bodziec do trącania a. ściskania wierzchowca, składający ś. z pałączka metalowego, obejmującego piętę buta, i z kółka brzękającego w tyle za piętą:* Konia w bok bodą dwie ostrodze. P. Koch. Wsiadł na koń i, ostrogą zbodłszy, w przepaść skoczył. Warg. Koniowi bystremu munsztuku, nie ostróg trzeba. Prz. Zewrzeć, spinać, trącić konia ostrogami, dać koniowi ostrogi, dodać koniowi ostrogi. Wol. Dać koniowi ostrogę (= *ubość nią konia*). Ostrogami party koń ś. zżyma, skacze z jeźdźcem w bok. Rom. Orszak sług, ubranych strojno, chodził, ostrogami brząkając. Zbyl. A. Przypiąć, odpiąć ostrogi. Przen.: Przypiąć ostrogę. Alb. (= *zacząć używać*

konia. L.). W ostrogach. Prz. *(=gotów do wsiadania).* W miastach przy początkach panowania królów ludzi miejskich pasują na kawalerją i stawią na stopień szlachetnych rycerzów dla obrony miast; tych miejskich rycerzów pospolicie nazywamy kawalerami złotej ostrogi. Nar. Kawaler orderu papieskiego Złotej Ostrogi. Przen.: *bodziec, oścień, pobudka, podnieta, zachęta:* Jemu chwała do cnoty ostrogi dodaje. Leszcz. Pochwalona cnota bywa pomnożona, a wielką ostrogę a. pobudkę ma chwała. Gil. **2.** *przyrząd stalowy, sterczący na przodzie pancernika, służący do rozbijania okrętów nieprzyjacielskich.* **3.** [O.] *przestroga.* **4.** †O. p. **Ostryga:** Nie tak smaczne są weneckie ostrogi, karaś i łosoś drogi. Petr. **5.** anat. = a) *mały pazur okrągły i ostry z tyłu nogi niektórych ptaków np. kur* (Śl. wil.), †*szpona ptasia; kostny wyrostek pokryty twardym naskórkiem na skokach lub skrzydłach ptaków* (calcar avis). b) *znacznie wydłużona kość piętowa u nietoperzy.* c) *wyniosłość w jamach bocznych mózgu.* d) †O. *mniejsza noga konika morskiego.* **6.** bot. = a) *rurka rożkowata stanowiąca przedłużenie warżki storczyka.* Rost. b) O. kogucia p. **Pokrzelica.** Zdr. **Ostrożka, Ostróżka.** <Od Ostry>

Ostrogarz, a, lm. **e,** ×**Ostróżnik** *rzemieślnik, robiący ostrogi.* L. <Od Ostroga>

×**Ostrogięty** *z zagiętym końcem ostrym:* Ostrogięta węda. Pot. <Ostry + Gięty>

×**Ostrogłośny** *mający głos ostry, przeraźliwy; wrzaskliwy.* L. <Ostry + Głośny>

×**Ostrogłupi** *z głupia frant, lubiący dowcipkować, wykpis.* Troc. <Ostry + Głupi>

Ostrogon, a, lm. **y** zool. *jeden z gatunków skorupiaków członkowatych* (xiphosura). <Ostry + Ogon>

†**Ostrogorść, i,** blm. *ostra gorzkość:* Wszystkim jaskrom przyrodzenie dało O. tak w korzeniu, jako w liściu. Syr. <Ostry + GOR, skrócone z Ostry + Gorzkość>

Ostrogowato przys. od **Ostrogowaty.**

Ostrogowaty *podobny do ostrogi.*

Ostrogowiec, wca I. lm. **wcy** *człowiek z przypiętemi ostrogami:* Rzekł O. do Europejczyka w hełmie. Eww. **2.** lm. **wce** bot. p. **Biedrzynek.** <Od Ostrogowy>

Ostrogowy I. przym. od **Ostroga:** Kółko ostrogowe. Jaz O. p. **Jaz. 2.** *kółko zębate ruchomo osadzone, służące do znaczenia linji punktowanych przy rysowaniu, rytowaniu i t. p.* **3.** anat.: × Kość ostrogowa p. **Piętowy.**

×**Ostrogran, u,** lm. **y** mat. p. **Ostrokół.** <Ostry + Gran>

[Ostroić, i, ił] *nastroić:* Stój, az se bas ostroję. <O + Stroić>

Ostroja, i, lm. **e, Łękotka** bot. (gesnera) *roś. z rodziny ostrojowatych.* <?>

[Ostrojenie, a, blm.] czynność cz. **Ostroić.**

[Ostrojeż, a, lm. **e]** *ostrokół, częstokół:* Zagroda ogrodzona ostrojeżem. <Ostry + Jeż>

Ostrojowate a. **Łękotkowate** rośliny bot. (gesneraceae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.* <Od Ostroja>

×**Ostrokańciasto** przys. od **Ostrokańciasty.**

×**Ostrokańciastość, i,** blm. rz. od **Ostrokańciasty.** Przen.: *szorstkość, rubaszność:* Zawsze ta O. tak go drogo kosztowała. Nowiń.

×**Ostrokańciasty** p. **Ostrokańczasty:** Szaber drobnobity O.

Ostrokańczasto przys. od **Ostrokańczasty.**

Ostrokańczastość, i, blm. rz. od **Ostrokańczasty.**

Ostrokańczasty, ×Ostrokańciasty, Ostrokrawędzisty *mający kanty ostre:* Słup O. <Ostry + *Kańczasty, od Kant>

Ostrokąt, a, lm. **y, Ostrowęgieł** *kąt ostry, mniejszy od prostego.* Troc. <Ostry + Kąt>

Ostrokątnie przys. od **Ostrokątny.**

Ostrokątny *mający jeden lub więcej kątów ostrych,* ×*ostrowęgielny,* ×*ostrowęgielny:* Trójkąt, mający wszystkie trzy kąty ostre, nazywa ś. trójkątem ostrokątnym. Jak. J. <Ostry + *Kątny, od Kąt>

Ostrokolczasty *mający ostre kolce:* Drut, oset O. <Ostry + Kolczasty>

Ostrokołowy przym. od **Ostrokół:** Posterunki tylko wojskowe mieściły ś. w naprędce sklecony ch i ostrokołowych budynkach. Rol. <Od Ostrokół>

Ostrokończasto przys. od **Ostrokończasty.**

Ostrokończastość, i, blm. rz. od **Ostrokończasty.**

Ostrokończasty, Ostrokończysty, Ostrokończaty *ostro zakończony, śpiczasty, ostrośpiczasty:* Nóż O. Oszczep O. Ml. Piramida ostrokończata *(= stożkowata).* <Ostry + Kończasty>

Ostrokończato przys. od **Ostrokończaty.**

Ostrokończatość, i, blm. rz. od **Ostrokończaty.**

Ostrokończaty p. **Ostrokończasty.**

Ostrokończysto przys. od **Ostrokończysty,** *ostrokończasto.*

Ostrokończystość, i, blm. rz. od **Ostrokończysty,** *ostrokończastość.*

Ostrokończysty p. **Ostrokończasty:** Śliwa ma kwiaty złożenia wisien, różni ś. od nich pestkami ostrokończystemi. Rost.

Ostrokościsty *mający ostro wystające, wydatne kości:* Landarę wlokły cztery konie ostrokościste. Krasz. <Ostry + Kościsty>

Ostrokół, ołu, lm. **oły I.** *płot, ściana z kołów w górze zaostrzonych, palisada, częstokół,* †ostrów, ×ostrowie, ostróg, †ostroża, †ostrożenie, †ostrożyna, †ostrożeń, †rdzębina. **2.** w lm. woj. p. **Krzyżówka.** <Ostry + Kół>

†**Ostrokrajczy** *ostro krający:* Syn w greczyźnie ostromówny ojca ostrokrajczego. Li. <Ostry + Krajczy>

Ostrokrawędzisty p. **Ostrokańczasty:** O. odłamek piaskowca. <Ostry + Krawędzisty>

Ostrokrąg, ęgu, lm. **ęgi, Stożek kołowy,** †**Konus** mat. *bryła powstała przez obrót trójkąta prostokątnego około jednego z boków kąta prostego:* O. ścięty. Zdr. **Ostrokrążek.** <Ostry + Krąg>

Ostrokrągły *okrągły i ostro zakończony:* Nad ostrokrągłemi wierzchołkami swych baszt ciemnieje stare zamczysko. Krasz. <Ostry + Krągły>

×**Ostrokrągowy** p. **Ostrokręgowy:** Sławnę linje krzywe pod imieniem ostrokrągowych. Śniad. <Od Ostrokrąg>

Ostrokrążek, żka, lm. **żki** p. **Ostrokrąg:** O. spuszczany, jako klapa, wentyl w pompie. Łab. <Ostry + Krążek>

Ostrokręgowy, ×Ostrokrągowy, ×Ostrokrężny przym. od **Ostrokrąg:** Kloc O. Przecięcia ostrokręgowe. Gawr. Cis O. Cho. *(=piramidalny, stożkowaty).* <Od Ostrokrąg>

×**Ostrokrężny** p. **Ostrokręgowy:** Rura ostrokrężna. Krum. Im rzadszą jest ziemia, tym bardziej ś. rozsypuje i kupy jej bardziej ś. ostrokrężne stają. Hube. O. cis. Cho. *(= piramidalny.* L.). <Od Ostrokrąg>

Ostrokrzew, u, lm. **y** bot. **1.** p. **Drzewo** pod 1. **2.** bł. zam. **Mirt. 3.** bł. zam. **Ostokrzew.** <Ostry + Krzew>

Ostrokuty, Ostrookuty *kuty na ostro:* Ostrokute włócznie. Ml. <Ostry + Kuty>

Ostrokwaśny *smaku ostrego i zarazem kwaśnego, cierpki, szczypiący.* L. <Ostry + Kwaśny>

Ostrolist, u, lm. **y** bot. p. **Ostokrzew.** <Ostry + List>

Ostrołuk, u, lm. **i** bud. *łuk, utworzony przez dwa kawałki łuków koła, ostro schodzące ś. u góry i rozchodzące ś. od dołu,* łuk gotycki. <Ostry + Łuk>

Ostrołukowy przym. od **Ostrołuk:** Nowa kula ma z przodu i z tyłu kształt O. Górs. Sklepienie ostrołukowe = *sklepienie, którego linją krzywizny są dwa kawałki łuków koła, schodzące ś. u góry ostro i rozchodzące ś. od dołu, sklepienie gotyckie.* Styl O. = *styl posługujący ś. ostrołukami i sklepieniami ostrołukowemi, styl gotycki.* Zapuściłem ś. w sławne ostrołukowe galerje. Weys. *(= gotyckie).* <Ostry + Łukowy>

[Ostrom, a, lm. **y]** *belka, na której ś. opierają stragarze powały.* <?>

†**Ostromendarz, a,** lm. **e** *astrolog:* Do ostromendarza epigrama. Koch. W. O miły ostromendarzu, tożeś głupi! chciałeś na niebie daleko, co ś. dzieje, wiedzieć, a przed sobą blizko dołuś nie obaczył. Fac. <Łć. żart. astromendax>

Ostromlecz, u, lm. **e** bot. p. **Wilczomlecz.** <Ostry + Mlecz>

Ostromleczny korzeń a. **Szczeć pomorska** bot. (spina purgatoria) *roś.* <Ostry + Mleczny>

Ostromleczowate rośliny bot. p. **Wilczomleczowate.**

× **Ostromównie** przys. od **Ostromówny.** L.

× **Ostromówność, i,** blm. rz. od **Ostromówny:** Siedział koło stołu wszystkim znany ze swej prawdo- i ostromówności pan H. Gliń.

× **Ostromówny** *ostro = dzielnie, ze swadą, z pewnością siebie, wprawnie mówiący:* Syn w greczyźnie O. ojca ostrokrajczego. Li. <Ostro + Mówny>

× **Ostromyślnie** przys. od **Ostromyślny.**

× **Ostromyślność, i,** blm. rz. od **Ostromyślny.**

× **Ostromyślny** *bystrym umysłem obdarzony.* Petr.

[Ostrona, y, lm. **y]** *ustronie.* <O + Strona>

†**Ostronosi** p. **Ostronosy:** Kobuz, sokoli ani O. żaden drapieżca gniazda tu nie nosi. Pot. <Ostry + *Nosi, od Nos>

Ostronosy, †**Ostronosi** *mający nos a. dziób śpiczasty.* L.

Ostrooki, × **Ostrowidny,** × **Ostropatrzący** *bystrooki, oka, wzroku bystrego, ostrowidz.* Przen.: *przenikliwy, domyślny, przezorny:* Co na to rzecze O. teolog? Żarn. <Ostry + *Oki, od Oko>

Ostrookuty p. **Ostrokuty:** O. oszczep. Ml. <Ostro + Okuty>

× **Ostropatrzący** p. **Ostrooki.** Kn. <Ostro + Patrzący>

[Ostroperz, u, lm. **e, Ostropierz]** bot. *roś. bieluń (datura stramonium).* <Ostry + Perz>

Ostropes, u, lm. **y** bot. p. **Ostropest.** <Czes. ostropes>

Ostropest, u, lm. **y, Ostropes, Ostropystro, [Rozczepierz]** bot. (silybum) *roś. z rodziny złożonych.* Gatunek: O. plamisty a. Pstrost, Kostropacz pod temi nazwami znany na Litwie w ogrodach wiejskich (s. marianum). <Czes. ostropest>

[Ostropiec, pca, lm. **pce]** *drąg ze szczeblami, na który układa ś. zboże a. siano w stóg.* <? O + Strop>

†**Ostropieprznie** przys. od **Ostropieprzny.** L.

†**Ostropieprzniejszy** st. w. od **Ostropieprzny:** Smłod ziele nie różni ś. od jeleniego korzenia, tylko że O. Syr. <Ostro + Pieprzniejszy>

× **Ostropieprzny I.** *mający ostrość pieprzu:* Polej ziele jest pachnące i ostropieprzne. Syr. **2.** *mocno pieprzem przyprawiony, pieprzny.* <Ostro + Pieprzny>

[Ostropierz, u, lm. **e]** p. **Ostroperz.**

Ostropysk, a, lm. **i I.** *pysk ostrosiekący.* L. **2. Miecznik, Włócznik** zool. (xiphias gladius) *ryba oścista ciernioptomienna z rodziny tej samej nazwy.* <Ostry + Pysk>

Ostropystro, a, lm. **a** bot. p. **Ostropest.** <Czes. Ostropestrec>

Ostrorogi *mający rogi ostro zakończone.* <Ostry + *Rogi, od Róg>

× **Ostrorozumność, i,** blm. rz. od **Ostrorozumny.**

× **Ostrorozumny** *obdarzony bystrym rozumem, pojętny, zdolny, bystry, tęgiej głowy.* <Ostro + Rozumny>

Ostrorożny zool. p. **Wije.** <Ostro + Rożny>

× **Ostrosieczny,** × **Ostrosieczysty** *mocno siekący, wyostrzony, ostry:* Mars nachylił w twardy raz ostrosiecznej broni, i już bawół głowy swej najmniej nie uchroni. Biel. <Ostro + Sieczny>

× **Ostrosieczysty** p. **Ostrosieczny:** Ostrosieczyste w ręku błyskały ś. miecze. Pot. <Ostro + Sieczysty>

Ostroskorupy *mający ostrą, kolczastą skorupę:* Pław morski O. szarłatniczy, mający podobieństwo do szyszaka. Bobr.

Ostrosłup, a, lm. **y I.** a. × **Ostrogran** mat. *bryła ograniczona z jednej strony wielokątem, będącym jej podstawą, ze wszystkich innych zaś trójkątami schodzącemi ś. w jednym punkcie wierzchołka ostrosłupa, piramida:* O. trójkątny, czworokątny, pięciokątny i t. d. O. foremny, ścięty. **2.** anat.: a) Ostrosłupy a. stożki nerkowe, ostrosłupy a. ostrosłupki Ferreina, †pęczki kształtu piramidalnego, †kliny czterograniaste, piramidy nerkowe Malpighiego (pyramides renales). b) O. móżdżku łączący zrazy klinowate, piramida (pyramis vermis). c) Ostrosłupy rdzenia przedłużonego, ciałka ostrosłupowe, †ciała piramidalne, × piramidy rdzenia (pyramides medullae oblongatae). Zdr. **Ostrosłupek.** <Ostry + Słup>

Ostrosłupek, pka, lm. **pki** p. **Ostrosłup.** Anat.: Ostrosłupki Ferreina. <Ostry + Słupek>

Ostrosłupkowy przym. od **Ostrosłupek:** Na tle tych gór zarysowuje ś. kilka pomniejszych ząbków ostrosłupkowych. Spas.

Ostrosłupny p. **Ostrosłupowy.** Anat.: †Muskuł O.

Ostrosłupowy, Ostrosłupny przym. od **Ostrosłup,** *piramidalny:* Kloc O. = *ostrosłup ścięty.* Anat.: Ciałka ostrosłupowe w rdzeniu przedłużonym, ciała piramidalne, × piramidy rdzenia przedłużonego (corpora pyramidalia). Mięsień O. brzucha a. piramidalny, †muskuł ostrosłupny, × muszkuł śpiczasto-graniasty, †myszka kończasta brzuchowa, piramidalna a. mała (musculus pyramidalis).

Ostrostrąk, a, lm. **i, Szubla** bot. (exylobium) *roś.* <Ostry + Strąk>

Ostrostrężyna, y, lm. **y** bot. p. **Akacja.**

Ostrostka, i, lm. **i** *ostre postępowanie w drobnych rzeczach:* Odpuśćcie jej, miłe córki, wszystkie ostrostki macierzyńskie. Młodź. <Od Ostrość>

Ostroszczyt, u, lm. **y** *ostry wierzchołek, szczyt śpiczasty:* Zarysowujące ś. przez mgłę w oddali poważne ostroszczyty. Spas. <Ostry + Szczyt>

Ostroszczytowy przym. od **Ostroszczyt:** Czworobok murów, przerzniętych czterema bramami na krzyż i przykrytych ostroszczytowym dachem. Spas.

Ostrostręczyna, y, lm. **y** = **Akacja.** Troc.

Ostrość, i, blm. rz. od **Ostry:** O. końca rzeczy zaostrzonych, jako igły, rożna, włóczni, koncerza, kołu = kończatość. Kn. *(= śpiczastość).* Ostrością nie tniesz, nie ranisz, ale ostrzem. Troc. O. noża, brzytwy. Troc. O. krawędzi abo brzuszeza wzdłuż idąca, jako noża, siekacza, topora, gnypa, brzytwy, miecza = ostrze, ostrzek. Kn. Puściłam ś. na O. miecza śmiertelnego. Kochan. (Dydona przebiła ś. mieczem). Aby mię też bogini Klemencja podparła w tej sprawie, a moderowała O. prawa sprawiedliwego. Post. pr. Przen.: (fot.) *wyrazistość.* O. octu, pieprzu. Lek.: †O. krwi, soków (acrimonia). O. oczu, umysłu *(= bystrość).* O. charakteru. Miękkość cielesna ostrości ś. pokuty bała. Skar. O. tego człowieka nieznośna mi; przed cnotą jego drżeć trzeba. L.

Ostrośpiczasto przys. od **Ostrośpiczasty.**

Ostrośpiczastość, i, blm. rz. od **Ostrośpiczasty.**

Ostrośpiczasty p. **Ostrokończasty.** <Ostro + Śpiczasty>

× **Ostrotwardy** *szorstki, chropowaty i twardy:* Cąber ziele rószczki ma obłe i ostrotwarde. Syr. <Ostro + Twardy>

Ostrouszek, szka, lm. **szki** myśl. *pies mieszaniec wyżła z kundlem.* Sł. wil.

[Ostrow, u, lm. **y]** p. **Ostrów.** Zdr. **[Ostrowek].** <Ukr. ostrov>

[Ostrowa, y, lm. **y]** p. **Ostrów:** Cały bór czyli O. stanowiła przestrzeń z 60-ciu pół boru z 30-tu ćwierć boru z 15-tu barciami. Pol.

[Ostrowek, wka, lm. **wki]** p. **Ostrow.**

× **Ostrowęgielny** p. **Ostrokątny.** <Od Ostrowęgieł>

× **Ostrowęgieł, gła,** lm. **gły** p. **Ostrokąt.** Troc. <Ostry + Węgieł>

× **Ostrowęgielny** p. **Ostrokątny.** Troc. <Od Ostrowęgieł>

†**Ostrowid, a,** lm. **owie** p. **Ostrowidz:** Ostrowidz abo O., człowiek ostro, daleko widzący, bystrooki. Kn. <Ostro + WID>

× **Ostrowidność, i,** blm. rz. od **Ostrowidny.** L.

× **Ostrowidny** *ostro widzący, ostrooki, bystrooki:* Ostrowidne oczy. Gosł. By kto ostrowidnemi chciał ś. mocno przypatrzyć oczyma swojemi. Szymon. <Ostro + Widny>

Ostrowidz, a l. lm. **owie** a. **e,** †**Ostrowid** *człowiek bystrego wzroku, ostrooki, bystrooki, okal* (właśc. i przen.): O. abo ostrowid, człowiek ostro, daleko widzący, bystrooki. Kn. O. on na bliźniego, a kret na siebie samego. Jak. W. W cudzych ostrowidzami, a w swoich kretami. Pilch. By kretowie ślepi na swe występy, a na cudze ostrowidzowie. Sekl. Matki ślepe na wady dzieci, a ostrowidze na cnoty ich. Pot. Ostrowidzu, zbyt jaskrawie przypatrujesz ś. każdej cudzej sprawie. L. **2.** zool. p. **Ryś.** <Ostro + WID>

Ostrowidzowy, × **Ostrowidzy** przym. od **Ostrowidz:** Konie skórami ostrowidzowemi nakryte. Troc. Gdyby ludzie mieli wzrok O., aby wszystkie wewnątrz obaczyć mogli rzeczy... Bardz. Ostrowidzowe oczy tego nie postrzegą. Troc. <Od Ostrowidz>

× **Ostrowidzy** p. **Ostrowidzowy:** Trzeba na nich lisie mieć uszy, O. dozór. L. *(= baczny).* <Od Ostrowidz>

× **Ostrowie, a,** lm. **a** p. **Ostrokół.** Wor. O. wojenne. Bobr. *(= ostrokół, częstokół, palisada).* <Od Ostrów>

Ostrowisko, a, lm. **a** *gromada wysp, wielowysep, archipelag:* Tułał ś. w greckiem ostrowisku i po okrętach goił blizny. Pol. Rugja z drobnem ostrowiskiem, które ją otacza. Pol. Oprócz dwudziestu wysp i ostrowów drobnych, które do tego ostrowiska należą. Pol. Zamieniły z wiekami półwysep na wyspę, a raczej na O. Pol. <Od Ostrów>

Ostrowłosy *mający ostre, szorstkie włosy:* Suka ostrowłosa. <Ostry + *Włosy, od Włos>

†**Ostrownik, a,** lm. **cy** p. **Ostrzyciel:** O., oselnik, ślifierz, bruśnik. Troc. <Od Ostry, Ostrzyć>

Ostrozębny p. **Ostrozęby.** Przen.: Wiatry ostrozębne. Garcz. <Ostry + Zębny>

Ostrozęby, Ostrozębny *mający ostre zęby.* <Ostry + *Zęby, od Ząb>

†**Ostrozimno** przys. od **Ostrozimny.** L.

†**Ostrozimny** *bardzo zimny, mroźny:* Więcej powolnych, niż ostrozimnych dni przez tę zimę ś. spodziewam. Fur. Ostrozimna teraz pora. Troc. <Ostro + Zimny>

Ostroża, y, lm. **e** l. †O., blm. p. **Ostrożność:** Zginie, kto ś. nie ma na ostroży. Pot. **2.** †O. p. **Ostrokół. 3.** a. **Furkroja** bot. (fourcroya) *roś. z rodziny amarylkowatych.* <O + STRZEG/STROG>

Ostrożek, żka, lm. **żki** p. **Ostróg:** Moskwa wszystkich ostrożków odbiegła, zostawiwszy miasto wolne od oblężenia. Nar. Oprócz tych, co są w ostrożku w oblężeniu. Mask. <Od Ostróg>

× **Ostrożen** p. **Ostrożny.**

Ostrożenie, a l. blm., czynność cz. **Ostrożyć. 2.** lm. **a** p. **Ostrokół.** <Od Ostrożyć>

†**Ostrożeń, a,** lm. **e** p. **Ostrokół.** <Od Ostróg>

Ostrożeń, a, lm. **e** bot. (cirsium) *roś. z rodziny złożonych.* Gatunki: O. polny, Oset (c. arvense). O. wełnisty a. Burzan (c. eriophorum). O. żółtawy a. [Chrobust], Drapacz łąkowy (c. oleraceum). <Od Ostroga, Ostry>

Ostrożka, i, lm. **i** p. **Ostroga:** [Drużba krzesie nóżkami, ostrożkami]. <Od Ostroga>

× **Ostrożnicki** przym. od × **Ostrożnik:** Dom O. Hel.

Ostrożnie przys. od **Ostrożny:** Zabierać ś. do czego O. Skradać ś. O. Nieść, stawiać O. *(= delikatnie).* Nocny stróż krzyczy: O. z ogniem, a sam w gębie z zapaloną lulką chodzi. L. Idzie w rzeczach O., jako po ledzie, i pewną radą niepewnym skutkom ugadza. Górn. Z kobietkami niebardzo O. postępować trzeba. L. Polacy O. ś. mieli względem oświadczeń sąsiedzkich. Ust. O., bo upadniesz! Ufać O. i ostrożnym być, ufając. Lubom.

Ostrożnieć, eje, ał *stawać ś. ostrożnym, ostrożniejszym.* Oss.

Ostrożnienie, a, blm., czynność cz. **Ostrożnieć.**

× **Ostrożnik, a,** lm. **cy** p. **Ostrogarz.** Szuj., Mur. <Od Ostroga>

†**Ostrożnik, a,** lm. **cy** *ten, co pilnuje ostrożnie, stróż, strażnik:* Opatrzyciel, O. cudzej niebezpieczności. Mącz. <Od Ostrożny>

Ostrożniś, a, lm. **e** *człowiek wyrafinowanie ostrożny.* <Od Ostrożny>

Ostrożniuchno przys. od **Ostrożniuchny.**

Ostrożniuchny *jak najostrożniejszy.* Klon. <Od Ostrożny>

Ostrożność, i, lm. **i** rz. od **Ostrożny**; †**Ostróża:** Miej ś. na ostrożności, nikt cię nie oszuka. Kras. Książę wojewoda wileński ostrożnością swoją uniknął sideł zastawionych sobie. Mat. Obrona i wszelka Rzplta byłaby w lepszej ostrożności... Biel. M. O. a sekret jest to dusza wojny. Fred. M. Potrzebna jest O., lecz O. w mierze. Min. Przedsięwzięto wszelkie ostrożności, aby nie dopuścić do katastrofy.

Ostrożny, × **Ostrożen** *mający ś. na baczności, strzegący ś., baczny, oględny, uważny, rozważny, przezorny:* O., opatrzny, oka bystrego; przed sobą i za sobą widzi. Kn. Mądry O., na obie abo na wszystkie strony ś. ogląda. Kn. Mądrego i ostrożnego rzecz jest patrzeć na przyszłe przygody. Skar. O. w mowie, postępowaniu, w jedzeniu. Chód O. *(= niepewny).* Lepsza zawsze ostrożna bojaźń. L. O. w mowie i w języku. Troc. Ufać ostrożnie i ostrożnym być, ufając. Lubom. O., kto ś. raz oszuka. Kras. Kokcej był nadzwyczaj w czynach i w mowie swojej O. Bart. Jeśliś O. ptak, bój ś. sieci i w szczerem polu. Skar. Ostrożnego ułowić nie mogli. Skar. Gdy ś. sparzysz od ognia, uważnym i ostrożnym jesteś na drugi raz. Kras. A. †O. od nieprzyjaciela swego. Troc. †Będą też ostrożni na nieprzyjaciela, aby ich bez wieści nie nadszedł. †Nauczyłeś mię rozumu, będę na cię ostrożniejszy. Kn. †Na te przypadki ostrożnemi nam wszystkim być kazał. Skar. <O + STRZEG/STROG>

†**Ostrożować, uje, ował** p. **Ostrożyć:** Blokauzy i parkanami nieprzełomionemi obóz ostrożował. Tw. Do zameczku, który był na górze ostrożowany dębowemi palami. Grab. <Od Ostroża + STRZEG/STROG>

†**Ostrożowanie, a,** blm., czynność cz. **Ostrożować.**

× **Ostrożółcistość, i,** blm. rz. od **Ostrożółcisty.** L.

× **Ostrożółcisty** *jaskrawo żółty.* <Ostro + Żółcisty>

× **Ostrożółtawość, i,** blm. rz. od **Ostrożółtawy.**

Ostrożółtawy *jaskrawo żółtawy:* Ostrożółtawa sierć. Otw. <Ostro + Żółtawy>

†**Ostrożenie, a** l. blm., czynność cz. **Ostrożyć.** **2.** lm. **a** p. **Ostrokół:** Płoty, O., dylowanie mają być jak pod sznur równe. Haur.

†**Ostrożyć, y,ył,** †**Ostrożować** *otoczyć ostrogiem, ostrokołem:* Jeśli wpadną tam nieprzyjaciele, pewnie dobrym rządem Pompejusz z Markiem wkoło ich ostrożą. Chr. Kobyliny za wojskiem wozili, co obóz ostrożyli. Mask. Przen.: Dwór jego nakoło groby po polach ostroży. Chr. <Od Ostróg>

†**Ostrożyna, y,** lm. **y** p. **Ostrokół:** Mieszkanie jego nietylko inszej płci niedostępne, ale też i od zgiełku ludzi dalekie i ostrożyną obwarowane. Nies. Przen.: Wcisnęli mu ją (koronę) dwiema drągoma tak mocno, iże ty iste ostrożyny przeszły jego świętą głowę. Op. *(= kolce).* <Od Ostróg>

[**Ostróbka, i,** lm. **i, Ostrubka**] *zimnica, febra.* <?>

Ostróg, ogu, lm. **ogi** l. a. w lm. **a** p. **Ostrokół:** Dopiero koło dworu i miasteczek okopy, wały i ostrogi czynicie. Falib. Nieprzyjaciel wyszedł z swych ostrogów. Tw. **2.** *zamek obronny:* O. na skale. Sł. wil. **3.** a. **Ostroga** *wierzchołek drzewa iglastego, położony na wierzchu parkanu a. płotu dla udaremnienia przechodzenia przez niego.* Sł. wil. **4.** [O.] *miejsce, gdzie więźniów wsadzają, więzienie, turma.* **5.** ?: Ustawa nasza abo dekret, który jest nazwan ostrogi. Herb. **6.** woj. *baszta, warownia, szaniec zamknięty:* O. bastjonowy, gwiaździsty, kleszczowy. Zdr. **Ostrożek, Ostróżek.** <O + STRZEG/STROG>

Ostrów, owu a. †**owiu,** lm. **owy** a. †**owie,** [**Ostrow**] **I.** *kępa na rzece, jeziorze, stawie, wyspa trawą, chróstem, drzewem obrosła:* Wyspa na Wiśle, gdzie dębowe drzewo z topolowym zdawna porosło, zowią to ostrowem. Klon. Wyspy na Wiśle są dwojakie: kędy dębina z jabrzędziami zdawna porasta i grunt ma pod sobą rędzinny, nazywają to ostrowem. Pol. Miejscami nawet niedostępne ostrowy, błotami otoczone, zostały dotąd prawie nietknięte siekierą. Krasz. Na ostrowiu tylko dęby i topole rosną, na kępie zaś tylko chróst i drobny lasek. Troc. O. drzewem odziany. Troc. **2.** × O. *wyspa:* Na Albjońskim ostrowie. Mick. Omijam koralowe ostrowy burzanu. Mick. **3.** p. **Ostrokół.** Pot. **4.** [O.] *kawałek pola, położony pomiędzy łąkami a rowami.* **5.** †O. a. [**Ostrowa**] bart. *część lasu, gdzie znajduje ś. 60 barci; bór.* Zdr. [**Ostrówek**]. <O + STRU/STROW>

[**Ostrówek, wka,** lm. **wki**] **I.** p. **Ostrów:** Więc Egist piewcę wywiózł na pusty O. Siem. **2.** *gaj, zarośla nad brzegiem rzeki.*

Ostróżek, żka, lm. **żki** p. **Ostróg:** Sam dom mieszkalny wyglądał nazewnątrz nakształt ostróżka a. blokhauzu przysposobionego do obrony. Jeż. <Od Ostróg>

Ostróżka, i, lm. **i** l. p. **Ostroga:** Pomału, Jasiu, stąpaj, ostróżkami nie brząkaj. Kmw. **2.** *rodzaj rogu u nóg koguta, służącego mu za broń w czasie walki.* Sł. wil. **3.** *choroba żyta.* **4.** bot. (delphinium) *roś. z rodziny jaskrowatych.* Gatunki: O. klinowata a. Car-ziele (d. cuneatum). O. kłosowata (d. ajacis). O. wsze nasienie a. Brunat, Brunatek, Brónatek, dawniej Sokolą gryką, Gnidoszem zwana (d. staphysagria). O. zbożowa a. polna, Sroczka, Rahulka (d. consolidum). **5.** †O. zool. (furcula) *widełkowaty obojczyk ptasi,* †sanki. <Od Ostroga>

[**Ostróżniki, ów,** blp.] p. **Odbój.** <Od Ostróżny>

Ostróżnin, u, blm., chem. p. **Delfinina.** <Od Ostróżny>

† **Ostrszy** p. **Ostrzejszy:** Ten na królestwo nastąpi, który ma miecz O. Bud. Języki ostrsze nad miecz obojętny. Wuj. Zwyczajnie ludzie tego nie widzą, chyba jeśli kto ostrsze oczy w tej mierze ma. Żarn. <Od Ostry>

[**Ostrubka, i,** lm. **i**] p. **Ostróbka:** Piołun w wódce moczony dobry od febry trzęsącej, którą na wsi nazywają ostrubką. Wirt.

[**Ostrucharz, a,** lm. **e**] p. **Rostrucharz.** <Nm. Rosstäuscher>

Ostruda, y, lm. **y, Zizanja** bot. (zizania) *roś. z rodziny traw.*

Ostrugać, a, ał, Obstrugać, × **Ostrużyć,** × **Obstrużyć,** × **Ostrugnąć,** nied. **Ostrugiwać, Obstrugiwać** *strugając, oskrobać, ogładzić z czego:* O. korę na kiju a. kij z kory. Wydobyła kilka w szczególny sposób ostruganych i przyciętych patyczków. Jeż. [Siostruś moja, siostruś, jabłuszko mi ostruż, przekraj je na dwoje, zjewa se oboje]. Pśń. Przen.: Nieostrugany = *nieokrzesany, prostacki.* <O + Strugać>

Ostruganie, a, blm., czynność cz. **Ostrugać.**

Ostrugiwać, a, ał p. **Ostrugać.**

Ostrugiwanie, a, blm., czynność cz. **Ostrugiwać.**

× **Ostrugnąć, nie, nął** p. **Ostrugać.** L.

× **Ostrugnięcie, a,** blm., czynność cz. **Ostrugnąć.**

× **Ostrumienić, i, ił** *oblać, otoczyć strumieniem.* Przen.: Pancerz rąbkiem srebrno-błyszczącym ostrumieniony. Ml. <O + Strumienić>

× **Ostrumienienie, a,** blm., czynność cz. **Ostrumienić.**

Ostrunić, i, ił *opatrzyć strunami:* O. gęśl. Uj. Skrzypak, a raczej Orfeusz lutnista, z wielką glinianą ostrunioną miską. Słow. Spada dzicz na lirę słonecznie ostrunioną. Kon. <O + *Strunić, od Struna>

Ostrunienie, a, blm., czynność cz. **Ostrunić.**

Ostrusznia, i, lm. **e, Ptasia głowa** bot. (struthiola) *roś. z rodziny tymiałkowatych.*

Ostrużenie, a, blm., czynność cz. **Ostrużyć.**

× **Ostrużenie, a,** blm., czynność cz. × **Ostrużyć.**

Ostrużyć, y,ył *otoczyć a. opłynąć strugą.* <O + Strużyć>

× **Ostrużyć, y,ył** p. **Ostrugać.** L. <O + Strużyć>

Ostrużyny, yn, blp. **1.** *cząstki ostrugane, wióry, trzaski:* Trzaski abo O. buxbaumowe. Troc. **2.** *obierzyny, obierki, łupiny, skrawki:* Żywią ś. ostrużynami, wyrzucanemi na podwórze po dworach. Bał. Królik gryzł znalezione O. Dyg. <Od Strużyć=Ostrugać>

Ostry 1. *ostro zakończony, śpiczasty, kolący:* Ostra igła. Troc. Wyzywają ś. na parę ostrych rożenków. L. Dziób O. I łeb podnosi wilk z legowiska, w ostre kły dzwoni. Prusz. Ostre pazury, szpony. Klin O. †Ostra gońba = *walka na ostrą broń.* Gdy kogo obwinią o jaki uczynek, on zaś chce ś. szrankami a. ostrą gońbą wywodzić... Sz. **Na ostro** przys. = a) *aby było ostro; ostro, śpiczasto, w szpic:* Zaciosać, ściąć, zatemperować co na O. b) *na dobre, nie na żarty:* Pokłócili ś. na O. Poszło między niemi na O. **Na ostre, †Na ostrze** przys. *ostrą bronią, kopją a. włócznią i t. p.:* To bywa w onej gonitwie na ostre za tarczą, że jeden będzie drzewcem przebity, a drugi mało co ranny. Górn. Królewic z książęciem gonił na ostre w gończej zbroi. Górn. Przen.: Gonić z kim na ostre = *po nieprzyjacielsku z kim poczynać.* Dudz. Przen.: a) *rażący, przeraźliwy, rozdzierający, wrzaskliwy:* Krzyk O. naokoło i postrach ś. szerzy. Dm. Akcent O. b) *cierpki, gryzący, szczypiący:* Smak O. (żart. *pikantny*). Wino cierpkie ostrym zowią. Trzyc. O. ocet, O. pieprz. Troc. Zbryzgane pienistą, ostrą żółcią. Żer. [Ostra krew] = *krew w stanie chorobliwym, burzenie ś. krwi.* c) *uszczypliwy, cięty, zjadliwy, dotkliwy, gryzący:* O. dowcip. Ale też i ona rzecz częstokroć prawdziwa jest, iż ci, którzy są ostrego dowcipu, nie są dostatecznej pamięci. Kwiat. Był dowcipu ostrego i prędkiej pamięci. Nies. d) *mroźny, surowy, szczypiący, siekący, dotkliwy, dokuczliwy, siarczysty, tęgi, przejmujący, dojmujący, przeszywający:* Więc przebiegłem wszerz skalne wierzchnice, a za mną O. wiatr ten halny, dując. Wysp. Ostra zima. O. wiatr. Troc. Ostre powietrze. e) *bystry, przenikliwy, silny, dobry, doskonały:* Dla aniołów śmierci nigdy niema! przeszłość i przyszłość ostremi oczyma widzą i znają. Krasiń. Miałem wówczas pamięć niezwykle ostrą i pewną. Kaczk. Wzrok O. Troc. Cieńki i O. węch. Troc. Rozum to O. Troc. Była ostrego rozumu. Skar. Przestawał z ludźmi uczonemi i w rozum ostremi. Groch. Naród polski z przyrodzenia O. a roztropny jest. Rej (= *pojętny*). f) [O.] *mocny, tęgi:* Tyś mię napawał ostrą gorzałką. g) †Odpowiadać ostrym prawem = *kryminalnie.* Sz. h) *surowy, srogi, twardy, nieubłagany, bezlitośny, bezwzględny, przykry:* Aleksander Sewerus O. był bardzo na żołnierską swawolą. Star. Ojciec mój natury ostrej, rzuca ś., gniewa ś. L. Szczerość jego nadgradza zbyt O. sposób myślenia. L. W Niemczech pojawiły ś. ostre głosy przeciw Rzymowi. Mor. K. A poza tym padało niewątpliwie w tych kołach króla niejedno słowo bardziej jeszcze ostre i radykalne. Mor. K. Jan Ostroróg zalecał dla nich (dla sporów) ostre, stanowcze, radykalne rozwiązania. Mor. K. Nadzieje króla rozwiały instrukcje, nadesłane Bühlerowi, ostrzejsze od wszystkich dawniejszych. Smol. Ostra krytyka. Ostra kara. Troc. List O. Troc. Napisał list w ostrych wyrazach. Ostra wymówka (= *cierpka*). Życie ostre. Troc. Tenci przykład na pustynią Brunona św. między lasy głębokie wprowadził i żywot mu tak O. poradził. Chom. Będę ś. musiał chwycić ostrych środków. L. Zbieg tak ostrych okoliczności każe nam wszystkie siły nasze gromadzić. L. (= *groźnych*). **2.** O. wzdłuż = *wyostrzony, sieczny:* O. wzdłuż abo na krawędzi, brzuszcu, jako nóż, siekacz, szabla, kosa. L. Ostra szabla. Troc. Miecz na obie strony O. Leop. (= *obosieczny*). Osła, najmniej sama ostra nie będąc, żelazo ostre czyni. Górn. Naokół ścielą ś. wilgotne trawy, jedne ostre, jak żywe noże, inne tak misterne i wątłe, jak kaprysy cierpienia. Żer. I zadzwoniła śmierć ostrą kosą, i dzwon uderza! Prusz. Ostre kanty u rzemieślników, w robocie ukończonej, czysto wyrobione kanty. Mag. (= *kanty dobrze zebrane*). Ostra krawędź. **3.** O. na swej powierzchni = *szorstki, chropowaty, chropawy:* Kot ma język O. Niech będę w oczach twoich ostrzejszym, niż osty. Grecz. **4.** [O.] *wełniany:* Miała suknię ostrą. **5.** *ostro ścięty, stromy, przepaścisty, urwisty, przykry, prostopadły:* Brzegi rzeki bywają ostre lub pochyłe. Łs. Ostra skała. O. spadek (= *gwałtowny, raptowny*). **6.** *szparki, posuwisty, rączy, prędki, spieszny, rzeźki, zamaszysty:* Szedł ostrym krokiem. **7.** Nabój, ładunek O. = *nabój z kulą, nieślepy nabój:* Ostre ładunki, woreczki prochem napełnione, złączone z pociskiem. Jak. J. **8.** anat.: †Wyrost O. p. **Rylcowy.** **9.** bot.: Bedłka ostra p. **Jelonek.** Jaskier O. p. **Jaskier.** Ostre ziele p. **Lepczyca.** **10.** fl.: Ląd O. p. **Ląd.** **11.** gór.: Ruda ostra = *dająca żelazo kruche.* Łab. Załam O. = *załamanie ś. tam i nazad warstwy rudy pod kątem ostrym.* Łab. **12.** lek. = a) *szybki, gwałtowny:* O. przebieg choroby. b) *krótkotrwały, nieprzewlekły:* Choroby ostre (morbi acuti). c) Gnilec O. gorączkowy p. **Gnilec.** Gorączka ostra p. **Gorączka.** Jaskra ostra p. **Jaskra.** Obłęd O. p. **Obłęd.** **13.** mat.: Kąt O. = *kąt mniejszy od prostego.* Węgieł O. Troc. Narożnik O. Troc (= *pod kątem ostrym*). Ostre kontury (= *kontury o kątach ostrych*). **14.** myśl.: Ostre pole = a) *ziemia zamarzła z grudą.* b) *polowanie na takim polu.* **15.** zool. [O. bartek] p. **Okuń.** <OS(TR)>

Ostrych, a, lm. **y** bot. p. **Ostrzyca.** <?>

Ostryga, i, lm. **i, †Ostrzyga, †Ostrega, †Ostroga, †Ostrea, †Ostrzeja, †Austryga** zool. (ostrea) *małż morski bezgłowy jednomuskułowy jadalny:* Ostrygi, muszle złożone, służą u nas za pokarm wytworny. Kluk. Rano ś. do niego na likwory schodzą; w wieczór ostrygi i stare wina ciągną. L. <Włos. ostrica, Gr. óstreion, Łć. ostrea, Nm. Auster>

Ostrygojad, a, lm. **y** zool. (haematopus ostralegus) *ptak brodzący z rodziny ptaków tejże nazwy.* <Ostryga + JAD>

Ostrygojady, ów (haematopinae) *rodzaj ptaków brodzących.*

Ostrygowiec, wca, lm. **wce** gieol. *gatunek muszli skamieniałej.* Śl. wil. <Od Ostrygowy>

Ostrygowy przym. od **Ostryga:** Muszla ostrygowa.

Ostrystal, a, lm. **e** *dłuto ostre do wytaczania dziur.* Łab. <Ostry + Stal>

[**Ostrysz, a,** lm. **e**] *odosobniony pagórek.*

Ostryż, a, lm. **e,** × **Ostrzyż, Kurkuma** bot. (curcuma) *roś. z rodziny imbierowatych.* Gatunek: O. żółcień, Żółcienica, Szafraniec (c. longa).

Ostrz, a, lm. **e, Ostrze l.** *brzeg a. koniec czego zaostrzony, szpic:* †Miecz o dwu ostrzu. Wuj. Ostrzem grozi natarczywemu. P. Koch. Gdzie radzi ostrzem grają, śmierć taniec zawodzi. Prz. Ulgnął w sercu O. płytkiego grota. Hul. Bili naokoło obozu parkan z drzew na ostrze zaciosanych. Nar. *(= na ostro).* Przen: Postawić kwestję na ostrzu noża *(= dać ultimatum).* **2.** *sama część żelazna a. stalowa narzędzia do krajania, cięcia, rąbania, łupania, bez oprawy:* Scyzoryk o dwu ostrzach *(= nożach).* O. noża, szabli = *klinga, głownia, brzeszczot.* O. wszelkie naczynie żelazne ostro zakończone do cięcia, łupania, rąbania. Jak. J. Zdr. †**Ostrzek,** †**Ostrek.** <OS(TR)>

Ostrzan, u, lm. **y** bot. (montinia) *roś. z rodziny wiesiołkowatych.* <? prawdopodobnie Now. od Ostry>

[**Ostrządzać się, a ś., ał ś., Ostrzędzać ś.**] *zmieniać ś.:* Tak ostrzędzają ś. te zjawiska. <O + *Strządzać ś. Por. Czes. střídati = zmieniać ś., luzować ś.>

[**Ostrządzanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Ostrządzać ś.**

[**Ostrządzka, i,** lm. **i**] *zmiana, przemiana.* [**Na ostrządzkę, Na ostrządzki**] *na przemiany.* <Od Ostrządzać ś.>

Ostrze, a, lm. **a l.** p. **Ostrz:** O. noża. Troc. Nad ostrzem jest tylec. Troc. Błyśnie jego miecza O. Troc. Jeden brzeg gontu zowie ś. ostrzem, a drugi, w którym jest rowek, tylcem. Podcz. O. świdra, igły, lancy, młota. Ostrza: wszelkie naczynie żelazne ostro zakończone do cięcia, łupania, rąbania. Jak. J. Nauczyłem ś. długo, pracowicie, z mistrzowstwem wyszlifowywać. Przen.: O. wzgardy przeszywającej, jak puginał. Żer. †Gonić na O. p. **Ostry.** O., garb. *sznajda.* **2.** †O. p. **Ostrzew:** O. i kobylenie spuszczono. Troc. **3.** kol.: O. rozjazdu a. Dziób krzyżownicy = *klinowata część rozjazdu, wspólna dla dwuch przecinających ś. toków.* **4.** mat. *pewien gatunek punktów osobliwych linji krzywych,* in. punkt zwrotu. <OS(TR)>

†**Ostrze,** [**Ostrze**] przys. p. **Ostro:** Bystrość, mówi Pan, hamujcie, a O. ś. przypatrujcie, żem ja Bóg. Kochan. <OS(TR)>

Ostrzec, eże, egł, †**Obstrzec,** nied. **Ostrzegać l.** kogo = *dać komu znać, aby ś. miał na ostrożności, przestrzec, uprzedzić:* O. kogo o grożącym niebezpieczeństwie. Przyprowadź mi go, przy nim otworzę wam wolę moją, ale przykazuję, żebyś go nie ostrzegał. O. o fortelach. Mick. Na drugi raz będzie gorzej, ostrzegam cię *(= zapowiadam ci).* Ostrzegam, że będzie źle! List, znak ostrzegający. Doniesienie ostrzegające. Michał Zabiełło ostrzegał króla, że armja z powodu jego akcesu do konfederacji, szemrze. Smol. †Ostrzegać od czego = *przestrzegać o czym.* Wen. †Ostrzegać z ordy = *bronić przed Tatarami.* Rej. Ostrzegł (przestrzegł) mię w tym. Troc. **2.** †O. czego = *uchronić, ochronić, ocalić, oszczędzać, pilnować czego, szanować co, uważać, mieć wzgląd na co:* Królu, ostrzegaj zdrowia. Rej. W zamcech nadzieję pokładał; głowy O. bardziej grzeczy *(= było stosowniej).* Kochan. **3.** × O. sobie co = *zastrzec, wymówić, zawarować:* O. sobie całość swych praw. Wor. Bezpieczeństwo sobie O. Troc. Ostrzegały sobie to stany. Troc. **4.** †Ostrzegać czego = *przestrzegać, trzymać ś., pilnować, dochowywać, dotrzymywać czego, zachowywać, obserwować co, nie odstępować od czego:* Panie Boże, jen chowasz ślub i miłosierdzie tym, którzy Cię miłują a ostrzegają Twego przykazania. B. Sz. Boże wieliki i silny, ostrzegając smowy (= przymierza) i miłosierdzia, nie odwracaj swego oblicza. B. Sz. Ostrzegajże tedy tego każdy człowiecze! Rej. †**O. ś. l.** O. ś., O. ś. czego = *ustrzec ś., uchronić ś., ujść, uniknąć,* nied. *wystrzegać ś. kogo, czego:* Niechaj ś. ostrzegają srogiej kaźni od Boga. Białob. Ostrzegajcie ś. fałszywych proroków. Wuj. Pochlebców najwięcej trzeba ś. O., gdy ś. postawą, mową najpowolniej stawią. Kosz. Ostrzegaj ś., abyś z nim nic nie mówił niełaskawie. B. B. Ostrzegajże ś., abyś kiedy nie zapomniał przymierza tego. Wuj. *(= pilnuj ś., pamiętaj, pomnij).* **2.** z czego = *wziąć sobie z czego przestrogę, naukę, spostrzec ś., pomiarkować ś., zmiarkować ś., obejrzeć ś., opatrzyć ś., zorjentować ś., zreflektować ś.:* To jest mądry, co ś. na potym ostrzega. L. Często z podobieństwa rzeczy, od innych sprawionych, i my ś. obaczyć i O. możemy. Mor. A. Moskwa zaraz, ostrzegłszy ś., bramy wszystkie kamieniem i piaskiem zafasowała. Mask. Milcz, aby ś. z twej mowy nie ostrzegł. <O + Strzec>

[**Ostrzeczek, czka,** lm. **czki**] *płot z powbijanych kołów nad rowem, pomiędzy które kładą gnój a. słomę.* <?>

†**Ostrzeć, eje, ał** *stawać ś. ostrym.* Przen.: Patrząc, jako jej cudnie, aż ostrzeją oczy. Pudł. *(= stają ś. bystrzejsze, iskrzą ś., pałają).* <Od Ostry>

[**Ostrzedź, i,** lm. **e**] p. **Otrzedź:** Przedmieszczanie ostrzedzią strzegają na zamku *(= kolejno, po kolei).* <O + por. trzoda, czereda, Czes. střída = szereg, Ros. очередь = kolej>

Ostrzeg, a, lm. **i** kol.: O. przedstacyjny = *tarcza, latarnia lub inny znak przed stacją, wskazujący, że można bezpiecznie na nią wjechać,* sygnał. <O + STRZEG>

Ostrzegacz, a, lm. **e l.** *ten, co ostrzega:* Potrzeba mieć jakiegoś ostrzegacza i prawdomówcę rozumnego i przy wrzawie fałszywych baśni nadstawować ucha jednemu prawdziwemu głosowi. Pilch. **2.** *przyrząd ostrzegający:* O. elektryczny. Ostrzegacze czyli przyrządy telefonowe, połączone z koszarami straży ogniowej. **3.** gór. *przyrząd przy machinie dobywalnej, wskazujący w każdej chwili, jak głęboko w szybie znajdują ś. wyciągane wagony.* Łab. <Od Ostrzegać>

Ostrzegać, a, ał i †**O. ś.** p. **Ostrzec.**

Ostrzegająco przys. *w sposób ostrzegający, ostrzegając:* Owo sprzeciwianie ś. charakteryzowało O. na przyszłość Brandeburgji mieszania ś. w wewnętrzne sprawy polskie. Jaroch.

Ostrzeganie, a, blm., czynność cz. **Ostrzegać.**

†**Ostrzeganie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ostrzegać ś.**

Ostrzegawczy *tyczący ś. ostrzegania, ostrzegający:* Zmysł O. Znak O. Ostrzegawczym giestem

powstrzymał zapał towarzyszki swojej. Orzesz. O. głos Kościoła św. Choin. Ten człowiek ma coś w sobie ostrzegawczego. Rzew. Biol.: Barwy ostrzegawcze = *jaskrawe, łatwo wpadające w oko barwy zwierząt, ostrzegające o ich jadowitości, niejadalności lub trujących własnościach.* Kol.: Słupek O. p. **Międzytorek.** <Od Ostrzegać>

†**Ostrzeja, i,** lm. **e** p. **Ostryga.** Troc. <Łć. ostrea>

Ostrzejszy, †Ostrszy st. w. od **Ostry.** <OS(TR)>

†**Ostrzek, rzka,** lm. **trzki** p. **Ostrz:** Siecz ostrzkiem i kol sztychem. Paszk. Ostrzkiem trzeba przełożyć, *malum sectione egens.* Kn. Ostrzkiem trzeba przyłożyć, rozstrzygnąć. Troc. O. niewyostrzony. Troc. Ostrzkiem mię ciął. Troc. <Od Ostrz>

Ostrzelać, a, ał, nied. **Ostrzeliwać I.** co = *wystrzelić dostateczną liczbę razy dokoła czego:* Plac ostrzelam (gdy ś. na nim nie stawi przeciwnik do pojedynku) i uszy za pierwszym spotkaniem ś. obetnę. Chodź. **2.** *obrzucić, objąć strzałami:* Daje ś. spadzistość przedpiersieniowi podług góry, żeby ta dobrze mogła być z niego ostrzelona. Łs. Miejsca te mogą być od nieprzyjaciela widzianemi i ostrzelanemi. Łs. Ciągle ostrzeliwani, zaczęli ś. mieszać. Krasz. Przen.: Według rady cioci, zacznę tego pana Maurycego ostrzeliwać ognistemi spojrzeniami. Bał. Nie kryjąc zazdrości, ironicznie ostrzeliwali człowieka, co ich z nieporównaną grzecznością w domu swoim przyjmował. Krasz. Ostrzeliwać bastjon z twierdzy = *bronić, opędzać go, strzelając dokoła niego.* **3.** *otrzaskać, ostrachać, oswoić z hukiem strzałów:* Konia od kilku razy O. można. L. Żołnierz ostrzelany = *zahartowany w ogniu wojennym.* Żeby to na to szemrania nie było w wojsku, że ostrzelanych żołnierzy daję pod komendę młokosów. Kaczk. Przen.: Człowiek ostrzelany z czym = *obyty, otrzaskany, przyzwyczajony do czego.* Sł. wil. **4. i Ostrzelić** ptaka, myśl. = *strzelając do niego nietrafnie, spłoszyć, przestraszyć go, zrobić go lękliwym, czujnym.* **O. ś. I.** *obronić ś., opędzić ś., strzelając:* Krzyżacy ostrokoły pobili i zza nich mogli ś. ostrzeliwać. Krasz. Szwagra trzymali w oblężeniu, tak że ś. musiał im ostrzeliwać. Rol. **2.** przen. *otrzaskać ś., obyć ś., oswoić ś. z czym, przyzwyczaić ś. do czego:* Panna ta już ś. ostrzelała *(= nie trwoży ś. w towarzystwie mężczyzn, ośmieliła ś.).* <O + Strzelać>

Ostrzelanie, a, blm., czynność cz. **Ostrzelać.**

Ostrzelanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ostrzelać ś.**

Ostrzelenie, a, blm., czynność cz. **Ostrzelić.**

Ostrzelić, i, ił p. **Ostrzelać.** <O + Strzelić>

Ostrzeliwać, a, ał i O. ś. p. **Ostrzelać.**

Ostrzeliwanie, a, blm., czynność cz. **Ostrzeliwać.**

Ostrzeliwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ostrzeliwać ś.**

Ostrzenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Ostrzyć:** O. noża, rozumu. Troc. **2.** myśl. *chwila igrzysk głuszca.*

Ostrzeń, a, lm. **e I.** a. **Psi język, Psi języczek** bot. (cynoglossum) *roś. z rodziny ogórecznikowatych.* Gatunek: O. lekarski a. Psie języczki, Psie języki, Psie języczki wtóre (c. officinale). **2.** p. **Żmijowiec.** <?, prawdopodobnie Now. od Ostry>

[**Ostrzepać się, pie ś., pał ś.**] *roztrzepać ś., rozszczepić ś.:* Stępi ś. to złe, kij mu ś. na drzazgi ostrzepie, straci władę i pójdzie se w djasi. Żer. <Z Roztrzepać>

[**Ostrzepanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Ostrzepać ś.**

[**Ostrzesze, a,** lm. **a**] p. **Ostrzeszek:** Nad tą ścianą nasuwało ś. duże O. gontowego dachu. Jeż.

[**Ostrzeszek, szka,** lm. **szki, Ostrzesze**] **I.** *daszek, okap dokoła strzechy, dachu:* Przed chatą przylegała do ściany przyźba, ostrzeszkiem ocieniona. Jeż. Wróble... obsiadają... ociernione płoty i ostrzeszki, w których ś. bezpieczne od nieprzyjaciela czują. Pol. Od ulicy lub drogi znajduje ś. wysoka brama, przykryta stromym daszkiem; Chmielowski twierdzi, że takie przykrycie nazywa ś. po polsku ostrzeszkiem. Syg. **2.** [O.] przen. *brew:* Jedną z brwi przepoławiał szram głęboki, czyniący przerwę w jednym z ostrzeszków, przysłaniających z góry oczy. Jeż. **3.** [O.] *rodzaj płotu, kosz na wierzchu płotu, pleciony z chróstu, napełniony gnojem a. słomą, dla nakrycia płotu od deszczu i dla utrudnienia przejścia:* Wszystko to ogrodzone płotem wysokim, najeżonym ostrzeszkiem. Jeż. <O + *Strzeszek, od Strzecha>

Ostrzeszyn, u, lm. **y** bot. (calathea) *roś. z rodziny marantowatych.* <?, O + Strzecha>

[**Ostrzeszyna, y,** lm. **y**] *łata grubsza na samej osnowie strzechy.* <Od Ostrzesze>

Ostrzew, trzwia, lm. **trzwie, Ostrew I.** *świerk a. jodła wielkości potężnego dęba z gęstemi i długiemi sękami, służące w postawie stojącej za drabinę, w leżącej zaś za kobylicę, barjerę, rogatki; belka z szczeblami na wylot przedzierzgniętemi:* O. w bitni (kafarze), przy pomocy której robotnik w razie potrzeby ku jej wierzchołkowi wstępuje. O. przy budynku do włażenia na dach. Sękaty kloc, od pnia odcięty a. z grubej gałęzi wycięty — jest O. Bobr. Kloc czyli O. jest odrębem z gałęzi. Bobr. Idą aż do tej ulicy, gdzie im ostrzwie i spuszczone bronią kobylice przejścia. Pot. **2.** bot. (blysmus) *roś. z rodziny ciborowatych.* <?>

Ostrzeżek, żka, lm. **żki** *daszek u jarzma:* Jarzma okryte ostrzeżkiem, żeby w czasie słoty woły nie odparzyły karku. Pol. <O + *Strzeżek, STRZEG/STROG>

Ostrzeżenie, a I. blm., czynność cz. **Ostrzedz. 2.** lm. **a** *przestroga, napomnienie, monit:* Gazeta otrzymała pierwsze O. Nietrudno o posądzenie tych nawet, których sumienie spokojne nie wcale do wyrzucenia i do ostrzeżenia nie ma. Kołł.

[**Ostrzeżnica, y,** lm. **e**] p. **Ostręga.** Krup.

Ostrzęka, i, lm. **i** bot. (baeckea) *roś. z rodziny mirtowatych.*

× **Ostrzędzać się, a ś., ał ś.** p. **Ostrządzać ś.:** U Buddystów istnieją dwa chóry z ostrzędzającym ś. śpiewem. <Od Ostrzedz>

× **Ostrzędzanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ostrzędzać ś.**

Ostrzępić, i, ił, Obstrzępić I. *zrobić strzępiastym wokoło, osiepać:* O. płótno, chustkę. **2.** *nastroszyć, najeżyć, napuszyć, otoczyć strzępkami:* Meduza, wężowym włosem ostrzępiona. Sł. wil. Wolno każdemu O. niemi swój klejnot. Bobr. <O + Strzępić>

Ostrzępienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Ostrzępić. 2.** *strzępki dokoła czego.*

[**Ostrzutki**] *zupełnie ostry.* <Od Ostry>

[**Ostrzutko**] przys. od **Ostrzutki.**

Ostrzyc, yże, ygł, Obstrzyc, × **Ostrzygnąć,** nied. **Ostrzygać, Obstrzygać I.** *obciąć nożyczkami dokoła:* O. komu włosy *(= zebrać, spuścić).* O. kogo = *O. komu włosy.* O. komu głowę = *spuścić mu*

włosy na głowie. O. dukat. **2.** [O. kogo] *oddać a. wziąć kogo do wojska.* **O. ś. I.** *ostrzyc sobie włosy.* **2.** *kazać sobie spuścić włosy:* Pójdę ś. O. Poszedł do klasztoru, gdzie ś. jako kleryk ostrzygł. Skar. *(=przyjął suknię zakonną).* <O + Strzyc>

Ostrzyca, y, lm. **e I.** bot. = a) a. **Ostrych, Mozga, Mysi ber, Mysiber, Myszy ber** (phalaris) *roś. z rodziny traw.* Gatunki: Trawa kanarkowa (ph. canariensis). O. trzcinowata a. Mozga, Łyska, Łystka (ph. arundinacea); odmiana jej ogrodowa zowie ś. Trawą angielską (ph. arundinacea var. picta). b) (asperula rivalis) *gatunek barwicy.* c) p. **Przytulja.** d) p. **Trzcinnik.** Niemasz nic, dobrodzieju: kąkol a ostrzyce. Pot. **2.** zool. p. **Czop.** <Od Ostry>

× **Ostrzyciel, a,** lm. **e,** †**Ostrownik** *ten, co ś. zajmuje ostrzeniem:* O., oselnik, co żelaza ostrzy. Kn.

× **Ostrzycielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Ostrzyciel.** L.

Ostrzyć, y,ył I. *robić ostrym, zaostrzać, toczyć, wecować, brusować, szlifować:* Osła żelazo ostrzy. Kluk. Wzmacniając nowy ten kraj, ostrzymy zawczasu ten miecz, którym Ameryka pomści ś. na wnukach naszych. Świt. O. topór, kosę na osełce. Cny rycerzu, ostrz swe żelaza. Star. O. nóż. Troc. Sępy ostrzą dzioby o granity. Mick. O. miecz przeciw komu, na kogo = *gotować ś. do walki z nim:* Opuściwszy nieprzyjaciela, sami na ś. O. miecze będziemy? Orzech. Ostrzyłeś miecz przeciwko sobie. Sł. wil. *(= kręciłeś bicz na siebie).* Bracia przeciw sobie miecze swe ostrzyli. Groch. Przen.: O. zęby na kogo, na co = *mieć oskomę, chrapkę, kasować ś., szykować ś. na kogo, na co:* Pan Ignacy, co oddawna ostrzył zęby na księcia biskupa. Rzew. Wilk ostrzy zęby, u drzwi stoi, azaż mu ś. co okroi. Jak. W. Języki na mnie ostrzyli, jak noże na osełce. Sienk. **2.** przen. *robić ostrzejszym, bystrzejszym, zaostrzać, ćwiczyć, zaprawiać, hartować, doskonalić:* Ta wódka oczy ostrzy. Troc. Miłość ich rozum i dowcip ostrzyła. Lubom. Rozum to ostrzy. Troc. Abowiem ostrzy rozum gadanie, język wyćwiczywa i pamięć potwierdza. Kwiat. O. sobie na co apetyt = *łykać ślinki, mieć oskomę, oblizywać ś.* Ostrzył lis apetyt na grona zbyt wysoko wiszące, lecz tylko niemi pasł oczy. Jak. W. Ostrzył sobie gardło rydzem na niewinne piwo. Troc. Ostrzył zęby, smak na tę potrawę. Troc. **3.** †O. *obostrzać, zaostrzać; sroższym, surowszym robić:* O. karę. Troc. Bóg na Polskę gniew swój ostrzy, kiedy jej godne ludzie bierze. Górn. *(=gniewowi swojemu folguje.* L). O. gniew swój przeciw komu. Troc. **4.** przen.: †O. kogo na kogo, na co, przeciw komu, przeciw czemu = *jątrzyć, judzić, podjudzać, podszczuwać, podburzać, pobudzać, podżegać, podbechtywać, buntować, zapalać, zagrzewać:* Do potkania serce swe ostrzyli. Paszk. Ostrzyli na krew i serca i broni. P. Koch. Buntownicy wielu ludzi na urzędy ostrzyli. Skar. **5.** †O. co słowy = *rzecz jaką niesłuszniejszą, okrutniejszą, nieznośniejszą czynić, mówiąc.* Kn. **6.** †O. co komu = *zalecać, nakazywać ostro, wszczepiać usilnie:* O. będziesz te przykazania synom twoim. Bud. **O. ś. I.** *być ostrzonym; nabierać ostrości, ostrzeć, zaostrzać ś.:* Na tej osełce szczyzoryk ś. nie ostrzy. Troc. Gdy ś. co na osełkach ostrzy, wodą ś. maczają. Kluk. Z młodu ś. tarnek ostrzy. Glicz. **2.** †O. ś. *zaostrzać ś., stawać ś. ostrzejszym, bystrzejszym, zaprawiać ś., ćwiczyć ś., hartować ś., doskonalić ś.:* Daj, Boże, nam ś. do wiecznych dóbr nabywania pobudzać i O. Skar. *(= stawać ś. gorliwemi, zapalać ś.).* Z bibljoteki ś. zwykł dowcip O. i polerować do wszelkiej polityki. Troc. Ostrzy ś. stąd pamięć i rozum poleruje. Troc. **3.** †O. ś. na kogo, na co = *ostrzyć sobie zęby, sierdzić ś., srożyć ś., obruszać ś., oburzać ś., jątrzyć ś., burzyć ś., buntować ś.:* Nie raczcie słuchać tych, którzy ś. przeciwko kniaziowi ostrzą. Górn. Anastazjusz, uczyniwszy pokój z Persami, na katoliki ś. ostrzył. Skar. Arjani ostrzą ś. na mnie. Hrb. Faryzeuszowie tak ś. ostrzyli na Jezusa, jak na proroków starych ich przodkowie. Odym. <Od Ostry>

†**Ostrzyga, i,** lm. **i** p. **Ostryga.** Troc. <p. Ostryga>

Ostrzygać, a, ał i **O. ś.** p. **Ostrzyc.**

Ostrzyganie, a, blm., czynność cz. **Ostrzygać.**

Ostrzyganie się, a ś., blm., czynność cz. **Ostrzygać ś.**

× **Ostrzygnąć, nie, nął** i × **O. ś.** p. **Ostrzyc.**

× **Ostrzygnienie, a,** blm. p. **Ostrzygnięcie:** Żydzi monetę psują ostrzygnieniem pieniędzy. Petr.

× **Ostrzygnienie się, a ś.,** blm. p. **Ostrzygnięcie ś.**

× **Ostrzygnięcie, a,** blm., × **Ostrzygnienie** czynność cz. **Ostrzygnąć.**

× **Ostrzygnięcie się, a ś.,** × **Ostrzygnienie ś.** blm., czynność cz. **Ostrzygnąć ś.**

[**Ostrzygnięty**] p. **Ostrzyżony.**

[**Ostrzyk, u,** lm. **i, Strzyk**], †**Astrych** *strych, poddasze, góra.* <Przekręcone z Astrych, z podprowadzeniem pod Ostry>

Ostrzylec, lca, lm. **lce** *łupek szlifierski należący do rodzaju krzemiennego, do familji łupków ałunowych.* Sł. wil. <Od Ostrzyć>

†**Ostrzymiecz, a,** lm. **e** *rycerz samochwał:* Za onej starej Litwy nie wołali naszych na wojnę, nie zwano ich zuchwalcami, ostrzymieczami, wysiekaczami. Rozm. <Ostrzyć + Miecz>

Ostrzyż, a, lm. **e I.** a. **Ostryż** *wonny* a. daw. **Cyperski korzeń, Gałgan dziki, Koszykowe ziele** bot. (cyperus) *roś. z rodziny ciborowatych.* **2.** × O. p. **Ostryż.** <prawdopodobnie od Ostry>

Ostrzyżek, żka, lm. **żki I.** *odpadek przy strzyżeniu, obcinek, ścinek, okrawek, skrawek:* Ostrzyżki z sukna od postrzygacza. Syr. Nabierać ostrzyżków, które tafelnik ostrzyga. Torz. **2.** †O. przen. *dochód poboczny, akcydens.* Rej. <Od Ostrzyc>

Ostrzyżenie, a, blm., czynność cz. **Ostrzyc:** O. włosów nietylko było znakiem kleryctwa, ale też chrześcijaństwa i niejakiego poddaństwa stolicy apostolskiej. Nar. Duchowni przez O. włosów Bogu poślubieni bywają. Kucz.

Ostrzyżenie się, a ś., blm., czynność cz. **Ostrzyc się.**

Ostrzyżony, [Ostrzygnięty] I. im. od **Ostrzyc. 2.** [O.] rz. *rekrut.*

× **Ostrzyżyny, yn,** blp. *akt ostrzyżenia włosów, postrzyżyny:* [Za te sytkie twoje cyny będzies miała ostrzyzyny]. <Od Ostrzyc>

Ostuda, y, lm. **y I.** [O.] = a) *przeziębienie ś., zaziębienie:* Duszność, kaszle, O., ziębiączki jesienne. L. b) *zniechęcenie kogoś przez czary ku miłej osobie:* O., wyraz zaniedbany, gdzieniegdzie jednak wśród ludu ś. zachowujący, znaczy zniechęcenie kogo przez czary ku miłej osobie. Zm. Nie znasz li ty ziela na ostudę? Zm. c) a. [**Oscuda**] *zmartwienie, utrapienie, kłopot, mierziączka, nieprzyjemność, niedogodność.* d) *waśń, kłótnia.* e) *krzyk, hałas, przezywanie, wymysły, niespokój.* f) *hańba, wstyd.* g) *choroba, w której chory doznaje niepokoju, traci sen i apetyt.* **2.** a. [**Ostudy,** lm.], †Blachy lek. *plamy na skórze:* O. biała = *brak*

miejscowy barwnika skóry (chloasma album). O. ciężarnych = *ciemne plamy, osobliwie na czole* (chloasma uterinum). [Rośliny ostudnyka (wilżyna polna) używają do kąpieli na ostudy]. <O + STUD/STYD; por. Czes. ostuda = zaziębienie; hańba, sromota>

[Ostudać się, a ś., ał ś.] *kłócić ś.* <Od Ostuda>

[Ostudanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Ostudać ś.**

Ostudka, i, lm. **i** bot. (podolepis) *roś. z rodziny złożonych.* <Od Ostuda>

Ostudnik, a, lm. **i** bot. nazwa ludowa rośliny: *kokoryczka wielokwiatowa* (polygonatum multiflorum). <Od Ostuda>

Ostudzać, a, ał i **O. ś.** p. **Ostudzić.**

Ostudzanie, a, blm., czynność cz. **Ostudzać.**

Ostudzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ostudzać ś.**

Ostudzenie, a, blm., czynność cz. **Ostudzić.**

Ostudzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Ostudzić ś.**

Ostudziciel, a, lm. **e** *ten, co ostudził a. co ostudzi:* Znalazłem ś. tu, aby wam służyć za ostudziciela i odczarownika. Krasz. <Od Ostudzić>

Ostudzicielka, i, lm. **i** forma ż. od **Ostudziciel.**

Ostudzić, i, ił, × **Odstudzić,** nied. **Ostudzać** co = *zrobić, żeby ostygło, przestudzić, ochłodzić:* Skoro zawre, odstaw i ostudź i przecedź. L. O. mieszkanie = *napuścić do niego zimna, oziębić, wyziębić:* Potrawy ostudzone. Tw. Przen.: Ci nawet, których stary wiek ostudzi, na tak ś. słodkie obietnice nęcą. Mor. A. Strach krew ostudza we mnie, a radość ją grzeje. L. Jak ją umie łudzić, to w niej rozpalić miłość, to przyjaźń O. L. O. zapał, przyjaźń. **2.** [O.] i zł. *zabić, zamordować.* **3.** †O. *nabawić ostud = plam na ciele:* Jedna radzi, jak czarować, młodzieńca osypać, dzieweczkę ostudzić... człowieka osuć, O., oślepić, pokrzywić, małżeństwo w sobie ostroczyć. Spk. **O. ś. I.** *ostygnąć, ochłodnąć,* przen. *oziębnąć, zobojętnieć:* Nie ostudziła ś. polewka. Troc. Prędko ś. afekt jego ostudził. Troc. Za wejściem bankiera ostudził ś. nieco szalony humor Berty. Bał. **2.** [O. ś.] = a) żart. *umrzeć.* b) *użerać ś.* <O + Studzić>

Ostukać, a, ał, nied. **Ostukiwać** *zbadać, stukając po wierzchu, dokoła, ze wszystkich stron, opukać.* O. kogo = *zbadać stan wnętrza jam jego ciała za pomocą lekkich uderzeń, w ich ściany wymierzonych, i wsłuchiwania ś. w odgłos wtedy powstający.* <O + Stukać>

Ostukanie, a, blm., czynność cz. **Ostukać.**

Ostukiwać, a, ał p. **Ostukać.**

Ostukiwanie, a, blm., czynność cz. **Ostukiwać.**

Osturczyna, y, lm. **y** bot. (orchidium) *roś.* <?>

Ostwa, y, lm. **y** bot. (ischaemum) *roś.* <?>

[Ostwie, i, blp.] p. **Ostrew.** <Ost(r)wie>

†**Ostychły** p. **Ostygły.** Troc.

†**Ostydać, a, ał** p. **Ostygnąć:** Dziatki lacedemońskie gwoli bogom swym czołem bili i częstokroć od wielkiego uderzenia tamże ostydali. Kwiat. *(= umierali).* <O + STYD/STUD>

†**Ostydanie, a,** blm., czynność cz. **Ostydać,** *ostyganie.*

†**Ostydło** przys. od **Ostydły,** *oziębłe:* Żaden O. niech nie przystępuje; niech wszyscy będą gorący i zapaleni. Wuj.

†**Ostydłość, i,** blm. rz. od **Ostydły,** *oziębłość.*

†**Ostydły** p. **Ostygły:** Żeby nas śmierć nie zastała tak ostydłych i oziębłych w wierze. Wuj. Wiara zimna i ostydła. Rej. Podnieta ostydłym sercom. Groch.

†**Ostydnąć, dnie, dnął** a. **dł,** [**Ostydnąć**] p. **Ostygnąć:** Ledwo czasem nogi jednemu ostydną, a pani duszka już za drugim myślą i oczyma ciska. Dambr. Z czasem i zapalczywa chuć we mnie ostydła, za laty popędliwe opadły mnie skrzydła. Zim. Chęć we mnie nie ostydła. Węg. <O + Stydnąć>

†**Ostydnienie, a,** blm., czynność cz. **Ostydnąć:** O. a lenistwo na służbie bożej. Wuj.

Ostygać, a, ał p. **Ostygnąć.**

Ostyganie, a, blm., czynność cz. **Ostygać.**

× **Ostyglejszy** st. w. od **Ostygły:** Ostyglejsi ludzie mogli ś. wprawdzie nauczyć obchodzić bez tego. Krasz.

× **Ostygło** przys. od **Ostygły; Ostydło,** *oziębłe, obojętnie, chłodno, zimno, bez uczucia, bez gorliwości.* L.

× **Ostygłość, i,** blm., rz. od **Ostygły.** L.

Ostygły, †**Ostydły,** †**Ostychły** *który ostygł, ochłodły;* przen. *zobojętniały, obojętny, oziębły, zimny, bez uczucia:* O. w wierze. Serce ostygłe *(= wystudzone, wyziębione).* Sunęła od jednego do drugiego, zaglądając pustemi oczodołami w ich zamarłe i ostygłe ze strachu oczy. Reym. *(= zastygłe).*

Ostygnąć, gnie, gnął a. **gł,** [**Ostydnąć, Odstydnąć**], †**Ostydnąć,** nied. **Ostygać I.** *stać ś. zimniejszym, przestygnąć, zletnieć, wyziębnąć:* Nie przychodzisz na obiad, a tu wszystko ostygło. Co ostygnie jeden materacyk, to drugi ciepły przyłożysz. Perz. Oddech w piersi ustaje, krew w żyłach ostyga. L. *(= zastyga, krzepnie).* Mieszkanie ostygło *(= ostudziło ś., wyziębło, wyziębiło ś.).* Przen.: W Rokitnie już i legowiska po Tatarach ostygły. Sienk. *(= oddawna ich tam ani śladu).* **2.** przen. *ochłodnąć, ochłonąć, oziębnąć, wygasnąć, zobojętnieć:* Wszystko ustaje, i miłość moja ostygła. Węg. Turcy bardzo teraz ostygli w religji swojej i łagodniejsze obyczaje przyjęli. Świt. Ostyga serce, gdy pieśń nie grzeje. Rom. Ach! nie ostygaj nigdy w tym świętym zapale. Fel. Używając już owoców swoich prac rycerskich, Arabowie ostygli cokolwiek z fanatycznego zapału. Lel. Nie pokazuj mu ś., póki nieco nie ostygnie w gniewie. Hoł. Hrabia miał czas O. z zapału i gniewu. Mick. Ostygł gniew jego. Troc. Już ta miłość ostygła. Troc. Miłość, zapał, chęć, wiara, ostygły *(= wygasły).* <O + Stygnąć>

Ostygnienie, a, blm. p. **Ostygnięcie.**

Ostygnięcie, a, blm., **Ostygnienie** czynność cz. **Ostygnąć.**

†**Ostyja, i,** lm. **e,** [**Ostywa**] *hostja.* Dict. <Łć. hostia = ofiara ze zwierzęcia>

[Ostywa, y, lm. **y]** p. **Ostyja.** <Z Ostyja>

Osuch, a, lm. **y I.** †O. *drzewo uschłe, stary konar suchy:* Aż niespodziany wicher, pustki w smutnym domie zrobiwszy, dwuch mi synów, trzecią córkę złomie, żonę, zięcia, dwu braciej — sroga zawierucha, zostawiwszy mnie jako w dąbrowie osucha. Pot. **2.** †O. przen. *dziad wyschły, szczapa, suchar, grzyb:* Wiatr li go a. siekiera obarczy, póki nie zginie, brzydki O. starczy. Pot. **3.** †O. *kołacz suchy, suchar, miodownik:* Ale iście nie z serca była taka skrucha, nie tak snadź dla młynarza, jako dla osucha. Hist. w Lan. Chleby przasne i osuchy bez kwasu. Leop. **4.** [O.] *placek suchy z mąki, wody i maku, pieczony na oleju w poście.* **5.** [O., **Osech**] *wysepka, kępa,*

miejsce suche, piaszczyste na bagnie. **6.** [Osuchy, lm.] p. **Orzech.** Zdr. †**Osuszek, [Osuszek].** <O+SUCH>

Osucie, a, blm. **I.** ×O. czynność cz. **Osuć. 2.** [O.]=**a)** *grubsze cząsteczki, pozostające z ziarna po zmieleniu go na mąkę, otręby, osypka, omieciny.* b) *świerzba, liszaj, krosty:* Maść na O. (=unguentum contra scabiem). Por. **Osutka.**

×**Osucie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Osuć ś.**

†**Osucizna, y,** blm. p. **Osutka.** <Od Osuć>

×**Osuć, uje, uł** i ×**O. ś.** p. **Osypać:** O. głowę popiołem. Łeb jego był rozkudłany i osuty kurzawą drogi. Żer. *(=przyprószony).* Przen.: Infuła perłami i drogiemi kamieniami osuta. Nies. Brzegi drzewami osute. Troc. Jedna radzi, jak czarować, młodzieńca osypać... człowieka O., ostudzić, oślepić, pokrzywić. Spk. Popioły osute. Bobr. *(=opadłe).* Już ś. śmiertelnym osuli popiołem. Chr. [Dzieci moje, dzieci, osułak sie wami, jak róża kwiatami]. <O+Suć>

Osudar, a, lm. **y I.** ×O. u dawnych Słowian, *sędzia:* Każda horda słowiańska miała swego osudara czyli sędziego. Nar. **2.** [O.] *cesarz.* <Ros. osudárь, gosudárь>

Osudarski przym. od **Osudar.**

[**Osudzenie, a,** blm.] czynność cz. **Osudzić.**

[**Osudzić, i, il**] *zdjąć skórę ze zwierzęcia zabitego,* myśl. *obielić.* <?>

[**Osukać, a, ał, Osekać**] *skręcić, okręcić nić.* <?>

[**Osukanie, a,** blm.] czynność cz. **Osukać.**

×**Osumieć, eje, ał** *osowieć, posmutnieć, sposępnieć:* Przeszły wieczory szczęśliwe, i osumiały serca, gdy już przyszło wracać do klasztoru. Pol. <O+*Sumieć, od Sum>

×**Osumienie, a,** blm., czynność cz. **Osumieć.**

†**Osumować, uje, ował** *sumując, obliczyć; zsumować, obliczyć, obrachować:* Bóg liczbę odprawi, iż liczbę osumowaną uczyni na ziemi. Bud. <O+Sumować>

†**Osumowanie, a,** blm., czynność cz. **Osumować.**

Osunąć, nie, nął, Obsunąć, nied. **Osuwać, Obsuwać I.** *zsunąć naokoło, obciągnąć, osmyknąć:* Kapitanowi kula armatna płaszcz na plecach zdarła i skórę osunęła. Mat. *(=obdarła).* O. puszek z łodyżki rośliny. **2.** †O. p. **Osypać:** Złotem, pieniędzmi ten występek osunął. Troc. *(=zasypał, zagłuszył, zakrył).* **O. ś. I.** *zsunąć ś. dokoła, opaść, oblecieć:* Suknia ś. z niej osunęła. **2.** *osiąść, zawalić ś., zapaść ś., zapaść, oberwać ś., osypać ś., zarwać ś., obruszyć ś.:* Brzeg, grunt, mur osunął ś. **3.** *opsnąć ś., poślizgnąć ś.:* Konie i muły na tylne łapy siadały i osuwały ś. Jeż. Noga mu ś. osunęła i spadł. L. **4.** przen.: †O. ś. na kogo= *oburzyć ś., obruszyć ś., powstać, sunąć ś., porwać ś., rzucić ś.:* Pospólstwo zgodnie ś. na to osunęło, z usilnością uchwałę onę popierało, nakazywało. Pilch. Sługa, chcąc odwetować, osunął ś. za przymówką na pana i rzekł. Ez. Heretyk ten na Trójcę Najśw. ś. osunął. Hrb. Jakoby ś. na was Piotr św. osunął, który powiedział, że... Żarn. *(=rozgniewał ś.).* Osunąwszy ś., Jakób rzekł... Leop. A usłyszawszy to, ucznie osunęli ś. Spr. Coście ś. na mię osunęli? Spr. Beczki kazali płókać i wylewać kwasy, a jakom ś. osunął, żem tak nie chciał uczynić, to mię oni po grzbiecie. JKn. <O+Sunąć>

×**Osunienie, a,** blm. p. **Osunięcie:** Koń ten z wielkiem osunieniem przedniemi nogami Heljodora uderzył. Leop.

×**Osunienie się, a ś.,** blm. p. **Osunięcie ś.**

Osunięcie, a, blm., czynność cz. **Osunąć.**

Osunięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Osunąć ś.**

Osurowiałość, i, blm. **I.** rz. od **Osurowiały. 2.** a. **Osurowienie** żołądka = *niestrawność z surowizny.*

Osurowiały *który osurowiał, surowy, krwią nabiegły:* Osurowiałe rany w zimnej nocy dopiero bole czuły niesłychane. P. Koch. Za ranami osurowiałemi ból mu dojmował, ból ś. bardzo srożył. P. Koch. Maść osurowiałym ustom. Syr. <Od Osurowieć>

Osurowieć, eje, ał *stać ś. surowym:* Baranina osurowiała mu w żołądku, bo pił po niej wodę (=posp. *ożyła).* <O+Surowieć>

Osurowienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Osurowieć. 2.** p. **Osurowiałość.**

[**Osuski, ów,** blp.] p. **Łamańce.** <Osus(z)ki, od Osuch>

Osuszać, a, ał p. **Osuszyć.**

Osuszanie, a, blm., czynność cz. **Osuszać.**

Osuszek, szka, lm. **szki** p. **Osuch:** *Sphaerica,* niejakie pączki, kołacze, placki a. osuszki, okrągłemi gałuszkami z ciasta natykane. Mącz. <Z Osuch>

Osuszenie, a, blm., czynność cz. **Osuszyć.**

×**Osuszka, i,** lm. **i** *kwota z góry przyznawana kasjerom, jako zwrot nieuniknionych strat przy wypłatach,* manko: Zwyczaj osuszek w dobrach podolskich Dzieduszyckiego przetrwał do połowy niniejszego stulecia. Rol. <O+*Suszka, SUCH>

Osuszyć, y,ył, Obsuszyć, nied. **Osuszać, Obsuszać I.** *zrobić suchym, wysuszyć:* O. łąkę, pole, kopalnię=*odciągnąć z nich wodę, odwodnić je.* O. budynek. Wiatry role i pola osuszyły. Troc. Nie mówcie, iż natura kraj nasz tak osusza, iżby nie mogła kiedy spłodzić genjusza. Przyb. Przen.: O. łzy=*ukoić smutek, pocieszyć.* Darmo mię kto cieszyć ma, oczu nie osuszę, jużem ś. w ten płacz włożył i dziś płakać muszę. Groch. Kiedy oczy z płaczu osuszę? Gęb. Sen osuszał, jak dobra matka, łzy smutku. Sienk. Co prędzej nad wiarę łzy z oczu osusza? Len. Oczu nigdy nie osuszę i tak wiecznie płakać muszę. Kochan. †O. komu złotą powódź = *wypłoszyć komu pieniądze z kieszeni, opróżnić mu worek z pieniędzy.* Troc. Ma sposoby, jako osuszać złoto i srebro tak często do ich szkatuły spływające. Troc. <O+Suszyć>

Osutka, i, lm. **i I.** *pieg na twarzy.* Troc. **2.** bud. *sypanie ś. muru wskutek działania wilgoci połączonej z ciałami niszczącemi spójność zaprawy, cegły i kamienia.* **3.** p. **Osypka:** O. a. Różyczka durowa (purpura typhosa). **4.** ogr. *choroba drzew, odra drzewna:* O chorobie młodych sosen, zwanej osutką. <Od Osuty>

×**Osutkowy** przym. od **Osutka,** *wysypkowy:* Choroba osutkowa p. **Osutka.** Durzyca osutkowa, dur O. p. **Durzyca.**

Osuwać, a, ał i **O. ś.** p. **Osunąć.**

Osuwanie, a, blm., czynność cz. **Osuwać.**

Osuwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Osuwać ś.**

[**Oswa, y,** lm. **y**] *osełka.* <Przekręcone z Osła>

Oswabadzać, a, ał i **O. ś.** p. **Oswobodzić.**

Oswabadzanie, a, blm., czynność cz. **Oswabadzać.**

Oswabadzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oswabadzać ś.**

Oswajacz, a, lm. **e, Oswoiciel** *ten, co oswaja a. oswoił.* L. <Od Oswajać>

Oswajać, a, ał i **O. ś.** p. **Oswoić.**

Oswajanie, a, blm., czynność cz. **Oswajać.**

Oswajanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oswajać ś.**

[Oswantolenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Oswantolić ś.**

[Oswantolić się, i ś., ił ś., Okarwanić ś.] *byle jak ś. obuć.* <?>

[Oswarnić, i, ił] p. **Oszwarnić.** <Zam. Oszwarnić, od O+Szwarny>

[Oswarnienie, a, blm.] czynność cz. **Oswarnić.**

[Oswe] p. **Osobno.** <O+Swe=swoje>

Oswędzać, a, ał p. **Oswędzić.**

Oswędzanie, a, blm., czynność cz. **Oswędzać.**

Oswędzenie, a, blm., czynność cz. **Oswędzić.**

Oswędzić, i, ił, nied. **Oswędzać** *opalić, osmalić, przypalić:* O. sobie włosy. Motyl, choć skrzydła oswędzi, niejeden z chęci w tenże ogień pędzi. L. <O+Swędzić>

Oswobadzać, a, ał i **O. ś.** p. **Oswobodzić.**

Oswobadzanie, a, blm., czynność cz. **Oswobadzać.**

Oswobadzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oswobadzać ś.**

Oswobodzenie, a, blm., czynność cz. **Oswobodzić:** †O. żałoby=*wyrok sądowy uniewinniający.* Troc. O. włościan *(=uwłaszczenie).*

Oswobodzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Oswobodzić ś.**

Oswobodziciel, a, lm. **e** *ten, co oswobadza a. oswobodził, wybawca, zbawca, odkupiciel.* <Od Oswobodzić>

Oswobodzicielka, i, lm. **i** forma ż. od **Oswobodziciel.**

Oswobodzić, i, ił, [Osłobodzić], nied. **Oswobadzać, Oswabadzać** kogo, co=*przywrócić komu, czemu swobodę, zrobić swobodnym, wyswobodzić, uwolnić, wyzwolić; odkupić, wybawić, zbawić:* Chrystus opętanych od szatana oswobodził. Białob. Bóg oswobadza wierne swe od wszelakiego niebezpieczeństwa, jako oswobodził Mojżesza od utonienia. Białob. Czemuż nieczystą w oczach cierpisz glinę i z nieprawości jej nie oswobadzasz? Chr. O. kraj od nieprzyjaciół. Sobieski oswobodził Wiedeń. I tak święta Matka z wielkim wszystkich podziwieniem od śmierci oswabadza. Lsz. Hetman wielki kor. z długów oswobodzony. Mat. Wraz z oswobodzonym hetmanem wróciły na ziemię ojczystą zwłoki owego spółtowarzysza niewoli. Szaj. **O. ś.** *odzyskać swobodę, wyłamać ś. z niewoli, uwolnić ś., wyswobodzić ś., wyzwolić ś.* <O+*Swobodzić, od Swoboda>

Oswoiciel, a, lm. **e** p. **Oswajacz.**

Oswoić, i, ił, nied. **Oswajać I.** kogo z czym=*sprawić, że przywyknie do czego, że go coś nie będzie już razić, otrzaskać, przyzwyczaić, włożyć, wprawić do czego, obeznać, zapoznać z czym:* Nałóg oswaja z trudem. Oss. O. kogo z jaką myślą *(=pogodzić).* O. kogo z światem, z ludźmi. Człowiek przyjmuje obojętnie największe zbrodnie, jeżeli już z niemi oswojony, jeżeli do nich jego zmysły przywykłe; lecz obruszy ś. zawsze na zbrodnie pomniejsze, jeżeli one są nowe, jeżeli pierwszy raz jego oczy lub uszy ruszą. L. **2.** O. zwierzę=*zrobić swojskim, ugłaskać, obłaskawić, poskromić, ukrócić:* O. lwa, niedźwiedzia. Wilk oswojony *(=chowany).* Oswojony z morzem *(=spoufalony).* **O. ś. I.** z czym=*otrzaskać ś., obeznać ś., obyć ś., zżyć ś. z czym, przyzwyczaić ś., przywyknąć do czego, wprawić ś. w co:* Oswoję ś. do tej odrażającej figurki. L. *(=przekonam ś.).* O. ś. z nowym zajęciem. O. ś. z niebezpieczeństwem. O. ś. z jaką myślą, z losem, z położeniem *(=pogodzić ś.).* **2.** †O. ś. *utrzeć ś., przyjąć ś., wejść w zwyczaj, przestać razić, opatrzyć ś.:* Chociaż cielesność nielada jest przewinieniem, atoli zwyczajem tak ś. oswoiło, iż to za nic mają. Pilch. **3.** *pozbyć ś. dzikości, stać ś. swojskim, obłaskawić ś.:* Jaszczurka pospolita oswaja ś., łaskawi. L. Przen.: Panieneczka przystojna, tylko że to jakieś stworzenie dzikie. — Niczego to, oswoi ś. to. L. <O+*Swoić, od Swój>

Oswojenie, a, blm., czynność cz. **Oswoić.**

Oswojenie się, a ś., blm., czynność cz. **Oswoić ś.**

†Oswojeńszy st. w. od **Oswojony:** Najoswojeńsza para — łani z jeleniem. Przyb.

Oswojony im. od **Oswoić;** *swojski, nie dziki, chowany:* Zwierz O.

Osychać, a, ał p. **Oschnąć:** Ks. Łopaciński, sekretarz litewski, już na swoich nadziejach względem biskupstwa żmujdzkiego osychał, tracił nadzieję. Rzew. <O+*Sychać, od Schnąć, SUCH>

Osychanie, a, blm., czynność cz. **Osychać.**

×Osykać, a, ał *opryskać z sykiem:* Osykany krwią przez twarze upiorów. Słow. <O+Sykać>

×Osykanie, a, blm., czynność cz. **Osykać.**

Osyp, u, lm. **y I.** p. **Osep:** Zamiast dziesięcin w snopie, zaczęto ś. godzić na pewną wielość zboża, i te osypy nazwano małdratami. Cz. **2.** *okop, nasyp, wał otaczający co.* L. Zieleń drzew mile odbija od różowych skał i osypów. Spas. Przen.: Tę wolą swoję mężnił osypem posłuszeństwa, jak mocnemi wały. Chodk. K. *(=szańcem).* **3.** [O.] p. **Odsyp.** <O+SYP/SEP/SU[P]>

Osypać, pie a. **[pa], pał, †Ospać, Obsypać, ×Osuć,** nied. **Osypywać, ×Osypować, ×Obsypować I.** *sypiąc, otoczyć, okolić, obwieść, opasać; przysypać dokoła, okopać:* Jako w krąg prawie góry otoczyły Jerozolimę, tak Pan lud swój miły wałem swej łaski zewsząd osypuje. Kochan. Nie wszędzie murami trzeba ś. bawić, ale insze miejsca wałami tylko, jednako potężnemi osypować, by i dwoistemi abo troistemi. Star. Wałem Twej straży Tyś mnie osypował. Arc. W lot piasek onym srogim szturmem zgromadzony osypał i utwierdził okręt zatopiony. Pot. **2.** *sypiąc, okryć; posypać, zasypać, obrzucić, poprószyć, usiać, upstrzyć czym:* Pola kwieciem osypane. Brud. Tworca dziwnym czynem osypał dla nas niebo licznym świateł gminem. Nar. O. potrawę cukrem, pieprzem *(=ocukrzyć, opieprzyć).* Osypano ją kwiatami. Złe nałogi pismem zganić, a jakoby czym mierzionym O. Glicz. Ledwie gębę wąs osypał, alić lokajów już przyjmuje. Opal. Przen.: O. kogo gradem obelg, pochwałami. O. kogo łaskami, dobrodziejstwy, godnościami, dostatkami. Każdą sprawę trzeba dobrze złotem O. Kłok. *(=opłacić, okupić).* **3.** [O.], †O. kogo=*nasłać na kogo osypkę, wysypkę:* A kto moją Kaśkę tak srodze osypał? (krzyczy, topiąc czarownicę). Jedna radzi, jak czarować, młodzieńca O..., człowieka osuć, ostudzić, oślepić, pokrzywić. Spk. **4.** †O. p. **O. ś.:** Osypała mu gęba. Troc. **5.** O. bydłu=*mąką razową, osypką a. otrębami sieczkę dla bydła potrząsnąć i ukropem, pomyjami, słodzinami, wywarami sparzyć.* L. **6.** lek.: O. kogo=*okryć kogo wysypką, wystąpić, pokazać ś. w wielkiej ilości na jego ciele:* Cały grzbiet osypały mu potówki. Wpadła w chorobę, w której wszystka ospicami osypana była. Wys. Ciało osypane ospą. **O. ś. I.** *posypać ś. wkoło, po wierzchu, na wszystkie strony, obrzucić ś.:* Pięściami wygrażając, osypywały ś. gradem obelżywych wyrazów. Orzesz. Przen.: *otoczyć ś., obarczyć ś.:* Osypała ś. dziećmi. **2. a. †Osypać** *okryć ś. wysypką:* Wargi mu ś. osypa-

ły. Troc. **3.** *sypiąc ś., oblecieć:* Kwiaty, liście osypują ś. z drzewa. Mur, gruz z muru osypuje ś. *(= sypie ś.).* [We wianecku sypia, choć sie ji osypa]. Przen.: Burza była w najwyższej potędze swojej: osypał ś. deszcz piorunów. Pol. *(= posypał ś.).* **4.** *opaść; zawalić ś. dokoła, osunąć ś., obruszyć ś., oberwać ś., zapaść ś., zapaść:* Ganek w podkopach stęplują i cembrują, żeby ś. ziemia nie osypowała. Jak. J. **5.** bart.: Pszczoły ś. osypały = *wymarszy, opadły na spód barci, opadły z plastru na dno ula.* <O + Sypać>

Osypanie, a, blm. **I.** czynność cz. **Osypać. 2.** †O. p. **Osypka:** Gorączkę cierpiała i O. gardła, iż nie przełknąć nie mogła. Wys.

Osypanie się, a ś., blm., czynność cz. **Osypać ś.**

Osypisko, a, lm. **a** *miejsce, gdzie ś. stoki osypują:* (Góry) bielejące wiekuistemi ranami i nigdy nie ginącemi osypiskami. Żer. Osypisk brył kamiennych. Żer. Nizina skalnego osypiska. <Od Osypać>

Osypka, i, lm. **i, [Obsypka] I.** a. †**Osypanie, Osutka,** †**Osucizna** *wysypka, krosty, wyrzuty okrywające ciało chorego,* choroba osutkowa, wykwit, wyrzuty, wysypka (efflorescentia). **2.** [O.] *zwyczaj obsypywania owsem w dzień św. Szczepana.* **3.** a. **Ospa** *zboże grubo zmielone, mieszanina sieczki z mąką, jako karmia dla zwierząt domowych,* tłucz, omasta: Dwie dziewki i oborę doiły i osypkę trzodzie sypały. Oss. Kocieł do sparzania osypki dla świń. Świt. Kurczętom osypkę, z ciepłą wodą roztworzywszy, do jedzenia dają. Haur. Kapłuny tuczą osypką jęczmienną, wodą roztworzoną. Haur. Psom myśliwym osypkę z owsa ciepło dawać i łoju dla okrasy dodać. Haur. **4.** a. **Osyp, Osep, Osypne** *opłata w zbożu, w ziarnie:* Z wyki i mącznika także osypki na ordynarje czeladzi dają. Haur. **5.** a. **Osucizna, Osutka** *choroba drzew sosnowych, obsypywanie ś. igieł,* odra, sutka. **6.** [Migdałowa O.] *= farina amygdalorum.* **7.** [Osypki, lm.] *rodzaj placków.* **8.** †O. *pszenica orkisz.* Mur. <O + SYP/SEP/SU[P]>

Osypne, ego, blm. p. **Osypka:** Pobory w naturze bywały: miodowe, kuniczne, O., zwane również dziakłem. Jabł. A. <Od Osypny>

Osypny przym. od **Osyp.** <Od Osyp>

Osypywać, uje, ywał i **O. ś.** p. **Osypać.**

Osypywanie, a, blm., czynność cz. **Osypywać.**

Osypywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Osypywać ś.**

Osysać, a, ał I. i **O. ś.** p. **Ossać:** Wytrząsa Włoch z skorupy, kosteczki osysa. Pot. **2.** [O.] *uśmierzyć ból, uspokoić ś.*

Osysanie, a, blm., czynność cz. **Osysać.**

Osysanie się, a ś., blm., czynność cz. **Osysać ś.**

Osysek, ska, lm. **ski, Osesek, Odsesek,** †**Ossię, Sys, Sysal, Sysak, Sysuń** *dziecię a. zwierzątko ssące jeszcze:* Epigrama osyskowi. Koch. W. <O + *Sysek, od Sysać>

Oszabrować, uje, ował *oskrobać, ogładzić szabrem:* O. pręt fiszbinowy. <O + Szabrować>

Oszabrowanie, a, blm., czynność cz. **Oszabrować.**

Oszachrować, uje, ował *szachrując, oszukać; okpić, oszwabić, ocyganić,* posp. *naciągnąć.* <O + Szachrować>

Oszachrowanie, a, blm., czynność cz. **Oszachrować.**

Oszacować, uje, ował, [Obszacować], †Obszacować I. *ocenić, otaksować:* Nie wiem, jeśli nie tak głowami kmiecemi, jak kostkami grać chcieli, którzy ją za dziesięć grzywien oszacowali. Baz. Szlachetny naród polski sam siebie oszacował, tak że żadnego szlachcica w żadnym domu niemasz, któryby drożej nad sto i dwadzieścia grzywien w Polszcze stał. Orzech. W Polszcze głowy są oszacowane. Górn. Bezbożne prawo oszacowało życie ludzkie stu grzywnami. Leszcz. Oszacowane rzeczy, które przez naznaczenie szczególnej wartości mogą być z innemi porównane. Glc. **2.** × O. co czym = *opłacić, okupić:* O dniu szczęśliwy, dniu oczekiwany, ciężkim wzdychaniem, łzy oszacowany. Lubom. **3.** †O. kogo = *obgadać, obmówić, osławić, oczernić, skrytykować zjadliwie, oszkalować, osmarować, spotwarzyć:* Stawiłem tu dowody na ochronienie sławy źle oszacowanej. Błaż. Jeśli mię, Panie, słusznie oszacował zły człowiek, a ma do mnie jaką winę... Kochan. W oczy to rad pochlebuje, a na stronie oszacuje. Biel. M. <O + Szacować>

Oszacowanie, a I. blm., czynność cz. **Oszacować. 2.** × O., lm. **a** *szacunek, ocena, taksa.* Sł. wil.

× **Oszacownik, a,** lm. **cy** *ten, co oszacował a. oszacuje:* Cenzor rzymski, O., szacownik i omowca ludzkich obyczajów. Mącz. <Od Oszacować>

†**Oszacunek, nku,** lm. **nki** p. **Szacunek:** Będzie li chciał nabyć, nadda jeszcze ku oszacunku piątą część. Leop. Ofiarowali owce i woły bez szacunku i bez liczby. Leop. (bez oszacunku. Leop., co niemiara. L.). <O + Szacunek>

× **Oszadzenie, a,** blm., czynność cz. **Oszadzieć,** *oszronienie.*

× **Oszadziały** p. **Oszroniały.**

× **Oszadzieć, eje, ał** p. **Oszronieć:** Drzewa oszadziały. Troc. Broda mu oszadziała. Troc. <O + Szadzieć>

Oszafranić, i, ił *zaprawić szafranem:* Zufkę O., a okorzenić cynamonem. Sien. <O + Szafranić>

Oszafranienie, a, blm., czynność cz. **Oszafranić.**

†**Oszajca, y,** lm. **y** *sołtys, wójt a. dziedzic osadzonego swoim staraniem pustkowia.* Gl. <Z *Oszadźca, od *Oszadzić; por. Oszedzieć>

†**Oszajczyna, y,** lm. **y** forma ż. od **Oszajca.**

Oszaki, ów, blp. *pierwsza grubsza łuska a. plewy na ziarnie gryki, jęczmienia, które w żarnach a. w młynie szatrują ś. przed mieleniem.* Sł. wil.

Oszalać, a, ał p. **Oszalić.** Krasz.

Oszalały *który oszalał, zwarjowany; dziki, szalony, pełen szału:* Zamknęła oczy przed jego oszalałym spojrzeniem. Żer. <Od Oszaleć>

Oszalanie, a, blm., czynność cz. **Oszalać.**

× **Oszalbierować, uje, ował, Oszalbierzyć** *oszukać szalbierstwem, oszachrować.* Bobr. <O + Szalbierować>

× **Oszalbierowanie, a,** blm., czynność cz. **Oszalbierować.**

× **Oszalbierzenie, a,** blm., czynność cz. **Oszalbierzyć.**

× **Oszalbierzyć, y, ył** p. **Oszalbierować.**

Oszaleć, eje, ał, [Oszalnieć] I. *dostać szaleństwa, wpaść w szał, stać ś. szalonym, owarjować, zwarjować, zbzieczeć, wściec ś.:* Czyś oszalał?! *(= zgłupiał).* Mało nie oszaleje z bólu, z radości. Oszalałeś i kazi-ć ś. głowa. P. Koch. †Chybaby całe z mózgu oszalała, coby dać takiej bajce wiarę miała. Lubom. *(= straciła rozum).* †Radoby niebożątko z mózgu oszalało. Kochan. **2.** †O. na kogo = *wściec ś., rozwścieczyć ś., obruszyć ś., zapamiętać ś.:* Oszalałeś na mię, a pycha twoja wstąpiła do uszu moich. Leop. Jeszcze więcej oszalawszy na nie, prześladowałem je aż do obcych miast. Leop. **3.** [O.] *dostać obłąkania a. wodowstrętu, wściec ś.*

4. [O.] *oszukać:* Twe myślice oszálo. <O+Szaleć>

Oszalenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Oszaleć. 2.** czynność cz. **Oszalić.**

Oszalić, i, ił, nied. **Oszalać** *wprawić w szał, doprowadzić do szału, nabawić szaleństwa, zrobić szalonym:* Ci, dymem oszaleni, jako wściekli bieżą, owi brzydko pryskają i po łbiech ś. rzeżą. Tw. Rzucił ś. z drzwi gwałtownie, uciekając bezprzytomny, oszalony. Krasz. *(= oszalały).* Pełen tego uroku, który porywa i oszala. Krasz. Język pochlebny tak oszali człowieka, iż ś. za pochlebstwem podniesie w pychę i więcej napuszy człowieka takiego, który ś. już wyżej rozumie, niżli jest. L. *(= odurzy, przewróci mu w głowie, oszałomoni, obałamuci).* Bo iście, prawdę rzec muszę, oszalisz niewinną duszę. Rej. Tak go był wściekły apetyt oszalił, jakoby pod nim kto prochy zapalił. L. Juno, Trojanki oszaliwszy, przez nie okręty zapaliła. Koch. J. Oszaliwszy młodą dziewczynę, znowu babę opętał. Pot. Jegom była żona, pókim głupia przez cię nie była oszalona. Kochan. *(= owładnięta szałem miłości).* Bodaj tam był źle zginął *(= bodajeś),* pókim głupia nie była przez cię oszalona. Kochan. Drzewem oszaliła płochego cielica. Żebr. *(= omamiła, oszukała).* <O+Szalić>

[Oszalnieć, eje, ał] p. **Oszaleć.**

[Oszalnienie, a, blm.] czynność cz. **Oszalnieć,** *oszalenie.*

Oszalować, uje, ował *obić deskami, ofutrować:* O. ścianę deskami. Szopa oszalowana. Gac. <O+Szalować>

Oszalowanie, a I. blm., czynność cz. **Oszalować. 2.** lm. **a** *szalowanie, szalunek, futrowanie, boazerja.*

× **Oszałamiać, a, ał** p. **Oszałomonić.** <O+*Szałamiać, od Szał>

Oszałamianie, a, blm., czynność cz. **Oszałamiać.**

[Oszałamonić, i, ił] p. **Oszałomonić.**

[Oszałamonienie, a, blm.] czynność cz. **Oszałamonić.**

Oszałomić, i, ił p. **Oszałomonić.**

Oszałomienie, a, blm., czynność cz. **Oszałomić:** Wielkie było O. radości. Deo.

Oszałomonić, i, ił, Oszałomić, Oszołomić, [Oszałamonić], nied. × **Oszałamiać** kogo = *ogłuszyć, odurzyć, oszalić, pozbawić przytomności;* przen. *obałamucić, opętać, oplątać chytrą mową, otumanić, oszukać gadaniem, przewrócić komu w głowie:* Wół, oszałomiony uderzeniem obucha w głowę. Jakim sposobem ich oszałamiała do tego stopnia, że stawali ś. dla niej powolnymi i wyzyskiwać pozwalali ś. bez miłosierdzia? Syn. <O+*Szałomonić, od Szał>

Oszałomonienie, a, blm., czynność cz. **Oszałomonić.**

Oszamerować, uje, ował I. *opatrzyć, ubrać szamerunkiem.* **2.** *obgadać, obmówić, oczernić.* <O+Szamerować>

Oszamerowanie, a, blm., czynność cz. **Oszamerować.**

× **Oszamotać, cze, tał** *szamocząc, obalić:* O. kogo. Piękne to drzewo szpetnie oszamotał. Wuj. <O+Szamotać>

× **Oszamotanie, a,** blm., czynność cz. **Oszamotać.**

Oszańcować, uje, ował, nied. **Oszańcowywać** *obwarować, osypać szańcem; okopać, owałować:* O. wieś, obóz. Troc. **O. ś. I.** *obwarować ś. szańcami, okopać ś.* **2.** × O. *złożyć ś., powieść ś., poszczęścić ś., poszykować ś., wyjść na dobre a. na złe:* Uszczypliwe o cesarzu mówienie nieszczęśnie ś. im zwiodło a oszańcowało. L. <O+Szańcować>

Oszańcowanie, a I. blm., czynność cz. **Oszańcować. 2.** lm. **a** *szaniec, szańce, okopy, wały.*

Oszańcowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oszańcować ś.**

Oszańcowywać, a, ał i **O. ś.** p. **Oszańcować.**

Oszańcowywanie, a, blm., czynność cz. **Oszańcowywać.**

Oszańcowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oszańcowywać ś.**

Oszar, a, lm. **y, Oczar, Oszor** bot. (hamamelis) *roś. z rodziny oczarowatych,* orzech czarnoksięski. <?>

Oszargać, a, ał i **O. ś.** p. **Obszargać.** <O+Szargać>

Oszarganie, a, blm., czynność cz. **Oszargać.**

Oszarganiec, ńca, lm. **ńcy, Obszarganiec** *człowiek obszargany;* przen. *flejtuch, niechluj, obdartus, obszarpaniec, obdrapaniec, nędzarz.* <Od Oszargany>

Oszarganie się, a ś., blm., czynność cz. **Oszargać ś.**

Oszarlatanić, i, ił *omamić, otumanić, oszwabić, ocyganić, oszukać.* <O+*Szarlatanić, od Szarlatan>

Oszarlatanienie, a, blm., czynność cz. **Oszarlatanić.**

Oszarpać, pie, ał i **O. ś.** p. **Obszarpać:** Okrzykami witano tych bohaterów oszarpanych, obłoconych, pokrwawionych i pijanych. Krasz. <O+Szarpać>

I. Oszarpanie, a, blm., czynność cz. **Oszarpać. 2. Oszarpanie** przys. p. **Oszarpano.**

Oszarpaniec, ńca, lm. **ńcy, Obszarpaniec** *człowiek oszarpany, obdartus, odrapaniec, oberwaniec, łapciuch, oberwus.* <Od Oszarpany>

Oszarpanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oszarpać ś.**

Oszarpano, Oszarpanie przys. od **Oszarpany,** *obdarto:* Wyglądał biednie i O. Krasz.

Oszarpywać, uje, ywał i **O. ś.** p. **Obszarpać.**

Oszarpywanie, a, blm., czynność cz. **Oszarpywać.**

Oszarpywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oszarpywać ś.**

Oszarzeć, eje, ał I. *stać ś. szarym, ściemnieć:* Czas zbierania koniczyny jest wtedy, kiedy główki, w których ś. znajduje nasienie, oszarzeją. Świt. **2.** (o kolorze) *zburzeć, wyburzeć, zrudzieć, wyrudzieć, zblaknąć, spłowieć, spełznąć.* <O+Szarzeć>

Oszarzenie, a, blm., czynność cz. **Oszarzeć.**

Oszast, u, lm. **y** p. **Oblader.** <O+Szast, od Szastać>

Oszastać, a, ał *obciąć prędko, szach-mach:* Wrazby oszastał długie kędziory na brodzie. Słow. <O+Szastać>

Oszastanie, a, blm., czynność cz. **Oszastać.**

[Oszatrować, uje, ował] *wytrzeć.* <O+Szatrować>

[Oszatrowanie, a, blm., czynność cz. **Oszatrować.**

Oszczać, y, ał, Obszczać, Obeszczać, [Ojszczać, Oszcznąć], nied. **Oszczywać, Obszczywać** *szcząc na kogo, na co, obmoczyć, oblać go; zaszczać, poszczać.* <O+Szczać>

Oszczanie, a, blm., czynność cz. **Oszczać.**

[Oszczarki, ów, blp.] *łuczywo do oświetlania.* <?>

†**Oszcządać, a, ał** i †**O. ś.** p. **Oszczędzić**: Oszczą-daj, dłużej będzie; oszczą̨daj w czas, nie na dziś tylko trzeba; O. gotowego lepiej, niż szukać nowego. Prz. Kto czego wiele ma, nie oszczą̨da, nie szanuje. Prz. Kto nie oszczą̨da swego, mniej jeszcze cudzego. Prz. Czasu oszczą̨daj. Prz. Pijak na przyszłe ś. czasy najmniej nie oszczą̨da. Klon. Bywa też ten łakomy, a na dalsze czasy ś. oszczą̨dający, który nierad widzi szczęścia drugiego. And. z Kobyl. <O + *Szczą̨dać, Szczędzić, SZCZĘD/SKĘD>

†**Oszczą̨danie, a,** blm., czynność cz. **Oszczą̨dać,** *oszczędzanie.*

†**Oszczą̨danie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Oszczą̨dać ś.**

†**Oszczą̨dek, dka,** lm. **dki** p. **Oszczątek**: Błahe mizernych Krzyżaków oszczą̨dki pod dobrotliwość Władysława cisną ś. Błaż. Nie cierpieć gniewu, nie zostawić nawet oszczą̨dka jego. Pilch.

†**Oszczą̨dzać, a, ał** i †**O. ś.** p. **Oszczędzić.**

†**Oczczą̨dzanie, a,** blm., czynność cz. **Oszczą̨dzać.**

†**Oszczą̨dzanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Oszczą̨dzać ś.**

†**Oszczą̨dzenie, a,** blm., czynność cz. **Oszczą̨dzić.**

†**Oszczą̨dzenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Oszczą̨dzić ś.**

†**Oszczą̨dzić, i, ił** i †**O. ś.** p. **Oszczędzić.**

†**Oszczątek, tka,** lm. **tki,** †**Oszczą̨dek** *szczątek, ślad, resztka, pozostałość, ostatek:* Pompejusz zbił na głowę łotrów na morzu, oszczątki ich jednak zebrał i osadził niemi krainę jednę daleką od morza. Pilch. I w późniejszych wiekach w Grecji widać było gdzieniegdzie oszczątki gustu. Gol. Znagła popadł w niewolą, stojąc przy oszczątkach jeszcze wolności swojej. Pilch. W spokojności O. ten życia pozostały przepędzajmy. Pilch. <O + Szczątek>

×**Oszczek, u,** lm. **i** p. **Oszczekanie**: Ogromny zwierz na O. szczeniuka nie pojrzy. Fred. M. Wiatr napełnił Cerber oszczeki trzyraźnemi. Żebr. <O + Szczek>

Oszczekać, a, ał, Obszczekać, Oszczeknąć, nied. **Oszczekiwać, Obszczekiwać** kogo **I.** *naszczekać ś. nad kim dowoli; obejść go, szczekając:* Złego psa natura jest każdego O. Bals. Pies domu strzeże, złodzieja oszczeka. L. W ostępie brytan oszczekuje zawartego jelenia i nań następuje. Toł. *(= szczekając, daje znać o nim).* Psia Scylla sykulskie oszczekuje tonie. Żebr. **2.** co = *ogarnąć, napełnić szczekaniem:* Leżący w lochu Cerber, potwora straszliwa, cały Ereb potrójną paszczą oszczekiwa. L. **3.** przen., posp.: O. kogo p. **Obgadać**: On zaraz gotów cię O. Pot. Każdego oczerni, każdego oszczeka. Nar. Albo to Figlacki tak jego oszczekał? Boh. <O + Szczekać>

Oszczekanie, a, blm., czynność cz. **Oszczekać.**

Oszczekiwacz, a, lm. **e** *ten, co oszczekuje.* L.

Oszczekiwać, uje a. **iwa, iwał** p. **Oszczekać.**

Oszczekiwanie, a, blm., czynność cz. **Oszczekiwać.**

[Oszczemać, a, ał i **O. ś.]** p. **Oszczędzić**: Trza sie nám oscémać <?>

[Oszczemanie, a, blm.] czynność cz. **Oszczemać,** *oszczędzanie.*

[Oszczemanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Oszczemać ś.,** *oszczędzanie ś.*

[Oszczemłać, a, ał i **O. ś.]** p. **Oszczędzać.**

[Oszczemłanie, a, blm.] czynność cz. **Oszczemłać,** *oszczędzanie.*

[Oszczemłanie, a, ał i **O. ś.]** p. **Oszczędzać.**

[Oszczemłanie, blm.] czynność cz. **Oszczemłać.**

[Oszczemłanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Oszczemłać ś.**

Oszczenić się, i ś., ił ś. *urodzić szczenię, szczenięta:* Suka, wilczyca oszczeniła ś. Dudz. <O + Szczenić ś.>

Oszczenienie, a, blm. p. **Oszczenienie ś.**: Suka po oszczenieniu.

Oszczenienie się, a ś., blm., **Oszczenienie** czynność cz. **Oszczenić ś.**

Oszczep, u, lm. **y I.** *grot żelazny płaski, obosieczny, z osękiem, osadzony na drzewcu, rodzaj włóczni, rogatyna, rohatyna:* Rzymianie posyłali sąsiadom, z któremi wojować mieli, O. z grotem ukrwawionym, z drugiego końca opalony. Nar. Siedm oszczepów krótkich każdemu dał. Warg. Trzej o jednym oszczepie. Prz. U mężnych O. jest miasto żupice, a pawęża miasto sukniej. Górn. Chciał Saul przebić Dawida oszczepem. Wuj. Miał O. jako nawój tkacki. Wuj. Ty idziesz do mnie z mieczem i z oszczepem, i z puklerzem; lecz ja idę do ciebie w imię Pana zastępów. Wuj. Zabił go oszczepem jego własnym, wydarłszy mu go z ręki. Birk. O. łowczy. Troc. Nie umie syn szlachecki na konia wsieść, i w łowy na dziki zwierz z oszczepem jechać niegotowy. Kochan. O. strzelcom poruczony, nie dla natarcia, ale tylko dla obrony. Mick. **2.** myśl. *drążek z widłami żelaznemi, którego używają, polując na dziki lub niedźwiedzie.* Sł. wil. **3.** *ość rybacka.* Sł. wil. Zdr. **Oszczepek.** Zgr. **Oszczepisko.** <O + Szczep>

Oszczepek, pka, lm. **pki I.** p. **Oszczep. 2.** a. **[Oszczypek, Oszczyk]** *ser owczy góralski, w tworzydełkach wyciskany w kształcie baryłki.* Por. **Parzenica.**

×**Oszczepić, i, ił** kogo = *zaszczepić mu ospę.* <O + Szczepić>

×**Oszczepienie, a,** blm., czynność cz. **Oszczepić.**

Oszczepisko, a, lm. **a I.** p. **Oszczep. 2.** *drzewce u oszczepu:* O. oszczepu Goljata było jako nawój tkacki. Wuj. Wraził mu włócznię w bok aż do oszczepiska. Pot. **3.** [O.] *drążek u grabi, grabisko.*

Oszczepisty *opatrzony, obsadzony grotem:* Przyzbroję ś. żelazem i drewnem oszczepistym. Wuj. <Od Oszczep>

Oszczepnik, a, lm. **cy** *człowiek uzbrojony oszczepem:* Krzywousty na łowach prawie w dzieciństwie dziki i niedźwiedzie zbijał z podziwieniem przytomnych oszczepników. Nar. Oszczepnicy, rzuciwszy broń, znoszą z lasu suche sośniaki. Sts. Oszczepnicy, sieciowi, osacznicy i naganiacze. <Od Oszczep>

Oszczepowy przym. od **Oszczep**: Drzewce oszczepowe. Od razu oszczepowego krew i woda wypłynęła z boku Jezusowego. Birk. Min.: Piryt O. a. spisowy.

Oszczerca, y, lm. **y, [Oszczernik] I.** †O. *szyderca, wykpis:* Mieliśmy niedawno oszczercę takowego, który ś. zwykł z słowa bożego wyszczerzać. Gdac. Tedy ś. on z niej wyszczerzał, będąc wielkim oszczercą, szydził. Gdac. **2.** ×O. *ten, co z lada powodu zęby szczerzy, śmieszek, błazen, kuglarz, żartowniś, figlarz:* O., błazen, kuglarz, żartowniś; teraz za co innego biorą dla niewiadomości języka. Włod. **3.** *potwarca, szkalownik, obmówca, kalumnjator:* Prace ich, gdzie mogli, oszczerce szczypali. Hist. w Lan. O. chytry: pod pozorem najprzyjaźniejszej twarzy tai ś. jadłość jego. L. <O + SZCZER>

Oszczerczo przys. od **Oszczerczy,** *potwarczo.*

Oszczercy, †Oszczerny przym. od **Oszczerca**, *szyderczy; potwarczy:* Język O. Wytracę oszczercze potwarze. Wysp.

Oszczernik, a l. [O., lm. **cy**] p. **Oszczerca. 2.** bot. p. **Poczwarnik.** <Od Oszczerny>

†Oszczerny p. **Oszczercy:** O imię święte, imię wierności, oszczernym pohańbione językiem, komużeś ty wiernym! Przyb.

Oszczerstwo, a, lm. **a l.** †O. *szyderstwo, drwiny.* **2.** *zjadliwa obmowa, bezczelna potwarz, kalumnja:* Nie dosyć na tem, bazgracze zuchwali, żeście w źródle oszczerstwa pędzel wasz zmaczali. Tremb.

× Oszczerzać, a, ał i **†O. ś.** p. **Oszczerzyć.**

× Oszczerzanie, a, blm., czynność cz. **Oszczerzać.**

†Oszczerzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oszczerzać ś.**

× Oszczerzenie, a, blm., czynność cz. **Oszczerzyć.**

× Oszczerzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Oszczerzyć ś.**

× Oszczerzyć, y,ył, nied. **× Oszczerzać, a, ał, †Oszczyrzać** zęby = *wyszczerzać, szczerzyć; pokazywać zęby.* **†O. ś.** *szydzić, wykpiwać, wyśmiewać ś., urągać, drwić, naigrawać ś.:* Zbierali ś. na mię nikczemnicy, oszczerzali ś. a nie milczeli. Bud. On ś. na wszystkie nasze duchowne dobro oszczerza. Smotr. Wszyscy mi urągają, wszyscy ś. oszczerzają. Ryb. Z nas i z was ś. oszczerzali. Alb. <O + Szczerzyć>

× Oszczędek, dku, lm. **dki** p. **Oszczędność:** Oszczędki jego dozwolą mu żyć przez pół roku. Oczap.

†Oszczędliwie przys. od **Oszczędliwy,** *oszczędnie.* Troc.

†Oszczędliwość, i, lm. **i** p. **Oszczędność:** O. w nich cudowna, nie są obżarci, nie piją wiele. Birk.

†Oszczędliwy p. **Oszczędny.** Troc.

†Oszczędłość, i, lm. **i** p. **Oszczędność:** O. w życiu, ubóstwo w szatach. L.

Oszczędniczy przym. od **Oszczędnik;** *oszczędnościowy:* Zaleca prawo oszczędnicze i na niem wzrost przemysłu krajowego buduje. Kol. <Od Oszczędnik>

Oszczędnie, × Oszczędno przys. od **Oszczędny:** O. zebrał, chował. Troc. Żyć O.

†Oszczędnik, a, lm. **cy** *człowiek oszczędny:* Ale ci oszczędnicy a. skępcy raczej, co to z włoska jadają. Rys. A. <Od Oszczędny>

× Oszczędno p. **Oszczędnie:** W domu żyją O., a między ludźmi pańsko. Łęcz.

Oszczędnościowy przym. od **Oszczędność:** Kapitał O. Kasa oszczędnościowo-pożyczkowa.

Oszczędność, i, †Oszczędliwość, †Oszczędłość l. *skłonność do oszczędzania:* O., ostrożność w wydatkach, obaczna na przyszłość, jest roztropna w wstrzemięźliwym użyciu, czuła w zachowaniu od zepsucia i straty rzeczy do nas należących. L. Potrzeby wszelkiej lekarstwem O. Min. O. w wydatkach (= *ekonomja, menaż).* Ja O., to jest pomierność i pomiarkowanie, za największą poczytuję cnotę. Siem. J. Nierychła na schyłku O. Prz. Późna O. na dnie. Pilch. O. z szczodrobliwością, szczodrość mięszaj z oszczędnością. Prz. O. wielki dochód. Prz. Największa intrata O. Prz. Oszczędnością i pracą ludzie ś. bogacą. Prz. Trzeba oznaczyć granicę między skąpstwem a oszczędnością, jako też wzajemnie między wygodą a zbytkiem. Kras. Co los ujmie, O. przyda. Kras. **2.** lm. **i, × Oszczędek** *to, co zaoszczędzono; grosz zaoszczędzony:* Zrobić na czym O. Mieć na czym O. O. na węglu. Oszczędności pozwolą mu żyć spokojnie na starość. Kasa oszczędności. O. czasu. <Od Oszczędny>

Oszczędny, †Oszczędliwy, †Oszczymny, †Szczędny, † Szczędliwy, † Szczędziwy *skłonny do oszczędzania, nierozrzutny, oględny w wydatkach, menażowny:* Człowiek O. Prowadzą życie oszczędne. Oszczędna gospodyni. O. na małe przestawa. Troc. O. wie, gdzie i komu dać. Troc. Ja przywykłam do życia oszczędnego z młodu. Mick. Choć kraj jego niebogaty, radzi sobie, bo O. Pol. <O + SZCZĘD/SKĘD>

Oszczędzacz, a, lm. **e, ! Ekonomiser** *przyrząd do oszczędzania paliwa.* <Od Oszczędzać>

Oszczędzać, a, ał i **O. ś.** p. **Oszczędzić.**

Oszczędzanie, a, blm., czynność cz. **Oszczędzać.**

Oszczędzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oszczędzać ś.**

Oszczędzenie, a, blm., czynność cz. **Oszczędzić.**

Oszczędzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Oszczędzić ś.**

× Oszczędziciel, a, lm. **e** *ten, co oszczędza a. oszczędził, człowiek oszczędny, menażer.* L.

× Oszczędzicielka, i, lm. **i** forma ż. od **Oszczędziciel.** L.

Oszczędzić, i, ił, [Obszczędzić], †Oszczymić, [Oszczymić], nied. **Oszczędzać, [Obszczędzać, Obszcządzać] †Oszcządzać, †Oszcządać, [Oszcządać], †Oszczymiać, [Oszczemać, Oszczemlać, Oszczemłać]** l. nied. *żyć oszczędnie, powodować ś. oszczędnością, nie tracić, nie trwonić, zbierać, menażować,* posp. *kulić ś., ściskać ś.:* Oszczędzać na przyszłość. Kto za młodu oszczędza, ten na starość będzie miał zapas. Pracuje, zabiega, oszczędza, a syn jego lekkomyślnie puszcza. **2.** Oszczędzać czego, co = *szanować, ochraniać, nie marnować, nie narażać:* Kto nie oszczędza swego, mniej jeszcze cudzego. Prz. Oszczędzać zdrowia, grosza, konia. Oszczędzaj zapasów, bo nie starczy na później. Oszczędzać ubrania. O. siły, wojsko. **3.** kogo = *nie narazić, żałować, nie tykać go, darować mu, zostawić go w spokoju:* Przeciwnicy nie oszczędzali go nigdy. Ten prawdziwy duch satyr, ta pierwszej treść proby, szydzić z wad, karcić błędy, oszczędzać osoby. Dm. Wymyślając, nie oszczędza nikogo (= *nie ceremonjuje ś. z nikim).* **4.** komu czego = *nie narazić go na co, uchronić go od czego:* Ty mię raz już łzami oszukałaś, więc oszczędź sobie teraz mdłości. Słow. A jednak to czynię jedynie, aby O. swemu narodowi większych nieszczęść. St. Aug. O. komu fatygi, przykrości, kłopotu, wydatków. **O. ś.** nied. *oszczędzać swe zdrowie, szanować ś., nie narażać swej osoby, ochraniać ś.:* Zbyt ś. oszczędza (= *cecka ś., pieści ś. z sobą).* <O + Szczędzić>

[Oszcznąć, nie, nął] p. **Oszczać:** Wilczku, wszystkie panny oszcznij, bo masz dużo wody. <O + * Szcznąć, od Szczać>

[Oszcznięcie, a, blm.] czynność cz. **Oszcznąć.**

[Oszczok, a, lm. **i]** p. **Ościuk.**

[Oszczyk, a, lm. **i]** p. **Oszczepek:** Zjedli kilka oszczyków. Pol.

Oszczykiwać, uje, iwał p. **Oszczypać.**

Oszczykiwanie, a, blm., czynność cz. **Oszczykiwać.**

Oszczyknąć, nie, nął p. **Oszczypać.** Ł. <O + Szczyknąć>

Oszczyknięcie, a, blm., czynność cz. **Oszczyknąć.**

† Oszczymiać, a, ał p. **Oszczędzić:** Kto swego nie oszczymia, musi cudzego pożądać. L. Gdy

dziś z potrzebę będziesz miał, patrz, byś na jutro oszczymiał. Ez. <O + *Szczymiać zam. Szczémiać, SZCZEM/SKOM>

†**Oszczymianie, a,** blm., czynność cz. **Oszczymiać.**

†**Oszczymić, i, ił** p. **Oszczędzić.**

†**Oszczymienie, a,** blm., czynność cz. **Oszczymić.**

†**Oszczymny, [Oszczymny]** p. **Oszczędny.** Petr.

Oszczypać, pie, pał, Obszczypać, nied. **Oszczypywać, Obszczypywać, †Oszczypować I.** *dokoła, z różnych stron wyszczypać:* Ryby... na nerkach tłuszcz oszczypują. Ml. **2.** a. **Oszczypnąć, Oszczyknąć,** i nied. **Oszczykiwać, [Obszczykać]** *szczypiąc, oberwać; uszczknąć:* Jeśli korzenia jego nie wyrwie, a owocu jego nie oszczypie... Bud. Obrać a O. kwiatki. Mącz. <O + Szczypać>

Oszczypanie, a, blm., czynność cz. **Oszczypać.**

[Oszczypek, pka, lm. **pki] I.** p. **Oszczepek:** Przybywają właściciele po bryndzę i oszczypki. Pol. **2.** *placek owsiany:* Igrał niedźwiedź z chłopem, który go częstował owsianym oszczypkiem. Kaczk. <O + *Szczypek, od Szczypać>

Oszczypnąć, nie, nął p. **Oszczypać.**

Oszczypnięcie, a, blm., czynność cz. **Oszczypnąć.**

†**Oszczypować, uje, ował** p. **Oszczypać.** L.

†**Oszczypowanie, a,** blm., czynność cz. **Oszczypować.**

Oszczypywać, uje, ywał p. **Oszczypać.**

Oszczypywanie, a, blm., czynność cz. **Oszczypywać.**

†**Oszczyrzać, a, ał** i †**O. ś.** p. **Oszczerzyć.**

†**Oszczyrzanie, a,** blm., czynność cz. **Oszczyrzać:** Stało ś. urąganie, O., naśmiewanie od rozmaitych a mizernych ludzi Panu Jezusowi. Żarn.

†**Oszczyrzanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Oszczyrzać ś.**

†**Oszczyrzenie, a,** blm., czynność cz. **Oszczyrzyć.**

†**Oszczyrzenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Oszczyrzyć ś.**

†**Oszczyrzyć, y, ył** i †**O. ś.** p. **Oszczerzyć.**

Oszczywać, a, ał p. **Oszczać.**

Oszczywanie, a, blm., czynność cz. **Oszczywać.**

[Oszczywęgieł, gła, lm. **gły, Ojszczywęgieł]** *parobek, uganiający ś. po nocy za dziewkami i zakradający ś. do ich mieszkań; rozpustnik.* <Oszczać + Węgieł>

†**Oszedzenie, a,** blm., czynność cz. **Oszedzieć.**

†**Oszedziały** p. **Oszroniały:** Przynajmniej ja, sługa O., uniżenie a pokornie proszę, aby ta wierna praca moja pod obroną i opieką W. P. M. została. Paszk. Tego ja, jako wierny, życzliwy i już prawie laty dożrzałemi O. sługa, z serca życzę. Paszk. Tego ja z serca prawego W. P. M. życząc, oszedziałą powolność swą łasce mego M. P. jako napilniej oddaję. Paszk. <Od Oszedzieć>

†**Oszedzieć, eje, ał** p. **Oszronieć.** <O + Szedzieć>

Oszelmować, uje, ował, Obszelmować I. a. †**Oszemłać** *oskubać, obedrzeć, postrzępić, otargać, oszarpać, powydzierać, powyrywać, odrapać, poobcinać nierówno:* Jeremi był ranny i miał kulą rozszarpane udo... Oszelmował go! Krasz. **2.** kogo = *obciąć mu uszy:* O. szpiega. <O + Szelmować>

Oszelmowanie, a, blm., czynność cz. **Oszelmować.**

†**Oszemłać, a, ał I.** p. **Oszelmować:** Patrzaj: i sójka w klatce oszemłana bywa, gładsza owa, co w lesie wolności zażywa. Rej. Dzielny, choć będzie krzywy nos, oszemłana broda. Rej. Byłabyś tych cudzych krowisk oszemłanych panią, aniż koz tłustych, koz moich kochanych? Gawiń. Baran starożytnym oszemłany wiekiem. Pot. Ludzie pracowite oszemłane widzimy. Bud. Peruka oszemłana. L. Oszemłał Żydowi brodę. Troc. Już rozdarta (chorągiew), już w niej oszemłane strzępki. Pot. Późna starość, zmarszczywszy oszemłaną skórę. Pot. **2.** p. **Ogłodać:** Robaki to oszemłały. Dudz. Gąsienica oszemłała (ogłodała) ten listek. Troc. <O + *Szemłać, zam. *Szelmać, Szelmować>

†**Oszemłanie, a,** blm., czynność cz. **Oszemłać.**

[Oszerszenieć, eje, ał] *osowieć, posmutnieć.* <O + *Szerszenieć, od Szerszeń>

[Oszerszenienie, a, blm.] czynność cz. **Oszerszenieć.**

Oszeweczka, i, lm. **i** p. **Oszewka:** [Kołnierz obszyty osewecką].

Oszewka, i, lm. **i I.** p. **Obszywka:** O. koszuli. Żer. **2.** [O.] *poszewka:* Dotykając czołem oszewki pierzynek... szeptał. Las. Zdr. **Oszeweczka.** <O + *Szewka, od Szew>

Oszkalować, uje, ował *szkalując, oczernić; obmówić, obgadać, spotwarzyć:* Nie przepuścili oni tam żadnemu, ale wszystkich ogółem pomazali i oszkalowali, zadali im bunty i t. d. Smotr. <O + Szkalować>

Oszkalowanie, a, blm., czynność cz. **Oszkalować.**

[Oszkapić się, i ś., ił ś.] *zagapić ś.* <O + *Szkapić, od Szkapa>

Oszkapienie się, a ś., blm., czynność cz. **Oszkapić ś.**

Oszkaradzać, a, ał i **O. ś.** p. **Oszkaradzić.**

Oszkaradzanie, a, blm., czynność cz. **Oszkaradzać.**

Oszkaradzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oszkaradzać ś.**

Oszkaradzenie, a, blm., czynność cz. **Oszkaradzić.**

Oszkaradzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Oszkaradzić ś.**

Oszkaradzić, i, ił, nied. **Oszkaradzać I.** *uczynić szkaradnym, zeszkaradzić, oszpecić, zeszpecić, zbrzydzić; osprośnić, osromocić, skalać, zhańbić, splamić, zbezcześcić, oplugawić:* Ulises Polifema ciężko oszkaradził. Koch. W. Cechą wypaloną oszkaradzony. Nagur. Łupiestwem oszkaradził przyrodzenie swe. Sz. I już mu umykać z żywotem zbójecko przyjdzie, gdy tak dar swój oszkaradził. Pot. **2.** †O. *oszukać szkaradnie:* Udało ś. słudze pana okrutnie O. Pot. **O. ś.** *oszpecić ś., zeszpecić ś., zbrzydzić ś.; osprośnić ś., osromocić ś., skalać ś., zhańbić ś., splamić ś., zbezcześcić ś., oplugawić ś.:* Już ś. tylą zbrodniami oszkaradziła. Stasz. <O + Szkaradzić>

×**Oszkard, u,** lm. **y** p. **Oszkard:** Przysiek, świdry, oszkardy mieć dobremu młynarzowi przystoi. Haur. <p. Oszkard>

Oszkarłacenie, a, blm., czynność cz. **Oszkarłacić.**

Oszkarłacić, i, ił *okryć szkarłatem, opurpurzyć, oczerwienić.* <O + Szkarłacić>

×**Oszklać, a, ał** i ×**O. ś.** p. **Oszklić.**

×**Oszklanić, i, ił I.** p. **Oszklić. 2.** przen. *olśnić, oświecić, otoczyć błyskiem:* Bóg mię oszklanił światłem rzeczy niewidzialnych. Słow. Nigdy na boży głos nie była sucha źrenica moja, choć mnie Bóg

oszklanił wkoło. Słow. <O + *Szklanić, od Szklany>

× **Oszklanie, a,** blm., czynność cz. **Oszklać,** *szklenie.*

× **Oszklanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Oszklać ś.**

× **Oszklanienie, a,** blm., czynność cz. **Oszklanić.**

Oszklenie, a, I. blm., czynność cz. **Oszklić. 2.** × O. *szkło, użyte na otoczenie czego:* Całe O. było ze szkła syberyjskiego. Sł. wil.

Oszklenie się, a ś., blm., czynność cz. **Oszklić ś.**

Oszklić, i, ił, × **Oślić,** nied. × **Oszklać,** × **Oślać** (lep. *szklić*) **I.** *otoczyć szkłem, wprawiając je w ramy dokoła czego:* O. cieplarnię. O. okno a. ramy w oknach = *opatrzyć szkłem, wprawić w nie szyby.* Już zdaleka widniał wysoki dwór i migotał w słońcu oszkloną werendą i kilkunastu oknami. Reym. **2.** przen. *zeszklić po wierzchu, dokoła, ze wszystkich stron, objąć szklistą powłoką:* Robią ś. w hucie jakoby krople dżdżowe oszklone. Torz. Pochyły krzyżyk z łacińskiemi słowy zima lodem oszkliła. Syrok. Przen.: *zaszklić:* Stanął i oszklonemi oczyma patrzał w niebo. Orzesz. Oczy Żanci, oszklone łzami, tkwiły w twarzy ojca. Orzesz. Stał na boku blady, ponury, z oczyma oszklonemi łzą. Bał. **3.** posp. *oszukać, zwieść, oblagować:* Umiał O. belfra. Dyg. **O. ś.** *powlec ś. szklistą powłoką, zeszklić ś. po wierzchu:* †Krejda (=kreda) ś. w ogniu oszkli. Torz. <O + Szklić>

[Oszkliwiec, wca, lm. **wcy, Ośkliwiec]** *blagier, cygan.* <Od Oszklić>

[Oszkliwy] *ckliwy, obrzydliwy, wstrętny.*

† **Oszkodzenie, a,** blm., czynność cz. **Oszkodzić.**

† **Oszkodzić, i, ił** *uszkodzić, nabawić szkody, zniszczyć:* Jako kiedy nieprzyjaciele bieżeli w ziemię O. ziemię. Kkoś. <O + Szkodzić>

[Oszkoła, y, blm.] p. **Oskoła.**

[Oszkrabina, y, lm. **y]** p. **Oskrobina.** <Zam. Oskrabina, od Oskrabać>

[Oszkubać, bie, bał] p. **Oskubać:** Oszkubany *(= obszarpany, brudny).*

[Oszkubanie, a, blm.] czynność cz. **Oszkubać.**

[Oszkubek, bka, lm. **bki]** p. **Oskubek.** <Od Oskubać>

[Oszkwarek, rka, lm. **rki]** p. **Skwarek.** <O + Skwarek>

× **Oszlachcać, a, ał** p. **Uszlachcić.**

× **Oszlachcanie, a,** blm., czynność cz. **Oszlachcać,** *uszlachcanie.*

× **Oszlachcenie, a,** blm., czynność cz. **Oszlachcić:** Za tym oszlachceniem ziemi i dom jego oszlachceńszym ś. stał. Kosz. O. miæsta rzymskiego wolnościami. Fal.

† **Oszlachceńszy** st. w. od *oszlachcony:* Lucjus Mummjus wszystkę włoską ziemię wolał oszlachcić, niźli jeden dom swój; abowiem za tym oszlachceniem ziemi i dom jego daleko oszlachceńszym ś. stał. Kosz.

† **Oszlachciać, a, ał** p. **Oszlachcić:** Mąż żonę oszlachcia. Troc. Bóg oszlachcia stan małżeński, że jest jedną świętością Kościoła. Białob. Jowisz znamiony swego bóstwa bywa oszlachciony, gdy wstępuje do Junony. Otw. Ludziom być pożytecznym i towarzystwo ludzkie zacnemi sprawami O. Petr.

† **Oszlachcianie, a,** blm., czynność cz. **Oszlachciać.**

× **Oszlachcić, i, ił,** × **Oślachcić,** nied. × **Oszlachcać,** × **Oślachcać,** † **Oszlachciać I.** p. **Uszlachcić:** Nie żona męża, ale mąż żonę oszlachcea. Z. A. **2.** † O. *uszlachetnić, uświetnić, uzacnić, zaszczycić, podnieść, ozdobić:* Lucjus Mummjus wszystkę włoską ziemię wolał O., niźli jeden dom swój; abowiem za tym oszlachceniem ziemi i dom jego daleko oszlachceńszym ś. stał. Kosz. Prawo abowiem wojenne od królów i książąt osobliwemi wolnościami jest oszlachcone. Orm. Ojcze, oszlachć syna twego czcią tą, którą miał u Ciebie, niżeli świat był. Gil. I ziemia nasza nie jest bez ozdoby, bo i tę Bóg oszlachcił dziwnemi sposoby. Kochan. Król zacnie oszlachcił dom Pański budowaniem. B. B. Kraje szeroko rozległe, morzami pysznemi oszlachcone. Grab. P. <O + Szlachcić>

Oszlachetniać, a, ał i **O. ś.** p. **Uszlachetnić.**

Oszlachetnianie, a, blm., czynność cz. **Oszlachetnić.**

Oszlachetnianie się, a ś., blm., czynność cz. **Oszlachetniać ś.**

Oszlachetnić, i, ił i **O. ś.** p. **Uszlachetnić.** <O + Szlachetnić>

Oszlachetnienie, a, blm., czynność cz. **Oszlachetnić.**

Oszlachetnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Oszlachetnić ś.**

† **Oszlada, y,** lm. **y** p. **Ślad:** Tatarowie, wziąwszy te zastawy, poszli nie jednak bez oszlady krwawej, gdziekolwiek ś. obrócili. Tw. Nie upatruję oszlady *vestigia pedum.* Żebr. <O + *Szlada, od Ślad>

Oszlakować, uje, ował, Obszlakować *szlakiem obwieść, oblamować.* <O + Szlakować>

Oszlakowanie, a, blm., czynność cz. **Oszlakować.**

Oszlifować, uje, ował, Obszlifować, nied. **Oszlifowywać, Obszlifowywać** metal, kamień, marmur, szkło = *opolerować po wierzchu dokoła, ze wszystkich stron.* Przen.: O. kogo = *opolerować, ogładzić, okrzesać:* Śliczny chłopiec, oszlifowany gładko. Krasz. **O. ś.** *nabrać poloru, ogłady, otrzeć ś., okrzesać ś.:* Jeździł do Paryża po to tylko, żeby O. ś., nabrać akcentu i zobaczyć wielki świat. Rog. St. <O + Szlifować>

Oszlifowanie, a, blm., czynność cz. **Oszlifować.**

Oszlifowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oszlifować ś.**

Oszlifowywać, a, ał i **O. ś.** p. **Oszlifować.**

Oszlifowywanie, a, blm., czynność cz. **Oszlifowywać.**

Oszlifowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oszlifowywać ś.**

† **Oszloch, u,** lm. **y,** † **Oszłoch** bot. **I.** dawniejsza nazwa rośliny: **Scylla** (scilla). **2. Oszlochy, Oszłoch** dawna nazwa rośliny: **Bellewallja czubata** (bellevallia comosa). <Nm. Aschlauch i Eschlauch, z Łć. ascalonicum>

Oszłoch, u, lm. **y** p. **Oszloch.** <p. Oszloch>

[Oszmanić, i, ił] *zwieść, oszukać, omanić.* <?>

[Oszmanienie, a, blm.] czynność cz. **Oszmanić.**

[Oszmarować, uje, ował] p. **Osmarować.** <Zam. Osmarować>

[Oszmarowanie, a, blm.] czynność cz. **Oszmarować.**

[Oszmorhnąć, nie, nął] p. **Osmorgnąć.**

[Oszmorhnięcie, a, blm.] czynność cz. **Oszmorhnąć.**

[Oszmulać, a, ał] **I.** *zaszmulać, powalać, pobrudzić, obrudzić, obrukać, opaćkać, zaszmelcować, zamorusać:* O. suknię. **2.** *zedrzeć tarciem; obetrzeć, zetrzeć, osednić:* O. książkę. O. szyję koniowi chomątem. **O. ś. I.** *zaszmulać ś., owalać ś., pobrudzić ś., obrukać ś., opaćkać ś., zaszmelcować ś., zamoru-*

sać ś.; obryzgać ś., ochlapać ś. **2.** *obetrzeć sobie skórę w jakim miejscu ciała.* <O + Szmulać>

[Oszmulanie, a, blm.] czynność cz. **Oszmulać.**

[Oszmulanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Oszmulać ś.**

Osznurować, uje, ował p. **Obsznurować:** Kazał zamknąć i O. krobie. Warg. Nogi miał osznurowane, jak wieśniacy, i w chodaki odziane. Krasz. Po zwierciadle portu przesuwało ś. tysiące kawalerów, a nawet i dam, krótko, po kolana prawie ubranych z ozdobnie osznurowanemi łyżwami. Pol. <O + Sznurować>

Osznurowanie, a, blm., czynność cz. **Osznurować.**

Osznurowywać, a, ał p. **Obsznurować.**

Osznurowywanie, a, blm., czynność cz. **Osznurowywać,** *osznurowanie.*

Oszołomiać, a, ał p. **Oszałomonić.**

Oszołomianie, a, blm., czynność cz. **Oszołomiać:** Ramses mógł z zupełną swobodą pełnić tajemniczą misją oszołomiania umysłów praktykami podejrzanej pobożności i frazesami. Kraus.

Oszołomić, i, ił p. **Oszałomonić:** Nowość położenia oszołomiła ją. Chm. W pierwszej chwili tak była oszołomiona tem niespodzianem przyjęciem... Bał. Te wszystkie awantury oszołomiały lokaja. Łoś. Słowa twego brata nie trafiają jakoś do mego przekonania, oszołomiają mnie tylko, lecz nie pociągają. Bał. Nie spostrzegł ś., kiedym w niego wszczepił ten oszołomiający pierwiastek chorobliwej atmosfery. Dąb. <O + *Szołomić; por. Ros. ošelomitь, od šelomъ = hełm>

Oszołomienie, a, blm., czynność cz. **Oszołomić:** Było to chwilowe O. Es.

Oszołomny *mogący oszołomić, oszałomoniający, ogłuszający, odurzający, wrzaskliwy:* Oszołomne muzyki. Słow. <Od Oszołomić>

[Oszonąć, nie, nął] *obleźć, obskoczyć, otoczyć dokoła.* <?>

[Oszonięcie, a, blm.] czynność cz. **Oszonąć.**

Oszor, u, lm. **y** bot. p. **Oszar:** Co uczynisz, jeśli koniom nietylko siana i oszoru, ale nawet strzech z chałup zbraknie? Sienk. <?>

Oszorcować, uje, ował p. **Obszorcować.** <p. Obszorcować>

Oszorcowanie, a, blm., czynność cz. **Oszorcować.**

Oszorcowywać, uje, ywał p. **Obszorcować.**

Oszorcowywanie, a, blm., czynność cz. **Oszorcowywać.**

Oszow, u, lm. **y** hut. p. **Chłodnik.** <Nm. Aschofen>

†Oszpacenie, a, blm., czynność cz. **Oszpacić,** *oszpecenie:* Czyściec ziele wyczyszcza skórę z oszpacenia każdego. Urzęd.

†Oszpacić, i, ił i **†O. ś.** p. **Oszpecić:** Z grzechu pomazany i oszpacony. Białob. Czarcie przeklęty, będąc naniższe i wzgardzeńsze stworzenie, duch oszpacony ciemnością, nie wstydasz ś. miejsca boże posiadać. Post. pr. Lecz miód ten dwoisty jest, a jeden nad drugi domu sromotą przykro oszpacony. Szymon. Niech będą uszlachceni ozdobą sowitą, lepiej, niż oszpaceni hańbą nieodmytą. Szymon. Co cnota sprawiła rodziców, ich niecnota wszystko oszpaciła. Gosł. A czemuś ś. to tak oszpaciła? Ż. E. <O + Czes. špatiti>

Oszpecać, a, ał i **O. ś.** p. **Oszpecić.**

Oszpecanie, a, blm., czynność cz. **Oszpecać.**

Oszpecanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oszpecać ś.**

Oszpecenie, a, blm., czynność cz. **Oszpecić.**

Oszpecenie się, a ś., blm., czynność cz. **Oszpecić ś.**

Oszpecić, i, ił, †Oszpacić, Oszpetnić, nied. **Oszpecać, Oszpetniać I.** *uczynić szpetnym, zbrzydzić, zeszpecić, oszkaradzić:* Wieśniackie dzieci nie tak ospą oszpecone bywają, jak miejskie. Krup. Ktoby oszpecił kogo, jak uczynił, tak mu ś. stanie, oko za oko, ząb za ząb. Leop. **2.** ×O. *owalać, zanieczyścić, zapaskudzić, zbrukać:* Womitami kogo O. Bobr. **O. ś. I.** *zeszpecić ś., oszkaradzić ś.* **2.** ×O. ś. *owalać ś., zanieczyścić ś., skalać ś., zapaskudzić ś., zbrukać ś.:* Nie oszpecajcie ś. żadną gadziną. B. B. <O + Szpecić>

Oszpetniać, a, ał i **O. ś.** p. **Oszpecić.**

Oszpetnianie, a, blm., czynność cz. **Oszpetniać.**

Oszpetnianie się, a ś., blm., czynność cz. **Oszpetniać ś.**

Oszpetnić, i, ił i **O. ś.** p. **Oszpecić.**

Oszpetnieć, eje, ał *stać ś. szpetnym, zbrzydnąć, zeszpetnieć:* Najcudniejszy koń, gdy go szpetną gunią zakryją, tedy oszpetnieje i nie tak dobrej myśli będzie. Rej. <O + Szpetnieć>

Oszpetnienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Oszpetnieć. 2.** czynność cz. **Oszpetnić.**

†Oszpice, ic, blp. p. **Ospica.**

Oszpilać, a, ał p. **Oszpilić.**

Oszpilanie, a, blm., czynność cz. **Oszpilać.**

Oszpilenie, a, blm., czynność cz. **Oszpilić.**

Oszpilić, i, ił, nied. **Oszpilać** *opiąć szpilkami:* Ubierałam ś. i oszpilałam co tchu. L. <O + Szpilić>

Oszpilno, a, lm. **a, Ospilno** bot. (zalacca) *roś.* <?>

Oszrankować, uje, ował *ogrodzić, ograniczyć:* Widoczną dążność do odjęcia im tej przewagi niczem nieoszrankowanej. Rzew. <O + Szrankować>

Oszrankowanie, a, blm., czynność cz. **Oszrankować.**

Oszroniać, a, ał p. **Oszronić.**

Oszroniały, Ośroniały, †Ośrzoniały, †Ośrzeniały, [Ośreniały, Oszedziały, Osedziały, Osendziały, Osędziały] *który oszroniał:* Między chałupami przez oszroniałe sady biegały dziewczyny z pękami wstążek. Reym. <Od Oszronieć>

Oszronianie, a, blm., czynność cz. **Oszroniać.**

Oszronić, i, ił, Ośronić, †Ośrzonić, †Ośrzenić, nied. **Oszroniać, Ośroniać, †Ośrzoniać** *okryć szronem;* przen. *przyprószyć siwizną, ubielić:* Wiek mu oszronił włosy. <O + *Szronić, od Szron>

Oszronieć, eje, ał, Ośronieć, †Ośrzonieć, †Ośrzenieć, ×Oszadzieć, ×Oszedzieć, †Osiedzieć, †Oszędzieć, [Osendzieć, Osędzieć, Osedzieć] I. *okryć ś. szronem, sadzią:* Wiatr poruszał oszronionym sitowiem. Sienk. **2.** przen. p. **Osędziwieć.** <O + Szronieć>

Oszronienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Oszronić. 2.** czynność cz. **Oszronieć.**

Oszrotować, uje, ował *szrotowaniem ziarna z łupin oczyścić:* Ziarna oszrotowane młyńskim kamieniem. Syr. <O + Szrotować>

Oszrotowanie, a, blm., czynność cz. **Oszrotować.**

Osztachetować, uje, ował, †Osztakietować *ogrodzić sztachetami, oparkanić:* Sami parafjanie na nowo osztachetowali przykościelny cmentarz. Gac. <O + Sztachetować>

Osztachetowanie, a I. blm., czynność cz. **Osztachetować:** Rząd wypłacił na O. cmentarza przykościelnego i oszalowanie dzwonnicy. Gac. **2.** *parkan ze sztachet, sztachety, okalające co.*

†**Osztakietować, uje, ował** I. p. **Osztachetować.** 2. *opalisadować:* O. obóz. Troc. †**O. ś. I.** *ogrodzić ś., otoczyć ś. sztachetami.* 2. *opalisadować ś.* Troc. <O + *Sztakietować, od Sztakiety>

†**Osztakietowanie, a,** blm., czynność cz. **Osztakietować,** *osztachetowanie.*

†**Osztakietowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Osztakietować ś.**

×**Osztokować się, uje ś., ował ś.** *upić ś. jak sztok, jak bela.* L. <O + *Sztokować ś., od Nm. Stock>

×**Osztokowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Osztokować ś.**

Osztorcować, uje, ował, Obsztorcować *zrównać, wygładzić boki, kanty deski a. belki, doprowadzając je do zupełnej szerokości.* <O + Sztorcować>

Osztorcowanie, a, blm., czynność cz. **Osztorcować,** *obsztorcować.*

Oszturchać, a, ał, [**Ośturchać**], **Obszturchać,** posp. **Oszturgać,** ×**Oszturkać,** nied. **Oszturchiwać,** posp. **Oszturgiwać,** ×**Oszturkiwać** I. *szturchając, poobijać; wyszturchać, obić szturchańcami, naszturchać ś. kogo, czego:* Oszturchali mu boki na jarmarku. 2. *obić, wybić kogo szturchańcami, okryć kułakami, wykuksać na wszystkie strony.* <O + Szturchać>

Oszturchanie, a, blm., czynność cz. **Oszturchać.**

Oszturchiwać, a, ał I. p. **Oszturchać.** 2. p. **Oszturchnąć.**

Oszturchiwanie, a, blm., czynność cz. **Oszturchiwać.**

Oszturchnąć, nie, nął, Obszturchnąć, posp. **Oszturgnąć,** ×**Oszturknąć** I. kogo = *szturchnąć, poszturchnąć, trącić, potrącić, dać mu szturchańca.* 2. co z czego = *obić, zrzucić, zepchnąć szturchnięciem, strącić.* <O + Szturchnąć>

Oszturchnięcie, a, blm., czynność cz. **Oszturchnąć.**

Oszturgać, a, ał p. **Oszturchać.**

Oszturganie, a, blm., posp., czynność cz. **Oszturgać,** *oszturchanie.*

Oszturgiwać, a, ał posp. p. **Oszturchać.**

Oszturgiwanie, a, blm., posp. czynność cz. **Oszturgiwać,** *oszturchiwanie.*

Oszturgnąć, nie, nął posp. p. **Oszturchnąć.**

Oszturgnięcie, a, blm., czynność cz. **Oszturgnąć,** *oszturchnięcie.*

×**Oszturkać, a, ał** p. **Oszturchać.** L.

×**Oszturkanie, a,** blm., czynność cz. **Oszturkać,** *oszturchanie.*

×**Oszturkiwać, a, ał** p. **Oszturchać.**

×**Oszturkiwanie, a,** blm., czynność cz. **Oszturkiwać,** *oszturchiwanie.*

×**Oszturknąć, nie, nął** p. **Oszturchnąć.** L.

×**Oszturknięcie, a,** blm., czynność cz. **Oszturknąć,** *oszturchnięcie.*

Osztych, u, lm. **y** leśn. p. **Sztorc.** Sł. wil. <O + Sztych>

Osztychlować, uje, ał kraw. *obszyć, zamocować sztychami, dawanemi tam i nazad, na krzyż:* O. kieszeń. <O + Sztychlować>

Osztychlowanie, a, blm., czynność cz. **Osztychlować.**

Osztyftować, uje, ował *obić sztyftami:* O. obicie na krześle. <O + Sztyftować>

Osztyftowanie, a, blm., czynność cz. **Osztyftować.**

Oszubia, i, lm. **e** bot. (miconia) *roś. z rodziny zaczerniowatych.* <?>

†**Oszudzenie, a,** blm., [**Oszudzenie**] czynność cz. **Oszudzić.** Tuch.

†**Oszudzić, i, ił,** [**Oszudzić**] p. **Oszydzić.**

†**Oszukacz, a,** lm. **e** p. **Oszukaniec:** Oszukacze dobrych ludzi, was też równie kto ułudzi. Jak. W. <Od Oszukać>

Oszukać, a, ał, [**Obszukać**], ×**Oszustać,** nied. **Oszukiwać,** †**Oszukawać,** †**Oszukować,** [**Oszukować**] *okpić, omanić, zwieść, wyprowadzić w pole, podejść, oszwabić, oszachrować, odrwić:* Boga nie oszukasz. Prz. Możesz ludzi omamić, Boga nie oszukasz. Kras. Najpierwsza w świecie liczbowa nauka: nikogo nie oszukasz, nikt cię nie oszuka. Syrok. Mimo liczby, kwadraty, sześciany często ksiądz matematyk bywał oszukany. Syrok. Oszukał go: psa za lisa udał. Prz. Trudno mądrego O. Prz. Obłudny i temu pochlebuje i owemu, a swoje myśli, jakoby obu oszukał. Skar. Długo ten pokuka, co babę oszuka. Fac. Pokazuje, że może być oszukany, kto ś. łatwo stracha, aby nie był oszukany. Fred. M. O. na towarze, na koniach. O. na kilkadziesiąt złotych. Djabeł nas kusi, aby oszukał. Karnk. Jeślim czym kogo oszukał, czworako nagradzam. Wuj. Czemuście nas zdradą O. chcieli? Wuj. Świat, który nas zdradzić i O. może. Skar. Ktokolwiek wam inaczej mówi i radzi, w najważniejszym punkcie waszego szczęścia zwodzi was i oszukuje. Śniad. Jam was oszukał: wracam z Grenady, ja wam zarazę przyniosłem. Mick. Żart.: O. głód *(= przekąsić coś naprędce).* **O. ś.** *okpić ś., zawieść ś., zostać oszukanym:* Drugiego chcąc O., sam ś. oszukał. Prz. Ostrożny, kto ś. raz oszuka. Kras. Widzę, żem ś. oszukał nad moje mniemanie. Kmw. Oszukałem ś. na tym kupnie. Oszukałem ś. na tobie *(= omyliłem ś.).* <O + Szukać>

†**Oszukalnik, a,** lm. **cy** p. **Oszukaniec:** Takim oszukalnikiem być nie chciał, żeby innych nauczał, czego sam nie wierzył. Skar.

[**Oszukana, ej,** lm. **e**] p. **Oszukanica.** <Od Oszukany>

Oszukane, ego, blm. *rodzaj gry w karty.* <Od Oszukany>

Oszukanica, y, lm. **e, Oszukanka** forma ż. od **Oszukaniec;** [**Oszukana**] *oszustka.*

Oszukanie, a, blm., czynność cz. **Oszukać:** Kto ś. zbyt boi oszukania, uczy czasem, jak go oszukać. Lubom. Lepiej ś. cieszyć mądrym strofowaniem, a niż pochlebnym głupich oszukaniem. Lubom. Taka świecka mądrość wszytek swój dowcip... na O. i na szkody ludzkie obraca. Skar.

[**Oszukanie**] przys. od **Oszukany:** Nas starosta O. żyje. <Od Oszukany>

Oszukaniec, ńca, lm. **ńcy,** [**Obszukaniec**], ×**Oszukiwacz,** †**Oszukacz,** †**Oszukawacz,** †**Oszukalnik, Oszust,** [**Orszust, Oszuścień**] *ten, co oszukuje, szachraj, szalbierz, zwodziciel.* <Od Oszukany>

Oszukanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oszukać ś.**

[**Oszukanka, i,** lm. **i**] p. **Oszukanica.**

[**Oszukany**] *niesprawiedliwy, fałszywy (o pieniądzu, miarze i t. p.):* Ten łokieć jest O.

Oszukańczy przym. od **Oszukaniec; Oszustowski,** †**Oszustny** *szalbierski, podstępny:* O. charakter, sposób. <Od Oszukaniec>

Oszukaństwo, a, lm. **a,** [**Obszukaństwo**], **Oszustwo, Oszustostwo, Oszustowstwo** *oszukiwanie, oszukanie, szalbierstwo, podejście, okpiszowstwo, szachrajstwo:* Taki leczenia sposób oszukaństwem nazwać trzeba. Krup.

†**Oszukawacz, a,** lm. **e** p. **Oszukaniec:** Zdzierca, machlarz, O. Petr. <Od Oszukawać>

†**Oszukawać, a, ał** i †**O. ś.** p. **Oszukać:** Żydzi oszukawają radzi chrześcijany. Petr. Bóg zna

oszukawającego i tego, którego oszukawają. Leop. Jeden drugiemu nie dufa, spolnie ś. hydzicie i chytrze oszukawacie. Skar.

†**Oszukawanie**, **a**, blm., czynność cz. **Oszukawać.**

†**Oszukawanie się**, **a ś.**, blm., czynność cz. **Oszukawać ś.**

Oszukiwacz, **a**, lm. **e** p. **Oszukaniec**: Filuty, kłamce i oszukiwacze. L. <Od Oszukiwać>

Oszukiwać, **uje**, **iwał** i **O. ś.** p. **Oszukać.**

Oszukiwanie, **a**, blm., czynność cz. **Oszukiwać.**

Oszukiwanie się, **a ś.**, blm., czynność cz. **Oszukiwać ś.**

†**Oszukować**, **uje**, **ował** p. **Oszukać.** L.

†**Oszukowanie**, **a**, blm., czynność cz. **Oszukować.**

†**Oszukowanie się**, **a ś.**, blm., czynność cz. **Oszukować ś.**

[**Oszumek**, **mka**, lm. **mki**] *drobiazg, co ś. po przebraniu zostanie, przebierki.* <O+Szum, Szumowiny>

× **Oszumiały** *oszumiony, ogłuszony szumem, oszołomiony:* O. groźnym mrukiem niedźwiedzicy. Wor.

Oszumieć, **i**, **ał**, nied. **Oszumiewać** *objąć, ogarnąć, oblecieć szumem:* Nie dosyć jest widzieć Tatry w godowej szacie cienistych buczyn... oszumione grą wód górskich, potoków i wodospadów. Pol. <O+Szumieć>

Oszumienie, **a**, blm., czynność cz. **Oszumieć.**

Oszumiewać, **a**, **ał** **I.** p. **Oszumieć.** **2.** *szumieć, brzmieć, rozbrzmiewać naokół:* Rzeki i jeziora oszumiewały pląsaniem dziewic.

Oszumiewanie, **a**, blm., czynność cz. **Oszumiewać.**

[**Oszusny**] p. [**Oszustny**]: Za niego nie pójdę, bo bardzo osusny. <Oszus(t)ny>

Oszust, **ta**, lm. **ci** a. **ty**, **towie** p. **Oszukaniec**: O., który zręcznie i zmyśla, i mata, nie O., ale tylko człek z wielkiego świata. L. Oszustowie źli w myśli, a dowcipni i udatni w mowie. Jabł. <Od Oszukać>

× **Oszustać**, **a**, **ał** p. **Oszukać**: Jest to oszust, którego ja oszustam. L. Mowa twoja prosta, każdy cię oszusta. Bach. <Od Oszust>

× **Oszustanie**, **a**, blm., czynność cz. **Oszustać.**

Oszustka, **i**, lm. **i** forma ż. od **Oszust**, *oszukanica.*

†**Oszustnie** przys. od †**Oszustny.** L.

[**Oszustny**, **Oszusny**] *marnotrawny, rozrzutny.* <O+Szust>

†**Oszustny** p. **Oszustowski**: Oszustnej uwierzył Tezeusz żenie. Jabł. <Od Oszust>

Oszustostwo, **a**, lm. **a** p. **Oszukaństwo**: Do obłąkań rozumowych przybyły jeszcze oszustostwa marzycielów. Szan.

Oszustowski, †**Oszustny** przym. od **Oszust**, *oszukańczy, szalbierski, szachrajski, zwodniczy, podstępny.* **Po oszustowsku** przys. *jak oszust, podstępnie, zdradziecko.* <Od Oszust>

Oszustowstwo, **a**, lm. **a** p. **Oszukaństwo.** L

Oszustwo, **a**, lm. **a** p. **Oszukaństwo.**

[**Oszuszkać się**, **a ś.**, **ał ś.**] *ubrać ś. ciepło, otulić ś., opatulić ś., oburdać ś.* <?>

[**Oszuszkanie się**, **a ś.**, blm.] czynność cz. **Oszuszkać ś.**

[**Oszuścień**, **stnia**, lm. **stnie**] p. **Oszukaniec.** <Od Oszustny>

Oszwabiacz, **a**, lm. **e** *ten, co oszwabia, oszust, oszukaniec, okpis, szalbierz, szachraj:* Oszwabiacze i pochlebcy mieli u Filipa łaskę. Nagur. <Od Oszwabiać>

Oszwabiać, **a**, **ał** i **O. ś.** p. **Oszwabić.** L.

Oszwabianie, **a**, blm., czynność cz. **Oszwabić.**

Oszwabianie się, **a ś.**, blm., czynność cz. **Oszwabiać ś.**

Oszwabić, **i**, **ił**, [**Oświabić**], nied. **Oszwabiać**, [**Oświabiać**] *okpić, oszukać, podejść, oszachrować, ocyganić, odrwić, omanić:* Słodko nucąc, piszczałka ptaki w sidła zwabia, słodką mową i oszust prostaków oszwabia. Min. **2.** †O. *ogołocić, obedrzeć, obrabować, zubożyć.* Troc. Przen.: Gońcie za niemi a zadnie ich sieczcie. Bud. („właściwiej: oszwabiajcie ich, abo ogon ich odcinajcie." Bud). **O. ś.** *oszukać ś., zostać oszukanym, okpić ś., zawieść.* <O+*Szwabić, od Szwab>

Oszwabienie, **a**, blm., czynność cz. **Oszwabić.**

Oszwabienie się, **a ś.**, blm., czynność cz. **Oszwabić ś.**

[**Oszwar**, **a**, lm. **y**] = leśn. **Oblader.** <?>

Oszwarcować, **uje**, **ował** *powlec szwarcem, czernidłem, poczernić: Incero*, owoszczam, oszwarcuję. Mącz. <O+Szwarcować>

Oszwarcowanie, **a**, blm., czynność cz. **Oszwarcować.**

[**Oszwarnić**, **i**, **ił**, **Oswarnić**] *oczyścić, zrobić porządek, uporządkować.* <O+*Szwarnić, od Szwarny>

[**Oszwarnienie**, **a**, blm.] czynność cz. **Oszwarnić.**

Oszycie, **a**, lm. **a** p. **Obszycie.**

Oszycie się, **a ś.**, blm., czynność cz. **Oszyć ś.**

Oszyć, **yje**, **ył** i **O. ś.** p. **Obszyć**: Przepor sukni wkoło oszyjesz. Leop. Na głowie miał czapkę oszytą siwym barankiem. Orzesz. Oszył ręce sobie Jakob w cielęcą skórę. Rej. Próżno to katolickim oszywasz opowiadaniem. Zigr. Perłami ś. O. pompa jest szatańska. Hrb. <O+Szyć>

[**Oszydny**] *fałszywy, oszukany, niezrozumiały, bałamutny, zwodniczy.* <Od Oszydzić>

Oszydzać, **a**, **ał** i **O. ś.** p. **Oszydzić.**

Oszydzanie, **a**, blm., czynność cz. **Oszydzać.**

†**Oszydzanie się**, **a ś.**, blm., czynność cz. **Oszydzać ś.**

Oszydzenie, **a**, blm., czynność cz. **Oszydzić.**

†**Oszydzenie się**, **a ś.**, blm., czynność cz. **Oszydzić ś.**

Oszydzić, **i**, **ił**, nied. **Oszydzać**, †**Oszudzić** **I.** *wyszydzić, wydrwić, wykpić, ośmieszyć:* Otoś mię oszydził a skłamałeś mną. B. B. Oszydzam *calvo.* Urs. A iż was oszydzono, w tym ś. nie czujecie. Hist. w Lan. **2.** [O., **Oszudzić**] *okpić, odrwić, oszukać, oszwabić, zwieść, podejść, ocyganić, oszachrować:* Polak Niemca zawsze oszydzi. Dzieweczko, oszydzę cię. †**O. ś.** *ośmieszyć ś., okpić ś., oszukać ś., zawieść ś.:* Istność bez ciała w swej mocy być może, bo istność właśnie masz zwać co jest, choć nie widzisz, ale wżdy podobieństwem jej ś. nie oszydzisz. Rej. <O+Szydzić>

I. Oszyjek, **jka**, lm. **jki** **I.** posp. *mięso, np. wołowe, tuż przy szyi odjęte.* Sł. wil. **2.** *wązkie przejście, szyja, korytarz, przesmyk:* Nagle z ciasnego oszyjka między dwoma wysokiemi kamienicami wyrwało ś. kilku żebraków. Krasz. Zajęliśmy ciasny O. pomiędzy dwoma budynkami. Pol. Z oszyjka piwnicy było widać całe pasmo gór, lasami okrytych. Pol. Weszliśmy do oszyjka piwnicy, aby co zarzucić na siebie. Pol. Na oszyjku półwyspu Skandynawskiego między Białem morzem, zatoką Botnicką i zatoką Fińską legła... płyta fińskiego granitu. Pol. <O+*Szyjek, od Szyja>

2. Oszyjek, jka, lm. **jki** lasu = *brzeg lasu, zarosły małemi krzewami.* <Od Oszyć>

× **Oszyjnik, a,** lm. **i** p. **Naszyjnik.** L. <O + *Szyjnik, od Szyjny>

× **Oszyldwachować, uje, ował** *otoczyć szyldwachami:* Wami Bóg sławy wysokiej kaplice oszyldwachuje. Słow. <O + *Szyldwachować, od Szyldwach>

× **Oszyldwachowanie, a,** blm., czynność cz. **Oszyldwachować.**

Oszyndować, uje, ował **1.** †O. *obłupić, obrabować, obedrzeć, ograbić:* Wiemy i świadczymy, iże Mikołaj Sn..szek a Wawrzek s Tomaszowa, domu wyjechawszy, nie oszyndowali na dobrowolnej drodze człowieka. HR. **2.** [O.] *obedrzeć, złupić skórę.* <O + *Szyndować, od Nm. schinden>

[**Oszyndowanie, a,** blm.] czynność cz. **Oszyndować.**

[**Oszytki, ek,** blp.] *poczwarki jętek.* <Od Oszyty>

Oszywać, a, ał i **O. ś.** p. **Obszyć.**

Oszywanie, a, blm., czynność cz. **Oszywać:** Tarcice do oszywania statku. Ek.

Oszywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oszywać ś.**

Oszywka, i, lm. **i** p. **Obszywka.** <Od Oszyć>

I. [Oś...] p. **Roz...**

2. Oś, i, lm. **e** **I.** *poprzeczka pod pojazdem, na której końcach osadzone są koła:* O. tylna a. zadnia, przednia. Skoro wyjechał z miasta, O. mu ś. złamała. Górn. Chcąc odnosić z wozu korzyści, o jego osiach pamiętać wypada. Min. Przen.: Na osi co sprowadzić = *końmi, wozem, na kołach, lądem.* **2.** *linja, dokoła której rozłożony jest pewien układ punktów, lub też linja, dokoła której układ ten pozostaje w ruchu.* **3.** przen. *główna okoliczność, myśl zasadnicza, około której rozwija ś. rzecz, punkt ciężkości sprawy, podstawa:* Główną osią w tej sprawie, w rozumowaniu było to, że... **4.** anat.: = a) O. ciała = *linja prostopadła przeprowadzona przez całą długość ciała, od ciemienia począwszy.* b) †O. *drugi krąg szyjowy* (epistropheus). c) O. ślimaka w uchu, †jądro, †pestka, wrzecionko (mediolus cochleae). **5.** astr.: O. godzinna = *O., na której jest osadzone koło godzinne.* O. zboczeń = *O., na której jest osadzone koło zboczeń.* O. ekliptyki = *linja prostopadła do ekliptyki i przechodząca przez jej środek.* O. ziemi, O. ciała niebieskiego = *O. ich obrotu dziennego.* O. świata = *linja, dokoła której dokonywa ś. pozorny obrót dzienny sklepienia niebieskiego, przedłużenie osi ziemskiej.* O. równika = *linja prostopadła do płaszczyzny równika w jego środku, O. świata.* **6.** bot.: O. rośliny = *łodyga i korzeń.* **7.** fiz.: O. zwierciadła kulistego = *każda linja prosta przez środek jego krzywizny przechodząca.* O. główna = *O. idąca przez środek powierzchni zwierciadła.* O. soczewki = *linja przechodząca przez jej środek optyczny.* O. główna soczewki = *linja łącząca środki krzywizn obu powierzchni, soczewkę ograniczających.* O. trwała = *O., dokoła której ciało wiruje.* O. chwilowa = *coraz to inna linja, około której ciało (np. tocząca ś. kula) obraca ś.* **8.** gór.: O. chodnika, sztolni, szybu = *linja środkowa czyli kierunkowa chodnika, sztolni, szybu.* O. pieca = *linja środkowa wielkiego pieca, jego szybu, rusztów i słupa zaprawy.* **9.** lek.: O. miednicy = *linja łukowata ku tyłowi wypukła, łącząca środek płaszczyzny wejścia ze środkiem płaszczyzny jej wyjścia,* linja kierunkowa miednicy (axis s. linea conductrix pelvis). **10.** mat. *pewna prosta szczególna w danym utworze gieometrycznym lub układzie utworów:* O. walca, ostrokręgu. O. rzutowości lub homografji. Osie spółrzędnych = *układ linji, do których stosujemy dane utwory gieometryczne.* O. wielka, O. mała elipsy. Osie hiperboli. O. paraboli. O. obrotu = *prosta, około której obraca ś. dany utwór gieometryczny.* **II.** mech.: O. koła = *wał, na którym ś. ono obraca.* O. obrotu ciała = *linja idealna, dokoła której ciało wiruje lub wirować może.* O. wału, walca, czopu. O. korbowa p. **Kolano** pod 7). **12.** min.: O. krystalograficzna = *linja idealna przechodząca przez środek kryształu a łącząca środki naprzemianległych jednakowych ścian, jednakowych krawędzi, a. wierzchołki naprzeciwległych jednakowych kątów.* **13.** myśl. *długi włos błyszczący u zwierząt drapieżnych.* **14.** woj. *linja strzału wybiegająca od wewnętrznego punktu strzelnicy, zgadzającego ś. z środkiem ujścia dział, aż do zewnętrznego punktu lub przedmiotu, do którego ma ś. strzelać.* Sł. wil. Zdr. [**Ośka**]. Zgr. [**Osisko**]. <OS>

3. [**Oś**] przys. *ot tu, tuż:* Gdzie? — O.

[**Oścapierzenie, a,** blm.] czynność cz. **Oścapierzyć.**

[**Oścapierzyć, y,ył**] *rozczapierzyć:* O. ręce, skrzydła. <(Ro)scapierzyć>

Ościał, u, lm. **y** bot. (machaonia) *roś.* <?>

× **Ościanki, ów,** blp. *obręb mieszkania:* Panem ś. liczy, że ma kąty wolne w ojczystych ościankach. Bach. <O + Ścianki, lm. od Ścianka>

Ościany przym. od **Ość:** Kasze wszelakie: mannę, tatarczaną, kilkorę, jagły, jęczmienną, pszenną, ościaną, żytną... Ek. <Od Ość>

[**Ościasty**] p. **Ościsty.**

[**Ościągowiny, in,** blp.] *pakuły, zgrzebie, wyczesane z włókna konopnego.* <? zam. Rozciągowiny, Roz + CIĘG>

Ościca, y, lm. **e** bot. (aristida) *roś. z rodziny traw.* <Od Ość>

Ościec, ćca, lm. **ćce** bot. p. **Koziook.** <Od Ość>

× **Ościelać, a, ał** i × [**O. ś.**] p. **2. Obesłać:** Ościelali wierzchy słomą i chróstem z taką pochyłością, iż przy wygodnym dżdżu spadzie przebywali zimę bezpiecznie. Pilch.

× **Ościelanie, a,** blm., czynność cz. **Ościelać.**

[**Ościelanie, się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Ościelać ś.**

[**Ościelenie, a,** blm.] czynność cz. **Ościelić.**

[**Ościelić, i, il**] p. **Rozesłać.** <Zam. Rozścielić>

Ościełać, a, ał = **Ościelać.** P. **2. Obesłać.** [**O. ś.**] = **Ościelać ś.** P. **2. Obesłać.**

Ościełanie, a, blm., czynność cz. **Ościełać.**

[**Ościełanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Ościełać ś.**

Ościeniowy przym. od **Oścień,** *kolczasty, ościowy, tarnisty.*

Ościenka, i, lm. **i** p. **Oścień:** Co wygra Afer gnuśny z trzcinianą włóczenką, co Egiptczyk uczyni z kijem a ościenką? Stryjk. <Od Oścień>

Ościennie przys. od **Ościenny.** L.

Ościennik, a, lm. **cy,** × **Ściennik** *sąsiad ościenny.* L.

Ościenność, i, blm. rz. od **Ościenny;** × **Jednościenność.** L.

Ościenny, × **Ścienny,** × **Jednościenny,** × **Odścienny** *graniczny, sąsiedzki, sąsiedni, pograniczny,* × *ograniczny:* Naród, sąsiad O. Wojna ościenna. <O + Scienny, od Ściana>

Oścień, ościenia a. **osna,** lm. **ościenie, ościeniów** a. **i** a. **osny, osnów I.** *bodziec do popędzania bydła, wołów:* Kto dzierży pług, ostrym ościeniem wołów (=woły) pogania. Leop. A w dole jako zruszone mrowisko, kiedy je O. podważy od spodu. Kon. Trudno przeciw ościeniowi wierzgać. Prz. Twardo tobie na osny wierzgać. Bud. **2.** przen. *bodziec, pobudka, podnieta, zachęta, impuls:* Nieśmiertelność sławy dzielnych mężów osnem swoim do cnoty przypędziła. Stryjk. Rozkosz ościeniami pędzi zażywających jej. Birk. Prosił Boga, aby odjęty był od niego O., to jest pobudka cielesna. Wys. *(=pokusa, popęd).* Słowa mądrych są jak ościenie i jako gwoździe głęboko wbite. Birk. Rozkosz zostawia po sobie ościenie żalu *(=żądła, udręczenia, wyrzuty).* **3.** rybacki p. **Ość. 4.** †O. anat. p. **Kłykieć i Ość. 5.** bot. (spinifex) *roś.* **6.** bud. p. **Jedlinka.** Zdr. †**Ościenka,** ż. <Od Ość>

× **Ościeńczy** *blizki granicy, nadgraniczny, pograniczny, kresowy:* Ościeńcze granice. Sł. wil. <Od Ościenny>

Oścież, y, lm. **e I.** bud. *otwór w ścianie na wylot na wejście lub na okno.* **2.** Na O. p. **Narozcież:** Polska była krajem na wszystkie strony na O. otwartym. Niem. <O+ŚCIEG/STOG>

Ościeżyna, y, lm. **y, Glif** bud. *ukośne rozszerzenie muru we framugach okiennych i drzwiowych.* <Od Oścież>

Ościgla, i, lm. **e** bot. (myrsiphyllum) *roś. z rodziny liljowatych.* <?>

Ościoguzlczny p. **Krzyżo-ogonowy.** <Ość+Guziczny>

× **Ościokuprowy** anat. p. **Kolco-krzyżowy:** Tętnica ościokuprowa. Wiąz O. <Ość+Kuprowy>

[**Ościony, ów,** blp.] **I.** *ości kłosów zboża, ostre wierzchołki kłosów.* **2.** p. **Ość.** <Od Ość>

[**Ościory, ów,** blp.] **I.** *oddzielne grube łuski z ziarna żytniego po zmieleniu.* **2.** *owies dla koni [na zuber] zmielony.* <Od Ość>

Ościowy przym. od **Ość,** *ościsty, tarnisty.* Lek.: Wyrostek O. p. **Ość.** <Od Ość>

Ościpło, a, lm. **a** bot. (styphelia) *roś. z rodziny nastroszowatych.* <?>

Ościsko, a, lm. **a** p. **Oset:** Gęba z otręba, a pysk z ościsk. Prz. Na zagonach O., kazali je nam żąć nizko. <Od Ość a. Oset>

Ościsty I. a. [**Ościasty**] *pełen ości; kolący, kolczasty:* Chleb O., chleb z ościami, z plewami. Mącz. Pszenica gołka jest bez ości; wąsatka jest kosmata i oścista. Syr. (p. Ostka). Jeż, zwierzątko ościste. Sien. Wszystkie drzewa kolące, ościste zwykły też cierpki rodzić owoc. Haur. Płótno grube ościste. Skar. *(=zgrzebne).* Ryba ta bardzo oścista. Troc. **2.** anat.: Wyrostek O. p. **Cierniowy. 3.** bot.: Powój kolący a. O. p. **Kolcowój.** <Od Ość>

[**Ościuga, i,** lm. **i**] *ostra plewa ze zboża, szczeg. jęczmienna.* <Od Ość>

[**Ościuk, a,** lm. **i**] **I.** a. [**Oszczok**] *pierze twarde u ptactwa.* **2.** *kawałeczki włosów w mydlinach po ogoleniu.* **3.** *drobne kolące plewki w pieczywie.* <Od Ość>

Ość, i, lm. **i** a. × **e I.** *rzecz śpiczasta, koląca, kolec, kolka:* Wonna róża między cierniem rośnie, a z przyrodzenia miewa na gałązkach oście. Paszk. Ości róży bronią. Paszk. Jeż, gdy ś. zwinie, ościami ś. zamknie. Sien. O. u kłosia. Kn. *(=wąs).* W chlebie plewiane ości zgłodniałych nie kolą. L. Dzik, postrzegłszy strzelca, ostre wzjeży ości. Rys. *(=szczecinę).* Lis ości ma gęste a ciepłe. Sien. Jaźwiec ości ma więcej białe, niż czarne. Sien. *(=sierść).* O. rybia powierzchnia na grzbiecie. Troc. Przen.: Strzeż ś. gości, którzy mają swe ości. Prz. *(=szorstkich, czupurnych).* **2.** a. prow. **Kość** *kość rybia:* Ryby kości nie mają, tylko ości, pośrzednie między twardością kości i chrząstek. Kluk. Obrać rybę z ości. Troc. O. stanęła mu w gardle. **3.** *ostrz gwoździa, trzpień gwoździa.* **4.** †O. *skorupa.* Pot. **5.** *szczotka z pręcików drucianych, sporządzona na podobieństwo szczotki do lnu, osadzona na drążku i służąca do przekłówania kokonów prządki sosnowca, będących na drzewie.* **6.** anat. *cienka, obła wystająca część kości, mniej lub więcej ostro zakończona,* wyrostek ciernisty, kolczysty, × ościowy, ościsty, †tarnisty; †bodziec, × kłykieć, †kolczastość, †kolec, †oścień, †przyrastanie kończyste, śpiczastość, †tarń (spina). **7.** a. **Oścień** ryb. *osęka, rodzaj żelaznych wideł dwuzębnych, trójzębnych lub czterozębnych, zazębionych jak haczyki, do łowienia ryb, gdy pod wierzch wody podpłyną:* Bić ością szczupaki na wiosnę. Ryby też ością a. osęką łowią; jest to narzędzie żelazne, płaskie, mające kilka zębów, jak włóczenka na cienkim nasadzone; tym rybitw, postrzeliwszy rybę, ku sobie pociągnie. Trzyc. Zdr. [**Ostka, Osteczka**]. <OŚ(Ć)>

[**Ośdzie**] przys. **I.** p. **Ośtam. 2.** p. **Oździe.**

[**Ośdzieka**] *ot gdzie.* Por. **3.** [**Oś**].

[**Ośfęgier, gra,** lm. **gry**] *kordelas.* <?>

Ośka, i, lm. **i I.** [O.]=a) p. **Oś:** Zrobię wozik, zrobię oskę. b) *deska na osi kolców pługowych.* **2.** tok.: Ośki (lm.), szpingle, druciki w warsztacie tkackim. Druciki do szpulek czyli osiek w warsztacie tkackim.

× **Ośklać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Oszklić.**

× **Ośklanie, a,** blm., czynność cz. **Oszklać,** *oszklanie.*

× **Ośklanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ośklać ś.,** *oszklanie ś.*

× **Ośklenie, a,** blm., czynność cz. **Ośklić,** *oszklenie.*

× **Ośklenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ośklić ś.,** *oszklenie ś.*

× **Ośklić, i, ił** i × **O. ś.** p. **Oszklić.** <O+Śklić>

[**Ośkliwiec, wca,** lm. **wcy**] p. **Oszkliwiec:** Já to nie záden O., zebym cyganił.

[**Ośkoła, y,** blm.] p. **Oskoła.**

× **Ośłachcać, a, ał** p. **Uszlachcić.**

× **Ośłachcanie, a,** blm., czynność cz. **Ośłachcać,** *uszlachcanie.*

× **Ośłachcenie, a,** blm., czynność cz. **Oszlachcić,** *uszlachcenie:* Nozdrze... dla uślachcenia twarzy człowieczej. And. z Kobyl.

× **Ośłachcić, i, ił** p. **Uszlachcić:** Rzucam miedzy was jabłko pozłocone, tym napisem ośłachcone. S. Par. Przytrafić ś. to może tylko samym wielkim umysłom i tylko tym, którzy są zacną cnotą ośłachcieni. Kwiat. Ale ś. to ustawicznie przygadza tym, którzy są znamienitym zmysłem ośłachcieni. Kwiat. Niektórych same imiona gołe, wielką chwałą ośłachcione, do nas przyszły. Kwiat. Przez tych ziem zwycięstwa i tryumfy ośłachcona jest cnota rycerska wasza. Orzech. A ty, będąc takiemi klenoty ośłachcon, wdasz ś. w wielkie rozkoszy a próżnowanie. Orzech. <O+*Ślachcić, od Ślachta, Szlachta>

Ośłaczysko, a, lm. **a** m. i ni. p. **Ośłak.**

[**Ośład, a,** lm. **y**] p. **Ślad:** Padła mucha na konopie, zrobiła ośłada. <O+Ślad>

†**Ośląda, y,** lm. **y** p. **Ślad:** Herkules, wołów swoich kradzionych szukając, więcej ś. głosu trzymał, niżeli oślady. Klon. Niemasz żadnej na wodzie oślady. Pot. Przyozdobienia miasta przez Kazimierza Wielkiego ledwie teraz O. jaka zostaje. Błaż. Cóż mi teraz za pomoc, co niesiesz za radę na tak świeżą troski mej niezmierną oślądę. Pot. Zacnych przodków swoich idzie oślądą. Troc. <O + ŚLAD>

†**Ośladować, uje, ował** zwierza = *iść jego śladem, iść za nim trop w trop, tropić.* Mącz. Przen.: O. kogo = *śledzić, szpiegować, tropić.* <O + Śladować>

†**Ośladowanie, a,** blm., czynność cz. **Ośladować.**

[Ośląga, i, lm. **i]** pog. *osieł.* <Od Osieł>

Ośląk, a, lm. **i l.** *młody osiołek:* Dajcie mi muła czy ośląka, ja go zrobię doktorem miodopłynnym mogę. Jak. W. **2.** *chłopak o tępej głowie, hebes.* Zgr. **Oślączysko.** <Od Osieł>

Ośląrka, i, lm. **i** forma ż. od **Ośląrz.**

Ośląrnia, i, lm. **e** *stajnia dla osłów.* L. Przen. żart.: Przyjdźcie, kiedy ś. podoba, do mojej ośląrni (tak nazywał szkołę), to ci całą chudobę sprezentuję. Spas. <Od Ośląrz>

Ośląrski przym. od **Ośląrz.**

Ośląrz, a, lm. **e** *poganiacz a. pastuch osłów.* Mącz. Wiersze Dantego powtarzali rzemieślnicy i ośląrze. Wiszn. <Od Osieł>

Oślątko, a, lm. **a** p. **Ośl̨ę.** Przen.: (o człowieku) *głupiątko, głuptasek, głuptas, cielątko, ośl̨ina.* <Od Ośl̨ę>

†**Ośledник, ka,** lm. **cy** *ten, co ośladuje:* O., który ośladą zwierza dochodzi. Mącz. <Od Ośląda>

[Ośledra, y, lm. **y]** gór. **I.** *rodzaj pasa.* **2.** a. **[Aszleder** a. **Natylnik]** *fartuch tylny górników.* <Nm. Arschleder>

Ośledzienny *dokoła śledziony będący.* Lek.: Zapalenie ośledzienne (perisplenitis). <O + *Śledzienny, od Śledziona>

Ośl̨ep, Na ośl̨ep, Naośl̨ep, × **W ośl̨ep** przys. **I.** *zamknąwszy oczy, nie patrząc, nie widząc:* O. iść, zamrużywszy oczy. Kn. **2.** przen. = a) *ślepo, na ślepo, nieopatrznie, nie zważając na nic, na los szczęścia, na chybił-trafił:* Lecim na O. do upadku doczesnego i do zguby wiecznej. Chodź. O. bieżeć na nieprzyjaciela. Troc. Nam ś. nic nie powodzi, bo na O. wszystko czynimy. L. O. co czynić. Troc. b) *ślepo, z zupełnym zaufaniem, oddaniem ś., z nieograniczoną ufnością:* Niemasz nic gorszego, jako słuchać O. zawsze rad jednego. Jabł. Już O. ś. daję w ręce twoje. Lubom. *(= na łaskę i niełaskę).* Co widzisz, tego ś. O. przysz. Wuj. *(= koniecznie).* <O + ŚLEP>

Ośl̨epiacz, a, lm. **e** bot. (excoecaria agallocha) *roś., gatunek ślepodrzewu.* <Od Ośl̨epiać>

Ośl̨epiać, a, ał p. **Ośl̨epić.**

Ośl̨epiająco przys. *w sposób ośl̨epiający:* Wielka ta masa w oświetleniu słonecznym O. błyszcząca. Orzesz.

Ośl̨epianie, a, blm. od **Ośl̨epiać.**

Ośl̨epianie się, a ś., blm., czynność cz. **Ośl̨epiać ś.**

Ośl̨epiciel, a, lm. **e** *ten, co ośl̨epia a. ośl̨epił.*

Ośl̨epicielka, i, lm. **i** forma ż. od **Ośl̨epiciel.**

Ośl̨epić, i, ił, nied. **Ośl̨epiać** *zrobić ślepym, wyłupić oczy, pozbawić wzroku:* Ośl̨epili go, oczy mu łupiąc. Skar. Oleksy cesarz brata ośl̨epił; sam też precz wypędzon. Biel. M. O. kogo na obie oczy. Troc. Blask ośl̨epiający *(= ośl̨niewający).* Słońce mię ośl̨epia. Troc. Przen. *zaślepić, ośl̨nić, omamić, opętać:* Szczęście go ośl̨epia. Ośl̨epiony miłością. Górn. Wpatrzony w dal nagłych, ośl̨epiających przypomnień. Reym. **O. ś. I.** *pozbawić ś. wzroku:* Terazbym ś. rada ośl̨epiła, tak żałosnego strzegąc ś. widoku. P. Koch. **2.** †O. ś. *ośl̨epnąć, ociemnieć, stracić wzrok:* O. ś. na słońcu. Troc. <O + Ślepić>

Ośl̨epienie, a, blm., czynność cz. **Ośl̨epić:** Z ośl̨epienia ma cieczenie oka, wrzód, ranę. Troc. Przen.: Myśli i rozumu O. Głosy w. XV. *(= zaćmienie, zamroczenie, zaciemnienie).*

Ośl̨epienie się, a ś., blm., czynność cz. **Ośl̨epić ś.**

Ośl̨epieniec, ńca, lm. **ńcy** *człowiek ośl̨epiony,* przen. *zaślepieniec:* Gdy czytamy tę krótką relację, przychodzą nam na myśl różni ośl̨epieńcy w tym kierunku lub innym. <Od Ośl̨epiony>

Ośl̨epień, pnia, lm. **pnie** bot. p. **Ślepodrzew.** <Od Ośl̨epić>

Ośl̨epły *który ośl̨epł, zaślepły:* Zgrzybiały i O. Błaż. Krzyki rwały ś., płatały i huczały głucho w ośl̨epłej izbie. Reym. Pola zaś naokół zasnute były bielmem, ośl̨epłe zgoła i sine mrocznością. Reym. <Od Ośl̨epnąć>

Ośl̨epnąć, nie, ął a. **pł,** †**Ośl̨nąć,** †**Ośl̨nąć I.** *stracić wzrok, ociemnieć, zaślepnąć, zaniewidzieć:* Jeden zwyczaju jest niewolnikiem, drugi fortuną ośl̨epnie czyją. Zabł. **2.** [O. czego] *prześl̨epić, przeoczyć, nie dojrzeć:* Czy oni ośl̨epli na głowie wianecka? <O + Ślepnąć>

Ośl̨epnienie, a, blm. p. **Ośl̨epnięcie.**

Ośl̨epnięcie, a, lm. **a, Ośl̨epnienie** czynność cz. **Ośl̨epnać.**

Ośl̨ę, ęcia, lm. **ęta** *źrebię ośl̨e:* Przed rokiem ośląt od siana nie odsadzaj. Trzyc. O. dzikie. Troc. Z ośl̨ęcia koń nie będzie. Prz. Zdr. **Ośląt̨ko.** <Od Osieł>

Ośl̨ężyna, y, lm. **y, Dawalja** bot. (davallia) *roś. z gromady paprotników, z rzędu paproci.* <?>

Ośli I. a. × **Osłowy,** × **Osłowski,** × **Osielski** przym. od **Osieł:** Ośla skóra, stajnia. Troc. O. ryk. Troc. Jeśli kutwa z głodu umrze, O. takiemu pogrzeb, człeczego nie godny. Pot. Otwórzże Waść swoje ośle uszy dobrze i chciej mię rozumieć. L. Ośla głowa. Wad. (przen. i o człowieku tępego rozumu: *kapuściana głowa, głowa do pozłoty, barania głowa, osieł, cielę, głupiec).* Młyn O. *(= przez osła obracany).* Przen.: Ośla skóra = *pergamin.* Ma dyplomy na ośl̨ej skórze. Rog. Ośla ławka = *ławka w szkole przeznaczona dla złych uczniów.* Ośla czapka = *czapka z uszami niby ośl̨emi, którą za karę wkładano złym uczniom w szkole.* **2.** bot.: O. ogórek p. **Kolokwint.** <Od Osieł>

Ośl̨ica, y, lm. **e** *samica ośla.* Przen.: (o kobiecie) *przezwisko pogardliwe.* Zdr. **Ośl̨iczka.**

Ośl̨iczek, czka, lm. **czki** zool. p. **Ośl̨iczka.** <Od Ośl̨ica>

Ośl̨iczka, i, lm. **i I.** p. **Ośl̨ica. 2.** a. **Ośl̨iczek** zool. (asellus aquaticus) *skorupiak równonogi.*

Ośl̨iczy przym. od **Ośl̨ica:** Mleko ośl̨icze. L. <Od Ośl̨ica>

Ośl̨imaczenie, a, blm., czynność cz. **Ośl̨imaczyć.**

Ośl̨imaczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Ośl̨imaczyć ś.**

Ośl̨imaczyć, y, ył p. **Ośl̨izić. O. ś.** p. **Ośl̨iznąć.** <O + Ślimaczyć>

Ośl̨ina, y, lm. **y** m. (o zwierzęciu a. przen. o człowieku) *biedny, lichy, nędzny osieł:* O. pośród jadła z głodu padła. Fred. A.

Ośl̨iniać, a, ał i **O. ś.** p. **Ośl̨inić.**

Ośl̨inianie, a, blm., czynność cz. **Ośl̨iniać.**

Ośl̨inianie się, a ś., blm., czynność cz. **Ośl̨iniać ś.**

Oślinić, i, ił, Obślinić, nied. **Ośliniać, Obśliniać** *owalać ślinami, naślinić po wierzchu, dokoła, ze wszystkich stron, zaślinić, poślinić.* Przen.: *siląc ś., śliniąc ś., pocąc ś., rozpatrzyć, zbadać:* Recenzenci nie będą mieli czasu drobnostkowemi uwagami O. dzieło. Mick. **2.** żart. *obcałować:* Niejeden z was pamflet ośliniа szumny. Sow. **3.** *opluć:* Winę źródłową trzeba było do kogoś odnieść: do kogóż, jeżeli nie do tego, którego on oszczerstwem oślinił? Jeż. **O. ś.** *owalać ś. ślinami, poślinić ś., zaślinić ś.* <O+Ślinić>

Oślinienie, a, blm., czynność cz. **Oślinić:** Nikt teraz nie myśli o oszlifowaniu wierszy i ośliznieniu wyrażeń; a twoje poezje właśnie całością uderzą. Mick.

Oślinienie się, a ś., blm., czynność cz. **Oślinić ś.**

Oślisko, a, lm. **a** m. i ni. **l.** p. **Osieł. 2.** *biedny, godny politowania osieł:* Wół z ośliskiem. Groch.

Ośliзać, a, ał l. p. **Ośliзić. 2.** p. **Ośliznąć.**

Ośliзanie, a, blm., czynność cz. **Ośliзać.**

Ośliзgany *ślizki, wygładzony chodzeniem:* Na krużganek wejść było można po kamiennych, chociaż już bardzo ośliзganych progach, w skale wykutych. Kaczk. <O+*Ślizgany, od Ślizgać>

Ośliзgiwać się, uje ś., iwał ś. p. **Ośliznąć ś.:** Konie, schodząc, ośliзgują ś. zręcznie. Weys.

Ośliзgiwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ośliзgiwać ś.**

Ośliзgłość, i, blm. rz. od **Ośliзgły:** Ręce w dotknięciu były zimne i sprawiały pewne uczucie ośliзgłości. Dyg.

Ośliзgły p. **Ośliзły:** O. topaz. Berw. Szerokie, mokre i ośliзgłe schody. Reym. Ośliзgła trochę cera twarzy. Bał.

Ośliznąć, gnie, gnął a. **gł** i **O. ś.** p. **Ośliznąć:** Drzewo omarzło i ośliзgło po wierzchu. Ork. Noga ś. ośliznęła. Krasz.

Ośliznięcie, a, blm., czynność cz. **Ośliznąć.**

Ośliznięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Ośliznąć ś.**

Ośliзić, i, ił, Ośluzić, Ośliźnić, Oślimaczyć, Obślimaczyć, nied. **Ośliзać, Obśliзać** *zrobić ślizkim i wilgotnym, okryć śluzem:* Wilgotności, z macicy ciekące, ośliзają ją i przyczynę odejścia płodu dawają. Spicz.

Ośliзienie, a, blm., czynność cz. **Ośliзić.**

Ośliзły, Ośliзgły, Obśliзgły *który ośliзł, okryty śluzem:* Mięso ośliзłe. Ręce ośliзłe *(=lepkie, klejowate).* <Od Ośliznąć>

Ośliznąć, znie, znął a. **zł, Obśliznąć, Ośliзgnąć, Obśliзgnąć,** nied. **Ośliзać, Obśliзać l.** *zrobić ś. ślizkim:* Nieos.: Ośliзło na dworze = *zrobiło ś. ślizko, gołoledź.* Słabe ich tam było do murów przystępowanie, bo od dżdżów bardzo było wszędzie ośliзło. Baz. Ośliзło dzisiaj. Troc. **2.** a. **Ośliźnić** a. **Oślimaczyć ś., Obślimaczyć ś.** (o ranie, mięsie, serze gnijącym i t. p.) *zajść śluzem.* **Ośliznąć ś., Obśliznąć ś., Ośliзgnąć ś., Obśliзgnąć ś.** *obsunąć ś., opsnąć ś., ześliznąć ś., pośliznąć ś.:* Noga mu ś. ośliznęła. Rozbójnik chciał go pchnąć nożem, ale pchnięcie trafiło na pulares i ośliznęło ś. L. <O+*Śliznąć, ŚLIZG>

Ośliźnić, i, ił p. **Ośliзić:** Kiszki flegmą ośliźnione. Wolsz.

Ośliźnienie, a, blm., czynność cz. **Ośliźnić.**

Ośliźnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Ośliznąć ś.**

Ośliźnięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Ośliznąć ś.**

Ośliża, y, lm. **e** bot. (medinilla) *roś. z rodziny zaczerniowatych.*

†Ośłnąć, nie, nął p. **Ośłepnąć:** A w tem uśnieniu gnoj jastkolicy gorący jemu w oczy upadnie, tak iże rącze (rączo, natychmiast) ośłnął. B. Sz. Ale człowiek słuchał, niesłuchając tego kazania, ośłnął raczej: stworzenia miał za stwórcę, dary boże za bogi. Birk. Ośłnął wprawdzie ten niewidomy na oczy cielesne, ale na duszne oczy lepiej przejrzał. Dambr. Ten, który w wieczną onę światłość okiem rozumu patrzeć chce, miasto przejrzenia ośłnie i w błędy niewywikłane zajdzie. Dambr. <O+ŚLEP/SŁ[P]>

†Ośłnięcie, a, blm., czynność cz. **Ośłnąć.**

Ośluzić, i, ił p. **Ośliзić:** Dał jakieś plastry ten doktór, które jeszcze bardziej skóreczkę ciała ośluziły. Mat. <O+*Śluzić, od Śluz>

Ośluzienie, a, blm., czynność cz. **Ośluzić.**

×Ośluzły l. *zwiędły:* Ośluzłe listki róży zapach straciły i już śronią. Kniaź. Goły krzak teraz, gdzie róże były, z kwiatem ośluzłym w tej smutnej porze, ani kto wspomniał o Florze. Kniaź. **2.** p. **Obwisły.**

Ośm- p. **Osiem-.**

Ośmgraniasty *ośmiokątny:* Po prawej ręce jej gwiazda ośmgraniasta, po lewej księżyc niewypełniony. Nies. <Ośm+Graniasty>

Ośmiać, eje, ał, [Obśmiać], nied. **Ośmiewać, [Obśmiewać]** kogo, co = *wyśmiać:* Ludzie ci ś. dziwowali, a ośmiawszy, szli szacować ś. z onych sprosnych obyczajów twoich. Rej. <O+Śmiać>

Ośmiał, u, lm. **y. Gładysz, Gładycz, Woskownica,** bł. **Pszczelnik** bot. (cerinthe) *roś. z rodziny ogórecznikowatych.* Gatunek: O. mniejszy (c. minor). <? Nowotwór przyrodników>

Ośmianie, a, blm., czynność cz. **Ośmiać:** Postępków swych obawia ś. ośmiania. L.

†Ośmieci, i, blp., **†Ośmieciny** *odpadki, śmiecie:* Łuszczyny a. O. szafranne, które zostają po wychędożeniu szafranu. Mącz. <O+Śmieci>

†Ośmieciny, in, blp. p. **Ośmieci.**

Ośmielać, a, ał i **O. ś.** p. **Ośmielić.**

Ośmielanie, a, blm., czynność cz. **Ośmielać.**

Ośmielanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ośmielać ś.**

Ośmielenie, a, blm., czynność cz. **Ośmielić.**

Ośmielenie się, a ś., blm., czynność cz. **Ośmielić ś.**

Ośmielić, i, ił, nied. **Ośmielać** *zrobić śmiałym, dodać śmiałości, otuchy, zachęcić:* O. do czego. Na tron królów Messyny swe kroki ośmiela. L. Ksiądz go spowiada, a twarzą łaskawą jeszcze ośmiela, aby wyznał zbrodnię. Hoł. Świegoci ci do tego uczniów ośmielali, od czego jeszcze sami dalekiemi być ś. czuli. Pilch. Ośmielona siostra przystała, ofiarując ze swej strony liczny poczet sług i hajduków. Szaj. O. kogo do siebie = *spoufalić, zbliżyć za nadto.* **O. ś., [Obśmielić ś.]** *stać ś. śmiałym, nabrać śmiałości:* Ośmielił ś. już, jest jak u siebie *(=pozbył ś. nieśmiałości).* O. ś. na co = *odważyć ś.; poważyć ś., posunąć ś. do czego:* Ośmielił ś. do niej = *spoufalił ś.* Ośmielam ś. prosić = *śmiem, mam śmiałość, odważam ś.* Mąż do boju, moc jego na lwy ś. ośmiela. Drużb. <O+*Śmielić, od Śmiały>

Ośmieszać, a, ał i **O. ś.** p. **Ośmieszyć.**

Ośmieszanie, a, blm., czynność cz. **Ośmieszać.**

Ośmieszanie się, a ś., blm. czynność cz. **Ośmieszać ś.**

Ośmieszenie, a, blm., czynność cz. **Ośmieszyć.**

Ośmieszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Ośmieszyć ś.**

Ośmieszyć, y, yl, nied. **Ośmieszać** kogo, co = *okryć śmiesznością, wystawić na śmiech, na pośmiewisko:* Złośliwym i cynicznym dowcipem ośmieszał ofiary swoje wprzód, nim je zabijał. Bał. Komedja to była na to, by mnie rozkrwawić, O. i zdeptać. Asn. **O. ś.** *narazić ś. na śmiech, okryć ś. śmiesznością, wystawić ś. na pośmiewisko.* <O + Śmieszyć>

Ośmiewać, a, ał p. **Ośmiać.**

Ośmiewanie, a, blm., czynność cz. **Ośmiewać.**

Ośmigla, i, lm. **e** bot. (pluckenetia) *roś. z rodziny wilczomleczowatych.* <?>

Ośmina, y, lm. **y i.** *litewska miara rzeczy sypkich = 18 a. 20 garncom, ósma część beczki litewskiej:* Dla jednego pomyślność odmierza ośminą, drugiemu liczy na ziarnka. Syrok. Damyć żyta po ośminie. Syrok. Cztery ćwierci składa beczkę, każda ćwierć ma dwie ośminy. **2.** [O.] *miara gruntu, ósma część roli.* **3.** †O. *drachma:* Dragma a. O. unciey. <Od Ósmy>

[Ośminaś] = Osiemnaście.

[Ośminaście] = Osiemnaście.

Ośmio- łącząc ś. z następnym wyrazem, oznacza, że to, co ten ostatni wyraża, powtarza ś. 8 razy, jak np.:

Ośmiobocznie przys. od **Ośmioboczny.** L.

Ośmioboczny *mający osiem boków, ośmiokątny:* Podstawa ośmioboczna. Stolik O. Świt. <Osiem + Boczny>

Ośmiobok, u, lm. **i** p. **Ośmiokąt.** <Osiem + Bok>

Ośmiocalowy *długi na 8 cali.* <Osiem + Calowy>

Ośmiodniowy, Ośmiodzienny *8 dni trwający a. co ósmy dzień przypadający:* Wyjazd po ośmiodniowym w Krakowie mieszkaniu. L. <Osiem + Dniowy>

Ośmiodziałowy *osiem dział mający, złożony z ośmiu armat:* Baterja ośmiodziałowa. Mal. P. <Osiem + Działowy>

Ośmiodzienny p. **Ośmiodniowy.** <Osiem + Dzienny>

Ośmiofuntowy I. *ważący 8 funtów.* **2.** *zawierający w sobie osiem funtów:* Bańka naftowa ośmiofuntowa. **3.** *biorący w siebie 8 funtów:* Działo ośmiofuntowe = *nabijane kulami 8 funtów ważącemi.* <Osiem + Funtowy>

Ośmiogłosowy *mający osiem głosów; na osiem głosów ułożony:* Msza ośmiogłosowa. <Osiem + Głosowy>

Ośmiogodzinny *trwający osiem godzin:* Przeprowadzenie ośmiogodzinnego dnia roboczego. <Osiem + Godzinny>

Ośmiogran, u, lm. **y** p. **Ośmiościan:** Dżamia ma podstawę kwadratową, przechodzi potem w O., z którego wyrasta właściwy minaret okrągły, wypukły, lekki. Rol. <Osiem + Gran>

†Ośmiogranek, nka, lm. **nki** anat. *jedna z kostek stęp składających,* kość sześcienna (os cuboideum). <Od Ośmiogran>

Ośmiokańczasty p. **Ośmiokątny.** <Osiem + *Kańczasty, od Kant>

Ośmiokąt, a, lm. **y i.** a. **Ośmiobok** *figura o ośmiu kątach, o ośmiu bokach.* **2.** *rodzaj pasjansu.* <Osiem + Kąt>

Ośmiokątnie przys. od **Ośmiokątny.** L.

Ośmiokątny, Ośmiokątowy, Ośmiokańczasty, Ośmioboczny *mający ośm kątów, oktaedryczny;* posp. *ośmiościenny:* Wieża, baszta ośmiokątna. Krzyż O. abo o rogach ośmiu. Chm. B. <Osiem + Kątny>

Ośmiokątowy p. **Ośmiokątny:** Całe lewe skrzydło zajmowała ogromna ośmiokątowa baszta. Kaczk. <Osiem + Kątowy>

Ośmioklasista, y, lm. **ści** *uczeń klasy ósmej.* <Osiem + *Klasista, od Klasa>

Ośmioklasowy *mający 8 klas:* Gimnazjum ośmioklasowe. <Osiem + Klasowy>

Ośmiokompaniczny *z ośmiu kompanji złożony, osiem kompanji zawierający:* Stare regimenta dragońskie pozostawiano przy dawnej ośmiokompanicznej organizacji. Górs. <Osiem + *Kompaniczny, od Kompanja>

Ośmiokonny I. a. × **Ośmiosprzężny** *w 8 koni zaprzężony:* W ośmiokonnej pozłocistej kolebce. Krasz. O. cug koni grubych i silnych. Krasz. Kachowski 19 sierpnia karetą ośmiokonną zajechał do zamku, był przez Bułhakowa prezentowany królowi. Smol. **2.** *o sile ośmiu koni:* Lokomobilka ośmiokonna. <Osiem + Konny>

Ośmiokrokowy *8 kroków długi, zawierający 8 kroków:* Przebiegać poczynał w kierunkach różnych ośmiokrokową przestrzeń izdebki. Orzesz. <Osiem + Krokowy>

Ośmiokrotnie, × **Ośmkrotnie** przys. od **Ośmiokrotny.**

Ośmiokrotny, × **Ośmkrotny,** *ośm razy powtarzany.* <Osiem + *Krotny, od Kroć>

Ośmiolatek, tka, lm. **tki** *chłopiec lub zwierzę ośmioletnie.* <Osiem + *Latek, od Lato>

Ośmiolatka, i, lm. **i** *dziewczynka a. zwierzę-samica ośmioletnie:* Odznaczało ś. dziewczę, O. może, czarnemi oczętami i swą kruczą kosą. Kon. <Osiem + *Latka, od Lato>

Ośmiolecie, a, lm. **a** *ośmioletni okres czasu:* Najobfitszego materjału dostarczyło nam następne O. T. K. <Osiem + *Lecie, od Lato>

Ośmioletni, †Ośmletni *mający a. trwający 8 lat:* O. chłopczyk, okres. × Co O. = *co 8 lat przypadający.* <Osiem + Letni>

Ośmiołokciowy *mający 8 łokci długości:* Dąb O., sprowadzony na miejsce, kosztował dwa tynfy. Rol. <Osiem + Łokciowy>

Ośmiomiesięczny I. *8 miesięcy mający a. trwający.* **2.** × O. *co 8 miesięcy przypadający.* L. <Osiem + Miesięczny>

Ośmiomiesięcznie przys. od **Ośmiomiesięczny.**

Ośmiomilowy *mający 8 mil długości:* Rzeka Wereszyca na ośmiomilowym swym przebiegu z pod Jaworowa do Dniestru tworzy znaczne stawy. Tet. <Osiem + Milowy>

Ośmiomorgowy *mający 8 morgów rozległości:* Ogród O. <Osiem + Morgowy>

Ośmionogi *mający 8 nóg:* O. rak. L. <Osiem + *Nogi, od Noga>

Ośmiopalcowy, × **Ośmpalcowy I.** *długi, szeroki na 8 palców.* **2.** zool. *mający u nóg po 8 palców.* <Osiem + Palcowy>

Ośmiopalczasty *opatrzony ośmiu palcami:* Koła ośmiopalczaste. Ml. <Osiem + Palczasty>

Ośmiopiętrowy *wysoki na 8 pięter:* Dom O. <Osiem + Piętrowy>

Ośmiopręcikowy *mający 8 pręcików.* Bot.: Rośliny ośmiopręcikowe = *mające 8 pręcików wolnych w kwiecie dwupłciowym.* <Osiem + Pręcikowy>

Ośmioprocentowy *przynoszący procentu po 8 od sta; obłożony opłatą po 8 od sta:* Odstraszono kupców królewieckich cłem ośmioprocentowem od stosunków z Gdańskiem. T. K. <Osiem + Procentowy>

Ośmiopunktowy druk. *mający objętości 8 punktów:* Czcionki ośmiopunktowe a. petit. <Osiem + Punktowy>

[Ośmiorak, a, lm. **i** a. blp., **Osmak]** *dom z ośmiu mieszkaniami dla parobków.* <Od Ośmioraki>

Ośmioraki *złożony z ośmiu różnych gatunków, rodzajów:* Poema Tassa przeplatanym ośmiorakim rymem, jakim on je sam pisał, przełożyłem. P. Koch. <Od Ośmioro>

Ośmiorako przys. od **Ośmioraki,** *ośmiu sposobami, na 8 sposobów.* <Od Ośmioraki>

Ośmioramienny *mający 8 ramion:* Przepyszne świeczniki ośmioramienne. Gaw. Zool.: Głowonóg O. = *ośmiornica.* Ślós. <Osiem + Ramienny>

[Ośmiorgo] p. **Ośmioro.** <Ośmior(g)o>

† **Ośmiornasobnie** przys. od **Ośmiornasobny,** *osiem razy tyle.*

† **Ośmiornasobny,** † **Ośmnasobny** *ośm razy większy, 8 razy tyle wynoszący, ośmiokrotny.*

† **Ośmiornasób, W ośmiornasób,** † **Ośmiornasobnie,** † **Ośmnasobnie,** † **Ośmioro tyle** przys. *ośm razy tyle.* <Ośmioro + Na + SOB/SIEB>

Ośmiornica, y, lm. **e** zool. (octopus) *głowonóg dwuskrzelowy, głowonóg ośmioramienny.* <Now. od Ośmioro>

Ośmioro, † **ra, rga, [Ośmiorgo] I.** *licz. zb. od osiem:* Mój ojciec miał ś. nieźle, ale nas było O., a wieś jedna. Kras. Ach! ja tak moich widziałem O.! i co dnia patrząc na te konające, wysiedziałem tu całe trzy miesiące. Słow. O. dzieci, ludzi, bydła, sanek, drzwi. Nie ukradł O. skota. **2.** † O. tyle p. **Ośmiornasób.** <Od Ośm, Osiem>

Ośmiorogi, Ośmiorożny *o ośmiu rogach:* Krzyż O. Chm. B. *(= ośmioramienny).* <Osiem + * Rogi, od Róg>

Ośmiorożny p. **Ośmiorogi:** Na haftowanej w promienie gwieździe ośmiorożnej. Bobr. <Osiem + Rożny>

† **Ośmiorzeczny** *ośmiozgłoskowy:* Rozmowy polskie, rytmy ośmiorzecznemi złożone. Korcz. <Osiem + * Rzeczny, od St. Czes. śřek, zřek = zgłoska>

× **Ośmiosecinny** p. **Ośmiosecinowy.**

Ośmiosecinowy, × **Ośmiosecinny** *zawierający w sobie 8 secin, z ośmiu secin złożony:* Ośmiosecinna kolumna żołnierzy. Sł. wil. <Osiem + * Secinowy, od Secina>

Ośmioskrzydłowy *opatrzony ośmiu skrzydłami:* Kilka ośmioskrzydłowych wiatraków, zwyczajnych w Turcji. Krasz. <Osiem + Skrzydłowy>

Ośmiosłupny p. **Ośmiosłupowy.** <Osiem + Słupny>

Ośmiosłupowy, Ośmiosłupny *opatrzony ośmiu słupami, ośmiokolumnowy.* <Osiem + Słupowy>

× **Ośmiosprzężny** p. **Ośmiokonny** *zaprzężony w 8 koni.* <Osiem + Sprzężny>

Ośmiostopowy, × **Ośmstopny,** × **Ośmstopy I.** *na 8 stóp długi:* Sześć serpentyn żelaznych sześcio- i ośmiostopowych. Rol. **2.** org.: Organ O. = *mający piszczałkę głosu, zwanego pryncypałem, na 8 stóp długą.* <Osiem + Stopowy>

Ośmiościan, u, lm. **y, Ośmiogran, Oktaedr** mat. *bryła ograniczona ośmioma płaszczyznami:* O. foremny = *bryła ograniczona ośmioma równemi trójkątami równobocznemi.* <Osiem + Ściana>

Ośmiościanowy p. **Ośmiościenny.**

Ośmiościenny przym. od **Ośmiościan.**

Ośmiotomowy *zawierający 8 tomów, w ośmiu tomach zawarty:* Dzieło ośmiotomowe. <Osiem + Tomowy>

Ośmiotygodniowy *osiem tygodni żyjący a. trwający:* Cała książka poświęcona opisowi ośmiotygodniowego pobytu Henryka Walezjusza w północnych Włoszech. Dar. <Osiem + Tygodniowy>

Ośmiotysiączny p. **Ośmiotysięczny.**

Ośmiotysięczny, Ośmiotysiączny *wynoszący, obejmujący osiem tysięcy, złożony z ośmiu tysięcy:* Szczupłe pięcio-, a. najwięcej ośmiotysięczne wojsko królewskie. Szaj. <Osiem + Tysięczny>

Ośmiowiadrowy *mieszczący w sobie 8 wiader.* <Osiem + Wiadrowy>

Ośmiowieczny *osiem wieków liczący, osiem wieków trwający, ośmiowiekowy.* Wor. <Osiem + Wieczny>

Ośmiowiekowy p. **Ośmiowieczny.** <Osiem + Wiekowy>

Ośmiowiersz, a, lm. **e** *utwór poetyczny złożony z ośmiu wierszy:* Dowcipny O. pana Stanisława, któryśmy spotykali we wszystkich prawie ówczesnych raptularzach podolskich. Rol. <Osiem + Wiersz>

Ośmiowiosłowy *o ośmiu wiosłach:* Łódź ośmiowiosłowa = *ośmiowiosłówka.* <Osiem + Wiosłowy>

Ośmiowiosłówka, i, lm. **i** wiośl. *łódź o ośmiu wiosłach, łódź ośmiowiosłowa.* <Od Ośmiowiosłowy>

Ośmiowłókowy I. *obejmujący osiem włók przestrzeni:* Majątek O. **2.** *posiadający osiem włók ziemi:* Pewien ziemianin O. obywać ś. musi jednym parobkiem i pastuchem. <Osiem + Włókowy>

Ośmiozgłoskowiec, wca, lm. **wce** *wiersz ośmiozgłoskowy:* Te satyry dość wyraźnie mają charakter utworów Stanisława Grochowskiego w ulubionym ośmiozgłoskowcu. Nr. <Od Ośmiozgłoskowy>

Ośmiozgłoskowy *składający ś. z ośmiu zgłosek:* Pieśń zwykłym ośmiozgłoskowym wierszem napisana. Brk. <Osiem + Zgłoskowy>

× **Ośmiórka, i,** lm. **i** *ósemka, ósma część czego:* Książka w ośmiórkę *(= in octavo).* Sł. wil. <Od Ośmioro>

Ośmiu *forma osobowo-męska* od **Osiem:** O. panów. <Od Osiem>

× **Ośmiudziesiąt** p. **Ośmdziesięciu.**

Ośmiuset *forma osobowo-męska* od **Osiemset:** O. żołnierzy.

† **Ośmkrotnie** przys. od **Ośmkrotny.** L.

† **Ośmkrotny** p. **Ośmiokrotny.** Troc. <Ośm + * Krotny, od Kroć>

† **Ośmletni** p. **Ośmioletni:** Teodozjusz Arkadjusza ośmletniego Augustem uczynił. Skar. <Ośm + Letni>

† **Ośmnaćcie, stu** p. **Osiemnaście:** Skarbimir nie ukradł Chebdzie owsa za O. groszy chąsiebną rzeczą. HR. <p. Osiemnaście>

× **Ośmnasobnie** przys. od **Ośmnasobny.**

† **Ośmnasobny** p. **Ośmiornasobny.**

[Ośmnast] = **Osiemnaście:** Mnie nie było O. rokók, kiek juz poza bucki (na zbój) ku dobrym chłopcom skocył. Tet. <p. Osiemnaście>

Ośmnastak, a, lm. **i** myśl. p. **Jeleń.**

× **Ośmnastek, tka,** lm. **tki = Osiemnastka.** Wor. <Od Osiemnasty>

Ośmnastka, i, lm. **i I.** p. **Osiemnastka:** O. już stuknęła tobie. Jeż. *(= osiemnasty rok życia nadszedł).* **2.** [O.] *płótno zrobione z pasemek mających po 18 nitek:* Ja już umiem prząść, i niegrubo, nie radninę, ale na ośmnastkę, na dwudziestkę. Krasz. <Od Osiemnasty>

† **Ośmnastny** *mieszczący w sobie osiemnaście.* Troc. <Od Osiemnaście>

Ośmnastogłowy chir. p. **Osiemnastogłowy.** <Osiemnaście + Głowa>

Ośmnastoletni p. **Osiemnastoletni.** <Osiemnaście + Lato>

Ośmnastomiesięczny p. **Osiemnastomiesięczny:** Przebywał w domu rodzinnym w lipcu 1644 r., po ośmnastomiesięcznej niebytności. Szaj. <Osiemnaście + Miesiąc>

Ośmnastotysiączny p. **Osiemnastotysiączny.** <Osiemnaście + Tysiąc>

Ośmnastotysięczny p. **Osiemnastotysiączny:** Zwycięstwo Sasa, przy pomocy ośmnastotysięcznej armji Rosjan, przeważyło. Kraus. <p. Ośmnastotysiączny>

Ośmnasty, Osiemnasty, † Ośmynasty *licz. porządkowy od 18.* <Ośm + Na + Dziesięć>

[Ośminaś, stu] = **Osiemnaście.**

† Ośmpieniężny *zawierający a. kosztujący 8 pieniążków, szelągów.* Troc. <Osiem + Pieniężny>

[Ośmyrgnąć, nie, nął] *obetrzeć, obedrzeć, osmyknąć:* Skórę mu ośmyrgneno. <Zam. Osmorgnąć przez śld. do O + Smyrgnąć>

[Ośmyrgnięcie a, blm.] czynność cz. **Ośmyrgnąć.**

Ośniak, a, lm. **i, Ośnik, [Ośny nóż]** *strug, nóż prosty lub kabłąkowaty z dwoma trzonkami do oburęcznego ujęcia i strugania obręczy, kopyt końskich przy podkuwaniu konia i do robót kołodziejskich,* [skobel, skobla]. <OS>

Ośniata, y, lm. **y, Szpagatnica, Opletka** bot. (billardiera) *roś. z rodziny pospornicowatych.* <?>

[Ośniedziały] *który ośniedział:* Począł wyprówać ośniedziały rzemień. Ork.

[Ośniedzieć, eje, ał] *okryć ś. śniedzią.* <O + Śniedzieć>

Ośnieża, y, lm. **y** bot. (halesia) *roś. z rodziny styrakowcowatych.* <?>

Ośnieżać, a, ał p. **Ośnieżyć.**

Ośnieżanie, a, blm., czynność cz. **Ośnieżać.**

Ośnieżenie, a, blm., czynność cz. **Ośnieżyć.**

Ośnieżyć, y,ył, nied. **Ośnieżać** *okryć, osypać śniegiem, zaśnieżyć:* Marzyła, wpatrzona w ośnieżony sad. Reym. Wszystko to na dzień naznaczony zbiegło ś. sanną do ośnieżonego dworu. Krasz. Przen.: *okryć siwizną, ubielić:* Wiek ośnieżył mu głowę. <O + Śnieżyć>

Ośnik, a, lm. **i I.** p. **Ośniak:** O. krzywy i prosty (= *narzędzie bednarskie*). Miejcie na te męki ludzkie dobre instrumenta: miecze, noże i ośniki i ostre rzezaki. Spk. Zdrapawszy ich ośnikami, nacierać ich rany, potym ich kłaść do kąpiele. Spk. Kuba spuścił O., którym strugał. Reym. Wybito ich w mgnieniu oka kolbami i ośnikami. Sienk. **2.** × O. *biegun świata:* Pod ośnikiem. Wor.

Ośny, Osiowy przym. od **Oś.** Kn. <Od Oś>

[Ośny nóż] p. **Ośniak.**

Ośpianka, i, blm. *ospianka* p. **Ospa.** <Od Ospa>

Ośpica, y, lm. **e** lek. **I.** × O. p. **Ospa. 2.** † Ośpice, lm. p. **Ospica 3.** † O. p. **I. Kur. 4.** [O.] *choroba krostowa u owiec.* **5.** [O.] *znak po szczepionej ospie.* <Od Ospa>

[Ośpich, u, lm. **y]** *pęcak, rodzaj kaszy.*

† Ośpiczki, ek, blp. lek. p. **I. Kur.**

† Ośpieszale przys. od **Ośpieszały,** *opieszale.*

† Ośpieszałość, i, blm. rz. od **Ośpieszały,** *opieszałość:* O. przybycia jego. Troc.

† Ośpieszały, † Ospieszały p. **Opieszały.** Troc.

Ośpiewać, a, ał, nied. **Ośpiewywać** kogo, co = *osławić śpiewem, opieśnić, wysławić śpiewem,* nied. *opiewać:* Wolę być ośpiewanym przez wajdelotów. Słow. O. nawet nie zdołam strojów pani Róży i panny Emilji. Jeż. W okolicy równej i położystej, ośpiewanej jej tęsknemi pieśniami, leży wieś Stawiska. Kaczk. Podobieństwo do roli, jaką odegrała małżonka Menelausa w dziejach wojny, ośpiewanej przez Homera. Jeż. Słowik szczęście ośpiewuje nasze. Berw. Natura dała położenie, osłonięte górami, ośpiewywane szmerem strumieni i szczebiotem ptasząt. Jeż. **O. ś.** *naśpiewać ś.:* Nie mógł O. ś., tyle szczęśliwości było w jego sercu. Ork. <O + Śpiewać>

Ośpiewanie, a, blm., czynność cz. **Ośpiewać.**

Ośpiewanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ośpiewać ś.**

Ośpiewywać, uje a. **ywa, ywał** i **O. ś.** p. **Ośpiewać.**

Ośpiewywanie, a, blm., czynność cz. **Ośpiewywać.**

Ośpiewywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ośpiewywać ś.**

[Ośratać, a, ał] *pobłogosławić, przeżegnać:* Ośratajże mnie, matko moja, bo ja już jadę do kościoła. <O + S = Z + RZAT>

[Ośratanie, a, blm.] czynność cz. **Ośratać.**

[Ośrebać się, bie ś., bał ś.] *opić ś.:* Ośrebał ś. żentyny. <O + * Śrebać, od Serbać, Sorbać, Czes. srběti = chlipać, żłopać>

[Ośrebanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Ośrebać ś.**

[Ośrecenie, a, blm.] czynność cz. **Ośrecić.**

[Ośrecić, i, ił] *zmizernieć, opaść z ciała.*

[Ośredne, ego, lm. **e]** *miejsce po środku wsi, gdzie mieści ś. karczma i kuźnia.* <O + * Średne, ŚROD/SIERD>

[Ośreniały] p. **Oszroniały.**

Ośrodek, dka, lm. **dki,** × **Ośrodka, † Ośrzodek, † Ośrzodka I.** [O.] *środek.* **2.** a. **Ośródek,** × **Ośródka, [Ośrodziek]** *środkowa część wewnątrz czego:* O. chleba = *miękisz.* Skórka i O. chleba. **3.** *jądro, rozsadnik, centrum:* Może nie trafilibyśmy na ośrodki, z których ś. rozchodziła działalność publiczna, państwowa. T. K. **4.** anat. = a) Ośrodki = *części mózgu określone mniej lub więcej dokładnie, będące siedliskiem pewnych spraw psychicznych a. punktem wyjścia bodźców ruchowych* (centrum), b) O. jądra p. **Ciało. 5.** fiz. p. **Środek.** <O + Środek>

Ośrodkowy I. przym. od **Ośrodek:** Posłowie galicyjscy upatrzeni są przezeń jako punkt O. przyszłej wielkości. Należałoby halucynację uważać jako ruch ośrodkowo-obwodowy od mózgu do zmysłów. **2.** anat.: Nerwy ośrodkowe (nervi centrales) (w przeciwstawieniu do obwodowych).

[Ośrodziek, dzka, blm.] p. **Ośrodek.** <Z Ośrodek>

Ośroniać, a, ał p. **Oszronić.**

Ośroniały p. **Oszroniały.**

Ośronianie, a, blm., czynność cz. **Oszroniać.**

Ośronić, i, ił p. **Oszronić.** <O + Śronić>

Ośronieć, eje, ał p. **Oszronieć.** <O + Śronieć>

Ośronienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Ośronić. 2.** czynność cz. **Ośronieć.**

[Ośród] p. **Wśród:** U mnie i O. lata już noc, choć jeszcze poświata. Rej. Głębokie, jak O. nocy u zenitu. Matl. W martwocie powietrza, stojącego O. 8°, rozlega ś. smutny głosik nawoływania niewidzialnego ptaszka. Matl. O. pola. <O + Śród>

Ośródek, dka, lm. **dki** p. **Ośrodek.**

[Ośródka, i, blm.] p. **Ośrodek.** <O + ŚROD/SIERD>

[Ośródwieczerz, y, lm. **e]** *obiad u panny młodej.* <Ośród + *Wieczerz, od Wieczerza>

†**Ośrzenіały** p. **Oszroniały.** Mącz.

†**Ośrzenieć, eje, ał** p. **Oszronieć.** Troc. <O + Śrzenieć>

†**Ośrzodek, dka,** lm. **dki** p. **Ośrodek:** Wołki same ośrzodki zboża zjadają. Kluk. O. chleba, miąksz śrzodkowy. L. Blachę po każdym kupersztychu wybiciu zaraz trzeba ośrzodkiem od chleba rżanego, to jest ośrzodką chlebową, wytrzeć. Haur. Z ośrzodka pszenicznego chleba. Ocz. <O + Śrzodek>

†**Ośrzodka, i,** lm. **i** p. **Ośrodek:** O. w chlebie wielkim bywa niewypiekła. Trzyc. Blachę po każdym kupersztychu wybiciu zaraz trzeba ośrzodkiem od chleba rżanego, to jest ośrzodką chlebową, wytrzeć. Haur. <O + *Śrzodka, od Śrzodek>

†**Ośrzoniać, a, ał** p. **Oszronić.**

†**Ośrzoniały,** p. **Oszroniały.** <Od Ośrzonieć>

†**Ośrzonianie, a,** blm., czynność cz. **Ośrzoniać.**

†**Ośrzonić, i, ił** p. **Oszronić.** <O + *Śrzonić, od Śrzon>

†**Ośrzonieć, onieje** a. **enieje, oniał, eniał** p. p. **Oszronieć.** Troc.

†**Ośrzonienie, a,** blm. **I.** czynność cz. **Ośrzonieć. 2.** czynność cz. **Ośrzonić.**

†**Ośrzód** p. **Wśród.** <O + Śrzód>

[Ośtam, Ośdzie] *ot tam.* Por. **3. [Oś].** <Oś + Tam>

[Ośten, ta, to] *ot ten:* Z ośty ręki. Por. **3. [Oś].** <Oś + Ten>

[Ośtrawki, ów, blp.] p. **Ostrawki.** <p. Ostrawki>

[Ośtu] *ot tu.* Por. **3. [Oś].** <Oś + Tu>

[Ośturchać, a, ał] p. **Oszturchać.** <O + Śturchać = Szturchać>

[Ośturchanie, a, blm.] czynność cz. **Ośturchać.**

[Oświabiać, a, ał i **O. ś.]** p. **Oszwabić.**

[Oświabianie, a, blm.] czynność cz. **Oświabiać.**

[Oświabianie się, a ś., blm.] czynność cz. **Oświabiać ś.**

[Oświabić, i, ił i **O. ś.]** p. **Oszwabić.** <Z Oszwabić>

[Oświabienie, a, blm.] czynność cz. **Oświabić.**

[Oświabienie się, a ś., blm.] czynność cz. **Oświabić ś.**

Oświadamiać, a, ał p. **Oświadomić.**

Oświadamianie, a, blm., czynność cz. **Oświadamiać.**

Oświadomić, i, ił, nied. **Oświadamiać** kogo z czym = *zrobić go świadomym czego, oświecić, oznajomić, objaśnić o czym, zapoznać z czym:* Lekcje oświadamiające z nowym obowiązkiem. Kow. <O + *Świadomić, od Świadomy>

Oświadomienie, a, blm., czynność cz. **Oświadomić.**

Oświadczać, a, ał i **O. ś.** p. **Oświadczyć.**

Oświadczalny *tyczący ś. oświadczenia, oświadczający:* Upatrywał tylko sposobnej chwili, by jej paść do kolan, gorącą miłość w oświadczalnym opiewając sonecie. Rol. <Od Oświadczać>

Oświadczanie, a, blm. **I.** czynność cz. **Oświadczać:** Wyszedł przeciw niemu z wielkim oświadczaniem czci i poszanowania. Troc. **2.** †O. urzędowe = a) *przedstawienie świadków.* b) *protest, protestacja wobec sądu.* Troc.

Oświadczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oświadczać ś.**

Oświadczenie, a, lm. **a I.** czynność cz. **Oświadczyć:** Zbyteczne oświadczenia i ceremonje nie są oznaczeniem uprzejmej chęci. Kras. Szczera ludzkość czyni niekiedy oświadczenia, ale na czczych ś. słowach nie zasadza; krótkie są, niekunsztowne, ale skutek za niemi nadchodzi. Kras. Uczyniwszy O. przytomnym panom i profesorom, miał taką mowę. L. *(= uczyniwszy im komplement.* L.). Zakończył król oświadczeniem, że dałby życie dla utrzymania konstytucji. Smol. Na jego O., że spodziewa ś. gości, nie było co rzec. Sienk. **2.** p. **Oświadczenie ś. 3.** p. **Oświadczyny:** Zmroki szare przed świtaniem widocznie sprzyjają zalotom, oświadczeniom, a pieśni kochanków brzmią dobitniej. Dyg. **4. [O., Oświajczenie]** *zaświadczenie, świadectwo.* **5.** han. *deklaracja, podanie jakości towaru, podanie kwoty przedstawiającej wartość otrzymania towaru w czasie żądanym.*

Oświadczenie się, a ś., blm., **Oświadczenie I.** czynność cz. **Oświadczyć ś.:** O. ś. z miłością, z przyjaźnią, z usługą. **2.** p. **Oświadczyny.**

× **Oświadczyciel, a,** lm. **e** *ten, co oświadcza lub oświadczył co a. co ś. z czym oświadcza lub oświadczył:* Przyjaźni O. wierny. Żebr.

× **Oświadczycielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Oświadczyciel.**

Oświadczyć, y,ył, [Oświarczyć, Obświadczyć, Obświarczyć], nied. **Oświadczać, [Oświarczać, Obświadczać, Obświarczać] I.** komu = *oznajmić, powiedzieć wręcz, zapowiedzieć:* Oświadczam ci, że na drugi raz bezkarnie ci to nie ujdzie. **2.** co komu a. **O. ś.** komu z czym = *oznajmić, wyznać, wyjawić, wynurzyć, wypowiedzieć; zapewnić o czym:* Nie śmie mi O. miłości swojej. L. Oświadczona mi przyjaźń. Troc. Aby oświadczyli miłość swoję i afekt przeciw królowi, złożyli ś. na 150,000 i to królowi oddali. Birk. Pięknie nas przyjął, tysiąc grzeczności i wdzięczności oświadczył. L. Jestem przysłany O. panu powinną atencję. L. *(= złożyć).* O. komu swoją wolę, swe chęci, zamiary. O. komu swoją gotowość do czego. **3.** kogo komu = *złożyć w jego imieniu wyznanie miłości, oświadczyć ś. za kogo:* O. kogo pannie. **4.** †O. *zawiadomić:* Z dopuszczeniem oświadczonego naszego pana króla. Ort. **5.** †O. co = *zawiadomić, donieść, zameldować o czym:* Oświadczył zabój. Troc. **6.** †O. co kim = *poświadczyć, zaświadczyć, udowodnić co przez kogo, dowieść czego kim, jako świadkiem, podać kogo na świadka, powołać ś. na czyje świadectwo:* Ujrzę, ano kilku szlachciców z wozy rąbią i nakładają na wozy drwa... i zaraz oświadczyłem podstarościm, woźnym i szlachtą. Górn. Jako Adam na zmowny dzień s listem na sołtystwo przyjął (= przyjechał) do Landa i pokładał list, a k temu Mieczsław nie był i mną to oświadczał. HR. Oświadczył to pewnemi ludźmi. **O. ś. I.** *wystąpić ze swoim poglądem, mniemaniem, przekonaniem, oznajmić swoją decyzję:* Rada ministrów (pruska) oświadczyła ś. jednomyślnie przeciwko konstytucji, przeciwko dziedziczności tronu. Smol. Gdyśmy ś. zatym zebrali na sejmik, naprzód ś. publicznie oświadczyłem, że żadnego kroku nie uczynię. Mat. **2.** za kim, za czym = *opowiedzieć ś., przechylić ś. na czyją stronę:* Większość jednak szlachty oświadczyła ś. za Piastem: po raz wtóry ofiarowano koronę Stanisławowi Leszczyńskiemu. Paw. **3.** komu p. **Oświadczyć** pod 2); *wynurzyć ś., wywnętrzyć ś., zapewnić:* Oświadczał mu ś., że go nigdy nie odstąpi. Troc. O. ś. komu z usługą *(= ofiarować ś., narzucić ś.).* **4.** osobie innej płci = *wyznać jej swą miłość, wyrazić chęć pojęcia w małżeństwo:* Oświadczył ś. i został przyjęty *(= poprosił o rękę).* Oświadczył ś. o córkę. Sama mu ś. oświadczę,

że go kocham. L. **5.** × O. ś. kim = *powołać ś. na czyje świadectwo, wezwać kogo na świadka,* nied. *świadczyć ś. kim:* Bóg sam, którym ś. oświadczamy, zostanie sędzią tego. Vol. **6.** † O. ś. *zaprotestować:* Oświadczam ś. przed Bogiem, u prawa. Troc. <O + Świadczyć>

Oświadczyny, yn, blp. *oświadczenie ś., oświadczanie ś. o rękę kobiety, akt takiego oświadczenia ś.:* Pójść w O. <Od Oświadczyć ś.>

Oświadomić, i, ił l. kogo o czym = *zrobić go świadomym czego, poświadomić, poinformować, dać mu znać, zawiadomić, otworzyć mu na co oczy, oświecić go w czym, wtajemniczyć w co:* Zamojski jak najdokładniej był oświadomiony. Krasz. **2.** [O.] *uwiadomić.* **O. ś.** o czym = *nabrać świadomości czego, poświadomić ś., poinformować ś., zasięgnąć wiadomości o czym, poznać co, wtajemniczyć ś. w co.* <O + *Świadomić, od Świadomy>

Oświadomienie, a, blm., czynność cz. **Oświadomić.**

Oświadomienie się, a ś., blm., czynność cz. **Oświadomić ś.**

[**Oświajczenie, a,** lm. **a**] p. **Oświadczenie.** <Starsza forma *Oświajczenie zam. późniejszej Oświadczenie>

[**Oświarczać, a, ał** i **O. ś.**] p. **Oświadczyć.**

[**Oświarczanie, a,** blm.] czynność cz. **Oświarczać.**

[**Oświarczanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Oświarczać ś.,** *oświadczanie.*

[**Oświarczenie, a,** blm.] czynność cz. **Oświarczyć,** *oświadczenie.*

[**Oświarczenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Oświarczyć ś.,** *oświadczenie ś.*

[**Oświarczyć, y,ył** i **O. ś.**] p. **Oświadczyć.** <O + Świarczyć = Świadczyć (por. Starczyć zam. *Statczyć)>

[**Oświat, u,** lm. **y**] l. *święto wielkanocne.* **2.** *święcone wielkanocne.*

Oświata, y, blm. l. × O., [**Oświetl**] *odbijanie ś. światła, szerzenie ś. jasności dokoła, blask, odblask, łuna, oświetlenie:* Szalupa spieszyła ku morzu; przy oświacie rybacy mogli rozeznać, że to łódź moskiewska. Świt. Miejsce ono częste ognie i O. niebieska objaśniała. Błaż. Księżyc mglistym oczom pożyczył oświaty. Malcz. Na wabną pereł kosztownych oświatę przywiodła męża o życia utratę. Nar. Historja jest oświatą prawdy, mistrzynią żywota. Błaż. **2.** a. **Oświecenie** przen. *światło nauki, oświecenie mas, cywilizacja, kultura:* Stan oświaty w narodzie. Szerzyć, krzewić, tłumić oświatę. Jest to powołaniem dobrych pisarzy... wyrabiać i posuwać dzieło prawdziwej oświaty. Śniad. Ministerjum oświaty. Poddawać ludziom jakby opjum na rozsądek nie jest to, zdaje mi ś., przyspieszać ich oświatę. Śniad. O. jest najwyższym skarbem każdego narodu. Za życia gasił każdy promyczek oświaty. Mick. Zajmować ś. dziełem szerzenia oświaty po wszystkich warstwach społecznych. Lib. Księgi to nie O., ale tylko znaki, ślady oświaty. Mał. Postęp oświaty. <O + SWIT/SWIAT>

Oświatka, i l. × O., lm. **i** *to, co ś. pali dla oświetlenia (świeca, lampa, łuczywo i t. p.):* Siądzie przy oświatce nocą. Słow. **2.** blm. *licha, powierzchowna, podejrzanej wartości oświata:* Połysk nieprawej oświatki. Krasz. <Zdr. od Oświata>

Oświecać, a, ał i **O. ś.** p. **Oświecić.**

Oświecanie, a, blm., czynność cz. **Oświecać.**

Oświecanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oświecać ś.**

Oświecenie, a, blm. l. czynność cz. **Oświecić:** Niemasz oświecenia większego, jako od słońca. Troc. *(= światła).* Według chrześcijańskiego oświecenia. Troc. Starzy kościelni doktorowie częstokroć oświeceniem krzest św. zowią. Hrb. Tobjasz po oświeceniu swoim żył jeszcze 40 lat. Wuj. **2.** p. **Oświata:** Człowiek bez oświecenia. L. O. w rozumie. Troc. Komisja wyznań religijnych i oświecenia publicznego (w Warszawie). Rzymian ludzkość i O. podbitym żalu po utraconej wolności ulżywały. Jan. Azali tuszymy sobie, że gruby odyniec (Turczyn) okrzesze nas swoim oświeceniem? Jan. Filozofja i O. dały poznać próżność guseł i zabobonów. Grez.

Oświecenie się, a ś., blm., czynność cz. **Oświecić ś.**

Oświeceńszy st. w. od **Oświecony:** Klasy (społeczeństwa) oświeceńsze.

× **Oświeciciel, a,** lm. **e** *ten, co oświeca:* Gdy O. twarz ukaże światu, wszystko żywotnym wnet orzeźwia duchem. Kniaź. *(= Feb, słońce).* W nich kraj znajdzie oświecicielów. Kras. *(= krzewicielów oświaty).* <Od Oświecić>

× **Oświecicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Oświeciciel.**

Oświecić, i, ił, [Obświecić], nied. **Oświecać, [Obświecać]** l. co = *zrobić światłym; roztoczyć światło dokoła czego, oblać swym światłem:* Słońce oświeca ziemię. Słońce to miejsce przez cały dzień oświeca. Troc. Wstaje codzień słońce, aby nas oświecało. Zał. Piłki ogniste z naprawą jasno palącą dla wyszpiegowania czynności nieprzyjacielskich zowią oświecającemi. Jak. J. Łuny pożarów oświecały tam nieznane w dziejach pogromy. Sienk. **2.** [O.] *poświecić, zaświecić, przyświecić:* Poszli trzech królowie po świecie, oświecała im jasna gwiazdeczka na niebie *(= świeciła, przyświecała).* **3.** a. **Oświetlić** co = *zapalić światło, przynieść, wnieść światło dla rozproszenia ciemności:* O. miasto. O. rzęsiście = *uiluminować.* O. izbę świecami. Troc. **4.** † O. ślepego = *przywrócić mu wzrok:* Mesjasz ślepe oświecał, głuchym słyszenie przywracał. Białob. Chrystus tylko mógł ślepego O. Wuj. Zbawiciel ślepych oświecał. Troc. **5.** przen.: O. kogo = *objaśnić, oświadomić, poinformować; otworzyć mu oczy na co, dać mu co poznać:* Niech wuj mię w tem raczy O. Rzew. On oświecony łotr, wisząc z Panem, królem go wyznał. Skar. Otóż ja chcę ciebie w tem O. Bog. Woj. Bóg oświecił świat zagrzebany w ciemnościach grzechu. Jeł. Bóg tego grzesznika oświecił. Troc. **6.** przen.: O. kogo = *wyrwać go z ciemnoty umysłowej, ukształcić, ucywilizować, zrobić światłym:* Nauki z Aten Rzym oświecały. Lel. O. naród, umysły. **O. ś.** l. *zostać oświeconym, oświetlić ś.:* Dwór szybko *oświecać ś.,* zaludniać i rozbudzać zaczął. Krasz. **2.** [O. ś.] *zajaśnieć, zaświecić ś., zapalić ś.:* Świece same ś. oświeciły. **3.** *zostać oświeconym, poinformować ś., dojść do poznania, do zrozumienia czego:* Chciałbym ś. w tym O. **4.** *stać ś. światłym, wyjść ze stanu ciemnoty umysłowej, ukształcić ś., ucywilizować ś.:* Potrzebujesz, Panie Boże nasz, aby ś. nasze rozumy niebieską Twoją mądrością oświecały. Skar. *(= rozjaśniały).* Umysły zaczęły ś. oświecać. <O + Świecić>

× **Oświeconość, i,** lm. **i,** × **Jaśnie Oświeconość** *tytuł i godność książęca:* Dla błahego zysku gotowi łączyć Jaśnie O. z Wielmożnością *(= wydawać księżniczkę za szlachcica).* <Od Oświecony>

Oświecony l. im. od **Oświecić:** Oświecona izba. Troc. **2.** *światły, uczony, ukształcony, inteli-*

gientny: Człowiek O. Oświecone warstwy narodu. Tak wiele oświeconych ludzi. Troc. Umysł O. Widziało ś. naszym rycerzom, aby nijeden szlachcic abo iny którykole O. kupić miał abo nabyć sobie sołtystwa. Św. z Woc. **3.** O. a. Jaśnie O. = *tytuł książęcia a. jemu równego:* Oświecone książę Pan Mikołaj Radziwiłł. Kwiat. Semigalją z Kurlandją oświecone a cnotliwe książę pan a pan Gothard Kettler lennym prawem trzyma. Kwiat. Co u nas Jaśnie O., to gdzieindziej zowią Wasza Wysokość. Kras.

[Oświetl, i, blm.] p. **Oświata:** Z za wierchu prześwieca... snop białego światła — od niego O. o licach różanych zstępuje na dół ku samej dolinie. Ork. <Od Oświetlić>

Oświetla, i, lm. **e, Świecznik, Lichtarz, Lichtarzowy kwiat** bot. (ceropegia) *roś. z rodziny trojeściowatych.* <Od Oświetlić>

Oświetlać, a, ał i **O. ś.** p. **Oświetlić.**

Oświetlanie, a, blm., czynność cz. **Oświetlać.**

Oświetlanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oświetlać ś.**

[Oświetle, a, blm.] *oświetlenie, światło:* Chciał jak najprędzej objąć całokształt życia gromadzkiego w granicach zakreślonych przez O. myśli. Ork. <O + *Świetle, od Światło>

Oświetlenie, a, lm. **a i.** czynność cz. **Oświetlić:** Takie oświetlenia oryginalne utrwalają obraz lepiej i doskonalej, niż najdokładniejsze opisy. Weys. **2.** *to, czym oświetlają, światło sztuczne:* O. gazowe, elektryczne, naftowe. Przy rzęsistym oświetleniu. **3.** *urządzenie zapewniające przystęp światłu dziennemu:* O. górne, boczne. O. pośrednie. **4.** O. obrazu = *światło uwydatnione na nim a obejmujące szczegóły malowidła.* Przen.: Podania w oświetleniu nauki. Rozpatrzmy pokrótce ich istotę w oświetleniu opinji zarówno przeciwników, jak i obrońców.

Oświetlenie się, a ś., blm., czynność cz. **Oświetlić ś.**

Oświetlić, i, ił, nied. **Oświetlać i.** p. **Oświecić:** Płonące łuczywo czerwoną łuną oświetlało wschodki, prowadzące na facjatkę. Orzesz. Zza oświetlonych okien biły na dziedziniec donośne głosy. Orzesz. Ostrze miecza oświetlone chwałą. Syrok. **2.** przen. *objaśnić, wyświetlić, wyjaśnić:* O. sprawę. I tej drobnostki nie starał ś. bynajmniej O. krytycznie. Remb. Myśl tę, jak fosforycznym światłem, oświetliło przypomnienie ich rozmowy. Orzesz. **O. ś. i.** *oświetlić siebie:* Brnąc po błocie i oświetlając ś. latarką, hajducy Sawa i Łuka dążyli do plackomendy. Jeż. **2.** *zostać oświeconym, zajaśnieć od światła a. świateł:* O zmroku oświetliły ś. w ozdobnych kamienicach rzędy wielkich okien. Orzesz. <O + *Świetlić, od Światło>

× **Oświetność, i,** blm. rz. od **Oświetny;** † **Oświtność:** O. a blask złotych zbroi i pancerzów. Leop.

× **Oświetny** *oświecający, rzucający blask:* Niebo oświetne. L. Przen.: *świetny:* Twój urząd wielmi O., wysoki a poważny jest. Mącz. <O + Świetny>

Oświeżać, a, ał i. i **O. ś.** p. **Oświeżyć. 2.** † O. p. **Oświeżeć.**

× **Oświeżały** *który oświeżał:* Jądrka orzechowe, w wodzie ciepłej moczone, nabyły wilgotności i stały ś. oświeżałe. Trzyc.

Oświeżanie, a, blm., czynność cz. **Oświeżać.**

Oświeżanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oświeżać ś.**

Oświeżeć, eje, ał, Odświeżeć, × **Obświeżeć, Oświeżyć ś., Odświeżyć ś.,** nied. † **Oświeżać** *odzyskać świeżość, odmłodnieć, orzeźwieć, odmłodzić ś., odrodzić ś., ożyć, odżyć:* Pod Sylwestrem papieżem kościół chrześcijański oświeżał. Biel M. Ufający w Panu oświeżają, a nie spracują ś. B. B. <O + Świeżeć>

Oświeżenie, a, blm. **i.** czynność cz. **Oświeżeć. 2.** czynność cz. **Oświeżyć.**

Oświeżenie się, a ś., blm., czynność cz. **Oświeżyć ś.**

Oświeżyć, y,ył, Odświeżyć, nied. **Oświeżać, Odświeżać** *wrócić świeżość, odmłodzić, odrodzić, ożywić, orzeźwić, odnowić:* W sercu zabolałym takowe rozmowy źle zagojone rany oświeżały. Pot. Czemuż to tak niewzględnie oświeżasz me żale? Tremb. **O. ś. i.** p. **Oświeżeć:** Na sam ten popłoch starzec nagle ś. oświeży i jak młodzian na wsparcie królewica bieży. Przyb. **2. Oświeżyć ś.** myśl. *wyzionąć ducha, paść, zdechnąć:* Strzeliło jeszcze kilku, i zaraz ś. niedźwiedź oświeżył. Mat. <O + Świeżyć>

Oświęcać, a, ał i × **O. ś.** p. **Oświęcić.**

Oświęcanie, a, blm., czynność cz. **Oświęcać.**

× **Oświęcanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Oświęcać ś.**

[Oświęcelina, y, lm. **y]** *święcone.*

Oświęcenie, a, blm., czynność cz. **Oświęcić:** Trzeciej osoby jest skutek O., a tak Bóg przez wierne swoje jako oświęciciel bywa poznawany. Smotr.

× **Oświęcenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Oświęcić ś.**

× **Oświęciciel, a,** lm. **e** *ten, co oświęcił a. oświęci, poświęciciel:* Trzeciej osoby jest skutek oświęcenie, a tak Bóg przez wierne swoje jako O. bywa poznawany. Smotr. <Od Oświęcić>

Oświęcić, i, ił, nied. **Oświęcać i.** *okropić wodą święconą, poświęcić:* O. święcone (wielkanocne). **2.** *wyświęcić na księdza:* Kapłana raz oświęconego drugi raz święcić nie można. Hrb. Jaromira chcieli O. na biskupstwo. Biel. M. *(= konsekrować).* **O. ś. i.** † O. *stać ś. świętym.* Rej. **2.** *wyświęcić ś. na księdza, przyjąć święcenia kapłańskie:* Spodziewali ś., iż ś. oświęci, a na kapłaństwo pasować będzie. Glicz. **3.** [O. ś.] *doczekać Wielkanocy:* Śnieg ś. oświęci *(= doleży do Wielkanocy).* <O + Święcić>

† **Oświk, a,** lm. **i** *jakiś artykuł stroju kobiecego.* Gl. Oświki, tkanki, bramki i insze stroje białogłowskie. <?>

Oświnić, i, ił posp. *opaskudzić, obrukać, owalać.* <O + Świnić>

Oświnienie, a, blm., czynność cz. **Oświnić.**

× **Oświt, u,** blm. *świt, brzask, świtanie, dnienie:* Gdy jutrzenka O. na niebie roztoczy. Przyb. Wprzód nim dnia trzeciego O. wróci biały, z grobu wstałego będą go gwiazdy witały. Przyb. Gdy na was patrzę, zbożne łany, to mi ś. zdaje, że oświtem szedł tędy Chrystus blady, bosy, krzyżową męką zadumany. <O + Świt>

× **Oświtać, a, ał** p. **Oświtnąć.**

× **Oświtanie, a,** blm., czynność cz. **Oświtać.**

× **Oświtnąć, tnie, tnął** a. **tł,** nied. **Oświtać, Oświtywać i.** *rozwidnić ś., rozednieć, zaświtać:* Skoro lepiej oświta, jakoż zorze wschodzą, pójdę z tobą w drogę. P. Koch. Już oświtło. Bardz. Dzień potym oświtł, i gdy pierwsze słońce rozpuściło po górach promieni swych końce... Otw. Dzień do tej sprawy naznaczony gdy oświtł... Birk. Jeno co oświtło, z gospody jechali. P. Koch.

Już wtedy oświtło, kiedy nareszcie ten grób wykopano. Kaczk. Skoro nam oświtło. Troc. Przen.: W wielkiej ozdobie zawsze dom Kostków oświtał. L. *(=jaśniał, błyszczał, słynął, kwitł, był świetnym).* Tuć ś. oświtują obyczaje panów tych, którzy Boga nie znają, w Piłacie, iż okazują sprawiedliwość potoczną. Żarn. *(=wyświetlają ś., wyjaśniają ś., wychodzą na jaw, pokazują ś., wydają ś., zdradzają ś., występują w całej pełni).* **2.** × O. *zostać zaskoczonym przez świt, doczekać ś. świtu, ujrzeć świt:* Kiedy oświtłem, dopiero ujrzałem, żem był w okopie, który zamykała brama. Pol. Oświtliśmy w miasteczku pustem. Ośw. <O+ Świtnąć, ŚWIT/ŚWIAT>

× **Oświtnięcie, a,** blm., czynność cz. **Oświtnąć.**

† **Oświtność, i,** blm. p. **Oświetność:** Uźrzał majestat i O. w złocie i srebrze. Leop.

× **Oświtywać, a, ał** p. **Oświtnąć.**

× **Oświtywanie, a,** blm., czynność cz. **Oświtywać.**

† **Ot—** p. **Od—.**

† **Ot** przyi. *od:* Ot dziesięci lat. Nigdy ot ciebie nie był oddalon. Ż. E. Ót pięty aż do goleni. Ż. E. Ot tegoż czasu. Ż. E. Ote mnie.

Ot! p. **Oto:** Jeden za drugim jak leci na takich koniach, ot tak prawie małe dzieci. Niem. Zdaje mi ś., że to ot tak po warszawsku w ciasny kąt nas zapędzi. L. Ot cię daruję życiem, bądźże ostrożniejszy potem. Jak. W. Otże was pogodzę. Jabł. Ot! co temu łajdakowi za myśl przyszła. L. Biorą ś. znowu do flaszy, do stołu, a drudzy mówią, nie słuchać, ot baje. Wad. Pani, ot! dobrze ś. dzieje. Oss. Ot masz gadułę! Ot sam nie wie, co plecie! Ot są pieniądze. Troc. Słysz! ot sąsiad lasyć rąbie. Gawiń. <Z Oto>

[Ot!] *wołanie na konie, aby je zwrócić.* Por. **Ota.** <Okrzyk.>

[Ota!, Ota aŭ!, Ota oŭ!] *poganianie konia na prawo.* <Okrzyk.>

[Otabaczenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Otabaczyć ś.**

[Otabaczyć się, y ś.,ył ś.] *owalać ś. tabaką, zatabaczyć ś.:* Tyś ś. usmarkała, ja ś. otabaczył. <O+ * Tabaczyć ś., od Tabaka>

Otaborować, uje, ował, Obtaborować, Otaborzyć, nied. **Otaborowywać, Obtaborowywać, Otaborzać** *opasać taborem, otoczyć wozami:* O. łąkę i paść konie. **O. ś.** *opasać ś. taborem, otoczyć ś. wozami:* Naokoło ś. wozami otaborowali. Nar. <O+ Taborować>

Otaborowanie, a, blm., czynność cz. **Otaborować.**

Otaborowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Otaborować ś.**

Otaborowywać, a, ał i **O. ś.** p. **Otaborować.**

Otaborowywanie, a, blm., czynność cz. **Otaborowywać.**

Otaborowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Otaborowywać ś.**

Otaborzać, a, ał i **O. ś.** p. **Otaborować.**

Otaborzanie, a, blm., czynność cz. **Otaborzać,** *otaborowywanie.*

Otaborzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Otaborzać ś.,** *otaborowywanie ś.*

Otaborzenie, a, blm., czynność cz. **Otaborzyć.**

Otaborzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Otaborzyć ś.**

Otaborzyć, y,ył i **O. ś.** p. **Otaborować:** Otaborzonych na Stabieńskich polach buntowników przełamał. Papr. Kozacy ś. otaborzyli we cztery rzędy wozami i kolasami, a wkoło przekop uczynili i wał. Biel. J. <O+ * Taborzyć, od Tabor>

× **Otaczacz, a,** lm. **e** p. **Otoczyciel:** Był młody monarcha pełen cnót; ale psuły podłe otaczacze otoczonego. Kras. <Od Otaczać>

Otaczać, a, ał i **O. ś.** p. **Otoczyć.**

Otaczanie, a, blm., czynność cz. **Otaczać.**

Otaczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Otaczać ś.**

[O ta drytta tum!] *okrzyk wśród piosenki.* <Okrzyk.>

[O ta dyna!] *okrzyk na początku piosenki.* <Okrzyk.>

Otaflować, uje, ował, nied. **Otaflowywać** *obłożyć, pokryć taflami:* Ołtarz otaflował cedrem. Leop. *(=wyłożył, obił, oszalował, ofutrował).* Cały dom wewnątrz był otaflowany forsty cedrowemi. Leop. Obił i otaflował go blachami złotemi. Leop. <O+ Taflować>

Otaflowanie, a, blm., czynność cz. **Otaflować.**

Otaflowywać, a, ał p. **Otaflować.**

Otaflowywanie, a, blm., czynność cz. **Otaflowywać.**

Otagra, y, blm. *artretyzm w uszach.* <Z Gr. oûs, 2 pp. ōtós = ucho>

× **Otajać, a, ał,** × **Otajeć** *stajać, puścić po wierzchu; tając, odmiękнąć; odtajać:* Zima zginęła, śniegi otajały. Petr. Przen.: Serce moje niechaj z lodu otaje. Koch. W. <O+ Tajać>>

× **Otajanie, a,** blm., czynność cz. **Otajać.**

× **Otajeć, je, jał** p. **Otajać.** <O+ Tajeć>

× **Otajenie, a,** blm., czynność cz. **Otajeć,** *odwilż.*

[Otajka] w wyrażeniu: **Z otajką** = *aż nadto, z czubem, do syta:* Má gruntu z otajką. <?>

× **Otak, u,** lm. **i** *targ, jarmark, kiermasz:* Na jarmarkach i otakach pogranicznych koło Wołoch i Ukrainy. Vol. <Tur. otagh>

Otaksować, uje, ował *ocenić, oszacować.* <O+ Taksować>

Otaksowanie, a, blm., czynność cz. **Otaksować.**

[Otalać, a, ał] *obtaczać:* Bogaty wzion, obłupáł babę i otálał w plewach, wzion na laskę tę skórę i chodzi po wsi. <?>

[Otalanie, a, blm.] czynność cz. **Otalać.**

Otalgja, i, blm. *ból nerwowy w uszach.* <Fr. otalgie, z Gr. oûs, 2 pp. ōtós = ucho + algéō = cierpię, boleję; * algía, álgos = ból, cierpienie>

Otamować, uje, ował *obwieść tamą:* Wyspę tę od morza sama natura otamowała góreczkami. Łęcz. Nogat natenczas był otamowany. Murin. <O+ Tamować>

Otamowanie, a, blm., czynność cz. **Otamować.** Przen.: Cała energja zużywa ś. na wywołanie lub O. ruchu *(=opanowanie).* O. skutków anarchicznej produkcji *(= ograniczenie, ujęcie w karby).*

Otańcować, uje, ował, Obtańcować, Otańczyć, Obtańczyć, Otańcowywać, Obtańcowywać kogo, co = *tańcząc, obejść, okrążyć.* <O+ Tańcować>

Otańcowanie, a, blm., czynność cz. **Otańcować.**

Otańcowywać, a, ał p. **Otańcować.**

Otańcowywanie, a, blm., czynność cz. **Otańcowywać.**

Otańczenie, a, blm., czynność cz. **Otańczyć.**

Otańczyć, y,ył p. **Otańcować.** <O+ Tańczyć>

[Ota ou!] p. **Ota.** <Okrzyk.>

Otapiać, a, ał i **O. ś.** p. **Otopić:** Słońce otapia z okien lodowate grzyby. Wor.

Otapianie, a, blm., czynność cz. **Otapiać.**

Otapianie się, a ś., blm., czynność cz. **Otapiać ś.**

[Otara, y, blm.] *puste, wymłócone kłosy.*

× **Otara, y,** lm. **y** p. **Tara:** Funt potaszu uczyni ci 2 złt., nie rachując otary. Troc. <p. Tara>

Otarasować, uje, ował *obwarować, ogrodzić, opasać niby tarasem; zatarasować dokoła, obarykadować:* Sad swój otarasował zewsząd twardemi górami. Otw. **O. ś.** *obwarować ś., ogrodzić ś., obarykadować ś.:* Gdy lężesz przed miastem długiego czasu, a otarasowaw ś. przed nim, aby dobył jego, nie pościnaj szczepów. B. Sz. <O+Tarasować>

Otarasowanie, a, blm., czynność cz. **Otarasować.**

Otarasowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Otarasować ś.**

†**Otarchać, a, ał** p. **Otargać:** Nie dziwuj, królu, żem tak otarchany, bom z wysokiej krainy do ciebie posłany. Papr. <kontaminacja Czeskiego otrhati z polskim Otargać>

†**Otarchanie, a,** blm., czynność cz. **Otarchać,** *otarganie.*

Otarcie, a I. blm., czynność cz. **Otrzeć. 2.** lm. **a:** O. skóry, lek. *przeczos* (excoriatio). <O+Tarcie>

Otarcie się, a ś., blm., czynność cz. **Otrzeć ś.**

Otarczenie, a, blm., czynność cz. **Otarczyć.**

Otarczyć, y,ył myśl. *napędzić kuropatwy pod sieć nastawioną, zasłoniwszy ś. ekranem.* <O+*Tarczyć, od Tarcza>

[**Otarć, trze, tarł i O. ś.**] p. **Otrzeć.**

Otargać, Obtargać, [Obtarchać], Otargnąć, nied. **Otargiwać I.** *targnąwszy, obedrzeć; oszarpać, oberwać:* [Otargana stodoła] = *odrapana.* **2.** × O. zwierzę = *oswoić, obłaskawić, ukrócić, ujeździć:* Jak źrzebca zlekka objeżdżać i otargiwać. L. Chłop konia dzikiego tak otarga, że mu będzie posłuszen. Petr. Źrzebce, gdy już będą otargane, niech ciało biorą miąższą sieczką roztykane. Otw. Bydlę nieotargane abo dzikie jeszcze. Hrb. Otarganych lwów para. Otw. Schwytane cielce otargiwać. Otw. Przen. (o człowieku) *ułożyć, okrzesać, ogładzić:* Otargiwano mnie w kredensie, dopóki nie puszczono do pokoju. Krasz. Tak otarganego nieco chłopaka oddawano do szkół jezuickich. Ochoc. <O+Targać>

Otarganie, a, blm., czynność cz. **Otargać:** Źrzebce, gdy już będą otargane, niech ciało biorą miąższą sieczką roztykane, bowiem przed otarganiem wysoką myśl mają, ani ś. pojmane zaciąć pozwalają. Otw.

Otarganiec, ńca, lm. **ńcy,** [**Obtargus**] *człowiek otargany, obszarpaniec, oberwaniec, oberwus, obdartus.* L. <Od Otargany>

Otargiwać, a, ał p. **Otargać.**

Otargiwanie, a, blm., czynność cz. **Otargiwać.**

Otargnąć, nie, nął p. **Otargać.** <O+Targnąć>

Otargnięcie, a, blm., czynność cz. **Otargnąć.**

Otargnięty, Otargniony im. od **Otargnąć.**

Otargniony p. **Otargnięty:** Swarliweśmy, teskliwe, chore z przyrodzenia, nie otargnione k temu, trudne do ćwiczenia. Szymon.

× **Otargować, uje, ował, Obtargować** *stargować, dobić targu, zgodzić towar.* <O+Targować>

× **Otargowanie, a,** blm., czynność cz. **Otargować.**

Otarnić, i, ił, Otarnować, Ocierнić *opatrzyć, obłożyć a. ogrodzić cierniem:* Sadzili jeden za drugim przez płot otarniony do ogrodu i z ogrodu napowrót na dziedziniec. Kaczk. <O+*Tarnić, od Tarń>

Otarnienie, a, blm., czynność cz. **Otarnić.**

Otarnować, uje, ował p. **Otarnić.** <O+*Tarnować, od Tarń>

Otarnowanie, a I. blm., czynność cz. **Otarnować. 2.** lm. **a** *obłożenie a. ogrodzenie z tarni:* Myślał przez płot ś. dostać, O. z wierzchu zrzuciwszy. Krasz.

Otarty, im. od **Otrzeć:** Człowiek O., okrzesany, ćwiczony. L. <Od Otrzeć>

Otas, u, blm. gór. p. **Otasowanie.**

Otasować, uje, ował gór. *przyczepiać beczki lub bałwany do szlągów a. koszów z kruchami i złamkami do liny, dla wyciągania ich na wierzch szybu.* <?>

Otasowanie, a, blm., **Otas** czynność cz. **Otasować.**

Otaśmować, uje, ował I. *obszyć, obłożyć a. owinąć taśmą a. niby taśmą:* Trzewiki O. L. Włosem rękę otaśmował. Bardz. **2.** przen.: × O. komu skórę = *obić, oćwiczyć, wygarbować, wyłoić:* Obawiam ś., aby nam skóry nie otaśmował, jak ś. o tym dowie. L. <O+*Taśmować, od Taśma>

Otaśmowanie, a, blm., czynność cz. **Otaśmować.**

[**Otawa, y,** blm.] *potraw, nowa trawa, wyrosła po skoszeniu łąki:* Rząd kosiarzy otawę siekących wciąż brząka. Mick. Jak teraz, stojąc przy zżętej otawie, patrzę ś. na zorzę, na złotą. Len. Wiatr z północy... zwarzył w łąkach otawy. Las. <O+TAW>

[**Otawić się, i ś., ił ś.**] **I.** *rozkrzewić ś.:* Zboże ś. otawiło. **2.** *przyjść do siebie, odżyć, poprawić ś.:* Niekze ś. ściepli, jesce sie, matko, otawicie. **3.** *zjawić ś. na nowo:* Juze mi boláki w uchu pukły, zdrówek ostál, zuchwica sie do pola wyláła, ale sie ji jesce dzisiák z nocy trocha otawiło. **4.** *zazielenić ś.* <O+TAW>

[**Otawienie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Otawić ś.**

[**Otawisko, a,** lm. **a**] *łąka, z której skoszono i zebrano otawę:* Już po otawiskach całe nocе ze spętanemi końmi trawiły... Kaczk. <Od Otawa>

Otąg, u, lm. **i, Kakt pałka** bot. (cereus) *roś. z rodziny opuncjowatych.* Gatunek: O. wielkokwiatowy a. Wielkokwiat (c. grandiflorus). <?>

[**Otążenie, a,** blm.] czynność cz. **Otążyć.**

[**Otążyć, y,ył**] **I.** *wyżymać z wody, nie kręcąc, ale wyciskając w ręku.* **2.** O. ozór wołowy = *obedrzeć ze skóry po sparzeniu w gorącej wodzie przed gotowaniem go.* <O+*Tążyć, CIĘG/TĘG>

[**Otąporować, uje, ował**] p. **Otoporować:** Plakson otąporowany. <Z Otoporować>

[**Otąporowanie, a,** blm.] czynność cz. **Otąporować.**

†**Otbicie, a,** blm., czynność cz. **Otbić,** *odbicie.*

†**Otbić, ije, ił,** nied. †**Otbijać** *odbić:* Baldamin koń otbił na Ołtuszu. HR. <Ot+Bić>

†**Otbijać, a, ał** p. **Otbić.** <Ot+Bijać>

†**Otbijanie, a,** blm.] czynność cz. **Otbijać.**

†**Otbycie, a,** blm., czynność cz. **Otbyć.**

†**Otbyć, będzie, był** = *pozbyć ś. czego.* <Ot+Być>

†**Otc-** p. **Ojc-.**

†**Otchlina, y,** lm. **y** p. **Odchłań.** <p. Odchłań>

†**Otchlisko, a,** lm. **a** p. **Odchłań:** Wydobędą ś. z tych otchlisk i oni. Jabł. Las krzewisty, na lgnących błotach mając swe otchliska. Jabł. <p. Odchłań>

†**Otchlisty** p. **Odchlisty:** W otchlistej przepaści niezłomnemi pętami przykowany jest. Bz. <Od Otchlisko>

[Otchłanie, a, lm. **a]** = **Otchłań:** Ten, co nás w te otchłania skrád. Co tam za O. z piekłem w dyska gra? Kon. <p. Odchłań>

[Otchłaniec, ńca, lm. **ńcy]** *bezbożnik.* <Od Otchłań>

†Otchłanio-tarczowaty anat.: Myszka otchłanio-tarczowata = *mięsień grdyko-gardłowy, tarczykogardłowy* (musculus thyreo-pharyngeus). <Otchłań + Tarczowaty>

Otchłaniowy I. p. **Otchłanny. 2.** †O. anat. = a) Myszki otchłaniowego skrzydła = *mięśnie skrzydło-gardłowe* (musculi pterygo-pharyngei). b) Myszki otchłaniowej głowy p. **Głowo-gardłowy.** <Od Otchłań>

Otchłaniowy, Otchłanny przym. od **Otchłań,** *przepastny, niezgłębiony, niezgruntowany, bezdenny:* Ciemność nieprzebita, otchłanna długo nic rozpoznać nie dawała. Krasz. W otchłannych morzach nieznanych tajemnic. Przybysz. Otwierały ś. nowe perspektywy; jakieś otchłanne pieczary, zaczarowane korytarze. Dan. Lada chwila na łeb, na szyję zaprzepaścić ś. można w otchłannej ich (kanałów) głębi. Przybysz. Spojrzała na niego posępnym, otchłannym, obcym wzrokiem. Reym. <Od Otchłań>

Otchłań, i, lm. **e I.** p. **Odchłań:** Pocóż wglądamy w przyszłości otchłanie? Deo. Pędzi, pędzi w wielką O. niezmierności. Moraw. Nie tak ku niebu morze miota ś. z otchłani, jak jeździec. Garcz. Kiedy ś. kamień odłoży, musisz leźć w O. Prus. Kościół Cię nie ogarnie, wszędy pełno Ciebie: i w otchłaniach, i morzu, na ziemi i w niebie. Kochan. Ponurzyłeś mię w srogiej otchłani podziemnej. Kochan. W O. otwartą za ojczyznę wpada Kurcjusz i swą głową za wszystkich nakłada. Leszcz. S. Wszystkich w jednym dniu posłał w podziemne otchłanie. Dm. Myśl moja leci w otchłanie błękitu. Mick. Gdy proch zapadły w wieków otchłanie ze snu nicości wybiją. Mick. O. starego zakonu, więzienie dusz dobrych, przypiekle od Chrystusa zepsowane. Kn. O. piekielna. Kn. I mnie też anioł wybawił z otchłani. Krasiń. **2.** †O. *gardziel, gardło.* Perz. **3.** [O.] *mielizna, bród.*

Otchnąć, nie, nął I. *ogarnąć tchem, ozionąć; zarazić tchem, parą:* Duchem zaraźliwym srogiej śmierci otchniona, Orszula moja u nóg rodziców martwa upadła. Kochan. Kwiatek on wonny jadem otchniony. Mias. Złe, acz nie ukąsi, tedy przedsię otchnie. Biel. M. Niebo ś. miało ku cichej pogodzie, otchnione parą od końca do końca. Kon. O Panie, otchnij ich potęgą słowa. Uj. **2.** †O. *ocucić, obudzić:* Noc przesypiamy, gdy nas dzień czwartkowy i słońce otchnie. Jabł. Powrócone zorze otchną ją w tych fantazjach i wszystkie te strachy rozegnał Faeton. Tw. <O + Tchnąć>

Otchnienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Otchnąć. 2.** †O. p. **Olknienie.**

†Otców, owa, owo, *ojców, ojcowski:* Syn, jenże nie posłucha przykazania otcowa ani macierzyna, a karan sąc, posłuchać wzgardzi... B. Sz. <Z Czes. otcův, od *Ot(e)c = Ociec = Ojciec>

[Otczenasz, a, lm. **e]** p. **Ojczenasz.** <Z Czes.>

× Otczyc, a, lm. **e = Ojcowic:** Zadaniem Rowu było odpędzanie Tatarów, niedawnych władców Podola, owych mianujących siebie otczycami, więc prawowitymi właścicielami tej ziemi. Rol. <Z Czes. a. Ros., zam. Ojczyc>

[Otczym, a, lm. **y], †Otczym** p. **Ojczym:** O. tento to dług zapowiedział. Ort. <Czes. otčim>

†Otczyzna, y, lm. **y** p. **Ojcowizna.** <Z Czes.>

[Oteczny] *odsiebny, po prawej ręce znajdujący ś.* <?>

†Otekwcie p. **Otkwiść.**

[Otemknąć, nie, nął] p. **Odemknąć.** <Ot(e) + Mknąć>

[Otemknięcie, a, blm.] czynność cz. **Otemknąć.**

†Otewrócenie, a, blm., czynność cz. **Otewrócić,** *odwrócenie.*

†Otewrócić, i, ił *odwrócić:* Otewróci gniew twój od nas. Ps. flor. <Ot(e) + Wrócić>

[Otewrzeć, otwrze, otwarł], †Otewrzeć i [O. ś.], †O. ś. p. **Otworzyć.** <Ot(e) + Wrzeć>

[Otezwać się, ie ś., ał ś.] p. **Odezwać ś.** <Ot(e) + Zwać>

[Otezwanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Otezwać ś.**

Otęczać, a, ał p. **Otęczyć.**

Otęczanie, a, blm., czynność cz. **Otęczać.**

Otęczenie, a, blm., czynność cz. **Otęczyć.**

Otęczyć, y,ył, nied. **Otęczać** *otoczyć, okryć tęczą.* Przen.: Już otęcza ją przesłona. <O + *Tęczyć, od Tęcza>

× Otępiać, a, ał p. **Otępić.**

Otępiałość, i, blm. rz. od **Otępiały:** Nikt im nie oponował; obojętność, O., wywołana może brakiem wiary w możność pomyślnego rozwiązania sprawy, zamykała wszystkim usta. Rol.

Otępiały I. *który otępiał:* Zęby otępiałe. Błaż. **2.** lek. *tępy pod względem czucia i ruchu, otrętwiały, bezwładny* (torpidus).

Otępianie, a, blm., czynność cz. **Otępiać.**

Otępić, i, ił, nied. **Otępiać** *stępić, przytępić.* L. <O + Tępić>

Otępieć, eje, ał *stać ś. tępym, przytępieć, stępić ś.:* Nóż wcale otępiał. Troc. Przen. *stać ś. nieczułym, przytępić ś., osłabnąć:* Wojna za świeża najlepsza, póki ochota nie otępieje. Fred. M. Póki ochota nie otępieje. Troc. <O + Tępieć>

Otępienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Otępić. 2.** czynność cz. **Otępieć. 3.** lek.: O. umysłowe = *niedołężność, zniedołężnienie umysłu* (dementia). O. ze starości, starcze (d. senilis).

[Otępno, Otupno, Otukno] *strasznie, smutno, ponuro, posępnie:* O. samemu w ónym lesie. <?>

× Otętniczy *dokoła tętnicy będący.* Lek.: × Zapalenie otętnicze = *zapalenie błony zewnętrznej tętnicy* (periarteriitis). <O + Tętniczy>

Otężac, a, ał p. **Otężyć.**

Otężałość, i, blm. rz. od **Otężały:** Glina piaszczystym gruntom doda otężałości i chłodu. Kluk.

Otężały *który otężał, stężały.* <Od Otężeć>

Otężanie, a, blm., czynność cz. **Otężać.**

Otężeć, eje, ał *stężeć, zesztywnieć:* Jak padł na ziemię prosto, tak otężał, niesiony, jak słup sterczał. Mick. <O + Tężeć>

Otężenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Otężeć. 2.** czynność cz. **Otężyć.**

Otężyć, y,ył, nied. **Otężać** *zrobić tęgim, sztywnym:* Jeżeli mam otężać grunt rzadki, muszę do niego zażyć gliny. Kluk. <O + Tężyć>

Otfój, oju, lm. **oje** fl. *wir, odmęt na rzece.* <Zam. Otwój, Ot + *Wój, od WI>

Otjatrja, i, blm. *nauka o chorobach uszu.* <Gr. oûs, 2 pp. ōtós = ucho + iatreía = leczenie>

†Otjąd, †Odjąd przys. *stamtąd:* Siedzi na prawice Boga oćca wszechmogącego, i otjądże przydzie sądzić żywych i martwych. <Od + J>

†Otjednać, a, ał *rozwiązać, rozstrzygnąć; odzyskać:* Jako to świadczymy, jako Adamowa jest za swym mężem, burgmistrzem poznańskim, nigdy nie odjednana jej rzecz z Gryzińskim, ale Gry-

ziński czterzysta grzywien wziął, jej opiekadlnikiem był. HR. <Ot + Jednać>

†**Otjednanie, a,** blm., czynność cz. **Otjednać.**

Otiu haha hahu! myśl. *krzyk szczujących.* <Okrzyk.>

Otkać, a, ał i **O. ś.** p. **Obetkać:** Okopali ś. tam psie syny, ostrokołami otkali, i pilnują a bronią tak, że ich trudno wziąć. Krasz. <O + Tkać>

Otkanie, a, blm., czynność cz. **Otkać.**

Otkanie się, a ś., blm., czynność cz. **Otkać ś.**

†**Otkazać, że, zał** *odmówić, nie zgodzić ś.:* Jako to świadczymy, jeże Boguchna otkazała Piotrkowi dać swego posagu panu poznańskiemu trzynaćcie grzywny. HR. <Ot + Kazać>

†**Otkazanie, a,** blm., czynność cz. **Otkazać.**

†**Otknąć, nie, nął** pszczoły wiechą = *zatknąć przy barci wiechę po okleceniu pszczół.* Skr. <O + Tknąć>

†**Otknięcie, a,** blm., czynność cz. **Otknąć.**

†**Otkwiść, otekwcie, tł = Odkwitnąć:** Człowiek, jako siano dni jego, jako kwiet polny, tako otekwcie. Ps. flor. <Ot + Kwiść>

Otleć, eje, ał *przestać tlić ś., wytlić ś., wygasnąć:* Zgorzeliska jeszcze nie otlały. Wor. <O + Tleć>

Otlenie, a, blm., czynność cz. **Otleć.**

Otłaczać, a, ał p. **Otłoczyć.**

Otłaczanie, a, blm., czynność cz. **Otłaczać.**

Otłoczenie, a, blm., czynność cz. **Otłoczyć.**

Otłoczyć, y,ył, nied. **Otłaczać** *przytłoczyć dokoła:* Otłocz płonkę wsadzoną. Troc. Otłoczył ziemię koło płonki wsadzonej. Troc. <O + Tłoczyć>

Otłoczyny, yn, blp., **Otłuczyny** lnu, konopi = *paździerze, paklepie, osmyczyny, zgrzebie.* <Od Otłoczyć>

[**Otłóg, ogu,** lm. **ogi**] p. **Odłóg:** Krzywdy nie puścił otłógem *(= bezkarnie).* <Ot + LĘG/ŁOG>

Otłuc, cze, kł, Obtłuc, nied. **Otłukać, Obtłukać, Otłukiwać, Obtłukiwać I.** *tłukąc, obić; wybić z czego:* Nasienie lnu ma być kijankami otłukane. Trzyc. Otłukam jęczmień, proso. Kn. **2.** *obić brzegi, wyszczerbić, utrącić, obtrącić:* Miecz w tym herbie otłuczony, luboć drudzy w tymże herbie cały kładą. Nies. Narzędzia z kamienia otłukiwanego *(= okrzesywanego).* **3.** o co = *uderzyć:* Byk wprzód ś. doświadcza sam, nim ś. spotyka, a swe groźliwe rogi o pniaki otłuka. Przyb. Powyż mostu pale bił, aby drzewa na obalenie mostu puszczone, o nie ś. otłukszy, mocy takiej nie miały. Warg. *(= zawadziwszy).* <O + Tłuc>

Otłuczenie, a, blm., czynność cz. **Otłuc.**

Otłuczki, ów, blp. *skorupy pochodzące z otłuczenia.* <Od Otłuk-, Otłuc>

Otłuczyny, yn, blp. p. **Otłoczyny.** <Od Otłuk-, Otłuc>

× **Otłuk, a,** lm. **i I.** *nicpoń, ladaco, łotr, nic dobrego.* Troc. Jeśliś otłukiem, co po ptaku chłopu? Biel. **2.** (o kobiecie) *tłuk, wycieruch, szyfon, nierządnica.* L. <Od Otłuc>

†**Otłuk, u,** lm. **i** bł. zam. **Otłóg.** P. **Odłóg.** Troc.

Otłukać, a, ał p. **Otłuc.**

Otłukanie, a, blm., czynność cz. **Otłukać.**

Otłukiwać, uje, iwał p. **Otłuc.**

Otłukiwanie, a, blm., czynność cz. **Otłukiwać.**

Otłuszczać, a, ał p. **Otłuścić.**

Otłuszczanie, a, blm., czynność cz. **Otłuszczać.**

Otłuszczenie, a, blm., czynność cz. **Otłuścić:** O. serca *(= zajście, obrośnięcie serca tłustością).*

Otłuścić, i, ił, Obtłuścić, nied. **Otłuszczać, Obtłuszczać** *osmarować, obłożyć tłustością, utłuścić dokoła; zaprawić tłuszczem, okrasić; zrobić tłustym:* Podarty i otłuszczony tom Zbioru praw. Orzesz. *(= zatłuszczony, zaświechtany).* <O + Tłuścić>

Otłuścieć, eje, ał *nabyć tłustości, stać ś. tłustym, stłuścieć, potłuścieć:* Z ofiar bydlęcych ziemia otłuściała. Koch. J. *(= przesiąkła, przeszła tłustością).* <O + Tłuścieć>

[**Otmęt, u,** lm. **y**] p. **Odmęt.**

[**Otmian, a,** lm. **y**] p. **Odmieniec.**

[**Otmiana, y,** lm. **y**] p. **Odmieniec.**

[**Otmienić, i, ił** i **O. ś.**] p. **Odmienić.**

[**Otmienienie, a,** blm.] czynność cz. **Otmienić.**

[**Otmienienie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Otmienić ś.**

[**Otmiękczać, a, ał**] p. **Odmiękczyć.**

[**Otmiękczanie, a,** blm.] czynność cz. **Otmiękczać.**

[**Otmiękczenie, a,** blm.] czynność cz. **Otmiękczyć.**

[**Otmiękczyć, y,ył**] p. **Odmiękczyć.**

[**Otmina, y,** lm. **y**] p. **Odmieniec.**

[**Otmłocenie, a,** blm.] czynność cz. **Otmłócić,** *odmłócenie.*

[**Otmłocić, i, ił**] p. **Odmłócić:** Otmłocili wszelko zboże. <Ot + Młócić>

[**Otnaszać, a, ał** i **O. ś.**] p. **Odnieść.**

[**Otnaszanie, a,** blm.] czynność cz. **Otnaszać.**

[**Otnaszanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Otnaszać ś.**

[**Otnąd**] p. **Odnąd.** <Ot + O(N)>

[**Otniąć, otejmie, otjął**] p. **Odjąć.**

[**Otnieść, niesie, niósł** i **O. ś.**] p. **Odnieść.**

[**Otniesienie, a,** blm.] czynność cz. **Otnieść,** *odniesienie.*

[**Otniesienie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Otnieść ś.**

[**Otnięcie, a,** blm.] czynność cz. **Otniąć,** *odjęcie.*

[**Otnoga, i,** lm. **i**] p. **Odnoga:** Latorózga wierzbowa ze dwiema otnogami. <Ot + Noga>

[**Otnosić, i, ił** i **O. ś.**] p. **Odnieść.** <Ot + Nosić>

[**Otnoszenie, a,** blm.] czynność cz. **Otnosić.**

[**Otnoszenie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Otnosić ś.**

[**Otnukać, a, ał**] p. **Odnukać.** <Ot + Nukać>

[**Otnukanie, a,** blm.] czynność cz. **Otnukać.**

Oto!, Ot!, Otóż!, [**Otok!**], **Otóż to!,** × **Otże!,** [**Otżeż**], †**Owo,** [**Owo**], †**Ów** w. **I.** *Ó! to jest, ach! to jest, wszak to jest!* Piłat, ubiczowanego Jezusa Żydom pokazując, rzekł: oto człowiek! Oto krwią piękna ziemia utłuszczona konia i jeźdźca dzikiego wytucza. Karp. Zaledwie to postrzeżono, zaczęto wołać: oto on! oto on! L. Widzę postać dzielnego Pompiljusza: oto jego oczy, oto ta sama twarz. Stasz. **2.** Ten oto = *ten tu; ten, który tu jest, którego tu widzicie:* Ktoby to pomyślał, żeby ten oto malec mógł tego dokazać! †Bóg z oto tego kamienia mocen jest wskrzesić syny Abrahamowe. Leop. †Jeszcze nad oto te dwa lata głodu przyjdą pięć lat. B. B. Niektóre zwierzęta, jak oto (bł.: jako to): koń, pies, wół i t. d. *(= jak te tutaj; jak te, które tu wymieniam).* **3.** *właśnie!, o tu!:* Wołał nań: Szczesny, Szczesny! a on odpowiedział: otom ja, Panie. Niem. Odpowiedział Abraham: oto jestem! Leop. Wnidź, otoć same drzwi ś. otwierają. Gawiń. Oto miłość ogniem zionie. Mick. **4.** *nic innego tylko...; ni mniej, ni więcej tylko...:* Adam, gdy ś. obudził, za otwarciem powiek, postrzegł — co? oto Ewę! Kras. Cóż jest ta piękność ciała? oto wór gnoju! Cóż jest to wdzięczne śpiewanie? oto lekkie powietrza poruszenia! Co są potrawy? oto trupy zwierząt. Bals. **5.** *a właśnie, właśnie*

że...: Otóż nie puszczę. L. Otóż że na to wychodzi. Troc. **6.** *tak tedy, tak więc, maszże tedy, no widzicie:* Oto, co robi nałóg! Oto, co może wytrwałość! Otóż go macie, gadułę. L. Otóż jest, wszak mnie mój instynkt nie omylił, zgadłam. L. Otóż być dobroczynnym! *(= tak to).* Otóż macie! teraz ja wszystkiemu winien. L. Otóż masz, otóż tobie = *masz tobie, naści tedy, maszże tedy, dobrze ci tak:* Otóż tobie, schowaj, coś ułapił; masz, czegoś chciał; uchwyciłeś. Kn. Pijanica mówi: uraniono mię; otóż tobie pijaństwo. Białob. Ciąwszy mię, rzecze: otóż tobie ujmować ś. za drugiego. Boh. Od węża skąsana umarła; otóż tobie delicje i wczasy obozowe. Birk. Otóż masz! L. Otóż tobie! łakomstwo do czego przywodzi. Prot. Otóż tobie, byśku, mazia. Prz. **7. [Oto huź]** *okrzyk zachęcający charta do ścigania wilka.* <O + To>

Otocz, y, blm. *otoczenie:* W skrzydeł kryjąc ś. dźwięcznej otoczy. Wysp. <O + *Tocz, CIEK/TOK>

Otoczak, a, lm. **i** *kamień zaokrąglony przez prąd wody*, gładysz, kamień okrągły. <Od Otoczyć>

Otoczenie, a, Obtoczenie l. blm., czynność cz. **Otoczyć. 2.** lm. **a** *rzecz otaczająca; osoby otaczające:* Ganek a. O. balasowe zowie ś. *podium, peribolus, balastrata.* Chm. B. W otoczeniu króla prądy antyhjerarchiczne także często ś. zaznaczały. Mor. K. Król w otoczeniu dworzan.

Otoczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Otoczyć ś.**

Otoczka, i, lm. **i l.** *błona otaczająca komórkę zwierzęcą lub roślinną.* **2.** [O.] *błonka półprzeźroczysta na sadle wieprzowym.* **3.** anat. (area) *obwódka.* **4.** a. **Ciecіorka, Ciecіoreczka, Ciecіereczka** bot. (coronilla) *roś. z rodziny motylkowatych.* Gatunek: O. pospolita a. upstrzona (c. varia). **5.** embr.: O. przezroczysta = *błona żółtkowa* (membrana vitellina) *i półko przeźroczyste* (area pellucida). <O + CIEK/TOK>

Otocznik, a, lm. **i** bud. *rodzaj struga do robienia otoków okiennych.* <Od Otoczny>

Otoczny l. przym. od **Otok,** *okolny:* Napis O. na medalu. **2.** anat. p. **Okrężny.** <Od Otok>

× **Otoczyciel, a,** lm. **e,** × **Otaczacz** *jeden z otaczających:* Zepsuty winą niegodnych otoczycieli młodzian zapomniał być ojcem ludu. Kras. <Od Otoczyć>

Otoczyć, y, ył, Obtoczyć, nied. **Otaczać, Obtaczać,** † **Otoczywać l.** *tocząc, obrobić; ogładzić na tokarni:* Topór ostry dość, ale go jeszcze otoczę. Chl. O. wałek, kulę. **2.** czym = *okrążyć, obwieść, oprowadzić, ogrodzić, opasać, okolić:* O. miasto murem, wałem. Troc. Murami otoczył. Skar. O. rowem. Otoczył wojskiem swym miasto. Skar. Stolarz wymierzył kłodę węgielnicą i cyrklem otoczył. Leop. *(= ocyrklował, określił).* Otoczył jego szyję ręką. Sienk. *(= objął).* **3.** (o ludziach) *obstąpić, obejść, oblec, opasać, obsiąść, opaść, obskoczyć, osaczyć:* Nieprzyjaciele nas otoczyli. Troc. Młodego monarchę otoczyli pochlebcy. Gdzie ś. tylko pokaże, otaczają ją wielbiciele *(= asystują jej).* Zwrócił ś. z przemową do otaczających *(= stojących dokoła niego).* Dzieci matkę otoczyły swoją. Karp. Zbitą kupę dzików otaczał ruchliwy wieniec wilków. Sienk. Żałobne grono łoża nie otoczy. Mick. **4.** przen. *znaleźć ś. dokoła:* Którą (łąkę) zewsząd rozliczne drzewa otoczyły. Kochan. Dwór otaczały przepełnione darami bożemi szpichlerze. Kaczk. Świat otaczający. Wszystko, co nas otacza. Tłum szlachty go otaczał. Mick. Przen.: Powszechna cześć otaczała tę zacną rodzinę. Krasz. Noc, noc wieczysta głuszą przedbytową otacza kręgi drgające istnienia. Asn. *(= obejmuje, ogarnia, owłada).* Sen osuszył, jak dobra matka, łzy smutku i otaczał głowy śpiących jakby cichą mgłą zapomnienia. Sienk. Ból cię i słabość otaczały wkoło. L. **5.** *okryć, objąć:* Jajko otacza skorupka. † O. oko łzami *(= zrosić).* **6.** anat.: † Błona otaczająca wnętrzności p. **Otrzewna. O. ś. l.** *otoczyć siebie, okrążyć ś., opasać ś., ogrodzić ś., okolić ś., obwieść ś.:* O. ś. wałem, murem, rowem. **2.** kim = *zgromadzić kogo dokoła siebie, pozwolić otoczyć siebie:* O. ś. uczonemi, pochlebcami. <O + Toczyć>

Otoczyna, y, lm. **y l.** *wióry, trociny odpadające przy toczeniu na tokarni.* **2.** † O. anat. *błona we wnętrzu poprzeczna, osierdzie, przegroda wnętrzna, diafragma.* Kn. **3.** bud. *miejsce trójkątne w przyczółku budowli, otoczone wydatnym krajnikiem,* pole przyczółka; *tło przyozdobione, otoczone i zamknięte ramką.* **4.** rzem. p. **Filung.** <Od Otoka, Otoczyć>

Otoczysty *szeroki, suty, buchasty:* O. fartuch. Troc. Suknia otoczysta. <Od Otoka, Otoczyć>

† **Otoczyświat, a,** lm. **y** *ocean:* O., ocean, morze wielkie. Kn. <Otoczyć + Świat>

† **Otoczywać a, ał** i † **O. ś.** p. **Otoczyć:** Nerwa rzeka, z jeziora Peibas wychodząca, która granicy z Moskwą, otoczywa ją. Lil.

† **Otoczywanie, a,** blm., czynność cz. **Otoczywać,** *otaczanie.*

† **Otoczywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Otoczywać ś.,** *otaczanie ś.*

Otoć w. *oto, otóż:* O. jedno ta skrzynka już mi pozostała. Hist. w Lan. <Oto + Ci>

Otofon, u, lm. **y** *przyrząd ułatwiający słyszenie niedobrze słyszącym.* <Now. z Gr. oûs, 2 pp. ōtós = ucho + phōnḗ = głos, mowa>

[Oto huź!] p. **Oto.**

Otok, u, lm. **i l.** † O. *okrąg, obwód koła:* O. u koła = *wieniec.* **2.** *brzeg okrągły, obwód, okrąg, otoczenie koliste; obrączka przy obwodzie powierzchni koła, boczna ściana wieńca koła; obrączka napisowa na monetach i medalach:* Napis w otoku medalu, monety. Obraz Matki Boskiej... ze złotym otokiem promieni na tle głębokiego szafiru. Wysp. **3.** *obłożenie dokoła czego, futro, rama:* Otoki okien u chat. Dlaczego nie pomyślano o wartości tych murów, tych otoków okien kamiennych? Gers. **4.** *kloc do żarn do mielenia w domu,* kadłub. **5.** lek. = a) O. ropy = *zebranie ś. ropy w klatce piersiowej* (pyothorax). b) † O. *ropień, zapalenie ropne:* Ziele to twardości i otoki rozpędza, O. cycków niewiast ścieńcza, też O. uszu leczy. Spicz. c) † O. *posoka, ropa.* Kn. Jątrzenie ś. czyli otoku zbieranie. Perz. Rana podeszła otokiem. Pot. Przen.: Z białej ś. brzozy smaczny O. sączy. L. *(= oskoła).* **6.** leśn. p. **Kadłub. 7.** mier. p. **Limb. 8.** myśl. *sznurek u obroży wyżła otokowego, do przytrzymywania go.* Cyg. <O + CIEK/TOK>

[Otok] p. **Oto.** <Oto + K>

Otoka, i, lm. **i l.** *otoczenie, obława, naganka:* Gromady kurpiów, rozstawione w tak zwaną otokę, miały pędzić wszelkie żywe stworzenie z głębi leśnych na polanę. Sienk. O. wparła na pustać (puste miejsce) kilkanaście żubrów i turów. Sienk. **2.** anat. *torba sieciowa, worek stokowy* (bursa omentalis). <O + CIEK/TOK>

[Otoknąć, nie, nął, Obtoknąć] *opłókać w wodzie.* <O + CIEK/TOK>

[Otoknięcie, a, blm.] czynność cz. **Otoknąć.**

Otokowy przym. od **Otok:** Wyżeł O. = *trzymany na otoku,* cofny, odwoływany.

× **Otoli** p. **Atoli.** <O+To+Li>

Otolit, u, lm. **y** *kamyk słuchowy, ciałko wapniste, znajdujące ś. w organie słuchowym.* <Now. z Gr. oûs, 2 pp. ōtós = ucho + líthos = kamień>

Otolitowy przym. od **Otolit:** Narząd O.

Otomana, y, lm. **y** *nizka sofa turecka z poduszkami w plecach i wałkami zamiast poręczy, mająca rodzaj skrzyni za podstawę:* Hetmanowa ze stolnikową, z ochrzczoną córką i damą dworu siedzą na otomanie. Kaczk. Zdr. **Otomanka.** <Fr. ottomane, Włos. ottomanne, z Arab. osmanije = otomańska, turecka>

Otomanizm, u, blm. *żywioł otomański; wszystko, co jest otomańskie, turecczyzna:* Wypleniał żywioły nieprzyjazne otomanizmowi. Rol. <Od Otoman = Turek>

Otomanka, i, lm. **i** p. **Otomana. 2.** *gatunek sukni.*

[Otop, u, blm.] *opał.*

Otopić, i, ił, Obtopić, nied. **Otapiać, Obtapiać I.** † O. *wkoło zatopić, zanurzyć.* **2.** *topiąc dokoła, sprawić, że ocieknie:* O. świecę, oprawiając ją. **O. ś. I.** † O. ś. *zanurzyć ś., zatopić ś.:* Już ś. w morzu otopiły wiosła, i daleko od lądu nawa ś. odniosła. Otw. **2.** † O. ś. *przepełnić ś. cieczą; przelać ś.:* Aż ś. posoką dołki otapiały pełne. Otw. **3.** *stopić ś. dokoła:* Świeca ś. otopiła. <O+Topić>

Otopienie, a, blm., czynność cz. **Otopić.**

Otopienie się, a ś., blm., czynność cz. **Otopić ś.**

[Otoporować, uje, ował, Otąporować] *ociosać toporem.* <O+*Toporować, od Topór>

Otoporowanie, a, blm., czynność cz. **Otoporować.**

Otorbić, i, ił lek. *okryć, obrosnąć błoną nowopowstałą,* × o c z e p i ć (wysięk, ciało obce i t. p.): Kamień otorbiony p. **Kamień** pod 21). **O. ś.** *okryć ś., obrosnąć błoną nowopowstałą,* × o c z e p i ć ś.: Ciała obce w organizmie nie mogą O. ś. bez szkody dla chorego. <O+*Torbić, od Torba>

Otorbienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Otorbić. 2.** p. **Otorbienie ś.**

Otorbienie się, a ś., blm., **Otorbienie** czynność cz. **Otorbić ś.**

[Otos, a, lm. **y]** p. **Odos.**

[Otosa, y, lm. **y]** p. **Odos.**

Otoskop, u, lm. **y, Auryskop** *wziernik uszny, przyrząd do badania wnętrza ucha.*

Otóż p. **Oto:** O. tedy (opowiadając dalej) = *owóż tedy, tak więc.* <Oto+Ż(e)>

Otóżto p. **Oto.** <Oto+Że+To>

× **Otracać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Otracić.**

× **Otracanie, a,** blm., czynność cz. **Otracać.**

× **Otracanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Otracać ś.**

× **Otracenie, a,** blm., czynność cz. **Otracić.**

× **Otracenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Otracić ś.**

× **Otracić się, i ś., ił ś.,** nied. **Otracać ś.** *tracąc, ogołocić ś., ponieść straty, wyekspensować ś.:* Szlachta otraciła ś. srogo, gdyby na wojnie. Pol. Albo dajcie mi waszą dziewkę, a. niech ja nie otracam ś. daremnie. Jeż. Jakiemu takiemu znudziło ś., inny otracił ś. i zadłużył. Jeż. <O+Tracić>

[Otrawa, y, lm. **y]** *trutka, trucizna.* <Ros. otrava, O+TRU/TROW/TRAW>

! Otrawiciel, a, lm. **e** *truciciel:* O. winien jest śmierci. Słow. <Od Otrawić>

! Otrawicielka, i, lm. **i** forma ż. od **Otrawiciel,** *trucicielka.*

† **Otrawić, i, ił** p. **Otruć.** L. <Ros. otravítь, O+*Trawić, TRU/TROW/TRAW>

† **Otrawienie, a,** blm., czynność cz. **Otrawić,** *otrucie.*

× **Otrąbiać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Otrąbić.**

Otrąbianie, a, blm., czynność cz. **Otrąbiać:** Nie słyszał okrzyków tryumfu chrześcijańskich rycerzy i otrąbiania zwycięstwa na cztery strony świata. Jeż.

× **Otrąbianie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Otrąbiać ś.**

Otrąbić, i, ił, nied. × **Otrąbiać,** × **Otrębować,** × **Otrębywać I.** *ogłosić przy odgłosie trąb:* Otrąbią niemylnie trzy wyprawy na świata trzy strony. Mick. Teraz otrąbiono w Warszawie, aby dla tych, co pieniędzy nie mają, darmo dawano jeść. Boh. Otrąbiono nazajutrz turnieje. Oss. Już trębacz czatujący otrąbił przybycie nowych gości. Rzew. Z pierwszej stepowej strażnicy kazał otrąbić pieśń Bogarodzicy. Pol. Co dziesięciu chłopa szedł dziesiętnik, co dziesięć dziesiątków setnik, otrębując co chwila na rogu. Rysz. **2.** przen. *roztrąbić, rozgłosić, rozgadać, rozpaplać, roznieść wieść, rozpowiedzieć.* Sł. wil. **O. ś.** *odezwać ś., dać znać o sobie trąbką:* Już ś. na liszkę otrąbił i wilka w trąbę łowczą razy kilka. Koch. W. <O+Trąbić>

Otrąbienie, a, blm., czynność cz. **Otrąbić.**

Otrąbienie się, a ś., blm., czynność cz. **Otrąbić ś.**

[Otrąbki, bek a. **bków,** blp.] p. **Otręba.** <Od Otręby>

† **Otrąbowiałość, i,** blm. p. **Otręba.** Syr.

Otrącać, a, ał p. **Otrącić.**

Otrącanie, a, blm., czynność cz. **Otrącać.**

Otrącenie, a, blm., czynność cz. **Otrącić.**

Otrącić, i, ił, nied. **Otrącać I.** × O. *trącić o co, potrącić, uderzyć, odbić ś. o co:* Otrącił głowę, nogę o drzewo. Troc. **2.** a. **Obtrącić,** nied. **Obtrącać** *trąciwszy, nadpsuć; otłuc, utrącić, wyszczerbić:* Otrącił sobie róg. Stolik otrącony. **3.** × O. co gorzkiego = *złagodzić, osłodzić:* O. miód korzeniami, kwasik napoju cukrem. Troc. Przen.: Grube tego dzikiego narodu otrącił i ułagodził obyczaje. Troc. **O. ś.** *trącić ś., uderzyć o co, potrącić ś., obić ś., odbić ś.:* Podnosząc ś., jakoś nieostrożnie głową moją o zęby i nos jego otrąciłem ś., że zaraz chustki wołać począł na otarcie krwi. L. Gdy ś. wiatr oczy otrąci, tedy bardziej szumi. Rej. Przen.: Dokażę tego, by najtrudniej było, wszak ś. już o tę głowę więcej otrąciło. Rej (= *opierało ś.*). Do kościoła biegając, o. ołtarze ś. otrącając, modlitwami Bogu ojczyznę poruczali. Baz. <O+Trącić>

[Otrąd, u, blm., **Trut]** *woń, smród z rozkładającego ś. ciała nieboszczyka.* <?>

† **Otręba, y** zwykle w lm. **y, otrąb** a. **ębów, [Otrębie],** † **Otrębiny,** † **Otrzębiny I.** *łupinki, łuszczki ziarna, przez pytel a. przez sito od mąki odłączone:* Otręba. Birk. Poślednie a. najgrubsze otręby. Poślednie otręby. Troc. Otręby po spytlowanej mące można dawać wołom, wieprzom etc. Kluk. Niedojrzałe ziarna wiele otrąb a mało mąki dają. Kluk. Z otrąb mąkę oczyścić. Skar. **2.** × Kadzidlne otręby = *kadzidło białe.* **3.** a. † **Otrąbowiałość** lek. (furfur) *łupieże, paprzyska na głowie:* Na głowie ma włos czarny, na brodzie otręby. Pot. Łuski abo otręby płci są siostry parchów. Sien. Zdr. w lm. **Otrębki, [Otrąbki].** <O+TR/CIER/TOR>

Otrębiany, × **Otrębny** przym. od **Otręba:** Chleb O.

Otrębiasty I. *podobny do otrąb.* **2.** a. **Otrębisty, Otrębny** *pełen otrąb; zawierający w sobie otrę-*

by: Chleb O. Syr. **3.** p. **Otrębowaty.** <Od Otręby>

[Otrębie, i, blp.] p. **Otręba.**

× **Otrębiny** p. **Otręba.**

Otrębisty p. **Otrębiasty:** Chleb gryzowaty, O., ludziom delikatnym niestrawny. Syr. <Od Otręba>

Otrębki, ów, blp. p. **Otręby.** L.

[Otrębnica, y, lm. **e]** *skrzynia, w którą odchodzą otręby pszenne z rafki na wiatraku.* <Od Otręby>

Otrębny I. p. **Otrębiany. 2.** p. **Otrębiasty.** <Od Otręba>

× **Otrębować, uje, ował** i × **O. ś.** p. **Otrąbić.**

× **Otrębowanie, a,** blm., czynność cz. **Otrębować.**

× **Otrębowanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Otrębować ś.**

Otrębowatość, i, blm. **I.** rz. od **Otrębowaty. 2.** †O. lek. *wysypka na twarzy, może trądzik* (acne rosacea): Ziele to O. z twarzy ściera. Syr.

Otrębowaty, Otrębiasty, †**Otrębowiały** = a) *do otrąb podobny, łuszczący ś.* (furfuraceus): Wysypka otrębowata, otrębiasta. b) †O. *mający na głowie otręby, łupież.* <Od Otręba>

†**Otrębowiały** p. **Otrębowaty.** <Od Otręba>

× **Otrębywać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Otrąbić.**

× **Otrębywanie, a,** blm., czynność cz. **Otrębywać:** Przywodzi rzeczy oczywiste bez otrębywania i krzyczenia. Świt.

× **Otrębywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Otrębywać ś.**

Otrędowacenie, a, blm., czynność cz. **Otrędowacieć.**

Otrędowacieć, eje, ał *stać ś. trędowatym, okryć ś. trądem, dostać trądu:* Jeśliby ś. urzędnikowi ułomność przydała, to jest jeśliby olśnął, olknął, otrędowaciał, tedy nie ma być dlatego złożon z urzędu. Sz. <O + Trędowacieć>

Otręt, u, lm. **y I.** p. **Odparzelina. 2.** [O.] = a) *odcisk a. wrzód na nodze pod podeszwą.* b) *abszmak, smak wstrętny:* Woda w studni miewa O. od zdrębiny gnijącej. **3.** lek. (intertrigo) *otarcie skóry, szczeg. na nodze:* O. nogi. Troc. <O + TR(ĘT)>

[Otręta, y, blm.] *wstyd, srom.*

[Otrętny] *wstrętny.*

Otrętowy przym. od **Otręt.**

Otrętwa, y, lm. **y, Psia rózga** bot. (cynometra) *roś. z rodziny brezyljowatych.* <?>

× **Otrętwiać, a, ał** p. **Odrętwić:** Zupełne o wszystkim powątpiewanie, jako otrętwiające moralną działalność..., sprzeciwiało ś. tęgiemu charakterowi Rzymian. Szan. Podobne utrapienia muszą koniecznie O. wszelki przemysł kraju. Sur.

× **Otrętwiałość, i,** blm. rz. od **Otrętwiały,** *odrętwiałość.*

× **Otrętwiały** p. **Odrętwiały:** Zęby otrętwiałe *(= oskoma).* Otrętwiałe nogi bólu nie czują. Skar. Tępi, otrętwieli, nie czują zacnych pobudek. Ossol. Padły im pędzle z otrętwiałej ręki. Mor. A. Otrętwiałe sumienie nie czuje i młyńskiego kamienia na nie padłego. Smotr. Anat.: †Ciało otrętwiałe p. **Ciało** pod 1). <Od Otrętwieć>

× **Otrętwić, i, ił** p. **Odrętwić:** Mogę na proch strzaskać podłe serce twoje, mogę cię tu O., jak piorun, co miga. Słow.

× **Otrętwieć, eje, ał** p. **Odrętwieć.**

× **Otrętwienie, a,** blm. = **Odrętwienie.**

× **Otrociny, in,** blp. **I.** × O. p. **Opiłek.** Sien. **2.** [O.] *okruszyny z chleba.* <O + Trociny>

† **Otrocki,** † **Otrocy,** † **Otroczy** przym. od **Otrok,** *męski:* Kożuch O., suknia otrocka. Troc. <Od Otrok>

† **Otrocy** p. **Otrocki:** Płód O. <Od Otrok>

† **Otroczątko, a,** lm. **a,** × **Otroczek,** × **Otroczę** *dziecię, niemowlę płci męskiej, chłopię, chłopiątko, chłopczyna, pacholątko:* O., dziecię nie niewieściej, ale męskiej płci. Bud. Ona ujrzała, a O. płacze. Bud. <Od Otrok>

× **Otroczek, czka,** lm. **czki I.** p. **Otrok. 2.** p. **Otroczątko:** Niezrosłe otroczki. Zabł.

Otroczenie, a, blm., czynność cz. **Otroczyć.**

× **Otroczę, ęcia,** lm. **ęta** p. **Otroczątko:** U Żydów ósmego dnia obrzezano O. Skar. <Od Otrok>

† **Otroczy** p. **Otrocki:** Rozum ich ku nauce i wyrozumieniu wszelkiej rzeczy ostry a prędki, więcej niż O. And. z Kobyl. <Od Otrok>

[Otroczyca, y, lm. **e] I.** *dziewczyna.* **2.** *córka.* <Od Otrok>

Otroczyć, y,ył *trokami obwiązać; opasać:* Wszedł Walek otroczony zwierzyną. Wójc. Dwóch strzelców, otroczonych ptactwem, szło z dwóch stron jego powozu. Drz. <O + Troczyć>

† **Otrok, a,** lm. **i, [Jotrok, Jótrok, Jétrok] I.** *mężczyzna, szczeg. młody, chłopiec, młodzieniec, kawaler:* O. od niewiasty lepszy jest. Błaż. Nikt, ani O., ani biała płeć, mordów ujść nie mógł. Błaż. Małżeństwo jest złączenie małżeńskie otroka i niewiasty w prawnym porządku na mieszkanie nierozdzielne. Skar. Nie przystoi, aby O. siwej głowie rozkazywał. Wiszn. Dziesięć tam otroków mają żony spólne. Skar. To widzę, nie z byle otrokiem sprawa. Sienk. **2.** *pachołek, najemnik; dworzanin.* B. Sz. Do rzędu ludinów liczyli ś. liczni otrocy, czyli słudzy kniaziów. Lel. Różnych dworzan, czyli, jak oni zowią, otroków. Sienk. **3.** O. u Turków = *stary żołnierz wolny od wojny, biorący żołd, weteran.* Kłok. **4.** × O. *trok do obwiązania:* Siłą cię pojmę ramienia, otrokiem będziesz spętany. Wysp. **5.** *rodzaj sieci myśliwskiej.* Troc. **6.** [O.] = a) *chłopiec, wyrostek, młodzieniec, pacholę.* b) *syn:* Ojcu tako ś. urodził O. c) pog. *mężczyzna.* Zdr. **Otroczek.** <Ot (Od) + RZĘK/ROK>

[Otronoga, i, lm. **i]** *korzeń drzewny, odnoga korzenia.* <Otrzeć + Noga>

Otropić, i, ił, Obtropić myśl. **I.** *obejrzeć trop, zbadać trop dokoła:* Wypada O. wprzód jamy, czy nie żbiki (zam. lisów) w nich siedzą. Pol. **2.** [O.] *wytropić:* Łatwo niedźwiedzia O. i objechać w tym czasie. <O + Tropić>

Otropienie, a, blm., czynność cz. **Otropić.**

Otruchlały *który otruchlał:* Otruchlałe serce. Smotr. <Od Otruchleć>

Otruchleć, eje, ał *struchlawszy, odrętwieć.* <O + Truchleć>

Otruchlenie, a, blm., czynność cz. **Otruchleć.**

× **Otruciciel, a,** lm. **e,** † **Otruciel** *ten, co otruł, truciciel.* <Od Otruć>

Otrucie, a, lm. **a** czynność cz. **Otruć.** Lek.: O. ostre (intoxicatio acuta), jeżeli trucizna od razu działa. O. ostre wyskokiem = *upicie ś.* O. przewlekłe (intoxicatio chronica), jeżeli trucizna, w małych ilościach przez czas dłuższy dostając ś. do ustroju, przyprawia go nareszcie o chorobę a. śmierć. Oddychanie parami fosforu a. rtęci w krótkim stosunkowo czasie sprowadza O. przewlekłe, bardzo niebezpieczne.

† **Otruciel, a,** lm. **e** p. **Otruciciel.**

Otrucie się, a ś., blm., czynność cz. **Otruć ś.**

Otruć, uje, uł, † **Otrawić,** nied. **Otruwać I.** *pozbawić kogo życia za pomocą wprowadzenia czynni-*

ków trujących do ustroju: O. kogo arszenikiem. **2.** *pozbawić zdrowia, narazić życie przez wprowadzenie do ustroju czynników trujących, struć, zatruć:* Jabłkiem go otruł. Troc. Otruł ś. grzybami. Otruty ołowiem, długo chorował, zanim do zdrowia wrócił. Przen.: *skazić, zepsuć, zwarzyć, zaprawić goryczą:* Któż tedy pierwsze życia otruł wam poranki? L. Nikt nie wie lepiej, co ona czuła i jakąby była, gdybyście jej duszy nie otruli. Sienk. <O + Truć>

Otrupiałość, i, blm. rz. od **Otrupiały:** Wyskoku winnego znakomity jest skutek w oddaleniu zgniłości; przetoż go na oddalenie otrupiałości zażywają. Krum.

Otrupiały *który otrupiał, obumarły, odrętwiały, zdrętwiały.* <Od Otrupieć>

Otrupić, i, ił *zrobić trupem, zabić, zgładzić ze świata, pozbawić życia:* Wejdę z nim w zapasy i różdżką ognistą otrupię. Słow. <O + *Trupić, od Trup>

Otrupieć, eje, ał *obumrzeć, zdrętwieć, zemdleć, stracić zmysły, zostać jakby bez życia.* <O + Trupieć>

Otrupienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Otrupić. 2.** czynność cz. **Otrupieć:** Wstrząsła ś. cała w jakiemś otrupieniu. Słow.

× **Otrusiaki, ów,** blp. chem. *proponowana niegdyś nazwa dla gromady pierwiastków złożonej z fosforu, arsenu i antymonu.* <Z Czes. otruch = arsen, arszenik>

× **Otrusik, u,** blm. chem. *proponowana niegdyś nazwa dla arsenu.* <Z Czes. otruch = arsen, arszenik>

Otruszyn, u, lm. **y** bot. (blasia) *roś. z gromady wątrobowców, z rodziny pleszankowatych.* <?>

Otruwać, a, ał p. **Otruć:** Wszystkich tych ludów otruwa jadem. Krasiń.

Otruwanie, a, blm., czynność cz. **Otruwać.**

† **Otrwożenie się, a** ś., blm., czynność cz. **Otrwożyć ś.**

† **Otrwożyć się, y ś., ył ś.** *oswoić ś. z trwogą, ostrachać ś.:* Tu nie lza-ć, jedno ś. O. Rej. <O + Trwożyć>

Otryny, yn, blp. *drobniejsze części słomy, odłączone od źdźbeł w czasie młocki, niekiedy z pozostałym ziarnem.* <O + *Tryny, od Trzeć>

Otrzaskać, a, ał, Obtrzaskać I. × O. *poobłamywać dokoła z trzaskiem:* Takową sztukę śkła otrząskawszy, tafelnik rozprawi z niej tafle. Torz. **2.** kogo z czym = *oswoić, ostrzelać, ostrachać; przyzwyczaić, zaprawić, zahartować, ośmielić do czego, obeznać z czym:* Wszyscy to żołnierze otrzaskani, wszyscy tu już starzy. Pot. Przywiódł nam otrzaskanych w boju wojowników. Jabł. Otrzaskany już z obelgami. O. kogo z niebezpieczeństwem. **O. ś.** z czym = *obyć ś., oswoić ś.; przyzwyczaić ś., ostrzelać ś., ostrachać ś., zahartować ś., ośmielić ś., pogodzić ś., zżyć ś., obeznać ś.:* Juzem ś. otrzaskał z tą myślą, z nowym zajęciem. <O + Trzaskać>

Otrzaskanie, a, blm., czynność cz. **Otrzaskać.**

Otrzaskanie się, a ś., blm., czynność cz. **Otrzaskać ś.**

Otrzaski, ów, blp. hut. p. **Okrzaski.** Łab. <O + Trzaski>

[Otrzasło, a, lm. **a]** *człowiek nerwowy, lekki, zapominalski, narwany (szczeg. o dziewczynie).* <O + *Trzasło, od Trzasnąć>

[Otrząchnąć, nie, nął i **O. ś.]** p. **Otrząść.** <O + Trząchnąć>

[Otrząchnięcie, a, blm.] czynność cz. **Otrząchnąć.**

[Otrząchnięcie się, a ś., blm.] czynność cz. **Otrząchnąć ś.**

Otrząsać, a, ał i **O. ś.** p. **Otrząsnąć.** <O + Trząsać>

[Otrząsanie, a, blm.] czynność cz. **Otrząsać.**

Otrząsanie się, a ś., blm. **I.** czynność cz. **Otrząsać ś. 2.** leśn. *choroba drzew, szczeg. sosny, pochodząca z uszkodzenia przez owady,* zrzucanie igieł.

Otrząsiny, in, blp. **?:** Niebożątko chce ś. wpisać, a podobno i otrząsin nie będzie miał za co sprawić. Krasz. <Od Otrząść>

Otrząska, i, blm. gór.: Odrywać kłopcie (w Wieliczce) na otrząskę = *gdy kłopeć jest już odciosany przez wcięcia, uderza ś. go z boku silnie młotami, aby go przez wstrząśnienie do oderwania ś. przysposobić, a następnie odcina ś. go klinami.* <Od Otrząść>

Otrząsnąć, śnie, snął a. **sł,** × **Otrzęsnąć, Obtrząsnąć, [Otrząchnąć, Obtrząchnąć], Otrząść,** × **Otrzęść, Obtrząść,** nied. **Otrząsać,** × **Otrzęsać, Obtrzęsać, [Otrząchać, Obtrząchać] I.** czym = *wstrząsnąć, potrząsnąć:* Otrząsnął głową i uciekł z wybrzeża. Mick. **2.** *trząsnąwszy, sprawić, że obleci, strząsnąć:* Otrząśnij owoc z drzewa. Troc. Otrząsnąłem jabłek kilka. Mick. Otrząsnął pierścień z palca. Troc. O. robaka z ubrania. Przen.: O. jarzmo z siebie. Troc *(= zrzucić; uwolnić ś. z niego).* Otrząsnąwszy sen starego niedbalstwa. Star. Głupstwo i grubijaństwo, którego akademja nie otrzęsła. Birk. **3.** *trząsnąwszy, otrzepać:* O. kurz z sukni. Otrząśnij kurzawę z kapelusza. Troc. Otrząśnijcie proch z nóg waszych. **4.** *trząsnąwszy, ogołocić:* O. drzewo z owocu. Przen.: Świat wszystek z grzechu otrząsnął Zbawiciel. Birk. *(= uwolnił).* **5.** *trząsnąwszy, otrzepać, oczyścić:* O. suknię z kurzu. Naprzód poeci romantyczni, a obecnie liczny zastęp uczonych specjalistów otrząsają z pyłu dawne baśni i wierzenia. Karł. Kończę ten wiersz i ze wstrętem otrząsam palce. Sow. [Macocha otrząsa pazury nad sirotami] *(= bije je, znęca ś. nad niemi).* **O. ś. I.** *wstrząsnąć ś., obruszyć ś., poruszyć ś., drgnąć, zadrżeć, wzdrygnąć ś., zatrząść ś.:* Pies zmokły otrząsa ś. Otrząsnął ś. dąb wielki, rózgi zaświszczały, lub nie był wiatr, i samym zadrżał strachem. Żebr. Leżał na ziemi jak zabity; kropi go kijem ojciec, otrząsł ś. Oss. Karbowna laty, a przy młodym chłopie tak ś. otrząsa, jak mucha w ukropie. Nar. *(= wierci ś., ferta ś., szasta ś.).* Józia mówi do mnie: „Wiesz ty co? to będzie śmierć!“ I obydwieśmy ś. otrząsły. Powstańcież kiedykolwiek i otrząśnijcie ś. a staranie o ojczyźnie mieć poczniycie. Pilch. *(= ocknijcie ś., otrzeźwijcie ś., przyjdźcie do siebie, obudźcie ś., opamiętajcie ś.).* Gdy Stefana niektórzy słuchać nie chcieli, otrząsnął ś. raz i drugi, mówiąc, że malowanym królem być nie myślał. Lubom. *(= obruszył ś.).* **2.** *oblecieć, opaść wskutek wstrząśnięcia:* To ś. wszystko otrząśnie z ciebie, jako gdy wiatr otrząśnie liście z drzewka oschłego. Rej. **3.** z czego = *trząsnąwszy sobą, zrzucić z siebie, otrzepać ś., oczyścić ś.:* Pies z wody ś. otrząsa. Troc. O. ś. z kurzu. Przen.: *ogarnąć ś., oporządzić ś.:* Cóż po tym, że masz dosyć, a nie znać po tobie, mógłbyś ś. ty O., boby cię z to było. Rej. **4.** przen. *wyzwolić ś. z czego, pozbyć ś. czego, uwolnić ś.:* Otrząsnął ś. z niewoli, z jarzma. Troc. Na tę straszną myśl zachwiała ś. jego cnota, ale wkrótce otrząsa ś. z tak błahej postrachy. Stasz. Wytchnąwszy trochę z trudów wojennych i otrząsłszy ś. z biedy, wtargnął do Litwy. L. Po wypędzeniu Bolesława, pierwej niż-

by ś. była z rozruchu onego Polska otrząsnęła, nie mieszkając, Rusacy wtargnęli. Błaż. O. ś. z błędu. Otrząsnąwszy ś. z główniejszych wieku swego uprzedzeń, zatrzymał z nich niektóre. Śniad. Gdy zabrakło siły, ni ś. z biedy O. Grcz. Śród takich okoliczności król musiał O. ś. z reszty złudzeń. Smol. **5.** [O. ś.] *utrząść, strząść ś., zachorować, wytrząsszy ś. na wozie, na koniu trzęsącym, oberwać ś.:* Otrzęsła ś. i już nie kciała na tyk takak jechać. **6.** × O. ś. komu = *oprzeć ś., opędzić ś., nie dać ś., postawić ś.; zsadzić z siebie:* Otrząsnę ś. każdemu, zsadzę z siebie każdego, nie dam sobie na gębie grać. Kn. Poganie z nas ś. naśmiewają, że ś. im O. nie możemy. Star. Gdy ś. Tatarowie wnętrznemi wojnami sami zabijać poczęli, otrząsnął ś. im Dymitr i poraził ich. Stryjk. Gdy ś. Jan do Turka udał, otrząsnął ś. Ferdynandowi Jan, który już był bardzo namdlał. Biel. M. Łatwo ś. otrząsł tym, którzy go na drodze zaczepili. Ustrz. Rozpuszczona młódź, nakształt nieugłaskanych koni, uskromiciela zrzuca i onemu otrząsa ś. L. Darmo mi ś. raz otrząsał, przysiodłałem go. Troc. <O + Trząsnąć>

Otrząśnienie, a, blm. p. **Otrząśnięcie:** Po otrząśnieniu owocu zbierać go trzeba. Troc. Na koniu dla otrząśnienia jeździć ś. boi. Troc.

Otrząśnienie się, a ś., blm. p. **Otrząśnięcie ś.**

Otrząśnięcie, a, blm., **Otrząśnienie** czynność cz. **Otrząsnąć.**

Otrząśnięcie się, a ś., blm., **Otrząśnienie ś.** czynność cz. **Otrząsnąć ś.**

Otrzcinować, uje, ował *obić trzciną:* O. sufit, ścianę drewnianą. <O + Trzcinować>

Otrzcinowanie, a, blm., czynność cz. **Otrzcinować.**

Otrzebić, i, ił I. *wytrzebić, okastrować, oczyścić, omniszyć, oeunuszyć:* Publjusz Poncego wyrzezał abo otrzebił. Warg. **2.** *obić, osmagać, ochłostać.* Sł. wil. <O + Trzebić>

Otrzebienie, a, blm., czynność cz. **Otrzebić.**

× **Otrzebiny, in,** blp. *śmieci, wymieciny, odpadki, ogryzki.* Mącz. <Od Otrzebić>

[**Otrzebki, ów,** blp.] *pozostałości po oczyszczaniu brukwi, buraków i t. p.* <Od Otrzebić>

Otrzeć, otrze, otarł a. [**oter, otrzył**], **Obetrzeć,** [**Otarć, Obtarć**], nied. **Ocierać, Obcierać** I. *zetrzeć z powierzchni; przetrzeć, wytrzeć po wierzchu, dokoła, ze wszystkich stron, na sucho a. na czysto:* Żywokost ma moc ocierającą; ropę z płuc ociera i wyczyszcza. Spicz. Otrzyj twoje oczy; te łzy jeszcze okrutniejsze czynią rozstanie nasze. Stasz. Nie ten godzien pamięci, kto gnębił, kto zdzierał, nie ten, kto łzy wyciskał, lecz kto je ocierał. Kras. Przen.: Otarł (sobie) łzy = *pocieszył ś.* Będzie czym łzy O. (= *zostały po nieboszczyku pieniądze*). Janosz, gorzką łzę z lica otarszy, za tancerzami weselszy wzrok goni. Gosz. Ocierać pot z czoła. Zapłakane ociera powieki. Wad. Otrzyj stół. Troc. Teraz otrzy subtelnym rąbkiem kędzierawe skronie. Zbyl. A. Gdy tak ogrzewano ciało, pan Jan ocierał je kawałkami sukna. Chdź. **2.** *zniszczyć na powierzchni przez tarcie, zgładzić, wytrzeć, zetrzeć:* O. pobiałę na naczyniu. [Otwierajcie, mamuliczko, szeroko wrota, coby sobie kochanków koń nie otrzył złota]. Przen.: Przodkowie z panów wszelką nienawiść, a z sług wszelką zelżywość otarli, zowiąc pana ojcem czeladnym, a sług domownikami. Pilch. Jeśli urzędniki weźmiesz na zęby, tedyć otrą czoła, a jawnie bez wstydu wszystko złe broić będą. Leon. (= *wyzbędą ś. wstydu, nabiorą bezczelności*). **3.** *trąc, okaleczyć; zetrzeć, odsednić, namulić:* O. sobie nogę ciasnym obuwiem. O. konia siodłem. **0. ś. I.** *otrzeć sobie ciało a. jakie miejsce na ciele, wytrzeć ś.:* Otrzyj ś. z potu. Troc. O. ś. z błota. **2.** *zniszczyć ś. przez ocieranie, zejść, zleźć przez tarcie, wytrzeć ś., zetrzeć ś.:* Już ś. ociera pozłota z naczynia. **3.** o kogo, o co = *przejść, przelecieć tuż mimo kogo, mimo czego, przemknąć ś. obok kogo, obok czego, przesunąć ś. koło czego:* O. o mur, o młynarza (= *wytrzeć ś., owalać ś.*). Otarł ś. o mnie na ulicy, a nie poznał mię. Mijali go i suknie ś. ich oń ocierały, a widzieć go nie mogli. Skar. Otarłem ś. o niego, idąc. Troc. Przechodząc, gdy ś. jakoś o bok drugiego otarł, do gniewu go pobudził. Nie trafiła go piłka, ale ś. o niego otarła. Tylko ś. otarł o mnie, już mi skradł zegarek. † Nie otrze-ć ś. sucho = *nie upiecze ś., nie przejdzie bezkarnie:* I Krakowianom ś. to sucho nie otarło. Papr. Przen.: Ocierać ś. o różne sfery ludzi = *stykać ś., spotykać ś., mieć do czynienia, żyć, zostawać w stosunkach z niemi:* Ocierał ś. o wszystkie wielkie osoby swojego czasu. Jeł. **4.** przen.: × O. ś. o co = *zetknąć ś., spotkać ś. z czym, dotknąć ś. czego, dotrzeć do czego, oprzeć ś. o co, znaleźć ś. tuż przy czym; oko w oko z czym:* Obawiam ś., żebym wstydu stąd nie zażył, żem ś. O. o przednie rymopisy ważył. Szymon. Otarłem ś. o niebezpieczeństwa. Nar. (= *zajrzały mi one w oczy*). Otarłem ś. o ściany nieprzyjacielskie. Troc. O Polskę ś. Szwed otarł. Troc. Nieraz łodzie kozaków ocierały ś. o Carogrodu mury. Niem. Myśl jego była nie zalegać pola, a O. ś. o mury Konstantynopola. Groch. Spustoszyli księstwo, ocierając ś. aż o przedmieścia stolicy. Nar. Każdy, ktokolwiek chociaż lekko ś. otarł o starożytne Rzymian dzieje, wie to. Nagur. Nie wadzi zajrzeć w tę ich cierpką naukę, ale zajrzeć tylko i poniekąd o nię ś. O. Pilch. Poczciwe domatorki, co ś. jeszcze nie otarły o Warszawę. L. (= *nie oswoiły ś. z nią, nie przyjęły jej mód, nie przeszły jej duchem.* L.). Choć oń jasny ś. błąd ociera, usta otwiera. Groch. (= *choć mu błąd towarzyszy.* L.). Gdy ś. otarła wieść o jej uszy, mało nie umiera. P. Koch. (= *obiła ś.*). Te słowa nie bez żalu o uszy jej ś. otarły. Dambr. **5.** przen. *ogładzić ś., opolerować ś., okrzesać ś., wyrobić ś., przetrzeć ś. między ludźmi, na świecie.* **6.** × O. ś. z kim = *zetrzeć ś., zewrzeć ś., spotkać ś., zmierzyć ś., wziąć ś. za łby; natrzeć na niego:* Zakon krzyżacki jeszcze ś. z pogaństwem nie otarł, a już tak obszerne ziemie posiadł. Nar. Jak skały, co moc ubezpiecza, czekają gromnych obłoków z weselem, tak ś. otrzyjmy dziś z nieprzyjacielem. Kras. Miłość nie lubi ś. z godnemi poszanowania ocierać osobami. L. <O + Trzeć>

† **Otrzedni** *kolejny, porządkowy:* Koleją chadzają otrzednią. Pot. [Na otrzednią] = *po kolei.*

† **Otrzedź, i,** blm., † **Oczrzedź,** [**Ostrzedź**] *kolej, następstwo, porządek, zmiana:* I ustawiłem stroże z bydlicielów Jeruzalimskich, każdego po swych otrzedziach, a każdego przeciw domu swemu. B. Sz. Ze mną będziesz pospołu legać a otrzedzią domu strzegać. Ez. A tak ostawił tu przed skrzynią zaślubienia bożego Azafa a bracią jego, aby przysługowali przed skrzynią ustawicznie a otrzedziami swymi. B. Sz. A który wtory pozwał, wtory ma pomienion być i otprawion, a także otrzedzią aż do poślednich pochodząc. Św. z Woc. <O + TRZOD/TRZEDŹ; p. Oczrzedź>

Otrzepać, pie, pał, nied. **Otrzepywać,** [**Otrzepować**] I. *wytrzepać po wierzchu, ze wszystkich stron, okurzyć:* O. kurz z czego (= *strzepać*), a. co

z kurzu. Kucharka buńczukiem, łupem z Wiednia, otrzepywa żarna. Mick. **2.** dok. przen. posp.: O. kogo = *obić, osmagać, oświczyć, obatożyć, przetrzepać, ochłostać, ogrzmocić, orznąć.* **O. ś.** *wytrzepać ś., okurzyć ś. trzepiąc, strząsnąć co z siebie.* <O + Trzepać>

Otrzepanie, a, blm., czynność cz. **Otrzepać.**

Otrzepanie się, a ś., blm., czynność cz. **Otrzepać ś.**

[Otrzepnąć się, nie ś., nął ś. a. **pł ś.]** *wstrząsnąć ś. ze strachu, drgnąć:* Matka stanęła se nagle i otrzepła ś. <O + Trzepnąć>

[Otrzepnięcie się, a ś., blm.] czynność cz. **Otrzepnąć ś.**

[Otrzepować, uje, ował i **O. ś.]** p. **Otrzepać:** O. łyżkę z potrawy *(= otrząsać).*

[Otrzepowanie, a, blm.] czynność cz. **Otrzepować.**

[Otrzepowanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Otrzepować ś.**

Otrzepywacz, a, lm. **e** *ten, co otrzepuje:* O. wozów kolejowych *(= czyściciel).* <Od Otrzepywać>

Otrzepywać, uje a. × **ywa, ywał** i **O. ś.** p. **Otrzepać.**

Otrzepywanie, a, blm., czynność cz. **Otrzepywać.**

Otrzepywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Otrzepywać ś.**

× **Otrzewiczkować, uje, ował** *okryć trzewiczkami, obuć w trzewiczki:* Posiadali na krzesłach i powyciągali otrzewiczkowane nogi przed siebie. Kaczk. <O + *Trzewiczkować, od Trzewiczek>

× **Otrzewiczkowanie, a,** blm., czynność cz. **Otrzewiczkować.**

Otrzewna, y, lm. **e** anat. *błona surowicza pokrywająca wnętrze jamy brzusznej i część miednicznej, oraz jelita i trzewa w nich zawarte;* otrzewnia, błona otrzewna, †błona bliskociągła, brzuchowa, brzuszna, żywotowa; †brzuchowa słabizna, × bl. obrzuszna, × obrzusznia, †otaczająca wnętrzności błona (peritonaeum). O. ścienna (p. parietale). O. trzewowa (p. viscerale). Por. **Odziecka.** Lek.: Zapalenie otrzewny (peritonitis). <Od Otrzewny>

Otrzewnia, i, lm. **e** p. **Otrzewna.**

Otrzewnowy anat. przym. od **Otrzewna:** Worek O. (saccus peritonaealis). <Od Otrzewna>

Otrzewny *trzewa okalający.* Anat.: Błona otrzewna p. **Otrzewna.** <O + Trzewny>

Otrzeźwiać, a, ał i **O. ś.** p. **Otrzeźwić.**

Otrzeźwianie, a, blm., czynność cz. **Otrzeźwiać.**

Otrzeźwianie się, a ś., blm., czynność cz. **Otrzeźwiać ś.**

Otrzeźwić, i, ił, nied. **Otrzeźwiać I.** O. pijanego = *powrócić mu trzeźwość, zrobić trzeźwym, wytrzeźwić:* Trudno ś. obaczyć pijanemu próżną chwałą, jedno aż będzie złemi przygodami otrzeźwion. Petr. **2.** O. zemdlałego = *ocucić, oprzytomnić, przyprowadzić do przytomności:* Otrzeźwiona po spoczynku, siedziała jak posąg, długo nie mogąc zebrać myśli. Krasz. **3.** *orzeźwić, pokrzepić, podnieść na duchu, dodać otuchy, ożywić:* Słowo mię twoje otrzeźwia. Chr. Skoro przybył, bojaźliwe otrzeźwił. Warg. Rozpaczających otrzeźwił, nadzieje ukazując. Warg. Potrwożone dziwem rycerstwo wieszczek życzliwym wykładem otrzeźwił. Warg. Nauka Jezusa Krystusa... nas chłodzi, żywi i otrzeźwia, tak jako powietrze chłodzi, żywi i otrzeźwia każdego człowieka. Rej. **O. ś.** p. **Otrzeźwieć.** <O + Trzeźwić>

Otrzeźwieć, eje, ał I. (o pijanym) *stać ś. trzeźwym, wytrzeźwieć, otrzeźwić ś., wytrzeźwić ś.:* O. z przerażenia. Otrzeźwiał po pijaństwie. Troc. Pijany obiecuje, otrzeźwiawszy, żałuje. Prz. **2.** (o zemdlałym) *odzyskać przytomność, wrócić do przytomności, oprzytomnieć.* <O + Trzeźwieć>

Otrzeźwienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Otrzeźwić. 2.** czynność cz. **Otrzeźwieć:** Żałował tego po otrzeźwieniu. Troc.

Otrzeźwienie się, a ś., blm., czynność cz. **Otrzeźwić ś.**

†**Otrzębiny, in,** blp. p. **Otręba.** Mącz.

× **Otrzęsać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Otrząsnąć.**

× **Otrzęsanie, a,** blm., czynność cz. **Otrzęsać.**

× **Otrzęsanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Otrzęsać ś.**

Otrzęsienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Otrząść. 2.** [O.] *otrzęsienie ś., oberwanie ś., utrzęsienie ś.* (choroba).

Otrzęsienie się, a ś., blm. **I.** czynność cz. **Otrząść ś. 2.** [O. ś.] p. **Otrzęsienie.**

Otrzęśnia, i, lm. **e** bot. (vangueria) *roś. z rodziny marzanowatych.* <Od Otrząść>

[Otrznąć, nie, nął, Otrztać, *trznąwszy, ofajdać, opaskudzić:* Sowa mnie otrznęła szczerze jajeśnicą. <O + Trznąć>

[Otrznięcie, a, blm.] czynność cz. **Otrznąć.**

[Otrznoga, i, lm. **i]** I. a. **[Oznoska]** *odnoga.* **2.** *część sochy:* U grądzieli są dwie otrznogi po obu bokach, a w środku cepiga. **3.** *połajanka, wyzwisko:* Piekielna O. Por. **Odrynoga, Odrzynoga.**

†**Otrzoskać, a, ał** *opasać trzosem.* Przen.: Lichwiarz otrzoskany doić nie przestaje. Klon. *(= zbogacony, w trzosy zapaśny).* <O + *Trzoskać, od Trzosek>

†**Otrzoskanie, a,** blm., czynność cz. **Otrzoskać.**

[Otrztać, a, ał] p. **Otrznąć.** <O + Trztać>

[Otrztanie, a, blm.] czynność cz. **Otrztać.**

Otrzymać, a, ał, × **Odtrzymać,** nied. **Otrzymywać,** †**Otrzymawać, [Otrzymować] I.** *odebrać, dostać:* O. list, nagrodę, posadę, wiadomość, przyrzeczenie, rękę, policzek, rozkaz, wymówkę, pochwałę. O. dobre wychowanie. O. co w spadku, w darze. Nie wolno mi było otrzymywać żadnych listów ni rękopismów ze świata. Kaczk. Należność otrzymałem i z odbioru kwituję. Otrzymali takie pisma z kancelarjej królewskiej. Birk. **2.** *osiągnąć, wskórać, odnieść co, dostąpić czego:* Nicem nie otrzymał, jeno śmiech ludzki a żal serdeczny. Kochan. Europa przez chwałę nauk i wypływające stąd korzyści cywilizacji otrzymała pierwszeństwo na powierzchni ziemi. Śniad. Otrzymacie zbawienie przez me święte zmartwychwstanie. Mik. z Wilk. Przez wiarę w Jezusa Chrystusa grzechów swoich odpuszczenie otrzymawają. Sekl. Po roku dopiero zasług Kokcej otrzymał już w Rzpltej prawa starożytne i przywileje szlachcica polskiego. Bart. Na zjeździe koszyckim szlachta małopolska otrzymała wolność noszenia tytułu hrabiów. Kaczk. Otrzymał szkodę, szwank, pożytek. Troc. O. pozwolenie. O. prośbą *(= uprosić).* Kn. O. co groźbą *(= wymóc).* O. co u kogo *(= wyjednać sobie).* O. karę *(= ponieść).* Gdzie ś. był dla deszczu schował, tam pogrzeb otrzymał. Warg. *(= znalazł).* Po zmieszaniu siarki i rtęci otrzymamy cynober *(= będziemy mieli, zrobi ś. nam).* Otrzymał górę nad nim. Troc *(= wziął).* Zawzdyśmy górę otrzymawali i dzisiajśmy zwycięstwo nad nieprzyjaciołmi otrzymali. Baz. Gotowie przyszli aż do Dunaju, wszędzie zwycięstwo otrzymawając. Stryjk. Chciała-

bym z płaczu mojego O. zwycięstwo. L. **3.** †O., [O.] *utrzymać, zatrzymać, dochować, zachować, dotrzymać:* O. plac, pole. Troc. Niewierny Mustafa tym, co ś. poddali, nie otrzymał. Fur. *(= nie dotrzymał obietnicy).* [Otrzymał do swe smierce, co on to usłyszał]. **4.** [O.] *nie puścić, zatrzymać, zostawić, przyjąć:* Chłopak wzion orzech w gębę, a kamyczek otrzymał w ręce. On chciał na noc ostać, a młynarz ten rzek, że ni móg jewo O. Tak na noc knopa otrzyma. Żadny litości nad niom nie otrzymał *(= nie miał).* †**O. ś. I.** *utrzymać ś. stojąc, siedząc; ostać ś., ustać, usiedzieć:* Ledwie ś. chory na nogach, na stołku O. może. Troc. Przen.: Niszczą sami swoje kraje, żeby ś. z wielką trudnością otrzymał nieprzyjaciel. Kłok. Nie otrzymam ś. przy tym urzędzie. Troc. **2.** *wstrzymać ś., powstrzymać ś., pohamować ś., powściągnąć ś.:* Ledwie ś. od tego O. (wstrzymać) mogłem. Troc. <O + Trzymać>

Otrzymanie, a, blm., czynność cz. **Otrzymać:** Pyszny po otrzymaniu tak znacznego urzędu. Troc.

†**Otrzymanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Otrzymać ś.**

†**Otrzymawać, a, ał** i †**O. ś.** p. **Otrzymać.**

†**Otrzymawanie, a,** blm., czynność cz. **Otrzymawać.**

†**Otrzymawanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Otrzymawać ś.**

[**Otrzymować, uje, ował**] p. **Otrzymać.**

[**Otrzymowanie, a,** blm.] czynność cz. **Otrzymować.**

Otrzymywać, uje, ywał i †**O. ś.** p. **Otrzymać.**

Otrzymywanie, a, blm., czynność cz. **Otrzymywać ś.**

†**Otrzymywanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Otrzymywać ś.**

[**Otsie, Odsie**] *żegnaj, bądź zdrów, adje:* On sę z nama żegno, on powiedo odsie! Derd. Tej sę mniemce ukłoniełe, rzekle: odsie, panie! Derd. <Fr. à Dieu, Nm. lud. athjö i athjé, skąd Kaszub. otsie przez sld. do Odsie!>

[**Ot tydy!**] p. **O ty!** <Okrzyk.>

Otucha, y, blm. × **Potucha I.** *dobra nadzieja, ufność, serce, odwaga, dobra myśl na przyszłość:* O. wstępuje w moje serce. O. jest imię dobra jeszcze niepewnego. Pilch. O. nadzieja wzmocniona ufnością i zasadzona na prawie i powodach do niej. L. Mam otuchę, daje mi otuchę, dodał mi otuchy. Kn. Zażywaj, synu, szczęścia, póki ci ś. godzi, lecz zbytnia w nim O. niech cię nie uwodzi. Min. Dobrą odnosi rzeczom swoim otuchę. Tw. *(= dobry znak).* Natarł więc znowu z dobrą otuchą. Sienk. Kmiotkowie z otuchą sierpy na żniwa gotują. Gawiń. Tam ja bezpiecznym sercem i pełen otuchy popłynę. Kochan. Więc powraca znów O., że więźniowi drzwi otworzą. Pol. I pieśń płynęła po rosie zaraniem, a jakaś O. w górę ku niebu podnosiła ducha. Pol. Nie będą mieć otuchy, skoro staw będzie suchy. Kras. Z otuchą słyszę plusk wioseł poruszanych wpośród skał bez liku. Prusz. Skąd czerpiesz, mój biedny, otuchę, co piersi twe krzepi? Prusz. **2.** †O. *dobry znak, prognostyk, dobra zapowiedź, przepowiednia:* O. to szczęścia mojego. Troc. <O + TUCH>

Otuchlin, u, lm. **y** bot. (curtisia) *roś.* <?>

[**Otuchnąć, chnie, chnął** a. **chł**] *ochłonąć, przyjść do siebie:* Trocha otuchła i przysła do siebie.

[**Otuchnięcie, a,** blm.] czynność cz. **Otuchnąć.**

Otuczać, a, ał p. **Otuczyć.**

Otuczanie, a, blm., czynność cz. **Otuczać.**

Otuczenie, a, blm., czynność cz. **Otuczyć.**

Otuczyć, y,ył, nied. **Otuczać** *opaść, spaść, okarmić, utuczyć, wytuczyć, upaść, ukarmić, opchać, obetkać jadłem, paszą, zrobić otyłym, tłustym.* Przen.: †Nie podniosę głowy, otuczony będąc utrapieniem i nędzą. Leop. *(= nasycony, napełniony).* <O + Tuczyć>

[**Otukno**] p. **Otępno:** O. mi tak było doma siedzieć, kiek słisał kogo na zbój iść. Tet. <?>

Otulać, a, ał i **O. ś.** p. **Otulić.**

Otulanie, a, blm., czynność cz. **Otulać.**

Otulanie się, a ś., blm., czynność cz. **Otulać ś.**

Otulenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Otulić:** O. ciała. Troc. W ciepłym otuleniu na surowe wychodzi powietrze. Troc. **2.** lek. p. **Owinięcie:** Zagrzanie abo O. żołądka. Troc.

Otulenie się, a ś., blm., czynność cz. **Otulić ś.**

Otulić, i, ił, Obtulić, Opatulić, Oburdać, [Obańduchać, Obachutać, Obątać, Opątać, Obtątać], nied. **Otulać, Obtulać I.** *okryć, osłonić, owinąć, odziać przed zimnem:* Len mierzwą dokoła trzy dni otulą, dokąd nie upre. Haur *(= obłożą).* Śpią sobie szerokim twoim płaszczem otulone. Susz. O. ciało ciepłym przyodziewkiem. Troc. O. żołądek. Troc. Żołądek zawsze trzeba dobrze otulać. Haur. Głowy nigdy zbyt otulonej mieć nie trzeba. Pir. O. ramieniem *(= objąć).* Przen.: Zmierzch legiendowy otula pochodzenie jego. Rol. Mrok otulił rany moje, po lazurowych wschodach prowadzi mię zaduma w gwiazdy. Mic. Deszcz zaczniе padać pod wieczór, a niebo w mrok ich (druidycznych głazów) ołtarne otula sklepienia. Kasp. **2.** bot.: Jasnota otulona p. **Jasnota. O. ś.** *okryć ś., owinąć ś., osłonić ś., odziać ś. dla ciepła:* Odzienie w zimie ma od mrozu ochraniać, ale nie mają ś. dzieci zbyt otulać, lękając ś., jakby pieszczeni, wiatru i śniegu. Pir. <O + Tulić>

Otulina, y, lm. **y** bot. (puya) *roś.* <Od Otulić>

Otulisko, a, lm. a *to, co służy do otulenia, przyodziewek, okrycie:* Ażeby zaś to żelazne O. nie gniotło nazbyt dotkliwie, wdziewano na grubo wymateracowany strój spodni. Sł. wil. <Od Otulić>

Otulny *służący do otulania:* Opończe otulne. Ml. <Od Otulić>

Otułek, łka, lm. **łki** bot. (vochysia) *roś. z rodziny otułkowatych.* <Od Otulić>

Otułkowate rośliny bot. (vochysiaceae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.* <Od Otułek>

Otumaniać, a, ał p. **Otumanić.** Sow.

Otumaniająco *w sposób otumaniający:* Oczy jej patrzały, coś mówiąc tak O. Krasz.

Otumanianie, a, blm., czynność cz. **Otumaniać.**

Otumanić, i, ił, nied. **Otumaniać I.** × O. *otoczyć tumanem, kurzawą.* L. **2.** przen. *zamydlić oczy, omamić, odurzyć, oszałomonić, obałamucić, zawrócić głowę, oszukać:* Otumanili kozaka. Gosz. Fischer czytelników zaznajamiał z filozofją według Kanta, nie otumaniając głów. Spas. Ogromnie go łatwo O., byle prędko językiem pytlować. Dyg. On utrzymywał, że mu ś. wywody autorów wydają dość prawdziwemi, ale ja nie mogłem ś. dać O. Dąb. <O + Tumanić>

Otumanieć, eje, ał *zostać otumanionym, odurzeć:* Ze wszystkiemeś otumaniał... czy ci kto co zadał? Jeż. <O + *Tumanieć, od Tuman>

Otumanienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Otumanić, 2.** czynność cz. **Otumanieć.**

[**Otupno**] p. **Otępno**: O. samemu w ónym lesie.

Oturczenie, a, blm., czynność cz. **Oturczyć.**

Oturczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Oturczyć ś.**

Oturczyć, y,ył *zrobić Turkiem, poturczyć.* **O. ś.** *stać ś. Turkiem, poturczyć ś.* <O + Turczyć>

Otuszenie, a, blm., czynność cz. **Otuszyć.**

× **Otuszyć, y,ył** *dodać otuchy, napełnić serce otuchą, pocieszyć, ożywić nadzieją, pokrzepić na duchu:* To gdy ziścisz, i ciągły zwyczaj mi otuszy, że me słowa powiewem lekkim wiatr nie wzruszy. Hul. Wierę mię jakoś barzo sumnienie ruszyło, a jakoś mi niedobrze serce otuszyło. Rej. <Od Otucha>

I. Otwarcie, a I. blm., czynność cz. **Otworzyć**: O. szkoły, zjazdu, posiedzenia. O. ruchu kolejowego. O. stacji. O. szlaku kolejowego *(= oddanie go do użytku publicznego).* O. Szkoły Głównej w r. 1862 w Warszawie. **2.** × O., lm. **a** *otwór, przejście.* Sł. wil.

2. Otwarcie przys. od **Otwarty, †Otworzyście, †Otworzysto** *jawnie, wręcz, wprost, prostą drogą, bez podstępu, bez ogródki, szczerze:* Żóraw przy stawie nie mógł O. dopiąć życzeń celu. Min. W. Można szczerze kochać, a jednak O. tego nie mówić. Kras. A.

Otwardnąć, nie, nął, Otwardnieć, Otwardzieć *stać ś. twardym, stwardnąć, skamienieć;* przen. *zahartować ś., skamienieć, zobojętnieć, odrętwieć, stać ś. nieczułym, zupatycznieć:* O. na nędzę, cierpienia, zniewagi. <O + Twardnąć>

Otwardniałość, i, blm. rz. od **Otwardniały.**

Otwardniały, Otwardziały *który otwardniał, stwardniały, skamieniały;* przen.: *zatwardziały, zakamieniały, twardy, zahartowany, zobojętniały, odrętwiały, nieczuły, apatyczny, wytrzymały, wytrwały, odporny, nieugięty:* Choć w srogim niedostatku O. na nędzę i potrzeby, opór długo ś. przełamać nie dawał. Nar. Musi ś., by też nie wiem jak był cierpliwy i O., do choroby przyznać. Pilch. Na wytrzymanie wszelakich trudów O. Pilch. Był Chodkiewicz z przyrodzenia i zwyczaju na wszystkie wojenne fatygi i niewczasy nad spodziew O. Nar. <Od Otwardnieć>

Otwardnieć, eje, ał p. **Otwardnąć**: Czyliż nie lepiej mężowi O. na wszystko? Pilch. Otwardniał na wszystkie trudy. Troc. <O + Twardnieć>

Otwardnienie, a, blm., czynność cz. **Otwardnąć** i **Otwardnieć.**

Otwardzać, a, ał p. **Otwardzić.**

Otwardzanie, a, blm., czynność cz. **Otwardzać.**

Otwardzenie, a, blm. **1.** czynność cz. **Otwardzić.** **2.** czynność cz. **Otwardzieć.**

Otwardziałość, i, blm. rz. od **Otwardziały.**

Otwardziały p. **Otwardniały**: Widziałem tam ludzi na wszystkie trudy otwardziałych. Nagur.

Otwardzić, i, ił, nied. **Otwardzać** *zrobić twardym, zatwardzić, zahartować, zaprawić, umocnić:* O. młodzież na pracę, na najsroższe wypadki. Trud otwardza ciało. Na wszystkie najsroższe przypadki otwardź siebie i zhartuj. Pilch. <O + Twardzić>

Otwardzieć, eje, ał p. **Otwardnąć.** <O + Twardzieć>

[**Otwarto**] *hardo.* <Od Otwarty>

Otwartopęcherzowe ryby, zool. (physostomi) *dział ryb.* <Otwarty + Pęcherzowy>

Otwartość, i, blm. = a) rz. od **Otwarty; Otworzystość**: Dwie linje zbiegające ś. z sobą mogą między sobą czynić większą lub mniejszą O. Jak. J. *(= otwór, rozwartość).* O. charakteru, obrad. W tej otwartości wynurzając swój umysł, pochlebiam sobie, że pozyskam to dobro, chętne WPana ze mną porozumienie. St. Aug. Śmiała i energiczna O. w mowie ludu pospolitego żywo jego uczucia wystawia. Grcz. Może kto być najszczerszym przyjacielem, a jednak w charakterze swoim nie mieć otwartości. Kras. A. Prawdziwie rycerska O. Śniad. O. charakteru naszego, która i siedmiu pieczęciami zamknięte usta otwiera. Krasz. Z męstwa oświeconego wynika O., brzydząca ś. wybiegami, szczerość, która ś. nie lęka mówić prawdy pożytecznej. L. O. więcej jeszcze jest, jak szczerość; obiedwie przyjaciółki prawdy, szczerość nigdy jej nie uchybi, O. jej zataić nie może. L. b) [O., lm. i] *miejsce otwarte:* Beldonek już teraz wcale nie wychodził na porębę, miał boja, żeby znowu na otwartości na co nie utrafił. Dyg. **Z otwartością** przys. *otwarcie, szczerze, prostodusznie, z wylaniem, naiwnie.* <Od Otwarty>

Otwartszy st. w. od **Otwarty**: Ci, których uszy otwartsze były na zaziemskie wołania, słyszeli wyraźnie, jak dusze polskie, odlatując, wołały. Sienk.

Otwarty I. a. **Otworzony** im. od **Otworzyć** = a) *niezamknięty, roztwarty, rozwarty, odemknięty, stojący otworem:* Drzwi, okna otwarte. Sprawa odbywała ś. przy otwartych drzwiach. Kościołek O., wstąpcież, lube dziatki! Sklep, zamek O. Izba otwarta. Troc. Zostawił mieszkanie otwarte. Dom O. *(= w którym przyjmują gości, w którym odbywają ś. zebrania towarzyskie).* Myślę trzymać stół O. na 200 oficerów. Boh. Przyjąć kogo z otwartemi rękoma *(= szczerze, serdecznie, chętnie).* Worek mój trzymałem mu długi czas O. L. *(= nie odmawiałem mu wsparcia).* Dla twej pomocy otwarte będą skarby moje. L. Kredyt O. = *przyznana komu możność korzystania z kredytu, z pożyczek.* Rachunek O. = *przygotowany do wpisywania poszczególnych pozycji.* Spadek O. *(= który ś. otworzył, wakujący).* Miasto otwarte = *niczym wokół nie bronione, dostępne dla wroga.* Miasto otwarte nie ma naokoło żadnego wału, rowu, ni muru. Świt. List O. = α) *niezapieczętowany, pocztówka, karta pocztowa.* β) a. †**Otworzony** *otwierający wstęp dokąd, patent.* L. Otwarta barka parowa *(= bez pokładu).* b) *niezaciśniony, nieosłonięty, odkryty, wolny:* Droga przed tobą otwarta. Świat przed tobą O. Świat mi był O. Mick. *(= niezawiązany dla mnie).* Drzewo położone na otwartym powietrzu, wystawione na słońce i na wiatry, wysycha prędko. Jak. J. Otwarte pole. Troc *(= szczere).* Na otwartym polu. Morze otwarte *(= pełne, szerokie).* Jezioro otwarte p. **Jezioro.** Przen.: Otwarta głowa *(= zdolna, rozgarnięta, pojętna, bystra).* Umysł O. Troc. Masz O. rozum. Rzew. **2.** a. **Otworzysty, †Odtworzysty** = a) *jawny, publiczny:* O. nieprzyjaciel *(= nieskryty).* Wojna otwarta. Troc. Pokój ś. taki mało co od otwartej umyka wojny. Troc. b) przen. *szczery, nieobłudny, wylany, prostoduszny, naiwny:* Człowiek O., mający to w swoim charakterze, że ś. wywnętrza; że nie umie zataić tego, co myśli; że nie nie obwija w bawełnę i, jak ś. po prostu mówi: serce ma na języku. Kras. A. Szczery więcej odnosi ś. do tego, co człowiek czuje: O. do tego, co myśli. Kras. A. Charakter O. c) [O.] przen. *pewny siebie, śmiały.* **3.** fiz.: Fujarka otwarta = *niezamknięta w obu końcach.* **4.** gram.: Samogłoska otwarta = *nieścieśniona, niepochylona.* Mał. Zgłoska otwarta = *zakończona samogłoską.* **5.** hut. Piec z otwartą piersią = *piec mający zaprawę i spływ*

żuzla nad babką a. czerpak do wybierania roztopionego kruszcu. **6.** kraw.: Kamizelka otwarta = *wycięta, z szerokim gorsem.* Żakiet O. = *ze ściętemi ku tyłowi połami.* Kant O. = *nieobszyty, nieobrębiony, z przeszytego podwójnego materjału, w brzegu tylko równo przyciętego.* **7.** lek.: Krwawnice otwarte p. **Krwawnica.** <Od Otworzyć; Ot (Od) + *Warty, WR/WAR/WIER>

†**Otwarzać, a, ał,** [**Otwarzać**] i †**O. ś.,** [**O. ś.**] p. **Otworzyć.**

†**Otwarzanie, a,** blm., [**Otwarzanie**] czynność cz. **Otwarzać,** *otwieranie.*

†**Otwarzanie się, a ś.,** blm., [**Otwarzanie ś.**] czynność cz. **Otwarzać ś.**

× **Otwieracz, a,** lm. **e I.** *ten, co otwiera, odźwierny, klucznik, wrotny, portjer, szwajcar.* **2.** a. **Wytrych, Klucz, Podkownik, Miesiączki** lm. bot. (coronilla securidaca) *roś., gatunek otoczki.* <Od Otwierać>

Otwierać, a, ał i **O. ś.** p. **Otworzyć.** <Ot (Od) + *Wierać, WR/WAR/WIER>

× **Otwieralnia, i,** lm. **e** *miejsce, gdzie ś. co otwiera, otwór, luft:* O. u skrzyni rurmusowej dla chędożenia. Troc. <Od Otwierać>

Otwieralny, × **Otworny,** × **Otworzysty** *dający ś. otwierać, otwierający ś., otwierany:* Beczka otwieralna z boku dla chędożenia. Sol. <Od Otwierać>

Otwieranie, a, lm. × **a,** czynność cz. **Otwierać:** Drzwi na dwór mają otwierania, na dwór ś. otwierają. Troc.

Otwieranie się, a ś., blm., czynność cz. **Otwierać ś.**

†**Otwierdzać, a, ał** p. **Otwierdzić.**

†**Otwierdzanie, a,** blm., czynność cz. **Otwierdzać,** *utwierdzanie.*

†**Otwierdzenie, a,** blm., czynność cz. **Otwierdzić,** *utwierdzenie.*

†**Otwierdzić, i, ił,** nied. †**Otwierdzać** *utwierdzić.* L. <O + Twierdzić>

[**Otwora**] p. **Otwór:** Z wieczora, Jasiu, z wieczora, będzie komórka otwora. <Od Otwór>

Otworek, rka, lm. **rki I.** p. **Otwór. 2.** anat.: Otworki karmiące p. **Karmić.** Otworki łzowe p. **Kropka.** Otworki skórne p. **Dziurka. 3.** embr.: O. zapłodny p. **Jajotworek.** <Od Otwór>

Otworem p. **Otwór:** [Gospodyni była do karczmiska posła, izby i kumory O. odesła]. Mieszkanie stoi O.

[**Otworkiem**] p. **Otwór:** Przyńdźze, Jasiu, przed wiecorkiem, będzie kumorka O.

Otwornica, y, lm. **e I.** a. **Nożówka** *piła otworowa; piła, żelazko wązkie osadzone w trzonku, do wyrzynania dziur.* **2.** *muszla mikroskopijna znajdująca ś. w otworach skał.* **3.** bot. (pertusaria) *roś. z gromady porostów, z rodziny otwornicowatych.* Gatunek: O. pospolita, ospownica wielokropkowa (p. communis); różne jej postacie zwano: porostem bukowym, porostem grabowym, koralkówką orzeszkowatą, koralkówką żółtawą, otwornicą gorzką. **4.** zool. (foraminifera) *pierwotniak pokryty dziurkowaną skorupką.* <Od Otworny>

Otworny I. p. **Otwieralny. 2.** *otwierający:* Matka otworna = Najświętsza Marja Panna, otwierająca ziemię w dzień Zwiastowania 25 marca, roztworna, zagrzewna. <Ot (Od) + *Worny, WR/WAR/WIER>

× **Otworzelina, y,** lm. **y** p. **Otworzelisko:** Ogień z otworzelin owych wybuchał. L. <Od Otworzyć>

× **Otworzelisko, a,** lm. **a,** × **Otworzelina** *szczelina, otwór, szeroka dziura, paszcza, czeluść, otchłań, rozpadlina.* <Od Otworzyć>

Otworzenie, a I. blm., czynność cz. **Otworzyć:** Najprzyzwoitszy czas do otworzenia gaju dają miesiące zimowe. Kluk. **2.** †O., lm. **a** p. **Otwór.** Troc.

†**Otworzenie** przys. od **Otworzony** *otwarcie, jasno, dostępnie:* A cztli w księgach zakona bożego rozdzielnie i O. ku rozumu. B. Sz. <Od Otworzony>

Otworzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Otworzyć ś.**

Otworzony I. p. **Otwarty. 2.** †O. dzień = *dzień, w którym odbywają ś. sądy, sądowy:* Gorące rzeczy, co ś. poczną w otworzonych dniach, nie mają być sądzone w zawiązanych dniach. Ort. Ktoby listy nasze otworzone o żałobie swojej do kogokolwiek, przeczciwszy, u siebie zachował, wpada w winę. St. Z. <Od Otworzyć>

Otworzyć, y,ył, †**Odtworzyć,** †**Odewrzeć,** [**Odewrzeć, Otewrzeć, Odworzyć, Odeprzeć**], nied. **Otwierać,** †**Odwierać,** †**Otwarzać,** [**Otwarzać**], †**Odtwarzać I.** *odemknąć coś zamkniętego, roztworzyć:* Niech kto chce przychodzi do mnie, drzwi dzień i noc otwarte będą. L. Nie otworzyła wrót. Wuj. Próżnowanie do wszystkiego złego wrota otwiera. Sus. J. Wrota sobie do upadku otwarzasz. Skar. Do marnotractwa potomstwu szeroko wrota otwiera łakome zebranie. Falib. [Otwarzaj wrota. Jeśli nam konno pozwalacie, tak dźwiereczki otwarzajcie. Pśń.]. Mały klucz przestronne otwiera gmachy. Prz. Pierwej ma być: otwórz, niż pomaga Bóg. Prz. Otwórz izbę, okno, skrzynię, tabakierkę. Troc. Otwórz! (dom.: drzwi; *otworzywszy, wpuść).* Otworzywszy ciemnicę, nie należli ich. Wuj. O. komu swój dom = *pozwolić mu bywać u siebie.* O. do kufra = *O. kufer, aby co z niego wydostać.* [Otworzuł do rysia] *(= otworzył do izby, gdzie był ryś).* [Otwierał księdza z miecha] *(= otworzył miech, gdzie był ksiądz; uwolnił, wypuścił go z worka).* O. zamek. Wytrych zamki otwiera. O. drzwi z klucza *(= O. drzwi zamknięte na klucz).* Przen.: Tyś nam, Panie, niebo otworzył. K. G. *(= uprzystępnił).* Świat mi był otwarty. Mick. *(= stał mi otworem; wolny, niezagrodzony, niezawiązany).* Pieśni naszych praw strzegą, praca świat nam otwiera. Prusz. **2.** *roztworzyć, odetkać, odczopować, odszpuntować, odkorkować:* O. butelkę, gąsior, beczkę, otwór zatkany. O. nową butelkę *(= napocząć).* Przen.: O. ucho *(= nadstawić ucha, dać posłuch czemu).* Fałszom arjańskim ucha nie otwierał. Skar. **3.** *odsunąć:* O. zasuwę, szufladę. O. fajerkę, rurę, piec, komin *(= odetkać).* **4.** *odchylić, rozchylić, rozwinąć, rozszerzyć; rozpłatać, rozciąć, przeciąć:* O. cyrkiel. O. listki róży. Źle zagojoną otworzyłeś ranę. L. O. brzuch, wrzód. O. komu żyłę. [O. człowieka] = *dokonać na nim sekcji,* nied. *egzenterować go.* Otworzyć grób = *odkopać, rozkopać.* Stoi nad otwartą przepaścią *(= rozwartą).* Tobie na kruszce swe Herb złotorody otwiera wody. Gawiń. O. list, testament = *odpieczętować, odkopertować.* Przen.: List otworzony p. **Otwarty.** O. paczkę, skrzynkę = *odpakować, odbić.* O. puszkę sardynek, ostrygę. O. książkę = *rozłożyć.* Przen.: Księga księgę otwiera = eksplikuje. Haur. Zaż serce wasze nie gorzało w nas, gdy nam mówił w drodze i kiedy nam pisma otwarzał? Sekl. *(= uprzystępniał, objaśniał, wykładał).* O. worek *(= rozszerzyć, rozstawić; odwiązać).* Worek mój

trzymałem mu długi czas otwarty. L. *(=nie odmawiałem mu wsparcia).* Dla twej pomocy otwarte będą skarby moje. L. O. oczy *(= rozszerzyć, przedrzeć).* Słońce wschodzące otwarło mi tylko oczy. Krasz. Przen.: O. komu oczy = *oświecić go.* Proroctwa, co dalej, to jaśniej ludziom oczy otwarzają. Rej. Czas a nowe przygody otworzą ludziom oczy. Górn. Jeżeli on mu oczu nie otworzy, moje staranie daremne. L. Szeroko na to ze zdziwieniem otworzył oczy *(= wytrzeszczył, wybałuszył).* Stany wielkie otwierają a ciągną ku sobie oczy i uszy ludzkie, a cokolwiek uczynią, pilnie ś. każdy przypatrza. Kosz. *(=ściągają, zwracają na siebie oczy, zwracają na ś. uwagę, biją w oczy).* O. rękę. Przen.: Widząc, że Bóg więcej dóbr mu przysporzył, tym też on hojniej rękę swą otworzył. Prot. *(= stał ś. ofiarniejszym, hojniejszym, szczodrobliwszym).* Kiedy rękę otworzysz, wszyscy nasyceni. Kochan. O. ręce na przyjęcie kogo = *rozkrzyżować, rozłożyć.* Przyjęto go z otwartemi rękoma *(= chętnie, serdecznie).* O. usta, gębę = *rozdziawić.* Gębę otworzywszy, przypatrował ś. Boh. Przen.: O. usta = *odezwać ś.* Nie umiesz teraz ust O., któryś doktory nauczać śmiał. Op. *(=zapomniałeś języka w gębie, nie umiesz trzech zliczyć).* Głupi, gęby O. nie umie przed ludźmi. Boh. Już gęby więcej nie otworzę, będę stał jak głupi. Boh. Filozofowie bezpiecznie gębę na chrześcijan otwarli. Skar. *(= wywarli; rozpuścili języki).* Otworzyli na nas usta swe wszyscy nieprzyjaciele. Wuj. Otwieram na ś. gęby ludzkie. Dudz. *(= podaję ś. na języki, daję ludziom powód do mówienia).* Poczyna tak Zacharjasz usta swoje otwarzać: Błogosławiony Pan Bóg Izraelów. Skar. **5.** przen.: O. drogę=*utorować, usłać, przebić:* Z którejkolwiek on strony naciera, gościniec sobie przez trupy otwiera. Susz. Żywieć jeszcze Bóg, co drogę od niewolej przez morze otwarzał. Wen. Zostawało mu tylko bagnetem O. sobie drogę do miasta. Mochn. **6.** przen. *odkryć, ujawnić, wyjawić, wypowiedzieć, wynurzyć, wywnętrzyć, wydać, okazać, pokazać:* Przed Tobą głąb' serca otworzę: smutno mi, Boże! Słow. Nikomu prócz ojcu i mężowi skrytości serca swego nie otwieraj. Hof. Nie leda komu otwarzaj serca twego. B. B. Otworzył mu serce i myśli swoje. Skar. Zda ś., że pan domu sobie ścian i miejsca gdzieś przysporzył, a on tylko w domu tobie drzwi i serce swe otworzył. Pol. Wolał zginąć, niż otwierać to, co na spowiedzi słyszał. Birk. Długie lata otwarzają, jakim kto jest. Skar. Czas wszystko otwiera, wyjawia. Prz. O tym pomyślę i jutro moje zdanie otworzę. L. Mów szczerze, otwórz mi twoje nieszczęście. L. Otworzyłam mu twój zamysł. L. Człek prosty zawsze otworzony umysł na czele nosi. Lubom. **7.** *rozpocząć, zagaić, zainaugurować:* O. posiedzenie. O. sejm mową. O. obrady. O. bal. Otwarto bal polonezem. **8.** *założyć:* O. winiarnię. O. sklep z wyrobami galanteryjnemi. O. szkołę, klasę, pracownię, biuro, kantor. O. spółkę, towarzystwo *(=utworzyć, zawiązać).* O. ochronę *(= ufundować).* †Zaczęłam otwarzać stół swój dość dobry i niemało dając. Mat. *(= zaczęłam wydawać obiady za pieniądze, zaczęłam przyjmować stołowników).* O. stancję dla uczni. **9.** han.: O. rachunek, konto w księdze, w banku = *zaprowadzić.* O. komu kredyt = *przyznać mu prawo brania pożyczek:* Ma w banku kredyt otwarty do wysokości dwuch tysięcy rubli. **O. ś. I.** nied. *móc ś. otwierać, być tak urządzonym, aby ś. otwierać; roztwierać ś.:* Drzwi te nie otwierają ś. Pudełko to z wierzchu ś. otwiera. **2.** *roztworzyć ś., odemknąć ś., odchylić ś., rozejść ś., rozstąpić ś., rozewrzeć ś. pomimo zamknięcia:* Na jego głos otwarły ś. piekielne podwoje odrazu. Przyb. Drzwi ś. otworzyły. Troc. Otwórzcie ś., wysokie niedobyte brony (= bramy), król wieczny ś. przybliża, król niewysławiony. Kochan. Przen.: Teraz dopiero otworzyły mu ś. oczy *(=przejrzał na oczy = zrozumiał, zmiarkował ś., pomiarkował ś., spostrzegł ś., zorjentował ś.).* Ziemia ś. otwiera. Kn. *(=padu ś.).* Opoki ś. padały, groby ś. otwarzały. Wuj. I znów ś. łono piaskowe otwarło, gdzie pochowałem matkę martwych zmarłą. Słow. [Otworzył mu ś. żołądek] *(= dostał rozwolnienia).* Rana ś. otworzyła=a) *utworzyła ś., zrobiła ś.* b) *odnowiła ś.* Ręka spuchła, otwarły ś. wrzody, wieczyste rany. Żer. Z wiosny pola ś. otwierają. Troc *(=wydobywają ś. z pod śnieżnej, lodowej powłoki).* Otworzyły ś. upusty niebieskie, i deszcz lunął jak z cebra. Suknia źle uszyta: z tyłu poły ś. otwierają *(=odwijają ś., odginają).* Kwiat ś. otwiera = rozwija ś. Kn. *(=rozchyla ś.).* Róże ś. polne otwierają, płaczą. Słow. W słuchaczach dusze otwierały ś. prawdzie, jako kwiaty otwierają ś. słońcu. Słow. Usta mu ś. otworzyły *(=rozwiązały ś.; przemówił).* Przen.: × O. ś. komu = *zwierzyć ś., wywnętrzyć ś., odkryć przed nim swoje myśli, uczucia:* Nie dowierzaj, nie każdemu ś. otwieraj. Kn. Jam mu ś. zupełnie otworzył. L. Z swoim frasunkiem papieżowi ś. otworzył. Skar. Otworzył ś. jej z miłością swoją. L. O. ś. winieneś. Rzew. Powinność nakazuje O. ś. przed Helenką. Rzew. **3.** przen. *zostać otwartym, utworzyć ś.; opróżnieć, zawakować:* Otworzyła ś. posada w biurze, na kolei. Otworzyło ś. dla ciebie miejsce. **4.** przen. *ukazać ś., przedstawić ś., rozpostrzeć ś., roztoczyć ś.:* Z okien moich otwiera ś. widok na pola. Wkrótce otworzyła ś. przed podróżnemi obszerna, kilkadziesiąt stajań licząca polana. Sienk. Otwierają ś. widoki na przyszłość. Otwierają ś. dla niego nowe widnokręgi. **5.** przen. *wystąpić, ukazać ś., pokazać ś., utworzyć ś.:* Jeszcze ś. smutne z oczu łzy nie starły, oto ś. znowu drugie otwarły. Groch. *(= puściły ś., wystąpiły na oczy).* Źródło ś. otworzyło *(= wytrysło).* †Cudzej soli zakazano, ponieważ w Polszcze nowa sól otworzyła ś. była. Błaż. *(=zjawiła ś.).* **6.** †O. ś. *wyjść na jaw, wydać ś., ujawnić ś., pokazać ś.:* Krom cudzołóstwa inne ś. nań winy otworzyły. Skar. Gdy oni heretykowie niszczeć poczęli, inny ś. heretyk Apolonjusz tamże otworzył. Skar. *(= ukazał ś., zjawił ś., powstał).* **7.** *rozpocząć ś., ruszyć ś.:* Bardzo ciekawa otworzy ś. robota, jeśli już jegomość wie o wszystkim. L. Po chwilowym zastoju znowu ś. robota otworzy. <Od Otwór, przez sld. do Tworzyć (Odtworzyć)>

× **Otworzysto, × Otworzyście** przys. od **Otworzysty**, p. **Otwarcie:** Słowo jaśnie, szczerze, O. usłyszane, wyczytane. Birk. Obrona boża... cię otoczy, abyś siłą jego mógł ś. oprzeć rodzajom wszelakich pokus, i które O. w południe na cię nacierają, i które w maszkarze skrycie... na cię czuwają, i które znagła przypadają. Birk.

Otworzystość, i I. blm. rz. od **Otworzysty**; p. **Otwartość:** O., szczerość. Troc. Co dobrego jest, to ś. najbardziej jasnością i otworzystością zdobi. Pilch. Kędyż wzdy owa szczerość, owa O. staropolska? Opal. Co za O. w mężu uczonym nader zdziwiająca! Nagur. Zasadą przyjaźni O. Zabł. **2.** lm. i = a) *otwór, dziura:* O. nozdrzy. Kn. O. uczynię w boku abo z boku zawartego dziurę dla widoku. Kn. O. drzwi, okna *(= światło).* O.

kąta, kompasu (= *szerokość kąta*). b) bud. p. **Cięciwa.**

Otworzysty, †Odtworzysty I. *szeroko otwierający ś., mający duży otwór:* Drzwi nie dość otworzyste. Sł. wil. Zbyt otworzyste okno. Sł. wil. **2.** *pełen otworów, przejrzysty, dziurkowaty, porowaty, gąbczasty, nieścisły:* Za panem hetmanem szła kareta skorzana otworzysta Króla Jego Mości sześcią koni. Że bowiem kareta była otworzysta, łatwo wszystko widzieć było, a tym też na to konkurs był większy ludzi. Od. Sz. Ciało słabsze, rzedsze, otworzystsze rychlej zarazie podlega. Ocz. **3.** p. **Otwieralny:** Pierścień O. Troc. **4.** p. **Otwarty:** Drzwi otworzyste (otworzone). Troc. Lew śpi, otworzyste jednak oczy ma. Birk. Uszy głuchych będą otworzyste, otworzą ś. oczy ślepych. Leop. Miasto otworzyste bez murów. Wuj. Otworzyste miasteczko, jakoby ulica długie a. ulica przeczna. Mur. Szata otworzysta, by czuha turecka. Lekar. (= *szeroka, przestronna*). Od sukienki otworzystej, spódnicy jedwabnej we dwoje podszytej groszy 18. Goł. Morze otworzyste. Na otworzystym polu ś. najwięcej jazdą potykano. Nar. W polu równym i otworzystym. Troc. *A* ze wszystkich jednogłośnych liter (= samogłosek) najotworzystsza, do wymawiania najsnadniejsza. List O. Er. Od króla i od rady otworzystego listu żądał. Murin. Był to okrutnik chytry, a więcej w pokoju, niż kiedy w otworzystym mnie uszkodził boju. Wen. Stało im serca i sił na bój O. Błaż. Jeszcze najdują ś. drudzy tak uporni, że w tak otworzystej i jasnej wojnie przecię was do pokoju z Turczynem wiodą. Jan. (= *widocznej, oczywistej, niechybnej*). Jeśli łacne Pismo św. i otworzyste, czemu ś. w nim nie zgadzają? Skar. Przyczyny tego jawne są i otworzyste. L. Do czego pobudkę dawa kucharz, jako O. zdrowia naszego nieprzyjaciel, chcąc językowi a. gębie dogodzić. Ocz. Jam też poczęła z tobą otworzystą nienawiść. Herb. Otworzyste postępowanie. Pilch. W towarzystwie miły, O., łaskawy. Skar. Kto z Bogiem idzie otworzystym czołem, każde takiemu miejsce jest otworem. Lubom. To ma w uściech, co ma w sercu, jest O. w swojej powieści i w sprawie swojej. Górs. J. Nie wiedział on, co to jest gniew w sobie chować, co ś. mścić, a jako był wspaniałym i otworzystym, nie widać było w nim opacznego o drugim rozumienia. Piotr. Wino lub miód nadto ich otworzystemi czyni. Krasz. Rany bardzo niebezpieczne? pytał starszy, dwuzłotówką popierając badanie, co Berka uczyniło otworzystszym. Krasz. Aby panowie ku rzeczom tajemnym takich nie przypuszczali, którzyby tak otworzyści byli, żeby niczego w sobie zataić nie mogli. Kosz. <Od Otwór, Otworzyć>

Otworzyście przys. p. **Otwarcie:** Wszystkie rzeczy tu O. leżą. Troc. Wszystko w izbie twojej O. Troc. Wszystko u mnie O., otworem stoi. Kn. O. go zabił. Siem. J. W głos na Bolesława narzekali synowcy, wojnę zewnętrzną O. knowali. Błaż. O. (jawnie, oczywiście) to uczynił. Troc. O. ci powiem. Troc. <Od Otworzysty>

Otwór, oru, lm. **ory** I. *dziura:* O. słuchowy. O. działa = *wylot.* Ta armata ma O. na trzyfuntową kulę. Troc. O. kanału = *wpust a. wylot a. właz.* W masce są otwory na oczy. Dęcie, przez krtań trąby wązką przechodząc, wypada nakoniec przestronniejszym otworem. Pilch. O. szpuntowy, czopowy w beczce p. **Dziura.** O. stawidłowy a. okno stawidłowe. O. świdrowy. O. okna = *ścieża, wylot okna.* **2.** anat. = a) *przedziurawienie kości, dziura* (foramen). b) *początek a. koniec przewodu:* O. odchodowy, stolcowy p. **Odbyt.** c) †O. *przewód:* O. słuchowy (meatus auditorius). O. lewy żołądka p. **Wpust żołądka.** †O. prawy żołądka p. **Odźwiernik.** †O. wiatrociągu czołenkowaty p. **Głośnia.** ×O. kliniasto-podniebieniowy = *dziura klinopodniebienna jamy nosowej.* Kliniasto-skrzydlasty O. czaszki p. **Kliniasto-skrzydlasty.** **3.** chir.: †O. = *rana, owrzodzenie.* Włod. **4.** gór.: O. sztolni = *wejście do sztolni.* L. O. człowieczy w spoczniku czyli bonie = *O. do przesunięcia ś. i przejścia z jednej drabinki na drugą w szybie zjazdowym.* **5.** hut.: O. roboczy w furcie = *O. roboczy w spodzie drzwiczek czyli furty pieców płomiennych, do pracowania drągami w przestrzeni roboczej pieca,* sztabrok. O. spustowy = *O. z przodu pieca wielkiego w dnie babki przy jednym z jej boków do wypuszczania surowizny w skrzyni zebranej,* spust, sztych. **6.** inż.: O. mostu = *szerokość mostu między przyczółkami, rozpięcie mostu.* **7.** mech.: O. człowieczy = *O. w kotle parowym do wejścia wewnątrz dla wyczyszczenia.* **8.** węg.: O. w milerzu = *O. ciągnący ś. od obwodu a. od góry stosu drzewa czyli strzechy — do środka,* czeluść, zapał. **9.** woj. *przechód w kątach wklęsłych drogi ukrytej, którym wojsko wychodzi na wycieczki.* **Otworem, [Na O., Otwora, Otworkiem]** przys. *bez zamknięcia, niezamknięty, otwarto:* Dom otworem zostawił. Troc. Zostaw izbę otworem. Troc. Drzwi otworem zostawił. Troc (= *nie zamknął za sobą*). Drzwi otworem stoją. Troc. O Panie! któremu wszystkie tajniki serc naszych otworem stoją. Wor. Skarby me ci stoją niebronnym otworem. Nar. Obywatel, którego i serce co do czułości, i dom co do przyjęcia otworem, skarbi sobie miłość powszechną. Kras. Zdr. **Otworek.** <Ot (Od) + WOR/WR/WIER, zmieszane z TWOR>

[O ty! a. O ty dana! O ty rota dana! Ot ty-dy!] *przyśpiew.* <Okrzyk.>

[Otyba, y, lm. **y]** p. **Wotywa.** <Przekręcone z Wotywa>

[O ty dana!] p. **O ty!** <Okrzyk.>

[O ty rota dana!] p. **O ty!** <Okrzyk.>

×**Otycie, a,** blm., czynność cz. **Otyć.**

Otyczać, a, ał p. **Otyczyć.**

×**Otyczanie, a,** blm., czynność cz. **Otyczać.**

×**Otyczenie, a,** blm., czynność cz. **Otyczyć.**

×**Otyczyć, y,ył,** nied. **Otyczać** I. *opatrzyć tykami:* Gdy chmiel puszcza chmieliny, otycza ś., i aby chmieliny porządniej szły po tykach, naprowadzają ś. Kluk. **2.** *tykami obstawić, ogrodzić:* Drogi pozagradzane,... wszystkie miedze otyczone. Ork. <O + Tyczyć>

×**Otyć, yje,ył** *utyć, roztyć ś., nabrać tuszy, spaść ś.* <O + Tyć>

[Otyjąć, otyjmie, otyjął] p. **Odjąć.** <Ot + Jąć>

[Otyjęcie, a, blm.] czynność cz. **Otyjąć,** *odjęcie.*

Otykać, a, ał i **O. ś.** p. **Otkać.** <O + *Tykać, od Tkać>

Otykanie, a, blm., czynność cz. **Otykać.**

Otykanie się, a ś., blm., czynność cz. **Otykać ś.**

Otylec, lca, lm. **lcy** *człowiek otyły, tłuścioch, opas, grubas, brzuchal, brzuchacz, korpulent.* <Od Otyły>

Otyłość, i, blm. rz. od **Otyły:** Środek przeciw otyłości. <Od Otyły>

Otyłować, uje, ował *ociosać siekierą bok wypukły tarcicy, czyli opoły, od strony kory.* Sł. wil. <O + *Tyłować, od Tył>

Otyłowanie, a, blm., czynność cz. **Otyłować.**

Otyły *który otył, pełny, mający dużo ciała, opasły, wypasiony, spasły, spasiony, gruby, tłusty, pękaty,*

brzuchaty: Człowiek O. p. **Otylec.** Wzrostu wysokiego (Sobieski), wspaniałej postawy, lubo nazbyt O. Wójc. Przen.: Na łanach bujno ś. w otyłych kłosiech wydaje Ceres. Gawiń. <Od Otyć>

Otynkować, uje, ował *wytynkować, wyprawić wapnem po wierzchu, dokoła, ze wszystkich stron, okryć tynkiem, potynkować:* O. ścianę, dom. Otynkujesz te kamienie wapnem. Leop. Przen.: O. twarz = *okryć bielidłem, różem, pudrem.* Przen.: Przez swoich adherentów, po większej części przynajmniej otynkowanych ogładą zagraniczną, wmawiali obywatelom, że... Rzew. <O + Tynkować>

Otynkowanie, a, blm., czynność cz. **Otynkować.**

Otytułować, uje, ował *oznaczyć, opatrzyć tytułem, zatytułować; utytułować:* Dwudziesty paragraf otytułował: O wielu niepodobnych rzeczach. Pir. Biskup konstantynopolski powszechnym ś. najpierwszy otytułował, który tytuł i podziśdzień patryarchom konstantynopolskim jest w użyciu. Smotr. <O + Tytułować>

Otytułowanie, a, blm., czynność cz. **Otytułować.**

[Otywa, y, lm. **y]** p. **Wotywa.** <Przekręcone z Wotywa>

× **Otże** *otóż:* O. i zabaczyłem, jak się zwał. O. ten, co to kowalem bywał, przyszeł łońskiego roku do pana. <Oto + Że>

[Otżeż] p. **Oto:** O. widzisz, nie mogłyśmy przyjechać rychlej. Jeż. <Oto + Że + Że>

[Ou] p. [Ow]. <Okrzyk.>

†Ouzdać, a, ał p. **Obuzdać:** Konne z końmi już ouzdanemi po stanowiskach rozstawił. Warg. Przen.: Ouzdany brzmiał w tryumfie przed Władysława oczyma kajdany. Tw. Mężów swych ouzdały achajskie żony. Tw. *(=osiodłały, opanowały, pozbadły).* <O + Uzdać>

Ouzdanie, a, blm., czynność cz. **Ouzdać.**

†Owa I. *czy?, czyż?, azali?:* O. nie byłem? Troc. O. nie mówiłem, że ś. to stanie? Troc. **2.** *oto:* Niewinna duszo, owaś ty już w niebie, a jam tu został nieszczęsny bez ciebie. Kochan. O. jedziesz precz od nas, mieczniku drogi. Kochan. Długo tam siedziała, aż O. barzo zemdlała. Ez. Owam przyszedł. Ps. flor. Gęby do uszu na mię rozdziewili, mówiąc: owaśmy przedsię nacieszyli chciwe swe oczy. Kochan. *(= a tośmy...).* O. krótce powiadając, poraził, pogromił, pobił nieprzyjaciół. Rej. **3.** *otóż, otóż tedy, owóż, więc, a więc, tak tedy:* O. u ciebie, mój miły, me prośby ważne nie były. Kochan. Żałości, co mi czynisz, O. już oboje mam stracić: i pociechę, i baczenie swoje? Kochan. O. go mieczem królowa przebiła. Kochan. O. jako nam kolwiek Grekowie zagrają, tak my już skakać musim. Kochan. **4.** *zgoła, krótko mówiąc, słowem, jednym słowem, koniec końców, ostatecznie, wogóle:* Z ciebie (z żelaza) strzały, koncyrze, z ciebie srogie pęta, O. wszystka kaźń sroga przez cię tu jest wszczęta. Papr. Bogacze ziemscy za stół jego siędą..., O. ktokolwiek winien ciało w ziemię, da chwałę Panu. Kochan. O. wszędzie tarnek pełno, rozruchy, wojny. Wuj. O. ja w tym nie wiem, co powiedzieć, i wolałbym sam spytać kogo. Górn. O. z wielkim dostatkiem starca pochowano. Hist. w Lan. **5.** *może?, a może?, a nuż?:* Proszę, abyś wspomniał mię przed królem, owabyś mię wybawił z tej ciemnicy. B. B. Proś Boga, owabyć sna (=snadź) była odpuszczona ta wina. Leop. O. ś. też i we mnie co takiego najdzie, w czym ś. bardziej, niż przedtym, kochać będę. Górn. Wrzuć w morze, kto przyjaciel, próżne dusze kości: O. mię tam, choć martwo, bystre nawałności doniosą. Kochan. Na mym zdaniu ty przestać nie raczysz, przestanę ja na twoim, O. ś. obaczysz. Kochan. O. jeszcze dobrze będzie. Kochan.

[Owa! a. **Owwa!]** w. *o jej!, o la Boga!, fiu fiu!:* O.! co mi zrobisz. O.! wielga twoja zonka gospodyni, co jej świnie piec rozryli. O.! koniuchów natroczę. Sienk. <Okrzyk.>

Owacenie się, a ś., blm., czynność cz. **Owacić ś.**

Owacić się, i ś., ił ś. *obleźć watą:* Kapelusz mi ś. owacił. <O + *Wacić, od Wata>

Owacja, i, lm. **e** *ostentacyjne wyrządzenie komu czci publicznej:* Wyprawić, urządzić komu owację. Przyjąć kogo z owacją, z owacjami. <Łć. ovatio>

Owacyjnie przys. od **Owacyjny:** Publiczność żegnała monarchę O.

Owacyjny przym. od **Owacja:** Przyjęcie owacyjne.

Owad, a a. **u,** lm. **y, †Howad I.** zool. (insectum) *zwierzę stawonogie, oddychające dychawkami, sześcionogie, najczęściej skrzydlate.* Podział: Owady błonkoskrzydłe, osowate, pszczołowate, błonkówki (hymenoptera). Owady dwuskrzydłe a. muchy (diptera): długorogie (nematocera), krótkorogie (brachycera), poczwarkorodne (pupipara). Owady łuskoskrzydłe a. motyle (lepidoptera): dzienne (rhopalocera), nocne a. ćmy. Owady półpokrywe (hemiptera): równoskrzydłe (homoptera), różnoskrzydłe (heteroptera), pasorzytne (parasita). Owady prostoskrzydłe (orthoptera): właściwe (genuina), ziemnowodne a. prasiatnice (amphibiatica), towarzyskie (socialia). Skoczonogi (thysanura). Owady tęgopokrywe a. chrząszcze (coleoptera): pięcioczłonkowe (pentamera), nierównoczłonkowe (heteromera), czteroczłonkowe (tetramera), trzyczłonkowe (trimera s. cryptotetramera). Owady wachlarzoskrzydłe (strepsiptera). Owady żyłkoskrzydłe, sieciarki (neuroptera). Słyszę tylko po chróstach skwierkliwe owady. Grecz. Pszczoły, motyle, żuczki są to owady. **2.** [O.] *gzik.* **3.** zb. *robactwo:* O. podziemny, węże i gadzina — to twoi krewni teraz i rodzina. Zim. Przen.: To O. nieczysty (o Tatarach). Przen.: Przeszłości chwile, ulatujące od ciebie, rzuciły w głębi serca pamiątek owady. Mick. <? O + WAD>

[Owada, y, lm. **y, Łowada]** I. *zwierzęta domowe* (jak: trzoda, owce, źrebięta, pies, koń). **2.** *robak:* Mały to robak cyrek, ale idzie drzewem i trocini pomału, aże całe zniszczy; nie ostoi ś., choćby i najhrubsze, przed tą zajadłą, maleńką owadą. Ork. **3.** *potwór, bestja* (szczeg. o zwierzętach, o kocie, o psie i t. d.). **4.** *nicpoń.* <Od Owad>

Owadarnia, i, lm. **e** *miejsce, gdzie hodują owady.* <Od Owad>

Owadożerczość, i, blm. rz. od **Owadożerczy.**

Owadożerczy p. **Owadożerny.** <Owad + *Żerczy, od Żerca>

Owadożerność, i, blm. rz. od **Owadożerny:** Uznawano O. roślin. Wrześ.

Owadożerny, Owadożerczy *żywiący ś. owadami:* Zwierzęta owadożerne. Nietoperze owadożerne p. **Nietoperz.** Rośliny owadożerne. <Owad + Żerny>

[Owadzenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Owadzić ś.**

Owadzi przym. od **Owad:** Staw O.

Owadziarka, i, lm. **i** zool. *owad błonkoskrzydły z pokładełkiem, składający swe jajka w ciele zwierząt stawonogich, głównie owadów.* <Od Owad>

[Owadzić się, i ś., ił ś.] *zawadzić ś.:* Owadził ś. jej fartuszek na kolc. <O + Wadzić>

Owak, Owako przys. od **Owaki:** W małżeństwie bywa i tak i O. Chodź. Człowiek fałszywy, słowa swoje opakujący, który i tak i O. słowa odmienia, i strzyże i goli. Wer. Sami ś. pomieszali, jeden tak, drugi O. plotąc. Skar. Ni tak, ni O. czynić, jest żyć bez pożytku. Petr. Jeden tak, drugi O. Prz. Jeśli ś. tak nie powiedzie, więc O. Prz. Nie każdą potrawę jednako gotować; jedno tak, drugie O. lepsze. Kn. Odpowiedział mi ni tak, ni O. *(= ni to, ni owo).* Nie można z nim ni tak, ni O. *(= ni w prawo, ni w lewo).* <Od Owaki>

Owaki z. *tamtego, innego rodzaju, inny:* Niechaj będzie jakie chce zebranie, nie może to być, aby nie miało mieć między sobą i takich i owakich ludzi. Rej. W kraju tym jest O. kamień, który gore, jak drwa. Łęcz. Król musi wielu ludzi, i takich i owakich przypuszczać. Bud. Taki O.= dureń, błazen etc. Oss. Ty taki, O.! <O(W)>

Owako p. **Owak.**

Owal, u, lm. **e,** × **Obwal,** × **Owata** *linja krzywa owalna:* Ładna brunetka z delikatnym owalem twarzy. Orzesz. Kiedyś O. (jej) twarzy musiał być czysto i wyraźnie odznaczony, dziś muskuły ściągnięte w chwilach namiętnej rozkoszy obezwładniały, omdlały, linje owalu pogięły ś. nieco. Bał. Mat.: O. Kasyniego p. **Kasynojda.** <Fr. ovale>

Owalać, a, ał p. **Obwalać:** Oszkaluję go i owalam, co wlezie. Krasz. <O + Walać>

Owalanie, a, blm., czynność cz. **Owalać.**

[Owalanka, i, lm. **i]** p. **Obalanka.** <Od Owalany>

[Owaleniec, ńca, lm. **ńcy]** *nygus, leniuch.* <Od Owalony, od Owalić ś.>

[Owalenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Owalić ś.**

[Owalić się, i ś., ił ś.] *zlegnąć, rodzić:* Niedługo mu sie psica ta owali. <O + Walić ś.>

[Owalnica, y, lm. **e]** *zaspa śnieżna:* Wiatr ponazmiatował owalnice. <Od Owalić>

Owalnie przys. od **Owalny.**

Owalność, i, blm. rz. od **Owalny.**

Owalnie przys. od **Owalny.** L.

Owalność, i, blm. rz. od **Owalny.**

Owalny I. *okrągło-podługowaty, jajowaty.* **2.** anat.: Okienko owalne p. **Okienko.** Krawędź dołka owalnego a. rąbek w prawym przedsionku serca. < Śr. Łć. ovalis, Fr. ovale >

Owałaszenie, a, blm., czynność cz. **Owałaszyć.**

Owałaszyć, y,ył *zrobić wałachem konia.* Przen.: *otrzebić, oeunuszyć, omniszyć, okastrować:* Mieczysław od Czechów miał być owałaszon, żeby potomstwa nie miał. Biel. M. Siedział, jakby go owałaszył. Pot. *(= przygnębiony).* <O + Wałaszyć>

Owałować, uje, ował, Obwałować *otoczyć wałem:* O. strumyk. Sew. <O + *Wałować, od Wał>

Owałowanie, a, blm., czynność cz. **Owałować.**

[Owały, ów, blp.] *zaspy śnieżne.* <O + Wał>

[Owam] *w innym miejscu, ówdzie:* Tam i O.

Owapnić, i, ił, Obwapnić *okropić, owalać wapnem:* O. stos cegieł, węgła. O. drzewo w sążniach. **O. ś., Obwapnić ś.** *owalać ś. wapnem.* <O + Wapnić>

Owapnienie, a, blm., czynność cz. **Owapnić.**

Owapnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Owapnić ś.**

Owarjotomja, i, lm. **e** *operacja chirurgiczna wycięcia jajników.* <Now. Łć. ovariotomia>

Owarjować, uje, ował *zwarjować, oszaleć, zbzieczeć, wściec ś.:* Czyś owarjował? Owarjował, czy co! Kon. <O + Warjować>

Owarjowanie, a, blm., czynność cz. **Owarjować.**

Owarować, uje, ował i **O. ś.** p. **Obwarować.** <O + Warować>

Owarowanie, a, blm., czynność cz. **Owarować.**

Owarowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Owarować ś.**

†Owarowny p. **Obwarowny.** L.

Owarowywać, a, ał i **O. ś.** p. **Obwarować.**

Owarowywanie, a, blm., czynność cz. **Owarowywać.**

Owarowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Owarowywać ś.**

Owarunkować, uje, ował *obstawić, ograniczyć warunkami, uwarunkować wszechstronnie:* Żądam miłości, ale nie tej chłodnej, mierzonej, owarunkowanej, ale gorącej, wielkiej, bezwarunkowej. Orzesz. <O + Warunkować>

Owarunkowanie, a, blm., czynność cz. **Owarunkować.**

[Owarzenie, a, blm.] czynność cz. **Owarzyć.**

[Owarzyć, y,ył] *mrozem lekko objąć:* Chłopy młóciły zawzięcie... mróz owarzył zboże, to łaeniej ś. łuszczyło. Reym. <O + Warzyć>

[Owarzysty, Uwarzysty] *łatwo dający się ugotować:* Groch O. <O + Warzysty>

× **Owata, y,** lm. **y** p. **Owal:** Doskonała twarzy O., podobna do figury jaja. Wyrw. <Łć. ovata>

[Ważliwy] *wyrozumiały.* <O + *Ważliwy, od Waga>

***Owąd, *Onąd** tylko w wyrażeniu: Z owąd, do owąd = *z owego miejsca, stamtąd; do tamtego miejsca:* Ni stąd, ni z O. *(= niewiadomo skąd, nagle).* × Daleko stąd do O. (a. do onąd). Prz. *(= daleko od słowa do uczynku).* <O(W)>

Owątlać, a, ał p. **Owątlić.**

Owątlanie, a, blm., czynność cz. **Owątlać.**

Owątlenie, a, blm., czynność cz. **Owątlić.**

Owątlić, i, ił, nied. **Owątlać** *zrobić wątłym, osłabić, zwątlić, wycieńczyć:* Smutek owątla muskuły. <O + Wątlić>

Owątrobowy anat. *wątrobę otaczający:* Otrzewna owątrobowa. Lek.: Zapalenie owątrobowe = *zapalenie otrzewny owątrobowej* (perihepatitis). <O + Wątrobowy>

Owca, y, lm. **e, [Owca] I.** zool. (ovis) *zwierzę racicowe, pochworogie:* O. domowa (ovis aries) wątpliwego pochodzenia, liczne okazuje odmiany: Owce dwułopatne p. **Dwułopatny.** O. jest samica rodząca, baran samiec cały. Kluk. O. kotna. Dudz. Spuszczanie owiec z barany tak ma być, aby ś. kociły a. w jesieni, a. na początku wiosny. Trzyc. Jedna O. parszywa wszystko stado zarazi. Prz. (o człowieku niegodziwym a. o gorszycielu). Owcę parszywą odłącz od stada, bo wnet w wszystkich taż będzie wada. Kn. Wilkowi owce poruczono. Prz. Odjął wilkowi owce, a sam je pojadł. Biel. M. Tak trzeba robić, żeby i O. była cała, i wilk syty. Zabł. Szkarada, kiedy owce mędrsze, niż pasterz. Górn. Owcom ś. nie godzi przyganiać pasterzowi. Skar. Gardło mu, jako owcy, poderznął. Skar. Nie żąda-ć O. od wilka ratunku. Bratk. Stado owiec. W pieczy Pana (bożka) są owce, równie jak owczarze. Grcz. Już wilk

owcom, sieć sarnom nie gotuje zdrady. Grcz. Oto wełniasta O. niedaleko chodzi. Kras. Kto ma owce, ten ma, co chce. Prz. Oni idą kierdelami, a my jak te owce — samotnice, rozsypane po uboczy daleko. Ork. [Po zbożu owce chodzą] = *wiatr ugina kłosy.* **2. a. Owieczka** przen. *członek kościoła chrześcijańskiego, uczeń Chrystusa; wierny w stosunku do swego pasterza duchownego:* Owce wierne karmił, a wilki arjańskie płoszył. Skar. By miał największy rozum i nabożeństwo laik, przedsię owcą jest i tak go zowią. Skar. Zdr. **Owieczka.** <OW>

Owcowe, ego, blm. p. **Owczarskie.**

× **Owcug, u,** lm. **i** *przyrząd do wdziewania butów na nogi, chłopiec do butów, rożek, kruczek.* Włod. Upewniam, pójdzie, jak po owcugu. Pot. <Nm. Aufzug>

× **Owczany** p. **Owczy:** Postać owczana. Jak. W. <Od Owca>

Owczarczyk, a, lm. **i** p. **Owczarek:** Owczarze do pomocy dobrych sobie powinni dobrać owczarczyków. Kluk. <Od Owczarek>

Owczarek, rka, lm. **rki** a. **rkowie I.** *pastuszek do owiec, pomocnik pasterza owiec:* Owczarki, w chłód z owcami. Grcz. **2. a. Owczarz** *pies owczarski, rasa psa.* **3.** *rodzaj tańca.* Zdr. **Owczarczyk, [Owczaryszek].** <Od Owczarz>

Owczarenka, i, lm. **i** p. **Owczarnia:** Na pamiątkę świętej, panującej nad tą Bożą owczareńką, odebrała imię ukraińskiej patronki ziół i kwiecia Melanji. Byk. <Od Owczarnia>

Owczarka, i, lm. **i I.** *ta, co pasie owce, pasterka owiec.* **2.** *żona owczarza.* Zdr. **Owczareczka, [Owczaryszka].** <Od Owczarz>

† **Owczarni** p. **Owczarny.** Troc.

Owczarnia, i, lm. **e I. a.** † **Owczarznia** *stajnia a. chlew dla owiec:* Owca, która z owczarni wychodzi, w paszczękę wilczą wpada. Skar. Zamknąć wilka do owczarni. Prz. **2.** *stado owiec, owce:* Ma piękną owczarnię. Przen.: *trzoda, zgromadzenie wiernych:* I stanie ś. jedna O. i jeden pasterz. Zdr. **Owczareńka.** <Od Owca>

Owczarny, † **Owczarni** przym. od **Owczarnia:** Bydło rogate, owczarne, stadne, chlewne. Haur.

[Owczarować, uje, ował, Owczaryć] *być owczarzem, paść owce:* Niech se inni chłopcy uczą O. <Od Owczarz>

[Owczarowanie, a, blm.] czynność cz. **Owczarować.**

[Owczarski] przym. od **Owczarz:** Szałas, pies O. Bo głos wilczy w owczarskiej sukniej usłyszały,... uszły wcale, wilk został. Błaż. O. rozum = *chłopski rozum.* Niedaleko św. Michał, owczarskie gody, da gody. Owczarskie ziele. <Od Owczarz>

Owczarskie, ego, blm., **Owcowe** *opłata wnoszona przez owczarzy, opłata od owiec:* O., raczej owcowe, wprowadzono 1669 r. Paw. <Od Owczarski>

Owczarstwo, a, blm. **I.** *stan, zajęcie owczarza, pasterstwo.* **2.** *hodowla, utrzymanie owiec.* **3.** *owczy pęd, ślepe naśladowanie innych.* Słow. Ważą zdrowie, mienie i życie, wskutek ślepego posłuszeństwa, wskutek przymiotu, który Słowacki nazwał owczarstwem. Spas. <Od Owczarz>

[Owczaryszek, szka, lm. **szki** a. **szkowie]** p. **Owczarek:** Nie wyganiaj, owczaryszku, owiec na rosę. Owieczki idą, dzwonki brzękają, owczaryszkowie żonków szukają. <Od Owczarz>

[Owczaryszka, i, lm. **i]** p. **Owczarka:** Zgodzę sobie owczaryszkę do swej wygody.

Owczarz, a, lm. **e I.** *pasterz owiec.* **2.** *ten, co utrzymuje, hoduje wielkie stado owiec:* Stary O. przy trzodzie idzie żwawo od boru. Len. Owczarze są głównemi rządzcami wszystkich owiec. Kluk. **3.** *znachor, lekarz samouk.* **4.** p. **Owczarek. 5.** [O.] przezwisko: Szlachcic kaliski uchodzi jako O. Zdr. **Owczarzyk.** <Od Owca>

[Owczarzanka, i, lm. **i** a. **Owczarzówna]** *córka owczarza:* Miałem zonkę owczarzánkę. <Od Owczarz>

Owczarzenie, a, blm., czynność cz. **Owczarzyć.**

† **Owczarznia, i,** lm. **e** p. **Owczarnia.** Kaz. 1555 r. <Od Owca>

[Owczarzowy] *należący do owczarza:* Rano wygnał owce z jego chłopcem, owcárzowym. <Od Owczarz>

[Owczarzówna, y, lm. **e]** p. **Owczarzanka:** Da moja miła owcarzówno, da pościel-ze mi równo. <Od Owczarz>

Owczarzyć, y,ył p. **Owczarować:** Obyczajem ojców owczarzy, rybiarzy lub furmani. Pol. <Od Owczarz>

× **Owczarzyk, a,** lm. **i** p. **Owczarz.**

Owczątko, a, lm. **a, Owczę** *owieczka młoda, jagniątko,* dziecięc. *bazia, baziuchna.* Smotr. <Od Owca>

Owczę, ęcia, lm. **ęta** p. **Owczątko.** <Od Owca>

Owczy, × **Owczany, [Owieczy, Owiecy] I.** przym. od **Owca:** Owcza skóra. Troc. Owcze bobki. Troc. Owcza sadzawka. Kn. *(= w której myją owce).* Owcza stajnia. L. *(= owczarnia).* Owcze bydło = *owce i barany.* L. Mięso owcze. Owcze masło. L. Ser O. Nie trzeba nikogo z postawy szacować; często pod owczą barwą tają ś. wilcy drapieżni. Ez. Fałszywi prorocy przychodzą w owczym odzieniu, a wewnątrz są wilki drapieżne. Smotr. Przen.: O. pęd = *bezmyślne naśladowanie mas,* owczarstwo. Jeden za drugim owczym biegąc pędem, skoro zełgał najpierwszy, wszyscy łgali rzędem. Kras. Naśladowanie ślepe, a jak mówią, owcze, gminowi tylko służy. Kras. **2.** bot.: Kostrzewa owcza p. **Kostrzewa. 3.** embr.: † Błona owcza p. **Owodna:** Wewnętrzna płodu błona nazwana owczą, płaszczykową a. przypotokiem. Krup. **4.** zool.: Gzik O. p. **Gzik.** Narzępik, wpleszcz O. p. **Narzępik. 5.** zoot.: Zęby owcze p. **Ząb:** Po dwóch latach owce gubią dwa zęby, a natomiast dostają dwa inne, które nazywają owcze zęby, a te owce dwułopatnemi mianują. Wolsz. W drugim roku pierwsze dwa zęby mleczne wypadają, a na ich miejsce wyrastają dwa inne, owczemi zębami zwane, i co roku aż do szóstego po dwa mlecznych wypada, a na ich miejsce zęby owcze wyrastają. Jund. <Od Owca>

Owczyna, y, lm. **y I.** p. **Owczysko. 2.** [O.] *skóra owcza razem z wełną, wyprawna a. niewyprawna:* Potrzeba pięć owczyn na kożuch. Zdr. **Owczynka.** <Od Owca>

Owczyniec, ńca, lm. **ńce** *zagroda dla owiec.* <Od Owca>

Owczynka, i, lm. **i** p. **Owczyna.** <Od Owczyna>

Owcz,sko, a, lm. **a, Owczyna** *biedna, godna politowania owca:* Schną bez mleka jagnięta, wyschły owczyska. Grcz. <Od Owca>

† **Owdowiać, a, ał** p. **Owdowić.** L.

× **Owdowiałość, i,** blm. p. **Owdowienie.** Troc. <Od Owdowiały>

Owdowiały *który owdowiał:* Owdowiałą po tak zacnym mężu darmo cieszyć małżonkę. Troc.

Przen.: Polska po tym wielkim królu w owdowiałym teraz stanie. Troc *(= sierocym, opuszczonym)*. Przechadzały ś., jak mary, po owdowiałych piersiach ludzkości. Krasiń. <Od Owdowieć>

†**Owdowianie, a,** blm., czynność cz. **Owdowiać.**

Owdowić, i, ił, nied. †**Owdowiać** *zrobić wdowcem a. wdową;* przen. *osierocić, opuścić:* Owdowiłeś mu w świeżej małżonkę łożnicy. Dm. Państwo Kreteńskie owdowione było. Jabł. *(= nie zajęte, opróżnione, wakowało).* <O + *Wdowić, od Wdowa>

Owdowieć, eje, ał I. *zostać wdową a. wdowcem, stracić męża a. żonę:* Śmiercią męża owdowiawszy, wszystka ś. na służbę bożą udała. Skar. **2.** *zostać opuszczonym, osierocieć:* Po miłych synach a dziedziecach swoich otoż już owdowiałam. Kołak. Uszedłem stąd, gdzie wolność w cnotę owdowiała, za czym Rzplta związku tam nie miała. Błaż. Owdowiał Izrael od Boga swego. Bud. <O + Wdowieć>

Owdowienie, a, blm. I. czynność cz. **Owdowić:** W jednym dniu stało ś. O. nasze. Niem. **2.** × lm. **a** czynność cz. **Owdowieć,** owdowiałość, *wdowieństwo,* przen. *sieroctwo, opuszczenie.* Z hańb wielkich i serca owdowień. Słow. *(= wypadków owdowienia).*

[Owdy] *niekiedy:* Tedy-owdy = *kiedy niekiedy.*

[Owdziać, dzieje, dział] *wdziać, włożyć:* Owdział kłobuk na ucho. <O + Wdziać>

[Owdzianie, a, blm.] czynność cz. **Owdziać.**

Owdzie, Owdzie, × **Ondzie,** × **Owo tu** przys. **I.** *w innym, w owym miejscu, tam, na drugim miejscu, gdzieindziej, nie tu:* O. wilcy drapieżni, a tam lwy ryczące. Smotr. Tu i O. *(= tu i tam, miejscami, gdzieniegdzie, sporadycznie).* O. — O. = tu — tam, tu — owo tu. L. Ogrodnik O. wybujałe obcina gałązki, O. niektóre przesadza. Swad. Tu zwykła igrać, O. zamyślona stoi. Mick. Nie wiedzieli, co czynić, kanonicy, O. ś. papieża, O. też króla bali. Biel. M. *(= z jednej strony — z drugiej strony).* Prosili Władysława, żeby do Polski z Węgier przyjechał; rozważał to pilnie, widząc, że go O. trzeba, O. też trzeba. Biel. M. *(= tu i tam).* Widząc Polacy, iż O. ich Tatarowie pokazili, a O. też wnętrzne walki, szukali Bolesława. Biel. M. **2.** *w owo miejsce, do owego miejsca, tam oto:* Co zacz to jest, co nas O. dążących indziej ciągnie? Pilch. <O(W)>

× **Owedy** *owego czasu, wówczas:* Tedy — O. = *czasami, kiedy niekiedy, od czasu do czasu:* Przychodzą jej wprawdzie tedy owedy dobre chwile, ale to nie trwa długo. L. Na nic ś. przydały wydane tedy O. przeciw żydowskim szachrajstwom prawa. Świt. *(= różnemi czasy).* <O(W)>

†**Owegdy** przys. *raz, jednym razem, niekiedy:* Bóg wszystkich szuka i prosi, O. aby On z nami wieczerzał, a inegdy, aby my z nim obiadowali i wieczerzali. Smotr. <O(W)>

[O wej!] I. *oto:* O wej, Matysecku, to twoja zapłata. **2.** a. **[Jowej!]** *biada!:* Owej, jowej, chłop mnie bije. **[O-wej-o!]** *otóż to, otóż tam.*

[O-wej-o!] p. **O wej!**

[Owelentać, a, ał] *owinąć.*

[Owelentanie, a, blm.] czynność cz. **Owelentać.**

Owełka, i, lm. **i, Wełnigłówka, Srebrnica, Srebrnodrzew,** bł. **Srebrnik** bot. (protea) *roś. z rodziny owełkowatych.*

Owełkowate rośliny bot. (proteaceae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.*

†**Owen, owa, owo** p. **Ow.** Troc.

Owenista, y, lm. **ści** *zwolennik Roberta Owena (1771—1858), który chciał urządzić społeczeństwo na podstawie współdzielczości socjalistycznej.* <Od nazwiska Owen>

× **Owerman, a,** lm. **owie** gór. = **Oberman.** <Z Oberman>

[Oweź, i, lm. **e]** *piwnica, parsk, parstek.*

†**Owędy, [Owędy],** × **Onędy** przys. *tamtędy; ową, inną drogą; tam, sam, owtędy, ówdzie:* Jeśli nie tędy, tedy O. Kn. *(= jeśli nie tak, to owak).* Szukałem przejścia tędy i O. *(= tu i tam, tu i ówdzie; wszędzie, na wszystkie strony).* <O(W)>

Owędzać, a, ał p. **Owędzić.**

Owędzanie, a, blm., czynność cz. **Owędzać.**

Owędzenie, a, blm., czynność cz. **Owędzić.**

Owędzić, i, ił, Obwędzić, nied. **Owędzać, Obwędzać** *wwędzić ze wszystkich stron, odymić.* <O + Wędzić>

Owiać, eje, ał, Obwiać, Owionąć, Obwionąć, nied. **Owiewać, Obwiewać** I. *objąć, ogarnąć powiewem:* Z miękkiego i rozgrzewającego macierzyńskich wnętrzności powicia rozwiązanego owiało wolniejsze powietrze. Pilch. Koral, roślina miękka, pod wodami zgina ś., a owiana powietrzem, twardnieje. Przyb. Duchem wielkiego Boga śmiertelne ś. jestestwa owiały. Przyb. Z martwych wzgórków, owianych przez mietlicę, płynie woń ziół. Żer. Strzyżone cisy były białym szronem owiane. Pol. Przen.: Widzę przed sobą jakąś przestrzeń długą, owianą mgłami, uśpioną głęboko. Rom. *(= owite, spowite, przesłonione, otulone).* Gwiazda owiana tumanem chmur. Prusz. **2.** wonią, zapachem, smrodem = *oblecieć, zalecieć:* Tam go wonny majeran zapachowym owiewa wieniem. Koch. J. **3.** *wiejąc, oczyścić; okurzyć:* Wiatry z wilgoci zboże osuszą i z pyłu owieją. Tom. <O + Wiać>

Owianie, a, blm., czynność cz. **Owiać.**

[Owiąsło, a, lm. **a]** I. *łańcuch:* O. jaskółek. **2.** *węzełek.* <O + WIĘZ/WIAZ/WĘZ>

Owiązać, że, zał i **O. ś.** p. **Obwiązać:** Twarz owiązana chustką. Orzesz. Zbrodniczemi rękoma zadane ojczyźnie rany dom ten przepaską cnót swoich owiązywał i roztropności plastrami goił. Szaj. <O + Wiązać>

[Owiązak, a, lm. **i]** *rzemień, którym przymocowane są kapy do kijów cepowych.* <O + * Wiązak, od Wiązać>

Owiązanie, a, blm., czynność cz. **Owiązać.**

Owiązanie się, a ś., blm., czynność cz. **Owiązać ś.**

Owiązywać, uje, ywał i **O. ś.** p. **Obwiązać.**

Owiązywanie, a, blm., czynność cz. **Owiązywać:** Zajęta była owiązywaniem krzaka róży. Orzesz.

Owiązywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Owiązywać ś.**

Owicie, a I. blm., czynność cz. **Owić.** **2.** *to, czym co owijają.* L.

Owicie się, a ś., blm., czynność cz. **Owić ś.**

Owić, ije, ił i **O. ś.** p. **Owinąć:** Tęcze Ciebie owiją, zanim zapłoną jutrznie. Wysp. Skromna jest i piękna, jak posąg westalki, cały w peplum owity. Krasz. Naprzód oto idzie mąż młody i wiedzie swoją poślubioną, owitą ślubną zasłoną. Wysp. <O + Wić>

× **Owid, u,** lm. **y,** × **Wyjzrzał** *miejsce wyniosłe, z którego widok jest otwarty na okolicę.* <O + WID/WIAD>

× **Owidnić, i, ił,** nied. × **Owidniać** *zrobić widnym, oświecić:* Słabe światło już owidniło mojo posłanie. Wilk. <O + * Widnić, od Widny>

× **Owidnienie, a,** blm., czynność cz. **Owidnić.**

[Owiecy] p. **Owczy:** O. gnój. <Od Owca>

Owieczka, i, lm. **i l.** p. **Owca:** Każdy niewinną wilk owieczkę dusi. Bratk. Ciche stworzenie, jak O., i słowa nie bąknęła. L. Źle być nadto dobrym; będziesz-li owieczką, wilk cię zagryznie. Kn. Dobry pasterz dba o owieczki swoje. Owieczki głupie. Górn. Chodzi, jak jaka O. błędna. Padw. **2.=Bagniątko:** Owieczki, bagniątka na niektórych drzewach. Troc. **3.** w lm. *drobne obłoczki unoszące ś. wysoko.* <Od Owca>

[Owieczy] p. **Owczy:** Choć łeb O., aby dupa cłowiecy. Prz. <Od Owca>

†**Owiedzenie, a,** blm., czynność cz. **Owieść.**

[Owiedzenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Owiedzieć ś.**

[Owiedzieć się, owie ś., owiedział ś.] *dowiedzieć s.* <O + Wiedzieć>

Owieja, i, lm. **e** *wiew oblatujący dokoła czego, owiewanie:* W deszczu iskier, w owiei i zamęcie iskier... gra anioł śmierci ku ludziom. Tet. <O + Wieja>

×**Owieńczać, a, ał** p. **Obwieńczyć.**

×**Owieńczanie, a,** blm., czynność cz. **Owieńczać.**

×**Owieńczenie, a,** blm., czynność cz. **Owieńczyć.**

×**Owieńczyć, y,ył** p. **Obwieńczyć:** Pierścień ukuty ze światła księżyca i promieni gwiazd owieńcza twe czoło. Przybysz. Przepotężny Duchu, Gienjuszu, idź wielki i samotny, odziany burzą, owieńczony gromem. Przybysz. <O + Wieńczyć>

Owiertki, ów, blp. *odpadki materjału przy wierceniu.* <O + * Wiertki, od Wiercić>

Owies, owsu a. **owsa,** lm. **y, [Wowies, Ohies] l.** bot.=a) (avena) *roś. z rodziny traw.* Gatunki: O. jednostronny, posp. kozacki (a. orientalis). O. owsik (a. strigosa). O. a. Owsik głuchy, Owiesek, posp. O. chodzący, Owsiuch, Owsiucha (a. fatua). O. żółtawy, żółty a. Owsik (a. flavescens). b) O. wonny bł. zam. Turówka leśna a. południowa (hierochloe australis). Czworaki owsa jest gatunek: zimostradny, skorźliwy, wąsatek i czarny O. Troc. Prawda to O., a łgarstwo sieczka. Sienk. Siej O. w błoto, będziesz zbierał złoto. Prz. **2.** [O.] p. **Askarydy.** Zdr. **Owiesek, Owsik, [Owieś].** Zgr. **Owsisko.**

Owiesek, ska, lm. **ski l.** p. **Owies:** Boć to wszystko było, jak O. drobny. Kon. [O. posiejesz, żytko ś. urodzi. Dajze mu, namilsa, owieska gołego]. **2.** [O.] p. **Stynka.** <Od Owies>

Owiesić, i, ił i **O. ś.,** nied. **Owieszać** i **O. ś.** p. **Obwiesić:** Drzewa kasztanowe, owieszone mnóstwem chłopiąt. Słow. Każdy namiot składa ś. z przestronnych izb kilku, owieszonych wewnątrz kobiercami. Roł. <O + * Wiesić, WIAS/WIEŚ/WIS>

[Owiesny] p. **Owsiany.** ×**Owiesny, ego,** lm. **i** rz., **Owsiany** *oficjalista a. (na dworze króla lub magnata) urzędnik przełożony nad obrokami:* Piwniczny, O. etc. Vol. O. do wydawania obroków. Goł. <Od Owies>

Owieszać, a, ał i **O. ś.** p. **Owiesić.** <O + Wieszać>

Owieszanie, a, blm., czynność cz. **Owieszać.**

Owieszanie się, a ś., blm., czynność cz. **Owieszać ś.**

Owieszenie, a, blm., czynność cz. **Owiesić.**

Owieszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Owiesić ś.**

[Owieś, a, lm. **e]** p. **Owies:** Krakowiácy chłopcy siecki nie rzynali, gołego owiesia konisiom dáwali. <Od Owies>

†**Owieść, edzie, ódł=Obwieść:** Ludzie, górami owiedzeni, nie spodziewali ś. nieprzyjaciela. Grab. <O + Wieść>

[Owieśny] p. **Owsiany:** Słoma owieśna. Syr. Krupy owieśne grucą zowią. Trzyc. Chleb O. <Od Owies>

Owiewać, a, ał p. **Owiać.**

Owiewanie, a, blm., czynność cz. **Owiewać.**

[Owiezienie się, a ś., blm.] czynność cz. **Owieźć ś.**

[Owieźć się, ezie ś., ózł ś.] *osunąć ś.:* Poczęło mu być ciężko, jakby ś. góra owiozła na piersi. Ork. <O + Wieźć>

Owiędnąć, dnie, dnął a. **dł=Obwiędnąć.** <O + Więdnąć>

Owiędnięcie, a, blm., czynność cz. **Owiędnąć.**

[Owięzi, Łowięzi, Owięziowy, Owięźny] *wołowy:* Owięzie mięso *(=wołowina).* <Czes. hovězi maso, hovězina, przez sld. do Więzy, Więzić>

[Owięziak, a, lm. **i, Cielęcak]** *rodzaj tańca góralskiego.*

×**Owięzić, i, ił** posp. *obciążyć, obarczyć.* ×**O. ś.** *obciążyć ś., obarczyć ś.* Sł. wil. <O + Więzić>

[Owięzienie, a, blm.] czynność cz. **Owięzić.**

[Owięzienie się, a ś., blm.] czynność cz. **Owięzić ś.**

[Owięzina, y, blm.] *wołowina:* Lepsza doma kapuścina, jak na wojnie O. Por. **Gawiędzina, Howado.**

[Owięziowy] p. **Owięzi.** <Z Owięzi>

[Owięźny] p. **Owięzi.** <Z Owięzi>

Owijacz, a, lm. **e=Obwiązka,** †obwijacz. <Od Owijać>

Owijać, a, ał i **O. ś.** p. **Owinąć.**

[Owijadła, deł, blp.] *wijadło, przyrząd do nawijania nici, część krosen.* <Od Owijać>

Owijanie, a, blm., czynność cz. **Owijać.**

Owijanie się, a ś., blm., czynność cz. **Owijać ś.**

Owijka, i, lm. **i l.** [O.]=a) *onuczka.* b) *sposób szycia,* okrętka: Kyrpce szyje ś. na owijkę. **2.** apt. *to, co służy do owinięcia czego, torebka papierowa do proszków odważonych.* <Od Owić>

[Owijus, u, lm. **y]** *omnibus.* <Z Omnibus>

×**Owilczony** *okryty wilkami=wyrostkami:* Owilczona gałąź przy drzewie usycha. Przyb. <O + * Wilczony, od Wilk>

Owilgnąć, gnie, gnął a. **gł, Obwilgnąć** *stać ś. wilgotnym; przejąć ś., naciągnąć wilgocią; obmoknąć, przemięknąć:* Ziemia dobrze owilgła. Sł. wil. <O + Wilgnąć>

Owilgnięcie, a, blm., czynność cz. **Owilgnąć.**

Owilżać, a, ał p. **Owilżyć.**

Owilżanie, a, blm., czynność cz. **Owilżać.**

Owilżenie, a, blm., czynność cz. **Owilżyć.**

Owilżyć, y,ył, Obwilżyć, nied. **Owilżać, Obwilżać** *zwilżyć po wierzchu, dokoła, ze wszystkich stron, omoczyć.* <O + Wilżyć>

†**Owiły** *owinięty:* Cerber wężami O. łeb mający. Bardz. <O + * Wiły, od Wić>

Owinąć, nie, nął, Obwinąć, †**Obinąć, Owić, Obwić,** nied. **Owijać, Obwijać l.** *zawinąć, opakować w co:* O. towar w papier, w płótno. O. dziecko w pieluchy=*powinąć.* O. kogo czym dla ciepła=*otulić, okręcić, osłonić.* Za nim postępowała Nastusia, niosąc Antosię, owiniętą szalem. Bał. Przen.: Cienie nocy owinęły pola i gaje. Krasiń. Czyn jego zatrząsł sumieniem i pierś owinął palącym wężem zgryzoty. Orzesz. **2.** co koło cze-

go = *okręcić; nawinąć co na co:* O. chmielinę około tyki. **O. ś.** *zawinąć ś., okręcić ś., otulić ś., osłonić ś., okryć ś. starannie:* Dziwnie niedobrana z nas para, moja Wincuniu! dodał **i**, owinąwszy ś. w futro, umilkł. Orzesz. <O + Winąć>

× **Owiniacz, a,** lm. **e** p. **Owiniciel.** <Od Owiniać>

× **Owiniać, a, ał** p. **Obwinić.**

× **Owinianie, a,** blm., czynność cz. **Owiniać,** *obwinianie.*

× **Owiniciel, a,** lm. **e, Obwiniciel,** × **Owiniacz,** † **Obwiniacz** *ten, co obwinił, obwini a. obwinia, oskarżyciel.* <Od Owinić>

× **Owinicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Owiniciel.**

× **Owinić, i, ił** p. **Obwinić.** <O + Winić>

Owinienie, a, blm. p. **Owinięcie.**

× **Owinienie, a,** blm., czynność cz. **Owinić.**

Owinienie się, a ś., blm. p. **Owinięcie ś.**

Owinięcie, a, lm. **a, Owinienie i.** czynność cz. **Owinąć. 2.** lek. *obłożenie dokoła kocami po kąpieli chłodnej, używane w wodolecznictwie,* o t u l e n i e.

Owinięcie się, a ś., blm., **Owinienie ś.** czynność cz. **Owinąć ś.**

Owionąć, nie, nął p. **Owiać:** Lodowaty dech owionął twarz i posępny dreszcz uderzył go w ciemię czaszki. Żer. Jakież widma kreśli myśl ma, twych marzeń owionięta snuciem! Rom. W owionięt jeszcze mgłą przyszłości postawił przed sobą wytyczną. Jeż. <O + Wionąć>

Owionięcie, a, blm., czynność cz. **Owionąć.**

Owirka, i, lm. **i** *belka, pokrywająca zrąb, na której wspierają ś. krokwie, równoległa do podwaliny.* <O + WIR/WIER/WR/WOR>

Owisać, a, ał p. **Obwisnąć.**

Owisanie, a, blm., czynność cz. **Owisać.**

Owisły p. **Obwisły.** <Od Owisnąć>

Owisnąć, śnie, snął a. **sł** p. **Obwisnąć:** W bólu najmocniejszemu owisną ramiona. Przyb. <O + * Wisnąć, WIS/WIEŚ/WIAS>

Owiśnięcie, a, blm., czynność cz. **Owisnąć.**

! **Owjuczać, a, ał** p. **Owjuczyć.**

! **Owjuczanie, a,** blm., czynność cz. **Owjuczać.**

! **Owjuczenie, a,** blm., czynność cz. **Owjuczyć.**

! **Owjuczyć, y,ył,** nied. ! **Owjuczać** *obciążyć, obładować jukami,* o b j u c z y ć: Owjuczał całorocznym dochodem z puszczy dwuch swoich myśliwych i w drogę do nas wyprawił. Byk. <O + Wjuczyć>

× **Owlec, cze, kł** i × **O. ś.** p. **I. Oblec.** <O + Wlec>

× **Owleczenie, a,** blm., czynność cz. **Owlec.**

× **Owleczenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Owlec ś.**

× **Owlekać, a, ał** i × **O. ś.** p. **I. Oblec.**

× **Owlekanie, a,** blm., czynność cz. **Owlekać.**

× **Owlekanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Owlekać ś.**

Owładać, a, ał p. **Owładnąć.**

Owładanie, a, blm., czynność cz. **Owładać.**

Owładnąć, dnie, dnął a. **dł, [Owłaść],** nied. **Owładać,** × **Owładywać I.** × O. *objąć władzę:* Z tronu zmiótł Olgierdowicza i sam owładał. Miek. **2.** *zawładnąć kim, czym, opanować, ogarnąć kogo, co:* Konfederacje owładnęły resztą województw i powiatów litewskich. Smol. Myśli rozum owładnie. Miek. Z oczu widać było gorączkę, lecz ta owładywała nim tylko chwilami. Krasz. Kostniałem z jakiegoś chłodu, owładającego mną coraz więcej. Dąb. Hardego Pokusa owładła. Ml. *(= poskromiła, ujarzmiła).* Zupełnie był owładnął króla. Rzew. *(= pozbadł).* Przyjaciółka owładnęła nakoniec cały dom szambelana. Kaczk. <O + Władnąć>

Owładnięcie, a, blm., czynność cz. **Owładnąć.**

× **Owładywać, a, ał** p. **Owładnąć.**

× **Owładywanie, a,** blm., czynność cz. **Owładywać.**

[**Owładzenie, a,** blm.] czynność cz. **Owłaść,** *owładnięcie.*

Owłasta, y, lm. **y** bot. (buchnera) *roś. z rodziny trędownikowatych.* <?>

[**Owłaść, owładę, owładł**] p. **Owładnąć.** <O + WŁOD/WŁAD>

[**Owłok, u,** lm. **i**] p. **Obłok.** <O + WLEK/WŁOK>

× **Owłoka, i,** lm. **i I.** *powłoka wkoło obwiedziona, obwinięcie, osłona, obłok:* Biała szata światlejsza nad owłokę srebrną, w którą czasem księżyca żywe świty webrną. Przyb. **2.** myśl. **?:** Znał, jako nikt nie zna, myśliwskie arkana: witrunki, ponęty, owłoki przyprawić i jamy brać wilcze. Pol. <O + * Włoka, WLEK/WŁOK>

Owłosić, i, ił *okryć, obrosnąć włosami:* Ukazują ś. pierwsze rożki jeszcze miękkie i pokryte owłosioną skórą. Lądowe lub ziemnowodne, owłosione i wodne wieloryby. Te okazy mają łodygę silnie owłosioną. <O + * Włosić, od Włos>

Owłosienie, a, blm., czynność cz. **Owłosić.**

Owłóknia, i, lm. **e** hist. **I.** O. mięśniowa p. **Omięsna. 2.** O. nerwowa = *błonka tworząca pochewkę dokoła włókienek nerw składających* (neurilema). Por. **Onerwie.** <O + * Włókna, od Włókno>

† **Owo, [O.],** † **Ow I.** p. **Oto:** Woła Bóg: Abrahamie! A on: owom ja! sługa Twój. Skar. O. ja jest. Leop. On, który nas zabijał, O. jest! oto go wam stawię jako cichego baranka; O. towarzysz kazania naszego; oto naczynie Ducha św. Skar. Jeśliby wam kto powiedział: O. tu jest Krystus, a. ono hajn! nie wierzcie. Leop. Zawołał Pan Samuela, który odpowiedział: O. ja! i bieżał do Heli, mówiąc: O. ja, boś mię wołał. Leop. Pokazuje mi te podpisy: O. są; ja ten i ten podpisuję ś.; O. senatorowie, O. posłowie. Birk. O. ja też. Prz. (sam ś. chwali, chełpliwy). Stanąwszy, powiedzieli: O. my! Chr. Ubłagam go darami, a potym go ujrzę, O. ś. zmiłuje nade mną. Wysp. Owom ja, boś mię wołał. Wuj. *(= oto jestem, oto przychodzę).* O. masz. Troc. Owoś. Troc *(= oto jesteś).* Owośmy do usług twoich. Troc. Owoście na to przyszli. Troc. [O.! ja Mazur sumno bogaty]. **2.** [O.] *niby:* O. ze śpi, a nie spał. <O(W)>

Owoc, u, lm. **e I.** *część rośliny zawierająca nasiona, płód rośliny powstały z ostatecznego rozrośnięcia ś. i wykształcenia zawiązka:* Jako ogród bez wody i rola bez deszczu, owoców dobrych rodzić nie mogą. Skar. Każde setny da O. Nar. Owoce zagonowe, ogrodowe. Troc. O. powszechnie: pożytki, urodzaje ziemne wszelakie. Kn. O. jest właściwie jajem rośliny a. tą częścią, która do rozmnożenia rodzaju służy. Kluk. Jest tam dostatkiem owoców, mleka. Mick. Wszelki rodzaj owoców obrywa po szczypcie, w miękkich powłokach a. skórach chropowatych, w twardych łupinach, w strączkach gładkich lub kosmatych. Przyb. O. drobnych drzewek, chróściny = *jagoda.* Kn. O. drzewny a. f r u k t. O. słodki, kwaśny, soczysty, dojrzały. O., który daktylami zowią. Skar. Zbierać, zrywać owoce. Wydawać, rodzić owoce. Zawiązki owoców. Owoce jagodowe, jak porzeczki. Owoce pestkowe, jak wiśnie. Owoce ziarnkowe, jak gruszki. O. rajski. B. Sz. Nie mo-

że drzewo dobre owoców złych rodzić, ani drzewo złe owoców dobrych rodzić. Wuj. Wszelkie drzewo, które nie rodzi owocu dobrego, będzie wycięte i w ogień wrzucone. Wuj. Jakie drzewo, taki O. Prz. Trudno dobrych owoców złemu nosić drzewu. Pot. Nie z owocu drzewo, ale z drzewa O. bywa. Wiśn. Szczep ma smakowity, a O. przykry, gorzki, jadowity. Lubom. Po lasach błąkając ś., łowami i drzewnemi żywił ś. owocami. Troc. O. suszony. O. przyprawny do chowania w cukrze, w occie. Kn. *(= kompot a. konfitury; O. marynowany).* Owoce kajaputowe p. **Kajaputowy.** Przen.: O. zakazany *(= przyjemność a. zysk niedozwolony).* Złe czyni, który gardzi przypowieści, smaczny to O., choć w podłej łupinie. Kras. **2.** *wszelki urodzaj ziemny, płód, plon:* Padło na ziemię dobrą, a wszedłszy, uczyniło O. stokrotny. Wuj. Przen.: × O. kokoszy, kurzy = *jaje.* O. kokoszy jak sadzić, wiedzieć każdej gospodyni potrzeba. Haur. Akcyza wybierana od jarzyn, mąk, zgoła wszelkiego kokoszego, gęsiego, kaczego, indyczego owocu. Vol. Przen.: O. żywota Twojego, Jezus. **3.** †O. zwierzęcy = *płód, potomstwo:* Nabywaj koz, któreby już mogły rodzić i O. dawać. Trzyc. **4.** †O. *plemię, pokolenie, potomstwo:* O. ich wytracisz z ziemie. Leop. **5.** zb. *owoce:* Rzucił, przełamał gałąź, i padła z owocem. Kras. [Zawsze tu chtoś musi być od tygo owocu?] *(= musi tu ktoś być właścicielem a. pilnującym tego owocu).* Padło na ziemię dobrą, a wszedłszy, uczyniło O. stokrotny. Wuj. **6.** a. w lm. przen. *plon, skutek, następstwo, pożytek, korzyść, wynik, rezultat:* O. długich rozmyślań. Trwalszy zawsze O. dowcipu, niż siły. Kochan. Owoce starań. Zabiegi twoje nie przyniosły, nie wydały żadnego owocu *(= zostały bezowocne).* Poszukiwania nie przyniosły pożądanego owocu. U nauk korzenie gorzkie, ale owoce słodkie. Bud. B. Prostość i łatwość w pisaniu są owoce głębokiego myślenia. Śniad. Czekamy świeżo urodzonych owoców dowcipu twego. Boh. Miłość częstokroć owocem małżeństwa. L. Owocu swych prac nie kosztował. Lubom. Co za honor wracać do domu, niosąc owoce zwycięstwa. Boh. *(= laury, trofea; łupy).* **7.** bot.: O. małpi p. **Baobab.** <Sr. Grn. abaz, Ags. oret, Nm. Obst>

†**Owocać, a, ał** p. **Owocować:** Oliwa owocająca w domu bożym. Ps. flor. (może pomyłka, zam.: owocujący?). <Zam. Owocować>

†**Owocanie, a,** blm., czynność cz. **Owocać,** *owocowanie.*

Owocarka, i, lm. **i,** × **Owocnica,** × **Owocniczka** *ta, co handluje owocami, przekupka owocowa.* <Od Owocarz>

Owocarnia, i, lm. **e I.** *sklep, stragan z owocami na sprzedaż.* **2.** a. × **Owocnica** *schowanie na owoce zimowe, zebrane z drzew.* <Od Owocarz>

Owocarski przym. od **Owocarstwo:** Przemysł, handel O. Wystawa owocarska. <Od Owocarz>

Owocarstwo, a, blm. **I.** ogr. *nauka o hodowli drzew owocowych.* **2.** *hodowla drzew owocowych:* Ciągła susza nie przestaje gnębić ludności, utrzymującej ś. z warzywnictwa i owocarstwa. <Od Owocarz>

Owocarz, a, lm. **e** *ogrodnik, hodujący drzewa owocowe.* <Od Owoc>

Owocnia, i, lm. **e** *ściana owocu.* Rost. <Od Owocny>

Owocnica, y, lm. **e I.** × O. p. **Owocarka. 2.** × O. p. **Owocarnia. 3.** bud. *wisior, feston z rzeźbionych owoców, jako ozdoba architektoniczna.* <Od Owocny

Owocnictwo, a, blm. *zajęcie, przemysł owocnika.* <Od Owocnik>

Owocniczka, i, lm. **i** p. **Owocarka.**

Owocnik, a, lm. **cy** *przekupień owoców.* Kn. <Od Owocny>

Owocnikowy *zarodnikowy:* Komórka, warstwa, powłoka owocnikowa. <Od Owocnik>

Owocność, i, blm. rz. od **Owocny:** Praca nad rozkoszą ma wyższość ogromną, polegającą na trwałości i owocności. Jeż. Mógł z dumą zaznaczyć O. swej działalności. Chm. <Od Owocny>

Owocny I. †O. p. **Owocowy:** Drzewa owocne. Troc. Ustawiamy, aby za każde drzewo owocne a. jabłeczne porąbione... Św. z Woc. Szypułka owocna. Troc. O. skład. Troc. Owocne i kuchenne ogrody. Świt. **2.** przen. *nie bezowocny, wydający owoce, skuteczny, produkcyjny, korzystny, wdzięczny, opłacający ś.:* Tylko w takich warunkach wychowuje ś. samokrytycyzm społeczny w sferze piękna, ów najkonieczniejszy warunek silnego i owocnego żywota sztuki danego społeczeństwa. Tołw. Ciekawe opowiadały szczegóły o tym okresie młodości, najwięcej owocnym dla jego umysłu. Ask. Owocna praca. Owocne usiłowania. <Od Owoc>

Owocobranie, a, lm. **a** *zbiór, sprzęt owoców z drzew:* Na zasłanej starym gobelinem podłodze, wyobrażającym O., bawiło ś. dziecko gałązkami jodeł. Chm. <Owoc + Branie>

Owocodajny p. **Owocowy:** Uczą ś. w ogrodzie uprawy pożytecznych owocodajnych drzew. Sienk. <Owoc + Dajny>

Owocolistek, tka, lm. **tki** bot. (carpidium) *liść zrośnięty brzegami, tworzący słupek.* Rost. <Owoc + Listek>

Owoconośny p. **Owocorodny:** Las, ogród O. Ziemia owoconośna. <Owoc + Nośny>

Owocorodny p. **Owocowy.** <Owoc + Rodny>

Owocostan, u, lm. **y** *zbiór owoców, leżących w zmięśniałej łodydze kwiatostanu.* Rost. <Owoc + Stan>

Owocować, uje, ował, †**Owocać** *dostawać owoców, wydawać owoce:* Dochowano ś. z niej (brzoskwi) wielu odmian, które w jednym roku zbierają zapas pokarmu, a w następnym kwitną i owocują. Rost. Świat ten zbudowany tak przemądrze, że na nim samo dobro spełnione owocuje naturą swoją. Krasz. <Od Owoc>

Owocowanie, a, blm., czynność cz. **Owocować.**

Owocowy, †**Owocny I.** przym. od **Owoc** *fruktowy:* Ogród O. *(= sad).* Skład O. Sok O. Sposób sycenia różnych gatunków miodów czystych, owocowych i win owocowo-miodowych. **2.** a. **Owocodajny, Owoconośny, Owocorodny** *wydający, rodzący owoce, fruktowy:* Za każde drzewo owocowe a. jabłonne wyrąbane dwanaście groszy... mają być zapłacone. St. wiśl. **3.** bot.: Guzik O. p. **Guzik. 4.** chem.: Cukier O. p. **Lewuloza.** <Od Owoc>

Owocoznawstwo, a, blm. ogr. *nauka o owocach.* <Owoc + Znawstwo>

Owocożerny zool. *karmiący ś. owocami:* Nietoperze owocożerne. <Owoc + Żerny>

Owocówka, i, lm. **i** zool. (carpocapsa) *owad łuskoskrzydły z rodziny zwójkowatych.* <Od Owocowy>

Owocyt, u, lm. **y** *jajeczko samcze w pierwszym okresie powstawania.* <? Z Łć. ovum, Gr. ōón = jajko + Gr. kýtos = powłoka>

Owoczesny p. **Owczesny:** Pisma owoczesne poprzestały na przetłomaczeniu artykułu. Chm. <Ów + *Czesny, od Czas>

Owocześnie przys. od **Owoczesny**, *ówcześnie, w owym czasie, naówczas, podówczas, naonczas, wonczas, owego czasu, onego czasu.*

Owodna, y, lm. **e, Owodnia** embr. i poł. *błona płodowa otaczająca płód i wodę płodową; owodnica,* błona owodna, †druga wewnętrzna przypotokowa, †błona owcza, ×jagnięca, †kozia, †płaszczykowa, ×wodna, ×wodnista, ×błona wód, †pliwka owcza, †przypatoka, ×przypotok, [czepiec, łożysko, miejsce] (amnios). <O+Wodna>

Owodni przym. od **Owodnia.** Poł.: O. pępek = *miejsce, w którym owodnia zrasta ś.* (umbilicus amnioticus). <Od Owodna>

Owodnia, i, lm. **e** poł. p. **Owodna.**

Owodny *dokoła wody płodowej będący:* Błona owodna p. **Owodna.** <O+Wodny>

Owogieneza, y, blm. biol. *proces powstawania jaj samiczych.* <Łć. ovum = jaje + Gieneza>

[Owoli] = Haw.

†**Owolniać, a, ał** p. **Owolnić.**

†**Owolnianie, a,** blm., czynność cz. **Owolniać.**

†**Owolnić, i, ił,** nied. †**Owolniać I.** *uwolnić, zwolnić.* L. **2.** O. prawo zawieszone = *przywrócić:* O. zawieszenie, prawo zawieszone otworzyć. Kn. O. zawieszenie prawa. Troc *(= znieść).* <O+Wolnić>

†**Owolnienie, a,** blm., czynność cz. **Owolnić.**

Owologja, i, blm. *nauka o jajach, znajomość jaj.* <Łć. ovum = jaje + Gr. logía = nauka, znawstwo>

†**Owołać, a, ał = Obwołać.** <O+Wołać>

†**Owołanie, a,** blm., czynność cz. **Owołać,** *obwołanie:* Będzie taki człowiek bez owołania ożałowan. Ort.

†**Owoływać, uje, ywał = Obwoływać.**

†**Owoływanie, a,** blm., czynność cz. **Owoływać.**

Owoszczać, a, ał p. **Owoszczyć.**

Owoszczanie, a, blm., czynność cz. **Owoszczać.**

Owoszczenie, a, blm., czynność cz. **Owoszczyć.**

Owoszczowate owady zool. (fulgoridae) = *półpokrywe należące do rodziny tej mianowicie nazwy.* <Od Owoszczyć>

Owoszczyć, y,ył, nied. **Owoszczać** *oblać a. natrzeć woskiem, nawoskować, powoskować:* O. nitkę. *Incero* owoszczam, oszwarcuję. Mącz. <O+Woszczyć>

†**Owości** *alić owo!, aż oto!, aż tu.* Kn. Jak kazanie czynił, O. jakoby rozgniewany szatan pokaże ś. Birk. <Owo+Ż(e)+Ci>

†**Owo tu** p. **Owtu:** Tak długo chodził, to tu, to owo tu, aż hetmańskiego trafił do namiotu. P. Koch.

Owóż *otóż:* O. masz naszę panią, coś ś. o niej pytał. Rej. O. tedy... <Owo+Ż(e)>

†**Owrąbiać, a, ał = Obrębiać.** <O+*Wrąbiać, od Wrąb>

†**Owrąbianie, a,** blm., czynność cz. **Owrąbiać.**

†**Owrąbić, i, ił = Obrąbić:** Obrąbiony, owrąbiony, brzezisty. Kn. <O+*Wrąbić, od Wrąb>

†**Owrąbienie, a,** blm., czynność cz. **Owrąbić.** Troc.

†**Owreć, owreje, owrał** *obgotować ś.:* Daj do tego rosołu, niech dobrze owreje. Brk. <O+Wreć>

†**Owrębować, uje, ował = Obrębiać.** L.

†**Owrębowanie, a,** blm., czynność cz. **Owrębować,** *obrąbianie.*

[Owrocie, a, lm. **a, Owrotki]** *małe łączki przy końcu ogrodów a. przy domu.* <O+*Wrocie, od Wrota>

[Owrodzenie, a, blm.] czynność cz. **Owrodzić.**

[Owrodzić, i, ił] *zbrzydnąć.* <?>

×**Owroniony** *który obsiadły wrony, okryty wronami:* Cerkiew z troistą wieżą, ciągle owronioną. Słow. <O+*Wronić, od Wrona>

[Owrotki, ów, blp.] p. **Owrocie.** <p. Owrocie>

[Owrząd, u, blm.] p. **Brzad.**

Owrzadzać, a, ał p. **Owrzodzić.**

Owrzadzanie, a, blm., czynność cz. **Owrzadzać.**

†**Owrzedzenie, a,** blm. p. **Owrzodzenie:** O. męcherza a. osypanie. Syr.

†**Owrzedziałość, i,** lm. **i** p. **Owrzodzenie.**

†**Owrzedziały** p. **Owrzodziały:** Łazarz O. B. B. *(=wrzodowaty).*

†**Owrzedzieć, eje, ał** p. **Owrzodzieć.** Przen.: Kiedy nam sumnienie owrzedzieje. Wuj. <O+*Wrzedzieć, od Wrzód>

†**Owrzedzienie, a,** lm. **a** p. **Owrzodzenie:** O. dziąseł, gdy ś. przydawa, iż na dziąsłach czynią ś. krosteczki. Sien. <Od Owrzedzieć>

Owrzeszczeć, y, ał *ogłosić z wrzaskiem, okrzyczeć:* Wychowankę Bolesława, żonę i matkę królów swoich, Niemką owrzeszczeli i wygnali zdrajcy i złośliwcy. Mor. T. <O+Wrzeszczeć>

Owrzeszczenie, a, blm., czynność cz. **Owrzeszczeć.**

Owrzodowacenie, a, lm. **a** p. **Owrzodzenie.**

Owrzodowacieć, eje, ał p. **Owrzodzieć.** <O+Wrzodowacieć>

†**Owrzodowiałość, i,** lm. **i** p. **Owrzodzenie.**

†**Owrzodowiały** p. **Owrzodziały.** <Od Owrzodowieć>

×**Owrzodowieć, eje, ał** p. **Owrzodzieć.** <O+Wrzodowieć>

×**Owrzodowienie, a,** lm. **a** p. **Owrzodzenie.**

Owrzodzenie, a, lm. **a I.** czynność cz. **Owrzodzić;** *jątrzenie* (ulceratio). **2.** a. †**Owrzedzenie,** †**Owrzedzienie, Owrzodowacenie,** ×**Owrzodowienie, Owrzodziałość,** †**Owrzodowiałość,** †**Owrzedziałość** (ulcus) *wrzód,* [rana]. <O+Wrzodzić>

[Owrzodzeńko, a, lm. **a]** *małe, nieznaczne owrzodzenie.* <Zdr. od Owrzodzenie>

Owrzodziałość, i, lm. **i** p. **Owrzodzenie.**

Owrzodziały, †Owrzedziały, †Owrzodowiały *który owrzodział, dostał wrzodów, wrzodowaty, okryty wrzodami, pełen wrzodów.* <Od Owrzodzieć>

Owrzodzić, i, ił, nied. **Owrzadzać** *wywołać wrzody, sprowadzić owrzodzenie, zawrzodzić* (exulcerare): Środki owrzadzające (remedia ulcerantia). Obnaży przed nią wszystkie otwarte rany swojej owrzodzonej duszy. Gad. <O+Wrzodzić>

Owrzodzieć, eje, ał, †Owrzedzieć, Owrzodowacieć, ×**Owrzodowieć** *okryć ś. wrzodami, zrobić ś. wrzodowatym, dostać wrzodów; zajątrzyć ś.* (exulcerare): Lud nieskalany, co żadnej hańby nie owrzodział trądem. Krasiń. <O+Wrzodzieć>

[Owrzód, odu, blm.] p. **Brzad.**

[Owsiaczek, czku, lm. **czki]** *chleb owsiany:* Zaraz wam przyniosę krztynę owsiaczka i sera. <Od *Owsiak, od Owies>

[Owsiak, u, lm. **i]** *krosty w gębie bydlęcia.* <Od Owies>

Owsianik, a, lm. **i I.** w lm. *ciastka, herbatniki „herkules", z mąki owsianej.* **2.** a. **[Owsiannik]** *koń (w zagadkach).* <Od Owsiany>

Owsianisko, a, lm. **a** p. **Owsisko.** <Od Owsiany>

Owsianka, i, lm. **i I.** *kaszka a. zupa, gotowana z ziarn owsa, zaparzanych gorącą wodą i wyłuszcza-*

nych z pochewek za pomocą lekkiego mielenia a. otłukania, gruca: Wyglądasz jak O. Sł. wil. **2.** [O.] = a) *słoma owsiana wymłócona:* Aj, niéma sianka, tylko O. na tém szerokiém polu. Przynieście im snop owsianki. b) *grusza zwyczajna i jej owoc* (pirus communis). **3.** zool. = a) p. **Ortolan.** b) p. **Uklej.** c) p. **Stynka:** Mogą wynosić na targ codzienny tylko drobne ryby, jak płocice, ukleje i owsianki. Łżń. <Od Owsiany>

[Owsiannik, a, lm. **i]** p. **Owsianik.**

Owsiany, × Owsowy, [Owieśny, Owiesny, Owsny, Ówsny, Łowsny] I. przym. od **Owies:** Mąka owsiana. Gruca abo krupy owsiane. Sien. U Podgórzanów chleb O. Kluk. Leżała sobie na kopczyku granicznym między ściernią owsianą. Tet. **2.** bot.: Korzonki owsiane = a) p. **Wężymord.** b) p. **Salcefja. 3.** cukier.: Cukier O. = *karmel z dodaniem ekstraktu z owsa, w formie pałeczek skręconych sprzedawany.* 4. piw.: Piwo owsiane = *gatunek piwa górnej fermentacji.* **Owsiany, ego,** lm. **i I.** a. **Owiesny** *ten, co zawiaduje owsem, obrokami:* Pobierali jeszcze roczne płace O., szafarz, korzenny, chlebny, piwny. Paw. **2.** żart. *Sanoczanin (owsem żyjący):* Owsiani doją jak smoki. Kaczk. <Od Owies>

Owsik, a, lm. **i I.** p. **Owies. 2.** a. **Owsina, Owsinka** *lichy, nędzny, drobny owies:* Chwasty i z chudym ziarnem porosły owsiki. Grez. **3.** [O.] *ziarno chwastu podobnego do zboża:* U naszego jegomości żytko i pszeniczka, a u pana Dominika O. i mętliczka. **4.** bot. p. **Owies. 5.** zool. = a) [O.] a. Glistnica robaczkowa, × Askarydy, [Rupie] (oxyuris vermicularis) *gatunek obleńca pasorzytnego.* b) [O., Frajcuz], francuz, persak, prusak, karaluch żółty (blatta germanica) *owad prostoskrzydły biegający.* <Od Owies>

Owsina, y, lm. **y** m. i ż. p. **Owsik:** Jakby ś. na ryżu wypasali, a nie na górskiej owsinie. Kaczk.

[Owsinka, i, lm. **i]** p. **Owsik.** <Zdr. Od Owsina>

Owsisko, a, lm. **a I.** p. **Owies. 2.** *polę zasiane owsem.* **3.** a. **[Owsianisko, Owśnisko, Owśnisko, Owśniszcze, Owśniszcze]** *pole, na którym rósł owies:* Tańcowała liska na środku owsiska. Na owsisku, w cieniu, pod samym lasem, niepłoszone żerują zięby. Matl. <Od Owies>

[Owsiuch, a, lm. **y]** p. **Owies.** <Od Owies>

[Owsiucha, y, lm. **y]** p. **Owies.** Przen. (o mieszczuchach): Tej owsiuchy w naszym czystym owsie nie mogę cierpieć. Krasz. *(= fałszywego państwa, przybłędów, intruzów — w naszym stanie).*

[Owsny] p. **Owsiany.** <Ow(ie)s-ny>

× **Owsowy** p. **Owsiany:** Kłos O. Troc. Dań owsowa. Świerszcz O. Włod. <Od Owies>

[Owstydzenie, a, blm.] czynność cz. **Owstydzić.**

[Owstydzić, i,ił] *okryć wstydem:* Tak O. człowieka na całe życie! Reym. <O + Wstydzić>

† **Owszeją** przys. p. **Owszem:** Prosimy was, byście tego nie sławili, i owszeją ogradzajcie. Mik. z Wilk.

† **Owszejki** przys. **I.** p. **Owszem:** Ten isty iściec, już gdy trzy lata miną, otpadnie ot swego prawa O. Mac z Róż. A O. nic zielonego na drzewinie nie ostało. B. Sz. Aliż o to mężobójstwo rzecz O. będzie dokonana. Św. z Woc. Listy też, prawu bożemu i ustawie ziemskiej przeciwne, O. odzywamy i gładzimy. Stat. Kaz. Jag. Ustawiamy, aby O. ni jeden sędzia przez którą inszą personę, niżli przez pewnego woźnego, czynił i wyprawiał swoich pozwów. Św. z Woc. Kto nam odwali kamień ode drzwi grobowych, bo O. jest wielki. Op. Literami nowo nalezionemi, O. w krainach niemieckich szlachetnemi. Wiet. Ale ja O. z wielebnym Pawłem świętym będę ś. chełpił w Panu. Wiet.

× **Owszeki** przys. **I.** p. **Owszem:** Nieowszeki źle. Mącz. O zdrowiu jego już O. byli zwątpili. Wys. Wino O. opuściła, na samej wodzie przestając. Wys. Rozdarł Samson lwa, nie mając O. nic w ręku. Leop. Panienka ta O. na wszem zdrowa została. Wys. Kto O. tak cierpliwy jest, aby to znosić mógł? Stryjk. Który ś. ślepo narodzi, żadnego rozsądku o maściach rzeczy widomych O. dać nie może. Karać niemasz o co, O. ś. go pożałować godzi. Papr. Przeto nam ś. O. widzi, abyś tu W. M. nie przyjeżdżał. Z. A. **2.** a. † **Owszejki** = a) *zaiste, zaprawdę, rzeczywiście, w samej rzeczy, istotnie, w istocie:* O. jęty jest miłością; O. ten jest. Mącz. Wielka O. enota jest miłość. Wuj. Wielkie O. przymuszenie do posłuszeństwa na lud swój wkłada pan swoim przykładem. Baz. O. Panna Marja pierwej stworzona w radzie boskiej. Pat. Panno Najświętsza, jako oczy Twe znosić mogły tak srogie widziadło? O. serce Twe temi gwoździami nie mniej było przebite, niżli ciało syna Twego. Wuj. **3.** b) *a cóż dopiero, zwłaszcza, tym bardziej, szczególnie:* Żadna sprawa, O. rycerska, nie może stać bez porządku. Vol.

† **Owszelki** przys. p. **Owszem:** Wyzdychało wszystkie bydło egiptskie, ale z bydła Izraelitów nic O. nie zginęło. Leop. <O + Wszelki>

Owszem, † Owszeją przys. **I.** = a) *właśnie, tak właśnie, bardzo chętnie, naturalnie, rozumie ś., ma ś. rozumieć, oczywiście, to ś. wie, spodziewać ś., bardzo dobrze, a jakże:* A byłeś u niego? — I O. Troc. Owszem, ja sam to uniósł. Troc. I O., potrzebna to rzecz. Troc. I O., to tak być ma. Troc. I O., dzisiaj odjedź *(= zgoda!).* Słyszyszże ty, co to oto ci mówią? a Jezus im rzecze: i O. Sekl. Pozwalacież? — I O. Wierzycie, iż wam to mogę uczynić? Odpowiedzieli: O., Panie. B. G. b) a. × **Owszeki, † Owszejki** = *α) właśnie, przeciwnie:* Jam go nie oszukał, i O., on mnie oszukał. Śpisz, Nieczujo? — Boże uchowaj! i O., słucham z wielką atencją. Kaczk. A Ty nas nie chciej odstępować, Panie, i O., racz nam dopomagać. Kochan. Przecz ś. dalej masz frasować? O., umysł swój utwierdź. Kochan. β) a. † **Owszelki** *zewszystkim, zupełnie, zgoła:* Zygmunt August, choć pokój miłował, przecię nie O. do spraw rycerskich nie był sposobny, bo sam wojska umiał szykować. Biel. M. Kazał dół sobie ukazać, a obaczywszy, że nie O. trudne spuszczenie było, spuścił ś. weń. Kochan. W interesie nie O. sumiennym. Nies. *(= niekoniecznie).* Dla prostej tej uczynności, nie O. przejrzenia niegodnej, przyjaźń bacznych pozyskać spodziewam ś. Petr. **2.** *co więcej, nadto, ba, nie dość tego; przeciwnie:* Angielika mu na myśl przychodziła, i O., nigdy mu z niej nie schodziła. P. Koch. Nietylko, iż ś. z onych słów nie smęciła, ale i O. niewymownie pocieszona była. Ż. Ł. Całego królestwa senatorów, i O. biskupów, ile rządców nie jednego tylko miasta, ale tak wielu, i O. całej djecezji. Nies. <O + Wszem, od Wsz(e)>

[Owśnisko, a, lm. **a]** p. **Owsisko.** <Od *Owśny, od Owies>

[Owśniszcze, a, lm. **a]** p. **Owsisko.** <Od *Owśny, od Owies>

[Owtak] *owak.* <Ow + Tak

[Owtaki] *owaki:* A gdzie ty tam będzies chodziuł, taki O., cyś ty tamój potrzebny? <Ow + Taki>

[Owten, Ówten] *tamten, ów, on:* Postaw kółko, ściel łoże w owty nowy kómorze. To owto = *to i owo.* <Ow + Ten>

[Owteni] p. **Owtędy:** A kieni tu droga? — Owteni.

[Owtędy, Owteni] *oto tędy, owędy, tamtędy:* O. uciekł. Troc. <Ow + Tędy>

[Owto] *oto, tam oto.* <Ow + To>

[Owtu] **I.** a. †**Owo tu** *ówdzie:* Lata, szuka, zagląda tu, O. *(= tu, nie tu).* **2.** *tu, tu oto, tutaj:* Chodź O.! <Ow + Tu>

[Owukat, a, lm. **ci]** = **Adwokat.** <Przekręcone z Adwokat>

Owulacja, i, lm. **e** *pękanie pęcherzyków na jajnikach i wyzwalanie ś. z nich jajek dojrzałych.* <Now. Łć. ovulatio, z Łć. ovum, ovulum = jaje>

[Owwa!] p. **Owa!** <Okrzyk.>

× **Owy** p. **Ow:** O. kocioł z kaszą. Mick.

[Oz-] p. **Roz-.**

[Oza] *może, czyż.* Por. **Azać, Azaż.** <O + ZA>

Ozadki, ów, blp., zb. **[Ozadzie]** *resztki ziarna, zboża, zebrane po oczyszczeniu a. oddzieleniu czelnego ziarna, poślad.* <O + Zadki>

[Ozadzie, i, blp.] zb. p. **Ozadki:** Indyczka, idąc za ekonomem, mówi: „Ozadzi! Ozadzi!“ A indyk: „Czy nie mógłby on gołego zboża dać?“ <O + Zad>

[Ozaist, Na ozaist] *zaiste, naprawdę, w istocie, na serjo, rzeczywiście, w samej rzeczy.* <O + Zaist(e)>

[Ozanić, i, ił i **O. ś.]** p. **Ożenić:** Ozaniułem sie ta na pół z płacem, nimám położyć główeńki na cem. <Zam. Ożenić>

[Ozanienie, a, blm.] **I.** czynność cz. **Ozanić,** *ożenienie.* **2.** p. **Ozanienie ś.**

[Ozanienie się, a ś., blm., **Ozanienie]** czynność cz. **Ozanić ś.,** *ożenienie ś.:* Po moim ozanieniu.

†**Ozanna!** p. **Hosanna:** O., cusz (= to jest) zdrów bądz, królestwo moje nie jest stąd, cusz z tego świata, córki Syon cusz dziewki jerozolimskie. Op. <p. Hosanna>

[Ozarty] p. **Ożarty.** <O + Żarty, od Żreć>

Ząbkować, uje, ował *obwieść ząbkami:* Obaczę listek krzewu różanego ząbkowany drobno. Krasiń. <O + Ząbkować>

Ząbkowanie, a, blm., czynność cz. **Ząbkować.**

[Ozbicie, a, blm.] czynność cz. **Ozbić,** *rozbicie.*

[Ozbić, ije, ił, nied. **Ozbijać]** *rozbić:* Kieś zesłabł, a nie zdek i nie zdoleł iść, kie cie postrzał ozbił, abo gad uzar, prośli cie na tym sifie i tameś czekał abo końca kary, abo śmierzci. Żer. Niek im ta Pon Jezus siedmdwaścia ozbitych sklepów i troje śmierzci ludzkiej odpuści! Tet. <(R)ozbić>

[Ozbijać, a, ał] p. **Ozbić.**

[Ozbijanie, a, blm.] czynność cz. **Ozbijać.**

[Ozcymać, a, ał] *dodawać otuchy, uspokajać:* Przyjdzie, coby nie — ozcymała se potym. Ork. <?>

[Ozcymanie, a, blm.] czynność cz. **Ozcymać:** Nie pomogło jednak „ozcymanie,“ ani żadne perswazje, bo łzy gwałtem cisnęły ś. do ócz. Ork.

Ozd, u, lm. **y I.** p. **Ozdownia:** Słód z ozdu ma mierzyć urzędnik, aby baczył, jak go wiele przyrosło. Haur. **2.** [Z ozdem] p. **Sozdem.**

Ozda, y, lm. **y** p. **Ozdownia.**

× **Ozdabiacz, a,** lm. **e,** × **Ozdobiciel** *ten, co ozdabia a. ozdobił, dekorator.* <Od Ozdabiać>

Ozdabiać, a, ał i **O. ś.** p. **Ozdobić.**

Ozdabianie, a, blm., czynność cz. **Ozdabiać.**

Ozdabianie się, a ś., blm., czynność cz. **Ozdabiać ś.**

Ozdnica, y, lm. **e** p. **Ozdownia.**

Ozdoba, y, lm. **y,** †**Zdoba I.** *przydatek, który może podnieść wrażenie piękności, upiększenie:* O. na szyję. L. Ozdoby, kobierce. L. Drukarze są w kościele bożym dla ksiąg szanowani, bowiem ozdobę czynią w pracach przyzwoitą. Ozdobo twarzy, wąsy pokrętne! Kniaź. Słowiku, ozdobo wiosny, pośle wdzięcznej pory. Gawiń. I ziemia nie jest bez swojej ozdoby. Kochan. Której Pan dodał ozdoby. Wuj. Pod dachem wiszą cztery ogromne szyszaki, ozdoby czół marsowych. Mick. Stroje i ozdoby powierzchowne. Śniad. Śliczne jest w naturze swej słońce, źródło światłości, ozdoba tej wielkiej świata machiny. Lsz. O. twoja i korona głowy twojej spadła. Skar. W każdym stanie i czasie najlepsza O. umysł nieskażony i serce poczciwe. Kras. Niech ś. ten w obce przybiera ozdoby, kto nie ma z własnej zaszczytu osoby. Nar. Ten wieniec, który sobie sam uplótł, nie potrzebuje żadnej ozdoby z przydanych obcą ręką kwiatów. Dm. O. w dziele sztuki = ornament. Tu Grek dłutował w murach ateńskie ozdoby. Mick. Ozdoby teatralne, tapicerskie = *dekoracje.* Ozdoby stylowe = *kwiatki stylowe.* **2.** *chluba, duma, chwała, zaszczyt:* Waleczna Korono Polska, słowieńskiego narodu ozdobo jedyna. Birk. Alcyd, O. świata. Bardz. Żona uczciwa O. mężowi. Kochan. Miałyście płci swojej wielką ozdobę i pociechę. Skar. Stan szlachecki rycerski, mur tego królestwa, ozdobę majestatu twego, strach nieprzyjaciół twoich, abyś, jako pan i ociec prawy, miłował i szanował. Goś. Witaj, ozdobo starodawnej szkoły! Kras. Których był niegdyś duszą i ozdobą. Niem. Tyś była ozdobą ludu twego. Skar. **3.** *piękność, ozdobność, krasa, świetność, okazałość, majestat, blask:* Dziś piękność twoją (Litwy) w całej ozdobie widzę i opisuję, bo tęsknię po tobie. Mick. Świecki testament, abyś to zacne królestwo w całości swej i ozdobie zachował, onego nieprzyjacielowi szarpać i ucinać nie dopuszczał. Goś. Jejże takież Bóg przydał krasy, bo wszystka ta O. nie z nieczystoty, ale se czsnoty bożej pochadzała. B. Sz. Znajdą ś., wielowładny Panie, którym ku Twej ozdobie wymowy dostanie. Kochan. *(= ku wysławianiu, wychwalaniu).* O. wszystka jego i świetność zaćmiona. Kochan. **4.** †O. *zaszczyt, przywilej:* Narusza ś. wszystkie prywatne świebody i ozdoby. Grab. P. Ozdoby stanu szlacheckiego. **5** [O.] = a) *okrasa, omasta.* b) *upodobanie, pociąg, skłonność:* Dadzą panu młodemu wątrobę, żeby miał zawsze do panny młodej ozdobę. **6.** bot.: O. nocna p. **Dziwaczek.** Zdr. **Ozdóbka.** <O + Z + Doba, DOB>

× **Ozdobiciel, a,** lm. **e** p. **Ozdabiacz.** L. <Od Ozdobić>

× **Ozdobicielka, i,** lm. **i** forma ż. od **Ozdobiciel.** L.

Ozdobić, i, ił, nied. **Ozdabiać I.** *przyozdobić, upiększyć, ubrać, ustroić, przystroić, udekorować, okrasić:* O. kościół malowidłami, bibljotekę pięknym dziełem. Sala ozdobiona rozmaitym sprzętem. L. Litość nade wszystko ozdabia kobietę. L. O. dom posągami. Wielkim cię darem, Hanno, niebo ozdobiło, gdyć dało cnoty nienaganione, kształt pięknego ciała. Gawiń. Konie ubierano w szór pozłocisty, ozdobiony herbami. Kaczk. Żywoty filozofów, to jest mędrców nauk przyrodzonych, i też innych mężów cnotami ozdobionych... Biel. M.

Bohatyr ozdobiony dzielnym rozumem i nadzwyczajną odwagą. Przyb. **2.** †O. *podnieść, wynieść, wsławić, uświetnić, zaszczycić, wzbogacić:* Bolesław księstwo swoje po większej części rozszyrzył i ozdobił. Błaż. Kazimierz Wielki koronę polską skarby wielkiemi ozdobił. Zbyl. A. Ten (Jagiełło) klasztory, ten kościoły, ten krakowskie nadał szkoły, z gruntu prawie wystawiwszy, one murem ozdobiwszy. Zbyt. A. Gotowali ś. wszyscy O. akt pogrzebu, jako to człowieka godnego i im zasłużonego. Chom. Przyjaciel i parcjalista jednego pana pocznie go omawiać rzekomo i ozdabiać dworsko. Trzt. *(= wysławiać, wychwalać).* **O. ś.** *ozdobić siebie, upiększyć ś., przyozdobić ś., ustroić ś.* <O + Zdobić>

Ozdobienie, a, blm., czynność cz. **Ozdobić.**

Ozdobienie się, a ś., blm., czynność cz. **Ozdobić ś.**

Ozdobnie przys. od **Ozdobny:** Książka wydrukowana, oprawiona O. Dość ozdobnie tę legacją odprawił. Nies. *(= wspaniale, okazale).* †Paweł św., acz zaleca małżeństwo, jednak o dziewictwie dosyć O. i chwalebnie powiada. Białob. *(= mile, wdzięcznie, sympatycznie).*

Ozdobność, i, blm. rz. od **Ozdobny:** O. mowy, stylu. Kościoły otrzymały z jego hojności liczne i cenne nabytki, przedewszystkim stalle, uderzające swą ozdobnością. Mor. K.

Ozdobny I. przym. od **Ozdoba,** *zdobny, wspaniały, bogaty, mający ozdoby, piękny, strojny, ozdabiający a. ozdobiony, gustowny, wykwintny, elegancki:* Ozdobna siwym włosem głowa. Bardz. Strój O. Sprawisz szaty święte Aaronowi ku ozdobnej okrasie jego. Leop. Ciebie jasność, jako płaszcz O., odziała. Kochan. Zdjąłeś ze mnie wór żałobny, a włożyłeś płaszcz O. Kochan. O jaki ubiór tego kapłana! niemasz nic ozdobnego na nim. Jakób z Sienna kupił w Bolonji bardzo O. rękopis Plinjusza Starszego. Mor. K. Czcionki ozdobne a. fioryzowane. Naradniej wzrok tam więc szlemy, kiedy w ozdobnym ciele cnota z przymioty pięknemi miejsce sobie uściele. Gawiń. *(= wdzięcznym).* Galateo, milszaś nad bluszcz O., bielsza nad łabędzie. Grez. †Był tak O. ojczyźnie, jako straszny nieprzyjacielowi. Jad. *(= wdzięczny, miły, sympatyczny).* Zmiłuj ś., Panie, nad stworzeniem swoim ozdobnym. Post. pr. *(= nadobnym, kształtnym).* Linus, pasterz boski, u którego głowa w kwiat i opich ozdobna. Grez. *(= zdobna, ozdobiona, ubrana).* Styl O. = *kwiecisty, wykwintny.* Ozdobna polszczyzna. Ryb. Gospodarz wniósł w ozdobnych słowach naprzód zdrowie niewiast. Sienk. Do rady szedłszy, rzecz ozdobną uczynił. Kosz. Wiersze te moje nieozdobne. Kochan. *(= proste, zwyczajne).* **2.** [Bułka ozdobna] = *bułka maślana z rodzynkami.* <Od Ozdoba>

Ozdobowy *służący ku ozdobie:* Ozdobowe piękno kwiatostanu. <Od Ozdoba>

Ozdować, uje, ował I. a. **Ożdżyć, [Ozdzić]** *suszyć słód w ozdowni.* **2.** [O. a. **Ozgować**] *palić obfitym płomieniem w piecu, buzować.* **[O. ś., Hozdować ś.]** *buzować ś., palić ś. w piecu wielkim płomieniem.*

Ozdowanie, a, blm., czynność cz. **Ozdować.**

[Ozdowanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Ozdować ś.**

Ozdownia, i, lm. **e, Hozdownia, Ozd,** †**Ożd, Ozda, Ozdnica,** ×**Ożdnica,** †**Ożnica,** †**Ożnica, Mielcuch** *piec, suszarnia, gdzie ś. słód suszy, przyrumienia, rości, słodownia, suszarnia słodu.*

Ozdownik, a, lm. **cy** *ten, co chodzi około ozdowni, słodownik.* Troc. <Od Ozdownia>

Ozdóbka, i, lm. **i** p. **Ozdoba.**

Ozdrawiać, a, ał p. **Ozdrowić.**

Ozdrawianie, a, blm., czynność cz. **Ozdrawiać.**

Ozdrowiały *który ozdrowiał:* Umiarkowanie radzę i już ozdrowiałemu, jeżeli zdrowie zachować zechce. Pilch. <Od Ozdrowieć>

Ozdrowiciel, a, lm. **e** *ten, co ozdrawia a. ozdrowił, uzdrowiciel.* <Od Ozdrowić>

Ozdrowicielka, i, lm. **i** forma ż. od **Ozdrowiciel.**

× **Ozdrowić, i, ił,** nied. **Ozdrawiać** *uczynić zdrowym, przywrócić zdrowie, uzdrowić, wyzdrowić, wyleczyć, wykurować:* Moc ozdrawiająca, lecząca. L. [Ozdrowiła dziecko rybakom]. <O + Zdrowić>

Ozdrowieć, eje, ał *odzyskać zdrowie, wrócić do zdrowia, wyzdrowieć:* Prędzej zachorować, niżli O. możemy. Skar. Cały świat doktorowi chory dać przyrzeka, ozdrowiawszy, wnet z myśli doktór mu ucieka. Min. Dopóki nie ozdrowieje Mateusz, prowadźcie robotę. Reym. <O + Zdrowieć>

Ozdrowienie, a, blm. **I.** blm., czynność cz. **Ozdrowić:** Howard poświęcił swe życie udoskonaleniu i ozdrowieniu więzień. Spas. *(= uzdrowotnieniu).* **2.** czynność cz. **Ozdrowieć:** Nurty pełne własnego błota... zaleca braciom jako źródło ozdrowienia. Kl.

Ozdrowieniec, ńca, lm. **ńcy** *ten, co ozdrowiał, rekonwalescent.* <Od Ozdrowiony>

[Ozdrze, y, blp.] *broń, złożona z czterech noży na krzyż:* Kiedy O. były gotowe, pojechali do smoczej góry. <? *(R)ozdrze, DZIOR/DOR/DR>

[Ozdrzeć, drzeje a. dre, drzał] *dojrzeć* p. **Ożreć:** Jak jabłuszko ozdre, to też ono spadnie. <O + *Z(d)rzeć, ZOR/ŻR/ZIER>

[Ozdrzenie, a, blm.] czynność cz. **Ozdrzeć.**

[Ozdzić, i, ił] p. **Ozdować.**

[Ozdzirać, a, ał] *rozdzierać, roztwierać, otwierać, rozczapierzyć:* Jo nie jest taka, cobyk piérso ozdzirała ku komu pazdury. Tet. <(R)ozdzierać>

[Ozdziranie, a, blm.] czynność cz. **Ozdzirać.**

[Ozedle, i, blp.] p. **Ożydle:** Maciek był zawdy gotów publicznie chwycić drugiego za O., czy za wierzchowisko. Dyg.

[Ozegła, ów, blp.] p. **Ożydle.**

! Ozena, y, lm. **y, ! Ozenna** lek. (ozaena) *wrzód w nosie, owrzodzenie jam nosowych połączone z wypływem smrodliwym i często z próchnieniem kości.* <Łc. ozaena>

! Ozenna, y, lm. **y** lek. p. **Ozena.** Syr. <Łc. ozaena>

[Ozentregi, ów, blp.] *szelki.* <Nm. Hosenträger>

[Ozerle, i, blp.] p. **Ożydle.**

[Ozerwa, y, lm. **y]** p. **Rezerwa.** <Zam. [Rozerwa] = Rezerwoar, przez sld. Rozerwać>

[Ozerwał, u, lm. **y]** p. **Rezerwoar.** <Zam. *Rozerwał = Rezerwa, przez sld. do Rozerwać>

[Ozerwista, y, lm. **ści, Rozerwista]** *rezerwista, należący do rezerwy, zostawiony w odwodzie.* <Zam. [Rozerwista] = Rezerwista, przez sld. do Rozerwać>

[Oześmielenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Oześmielić ś.**

[Oześmielić się, i ś., ił ś.] *ośmielić ś.:* Oześmiel ś.! cyś nie chłop?! Tet. <*(R)oz(e)śmielić ś., od Śmiały>

[Ozezłoszczenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Ozezłościć ś.,** *rozzłoszczenie ś.*

[Ozezłościć się, i ś. ił ś., Ozeźlić ś.] *rozzłościć ś.:* Kie ś. ozezłości, klnie. Tet. <(R)oz(e)złościć ś.>

[**Ożeźlenie się, a ś.**, blm.] czynność cz. **Ożeźlić ś.**

[**Ożeźlić się, i ś., ił ś.**] p. **Ożezłościć ś.**: Ożeźlił ś. srodze. Reym. <(R)ożeźlić ś.>

[**Ożenić, i, ił** i **O. ś.**] p. **Żenić**: Musi to być nie dobrego, kiedy juz ni może ś. O. w swoij wsi, tylko jeździ jaz poza grenicą. Nak. <Zam. Ożenić>

[**Ożenienie, a**, blm.] **1.** czynność cz. **Ożenić**, *ożenienie*. **2.** p. **Ożenienie ś.**

[**Ożenienie się, a ś.**, blm. **Ożenienie**] czynność cz. **Ożenić ś.**, *ożenienie ś.*

[**Ożgamba, y**, lm. **y**] *kawałek, kąsek*: O. chleba. <? (R)oz+Gęba>

[**Ożgardyja, i**, lm. **je**] p. **Rozgardjasz.** <(R)ozgardyja(sz)>

[**Ożgierdyjas, u**, lm. **y**] p. **Rozgardjasz.** <Z (R)ozgardyjasz>

[**Ożglądnąć się, nie ś., nął ś.**] p. **Rozglądnąć ś.**: Trza ś. O. za kim i postanowić dwóch ludzi. Ork. <(R)ozglądnąć ś.>

[**Ożglądnięcie się, a ś.**, blm.] czynność cz. **Ożglądnąć ś.**

[**Ożgniewać, a, ał** i **O. ś.**] p. **Rozgniewać**: On ś. na to ożgniewał i rzekł... Tet. Bo jak ś. ożgniewam! Ork. <(R)ozgniewać>

[**Ożgniewanie, a**, blm.] czynność cz. **Ożgniewać**, *rozgniewanie*.

[**Ożgniewanie się, a ś.**, blm.] czynność cz. **Ożgniewać ś.**

[**Ożgot, u**, lm. **y**] *hałas*. <Zam. *Łozgot = Łoskot>

[**Ożgotać, ta a. ce, tał**] **1.** *hałasować*: Nie ożgotaj, bo dzieciaka obudzis. **2.** *bić*. **3.** *trząść*: Zimno me ożgoce. <Zam. *Łozgotać=Łoskotać>

[**Ożgotanie, a**, blm.] czynność cz. **Ożgotać**.

[**Ożgować, uje, ował**] p. **Ożdować**: Nie ożguj na kóminie, bo zaprósys jesce gdzie ogień.

[**Ożgowanie, a**, blm.] czynność cz. **Ożgować**.

[**Ożgrzebić się, i ś., ił ś.**] p. **Ożrebić ś.** <Z Ożrebić ś. przez sld. do Zgrzebie>

[**Ożgrzebienie się, a ś.**, blm.] czynność cz. **Ożgrzebić ś.**, *ożrebienie ś.*

× **Oziać, eje, ał** p. **Ozionąć**: Schną lilje i róże, cokolwiek ozieje zarażone powietrze, umiera i mdleje. Ustrz. <O+Ziać>

× **Ozianie, a**, blm., czynność cz. **Oziać**.

[**Oziajać, aje, ał**] p. **Ozionąć**: Oziajane masło, nie dające ś. prędko zrobić ze śmietany. <O+Ziajać>

[**Oziajanie, a**, blm.] czynność cz. **Oziajać**.

[**Oziąbacy**] *ziębiący*: Oziąbacá woda. Por. **Oziąbać**. <Od Oziąbać>

[**Oziąbać, a, ał**] *ziębnąć*: Jak sie rano dobrze obuje, to cały dzień nie oziąba. Por. **Oziąbacy**. <O+*Ziąbać, od Ziąb>

[**Oziąbanie, a**, blm.] czynność cz. **Oziąbać**.

† **Oziąbiać, a, ał** i † **O. ś.** p. **Oziębić**.

† **Oziąbianie, a**, blm., czynność cz. **Oziąbiać**.

† **Oziąbianie się, a ś.**, blm., czynność cz. **Oziąbiać ś.**

† **Oziąbienie, a**, blm., czynność cz. **Oziąbić**.

† **Oziąbienie się, a ś.**, blm., czynność cz. **Oziąbić ś.**

† **Oziąbić, i, ił** i † **O. ś.** p. **Oziębić**: Łakomstwo ostudza i oziąbia gorącość miłości bliźniego. Wuj. <O+*Ziąbić, od Ziąb>

† **Oziąbiewać, a, ał** i † **O. ś.** p. **Oziębić**: Kapusta kwaśna oziąbiewa wszystkie członki. Sak.

† **Oziąbiewanie, a**, blm., czynność cz. **Oziąbiewać**.

† **Oziąbiewanie się, a ś.**, blm., czynność cz. **Oziąbiewać ś.**

Ozieleniać, a, ał p. **Ozielenić**.

Ozielenianie, a, blm., czynność cz. **Ozieleniać**.

Ozielenić, i, ił, nied. **Ozieleniać** *omalować na zielono; powalać zielonym, pozielenić; okryć, otoczyć, zielonością, omaić*. <O+Zielenić>

Ozielenienie, a, blm., czynność cz. **Ozielenić**.

[**Oziemek, mka**, lm. **mki**] p. **Ozimek**: Orać w O.= *orać w zagon, czyli orać raz ostatni do siewu zboża*. <O+*Ziemek, od Ziemia>

[**Oziemiec, mca**, lm. **mce**] p. **Ozimek**: Na święty Wawrzeniec cas orać w O. <O+*Ziemiec, od Ziemia>

[**Oziemka, i**, lm. **i**] *bróżda*. <O+*Ziemka, od Ziemia>

Ozierać, a, ał i **O. ś.** p. **Obejrzeć**: Dla większego przekonania sam chciałem te rzeczy przeglądać i O. Koss. <O+ZOR/ŹR/ZIER>

Ozieranie, a, blm., czynność cz. **Ozierać**.

Ozieranie się, a ś., blm., czynność cz. **Ozierać ś.**

[**Ozieroda, y**, lm. **y**] p. **Ozieród**. <Ukr. ożereda=stożek grochowiny lub fasolowiny>

[**Ozierodny**] przym. od **Ozieród**: Żerdź ozierodna. Za wyrąbane cudze drzewo, co ś. zejdzie na żerdź ozierodną, na koły etc. gwałtownik zapłaci po trzy grosze. St. lit.

[**Ozierodzina, y**, lm. **y**] *żerdź, użyta do budowania ozierodu*.

[**Ozieród, odu**, lm. **ody, Ozieroda**] *wielka drabina postawiona na gumnisku, do której ś. snopy wkładają dla suszenia*, przepłot. <p. Ozieroda>

† **Oziewać, a, ał** p. **Oziewić**. <O+Ziewać>

† **Oziewanie, a**, blm., czynność cz. **Oziewać**.

† **Oziewić, i, ił**, † **Oziewnąć**, nied. † **Oziewać** *rozdziawić, otworzyć, rozewrzeć*: Gdyby nie było przeźrzenia Pańskiego, nigdyby te narzędzia świata tego ani gęby mogły O. w onym upadku swoim. Rej. <O+*Ziewić, od Ziew>

† **Oziewienie, a**, blm., czynność cz. **Oziewić**.

† **Oziewnąć, nie, nął** p. **Oziewić**.

† **Oziewnięcie, a**, blm., czynność cz. **Oziewnąć**.

Oziębiacz, a, lm. **e** p. **Chłodnica**: O. Liebiga. <Od Oziębiać>

Oziębiać, a, ał i **O. ś.** p. **Oziębić**.

Oziębiająco przys. *w sposób oziębiający*: Ten chłód samolubny działał O. na męża. Bał. Ten widoczny zamiar wzruszenia wpływa właśnie O. na widzów. Górs. K. M.

Oziębialnia, i, lm. **e** *izba przy łaźniach parowych, przy laboratorjach, do chłodzenia przeznaczona*. <Od Oziębiać>

Oziębialnik, a, lm. **i** **1.** p. **Chłodnica.** **2. Kondensator.** <Od Oziębiać>

Oziębianie, a, blm., czynność cz. **Oziębiać**.

Oziębianie się, a ś., blm., czynność cz. **Oziębiać ś.**

Oziębić, i, ił, † **Oziąbić**, [**Oznobić**], nied. **Oziębiać**, † **Oziąbiać**, † **Oziąbiewać**, [**Oznabiać**] *obniżyć temperaturę, ochłodzić, ostudzić; zaziębić, przeziębić*: Saturn ziemię oziębia. Troc. Oziębiłem sobie żołądek, głowę. Troc. Pijąc zimną wodę, oziębił sobie żołądek. Oziębionemu to lekarstwo posłuży. Troc. O. mieszkanie = *wyziębić*. Wiosna zimnym wiatrem oziębiona. Troc. Przen.: O. zapał. Fiz.: Mieszanina oziębiająca p. **Mieszanina. O. ś., Oziębnąć, † Oziębieć,** × **Ozimnieć**, nied. i: † **Oziębiewać**, † **Oziębnować** *ochłodzić ś., ostygnąć, ochłodnąć, stracić ciepło, wyziębnąć, oziębnąć; zaziębić ś., przeziębić ś.*: Powietrze ś. oziębiło, a. nieos.: Oziębiło ś. (= *zrobi-*

ło ś. zimno, temperatura spadła). Zjadł siła poziomek z mlekiem, czym ś. oziębił, w gorączkę wpadł i tak umarł. Mat. Przen.: O. w zapale, w uczuciach = *oziębnąć, zobojętnieć.* <O + Ziębić>

†**Oziębieć, eje, ał** p. **Oziębić:** Dla nieprawości wielkiej miłość oziębiała. Birk.

Oziębienie, a, blm. **1.** czynność cz. **Oziębić. 2.** p. **Oziębienie ś.:** Zachorował od oziębienia. Troc. **3.** †O., czynność cz. **Oziębieć.**

Oziębienie się, a ś., blm., **Oziębienie** czynność cz. **Oziębić ś.:** O. powietrza. Troc.

†**Oziębiewać, a, ał** p. **Oziębić:** Niektórzy po obiedzie oziębiewają w ręku i nogach. Sekl.

†**Oziębiewanie, a,** blm., czynność cz. **Oziębiewać.**

Oziębła, i, lm. **e** bot. (francoa) *roś. z rodziny skalnicowatych.* <Od Oziębły>

Oziębłe, Oziębło przys. od **Oziębły:** Przyjąć kogo O. Odpowiedzieć komu O. Nieprzyjaciela O. miłuje. Lubom. Cóż to znaczy? tak O. dziękujesz. Krasz.

× **Oziębłec, błca,** lm. **błcy** *człowiek oziębły:* Niechaj złorzeczeniom wieków podany będzie O. L. <Od Oziębły>

Oziębło d. **Oziębłe.**

Oziębłość, i, blm. od **Oziębły:** O. narodu koło wolności. Troc. O. w miłości, w nabożeństwie. Troc. Oziębłością płaci oświadczenie najżywszej miłości. L. Porównajcie to nabożeństwo z dzisiejszą oziębłością. Wuj. Ludzie z przodku gorąco pochwycą rzecz nową, ale za czasem przychodzą do oziębłości; przetoż apostoł napomina, aby nie oziębnowali. Gil. <Od Oziębły>

Oziębły, †**Ozimiały,** × **Ozimniały** *który oziąbł, ostygły, wyziębły;* przen. *zimny, chłodny = obojętny, niechętny, sztywny, wymuszony:* O. członek. Troc. Twoje oziębłe ciało będzieli chciał nieszczęsny ojciec pochować, musi je u rozbójce złotem kupować. Kochan. Oziębłe przyjęcie. Oziębła odpowiedź. O. ku rodzicom *(= nieczuły).* O. w duchu, w nabożeństwie. Kn. *(= niegorliwy).* Oziębła przyjaźń. Troc. Są katolicy, ale oziębli i w służbie bożej leniwi. Skar. O. w służbie bożej. Skar. Izali tak oziębli będą? a o sługi Boga swego i swoje murem ś. nie zastawią? Skar. Na wielką ich pociechę oczy im do wiary otworzył, serca ich oziębłe zagrzał. Skar. Mąż ognistej wymowy serca oziębłe rozpala. Birk. <Od Oziębnąć>

Oziębnąć, nie, nął p. **Oziębić:** Oziębło rozpalone żelazo. Troc. Oziębła potrawa, polewka. Troc. Oziębłem (oziębnąłem), tak długo boso stojąc. Troc. Po śmierci Karola Wielkiego nauki nieco oziębły. Skar. Nigdy moja nie oziębnie miłość. Troc. Stosunki między nami oziębły. <O + Ziębnąć>

Oziębnięcie, a, blm., czynność cz. **Oziębnąć.**

Oziębnik, a, lm. **i** = **Chłodnica** pod 1). <Od Oziębić>

†**Oziębnować, uje, ował** p. **Oziębić:** Ludzie z przodku gorąco pochwycą rzecz nową, ale za czasem przychodzą do oziębłości; przetoż apostoł napomina, aby nie oziębnowali. Gil.

†**Oziębnowanie, a,** blm., czynność cz. **Oziębnować.**

[Ozimek, mka, lm. **mki, Oziemek, Ozimiec]** *zagon (szczeg. na pszenicę i żyto):* Chciał kupić parę ozimków i nagotował na to sto kilkadziesiąt złotych. Krasz. Orać w O. = *orać w zagon czyli po raz ostatni do siewu zboża.* <O + *Zimek, od Zima>

†**Ozimi, [Ozimi]** p. **Ozimy:** Siew O. Troc. Pszenica ozimia. Troc. Ozimia rola. Troc. I też żyto ziarna i rodzaju koliżdego ozimie i jarne. Mac. z Róż. W maju z owiec ozimią wełnę odbierać. Jeżow. Czasu wiosny w oborze liczy, co przybyło, a patrząc na ozimie, rad, iż już ożyło. [Na kołki po połogu robią placek z ozimiej mąki]. Postylle mniejszej część pirwsza ozimia. Wuj. <O + *Zimi, od Zima>

†**Ozimiały** p. **Oziębły:** Dusza uboga w łasce bożej ozimiała. Op. <Od *Ozimieć, od Zima>

[Ozimiec, mca, lm. **mce]** p. **Ozimek.**

Ozimina, y, lm. **y, [Oźmina]** *zboże siane na jesieni:* Zboże, które na zimę zwykło ś. siać, zowią oziminą. Paszk. Pola a. role są trojakie: na oziminę, na jarzynę i ugor. Haur. Pola posiane oziminą i jarzyną. Św. z Woc. Sierpa trzeba oziminie, kosa ś. zejdzie jarzynie. Kochan. Zdr. **Oziminka.** <Od Ozimy>

Oziminka, i, lm. **i** p. **Ozimina.**

Oziminny p. **Ozimy:** Lepiej do siewów oziminnych przy orce a po dworach zostawić szlachtę, niż do słot nieprzyzwyczajoną w polu mitrężyć. Moracz. <Od Ozimina>

[Oziminowy] p. **Ozimy.** <Od Ozimina>

Ozimka, i, blm. bot. p. **Pszenica.** <Od Ozimy>

× **Ozimniały** p. **Oziębły:** Trunek ten potwierdza mocno uczynek małżeński, choć już O. Sien. <Od Ozimnieć>

× **Ozimnieć, eje, ał** p. **Oziębić** *ostygnąć:* [Jak umrze, co już skoną, ozimnieje, to go słożą na ławę].

× **Ozimnienie, a,** blm., czynność cz. **Ozimnieć.**

Ozimy, †**Ozimi, [Ozimi], Oziminny, [Oziminowy] 1.** *siany przed zimą, nie jary:* Ozime zboża sieją ś. przed zimą i nie zbierają ś. aż przyszłego lata. Kluk. Pszenica ozima. Dudz. Żyto ozime, które na zimę bywa siane. Syr. **2.** *ze zboża ozimego zrobiony, pochodzący:* Przy ozimym wieńcu wstążki powtykane są między pszenicę. **3.** *zimowy; na zimę przeznaczony* (p. Ozimi). <O + *Zimy, od Zima>

†**Ozinąć, nie, nął** p. **Ozionąć:** Wilk, gdzie ukąsić nie może, tam ozinie. Zigr. Nas szatan ozinął, iż dobrowolnie mu w paszczękę bieżemy. Zarn. Tak srodze nas piekielny wilk ozinął, iż choć widzimy samołówki jego, dobrowolnie jednak za nim bieżemy. Zarn. <O + *Zinąć, ZI/ZIE>

†**Ozinienie, a,** blm., czynność cz. **Ozinąć.**

Ozionąć, nie, nął, †**Ozinąć, Oziajać,** × **Oziać 1.** *owiać, ogarnąć tchem, otchnąć:* Co mię tylko otacza, zarazą ozionął. Karp. Wenus z Djaną oddechem swym te miejsca ozionęły. Karp. **2.** *urzec chciwym wzrokiem:* Wilk pierwszym swoim widzeniem każde bydlę i człowieka tak ozionie, że czasem ratunku głosem zawołać nie może. Troc. Powiadają, że wilk pierwszym swoim widzeniem człowieka ozione, że czasem i ratunku głosem wołać nie może. Haur. Wilczaszku, ozionęłeś owieczkę niebogę, ona za tobą bieży, choć ma w sercu trwogę. Szymon. Wilk czyhał, gdy psi spali; chciał O. i wszystkę trzodę w las zapędzić. Ciek. **3.** †O. kogo = *zniewolić, skaptować, opętać.* Dudz. **4.** przen. *ogarnąć chciwym wzrokiem, pożreć oczyma, zapragnąć chciwie, pożądać:* Aleksander Wielki świat wszystek myślą ozionął. Opal. Com raz dał, nazad tego nie ozionę. Mor. A. <O + Zionąć>

Ozionięcie, a, blm., czynność cz. **Ozionąć.**

[Oziorać, rze a. **ra, rał] 1.** *urzec wzrokiem.* **2.** *zbezcześcić.* <O + ZOR/ŹR/ZIER>

[Ozioranie, a, blm.] czynność cz. **Oziorać:** To niekoniecznie może być kołtun, tyla pewniej O., czyjeś złe oczy. Dyg.

[Ozłuźnić, i, ił] *rozluźnić:* Trza te węzły zacieśniać, co je czas ozluźnił. Ork. <(R)ozluźnić>

[Ozłuźnienie, a, blm.] czynność cz. **Ozłuźnić,** *rozluźnienie.*

Ozłacać, a, ał i **O. ś.** p. **Ozłocić.**

Ozłacanie, a, blm., czynność cz. **Ozłacać.**

Ozłacanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ozłacać ś.**

Ozłocenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Ozłocić. 2.** czynność cz. **Ozłocieć.**

Ozłocenie się, a ś., blm., czynność cz. **Ozłocić ś.**

× **Ozłociciel, a,** lm. **e** *ten, co ozłocił a. co ozłaca.* <Od Ozłocić>

Ozłocić, i, ił, [Obzłocić], nied. **Ozłacać, [Obzłacać] I.** *pozłocić dokoła, ze wszystkich stron, wyzłocić:* Ozłocił dom wewnątrz szczerym złotem. Wuj. Mieć pieniądze, mieć wszystko, przy tym ta mamona i sama szpetność szkli ś. jakby ozłocona. L. Ozłociłbym go, odważyłbym go złotem, złoty to człowiek. Kn. *(= nieoszacowany).* Kiedym mu list ten oddała, rozumiałam, że mię ozłoci. L. Przen.: Słońce ozłociło szczyty wież. Wyżej groty z kamienia krzyż Pana tkwi ozłocon zachodu promieniem. Rom. Wpatrzyła ś. w ozłoconą promieńmi przestrzeń ogrodu. Orzesz. Aureola sławy ozłociła skroń umierającego. Krasz. **2.** *obsypać złotem;* przen. *zapłacić złotem, przepłacić, suto wynagrodzić:* Niejeden biedny rolnik tam ś. długo pocił, by pan gnuśny z łez jego grzbiet szkapi ozłocił. Nar. O. ręce czyje = *przekupić go złotem, dać mu łapówkę.* Idź tam, on każdą robotę ozłaca. **O. ś. I.** *zostać ozłoconym:* Ostrzem jego (chłopka) kosy ozłaca ś. ziemia. Brodź. *(= zaściela ś. kłosami złotemi).* **2.** × O. ś. *wzbogacić ś., stokrotnie ś. opłacić:* Ozłocił ś. tym handlem. Sł. wil. Ozłociła ś. praca. Sł. wil. <O + Złocić>

[Ozłocieć, eje, ał] *stać się złotym, przemienić ś. w złoto:* Jeśli stary, a osiwiały, dajze, Boze, by nie wstał; jezeli młody, piękny urody, dajze, Boze, by ozłociuł. <O + Złocieć>

Ozłocony im. od **Ozłocić.** Przen.: Ozłocona rzecz = *droga, bardzo rzadka, rarytna.* Sł. wil.

[Ozłodzenie, a, blm.] czynność cz. **Ozłodzieć.**

[Ozłodzieć, eje, ał] *okryć ś. złodzia, omarznąć lodem:* Jak droga ozłodzieje, to nie pojedzie. <Zam. Ożłodzieć, O + *Złodzieć, od Złódź>

× **Ozłodzieić, i, ił** *ogołocić po złodziejsku, okraść:* Mnie swemi pozwami i manifestami ozłodzieił. Mat. <O + *Złodzieić, od Złodziej>

× **Ozłodziejenie, a,** blm., czynność cz. **Ozłodzieić.**

Ozłoka, i, lm. **i** bot. (byrsonima) *roś. z rodziny nagwiazdkowatych.* <?>

† **Ozłomek, mka,** lm. **mki** *ułamek.*

× **Ozłotny** *ozłocony;* przen. *oświetlony:* Miło być także na morzu ozłotnym błyskawicami i białym ognikiem. Słow. <O + Złotny, od Złocić>

[Ozmajty] p. **Rozmaity.** <(R)ozmaity>

[Ozmaźniczenie, a, blm.] czynność cz. **Ozmaźniczyć.**

[Ozmaźniczyć, y,ył] *rozmazać, rozmiażdżyć, rozgnieść.* <*(R)ozmaźniczyć, od Maźnica>

[Ozmnożenie, a, blm.] czynność cz. **Ozmnożyć,** *rozmnożenie.*

[Ozmnożenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Ozmnożyć,** *rozmnożenie ś.*

[Ozmnożyć, y,ył] *rozmnożyć.* **O. ś.** *rozmnożyć ś.:* Kanyby też człek żywinie jakiej dał ś. O.? Ork. <(R)ozmnożyć>

[Oznabiać, a, ał i **O. ś.]** p. **Oziębić.**

[Oznabianie, a, blm.] czynność cz. **Oznabiać.**

[Oznabianie się, a ś., blm.] czynność cz. **Oznabiać ś.**

Oznaczać, a, ał p. **Oznaczyć.**

Oznaczalność, i, blm. rz. od **Oznaczalny.**

Oznaczalny *dający ś. oznaczyć:* Stali poza ilościami oznaczalnemi, w mroku niebytu, w nicości. Rol.

Oznaczanie, a, blm., czynność cz. **Oznaczać.**

Oznaczenie I. blm., czynność cz. **Oznaczyć:** Oznaczeniem złota na kamieniu próbować. Troc. **2.** × O. *oznaka, znak, znamię, cecha:* Minęły te czasy, gdzie broda nieuczesana i łatana suknia były mądrości oznaczeniem. L.

× **Oznaczyciel, a,** lm. **e** *ten, co oznaczył a. co oznacza.* <Od Oznaczyć>

Oznaczyć, y,ył, [Obznaczyć], nied. **Oznaczać, [Obznaczać] I.** *obstawić dokoła znakami, znaki dokoła czego podawać:* O. działkę gruntu palikami. O. wyrazy cudzysłowem. **2.** *opatrzyć znakiem, naznaczyć, ocechować:* O. drzewo w lesie. **3.** *zaznaczyć, dać poczuć, wyrazić, uwydatnić:* Zemsta zniszczeniem kraju i osobistą zgubą zostałaby oznaczoną. St. Aug. *(= dałaby ś. we znaki).* **4.** *ustalić, zdecydować, określić, zaznaczyć, wskazać, wyrazić:* Przybyć na oznaczoną godzinę. W oznaczonej godzinie. Mick. O. czas i miejsce spotkania. W cały miesiąc po oznaczonym trzeciemi wiciami terminie nadciągnęły resztki pospolitego ruszenia. Szaj. O. datę na liście. O. różnicę dwuch pojęć. **5.** nied. = a) *znaczyć, mieć pewne znaczenie, wyrażać, pokazywać, przedstawiać:* Co oznacza ten szczegół? b) *znaczyć, pokazywać co, mówić, przekonywać, świadczyć o czym, dowodzić czego, być znakiem, wykładnikiem czego:* Te pomniki oznaczają daleko posuniętą cywilizację. Czyn ten oznacza dobre serce. c) *być znakiem czego, zapowiadać, zwiastować, przepowiadać, wróżyć co:* Odlot jaskółek oznacza zbliżanie ś. zimy. d) × O. *wydawać co po sobie, wyglądać na co:* Był to człowiek młody; ile mogłem miarkować, nie oznaczał więcej nad lat 20. Kras. **6.** nied. a. **Denotować** fil., w logice, *ściągać ś. do pewnego zakresu:* Pojęcie ogólne oznacza wszystkie przedmioty wchodzące w zakres jego. Pojęcie planety oznacza ogół przedmiotów, które ze względu na cechy swoje mogą być zaliczone do klasy planet, współoznacza zaś ogół cech stanowiących treść pojęcia planety. Mahr. P. **Współoznaczać.** Klasa oznaczona p. **Klasa** pod 1). **7.** myśl. (o wyżle) *stanąć do zwierzyny.* <O + Znaczyć>

× **Oznać, a, ał** i × **O. ś.** p. **Obeznać:** Źle, skoro ś. złodziej ze psy ozna. Klon. Przywitaj go jako drużbę, wiem, że ś. oznacie. Zwr. M. Przyjechałem na ucztę ku twej miłości, chcąc ś. O. s tobą wielkie radości. S. Par. Oznałem ś. z nim w drodze, na sejmie. Troc. W krótkim czasie ś. tu wszędzie oznał. Troc. <O + Znać>

Oznajamiać, a, ał i **O. ś.** p. **Obeznać.**

Oznajamianie, a, blm., czynność cz. **Oznajamiać.**

Oznajamianie się, a ś., blm., czynność cz. **Oznajamiać ś.**

× **Oznajmiacz, a,** lm. **e,** × **Oznajmiciel** *ten, co oznajmia a. oznajmił, zwiastun:* O. swego mniemania. Mącz. <Od Oznajmiać>

Oznajmiać, a, ał p. **Oznajmić.**

Oznajmianie, a, blm., czynność cz. **Oznajmiać.**

Oznajmianie się, a ś., blm., czynność cz. **Oznajmiać ś.**

× **Oznajmiciel, a,** lm. **e** p. **Oznajmiacz.** Mącz. <Od Oznajmić>

Oznajmicielka, i, lm. **i** forma ż. od **Oznajmiciel:** Klio, czynów odważnych w wiek O., tobą wiek idzie niemilczany. Gawiń.

Oznajmić, i, ił, [Obznajmić, Obznajmnić, Obznajomić], †Oznamić, nied. **Oznajmiać, †Oznajmować, [Obznajmiać, Obznajmniać, Oznajmować, Obznajmować] I.** *dać znać o tym, zawiadomić, co jest a. co nastąpi, donieść, oświadczyć:* Ten właśnie oznajmować rzeczony, który najpierwej co nowego opowiada a. objawia. Salin. Wszedłszy Tobjasz, oznajmił te wszystkie rzeczy ojcu swemu. Leop. Oznajmujemy tym listem naszym, którym wiedzieć należy... Vol. Aby każdy wiedział, oznajmujemy wszem wobec. Post. pr. Wyprawiał królowej Saba Salomon, co mu kolwiek zadawała; i nie było nic, czegoby jej jaśnie nie oznajmił. Leop. Co Bóg ma czynić, oznajmił Faraonowi. Wuj. Rzucili ś. na wielbłądy i zabrali je, i pachołki pozabijali mieczem; a tylkom ja sam uciekł, abym ci oznajmił. Wuj. Pisał, o swoim nam szczęściu oznajmiając. Skar. Przez mowę oznajmujem wolą i myśli nasze. Skar. Oznajmił mi listem tę sprawę. Troc. × Oznajmcie jej tam o mnie. Krasz. To o pierwszym przyjściu Jezusowym oznajmia prorok. Skar. **2.** †O. *ogłosić, opowiedzieć:* Ojciec synom oznajmować będzie prawdę Twoją. Leop. Wyznawam Jehowę i oznajmiam moc jego. Bud. **3.** z czym = **Obeznać. 4.** †O. co = *dać poznać, wskazać:* Oznajmisz mi (Panie) drogę żywota. B. G. **5.** gram.: Tryb oznajmujący = *oznaczający czynność rzeczywistą.* **†O. ś., [O. ś.] I.** *dać ś. poznać:* Józef, gdy doznał uprzejmej braci chęci ku Benjaminowi, już ś. im oznajmiać chciał. Skar. **2.** z czym = **Obeznać ś. 3.** †O. ś. z kim = *zaznajomić ś., zapoznać ś.:* W tym miesiącu ku miłowaniu dobry czas jest, z paniami ś. oznajmiaj. Spicz. **4.** [O. ś.] *zeznać, oskarżyć ś., opowiedzieć ś.:* Przyszedł do domu, wszystkim ś. oznajmił, że dzisiejszej nocy swą Marynię zabił. <Zam. *Oznamić, od O+Znamy, Znajmy, jako skutek kontaminacji: Znamy+Znajomy>

Oznajmienie, a, lm. **a** czynność cz. **Oznajmić:** Ani im pozwolono oznajmień piśmiennych odczytać, ani nie dano ich kopji. Smol.

Oznajmienie się, a ś., blm., czynność cz. **Oznajmić ś.**

Oznajmować, uje, ował i O. ś., [Oznajmować] p. **Oznajmić.**

Oznajmowanie, a, blm., czynność cz. **Oznajmować.**

Oznajmowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Oznajmować ś.**

Oznajomić, i, ił i O. ś. p. **Obeznać:** Hetman, jako wódz przezorny, z fortelami barbarzyńców oznajomiony, gniazdo swoje przeobraził w warownię. Rol.

Oznajomienie, a, blm., czynność cz. **Oznajomić.**

Oznajomienie się, a ś., blm., czynność cz. **Oznajomić ś.**

× **Oznak, u,** lm. **i** p. **Oznaka:** Dla swej wspaniałości jedynie oznaku wszystkich w piątki obżarców czestował bez braku. L. Nie widzieli w nich tylko radość i O. serca przychylnego. Przyb. <O+Znak>

Oznaka, i, lm. **i,** × **Oznak I.** *znak, znamię, objaw, wskazówka, symptom; cecha, godło:* Przypadki w chorobach są niby oznakami uwiadamiającemi stan chorego. Perz. Na oznakę zjednoczenia ś. ze stanem miejskim, stan rycerski po nim do ucałowania ręki królewskiej przystąpił. L. Prążki w oczach uważane są (u ludu) jako O. skłonności do pijaństwa. Nak. Oznaki królewskie = *insygnja, regalja.* Cesarz przysłał mu przy reskrypcie oznaki orderu. **2.** lek. = a) *objaw, przypad:* O. znamionująca *(= O., po której na pewno poznać można daną chorobę,* signum pathognomonicum). b) †O. *przepowiednia, rokowanie, wróżba* (prognosis). <O+*Znaka, ZN(A)>

†Oznamić, i, ił i **†O. ś.** p. **Oznajmić.** B. Sz. <O+*Znamić, od *Znamy, Znajowy>

†Oznamienić, i, ił *okazać.* Tuch. <O+*Znamienić, od Znamię>

†Oznamienie, a, blm., czynność cz. **Oznamić,** *oznajmienie.*

†Oznamienienie, a, blm., czynność cz. **Oznamienić.**

Oznamionować, uje, ował *oznaczyć znamieniem, nacechować, napiętnować, odznaczyć.* Krasz. <O+Znamionować>

Oznamionowanie, a, blm., czynność cz. **Oznamionować.**

× **Oznanie, a,** blm., czynność cz. **Oznać,** *obeznanie.*

× **Oznanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Oznać ś.**

[Oznimożenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Oznimóc ś.**

[Oznimóc się, może ś., mógł ś.] *rozniemóc ś., rozchorować ś.* <Zam. (R)ozniemóc ś.>

[Oznobić, i, ił i **O. ś.]** p. **Oziębić:** Lód oznabia powietrze w izbie. Nie otwieraj okna, bo oznobisz powietrze w izbie. Po grzmotach powietrze ś. oznabia. <O+*Znobić; por. Ros. znobitь>

[Oznobienie, a, blm.] czynność cz. **Oznobić,** *oziębienie.*

[Oznobienie się, a ś., blm.] czynność cz. **Oznobić ś.**

[Oznoska, i, lm. **i]** p. **Otrznoga.**

× **Ozobać, bie, bał** p. **Obdziobać.** <O+Zobać>

× **Ozobanie, a,** blm., czynność cz. **Ozobać.**

× **Ozobywać, uje, ywał** p. **Obdziobać.**

× **Ozobywanie, a,** blm., czynność cz. **Ozobywać.**

[Ozoga, i, lm. **i]** p. **Ożóg.**

× **Ozoja, i,** lm. **e** *gatunek wina:* Wina, które morzem przychodzą, alakanty, madery, ozoje. Vol.

Ozokieryt, u, lm. **y** min. *węglowiec zbity, niekiedy blaszkowaty lub pręgowo włóknisty, złożony w przybliżeniu z 85% węgla i 15% wodoru, bardzo podobny do wosku,* wosk ziemny, wosk kopalny, parafina. <Gr. ozō = pachnę+kēros = wosk>

[Ozolenie, a, blm.] czynność cz. **Ozolić.**

[Ozolić, i, ił] *posypać czym, poprószyć:* O. kogo ozorem *(= nagadać plotek na kogo).* <O+Zolić, od Zoła = popiół>

Ozon, u, blm. chem. *tlen naelektryzowany, odmiana alotropijna tlenu, której cząsteczki składają ś. nie z dwu, jak w zwykłym tlenie, ale z trzech atomów.* <Z Gr. ózōn = pachnący>

Ozonifikować, uje, ował tlen = *nadawać mu szczególne własności ozonu.* <Od Ozon+Łć. -ficare = robić czym>

Ozonifikowanie, a, blm., czynność cz. **Ozonifikować.**

Ozonizator, a, lm. **y** chem. *przyrząd do otrzymywania ozonu za pomocą wyładowań elektrycznych.*

Ozonol, u, blm. *pewien środek dezynfekcyjny i odświeżający powietrze.* <Ozon+Łć. oleum = olej>

Ozonometr, u, lm. **y** *narzędzie do mierzenia zawartości ozonu w powietrzu.* <Ozon+Metr>

Ozonować, uje, ował *nasycać, odświeżać ozonem:* O. powietrze. <Od Ozon>

Ozonowanie, a, blm., czynność cz. **Ozonować.**

[Ozor, a, lm. **y]** p. **Jęzor.**

× **Ozorca, y,** lm. **y** *nadzorca, inspektor, kontroler:* Króla miano piastowali, jako ozorcy i zwierz-

chnicy licznych konawców ich władzy, kneziów, księdzów. Lel. <O + *Zorca, ZOR/ZR/ZIER>

Ozorek, rka, lm. **rki** I. p. **Ozór**: Salceson z ozorkiem. **2.** bot. (fistulina) *roś. z gromady grzybów, z rodziny żagwiowatych.* <Od Ozór>

[**Ozornica, y**, lm. **e**] p. **Jęzornica.** <Od Ozór>

[**Ozór, ora**, lm. **ory, Wązor, Wozor**] I. p. **Jęzor**: Wyżły, z pracy dysząc, wywieszają zapienione ozory. Stasz. Miece ś. różnie szaleniec, kąsając ś. w O. Wad. Czegóż wykrętny nie sfałszuje O.? L. Niech go złe ozory nie tykają. Pot. Gdy tylko co usłyszy, zaraz leci z ozorem do ludzi. Ksiądz tego grzéchu nikomu nie śmié pedzieć, boby mu O. urwali a. urzneli. Mleć ozorem *(= mówić szybko a. dużo).* **2.** *potrawa z ozora bydlęcego:* O. wędzony. O. na szaro. Półgąski tłuste, kumpie, skrzydliki ozoru. Mick. **3.** cukier.: Ozory jelenie = *ciasteczka płaskie, podłużne, owalne, składające ś. z jajek, cukru i śmietany kremowej.* Zdr. **Ozorek.**

† **Ozówca, y**, lm. **y** *krytyk:* Do ozówce: Iż ja leda co piszę, cóż to tobie wadzi? Pudł.

[**Ozpajedzenie się, a ś.**, blm.] czynność cz. **Ozpajedzić ś.**

[**Ozpajedzić się, i ś., ił ś.**] *rozzłościć ś., rozgniewać ś.:* Kie ś. ozpajedził, wykopyrtneno ś. ta kiela (wielu) śumnyk suhajók (= tęgich parobków) od nieho. Tet. <?>

[**Ozpytywać się, uje ś., ywał ś.**] *rozpytywać ś., dopytywać ś.:* Coz ś. ta telo ozpytujecie! Tet. <(R)ozpytywać ś.>

[**Ozpytywanie się, a ś.**, blm.] czynność cz. **Ozpytywać ś.**

[**Ozrany**] p. **Ożarty.**

[**Ozrywka, i**, lm. **i**] *rozrywka:* Tak jest przecie O. i jest do kogo czasem uczciwe słowo przemówić. Ork. To dla ozrywki, by nie wsze jednakowe miał wspomnienia. Ork. <(R)ozrywka>

† **Ozrzalec, lca**, lm. **lcy** = **Obżartuch.** Troc. <O + *Zrzalec, od Zrzeć>

[**Ozrzedle, i**, blp.] p. **Ozydle.**

Ozuchwalać, a, ał i **O. ś.** p. **Ozuchwalić.**

Ozuchwalanie, a, blm., czynność cz. **Ozuchwalać.**

Ozuchwalanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ozuchwalać ś.**

Ozuchwalenie, a, blm., czynność cz. **Ozuchwalić.**

Ozuchwalenie się, a ś., blm., czynność cz. **Ozuchwalić ś.**

Ozuchwalić, i, ił, nied. **Ozuchwalać** *zrobić zuchwałym, dać pobudkę do zuchwalstwa, stać ś. przyczyną czyjegoś zuchwalstwa, rozzuchwalić.* **O. ś.** *stać ś. zuchwałym, rozwydrzeć, rozwydrzyć ś., rozzuchwalić ś.; ośmielić ś. zuchwale, poważyć ś.:* Gwałciciele ludzkości ozuchwalą ś. ludzi nazwać własnością swoją. Stasz. Nigdyby ś. nie byli na to ozuchwalili. Stasz. <O + Zuchwalić>

Ozuchwalony *który ś. ozuchwalił, rozzuchwalony, zuchwały, rozwydrzony:* Nad zwaliskami wieku XVIII-go wznosi ś. nawalny tuman ozuchwalonych namiętności, zaostrzonych żądz, swarliwych a płytkich rozumowań. Szan.

[**Ozucie, a**, blm.] czynność cz. **Ozuć**, *obucie.*

[**Ozucie się, a ś.**, blm.] czynność cz. **Ozuć ś.**, *obucie ś.:* Przymusił do ubrania ś. i ozucia ś. Orzesz.

[**Ozuć, uje, uł**, nied. **Ozuwać**] I. *obuć, wdziać obuwie:* Jakem ozuł buty, to ledwiem je zdyjon. Skórznie ozuwał i mocno około nóg sznurował. Krasz. Djano, marmurowa cała, w drogi ozuta łysteian, będziesz w domu stała. Grez. (Lud) chodził w świat i wracał w próg ozutą kwieciem nogą. Kon. **2.** *ubrać kogo w obuwie, włożyć mu obuwie:* O. dziecko. [**O. ś.**] *obuć ś., włożyć obuwie na nogi.* <O + Zuć>

[**Ozumajty**] p. **Rozmaity.** <Z Rozmaity>

[**Ozuwać, a, ał** i **O. ś.**] p. **Ozuć.**

[**Ozuwanie, a**, blm.] czynność cz. **Ozuwać.**

[**Ozuwanie się, a ś.**, blm.] czynność cz. **Ozuwać ś.**

Ozwać się, ozwie ś., † ozowie ś., ozwał ś. p. **Odezwać ś.**: Krzyknę raz, drugi raz, ozwij ś., Kasiu! Owca obłądzona ozywa ś. tam i sam, po lesie biegając, na pasterza, aza ją usłyszy. P. Koch. Ozywają ś. dłużnicy. Kn. Ozywa ś. z rozumkiem swoim. Star. *(= wyrywa ś.)* Ozwał ś. ktoś, wyrwał ś. z kąta, zjawił ś. Kn. Radził ś. ich, jeśli ś. z temi djamentami miał O. Kłok. U stołu muzyki różne ozywały ś. P. Koch. [Lepiejbyś ś. nie ozywał, a wlaz za piec, portki zsywał]. Ozywają ś. ludzie, wołają postronne głosy. Rej. Zawołał mię do siebie, i ozwałem ś. mu: owom ja! B. B. Wzowiesz mię, a ja ś. ozowę tobie. Leop. Będziesz ich wołał, a nie ozowiąć ś. Wuj. Zawołajże teraz, aza będzie, coć ś. ozowie. B. B. Wołałem go, a nie ozwał ś. mi. Bud. Ozwał mi ś. Pan zaraz, gdym wołał do niego. K. G. Ozwał ś. duch i taką dał odpowiedź. P. Koch. Uderz w stół, ozwą ś. nożyce. Prz. Sam ś. ozwie niepytany, gdy kto słyszy swe przygany. Prz. Gdyż ś. żaden O. nie może, aby był bez grzechu. Rej. Niechaj się tu nikt z państwem nie ozywa. Przywileje powieśmy na kołku. Kochan. Ale ś. tam ozywa jeden między wami, mieniąc, iż gospodarstwo Polskę zbogaciło. Kochan. I wy, którym się stróny głośne ozywają, Radziwiłłowi cnemu gwoli grajcie. Kochan. Ozywają ś. lasy, góry = odbija ś. głos. Kn. Podniósł głos Fingal wspaniały, ogromnym hukiem puszcze ś. ozwały. Kras. Ozwało ś. kilka głosów. Sienk. Rozliczni ptacy wkoło ozywają ś. wesoło. Kochan. Ozwał ś. w szumie liści jak gdyby głos ukryty, głos złego dnia, który nadszedł. Żer. Po małej chwili zasię tenże ś. ozowie: czas wsiadać, panowie. Kochan. I północ ozwała ś. z wieży. Wysp. Świerszcze ozwały ś. po kątach żałosnym ćwierkaniem. Sienk. Lutnie angielskie niechaj i wiole przy twym godowym ozową ś. stole. Gawiń. W górze nad bramą był ganeczek mały, z niego ś. trąby po rosie ozwały. Pol. Pozwany chciał ś. ozywać na tego, od kogo rzeczy nabył. P. cheł. Cycero najpierwszy w rodzie swym przezwan Cyceronem, i od niego na potym potomstwo jego ozywać ś. poczęło. Kosz. Wszyscy wierni, którzy ś. jeno imieniem Chrystusowym ozywają. Rej. Wielki fałsz mienić ś. i ozywać chrześcijaninem, a uczynków chrześcijańskich nie naśladować. Rej. Koniecznie syny bożemi możemy ś. słusznie ozywać. Rej. Od Ciebie wszystko dobre na świecie mamy, którzy ś. kolwiek ludem Twym ozywamy. Kochan. Sarmacja wszystkich narodów, które tylko słowiańskimi ś. ozywają, jest ojczyzną pospolitą. Błaż. Żeby ś. kozakami nie ozywali. Niem. <O + Zwać>

† **Ozwalec, lca**, lm. **lcy** *obmówca.* And. z Kobyl. <Od Ozwać>

† **Ozwanie, a**, blm. p. **Ozwanie ś.**: Ale już wiem, dlaczego zamilczał Piotr, bo go sfukano o pierwsze ozwanie. Birk.

Ozwanie się, a ś., blm., † **Ozwanie** czynność cz. **Ozwać ś.**

Ozwierciedlenie, a, blm., czynność cz. **Ozwierciedlić.**

Ozwierciedlić, i, ił *obstawić, obwiesić, otoczyć zwierciadłami:* Mieszkanie to było ozwierciedlone. Orzesz. Przen.: Każdy za bańką formy, która oczy mami, ozwierciedlona form wizerunkami, leci z pradziadem i dziatwą. Słow. <O+*Zwierciedlić, od Zwierciadło>

Ozwyczajać się, a ś., ał ś. p. **Ozwyczaić ś.**

Ozwyczajanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ozwyczajać ś.**

Ozwyczaić się, i ś., ił ś., nied. **Ozwyczajać ś.** z czym = *oswoić ś., otrzaskać ś., obyć ś.; przyzwyczaić ś., przywyknąć do czego:* Moja Anulka także już ś. z cierniami tego żywota ozwyczaiła. Kaczk. Z każdą błyskotką ozwyczaja ś. wzrok. Byk. <O+Zwyczaić ś.>

[**Ozygle, i,** blp.] p. **Ożydle:** Złapił go karcmárz za O. i wyciep za drzwi. <Z Ożydle>

[**Ozyle, i,** blp.] p. **Ożydle.**

[**Ozymać, ma** a. **mie, mał**] p. **Rozjąć.** <(R)oz+Imać>

[**Ozymanie, a,** blm.] czynność cz. **Ozymać.**

[**Ozyrle, i,** blp.] p. **Ożydle.**

Ozywać się, a ś., ał ś. p. **Odezwać ś.**

Ozywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ozywać ś.**

[**Oździe, Oździe, Oździeka**] *tu, oto:* <Ukr. ozьde>

[**Oździeka**] p. **Oździe.** <Ukr. ozьdeka>

[**Oźmina, y,** lm. **y**] p. **Ozimina:** Przynosimy plon ze wszech czterech stron, tam z oźminy i jarzyny, tam ze sadów, tu z leszczyny, plon niesiem, plon. <Skrócone z Ozimina>

†**Oźnica, y,** lm. **e** p. **Ozdownia.** Rej. <Z Ozdnica>

†**Ożralca, lcy,** lm. **lcy** = **Obżartuch:** O. i opilca przyjdzie w ubóstwo. B. B. <O+*Ożrały, od Ożreć ś.>

†**Ożralec, lca,** lm. **lcy,** [**Ożralec**] p. **Obżartuch:** O. i opilca. B. B. Pijanica i O. zubożeje. Bud. <Od *Ożrały, od Ożreć ś.>

†**Ożralstwo, a,** blm. p. **Obżarstwo.** <Od Ożralec>

[**Ożrany**] *dojrzały:* Ożrano miáł pszenicę, całkiem żrało była.

Ożrebić się, i ś., ił ś., × **Ożrzebić ś.,** [**Ozgrzebić ś.**] *urodzić źrebię.* <O+Źrebić ś.>

Ożrebienie, a, blm. p. **Ożrebienie ś.:** Klacz po ożrebieniu.

Ożrebienie się, a ś., blm., **Ożrebienie ś.** czynność cz. **Ożrebić ś.**

[**Ożreć, eje, ał, Ozdrzeć**] *dojrzeć:* Psenica ożrała. <O+JRZ/ŻRZ/ZIER/ZOR>

[**Ożreć się, ożre ś., ożarł ś., Ożryć ś.**] *obeżreć ś., objeść ś.* <O+Źreć>

[**Ożrenie, a,** blm.] czynność cz. **Ożreć.**

[**Ożryć się, źre ś., żrał ś.**] p. **Ożreć ś.:** Mój zawdy sie ożre. <O+*Źryć = Źréć>

†**Ożrzalca, y,** lm. **y** p. **Obżartuch.** <Od 2. Ożrzały>

†**Ożrzalec, lca,** lm. **lcy** p. **Obżartuch.** <Od 2. Ożrzały>

†**Ożrzalstwo, a,** blm. p. **Obżarstwo.** <Od Ożrzalec>

1. †**Ożrzały** = **Dojrzały.** <O+JRZ/ŻRZ/ZIER/ZOR>

2. †**Ożrzały** p. **Obżarty:** Ciężkość niewyspania trapi człowieka ożrzałego. B. B. Mutłoch opiły, O. Wuj. <Od Ożrzeć ś.>

× **Ożrzebić się, i ś., ił ś.** p. **Ożrebić ś.:** Zrzebicom, gdy ś. już ożrzebią, dobrze im podawać jęczmienia. Trzyc. <O+Źrzebić ś.>

× **Ożrzebienie, a,** blm. p. **Ożrzebienie ś.:** Klacze na ożrzebieniu ostrożnie do roboty zażywać ś. mają. Kluk.

× **Ożrzebienie się, a ś.,** blm., × **Ożrzebienie** czynność cz. **Ożrzebić ś.**

× **Ożrzebiona** *która ś. ożrzebiła:* Świerzopy źrzebne i ożrzebione. Dor.

†**Ożrzeć, y, ał** *obejrzeć.* †**O. ś.** *obejrzeć ś.* B. Sz. <O+JRZ/ŻRZ/ZIER/ZOR>

†**Ożrzedle, i,** blp. p. **Ożydle:** Oliwa spływająca na brodę Aaronową i na O. szat jego. Bud. Przez moc choroby odmieniło ś. odzienie moje, jako O. ścisnęła mię suknia moja. Bud.

†**Ożrzenie, a,** blm., czynność cz. **Ożrzeć.**

†**Ożrzenieć, eje, ał** *stać ś. dojrzałym, dojrzeć:* Gdy len ożrzeniał, pod dach z nim umykać trzeba. Troc. <O+JRZ/ŻRZ/ZIER/ZOR>

†**Ożrzenienie, a,** blm., czynność cz. **Ożrzenieć.**

†**Ożrzenie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ożrzeć ś.**

Ożada zool. (aplysia) *brzuchopełz tyłoskrzelny.* <Od Ożadzić>

†**Ożadzać, a, ał** p. **Ożadzić.**

†**Ożadzanie, a,** blm., czynność cz. **Ożadzać.**

†**Ożadzenie, a,** blm., czynność cz. **Ożadzić.**

†**Ożadzić, i, ił,** nied. †**Ożadzać** *obrzydzić, obmierzić, zohydzić:* Kiedy ś. będzie złych spraw wiarował i tego wszystkiego, coby go mogło panu O. Górs. J. Wino komu O., aby go nie pijał, bo mu omierznie i przykre mu będzie. Sien. Kruk starał ś., jakoby mógł łabędzia rychło oszkaradzić, a onę jego białość czarnością O. Papr. <O+Żadzić>

†**Ożalać, a, ał** p. **Ożalić.**

†**Ożalanie, a,** blm., czynność cz. **Ożalać.**

†**Ożaleć, eje, ał** *ochłonąć z żalu, utulić ś. w żalu:* Pragnął Dawid wyniść do Absalona, bo już był ożalał po Amonie, który umarł. Bud Wdowiec gdy żony ożalał. Ez. <O+*Żaleć, od Żal>

†**Ożalenie, a,** blm. **1.** czynność cz. **Ożaleć. 2.** czynność cz. **Ożalić.**

†**Ożalić, i, ił,** [**Obżalić**], †**Ożałować,** †**Obżałować,** nied. †**Ożalać** kogo, co = *opłakać, odżałować, nażałować; odbyć po kim żałobę:* Przyszedł król siódmego dnia, by ożalił Daniela, a oto Daniel siedzi między lwy. Leop. Żałował Dawid Amona przez wiele dni, i przestał Dawid przeciwić ś. Absalonowi, przeto że już był ożalił śmierci Amonowej. Leop. <O+Żalić>

Ożałować, uje, ował 1. †O. p. **Ożalić:** Jużem tego ożałował. Kn. Nie ożałujesz tego nigdy. Kn. **2.** †O. *obwinić, oskarżyć:* Tego mogą radce O. a. jemu o to winę dać. Ort. **3.** [O.] p. **Odżałować:** Miarkę masła ożałuję. [**O. ś.**] *zlitować ś., pożałować, użalić ś.* <O+Żałować>

Ożałowanie, a, blm., czynność cz. **Ożałować.**

[**Ożałowanie się, a ś.,** blm.] czynność cz. **Ożałować ś.**

Ożanka, i, lm. **i** bot. (teucrium) *roś. z rodziny wargowych.* Gatunki: O. czosnkowata, Czosnak, Czosnkowe ziele, Gęsi polej (t. scordium). O. karbowana a. nacięta (t. chamaedrys). O. polej, Siwiosnka (t. polium).

[**Ożareczek, czka,** lm. **czki**] p. **Ożarek:** W polu gruska, w polu ino O.

[**Ożarek, rka,** lm. **rki**] *latorośl drzewa a. drzewko, ogryzione przez bydło, suszka:* W polu olsza, w polu olsza, w lesie O., nie będziesz ty gruszek jadła z tego ożarka. Zdr. **Ożareczek.** <O+*Żarek, od Żreć>

†**Ożarły** p. **Obżarty:** Kolera i morzenie jest człowiekowi ożarłemu. Leop.

†**Ożartka, i,** blm. **1.** *obżarcie ś., objedzenie ś.* **2.** *opicie ś., pijatyka:* Pachołek prosi dla ożartki o piwo. Zbyl. <Od Ożarty>

†**Ożarty, [Ożarty, Ozarty, Ozrany, Ożrały]** l. *obżarty, objedzony.* **2.** *opity.* Zbyl. <O + Żarty>

×**Ożąć, żnie, żął, Obżąć, Ożnąć,** nied. **Ożynać** l. *odbyć żniwo, zżąć, pożąć:* We Francji bardzo prędko zboża ożynają. Sł. wil. **2.** i nied. **Obżynać** co = *zżąć od brzegów dokoła:* Twoją cząstkę ożęli, i stoi ona jak kosmyk. <O + Żąć>

†**Ożd, u,** lm. **y** p. **Ozdownia.**

×**Ożdnica, y,** lm. **e** p. **Ozdownia.**

Ożdżenie, a, blm. l. czynność cz. **Ozdzić** i **Ożdżyć,** *ozdowanie:* Piec do ożdżenia. **2.** *to, co ożdżą:* Słody tak ożdżyć, żeby to O. nie sosnowemi suszono drewkami. Haur.

Ożdżyć, y, ył p. **Ozdować.** Troc. Słód O. Mącz. Ożdżony jęczmień. Mącz. Słody tak O., żeby to O. nie sosnowemi suszono drewkami. Haur.

[Ożedle, i, blp.] p. **Ożydle.**

†**Ożeg, a,** lm. **i, [Ożeg]** p. **Ożóg:** O., pociask. Volck. [O. służy do pogrzebiania w piecu głowni. Kto w piecu sypia, drugiego ożegiem szuka]. <O + ŻEG>

×**Ożegacz, a,** lm. **e** *ten, co ożega, opalacz.* L. <Od Ożegać>

†**Ożegać, a, ał** p. **Ożegnąć.**

†**Ożeganie, a,** blm., czynność cz. **Ożegać.**

Ożegnać, a, ał *przeżegnać wszystko dokoła:* Dziaduś ożegnał wszystkie kąty i ruszył w imię boże. Moraw. <O + Żegnać>

Ożegnanie, a, blm., czynność cz. **Ożegnać.**

†**Ożegnąć, ożegnie, ożegnął** a. **ożegł,** †**Obżegnąć,** †**Ożgnąć,** †**Ożgać,** nied. †**Ożegać,** †**Obżegać,** †**Ożygać** *spalić, popalić dokoła; opalić:* Tygle, w dymnej izbie suszone, bezpieczniej ś. ożygają i dłużej w ogniu trwają, niż te, co wiatrem suszone były. Torz. Przen: Często opiekun inwentarzem dobrze opiekł i ożegł ubogie sieroty. Groic. <O + Żegnąć>

[Ożeh, a, lm. **y]** p. **Ożóg.** <O + ŻEG>

[Ożen, a, lm. **y]** p. **Ożenienie ś.**

[Ożenąć się, nie ś., nął ś.], †**Ożonąć ś.** *ognać ś., opędzić ś.:* Na wiesnę jagody są i borówki... latem zaś maliny, a pod jesień czernice i bukiew. To ś. ta człek ożenie biedzie. Ork. <O + *Żenąć, ŻEN/ ION/GN>

[Ożenek, nku, lm. **nki]** p. **Ożenienie ś.:** W ożenku szukał tylko poprawy losu. Kos. Ożenkiem podreperował swoją mizerję. Rol. [Stary, mówią, do ożenku, to jak wiecheć do ślacheckiego trzewika]. <Od Ożenić>

***Ożenia** tylko w wyrażeniu: [Na ożeni] = *na ożenieniu:* Młodzieniec na ożeni *(= pan młody, oblubieniec).* <Od Ożenić>

[Ożeniaczka, i, lm. **i]** p. **Ożenienie ś.:** Jesce sie najés ty ozeniacki. <Od Ożeniać>

×**Ożeniać, a, ał** i ×**O. ś.** p. **Ożenić.**

[Ożeniały] p. **Ożeniony:** A nábarży ją kárały ożeniałe baby. <Od Ożeniać>

×**Ożenianie, a,** blm., czynność cz. **Ożeniać.**

×**Ożenianie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ożeniać ś.**

[Ożeniaty] p. **Ożeniony:** Gospodárze zaczną dusić kobity wszystkie, ożeniate, młode i stare. <O + Żeniaty>

Ożenić, i, il, [Obżenić, Ożynić, Ozanić, Ożenić], nied. ×**Ożeniać** l. mężczyznę z kobietą = *dać mu żonę, połączyć go ślubem małżeńskim z kobietą:* O. syna. Kapłany swe ożeniają. SS. Lew syny swe ożeniał i dał za każdego gęsty las, aby użył w nim wczasu swojego. Papr. **2.** ×O. kobietę = *wydać ją za mąż:* Bela Małgorzatę ożenił z Romanem. Nar. Uznali Austryjacy sukcesorką Gertrudę, ożeniwszy z hrabią badeńskim. Nar. [Rodzice ozenili córkę z tym zbójnikiem. Jedna jędza-baba mniała córkę i ozeniła ją z chłopem]. **3.** przen. *połączyć, skojarzyć, zespolić, zmieszać:* Powagę z miłością ożeń. Uj. Natura ożenia swe powaby z wytworem sztuki. Wor. Staro-egipską i arabską ornamentykę ożeniono z nowożytnym komfortem. Sienk. Staniesz ś. matką i panną; ożeni Bóg dziewictwo z płodnością, i dziewicą zostaniesz, i matką. Skar. Posłuszeństwo z pokorą ożeniajmy. Skar. [Żur ożeniony z ziemniakami i chlebem]. **4.** fl.: O. tratwę = *zebrać i złączyć dwa pasy tratwy razem.* **O. ś.** l. *pojąć żonę, wstąpić w związki małżeńskie:* Rzymianie winę pieniężną kazali tym zapłacić do skarbu, którzy, nie ożeniwszy ś., wiek swój bez małżeństwa strawili. Warg. Każdy ś. zmieni, kto ś. ożeni. Prz. Wielkie poczty bywały swatów, kiedy ś. kto jechał ożeniać. Papr. Przed potopem używali i pili, ożeniali ś. i za mąż dawali. Sekl. [O. ś. do domu] = *wziąć za żonę majątek.* [Ożenił ś. do niej] = *mieszka po ożenieniu u rodziców żony.* [O. ś. na swój grunt] = *wziąć pannę młodą do domu swoich rodziców.* **2.** [O. ś.] *wyjść za mąż:* Magda ożeniła ś. z Wojtkiem. Radbym, żeby ś. już córka ożeniuła. **3.** [O. ś.] *pobrać ś.:* Było sobie dwoje ludzi wdowców i ożenili ś. z sobo. Mówiłem ja tobie: Nie ożenima ś. <O + Żenić>

Ożenienie, a, lm. ×**a** l. czynność cz. **Ożenić:** O. lub wydanie za mąż sieroty zależy od opiekunów, od tych, którzy sierotę wychowywali. **2.** p. **Ożenienie ś.:** Życzył sobie ożenienia z córką moją. Troc. Każdy powinien przed ożenieniem trzy lata szaleć. Prz. Zwłoka w ożenieniach zawsze szkodna była. Szymon.

Ożenienie się, a ś., blm., **Ożenienie,** ×**Ożeniny, [Ożenek, Ożen, Ożeniaczka]** czynność cz. **Ożenić ś.:** Po ożenieniu ś. a. po ożenieniu spoważniał.

[Ożenięcie się, a ś., blm.] czynność cz. **Ożenąć ś.**

×**Ożeniny, in,** blp. p. **Ożenienie ś.:** Wszyscy prawie mają chęć do ożenin, tylko częstokroć ich ubóstwo zraża. Jabł. *(= do żeniaczki).*

Ożeniony l. im. od **Ożenić.** **2.** a. **[Ożeniały]** = a) *żonaty:* O. z moją córką *(= mający ją za żonę).* **3.** [O., **Ożeniaty]** (o kobiecie) *zamężna:* Córka ożeniona.

×**Ożerać się, ożera ś., ożarł ś.** p. **Ożreć ś.**

×**Ożeranie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ożerać ś.,** *obżeranie ś.*

†**Ożerca, y,** lm. **y** p. **Obżartuch:** Do ożerców, których obżerstwo nigdy niesyte, zawzdy bezdenne. Pilch. <O + Żerać>

[Ożerdzenie, a, blm.] czynność cz. **Ożerdzić.**

[Ożerdzić, i, il, Ożerdziować] *ogrodzić żerdziami:* Miejsce ożerdzione. <O + *Żerdzić, od Żerdź>

[Ożerdziować, uje, ował] p. **Ożerdzić.** <O + *Żerdziować, od Żerdź>

[Ożerdziowanie, a, lm. **a]** czynność cz. **Ożerdziować.**

[Ożerle, i, blp.] p. **Ożydle.**

Ożęcie, a, blm., czynność cz. **Ożąć.**

Ożędka, i, lm. **i, Neslja** bot. (neslia) *roś. z rodziny krzyżowych.* Gatunek: O. wiechowata a. Lnianka wiechowata (n. paniculata). <?>

Ożga, i, lm. **i** l. ×O. *pożoga, ogień, pożar.* Sł. wil. **2.** †O. m. *opaleniec, pogorzelec.* Troc. <O + *Żga, ŻEG>

†**Ożgać, a. ał** p. **Ożegnąć.** **O. ś.** *opić ś., ochlać ś., ożłopać ś., naszprycować ś.:* Prawda, żem ś. zapo-

mniał, ożgawszy ś. dobrze winem. L. <O + Żgać>

†**Ożganie, a,** blm., czynność cz. **Ożgać.**

Ożganie się, a ś., blm., czynność cz. **Ożgać ś.**

†**Ożgły** p. **Ożżony:** Pluto z sinemi policzkami i z kosmy ożgłemi. Ryb. J. <Od Ożgnąć>

†**Ożgnąć, nie, nął** p. **Ożegnąć:** Te próbki pomału zasuszyć, potym z tyglami O., a w piec śklarski wstawić. Troc. <O + Żgnąć>

†**Ożgnięcie, a,** blm., czynność cz. **Ożgnąć.**

[**Ożgniony**] p. **Ożżony.**

[**Ożłodzenie, a,** blm.] czynność cz. **Ożłodzić.**

[**Ożłodzić, i, ił**] *pokryć żłodzią:* Mróz ożłodził drzewa. [**O. ś.**] *pokryć ś. żłodzią:* Wszytkie drzewa i krze ś. ożłodziły. <O + *Żłodzić, od Żłódź>

Ożłopać się, pie ś., pał ś., nied. **Ożłopywać ś.** *opić ś., ochlać ś., nażłopać ś., obuchać ś.:* O. ś. piwem, wodą. Ożłopywać ś. wodą frazesów złego dziennikarstwa. Szuj. <O + Żłopać>

Ożłopanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ożłopać ś.**

Ożłopywać się, a ś., ał ś. p. **Ożłopać ś.**

Ożłopywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ożłopywać ś.**

[**Ożłódź, odzi,** blm.] *warstwa lodu, złód, żłódź:* Po odwilży mróz pokrywa drzewa i drogę ożłodzią. <O + Żłódź>

Ożnąć, nie, nął p. **Ożąć.** Sł. wil.

†**Ożnica, y,** lm. **e** p. **Ozdownia.**

Ożnięcie, a, blm., czynność cz. **Ożnąć.**

[**Ożniwiny, in,** blp.] *okrężne, dożynki, wieniec:* Na ożniwinach śpiewają jesz te stare pieśnie. <O + *Żniwiny, od Żniwo>

Ożobin, u, lm. **y** bot. (cherleria) *roś.* <?>

[**Ożog, a,** lm. **i**] p. **Ożóg:** Żona skoczyła, za O. chwyciła. <O + ŻEG/ŻOG>

[**Ożoga, i,** lm. **i**] *pęczek słomy na kiju do wyczyszczenia pieca przed włożeniem chleba.* <O + ŻEG>

†**Ożon** p. **Ożżony:** *Semiustulandus,* który ma być na poły opalon, nad płomieniem O. Mącz. <Zam. Ożżon>

†**Ożonąć się, enie ś., onął ś.** p. **Ożenąć ś.:** Niechże mię przyjdzie abo pośle imać, jeszcze ś. Rynald tą szablą ożenie. P. Koch. <O + Żonąć = Gnać>

†**Ożonięcie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Ożonąć ś.**

Ożota, y, lm. **y** bot. (linosyris) *roś. z rodziny złożonych.* <?>

Ożóg, oga, lm. **ogi,** [**Ożog, Ożeg, Ożeh**] **I.** *głownia, drzewo opalone:* Szkodziły w lesie pieszym gęstych drzew ożogi. Jabł. **2.** [O.] *stara miotła, pomiotło, drapaka.* **3.** a. [**Grzebak, Kosior, Kosiór, Kosiur, Koszor, Koszór, Koszur, Kąsior, Kociuba, Koczarha**], †**Kościor, Szorulec** *rodzaj pogrzebacza drewnianego:* O., kij, którym posuwają drzewo w piecu. Włod. *Rudicula,* którą, gdy warzymy, ognia poprawiamy lub przygrzebamy węgla, O., pociaszczek. Mącz. O., naczynie z drzewa zrobione do wygarnienia węgli z pieca piekarnego. L. Daremny ciężar na ziemi, ni Bogu świeczki, ni djabłu ożoga. Pot. Maca drugich ożogiem, kto sam w piecu lega. Pot. Kto w piecu lega, drugich ożogiem maca. Prz. Ta baba wynidzie na izbę z ożogiem i z kurzawą. KRyb. Gdy baby na ożogach lecą przez kominy na rozstajnie, na bagna i na łyse góry... Zabł. I we dnie mądre baby jeżdżą na ożogu. Pot. **4.** *żelazko zakrzywione do mieszania preparatów chemicznych.* **5.** [O., Ozoga] *plotkarz, oszczerca, szpieg:* Zeby nie te ozogi, te flejtuchy, toby lepi było we wsi. <O + ŻEG/ŻOG>

Ożółcenie, a, blm. **I.** czynność cz. **Ożółcić. 2.** czynność cz. **Ożółcieć.**

Ożółcić, i, ił *zrobić żółtym po wierzchu, dokoła, ze wszystkich stron, pożółcić, zażółcić; powalać czymś żółtym:* Pannom pokazał ś. jak Amor w sążnistym sajdaku i ożółcony pasem ładownicy. Słow. <O + Żółcić>

Ożółcieć, eje, ał *zżółknąć po wierzchu, pożółknąć.* <O + Żółcieć>

[**Ożółgnąć się, nie ś., nął ś.**] *uraczyć ś., ufetować ś., udelektować ś. jadłem a. napojem.*

[**Ożółgnięcie, a,** blm.] czynność cz. **Ożółgnąć.**

†**Ożówca, y,** lm. **y** a. **owie** p. lep. **Ożuwca.** Jan.

[**Żralec, lca,** lm. **icy**] = **Obżartuch:** Idźże, idźże, ty ożralcu, nie depc mi po moim palcu. <O + ŻR/ŻAR/ŻER>

[**Ożrały**] p. **Ożarty:** Siedzi, jak O. w karczmie. On je jeny raz do roku O. Por. **Ożarty, Ożreć ś.** <O + *Żrały, od Żreć>

Ożreć się, żre ś., żarł ś. a. [**ożrał ś.**], **Ożryć ś.,** nied. **Ożerać ś.,** [**Ożyrać ś.**] **I.** × O. ś., *obeżreć ś., objeść ś.:* Gospodarze ozarli sie na pustose, co jaze zachorowali. Ożrał sie, jak świnia. Niemiec ś. ożera, Czech śpi, a Francuz skacze. Paszk. W nocy, gdy ś. ożarł, zabili go. Skar. **2.** †O. ś., [O. ś.] *opić ś., ochlać ś., ożłopać ś.:* Jął ś. kufla i ożarł ś. jak bestja. Wuj. Ożarłszy ś. gorzałki, szyję złamał. Smotr. <O + Żreć ś.>

Ożubrować, uje, ował *otrzeć końce ziarna przed zmieleniem.* <O + Żubrować>

Ożubrowanie, a, blm., czynność cz. **Ożubrować.**

Ożuwać, a, ał p. **Ożwać.**

Ożuwanie, a, blm., czynność cz. **Ożuwać.**

†**Ożuwca, y,** lm. **y** a. **owie,** bł. †**Ożówca** *oszczerca, obmówca, potwarca, szkalownik:* Tedy błądzący w rozumie umiejętnemi będą, a ożuwcowie nauczą ś. zakonu. B. B. Z dzikich zwierzy najgorszy O., z domowych pochlebca. Bud. B. Kto mownym gościem ś. czyni, niechajże będzie krotochwilny gość, użyteczny, ale nie ożuwca, nieużytecznych słów niechaj ś. wystrzega. Schot. <Od Ożuwać>

Ożwać, a, ał, nied. **Ożuwać I.** *żując, ogryźć naokoło.* **2.** †O. *obmówić, obgadać, spotwarzyć, oczernić, oszkalować.* <O + Żwać>

Ożwanie, a, blm. **I.** czynność cz. **Ożwać. 2.** †O. *obmowa, potwarz, oszczerstwo:* O., które z potwarzy idzie, jest rzecz zła, a nigdy żadnemu nie przystojna. Kosz.

Ożwia, i, lm. **e** bot. (loasa) *roś. z rodziny ożwiowatych.* <?>

Ożwinowate bot. p. **Ożwiowate.** <?>

Ożwiowate, Ożwinowate rośliny bot. (loasaceae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.* <Od Ożwia>

Ożyca, y, lm. **e** bot. (thymbra) *roś.* <?>

Ożychota, y, lm. **y** bot. (schwalbea) *roś.* <?>

Ożycie, a, blm., czynność cz. **Ożyć:** Poronienie bywa niegdy przed ożyciem dziecięcia, niegdy też już po ożyciu. Sien. To jest dopiero prawe O., kiedy kto sławnie umiera, bo wszystkie jego poczciwe sprawy ożyją i znaczniejsze będą, niż za żywota. Górn. Kiedy kto sławnie umrze, jest prawdziwe O. Troc. **2.** [O.] *życie:* Kopią w ziemi dwa dołki, przyczem umawiają ś., który z nich ma być na O., który na umarcie.

Ożycie się, a ś., blm., czynność cz. **Ożyć ś.**

Ożyć, yje, †**ywie,** nied. **Ożywać,** †**Ożywiać,** †**Ożyjać I.** p. **Odżyć:** Ożył na śmiertelnej już

złożony będąc desce. Troc. Idzie godzina i teraz jest, gdy umarli usłyszą głos Syna Bożego, a którzy usłyszą, ożyją. Wuj. Od czterech wiatrów przyjdź, duchu, a natchnij te pobite, a niech ożyją. Wuj. Włożyłeś na rękę umarłą, a wnet panna ożyła. Skar. Cóżby rzekł na to stary Rejtan, gdyby ożył? Mick. Jaskółki co wiosna ożywiają. Troc. Niechże w tobie żyje Jagiełło, i w synu najmilszym twoim ożyje Władysław. Skar. *(=odrodzi ś.).* Cała natura ożyła. Ożył po tym strachu. Troc. Przen.: Ożyła namiętność. Ożył duch wiary. Ledwie duch mój ożył. Tremb. Dopiero ożył duch jego, i uwierzył. Skar. Starodawna nasza przyjaźń ożyła. Baz. Odmłodniał, ożył. Kn. Ożyła w nim wyniosłość, ochota, przodków jego cnota. Troc. To jest dopiero prawe ożycie, kiedy kto sławnie umiera, bo wszystkie jego poczciwe sprawy ożyją i znaczniejsze będą, niż za żywota. Górn. Jej złotem mój kredyt ożyje. Fred. A. *(=wróci napowrót do dawnego stanu, poprawi ś.).* **2.** [O.] *ożywić, przywrócić życie:* Jabłka ożyjące *(=ożywiające, ożywcze).* **3.** posp. (o pokarmach w żołądku) *osurowieć:* Kapusta ożyła mu w żołądku (a. ożyła w nim), bo pił po niej wino. **O. ś.** z kim, z czym = *zżyć ś.; obyć ś., obeznać ś. przez długie pożycie:* W Tatrach trzeba i pożyć i O. ś. z niemi w różnych porach roku. Pol. <O+Żyć>

[Ożydla, ów, blp.] p. **Ożydle.**

[Ożydle, i, blp., **Ozyle, Łożydle, Orzedle, Orzydle, Ozedle, Ozegła, Ozerle, Ozrzedle, Ozygle, Ozyle, Ozyrle, Ożedle, Ożerle, Ożydla, Ożygle], †Orzedle, †Ożrzedle i.** *wyższa część odzienia na piersiach u mężczyzn.* **2.** *klapy na piersiach* (u surduta, kamizeli, sukmany), *wyłogi; brzegi rozporka u koszuli* (pod szyją), *rozporek pod szyją.* **3.** *kołnierz* (szczeg. jego przednia część). **4.** *pas:* Porwali ś. nawzajem za O. ze złością. Por. **Ożydza.**

[Ożydza, y, lm. **e]** *część ubrania na piersiach.* Por. **Ożydle.**

Ożygać, a, ał i. O. p. **Ożegnąć. 2.** [O.] p. **Ożygnąć.** <O+*Żygać, ŻEG>

Ożyganie, a, blm., czynność cz. **Ożygać.**

[Ożygle, i, blp.] p. **Ożydle:** [W czasie bójki dwóch zapaśników biorą ś. oni za O., nigdy zaś w pas].

[Ożygnąć, nie, nął, nied. **Ożygać]** *oświecić, zaświecić.* <O+*Żygnąć, ŻEG>

[Ożygnięcie, a, blm.] czynność cz. **Ożygnąć.**

†Ożyjać, a, ał p. **Ożyć.** Wład. <O+*Żyjać, ŻY(W)>

†Ożyjanie, a, blm., czynność cz. **Ożyjać,** *ożywanie.*

[Ożyjący] p. **Ożyć.** <O+Żyjący>

Ożyły *który ożył, zmartwychwstały:* O., co ożył po obumarciu. Troc. <Od Ożyć>

[Ożymać, a, ał] *wyżymać bieliznę:* Jedno dziecko pódzie prać, drugie O. <O+*Żymać, ŻM/ŻĘ/ŻYM>

[Ożymanie, a, blm.] czynność cz. **Ożymać.**

Ożymianek, nka, lm. **nki** bot. (cephalophora) *roś. z rodziny złożonych.* <?>

Ożyna, y, lm. **y** bot. **I.** p. **Malina:** O. czarne usta tuląca do malin. Mick. **2.** a. **[Ożyniarka]** p. **Jeżyna:** Nie szczędził konia, którego boki chabiny ożyn darły. Sts. <Ukr. ożyna>

Ożynać, a, ał p. **Ożąć.**

Ożynanie, a, blm., czynność cz. **Ożynać.**

[Ożyniarka, i, lm. **i]** p. **Ożyna.**

[Ożynić, i, ił i **O. ś.]** p. **Ożenić.** <Z Ożenić>

[Ożynienie, a, blm.] czynność cz. **Ożynić,** *ożenienie.*

[Ożynienie się, a ś., blm.] czynność cz. **Ożynić ś.**, *ożenienie ś.*

[Ożynki, ów, blp.] *dożynki.* <Od Ożynać>

Ożynowy przym. od **Ożyna:** Jak stał, legł pod ożynowym krzakiem. Krasz. <Od Ożyna>

Ożypałka, i, lm. **i, [Orzypałka], Pałka, Rogoża** bot. (typha) *roś. z rodziny rogożowatych.* Gatunki: O. szerokoliściowa, Pałki, [Kołowiej] (t. latifolia). O. wązkoliściowa, [Memeluchа] (t. angustifolia). <?>

Ożypałkowate bot. p. **Rogożowate** rośliny (typhaceae).

[Ożyrać się, a ś., ał ś.] p. **Ożreć ś.**

[Ożyranie się, a ś., blm.] czynność cz. **Ożyrać ś.**

†Ożyrca, y, lm. **y** p. **Obżartuch:** Niemądry, który ożyrce karmi, a czyni zelżywość ojcu swemu. Leop. <Od Ożyrać ś.>

Ożystroja, i, lm. **e, Kolumna** bot. (columnea) *roś. z rodziny ostrojowatych.*

†Ożywa, y, blm. *to, co ożywia, ożywienie; ożywca, ożywicielka:* Moje serce krzepi ś. w cieszącej ożywie. Przyb. Ty, bohaterska muzo, przyjdź mi pomódz wiersza, lub cię właściwiej nazwę, ty, ożywo pierwsza. Przyb. <O+ŻY(W)>

Ożywać, a, ał p. **Odżywać.**

Ożywanie, a, blm., czynność cz. **Ożywać.**

Ożywca, y, lm. **y, Ożywiciel, †Obżywiciel, ×Ożywiacz** *ten, co ożywił a. co ożywia, wskrzesiciel, dawca życia, życiodawca.* <Od Ożywić>

Ożywczo przys. od **Ożywczy** *ożywiająco:* Zimna krew hetmana i pewność powodzenia wpłynęły O. na żołnierzy. Czoł.

Ożywczy = Odżywczy: Ożywcze promienie słońca. Na świat spływają ożywcze promienie. Asn. Gdy myśl ożywcza sercami nie włada. Asn. Myśl ożywcza nagle znów wystrzeli. Asn. <Od Ożywca>

×Ożywiacz, a, lm. **e** p. **Ożywca:** Heród zabijacz, a Pan O. Białob. O. marmuru. Bobr. O. towarzystwa. Bobr. <Od Ożywiać>

Ożywiać, a, ał i O. ś. p. **Ożywić.**

Ożywiająco przys. *sposobem ożywiającym, w sposób ożywiający, ożywczo:* Ta deklaracja tak skora w królu O. podziałała na wszystkich. Krasz.

Ożywianie, a, blm. **I.** czynność cz. **Ożywiać. 2.** a. **Awiważ** farb. *wydobywanie odpowiedniego odcienia i blasku w kolorach.*

Ożywianie się, a ś., blm., czynność cz. **Ożywiać ś.**

Ożywiciel, a, lm. **e** p. **Ożywca:** Wąż, w zanadrzu ogrzany, ożywiciela swego jadowitym ukąszeniem zabił. Pilch. Duch św. dlatego ożywicielem nazywa ś., iż dusza z Bogiem złączona bardziej żyje, niżeli ciało, które złączeniem duszy żywi ś. Kucz. Obżywieni żyjemy w obżywicielu naszym, a O. w obżywionych swoich. Rej.

Ożywicielka, i, lm. **i** forma ż. od **Ożywiciel; †Obżywicielka.**

Ożywić, i, ił, †Obżywić, nied. **Ożywiać, †Obżywiać I.** *zrobić żywym, obdarzyć życiem, natchnąć życiem:* Duchy ożywiające abo serdeczne. Syr. Duch jest, który ożywia, ciało nic nie pomaga. Troc. Ożywione ciała są te, w których wewnętrzny jakiś ruch i pasmo ciągłych odmian ma miejsce, które rosną i giną. Sniad. J. Dokąd żywotne ciepło ożywiało Jego ene ciało. Groch. Dwa ciała, przywiązaniem spojone, jedna zdawała ś. ożywiać dusza. L. Jowisz wszystkim włada, świat ożywia, grunt żyźni. Grez. Napełnił

wnet, ożywił knieje i dąbrowy, jakby psiarnię w nię wpuścił i rozpoczął łowy. Miek. **2.** a. **Odżywić**, nied. **Odżywiać** *zrobić napowrót żywym, przywrócić życie, wskrzesić:* Trawę wilgotność blizka ożywiała. Otw. Łatwiej może być ożywiony członek martwy, który jest w ciele, niżli odcięty. Hrb. Obumarłe prawie ożywił dziecię. Troc. Pan ożywia, które chce, gdy im ducha swego użycza, aby ci umarli w grzechach ożyli. Wiśn. Bóg, gdyśmy byli umarłemi w grzechach, ożywił nas. Dambr. [Matka Boska Ożywiająca] = *Zwiastowanie N. Marji Panny.* [Robaki wychodzą z ziemi na Matkę Boską Ożywiającą]. Zwiędłą ożywił płonkę. Troc. Przen.: Stare słowa ożywiać. Troc. **3.** *zrobić żywszym, ruchliwszym, dodać życia, werwy, energji:* O. towarzystwo *(=rozruszać).* O. zabawę, dyskusję, rozmowę. O. ospalca. *Odmłodzić, odrodzić, odświeżyć, pokrzepić, pobudzić, orzeźwić:* Wino ożywia. *Obudzić, podniecić, pokrzepić, spotęgować:* O. czyją odwagę, czyje męstwo, zajęcie. Do zrzucenia jarzma tego mieszkańców ożywiał ochotę. Troc. Ożywiłeś tym dawną moję przyjaźń. Troc. **4.** a. **Obranić**, nied. **Obraniać** chir. *ściąć brzegi rany nie świeżo zadanej w celu osiągnięcia zrośnienia jej doraźnego,* o k r w a w i ć, ! o d ś w i e ż y ć. **5.** †Ożywiać p. **Ożyć:** Tyś i wszystkiemu światu napiękniejszy i z którym serce moje ożywia, bez którego umierać musi. Hist. uc. **O. ś. I.** *nabrać życia, werwy, energji, stać ś. ruchliwszym, rozruszać ś., zapalić ś.:* Staruszek ś. ożywia. **2.** *obudzić ś., wzmóc ś., spotęgować ś.:* Akcja, zajęcie, rozmowa ożywia ś. <O + Żywić>

Ożywienie, a, blm. **I.** czynność cz. **Ożywić. 2.** *życie, ruch, ruchliwość, werwa, energja, czynność; stan podniecenia, żwawość, wesołość, dobry humor:* O. w towarzystwie, w handlu. O. czyje.

Ożywienie się, a ś., blm., czynność cz. **Ożywić ś.**

Ożywiony I. im. od **Ożywić. 2.** *żyjący, obdarzony życiem:* Istota ożywiona p. **Istota. 3.** *pełen życia, żywy, ruchliwy, energiczny, żwawy, gorący:* Człowiek O. Ożywiona dyskusja, rozmowa, akcja. Spór O. Towarzystwo polskie w tym mieście było wówczas bardzo liczne i wielce ożywione. Chm. Belcia była tego wieczora ożywiona, rozpromieniona, jak nigdy. Bał. **4.** *przejęty, tchnący, natchniony:* O. najlepszemi chęciami. O. myślą spełnienia dobrego czynu.

× **Ożywny** p. **Odżywczy.** <O + Żywny>

Ożywonia, i, lm. **e, Bazylek** bot. (moschosma) *roś. z rodziny wargowych.* <?>

× **Ożżenie, a,** blm. *opalenie, osmalenie, oswędzenie.* <Od Ożec>

× **Ożżony, [Ożgniony], †Ożon, †Ożgły** *opalony, przypalony, osmalony, oswędzony.* <Od Ożec>

Ó

[Ódka, i, lm. **i]** p. **Wódka.** <(W)ódka>

Ólka, i, lm. **i** fl. p. **Hólka.** <p. Hólka>

[Ólszka, i, lm. **i]** *mała olcha:* Spuścieł tako ólske. <Od Olcha>

[Ółtarz, a, lm. **e]** p. **Ołtarz:** Przystąpiła do ółtarza, jak różany kwiát. <Z Ołtarz>

[Ómętra, y, lm. **trzy** a. **trowie]** p. **Gieometra.** <Z Gieometra, z podprowadzeniem pod przymek O +>

[Ón, Óna, Óno] p. **On.**

[Ón-ón] przys. *tam, daleko:* Ón-ón lezy zajonc.

[Óntarz, a, lm. **e]** p. **Ołtarz.** <Z Ółtarz>

[Órka, i, lm. **i] I.** = **Orka. 2.** *liche, jałowe pole.* <Z Orka>

[Órnik, a, lm. **i]** *rola.* <Od Orny>

[Órt, u, lm. **y]** *gatunek, rodzaj, sposób:* Na ten Ó. *(=w ten sposób, tym sposobem).* <Z Nm. Art>

[Órz, orza, lm. **orze]** p. **Orczyk.** <Od Orać>

Ósemka, i, lm. **i,** × **Ósmka I.** a. × **Ósmak** *cyfra osiem.* **2.** *karta do grania o ośmiu okach:* Ó. żołędna. **3.** *ósma część funta:* Herbata w ósemkach. Ó. kawioru. **4.** *format ósmej części arkuszą:* Książka w ósemkę (=in octavo). Mała, duża Ó. Przen.: *książka w ósemkę:* Gdzie ś. miejsce znalazło, zajmował je foljant lub Ó. nowsza. Krasz. **5.** *figura postaci cyfry 8:* Plotła warkocze w ósemkę. Łyżwiarz wykonał na lodzie ósemkę. **6.** chir. *rodzaj opatrunku, w którym obwoje opaski, krzyżując ś., tworzą postać do ósemki podobną,* o p a s k a ó s e m k o w a t a a. ó s e m k o w a. **7.** druk. *połowa arkusza złożonego z 16 kolumn, 8 kolumn.* **8.** fecht. *ruch pałasza, opisującego końcem figurę liczby 8.* **9.** muz. *ósma część nuty, nuta raz wiązana.* <Od Ósma, od Ósmy>

Ósemkowato przys. od **Ósemkowaty.**

Ósemkowaty *do ósemki podobny.* Chir.: Opaska ósemkowata p. **Ósemka.**

Ósemkowy przym. od **Ósemka:** Szyk O., w marszach używany. <Od Ósemka>

Ósma, ej, lm. **e I.** *ósma godzina:* Ó. wybiła. Po ósmej. Przed ósmą. Wpół do ósmej. Kwadrans na ósmą. **2.** *ósma część:* Jedna Ó.

× **Ósmacki** *w liczbie ośmiu będący:* Cugi poczwórne, popiętne, poszóstne, osmackie. Goł. <Od Ósmak>

Ósmaczek, czka, lm. **czki** p. **Ósmak.**

Ósmak, a, lm. **i I.** × O. a. †**Ósmek** = a) *liczba osiem, ósemka.* Kn. b) × O. *moneta ośmiogroszowa:* Ó. polski (bo litewski jest grosz polski prosty i dwa pieniążki) ośm groszy a. dziewięć; urt stary, teraz go przybyło. Kn. **2.** [O.] = a) *dwa ż pół trojaka (=15 groszom dzisiejszym).* b) p. **Ośmiorak.** c) *miód pitny.* **3.** *ósma część miary, ósemka, ośmina:* Od kwarty gorzałki po dwa pieniądze a. od ósmaka słodu gorzałczanego po groszy cztery. Vol. **4.** gór. *kopacz w kopalni, pobierający zapłatę za 8 godzin pracy.* **5.** leśn. *belka do sprzedania, mająca 8 sążni długości.* **6.** myśl. p. **Jeleń.** Zdr. **Ósmaczek.** <Od Ósmy>

Ósme a. **Po ósme** przys. *na ósmym miejscu, po raz ósmy, z ósmej racji.*

†**Ósmek, mka,** lm. **mki** p. **Ósmak:** Liczba ośm zamykająca, ósmka, Ó. Kn. <Od Ósmy>

×**Ósmka, i,** lm. **i** p. **Ósemka:** Widzę przy asie ósmki kierowe. L. Ciągnąc bank, mówi: siódemka przegraje, Ó. wygraje. L. Ó. dzwonkowa, gołka, w grze, drużbart zwanej. Woł. 5/8 pięć ósmek. Jak. J. <Od Ósma, od Ósmy>

Ósmy *licz. porządkowy* od **Osiem:** Ó. na liście. Jeśli dotrzymasz słowa, będzie to O. cud świata. L. Jego świat ósmym mądrym liczył. L. Ó. = *O. dzień miesiąca.* Dziś mamy ósmego lipca. Wyprowadzę ś. na ósmego a. od ósmego.

†**Ósmy nasty** p. **Ośmnasty:** Ósmego nastego roku. Bud. <Ósmy i Na+Dziesięć>

[**Óst, u,** lm. **y**] *wiatr wschodni:* O. — rybacki tróst. Prz. *(= wiatr wschodni — pociecha rybacka).* <Nm. Ost>

Ów, ×**Owy,** †**Owen,** [**Ówny, Owże**] *tamten, on:* Ten omylił nadzieję naszę, ów ją zawiesił, tamten nas podszedł. Pilch. Ten to, ten owo, jako kto co przemógł, dawali mu. Górn. Pyta ś. tego, to owego, żeby ś. czego dowiedzieć pewnego. P. Koch. Heraklit z Demokrytem swe miewali szkoły, miał uczniów ów ponury, miał i ten wesoły. L. Widząc piękność tej odnowy, rzecze: Ówże ten stary kapelusz, czy nowy? L. Jednemu Bóg dał to, drugiemu owo. Skar. Albo to a. owo. Kn. Mówił to i owo, lada co, co mu ś. trafiło. Kn. Plecie ni to, ni owo. Odpowiedział mi ni to, ni owo *(= wymijająco, dwuznacznie).* I to, i owo tam najdziesz. Kn. To w ten, to w ów ten pułk wjechał wmieszany. Kochan. Jak ów bohater sławny. W owym czasie a. wówczas a. naówczas a. owego czasu *(= wtedy, ówcześnie, podówczas, naówczas, naonczas).* Ni z tego, ni z owego *(= nie wiadomo skąd).* Ni z tego, ni z owego wszczęła ś. kłótnia. [Ścionem te owe jabłoń. Widziałeś te owe pani]. <O(W)>

×**Ów** zam. **Ówdzie:** Tam i ów ś. krzątające. Słow. <O(W)>

[**Ówci**] *tamten:* Ó. człowiek umarły. <Ów+Ci>

×**Ówczasowy** p. **Ówczesny:** Ciemnota ówczasowa, brak środków upowszechniających podania, były im w tej mierze na zawadzie. Sur. Duch oświaty odbijał ś. całkiem w ówczasowym potwornym języku. Gosz. <Ów+Czasowy>

Ówczesny, Owoczesny, Ówczasowy *wówczas będący, tamtoczesny.* <Ów+*Czesny, od Czas>

Ówcześnie przys. od **Ówczesny; Owocześnie** *naówczas, wówczas, podówczas, naonczas, owego czasu.*

Ówdzie p. **Owdzie.** <O(W)>

[**Ówny**] p. **Ów:** Kazał król ównemu dochtorowi po kilku dniach, żeby ś. pięknie ubrał. <O(W)>

[**Ówsny**] p. **Owsiany.** <Od Ow(ie)s>

[**Ówśnisko, a,** lm. **a**] p. **Owsisko.**

[**Ówśniszcze, a,** lm. **a**] p. **Owsisko.**

[**Owten**] p. **Owten:** Florek w ówtych kazaniach precz nastawał na taki naród, co to we wsi ś. zasiedzi. Dyg. Galanto, jak z płatka, szło mu przy ówtych kobiętach, a one aż płakały ze śmiechu. Dyg. <Ów+Ten>

[**Ówże**] p. **Ów:** Złosił ś. Ó. chłopak świniarek. <Ów+Że>

KONIEC TOMU TRZECIEGO.

SAN FRANCISCO
HIGH SCHOOL